

ଗୋସ୍ୱାମୀ ଭୁଲସୀଦାସ ବରଚନ୍ଦ୍ର
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମାନସ

(ଓଡ଼ିଆ ଲିପିରେ ମୁଦ୍ରାଠ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଲିପି ଓ ଗଣ୍ୟରେ ପଦ୍ୟଗଦ୍ୟାନୁବାଦ)

ପଦ୍ୟାନୁବାଦ :-

ବାବାଜୀ ଶ୍ରୀ ବଳରାମ ଦାସ

ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଏବଂ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ .

ଶ୍ରୀ ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦ, ଅଧ୍ୟାପକ,

ହିନ୍ଦୀ ବିଭାଗ, ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ,

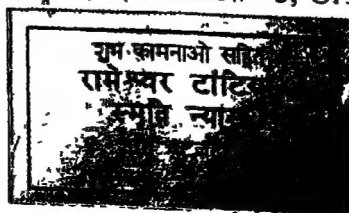
କଟକ—୮

ପ୍ରକାଶକ

ଭୁବନବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ୍

‘ପ୍ରଭାକର ନିକେତନ’, ୪୦୫/୧୨୮,

ଚୌପଟିଆ ଗେଜେଟ, ଲକ୍ନୋ-୩ (Lucknow—3, U. P.)

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ - ୧୯୭୮ ମସିହା

ମୂଲ୍ୟ— Rs. 100/-

ମୁଦ୍ରକ :- ସତ୍ୟବାଦୀ ପ୍ରେସ୍, କଟକ-୧

ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ଥାନ —

ଭୁବନବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ
୪୦୫/୧୨୮, ଗୌପତିସିଂହା ଗେଡ଼,
ଲକ୍ଷ୍ନୌ-୩
(LUCKNOW—3, U. P.)

‘ସମାଜ’ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ
ଗୋପବନ୍ଧୁ ଭବନ,
କଟକ-୧

ସମର୍ପଣ

ମୂଳ ରଚୟିତା
ମହାସନ୍ଥ ଗୋସ୍ୱାମୀ ଭୁଲକ୍ଷୀକାସଙ୍କ ପ୍ରଣୟ ସ୍ମୃତିରେ
ସପ୍ତମ ସମର୍ପଣ ।

ବିଜୟା ଦଶମୀ

ଅକ୍ଟୋବର ୧୧, ୧୯୭୮

ଶ୍ରୀ ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦ

ଲିପ୍ୟନ୍ତରକାର ଓ ଗବ୍ୟାନୁବାଦକ

ଗୋସ୍ୱାମୀ ଭୁଲକ୍ଷ୍ମୀଦାସ

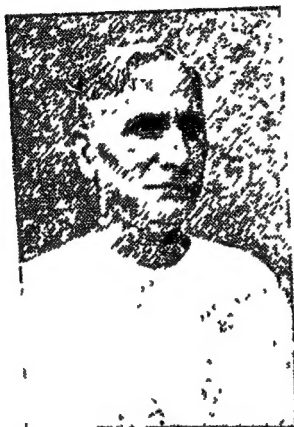
ବିରଚିତ

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସର

ଓଡ଼ିଆ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ସହିତ

ପଦ୍ୟଗଦ୍ୟାନୁବାଦ

ଉପହାର

ଶ୍ରୀ
ରାମ
ଚରିତ
ମାନ
ସ

ଓଡ଼ିଆ
ଲିପ୍ୟ
ନ୍ତରଣ
ସହିତ

ପଦ୍ୟଗଦ୍ୟ

ଅ
ନୁ
ବା
ଦ

ଏହି ପାଦନ ଗ୍ରନ୍ଥ

ଭଦ୍ରକ ପ୍ରଦେଶର ଗରିମାମୟ ଯୁଗପୁରୁଷ

ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ରଥଙ୍କୁ

ଦାନର ଉପହାର ।

ବିଜୟା ଦଶମୀ,

ତା ୧୧-୧୦- ୧୯୭୮

ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକୂମାର ଅଡ଼୍ଡୁସ୍ତ୍ରୀ

ମୁଖ୍ୟମାଧ୍ୟାୟା ସଭାପତି, ଭୁବନେଶ୍ୱରୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ, ଇଣ୍ଡୋ-ବା

ପ୍ରକାଶକୀୟ ବକ୍ତବ୍ୟ

“ସା ଦେଶ ସବୁତେଷୁ ସାଜରୂପେଣ ସଂସିତା,
ନମସ୍ତସ୍ୟେ ନମସ୍ତସ୍ୟେ ନମସ୍ତସ୍ୟେ ନମୋ ନମଃ ।”

ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ

ବିଶ୍ୱ-ବାହୁମୟର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ଭଗବତୀ ବାଣୀ ସନ ୧୯୭୯ ମସିହାର ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳରେ ‘ଭୁବନବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ’ରେ ସାଜ ରୂପରେ ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ସନ ୧୯୮୭ ମସିହାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଏହି ଅଳ୍ପବୟସ୍କର ଅନବରତ ସାଧନାଦ୍ୱାରା ପ୍ରସନ୍ନା ବରଦାସିନୀଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ଟ୍ରଷ୍ଟର ସାଜରୂପେଣ ହେଲା । ବିଶ୍ୱଭାଷା-ସେତୁକରଣକୁ ଆଦର୍ଶ ରୂପେ ରଖି ଏବଂ ଅଖିଳ ଭାରତରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦେଶୀ ଓ ବିଦେଶୀ ଭାଷାମାନଙ୍କର ଶାଶ୍ୱତ, ଓ ପୂଜାତ ସାହିତ୍ୟର ସାମୁଦାୟ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣକୁ ଚକ୍ରାଳୀନ କାର୍ଯ୍ୟରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରି ମୁଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲି । ବିବିଧ ଭାଷାର ବିଶାଳ ପ୍ରତ୍ନମାନଙ୍କର ହୁଦୀ ଅନୁବାଦ ସହଜ ଦେବନାଗରୀ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଦେବନାଗରୀ ଲିପିରେ ମିଳୁ ନ ଥିବା ବିଶିଷ୍ଟ ଧ୍ୱନି-ମାନଙ୍କର ସୂଚନା କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହାତକୁ ନେଲି । ଏହି ସମସ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅଂଶ-ଗୁଣ୍ଡକୁ ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶିତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସନ ୧୯୭୦ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ମାସରେ ‘ବାଣୀ-ସମ୍ବେଦକ’ ନାମକ ଗୋଟିଏ ଦୈନିକ ପତ୍ରିକାର ଶୁଭ ଦିଆଗଲା । ସେତେବେଳେ ମୋର ବୟସ ୬୮ ବର୍ଷ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମିତ, କିନ୍ତୁ ନାମନା ଅସୀମ । ସୁତରାଂ ମନର ଆଶା ଟଳମଳ । ଏହି ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ବାତାବରଣ ମଧ୍ୟରେ ଆମେ ଲକ୍ଷ୍ୟସାଧନ ପଥରେ ଆଗେଇଲୁ ।

ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକୁମାର ଅର୍ଚ୍ଚୁସୀ

ଯଜ୍ଞାରମ୍ଭ ଓ ନାଗରୀ ଅକ୍ଷରାବଳୀ

ଟ୍ରଷ୍ଟର ସ୍ଥାପନା ପୂର୍ବରୁ ବର୍ଷାନୁବର୍ଷର ପରିଶ୍ରମରୁ ଉତ୍ତୁକ ଆରମ୍ଭ ଭାଷାର ବିଶାଳ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ‘କୁରାନ୍’ ଏବଂ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର ‘କୃତ୍ତିବାସ ସମାୟଣ’ ଓ ଗୁରୁମୁଖୀ ଭାଷାର ‘କପୁଳ

ତଥା ସୁଖମନାସାହବ' ଆଦିର ସାମୁବାଦ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରସନ୍ନ ଓ ପ୍ରେକ୍ଷାହୃତ ହୋଇ ବିବିଧ ମାତୃଭାଷା ଓ ଶୁଦ୍ଧଭାଷାର ବିଦ୍ବାନ୍ମୁଖ ସମାନ ରୂପରେ ବାଣୀଯଜ୍ଞରେ ଘୃତାହୃତ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ବଜ୍ରପରିକର ହୋଇ ଉଠିଲେ । ବାଣୀଯଜ୍ଞରୁ ଦେବନାଗରୀ ଅକ୍ଷରବନ୍ଧର ଆବିର୍ଭାବ ହେଲା । ନାଗରୀ-ଅକ୍ଷରବନ୍ଧର ଦେଶୀ-ବିଦେଶୀ ଆଦି ନାନା ପ୍ରକାଶ ଶାଖାରେ ନାନା ଭାଷା-କଣ୍ଠଲୟ ପରିବର୍ତ୍ତ ହେଲା । ସଂସ୍କୃତ, ଆର୍ୟା, ଫାରସୀ, ଉର୍ଦ୍ଦୁ, ହିନ୍ଦୀ, କାଶ୍ମୀରୀ, ଗୁରୁମୁଖୀ, ରଜସ୍ଥାନୀ, ସିନ୍ଧୀ ଗୁଜରାଟୀ, ମରାଠୀ, କୋକଣୀ, ମଲୟାଲମ୍, ତାମିଲ୍, କନ୍ନଡ଼, ତେଲୁଗୁ, ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ଆସାମୀ, ନେପାଳୀ, ଇଂରାଜୀ, ହିନ୍ଦୁ ଶ୍ରୀକ୍ ଆଦି ବାଞ୍ଛମୟର ଅନୁପମ ଗ୍ରନ୍ଥ-ପ୍ରସ୍ତୁତମାନ ଫୁଟି ଉଠିଲେ । କେବଳ ଭାରତୀୟ ଭାଷାବଳୀ ନୁହେଁ, ବିଶ୍ୱର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ଭାଷାମାନଙ୍କର ହିନ୍ଦୀବାଣୀ ମଧ୍ୟ ଅକ୍ଷରବନ୍ଧରେ ଉଦ୍ଭବଭାବର ଅଦ୍ଭୁତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ସମସ୍ତ ଭାରତର ଏବଂ ବିଶ୍ୱର ବାଞ୍ଛମୟକୁ ଏକ ମଧ୍ୟ ଉପରକୁ ଆଣି ଅଖିଳ ଶୁଦ୍ଧକୁ ସମରସତା ଓ ତାଦାତ୍ମ୍ୟ ପ୍ରଦାନ-ପୂର୍ବକ ବିଶ୍ୱବନ୍ଧୁ ଓ ବିଶ୍ୱ-ସେତୁକରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିରନ୍ତର ଅଗ୍ରସର ହେବା ଟ୍ରଷ୍ଟର ଅଦ୍ଭୁତ ଶାସନା ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ଶ୍ରୀ ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦ

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର କୌଣସି ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃତିକୁ 'ଭୁବନବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ' ଅନୁଷ୍ଠାନର ଅନୁର୍ଦ୍ଧ୍ୱ କ୍ଷମାବାର ବାସନା ମୋ ମନରେ ଜାଗ୍ରତ ହେଲା । ସେତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶର କୌଣସି ବିଦ୍ବାନ୍ଙ୍କ ସହଜ ମୋର ପରିଚୟ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ପୌରାଣିକବିଶେଷ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସହରସ୍ଥ ରାଜକଲ୍ୟାଣ କଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ (Royal College of Arts, Lucknow)ର ଅଧ୍ୟାପକ କଟକ ସହରବାସୀ ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସହ ମୋର ପ୍ରଥମ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ତାଙ୍କର ଜଗିଆରେ ଓଡ଼ିଶାର ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭାଗର ତତ୍କାଳୀନ ମନ୍ତ୍ରୀ ସମାନନାମା ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସହଜ ମୋର ପସାକାପ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତାଙ୍କର ଧର୍ମପତ୍ନୀ ମଧ୍ୟ ବିଦୁଷୀ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର କେଉଁ କୃତିର ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦ ସହଜ ଦେବନାଗରୀ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ହାତକୁ ନେବା, ଏ ବିଷୟରେ ଆନୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚର୍ଚ୍ଚା ଚାଲିଥାଏ । ୧୯୭୧ ମସିହା ଶ୍ରୀଷ୍ଟୀବଳାଶରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର ମହୋଦୟ କଟକ ଯାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିକର, ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦଙ୍କ ସହଜ ତାଙ୍କର 'ଭୁବନବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ'ର 'ଭାଷା-ସେତୁକରଣ' ଯୋଜନା ବିଷୟରେ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେଲା । ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦ ମହାଶୟ 'ଭୁବନବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ'ର ବିଦ୍ବାନ୍ ପରିଷଦର ଜଣେ ସଦସ୍ୟ ଓ ସହଯୋଗୀ ହେବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲେ ଏବଂ ଉକ୍ତ ବର୍ଷର ଦୁର୍ଗାପୂଜା ପରଠାରୁ ପରିଷଦର ଜଣେ ସଦସ୍ୟ ସହଯୋଗୀ ରୂପେ ଏହାର ଭାର ସମ୍ଭାଳି ଅସିଅଛନ୍ତି । ସୂଚକ ଟ୍ରଷ୍ଟଦ୍ୱାରା କରା ହେଉଥିବା ଓଡ଼ିଆଭାଷା-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାର୍ଯ୍ୟପାଠୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ କଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର ସର୍ବାଦୌ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ।

ଶ୍ରୀ ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦ ଓଡ଼ିଆ ଏବଂ ହିନ୍ଦୀ ସାହିତ୍ୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କରେ ବିଦ୍ଵାନ୍ । ସପ୍ତଶ ଯେ ଶ୍ରୀଷ୍ଠ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକର ହିନ୍ଦୀ ବିଭାଗର ଅଧ୍ୟାପକ ପଦରେ ଅର୍ଥୀନ । ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅଦ୍ଭୁତ ଗୌରବ ଏହି ଯେ, ସେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟର ହିନ୍ଦୀରେ ସର୍ବପ୍ରଥମ ଏମ୍.ଏ. ଉପାଧ୍ୟାୟ । ଉଦ୍‌ବିଷ୍ଠାତରେ ଏହି ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଧୀନରେ ଅନେକ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ସ୍ନାତକ ରୂପେ ଅବଶ୍ୟ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବେ । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦ ହିଁ ସର୍ବପ୍ରଥମ ହିନ୍ଦୀ ଏମ୍.ଏ. ରୂପେ ଚରକାଳ ଗୌରବ-ବିମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ରହିବେ । ଭୁବନବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟିଦ୍ଵାରା ପ୍ରକାଶନାର୍ଥ ଗୃହୀତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସର୍ବାଧିକ ଲୋକପ୍ରିୟ ଆଳୋକାରକ ରାମ-କାବ୍ୟ ‘ବୈଦେହ୍ୟଶ-ବିଳାସ’ର ନାଗରା ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ସହ ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦର ଯୋଜନାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ଦିଗରେ ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦ ୧୯୭୦ ମସିହାର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ କାଳରୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ମୋ ବିଚାରରେ ରାମକଥାକୁ ନେଇ ସାଧକାଳୀନ ଶୈଳୀରେ ଏପରି ଅନୁପମ ଆଳୋକାରମୟ କାବ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଦେବନାଗରୀରେ ଲିପ୍ୟନ୍ତରିତ ଓ ହିନ୍ଦୀରେ ଅନୁଦିତ ଏହି ‘ବୈଦେହ୍ୟଶ ବିଳାସ’ର ହିନ୍ଦୀ ରୂପାନ୍ତର ଅତି ନିକଟ ଉଦ୍‌ବିଷ୍ଠାତରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ପ୍ରକାଶିତ ହେବାକୁ ଯାଉଛି ।

‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ର ଓଡ଼ିଆ ରୂପାନ୍ତର

ରଞ୍ଜିତା ଓ ତାହାର ସହୋଦରାଶ୍ରୀ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ଜଗତରୁ ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦଙ୍କର ଏହି ଅତ୍ୟୁତ ପ୍ରୟାସ ଗୁଚ୍ଛିତ୍ସଲ ବେଳେ ପତ୍ୟାଳାପ ମାଧ୍ୟମରେ ବିଜୟ-ସ୍ଵରୂପ ରଞ୍ଜିତା ହିନ୍ଦୀରେ ରଚିତ କୌଣସି ଅନୁପମ କୃତିର ଓଡ଼ିଆ ରୂପାନ୍ତରକୁ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଭିଳାଷ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହେଲା । ରଞ୍ଜିତା ହିନ୍ଦୀ ଓ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷା ଓଡ଼ିଆ, ଉଭୟ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସମାନ ଅନୁରାଗ ଓ ସମାନ ରୂପେ ଉଭୟକୁ ସେବା କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ଥାପିତ କଲା । ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ଗୋସ୍ଵାମୀ ଭୁଲସୀଦାସ-ବିରଚିତ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ ଠାରୁ ଅଧିକ ଗୌରବାଦହ ପ୍ରତି ଆଉ କ’ଣ ଅଛି ? ମୋର ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ସ୍ଵୀକାର କଲେ ଏବଂ ସେ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତମାନସ’ର ଓଡ଼ିଆ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟାନୁବାଦ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଡାକ୍ତାର ହେଲେ । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟତମ ମହାପୁରୁଷ ଓ ମୁଖ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଦୈନିକ ସମାବୃତ୍ତସହ ‘ସମାଜ’ର ଯଶସ୍ଵୀ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାନାଥ ରଥଙ୍କ ସହକୃତ କଟକରେ ମୋର ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ତାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ସୁରକ୍ଷିତ ‘ଭୁଲସୀଦାସ’ର ବାବାଜୀ ଶ୍ରୀ ବଳରାମ ଦାସକୃତ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ମୋତେ ମିଳିଲା । ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ସହକୃତ ଗଦ୍ୟାନୁବାଦର ଏହି ସହୋଦର ମଣିକାଞ୍ଚନର ସହୋଦର ହେଲା । ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦ ‘ସମାଜ’ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରୁ ବାବାଜୀ ବଳରାମ ଦାସକୃତ ପଦ୍ୟାନୁବାଦର ପାଣ୍ଡୁ ଲିପି ପାଇଲେ ଓ ତାହାର ପ୍ରତିଲିପି କରିବାର ଶ୍ରମ ସ୍ଵୀକାର କଲେ । ପଦ୍ୟାନୁବାଦରେ ପ୍ରମାଦ-ବଶତଃ ପ୍ରାୟ କେତେକ ଅସଫଳ ଓ ସୂଚିକୁ ସେ ସଂଶୋଧନ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଅଳ୍ପାନ୍ତ ଅଧ୍ୟାବସ୍ୟ ସହକାରେ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ଓ ଗଦ୍ୟାନୁବାଦ ମଧ୍ୟରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଅନୁବାଦ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦଙ୍କର ପାରବାସିକ ଜଞ୍ଜାଳ ହେତୁ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଧିମେଇ ଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ୧୯୭୩ ମସିହା, ଜୁନମାସ, ତା ୧୮ ଶିଖରୁ ଜୁଲାଇ ମାସ, ତା ୨୭ ଶିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ନୋ ଆସି ଟ୍ରଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ଆମର ଆତିଥ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କଲେ ଏବଂ ବାକୀ ରହୁଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କଲେ । ଆନୁମାନଙ୍କର ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ତଥା ଜଣେ ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା-ପ୍ରେମୀ ବିଦ୍ୱାନ୍ଙ୍କ ଅନନ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠାର ସୁଖଦ ସୂଚି ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ଆମ ମନେ ଜାଗ୍ରତ ରହିଛି । ଏହିପରି ଭାବରେ ‘ମାନସ’ର ଓଡ଼ିଆ ରୂପାନ୍ତରର ମହାନ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା ।

ଡକ୍ଟର ରାଧାନାଥ ରଥ

ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶର ଅନନ୍ୟାଧାରଣ ସମାଜସେବା ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ସ୍ମାରକ-ସ୍ୱରୂପ ‘ଗୋପବନ୍ଧୁ ଟ୍ରଷ୍ଟ’ ଓ ତାହାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ‘ସମାଜ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ’ ଦୁଇଟି ବୃହତ୍ ଅନୁଷ୍ଠାନ ରୂପେ ବିଦ୍ୟମାନ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଉକ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱୟ ‘ଲୋକ-ସେବକ ମଣ୍ଡଳ’ ସହିତ ସଂଲଗ୍ନ ହୋଇଗଲା । ପ୍ରଶଂସିତ ଟ୍ରଷ୍ଟର ପ୍ରଧାନ ସଚ୍ଚଳକ ଏବଂ

ଦୈନିକ ‘ସମାଜ’ର ଯଶସ୍ୱୀ ସମ୍ପାଦକ ଡକ୍ଟର ରାଧାନାଥ ରଥ କେବଳ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶ କାର୍ତ୍ତିକ, ସମସ୍ତ ଭାରତବର୍ଷର ଅତ୍ୟଳ୍ପ ବିଦ୍ୱାନ୍ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ । ସରକାର ଓ ଜନତା, ଉଭୟରେ ତାଙ୍କର ଗୌରବମୟ ଆସନ ରହିଛି । କଟକରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିବାର ଯୋଜନା ଲାଭ କଲି ।

ଅହର୍ନିଶ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ, ଦୃଢ଼ଫଳକ୍ଷ୍ମ ଓ ସୁଦୃଢ଼ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଏହି ମେଧାବୀ ମହାପୁରୁଷ ମହାକୃତ ଆରାଧ୍ୟ ‘କୃଷ୍ଣ’ ଓ ବଙ୍ଗଳା ‘କୃତ୍ତିବାସ ରାମାୟଣ’ ଆଦି ବିଭିନ୍ନ ଭାରତୀୟ ସ୍ତରର ସାମ୍ବାଦିକ ଦେବଦାଗଣ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ଆନନ୍ଦ-ବିଭୋର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ପ୍ରେମଗଦ୍‌ଗଦ ସ୍ୱରରେ କହି ଉଠିଲେ, “ଆରେ ! ଆମେ ତ ଖାଲି

ଡକ୍ଟର ରାଧାନାଥ ରଥ
ଭାବି ଭାବି ରହିଗଲୁ, ଅପଣ ଏତେ କାମକରି ଦେଲେଣି ।” ସେହିକାଳରୁ ଏହି ଅବସ୍ଥାନ ଓ ଏହାର ସମ୍ପା ତାଙ୍କର ଅସରନ୍ତ ସ୍ନେହ ଓ ସହଯୋଗ ଲାଭ କରି ଆସିଛି ।

ମୁଦ୍ରଣ-ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପକୀରଚରଣ ଦାସ

ବର୍ତ୍ତମାନ ଏତେ ବଡ଼ ଗ୍ରନ୍ଥର ସୁମୁଦ୍ରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ସମସ୍ୟା । ସେତେବେଳେ କାଗଜର ସଙ୍କଟମୟ ପରିସ୍ଥିତି । ଲକ୍ଷ୍ନୌଠାରୁ ଏତେ ଦୂରରେ କିଏ ଏ ଦାୟିତ୍ବ ସମ୍ଭାଳିବ ? ଏତେଗୁଡ଼ାଏ କାଗଜ କେଉଁଠି ନିରାପଦରେ ରହିପାରିବ ? କିନ୍ତୁ ପ୍ରଶଂସ୍ୟ ରାଧାନାଥ ବାବୁଙ୍କ ଆନୁଗ୍ରହରୁ ଏ ସମସ୍ୟାର ମଧ୍ୟ ସମାଧାନ ହୋଇଗଲା । ‘ସମାଜ’ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟର ସତ୍ୟବାଦୀ ପ୍ରେସ୍‌ରେ ମୁଦ୍ରଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଗଲା । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେଲି ।

‘ସମାଜ’ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଏବଂ ମୁଦ୍ରାଣାଳୟର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ-
ଫକୀରଚରଣ ଦାସ ଆଗ୍ରହସହକାରେ ମୁଦ୍ରଣବ୍ୟବସ୍ଥା ଦିଗରେ ଆମକୁ ସକଳ ସୁବିଧା
ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଫକୀର ବାବୁଙ୍କ ଜୀବନ ‘ସରଳ ଜୀବନ ଯାପନ ଓ ଉଚ୍ଚ ବିଚାର’
Plain living and high thinking) ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ସେ ସର୍ବଦା
‘ଗୋପବନ୍ଧୁ ଟ୍ରଷ୍ଟ’ର ସେବା-କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟାପୃତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ଖ୍ୟାତନାମା
ସମାଜସେବକ । ଓଡ଼ିଆ ‘ମାନସ’ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରକାଶନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦିଗରେ ସେ ଯେଉଁ ଉଦ୍ୟମ
କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ‘ଭୁବନବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ’ର ଇତିହାସରେ ସ୍ପଷ୍ଟୀକରଣରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ
ରହିବ । ଟ୍ରଷ୍ଟ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଭବିଷ୍ୟତଜ୍ଞ । ତାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ କମ୍ପୋଜିଟର ଦିଗରେ ମୁଖ୍ୟ
ଶ୍ରୀମାନ ମାଳକଣ୍ଠ ମିଶ୍ର ଓ ତାଙ୍କର ସହଯୋଗୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଆମ ଧନ୍ୟବାଦର ପାତ୍ର ।
ସେମାନଙ୍କ ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ଇଚ୍ଛାବ୍ୟକ୍ତିତା ଓ ତନ୍ମୟତା ଫଳରେ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ମୁଦ୍ରଣ
ସୁଗୁରୁ ରୂପେ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ପାରିଛି । ଟ୍ରଷ୍ଟପକ୍ଷରୁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି
ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସାର୍ବ ଓ କର୍ମମୟ ଜୀବନ କାମନା କରୁଛି ।

ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭାଗ

ପଢ଼ିତପାବନ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପବିତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ଗୁପ୍ତା ଓ ଲିପିରେ
‘ମାନସ’ର ପ୍ରସ୍ତୁତକରଣ ଯୋଜନାକୁ ରୂପାୟିତ କରିବା ଦିଗରେ ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶର
ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭାଗ ମୋତେ ଆଶ୍ରିତ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ପ୍ରୋତ୍ସାହକ ଓ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରି-
ଅଛନ୍ତି । ଭାରତର ବିବିଧ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲିପି ଓ ଗୁପ୍ତାର ଆଦାନ-ପ୍ରଦାନ ପରି ମହତ୍ତ୍ବ
କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ଜଙ୍ଗଲୀନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଓ ସଚିବ
ଶ୍ରୀ ଶିରୋମଣି ଶର୍ମା ଓ ସରକାର ବିଶେଷ ରୂପେ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଟ୍ରଷ୍ଟ
ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ କୃତଜ୍ଞ ।

ଶ୍ରୀ ଜୟଦୟାଲ ଜୀ ତାଲମିୟା

ଦେଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିଳ୍ପପତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧର୍ମପରାୟଣ ଓ ସଦାଶୟ
ଶ୍ରୀ ଜୟଦୟାଲ ତାଲମିୟାଙ୍କ ନାମ କିଏ ନ ଜାଣେ ? ସେ ମହାଶୟ ଦିନରାତି ପୁଣ୍ୟ-

କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟାପ୍ତ । ସପ୍ତଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ-ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ମଥୁରା ଅଲୌକିକ ଭବ୍ୟ ନବନିର୍ମିତ ତାଙ୍କ ନିଷ୍କାମ କର୍ମ-ଧର୍ମର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ମୁଖିତ କରୁଛି । ଓଡ଼ିଆ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରକାଶନ ଘୋଡ଼ନା ମୁଁ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପନ କଲ ଯିଏ ସେ ମହାଶୟ ଉଦାରତା ସହକାରେ ତାଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠାନରୁ କାଗଜର ସାହାଯ୍ୟ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ଭୁବନବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟର ସଦାଶୁର ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶନ ବେଳେ ଯଦା-କଦା ତାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଆମ୍ଭେମାନେ ପାଇ ଆସିବୁ । ସେ ଓ ତାଙ୍କ ପୁଅ ଯ ଆୟୁଷ୍ମାନ୍ ଶ୍ରୀ ବିଷ୍ଣୁହରି ତାଲମିୟା ଟ୍ରଷ୍ଟର ମହାନ୍ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ।

ପଦ୍ୟାନୁବାଦକ ବାବାଜୀ ଶ୍ରୀ ବଳରାମ ଦାସ

ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟାନୁବାଦର ରଚୟିତା ବାବାଜୀ ବଳରାମ ଦାସ ସପ୍ତଦଶ ବର୍ଷ ବୟସରୁ ଘରଦ୍ୱାର ଗୁଡ଼ି ପ୍ରବାସରେ ଅଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ରଥ ମହାଶୟ ତାଙ୍କ କାବ୍ୟର ଅତି ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ତାଙ୍କଠାରୁ ବାବାଜୀଙ୍କ କୌଣସି ସମୟର ଦକ୍ଷିଣିତ ଠିକଣା (୩୨୨) ଗଳି-ଚରଣ ଦାସ, ମୁହୂର୍ତ୍ତା-ଧସାନ, ଦକ୍ଷିଣ-୭) ପାଇ ମୁଁ (୧୯୭୨) ମସିହାରୁ ତାଙ୍କର ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ବହୁଥର ଦକ୍ଷିଣ ଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇ ପାରିନାହିଁ । ଶୁଣାଯାଏ, ସେ ଲୋକପ୍ରଖ୍ୟାତ ମହାତ୍ମା ଚରଣ ଦାସଙ୍କ ସପ୍ତଦାୟର ଶିଷ୍ୟ ଏବଂ ବହୁ ସମୟ ପୁରୁଷ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶ ଗୁଡ଼ି ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଠିକଣାରେ ବହୁଦିନ ରହିଥିଲେ । ସେଠାରେ ଉକ୍ତ ଚରଣ ଦାସଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଓ ଉତ୍ତରାଧିକାର ହେତୁ କଳହ ଉତ୍ପନ୍ନିବାରୁ ବଳରାମ ଦକ୍ଷିଣ ଗୁଡ଼ିରେ ଦକ୍ଷିଣ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ମୁକ୍ତଫର ନଗରରେ ଚରଣ ଦାସ ସପ୍ତଦାୟର କେତେକ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ମିରଟ, ଗାଜପୁରାବାଦ ଆଦି ଜିଲ୍ଲାରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସପ୍ତଦାୟର ଶିଷ୍ୟ ଓ ଭକ୍ତମାନେ ବାସ କରନ୍ତି । ଆମର ବାବାଜୀ ବଳରାମ ଏବେ ଏହି ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଭ୍ରମଣ ଓ ନିବାସ କରୁଥିବାର ଲୋକମୁଖରୁ ଶୁଣାଯାଏ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରୁ ନିର୍ବିବାଦରେ ଏହି କଥା ଶୁଣାଯାଏ ଯେ, ସେ ବାସ୍ତବିକ ସନ୍ଥ ଓ ନିଃସ୍ୱହସ୍ତବ-ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ବଡ଼ ରାମଭକ୍ତ ।

ବାବାଜୀ ବଳରାମଙ୍କ ଫଟୋ ଓ ପରିଚୟ ଓଡ଼ିଆ ‘ମାନସ’ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଦେବାପାଇଁ ମୋ ମନରେ ବିରାଟ ଅଭିଳାଷ ଥିଲା । ମୁଁ ତ ଉକ୍ତ ବହୁମାନ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି କରି ହାରି ଯାଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ‘ମାନସ’ର ଓଡ଼ିଆ ରୂପାନ୍ତରକାର ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦ ସାହସ ନ ହେଲେ ବହୁ ଶ୍ରମ-ସ୍ୱୀକାରପୂର୍ବକ ବାବାଜୀଙ୍କ ଛବି ଓ ପରିଚୟ ସମ୍ବନ୍ଧ କରି ପାରିନାହିଁ । ଉକ୍ତ ବିଷୟମାନଙ୍କର ଅବତାରଣା ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦ ତାଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟରେ କରିଅଛନ୍ତି । ବାବାଜୀ ବଳରାମ ନିଷ୍ଠୁର୍ ଲିଖିତ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଭୁ ତାହାଙ୍କୁ ଶୀର୍ଷାୟ କରନ୍ତୁ । ଦିନେ ନା ଦିନେ ସେ ତାଙ୍କ ସାଧନାସ୍ଥଳୀରୁ ବାହାରି ଆସି ଲୋକସମାଜକୁ ଦର୍ଶନ-ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ଜ୍ଞାନାଲୋକ ବିକିରଣ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ସ୍ୱରଚିତ ପଦ୍ୟାନୁବାଦର ସାକାର ପ୍ରକାଶିତ ରୂପ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରେ ଦେଖନ୍ତୁ । ଏତିକି ଆମର କାମନା । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଲଜ୍ଜା ।

ଭକ୍ତ ଚରଣ ଦାସଙ୍କ ରଚିତ ‘ଭକ୍ତସାଗର’ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ସେମାନଙ୍କ ଭେଦବେଶର ପ୍ରେସ୍ତ, ବୟସ ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦଳକଣାର ପ୍ରେସ୍ତ, ଲକ୍ଷ୍ମଣରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ତାଙ୍କ ଭଗିନୀ ସହଜୋବାଇ ମଧ୍ୟ ସହ ଅଲେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ବହୁ ଉପଦେଶମୂଳକ ବାଣୀ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି ।

ଉପସଂହାର

ସ୍ୱବକ୍ରବ୍ୟର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ମୁଁ ‘ଭୁବନବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ’ର ଶ୍ରୀଧୀରତ ସେଚୁକରଣ ଓ ସମସ୍ତ ଶ୍ରୀଧୀର ଶାଶ୍ୱତ ସହଯୋଗୀଙ୍କୁ ଆପ୍ତଲିଖିତ ପ୍ରଭରୁ ଉଠାଇ ସମସ୍ତ ଶ୍ରୀଧୀର ସମ୍ପତ୍ତି କରବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଅଛି । ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ର ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓଡ଼ିଆ ଲିପ୍ୟାକରଣ ଓ ପଦ୍ୟରଦ୍ୟାନୁବାଦ ସେହି ପୁରାତନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ-ଶିଖାଲାର ଗୋଟିଏ କଞ୍ଚ । ପୃଷ୍ଠ ‘ମାନସ’ର ଦୁଇ ଗୁରୁଗୋଟି ଓଡ଼ିଆସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇସାରିଛି । କିନ୍ତୁ ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗ୍ରନ୍ଥ ସହଜ ଗୁଲମୟ ନୁହେଁ ।

ପରିଶେଷରେ ଉପରେ ଅନେକ ଅର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିଅଲେ ପୁରୀ, ପୁନଃ ଏ ବିଷୟ ନ କହିଲେ ମନକୁ ଶାନ୍ତି ଓ ସନ୍ତୋଷ ମିଳିବ ନାହିଁ,—“ଏହି ମହତ୍ତ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦ ଅନାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରିଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କ ବୟସ ତରୁଣ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ହିନ୍ଦୀର ମୁକୁଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ର ଓଡ଼ିଆ ରୂପାନ୍ତର ଓ ଓଡ଼ିଆର ଅନୁପମ ଲେଖକପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥ ‘ବୈଦେହ୍ୟ ଶିଳାସ’ର ହିନ୍ଦୀ ରୂପାନ୍ତର ଉଭୟ କାର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଭା ଓ ଭବିଷ୍ୟତରେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଅପେକ୍ଷିତ ସାଧନାର ଦ୍ୟୋତକ । ସର୍ବାଧିକ ଗୌରବର ସେହି ଅଧିକାରୀ ।”

‘ପ୍ରଭାକର ନିଳୟମ୍’

୪୦୩୧୨୮ ଚୌପଟିୟା ରୋଡ୍

ଲକ୍ଷ୍ମଣ-୩

(Lucknow-3 U.P.)

ବିଜୟାଦଶମୀ, ୧୯୭୮

ତା ୧୧-୧୦-୧୯୭୮

ସ୍ୱ—ନନ୍ଦକୁମାର ଅଓ ପୁରୀ

ମୁଖ୍ୟନ୍ୟାସୀ ସଭାପତି,

ଭୁବନବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ

ଅନୁବାଦକୀୟ ବକ୍ତବ୍ୟ

‘ଭୁବନ-ବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ’ର ମୁଖ୍ୟାନ୍ୟସା. ସଭାପତି
ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନନ୍ଦକୂମାର ଅର୍ଜୁନୀଙ୍କର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପରିଚୟ

କର୍ମସାର ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକୂମାର ଅର୍ଜୁନୀ ସନ ୧୯୦୭ ମସିହା, ମେ ମାସ, ଦୁଇ ତାରିଖ (ବିହମାଳ ୧୯୭୪, ବୈଶାଖ, କୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚମୀ ତିଥି) ଦିନ ଲକ୍ଷ୍ନୌ ସହରସ୍ଥ ରାମକଟ୍ଟର ନବାସୀ ଏକ ସମ୍ଭାଳ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ପିତାଙ୍କର ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ହେତୁ ମାତା, ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ଭ୍ରାତା, ଏକ ମାସ ଭଗିନୀ ଓ ପରିବାରର ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନଙ୍କ ଭରଣପୋଷଣର ଦାୟିତ୍ବ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନନ୍ଦକୂମାରଙ୍କୁ ଅତି ଅଳ୍ପ ଅୟସରେ ବହନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେ ସାଧାରଣ ସିଦ୍ଧା ଲଭ କରିଥିଲେ ।

୧୯୨୫ ମସିହାରେ ଘୋର ବେକାର ସମସ୍ୟାର କାଳ । ସେତେବେଳେ ନନ୍ଦକୂମାର କଲିକତା ମହାନଗରସ୍ଥ ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ ରେଲବାଇ କମ୍ପାନୀର ଏକେଣ୍ଟଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ସ୍ଥାୟୀ ଗୁରୁତ୍ବରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦୟରେ ସାବଜମାନ ସେବା ମନୋବୃତ୍ତି ଓ ସାହଚ୍ୟକ ଅଭାବରୁ ସେବା ହେତୁ ଭକ୍ତ ଗୁରୁତ୍ବ ଜୀବନ ତାଙ୍କର ମନୋନୁକୂଳ ହେଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ୧୯୨୮ ମସିହାରେ ଭକ୍ତ ଗୁରୁତ୍ବରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଲେ ।

ରେଲବାଇ ଗୁରୁତ୍ବ କାଳରେ ନନ୍ଦକୂମାର କଲିକତାରେ ‘ଜୈନଯୁବକ’ ପ୍ରମୁଖ କେତେକ ଆଞ୍ଚଳିକ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦନା କରୁଥିଲେ । ଗୁରୁତ୍ବ ଛାଡ଼ିବା ପରେ ସେ ଲକ୍ଷ୍ନୌସ୍ଥ ନର୍ତ୍ତକ କଣୋର ପ୍ରେସରେ ‘ମାଧୁଷ୍ଟ’ ନାମକ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦନା କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଭକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ସେ ସମୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଦ୍ବାନ୍ମାନଙ୍କର ପ୍ରବଳ ଭିତ ଥିଲା । ସମ୍ପାଦନା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଅବକାଶ ନ ଥିଲା । ଏବେ ‘ମାଧୁଷ୍ଟ’ ସହଜ ସମ୍ପାଦନା-ସ୍ତରରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ନ ହେଲେହେଁ ନର୍ତ୍ତକ କଣୋର ପ୍ରେସ୍ ସହଜ ଜୀବିକା-ସ୍ତରରେ ତାଙ୍କର ସମ୍ପାଦନା ସମ୍ଭବ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । କେବେ ରାଜନୈତିକ, କେବେ ବା ସାମାଜିକ

ଶ୍ରୀ ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦ
କାରଣରୁ କେତେ ଅର ଛାଡ଼ିବାତ ହୋଇଥିଲେହେଁ ଭକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷରୁ

କମ୍ପ ହସୟ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଭାଷା ସେବା ଉପରେ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକାଳର ବହୁତ କିଛି ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଛି ।

ରାଜନୀତି

କାଳକାଳରୁ ତାଙ୍କ ମନରେ ରାଜନୀତି ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ଜାତ ହୋଇଥିଲା । ଜୀବିକା - ଜନର କୌଣସି ସ୍ଥାୟୀ ପଦ୍ଧତି ନ ହୋଇ ପାରିବାରୁ ତାଙ୍କର ପରିବାରର ସମସ୍ତେ କଷ୍ଟମୟ ଜୀବନ ଗାଧନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ପରିବାର ଜିପ୍ପିଆ ସୋସାଇଟି ପାର୍ଟିର ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । ସେମାନେ ସନ ୧୯୪୭ ମସିହାର ଶ୍ଵର୍ଧାନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାଗ ନେଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଇତିହାସ ଅତି ଦୀର୍ଘ ।

ସାହିତ୍ୟିକ କୃତି

ଶ୍ରୀ ଅର୍ପୁଣୀ ଜନ୍ମଗତ ଅଭିରୁଚି ଅନୁସାରେ ଲେଖନପ୍ରକାଶନ କାର୍ଯ୍ୟ ‘ଶ୍ରୀ ପ୍ରଭାକର ସାହିତ୍ୟାଲୋକ’ ନାମକ ସମ୍ପାଦନା ଚଳାଇଥିଲେ । ସେ ସ୍ଵାମୀ ରାମଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କେତେକ ଉପକ୍ରମ ଉଦ୍ଧୃତ, ଓ ଇଂରାଜୀରୁ ହିନ୍ଦୀରେ ଅନୁବାଦ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମୌଳିକ କୃତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ‘ଗୁପ୍ତାୟ ଆହ୍ଲା’ (ବାଲୋପଯୋଗୀ ସାହିତ୍ୟରୁ ସ୍ତବ), ‘ଶରପଶୁମାନମାସା ହସ’ (ବ୍ୟଙ୍ଗାତ୍ମକ ଏକାଙ୍କୀ) ଆଦି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ସ୍ଵର୍ଗତ ରୂପନାରାୟଣ ପାଣ୍ଡେୟଙ୍କ ଲେଖନୀରୁ ପ୍ରାୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବଙ୍ଗଳା ଔପନ୍ୟାସିକ ବଞ୍ଜିମଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରକାଶନ କରୁଥିଲେ ।

ଭାଷା-ସେତୁକରଣ

ଭାରତ ସମ୍ବିଧାନ ଦେଶର ଗୁପ୍ତଭାଷା ଓ ଗୁପ୍ତଲିପି ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରୁଥିବା ସମୟରେ ‘ଶ୍ରୀ ପ୍ରଭାକର ସାହିତ୍ୟାଲୋକ’ର କାମରେ ମଧ୍ୟ ଉଦ୍ଧୃଷ୍ଟ ଉପୁଜିଲା । ଶ୍ରୀ ଅର୍ପୁଣୀ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣଦେଲେ । ତତ୍ପରେ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ସନ୍ଧ୍ୟା ସହବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ତଥାପି ତାହା ଅତି ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଥିଲା । ଉତ୍ତରୀୟ ପ୍ରେସ୍‌ରେ ୧୯୬୭ ମସିହାରେ ସେ ଭାଷା-ସେତୁକରଣର କାର୍ଯ୍ୟ ହାତକୁ ନେଲେ । ୧୯୭୫ ମସିହାରେ ଜଷ୍ଟିସ୍ ଶାରଦା ଚରଣ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସକଳ ଭାଷାର ସାହିତ୍ୟକୁ ନାଗର ଲିପିରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଏବଂ କାଶୀ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟର ରକତ ଜୟନ୍ତୀ ଉପଲକ୍ଷେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଲିପି-ସମ୍ପର୍କୀୟ ଉପକ୍ରମ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟର ମୂଳଦୁଆ ହେଲା ।

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :—ସମସ୍ତ ଲିପିକୁ ନିଜ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିକସିତ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଜ ନିଜର ସହସାହିତ୍ୟକୁ ନାଗର ଲିପିରେ କଲେବରରେ ସମସ୍ତ ଦେଶରେ ପ୍ରସାରିତ କରିବା—ଏକରେ ବିଜୟ-ସ୍ଵରୂପ କୌଣସି ଭିନ୍ନତା ବା ସ୍ଥଳ ନାହିଁ । ନିଜ ନାଗର ଲିପି ଓ ଗୁପ୍ତଭାଷାକୁ

ସମସ୍ତେ ସଙ୍ଗେ ଯେପରି ସ୍ଥାଗତ କରିବେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଶ୍ରୀରାମ ବାହୁମୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେପରି ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହେବ, ଏହାହିଁ ଶ୍ରୀରାମ-ସେତୁକରଣର ମହତ୍ତ୍ୱ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସେ ଶ୍ରୀରାମ-ସେତୁକରଣ ଉପରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅନୁ ଗାୟ କାର୍ଯ୍ୟ-ମାନ କରାଯାଇଛି ।

(କ) ଆରମ୍ଭ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ‘କୋରାନ୍’ର ମୂଳପାଠରୁ ନାଗରା ଲିପିରେ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଏବଂ ନାଗରା ଲିପିରେ ଅପ୍ରାପ୍ତ ଆରମ୍ଭ ଧ୍ୱଜ, ବିଶିଷ୍ଟ ବିରାମ ଚିହ୍ନ, ସଜ୍ଜ ସମାପ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପଦ୍ଧତିର ସୃଜନ ତଥା ଟିପ୍ପଣୀ ସହଜ ହୃଦୀରେ ଅନୁବାଦ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥସ୍ଥାଙ୍କର ବିଶିଷ୍ଟ କୃତି । ଏହି ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥର ଶୁଦ୍ଧତା ଏବଂ ପ୍ରାମାଣିକତା ହେତୁ ମୁଦ୍ରାମାନ ଧର୍ମାବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ପ୍ରମୁଖ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନେ ତାଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣପ୍ରାଣରେ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । (ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୁଇଟି ସମ୍ବରଣ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ସାରିଲାଣି ।)

(ଖ) ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ଠାରୁ ଏକ ଶତାବ୍ଦୀ ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗଳା ‘କୃତ୍ତିବାସ ରାମାୟଣ’ର ନାଗରା ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଏବଂ ଅର୍ଥସ୍ଥା ଶ୍ରୀରାମେ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ଅର୍ଥସ୍ଥାଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରସାଦ । ଏହି ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ଯୋଗୁଁ ସେ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ହୃଦୀ ସମିତିଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଅଛି । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ ଦୁଇଥର ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ସାରିଲାଣି ।

(ଗ) ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନନ୍ଦକୁମାର ତାମିଲ ଶ୍ରୀରାମ ମହାସ୍ତ୍ର ଚିତ୍ରବଳ୍ଲବରକୃତ ଦୁଇହଜାର ବର୍ଷର ଖଣ୍ଡଗ୍ରନ୍ଥ ‘ଚରୁକବୁରଲ’ର ହୃଦୀ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ, ଆରମ୍ଭ ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରାମାଣିକ କରି ହୁଏତ ଶୟାନ୍ତସ୍ୱାଲିଙ୍ଗନଙ୍କ ‘ଜାଦେସଫର’ ନାମକ ଉଦ୍ଧୃତ ଅନୁବାଦ ଗ୍ରନ୍ଥର ଦେବନାଗରୀ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଏବଂ ଗୁରୁମୁଖୀ ଶ୍ରୀରାମ ‘ଶ୍ରୀକବୁଳ ସୁଖମଳ ସାହବ’ର ନାଗରା ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ତାହା ପ୍ରକାଶିତ କରି ସାରିଛନ୍ତି ।

(ଘ) ଦେବନାଗରୀ ଲିପିରେ ମିଳୁ ନ ଥିବା ଅନ୍ୟ ଶ୍ରୀରାମାନଙ୍କର ଧ୍ୱଜ ଓ ମାତ୍ରା-ସମୂହର ସୃଜନ ଓ ନାଗରା ଲିପି-ବିକାଶ-କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସେ ସନ ୧୯୬୭ ମସିହାଠାରୁ ହାତକୁ ନେଇଅଛନ୍ତି । ଏହା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁଣ୍ଡ । ଅର୍ଥସ୍ଥାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ବିଭିନ୍ନ ନୂତନ ଅକ୍ଷରର ସ୍ଥାପନା, ସେଗୁଡ଼ିକର ତିନାଇ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକରେ କାମ କରୁଥିବା ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କୁ ତାଲିମ-ପ୍ରଦାନ ଆଦି ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ଗୁଣ୍ଡ, ତାହା ଦେଶରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୁର୍ଲଭ ।

(ଙ) ସନ ୧୯୬୧ ମସିହାରେ ‘ଭୁବନବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ’ ସ୍ଥାପନା କରି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥସ୍ଥା ମୃଣାଳୀନୀ ସଭାପତି ରୂପେ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏହି ପଦରେ ସେ ସମସ୍ତ ଶ୍ରୀରାମତ କାର୍ଯ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ସମ୍ବଳନା କରନ୍ତି । ଟ୍ରଷ୍ଟ ଉପରେ କୌଣସି ଆର୍ଥିକ ବୋଧ ନ ପକାଇ କିମ୍ବା ନିଜେ କୌଣସି ପାରିଶ୍ରମିକ ନ ନେଇ ସେ ଅହୋରାତ୍ର ଏହି ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ବିଗତ ସାତବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଟ୍ରଷ୍ଟଦ୍ୱାରା ବିବିଧ ଶ୍ରୀରାମ ବହି ବିକାଶ ଗ୍ରନ୍ଥ ଦେବନାଗରୀ ଲିପିରେ ସାମୁଦ୍ଧିକ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ହୋଇ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇସାରିଛି ।

(ଗ) ବିବିଧ ଭାଷାଭାଷୀ ବିଦ୍ବାନ୍ମାନଙ୍କ ସହଯୋଗ ଓ ସାହୃଦୟରେ ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ଏଟି ବିଭିନ୍ନ ଭାଷା (ଯଥା—ଆସାମୀ, ଉର୍ଦ୍ଦୁ, ଆରବୀ, ଓଡ଼ିଆ, କନ୍ନଡ଼, କାଶ୍ମୀରୀ, ଗୁରୁମୁଖୀ, ତାମିଲ, ତେଲୁଗୁ, ନେପାଳୀ, ଫାରସୀ, ବଙ୍ଗଳା, ମରାଠୀ ମଲୟାଲମ, ଶଳ୍ଲୋକ, ସଂସ୍କୃତ, ସିନ୍ଧୀ, ହିନ୍ଦୀ ଆଦି)ର ଲୋକପ୍ରିୟ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦ ସହଜ ଦେବନାଗରୀ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଶକ୍ତିର ଏକମାତ୍ର ଚୈମାୟିକ ପଦ୍ଧତି “ବାଣୀ-ସମ୍ବେଦକ”ରେ ସନ ୧୯୭୦ ମସିହାଠାରୁ ଯାଗବାହୁକ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ଆସୁଛି । ଏହି ପଦ୍ଧତିର ସମ୍ପାଦକ ଅଟନ୍ତି ଆମର ପ୍ରିୟ ନନ୍ଦକୂମାର ଅର୍ଥୁସ୍ତ୍ରୀ ।

(ଘ) ନନ୍ଦକୂମାର ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଔପନ୍ୟାସିକ ସ୍ୱର୍ଗତ ଚକ୍ରିମନ୍ଦ୍ର ଚଟୋପାଧ୍ୟାୟକୃତ ‘ଗୀତାଭାଷ୍ୟ’ର ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦ କରାଯାଇଛି । ତାହା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପ୍ରକାଶିତ ।

(ଙ) (୧) ଗୋସ୍ୱାମୀ ଭୁଲହୀଦାସ-କୃତ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରଣ ମାନସ’ର ମୂଳପାଠ ସହଜ ସଂସ୍କୃତ-ଅନୁସଂସ୍କୃତ ସଂସ୍କୃତ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ, (୨) ‘ଶ୍ରୀରାମଚରଣ ମାନସ’ର ଓଡ଼ିଆ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପଦ୍ୟରଚନା ଅନୁବାଦ (୩) ‘ମାନସ’ର ବଙ୍ଗଳା ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଓ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ; ଏହି ତିନିଗୋଟି ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରକାଶନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶ୍ରୀ ଅର୍ଥୁସ୍ତ୍ରୀ ଗତ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲେ ଅନ୍ଧବ୍ୟାଧୀ ଏବଂ ଉଦ୍ୟମୀ । ଆଜି ପାଠକମାନଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ଭୁଲହୀ ‘ମାନସ’ର ଓଡ଼ିଆ ରୂପାନ୍ତର ଆସୁପ୍ରକାଶ ଲଭି କରୁଅଛନ୍ତି ।

(ଝ) ‘କୌଶଳକ କୋଷ ପଠନକ୍ରମ’, ‘କୌଶଳକ କୋଷ ବର୍ଣ୍ଣାନୁକ୍ରମ’ ଓ ‘ନାଗରୀ ଉର୍ଦ୍ଦୁ-ହିନ୍ଦୀ କୋଷ’ର ପ୍ରକାଶନ-କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏବେ ଶ୍ରୀ ଅର୍ଥୁସ୍ତ୍ରୀ ବ୍ୟସ୍ତ ।

ଦେଶରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା

ଭାରତର ପୃଷ୍ଠତନ ଶକ୍ତିପଥ ଉଚ୍ଚତର ଶାକ୍ତଶୃଙ୍ଖଳ, ବନାରସ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟର ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରଫେସର ଆର୍ଯ୍ୟ ହଜାରୀପ୍ରସାଦ ଦ୍ୱିବେଦୀ, ବିଶିଷ୍ଟ ଆଲୋଚକ ଉଚ୍ଚତର ନଗେନ୍ଦ୍ର, ଶଳ୍ଲୋକର ପୃଷ୍ଠତନ ଶକ୍ତିପଥ ଉଚ୍ଚତର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣାନନ୍ଦ, ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ପୃଷ୍ଠତନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ପ୍ରସାଦ ଓ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ଭୂତପୃଷ୍ଠ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ କୈଳାସ ପ୍ରକାଶ ଅର୍ଥୁସ୍ତ୍ରୀ ମହାଶୟଙ୍କ ଅନ୍ଧବ୍ୟାଧୀର ପ୍ରଶଂସାପୃଷ୍ଠକ ବହୁ ଅବସରରେ ତାଙ୍କ ନିକଟରୁ ସେମାନଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ଓ ଶୁଭକାମନା ପାଇଅଛନ୍ତି ।

‘ନାଗପୁର ଟାଇମ୍ସ’ ପଦ୍ଧତି ୨୩-୧୧-୧୯୭୫ ତାରିଖରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥୁସ୍ତ୍ରୀ ସପ୍ତତିଷ୍ଠିତ ‘ତ୍ରୟ’ ଦ୍ୱାରା ଭାଷା ଓ ଲିପିର ମାଧ୍ୟମରେ ଦେଶରେ ସହଜ ପାଇଁ ଯେପରି ଉଦ୍ୟମ ଚଳାଇଛନ୍ତି, ତାହାର ଭୁବିଭୁଜ ପ୍ରଶଂସା କରାଯାଇଛି ।

ସମ୍ମାନ

ଗତ ୧୯୭୫ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ମାସରେ ନାଗପୁରରେ ଆୟୋଜିତ ‘ବିଶ୍ୱ ହିନ୍ଦୀ ସମ୍ମେଳନ’ ଉପଲକ୍ଷେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅର୍ଚ୍ଚୁସ୍ତ୍ରୀ ଭରତର ଉପରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବି. ଡି. ଜଉନିକ ଦ୍ୱାରା ପୁରସ୍କୃତ ଓ ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଥିଲେ ।

୧୯୭୫ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ମାସରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅର୍ଚ୍ଚୁସ୍ତ୍ରୀ ଓଡ଼ିଶାର ପବନାର ଆଶ୍ରମରେ ଆରୁଘ୍ୟ ବିନୋଦା ବାଭେଙ୍କ ସାମ୍ମିଧ୍ୟରେ ଓ ଡକ୍ଟର ଶ୍ରୀମନ୍ ନାରାୟଣଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ଗଠିତ ଅଖିଳ ଭାରତୀୟ ନାଗରୀ ଲିପି ପରିଷଦର ସାତଜଣ ସମ୍ପାଦକ-ସଦସ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ ସଦସ୍ୟ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

୧୯୭୭ ମସିହା, ଜାନୁଆରୀ ୨୭ ତାରିଖ ଦିନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅର୍ଚ୍ଚୁସ୍ତ୍ରୀ ‘ପଦ୍ମଶ୍ରୀ’ ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ଅର୍ଚ୍ଚୁସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦ

ଗତ ୧୯୭୯ ମସିହାର ଗ୍ରୀଷ୍ମାବକାଶରେ କଟକ ନଗର-ନିବାସୀ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ କଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନୀ ଅଧ୍ୟାପକ, ବର୍ତ୍ତୁ ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ରଙ୍କଠାରୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନନ୍ଦକୁମାର ଅର୍ଚ୍ଚୁସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରଥମ ପରିଚୟ ମୁଁ ପାଇଲି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅର୍ଚ୍ଚୁସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହ ମୋର ପସାଳାପ ଗୁଲିଲ ଏବଂ ସମ୍ପର୍କ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଦୃଢ଼ତର ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ‘ଭୁବନବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ’ ସମ୍ପାଦକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଯୋଜନା ଓ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଗୁଲିଆଏ । ଅଲଗା ପରେ ଉକ୍ତ ସମ୍ପାଦକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅର୍ଚ୍ଚୁସ୍ତ୍ରୀ ୧୯୭୯ ମସିହା, ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ତାଙ୍କ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ଶ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଜଣେ ବିଦ୍ୱାନ୍ ରୂପେ ମୋତେ ସ୍ଥାନ ଦେଲେ । ୧୯୭୦ ମସିହା, ଜାନୁଆରୀ ମାସରୁ ଉକ୍ତ ସମ୍ପାଦକ ତରଫରୁ ଭାରତୀୟ ଭାଷା-ସମ୍ପର୍କ ସେତୁସ୍ୱରୂପ ‘ବାଣୀ-ସଂଲୋଚନା’ ନାମକ ଦୈନିକ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ବିବିଧ ଭାରତୀୟ ଭାଷାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାହିତ୍ୟିକ କୃତିମାନ (Master-pieces of Indian Literatures) ଅଂଶ ଅଂଶ ହୋଇ ଦେବନାଗରୀ ଲିପିର ମାଧ୍ୟମରେ ଓ ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦ ସହୃଦ ୧୯୭୦ ମସିହା, ଜାନୁଆରୀ ମାସରୁ ପ୍ରକାଶ ଲାଭ କରି ଆସୁଛି । କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଏହିପରି ଅନୁବାଦ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣର ପ୍ରକାଶନ ସମାପ୍ତ ହେବା ପରେ ତାହା ହିନ୍ଦୀ ଲିପି ଓ ଭାଷାରେ ଲିପିତ ଏକ ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥ ରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛି । ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ପଣ୍ଡା ଭାଗରେ ଏକାଦଶ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ, ସେଗୁଡ଼ିକର ମୂଳ ଲେଖକ ଏବଂ ଦେବନାଗରୀ ଲିପ୍ୟନ୍ତରକାର ତଥା ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦକମାନଙ୍କର ଏକ ବିଶଦ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଅଛି ।

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ‘ଶ୍ରୀରାମ’ ବା ‘କାବ୍ୟଯୁଗର’ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ କବିସମାଜ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ବିରଚିତ ଅନନ୍ତ ଓ ଅନୁପମ ଆଳଙ୍କାରିକ ମହାବାକ୍ୟ ‘ବୈଦେହ୍ୟ-ବିଳାସ’ର ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦ ସହଜ ଦେବନାଗରୀ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଦାୟିତ୍ବ ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି । ସନ ୧୯୭୦ ମସିହା, ଅପ୍ରେଲ ମାସରୁ ଏହା ‘ବାଣୀ-ସଂସ୍କରଣ’ରେ ଧାରାବାହିକ ଓ ନିୟମିତ ରୂପେ ପ୍ରକାଶ ଲାଭ କରି ଆସୁଛି । ‘ବୈଦେହ୍ୟବିଳାସ’ର ଚତୁର୍ଥ ଖଣ୍ଡର କାର୍ଯ୍ୟ ଅଧ୍ୟାୟ ସମାପ୍ତ ହୋଇଗଲାଣି ଏବଂ ପୁରୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପା ହେଲେ, ଖୁବ୍ ନିକଟରେ ଏହା ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ହିନ୍ଦୀ ଗ୍ରନ୍ଥ ରୂପେ ଭାରତୀୟ ବିଦ୍ବାନ୍‌ମାନଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ଆସୁପ୍ରକାଶ ଲାଭ କରିବ ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାହିତ୍ୟିକ କୃତିକୁ ଦେବନାଗରୀ ଲିପି ଓ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ସମଗ୍ର ଭାରତ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରି ଭଲ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାହିତ୍ୟିକ କୃତିକୁ ଓଡ଼ିଆ ଲିପି ଓ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକବର୍ଗଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବାର ଅଭିଳାଷ ପୋଷଣ କରି ମୁଁ ଏହା ଶ୍ରୀପୁକ୍ତ ଅର୍ଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଆଗରେ ପ୍ରକାଶ କଲି । ସେ ହିନ୍ଦୀ ଭକ୍ତଯୁଗର କାବ୍ୟ-କମଳ-କାନନ-ବିକାଶକ-ସ୍ବପ୍ନର ଗୋସ୍ଥୀମାଁ ଭୁଲସୀଦାସ-ବିରଚିତ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ବୋଲି ମୋତେ ସୂଚନା ଦେଲେ ଏବଂ ୧୯୭୨ ମସିହା, ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ କଟକ ଆସିଲେ । ସେହିକେବେଳେ ମୁଁ ଶ୍ରୀପୁକ୍ତ ଅର୍ଚ୍ଚସ୍ଥାନର ପ୍ରଥମ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କଲି । ସତେ ଯେପରି କର୍ମଠାରେ ଏକ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ସେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଶାନ୍ତ ମୁଖମଣ୍ଡଳରୁ ନିରଲସତା ଓ ନିରଞ୍ଜନତାକୁ ଶ୍ରୀ ଫକି ଉଠୁଥାଏ ଏବଂ ତାହା ଜଡ଼ ଓ ଆଲସ୍ୟପରାୟଣ ମନୁଷ୍ୟର ଜଡ଼ତାକୁ ବହୁଦୂରକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ତାହାର ଜୀବନକୁ କର୍ମମୟ କରେ ।

ଭୁଲସୀଦାସ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ର ଓଡ଼ିଆ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଓ ଓଡ଼ିଆ ରବ୍ୟାନୁବାଦ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମୋତେ ସେ ପରାମର୍ଶ ଓ ଉପଦେଶ ଦେଇ ‘ସମାଜ’ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀପୁକ୍ତ ରାଧାନାଥ [ରଥଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଚାଲିଲେ । ଗଙ୍ଗା ସଙ୍ଗେ ସମୁଦାର ମିଳନ ହେଲା । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଭବନରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ତ ଅନ୍ତରତପ ପ୍ରଦେଶରେ ସରସ୍ବତୀ ରୂପେ ସହଜରେ ରହୁଥିଲେ । ‘ସମାଜ’ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ କର୍ମପ୍ରବାହର ପୁଣ୍ୟ ବିବେଶୀ-ସଙ୍ଗମର ସୃଷ୍ଟି । ପୁନଶ୍ଚ ରାଧାନାଥ, ନନ୍ଦକୂମାର ଓ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଏହି ନାମସୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣପର୍ଯ୍ୟାୟବାଚକ । ସୁତରାଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମହତ୍ବାଣୀ—

‘କର୍ମଣୋ ବାଧୁକାରସ୍ତେ ମା ଫଳେଷୁ କଦାଚନ’ର ଭିଜିଜଣିଆକ ଅନୁସରଣ-କାଣ୍ଡ । ଆଉ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ମହତ୍ବାଣୀ—

“ମାନବ ଜୀବନ ନୁହଁଇ କେବଳ ବର୍ଷ ମାସ ଦିନ ଦଣ୍ଡ,

କର୍ମେ ଜୀବ ନର, କର୍ମ ଏକା ତାର ଜୀବନର ମାନଦଣ୍ଡ ।”ର

ଯୋଗ୍ୟ ଅନୁଗାୟୀ କର୍ମୀ ଆମର ବରେଣ୍ୟ ରାଧାନାଥ ବାବୁ ଏବଂ ଶ୍ରୀପୁକ୍ତ ଅର୍ଚ୍ଚସ୍ଥାନ ମହାଶୟ ।

ଶ୍ରୀପୁତ୍ର ରଥଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଅର୍ତ୍ତୁଣୀ ମହାଶୟ ସ୍ବ ଯୋଜନା ବିଷୟ ଉପସ୍ଥାପନ କଲେ । ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ର ଓଞ୍ଚିଆ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଓ ଓଞ୍ଚିଆ ଗଦ୍ୟାନୁବାଦ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରକାଶନ ବିଷୟ ଶୁଣି ଶ୍ରୀପୁତ୍ର ରାଧାନାଥ ରଥ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବହୁଦିନରୁ ପୁରସ୍କିତ ‘ଭୁଲସୀ ରାମୟଣ’ର ବାବାଜୀ ବଳରାମ ଦାସକୃତ ଓଞ୍ଚିଆ ପଦ୍ୟାନୁବାଦର କେତେକ କବିତା ପାଠ କଲେ । ଶ୍ରୀପୁତ୍ର ଅର୍ତ୍ତୁଣୀ ଉକ୍ତ କବିତା-ଶ୍ରବଣରେ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ବଳରାମକୃତ ପଦ୍ୟାନୁବାଦକୁ ସ୍ବଯୋଜନାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲେ ଏବଂ ଏସ୍ବ ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରୀପୁତ୍ର ରଥଙ୍କର ସମ୍ମତି ଲେଖିଲେ । ମହାନୁଷ୍ଠାନ ଶ୍ରୀପୁତ୍ର ରଥ ଏଥିରେ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ଭୁଲସୀକୃତ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ର ଓଞ୍ଚିଆ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଓ ଓଞ୍ଚିଆ ଗଦ୍ୟାନୁବାଦ ସହଜ ମାନସ’ର ବାବାଜୀ ବଳରାମକୃତ ଓଞ୍ଚିଆ ପଦ୍ୟାନୁବାଦର ସଂଯୋଗ ବାସ୍ତବରେ ‘ମଣି କାଞ୍ଚନର ସଂଯୋଗ ।’

“ଶ୍ରେୟାଂସୁ ବହୁବିଦ୍ବାନ ।” କର୍ମମୟ ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବକର୍ମ ପଥରେ ନାନା ବାଧାବିଘ୍ନ ଆସି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ତୁଳନା ମନୁଷ୍ୟ ବେଳେ ବେଳେ ଉକ୍ତ ବାଧାବିଘ୍ନ ହେତୁ ନିରାଶ ହୋଇ କର୍ମପଥରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ପଡ଼େ । ନୈରାଶ୍ୟ-ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟକୁ କର୍ମର ପ୍ରେରଣା ଦେବାପାଇଁ ‘ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବଦ୍ଗୀତା’ ସତେ ସେପରି ଏକ ଚିରନ୍ତନ ଉତ୍ସ । ଏହାର ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅଜ୍ଞାନଙ୍କୁ କହିଅଛନ୍ତି—

“ତସ୍ମାତ୍ ସର୍ବେଷୁ କାଳେଷୁ ମାମନୁୟୁର ଯୁଧ ଚ ।” “ହେ ଅଜ୍ଞାନ ! ସେହି ହେତୁ ତୁମେ ସର୍ବଦା ମୋତେ ସ୍ମରଣ କରୁଥାଅ ଏବଂ ଲଜ୍ଜା ଥାଅ ।”

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଏ ଉପଦେଶ କେବଳ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯୁଦ୍ଧନିମ୍ମୁଖ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ଅଜ୍ଞାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ଏହା ସମ୍ଭାରର ବାଧାବିଘ୍ନ-ଘାତପ୍ରତିଘାତଦ୍ବାରା ନିରାଶ ହୋଇ ଭ୍ରାନ୍ତି ପଡ଼ିଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନବକୁ ଯୁଦ୍ଧବୀର କର୍ମପଥରେ ଅଗ୍ରଗତି-ପୂର୍ବକ ଜୀବନ-ସଂଗ୍ରାମରେ ନବ ସାହସ ଓ ଈଶ୍ଵାହର ସହଜ ଲଭିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଅତି ସଙ୍ଗତ ଉପଦେଶ ।

୧୯୭୬ ମସିହାର ଦ୍ଵିତୀୟାଙ୍କର ଆରମ୍ଭରେ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ର ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଓ ଅନୁବାଦ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ବସେ, ମୋ ପରିବାରରେ ଜଣକ ପରେ ଜଣେ ସାଂଘାତିକ ଭାବରେ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ତେଣୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରିପାରିବି, ଏ ଆଶା ମୋ ମନରେ ରହୁନା ନାହିଁ । ତଥାପି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ୧୯୭୩ ମସିହା ଶ୍ରୀଷ୍ଟୀବତୀକାଳରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣା ଯାଇ ମୁଁ ଶ୍ରୀ ଅର୍ତ୍ତୁଣୀଙ୍କର ଆଦିତ୍ୟ ପ୍ରଣାମ କରି ଏବଂ ତାଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧାଭରଣରେ ମୋର ବାଳା ପଡ଼ିଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କଲି । ସେହିଠାରେ ଶ୍ରୀପୁତ୍ର ନନ୍ଦକୁମାର ଅର୍ତ୍ତୁଣୀ, ତାଙ୍କ ଅନୁଜ କବିରାଜ ଶ୍ରୀ କୃତ୍ତିକୁମାର ଅର୍ତ୍ତୁଣୀ, ଅମୃତବେଦାବୃନ୍ଦ ଓ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀମାନ୍ ବିନୟକୁମାର ଅର୍ତ୍ତୁଣୀଙ୍କ

ସ୍ନେହ-ସିନ୍ଧୁ ସୁମଧୁର ବ୍ୟବହାରରେ ମୁଁ ଅଭିଭୂତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି । ବାସ୍ତବିକ ଆଲୋଚନା-
ପରାମର୍ଶ ଲୋକର ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଟ ପିଣ୍ଡାତ ବା ଦାନବର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ହୋଇଥାଏ ।
(An idle brain is the devil's workshop.) ନନ୍ଦକୁମାରଙ୍କ ସଦା-
କର୍ମରତ ରୂପ-ଦର୍ଶନରେ ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଟରୁ ଉକ୍ତ ଆଲୋଚନା-ପିଣ୍ଡାତ ଆସେ ଆସେ ଅପସରଣୀୟ
ଏବଂ ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଟ ନବ କର୍ମପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ହୋଇପଡ଼େ । ମନୁଷ୍ୟ ନବ ନବ କର୍ମରେ ରତ
ହୋଇ ପଡ଼େ । ଫଳରେ ନବ ଆତ୍ମବିକାଶ ଓ ଆତ୍ମପ୍ରସାଦରେ ସେ ଯୁନିଟ୍‌ବନ ଲାଭ
କରେ । ଅର୍ଥୁର୍କାଙ୍କ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ-ସାହଚର୍ଯ୍ୟଜନିତ ଏହାହିଁ ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁଭୂତି ।

ଶ୍ରୀରାମ ଓ ବିଜୟା ଦଶମୀ

ଗୋଷ୍ଠୀମୀ ଭୁଲପୀଦାସ ବିରଚିତ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତାତ୍ମକ ଗ୍ରନ୍ଥ ।
ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପକତା ପ୍ରବଳ-ବିଦିତ । ରାମାୟଣର ନାୟକ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ।
ଭାରତୀୟ ଧର୍ମ, ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଓ ରାଜନୀତିରେ ରାମଙ୍କର ସମ୍ମାନ ଅନୁପମ । ସହାରର
ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଭାଷାର ସାହିତ୍ୟରେ ରାମଙ୍କ ଗୁଣ ନାୟକ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି
ରାମଙ୍କର ଚ୍ୟାୟା, ସହସ୍ପ୍ରଭା, କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣତା, ପିତୃମାତୃଭକ୍ତି ଆଦି ଗୁଣ ସମସ୍ତ
ମାନବସମାଜକୁ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରୁଥିବ । ଧନ୍ୟ ଆମର ଭାରତଭୂମି, ଯହିଁରେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ
ମାନବରୂପେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଲୀଳା କରୁଥିଲେ । ଦୁଷ୍ଟନିବାରଣ ଓ ସନ୍ନିପାଳନ କରି
ଧରଣରେ ଧର୍ମ ସମ୍ପାଦନ କରିବା ତାଙ୍କ ଅବତାର-ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ରାକ୍ଷସଗଣ
ରାବଣକୁ ବଧ କରି ଧରଣରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ ।

ପରବ୍ରହ୍ମ ରାମ ଲୀଳାବତାର ମନୁଷ୍ୟରୂପେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ଜୀବନର ସମସ୍ତ
ବସ୍ତୁକୁ ହସି ହସି ଯେପରି ବରଣ କରିଥିଲେ, ସେହିପରି ସୁଲୀଳାବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୁଷ୍ଟ
ରାକ୍ଷସର ବଧ ନିମନ୍ତେ ନିଜ ଦାସୀ ମାୟା-ସୁରୁପିଣୀ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ି-
ଥିଲେ । ଦୁର୍ଗାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେ ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳ ସପ୍ତମୀଠାରୁ ନବମୀପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ତିନିଦିନ ତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ଦଶମୀ ତିଥିରେ ସେ ରାକ୍ଷସଗଣ ଉପରେ ବିଜୟ ଲାଭ
କରିଥିଲେ । ଆଜି ସେହି ବିଜୟା ଦଶମୀ ତିଥିରେ ସେ ଜଗଦ୍‌ଗ୍ରାସୀ ରାକ୍ଷସୀ ସତ୍ୟତା
ଉପରେ ବିଜୟଲାଭପୂର୍ବକ ମାନବସମାଜକୁ ଶାନ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଜୀବନର ସମସ୍ତ
ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ସହ ମନୁଷ୍ୟ ଯେପରି ସ୍ୱ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହୁଏ,
ସେଥିନିମନ୍ତେ ତାହାକୁ ପାହୁପ, ଉତ୍ସାହ ଓ ପ୍ରେରଣା ଦିଅନ୍ତି ।

ଆଜି ଏହି ପବିତ୍ର ବିଜୟା ଦଶମୀ ତିଥିରେ ମୁଁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାନାଥ ରଥ,
ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନନ୍ଦକୁମାର ଅର୍ଥୁର୍କା ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ଗର୍ଭ, ନିରାମୟ ଓ କର୍ମଠ
ଜୀବନ ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପଦାରବିନ୍ଦରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛି ।

‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ର ପଦ୍ୟାନୁବାଦକ

ଶ୍ରୀ ନିତାଇଚରଣ ଶତପଥୀ

(ବାବାଜୀ ବଳରାମ ଦାସ)

ତେଜାନାଳ ଜିହ୍ୱାନ୍ତର୍ଗତ ନୟାଭଗୀରଥପୁର ଶାସନ (ଲେକ-ପରିଚିତ ଧଳପୁର ଗ୍ରାମ) ନିବାସୀ ଏକ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ-ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରିବାରରେ ସନ ୧୯୧୫ ମସିହା, ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ୧ ତାରିଖ (ସନ ୧୩୨୨ ସାଲ, ଶ୍ରୀବତ୍ସ ମାସର କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ, ନବମୀ ତିଥି)ରେ ବାବାଜୀ ବଳରାମ ଦାସ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଧଳପୁରର ସ୍ୱର୍ଗତ ବିଖ୍ୟାତ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ବଳଭଦ୍ର ବାହୁମାପତିଙ୍କର ସେ ପଞ୍ଚମ ବଂଶଧର । ସ୍ୱର୍ଗତ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଶତପଥୀ ତାଙ୍କର ପିତା ଓ ସ୍ୱର୍ଗତା ଶ୍ରୀମତୀ ରାଧିକା ଦେବୀ ତାଙ୍କର ମାତା । ବାଲ୍ୟ-

କାଳରେ ତାହାଙ୍କର ପିତୃମାତୃଦତ୍ତ ଶ୍ରଦ୍ଧା-ନାମ ଥିଲା ଶ୍ରୀ ନିତାଇଚରଣ । ଶ୍ରୀ ବାହୁ, ଚରଣ ତାଙ୍କର ଅଗ୍ରଜ ଏବଂ ସବୁଶ୍ରୀ ସତ୍ୟଚରଣ, ଗତିକୃଷ୍ଣ ଓ ସାନକୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କର ଅନୁଜ ଅଟନ୍ତି । ଶ୍ରୀମତୀ କୁନ୍ଦଲିନୀ ତାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗିନୀ ଏବଂ ଶ୍ରୀମତୀ ନନ୍ଦିନୀମାଳୀ ଓ ଶ୍ରୀମତୀ ହାରମାଳୀ ତାଙ୍କର କନ୍ୟା ଭଗିନୀ ।

ସ୍ୱର୍ଗତ ବାହୁମାପତିଙ୍କୁ ଏକ ନରଦେବତା ରୂପରେ ଜନସାଧାରଣ ଭକ୍ତ ଓ ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ । ସେ ଅତିଶୟ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ନିଜର ବିଶାଳ ଜମିଦାରୀକୁ ସେ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଗୋଟିଏ ଭାଗ ସ୍ୱପରିବାରର ଭବିଷ୍ୟୋପଶ୍ଚ ଏବଂ ଅପର ଭାଗଟି ଦୟାକାରୀଗୁଣ ଓ ଅତିସ୍ୱ-

ବାବାଜୀ ବଳରାମ ଦାସ ଦେବତାଙ୍କ ସେବାରେ ବ୍ୟୟଯୋଗ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଏହି ମନୋବୃତ୍ତିର ଲୋକ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନେ କାଳକ୍ରମେ ଅବୃଣ୍ଣପଥରେ ଦାଶକ୍ୟ ବରଣ କରି ନେଇ-ଅଛନ୍ତି । ଏହି ବଂଶରୁ ଅନେକ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ଉତ୍ତବ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ନିତାଇଚରଣଙ୍କଠାରେ ସନ୍ନ୍ୟାସ ମନୋବୃତ୍ତି ଜାତ ହୋଇଥିଲା । ଗ୍ରାମ ପାଠଶାଳାରେ ବାଲ୍ୟଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତି - ପୃଷ୍ଠକ ସେ ଧଳପୁର ମାଧ୍ୟମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ମିଡ୍‌ଲ ଇଣ୍ଟିରାକ୍ସର ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ଏବଂ ତତ୍ପରନ୍ତର

ମାଇନର ପଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ଡେଙ୍କାନାଳ ଗଡ଼କୁ ଆସିଲେ । ଡେଙ୍କାନାଳଗଡ଼ ମଧ୍ୟଭାଗୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଚ୍ଚତମ ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାରପୂର୍ବକ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା ସମୟରେ ରୁଷିପ୍ରାଣ ଭକ୍ତକବି ମଧୁସୂଦନ ରାଓଙ୍କ ରଚିତ ‘ସାହିତ୍ୟ-ପ୍ରସଙ୍ଗ’ ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ‘ନୀଳବନ୍ଦନା’ କବିତା ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଗଭୀର ଆନ୍ଦୋଳନ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ପୂର୍ବ୍ୟାସ୍ତକ ଗୁରୁ ଶ୍ରୀ ବିନାୟକ ମହାପାତ୍ର ଜିଜ୍ଞାସୁ ‘ଏ ସଂସାରେ ନାହିଁ ସୁଖଶାନ୍ତି’, ‘ଧୂଳିର ଏ ମର କଲେବର’, ଏ ସଂସାର ଅନ୍ଧକାର ଯାନ’ ଆଦି ସଂସାର ବିଚ୍ୟୁତଜନକ ତଥା ‘ବିରାଜେ ଅମର ଅମ୍ବା’ ଇତ୍ୟାଦି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ, କମଳ ଶୋଭାର ଯଥା ପଙ୍କମୟ ସରେ’, ‘ହେ ଇଶ୍ବର ପତିତ ତାରଣ’ ପ୍ରାଣୀରାମ ନିରଞ୍ଜନ, ଭୟବଦ୍ଧ ବିନାଶନ, ଭୂମ୍ଭେ ପ୍ରଭୁ ସନ୍ତାପିତ ପ୍ରାଣର ଚନ୍ଦନ, ସଂସାର ବିସାଦ ନେତ୍ରେ ଭୂମ୍ଭେ ହେ ଅସ୍ତନ’ ଆଦି ପ୍ରଭୁ-ପ୍ରେମ-ପ୍ରେରକ ଭକ୍ତିମାନ ସୁଲଳିତ ଓ ସରସ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରୁଥିବା ବେଳେ କୋମଳମତି ଓ ସରଳପ୍ରାଣ କିଶୋର ନିତାଇଚରଣ ଭକ୍ତଭାବହୃଦୟ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ସେହି ରୀତିରେ ନିଜର ସହପାଠୀମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟାବସ୍ଥାରେ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ସ୍ବପିତାମାତା, ସଖାସହୋଦର ଓ ଆତ୍ମୀୟ ସୁଜନବର୍ଗଙ୍କ ବାଣ୍ଟିଲାପ୍ରେମ ଉପେକ୍ଷା କରି ସେ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ମନୋବୃତ୍ତିରେ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଛାଡ଼ିଲେ । ସେତେବେଳେ ୧୯୩୬ ମସିହା, ଫେବୃଆରୀ ମାସ, ୧୭ ତାରିଖର ରଜନୀକାଳ ।

ନିତାଇଚରଣ ସଂସାରପ୍ରସ୍ଥା ପରମେଶ୍ବରଙ୍କ ଚରଣାବିନ୍ଦ-ଦର୍ଶନାକାଞ୍ଛାରେ ଯୋଗସାଧନା କରିବା ନିମନ୍ତେ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଲାଗି କରିଅଛନ୍ତି—ଏ ଖବର ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ପିତାମାତା ବ୍ୟସ୍ତ ହୃଦୟରେ ଏକମାତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଚ୍ଛୁକ ଉନ୍ମତ ଓ ସହାୟାପଦ୍ମା ତାଙ୍କର ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ । ତତ୍ପରେ ପିତା ପ୍ରାୟ ଶୁଦ୍ଧିମାତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତଳର ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥଳୀ ପରିଦୃଶ୍ୟ କଲେ । କିନ୍ତୁ ନିତାଇଙ୍କୁ ନ ପାଇ ସେ ନିରାଶ ଚିତ୍ତରେ ଗୃହକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ଏହି ଶୁଦ୍ଧିମାତ୍ର କାଳ ଜନନୀ ରାଧିକା ଦେବୀ ସ୍ଥାନପାଦାହାର ତ୍ୟାଗ କରି ଧରଣୀପୁଣି ହୋଇ ରହିଲେ । ତଦନନ୍ତର ଆତ୍ମୀୟସୁଜନଙ୍କ ଆଶ୍ୱାସନା-କ୍ରମେ ଜନନୀ ପଞ୍ଚମ ମାସରେ କିଛି କିଛି ଅଳ୍ପ ଶ୍ରେଣୀ କରି ଶିଷ୍ୟ ମାସରେ ସୁନଙ୍ଗବନ୍ଦ ଧାରଣ କଲେ । ଉତ୍ତମାସ ପରେ ପିତାମାତା କୃପାପିତ୍ତ, ଭକ୍ତବାଞ୍ଛାକଲ୍ଲତରୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପଦାବିବଦ୍ଧରେ ମନପ୍ରାଣ-ସମର୍ପଣପୂର୍ବକ ସୁନଶ୍ଚ ନିତାଇ-ଅନ୍ୱେଷଣ-କାମନା ସହିତ ଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନ-ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ବାହାରିଲେ । କରୁଣାବାରିଧିଙ୍କ କୃପାକଟାକ୍ଷରେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ପିତାମାତା ରଜନିଧି ନିତାଇଙ୍କ ଡେଇଁ ପାଇ ଆନନ୍ଦା-ଭିତ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ପୁଣି ପରମର୍ଶକ୍ରମେ ପୁଣି ସ୍ବର୍ଗଦ୍ୱାର-ନିବାସୀ ତାଙ୍କ ଗୁରୁ ବାବାଜୀ ରାମଦାସଙ୍କ ଆଦେଶରେ କଣ୍ଠି କୌପୀନଧାରୀ, ଲକ୍ଷ୍ମିତମସ୍ତକ, ଶ୍ରୀରାମଚରଣକଣୋଭୀ ବ୍ରହ୍ମବିଶ୍ବ-ବେଶ-ଧାରୀ ବଳରାମଦାସାଖ୍ୟ ନିତାଇଙ୍କୁ ଧରି ପିତାମାତା ଗ୍ରାମକୁ ଆସିଲେ । ବାବାଜୀ ଗ୍ରାମରେ ଘର ବେଷେଇ ନ ଥାଇ ବିଧବା ପିତାମହଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀକୁ ହରିଷ୍ୟାନ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ କଲେ ଏବଂ ଏକ ସପ୍ତାହ ପରେ ପୁଣି ପୁଣି ଫେରିଆସିଲେ ।

ସନ ୧୯୩୩ ମସିହାଠାରୁ ସନ ୧୯୩୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାବାଜୀ ବଳରାମ ଚନ୍ଦ୍ରକୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ କଠୋର ତପସ୍ୟା ସାଧନ କଲେ । ସେହି କାଳ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଦୈନିକ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଫଳାହାର କରି ଜୀବନ ଧାରଣ କରୁଥାଆନ୍ତି । ତପସ୍ୟାରେ ସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରି ସେ ପୁନଶ୍ଚ ପୁଣ୍ୟ ଫେରି ଆସିଲେ । ପୁଣ୍ୟ ଗ୍ରେଟ୍ଟେକ୍ଟା ମଠରେ କିଛିଦିନ ଅବସ୍ଥାନ କରିବା ପରେ ସେ ପୁଣି କେଉଁଠାକୁ ଚାଲିଗଲେ, କିନ୍ତୁ ଜଣାପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସନ ୧୯୩୭ ମସିହା ଠାରୁ ସନ ୧୯୪୮ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାବାଜୀଙ୍କର କୌଣସି ସନ୍ତାନ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଏହି କାଳ ମଧ୍ୟରେ ମହାତ୍ମା ବଳରାମ ଗୋସ୍ୱାମୀ ଭୁଲସୀଦାସଙ୍କୁତ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ର ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ଶୁଭିନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଛନ୍ଦ ଓ ରାଗଗିତୀରେ କରିଥିଲେ ।

ସନ ୧୯୪୮ ମସିହା, ମଇମାସରେ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ପିତାମାତା ତାଙ୍କ ଭ୍ରାତା, ଭ୍ରାତୃକାୟା ଓ ଭଗିନୀଗଣଙ୍କ ସହିତ ପୁଣ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନରେ ଯାଇଥିଲେ । ଦୈବାଦ୍ୱାୟେମାନେ ଗ୍ରେଟ୍ଟେକ୍ଟା ମଠର ତତ୍କାଳୀନ ମହନ୍ତ ମହାତ୍ମା ଗଙ୍ଗାଦାସଙ୍କ ସୁପାରିଶ କ୍ରମେ ପଞ୍ଜାବର ଜଣେ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ବିରୁପକ୍ଷଙ୍କ ସହ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇଲେ । ଏହି ସମୟରେ ବଳରାମ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାତା କାନ୍ଥୁ, ଚରଣ ଓ ଅନୁଜ ସତ୍ୟଚରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ପଳି-ଥବା ଭ୍ରାତୃବିବାଦକୁ ଉତ୍ତରୁକ୍ତ ଗରୁଡ଼ସ୍ତମ୍ଭ ନିକଟରେ ଶପଥ-ପାଠ କରାଇ ସମାଧାନ କରିଥିଲେ ।

ତଦନନ୍ତର ପିତାମାତା ମହାତ୍ମାଙ୍କୁ ସୁଶ୍ରୀମ ଧଳପୁରକୁ ନେଇ ଆସିଲେ । ଏଥର ମହାତ୍ମା ଘରେ ନ ରହି ଗ୍ରାମେଶ୍ୱର ରାମେଶ୍ୱର ମହାଦେବଙ୍କ ମଣ୍ଡପରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ସେ ଫଳାହାର ମାତ୍ର କରୁଥାଆନ୍ତି । ଏହିପରି ଭାବରେ ଏଗାର ଦିନ ଅତିବାହିତ କରି ମହାତ୍ମା ପୁଣି ତାଙ୍କ ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ଚାଲିଗଲେ । ଉକ୍ତ ଏଗାର ଦିନ କାଳ ସେ ନିମ୍ନ ଓ ବେଲପତ୍ର ଆଦି ମଧ୍ୟ ଭୋଜନ କରି ଯୁଧା ନିବାରଣ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ବିରଚିତ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତମାନସ’ର ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ପାଠ କରି ତାଙ୍କର ପରିବାରବର୍ଗ ବିମୁଗ୍ଧ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ ଏବଂ ଭ୍ରାତାମାନେ ଏହାର ପ୍ରକାଶନ ନିମନ୍ତେ ‘ସମାଜ’ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀପୁରୁଷ ରାଧାନାଥ ଚପଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ-ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ବାଟ ବତାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ଅନନ୍ତର ସନ ୧୯୫୧ ମସିହାରେ ମହାତ୍ମା ସୁଲକ୍ଷ୍ମାରେ ମାତାଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ତୀ-ଗ୍ରହଣ କରିବା ଅଙ୍ଗାରେ ତାଙ୍କ ଗ୍ରାମକୁ ଆସିଲେ । ଗ୍ରାମରେ ତିନିଦିନ ମାତ୍ର ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ଏହି ସ୍ୱଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଭଗିନୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ ହରିଷ୍ୟାନ୍ନ ଭୋଜନ କରୁଥିଲେ । ତିନିଦିନ ପରେ ସେ ବ୍ୟାକୁଳହୃଦୟ ଓ ବ୍ୟସ୍ତଚିତ୍ରାଣା ପରମାରାଧ୍ୟା ମାତାଙ୍କଠାରୁ କେବଳ ଅର୍ଶୀବାଦ ଉତ୍ତୀ ଗ୍ରହଣ କରି କେଉଁଠି ଗଲେ, ତାଙ୍କର ଅଭିପ୍ରାୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ୧୯୫୫ ମସିହାରେ ମାତାଙ୍କର ଓ ୧୯୬୦ ମସିହାରେ ପିତାଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଗମନବାତ୍ତା ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ରାଜଧାନୀ ଲକ୍ଷ୍ନୌଠାରେ ପାଇ ମହାତ୍ମା ଘରକୁ

ପହଞ୍ଚିବ ମାତ୍ର ଦେଇଥିଲେ । ୧୯୭୦ ମସିହା ପଞ୍ଚାବୁ ମହାସ୍ବାଙ୍ଗର ଆଉ କୌଣସି ସନ୍ତାନ ମିଳିନାହିଁ । ତାଙ୍କ କୃତ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତମାନସ’ର ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟାନୁବାଦର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ସମ୍ପର୍କରେ ୧୯୫୦ କମ୍ପା ୧୯୫୧ ମସିହାରେ ‘ସମାଜ’ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାନାଥ ରଥଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହୋଇଥିବ ।

୧୯୭୧ ମସିହା, ଏପିଲ ମାସରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନନ୍ଦକୁମାର ଅର୍ଜୁନୀ ନିଜେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ କଟକ ଆସିଥିଲେ । ସେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରଥଙ୍କ ସହିତ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତମାନସ’ର ଓଡ଼ିଆ ସମ୍ବରଣ ବିଷୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିବାବେଳେ ରଥ ମହାଶୟ ମହାସ୍ବା ବଳରାମକୃତ ‘ଭୂଲିଆଁ ରାମାୟଣ’ର ଏହି ପଦ୍ୟାନୁବାଦର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖାଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅର୍ଜୁନୀ ଉକ୍ତ ପଦ୍ୟାନୁବାଦକୁ ସୁଯୋଜନାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରଥ ଏଥିରେ ସମ୍ମତ ପ୍ରକାଶ କଲେ । (ଏ ବିଷୟର ଅବତାରଣା ମୁଁ ପୃଷ୍ଠରୁ କରି ଯାଉଛି ।) ଆଜି ଉକ୍ତ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ଲୋକ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମହାସ୍ବା ବଳରାମଦାସଙ୍କ ମହାନ୍ ଜୀବନ ପ୍ରତି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ କୌତୃହଳ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରୁଅଛି । ତାହାଙ୍କୁ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆଣିବା ଦିଗରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରଥ ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅର୍ଜୁନୀଙ୍କର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ବାସ୍ତବିକ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ଏହି ଓଡ଼ିଆ ‘ମାନସ’ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓଡ଼ିଶାର ଡେଙ୍କାନାଳ ଜିଲ୍ଲାର ଧଲପୁର ଗ୍ରାମ ଓ କଟକ ସହର ଏବଂ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ରଞ୍ଜିତ ମହାନଗରକୁ ସ୍ନେହ-ସିଦ୍ଧ ସଯୋଗବାସ ସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ କରିପାରିଛି ବୋଲି ଆନୁମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ।

ବାବାଜୀ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ‘ରାମ’ ନାମ ଜପ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ

ଗତ ତା ୧ । ୪ । ୧୯୭୮ ରଖ ଅପରାହ୍ଣ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଟା ସମୟରେ ମହାସ୍ବା ବଳରାମଦାସଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅନୁଜ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗତିକୃଷ୍ଣ ଶତପଥୀ ମହାସ୍ବାଙ୍କ ଝଟେ ଆଦି ଧରି ମୋ ବାସଭବନରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ‘ରାମ’ ନାମ ଜପ ଓ ତତ୍ସମ୍ପର୍କ ସଦୃଶ ସୂଚକ ଉପରେ ତାଙ୍କର ବିପରି ଅଖଣ୍ଡ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା, ସେ ବିଷୟରେ ସେ ମୋତେ ଗୋଟିଏ କାହାଣୀ କହିଲେ । ତାହା ପାଠକଗଣଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ ନ କରି ରହି ପାରିବ ନାହିଁ ।

ବୋଧ ହୁଏ ୧୯୩୮ ମସିହାର ଘଟଣା । ମହାସ୍ବା ବଳରାମ ପିତାମାତାଙ୍କ ସହିତ ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇଥାନ୍ତି । ଗ୍ରାମରେ ସେ ତାଙ୍କ କବେଇ ସୁଅ ସାନ୍ତାଳ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଶତପଥୀ (ବଞ୍ଚିମାନ ଲୋକସଭା ସଦସ୍ୟ)ଙ୍କୁ ‘ରାମ’ ନାମ ଅନ୍ତରର ଗଭୀରତମ ପ୍ରଦେଶରୁ ଜମିଦାରୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଲେ । କିଶୋର ଶ୍ରୀମାନ୍ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ପରୁଷିଲେ “ରାମ ନାମ ଜପୁକଲେ ଲାଭ କ’ଣ ?” ମହାସ୍ବା ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ରୁ ଯାହା ଚାହୁଁବୁ, ପାଇଯିବୁ ।”

୧୯୫୫

ଦେବେନ୍ଦ୍ର—ମୋତେ ମିଠାଇ ମିଳିବକି ?

ମହାତ୍ମା—ନିଶ୍ଚୟ ମିଳିବ । ଏଥିରେ ତିନେ ମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଦେବେନ୍ଦ୍ର—ଅଛା ଦେଖିବା । ହେ ରାମ ' ହେ ରାମ ' ହେ ରାମ ' (ଗର୍ଭର ଆନୁରୂପତା ସହକାରେ କପିଲେ ।)

ମହାତ୍ମା—ଅତି ହୃଦୟମୟ ।

ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ ଦେବେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦେଇ ବଳରାମଙ୍କ ପିତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଶତପଥୀ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଧନକ-ଗ୍ରାମ ଡେଇଁପ୍ରସାଦରୁ ବହୁ ପରିମାଣର ମିଠାଇ ଧରି ଆସି ଧଳସୁରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଦେବେନ୍ଦ୍ର ମନୋବୋଧ କରି ମିଠାଇ ଖାଇଲେ । ବାବାଜୀ ଜ୍ଞାନୀ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ—

“ଦେଖିଲୁ ଦେବ ' ରାମ କପରି ମିଠାଇ ଆଣିଦେଲେ ।”

ଦେବେନ୍ଦ୍ର—କାହିଁ ? ରାମ କେଉଁଠି ଆସିଲେ ମ ?

ବଳରାମ—ତେବେ ଆଉ କିଏ ମିଠାଇ ଧରି ଆସିଥିଲେ ?

ଦେବେନ୍ଦ୍ର—ଦେଲ ।

ବଳରାମ—ଆଉ ରାମ କ'ଣ ନିଜ ରୂପରେ ଆସନ୍ତେ ? ସେ ତ ଭୁଲସୀଦାସ ଅଦ୍ଭୁତ ପରି କେତେ କେତେ ମହାତ୍ମାଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧା ନିଜ ସ୍ବରୂପ ଦେଖାଇ ନାହାନ୍ତି । କେତେବେଳେ ସାଧାରଣ ରାଜକୂମାର ରୂପରେ, କେତେବେଳେ ବାଳକ ରୂପରେ, କେତେବେଳେ କେଳା ରୂପରେ, କେତେବେଳେ ବା ପ୍ରହରୀ ରୂପରେ ସେ ଭୁଲସୀଦାସଙ୍କୁ ଦେଖା ଦେଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ କଦାପି ଚିହ୍ନା ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଆଉ ଆମ ଭ୍ରମପରି ମଣିଷଙ୍କୁ ସେ କପରି ଚିହ୍ନା ହୁଅନ୍ତେ ।

“ରାମ ଦେଲଙ୍କ ରୂପରେ ଆସି ମିଠାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।”

ଦେବେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମନ ମାନିଗଲା ।

କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ

ମୋର କାଲିକଟ୍, ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ସସ୍କୃତ ବିଭାଗର ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ରଞ୍ଜାଧର ପଟ୍ଟନାୟକ, ଏମ୍. ଏ. (ବାସୁଦେବୀ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ବବିଦ୍ୟାଳୟ) ସସ୍କୃତ ‘ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ୍’ ତଥା

‘ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା’ ଏବଂ ହରି ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ର ପ୍ରକଳ୍ପା ରୂପେ ଅଧୁନା ଉତ୍କଳର ପୁରପଲ୍ଲୀ ସଦୃଶ ସୁପରିଚିତ । ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏହାର

ଭାର୍ତ୍ତ୍ତିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକ-ଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ମୋତେ ଅକୃତ୍ରିମ ଚିତ୍ତରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ସାଧାରଣ ଜୀବନରେ ମୋ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଗଭୀର ସ୍ନେହ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସହାନୁଭୂତି ଥାଏ । ଏହି ସୁମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ସାହାଯ୍ୟ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦୀର୍ଘ କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରୁଅଛି ।

କଟକ ରେଭେନ୍‌ସା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ଗଣିତ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମଦନମୋହନ ନନ୍ଦ ବାବାଜୀ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ପରିଚୟ-ପ୍ରାପ୍ତିରେ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିବାରୁ ମୋର ଧନ୍ୟବାଦାର୍ଥ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ରଞ୍ଜାଧର ପତି

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କାହ୍ନୁଚରଣ ଶତପଥୀ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସତ୍ୟଚରଣ ଶତପଥୀ ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗତିକୃଷ୍ଣ ଶତପଥୀ ଆଦି ବାବାଜୀଙ୍କ ଭ୍ରାତୃବୃନ୍ଦ ତାଙ୍କ ଜୀବନୀ ଯୋଗାଇ ମୋତେ ଯଥାସ୍ଥରେ କୃତଜ୍ଞତା କରିଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସାଧୁବାଦ ଜଣାଉଛି ।

ପରିଶେଷରେ ତତ୍‌କାଳର ରାଧାନାଥ ରଥ, ଶ୍ରୀ ଫକୀରଚରଣ ଦାସ, ଶ୍ରୀ ଉଦୟନାଥ ପତି, ଶ୍ରୀ ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣ ଆର୍ଯ୍ୟ, ଶ୍ରୀ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ଶ୍ରୀ ଜୀବକଣ୍ଠ ମିଶ୍ର ପ୍ରମୁଖ ‘ସମାଜ’ର କର୍ମକର୍ତ୍ତାବୃନ୍ଦଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆ ‘ମାନସ’ର ମୁଦ୍ରଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କ ଅମୂଲ୍ୟ ସହଯୋଗ ଓ ସହଯୋଗ ଜମନ୍ତେ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଛି ।

ଜୟ ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ।

ଶ୍ରୀ ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦ

ଗୋସ୍ୱାମୀ ଭୁଲସୀଦାସଙ୍କର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଜୀବନୀ

ପ୍ରସ୍ତାବ ନିକଟରେ ବାହା ନିକଟରେ ରାଜାପୁର ନାମକ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ ଅବସ୍ଥିତ । ସେଠାରେ ଆତ୍ମାରାମ ଦୁବେ ନାମକ ଜନୈକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସନ୍ନୟନାଶ୍ରମ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାସ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଧର୍ମପତ୍ନୀଙ୍କ ନାମ ହୁଲସୀ ଦେବୀ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧୫୫୪ (ସନ ୧୪୯୭ ମସିହା) ଶ୍ରାବଣ ମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ସପ୍ତମୀ ଦିନ ଅଳ୍ପକ୍ର ମୂଳା ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଏହି ଶ୍ରାବଣବାନ୍ ଦମ୍ପତୀଙ୍କ ପରିବାରରେ ମାତୃଗର୍ଭରେ ବାରମାସ ରହୁବା ପରେ ଗୋସ୍ୱାମୀ ଭୁଲସୀଦାସ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଭୂମିଷ୍ଠ ହେବାମାତ୍ରେ ଶିଶୁ ଭୁଲସୀଦାସ ବାହରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମୁଖରୁ ‘ରାମ’ ଶବ୍ଦ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା । ତାଙ୍କ ପାଟିରେ ବଡ଼ଶଗୋଟି ଦାନ୍ତ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଆକୃତି ପଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣୀୟ ବାଳକର ଆକୃତି ସଙ୍ଗେ ସମାନ ଥିଲା । ଏହିପରି ଅଳ୍ପକ୍ର ବାଳକକୁ ଦେଖି ପିତା ଅମଙ୍ଗଳ ଆଶଙ୍କାରେ ଭୟଭୀତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ବାଳକ ସମ୍ପର୍କରେ ନାନାପ୍ରକାର କଲ୍ଲନାଜଲ୍ଲନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହା ଦେଖି ମାତା ହୁଲସୀ ବିଶେଷ ଚିନ୍ତା ହେଲେ । ବାଳକର ଅଳ୍ପ ଆଶଙ୍କାରେ ସେ ଦଶମୀ ରାତ୍ରିରେ ନବଜାତ ଶିଶୁକୁ ତାଙ୍କ ଦାସୀ ଗହ୍ୱର ତାହାର ଶୁଶ୍ରୁଷାକ୍ତ ପଠାଇଦେଲେ ଏବଂ ତତ୍ପରଦିନ ସ୍ୱୟଂ ଏହି ଅସାର ସଂସାରରୁ ବିଦାୟ ନେଲେ । ଦାସୀର ନାମ ଚନ୍ଦ୍ରା । ସେ ଅତିଶୟ ପ୍ରେମରେ ବାଳକର ପାଳନପୋଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଭୁଲସୀଦାସଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ସାତେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ବୟସ ହେଲାବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରା ଦାସୀ ବି ପରଲୋକ ଗମନ କଲା । ଏବେ ବାଳକ ଅନାଥ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହା ଦେଖି ଜଗଜ୍ଜନମା ପାଖରେ ଏହି ଉଦୟମାନ ବାଳକ ପ୍ରତି ଦୟା ହେଲା । ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ବେଶ ଧାରଣ କରି ପ୍ରତିଦିନ ତାହା ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ନିଜ ହାତରେ ତାହାକୁ ଖୁଆଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଏଣେ ଭଗବାନ୍ ଶଙ୍କରଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ରାମଶୈଳ ଉପରେ ବାସ କରୁଥିବା ଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତାନନ୍ଦଙ୍କ ପ୍ରିୟସିଂହ ଶ୍ରୀ ନରହରିାନନ୍ଦ ଏହି ବାଳକକୁ ଖୋଜି ପାଇଲେ ଏବଂ ଏହାର ନାମ ‘ରାମବୋଲା’ ରଖିଲେ । ତାହାକୁ ସେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ନେଇଗଲେ ଏବଂ ସେହିଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧୫୬୧ ମାଘ ମାସ, ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ପଞ୍ଚମୀ, ଶୁକ୍ଳବାର ଦିନ ତାହାର ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ସଂସାର କରାଇଲେ । ବିନା ଶିକ୍ଷାରେ ବାଳକ ରାମବୋଲା ଗାୟତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ । ଏହା ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଚକିତ ହୋଇଗଲେ । ତଦନନ୍ତର ନରହରି ସ୍ୱାମୀ ପଞ୍ଚବୈଷ୍ଣବ ସଂସାର କରି ରାମବୋଲାଙ୍କୁ ‘ରାମ’ ମନ୍ତ୍ରର ଗାୟା ଦେଲେ ଏବଂ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ରହି ତାହାଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟାକ୍ଷୟନ କରାଇଲେ । ବାଳକ ରାମବୋଲାଙ୍କ ବୃଦ୍ଧ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଶଂସିତ ଥିଲା । ଅରେ ମାତ୍ର ବୃଦ୍ଧଙ୍କ ମୁଖରୁ ଯାହା ଶୁଣିଆ’ନ୍ତି, ତାହା ତାଙ୍କର ମୁଖସ୍ଥ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । କେତେଦିନ ପରେ ସେଠାରୁ ଗୁରୁସିଂହ ଉଭୟେ ସୁକରକ୍ଷେତ୍ର (ସୋରୋ) ଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେଠାରେ ଶ୍ରୀ ନରହରିଙ୍କ ଭୁଲସୀଦାସଙ୍କୁ ରାମଚରିତ ଶୁଣାଇଲେ । କିନ୍ତୁଦିନ ପରେ ସେ କାଶୀ ଗୁଞ୍ଜ ଅସିଲେ । କାଶୀରେ ଶେଷ ସନାତନଜାତି ପାଖରେ

ରତ୍ନ ଭୂଲସୀଦାସ ପନ୍ଦରବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବେଦବେଦାଙ୍ଗ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ । ସେହି ସମୟରେ ତାଙ୍କ ମନରେ ଲୋକପ୍ରତିଷ୍ଠାର କିଛି ବାସନା ଜାଗ୍ରତ ହେଲା ଏବଂ ନିଜ ବିଦ୍ୟାଗୁରୁଙ୍କ ଅଜ୍ଞାନମାନ ସେ ତାଙ୍କ ଜନ୍ମଭୂମିକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ସେଠାକୁ ଆସି ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ପରିବାର ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି । ସେ ତାଙ୍କ ପିତା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଯଥାବିଧି ସମ୍ପାଦନ କଲେ ଏବଂ ସେହିଠାରେ ରହି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କଥା ଶୁଣାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ସବୁ ୧୫-୩୩ ସାଲ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ସମ୍ବୋଧଣୀ, ଗୁରୁବାର ଦିନ ଭରଦ୍ବାଜ-ଗୋତ୍ରୀୟା ରତ୍ନାବଳୀ ନାମ୍ନୀ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦରା ଜନ୍ମାସହ ଭୂଲସୀଦାସଙ୍କର ବିବାହ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ସେ ତାଙ୍କ ନବବିବାହୃତା ପତ୍ନୀଙ୍କ ସହ ସୁଖରେ କାଳାତିପାତ କରୁବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏକଦା ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଭାଇଙ୍କ ସହ ବାପଘରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଭୂଲସୀଦାସ ପଛ ପଛ ଯାଇ ଶୁଣୁର ଗୃହରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ପଡ଼ିଙ୍କର ଏପରି ଆଚରଣରେ ପତ୍ନୀ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ଧିକ୍କାର କଲେ । ସେ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ “ମୋର ଏହି ଅଶ୍ଳୀ-ମାଂସମୟ ଶରୀରରେ ଭୂମର ଯେତେକ ଆସନ୍ତି ଅଛି, ତହିଁର ଅଧା ଯଦି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କଠାରେ ଆଆନ୍ତା, ତେବେ ଭୂମର ଭବିଷ୍ୟତ ରସନ୍ତା ନାହିଁ ଏବଂ ଭୂମେ ଭବିଷ୍ୟତର ପାତ ହୋଇଯାଆନ୍ତୁ ।”

ପତ୍ନୀଙ୍କର କଠୋର ବଚନ ଭୂଲସୀଦାସଙ୍କ ମର୍ମସ୍ଥଳକୁ ଆଘାତ କଲା । ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ନିମନ୍ତେ ସେ ଆଉ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ସେହି ସ୍ଥାନରୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ସେଠାରୁ ଭୂଲସୀଦାସ ପ୍ରୟାଗକୁ ଆସିଲେ । ସେହିଠାରେ ସେ ଗୃହସ୍ଥବେଶ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସାଧୁବେଶ ଧାରଣ କଲେ । ପୁଣି ସାର୍ଥାଟନ କରୁ କରୁ ସେ କାଶୀରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ମାନସଭୋବର ନିକଟରେ ସେ କାଳ ଭୁଣ୍ଡିଣିଙ୍କର ଦର୍ଶନ କରି କଲେ ।

କାଶୀରେ ଭୂଲସୀଦାସ ରାମକଥା କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେଠାରେ ଦିନେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରେତ ତାହାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କଲା । ଉକ୍ତ ପ୍ରେତ ତାହାଙ୍କୁ ହନୁମାନଙ୍କ ଠିକଣା ବତାଇ ଦେଲା । ଭୂଲସୀଦାସ ହନୁମାନଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ କଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ କଲାବେଳେ ନିମନ୍ତେ ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ହନୁମାନ୍ କହିଲେ, “ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମିଳିବ ।” ଏହା ଶୁଣି ଭୂଲସୀଦାସ ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ଅନ୍ତକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟରେ ପହଞ୍ଚି ଭୂଲସୀଦାସ ରାମପାଠରେ ତାଙ୍କ ଆସନ ଜମାଇଲେ । ଦିନେ ସେ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣା କରୁବାକୁ ବାହାରିଲେ । ମାର୍ଗରେ ତାହାଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମିଳିଲା । ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ବୁଦ୍ଧଟି ଅତି ସୁନ୍ଦର ରାଜକୁମାର ଧନୁବାଣ-ଧାରଣପୂର୍ବକ ଅଗ୍ନିଶିଖା କରି ଯାଉଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଭୂଲସୀଦାସ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲେ;

କିନ୍ତୁ ଚିନ୍ତା ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପଛରୁ ହନୁମାନ୍ ଅସି ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ରହସ୍ୟ ବୁଝାଇ ଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁତାପ କଲେ । ହନୁମାନ୍ ତାଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ବନା ଦେଲେ ଏବଂ କହିଲେ ଯେ, ପ୍ରାତଃକାଳରେ ପୁନଃ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମିଳିବ ।

ସ୍ବବତ୍ ୧୫୦୭ ଅଙ୍ଗର ମୌନ ଅମାବାସ୍ୟା, ରୁଧିରାର ଭିନ୍ନ ତାଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀରାମ ପୂଜାର ଆଶିର୍ବୁତ ହେଲେ । ସେ ବାଳକ ରୂପରେ ଭୂଲସୀଦାସଙ୍କୁ କହିଲେ, “ବାବା ! ଅନୁକୃତ ଚନ୍ଦନ ଦିଅ ।” କାଳେ ଏଥର ବି ଭୂଲସୀଦାସ ପ୍ରତାରକ ହୋଇଯିବେ, ଏହା ଭାବି ହନୁମାନ୍ ଶୁଦ୍ଧ ରୂପ ଧରି ଏହି ଦୋହା ଗାଇଲେ—

ଚନ୍ଦନକୃତ କେ ଘାଟ ପର ଭର ସତନ ଖା ଖର ।

ଭୂଲସୀଦାସ ଚନ୍ଦନ ଦିଅଁ ଭଲକ ଦେବ ରଘୁବୀର ॥

(ଚନ୍ଦନକୃତ ଘାଟରେ ସହସ୍ରମାନଙ୍କର ଭିଡ ହେଲାଣି । ଭୂଲସୀଦାସ ଚନ୍ଦନ ଘୋରି ରଘୁବୀରଙ୍କୁ ଧଳକ ଦିଅନ୍ତୁ ।)

ସେହି ଅଭୂତ ଛବିକୁ ଦେଖି ଭୂଲସୀଦାସ ଆସ୍ତତ୍ସବ୍ଧ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଭଗବାନ୍ ନିଜ ହାତରେ ଚନ୍ଦନ ନେଇ ନିଜ ଲଲାଟରେ ଲଗାଉଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଭୂଲସୀଦାସଙ୍କ ଲଲାଟରେ ମଧ୍ୟ ଲଗାଇ ଦେଉଥାଆନ୍ତି । ଏହାପରେ ପ୍ରଭୁ ଅନୁହୃତ ହୋଇଗଲେ ।

ସ୍ବବତ୍ ୧୬୨୮ରେ ସେ ହନୁମାନ୍ଙ୍କ ଆଦେଶାନୁସାରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ସେହି ସମୟରେ ପ୍ରୟାଗରେ ମାଘମେଳା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲା । ସେଠାରେ ସେ କିଛିଦିନ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ପର୍ବର ଛଅଦିନ ପରେ ଗୋଟିଏ ବରଗଛ ତଳେ ସେ ଭଗବାନ ଓ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମୁନିଙ୍କର ଦର୍ଶନ ଲାଭ କଲେ । ସ୍ବବରକ୍ଷେତ୍ରରେ ଭୂଲସୀଦାସ ନିଜ ଗୁରୁଙ୍କ ମୁଖରୁ ଯେଉଁ କଥା ଶୁଣିଥିଲେ, ସେହିଠାରେ ସେତେବେଳେ ସେହି କଥାର ଚର୍ଚ୍ଚା ଚାଲିଥିଲା । ସେଠାରୁ ସେ କାଶୀ ଚାଲିଆସିଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ପ୍ରଭୁାଦ ଘାଟସ୍ଥ ଜଣେ ବାହ୍ୟାଙ୍ଗ ଗୁହରେ ନିବାସ କଲେ । ସେହିଠାରେ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତରରେ କବିତ୍ବ ଶକ୍ତିର ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତ ହେଲା ଏବଂ ସେ ସ୍ବୟଂଚରେ ପଦ୍ୟରଚନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦିନବେଳା ସେ ଯେତେ ପଦ୍ୟରଚନା କରୁଥାଆନ୍ତି, ରାତିରେ ସେ ସବୁ ଲେପ ପାଇ ଯାଉଥାଏ । ପ୍ରତିଦିନ ଏହି ଘଟନା ଘଟିଥାଏ । ଅଷ୍ଟମ ଦିନ ଭୂଲସୀଦାସଙ୍କୁ ସ୍ବପ୍ନ ହେଲା । ଭଗବାନ୍ ଶଙ୍କର ତାଙ୍କୁ ଅଦେଶ ଦେଲେ, “ତୁମେ ଯାଇ ନିଜ ଭାଷାରେ କାବ୍ୟ ରଚନା କର ।” ଭୂଲସୀଦାସଙ୍କ ନିଦ ଭଙ୍ଗି ଚଲା । ସେ ଉଠି ବସି ପଡ଼ିଲେ । ସେତିକିବେଳେ ଭଗବାନ୍ ଶିବ ଓ ପାର୍ବତୀ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଆସିବୁଦ୍ଧ ହେଲେ । ଭୂଲସୀଦାସ ସେମାନଙ୍କୁ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଶିବ କହିଲେ “ତୁମେ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଯାଇ ରୁହ ଏବଂ ହୃଦୀରେ କାବ୍ୟ ରଚନା କର । ମୋର ଆଶୀର୍ବାଦରେ ତୁମ କବିତା ସାମବେଦ ସମାନ ଫଳକର ହେବ ।” ଏତିକି କହି ଶ୍ରୀ ଗୌରୀଙ୍କର ଅନୁହୃତ ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାରୀ କରି ଭୂଲସୀଦାସ କାଶୀରୁ ଅଯୋଧ୍ୟା ଚାଲି ଆସିଲେ ।

ସମୁଦ୍ର ୧୩୩ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେହି ବର୍ଷ ରାମଚନ୍ଦ୍ରମା ଦିନ ସେତାୟନରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜନ୍ମଦିନ ସମାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେହିଦିନ ପ୍ରାତଃ କାଳରେ ଭୁଲସୀଦାସ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ର ରଚନା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଦୁଇବର୍ଷ, ଯାତମାସ, ହରିଶଚନ୍ଦ୍ରରେ ଗ୍ରହ ସମାପ୍ତ ହେଲା । ସମୁଦ୍ର ୧୩୩ ର ମାର୍ଗଶୀର୍ଷ ମାସ, ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷରେ ରାମବିବାହ ଦିନ ସାତକାଣ୍ଡଯାକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ।

ଏହାପରେ ଭଗବାନ୍ଙ୍କ ଆଦେଶାନୁସାରେ ଭୁଲସୀଦାସ କାଶୀ ଗୁଲି ଆସିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଭଗବାନ୍ ବିଶ୍ଵନାଥ ଓ ମାତା ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍କୁ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ ଶୁଣାଇଲେ । ରାତ୍ରିରେ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ଵନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକ ରଖି ଦିଆଗଲା । ସକାଳେ ଯେତେବେଳେ ଦ୍ଵାର ଖୋଲଗଲା, ପୁସ୍ତକ ଉପରେ ‘ସତ୍ୟ ଶିବ ସୁନ୍ଦରମ୍’ ଲେଖା ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଗଲା ଏବଂ ତଳେ ଭଗବାନ୍ ଶଙ୍କରଙ୍କ ହସ୍ତାକ୍ଷର (ଦସ୍ତଖତ) ଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକମାନେ ‘ସତ୍ୟ ଶିବ ସୁନ୍ଦରମ୍’ ଧ୍ଵଜ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରବଣ କଲେ ।

ଏଣେ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଯେତେବେଳେ ଏହି କଥା ଶୁଣିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଈର୍ଷ୍ୟା ଜାତ ହେଲା । ସେମାନେ ଦଳ ବାନ୍ଧି ଭୁଲସୀଦାସଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ସେହି ପୁସ୍ତକକୁ ମଧ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରିଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ପୁସ୍ତକଟିକୁ ଚୋରାଇ ନେବା ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ଦୁଇଜଣ ଚୋରଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ । ଚୋରମାନେ ଯାଇ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଭୁଲସୀଦାସଙ୍କ କୁଟୀର ନିକଟରେ ଦୁଇଜଣ ସାର ଧନୁବାଣ ଧରି ପହଞ୍ଚି ଦେଉଅଛନ୍ତି । ଉଭୟେ ଅତି ସୁନ୍ଦର, ବର୍ଣ୍ଣ ଜଣଙ୍କର ଶ୍ୟାମଳ ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କର ଗୌର । ସେ ଦୁହଁଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନରେ ଚୋରଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ସେମାନେ ଚୋରୀକୃତ୍ତି ପଶିତ୍ୟାଗ କଲେ ଏବଂ ଭଜନରେ ମନୋନିବେଶ କଲେ । ଭୁଲସୀଦାସ ନିଜ ପାଇଁ ଭଗବାନ୍ଙ୍କୁ କଷ୍ଟ ହେଲା ବୋଲି ଶବ୍ଦ କୁଟୀରର ସମସ୍ତ ନିନିଦ୍ରାପତ ଲୁଟାଇ ଦେଲେ । ତଦନନ୍ତର ସେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପାଣ୍ଡୁ ଲିପି ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । ତାହାର ଆଧାରରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରତିଲିପିମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ନିଜକୁ ନିଜ ପୁସ୍ତକର ପ୍ରସାର ବୁଦ୍ଧି ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଏଣେ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନ ଦେଖି ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ସରସ୍ଵତୀଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକ ଦେଖିବା ସକାଶେ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ଶ୍ରୀ ସରସ୍ଵତୀ ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକ ଦେଖି ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଏବଂ ତାହା ଉପରେ ଏହି ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଲେଖିଦେଲେ—

“ଆନନ୍ଦକାନନେ ହୁଏନ୍ ନ ଜଙ୍ଗମସ୍ତୁ ଲସୀତରୁ,
କବିତାମଞ୍ଜରୀ ସ୍ଵାଦ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଭୂଷିତା ।”

ଏହି କାଶୀରୁଣୀ ଆନନ୍ଦ-ବନରେ ଭୁଲସୀଦାସ ଚଳନ୍ତା ଭୁଲସୀ ତରୁ । ତାହାର କବିତା-ମଞ୍ଜରୀ ସ୍ଵଦା ସୁଶୋଭିତା । ତାହା ଉପରେ ଶ୍ରୀରାମ-ଉମର ସଦା ଚକାକାରରେ ଭୃମଣ କରେ ।

ଏଥିରେ ମୁକ୍ତା ପଣ୍ଡି ତମାନଙ୍କର ସନ୍ତୋଷ ହେଲାଣି । ତତ୍ପରେ ପୁ ପ୍ରକ-ପରାଷା ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କଲେ । ସେମାନେ ଭଗବାନ ବିଶ୍ଵନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିର ସମ୍ମୁଖରେ ସଦା ଉପରେ ବେଦ, ତା ତଳେ ଶାସ୍ତ୍ର, ଶାସ୍ତ୍ର ତଳେ ପୁରାଣ ଏବଂ ସଦା ତଳେ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ ରଖିଦେଲେ । ମନ୍ଦିର ବନ୍ଦ କରି ଦିଅଲେ । ସକାଳେ ଯେତେବେଳେ ମନ୍ଦିରର ଦ୍ଵାର ଖୋଲିଲେ, ଲୋକମାନେ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ ବେଦମାନଙ୍କ ଉପରେ ରଖାହୋଇଥିବାର ଦେଖିଲେ । ସେମାନେ ଭୁଲସ୍ଵୀକାରକୁ କ୍ଷମା ମାଗିଲେ ଏବଂ ଭକ୍ତିର ସହିତ ତାଙ୍କ ଚରଣୋଦକ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ତଦନନ୍ତର ଭୁଲସ୍ଵୀକାର ଅସୀଦାତରେ ବାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦିନେ ରାତିରେ କଳିଯୁଗ ମୁଖି ଧାବଣ କରି ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଭୟ ଦେଖାଇଲା । ଗୋସ୍ଵାମୀ ହନୁମାନ୍ଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କଲେ । ହନୁମାନ୍ ତାଙ୍କୁ ‘ବିନୟପଦ’ ରଚନା କରିବାକୁ କହିଲେ । ତାଙ୍କ କଥାକୁସାରେ ଗୋସ୍ଵାମୀ ‘ବିନୟ ପଦିକା’ ରଚନା କଲେ ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କୁ, ଶ୍ରୀଚରଣ ତଳେ ତାହା ସମର୍ପଣ କଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ତହିଁ ଉପରେ ନିଜ ଦୟାଶୀତ କରି ଦେଲେ ଏବଂ ଭୁଲସ୍ଵୀକାରକୁ ନିର୍ଭୀକ କଲେ ।

ସମ୍ଭବ ୧୫୦, ଶ୍ରୀବତ୍ସ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ତୃତୀୟା ତିଥି, ଶନିବାର ଦିନ ଅସୀଦାତରେ ଗୋସ୍ଵାମୀ ‘ରାମ’ ‘ରାମ’ ଜପ କରୁ କରୁ ସ୍ଵର୍ଗସ୍ଥର ତ୍ୟାଗ କଲେ ।

ପାରାୟଣବିଧି

‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’କୁ ବିଧିପୂର୍ବକ ପାଠ କରୁଥିବା ସହନମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ
 ପାଠାରମ୍ଭ ପୂର୍ବରୁ ମହାତ୍ମା ଭୁଲସୀଦାସ, ମହାତ୍ମା ବାଲ୍ମୀକି, ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ-
 ଦୂତଙ୍କ ହୃଦୟମାନଙ୍କର ଆବାହନ-ପୂଜନ କରିବା ପରେ ତନି ଭାଇଙ୍କ ସହ ସୀତାରାମଙ୍କ
 ଆବାହନ, ଶ୍ରୋତାଶୋପଣର ପୂଜନ ଓ ଧ୍ୟାନ କରିବା ବିଧିବଦ୍ଧ । ତତନନ୍ତର ପାଠାରମ୍ଭ
 କରିବା ଉଚିତ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଆବାହନ, ପୂଜନ ଓ ଧ୍ୟାନର ମନ୍ତ୍ର ହିମାଳୟରେ କ୍ରମରେ
 ଓଷ୍ଠ ହେଲା:—

ଅଥ ଆବାହନ ମନ୍ତ୍ରଃ

ଭୁଲସୀକ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟମିହାଗଚ୍ଛ ଶୁଚିନ୍ଦ୍ରତ ।
 ନୈରୂତ୍ୟ ଉପବିଶେଦଂ ପୂଜନଂ ପ୍ରତିଗୃହ୍ୟତାମ୍ ॥ ୧ ॥

ଓ ଭୁଲସୀଦାସାୟ ନମଃ

ଶ୍ରୀବାଲ୍ମୀକ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟମିହାଗଚ୍ଛ ଶୁଭପ୍ରଦ ।
 ଉତ୍ତରପୂର୍ବସ୍ୱୋର୍ମ୍ୟେ ତିଷ୍ଠ ଗୃହ୍ୟାଶ୍ଚ ମେଃଚନମ୍ ॥ ୨ ॥

ଓ ବାଲ୍ମୀକାୟ ନମଃ

ଗୌତମପତେ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟମିହାଗଚ୍ଛ ମହେଶ୍ୱର ।
 ପୂର୍ବଦକ୍ଷିଣସ୍ୱୋର୍ମ୍ୟେ ତିଷ୍ଠ ପୂଜାଂ ଗୃହ୍ୟାଣ ମେ ॥ ୩ ॥

ଓ ଗୌତମପତୟେ ନମଃ

ଶ୍ରୀଲକ୍ଷ୍ମଣ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟମିହାଗଚ୍ଛ ସହସ୍ରସୁଧା ।
 ସାମ୍ୟଭାଗେ ସମାତପ୍ତ ପୂଜନଂ ସଂଗୃହ୍ୟାଣ ମେ ॥ ୪ ॥

ଓ ଶ୍ରୀସପତ୍ନୀକାୟ ଲକ୍ଷ୍ମଣାୟ ନମଃ

ଶ୍ରୀଶତ୍ରୁଘ୍ନ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟମିହାଗଚ୍ଛ ସହସ୍ରସୁଧା ।
 ପୀଠସ୍ୟ ପଶ୍ଚିମେ ଭାଗେ ପୂଜନଂ ସ୍ୱୀକୃତୁମ୍ ମେ ॥ ୫ ॥

ଓ ଶ୍ରୀସପତ୍ନୀକାୟ ଶତ୍ରୁଘ୍ନାୟ ନମଃ

ଶ୍ରୀଭରତ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟମିହାଗଚ୍ଛ ସହସ୍ରସୁଧା ।
 ପୀଠକସ୍ୟୋତ୍ତରୋଭାଗେ ତିଷ୍ଠ ପୂଜାଂ ଗୃହ୍ୟାଣ ମେ ॥ ୬ ॥

ଓଁ ଶ୍ରୀପଦହୀକାୟ ଭରତାୟ ନମଃ

ଶ୍ରୀହନୁମନ୍ତମୁଖ୍ୟମିହାରଞ୍ଜ କୃପାକ୍ଷେ ।

ପୁଷ୍ପସ୍ତବେ ସମାପ୍ତସ୍ତ ପୂଜନଂ ସ୍ତ୍ରୀକୁରୁ ପ୍ରସେ ॥ ୭ ॥

ଓଁ ହନୁମତେ ନମଃ

ଅଥ ପ୍ରଧାନପୂଜା ଚ କର୍ତ୍ତବ୍ୟା ବିଧିପୁଷ୍ପକମ୍ ।

ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳିଂ ଗୁହ୍ମହୁଂ ତୁ ଧ୍ୟାନଂ କୁର୍ତ୍ତାତୁ ପରସ୍ୟ ଚ ॥ ୮ ॥

ରକ୍ତାନ୍ତୋଜଦଳାଭରାମନୟନଂ ପୀତାମ୍ବୁଜାକୃତଂ

ଶ୍ୟାମାକଂ ଦ୍ଵିଭୁଜଂ ପ୍ରସନ୍ନବଦନଂ ଶ୍ରୀହୀତୟା ଶୋଭିତମ୍ ।

କାରୁଣ୍ୟାମୃତସାଗରଂ ପ୍ରିୟଗଣ୍ଡେଭ୍ୟାମାଦିଭିର୍ଭାବିତଂ

ବନ୍ଦେ ବିଷ୍ଣୁସିବାଦିସେବ୍ୟମନଶଂ ଭକ୍ତେଷୁସିଦ୍ଧିପ୍ରଦମ୍ ॥ ୯ ॥

ଆଗଞ୍ଜ କାନନ୍ଦନାଥ କାନକ୍ୟା ସହ ରାସବ ।

ଗୁହାଣ ମମ ପୂଜାଂ ଚ ବାୟୁପୁମାଦିଭିର୍ଯ୍ୟତଃ ॥ ୧୦ ॥

ଇତ୍ୟାବାହନମ୍

ପୁଷ୍ପର୍ଣ୍ଣବିରିତଂ ରାମ ଦିବ୍ୟାସ୍ତରଣଶୋଭିତମ୍ ।

ଆସନଂ ହି ମୟା ଦତ୍ତଂ ଗୁହାଣ ମଣିଷିତମ୍ ॥ ୧୧ ॥

ଇତି ଷୋଡଶୋପସ୍ତବୋଃ ପୁନଃସ୍ତୋତ୍ରା ।

ଓଁ ଅସ୍ୟ ଶ୍ରୀମଦ୍ମାନସରାମାୟଣଶ୍ରୀରାମଚରିତସ୍ୟ ଶ୍ରୀଶିବକାକଭୃଷ୍ଣ-

ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟଗୋସ୍ଵାମିଭୁଲସୀଦାସା ରଘୟଃ ଶ୍ରୀହୀତାୟମୋ ଦେବତା ଶ୍ରୀରାମନାମ ସାକଂ

ଭବରୋଗହଞ୍ଚ ଉଚ୍ଚାଃ ଶକ୍ତଃ ମମ ନିୟୁତ୍ଵିତାଣେଷବସ୍ତୁଜୟା ଶ୍ରୀ ହୀତାୟମସ୍ତ୍ରୀତିପୁଷ୍ପକ-

ସକଳମନୋରଥସିଦ୍ଧ୍ୟର୍ଥଂ ପାଠେ ବିଜୟୋଘଃ ।

ଅଥାଚମନମ୍

ଶ୍ରୀ ହୀତାୟମାଭ୍ୟଂ ନମଃ । ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରାୟ ନମଃ ।

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରାୟ ନମଃ ।

ଇତି ମନ୍ତ୍ରଟିତସ୍ତେନ ଆଚମନଂ କୁର୍ତ୍ତାତୁ । ଶ୍ରୀ ଯୁଗଳସାଜନଭେଷ

ପ୍ରାଣାୟାମଂ କୁର୍ତ୍ତାତୁ ।

ଅଥ କରନ୍ୟାସଃ

ଜଗ ମଙ୍ଗଲ ଗୁନ ଗ୍ରାମ ରାମ କେ । ଦାକ ମୁକୁତ ଧନ ଧରମ ଧାମ କେ ॥

ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ରାମ ରାମ କହ୍ନ ଜେ ଜମୁହାଣ୍ଡ । ତନ୍ମୁହ ନ ପାପପୁଞ୍ଜ ସମୁହାଣ୍ଡ ॥

ତର୍ଜନାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ରାମ ସକଳ ନାମନ୍ତୁ ତେଁ ଅଧିକା । ହୋଇ ନାଥ ଅପ ଖର ଗନ ବଧିକା ॥

ମଧ୍ୟମାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ଭ୍ରମା ଦାରୁ ଜେଷ୍ଠିତ ଜା ନାହିଁ । ସବହ ନରୁଡ଼ିତ ରାମୁ ଗୋସାହିଁ ॥

ଅନାମିକାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ସନ୍ମୁଖ ହୋଇ ମାବ ମୋହ ଜବଣ୍ଡ । ଜନ୍ମ କୋଟି ଅପ ନାସହିଁ ତବଣ୍ଡ ॥

କନିଷ୍ଠାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ମାମଭରଣସୁ ରଘୁକୁଳନାୟକ । ଧୃତ ବର ଗୁପ ରୁଚର କର ସାୟକ ॥

କରତଳକରପୁଷ୍ପାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ଭତି କରନ୍ୟାସଃ

ଅଥ ଦୁଃସ୍ୱାଦିନ୍ୟାସଃ

ଜଗ ମଙ୍ଗଲ ଗୁନ ଗ୍ରାମ ରାମ କେ । ଦାକ ମୁକୁତ ଧନ ଧରମ ଧାମ କେ ॥
ଦୁଃସ୍ୱାଦୁ ନମଃ ।

ରାମ ରାମ କହ୍ନ ଜେ ଜମୁହାଣ୍ଡ । ତନ୍ମୁହ ନ ପାପପୁଞ୍ଜ ସମୁହାଣ୍ଡ ॥
ଶିରସେ ଶ୍ଵହା ।

ରାମ ସକଳ ନାମନ୍ତୁ ତେଁ ଅଧିକା । ହୋଇ ନାଥ ଅପ ଖର ଗନ ବଧିକା ॥
ଶିଖାସ୍ତେ ବସନ୍ତ ।

ଭ୍ରମା ଦାରୁ ଜେଷ୍ଠିତ ଜା ନାହିଁ । ସବହ ନରୁଡ଼ିତ ରାମୁ ଗୋସାହିଁ ॥
କବରୁଦ୍ଧ ହୁମ୍ ।

ସନ୍ମୁଖ ହୋଇ ମାବ ମୋହ ଜବଣ୍ଡ । ଜନ୍ମ କୋଟି ଅପ ନାସହିଁ ତବଣ୍ଡ ॥
ନେତ୍ରାଭ୍ୟାଂ ବୌଷନ୍ତ ।

ମାମଭରଣସୁ ରଘୁକୁଳନାୟକ । ଧୃତ ବର ଗୁପ ରୁଚର କର ସାୟକ ॥
ଅସ୍ତ୍ରାୟ ଫନ୍ତ ।

ଭତି ଦୁଃସ୍ୱାଦିନ୍ୟାସଃ

ଅଥ ଧ୍ୟାନମ୍

ମାମବଲ୍ଲେକୟ ପଞ୍ଜନ ଲେଚନ । କ୍ରୂପା ବିଲ୍ଲେକନି ସୋଚ ବିମୋଚନ ॥
 ମାଲ୍ ତାମରସ ସ୍ୟାମ କାମ ଅର । ହୃଦୟ କଞ୍ଜ ମକରଂଦ ମଧୁପ ହର ॥
 ଜାହ୍ନବାନ ବରୁଥ ବଲ୍ ଭଞ୍ଜନ । ମୁନି ସଞ୍ଜନ ରଞ୍ଜନ ଅଦ ଗଞ୍ଜନ ॥
 ଭୁସୁର ସସି ନବହୃଦ ବଲ୍ଲହକ । ଅସରନ ସରନ ଶାନଜନ ଗାହକ ॥
 ଭୁଜବଲ୍ ବିମୁଲ୍ ଭର ମହୁ ଖଞ୍ଜିତ, ଖର ଦୁଷନ ବିରାଧ ଚଧ ପଞ୍ଜିତ ॥
 ରାବନାର ସୁଖରୂପ ଭୂପବର । ଜୟ ଦସରଥ କୁଲ୍ କୁମୁଦ ସୁଧାକର ॥
 ସୁଜସ୍ବ ସୁରାଜ ବିଦ୍ଧିତ ନିଗମାଗମ । ଗାର୍ଭିତ ସୁର ମୁନି ହତ ସମାଗମ ॥
 କାରୁଣୀକ ବ୍ୟାଲ୍ଲକ ମଦ ଖଞ୍ଜନ । ସବ ବିଧି କୃଷଲ୍ କୋସଲ୍ ମଞ୍ଜନ ॥
 କଲ୍ଲମଲ୍ ମଥନ ନାମ ମମତାହନ । ଭୁଲ୍ ସିଦ୍ଧାସ ପ୍ରଭୁ ପାହୁ ପ୍ରନତ ଜନ ॥

ଇତି ଧ୍ୟାନମ୍ ।

ଶ୍ରୀରାମଶଳାକା ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

ସୁ	ସ	ର	ବି	ହୋ	ମୁ	ର	ବ	ସୁ	ନୁ	ବି	ର	ଧି	ର	ଦ
ର	ସୁ	ପ	ସି	ସି	ରେ	ବସ	ହେ	ନ	ର	ନ	ର	ର	ନ	ପ
ସୁତ	ସୋ	ର	ସୁ	କୁ	ମ	ସ	ର	ତ	ନ	ର	ର	ଧା	ବେ	ନୋ
ତା	ର	ନ	କୁ	କୋ	ମ	ରି	ର	ର	ଅ	ବା	ହୋ	ସ	ର	ର
ସୁ	ସୁ	ଅ	ସା	ହେ	ର	ର	ନିମ	ସ	ବ	ରେ	ହୋ	ସ	ସ	ନି
ତ	ର	ତ	ର	ସ	ର	ହ	ବ	ବ	ପ	ତି	ସ	ର	ସ	ତୁ
ମ	ବା	।	ର	ର	ମା	ମି	ମା	ହୁ	।	ବା	ହୁ	ହା	।	ତୁ
ତା	ର	ରେ	ରା	ହୁ	ବା	ପ	ଖା	ବି	ର	ର	ସୁ	ବ	ର	ର
ନି	କୋ	ମି	ସୋ	ନ	ମ	ତ	ର	ନେ	ମନି	ବ	ବ	ପ	ସ	ର
ହ	ର	ମ	ସ	ରି	ର	ବ	ନ	ସ	ମ	ରି	ବି	ମନି	ତ	ବ
ସି	ମୁ	ନ	ନ	କୋ	ମି	ବ	ର	ର	ଧୁ	ର	ସୁ	ବା	ସ	ର
ସୁ	ବ	ମ	ଅ	ଧ	ନି	ମ	ର	।	ନ	ବ	ତା	ନ	ରି	ର
ରା	ସୁ	ବ	ଅ	ବା	ର	ର	ବା	ଏ	ତୁ	ର	ନ	ନୁ	ବ	ଅ
ସି	ହ	ସୁ	ବୁ	ର	ର	ସ	ହି	ର	ତ	ନ	ସ	।	ବା	।
ର	ସା	।	ର	ଧା	।	ରା	ବ	ହୁ	ହା	ସା	କୁ	ର	ର	ରେ

ମାନସାନୁରାଗ ମହାନୁରାଗମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମଶଳାକା ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀର ବିଶେଷ ଉଚିତତ୍ତ୍ୱ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହାର ମହତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ଉପଯୋଗିତ୍ୱ ବିଶେଷ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ମାନସ-ସ୍ନେହୀ ଜାଣନ୍ତି । ସୁତରାଂ ନିମ୍ନରେ ଏହାର ସ୍ୱରୂପ ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ ନିରାସାର ଅଛି ଏବଂ ତତ୍ତ୍ୱବା ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ବାହାର କରିବାର ବିଧି ଓ ତାହାର ଉଚ୍ଚତମ-ପ୍ରମୁଖତ୍ୱର ଉଲ୍ଲେଖ କର ହୋଇଅଛି ।

ଏହି ରାମଶଳାକା ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀଦ୍ୱାରା ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟା ଯେତେବେଳେ ନିଜ ଅଭାଷ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବେ, ସେତେବେଳେ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ସର୍ବସ୍ଥମେ ଉଦ୍‌ବୀର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରୀରାମଚଣ୍ଡିକୁ

ଧ୍ୟାନ କରିବେ । ଚନ୍ଦନର ଶ୍ରବଣ ଓ ବିଶ୍ୱାସପୂର୍ବକ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଅତୀତ ପ୍ରଶ୍ନ ଚିନ୍ତାରେ ଚିତ୍ତା ଲାଗି ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ନିଜ ଲକ୍ଷିତ କୋଷକରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ବା କୌଣସି ଶ୍ରଦ୍ଧାକା ରଖିବେବେ ଏବଂ ସେହି କୋଷକରେ ଲେଖି ଅକ୍ଷର ଥିବ, ତାହାକୁ ଅଲଗା କୌଣସି ପରିଷାର କାଗଜ ବା ସ୍ୱେଚ୍ଛା ଉପରେ ଲେଖି ଦେବେ । ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀର କୋଷକରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି କୌଣସି ଚିହ୍ନ ଲଗାଇ— ବେବେ ଯେପରି କି ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ମନିମ ନ ହୁଏ କି—ବା ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ପାଇବାଯାଏ ଉକ୍ତ କୋଷକର ଅକ୍ଷର ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ନ ଯାଏ । ଚର୍ଚ୍ଚମାନ ଯେଉଁ କୋଷକର ଅକ୍ଷର ଲେଖା ହୋଇଥିବ, ତାହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅକ୍ଷରଠାରୁ ଅଗ୍ରସର ହେବା ଚିଧେୟ ଏବଂ ତାହାର ନବମ କୋଷକରେ ଯେଉଁ ଅକ୍ଷର ପଢ଼ିବ, ତାହାକୁ ମଧ୍ୟ ଲେଖି ପକାଇବାକୁ ହେବ । ଏହିପରି ଉପରେ ପ୍ରତି ନବମକୁ ନବମ ଅକ୍ଷରକୁ ଜ୍ଞାନାନ୍ତରେ ପ୍ରଥମ କୋଷକର ଅକ୍ଷର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ବା ଶ୍ରଦ୍ଧାକା ପହଞ୍ଚିବା ଯାଏ ଲେଖି ଗୁଣିବା ଦରକାର । ପ୍ରଥମ କୋଷକର ଅକ୍ଷର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚୁ ପହଞ୍ଚୁ ଗୋଟିଏ ଚୌପାଞ୍ଚ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବ । ଏହି ଚୌପାଞ୍ଚ ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଅତୀତ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ହେବ । ଏଠାରେ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ, କୌଣସି କୌଣସି କୋଷକରେ କେବଳ ଆକାର (୧) ଓ କୌଣସି କୌଣସି କୋଷକରେ ଦୁଇ ଦୁଇଟି କରି ଅକ୍ଷର ଅଛି । ଅତଏବ ଗଣିବା ସମୟରେ ଆକାର (୧) ଥିବା କୋଷକକୁ ଛାଡ଼ିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, କି—ବା ଦୁଇଟି ଅକ୍ଷର ଥିବା କୋଷକକୁ ଦୁଇଅକ୍ଷର ଗଣିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯେଉଁଠି ଆକାର (୧) ଥିବା କୋଷକ ଆସିବ, ସେଠାରେ ପୂର୍ବଲିଖିତ ଅକ୍ଷର ଆଗରେ ତାହା ରହି ଉକ୍ତ ଅକ୍ଷର ସହ ଯୋଡ଼ି ହୋଇଯିବ ଏବଂ ଯେଉଁଠି ଦୁଇଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ କୋଷକ ଆସିବ, ସେଠାରେ ଉଭୟ ଅକ୍ଷରକୁ ଏକା ସଙ୍ଗରେ ଲେଖି ଦେବାକୁ ହେବ ।

ଚର୍ଚ୍ଚମାନ ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ଏହି ଗମଶ୍ରଦ୍ଧାକା ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀରୁ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରରେ ଗୋଟିଏ ଚୌପାଞ୍ଚ ଦିପରି ବାହାକୁଛି, ବେଶ୍ୟାଯାଇ । ପାଠକ ଧ୍ୟାନ ସହକାରେ ଦେଖନ୍ତୁ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉତ୍ତରାନ୍ ଶ୍ରୀରାମଚରଣକୁ ଧ୍ୟାନ କରି ଓ ନିଜ ପ୍ରଶ୍ନ ଚିନ୍ତା କରି ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀର ଖି ଚିହ୍ନ ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣର କୋଷକରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ବା ଶ୍ରଦ୍ଧାକା ରଖିବେଲେ । ତେବେ ଉପର୍ୟୁକ୍ତ କ୍ରମ ଅନୁସାରେ ଅକ୍ଷରସ୍ମୃତିକ ଗଣି ଗଣି ଲେଖି ଗୁଣିଲେ ଉତ୍ତରସ୍ୱରୂପ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଚୌପାଞ୍ଚ ମିଳିଯିବ —

“ହୋଇ ହେଁ ସୋଇ କୋ ଗମ ଖି ରଚି ଗଣା ।

କୋ କରି ତରକ ବଳାଞ୍ଜୁ ହୁଁ ସାଷା ॥”

ଏହି ଚୌପାଞ୍ଚ ଦାନ୍ତବାଣୀତର୍କିତ ଶିବପାର୍ବତୀ-ସମ୍ବାଦରେ ଅଛି । ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଉତ୍ତରସ୍ୱରୂପ ଏହି ଆଶୟ ବାହାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ—

“କାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ସବେହଜନକ । ସ୍ମୃତର- ତାହାକୁ ଉତ୍ତରାନ୍ ବରଣା ଉପରେ ଛାଡ଼ି- ଦେବା ଶ୍ରେୟସର ।”

ଏହିପରି ଶ୍ରୀରାମଶ୍ରଦ୍ଧାକା ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀରୁ ଆଉ ଆଠଗୋଟି (ମୋଟ ନଅଗୋଟି) ଚୌପାଞ୍ଚ ବାହାରେ । ବେଗୁନିକର ଗମ ଓ ଫନ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେନ ।

(୨) ସ୍ତବ୍ଧ ସିନ୍ଧୁ ଅସୀସ ହମାରୀ । ପୂର୍ବିକ ମନ କାମନା ତୁହାରୀ ॥

ସ୍ବର୍ଗ-ଏହି ଚୌପାଞ୍ଚ ବାହ୍ୟାଞ୍ଚ ସୀତାଙ୍କ ଗୌରୀପୂଜନ ପ୍ରସଂଗରେ ଅଛି । ଗୌରୀ
ସୀତାଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଉଅଛନ୍ତି ।

ପଦ-ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ତର, କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ହେବ ।

(୩) ପ୍ରତିଦିନ ନଗର କାଳେ ସବ ବାଜା । ହୃଦୟ ଗଣି କୋପଲପୁର ଗଜା ॥

ସ୍ବର୍ଗ-ଏହି ଗୌପାଞ୍ଚ ସୁନ୍ଦରବାଣ୍ଟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହନୁମାନ୍ଙ୍କ ଲଙ୍କା-ପ୍ରବେଶ ସମୟର
ଚିତ୍ରଣ ।

ପଦ-ଉତ୍ତରାନ୍ତରୁ ସ୍ବରଣ କରି ବାର୍ଯ୍ୟାଚମ କର । ସପତନା ମିଳିବ ।

(୪) ଉତ୍ତରେ ଅତି ନ ହୋଇ ମିଦାହୁ । ବାଲ୍ୟନି ଦିନି ଗପନ ଶୁଭୁ ॥

ସ୍ବର୍ଗ-ଏହି ଚୌପାଞ୍ଚ ବାହ୍ୟାଞ୍ଚ ଆରମ୍ଭରେ ସପତ ବର୍ଣ୍ଣନ ପ୍ରସଂଗରେ ଅଛି ।

ପଦ-ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ କଲ୍ୟାଣ ନାହିଁ । କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧିରେ ସନ୍ଦେହ ଅଛି ।

(୫) ବିଧିବଦ୍ଧ ସୁଦନ ବୁଦ୍ଧତ ପରହୀ । ପ୍ରତିମାମି ସମ ମିତ୍ର ଗୁନ ଅନୁସରଣୀ ॥

ସ୍ବର୍ଗ-ଏହି ଗୌପାଞ୍ଚ ମଧ୍ୟ ବାହ୍ୟାଞ୍ଚ ଆରମ୍ଭରେ ସପ୍ତକ ବର୍ଣ୍ଣନ ପ୍ରସଂଗରେ ଅଛି ।

ପଦ-ଦୁର୍ଜନଙ୍କ ସଙ୍ଗ ପରିହାର କର । କାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାରେ ସନ୍ଦେହ ।

(୬) ମୁଦ ମଙ୍ଗଳମୟ ସଂତ ସମାଜୁ । ଜିନି କର ବଂଶମ ତାରସ ଶୁଭୁ ॥

ସ୍ବର୍ଗ-ଏହି ଚୌପାଞ୍ଚ ବାହ୍ୟାଞ୍ଚ ସପ୍ତ-ସମାପ୍ତପା ଚାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଅଛି ।

ପଦ-ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ତର । କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ହେବ ।

(୭) ଗରଜ ମୁଖା ଗିପୁ କରଣ ମିତାଜ । ଗୋପବ ଦିଶୁ ଅନଳ ବିଚରଣ ॥

ସ୍ବର୍ଗ-ଏହି ଚୌପାଞ୍ଚ ସୁନ୍ଦରବାଣ୍ଟ ହନୁମାନ୍ଙ୍କ ଲଙ୍କା-ପ୍ରବେଶ ସମୟର ଚିତ୍ରଣ ।

ପଦ-ପ୍ରଶ୍ନ ଅତି ଉତ୍ତମ । କାର୍ଯ୍ୟ ସପତ ହେବ ।

(୮) ବହୁନ କୃତେର ସୁନ୍ଦର ସମାଗ । ରନ ସମମୁଖ ଧରି କାହ ନ ଧୀର ॥

ସ୍ବର୍ଗ-ଏହି ଚୌପାଞ୍ଚ ଲଙ୍କାବାଣ୍ଟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରାବଣର ମୃତ୍ୟୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ମହୋଦରୀ
ସିଦ୍ଧାପ ପ୍ରସଂଗରେ ଅଛି ।

ପଦ-କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାରେ ସନ୍ଦେହ ଅଛି ।

(୯) ସୁପାଳ ମନୋରଥ ହୋହୁଁ ଭୁବରେ । ଗାମୁ ଲଞ୍ଜରୁ ସୁନି ଉଏ ସୁଖାରେ ।

ସ୍ବର୍ଗ-ଏହି ଚୌପାଞ୍ଚ ବାହ୍ୟାଞ୍ଚରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ଏହା ପୁଷ୍ପବାଟିକାରୁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ
ପୁଷ୍ପ ଆନୟନ ପରେ ମୁନି ଚିଶ୍ମାମିତ୍ରଙ୍କର ପୁରାବିଧାନ ଓ ବୃନ୍ଦାବଳଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦପ୍ରଦାନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ।

ପଦ-ପ୍ରଶ୍ନ ଅତି ଉତ୍ତମ । କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ହେବ ।

ଏହିପରି ରାମଚନ୍ଦ୍ରାକା ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀରୁ ସମୁଦାୟ ନଅଗୋଟି ଚୌପାଞ୍ଚ ବାହାରେ । ଏହି
ନଅଟି ଚୌପାଞ୍ଚରେ ସମସ୍ତ ସ୍ବକାର ହାଶ୍ବର ଉଲ୍ଲେଖଣ୍ୟ ସନ୍ଦିହତ ।

ଶ୍ରୀରାମଚରଣ ମାନସ

ବିଷୟ-ସୂଚୀ

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ବାଳକାଣ୍ଡ		ପାର୍ବତୀଙ୍କ ଜନ୍ମ ଓ ଚପସ୍ୟା	୧୪୧
ମଙ୍ଗଳାଚରଣ	୪୯	ବିବାହ ନିମନ୍ତେ ଶିବଙ୍କୁ ଆରମ୍ଭ	୧୫୩
ଗୁରୁବନ୍ଦନା	୫୨	ଅନୁରୋଧ	୧୫୪
ବ୍ରାହ୍ମଣବରବନ୍ଦନା	୫୩	ପାର୍ବତୀଙ୍କ ମହତ୍ତ୍ୱ	୧୫୪
ଶକ୍ତିବନ୍ଦନା	୫୬	ଦେବତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ	
ସକ୍ତି-ଅସକ୍ତିବନ୍ଦନା	୫୯	ରାମଦେବଙ୍କ ଗମନ ଓ	
ଗମରୂପୀ ନୀଳ ମାନ୍ତ୍ରର ଚରଣ	୬୩	ବନ୍ଦନ	୧୬୦
ବୃନ୍ଦବାବାସଙ୍କ ଦୈନିକ ଓ ଗମନ		ରଚିତ କରପ୍ରଦାନ	୧୬୭
ଗର୍ଭମୟୀ ଜନ୍ମିତାର ମହିମା	୬୪	ବିବାହ ନିମନ୍ତେ ଦେବଦୂତଙ୍କର	
ହରିବନ୍ଦନା	୬୩	ଶିବଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା ସପ୍ତର୍ଷିଙ୍କର	
ବାହୁଈ, ବେଦ, ବ୍ରହ୍ମା		ପାର୍ବତୀଙ୍କ ସମୀପକୁ ଗମନ	୧୬୮
ବେଦତା, ଶିବ ପାର୍ବତୀ ଆଦିଙ୍କୁ		ଶିବଙ୍କର ବିଚିତ୍ର କରପ୍ରଦାନ ଓ	
ବନ୍ଦନା	୬୫	ବିବାହର ଆୟୋଜନ	୧୭୧
ଶ୍ରୀ ସୀତାରମ-ଧାମପରିଚର-		ଶିବଙ୍କର ବିବାହ	୧୮୫
ବନ୍ଦନା	୬୮	ଶିବପାର୍ବତୀସମ୍ବାଦ	୧୯୩
ଶ୍ରୀ ନାମ-ବନ୍ଦନା ଓ ନାମ-		ଅବତାରର ହେତୁ	୨୧୦
ମହିମା	୮୨	ନାରଦଙ୍କ ଅଭିମାନ ଓ ମାୟାର	
ଆଗମଗୁଣ ଓ ଆରମ୍ଭ-		ପ୍ରଭବ	୨୧୭
ଚରିତର ମହିମା	୯୩	ବିଷ୍ଣୁମୋହିନୀର ସୁଖ-ବର,	
ମାନସ ରଚନା ଚିତ୍ର	୧୦୩	ଶିବଗଣଙ୍କୁ ଓ ଉପବାନୁ	
ମାନସର ରୂପକ ଓ ମାହାତ୍ମ୍ୟ	୧୦୪	ଅଭିଷାପ ଏବଂ ନାରଦଙ୍କ	
ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟଭଗବାନଦ୍ୱାରାପାଠ ଓ		ମୋହଭଙ୍ଗ	୨୨୦
ସ୍ଥାପନ ମାହାତ୍ମ୍ୟ	୧୧୬	ମନୁଶ୍ମତରୂପୀଙ୍କ ଚପସ୍ୟା ଓ	
ସତୀଙ୍କ ଭ୍ରମ ଆରାମଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ		ସେନାନୁ କରଦାନ	୨୩୩
ସତୀଙ୍କ ଦୁଃଖ	୧୨୧	ସତୀପ୍ରସନ୍ନରୁ ତଥା	୨୪୫
ଶିବଙ୍କଦ୍ୱାରା ସତୀତ୍ୟାଗ, ଶିବଙ୍କର		ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ଜନ୍ମ, ଚପସ୍ୟା	
ସମାର୍ପ	୧୩୧	ଏବଂ ସେନାନଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ	
ସତୀଙ୍କର ଦକ୍ଷପକ୍ଷ ଗମନ	୧୩୭	ତଥା ଅତ୍ୟାଚାର	
ପତିଅପମାନରେ ବ୍ୟଥିତା		ପୃଥିବୀ ଓ ଦେବତା ସ୍ୱରୂପିକ	୨୭୧
ସତୀଙ୍କର ଯୋଗାର୍ପଣ		କରୁଣ ପ୍ରାର୍ଥନା	୨୮୪
ତନୁ ତ୍ୟାଗ, ଦକ୍ଷପକ୍ଷ-		ଉପବାନୁଙ୍କର କରପ୍ରଦାନ	୨୮୭
ବିଧି-ସ	୧୪୦		

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ରଜା ଦଶରଥଙ୍କର ପୁତ୍ରବୈଷ୍ଣବ ଯଥା, ରାଣୀମାନଙ୍କର ଗର୍ଭଧାରଣ	.. ୨୮୯	ସୀତା-ରାମ ବିବାହ	.. ୪୪୭
ଶ୍ରୀ ରଜବାନ୍ଙ୍କ ଆଦିର୍ବାଦ ଓ ବାନରାଜାର ଆନନ୍ଦ	.. ୨୯୨	ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଅଯୋଧ୍ୟା- ସତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ଓ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ	.. ୪୭୮
ରଜା ଦଶରଥଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣ ମାରୁଣି	.. ୩୧୧	ଆନନ୍ଦ	.. ୪୭୮
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର-ଯଜ୍ଞରକ୍ଷା	.. ୩୧୪	ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର-ଶ୍ରୀବିଶ୍ୱାମିତ୍ର	.. ୪୯୮
ଅହରା-ରକ୍ଷା	.. ୩୧୫	ମାହାତ୍ମ୍ୟ	.. ୪୯୮
ଶ୍ରୀରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହିତ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କର ଜନକପୁରରେ	.. ୩୧୬	ଅଯୋଧ୍ୟାକାଣ୍ଡ	
ଶ୍ରୀରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ	.. ୩୧୭	ମଙ୍ଗଳାବରଣ	.. ୪୯୯
ଜନକଙ୍କ ସ୍ତୋତ୍ରପାଠ	.. ୩୧୮	ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣାଭିଷେକର ଆୟୋଜନ, ଦେବଦତ୍ତଙ୍କ ବ୍ୟାକୁଳତା ତଥା	.. ୫୦୩
ଶ୍ରୀରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଜନକପୁର ଦର୍ଶନ	.. ୩୧୯	ସରସ୍ୱତୀଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା	.. ୫୦୩
ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ପୁଷ୍ପପଦାଟିକା ଦର୍ଶନ, ସୀତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ରମ୍ୟ-ଦର୍ଶନ,	.. ୩୨୦	ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମଙ୍ଗଳର ଦୁର୍ଦ୍ଦିଗ୍ଘ୍ନ, କୈବେଶ୍ୟା-ମଙ୍ଗଳ-ସଂବାଦ	.. ୫୧୩
ସୀତା ରାମଙ୍କର ପରସ୍ପର ଦର୍ଶନ	.. ୩୨୪	କୈବେଶ୍ୟାଙ୍କର କୋପରବନ-ରମନ, ଦଶରଥ-କୈବେଶ୍ୟା-ସଂବାଦ, ବରଦାନ-	.. ୫୨୫
ସୀତାଙ୍କର ପାର୍ବତୀ-ପୂଜା, ବରପ୍ରଦ ଓ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣ-ସମ୍ବାଦ	.. ୩୨୫	ପ୍ରସଙ୍ଗ ଓ ଦଶରଥଙ୍କ ଶୋକ, ସୁମନ୍ତଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସରମନ ଓ ସେଠାରୁ	.. ୫୨୭
ଶ୍ରୀରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହିତ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କର ଯଜ୍ଞଶାଳାରେ	.. ୩୨୬	ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଅଭ୍ୟାସରମନ ଓ ସେଠାରୁ	.. ୫୨୭
ପ୍ରବେଶ	.. ୩୨୭	ଶ୍ରୀରାମ-କୈବେଶ୍ୟା-ସଂବାଦ	.. ୫୪୫
ସୀତାଙ୍କର ଯଜ୍ଞଶାଳାରେ	.. ୩୨୮	ଶ୍ରୀରାମ-ଦଶରଥ-ସମ୍ବାଦ, ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀଙ୍କ ବିଶ୍ୱାଦ,	.. ୫୫୦
ପ୍ରବେଶ	.. ୩୨୯	କୈବେଶ୍ୟାଙ୍କୁ ବୋଧନ	.. ୫୫୦
ରାଜାମାନଙ୍କର ଧନୁରାରୋହନରେ	.. ୩୩୦	ଶ୍ରୀରାମ-କୈବେଶ୍ୟା-ସମ୍ବାଦ	.. ୫୫୮
ଅସାମର୍ଥ୍ୟ, ଜନକଙ୍କ ନୈରାଶ୍ୟ- ଜନକ ବାଣୀ	.. ୩୩୧	ସୀତାରାମ ସଂବାଦ	.. ୫୬୮
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ କ୍ରୋଧ	.. ୩୩୨	ଶ୍ରୀରାମ କୈବେଶ୍ୟା-ସୀତା-ସଂବାଦ..	.. ୫୭୫
ଧନୁର୍ଜୟ	.. ୩୩୩	ଶ୍ରୀରାମ-ଲକ୍ଷ୍ମଣ-ସଂବାଦ	.. ୫୭୮
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର-ପରିଧାପନ	.. ୩୩୪	ଲକ୍ଷ୍ମଣ-ସୁମିତ୍ରା-ସମ୍ବାଦ	.. ୫୮୧
ଶ୍ରୀରାମଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ପରଶୁରାମ- ସମ୍ବାଦ	.. ୩୩୫	ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କର ଦଶରଥଙ୍କ ସମୀପକୁ ବିବାହ	.. ୫୮୧
ଦଶରଥଙ୍କ ନିକଟକୁ ଜନକଙ୍କ ଦୃଢ଼ପ୍ରେରଣ, ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ	.. ୩୩୬	ମାର୍ଗିକା ନିମନ୍ତେ ରମନ, ଦଶରଥଙ୍କର ସୀତାଙ୍କୁ	.. ୫୮୫
ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଶୋଭାଯାତ୍ରା	.. ୪୦୩	ଉପଦେଶପ୍ରଦାନ	.. ୫୮୫
ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କର ଜନକପୁରରେ	.. ୪୦୪	ଶ୍ରୀରାମସୀତାଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବନ- ରମନ ଓ ପ୍ରସ୍ତ ନଗରୀ-	.. ୫୮୯
ପ୍ରବେଶ ଏବଂ ସ୍ୱାଗତ ପ୍ରଭୃତି	.. ୪୦୫	ବାସୀଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗପର୍ବତ ଅଗ୍ରଭୃତି	.. ୫୮୯
		ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ଶଙ୍ଖଦେବ- ପୁରରେ ପ୍ରବେଶ, ନିଷାଦ- କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସେବା	.. ୫୯୭

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ଇକ୍ଷୁ ଶମିଷାଦ-ସଂବାଦ,		ଇନ୍ଦ୍ର-ବୃହସ୍ପତିସମ୍ବାଦ	.. ୨୪୪
ଆରମ୍ଭ-ସୀତା-ସୁମନ୍ତ-ସଂବାଦ,		ଚିତ୍ରକୂଟ ପଥେ ଭରତ	.. ୨୪୯
ସୁମନ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ	.. ୨୦୩	ସୀତାଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ, କୋଳ-	
କୈବର୍ତ୍ତର ସ୍ତେନ ଓ		କିରୀଟାବିଜଠାନ୍ତ ଆରାମଙ୍କ	
ଗଙ୍ଗାପାରି	.. ୨୧୨	ଭରତାଂମନନ୍ତବଣ, ରାମଙ୍କ	
ପ୍ରୟାଗସ୍ତବେଶ, ରାମ-		ଶୋଭା, ଇକ୍ଷୁଶଳ କ୍ରୋଧ	.. ୨୫୪
ଭରତଙ୍କ ସଂବାଦ,		ଇକ୍ଷୁଶଳଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଉପଦେଶ	
ଯମୁନାତୀରକାସୀଙ୍କ ସ୍ତେନ	୨୧୮	ଏବଂ ଭରତଙ୍କ ମାହାତ୍ମ୍ୟ-	
ତାପସ-ପ୍ରବରଣ	୨୨୪	କଥନ	.. ୨୬୦
ଯମୁନାକୁ ପ୍ରଣାମ, ବନ-		ଭରତଙ୍କର ମନ୍ଦାକିନୀସ୍ନାନ,	
ବାସୀଙ୍କର ସ୍ତେନ	୨୨୫	ଚିତ୍ରକୂଟସ୍ତବେଶ,	
ଆରମ୍ଭବାଲୁକି ସମ୍ବାଦ	.. ୨୪୦	ଭରତାବିଙ୍କର ପରସ୍ପର ମିଳନ,	
ଚିତ୍ରକୂଟମିତ୍ୟ ଗୋଲକିରତ		ପିତୃଶୋଭ ଓ ଆଶ୍ୱ	.. ୨୬୨
ଆବିର୍ଭବ ରାମସେବା	.. ୨୫୦	ବନବାସୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ଭରତ-	
ସୁମନ୍ତଙ୍କର ଅଯୋଧ୍ୟା-		ମଣିଷାଙ୍କ ପକ୍ଷର,	
ସତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ଓ ସର୍ବତ୍ର		କେଳେୟାଙ୍କ ପଶ୍ୟାଭାସ	.. ୨୮୧
ଶୈବ-ବର୍ଣ୍ଣନ	.. ୨୬୨	ବର୍ଣ୍ଣିଷଙ୍କ ଗ୍ରସଣ	.. ୨୮୬
ବଶରଥ- ସୁମନ୍ତ ସମ୍ବାଦ,		ରାମ ଭରତ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସମ୍ବାଦ	.. ୨୯୨
ବଶରଥଙ୍କ ମରଣ	.. ୨୬୭	ବନଙ୍କ ପ୍ରବେଶ, କୋଲକିରତ	
ଭରତଙ୍କୁ ତାଙ୍କିବା ମିମତେ		ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଭେଦ, ସମସ୍ତଙ୍କର	
ବର୍ଣ୍ଣିଷଙ୍କର ଦୂରସ୍ତେରଣ	.. ୨୭୬	ପରସ୍ପର ମିଳନ	.. ୮୧୦
ଚରଣଶତ୍ରୁଂସ୍ତଙ୍କ ଆଗମନ		କୌଶଲ୍ୟା-ସୁନୟନା ସମ୍ବାଦ,	
ଓ ଶୋଭା	.. ୨୭୭	ସୀତାଙ୍କର ସୁଖୀକୃତା	.. ୮୧୮
ଭରତ କୌଶଲ୍ୟା- ସଂବାଦ ଓ		ବନଙ୍କ ସୁନ୍ଦରୀସମ୍ବାଦ,	
ବଶରଥଙ୍କ ଅତ୍ୟେକ୍ଷି ଛିନ୍ଦା-		ଭରତଙ୍କ ମହିମା	.. ୮୨୫
ସମ୍ଭାବନ	୨୮୪	ବନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣିଷ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସଂବାଦ,	
ବର୍ଣ୍ଣିଷ-ତରତ ସମ୍ବାଦ, ଆରାମକୁ		ରାଜ୍ୟ ଚିନ୍ତା, ସତସତ୍ୟାକତ	
ପେରାଇବା ମିମତେ ଚିତ୍ରକୂଟରାମନର		ଇନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତି ଉପଦେଶ	.. ୮୨୯
ଆୟୋଜନ	୨୯୨	ଆରମ୍ଭ-ଭରତ ସମ୍ବାଦ	.. ୮୩୫
ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀଙ୍କ ସହିତ ଭରତ,		ଭରତଙ୍କର ତୀର୍ଥଜଳସାପନା	
ଶତ୍ରୁଂସ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ବନଗମନ	୨୦୮	ତଥା ଚିତ୍ରକୂଟରାମଙ୍କ	.. ୮୫୧
ମିଷାଦଙ୍କ ଶଙ୍ଖା ଓ ସତର୍ଜିତା	୨୧୧	ଆରମ୍ଭ-ଭରତ ସମ୍ବାଦ, ପାତୁକା-	
ଭରତମିଷାଦଙ୍କ ସମ୍ବାଦ ଏବଂ		ପ୍ରଦାନ, ଭରତଙ୍କ ବିଦାୟ	.. ୮୫୪
ଭରତ ତଥା ସଗରବାସୀଙ୍କର		ଭରତଙ୍କ ଅଯୋଧ୍ୟାସ୍ତବ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ,	
ସ୍ତେନ	୨୧୭	ପାତୁକାସାପନା ଓ ନନ୍ଦିଗ୍ରାମରେ	
ଭରତଙ୍କ ପ୍ରୟାଗ-ଗମନ ଓ		ମିତ୍ୟ ଏବଂ ଭରତଚରିତ୍ର	
ଭରତ-ଭରତଙ୍କ ସମ୍ବାଦ	.. ୨୨୯	ଶବ୍ଦରେ ମାହାତ୍ମ୍ୟ	.. ୮୬୨
ଭରତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭରତଙ୍କ	.. ୨୩୯		
ସମ୍ବାଦ			

ବିଷୟ

ପୃଷ୍ଠା

ବିଷୟ

ପୃଷ୍ଠା

ଅରଣ୍ୟକାଣ୍ଡ

କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାକାଣ୍ଡ

ମଙ୍ଗଳାଚରଣ
ଜୟତର କୃତିତ୍ବତା ଓ
ପଲସ୍ତାସ୍ତ୍ରୀ
ଅତି ମିଳନ ଓ ସ୍ତୁତି
ସୀତା-ଅନସୁୟା ମିଳନ ଓ
ସୀତାଙ୍କ ଆଗରେ ଅନସୁୟାଙ୍କ
ପାତିବ୍ରତ୍ୟ ଧର୍ମ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅଗ୍ରସ୍ଥିତି, ବିରାଧବଧ
ଓ ଶରଜଙ୍ଗ ସ୍ରବଜ
ରକ୍ଷବବଧ ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
ପ୍ରତିଜ୍ଞା
ସୁତାଶ୍ବିଙ୍କ ସ୍ଥେନ,
ରାମ-ଅରଣ୍ୟ ସନ୍ନାଦ,
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ଦଶବନସ୍ରବେଶ
ଓ ଜଟାୟୁ ଭେଟ
ପଞ୍ଚବଟୀନିବାସ ଓ ଶ୍ରୀରାମ-
ନଷଣସନ୍ନାଦ
ଶୂର୍ପଣଖା ସ୍ରବଜ, ଚାହାର
ଖରଦୁଷ୍ଟଶାଙ୍କ ସମୀପ ଗମନ,
ଖରଦୁଷ୍ଟଶାଙ୍କ ବଧ
ଶୂର୍ପଣଖାର ଚାକଣ ସମୀପ
ଗମନ, ସୀତାଙ୍କର ଅର୍ଚ୍ଚିତ୍ରବେଶ
ଓ ମାୟାସୀତା ରୂପାନ୍ତର
ମାରୀଚସ୍ରବଜ ଓ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣମୃଗରୂପୀ
ମାରୀଚର ନିଧନ
ସୀତାହରଣ ଓ ସୀତାବିନାସ
ଜଟାୟୁ-ରବଣ ସୁଦ
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିନାସ, ଜଟାୟୁ
ସ୍ରବଜ
କବଚପତ୍ତୀର
ଶବରୀ ପ୍ରତି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପା,
ନନ୍ଦ୍ୟାଚାରି ରପଦେଶ ଓ
ପଶାସରେକସ୍ରବଜର
ନାରଦ-ଶ୍ରୀରାମସନ୍ନାଦ
ସମ୍ବଳ ରକ୍ଷଣ ଓ ସଫଳ
ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥେରଣୀ

୮୭୧

୮୭୨

୮୭୫

୮୭୯

୮୮୩

୮୮୬

୮୮୭

୮୯୦

୯୦୧

୯୧୨

୯୧୬

୯୨୨

୯୨୫

୯୨୭

୯୩୩

୯୩୪

୯୪୫

୯୪୯

ମଙ୍ଗଳାଚରଣ
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସହ ହନୁମାନଙ୍କ
ଭେଟ ଓ ଶ୍ରୀରାମ-ସୁଗ୍ରୀବ
ମିତ୍ରତା
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ
ଦୃଃଷ୍ଟି ଜଣାଣ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
ବାହୁବଧ-ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଓ ମିତ୍ର-
ରକ୍ଷଣବର୍ଣ୍ଣନ
ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ବୈରାଗ୍ୟ,
ବାହୁ ସୁଗ୍ରୀବ-ଯୁଦ୍ଧ, ବାହୁରାଜ
ତାରା-ବିଜାୟ, ଚାହାକୁ
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରପଦେଶ, ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ
ରକ୍ଷାରିଷେକ ତଥା ଅଙ୍ଗବନ୍ଧୁ
ଯୁବତାକପଦ-ସ୍ରବୀନ
ବର୍ଷାଭର-ବର୍ଣ୍ଣନ
ଶରତଭର-ବର୍ଣ୍ଣନ
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସୁଗ୍ରୀବ ପ୍ରତି
ଅପଭୋଷ, ରକ୍ଷଣକ ବୋଧ
ସୁଗ୍ରୀବ-ଶ୍ରୀରାମସନ୍ନାଦ ଓ
ସୀତାଦେଶଣ ନିମନ୍ତେ ବାନର
କୁତମାନଙ୍କ ସ୍ରବଜର
ରୂପାନ୍ତରେ ତପସ୍ବିନୀବର୍ଣ୍ଣନ
ବାନରମାନଙ୍କର ସମୁଦ୍ରତଟ-
ଗମନ, ସମାପ୍ତି ସହ ଭେଟ ଓ
କଥାବାର୍ତ୍ତା
ହନୁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ନିମନ୍ତେ ବିଭର,
ପାରାବାନଙ୍କର ହନୁମାନଙ୍କୁ
ଉପାହସ୍ରବୀନ
ଶ୍ରୀରାମଗୁଣର ମାହାତ୍ମ୍ୟ

୯୫୩

୯୫୫

୯୬୦

୯୬୩

୯୬୫

୯୬୯

୯୭୩

୯୭୬

୯୭୯

୯୮୨

୯୮୬

୯୮୯

୯୯୩

୯୯୫

ସୁନ୍ଦରକାଣ୍ଡ

ମଙ୍ଗଳାଚରଣ
ହନୁମାନଙ୍କର ଲଙ୍କାସ୍ରବୀନ,
ସୁନ୍ଦରୀ ସହ ଭେଟ,
ପ୍ରତିବିମ୍ବାରିଣୀ ରସସାବଧ

୯୯୭

୯୯୮

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ଲଙ୍କାଦର୍ଶନ, ଲଙ୍କାମାନସ,		ସମୁଦ୍ରପ୍ରତି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଜ୍ୟୋତି ଓ	
ଲଙ୍କାରେ ପ୍ରବେଶ	୧୦୦୨	ସମୁଦ୍ରର ବିପତ୍ତି	.. ୧୦୨୯
ହନୁମାନ ବିଭୀଷଣସମ୍ମାଦ	୧୦୦୬	ଶ୍ରୀରାମଗୁଣଗାନର ମାହାତ୍ମ୍ୟ	୧୦୭୩
ଅଶୋକ ବାଟିକାରେ			
ସୀତାଦର୍ଶନରେ ହନୁମାନଙ୍କ		ଲଙ୍କାକାଣ୍ଡ	
ବ୍ୟଥା, ରାବଣର ସୀତାକୁ			
ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ	୧୦୦୯	ମନ୍ଦମାତରଣ	୧୦୭୫
ସୀତା-ବିଚିତ୍ରାସମ୍ମାଦ	୧୦୧୩	ନନ୍ଦନାନ୍ଦଙ୍କଦ୍ୱାରା ସେତୁବନ୍ଧନ,	
ସୀତା ହନୁମାନଙ୍କ-ବାଦ	୧୦୧୪	ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶ୍ରୀରାମେଶ୍ୱର- ସ୍ଥାପନା	୧୦୭୮
ହନୁମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଶୋକବାଟିକା		ସେନା ସହିତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ	
ବିଧି-ସମ୍ପନ୍ନ, ଅକ୍ଷୟକୁମାରବଧୂ		ସମୁଦ୍ରପାତ୍ରି, ସୁବେଳ ପର୍ବତ	
ଏବଂ ମେଘନାଦ ଜର୍ଜ୍ଜିତ		ଉପରେ ନିବାସ, ରାବଣର	
ହନୁମାନଙ୍କ ନାଭିପାଶବନ୍ଧନ ଓ		ବ୍ୟାକୁଳତା	୧୦୮୦
ସକ୍ଷମଧ୍ୟକୁ ଆନୟନ	୧୦୨୧	ରାବଣକୁ ମନ୍ଦୋଦରୀର	
ହନୁମାନୁ ରାବଣସଂବାଦ	୧୦୨୫	ଉପଦେଶ, ରାବଣ-ସହସ୍ର	
ଲଙ୍କାଦହନ	୧୦୩୦	ସଂବାଦ	୧୦୮୩
ହନୁମାନଙ୍କର ସୀତାଙ୍କଠାକୁ			
ବିଦାୟ ଓ ତତ୍ତାମଣିସାଣ୍ଠି	୧୦୩୧	ସୁବେଳ ଉପରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ	
ସମୁଦ୍ରପାତ୍ରି, ସମସ୍ତଙ୍କର		ଦୃଷ୍ଟି ଓ ତତ୍ତ୍ୱୋପଦେଶ ଦର୍ଶନ	.. ୧୦୮୯
ସତ୍ୟାବର୍ଣ୍ଣନ, ମଧୁବନସନ୍ଦେଶ		ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶରରେ ରାବଣର	
ସ୍ତମ୍ଭାବନିତନ, ଶ୍ରୀରାମ-		ମୁକୁଟଚିହ୍ନାଦିର ପ୍ରଦାନ	୧୦୯୩
ହନୁମାନୁ ସଂବାଦ	୧୦୩୩	ମନ୍ଦୋଦରୀର ରାବଣକୁ ପୁନଃ	
ବାନରସେନାଙ୍କ ସହିତ		ଉପଦେଶ ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ	
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ସମୁଦ୍ରତଟକୁ		ମହିମାବତ୍ତନ	୧୦୯୪
ସନ୍ଧାନ, ସମୁଦ୍ରତଟରେ		ଅଜବର ଲଙ୍କାଗମନ ଓ	
ସନ୍ଦେଶ	୧୦୪୧	ରାବଣର ସକାରେ ଅଜବ-	
ମନ୍ଦୋଦରୀ-ଉପଦେଶ	୧୦୪୩	ରାବଣ ସଂବାଦ	୧୦୯୮
ରାବଣକୁ ବିଭୀଷଣଙ୍କ ଉପଦେଶ		ରାବଣ ପ୍ରତି ମନ୍ଦୋଦରୀର ପୁନଃ	
ଓ ବିଭୀଷଣଙ୍କୁ ଅପମାନ	୧୦୪୫	ଉପଦେଶ	୧୧୨୩
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶରଣ ନିମନ୍ତେ		ଅଜବ-ଗମ ସଂବାଦ	.. ୧୧୨୭
ବିଭୀଷଣଙ୍କ ସନ୍ଧାନ ଓ		ପୂର୍ବାରମ୍ଭ	୧୧୩୧
ଶରଣସାପ୍ତି	୧୦୫୦	ରାବଣ ପ୍ରତି ମାଲ୍ୟବାନର	
ସମୁଦ୍ରପାତ୍ରି ନିମନ୍ତେ ବିଭୀଷଣ,		ଉପଦେଶ	୧୧୪୦
ରାବଣଦ୍ୱାରା ଶୁକର ଆଗମନ ଓ		ମେଘନାଦିକ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଆହ୍ୱାନ,	
ଲକ୍ଷଣଙ୍କ ପତ୍ର ମେଘ		ଲକ୍ଷଣ-ମେଘନାଦ ଯୁଦ୍ଧ,	
ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ଣ୍ଣନ	୧୦୬୦	ଲକ୍ଷ୍ମଣ-ସହିତର	
ଦୂତର ରାବଣଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଓ	୧୦୬୪	ହନୁମାନୁ ଜର୍ଜ୍ଜିତ ସୁଷେଣ ବୈଦ୍ୟଙ୍କୁ	୧୧୪୩
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପତ୍ରଦାନ		ଆନୟନ ଏବଂ ସଂବାଦନୀ	
		ନିମନ୍ତେ ଗମନ, ବାହନେନ-	

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ରବଣ ସମ୍ବାଦ- ମହରୀ ଉଦ୍ଧାର,		ସୀତାଙ୍କୁ ହନୁମାନ ଚର୍ଚ୍ଚିତ	
କାଳମେନି-ଉଦ୍ଧାର ..	୧୧୪୯	ରାମକୃଷ୍ଣଦତ୍ତା-ସମ୍ବାଦ	
ଉରଡ଼ ବାଣରେ ହନୁମାନଙ୍କ		ସୀତାଙ୍କର ଆଗମନ ଓ	
ମୁକ୍ତି, ଜଗତ ସନମାନସମ୍ବାଦ .	୧୧୫୩	ଅର୍ଜୁନରାମା	୧୨୩୫
ଆରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପରୀତା ହନୁମାନଙ୍କ		ଦେବବୃନ୍ଦଙ୍କ ସ୍ତୁତି, ବୃହାତ୍	
ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ନକ୍ଷତ୍ରଙ୍କ ସଂସ୍ଥାପନ		ସ୍ତୁତି, ଦଶରଥଙ୍କ ଆଗମନ ଓ	
ଓ ଉପଦେଶନ	୧୧୫୬	ଦେବସେନପ୍ରତ୍ୟାଗମନ, ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ	
ରବଣକର୍ଚ୍ଚିତ କୁମରଶର୍ଚ୍ଚର		ସ୍ତୁତି ଓ ଅମୃତବୃକ୍ଷ, ଶିବଙ୍କ	
କାମରଣ, ରବଣ ସ୍ତୁତି		ବିନୟ	୧୨୪୦
କୁମରଶର୍ଚ୍ଚର ଉପଦେଶ ଓ		ବିକୀର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା, ଆଗମନ-	
ବିରାଷଣ-କୁମରଶର୍ଚ୍ଚ ସମ୍ବାଦ ..	୧୧୫୮	ଦ୍ଵାର ଉରଡ଼ଙ୍କ ସେନପତ୍ନୀ-	
କୁମରଶର୍ଚ୍ଚର ଯୁଦ୍ଧ ଓ ତାହାର		ବର୍ଣ୍ଣନା ଓ ଶୀଘ୍ର ଅଯୋଧ୍ୟା-	
ପରମପରିଣତ	୧୧୬୨	ପ୍ରବେଶ ନିମନ୍ତେ ଅନୁରୋଧ	୧୨୫୦
ମେଘନାଦର ଯୁଦ୍ଧ, ଆଗମନ୍ତ		ବିରାଷଣକର୍ଚ୍ଚିତ ଦେବୀଭୂଷଣାଦି	
ନାଗପାଶରେ ବନ୍ଧନ	୧୧୭୩	ବୃକ୍ଷ ଓ ବାନରରୁଚିତବୃକ୍ଷ	
ମେଘନାଦ ସନ୍ଧ୍ୟାବିଧି-ସମ, ଯୁଦ୍ଧ		ପରିଧାନ	୧୨୫୨
ଓ ମେଘନାଦମୁକ୍ତି	୧୧୭୮	ପୁଷ୍କଳ ବିମାନରୁତ ସୀତା-	
ରାବଣର ଯୁଦ୍ଧ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ଥାନ,		ଗମନର ଅଯୋଧ୍ୟାପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ	୧୨୫୫
ଆରାମଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ବିଜୟରଥ-		ଆରାମଚରିତ ମାହାତ୍ମ୍ୟ	୧୨୬୧
ବର୍ଣ୍ଣନା ଓ ବାନରଗଣସମ୍ବନ୍ଧ ଯୁଦ୍ଧ	୧୧୮୨		
ଲକ୍ଷ୍ମଣ-ରାବଣ ଯୁଦ୍ଧ	୧୧୯୧		
ରାବଣର ମୁକ୍ତି, ରାବଣ-			
ଯନ୍ତ୍ର-ବିଧି-ସମ, ଗମ-ରବଣ ଯୁଦ୍ଧ ..	୧୧୯୨		
ଆରାମଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଇନ୍ଦ୍ରକର୍ଚ୍ଚିତ		ମଙ୍ଗଳାବରଣ	୧୨୬୩
ଉପସ୍ଥରଣ, ରାମରାବଣ ଯୁଦ୍ଧ	୧୨୦୦	ଉରଡ଼ବିରାଟ ତଥା ଉରଡ଼-	
ବିରାଷଣ ସ୍ତୁତି ରାବଣର ଶକ୍ତି-		ହନୁମାନ ମିତ୍ରନ, ଅଯୋଧ୍ୟାରେ	
ପ୍ରୟୋଗ, ଆରାମଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଭକ୍ତ		ଆଗମ	୧୨୬୫
ଶକ୍ତିଗ୍ରହଣ, ବିରାଷଣ-			
ରବଣପୁତ୍ର	୧୨୦୯	ଆରାମଙ୍କୁ ସ୍ଵାଗତ, ଉରଡ଼-	
ରାବଣ-ହନୁମାନଯୁଦ୍ଧ-		ମିତ୍ରାପ, ସମସ୍ତଙ୍କ ମିତ୍ରମାନଙ୍କ,	୧୨୨୨
ରବଣର ମାୟାରତନା, ଗମନ		ଗମନାଦ୍ୟାଗିଷ୍ଟେକ, ଦେବସ୍ତୁତି,	
ଦ୍ଵାରା ମାୟାବିମାଣ	୧୨୧୧	ଶିବସ୍ତୁତି	୧୨୮୩
ପୋରଯୁଦ୍ଧ, ରାବଣର ମୁକ୍ତି	୧୨୧୫	ବାନରବୃକ୍ଷ ଓ ନିଷାଦଙ୍କ	
ତ୍ରିକଟା-ସୀତା-ସମ୍ବାଦ	୧୨୧୮	ବିକାୟ	୧୨୯୪
ରାମ-ରାବଣଯୁଦ୍ଧ, ରାବଣବଧ,		ରାମରାଜ୍ୟର ବର୍ଣ୍ଣନା	୧୨୯୯
ସର୍ବତ୍ର ପରାସ୍ତି	୧୨୨୪	ପୁରୁଷକୁ, ଅଯୋଧ୍ୟାର	
ମହୋଦରାବିନାସ, ରାବଣ-		ଗମନାଦ୍ୟାଗିଷ୍ଟେକ ଆଗମନ	
ପରୋଷିତପ୍ରାପ୍ତ-ପ୍ରାପନ	୧୨୨୯	ଓ ସମାଦ	୧୩୦୪
ବିରାଷଣ-ରାବଣାଗିଷ୍ଟେକ	୧୨୩୩	ହନୁମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଉରଡ଼	
		ପ୍ରଣ ଓ ଆରାମଙ୍କ ଉପଦେଶ	୧୩୧୮

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ସମାଜ ପ୍ରତି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଉପଦେଶ (ଶ୍ରୀରାମଗୀତା),		ଗରୁଡ଼ ପ୍ରତି ଅପମାନ ଓ	
ପୁରବାସିକୃତଙ୍କ କୃତଜ୍ଞତା	୧୩୨୬	ଶିବ-ଅଭିଶାପ ଶ୍ରବଣ	.. ୧୪୦୭
ଶ୍ରୀରାମଚଣ୍ଡି ସଂବାଦ,		ରୁଦ୍ରାଷ୍ଟକ	.. ୧୪୧୦
ଉତ୍ତମାନଙ୍କ ଗହଣଧେ		ଶିବଙ୍କଠାରେ ଗୁରୁଙ୍କ	
ଝରାମ... ଆତ୍ମ ବନଗମନ	୧୩୩୨	କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା, ଶାପବିଘ୍ନୋଚନ ଓ	
ନାରଦଙ୍କ ଆଗମନ ଓ		କାଳ ରୁଣୁଣ୍ଡିଙ୍କ ପରକଥା	.. ୧୪୧୨
ହୁତିସ୍ତ୍ରୁତ କୁହୁରେକ-		ରେମଣ ମୁନିଙ୍କ ନିବିଡ଼କୁ କାଳ	
ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ	୧୩୩୫	ରୁଣୁଣ୍ଡିଙ୍କ ଗମନ, ମୁନିଙ୍କ	
ଶିବପାର୍ବତୀସଂବାଦ,		ପରିଶ୍ରାମ ତଥା ଅନୁଗତ	.. ୧୪୧୭
ଗରୁଡ଼ଙ୍କ ମୋହ, କାଳ ରୁଣୁଣ୍ଡିଙ୍କ-		ଜ୍ଞାନ-ପ୍ରତିନିବୃତ୍ତ, ଜ୍ଞାନ ବୀପକ	
ଠାରୁ ଗରୁଡ଼ଙ୍କ ଗମନଥା ଓ		ଓ ଉଚ୍ଛିର ମହିମା	.. ୧୪୨୭
ରାମମହିମା ଶ୍ରବଣ	.. ୧୩୩୬	ଗରୁଡ଼ଙ୍କ ସାତଗୋଟି ସ୍ତମ୍ଭ	
କାଳ ରୁଣୁଣ୍ଡିଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସ୍ଵପ୍ନ		ତଥା କାଳ ରୁଣୁଣ୍ଡିଙ୍କ ଉତ୍ତର	.. ୧୪୩୯
କରୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଓ କର୍ତ୍ତ ମହିମା		ପଞ୍ଚନ-ମହିମା	.. ୧୪୪୬
ଉତ୍ତର	୧୩୬୫	ରାମାୟଣ-ମାହାତ୍ମ୍ୟ, ତୁଳସୀ	
ବାବ ରୁଣୁଣ୍ଡିଙ୍କ ଦ୍ଵାରା		ଚିନ୍ତା ଓ ଫଳଶ୍ରୁତି	.. ୧୪୫୦
		ରାମାୟଣ-ଆରତି	.. ୧୪୬୦

ପାରାୟଣ ବିଶ୍ରାମ-ସୂଚୀ

ନବାୟୁପାରାୟଣର ବିଶ୍ରାମ-ସ୍ଥାନ

ବିଶ୍ରାମ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ	ବିଶ୍ରାମ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ରାମ	୨୦୯	ଷଷ୍ଠ ବିଶ୍ରାମ	.. ୯୨୭
ଦ୍ୱିତୀୟ ,,	୩୪୯	ସପ୍ତମ ,,	.. ୧୦୯୧
ତୃତୀୟ ,,	୪୯୪	ଅଷ୍ଟମ ,,	.. ୧୨୮୧
ଚତୁର୍ଥ ,,	.. ୬୩୧	ନବମ ,,	.. ୧୪୫୮
ପଞ୍ଚମ ,,	୭୭୭		

ମାସପାରାୟଣର ବିଶ୍ରାମ-ସ୍ଥାନ

ବିଶ୍ରାମ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ	ବିଶ୍ରାମ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ରାମ	୯୦	ଷୋଡଶ ବିଶ୍ରାମ	.. ୬୩୧
ଦ୍ୱିତୀୟ ,,	୧୩୦	ସପ୍ତଦଶ ,,	.. ୭୫୦
ତୃତୀୟ ,,	୧୭୯	ଅଷ୍ଟାଦଶ ,,	.. ୭୯୮
ଚତୁର୍ଥ ,,	୨୦୯	ଉନବିଂଶ ,,	.. ୭୪୨
ପଞ୍ଚମ ,,	.. ୨୪୫	ଦିଂଶ ,,	.. ୭୭୭
ଷଷ୍ଠ ,,	୨୮୧	ଏକବିଂଶ ,,	.. ୮୭୦
ସପ୍ତମ ,,	୩୧୭	ଦ୍ୱାବିଂଶ ,,	.. ୯୫୨
ଅଷ୍ଟମ ,,	.. ୩୪୯	ତ୍ରୟୋବିଂଶ ,,	.. ୯୯୫
ନବମ ,,	.. ୩୮୫	ଚତୁର୍ବିଂଶ ,,	.. ୧୦୭୩
ଦଶମ ,,	୪୨୨	ପଞ୍ଚବିଂଶ ,,	.. ୧୧୪୧
ଏକାଦଶ ,,	୪୫୭	ଷଡ୍ ବିଂଶ ,,	.. ୧୨୧୮
ଦ୍ୱାଦଶ ,,	.. ୪୯୮	ସପ୍ତବିଂଶ ,,	.. ୧୨୭୧
ତ୍ରୟୋଦଶ ,,	.. ୫୩୨	ଅଷ୍ଟାବିଂଶ ,,	.. ୧୩୪୯
ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ,,	୫୭୮	ଉନବିଂଶ ,,	.. ୧୪୨୬
ପଞ୍ଚଦଶ ,,	୬୦୫	ଦ୍ୱିଂଶ ,,	.. ୧୪୫୮

ବେନୀ କବିଙ୍କ ବାଣୀ

ବେଦମତ ସୋଧୁ, ସୋଧୁ ସୋଧୁ କେ ପୁରାନ ସବେ,
 ସତ ଓ' ଅସତନ କୋ ଭେଦ କୋ ବତାଉଁତୋ ।
 କପଟୀ କୁରୁଷ୍ଟ, କର, କଲି କେ କୁରୁଷ୍ଟ ଖବ,
 କୌନ ରାମ ନାମହୁ, କା ଚରଣ୍ କଲଉଁତୋ ॥
 ବେନୀ କବି କହେ, ମାନୋ ମାନୋ ହୋ ପ୍ରସାଦ ସୁହ !
 ପାହନ-ହୁସ୍ତେ ମେଂ କୌନ ପ୍ରେମ ଉପଜାଉଁତୋ ।
 ଶସ୍ତ୍ର ଉପସାଗର ଉତାରତୋ କଉଁନ ପାର,
 କୋ ପେ ସୁହ ରାମାୟଣ ତୁଲସୀ ନ ଗାଉଁତୋ ॥

ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ

(ଶୁଭ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ)

ଶୋଧୁ ସବ ବେଦମତ ପୁରାଣ ତହିଁ ସମସ୍ତ
 ସତ୍ତ୍ୱ-ଆସତ୍ତ୍ୱ-ଚରତ କିଏ କହନ୍ତା ?
 କପଟୀ, କୁମାର୍ଗୀ, ହୃଦ କଲିର କୃତନୀ ନର,
 ଚରଣ୍ ରାମ ନାମର କେ ବା କରନ୍ତା ?
 ବୋଲେ ବେନୀ କବି ବଚନ—
 ମାନ ମାନ ନରେ, ମନେ ଶିଖାସ ଘେନ ॥ ୧ ॥
 ଶୈଳ-କଠୋର-ହୃଦୟ ନାମନା-ବାସନାମୟ
 କଳିକାଳ-ନରତୟ, ଜାଣ ହେ ଶ୍ରୀ,
 ସେ ହୃଦେ ପ୍ରେମ-ସଜଡା କାହୁଁ ବହୁ ପାରିଥା'ନ୍ତା
 ତୁଲସୀ ସୁମ-କବିତା ନ ଥିଲେ ଗାର ?
 ଦୁଷ୍ଟର ସଂସାର-ସାଗରେ,
 ରାମାୟଣ ବିନା ନରେ କେ ତାରଣରେ ? ॥ ୨ ॥

—ଶ୍ରୀ ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦ

ଓଡ଼ିଶା ସିମେଣ୍ଟ ଲି:

ରାଜଗାଙ୍ଗପୁର (ଓଡ଼ିଶା)

Orissa Cement Limited,

RAJGANGPUR (ORISSA)

MANUFACTURERS OF ALL TYPES

OF

HIGH CLASS REFRACTORIES,

CEMENT AND CEMENT PRODUCTS

ରାମପଞ୍ଚାୟତନ

ଅତୁଳିତବଳଧାମଂ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଶୈଳାଭଦେହଂ
 ଦମ୍ଭକବନକୃଷ୍ଣାନୁଂ ଜ୍ଞାନନାମଗ୍ରଣ୍ୟମ୍ ।
 ସକଳଗୁଣନିଧାନଂ ବାନରାଣାମଧୀଶଂ
 ରଘୁପତିବରଦୂତଂ ବାଚକାତଂ ନମାମି ॥

ଓଁ

ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ
ଶ୍ରୀ ଜାନକାବତ୍ସଳେ ବିଜୟତେ
ଗୋସ୍ୱାମୀ ଭୁଜସୀଦାସକୃତ

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ

(ଓଡ଼ିଆ ଲିପିରେ ମୂଳପାଠ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପଦ୍ୟଗଦ୍ୟାନ୍ତବାଦ)

ପ୍ରଥମ ସୋପାନ

ବାଳକାଣ୍ଡ

ବର୍ଣ୍ଣାନାମର୍ଥସଂଧାନାଂ ରସାନାଂ ଛନ୍ଦସାମସି ।
ମଙ୍ଗଳାନାଂ ଚ କର୍ତ୍ତାରେଽ ବନ୍ଦେ ବାଣୀବିନାୟକୋ ॥୧॥
ଭବାମାଣଙ୍କରେଽ ବନ୍ଦେ ଶ୍ରଦ୍ଧାବିଶ୍ୱାସରୂପିଣୋ ।
ଯାଭ୍ୟାଂ ବିନା ନ ପଶ୍ୟନ୍ତି ସିଦ୍ଧାଃ ସ୍ୱାନ୍ତଃସ୍ଥମୀଶ୍ୱରମ୍ ॥୨॥
ବନ୍ଦେ ବୋଧମୟଂ ନିଜ୍ୟଂ ଗୁରୁଂ ଶଙ୍କରରୂପିଣମ୍ ।
ଯମାଶ୍ରିତୋ ହି ବନ୍ଦୋଽସି ତନ୍ମୁଃ ସର୍ବସ୍ୟ ବିଜୟତେ ॥୩॥

ବିବିଧ ପ୍ରକାର	ବର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥ ରସ	ଛନ୍ଦ ଆବର ।
ମଙ୍ଗଳଙ୍କ କର୍ତ୍ତା	ବାଣୀ ବିନାୟକେ	ବନ୍ଦେ ସାଦର ॥ ୧ ॥
ବନ୍ଦେ ପୁଣି ଶ୍ରଦ୍ଧା	ବିଶ୍ୱାସ ମୂରତି	ଭବାମନ୍ଦେଶେ ।
ଯା ବିହୁନେ ସିଦ୍ଧେ	ଦେଖି ନ ପାରନ୍ତି	ସ୍ୱା ଦୁଃଖରେ ॥ ୨ ॥
ବନ୍ଦେ ଜ୍ଞାନମୟ	ନିଜ୍ୟ ଶିବ ପ୍ରାୟ	ଶ୍ରୀଗୁରୁ ପଦ ।
ଯାହାକୁ ଆଶ୍ରିଣ	ବୁଦ୍ଧ ତନ୍ମୁ ମଧ୍ୟ	ସର୍ବସ୍ୟ ବିଜୟ ॥ ୩ ॥

ବର୍ଣ୍ଣ, ଅର୍ଥ, ରସ, ଛନ୍ଦ ଓ ମଙ୍ଗଳସମୂହର ସୂକ୍ଷ୍ମକାଗଣୀ ବାଣୀ ଓ
ସୂକ୍ଷ୍ମକାଗଣୀ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶଙ୍କୁ ମୁଁ ବନ୍ଦନା କରୁଅଛି ॥ ୧ ॥ ଯାହାଙ୍କ ବ୍ୟତିରେକେ
ସିଦ୍ଧ ପୁରୁଷଗଣ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଦୁଃଖସୂକ୍ଷିତ ଭବିଷ୍ୟତ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ
ବିଶ୍ୱାସର ମୁକ୍ତି ସେହି ଦେବା ଶ୍ରୀ ପାଦର ଓ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ମୁଁ ବନ୍ଦନା
କରୁଅଛି ॥ ୨ ॥ ଯାହାଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ବଳରେ ତନ୍ମୁ ବଳ ଦୋର ସୁଦ୍ଧା ଜଗତରେ ସର୍ବସ୍ୟ
ବିଜୟ, ସେହି ଜ୍ଞାନମୟ, ନିଜ୍ୟ, ଶଙ୍କରରୂପୀ ଗୁରୁଙ୍କୁ ମୁଁ ବନ୍ଦନା କରୁଅଛି ॥ ୩ ॥

ସୀତାରାମଗୁଣସ୍ତ୍ରୀମପୁଣ୍ୟାରଣ୍ୟବିହାରଣୀ ।
 ବନ୍ଦେ ବିଶ୍ୱବିଜ୍ଞାନୋ କପାଶ୍ଚରକପୀଶ୍ଚରୋ ॥୪॥
 ଉଦ୍ଭବସ୍ଥିତିସ୍ତଦ୍ଭାରକାରଣୀଂ କ୍ଳେଶହାରଣୀମ୍ ।
 ସଦଶ୍ରେୟସୁସ୍ଥାଂ ସୀତାଂ ନତୋଽହଂ ରାମବଲ୍ଲଭାମ୍ ॥୫॥
 ଯନ୍ମାୟାବଶବର୍ତ୍ତୀ ବିଶ୍ୱମଖିଳଂ ବ୍ରହ୍ମାଦିଦେବାସୁରାଃ ।
 ଯତ୍ସତ୍ତ୍ୱାଦମୁଷେବ ଶ୍ଚାତି ସକଳଂ ରକ୍ତୋ ଯଥାହେତୁଃମଃ ।
 ଯତ୍ପାଦପ୍ରଳୟମେକମେବ ହି ଭବାନ୍ମୋଧେଷ୍ଠି ଶର୍ଷାବତାମ୍
 ବନ୍ଦେଽହଂ ତମଶେଷକାରଣପରଂ ରାମାଖ୍ୟମୀଶଂ ହରିମ୍ ॥୬॥
 ନାନାପୁରାଣନିଗମାଗମସମତଂ ଯଦ୍

ରାମାୟଣେ ନିଗଦିତଂ କୃତଦନ୍ୟତୋଽପି ।

ସ୍ୱାନ୍ତଃସୁଖାୟ ତୁଳସୀ ରଘୁନାଥଗାଥା-

ଶ୍ରୀରାମବନ୍ଧନମତମଞ୍ଜୁଳମାତନୋତି ॥୭॥

ସୀତା ରାମ ପୁଣ୍ୟ—	ସ୍ତ୍ରୀମ-ପୁଣ୍ୟାରଣ୍ୟ	ସେ ବିହରନ୍ତି ।
ବନ୍ଦେ ସେ ବିଶ୍ୱବ	ବିଜ୍ଞାନ କପାଶ	କପିଳ ପତି ॥ ୪ ॥
ଉଦ୍ଭବ ପାଳନ	ପ୍ରଳୟକାରଣୀ	କ୍ଳେଶହାରଣୀ ।
ପ୍ରଣମଇ ରାମ—	ପ୍ରିୟା ସୀତା, ସଦ—	ଶ୍ରେୟକାରଣୀ ॥ ୫ ॥
ଯାର ମାୟାଧୀନ ନିଖିଳ ଭବନ ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବତା ବଇତ ।		
ଯା ସତ୍ତ୍ୱରେ ସଦ ସତ୍ୟ ରୂପେ ଶ୍ଚାସେ ରଘୁରେ ଅନ୍ତତ୍ରମବତ ।		
ଯା ପଦ-ତତ୍ତ୍ୱ ଏକ ଭବ-ଅବଧୂକ୍ ।		
ବନଇ ମୁଁ ସେହି ସଦହେତୁପର ରାମନାମଧାୟ ହରିକ୍ତ ॥ ୬ ॥		
ନାନା ଶ୍ରୁତି ଶାସ୍ତ୍ର ମତ ଅନ୍ୟ କାହୁଁ କିଛି,		
ରାମାୟଣୋକ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ତୁଳସୀ ରଚିତ୍,		
ରାମନାଥ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ।		
ନିଜ ଚିତ୍ତ ପ୍ରଣ ପାଇଁ, ଅତି ମଞ୍ଜୁଳରେ ॥ ୭ ॥		

ଶ୍ରୀ ସୀତାରାମଙ୍କ ପୁଣ୍ୟରାଶି-ରୂପୀ ପବନ ବନରେ ବିହାରକାରୀ, ବିଶ୍ୱବିଜ୍ଞାନ-ସମ୍ପନ୍ନ କବିରାଜ
 ଶ୍ରୀ ବାଲ୍ମୀକି ଓ କପୀଶ୍ୱର ଶ୍ରୀ ହନୁମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ବନ୍ଦନା କରୁଅଛି ॥ ୪ ॥ ଉତ୍ପତ୍ତି, ସ୍ଥିତି
 (ପାଳନ) ଏବଂ ସହାରର କର୍ତ୍ତ୍ତା, କ୍ଳେଶସମୁହର ବିନାଶକାରଣୀ ଏବଂ ସମୁର୍ତ୍ତ କଲ୍ୟାଣର
 ବିଧାନକାରଣୀ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରିୟତମା ସଖା ସୀତାଦେବୀଙ୍କୁ ମୁଁ ନମସ୍କାର କରୁ-
 ଅଛି ॥ ୫ ॥ ସମୁର୍ତ୍ତ ବିଶ୍ୱ, ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବତା ଏବଂ ରାକ୍ଷସଗଣ ଯାହାଙ୍କ ମାୟାରେ
 ବନ୍ଧୀଭୂତ, ଯାହାଙ୍କର ଅସ୍ଥିତି ଯୋଗେ ରଘୁରେ ସର୍ପ-ଭ୍ରମ-ସମ ଏହି ସମସ୍ତ ଦୃଶ୍ୟଜଗତ
 ସତ୍ୟରୂପେ ପ୍ରତୀକ୍ଷମାନ ହୁଏ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କ ଚରଣ ହିଁ ଭବ-ସାଗରରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବାକୁ

ଜୋ ସୁମିରତ ସିଧୁ ହୋଇ ଗନନାୟକ କରିବର ବଦନ ।
 କରଇ ଅନୁଗ୍ରହ ସୋଇ ବୁଦ୍ଧିସି ସୁଭଗୁନ ସଦନ ॥୧॥
 ମୁକ ହୋଇ ବାବୁଲ ପଙ୍କୁ ଚଢ଼ଇ ଗିରିବର ଗହନ ।
 ଜାୟୁ କୃପା ସୋ ଦୟାଲ ଦ୍ରବଇ ସକଲ କଲମଲ ଦହନ ॥୨॥
 ମାଲ ସଗ୍ରେରୁହ ସ୍ୟାମ ଚରୁନ ଅରୁନ ବାରିଜ ନୟନ ।
 କରଇ ସୋ ମମ ଉର ଧାମ ସଦା ଛୀରସାଗର ସୟନ ॥୩॥
 କୁନ ଇନ୍ଦୁ ସମ ଦେହ ଉମାରମନ କରୁନା ଅୟନ ।
 ଜାହି ଗାନପର ନେହ କରଇ କୃପା ମର୍ଦ୍ଦନ ମୟନ ॥୪॥

ଯାହାଙ୍କ ସୁରଶେ ହୁଏ ସବୁପିଞ୍ଚି ଗଣେଶ୍ୱର ଗଜାନନ ।
 କରନ୍ତୁ କରୁଣା ସେ ବୁଦ୍ଧି-ବାରିଧି ହୃଦପ୍ରଣ ନିକେତନ ॥ ୧ ॥
 ଯା କୃପାରେ ମୁକ ହୁଅଇ ବାବୁଲ ପଙ୍କୁ ଲଭେ ଗିରି ଘନ ।
 ହୁଅନ୍ତୁ ଦ୍ରବିତ ସେ କରୁଣାକର କଲ-କଲସ ଦହନ ॥ ୨ ॥
 ଚରୁଣ ଅରୁଣ ବାରିଜ ନୟନ ନୀଳକଣ୍ଠସମ ଶ୍ୟାମ ।
 କରନ୍ତୁ ସଦା ସେ ଶ୍ରୀରାମ୍ଭୀଷୟନ ମୋ ହୃଦୟେ ନିଜ ଧ୍ୟାନ ॥ ୩ ॥
 ଉମା ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ କରୁଣା-ନିଳୟ ହୃଦ-ଇନ୍ଦୁ-ଚନ୍ଦ୍ରଧାରୀ ।
 ଗାନ ପ୍ରତି ଯାର ସ୍ୱେଦ ଅତିଶୟ କୃପା କରୁ ସେ କାମାରୀ ॥ ୪ ॥

ଇନ୍ଦ୍ର କ୍ୟାନ୍ତମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକମାତ୍ର ନୌକା, ସକଳ କାରଣର ଉଦ୍ଧୃତ୍ୱେ ଅଧିଷ୍ଠିତ
 (ସମସ୍ତ କାରଣର କାରଣ ଏବଂ ସର୍ବପ୍ରେମୀ) ସେହି ରାମନାମଧାରୀ ଭଗବାନ୍ ହରିକୁ ମୁଁ
 ବନ୍ଦନା କରୁଅଛି ॥ ୨ ॥ ଅନେକ ପୁରାଣ, ବେଦ ଏବଂ (ତତ୍ତ୍ୱ) ଶାସ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ସମ୍ମତ
 ତଥା ରାମାୟଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଏବଂ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥଳରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଶ୍ରୀ ରାମନାଥଙ୍କ
 କଥାକୁ ମୋ ଅନ୍ୟକରଣର ଦ୍ୱିତୀୟ ନିମନ୍ତେ ଅର୍ପଣ ମନୋହର-ଭାଷା-ସମ୍ପନ୍ନ ରଚନାରେ
 ମୁଁ ସନ୍ନିବେଶିତ କରୁଅଛି ॥ ୩ ॥ ସୋରଠା-ଯାହାକୁ ସୁରଣ କଲେ ସକଳ
 କାର୍ଯ୍ୟରେ ପିଞ୍ଚି ମିଳେ, ଯେ ପ୍ରଣୟଶିର ସ୍ଥମୀ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର-ଗଜ-ବଦନ, ସେହି ବୁଦ୍ଧି-
 ରାଶି ଏବଂ ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରଣୟମୁହୂର ଧ୍ୟାନ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶ ମହାପ୍ରଭୁ ମୋଠାରେ ଦୟା କରନ୍ତୁ ॥୪॥
 ଯାହାଙ୍କ କୃପାରେ ମୁକ ବାବୁଲ ହୁଏ, ପଙ୍କୁ ହୃଦସ ଗିରି ଆଗେହୁଣ କଶିପାରେ,
 କଳକାଳର ସକଳ ପାପର ଦହନକାରୀ ସେହି ଦୟାଳୁ ନାରାୟଣ ମୋ ପ୍ରତି ଦ୍ରବଭୂତ
 ହୁଅନ୍ତୁ (ସର୍ପାଦ ଦୟା କରନ୍ତୁ) ॥ ୨ ॥ ଯାହାଙ୍କ ଶରୀରର ବର୍ଣ୍ଣ ମାଳକମଳସମ ଶ୍ୟାମଳ, ନେତ୍ର
 ବାଲପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ରକ୍ତମଳଭୂଜ ଲାଲ ଏବଂ ଯେ ସଦା ଶ୍ରୀରାମାବର ଉପରେ ଶୟନ କରନ୍ତି,
 ସେହି ଭଗବାନ୍ ନାରାୟଣ ସଦା ମୋ ହୃଦୟରେ ନିବାସ କରନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ଯାହାଙ୍କ
 ଶରୀର କୁନ୍ଦପୁଷ୍ପ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରମା ସଦୃଶ ଗୌର, ଯେ ପାଦର ଦେଶଙ୍କର ପ୍ରିୟତମ, ଦୟାର
 ଧ୍ୟାନ, ଗାନପ୍ରେମୀ ଏବଂ କାମଦେବଙ୍କ ମର୍ଦ୍ଦନକାରୀ, ସେହି ଶଙ୍କର ମହାପ୍ରଭୁ ମୋ ପ୍ରତି

ବନ୍ଦିତ ଗୁରୁପଦ କଞ୍ଜ କୃପାସିନ୍ଧୁ ନରରୂପ ହରି ।

ମହାମୋହ ତମ ପୁଞ୍ଜ ଜାୟୁ ବଚନ ରବିକର ନିକର ॥୫॥

ବନ୍ଦିତ ଗୁରୁପଦ ପଦ୍ମ ପରାଗ । ସୁରୁଚି ସୁବାସ ସରସ ଅନୁରାଗ ॥
ଅମିଥ ମୂରିମୟ ରୁନ ରୁନ । ସମନ ସକଳ ଭବରୁଜ ପରିବାର ॥୬॥
ସୁକୁଚ ସମ୍ଭୁ ତନ ବିମଳ ବିଭୁଷା । ମଞ୍ଜୁଲ ମଙ୍ଗଳ ମୋଦ ପ୍ରସୁଖ ॥
ଜନମନ ମଞ୍ଜୁ ମୁକୁର ମଲହରମା । କିପ୍ପେ ତଳକ ଗୁନଗନ ବସକରମା ॥୭॥
ଶ୍ରୀ ଗୁରୁପଦ ନଖ ମନିଗନ ଜୋଷା । ସୁମିରତ ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ହିୟୁ ହୋଷା ॥
ଦଲନ ମୋହ ତମ ସୋ ସପ୍ରକାୟ । ବଡ଼େ ଭାଗ ଭର ଆର୍ତ୍ତୁଲ ଜାୟୁ ॥୮॥
ଭଦ୍ରଭଣ୍ଡ ବିମଳ ବିଲେଚନ ଘା କେ । ମିଟିହିଁ ଦୋଷ ଦୁଖ ଭବ ରଜନୀ କେ ॥
ସୁହର୍ଣ୍ଣ ରାମଚରିତ ମନ ମାନିକ । ଗୁପ୍ତ ପ୍ରଗଟ ଜହଁଜୋ ଜେହିଁ ଖାନିକା ॥୯॥

କରୁଣାକୃପାର ନରରୂପ ହରି ଗୁରୁ ପାଦ-ପଦ୍ମ ନମେ ।

ଯାହାଙ୍କ ବଚନ ରବିକର ପରି ମହା ମୋହ-ତମ ଶମେ ॥ ୫ ॥

ବନ୍ଦିତ ଗୁରୁଙ୍କ ପଦ-ପଙ୍କଜ-ପରାଗ । ସୁରୁଚି ସୁବାସ ସୌମ୍ୟରସ ଅନୁରାଗ ।
ସୁଧା-ମୁଲମୟ ରୁଚି ରୁଷ୍ଟି ସେ ଅଟଇ । ସମସ୍ତ ଭବ-ରୋଗର କୁହୁ ନାଶଇ ॥ ୧ ॥
ସୁକୁଚ-ଶମ୍ଭୁ-ତନୁର ବିଭୁଷି ବିମଳ । ଜନମାଏ ଭବେ ମୋଦ ମଞ୍ଜୁଲ ମଙ୍ଗଳ ॥
ଜନମନ-ମଞ୍ଜୁ-ଦରପଣ-ମଳି ହରେ । ତଳକ କରନ୍ତେ ଗୁଣ-ଗଣ ବଶ କରେ ॥ ୨ ॥
ଶ୍ରୀଗୁରୁଚରଣ ନଖ-ମଣି-ଗଣତେଜ । ସୁମରନ୍ତେ ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଦୃଢ଼େ ହୁଏ ହେଜ ॥
ଦଲେ ସେହୁ ସୁପ୍ରକାଶ ମୋହ-ଅନ୍ଧକାର । ବଡ଼େ ପ୍ରକାଶେ ଯାହାର ॥ ୩ ॥
ଫିଟିଯାଏ ପ୍ରବିମଳ ମାନସ-ଲେଚନ । ଭୂଟେ ହୁଏଦୋଷ ଭବ-ନିଶିର ବହନ ।
ମଣି-ମାଣିକ୍ୟାଦି ରାମଚରିତ ରୁଚିର । ଦିଶନ୍ତି ଗୁପ୍ତ ପ୍ରକଟ ସେ ଯେଉଁ ଖଣିର ॥ ୪ ॥

ଦୟା କରନ୍ତୁ ॥ ୫ ॥ ଯେ ଦୟାର ସାଗର ଏବଂ ସାକ୍ଷାତରେ ନରରୂପଧାରୀ ଶ୍ରୀହରି,
ଯାହାଙ୍କ ବଚନ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକରଣକରସଦୃଶ ମହାମୋହରୂପୀ ଘନ ଅନ୍ଧକାରକୁ ନାଶ କରି
ପାରେ, ସେହୁ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଦ-ପଦ୍ମ ପ୍ରତି ବନ୍ଦନା କରୁଅଛି ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ଗୁରୁଙ୍କ
ପାଦ-ପଦ୍ମ-ରଜ ସୁରୁଚି, ସୁଗନ୍ଧ ଓ ଅନୁରାଗ-ରସରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ, ତାହା ସର୍ବାବଦୀ
ଔଷଧର ସ୍ତବ୍ଧ ରୂପ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଭବରୋଗ-ପରିବାରର ବିନାଶକ । ଭକ୍ତ ପାଦ-ପଦ୍ମ-
ରଜକୁ ପ୍ରତି ବନ୍ଦନା କରୁଅଛି ॥ ୧ ॥ ସେହି ରଜ ସୁକୁଖ (ସୁଖାବାନ୍ ପ୍ରହୁଷ) ରୂପୀ
ଶିବଙ୍କର ଶରୀର ଉପରେ ସ୍ତବ୍ଧଭୂତ ନିର୍ମଳ ବିଭୁଷି, ମନୋହର କଳାଶ ଓ ଆନନ୍ଦର
ଜନ୍ମଦାତା ଏବଂ ଭକ୍ତଜନଙ୍କ ମନ-ପ୍ରକୃର-ମଳିନତାର ବିନାଶକ । ତଳକ ହୋଇ
ଭକ୍ତ ରଜ ସକଳଗୁଣର ଆକର୍ଷକ ହୋଇପାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଭକ୍ତଜନ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଦ-
ପଦ୍ମ-ରଜର ତଳକ ଲଗାଇ ସମସ୍ତ ଗୁଣର ଆଧାର ହୋଇ ପାରନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଗୁରୁଙ୍କର
ପାଦ-ନଖର ଜ୍ୟୋତି ମଣିସମୂହର ଆଲୋକ ପରି । ତାହାକୁ ସୁରକ୍ଷ କରିବା ମାତ୍ରେ

ଜଥା ସୁଅଞ୍ଜନ ଅଞ୍ଜି ଦୁଗ ସାଧକ ସିଦ୍ଧ ସୁଜାନ ।

କୌତୁକ ଦେଖତ ସୈଳ ବନ ଭୂତଲ ଭୂର ନିଧାନ ॥୧॥

ଗୁରୁପଦ ରଜ ମୁଦୁ ମଞ୍ଜୁଲ ଅଞ୍ଜନ । ନୟନ ଅମିଥ ଦୁଗଦୋଷ ବିଭଞ୍ଜନ ॥

ତେଜ୍ଜି କରି ବିମଳ ବିବେକ ବିଲୋଚନ । ବରନର୍ତ୍ତ ରାମଚରଣ ଭବମୋଚନ ॥୨॥

ବନ୍ଦର୍ତ୍ତ ପ୍ରଥମ ମନ୍ତ୍ରାୟୁରଚରନ । ମୋହଜନକ ସଂସୟ ସବହରନା ॥

ସୁଜନସମାଜ ସକଳ ଗୁନଖ୍ୟାମ । କରର୍ତ୍ତ ପ୍ରନାମ ସପ୍ରେମ ସୁବୀନୀ ॥୩॥

ସାଧୁ ଚରିତ ସୁଭ ଚରିତ କପାସୁ । ନିରସ ବିସଦ ଗୁନମୟ ଫଳ ଜାସୁ ॥

ଜୋ ସନ୍ଧି ଦୁଃଖ ପରିଛନ୍ତି ଦୁର୍ବର୍ତ୍ତ । ବନ୍ଦନୀୟ ଜେହ୍ନି ଜଗଜୟ ପାତ୍ର ॥୩॥

ଯେହ୍ନେ ସୁଅଞ୍ଜନ ନୟନେ ରଞ୍ଜିତ ଚତୁର ସାଧକ ସିଦ୍ଧ ।

ଦଶନ୍ଧି ଭୂତଲେ ବିପିନ ଶରଣେ କରୁକ ନାନାବଧ ॥ ୧ ॥

ଗୁରୁପଦ-ରଜ ମୁଦୁ ମଞ୍ଜୁଲ ଅଞ୍ଜନ । ନେତ୍ରକୁ ଅମୃତ ଚକ୍ଷୁ-ଦୋଷ-ବିଭଞ୍ଜନ ॥

ତହିରେ ନିର୍ମଳ କର ବିବେକ-ଲୋଚନ । ବର୍ଣ୍ଣର ରାମ ଚରଣ ଭବ ବିମୋଚନ ॥୨॥

ପ୍ରଥମେ ବନ୍ଦନ କରେ ପଦ ଭୂଦେବଙ୍କ । ଯେ ମୋହ-କାଳ ସମସ୍ତ ସନ୍ଧ୍ୟା-ନାଶକ ॥

ସୁଜନ-ସମାଜ ସର୍ବ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଆରାବ । ସାନ୍ତୁରଣ ସୁବଚନେ କରେ ନମସ୍କାର ॥୩॥

ସାଧୁଙ୍କ ଚରିତ କପା ସଦୃଶ ବିମଳ । ନିରସ ଭବୁଲ ଗୁଣମୟ ଫଳ ଫଳ ॥

ଯେ ଦୁଃଖ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରିଛନ୍ତି ଦୂର କରେ । ବନ୍ଦନୀୟ, ସୁନ୍ଦର ଯେ ଲଭେ ଜଗତରେ ॥୩॥

ଦୁଃସ୍ବରେ ବିବ୍ୟାଧିତ ଜାତ ହୁଏ । ସେ ଆଲୋକ ଅଞ୍ଜନ-ଅନ୍ଧକାରର ବିନାଶକାରୀ ।

ସାହାର ଦୁଃସ୍ବ ଉକ୍ତ ଆଲୋକରେ ଆଲୋକିତ ହୁଏ, ସେ ଯଥାର୍ଥରେ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ ॥୩॥

ଦୁଃସ୍ବରେ ସେ ଆଲୋକ ବିଚ୍ଛନ୍ନ ହେବା ମାତ୍ରେ ତାହାର ନିର୍ମଳ ମାନସ-ନୟନ ବିକଶିତ ହୁଏ ।

ସହାର-ନିଶାର ଦୋଷଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦୂର ହୋଇଯାଏ । ଶ୍ରୀରାମଚରଣ ରୂପକ ମଣି

ଓ ମାଣିକ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଶରୀରେ ଗୁପ୍ତ ଅଥବା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ରୂପରେ ଆଉ ପଛରେ, ଗୁରୁଙ୍କ

ପାଦ-ପଦ୍ମର ନୟ-ଜ୍ୟୋତି ଯୋଗେ ସମସ୍ତେ ଉକ୍ତ ମଣି ଓ ମାଣିକ୍ୟକୁ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ॥୪॥

ଦୋହା.—ଯେପରି ନେତ୍ରରେ ସିଦ୍ଧାଞ୍ଜନ ଲଗାଇ ସାଧକ, ସିଦ୍ଧ ଓ ପ୍ରଜ୍ଞାମା ସପକ୍ତ, କାନନ

ଓ ଧରଣୀ ମଧୁର ବହୁ ଶ୍ରୀ ଅନାୟାସରେ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ॥୫॥ ଚୌପାଞ୍ଚ.—ଗୁରୁଙ୍କର

ଚରଣ-କମଳ-ରଜ କୋମଳ ଓ ସୁନ୍ଦର ନୟନାମୃତାଞ୍ଜନ ପରି । ତାହା ଚକ୍ଷୁର ଦୋଷ

ନାଶ କରେ । ବିବେକ ରୂପକ ନୟନକୁ ଉକ୍ତ ଅଞ୍ଜନଯୋଗେ ସର୍ବସ୍ବୃତ କରି ପୁ

ଶ୍ରୀରାମଚରଣ ଭକ୍ତ ଅଛି । ସେ ଚରିତ ସହାର-ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହୁଏ ॥ ୧ ॥ ପ୍ରଥମେ

ସୁସ୍ବର ଦେବତା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦନା କରୁଛି । ଅଞ୍ଜନରୁ ଜାତ ସମସ୍ତ ସନ୍ଦେହକୁ

ସମାଧାନ ଦୂର କରନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ସକଳ ଗୁଣର ଆକର ସାଧୁସଙ୍ଗଙ୍କ ସମାଜକୁ ମନୋହର

ବାଣୀରେ ପ୍ରେମର ସହକର୍ତ୍ତା ପ୍ରଣାମ କରାଇଛି ॥ ୨ ॥ କପାଳ ଦୁଃସ୍ବ ପରି

ସାଧୁଙ୍କ ଚରିତ ମଙ୍ଗଳମୟ । କପାଳର ଦୁଃସ୍ବ ନିରସ, ବିଶଦ ଓ ଗୁଣମୟ । ସାଧୁ-

ଚରଣରେ ବିଷୟାସକ୍ତ ନ ସ୍ବକାରୁ ତାହା ମଧ୍ୟ ନିରସ, ଅଞ୍ଜନ ଓ ପାପାନ୍ଧକାରରୁ ମୁକ୍ତ ।

ମୁଦମଙ୍ଗଲମୟ ସନ୍ତସମାଜୁ । ଜୋ ଜଗ ଜଙ୍ଗମ ଖରଥରୁ ॥
 ରାମଭକ୍ତି ଜହଁ ସୁରସରିଧାର । ସରସର ବ୍ରହ୍ମ ବିରୁର ପ୍ରଭୁର ॥୩॥
 ବିଧି ନିଷେଧମୟ କଲମଲ ହରମ । କରମ କଥା ରବିନନ୍ଦନ ବରମ ॥
 ହରିହର କଥା ବିରଜିତ ବେମା । ସୁନତ ସକଲ ମୁଦ ମଙ୍ଗଲ ଦେମ ॥୪॥
 ବଟୁ ବିସ୍ବାସ ଅତଳ ନିଜ ଧରମା । ଖରଥ-ରାଜ ସମାଜ ସୁକରମା ॥
 ସବନ୍ଧ ସୁଲଭ ସବ ବିନ ସବ ଦେସା । ସେତୁ ଯାଦର ସମନ କଲେସା ॥୫॥
 ଅକଥ ଅଲୌକିକ ଖରଥରାଜ । ଦେଇ ସଦ୍ୟ ଫଳ ପ୍ରଗଟ ପ୍ରଗ୍ରାଜ ॥୬॥

ଆନନ୍ଦ-ମଙ୍ଗଳମୟ ସାଧୁଙ୍କ ସମାଜ । ଅବା ଜଗତେ ଜଙ୍ଗମ ଖର୍ଥ-ଅଧୁରାଜ ॥
 ରାମଭକ୍ତି ଅଟେ ତହିଁ ସ୍ତବନପା ଧାର । ସରସଗା ସମ ବ୍ରହ୍ମ ବିରୁର ପ୍ରଭୁର ॥୭॥
 ବିଧି ନିଷେଧାଦି ପୁଣ୍ୟ କର୍ମ ଉପାଖ୍ୟାନ । କଲ-କଲୁଷ-ହାରଣୀ ଯମ୍ବନା ସମାନ ॥
 ହରିହର କଥା ତହିଁ ହିଁବେଶୀ ଶୋଭଇ । ଶୁଣନ୍ତେ ସମସ୍ତ ମୋଦ ମଙ୍ଗଲ ହଅଇ ॥୮॥
 ଅକ୍ଷୟ ବଟ ସୁଧର୍ମ ବିଶ୍ବାସ ଅତଳ । ଖର୍ଥରାଜ ପାସ ମିତ ସୁକର୍ମ ସକଳ ॥
 ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସଦା ସବୁ ଦେଶରେ ମୁଲଭ । ସାଦରେ ସେବନ୍ତେ ରୁଟେ ଭବ ହୁଃଖ-ଦମ୍ଭ ॥୯॥
 ଅକଥମୟ ଏ ଅଲୌକିକ ଖର୍ଥରାଜ । ବିହତ ପ୍ରଭବ ଦିଏ ସଦା ଫଳ ସାଳ ॥୧୦॥

କପା ସୁଜ୍ଞ, ସାଧୁ ଚରିତ ମଧ୍ୟ ସୁଜ୍ଞ । କପାରେ ଗୁଣ (ତନ୍ମୁ) ଆଏ । ସାଧୁଙ୍କ ଚରିତ ମଧ୍ୟ
 ସେହପରି ଗୁଣମୟ (ସଦଗୁଣର ଭଣ୍ଡାର) । କପାସତା ସତୀ ମଧ୍ୟରେ ଅବା ହିନ୍ଦୁକୁ ତାହାର
 ଶରୀରଯୋଗେ ଆଚ୍ଛାଦିତ କରେ; ଅଥବା ପିଞ୍ଜା, ଭଣ୍ଡା ଏବଂ ବୁଣା ସମୟରେ କଷ୍ଟ ସହ
 କପା ଅନ୍ୟର ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନକୁ ଆଚ୍ଛାଦିତ ରଖେ । ସେହପରି ସନ୍ଥ ପ୍ରଭୁଷ ନିଜେ ହୁଃଖ ସହ
 ଅନ୍ୟର ହିନ୍ଦୁ ବା ଦୋଷ ସବୁକୁ ଘୋଡାଇ ରଖେ । ସେହି ହେତୁ ସେ ଜଗତରେ
 ବନ୍ଦମୟ ହୁଏ ॥ ୩ ॥ ସାଧୁସମାଜ ଆନନ୍ଦ ଓ କଲ୍ଲାଣରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ଏ ଜଗତରେ
 ତାହା ଗତିଶୀଳ (ଚଳନ୍ତା) ଖର୍ଥରାଜ ବା ପ୍ରୟାଗ ପରି । ସେହି ପ୍ରୟାଗରେ ରାମଭକ୍ତି
 ରୂପିଣୀ ରଙ୍ଗାଧାର ବହୁଆଏ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିରୁର ପ୍ରଭୁର ତହିଁରେ ସରସଗାଧାର
 ସଦୃଶ ॥୪॥ ବିଧିସଙ୍ଗତ ଓ ଅସଙ୍ଗତ (ଅର୍ଥାତ୍ ଏହା କର ଏବଂ ଏହା କର ନାହିଁ)—କର୍ତ୍ତବ୍ୟ
 ଓ ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ—କର୍ମସମୂହର କଥା କଲପ୍ରସ-ପାପ-ନାଶିନୀ ସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ତା ଯମ୍ବନା ସମାନ ।
 ଏହିପରି ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶଙ୍କରଙ୍କ କଥା ହିଁବେଶୀ ରୂପରେ ସୁଶୋଭିତ । ଶୁଣିବା
 ମାତ୍ରେ ତାହା ଅଶେଷ ଆନନ୍ଦ ଓ କଲ୍ଲାଣ ଦାନ କରେ ॥ ୫ ॥ ଭକ୍ତ ସନ୍ଥସମାଜ ରୂପକ
 ପ୍ରୟାଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁଧର୍ମ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଅଟଳ ବିଶ୍ବାସ, ତାହା ଅକ୍ଷୟବଟ ବା କଲ୍ପବଟ ।
 ଶୁଭ କର୍ମ ହିଁ ସେ ଖର୍ଥରାଜର ସମାଜ (ପରିଜନ) । ସବୁ ଦେଶରେ, ସବୁ ସମୟରେ
 ଭକ୍ତ ଖର୍ଥରାଜ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁଲଭ ହୋଇ ପାରେ । ଆକରଣସ୍ବକ ତାକୁ ସେବନ କଲେ,
 ତାହା ସକଳ ଜ୍ଞେଷ ବିନାଶ କରିପାରେ ॥ ୬ ॥ ସେହି ଖର୍ଥରାଜ ଅଲୌକିକ,
 ଅକଥମୟ ଏବଂ ଚିତ୍ତଶାନ୍ତ ଫଳଦାୟକ । ତାହାର ପ୍ରଭବ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ॥ ୭ ॥

ସୁନ ସମୁଦ୍ରହିଁ ଜନ ମୁଦିତ ମନ ମନ୍ତ୍ରଣି ଅତି ଅନୁରାଗ ।

ଲହଣି ଶୁଣିବଲ ଅଛତ ତରୁ ସାଧୁସମାଜ ପ୍ରସାଗ ॥୨॥

ମନ୍ତ୍ରନପତ୍ନ ପ୍ରେମିଅ ତତକାଲ । କାକ ହୋଇଁ ପିତ ବକଉ ମରାଲ ॥

ସୁନ ଆଚରଣ କରେ ଜନ କୋଇ । ସତସଙ୍ଗତି ମହିମା ନହିଁ ଗୋଇ ॥୧॥

ବାଲମୀକି ନାରଦ ଘଟଜୋମା । ନିଜ ନିଜ ମୁଖନି କହୁ ନିଜ ହୋମା ॥

ଜଳତର ଅଳତର ନଉତର ନାନା । ଜେ ଜଡ଼ ତେଜନ ଶାବ ଜହାନା ॥୨॥

ମତି ଶାରତ ଗତି ଭୂତି ଭଲଇ । ଜବ ଜେହିଁ ଜତନ ଜହଁ ଜେହିଁ ପାଇ ॥

ସୋ ଜାନବ ସତସଙ୍ଗ ପ୍ରସାଦ । ଲୋକହୁଁ ବେଦ ନ ଆନ ଉପାଉ ॥୩॥

ବିନୁ ସତସଙ୍ଗ ବିବେକ ନ ହୋଇ । ରାମକୃପାବିନୁ ସୁଲଭ ନ ସୋଇ ॥

ସତସଙ୍ଗତି ମୁଦ ମଙ୍ଗଲ ମୂଲ । ସୋଇ ଫଳ ସିଧୁ ସବ ସାଧନ ଫୁଲ ॥୪॥

ଶୁଣି ଶୁଣି ଜନେ ପ୍ରମୋଦିତ ମନେ ଅବଗାହ ଅନୁରାଗେ ॥

ଲଭନ୍ତି ଏ ଦେହେ ତତ୍ତ୍ୱବର୍ତ୍ତ ଫଳ ସାଧୁ ସମାଜ-ପ୍ରସାଗେ ॥୨॥

ସ୍ଥାନ କବିବାର ଫଳ ଦେଖନ୍ତୁ ତତ୍କାଲ । କାକ ହୁଏ ପିତ, ବକ ହୁଅଇ ମରାଲ ॥

ଶୁଣି ଏକଥା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କେହୁ କରନାହିଁ । ସସଙ୍ଗ ମହିମା କେବେ ଶୁଣୁ ନାହିଁ କାହିଁ ॥୧॥

ବାଲ୍ମୀକି ମୁନି-ପୁରାଣ ନାରଦ ଅଗ୍ରସ୍ଥି । ନିଜ ନିଜ ମୁଖେ ନିଜ କଥା କହୁଛନ୍ତି ।

ଜଳତର ସ୍ଥଳତର ପୁଣି ନଉତର । ଜଗତେ ଜଡ଼ ଚେତନ୍ୟ ସେ ଶାବନିକର ॥୨॥

ମତିସତ ଶାନ୍ତି ଭଲ ବିଭୁତ ବତାଇ । ସେ ଯେଉଁ ଯତନେ ଯେବେ ଯହୁଁ ଚିନ୍ତି ପାଇ ॥

ସେ ସବୁ ଜାଣ ସସଙ୍ଗ ପ୍ରସାଦ ସୁନ୍ଦର । ଲୋକେ ବେଦେ ନାହିଁ ଆଉ ଉପାୟ ଭରଣ ॥୩॥

ସତସଙ୍ଗ ବିନା ବିବେକ ପ୍ରାପ୍ତ ନ ହୁଅଇ । ରାମ କୃପାବିନେ ତାହା ସୁଲଭ ନୁହଇ ॥

ସକ୍ତନଙ୍କ ଯେ ମୋକ ମଙ୍ଗଲର ମୂଲ । ସେହୁ ଫଳ ସିଦ୍ଧି ପୁଷ୍ପ ସାଧନ ବିଫଳ ॥୪॥

ଦୋହା.—ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ଯେଉଁମାନେ ଉକ୍ତ ପ୍ରସାଦ (ଔର୍ଥସ୍ୱର)ର ପ୍ରସାଦ ବିଷୟ ଶୁଣନ୍ତି

ଓ ବୁଝନ୍ତି ଏବଂ ତହିଁରେ ସ୍ଥାନ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଏହି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ,

କାମ ଓ ମୋକ୍ଷ-ରାଶି ଫଳ ଲଭ କରନ୍ତି ॥ ୨ ॥ କୌପାରି.—ଉକ୍ତ ଔର୍ଥସ୍ୱରରେ

ସ୍ଥାନ କବିବାର ତତ୍ତ୍ୱଶାସ୍ତ୍ର ଫଳ ଏହିପରି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । କୁଆ ସେଥିରେ

ଶାଧୋଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କୋଇଲିରେ ପରିଣତ ହୁଏ ଏବଂ ବନ୍ଦ ହୁଏ ହୁଏ ।

ଏହା ଶୁଣି କେହୁ ବିସ୍ମିତ ନ ହୁଅନ୍ତୁ, କାରଣ ସତସଙ୍ଗର ମହିମା କାହାରିକୁ

ଅଜଣା ନୁହେଁ ॥ ୧ ॥ ବାଲ୍ମୀକି, ନାରଦ ଓ ଅଗ୍ରସ୍ଥି ଆଦି ମୁନି ଆପଣା ଆପଣାର

ମୁହଁରେ ଆପଣା ଆପଣାର ଜୀବନ-ବୃତ୍ତାନ୍ତ କହୁ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଜଳତର, ସ୍ଥଳତର ଓ

ନଉତର ଆଦି ନାନା ଜାତିର ଓ ଜଡ଼ଚେତନ ଆଦି ନାନା ପ୍ରକାରର ଯେତେ ଜୀବ

ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଉଦ୍ୟମର ଫଳରୂପେ

ବୃଦ୍ଧି, ଶାନ୍ତି, ସୁଖ, ବିଭୂତି (ସାଧୁର୍ଯ୍ୟ) ଏବଂ କଲ୍ୟାଣ ଆଦି ଯାହା କିଛି ଲଭ କର

ସଠ ସୁଧରହିଁ ସତସଙ୍ଗତ ପାଇ । ପାରସ ପରସ କୁଧାତୁ ସୁଦାଈ ॥
 ବିଧିବସ ସୁଜନ କୁସଙ୍ଗତ ପରସ୍ତ । ଫଳମନ ସମନିଜ ଗୁନ ଅନୁସରସ୍ତ ॥୫॥
 ବିଧି ହରି ହର କବି କୋବିଦବାମ । କହତ ସାଧୁମହିମା ସକୁରୁମା ॥
 ସୋ ମେ, ସନ କହି ଜାତ ନ କେସେ । ସାକବନିକ ମନଗୁନଗନ ଜେସେ ॥୬॥

ବନ୍ଦୁ ସନ୍ତ ସମାନଗତ ହିତ ଅନହିତ ନହିଁ କୋଇ ।

ଅଞ୍ଜଳିଗତ ସୁଭ ସୁମନ ଜମି ସମ ସୁଗନ୍ଧ କର ଦୋଇ ॥ ୩(କ) ॥

ସନ୍ତ ସରଲଗତ ଜଗତହିତ ଜାନି ସୁଗୁଣ ସନେହ ।

ବାଲବିନୟ ସୁନି କର କୃପା ରାମଚରନ ରଚି ଦେହ ॥ ୩(ଖ) ॥

ସୁସଙ୍ଗ ପାଇଣ ଶଠ ମାନଜ ହୁଅଇ । ଶର୍ଣ୍ଣମଣି ଶର୍ଣ୍ଣେ ଯେହ୍ନେ କୁଧାରୁ ଶୋଭଇ ॥
 ରାଗ୍ୟରୁ ସୁଜନ ଯଦି ପଡେ କୁସଙ୍ଗରେ । ଫଣୀ-ମଣି ସମ ନିଜ ଗୁଣ ଅନୁସରେ ॥୫॥
 ବିଧି ହରିହର କବି ରୁଧ ସରସ୍ବତୀ ! କହନ୍ତେ ସାଧୁ ମହୁମା ସଙ୍ଗୋଚ ଲଭନ୍ତି ॥
 ଜାହା ପ୍ରତିକଥନ କରିନ ପାରଇ ତେହ୍ନେ । ସାତର ବାସୁଡା ମଣି-ଗୁଣଗଣ ଯେହ୍ନେ ॥୬॥

ବନ୍ଦୁଅଛି ସନ୍ତ- ସମ ଚିତ୍ତ ଯାର, ନାହିଁ କେହି ବିପ୍ରମିତ ।

ଯଥା ଅଷ୍ଟଲିଙ୍ଗ ସୁମନେ ସମାନ କର ବେନି ସୁବାସିତ ॥୩(କ)॥

ସରଳ ସୁଚିତ୍ତ ହିତକାରୀ ସନ୍ତ ଶୁଣି ବାଲକ ବିନତି ।

କୃପା କର ଦିଅ ରାମ ପଦେ ପ୍ରେମ ଦେଖି ସ୍ବେଦୁ ଶବ ଅତି ॥୩(ଖ)॥

ଅଛନ୍ତି, ସେ ସବୁ ସତ୍ତ୍ବସଙ୍ଗର ପରିଣାମ, ଏତିକି ମାତ୍ର ବୁଝିବା ଉଚିତ । ଏସବୁ ପାଇବାର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ବେଦରେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସମ୍ଭାରର ଅନ୍ୟ କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାହିଁ ॥ ୨-୩ ॥ ସପ୍ତସଙ୍ଗର ବିବେକର ଉଦୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ରାମଙ୍କର କୃପାବିନା ସେ ସତ୍ତ୍ବସଙ୍ଗ ସ୍ଥଳରୁ ନୁହେଁ । ସେ ସତ୍ତ୍ବସଙ୍ଗ ଆନନ୍ଦ ଓ କଲ୍ୟାଣର ମୂଳ । ସତ୍ତ୍ବସଙ୍ଗର ସିଦ୍ଧି (ପ୍ରାପ୍ତି) ହିଁ ଫଳ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ସାଧନ ଏହାର ଫଳ ପରି ॥ ୪ ॥ ପରଶମଣିର ଶର୍ଣ୍ଣରେ ଲୁହା ସ୍ଥଳର ସ୍ଥଳରେ ପରିଣତ ହେଲା ପରି ଦୃଷ୍ଟ ସ୍ତବ୍ଧା ସତ୍ତ୍ବସଙ୍ଗ ପାଇ ସଂଶୋଧିତ ହୁଏ । ମାତ୍ର ଦେବାର ଯଦି କେହି ସନ୍ତ କୁସଙ୍ଗରେ ପଡିଯାଏ, ସେ ସାପମଣି ପରି ଆପଣାର ଗୁଣ ଅନୁସରଣ କରେ । (ଅର୍ଥାତ୍ ସାପର ସଙ୍ଗେ ରହି ମଧ୍ୟ ମଣି ଜାହାର ବିଷ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଆପଣାର ସ୍ବାଭାବିକ ଗୁଣ କେମିତିକି ଗୁଣ ପାରେ ନାହିଁ । ସେହିପରି ସାଧୁ ଜନମାନେ ଦୃଷ୍ଟ ସଙ୍ଗେ ରହି ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟତ୍ର ଆଲୋକଦାନ କରନ୍ତି । ଦୃଷ୍ଟଙ୍କର 'ତାଙ୍କ ଉପରେ କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପଡେ ନାହିଁ ॥୫॥ ଏପରି କି ବୁଢ଼ା, ବନ୍ଧୁ, ଶିବ, କବି ଓ କୋବିଦଙ୍କ ଭାଷା ସ୍ତବ୍ଧା ସାଧୁଜନଙ୍କ ମହୁମା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୁଏ । ଶାବ ଓ ପରିବାହକାଳି ମଣିର ଗୁଣମାନ କହିପାରେ ନାହିଁ । (କିମ୍ବା ଅବାଦେପାଶ୍ଚ ଜାହାକର ମୂଲ୍ୟ କହିପାରେ ନାହିଁ ।) ସେହିପରି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କି ପ୍ରତି ସାଧୁଙ୍କ ମହୁମା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ନିମନ୍ତେ ସମର୍ଥ ନୁହେଁ ॥୬॥ ଦୋହା — ସାଧୁଙ୍କ ଦୃଢ଼ତ୍ବରେ ସାମ୍ୟମାନ

ବହୁର ବହୁ ଖଲଗନ ସଜିଭାଏ । ଜେ ବିନୁ କାଜ ଦାହିନେହୁ ବାଏ ।
 ପରହୁତ ହାନି ଲଭ ଜିହ୍ମ କେରେ । ଉଜରେ ହରଷ ବିଷାଦ ବସେରେ ॥୧॥
 ହରିହର ଜୟ ରାଜେସ ରାହୁ ସେ । ପର ଅକାଜ ଭଟ ସହସବାହୁ ସେ ॥
 ଜେ ପରଦୋଷ ଲଖିଣି ସହସାଖୀ । ପରହୁତ ଶୂଦ୍ର ଜିହ୍ମ କେ ମନମାଖୀ ॥୨॥
 ତେଜ କୃପାନ୍ତୁ ଶେଷ ମହିଷେସା । ଅସ ଅବଗୁନ ଧନ ଧନ ଧନେସା ॥
 ଉଦୟ କେତ ସମ ହିତ ସବସାକେ । କୁମ୍ଭକରନ ସମ ସୋର୍ତ୍ତୁ ଧ ମାକେ ॥୩॥

ସ୍ତୁତବେ ଖଲକୁ ପୁଣି ବହୁର ପ୍ରତାପ । ଯେ ବିନା କାମେ ହୁଅନ୍ତି ସପକ୍ଷ ବିପକ୍ଷ ॥
 ପର ଅହତବେ ନିଜ ଲଭ ଯେ ମଣନ୍ତି । ପତନେ ଦୁର୍ଘଟ, ଉଚ୍ଚାସନେ ବିଷାଦକରନ୍ତି ॥୧॥
 ହରିହର ଯଶ-ପୂର୍ଣ୍ଣ-ଚନ୍ଦ୍ର ମାକୁ ରାହୁ । ପରକାରୀ ନଷ୍ଟେ ବାର ଯେହ୍ନେ ସପ୍ରବାହୁ ॥
 ସହସ୍ରକେଶେ ଯେ ଦୋଷ ଦେଖନ୍ତି ପର । ପରହୁତ-ଦୃତେ ମାହୁ ମନ ଯାହାଙ୍କର ॥୨॥
 କ୍ରୋଧରେ ମହୁଆସୁର ତେଜେ ଯଥାକର୍ତ୍ତ୍ତି । କ୍ରବେର ରୁଦ୍ଧ ଅଗ୍ରଣ ଅସ-ଧନେ ଧନ ॥
 ଉଦୟକେରୁ ସମାନ ସମସ୍ତକୁ ଶଲ । କୁମ୍ଭକର୍ତ୍ତ୍ତି ପ୍ରାୟେ ଶୋଇ ରହୁଥିଲେ ଭଲ ॥୩॥

ବିଗଳିତ । ତାଙ୍କର କେତୁ ମିତ୍ର ନୁହେଁ ବା ଶତ୍ରୁ ନୁହେଁ । ଆହୁଲରେ ରଖା ସୁନ୍ଦର
 ବୁଲି ଗୋଲିଥିବା ଓ ରଖିଥିବା ଉଭୟ ହାତକୁ ସମାନ ଭାବରେ ସ୍ତୁତକ୍ତ କରେ ।
 ସେହିପରି ସାଧୁଜନ ଶତ୍ରୁ ଓ ମିତ୍ର, ଉଭୟଙ୍କର ସମାନ ଭାବରେ କଲ୍ୟାଣପାଧନ
 କରନ୍ତି । ପୂର୍ବ ସାଧୁଜନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରୁଛୁ ॥ ୩ (କ) ॥ ସାଧୁଜନଙ୍କ ଦୃଢ଼ ସରଳ
 ଓ ସେମାନେ ଜଗତର ହୃଦକାୟ । ସେମାନଙ୍କ ଏପରି ସ୍ବଭାବ ଓ ସ୍ବେଦ ଜାଣି ପୂର୍ବ
 ସେମାନଙ୍କୁ ବିନତି କରୁଛୁ । ମୋର ବାଳକୋଚିତ ବିନତି ଶୁଣି ସେମାନେ ମୋତେ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପାଦ-ପଦ୍ମରେ ପ୍ରୀତି ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ॥ ୩ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:—ଏବେ ପୂର୍ବ
 ସଭାବ ସହଜ ହୁଷ୍ଟଜନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରୁଛୁ । ସେମାନେ ଅକାରଣେ ତାଙ୍କ ସ୍ବାତକାୟ
 ଜନ ପ୍ରତି ପ୍ରତିରୁଦ୍ଧ ଆଚରଣ କରନ୍ତି । ପରର କଲ୍ୟାଣ-ହାନି ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ
 ଶୁଭକରକ । ଅନ୍ୟର ଧୂସରେ ସେମାନେ ଆନନ୍ଦ ଓ ସୁଖମୟ ଜୀବନରେ ବିଷାଦ
 ପାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ହରିହରଙ୍କ ଯଶରୂପୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଗ୍ରାସ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ
 ରାହୁପରି । ଅର୍ଥାତ୍ ଭବଦାନ ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶଙ୍କରଙ୍କ ଗୌରବ-ଯଶର ବର୍ଣ୍ଣନା କରା-
 ଯାଉଥିଲାବେଳେ ସେମାନେ ବାଧା ଦିଅନ୍ତି । ଅନ୍ୟର ଅହତ କରିବାରେ ସେମାନେ
 ସହସ୍ରବାହୁ ସମାନ ବାର । ସହସ୍ର ନେତ୍ରେ ସେମାନେ ପରର ଦୋଷ ଦେଖନ୍ତି,
 ପରର କଲ୍ୟାଣ-ରୂପୀ ଦୃତ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କ ମନ ମନ୍ତ୍ରିକା (ମାହୁ) । (ସିଅରେ ମାହୁ ପଞ୍ଚ
 ତାହାକୁ ଦୃଷ୍ଟି କରନ୍ତୁ ଏ ଚଳେ ମରଣ ଭଜେ । ସେହିପରି ହୁଷ୍ଟ ନେତ୍ରେ ଆପଣାର
 ଶର ହେଉ ପଛକେ, ଅସରୁ ଉପାୟ ଦ୍ବାରା ଅନ୍ୟର କୃତକର୍ମକୁ ବିସାଡ଼-ବସନ୍ତି ॥ ୨ ॥
 ସେମାନେ ଭେଜରେ (ଅନ୍ୟକୁ ହୁଷ୍ଟ-ଭାପ ଦେବାରେ) ଅସ୍ତ୍ରପରି ଏବଂ କ୍ରୋଧରେ
 ମହୁଆସୁର ପରି । ପାପ ଓ ଦୃଷ୍ଟି-ଧନରେ ସେମାନେ କ୍ରବେରଙ୍କ ପରି ଧନ ।

ପର ଅକାଳୁ ଲଗି ତନୁ ପରିହରଣ । ଜମି ହିମ ଉପଲ କୃଷୀ ଦଲ ଗରଣ ॥
ବନ୍ଦୁ ଖଲ ଜସ ସେଷ ସନ୍ତୋଷ । ସହସ ବଦନ ବରନଇଁ ପରଦୋଷ ॥୪॥
ପୁନି ପ୍ରନତୁ ଉଁ ପୃଥୁରାଜ ସମାନା । ପର ଅବସୁନଇଁ ସହସ ଦସ କାନା ॥
ବନ୍ଦୁର ସହସପ ବନତୁ ଉଁ ତେଣୁ । ସନ୍ତତ ସୁରାମକ ହିତ ଜେଣୁ ॥୫॥
ବଦନ ବଜ୍ର ଜେଣୁ ସଦା ପିଆର । ସହସ ନୟନ ପରଦୋଷ ନିହାର ॥୬॥

ଉଦାସୀନ ଅରି ମୀତ ହିତ ସୁନତ ଜରହିଁ ଖଲ ଶୁଭ ।

ଜାଳ ପାନ ଜୁଗ ଜୋର ଜନୁ ବନଶା କରଇ ସପ୍ରୀତି ॥୭॥

ମେଂ ଅପନୀ ହସି ଶୁଭ ନିହୋର । ତହିଁ ନିଜ ଓର ନ ଲଭବ ଶ୍ରେର ॥
ବାୟୁସ ପଲଅହିଁ ଅତି ଅନୁରାଗ । ହୋହିଁ ନିରାମିଷ କବହୁଁ କ କାଗ ॥୮॥

ତେଜନ୍ତୁ ଶସ୍ତ୍ରର ପର ଅକାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ । କୃଷିନାଶ କରି ହିମଉପଲ ଯେମନ୍ତେ ॥
ବନ୍ଦୁର ଶେଷ ସଦୃଶ ଖଲଙ୍କର ରୋଷ । ସହସ୍ର ବଦନେ ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତୁ ଯେ ପରଦୋଷ ॥୯॥
ପୁଣି ପ୍ରଣାମର ପୃଥୁ ନୃପତି ସମାନେ । ପରପାପ ଶୁଣନ୍ତୁ ସହସ୍ର ଦଶ କାନେ ॥
ଶତ୍ରୁ ସମାନ ଆବର ବନ୍ଦୁର ତାହାକୁ । ସ୍ତବ ଅତିଶୟ ପ୍ରସ୍ତ ସତତ ଯାହାକୁ ॥୧୦॥
ବଦନ-ବଜ୍ର ଯାହାକୁ ସଦା ପ୍ରିୟତର । ସହସ୍ର ନୟନେ ଦୋଷ ଦେଖନ୍ତୁ ପରର ॥୧୧॥
ଶୁଣି ଶବ୍ଦ ମିତ ଉଦାସୀନ ହିତ ଜଳବା ଖଲଙ୍କ ଶୁଭ ।

ଜାଣି ଜାନୁପାଣି ଯୋଡ଼ିଣ ଯାଦରେ ବନୟ କରେ ସପ୍ରୀତି ॥୧୨॥

ମୁଁ ନିଜ ପକ୍ଷରୁ କଲି ବନତି କାକୁତି । ଭୁଲି ସେମାନେ ତେଜବେ ନାହିଁ ସୁପ୍ରବୃତ୍ତି ॥
ବାୟୁସେ ଅତି ସ୍ନେହରେ ପ୍ରତିପାଳିଲେହେଁ । ହେବ ନିରାମିଷ କାହିଁ କାକ କି କେବେହେଁ ॥୧୩॥

ସମସ୍ତଙ୍କ ହିତକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେମାନେ କେରୁ ପରି ଆବର୍ଜିତ ହୋଇ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି
କରିନ୍ତି ଏବଂ କୁମ୍ଭକର୍ତ୍ତ୍ତ୍ବ ପଣ ସେମାନେ ଶୋଇ ରହଲେ ଜଗତର କଲ୍ୟାଣ ॥ ୩ ॥
କୁଆପଥର ଫସଲ ନଷ୍ଟ କରି ନିଜେ ବି ତରଳିଯାଏ । ସେହପରି ପରର କାମ ବିବାଡ଼ିବା
ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ଆପଣାର ଦେହ ସ୍ତବ୍ଧ ତ୍ୟାଗ କରି ପାରନ୍ତି । ହୁଷ୍ଟ ଜନମାନେ
ସହସ୍ର ମୁଖରେ ଅନ୍ୟର ଦୋଷ ରୋଷ ସହୃଦ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି । ସ୍ତବ୍ଧଂ ମୁଁ
ସେମାନଙ୍କୁ ସହସ୍ର ବଦନ ଶେଷ ସମାନ ମନେକରି ନିମନ୍ତେ କରୁଅଛି ॥ ୪ ॥ ପୁନଶ୍ଚ
ସେମାନଙ୍କୁ ପୃଥୁରାଜା ମନେକରି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରୁଅଛି । (ପ୍ରଭେଦ ଏତିକି
ଯେ, ଭବବାନଙ୍କ ଯଶୋରାଧା ଶୁଣିବା ପାଇଁ ପୃଥୁରାଜା ଦଶହଜାର କାନ ମାଗିଥିଲେ,
ମାତ୍ର ହୁଷ୍ଟଜନମାନେ ଦଶହଜାର କାନରେ ପରର ପାପ ଶୁଣନ୍ତି) । ପୁଣି ସେମାନଙ୍କୁ
ଭଦ୍ର ବୋଲି ଭାବି ବନତି କରୁଛି । ନାରାୟଣ ଭଦ୍ରଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ‘ପୁରାମକ’ ଅର୍ଥାତ୍
ଦେବସେନା ହିତକର । ସେହପରି ହୁଷ୍ଟଜନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ‘ସ୍ତବ’ (ମନ୍ତ୍ର) ‘ନାକ’
(ହିତକର) ଅଟେ ॥ ୫ ॥ କଠୋର ବଦନ-ରୂପୀ ବଜ୍ର ସେମାନଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟବସ୍ତୁ ।
ସହସ୍ର ନେତ୍ରେ ସେମାନେ ଅନ୍ୟର ଦୋଷ ଦେଖନ୍ତି ॥ ୬ ॥ ଦୋହା:—ହୁଷ୍ଟଜନଙ୍କର

ବନ୍ଧୁ ସନ୍ତ ଅସଞ୍ଜନ ଚରନା । ଦୁଃଖପ୍ରଦ ଉତ୍ତୟ ଶତ କହୁ ବରନା ॥
 ବହୁରତ ଏକ ପ୍ରାଣ ହରି ଲେଖୁ । ମିଳତ ଏକ ଦୁଃଖ ଦାରୁନ ଦେଖୁ ॥୨॥
 ଉପଜନ୍ମି ଏକ ସଙ୍ଗ ଜଗମାୟୁ । ଜଳଜ ଜୌକ ଜମି ଗୁନ ବିଲଗାୟୁ ॥
 ସୁଧା ସୁଗ ସମ ସାଧୁ ଅସାଧୁ । ଜନକ ଏକ ଜଗ ଜଳଧୁ ଅଗାଧୁ ॥୩॥
 ଭଲ ଅନଭଲ ନିଜ ନିଜ କରତୁଣୀ । ଲହତ ସୁଜସ ଅପଲେକ ବିଭୁଣୀ ॥
 ସୁଧା ସୁଧାକର ସୁରସରି ସାଧୁ । ଗରଲ ଅନଲ କଲମଲସରି ବ୍ୟାଧୁ ॥୪॥

ବନ୍ଧୁ ଚରଣ ସନ୍ତ ଅସଞ୍ଜନଙ୍କର । ହୃଦେ ହୁଃଖପ୍ରଦ କହୁ କହୁ ଅନ୍ତର ॥
 ବହୋବ ହୁଅନ୍ତେ ଏକ ପ୍ରାଣ ହରିନିଏ । ମିଳନ୍ତେ ଏକ ଦାରୁଣ ହୁଃଖ ଆସି ଦଏ ॥୨॥
 ଜଳ ମଧ୍ୟେ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଉତ୍ତୟ ହୋଇଣ । ଜଳଜ ଜୌକଙ୍କ ପ୍ରଣ ଯେତେ ଭୟଭୟ ॥
 ଯଥା ସୁଧା ସୁଗ, ସାଧୁ ଅସାଧୁ ତେମନ୍ତ । ଜନକ ଏକ ଜଗତ ଜଳଧୁ ଅନନ୍ତ ॥୩॥
 ଭଲ ମନ୍ଦ ନିଜ ନିଜ କର୍ମ ଅନୁସାରେ । ସୁଯଶ ଅଯଶ ବିଷ ଲଭନ୍ତି ସଂସାରେ ॥
 ସାଧୁ ସୁଧା ସୁଧାକର ସୁରନଦୀ ପରି । ଖଲ ଗରଲ ଅନଲ କର୍ମନାଶୀ ସରି ॥୪॥

ଏହି ସ୍ଵରୂପ । ଉଦାହରଣ (ନିଦ୍ରାହତ), ଶଯ୍ୟା ବା ମିତ୍ର ସେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ହୃଦୟ
 ଶୁଣି ସେମାନେ ଉତ୍ତୟରେ ଜଳି ଉଠନ୍ତି । ଏହା ଜାଣି ଏହି ବ୍ୟକ୍ତି (ଉଚ୍ଚାର୍ଥାଦାୟ)
 ହୃଦୟ ହାତ ଲୋଡ଼ି ପ୍ରେମପୂର୍ବକ ସେମାନଙ୍କୁ ବିନୟ କରୁଛୁ ॥ ୪ ॥ କୌପାରିକ:—
 ପ୍ର ମୋଆତ୍ମ ସେମାନଙ୍କୁ ବିନୟ କଲି ସତ । ମାତ୍ର ସେମାନେ ଭୁଲରେ ସୁଦ୍ଧା
 ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ପରିଚାୟ କରିବେ ନାହିଁ । ଅତି ଆଦରରେ କୁଆକୁ ‘ବାୟସ’
 (ବିଶାଳ ପକ୍ଷୀ) ନାମ ଦେଇ ପାଳନ କରନ୍ତି । ସେ କଦାପି ଆମିଷଭୋଜନ ପରିଚାୟ
 କରିପାରିବ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଏବେ ପ୍ର ସାଧୁ ଓ ଅସାଧୁ, ଉତ୍ତୟଙ୍କ ପାଦବନ୍ଧନା
 କରୁଅଛୁ । ଉତ୍ତୟେ ହୁଃଖପ୍ରଦ । କିନ୍ତୁ ହୁହିଙ୍କ ହୁଃଖଦାନ ତଳରେ କିଛି ପ୍ରଭେଦ
 ରହୁ । ତାହା ହେଉଛି, ସାଧୁ ବିରହ କାଳରେ ଏପରି ହୁଃଖ ଦିଅନ୍ତି, ସତେ ଯେମିତି
 ପ୍ରାଣ ନେଇ ଶୁଦ୍ଧିପାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ଅସାଧୁ ମିଳନ ସମୟରେ ନିଦ୍ରାରୁଣ ହୁଃଖ ଦିଅନ୍ତି ।
 (ଅର୍ଥାତ୍ ସାଧୁଙ୍କର ବିରହ ମରଣରୁଣ ହୁଃଖଦାୟକ ଓ ଅସାଧୁଙ୍କର ମିଳନ ସେହିପରି
 ହୁଃଖଦ) ॥ ୨ ॥ ସାଧୁ ଓ ଅସାଧୁ ଉତ୍ତୟେ ଏକସଙ୍ଗେ ଏ ଜଗତରେ ଜାତ ହୁଅନ୍ତି,
 ମାତ୍ର ଏକସଙ୍ଗେ ଜାତ ପଦ୍ମଫୁଲ ଓ କୋକପରି ସେମାନେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରଣ ଧାରଣ
 କରନ୍ତି । ଦର୍ଶନ ଓ ସ୍ଵର୍ଗରେ ପଦ୍ମ ଆମକୁ ସ୍ଵର୍ଗ ଦଏ; ମାତ୍ର ଶରୀରକୁ ସ୍ଵର୍ଗ କରିବା ମାତ୍ରେ
 କୋକ ଗନ୍ତ ଶୋଷଣ କରେ । ସାଧୁ ଅମୃତ ପରି । ମୃତ୍ୟୁରୂପୀ ସଂସାରରୁ ସେ ମାନବକୁ
 ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି । ଅସାଧୁ ମଦର ପରି । ସେ ମୋହ, ପ୍ରମାଦ ଏବଂ କଳ୍ପନା ଆଦିର
 ଜନ୍ମଦାତା । ଅଥଚ ଉତ୍ତୟଙ୍କ ଉତ୍ତୁଷ୍ଟତା ଜଗତରୂପୀ ଅସାଧୁ ସମ୍ପଦ କେବଳ ଏକ ।
 (ସମ୍ପଦ ମହାନରୁ ଅମୃତ ଓ ବିଷ ଉତ୍ତୟର ଉତ୍ତୁଷ୍ଟି ଶାସ୍ତ୍ର-କଥା) ॥ ୩ ॥ ଭଲ ଓ ମନ୍ଦ
 ଲୋକେ ଆପଣା ଆପଣାର କର୍ମ ଅନୁସାରେ ସୁନ୍ଦର ସଖ ଓ ଅପଦଶରୂପୀ ସମ୍ପଦ ଲାଭ

ଗୁନ ଅବଗୁନ ଜାନ ତ ସବ କୋଇ । ଜୋ ଜେହି ଭାବ ମାକ ତେହି ସୋଇ ॥୫॥

ଭଲେ ଭଲଇହି ପେ ଲହଇ ଲହଇ ନିରୁଇହି ମରୁ ।

ସୁଧା ସରସ୍ବତୀ ଅମରତା ଗରଲ ସରସ୍ବତୀ ମୀରୁ ॥୫॥

ଜଳଅଥ ଅଗୁନ ସାଧୁ ଗୁନ ଗାହା । ଇଭୟ ଅପାର ଉଦୟ ଅବଗାହା ॥

ତେହି ତେଁ କହୁ ଗୁନଦୋଷ ବଖାନେ । ସବୁହ ଜାଗ ନ ବନ୍ଧୁ ପହୁଗୁନେ ॥୬॥

ଭଲେଉ ପୋତ ସବବଧୁ ଉପଜାୟେ । ଗନ ଗୁନ ଦୋଷ ବେଦ ଭଲଗାୟେ ॥

କହଣ୍ଡି ବେଦ ଇତିହାସ ପୁରାଣ । ବିଧିପ୍ରପଞ୍ଚ ଗୁନ ଅବଗୁନ ସାନା ॥୭॥

ଦୁର୍ଗାସୁଖ ପାପ ପୁନ୍ୟ ଦିନ ରାଗ । ସାଧୁ ଅସାଧୁ ସୁଜାତି କୁଜାତି ॥

ଦାନବ ଦେବ ଉଚ ଅରୁ ମରୁ । ଅମିଅ ସୁଖବନ୍ଧୁ ମାହୁରୁ ମୀରୁ ॥୮॥

ଗୁଣ ଅବଗୁଣ ସାଧୁ ଜାଣନ୍ତି ସମସ୍ତେ । ଯାହାର ଯେଭାବ, ଭଲ ସେ ତାହା ନିମନ୍ତେ ॥୯॥

ଭଲ ଭଲପଣେ ପହୁରୁଷ ସେନେ ମାତ ନିନ୍ଦା ମାତପଣେ ।

ସୁଧା ଅମରତା ଗରଲ ନାଶକୁ-ଗୁଣେ ପ୍ରଶଂସିତ ରଣେ ॥୧୦॥

ସାଧୁଙ୍କ ଗୁଣ ଖଲଙ୍କ ଅବଗୁଣ କଥା । ବେନି ଅପାର ଅଗଣ୍ଡ ଜଳନିଧି ଯଥା ॥

ତେଣୁ କହୁ ଗୁଣ ଦୋଷ ବର୍ଣ୍ଣନା କରଇ । ନ ଚିହ୍ନି ଯେଣୁ ସବୁହ ଜାଗ ନ ହୁଅଇ ॥୧॥

ଭଲମନ୍ଦ ବିଶେଷ ସବୁ ବହୁ ଭିଆଇଛୁ । ଗୁଣ ଦୋଷ ଗଣି ବେଦ ବିଭାବ କରୁଛୁ ॥

ସମସ୍ତ ବେଦ-ପୁରାଣ-ଇତିହାସେ ଉକ୍ତ । ବିଧିତା ପ୍ରପଞ୍ଚ ଗୁଣ ଅବଗୁଣେ ପ୍ରକ୍ତ ॥୨॥

ହୁଣ୍ଡିହୁଣ୍ଡି ପାପପୁଣ୍ୟ ଦିନ ଅର ରାତି । ସାଧୁ ଅସାଧୁ ଆବର ସୁଜାତି କୁଜାତି ॥

ଦେବତା ଦାନବ ଉଚମତ ସହଚରେ । ସୁଧା ସଖାବନ, ମୁଖ ମହୁରୁ ସଙ୍ଗରେ ॥୩॥

କରନ୍ତି । ଅମୃତ, ଚନ୍ଦ୍ର ମା, ଗଙ୍ଗା ଓ ସାଧୁ—ଏମାନେ ହିତକର ଏବଂ ବିଷ, ଅଗ୍ନି

କଳିପୁରୀ ପାପ-ନଦୀ (ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ମନାଶୀ) ଓ ହଂସକ ବ୍ୟାଧି—ଏମାନେ ଅହିତକର ।

ଏମାନଙ୍କର ଗୁଣ-ଅବଗୁଣ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯାହାକୁ ଯାହା ରୁଚିକର, ସେହିପରି

କାର୍ଯ୍ୟ ସେ କରିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରେ ॥ ୪-୫ ॥ ଦୋହା—ଭଲଲୋକ ଭଲ ବା

ହିତକର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଉଚିତ ମନେକରନ୍ତି ଏବଂ ମାତ ମାତ କର୍ମ କରିବାରେ ଆଗ୍ରହ

ହୁଏ । ପ୍ରାଣୀକୁ ଅମର କରିପାରେ ବୋଲି ଅମୃତର ପ୍ରଶଂସା ସର୍ବତ୍ର କଥିତ ଏବଂ

ପ୍ରାଣୀକୁ ବଧ କରେ ବୋଲି ବିଷର ନିନ୍ଦା ସର୍ବତ୍ର ଘୋଷିତ ॥ ୬ ॥ ତୈପାୟ —

ଦୃଷ୍ଟିର ପାପ ଓ ଅବଗୁଣ-ରାଗି ଏବଂ ସାଧୁଙ୍କ ଗୁଣସମୂହର କାହାଣୀ ଉଭୟ ଅପାର ଓ

ଅଗାଧ ସମ୍ପଦ । ଏହି ହେତୁ କହୁ ଗୁଣ ଓ ଦୋଷର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଇଲୁ, କାରଣ ନ

ଚିହ୍ନିଲେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରହଣ ବା ପରିହାର କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ॥ ୭ ॥ ଭଲ ମନ୍ଦ,

ସବୁ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ସର୍ଜନା । ମାତ୍ର ଗୁଣଦୋଷକୁ ବିଚାର କରି ବେଦ ଉଭୟକୁ ପୃଥକ୍

କରି ଦେଉଅଛୁ । ବେଦ, ଇତିହାସ ଓ ପୁରାଣ କହନ୍ତି, “ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଏହି ପୃଷ୍ଠି

ଗୁଣ-ଅବଗୁଣରେ ଓଜସ୍ବେତ ॥ ୮ ॥ ହୁଣ୍ଡି-ହୁଣ୍ଡି, ପାପ-ପୁଣ୍ୟ, ଦିନ-ରାତି,

ମାୟା ବ୍ରହ୍ମ ଜୀବ - ଜଗଦୀସା । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ ରକ୍ତ ଅବଳାସା ॥
 କାଶୀ ମଗ ସୁରସରି-ହମନାସା । ମରୁ ମାରବ ମହିଦେବ ଗବାସା ॥୩॥
 ସରଗ ନରକ ଅନୁରାଗ ବିରାଗ । ନିଗମାଗମ ଗୁନଦୋଷ ବିରାଗା ॥୪॥
 ଜଡ଼ଚେତନ ଗୁନଦୋଷମୟ ବିସ୍ଫୁ ଲାଘୁ କର ତାର ।

ସନ୍ତ ହଂସ ଗୁନ ଗହଣ୍ଡି ପୟ ପରିହରି ବାରି ବିକାର ॥୫॥
 ଅସ ବିବେକ ଜବ ଦେଇ ବିଧାତା । ତବ ତଳି ଦୋଷ ଗୁନ ହିଁ ମନୁ ରତା ॥
 କାଲ ସୁଗ୍ରଭ କରମ ବରିଆଇଁ । ଭଲେଉ ପ୍ରକୃତିବସ ରୁକଇ ଭଲୁଇଁ ॥୬॥
 ସୋ ସୁଧାଈ ହରିଜନ ଜମି ଲେସାଁ । ଦଲ ଦୁଖ ଦୋଷ ବିମଳ ଜୟ ଦେସାଁ ॥
 ଖଲଉ କରୁଛି ଭଲ ପାଇ ସୁସଙ୍ଗ । ମିଟଇ ନ ମଲିନ ସୁଗ୍ରଭ ଅଭଙ୍ଗ ॥୭॥

ମାୟାସଙ୍ଗେ ବ୍ରହ୍ମଜୀବ ସହ ଜଗଦୀଶ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆବର ରକ୍ତ ଅବଳାଶ ॥
 ସୁରନଦୀ କର୍ମନାଶା ମରୁଭୂମି ମାଳ । କାଶୀ ମଗଧ ପ୍ରଦେଶ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୁଣ୍ଡାଳ ॥୮॥
 ସରଗ ନରକ ଅନୁରାଗ ଯେ ବିରାଟ । ଶୁଦ୍ଧ ଶାସ୍ତ୍ର କରୁଛନ୍ତି ଗୁଣ ଦୋଷ ଭାଗ ॥୯॥

ଗୁଣ ଦୋଷ, ଜଡ଼-ଚେତନ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ, ବିହ ରଖିଛୁ ସମାର ॥

ସନ୍ତ-ହଂସ ଗୁଣ-ପୟକୁ ଘେନଇ ତେଜଶ ବାରି ବିକାର ॥୧୦॥

ଏମନ୍ତ ବିବେକ ବିହ ହୋଇଥାନ୍ତା ଯେବେ । ଦୋଷତେଜ ଗୁଣେ ମନ ରଜ ହୋନ୍ତା ତେବେ ॥
 କାଲ କର୍ମ ସୁଗ୍ରବାଦ ଗତ ପ୍ରାବଳ୍ୟରୁ । ପ୍ରକୃତି-ବଶ୍ୟ ଭଲ ବି ଭଲନ୍ତି ଭଲରୁ ॥୧॥
 ସେ ହୁଟିକୁ ଶୀଘ୍ର ମାର୍ଜିନିଏ ହରିଭକ୍ତ । ଦଲେ ଦୁଃଖ-ଦୋଷେ ଶୁଦ୍ଧ ସୁଯଶ ଯେମନ୍ତ ।
 ଖଲ ମଧ୍ୟ ଭଲ କରେ ସୁସଙ୍ଗ ପାଇଣ । ନ ଭୁଟେ କିନ୍ତୁ ଅଭଙ୍ଗା ସୁଭବ ମଲିନ ॥୨॥

ସାଧୁ-ଅସାଧୁ, ହୁଜାତି-କୁଜାତି, ଦାନବ-ଦେବତା, ଉଚ୍ଚ-ନୀଚ, ଜୀବନଦାୟକ
 ଅମୃତ ଓ ମାରକ ବିଷ, ମାୟା-ବ୍ରହ୍ମ, ଜୀବ-ଭଗ୍ନ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ (ସମ୍ପତ୍ତି-ଦାରିଦ୍ର୍ୟ),
 ରକ୍ତ-ଗୁଳା, କାଶୀ-ମଗଧର, ଗଙ୍ଗା-କର୍ମନାଶା, ମରୁ-ମାଲକ, ବ୍ରାହ୍ମଣ-କଥାରି,
 ସ୍ଵର୍ଗ-ନର୍କ, ଅନୁରାଗ-ବିରାଗ ଆଦି ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।
 ବେଦଶାସ୍ତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ଗୁଣ-ଦୋଷର ବିଭିନ୍ନତା କରି ଦେଇଛି ॥ ୩-୫ ॥
 ଦୋହା—ବିଧାତା ଏହି ଜଡ଼ଚେତନ ବିଶ୍ଵକୁ ଗୁଣ-ଦୋଷମୟ କରି ରଚନା କରିଅଛନ୍ତି ।
 କିନ୍ତୁ ସାଧୁସ୍ଵରୂପରୂପୀ ହଂସ ଦୋଷ-ଜଳକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି, ଗୁଣ-ଦୁଗ୍ଧ ଗ୍ରହଣ
 କରେ ॥ ୬ ॥ ଚୌପାଈ—ବିଧାତା ଯାହାକୁ ହଂସ ସମାନ ବିବେକ ବିଅନ୍ତି,
 ଦୋଷ ଛାଡ଼ି ତାହାର ଗୁଣରେ ଅନୁଭବ ହେବା କଥା, କିନ୍ତୁ କାଲର ସୁଭବ ଓ
 ହୁଣ୍ଟି ଗ୍ୟବଳରୁ ଉତ୍ତମ ସାଧୁ ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ମାୟାର ବଶୀଭୂତ ହୋଇ କେବେ
 କେବେ ଭଲକୁ ହୁଣ୍ଟି ଭେଲ କରି ବସନ୍ତି ॥ ୭ ॥ ହରିଭକ୍ତ ଜନମାନେ ଏପରି ଭେଲ ବା
 ଭଲକୁ ସଂଶୋଧନ କରି ପକାନ୍ତି ଏବଂ ଦୁଃଖ-ଦୋଷ ଆଦିକୁ ଦଲି କର୍ମିଲ ଯଶ ବିସ୍ତାର
 କରନ୍ତି । ସେହିପରି ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟ କେବେ କେବେ ଉତ୍ତମ ସଙ୍ଗ ପାଇ ଭଲ ଆଚରଣ

ଲକ୍ଷି ସୁବେଷ ଜଗ ବଞ୍ଚକ ଜେଉ । ବେଷପ୍ରତାପ ପୁରୁଷହିଁ ତେଉ ॥
 ଉଦର ହିଁ ଅନ୍ତ ନ ହୋଇ ନିବାହୁ । କାଳନେମି ଜମି ରାବନ ରାହୁ ॥୩॥
 କଏହୁଁ କୁବେଷୁ ସାଧୁ ସନମାନୁ । ଜମି ଜଗ ଜାମବନ୍ତ ହନୁମାନୁ ॥
 ହାନି କୁସଙ୍ଗ ସୁସଙ୍ଗତି ଲହୁ । ଲୋକ ହୁଁ ବେଦ ବିଦିତ ସବ କାହୁ ॥୪॥
 ଗଗନ ଚଉଇ ରଜ ପବନ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ଶରହୁ ମିଲଇ ମାତ ଜଳସଙ୍ଗ ॥
 ସାଧୁ ଅସାଧୁ ସଦନ ସୁକ ସାଙ୍ଗ । ସୁମିରହିଁ ରାମୁ ଦେହିଁ ଗନ ଗାଙ୍ଗ ॥୫॥
 ଧୁମ କୁସଙ୍ଗତି କାରିଷ ହୋଇ । ଲକ୍ଷିଅ ପୁରୁଷ ମଞ୍ଜୁ ମସି ସୋଇ ॥
 ସୋଇ ଜଳ ଅନଳ ଅନଳ ସଂହାର । ହୋଇ ଜଳଦ ଜଗଜୀବନଦାତା ॥୬॥

ସୁବେଶ ରବି ଜଗତେ ବଞ୍ଚକ ସେ ଅତି । ବେଶ ପ୍ରତାପେ ସେମାନେ ପୁରୁଷ ହୁଅନ୍ତି ॥
 ପୁଟିଯାଏ ଅନ୍ତେ ହୋଇ ନପାରେ ନିବାହୁ । ଯେସନେ କାଳନେମୀ, ରାହୁ, ଲଙ୍କନାହୁ ॥୩॥
 କଲେହେଁ କୁବେଶ ସାଧୁ ଲଭଇ ସମ୍ମାନ । ଯେପରି ଜଗତେ ଜାମବନ୍ତ, ହନୁମାନ ॥
 କୁସଙ୍ଗେ ହାନି ସୁସଙ୍ଗେ ଲଭ ଉପୁଜଇ । ଲୋକେ ବେଦେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଦିତ ଅଟଇ ॥୪॥
 ଗଗନେ ଚଉଇ ରଜ ପବନ ସଙ୍ଗରେ । ମାତ-ଗାମୀ ଜଳଯୋଗେ ମିଲଇ ପଙ୍ଗରେ ॥
 ସାଧୁ ଅସାଧୁଙ୍କ ଗୃହ ଶ୍ରବଣାଶ୍ରୟ ସୁଖେ । ସରନ୍ତି ଶ୍ରୀରାମ ଗାଳି ଉଦାରନ୍ତି ପୁଣେ ॥୫॥
 କୁସଙ୍ଗ ଲଭିଣ ଧୂଆଁ କଳା କୁହାଯାଏ । ପୁରୁଷ ଲେଖିଲେ ମଞ୍ଜୁ ସ୍ୟାହସ୍ତାନ ପାଏ ।
 ସେ ପୁଣି ଜଳ ଅନଳ ଅନଳ ଯୋଗରେ । ଜଳଦ ହୋଇ ଜଗତେ ଜୀବଦାନ କରେ ॥୬॥

କରିଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ମଞ୍ଜୁ ଖଳ ସୁଭବ କଦାପି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ଭୁଟେ ନାହିଁ ॥୮॥
 ଜଗତରେ ସାଧୁ-ବେଶଧାରୀ ଠକ ବହୁତ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଭ୍ରମ ସାଧୁ ଜନୋଚିତ
 ବେଶ ଦେଖି ବେଶ ପ୍ରଭାବରେ ଜଗତ ସେମାନଙ୍କୁ ପୁଜା କରେ । ମାତ୍ର ଦିନେ ନା
 ଦିନେ ସେମାନେ ଧରା ପଡ଼ିଯାଆନ୍ତି । କାଳନେମି, ରାବଣ ଓ ରାହୁ ପରି ଶେଷରେ
 ସେମାନଙ୍କ କପଟ ଚିତ୍ରା ପଡ଼ିଯାଏ ଏବଂ ସେମାନେ ଭକ୍ତ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ପରି ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ
 ଭୋଗ କରନ୍ତି ॥୯॥ ପ୍ରକୃତରେ ସାଧୁ ଯେ, ସେ ଅସ୍ତ୍ରଦଳ ବେଶ ଧାରଣ କଲେ ସୁକା
 ହନୁମାନ ଓ ଜାମ୍ବବାନଙ୍କ ପରି ଜଗତରେ ସମ୍ମାନ ପାଏ । ଅସତ୍ ସଙ୍ଗ ଯୋଗେ ଯତି
 ଓ ସତ୍ସଙ୍ଗ ଯୋଗେ ଲଭ ହୁଏ । ଏହି କଥା ଲୋକରେ ତଥା ବେଦରେ ସାର ଏବଂ
 ସମସ୍ତ ଲୋକ ଏହା ଜାଣନ୍ତି ॥୧୦॥ ପବନର ସଙ୍ଗରେ ଧୂଳି ଆକାଶ ଉପରକୁ ଚଢ଼ିଯାଏ
 ଏବଂ ତାହା ନିମ୍ନଗାମୀ ଜଳସଙ୍ଗେ କାହୁଁଥିଲେ ମିଶିଯାଏ । ସାଧୁଙ୍କ ଘରେ ଶ୍ରୀଆଶାସ
 ‘ରାମ’ ‘ରାମ’ ପୁରଣ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅସାଧୁ ଘରର ଶ୍ରୀଆଶାସ ଗଣି ଗଣି ଗାଳି
 ଦଅନ୍ତି ॥୧୧॥ କୁସଙ୍ଗ ହେଉ ଧୂଆଁ କଲଙ୍କକାଳିମା ଆଦି ନାମରେ ଅଭିହତ । ମାତ୍ର
 ସେହି ଧୂଆଁ ପୁସଙ୍ଗର ସମ୍ପର୍କରେ ପୁନରୁ ସ୍ୟାସ୍ତ ହୋଇ ପୁରୁଷ ଲେଖିବା କାମରେ
 ଲାଗେ । ସେହି ଧୂଆଁ ପୁଣି ଜଳ, ଅଗ୍ନି ଓ ପବନର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସି ମେସ ହୁଏ ଏବଂ

ଗୁହ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜଳ ପବନ ପଟ ପାଇ କୁଜୋଗ ସୁଜୋଗ ।
 ହୋହିଁ କୁବସୁ ସୁବସୁ ଜଗ ଲକ୍ଷଣ୍ଡ ଲକ୍ଷଣ୍ଡ ସୁଲକ୍ଷନ ଲେଖ ॥୭(କ)॥
 ସମ ପ୍ରକାସ ତମ ପାଖ ଦୁହଁ ନାମଭେଦ ବିଧି କହ ।
 ସମ୍ପି ସୋଷକ ପୋଷକ ସମୁଦ୍ଧି ଜଗ ଜସ ଅପଜସ ଘଡ଼ ॥୭(ଖ)॥
 ଜଡ଼ ତେଜନ ଜଗନ୍ନାଦ ଜଡ଼ ସକଳ ରାମମୟ ଜାଣି ।
 ବନ୍ଦୁକ୍ତି ସବକେ ପଦକମଳ ସଦା ଜୋରି ଜୁଗପାନ ॥୭(ଗ)॥
 ଦେବ ଦନ୍ତୁନ ନର ନାଗ ଖଗ ପ୍ରେତ ପିତର ଗନ୍ଧବ ।
 ବନ୍ଦୁକ୍ତି କିନ୍ତୁ ରଜନିଚର କୃପା କରନ୍ତୁ ଅବ ସଦା ॥୭(ଘ)॥
 ଆକର ରୁଲିଲ ଗୋରାସୀ । ଜାତି ଜୀବ ଜଳଥଲ ନଭବାସୀ ॥
 ସୀମା ରାମମୟ ସବ ଜଗ ଜାମା । କରନ୍ତି ପ୍ରନାମ ଜୋରି ଜୁଗ ପାମା ॥୧॥

ଗୁହ ବସୁ ଜଳ ଔଷଧ ଅନ୍ନଳ କୁସୋଗ ସୁସୋଗ ମତେ ॥
 କୁବସୁ ସୁବସୁ ହୁଅନ୍ତୁ ସଦାରେ ଜାଣନ୍ତୁ ଲକ୍ଷଣ-ବନ୍ଦେ ॥୭(କ)॥
 ବେନ ପକ୍ଷେ ହୁଲ ପ୍ରକାଶ ତମିର ନାମ-ଭେଦ ବିଧି କଲ ॥
 ବିଶୁଦ୍ଧ ଶକ୍ତି-ପୋଷକ ଶୋଷକ ବିଶ୍ଵ ଯଶାୟଶ ଦେଲ ॥୭(ଖ)॥
 ଜଡ଼ ତେଜନାଦ ଜୀବ ସେ ଜଗତେ ରାମମୟ ସବୁ ଜାଣି ॥
 ବନ୍ଦେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପଦ-ପୁଣ୍ୟଙ୍କ ସଦା ଯୋଡ଼ି ସ୍ତବ୍ଧ ପାଣି ॥୭(ଗ)॥
 ଦେବତା ଦାନବ ନର ନାଗ ଖଗ ପିତୃ ଜନ୍ମର ଗନ୍ଧବେ ॥
 ବନ୍ଦଇ ଆବର ପ୍ରେତ ନିଶାଚର କୃପା କର ଏବେ ସଦେ ॥୭(ଘ)॥

ସ୍ଵର ପ୍ରକାରର ଜଳସ୍ଥଳ ନଭବାସୀ । ଗୋରାସୀ ଲକ୍ଷ ଯୋନି ଗତ ଜୀବରାଣି ॥
 ସୀତା ରାମ-ମୟ ସାରା ସଦାବୁଦ୍ଧି ଜାଣି । କରଇ ପ୍ରଣାମ ପ୍ରେମେ ଯୋଡ଼ି ସ୍ତବ୍ଧ ପାଣି । ୧॥
 ଜଗତର ଜୀବନ-କାୟକ ହୁଏ ॥୭॥ ଦୋହା—ଗୁହ, ଔଷଧ, ଜଳ, ବାୟୁ ଓ ବସୁ-
 ଏ ସମସ୍ତେ ମଧ୍ୟ କୁସନ୍ନ ଓ ସୁସନ୍ନ ପାଇ ସଦାରେ ମନ ଓ ଭଲ ପଦାର୍ଥ ହୋଇ-
 ଯାଆନ୍ତି । ତତ୍ତ୍ଵର ଓ ବିଶ୍ଵରବନ୍ଧୁ ସ୍ତବ୍ଧ ଓ ଏହି ବିଷୟ ଜାଣିପାରେ ॥ ୭ (କ) ॥
 ମାୟକର ହୃଦ ପକ୍ଷରେ ଆଲୋକ ଓ ଅନ୍ଧାର ସମାନ ଭାବରେ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ବିଧାତା
 ଏ ହୃଦଟିର ନାମରେ ଭେଦ ସୃଷ୍ଟି କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି । (ଗୋଟିକର ନାମ ଶୁକ୍ଳ ପକ୍ଷ ଓ
 ଅନ୍ୟଟିର ନାମ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ) । ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବର୍ଦ୍ଧନକାଳ ଓ ଅନ୍ୟଟି ଏହାଙ୍କର
 କ୍ଷୟକାଳ । ବିଶ୍ଵର ଽଗତ ଗୋଟିକୁ ପ୍ରୟଶ ଓ ଅନ୍ୟଟିକୁ ଅପୟଶ ଦେଇଅଛି ॥ ୭ (ଖ) ॥
 ଜଗତରେ ଜଡ଼ତେଜନ, ଯେତେ ଜୀବ ଅଛନ୍ତି, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରାମମୟ ଜାଣି ପ୍ରତି ହାତ
 ଯୋଡ଼ି ସମସ୍ତଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ବନ୍ଦନା କରୁଛି ॥୭ (ଗ) ॥ ଦେବତା, ଦୈତ୍ୟ,
 ମରୁଷ୍ୟ, ନାଗ, ପକ୍ଷୀ, ପ୍ରେତ, ପିତୃସ୍ତବ୍ଧ, ଗନ୍ଧବ, ଜନ୍ମର ଓ ନିଶାଚର, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ
 କରୁଛି । ଏବେ ସମସ୍ତେ ମୋ ପ୍ରତି କୃପା କରନ୍ତୁ ॥ ୭ (ଘ) ॥

ଜାନ କୃପାକର କଂକର ମୋହୁ । ସବ ମିଳି କରନ୍ତୁ ଛୁଡ଼ି ଛଲ ଛୋଡ଼ୁ ॥
 ନିଜ ବୁଧବଳ ଭବେସ ମୋହି ନାହିଁ । ତାତେଁ ବିନୟ କରଇଁ ସବ ପାଣ୍ଡୁ ॥୨॥
 କରନ ଚହଇଁ ରଘୁପତି ଗୁନ ଗାହା । ଲଘୁମତି ମୋର ଚରିତ ଅବଗାହା ॥
 ସୁହ ନ ଏକୌ ଅଙ୍ଗ ଉପାଉ । ମନ ମତି ରକ୍ଷ ମନୋରଥ ରଞ୍ଜ ॥୩॥
 ମତି ଅତି ମାତ ଉଠି ରୁଚି ଆଛା । ଚହୁଅ ଅମିଅ ଜଗ ଜୁରେ ନ ଛୁଟା ॥
 ଛମିହୁଁ ସଜ୍ଜନ ମୋର ତିଠାଛି । ସୁନିହୁଁ ବାଲବଚନ ମନ ଲୁଚି ॥୪॥
 ଜୌ ବାଳକ କହ ତୋତରି ବାତା । ସୁନୁଁ ମୁହୂତ ମନ ପିତୁ ଅରୁମାତା ॥
 ହୁଁସିହୁଁ କୁର କୁଟିଲ କୁବରୁଷ । ଜେ ପର ଦୁଷନ ଭୁଷନ ଧାସ ॥୫॥

ଆପଣା କଙ୍କର ଜାଣିମୋତେ କୃପାକର । ସବେ ମିଳି ସ୍ନେହ କର ଛଲ ପରହର ॥
 ନାହିଁ ମୋର ନିଜ ବଳ ଭରସା ନିଶ୍ଚୟ । ତେଣୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗେ କରୁଛୁ ବିନୟ ॥୬॥
 ରଘୁପତି ଗୁଣଗ୍ରାମ ଗାୟନେ ଲଞ୍ଜଇ । ଚରିତ ଅପାର ଶୁଦ୍ଧ-ବୁଦ୍ଧି ପ୍ର ଅଟଇ ॥
 ଦୃଶ୍ୟ ନ ହୁଏ କୌଣସି ଉପାୟ ସହାୟ । ମନ ଅତିରକ୍ଷ, କିନ୍ତୁ ମନୋରଥ ରଞ୍ଜ ॥୭॥
 ମନ ମୋର ମାତ ଅତି ଉଚ୍ଚ ଅଭିଳାଷ । ନ ମିଳେ ତତ୍ତ୍ୱ ଜଗତେ ପ୍ରଧା କରେ ଆଶା ॥
 ଧୃଷ୍ଣତା ମୋହର ଯମା କରିବେ ସଜ୍ଜନ । ଶୁଣିବେ ମନ ଲଗାଇ ବାଳକ ବଚନ ॥୮॥
 ଯେମନ୍ତେ ଦରୈଟିକଥା କହନ୍ତେ ବାଳକ । ଶୁଣନ୍ତୁ ବିନୋଦ ମନେ ଜନନୀ ଜନକ ॥
 ହସିବେ କୁର କୁଟିଲ କୁବରୁଷ ମତି । ପର ଦୁଷଣ ଭୁଷଣ ରୂପେ ସେ ଦେନନ୍ତୁ ॥୯॥

ଚୌପାଞ୍ଚ—ଚୌରାଣୀ ଲକ୍ଷ-ଯୋନିଜାତ ଗୁଣ ପ୍ରକାର (ସ୍ନେହନ, ଅଶ୍ରୁନ, ଭଜିତ୍ୱ ଓ
 ଜରାୟୁଜ) ଜୀବ ଜଳ, ସ୍ଥଳ ଓ ଆକାଶରେ ବାସ କରନ୍ତି । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରପୁଣ୍ୟ
 ଏ ସମସ୍ତ ଜଗତକୁ ଶ୍ରୀରାମସାତାମୟ ଜାଣି ପ୍ର ହୃଦ କର ଯୋଗ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ
 କରୁଅଛୁ ॥୧॥ ହେ କୃପାକରଗଣ! ମୋତେ ରୁମମାନଙ୍କର ଦାସ ଜାଣି ସମସ୍ତେ ମିଳି
 ଛନ୍ଦକପତି ଛୁଡ଼ି ମୋ ପ୍ରତି କୃପାକର । ଆପଣାର ବୁଦ୍ଧିବଳ ଉପରେ ମୋର ଭରସା
 ନାହିଁ । ଏଣୁ ପ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିନତି କରୁଛୁ ॥୨॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଗୁଣାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରିବାକୁ ପ୍ର ଇଚ୍ଛୁନ । ମାତ୍ର ମୋର ବୁଦ୍ଧି ଅତି ଶୁଦ୍ଧ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରିତ
 ଅଗାଧ । ଏଥି ନିମନ୍ତେ ଉପାୟର ଅଙ୍ଗ ମାତ୍ର (ଅର୍ଥାତ୍ ଲେଖ ମାତ୍ର) ମୋତେ ଦିଶୁ-
 ନାହିଁ । ମୋର ମନ ଓ ବୁଦ୍ଧି ଅତି ଦରିଦ୍ର, କିନ୍ତୁ ମନୋରଥ ରକ୍ଷା ॥୩॥ ମୋର
 ବୁଦ୍ଧି ଅତି ମାତ ଓ ଅଭିଳାଷ ଅତି ଉଚ୍ଚ । ଅନୁଭବୀନ କରିବା ପାଇଁ ମୋ ଲଜ୍ଜା,
 କିନ୍ତୁ ଜଗତରେ ଯୋଗଦତ୍ତ ମିଳିବାକୁ ନାହିଁ । ସଜ୍ଜନମାନେ ମୋ ଧୃଷ୍ଣତାକୁ ଯମା
 କରିବେ ଏବଂ ମନ ଲଗାଇ (ପ୍ରେମର ସହୃଦ) ମୋ ପିଲାଣିଆ କଥା ଶୁଣିବେ ॥୪॥
 ଶିଶୁ ବାଳକ ତରୈଟି କଥା କହୁଲୁବେଳେ ତାହାର ମାତାପିତା ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ
 ସେ କଥା ଶୁଣନ୍ତି । ମାତ୍ର ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ୟର ଦୋଷକୁ ଅଳଂକାର ପରି ଧରି ରଖନ୍ତି
 (ଅର୍ଥାତ୍ ପରର ଦୋଷ ହିଁ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗେ), ଏପରି କୁର, କୁଟିଲ ଓ

ନିଜ କବିତା କେହି ଲାଗି ନ ଯାଏ । ସରସ ହୋଇ ଅଥବା ଅତି ଫୀକା ॥
 ଜେ ପର ଭଜନ ସୁନତ ହରଷାହୁଁ । ତେ ବର ପୁରୁଷ ବହୁତ ଜଗ ନାହାଁ ॥୭॥
 ଜଗ ବହୁ ନର ସର ସରି ସମ ଭାରି । ଜେ ନିଜ ବାଡ଼ି ବଢ଼ିଛି ଜଳ ପାଣି ॥
 ସଜ୍ଜନ ସକୃତ ସିନ୍ଧୁ ସମ କୋଇ । ଦେଖି ପୁର ବଧୂ ବାଡ଼ଇ ଜୋଇ ॥୮॥

ଭାଗ ଗ୍ରେଟ ଅଭିଳାଷ ବଡ଼ କରଇ ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ।

ପୈତୃକ ସୁଖ ସୁନ ସୁଜନ ସବ ଖଲ କରିହୁଁ ଉପହାସ ॥୮॥

ଖଲ ପରିହାସ ହୋଇ ହିତ ମୋର । କାକ କହୁଛି କଲକଣ୍ଠ କଠୋର ॥
 ହଂସକ୍ତ ବକ ଦାଦୁର ଗୁଡ଼କଣ୍ଠ । ହୁଁସହିଁ ମଲ୍ଲନ ଖଲ ବିମଳ ବଡ଼କଣ୍ଠ ॥୧॥
 କବିତାପିତା ନ ରାମପଦ ନେହୁ । ତହୁଁ କହୁଁ ସୁଖଦ ହାସ ରସ ଏହୁ ॥
 ଭାଷାଭଜନ ଭୋର ମତି ମୋର । ହୁଁସିବେ ଜୋଗ ହୁଁସିବେ ନହିଁ ଖୋର ॥୨॥

ନିଜ କବିତା କାହାକୁ ନ ଲାଗେ ପସର । ସରସ ହୋଇ ଅଥବା ହେଉ କେତେ ମର ॥
 ଯେ ପରକୃତ ଶ୍ରବଣେ ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଫାରେ ନର ରଜନ ଏସନ ॥୩॥
 ଜଗତେ ବହୁତ ନର ନୟାସର ପର । ସ ବୃଦ୍ଧିରେ ବଡ଼ନ୍ତି ଯେ ଜଳ ଲଭ କର ॥
 ପୁଣ୍ୟ-ଶ୍ଳୋକ ସିନ୍ଧୁ ସମ ସଜ୍ଜନ କୃତ । ପୁଣିମା ଶ୍ରୀକୁ ଦେଖି ଯେ ହୁଏ ବର୍ଦ୍ଧିତ ॥୪॥

ଭାଷ୍ୟ ଅତି ଗ୍ରେଟ ଅଭିଳାଷ ବଡ଼ କରଇ ବିଶ୍ୱାସ ଏକ ।

ଶୁଣି ସୁଜନନ ହୋଇବେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଁସିବେ ଖଲ ଅନେକ ॥୮॥

ଖଲକର ପରିହାସେ ହିତ ହେବ ମୋର । କୋକିଳ କଣ୍ଠକୁ କାକ କହଇ କଠୋର ॥
 ହଂସକ୍ତ ବକ ହସଇ ବେଙ୍ଗ ଗୁଡ଼କକୁ । ହସନ୍ତି ମଲ୍ଲନ ଖଲ ସୁବାଞ୍ଚିନାପକୁ ॥୧॥
 କବିତା-ରଫିକ, ପ୍ରେମ ନାହିଁ ରାମପଦ । ତାକୁ ହାସ୍ୟରସେ ଏହା ହୋଇବ ସୁଖଦ ॥
 ଭାଷା ରଚିତ ମୋହର ଭୋଳମତି ଯେଣୁ । ହୁଁସିବେ ଯୋଗ୍ୟ ହୁଁସିଲେ ଦୋଷ ନାହିଁ ତେଣୁ ॥୨॥

ଅବବେଶ ଲୋକେ ଏହି କଥା ଶୁଣି ହସନ୍ତି ॥୩॥ ସରସ ହୋଇ ବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ନାରସ
 ହୋଇ, ନିଜକୃତ କବିତା କାହାକୁ ଭଲ ନ ଲାଗେ ? କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟର ରଚନାକୁ ଶୁଣି
 ଆନନ୍ଦ ଲଭ କରିବା ଲୋକ ଏହି ସଫାରରେ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ॥ ୭ ॥ ହେ ଭଲ !
 ସଫାରରେ ପୁଷ୍ପଗଣୀ ଓ ନୟାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଆପଣା ଆପଣାର ଜଳଚୁରରେ
 (ଆପଣାର ଉନ୍ମତରେ) ହିଁ ଆନନ୍ଦିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେହିମାନଙ୍କ ପରି ଆପଣାର ଉନ୍ମତରେ
 ହିଁ ଆନନ୍ଦଲଭ କରିବା ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରମାକୁ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ
 ରୂପରେ ଦେଖି ଆନନ୍ଦରେ ଭୁଲି ଉଠେ । ସମସ୍ତ ପରି ଅନ୍ୟର ଉତ୍କର୍ଷ ଦେଖି
 ଆନନ୍ଦଲଭ କରିବା ଲୋକ ଏ ସଫାରରେ ବିରଳ ॥ ୭ ॥ ଦୋହା.—ମୋର ଭାଷ୍ୟ
 ଅତି ଗ୍ରେଟ ଏକଲକ୍ଷା ଖୁବ୍ ବଡ଼ । ମୋର ମୋର ଏକମାତ୍ର ବିଶ୍ୱାସ, ଏହାକୁ ଶୁଣି
 ସଜ୍ଜନମାନେ ସୁଖଲଭ କରିବେ ଏବଂ ହୁଷ୍ଟମାନେ ଉପହାସ କରିବେ ॥୮॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ.—କିନ୍ତୁ ହୁଷ୍ଟଙ୍କର ଉପହାସରେ ମୋର ହିତ ହିଁ ହେବ । ମଧୁରକଣ୍ଠୀ

ପ୍ରଭୁପଦ ପ୍ରୀତି ନ ସାମୁହି ମଙ୍ଗ । ତହୁଣ୍ଡି କଥା ସୁନି ଲଗିଛି ପୀକୀ ॥
 ହରିହର ପଦ ରଚି ମତି ନ କୁଟରଙ୍ଗ । ତହୁଣ୍ଡି ମଧୁର କଥା ରଞ୍ଜିତରଙ୍ଗ ॥୩॥
 ରାମଭଗତି ଭୁଷିତ ଜଥୁ ଜାମା । ସୁନହୁଁ ସୁଜନ ସରାହି ସୁବାମା ॥
 କବି ନ ହୋଇ ନହି ବଚନ ପ୍ରସାନ୍ନ । ସକଳ କଳା ସବ ବିଦ୍ୟା ସୁନ୍ନ ॥୪॥
 ଆଖର ଅରଥ ଅଲଂକୃତି ନାନା । ଛନ୍ଦ ପ୍ରବନ୍ଧ ଅନେକ ବିଧାନା ॥
 ଭାବ ଭେଦ ରସ ଭେଦ ଅପାର । କବିତ ଦୋଷଗୁନ ବିବିଧ ପ୍ରକାର ॥୫॥
 କବିତ ବିବେକ ଏକ ନହି ମୋରେ । ସଙ୍ଗ କହୁଁ ଲଗି କାଗର କୋରେ ॥୬॥

ନାହିଁ ପ୍ରଭୁପଦେ ପ୍ରୀତି ବୁଝିବାର ଶକ୍ତି । ତାହାଙ୍କୁ କଥା ଲଗିବ ସ୍ବାଦ-ସ୍ବାଦ ଅତି ॥
 ହରି-ହର ପଦେ ସ୍ନେହ ମତି ଅକୃତର୍କ । ତାଙ୍କୁ ମଧୁର ଲଗିବ କଥା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ॥୩॥
 ରାମଭଗ୍ନ-ବିଭୁଷିତ ମନ ମଧ୍ୟେ ଜାଣି । ଶୁଣିବେ ସଜ୍ଜନ କରି ପ୍ରଶଂସା ସୁବାଣୀ ॥
 କବି ନ କୁହାଏ ନୁହେଁ ବଚନ-ପ୍ରସାଣ । ସକଳ କଳା ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ॥୪॥
 ଅକ୍ଷର ଅର୍ଥ ବହୁତ ନାନା ଅଲଙ୍କାର । ଛନ୍ଦ ପ୍ରବନ୍ଧ କାବ୍ୟେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ॥
 ଭାବ ରସ ଭେଦ ଆଦି ଭେଦ ଅସଂଖିତ । କବିତାର ଦୋଷ ଗୁଣ ଅଟଇ ଅମିତ ॥୫॥
 କବିତାଜ୍ଞାନ କହିତ ନାହିଁ ମୋ ପାଖରେ । ସତ୍ୟ କହୁଅଛି ଲେଖି କାଗର ପୃଷ୍ଠାରେ ॥୬॥

କୋଇଲିର ସ୍ବରକୁ କୁଆଡ଼ ପୁଣି କଠୋର କହେ । ବସ ହଂସକୁ ଓ ବେଙ୍ଗ ଗୁଡ଼ିକକୁ
 ଉପହାସ କରୁପରି ମଲ୍ଲିନମନା ତୁଷ୍ଟ ନିର୍ମଳବାଣୀକୁ ଉପହାସ କରଥାଏ ॥ ୧ ॥
 ଯେଉଁମାନେ କବିତା-ରସିକ, ଅଥଚ ସାହାଜର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣଙ୍କମଳରେ
 ପ୍ରୀତି ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ କବିତା ସ୍ବପ୍ନବାସ୍ତବ ହାସ୍ୟରସ ହେବ ।
 ପ୍ରଥମେ ତ ଏହା ଭାଷାବଦ୍ଧ ରଚନା, ଦ୍ଵିତୀୟତଃ ମୋର ବୁଦ୍ଧି ସରଳ, ଏହି ହେତୁ
 ଏହା ହାସ୍ୟର ହିଁ ଯୋଗ୍ୟ । ହସିବାରେ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ଦୋଷ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥
 ପ୍ରଭୁ ରାମଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପ୍ରେମ ନାହିଁ, କିମ୍ବା ଯେଉଁମାନଙ୍କର
 ଭଲ ବୁଝିବା ଶକ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କୁ ଏକଥା ଶୁଣିଲେ ମାରସ ଲଗିବ । ଶ୍ରୀହରି
 (ଉପବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁ) ଓ ଶ୍ରୀହର (ଉପବାନ୍ ସିବ)ଙ୍କ ଚରଣରେ ସାହାଜର ପ୍ରୀତି,
 କୃତର୍କବିତର୍କରେ ସାହାଜର ବୁଦ୍ଧିର ଅପବ୍ୟୟ ହୁଏ ନାହିଁ (ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୀହରିହରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
 ଯେ ଭିତ୍ତାନ୍ତ ଆଦି ଭେଦଭାବର ବଲ୍ଲଭା କରନ୍ତି ନାହିଁ), ସେହିମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରୀ ରଞ୍ଜିତାଅଙ୍କ
 ଏ କଥା ମଧୁର ଲଗିବ ॥ ୩ ॥ ସଜ୍ଜନବୃନ୍ଦ ଏହି କଥା ରାମ-ଭଗ୍ନରେ ଭୁଷିତ ବୋଲି
 ଆପଣା ଆପଣାର ହୃଦୟରେ ଅନୁଭବ କରବେ ଏବଂ ସ୍ବପ୍ନର ବାଣୀରେ ଏହାକୁ
 ପ୍ରଶଂସା କରି ଶୁଣିବେ । ପୂର୍ବ କବି ନୁହେଁ କିମ୍ବା ବାକ୍ୟ-ରଚନାରେ ବି ନିପୁଣ
 ନୁହେଁ । ପୂର୍ବ ତ ସମସ୍ତ କଳା ଓ ବିଦ୍ୟାରୁ ବଞ୍ଚିତ ॥ ୪ ॥ କବିତାରେ ନାନାବିଧ
 ଅକ୍ଷର, ଅର୍ଥ ଓ ଅଲଂକାର, ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଛନ୍ଦ-ରଚନା, ଭାବ ଓ ରସର
 ଅପାର ଭେଦ ତଥା ବିବିଧ ଗୁଣଦୋଷ ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଥାଏ ॥ ୫ ॥

ଭନିତ ମୋର ସବ ଗୁନ ରହିତ ବିଷ୍ଣୁ ବିବିତ ଗୁନ ଏକ ।

ସୋ ବିଗୁର ସୁନହୁଁ ସୁମତି ଜନ୍ମ କେଁ ବିମଲ ବିମଲ ବିବେକ ॥୯॥

ଏହି ମହା'ରଘୁପତି ନାମ ଉଦାର । ଅତି ପାବନ ପୁରୁଷ ଶ୍ରୁତି ସାର ॥
ମଙ୍ଗଳ - ଭବନ ଅମଙ୍ଗଳହାର । ଉମା ସହିତ ଜେନ୍ଦ୍ର ଜପତ ପୁରୁଷ ॥୧॥
ଭନିତ ବିବିଦ ସୁକବିକୃତ ଜୋର । ରାମ ନାମ ବିନୁ ସୋହ'ନ ସୋର ॥
ବିଧୁବଦନା ସବ ଶ୍ରୁତି ସିଂହାର । ସୋହ ନ ବସନ ବିନା ବର ନାରୀ ॥୨॥
ସବ ଗୁନ ରହିତ କୁକବିକୃତ ବାମା । ରାମ ନାମ ଜସ ଅକ୍ତିତ - ଜାମା ॥
ସାଦର କହୁଁ ସୁନହୁଁ ବୁଧ ତାରା । ମଧୁକର ସରସ ସନ୍ତ ଗୁନଗ୍ରାସୀ ॥୩॥
ଜଦପି କବିତ ରସ ଏକତ ନାହିଁ । ରାମ ପ୍ରତାପ ପ୍ରଗଟ ଏହି ମାହିଁ ॥
ସୋଇ ଭବେସମୋରେ ମନ ଆର୍ତ୍ତ । କେହି ନ ସୁସଙ୍ଗ ବଡ଼ପୁରୁ ପାତ୍ତ ॥୪॥

କୃତ ମୋ ବର୍ଣ୍ଣନ ସବଗୁଣସ୍ଥାନ ଭୁବିତ ଗୁଣ ଏକ ।

ଏହା ବିଗୁରଣ ଶୁଣିବେ ସଜନ ଯାହାଙ୍କ ଶ୍ରୁତି ବିବେକ ॥୧॥

ଏଥି ରଘୁପତି ନାମ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଉଦାର । ପରମ ପାବନ ଶ୍ରୁତି ପୁରୁଷର ସାର ।
ମଙ୍ଗଳ ଭବନ ସେହୁ ଅମଙ୍ଗଳହାର । ଜପନ୍ତ ଯାହାକୁ ଉମା ସହ ହିପୁରର ॥୧॥
ସୁକବିକୃତ ହେଲେ ହେଁ ବିବିଦ ରଚନ । ରାମନାମ ବିନା ତାହା ନ ହୁଏ ଶୋଭନ ॥
ବିଧୁମୁଖୀ ସେହୁ ନାନା ସାଜସଜ୍ଜା କର । ବସନ ବିନା ନ ଶୋଭେ ରମଣୀ ସୁନ୍ଦରୀ ॥୨॥
ସୁକବିକୃତ ସମସ୍ତ ଗୁଣସ୍ଥାନ ବାଣୀ । ରାମନାମ ଶୁଭ୍ର ଯଶେ ଅଳଙ୍କୃତ ଜାଣି ॥
ସମାବେରେ ବୁଧ ତାହା କହନ୍ତୁ ଶୁଣନ୍ତୁ । ମଧୁସ ସଦୃଶ ସହ ଗୁଣ-ଗ୍ରାସୀ ଅତି ॥୩॥
ଯଦାପି କବିତାଗୁଣ ନାହିଁ ଏଥି କିନ୍ତୁ । ରାମ ପ୍ରତାପ ତଥାପି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରହନ୍ତୁ ॥
ସେହୁ ଭରସା ଆସଇ ମୋ ମନକୁ ଭଲ । କିଏ ଲଭଇ କର ନାହିଁ ସୁସଙ୍ଗେ ବଡ଼ାଇ ॥୪॥

ଏଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କାବ୍ୟ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଚୈତ୍ୟମି ଗୋଟିଏ ତତ୍ତ୍ୱ ବିଷୟରେ ବି ମୋର ଜ୍ଞାନ
ନାହିଁ । ଏହା ମୁଁ ଯାହା କାରକ ଉପରେ ହାତ କାଟି ଲେଖି ଦେଉଅଛି ॥ ୬ ॥
କୋହା—ମୋ ରଚନା ସମସ୍ତ ଗୁଣରୁ ରହିତ । ଏଥିରେ ବେଶ୍, ଜଗନ୍ନାଥପ୍ରସିଦ୍ଧ
ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଗୁଣ ଅଛି । ତାହା ବିଗୁର କର' ଯାହାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଉତ୍ତମ ଓ ବିବେକ
ନିର୍ମଳ, ସେ ଏହା ଶୁଣିବେ '॥ ୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ଏଥିରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ
ଉଦାର ନାମ ରହିଛି । ସେହି ନାମ ଅତି ପବିତ୍ର, ବେଦପୁରାଣର ସାର, କଳାଶର
ଭବନ ଓ ଅମଙ୍ଗଳର 'ନାଶକାରୀ' । ଏହି ନାମକୁ ପାବକଙ୍କ ସହିତ ଭଗବାନ ଶିବ
ସଦୃଶ ଜପ କରୁଥାନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ 'ଉତ୍ତମ କବିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିବିଦ
କବିତା ସ୍ତୁତି 'ରାମ' ନାମ ବିନା ଶୋଭା ପାଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ନାୟର ତନ୍ତ୍ରସଦୃଶ
ସ୍ତବର ମୁଖ, ସେ ନାୟ ସବୁମନ୍ତେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହେଲେ ହେଁ ବସୁବିନା ଶୋଭାପାଏ
ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ପନ୍ଥାନୁରେ ସମ୍ଭବ କବିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା 'ରଚିତ', ସମସ୍ତ ଗୁଣରୁ ରହିତ କବିତା

ଧୁମଞ୍ଜ ତଜଇ ସଦନ କରୁଆଇ । ଅଗରୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସୁଗର ବସାଇ ॥
 ଭନିତି ଭଦେସ ବସୁ ଭଲି ବରମା । ରାମକଥା ଜପ ମଙ୍ଗଳ-କରମା ॥୫॥
 ମଙ୍ଗଳ କରନି କଲିମଲ ହରନି ଭୁଲିସୀ କଥା ରହୁନାଥ କା ।
 ଗତି କର କବିତା ସରିତ କା ଜ୍ୟୋ ସରିତ ଯାବନ ପାଥ କା ॥
 ପ୍ରଭୁ ସୁଜୟ ସଙ୍ଗତି ଭନିତି ଭଲି ହୋଇବୁ ସୁଜନମନ ଭ୍ରବମା ।
 ଭବ ଅଙ୍ଗ ଭୁତି ମସାନ କୀ ସୁମିରତ ସୁହାବନ ପାବମା ॥
 ପ୍ରିୟ ଲାଗିଛି ଅତି ସବହୁ ମମ ଭନିତି ରାମଜୟ ସଙ୍ଗ ।
 ଦାରୁ ବିରୁରୁ କି କରଇ କୋଉ ବନ୍ଦିଅ ମଲୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ॥୧୦(କ)॥

ଧୂଆଁ ସାଗ୍ଗବକ କଟୁତାକୁ ପରିହରେ । ଅଗରୁ ସଂଯୋଗ ହୋଇ ସୁବାସ ବୃତରେ ॥
 ନିକୃଷ୍ଟ ରଚନା ବସୁ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଉତ୍ତମ । ବିଷ୍ଣୁ ମଙ୍ଗଳ-କାରଣୀ ରାମକଥା ରମ୍ୟ ॥୬॥
 ଭୁମଙ୍ଗଳ-କାରଣୀ କଳି-ଅସହାରଣୀ ରୁଲିସୀକୃତ ରାମ କଥା ।
 ଗତି କୃଷିଲ ହର କବିତା-ସରିତର ଅତି ପବନ ଗଙ୍ଗା ଯଥା ।
 ରଚନା ରାମଯଶ ଘେନି । ହେବ ସୁଜନ ଆହ୍ଲାଦିନୀ ।
 ଯେହ୍ନେ ଶଙ୍ଖର ଦେହେ ଶୁଣାନଭୟ ଶୋହେ ସୁରନ୍ତେ ଅଶ୍ରୁଭ ନାଶିନୀ ॥
 ହେବ ପ୍ରୀତିକର ସମସ୍ତକୁ ମୋର କୃତି ରାମଯଶ ସଙ୍ଗେ ।
 ଦାରୁ ବିରୁରୁ କି କରିପାରେ କେନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଦ୍ୟ ମଲୟ ପ୍ରସଙ୍ଗେ ॥୧୦(କ)॥

ସ୍ତବ୍ଧା ‘ରାମ’ଙ୍କ ନାମ ଓ ଯଶଦ୍ୱାରା ଓତପ୍ରୋତ (ଜଡ଼ିତ) ହୋଇଥିବାର ଜାଣି
 ବୃକ୍ ମାନୁ ଲୋକ ତାହାକୁ ଆଦରରେ କହନ୍ତି ଏବଂ ଶୁଣନ୍ତି । କାରଣ ସାଧୁଜନମାନେ
 ଭ୍ରମର ପରି କେବଳ ଗୁଣକୁ ହିଁ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଯଦ୍ୟପି ମୋର ଏ କବିତାରେ
 କବିତାର ଗୋଟିଏ ହେଲେ ରସ ସ୍ତବ୍ଧା ନାହିଁ, ତଥାପି ଏଥିରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପ
 ପ୍ରକାଶିତ । ମୋ ମନରେ ଏହି ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଭରସା । ଉତ୍ତମ ସଙ୍ଗଠୋଗେ ସଂସାରରେ
 କିଏ ବଡ଼ପଣିଆ ନ ପାଇବୁ ॥ ୪ ॥ ଧୂଆଁ କି ଅଗ୍ନିରୁ ସଙ୍ଗରେ ସୁଗନ୍ଧିତ ହୋଇ ତାହାର
 ସାଗ୍ଗବକ କଟୁତାକୁ ପରିହାର କରିବ । ମୋ କବିତା ଅବଶ୍ୟ ନିକୃଷ୍ଟ । ମାତ୍ର
 ଏଥିରେ ସଂସାରର କଳାତକାରକ ରାମକଥାରୁପୀ ଉତ୍ତମ ବସୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ
 ଅଛି । ଏହାରି ଯୋଗେ ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ତମ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ବିବେଚନା କରିବେ ॥ ୫ ॥
 ଛନ୍ଦ — ରୁଲିସୀ ବାସ କହନ୍ତି, “ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ କଥା କଲ୍ୟାଣକାରକ ଓ କଳିଯୁଗର
 ପାପରାଶିର ବିନାଶକ । ମୋର ଏହି ନିକୃଷ୍ଟ କବିତାରୁପୀ ନଦୀର ଗତି ପବନତୋୟା
 ନଦୀ (ଗଙ୍ଗା)ର ଗତି ପରି ବନ । ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କଙ୍କ ସ୍ତବ୍ଧର ଯଶ ସଙ୍ଗରେ
 ଏହି କବିତା ସ୍ତବ୍ଧର ଏବଂ ସଜ୍ଜନମାନଙ୍କ ମନକୁ ରୁଚିକର ହେବ । ଶୁଣାନର ଅପବିତ୍ର
 ଉପ ସ୍ତବ୍ଧା ଶ୍ରୀ ମହାଦେବଙ୍କ ଅଙ୍ଗସଙ୍ଗ ଯୋଗେ ସ୍ତବ୍ଧର ବୋଧ ହୁଏ ଏବଂ ସୂରଣ
 କରିବା ମାତ୍ରେ ହିଁ ପବନ କରି ପଡ଼ାଏ ॥ ” ॥ ବୋହା:—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଯଶସଙ୍ଗଠୋଗେ

ସ୍ୟାମ ସୁରଭିପୟ ବିସଦ ଅତି ଗୁନଫ କରଣ୍ଡି ସବ ପାନ ।

ଗିର ଗ୍ରାମ୍ୟ ସିଂହ ରାମ ଜୟ ଗାତ୍ରୁର୍ହି ସୁନର୍ହି ସୁଜାନ ॥୧୦(ଖ)॥
ମନ ମାନକ ମୁକୁତା ଛବି ଜେସୀ । ଅନ୍ଧ ଗିରି ଗଜ ସିର ସୋଫ ନ ତେସୀ ॥
ନୃପକିଶ୍ଚିତ ଚନ୍ଦ୍ରମାତରୁ ପାଞ୍ଜି । ଲହଣ୍ଡି ସକଳ ସୋଞ୍ଜ ଅଧିକାଞ୍ଜି ॥୧॥
ତେସେହିଁ ସୁକବି କବିତା ରୁଧିକହଣ୍ଡି । ଉପଜଣ୍ଡି ଅନତ ଅନତ ଛବି ଲହଣ୍ଡି ॥
ଭଗତ ହେତୁ ବିଧିଭବନ ବିହାଞ୍ଜି । ସୁମିରତ ସାରଫ ଆତ୍ରୁତି ଧାଞ୍ଜି ॥୨॥
ରାମଚରିତ ସର ବିନ୍ଦୁ ଅନ୍ତ୍ରତ୍ରୁପ୍ତାୟେ । ସୋ ଶ୍ରମ ଜାଇ ନ କୋଟି ଉପାୟେ ॥
କବି କୋବିଦ ଅପହୃଦୟ ବିରୁଷା । ଗାତ୍ରୁର୍ହି ହରିଜୟ କଳିମଲହାସ ॥୩॥

ଶ୍ୟାମଧେନୁ ହୃଦ୍ୟ ସୁଖଦ ଗୁଣକ ପାନ କରେ ତାକୁ ଗୁଣୀ ॥

ଗ୍ରାମୀଣ ଭାଷାରେ ସୀତାରାମ ଯଶ ଗାଇବେ ସଜ୍ଜନ ଶୁଣି ॥୧୦(ଖ)॥

ମଣି ମାଣିକ ଆବର ମୁକ୍ତା ଛବି ଯେହ୍ନେ । ଅନ୍ଧ ଗିରି ଗଜ ଶିରେ ନ ଶୋଭନ୍ତି ତେହ୍ନେ ॥
ଲଗିଣ ନୃପ କିଶ୍ଚିତ ଚନ୍ଦ୍ରଣୀ ଅଙ୍ଗରେ । ଲଭନ୍ତି ସକଳ ଶୋଭା ପ୍ରଭୁର ଭାବରେ ॥୧॥
ତେମନ୍ତ ବୃକ୍ଷେ ସୁକବି କବିତା କହନ୍ତି । ଉପୁଜି ଅନ୍ୟତ ଶୋଭା ଅନ୍ୟତ ଲଭନ୍ତି ॥
ଭକ୍ତ ହେତୁ ପରିହରି ବିକ୍ତ ନିଜେତନ । ସୁରନ୍ତେ ଶାରଦା ଧାର୍ଯ୍ୟ ଆସଇ ବହନ ॥୨॥
ରାମକଥା-ସରୋବରେ ସ୍ନାନ ନକରଇ । କୋଟି ଉପାୟେ ସେ ଶ୍ରମ ଯାଏ ନାହିଁ ଭଲ ॥
କବି କୋବିଦ ଏମନ୍ତ ହୃଦୟେ ବିରୁଷ । ଗାଆନ୍ତି ଶ୍ରୀହରି ଗୁଣ କଳି-ଅପହାସ ॥୩॥

ମୋ କବିତା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୀତିକର ବୋଧ ହେବ । ମଲୟ ପବନର ସଙ୍ଗ
ଯୋଗେ ସାମାନ୍ୟ କାଷ୍ଠ ମାଫ (ତନ୍ନନ ହୋଇ) ବନ୍ଧ୍ୟାୟ ହୋଇପାରେ ।
ସେତେବେଳେ କାଷ୍ଠର ଗୁଚ୍ଛତା ବା ସ୍ଵଳତା କଥା କେହି ବିରୁରକୁ ଆଉ
ଆଶେ କି ? ॥ ୧୦ (କ) ॥ ଶ୍ୟାମଳୀ ଗାନ୍ଧର ବର୍ଣ୍ଣ କଲା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାର
ହୁଏ ଭକ୍ତଙ୍କ ଓ ବଡ଼ ଗୁଣକାରକ । ଏହା ବିରୁଷ ସମସ୍ତ ଲୋକ ତାହା ପାନ କରନ୍ତି ।
ସେହପରି ଗାନ୍ଧିଜି ଭାଷାରେ ରଚିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀ ସୀତାରାମଙ୍କ ଯଶକୁ ବୃଦ୍ଧିମାନ୍
ଲୋକ ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ଗାଆନ୍ତି ଓ ଶୁଣନ୍ତି ॥ ୧୦ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—
ମଣି, ମାଣିକ୍ୟ ଓ ମୁକ୍ତାର ଯେମିତି ସୁନ୍ଦର ଛବି, ତାହା ସର୍ପ, ପକ୍ଷୀ ଓ ହସ୍ତୀର
ମସ୍ତକରେ ସେଣେ ଶୋଭା ପାଏ ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କର ମୁକ୍ତ ଓ ନବପ୍ରବନ୍ଧର ଶଙ୍ଖରକୁ ହିଁ
ପାଇ ଏଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକ ଶୋଭା ଲାଭ କରାନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସେହପରି ପଣ୍ଡିତମାନେ
କହନ୍ତି—“ଉତ୍ତମ କବିଙ୍କ କବିତା ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରୁ ‘ଜାତହୁଏ ଓ ଅନ୍ୟତ ଏହା ଶୋଭା
ପାଏ । (ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁଠି କବିଙ୍କ ବାଣୀରୁ ସୃଷ୍ଟ କବିତାର ବିରୁଷ, ପ୍ରଭୁ ଓ ତହିଁରେ
ବର୍ଣ୍ଣିତ ଆଦର୍ଶର ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ଅନୁସରଣ କରାହୁଏ, ସେହିଠାରେ ଉକ୍ତ କବିତା ଶୋଭା
ପାଏ) । କବି ସୁରଣ କବିତା ମାତ୍ରେ ତାଙ୍କ ଭକ୍ତ ହେତୁ ସରସ୍ଵତୀ ବୁଦ୍ଧଲୋକ ପ୍ରତି
ଦିଅନ୍ତି ଆସନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚରିତ-ସରୋବରରେ ସ୍ନାନବିନା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୋଟି

ଶାନ୍ତେ ପ୍ରାକୃତ ଜନଗୁନ ଗାନା । ସିର ଧୁନୁ ଗିରୁ ଲଗତ ପଛୁତାନା ॥
 ଦୁଦୟୁ ସିରୁ ମତି ସୀପ ସମାନା । ସ୍ବାତି ସାରଦା କହୁଛି ସୁଜାନା ॥୩॥
 ଜୌ ବରଷଇ ବରବାର ବରୁର । ହୋଛି କବିତ ମୁକୁତାମଳ ବରୁ ॥୩॥
 ଜୁଗୁତି ବେଧୁ ପୁନି ପୋହିଅଛି ରାମଚରିତ ବର ତାଗ ।

ପହିରୁଛି ସଜ୍ଜନ ବିମଲ ଭର ସୋଗ ଅତି ଅନୁରାଗ ॥୧୧॥

ଜେ ଜନମେ କଲିକାଲ କରୁଲ । କରତବ ବାୟୁସ ବେଷ ମରୁଲ ॥
 ଚଲତ କୁପନ୍ନ ବେଦମଗ ଛାଡ଼େ । କପଟ କଲେବର ଜଳିମଲ ଛାଡ଼େ ॥୧॥
 ବଞ୍ଚକ ଭଗତ କହାଇ ରାମକେ । କିଂକର କଞ୍ଚନ କୋହ କାମ କେ ॥
 ଚକ୍ରମୟ ପ୍ରଥମ ରେଖ ଜଗମୋରୀ । ଧୀଂଗ ଧରମଧୁନ ଧରକ ଧୋଷ ॥୨॥

ପ୍ରାକୃତ ଜନଙ୍କ ପ୍ରଣ ଗୀତେ ମୁଖରେ । ମୁଣ୍ଡ ପିଟି ସରସ୍ବତୀ ପଶ୍ଚାତ୍ତପ କରେ ॥
 ଦୁଦୟୁ ସମୁଦ୍ର ପ୍ରାୟ ମତି ସୀପ ସମ । ସ୍ବାଗ ଶାରଦା କହନ୍ତି ପ୍ରବାଣ ଭରମ ॥୩॥
 ଯେବେ ବରଷଇ ବାର ବରୁର ସୁନ୍ଦର । ଉପୁଜେ କବିତା ମୁକ୍ତାମଣି ମନୋହର ॥୩॥

ପ୍ରକ୍ତରେ ଡୋଡ଼ିଶ ପ୍ରକ୍ତି ରମ୍ୟ ରାମ-ଚରିତ-ସୂତେ ସଜ୍ଜନ ।

ପିନ୍ଧନ୍ତେ ବିମଲ ଦୁଦୟୁ ହୁଅଇ ଶୋଭାକୁରାଣ ବର୍ଦ୍ଧନ ॥୧୧॥

ଯେ କଲିକାଲ କାଳେ ଜନମ ଲଭଇ । ହୁଏ ବେଶ ଧରି କାକ କରମ କରଇ ॥
 ଶୁଦ୍ଧପଥ ତେଜି କରେ କୁମାର୍ଦ୍ଦେ ଗମନ । କପଟ ଶରୀର କଲି କଲୁଷସଜ୍ଜନ ॥୧॥
 ବଞ୍ଚକ ଭକ୍ତ କୁହାଏ ଭଗବାନଙ୍କର । କୋପ, କାଞ୍ଚନ, କାମର ସଜ୍ଜନ କରଇ ॥
 ତାହାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ହସାରେ ପ୍ରଥମେ ମୁଁ ଶଶା । ଧୃବ ଧର୍ମ-ଧ୍ବଜ ମୋତେ, ଧନ୍ୟାକାଳେ ବଶା ॥୨॥

ଉପାୟବଳରେ ସୁଦ୍ଧା ସରସ୍ବତୀଙ୍କର ଏହି କ୍ଳାନ୍ତି ଦୂର ହୁଏ ନାହିଁ । କବି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ
 ସେମାନଙ୍କ ଦୁଦୟୁରେ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧ କରି କଲିପ୍ରସ ପାପର ହରଣକାଣ୍ଡ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଯଶ
 ଗାନ କରନ୍ତି ॥ ୩ ॥ କବି ସାମ୍ବାରିକ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଗୁଣଗାନ କଲେ ସରସ୍ବତୀ ଅନୁତାପ
 କରି ମୁଣ୍ଡ ପିଟନ୍ତି (ଯେ ସେ ବାହିକ ଏହାଙ୍କ ଆହ୍ୱାନରେ ଆସିଲେ) । ବୃଦ୍ଧିମାନ ଲୋକେ
 ଦୁଦୟୁ ସମୁଦ୍ର, ବୃଦ୍ଧି ଶାମୁକା ଓ ସରସ୍ବତୀ ସ୍ବାଗନକ୍ଷୟ ସହିତ ସମାନ ବୋଲି କହନ୍ତି ॥୪॥
 ଏପରି ବାତାବରଣରେ ଯଦି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିରୁଦ୍ଧ-ଜଳ ବରଷେ, ତେବେ ମୁକ୍ତାମଣି ସହସ୍ର
 ସୁନ୍ଦର କବିତାର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ॥୩॥ କୋହା — ସେହି କବିତାରୁପୀ ମୁକ୍ତାମଣିକୁ ପ୍ରତିଦ୍ୱାର
 କରି କରି ରାମଚରିତରୁପୀ ସୁନ୍ଦର ସୂତାରେ ପ୍ରକ୍ତି ସଜ୍ଜନମାନେ ସେମାନଙ୍କ ନିର୍ମଳ ଦୁଦୟୁରେ
 ଧାରଣ କରନ୍ତି । ତଦ୍ୱାରା ଅଭିଶପ୍ତ ଅନୁରାଗ-ଶୋଭାରେ ସେମାନେ ପ୍ରଶୋଭିତ
 ହୁଅନ୍ତି । (ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ପ୍ରେମଲାଭ କରନ୍ତି) ॥୧୧॥ ଚୌପାଦ — ଯେଉଁ-
 ମାନେ ନରାଳ କଲିକାଳରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ହୁଏତବେଶ ଧରି କୁଅପରି
 କାମ କରନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ବେଦମାର୍ଗକୁ ଛାଡ଼ି କୁମାର୍ଦ୍ଦରେ ମତ କରନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ
 କପଟର ପ୍ରତିମୁଖି ଓ କଲିପ୍ରସର ପାପ-ଭାଣ୍ଡ, ଯେଉଁମାନେ ନିଜକୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭକ୍ତ

ଜ୍ୟୋ ଅପନେ ଅବଗୁନ ସବ କହୁଛି । ବାଡ଼ଇ କଥା ପାର ନହିଁ ଲହୁଛି ॥
 ତାତେ ମେଂ ଅତି ଅଲପ ବଖାନେ । ଥୋରେ ମହୁଁ ଜାନ୍ତିହୁଁ ସୟାନେ ॥୩॥
 ସମୁଦ୍ଧି ବିବଧ ବିଧି ବିନଶ ମୋସ୍ତ । କୋଉ ନ କଥା ସୁନି ଦେଇଛି ଖୋସ୍ତ ॥
 ଏତେହୁ ପର କରୁଛୁଁ ଜେ ଅସଙ୍କା । ମୋହୁଡ଼େ ଅଧିକ ଜେ ଜଡ଼ ମଡ଼ରକା ॥୪॥
 କବି ନ ହୋଇଁ ନହିଁ ଚତୁର କହାଡ଼ୁ ଉଁ । ମତି ଅନୁରୂପ ରାମଗୁନ ଗାଡ଼ୁ ଉଁ ॥
 କହୁଁ ରଘୁପତି କେ ଚରିତ ଅପାସ୍ତ । କହୁଁ ମତି ମୋର ନରତ ସଂସାର ॥୫॥
 ଜେହିଁ ମାରୁତ ଗିରି ମେରୁ ଉଡ଼ାସ୍ତ । କହୁଛୁ ତୁଲ କେହି ଲେଖେ ମାସ୍ତ ॥
 ସମୁଦ୍ଧି ଅମିତ ରାମ ପ୍ରଭୁତାଉ । କରତ କଥା ମନ ଅତି କଦରାଉ ॥୬॥
 ସାରଦ ସେସ ମହେସ ବିଧି ଆଗମ ନିଗମ ପୁରାନ ।

ନେତି ନେତି କହୁ ଜାୟୁ ଗୁନ କରୁଛି ନରନ୍ତର ଗାନ ॥୧୨॥

ଯେବେ ନିଜ ଅବିଗ୍ରହ, ସମସ୍ତ କହୁବି । କଥା ଏତେ ବଡ଼ିବ କି ପାର ନ ପାଇବି ॥
 ତେଣୁ ମୁଁ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲି ସଂକ୍ଷେପେ ଅତ୍ୟନ୍ତ । ସ୍ଥଳକେ ଜାଣି ପାରିବେ ସ୍ୱକ୍ଷରୁରବନ୍ତ ॥୩॥
 ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ମୋ ବିବିଧ ବିନୟ ଉପରେ । କଥା ଶୁଣି ଦୋଷ କେହୁ ନ ଦେବେ ପଛରେ ॥
 ଶଙ୍କା ଯେକବିବେ ଏତେ କହୁଲ ଉଡ଼ାରୁ । ସେ ଜଡ଼ ବୁଦ୍ଧି ଦହିଦୁ ଅଧିକ ମୋଠାରୁ ॥୪॥
 କବି ନୁହଇ ଚତୁର କହୁ ନ କୁହାଏ । ନିଜ ମତି ଅନୁସାରେ ରାମଗୁଣ ଗାଏ ॥
 କାହିଁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରିତ ଅନନ୍ତ । କାହିଁ ବା ମତି ମୋହର ସଂସାର-ଆସକ୍ତ ॥୫॥
 ଯେଉଁ ମାରୁତରେ ମେରୁ ମନ୍ଦର ଉଡ଼ଇ । କହୁଛୁ ତୁଲ କେହି ଲେଖାରେ ଆସଇ ॥
 ଭାବି ଅସୀମ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ରଘୁପତିଙ୍କର । କଥା କବିବାକୁ ମନ ହୁଅଇ କାଜର ॥୬॥
 ସରସ୍ୱତୀ ଶେଷ ବିଧାତା ମହେଶ ନିରାମାସ ପୁରାଣ ।

‘ନେତି’ ‘ନେତି’ କହୁ ନିଜ ନିରନ୍ତର କରନ୍ତି ଯା’ଗୁଣ ଗାନ ॥୧୨॥

ବୋଲି କହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରତାପିତ କରନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ ଆଦି ଧନ (ଲୋଭ),
 କ୍ରୋଧ ଓ କାମର ଦାସ, ଯେଉଁମାନେ ପାଷଣ୍ଡ ଓ ଧର୍ମଧିକ (ବିକାୟମିତି) ଏବଂ
 କପଟାତ୍ମର ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପେଷା, ସଂସାରର ଏପରି ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ
 ଅବ୍ରତଣ୍ୟ ॥ ୧-୨ ॥ ଯଦି ଆପଣାର ଅବିଗ୍ରହ ମୁଁ କହୁ ଗୁଣବି, ତେବେ କଥା ବହୁତ
 ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଏବଂ ମୁଁ ପାର ପାଇବି ନାହିଁ । ଏଣୁ ମୁଁ ବହୁତ କମ୍ ଅବିଗ୍ରହ ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରୁଛି । ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକ ଅଳ୍ପକେ ସବୁ କଥା ବୁଝି ନେବେ ॥ ୩ ॥ ମୋର
 ଅନେକ ପ୍ରକାରର ବିନତିକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ପରେ କେହୁ ହେଲେ ଏହୁ କଥା
 ଶୁଣି ମୋତେ ଦୋଷ ଦେବ ନାହିଁ । ଏହାସତ୍ତ୍ୱେ ଯେଉଁମାନେ ପୁଣି ଆଶଙ୍କା କରବେ,
 ସେମାନେ ମୋଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବେଶି ବଡ଼ ମୂର୍ଖ, ଜଡ଼ ଓ ସ୍ୱାଦିମତି ॥ ୪ ॥ ମୁଁ ନୁହେଁ
 କବି କହୁ ନୁହେଁ ଚତୁର । ଆପଣା ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଗୁଣ ଗାଇବାକୁ
 ଯାଉଛି । ମାତ୍ର ଶ୍ରୀରଘୁପତିଙ୍କ ଅପାର ଚରିତ କେଉଁଠି ? କେଉଁଠି ମୋ ବିଷୟାସକ୍ତ

ସବ ଜାନକ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଭୁତା ସୋଇ । ତଦପି କହେଁ ବିନୁ ରହା ନ କୋଇ ॥
 ତହାଁ ବେଦ ଅସ କାରନ ରାଶୀ । ଭଜନ ପ୍ରଭୁର ଶ୍ରୀତି ବହୁ ଶ୍ରୀଷା ॥୧॥
 ଏକ ଅମଳ ଅରୁଣ ଅନାମା । ଅଜ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ପରଧାମା ॥
 ବ୍ୟାପକ ବିସ୍ତରୁପ ଭଗବାନା । ଦେହ ଧରି ଦେହ ଚରିତ କୃତ ନାନା ॥୨॥
 ସେ କେବଳ ଭଗତନ ହୃଦ ଲଗା । ପରମ କୃପାଳ ପ୍ରନତ ଅନୁରାଗୀ ॥
 ଜେହୁଁ ଜନପର ମମତା ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଜେହୁଁ କରୁନା କରି ଖାନ୍ତି ନ କୋହୁ ॥୩॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେହି ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଜାଣନ୍ତି ସରବେ । ତଥାପି ନ କହୁ କେହୁ ରହୁ ନାହିଁ ଭାବେ ॥
 ତହିଁ ବେଦ ଏହିପରି କାରଣ ରଖିବୁ । ଭଜନ ପ୍ରଭୁବ ନାନା ପ୍ରକାରେ ବଞ୍ଚିବୁ ॥୧॥
 କାମନା-ରହିତ ଏକ ଅରୁପ ଅନାମ । ଅଜ ଅବ୍ୟକ୍ତ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ପରଧାମ ॥
 ବ୍ୟାପକ ବିଶ୍ୱ ସ୍ୱରୂପ ସେହି ଭଗବାନ । ଦେହ ଧରି ନାନାଲୀଳା କରନ୍ତି ବିଧାନ ॥୨॥
 ତାହା କେବଳ ଭକ୍ତଙ୍କ ଉପକାର ଲାଗି । ପରମ କୃପାଳ ଦାନ ପ୍ରଣତାନୁରାଗୀ ॥
 ଯେଉଁ ଜନ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ମମତା ରଖନ୍ତି । ତା ଉପରେ କୃପାକର କୋପ ନ କରନ୍ତି ॥୩॥

ବୁଦ୍ଧି ! ॥ ୫ ॥ ଯେଉଁ ପବନରେ ସୁମେରୁ ପରି ପବନ ସୁବା ଭଞ୍ଜିଯାଏ, କୁହନ୍ତୁ ତାହାର ଆଗରେ ଭୁଲାର ଶକ୍ତି କାହିଁରେ ଗଣା ? ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅସୀମ ପ୍ରଭୁତ୍ୱକୁ ବୁଝି କଥା ରଚନା କରିବାକୁ ମୋ ମନ ବଡ଼ କୁଣ୍ଠାବୋଧ କରୁଛି ॥ ୬ ॥ ଦୋହା.—
 ସରସ୍ୱତୀ, ଶେଷ, ଶିବ, ଶାସ୍ତ୍ର, ବେଦ ଓ ପୁରାଣ—ଏ ସମସ୍ତେ ‘ନେତ’ ‘ନେତ’ କହୁ (ଭଗବାନଙ୍କ ରାମଙ୍କ ମହୁମାର ପାଇଁ ନ ପାଇ “ଏତିକି ନୁହେଁ”, “ଏତିକି ନୁହେଁ” କହୁ) ସର୍ବଦା ତାଙ୍କ ଗୁଣଗାନ କରନ୍ତି ॥ ୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:—ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଏପରି ଭାବରେ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ବୋଲି ଆମେ ଜାଣୁ । ତଥାପି ତାହା ନ କହୁ କେହୁ ରହୁପାରି ନାହାନ୍ତି । ବେଦ ତାହାର ଏପରି ଗୋଟିଏ କାରଣ ଦେଇଛି । ତହିଁରେ ଭଜନର ପ୍ରଭବ ବହୁ ପ୍ରକାରେ କୁହାଯାଇ ଅଛି । (ଅର୍ଥାତ୍ ଭଗବାନଙ୍କ ମହୁମାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା କେହି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଯାହାଦ୍ୱାରା ଯେତିକି ସନ୍ଦେହ, ତା’ପକ୍ଷରେ ସେତିକି ତାଙ୍କ ଗୁଣଗାନ କରିବା ଉଚିତ ।) ଭଗବାନଙ୍କ ଗୁଣଗାନ ବା ଭଜନର ପ୍ରଭବ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ଏବଂ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନାନା ପ୍ରକାରେ ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଦିଆଯାଇ ଅଛି । ଅତି ଅଳ୍ପ ମାତ୍ରାରେ ପ୍ରଭା ଭଗବାନଙ୍କ ଭଜନ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅତି ସହଜରେ ଭବସାଗରରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଦିଏ ॥ ୮ ॥ ଯେଉଁ ପରମେଶ୍ୱର ଏକ, ଯାହାଙ୍କର କୌଣସି ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ, ଯାହାଙ୍କର କୌଣସି ରୂପ ଓ ନାମ ନାହିଁ, ଯେ ଅଜନ୍ମା, ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଓ ପରମଧାମ, ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ବ୍ୟାପି ଅଛନ୍ତି ଓ ବିଶ୍ୱରୂପ ଅଛନ୍ତି, ସେହି ଭଗବାନ ବିବ୍ୟାପାର ଧାରଣ କରି ନାନା ପ୍ରକାରର ଲୀଳା କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୯ ॥ ସେହିପରି ଲୀଳା କେବଳ ଭକ୍ତଜନଙ୍କ ହୃଦ ପାଇଁ । କାରଣ ଭଗବାନ ପରମଦୟାଳୁ ଓ ବଡ଼ ଶରଣାଗତ-ପ୍ରେମୀ । ଭକ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ମମତା ଓ କୃପା । ଥରେ ସେ

ଗଞ୍ଜ ବହୋର ଗଞ୍ଜବ ନେତ୍ରୁକୁ । ସରଳ ସବଳ ସାହିବ ରଘୁରାଜୁ ॥
 ଶୁଧ ବରନ ହିଁ ହରିଜୟ ଅପ ଜାମ । କରହିଁ ପୁରୀତ ପୁଫଲ ନିଜ ବାମ ॥୩॥
 ତେହିଁ ବଳମେଁ ରଘୁପତିଗୁନଗାଥା । କହିହଉଁ ନାଲ ରାମପଦ ମାଥା ॥
 ମୁନିନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଥମ ହରିଶରତି ଗାଉଁ । ତେହିଁ ମଗ ଚଳତ ସୁଗମ ମୋହି ଶ୍ରୀ ॥୪॥
 ଅତି ଅପାର ଜେ ସଉତବର ଜେଁ । ନୃପ ସେତୁ କରହିଁ ॥

ଚଢ଼ି ପିପୀଲିକା ପରମ ଲଘୁ ବିନୁ ଶ୍ରମ ପାରହିଁ ଜାହିଁ ॥୧୩॥
 ଏହି ପ୍ରକାର ବଳ ମନହ ଦେଖାଇ । କହିହଉଁ ରଘୁପତି କଥା ସୁହାଇ ॥
 ବ୍ୟାସ ଆଦି କବିମୁଖବ ନାନା । ଜନ୍ମ ସାଦର ହରି ସୁଜୟ ବଖାନା ॥୧॥

ସତ ସୁନା ପ୍ରଦାୟକ ଗରିବ-ପାଳକ । ସରଳ ସବଳ ସ୍ବାମୀ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ ॥
 ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରୁ ହରି ଯଶ ଏହା ଜାଣି । ପଦ୍ମଦ କରବା ହେବୁ ଆପଣାର ବାଣୀ ॥୪॥
 ମୁଁ ସେହୁ ବଳରେ ରଘୁପତି ଗୁଣ ଗ୍ରାମ । କଥା କହିବି ରାମକୁ କରଣ ପ୍ରଣାମ ॥
 ମୁନିଗଣ ପୁରୀ ହରି ଶାଣ୍ଡି ଗାଇଛନ୍ତି । ସେ ପଥେ ଗଲେ ସୁଗମ ହେବ ମୋତେ ଅତି ॥୫॥

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପାର ସଉତ ଉପରେ ନୃପ ଯେବେ ସେହୁ କରେ ।

ଚଢ଼ି ଅତି ଉଚ୍ଚ ପିପୀଲିକା ପାର ହୋଇଯାଏ ଅନେଶରେ ॥୧୩॥

ଏହି ପ୍ରକାର ବଳେ ମୁଁ ହୃତ କରି ମନ । କହିବି ରଘୁପତି କଥା ସୁଶୋଭନ ॥
 ବ୍ୟାସ ଆଦି ନାନା କବି ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରବରେ । ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରୁ ଯେ ହରି ସୁଯଶ ସାଦରେ ॥୧॥

ଯାହାଠାରେ ଦୟା ଆରମ୍ଭ କରି ଦିଅନ୍ତି, ପୁଣି ତାହା ଉପରେ କଦାପି ଦୋଷ କରନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ସେହୁ ପ୍ରଭୁ ରଘୁନାଥ ହୃତ (ହୃଦି ଯାଇଥିବା) ବହୁକୁ ପୁଣି ଲଭି କରାଇ ଦିଅନ୍ତି । ସେ ଗାନଦୟାକୁ, ଗାନବନ୍ଧୁ, ସରଳସୁଭବ, ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ସ୍ବାମୀ । ଏହା ଜାଣି ପଣ୍ଡିତମାନେ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଯଶ ବର୍ଣ୍ଣନାପୂର୍ବକ ଆପଣା ଆପଣାର ଝାଣୀକୁ ପଦ୍ମଦ ଓ ସଫଳ କରନ୍ତି । ଉକ୍ତ ପଦ୍ମଦବାଣୀ ଭକ୍ତ ଓ ପାଠକକୁ ମୋକ୍ଷ ତଥା ଉପକୃଷ୍ଟପ୍ରେମ ଆଦି ଉତ୍ତମ ଫଳ ଦେଇଥାଏ ॥ ୪ ॥ ସେହୁ ବଳରେ (ମହୁମାର ଯଥାର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣନା ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମହାନ ଫଳଦାୟକ ଭଜନ ବିଚାର, ତାହାଦ୍ୱାରା ଭଜକକୁ କୃପାଲଭର ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଭରସାରେ) ମୁଁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣରେ ପୁଣି ନୂଆଁର ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଗୁଣକଥା କହିବି । ଏହି ବିଚାରରେ (ବାଲ୍ମୀକି, ବ୍ୟାସ) ଆଦି ମୁନିମାନେ ମୁଁଙ୍କୁ ହରିଙ୍କ ଶାଣ୍ଡିବାଥା ଗାଇଅଛନ୍ତି । ଶୁଭ ! ସେହୁମାନଙ୍କ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ମାର୍ଗରେ ତଳିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସହଜ ହେବ ॥ ୫ ॥ ତାହା—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନୟା ଅତି ଅପାର, ଅର୍ଥାତ୍ ତାହା ପାର କରିବା ଅସମ୍ଭବ । କିନ୍ତୁ ଯଦି ରାଜା ତାହା ଉପରେ ସେବୁ ବନ୍ଧାଇ ଦିଅନ୍ତି, ତାହା ହେଲେ ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ମଧ୍ୟ ତାହା ଉପରେ ଚଢ଼ି ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ ତାହାକୁ ପାର ହୋଇଯାଏ । (ସେହୁପରି ମୁନିମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ସାହାଯ୍ୟରେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ରାମଚରଣର ବର୍ଣ୍ଣନା ସହଜରେ

ଚରନକମଳ ବନ୍ଧୁ ଚିହ୍ନ କେରେ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ସକଳ ମନୋରଥ ମେରେ ॥
 କଳିକେ କବିହୁ କରୁଛୁ ପରାମା । ଛନ୍ଦ ବରନେ, ରଘୁପତି ଗୁନଗ୍ରାମୀ ॥୩॥
 ଜେ ପ୍ରାକୃତ କବି ପରମ ସମ୍ଭାବନେ । ଭାଷା ଲିଖି ହରିଚରିତ ବ୍ୟାସନେ ॥
 ଭୟେ ଜେ ଅହର୍ଦ୍ଦିନେହୋଇହୁଅନ୍ତୁ ଆଗେ । ପ୍ରମଥୁଛୁ ସବୁ କପଟ ସବ ଡାଗେ ॥୩॥
 ହୋହୁ ପ୍ରସନ୍ନ ଦେହ ବରଦାନୁ । ସାଧୁସମାଜ ଭଜିତ, ସନମାନୁ ॥
 ଜୋ ପ୍ରବନ୍ଧ ରୂପ ନହିଁ ଆଦର ହିଁ । ସୋ ଶ୍ରୀମ.ବାଦି ବାଲକବି କରସାଁ ॥୩॥
 ଜୀରତି ଭଜିତ ଭୁତି ଭଲି-ସୋଇ । ସୁରସର ସମ ସବକହଁ ହିତ ହୋଇ ॥
 ରାମ ସୁମାରତି ଭଜିତ ଭଦେସା । ଅସମଂଜସ ଅସ ମୋହି ଅଦେସା ॥୩॥

ବନ୍ଧୁଅଛୁ, ସମସ୍ତଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ । ମୋର ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତୁ ସକଳ ॥
 କଳି-ପ୍ରମର କବିକୁ କରୁଛୁ ପ୍ରଣାମ । ଯେ ବର୍ଣ୍ଣିଅଛନ୍ତି ରଘୁପତି ଗୁଣଗ୍ରାମ ॥୩॥
 ଯେ ପ୍ରାକୃତ କବିବର ପରମ ଜିପ୍ସଣ । ଭାଷା-ବନ୍ଧେ ଯେ ବଞ୍ଚାଣିଛନ୍ତି ହରିଗୁଣ ॥
 ହୋଇଛନ୍ତି ଅଛନ୍ତି ଯେ ହୋଇବେ ଆଗକୁ । କପଟ, ଛଳ ତେଜଣ ନମେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ॥୩॥
 ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଦିଅନ୍ତୁ ଏହି ବରଦାନ । ସାଧୁ ସମାଜରେ ପାଇଁ ଭଜିତ ସମ୍ମାନ ॥
 ଆଦର ଯେ ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ହୁଏ ନ କରନ୍ତି । ବୃଥାରେ ବାଳକ କବି ସେ ଶ୍ରୀମ କରନ୍ତି ॥୩॥
 ସେହି ଜୀରତି ବିଭୁତ କବିତା ଭୟମ । ଯେ ସବୁ ହିତ-କାରଣୀ ହୁଏ ଗନ୍ତାସମ ॥
 ରାମ ଜାଣି କଳ, ମନ କବିତା ଅଟଇ । ଅସଙ୍ଗତ ହେବୁ ମୋତେ ସନ୍ଦେହ ହୁଅଇ ॥୩॥

କବିପାରିବ ॥ ୧୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ଏହିପରି ମନକୁ ବଳ ଦେଖାଇ ପ୍ରଂ
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସ୍ତବର କଥା ରଚନା କରିବ । ବ୍ୟାସ ଆଦି ଅନେକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବି
 ଜନ୍ମନଭ କଳି ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ସ୍ତବର ଅତି ଆଦରରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥
 ପ୍ରଂ ସେ ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବିଙ୍କ ପାଦ-ପଦ୍ମରେ ପ୍ରଣାମ କରୁଛୁ ! ସେମାନେ ମୋର
 ସକଳ ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତୁ । କଳିପୁରରେ ଯେଉଁ କବିମାନେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ
 ଗୁଣାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି, ସେହି କବିମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଂ ପ୍ରଣାମ କରୁଛୁ ॥ ୨ ॥
 ଅତି ରୁଚିମାନ ପ୍ରାକୃତ କବି ଅଙ୍ଗତରେ ଜାତି ହୋଇଥିଲେ, ଏବେ ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣମାନ
 ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ ବି ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିବେ । ସେମାନେ ଭାଷାରେ ହରିବନ୍ଧିତ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି-
 ଅଛନ୍ତି, କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ କରିବେ ମଧ୍ୟ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଂ ସମସ୍ତ କପଟ ପରିହାର-ସୁବକ
 ପ୍ରଣାମ କରୁଅଛୁ ॥ ୩ ॥ ବର୍ଣ୍ଣମାନ ସମସ୍ତେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ମୋତେ ବରଦାନ ଦିଅନ୍ତୁ,
 ଯାହା ଫଳରେ କି ସାଧୁସମାଜରେ ମୋ କବିତା ସମ୍ମାନ ଲାଭ କରିବ । କାରଣ,
 ରୁଚିମାନ ବା ପଣ୍ଡିତ ଲୋକେ ଯେଉଁ କବିତାକୁ ଆଦର ନ କରନ୍ତି, ମୁଁ କବି ହିଁ
 ତାହା ରଚନା କରି-ବୃଥା ପରିଶ୍ରମ କରିଥା'ନ୍ତି ମାତ୍ର ॥ ୪ ॥ ଶୁଣି, କବିତା ଓ
 ବ୍ୟାଞ୍ଜି—ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରବୋଟି ମଧ୍ୟରୁ ଦେବସରି ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ପରି, ଯେଉଁଟି ସମସ୍ତଙ୍କର
 ହୃଦକାରକ, ସେଇଟି ନିଁ ମୁଁଠାରୁ ଭୟମ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶୁଣି, ତ, ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର

ତୁମ୍ଭଙ୍କ କୃପା ସୁଲଭ ସୋଉ ମୋର । ସିଅନ ସୁଦାବନ ଟାଟ ପଟୋନଟି ॥୭॥
 ସରଳ କବିତା ଶରଣ ବିମଳ ସୋଇ ଆଦରଣ ସୁଜାନ ।
 ସହଜ ବସୁର ବିସରାଇ ରସୁ ଜୋ ସୁନି କରଣ୍ଡ ବଞ୍ଚାନ ॥ ୧୮(କ)
 ସୋ ନହୋଇ ବିନୁ ବିମଳ ମତି ମୋହି ମତି ବଳ ଅତି ଥୋଇ ।
 କରନ୍ତୁ କୃପା ହରିଜୟ କହଣ୍ଡ ସୁନିପୁନି କରଣ୍ଡ ନିହୋଇ ॥ ୧୮(ଖ)
 କବି କୋବିଦ ରସୁବରତରିତ ମାନସ ମଞ୍ଜୁ ମରାଳ ।
 ବାଳବିନୟ ସୁନି ସୁରୁଣି ଲଣି ମୋ ପର ଚୋଡ଼ କୃପାନ ॥ ୧୮(ଗ)
 ବନ୍ଦୁ ମୁନିପଦ କଞ୍ଜୁ ରାମାୟନ ଜେଣ୍ଡି ନିରମୟଜ ।
 ସଖର ସୁକୋମଳ ମଞ୍ଜୁ ଦୋଷ ରହିତ ଦୁଷନ ସହିତ ॥ ୧୮(ଘ)

ଭୁକ୍ତ କୃପାବଳେ ତାହା ସୁଲଭ ହୋଇବ । ଅଖାରେ ରେଖମ ସିଆଁ ସୁନ୍ଦର ଦର୍ଶନ ॥୧॥

ସରଳ କବିତା ବିମଳ ଶରଣ ସୁଜନେ ଅବରଣ୍ଡ ।
 ଯାହା ଶୁଣି ଶବ୍ଦ ସହଜ ଶବ୍ଦ ପାଶୋର ଗାର ହୁଅନ୍ତି ॥ ୧୮ (କ) ॥
 ସୁମତି ବିହନେ ତାହା ନ ହୁଅଇ ମୋ ମତି ବଳ ନିହନ ।
 କୃପା କର, ହରି ସୁସଖ ଗାରବ ନହୋଇର ରୁନଃପୁନ ॥ ୧୮ (ଖ) ॥
 ରାମଙ୍କ ଚଣିତ ମାନ-ସରୋବର ମରାଳ କବି ପଣ୍ଡିତ ।
 ବାଳକ ବିନୟ ଶୁଣି ଦେଖି ପ୍ରୀତି କରନ୍ତୁ ଅନୁଗ୍ରହ ॥ ୧୮ (ଗ) ॥
 ବନ୍ଦୁ ମୁନିପଦ ପଞ୍ଜକ-ପୟର ଯେ ରଚିଲେ ରାମାୟଣ ।

ହେଲେହେଁ ସଖର କୋମଳ ସୁନ୍ଦର ଦୋଷହୀନ ସହୃଦ ॥ ୧୮ (ଘ) ॥

(ସମସ୍ତଙ୍କ ଅନନ୍ତ କଲାଣକାରକ) । ମାତ୍ର ମୋ କବିତା ଅତି ନିକୃଷ୍ଟ । ଏ ଦୃଷ୍ଟିର
 ଅସାମସ୍ୟା (ଅର୍ଥାତ୍ ଏ ହୃଦୟର ଅମେଳ) ବିଷୟରେ ପୂର୍ବ ଚିନ୍ତା ॥ ୧ ॥ ମ.ହ
 ହେ କବିଗଣ ! ଆପଣମାନଙ୍କ କୃପାରେ ଏ ମେଳ ମୋ ପାଇଁ ସୁଲଭ ହୋଇ ପାରିବ ।
 ପାଟଲିଗାକୁ ଅଖାରେ ପିଲଇ କଲେ ପାଟ ଯୋଗୁଁ ହିଁ ଅଖା ଆବରଣର କରିଥାଏ ॥ ୭ ॥
 ଦୋହା—ଯେଉଁ କବିତା ସରଳ, ଯେଉଁଥିରେ ନିର୍ମଳ ଚରିତ୍ରର ବର୍ଣ୍ଣନା ଥାଏ ଏବଂ
 ଯାହାକୁ ଶୁଣି ଶବ୍ଦ ସୁତା ସ୍ଵରାବଦ ଶବ୍ଦକୁ ଭୁଲି ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି, ତହିଁର
 ପଣ୍ଡିତମାନେ ସେହିପରି କବିତାକୁ ହିଁ ଆଦର କରନ୍ତି ॥ ୧୮ (କ) ॥ ନିର୍ମଳ
 ବୁଦ୍ଧିବାନ ଏପରି କବିତା ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ଏବଂ ମୋ ବୁଦ୍ଧିର ବଳ ବହୁତ କମ୍ ।
 ଏଣୁ ବାରମ୍ବାର ନେହେରୁ ହୋଇ କହୁଛି, “ହେ କବିମାନେ ! ଆପଣମାନେ କୃପା
 କରନ୍ତୁ, ଯାହା ଫଳରେ ପୂର୍ବ ହରିଜୟ ଯଶ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ପାରିବ ॥ ୧୮ (ଖ) ॥
 କବି ଓ ପଣ୍ଡିତଗଣ । ରାମଚରିତ ମାନସ-ସରୋବରରେ ଆପଣମାନେ ସୁନ୍ଦର ହଂସ ।
 ମୋପରି ବାଳକର ବିନୟ ଶୁଣି ଓ ସୁନ୍ଦର ରୁଚି ଦେଖି ଆପଣମାନେ ମୋ ଉପରେ
 କୃପା କରନ୍ତୁ ॥ ୧୮ (ଗ) ॥ ସୋରଫା—ଯେଉଁ ବାଲ୍ୟକପିତ, ରାମାୟଣ ରଚନା

ବନ୍ଦୁ ଶୁଭିତ୍ତ ବେଦ ଭବବାରିୟ ବୋହିତ ସରିସ ।

ଜନ୍ମଲ ନ ସପନେ ହୁଁ ଖେଦ ବରାଜିତ ରଘୁବର ବିସଦ ଜୟ ॥୧୪(୫)

ବନ୍ଦୁ ବିଧିପଦ ରେନୁ ଭବସାଗର ଜେହିଁ ଖାଲୁ ଜହଁ ।

ସନ୍ତ ସୁଧା ସପି ଧେନୁ ପ୍ରଗଟେ ଖଲୁ ବିଷ ବାରୁଣୀ ॥୧୪(୬)

ବିବୁଧ ବିପ୍ର ବୁଧ ବ୍ରହ୍ମ ଚରନ ବନ୍ଦ କହୁଁ କର ଜୋର ।

ହୋଇ ପ୍ରସନ୍ନ ପୁରୁଷେଷ ସକଳ ମଞ୍ଜୁ ମନୋରଥ ମୋର ॥୧୪(୭)

ପୁଣି ବନ୍ଦୁ ସାରଦ ସୁରସରିତା । ଜୁଗଳ ପୁମାତ ମନୋହର ଚରିତା ॥

ମଜ୍ଜନ ପାନ ପାପ ହର ଏକା । କହତ ସୁନତ ଏକ ହର ଅବିବେକା ॥୧॥

ଗୁରୁ ପିତୁ ମାତୁ ମହେଷ ଭବାନୀ । ପ୍ରମୁଖେଁ ଶ୍ରୀନବରୁ ଦିନ ଦାନୀ ॥

ସେବକ ସ୍ବାମି ସଖା ସିୟ ପୀକେ । ହିତ ନିରୁପାୟ ସବ ବିଧି ଭୁଲସୀକେ ॥୨॥

ଭବସିନ୍ଧୁକୁ ଯେ ବୋଲିତ ସଦୃଶ ବନ୍ଦଲ ସେ ଶୁଭବେଦ ।

ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନେ ରାମଙ୍କ ପ୍ରମୁଖ ସ୍ବପ୍ନେହେଁ ଯାହାକୁ ଖେଦ ॥୧୪ (୫)॥

ଭବ-ସାଗର ଯେ ନିର୍ମାଣ କରିଲେ ବନ୍ଦେ ବିଧିପଦ ରେଣୁ ।

ସାଧୁ-ସୁଧା ଶଶୀ ଖଲ ପ୍ରକଟିଲେ ଗରଳ ବାରୁଣୀ ଧେନୁ ॥୧୪ (୬)॥

ବ୍ରାହ୍ମଣ ବିବୁଧ ବୁଧ ବ୍ରହ୍ମ ପଦ ବନ୍ଦ କହେ ଯୋଡ଼ି ହସ୍ତ ।

ତୋଷ ହୋଇ ମୋର ମଞ୍ଜୁ ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ॥୧୪ (୭)॥

ପୁଣି ବନ୍ଦଲ ଶାରଦା ଅମର ସରିତା । ପୁଗଳ ସୁମନୋହର ପବନ ଚରିତା ॥

ସାନ ପାନ କଲେ ପାପ ଅପହରେ ଏକ । କହନ୍ତେ ହୁଣନ୍ତେ ଏକ ହରେ ଅବିବେକ ॥୧॥

ଗୁରୁ ପିତା ମାତା ସମ ମହେଶ ଭବାନୀ । ପ୍ରଣାମରୁ ଶ୍ରୀନବରୁ ଜାଣି ଦିନଦାନୀ ॥

ସେବକ ସ୍ବାମୀ ସଖା ଯେ ସୀତାପତିଙ୍କର । ସର୍ବଭାବେ ଭୁଲସୀର ସଦା ହିତକର ॥୨॥

କରିଅଛନ୍ତି, ପ୍ରଂ ସେହି ପୁନଃ ପାଦ-ପଦ୍ମ ବନ୍ଦନା କରୁଛୁ । ଉକ୍ତ ରାମାୟଣସଂସାର (ଶରଣାଶ୍ରୟ ସହୃଦ) ହୋଇଥିଲେ ହେଁ (“ଖର” ଅର୍ଥାତ୍ ‘କଠୋର’ର ବିପକ୍ଷତ) ସ୍ବକୋମଳ ଓ ସ୍ବଦର ଏବଂ ଦୁଃଖ ଶୁଦ୍ଧ ସହୃଦ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖ ରହୁତ (ଅର୍ଥାତ୍ ଦୋଷଗମ୍ଭୀର) ॥ ୧୪ (୫) ॥

ସଂସାର-ସମୁଦ୍ରକୁ ପାର ହେବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ବେଦସମୂହ ଲାହାଜ ପରି ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନିର୍ମଳ ଯଶ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କରି ସ୍ବପ୍ନରେ ହୁଏ ଯେଉଁ ବେଦମାନ ଶିଳ୍ପ ବା ଅବସନ୍ନ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି, ସେହି ସ୍ବର ବେଦକୁ ପ୍ରଂ ବନ୍ଦନା କରୁଛୁ ॥ ୧୪ (୬) ॥ ବୁଝା ଭବ-ସାଗର ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି । ସେହି ଭବ-ସାଗରରୁ ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ସନ୍ତରୁପୀ ଅମୃତ, ଚନ୍ଦ୍ର ମା ଓ ବାମଧେନୁ ବାହାରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ନ୍ୟ ଦିଗରେ ହୁଷ୍ଟମନ୍ତ୍ରଣ-ରୁପୀ ବିଷ ଓ ମନ୍ତ୍ର ଗାତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ॥ ୧୪ (୭) ॥ ଦୋହା —ଦେବତା, ବ୍ରାହ୍ମଣ,

ପଣ୍ଡିତ ଓ ବ୍ରହ୍ମ—ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନା କରି ହାତ ଯୋଡ଼ି କହନ୍ତି, “ଆପଣମାନେ ସମସ୍ତେ ମୋ ସ୍ବଦର ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତୁ ॥ ୧୪ (୭) ॥ ତୌପାଦ—ପୁଣି ପ୍ରଂ

କଳି ବିଲେକି ଜଗହତ ହରଣିବିଜା । ସାବର ମନ୍ଦଜାଲ ଜହ୍ନ ସିରିଜା ॥
 ଅନମିଳ ଆଖର ଅରଥ ନ ଜାମୁ । ପ୍ରବଟ ପ୍ରଭାତ ମନ୍ଦେସ ପ୍ରତାପୁ ॥୩॥
 ସୋ ଉମେସ ମୋହି ପର ଅନୁକୁଲ । କରୁଛି କଥା ମୁଦା ମୁଦ ମଙ୍ଗଲମୁଲ ॥
 ସୁମିର ସିବା ସିବ ପାଇ ପସାଉ । ବରନର୍ତ୍ତ ରାମଚରିତ ଚିତ ରୁଞ୍ଜ ॥୩॥
 ଭାନିତ ମୋର ସିବକୁପୀ ବସାଣ । ସସି ସମାଜ ମିଳି ମନହୁଁ ସୁରାଣ ॥
 ଜେ ଏହି କଥାହି ସନେହ ସମେତା । କହିହୁଛି ସୁନହୁଁ ସମୁଦି ସଚେତା ॥୫॥
 ହୋଇହୁଛି ରାମଚରନ ଅନୁରାଗୀ । କଳି ମଲ ରହିତ ସୁମଙ୍ଗଲଭାଗୀ ॥୬॥

କଳି ବିଲେକଣ ଯେଉଁ ଭସା ବୃଷକେରୁ । ଯୁକ୍ତିଲେ ଶାବର ମନ୍ଦ ବିଶହତ ହେରୁ ॥
 ଅମେଳାନ୍ତର ଅନର୍ଥ ଜପ ମାନ୍ଦେ ଆପେ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ମନ୍ଦେଶ ପ୍ରତାପେ ॥୩॥
 ସେ ଭସାନାୟକ ମୋ ଉପରେ ଅନୁକୁଳ । କହୁଲ କଥା ଆନନ୍ଦ ମଙ୍ଗଲର ମୁଲ ॥
 ସୁରାଣ ଶିବାଶିବକୁ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରସାଦେ । ବର୍ଣ୍ଣିଲ ରାମ ଚରିତ ହୃଦୟ ଆହ୍ଲାଦେ ॥୩॥
 ଶିବକୁପାରେ ଶୋଭିବ କବିତା ମୋହର । ଶଶିସମାଜେ ମିଳିବ ରୁଚି ବିଶବସ୍ୟ ॥
 ଯେଉଁ ଜନ ଏକଥାକୁ ସ୍ବେଦର ସହୃଦେ । କହୁବେ ଶୁଣିବେ କହୁ ବୁଝିବେ ସ୍ବଚେତେ ॥୫॥
 ହୋଇବେ ସେ ରଘୁପତି ଚରଣାନୁରାଗୀ । କଳି-କଲୁଷ-ରହିତ ସୁମଙ୍ଗଲ-ଭାଗୀ ॥୬॥

କେବା ସରସ୍ବତୀ ଓ ଦେବନାୟା ଗଙ୍ଗାକୁ ବନ୍ଦନା କରୁଛି । ଉଭୟେ ପବନ ଓ ମନୋହର
 ଚରଣ-ସମ୍ପନ୍ନା । ତୋଟିଏ (ଗଙ୍ଗା) ସ୍ନାନ ଓ ଜଳପାନ ଯୋଗେ ପାପ ହରଣ କରନ୍ତି ଓ
 ଅନ୍ୟ ଜଣକ (ସରସ୍ବତୀ) ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ-ଯଶକଥନ ଓ ଶ୍ରବଣରେ ଅଜ୍ଞାନ ନାଶ କରନ୍ତି ॥ ୧ ॥
 ମୋର ଗୁରୁ ଓ ମାତାପିତା, ଦାନବନ୍ଧୁ ଓ ନିତ୍ୟ-ଦାନଶୀଳ, ସୀତାପତି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 ସେବକ, ସ୍ବାମୀ ଓ ସଖା ଏବଂ 'ଭୁଲସୀ' ଦାସର ସବୁମନ୍ତେ ନିଷପଟ (ପ୍ରକୃତ, ବାସ୍ତବ)
 ହିତକାଞ୍ଚ ଶ୍ରୀମହେଶ ଓ ପାଦପାତ୍ର ମୁଁ ପ୍ରଣାମ କରୁଛି ॥ ୨ ॥ କଳିଯୁଗକୁ ଦେଖି
 ସେହି ଶିବ-ପାଦପାତ୍ର ଜଗତର ହିତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶାବର ମହାବଳୀ ଉଚନା କରୁଅଛନ୍ତି ।
 ସେହି ସବୁ ମନ୍ଦର ଅନ୍ଧରଗୁଡ଼ିକ ଅମେଳ । ମନ୍ଦଗୁଡ଼ିକର କୌଣସି ଠିକ୍ ଅର୍ଥ ବା ଜପ
 ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ତଥାପି ଶିବଙ୍କ ପ୍ରତାପରେ ଉକ୍ତ ମନ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରସବ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ॥ ୩ ॥
 ସେହି ଭସାପତି ଶିବ ମୋ ଉପରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ (ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ) ଏହି କଥାକୁ ଆନନ୍ଦ ଓ
 ମଙ୍ଗଲର ମୁଲ କାରଣ (ପ୍ରସବକ) କରିବେ । ଏହିପରି ଶିବ ଓ ପାଦପାତ୍ର ଉଭୟଙ୍କୁ
 ସୁରାଣପୁଷ୍ପକ ତାଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଲାଭ କରି ଉଷାହସର୍ତ୍ତ ହୃଦୟରେ ମୁଁ ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରୁଛି ॥ ୪ ॥ ତାରାଗଣ ଓ 'ଚନ୍ଦ୍ର' ସହୃଦ ରାବି, ସୁଶୋଭିତ ହେଲେ ପରି ଶ୍ରୀ ଶିବଙ୍କ
 କୃପାରୁ ମୋ କବିତା ସୁଶୋଭିତ ହେବ । ଯେଉଁମାନେ ଏହି କଥାକୁ ପ୍ରେମ ସହୃଦ
 ଏବଂ ସାବଧାନ ହୋଇ କହୁବେ ବା ଶୁଣିବେ, ସେମାନେ କଳିଯୁଗର ସମସ୍ତ ପାପରୁ
 ବିମୁକ୍ତ ହେବେ ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧର କଲ୍ୟାଣର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପାଦ-ପଦ୍ମପ୍ରେମୀ

ସପନେ ହୁଁ ସାତେ ହୁଁ ମୋହିପର ଜୌଁ ହରଗୌର ପସାଉ ।

ତୌ ପୁର ହୋଇ ଜୋ କହେଉଁ 'ସବଗ୍ରସା ଭନତି ପ୍ରଭାତ' ॥୧୫॥
ବନ୍ଦଇଁ ଅର୍ପୁ ଧସୁଣ ଅତି ପାର୍ଥୁନ । ସରକୁ ସରି କଳକଳୁଷ ନସାର୍ଥୁନ ॥
ପ୍ରନର୍ପୁ ଉଁ ପୁରନର ନାରି ବହୋଷ । ମମତା ଜିହ୍ୱପର ପ୍ରଭୁହ ନ ଥୋଷ ॥୧॥
ସିପୁନିନ୍ଦକ ଅଦ ଓଦ ନସାଏ । ଲେକ ବିସୋକ ବନାଇ ବସାଏ ॥
ବନ୍ଦଇଁ କୌସଲ୍ୟା ଦିସି ପ୍ରାଚୀ । କାରତି ଜାୟୁ ସକଳ ଜଗ ମାଚୀ ॥୨॥
ପ୍ରଗଟେଇ ଜହଁ ରତ୍ନପତି ସସି ରୁର । ବିସ୍ତ୍ର ସୁଖଦ ଖଲ କମଳ 'ଭୁସାରୁ ॥
ଦସରଥ ରଞ୍ଜ ସହିତ ସବ ରାମ । ସୁକୃତ ସୁମଙ୍ଗଲ ମୁରତି ମାମ ॥୩॥
କରଇଁ ପ୍ରନାମ କରମ ମନ ବାମ । କରହୁ କୃପା ସୁତସେବକ ଜାମ ॥
ଜିହ୍ୱାବିରଚିବତ ଭୟେଉଁବିଧାତା । ମହିମା ଅବଧୁ ରାମ ପିତୁ ମାତା ॥୪॥

ସତ୍ୟ ସ୍ୱପନରେ ଯେବେ ମୋ ଉପରେ ଉମା ହର କୃପା ଅବ ।

ତେବେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର କହୁଛୁ ମୁଁ ଯାହା ପ୍ରଭବ ସତ୍ୟ ହୋଇବ ॥୧୫॥

ବନ୍ଦଇଁ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁଷ୍ପ ପରମ ପାବନା । ସରସୁ ସରିତ କଳ-କଳୁଷ-ନାଶିନୀ ॥
ପ୍ରଣମଇ ପୁର-ନର-ନାଶକ୍ତୁ ଆବର । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମମତା ଅତି ଯାହାଙ୍କ ଉପର ॥୧॥
ସୀତା ନନ୍ଦୁକର ପାପ ସକଳ ହରିଣ । ପରଲୋକେ ବାସ ଦେଲେ ବିଶୋକ କରଣ ॥
ବନ୍ଦଇଁ କଉଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ ପ୍ରାଚୀ ଦିଶି ମଣି । ବିସ୍ତ୍ରୁତ ଲାଞ୍ଜି ଯାହାଙ୍କ ସମସ୍ତ ଧରଣୀ ॥୨॥
ପ୍ରକଟିଲେ ଯହିଁ ରୁଚୁ ଶଣି ରଘୁଙ୍କର । ବିଶ୍ୱ ସୁଖ-ଦାତା ଖଲ-କମଳ ଶିଶିର ॥
ଦଶରଥ ନୃପସହ ଅନ୍ୟ ସବୁ ରାଣୀ । ସୁକୃତ ମଙ୍ଗଳମୟ ଦିବ୍ୟ ମୁର୍ତ୍ତି ଜାଣି ॥୩॥
ମନ କର୍ମ ବଚନରେ ନମେ ଯୋଡ଼ିକର । କରନ୍ତୁ କରୁଣା ଜାଣି ସ୍ୱତ ଅନୁଚର ॥
ଯାହାଙ୍କୁ ରଚିଣ ବଡ଼ ହୋଇଛୁ ବିଧାତା । ମହିମାର ସୀମା ଯେହୁ ରାମ ପିତା ମାତା ॥୪॥

ହେବେ ॥ ୫-୭ ॥ କୋହା'—ଯଦି ଶିବ ପାଦପାଦର ସ୍ପର୍ଶରେ ବା ସତ୍ୟରେ ମୋ ପ୍ରତି
ଅନୁଗ୍ରହ ଥାଏ, ତାହାହେଲେ ଏହି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରର ଯେଉଁ ପ୍ରଭବ ବିଷୟ ମୁଁ କହୁଛି,
ତାହା ସବୁ ସତ୍ୟ ହେଉ ॥ ୧୫ ॥ ତୌପାଉ'—ଅତି ପବନ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁଷ୍ପ ଓ
କଳପ୍ରଗର ପାପରାଶିର ବିନାଶକାରଣୀ 'ଶ୍ରୀ ସରସୁ ନଦୀକୁ ମୁଁ ବନ୍ଦନା କରୁଛି । ପୁଣି
ଯେଉଁ ନରନାରୀଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମମତା ଅଳ୍ପ ନୁହେଁ (ଅର୍ଥାତ୍ ବେଶି),
ଅଯୋଧ୍ୟାପୁଷ୍ପର ସେହି ନରନାରୀଙ୍କୁ ବନ୍ଦନା କରୁଅଛି ॥ ୧ ॥ ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କ
ଅଯୋଧ୍ୟାପୁଷ୍ପ-ନିବାସୀ (ଧୋବା ଓ ତାହାର ସମର୍ଥକ) ସୀତା-ନନ୍ଦୁକ ନରନାରୀଗଣଙ୍କ
ପାପରାଶି ନାଶ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଶୋକମୁକ୍ତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର
ଲୋକ (ବୈକୁଣ୍ଠଧାମ)ରେ ବାସ ଦେଲେ । ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କରେ ଯାହାଙ୍କର ଲାଞ୍ଜି
ପରିବ୍ୟାପ୍ତ, ସେହି କୌଶଲ୍ୟା ରୂପିଣୀ ସୁବିଦ୍ୟାଙ୍କୁ ମୁଁ ବନ୍ଦନା କରୁଅଛି ॥ ୨ ॥
ସେହି କୌଶଲ୍ୟା ରୂପିଣୀ 'ସୁବିଦ୍ୟା'ରେ ସମସ୍ତ ବିଶ୍ୱର 'ସୁଖଦାତା ଓ 'ହୃଷ୍ଟରୂପୀ

ବନ୍ଦୁ ଥିବୁ ଧୂଆଁଲ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରେମ ଜେହି ସୁମପଦ ।

ବିଚାରକ ଧ୍ୟାନଦୟାଲ ପ୍ରିୟ ଚନ୍ଦ୍ର ତୁମ ଲବ ପରିହରେଇ ॥୧୬॥

ପ୍ରମଥୁ ଥି ପରିଜନ ସହିତ ବିଦେହ । ଜାହି ସୁମପଦ ଗୁଡ଼ ମନେହୃ ॥

ଜୋଗ ଶ୍ରେଣୀମନ୍ତୁ ରାଶେଇ ଗୋଝ । ସୁମ ବିଲେକତ ପ୍ରଗଟେଇ ମୋହି ॥୧୭॥

ପ୍ରମଥୁ ଥି ପ୍ରଥମ ଭରତ କେ ଚରନ । ଜାୟୁ ନେମ ଗୁଡ଼ ଜାଇ ନ ବରନା ॥

ସୁମଚରନ ପଙ୍କଜ ମନ ଜାୟୁ । ଭୁବୁଧ ମଧୁପ ଲବ ତଳ ନ ପାୟୁ ॥୧୮॥

ବନ୍ଦୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ପଦ ଜଳଜାତା । ସୀତଲ ସୁଭଗ ଭଗତ ସୁଖଦାତା ॥

ରଘୁପତି କାର୍ତ୍ତିକ ବିମଳ ପତାକା । ଦଣ୍ଡସମାନ ଭୟେଇ ଜପ ଜାନା ॥୧୯॥

ବନ୍ଦେ ଅବଧୂଷଣ ଯେ ସଦା କରିଲେ, ସୁମପଦେ ସତ୍ୟ ସେହ ।

ଧ୍ୟାନ ଦୟାଳୁଙ୍କ ବିଦ୍ୟାଗଣେ ତେଜିଲେ କୃଷ୍ଣପ୍ରାୟେ ପ୍ରିୟ ଦେହ ॥୨୦॥

ପ୍ରଣାମଲ ପରିଜନ ସହଚ ବିଦେହ । ସୁମ ଚରଣେ ଯାହାଙ୍କ ଅଳ୍ପ ଗୁଡ଼ ସେହ ॥

ଯୋଗ ଶ୍ରେଣୀମନ୍ତେ ଗୁପ୍ତ କରି ରଖିଥିଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ବିଲେକି ତାହା ପ୍ରଗଟ କରିଲେ ॥୨୧॥

ପ୍ରଥମେ ଭରତଙ୍କର ଚରଣ ବଦଲ । ଯାହାଙ୍କ ନିୟମ ବୃତ୍ତ ବଞ୍ଚି ନ ହୁଅଇ ॥

ସୁମ ଚରଣ ପଙ୍କଜ ଯାହାଙ୍କର ମନ । ନ ତେଜଇ ପାଶ ଲୁଚୁ ମଧୁପ ସେସନ ॥୨୨॥

ବନ୍ଦଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ସତ୍ତ୍ୱବୁଦ୍ଧପଦ । ଶୀତଲ କୋମଳ ଭକ୍ତ-ସହନ-ସୁଖଦ ॥

ରଘୁପତି କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁଭ ପତାକା ସଦୃଶ । ଦଣ୍ଡସମାନ ହୋଇଛୁ ଯାହାଙ୍କ ସୁଯଶ ॥୨୩॥

ପଦସମୁଦ୍ଧର ଦୁଷାର ସମାନ ବିନାଶ-କାରୀ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ରୂପକ ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ରମା,

ଉଦିତ ହୋଇଥିଲେ । ସମସ୍ତ ରାଶୀଙ୍କ ସହ ରାଜା ଦର୍ଶନଥୁ ପୁଣ୍ୟ ଓ ପୁଣର

କର୍ମାଣର ପ୍ରତିମୁଖି ମାତ୍ର ପୂର୍ବେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ପ୍ରଣାମ କରୁଅଛୁ ।

ତାଙ୍କ ପ୍ରସର ସେବକ ଜାଣି ସେମାନେ ମୋତେ ଦୟା କରନ୍ତୁ । ତାଙ୍କୁ

ରଚନା କରି ବୁଝା ବଡ଼ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମାତା ଓ ପିତା ହୋଇଥିବା

ହେତୁ ସେମାନେ ମହୁମାର ଶେଷ ସୀମା ॥ ୩-୪ ॥ ସୋରଠା:—ଯାହାଙ୍କର

ଶ୍ରୀରାମ-ପାଦ-ପଦ୍ମରେ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମ ଅଳ୍ପ ଏବଂ ଧ୍ୟାନଦୟାଳୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବିଲେକ ମାତ୍ରେ

ସେହି ପିତା ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଶରଣକୁ ସାମାନ୍ୟ କୃଷ୍ଣ ପରି ଜ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ, ଅଯୋଧ୍ୟାର

ରାଜା ସେହ ଦର୍ଶନଥୁ ପୂର୍ବେ ବନ୍ଦନା କରୁଅଛୁ ॥ ୧୬ ॥ ଗୌପାତ୍ର:—ସପରିବାର

ରାଜା ଜନକଙ୍କୁ ପୂର୍ବ ପ୍ରଣାମ କରୁଛୁ । ଜନକଙ୍କର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପାଦ-ପଦ୍ମରେ ଗୁଡ଼ପ୍ରେମ

ଅଳ୍ପ । ଉକ୍ତ ପ୍ରେମକୁ ସେ ଯୋଗ ଓ ଭୋଗରେ ଗୁପ୍ତ ରଖିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ

ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ତାହାର ପରିପ୍ରକାଶ ହୋଇଗଲା ॥ ୧୭ ॥ ରାଜମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ

ସକ୍ଷପ୍ରଥମେ ପୂର୍ବ ଶ୍ରୀ ଭରତଙ୍କ ପାଦ-ପଦ୍ମକୁ ପ୍ରଣାମ କରୁଛୁ । ସେ ଭରତଙ୍କ ନିୟମ ଓ

ବୃତ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ । ତାଙ୍କ ମନ ଭ୍ରମର ପରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପାଦ-ପଦ୍ମର ମଧୁପ୍ରସାଦ ସଦା

ଲୀଳାସିତ ଏବଂ କେବେ ହେଲେ ଉକ୍ତ ପାଦ-ପଦ୍ମର ସାମାନ୍ୟ ଛୁତେ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥

ସେଷ ସହସ୍ରସୀସ ଜଗକାରନ । ଜେ ଅବତରେଉ ଭୂମିଭୟ ଟାରନ ॥
 ସଦା ସୋ ସାନୁକୁଲ ରବି ମୋକ୍ଷର । କୃପାସିନ୍ଧୁ ସୌମିନ୍ଦ୍ର ଗୁନାକର ॥୩॥
 ରଘୁସୁଦନ ପଦକମଳ ନମାମି । ସୁର ସୁଧୀଲ ଭରତ ଅନୁଗାମୀ ॥
 ମହାବୀର ବିନର୍ତ୍ତୁ ଉଁ ହନୁମାନା । ରାମ ଜାସୁ ଜସ ଆସୁ ବଖାନା ॥୩॥
 ପ୍ରନର୍ତ୍ତୁ ଉଁ ପବନକୁମାର ଖଲ ବନପାବକ ଜ୍ଞାନଦନ ।

ଜାସୁ ହୃଦୟ ଆଗାର ବସନ୍ତ ରାମ ସର ରୂପଧର ॥୧୭॥

କପିପତି ଶୁଭ ନିସାତର ରାଜା । ଅଙ୍ଗଦାଦି ଜେ ଶାସ ସମାଜା ॥
 ବନ୍ଦି ସବକେ ଚରନ ସୁଦାୟେ । ଅଧମ ସମ୍ଭାର ରାମ ଜନ୍ମ ପାୟେ ॥୧॥
 ରଘୁପତି ଚରନ ଭୋସକ ଜେତେ । ଖଗ ମୁଗ ସୁରନର ଅସୁର ସମେତେ ॥
 ବନ୍ଦି ପଦ ସରୋଜ ସବକେରେ । ଜେ ବିନୁ କାମ ରାମ କେ ତେରେ ॥୨॥

ସହସ୍ର-ଫଣ ଯେ ଶେଷ ଜଞ୍ଜଳ କାରଣ । ଅବତରଲେ ଅବନ ଭୟ ନିବାରଣ ॥
 ସଦା ସେ ରହନ୍ତୁ ଅନୁକୁଲ ମୋ ଭୟର । କରୁଣା ସିନ୍ଧୁ ସୌମିନ୍ଦ୍ର ସଦ୍‌ଗୁଣ ଆକର ॥୪॥
 ଶତ୍ରୁ-ସଂହନକ ପଦ-କମଳେ ନମାମି । ଶୁର ସୁଖୀଲ ଭରତଙ୍କର ଅନୁଗାମୀ ॥
 ମହାବୀର ହନୁମାନେ କରୁଛୁ ବିନତି । ସ୍ଵୟଂ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯାର ଖଣି ବଞ୍ଚିଛନ୍ତି ॥୫॥
 ବରେ ଜ୍ଞାନ-ରାଜ ପବନ ନନ୍ଦନ ଖଲ-ବନ-ହୃତାଶନ ।

ବସନ୍ତ ଶ୍ରୀରାମ ଯା ହୃଦ ସଦନ ଧରି ବାଣ ଶ୍ରୀରାମ ॥୧୭॥

କପୀରା ରକ୍ଷପତି ନିଶାତର ରାଜା । ଅଙ୍ଗଦ ଆଦି ଯେ ରକ୍ଷ ମର୍କଟ-ସମାଜ ॥
 ସମସ୍ତଙ୍କ ସ୍ତବରଣ ବନ୍ଦନ ମୁଁ କରେ । ଯେ କଲେ ରାମକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଅଧମଦେହରେ ॥୧॥
 ରଘୁପତିଙ୍କ ଚରଣ-ଭୋସକ ଯେତେ । ପଶ୍ଚିମସୀ ସୁରନର ଅସୁର ସମେତେ ॥
 ବନ୍ଦନ କରେ ସରୋଜ ପଦ ସମସ୍ତଙ୍କ । ନିଷ୍କାରଣ କିଙ୍କର ଯେ ଅଟନ୍ତି ରାମଙ୍କ ॥୨॥

ଶୀତଳ, ସୁନ୍ଦର ଓ ଭକ୍ତଗଣଙ୍କ ସୁଖଦାନକାରୀ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପାଦ-ପଦ୍ମକୁ ମୁଁ ପ୍ରଣାମ କରୁଛି । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଖଣିରୂପୀ ବିମଳ ପତାକାରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଯଶ ଦଣ୍ଡସଦୃଶ ହୋଇ ଉକ୍ତ ପତାକାକୁ ଉପରେ ଉଡ଼ାଇଥିଲୁ ॥ ୩ ॥ ଯେ ଶେଷ ରୂପରେ ଜଗତ ନିମନ୍ତେ ସହସ୍ରମସ୍ତକ ଧାରଣ କରନ୍ତି, ଯୁଦ୍ଧସାର ଭୟ ଦୂର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯେ ସୂର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ, ତୁଣ୍ଡରାଶିର ଖଣି, କୃପାସିନ୍ଧୁ, ହୃଦୟାନନ୍ଦନ ସେହି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମୋ ପ୍ରତି ସଦା ପ୍ରସନ୍ନ ରହନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ବଡ଼ ବୀର, ସୁଖୀଲ ଓ ଭରତଙ୍କର ଅନୁଗାମୀ ଶ୍ରୀ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କ ପାଦ-ପଦ୍ମରେ ମୁଁ ପ୍ରଣାମ କରୁଛି । ଯାହାଙ୍କ ଯଶ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ସ୍ଵୟଂ ଅପଣା ଶ୍ରୀମୁଖରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ, ସେହି ମହାବୀର ହନୁମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ବିନତି କରୁଅଛି ॥ ୫ ॥ ସୋରଠା—ପବନ କୁମାର ଶ୍ରୀ ହନୁମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ପ୍ରଣାମ କରୁଛି । ହସ୍ତରୂପୀ ବନକୁ ଭୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେ ଅର୍ଘ୍ୟ ସ୍ଵରୂପ । ଜ୍ଞାନର ଘନମୂର୍ତ୍ତି ସେ, ତାଙ୍କ ହୃଦୟଭବନରେ ଧନୁବାଣ ଧରି ଶ୍ରୀରାମ ସଦା ନିବାସ କରନ୍ତି ॥ ୧୭ ॥

ସୁକ ସନକାଦି ଭଗତ ମୁନି ନାରଦ । ଜେ ମୁନିବର ବିଜ୍ଞାନବିଧାରଦ ॥
 ପ୍ରନତ୍ପୁଞ୍ଜି ସବନ୍ଧୁ ଧରନ୍ତି ଧର ସୀସା । କରନ୍ତୁ କୃପା ଜନ ଜାନ୍ତି ମୁନୀସା ॥୩॥
 ଜନକସୁତା ଜଗ ଜନନୀ ଜାନକୀ । ଅତିସୟ ପ୍ରିୟ କରୁନାନ୍ତିଧାନ ଗା ॥
 ତାଙ୍କେ ଜୁଗ ପଦ କମଳ ମନାତ୍ମୁଞ୍ଜି । ଜାୟ କୃପା ନରମଲ ମତି ପାତ୍ମୁଞ୍ଜି ॥୪॥
 ପୁଣି ମନ ବଚନ କର୍ମ ରଘୁନାୟକ । ଚରନ କମଳ ବନ୍ଦିତ୍ ସବ ଲୟକ ॥
 ରାଜବନୟନ ଧରେ ଧରୁ ସାୟକ । ଭଗତ ବିପତି ଭଞ୍ଜନ ସୁଖଦାୟକ ॥୫॥

ଗିରୀ ଅରଥ ଜଲ ଗତି ସମ କହିଅତି ଭିନ୍ନ ନ ଭିନ୍ନ ।

ବନ୍ଦିତ୍ ସୀତା ରାମ ପଦ ଜିହ୍ଵାସି ପରମ ପ୍ରିୟ ଶିଳ୍ପ ॥୧୮॥

ଶୁକ ସନକାଦି ଭକ୍ତ ନାରଦ ଆବର । ବିଜ୍ଞାନ-ବିଶାରଦ ଯେ ରଞ୍ଜି ମୁନିବର ॥
 ନମେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଧର ଧରଣୀରେ ଶିର । ସେବକ ଜାଣି କରୁଣା କର ମୁନି ଧୀର ॥୩॥
 ଜଗତ ମାତା ଜାନକୀ ଜନକ-ନନ୍ଦନୀ । କରୁଣାକ୍ଷୟଙ୍କ ଅତି ପ୍ରିୟ ପ୍ରଣୟିନୀ ॥
 ବିନୟେ ତାହାଙ୍କ ଶ୍ଵରୁ ଚରଣ-କମଳ । ଯାହାଙ୍କ କୃପାରୁ ପାରି ମତି ସୁନର୍ମଳ ॥୪॥
 ପୁଣି ମନ କର୍ମ ବାଚ୍ୟ ଶ୍ରୀରଘୁପତିଙ୍କ । ବନ୍ଦଇ ସବ ସୁଯୋଗ୍ୟ ପଦ-ପୁଣ୍ୟକ ॥
 ରାମବ-ନୟନ ଧୃତି କୋଦଣ୍ଡ ଶାୟକ । ଭକ୍ତ-ବିପତ୍ତି-ଭଞ୍ଜନ ସୁଖ-ପ୍ରଦାୟକ ॥୫॥
 ସଲିଳ ଲହରୀ ଶବ ଅର୍ଥପର କହୁବାକୁ ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନ ।
 ବନ୍ଦେ ସୀତାରାମ-ପଦ, ପ୍ରିୟତମ ଅଟନ୍ତି ଯାହାକୁ ସାନ ॥୧୮॥

ବାନରପଣଙ୍କ ରାଜା ସୁଗ୍ରୀବ, ଭରୁକରାଜ ଜାମ୍ବବୀନ୍, ରାକ୍ଷସରାଜ ବିଶ୍ଵକ୍ଷଣ ଏବଂ
 ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯେତେ ବାନରସମାଜ ଅଛନ୍ତି, ସମସ୍ତଙ୍କ ସ୍ଵନ୍ଦର ଚରଣ ମୁଁ ବନ୍ଦନା
 କରୁଅଛି । କାରଣ, ସେମାନେ ଅଧମ (ପଶୁ ଓ ରାକ୍ଷସ ଆଦି) ଶରୀରରେ ମଧ୍ୟ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପାଇ ପାରୁଅଛନ୍ତି ॥୧॥ ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ, ଅସୁର ସମେତ
 ଯେତେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣର ଉପାସକ ଅଛନ୍ତି, ମୁଁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଦ-ପଦ୍ମ ବନ୍ଦନା କରୁଛି ।
 ସେମାନେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମ ସେବକ ॥ ୨ ॥ ଶୁକଦେବ, ସନକାଦି, ନାରଦ-
 ମୁନି ଆଦି ଯେତେ ଭକ୍ତ ଓ ପରମଜ୍ଞାନୀ ମୁନିଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଛନ୍ତି, ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ
 ପୃଥିବୀରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ମୁଁ ପ୍ରଣାମ କରୁଅଛି । ହେ ମୁନୀଶ୍ଵରବୃନ୍ଦ ! ଆପଣମାନେ
 ସମସ୍ତେ ମୋତେ ଆପଣଙ୍କ ଦାସ ବୋଲି ବରୁଣ କରୁ କରନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ରାଜା ଜନକଙ୍କ
 କନ୍ୟା, ଜଗତର ମାତା ଓ କରୁଣାକ୍ଷୟୀ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରିୟତମା ଶ୍ରୀ ଜାନକୀଙ୍କ
 ପାଦ-ପଦ୍ମ ଦ୍ଵୟରେ ବନ୍ଦନ ଜଣାଉଛି । ତାଙ୍କର କୃପାବଳରେ ମୁଁ ନିର୍ମଳ ଭୁକ୍ତି
 ପାଇବି ॥ ୪ ॥ ପୁଣି ମୁଁ ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ କମଳନୟନ, ଧନୁଶରଧାରୀ
 ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ବିପତ୍ତିବିନାଶକ ଓ ସୁଖଦାୟକ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସର୍ବସମର୍ପ ଚରଣ-
 କମଳକୁ ବନ୍ଦନା କରୁଅଛି ॥ ୫ ॥ କୋହା —ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁଦର୍ମୀ ବାଣୀ ଓ ତାହାର
 ଅର୍ଥ ଏବଂ ଜଳ ଓ ଜଳର ଲହରୀ ଭୂଲ୍ୟ କଥାରେ କହୁବାକୁ ଭିନ୍ନ, ମାତ୍ର ବାସ୍ତବରେ

ବନ୍ଧୁ ନାମ ରାମ ରଘୁବର କୋ । ହେତୁ କୃପାନ୍ତୁ ଶୁଭ ହୁମକରକୋ ॥ ୧ ॥
 ବିଧି ହରି ହରମୟ ବେଦ ପ୍ରାଣସୋ । ଅଗୁନ ଅନୁପମ ଗୁନଧ୍ୟାନ ସୋ ॥ ୧ ॥
 ମହାମନ୍ତ ଜୋଇ ଜପତ ମହେସୁ । କାର୍ଯ୍ୟ ମୁକୁତି ହେତୁ ଉପଦେସୁ ॥
 ମହମା ଜାୟ ଜାନ ଗନରାଜ । ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷତ ନାମ ପ୍ରଭାଉ ॥ ୨ ॥
 ଜାନ ଆଦିକବି ନାମ ପ୍ରଭାପୁ । ଭୟଭୟ ସୁଦ୍ଧ କରି ଭଲଟା ଜାପୁ ॥
 ସହସ୍ର ନାମ ସମ ସୁନି ସିବ କାମା । ଜପତି ସଦା ପିୟ ସଙ୍ଗ ଭବାମା ॥ ୩ ॥
 ହରଷେ ହେତୁ ହେରି ହର ସା କୋ । କିୟ ଭୁଷନ ତିୟ ଭୁଷନ ଗା କୋ ॥
 ନାମ ପ୍ରଭାଉ ଜାନ ସିବ ମାକୋ । କାଲକୁଟ ପଲ୍ଲୀ ଘାନ୍ତ ଅମୀକୋ ॥ ୪ ॥

ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀରାମ ନାମ ରଘୁବରଙ୍କର । ହେତୁ ସେ କୃପାନ୍ତୁ ଶୁଭ ହୁମକରକର ॥
 ବିଧି ହରି ହରମୟ ବେଦ ପ୍ରାଣସମ । ଅଗୁଣ ଗୁଣ ଧ୍ୟାନ ପ୍ରଣି ଅନୁପମ ॥ ୧ ॥
 ସେହି ମହାମନ୍ତ ସଦା ଜପନ୍ତି ମହେଶ । କାର୍ଯ୍ୟ ମୁକ୍ତି ହେତୁ କରନ୍ତି ଏ ଉପଦେଶ ॥
 ମହମା ଯାହାର ଗଣ-ନାୟକ ଜାଣନ୍ତି । ନାମ ପ୍ରତାପେ ପ୍ରଥମେ ପୁରୁଷତ ହୁଅନ୍ତି ॥ ୨ ॥
 ଜାଣିଛନ୍ତି ଆଦିକବି ନାମ ପରାକମ । ଓଲଟା ଜପିଣ ସିଦ୍ଧି ଲଭିଲେ ପରମ ॥
 ସହସ୍ର ନାମ ସମାଜ ଶୁଣି ଶିବକାର୍ଯ୍ୟ । ଜପି ସାମୀ ସଙ୍ଗେ କଲେ ଭେଜନ ଶବ୍ଦାର୍ଥ ॥ ୩ ॥
 ହୃଦୟକ ଦେଖି ହରହରଷ ହୋଇଲେ । ନାଶ-ଭୁଷଣ ନାଶକୁ ଭୁଷଣ କରିଲେ ॥
 ନାମ ପ୍ରଭାବ ଜାଣନ୍ତି ଭଲ ରୂପେ ଭଣ । ଅମୃତ ଫଳ ବିହୀନ କାଳକୁଟ ବିଷ ॥ ୪ ॥

ଅଭିନୁ (ଏକ), ଘନ ହୁଣୀ ଯାହାଙ୍କର ପରମପ୍ରିୟ, ସେହି ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟଙ୍କର ଚରଣ ପ୍ର
 ବନ୍ଧନା କରୁଅଛୁ ॥ ୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ନାମ ‘ରାମ’କୁ ପ୍ରବନ୍ଧନା
 କରୁଅଛୁ । ସେହି ନାମ କୃପାନ୍ତୁ (ଅଗ୍ନି), ଶୁଭ (ସୁର୍ଯ୍ୟ) ଓ ହୁମକର (ଚନ୍ଦ୍ରମା)ର ହେତୁ
 ଅର୍ଥାର୍ଥ ‘ର’, ‘ଆ’ ଓ ‘ମ’ ରୂପରେ-ମୂଳଗଣ । ସେହି ‘ରାମ’ ନାମ ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ
 ଶିବରୂପ । ତାହା ବେଦସମୂହର ପ୍ରାଣ, ନିର୍ଗୁଣ, ଉପମାରହତ ଓ ଗୁଣସମୂହର
 ଭଗ୍ନୀର ॥ ୧ ॥ ସେହି ‘ରାମ’ ନାମ ମହାମନ୍ତ । ସ୍ୱୟଂ ମହେଶ ଉକ୍ତ ମହାମନ୍ତ ଜପନ୍ତି
 ଏବଂ ଏହାହିଁ ମୁକ୍ତିର କାରଣ ବୋଲି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି । ଏହି ମହାମନ୍ତର
 ମହମା ଗଣେଶ ଜାଣନ୍ତି । ଏହି ‘ରାମ’ ନାମର ପ୍ରଭାବକୁ ଗଣେଶ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ପୁରୁଷତ
 ହୁଅନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଆଦିକବି ବାଲ୍ମୀକି ‘ରାମ’ ନାମର ପ୍ରଭାବକୁ ଜାଣନ୍ତି । ଓଲଟା ନାମ
 ମାତ୍ର (ମରା, ମରା) ଜପି ମଧ୍ୟ ସେ ପଡ଼ନ୍ତି ହୋଇଗଲେ । “ଏକମାତ୍ର ରାମନାମ ସହସ୍ର
 ନାମ ସଙ୍ଗେ ସମାନ” — ଶିବଙ୍କର ଏହି ବଚନ ଶୁଣି ସ୍ୱୟଂ ପାବତୀ ସର୍ବଦା ନିଜ ପିତାଙ୍କ
 ସହ ରାମନାମ ଜପ କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି । [‘ମାନସ’ର ମୂଳପାଠରେ କେଉଁଠି କେଉଁଠି
 ‘ଜପତିସଦା’ର ସ୍ଥାନରେ ‘ଜପି କେଉଁ’ ପାଠାନ୍ତର ମିଳେ ଏହାର ଅର୍ଥ “ପାବତୀ
 ଶିବଙ୍କ ସହ ‘ରାମ’ ନାମ ଜପି ଭେଜନ କଲେ ।”] ॥ ୩ ॥ ନାମପ୍ରତି ପାବତୀଙ୍କ
 ହୃଦୟରେ ଏପରି ସ୍ୱାଦ ଦେଖି ଶିବ ଆନନ୍ଦରେ ଗର୍ଭଦତ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ସେ

ବରଷା ଶିତୁ ରଘୁପତି ଭଗତି ଭୁଲସୀ ସାଲ ସୁଦାସ ।

ରାମ ନାମ ବର ବରନ ଜୁଗ ସାବନ ଭାବକ ମାସ ॥୧୯॥

ଆଖର ମଧୁର ମନୋହର ଦୋଉ । ବରନ ବିଲେଚନ ଜନ ଜୟ ଜୋଉ ॥
ସୁମିରତ ସୁଲଭ ସୁଖଦ ସବ କାହୁ । ଲେକ ଲହୁ ପରଲେକ ନିବାହୁ ॥୧॥
କହତ ସୁନତ ସୁମିରତ ସୁଠିମାକେ । ରାମ ଲକ୍ଷନ ସମ ପ୍ରିୟ ଭୁଲସୀକେ ॥
ବରନତ ବରନ ପ୍ରୀତି ବିଲଗାଆ । ବ୍ରହ୍ମ ଲାବ- ସମ ସହଜ ସଂସାଆ ॥୨॥
ନର ନାରାୟନ ସରସ ସୁଭ୍ରାତା । ଜଗପାଳକ ବିସେଷି ଜନସାତା ॥
ଭଗତି ସୁଖଅ କଲ କରନବିଭୂଷନ । ଜଗ ହିତ ହେତୁ ବିମଲ ବିଧୁ ପୁଷନ ॥୩॥

ବର୍ଷା ରଘୁ ସମ ରଘୁପତି ଭକ୍ତି ଭୁଲସୀ ଧାନ୍ୟ ସୁଦାସ ।

ରାମ ନାମ ବେନ ବର୍ଣ୍ଣ ମନୋରମ ଶ୍ରାବଣ ଭାବକ ମାସ ॥୧୯॥

ମଧୁର ସୁମନୋହର ଭଭସୁ ଅକ୍ଷର । ବର୍ଣ୍ଣ ବିଲେଚନ ପ୍ରାଣ ଭକ୍ତିବୃନ୍ଦକର ॥
ସୁମରନ୍ତେ ସମସ୍ତକୁ ସୁଲଭ ସୁଖଦ । ଇହଲୋକେ ଲଭ ପରଲୋକେ ମୋକ୍ଷପ୍ରଦ ॥୧॥
ଶ୍ରାବଣ କଥନ ପୁଣି ମନେ ଭବମ । ଭୁଲସୀକୁ ପ୍ରିୟ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମ ॥
ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତେ ଭନ ଲବର ବର୍ଣ୍ଣକର ପ୍ରୀତି । ବ୍ରହ୍ମାବ ସମ ସତଃ ସାଗ୍ରବିକ ସ୍ଥିତି ॥୨॥
ନରନାରାୟଣ ରୁଲ୍ୟ ଅଟନ୍ତି ସୁଭ୍ରାତା । ବିଶ୍ୱପାଳକ ବିଶେଷ ଭକ୍ତଜନ-ହୀତା ॥
ଭକ୍ତି-ସୁବାଳାର କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ ସୁନ୍ଦର । ଜଗତ ହିତେ ବିମଲ ବିଦି-ସୁଧାକର ॥୩॥

ସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭୂଷଣରୂପିଣୀ (ପଦବତୀସିରୋମଣି) ପାବତୀକୁ ତାଙ୍କ ଭୂଷଣ କରି ପକାଇଲେ । (ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କୁ ଆପଣାର ଅଙ୍ଗରେ ଧାରଣ କରି ଅର୍ଚ୍ଚାଜିନୀ କଣିନେଲେ ।) ଶିବ ମହାପ୍ରଭୁ ନାମର ପ୍ରଭବକୁ ଭଲ ରୂପେ ଜାଣନ୍ତି । ତାହାର ପ୍ରଭବରେ କାଳକୃତ ବିଷ ତାହାକୁ ଅମୃତ ଫଳ ଦେଇଥିଲା ॥୩॥ ତୋହା :-
ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଭକ୍ତି ବର୍ଷାରୁ, ଭବମ-ସେବକବୃନ୍ଦ ଧାନ ଓ 'ରାମ' ନାମର ଅକ୍ଷର ହୁଇଟି ଶ୍ରାବଣ ଓ ଭଦ୍ର ମାସ ବୋଲି ଭୁଲସୀଦାସ କହନ୍ତି, ॥୧୯॥
ତୌପାରି — ଭଭସୁ ଅକ୍ଷର ମଧୁର ଓ ମନୋହର । ବର୍ଣ୍ଣମାଳାରୂପୀ, ଶରୀରର ଭଭସ୍ତ୍ର ନେତ୍ରି, ଭକ୍ତିବୃନ୍ଦଙ୍କ ଶାବନ ଏବଂ ଏହାର ସୁରସ ସମସ୍ତଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସୁଲଭ ଓ ସୁଖଦ । ତାହା ଇହଲୋକରେ ଲଭ-ଓ ପରଲୋକରେ ମୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରେ । (ଅର୍ଥାତ୍ ଭଗବାନଙ୍କ ଦିବ୍ୟ-ଧାମରେ ଦିବ୍ୟ ଦେହରେ ପ୍ରାଣୀକୁ ସଫଳ ଭଗବତ୍ ସେବାରେ ନିୟୋଜିତ ରଖେ ।) ॥ ୧ ॥ କହବାକୁ, ହୁଣିବାକୁ ଓ ସରସ ରଖିବାକୁ ଏ ହୁଇଟି ଅକ୍ଷର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖକର ଓ ଭବମ (ସୁନ୍ଦର ଓ ମଧୁର) । ଏ ହୁଇଟି ଅକ୍ଷର ରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପରି ଭୁଲସୀଦାସର ଅତି ପ୍ରିୟ । ହୁଇଟି ବର୍ଣ୍ଣର ପୃଥକ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାରେ ଭଭସୁଙ୍କ ପାରସ୍ପରିକ ପ୍ରୀତିର-ପ୍ରଭେଦ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । (ଅର୍ଥାତ୍ ବାଳମହର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏ ହୁଇଟିର ଭତାରଣ, ଅର୍ଥ ଓ ଫଳରେ ଭିନ୍ନ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।)

ସ୍ବାଦ ତୋଷ ସମ ସୁଗନ୍ଧ ସୁଧାକେ । କମଠ ସେଷ ସମ ଧର ବସୁଧାକେ ॥
ଜନମନ ମଞ୍ଜୁ କଞ୍ଜ ମଧୁକର ସେ । ଶାଢ଼-ଜୟୋମଳ ହରି'ହଲଧର ସେ ॥୩॥
'ଏକୁ ଛନ୍ଦ ଏକ ମୁକୁଟମନ ସବ ବରନନ ପର ଜୋଉ ।

ଭୁଲସୀ ରଘୁବର ନାମ କେ ବରନ ବିରାଜତ ଦୋଉ ॥୨୦॥
ସମୁଦ୍ରର ସରସ ନାମ ଅଛୁ ନାମୀ । ପ୍ରୀତି ପରସପର ପ୍ରଭୁ ଅନୁଗାମୀ ॥
ନାମ ରୂପ ଦୁଇ ଈଶ ଉପାଧୀ । ଅକଥ ଅନାଦି ସୁସାମୁହିଁ ସାଧୀ ॥୧॥

ସୁଗନ୍ଧ ସୁଧାର ସ୍ବାଦ ସନ୍ତୋଷ ପରସ୍ତ । ବସୁଧା ଶର ବହନେ କୁର୍ମ ଅନ୍ତରାସ୍ତ ॥
ଉକ୍ତଜନ-ମନ - ମଞ୍ଜୁ-କଞ୍ଜ-ମଧୁକର । ଜହ୍ନା-ଯଶୋଦାକୁ ଯେହ୍ନେ କାନ୍ଥୁ ହଲଧର ॥୩॥
'ଏକଛନ୍ଦ ଏକ ମୁକୁଟର ମଣି 'ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ଉପରେ ।

ଭୁଲସୀ ବିବେକ ଶୋଭେ ବେନ ବର୍ଣ୍ଣ ରଘୁବରଙ୍କ ନାମରେ ॥୨୦॥
ରୁହିବା ନିମନ୍ତେ ରୁଲ ନାମ ଆଉ ନାମୀ । ପ୍ରୀତି ପରସ୍ପର ହୃଦେ ପ୍ରଭୁ ଅନୁଗାମୀ ॥
ନାମ ରୂପ ଦେନ - ଶଶ ଉପାଧି ଅଛନ୍ତି । ଅକଥ ଅନାଦି ବିଜ୍ଞେ ରୁହି ରଖିଛନ୍ତି ॥୧॥

ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତରେ ଶବ ଓ ବ୍ରହ୍ମ ସଦୃଶ ଏ ହୁଇଛି ଅକ୍ଷର ସବଦା ସହବାସୀ, ସଦା
ଏକରୂପ ଓ ଏକରସ ॥ ୨ ॥ ଏ ହୁଇଛି ଅକ୍ଷର ନରନାରାୟଣ ପରି ଉତ୍ତମ
ସହୋଦର ଭାଇ । ଉଭୟେ ଜଗତକୁ ପାଳନ ଓ ବିଶେଷ କରି ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା
କରନ୍ତି । ଭକ୍ତ ରୂପିଣୀ ସୁନ୍ଦରୀ ନାରୀର ଉଭୟେ କର୍ଣ୍ଣାଭୂଷଣ (କାନଫୁଲ) ଓ
ଜଗତର ହୃଦ ସାଧନ ନିମନ୍ତେ ନିର୍ମଳ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ ॥ ୩ ॥ ଉଭୟ ଅକ୍ଷର
ସୁଗନ୍ଧ (ସୋନ୍ଧ) ରୂପୀ ଅମୃତର ସ୍ବାଦ ଓ ତୃପ୍ତି ସଦୃଶ । ଉଭୟେ କଛପ ଓ ଶେଷଦେବଙ୍କ
ରୁଲ୍ୟ ପୃଥକ୍‌କୃ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ହୃଦେ ଭକ୍ତଗଣଙ୍କ ମନରୂପୀ ସୁନ୍ଦର କମଳରେ
ବିହାର କରୁଥିବା ଭ୍ରମର 'ଯୋଡ଼ିଏ ଏବଂ ଜହ୍ନାରୂପିଣୀ ଯଶୋଦାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ
ଓ ବଳରାମଙ୍କ ରୁଲ ଆନନ୍ଦପ୍ରଦାନକାରୀ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —ଭୁଲସୀଦାସ କହନ୍ତି,—
ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ନାମର ହୁଇଛି ଅକ୍ଷର ବଡ଼ ଶୋଭା ଦିଏ । ଏ ହୁଇଛିରୁ ଗୋଟିଏ
('ର' କାର) ରେଫ୍ (') ହୋଇ ଛନ୍ଦ ରୂପେ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ('ମ' କାର) ଅନୁସାର
(') ହୋଇ ମୁକୁଟମଣି ରୂପେ ସମସ୍ତ ଅକ୍ଷର ଉପରେ ବିରାଜତ ॥ ୨୦ ॥
ଚୌପାଈ —ରୁହିବାକୁ ଗଲେ ନାମ ଓ ନାମୀ ଉଭୟେ ଏକ, କିନ୍ତୁ ହୃଦଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ସ୍ବାମୀ ଓ ସେବକର ପ୍ରୀତି ବିଦ୍ୟମାନ । (ଅର୍ଥାତ୍ ନାମ ଓ ନାମୀ ମଧ୍ୟରେ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଐକ୍ୟ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍ବାମୀ ପକ୍ଷରେ ସେବକ ଚଳିଲୁ ପରି ନାମ ପକ୍ଷରେ ନାମୀ
ଚଳନ୍ତି ।) ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆପଣା 'ରାମ' ନାମକୁ ହିଁ ଅନୁଗମନ କରନ୍ତି ।
ନାମ ନେବା ମାତ୍ରେ ସେ ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଆନ୍ତି । ନାମ ଓ ରୂପ ହୃଦେ
ରଖିରଖି ଉପାଧି; ଏ ହୃଦେ । (ଭଗବାନଙ୍କ ନାମ ଓ ରୂପ) ଅନ୍ଧବଚନୀୟ ଓ
ଅନାଦି ଏବଂ ସୁନ୍ଦର (ଶୁଦ୍ଧ ଭଗ୍ନପ୍ରକୃତ) ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ବାରା ହିଁ ଏହାଙ୍କର (ଦିବ୍ୟ, ଅବିନାଶୀ)

କୋ ବଡ଼ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କହନ୍ତୁ ଅପରାଧୀ । ପୁନି ଗୁନ ଭେଦ ସମୁଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାଧୁ ॥
 ଦେଖିଅଛି ରୂପ ନାମ ଆଧୀନା । ରୂପ ଜ୍ଞାନ ନହିଁ ନାମ ବିଜ୍ଞାନା ॥୨॥
 ରୂପ ବିଶେଷ ନାମ ବିନ୍ଦୁ ଜାନେ । କରତଳ ଗତ ନ ପରହିଁ ପହଞ୍ଚିବେ ॥
 ସୁମିରୁଅ ନାମ ରୂପ ବିନ୍ଦୁ ଦେଖେ । ଆର୍ତ୍ତରୁ ହୃଦୟ ସନେହ ବିସେଷେ ॥୩॥
 ନାମ ରୂପ ଗତି ଅକଥ କହମ । ସମୁଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୁଖଦ ନ ପରତି ବଖାମ ॥
 ଅଗୁନ ସଗୁନ ବିତ ନାମ ସୁଧାଶୀ । ଭବସ୍ଥ ପ୍ରବୋଧକ ତତ୍ତ୍ୱର ଦୁଃଖୀ ॥୪॥

ରାମନାମ ମନମାପ ଧରୁ ଶାନ୍ତ ଦେହସ୍ଥ ହାର ।

ଭୁଲସୀ ଶତର ବାହେରହୁଁ ଜେଁ ଶୁଦ୍ଧି ଭଜିଆର ॥ ୨୧ ॥

ନାମ ଶାନ୍ତି ଜପି ଜାଗହିଁ ଜୋଗୀ । ବିରତି ବିରସ୍ତ ପ୍ରପଞ୍ଚ ବିଯୋଗୀ ॥

ବ୍ରହ୍ମସୁଖକୁ ଅନୁଭବ ହିଁ ଅନୁପା । ଅକଥ ଅନାମୟ ନାମ ନ ରୂପା ॥୧॥

କେ ବଡ଼ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କହନ୍ତେ ଅପରାଧୀମେ । ଶୁଣି ଗୁଣ ଭେଦ ସାଧୁ ବିଚାରନ୍ତୁ ଆମେ ॥

ଭାବ ଦେଖି ରୂପ ନାମ-ଅଧୀନ ଅଟଇ । ନାମ ବିନା ରୂପ ଜ୍ଞାନ ହୋଇ ନ ପାରିଇ ॥୨॥

ରୂପ ବିଶେଷ ଆବର ନାମ ଜ୍ଞାନବିନା । କରତଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନ ପଡ଼ଇ ଚିହ୍ନା ॥

ରୂପ ନ ଦେଖିଣ ଯେବେ ନାମ ସ୍ତମ୍ଭରନ୍ତୁ । ଭସ୍ମକେ ହୃଦୟେ ସ୍ୱେଦ ଅନୁରାଗ ଅତି ॥୩॥

ନାମ ରୂପଙ୍କର ଗୁଣ ଅଗମ୍ୟ ତାହାଣୀ । ଚୂର୍ଣ୍ଣକେ ସ୍ତମ୍ଭ-ଦାୟକ ନ ହୁଏ ବଖାଣି ॥

ନିର୍ଗୁଣ ସଗୁଣ ମଧ୍ୟେ ନାମ ସାକ୍ଷୀ ଭଲ । ଭବସ୍ଥ ବୋଧକ ଦଶ ଦ୍ୱିଭାଷିଆ ଭଲ ॥୪॥

ରାମ ନାମ-ମଣି-ମାପ ଧରୁ ଶୁଣି କହା-ଏରୁଣ୍ଡି ଭପରେ ।

ଭୁଲସୀ ପ୍ରକାଶ ଯେବେ ଅଭିଳାଷ ହୃଦ ବାହାର ଭିତରେ ॥୨୨॥

ନାମ କହାରେ ଜପିଣ ଭଜାବର ଯୋଗୀ । ବନ୍ଧୁ ପ୍ରପଞ୍ଚରୁ ହୋଇ ବିରକ୍ତ ବିଯୋଗୀ ॥

ବ୍ରହ୍ମସୁଖ ଅନୁଭବ କରନ୍ତୁ ଅନୁପା । ଅକଥନାୟ ଅକଥ ଅନାମ ଅରୂପ ॥୧॥

ସ୍ୱରୂପ ଜାଣିହୁଏ ॥ ୧ ॥ ନାମ ଓ ରୂପ ମଧ୍ୟରେ କିଏ ବଡ଼, କିଏ ସାନ—ଏହା

କହବା ଅପରାଧ । ଏ ହୃଦୟ ଗୁଣର ତାରତମ୍ୟ ଶୁଣି ସାଧୁ ପ୍ରବୃତ୍ତମାନେ ଆପେ

ଆପେ ହିଁ ଚୂର୍ଣ୍ଣକେବେ । ରୂପାବଳୀ ନାମର ଅଧୀନରେ ତଳିବାର ଦେଖାଯାଏ ।

ନାମ ବିନା ରୂପ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ନାମ ନ ଜାଣି

ଯେ କୌଣସି ବିଶେଷ ରୂପ ବା ପଦାର୍ଥକୁ ହାତ ପାପୁଲରେ ରଖି ମଧ୍ୟ କେହି ଚିହ୍ନି

ପାରିନ୍ତି ନାହିଁ । ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କରେ ରୂପ ନ ଦେଖି ମଧ୍ୟ କେବଳ ନାମମାତ୍ର ସ୍ମରଣ

କଲେ, ସବିଶେଷ ପ୍ରେମ ସହକାରେ ରୂପ ହୃଦୟରେ ଅସି ପହଞ୍ଚିଯାଏ ॥ ୩ ॥ ନାମ

ଓ ରୂପର ବଡ଼-ବିଷୟକ ତାହାଣୀ (ବିଶେଷତ୍ୱର କଥା) ଅକଥନାୟ । ଚୂର୍ଣ୍ଣକାକୁ ତାହା

ଅନନ୍ତଦାୟକ । ମାତ୍ର ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ନିର୍ଗୁଣ ଓ ସଗୁଣ

ମଧ୍ୟରେ ନାମ ସ୍ତମ୍ଭର ସାକ୍ଷୀ ଏବଂ ଦୋଷଶୀରୂପେ ଭବସ୍ଥକ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ

ଚିହ୍ନାଇ ଦିଏ ॥୪॥ ଦୋହା.—ଭୁଲସୀବାସ କହନ୍ତି, ଯଦି ତୁ ହୃଦୟର ଭିତରେ

ଜାନା ଚନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ ଗତି ଜେଉ । ନାମ ଶାନ୍ତି ଜପି ଜାନନ୍ତି ତେଉ ॥
 ସାଧକ ନାମ ଜପନ୍ତି ଲୟ ଲୟ । ହୋଇ ସିଦ୍ଧ ଅନ୍ତମାଦକ ପାଏ ॥୨॥
 ଜପନ୍ତି ନାମ-ଜନ ଆରତ ଭାଷ । ମିଟଇ କୁସଳଟ ହୋଇ ସୁଖାସ ॥
 ରାମ ଭଗତ ଜଗ ଗୁର ପ୍ରକାର । ସୁକୁଣ ଗୁରୁ ଅନନ୍ଦ ଉଦାର ॥୩॥
 ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ଲହୁଁ ନାମ ଅଧାର । ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଭୁ ହିଁ ବିସେଷି ପିଆର ॥
 ଚନ୍ଦ୍ର ଜଗ ଚନ୍ଦ୍ର ଶୁଭ ନାମ ପ୍ରଭାଉ । କଲ ବିସେଷି ନହିଁ ଆନ ଉପାଉ ॥୪॥

ଗୁଡ଼ତରୁ ଜାଣିବାକୁ ସେ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି । ଜହାରେ ନାମ ଜପିବ ସେ ଜାଣି ପାରନ୍ତି ॥
 ସାଧକ ଲୟ ଲଗାଇ ନାମ ଜପ କରେ । ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ଅନ୍ତମାଦ ନିଧୁରୁ କରେ ॥୨॥
 ଜପନ୍ତି ନାମ ଅନ୍ତର ଆଉଁ ହୋଇ ଜନ । ରୂଟେ କୁସଳଟ ପୁଣି ହୁଅନ୍ତି ବହନ ॥
 ରାମଙ୍କର ଭକ୍ତ ଗୁର ପ୍ରକାର ଜଗତେ । ସୁକୁଟବନ୍ତ ନିଶ୍ଚୟ ଉଦାର ସମସ୍ତେ ॥୩॥
 ଗୁର ଚନ୍ଦ୍ରରାଜ ନାମ ଆଧାର ଅଟଇ । ଜ୍ଞାନ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୁକୁ ଲଗଇ ॥
 ଗୁର ସ୍ତ୍ରୀ ଗୁର ବେଦେ ପ୍ରଭବ ନାମର । ବିଶେଷେ କଲରେ ନାହିଁ ଉପାୟ ଇତର ॥୪॥

ଓ ବାହାରେ—ଉଭୟ ସ୍ଥାନରେ ଆଲୋକ ଗୁଡ଼, ତେବେ ମୁଖରୁପୀ ଦ୍ଵାରର ଜହାରୁପୀ
 ଏଭୂତିବର ଉପରେ ‘ରାମ’ ନାମ ରୂପୀ ମଣିଷପକ୍ଷ ରଖି ॥୨॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—
 ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦ୍ଵାର ସୃଷ୍ଟ ଏହି ପ୍ରପଞ୍ଚ (ଦୃଶ୍ୟ ଜଗତ)ରୁ ଭଲ ଭାବରେ ଅବ୍ୟାହତ ପାଉଥିବା
 ବେଗୁରୀ, ମୁକ୍ତ ଓ ଯୋଗୀ ପୁରୁଷ କେବଳ ଏହି ନାମକୁ ଜିଭରେ ଜପି ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞାନରୂପୀ
 ବିବସରେ ଜାହତ ରହନ୍ତି ଏବଂ ନାମରୂପ-ଗୁଡ଼, ଅନୁପମ, ଅନିବଚନୀୟ ଓ ଅନାମୟ
 ବ୍ରହ୍ମପୁଣ୍ୟ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ॥୨॥ ସେହିମାନେ ପରମାତ୍ମକର ଗୁଡ଼ ରହସ୍ୟ (ସର୍ଵାର୍ଥ
 ମହତ୍ତ୍ଵ) ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁନ, ସେହି ଜିଜ୍ଞାସୁ ଭକ୍ତମାନେ ନାମ ଜିଭରେ ଜପି ତାହା
 ଜାଣି ନଅନ୍ତି । (ଲୌକିକ ବା ସାଂସାରିକ ପିତା ଗୁଡ଼ ସ୍ଵର୍ଗ ଅର୍ଥାର୍ଥୀ) ସାଧକ
 ଲୟ ଲଗାଇ ନାମ ଜପ କରନ୍ତି ଓ ଅନ୍ତମାଦ ଅସ୍ତ୍ର ଶୃଙ୍ଖଳ ଲାଭପ୍ରଦକ ସିଦ୍ଧ
 ହୋଇଯାନ୍ତି ॥୨॥ ସଂକଟରେ ବ୍ୟାକୁଳ ଆତ୍ମି ଭକ୍ତ ଯଦି ନାମ ଜପ କରନ୍ତି, ତେବେ
 ସେମାନଙ୍କ ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ସଙ୍କଟ ଦୂର ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ସେମାନେ ପୁଣି ହୁଅନ୍ତି ।
 ଜଗତରେ ଗୁରପ୍ରକାରର ରାମଭକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାର ହେଉଛନ୍ତି ‘ଅର୍ଥାର୍ଥୀ’ ।
 ସେମାନେ ଧନ ଆଦିର କାମନାରେ ରାମକୁ ଭଜନ୍ତି । ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରକାର ହେଉଛନ୍ତି
 ଆତ୍ମି । ସଙ୍କଟର ନିରାକରଣ ପାଇଁ ସେମାନେ ରାମକୁ ଭଜନ୍ତି । ତୃତୀୟ ପ୍ରକାର
 ହେଉଛନ୍ତି ଜିଜ୍ଞାସୁ ଭକ୍ତ । ଭଗବାନଙ୍କୁ ଜାଣିବା ଇଚ୍ଛାରେ ସେମାନେ ତାହାଙ୍କୁ ଭଜନ
 କରନ୍ତି । ଚତୁର୍ଥ ଜାତିର ଭକ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି ଜ୍ଞାନୀ । ସେମାନେ ତତ୍ତ୍ଵଦ୍ଵାରା ଭଗବାନଙ୍କୁ
 ଜାଣି ଚାହୁଁ ଭଜନ୍ତି । ଏହି ଗୁର ଜାତିର ଭକ୍ତ ପୁଣ୍ୟାସୀ, ପାପରହତ ଓ ଉଦାର
 ଅଟନ୍ତି ॥୩॥ ଗୁର ଚନ୍ଦ୍ରର ଭକ୍ତଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ହେଉଛି ନାମ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
 ଜ୍ଞାନୀ ଭକ୍ତ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ବିଶେଷ ସ୍ତ୍ରୀ । ଏମିତି ତ ଗୁରପ୍ରପଞ୍ଚରେ ଓ ଗୁରବେଦରେ

ସକଳ କାମକା ଘନ ଜେ ରାମ ଭଗତ ରସ ଲନ ।

ନାମ ସୁପ୍ରେମ ପ୍ରିୟୁଷ ହୃଦ ଚିହ୍ନକୁଁ କିଏ ମନ ମାନ ॥୨୬॥

ଅଗ୍ନି ସଗ୍ନ ଦୁଇ ବ୍ରହ୍ମ ସରୁପା । ଅକଥ ଅଗାଧ ଅନାଦି ଅନୁପା ॥
ମୋରୈ ମତ ଚିତ୍ତ ନାମୁ ଦୁହୃତେ । କହେ ଜେହିଁ ଜୁଗ ଜିଜ ବସ ନିଜ ବୃତେ ॥୧॥
ପ୍ରୋତି ସୁଜନ ଜନ ଜାନହିଁ ଜନନୀ । କହୁଛି ପ୍ରଘଟ ପ୍ରୀତି ରୁଚି ମନନୀ ॥
ଏକ ଦାରୁଗତ ଦେଖିଅ ଏକୁ । ପାବକ ସମ ଜୁଗ ହୁଅ ବିବେକ ॥୨॥
ଉଭୟ ଅଗମ ଜୁଗ ସୁଗମ ନାମତେ । କହେଉଁ ନାମୁ ବଡ଼ ବ୍ରହ୍ମ ରାମତେ ॥
ବ୍ୟାପକ ଏକୁ ବ୍ରହ୍ମ ଅବିନାଶୀ । ସତ ଚେତନ ଘନ ଆନନ୍ଦ ରାସୀ ॥୩॥

ଯେ ଜନ ସମସ୍ତ କାମନାଚକ୍ଷୁଷ ରାମ ଭକ୍ତ-ରସେ ଲନ ।

ନାମ-ପ୍ରେମ-ସୁଧା-ହୃଦରେ ସେ ଫୁଟା କଲେ ନିଜ ମନ ମାନ ॥୨୭॥

ଅଗ୍ନି ସଗ୍ନ ହୃଦ ବ୍ରହ୍ମ ସରୁପ । ଅନାଦି ଅକଥାୟ ଅନନ୍ତ ଅନୁପ ॥
ଉଭୟଙ୍କଠାରୁ ନାମ ବଡ଼ ମୋ ମତରେ । ସବଲେ ବେନିକୁ ଯେହୁ ନିଜ ବଣ କରେ ॥୧॥
ନିଶ୍ଚୟ ଶୁଣେ ଏହା ଗଣମା ମୋହର । କହୁଛୁ ପ୍ରୀତି ପ୍ରଘଟ ଶରଧା ମନର ॥
ଏକ କାଷ୍ଠ ମଧ୍ୟେ ଏକ ବାହ୍ୟ ପ୍ରକାଶର । ବେନି ବନ୍ଧି ସମ ବ୍ରହ୍ମ ବିବେକ ଅଟଇ ॥୨॥
ହୃଦେ ଅଗମ୍ୟ ସୁଗମ୍ୟ ନାମ ଦ୍ଵାରା ପୁଣି । କହେ ବ୍ରହ୍ମ ରାମଠାରୁ ନାମ ବଡ଼ ପୁଣି ॥
ବ୍ୟାପକ ଏକ ଅନାଦି ବ୍ରହ୍ମ ଅବିନାଶୀ । ସର୍ବଦାନନ୍ଦ ସବନ ଘନ ପ୍ରଣରାଶି ॥୩॥

ନାମର ପ୍ରଭବ କଥକ । ମାତ୍ର କଳପୁରରେ ନାମର ମହତ୍ତ୍ଵ ସଂବାଧକ । ନାମକୁ
ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଏ ପ୍ରଗରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ ॥୩॥ ଯେଉଁମାନେ ଭୋଗ,
ମୋକ୍ଷ ଆଦି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର କାମନାରୁ ରହୁତ ଓ ଶ୍ରୀରାମଭକ୍ତ-ରସରେ ଲୀନ,
ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ନାମର ସ୍ତରର ପ୍ରେମ-ସରୋବରରେ ଆପଣା ଆପଣାର ମନକୁ
ମାନ କରି ବୁଜାଇ ରଖିଅଛନ୍ତି । (ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନେ ନାମାତ୍ମକ ନିରନ୍ତର ଆସାଦନ
କରୁଥାନ୍ତି । ଶଶମାତ୍ର ଚିତ୍ତରୁ ଅଲଗା ହେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ ।) ॥୨॥
ତୈପାୟ — ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ହୃଦୟ ସରୁପ — ଚିତ୍ତ ଶ ଓ ସତ୍ତ୍ଵ ଶ । ଏ ଉଭୟେ ହିଁ ଅକଥାୟ,
ଅଜନ, ଅନାଦି ଓ ଅନୁପମ । ମୋ ମତରେ ନାମ ଏ ଉଭୟଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼ । ନାମକୁ
ଆପଣାର ବଳରେ ଏ ଉଭୟଙ୍କୁ ଆପଣାର ବଣରେ ରଖିଅଛୁ ॥୧॥ ସତ୍ତ୍ଵନଗଣ !
ଆପଣମାନେ ଏହି କଥାକୁ ମୋପକ୍ଷ ଦାସର ଧୃଷ୍ଣାତା ବା କେବଳ କାବ୍ୟୋକ୍ତି ଭାବନ୍ତୁ
ନାହିଁ । ଫୁଁ ମୋ ମନର ବିଶ୍ଵାସ, ପ୍ରେମ ଓ ରୁଚି କଥା କହୁଅଛି । ଉଭୟ ପ୍ରକାରର
ବ୍ରହ୍ମଜନ (ଚିତ୍ତ ଶ ଓ ସତ୍ତ୍ଵ ଶ) ଅସ୍ମି ଭୂଲ୍ୟ । କାନ୍ଧ ମଧ୍ୟରେ ଗୁପ୍ତ ଓ ପ୍ରକାଶ୍ୟରୂପରେ
ଅସ୍ମି ଥାଏ । ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅପ୍ରକଟ ବା ଗୁପ୍ତ ଅସ୍ମି ଭୂଲ୍ୟ ଚିତ୍ତ ଶ ବ୍ରହ୍ମ-ସଂସାରର
ଦୃଷ୍ଟିର ଅଗୋଚର ଏବଂ ସତ୍ତ୍ଵ ଶ ବ୍ରହ୍ମ-ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଓ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଅସ୍ମି ଭୂଲ୍ୟ ସଂସାରର
ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଅନ୍ତି । (ତତ୍ତ୍ଵତଃ ଉଭୟେ ଏକ, କେବଳ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଓ ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ

ଅସ ପ୍ରଭୁ ହୃଦୟଂ ଅଛତ ଅବିକାଶ । ସକଳ ଜୀବ ଜଗ ସାନ ଦୁଶାଶ ॥
ନାମ ନିରୁପନ ନାମ ଜତନ ତେ । ସୋଭ ପ୍ରଗଟିତ କ୍ରିମି ମୋଲ ରତନତୋଷା
ନିରାଗୁନ ତେ ସେହି ଭାବି ବଡ଼ ନାମ ପ୍ରଭାତ ଅପାର ।

କହଇ ନାମୁ ବଡ଼ ରାମ ତେ ନିଜ ବିଶ୍ୱର ଅନୁସାର ॥୨୩॥

ରାମ ଭଗତ ହିତ ନରତନୁଧାଣ । ସହି ସଙ୍କଟ କସେ ସାଧୁ ସୁଖାଣ ॥
ନାମୁ ସପ୍ରେମ ଜପତ ଅନୟାସ । ଭଗତ ହୋଇଁ ମୁକ୍ତ ମଙ୍ଗଳ ବାସା ॥୧॥
ରାମ ଏକ ତାପସ ଭୟ ତାଣ । ନାମୁ କୋଟି ଖଲ କୁମତ ସୁଧାଣ ॥
ରାଧି ହିତ ରାମ ସୁଦେବସୁଧାଣ । ସହିତ ସେନ ସୁତ କାହିଁ ବିବାଳା ॥୨॥

ହୃଦୟେ ଆର୍ତ୍ତ ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ଅଧିକାଶ । ସକଳ ଜୀବ ଜଗତେ ସାନ ଦୁଶାଣ ॥
ନାମ ନିରୁପଣ ହୁଏ ନାମ ଯତନରୁ । ସେ ବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରକଟେ ସେହେ ମୁକ୍ତ ରତନରୁ ॥୩॥
ନିର୍ଗୁଣ ଅପେକ୍ଷା ଏହୁରାବେ ବଡ଼ ନାମ ପ୍ରଭବ ଅପାର ।

କହଇ ନାମକୁ ରାମଠାରୁ ବଡ଼ ସେମନ୍ତେ ନିଜ ବିଶ୍ୱର ॥୨୩॥

ରାମ ଭକ୍ତ ହୃଦେ ନର ଶରୀର ଧରଣ । ସାଧୁକୁ ସୁଖୀ କରିଲେ ସଙ୍କଟ ସହଣ ॥
ନାମ ସପ୍ରେମେ ଜପନ୍ତେ ଅନାୟାସେ ଅତି । ଭକ୍ତେ ଆନନ୍ଦ ମଙ୍ଗଳ ନିବାସ ହୁଅନ୍ତି ॥୧॥
ରାମ ଭାବିଥିଲେ ଏକ ତାପସ-ପତ୍ନୀକୁ । ନାମ ସୁଧାରୁ କୋଟି ଖଲ କୁମତକୁ ॥
ରାଧି ହୃଦେ ଭାଜକକୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ । ସୁତ-ସହାୟକ ସହ କରିଲେ ନିଧନ ॥୨॥

ଭେଦରେ ଭଭସେ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାତ ହୁଅନ୍ତି ।) ଏତେ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭଭସୁକୁ ଜାଣିବା
ବଡ଼ କଷ୍ଟକର । ମାତ୍ର ନାମ ସାହାଯ୍ୟରେ ଭଭସେ ସହଜ ଓ ସୁବୋଧ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ।
ଏହି ହେଉ ଯେ ନାମକୁ (ନିର୍ଗୁଣ) ବ୍ରହ୍ମ ଓ (ସଗୁଣ) ରାମଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼ ବୋଲି
କହୁଅଛୁ । ବ୍ରହ୍ମ ବ୍ୟାପକ, ଏକ, ଅବିନାଶୀ ଏବଂ ସତ୍ତ୍ୱ, ଚିତ୍ତ ଓ ଆନନ୍ଦର ଘନରାଶି
॥୧-୩॥ ଏହିପରି ନିର୍ବିକାର ପ୍ରଭୁ ହୃଦୟରେ ଅର୍ଚ୍ଚିତ ହୋଇ ଜଗତର ସମସ୍ତ ଜୀବ
ସାନ ଓ ଦୁଶାଣ । ନାମକୁ ନିରୁପଣ କରି (ଅର୍ଥାତ୍ ନାମର ଯଥାର୍ଥ ସ୍ୱରୂପ, ମହିମା,
ରହସ୍ୟ ଓ ପ୍ରଭବକୁ ଜାଣି) ଶ୍ରଦ୍ଧାପୂର୍ବକ ନାମଜପ-ସାଧନା କଲେ ରହୁରୁ ତାହାର
ମୂଲ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲାପରି ସେହି ବ୍ରହ୍ମ ସତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଅନ୍ତି ॥୪॥ କୋହା:—
ଏହିପରି ନିର୍ଗୁଣ (ବ୍ରହ୍ମ) ଠାରୁ ନାମ ବଡ଼ ଓ ଏହାର ପ୍ରଭବ ଅପାର । ବର୍ତ୍ତମାନ
ମୋ ବିଶ୍ୱର ଅନୁସାରେ କହୁଛି—ନାମ (ସଗୁଣ) ରାମଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ॥୨୩॥
ତୋପାଇ—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭକ୍ତବୃନ୍ଦଙ୍କ ହିତ ନିମନ୍ତେ 'ମନୁଷ୍ୟଶରୀର ଧାରଣ କରି ନିଜେ
କଷ୍ଟ ସହ ସାଧୁମାନଙ୍କୁ ସୁଖୀ କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ଭକ୍ତଗଣ ପ୍ରେମ ଭାବରେ ନାମଜପ କରି
ଅନାୟାସରେ ଆନନ୍ଦ ଓ କଲ୍ୟାଣର ଭବନ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ॥୧॥ ଶ୍ରୀରାମ ଗୋଟିଏ
ରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ (ଅହଲ୍ୟା)ଙ୍କୁ ତାରଣ କରିଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ନାମ କୋଟି କୋଟି ହୁଷ୍ଟଙ୍କ
ଖଳ-କୁଚ୍ଚିକୁ ସଶୋଧନ କରିଦେଇଛି । ଶ୍ରୀରାମ ରାଧି ବିଶ୍ୱାସୀଙ୍କ ହିତ-ସାଧନ

ସହିତ ଦୋଷ ଦୁଃଖ ଦାସ ଦୁଃସା । ଦଲେ ନାମୁ ଜମି ରବ ନିସି ନାସା ॥
 ଉଞ୍ଜେଇ ରାମ ଆସୁ ଭବସୁପୁ । ଭବଭୟ ଭଞ୍ଜନ ନାମ ପ୍ରତାପୁ ॥୩॥
 ଦଣ୍ଡକ ବନୁ ପ୍ରଭୁ ଶାନ୍ତି ସୁଦାବନ । ଜନମନ ଅମିତନାମକପ୍ତେ ପାବନ ॥
 ନିସିତର ନିକର ଦଲେ ରଘୁନନ୍ଦନ । ନାମୁ ସକଳ କଲି ଜଳୁଷ ନିକନ୍ଦନ ॥୪॥

ସବସା ଗୀଥ ସୁସେବକନି ସୁଗଞ୍ଜ ଶାନ୍ତି ରଘୁନାଥ ॥

ନାମ ଉଧାରେ ଅମିତ ଖଲ ବେଦ ବିବିତ ଗୁନଗାଥ ॥୧୩॥

ରାମ ସୁକଣ୍ଠ ବିଶ୍ଵାସନ ଦୋଉ-ରାଣେ ସରନ ଜାନ ସବୁ କୋଉ ॥
 ନାମ ଗର୍ବାବ ଅନେକ ନେତ୍ରୁଜେ । ଲୋକ ବେଦ ବର ବିବିଦ ବିବଜେ ॥୧॥
 ରାମ ଶାନ୍ତି କପି କଟକୁ ବଟୋର । ସେତୁ ହେତୁ ଶ୍ରୀମୁ କୀର୍ତ୍ତନ ଥୋର ॥
 ନାମୁ ଲେଭ ଭବ ସିନ୍ଧୁ ସୁଖାହୁଁ । କରତୁ ବିରୁଦ୍ଧ ସୁଜନ ମନ ମାହୁଁ ॥୨॥

ସେନ ଦୁଃଖ ଦୋଷ ଦାସ ଦୁଃସା ସମସ୍ତ । ଦଲେ ନାମ ରବ ନିଶି ନାଶଲ ସେମନ୍ତ ॥
 ଶାନ୍ତିଲେ ରାମ ମହେଶ-ଶରାସନ ଆସେ । ଭବ ଭୟ ଭୟ ହୁଏ ନାମର ପ୍ରତାପେ ॥୩॥
 ଦଣ୍ଡକ ବନକୁ ରାମ କଲେ ସୁଶୋଭନ । ବହୁ ଜନମନ ନାମ କରଇ ପାବନ ॥
 ଦଲିଲେ ରଘୁନାଥକ ନିଶାତର ଦଳ । ନାମ ଧ୍ୟାନ କରେ କଳି-କଳୁଷ ସକଳ ॥୪॥

ଗୁପ୍ତ ଶବସାକୁ ନିଜ ସୁଦାସକୁ ଶୁଭସତ ଦେଲେ ରାମ ।

ନାମ ଉଦ୍ଧାରଇ ଅସଂଖ୍ୟ ଜଳକୁ ବେଦ ଶାସ୍ତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥଗ୍ରାମ ॥୧୩॥

ରାମ ରବିସ୍ତବ ବିଭାଷଣ ଦୁରଜଣେ । କାଶନ୍ତ ସବେ ରଖିଲେ ଆପଣା ଶରଣେ ॥
 ନାମ ଅନେକ ଗରବ ଜନଙ୍କୁ ରଖଇ । ଲୋକେ ବେଦେକମନାସୁ ଶାନ୍ତି ବିସ୍ତରଇ ॥୧॥
 ରାମ ଲକ୍ଷ କପି ଯୁଧ କର ଏକାନ୍ତିକ । ସେତୁ ହେତୁ ପରଶ୍ରମ କଲେ ଅଗ୍ରମିତ ॥
 ନାମ ଉଦ୍ଧାରନ୍ତେ ସୁଶୋଭିବେ ପାବନାର । ସୁଜନ ମନ ମଧ୍ୟରେ କରନ୍ତୁ ବିରୁଦ୍ଧ ॥୨॥

ଉଦେଶ୍ୟରେ ସୁକେତୁ ଯନ୍ତର କନା । ତାତଙ୍କୁ ତାହାର ସୈନ୍ୟ ଓ ସୁନ୍ଦ (ସୁବାହୁ)
 ସହିତ ବଧ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନାମ ତାହାର ଉଚ୍ଚତ୍ତମଙ୍କ ଦୋଷ, ଦୁଃଖ ଓ
 ଦୁଃସାଗଣିକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ରାତିକୁ ବିନାଶ କଲପରି ନାଶ କରିବ । ଶ୍ରୀରାମ-ସ୍ଵୟଂ ଶିବଙ୍କ
 ଧନୁଭଙ୍ଗ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନାମର ପ୍ରତାପ ସମ୍ପାଦର ସମସ୍ତ ଭୟର ନାଶକାରକ
 ॥୧-୩॥ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଉତ୍ତର ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟକୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ସୁଶୋଭିତ କରିଥିଲେ ।
 କିନ୍ତୁ ନାମ ସମସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ମନକୁ ପବନ କରିଦେଇଛି । ଶ୍ରୀରଘୁନାଥଙ୍କ ରାକ୍ଷସ-
 ସମୁହଙ୍କୁ ଦଳନ କରିଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ନାମ କଳିପୁରର ସମସ୍ତ ପାପକୁ ସମୂଳେ ନାଶ
 କରିବ ॥୪॥ ଦୋହା—ଶ୍ରୀରାମ ଶବସ, କଟାସୁ ଅବ କେବଳ ଭରମ ସେବକ-
 ମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନାମ ଅତୀତ ଦୁଷ୍ଟଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଅଛି । ନାମର
 ପୁଣି-ଗାଥା ବେଦମାନଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ॥୧୩॥ ଦୋହା—ଶ୍ରୀରାମ କେବଳ ପୁଣିବ ଓ
 ବିଶ୍ଵାସଣ ଦୁର୍ଦ୍ଦିକୁ ତାଙ୍କ ଚରଣରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇଥିଲେ । ଏହା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣା ।

ରାମ ସକୁଳ ରମ ସବନୁ ମାରି । ସୀତୁ ସହିତ ନିଜ ପୁର ପରୁ ଧାରି ॥
 ରାଜା ରାମୁ ଅର୍ଥୁଧ ରାଜଧାନୀ । ଗର୍ଭୁତ ଗୁନପୁର ମୁନି ବର ବାମ ॥୩॥
 ସେବକ ସୁମିରତ ନାମୁ ସପ୍ରୀତ । ବିନୁ ଶ୍ରମ ପ୍ରବଳ ମୋହ ଦକ୍ଷ ଗଣ ॥
 ଫିରିତ ସନେହୁଁ ମନନ ସୁଖ ଅଗନେୟ ନାମ ପ୍ରସାଦ ସୋଚ ନହିଁ ସପନେ ॥୪॥

ବ୍ରହ୍ମ ରାମ ତେ ନାମୁ ବଡ଼ ବରଦାୟକ ବରଦାନ ।

ରାମ ଚରିତ ସତ କୋଟି ମହିଁ ଲକ୍ଷୁ ମହେସ ଜୟୁଁ ଜାନି ॥୧୫॥

ମାସପାର୍ବତ୍ୟୁଷ, ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ରାମ

ନାମ ପ୍ରସାଦ ସମୁ ଅବିନାସୀ । ସାଜୁ ଅମଙ୍ଗଲ ମଙ୍ଗଲ ରାସୀ ॥
 ସୁକ ସନକାକ ସିଦ୍ଧ ମୁନି ଜୋଗୀ । ନାମ ପ୍ରସାଦ ବ୍ରହ୍ମସୁଖ ଶ୍ରେଣୀ ॥୧॥
 ରାମ ସବଣ ସଂହାର ରଣେ ରାବଣକୁ । ସୀତାସହ ବାହୁଡ଼ିଲେ ଆପଣା ପୁରକୁ ॥
 ରାଜାରାମ, ରାଜଧାନୀ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଏସକ । ରାଆନ୍ତୁ ଗୁଣ ମଧୁରେ ସୁର ମୁନି ଜନ ॥୩॥
 ସେବକ ନାମ ସୁରଣେ କରିତ ସପ୍ରୀତ । ଶ୍ରମ ବିନା ସୁପ୍ରବଳ ମୋହଦଳ ଜିତ ॥
 ସ୍ବେଦ-ମଣ୍ଡ ହୋଇ ନିଜ ସୁଖେ ବିଚରନ୍ତି । ନାମ ପ୍ରସାଦେ ସ୍ବପ୍ନେହେ ଚିନ୍ତା ନ କରନ୍ତି ॥୪॥

ବ୍ରହ୍ମ ରାମଠାରୁ ନାମ ଅଟେ ବଡ଼ ବରଦାତା ବରଦତ ।

ଶତ କୋଟି ରାମ ଚରିତ ମଧୁରୁ ହୃଦେ ଜାଣି ନେଲେ ହର ॥୧୫॥

ନାମ ପ୍ରସାଦରେ ସଦାଶିବ ଅବିନାଶୀ । ଅମଙ୍ଗଳ ବେଶେ ହେଲେ ସୁମଙ୍ଗଳରାଶି ॥
 ଶୁକ ସନକାକ ସିଦ୍ଧ ମୁନି ଯୋଗୀ । ନାମ ପ୍ରସାଦେ ଅଟନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମ-ସୁଖଶ୍ରେଣୀ ॥୧॥
 ମାତ୍ର ନାମ ଅନେକ ଲଗିବକ୍ଷ ଉପରେ କହୁଁ କରିଛୁ । ନାମର ଏହି ସୁନ୍ଦର ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
 ଯଶ ସମ୍ଭାର ଓ ବେଦରେ ବିଶେଷ ରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ ॥୧॥ ଶ୍ରୀରାମ ରାଜୁ ଓ ବାନର
 ସୈନ୍ୟ-ସମ୍ବନ୍ଧ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଉପରେ ସେହି ବାନ୍ଧବୀ ସକାଶେ କମ ପରିଶ୍ରମ
 କରି ନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନାମ ନେବା ମାତ୍ରେହିଁ ସମ୍ଭାର-ସମ୍ପଦ ଶୁଖିଯାଏ । ସଦନଗଣ !
 ମନରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ—ହୃଦିଏ ମଧ୍ୟରେ କିଏ ବଡ଼ ॥୨॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପୂର୍ବରେ
 ସକୃଷ୍ଟ ରାବଣକୁ ମାରୁଥିଲେ । ତାପରେ ସୀତାଙ୍କ ସହିତ ସେ ତାଙ୍କ ନିଗର
 (ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ)ରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ । ରାମ ରାଜା ହେଲେ, ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ତାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ
 ହେଲା । ଦେବତା ଓ ମୁନି ସୁନ୍ଦର ବାଣୀରେ ତାଙ୍କ ଗୁଣ ଗାନ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେବକ
 ଭକ୍ତ ପରିଶ୍ରମ ବିନା କେବଳ ପ୍ରେମଭାବରେ ନାମମାତ୍ର ସୁରଣ କରିବା ମାତ୍ରେ
 ମୋହରୂପୀ ପ୍ରବଳ ସେନାକୁ ଜିଣି ପାରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରେମ-ସମ୍ପଦରେ ନିମଜ୍ଜିତ ହୋଇ
 ଆପଣା ସୁଖରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି । ନାମ ପ୍ରସାଦରୁ ତାହାଙ୍କୁ ସ୍ବପ୍ନରେ ସୁଖ କୌଣସି
 ଚିନ୍ତା ଦାରେ ନାହିଁ ॥୩-୪॥ କୋହ — ଏହିପରି ନାମ (ନିର୍ଗୁଣ) ବ୍ରହ୍ମ ଓ (ସଗୁଣ)
 ରାମ—ହୃଦିଏଠାରୁ ବଡ଼ । ଏହା ବରଦାତା-(ଦେବତା)ମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବରଦାନ
 କରିପାରେ । ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କର ମହାପ୍ରଭୁ ହୃଦୟରେ ଏହା ଉପଲବ୍ଧ କରି ଏକଗ୍ରନ୍ତ କୋଟି
 ରାମଚରିତରୁ ଏହି “ରାମ” ନାମକୁ ହିଁ (ସାରସ୍ବରୂପ ବାହୁ) ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୧୫ ॥

ନାରଦ ଜାନେଉ ନାମ ପ୍ରତାପୁ । ଜଗପ୍ତିସ୍ତୁ ହରିହରି ହରି ପ୍ରିୟ ଆପୁ ॥
 ନାମୁ ଜପତ ପ୍ରଭୁ ଖୁବ୍ ପ୍ରସାଦୁ । ଭଗତ ଶିଷ୍ୟେମନି ତେ ପ୍ରହଲ୍ଲଦୁ ॥୨॥
 ଧ୍ରୁବ ସଗଲ୍ଲନ ଜପେଉ ହରିନାଉ । ପାପୁଉ ଅତଳ ଅନୁପମ ଠାଉ ॥
 ସୁମିଶ ପବନସୁତ ପାବନ ନାମୁ । ଅପନେ ବସ କରି ରାଶେ ରାମ ॥୩॥
 ଅପତ୍ନ ଅଜାମିଳ ଗଜୁ ଗଜକାଉ । ଭୟେ ମୁକୁତ ହରି ନାମ ପ୍ରଭାଉ ॥
 କହଇ କହାଁ ଲଗି ନାମ ବଢ଼ାଇ । ରାମୁ ନ ସକହିଁ ନାମଗୁନ ଗାଇ ॥୪॥
 ନାମୁ ରାମ କୋ କଲପତରୁ କଲ କଲ୍ୟାନ ନିବାସୁ ।

ଜୋ ସୁମିରତ ଭୟେ ଭାଗ ତେ ଭୁଲସୀ ଭୁଲସୀଦାସୁ ॥୨୭॥
 ଚହୁଁ ଜୁଗଲ୍ଲନ କାଳ ତିହୁଁ ଲେକା । ଭୟେ ନାମ ଜପି ଜୀବ ବିସୋକା ॥
 ବେଦ ପୁରାଣ ସକ ମତ ଏହୁ । ସକଳ ସୁକୃତ ଫଳ ରାମ ସନେହୁ ॥୧॥

ନାରଦ ଜାଣିଅଛନ୍ତି ପ୍ରତାପ ନାମର । ବିଷ୍ଣୁପ୍ରିୟ ହରି ସ୍ତୁବ୍ଧ ପ୍ରିୟ ହରି ହରି ॥
 ନାମ ଜପିବାରୁ ପ୍ରଭୁ ବିଷ୍ଣୁଲେ ପ୍ରସାଦ ଉତ୍ତମେ ଶିଷ୍ୟେମନି ହୋଇଲେ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ॥୨॥
 ଧ୍ରୁବ ଗୁଣ ସହ ଜପ କରି ହରିନାମ । ପାଇଲେ ନିତ୍ୟ ଅତଳ ଅନୁପମ ଧାମ ॥
 ସୁଶିଖ ପବନ-ସୁତ ପାବନ ନାମକୁ । ନିକ ବଶାଭୁତ କରି ରଖିଲେ ରାମକୁ ॥୩॥
 ପତିତ ଗଣିକା ଗଜ ଅଜାମିଳ ଅତି । ହରିଙ୍କ ନାମ ପ୍ରସବେ ଲଭିଲେ ମୁକତି ॥
 କହୁବ କେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ନାମର ବତାଇ । ରାମ ନିଜେ ନ ପାରିବେ ନାମ ଗୁଣ ଗାଇ ॥୪॥

ନାମ ରାମଙ୍କର କଲପତରୁ ବର କଲ କଲ୍ୟାଣ ନିବାସ ।

ସାହାବୁ ସୁଶିଖ ହୋଇଲେ ରାମରୁ ଭୁଲସୀ ଭୁଲସୀଦାସ ॥୨୭॥

ଗୁଣ ପ୍ରସ ତନି କାଳ ତନି ଲେକସୁତି । ଜୀବେ ନାମ ଜପି ହେଲେ ଶୋକରୁ ରହୁତି ॥
 ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରସାଦ ସମ୍ପଦ ଏହାହିଁ ସମ୍ପଦ । ସକଳ ସୁକୃତ ଫଳ ରାମ ଅନୁରକ୍ତି ॥୧॥

ତୌପାତ୍ର—ଶିବ ଅବନାଶୀ ଏବଂ ଅମଙ୍ଗଳ-ବେଶଧାରୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନାମ
 ପ୍ରସବରୁ ମଙ୍ଗଳର ରାଶି । ଶୁକଦେବ ଓ ସନକାଦି ମିତ୍ର, ମୁନି ଓ ଯୋଗେଶ
 କେବଳ ନାମର ପ୍ରସବରୁ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ॥.୧॥ ନାରଦ ନାମର ପ୍ରତାପ
 ଜାଣନ୍ତି । ହରି ସମସ୍ତ ସମ୍ପାଦର ପ୍ରିୟ † (ହରି ହରିଙ୍କର ପ୍ରିୟ) ଏବଂ ନାରଦ ଆପେ
 ହରି ଓ ହରି, ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରିୟ । ପ୍ରହ୍ଲାଦ ନାମ ଜପିବାରୁ ପ୍ରଭୁ ତାଙ୍କୁ ଅନୁଗ୍ରହ କଲେ ।
 ସକଳସ୍ବରୂପ ସେ ଉକ୍ତଶିଷ୍ୟେମଣି ହୋଇପାରିଲେ ॥ ୨ ॥ ଧ୍ରୁବ ଗୁଣରେ (ନିମାତାଙ୍କ
 ବଚନରେ ହୁଣୀ ହୋଇ ଏକାଗ୍ର ଭାବରେ) ହରିନାମ ଜପିଲେ ଏବଂ ନାମର ପ୍ରସବରେ
 ଅତଳ ଓ ଅନୁପମ ସ୍ଥାନ (ଧ୍ରୁବଲୋକ) ପାଇଲେ । ହନୁମାନ ପରିବ ନାମ ସୁରଣ କରି
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଆପଣାର ବଶରେ ରଖିଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଗଜ ଓ ଗଣିକା
 (ବେଶ୍ୟା) ପ୍ରଭା ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ନାମପ୍ରସବରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ନାମର ବଢ଼ନା
 ବା ମାହାତ୍ମ୍ୟ ମୁଁ କେତେ କହୁବ ? ସ୍ତୁବ୍ଧ ରାମ ପ୍ରଭା ନାମର ଗୁଣରାଶି ଗାଇପାରିବେ

ଧ୍ୟାନୁ ପ୍ରଥମ ଜୁଗ ମଧ୍ୟ ଭିଧି ଦୁର୍ଜେ । ଦ୍ଵାପର ପରିତୋଷତ ପ୍ରଭୁ ପୁର୍ଜେ ॥
 କଳି କେବଳ ମଲ ମୂଳ ମଲ୍ଲନା । ପାପ ପୟୋନ୍ମିଧି ଜନ ମନ ମୀନା ॥୨॥
 ନାମ କାମତରୁ କାଲି କରଲ । ସୁମିରତ ସମନ ସକଳ ଜଗ ଜାଲ ॥
 ରାମ ନାମ କଲି ଅଭିମତ ଦାତା । ହୃତ ପରଲୋକ ଲୋକ ପିତୁ ମାତା ॥୩॥
 ନହିଁ କଲି କରମନ ଭଗତି ବିବେକ । ରାମ ନାମ ଅବଲମ୍ବନ ଏକ ॥
 କାଳନେମି କଲି କପଟ ନିଧାନୁ । ନାମ ସୁମତ ସମରଥ ହନୁମାନୁ ॥୪॥
 ରାମ ନାମ ନରକେସରୀ କନକ କସିପୁ କଳିକାଳ ।
 ଜାପକ ଜନ ପ୍ରହଲ୍ଲାଦ ଜମି ପାଲିହି ଦଲ ସୁରସାଳ ॥୨୭॥

ପ୍ରଥମ ପୁରୋଧାନରେ ଯଜ୍ଞେ ଦ୍ଵିତୀୟରେ । ପ୍ରଭୁ ତୋଷହେଉଥିଲେ ପୂଜାରେ ଦ୍ଵାପରେ ॥
 କଳି ମଲି ମୂଳ ମାତ୍ର କେବଳ ମଲ୍ଲନ । ପାପ-ସାଗରେ ନିମଗ୍ନ ଜନ ମନ-ମୀନ ॥୨॥
 କରାଲ କାଳକୁ ନାମ ଯେହ୍ନେ କଲ୍ଲବଟ । ସୁରନ୍ତେ ହୁଏ ସକଳ ଭବ-କାଳ ନଷ୍ଟ ॥
 ରାମ ନାମ ଅଟେ କଲି ଅଭିମତ ଦାତା । ପରଲୋକ ହୃତକାରୀ ଲୋକ ପିତାମାତା ॥୩॥
 ନାହିଁ କଲି ପୁରୋଧାନ ଭକ୍ତି ବା ବିବେକ । କେବଳ ଅବଲମ୍ବନ ରାମ ନାମ ଏକ ॥
 କାଳନେମି ସମ କଲି କପଟ-ଭବନ । ନାମ ସୁମତ ସମର୍ଥ ସବନ-ନନ୍ଦନ ॥୪॥
 ରାମ ନାମ ନର-କେଶରୀ ସମାନ ହୃଷୀକେଶ୍ୟପ କଲି ।
 ଜାପକ ପ୍ରଜନେ ପ୍ରହଲ୍ଲାଦ ଯେହ୍ନେ ପାଲଇ ଦଇତେ ଦଳି ॥୨୭॥

ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — କଳିପୁରରେ ‘ରାମ’ ନାମ କଲ୍ଲବଟୁ ଓ କଳାଶର ଭବନ
 (ପ୍ରସ୍ତର ଗୃହ) । ତାହାକୁ ସୁରାଣ କଲି ତଷ୍ଟେଇ ପଦ ପରି ନିକୃଷ୍ଟ ଭୁଲସୀଦାସ ଭୁଲସୀପଦ
 ପରି ପଦ୍ୟ ହୋଇପାରିବ ॥୨୭॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — କେବଳ କଳିପୁରରେ ନୁହେଁ । ଗୁଣପୁରରେ,
 ଭାନୁ କାଳରେ ଓ ଭାନୁ ଲୋକରେ ନାମ ଜପ କରି ଜୀବଗଣ ଶୋକରହୃତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।
 ଜୀବର ସମସ୍ତ ପୁଣ୍ୟର ଫଳ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କଠାରେ ବା ‘ରାମ’ ନାମଠାରେ ପ୍ରେମ ।
 ଏହାହିଁ ବେଦ, ପୁରାଣ ଓ ସାଧୁଙ୍କର ମତ ॥ ୧ ॥ ପ୍ରଥମ ପୁର (ସତ୍ୟ)ରେ ଧ୍ୟାନ,
 ଦ୍ଵିତୀୟ ପୁର (ସେବା)ରେ ଯଜ୍ଞ ଯୋଗେ ଓ ତୃତୀୟ ପୁର (ଦ୍ଵାପର)ରେ ପୂଜା
 ଦ୍ଵାରା ଭଗବାନ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କଳିପୁର କେବଳ ପାପ-ବୃକ୍ଷର ମୂଳ ଓ ମଲ୍ଲନ ।
 ଏହି ପୁରରେ ମନୁଷ୍ୟର ମନ ପାପରୂପୀ ସମୁଦ୍ରରେ ମନ ପରି । (ଅର୍ଥାତ୍ ତାହା ପାପରୁ
 କଦାପି ଅଲଗା ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ ନାହିଁ) । ଏଣୁ ଏ ପୁରରେ ଧ୍ୟାନ, ଯଜ୍ଞ ଓ ପୂଜନ
 ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ॥୨॥ କଳିପୁର ପରି କରାଲ କାଳରେ ନାମ ହିଁ କଲ୍ଲବୃକ୍ଷ । ତାହା
 ସୁରାଣ ମାତେ ସଂସାରର ସମସ୍ତ ଜଞ୍ଜାଳ ନାଶ କରିଦେବ । କଳିପୁରରେ ଏହି ‘ରାମ’ ନାମ
 ମନୋବାସ୍ତ୍ତିତ ଫଳ ଦାନ କରେ । ଏହା ପରଲୋକର ପରମ ହୃଦେଶୀ ଓ ଇହଲୋକରେ
 ମାତାପିତା । (ଅର୍ଥାତ୍ ପରଲୋକରେ ଏହା ପ୍ରାଣୀକୁ ଭଗବାନଙ୍କ ପରମ ଧାମ ଦେବ
 ଏବଂ ଇହଲୋକରେ ମାତାପିତା ପରି ସବୁମନ୍ତେ ପ୍ରାଣୀକୁ ପାଳନ ଓ ରକ୍ଷଣ

ଭୟ କୁଭୟ ଅନଶ ଆଲସହୁ । ନାମ ଜପତ ମଙ୍ଗଳ ବିଧି ଦସହୁ ॥
 ସୁମର ସୋ ନାମ ରାମଗୁନ ଗାଥା । କରଇଁ ନାଲ ରଘୁନାଥକୁ ମାଥା ॥୧॥
 ମୋର ସୁଧାରଣ ସୋ ସବ ଭାଞ୍ଜା । ଜାୟୁ କୃପା ନହଁ କୃପା ଅଭାଞ୍ଜା ॥
 ରାମ ସୁସାମି କୁସେବକୁ ମୋ ସୋ । ନିଜ ବିଧି ଦେଖି ଦୟାନିଧିପୋସୋ ॥୨॥
 ଲୋକହୁଁ ବେଦ ସୁଧାହିବ ରୀଞ୍ଜା । ବିନୟ ସୁନତ ପଶୁଗୁନତ ପ୍ରୀଞ୍ଜା ॥
 ଗଙ୍ଗା ଗରୀବ ଗ୍ରାମ ନର ନାଗର । ପଣ୍ଡିତ ମୁଡ଼ ମଙ୍ଗଳ ଉଜାଗର ॥୩॥
 ସୁକବି କୁକବି ନିଜ ମତି ଅନୁହାସ । ନୃପ ହି ସରସତ ସବ ନର ନାଗ ॥
 ସାଧୁ ସୁଜାନ ସୁସାଲ ନୃପାଲ । ଈଶ ଅଂସ ଭବ ପରମ କୃପାଲ ॥୪॥

ଭବେ ଅଧିବା କୁଭବେ କୋଧେ ବା ଅଳସେ । ନାମ ଜପନ୍ତେ ମଙ୍ଗଳ ହୁଏ ଦଶି ଦଶେ ॥
 ସୁଶିଖ ସେ ନାମ ରାମକଥା ଶୁଣ ଗ୍ରାମ । ବର୍ଣ୍ଣୁଛୁ ରଘୁନାଥକୁ କରଣ ପ୍ରଣାମ ॥୧॥
 ପରମାଜିବେ ସେ ମୋତେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ । ଭୁଞ୍ଜି ନ ଲଭଇ କୃପା ଯାହାଙ୍କ କୃପାରେ ॥
 ରାମ ସୁସାମୀ ମୋସମ କୁଣ୍ଡିତ ସେବକ । ନିଜ ସ୍ଵଭାବେ ପାଳିଲେ କରୁଣାପାଳକ ॥୨॥
 ଲୋକରୁ ବେଦ ପଞ୍ଜିନ୍ତ ସୁସାମୀଙ୍କ ରୀତି । ବିନୟ ଶୁଣି ଚିତ୍ତନ୍ତ୍ର ହୃଦୟର ପ୍ରୀତି ॥
 ଧନୀ ବା ଶରବ ଗ୍ରାମ୍ୟ ନର ବା ନାଗର । ପଣ୍ଡିତ ମୂର୍ଖ ଅଧିବା ମଳିନ ସୁନ୍ଦର ॥୩॥
 ସୁକବି କୁକବି ଆଦି ନରନାରୀ ନୃପେ । ସୁତି କରନ୍ତି ଆପଣା ମତି ଅନୁରୂପେ ॥
 ସାଧୁ ସୁଶାଳ ପରମ ଶ୍ରବଣ ନରେଶ । ଈଶ୍ଵର ଅଂଶ ଭବନ୍ତୁ କୃପାନ୍ତୁ ବିଶେଷ ॥୪॥

କରେ ।) ॥ ୩ ॥ କଳିପୁରରେ କର୍ମ, ଜ୍ଞାନ ବା ଭକ୍ତି କିଛି ନୁହେଁ, 'ରାମ' ନାମ ହିଁ
 ଏକମାତ୍ର ଆଧାର । କପଟର ଖଣି କଳିପୁତ । ଏହା କାଳନେମି ଭୂଲ୍ୟ ଏକ ଭୟଙ୍କର
 ରାକ୍ଷସ । ଏହାକୁ ମାରବା ପାଇଁ 'ରାମ' ନାମ ହିଁ ଭୁକ୍ତିମାନ ଓ ସମର୍ଥ ହନୁମାନ
 ଭୂଲ୍ୟ । ତୋହା — 'ରାମ' ନାମ ନୃସିଂହ ଭଗବାନ, କଳିପୁର ହରଣ୍ୟକଣିପୁ ଏବଂ ଜପ
 କରବା ଲୋକ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ପରି । ଏହି 'ରାମ' ନାମ ଦେବ-ଶତ୍ରୁ (କଳିପୁରରୁପୀ ଦୈତ୍ୟ)କୁ
 ମାରି ଜପକାଶ୍ଵମାନକୁ ରକ୍ଷା କରେ ॥ ୨ ॥ ତୌପାରି — ସଦ୍‌ଭାବ (ପ୍ରେମ), ଅସଦ୍‌ଭାବ
 (ଶତ୍ରୁତା), ବୋଧ ବା ଆଲସ୍ୟବଶତଃ — ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ହେଲେ ନାମ-ଜପ
 କଲେ ଦଶ ଦିଗ କଲ୍ୟାଣମୟ ହୋଇଥାଏ । 'ସେହି ପରମ କଲ୍ୟାଣକାଶ୍ଵ 'ରାମ' ନାମକୁ
 ସ୍ମରଣ କରି ଏବଂ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରକ ନୁଆଇଁ ମୁଁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଗୁଣ-ଗାଥା ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରୁଅଛି ॥ ୧ ॥ ସେହି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୋର ଯାବତ୍ତାସ୍ତୁ ହୁଅନ୍ତି ସମୋଧନ କରି
 ଦେବେ । ତାଙ୍କ କୃପା କୃପା କରି ସୁଦା କେବେ ଭୁପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ରାମଙ୍କ ପରି ଭକ୍ତମ
 ସାମୀ ଓ ମୋ ପରି ମନ ସେବକ । ତା'ପି ସେ ଦୟାନିଧି ମୋ ପ୍ରତି ସଦା ଦୃଷ୍ଟି ରଖି
 ମୋତେ ପାଳନ କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଲୋକ ଓ ବେଦରେ ମଧ୍ୟ ଭକ୍ତମ ସାମୀଙ୍କର ଏହି
 ସ୍ଵଭାବ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲଭି କରନ୍ତି । ବିନୟ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସେ ପ୍ରେମକୁ ଚିହ୍ନି ପାରନ୍ତି ।
 ଧନ-ଦରିଦ୍ର, ଗାରିବ-ସହସ୍ର, ପଣ୍ଡିତ-ମୂର୍ଖ, କଳଙ୍କୀ-ଉଷଣୀ, ସୁକବି ଓ କୁକବି ସମସ୍ତେ

ସୁନି ସନମାନହିଁ ସବୁହି ସୁବାମା । ଭୁନିତ ଭଗତି ନତି ରତି ପହିରୁମା ॥
 ସୁହ ପ୍ରାକୃତ ମହାପାଲ ସୁଭାଷ । ଜାନ ସିରୋମନି କୋସଲଭାଷ ॥୩॥
 ଶାଝିତ ରାମ ସନେହ ନିସୋତେଁ । କୋଜରମନ୍ଦ ମଲ୍ଲନମତି ମୋତେଁ ॥୩॥

ସଠ ସେବକ କା ପ୍ରୀତି ରୁଚି ରଖିହୁଁ ରାମ କୃପାକୁ ।

ଉପଲ କସ୍ତେ ଜଳଜାନ ଜେହିଁ ସରିବ ସୁମତି କରି ଶୁଭୁ ॥୨୮(କ)॥

ହୋଁହୁ କହାବତ ସବୁ କହତ ରାମ ସହଚ ଉପହାସ ।

ସାହିବ ସୀତାନାଥ ସୋ ସେବକ ଭୁଲସୀଦାସ ॥୨୮(ଖ)॥

ଅତି ବଡ଼ ମୋର ଡିଠାଉ ଖୋଷା । ସୁନି ଅଞ୍ଚନରକତୁଁ ନାକ ସିକୋଷା ॥

ସମୁଦ୍ଧି ସହମମୋହି ଅପଡ଼ର ଅପନେଁ । ସୋ ସୁଧୁ ରାମ କାହିଁ ନହିଁ ସପନେଁ ॥୧॥

ଶୁଣି ପ୍ରେମେ ସମସ୍ତକୁ ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି । ଚିତ୍ତ ପ୍ରୀତି ଗତିଭକ୍ତି ବିନତି ଭଗତି ॥

ଏହି ସ୍ଵଭାବ ପ୍ରାକୃତ ମହାପାଲଙ୍କର । ଜ୍ଞାନୀ ଶିରୋମଣି ପ୍ରଭୁ କୋଶଳ ଭାଷର ॥୩॥

ଅରୁଟ ସ୍ନେହରେ ରାମ ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନ । କିଏ ଜଗତେ କୁମତି ମଲ୍ଲନ ମୋ ସମ ॥୩॥

ଶଠ ସେବକର ପ୍ରୀତିରୁଚି ରକ୍ଷା କରିବେ କୃପାକୁ ରାମ ।

ସେ କଲେ ସୁମତି ରକ୍ଷ କରି ମହା ପଥରକୁ ଜଳସାନ ॥୨୮(କ)॥

ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି କୁହାଏ ପୁଁ, ରାମ ସହନ୍ତି ଏ ଉପହାସ ।

ଜାନକୀ-ନାୟକ ସଦୃଶ ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ସେବକ ଭୁଲସୀଦାସ ॥୨୮॥ (ଖ)

ଶୁଣି ମୋହର ଧୁଷ୍ଟକା ଦୋଷ ଶରୀ ଅତି । ପାପ ନର୍କ ହୁହେଁ ନାକ ଦୃଶାରେ ଚପନ୍ତି ॥

ରୁହିଁ ପୁଁ ଭୟ କରଇ ଆପଣା ଭୟରେ । ସୁରକ୍ଷ ନ କଲେ ତାହା ରାମ ସ୍ଵପନରେ ॥୧॥

ଆପଣା ଆପଣାର ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ରାଜାକୁ ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତି ଏବଂ ସାଧୁ, ବୁଦ୍ଧିମାନ,

ସୁଶୀଳ ଓ ଭାବରାଜ୍ୟ ଅଂଶରେ ଜାତ ଦୟାଳୁ ରାଜା ସମସ୍ତଙ୍କ ସୁଦ୍ଧା ଶୁଣି ଓ ସେମାନଙ୍କ

ବାଣୀ, ଭକ୍ତି, ବିନୟ ଓ ଗତିବିଧି ଚିତ୍ତ ସ୍ଥାନର ଓ ମଧୁର ବାଣୀରେ ସମସ୍ତଙ୍କର

ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି । ସପାଶ ରାଜାମାନଙ୍କର, ତ ଏତାଦୃଶ ସ୍ଵଭାବ ।

କୋଶଳନାଥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତ ଚରୁରଣିରୋମଣି ॥୩-୩॥ ଶ୍ରୀରାମ ବିଶ୍ଵକ ପ୍ରେମମାତ୍ର

ଦ୍ଵାରା ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଜଗତରେ ମୋଠାରୁ ବଡ଼ ମୂର୍ଖ ଓ ମଲ୍ଲନବୁଦ୍ଧି କିଏ

ହେବ ? ॥୩॥ କୋହା:—ତଥାପି, କୃପାକୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୋ ପରି ହୁଷ୍ଟ ସେବକର

ପ୍ରୀତି ଓ ରୁଚି ଅବଶ୍ୟ ସ୍ଵୀକାର କରିବେ । ସେ ପଥରପ୍ରତିଷ୍ଠା ଜାହାଜ ଓ ବାନର-

ଭାଷୁକମାନଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ ମହାରେ ପରିଗଣିତ, କି ଦେଇଥିଲେ । ଏଣୁ ତାଙ୍କ ଦୟା

ପାଇବି ବୋଲି ପୁଁ ଆଶାୟୀ ॥୨୮(କ)॥ ସମସ୍ତେ ମୋତେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସେବକ କହନ୍ତି

ଏବଂ ପୁଁ ମଧ୍ୟ ଲଜାପକୋଚ ବିନା ଆପଣାକୁ ଶ୍ରୀରାମସେବକ କୁହାଏ ।

ଶ୍ରୀ ସୀତାନାଥଙ୍କ ପରି ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ଭୁଲସୀଦାସ ପରି ସେବକ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ

ଏପରି ଉପହାସ ସହବା ବିଷୟରେ ଅତି ଭଦାର ॥୨୮(ଖ)॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:—ଏହା

ସୁନ ଅବଲେକ ସୁନିତ ଚଣ ଗୁଣ୍ଡ । ଭରତ ମୋର ମତ ସ୍ତ୍ରୀ ସରସା ॥
 କହତ ନୟାର ହୋଇ ହୁଅଁ ମନ । ଶୁଣିବ ରାମ ଜାନ ଜନ ଜା ଜା ॥୨॥
 ରହତ ନ ପ୍ରଭୁଚର ରୁକ୍ମକପେ । କରତ ସୁରତି ସମ୍ଭବ ବାର ହୁଏ କା ॥
 ଜେନ୍ଦ୍ର ଅବ ବଧେଇ ବ୍ୟାଧ ଜମି ବାଲ । ପିରି ସୁନଂଠ ସୋଇ କାହିଁ କୁରୁଲ ॥୩॥
 ସୋଇ କରତୁତ ବିଶ୍ୱସନ କେଶ । ସପନେହୁଁ ସୋ ନ ରାମ ହୁଏ ହେଶ ॥
 ତେ ଭରତ ହି ଭେଟିତ ସନମାନେ । ରାଜସଭା ରଘୁବର ବଖାନେ ॥୪॥
 ପ୍ରଭୁ ତରୁ ତର କପି ତାର ପରତେ କପେ ଆସୁ ସମାନ ।
 ଭୁଲସୀ କହୁଁ ନ ରାମ ସେ ସାହବ ସୀଲନିଧାନ ॥୨୯(କ)॥

ଶୁଣି ଅବଲେକ କର ସୁରତେ ବର । ମୋର ମତଭ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ କଲେ ଅଙ୍ଗାର ॥
 କହନ୍ତେ ହାନ ଅଥଚ ଶୁଣି ଥିଲେ ମନ । ଜନ ହୁଏ ଜାଣି ରାମ ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନ ॥୨॥
 କୃତ ଅପରାଧ ପ୍ରଭୁ ଚିତ୍ତେ ନ ଧରନ୍ତି । ହୃଦୟର ଶତବାର ସୁରଣ କରନ୍ତି ॥
 ସେହିପାପେ ବାଳବଧକଲେ ଯେହେବ୍ୟା । ସୁଗ୍ରୀବ କରନ୍ତି ପତେ ସେହି ଅପରାଧ ॥୩॥
 ବିଭୀଷଣ କଲ ପୁଣି ସେହି ସୁନଂ କାମ । ସୁପ୍ନେହେତାହା ହୃଦୟେ ନ ହେଜିଲେ ରାମ ॥
 ଭରତ ଭେଟ ସମୟେ ତାକୁ ସମ୍ମାନଲେ । ରାଜସଭା ମଧ୍ୟେ ରଘୁବର ବଖାଣିଲେ ॥୪॥
 ପ୍ରଭୁ ତରୁ ତଲେ କପି ତାଲେ ତାଲେ କଲେ ତାକୁ ନିଜ ସମ ।
 ଭୁଲସୀ ରାମଙ୍କ ପ୍ରାୟେ କାହିଁ ନାହିଁ ସୁଖୀଲ ସ୍ତ୍ରୀ ଭରମ ॥୨୯(କ)॥

ମୋ ପକ୍ଷରେ ବଡ଼ ଧୃଷ୍ଟତା ଓ ଦୋଷ । ମୋ ପାପ କଥା ଶୁଣି ନର ସୁଦ୍ଧା ମୋ ପ୍ରତି
 ନାକ ଟେକନ୍ତି । (ଅର୍ଥାତ୍ ନରରେ ସୁଦ୍ଧା ମୋ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ।) ଏହା ବିରୁଦ୍ଧ ମୋର
 କଲ୍ପିତ ଚରରେ ପ୍ରତି ଅବକାଶ । କିନ୍ତୁ ଭରତଙ୍କ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ମୋର
 ଏହି ଧୃଷ୍ଟତା ଓ ଦୋଷ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ॥୨॥ କର ମୋର ପ୍ରଭୁ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏ କଥା ଶୁଣି, ଦେଖି ଓ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଭା-ଚକ୍ଷୁରେ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ମୋ ଭ୍ରାତୃ ଓ
 ବୃତ୍ତିକୁ (ପକ୍ଷାନ୍ତରେ) ପ୍ରଶଂସା କରିଅଛନ୍ତି । କହିବା ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱହୀନ
 ହୁଏ । ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷେ ହୃଦୟରେ ସ୍ୱଚ୍ଛତା ଓ ବିକଳ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ପ୍ର ମୋ
 ହୃଦୟର ସହଜ ଅନୁଭବ କରେ ଯେ ପ୍ରଭୁ ରାମଙ୍କର ସେବକ ହେବାର ଅଭାବ୍ୟ,
 କାରଣ ପ୍ରଭୁ ପାପୀ ଓ ଦାନୀ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ କାହା ହୃଦୟର ଏ କଣ୍ଠା ହୃଦୟଙ୍କମ
 କରି ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ॥୩॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣରେ ତାଙ୍କ ଉଚ୍ଚହୃଦୟ ଭୁଲ-ସୂଚି ସୁରଣ
 ରହେ ନାହିଁ । ସେତାହା ସବୁ ଭୁଲିଯାଆନ୍ତି । ଉଚ୍ଚହୃଦୟ ସ୍ୱଚ୍ଛତାବଳୀ ସେ
 ଶତଶତବାର ସୁରଣ କରୁଥାନ୍ତି । ଯେଉଁ ପାପ ହେଉ ସେ ବ୍ୟାଧ ସରି ବାଳକୁ ବଧ
 କରିଥିଲେ, ସେହିପରି ଅସଦାଚରଣ ପୁଣି ସୁଗ୍ରୀବ ଦେଖାଇଥିଲେ ॥୩॥ ସେହିପରି
 କର୍ମ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ଭ୍ରାତୃ ଅପତ୍ୟ ସବୁ
 ହୃଦୟରେ ଧରି ନ ଥିଲେ । କର ଭରତଙ୍କ ସହିତ ମିଳନ କାଳରେ ଶ୍ରୀରାମାଥ

ରାମ ନିକାଞ୍ଚ ରାତ୍ରୀ ହେ ସବୁ କୋ ମକ ।
 ଜୋଁ ସୁଦ ସାଁଚୀ ହେ ସଦା ତୋ ମନୋ ଭୁଲସୀକ ॥୨୯(ଖ)॥
 ଏହି ବିଧି ନିଜ ଗୁନଦୋଷ କହି ସବୁ ବହୁର ସିରୁ ନାଲ ।

ବରନର୍ତ୍ତ ରଘୁବର ବିସଦ ଜୟ ସୁନି କଲିକଲୁଷ ନସାଇ ॥୨୯(ଗ)॥

ଜାଗବଳିକ ଜୋ କଥା ସୁଦାଞ୍ଚ ।-ଉରଦାନ ମୁନିବରହି ସୁନାଞ୍ଚ ॥
 କହିବୁର୍ତ୍ତ ସୋଇ ସମ୍ବାଦ ବଖାମ । ସୁନନ୍ତ ସକଳ ସଜ୍ଜନ ସୁଖ ମାମ ॥୧॥
 ସତ୍ତ୍ୱ ଖାନ୍ଦ ସୁଦ ଚରିତ ସୁଦାଞ୍ଚ । ବହୁର କୃପା କରି ଭ୍ରମଣ ସୁନାଞ୍ଚ ॥
 ସୋଇ ସିବ କାଗ ଭୃସୁଣ୍ଡି ହି ଖାନ୍ଦା । ରାମ ଭଗତ ଅଧିକାଞ୍ଚ ଚାନ୍ଦା ॥୨॥

ରାମ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ତବ୍ଧ ସ୍ତବ୍ଧ ଭଲ ଲକ୍ଷେ ସମସ୍ତକୁ ।

ଏହା ସଦା ଯେବେ ସତ୍ୟ ହୁଏ ତେବେ ଭଲ ଭୁଲସୀଦାସଙ୍କୁ ॥୨୯ (ଖ)॥

ଏ ରାବେ କହଣ ନିଜ ଦୋଷ ଗୁଣ ନମି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣି ।

ବର୍ଣ୍ଣେ ରଘୁବର ସୁସଖ, କଲିର ପାପ ନାଶ ହୋଇ ଶୁଣି ॥୨୯ (ଗ)॥

ଯାଜ୍ଞବଲ୍ୟ ଯେଉଁ କଥା ମନୋହର ଅଛି । ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନିବରେ ଶୁଣାଇ ଅଛନ୍ତି ॥
 କହିବ ସେହି ସମ୍ବାଦ କରଣ ବର୍ଣ୍ଣନ । ଆନନ୍ଦମନେ ଶୁଣନ୍ତୁ ସକଳ ସଜ୍ଜନ ॥୧॥
 ଏହି ସ୍ତବ୍ଧର ଚରିତ ଶମ୍ଭୁ ବିରଚିଲେ । ପ୍ରଣିକୃପା କରି ପାବତୀକୁ ଶୁଣାଇଲେ ॥
 କାଳ ଭୃଶୁଣ୍ଡି କି ତାହା ଦେଲେ ହି ପ୍ରସର । ଚନ୍ଦ୍ର ରଘୁପତି ଭକ୍ତ କଥା ଅଧିକାରୀ ॥୨॥

ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇଥିଲେ ଏବଂ ରାମସଭାରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ ॥୩॥ ବୃଷଭଲେ ବିରାଜମାନ ମଣିଆ-ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଘନ ପରମାତ୍ମା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସ୍ଥାନ କେଉଁଠି ଏବଂ ବୃଷଶାଖାମାନଙ୍କରେ ତେଉଁ ତେଉଁ ଭୁଲୁଥିବା ବାନରମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ କେଉଁଠି. ୨ ମାତ୍ର ଏପରି ବାନରମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭୁ ଆପଣା ସମାନ କରି ପକାଇଥିଲେ । ଭୁଲସୀ ଦାସ କହନ୍ତି,—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପରି ସତ୍ତ୍ୱବିଶିଷ୍ଟ ଆଧାର ଏପରି ଜଣେ ଶ୍ଯାମୀ ଅନ୍ୟତ୍ର କେଉଁଠି ହେଲେ ନାହାନ୍ତି ॥୨୯(କ)॥ ହେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ! ଆପଣଙ୍କ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣଯୋଗେ ସମସ୍ତଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ-ସାଧକ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣଙ୍କର କଲ୍ୟାଣମୟ ସ୍ତବ୍ଧ ସମସ୍ତଙ୍କର କଲ୍ୟାଣକାରକ । ଯଦି ଏହା ସତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଭୁଲସୀଦାସର ମଧ୍ୟ ସବଦା କଲ୍ୟାଣ ହେବ ॥୨୯ (ଖ) ॥ ଏହିପରି ଆପଣାର ଗୁଣଦୋଷ ବଖାଣି ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣି ପ୍ରଣୁ ନୂଆଁଇ ମୁଁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ନିର୍ମଳ ଯଶ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଅଛି । ଏହା ଶୁଣିଲେ କଲିଫୁର ସମସ୍ତ ପାପ ଆପେ ଆପେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ॥୨୯ (ଗ)॥ - ଚୌପାଞ୍ଚ—ମୁନି ଯାଜ୍ଞବଲ୍ୟଙ୍କ ମୁନିଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭରଦ୍ୱାଜଙ୍କୁ ଯେଉଁ ସ୍ତବ୍ଧର କଥା ଶୁଣାଇଥିଲେ, ସେହି ସମ୍ବାଦକୁ ମୁଁ ବଖାଣି କହୁଛି । ସମସ୍ତ ସଜ୍ଜନ ଗୁଣ ଅନୁଭବମୁଦ୍ଧକ ତାହା ଶୁଣନ୍ତୁ ॥୧॥ ଶିବ ପ୍ରଥମେ ଏହି ସ୍ତବ୍ଧର ଚରିତକୁ ରଚନା କରିଥିଲେ, ପ୍ରଣି ସେ କୃପାପରବଶ ହୋଇ ପାବତୀକୁ

ତେହ ସନ ଜାଗବଲିକ ପୁନି ପାଠୁ । ଚନ୍ଦ୍ର ପୁନି ଭରଦ୍ବାଜ ପ୍ରତି ଗାଠୁ ॥
 ତେ ଶ୍ରୋତା ବକତା ସମର୍ଥାଲ । ସର୍ବଦରସୀ ଜାନହିଁ ହରିଲଲ ॥୩॥
 ଜାନହିଁ ଶାନ୍ତି କାଲ ନିଜ ଜ୍ଞାନ । କରତଲଗତ ଆମଲକ ସମାନା ॥
 ଔରଜ୍ଜ ଜେ ହରିଭଗତ ସୁଜାନା । କହୁଛି ସୁନହିଁ ସମୁଦ୍ଦହିଁ ବିଧି ନାନା ॥୪॥
 ମେଁ ପୁନି ନିଜ ଗୁର ସନ ସୁମା କଥା ସୋ ସୁକରଖେତ ।
 ସମୁଦ୍ଦାଁ ନହିଁ ତସି ବାଲପନ ତବ ଅତି ରହେଉଁ ଅଚେତ ॥୫(କ)॥
 ଶ୍ରୋତା ବକତା ଜ୍ଞାନନିଧି କଥା ରାମ କେ ଗୁଡ଼ ।
 କମି ସମୁଦ୍ଦାଁ ମେଁ ଜୀବ ଜଡ଼ କଲମଲ ଗ୍ରସିତ ବିମୁଡ଼ ॥୬(ଖ)॥
 ତପସି କହୀ ଗୁର ବାରହିଁ ବାର । ସମୁଦ୍ଦାଁ ପସ କହୁ ମତି ଅନୁସାର ॥
 ଶ୍ରୀରାବଜ କରବି ମେଁ ସୋଇ । ମୋରେଁ ମନ ପ୍ରବୋଧ ଜେହିଁ ହୋଇ ॥୭॥

ତାହାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ କଲେ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମୁନି । ଭରଦ୍ବାଜଙ୍କ ସମ୍ମୁଖେ ବସ୍ତିଲେ ସେ ପୁଣି ॥
 ଶୀଳବନ୍ତ ସେ ଭଉସ୍ତେ ଶ୍ରୋତାବକ୍ତା ସମ । ସମକର୍ଣ୍ଣୀ ହରି ଲଲା ଜାଣନ୍ତି ଭଉମ ॥୩॥
 ଜାଣନ୍ତି ତନି କାଲର କଥା ନିଜ ଜ୍ଞାନେ । କରତଲ ସ୍ଥିତ ଫଳ ଅର୍ଥଲା ସମାନେ ॥
 ଅନ୍ୟ ସେ ଅନେକ ଜ୍ଞାନଶୀଳ ହରିଭକ୍ତେ । କହନ୍ତି ଶୁଣନ୍ତି ବିଚାରନ୍ତି ନାନାମତେ ॥୪॥
 ମୁଁ ପୁଣି ଶୁଣିଲି ନିଜ ଗୁରୁମୁଖୁ ବରହତାର୍ଥେ ସେ କଥା ।
 ତେବେ ବାଲପଣେ ଥିବାରୁ ଅଜ୍ଞାନ, ବୁଝି ନ ପାରଲି ତଥା ॥୫(କ)
 ଜ୍ଞାନନିଧି ଶ୍ରୋତା ବକ୍ତା ଏଥୁ ଲେଖା କଥା ରାମଙ୍କର ଗୁଡ଼ ।
 ବୁଝିବି କେମନ୍ତ କଲି ମଲଗ୍ରସ୍ତ ମୁଁ ଜଡ଼ ଜୀବ ବିମୁଡ଼ ॥୬(ଖ)
 ତଥାପି କହନ୍ତେ ଗୁରୁଦେବ ବାରମ୍ବାର । ହୃଦୟ ମଲି କହୁ ମତି ଅନୁସାର ॥
 ଶ୍ରୀରାବଜ କରବି ମୁଁ ସେହି କଥାକୁ । ପ୍ରବୋଧ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଆପଣା ଆହାକୁ ॥୭॥

ଶୁଣାଇଲେ । କାକଭୁଞ୍ଜି କୁ ରାମଭକ୍ତ ଓ ଅଧିକାରୀରୂପେ ଜାଣି ଶିବ ଭକ୍ତ
 ଗରିବ ତାହାକୁ ପ୍ରଦାନ କଲେ ॥୧॥ ପୁନଶ୍ଚ ଭକ୍ତ କାକଭୁଞ୍ଜିଙ୍କଠାରୁ
 ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମୁନି ତାହା ପାଇଲେ ଏବଂ ପୁଣି ଗାର ଭରଦ୍ବାଜ ମୁନିଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲେ ।
 ଭଉସ୍ତେ ବକ୍ତା ଓ ଶ୍ରୋତା (ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଓ ଭରଦ୍ବାଜ) ସମକର୍ଣ୍ଣସଦୃଶ ଓ ସମକର୍ଣ୍ଣ
 ଏବଂ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଲାଲା କଥା ଜାଣନ୍ତି ॥୩॥ ସେ ହୁହେଁ ତାଙ୍କ ଜ୍ଞାନବଳରେ ଭୂତ,
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟ—ଏହି ତନି କାଲର କଥା କରତଲଗତ ଅର୍ଥଲା ପରି ତନ୍ତ୍ରାମାତ୍ମକେ
 ଜାଣି ପାରନ୍ତି । ଆଉ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ହରିଭକ୍ତଗଣ ଭଗବାନଙ୍କ ଲୀଳା-ରହସ୍ୟ
 ବିଷୟରେ ପ୍ରଜ୍ଞାନ, ସେମାନେ ଏହି କରତକୁ ନାନାପ୍ରକାରେ କହନ୍ତି, ଶୁଣନ୍ତି ଏବଂ
 ବୁଝନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ତାହା—ପୁନଶ୍ଚ ସେହି କଥା ମୁଁ ବାରହ-ସେବରେ ମୋ ଗୁରୁଜୀଙ୍କଠାରୁ
 ଶୁଣିଲି, କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ମୋର ବାଳକ ଅବସ୍ଥା ହୋଇଥିବାରୁ ବୁଝିବାର
 ସାମର୍ଥ୍ୟ ମୋଠାରେ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ତାହା ସେପରି ଭଲ ଭାବରେ

ଜସ କହୁ ବୁଧ ବିବେକ ବଳ ମେରେ । ତସ କହୁ ହୁଏ ହୁଏ ହରିକେ ପ୍ରେରେ ॥
 ନିଜ ସନ୍ଦେହ ମୋହ ଭ୍ରମ ହରମ । କରଇଁ କଥା ଭବ ସରିତା ତରମ ॥୨॥
 ବୁଧ ବିଶ୍ରାମ ସକଳ ଜନ ରଞ୍ଜନ । ରାମକଥା କଳିକଲୁଷ ବିଭଞ୍ଜନ ॥
 ରାମକଥା କଲି ପଳ୍ଲବ ଭରମ । ପୁନି ବିବେକ ପାବକ କହୁଁ ଅରମ ॥୩॥
 ରାମକଥା କଲି କାମଦ ଗାର । ସୁଜନ ସଙ୍ଗବନ ମୁର ସୁହାର ॥
 ସୋର ବସୁଧାତଳ ସୁଧାତରଙ୍ଗିନି । ଭୟ ଉଞ୍ଜନ ଭ୍ରମ ଭେକ ଭୂଅଙ୍ଗିନି ॥୪॥
 ଅସୁରସେନ ସମ ନରକ ନିକନ୍ଦିନି । ସାଧୁ ବିବୁଧ କୁଳ ହିତ ଗିରିନନ୍ଦିନି ॥
 ସ୍ବତ ସମାଜ ପୟୋଧି ରମା ସୀ । ବିସ୍ମୟର ଭର ଅତଳ ଛମା ସୀ ॥୫॥

ଯଥା କହୁ ବୁଦ୍ଧି ବଳ ବିବେକ ମୋହର । ହୃଦେ ହରି ପ୍ରେରଣାରେ କହୁବ ସେପରି ॥
 ନିଜ ମୋହ ଭ୍ରମ ସବ ସନ୍ଦେହ ହାରିଣୀ । କହୁଛୁ କଥା ସସାର-ସରତା ତାରଣୀ ॥୬॥
 ବୁଧ-ବିଶ୍ରାମ ସକଳ ସୁଜନ-ରଞ୍ଜନୀ । ରାମ କଥା ଅଟେ କଳି କଲୁଷ-ଭଞ୍ଜନୀ ॥
 ରାମ କଥା କଳି-ବିଷଧରକୁ ଭରଣୀ । ପୁଣି ବିବେକାନଳକୁ ଯେସନେ ଅରଣୀ ॥୭॥
 ରାମ କଥା କଳିପୁର କାମଧେନୁ ସମ । ସୁଜନଙ୍କ ସଞ୍ଚାରଣୀ ମୁଳ ମନୋରମ ॥
 ବସୁଧା ତଳେ ସେ ଯେହ୍ନେ ସୁଧା-ତରଙ୍ଗିଣୀ । ଭବ-ବିଭଞ୍ଜନୀ ଭ୍ରମ-ଭେକକୁ ସର୍ପିଣୀ ॥୮॥
 ଅସୁର ସୈନ୍ୟ ସମାନ ନରକ-ନାଶିନୀ । ସାଧୁ ସୁରକୁଳ ହିତେ କୈଳାସବାସିନୀ ॥
 ସହସମାଜ-ପୟୋଧି ମଧ୍ୟ ରମାପଣ । ବିସ୍ମୟର ବହନେ ଅତଳ ବସୁଧାରୀ ॥୯॥

ବୁଦ୍ଧିପାତ ନ ଥିଲି ॥ ୩୦ (କ) ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି କଥାର ବକ୍ତା ଓ ଛୋଟା ଉଭୟେ
 ଜ୍ଞାନର ଉତ୍ସାର । କଳିପୁରର ପାପଗୁଣି ମୋଡେ ଗ୍ରାସ କରିଛୁ । ମୁଁ ମହାମୁଦ ତଥା
 ଜଡ଼ ଜୀବ । ସେ କଥା ମୁଁ କିପରି ବୁଦ୍ଧିପାତକୁ ? ॥ ୩୦ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ତଥାପି
 ଗୁରୁଜୀ ଯେତେବେଳେ ବାରମ୍ବାର ଉକ୍ତ କଥା କହୁଲେ, ସେତେବେଳେ ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ
 କିଛି ବୁଦ୍ଧି ହେଲା । ତାହା ହିଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋଦ୍ବାର ଗୁଣାରେ ରଚିତ ହେବ । ତାହାର
 ଦ୍ବାର ମୋ ମନକୁ ସନ୍ତୋଷ ମିଳିବ ॥ ୧ ॥ ମୋଠାରେ ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିବେକର
 ଯେଉଁକି ବଳ ଏବଂ ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କର ଯେଉଁକି ପ୍ରେରଣା, ତାହାର ଅନୁସାରେ ମୁଁ
 କହୁବି । ଯେମିତି ଚୋଟିଏ କଥା ମୋ ମନରୁ ସନ୍ଦେହ, ଅଜ୍ଞାନ ଓ ଭ୍ରମ ଦୂର କରି
 ପାରିବ, ଠିକ୍ ସେଇମିତି କଥାଟିଏ ମୁଁ ରଚନା କରୁଛି । ସସାରରୂପୀ ସରତା
 ପାର ହେବା ନିମନ୍ତେ ଏହା ଚୋଟିଏ ନୌକା ॥ ୨ ॥ ରାମକଥା ପଞ୍ଚିତମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ରାମ ଦାନ
 କରେ, ସମସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ମନୋରଞ୍ଜନ କରେ ଏବଂ କଳିପୁରର ସମସ୍ତ ପାପର ବିନାଶ
 କରେ । କଳିପୁରରୂପୀ ସର୍ପ ନିମନ୍ତେ ରାମକଥା ମୟୁଷ୍ୟ । ବିବେକରୂପୀ ଅଗ୍ନିର
 ପରିପ୍ରକାଶ ସକାଶେ ଏହା ଚୋଟିଏ ଅରଣି । (ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି କଥାଦ୍ବାରା ଜ୍ଞାନ-ପ୍ରାପ୍ତି
 ହୁଏ) ॥ ୩ ॥ ରାମକଥା କଳିପୁରରେ କାମଧେନୁ ଗୁଳ୍ମ ସକଳ ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ
 କରିପାରେ । ସହଜମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଏହା ସଞ୍ଚାରଣୀ ଔଷଧ । ପୃଥିବୀରେ ଏହା

ଜମଗନ ମୁହଁ ମସି ଜଗ ଜମୁନା ସୀ । ଜୀବନ ମୁକୁତି ହେତୁ ଜନ୍ମ କାରୀ ॥
ରାମଛୁ ପ୍ରିୟ ପାବନୀ ଭୁଲସୀ ସୀ । ଭୁଲସିଦାସ ହୃଦ ହୃଦ୍ ଭୁଲସୀ ସୀ ॥୭॥
ସିବପ୍ରିୟ ମେକଲ ସୈଲ ସୁତା ସୀ । ସକଲ ସିଦ୍ଧି ସୁଖ ସମ୍ପତି ରାସୀ ॥
ସଦଗୁନ ସୁରଗନ ଅମ୍ଭ ଅବିଚିତ ସୀ । ରଘୁବର ଭଗତି ପ୍ରେମ ପରମିତି ସୀ ॥୮॥

ରାମକଥା ମହାକମା ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ଚିତ ଗୁହ୍ୟ ।

ଭୁଲସୀ ସୁଭଗ ସନେହ ବନ ସିନ୍ଧୁ ରଘୁବର ବିହାରୁ ॥୯॥

ରାମଚରିତ ଚିନ୍ତାମଣି ଗୁରୁ । ସଂତ ସୁମତି ତଥା ସୁଭଗ ସିଂଗାରୁ ॥

ଜଗମଂଗଲ ଗୁନଗ୍ରାମ ରାମ କେ । ଦାନ ମୁକୁତି ଧନ ଧରମ ଧାମ କେ ॥୧॥

ସମଦୃତ ପ୍ରଖେଳନା ସମ୍ପନା ଲେପନେ । ଜୀବନ ପୁତ୍ର ନିମନ୍ତେ କାଣୀ ବା ଯେସନେ ॥

ରାମଙ୍କ ପ୍ରିୟ ପବନୀ ଭୁଲସୀ ପରସ୍ତେ । ଭୁଲସୀ ହୃଦେ ହୁଲସୀ ମାତା ହୃଦପ୍ରାୟେ ॥୨॥

ଶିବ ପ୍ରିୟ ସେହେ ବିଷୟସୁତା ନରମତା । ସମସ୍ତ ସିଦ୍ଧି ସମ୍ପତି ଶୁଭ ଗୁଣ-ସଦା ॥

ସଦଗୁଣ-ସୁରକ୍ତ ଅମ୍ଭା ଅବିଚିତ ଯେପବ । ରଘୁବର ପ୍ରେମଭକ୍ତି ପଣସୀମା ପବ ॥୩॥

ରାମ କଥା ରମ୍ୟ ମହାକମା ସମ ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ପ୍ରାୟ ।

ଭୁଲସୀ ସୁସେହ-ବନେ ସୀତା ସହ ବିହରନ୍ତି ରଘୁରାୟ ॥୪॥

ରାମଙ୍କ ଚରଣ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ମନୋହର । ସହ ସୁମତି-ନାରୀର ଭୂଷଣ ସୁନ୍ଦର ॥

ଜଗତ ମଙ୍ଗଳ ଗୁଣ ଗ୍ରାମ ରାମଙ୍କର । ପ୍ରକୃତି ଧରମ ଧନ ଧାମ ଦାନବର ॥୫॥

ଅମୃତର ନଦୀ । ଏହା ଜନ୍ମ-ମରଣ-ରୂପୀ ଉତ୍ସର ବିନାଶକାରଣୀ ଓ ଭ୍ରମରୂପୀ ମଣ୍ଡୁକର

ଭକ୍ଷଣକାରଣୀ ସର୍ପିଣୀ ॥ ୪ ॥ ଏହି ରାମକଥା ଅସୁରସେନା ଭୁଲ ନର୍କସମୁଦ୍ରର

ବିନାଶକାରଣୀ ଏବଂ ସାଧୁ-ଦେବତାମାନଙ୍କ ଭୁଲର କଲ୍ୟାଣ-କାରଣୀ ପାବନୀ

(ହୃଦୀ) । ସହ-ସମାଜରୂପୀ ଶ୍ରୀରାମାଦର ନିମନ୍ତେ ଏହି କଥା ଲକ୍ଷ୍ମୀଭୂଷା ଏବଂ ସମୁର୍ଜ୍ଜ୍ବ

ବିଷ୍ଣୁର ଭାବ ବହନ କରିବା ବିଷୟରେ ଅତଳା ପୃଥ୍ବୀ ସମାନ ॥ ୫ ॥ ଯମଦୃତଗଣଙ୍କ

ପ୍ରହରେ କାଳିମା ଲଗାଇବା ନିମନ୍ତେ ଏହି କଥା ଜଗତରେ ଯମ୍ପନା ସମାନ ଏବଂ

ଜୀବନ୍ତ ପୁତ୍ର ଦେବା ବିଷୟରେ ସତେ ଯେପରି କାଣୀ ଶେଷ । ଏହା ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପବନ

ଭୁଲସୀ ପରି ପ୍ରିୟ ଏବଂ ଭୁଲସୀଦାସ ପାଇଁ ହୁଲସୀ (ଭୁଲସୀ ଦାସଙ୍କ ମାତା)ଙ୍କ ପରି

ସହୃଦୟ ହୃଦକାରଣୀ ॥୬॥ ଏହି ରାମକଥା ଶିବଙ୍କୁ ନିର୍ମଳା ପରି ଅତି ପ୍ରିୟ ।

ଏହା ସମସ୍ତ ସିଦ୍ଧି ଓ ସୁଖ-ସମ୍ପତ୍ତିର ଗୁଣି । ସଦଗୁଣରୂପୀ ଦେବତାମାନଙ୍କର ଉତ୍ପତ୍ତି ଓ

ପାଳନପୋଷଣ କରିବା ବିଷୟରେ ଏହା ଅବିଚିତ୍ତ୍ବ । ଏହା ରଘୁନାଥଙ୍କ

ପ୍ରତି ଭକ୍ତି ଓ ପ୍ରେମର ପରମ ସୀମା ପରି ॥ ୭ ॥ କୋହା—“ଭୁଲସୀଦାସ କହନ୍ତି,

“ଶ୍ରୀରାମ କଥା ମହାକମା ନଦୀ, ସୁନ୍ଦର [ନିର୍ମଳ] ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ଓ ସୁନ୍ଦର ସେହୁ ହିଁ

ବନ । ସେହୁ-ବନରେ ଶ୍ରୀରାମାୟଣ ବିହାର କରନ୍ତି ॥ ୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଏବଂ ସାଧୁମାନଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ର-ନାଥର ସୁନ୍ଦର ଶୃଙ୍ଗାର ।

ସଦଗୁରୁ ଜ୍ଞାନ ବିରାଗ ଜୋଗ କେ । ବିରୁଧ ବୈଦ ଭବ ସ୍ଥାପ ରୋଗ କେ ॥
 ଜନନୀ ଜନକ ସିଂହ ରାମ ପ୍ରେମ କେ । ସାଜ ସକଳ ବ୍ରତ ଧରମ ନେମ କେ ॥୨॥
 ସମନ ପାପ ସଂତାପ ସୋକ କେ । ପ୍ରିୟ ପାଳକ ପରଲୋକ ଲୋକ କେ ॥
 ସଗିବ ସୁଭଟ ଭୂପତି ବିରୁର କେ । କୁଂଭଜ ଲୋଭ ଉଦୟ ଅପାର କେ ॥୩॥
 କାମ କୋହ କଳିମଲ କରଗନ କେ । କେହିରି ସାବକ ଜନ ମନ ବନ କେ ॥
 ଅତିଥ ପୂଜ୍ୟ ପ୍ରିୟତମ ପୁରୁଷ କେ । କାମଦ ଘନ 'ଦାରିଦ୍ର୍ୟ' ଦର୍ପିତ କେ ॥୪॥
 ମନ୍ତ୍ର ମହାମନ୍ତ୍ର ବିଷୟ ବ୍ୟାଧି କେ । ମେଟତ କଠିନ 'କୁଅ'କ ଶୂଳ କେ ॥
 ହରନ ମୋହ ତମ ବିନକର କର ସେ । ସେବକ ସାଧି ପାଳି ଜଳଧର ସେ ॥୫॥
 ଅଭିମତ ଦାନ ଦେବତାରୁବର ସେ । ସେଷ୍ଠିତ ସୁଲଭ ସୁଖଦ ହରିହର ସେ ॥
 ସୁକବି ସରଦ ନଭ ମନ ଭଞ୍ଜନ ସେ । ରାମଭଗତ ଜନ ଶାବନ ଧନ ସେ ॥୬॥

ସଦଗୁରୁ ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ଆବର ଯୋଗର । ଅଶ୍ୱିନୀକୃମାର ଲବ ଭୀଷଣ ରୋଗର ॥
 ଜନନୀ ଜନକ ସୀତା ରାମଙ୍କ ପ୍ରେମର । ସାଜ ସକଳ ଧରମ ବ୍ରତ ନିୟମର ॥୧॥
 ନାଶକ ବିବିଧ ପାପ ସନ୍ତାପ ଶୋକର । ପ୍ରିୟ ପାଳି ଇହପର ଉଭୟ ଲୋକର ॥
 ସୁମନ୍ତ ସଗିବ ନରପତି ବିରୁର । କୁମ୍ଭଜ ଅତି ଲୋଭ-ସିନ୍ଧୁ ଅପାରର ॥୨॥
 କାମ-ହୋଧ-କଳିମଳ-କରଗଣ୍ଡର । କେଶରୀ ଶାବକ ଜନ-ମନ-କାନନର ॥
 ଅତିଥ ପୂଜ୍ୟ ପରମ ପ୍ରିୟ ଶିବଙ୍କର । କାମଦ ମେଘ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଅରଣ୍ୟାନଳର ॥୩॥
 ମନ୍ତ୍ର-ମହାମନ୍ତ୍ର ଅଟେ ବିଷୟ-ବ୍ୟାଧିର । ଲିଙ୍ଗର ଦିବ କଠିନ କୁଲେଟା ଶୂଳର ॥
 ମୋହ-ତମ ବିନାଶନେ ଯଥା ରକିକର । ସେବକ-ଧାନ୍ୟ ପାଳନେ ଯେହ୍ନେ ଜଳଧର ॥୪॥
 ଅଭିମତଦାନେ ଯଥା ଦେବ ତରୁବର । ସେବା ସୁଲଭ ସୁଖଦ ଯେହ୍ନେ ହରିହର ॥
 କବିମନ ଶରଦଭେ ତାରକା ନିକର । ପ୍ରାଣଧନ ସମ ରାମ ଭକ୍ତଜନଙ୍କର ॥୫॥

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗୁଣସମୂହ ଜଗତର କଲ୍ୟାଣକାରକ ଏବଂ ମୁକ୍ତି, ଧନ, ଧର୍ମ ଓ ପରମଧାମର ପ୍ରଦାନକାରୀ ॥ ୧ ॥ ଏହା ଜ୍ଞାନ, ବୈରାଗ୍ୟ ଓ ଯୋଗର ଶିକ୍ଷା-ଦାନ ନିମନ୍ତେ ସଦଗୁରୁ ଏବଂ ସ୍ୱପ୍ନାରୂପୀ ଭୟଙ୍କର ରୋଗ ନାଶ କରିବା ବିଷୟରେ ଦେବବୈଦ୍ୟ ଅଶ୍ୱିନୀକୃମାରଙ୍କ ପରି । ଶ୍ରୀସୀତାରାମଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ଜନ୍ମାଇବା ଦିଗରେ ଏ ଚଗତ ମାତାପିତା ଏବଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରତ, ଧର୍ମ ଓ ନିୟମର ମୂଳଦାନ ॥ ୨ ॥ ଏହା ପାପ, ସନ୍ତାପ ଓ ଶୋକର ବିନାଶକାରୀ ଏବଂ ଇହପରଲୋକରେ ପ୍ରିୟ ପାଳନକର୍ତ୍ତା, ବିରୁର [ବିବେକ] ରୂପୀ ରାଜାଙ୍କ ଶରଣର ମନ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ଲୋଭରୂପୀ ଅପାର ସମୁଦ୍ରକୁ ଶୁଖାଇବା ବିଷୟରେ ଅବସ୍ଥା ମୁକ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଭକ୍ତଗଣଙ୍କ ମନ-ବନରେ ବାସ କରୁଥିବା କାମ, ହୋଧ ଓ କଳିପ୍ରସର ପାପ-ରୂପୀ ଦୁଷ୍ଟିଗଣଙ୍କୁ ମାର୍ଚ୍ଚିତା ନିମନ୍ତେ ଏହା ସିଂହଶାବକ ସମାନ । ଏହା ଶିବଙ୍କ ପୂଜ୍ୟ ଓ ପ୍ରିୟତମ ଅତିଥ ଏବଂ ଦାରିଦ୍ର୍ୟରୂପୀ ଦାବାନଳକୁ ଶୀତଳ କରିବା ବିଷୟରେ କାମନା-ପୂରଣକାରୀ ମେଘ ॥ ୪ ॥ ବିଷୟ-ସର୍ପର ବିଷ

ସକଳ ସୁକୃତ ଫଳ ଭୁବି ଶ୍ରେୟ ସେ । ଜଗନ୍ନିବ ନିରୁପୟ ସାଧୁ ଲୋକ ସେ ॥
ସେବକ ମନ ମାନସ ମରାଲ ସେ । ପାବନ ଗଂଗ ତରଂଗ ମାଲ ସେ ॥୩॥

କୁପଥ କୁତରକ କୁରୁଲି କଲି କପଟ ଦଂଭ ପାଂଷଡ଼ ।
ଦହନ ରାମ ଗୁନଗ୍ରାମ ଜମି ଇଂଧନ ଅନଳ ପ୍ରତଂଭ ॥୩୬(କ)॥
ରାମଚରିତ ରାଜେସକର ସରିସ ସୁଖଦ ସବ କାହୁ ।

ସଜନ କୁମୁଦ ଚକୋର ଚିତ ହିତ ବିସେଷି ବଡ଼ ଲହୁ ॥୩୬(ଖ)॥
ଶାନ୍ତି ପ୍ରସ୍ତ ଜେହିଁ ରାତି ଭବାମା । ଜେହିଁ ବିଧି ସଂକର କହା ବଖାମା ॥
ସୋ ସବ ହେତୁ କହବ ମୈରାଣ । କଥା ପ୍ରବଂଧ ବିଚିତ୍ର ବନାଣ ॥୧॥

ସାର ଶ୍ରେୟ ସମ ସବ ସୁକୃତ ଫଳର । ଭବ ହିତେ ନିରୁପାୟ ଯଥା ସାଧୁନର ॥
ମରାଲ ଗ୍ରାସ୍ତ ସେବକ ମନ-ମାନସର । ପାବନେ ଯେସନ ରକ୍ଷା ତରାଳ ନିକର ॥୨॥

କୁତରକ କୁମାର୍ଗ କଲି କୁସୁଧବ କମ୍ବ କପଟ ପାଷଣ୍ଡ—
ରାଜନ ଦହନେ ରାମ ପ୍ରଣ ଯେହେ ପାବକ ଅତି ପ୍ରତଣ୍ଡ ॥୩୭(କ)॥
ରାମଙ୍କ ଚରିତ ରାଜାଶିକର— ସମ ସବ-ସୁଖକାରୀ ।
ତଥାପି ସଜନ- ଚକୋର କୁମୁଦେ ଅତି ହିତ ଲଭ ଲଭା ॥୩୭(ଖ)॥

ଯେଉଁ ପ୍ରକାରେ ଭବାନୀ ପ୍ରଣ ପରାବଲେ । ଯେମନ୍ତ ରାବେ ଶଙ୍କର ହୁଏାର କହଲେ ॥
ସେହି ସମୟ କାରଣ କହବ ବଞ୍ଚିଣ । ରକ୍ଷା ପ୍ରବନ୍ଧ ଆକାରେ ବିଚିତ୍ର ରଚଣ ॥୧॥

ସ୍ତୋତ୍ରବା ପାଇଁ ଏହା ମର ଓ ମହାମଣି । ଲଲଟରେ ଲିଖିତ ହୁଲେଁପ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର
ଲିଖନ [ହୁଲେଁପ୍ୟ]କୁ ଏହା ଲେପ କରିଦେଇ ପାରେ । ଅଜ୍ଞାନରୂପୀ ଅନ୍ଧକାରକୁ ଦୂର
କରିବା ନିମନ୍ତେ ଏହା ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପରି ଏବଂ ସେବକରୂପୀ ଧାନକୁ ପାଲନ
କରିବାରେ ମେଘ ସଦୃଶ ॥ ୫ ॥ ମନୋବାଞ୍ଛିତ ବସ୍ତୁ ଦେବା ବିଷୟରେ ଏହା
କଲ୍ୟାଣ ସମାନ ଏବଂ ସେବା ଯୋଗେ ହରିହରଙ୍କ ଭୁଲ ସ୍ଥଳର ଓ ସୁଖଦାନକାରୀ ।
ସୁବକରୂପୀ ଶରତରତ୍ନର ମନରୂପୀ ଆକାଶକୁ ସୁଶୋଭିତ କରିବା ବିଷୟରେ ଭାର୍ଗବଣ
ସମାନ ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭକ୍ତଗଙ୍ଗର ନାବନଧନ ॥ ୬ ॥ ଏହା ସକଳ ପୁଣ୍ୟ-ଫଳର
ମହା ସାରାଂଶ । ଚନ୍ଦ୍ରର ନିଷପଟ [ସର୍ପାର୍ଥ] ହିତ କରିବାରେ ସାଧୁ-ସଦ୍‌ଜ୍ଞ
ସଦୃଶ, ସେବକଙ୍କ ମନରୂପୀ ମାନସରୋଧର ନିମନ୍ତେ ହଂସପରି ଏବଂ ପବନ
କରିବାରେ ଗଙ୍ଗାଙ୍କର ତରଙ୍ଗମାଳା ସମାନ ॥ ୭ ॥ କୋହା—ରାଜନକୁ ପ୍ରତଣ୍ଡ
ଅର୍ଥା କାଳିଦେଶପରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପୁଣ୍ୟରାଶି । କୁମାର୍ଗ, କୁତରକ ତଥା କଦାବୁର ଏବଂ
କଲ୍ୟାଣର କପଟ, କମ୍ବ ଓ ପ୍ରକାରଣ ଆଦିକୁ ଜାଣିଦେବ ॥ ୩୭(କ) ॥ ରାମଚରିତ
ପୁଣ୍ୟମାତ୍ରଙ୍କ କରଣ ପରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁଖଦାନ କରେ । ମାତ୍ର ସଜନରୂପୀ କୁମୁଦ
ଓ ଚକୋରଙ୍କ ଚିତ ପାଇଁ ଏହା ବିଶେଷ ହିତକାରୀ ଓ ମହାନ ଶାନ୍ତିଦାୟକ
॥ ୩୭(ଖ) ॥ ତୌପାରି.—ଯେଉଁ ପ୍ରକାରେ ପାଣ୍ଡବ ଶିଖଣ୍ଡଙ୍କୁ ପ୍ରାଣଦାନ କରିଥିଲେ ଏବଂ

ଜେହିଁ ଯୁଦ୍ଧ କଥା ସୁନା ନହିଁ ହୋଇ । ଜନ ଆଚରଣ କରେ ସୁନ ସୋଇ ॥
 କଥା ଅଲୌକିକ ସୁନହିଁ ଜେ ଜ୍ଞାନ । ନହିଁ ଆଚରଣ କରହିଁ ଅସ ଜ୍ଞାନ ॥୨॥
 ରାମ କଥା କେ ମିଳି ଜଗ ନାହିଁ । ଅସି ପ୍ରକାଶ ତହିଁ କେ ମନ ମାହିଁ ॥
 ନାନା ଭାବ ରାମ ଅବତାର । ରାମାୟନ ସତ କୋଟି ଅପାର ॥୩॥
 କଲପଭେଦ ହରିଚରିତ ସୁଦୀର୍ଘ । ଶୁଣି ଅନେକ ମୁମାସନ୍ନ ଗାଏ ॥
 କରଥ ନ ସଂସୟ ଅସ ଉଦୟାନ । ସୁନଥ କଥା ସାବର ରକ୍ତ ମାନ ॥୪॥

ରାମ ଅନନ୍ତ ଅନନ୍ତ ଗୁନ ଅମିତ କଥା ବିସ୍ତାର ।

ସୁନ ଆଚରଣ ନ ମାନହୁଁ କିନ୍ତୁ କେଁ ବିମଳ ବିରୁଦ୍ଧ ॥୩॥

ଏହି ବିଧି ସବ ସଂସୟ କରି ଦୂଷ । ସିର ଧରି ଗୁରପଦ ପଂକଜ ଧୂଷ ॥
 ସୁନ ସବଦ୍ଧ ବିନଷ୍ଟୁଁ କର ଜୋଷ । କରତ କଥା ଜେହୁ ଲଗ ନ ଖୋଷ ॥୫॥

ଶୁଣି ନାହାନ୍ତି ଏକଥା ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ । ଅଭୁତ ମଣିବେ ନାହିଁ ଶୁଣନ୍ତେ ସେମାନେ ॥
 କଥା ଅତି ଅଲୌକିକ ଶୁଣନ୍ତି ଯେ ଜ୍ଞାନୀ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସେନ କରନ୍ତି ମନେ ଏହା ମାନ ॥୬॥
 ରାମକଥାର ଜଗତେ ନାହିଁ କେବେ ଅନ୍ତ । ସେମାନଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରକାଶ ଏମନ୍ତ ॥
 ନାନା ପ୍ରକାରେ ହୁଅଇ ରାମ ଅବତାର । ରାମାୟଣ ଶତକୋଟି ଅଟଇ ଅପାର ॥୭॥
 କଲ୍ପଭେଦ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଚରିତ ପାବନ । ନାନା ରୂପେ ଗାଇଛନ୍ତି ବହୁ ପୁନଃଜନ ॥
 ଏହା ହୃଦୟେ ବିରୁଦ୍ଧ ଶିଳା ନ କରିବେ । ଅନୁରାଗ ମନେ କଥା ସାବରେ ଶୁଣିବେ ॥୮॥

ରାମ ଅପ୍ରମିତ ଗୁଣ ଅପ୍ରମିତ କଥା ଅମିତ ବିସ୍ତାର ।

ଶୁଣି ନ ମଣିବେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସବୁନ ଯାହାଙ୍କ ଭଲ ବିରୁଦ୍ଧ ॥୩॥

ଏହି ଶବ୍ଦେ ଦୂର କରି ସଖସୁ ନିକର । ଶିରେ ଘେନି ରକ୍ତ ଗୁରୁ-ପଦ-ପଙ୍କଜର ॥
 ପୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କୁ କର ଯୋଡ଼ି ପ୍ରଣମଇ । କଥା କହନ୍ତେ ଯେପରି ଦୋଷ ନ ଲଗଇ ॥୯॥

ଯେଉଁପରି ଶିବ ବିସ୍ତାରପୂର୍ବକ ଭାବାର ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ,—ବିଚିତ୍ର କଥା-
 ରଚନା ମାଧ୍ୟମରେ ଭାବ ସବୁ ପ୍ରତି ଗାଇ କହୁବି ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପୁଣି ଏହି
 କଥା ନ ଶୁଣିବୁ, ସେ ଏହା ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ନ କରୁ । ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଜନମାନେ
 ଏହି ବିଚିତ୍ର କଥାକୁ ଶୁଣନ୍ତି, “ରାମକଥାର କୌଣସି ସୀମା ନାହିଁ [ଅର୍ଥାତ୍ ରାମ କଥା
 ଅନନ୍ତ]” ଏହା ଜାଣି ସେମାନେ ବିସ୍ମୟ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ
 ଏପରି ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ । ନାନାପ୍ରକାରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି
 ଏବଂ ରାମାୟଣ ସଂଖ୍ୟା ଶହେକୋଟି ଓ ଅପାର ॥ ୨-୩ ॥ କଲ୍ପଭେଦ ଅନୁସାରେ
 ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ପୁନର ଚରିତାବଳୀକୁ ପୁନଃସ୍ମରମାନେ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ଗାଇଅଛନ୍ତି ।
 ହୃଦୟରେ ଏପରି ବିରୁଦ୍ଧ କରି ସନ୍ଦେହ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ଏବଂ ଆଦର ଓ ପ୍ରେମ ସହିତ
 ଏହି କଥା ଶୁଣନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ଭୋହା—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅନନ୍ତ, ତାଙ୍କ ଗୁଣ ମଧ୍ୟ ଅନନ୍ତ
 ଏବଂ ତାହାଙ୍କ କଥାସମୁଦ୍ଧର ବିସ୍ତାର ମଧ୍ୟ ଅସୀମ । ଅତିଏବ ଯେଉଁମାନଙ୍କ

ସାଦର ସିବଶ୍ଯାନାଥବ ମାଥା । ବରନର୍ତ୍ତ ବିସଦ ସ୍ବମ ଗୁନ ଗାଥା ॥
 ସଂବତ ସୋରହ ସୈ ଏକଶ୍ଯାସା । କରନ୍ତି କଥା ହରିପଦ ଧରି ସୀସା ॥୩॥
 ନୌମୀ ଭୌମ ବାରମଧୁ ମାସା । ଅର୍ଥ ଧସୁଣୁ ସୁହ ଚରିତ ପ୍ରକାସା ॥
 ଜେନ୍ଦ୍ର ଦିନ ସମଜନମଣ୍ଡୁ ଗାତ୍ରୁହିଁ । ଶରଥ ସକଳ ଚନ୍ଦ୍ରା ଚଳ ଆତ୍ରୁହିଁ ॥୩॥
 ଅସୁର ନାଗ ଖଗ ନର ମୁନି ଦେବା । ଆଇ କରନ୍ତି ରଘୁନାୟକ ସେବା ॥
 ଜନ୍ମ ମହୋତ୍ସବ ରଚନ୍ତି ସୁଜାନା । କରନ୍ତି ସ୍ବମ କଳ ଶରତି ଗାନା ॥୩॥

ମଜ୍ଜୁଣି ସଜ୍ଜନ ବୃନ୍ଦ ବହୁ ପାବନ ସରଜୁ ମାର ।

ଜପନ୍ତି ସ୍ବମ ଧରି ଧ୍ୟାନ ଉର ସୁନ୍ଦର ସ୍ୟାମ ସଶର ॥୩୩॥

ଦରସ ପରସ ମଜ୍ଜନ ଅରୁ ପାନା । ହରଇ ପାପ କହ ବେଦ ପୁରାନା ॥
 ନଦୀ ପୁମାତ ଅମିତ ମହିମା ଅତି । କହି ନ ସକଇ ସାରଦା ବିମଳ ମତି ॥୧॥

ସାଦରେ ଶିବଙ୍କୁ ଏବେ କରଣ ପ୍ରଣାମ । ବର୍ଣ୍ଣୁଛୁ ଉତ୍କଳ ରଘୁପତି ଗୁଣଗ୍ରାମ ॥
 ସମୃତ ଶୋହଳ ଶହ ଏକତିରିଶିରେ । କଥା ଆରମ୍ଭଇ ହରି ପଦ ଧରି ଶିରେ ॥୨॥
 ଭୌମ ବାସର ନବମୀ ତଥୁ ମଧୁ ମାସ । ଅଯୋଧ୍ୟା ପୁଷ୍କରେକରେ ଏକଥା ପ୍ରକାଶ ॥
 ଯେଉଁଦିନ ରାମ ଜନ୍ମ ବେଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ଗାର୍ଥ ସବୁ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ହୋଇ ଏକହିତ ॥୩॥
 ଦେବତା ଦାନବ ଶର ନାଗ ମୁନିନର । ଆସିଣ କରନ୍ତି ସେବା ରଘୁପତିଙ୍କର ॥
 ଜନ୍ମ ମହୋତ୍ସବ କର ରୁଦ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣ ରତନ । କରନ୍ତି ପ୍ରଭୁଙ୍କ କଳ କାର୍ଯ୍ୟ ଗାୟନ ॥୪॥

ମିଳି ଯୁଥ ଯୁଥ ସଜ୍ଜନେ ପବନ ସରସୁରେ କର ଧ୍ୟାନ ।

ଜପନ୍ତି ଶ୍ରୀରାମ-ମନୋହର ଶ୍ୟାମ-ତନୁ ହୃଦେ କର ଧ୍ୟାନ ॥୩୪॥

ଦର୍ଶନ ସ୍ପର୍ଶନ ସ୍ଥାନ ଆବର ପାନରେ । କହନ୍ତି ବେଦ ପୁରାଣ ପାପ ଅପହରେ ॥
 ନଦୀ ପବନ ମହିମା ଅପ୍ରମିତ ଅତି । ନିର୍ମଳ ମତି ଶାରଦା କହି ନ ପାରନ୍ତି ॥୧॥

ବିରାଗବୃତ୍ତି ନିର୍ମଳ, ସେମାନେ ଏହି କଥାକୁ ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବେ ନାହିଁ ॥୩୩॥
 କୌପାରୀ—ଏହିପରି ସମସ୍ତ ସନ୍ଦେହକୁ ଦୂର କରି ଓ ଶ୍ରୀଗୁରୁଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ-ରଜକୁ
 ମସ୍ତକରେ ଧାରଣ କରି ମୁଁ ପ୍ରାୟ ହାତଯୋଡ଼ି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିନତି କରୁଛି । ଫଳତଃ
 କଥାର ରଚନାକୁ କୌଣସି କୋଷ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର
 ଆଶା ॥୧॥ ବର୍ଣ୍ଣମାନ ମୁଁ ଆଦରପୂର୍ବକ ଶ୍ରୀ ଶିବଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଆଇ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 ପୁଣ୍ୟବିଷୟକ ନିର୍ମଳ କଥା କହୁଛି । ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଚରଣରେ ଶିର ଗୁଆଇ 'ସଂକ୍ତି ୧୭୩୧
 (ସନ ୧୫୭୪ ମସିହା)ରେ ଏହି କଥା ଆରମ୍ଭ କରୁଛି ॥୨॥ କେହିମାସର ନବମୀ ତଥୁ
 ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ ଶ୍ରୀ ଅଯୋଧ୍ୟାଠାରେ ଯେହୁ ଚରିତ ଆବର୍ତ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ବେଦ
 କହେ—ଯେଉଁଦିନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜନ୍ମତିଥି ପାଳିତ ହୁଏ, ସେହିଦିନ ସମସ୍ତ ଗାର୍ଥ ଯେହୁ
 ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଗୁଲି ଆସନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଅସୁର, ନାଗ, ପଶୀ, ମନୁଷ୍ୟ, ମୁନି ଓ ଦେବତା
 ସମସ୍ତେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଆସି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସେବା କରନ୍ତି । ବୃକ୍ଷମାଳ ଲୋକମାନେ

ରାମ ଧାମଦା ପୁଷ୍ପ ସୁହାବନୀ । ଲୋକ ସମସ୍ତ ବିବିତ ଅତି ପାବନୀ ॥
 ରୁର ଖାନି ଜର ଖାବ ଅପାର । ଅର୍ଥୁଧ ତଳେ ତନୁ ନହିଁ ସଂସାର ॥୩॥
 ସବ ବିଧି ପୁଷ୍ପ ମନୋହର ଜାମା । ସକଳ ପିତ୍ତିପ୍ରଦ ମଂଗଳ ଖାମା ॥
 ବିମଳ କଥା କର ଲାଞ୍ଜ ଅରଂଗ । ସୁନତ ନସାହିଁ କାମ ମଦ ଦଂଗ ॥୩॥
 ରାମଚରିତମାନସ ଏହି ନାମା । ସୁନତ ଶ୍ରବନ ପାଇଅ ବିଶ୍ରାମା ॥
 ମନ କରି ବିଷୟ ଅନଳ ବନ ଜରଣ । ହୋଇ ସୁଖୀ ଜୌ ଏହି ସର ପରଣ ॥୩॥
 ରାମଚରିତମାନସ ମୁକ୍ତି ଶ୍ରବନ । ବିରଚେଇ ସଂସ୍କୃତ ସୁହାବନ ପାବନ ॥
 ହି ବିଧି ଦୋଷ ଦୁଷ୍ଟ ଦାରିଦ୍ର ଦାବନ । କଲି କୁରୁଲି କୁଲି କଳୁଷ ନସାବନ ॥୩॥

ରାମ ଧାମ ପ୍ରଦାୟିନୀ ପୁଷ୍ପ ସୁଶୋଭନା । ସମସ୍ତ ଲୋକ ବିବିତ ପରମ ପାବନା ॥
 ଜଗତେ ଅପରିମିତ ଲାବ ରୁର ଜାତି । ଅବଧେ ତନୁ ତେଜନ୍ତେ ପ୍ରକ୍ତ ହୋଇଯାନ୍ତି ॥୩॥
 ସବୁ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରସାଦୁ ଜାଣି ମନୋହର । ସବ ପିତ୍ତି-ପ୍ରଦାୟିନୀ ମଙ୍ଗଳ-ଆକର ॥
 ସୁବିମଳ କଥା ଏଥୁ କରଇ ଆଦର । ଶୁଣନ୍ତେ ନାଶ ଲଭନ୍ତି କାମ ମଦ ଦମ ॥୩॥
 ରାମ ଚରିତ ମାନସ ଏ କଥାର ନାମ । ଶୁଣନ୍ତେ ଶ୍ରବଣେ ଲାଭ ହୁଅଇ ବିଶ୍ରାମ ॥
 ମନ-ମାତଙ୍ଗ ବିଷୟ-ଦାବାନଲେ ଦହେ । ସୁଖୀ ହୁଅଇ ଯେ ଆସି ଏହି ସରେ ରହେ ॥୩॥
 ରାମ ଚରିତ ମାନସ ପ୍ରକ୍ତ ଆହ୍ଲାଦନ । ବିରଚିଲେ ଶମ୍ଭୁ ଅତି ରୁଚିତ ପାବନ ॥
 ହି ବିଧି ଦୋଷ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୁଃଖ ବିନାଶନ । କଲି କୁଚିତ ସକଳ କଳୁଷ-ଧୂସନ ॥୩॥

ଜନ୍ମ-ମହୋତ୍ସବ ପାଳନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସ୍ତବର ଶାଞ୍ଜିବାନ କରନ୍ତି ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା.- ସକଳଗଣ ସେବନ ସରସ୍ବତ ପବନ ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ହୃଦୟରେ
 ସ୍ତବର ଶ୍ୟାମଶରୀର ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କରି ତାଙ୍କ ନାମ ଜପ କରନ୍ତି ॥ ୩୪ ॥
 ଚୌପାଈ - ବେଦପୁରାଣ କହନ୍ତି—ସରସ୍ବତ ଦର୍ଶନ, ଶର୍ଣ୍ଣ, ସ୍ନାନ ଓ ଜଳପାନ
 ପାପରାଶି କ୍ଷୟ କରେ । ଏହି ନଦୀ ଅତି ପବନୀ, ଏହାର ମହିମା ଅନନ୍ତ । ବିମଳମତି
 ସରସ୍ବତୀ ସୁଦ୍ଧା ଏହାର ମାହାତ୍ମ୍ୟ କହୁପାରନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଏହି ଶୋଭାସୁମନ
 ଅଯୋଧ୍ୟାପୁର ଉକ୍ତକୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରମଧ୍ୟାମ ପ୍ରଦାନ କରେ । ସମସ୍ତ ଲୋକରେ
 ଏହା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପବନୀ । ଜଗତରେ ରୁର ଜାତି (ଅଶ୍ବଜ, ସ୍ବେଦକ, ଭୂଜିକ୍ତ ଓ
 ଜରାୟୁକ)ର ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେ କୌଣସି ଜାତିର ଲାବ
 ସୁଦ୍ଧା ଯଦି ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରେ, ସେ ପୁଣି ସଂସାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରେ
 ନାହିଁ । (ଜରାୟୁକର ପକ୍ଷିମାରୁ ପ୍ରକ୍ତ ପାଇ ଭଗବାନଙ୍କ ପରମଧ୍ୟାମରେ ବାସ
 କରେ) ॥ ୨ ॥ ଏହି ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରକୁ ସକଳ ପ୍ରକାରେ ମନୋହର, ସମସ୍ତ ପିତ୍ତିର
 ଦାମୀ ଓ କଲ୍ମାଶର ଖଣି ମନେକରି ପୁଁ ଏହି ନିର୍ମଳ କଥା ଆଦର କଲ । ଏହା ଶ୍ରୀବିବା
 ଦାସ କାମ, ମଦ ଓ ଦମ୍ଭ ସବୁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ॥ ୩ ॥ ଏହାର ନାମ “ରାମଚରିତ
 ମାନସ” । କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଏହାର ଶ୍ରବଣମାତ୍ରେ ଶାନ୍ତି ମିଳେ । ମନରୁପୀ ହୃଦୀ ବିଷୟରୁପୀ

ରକ୍ତ ମହେଶ୍ୱର ନିଜ ମାନସ ରାଜା । ପାଇ ସୁସମଜ ସିଦ୍ଧା ସନ ଶ୍ରୀମା ॥
 ତାଜେ ରାମଚରଣମାନସ ବର । ଧରେଉ ନାମ ହିଅଁ ହେଉ ହରଷି ହର ॥୭॥
 କହୁଛି କଥା ସୋଇ ସୁଖଦ ସୁହାଣ । ସାଦର ସୁନହୁ ସୁଜନ ମନ ଲାଈ ॥୮॥
 ଜୟ ମାନସ ଜେହିଁ ବିଧି ଭୟଭୀ ଜଗ ପ୍ରଭୁର ଜେହିଁ ହେଉ ।

ଅବ ସୋଇ କହୁଛି ପ୍ରସଂଗ ସବ ସୁମର ଇମା ବୃଷକେତୁ ॥୧୫॥
 ସଂହୁ ପ୍ରସାଦ ସୁମଳ ହିଅଁ ହୁଲସୀ । ରାମଚରଣମାନସ କବି ହୁଲସୀ ॥
 କରଇ ମନୋହର ମତି ଅନୁହାଷ । ସୁଜନ ସୁନିତ ସୁନି ଲେହୁଁ ପୁଷାଣ ॥୧॥
 ସୁମଳ ଭୂମି ଅଳହୁଦୟ ଅଗାଧ । ବେଦ ସୁଗୁନ ଭଦ୍ର ଘନ ସାଧୁ ॥
 ବରଷୁଛି ରାମ ସୁଜୟ ବର ବାଣ । ମଧୁର ମନୋହର ମଂଗଳକାଣ୍ଡ ॥୨॥

ରକ୍ତ ମହେଶ୍ୱର ନିଜ ମାନସେ ରଖିଲେ । ସୁସମୟ ପାଇ ଇମା ସମ୍ମୁଖେ ରଖିଲେ ॥
 ତେଣୁ ଶ୍ରୀରାମ ଚରଣ ମାନସ ହୃଦର । ହରଷେ ରଖିଲେ ନାମ ହୃଦେ ହେନି ହର ॥୩॥
 ସେ ରମ୍ୟସୁଖଦ କଥା କର୍ଣ୍ଣେ ମୁଁ କରେ । ଶୁଣନ୍ତୁ ମନ ଲଗାଇ ସୁଜନେ ସାଦରେ ॥୪॥
 ଯେମନ୍ତ ମାନସ ହେଲ ଯେଉଁ ଭାବେ ଲୋକେ ପ୍ରଭୁର ସେ ହେଉ ।

ଏବେ ସବୁ ସେହୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ରଖଇ ସରି ଇମା ବୃଷକେତୁ ॥୧୫॥
 ଶତ୍ରୁ ପ୍ରସାଦେ ହୃଦୟେ ସୁମତି ଭାବି । ରାମ ଚରଣ ମାନସ କବି ସେ ହୁଲସୀ ॥
 କରୁଛୁ ରୁଚିର ମତି ଅନୁପାରେ ଶୁଣି । ସୁଜନେ ମାର୍ଜିତେକେ ସୁଚିତରେ ଶୁଣି ॥୧॥
 ସୁମତି ଭୂମି ହୃଦୟ ଗଭୀର ବିବର । ବେଦ ପ୍ରସାଣ ଜଳଧି ସାଧୁ ଜଳଧର ॥
 ବରଷନ୍ତୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୁଗୁଣ ସୁଦାସ । ମଧୁର ମନୋହର ଯେ ସୁମଙ୍ଗଳକାଣ୍ଡ ॥୨॥

ବାବାନଳରେ ଦର୍ଶ୍ୟ ହେଉଅଛି । ସେ ଯଦି ରାମଚରଣମାନସ ରୂପୀ ସର୍ବୋତ୍ତରରେ
 ଆସି ପଡେ, ତେବେ ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ଶାନ୍ତି ପାଇପାରିବ ॥୧॥ ଏହି ରାମଚରଣମାନସ
 ମୁନିଗଣଙ୍କର ପ୍ରିୟ । ଏହି ଶ୍ରୀରାମାନ ଓ ପରମ “ମାନସ” ରଚନା କରିଥିଲେ
 ଶିବଜୀ । ଏହା ହିଁ ବିଧି (ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ) କୋଷ, ହୁଣ୍ଡା ଓ
 ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ବିନାଶକାରୀ ତଥା କଳହର ହୃଦୟ ଓ ସମସ୍ତ ପାପର ଶତ୍ରୁକାରୀ ॥ ୫ ॥
 ଶ୍ରୀ ମହାଦେବଜୀ ଏହା ରଚନା କରି ତାଙ୍କ ମନରେ ରଖିଥିଲେ ଏବଂ ପୃଥକସ୍ୱର ପାଇଁ
 ପାଦଗୁଡ଼ିକ କହିଲେ । ଆପଣା ହୃଦୟରେ ଏହି ଚରଣର ମହାତ୍ମ୍ୟ ଦର୍ଶନରେ ପ୍ରସନ୍ନ
 ହୋଇ ସେ ଏହାକୁ ସ୍ୱରରେ “ଶ୍ରୀରାମଚରଣମାନସ” ନାମରେ ଅଭିହିତ କଲେ ॥ ୬ ॥
 ମୁଁ ସେହୁ ସ୍ୱର୍ଗଦାୟକ ଶ୍ରୀରାମାନ ରାମକଥାକୁ କହୁଛି, ହେ ସଜ୍ଜନବନ୍ଧୁ ! ଆଦରପୂର୍ବକ
 ମନଧ୍ୟାନ ଦେଇ ଏହା ଶୁଣନ୍ତୁ ॥ ୭ ॥ କୋହା.-ଏହି ରାମଚରଣମାନସ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର,
 ଯେଉଁପରି ରଚିତ ହୋଇଛି ଏବଂ ଯେଉଁ କାରଣରୁ ଜଗତରେ ଏହାର ପ୍ରଭୁର ହେଲ,
 ସେହୁ ସବୁ କଥା ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଇମାମହେଶ୍ୱରଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣପୂର୍ବକ କହୁଅଛି ।
 ॥ ୧୫ ॥ ଗୌପାୟ.-ଶ୍ରୀ ଶିବଜୀଙ୍କୁପାରୁ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ରୁଚିର ବିକାଶ ଘଟିଲ,

ଲୀଳ ସଗୁନ ଜୋ କହୁଛି ବଖାମ । ସୋଇ ସୁଛତା କରଇ ମଲହାମ ॥
 ପ୍ରେମଭଗତଜୋ ବରନି ନ ଜାଛି । ସୋଇ ମଧୁରତା ସୁସୀତଲତାଛି ॥୩॥
 ସୋ ଜଳସୁକୃତ ସାଲ ହିତ ହୋଇ । ରାମ ଭଗତ ଜନ ଜୀବନ ସୋଇ ॥
 ମେଧା ମହି ଗତ ସୋ ଜଳ ପାବନ । ସକଲ ଶ୍ରବନ ମଗ ତଲେଉ ସୁହାବନ ॥୪॥
 ଭରେଉ ସୁମାନସ ସୁଥଲ ଥିବନା । ସୁଖଦ ସୀତ ରୁଚି ଗୁରୁ ଚିରନା ॥୫॥
 ସୁଠି ସୁଂଦର ସଂବାଦ ବର ବିରତେ ବୁଦ୍ଧି ବିରୁର ।
 ତେଇ ଏହି ପାବନ ସୁଭଗ ସର ଘାଟ ମନୋହର ଗୁରୁ ॥୬॥

ସଦୃଶ ଲୀଳା ବିସ୍ତାରି କହୁଛି ଯେବଣ । ସେ ସୁଛତା ଗୁଣ ମଳି କରେ ନିବାରଣ ॥
 ଯେଉଁ ପ୍ରେମଭକ୍ତି କଥା ବଞ୍ଚିତ ହୁଅଇ । ମଧୁରତା ଶୀତଳତା ଗୁଣ ସେ ଅଟଇ ॥୧॥
 ସେ ଜଳ ହିତକାରକ ଧୃକୃତ-ଧାନର । ଜୀବନ ସଦୃଶ ରାମଭକ୍ତ ଜନଙ୍କର ॥
 ମେଧା-ମସ୍ତକେ ପଞ୍ଜଣପଦ୍ମ ସେ ଜଳ । ଏକଦା ବହୁ ଚଳିଲୁ ଶୁଣି ପଥେ କଳ ॥୨॥
 ଗୁରୁ ସୁମାନସ-ଗଣ୍ଡେ ହୋଇ ଶୁଣି ଚର । ସୁରୁଚି ଶୀତେ ହୋଇଲୁ ସୁଖଦ ସେ ମର ॥୩॥
 ରଚିତୁ ଯେ ଅତି ରୁଚିର ସମ୍ବାଦ ନିଜ ବୁଦ୍ଧିରେ ବିରୁର ।
 ସେ ଏହି ପବନ ସ୍ତବମଳ ସରେ ଘାଟ ମନୋହର ଗୁରୁ ॥୪॥

ଯାହା ଫଳରେ ଏହି ଭୁଲସୀଦାସ 'ଶ୍ରୀରାମଚରିତମାନ୍ୟ'ର କବି ହୋଇ ପାରିଲ ।
 ଆପଣା ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ତ ସେ ଏହାକୁ ମନୋହର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଅଛୁ ।
 ତଥାପି ହେ ସଜ୍ଜନଗଣ ! ସ୍ତବର ଚିତ୍ତରେ ଶି ଏହାକୁ ଆପଣମାନେ ଛାଡ଼ି
 ନିଅନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ସ୍ତବର (ସାହିତ୍ୟ) ବୁଦ୍ଧି ବୁଝି, ଦୃଢ଼ସୂକ୍ଷ୍ମ ତହିଁରେ ଗନ୍ତର ସୁଳୀ,
 ବେଦସ୍ତରଣ ସମୃଦ୍ଧ ଓ ସାଧୁସଂସ୍ଥ ମେଘ । ସେମାନେ (ସାଧୁରୂପୀ ମେଘମାନେ)
 ଶ୍ରୀରାମ-ସ୍ତବଶରୂପୀ ସ୍ତବର, ମନୋହର ଓ ମଙ୍ଗଳକାଞ୍ଚ ଜଳ ବର୍ଷା କରନ୍ତି ॥ ୨ ॥
 ବିସ୍ତାରପୁଷ୍ପକ ସଦୃଶ ଲୀଳାର ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣନା ସେମାନେ କରନ୍ତି, ତାହା ରାମ-ସ୍ତବର
 ରୂପୀ ଜଳର ନିର୍ମଳତା ଏବଂ ତାହାହିଁ ମଳ ନାଶ କରିଥାଏ । ଯେଉଁ ପ୍ରେମଭକ୍ତର ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରାଯାଇପାରେ ନାହିଁ, ତାହାହିଁ ହେଉଛି ଏହି କଲର ମଧୁରତା ଓ ଶୀତଳତା
 ॥ ୩ ॥ ସେହି (ରାମସ୍ତବଶରୂପୀ) ଜଳ ସ୍ବର୍ଗରୂପୀ ଧାନ ନିମନ୍ତେ ହିତକର ଏବଂ
 ଶ୍ରୀରାମଜଙ୍କ ଭକ୍ତବୃନ୍ଦଙ୍କର ତ ସତରେ ଜୀବନ । ସେହି ପବନ ଜଳ ବୁଦ୍ଧିରୂପୀ ପୃଥ୍ବୀ
 ଉପରେ ପଡ଼ିଲ ଏବଂ ଏକଦିନ ହୋଇ ସ୍ତବର କର୍ଣ୍ଣପଥରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଲା ଏବଂ
 ଶେଷରେ ମାନ୍ୟ (ଦୃଢ଼ସୂକ୍ଷ୍ମ) ରୂପୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗହ୍ବରରେ ପଶ୍ଚିମର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସେହଠାରେ
 ମିଶି ହୋଇଗଲା । ସେହଠାରେ ତାହା ସ୍ବରାଜନ ହୋଇ ସ୍ତବର, ନୁହେଁ, ଶୀତଳ
 ଓ ସୁଖଦାୟକ ହୋଇଗଲା ॥ ୪-୫ ॥ କୋହା -ଆପଣା ବିବେକ ବୁଦ୍ଧିରେ ବିରୁର
 କରି ଏହି କଥାରେ ମୁଁ ଗୁଣଗୋଟି ଅଟନ୍ତି, ସ୍ତବର ଓ ଉତ୍ତମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ସଂବାଦ
 (ଭୃଶ୍ମ-ଗରୁଡ଼, ଶିବପାଞ୍ଚଣ, ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ-ଉରଦାଳ ଏବଂ ଭୁଲସୀଦାସ-ସମ୍ଭର)

ସପ୍ତ ପ୍ରବଂଧ ସୁଭଗ ସୋପାନା । ଜ୍ଞାନ ନୟନ ନିରଖତ ମନ ମାନା ॥
 ରତ୍ନପତି ମହମା ଅଗୁନ ଅବାଧା । ବରନବ ସୋଇ ବର ବାରି ଅଗାଧା ॥୧॥
 ରାମ ସୀତା ଜୟ ସଲିଲ ସୁଧାସମ । ଉପମା ବାଣି ବିଲସ ମନୋରମ ॥
 ପୁରଇନି ସଦନ ଗୁରୁ ଚୌପାଞ୍ଚ । କୁଗୁଡ଼ ମଂଜୁ ମନି ସୀପ ସୁହାଞ୍ଚ ॥୨॥
 ଛଂଦ ସୋରଠା ସୁଂଦର ଦୋହା । ସୋଇ ବହୁରଂଗ କମଳକୁଲ ସୋହା ॥
 ଅରଥ ଅନୁପ ସୁଭବ ସୁଭସା । ସୋଇ ପରାଗ ମକରଂଦ ସୁବାସା ॥୩॥
 ସୁକୃତ ସୁଂଜ ମଂଜୁଲ ଅଲମାଲ । ଜ୍ଞାନ ବିରାଗ ବିଗୁର ମରାଲ ॥
 ଧୁନି ଅବରେବ କବିତା ଗୁନ ଜାଞ୍ଚ । ମୀନ ମନୋହର ତେ ବହୁଭାଞ୍ଚ ॥୪॥
 ଅରଥ ଧରମ କାମଦିନ ଗୁଣ । କହବ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ବିଗୁଣ ॥
 ନବରସ ଜପତପ ଜୋଗ ବିରାଗା । ତେ ସବ ଜଳତର ଗୁରୁ ତତ୍ତାଗା ॥୫॥

ସପ୍ତକାଣ୍ଡ ଶୁଭ ସୁଭ ସୋପାନ ପରାଏ । ଜ୍ଞାନ-ନେତ୍ରେ ନିରଖନ୍ତେ ମନ ମାନିଯାଏ ॥
 ମହମା ରତ୍ନପତିଙ୍କ ଗୁଣ-ବାଧାଞ୍ଚ । ଜଳ ଅଗ୍ରଭାତା ରୂପେ ତାହା ହିଁ କଥିତ ॥୧॥
 ରାମ ସୀତାଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ସୁଧା ସମ ମର । ଉପମା ତହିଁ ତରଙ୍ଗ ବିଲସ ରୁଚିର ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ ସମନ ପଦ୍ମପତ ମନୋରମ । ମଞ୍ଜୁ ପୁତ୍ର ଶୋଭା ପାଏ ମଣି ସୀପ ସମ ॥୨॥
 ସୁନ୍ଦର ଛନ୍ଦ ଉଡ଼ାକି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥିତ । ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗ କମଳ ପ୍ରାୟେ ସୁଶୋଭିତ ॥
 ଅର୍ଥ ଅନୁପମ ଭବ ଶୁଷା ଯେ ସରସ । ସେ ପରାଗ ମକରଂଦ ସୌରଭ ସଦୃଶ ॥୩॥
 ପୁଣ୍ୟ ସମୂହ ଅଟନ୍ତି ମଞ୍ଜୁ ଅଲମାଲ । ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ବିଗୁର ଯେସନେ ମରାଲ ॥
 କବିତାର ଗୁଣଜାତ ଧୁନି ବବ ଗଡ଼ । କାନାବ୍ୟ ମନୋହର ମୀନ ଏ ଅଟନ୍ତି ॥୪॥
 ଅର୍ଥ ଧର୍ମ କାମ ମୋକ୍ଷ ଚତୁର୍ବର୍ଗ ଫଳ । ବିଗୁର ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ସକଳ ॥
 ନବରସ ଜପସୋପ ବୈରାଗ୍ୟ ଆବର । ଏ ସମସ୍ତେ ଜଳତର ଗୁରୁ ତତ୍ତାଗର ॥୫॥

ରଚନା ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ କରୁଅଛୁ । ଏହି ପଦ୍ୟ ଓ ସୁନ୍ଦର ସର୍ବୋତ୍ତମରେ ଭକ୍ତ ଗୁଣଗୋଷ୍ଠି
 ସଂବାଦ ଗୁଣଗୋଷ୍ଠି ମନୋହର ଘାଟ ॥ ୩୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- ସାତଗୋଷ୍ଠି କାଣ୍ଡ ଏହି
 ମାନସ-ସର୍ବୋତ୍ତମ ସାତଗୋଷ୍ଠି ସୁନ୍ଦର ସୋପାନ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଜ୍ଞାନ-ନେତ୍ରେ
 ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ମନ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଯାଏ । ଶ୍ରୀରାମାନନ୍ଦଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ (ପ୍ରାକୃତିକ ଗୁଣ
 ସମୂହରୁ ଅଗ୍ରତ) ଓ ନିବାସ (ଏକରସ) ମାହାତ୍ମ୍ୟର ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯିବ, ତାହାହିଁ
 ହେଉଛି ଏହି ସୁନ୍ଦର ଜଳର ଅଜଳ ଗଭୀରତା ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଶ୍ରୀସୀତାଙ୍କ
 ଯଶ ଅମୃତଗୁଣ ଜଳ । ଏଥିରେ ଯେଉଁ ଉପମାଗୁଣି ଦିଆଯାଇଅଛି, ତାହା ତରଙ୍ଗ-
 ଗୁଣର ମନୋହର ବଳାସ, ସୁନ୍ଦର ଚୌପାଞ୍ଚ ଗୁଡ଼ିକ ଏଥିରେ ଘନଭାବରେ ବିସ୍ତୃତ
 କମଳଜା ଓ କବିତାର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ସୁନ୍ଦରମଣି (ମୋତି)-ଉପାକରଣାଶୀ ସୁନ୍ଦର
 ଶାମ୍ବକା ॥ ୨ ॥ ଏଥିରେ ସ୍ୱାଦ ସୁନ୍ଦର ଜଳ, ସୋରଠା ଏବଂ ଦୋହାଗୁଡ଼ିକ ବହୁରଙ୍ଗୀ
 କମଳ-ସମୂହ ସମାନ ସୁଶୋଭିତ । ଅନୁପମ ଅର୍ଥ, ଉଚ୍ଚରସ ଓ ସୁନ୍ଦର ଶୁଷାହିଁ

ସୁକୁଞ୍ଚ ସାଧୁ ନାମ ଗୁନ ଗାନା । ତେ ବିଚିତ୍ର ଜଳବିହଗ ସମାନା ॥
 ସଂତସଞ୍ଚ ଚହୁଁ ଦିସି ଅର୍ଥୁରାଈ । ଶ୍ରଦ୍ଧା ରିତୁ ବସଂତ ସମ ଗାଈ ॥୬॥
 ଭଗତି ନିରୁପଣ ବିବଧ ବିଧାନା । ଛମା ଦୟା ଦମ ଲତା ବିତାନା ॥
 ସମ ଜମ ନିୟମ ଫୁଲ ଫଲ ଜ୍ଞାନା । ହରିପଦ ରତି ରସ ବେଦ ବଖାନା ॥୭॥
 ଔରଜ୍ଜ କଥା ଅନେକ ପ୍ରସଂଗା । ତେଇ ସୁକ ପିକ ବହୁବରନ ବିହଂଗା ॥୮॥

ପୁଲକ ବାଟିକା ବାଗ ବନ ସୁଖ ସୁବିହଂଗ ବିହାରୁ ।

ମାଲୁ ସୁମନ ସନେହ ଜଳ ସୀତ ତ ଲେତନ ଗୁରୁ ॥୯॥

ସୁକୁଚବନ୍ତ ସାଧୁଙ୍କ ନାମ ଗୁଣ ଗାନ । ସେ ସବୁ ବିଚିତ୍ର ଜଳ ବିହଙ୍ଗ ସମାନ ॥
 ସହ ସଞ୍ଚ ଆମ୍ଭବନ ଚହୁଁଦି ସୁତି । ଶରଧା ବସନ୍ତ ରତୁ ସଦୃଶ କଥୁତି ॥୬॥
 ଭକ୍ତି ନିରୂପଣ ଏଥୁ ନାନା ବିଧାନରେ । ଛମାଦୟା ଲତା ଦମ ଲେଖା ବିତାନରେ ॥
 ସମସ ନିୟମ ଫୁଲ ଜ୍ଞାନ ଫଳ ସମ । ହରିପଦ ପ୍ରୀତି ରସ ବଖାଣେ ନିଗମ ॥୭॥
 ଆଉ ଯେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଥା ଅନେକ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ସେସବୁ ଖୁବ ପିକାବି ଖର ବହୁରଙ୍ଗ ॥୮॥

ପୁଲକ ଉଦ୍ୟାନ-ଉପବନ ବନ ଖୁଣ୍ଟ ବିହଙ୍ଗ ବିହରେ ।

ସିଞ୍ଚକ ସୁମନ ମାଲୀ, ସୁନୟନ-ଘଟ ସେହୁ-ସଲିଲରେ ॥୯॥

ପରାଗ, ମକରନ୍ତ ଓ ପୁରଜ ॥୧॥ ସକ୍ରମ୍ପ (ପୁଷ୍ପ)-ପୁଷ୍ପ ସୁନ୍ଦର ଭ୍ରମରମାଳା । ଜ୍ଞାନ, ବୈରାଗ୍ୟ
 ଓ ବିରାଗ ହଂସ । କବିତାର ଧ୍ବଜ, ବନ୍ଦୋବ୍ଧ, ଗୁଣ ଓ ଜାତି ଏହି ମାନସ-ସରୋବର-
 ନିବାସୀ ବିବିଧ ମନୋହର ମୀନ ॥ ୪ ॥ ଅର୍ଥ, ଧର୍ମ, କାମ ଓ ମୋହ—ଏ ଗୁଣ
 ପୁରୁଷାର୍ଥ, ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ବିରୁଦ୍ଧ-ଭକ୍ତି, କାର୍ଯ୍ୟର ନବରସ, ଜପ, ତପ, ଯୋଗ ଓ
 ବୈରାଗ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ—ଆଉ ବିଷୟ ଏହି ସରୋବରର ସୁନ୍ଦର ଜଳଚର ଜୀବ ॥ ୫ ॥
 ପୁଷ୍ପାସ୍ତ୍ରା ଜନ, ସାଧୁ-ସମାଜ ଓ ଶ୍ରୀରାମ ନାମର ଗୁଣବାନ ଏହାର ବିଚିତ୍ର ଜଳଚର
 ପକ୍ଷୀ ରୁଲ୍, ସହମାନଙ୍କର ସଞ୍ଚ ଏହି ସରୋବରର ଗୁଣ ଭିତ୍ତିରେ ଥିବା ଆମୃତୋଟା
 ଏବଂ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବସନ୍ତରୁ ବୋଲି ଏଥିରେ କଥିତ ହୋଇଅଛି ॥ ୬ ॥ ନାନା ପ୍ରକାରରେ
 ଭକ୍ତିର ନିରୂପଣ ଏବଂ ଛମା, ଦୟା ତଥା ଦମ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିଗ୍ରହ) ଲତାସମୂହର ବିତାନ ।
 ଶମ (ମନର ନିଗ୍ରହ), ଯମ (ଅହଂସା, ସତ୍ୟ, ଅସ୍ତେୟ, ଋତୁଚର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅପରିଗ୍ରହ), ନିୟମ
 (ଶୌଚ, ସନ୍ତୋଷ, ତପ, ସ୍ତ୍ରୀୟାୟ ଶ୍ରେୟସ ପ୍ରଣିଧାନ) ହିଁ ସେହି ତୋଟାର ଫୁଲ ଓ ଜ୍ଞାନ
 ଫଳ ଏବଂ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରେମ ଉକ୍ତ ଜ୍ଞାନରୂପୀ ଫଳର ରସ । ଏହା ବେଦସଞ୍ଚ
 କହୁଅଛନ୍ତି ॥ ୭ ॥ ଏହି ‘ରାମଚରିତ ମାନସ’ରେ ଆଉ ଯେଉଁ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ କଥା-
 ପ୍ରଠନ ଅଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ଏଥିରେ ଥିବା ଶ୍ରୁତି, କୋଇଲି ଆଦି ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର ପକ୍ଷୀ ॥ ୮ ॥
 ବୋହା—କଥାରେ ଯେଉଁ ରୋମାଞ୍ଚ (ପୁଲକ) ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଅଛି, ତାହା ବାଟିକା,
 ଉପବନ ଓ ବନରୁଲ୍ । ଏଥିରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଥିବା ଖୁଣ୍ଟ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରଣାମାନଙ୍କର
 ବିହାର । ନିର୍ମଳ ମନହିଁ ମାଲୀ । ସେହି ମାଲୀ ସୁନ୍ଦର ନେହଦ୍ୱାରା ପ୍ରେମ-ଜଳରେ

ଜେ ଗାତ୍ରୁ ହିଁ ସୁଦ୍ଧା ଚରିତ ସିଂହରେ । ତେଜି ଏହି ତାଲ ଚତୁର ରଖିତୁରେ ॥
 ସଦା ସୁନହିଁ ସାଦର ନରନାଶ । ତେଜ ସୁରବର ମାନସ ଅଧିକାଶ ॥୧॥
 ଅତି ଖଲ ଜେ ବିଷୟ ବଗ କାଗା । ଏହିଁ ସର ନିକଟ ନ ଜାହିଁ ଅଶ୍ରୁଗା ॥
 ସଂକୁକ ଭେକ ସେତୁର ସମାନା । ଭାବି ନ ବିଷୟ କଥା ରସ ନାନା ॥୨॥
 ତେଜି କାରନ ଆତ୍ମିକ ହୁଅ ହାରେ । କାମୀ କାକ ବଲ୍ଲକ ବିରୁରେ ॥
 ଆତ୍ମିକ ଏହିଁ ସର ଅତି କଠିନାଶ । ରାମକୁପା ବିନୁ ଆଇ ନ ଜାଣି ॥୩॥
 କଠିନ କୁସଂଗ କୁପଥ କରଲ । ଭିକ୍ଷୁକେ ବଚନ ବାଦ ହରି ବ୍ୟାଲ ॥
 ବୁଦ୍ଧକାରକ ନାନା ଜଂଜାଲ । ତେ ଅତି ଦୁର୍ଗମ ସେଲ ବିସାଲ ॥୪॥
 ବନ ବଡ଼ ବିଷମ ମୋହ ମଦ ମାନା । ନରାଁ କୁତର୍କ ଭୟଂକର ନାନା ॥୫॥

ସଂବଧାନେ ଏ ଚରିତ ସେ ଗାନ କରନ୍ତି । ସେ ଏହି ସରର ଦକ୍ଷ ରକ୍ଷକ ଅଟନ୍ତି ॥
 ସଦା ସାଦରେ ଶୁଣନ୍ତି ଯେଉଁ ନରନାଶ । ସେହି ସୁରପ୍ରେଷ୍ଟ ମାନସର ଅଧିକାଶ ॥୧॥
 ଅକ୍ଷୟ ଖଲ ବିଷୟ କାକ ବକ ଯେହୁ । ଏ ସର ପାଶେ ନ ଯାନ୍ତି ହୃଦୟାନ୍ତ ସେହୁ ॥
 ଭେକ ଗେଣ୍ଡା ପୋକ ଜଳଶୈବାଳ ସଦୃଶ । ଏସରେ ନାହିଁ ବିଷୟ କଥା ନାନା ରସ ॥୨॥
 ସେହୁ କାରଣ ଆସନ୍ତେ ନିରୁସାହ ମନ । ହୁଅନ୍ତି ବିଚାର କାମୀ କାକ-ବକ-ଜନ ॥
 ଏ ସରକୁ ଆଗମିବା କଷ୍ଟକର ଅତି । ରାମ କୃପା ବିନା କେହୁ ଆସି ନ ପାରନ୍ତି ॥୩॥
 କଠିନ କୁସଙ୍ଗ ଏଥୁ କୁପଥ କରଲ । ତାହାଙ୍କ ବଚନ ଯେହୁେ ସିଂହ ବ୍ୟାଧି ବ୍ୟାଲ ॥
 ବୁଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟ ଆଦି ନାନାପ୍ରକାର ଜଞ୍ଜାଲ । ସେ ସବୁ ଅତି ଦୁର୍ଗମ ଶରଳ ବିଶାଲ ॥୪॥
 ବନ ଅରଣ୍ୟ ବିଷମ ମୋହ ମଦ ମାନ । ବିବିଧ କୁତର୍କ ଭୟଂକର ସମାନ ॥୫॥

ସେମାନଙ୍କୁ ସିଦ୍ଧ କରେ ॥ ୩୭ ॥ ଚୌପାଶୁ—ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ଏହି ଚରିତକୁ
 ସଂବଧାନରେ ଗାଆନ୍ତି, ସେହୁମାନେ ହିଁ ଏହି ପୁଷ୍ପଶାଖାର ଚତୁର ରକ୍ଷକ । ଯେଉଁ
 ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷଗଣ ସଦା ଆଦର ସହକାରେ ଏହାକୁ ଶୁଣନ୍ତି, ସେମାନେ ଏହି ସୁନ୍ଦର
 ମାନସର ଅଧିକାଶ ପ୍ରେଷ୍ଟ ଦେବତା ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁମାନେ ଅତି ହୃଷ୍ଟ ଓ ବିଷୟୀ,
 ସେହି ହୃଦୟାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବସ ଓ କୁଆ ପରି । ସେମାନେ ଏହି ସରୋବର
 ସମୀପକୁ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । କାରଣ ଏହି ସରୋବରରେ ଶଙ୍ଖ, ବେଙ୍ଗ ଓ ଶିଉଳିପରି
 ବିଷୟ-ରସ-ସମ୍ବଳିତ ନାନା କଥା ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଏହି ହେତୁ ବିଚାର କୁଆ ଓ ବଗ
 ପରି ଯେଉଁମାନେ ବିଷୟାସକ୍ତ, ସେମାନେ ଏଠାକୁ ଆସି ଆସି ମନେ ମନେ ଥକ
 ଯାଆନ୍ତି । ଏହି ସରୋବର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିବାରେ ବହୁତ ବାଧାବିଧି ରହିଛି । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 କୃପାବିନା ଏଠାକୁ ଆସିପାରନ୍ତି ଅସମ୍ଭବ ॥ ୩ ॥ ଘୋର କୁସଙ୍ଗ ଭୟଙ୍କର ଖରାପ
 ପଥ । ସେହି କୁସଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ବଚନ ହିଁ ବାଦ, ସିଂହ ଓ ସାପୀ ଘରର କାମଦାମ
 ଓ ନାନାପ୍ରକାର ଜଞ୍ଜାଲ ଅକ୍ଷୟ ଭର୍ତ୍ତମ ଓ ବଡ଼ ପାହାଡ଼ ॥ ୪ ॥ ମୋହ, ମଦ ଓ
 ମାନ ନାନାପ୍ରକାରର ବନ୍ଧୁର ବନକୁମ୍ଭି ଏବଂ ନାନାପ୍ରକାର କୁତର୍କ ଭୟାନକ ନ୍ୟା-

ଜେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସଂକଳ ରହିତ ନହିଁ ସଂଚକ୍ଷୁ କର ସାଥ ।

କହୁ କହୁଁ ମାନସ ଅଗମ ଅତି ଜହୁଣି ନ ପ୍ରିୟ ରଘୁନାଥ ॥୩॥

ଜୌଁ କର କଷ୍ଟ ଜାଇ ପୁନି କୋଇ । ଜାତହିଁ ମୁଁ ନ ଜୁଡ଼ାଉ ହୋଇ ॥
ଜଡ଼ତା ଜାଡ଼ ବିଷମ ଭର ଲଗା । ଗର୍ବହୁଁ ନ ମଜ୍ଜନ ପାତ୍ର ଅଭାଗା ॥୧॥
କରି ନ ଜାଇ ସର ମଜ୍ଜନ ପାନା । ଫିରି ଆତ୍ମର ସମେତ ଅଭିମାନ ॥
ଜୌଁ ବହୋଇ କୋଉ ପୁଛୁନ ଆତ୍ମ । ସର ନିନ୍ଦା କରି ତାହୁ ବୁଝାତ୍ମ ॥୨॥
ସକଳ ବିପ୍ଳବ୍ୟାପଣି ନହିଁ ତେଣୁ । ରାମ ସୁକୁପା ବିଲେକହିଁ ଜେଷ୍ଠ ॥
ସୋଇ ସାଦର ସର ମଜ୍ଜୁ କରଇ । ମହା ଘୋର ହିଫତାପ ନ ଜରଇ ॥୩॥
ତେ ନର ଯୁଦ୍ଧ ସର ତଜହିଁ ନ କାଉ । ଜହୁ କେ ରାମଚରନ ଭଲ ଭାଉ ॥
ଜୋ ନହାଇ ତହ ଏହିଁ ସର ଭାଉ । ସୋ ସତସଙ୍ଗ କରଇ ମନ ଲାଉ ॥୪॥

ଯେଉଁ ଜନ ଶ୍ରଦ୍ଧା-ସମ୍ବଳ-ବିହୀନ ସାଧୁ ସଙ୍ଗ ନ କରନ୍ତି ।

ତାହାକୁ ମାନସ ଅଗମ୍ୟ ଯାହାକୁ ରାମ ପ୍ରିୟ ନ ଲଗନ୍ତି ॥୩॥

ଯେବେ କେହୁ କଷ୍ଟ କରି ଯାଏ ପ୍ରଣିପାଶେ । ଯିବା ମାତେ ନିଦ କମି ତାକୁ ଘୋଟି ଆସେ ॥
ଜଡ଼ତା ବିଷମ ଜାଡ଼ ହୃଦୟେ ଲଗଇ । ଗଲେହେଁ ଅଭାଗା ସ୍ଥାନ କରି ନ ପାରଇ ॥୧॥
କରି ନ ପାରଣ ସରେ ସ୍ଥାନ କମ୍ପା ପାନ । ବାହୁଡ଼ି ଆସଇ ମନେ ଘେନି ଅଭିମାନ ॥
ଯେବେ ପ୍ରଣି ଆସେ କେହୁ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ । ସର ନିନ୍ଦା କରି ତାକୁ ବହେ ସେ ବୁଝାଇ ॥୨॥
ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବିପ୍ଳବ ନ ବାଧନ୍ତି ତାକୁ । ରାମ କୃପାଦୃଷ୍ଟି କରି ଗୁହାନ୍ତି ଯାହାକୁ ॥
ସାଦରେ କରଇ ସେହୁ ସ୍ଥାନ ମାନସରେ । ନ ହୁଏ ଦହନ ମହାଘୋର ହିତାପରେ ॥୩॥
ସେ ନର ଏ ସର୍ବେବର କେବେ ନ ତେଜନ୍ତି । ରାମ ଚରଣେ ଯାହାଙ୍କ ଭଲ ମତି ଭକ୍ତି ॥
ସ୍ଥାନ କଣିବାକୁ ଲାଗୁ ଏହି ସରେ ଯେବେ । ମନ ଲଗାଇ ସଞ୍ଚନ କର ଭଲ ତେବେ ॥୪॥

ସମୁଦ୍ର ॥ ୫ ॥ ଦୋହା—ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାରୂପୀ ପାଥେୟ କମ୍ପା ସାଧୁସଙ୍ଗ
ନାହିଁ ଏବଂ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ରଘୁନାଥଙ୍କ ପ୍ରିୟ ନୁହନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହି
'ମାନସ' ଅର୍ଥାନ୍ତେ ଅଗମ୍ୟ । (ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରଦ୍ଧା, ସଞ୍ଚନ ଓ ଭଗବତ୍ ପ୍ରେମ ବିନା କେହୁ ଏଠାରେ
ପ୍ରବେଶ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ॥୩॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ଯଦି କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ କଷ୍ଟ ସହ ସେଠାରେ
ବା ପଡ଼ନ୍ତି ଯାଏ, ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତେ ହିଁ ତାହାକୁ ନିନ୍ଦା-କ୍ଷୁଦ୍ର ଆସିଯାଏ ।
ହୃଦୟରେ ଜଡ଼ତା-ଜାଡ଼ ଜାଡ଼ ହୁଏ । ଫଳତଃ ସେଠାକୁ ଯାଇ ମଧ୍ୟ ସେ ଅଭାଗା
ସ୍ଥାନ କରିପାରେ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ସେ ସେହୁ ସର୍ବେବରରେ ସ୍ଥାନ କମ୍ପା ତାହାର ଜଳପାନ
କରିପାରେ ନାହିଁ । ଅଭିମାନ ସହଜ ସେ ଲେଉଟି ଆସେ । ଯଦି କେହୁ ତାକୁ ଭକ୍ତ
ସର୍ବେବର ବିଷୟରେ ପଚାରେ, ତେବେ ସେ (ଆପଣା ହୃଦୟର ବିଷୟ ନ କହି)
ସର୍ବେବରର ନିନ୍ଦା କରି ତାହାକୁ ବୁଝାଏ ॥୨॥ ଯାହାକୁ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭବମ
କୃପାଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି, ତାହା ନିମନ୍ତେ ଏ ସମସ୍ତ ବାଧାବିପ୍ଳବ ଘଟେ ନାହିଁ । ସେଇ ହିଁ

ଅଥ ମାନସ ମାନସ ଚକ୍ଷୁ ଶୁଣ । ଭଲ କବିବୁଦ୍ଧି ବିମଳ ଅବଗାହ୍ନ ॥
 ଭୟଭୟ ଦୃଢ଼ ଆନନ୍ଦ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ । ଉପଗେଉ ପ୍ରେମ ପ୍ରମୋଦ ପ୍ରବାହ ॥୫॥
 ଚଳୁଥିବା କବିତା ସରିତା ସୋ । ରାମ ବିମଳ ଜୟ ଜଳ ଭରିତା ସୋ ॥
 ସରଳ ନାମ ସୁମଂଗଳ ମୂଳ । ଲୋକ ଦେବ ମତ ମଂଜୁଳ କୁଳ ॥୬॥
 ନୟା ସୁମତ ସୁମାନସ ନଂବନ । କଳମଳ ଭୂନ ତରୁ ମୂଳ ନିକଂବନ ॥୭॥

ଶ୍ରୋତା ଶିବିଧ ସମାଜ ପୁର ଗ୍ରାମ ନଗର ଦୁହ୍ନ କୁଳ ।

ସଂକସର ଅନୁପମ ଅଠ୍ଠିଧ ସକଳ ସୁମଂଗଳ ମୂଳ ॥୮॥

ରାମଭଗତ ସୁରସରିତକ୍ତ ଜାଣି । ମିଳୁ ସୁଖରତ ସରଳ ସୁହାଣି ॥
 ସାମୁକ ରାମ ସମର ଜୟ ପାବନ । ମିଳେଉ ମହାନଦୁ ସୋନ ସୁହାବନ ॥୧॥

ଏମନ୍ତ ମନ-ସରଳ ମନ-ନେତେ ଶୁଣି । ହେଲ କବି ବୁଦ୍ଧି ଶୁଦ୍ଧ ଚର୍ଚ୍ଚି ଅବଗାହ୍ନ ॥
 ଉପୁଜିଣ ଦୃଢ଼ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ । ଉଚ୍ଛ୍ୱାଳ ପଞ୍ଜଳ ପ୍ରେମ ପ୍ରମୋଦ ପ୍ରବାହ ॥୫॥
 ଶୁଭ କବିତା-ସରିତା ହେଲ ପ୍ରବାହତ । ରାମଙ୍କ ବିମଳ ଯଶ-ସଞ୍ଜଳେ ପୁରତ ॥
 ସରଳ ନାମ ତାହାର ସୁମଙ୍ଗଳ ମୂଳ । ଲୋକ ଦେବ ମତ ଦେବି ମନୋହର କୁଳ ॥୬॥
 ନୟା ପରମ ପବିତ୍ର ମାନସ ନୟନ । କଳ ମଳ ଭୃଷ ତରୁ ମୂଳ-ଉପାସନା ॥୭॥

ଶିବିଧ ଶ୍ରୋତାଙ୍କ ସମାଜ ନଗର ଗ୍ରାମ ପୁରକୁଳବାସୀ ।

ସହ ସର୍ବ ଅଟେ ଅନୁପ ଅଯୋଧ୍ୟା ସକଳ ମଙ୍ଗଳ ଶୁଣି ॥୮॥

ରାମ-ଭକ୍ତ ରୂପା ବିଦ୍ୟା ସ୍ୱର-ସରିତରେ । ମିଳୁ ଯାଇ ସେ ଶାନ୍ତି-ସରସ ପାଦରେ ॥
 ସାମୁକ ରାମଙ୍କ ରାଜ ସୁଯଶ ଉଚ୍ଛ୍ୱାଳ । ମିଳିବ ବା ମହାନଦ ଗୋଷ୍ଠି ସୁବିମଳ ॥୧॥

ଏହି ସରୋବରରେ ସ୍ନାନ କରେ ଏବଂ ମହା-ଉପାସନା ଶିତାପ (ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ,
 ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ତାପନ) ଦ୍ୱାରା ସେ ଆଉ ଜଳେ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥
 ସେହିମାନଙ୍କ ମନରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ପ୍ରତି ସ୍ତବ୍ଧ ପ୍ରେମ ଆଦି,
 ସେହିମାନେ ହିଁ ଏହି ସରୋବରକୁ କଦାପି ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ହେ ଭଲ ! ଯେ ଏହି
 ସରୋବରରେ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ, ସେ ମନ୍ଥାନ ଦେଇ ସନ୍ତୋଷ କରୁ ॥ ୪ ॥
 ଏପରି ମାନସ-ସରୋବରକୁ ଦୃଢ଼-ବେଦରେ ଦେଖି ଏବଂ ତହିଁରେ ବୃତ୍ତ ପକାଇ
 କବିଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଚର୍ମଳ ହୋଇଗଲା, ଦୃଢ଼ରେ ଆନନ୍ଦ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ପୁରଗଲା ଏବଂ ପ୍ରେମ ତଥା
 ଆନନ୍ଦର ପ୍ରବାହ ଭୂତି ଅଫିଲ ॥ ୫ ॥ ତହିଁରୁ ସ୍ତବ୍ଧ କବିତା-ସରିତା ବହୁ ଶୁଣିଲା ।
 ସେହି ସରିତାରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚର୍ମଳ ଯଶ-ଜଳ ପୁର ରହିଲା । ଏହି କବିତା-ନୟାର
 ନାମ ସରସ । ଏହା ସ୍ତବ୍ଧ ମଙ୍ଗଳ ଶୁଣି ମୂଳ । ଲୋକମତ ଓ ଦେବମତ ଏହାର ଦୃଢ଼ତା
 ସ୍ତବ୍ଧ ଶରଣମି ॥ ୬ ॥ ଏହି ସ୍ତବ୍ଧ ମାନସ-ସରୋବରର କନ୍ୟା ସରସ ଅତି
 ପବିତ୍ର । ଏହା କଳିଯୁଗରେ ଭୃଷତରୁ ପରି ସାନବତ ସେତେ ପାପ ଅଛି, ସେ ସବୁକୁ
 ସମ୍ଭଳେ ଉପାଣ୍ଡ ନାଶ କରିଦେଇପାରେ ॥୭॥ ଦୋହା.—ଏହି ନୟାର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ପାଶ୍ୱରେ

ଜଗ ବିତ ଭଗତି ଦେବଧୁନିଧାରୀ । ସୋହାବ ସହୃଦ ସୁବିରତି ବିରୁର ॥
 ଶିବିଧ ତାପ ହାସକ ତିମୁହାଣ । ରାମ ସରୁପ ସିଂଧୁ- ସମୁହାଣ ॥୨॥
 ମାନସ ମୁଲ ମିଳି ସୁରସବିହାରୀ । ସୁନତ ସୁଜନ ମନ ପାବନ କରନ୍ତା ॥
 ବିତ ବିତ କଥା ବିବିଧ ବିଭାଗା । ଜନ୍ମ ସରି ଖାର ଖାର ବନ ବାଗା ॥୩॥
 ଭ୍ରମା ମହେସ ବିବାହ ବରୁଣା । ତେ ଜଳତର ଅଗଳିତ ବହୁ ଶ୍ରୀ ॥
 ରଘୁବର ଜନମଅନନ୍ଦ କଥାକ୍ତି । ଭର୍ତ୍ତୁର ତରଂଗ ମନୋହରତାକ୍ତି ॥୪॥
 ବାଳଚରିତ ଚହୁ କଂଧୁ କେ ବନଜ ବିପୁଲ ବହୁରଂଗ ।

ନୃପ ରାମା ପରିଜନ ସୁକୃତ ମଧୁକର ବାରି ବିହଂଗ ॥୫॥

ଭରସୁଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଭକ୍ତି ସୁରନୟା ଧାର । ଶୋଭିତ ହୁଅଇ ଯେକ ବେରାସ ବିରୁର ॥
 ଶିବିଧ ତାପ ହାସକ ଯେହ୍ନେ ଶିମୁହାଣ । ରାମ ସରୁପ ସିଂଧୁରେ ପଡିତ ସେ ଜାଣ ॥୬॥
 ମାନସ ଭବନ୍ନ ସୁର ପରିତେ ମିଳନ । ଶୁଣନ୍ତେ ପବିତ୍ର କରେ ସୁଜନଙ୍କ ମନ ॥
 ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ବିବିଧ ସେ ଅନ୍ୟ କଥା ରସ । ସେ ନୟା କୁଳସୁ ବନ ଭବ୍ୟାନ ସହୁଣା ॥୭॥
 ଭ୍ରମାହର ବିବାହେ ସେ ବରଜାତି ଭୂତ । ସେ ଯେହ୍ନେ ନୟାରେ ନାନା ଜଳତର ସୁଅ ॥
 ରଘୁବର ଜନ୍ମ ଖୁମ୍ବ ମଙ୍ଗଳ ବାଜଣା । ତାହା ରୁଚିର ଆବଣ୍ଟି ଭରଜାରେ ଗଣା ॥୮॥
 ବାଳମୁଳା ଗୁଣ-ଗୁଣଙ୍କ ଯେପରି ବାରିନ ବିବିଧ ରଙ୍ଗ ।

ପରିଜନ ନୃପ ରାମାଙ୍କ ସୁକୃତ ମଧୁପ ବାରି ବିହଂଗ ॥୯॥

ଅବସ୍ଥ ତ ପକ୍ଷୀ, ଗ୍ରାମ ଓ ନଗରରେ ତିନି ପ୍ରକାର ଶ୍ରୋତାଗଣଙ୍କ ସମାଜ ବିଶୁଦ୍ଧିତ ଏବଂ
 ସମସ୍ତ ପ୍ରମାଣର ମୂଳ ଅନୁପମ ଅଯୋଧ୍ୟା ସନ୍ତମାନଙ୍କର ସଭାବୁପେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ॥ ୧୧ ॥
 ହୁଙ୍କରି-ସୁରୁପିଣୀ ଶୋଭାସମାନା ସରସ୍ବତୀ ରାମଭକ୍ତି ସୁରୁପିଣୀ ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ସହୃଦ ମିଳନ ।
 ସାନଭାବ ଲକ୍ଷ୍ମଣସମେତ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଭର ପବିତ୍ର ଯଶ ସୁନ୍ଦର ମହାନଦ
 ଶୋଷରୂପେ ଆସି ତହିଁରେ ମିଳନ ॥ ୧ ॥ ଭରସୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭକ୍ତିରୂପିଣୀ ସୁରଧୁମ୍ଭା
 (ଗଙ୍ଗା) ଧାରା ଲାଗି ଓ ବେରାସ ସହୃଦ ଶୋଭା ପାଉଅଛି । ଏହୁପରି ଶିତାପ-ନାଶନ
 (ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଆଧିଭୌତିକ ଓ ଆଧିଦେବିକ) ଏହି ତିମୁହାଣୀ ନୟା ରାମସରୁପ-ସହୃଦ
 ଆତ୍ମକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛି ॥ ୨ ॥ ଲକ୍ଷ୍ମିରୂପିଣୀ ସରସ୍ବତୀ ମୂଳସ୍ରୋତ ‘ମାନସ’
 (ଶ୍ରୀରାମଚରଣ) ଏବଂ ଏହା ରାମଭକ୍ତି-ସୁରୁପିଣୀ ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ସହୃଦ ସାଇ ମିଶିଛି । ଏଣୁ
 ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଏହା ସହଜରେ ମନକୁ ପବିତ୍ର କରିଦେବ । ଏହାର ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ
 ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଯେଉଁ ବିବିଧ କଥାମାନ ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଅଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ
 ସବୁ ନୟାଗରବର୍ତ୍ତୀ ବନ ଓ ଉପବନ ॥ ୩ ॥ ପାଦପ ଓ ଶିବଙ୍କଙ୍କ ବିବାହ-
 ବରଯାତ୍ରୀମାନେ ଏହି ତଟିନୀର ଜଳତର ଲବ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜନ୍ମର ଆନନ୍ଦ-
 ପତନନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ ଆଦି ଏହି ନୟାର ଭର୍ତ୍ତୁର ଓ ଲହରୀ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ଗୁଣଗୁଣଙ୍କର
 ବାଳଚରଣ ଏଥିରେ ପ୍ରସ୍ତୁତି ହୋଇଅବା ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ବହୁତ କମଳ । ମହାଗୁରୁ

ସୀମୁ ସ୍ବୟଂବର କଥା ସୁହାଛି । ସରିତ ସୁହାବନି ସୋ ଛବି ଗୁଛି ॥
 ନନ୍ଦା ନାବ ପଟ୍ଟ ପ୍ରସ୍ଥ ଅନେକା । କେବଟ କୁସଲ ଭିତର ସବିବେକା ॥୧॥
 ସୁନି ଅନୁକଥନ ପରସ୍ପର ହୋଇ । ପଥକସମାଜ ସୋହ ସରି ସୋଇ ॥
 ଘୋର ଧାର ଭୁଗୁନାଥ ରସାମା । ଘାଟ ସୁବତ୍ସ ରାମ ବର ବାମା ॥୨॥
 ସାବୁଜ ରାମ ବିବାହ ଉନ୍ନତୁ । ସୋ ସୁଭ ଉମଗ ସୁଖଦ ସବ କାହୁ ॥
 କହତ ସୁନତ ହରଷହିଁ ପୁଲକାସ୍ତୁ । ତେ ସୁକୃଷ୍ଣ ମନ ମୁଦିତ ନହାସ୍ତୁ ॥୩॥
 ରାମଚଳକ ହିତମଂଗଲ ସାଜା । ପରବ ଜୋଗ ଜନୁ ଜୁରେ ସମାଜା ॥
 କାଈ କୁମତି କେକଇ । କେଶ । ପଶ୍ଚ ଜାୟ ପକ୍ତ ବିପତି ଦନେଶ୍ବ ॥୪॥
 ସମନ ଅମିତ ଉତପାତ ସବ ଭରତ ଚରିତ ଜପଜାଗ ।

କଲି ଅଭ ଖଲ ଅବଗୁନ କଥନ ତେ ଜଳମଲ ବଗ କାଗ ॥୫॥

ସୀତାଙ୍କ ସ୍ବୟଂବର କଥା ମନୋହର । ରୁଚିର ଛବି ଛଟା ସେ ଗୁରୁ ସରିତର ॥
 ନଦୀ ନାବ ପ୍ରାୟେ ପଟ୍ଟ ପ୍ରସ୍ଥ ସେ ସକଳ । ବିବେକ ସ୍ତୁତି ଉତ୍ତର ନାବକ କୁଶଳ ॥୧॥
 ଶୁଣି ପରସ୍ପର କଥାବାଣୀ ଯେ ହୁଅନ୍ତି । ପଥକ ସମାଜ ସେହେ ଜଟିରେ ଶୋଭନ୍ତି ॥
 ଭୁଗୁପତିଙ୍କର କୋପ ଶାନ୍ତ ଧାରସମ । ସ୍ବତନ୍ତ ଘାଟ ରାମଙ୍କ ବାଣୀ ମନୋରମ ॥୨॥
 ଅନୁଜ ସହ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବିବାହ ଆନନ୍ଦ । ସେ ଶୁଭ କଲୋଲ ସମସ୍ତଙ୍କ ସୁଖପ୍ରଦ ॥
 କହନ୍ତେ ଶୁଣନ୍ତେ ହର୍ଷ ପୁଲକ ହୁଅନ୍ତି । ସେ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ପ୍ରମୋଦେ ସ୍ଥାନ ବା କରନ୍ତି ॥୩॥
 ରାମ ଅଭିଷେକର ସେ ସୁମଙ୍ଗଳ ସାଜ । ପବ ସୋରେ ସେହେ କୁଟି ଅଛନ୍ତି ସମାଜ ॥
 ଶିଥିଲି ସମ କେକେସୁ ସୁତାର କୁମତି । ପଡ଼ିଲ ଯାହାର ବଳେ ବିଷମ ବିପତ୍ତି ॥୪॥
 ଭରତ ଚରିତ ଜପ ଯଜ୍ଞ ସମ ସବ୍ ଭୁଗୁନାଥକ ।

କଲି ଅଭଖଲ—ଅବଗୁଣ କଥା କାହିଁପକ୍ତ କାଳବକ ॥୫॥

ଦଶରଥ, ଲଙ୍କା ରାଣୀ ଓ ପରିଜନଙ୍କ ସ୍ବକୃତ (ପୁଣ୍ୟ) ଭ୍ରମର ଓ ଜଳପକ୍ଷୀ ॥ ୪୦ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ—ଶ୍ରୀ ସୀତାଙ୍କ ସ୍ବୟଂବରର ସ୍ତବ୍ଧ କଥା ଏହି ନଦୀରେ ଶୋଭା ପାଉଥିବା
 ଛବି । ବିବିଧ ବିଗୁରମୟ ପ୍ରସ୍ଥ ଏହି ନଦୀର ନାବ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକର ବିବେକ-
 ସ୍ତୁତି ଉତ୍ତର ହିଁ ଚରୁର ନାବକ ॥ ୧ ॥ ଏହି କଥାକୁ ଶୁଣି ପରସ୍ପର ଆଲୋଚନାରୁତ
 ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କର ଚର୍ଚ୍ଚା ନଦୀକୂଳପାଶୀ ପଥକସମାଜରୂପେ ସୁଶୋଭିତ । ପରସ୍ପରାମ୍ଭଙ୍କ
 ବୋଧ ଏହି ନଦୀର ଭୟାନକ ଧାର ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଚନ
 ଚର୍ଚ୍ଚିରେ ବନ୍ଧା ସ୍ତବ୍ଧର ଘାଟ ପରି ॥ ୨ ॥ ସାବୁଜ ରାମଙ୍କ ବିବାହ ଉତ୍ସବ ଏହି
 କଥା-ନଦୀର କଲ୍ୟାଣକାରିଣୀ ବନ୍ୟା, ଏହା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁଖ ପ୍ରଦାନ କରେ । ଏହି କଥା
 କହି ବା ଶୁଣି ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ହର୍ଷରେ ଗର୍ବିତ ଓ ପୁଲକିତ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି,
 ସେହିମାନେ ହିଁ ପୁଣ୍ୟସ୍ଥା ପୁରୁଷ, ସେହିମାନେ ହିଁ ଏହି ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ
 ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ॥ ୩ ॥ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ଉପଲକ୍ଷେ ଯେଉଁ ସବୁ ମାଙ୍ଗଳିକ

ଶରତ ସରତ ଛତୁଁ ଶତୁ ରୁଷା । ସମୟ ସୁହାବନ ପାବନ ଭୁଷା ॥
 ହିମ ହିମ ସୈଲ ସୁତା ସିବ ବ୍ୟାହୁ । ସିସିର ସୁଖଦ ପ୍ରଭୁ ଜନମ ଭଗ୍ନହୁ ॥୧॥
 ବରନବ ରାମ ବିବାହ ସମାନ୍ତ । ସୋ ମୁଦ ମଂଗଳମୟ ଶତୁରୁ ॥
 ଗ୍ରୀଷମ ଦୁସହ ରାମ ବନଗର୍ଭୁନୁ । ପଂଥକଥା ଶର ଆତପ ପର୍ତ୍ତୁନୁ ॥୨॥
 ବରଷା ଘୋର ନିସାଚର ରାଷ । ସୁରକୁଲ ସାଲ ସୁମଂଗଳକାଷ ॥
 ରାମ ରାଜ ସୁଖ ବିନୟ ବତାଉ । ବିସଦ ସୁଖଦ ସୋଇ ସରଦ ସୁହାଉ ॥୩॥
 ସଖାସିରୋମନ ସିୟୁ ଗୁନ ଗାଥା । ସୋଇ ଗୁନ ଅମଳ ଅନୁପମ ପାଥା ॥
 ଭରତ ସୁଶ୍ରବ୍ଧ ସୁସୀତଲତାଉ । ସଦା ଏକରସ ବରନ ନ ଜାଉ ॥୪॥

ଏ ଶାଞ୍ଜି-ସରତ ସଂ ରତୁରେ ଶୋଭିତ । ସମୟ ପାଲ ଅଧିକ ପବନ ଲଳିତ ॥
 ହେମନ୍ତ ହିମାଦ୍ରୁ ପ୍ରତା ଶିବଙ୍କ ବିବାହ । ଶିଶିର ସୁଖଦ ପ୍ରଭୁ ଜନମ ଭଗ୍ନହୁ ॥୧॥
 କଥିତ ରାମ ବିବାହ ଅପୂର୍ବ ସମାଜ । ସେମୋଦ ମଙ୍ଗଳମୟ ଯେତେ ରତୁରୁ ॥
 ହୁଏହୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ରାମଙ୍କ ବିପିନ ଗମନ । ପଥ ପ୍ରସଙ୍ଗ ପ୍ରବଣ ଆତପ ପବନ ॥୨॥
 ବରଷା ନିଶାଚରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରଖିଲୁ । ବିଧୁ-କୁଳ-ଧାନର ଅନ୍ତ ହୃତକାଶ ॥
 ରାମରାଜ୍ୟର ଯେ ସୁଖ ବିନୟ ବତାଉ । ସୁନ୍ଦର ଶରତ ସେହୁ ଶୁଭ ସୁଖ-ଦାୟୀ ॥୩॥
 ସଖାସିରୋମଣି ଗୁଣ କଥା ସୀତାଙ୍କର । ଅନୁପମ ଗୁଣ ଏହୁ ନିର୍ମଳ ମାରର ॥
 ଭରତ ସୁଶ୍ରବ୍ଧ ଜଳ ଶୀତଳତା ପରି । ସଦା ସମାନ, ବର୍ଣ୍ଣନ ନ ଦୃଷ୍ଟି କର ॥୪॥

ଆୟୋଜନ କରାଯାଇଥିଲା, ସେ ସବୁ ପର୍ବ ଉପଲକ୍ଷେ ସମାବିଷ୍ଟ ଜନସମାଜ ପରି,
 କେତେକପାଇଁ ହୁତୁଁକି ଏହି ନୟା-ଜଳରେ କାରି (ଜଳଦାସ) ପରି । ଫଳସ୍ୱରୂପ
 ଏଥିରେ ଘୋର ବିପତ୍ତି ଆସି ଦେଖା ଦେଇଛି ॥ ୪ ॥ ବୋହା-ଅଗଣିତ ସମସ୍ତ
 ଉତ୍ସାହର ଉପଶମକାରୀ ଭରତଙ୍କ ଚରଣ ନୟାଜଳରେ ସମ୍ପାଦିତ ହେଉଥିବା ଜପ-ଯଜ୍ଞ ।
 କଳିଯୁଗର ପାପ ଓ ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କ ହୁତୁଁକି ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବର୍ଣ୍ଣନା ଏହି ନୟାଜଳର ପଙ୍କ
 ଏବଂ ବଗକୁଆ ପରି ॥ ୫ ॥ ଚୌପାରି -ଏହି ଶାଞ୍ଜି-ନୟା ଛ' ରତୁରେ ସୁନ୍ଦର ।
 ସଦାସବଦା ଏହା ପରମ ଶୋଭନୀୟ ଓ ଅନ୍ତ ପବନ । ଏଥିରେ ଶିବ-ପାଦଶଙ୍ଖ ବିବାହ
 ହେମନ୍ତରୁ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ଶିଖିରରୁ ॥ ୬ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 ବିବାହ-ସମାଜର ବର୍ଣ୍ଣନା ଆନନ୍ଦ ଓ ମଙ୍ଗଳମୟ ରତୁରୁ କହନ୍ତୁ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବନଗମନ
 ହୁଏହୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମରୁ ଏବଂ ପଥଯାତ୍ରାର କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗ ସୂର୍ଯ୍ୟ କରଣ ଓ ଶାଞ୍ଜି ପବନ ପରି
 କଷ୍ଟଦାୟକ ॥ ୭ ॥ ରାକ୍ଷସଗଣଙ୍କ ସହ ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ବର୍ଷାରୁ ପରି । ଦେବକୁଳରୂପୀ
 ଧାନକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରତି ଏହି ବର୍ଷା ସୁମଙ୍ଗଳକାରକ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳର ସୁଖ, ବିନୟ
 ଓ ବ୍ରତମା ନିର୍ମଳ-ସୁଖଦାୟକ ମନୋହର ଶରତରୁ ॥ ୮ ॥ ସଖା-ଶିରୋମଣି
 ସୀତାଙ୍କର ଗୁଣ-କଥା ଏହି ନୟା-ଜଳର ନିର୍ମଳ ଓ ଅନୁପମ ଗୁଣ । ଶ୍ରୀଭରତଙ୍କ ସୁଶ୍ରବ୍ଧ
 ଏହି ନୟାର ସୁଶୀତଳତା । ତାଙ୍କ ଶାନ୍ତ, ସୁଶୀତଳ ସୁଶ୍ରବ୍ଧ ସବଦା ଏକରସ

ଅବଲୋକନି ବୋଲନ୍ତି ମିଲନ୍ତି ପ୍ରୀତି ପରସପର ହାସ ।

ଭ୍ରାତୃପ ଭଲି ଚନ୍ଦ୍ର ବଂଧୁ ଜା ଜଲ ମାଧୁସ୍ୟ ସୁବାସ ॥ ୪୬ ॥
ଆରତି ବିନୟ ଶ୍ରୀନତା ମୋରା । ଲଭୁତା ଲଳିତ ସୁବାସ ନ ଥୋରା ॥
ଅବତୁତ ସଲିଳ ସୁନତ ଗୁନକାଶ । ଆସ ପିଆସ ମନୋମଲ ହାସ ॥ ୧ ॥
ରାମ ସୁପ୍ରେମକ୍ଷି ପୋଷକ ପାମ । ହରତ ସକଲ କଲିକକୁଷ ଗଲ୍ଲମା ॥
ଭବଶ୍ରମ ସୋଷକ ତୋଷକ ତୋଷା । ସମନ ଦୁରିତ ଦୁଃଖ ଦାରିଦ୍ର କୋଷା ॥ ୨ ॥
କାମକୋହ ମଦ ମୋହ ନସାଉଁନ । ବିମଲ ବିବେକ ବିରାଗ ବଡ଼ାଉଁନ ॥
ସାଦର ମଜ୍ଜନ ପାନ କିଏ ତେ । ମିଟିଛି ପାପ ପରିତାପ ହିଏ ତେ ॥ ୩ ॥
ଜିହ୍ଵା ଏହି ବାରି ନ ମାନସ ଧୋଏ । ତେ କାୟର କଲିକାଲ ବିଗୋଏ ॥
ତୃଷିତ ନିରାଶି ରବିକର ଭବବାସ । ଫିରିହୁଛି ମୁଗ ଜମି ଶବ ଦୁଖାସ ॥ ୪ ॥

ପରସ୍ପର ଅବ-ଲୋକନ ମିଳନ ସମ୍ଭାଷଣ ସ୍ନେହ ହାସ୍ୟ ।

ଗୁଣ ଗୁଣଙ୍କର ଭ୍ରାତୃସ୍ତୁତର ଜଳ ମାଧୁସ୍ୟ ସୁବାସ ॥ ୪୭ ॥

ଆଶ୍ଚିତ୍ ବିନୟ ଅତି ସାନତା ମୋହର । ଭଣ୍ଡାସ ଲଳିତା ଗୁଣ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଜଲର ॥
ଅଭୂତ ମର ଶୁଣିଲ ମାତେ ଗୁଣକାଶ । ଆଶା ପିପାସାକ ମନ-କୁବାସନା-ହାସ ॥ ୧ ॥
ରାମ ପ୍ରେମକୁ ଏ ପାଣି ପୋଷଣ କରଇ । ସମସ୍ତ କଲି କଳୁଷ ଗୁଳିକୁ ହରଇ ॥
ଭବ ଶ୍ରମର ଶୋଷକ ସନ୍ତୋଷ ତୋଷକ । ହୃଷିକ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ-ଦୁଃଖ-ଦୁରିତ ନାଶକ ॥ ୨ ॥
କାମ ହୋଧ ମଦ ମୋହ ମାନ ବିନାଶନ । ବିମଲ ବିବେକ ତଥା ବୈରାଗ୍ୟ ବର୍ଦ୍ଧନ ॥
ସାଦରେ ଅବଗାହନ୍ତେ ପିଅନ୍ତେ ଏ ପାଣି । ହୁଅଇ ହୃଦୟ ପାପ ପରିତାପ ହାକ ॥ ୩ ॥
ଏହି ବାରିରେ ମନକୁ ଯେହୁ ନ ଧୁଅନ୍ତି । ସେ ଶ୍ଵରୁ କଲି କହିବ ବସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତି ॥
ତୃଷିତ ମୁଗ ନିରେଖି ମଞ୍ଜୁଳିକା ବାରି । ମସ୍ତକେ ଭ୍ରମିଲ ପର ଶବ ହୃଷୀ ଗୁଣ ॥ ୪ ॥

(ହୁଁର ଓ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ) । ତାଙ୍କ ସ୍ଵଭାବ ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ॥ ୪ ॥ କୋହା:-ଗୁଣଗୁଣଙ୍କର ପରସ୍ପର ଦର୍ଶନ, କଥୋପକଥନ, ମିଳନ, ପ୍ରୀତି-ସମ୍ଭାଷଣ, ହାସ-ପରହାସ ତଥା ସ୍ତୁତିର ଭ୍ରାତୃସ୍ତୁ ଏହି ନ୍ୟାୟିକାର ମଧୁରତା ଓ ସୁବଳ ॥ ୪୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ-ମୋ ଆଶ୍ଚିତ୍‌ବ, ବିନୟ ଓ ଦୈନ୍ୟ ଏହି ସ୍ତୁତିର ଓ ନିର୍ମଳ ଜଲର ଲଭୁତା । ଏହି ଜଳ ଅତି ବିଚିତ୍ର ଓ ଅଭୂତ । ଶୁଣିବା ମାତେ ଏହା ଗୁଣ କରେ ଏବଂ ଆଶାବୁଝା କୃଷା ଓ ମନର ମଜ୍ଜନତାକୁ ଦୂର କରିଦିଏ ॥ ୧ ॥ ଏହି ଜଳ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉତ୍ତମ ପ୍ରେମକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରେ । କଲିପୁତର ସମସ୍ତ ପାପ ଓ ତତ୍ସମ୍ପର୍କ ଗୁଳିକୁ ହରଣ କରିଦିଏ । ସଂସାରର ଜନ୍ମମରଣ-ଶ୍ରମକୁ ଏହା ଶୋଷିତକାଏ । ସନ୍ତୋଷକୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ପକାଏ ଏବଂ ପାପ, ତାପ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଦୋଷକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦିଏ ॥ ୨ ॥ ଏହି ଜଳ କାମ, ହୋଧ, ମଦ ଓ ମୋହର ବିନାଶକାରୀ । ଏହା ନିର୍ମଳ ଜ୍ଞାନ ଓ ବୈରାଗ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରେ । ଏଥିରେ ଅଦ୍ଭୁତସ୍ଵଭାବ ସ୍ଥାନ କଲେ ଓ ଏହା ପାନ କଲେ ହୃଦୟରୁ

ମତି ଅନୁହାରି ସୁବାର ଗୁନ ଗନ ଗନ ମନ ଅହୁତ୍ସାହ ।
 ସୁମିରି ଭବାନୀ ସଂକରଣ କହ କବି କଥା ସୁହାଇ ॥୪୩(କ)॥
 ଅବ ରଘୁପତିପଦ ପଂକରୁହ ହିଅ ଧରି ପାଇ ପ୍ରସାଦ ।
 କହୁଛି ଜୁଗଳ ମୁନିବର୍ଦ୍ଧ ଜର ମିଳନ ସୁଭଗ ସଂବାଦ ॥୪୩(ଖ)॥
 ଭରଦ୍ବାଜ ମୁନି ବସନ୍ତ ପ୍ରୟାଗ । ଚିତ୍ତୁହ ଗମପଦ ଅତି ଅନୁରାଗ ॥
 ତାପସ ସମ କମ ଦୟା ନିଧାନ । ପରମାରଥ ପଥ ପରମ ସୁଜାନ ॥୧॥
 ମାଘ ମକରଗତ ରବି ଜବ ହୋଇ । ଶାରଥପତିହିଁ ଆର୍ତ୍ତ ସବ କୋଇ ॥
 ଦେବ ଦନୁଜ କିଂନର ନର ଶ୍ରେଣୀ । ସାଦର ମଜୁଛି ସକଳ ହି ବେମୀ ॥୨॥

ମତି ଅନୁସାରେ ପୁଣି ପୁଣି ପ୍ରାଣପାନ ଏ ବାରିରେ ଧୋଇ ମନ ।
 ଶିବ ଶୈଳସ୍ତୋତ୍ର ପ୍ରମରଣ କଥା କହଇ କବି ଶୋଭନ ॥୪୩॥ (କ)
 ରଘୁପତି ପାଦ-ପଦ୍ମ ଦୁବେ ଧରି ପାଇଣ ଏବେ ପ୍ରସାଦ ।
 କହୁଛୁ ପୁରଳ ମୁନିବରଙ୍କର ମିଳନ ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ ॥୪୩॥ (ଖ)
 ଭରଦ୍ବାଜ ମୁନି ବାସ ପ୍ରୟାଗେ କରନ୍ତି । ରାମ ଚରଣେ ଭାବୁଛନ୍ତି ଅନୁରାଗ ଅତି ॥
 ତାପସ ସେ ଶମ କମ ଦୟାର ନିଧାନ । ପରମାର୍ଥ ପଥ ସବୁ ଅତି ଜ୍ଞାନବାନ ॥୧॥
 ମାଘ ମାସେ ରବି ଯେବେ ମକରେ ଗମନ୍ତି । ଶାର୍ଥରାଜ ପ୍ରୟାଗକୁ ସମସ୍ତେ ଆସନ୍ତି ॥
 ଦେବ ଦାନବ ମାନବ କଂପୁରୁଷ ଶ୍ରେଣୀ । ସାଦରେ ସକଳେ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି ହି ବେମୀ ॥୨॥

ସମସ୍ତ ପାପ-ତାପ ମେଣ୍ଟିଯାଏ ॥ ୩ ॥ ରାମ-ସ୍ତୁତ୍ୟ-ଜଳରେ ଯେଉଁମାନେ
 ଆପଣା ଆପଣାର ଦେହ ଧୋଇନାହାନ୍ତି, ସେମାନେ ସ୍ବରୁ । କଳିକାଳ ଦ୍ବାରା
 ସେମାନେ ପ୍ରତାର୍ଜିତ । ସୂର୍ଯ୍ୟକରଣ ଯୋଗେ ବାଲିରେ ଜାତ ଜଳର ଭ୍ରମ ମୁଗତୁଷ୍ଟା
 ନାମରେ ଅଭିହତ । ଚୂଷାର୍ତ୍ତ ମୁଗ ଏହି ଜଳଭ୍ରମକୁ ସତ ଜଳ ବୋଲି ମନେ କରି
 ଏହା ପଛରେ ଦୌଡ଼େ । ମାତ୍ର ଜଳ ନ ପାଇ ସେ ବ୍ୟଥା ହୁଏ । ସେହିପରି
 କଳିଯୁଗ ଯେଉଁ ସବୁ ଜୀବଙ୍କୁ ପ୍ରତାର୍ଜିତ କରିଅଛି, ସେମାନେ ବିଷୟ-ବାସନା ପଛରେ
 ଭ୍ରମି ଅଶେଷ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରନ୍ତି ॥୪॥ ଦୋହା—ଆପଣା ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ଏହି
 ଉତ୍ତମ ବିମଳ ଜଳର ଗୁଣଗୁଣି ବିଚାର କରି, ତହିଁରେ ଆପଣା ମନକୁ ଧୋଇ ଏବଂ
 ଶ୍ରୀ ଭବାନୀଙ୍କରୁ ସ୍ବରଣ କରି କବି (ଭୁଲହୀଦାସ) ମନୋହର କଥା
 କହୁଛୁ ॥୪୩(କ)॥ ପୂର୍ବ ବର୍ଣ୍ଣମାନ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପାଦ-ପଦ୍ମ ଦୁଇଟିକୁ ମୋ
 ଦୁହସ୍ତରେ ଧାରଣ କରି ଓ ଭାବୁଛନ୍ତି ପ୍ରସାଦ ପାଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୁନି ଦ୍ବୟଙ୍କ ମିଳନର
 ସୁନ୍ଦର ସମ୍ବାଦ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଛୁ ॥ ୪୩ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ଭରଦ୍ବାଜ ମୁନି
 ପ୍ରୟାଗରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣରେ ଭାବୁଛନ୍ତି ପ୍ରଗାଢ଼ ପ୍ରେମ । ସେ
 ତପସୀ, ସନ୍ନିବସନୀ, ନିଚେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ, ଦୟାର ନିଧାନ ଓ ପରମାର୍ଥ ମାର୍ଗରେ ବଡ଼
 ନିପୁଣ ॥ ୧ ॥ ମାଘ ମାସରେ ଯେତେବେଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମକରରାଶି ଉପରକୁ ଆସନ୍ତି,

ପୁରୁଷ ମାଧବ ପଦ ଜଳଜାତା । ପରସି ଅଖର୍ଯ୍ୟବତୁଁ ହରଷଣି ଗାତା ॥
 ଭରଦ୍ବାଜ ଆଶ୍ରମ ଅତି ପାବନ । ପରମ ରମ୍ୟ ମୁନିବର ମନ ଭାବନ ॥୩॥
 ତହା ହୋଇ ମୁନି ଶିଷ୍ୟ ସମାଜ । ଜାହିଁ ଜେ ମଜ୍ଜନ ଖାରଥ ରଜା ॥
 ମଜ୍ଜନ୍ତି ପ୍ରାତ ସମେତ ଉଗ୍ରାହା । କହନ୍ତି ପରସପର ହରିଗୁନ ଗାତା ॥୪॥

ବ୍ରହ୍ମନିରୁପନ ଧରମବଧୁ ବରନନ୍ଦି ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗ ।

କହନ୍ତି ଭଗତି ଭଗବନ୍ତ କେ ସଂଜୁତ ଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ॥୫॥

ଏହି ପ୍ରକାର ଭରି ମାଗ ନହାନ୍ତି । ପୁନି ସବ ନିଜ ନିଜ ଆଶ୍ରମ ଜାନ୍ତି ॥
 ପ୍ରତି ସଂବତ ଅତି ହୋଇ ଅନନ୍ଦା । ମକର ମଞ୍ଚି ଗର୍ଭ ନନ୍ଦି ମୁନିବୃନ୍ଦା ॥୧॥
 ଏକ ବାର ଭରି ମକର ନହାଏ । ସବ ମୁଖସ ଆଶ୍ରମକୁ ସିଧାଏ ॥
 ଜାଗବଲକ ମୁନି ପରମ ବିବେକୀ । ଭରଦ୍ବାଜ ରାଶେ ପଦ ଟେକା ॥୨॥

ପୁରୁଷ ମାଧବ ପଦ-ପୁଣ୍ଡରୀକ ହୃଦ୍ । ଶରଣି ଅକ୍ଷୟ ବଟ ହରଷ ହୃଦୟ ॥
 ଭରଦ୍ବାଜଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ପରମ ପାବନ । ଅତି ରମଣୀୟ ମୋହେ ମୁନିଙ୍କର ମନ ॥୩॥
 ତହିଁ ରାଶି ମୁନି ସବ ହୁଏ ନିତ୍ୟ । ସ୍ଥାନ ନିମିତ୍ତ ସେ ଶର୍ପଣକୁ ଆସନ୍ତି ॥
 ପ୍ରଭାତ କାଳରେ ସ୍ଥାନ କରିଣ ସାବର । ହରିପ୍ରଣାମେ ରତ ହୋନ୍ତି ପରସ୍ପର ॥୪॥

ବ୍ରହ୍ମ ନିରୂପଣ ଧରମ ବିଧାନ ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତି ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗ ।

ଭଗବତ ଭକ୍ତି ଆବର ଶୁଷ୍କ ସପ୍ତଜ୍ଞ ଜ୍ଞାନ ବେଶରା ॥୫॥

ଏକବେ ସବେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାଗେବର ସ୍ଥାନ । ନିଜ ନିଜ ଆଶ୍ରମକୁ କରନ୍ତି ପ୍ରସ୍ଥାନ ॥
 ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏହିପରି ହୁଅଇ ଆନନ୍ଦ । ଫେରନ୍ତି ମକର ସ୍ଥାନ କରି ମୁନିବୃନ୍ଦା ॥୧॥
 ଏକଦା ଅବଗାହଣ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମକର । ନିଜ ଆଶ୍ରମେ ଗମିଲେ ମୁଖାଣ ନିକର ॥
 ପରମ ବିବେକୀ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମୁନିରାଜ । ଓଗାଇ ରାଶିରେ ତାକୁ ପ୍ରେମେ ଭରଦ୍ବାଜ ॥୨॥

ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ଲୋକ ଶର୍ପଣକୁ ପ୍ରୟାଗକୁ ଆସନ୍ତି । ଦେବତା, ଦେବୀ କନ୍ଦୁର
 ଓ ମନୁଷ୍ୟଗଣ ସମସ୍ତେ ଆନରପୂର୍ବକ ଯିବେଶୀରେ ସ୍ଥାନ କରନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ସମସ୍ତେ
 ଶ୍ରୀ ବେଶୀମାଧବଙ୍କ ପାଦ-ପଦ୍ମକୁ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଅକ୍ଷୟବଟକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରି ସେମାନଙ୍କ
 ଶରୀର ସ୍ଥଳିକତ ହୁଏ । ଭରଦ୍ବାଜଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ଅତି ପବିତ୍ର, ପରମ-ରମଣୀୟ ଓ
 ମୁନିବରବୃନ୍ଦଙ୍କ ମନୋହରଶକାରୀ ॥ ୩ ॥ ଶର୍ପଣକୁ ସ୍ଥାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆ ବା
 ମୁନିରାଶିମାନଙ୍କର ସମାଜ ଭରଦ୍ବାଜଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଏକତ୍ର ହୁଏ । ପ୍ରାତଃ କାଳରେ
 ସମସ୍ତେ ଉଦ୍ଧାହର ଯତ୍ନେ ସ୍ଥାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ତତ୍ପରେ ପରସ୍ପର ଭଗବାନଙ୍କ ଗୁଣଗାଥା
 କୁହାକୁହ ହୁଅନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା—ସେମାନେ ବ୍ରହ୍ମ-ନିରୂପଣ, ଧର୍ମର ବିଧାନ ଓ
 ତତ୍ତ୍ୱସମୂହର ବିଭାଗ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି ଏବଂ ଜ୍ଞାନ-ବେଶରାପୁତ୍ର ଭଗବଦ୍ଭକ୍ତି କଥା
 କହନ୍ତି ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ଏହିପରି ଭାବରେ ମାଗ ମାସରେ ସ୍ଥାନ କରି
 ମୁଖାଣରମାନେ ଆପଣା ଆପଣାର ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରି ଯାଆନ୍ତି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏହିପରି

ସାବର ଚରନ ସବେଳ ପ୍ରଣାରେ । ଅତି ପୁମତ ଆସନ ବୈଠାରେ ॥
କରି ପୂଜା ମନ ପୂଜୟ ବଶାମ । ବୋଲେ ଅତି ପୁମତ ମୁକୁ ବାମ ॥୩॥
ନାଥ ଏକ ସଂସଦ ବଡ଼ ମୋର । କରଗତ ବେଦତତ୍ତ୍ୱ ସବୁ ତୋର ।
କହତ ସୋ ମୋହି ଲଗତ ଭୟଲୁଜା । ଜ୍ୟୋ ନ କହଇଁ ବଡ଼ ହୋଇ ଅଜାଜା ॥୩॥

ସତ କହଇଁ ଅସି ମତି ପ୍ରଭୁ ଶୁଭ ପୁରନ ମୁନି ଗାତ୍ର ।

ହୋଇ ନ ବିମଳ ବିବେକ ଭର ଗୁର ସନ କହେଁ ଦୁର୍ଗତ୍ୟ ॥୪॥
ଅସ ବିରୁଣ ପ୍ରଗଟିଇଁ ନିଜ ମୋହୁ । ହରହୁଁ ନାଥ କରି ଜନ ପର ଛୋଡ଼ୁ ॥
ରାମ ନାମ କର ଅମିତ ପ୍ରସାଦ୍ୟ । ସତ ପୁରନ ଉପନିଷଦ ଗାତ୍ର ॥୧॥

ସାବରେ ପୟର-ପଦୁ କରି ପ୍ରସାଳନ । ବସାଇଲେ ଦେଇ ଅତି ପବିତ୍ର ଆସନ ॥
ପୂଜା କରି ମୁନିଙ୍କର ସୁଯଶ ବଶାଣି । ଶୁଷଲେ ଅତି କୋମଳ ସୁମଧୁର ବାଣୀ ॥୩॥
ନାଥ ଏକ ଅଛି ବଡ଼ ମୋ ମନେ ସଖୟ । ତୁମ୍ଭ କରଗତ ବେଦ-ତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ପଦୟ ॥
କହବାକୁ ମୋତେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆଶଙ୍କା ହେଉଛି । ବଡ଼ ହାଜି ହେବ ସେବେ ତାହା ନ କହୁଛି ॥୩॥

ପ୍ରଭୁ ସହ ମତି ଏମନ୍ତ କହନ୍ତି ଗାଆନ୍ତି ବେଦ ପ୍ରସାଣ ।

ପ୍ରଭୁଠାରେ ପ୍ରସ୍ତ ରଖିଲେ ଦୁଇୟ ନ ହୁଏ ବିମଳ ଜ୍ଞାନ ॥୪॥

ନିଜ ମୋହ ପ୍ରଗଟିଇ ଏହା ବିରୁଣଣ । ହର ନାଥ ଜନ ପ୍ରତି ସେହୁ ଆଚରଣ ॥
ରାମ ନାମର ପ୍ରସାଦ ଅତି ଅପ୍ରିୟ । ପ୍ରସାଣ ଉପନିଷଦ ଶୁଣି ସ୍ୱବିଦିତ ॥୧॥

ବିପୁଳ ଆନନ୍ଦ-ଉତ୍ସବ ସେଠାରେ ଲଗେ । ମକରରେ ସ୍ନାନ କରି ମୁନିଗଣ
ରୁଚିଯାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଏକଦା ପୂର୍ଣ୍ଣ ମକରସ୍ନାନ କରି ସମସ୍ତ ମୁନିଙ୍କର ଆପଣା
ଆପଣା ଆଶ୍ରମକୁ ଲେଉଟିଗଲେ । ଭରଦ୍ୱାଜ ପରମଜ୍ଞାନୀ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମୁନିଙ୍କ
ଚରଣ ଧରି ତାଙ୍କୁ ରଖିନେଲେ ॥ ୨ ॥ ଆଦରରେ ତାଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ଧୋଇ
ଦେଲେ ଏବଂ ଅତି ପବିତ୍ର ଆସନରେ ତାଙ୍କୁ ବସାଇଲେ । ଉପସ୍ଥିତ ପୂଜାବିଧାନ
କରି ମୁନି ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟଙ୍କ ସୁଯଶ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ପୁଣି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପବିତ୍ର ଓ କୋମଳ
ବାଣୀରେ କହଲେ— ॥ ୩ ॥ “ହେ ନାଥ ! ମୋ ମନରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼
ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହୋଇଛି । ବେଦତତ୍ତ୍ୱ ସବୁ ଆପଣଙ୍କ ହାତ ମୁଠାରେ । (ଅର୍ଥାତ୍
ଆପଣ ହିଁ ବେଦତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନୀ ହୋଇଥିବା ହେତୁ ମୋ ସନ୍ଦେହ ନିବାରଣ କରିପାରନ୍ତି) ।
କିନ୍ତୁ ସେହୁ ସନ୍ଦେହ ବିଷୟକୁ କହବାକୁ ମୋତେ ଭୟ ଓ ଲଜ ମାତୁଛି । (ଆପଣ
କାଲେ ବୃତ୍ତିବେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯାଉଛି, ଏଥିପାଇଁ ଭୟ । ଆଉ
ଏତେ ବୟସ ଅତିବାହିତ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର ଜ୍ଞାନ ହୋଇନାହିଁ ।
ଏହୁ ହେତୁ ଲଜ ମାତୁଛି ।) ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଯଦି ନ କହୁଛି, ତେବେ ବଡ଼ ଯତ୍ନ ହେଉଛି ।
(ଅର୍ଥାତ୍ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇ ରହୁଛି ।) ॥ ୪ ॥ କୋହା—ହେ ପ୍ରଭୋ ! ତୁମ୍ଭଙ୍କ ନିକଟରେ
କୌଣସି ବିଷୟ ଗୋପନୀୟ ରଖିଲେ ଦୁଇୟରେ ନିର୍ମଳ ଜ୍ଞାନ ହୁଏନାହିଁ । ସହଲେକ,

ସତତ ଜପତ ସମ୍ମୁ ଅବନାସୀ । ସିବ ଭଗବାନ ଜ୍ଞାନ ଗୁଣସାଧୀ ॥
 ଆକର ଶୁଣି ଶବ ଜଗ ଅହଂ । କାର୍ଯ୍ୟ ମରତ ପରମ ପଦ ଲହଂ ॥୨॥
 ସୋପି ରାମ ମହିମା ମୁନିରାୟ । ସିବ ଉପଦେୟ କରତ କରି ଦାୟା ॥
 ରାମ କର୍ତ୍ତୁନ ପ୍ରଭୁ ପୁରୁଷ ତୋଷା । କହୁଅ ବୁଝାଇ କୃପାକ୍ଷ ମୋଷା ॥୩॥
 ଏକ ରାମ ଅର୍ଥଧେସ କୁମାର । ତହୁ କର ଚରିତ ବିବିତ ସଂସାର ॥
 ନାରି ବିରହ ଦୁଖ ଲହେଇ ଅପାର । ଭୟୁତ ସେଷ ରନ ରବି ମାର ॥୪॥
 ପ୍ରଭୁ ସୋଇ ରାମୁ କ ଅପର କୋଇ ଜାହୁ ଜପତ ସି ପୁରୁଷ ।
 ସତ୍ୟଧାମ ସବଞ୍ଜ ତୁମ୍ଭ କହୁ କବେକୁ ବିରୁଷ ॥୫॥

ଜପନ୍ତୁ ସତତ ସଦାଶିବ ଅବନାସୀ । ଯେଉଁ ଶିବ ଭଗବାନ ଜ୍ଞାନ ଗୁଣ ସାଧୀ ॥
 ଶୁଣି ପ୍ରକାର ଶବ ଯେ ଜଗତେ ଅହଂ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ମରନ୍ତେ ପଦ ପରମ ଲହଂ ॥୨॥
 ତାହା ମଧ୍ୟ ରାମନାମ ମହିମା ମୁନିରାୟ । କହୁ ବହୁ କରନ୍ତୁ ଏ ଉପଦେଶ ଶୁଣ ॥
 ରାମ କେଉଁ ପ୍ରଭୁ ଏହା ଭୁଲୁକ ପରୁରେ । ବୁଝାଇ କହନ୍ତୁ କୃପାକ୍ଷ ମୋ ଆଗରେ ॥୩॥
 ଏକ ରାମ ଅଯୋଧ୍ୟାର ନୃପତି କୁମାର । ତାହାଙ୍କ ଚରିତ ଜାଣେ ସମସ୍ତ ସଂସାର ॥
 ନାରୀ ବିରହେ ଅପାର ହୁଏ ସେ ସହରେ । ସେଷ ହୋଇ ରବିଶକ୍ତ ରଣେ ସହାରିଲେ ॥୪॥
 ପ୍ରଭୁ ସେହି ରାମ କିମ୍ବା କେହି ଆନ ଯାହାକୁ ଜପନ୍ତୁ ହର ।
 କହନ୍ତୁ କବେକେ ବିରୁଷ ଆପଣ ସବଞ୍ଜ ସତ୍ୟ ସାଗର ॥୫॥

ବେଦ, ପୁରାଣ ତଥା ମୁନିଜନମାନେ ଏହି ଜାଣିବାକ୍ୟ କହନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ତୌପାହ—
 ଏହା ବିରୁଷ କର ମୁଁ ମୋ ଅଜ୍ଞାନ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି । ହେ ନାଥ ! ସେବକ ପ୍ରତି
 କୃପା କରି ତାହାର ଏହି ଅଜ୍ଞାନ ନାଶ କରନ୍ତୁ । ସହ, ପୁରାଣ ଓ ଉପନିଷଦଗଣ
 ‘ରାମ’ ନାମର ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରସବ ବୋଲି ଗାନ କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ କଳାଶସରୁପ, ଜ୍ଞାନ
 ଓ ଗୁଣସାଧୀ, ଅବନାସୀ ଭଗବାନ ଶମ୍ଭୁ ନିରନ୍ତର ‘ରାମ’ ନାମ ଜପ କରନ୍ତୁ । ସଂସାରରେ
 ଶୁଣି ଜାଣିବ ଶବ ଅହଂ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୃତ୍ୟୁ ଲଭିଲେ ସମସ୍ତେ ପରମପଦ ଲଭି
 କରନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ହେ ମୁନିରାୟ ! ତାହା ମଧ୍ୟ ‘ରାମ’ ନାମର ମହିମା । ଶିବ ମହାରାଜ
 କହୁ କରି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବେହୁ ଖ୍ୟାତ କରୁଥିବା ଶବକୁ ‘ରାମ’ ନାମ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ ।
 ତଦ୍ଭାବୁ ତାହାକୁ ପରମପଦ ମିଳେ । ହେ ପ୍ରସେ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ପରୁରୁଛି—ସେ
 ‘ରାମ’ କିଏ ? ହେ କୃପାକ୍ଷାତ୍ମକ ! ମୋତେ ବୁଝାଇ କୁହନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ଜଣେ ‘ରାମ’ ତ
 ଅଯୋଧ୍ୟାନଗରର କଶରଥଙ୍କ କୁମାର । ତାଙ୍କ ଚରିତ ସମସ୍ତ ସଂସାରକୁ ଜଣା । ସେ
 ସ୍ତ୍ରୀ ବିରହରେ ଅପାର ହୁଏ ଲଭି କରିଥିଲେ ଏବଂ ବୋଧଧର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ
 ପ୍ରଳରେ ରବିଶକ୍ତ ମାରିଥିଲେ ॥ ୪ ॥ ବୋହା—ହେ ପ୍ରସେ ! ଶିବ ମହାରାଜ
 ସେହି ରାମଙ୍କୁ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କେଉଁ ରାମଙ୍କୁ ଜପ କରନ୍ତୁ ? ଆପଣ ସତ୍ୟର ଧାମ ଏବଂ
 ସବଞ୍ଜ । କବେକ ଓ ଜ୍ଞାନ-ବଳରେ ବିରୁଷ କରି ମୋତେ କୁହନ୍ତୁ ॥ ୫ ॥

ଜେସେଁ ମିଟେଁ ମୋର ଭ୍ରମ ଶୁଣ । କହନ୍ତୁ ସୋ କଥା ନାଥ ବିପ୍ରାଣ ॥
 ଜାଗବଲକ ବୋଲେ ମୁହୁକାଈ । ଭୁଲୁଛି ବିବିତ ରଘୁପତି ପ୍ରଭୁତାଈ ॥୧॥
 ରାମଭଗତ ଭୁଲୁ ମନ ହମ ବାମା । ଚତୁରାଈ ଭୁଲୁଛି ମେଁ ଜାମା ॥
 ଶୁଦ୍ଧ ହୁନେ ରାମଗୁନ ଗୁଡ଼ା । ଶାନ୍ତିହୁ ପ୍ରସ୍ତ ମନହୁ ଅତି ମୁଡ଼ା ॥୨॥
 ତାତ ସୁନହୁ ସାଦର ମନୁ ଲାଈ । କହଇଁ ରାମ କେଁ କଥା ସୁହାଈ ॥
 ମହାମୋହୁ ମହିଷେସୁ ବିସାଲ । ରାମକଥା କାଲିକା କରାଲ ॥୩॥
 ରାମକଥା ସହି କରନ ସମାନା । ହତ ଚକୋର କରଇଁ ଜେହି ପାନା ॥
 ଯାସେଇ ହସୟୁ ଶାନ୍ତି ଭବାମା । ମହାଦେବ ତବ କହା ବଶାମା ॥୪॥
 କହଇଁ ସୋ ମତି ଅନୁହାର ଅବ ଉମା ହବୁ ହବାଦ ।

ଭୟଭ ସମୟ ଜେହି ହେତୁ ଜେହି ସୁନୁ ମୁନି ମିଟିଛି ବିଷାଦ ॥୫॥

ଯେମନ୍ତେ ନଷ୍ଟ ହୋଇବ ମୋର ଭ୍ରମ ଶୁଣ । କହନ୍ତୁ ସେ କଥା ପୁନନାୟକ ବିପ୍ରାଣ ॥
 ହୁଷି ଶୁଣିଲେ ସେ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ପୁନରାଣ । ରଘୁପତିଙ୍କ ପ୍ରଭୁତା ରୁମ୍ଭେ ଭଲ ଜାଣ ॥୧॥
 ରାମଭକ୍ତ ରୁମ୍ଭେ କାୟ ମନ ବାକ୍ୟେ ଅଟ । ଜାଣେ ମୁଁ ରୁମ୍ଭେ ଚତୁରପଣ ନିଷ୍ପଟ ॥
 ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କର ରାମ ଶୁଣ ଗୁଡ଼ । ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରଇ ଯେହ୍ନେ ସତେ ଅତି ମୁଡ଼ ॥୨॥
 ବସ, ସାଦରେ ଶ୍ରବଣ କର ଦେଇ ମନ । କହୁଛି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଥା ସୁଶୋଭନ ॥
 ମହାମୋହୁ ଯେ ମହିଷ ଅସୁର ବିଶାଳ । ରାମ କଥା ତା ନିମନ୍ତେ କାଲିକା କରାଲ ॥୩॥
 ରାମକଥା ସୁଧାକର କରଣ ସମାନ । ସନ୍ତ-ଚକୋର କରନ୍ତି ସଦା ତାହା ପାନ ॥
 ଏମନ୍ତ ସଖୟ କରୁଥିଲେ ପାରବତୀ । ବିପ୍ରାଣ ବଶାଣିଥିଲେ ତେବେ ପଶୁପତି ॥୪॥
 ମତି ଅନୁସାରେ କହୁଛି ମୁଁ ଏବେ ସେ ଉମା ଶିବ ସମ୍ବାଦ ।
 ହେଲ ମୁନି ଯେଉଁ ସମୟେ ଯେହ୍ନେ ରୁ ଶୁଣି ରୁଟିବ ବିଷାଦ ॥୫॥

ଚୌପାଈ — ହେ ନାଥ ! ଯେଉଁ ପ୍ରକାରେ ମୋର ଏହି ବଡ଼ ଭ୍ରମ ମେଣ୍ଟିଯିବ, ଆପଣ
 ସେହି କଥା ବିପ୍ରାଣପୁଷ୍ପକ ମୋତେ କହନ୍ତୁ । ଏଥକୁ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ହସି କହିଲେ,
 “ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପ୍ରଭୁତା ବିଷୟ ରୁମ୍ଭେ ଜାଣ ॥ ୧ ॥ ରୁମ୍ଭେ ମନ, ବଚନ ଓ
 କର୍ମରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭକ୍ତ । ରୁମ୍ଭେ ଶୁଣିବି ମୁଁ ଜାଣିଗଲି । ରୁମ୍ଭେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରହସ୍ୟମୟ
 ଗୁଣ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହୁଁ ଅଛୁ, ଏହି କାରଣରୁ ଏପରି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଛୁ; ସତେ ଯେମିତି ନିଜେ
 ନିପଟ ମୂର୍ଖ ! ॥ ୨ ॥ ବାପ ! ରୁମ୍ଭେ ଆଦରରେ ମନ ଲଗାଇ ଶୁଣ । ମୁଁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ସ୍ତବ୍ଧ କଥା କହୁଅଛି । ମହାମୋହୁ ବିଶାଳକାୟ ମହିଷାସୁର ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କଥା
 ତାହାର ବିନାଶକାରୀ ଦେବା କାଲିକା ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କଥା ଚନ୍ଦ୍ରକରଣ
 ସମାନ । ସନ୍ତ-ଚକୋର ସଦା ତାହା ପାନ କରନ୍ତି । ଏପରି ସନ୍ଦେହ ଅରେ ପାଟଣ
 କରୁଥିଲେ । ଶଙ୍କର ମହାପ୍ରଭୁ ବିପ୍ରାଣପୁଷ୍ପକ ତହିଁର ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା — ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ମୋ ରୁଚି ଅନୁସାରେ ସେହି ରମାଣିବଙ୍କ ସମ୍ବାଦ କହୁଅଛି ।

ଏକବାର ହେତା ଜୁଗ ମାଣ୍ଡି । ସ୍ବର୍ଗ ଗଏ କୁଂଭଜ ରାଷି ପାଣ୍ଡି ॥
 ସ୍ବଗ ସଖା ଜଗଜନନୀ ଭବାନୀ । ପୁଜେ ରାଷି ଅଖିଲେସ୍ବର ଜାମା ॥୧॥
 ରାମକଥା ମୁନିବର୍ଜ ବଖାମା । ସୁମା ମହେସ୍ବ ପରମ ସୁଖ ମାମା ॥
 ରାଷି ପୁରୀ ହରିଭକ୍ତ ସୁହାର । କଥା ସ୍ବର୍ଗ ଅଧିକାରୀ ପାଇ ॥୨॥
 କହତ ସୁନତ ରଘୁପତି ଗୁନ ଗାଥା । କହୁ ଦିନ ତହାଁ ରହେ ଗିରିନାଥା ॥
 ମୁନି ସନ ବିଦା ମାଗି ଶିପୁରାଣ । ତଳେ ଭବନ ସିଂହ ଦକ୍ଷକୁମାରୀ ॥୩॥
 ତେନ୍ଦ୍ର ଅବସର ଭଞ୍ଜନ ମହିଷର । ହରି ରଘୁବଂଶ ଲାହ ଅବତାର ॥ ୪ ॥
 ପିତା ବଚନ ତଳ ଶୁକୁ ଉଦାସୀ । ଦଂଡକ ବନ ବିଚରତ ଅବିନାସୀ ॥୫॥

ହୃଦୟ ବିରୁଦ୍ଧ ଜାତ ହର କେନ୍ଦ୍ର ବିଧି ଦରସନ୍ ହୋଇ ।

ଗୁପ୍ତ ରୂପ ଅବତରେଇ ପ୍ରଭୁ ଗଏ ଜାନ ସବୁ କୋଇ ॥୬॥ (କ)

ଏକଦା ହେତାପୁରରେ ପାରବତୀପତି । ଗମନ କଲେ ଅଗ୍ରଣି ରାଷିବର କତି ॥
 ସଙ୍ଗେ ଥିଲେ ସଖା ଜଗଜନନୀ ଭବାନୀ । ପୁଜିଲେ ରାଷି ଅଖିଲ ଅଧୀଶ୍ବର ଜାଣି ॥୧॥
 ରାମଜ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନ କଲେ ପ୍ରଜବର । ପରମ ସୁଖ ଲଭିଣ ଶୁଣିଲେ ଶଙ୍କର ॥
 ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀ ହରିଭକ୍ତ ରାଷି ପରାଣଲେ । ଅଧିକାରୀ ପାଇ ପ୍ରଣି ମହେଶ କହଲେ ॥୨॥
 କହନ୍ତେ ଶୁଣନ୍ତେ ରଘୁପତି ଲାଞ୍ଜିରାଣି । ତହିଁ କହୁ ଦିନ ବାସ କଲେ ଜାଣିବାସୀ ॥
 ମୁନିଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ମାଗି ଶିଲେଚନ । ଦକ୍ଷକୁମାରୀ ସହଚେ ଫେରିଲେ ଭବନ ॥୩॥
 ସେହୁ ସମୟେ ହରିବା ହେବୁ ମହାଶ୍ବର । ହରି ରଘୁବଂଶେ ହୋଇଥିଲେ ଅବତାର ॥
 ପିତାଙ୍କ ବଚନେ ଗୁଣ ତେଜଶ୍ବରାଣୀ । ଦଣ୍ଡକ ବନେ ବିଚରୁଥିଲେ ଅବିନାଶୀ ॥୪॥

ହୃଦୟେ ବିରୁଦ୍ଧ କରଯାନ୍ତି ହର ଦର୍ଶନ ହେବ କେମନ୍ତେ ।

ଗୁପ୍ତ ରୂପେ ପ୍ରଭୁ ଅବତରନ୍ତି ଗଲେ ଜାଣିବେ ସମନ୍ତେ ॥ ୫ ॥ (କ) ॥

ତାହା ଯେଉଁ ସମୟରେ ଏବଂ ଯେଉଁ କାରଣରୁ ହୋଇଥିଲା, ହେ ମୁନି ! ରୂପେ ଶୁଣ ।
 ରୂପ ବିଷୟ ମେଣ୍ଟିଯିବ ॥ ୪୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:—ଏକଦା ହେତାପୁରରେ ଶିବ ଅଗ୍ରନ୍ଥ୍ୟ
 ରାଷିଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ । ତାଙ୍କ ସହଚ ଜଗଜନନୀ ଭବାନୀ ସଖା ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ସମଗ୍ର
 ଜଗତର ଶିଖର ଜାଣି ରାଷି ତାଙ୍କୁ ପୂଜା କଲେ ॥ ୧ ॥ ମୁନିବର ଅଗ୍ରନ୍ଥ୍ୟ ରାମକଥା
 ବିସ୍ତାରପୂର୍ବକ କହଲେ । ମହେଶ୍ବର ତାହାକୁ ପରମସୁଖ ମନେ କରି ଶୁଣିଲେ ।
 ତତ୍ପରେ ରାଷି ଶିବଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ହରିଭକ୍ତ ବିଷୟ ପରାଣଲେ ଏବଂ ଶିବ ତାହାଙ୍କୁ ଯୋଗ୍ୟ
 ବ୍ୟକ୍ତି ଜାଣି ଭକ୍ତିତତ୍ତ୍ବ ନିରୂପଣପୂର୍ବକ ବୁଝାଇ କହଲେ ॥ ୨ ॥ ଏହୁପରି
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଗୁଣଗାଥା ଅଗ୍ରନ୍ଥ୍ୟ ମୁନି କହୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ତାହା ଶୁଣି ଶୁଣି ଶିବ ସେଠାରେ
 କିଛି ଦିନ ରହୁଗଲେ । ତତ୍ପରେ ମୁନିଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ମାଗି ଦକ୍ଷକୁମାରୀ ସହଚ ସହଚ
 ଶିବ ତାଙ୍କ ବାସଭବନ (କୈଳାସ)କୁ ଚଳିଲେ ॥ ୩ ॥ ସେତିକିବେଳକୁ ପୃଥିବୀର
 ଶର ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ଶ୍ରୀହରି ରଘୁବଂଶରେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଥା'ନ୍ତି ।

ସଂକର ଭର ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସଖା ନ ଜାନନ୍ତି ମରମୁ ସୋଇ ।

ତୁଳସୀ ଦରସନ ଲେଖୁ ମନ ଡରୁ ଲେଚନ ଲଳିତୀ ॥୩(ଖ)॥
 ରବନ ମରନ ମନୁଜ କର ଜାଗୁ । ପ୍ରଭୁ ବିଧି ବଚନୁ ଶୁଦ୍ଧ ଚନ୍ଦ୍ର ସାଗୁ ॥
 ଜ୍ୟୋତି ନନ୍ଦିନୀ ଜାଣି ରହଇ ପଛତାଡ଼ି । କରତ ବିଗୁରୁ ନ ବନତ ବନାଡ଼ି ॥୧॥
 ଏହି ବିଧି ଭବ ସୋଚବସ ଉପା । ତେଣୁ ସମୟ ଜାଇ ଦସସୀସା ॥
 ଲାଞ୍ଜ ମାତ ମାଣ୍ଡବତ ସଂଗା । ଭୟୁତ ଭରତ ସୋଇ କପଟ କୁରଂଗା ॥୨॥
 କରି ଛଳୁ ମୁତ ହସ୍ତ ବେଦେଣୁ । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଭୁର ତସ ବିଦିତ ନ ତେଣୁ ॥
 ମୁଗ ବଧ ବଧୁ ସହିତ ହରି ଆସ । ଆଶ୍ରମ ଦେଖି ନୟନ ଜଳୁ ଛାଏ ॥୩॥

ତୁଳସୀ ଶିବଙ୍କ ହୃଦୟ ଶୋଭିତ ମର୍ମ ନ ଜାଣନ୍ତି ସଖା ।

ଦରଶନ ଲେଖେ ନେତ୍ର ଲଲାୟିତ ମନ ଡରୁଆସ ଅତି ॥ ୩ (ଖ) ॥
 ନର ହସ୍ତେ ମୃତ୍ୟୁ ମାଗିଥିଲୁ ଲଙ୍କପତି । ପ୍ରଭୁ ବିଧି ବାନ୍ଧ୍ୟ ସତ୍ୟ କରିବା ଲଜୁଳୁ ॥
 ସେବେ ନ ଯିବି ରହୁବ ପଶ୍ଚାତ୍ତପ ଭରେ । କଲେହେଁ ବିଗୁରୁ କହୁ ଉପାୟ ନ ହୁରେ ॥୧॥
 ଏହିଭାବେ ଚିନ୍ତାବଶ ହୋଇଲେ ଶରୀର । ସେହି ସମୟରେ ଯାଇ ଲଙ୍କାଅଧୀଶ୍ୱର ॥
 ନେଲୁ ନୀଳ ମୟମୟ ମାଣ୍ଡବତ ସଙ୍ଗ । ହୋଇଲୁ ତଥାପି ସେହି କପଟ କୁରଙ୍ଗ ॥୨॥
 ଛଳ କରି ମୁତ ବଇଦେଣୁରୁ ହରିଲୁ । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଭୁବ ତେମନ୍ତ ଜାଣି ସେ ନ ଥିଲୁ ॥
 ମୁଗ ବଧ ବଧୁ ସହିତ ହରି ବାହୁଡ଼ିଲେ । ଆଶ୍ରମ ଦେଖି ନୟନୁ ନୀରୁ ବୁହାଇଲେ ॥୩॥

ସେ ଅବନୀଶୀ ଭଗବାନ ସେହି ସମୟରେ ପିତାଙ୍କ ବଚନ ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ରାଜ୍ୟତ୍ୟାଗ-
 ପୁଷ୍ପକ ଉପସ୍ଥାପି ଓ ସାଧୁ ବେଶରେ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ବିଚରଣ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥
 କୋହା—ଶିବ ମନେ ମନେ ବିଗୁରୁ କରି ଯାଉଥା'ନ୍ତି—କମିତି ଭଗବାନଙ୍କ ଦର୍ଶନ
 ମୋତେ ମିଳିଯାଆନ୍ତା ହେଲେ । ପୁଣି ଚିନ୍ତା କରୁଥା'ନ୍ତି—ପ୍ରଭୁ ଗୁପ୍ତ ରୂପରେ ଅବତାର
 ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଗଲେ କାଲେ ସମସ୍ତ ରହସ୍ୟ ଜନସାଧାରଣରେ ପ୍ରକଟ
 ହୋଇଯିବ । ॥ ୪ (କ) ॥ ସୋରଠା—ଶଙ୍କରଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଏହି ବିଷୟରେ
 ପ୍ରକଳ ଆଲୋଚନା ଜାତ ହେଉଥାଏ । ମାତ୍ର ସତ୍ୟ ଏହି ମର୍ମ ଜାଣିପାରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି ।
 ତୁଳସୀଦାସଙ୍କ କହନ୍ତି ଯେ, ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅବତାରର ରହସ୍ୟ କାଲେ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହୋଇଯିବ,
 ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଶିବଙ୍କ ମନରେ ଭୟ ଜାତ ହେଉଥାଏ ସତ, ମାତ୍ର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ-
 ଲେଖରେ ଶିବଙ୍କ ନୟନ ଲଲାୟିତ ହେଉଥାଏ ॥ ୪ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ରାବଣ
 'ମନୁଷ୍ୟ ହାତରେ ମୋହର ମୃତ୍ୟୁ ହେଉ' ବୋଲି ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ ବର ମାଗିଥିଲୁ । ପ୍ରଭୁ
 ବୁଢ଼ାଙ୍କ ବଚନର ସତ୍ୟତା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ମୁଁ ଯଦି ତାଙ୍କ ପାଖକୁ
 ନ ଯାଉଛି, ତେବେ ବଡ଼ ଅନୁତାପ ରହିଯିବ । ଏହିପରି ଶିବଙ୍କ ମନରେ ବିଗୁରୁର
 ଧାରା ବହୁ ଚାଲୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି କଥା ସ୍ଥିର ହୋଇପାରୁ ନ ଥାଏ ॥ ୧ ॥
 ଏହିପରି ଭାବରେ ମହାବେଦ ସୋର ଚିନ୍ତାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସେହି

ବିରହ ବିକଳ ନର ଇବ ରଘୁରାଜ । ଖୋଜଇ ବିପିନ ପିରତ ଦୋଉ ଭାରି ॥
କବହୁଁ ଜୋଗ ବିସୋଗ ନ ଜାକେଁ । ଦେଖା ପ୍ରଗଟ ବିରହ ଦୁଖ ତାକେଁ ॥୪॥
ଅତି ବିରସ ରଘୁପତି ଚରିତ ଜାନହିଁ ପରମ ସୁଜାନ ।

ଜେ ମତିମଂଦ ବିମୋହବସ ହୃଦୟୁଁ ଧରଣି କହୁ ଆନ ॥୫॥
ସହ ସମୟ ତେହୁ ସମହି ଦେଖା । ଉପଜା ହୁୟୁଁ ଅତି ହରଷୁ ବିସେଷା ॥
ଭରି ଲୋଚନ ଛବିସିଂଧୁ ନିହାସ । କୁସମୟ ଜାନି ନ ଜାହିଁ ଚିହ୍ନାସ ॥୬॥
ଜୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଜଗପାତ୍ରୁନ । ଅସ କହି ଚଲେଇ ମନୋଜନପାତ୍ରୁନ ॥
ଚଲେ ଜାତ ସିବ ସଖା ସମେତା । ପୁନି ପୁନି ପୁଲକିତ କୃପାନିକେତା ॥୭॥

ବିରହ ବିକଳ ନର ପ୍ରାୟେ ରଘୁପତି । ଖୋଜି ଖୋଜି ବେନି ଭାରି ବିପିନେ ବୁଲନ୍ତି ॥
କେବେହେଁ ଯୋଗବିସୋଗନାହିଁ ଯାହାଙ୍କର । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବିରହ ହୁଏ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର ॥୮॥
ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରହ ରାମଙ୍କ ଚରିତ ଜାଣନ୍ତି ପ୍ରସାଣ ଜନେ ।

ସେ ମତି ମଳିନ ମୋହବସ ଅନ୍ୟ-ଭାବ କହୁ ଭବେ ମନେ ॥୯॥
ବିଲେକି ଶମ୍ଭୁ ରାମକୁ ସେହୁ ସମୟରେ । ଉପୁଜିଲ ଅତି ମୋଦ ହୃଦୟୁ ମଧ୍ୟରେ ॥
ନିରେଖି ନେତ୍ର ପୁରାଇ ଛବି ରତ୍ନାକର । ଚିହ୍ନା ନ କଲେ ବିରାଣ ମନ୍ଦ ଅବସର ॥୧୦॥
ଜୟ ଶ୍ରୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଜଗତ ପାବନ । ଏମନ୍ତ କହୁ ଚଲିଲେ ଅନଙ୍ଗ ନାଶନ ॥
ସୁନି ଯାଆନ୍ତି ଶଙ୍କର ସଖାଙ୍କ ସହିତ । ବାରମ୍ବାର କୃପାପିତ୍ତ ହୋଇ ପୁଲକିତ ॥୧୧॥

ସମୟରେ ନୀଳ ରାବଣ ମାଣ୍ଡବକୁ ପକ୍ଷରେ ଧରି ଆସିଲ ଏବଂ ମାଣ୍ଡବ ଶୀଘ୍ର କପଟ-ମୃଗ ହୋଇଗଲା ॥ ୧ ॥ ମୂର୍ଖ ରାବଣ କପଟ କରି ସୀତାଙ୍କୁ ହରଣ କରି ନେଇଗଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରତାପ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କୁ କିଛି ଜଣା ନ ଥିଲା । ମୃଗ ମାରି ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହିତ ଶ୍ରୀହରି ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିଲେ । ଆଶ୍ରମକୁ ଶାଲ ଦେଖି ହୃଦ୍ଭଙ୍ଗ ନେତ୍ର ଅଗ୍ରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ମୁନୁଷ୍ୟଙ୍କ ପରି ବିରହରେ ବ୍ୟାକୁଳ ଏବଂ ଭାଇ ହୃଦ୍ରେ ବନରେ ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜି ରୁନୁଅଛନ୍ତି । ଯାହାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସଯୋଗ-ବିଯୋଗ କଦାପି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ତାଙ୍କଠାରେ ଆଜି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବିରହ ହୁଏ ଦେଖାଗଲା ॥ ୪ ॥ ଦୋହା—ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରିତ ବଡ଼ ବିରହ । ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନ ଲଭି କରିଥିବା ଜନେ ସେ ଚରିତ ଜାଣନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି, ସେମାନେ ତ ବିଶେଷ ରୂପେ ମୋହର ଅଧୀନ ହୋଇ ହୃଦୟରେ ଆଉ କିଛି ନା କିଛି ରୁଚି ବସନ୍ତି ॥ ୫ ॥ ଦୌପାଞ୍ଚ—ଶ୍ରୀ ଶିବ ସେହୁ ସମୟରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଯୋଗେ ଶିବଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅସାର ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା । ଶୋଭାସମ୍ପନ୍ନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଶଙ୍କର ଆଖି ପୁରେଇ ଦେଖିଲେ । ମାତ୍ର କୁସମୟ ଜାଣି ଆପଣାର ପରିତପ୍ତ ଦେଲେ ନାହିଁ ॥ ୬ ॥ “ଜଗତପାବନ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କର କୟ ହେଉ ।” ଏହା କହି ମନ୍ଦନାଶନ ଶିବ ଅସ୍ତସ୍ତ ହେଲେ । କୃପାକ୍ଷୟ ଶଙ୍କର

ସଖୀଁ ସୋ ଦୟା ସଦୃଶ କୈ ଦେଖି । ଉର ଉପଜା ସଦେହୁ ବିସେଷୀ ॥
 ସକରୁ ଜଗତବନ୍ଦ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥ । ସୁର ନର ମୁନି ସବ ନାଥୁ ତ ସୀସା ॥୩॥
 ତହୁ ନୃପସୁତହି କାହୁ ପରନାମା । କହି ସର୍ବଦାନନ୍ଦ ପରଧାମା ॥
 ଭବ ମଗନ ଛବି ତାସୁ ବିଲେଖ । ଅଜହ୍ନୁ ପ୍ରୀତି ଉର ରହଇ ନ ରୋଖ ॥୪॥

ବ୍ରହ୍ମ ଜୋ ବ୍ୟାପକ ବିରଜ ଅଜ ଅକଲ ଅମାତ୍ର ଅଭେଦ ।

ସୋ କି ଦେହ ଧରି ହୋଇ ନର ଜାହିଁ ନ ଜାନଇ ବେଦ ॥୫॥

ବିଷ୍ଣୁ ଜୋ ସୁରହୃତ ନରତନୁ ଧାରୁ । ସୋଉ ସବଞ୍ଜ ଜଥା ହିମୁରାଣ ॥
 ଶୋଜଇ ସୋ କି ଅଞ୍ଜ ଇବ ନାଶୁ । ଜ୍ଞାନଧାମ ଶ୍ରୀପତି ଅସୁରାଣ ॥୧॥
 ସଦ୍ଭାବିରା ପୁନି ମୃଷା ନ ହୋଇ । ସିବ ସବଞ୍ଜ ଜାନ ସବୁ କୋଇ ॥
 ଅସ ସଂସୟ ମନ ଭୟୁତ ଅପାର । ହୋଇ ନ ହୃଦୟ ପ୍ରବୋଧ ପ୍ରସାର ॥୨॥

ସେ ଦଶା ସଦାଶିବଙ୍କ ଅବଲେଖ ସଖ । ହୃଦୟ ମଧ୍ୟେ ସନ୍ଦେହ ଉପୁଜଇ ଅତି ॥
 ଶଙ୍କର ଜଗତ ବନ୍ଦ୍ୟ ଭୁବନ ଭଣ୍ଡାର । ଶିବ ନୂଆନ୍ତି ସମସ୍ତେ ପୁର ପ୍ରଜନର ॥୩॥
 ସେ ଏକ ରାଜପୁତ୍ରକୁ କରଲେ ପ୍ରଣାମ । ଉତ୍ତାର ସର୍ବଦାନନ୍ଦ ପରମ ବିଶ୍ରାମ ॥
 ଛବି ତାର ଅବଲେଖ ହୁଅନ୍ତି ଗର୍ବଦ । ଅଦ୍ୟାପି ପ୍ରୀତି ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରଇ ହୃଦ ॥୪॥
 ବ୍ୟାପକ ଯେ ବ୍ରହ୍ମ ନିଷ୍କଳ ନିଷ୍ଠାମ ଅଜ ବିରଜ ଅଭେଦ ।

ସେ କି ଦେହଧର ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇବ ଯାହାକୁ ନ ଜାଣେ ବେଦ ॥୫॥

ବିଷ୍ଣୁ ଯେବେ ପୁରହୃତେ ନରତନୁ ଧାରୁ । ସେହି ସବଞ୍ଜ ଅତିଶ୍ରୁ ଯଥା ହିମୁରାଣ ॥
 ଅଜ୍ଞାନା ସଦୃଶ କିମ୍ବା ଶୋକବେ ସେ ନାଶୁ । ନ-କେତନ ରମାପତି ଅସୁରାଣ ॥୧॥
 ଶମ୍ଭୁଙ୍କ ବଚନ ପୁଣି ମିଥ୍ୟା ନ ହୁଅଇ । ଶିବ ସବ ବୋଲଣ : । ର ଜାଣଇ ॥
 ଏମନ୍ତ ସଶୟ ମନେ ହୋଇଲ ଅପାର । ନ ହୁଏ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବୋଧ ସମ୍ଭାର ॥୨॥

ବାସନ୍ତାର ଆନନ୍ଦରେ ପୁଲକିତ ହୋଇ ଧର୍ମାନ୍ଧ ଧର୍ମେ ରୁଚି ଯାଉଥାନ୍ତି ॥ ୧ ॥
 ଶଙ୍କରଙ୍କ ଏ ଦଶା ଦେଖି ସଖଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହେଲ । ସେ ମନେ
 ମନେ ଭବିକାକୁ ଲୁଚିଲେ, “ସମସ୍ତ ସମ୍ଭାର ଶିବଙ୍କୁ ବନ୍ଦ । କରୁଛୁ । ସେ ଜଗତର
 ଭଣ୍ଡାର । ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ, ପ୍ରଜ, ଆଦି ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କ ଉଦେଶ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ
 ନୂଆନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସେ ଜଣେ ରାଜପୁତ୍ରକୁ ସର୍ବଦାନନ୍ଦ ପରମଧାମ କହୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ
 ଏବଂ ତାଙ୍କ ଶୋଭା ଦେଖି ଏତେ ଦୂର ପ୍ରେମମଗ୍ନ ହୋଇଅଛି ଯେ, ଏବେ ବି ତାଙ୍କ
 ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମର ସ୍ଥୁତି କୁଟି ରୁଚୁଛି । ତାକୁ ସମ୍ଭାଳିବାକୁ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ
 ହେଁ ତାହା ସମ୍ଭାଳି ହେଉନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ବୋହା—ସେହି ବ୍ରହ୍ମ ସବ୍ୟାପକ,
 ମାୟାରହୃତ, ଅକଳ୍ପା, ଅଗୋଚର, ଲଜ୍ଜାରହୃତ ଓ ଭେଦରହୃତ ଏବଂ ଯାହାକୁ
 ଏପରି କି ବେଦବଣ ବି କାଣିପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେ କ’ଣ ଦେହ ଧରି ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇ
 ପାରନ୍ତି ! ॥୫॥ ଚୌପାଞ୍ଚ.—ଦେବତାଗଣଙ୍କ ହୃତ ନିମନ୍ତେ ମନୁଷ୍ୟ ଶବ୍ଦର-ଧାରଣକାରୀ

ଜଦ୍ୟପି ପ୍ରଗଟ ନ କହେଉ ଭବାମ୍ । ହର ଅନ୍ତରଙ୍ଗୀମୀ ସବ ଜାମ ॥
 ସୁନନ୍ଦ ସଖା ତବ ନାହିଁ ସୁଭାଞ୍ଜ । ସଂସର ଅସ ନ ଧର ଅ ଉର କାଞ୍ଜ ॥୩॥
 ଜାୟୁ କଥା କୁଂଭଜ ରିଷି ଗାଈ । ଭଗତ ଜାୟୁ ମୋଁ ମୁନନ୍ଦ ସୁନାଈ ॥
 ସୋଇ ମମ ଲକ୍ଷ୍ମଦେବ ରଘୁଶର । ସେଠୁଁ ଜାହି ସଦା ମୁନି ଧୀର ॥୪॥

ମୁନି ଧୀର ଜୋଗୀ ସିଦ୍ଧ ସତତ ବିମଳ ମନ ଜେହି ଧାତୁହିଁ ।
 କହି ନେତ ନିଗମ ପୁରାଣ ଆଗମ ଜାୟୁ ଶରତ ଗାତୁହିଁ ॥
 ସୋଇ ରାମ ବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମ ଭବନ ନିଜାୟ ପତି ମାୟା ଧମା ।
 ଅବତରେଉ ଅପନେ ଭଗତ ହିତ ନିଜତନ୍ତ ନିତ ରଘୁକୁଳମମ ॥

ବଦ୍ୟପି ସଖା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ନ କଲିଲେ ବ୍ୟକ୍ତ । ହର ଅନ୍ତରଙ୍ଗୀମୀ ଜାଣି ପାରିଲେ ସମସ୍ତ ॥
 ଶୁଣି ଦକ୍ଷସୁତା ନାୟ ସ୍ବରୂପ ରୁମ୍ଭର । ଏମନ୍ତ ସଖୟ ହୃଦେ କଦାପି ନ ଧର ॥୩॥
 ଯାହାଙ୍କ ରୁଚିର କଥା ବଞ୍ଚିଲେ ଅଗସ୍ତି । ରୁଷିକୁ ପୁଁ ଶୁଣାଇଲି ଯାହାଙ୍କର ଭକ୍ତି ॥
 ସେ ମୋର ଅଟନ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମଦେବ ରଘୁଶର । ସେବନ୍ତି ଯାହାଙ୍କୁ ସଦା ସ୍ବର ମୁନି ହିର ॥୪॥

ସ୍ଥିର ମୁନି ଯୋଗୀଣେ ସ୍ବବିମଳ ମାନସେ ଯାହାଙ୍କୁ ସତତ ଧ୍ୟାଆନ୍ତି ।
 ନେତ ନେତ କହଣ ଶୁଭିଶାସ୍ବପରାଶ ଯାହାଙ୍କ ସୁଯଶ ଗାଆନ୍ତି ।
 ସେ ରାମଭବନ ରିଶ୍ବର । ବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମ ମାୟାଧର ।
 ଅବତରିଲେ ନିଜ ଭକ୍ତ ନିମନ୍ତେ ଅଳ ସତତ ନିତ୍ୟ ରଘୁବର ॥

ବିଷ୍ଣୁ ଭଗବାନ, ଶିବଙ୍କ ପରି ମଧ୍ୟ ସର୍ବଜ୍ଞ । ଶ୍ରେୟଶ୍ରୀର, ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି ଓ ଅସ୍ତରଗଣଙ୍କ
 ଶତ୍ରୁ ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁ କ'ଣ ଅଜ୍ଞାନଙ୍କ ପରି ସ୍ବାକ୍ଷି ଗୋଟି ହୁଅନ୍ତି ! ॥ ୧ ॥ ପୁଣି
 ଶିବଙ୍କ ବଚନ ତ ମିଥ୍ୟା ହୋଇ ନ ପାରେ । ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ, ଶିବ ସର୍ବଜ୍ଞ ।
 ସତ୍ୟ ମନରେ ଏହି ରୂପେ ଅପାର ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହେଲା । କୌଣସି ପ୍ରକାରେ
 ସ୍ବତା ତାଙ୍କ ମନରେ ଜ୍ଞାନର ଭବୟ ହେଉ ନ ଥାଏ ॥ ୨ ॥ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଭବାମ୍
 କହୁ ନ କହୁଲେହେଁ ଅନ୍ତରଙ୍ଗୀମୀ ଶିବ ସବୁ ଲକ୍ଷିପକାଇଲେ । ସେ କହୁଲେ,
 “ହେ ସତ୍ ! ଶୁଣ, ରୁମ୍ଭର ସ୍ବାସ୍ବତ୍ବ । ଏପରି ସନ୍ଦେହ ମନରେ ରଖିବା କଦାପି
 ଭବିତ ନୁହେଁ ॥ ୩ ॥ ଅଗସ୍ତି ରୁଷି ଯାହାଙ୍କ କଥା ଗାଉଲେ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କ ଭକ୍ତି
 ବିଷୟରେ ପୁଁ ମୁନିଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲି, ଏ ମୋର ସେହି ଲକ୍ଷ୍ମଦେବ ଶ୍ରୀ ରଘୁଶର ।
 ସଦାସର୍ବଦା ଜ୍ଞାନ ମୁନିଗଣ ତାଙ୍କର ସେବା କରନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ:—ଜ୍ଞାନ ମୁନି, ଯୋଗୀ
 ଓ ସିଦ୍ଧଗଣ ନିରନ୍ତର ନିର୍ମଳ ମନରେ ଯାହାଙ୍କର ଧ୍ୟାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ବେଦ, ପୁରାଣ ଓ
 ଶାସ୍ତ୍ର ‘ନେତ-ନେତ’ କହୁ ଯାହାଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧିଗାନ କରନ୍ତି, ସର୍ବବ୍ୟାପକ ସମଗ୍ର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର
 ସ୍ବାମୀ, ମାୟାପତି, ନିତ୍ୟ ପରମସ୍ବତତ୍ବ, ବ୍ରହ୍ମରୂପ ସେହି ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମ
 ଆପଣା ଭକ୍ତଗଣଙ୍କ ହୃଦ ନିମନ୍ତେ ସୁଲକ୍ଷ୍ମରେ ରଘୁକୁଳମଣି ରୂପରେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ

ଲଗ ନ ଉର ଉପଦେୟ ଜବସି କହେଉ ଯିବଁ ବାର ବହୁ ।

ବୋଲେ ବିହସି ମହେସୁ ହରିମାୟା ବଲ୍ଲ ଜାନି କହୁଁ ॥୫୧॥

ଜୌଁ ତୁମ୍ଭରେଁ ମନ ଅତି ସଦେହୁ । ତୌ କନ ଜାଇ ପଶୁଛୁ ଲେହୁ ॥

ତବ ଲଗି ବୈଠ ଅହର୍ଣ୍ଣ ବଟ ଗୁହ୍ୟ । ଜବ ଲଗି ତୁମ୍ଭ ଐହୁତ ମୋହି ପାଶୁ ॥୧॥

ଜେସେଁ ଜାଇ ମୋହ ଭ୍ରମ ଗୁଣ । କରେହୁ ସୋ ଜନୁ ବିବେକୁ ବିରୁଣ ॥

ଚଲୁଁ ସଖା ସିବ ଆୟୁସ ପାଇ । କରୁଛି ବିରୁରୁ କରୌଁ କା ଭାରି ॥୨॥

ଇହାଁ ସତ୍ତ୍ୱ ଅସ ମନ ଅନୁମାନା । ଦଳ୍ଲସୁତା କହୁଁ ନହିଁ କଲାନା ॥

ମୋରେହୁ କହେଁ ନ ସସୟ ଜାଣୁଁ । ବିଧି ବିପକ୍ଷତ ଭଲ୍ଲଇ ନାହାଁ ॥୩॥

ହୋଇହୁ ସୋଇ ଜୋ ରାମରତି ରାଖା । କୋ କର ଚର୍ଚ୍ଚ ବଡ଼ାଠେଁ ସାଖା ॥

ଅସ କହି ଲଗେ ଜପନ ହରିନାମା । ଗଈ ସଖା ଜହଁ ପ୍ରଭୁ ପୁଣ୍ୟାମା ॥୪॥

କହୁଲେହେଁ ବାର-ମ୍ବାର ହିଁ ପୁରୁଷ ନ ଲଗଇ ଉପଦେଶ ।

ହରିମାୟାବଳ ଦୁଦୟେ ବିରୁଷ ହସି ଶୁଷିଲେ ମହେଶ ॥୫୧॥

ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ଦେହ ହୁଏ ରୁମ୍ଭମନେ ଯେବେ । ଯାଇ କପାୟ ପଶୁଷା ନ ନେଉଛ ତେବେ ॥

ବଟ ଗୁହ୍ୟତଲେ ବସିଥିବ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ନ ଅସିବ ରୁମ୍ଭେ ମୋର ପାଶେ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ॥୧॥

ଯେମନ୍ତେ ନାଶହୋଇବ ମୋହ ଭ୍ରମଗୁଣ । ତେମନ୍ତ ଯତନ କର ବିବେକ ବିରୁଣ ।

ଚମିଲେ ପାଇ ଶିବଙ୍କ ଅନୁମତି ସଖା । କି ପଶୁଷା ନେବି ବୋଲି ମନେ ବିରୁରୁ ॥୨॥

ଏଣେ ମହେଶ ଏମନ୍ତ କଲେ ଅନୁମାନ । ଦକ୍ଷପ୍ରତାଙ୍କର ନାହିଁ କଦାପି କଲ୍ୟାଣ ॥

ମୋକହୁବାରେସନ୍ଦେହଗଲନାହିଁ ଯେବେ । ବିଧି ବିପକ୍ଷତ ଏଥୁ ଭଲ ନାହିଁ କେବେ ॥୩॥

ଯାହା ଇଚ୍ଛା ରାମଙ୍କର ତାହାହିଁ ହୋଇବ । ଚର୍ଚ୍ଚ କରି କିଏ ତହିଁ ଶାଖା ବଡ଼ାଇବ ॥

ଏହା କହୁ ହରିନାମ ଜପ ଆରମ୍ଭିଲେ । ସଖା ପୁଣ୍ୟାମ ରାମ ପାଶେ ପ୍ରବେଶିଲେ ॥୪॥

କରିଅଛନ୍ତି ।” ସୋରଠା—ଶିବ ବହୁତ ବୁଝାଇଲେହେଁ ସଖା ତାଙ୍କ ଶିକ୍ଷା

ଦୁଦୟଙ୍କମ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ତତ୍ପରେ ମହାଦେବ ମନରେ ଭବବାନ୍ଧଙ୍କ

ମାୟାର ବଳ ଜାଣିପାରି ହସି କହୁଲେ— ॥୫୧॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—“ରୁମ୍ଭ ମନରେ ଯଦି

ଅତି ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି, ତେବେ ଯାଇ ପରୀକ୍ଷା କାହିଁକି ନେଉନାହିଁ ? ଯାଅ । ରୁମ୍ଭେ

ମୋ ପାଖକୁ ଫେରି ଆସିବା ଯାଏ ମୁଁ ଏହୁ ବରଗଛ ଗୁରୁରେ ବସିଛି ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ

ପ୍ରକାରେ ରୁମ୍ଭର ଏହି ଅଜ୍ଞାନଜନିତ ଭ୍ରମ ଦୂର ହେବ, ସେଥିର ଉପାୟ ଭଲ ଭାବରେ

ବିବେକ ଦ୍ୱାରା ବୁଝିବିରୁଣ ସ୍ଥିର କର ଓ ସେହି ଉପାୟ ହିଁ କର ।” ଶିବଙ୍କ ଆଜ୍ଞା

ପାଇ ସଖା ଚାଲିଲେ । ମନରେ ଭବବାନ୍ଧଙ୍କୁ ଲାଗିଲେ, “ଆରେ ଭଲ, ଏବେ ମୁଁ

କରେ କ’ଣ ?” (କପରି ପଶୁଷା ଏବେ ନେଉଛି) ॥ ୨ ॥ ଏଣେ ଶିବ ମନରେ

ଭବୁଆଁନ୍ତି, “ଦକ୍ଷକନ୍ୟା ସଖାଙ୍କର ଶରୀରେ ଆଉ ମଙ୍ଗଳ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ

ମୋ ବୁଝାଇବାରେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କ ସଖାସୁ ଦୂର ହେଉନାହିଁ, ଜଣାଗଲଣି—ବିଧାତା

ପୁନି ପୁନି ହୃଦୟୁଁ ବିରୁରୁ କରି ଧରି ସୀତା କର ରୂପ ।
 ଆଗେଁ ହୋଇ ଚଳି ପଂଥ ତେହିଁ ଜେହିଁ ଆତ୍ମିକ ନରଭୂପ ॥୫୬॥
 ଲକ୍ଷ୍ମନ ଶାଶୁ ଭ୍ରମାକୃତ ବେଶ । ଚକିତ ଭବ ଭ୍ରମ ହୃଦୟୁଁ ବିସେଷ ॥
 କହି ନ ସକତ କହୁ ଅତି ଗଂଭୀର । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଭାତ ଜାନକ ମତିଧୀର ॥୧॥
 ସଖା କପଟୁ ଜାନେଉ ସୁରସୀମୀ । ସବଦରସୀ ସବ ଅଂତରଜାମୀ ॥
 ସୁମିରତ ଜାହି ମିଟଇ ଅଜ୍ଞାନା । ସୋଇ ସବଜ୍ଞ ରମୁ ଭଗବାନା ॥୨॥
 ସଖା ଲାଜୁ ଚହ ତହିଁହୁଁ ଦୁରଭ । ଦେଖନ୍ତୁ ନାରି ସୁଶ୍ରବ ପ୍ରଭାତ ॥
 ନିଜ ମାୟା କହୁ ହୃଦୟୁଁ ବଶାମା । ବୋଲେ ବିହସି ରମୁ ମୃଦୁ ବାମା ॥୩॥

ହୃଦେ ବାରମ୍ବାର କରିଣ ବିରୁର ଧରି ସୀତାଙ୍କର ବେଶ ।

ଆଗେ ଆଗେ ସେହି ମାର୍ଗରେ ଚାଲିଲେ ଯେଣେ ଆସନ୍ତି ସ୍ତବେଶ ॥୫୬॥

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦେଖନ୍ତେ ସଖାକୃତ ଛଳ ବେଶ । ଚକିତ ହୋଇଲେ ଭ୍ରମ ହୃଦୟୁଁ ବିଶେଷ ॥
 ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱଭାବେ କହୁ କହି ନ ପାରନ୍ତି । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ମତି ଛୁଇଁ ସେ ଜାଣନ୍ତି ॥୧॥
 ସଖାଙ୍କ କପଟ ଜାଣିଗଲେ ସୁରସୀମୀ । ସବଦର୍ଶୀ ସନାତନ ସବ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ॥
 ଯାହାଙ୍କ ସୁରଣେ ନାଶ ହୁଅଇ ଅଜ୍ଞାନ । ସେହି ସବଜ୍ଞ ସମର୍ଥ ରମ ଭଗବାନ ॥୨॥
 ନୁହଇବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ତହିଁ ମଧ୍ୟ ସର୍ତ୍ତା । ଦେଖ ନାଶଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ପ୍ରବଳ ତା ଅତି ॥
 ନିଜ ମାୟାବଳ ରମ ହୃଦେ ପ୍ରଶଂସିଲେ । ମନ ମନ ହସି ମୃଦୁ ବଚନ ରାଖିଲେ ॥୩॥

ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରତିକୂଳ ହେଲେଣି । ଆଉ ତାଙ୍କର ଭଲ ଗତି ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ରାମ ଯାହା
 କହୁ ବିଧାନ କରି ରଖିଅଛନ୍ତି, ତାହାହିଁ ହେବ । ଉର୍ବଶିତର୍କ କରି କିଏ ଶାଶୁ
 ବତାରବ ? (କିଏ ଅଥବା ଉର୍ବଶିତର୍କ କରି କଥାକୁ ଦେଖି ନିଶିଳ କରିବ ?)
 ମନରେ ଏପରି କହି ଶିବ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ନାମ ଜପିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୁଖଧାମ ପ୍ରଭୁ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯେଉଁଠି ଥିଲେ, ସତୀ ସେହୁଠାକୁ ଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ବାରମ୍ବାର
 ମନରେ ବିରୁର ସଖା ସୀତାଙ୍କ ରୂପ ଧାରଣପୂର୍ବକ ଯେଉଁ ପଥରେ (ସୀତାଙ୍କ ବିରୁର
 ଅନୁସାରେ) ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆସୁଥିଲେ, ସେହି ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ॥୫॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ — ସଖାଙ୍କର କୃତ୍ରିମ ବେଶ ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଚକିତ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ
 ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ଭ୍ରମ ଜାତ ହେଲା । ସେ ବଡ଼ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇଗଲେ । କହୁ କହୁ
 ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଧୀରବୃତ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଭୁ ରାମନାଥଙ୍କ ପ୍ରତାପ ଜାଣିଥା'ନ୍ତି । ସବଦର୍ଶୀ
 ଓ ସବ-ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ, ଦେବଗଣପତି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କ କପଟ ଜାଣିପାରିଲେ । ଯାହାକୁ
 ସୁରଣ କରିବା ମାତ୍ରେ ଅଜ୍ଞାନ-ଅନ୍ଧକାର ନାଶି ହୋଇଯାଏ, ଏହି ହେଉଛନ୍ତି ସେହି
 ସବଜ୍ଞ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ॥୬॥ ସ୍ୱାସ୍ତ୍ୟବର କି ପ୍ରଭାବ, ଦେଖ । ସେହି ସବଜ୍ଞ
 ଭଗବାନଙ୍କ ଆଦେଶେ ମଧ୍ୟ ସଖା କପଟ ଆଚରଣପୂର୍ବକ ତାହାକୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ
 ଚେଷ୍ଟିତା । ହୃଦୟରେ ଆପଣା ମାୟାର ବଳକୁ ପ୍ରଶଂସା କରି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ହସି

ଜୋର ପାନ ପ୍ରଭୁ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରନାମ । ପିତା ସମେତ ଶୁଦ୍ଧ ନିଜ ନାମ ॥
କହେଉ ବହୋର କହାଁ ବୃଷକେତୁ । ବିପିନ ଅକେଲ ଫିରତୁ କେହି ହେତୁ ॥୩॥

ରାମ ବଚନ ମୁହୁ ବୁଡ଼ି ମୁନି ଉପଜା ଅତି ସୁକୋରୁ ।

ସଖା ସଭାତ ମହେସ ପହିଁ ଚଲାଁ ହୃଦୟୁଁ ବଡ଼ ସୋରୁ ॥୫୩॥

ମେଁ ସଂକର କର କହା ନ ମାନା । ନିଜ ଅଜ୍ଞାନୁ ରାମ ପର ଆନା ॥
ଜାଇ ଉତରୁ ଅବ ଦେହୁଁ କାହା । ଉର ଉପଜା ଅତି ଦାରୁନ ହାହା ॥୧॥
ଜାନା ରାମ ସଖାଁ ଦୁଖୁ ପାଉଁ । ନିଜ ପ୍ରଭାଉ କହୁ ପ୍ରଗଟି ଜନାଉଁ ॥
ସଖାଁ ଘାଣ କୌତୁକୁ ମଗ ଜାତା । ଆଗେଁ ରାମୁ ସହିତ ଶ୍ରୀ ଭ୍ରାତା ॥୨॥
ଫିରି ଚିତଉଁ । ପାଛେଁ ପ୍ରଭୁ ଦେଖା । ସହିତ ବଧୁ ସିୟୁ ମୁଦର ବେଷା ॥
ଜହଁ ଚିତଉଁ ହି ତହିଁ ପ୍ରଭୁ ଆସୀନା । ସେତୁଁ ହିଁ ସିଦ୍ଧ ମୁମାସ ପ୍ରସାନା ॥୩॥

ଯୋଡ଼ି ପ୍ରଗୁଣାଣି ପ୍ରଭୁ କରି ନମସ୍କାର । ପିତା ସହ ଶୁଣାଇଲେ ନାମ ଆପଣାର ॥
କହୁଲେ ଆବର କାହିଁଗଲେ ବୃଷକେତୁ । ବନମଧ୍ୟେ ଏକାକିନୀ ଭ୍ରମୁକ କି ହେତୁ ॥୪॥

ରାମଙ୍କ ବଚନ ମୁହୁ ବୁଡ଼ି ଶୁଣି ଲଭିଣ ସଂକୋଚ ଅତି ।

ଭୟ ଚିନ୍ତାଭର ହୃଦୟେ ତଳିଲେ ଶମ୍ଭୁଙ୍କ ସମୀପେ ସଖା ॥୫୩॥

ମୁହିଁ ଶିବଙ୍କ କହୁବା କଥା ନ ମାନିଲି । ନିଜ ଅଜ୍ଞାନ ରାମଙ୍କ ଉପରେ ଘେନିଲି ॥
ଏବେ ଫେରିଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଦେବକି ଉତ୍ତର । ହୃଦେ ଉପୁଜିଲା କାହୁଁ ଦାରୁଣ ପ୍ରଶ୍ନର ॥୧॥
ସଖା ମନସ୍ତାପ ରଘୁନାୟକ ଜାଣିଲେ । ନିଜ ପ୍ରଭବ ପ୍ରକଟି କହୁ ଜଣାଇଲେ ॥
ଦେଖନ୍ତି କୌତୁକ ସଖା ଯାଆନ୍ତେ ପଥରେ । ସମ୍ମୁଖେ ରାମ ଅନୁଜ ଯାତା ସଙ୍ଗତରେ ॥୨॥
ପଛକୁ ଚାହିଁ ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖିଲେ ଆବର । ସହିତ ସାତା ଯୌମିନ୍ଦି ବେଶ ମନୋହର ॥
ଯେଣେନରେଖନ୍ତି ତେଣେଶ୍ରୀରାମଆସୀନ । ସେବନ୍ତି ସିଦ୍ଧ ଗରବ ମୁମାଶ ପ୍ରସାଶ ॥୩॥

କୋମଳ ବାଣୀରେ କହୁଲେ— ॥ ୩ ॥ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଭୁ ହାତଯୋଡ଼ି ସର୍ତ୍ତାକୁ ପ୍ରଣାମ
କଲେ, ପିତା ଓ ତାଙ୍କ ନିଜର ପରଚୟ ଦେଲେ । ପଚାରିଲେ, “ବୃଷକେତୁ ଶିବ
କାହାନ୍ତି ? ଆପଣ ଏଠାରେ ବନରେ ଏକାକିନୀ କାହିଁକି ରୁଲୁଅଛନ୍ତି ?” ॥ ୪ ॥
ଦୋହା— ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୋମଳ ଓ ରହସ୍ୟମୟ ବଚନ ଶୁଣି ସଖା ବିଶେଷ ଲଜିତ ହେଲେ ।
ସେ ତରି ତରି ଶିବଙ୍କଙ୍କ ପାଖକୁ ଫେରି ଚାଲିଲେ । ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ଚିନ୍ତା
ହୋଇଗଲା ॥ ୫ ॥ ତୌପାଈ — “ମୁଁ ଶଙ୍କରଙ୍କ କଥା ମାନିଲି ନାହିଁ ଏବଂ ମୋ ଅଜ୍ଞାନ
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଉପରେ ଆରୋପ କି । ଏବେ ଯାଇ ଶିବଙ୍କୁ କି ଉତ୍ତର ଦେବି ?” ଏହୁପରି
ଭାବି ଭାବି ସଫଳ ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର କାହୁଁ ଜାତ ହେଉଥାଏ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
ଜାଣି ନେଲେ ଯେ ସଖାଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ କ୍ଷୋଭ ଜାତ ହେଲାଣି । ତେଣୁ ସେ
ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ପ୍ରଭବ କହୁ ପ୍ରକାଶ କରି ସଖାଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲେ । ବାଟରେ
ଯାଉଥିଲା ବେଳେ ସଖା ଗୋଟିଏ କୌତୁକ ଦେଖିଲେ । ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଶ୍ରୀରାମ

ଦେଖେ ସିବ ବିଧି ବିଷ୍ଣୁ ଅନେକା । ଅମିତ ପ୍ରଭାତ ଏକ ତେଁ ଏକା ॥
ବନ୍ଦିତ ଚରନ କରଇ ପ୍ରଭୁ ସେବା । ବିବିଧ ବେଶ ଦେଖେ ସବ ଦେବା ॥୩॥
ସମ୍ମା ବିଧାୟୀ ଲିଙ୍ଗର ଦେଖି ଅମିତ ଅନୁପ ।

ଜେହ୍ନ ଜେହ୍ନ ବେଶ ଅଜାତି ସୁର ତେହି ତେହି ତନ ଅନୁରୂପ ॥୪॥
ଦେଖେ କହଁ କହଁ ରଘୁପତି ଜେତେ । ସକ୍ତିହ ସହିତ ସକଳ ସୁର ତେତେ ॥
ଜୀବ ଚରଣର ଜେ ସଂସାର । ଦେଖେ ସକଳ ଅନେକ ପ୍ରକାର ॥୫॥
ପୁଜଣି ପ୍ରଭୁହି ଦେବ ବହୁ ବେଶ । ରାମ ରୂପ ଦୁସର ନହିଁ ଦେଖା ॥
ଅବଲେକେ ରଘୁପତି ବହୁତେରେ । ସୀତା ସହିତ ନ ବେଶ ଘନେରେ ॥୬॥

ଦେଖିଲେ ବିଷ୍ଣୁ ବିଧାତା ମହେଶ୍ୱର ଅନେକ । ଅମିତ ପ୍ରସବଶାଳୀ ଏକ ବଳ ଏକ ॥
ବଳ ଚରଣ ଜମଳ ସେବନ୍ତ ରାମକୁ । ବିବିଧ ବେଶେ ଦେଖିଲେ ସମସ୍ତ ଦେବକୁ ॥୭॥
ଅବଶିତ ସମ୍ମାନ ଲିଙ୍ଗର ଶାବିତ୍ରୀ ଦେଖିଲେ ଅତି ଅନୁପ ।

ଯେଉଁ ଯେଉଁ ବେଶେ ବ୍ରହ୍ମାଦି ହିଁ ଦେଖେ ତାଙ୍କ ତନ୍ତୁ ଅନୁରୂପ ॥୮॥
ବିଲେଖିଲେ ଯେଣେ ତେଣେ ରଘୁପତି ଯେତେ । ଶକ୍ତି ସହିତ ସକଳ ବୃନ୍ଦାରକ ତେତେ ॥
ଚର ଅଚର ଯେ ଜୀବ ଅଛନ୍ତି ସଂସାରେ । ଦେଖିଲେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ॥୯॥
ବିବିଧ ବେଶେ ପ୍ରଭୁକୁ ପୂଜନ୍ତି ଅମର । ରାମ ରୂପ ନ ଦେଖିଲେ ଅନ୍ୟ ରକମର ॥
ଦରଶନ କଲେ ରଘୁପତି ଅବଶିତ । ଏକ ପ୍ରକାର ବେଶରେ ଜାନକୀ ସହିତ ॥୧୦॥

ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହିତ ଆଗେଇ ଶୁଭିଛନ୍ତି । (ଏହି ଅବସରରେ ସମସ୍ତ ଏ
ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାଇବାରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଯେ, ସେ ତାହାଙ୍କର ସର୍ବଦାନନ୍ଦମୟ
ରୂପ ଦେଖନ୍ତୁ । ବିରୋଧ ଓ ଶୋକର ଯେଉଁ କଲକା ସେ କରିଥିଲେ, ତାହା ଦୂର
ହୋଇଯାଇ ଏବଂ ସେ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହୋଇଯାଆନ୍ତୁ ।) ॥୧୧॥ ପୁଣି ସମ୍ମାନ ପଛଆଡ଼କୁ ମୁହଁ
ଫେରାଇ ଚାହିଁଲେ । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଭଲ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ପତ୍ନୀ ସୀତାଙ୍କ ସହିତ
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୁନ୍ଦର ବେଶରେ ଦେଖାଗଲେ । ସେ ଯେଉଁଆଡ଼େ ଚାହିଁଥାନ୍ତି, ସେଆଡ଼େ
ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ବିରାଜମାନ ଏବଂ ପ୍ରସାଦ, ପିତା, ମୁଖାବରଣ ତାଙ୍କ ସେବା କରୁ-
ଅଛନ୍ତି ॥୧୨॥ ସମ୍ମାନ ଅନେକ ଶିବ, ବ୍ରହ୍ମା ଓ ବିଷ୍ଣୁ ଦେଖିଲେ । ସେମାନେ ଏକ ବଳ
ଆରେକ ଅପରିମିତ ପ୍ରସବଶାଳୀ ଥିଲେ । ସେ ଦେଖିଲେ, ବିବିଧ ବେଶ ଧାରଣ-
ସୁବକ ସମସ୍ତ ଦେବତା ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନା ଓ ସେବା କରୁଅଛନ୍ତି ॥୧୩॥
କୋହା:-ସେ ଅବଶିତ ଅନୁପମ ସମ୍ମାନ, ବ୍ରହ୍ମାଣୀ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେଖିଲେ । ବ୍ରହ୍ମା ଆଦି ଦେବତା,
ଯେଉଁ ଯେଉଁ ରୂପରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ, ସେହି ସେହି ଅନୁକୂଳ ରୂପରେ ଏ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ
ବିରାଜିତ ଥିଲେ ॥୧୪॥ କୌପାର:-ସମ୍ମାନ ଯେଉଁଠି ଯେଉଁଠି ଯେତେ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ,
ଶକ୍ତିବଶିଷ୍ଠ ସେଇଠି ସେଇକି ସେହିକି ଦେବତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲେ । ସଂସାରରେ
ଚରଚର ଯେତେ ଜୀବ ଅଛନ୍ତି, ସେହି ବିବିଧ ଜୀବ ସକଳଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଦେଖିଲେ ॥୧୫॥

ସୋଇ ରଘୁବର ସୋଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନୁ ସୀତା । ଦେଖି ସଖା ଅତି ଭଲ ସଂସାରା ॥
 ହୃଦୟ କ'ଣ ତନୟୁ କହୁ ନାହିଁ । ନୟନ ମୁଦି ବୋଇ ମଗ ମାହିଁ ॥୩॥
 ବହୁତ ବଳେକେଇ ନୟନ ଭାଷା । କହୁ ନ ଶାଖ ତହିଁ ଦଳକୁମାରୀ ॥
 ପୁନି ପୁନି ନାହିଁ ରାମ ପଦ ସୀତା । ତଳୁ ତହିଁ ଜହଁ ରହେ ଶିଖସା ॥୪॥
 ଗଲୁ ସମୀପ ମହେସ ତବ ହସି ପୁଣି କୁସଲତ ।
 ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପଶନ୍ତୁ କର୍ତ୍ତୁନ ବିଧି କହନ୍ତୁ ସତ୍ୟ ସବ ବାତ ॥୫॥

ମାସପାର୍ବତ୍ୟୁଷ, ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ରାମ

ସଖା ସମୁଦ୍ଧି ରଘୁବର ପ୍ରଭାତ । ଭୟ ବସ ସିବ ସନ ଶାନ୍ତି ଦୁରାତ ॥
 କହୁ ନ ପଶନ୍ତୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗୋସାହିଁ । ଶାନ୍ତି ପ୍ରମାଣୁ ଭୁବାରହ ନାହିଁ ॥୧॥

ସେହି ରଘୁବର ସେହି ସନ୍ତାନ ସୀତା । ବିଲେକ ସଖା ହୋଇଲେ ଅତି ଭୟାବହା ॥
 କର୍ମ ତ ହୃଦୟ ହଜ୍ଞା-ବିଦାନ ହୋଇଣ । ପଥ ମଧ୍ୟ ବସିଗଲେ ନୟନ ରୁଜଣ ॥୨॥
 ପୁଣି ତନ୍ମୁଖେ ତହିଁକେ ନିରେଖିଲେ । ଦକ୍ଷ-ରାଜ-ପ୍ରତା କାହିଁ କହୁ ନ ଦେଖିଲେ ॥
 ବାରମ୍ବାର ଶିବ ରାମ ତରଣେ ନୁଆଇଁ । ତଳିଲେ ସେଠାକୁ ଯହିଁ ଥିଲେ ଶିଖସା ॥୩॥
 ଯାଆନ୍ତେ ସମୀପ କୃଷ୍ଣଳ ସନ୍ତେଶ ହସି ପଶୁଲେ ହର ।

ପରୀକ୍ଷା କପଳ ନେଇ ସତ୍ୟ କର କହ ବୁଝନ୍ତୁ ନିକର ॥୪॥

ସଖା ସୁର ରଘୁବର ପରାମ ସତ୍ୟ । ସଭାସ୍ଥେ ଶିବଙ୍କ ଆସେ ଲୁଗୁଲେ କଥା ॥
 କୌଣସି ପଶନ୍ତା ପୁଣି ନେଇ ନାହିଁ କାନ୍ତ । କେବଳ ଭୁମ୍ଭ ସଦୃଶ କଲ ପ୍ରଶିପାତ ॥୫॥

ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଅନେକ ବେଶଧାରଣ ମୁଖକ ଦେବତାବୃନ୍ଦ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ପୂଜା
 କରୁଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦ୍ଵିତୀୟ ରୂପ କେଉଁଠି ହେଲେ ସେ ଦେଖିଲେ ନାହିଁ । ସୀତାଙ୍କ
 ସହଚ ଅନେକ ରଘୁନାଥ ଦେଖୁଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ରୂପ ବେଶରେ ବିଭିନ୍ନତା ନ ଥିଲା ॥୧॥
 ସବୁ ସେହି ରଘୁନାଥ, ସେହି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସେହି ସୀତା-ଏମିତି ଦେଖି ସଖା ବହୁତ
 ଭଗ୍ନଲେ । ତାଙ୍କ ଦେହ ଅଗ୍ନିବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ଶରୀରରୁ ସତେ ଯେପରି ତେଜନା
 ଚାଲିଯାଉଛି, ସେ ଏହିପରି ଅନୁଭବ କଲେ । ସେ ଆଖି ବୁଜି ବାଟରେ ବସି ପଡ଼ିଲେ ॥୨॥
 ପୁଣି ଆଖି ଖୋଲି ଦେଖନ୍ତି ତ ସେଠାରେ ଦକ୍ଷକୁମାରୀ ସଖାଙ୍କୁ କହୁ ହେଲେ ଦେଖା-
 ଗଲାନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ସେ ବାରମ୍ବାର ଶ୍ରୀରାମଚରଣ ତରଣତଳେ ପୃଷ୍ଠ ନୁଆଇଁ
 ଶିବ ଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ଚାଲିଲେ ॥୩॥ ଦୋହା.-ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ଶିବ ହସିଲେ
 ଏବଂ କୃଷ୍ଣଳ ପ୍ରଶ୍ନ ପଶୁଣ ସଖାଙ୍କୁ କହିଲେ, “ରାମଙ୍କର ଭୂମେ କମିତି ପଶନ୍ତା ନେଲ, ସବୁ
 କଥା ସତ ସତ କହ” ॥୪॥ ଗୋପାଳ-ସଖା ରଘୁବରଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ଭୂମି ହେଉ ଶିବଙ୍କ-
 ଠାରୁ ତାହା ଗୋପନ ରଖିଲେ । ସେ କହିଲେ “ହେ ସ୍ଵାମି ! ମୁଁ କହୁ ପଶନ୍ତା ନେଇନାହିଁ ।

ଜୋ ଭୁକ୍ତକହା ସୋ ମୁଷା ନ ହୋଇ । ମୋରେ ମନ ପ୍ରଗତି ଅତି ସୋଇ ॥
 ତବ ସଂକର ଦେଖେଇ ଧରି ଧାନ । ସଖି ଜୋ ଖାନ୍ତି ଚରିତ ସବୁ ଜାନା ॥୨॥
 ବହୁର ସମମାୟୁ ହୁ ସିନ୍ଧୁ ନାଡ଼ି । ପ୍ରେର ସତ୍ତ୍ୱ ଜେହିଁ ହୁଁ କହାଡ଼ି ॥
 ହରି ଇଚ୍ଛା ଶ୍ରୀ ବଲବାନ । ହୃଦୟ ବିରୁଦ ସତ୍ତ୍ୱ ସୁଜାନା ॥୩॥
 ସଖି ଖାନ୍ତି ସୀତା କର ବେଷା । ସିବ ଉର ଭୟଭୁ ବିଷାଦ ବିସେଷା ॥
 ଜ୍ୟୋ ଅବ କରଇଁ ସଖା ସନ ପ୍ରୀତି । ମିଟଇ ଭଗତି ପଥୁ ହୋଇ ଅମାତ୍ୟ ॥୪॥
 ପରମ ପୁଣ୍ୟ ନ ଜାଇ ତଳ କିଏ ପ୍ରେମ ବଡ଼ ପାପୁ ।

ପ୍ରଗତି ନ କହତ ମହେସୁ କହୁ ହୃଦୟ ଅଧିକ ସତାପୁ ॥୫॥
 ତବ ସଂକର ପ୍ରଭୁ ପଦ ସିନ୍ଧୁ ନାଡ଼ି । ସୁମିରତ ସମୁ ହୃଦୟ ଅପ ଆଡ଼ି ॥
 ଏହି ତନ ସତ୍ତ୍ୱ ଭେଟ ମୋହି ନାହିଁ । ସିବ ସଂକଳ୍ପ ଖାନ୍ତି ମନ ମାଣ୍ଡି ॥୬॥

ଯାହା କହଇ ଆପଣ ମିଥ୍ୟା ତା ନୁହଇ । ମୋ ମନ ମଧ୍ୟ ଏମନ୍ତ ପ୍ରଗତି ହୁଅଇ ॥
 ତହୁଁ ସଦାଶିବ ଧ୍ୟାନ ଧରି ଦେଖିଲେ । ସଖା କୃତ ସମସ୍ତ ଚରିତ ଜାଣିଲେ ॥୧॥
 ପ୍ରଣାମ କଲେ ଆବର ସମ୍ପଦ ମାୟାକୁ । ମିଥ୍ୟା କୁହାଇଲ ପ୍ରେର ମୋ ଦକ୍ଷପ୍ରଭାକୁ ॥
 ହରିକ ଇଚ୍ଛା ଭବିଷ୍ୟ ବଲବାନ ଅତି । ହୃଦୟେ ପ୍ରସାଦ ଶିବ ବିରୁଦ କରନ୍ତି ॥୩॥
 ସଖା ସେଧାରଣକଲେ ସୀତାଙ୍କର ବେଶ । ଶିବ ହୃଦେ ଭ୍ରମିଲ ବିଷାଦ ବିଶେଷ ॥
 ଯେବେ ଏବେ କରନ୍ତି ପୁଁ ସଖା ସଙ୍ଗେ ପ୍ରୀତି । ନଷ୍ଟ ହେବ ଭକ୍ତ ପଥ ହୋଇବ ଅମାତ୍ୟ ॥୪॥
 ଅତିଶୟ ପ୍ରେମ ତେଜ ନ ପାରନ୍ତି ପ୍ରେମ କଲେ ବଡ଼ ପାପ ।

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ପ୍ରକାଶ ନ କରନ୍ତି ଯିଏ ହୃଦେ ଅଧିକ ସନ୍ତାପ ॥୫॥
 ତହୁଁ ଶିବ ପ୍ରଭୁପଦେ ହୋଇଣ ବନତ । ସୁରନ୍ତେ ସମସ୍ତ ଭବ ଶୁଣିଲ ଏମନ୍ତ ॥
 ଏଦେହରେ ସଖା ସଙ୍ଗେ ଭେଟ ମୋ ନୋହୁବ । ମନ ମଧ୍ୟରେ ସଖା କଲେ ସଦାଶିବ ॥୬॥
 ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଆପଣଙ୍କ ପରି ପ୍ରଣାମ କଲି ॥୧॥ ଆପଣ ଯାହା କହଲେ, ତାହା
 ମିଥ୍ୟା ହୋଇ ନ ପାରେ । ମୋ ମନରେ ସେତିକି ମୁଣ୍ଡି ବିଶ୍ୱାସ । ତବୁରେ ଶିବ ଧ୍ୟାନ
 ବଳରେ ସବୁ ଦେଖିପାରିଲେ ଏବଂ ସଖା କୃତ ଚରିତ ମଧ୍ୟ ସବୁ ଜାଣିଗଲେ ॥୨॥ ପ୍ରଣାମ ସମ୍ପଦ
 ମାୟା-ପ୍ରେରଣାରେ ସଖାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ମଧ୍ୟ ମିଛ ବାହାର ପଡ଼ିଲା । ତେଣୁ ସେ ତାଙ୍କ ମାୟାକୁ
 ମୁଣ୍ଡି ନୁଆଁଇ କୁହାର କଲେ । ସୁଜ୍ଞାନ ଶିବ ମନରେ ବିରୁଦ କଲେ ଯେ, ହରିଙ୍କର
 ଇଚ୍ଛା ହିଁ ଭବିଷ୍ୟ । ତାହା ଅତି ବଳବତ୍ୟ ॥୩॥ ସଖା ସୀତାଙ୍କ ବେଶ ଧାରଣ କଲେ ।
 ସେ ଭବଲେ, “ପୁଁ ଏଣିକି ଯଦି ସଖାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରୀତି କରନ୍ତି, ତେବେ ଭକ୍ତମାର୍ଗ ଲୋପ
 ପାଇଯିବ ଏବଂ ତକ୍ତାସ ବଡ଼ ଅମାତ୍ୟ (ଅନ୍ୟାୟ) ହେବ ॥୪॥ ଦୋହା-ପ୍ରୀତି ପରମ
 ସବିତ । ସୁତରାଂ ତାକୁ ତ୍ୟାଗ କଲେ ତଳିବ ନାହିଁ ଏବଂ ପ୍ରେମକଲେ ମଧ୍ୟ ପାପ ହେବ ।”
 ପ୍ରକାଶରେ ମହାଦେବ କହୁ କହୁ ନ ଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ସନ୍ତାପ
 ଜାତ ହେଉଥାଏ ॥୫॥ ଗୋପାୟ:-ତବୁରେ ଶିବ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ମୁଣ୍ଡ

ଅସ ବିଚାର ସଂକଳ୍ପ ମନ୍ତ୍ରଧୀର । ତଳେ ଭବନ ସୁମିରତ ରଘୁବୀର ॥
 ତଳତ ଗଗନ ଭୈ ଗିର ସୁହାର । ଜୟ ମହେଶ୍ଵର ଭଲ ଭଗତି ଦୃଢ଼ାଈ ॥୨॥
 ଅସ ପନକୁହୁ ବିନୁ କରଇ କୋ ଆନ । ରାମଭଗତ ସମରଥ ଭଗବାନ ॥
 ସୁନି ନଭଗିର ସଖା ଭର ସୋର । ପୁରୁ ସିବହୁ ସମେତ ସକୋର ॥୩॥
 ଶାନ୍ତି କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ ନ ପନ କହୁହୁ କୃପାଲ । ସତ୍ୟଧାମ ପ୍ରଭୁ ଦାନଦୟାଲ ॥
 ଜଦପି ସଖା ପୁରୁ ବହୁ ଭାଗ । ତଦପି ନ କହେଉ ଶିପୁର ଆରଣ ॥୪॥
 ସଖା ହୃଦୟ ଅନୁମାନ କୟ ସବୁ ଜାନେଉ ସବଞ୍ଜ ।
 ଶାନ୍ତି କପଟ ମେଁ ସଂଭୁ ସନ ନାରି ସହଜ ଜଡ଼ ଅଞ୍ଜ ॥୫(କ)॥
 ଜନ୍ମ ପୟ ସରସ ବିକାଲ ଦେଖୁ ପ୍ରୀତି କ ଶୁଭ ଭଲ ।
 ବିଲଗ ହୋଇ ରଘୁ ଜାଇ କପଟ ଖଟାଈ ପରତ ପୁନି ॥୬(ଖ)॥

ଏମନ୍ତ ବିଚାର ଗନ୍ଧାର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ସ୍ଥିର । ତଳିଲେ ଗୁହେ ସୁରଣ କରି ରଘୁବୀର ॥
 ତଳନ୍ତେ ଗଗନ ବାଣୀହେଲୁରୁ ଅତି । ଜୟ ମହେଶ୍ଵର ଭଲ ଦୃଢ଼ କଲ ଭକ୍ତି ॥୧॥
 ଏ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରୁନୁ ବିନା କେ କରିବ ଆନ । ରଘୁପତି ଭକ୍ତ ସମରଥ ଭଗବାନ ॥
 ଶ୍ରୀ ନଭବାଣୀ ସଖା ହୋଇଣ ଚନ୍ଦ୍ରତ । ପରୁଣିଲେ ମହେଶ୍ଵର ସଙ୍କୋଚ ସହଜ ॥୨॥
 କେଉଁ ପଣ କଲ କହୁ କରୁଣା-ବାରଧ । ସତ୍ୟ ଧାମ ପ୍ରଭୁ ରୁନେ ଦାନ ଦୟାନିଧ ॥
 ଯଦ୍ୟପି ବହୁ ପ୍ରକାରେ ସଖା ପରୁଣିଲେ । ତଥାପି ଶିପୁର-ଶିପୁ କହୁ ନ କହୁଲେ ॥୩॥
 ସଖା ନିଜ ମନେ କଲେ ଅନୁମାନ ସବୁ ଜଣିଲେ ସବଞ୍ଜ ।
 ଶିବଙ୍କ ସମକ୍ଷେ କପଟ ମୁଁ କଲି ସ୍ଵଭାବେ ସ୍ତ୍ରୀ କତ ଅଞ୍ଜ ॥୪(କ)॥
 ଦେଖନ୍ତୁ ପ୍ରୀତିର ଶୁଭ ଓ ସୁନ୍ଦର ମାର ବିକେ ଶୀର ପ୍ରାୟେ ।
 କପଟ-ଆତ୍ମା ପଡ଼ନ୍ତେ ସହର ଛାଡ଼ି ରସ ବ୍ୟର୍ଥ ଯାଏ ॥୫(ଖ)॥

ନୂଆଁଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସୁରଣ କରିବାମାତ୍ରେ ତାଙ୍କ ମନରେ ଏହି ଭାବ ଅସିଲ
 ଯେ, ସଖାଙ୍କ ଏହି ଶରୀରରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଆଉ ତାଙ୍କର (ଶିବଙ୍କର) ଭେଦ ହୋଇପାରିବ
 ନାହିଁ । ଶିବ ଆପଣା ମନରେ ଏହି ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପ କରିନେଲେ ॥୧॥ ସ୍ଥିରବୃତ୍ତି ଶଙ୍କର
 ଏପରି ବିଚାର କରି ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ସୁରଣ କରି ତାଙ୍କ ଘର (କୋଳାଘ)କୁ ଚାଲିଲେ ।
 ତଳିବା ସମୟରେ ମନୋହର ଆକାଶବାଣୀ ହେଲା, “ହେ ମହେଶ୍ଵର ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ
 ହେଉ । ଆପଣ ଦୃଢ଼ ଭକ୍ତର ଆକର୍ଷଣ ଦେଖାଇଲେ ॥୨॥ ଆପଣଙ୍କ ଛତା ଅନ୍ୟ
 କିଏ ଏପରି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିପାରିବ ? ଆପଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭକ୍ତ, ସମର୍ଥ ଓ ଭଗବାନ ।”
 ଏହି ଆକାଶବାଣୀ ଶ୍ରୀ ସଖାଙ୍କ ମନରେ ଚନ୍ଦ୍ରା ହେଲା । ସେ ସବୁକିଛି ହୋଇ ଶିବଙ୍କୁ
 ପରୁଣିଲେ ॥୩॥ “ହେ କୃପାଲୁ ! କୁହନ୍ତୁ, ଆପଣ କି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଅଛନ୍ତି ? ହେ ପ୍ରଭେ !
 ଆପଣ ସତ୍ୟର ଧାମ ଓ ଦାନଦୟାଲୁ ।” ସଖା ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ପରୁଣିଲେ । କିନ୍ତୁ
 ଶିପୁରଣ କିଛି ହେଲେ କହୁଲେ ନାହିଁ ॥୪॥ ବୋହାଁ-ସଖା ମନେ ମନେ ଅନୁମାନ କରି

ହୃଦୟଂ ସୋଽପି ସମୁଦ୍ଧେନ ନିଜ କରମା । ଚିନ୍ତା ଅମିତ ଜାଇ ନହଂ ବରମା ॥
 କୃପାସିଂଧୁ ଶିବ ପରମ ଅଗାଧା । ପ୍ରଗଟି ନ କହେଉ ମୋର ଅପରାଧା ॥୧॥
 ସଂକର ଗୁଣ ଅବଲୋକ ଭବାନୀ । ପ୍ରଭୁ ମୋହି ତଜେଉ ହୃଦୟଂ ଅକୁଲନୀ ॥
 ନିଜ ଅସ୍ତ୍ର ସମୁଦ୍ଧି ନ କହୁ କହି ଜାଣି । ତପଇ ଅର୍ପୁ ଲବ ଉର ଅଧିକାଣି ॥୨॥
 ସତ୍ତ୍ୱ ସଂଯୋଗ ଜାନି ବୃଷକେତୁ । କଷ୍ଟ କଥା ସୁନ୍ଦର ସୁଖ ହେବୁ ॥
 ବରନତ ପ୍ରଥ ବିଦ୍ୟ ଲଭିହାସା । ବିସ୍ମୟାଥ ପହୁଁତେ କୈଲ୍ୟା ॥୩॥
 ତହିଁ ପୁଣି ସଂଭୁ ସମୁଦ୍ଧି ପନଆପନ । ବୈଠେ ବଟ ତର କରି କମଳସନ ॥
 ସଂକର ସହଜ ସରସୁ ସହାର । ଲାଗି ସମାଧି ଅଖଣ୍ଡ ଅପାର ॥୪॥

ହୁଏ ନିଜ କୃତ କର୍ମ ହୃଦୟ ହୃଷିକ । ବର୍ଣ୍ଣି ନ ହୁଅଇ ଚିନ୍ତା ହୋଇଲ ଅମିତ ॥
 ପରମ ଗନ୍ତାର ଶିବ କରୁଣା ସାଗର । ପ୍ରକାଶ୍ୟ କହଲେ ନାହିଁ ଅପ୍ରାଧ ମୋହର ॥୧॥
 ଶଙ୍କରଙ୍କ ମନ ଲବ ବିଲେକିଣ ସଖା । ପ୍ରଭୁ ତ୍ୟାଗ କଲ ଜାଣି ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଅନ୍ତି ॥
 ନିଜ ଦୋଷ ହୁଏ କହୁ ବାକ୍ୟ ନ ସ୍ମରଇ । ହୃଦ-ଉଦ୍ଧା ପଶ୍ଚତସ୍ତ ଅଧିକ ହୁଅଇ ॥୨॥
 ସଖାକୁ ଅତି ଚିନ୍ତୁତ ଜାଣି ବୃଷକେତୁ । କଥା ଆରମ୍ଭିଲେ କହୁ ପ୍ରବୋଧବା ହେବୁ ॥
 ବର୍ଣ୍ଣନ କରନ୍ତେ ପଥେ ନାନା ଲଭିହାସ । ବିଶ୍ୱନାଥ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ କଲିଆସ ॥୩॥
 ତହିଁ ପୁଣି ଶମ୍ଭୁ ନିଜ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସ୍ତମ୍ଭ । ବସିଲେ ବଟ ତଳରେ ପଦ୍ମାସନ କରି ॥
 ସହଜ ସରସେ ସ୍ଥିତ ହୋଇ ଫିଲେତନ । ହେଲେ ଅଖଣ୍ଡ ଅପାର ସମାଧି ମଗନ ॥୪॥

ନେଲେ ସେ ସଂଜ୍ଞ ଶିବ ସବୁ ଜାଣିପାରିଛନ୍ତି । ମୁଁ ଶିବଙ୍କ ସହଜ କପଟାଚରଣ କଲି ।
 ହୀ ସ୍ୱରୂପରେ ମୂର୍ଖ ଓ ଅବୃଦ୍ଧମଣୀ ॥୫୭(କ)॥ ସୋରଠା:-ପ୍ରୀତିର ସୁନ୍ଦର ରୂପ ଦେଖନ୍ତୁ ।
 ଜଳ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ସହ ମିଶି ହୁଏ ସମାନ ମୂଳରେ ବିଦି ହୁଏ । ମାତ୍ର କପଟ-ଆତ୍ମାର ପଡ଼ିବା
 ମାତ୍ରେ ଜଳ ଅଲଗା ହୋଇଯାଏ । ଫଳରେ ହୁଏ ଶୁଣି ଯାଏ ଏବଂ ସ୍ୱାଦ (ପ୍ରେମ)
 ରୁଚିଯାଏ ॥୫୭ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :-ଆପଣା କୃତବ୍ଧ ମନେ ପକାଇ ସଖାଙ୍କ ହୃଦୟରେ
 ଅପାର ଲବନା ଓ ଚିନ୍ତା ଜାତ ହେଉଥାଏ । ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅସମ୍ଭବ । ତାଙ୍କର
 ହୃଦବୋଧ ହେଲା, “ଶିବ କୃପାର ପରମ ଅତଳ ସାଗର । ଏଣୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ସେ ମୋର
 ଅପରାଧ କହଲେ ନାହିଁ ।” ॥୧॥ ଶିବଙ୍କର ମୁଖ ଦେଖି “ସ୍ତମ୍ଭୀ ମୋତେ ପରତ୍ୟାଗ କଲେ”
 ଜାଣି ସଖା ହୃଦୟରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଆପଣା ପାପ ସୁରକ୍ଷ କରି ସେ କହୁ
 କହି ପାରୁ ନ ଥା’ନ୍ତି । ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଭିତରେ ଭିତରେ କୁମ୍ଭାରର ଉଦ୍ଧା ପରି
 ଅତ୍ୟଧିକ ଜଳବାକୁ ଲାଗିଲା ॥୨॥ ବୃଷକେତୁ ଶିବ ସଖାକୁ ଚିନ୍ତୁତ ସ୍ୱକାର ଜାଣି ତାଙ୍କୁ
 ଆନନ୍ଦ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର କଥାମାନ କହିଲେ । ଏହିପରି ମାର୍ଗରେ ବିଦ୍ୟ
 ରତିହାସ ବୁଝିନ୍ତୁ କହୁ ବିଶ୍ୱନାଥ କୈଲ୍ୟାସରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ ॥୩॥ ସେଠାରେ ଶିବ
 ଆପଣା ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସୁରକ୍ଷ ସୁବଦ୍ଧ ବରଗଛ ମୂଳରେ ପଦ୍ମାସନ ଲଗାଇ ବସି ପଡ଼ିଲେ ।
 ଆପଣା ସ୍ୱାଭାବିକ ରୂପ ସେ ଧାରଣ କଲେ । ତାଙ୍କର ଅଖଣ୍ଡ ଓ ଅପାର ସମାଧି ଆରମ୍ଭ

ସଖା ବସନ୍ତ କୈଳାସ ତବ ଅଧିକ ସୋର ମନ ମାହିଁ ।

ମରମୁ ନ କୋଉ ଜାନ କହୁ ଜୁଗ ସମ ଦିବସ ସିରାହିଁ ॥୫୮॥

ନିତ ନବ ସୋର ସଖା ଉର ଶର । କବ ଜେହୁଁ ଦୁଃଖସାଗର ପାର ।
ମୈଁ ଜୋ ଖୁଦ୍ଧ ରଘୁପତି ଅପମାନ । ପୁନ ପଡ଼ିବତରୁ ମୃଷା କରି ଜାନା ॥୧॥
ସୋ ଫଡ଼ ମୋହି ବିଧାତା ଖୁଦ୍ଧା । ଜୋ କହୁ ଉଚିତ ରହା ସୋଇଶାନ୍ତା ॥
ଅବ ବିଧି ଅସ ବୁଝିଅ ନହିଁ ତୋହା । ସଂକର ବିମୁଖ କଥାଉଁସି ମୋହା ॥୨॥
କହି ନ ଜାଇ କହୁ ହୃଦୟ ଗଲମା । ମନ ମହୁଁ ରାମହି ସୁମିର ସୟାମା ॥
ଜୋ ପ୍ରଭୁ ଘନଦୟାଲ କହାଉଁ । ଆରତି ହରନ ବେଦ ଜୟ ଗାଉଁ ॥୩॥
ତୋଁ ମୈଁ ବିନୟ କରଉଁ କର ଜୋଷା । କୁଟିଉ ବେଗି ଦେହ ସୁହ ମୋଷା ।
ଜୋଁ ମୋରୈଁ ସିବ ଚରନ ସନେହୁ । ମନ ସମ ବଚନ ସତ୍ୟ ବ୍ରତୁ ଏହୁ ॥୪॥

ସଖା ଏଣେ ଅତି ବ୍ୟଥିତ ହୃଦୟେ କୈଳାଶେ ବାସ କରନ୍ତି ।

ପ୍ରସ ପରି ଦିନ କଟଇ ମରମ କେହି କହୁ ନ ଜାଣନ୍ତି ॥୫୮॥

ନିତ୍ୟ ନବ ଚନ୍ଦ୍ରାହୁଏ ସଖା ଉରେ ଶର । କେବେ ଏହି ଦୁଃଖ-ସିନ୍ଧୁ ହୋଇବି ମୁଁ ପାର ॥
ରଘୁପତି ଅପମାନ ମୁହିଁ ଯେ କରଇ । ପୁଣି ପଡ଼ିବ ବଚନ ଅସତ୍ୟ ମଣିଲି ॥୧॥
ତାହାର ଫଳ ବିଧାତାମୋତେ ପ୍ରକାଶଇ । ଯେ କହୁ ଉଚିତ ଥିଲା ତାହା ସେ କରଇ ॥
ଏବେ ବିଧି ଏହା ଭଲ ନ୍ୟାୟ ନୁହେଁ ତୋର । ଶଙ୍କର-ବିମୁଖ ପ୍ରାଣ ବଞ୍ଚାଇବୁ ମୋର ॥୨॥
କହୁ ନ ହୁଅଇ କହୁ ହୃଦୟର ଗୁନ । ମନ ମଧ୍ୟରେ ରାମକୁ ସୁରନ୍ତି ଭବାନୀ ॥
ଯେବେ ହେ ପ୍ରଭୁ କୁହାଅ ଘନ ଦୟାନିଧି । ଆରତି-ହରଣ ନାମ ବେଦରେ ପ୍ରତିକି ॥୩॥
କର ଯୋଗିଣ ବିନୟ କରୁଛୁ ମୁଁ ତେବେ । ତଥ୍ୟ ଏ ଦେହ ମୋର ଗୁଲିଯାଉ ଏବେ ।
ଯେବେ ମୋର ସ୍ନେହ ଆଏ ଶିବଙ୍କ ଚରଣେ । ଏହି ସତ୍ୟ ବ୍ରତ ମନ କରମ ବଚନେ ॥୪॥

ହେଲ ॥୩॥ ବୋହାଁ-ସଖା କୈଳାସ ଉପରେ ରହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ଶୋଭା
ଥିଲା । ଏହି ରହସ୍ୟ କେହି କହୁ ହେଲେ ଜାଣି ପାରୁଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦିନ
ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ ପରି କଟୁଥିଲା ॥୫୮॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:-ଏହି ଦୁଃଖ-ସମୁଦ୍ରକୁ ଜିପରି ପାର ହେବେ,
ସେ ବିଷୟରେ ସଖାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ଓ ପ୍ରବଳତର ଚିନ୍ତା ଜାତ ହେଉଥାଏ ।
ମୁଁ ରଘୁପତିଙ୍କୁ ଅପମାନିତ କଲି ଏବଂ ସ୍ବାମୀଙ୍କ କଥାକୁ ମିଛ ବୋଲି ମନେ କଲି- ॥୧॥
ତାହାର ଫଳ ବିଧାତା ମୋତେ ଦେଲେ । ମୋ ପ୍ରତି ଯାହା ଉଚିତ, ସେହି ବିଧି ସେ
କଲେ । ହେ ବିଧାତା ! ଶଙ୍କରଙ୍କ ପ୍ରତି ବିମୁଖ ହେବା ପରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ତୁ
ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଛୁ ! ଏହା ତୋ ପକ୍ଷରେ ଉଚିତ ନୁହେଁ ॥୨॥ ସଖାଙ୍କ ହୃଦୟର ଗୁନ
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ କରି ହେବ ନାହିଁ । ବୃଦ୍ଧିମୟ ସଖା ମନରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସୁରଣ
କଲେ ଏବଂ କହୁଲେ, “ହେ ପ୍ରଭୁ ! ଯଦି ଆପଣ ଘନଦୟାଙ୍କୁ ନାମରେ କଥକ ଏବଂ
ଆପଣ ଦୁଃଖର ହରଣକାରୀ ବୋଲି ବେଦମାନେ ଆପଣଙ୍କ ଯଶ ରାଜଅର୍ପନ୍ତି, ॥୩॥

ତୋ ସବଦରସୀ ସୁନଅ ପ୍ରଭୁ କରଇ ସୋ ବେଗି ଉପାଇ ।

ହୋଇ ମରନ୍ତ ଜେନ୍ଦ୍ର ବନନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରମ ଦୁସବ ବପରି ବହାଇ ॥୫୯॥

ଏହି ବିଧି ଦୁଷିତ ପ୍ରଜେସକୁମାରୀ । ଅକଥମୟ ବାରୁନ ଦୁଖୁ ଶୁଣି ।
 କେତେ ସଂବତ ସହସ ସତାସୀ । ତଜା ସମାଧି ସଂଭୁ ଅବନାସୀ ॥୬୦॥
 ରାମ ନାମ ସିବ ସୁମିରନ ଲଗେ । ଜାନେଉ ସଙ୍ଗ ଜଗତପତି ଜାଗେ ॥
 ଜାଇ ସଂଭୁପଦ ବଂଦନୁ ଖାନ୍ନା । ସନମୁଖ ସଂକର ଆସନୁ ସାନ୍ନା ॥୬୧॥
 ଲଗେ କହନ ହରିକଥା ରସାଇ । ବଜ୍ର ପ୍ରଜେସ ଉଏ ତେହି କାଲ ॥
 ଦେଖା ବିଧି ବିରୁଣି ସବ ଲୟକ । ବଜ୍ରହ ଶାନ୍ତ ପ୍ରଜାପତି ନାୟକ ॥୬୨॥
 ବଡ଼ ଅଧିକାର ବଜ୍ର ଜବ ପାଉଁ । ଅତି ଅଭିମାନୁ ହୃଦୟ ତବ ଆଉଁ ॥
 ନନ୍ଦ କୋଉ ଅସ ଜନମା ଜନମାସୀ । ପ୍ରଭୁତା ପାଇ ଜାହି ମଦ ନାସୀ ॥୬୩॥

ତେବେ ସମବର୍ଣ୍ଣୀ ଶୁଣ ପ୍ରଭୁ ସେହି ଉପାୟ କର ଝଟିତ ।

ସେମନ୍ତ ମରଣ ହେଉ ବନା ଶ୍ରମ ତେଜ ହୃସବ ବପରି ॥୬୪॥

ଏହି ପ୍ରକାରେ ହୃଷିକ ପ୍ରଜେଶ କୁମାରୀ । ଅକଥମୟ ବାରୁଣ ହୃଷ ଶୁଣି ହୁଏ ଶୁଣି ॥
 ବ୍ୟଗ୍ରତ ହୁଅନ୍ତେ ବର୍ଷ ସହସ୍ର ସପ୍ତାଶୀ । ତେଜିଲେ ସମାଧି ସଦାଶିବ ଅବନାଶୀ ॥୬୫॥
 ରାମଙ୍କ ନାମ ସୁରଣ କରନ୍ତେ ମହେଶ । ଜାଣିଲେ ସଙ୍ଗ ଜାଗତ ହୋଇଲେ ବିଶେଷ ॥
 ବଜ୍ରନ କଲେ ଯାଇଣ ଶିବଙ୍କ ପୟର । ସମ୍ମୁଖେ ଆସନ ଦେଲେ ସୁଧାଂଶୁଶେଖର ॥୬୬॥
 କଥନେ ଲଗିଲେ ହରି କଥା-ପ୍ରଧା ଅତି । ସେହି ସମୟରେ ଦକ୍ଷ ହେଲେ ପ୍ରଜାପତି ॥
 ସବୁ ଶବ୍ଦେ ଯୋଗ୍ୟ ବିଧି ବିରୁଣି ଦେଖିଲେ । ଦକ୍ଷେ ପ୍ରଜେଶ-ନାୟକ ପଦ ପ୍ରଦାନଲେ ॥୬୭॥
 ବଡ଼ ଅଧିକାର ଯେବେ କଲେ ପ୍ରାପ୍ତ । ଅତି ଅଭିମାନ ତହିଁ ହୃଦେ ହେଲୁ ଜାତ ॥
 ଜଗତେ ଏମନ୍ତ କିଏ ଜନମ ନ ଲଭୁ । ପ୍ରଭୁତା ପାଇ ଯାହାକୁ ମଦ ନ ଆସୁ ॥୬୮॥

ତେବେ ମୁଁ ହାତ ଯୋଡ଼ି ବନନ୍ଦ କରୁଛି—ମୋର ଏ ଦେହର ଶାସ୍ତ୍ର ଅବସାନ ଘଟୁ ।
 ଯଦି ମୋର ଶିବଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରେମ ଥାଏ ଏବଂ ଏହି ପ୍ରେମବୃତ୍ତ ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ
 ସତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ॥୬୯॥ କୋହା:-ହେ ସବବର୍ଣ୍ଣୀ ପ୍ରଭୁ ! ମୋ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣନ୍ତୁ, ଯେପରି
 ମୋର ମରଣ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ବନା ପରିଶ୍ରମରେ ଏହି ପତି-ପତ୍ନୀଭାଗଜନ ଅସହ୍ୟ
 ବପରି ମୋର ଦୂର ହୋଇଯାଏ, ତହିଁର ଉଚିତ ଉପାୟ ଶୀଘ୍ର କରନ୍ତୁ ॥୭୦॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:-
 ଦକ୍ଷପୁତ୍ରା ସତ୍ତ୍ୱ ଏଡ଼ିପଣି ବିଶେଷ ହୃଷିକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ହୃଷ ଏବେ କାରୁଣ ଯେ ତାହା
 ରାଣୀରେ ପ୍ରକାଶ କର ହେବ ନାହିଁ । ସତାଶୀ ହଜାର ବର୍ଷ ଅତିବାହିତ ହେବା ପରେ
 ଅବନାଶୀ ଶିବ ସମାଧି ଚ୍ୟାବ କଲେ ॥୭୧॥ ଶିବ ‘ରାମ’ ନାମ ସୁରଣ କଲେ ଏବଂ ସଙ୍ଗ
 ଜାଣିଲେ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଗତସ୍ୱାମୀ (ଶିବ) ଜାଗତ ହେଲେ । ସେ ଯାଇ ଶିବଙ୍କ
 ଚରଣରେ ପ୍ରଣାମ କଲେ । କହିବା ପାଇଁ ଶିବ ତାଙ୍କୁ ଆସନ ଦେଲେ ॥୭୨॥ ଶିବ ଉତ୍ତର ଦାନ
 ଦିବଙ୍କ ରସମୟୀ କଥା କହିବାକୁ ଲଗିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତି ହେଲେ ।

ଦକ୍ଷ ଲିଏ ମୁନି ବୋଲି ସବ କରନ ଲଗେ ବଡ଼ ଜାଗ ।

ନେତ୍ରୁତେ ସାଦର ସକଳ ସୁର ଜେ ପାତ୍ରୁତ ମଖ ଶ୍ରାବ ॥୭॥

କିଂନର ନାଖ ସିଦ୍ଧ ବଂଧବ । ବଧୁସ୍ଥ ସମେତ ଚଲେ ସୁର ସବ ।

ବିଷ୍ଣୁ ବିରଂଚ ମହେସୁ ବିହାଣ । ଚଲେ ସକଳ ସୁର ଜାନ ବନାଣ ॥୧॥

ସଖା ବିଲେକେ ବ୍ୟୋମ ବିମାନ । ଜାତ ଚଲେ ସୁନ୍ଦର ବିଧୁ ନାନା ।

ସୁର ସୁନ୍ଦରୀ କରୁଛି କଲ ଗାନା । ସୁନତ ଶ୍ରବନ ଛୁଟୁଛି ମୁନି ଧାନା ॥୨॥

ପୁଛେଇ ତବ ସିବ କହେଇ ବଖାଣ । ପିତା ଜଣି ସୁନି କହୁ ହରଷାଣ ।

ଜୌଂ ମହେସୁ ମୋହ ଆସୁସୁ ହେୟ । କହୁ ଦିନ ଜାଇ ରହୌ ମିସ ଏହି ॥୩॥

ଦକ୍ଷ ଏକ ଭରୀ ଯଜ୍ଞ ଆରମ୍ଭିଲେ ତକାଇ ପ୍ରଜଗଣକୁ ॥

ସେ ସ୍ତରେ ପାଆନ୍ତି ଯଜ୍ଞ ଭାବ ପ୍ରେମେ ନିମନ୍ତ୍ରଣେ ସମସ୍ତକୁ ॥୭॥

କିନ୍ନର ନାଗ ଆଦି ସିଦ୍ଧ ଗନ୍ଧର୍ବ । ବଧୁ ସମେତ ଚଳିଲେ ବିଧୁ ସରବେ ॥

ବିଷ୍ଣୁ ବିରାଟ ସହଜ ଶିବକୁ ଭେଜଣ । ଆଗମିଲେ ଦେବବୁଦ୍ଧ ଯାନ ସକାଳଣ ॥୧॥

ଦେଖିଲେ ଦକ୍ଷ ହୃଦୟ ଗଗନେ ସଜ୍ଜିତ । ଭୃତ ଯାଆନ୍ତି ବିବିଧ ବିମାନ ଶୋଭିତ ॥

ସୁର ସୁନ୍ଦରୀ କରନ୍ତି ସ୍ତମ୍ଭରେ ଗାନ । ଶୁଣନ୍ତେ ଶ୍ରବଣେ ଭାବିଯାଏ ପ୍ରଜା ଧାନ ॥୨॥

ପରୁରନ୍ତେ ଶିବ ତହୁଁ ବୁଝାଇ କହୁଲେ । ପିତୃ ଯଜ୍ଞ ଶୁଣି କହୁ ହରଷ ହୋଇଲେ ॥

ସେବେ ମହେଶ୍ୱର ମୋତେ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତି । ଏହି ଛଲେ ଯାଇ କହୁ ଦିବସ ରହନ୍ତି ॥୩॥

ବ୍ରହ୍ମା ଦକ୍ଷକୁ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଯୋଗ୍ୟ ଦେଖି ଓ ବୁଝି ବିଗୁଣ ତାହାକୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ନାୟକ କରି ଦେଲେ ॥୩॥ ଦକ୍ଷ ଯେତେବେଳେ ଏତେ ବଡ଼ ଅଧିକାର ପାଇଲେ,

ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ମନରେ ଭାବ ଗର୍ବ ଆସିଗଲା । ଜଗତରେ ଏପରି କୌଣସି ଲୋକ ଜନ୍ମଲାଭ କରି ନାହିଁ, ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ପାଇ ଯାହାର ଗର୍ବ ଜାତ ହୋଇ ନାହିଁ ॥୪॥

ଦୋହା —ଦକ୍ଷ ସମସ୍ତ ପ୍ରଜାକୁ ତକାଇ ନେଲେ ଏବଂ ବଡ଼ ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯେଉଁ ଦେବତାମାନେ ଯଜ୍ଞରୁ ଭାଗ ପାଆନ୍ତି, ସେ ସମସ୍ତକୁ

ଦକ୍ଷ ଆଦର ସହଜ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ ॥୭॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ଦକ୍ଷଙ୍କ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇ କିନ୍ନର, ନାଗ, ସିଦ୍ଧ, ଗନ୍ଧର୍ବ ଓ ସମସ୍ତ ଦେବତା ସେମାନଙ୍କ ବନ୍ଧୁଗଣଙ୍କ

ସହଜ ଯଜ୍ଞରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଗଲେ । ବିଷ୍ଣୁ, ବ୍ରହ୍ମା ଓ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ସମସ୍ତ ଦେବତା ଆପଣା ଆପଣା ବିମାନ ସୁସଜ୍ଜିତ କରି ଚଳିଲେ ॥୧॥ ଅନେକ ପ୍ରକାର ସୁନ୍ଦର

ବିମାନ ଆକାଶରେ ଚଳି ଯାଉଥିବାର ସମ୍ଭା ଦେଖିଲେ । ସୁର-ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ସେ ସହସ୍ରେ ମଧୁର ଗାନ କରୁଥିଲେ । ସେ ଗାନ ଶୁଣି ପ୍ରଜଗଣଙ୍କ ଧ୍ୟାନ ସୁଦ୍ଧା ଭଗ୍ନ ହୋଇଯିବ ॥୨॥

ଏଥିର ରହସ୍ୟ ସମ୍ଭା ଶିବଙ୍କୁ ପରୁରନ୍ତେ, ଶିବ ସମସ୍ତ ବିଷୟ କହୁଲେ । ପିତାଙ୍କର ଯଜ୍ଞ ବିଷୟ ଶୁଣି ସମ୍ଭା ଟିକିଏ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ସେ ଭାବିଲେ “ଯଦି ମହାଦେବ ମୋତେ ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତେ, ତେବେ ଏହି ବାହାନାରେ କିଛି ଦିନ ବାପସରେ ଯାଇ ରହନ୍ତି ॥୩॥

ପତି ପରିତ୍ୟାଗ ହୃଦୟ ଦୁଃଖ ଶାସ୍ତ୍ର । କହଇ ନ ନିଜ ଅପରାଧ ବିରୁଦ୍ଧ ॥
ବୋଲୁ ସଖା ମନୋହର ବାମା । ଭୟ ସଙ୍କୋଚ ପ୍ରେମ ରସ ସାମା ॥୩॥
ପିତା ଭବନ ଉତ୍ତର ପରମ ଜ୍ୟୋ ପ୍ରଭୁ ଆୟୁଷ୍ଟ ହୋଇ ।

ତୌ ମେଁ ଜାଣି କୃପାୟତନ ସାବର ଦେଖନ ସୋଇ ॥୧॥

କହେହୁ ମାନ ମୋରେହୁଁ ମନ ଶୁଣୁ । ଯୁଦ୍ଧ ଅନୁଚିତ ନହିଁ ନେତ୍ରୁତ ପଠାଣୁ ॥
ଦଳ ସକଳ ନିଜ ସୁତା ବୋଲୁଛି । ହମରେ ବସୁରୁ ଭୁଞ୍ଜି ବିସରୁଛି ॥୧॥
ବୁଝୁସବୁ ହମ ସନ ଦୁଃଖ ମାନ । ତେହି ତେଁ ଅଜହୁଁ କରୁଛି ଅପମାନ ॥
ଜ୍ୟୋ ବିନୁ ବୋଲେଁ ଜାହୁଁ ଭବାମା । ରହଇ ନ ସୀତ ସନେହ ନ କାମ ॥୨॥
ଜଦପି ମିତ୍ର ପ୍ରଭୁ ପିତୁ ଗୁର ଗେହ । ଜାଇଅ ବିନୁ ବୋଲେହୁଁ ନ ସିଦ୍ଧେହ ॥
ତଦପି ବିରୋଧ ମାନ ଜହୁଁ କୋଇ । ତହାଁ ଗର୍ବ କଲାକୁ ନ ହୋଇ ॥୩॥

ପତି ତେଜନ୍ତେ ହୃଦୟେ ହୁଏ ଶାସ୍ତ୍ର । କହନ୍ତି ନାହିଁ ଅପଣା ଦୁଷଣ ବିରୁଦ୍ଧ ॥
ତଥାପି ଭାଷିଲେ ସଖା ବାଣୀ ସ୍ଥୁଲଜିତ । ଭୟ ଲକ୍ଷ୍ୟା ପ୍ରେମ ରସେ କରି ଅଭିଷିକ୍ତ ॥୪॥

ପିତୁ ଗୃହେ ହୁଏ ପରମ ଉତ୍ତର ପ୍ରଭୁ ଆଦେଶନ୍ତି ଯେବେ ।

ସାବରେ ତାହା ପୁଁ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ଯାଆନ୍ତି କୃପାକ୍ର ଜେବେ ॥୫॥

କହଇ ଭଲ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲ ମୋର ଚିତ୍ତ । ନିମନ୍ତଣ ଆସିନାହିଁ ଏହା ଅନୁଚିତ ॥
ଅନ୍ୟ ସବୁ ହୃଦିତାକୁ ଦକ୍ଷ ତକାଇଲେ । ମୋସଙ୍ଗେ ଶତ୍ରୁତା ହେବୁ ତୁମ୍ଭକୁ ଭୁଲିଲେ ॥୧॥
ବ୍ରାହ୍ମଣସବେ ମୋଠାରୁ ହୁଏ ମଣିଛନ୍ତି । ସେ କାରଣେ ଅପମାନ ଅକ୍ଷାପି କରନ୍ତି ॥
ଯେବେ ନିମନ୍ତଣ ବିନା ସଖା ରୁମ୍ଭେ ଯିବ । ଶୀଳ ବା ସ୍ବେହ ମର୍ଯ୍ୟାଦା କହୁ ନ ରହିବ ॥୨॥
ଯଦ୍ୟପି ଅନିମନ୍ତେ ଗୁରୁ ପ୍ରଭୁ ମିତ । ପିତୁ ଗୃହେ ନିଃସନ୍ତପ୍ତ ଯିବାର ଉଚିତ ॥
ତଥାପି ଯଦି କେ କାହିଁ ବିରୋଧ କରଇ । ସେ ସ୍ଥାନେ ଗଲେ କଲାଣ କେବେ ନହୁଅଇ ॥୩॥

ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପତିତ୍ୟାଗ ପରିତ୍ୟାଗ ହୋଇ ସବାରୁ ଗଣ୍ଡର ହୁଏ ଥିଲ । କିନ୍ତୁ
ନିଜ ଅପରାଧ କଥା ବିରୁଦ୍ଧ ସେ କହୁ କହୁ ନ ଥା'ନ୍ତି । ଶେଷରେ ସଖା ଭୟ, ସଙ୍କୋଚ ଓ
ପ୍ରେମରସରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମଧୁର ବାଣୀ କହଲେ- ॥୩॥ କହା- “ହେ ପ୍ରଭୁ । ମୋ ପିତୁ-ଗୃହରେ
ବଡ଼ ଉତ୍ତର ହେଉଅଛି । କୃପାସଦନ । ଆପଣଙ୍କର ଅନୁମତି ହେଲେ, ମୁଁ ଆଦର ସହୃଦିତାହା
ଦେଖିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ।” ॥୧॥ ତୌପାତ୍-ଶିବ କହଲେ, “ରୁମେ ତ ଭଲ କଥା କହଇ ।
ଏହା ମୋ ମନକୁ ପାରଲା କିନ୍ତୁ ସେ ନିମନ୍ତଣ ପଠାଇ ନାହାନ୍ତି । ଏହା ଘୋର ଅନୁଚିତ ।
ଦକ୍ଷ ତାଙ୍କ ସମସ୍ତ କନ୍ୟାକୁ ତକାଇଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆମ ସହୃଦିତା ଶତ୍ରୁତା ହେବୁ ସେ ରୁମ୍ଭକୁ
ମଧ୍ୟ ଭୁଲିଗଲେ ॥୧॥ ଏକଦା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସେ ମୋଠାରେ ଅସନ୍ନୁଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ ।
ସେହି ହେତୁ ସେ ଏବେ ସୁତା ମୋର ଅପମାନ କରୁଁ ଅଛନ୍ତି । ହେ ଭବାନୀ ! ବିନା
ଆମନ୍ତଣରେ ରୁମେ ଯଦି ସେଠାକୁ ଯିବ, ତେବେ ଶୀଳସ୍ବେହ ରହୁବ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ
ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା ବି ରହୁବ ନାହିଁ । ବିନା ନିମନ୍ତଣରେ ମିତ୍ର, ସ୍ବାମୀ, ପିତା ଓ ଗୁରୁଙ୍କ ଗୃହକୁ

ଭାବି ଅନେକ ସଂଭ୍ରମମୁଖୀ । ଭାଷା ବସ ନ ଜ୍ଞାନୁ ଭର ଆଡ଼ୁ ।
କହ ପ୍ରଭୁ ନାହୁଁ ଜୋ ବିନହିଁ ବୋଲୁ । ନହିଁ ଭଲ ବାତ ହମାରେ ଭାବି ॥୩॥
କହି ଦେଖା ହର ଜତନ ବହୁ ରହଇ ନ ଦକ୍ଷକୁମାର ।

କିଏ ମୁଖ୍ୟ ଗନ ସଂଗ ତବ ବିଦା ଗାନ୍ଧୁ ଯିପୁରୀ ॥୨୭॥

ପିତା ଭବନ ଜବ ଗଢ଼ି ଭବାନୀ । ଦକ୍ଷ ସାସ କାହୁଁ ନ ସନମାନ ॥
ସାବର ଭଲେହିଁ ମିଳୁ ଏକ ମାତା । ଭଗିନୀ ମିଳୁ ବହୁତ ମୁସୁକାତା ॥୧॥
ଦକ୍ଷ ନ କହୁ ପୁଣି କୁସଲତା । ସତ୍ତ୍ୱ ବିଲେକି ଜରେ ସବ ଗାତା ॥
ସଖା ଜାଇ ଦେଖେଇ ତବ ଜାଗା । କତହୁଁ ନ ଶାଖ ସଂଭ୍ର କର ଭାଗା ॥୨॥
ତବ ଚିତ ଚଢ଼େଇ ଜୋ ସଂକର କହେଇ । ପ୍ରଭୁ ଅପମାନୁ ସମୁଦ୍ଧି ଭର ଦହେଇ ॥
ପାଞ୍ଜିଲ ଦୁଖୁ ନ ହୁଏ ଅସ ବ୍ୟାପା । ଜସ ଯୁଦ୍ଧ ଭୟର ମହା ପରିତାପା ॥୩॥

ନାନାମତେ କହୁଲେହେଁ ବୁଝାଇ ମହେଶ । ଭାଷାବଶ ହୁଦେ ଜ୍ଞାନ ନ ହେଲ ପ୍ରବେଶ ॥
କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଅଳମହିତ ଯେବେ ଯିବ । ମୋ ମତରେ ପରଶାମ ଭଲ ନ ହୋଇବ ॥୪॥

ବହୁ ଯହୁ କର ଦେଖିଲେ ଶଙ୍କର ଦକ୍ଷସୁତା ନ ଗହନ୍ତି ।

ତହୁଁ ମୁଖ୍ୟଗଣ ସଙ୍ଗତେ ଦେଇଣ ବିଦା କଲେ ପଶୁପତି ॥୨୮॥

ସଖା ଯେତେବେଳେ ପିତାଭବନକୁ ଗଲେ । ଦକ୍ଷବାସେ କେନ୍ଦ୍ର ତାକୁ ସମ୍ମାନ ନ କଲେ ॥
ସାବରେ କେବଳ ମାତ୍ର ଜନମା ମିଳିଲେ । ମୁରୁଜ ହୁଏ ବହୁତ ଭଗିନୀ ଭେଟିଲେ ॥୧॥
ଦକ୍ଷ ପରୁରଲେ ଯହିଁ କୁଶଳାଦି ଲେଖ । ସଖାକି ଦେଖି ଶରୀର ଜଳିଲ ବିଶେଷ ॥
ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ସଖା ଯାଇ ଯଜ୍ଞ ବିଲେକିଲେ । କାହିଁ ମଧ୍ୟ ଶରୀରଙ୍କ ଭାବ ନ ଦେଖିଲେ ॥୨॥
ତହୁଁ ଶିବବାକ୍ୟ ଶିରେ ଚେତନା ହୋଇଲ । ସ୍ୱାମୀ ଅପମାନ ବୁଝି ହୁଏ କହନ୍ତି ॥
ପକ୍ଷ ହୁଏ ହୁଏ ବ୍ୟାପି ନ ଥିଲ ଏମନ୍ତେ । ଏହୁ ମହା ପରିତାପ ହୋଇଲ ଯେମନ୍ତେ ॥୩॥

ଯିବ । ଯେ ଅସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ, ଏଥିରେ ସମେତ ନାହିଁ । ତଥାପି ଯେଉଁଠାରେ କେନ୍ଦ୍ର କହି
ବିଶେଷ କରୁଥିବ, ତାହାର ଘରକୁ ଗଲେ ମଙ୍ଗଳ ହୁଏ ନାହିଁ ।” ॥୩॥ ଶବ ବହୁତ
ବୁଝାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟ ବଶ ତାହା ପରାଜିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ପୁଣି ଥରେ
ଶିବ କହିଲେ, “ବିନା ନିମନ୍ତରେ ରୂପେ ଯଦି ଯିବ, ତେବେ ମୋ ବିଶ୍ୱରରେ ଭଲ
କଥା ହେବ ନାହିଁ ।” ॥୪॥ ଦୋହା-ବହୁତ ଯହୁ କର ଶିବ କହୁ ଅଳ ଗଲେ । କିନ୍ତୁ ସଖା
ମାନିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଶିବ ତାଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ଗଣଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଦେଇ ସଖାକୁ ବିଦା
କରିଦେଲେ ॥୨୮॥ ଚୌପାଞ୍ଚ-ଭବାନୀ ଯେତେବେଳେ ପିତୃଭବନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ,
ଦକ୍ଷଙ୍କ ଭୟରେ କେନ୍ଦ୍ର ତାକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇଲେ ନାହିଁ । କେବଳ ଏକମାତ୍ର ମାତା ଆଦରରେ
ଆସି ତାଙ୍କସହ ସାକ୍ଷାତ କଲେ । ଭଗିନୀଗଣ ବହୁତ ହୁଏ ହୁଏ ଆସି ମିଳିଲେ ॥୧॥ ଦକ୍ଷ
କହୁ କୁଶଳ ସମାପ୍ତ ତ ପରୁରଲେ ନାହିଁ । ଓଲଟି ସଖାକୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ସାଗ ଦେହ
ରାଗରେ ଜଳିଗଲ । ତପ୍ତରେ ସଖା ଯାଇ ଯଜ୍ଞ ସ୍ଥଳର ସବୁଆଡ଼ ଦିଶାଣଣ କଲେ । ମାତ୍ର

ଜନ୍ମେ ଜଗ ଦାନ୍ତନ ଦୁଃଖ ନାନା । ସବ ଚେଁ କଠିନ ଜାତି ଅବମାନା ॥
ସମୁଦ୍ଧି ସୋ ସକଳ ଉପୁର ଅତି ଦୋଷା । ବହୁ ବଧୁ ଜନମ ଶାନ୍ତ ପ୍ରବୋଧା ॥୪॥

ସିବ ଅପମାନୁ ନ ଜାଇ ସବୁ ହୃଦୟୁ ନ ହୋଇ ପ୍ରବୋଧ ।

ସକଳ ସଭୁ ହଠି ହଟକି ତବ ବୋଲୁଁ ବଚନ ସନ୍ଦୋଧ ॥୫॥

ସୁନହୁ ସଭସବ ସକଳ ମୁନିନ୍ଦା । କହୁ ସୁମ ଜନ୍ମ ସଂକର ନିନ୍ଦା ॥
ସୋ ଫଳୁ ତୁରତ ଲହବ ସବ କାହୁଁ । ଭଲ ଶୁଣି ପଛତାବ ପିତାହୁଁ ॥୬॥
ସଂକ ସଂହୁ ଶ୍ରୀପତି ଅପବାଦା । ସୁନଅ ଜହୀ ତହିଁ ଅସି ମରଜାଦା ॥
କାଟିଅ ତାସୁ ଶାର ଜୋ ବସାଇ । ଶ୍ରବନ ମୁହ ନ ତ ଚଳିଅ ପରାଜା ॥୭॥
ଜଗତାତମା ମହେସୁ ପୁରାଣ । ଜଗତ ଜନକ ସବ କେ ହିତକାଣ୍ଡ ॥
ପିତା ମହମତି ନିଂଦତ ତେଣୁ । ଦଳ ସୁଦ ସଂଭବ ଯୁଦ ଦେଣୁ ॥୮॥

ସବଂ ଜଗତେ ଘୋର ହୁଏ ବ୍ୟାମାନ । ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣି ଜାତି ଅପମାନ ॥

ଭବଣ ଏହା ସମସ୍ତ ହେଲେ ଦୋଷ ଅତି । ବହୁ ପ୍ରକାରେ ଜନମ ପ୍ରବୋଧ କରନ୍ତି ॥୯॥

ଶିବ ଅପମାନ ନ ହୁଏ ସହନ ହୁଏ ନ ଲଜେ ପ୍ରବୋଧ ।

ସମସ୍ତ ସଭୁ ତବଜି ବଚନ ବୋଲିଲେ ଅତି ସନ୍ଦୋଧ ॥୧୦॥

ଶୁଣ ସବେ ସଭସବ ମୁନନ୍ଦୁ ନିକର । ଯେ କହୁ ଶୁଣି ଅଛନ୍ତି ନିନ୍ଦା ଶମ୍ଭୁଙ୍କର ॥
ତାହାର ବଳ ଏଣିକି ସମସ୍ତେ ଲଭିବେ । ଭଲରୂପେ ପଶ୍ଚାତ୍ତପ ପିତା ବି କରବେ ॥୧॥
ସହ ଶମ୍ଭୁ ଶ୍ରୀପତି ଅପବାଦ ଯହିଁ । ଶୁଣାଯାଏ ସେ ସ୍ଥାନର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଏହାହିଁ ॥
କାଟିଅବ ନିନ୍ଦା ତାର ଆଏ ଯଦି ବଳ । ଅନ୍ୟଥା ଶ୍ରବଣ ମୁହ ପଳାଅ ଚଷମ ॥୨॥
ଜଗତଆତ୍ମା ଭୁବନେଶ୍ୱର ହ ପୁରାଣ । ଜଗତ ଜନକ ସବଜାବ-ହିତକାଣ୍ଡ ॥
ତାହାକୁ ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି ପିତା ମହମତି । ଦକ୍ଷ ଶୁଣିବେ ଏ ମୋର ଶରଣ ଉପୁଛି ॥୩॥

କେଉଁଠି ହେଲେ, ଶଙ୍କରଙ୍କ ଶରଣ ଡାକିବ ଦୁଷ୍ଟ ଗୋଚର ହେଲେ ନାହିଁ ॥୪॥ ସେହିକେବେଲେ
ଶିବଙ୍କ କଥା ତାଙ୍କ ଚେତାରେ ପଶିଲେ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଅପମାନ କାଣି ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟ ଜଳିଉଠିଲେ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ପତି-ଅପମାନ ହେବୁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଘୋର ହୁଏ ଜାତି ହେଲେ, ପବର
ପତି-ପଶ୍ୟାନ୍ତନିକ ହୁଏ ସେତେ ପଶ୍ୟାନ୍ତରେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଘୋଟି ନଥିଲେ ॥୫॥
ଜଗତରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର କାରୁଣ୍ୟ ହୁଏ ସବେ ହେଁ ଜାତି-ଅପମାନ ସବୁଠାରୁ ବଳି
କଠିନ । ଏହା ବିରୁଦ୍ଧ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଦୋଷ ହେଲେ । ମାତା ତାହାକୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ
ବୁଝାଇଲେ ॥୬॥ ଦୋଷା-କନ୍ତ ଶିବଙ୍କର ଅପମାନ ସେ ସହସାରିଲେ ନାହିଁ । ସେହି କାରଣରୁ
ତାଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ସାନ୍ତ ନା ବି ମିଳିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ସମସ୍ତ ସଭୁକୁ
ଦୂରଭାବରେ ଧୂଳିକାର କରି ଦୋଷପଣ ବଚନ କହଲେ- ॥୭॥ ତୌପାର-“ହେ ସଭୁ-
ସବବର୍ଗ ! ହେ ମୁଖରଗଣ ! ସମସ୍ତେ ଶୁଣ । ସେହି ଲୋକମାନେ ଏଠାରେ ଶିବଙ୍କର ନିନ୍ଦା
କଲେ ବା ଶୁଣିଲେ, ସେ ସମସ୍ତେ ତାହାର ପ୍ରତିକଳ ହୁଏନ୍ତୁ ପାଇଯିବେ ଏବଂ ମୋ ପିତା ଦକ୍ଷ

ଚକ୍ରହର୍ଷ ତୁରତ ଦେହ ତେହି ହେବୁ । ଭର ଧରି ଚନ୍ଦ୍ରମୌଳି ବୃଷକେବୁ ॥
ଅସ କହି ଜୋଗ ଅଗିନି ଚନ୍ଦ୍ର ଜାବ । ଭୟଭୟ ସକଳ ମଣ ହାହାକାର ॥୩॥
ସଖା ମରନ୍ତୁ ସୁନି ସମୁଁ ଗନ ଲଗେ କରନ ମଣ ଖୀସ ।

ଜଞ୍ଜ ବିଧଂସ ବିଲେକି ଭୁବୁ ରଜ୍ଜା ଖଣ୍ଡି ମୁମାସ ॥୩୩॥

ସମାଗୁର ସବ ସଂକର ପାଏ । ସାରଭଦ୍ର କର କୋପ ପଠାଏ ॥
ଜଞ୍ଜ ବିଧଂସ ଜାଇ ଭିନ୍ନ ଖାନ୍ନା । ସକଳ ସୁରଭି ବିଧିବଦ ପଢ଼ି ଖାନ୍ନା ॥୩୩॥
ଭୈ ଜଗବିଦିତ ଦକ୍ଷ ଗତି ସୋଜି । ଜୟି କହୁ ସଂଭୁ ବିମୁଖ କୈ ହୋଜି ॥
ସୁଦ୍ଧ ଇତିହାସ ସକଳ ଜଗ ଜାୟ । ତାତେ ମୈ ସଂଜ୍ଞେଷ ବଖାୟ ॥୩୩॥

ଭାଗ କରବି ସହୁର ଦେହ ସେହୁ ହେବୁ । ହୃଦୟେ ସୁଖଣ ଚନ୍ଦ୍ରମୌଳି ବୃଷକେବୁ ॥
ଏହା କହୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଦମ୍ଭ କଲେ ଯୋଗାନଳେ । ହାହାକାର ଶବ ହେଲ ସାର ଯଜ୍ଞସ୍ଥଳେ ॥୩॥

ସଂଜ୍ଞ ମରଣ ଶୁଣି ଶ୍ୟାମଣ ଯଜ୍ଞଧଂସ ଆରମ୍ଭିଲେ ।

ଦେଖି ହୋମ ନଷ୍ଟ ଭ୍ରଷ୍ଟମନିଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ବବଳେ ରକ୍ଷା କରିଲେ ॥୩୩॥

ସମାଗୁର ଯେତେବେଳେ ଶଙ୍କର ପାଇଲେ । ଅତି କୋପ କରି ସାରଭଦ୍ର ପଠାଇଲେ ॥
ସେମାନେ ଯାଇ ବିଧଂସ କଲେ ଯଜ୍ଞସ୍ଥଳ । ସମସ୍ତ ସ୍ବରକ୍ତୁ ଦେଲେ ବିଧିମତେ ଫଳ ॥୩॥
ହୋଇଲ ବିଶ୍ବବିଦିତ ଦକ୍ଷଙ୍କ ସେ ଦଶା । ଶନ୍ତ-ବିରୋଧୀର ହୁଏ ସେମନ୍ତ ବୁଦ୍ଧିଶା ॥
ସାର ସଂସାର ଜାଣଇ ଏହୁ ଇତିହାସ । ସେ ହେବୁ ସଂକ୍ଷେପେ ତାହା କହି ମୁଁ ପ୍ରକାଶ ॥୩॥

ମଧ୍ୟ ଭଲଭାବରେ ଅନୁତାପ କରିବେ ॥୩॥ ସେଉଁଠାରେ ସହ, ଶିବ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି ବିଷ୍ଣୁ
ଭଗବାନଙ୍କ ନିନ୍ଦା ଶୁଣାଯାଏ, ସେଠାରେ ଏପରି ମର୍ଯ୍ୟାଦା-ବିଧାନ ଅଛି ଯେ ଯଦି
ଶ୍ରୋତାର ବଣ ଚଳେ, ସେ ଉକ୍ତ ନିନ୍ଦାକର ଜିଭ କାଟି ଦେଇପାରେ; ନାହିଁ ତ କାନ
ବୁଜି ସେଠାରୁ ପଳାଇଯିବା ତା'ପକ୍ଷେ ଶ୍ରେୟସ୍କର ॥୩॥ ହିନ୍ଦୁର ଭଗବାନ ମହେଶ୍ବର
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତର ଆତ୍ମା । ସେ ଜଗତ ପିତା ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କର ହୃଦକାୟ । ମୋର ମନ-
ବୁଦ୍ଧି ପିତା ତାଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ମୋର ଏହି ଶରୀର ଦକ୍ଷଙ୍କର ବର୍ଦ୍ଧରୁ
ଉତ୍ପନ୍ନ ॥୩॥ ଏଣୁ ଚନ୍ଦ୍ରମୌଳି ବୃଷକେବୁ ଶିବଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରି ମୁଁ ମୋର
ଏହି ଶରୀର ଶାନ୍ତ ଭାଗ କରିଦେବି । ଏହା କହି ସଖା ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ରରେ ଆପଣା ଶରୀର
ଭସ୍ତ୍ର କରିଦେଲେ । ସମସ୍ତ ଯଜ୍ଞଶାଳାରେ ହାହାକାର ବ୍ୟାପିଗଲା ॥୩॥ କୋହା—ପ୍ରଜ୍ଞ
ମୁଖ ବିଷୟ ଶୁଣି ଶିବଙ୍କର ଗଣମାନେ ଯଜ୍ଞ ଧଂସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯଜ୍ଞ ବିଧି
ହେବାର ଦେଖି ମୁଖର ଭ୍ରଷ୍ଟ ତାହା ରକ୍ଷା କଲେ ॥୩୩॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ଏସବୁ
ସମାଗୁର ଶିବ ପାଇଲେ ଏବଂ ସେ ଅତିଶୟ କୋପ କରି ସାରଭଦ୍ରଙ୍କୁ ସେଠାକୁ
ପଠାଇଲେ । ସାରଭଦ୍ର ସେଠାକୁ ଯାଇ ଯଜ୍ଞ ବିଧଂସ କରି ପକାଇଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ
ଦେବତାଙ୍କୁ ଯଥୋଚିତ ଫଳ (ଦଣ୍ଡ) ଦେଲେ ॥୩॥ ଶିବଦୋହଙ୍କର ଯେଉଁ ଗତି (ଦଶା)
ହୋଇଥାଏ, ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତିଙ୍କର ସେହୁ ଗତି ହେଲା । ତାହା ଜଗତବିଦିତ । ଏହି

ସଖାଁ ମରତ ହରି ସନ ବନ୍ଧୁ ମାଗା । ଜନମ ଜନମ ସିବ ପଦ ଅନୁରାଗା ॥
 ତେହାଁକାରନ ହିମଗିରି ଗୁହ ଜାଣି । ଜନମୀଂ ପାରବତୀ ତନୁ ପାଞ୍ଚ ॥୩॥
 ଜବ ତେଁ ଭମା ସେଲଗୁହ ଜାଣି । ସକଳ ସିଦ୍ଧି ସମ୍ପତି ତହୁଁ ଗୁଣି ॥
 ଜହଁ ତହୁଁ ମୁନିହୁଁ ସୁଆଶ୍ରମ ଖାନ୍ଦେ । ଉଚିତ ବାସ ହିମ ଭୂଧର ଘାନ୍ଦେ ॥୪॥
 ସଦା ସୁମନ ପଲ ସହଚ ସବ ଦୁମ ନବ ନାନା ଜାତି ।

ପ୍ରଗଟୀ ସୁଂଦର ସେଲ ପର ମନି ଆକର ବହୁ ଶ୍ରୀତି ॥୫॥
 ସରିତା ସବ ପୁମାତ ଜନ୍ମ ବହୁଣୀ । ଖଗ ମୁଗ ମଧୁପ ସୁଖୀ ସବ ରହଣୀ ॥
 ସହଜ ବସୁନ୍ଧୁ ସବ ଶାବନ୍ଧୁ ତ୍ୟାଗା । ଗିରି ପର ସକଳ କରଣ୍ଡ ଅନୁରାଗା ॥୧॥
 ସୋହ ସେଲ ଗିରିଜା ଗୁହ ଆସ । ଜମି ଜନ ରାମଭଗତ କେ ପାଏ ॥
 ନିତ ନୁତନ ମଂଗଲ ଗୁହ ତାସୁ । ବୁଢ଼ାଦିକ ଗାଡ଼ୁଣ୍ଡି ଜୟ ଜାୟୁ ॥୨॥

ସଖାହରିଙ୍କ ମାଗିଲେ ମୁଖ୍ୟକାଳେ ବର । ଶିବ ପଦେ ପ୍ରୀତି ହେଉ ଜନ୍ମଜନ୍ମାନ୍ତର ॥
 ସେହୁ କାରଣରୁ ହିମଗିରି ଗୁହେ ଯାଇ । ପ୍ରସନ୍ନ ଲଭିଲେ ପାରବତୀ ତନୁ ପାଇ ॥୩॥
 ଯେଉଁକିନ୍ତୁ ଭମା ଶୈଳଗୁହେ ଜନ୍ମନେଲେ । ସମସ୍ତ ସିଦ୍ଧି ସମ୍ପତ୍ତି ତହିଁ ସୁସ୍ଥି ହେଲେ ॥
 ଇତିତ୍ରତଃ ସୁଆଶ୍ରମ କଲେ ମୁନିବର । ଉଚିତ ନିବାସ ଦେଲେ ହିମ ମସାଧର ॥୪॥
 ପୁଷ୍ପଫଳେ ନିତ ହୋଇଲେ ସତତ ନବଦୁମ ନାନାବିଧ ।

ପ୍ରକଟିଲେ ଶୈଳ ଉପରେ ସ୍ଵରମ୍ୟ ମଣି ଆକର ବିବିଧ ॥୫॥
 ପବିତ୍ର ଜଳ ସକଳ ସରିତା ବହନ୍ତି । ଖଗ ମୁଗ ଅଳି ସୁଖୀ ସମସ୍ତେ ରହନ୍ତି ॥
 ଶାବ ସମୁଦ୍ର ସହଜ ବେର କରି ତ୍ୟାଗ । ଶିଳା ଉପରେ କଲେ ସବେ ଅନୁରାଗ ॥୧॥
 ଶୋଭିଲ ଗିରି ଗିରିଜା ଗୁହକୁ ଆସନ୍ତେ । ରଘୁପତି-ଭକ୍ତ ନର ଲଭିଣ ସେମନ୍ତେ ॥
 ନିତ୍ୟ ନୁତନ ମଙ୍ଗଳ ଉଦନ ତାହାର । ବୁଢ଼ାଦି ଯିବଣେ ଯଶ ଗାଆନ୍ତି ଯାହାର ॥୨॥

ରାଜହାସ ସମସ୍ତ ସଂସାର ଜାଣେ । ଏଣୁ ସକ୍ଷେପରେ ପୁଁ ଏହା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲି ॥୩॥ ମରବା
 ସମୟରେ ସଖା ଭଗବାନ୍ ହରିଙ୍କୁ ଏହୁ ବର ମାଗିଲେ ଯେ, ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ଶିବଙ୍କ
 ଚରଣରେ ତାଙ୍କର ଅନୁରାଗ ରହୁ । ଏହୁ କାରଣରୁ ହିମାଚଳଙ୍କ ଗୁହକୁ ଯାଇ ସେ
 ପାରବତୀ ରୂପରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ ॥୩॥ ଯେଉଁକିନ୍ତୁ ଭମା ହିମାଚଳଙ୍କ ଗୁହରେ
 ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ, ସେହୁକିନ୍ତୁ ଭମା ସେଠାରେ ମସ୍ତ ସିଦ୍ଧି ଓ ସମ୍ପତ୍ତି ଠୁଳ
 ହୋଇଗଲା । ମୁନିମାନେ ସେଠାରେ ଏଣେତେଣେ ଉଦ୍ୟମ ଆଶ୍ରମ ଛାଆରି କରି ପକାଇଲେ
 ଏବଂ ହିମ ପବତ ସେମାନେ ଉପସ୍ଥଳ ବାସ କେଲେ ॥୪॥ କୋହା-ସେହୁ ସ୍ଵରର ପବତ
 ଉପରେ ବହୁତପ୍ରକାର ନୂଆ ନୂଆ ବୃକ୍ଷ ଜନ୍ମି ସଦା ପୁଷ୍ପଫଳପୁକ୍ତ ହୋଇଉଠିଲେ
 ଏବଂ ନାନାଜାତି ମଣିର ଖଣି ଉଦ୍ଭବିତ ହେଲେ ॥୫॥ ଚୌପାଞ୍ଚ-ସମସ୍ତ ନଦୀରେ ପବିତ୍ର
 ଜଳ ବହୁବାହୁ ଲାଗିଲା । ପକ୍ଷୀ, ପଶୁ, ଭୃମ୍ଭର ଆଦି ସମସ୍ତେ ସ୍ଥାନରେ ରହୁବାକୁ
 ଲାଗିଲେ । ସକଳ ଶାବ ପରସ୍ପରର ସ୍ଵଭାବିକ ଶତ୍ରୁତା ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଏବଂ ପବତ ଉପରେ

ନାରଦ ସମାଗୁର ସବ ପାଏ । କୌତୁକହୀଁ ଗିରି ଗେହ ସିଧାଏ ॥
 ସୈଲଗୁଜ ବଡ଼ ଆଦର ଖାନ୍ତି । ପଦ ପଖାରି ବର ଆସନ୍ ଖାନ୍ତି ॥୩॥
 ନାରି ସହିତ ମୁନିପଦ ସିନ୍ଧୁ ନାଶୁ । ଚରନ ସଲଲ ସବୁ ଭବନ ସିଂଗୁଡ଼ୁ ॥
 ନିଜ ସୌଭାଗ୍ୟ ବହୁତ ଗିରି ବରନା । ସୁତା ବୋଲି ମେଲୁ ମୁନି ଚରନା ॥୪॥

ହିକାଲଜ୍ଞ ସବଞ୍ଜ ଭୁଞ୍ଜ ଗତି ସବଞ୍ଜ ଭୁଞ୍ଜାରି ।

କହନ୍ତୁ ସୁତା କେ ଦୋଷ ଗୁନ ମୁନିବର ହୃଦୟଁ ବିରୁରି ॥୬୬॥

କହ ମୁନି ବିହସି ଗୁଡ଼ ମୁଦୁ ବାମା । ସୁତା ଭୁଞ୍ଜାରି ସକଲ ଗୁନ ଖାମା ॥
 ସୁଂଦର ସହଜ ସୁସୀଲ ସୟାମା । ନାମ ଭମା ଅମ୍ବିକା ଭବାମା ॥୭॥

ନାରଦ ଯେବେ ଏସବୁ ସନ୍ଦେଶ ପାଇଲେ । କହନ୍ତୁକେ ହୁମଗଣ ଗୁହୁକ ଆସିଲେ ॥
 ପବତଗୁଜ ଅସୁବ କରଣ ଆଦର । ଚରଣ ପଖାଲି ଦେଲେ ଆସନ ସୁନ୍ଦର ॥୩॥
 ନାଶ ସହ ମୁନିପଦେ ପ୍ରଣାମ କରିଲେ । ଚରଣୋଦକ ସମସ୍ତ ଗୁହେ ସିଞ୍ଚାଇଲେ ॥
 ନିଜ ସୌଭାଗ୍ୟ ବହୁତ ଶଲଲ ବଖାଣି । ମୁନିପଦେ ମିଳାଇଲେ ହୃଦିତାକୁ ଆଣି ॥୪॥

ଭୁମେ ହିକାଲଜ୍ଞ ଆବର ସବଞ୍ଜ ଗତି ସବଞ୍ଜ ଭୁମର ।

ସୁତା ଦୋଷଗୁଣ ହୃଦେ ଚିରୁରଣ କହ ଆହେ ମୁନିବର ॥୬୬॥

ହୁଅ ମୁନି ମୁଦୁ ଗୁଡ଼ ଗୁଣିଲେ ବଚନ । ସୁତା ଭୁମର ସକଲ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ସଦନ ॥
 ସହଜେ ସୁନ୍ଦର ପୁଣି ପୁଣି ଗୁଣା ଚରଣ । ନାମ ଏହାର ଭବାମା ଅମ୍ବିକା ଗଭୀର ॥୫॥

ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପର ପ୍ରେମ-ପାଶରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୧॥ ରାମଭକ୍ତି
 ପାଇ ଭକ୍ତ ଯେପରି ଶୋଭାସୁମାନ ହୁଏ, ପାଦପଦ୍ମ ଜନ୍ମ ପରେ ହୁମାଚଳ ସେହିପରି
 ଶୋଭିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେହି ପବତଗୁଜଙ୍କ ଗୁହରେ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ନୂତନ
 ମଙ୍ଗଲୋତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବଗଣ ଯାହାଙ୍କର ଯଶ ଚାନ
 କରନ୍ତି, ତାହାଙ୍କର ଆବର୍ତ୍ତାବରେ ପୁରୀ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ଶୋଭା ଧାରଣ କଲ ॥୨॥
 ଯେତେବେଳେ ନାରଦ ସବୁ ସମାଗୁର ଶୁଣିଲେ, ସେ କୌତୁକରେ ହୁମାଚଳଙ୍କ
 ଗୁହରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ପବତଗୁଜ ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ ଆଦର କଲେ ଏବଂ ପାଦ ଧୋଇ ତାଙ୍କୁ
 ଭକ୍ଷ୍ୟ ଆସନ ଦେଲେ ॥୩॥ ପୁଣି ସମ୍ଭାଷିତ ମୁନିଙ୍କ ପାଦରେ ପୁଣି ଗୁଆଁଲେ ଏବଂ
 ତାଙ୍କ ପାଦୋଦକକୁ ଘରର ସବୁଆଡ଼େ ସିଞ୍ଚିଲେ । ହୁମାଚଳ ଆପଣାର ସୌଭାଗ୍ୟର
 ବିଶେଷ ଭାବରେ ବତାଇ କଲେ ଏବଂ କନ୍ୟାକୁ ତାଙ୍କ ମୁନିଙ୍କ ଚରଣତଳେ ତାଙ୍କୁ
 ଶ୍ରେଷ୍ଠିତ କରାଇଲେ ॥୪॥ ଦୋହା-(ଏବଂ କହଲେ,) “ହେ ମୁନିବର । ଆପଣ ହିକାଲଜ୍ଞ
 ଓ ସବଞ୍ଜ । ଆପଣଙ୍କ ଗତି ସବଞ୍ଜ । ଅତଏବ ହୃଦୟରେ ବିରୁରି କଣ ଆପଣ କନ୍ୟାର
 ଦୋଷ-ଗୁଣ କହନ୍ତୁ ॥୬୬॥ ଚୌପାଞ୍ଚ-ନାରଦ ମୁନି ହିଁ ରହସ୍ୟମୟୀ କୋମଳବାଣୀରେ
 କହଲେ, “ଭୁମ କନ୍ୟା ସକଲ ଗୁଣର ଖଣି । ଏ ସ୍ତବ୍ଧବତୀ ସୁନ୍ଦର, ପୁଣି ଶାନ୍ତି ଓ

ସବ ଲଜ୍ଜନ ସଂପନ୍ନ କୁମାରୀ ହୋଇଛି ସଂଚିତ ପିଅକୁ ପିଆସ ।
 ସଦା ଅଚଳ ଏହି କର ଅହିବାତା । ଏହି ଚେଁ ଜୟ ପ୍ରେତହିଁ ପିତୃ ମାତା ॥୨॥
 ହୋଇଛି ପୁଣ୍ୟ ସକଳ ଜଗ ମାୟା । ଏହି ସେଠୁ ଚ କହୁ ଦୁର୍ଲଭ ନାୟା ॥
 ଏହି କର ନାମୁ ସୁମିର ସଂସାର । ଯିଯୁ ଚଢ଼ି ହୁଁ ପତିବ୍ରତ ଅସିଧାର ॥୩॥
 ସେଲ ସୁଲଜ୍ଜନ ସୁତା ଚୁହାଣ । ସୁନହୁ ଜେ ଅବ ଅବଗୁନ ଦୁଇଗୁଣ ॥
 ଅଗୁନ ଅମାନ ମାତୃ ପିତୃ ଘନା । ଉଦାସୀନ ସବ ସଂସୟ ଛାନା ॥୪॥

ଜୋଗୀ ଜଟିଳ ଅକାମ ମନ ନଗନ ଅମଙ୍ଗଲ ବେଶ ।

ଅସ ସ୍ୱାମୀ ଏହି କହୁ ମିଳିଛି ପଣ ହସ୍ତ ଅସି ରେଖ ॥୨୭॥

ସୁନ ମୁନିଗିର ସତ୍ୟ ଜୟ ଜାମ । ଦୁଖ ବଂସଜହିଁ ଉମା ହରଷାମ ॥
 ନାରଦହୁଁ ଯୁଦ୍ଧ ଭେଦୁ ନ ଜାନା । ଦସା ଏକ ସମୁଦ୍ଧବ ବିଲଗନା ॥୧॥

ସର୍ବଲକ୍ଷଣ-ସମ୍ପନ୍ନା କୁମାରୀ ରୁନୁର । ପତି ପ୍ରିୟତମା ଏହୁ ହେବ ନରନ୍ତର ॥
 ଅଚଳ ଅଟେ ଏହାର ଅହୁ ସୁଲକ୍ଷଣ । ଏହାଦ୍ୱାରା ପିତାମାତା ସୁଯଶ ଶୁକନ ॥୨॥
 ସମସ୍ତ ଜଗତ ମଧ୍ୟେ ସୁଲଜ୍ଜା ହୋଇବ । ଏହାକୁ ସେବନ୍ତେ କହୁ ଦୁର୍ଲଭ ନୋହୁବ ॥
 ଏହାର ନାମ ସୁରଣ କଣ୍ଠ ସଂସାରେ । ଚଢ଼ିବେ ପ୍ରବଳ ପତିବ୍ରତ-ଶତ ଗ୍ୟାରେ ॥୩॥
 ଶୈଳ ସୁଲକ୍ଷଣୀ ଅଟେ ରୁନୁର କୁମାରୀ । ଶୁଣ ଏବେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା ହୁଇ ଗୁଣ ॥
 ଅଗୁଣ ଅମାନ ପୁଣି ମାତା ପିତାଘନ । ପର୍ବ ସଖସ୍-ରକ୍ତ ସଦା ଉଦାସୀନ ॥୪॥
 ଯୋଗୀ ଯେ ଜଟିଳ ବେଶ ଅମଙ୍ଗଲ ଭଲଗୁ ନିଷାମ ମନ ।

ମିଳିବ ଏମନ୍ତ ପତି ସ୍ୱାକୁ ହସ୍ତ-ରେଖା କହଇ ଏସନ ॥୨୭॥

ଶୁଣି ପ୍ରଜ୍ଞ ବଚନ ସୁଖ ମନେ ଜଣି । ହୃଦୟରେ ଦମ୍ଭିତ ହୁଇ ଶର୍ବାଣୀ ॥
 ନାରଦ ତ ନ ଜାଣିଲେ ମରମ ଏହାର । ଦଶା ଏକ ରୁଦ୍ଧିବାକୁ ବଢ଼ନ୍ତି ପ୍ରକାର ॥୧॥

ରୁଦ୍ଧିମତ୍ତା । ଉମା, ଅର୍ଜୁନା ଓ ଉଦାମା ଏହାର ନାମ ॥୧॥ ଏହି ଜନ୍ମା ସକଳ
 ସୁଲକ୍ଷଣ-ସମ୍ପନ୍ନା ଏବଂ ଆପଣା ପତିଙ୍କର ସବଦା ପ୍ରିୟ ହେବ । ଏହାର ହାତକାତ
 ସବଦା ବଳୁ ହୋଇ ରକ୍ତବ । ଏ ସବୁ ଯୋଗେ ଏହାର ମାତାପିତା ଯଶ ଓ ଗୌରବ
 ଲଭ କରବେ ॥୨॥ ସମସ୍ତ ଜଗତରେ ଏ ଜନ୍ମା ସୁଲକ୍ଷଣା ହେବ ଏବଂ ଏହାର
 ସେବା କଲେ କହୁ ଦୁର୍ଲଭ ହେବନାହିଁ । ସଂସାରରେ ସ୍ୱାମୀନେ ଏହାର ନାମ ସୁରଣ
 କରି ପାତ୍ରବ୍ରତାର୍ପଣ ଅସିଧାର ଉପରେ ଅନାୟାସରେ ଚଢ଼ିଯାଇ ପାରିବେ ॥୩॥ ହେ
 ପବନରାଜ ! ରୁମକ ' । ସୁଲକ୍ଷଣୀ । ଏହାଠାରେ ଯେଉଁ ହୁଇ-ଗୁଣ ଅବସ୍ଥା ଅଛି,
 ଏବେ ସେ ସବୁ ମଧ୍ୟ ଶୁଣ । ପୁଣ୍ୟାନ, ସମ୍ମାନସ୍ଥାନ, ମାତାପିତାଘନ, ଉଦାସୀନ,
 ସଖସ୍-ରକ୍ତ (ବେପରୁଆ), ॥୩॥ ଦୋହା - ଯୋଗୀ, ଜଟାଧାର, ନିଷାମ ହୃଦୟ, ଭଲଗୁ ଓ
 ଅମଙ୍ଗଲ ବେଶଧାରୀ - ଏପରି ପତି ଏହାକୁ ମିଳିବ ଏହାର ହାତରେ ଏହିପରି ରେଖା
 ପଡ଼ିବ ।" ॥୨୭॥ ଚୌପାଞ୍ଚ - ନା କ ପ୍ରଜ୍ଞ ବାଣୀ ଶି ଏବଂ ହୃଦୟରେ ତାହାକୁ ସିଦ୍ଧ୍ୟ

ସକଳ ସଖୀ ଗିରିଜା ଗିରି ମୈନା । ପୁଲକ ସଖର ଭରେ ଜଳ ନୈନା ॥
 ହୋଇ ନ ମୃଷା ଦେବରସି ଶ୍ରୀମା । ଉମା ସୋ ବଚନୁ ହୃଦୟ ଧରି ରାଗା ॥୨॥
 ଉପଜେଉ ସିବପଦ କମଳ ସନେହୁ । ମିଳନ କଠିନ ମନ ଶ୍ରୀ ସଂଦେହୁ ॥
 ଜାନି କୁଅବସରୁ ପ୍ରୀତି ଦୁରୁଣ । ସଖି ଉଚ୍ଛ୍ୱସ ବୈଠି ପୁନି ଜାଣି ॥୩॥
 ଝୁଠି ନ ହୋଇ ଦେବରସି ବାମା । ସୋଚହିଁ ଦଂପତି ସୁଖୀ ସୟାମା ॥
 ଉର ଧରି ଧୀର କହଇ ଗିରିରାଜ । କହନ୍ତୁ ନାଥ କା କରଥ ଉପାଉ ॥୪॥
 କହ ମୁମାସ ହିମବନ୍ତ ସୁନୁ ଜୋ ବିଧି ଲିଖା ଲଲର ।
 ଦେବ ଦନ୍ତୁଜ ନରନାଗ ମୁନି କୋଉ ନ ମେଟନିହାର ॥୫॥

ସମସ୍ତ ସଖୀ ଗିରିଜା ମଇନା ଶରଳ । ପୁଲକ ତନୁ ପୁରୁଷ ନୟନେ ସରଳ ॥
 ମିଥ୍ୟା ନ ହୋଇବ ଦେବ ରଖିଙ୍କ ଶରଣ । ସେ ବଚନ ଗଣିବାନ୍ତି ରଖିଲେ ପାର୍ବତୀ ॥୧॥
 ଉପୁଜିଲ ଶିବ ପଦ-ସରସିଜେ ସ୍ନେହ । ମିଳନ କଠିନ ମନେ ହୁଏ ଏ ସନ୍ଦେହ ॥
 କୁସମୟ ଅବଲୋକି ପ୍ରୀତି ଲୁଗୁଲଣ । ସଖୀ ଉତ୍ସାହରେ ପୁଣି ବସିଲେ ଯାଇଣ ॥୨॥
 ଅସତ୍ୟ ନୋହୁବ ବାଣୀ ଦେବ ରଖିଙ୍କର । ଚନ୍ଦ୍ରନ୍ତ ଦମ୍ପତି ସଖୀ ଚରୁଣ ନିକର ॥
 ଶ୍ରବଣେ ହୃଦୟେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଗିରିରାୟ । କରବି ମୁଁ ମୁନିନାଥ କହ କି ଉପାୟ ॥୩॥
 ବୋଲନ୍ତି ମୁମାସ ଶୁଣ ଶରଳେଶ ଲଲଟେ ବିଧି ଲେଖନ ।
 ଦେବତା ଦାନବ ନର ମୁନି ନାଗ କେକରିପାରେ ଶଶ୍ୱନ ॥୪॥

ଜାଣି ପତି-ପତ୍ନୀ (ହିମବାନ୍ ଓ ମେନା) ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଉମା ଆନନ୍ଦିତ
 ହେଲେ । ନାରଦ ମଧ୍ୟ ଏହି ରହସ୍ୟକୁ ଜାଣିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ବାହାର ଅବସ୍ଥା
 ଏକପ୍ରକାର ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭିତର ବିଚାର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଥିଲା ॥୧॥ ସଖୀସମାଜ, ପାର୍ବତୀ,
 ପଦ୍ମାବତୀ ହିମବାନ୍ ଓ ମେନା ଆଦି ସମସ୍ତଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହେଉଥାଏ ।
 ସମସ୍ତଙ୍କ ନୟନରେ ଜଳ ଭରି ରହିଥିଲା । ଦେବଶିଳ୍ପୀ ବଚନ ଅସତ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାରେ ।
 ଏହା ବିଚାର କରି ପାର୍ବତୀ ତାଙ୍କ ବଚନକୁ ମନ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ମରଣ କରି ରଖିଲେ ॥୨॥
 ତାଙ୍କ ମନରେ ଶିବଙ୍କ ପାଦ-ପଦ୍ମ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଜାତ ହୋଇ ଆସିଲା । କିନ୍ତୁ ତାହା
 ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ବି ଉପୁଜିଲା ଯେ, ତାଙ୍କ ସହିତ ମିଳନ ବଡ଼ କଠିନ
 ବ୍ୟାପାର । ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ନୁହେଁ, ଏହା ଜାଣି ଉମା ଆପଣାର ପ୍ରେମ ଗୁପ୍ତ ରଖିଲେ ।
 ତତ୍ପରେ ସେ ସଖୀଙ୍କ କୋଳରେ ଯାଇ ବସିଗଲେ ॥୩॥ ଦେବଶିଳ୍ପୀ ବାଣୀ ମିଥ୍ୟା
 ହେବନାହିଁ—ଏହା ବିଚାର ହିମବାନ୍, ମେନା ଓ ସମସ୍ତ ଚରୁଣ ସଖୀ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ
 ଲାଗିଲେ । ପୁନଶ୍ଚ ହୃଦୟରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣପୂର୍ବକ ପଦ୍ମାବତୀ କହିଲେ, “ହେ ନାଥ !
 କୁହନ୍ତୁ, ଏବେ କି ଉପାୟ କରାଯିବ ?” ॥୪॥ ତୋହା—ମୁମାଶ୍ୱର କହିଲେ, “ହେ
 ହିମବନ୍ତ ! ଶୁଣ, ବିଧାତା ଲଲଟରେ ଯାହା ଲେଖି ଅଛନ୍ତି, ତାହାକୁ ଦେବତା,
 ଦାନବ, ମନୁଷ୍ୟ, ନାଗ ଓ ମୁନି କେହି ସୁଦ୍ଧା ଲୋପ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ॥୫॥

ତଦପି ଏକ ମୈଁ କହୁଛି ଉପାଧି । ହୋଇ କରେ ଜୌଦେଉ ସହାଧି ॥
 ଜସ ବନ୍ଧୁ ମୈଁ ବରନେଉଁ ତୁମ୍ଭ ପାଶୁ । ମିଳିଛି ଉପହାସ ତସ ସଂସୟ ନାଶୁ ॥୧॥
 ଜେଜେ ବର କେ ଦୋଷ ବଖାନେ । ତେ ସବ ସିବ ପହଁ ମୈଁ ଅନୁମାନେ ॥
 ଜୌ ବିବାହ ସଂକର ସନୁହୋଇ । ଦୋଷଉ ଗୁନ ସମକହ ସବୁ କୋଇ ॥୨॥
 ଜୌ ଅଛି ସେଜ ସୟନ ହରି କରୁଣା । ବୁଧ କହୁ ଚିତ୍ତ କର ଦୋଷୁ ନ ଧରୁଣା ॥
 ଶୁଭ କୃପାନ୍ ସବ ରସ ଖାସୁ । ଚିତ୍ତ କହୁ ମନ୍ଦ କହତ କୋଉ ନାଶୁ ॥୩॥
 ସୁଭ ଅରୁ ଅସୁଭ ସଲିଳ ସବ ବହୁଛି । ସୁରସରି କୋଉ ଅପୁମାତ ନ କହୁଛି ॥
 ସମରଥ କହୁ ନହଁ ଦୋଷୁ ଗୋସାଧି । ରବ ପାବକ ସୁରସରି ଖା ନାହିଁ ॥୪॥
 ଜୌ ଅସ ହିସିଷା କରୁଛି ନର ଜଡ଼ ବିବେକ ଅଭିମାନ ।
 ପରୁଣି କଲପ ଭରି ନରକ ମହୁଁ ଶାବ କି ଶସ ସମାନ ॥୫॥

ତଥାପି କହୁଛୁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଉପାୟ । ହୋଇବ କଲବ ଯେବେ କରବ ସହାୟ ॥
 ହୁମ୍ଭ ସମ୍ମୁଖେ ମୁଁ ବର ବଞ୍ଚିଛୁ ଯେମନ୍ତ । ନିଃସନ୍ଦେହ ଗିରିକାକୁ ମିଳିବ ତେମନ୍ତ ॥ ୧ ॥
 ଯେଉଁ ଯେଉଁ ବରଦୋଷ ବଞ୍ଚିବୁ ମୁଁ କରେ । ସେ ସବୁ ଶିବଙ୍କ ପାଶେ ମୋ ଅନୁମାନରେ ॥
 ଯେବେ ବିବାହ ହୋଇବ ଶିବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ । ଦୋଷ ମଧ୍ୟ ଗୁଣ ସମ କହୁବେ ସମସ୍ତେ ॥ ୨ ॥
 ଯେଉଁ ହରି ଅହଂରେ କରନ୍ତି ଶୟନ । ଦୋଷ କହୁ ନ ଦିଅନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ବୁଧ ଜନ ॥
 ଶୁଭ କୃପାନ୍ ସକଳ ରସ ଆସ୍ବାଦନ୍ତି । ତାହାଙ୍କୁ ମନ୍ଦ ବୋଲିଣ କେହୁ ନ କହନ୍ତି ॥୩॥
 ଶୁଭ ଅଶୁଭ ସଲିଳ ସେନ କହୁଲେ ହେଁ । ତଥା ଅପବିତ୍ର କେହୁ ନ କହେ କେବେହେଁ ॥
 ସମର୍ପକ ନ ଲଗଇ ଦୋଷ ଗରିରାୟ । ବିଷ୍ଣୁ ବିଷ୍ଣୁପଦା ରବ ପାବକ ପରାୟ ॥୪॥
 କରନ୍ତି ଏସନ ସମତାଭିମାନ ଜଡ଼ଜାନେ ଯେ ଅଧମ ।
 କଲପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଡ଼ନ୍ତି ନରକେ ଶାବକ ଶରୀର ସମ ॥୫॥

ତୌପାହ୍-ତଥାପି ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ମୁଁ କହୁଛି । ଯଦି ଦେବୀ ସାହାଯ୍ୟ କରେ, ତେବେ
 ତାହା ସଫଳ ହୋଇପାରେ । ମୁଁ ଯେମିତି ବର ବିଷୟରେ ରୁପ ଆଗରେ ବଞ୍ଚିନା
 କଲି, ଉପାକୁ ଠିକ୍ ସେହିପରି କର ମିଳିବ, ଏଥରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ॥୧॥ ବରର
 ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଦୋଷ ମୁଁ କହିଅଛି, ମୋ ଅନୁମାନରେ ସେ ସବୁ ଦୋଷ ଶିବଙ୍କ
 ଠାରେ ଅଛି । ଯଦି ଶିବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିବାହ ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ତାଙ୍କ ଦୋଷକୁ
 ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଗୁଣ ବୋଲି କହିବେ ॥୨॥ ଯେପରି ବିଷ୍ଣୁ ଭଗବାନ ଅନନ୍ତ ବା ଶେଷ
 ନାହିଁ-ଶୟନ ଉପରେ ଶୁଅନ୍ତି, ପଣ୍ଡିତମାନେ ତାଙ୍କ ଠାରେ କୌଣସି ଦୋଷ ଆରୋପ
 କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅଗ୍ନିଦେବ-ଭଲ-ମନ୍ଦ ସବୁପ୍ରକାର ରସ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି,
 କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ କେହି ଶରାପ ବୋଲି କହନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଗୋବିନ୍ଦ
 ମଧ୍ୟରେ ଶୁଭ ଓ ଅଶୁଭ ଉଭୟ ପ୍ରକାର ଜଳ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଗୋବିନ୍ଦ
 କେହି ଅପବିତ୍ର ବୋଲି କହନ୍ତି ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଅଗ୍ନି ଓ ଗୋବିନ୍ଦ ପରି ସମର୍ପକ କୌଣସି

ସୁରସର ଜଳ କୃତ ବାରୁନି ଜାନା । କବହୁଁ ନ ସଂତ କରହିଁ ତେହି ପାନା ॥
 ସୁରସର ମିଳେଁ ସୋ ପାବନ ଜେସେଁ । ଈସ ଅମସହୁ ଅଂତରୁ ତେସେଁ ॥୧॥
 ସଂହୁ ସହଜ ସମରଥ ଭଗବାନା । ଏହିଁ ବିବାହିଁ ସବ ବିଧି କଲ୍ୟାନା ॥
 ଦୁରାଗ୍ରଧ ପିେ ଅହୁହିଁ ମହେସୁ । ଆସୁତୋଷ ପୁନି କିଏଁ କଲେସୁ ॥୨॥
 ଜୌଁ ତପୁ କରେଁ କୁମାର ଭୁକ୍ତାସୁ । ଭବିଷ୍ୟ ମେଟି ସକହିଁ ହିପୁରାସୁ ॥
 ଜଦ୍ୟପି ବର ଅନେକ ଜଗ ମାହୀଁ । ଏହିଁ କହିଁ ସିବ ତଜ ଦୁସର ନାହୀଁ ॥୩॥
 ବରଦାୟକ ପ୍ରଦତାରତି ଭଂଜନ । କୃପାସିଂଧୁ ସେବକ ମନ ରଂଜନ ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମିତ ଫଳ ବିନ୍ଦୁ ସିବ ଅବରାଧେଁ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନ କୋଟି ଜୋଗ ଜପ ସାଧେଁ ॥୪॥

ସୁରନୟା ଜଳେ ସୁରା ଜାଣିଲେ ନିର୍ମାଣ । କେବେହେଁ ସହୁ ତାହାକୁ ନ କରନ୍ତି ପାନ ॥
 ଗଙ୍ଗାରେ ମିଳିଲେ ତାହା ପବନ ଯେମନ୍ତେ । ଜୀବ ଶ୍ଵରାଜ ମଧ୍ୟେ ଅନ୍ତର ତେମନ୍ତେ ॥୧॥
 ସହଜେ ସମର୍ଥ ଭଗବାନ ସଦାଶିବ । ଏହିଁ ବିବାହେ ସମସ୍ତ କଲ୍ୟାଣ ହୋଇବ ॥
 କିନ୍ତୁ ଅତି ଦୁରାଗ୍ରଧ ଅଟନ୍ତି ମହେଶ । ଶୀଘ୍ର ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି କଲେ ପୁଣି କ୍ଳେଶ ॥୨॥
 ଯେବେ ତପସ୍ୟା କରିବ କୁମାର ରାମୁର । ଭାଗ୍ୟକୁ ମେଣ୍ଟିବ କର ପାରିବେ ଶଙ୍କର ॥
 ଯଦ୍ୟପି ବର ଅନେକ ଅଛନ୍ତି ଜଗତେ । ଶିବ ତେଜ ଅନ୍ୟ ନାହିଁ ଏହାର ନିମନ୍ତେ ॥୩॥
 ବରଦାୟକ ଆରତ ବିପତ୍ତି ଭଞ୍ଜନ । କରୁଣା-ସିନ୍ଧୁ ସେବକ ମାନସରଞ୍ଜନ ॥
 ମନୋରଥ ଫଳ ବିନ୍ଦୁ ଶିବ ଆରାଧନେ । ନ ମିଳଇ ଯୋଗଜପ ଅହଂସ୍ୟ ସାଧନେ ॥୪॥

ଦୋଷ ଶୁଣି କରେନାହିଁ ॥୪॥ ଦୋହା-ମୂର୍ଖ ମନୁଷ୍ୟ ଆପଣା ଜ୍ଞାନର ଅଭିମାନରେ ଯଦି
 ଏପରି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ସେ ଯଦି ଦୋଷ ଦେଖେ, ତେବେ
 ସେ କଲେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନର୍କରେ ପଡ଼େ । ଭଲ, ଜୀବ ବି କେଉଁଠି ଶ୍ଵରାଜ ପରି
 (ସର୍ବଆସ୍ତତ୍ତ୍ଵ) ହୋଇପାରେ ? ॥ ୨୯ ॥ ତୌପାର-ଗଙ୍ଗାଜଳ ଆଣି ତହିଁରେ
 ମଦ ରାନ୍ଧିଲେ, ତାହା ଜାଣି ସାଧୁ ଲୋକେ କେବେହେଲେ ତାହାକୁ ପିଇବେ
 ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେହି ମଦ ଗଙ୍ଗାନଦୀରେ ମିଶିଗଲେ ଯେପରି ପବନ ହୋଇଯାଏ,
 ଶ୍ଵର ଓ ଜୀବ ମଧ୍ୟରେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ପ୍ରଭେଦ ॥ ୧ ॥ ଶିବ ଭଗବାନ
 ହୋଇଥିବାରୁ ସହଜରେ ହିଁ ସମର୍ଥ । ଏଣୁ ଏ ବିବାହରେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ କଲ୍ୟାଣ
 ନିହତ । କିନ୍ତୁ ମହାଦେବଙ୍କ ଆରାଧନା ବଡ଼ କଠିନ । ତଥାପି କ୍ଳେଶ (ତପସ୍ୟା)
 କଲେ ସେ ବଡ଼ତ ଜୀଘ୍ର ସମସ୍ତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଯଦି ତୁମର ଏହି କନ୍ୟା
 ତପସ୍ୟା କରେ, ତେବେ ହିଁ ପୁରାଣ ମହାଦେବ ଭବିଷ୍ୟ (ଭାବ୍ୟ ଦୋଷ) ମେଣ୍ଟାଇ
 ପାରିବେ । ସଂସାରରେ ଅନେକ ବର ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ନିମନ୍ତେ ଶିବକୁ ଛାଡ଼ି
 ଅନ୍ୟ ବର ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଶିବ ବରଦାୟକ, ଶରଣାଗତ-ହଂସବିନାଶକ, କୃପାର
 ସାଗର ଓ ସେବକଙ୍କ ମନୋରଞ୍ଜକ । ଶିବଙ୍କ ଆରାଧନା ବିନା କୋଟି କୋଟି ଯୋଗ

ଅଥ କହି ନାରଦ ସୁମିତ୍ର ହରି ଗିରିଜାଙ୍କ ଶାନ୍ତି ଅର୍ପଣ ।

ହୋଇଛି ସୁଦ୍ଧ କଲ୍ୟାଣ ଅବ ସଂସାର ତନୁ ଗିରିସା ॥୭॥

କହି ଅଥ ବ୍ରହ୍ମରାଜ ମୁନି ଗୟା । ଆଗିଲ ଚରିତ ସୁନନ୍ଦ ଜୟ ଭୟା ।
ପତିତ ଏକାଂତ ପାଇ କହି ମୈନା । ନାଥ ନ ମୈ ସମୁଦେ ମୁନି ବୈନା ॥୧॥
ଜୌଘରୁ ବରୁ କୁକୁ ହୋଇ ଅନୁପା । କରଅ ବିବାହ ସୁତା ଅନୁରୂପା ॥
ନ ତ କନ୍ୟା ବରୁ ରହଇ କୁଆରୀ । କଂତ ଉପା ମମ ପ୍ରାଣ ପିଆରୀ ॥୨॥
ଜୌନ ମିଳିଛି ବରୁ ଗିରିଜାଙ୍କ ଜୋରୁ । ଗିରି ଜଡ଼ ସହଜ କହିଛି ସବୁ ଲେରୁ ॥
ସୋଇ ବିରୁଦ୍ଧ ପତି କରେଛୁ ବିବାହୁ । ଜେହିଁ ନ ବହୋଇ ହୋଇ ଉର ଦାହୁ ॥୩॥
ଅଥ କହି ପରା ଚରନ ଧରି ସୀସା । ବୋଲେ ସହଜ ସନେହ ଗିରିସା ॥୩॥
ବରୁ ପାବକ ପ୍ରଗଟେ ସସି ମାୟା । ନାରଦ ବଚନୁ ଅନ୍ୟଥା ନାହାଁ ॥୪॥

ଏହା କହି ହରି ନାରଦ ସୁମିତ୍ର ଉପାନ୍ତ ଦେଲେ ଆଶିଷ ।

ଏଣିକି ଏହାର ହୋଇବ ମଙ୍ଗଳ ସଂଶୟ ତେଜ ଗିରିସା ॥୭॥

ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଗଲେ ପୁନି କହିଣ ଏସନ । ଏଥୁଅନ୍ତେ ଶୁଣ ହେଲ ଚରିତ ଯେସନ ॥
ଭାଷିଲେ ମୟନା ପାଇ ପତିତ ଏକାନ୍ତ । ପୁନି ବଚନ ପୁଁ ରୁଦ୍ଧି ନ ପାରିଲି କାନ୍ତ ॥୧॥
ଯେବେ ବର ଘର କୁଳ ହୁଅଇ ଅନୁପ । ବିବାହ କରନ୍ତୁ ଦେଖି ସୁତା ଅନୁରୂପ ॥
ନୋହୁଲେ କୁମାରୀ ବରଂ ରହୁ ମୋ କୁମାରୀ । ନାଥ ଉପା ଅଟେ ମୋର ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଭାଷା ॥୨॥
ଯେବେ ଗିରିଜାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ନ ମିଳିବ ବର । ସମସ୍ତେ କହିବେ ଗିରି ସୁଭବ ପଥର ।
ତେମନ୍ତେ ବିରୁଦ୍ଧ ନାଥ କରନ୍ତୁ ବିବାହ । ଭବିଷ୍ୟକୁ ହୁଏ ଯେହ୍ନେ ନ ହୋଇବ ଦାହ ॥୩॥
ଏହା କହି ପଡେ ନତମସ୍ତକ ରହିଲେ । ଡହୁଁ ସସ୍ପେଷ ଶରଳ-ନାୟକ କହିଲେ ॥
ବରଂ ଶଶି ଅଙ୍ଗ ଅଗ୍ନି ପ୍ରକଟ ହୋଇବ । ନାରଦ ବଚନ କେବେ ଅନ୍ୟଥା ନୋହୁବ ॥୪॥

ଓ ଜପ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ବାଞ୍ଛିତ ଫଳ ମିଳେ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା.—ଏହିପରି କହି
ଭଗବାନ୍ଙ୍କୁ ସୁରଣ କରି ନାରଦ ପାଦପଦ୍ମ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ ଏବଂ କହିଲେ,
“ହେ ପଦ୍ମବତୀ ! ତୁମେ ସନ୍ତୋଷ ଜ୍ୟାମ କରି, ଏବେ ଏହି ବିବାହ ମଙ୍ଗଳମୟ
ହେବ ।” ॥ ୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ.—ଏହିପରି କହି ନାରଦ ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଚାଲିଗଲେ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଚରିତ ଯାହା ହେଲା, ତାହା ଶୁଣ । ପତିତ ଏକାନ୍ତରେ ପାଇ
ମେନା କହିଲେ, “ହେ ନାଥ ! ପୁନଃ କଥାର ଅର୍ଥ ପୁଁ ରୁଦ୍ଧିପାରିଲି ନାହିଁ ॥ ୧ ॥
ଯଦି ଆମ କନ୍ୟାର ଅନୁରୂପ ଯୋଗ୍ୟ ଘର, ବର ଓ କୁଳ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ
ତାହାର ବିବାହ ସେହଠାରେ କରନ୍ତୁ । ତାହା ନ ହୋଇଥିଲେ, କନ୍ୟା କୁମାରୀ
ହୋଇ ରହୁ ପଛକେ, ଅଯୋଗ୍ୟ ବର ସଙ୍ଗେ ତାହାର ବିବାହ କରାଇବାକୁ ସ୍ତ୍ରୀ
ରଜ୍ଜା କରେନାହିଁ । ହେ ନାଥ ! ପାଦପଦ୍ମ ମୋର ପ୍ରାଣ ସମାନ ପ୍ରିୟ ॥ ୨ ॥ ଯଦି
ପାଦପଦ୍ମ ଯୋଗ୍ୟ ବର ନ ମିଳେ, ତେବେ ସମସ୍ତ ଲୋକ କହିବେ ପଦ୍ମବତୀ

ପ୍ରିୟା ସୋରୁ ପରିହରନ୍ତୁ ସବୁ ସୁମିରନ୍ତୁ ଶ୍ରୀଭଗବାନ ।

ପାରବନ୍ଧିକ ନିରମୟନ୍ତୁ ଜେହ୍ନି ସୋଇ କରିଛି କଲ୍ୟାଣ ॥୭୧॥

ଅବ ଜୋ ଭୁଲୁଛି ସୁତା ପର ନେହୁ । ତୋ ଅସ ଜାଇ ସିଖା ଓଁ ନୁ ଦେହୁ ॥
କରେ ସୋ ତପୁ ଜେହ୍ନି ମିଲୁଛି ମହେସୁ । ଆନ-ଉପାୟୁ ନ ମେଟିଛି କଲେସୁ ॥୧॥
ନାରଦ ବଚନ ସଗର୍ଭ ସହେତୁ । ସୁନ୍ଦର ସବ ଗୁନ ନିଧୁ ବୃଷକେତୁ ॥
ଅସ ବିରୁଦ୍ଧ ଭୁଲୁ ତଜନ୍ତୁ ଅସଂକା । ସବହି ଭାତି ସଂକରୁ ଅକଲଂକା ॥୨॥
ସୁନି ପତିବଚନ ହରଷି ମନ ମାୟା । ଗର୍ଭ ଭରତ ଉଠି ଗିରିଜା ପାୟା ॥
ଉପହି ବିଲେକ ନୟନ ଉରେ ବାସା । ସହିତ ସନେହ ଗୋଦ ବୈଠାସା ॥୩॥
ବାରୁଛି ବାର ଲେଖି ଉର ଲାଞ୍ଜ । ଗଦଗଦ କଂଠ ନ କହୁ କହି ଜାଞ୍ଜ ॥
ଜଗତ ମାତୁ ସବଞ୍ଜ ଭବାନୀ । ମାତୁ ସୁଖଦ ବୋଲା ମୁଦୁ ବାମା ॥୪॥

ପ୍ରିୟା ପରିହର ମନୁ ଚନ୍ଦ୍ରାଭର ସୁମର ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ।

ସେ ପାରବନ୍ଧିକ ନିର୍ମାଣ କରିଲେ କରିବେ ଶୁଭ ବିଧାନ ॥୭୨॥

ଏବେ ସୁତାପ୍ରତି ଭୁନୁ ସେହୁ ଆଏ ଯେବେ । ହୁଅ ଯାଇଣ ଏମନ୍ତ ଉପଦେଶ ତେବେ ॥
କରୁ ସେତପ ଯେମନ୍ତେ ମିଳିବେ ମହେଶ । ଭଜର ଉପାୟେ ଦୂର ନ ହୋଇବ କ୍ଳେଶ ॥୧॥
ନାରଦ ବଚନ ଅଟେ ସଗୁଡ଼ ସହେତୁ । ସୁନ୍ଦର ସମସ୍ତ ଗୁଣନିଧୁ ବୃଷକେତୁ ॥
ଏହା ହେଜି ଜେଜି ଭୁମ୍ଭେ ସଖସୁ ନିକର । ସବୁ ପ୍ରକାରେ କଲଙ୍ଗ-ରହୁତ ଶଙ୍କର ॥୨॥
ଶୁଣି ପତିଙ୍କ ବଚନ ମନ ହରଷିତେ । ଗଲେ ଉଠି ପାରବନ୍ଧି ନିକଟେ ଭୁଷିତେ ॥
ଉପାୟୁ ଦେଖି ନୟନୁ ମର ରୁହାଇଲେ । ଅତି ଅନୁରାଗେ ନେଇ କୋଳେ ବସାଇଲୋଆ ॥
ବାରମ୍ବାର ଆଲିଙ୍ଗନ ହୃଦୟେ କରିନ୍ତି । ଗର୍ଭସଦ କଣ୍ଠ ବଚନ ବୋଲି ନ ପାରନ୍ତି ॥
ଭାଷିଲେ ଜଗଜ୍ଜନମ ସବଞ୍ଜ ଭବାନୀ । ଜନମ ସୁଖଦାୟକ ମୁଦୁ ମହୁବାଣୀ ॥୩॥

ସୁଭବତଃ ଜତ (ମୂର୍ତ୍ତି) । ହେ ସାମି ! ଏହୁ କଥାକୁ ବିଚାର କରି ବିବାହ କରନ୍ତୁ,
ଯେମିତି ପଛରେ ଆଉ ଦୃଢ଼ସ୍ୱରେ ସନ୍ତାପ ଜାତ ନ ହୁଏ ।” ॥ ୩ ॥ ଏହିପରି
କହି ମେନା ପତିଙ୍କ ପାଦ ଉପରେ ମସ୍ତକ ରଖି ପଡ଼ିଗଲେ । ହସବୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରେମରେ
କହିଲେ, “ତମ ମାଙ୍କଠାରୁ ଅଗ୍ନି ଜାତ ହେଉ ପଛକେ, ନାରଦଙ୍କ ବଚନ କଦାପି
ମିଥ୍ୟା ହେବ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ବୋହା—ହେ ପ୍ରିୟେ ! ସମସ୍ତ ଶୋକ ପରିହାର
କରି ଶ୍ରୀ ଭଗବାନଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷ କର । ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ପାଦତାଳୁ ଗତିଛନ୍ତି, ସେହି
କେବଳ କଲ୍ୟାଣ କରିବେ ॥ ୭୧ ॥ ଚୌପାୟ:—ଏବେ ଯଦି କନ୍ୟାଠାରେ
ଭ୍ରମର ପ୍ରକୃତ ସେହୁ ଆଏ, ତେବେ ଯାଇ ତାହାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଅ—ସେ ଏପରି ତପସ୍ୟା
କରୁ ଯେପରି ଶିବ ମିଳିବେ । ଅନ୍ୟ ଉପାୟରେ ଏ କ୍ଳେଶ ମେଣ୍ଟିବ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥
ନାରଦଙ୍କ ବଚନ ରହସ୍ୟମୟ ଓ ତହିଁରେ ଯଥାର୍ଥ କାରଣ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ବାସ୍ତବିକ
ଶିବ ସମସ୍ତ ଗୁଣର ଉତ୍ସାର । ଏହା ବିଚାର କରି ଭ୍ରମେ ଆଶଙ୍କା ଦୂର କର । ଶିବ

ସୁନନ୍ଦି ମାତୁ ମୈଁ ଶୁଖ ଅସ ସପନ ସୁନାତୁ ଛିଁ ତୋହି ।

ସୁନ୍ଦର ଗୌର ସୁବସ୍ତବର ଅସ । ଉପଦେସେଇ ମୋହି ॥୭୬॥

କରନ୍ତି ଜାଇ ତପୁ ସୈଲକୁମାରୀ । ନାରଦ କହା ସୋ ସତ୍ୟ ବିରୁଷ ॥
ମାତୁ ପିତହି ପୁନ ପୁନ ମତ ଶ୍ରୀ । ତପୁ ସୁଖପ୍ରଦ ଦୁଃଖ-ବୋଷ ନୟାତୁ ॥୧॥
ତପବଳ ରଚଇ ପ୍ରସଂରୁ-ବିଧାତା । ତପବଳ ବିଷ୍ଣୁ ସକଳ ଜଗ ହାତା ॥
ତପବଳ-ସଂହୁ କରୁଛି ସଂହାର । ତପବଳ ସେଷୁ ଧରଇ ମହିଷାସ ॥୩॥
ତପ ଆଧାର ସବ ପୁଣି ଭବାନୀ । କରନ୍ତି ଜାଇ ତପୁ ଅସ ଜୟ ଜାନୀ ॥
ସୁନତ ବଚନ ବିସମିତ ମହତାସ । ସପନ ସୁନାୟୁର ଗିରିହି ହିଁକାସ-॥୩॥

ମାତା ପୁଁ ଏସନ ଦେଖିଲ ସପନ ଶୁଖ ଶୁଖାଉଛୁ ତୋତେ ।

ସୁନ୍ଦର ଗଉର ଏକ ବିସ୍ତବର ଏହି ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ ମୋତେ ॥୭୭॥

ତପସ୍ୟା କର ଯାଇଣ ଶଲଳ କୁମାରୀ । ନାରଦ କଥନ ସତ୍ୟ ହୃଦୟେ ବିରୁଷ ॥
ଏ ମତେ ସମ୍ମତ ପୁଣି ଜନନୀ ଜନକ । ତପ ସୁଖ-ପ୍ରଦ ଦୁଃଖ-ବୋଷ-ବିନାଶକ ॥୧॥
ତପବଳେ ବିରଚଇ ପ୍ରସଂ ବିଧାତା । ତପବଳେ ବିଷ୍ଣୁ ଅଟେ ଜଗତର ହାତା ॥
ତପବଳେ ଶମୁ ସୃଷ୍ଟି କରଇ ସଂହାର । ତପବଳେ ଶେଷ ଧରେ ଧରଣୀର ଭାର ॥୩॥
ତପ ଆଧାର ଭବାନୀ ଏ ସାର ଜଗତ । କର ଯାଇ ତପ ହୃଦେ ବିରୁଷ ଏମନ୍ତ-॥
ବଚନ ଶୁଣି ଜନନୀ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଲେ । ହିମାଳୟକୁ ହକାର ସ୍ବପ୍ନ ଶୁଣାଇଲେ ॥୩॥

ସବୁ ପ୍ରକାରେ ନିଷ୍କଲଜ ।” ପଡ଼ଇ ବଚନ ଶୁଣି ମେନା ମନରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ
ଏବଂ ଉଠି ଶୀଘ୍ର ପାଦତଳ ପାଖକୁ ଗଲେ । ପାଦତଳକୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ
ଅଶ୍ରୁ ଭରି ଆସିଲା । ସ୍ନେହରେ ସେ ତାଙ୍କୁ କୋଳରେ ବସାଇଲେ ॥୩॥ ପୁଣି
ବାରମ୍ବାର ତାହାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରେମରେ ମେନାଙ୍କ ସ୍ବର-ଗନ୍ଧଗନ୍ଧ
ହୋଇ ଆସିଲା । ସେ କହୁ କହୁ ପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ଜଗଜ୍ଜନନୀ-ଭବାନୀ ତପସଞ୍ଜ-
ମାତାଙ୍କ ମନୋବେଦନା ଜାଣି ସୁଖେ ଓ କୋମଳ ବାଣୀରେ ସେ କହିଲେ ॥ ୪ ॥
କୋହା:—“ହେ ମାତା ଶୁଖ । ପୁଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖିଛି । ତାହା ତୁମଙ୍କୁ ଶୁଣାଉଛି ।
ମୋତେ ଜଣେ ସୁନ୍ଦର ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏହିପରି ଉପଦେଶ ଦେଇ-
ଅଛନ୍ତି ॥ ୭୬ ॥ ତୋପାତ୍ର:—“ହେ ପାଦତଳ ! ନାରଦ-ସାହୁ କହିଅଛନ୍ତି,
ତାହାଙ୍କୁ ସତ୍ୟ ମନେ କରି ତୁମେ ଯାଇ ତପସ୍ୟା କର । ପୁଣି ଏ କଥା ତୁମ ମାତା
ପିତାଙ୍କର ପସନ୍ଦ ହୋଇଛି । ତପସ୍ୟା ସୁଖପ୍ରଦ ଓ ଦୁଃଖ-ବୋଷର ବିନାଶକା ॥ ୧ ॥
ତପସ୍ୟା ବଳରେ ହିଁ ବିଷ୍ଣୁ ସମସ୍ତ ଜଗତକୁ ପାଳନ କରନ୍ତି । ତପସ୍ୟା ବଳରେ-ଶମୁ
ରୁଦ୍ର ରୂପରେ ସମ୍ଭାରର ସହାର କରନ୍ତି । ତପସ୍ୟା ବଳରେ ହିଁ ଶେଷଦେବ
ପୁଣ୍ୟବୀର ଭର ଧାରଣ କରନ୍ତି ॥୩॥ ହେ ଭବାନୀ ! ସମସ୍ତ ପୃଷ୍ଠି ତପସ୍ୟାର ଆଧାରରେ
ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ହିଁ କଥା ହୃଦୟରେ ଜାଣି ତୁମେ ଯାଇ ତପସ୍ୟା କର ।” ଏ କଥା

ମାତୁ ପିତହି ବହୁବିଧ ସମୁଦ୍ଦୀର୍ଘ । ଚଳୁଁ ଉମା ତପ ହିତ ହରଷାଈ ॥
ପ୍ରିୟ ପରିବାର ପିତା ଅଳ୍ପ ମାତା । ଭବିଷ୍ୟତ ମୁଖ ଆଶୁ ନ ବାତା ॥୪॥
ବେଦଶିର ମୁନି ଆଇ ତବ ସବହି କହା ସମୁଦ୍ଦୀର୍ଘ ।

ପାରବର୍ଣ୍ଣା ମହିମା ସୁନତ ରହେ ପ୍ରବୋଧହି ପାଇ ॥୧୩॥

ଉର ଧରି ଉମା ପ୍ରାଣପତିତରନା । ଜାଇ ବିପଦ ଲାଗି ତପୁ କରନା ॥
ଅତି ସୁକୁମାର ନ ତନୁ ତପ ଜୋଗୁ । ପତିପଦ ସୁମିରି ତନେଉ ସବୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥୧॥
ନିତ ନବଚରନ ଉପଜ ଅନୁରାଗ । ବିସର୍ଣ୍ଣ ଦେହ ତପହିଁ ମନୁ ଲାଗ ॥
ସଂବତ ସହସ ମୂଳ ଫଳ ଖାଏ । ସାରୁ ଖାଇ ସତ ବରଷ ଗର୍ଭୁଁଏ ॥୨॥
କହୁ ଦିନଶ୍ରେକନୁ ବାରି ବତାସା । କିଏ କଠିନ କହୁ ଦିନ ଉପବାସା ॥
ବେଳ ପାଖା ମହି ପରଇ ସୁଖାଈ । ଶାନ୍ତି ସହସ ସଂବତ ସୋଇ ଖାଈ ॥୩॥

ମାତାପିତାକୁ ବୁଝାଇ ଉମା ନାନାମତେ । ତଳିଲେ ହରଷ ମନେ ତପସ୍ୟା ନମନ୍ତେ ॥
ଜନନୀ ଜନକ ଆଦି ପ୍ରିୟ ପରିଜନ । ହୋଇଲେ ବିକଳ ପ୍ରଣେନ ଅଧିକ ବଚନ ॥୪॥

ବେଦଶିର ମୁନି ଆଦି ସେହିକ୍ଷଣି କହନ୍ତେ କଥା ବୁଝାଇ ।

ଶୁଣି ପାବନଙ୍କ ମହୁମା ଅମିତ ରହୁଲେ ପ୍ରବୋଧ ପାଇ ॥୧୩॥

ହୃଦେ ଧରି ଉମା ପ୍ରାଣପତିଙ୍କ ଚରଣ । ବନେ ଯାଇ କଲେ ଘୋରୁଁତପ ଆଚରଣ ॥
ଅତି ସୁକୁମାରୀ ତପସ୍ୟୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ ତନୁ । ପତିପଦ ସୁର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ତ୍ୟାଗ କଲେ ମନୁ ॥୧॥
ନିତ୍ୟ ନବ ଅନୁରାଗ ପଦେ ଉପୁଜିଲା । ତନୁ ପାଶୋରିଣ ମନ ତପରେ ଲାଗିଲା ॥
ସହସ୍ର ବରଷ ଫଳ ମୂଳ ସେ ଭୁଞ୍ଜିଲେ । ଶାକ ପତ୍ର ଖାଇ ଶତ ବର୍ଷ ବଟାଇଲେ ॥୨॥
କହୁ ଦିନ ପାନ କଲେ ସଲିଳ ବତାସ । ପୁଣି କହୁ ଦିନ କଲେ ଶ୍ୟାମ ଉପବାସ ॥
ବିଲ୍ୱପତ୍ର ଶୁଷ୍କ ହୋଇ ମସ୍ତକେ ପଡ଼ିଲେ । ତାହା ଖାଇ ବର୍ଷ ଚଳ ସହସ୍ର ବଞ୍ଚିଲେ ॥୩॥

ଶୁଣି ମାତାକୁ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା ଏବଂ ସେ ହିମବାନ୍ତ୍ରୁ ଡାକି ଏହି ସମ୍ପର୍କଶ୍ରୁତି
ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ମାତା ପିତାଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ
ପାର୍ବତୀ ତପସ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ଚଳିଲେ । ପ୍ରିୟ ପରିବାର, ମାତା ଓ ପିତା ସମସ୍ତେ
ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଗଲେ । କାହାର ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରୁ ନ ଥାଏ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା:—
ଏ ସମୟରେ ବେଦଶିର ମୁନି ଆଦି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝାଇ କହିଲେ । ପାର୍ବତୀଙ୍କ ମହିମା
ଶୁଣି ପୁରଜନମାନେ ସାନ୍ତୁନୀ ଲାଭ କଲେ ॥ ୧୩ ॥ ଚୌପାଈ—ପ୍ରାଣପତି
(ଶିବ)ଙ୍କ ଚରଣକୁ ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରି ପାର୍ବତୀ ଯାଇ ବନରେ ତପସ୍ୟା କରି-
ବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପାର୍ବତୀଙ୍କ ଅତି ସୁକୁମାର ଶରୀର ତପସ୍ୟା-ସୋଗ୍ୟ ନ ଥିଲା ।
ତଥାପି ପତିଙ୍କର ଚରଣ ହୃଦୟରେ ସୁରଣ କରି ସେ ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ତ୍ୟାଗ କରି-
ଦେଲେ ॥ ୧ ॥ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଚରଣ ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ନିତ୍ୟ ନୃତନ ଅନୁରାଗ
ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତପସ୍ୟାରେ ତାଙ୍କ ମନ ଏପରି ଭାବରେ ମଜ୍ଜିତ ଯେ,

ସୁନ ପରିହରେ ସୁଖାନେଉ ପରନା । ଉମନ୍ତି ନାମୁ ତବ ଭୟୁତ ଅପରନା ॥
ଦେଖି ଉମନ୍ତି ତପ ଖାନ ସନ୍ଧ୍ୟା । ବ୍ରହ୍ମଗିରି ଭେ ଗଗନ ଚକ୍ଷୁର ॥୪॥

ଭୟୁତ ମନୋରଥ ସୁଫଳ ତବ ସୁନୁ ଗିରିରଜକୁମାର ।

ପରିହରୁ ଦୁସନ୍ଧ କଲେସ ସବ ଅବ ମିଳିତହିଁ ଯି ପୁରର ॥୫॥

ଅସ ତପୁ କାହୁଁ ନ ଖାନ୍ତି ଭବାନୀ । ଭବ ଅନେକ ଧୀର ମୁନି ଜ୍ଞାନ ॥
ଅବ ଉର ଧରନ୍ତୁ ଦ୍ରୁତ ବର ବାମା । ସତ୍ୟ ସଦା ସଂତତ ସୁନ ଜ୍ଞାନ ॥୬॥
ଆଡ଼େ ପିତା ବୋଲନ୍ତି ନ ଜବହୀ । ହଠ ପରିହର ଭର ଜାଏତୁ ତତସ୍ତା ॥
ମିଳିହିଁ ବ୍ରହ୍ମହେ ଜବ ସପ୍ତ ରିଷୀସା । ଜାନେନ୍ତୁ ତବ ପ୍ରମାନ ବାଗୀସା ॥୭॥
ସୁନତ ଗିରି ବଧୁ ଗଗନ ବଖାମା । ପୁଲକ ଗାତ ଗିରିଜା ହରଷାମା ॥
ଉମା ଚରିତ ସୁଂଦରମେଁ ଗାତୁ । ସୁନନ୍ତ ସଂଭୁ କର ଚରିତ ସୁହାତୁ । ॥୮॥

ପରତ୍ୟାଗ କଲେ ଶୁଷ ସେ ପଣ୍ଡି ଆବର । ତେଣୁ ହୋଇଲ ଅପଣ୍ଡି ନାମ ଉମାଜର ॥
ତପ-କ୍ଷୀଣ ଶିଶିକାଙ୍କ ଅବଲୋକି ତରୁ । ବ୍ରହ୍ମ ବଚନ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇଲ ଗଗନୁ ॥୯॥

ହେଲ ଫଳାଭୁତ ରୁମ୍ଭ ମନୋରଥ ଶୁଷ ଶଲିଳ କୁମାରୀ ।

ସବୁ ଏ ହଃସହ ହଃଷ ତେଜ ଏବେ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ଯି ପୁରର ॥୧୦॥

କେନ୍ଦ୍ର କରିନାହିଁ ତପ ଏମନ୍ତ ଭବାନୀ । ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି ବହୁ ଧୀର ମୁନି ଜ୍ଞାନ ॥
ଏବେ ନିଜ ହୃଦେ ଦେନ ବ୍ରହ୍ମବରବାଣୀ । ସଦା ପରିହ ସତତ ସତ୍ୟ ମନେ ଜାଣି ॥୧॥
ଆସିବେ ଜେବାକୁ ରୁମ୍ଭ ପିତା ଯେତେବେଳେ । ହଟ ପରିହର ଗୁହେ ଯିବ ତେତେବେଳେ ॥
ମିଳିବେ ରୁମ୍ଭକୁ ଯେବେ ସପ୍ତ ରିଷୀର । ତେବେ ପ୍ରମାଣ ଜାଣିବ ନଭବାଣୀ ବର ॥୨॥
ଶୁଷନ୍ତେ ଗଗନଧୂନି ବିଧାତା ବଚନ । ପୁଲକ ଶରୀର ଉମା ହୋଇଲେ ପ୍ରସନ୍ନ ॥
ବଞ୍ଚିଲି ମୁଁ ଗିରିକାଙ୍କ ରୁଚିର ଚରିତ । ଶୁଷ ଏବେ ଶମ୍ଭୁଙ୍କର ଚରିତ ଲଳିତ ॥୩॥

ଶରୀରର ସମସ୍ତ ଖବର ସେ ଭୁଲିଗଲେ । ହଜାରେ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଫଳମୂଳ ଖାଇ
ଓ ଶହେ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପତ ଖାଇ ବଢ଼ାଇଲେ ॥ ୧ ॥ କିନ୍ତୁ ଦିନ ଜଳ ଓ ବାୟୁ
ଭୋଜନ କଲେ ଏବଂ କିନ୍ତୁ ଦିନ କଠୋର ଉପବାସରେ ବଢ଼ାଇଲେ । ଯେଉଁ ବେଳେ ପତ
ଶୁଷି ପୁଅଟା ଉପରେ ପଡ଼ିଯାଏ, ତତ୍ତ୍ୱ ହଜାର ବର୍ଷ ଯାଏ କେବଳ ତାହାହିଁ
ଖାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ତତ୍ତ୍ୱରେ ଶୁଷିଲ ପତ୍ନୀ ହୁକା ଗୁଡ଼ିକେଲେ । ସେହି କାଳରୁ ପାଦଶାଳ
ନାମ ଅପଣ୍ଡି ହେଲା । ତପସ୍ୟା ଯୋଗେ ଉମାଙ୍କ ଶରୀର କ୍ଷୀଣ ହୋଇ ଆସିବାର
ଦେଖି ଆକାଶରୁ ଗମ୍ଭୀର ବ୍ରହ୍ମବାଣୀ ହେଲା ॥ ୪ ॥ ବୋହାଁ—“ହେ ପଦ୍ମ-
ରାଜକୁମାରୀ ! ଶୁଷ, ତୁମ ମନୋରଥ ଏବେ ସଫଳ ହେଲା । ତୁମେ ଏଣିକି ସକଳ
ହଃସହ କେଶ ଖାସ କର । ଏବେ ତୁମକୁ ଶିବ ମିଳିବେ ॥ ୫ ॥ ତୌପାତ୍ର—
ହେ ଭବାନୀ ! ଧୀର, ମୁନି ଓ ଜ୍ଞାନୀ ଏ ସଂସାରରେ ବହୁତ କାଳ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।
କିନ୍ତୁ ଏପରି କଠୋର ତପସ୍ୟା କେନ୍ଦ୍ର କେବେ କରିନାହାନ୍ତି । ବଞ୍ଚିମାନ ତୁମେ

ଜବ ତେଁ ସଖିଁ ଜାଇ ତନୁ ତ୍ୟାଗା । ତବ ତେଁ ସିବମନ ଭୟଭୁ ବିରାଗା ॥
 ଜପହିଁ ସଦା ରଘୁନାୟକ ନାମା । ଜହଁ ତହିଁ ସୁନହିଁ ରାମ ରୁନ ଗ୍ରାମା ॥୩॥
 ଚିଦାନନ୍ଦ ସୁଖଧାମ ସିବ ବିଗତ ମୋହ ମଦ କାମ ।

ବିଚରହିଁ ମହୁ ଧରି ହୃଦୟୁଁ ହରି ସକଳ ଲୋକ ଅଭିରାମ ॥୧॥
 କତହୁଁ ମୁନିନ୍ଦ୍ର ଉପଦେସହିଁ ଜ୍ଞାନା । କତହୁଁ ରାମରୁନ କରହିଁ ବଖାନା ॥
 ଜଦପି ଅକାମ ତଦପି ଭଗବାନା । ଭଗତ ବିରହ ଦୁଃଖ ଦୁଃଖିତ ସୁଜାନା ॥୧॥
 ଏହି ବିଧି ଗୟାକୁ କାକୁ ବହୁ ଶାଖା । ନିତ ନେଁ ହୋଇ ରାମପଦ ପ୍ରୀତା ॥
 ନେମୁ ପ୍ରେମୁ ସଂକର କର ଦେଖା । ଅବିଚଳ ହୃଦୟୁଁ ଭଗତ କୈରେଖା ॥୨॥

ଯେଉଁଦିନୁ ସଖାଯାଇ ତନୁକଲେ ତ୍ୟାଗ- । ସେ ଦିନୁ ଶିବଙ୍କ ମନେ ଜନ୍ମିଲୁ ବିରାଗ ॥
 ଜପନ୍ତୁ ସକଳ ରଘୁନାୟକ ନାମ । ଶୁଣନ୍ତୁ ଜାନା ସ୍ଥାନରେ ରାମ-ଗୁଣ-ଗ୍ରାମ- ॥୩॥
 ଚିଦାନନ୍ଦ ସୁଖସକଳ ମହେଶ ଗତମଦ-ମୋହ-କାମ ।

ଉପନ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ହରିଧାୟି ଉରେ ସଂଲୋକ ଅଭିରାମ ॥୧॥
 କାହିଁ ଜ୍ଞାନ ଉପଦେଶ ମୁନିଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତୁ । କାହିଁ ରାମ-ଗୁଣ ଗଣ ଗାୟନ କରନ୍ତୁ ॥
 ହେଲେହେଁ ନିଷ୍ଟାମ ମନ ଶିବ ଭଗବାନ । ଭକ୍ତ ବିରହେ ଦୁଃଖିତ କରୁଣାନିଧାନ ॥୧॥
 ଏହି ରାବେ ବହୁକାଳ ହୋଇଲୁ ଅପାତ । ଉପୁଜିଲୁ ରାମପଦେ ପ୍ରୀତି ନବ ନିତ୍ୟ ॥
 ସଦାଶିବଙ୍କର ପ୍ରେମ ନିୟମ ନିରେଖି । ହୃଦୟୁ ମଧ୍ୟେ ଅଚଳ ଭକ୍ତିରାବ ଦେଖି ॥୨॥

ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାଣୀକୁ ସଦା ସତ୍ୟ ଓ ନିରନ୍ତର ପବନ ଜାଣି ହୃଦୟରେ ଧାରଣ
 କର ॥୧॥ ଯେତେବେଳେ ରୁମ ପିତା ତାଙ୍କବାକୁ ଆସିବେ, ରୁମେ ଜିଦ୍ ଗୁଣି
 ଘରକୁ ଚାଲିଯିବ ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ରୁମକୁ ସପ୍ତର୍ଷି ମିଳିବେ, ସେତେବେଳେ
 ଏହି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାଣୀ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଭୁବିବ ॥୨॥ ଏହି-ରୂପେ ଆକାଶରୁ କଥିତ
 ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ବାଣୀ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ପାଦର୍ତ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ଏବଂ ପ୍ରସନ୍ନତା ହେତୁ ତାହାଙ୍କ
 ଶରୀରରେ ପ୍ରଲକ ଜାତ ହେଲା । ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଭରଦ୍ବାଜଙ୍କୁ କହିଲେ, “ପୁଁ
 ପାଦର୍ତ୍ତାଙ୍କ ସ୍ମରଣ ଚରଣ ଶୁଣାଇଲୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିବଙ୍କର ମନୋହର ଚରଣ
 ଶୁଣ ॥୩॥ “ସତୀ ଯାଇ ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରିବା ଦିନଠାରୁ ଶିବଙ୍କ ମନରେ
 ବୈରାଗ୍ୟ ଜାତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ସଦାସର୍ବଦା ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଜୀଙ୍କ ନାମ ଜପିବାକୁ
 ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଏଠିହେଁ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗୁଣଗ୍ରାମ ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୪॥
 କୋହା:— ଚିଦାନନ୍ଦ, ସୁଖଧାମ, ମୋହମଦ-କାମ-ରହିତ ଶିବ ସକଳ ସଦାଭିରାମ
 ଭଗବାନ ଶ୍ରୀହରି (ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର)ଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରି ତାଙ୍କ ଧ୍ୟାନରେ ଜନ୍ମି
 ହୋଇ ପୃଥିବୀରେ ବିଚରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:— କେଉଁଠି
 ସେ ମୁନିମାନଙ୍କୁ ଜ୍ଞାନ-ଉପଦେଶ ଦେଉଥାନ୍ତି ତ କେଉଁଠାରେ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଥାନ୍ତି । ସୁଜ୍ଞ ଶିବ ଯେ ନିଷ୍ଟାମ, ଏହା ସତ୍ୟ । ତଥାପି ସେ

ପ୍ରଗଟେ ରମୁ କୃତଜ୍ଞ କୃପାଳ । ରୂପ ସୀଲ ନିଧୁ ଭେଜ ବିସାଳ ॥
ବହୁ ପ୍ରକାର ସଂକରନ୍ତି ସରତା । ଭୁଞ୍ଜିବନ୍ ଅସ୍ତ୍ରବ୍ରତ କୋ ନରବାହା ॥୩॥
ବହୁବିଧ ରାମ ସିବନ୍ତି ସମୁଦ୍ଧାତ୍ମ । ପାରବର୍ତ୍ତା କର ଜନ୍ମ ସୁନାତ୍ମ ॥
ଅତି ପୁମତ ଗିରିଜା କୈକରଣ । ବିପ୍ରର ସନ୍ତିତ କୃପାନିଧୁ ବରଣ ॥୪॥

ଅବ ବିନୟ ମମ ସୁନନ୍ଦ ସିବ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାପର ନିଜ ନେତ୍ର ।

ଜାଲ ବିବାହୁ ହୃଦୟେ ମୋହି ମାଗେ ଦେହ ॥୧॥
କହ ସିବ ଜଦପି ଉଚ୍ଚର ଅସ ନାଥୁ । ନାଥ ବଚନ ପୁଣି ମେଟି ନ ଜାଣୁ ॥
ସିର ଧରି ଆସୁ କର ଅ ଭୁଞ୍ଜାସ । ପରମ ଧରମୁ ସୁହ ନାଥ ହମାସ ॥୨॥
ମାତୁ ପିତା ଗୁରୁ ପ୍ରଭୁ କୈବାଳ । ବିନନ୍ତି ବିରୁର କର ଅ ସୁର ଜାମ ॥
ଭୁଞ୍ଜ ସର୍ବଭାଷ ପରମ-ହିତକାଶ । ଅଜ୍ଞା ସିର ପର ନାଥ ଭୁଞ୍ଜାସ ॥୩॥

ପ୍ରକଟ ହେଲେ କୃତଜ୍ଞ ରାମ କୃପାକର । ସ୍ତବ୍ଧଶାଳ ଭେଜ ଶୀଳ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ବାଗର ॥
ପ୍ରଣୀତା ମହେଶ୍ୱରଙ୍କୁ କଲେ ନାନାମତେ । ରୁମ୍ଭ ବନା କିଏ ବ୍ରତ-ପାଳବ ଏମନ୍ତେ ॥୧॥
ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ସେବାଗିବଙ୍କୁ ବୁଝାଇ । ପୁଣି ପାରବର୍ତ୍ତକର ଜନମ ଶୁଣାଇ ॥
ଅତି ପଦମ୍ଭ ଶଲ୍ୟପ୍ରକାଶ-ଚରଣ । ବଞ୍ଚିଲେ କରୁଣାନିଧୁ ବିପ୍ରର ସନ୍ତିତ ॥୨॥

ମୋ ବିନତି ଏବେ ଶୁଣି ଶିବ ଯେବେ ମୋଠାରେ ସ୍ନେହ ରୁମ୍ଭର ।

ପାଲଣ ବିବାହ କର ରାମା ସହ ଏହି ମାତୁଣି ମୋହର ॥୧॥
ଯଦ୍ୟପି ଅସ୍ତ୍ରବ୍ରତ ଏହା ବୋଲନ୍ତି ମହେଶ । ଏଣୁ ନ ହୁଅଇ ପୁଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଦେଶ ॥
ଶିଶୋଧାରୀ କିଏ ରୁମ୍ଭ ବଚନ ପାଳନ । ଅଟଇ ନାଥ ମୋହର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ ॥୨॥
ଜନନୀ-ଜନକ ଗୁରୁ ସାମାଜିକ-ବାଣୀ । ଅବିଚାର କରଣୀୟ-ଶୁଭମୟ ଜାଣି ॥
ରୁମ୍ଭେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଭଜକାଶ ଅତି । ସଦା ଶିଶୋଧାରୀ ନାଥ ରୁମ୍ଭ ଅନୁମତି ॥୩॥

ଭଗବାନ୍ ଆପଣା ଭକ୍ତ (ସଖା)ଙ୍କ ବିରହ ହୁଏତେ ଅତି ହୁଏତେ ॥ ୧ ॥ ଏହି
ରୂପେ ବହୁତ ସମୟ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା । ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣରେ ତାଙ୍କ
ମନରେ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ପ୍ରୀତି ଜାତ ହେଉଥାଏ । ଶିବଙ୍କର କଠୋର ନିୟମ, ଅନନ୍ୟପ୍ରେମ
ଓ ତାଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶର ଭଗ୍ନ ଅଟଇ ଦୃଢ଼ତା ଯେତେବେଳେ ଶ୍ରୀରାମ ଦେଖିଲେ ॥ ୨ ॥
ସେତେବେଳେ କୃତଜ୍ଞ, କୃପାଳ, ରୂପ ଓ ଶୀଳର ଭଣ୍ଡାର, ମହାଭେଜପୁଞ୍ଜ ଭଗବାନ୍
ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆବିର୍ଭୂତ ହେଲେ । ସେ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ଶିବଙ୍କୁ ପ୍ରଣୀତା କଲେ
ଏବଂ କହିଲେ, “ହେ ଶଙ୍କର ! ଆପଣଙ୍କ ବିନା ଏସବୁ କଠିନ ବ୍ରତ କିଏ ନିର୍ବାହ
କରିପାରବ ?” ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ଶିବଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ ଏବଂ
ତାଙ୍କୁ ପାରବର୍ତ୍ତକ କରୁ-ହୁଣ୍ଡି ଶୁଣାଇଲେ । କୃପାବିଧାନ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବିପ୍ରର-
ପୁତ୍ରକ ପାଦତଳ ଅତି ପଦମ୍ଭ କୃପାଳ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ॥ ୪ ॥
ବୋହା—ପୁଣି ସେ ଶିବଙ୍କୁ କହିଲେ, “ହେ ଶିବ ! ମୋ ପ୍ରତି ଯଦ୍ୟପି ଆପଣଙ୍କର

ପ୍ରଭୁ ତୋଷେଇ ସୁନି ସଂକର ବଚନ । ଭକ୍ତ ବଦେକ ଧର୍ମ କୃତ ରଚନା ॥
କହ ପ୍ରଭୁ ହର ତୁମ୍ଭାର ପନ ରହେଇ । ଅବତର ରାମେହୁ ଜୋ ହମ କହେଇ ॥୩॥
ଅନୁରାଧାନ ଭବ ଅସ ଭାଷୀ । ସଂକର ସୋଇ ମୁରତି ଭର ଶାସୀ ॥
ତବହିଁ ସପ୍ରସାଦି ସିବ ପହିଁ ଆସ । ବୋଲେ ପ୍ରଭୁ ଅତି ବଚନ ସୁଦାସ ॥୩॥

ପାରବତୀ ପହିଁ ଜାଇ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରେମ ପରିଛା । ଲେହୁ ।

ଗିରିଦି ପ୍ରେର ପଠାଏତୁ ଭବନ ଦୁରି କରେହୁ ସଂଦେହ ॥୨୭॥
ରିଷିନ୍ଦ୍ର ଗୌର ଦେଖି ତହିଁ କୈସୀ । ମୁରତିମଂତ ତପସ୍ୟା ଜୈସୀ ॥
ବୋଲେ ମୁନି ସୁନୁ ସୈଲକୁମାର । କରହୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାରନ ତପୁ ଭାଷ ॥୨୮॥

ପ୍ରଭୁ ତୋଷ ହେଲେ ଶୁଣି ଶିବଙ୍କ ବଚନ । ଭକ୍ତ ବଦେକ ଧରମ ସଂପୃକ୍ତ ରଚନ ॥
କହୁ ପ୍ରଭୁ ରାହୁ ଶୁଣୁ ଯଶ ହର । ଏବେ ଯାହା କହୁଲୁ ମୁଁ ହୃଦେତାହା ଧର ॥୩॥
ଏମନ୍ତ ଭାଷି ସେଠାରୁ ହେଲୁ ଅନୁହିତ । ଶଙ୍କର ସେ ରୂପ କଲେ ହୃଦୟେ ନିହିତ ॥
ସେହୁଶୁଣି ଶିବ ପାଶେ ସପ୍ରସାଦି ଆସିଲେ । ପ୍ରଭୁ ତାହାକୁ ମଧୁର ବଚନ ଭାଷିଲେ ॥୩॥

ହୁମା ସନ୍ନିଧାନେ ଯାଅ ରୁମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରେମ ପରୀକ୍ଷା ନେଇଣ ।

ପେଶି ଶରଳକୁ ପଠାଅ ଗୁହୁକୁ ସନ୍ଦେହ ଦୂର କରିଣ ॥୨୭॥
ରୁଷି ଗୁହୁକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲେ ତେମନ୍ତ । ମନେ ହୁଏ ମୁର୍ଖିମାନ ତପସ୍ୟା ସେମନ୍ତ ॥
ବୋଲନ୍ତି ମୁମାଶେ ଶୁଣ ଶରଳ କୁମାର । କେଉଁ କାରଣରୁ ତପ କରୁଅଛ ଭାଷ ॥୨୮॥

ସୁହୁ ଆସ, ତେବେ ଆପଣ ମୋ ବିନତି ଶୁଣନ୍ତୁ । ମୋର ଏତିକି ମାଗୁଣି, ଆପଣ
ଯାଇ ପାଟଙ୍ଗକୁ ବାହା କରନ୍ତୁ ॥ ୨୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ଶିବ କହଲେ, “ଏହା
ଉଚିତ ନୁହେଁ, ତଥାପି ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ଟାଳି ପାରବି ନାହିଁ । ହେ ନାଥ !
ଆପଣଙ୍କ ଆଦେଶ ଶିରୋଧାରୀ କରିବା ମୋର ପରମ ଧର୍ମ ॥ ୧ ॥ ମାତା, ପିତା,
ପୁରୁ ଓ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ବଚନ ବିନା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶୁଭ ମନେ କରି ପାଳନ କରିବା ଉଚିତ,
ଆପଣ ତ ପୁଣି ସହଜେ ମୋର ପରମ ହୃଦକାରୀ । ହେ ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ ଆଦେଶ
ମୋର-ଶିରୋଧାରୀ ॥ ୨ ॥ ଶିବଙ୍କର ଭକ୍ତ, ଜନ ଓ ଧର୍ମପୁକ୍ତ ବଚନ-ରଚନା
ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ । ପ୍ରଭୁ କହଲେ, “ହେ ହର ! ଆପଣଙ୍କ
ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ଯାହା କହିଲି, ଏବେ ତାହାକୁ ହୃଦୟରେ ରଖନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥
ଏହିପରି କହ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅନୁହିତ ହୋଇଗଲେ । ଶିବ ତାଙ୍କର ସେହି ମୁର୍ଖି ହୃଦୟରେ
ଧାରଣ କଲେ । ସେହି ସମୟରେ ସପ୍ରସାଦି ଶିବଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ପ୍ରଭୁ ମହାଦେବ
ସେମାନଙ୍କୁ ଅତି ସୁନ୍ଦର ବଚନ କହଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା—“ଆପଣମାନେ
ପାଟଙ୍ଗଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କ ପ୍ରେମର ପରୀକ୍ଷା ନିଅନ୍ତୁ । ହୁମାଚଳକୁ କହ ପାଟଙ୍ଗକୁ
ସରକୁ ପଠାଇବାବ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତୁ ଏବଂ ମୋ ସନ୍ଦେହ ଦୂର କରନ୍ତୁ ॥ ୨୭ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ—ରୁଷିମାନେ ସେଠାକୁ ଯାଇ ପାଟଙ୍ଗଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ, ସତେ ଯେମିତି

କେନ୍ଦ୍ର ଅର୍ଥୁ ଶୁଧକୃତା ତୁଳୁ ଚନ୍ଦ୍ର । ହମ ସନ ସତ୍ୟ ମରମୁ କନ କହୁ ।
 କହତ ବଚନ ମନୁ ଅତି ସକୁଶୁ । ହୃଦୟେ ସୁନ ହମାର ଜଡ଼ତା ॥୨॥
 ମନୁ ହଠପ୍ରାସ ନ ସୁନଇ ସିଖାର୍ଥ । ଚନ୍ଦ୍ରତ ବାରି ପର ଶୁଚି ଉଠାର୍ଥ ॥
 ନାରଦ କହା ସତ୍ୟ ସୋଇ ଜାନା । ବିନୁ ପଂଶୁ ହମ ଚନ୍ଦ୍ରହଂ ଉଜାନା ॥୩॥
 ଦେଖନ୍ତୁ ମନ ଅବିବେକ ହମାର । ଗୁଣିଅ ସଦା ସିବହିଁ ଭରତାର ॥୪॥
 ସୁନତ ବଚନ ବିହସେ ରକ୍ଷୟ ଗିରିସଂଭବ ତବ ଦେହ ।

ନାରଦ କର ଉପଦେୟ ସୁନ କହନ୍ତୁ ବସେନ୍ଦ୍ର କୟ ରେବତ ॥୫॥
 ଦଳ ସୁତରୁ ଉପଦେସେହି ଜାଣି । ତହୁ ଫିରି ଭବନୁ ନ ଦେଖା ଆଣି ॥
 ବିସକେତୁ କର ଭରୁ ଭନ ବାଲ । କନକକସିୟ କର ସୁନ ଅସ ହାଲ ॥୬॥

କାହାକୁ ଆଶ୍ରୟ ରୁଦ୍ଧେ କେନି ଲିହା କର । ଆମ୍ଭ ଆଗେ ସତ୍ୟ କହ ମରମ ନିକର ॥
 ଲହ୍ୟା ଲବେ କହବାକୁ ମରମ ବାରତା । ହସିବ ଶ୍ରବଣ କରି ମୋର ଅଜ୍ଞାନତା ॥୭॥
 ମନ ହଟ ବଣ ଉପଦେଶ ନ ମାନଇ । ଭାରି ତୋଳିବାକୁ ବାଣ ଉପରେ ଗୁହୁଇ ॥
 ସତ୍ୟ ମଣି ନାରଦଙ୍କ କହବା କଥାକୁ । ପକ୍ଷବିନା ଆକାଂକ୍ଷା ମୁଁ କରେ ଉଚିତବାକୁ ॥୮॥
 ଦେଶ ମୁନ ଅବିବେକ ପଣ ଏ ମୋହର । ପତି ପଦେ ଅଭିଳାଷେ ଅବିକାରୀ ହର ॥୯॥
 ଶୁଣି ରୁଷିଗଣ ଶୁଣିଲେ ହସିଣ ଗିରିଜାତ ରୁମ୍ଭ କେହ ।

କହ ନାରଦର ଉପଦେଶ ମାନ ରହୁ କାହାର ଗୁହ ॥୧୦॥

ଦକ୍ଷସ୍ତବକୁ ସେ ଯାଇ ଦେଲ ଉପଦେଶ । ବାହୁଡ଼ି ସେମାନେ ଗୁହେନ କଲେ ପ୍ରବେଶ ॥
 ବିବେକେ ନୁପପନ୍ନ ଗୁହ ଉକାଶଲ । ସର୍ଣ୍ଣକର୍ଣ୍ଣପୁର ସେହୁ ହୁଇଁ ଶା ହୋଇଲ ॥୧୧॥

ତପସ୍ୟା ମୁଣ୍ଡିମଞ୍ଜ ହୋଇଅଛି । ସେମାନେ କହୁଲେ, “ହେ ଶୈଳକୁମାର ! ରୁମ୍ଭେ
 କେଉଁଥିପାଇଁ ଏତେ କଠୋର ତପସ୍ୟା କରୁଅଛ ? ॥ ୧ ॥ ରୁମ୍ଭେ କାହାକୁ
 ଆଶ୍ରୟନା କରୁଅଛ ଏବଂ କ’ଣ ଗୁହୁଅଛ ? ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଅପଲ ମରମ କଥା କୁହ ।
 ପାଦତୀ କହଲେ, “କଥା କହବାକୁ ମନରେ ବଡ଼ ସଙ୍କୋଚ ଲାଗୁଛି । ମୋ ମୂର୍ତ୍ତିତା
 ଶୁଣି ଆପଣମାନେ ହସିବେ ॥ ୨ ॥ ମନ ଉଡ଼ି ଧରିଛି । ସେ ଉପଦେଶ ଶୁଣିନାହିଁ
 ଏବଂ ଆକାଶ-ସୌଧ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ଗୁହୁଛି । ନାରଦମୁନ ଯାହା କହୁ ଯାଇଅଛନ୍ତି,
 ତାହାକୁ ସତ୍ୟ ମନେ କରି ବିନା ପରରେ ମୁଁ ଉଚିତବାକୁ ଗୁହୁଛି ॥ ୩ ॥ ହେ
 ମୁନିବର ! ଆପଣମାନେ ମୋ ଅଜ୍ଞତା ଦେଖନ୍ତୁ । ମୁଁ ଶିବଙ୍କୁ ମୋ ପତି ରୂପେ
 ପାରିବାକୁ ଗୁହୁଛି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା—ପାଦଶ୍ରବ କଥା ଶୁଣି ରୁଷିମାନେ ହସି
 ଉଠିଲେ ଏବଂ କହଲେ, “ରୁମ୍ଭେ କେହ ପଦ୍ମତାରୁ ଜାତ । ଭଲ କୁହ ତ ନାରଦଙ୍କ
 ଉପଦେଶ ଶୁଣି ଆଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେଉଁ ନର ଘରସଂସାର ବାନ୍ଧ ପାରିଛି ? ॥ ୫ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ—ସେ ଯାଇ ଦକ୍ଷଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ, ଯାହା ଫଳରେ
 ସେମାନେ ଆଉ କେହି ଘର ମୁହଁ ଫୁଲ ଦେଖିଲେ ନାହିଁ । ନାରଦ ହିଁ ବିବେକରୁ

ନାରଦ ସିଖ ଜେ ସୁନହିଁ ନର ନାଶ । ଅବସି ହୋହିଁ ତଳ ଭବନୁ ଭଣାସ ॥
ମନ କପଟୀ ତନ ସଜ୍ଜନ ଚାହା । ଆସୁ ସରସ ସବସ୍ଥା ତହ ଲାହା ॥୨॥
ତେହି କେଁ ବଚନ ମାନ ବିସ୍ତାସ । ଭୁଞ୍ଜୁ ଚାହୁଁ ପତି ସହଜ ଭବାସ ॥
ନିର୍ଗୁନ ନିଲଜ କୁବେଶ କପାଳ । ଅକୁଳ ଅଗେହ ଦିଗବର ବ୍ୟାଳ ॥୩॥
କହନ୍ତ କର୍ତ୍ତୁ ନ ସୁଖ ଅସ ବରୁ ପାଏ । ଭଲ ଭୁଲିହୁ ଠଗ କେ ବୋଲାଏ ॥
ପଂଚ କହେଁ ସିବ ସଖା ବିବାସ । ସୁନି ଅବତେର ମରାଏହି ତାସ ॥୪॥
ଅବ ସୁଖ ସୋଡ଼ୁ ତ ସୋରୁ ନହୁଁ ଶୁଖ ମାଗି ଭବ ଖାହିଁ ।

ସହଜ ଏକାକି କେ ଭବନ କବହୁଁ କ ନାହିଁ ଖଟାହିଁ ॥୨॥

ଅଜହୁଁ ମାନହୁଁ କହା ହମାର । ହମ ଭୁଞ୍ଜୁ କହୁଁ ବର ମକ ବିରୁର ॥
ଅତି ସୁଂଦର ସୁଖଦ ସୁସୀଲ । ଗାଡ଼ୁହିଁ ବେଦ ଜାସୁ ଜସୁ ଲାଲ ॥୧॥

ନାରଦ ଶିକ୍ଷା ଶୁଣନ୍ତୁ ଯେଉଁ ନରନାସ । ଅବଶ୍ୟ ଭବନ ତେଜ ହୁଅନ୍ତୁ ଭଣାସ ॥
ମନ କପଟୀ ଶିଖରେ ସଜ୍ଜନ ଜଣାଏ । ଆପଣା ପରି ଅନ୍ୟକୁ କରବାକୁ ଚାହେଁ ॥୧॥
ଏମନ୍ତ ବଚନେ ତାର ମାନସ ବିଶ୍ୱାସ । ରୁମ୍ଭେ ଚାହୁଁ ଅଛୁ ପତି ସ୍ୱଭାବେ ଭବାସ ॥
ନିର୍ଗୁଣ ଲକ୍ଷ୍ୟା ବିଷୟ କୁବେଶ କପାଳୀ । ଅକୁଳ ଅଳକେତନ ଦିଗମ୍ବର ବ୍ୟାଳୀ ॥୩॥
କହ କେଉଁ ସୁଖ ବର ଏହୁପରି ପାଇ । ଭଲ ଭୁଲିଛୁ ଠକର ଠକାମିରେ ଯାଇ ॥
ପଞ୍ଚ କହନ୍ତୁ ସଖାକୁ ବିଷ ହୋଇ ହର । ତ୍ୟାଗ କରି ମରାଲେ ତାହାକୁ ଆବର ॥୪॥
ଏବେ ନିଶ୍ଚୟ ନୁହେଁ ଶୁଦ୍ଧ ସୁଖରେ ଭୋଗନର ଭବେ ଖାଇ ।

ସହଜେ ଏକାକୀ ଭବନେ କେବେ କି ନାସ ଖଟିପାରେ ଯାଇ ॥୨॥

ଏବେ ମଧ୍ୟ ମାନସାଧ୍ୟ କହୁବା ଆମ୍ଭର । ଆମ୍ଭେ ତୋ ନିମନ୍ତେ ଭଲ ବିରୁଣୁ ବର ॥
ଶୁଣି ପ୍ରଣାଳି ସୁଖଦ ଅତି ପ୍ରଣୋଦନ । ଯାର ଯଶ ଲାଳା ବେଦ କରଇ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥୧॥
ଘର ଭଙ୍ଗ ଲେ । ପୁଣି ସେହି ତଣା ହରଣ୍ୟକଶିପୁର ହେଲ ॥୧॥ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ-
ପୁରୁଷମାନେ ନାରଦଙ୍କ ଉପଦେଶ ଶୁଣନ୍ତୁ, ସେମାନେ ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ଅବଶ୍ୟ
ଭକାରୀ ହୁଅନ୍ତୁ । ତାଙ୍କର ମନ କପଟୀ ଏବଂ ଶରୀରର ବେଶ ଯାଧୁ ପରି । ସେ
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆପଣା ପରି ବନ୍ଧ୍ୟାମିତ କରବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ତାଙ୍କ କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ
କରି ରୂପେ ଏପରି ପତି ପାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ଯେ ସ୍ୱଭାବତଃ ଭଦ୍ରାସୀନ, ଗୁଣହୀନ ଓ
ନିର୍ବିହ; ସେ ଖରାପ ବେଶ ଧାରଣ କରଥାନ୍ତି, ମନୁଷ୍ୟ କପାଳର ମାଳା ପିନ୍ଧଥାନ୍ତି,
ଯାହାଙ୍କର କୁଳ ଓ ଘରଦ୍ୱାରର ଠିକଣା ନାହିଁ, ଯେ ଲଜଲା ଓ ଶରୀରରେ ସର୍ପ-
ଧାରଣ କରଥାନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଏପରି ବର ମିଳିଲେ ରୂପଙ୍କୁ କି ସୁଖ ମିଳିବ ? ରୂପେ
ସେ ଠକ (ନାରଦ)ର ମନଭୁଲଶିଖା କଥାରେ ପଡ଼ି ଶୁଦ୍ଧ ଭୁଲିଲ । ପଞ୍ଚଙ୍କ କହୁବା
ଅନୁସାରେ ପ୍ରଥମେ ଶିବ ସଖାକୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ପତ୍ନୀ :
କରି ମରାଇ ଦେଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା.—ଏବେ ଶିବଙ୍କର କୌଣସି ଚନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ ।

ଦୁଷନ ରହିତ ସକଳ ଗୁନ ଗ୍ରାସୀ । ଶ୍ରୀପତି ପୁର ବୈକୁଣ୍ଠ ନିବାସୀ ॥
 ଅସ ବସ୍ତୁ ତୁମ୍ଭକୁ ମିଳଇବ ଆମ । ସୁନତ ବିହସି କହ ବଚନ ଭବାମା ॥୬॥
 ସତ୍ୟ କହେହୁ ଗିରିଭବ ତନୁ ଏହା । ହଠ ନ ଛୁଟ ଛୁଟେ ବରୁ ଦେହା ॥
 କନକଭ ପୁନ ପସାନ ତେଁ ହୋଇ । ଜାରେହୁଁ ସହଜୁ ନ ପରିହର ସୋଇ ॥୭॥
 ନାରଦ ବଚନ ନ ମେଁ ପରିହରଇଁ । ବସଇ ଭବନୁ ଉଜରଇ ନହିଁ ଡରଇଁ ॥
 ଗୁର କେଁ ବଚନ ପ୍ରଶଂସି ନ ଜେମୁ । ସପନେହୁଁ ସୁଗମନ ସୁଖ ସିଧୁ ତେଣୁ ॥୮॥
 ମହାଦେବ ଅବଗୁନ ଭବନ ବିଷ୍ଣୁ ସକଳ ଗୁନ ଧାମ ।

ଜେହୁ କର ମନୁ ରମ ଜାହୁ ସନ ତେହୁ ତେଣୁ ସନ କାମ ॥୯॥
 ଜେଁ ତୁମ୍ଭ ମିଳତେହୁ ପ୍ରଥମ ମୁମୁକ୍ଷା । ସୁନତୁଁ ସିକ ତୁମ୍ଭାର ଧର ସୀସା ॥
 ଅବ ମେଁ ଜନ୍ମୁ ସୁଖ ହୁତ ହାସ । କୋ ଗୁନ ଦୁଷନ କରେଁ ବିରୁଦ ॥୧॥

ଦୋଷ-ରହିତ ସମସ୍ତ ଶୁଭ ଗୁଣ ଧଣି । ଶ୍ରୀପତି ସୁନ୍ଦର ପୁର ବୈକୁଣ୍ଠ ନିବାସୀ ॥
 ଏମନ୍ତ ବର ତୁମ୍ଭକୁ ମିଳାଇ ଆଣି । ଶି ମୁ ମନ ହସି ଶୁଣିଲେ ଶବାଣୀ ॥୧॥
 ସତ୍ୟ କହଲ ଏ ତନୁ ଶରୀରୁ ଜାତ । ହଟ ନ ଛାଡ଼ିବ ବର ଦେହ ହେବ ପାତ ॥
 କନକ ମଧ୍ୟ ପାଷାଣ୍ଡ ଉତ୍ସବ ହୁଅଇ । ଜାଲିଲେ ହେଁ ସାଧବକ ଗୁଣ ନ ତେଜଇ ॥୩॥
 ଜ୍ୟାମି ନ ପାରେ ବଚନ ବିଧି-ସୁନ୍ଦର । ଉଠୁ ବା ଉଜୁଡୁ ଘର ନାହିଁ ତହିଁ ଡର ॥
 ଗୁରୁ ବଚନ ପ୍ରଶଂସି ନ ହୁଏ ଯାହାକୁ । ସ୍ବପ୍ନେ ସୁଖ ମିଳି ନୁହେଁ ସୁଲଭ ତାହାକୁ ॥୪॥
 ଅବିଚ୍ଛେଦ-ଘର ହୁଅନ୍ତୁ ଶଙ୍କର ବିଷ୍ଣୁ ସବଗୁଣ ଧାମ ।

ଯା ସଙ୍ଗେ ଯାହାର ମିଳଇ ଅନ୍ତର ତା ସଙ୍ଗେ ତାହାର କାମ ॥୫॥
 ପ୍ରଥମେ ମୁମୁକ୍ଷୁ ତୁମ୍ଭେ ମିଳିଥାନ୍ତୁ ଯେବେ । ତୁମ୍ଭ ଶିକ୍ଷା ଶିରେ ଘେନି ଶୁଣିଥାନ୍ତୁ ତେବେ ॥
 ଏବେ ଶିବ ଅର୍ପେ ଜନ୍ମ କଲି ମୁଁ ଅର୍ପଣ । ବିରୁଦ କରୁଛି କିଏ ଗୁଣ ବା ଦୁଷଣ ॥୬॥

ଭକ୍ଷା ମାଗି, ଭକ୍ଷାନ୍ନ ସେ ଶ୍ରେୟନ କରନ୍ତି ଏବଂ ସୁଖରେ ଶୟନ କରନ୍ତି । ଏହପରି
 ସହଜେ (ସ୍ବଭାବତଃ) ଏକାକୀ ରହିବାକୁ ଯେ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଘରେ ନାଶ୍ଟ
 କ'ଣ ଚିତ୍ତ ପାରିବ ? ॥ ୭୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:—ଏବେ ବି ଆମ କଥା ମାନ ।
 ଆମେ ତମ ପାଇଁ ଉତ୍ତମ ବର ଶୁଦ୍ଧି କରୁଅଛୁ । ସେ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର, ପବନ, ସୁଖଦାୟକ
 ଓ ସୁଖୀ । ବେକମାନେ ତାଙ୍କ ଯଶ ଓ ଗୁଣା ଗାନ କରନ୍ତି ॥ ୯ ॥ ସେ ଦୋଷ-
 ରହିତ, ସକଳ ସର୍ବଗୁଣର ଗୁଣି, ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ପତି ଓ ବୈକୁଣ୍ଠପୁରର ଅଧିବାସୀ । ଆମେ
 ଏପରି ଗୋଟିଏ ବର ଆଣି ତୁମ୍ଭକୁ ନୂଆଇ ଦେବୁ ।” ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ପାଦ୍ମୀ ହସି
 କହଲେ— ॥୭॥ “ଆପଣ ଯାହା କହଲେ ଯେ, ମୋର ଏ ଶରୀର ପଟ୍ଟତରୁ ଜାତ, ତାହା
 ସତ୍ୟ । ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ିବି ପଛତେ, କିନ୍ତୁ ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ । ସୁନା ମଧ୍ୟ ପଥରରୁ ଜାତ ହୁଏ ।
 ମାତ୍ର ପୋତାଗଲେ ସୁଦା ତାହା ଆପଣା ସ୍ବଭାବ (ସ୍ବର୍ଭୂତ)-ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ॥ ୮ ॥ ସୁତରାଂ
 ମୁଁ ନାରଦଙ୍କ ବଚନ ପରିହାର କରି ନ ପାରେ । ଘର-ବସ୍ତୁ ବା ଶକ୍ତି, ସେଥିପ୍ରତି

ଜୌ ତୁମ୍ଭରେ ହଠ ହୃଦୟ ବିସେଷୀ । ରହି ନ ଜାଇବିକୁ କିଏ ବରେଷୀ ॥
 ତୌ କୌତୁକଅଳ୍ପ ଆଲସୁ ନାହିଁ । ବର କନ୍ୟା ଅନେକ ଜଗ ମାଣ୍ଡି ॥୨॥
 ଜନ୍ମ କୋଟି ଲଗି ରଗର ହମାସୀ । ବରଉଁ ସବୁ ନ ତ ରହୁଁ କୁଆରୀ ॥
 ତଜଉଁ ନ ନାରଦ କର ଉପଦେଷୁ । ଆୟୁ କହୁଁ ସତ ବାର ମହେଷୁ ॥୩॥
 ମୈ ପା ପରଉଁ କହଇ ଜଗବନ୍ଧୁ । ତୁମ୍ଭ ଗୁହ ଗର୍ଭ ନହୁ ଭୟଭବିଲଂବା ॥
 ଦେଖି ପ୍ରେମୁ ବୋଲେ ମୁନି ଜ୍ଞାନୀ । ଜୟ ଜୟ ଜଗଦଂବକେ ଭବାନୀ ॥୪॥
 ତୁମ୍ଭ ମାୟା ଭଗବାନ ସିବ ସକଳ ଜଗତ ପିତୁ ମାତୁ ।

ନାଇ ଚରନ ସିର ମୁନି ତଳେ ପୁନି ପୁନି ହରଷତ ଗାତୁ ॥୧॥

ଯେବେ ରୁମ୍ଭ ହୃଦେ ଆଏ ହୁଏ ଅତିଶୟ । ରହୁ ନ ପାରି ନ କରି ସମ୍ଭବ ନିଶ୍ଚୟ ॥
 ତେବେ ଅଳସ କୌତୁକ ଲେବେ ନ କରନ୍ତି । ଅଗଣିତ ବରକନ୍ୟା ଜଗତେ ଅଛନ୍ତି ॥୨॥
 କୋଟି ଜନ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଂ ସର୍ବାର୍ଥ କରିବ । ବରବ ଶତ୍ରୁ ଅଥବା କୁମାରୀ ରହୁବ ॥
 ତ୍ୟାସ ନ କରିବ ନାରଦଙ୍କ ଉପଦେଶ । ନିଜେ ଶତବାର ମଧ୍ୟ କହନ୍ତୁ ମହେଶ ॥୩॥
 ବୋଲନ୍ତି ପାରବତୀ ପ୍ରଂ ପୟରେ ପଡୁଛି । ରୁମ୍ଭେ ନିଜ ଗୁହେ ଯାଅ ବିଳମ୍ବ ହେଉଛି ॥
 ବିଲେକି ପ୍ରୀତି ଭାବିଲେ ମୁନିବର ଜ୍ଞାନୀ । ଜୟ ଜୟ ଜୟ ଜଗଜ୍ଜନନୀ ଭବାନୀ ॥୪॥

ରୁମ୍ଭେ ଅତି ମାୟା ଭଗବାନ ଶିବ ଜଗତ ମାତା ପିତର ।

ବାରମ୍ବାର ମୁନି ତଳିଲେ ପ୍ରଣମି ଅତି ହରଷ ଅନୁର ॥୧॥

ମୋର ଭର ନାହିଁ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନରେ ଯାହାର ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ, ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଖ
 ତାହାକୁ ସ୍ୱପ୍ନ ବା ପିତ୍ରି ମିଳିବ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ବୋହା:—ମାନଙ୍କୁ, ମହାଦେବ
 ସବୁ ଅବିଶ୍ୱାସର ଉତ୍ସାର ଏବଂ ବିଷ୍ଣୁ ସକଳ ସ୍ୱପ୍ନର ଧାମ । ମାତ୍ର ମନ ଯାହାର
 ଯାହାଠି ରହିଯାଇଛି, ତାହାର ତାହାର ପାଖରେ ହିଁ କାମ ॥ ୮ ॥ ଗୋପା:—
 ହେ ମୁନିଶ୍ରବଣ! ଯଦି ଆପଣମାନେ ପ୍ରଥମରୁ ମିଳିଆ'ନ୍ତେ, ପ୍ରଂ ଆପଣମାନଙ୍କ
 ଉପଦେଶ ଶିରେଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଶୁଣିଆ'ନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଂ ଆପଣାର ଜୀବନ ଜନ୍ମକାଳ
 ଶିବଙ୍କ ପାଦତଳେ ସମର୍ପଣ କରି ଦେଇଅଛୁ । ଆଉ ପୁଣି-ବୋଷ ବିରୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ
 ବେଳ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଯଦି ଆପଣଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବେଶି କିନ୍ଦ୍ର ଆଏ ଏବଂ
 ବିବାହ-ନିର୍ଣ୍ଣୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆଦି ଚର୍ଚ୍ଚା ନ କରି ଆପଣମାନେ ରହି ପାରୁ ନ ଆ'ନ୍ତି,
 ତେବେ ସହାରରେ ବହୁତ ବରକନ୍ୟା ତ ଅଛନ୍ତି । ଖେଳ ଖେଳିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ
 ଆଲସ୍ୟ ଜମା ସ୍ୱର୍ଗ କରେ ନାହିଁ । (ଅନ୍ୟତ୍ର ଯାଇ ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସକାନ୍ତୁ ।) ॥ ୨ ॥
 କୋଟି କୋଟି ଜନ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର ଏହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରହୁବ—ସିବଙ୍କୁ ବରଣ କରିବ
 ତ କରିବ, ନୋହୁଲେ ବେବଳ କୁମାରୀ ହୋଇ ରହୁବ । ସ୍ୱୟଂ ଶିବ ଆପି ଶହେ
 ଥର କୁହନ୍ତୁ ପଛକେ, ନାରଦଙ୍କ ଉପଦେଶ ପ୍ରଂ ପରହାର (ଅମାନ୍ୟ) କରିବ
 ନାହିଁ । ॥ ୩ ॥ ଜଗଜ୍ଜନନୀ ପାଦପା ପ୍ରୀତି କହଲେ, “ପ୍ରଂ ଆପଣମାନଙ୍କ ପାଦ
 ତଳେ ପଡୁଛି । ଆପଣମାନେ ସେବା ସରକୁ ଯାଆନ୍ତୁ । ବହୁତ ବିଳମ୍ବ ହୋଇଗଲାଣି ।”

ଜାଇ ମୁନିହୁ ହିମବତୁ ପଠାଏ । କରି ବିନଶା ଗିରିଜହଂ ବୃହ ଲାଏ ॥
 ବହୁରି ସପ୍ତରଶ୍ମି ସିବ ପଶ୍ଚି ଜାଣି । କଥା ଭମା କୈ ସକଳ ସୁନାହି ॥୧॥
 ଭଏ ମଗନ ସିବ ସୁନତ ସନେହା । ହରଷି ସପ୍ତରଶ୍ମି ଗର୍ଭନେ ଗେହା ॥
 ମନୁ ଥିଲୁ କରି ତବ ସ୍ବଭୁ ସୁଜନା । ଲଗେ କରନ ରଘୁନାୟକ ଧାନା ॥୨॥
 ତାରକୁ ଅସୁର ଉପୁଡ଼ି ତେହି କାଲ । ଭୁଜ ପ୍ରତାପ ବଲ ତେଜ ବିସାଲ ॥
 ତେହି ସବ ଲୋକ ଲୋକପତି ଶାନ୍ତେ । ଭଏ ଦେବ ସୁଖ ସପତି ଶାନ୍ତେ ॥୩॥
 ଅଜର ଅମର ସୋ ଶାନ୍ତି ନ ଜାଣି । ହାରେ ସୁର କରି ବିବିଧ ଲଗାଇ ॥
 ତବ ବିରଂଗ ସନ ଜାଇ ପୁକାରେ । ଦେଖେ ବିଧି ସବ ଦେବ ଦୁଖାରେ ॥୪॥

ତହୁଁ ମୁନିବ୍ରହ୍ମ ଗିରିଜନକୁ ପଠାଇ । ବିନୟେ ଭମାକୁ ଗୁହ୍ୟେ ଆଣିଲେ ଡକାଇ ॥
 ପ୍ରଣି ସପ୍ତରଶ୍ମି ଯାଇ ଶିବଙ୍କ ଆଗରେ । ଶୁଣାଇଲେ ଗିରିଜାଙ୍କ ବୃତ୍ତନ୍ତ ସାବରେ ॥୧॥
 ଶୁଣି ଅତିସ୍ନେହେ ଶିବ ହୋଇଲେ ମଗନ । ଆନନ୍ଦ ମନେ ସପ୍ତରଶ୍ମି ଗମିଲେ ଭବନ ॥
 ମନ ସ୍ଥିର କରି ତହୁଁ ପ୍ରସାଣ ଶଙ୍କର । ଧ୍ୟାନ ଆରମ୍ଭିଲେ ପ୍ରଣି ରଘୁପତିଙ୍କର ॥୨॥
 ସେକାଳେ ତାରକାସ୍ତର ହୋଇଲେ ଜନମ । ଲଭଣ ବିଶାଳ ବଳ ତେଜ ପରାକ୍ରମ ॥
 ଜଣିଲ ସେ ଲୋକ ଲୋକ-ପାଳକ ନିକର । ସୁଖ ସମ୍ପଦ ବହୁତ ହୋଇଲେ ଅମର ॥୩॥
 ଅଜର ଅମର ଜଣା ଯାଇ ସେ ନ ପାରେ । ହାରିଲେ ଦେବେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ॥
 ତହୁଁ ଯାଇ ବିରଞ୍ଚକୁ କରନ୍ତେ ପ୍ରହାରି । ଦେଖିଲେ ବିଧି ବିରୂପେ ଦୁଃଖୀରୁ ଗଣା ॥୪॥

ଶବ୍ଦକାରେ ପାଦ୍ୟାଙ୍କ ଏହି ଅଟଳ ପ୍ରେମ କେଶି ଶ୍ରୀମା ମୁନିଗଣ କହୁଲେ, “ହେ
 ଜଗଜ୍ଜନନୀ ! ହେ ଭବାନୀ ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ ! ଜୟ ହେଉ ! ! ୪ ॥
 ଡୋହା:—ଆପଣ ମାୟା ଏବଂ ଶିବ ଭଗବାନ । ଆପଣ ହେଉଁ ସମସ୍ତ ଜଗତର
 ମାତା ପିତା । (ଏହା କହୁ) ମୁନିମାନେ ପାଦ୍ୟାଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରଣାମ ନୁହଁଇ ଚାଲି-
 ଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର ବାରମ୍ବାର ସ୍ଥୁଲକିତ ହେଉଥାଏ ॥ ୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —
 ମୁନିମାନେ ଯାଇ ହିମବାନକୁ ପାଦ୍ୟାଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଲେ ଏବଂ ସେ ବିନତି କରି
 ଗିରିଜାଙ୍କୁ ଘରକୁ ନେଇ ଆସିଲେ । ତତ୍ପରେ ସପ୍ତରଶ୍ମି ଶିବଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ
 ପାଦ୍ୟାଙ୍କ ବିଷୟରେ ସବୁ କଥା ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୨ ॥ ପାଦ୍ୟାଙ୍କ ପ୍ରେମ ବିଷୟ
 ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଶିବ ଆନନ୍ଦମୟ ହୋଇଗଲେ । ସପ୍ତରଶ୍ମି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଆପଣା ପୁର
 (ବ୍ରହ୍ମଲୋକ)କୁ ଚାଲିଗଲେ । ତତ୍ପରେ ସ୍ତୁତି ଶିବ ମନକୁ ସ୍ଥିର କରି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ
 ଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୩ ॥ ସେହି ସମୟରେ ତାରକ ନାମକ ଅସୁରର
 ଆବିର୍ଭବ ହେଲା । ତାହାର ବାହୁର ବଳ, ପ୍ରତାପ ଓ ତେଜ ଖୁବ୍ ବେଶି ଥିଲା ।
 ସେ ସମସ୍ତ ଲୋକ ଓ ଲୋକପାଳଙ୍କୁ ଜୟ କରନ୍ତେ । ସମସ୍ତ ଦେବତା ସେମାନଙ୍କ
 ସୁଖ ଓ ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ବହୁତ ହୋଇଗଲେ ॥ ୪ ॥ ସେ ଅଜର ଓ ଅମର ହୋଇ ଉଠିଥିଲା ।
 ଏଣୁ ତାହାକୁ କେହି ଜୟ କରି ାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ଦେବତାମାନେ ତାହା ସହତ ବହୁତ

ସବ ସନ କହା ବୁଝାଇ ବିଧି ଦନ୍ତୁଜ ନିଧନ ତବ ହୋଇ ।

ସଞ୍ଜ ସୁଦ ସଞ୍ଜୁତ ସୁତ ଏହି ଜାତଇ ରନ ସୋଇ ॥୮୬॥

ମୋର କହା ସୁନି କରନ୍ତୁ ଉପାଧି । ହୋଇଛି ଈଶ୍ବର କରିଛି ସହାଧି ॥
ସଙ୍ଗି ଜୋ ତମା ଦଳ ମଣ ଦେହା । ଜନମୀ ଜାଇ ହିମାଚଳ ଗେହା ॥୯॥
ତେହିଁ ତପୁ-କାହ୍ନୁ-ସଞ୍ଜ ପତି ଲଗା । ସିବ ସମାଧି ବୈଠେ ସବୁ ତ୍ୟାଗୀ ॥
ଜବପି ଅହର ଅସମଂଜସ ଶୁଣ । ତବପି ବାତ ଏକ ସୁନନ୍ଦ ହମାଣ ॥୧॥
ପଠନ୍ତୁ ହୁ-କାମୁ ଜାଇ ସିବ ପାହାଁ । କରୌ ଛୋଡ଼ୁ ସକରମନ ମାହାଁ ॥
ତବ ହମା-ଜାଇ ସିବହି ସିର ନାହି । କରନ୍ତୁ ଉବ ବିବାହ ବରଣାହି ॥୩॥
ଏହି ବିଧି ଭଲେହିଁ ଦେବଚିତ ହୋଇ । ମତ ଅତି ମାନ କହଇ-ସବୁ କୋଇ ॥
ଅସୁଖ ସୁରୁକ୍ଷ କାହିଁ ଅତି ହେତୁ । ପ୍ରଗଟେଇ ବିଷମ ବାନ ଝିପକେତୁ ॥୩॥

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଦ୍ରୁ କହଲେ ବୁଝାଇ ଦନ୍ତୁଜ ତେବେ ମରବ ।

ଶମ୍ଭୁ ଶୁଣେ ପ୍ରତ ହୋଇଲେ ପ୍ରସନ୍ନ ରଣେ ଏହାକୁ ଜିଣିବ ॥୮୭॥

ମୋ ବଚନ ଶୁଣି-କର ଏଥର-ଉପାଧି । ହୋଇବ-କାର୍ଯ୍ୟ ଈଶ୍ବର କରିବେ ସହାଧି ॥
ସଖା ଯେ ଦକ୍ଷଯଜ୍ଞରେ ତନୁ ତେଜସ୍ବିଲେ । ଯାଇ-ହୁମାଳୟ ଗୁହେ ଜନମ ଲଭିଲେ ॥୧॥
ଜପ ସେ କରିଅଛନ୍ତି ଶମ୍ଭୁ ପତି ଲଗି । ଶିବ ସମାଧିରେ ବସିଛନ୍ତି ସବୁ ତ୍ୟାଗୀ ॥
ଯବପି ସଙ୍ଗତସ୍ଥାନ ଅଟଇ ଏ କଥା । ତଥାପି ଶୁଣ ପ୍ର ଏକ କହୁଛି ବ୍ୟବସ୍ଥା ॥୧॥
ପଠାଅ କାମକୁ ସେହି ଶିବପାଶେ ଯାଇ । ଶଙ୍କରଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟେ ଶୋଭି ଉପକାଉ ॥
ତେବେ ଆମ୍ଭେ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ କହି ନମସ୍କାର । ବିବାହ କରାଇ ଦେବା କରି ବଳାହାର ॥୩॥
ଦେବହୃତ ହୋଇପାରେ ସମ୍ଭବ ଏମତେ । ଅତି ଭଲ ମତ ବୋଲି କହଲେ ସମସ୍ତେ ॥
କରନ୍ତେ ସପ୍ତେମେ ତହୁଁ ପୁତ୍ର ବୃନ୍ଦାରବ । ପ୍ରକଟ ହୋଇଲେ କାମ ବିଷମ ଶାୟକ ॥୩॥

ପ୍ରକାରେ ଲଭାଇ କରି ହାରିଗଲେ । ତା'ପରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ସେମାନେ
ଶକାର ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ବ୍ରହ୍ମା ସମସ୍ତ ଦେବତାଙ୍କୁ ହୁଣିତ ସ୍ବକାର
ଦେଖିଲେ ॥ ୪ ॥ ତୋହା—ବ୍ରହ୍ମା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝାଇ କହଲେ, “ଶିବଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ
ଉତ୍ପନ୍ନ ପୁଅ ଏହାକୁ ପ୍ରକରେ ଜିଣିବ ଏବଂ ସେତକବେଳେ ଯାଇ ଏହି ଦୈତ୍ୟର
ମୁଣ୍ଡ ହେବ ॥ ୮ ॥ ତୋପାତ୍ର—ମୋ କଥା ମାନ ଉପାଧି କର । ଈଶ୍ବର
ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ଏବଂ କାମ ହୋଇଯିବ । ସଖା ଦକ୍ଷ-ଯଜ୍ଞରେ ଦେହ ତ୍ୟାଗ
କରିଥିଲେ । ସେ ଏବେ ଯାଇ-ହୁମାଳୟ ଗୁହରେ ଜନ୍ମ ଲଭ କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥
ସେ ଶିବଙ୍କୁ ପତି ରୂପେ ବରଣ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି । ଏଣେ ଶିବ ସବୁ ଗୁଣଗୁଣ
ସମାଧି ଲଗାଇ ବସି ଅଛନ୍ତି । ଏ ବଡ଼ ଅସମସ୍ତସ୍ତ ସମସ୍ୟା । ଏହାର ସମାଧାନ ବଡ଼
କଠିନ । ତଥାପି ମୋର ଗୋଟିଏ କଥା ମନ ଦେଇ ଶୁଣ ॥ ୨ ॥ ଭୂମେମାନେ
ଯାଇ କାମଦେବଙ୍କୁ ଶିବଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଅ । ସେ ଶଙ୍କରଙ୍କ ମନରେ ବିକାର

ସୁରକ୍ଷା କଥା ନିଜ ବିପତ୍ତି ସିବ ସୁନି ମନ ଶାନ୍ତି ବିଚାର ।
 ସ୍ୱତ୍ୱ ବିରୋଧ ନ କୁସଳ ମୋହି ବିଦ୍ରବି କହେଉ ଅସ ମାର ॥୮୩॥
 ତଦପି କରବ ମେଁ କାଜୁ ଭୁଲ୍ଲାବ । ଶ୍ରୁତି କହ ପରମ ଧରମ ଉପକାର ॥
 ପର ହିତ ଲାଗି ତଜଇ ଜୋ ଦେହୀ । ସତତ ସତ ପ୍ରସଂସଦ୍ ତେହୀ ॥୧॥
 ଅସ କହି ଚଳେଉ ସବହି ସିନ୍ଧୁ ନାହି । ସୁମନ ଧନୁଷ କର ସହିତ ସଦାହି ॥
 ଚଳତ ମାର ଅସ ହୃଦୟ ବିରାଗ । ସିବ ବିରୋଧ ପ୍ରଭୁ ମରତୁ ହମାର ॥୨॥
 ତବ ଆପନ ପ୍ରଭାଉ ବିସ୍ତାର । ନିଜ ବସ ଶାନ୍ତି ସକଳ ସଂସାର ॥
 କୋପେଉ ଜବହିଁ ବାରିଚରକେତୁ । ଜନ ମହୁଁ ମିଟେ ସକଳ ଶ୍ରୁତିସେତୁ ॥୩॥

ଜଣାଇଲେ ପୁରେ ଆପଣା ବିପତ୍ତି ଶୁଣି ମନେ ବିଚାର ।

ଶିବଙ୍କ ବିରୋଧେ ନାହିଁ ମୋ କଲ୍ୟାଣ ହୁଏ ମନେ ଶୁଷ୍କ ॥୮୩॥

ତଥାପି ମୁଁ ଇଠାରୁ ବହୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଭାର । ଶ୍ରୁତି କହୁ ପରମ ଧର୍ମ ଉପକାର ॥
 ପରହତ ନିମନ୍ତେ ଯେ ଶରୀର ତେଜନ୍ତି । ସଦା ସଜ୍ଜନ ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ॥୧॥
 ଏହା କହୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିମନ୍ତେ କର । ଚଳିଲୁ ସର୍ବଙ୍କୁ ନେଇ ପୁଷ୍ପଧନୁ ଧରି ॥
 ଚଳନ୍ତେ ମାର ଏମନ୍ତ ବିରାଗେ ହୃଦୟେ । ଶିବଙ୍କ ବିରୋଧେ ମୋର ମରଣ ନିଶ୍ଚୟେ ॥୨॥
 ତହୁଁ ଆପଣା ପ୍ରଭାବ କରିବି ବିସ୍ତାର । ନିଜ ବଶୀଭୂତ କଲୁ ସମସ୍ତ ସଂସାର ॥
 କୋପିଲୁ ସେ ଯେତେବେଳେ ବାରିଚର କେତୁ । ଶିଖମଧ୍ୟେ ନିଶ୍ଚୟେଲୁ ଦୃଢ଼ ଶ୍ରୁତି-ସେତୁ ॥୩॥

କାତ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସମାଧି ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତୁ । ସେତକବେଳେ ଆମ୍ଭେମାନେ
 ଯାଇ ଶିବଙ୍କ ଚରଣରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଏବଂ ଜବରଦସ୍ତି
 ପାବନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ବିବାହ କରାଇ ଦେବା ॥ ୪ ॥ ଏହୁ ପ୍ରକାରେ ଭଲ
 ଦେବତାମାନଙ୍କର ଉପକାର ହେଉ । ସମସ୍ତେ କହିଲେ, “ଏହି ମତ (ଉପାୟ)
 ଅତି ଉତ୍ତମ ।” ତତ୍ପରେ ଦେବତାମାନେ ବଡ଼ ପ୍ରେମରେ କନ୍ଦର୍ପଙ୍କୁ ଯୁକ୍ତ କଲେ ଏବଂ
 ବିଷମବାଣ (ସଞ୍ଜବାଣ) ଓ ମାନକେତନଙ୍କର ଆବର୍ଣ୍ଣବ ହେଲୁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା:—
 ଦେବତାମାନେ କାମଦେବଙ୍କୁ ଆପଣାର ସମସ୍ତ ବିପତ୍ତି କଥା କହିଲେ । ସବୁ କଥା
 ଶୁଣି କନ୍ଦର୍ପ ମନରେ କହୁ: ବିଚାର କଲେ ଏବଂ ହୁଏ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ କହିଲେ, “ହେ”
 ଦେବବରଣ ! ଶିବଙ୍କ ସହ ବିରୋଧ କଲେ ମୋର ମଙ୍ଗଳ ନାହିଁ ॥ ୮୩ ॥ ଦୋହା:—
 ତଥାପି ମୁଁ ରାମାନଙ୍କର କାମ କରିବି । କାରଣ, ଅନ୍ୟର ଉପକାର କରିବା ପରମ
 ଧର୍ମ ବୋଲି ଦେବମାନେ କହନ୍ତି । ଅନ୍ୟର ହିତ ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁମାନେ ଆପଣା
 ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି, ସହ ସାଧୁମାନେ ସଦା ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ॥ ୧ ॥
 ଏହିପରି କହୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କନ୍ଦର୍ପ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ପ୍ରଣାମ କଲେ ଏବଂ ପୁଷ୍ପଧନୁକୁ ହାତରେ
 ଧରି ବସନ୍ତାଦ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଙ୍ଗସାଥୀଙ୍କ ସହ ଚାଲିଲେ । ଯିବା ସମୟରେ କାମଦେବ
 ମନରେ ବିଚାର କରୁଥାନ୍ତି—“ଶିବଙ୍କ ସହ ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କଲେ ମୋର ମରଣ

ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରତ ସଂଜମ ନାନା । ଧୀରଜ ଧରମ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନା ॥
ସଦାଗୁରୁ ଜପ ଜୋଗ ବିରାଗା । ସତ୍ୟସୁ ବିବେକ କଟକୁ ସବୁ ଶ୍ରାଗା ॥୩॥

ଭାଗେଉ ବିବେକୁ ସଦାୟୁ ସହିତ ସୋ ସୁଭଟ ସଂଜମ ମହି ମୁରେ ।
ସଦଗ୍ରଂଥ ପଦ୍ମତ କଂଦରଞ୍ଜି ମହୁଁ ଜାଇ ତେହି ଅବସର ଦୁରେ ॥
ହୋନିହାର କା କରତାର କୋ ରଖିତୁଁ । ଜଗ ଖରଭରୁ ପର ।
ଦୁଇ ମାଥ କେହି ରତିନାଥ ଜେହି କହୁଁ କୋପି କର ଧନୁ ସରୁ ଧର ॥

ଜେ ସଙ୍ଗବ ଜଗ ଅତର ତର ନାରି ପୁରୁଷ ଅସ ନାମ ।

ତେ ନିଜ ନିଜ ମରଜାଦ ତଜି ଭଏ ସକଲ ବସ କାମ ॥୮୪॥

ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରତ ନାନା ସଂଜମ ଆବର । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମ ଦମ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ନିକର ॥
ସଦାଗୁରୁ ଜପ ଯୋଗ ବୈରାଗ୍ୟ ସମସ୍ତେ । ପଳାଇଲେ ବିବେକର ସେନା ଭୟ ସନ୍ତେ ॥୪॥

ପଳାଇଲୁ ବିବେକ ସହିତ ସଦାୟୁକ ସନ୍ତାପ ହାରିଣ ପରସ୍ତେ ।

ସଦ୍‌ଗୁଣାଦି ପଦ୍ମତ-କନ୍ଦର ମଧ୍ୟେ ଗୁପ୍ତ ହୋଇଲେ ଯାଇ ସେ ସମସ୍ତେ ॥

ପଡ଼ିଲୁ ହୁଣି କି ହେବ ରେ, ବିହୁ କେ ରଖିବ ଭବରେ ।

କାହାର ଶିର ହୁଇ କୋପି କାମ ଯା' ପାଇଁ ଧରଣୁ ଧନୁଶର କରେ ।

ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ନରନାରୀ ନାମେ ଜଗତେ ଯେ ଶବ୍ଦ ଥିଲେ ।

ସବେ ନିଜ ନିଜ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ତେଜଣ କାମବିବଶ ହୋଇଲେ ॥୮୫॥

ଧ୍ରୁବ ।” ॥ ୨ ॥ ତଥାପି ସେ ଯାଇ ଶିବଙ୍କ ନିକଟରେ ଆପଣା ପ୍ରଣବ ବିସ୍ତାର କଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କକୁ ଆପଣାର ବର୍ଣ୍ଣାବୃତ୍ତ କରିନେଲେ । ଯେତେବେଳେ ମାନବେତନ କାମଦେବ କୋପ କଲେ, ସେତେବେଳେ ଯଶକ ମଧ୍ୟରେ ବେଦ-ମାନଙ୍କର ମର୍ଯ୍ୟାଦା-ସେତୁ ଭଙ୍ଗିଗଲା ॥ ୩ ॥ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ନାନା ପ୍ରକାର ସଂଜମ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ଧର୍ମ, ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନ, ସଦାଗୁରୁ, ଜପ, ଯୋଗ, ବୈରାଗ୍ୟ ଆଦି ବିବେକର ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟ ତରି ପଳାଇ ଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ—ବିବେକ ଆପଣାର ସହଚରମାନଙ୍କ ସହିତ ପଳାଇଗଲା । କାହାର ଯୋକାମାନେ ରଣ-ଭୂମିରୁ ପଛଘୁଞ୍ଚି ଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ସଦ୍‌ଗୁଣ ରୂପୀ ପଦ୍ମତ-ଗୁହାମାନଙ୍କରେ ଯାଇ ଲୁଚିଲେ । (ଅର୍ଥାତ୍ ଜ୍ଞାନ, ବୈରାଗ୍ୟ, ସଂଜମ, ନିୟମ, ସଦାଗୁରୁତ୍ୱ ଗୁଣାବଳୀ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀରେ ହିଁ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଲେ । ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କର ଆଚରଣ ନିଷ୍ଠିୟ ହୋଇପଡ଼ିଲା ।) ସମସ୍ତ ଜଗତରେ ବୁଝାଇ ଦେଖିଲେ ! ସମସ୍ତେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ହେ ବିଧାତା ! ଏବେ କ’ଣ ହେବ ? ଆମମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବ କିଏ ? ଏପରି ଦୋଷୁଣ୍ଡିଆ ମଣିଷ କିଏ—ଯାହା ପାଇଁ ରହିପଡ଼ି କାମଦେବ କୋପ କରି ହାତରେ ଧନୁବାଣ ଉଠାଇ ଧରଣୁ ?” କୋହା:—ଜଗତରେ ସ୍ତ୍ରୀ-

ସବକେ ହୃଦୟ ମଦନ ଅଭିଳାଷ । ଲତା ନିହାର ନର୍ତ୍ତୁଣି ତରୁ ଯାଶା ॥
 ନଦୀ ଉମରି ଅଂବୁଧ କହୁଁ ଧାଉଁ । ସୁଗମ କରଣି ତଲବ ତଲଇଁ ॥୧॥
 ଜହଁ ଅସି ଦୟା ଜଡ଼ଈ କୈ ବରମା । କୋ କହି ସକଇ ସଚେତନ କରମା ॥
 ପୟ ପଞ୍ଜୀ ନଭ ଜଳ ଥଲ ଶୁଷ୍କ । ଉଏ କାମ ବସ ସମୟ ବିସାଶ ॥୨॥
 ମଦନ ଅର ବ୍ୟାକୁଲ ସବ ଲେକା । ନିସି ବିନୁ ନହିଁ ଅବଲେକଣି କୋକା ॥
 ଦେବ ଦନୁ ଜନର କିନର ବ୍ୟାଲ । ପ୍ରେତ ପିପାତ ଭୂତ ବେତାଲ ॥୩॥
 ଲଈ କୈ ଦୟା ନ କହେଉଁ ବଖାମ । ସଦା କାମ କେ ଚେରେ ଜାମା ॥
 ସିଦ୍ଧ ବିରକ୍ତ ମହାମୁନି ଜୋଗୀ । ତେପି କାମବସ ଉଏ ବିସ୍ତୋଗୀ ॥୪॥
 ଉଏ କାମବସ ଜୋଗୀସ ତାପସ ପାଉଁ ରଞ୍ଜି ଶା କୋ କହେ ।
 ଦେଖଣି ଚରତର ନାରିମୟ ଜେ ବୁଦ୍ଧମୟ ଦେଖତ ରହେ ॥
 ଅବଲ ବିଲେକଣି ପୁରୁଷମୟ ଜଗୁ ପୁରୁଷ ସବ ଅବଲମୟ ।
 ଦୁଇ ଦଣ୍ଡ ଭରି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଶୁଭର କାମକୃତ କୌତୁକ ଅୟଁ ॥

ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ମାତିଲ ମଦନ । ଲତ ନିରେଖି ନମିଲେ ତରୁ ଶାଶା ଗଣ ॥
 ନଦୀ ଆନନ୍ଦେ ଧାଇଁଲେ ଅମୃତଧି କର । ବନ୍ଧୁ ପୁଷ୍କରିଣୀ ମିଳି ସୁଖମ କରନ୍ତି ॥୧॥
 ଯହିଁ ଜଡ଼ଈ ଅବସ୍ଥା କଥିତ ଏସନ । ଚେତନଙ୍କ କର୍ମ କରି ପାରେ କେ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
 ଯେଉଁ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଜଳସ୍ଥଳ ନଭଶୁଷ୍କ । କାମବଶ ହୋଇଲେ ସେ ବେଳ ନ ବିଚାର ॥୨॥
 ମଦନାବଲେକସବେ ବ୍ୟାକୁଲ ହୋଇଲେ । ଚକ୍ର ଆ ଚକୋଇ ନିଶି ଦନ ନ ଦେଖିଲେ ॥
 ଦେବ ଦାନବ ମାନବ ଗରବ ବେତାଲ । ଯନ୍ତ୍ର ଗରବ କିନ୍ତୁ ଭୂତ ପ୍ରେତ ବ୍ୟାଲ ॥୩॥
 ଏମାନଙ୍କ ଦଶା କିଛି ନ କହେ ବଖାଣି । ସଦା ଏ କାମଦେବର ଅନୁଚର ଜାଣି ॥
 ସିଦ୍ଧ ତାପସ ବିରକ୍ତ ମହାମୁନି ଯୋଗୀ । ସେମଧ୍ୟ କାମବିବଶ ହୋଇଲେ ବିସ୍ତୋଗୀ ॥୪॥

ହୋଇଲେ କାମ ବଶ ଯୋଗୀ ମୁନି ତାପସ ପାମର ଭୁରଞ୍ଜ କି ଶକ୍ତି ।

ବୁଦ୍ଧମୟ ଜଗତ ଯେ ଦେଖୁଥିଲେ ନିତ୍ୟ ଅବଳାମୟ ସେ ଦେଖନ୍ତି ॥

ନାଶ ବିଶ୍ୱକୁ ନରମୟେ, ନର ନିରେଖେ ନାଶମୟେ ।

ବେନ ଦଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌତୁକ ମାୟାକୃତ ବ୍ୟାପିଲ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ନିରୟେ ॥

ପୁରୁଷ ସଂଜ୍ଞାଧୀନ ସେତେ ଚରତର ପ୍ରାଣୀ ଥିଲେ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଆପଣା ଆପଣା
 ମର୍ଯ୍ୟାଦା ତ୍ୟାଗ କରି କାମର ବଶୀଭୂତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ॥ ୮ ॥ ତୌପାଉଁ:-ସମସ୍ତଙ୍କ
 ହୃଦୟରେ କାମବାସନା ଜାତ୍ରତ ହେଲା । ଲତାମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ପୁଷ୍କରିଣୀମାନେ ନିର୍ଭୀକ
 ଲାଗିଲେ । ନଦୀମାନେ ବର୍ତ୍ତି ସମୁଦ୍ର ଆଡ଼କୁ ଦୌଡ଼ିଲେ । ସରସୀତଟାଣ ସବୁ ପରସ୍ପର
 ସହ ସଙ୍ଗମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୧॥ ଯେତେବେଳେ ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥ (ବୃକ୍ଷ, ନଦୀ ଆଦି)-
 ମାନଙ୍କର ଏ ଦଶା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଗଲା, ତେବେ ଚେତନ ଜୀବମାନଙ୍କର କୃତିତ୍ୱ କିଏ

ଧଣ ନ କାହୁଁ ଧୀର ସବ କେ ମନ ମନସିଜ ହରେ ।

ଜେ ରାଖେ ରଘୁବୀର ତେ ଉବରେ ତେହିକାଲ ମହୁଁ ॥୮୩॥
ଉତ୍ତମୁ ଘଣ ଅସ କୌତୁକ ଉପୁଜି । ଜୌ ଲଗି କାମୁ ସଞ୍ଜ ପହଁ ଗପୁଜି ॥
ସିବହି ବିଲେକ ସଫାକେଉ ମାରୁ । ଉପୁଜି ଜଥାଥୁତି ସବୁ ସଫାରୁ ॥୮୪॥
ଭଏ, ଭୁରତ ସବ ଜୀବ ସୁଖାରେ । ଜମି ମଦ ଉତ୍ତର ଗର୍ବ ମତୁପ୍ପାରେ ॥
ଛୁବୁଛି ଦେଖି ମଦନ ଉପୁ ମାନା । ଦୁରାଧରଷ ଦୁର୍ଗମ ଭଗବାନା ॥୮୫॥

ହରିଲ ମଦନ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଧୈର୍ଯ୍ୟ କେହି ନ ଧରିଲେ ।

ଯାହାକୁ ରାବ ବଞ୍ଚିଲେ ସେ ନନ ସେ କାଲେ ରକ୍ଷା ପାଇଲେ ॥୮୬॥
ବେନି ଘଡ଼ି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକୌତୁକ ଗୁଲିଲ । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶତ୍ରୁ ପାଶେ କାମ ପ୍ରବେଶିଲ ॥
ଶିବକୁ ବିଲେକ ହେଲ ସଶକ୍ତିତ ମାର । ଯଥା ତଥା ମତେ ସ୍ଥିତ ହୋଇଲ ସଫାର ॥୮୭॥
ଚରାଚର ଜୀବେ ସୁଖୀ ହୋଇଲେ ଜଳାଲ । ନିଶା ଛୁଡ଼ିଯିବା ପରେ ଯେତେ ମରୁଥାଲ ॥
ରୁଦ୍ରକୁ ଦେଖିଣ ଉପୁ କଲ ଶତ୍ରୁରୁ । ହରଧର୍ଷ ଭଗବାନ ଦୁର୍ଗମ ବିରୁର ॥୮୮॥

କହ ପାରିବ ? ଆକାଶ, ଜଳ ଓ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଚିତରଣ କରୁଥିବା ସମସ୍ତ ପଶୁପକ୍ଷୀ
ଆପଣା ଆପଣାର ଉଚିତ ମିଳନ ସମୟ ଭୁଲି, କାମର ବଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥୮୯॥
ସମସ୍ତ ଲୋକେ କାମାନ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରବାଣୀ
ରାତି ହିକର ବିରୁର କରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି । ଦେବ, ଦୈତ୍ୟ, ମନୁଷ୍ୟ, କନ୍ୟା, ସର୍ପ, ପ୍ରେତ,
ପିଶାଚ, ଭୂତ, ବେତାଳ ଆଦି ସମସ୍ତେ ତ ସଦା କାମର ଦାସ । ଏହା ବିରୁର କରି
ମୁଁ ଏମାନଙ୍କ ଦଶା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲି ନାହିଁ । ପିତ୍ତ, ବୈଶାଖୀ, ମହାପୁଷ୍ୟ ଓ ମହାଯୋଗୀ
ମଧ୍ୟ କାମବଶ ହୋଇ ଯୋଗସାଧନାରୁ ବିରତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥୯୦॥ ଛନ୍ଦ —
ସେତେବେଳେ ଯୋଗୀଶ୍ଵର ଓ ତପସୀ ସ୍ତ୍ରୀ କାମର ଅଧୀନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ,
ପାମର ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ କଥା କ'ଣ କହିବା ? ସମସ୍ତ ଚରାଚର ଜଗତକୁ ଯେଉଁମାନେ
ବହୁମୟ ଦେଖୁଥିଲେ, ସେମାନେ ତାହାକୁ ଏବେ ସ୍ଵାମୟ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
ସାରା ସଫାର ସ୍ଵାମାନଙ୍କୁ ପୁରୁଷମୟ ଓ ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ସ୍ଵାମୟ ଦେଖାଗଲା । ହୃଦ
ଘଡ଼ି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଉତ୍ତରେ କାମଦେବଙ୍କ ରଚିତ ଏହି ହାତୀ-କୌତୁକ
ଗୁଲିଲ ॥ ସୋରଠା —କେହି ହେଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ହୃଦୟରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କରି
ପାରିଲେ ନାହିଁ । କାମଦେବ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ହରଣ କରିଦେଲେ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ
ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କଲେ, କେବଳ ସେହିମାନେ ହିଁ ସେ ସମୟରେ ରକ୍ଷା ପାଇ-
ଗଲେ ॥୯୧॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ହୃଦ ଘଡ଼ି ଯାଏ ଏହିପରି ନାଟ ଲାଗିଲା । ଭାତ ମଧ୍ୟରେ
କାମଦେବ ଯାଇ ଶିବଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ଶିବଙ୍କୁ ଦେଖି କାମଦେବ
ଭଗିଗଲେ । ସେତେବେଳେ ସାରା ସଫାର ସ୍ଥିର ହୋଇଗଲା ॥୯୨॥ ମରୁଥାଲ ମଦାପଠାରୁ
ମଦନିଶା ଛୁଡ଼ିଗଲେ ସେ ଯେମିତି ସୁଖ ଅନୁଭବ କରେ, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମସ୍ତ

ପିରତ ଲଜ କହୁ କର ନହିଁ ଜାଣି । ମରୁ ନୁଁ ଠାଣି ମନ ରିଚେସି ଉପାଣି ॥
ପ୍ରଗଟେସି ତୁରତ ରୁଚିବ ରିଚୁରାଜ । କୁସୁମିତ ନବ ତରୁରାଜ ବିରାଜା ॥୩॥
ବନ ଉପବନ ବାସିକା ତତାରା । ପରମ ସୁଭଗ ସବ ଦିସା ବିରାଜା ॥
ଜହଁ ତହଁ ଜନୁ ଉମଗତ ଅନୁରାଗ । ଦେଖି ମୁସକୁଁ ମନ ମନସିକ ଜାଗା ॥୪॥

ଜାଗଇ ମନୋଭବ ମୁସକୁଁ ମନ ବନ ସୁଭଗତା ନ ପରେ କହା ।
ସୀତଲ ସୁଗଂଧ ସୁମଂଦ ମାରୁତ ମଦନ ଅନଲ ସଖା ସଖା ॥
ବିକସେ ସରସି ବହୁ କଂଜ ଗୁଞ୍ଜତ ସୁଂଜ ମଂଜୁଳ ମଧୁକର ।
କଲହଂସ ପିକ ସୁକ ସରସ ରବ କର ଗାନ ନାଚଣି ଅପଛର ॥

ଫେରନ୍ତେ ଯେଲକ୍ଷ୍ୟା ଲଗେ ନହୁଏ ବଖାଣି । ରଚିଲ ଉପାୟ ତହଁ ମୁଖ ମନେ ଠାଣି ॥
ପ୍ରକଟ କଲ ସହର ରମ୍ୟ ରୁଚୁରାଜେ । କୁସୁମିତ ନବ ତରୁ ନିକର ବିରାଜେ ॥୩॥
ବନ ଉପବନ ବାସିକା ତତାରା ଆବର । ନିର୍ମଳ ଦିଶିଲେ ସବ ଦିବ ଦିବଜୁର ॥
ତଉଦଗ୍ର ଅନୁରାଗ ଯେହ୍ନେ ଉଚ୍ଛୁଳଇ । ଦେଖି ମତା ମନେ ସୁଖା ମାର ସଞ୍ଚରଇ ॥୪॥

ସଞ୍ଚରଇ ମଦନ ମତାଙ୍କ ମନେ, ବନ-ସୌମ୍ୟତା କହୁ ନ ହୁଅଇ ।
ସୁଶୀତଲ ସୁଗନ୍ଧ ମରୁତ ମନ ମନ କାମାର୍ତ୍ତ ସଖା ପ୍ରସରଇ ।
ସରଣୀ ସରୋଜେ ଶୋଭନ୍ତି, ଅଲ ଲଳିତ ଗୁଞ୍ଜରନ୍ତି ।
'ଶୁକ' ପିକ ସାରସ ରାବନ୍ତି କଲହଂସ ଅପସରା ଗାଇଣ ନାଚନ୍ତି ॥

ପ୍ରାଣୀ ସେହପରି ସୁଖ ଅନୁଭବ କଲେ । ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶ ଓ ଦୁର୍ଗମ ଭଗବାନ (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
ଦୌର୍ଦ୍ଦର୍ଶ, ଧର୍ମ, ଯଶ, ଶ୍ରୀ, ଜ୍ଞାନ ଓ ବୈରାଗ୍ୟ ଆଦି ଛଅ ଦୌର୍ଦ୍ଦର୍ଶ ପ୍ରଶସ୍ତୁତ) ରୁଦ୍ର
(ମହାଭୟଙ୍କର) ଶିବ ଶଙ୍କରକୁ ଦେଖି କାମଦେବ ଭୟାନ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ॥୨॥
ଫେରିଯିବାକୁ ଲଜ ମାତୁର ଏବଂ ଆଗରେ କିଛି କରି ହେଉନାହିଁ । ପରିଶେଷରେ
ମଣିବାକୁ ନିଶ୍ଚୟ କରି ସେ ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ରଚିଲେ । ସତେ ସତେ ସୁନ୍ଦର ରୁଚୁରାଜ
ବସନ୍ତକୁ ପ୍ରକାଶ କଲେ । କୁସୁମିତ ନବ ନବ ବୃକ୍ଷ ଓ ଲତାରାଜରେ ବନଭୂମି
ସୁଶୋଭିତ ହୋଇଗଲା ॥୩॥ ବନ-ଉପବନ, ବାସୀ ଓ ତତାରା ଏବଂ ସମସ୍ତ ଦିବର
ବିରାଗମାନେ ପରମ ଶୋଭାରେ ସୁଶୋଭିତ ହେଲେ । ସୁଆଡ଼େ ଦେଖିବ, ସୁଆଡ଼େ
ସତେ ଯେପରି ପ୍ରେମର ବନ୍ୟା କୁଟି ଆସୁଥାଏ । ତାହା ଦେଖି ମୁତ ମନରେ ମଧ୍ୟ
କାମଦେବ ଜାଣି ଉଠିଆଁନ୍ତି ॥୪॥ ଛନ୍ଦ—ମୁତ ମନରେ ମଧ୍ୟ କାମଦେବ ଜାଣି
ଉଠିଲେ । ବନର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ କୁହାଯାଇ ପାରବ ନାହିଁ । କାମରୂପୀ ଅଗ୍ନିର ପ୍ରକୃତ
ସଖାଗୁଣ ଶୀତଲ ମନ-ସୁଗନ୍ଧ ପବନ ବହୁବାକୁ ଲାଗିଲା । ସରୋବରମାନଙ୍କରେ
ଅନେକ କମଳ ବିକଶିତ ହେଲେ । ସେମନ୍ତ ଫୁଲ ଉପରେ ସୁନ୍ଦର ଭ୍ରମରଗଣ ଗୁଞ୍ଜନ
କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାଜହଂସ, କୋଇଲି ଓ ସୁଆମାଙ୍କେ ସରସ କଲରବ କରିବାକୁ

ସକଳ କଲ କର କୋଟି ବିଧି ହାରେଉ ସେନ ସମେତ ।

ଚଳ ନ ଅଚଳ ସମାଧି ସିବ କୋପେଉ ହୃଦୟ ନିକେତ ॥୮୬॥
ଦେଖି ରସାଳ ବିଷୟ ବର ସାଧା । ତେହୁ ପର ଚଢ଼େଇ ମଦନୁ ମନ ମାଧା ॥
ସୁମନ ଗୁପ୍ତ ନିଜ ପର ସହାନେ । ଅତି ରସ ତାକି ଶ୍ରବନ ଲଗି ତାନେ ॥୮୭॥
ଛୁଡ଼େ ବିଷମ ବିସିଖ ଉର ଲଗେ । ଛୁଟି ସମାଧି ସଦୃଶ ତବ ଜାଗେ ॥
ଉପୁଡ଼ି ଉପ ମନ ଗ୍ରେଭୁ ବିସେଷୀ । ନୟନ ଉଦ୍ଘାରି ସକଳ ବିସି ଦେଖୀ ॥୮୮॥
ସୌରଭ ପଲ୍ଲବ ମଦନୁ ବିଲେକା । ଉପୁଡ଼ି କୋପୁ କମ୍ପେଉ ସେ ଲେକା ॥
ତବ ସିବ ଗାସର ନୟନ ଉଦ୍ଘାରି । ଚିତ୍ତପ୍ତ କାମୁ ଉପୁଡ଼ି ଜରି ଗୁଣ ॥୮୯॥
ହାହାକାର ଉପୁଡ଼ି ଜଗ ଶୁଣ । ଡରପେ ପୁର ଉପ ଅପୁର ସୁଖାଣ ॥
ସମୁଦ୍ଧି କାମସୁଖ ସୋଚଣ୍ଡି ଶ୍ରେଣୀ । ଉପ ଅକଂଟକ ସାଧକ ଜୋଗୀ ॥୯୦॥

ରବି ନାନାମତେ ନିଜ କଳା ଅନ୍ତେ ସେନାସହ ହାଣଗଲ ।

ନ ଟଳନ୍ତେ ଶିବ ସମାଧି ଅଟଳ ରତ୍ନପିତ କୋପ କଲ ॥୯୧॥

ରସାଳ ବିଷୟ ଶାଂଖ୍ୟ ବିଲେକ ପ୍ରମୁଦ । ଚଢ଼ିଲି ତହିଁ ଉପରେ କୋପେ ପଞ୍ଚଶର ॥
ସୁମନ ଗୁପ୍ତ ନିଜ ଶାୟକ ସହାନ । ଅତି ରୋଷେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କର୍ଣ୍ଣପାଦ ଟାଣି ॥୯୨॥
ଛୁଡ଼ନ୍ତେ ବିଷମ ଶର ହୃଦୟେ ବାଜିଲ । ଜାତ୍ରତ ହୋଇଲେ ଶମ୍ଭୁ ସମାଧି ଶୁଣିଲ ॥
ମହେଶ୍ଵର ମନେ ଶୋଭି ଉପୁଜିଲ ଅତି । ନୟନ ଫେଡ଼ିଣ ନିଉଡ଼ରେ ନିରେଖନ୍ତି ॥୯୩॥
ସୌରଭ ପଲ୍ଲବେ ଅବଲେକଣ ମଦନ । କରନ୍ତେ କୋପ କର୍ମିତ ହେଲ ବିଭବନ ॥
ତୃଣାୟୁ ନୟନ ତହିଁ ଫେଡ଼ି ମହେଶ୍ଵର । ଗୁଣିବା ମାନ୍ଦବେ ଜଳି ଉପୁ ହେଲୁ ପୁର ॥୯୪॥
ହାହାକାର ପଡ଼ିଗଲ ଜଗତେ ବିପ୍ତ । ଡରିଲେବେବେ ହରଷ ହେଲେଦେବକୂଳ ॥
କାମ ମୁଖ ସୁଖ ଶ୍ରେଣୀ ହୁଅନ୍ତି ଚକ୍ର । ସାଧକ ଯୋଗୀ ହୋଇଲେ କଣ୍ଠକ ରହୁତ ॥୯୫॥

ଲଗିଲେ ଏବଂ ଅସୁସ୍ଥରାଶି ଶୀତ ଗାଈ ଗାଈ ନାଚବାକୁ ଲଗିଲେ ॥ କୋହା :—
କାମଦେବ ତାଙ୍କ ସେନା ସହଚ କୋଟି କୋଟି ପ୍ରକାର କଳା (ଉପାୟ) କରି
ହାଣଗଲେ । ତଥାପି ଶିବଙ୍କ ଅଟଳ ସମାଧି ଶୁଣିଲି ନାହିଁ । ତେଣୁ କାମଦେବ ହୁକୁ
ହୋଇ ଉଠିଲେ ॥୮୬॥ କୌପାୟ :—ଆମ୍ଭଗଛର ଗୋଟିଏ ଫୁଲର ଡାଳ ଦେଖି
ମନେ ମନେ ହୋଧରେ ପଶୁପୁଣ୍ଡ୍ର କାମଦେବ ତା ଉପରେ ଚଢ଼ିଗଲେ । ସେ
ଫୁଲ-ଧନୁ ଉପରେ ତାଙ୍କ ପଞ୍ଚଦାଶ ଚଢ଼ାଇଲେ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଧରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ
ଆଡ଼କୁ ନିଶ୍ଚକ୍ଷଣ କରି ଆପଣା କାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୁଣ ଆକର୍ଷଣ କରି ଆଣିଲେ ॥୮୭॥
କାମଦେବ ଶାନ୍ତବୀଣା ଛାଡ଼ିଲେ । ଶିବଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସେ ବାଣ ଗୁଣିଲ ।
ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ସମାଧି ଶୁଣିଗଲ ଏବଂ ସେ ଜାତ୍ରତ ହେଲେ । ଉତ୍ତର (ଶିବ)ଙ୍କ
ମନରେ ବଡ଼ ଶୋଭା ଜାତ ହେଲା । ସେ ଆଖି ଖୋଲି ସବୁ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ ॥୮୮॥
ଆମ୍ଭପରି ଉଦାତ୍ତରେ ଲୁଚିଥିବା କାମଦେବକୁ ଦେଖି ସେ ବଡ଼ ହୁକୁ ହେଲେ ।

ଜୋଗୀ ଅକଂଟକ ଭବ ପତି ଗତି ସୁନତ ରତି ମୁରୁକ୍ତି ଭବି ।
 ସେତକ ବଦନ୍ତ ବହୁ ଶକ୍ତି କରୁନା କରତି ସଂକର ପଶ୍ଚି ଗତି ॥
 ଅତି ପ୍ରେମ କରି ବିନୟ ବିବିଧ ବିଧି ଜୋଗି କର ସମ୍ଭୁଷ ରହା ।
 ପ୍ରଭୁ ଆଶୁତୋଷ କୃପାଲ ସିବ ଅବଲ ନିରାଶି ବୋଲେ ସହା ॥

ଅବ ତେ ରତି ତବ ନାଥ କର ହୋଇଛି ନାମୁ ଅନଂଗୁ ।

ବିନୁବସୁ ବ୍ୟାପିଛି ସବୁ ପୁନି ସୁନୁ ନିଜ ମିଳନ ପ୍ରସଂଗୁ ॥୮୭॥

ଜବ ଜହ୍ନବସ କୃଷ୍ଣ ଅବତାର । ହୋଇଛି ହରନ ମହା ମହିଷର ॥
 କୃଷ୍ଣ ତନୟ ହୋଇଛି ପତିତୋର । ବଚନୁ ଅନ୍ୟଥା ହୋଇ ନ ମୋର ॥୧॥

ଯୋଗୀ ହେଲେ ପ୍ରସନ୍ନ ରତି ପତି ମରଣ ଶ୍ରେଣେ ମୁରୁକ୍ତି ହୋଇଲ ।

ନାନା ଶବ୍ଦେ ସେବକ କରି ସ୍ତମ୍ଭ ଶୁଣ ଶବ୍ଦକ ସମାପେ ଗମିଲ ॥

ସମ୍ଭୁଷେ କର ଯୋଗ ଅତି, ସପ୍ରେମେ କରନ୍ତେ ବିନତି ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣେ ଆଶୁତୋଷ କୃପାମୟ ମହେଶ ନିରାଶି ଅବଲାର ଗତି ॥

ଆଜିଠାରୁ ରତି ତୋର ପ୍ରିୟ ପତି ନାମ ଲଭିବ ଅନଳ ।

ବ୍ୟାପିବ ଅଦେହ ସମଗ୍ର ଜହେହେ ଶୁଣ ମିଳନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ॥୮୭॥

ଯେବେ ଯହୁବଶେ କୃଷ୍ଣହେବେ ଅବତାର । ହରିବା ନିମନ୍ତେ ମହା ବହୁମତୀ ଭର ॥
 ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣତନୟ ପତି ହୋଇବ ତୋହର । ବଚନ ଅନ୍ୟଥା କେବେ ନୋହୁବ ମୋହର ॥୧॥

ତାଙ୍କ ବୋଧଯୋଗେ ତିନିପୁର କର୍ମ ଉଠଇ । ଉଦ୍ଧରେ ଶିବ କୃଷ୍ଣୟ ନେତ୍ର ଖୋଲିଲେ ।

ଉକ୍ତ ନେତ୍ରରେ ସେ ଚାହିଁଦେବା ମାତେ କାମଦେବ ଜଳି ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଗଲେ ॥୩॥

ଜଗତଯାକ ବଡ଼ ହାହାକାର ବ୍ୟାପିଗଲା । ଦେବତାମାନେ ଜଗିଗଲେ, ଦୈତ୍ୟକୁଳ

ସ୍ତବ୍ଧ ଲଭି କଲେ । ଶ୍ରେଣୀ ଲୋକମାନେ କାମସ୍ତବ୍ଧକୁ ସୁରଣ କରି ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ

ଲାଗିଲେ ଏବଂ ସାଧକ ଯୋଗୀମାନେ ନିଷ୍ଠାଶୀଳ ହୋଇଗଲେ ॥୪॥ ଛନ୍ଦ :—

ଯୋଗୀମାନେ ନିଷ୍ଠାଶୀଳ ହେଲେ । କାମଦେବଙ୍କ ପତ୍ନୀ ନିଜ ପତିଙ୍କର ଏ ହୃଦୟ

ବିଷୟ ଶୁଣି ମୁରୁକ୍ତି ହୋଇଗଲେ । କାନ୍ଦବୋବାଲ ବହୁ ପ୍ରକାରେ କାରୁଣ୍ୟ କରି

ସେ ଶିବଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ । ଅତି ପ୍ରେମରେ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ମିନତି କରି ହାତ ଯୋଡ଼ି

ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଛମ୍ପରେ ଭସ୍ମ ହେଲେ । ପ୍ରଭୁ ଆଶୁତୋଷ କୃପାକୁ ଶିବ ଅବଲା ସ୍ତ୍ରୀକୁ

ଦେଖି ସାମୁଦ୍ର-ବାଣୀ କହଲେ— ॥ ଦୋହା :—“ହେ ରତି । ଆଜିଠାରୁ ତୋ

ହସାର ନାମ ଅନଳ ହେବ । ଶକ୍ତିରଚନା ସେ ସମଗ୍ରଜଠାରେ ବ୍ୟାପିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ

ତୁ ଶୁଣ, ପତି ସଙ୍ଗେ ତୋର ସେହିପରି ମିଳନ ହେବ ॥୮୭॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—

ଯେତେବେଳେ ସୁସଂସାର ମହାଭର ଉତ୍ତାପିତା ପାଇଁ ଯହୁବଶେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅବତାର

ହେବ, ସେତେବେଳେ ତୋର ପତି ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର (ପ୍ରହ୍ଲାଦ) ରୂପେ ଜାତ ହେବ ।

ରତି ଗର୍ଭମା ସୁନି ସକର ବାମା । କଥା ଅପର ଅବ କହୁଛି ବଖାମା ॥
 ଦେବତା ସମାବୁର ସବ ପାଏ । ବ୍ରହ୍ମାଦିକ ଦେବକୁଣ୍ଡ ସିଧାଏ ॥୨॥
 ସବ ସୁର ବିଷ୍ଣୁ ବିରଂଚ ସମେତା । ଗପ ଜହଁ ସିବ କୃପାମକେତା ॥
 ପୃଥକ ପୃଥକ ତିନୁ ଶାନ୍ତି ପ୍ରସଂସା । ଭବ ପ୍ରସନ୍ନ ଚନ୍ଦ୍ର ଅବତଂସା ॥୩॥
 ବେଳେ କୃପାସିନ୍ଧୁ ଦୃଷକେତୁ । କହନ୍ତୁ ଅମର ଆଦି କେହି ହେତୁ ॥
 କହ ବିଧି ତୁମ୍ଭ ପ୍ରଭୁ ଅନ୍ତରଜାମୀ । କଦପି ଭଗତ ବସ ବିନୟୁଛି ସ୍ବାମୀ ॥୪॥
 ସକଳ ସୁରତୁଳ କେ ହୃଦୟ ଅସ ସକର ପରମ ଭକ୍ତୁ ॥

ନିଜ ନୟନଦ୍ଵାରା ଦେଖା ଚହୁଛି ନାଥ ତୁମ୍ଭାର ବିବାହ ॥୮॥

ସୁହୃଦ୍ଭବ ଦେଖିଅ ଶ୍ରୀରାମ ଲେଚନ । ସୋଇ କହୁ କରନ୍ତୁ ମଦନ ମଦ ମୋଚନ ॥
 କାମୁଜାର ରତି କହୁଁ ବରୁ ଘାନ୍ତା । କୃପାସିନ୍ଧୁ ସୁହୃଦ ଅତି ଭଲ ଗାନ୍ତା ॥୯॥

ରତି ଗୁହେ ଗଲ ଶୁଣି ଶିବଙ୍କ କଥନ । ଏବେ ମୁଁ ଅନ୍ୟ ବିଷୟ କରୁଛୁ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
 ଏହି ସମାବୁର ଯେବେ ବିରୂପେ ପାଇଲେ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେନେଇଣ ବେକୁଣ୍ଡେ ଆସିଲେ ॥୧॥
 ବିଷ୍ଣୁ ବିରଂଚ ସହଚ ଅନ୍ୟ ଦେବମାନେ । ତଳିଲେ କରୁଣାଳୟ ଶିବ ସନ୍ନିଧାନେ ॥
 ପୃଥକ ପୃଥକ ସବେ ପ୍ରଣଂସା କଲେ । ଶୁଣନ୍ତେ ଶିଶିଶେଖର ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଲେ ॥୩॥
 ଭାଷିଲେ ତତ୍ତ୍ଵ କରୁଣା-ପିନ୍ଧୁ ଦୃଷକେତୁ । କହ ଅମରେ ଏଥକୁ ଆସିଲ କି ହେତୁ ॥
 ବୋଇଲେ ବିଧାତା ପ୍ରଭୁରୁମ୍ଭେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ । ତଥାପି ବିନୟ କରୁଁ ଭକ୍ତ ବଣ ସ୍ବାମୀ ॥୪॥

“ ସମସ୍ତ ସୁରଙ୍କ ହୃଦୟେ ଏମନ୍ତ ହୁଏ ପ୍ରବଳ ଭୟାହୁ ।

ଦେଖିବାକୁ ନିଜ ନୟନେ ଗୁହାନ୍ତ ନାଥ ରୁମ୍ଭର ବିବାହ ॥୮॥

ନେନି ପୁଣି କିଛି ଏହି ଭଣ୍ଡବ ଯେପନ । ଦେଖିବୁ ତେମନ୍ତ କର ମଦନମର୍ଦ୍ଦନ ॥
 କଦର୍ପେ ଜାଲ ରତିକୁ ବର ପ୍ରଦାନଲ । କୃପାସିନ୍ଧୁ ଏହା ଅତି ଭୟମ କଷିଲ ॥୯॥

ମୋର ଏ ବଚନ ଅନ୍ୟଥା ହେବନାହିଁ ।” ॥୧॥ ଶିବଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ରତି ଗୁଲିଗଲେ ।
 ବର୍ଣ୍ଣମାନ ଅନ୍ୟ କଥା ବଖାଣି କହୁଛୁ । ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବତାମାନେ ଏ ସବୁ ସମାବୁର
 ଶୁଣି ବେକୁଣ୍ଡ ଭବନ ତଳିଲେ ॥୨॥ ତତ୍ପରେ ସେଠାରୁ ବିଷ୍ଣୁ ଓ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ସହ ସମସ୍ତ
 ଦେବତା ଯେଉଁ କୃପାଧାମ-ଶିବ ଥିଲେ, ସେହଠାକୁ ଗଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ
 ଶିବଙ୍କୁ ପୃଥକ ପୃଥକ ସୁଚିତ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସୁଚିତ ଶୁଣି ଶିବ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ॥୩॥
 କୃପାସିନ୍ଧୁ ଶିବ କହିଲେ, “ହେ ଦେବତାମାନେ ! କହନ୍ତୁ, ଆପଣମାନେ କେଉଁଥିପାଇଁ
 ଆସିଅଛନ୍ତି ?” ବ୍ରହ୍ମା କହିଲେ, “ହେ ପ୍ରଭୁ ! ଆପଣ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ । ତଥାପି ହେ ସ୍ବାମୀ !
 ଭକ୍ତବଣ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛୁ ॥୪॥ ତୋହା:—ହେ ଶଙ୍କର ! ସମସ୍ତ ଦେବତା
 ସ୍ଵ ସ୍ଵ ଚକ୍ଷୁରେ ଆପଣଙ୍କ ବିବାହ ଦେଖିବାକୁ ଗୁହ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ
 ମନରେ ପରମ ଭୟାହୁ ଜାତ ହୋଇଅଛି ॥୮॥ ତୋପାଇ:—ହେ ମଦନ-
 ମଦମୋଚନ ! ଆପଣ ଏହିପରି କହୁ କରନ୍ତୁ ଯଦ୍ଵାରା ସମସ୍ତ ଲୋକ ଏହି ଭଣ୍ଡବକୁ

ସାସକ କରି ପୁନି କରଣ୍ଡି ପସାଇ । ନାଥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସହଜ ସୁଖଇ ॥
 ପାରବଶ୍ୟ ଚୟ ଶୁଦ୍ଧ ଅପାର । କରନ୍ତୁ ତାହୁ ଅବ ଅଂଶୀକାର ॥୨॥
 ପୁନି ବଧିବନୟ ସମୁଦ୍ଧି ପ୍ରଭୁ ବାମ । ଶିଖେଇ ହୋଇ କହା ସୁଖ ମାମ ॥
 ତବ ଦେବତା ଦୁଇଥାଁ ବଜାଇ । କରଷି ସୁମନ ଜୟ ଜୟ ପୁରସାଇ ॥୩॥
 ଅବସରୁ ଜାନି ସପ୍ତରଷି ଆଏ । ଭୁରଭଣ୍ଡ ବଧି ଗିରିଭବନ ପଠାଏ ॥
 ପ୍ରଥମ ଗପ 'ଜହଁ ରଣ୍ଡା' ଭବାମ । ବୋଲେ ମଧୁର ବଚନ ଛଲ ସାମ ॥୪॥
 କହା ହମାର ନ ସୁନେନ୍ତୁ ତବ ନାରଦ କୈ ଉପଦେସ ।
 ଅବ ଶ୍ରୀ ଶୃଂ ତୁମ୍ଭାର ପନ ଜାରେଇ କାମୁ ମହେସ ॥୫॥

ମାସପାର୍ବତ୍ୟୁଣ, ଭୃଗୁସୁ ବିଶ୍ରାମ

ପୁନି ବୋଲି ମୁସୁକାଇ ଭବାମ । ଉଚିତ କହେନ୍ତୁ ମୁନିବର ବିଜ୍ଞାନ ॥
 ତୁମ୍ଭରେ ଜାନ କାମୁ ଅବ ଜାଗ । ଅବ ଲଗି ସବୁ ରହେ ସବିକାର ॥୧॥

ତାତନ କରି ଆବର କରନ୍ତି ଆଶ୍ରୟ । ନାଥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସହଜ ସୁଖ ଏମନ୍ତ ॥
 ପାରବଶ୍ୟ ଗପ କରି ଅଛନ୍ତି ଅପାର । କହିବା ହେଉ ତାହାକୁ ଏବେ ଅଂଶୀକାର ॥୨॥
 ଶୁଣି ବିଶ୍ୱଙ୍କ ବନୟ ପ୍ରଭୁ ଆଜ୍ଞା ଗଣି । ଏବମସ୍ତୁ ଉଚାରିଲେ ଶତ୍ରୁ ସୁଖ ମଣି ॥
 ତହୁଁ ଦେବଗଣ କରି ହୃଦୟ ବାଦନ । କହ ଜୟ ଜୟ କଲେ ବରଷା ସୁମନ ॥୩॥
 ସୁସମୟ ଜାଣି ସପ୍ତ ରାତ୍ରି ଆଗମିଲେ । ବିହୁ ତାକୁ ଶୀଘ୍ର ଗିରି ଶୁଭେ ପଠାଇଲେ ॥
 ପ୍ରଥମେ ଯାଇ ସେମାନେ ଉମାଙ୍କୁ କିକଟେ । ଭାଷିଲେ ଛଳି ମୃତୁଲ ବଚନ କପଟେ ॥୪॥
 କହବା ଆମ୍ଭର ନ ଶୁଣିଲ କେବେ ଶିକ୍ଷା ମାନ ନାରଦର ।

ଏବେ ଭୁମ୍ଭ ପଣ ମିଥ୍ୟା ହେଲୁ ଜାଣ ଜାଲିଲେ କାମକୁ ହର ॥୫॥

ଶୁଣି ମୃତୁ ମନ୍ଦ ହସି ଭାଷିଲେ ଭବାମ । ଉଚିତ କହଲୁ ମୁନିନାୟକ ବିଜ୍ଞାନ ॥
 ଭୁମ୍ଭ ଜାଣିବାରେ ହର କାମକୁ ଜାଲିଲେ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମହେଶ୍ୱର ସବିକାର ଥିଲେ ॥୧॥

ନେହ ପୁରାଇ ଦେଖନ୍ତୁ । ହେ କୃପାସାଗର ! କାମଦେବଙ୍କୁ ଭୟ କରି ଆପଣ ରତ୍ନକୁ
 ଯେଉଁ ବର ଦେଇଛନ୍ତି, ତଦ୍ୱାରା ବହୁତ ଛଲ କାମ କରିଅଛନ୍ତି ॥୨॥ ହେ ନାଥ !
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରଭୁମାନଙ୍କର ସହଜ ସୁଖ—ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ କଣ୍ଡ ଦେଇ ପରେ ଦୟା
 କରନ୍ତି । ପାରବଶ୍ୟ ଅପାର ଉପସ୍ୟା କରିଅଛନ୍ତି । ଏବେ ତାହାକୁ ଅଂଶୀକାର କରନ୍ତୁ ।” ॥୩॥
 ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣି ଏବ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଚନ ସୁରଣ କରି ଶିବ ପ୍ରସନ୍ନତା
 ସହକାରେ କହିଲେ, “ତଥାସୁ ।” ସେହିକେବେଲେ ଦେବତାମାନେ ହୃଦୟ ବଜାଇଲେ
 ଏବ ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷ କରି କହବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ଜୟ ହେଉ ! ଦେବତାମାନଙ୍କର ଜୟ
 ହେଉ !” ॥୩॥ ଉପସ୍ଥିତ ଅବସର ଜାଣି ସପ୍ତରଷି ଆସିଲେ ଏବ ବ୍ରହ୍ମା ଶୀଘ୍ର
 ସେମାନଙ୍କୁ ହମାବଳଙ୍କ ସରକୁ ପଠାଇଦେଲେ । ପାଦ୍ମା ଯେଉଁଠାରେ ଥିଲେ,

ହମରେ ଜାନ ସଦା ସିବ ଜୋଗୀ । ଅଜ ଅନବଦ୍ୟ ଅକାମ ଅଭୋଗୀ ॥
 ଜୌଁ ମୈଁ ସିବ ସେୟେ ଅସ ଜାମା । ପ୍ରୀତି ସମେତ କର୍ମ ମନ ବାମା ॥୨॥
 ତୌ ହମାର ପନ ସୁନହୁ ମୁମୟା । କରୁହୁଁ ସତ୍ୟ କୃପାକ୍ଷୟ ଈସା ॥
 ଭୁକ୍ତ ଜୋ କହା ହର ଜାରେଉ ମାର । ସୋଇ ଅତି ବଡ଼ ଅବବେକୁ ଭୁକ୍ତାର ॥୩॥
 ତାତ ଅନଲ କର ସହଜ ସୁଭାଉ । ହିମ ତେହି ନିକଟ ଜାଇ ନହିଁ କାଉ ॥
 ଗଏଁ ସମୀପ ସୋ ଅବସି ନସାଉ । ଅସି ମନ୍ଥୁଅ ମହେସ ଶା ନାଉ ॥୪॥
 ହିୟୁଁ ହରଷେ ମୁନି ବଚନ ସୁନି ଦେଖି ପ୍ରୀତି ହିସାସ ।
 ତଲେ ଭବାନିକୁ ନାଇ ସିର ଗଏ ହିମାତଲ ପାସ ॥୫॥

ମୋକାଶିବାରେସବଦା ସଦାଶିବରୋଗୀ । ଅଜ ଅନବଦ୍ୟ ଅବର ଅକାମ ଅଭୋଗୀ ॥
 ଯେବେ ମୁଁ କରୁଛିଶିବ ସେବାଏହା ଜାଣି । ପ୍ରୀତି ସହୃଦ ଲଗାଇ ମନ କର୍ମ ବାଣୀ ॥୧॥
 ତେବେ ମୋହର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଶୁଣହେ ମୁମାଶ । ସତ୍ୟ କରବେ କରୁଣା-ପାଶବାରଭାଷ ॥
 ଭୁମ୍ଭେ ଯେ କହୁ କାମକୁ ଜାଲିଲେ ଶଙ୍ଖର । ଅତି ଅବବେକ ତାହା ଭୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ॥୨॥
 ଉତ୍ତପ ଅଗ୍ନିର ସୁତା ସୁଭବ ଅଟଇ । ହିମ ତା ନିକଟେ କେବେ ଯାଇ ନପାରଇ ॥
 ସମୀପେ ଗଲେ ଅବଶ୍ୟ ଉଚ୍ଚେ ସେ ଶିଳୟୁ । ଏମନ୍ତେ ମନ୍ଥୁଅ ଶିବ ସମ୍ମୁଖେ ନିଶ୍ଚୟ ॥୩॥
 ଶୁଣି ମୁନି ହୃଦେ ପ୍ରମୋଦ ଲଭିଲେ ଦେଖି ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରୀତି ଅତି ।
 ଉମାକୁ ପ୍ରଣମି ବିନେ କଲେ ତହୁଁ ଭୂଷାର-ଆଳୟ କତି ॥୪॥

ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ଶେଷଠାକୁ ଗଲେ ଏବଂ ଛଳପୂର୍ଣ୍ଣ ମଧୁର ବଚନ କହଲେ— ॥୧॥
 ଦୋହା — “ନାରଦଙ୍କ ଉପଦେଶ ହେତୁ ତୁମେ ସେତେବେଳେ ଆମ କଥା ଶୁଣିଲ
 ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ତୁମ ପକ୍ଷ ଅକାରଣ ହୋଇଗଲା; କାରଣ ମହାଦେବ କାମଦେବକୁ
 ଭୟ କରିଦେଲେ ।” ॥୧୧॥ ତୌପାହ — ଏହା ଶୁଣି ଡାବଡ଼ା ହସି କହଲେ,
 “ହେ ବିଜ୍ଞାନ ମୁମାଶ୍ଚରଣ ! ଆପଣମାନେ ଉଚିତ କଥା କହଲେ । ଆପଣମାନଙ୍କ
 ଜାଣିବାରେ ଶିବ କାମଦେବଙ୍କୁ ଏବେ ଜାଲିଦେଲେ ! ଆଜିଯାଏ ସତେ ଯେପରି
 ସେ ବିକାରପ୍ରକୃତ (କାମାଧୀନ) ହୋଇ ରହୁଥିଲେ ।” ॥୧୨॥ କିନ୍ତୁ ମୁଁ ବୁଝିଛି— ଶିବ
 କାଳେ କାଳେ ଯୋଗୀ, ଅଜନ୍ମା, ଅନନ୍ୟ, ଅକାମ ଓ ବେଭାଗୀ । ଶିବଙ୍କୁ ଏପରି
 ବୁଝି ମୁଁ ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ପ୍ରେମ ସହୃଦ ଯଦି ତାହାଙ୍କର ସେବା କରିଥାଏ,
 ତେବେ ହେ ମୁମାଶ୍ଚରଣ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ସେହି କୃପାକ୍ଷୀନ ଭଗବାନ ମୋ ପ୍ରତିଜ୍ଞାକୁ
 ସତ୍ୟ କରିବେ । ଶିବ କାମଦେବଙ୍କୁ ଯେ ଭୟ କରିଦେଲେ ବୋଲି ଆପଣମାନେ
 ପାହା କହୁଲେ, ଏହା ଆପଣମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ବଡ଼ ଅବବେକତା । ॥୧-୩॥ ହେ ତାତ !
 ଅଗ୍ନିର ସହଜ ସୁଭବ ଉତ୍ତପ, ଏହା ସଫଳନିବୃତ୍ତ । ତୁମ ତା ନିକଟକୁ କଦାପି ଯାଇପାରେ
 ନାହିଁ । ତଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । ମହାଦେବ ଏବଂ କାମ ସମ୍ମୁଖରେ
 ୧୬ ନ୍ୟାୟ ବୁଝିବା ଉଚିତ ॥୧॥ ଦୋହା .— ପାଦରାଜ ବଚନ ଶୁଣି ଏବଂ

ସବୁ ପ୍ରସଂଗୁ ଗିରିପତିକୁ ସୁନାନ୍ତୁ । ମଦନ ଦହନ ସୁନି ଅତି ଦୁଖୁ ପାନ୍ତୁ ॥
 ବହୁଶି କହେଉ ରତି କର ବରଦାନ । ସୁନି କ୍ରମବତ ବହୁତ ସୁଖୁ ମାନ ॥୧॥
 ହୃଦୟୁ ବିରୁଷି ସହୁ ପ୍ରଭୁତାଈ । ସାଦର ମୁନିବର ଲିଏ ବୋଲାଇ ॥
 ସୁଦିନୁ ସୁନଶତୁ ସୁଦଶ ସୋରୁଣ । ବେଗି ବେଦବଧୁ ଲଗନ ଧରଣ ॥୨॥
 ପଥୀ ସପ୍ତଶିଷିକା ସୋଇ ଶାନ୍ତୀ । ଗହ୍ମ ପଦ ବିନୟ ହିମାଚଳ କାନ୍ତୀ ॥
 ଜାଇ ବିଧିକି ତହୁ ଶାନ୍ତି ସୋ ପାଞ୍ଜି । ବାଚତ ପ୍ରୀତି ନ ହୃଦୟୁ ସମାଜି ॥୩॥
 ଲଗନ ବାନ୍ତି ଅଜ ସବହୁ ସୁନାଈ । ହରଷେ ମୁନି ସବ ସୁର ସମୁଦାଈ ॥
 ସୁମନ ବୃଷ୍ଟି ନଭ ବାଜନ ବାଜେ । ମଙ୍ଗଳ କଲସ ଦସହୁ ଦିପି ସାଜେ ॥୪॥

ଲଗେ ସୁପ୍ତାରନ ସକଳ ସୁର ବାହନ ବିବଧ ବିମାନ ।

ହୋଇଁ ସମୁଦ ମଂଗଳ ସୁଭଦ କରୁଁ ଅପରାଧ ଗାନ ॥୧୧॥

ସମସ୍ତ ବୃକ୍ଷାନ୍ତ ଗିରିରାଜକୁ କହଲେ । ମଦନ ଦହନ ଶୁଣି ହୁଏ ସେ ମଣିଲେ ॥
 ରତି-ବରଦାନ କଥା କହନ୍ତେ ଆବର । ଅତି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଶୁଣି ଗିରିବର ॥୧॥
 ଶିବଙ୍କ ପ୍ରଭୁତ୍ବ ହୃଦେ କଷଣ ସୁରଣ । ସାଦରେ ତକାଇ ଆଣି ମୁନିବର ଗଣ ॥
 ଶୁଭଦିନ ସୁନକ୍ଷତ୍ର ସୁପତି ସଧାଇ । ବେଦ ବିଧାନରେ ଶୀଘ୍ର ଲଗନ ଧରାଇ ॥୨॥
 ସେ ପଥୀ ଦେଇଣ ସପ୍ତଶିଷିକୁ ସାଦର । ତରଣ ଧରି ବିନୟ କଲେ ଗିରିବର ॥
 ସେମାନେଯାଇସେପଥୀଦେଲେ ବିହୃଦରେ । ପଡନ୍ତେ ପ୍ରୀତି ବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଲ ଅନ୍ତରେ ॥୩॥
 ଲଗ୍ନ ପତି ସମସ୍ତକୁ ବିଧି ଶୁଣାଇଲେ । ଶୁଣି ପୁର ମୁନିବର ହରଷ ହୋଇଲେ ॥
 ଶୁଭଲ ସୁମନ ବାଦ୍ୟ ଗଗନେ ବାଜିଲ । ମଙ୍ଗଳ ଶବ୍ଦେ ଦଶ ଦିଗେ ବିରାଜିଲ ॥୪॥

ସାଜିଲେ ସୁଦର ଅମର ନିକର ନାନା ବାହନ ବିମାନ ।

ହୁଏ ଶୁଭପ୍ରଦ ମଙ୍ଗଳ ଶବ୍ଦେ କରନ୍ତି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଗାନ ॥୧୧॥

ତାଙ୍କ ପ୍ରେମ ତଥା ବିଶ୍ୱାସ ଦେଖି ମୁନିଗଣ ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ।
 ଭବାନୀଙ୍କ ତରଣରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ସେମାନେ ଶୁଣିଗଲେ ଏବଂ ହିମାଚଳଙ୍କ
 ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ ॥୧୦॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେମାନେ ପଦଗୁଚ୍ଛ ହିମାଚଳଙ୍କୁ
 ସମସ୍ତ ଦକ୍ଷିଣା ଶୁଣାଇଲେ । ତାମଦେବଙ୍କ ଭୟ ହେବା ସ୍ୱାଦରେ ହିମାଚଳ
 ବିଶେଷ ହୁଏତ ହେଲେ । ତତ୍ପରେ ମୁନିମାନେ ତାହାଙ୍କୁ ରତିକୁ ଶିବଙ୍କର ବରଦାନ ପ୍ରସଙ୍ଗ
 କହଲେ । ତାହା ଶୁଣି ହିମାଚଳ ସୁଖୀ ହେଲେ ॥୧॥ ଶିବଙ୍କର ପ୍ରଭୁତ୍ବ ବିଷୟ
 ମନରେ ବିରୁଷି ହିମାଚଳ ମୁନିଗୁରୁଗଣଙ୍କୁ ଆଦରପୂର୍ବକ ତକାଇ ନେଲେ । ସେମାନଙ୍କ
 ପରମର୍ଶରେ ଶୁଭଦିନ, ଶୁଭ ନକ୍ଷତ୍ର ଓ ଶୁଭପତି ସ୍ଥିର କରି ବେଦବଧୁ ଅନୁସାରେ
 ଶୀଘ୍ର ଲଗ୍ନ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣିତ କରାଇଲେ ॥୨॥ ତତ୍ପରେ ହିମାଚଳ ସେହି ଲଗ୍ନ ପତିକା
 ସପ୍ତଶିଷିକୁ ଦେଇ ଦେଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ତରଣ ଧରି ବିନୟ କଲେ । ସେମାନେ
 ଯାଇ ସେହି ଲଗ୍ନପତିକା ବହୁକୁ ଦେଲେ । ତାହା ପତିକା ସମୟରେ ବହୁଙ୍କ

ସିବନ୍ଦ ସଂହୃଦନ କରନ୍ତି ସିଂଗାର । ଜଟା ମୁକୁଟ ଅନ୍ଧ ମୌରୁ ସିଂହାର ॥
 କୁଞ୍ଜଳ କଂକନ ପତ୍ତିରେ ବ୍ୟାଳ । ତନ ବିଭୂତି ପଟ କେନ୍ଦୁରି ଗୁଳ ॥୧॥
 ସସି ଲଲିତ ସୁନ୍ଦର ସିର ଗଙ୍ଗା । ନୟନ ଖନି ଉପସାତ ଭୁଜଂଗା ॥
 ଗରଲ କଂଠ ଉର ନର ସିର ମାଳ । ଅସିବ ବେଷ ସିବଧାମ କୃପାଳ ॥୨॥
 କର ହିସୁଲ ଅରୁ ଉପରୁ ବିରାଜ । ତଳେ ବସନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ବାଜନ୍ତି ବାଜା ॥
 ଦେଖି ସିବନ୍ଦ ସୁରସିୟ ମୁସୁକାହାଁ । ବର ଲାଘୁକ ଦୁଲ୍ଲଭନି ଜଗ ନାହାଁ ॥୩॥
 ବିଷ୍ଣୁ ବିରଂଗ ଆଦି ସୁରଗ୍ରାତା । ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ବାହନ ତଳେ ବସତା ॥
 ସୁର ସମାଜ ସବ ଶ୍ରୀତି ଅନୁପା । ନନ୍ଦିଂ ବରତ ଦୁଲ୍ଲଭ ଅନୁରୂପା ॥୪॥

ଶିବଙ୍କୁ ଶଙ୍କର ଗଣ ସିଂହାର କରନ୍ତି । ଜଟା ମୁକୁଟରେ ଅନ୍ଧ କରୁଟ ରଚନ୍ତି ॥
 କୁଞ୍ଜଳ କଙ୍କଣ ସ୍ଥାନେ ସର୍ପଙ୍କୁ ରଖିଲେ । ବ୍ୟାଧ ଚର୍ମାମ୍ବୁର ଅଙ୍ଗେ ଭସ୍ମ ବିଲେପିଲେ ॥୧॥
 ଲଲିତେ ଶିଖାଙ୍କ ଶରେ ଗଙ୍ଗା ସୁଶୋଭିତ । ତନ ନୟନ ଭୁଜଙ୍ଗ ଯନ୍ତ୍ର ଉପସାତ ॥
 ବିଷକଣ୍ଠ ଗଲେଲମ୍ବେ ନର ମୁଣ୍ଡହାର । ଅଶୁଭ ବେଶେ କୃପାଳୁ କଲ୍ୟାଣ ଆସାର ॥୨॥
 କରେ ହିଶୁଲ ଆବର ଉପରୁ ଗୁଜଲ । ତଳିଲେ ବୃଷଭ ଚନ୍ଦ୍ର ବାଦ୍ୟ ସେ ବାଜଲ ॥
 ଶିବଙ୍କୁ ଦେଖି ହସନ୍ତିଦେବାଙ୍ଗନା ସବେ । ନାହିଁ ବର ଉପପ୍ରକ୍ତ ଦୁଲ୍ଲଭୀ ଏ ଭବେ ॥୩॥
 ବିଷ୍ଣୁ ବିରଂଗ ଇତ୍ୟାଦି ଅମର ଝକରେ । ଗଲେ ବରଜାତି ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ର ବାହନରେ ॥
 ସୁରଙ୍କ ସମାଜ ସବ ପ୍ରକାରେ ଅନୁପ । ନ ଶେ ଭନ୍ତ୍ର ବରଜାତି ବର ଅନୁରୂପ ॥୪॥

ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହୁ ନ ଥାଏ ॥୧॥ ବ୍ରହ୍ମା ଲଗ୍ନ ପତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲେ । ତାହା
 ଶୁଣି ସମସ୍ତ ମୁନି ଓ ଦେବ-ସମାଜ ଆନନ୍ଦମୟ ହୋଇଗଲେ । ଆକାଶରୁ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି
 ହେଲା । ବାଜା ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ଦଶ ଦିଗରେ ମଙ୍ଗଳ-କଳସ ସଜାଇ
 ଦିଆଗଲା ॥୨॥ ଦୋହା — ସମସ୍ତ ଦେବତା ଆପଣା ଆପଣାର ଅନୁରୂପ ବାହନ
 ଓ ବିମାନ ସଜାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । କଲ୍ୟାଣପ୍ରଦ ମଙ୍ଗ ଲକ୍ଷଣ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଲା
 ଏବଂ ଅପ୍ସରାମାନେ ମଙ୍ଗଳ ସଙ୍ଗୀତ ଶ୍ରବଣ କରୁବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୩॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:—
 ଶିବଙ୍କ ଗଣମାନେ ଶିବଙ୍କର ଶୃଙ୍ଗାରବ୍ୟାଧି କରୁବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଜଟାର ମୁକୁଟ
 ଉପାରି କଣି ତାହା ଉପରେ ସର୍ପ-ମଉଡ଼ ସଜାଇଲା । ଶିବ ସର୍ପ-କୁଞ୍ଜଳ ଓ ସର୍ପ-କଙ୍କଣ
 ପିନ୍ଧିଲେ । ଶରୀରରେ ଭସ୍ମ ଚାଳା ହେଲେ ଏବଂ ବସ୍ତ୍ର ରୂପେ ବାସ ଗୁଳ ପିନ୍ଧିଲେ ॥୪॥
 ତାଙ୍କର ସ୍ତନ୍ଦର ଲଲିତରେ ଚନ୍ଦ୍ରମା, ଶିର ଉପରେ ଗଙ୍ଗା ଓ ତନ ନେତ୍ର ସୁଶୋଭିତ ।
 ସର୍ପର ଉପସାତ ସେ ଧାରଣ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଗଳାରେ ବିଷ ଏବଂ ବକ୍ଷ ଉପରେ
 ନରମୁଣ୍ଡମାଳା ଥିଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ 'ତାଙ୍କ ବେଶ' ଅଶ୍ରୁ ଦେଖାଯାଉଥିଲା ।
 ତଥାପି ସେ ଶିବ ବା ମଙ୍ଗଳର ଧାମ ଓ କୃପାଳୁ ॥୨॥ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ହିଶୁଲ ଓ
 ଅନ୍ୟ ହାତରେ ତମରୁ ସୁଶୋଭିତ । ଶିବ ବୃଷଭ ଉପରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଗୁଲିଲେ, ବାଜା
 ବଜାଏ । ଶିବଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେବାଙ୍ଗନାମାନେ ମୁରୁକ ହସ୍ତଥାନ୍ତି ଏବଂ କୁହାକୁହ

ବିଷ୍ଣୁ କହା ଅସ ବିହସି ତବ ବୋଲି ସକଲ ବିସିରଜ ।

ବିଲଗ ବିଲଗ ହୋଇ ଚଳନ୍ତୁ ସବ ନିଜ ନିଜ ସହିତ ସମାଜ ॥୧୨॥

ବର ଅନୁହାରି ବରାତ ନ ଭାରି । ହୁଏ କରେହୁ ପର ପୁର ଜାରି ॥

ବିଷ୍ଣୁ ବଚନ ସୁନି ପୁର ମୁସୁକାନେ । ନିଜ ନିଜ ସେନ ସହିତ ବିଲଗାନେ ॥୧॥

ମନସ୍ଥ ମନ ମହେସୁ ମୁସୁକାସ୍ଥ । ହରି କେ ବିଂଶ୍ୟ ବଚନ ନ ହିଂ ଜାସ୍ଥ ॥

ଅତି ପ୍ରିୟବଚନ ସୁନତ ପ୍ରିୟକେରେ । ଭୁଞ୍ଜି ହି ପ୍ରେରି ସକଲ ଗନ ଟେରେ ॥୨॥

ସିବ ଅନୁସାସନ ସୁନି ସବ ଆସ । ପ୍ରଭୁ ପଦ ଜଳଜ ସୀସ ତହୁ ନାସ ॥

ନାନା ବାହନ ନାନା ବେଷା । ବିହସେ ସିବ ସମାଜ ନିଜ ଦେଖା ॥୩॥

କୋଉ ମୁଖ ଶୁନ ବିପୁଲ ମୁଖ କାହୁ । ବିନୁ ପଦ କର କୋଉ ବହୁ ପଦ ବାହୁ ॥

ବିପୁଲ ନୟନ କୋଉ ନୟନ ବିସ୍ମୟନ । ଚିଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ କୋଉ ଅତି ତନ ଖାନା ॥୪॥

ବିଷ୍ଣୁ ତହୁ ହୁଏ ଭାବିଲେ ଏସନ ଭଗବାନଙ୍କ ଆଗରେ ।

ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇ ଗୁଲ ସବେ ନିଜ ନିଜ ସମାଜ ସଙ୍ଗରେ ॥୧୨॥

ବର ଅନୁରୂପ ନୁହେଁ ବରଜାତି ଭାରି । ଉପହାସ କରାବ ସରସ୍ବରେ ଯାରି ॥

ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ବିରୂପେ ହସିଣ । ଭିନ୍ନ ହେଲେ ନିଜ ନିଜ ସେନାକୁ ସେନିଣ ॥୧॥

ମର ମର ମନ ମଧ୍ୟେ ହସନ୍ତି ଶଙ୍ଖର । ନ ଯାଏ କେବେ ବିଦୁ ପ ବାଣୀ ହରିଙ୍ଗର ॥

ଶୁଣନ୍ତେ ପ୍ରିୟଙ୍କ ଅତି ହୁପ୍ରିୟ ବଚନ । ଭୁଞ୍ଜାଦାସ ତକାଇଲେ ଗଣକୁ ବହନ ॥୨॥

ଶିବ ଅନୁମତି ଶୁଣି ଆସିଣ ସକଳେ । ଶିର ଆଇଲେ ପ୍ରଭୁ ଚରଣ-କମଳେ ॥

ନାନା ପ୍ରକାର ବାହନ ନାନାବିଧ ବେଶ । ନିଜ ସମାଜ ବିଲେକି ହସିଲେ ମହେଶ ॥୩॥

କିଏ ପୁଣ୍ୟାନ ବହୁ ପୁଣ୍ୟ ବା କାହାର । କର ପଦ ଶୂନ୍ୟ, ବହୁ କର ପଦ କାର ॥

ବିପୁଲ ନୟନ, କିଏ ନୟନ-ବିସ୍ମୟନ । କିଏ ହୁଷ୍ଟ ହୁଷ୍ଟ କିଏ ଅତି ତନୁକାଣ ॥୪॥

ହେଉଥା'ନ୍ତି, “ଏହୁ ବରର ଯୋଗ୍ୟ ବଧୂ ସଂସାରରେ ମିଳିବ ନାହିଁ ॥୩॥ ବିଷ୍ଣୁ ଓ

ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବତା-ସମୂହ ଆପଣା ଆପଣା ବାହନରେ ଚଢ଼ି ବାସତ (ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କ

ଶୋଭାଯାତ୍ରୀ)ରେ ଗୁଲିଲେ । ଦେବ-ସମାଜ ସକଳ ପ୍ରକାରେ ଅନୁପମ (ପରମ ଶୁଭର)

ଦର୍ଶନାସ । କିନ୍ତୁ ଶୋଭା-ଯାତ୍ରୀ ବରର ଅନୁରୂପ ହେଲ ପରି ଦିଶୁ ନ ଥାଏ ॥୩॥

କୋହା —ତତ୍ପରେ ବିଷ୍ଣୁ ଭଗବାନ୍ ସମସ୍ତ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଡାକି ହସି କହିଲେ,

“ଭୁମ୍ଭେମାନେ, ସମସ୍ତେ ଆପଣା ଆପଣା ଦଳ ସହିତରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଗୁଲ-॥୧॥

ଗୋପାଇ । —ହେ ଭଗବାନେ ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏ ବାସତ ବରର-ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ ।

କ’ଣ ପର ପୁରକୁ ଯାଇ ଉପହାସର ପାତ୍ର ହେବ ?” ବିଷ୍ଣୁ ଭଗବାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣି

ଦେବତାମାନେ ମୁରୁକି ହସିଲେ ଏବଂ ମୋମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ସେନା ସହ ଅଲଗା-

ଅଲଗା ହୋଇଗଲେ ॥୧॥ ଏହା ଦେଖି, ମହାଦେବ ମନେ ମନେ ହସୁଥା'ନ୍ତି ।

ଭଗୁଥା'ନ୍ତି—“ହରିଙ୍କ ଏ ଯଜ୍ଞାନ୍ତ ନଥା ଯାଉନି !” ପ୍ରିୟ (ବିଷ୍ଣୁ)ଙ୍କର ଏହି ଅତିପ୍ରିୟ-

ତନ ଖୀନ କୋଉ ଅତି ପୀନ ପାବନ କୋଉ ଅପାବନ ଗତି ଧରୈ ।
ଭୁଷନ କରାଇ କପାଳ କର ସବ ସଦ୍ୟ ସୋନିତ ତନ ଭରୈ ॥
ଖର ସ୍ଥାନ ସୁଅର ସୁକାଳ ମୁଖ ଗନ ବେଶ ଅଗନ୍ନିତ କୋ ଗନୈ ।
ବହୁ ଜନସ ପ୍ରେତ ପ୍ରିୟାତ ଜୋଗି ଜମାତ ବରନତ ନହୁଁ ବନୈ ॥

ନାରହିଁ ଗାଡ଼ୁହିଁ ଗୀତ ପରମ ତରଂଗୀ ଭୂତ ସବ ।

ଦେଖତ ଅତି ବିପତ୍ତିତ ବୋଲୁଛି ବଚନ ବିଚିତ ଚିନ୍ତ ॥୧୩॥

ଜପ ଦୁଇହୁ ତପି ବମା ବରତା । କୌତୁକ ବିବିଧ ହୋଇଁ ମଗ ଜାତା ॥
ଇହା ହମାଚଳ ରଚେଉ ବିତାନା । ଅତି ବିଚିତ ନହୁଁ ଜାଇ ବଖାନା ॥୧୪॥

କାହାତ ତନୁ ଶୀତ କେ ପୀନ ଅପାବନ ପାବନ କା ଦେହ ଦୃଷ୍ଟିତ ।

ଭୁଷଣ କି କରାଇ କରେ ଧୃତ କପାଳ ସଦା ଶୋଣିତ ତନୁ ଲୁପ୍ତ ।

କେ ଶ୍ଯାନ ମୁଖ ଖରାକାର, ଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ କାହାର ।

ବର୍ଣ୍ଣ ନ ହୁଏ ପ୍ରେତ ପିଣ୍ଡାତ ଯୋଗିନଙ୍କ ସମାଜ ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରକାର ॥

ଅତ୍ୟନ୍ତ ମଉଜା ଭୂତ ପ୍ରେତ ଗଣ ନାଚନ୍ତି ଗାଆନ୍ତି ଗୀତ ।

ବୋଲନ୍ତି ପରମ ବିଚିତ ବଚନ ଦେଖିବାକୁ ବିପତ୍ତିତ ॥୧୫॥

ଯେପରି ବର ସେପରି ହେଲେ ବରଜାତି । ବିବିଧ କୌତୁକ କଣ ମାର୍ଗରେ ଯାଆନ୍ତି ॥
ଏଣେ ହୁମାଳୟ ନଲେ ବିତାନ ରଚନ । ପରମ ବିଚିତ କଣ ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥୧୬॥

ବଚନ ଶୁଣି ଶିବ ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗିବୁ ପଠାଇ ତାଙ୍କର ବାଞ୍ଛା ସମସ୍ତ ଗଣକୁ ତକାଇ
ନେଲେ ॥୧୭॥ ଶିବଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ପାଇବା ମାତ୍ରେ ସମସ୍ତେ ଗୁଲି ଆସିଲେ । ସେମାନେ ଆସି
ସ୍ବାମୀଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇଲେ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ବାହନ ଓ
ବିହନ-ବେଶ-ଧାତ୍ତ ଆପଣା ସମାଜକୁ ଦେଖି ଶିବ ହସିଲେ ॥୧୮॥ କେହି ମୁଖସ୍ଥାନ ତ
କାହାର ବହୁତ ମୁଖ, କାହାର ହାତପାଦ ନାହିଁ ତ କାହାର ଅନେକ ହାତପାଦ,
କାହାର ବହୁତ ଆଖି ତ କାହାର ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଆଖି ନାହିଁ, କେହି ଝୁବ
ମୋଟାଗୋଟା ତ କେହି ଝୁବ ହୁଏଲ ପତଳା ॥୧୯॥ ଛନ୍ଦ — କେହି ବହୁତ
ହୁଏଲ, କେହି ବହୁତ ମୋଟା, କେହି ପବନ ଓ କେହି ଅପବନ ବେଶ ଧାରଣ
କରିଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଭୟଙ୍କର ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧିଅଛନ୍ତି, ହାତରେ କପାଳ ଧରିଅଛନ୍ତି
ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ଶରୀରରେ ସତେଜ ରକ୍ତ ପ୍ରବାହିତ । ଗନ୍ଧ, କୁକୁର, ଶୁକର ଏବଂ
ଶୂନ୍ୟାଳର ମୁଖ ପରି ସେମାନଙ୍କ ମୁଖର ଆକୃତି । ଗଣମାନଙ୍କର ଅଗଣିତ ବେଶର
ଗଣନା କିଏ କରି ପାରିବ ? ବହୁତ ପ୍ରକାର ପ୍ରେତ, ପିଣ୍ଡାତ ଓ ଯୋଗିନ-ଦଳ
ରୁଲିଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ଅତି କଠିନ ବ୍ୟାପାର ॥ ସୋରଠା —
ଭୂତପ୍ରେତ ନାଚ ନାଚ ଓ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଗୁଲିଥା'ନ୍ତି । ସେମାନେ ବେଶ୍ ମଉଜିଆ

ସେଇ ସକଳ ଜହଁ ଲଗି ଜଗ ମାୟା । ଲଘୁ ବିସାଳ ନହିଁ ବରନି ସିଦ୍ଧିହୀଁ ॥
 ବନ ସାଗର ସବ ନୟାଁ ତଲୁଣ୍ଡା । ହିମଗିରି ସବ କହଁ ନେତ୍ରତ ପଠାଣ୍ଡା ॥୨॥
 କାମରୂପ ସୁନ୍ଦର ତନ ଧାୟା । ସହିତ ସମାଜ ସହିତ ବର ନାୟା ॥
 ଗଏ ସକଳ ଚୁହିନାଚଲ ଗେହା । ଗାତ୍ରୁହିଁ ମଙ୍ଗଳ ସହିତ ସନେହା ॥୩॥
 ପ୍ରଥମହିଁ ଗିରି ବହୁ ଗୁହ ସିଂହସୁୟ । ଜଥାଜୋଗୁ ତହିଁ ତହିଁ ସବ ଗୁପ୍ତ ॥
 ପୁର ସୋଭା ଅବଲେକି ପୁହାଣି । ଲଗଇ ଲଘୁ ବିରଂଗ ନିପୁନାଣି ॥୪॥

ଲଘୁ ଲଗ ବିଧି ଶା ନିପୁନତା ଅବଲେକି ପୁର ସୋଭା ସଞ୍ଜ ।
 ବନ ବାଗ କୁପ ତତାଗ ସରିତା ପୁରଗ ସବ ସକ କୋ କଞ୍ଚା ॥
 ମଂଗଲ ବିପୁଲ ତୋରନ ପତାକା କେତୁ ଗୁହ ଗୁହ ସୋହସ୍ୟାଁ ।
 ବନିତା ପୁରୁଷ ସୁନ୍ଦର ଚତୁର ଛବି ଦେଖି ମୁନିମନ ମୋହସ୍ୟାଁ ॥

ଜଗତ ମଧ୍ୟ ଶକଳ ଥିଲେ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଶୁଦ୍ଧ ବିଶାଳ କେ ଗଣି କରପାରେ ବ୍ୟକ୍ତ ॥
 ନୟା ପୁଷ୍ପଶ୍ରୀ ବନ ସାଗର ସକଳ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିମନ୍ତଣ ଦେଲେ ହୁମାତଳ ॥୧॥
 ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ ସୁନ୍ଦର ଚଳେବର-ଧାୟା । ସଙ୍ଗେ ଘେନି ପାତ୍ର ମିତ୍ର ପରିବାର ନାୟା ॥
 ଆଗମନ କଲେ ସଙ୍ଗେ ଧର-ସାଜପୁରେ । ସ୍ବେଦେ ଗାଈଣ ମଙ୍ଗଳ ଶୀତ ହୁମାରେ ॥୩॥
 ପ୍ରଥମରୁ ଗିରି ବହୁ ଗୁହ ରଚିଥିଲେ । ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ରହିଲେ ॥
 ପୁର ଶୋଭା ଅବଲେକି ଅତି ଶୋଭାମୟ । ବିରହ ନେତ୍ରଣ୍ୟ ରୁଦ୍ଧ ଲଗେ ସେ ସମୟ ॥୪॥

ପୁରଶୋଭା ଦେଖିଣ ବିରହର ନେତ୍ରଣ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିକୃଷ୍ଟ ଲଗଇ ।
 କୁପ ସରିତ ସର ବନ ଉପବନର ରମ୍ୟତା କେ କହୁ ପାରଇ ॥
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭବନେ ତୋରଣ, କେତୁ ପତାକା ସୁଶୋଭନ ।
 ଦେଖି ନରନାରାୟଣ ଛବି ସୁରମଣିକ ମୋହତ ହୁଏ ମୁନିମନ ॥

ଜଣା ପଡୁଥା'ନ୍ତି । ଦେଖିବାକୁ ବଡ଼ ବେତଜିଆ ଏବଂ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ତଙ୍ଗରେ କଥା
 କହୁଥା'ନ୍ତି ॥୧॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ବର ସେମିତି, ବରଯାତ୍ରୀ ଏବେ ସେମିତି ହୋଇ-
 ଗଲେ । ବାଟରେ ଯାଉ ଯାଉ ସେମାନେ ବିବିଧ ଶୀତା-ଚୌରୁକ କରୁଥା'ନ୍ତି ।
 ଏଣେ ହୁମାତଳ ମଧ୍ୟ ବିଚିତ୍ର ମଣ୍ଡପ ନିର୍ମାଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଆସନ୍ତୁ ॥୨॥
 ଜଗତରେ ସାନବଡ଼ ସବତ ଯେତେ ଥିଲେ, ସେହିମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ବସିଲେ ସୁଦ୍ଧା
 ସରିବ ନାହିଁ, ସେ ସେମସ୍ତଙ୍କୁ ଏବଂ ଯେତେ ବନ, ସମୁଦ୍ର, ନଦୀ ଓ ସରୋବର ଥିଲେ,
 ସମସ୍ତଙ୍କ ନିକଟକୁ ହୁମାତଳ ନିମନ୍ତଣ ପଠାଇଲେ ॥୩॥ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ କାମରୂପ ।
 ସ୍ବ ସ୍ବ ଇଚ୍ଛାନୁଯାୟୀ ଶରୀର ଧାରଣମୁତକ ସେମାନେ ଶ୍ରେଷ୍ଠା ନାୟା ଓ ସମାଜମାନଙ୍କ
 ସହିତ ହୁମାତଳଙ୍କ ଘରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସ୍ବେଦ ଓ ଆଦରରେ ସମସ୍ତେ ମଙ୍ଗଳ
 ଶୀତ ଗାନ କରୁଥିଲେ ॥୪॥ ହୁମାତଳ ପ୍ରଥମରୁ ବହୁତ ଘର ସଜାଇ ରଖିଥିଲେ ।

ଜଗଦଂବା ଜହଁ ଅବତଣ ସୋ ପୁରୁ ବରନ କି ଜାଇ ।

ରକ୍ଷି ସିଦ୍ଧି ସଂପତ୍ତି ସୁଖ ନିତ ନୂତନ ଅଧିକାର ॥୯୩॥

ନଗର ନିକଟ ବରତ ସୁନି ଆଜି । ପୁର ଖରଭରୁ ସୋର ଅଧିକାର ॥
କରି ବନାଓ ସକି ବାହନ ନାନା । ତଳେ ଲେନ ସାଦର ଅଗ୍ରୀନା ॥୧॥
ହୁୟୁଁ ହରଷେ ସୁର ସେନ ନିହାସ । ହରିହୁ ଦେଖି ଅତି ଭବ ସୁଖାସ ॥
ସିବ ସମାଜ ଜବ ଦେଖନ ଲାଗେ । ବିଷୟ ତଳେ ବାହନ ସବ ଭାଗେ ॥୨॥
ଧରି ଧୀରକୁ ତହଁ ରହେ ସୟାନେ । ବାଲକ ସବ ଲେ ଜୀବ ପରନେ ॥
ଗବଁ ଭବନ ପୁରୁଷି ପିତୁ ମାତା । କହୁଁ ବଚନ ଭୟ କର୍ମି ତ ଗାତା ॥୩॥

ଜଗଦନ୍ୟା ଯେଉଁ ପୁରେ ଅବତାର ଶୋଭା କି ବର୍ଣ୍ଣି ହୁଅଇ ।

ରକ୍ଷି ସିଦ୍ଧି ସୁଖ ସଂପତ୍ତି ସମସ୍ତ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ବତଇ ॥୯୪॥

ବରଜାତ ହେଲେ ଯେବେ ନଗରନିକଟେ । କୋଳାହଳେ ପୁରଶୋଭା ଅଧିକ ପ୍ରକଟେ ॥
ସଜବାଜ ହୋଇ ସାଜି ବିବିଧ ବାହନ । ସୁଗତ ନିମନ୍ତେ ଗଲେ ସାଦରେ ବହନ ॥୧॥
ସୁର ସେନାକୁ ନିରେଖି ହେଲେ ହରଷତ । ହରିହୁ ଦେଖନ୍ତେ ସୁଖ ଲଭିଲେ ଅମିତ ॥
ଶିବ ସମାଜକୁ ଯେବେ କଲେ ବିଲେକନ । ତରଳ ପଳାଇ ଗଲେ ସଭାୟେ ବାହନ ॥୨॥
ହୃଦେ ଧ୍ୟାନ ଧରି ତହିଁ ଚରୁରେ ରହିଲେ । ବାଲକରୁ ମାନବ ଯେନ ପଳାଇଲେ ॥
ବୁଦ୍ଧକୁ ଯାଆନ୍ତେ ପିତାମାତା ପରୁରନ୍ତି । ଭୟ କର୍ମି ତ ଶରୀରେ ବଚନ ବୋଲନ୍ତି ॥୩॥

ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ବଂସ କଲେ । ନଗରର ପୁରର
ଶୋଭା ଦେଖି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପୃଷ୍ଠି-ରୁରୁଷ ମଧ୍ୟ ଭୁକ୍ତ ବୋଧ ହେଉଥାଏ ॥୩॥ ଛନ୍ଦ :—
ନଗରର ଶୋଭା ଦେଖି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦକ୍ଷତା ବାସ୍ତବରୁ ଭୁକ୍ତ ଲାଗୁଥାଏ । ବନ, ଉପବନ,
କୁପ, ସରସୀ, ନଦୀ ଆଦି ସମସ୍ତେ ପୁରର । ସେମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା କିଏ କରି ପାରିବ ?
ଘରେ ଘରେ ବହୁତ ମଙ୍ଗଳ-ତୋରଣ ଓ ଧ୍ବଜା-ପତାକା ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥାଏ ।
ସେଠିକାର ପୁରର ଓ ଚରୁର ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଛବି ଦେଖି ପ୍ରତିବୃତ୍ତ ମନ ସୁଦ୍ଧା
ମୋହତ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ ॥ କୋହା —ଯେଉଁ ନଗରରେ ସ୍ବୟଂ ଜଗଦନ୍ୟା
ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି, ସେହି ନଗରର ବର୍ଣ୍ଣନା କ'ଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ?
ସେଠାରେ ରକ୍ଷି, ସିଦ୍ଧି, ସଂପତ୍ତି ଓ ସୁଖ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ରୂପରେ ବଢ଼ି ଚାଲିଥାଏ ॥୯୩॥
ଗୌପାର :—ବରଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଶୋଭାଯାତ୍ରୀ ପାଖେଇ ଆସିବାର ଶୁଣି ନଗରରେ
ସଜାବତା ଓ ସତେଜତାର ଲହରୀ ଖେଳିଗଲା । ଫଳରେ ନଗରର ଶୋଭା ବଢ଼ିଗଲା ।
ସ୍ବାଗତକାରୀମାନେ ଆତମ୍ଭର-ଶୃଙ୍ଗାର ସହକାରେ ନାନାପ୍ରକାର ଯାନବାହନ ଆଦି
ସଜାଇ ସାଦର ବାରତକୁ ପାଞ୍ଚେଟି ଆଖିବାକୁ ଗଲେ ॥୧॥ ଦେବ-ସମାଜକୁ ଦେଖି
ସମସ୍ତେ ମନେ ମନେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ବିଷ୍ଣୁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କର
ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହନ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଶିବଙ୍କ ସମାଜ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କ ଯାନ-ବାହନର

କହିଅ କାହ କହି ଜାଇ ନ ବାତା । ଜମ କର ଧାର କିପୌଁ ବରିଆତା ॥
ବରୁ ବୌରହ ବସନ୍ତ ଅସବାସ । ବ୍ୟାଲ କପାଲ ବିଭୂଷନ ଛୁରୁ ॥୩॥

ତନ ଛୁର ବ୍ୟାଲ କପାଲ ଭୂଷନ ନଗନ ଜଟିଲ ଭୟଂକର ।
ସିଂହ ଭୂତ ପ୍ରେତ ପିପାତ ଜୋଗିନି ବିକଟ ମୁଖ ରଜମାତର ॥
ଜୋ ଜିଅତ ରହିଛି ବରତ ଦେଖତ ପୁନ୍ୟ ବଡ଼ ତେହି କର ସମ୍ମାନ ॥
ଦେଖିଛି ସୋ ଉମାବିବାହୁ ଘର ଘର ବାତ ଅସି ଲରକଜ୍ଜ କହା ॥

ସମୁଦ୍ଧି ମହେସ ସମାଜ ସବ ଜନନି ଜନକ ମୁସୁକାହିଁ ।

ବାଲ ବୁଝାଏ ବିବଧ ବିଧି ନିଧର ହୋଡ଼ ଚନ୍ଦ୍ର ନାହିଁ ॥୧୫॥

ଲୌ ଅଗ୍ରଣୀ ବରତହି ଆସ । ଦିଏ ସବହି ଜନବାସ ସୁଦାସ ॥
ମୈନାଁ ମୁରୁ ଆରଣ୍ୟ ସିଂହାସ । ସମ ସୁମଂଗଲ ଗାଡ଼ୁହିଁ ନାସ ॥୧॥

କି କହୁ କଥା କହୁ କହୁ ନ ହୁଅଇ । ଯମର ସେନା କି ବରଜାତୀୟ ଆସଇ ॥
ବାଇସା ବର ବୃଷଭ ଉପରେ ବସିଛି । ବ୍ୟାଲ ପୁଣ୍ଡମାଲ ଭୟ ଭୂଷଣ ସାଜିଛି ॥୩॥

ସାଜେ ଭୂଷଣ ବ୍ୟାଲ ଅଙ୍ଗେ ଭୟକପାଲ ଜଟିଲ ଭଲଗୁ ଶୁଷଣ ।

ସଙ୍ଗେ ଛନ୍ଦ୍ର ବହୁତ ପ୍ରେତ ପିପାତ ଭୂତ ଦଇତ ବିକଟବଦନ ॥

ଯେ ଦେଖି ବରଜାତ ଗତି, ବହୁବ ତାର ପୁଣ୍ୟ ଅତି ।

ଦେଖିବ ସେ ଉମାର ବିବାହ ଘର ଘର ବାଲକେ ଏମନ୍ତ କହନ୍ତି ॥

ମନେ ଭାବି ଶବ ଗଣଜା ସ୍ବରୂପ ହୁଅ ହୁଅ ମାତା ପିତା ।

ଜିଲ ବାଲକଙ୍କୁ ବୁଝାନ୍ତି ନ ତର, ନାହିଁ କିଛି ଭୟ ଚିନ୍ତା ॥୧୬॥

ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ବରଜାତଙ୍କୁ ଆଶିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟା ବରବାସ ପ୍ରଦାନିଲେ ॥

ମେନା ସଜାଇଲେ ଶୁଭ ପ୍ରଦର ଆଲମ୍ବ । ସଙ୍ଗେ ନାସ ସୁମଙ୍ଗଲ ଗାୟନ କରନ୍ତି ॥୧॥

ହାଣ୍ଡା, ଘୋଡ଼ା ଓ ବଳଦ ପ୍ରଭୃତି ତର ପଳାଇଗଲେ ॥୧॥ କେତେକ ପ୍ରୌଢ଼ ଓ
ବୃଦ୍ଧମାନେ ଲୋକ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ସେଠାରେ ଅଟଳ ରହିଲେ । ବାଲକମାନେ ସମସ୍ତେ
ଆପଣା ଆପଣା ଜାକନ ଧରି ପଳାଇଲେ । ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ମାତା-ପିତା ତହିଁର
କାରଣ ପଚାରିଲେ । ପିଲାମାନେ ତର୍କିତ ଶରୀରରେ ବଚନ କହିଲେ—॥୩॥ “କ’ଣ
କହୁ ? କହବାକୁ ପାଟିରୁ କଥା ବାହାରୁ ନାହିଁ । ଏହା ବାସତ ନା ଯମରାଜଙ୍କ
ସେନା ? ବର ପାଗଲ ଓ ଖଣ୍ଡ ଉପରେ ବସିଛି । ସାପ, କପାଳ ଓ ପାଉଁଶ ତାହାର
ଅଳଙ୍କାର ॥୩॥ ଛନ୍ଦ୍ର.—ବର ଶରୀରରେ ପାଉଁଶ ବୋଲି ହୋଇଛି । ସାପ ଓ କପାଳ
ଭୂଷଣ; ସେ ଲଙ୍ଗଳା, ପୁଣି କଟାଧାରୀ । ଦେଖିବାକୁ ଅତି ଭୟଙ୍କର । ତା ସଙ୍ଗେ
ଶୁଷଣ-ବଦନ ଭୂତ, ପ୍ରେତ, ପିପାତ, ଯୋଗିନୀ ଓ ରାକ୍ଷସଗଣ ଅଛନ୍ତି । ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ
ଦେଖି ଯେ ଶବତ ରହିଯିବ, ବାସ୍ତବରେ ତା’ର ବଡ଼ ପୁଣ୍ୟବଳ, ସେଇ ହିଁ ପାବନା-

କଂଚନ ଥାର ସୋହୁ ବର ପାମ । ପରିଛନ୍ନ ତଲ୍ଲ ହରହି ହରଷାମା ॥
 କିକଟ ବେଷ ରୁଦ୍ରହି ଜବ ଦେଖା । ଅବଲହୁ ଉର ଭୟ ଭୟୁତ ବିସେଷା ॥୨॥
 ଭାରି ଭବନ ପୈଠୀ ଅତି ସାସା । ଗଏ ମହେସୁ ଜହୀ ଜନବାସା ॥
 ମୈନା ହୃଦୟୁ ଭୟୁତ ଦୁଖୁ ଭାଷା । ଲାହୁଁ ବୋଲି ଗିରୀସକୁମାରୀ ॥୩॥
 ଅଧିକ ସନେହ ଗୋଦ ବୈଠାଣ । ସ୍ୟାମ ସରୋଜ ନୟନ ଭରେ ବାଣ ॥
 ଜେହିଁ ବିଧି ଭୁଞ୍ଜି ରୁପୁ ଅସ ଦୀକ୍ଷା । ତେହିଁ ଜଡ଼ ବରୁବାଉର କସ ଲାହୁଁ ॥୪॥

କସ ଲାହୁଁ ବରୁ ବୌରହ ବିଧି ଜେହିଁ ଭୁଞ୍ଜି ସୁନ୍ଦରତା ଦଇ ।
 ଜୋ ଫରୁ ତହିଁ ଅ ସୁରତରୁହିଁ ସୋ ବରବସ ବବୁରହିଁ ଲଗଇ ।
 ଭୁଞ୍ଜ ସହିତ ଗିରି ତେ ଗିରୌଁ ପାବକ ଜରୌଁ ଜଳନିଧି ମହୁଁ ପରୌଁ ।
 ଭରୁ ଜାଉ ଅପଜୟ ହୋଉ ଜଗ ଲାବକ ବିବାହୁ ନ ହୌଁ କରୌଁ ॥

କଞ୍ଚନ ଥାଳୀ ଶୋଭଇ ମନୋହର କରେ । ହର ବଦାପନା ହେତୁ ଗଲେ ହରଷରେ ॥
 ଦେଖିଲେ ରୁଦ୍ରଙ୍କ ଯେବେ ଭୟଙ୍କରବେଶ । ଅବଲାଇ ହୃଦେ ଭୟ ହୋଇଲ ବିଶେଷ ॥୧॥
 ପଳାଇଯାଇ ପଶିଲେ ଗୁହମଧ୍ୟେ ହାସେ । ଗମନ କଲେ ମହେଶ ତହୁଁ ବର-ବାସେ ॥
 ମେନାଙ୍କ ହୃଦୟେ ହୁଏ ଉପୁଜିଲ ଭାଷା । ପାରବଶକୁ ଆପଣା ସମୀପେ ହକାର ॥୨॥
 ଅଧିକବାଣୀୟାୟେ ହେକୋଳେବସାଇଲେ । ଶ୍ୟାମ ସରୋଜ ନୟନୁ ମାରୁ ବୁଝାଇଲେ ॥
 ଯେଉଁ ବିଦ୍ରବେଳ ତୋତେ ରୁପ ଏହପରି । ବାରୁଲ ବର ସେ ଜଡ଼ ଗତିଲ ବିପରି ॥୩॥

ଏ ସୌମ୍ୟ ରୁପ ତୋତେ ଦେଇ ବିଦ୍ରବେଳେ ବାରୁଲବର ଯୋଗାଡ଼ୁ ।
 ଯେ ଫଳ କଲୁଦୁମେ ପଳନ୍ତା ତାହା କର୍ମେ କଷ୍ଟକ ବୃକ୍ଷରେ ଖଟୁଛୁ ॥
 ତୋ ସହ ଗିରିରୁ ପଡ଼ିବ, ବୁଝିବି ଜଳେ ବା ଜଳିବି ।
 ଘର ଭଙ୍ଗୁ ଜଡ଼ତେ ଯଶ ଯାଉ ଲଅନ୍ତେ ବିବାହ ତୋର ନ କରିବି ॥

ବିବାହ ଦେଖିବ ।” ପିଲାମାନେ ଘରେ ଘରେ ଏହି କଥା କହୁଲେ । ଦୋହା —
 ମହେଶ୍ୱରଙ୍କ ସମାଜ କଥା ବୁଝି ସମସ୍ତ ବାଳକଙ୍କ ମାତା-ପିତା ହସ୍ତଥାନ୍ତି । ସେମାନେ
 ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲେ, “ନିର୍ଭୀକ ହୁଅ, ଭରବା କଥା କିଛି
 ନାହିଁ ।” ॥୧୫॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଅଭ୍ୟର୍ଥନାକାଣ୍ଡମାନେ ବରଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପାଶ୍ରେଟି
 ଆଖିଲେ । ରହୁବା ନିମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ତବର ବାସସ୍ଥାନ ଦେଲେ । ପାବକଙ୍କ ମାତା
 ମେନା ଶୁଭ ଆରତ ସଜାଡ଼ିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସହିତ ଥିବା ନାୟମାନେ ସ୍ତମ୍ଭଲ ଗୀତି
 ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୧॥ ସେମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହସ୍ତରେ ସ୍ତବର ଥାଳୀମାନ ସ୍ତ୍ରୀଶୋଭିତ
 ହେଉଥାଏ । ଏହିପରି ଭାବରେ ମେନା ସହର୍ଷ ଶିବଙ୍କର ଲବଣତର୍କର ବିଧାନ କଲେ ।
 ମହାଦେବଙ୍କୁ ଏପରି ଭୟାନକ ବେଶରେ ଦେଖି ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମନ୍ଦିରେ ବଡ଼ ଭୟ ଜାତ
 ହେଲା ॥୧॥ ବିଶେଷ ଭୟ ହେତୁ ପଳାଇଯାଇ ସେମାନେ ଘରେ ପଶିଗଲେ ଏବଂ

ଭଞ୍ଜି ବିକଳ ଅବଳ ସକଳ ଦୁଃଖିତ ଦେଖି ଗିରିନାରୀ ।

କରି ବିଲପୁ ସେଦଳ ବଦଳି ସୁତା ସନେହ ସଂଶ୍ଳଷି ॥୧୬॥

ନାରଦ କର ମେଁ କାହୁଁ ବିଗାର । ଭବନୁ ମୋର ଜନ୍ମ ବସତ ଉଜାର ॥
ଅସ ଉପଦେସୁ ଉମନ୍ତ ଜନ୍ମ ଘାତ । ବୌରେ ବରହ ଲଗି ତପୁ କାହା ॥୧୭॥
ସାତେହୁ ଉନ୍ମୁକେଁ ମୋହ ନ ମାୟା । ଉଦାସୀନ ଧନୁ ଧାମୁ ନ ଜାୟା ॥
ପର ଘର ଘାଲକ ଲଜ ନ ଶୁଭ । ବାଝ କ ଜାନ ପ୍ରସବ କେ ପୀର ॥୧୮॥
ଜନନିହୁ ବିକଳ ବିଲେକି ଭବାନୀ । ବୋଲୁ ଜୁତ ବିବେକ ମୃଦୁ ବାନୀ ॥
ଅସ ବିରୁଣ ସୋଚନ୍ତି ମତି ମାତା । ସୋ ନ ଟରଇ ଜୋ ରଚଇ ବିଧାତା ॥୧୯॥

ହୋଇଲେ ବିକଳ ଅବଳା ସକଳ ଶୁଣି ଶୁଣି ଦେଖିଣ ।

ବିଳପି ସେତନ କରିନ୍ତି ବହୁତ ହୃଦୟ ସୁରଣ ॥୧ ॥

କି ଅବା ନାରଦଙ୍କର ଥିଲି ମୁଁ ବିଗାଡ଼ । ଉଠିଆ ଘରକୁ ମୋର ଦେଲି ଯେ ଉଜାଡ଼ ॥
ଉମାକୁ ଏମନ୍ତ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନଲେ । ବାହୁଲ ବର ନିମନ୍ତେ ତପ କରାଇଲେ ॥୧॥
ସତ୍ୟ ଏକା ତାହାଙ୍କର ନାହିଁ ମୋହମାୟା । ଉଦାସୀନ ନାହିଁ ଧନ ଧାମ ପୁଣି କାୟା ॥
ପର ଘର ବିନାଶକ ଲଜଭୟ ନାହିଁ । ବନ୍ୟା କି ପ୍ରସବପୀଡ଼ା ଜାଣିପାରେ କାହିଁ ॥୨॥
ମାତାକୁ ବିକଳ ଅବଲେକଣ ଭବାନୀ । ଶୁଣିଲେ ବିବେକପୁରୁଷ ମଧୁର ବାଣୀ ॥
ଏମନ୍ତ ବିରୁଣ ଚନ୍ଦ୍ରା ପରିହର ମାତା । ତାହା ନ ଟଲଇ ଯାହା ରଚିଛି ବିଧାତା ॥୩॥

ଶିବ ଆପଣା ବସାଘରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ମେନାଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ହୁଏତ ଜାତ ହେଲା ।
ସେ ପଂଚମକୁ ଆପଣା ପାଖକୁ ଡାକି ନେଲେ ॥୩॥ ଅତି ସ୍ନେହରେ କୋଳରେ
ବସାଇଲେ । ନୀଳକମଳ ସଦୃଶ ଆପଣା ନେତ୍ରରେ ଅଶ୍ରୁ ଭରି କହିଲେ, “ଯେଉଁ
ବିଧାତା ତୋତେ ଏପରି ସୁନ୍ଦର ରୂପ ଦେଇଅଛନ୍ତି, ସେହି ମୂର୍ଖ ତୋ ବରକୁ ପାଗଳ
କରି ଗଢ଼ିଲେ କିମିତି ? ॥୩॥ ଛନ୍ଦ —ଯେଉଁ ବିଧାତା ତୋତେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଲେ, ସେ
ତୋ ବରକୁ ପାଗଳ କରି କଲେ ? କଲୁକୃଷ୍ଣରେ ଯେଉଁ ସଳ ଖଳିବା ଉଚିତ, ସେ
ତାହାକୁ ନେଇ ଜବରଦସ୍ତ ଗୋଷ୍ଠରୁ ବୃକ୍ଷରେ ଲଗାଉଅଛନ୍ତି । ତୋତେ ଧରି ମୁଁ
ପାହାଡ଼ରୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିବି, ଅଗ୍ନିରେ ଝାସ ଦେବି କିଂବା ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ି ମରିବି ।
ଘର ଉନ୍ମୁଖିଆର ଏବଂ ସାରା ସଂସାରରେ ଅପସ୍ମାର୍ତ୍ତ ବ୍ୟାପିଯାଇ ପଛକେ, ବନ୍ଧୁ ଥାଇ
ଥାଉ ଏ ବିବାହ ମୁଁ କରାଇ ଦେବିନାହିଁ ।” କୋହା—ହୁମାତଳଙ୍କ ପତ୍ନୀ ମେନାଙ୍କୁ
ହୁଣ୍ଡିତା ଦେଖି ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଆପଣା କନ୍ୟାର
ସ୍ନେହ ସୁରଣ କରି ମେନା ବିଳାପ କରି କାନ୍ଦୁଥାନ୍ତି ଏବଂ କହୁଥାନ୍ତି— ॥୧୬॥
ଗୌପାତ୍—“ମୁଁ ନାରଦଙ୍କର କ’ଣ କ୍ଷତି କରିଥିଲି ଯେ ସେ ମୋର ଏ ସୁନ୍ଦର
ସଂସାରକୁ ଉଜାଡ଼ ଦେଲେ ? ସେ ଏପରି ପାଗଳ ବର ନିମନ୍ତେ ତପସ୍ୟା କରିବାକୁ
ମୋ କନ୍ୟାକୁ କାହିଁକି ଉପଦେଶ ଦେଲେ ? ॥ ୧ ॥ ବାସୁଦେବ ତାଙ୍କ ମନରେ

କରମ ଲିଖା ଜ୍ୟୋ ବାଉର ନାହୁ । ତୌ କତ ଦୋସୁ ଲଗାଇଅ କାହୁ ॥
ଭୁକ୍ତ ସନ ମିଟିହିଁ କି ବିଧିକେ ଅଂକା । ମାତୁ ବ୍ୟର୍ଥ ଜନ ଲେହୁ କଲଂକା ॥୩॥

ଜନ ଲେହୁ ମାତୁ କଲଂକୁ କରୁନା ପରିହରହୁ ଅବସରୁ ନହୁଁ ।
ଦୁଖୁ ସୁଖୁ ଜ୍ୟୋ ଲିଖା ଲିଲର ହମରେ ଜାବ ଜହଁ ପାଉବ ତହୁଁ ।
ସୁନି ଉମାବତନ ବିମାତ କୋମଲ ସକଲ ଅବଲ ସୋଚହୁଁ ।
ବହୁ ଭାତି ବିଧିହି ଲଗାଇ ଦୁଷନ ନୟନ ବାରି ବିମୋଚହୁଁ ॥

ତେହୁ ଅବସର ନାରଦ ସହିତ ଅରୁ ରିଷି ସପ୍ତ ସମେତ ।
ସମାରୁର ସୁନି ଭୁବନଗିରି ଗର୍ଭନେ ଭୁରତ ନିକେତ ॥୧୭॥

ବାହୁଲବର କର୍ମରେ ଲେଖାଅଛି ଯେବେ । କାହାକୁ କିପାଇଁ ଦୋଷ ଲଗାଇଛ ତେବେ ॥
ଭୁନଦ୍ରାଘ ଲିଭବ କି ବିଧିତାର ଅଙ୍କ । ତୃଥାରେ ଜନମ ଏବେ କି ନିଅ କଲଙ୍କ ॥୩॥

କଲଙ୍କ ମା କି ନିଅ କାରୁଣ୍ୟ ତେଜିବି ସମୟ ଏବେ ଆଉ ନାହିଁ ।
ସ୍ତ୍ରୀ ଦୁଃଖ ଯେ କିଛି ଲଲଟେ ଲେଖା ଅଛି ପାଇବି ତଲେ ମଧ୍ୟ କାହିଁ ॥
ଉମାଙ୍କ ମଧୁର ବଚନ, ଶୁଣି ଚିନ୍ତାନ୍ତ ନାଶଗଣ ।

ଦୋଷ ନାନା ପ୍ରକାରେ ଦେଇ ବିଧି ଉପରେ ଲେଖକ ବହାନ୍ତି ଲେଖକ ॥

ସେହୁ ସମୟରେ ନାରଦ ଫଳରେ ସେନଶ ସପ୍ତ ରୁଷିକୁ ।
ଶୁଣି ସମାରୁର ଆସିଲେ ସତ୍ତ୍ୱର ହୁମ ଶବ୍ଦଲ ସ୍ତବକୁ ॥୧୭॥

କାହା ପ୍ରତି ମାୟାମୋହ ନାହିଁ, ତାଙ୍କର ଧନ ନାହିଁ, ଘର ନାହିଁ କି ସ୍ତ୍ରୀ ନାହିଁ ।
ସେ ସବୁଆତୁ ଉଦାସୀନ । ଏଣୁ ସେ ପର ଘର ଉକାଡ଼ିବାକୁ ଆଗ୍ରହୀ । କାହା ପ୍ରତି
ତାଙ୍କର ଲଜ୍ଜା ନାହିଁ କି ଭର ନାହିଁ । ଭଲ, ବନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରସବର ବେଦନା କାହୁଁ
କାଣିବ ? ॥ ୨ ॥ ମାତାଙ୍କ ଚ୍ୟାକୁଳତା ଦେଖି ପାଟଣୀ ବିବେକଯୁକ୍ତ କୋମଳ ବାଣୀ
କହିଲେ, “ହେ ମାତା ! ବିଧିତାର ସୃଷ୍ଟି କିପାରି ଅନ୍ୟଥା ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହିପରି
ଭାବି ରୂପେ ଚିନ୍ତା କର ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ମୋ ଭାବ୍ୟରେ ଯଦି ପାଗଳ ପତି ଲେଖା
ହୋଇଛି, ତେବେ କାହାକୁ କାହିଁକି ଦୋଷ ଦିଆଯିବ ? ହେ ମାତା ! ବିଧିତାଙ୍କ
ଲିଖନ କ’ଣ ରୂପେ ମେଣ୍ଟାଇ ପାରିବ ? ତୃଥାରେ କଲଙ୍କର ଟୀକା ଧାରଣ କର
ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ—ହେ ମାତା ! କଲଙ୍କ ନିଅ ନାହିଁ, କାନ୍ଦିବା ଛାଡ଼ । ଏ
ଅବସରରେ ଦୁଃଖ କରବାର ନୁହେଁ । ମୋ ଭାବ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଦୁଃଖସ୍ତ୍ରୀ ଲେଖା
ହୋଇଛି, ମୁଁ ଯେଉଁଠିକି ଯାଏ ପଛକେ, ସେହୁଠାରେ ସେତିକି ପାଇବି, ସେତିକି
ହିଁ ପାଇବି !” ପାଟଣୀଙ୍କ ବିନୟ-ପୂର୍ଣ୍ଣ କୋମଳ ବଚନ ଶୁଣି ସମସ୍ତ ନାଶ ଚିନ୍ତା
ବରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ବିବିଧ ପ୍ରକାରେ ବିଧିତାଙ୍କୁ ଦୋଷ ଦେଇ ଆଖିରୁ ଲୁହ
ଗଡ଼ାଇଲେ । ଦୋହା—ଏହି ସମାରୁର ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ହୁମାଚଳ ସେହୁ ସମୟରେ

ତବ ନାରଦ ସବନ୍ତ ସମୁଦ୍ଧାତ୍ମା । ପୁରୁଷ କଥା ପ୍ରସଂଶୁ ସୁନାତ୍ମା ॥
 ମୟନା ସତ୍ୟ ସୁନନ୍ଦ ମମ ବାମ । ଜଗଦଂବା ତବ ସୁତା ଭବାମା ॥୧॥
 ଅଜା ଅନାଦି ସକ୍ତି ଅବିନାଶିନୀ । ସଦା ସତ୍ତ୍ୱ ଅରଧଂଗ ନିବାସିନୀ ॥
 ଜଗ ସ୍ୱଭବ ପାଲନଲୟ କାରଣି । ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଲୀଳା ବୟ ଧାରିଣି ॥୨॥
 ଜନମୀ ପ୍ରଥମ ଦକ୍ଷଗୃହ ଜାତ । ନାମୁ ସଖା ସୁନ୍ଦର ତନୁ ପାତ ॥
 ତତ୍ତ୍ୱସ୍ତୁ ସଖା ସକରତ୍ୱ ବିବାହ୍ୟ । କଥା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସକଳ ଜଗ ମାହ୍ୟ ॥୩॥
 ଏକ ବାର ଆତ୍ମିକ ସିବ ସଂଗା । ଦେଖେଉ ରଘୁକୁଳ କମଳ ପତଂଗା ॥
 ଭୟଭ୍ରମୋହ ସିବ କହା ନ ଶାନ୍ତା । ଭ୍ରମବସ ବେଷୁ ସୀଥ କର ଲୁହା ॥୪॥

ସିଦ୍ଧବେଷୁ ସଖା ଜୋ ଶାନ୍ତ ତେହିଁ ଅପରାଧ ସକର ପରିହର୍ୟ ।
 ହର ବିରହ ଜାଇ ବହୋର ପିତୁ କେଁ ଜଞ୍ଜ ଜୋଗାନଲ ଜୟ ॥
 ଅବ ଜନମି ଭୁବ୍ରେ ଭବନ ନିଜ ପତି ଲଗି ବାରୁନ ତପୁ କୟା ॥
 ଅସ ଜାନ ସଂସୟ ତଜହୁ ଗିରିଜା ସବଦା ସଂକରପ୍ରିୟା ॥

ତହୁଁ ସମସ୍ତକୁ ବୁଝାହୁତ ବୁଝାଇଲେ । ପୁରୁଷ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗ କହୁ ଶୁଣାଇଲେ ॥
 ମେନା ହେ, ଶ୍ରବଣ କର ସତ୍ୟ ମୋର ବାଣୀ । ଜଗଦମ୍ଭା ଅଟେ ତୁମ୍ଭ ତନୟା ଭବାମା ॥୧॥
 ଅଜନ୍ମା ଅନାଦି ଶକ୍ତି ସେ ଅବିନାଶିନୀ । ସଦା ଶକ୍ତିରଜ ଅର୍ଦ୍ଧଅଂଗ ନିବାସିନୀ ॥
 ଜଗତ ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥିତି ସହାର କାରଣୀ । ନିଜ ଇଚ୍ଛାମତେ ଲୀଳା ଶୟରଧାରଣୀ ॥୨॥
 ଜନମିଥିଲେ ପ୍ରଥମେ ଦକ୍ଷ ଗୃହେ ଯାଇ । ସଖା ନାମ ସୁଲ ତେବେ ବିବ୍ୟ ତନୁ ପାଇ ॥
 ବିଷ୍ଣୁ ହୋଇଥିଲେ ତହିଁ ଶିବଙ୍କ ସହୃଦ । ତିନି ଭୁବନର ମଧ୍ୟେ ଏ କଥା ବିଦିତ ॥୩॥
 ଏକଦା ଶିବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆସନ୍ତେ ମାର୍ଗରେ । ବିଲେକଣ ରଘୁକୁଳ-କମଳ-ଭ୍ରମରେ ॥
 ଉପୁଜିଲ ମୋହ ସ୍ୱାମୀ ଶିକ୍ଷା ନ ମାନିଲେ । ଭ୍ରମବଶ ସୀତାଙ୍କର ବେଷ ବିରଚିଲେ ॥୪॥

ରଚନ୍ତେ ଭ୍ରମବଶ ସଖା ସୀତାଙ୍କ ବେଶ ସେ ଦୋଷୁ ଶିବ ତେଜି ଦେଲେ ।
 ତହୁଁ ହର ବିରହେ ପିତାଙ୍କ ଯଜ୍ଞ ଗୃହେ ଯୋଗାନଳରେ ଭୟ ହେଲେ ॥
 ଏବେ ଏଠାରେ ଜନ୍ମି ଯାଇ, ତପସ୍ୟା କଲେ ପତି ପାଇ ।
 ମନୁ ସଂଶୟ ଗୁଣ ତେଜ ସବଦା ଜାଣି ଶକ୍ତିର ଗିରିଜାଙ୍କ ସାଇ ॥

ନାରଦ ଓ ସପ୍ତର୍ଷିଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଆପଣା ଘରକୁ ଆସିଲେ ॥୧୭॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—
 ତତ୍ତ୍ୱରେ ନାରଦ ପୁରୁଷ ଜନ୍ମବୃତ୍ତନ୍ତ ଶୁଣାଇ ସମସ୍ତକୁ ବୁଝାଇଲେ ଏବଂ କହଲେ,
 “ହେ ମେନା । ତୁମେ ମୋ ସତ୍ୟ କଥା ଶୁଣ, ତୁମର ଏ କନ୍ୟା ସାକ୍ଷାତ୍ ଜଗଜ୍ଜନନୀ
 ଭବାମା ॥୧॥ ଏ ଅଜନ୍ମା, ଅନାଦି ଓ ଅବିନାଶିନୀ ଶକ୍ତି । ସଦାସବଦା ଏ ଶିବଙ୍କ
 ଅର୍ଦ୍ଧାଂଗ-ନିବାସିନୀ । ଏ ଜଗତର ଉତ୍ପତ୍ତି, ପାଳନ ଓ ସହାର-କାରଣୀ, କେବଳ
 ନିଜ ଇଚ୍ଛାଗୁରାୟା ହିଁ ଏ ଲୀଳା-ଶୟର ଧାରଣ କରନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ସୁଦେ ଏ ଦକ୍ଷଙ୍କ

ପୁନି ନାରଦ କେ ବଚନ ତବ ସବ କର ମିଟା ବିଷାଦ ।

ଛନ୍ଦ ମହୁ ବ୍ୟାପେଉ ସକଳ ପୁର ଘର ଘର ସୁହ ସଂବାଦ ॥୧୮॥

ତବ ମୟନା ହିତବଂକୁ ଅନଂଦେ । ପୁନି ପୁନି ପାରବତୀ ପଦ ବଂଦେ ॥
ନାରି ପୁରୁଷ ସିନ୍ଧୁ ଜୁବା ସୟାନେ । ନଗର ଲୋଗ ସବ ଅତି ହରଷାନେ ॥
ଲଗେ ହୋନ ପୁର ମଂଗଲ ଗାନା । ସଜେ ସବହି ଦ୍ରାଢ଼କ ଘଟ ନାନା ॥
ଭୂତି ଅନେକ ଭକ୍ତି ଜେବନାରା । ପୁପସାସ୍ତ୍ର ଜପ କହୁ ବ୍ୟବହାରା ॥୨॥
ସୋ ଜେବନାର କି ଜାଇ ବଖାନା । ବସନ୍ତ ଭବନ ଜେନ୍ତି ମାକୁ ଭବାନା ॥
ସାଦର ବୋଲେ ସକଳ ବରଣା । ବିଷ୍ଣୁ ବିରଂଗ ଦେବ ସବ ଜାଣା ॥୩॥

ନାରଦଙ୍କ ବାଣୀ ଶୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କ ନାଶ ହୋଇଲା ବିଷାଦ ।

କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ପୁରେ ପ୍ରତି ଘରେ ବ୍ୟାପିଲା ଏହି ସମ୍ବାଦ ॥୧୮॥

ତହୁଁ ମେନା ହୁମବନ୍ତ ଲଭଣ ଆନନ୍ଦ । ବାରମ୍ବାର ବିବନ୍ଧଲେ ପାଦପଙ୍କ ପଦ ॥
ରମଣୀ ପୁରୁଷ ଶିଶୁ ପ୍ରବଳ ଚରୁର । ନଗର ଲୋକେ ହୋଇଲେ ହରଷିତ ଭର ॥୧॥
ପୁରେ ସମଜାଳ ଗାନ ହୋଇଲା ସରସ । ସାଜିଲେ ସମସ୍ତେ ଶୁଭ ମଙ୍ଗଳ କଳସ ॥
ନାନାବିଧ ଭୋଜ୍ୟ ବସୁ ହୋଇଲା ନିର୍ମାଣ । ସ୍ୱପ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଯେପରି ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଧାନ ॥୨॥
ସେ ଭୋଜ୍ୟବସ୍ତୁ କେହିବର୍ଣ୍ଣିତ ପାରନ୍ତି । ଯେଉଁ ଭବନରେ ମାତା ଭବାନୀ ରହନ୍ତି ॥
ସାଦରେ ବରଜାତିକୁ ଡକାଇ ଅଣିଲେ । ବିଷ୍ଣୁ ବହ୍ମାଦି ସକଳ ଦେବତା ଅସିଲେ ॥୩॥

ଶୁଣିବେ ଯାଇ ଜନ୍ମ ଲଭ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଏହାଙ୍କ ନାମ ସଖା ଥିଲା ।
ଅତି ପ୍ରହର ଶରୀର ଏ ପାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ସଖା ଶଙ୍କରକୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ ।
ଏ କଥା ସମସ୍ତ ସହାରରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ॥ ୩ ॥ ଥରେ ସଖା ଶିବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆସୁ ଆସୁ
ପଥରେ ରଘୁକୁଳ-କମଳ-ଦିବାକର ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ । ସେତେବେଳେ
ତାଙ୍କୁ ମୋହ ଶାସ କଲା ଏବଂ ଶିବଙ୍କ କଥା ନ ମାନି ସେ ଭ୍ରମବଶତଃ ସୀତାଙ୍କ ଦେଖି
ଧାରଣ କରିପକାଇଲେ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ—ସଖା ସୀତାଙ୍କ ଦେଖି ଧାରଣ କରିବା
ଅପରାଧ ହେଉ ଶିବ ତାହାଙ୍କୁ ପରତ୍ୟାଗ କଲେ, ଶିବଙ୍କ ବିରହରେ ସେ ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ
ଯଜ୍ଞକୁ ଯାଇ ସେହିଠାରେ ଯୋଗାସୁରିରେ ଭସୁ ହୋଇଗଲେ । ଏବେ ସେ ରୂପ
ଘରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ଆପଣା ପତିଙ୍କୁ ପାଇବା ପାଇଁ କଠିନ ତପସ୍ୟା କରିଅଛନ୍ତି ।
ଏହା ଜାଣି ସନ୍ଦେହ ଦୂର କର । ଗିରିଜା (ପାର୍ବତୀ) ସବଦା ଶିବଙ୍କର ପ୍ରିୟା (ଅର୍ଚ୍ଚା-
ଜିମା) ।” କୋହା—ନାରଦଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କ ବିଷାଦ ମେଣ୍ଟିଗଲା ଏବଂ କ୍ଷଣକ
ମଧ୍ୟରେ ଏ ସମ୍ଭାର ସାର ନଗରରେ ଘରେ ଘରେ ବ୍ୟାପିଗଲା ॥ ୧୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—
ସେତେବେଳେ ମେନା ଓ ହୁମବାନ୍ ଆନନ୍ଦରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ସେ
ଉଭୟେ ବାରମ୍ବାର ପାଦପଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନା କଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ, ବାଳକ-ପ୍ରବା ଓ
ବୃଦ୍ଧ ଆଦି ନଗରର ସମସ୍ତ ଲୋକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ॥ ୧ ॥ ନଗରରେ ମଙ୍ଗଳ

ବିବିଧ ପାତ୍ର ବୈଠି ଜେବନାସ । ଲଗେ ପରୁଷନ ନିପୁନ ସୁଆସ ॥
 ନାଗବୃନ୍ଦ ସୁର ଜେଡୁଁ ତ ଜାମା । ଲଗି ଦେନ ଗାଣି ମୃଦୁ ବାମା ॥୩॥
 ଗାଣି ମଧୁର ସୁର ଦେହିଁ ସୁନ୍ଦର ବଂଶ୍ୟ ବଚନ ସୁନାଡୁଁ ॥
 ଭେଜନ କରହିଁ ସୁର ଅତି ବିଲଂବୁ ବିନୋଦୁ ସୁନି ସରୁ ପାଡୁଁ ॥
 ଜେଡୁଁ ତ ଜୋ ବଡ଼େ ॥ ଅନଂଦୁ ସୋ ମୁଖ କୋଟିହୁଁ ନ ପରେ କହେ ॥
 ଅରଡୁଁ ଇ ଶାନ୍ତେ ପାନ ଗଡୁଁ ନେ ବାସ ଜହଁ ଜାକୋ ରହେ ॥

ବହୁର ମୁନିହୁଁ ହିମବଂତ କହୁଁ ଲଗନ ସୁନାଶି ଆଇ ।

ସମୟ ବିଲେକ ବିବାହ କର ପଠଏ ଦେବ ବୋଲାଇ ॥୧୯॥

ବସିଲ ଭେଜିର ପନ୍ଥ ବିବିଧ ପ୍ରକାରେ । ପରସିବାକୁ ଲଗିଲେ ଚତୁର ସୁଆରେ ॥
 ସ୍ତରେ ଭେଜନ କରନ୍ତି ନାଗବୃନ୍ଦ ଜାଣି । ଗାଲ ଦେବାକୁ ଲଗିଲେ ଭାଷି ମୃଦୁବାଣୀ ॥୪॥

ମଧୁର ସ୍ବରେ ଗାଲ ଦିଅନ୍ତି ଚୁରୁବାଳୀ ବିରୁପ ବଚନ ଶୁଣାଇ ।

ସ୍ତରେ ବସି ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ବିଳମ୍ବ କରି ଅତି ବିନୋଦ ଶୁଣି ସୁଖ ପଇ ॥

ଯେ ମୋଡ ବଢିଲା ଭେଜନେ, କହୁ ନ ହେବ ଶତାନନେ ।

ମୁଖ ଧୋଇ ତାମ୍ବୁଲ ଘେନି ସ୍ତରସକଳ ଗମିଲେ ସ୍ବାସଭବନେ ॥

ପୁଣି ମୁନିପଣ ଆସିଣ ଲଗନ ଜଣାନ୍ତେ ହିମବନ୍ତକୁ ।

ଦେଖି ବିବାହର ସମୟ ସ୍ତର ଡକାଇଲେ ବିରୁଧକୁ ॥୧୯॥

ସଙ୍ଗିତ-ଗାନ ଚାଲିଲା ଏବଂ ସମସ୍ତେ ବିବିଧ ପ୍ରକାର ସ୍ବବର୍ଣ୍ଣ କଳସ ସଜାଇଲେ ।
 ପାଳଶାସ୍ତରେ ଯେତେ ସାତନନ୍ଦ, ବିଧି-ବ୍ୟବହାର ଆଦିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅଛି, ସେ ସବୁର
 ଅନୁସାରେ ବିବିଧ ପ୍ରକାର ଭେଜନସାମଗ୍ରୀ ସମ୍ବୃତ କରାଗଲା ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ ଘରେ
 ମାତା ଭବାନୀ ସ୍ବୟଂ ରହନ୍ତି, ସେଠିକାର ଭେଜନ-ସାମଗ୍ରୀ କି ବର୍ଣ୍ଣନା କରା-
 ଯାଇପାରିବ ? ହିମାଚଳ ବିଷ୍ଣୁ, ବୁଢ଼ା ଏବଂ ବିବିଧ ଦେବତା ଆଦି ଯେତେ
 ବରଯାତ୍ରୀ ଥିଲେ, ସେସବୁକୁ ଆଦରରେ ଡକାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ଭେଜନୀଙ୍କର
 ବହୁତ ପ୍ରକାର ପଙ୍କଜ ବସିଲା । ନିପୁଣ ଗୁରୁଣିଆମାନେ ପରସିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।
 ଦେବତାମାନେ ଭେଜନ କରୁଅଛନ୍ତି ଜାଣି ନାଗବୃନ୍ଦ ବୋମଳ ବାଣୀରେ ସେମାନଙ୍କୁ
 ପରିହାସଗାଲ ଦେବାକୁ ଲଗିଲେ ॥୪॥ ଉନ୍ନ-ସ୍ତରସ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମଧୁର ସ୍ବରରେ ପରିହାସ-
 ଗାଲଦେବାକୁ ଲଗିଲେ ଏବଂ ଛଲୋଡ଼ ଶୁଣେଇବାକୁ ଲଗିଲେ । ଦେବତାମାନେ ବିନୋଦ-
 ପରିହାସ ଶୁଣି ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତି । ଏଣୁ ଭେଜନ କରବାରେ ବହୁତ
 ବିଳମ୍ବ କରୁଥାନ୍ତି । ଭେଜନ ସମୟର ଆନନ୍ଦକୁ କୋଟି କୋଟି ମୁଖରେ ସୁଖା ପ୍ରକାଶ
 କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଭେଜନ ସମାପ୍ତି ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହାତ ମୁହଁ ଧୁଆଇ ପାନ
 ଦିଆଗଲା । ତତ୍ପରେ ସମସ୍ତ ଲୋକ ଯେଉଁ ରହଣିସ୍ଥଳକୁ ଚାଲିଗଲେ । ବୋହା:—

ବୋଲି ସକଳ ସୁର ସାଦର ଲଢ଼େ । ସବୁହିଁ ଜଥୋଚିତ ଆସନ ଖଢ଼େ ॥
 ବେଘା ବେଦ ବିଧାନ ସଂହାର । ସୁଭଗ ସୁମଂଗଳ ଗାତ୍ରୁହିଁ ନାଶ ॥୧॥
 ସିଂହାସନ ଅତି ଦିବ୍ୟ ସୁଦୀର୍ଘ । ଜାଇ ନ ବରନି ବରଂ ବିନାଶ ॥
 ବୈଠେ ସିବ ବିପ୍ରକୁ ସିନ୍ଧୁ ନାହିଁ । ହୃଦୟ ସୁମିତ ନିଜ ପ୍ରଭୁ ରଘୁରାଜ ॥୨॥
 ବହୁତ ମୁଖସଜ୍ଜା ଉପା ବୋଲୁଛି । କର ସିଂଗାରୁ ସଖୀ ଲେ ଆଜି ॥
 ଦେଖଇ ରୁପୁ ସକଳ ସୁର ମୋହେ । ବରନେ ଛବି ଅସ ଜଗ କବି କୋହେ ॥୩॥
 ଜଗଦଂବିକା ଜାଣି ଭବ ଶ୍ରୀମା । ସୁରକୁ ମନହିଁ ମନ କାହୁଁ ପ୍ରନାମ ॥
 ସୁନରତା ମରଜାଦ ଭବାମା । ଜାଇ ନ କୋଟିହୁଁ ବଦନ ବଖାମା ॥୪॥

କୋଟିହୁଁ ବଦନ ନହିଁ ବନେ ବରନତ ଜଗ ଜନନି ସୋଭା ମହା ।
 ସକୁଚହିଁ କହୁତ ଶ୍ରୁତି ସେଷ ସାରଦ ମଂଦମତି ଭୁଲସୀ କହା ।
 ଛବିଖାନି ମାତୁ ଭବାନି ଗର୍ଭିଣୀ ମଧ୍ୟ ମଂତ୍ରପ ସିବ ଜହା ।
 ଅବଲୋକି ସକଳ ନ ସକୁଚ ପତିପଦ କମଳ ମନୁ ମଧୁକରୁ ତହା ॥

ସାଦରେ ହକାରି ଆଣି ସକଳ ସ୍ଵରକୁ । ଯଥା ଉଚିତ ଆସନ ଦେଲେ ସମସ୍ତକୁ ॥
 ବେଦବିଧାନରେ ବେଦାକଲେ ବିରଚନ । ସୁନ୍ଦର ମଙ୍ଗଳ ନାଶ କରନ୍ତି ଗାୟନ ॥୧॥
 ସିଂହାସନ ଅତି ଦିବ୍ୟ ସୁଜ ସୁଶୋଭିତ । ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ନ ହୁଏ ବିରହ ରଚିତ ॥
 ବିପ୍ରକୁ ପ୍ରଣାମ କରି ବସିଲେ ଶଙ୍କର । ହୃଦୟେ ପୁରଣ ନିଜ ପ୍ରଭୁ ରଘୁବର ॥୨॥
 ପୁଣି ମୁନିବୃନ୍ଦ ପାଦପଦ୍ମ ତକାଇଲେ । ବିଭୁଷଣ କରି ସଖୀ ବେଦାନ୍ତ ଆଣିଲେ ॥
 ମୋହୁତହୋଇଲେ ସ୍ଵରେରୂପବିଲେକନ୍ତେ ! ବର୍ଣ୍ଣିବ ଛବି ଜଗତେ କବି କେ ଏମନ୍ତେ ॥୩॥
 ଭବଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ ଜାଣି ଜଗନ୍ନାଥ । ସୁରଗଣ ମନେ ମନେ କଲେ ପ୍ରତିପାତ ॥
 ସୁନରତା ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ସୀମା ମା ଭବାମା । କୋଟି ବଦନରେ ସୁଭା ନ ହେବ ବଖାଣି ॥୪॥

କୋଟି ପ୍ରଣେ ବଖାଣ ହୋଇ ନ ପାରେ ଜାଣି ଜଗଜ୍ଜନନୀ ଶୋଭାରେଖା ॥
 କହନ୍ତେ ଶେଷ ଶ୍ରୁତି ବାଣୀ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଲଭନ୍ତି ଭୁଲସୀ ମନ୍ତ କେଉଁ ଲେଖା ॥
 ଛବି ଉଦୟ ପାରବତୀ, ମଣ୍ଡପେ ଗଲେ ସିବ କହ ।
 ଗୁହଁ ନ ପାରି ଲୁଚେ ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ପଦ-କଞ୍ଚେ ସ୍ଵମନ ମଧୁପ କରନ୍ତି ॥

ତତ୍ପରେ ମୁନିମାନେ ଫେରି ହିମବାନକୁ ଲଗ୍ନ ଶୁଣାଇଲେ ଏବଂ ବିବାହ ସମୟ ଦେଖି
 ହିମବାନ୍ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ତକାଇ ପଠାଇଲେ ॥ ୧୧ ॥ ତୌପାରି—ହିମାଚଳ
 ସମସ୍ତ ଦେବତାଙ୍କୁ ଆଦର ସହୃଦ ତକାଇ ପଠାଇଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯଥାସ୍ଥୋଭ୍ୟ
 ଆସନ ଦେଲେ । ବୈଦିକ ଶ୍ରୋତରେ ବେଦା ସଜାଡ଼ଇ ଏବଂ ନାଟ୍ୟମାନେ ସୁନ୍ଦର ସ୍ତମ୍ଭଲ
 ଗୀତ ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ବେଦିକା ଉପରେ ପୋଟିଏ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଦିବ୍ୟ
 ସିଂହାସନ ଥିଲା । ତାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ, କାରଣ ତାହା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା

ମୁନ ଅନୁସାସନ ଗନପତିକୁ ପୂଜେଉଁ ସଂଭୁ ଭବାନି ।
 କୋଉ ସୁନି ସଂସୟ କରେ ଜନ ସୁର ଅନାଦି ଜୟ ଜାନି ॥୧୦॥
 ଜୟ ବିବାହ କୈ ବିଧି ଶୁଭ ଗାଈ । ମହାମୁନିହୁ ସୋ ସବ କରନ୍ତୁ ॥
 ଗନ୍ଧ ଗିଣ୍ଡସ କୁସ କନ୍ୟା ପାମ । ଭବନ୍ତି ସମରପୀ ଜାନି ଭବାନୀ ॥୧॥
 ପାନ ଗ୍ରହନ ଜବ ଖନ୍ନ ମହେସା । ହୟ ହରଷେ ତବ ସକଳ ସୁରେସା ॥
 ବେଦ ମନ୍ତ୍ର ମୁନିବର ଭଜରହୁ । ଜୟ ଜୟ ଜୟ ସଂକର ସୁର କରହୁ ॥୨॥

ପ୍ରଜ୍ଞା ଆଦେଶେ ଗଣନାୟକଙ୍କୁ ପୂଜିଲେ ଶମ୍ଭୁ ଭବାନୀ ।

ଏହା ଶୁଣି କେନ୍ଦ୍ର ସଂଶୟ ନ ମଣ ଅମର ଅନାଦି ଜାଣି ॥୧୦॥

ବିବାହ ବିଧାନ ବେଦେ ବିହତ ଯେସନ । ସେ ସମସ୍ତ କରାଇଲେ ମହାପ୍ରଜ୍ଞ ଜନ ॥
 ଧରି ହୁମାଳୟ ତହିଁ କୁଣ କନ୍ୟା ପାଣି । ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ସମର୍ପିଲେ ଭବବାମା ଜାଣି ॥୧॥
 ପାଣିଗ୍ରହଣ ମହେଶ୍ଵରଲେ ଯେତେବେଳେ । ସ୍ଵରେ ହରଷିତହୃଦହେଲେ ତେତେବେଳେ ॥
 ବହୁ ପ୍ରଜବର ବେଦମୟ ଭଜାରନ୍ତୁ । ଜୟ ଜୟ ଶିବ ବିହସେ କହନ୍ତୁ ॥୨॥

ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ବ୍ରାହ୍ମଣମଣ୍ଡଳୀକୁ ପୁଣି ନୂଆର ଏବଂ ମନରେ ଆପଣା ପତ୍ନୀ
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ସଂରକ୍ଷଣ କରି ଶିବ ସେହି ସିଂହାସନ ଉପରେ ବସିପଡ଼ିଲେ ॥୨॥ ତତ୍ପରେ
 ପ୍ରମୋଦରାଜ ପାଦପଦ୍ମକୁ ଚକାଇଲେ । ସର୍ବାଙ୍ଗ ଶୁଦ୍ଧିରାଧ୍ୟାୟ କରି ପାଦପଦ୍ମକୁ ନେଇ
 ଆସିଲେ । ପାଦପଦ୍ମ ରୂପ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ସମସ୍ତ ଦେବତା ପ୍ରବ୍ରଜ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।
 ସେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରିବ-ଏପରି ସଂସାରରେ କି କିଏ ? ॥ ୩ ॥ ପାଦପଦ୍ମ
 ଜଗଦମ୍ଭା ଓ ଶିବଙ୍କ ପତ୍ନୀ ବୋଲି ଜାଣି ଦେବତାମାନେ ମନେ ମନେ ପ୍ରଣାମ କଲେ ।
 ଭବାନୀ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସୀମା । କୋଟି କୋଟି ପୂର୍ବରେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କ ଶୋଭା ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରାଯାଇ ପାରିବନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ-—ଜଗଜ୍ଜନନୀ ପାଦପଦ୍ମ ମହା ଶୋଭାର ବର୍ଣ୍ଣନା
 କୋଟି କୋଟି ପୂର୍ବରେ ସୁଦ୍ଧା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏପରି କି ବେଦ, ଶେଷ ଓ ସରସ୍ଵତୀ
 ସୁଦ୍ଧା ତାହା କହିବାକୁ ସକ୍ଷମତା ବୋଧ କରନ୍ତି । ତେବେ ମହାବୃଦ୍ଧି ଭୁଲିଯା ଅବା
 କି ଭ୍ରାତା ! ଛବିର ଶ୍ରୀ ମାତା ଭବାନୀ ମଣ୍ଡପ ମଧ୍ୟରେ ଶିବ ଯେଉଁଠି ଥିଲେ, ସେହିଠି କୁ
 ଶଲେ । ସକ୍ଷୋଭ ହେଉ ସେ ଶିବଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ଦେଖିପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ
 ତାଙ୍କ ମନ-ଭ୍ରମର ତହିଁରୁ ମକରନ୍ଦରସ ପାନ କରି ଲାଗିଥାଏ । କୋହା-—ପ୍ରଜମାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞା-
 ନୁସାରେ ଶିବ ଓ ପାଦପଦ୍ମ ଗଣେଶଙ୍କୁ ପୂଜା କଲେ । ଦେବତାମାନେ ଅନାଦି ।
 ତେଣୁ ଗଣେଶ ସଂଜ୍ଞା ଅନାଦି । ଏହା ମନରେ ବୁଝି କେନ୍ଦ୍ର ସନ୍ଦେହ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ
 ଯେ, ଗଣେଶ ତ ଶିବପାଦପଦ୍ମ ସନ୍ତାନ; ଏବେ ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ସେ କିଆଡ଼ୁ
 ଆସିଲେ ? ॥ ୧୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ-—ଦେବମାନଙ୍କରେ ବିବାହର ଯେଉଁ ସ୍ଵାଦିପାତି
 ଭକ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ମହାପ୍ରଜ୍ଞମାନେ ସେହି ସବୁ ସ୍ଵାଦିପାତି ପାଳନ କଲେ । ପଦ୍ମବ୍ରଜ
 ହୁମାଚଳ ହାତରେ କୁଣ୍ଡଳହଣ ଏବଂ କନ୍ୟାର ହସ୍ତଧାରଣପୂର୍ବକ ତାହାକୁ ଭବାନୀ

ବାଜଣ୍ଡି ବାଜନ ବିବଧ ବିଧାନା । ସୁମନବୃଷ୍ଟି ନଭ ଭୈ ବିଧି ନାନା ॥
ହର ଗିରିଜାକର ଭୟଭି ବିବାହୁ । ସକଳ ଭୁବନ ଭରି ରହୁ । ଉଚ୍ଛାତୁ ॥୩॥
ଦାସୀ ଦାସ ଭୂରଗ ରଥ ନାଗା । ଧେନୁ ବସନ ମନ ବସୁ ବିଭାଗା ॥
ଅନ୍ନ କନକଭାଜନ ଭରି ଜାନା । ଦାଇଜ ଶାନ୍ତି ନ ଜାଇ ବଶାନା ॥୪॥

ଦାଇଜ ବିସ୍ତେ । ବହୁ ଭାତି ପୁନି କର ଜୋରି ହିମଭୂଧର କହେ ।
କା ଦେଉଁ ପୁରନକାମ ସଂକରଚରନ ସଂକଜ ଗନ୍ଧି ରହେ ।
ସବୁ କୃପାସାଗର ସମ୍ଭର କର ସଂତୋଷୁ ସବ ଭାତିହି କହେ ।
ପୁନି ଗହେ ପଦ ପାଥୋଜ ମୟନା ପ୍ରେମ ପରିପୁରନ ହିସ୍ତେ ॥

ନାଥ ଭମା ମମ ପ୍ରାନ ସମ ଗୁହକଂକଷା କରେହୁ ।

ଛମେହୁ ସକଳ ଅପରାଧ ଅବ ହୋଇ ପ୍ରସନ୍ନ ବରୁ ଦେହୁ ॥୧୦୧॥

ବିବଧ ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ ନିନାଦ ହୁଅଇ । ନାନା ରଙ୍ଗର ସୁମନ ଗଗନୁ ଶୁଭଇ ॥
ହର ଗଉଁସଙ୍କ ଶୁଭ ବିବାହ ହୋଇଲୁ । ଚଉଦ ଭୁବନେ ପୁଣି ଉଷାହ ରହୁଲୁ ॥୩॥
ଦାସ ଦାସୀ ଗଜରଥ ଧେନୁ ଭୂରଜମ । ନାନାବିଧ ବସୁ ମଣି ବସନ ଭଣ୍ଡମ ॥
ଅନ୍ନ ପୁଣି କର ଯାନେ ଅନେକ ପାତରେ । ବର୍ଣ୍ଣନାଗତ ପଦାର୍ଥଦେଲେ ଯୋଗୁକରେ ॥୪॥

ବିବଧ ଯଉତୁକ ଦେଇ ଗିରି-ନାୟକ ଭାଷିଲେ ମୋଡ଼ି ପ୍ରଗୁହୁ ॥

ଦେବ ମୁଁ ଗୁରୁ କଥ ପୁଣିକାମ ମହେଶ ପଦ-ପଙ୍କଜେ ହୁଏ ନବ ॥

ନାନାପ୍ରକାରେ କୃପାକର, ଗୋଷିଲେ ଶୁଣିବକୁ ହୁଏ ।

ପ୍ରେମେ ପ୍ରଳବ ପୁଣି ଗିରିରାଜ-ରମଣୀ ଧରିଲେ ପଙ୍କଜ-ପୟର ॥

ପ୍ରଭୁ ଭମା ମୋର ପ୍ରାଣସମ ପ୍ରିୟ ଗୁହ-କିଙ୍କର କରବ ।

ତୋଷ ହୋଇ ଏବେ ବିଅ ଏହି ବର ସମସ୍ତ ଦୋଷ ଧମିବ ॥୧୦୨॥

(ଶିବ-ପତ୍ନୀ) ବୋଲି ଜାଣି ଶିବଙ୍କୁ ଯମର୍ପଣ କଲେ ॥ ୧ ॥ ଯେତେବେଳେ
ମହେଶ୍ୱର ପାଦତଳ ପାଣିପ୍ରହର କଲେ, ଲହ୍ମୀକ ଦେବତାଗଣ ବହୁ ଆନନ୍ଦିତ
ହେଲେ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୁନିମାନେ ବେଦମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦେବତାବୃନ୍ଦ
ଶିବଙ୍କର ନୟ-ନୟକାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥ ବିବଧ ପ୍ରକାର ବାଜା
ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆକାଶରୁ ନାନା ପ୍ରକାରର ପୁଷ୍ପ-ବୃକ୍ଷ ହେଲେ । ଶିବ-ପାଦତଳର
ବିବାହ ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତ ବୃଦ୍ଧାଣ୍ଡରେ ଆନନ୍ଦ ଭରଗଲା ॥ ୩ ॥ ଦାସୀ, ଦାସ,
ରଥ, ଘୋଡ଼ା, ହାତୀ, ବାଘ, ବସୁ ଓ ମଣି ଆଦି ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ନ-
ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନର ବାସନକୁସନ ଗାଈ ଗାଈ ଲଦା ହୋଇ ଯୋଗୁକ ରୂପେ ଦିଆଗଲା ।
ଏ ସବୁର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅସମ୍ଭବ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ — ବହୁତ ପ୍ରକାରର ଯୋଗୁକ ଦେଇ
ହାତ ଯୋଡ଼ି ଭମାଚଳ କହିଲେ, “ହେ ଶଙ୍କର ! ଆପଣ ପୁଣିକାମ, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ

କହୁ ବଧୂ ସଂହୁ ସାସୁ ସମୁଦ୍ଧାଈ । ଗର୍ଭମା ଭବନ ଚରନ ସିନ୍ଧୁ ନାଈ ॥
 ଜନମାଁ ଉମା ବୋଲି ତବ ଲାଞ୍ଜୀ । ଲେଉଟିଂଗ ସୁନ୍ଦର ସିଖ ଖାଞ୍ଜୀ ॥୧॥
 କରେହୁ ସବା ସଂକର ପଦ ପୁଜା । ନାରାଧରମୁ ପତି ଦେଉ ନ ଦୁଜା ॥
 ବଚନ କହୁତ ଉରେ ଲୋଚନ ବାସୀ । ବହୁର ଲଇ ଉର ଲାଞ୍ଜି କୁମାସୀ ॥୨॥
 କତ ବଧୂ ସୁଜାଁ ନାରାଜଗ ମାସୀ । ପରାଧୀନ ସପନେହୁଁ ସୁଖ ନାସୀ ॥
 ଭେ ଅତି ପ୍ରେମ ବିକଳ ମହତାସୀ । ଧୀରକୁ ଲାଞ୍ଜ କୁସମୟ ବିରାସୀ ॥୩॥
 ପୁନି ପୁନି ମିଳିତ ପରତ ଗହୁ ଚରନା । ପରମ ପ୍ରେମୁ କହୁ ଜାଇ ନ ବରନା ॥
 ସବ ନାରାହୁ ମିଳି ଭେଟି ଭବାନୀ । ଜାଇ ଜନମା ଉର ପୁନି ଲପଟାମୀ ॥୪॥

ନାନାପ୍ରକାରେ ଶାଶୁକୁ ଶିବ ବୁଝାଇଲେ । ଚରଣେ ନମି ସେ ତହୁଁ ଗୁହକୁ ଚଳିଲେ ॥
 ଏଥୁ ଅନନ୍ତରେ ଅନ୍ଧା ଉମାକୁ ଡକାଇ । ଦେଲେ ଶୁଭଉପଦେଶ କୋଳରେ ବସାଇ ॥୫॥
 କରୁ ସଦାଶିବଙ୍କ ପୟର ଅର୍ଚନ । ତେଜ ପଡ଼ିଦେବ ନାରାଧର୍ମ ନାହୁଁ ଅନ୍ୟ ॥
 ବଚନ ଶୁଣନ୍ତୁ ମର ନୟନୁ ବୁଝାଇ । ସ୍ନେହେ କୁମାରକୁ ନିଜ ବକ୍ଷରେ ଲଗାଇ ॥୬॥
 କାହିଁକି ବଧାତା ନାସୁ ସୁଜାହୁ ସଂସାରେ । ସ୍ନେହେ ମଧ୍ୟ ସୁଖ ନାହିଁ ପରାଧୀନତାରେ ॥
 ଅଭ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମେ ଜନମା ହୋଇଣ କାତର । ଅସମୟ ଜାଣି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଯେକଲେ ଆବର ॥୭॥
 ବାରମ୍ବାର ମିଳି ପଦ ଧରିଣ ଲେଟନ୍ତୁ । ବଞ୍ଚି ନ ହୁଏ ସେ ପ୍ରେମ ଅଲୌକିକ ଅନ୍ତ ॥
 ସମସ୍ତ ନାଶକୁ ମିଳି ଭବାନୀ ଭେଟିଲେ । ପୁଣି ଜନମାକୁ ଯାଇ ବସେ ଆଲିଙ୍ଗିଲେ ॥୮॥

କ'ଣ ଦେଇପାରିବ ?” ଏତିକି କହୁ ସେ ଶିବଙ୍କର ଚରଣ-କମଳ ଧରି ରହୁଗଲେ ।
 ସେତେବେଳେ କୃପାସାଗର ଶିବ ତାଙ୍କ ଶୁଶ୍ରୁଷକ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ସନ୍ତୋଷ ବିଧାନ
 କଲେ । ତତ୍ପରେ ପ୍ରେମ-ପରପୁର୍ଣ୍ଣ-ହୃଦୟା ମେନା ଶିବଙ୍କ ପାଦ-ପଦ୍ମ ଧରି କହୁଲେ ।
 ଦୋହା — “ହେ ନାଥ ! ଏହୁ ଉମା ପ୍ରାଣସମ ମୋର ପ୍ରିୟ, ଆପଣ ତାହାକୁ ଆପଣା
 ଘରର ଦାସୀ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ତାହାର ସମସ୍ତ ଅପରାଧ ଶମା କରୁଥିବେ । ଏବେ ପ୍ରସନ୍ନ
 ହୋଇ ମୋତେ ଏହୁ ବର ଦିଅନ୍ତୁ ।” ॥ ୧୦୧ ॥ ଚୌପାଈ — ଶିବ ବହୁତ
 ପ୍ରକାରେ ତାଙ୍କ ଶାଶୁକୁ ବୁଝାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ସେ ଶିବଙ୍କ ଚରଣରେ ପୃଷ୍ଠ ନୁଆଇ
 ଘରକୁ ଗଲେ । ଘରେ ପାଦୁକାକୁ ଡକାଇ କୋଳ କଲେ ଏବଂ ହୃଦର ଶିକ୍ଷା
 ଦେଲେ ॥ ୧ ॥ “ହେ ପାଦୁକ ! ତୁ ସଦା ଶିବଙ୍କ ପାଦ ପୂଜା କରିବୁ । ନାରା-
 ମାନଙ୍କର ଏହାହିଁ ଧର୍ମ । ସେମାନଙ୍କ ସକାଶେ ପତି ହିଁ ଦେବତା, ଆଉ କୌଣସି
 ଦେବତା ନାହାନ୍ତି ।” ଏହିପରି କଥା କହୁ କହୁ ତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଲୋଚନ ପୂରିଗଲା
 ଏବଂ ସେ ଜନମାକୁ ଆପଣା ଛାତି ଉପରେ ଆଉଁଟାଇ ନେଲେ ॥ ୨ ॥ ପୁଣି
 କହୁଲେ, “ବଧାତା ଏ ଜଗତରେ ନାଶକାରୀକୁ କାହିଁକି ସଞ୍ଚି କଲେ ? ସେମାନେ
 ସବା ପରାଧୀନ, ପରାଧୀନକୁ ସ୍ବପ୍ନରେ ସୁଖା ସୁଖ ମିଳେନାହିଁ ।” ଏହା କହୁ କହୁ ମାତା
 ପ୍ରେମରେ ଅତି ବିକଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ମାତ୍ର ଅସମୟ ହୁଏଣ କରବାପାଇଁ ଏ ଉପପ୍ରକ୍ତ

ଜନନିହି ବହୁର ମିଳି ତଲ୍ଲି ଉଚିତ ଅସୀସ ସବ କାହୁ ଦଇଁ ।
 ଫିରି ଫିରି ବିଲେକତି ମାତୁ ତନ ତବ ସଖୀଁ ଲେ ସିବ ପହିଁ ଗଇଁ ॥
 ଜାତକ ସକଲ ସଂତୋଷି ସଂକରୁ ଉମା ସହିତ ଭବନ ଚଲେ ।
 ସବ ଅମର ହରଷେ ସୁମନ ବରଷି ନିସାନ ନଭ ବାଜେ ଭଲେ ॥

ଚଲେ ସଂଗ ହିମବଂତୁ ତବପତ୍ନୀବର୍ଣ୍ଣନ ଅତି ହେତୁ ।

ବିବଧ ଭାତି ପରିତୋଷୁ କରି ବିଦା ଶୁଦ୍ଧ ବୃଷକେତୁ ॥୧୦୬॥

ଭୁରତ ଭବନ ଆସ ଗିରିରୁଛି । ସକଲ ସୌଲ ସର ଲିଏ ବୋଲୁଛି ॥
 ଆଦର ଦାନ ବିନୟ ବହୁମାନ । ସବ କର ବିଦା ଶୁଦ୍ଧ ହିମବାନା ॥୧॥
 ଜବହିଁ ସଂଭୁ କୈଲସହିଁ ଆସ । ସୁର ସବ ନିଜ ନିଜ ଲେଳ ସିଧାଏ ॥
 ଜଗତ ମାତୁ ପିତୁ ସଂଭୁ ଭବାନୀ । ତେହିଁ ସିଂଗାରୁ ନ କହୁଁ ବଖାଣା ॥୨॥

ମାତାତୁ ପୁଣି ପୁଣି ମିଳି ହେଲେ ମେଲଣି ସମସ୍ତେ ପ୍ରଥାଶିଷ ଦେଲେ ।

ଗୁହାନ୍ତି ଫେରି ଫେରି ସକଲ ସହଚର ଶିବଙ୍କ ପାଶେ ଚହଁ ନେଲେ ॥

ସନ୍ତୋଷି ଭସ୍ମକ ନିକର, ଚଳିଲେ ପୁରେ ଉମା ହର ।

ନିଷାଣ ବଜାଇଣ ବରଷିଲେ ସୁମନ ହରଷେ ଅମରୁ ଅମର ॥

ଚହଁ ଅତି ପ୍ରେମେ ଚଳିଲେ ହିମାଦ୍ର ମେଲଣି କରିବା ହେତୁ ।

ନାନା ଭବେ କହୁ ବିଦାୟ କରିଲେ ପରିତୋଷି ବୃଷକେତୁ ॥୧୦୭॥

ସେହୁସଖି ଗିରିରୁ ଅସି ଭବନକୁ । ତକାଇ ଆଣି ସମସ୍ତ ସର ଶଲିଳକୁ ॥
 କରି ବହୁ ଦାନ ମାନ ଆଦର ବିନୟ । ବିଦାୟ କଲେ ସପ୍ତେମେତାତୁ ହିମାଲୟ ॥୧॥
 ସେତେବେଳେ କରଳାଶେ ଶିବପହଞ୍ଚିଲେ । ସୁର ସବେ ନିଜ ନିଜ ପ୍ରଚକ୍ର ଚଳିଲେ ॥
 ଜଗତର ପିତାମାତା ଶଙ୍କର ଭବାନୀ । ତାହାଙ୍କ ଶୃଙ୍ଗାର ତେଣୁ ନ କହେ ବଖାଣି ॥୨॥

ସମୟ ନୁହେଁ ଜାଣି ଦେ ସୌଧ ଧାରଣ କଲେ ॥୩॥ ମେନା ବାରମ୍ବାର ପାଟଙ୍ଗକୁ
 ଭେଟୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଦ ଧରି ପଡ଼ି ଯାଉଥା'ନ୍ତି । ଏ ପ୍ରେମ ପରମ ଏବଂ ଏହାର
 ବର୍ଣ୍ଣନା ଅସମ୍ଭବ । ସମସ୍ତ ଶ୍ରୀଙ୍କ ଭେଟିବା ପରେ ଭବାନୀ ପୁଣି ଥରେ ଯାଇ ତାଙ୍କ ମାତାଙ୍କ
 ବସରେ ଆଉଜି ପଡ଼ିଲେ ॥୪॥ ଛନ୍ଦ - ପାଟଙ୍ଗ ଫେରି ମାତାତୁ ପୁଣି ଭେଟି ତାଙ୍କଠାରୁ
 ବିଦାୟ ନେଇ ଚଳିଲେ । ସେ ପ୍ରହ୍ଲ୍ ଫେରାଇ ମାତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଗୁଣ୍ଡିଗୁଣ୍ଡି ଯାଉଥା'ନ୍ତି ।
 ତପୁରେ ସଖୀମାନେ ତାହାକୁ ଶିବଙ୍କ ପାଖକୁ ଘେନି ଗଲେ । ସମସ୍ତ ଯାତକକୁ
 ସମ୍ମୁଖ କରି ମହାଦେବ ପାଟଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ ଘର (କେଳାସ)କୁ ଚଳିଲେ । ସମସ୍ତ ଦେବତା
 ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଆକାଶରେ ସୁନ୍ଦର ହୃଦୟ
 ବଜାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦୋହା - ତପୁରେ ହିମବାନ ଅତି ପ୍ରେମରେ ଶିବକୁ ବାଟେଇ
 ଦେବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ସହିତ କହୁ ଦୂରାବୁଲିଲେ । ବୃଷକେତୁ ଶିବ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ତାହାଙ୍କୁ

କରୁଛି ବିବିଧ ବିଧି ଶ୍ରେଣ ବିଲସା । ଗନନ୍ତୁ ସମେତ ବସୁଛି କୈଳସା ॥
ହର ଗିରିଜା ବିହାର ନିତ ନୟୁଛି । ଏହି ବିଧି ବିସୁଲ କାଲ ତଲି ଗୟୁଛି ॥୩॥
ତବ ଜନମେଉଁ ଶଟବଦନ କୁମାର । ତାରକୁ ଅସୁରୁ ସମର ଜେହିଁ ମାର ॥
ଆଗମ ନଗମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁରାଣ । ଷ୍ଟୁତି ଶ୍ରୀ ଜନ୍ମ ସକଲ ଜଗ ଜାନା ॥୪॥

ଜଗୁ ଜାନ ଷ୍ଟୁତି ଶ୍ରୀ ଜନ୍ମ କର୍ମ ପ୍ରତାପୁ ପୁରୁଷାରଥ ମହା ।
ତେହିଁ ହେତୁ ମେଁ ବୃଷକେତୁ ସୁତ କର ତରଳ ସଂକ୍ଷେପହିଁ କହା ।
ସୁଦ୍ଧ ଉମା ସାହୁ ବିବାହ ଜେ ନର ନାରି କହୁଛି ଜେଗାଓଁସୁଁ ।
କଲ୍ୟାଣ କାଜ ବିବାହ ମଂଗଲ ସଂସଦା ସୁଖ ପାଓୁଁସୁଁ ॥

ବିବିଧ ପ୍ରକାରେ ଶ୍ରେଣ ବିଳାସ କରନ୍ତୁ । ଗଣଙ୍କ ସହ କୈଳାଶ ପର୍ବତେ ରହନ୍ତୁ ॥
ଉମା ହରଙ୍କ ବିହାର ହୁଏ ନବ ନିତ୍ୟ । ଏହି ଭାବେ ବହୁକାଳ ହୋଇଲ ଅତୀତ ॥୩॥
ଷଡ଼ଆନନ କୁମାର ତହିଁ ଜନମିଲେ । ତାରବାସୁରକୁ ଯେହୁ ସମରେ ମାରଲେ ॥
ଶୁଣ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଟଇ । କାର୍ତ୍ତିକଙ୍କ ଜନ୍ମ କର୍ମ ଜଗତ ଜାଣଇ ॥୪॥

ଷ୍ଟୁତି ଶ୍ରୀ ଜନମ କରମ ପରାକମ ପ୍ରତାପ ଜଗତେ ବିଦିତ ।
ତେଣୁ ମୁହିଁ ସଂକ୍ଷେପେ କହୁଛି କଥା ରୂପେ ଶଙ୍କର ସ୍ତବଜ ତରଳ ।
ବିବାହ ଶିବ ଉମାଙ୍କର, ଗାଇବେ ଶୁଣିବେ ଯେ ନର ।
ସେ କଲ୍ୟାଣ କର୍ମରେ ବିବାହ ମଙ୍ଗଳରେ ଲଭିବେ ସୁଖ ନିରନ୍ତର ॥

ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରଦାନ କରି ବିଦା କଲେ ॥ ୧୦୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ-ପଦ୍ମବତୀ ହୁମାତଲ
ଶୀଘ୍ର ଘରକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ପଦ୍ମ ଓ ସରୋବରଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ । ସେ ଆଦର,
ଦାନ, ବିନୟ ଓ ବହୁତ ସମ୍ମାନ ସହିତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଲେ ॥ ୧ ॥ ଶିବ
କୈଳାସ ପର୍ବତ ଉପରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଦେବତା ଆପଣା ଆପଣା ଲୋକକୁ
ଭୁଲିଗଲେ । ଭୁଲିଯାଉଛ କହନ୍ତୁ—“ପାଦର ଓ ଶିବ ଜଗତର ମାତା ଓ ପିତା । ଏଣୁ
ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଶଙ୍ଖାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯାଉନାହିଁ ।” ॥୨॥ ବିବିଧ ପ୍ରକାର ଶ୍ରେଣ-
ବିଳାସରେ ରତ ଶିବପାଦର ଆପଣା ଗଣମାନଙ୍କ ସହିତ କୈଳାସ ଉପରେ ବାସ
କଲେ । ସେମାନେ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ବିହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହିପରି ବହୁତ ସମୟ
ବିତିଗଲା ॥ ୩ ॥ ତତ୍ପରେ ଷଟବଦନ ପୁତ୍ର କୁମାର ଜନ୍ମଲାଭ କଲେ । ବଡ଼ ହୋଇ
ସେ ପୁତ୍ରରେ ତାରବାସୁରକୁ ମାରଲେ । ବେଦ, ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ଷଡ଼ାନନ
କାର୍ତ୍ତିକଙ୍କ ଜନ୍ମକଥା ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସମସ୍ତ ଜଗତ ସେ କଥା ଭଲ ରୂପେ ଜାଣେ ॥ ୪ ॥
ଛନ୍ଦ-ଷଡ଼ାନନ କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ଜନ୍ମ, କର୍ମ, ପ୍ରତାପ ଓ ମହାପୁରୁଷାର୍ଥ ବିଷୟ ସାରା
ସଂସାର ଜାଣେ, ଏଣୁ ମୁଁ ବୃଷକେତୁ (ଶିବ)ଙ୍କ ପୁତ୍ରର ତରଳ ସଂକ୍ଷେପରେ କହୁଛି ।
ଶିବପାଦଙ୍କ ଏହି ବିବାହ-ପ୍ରସଙ୍ଗ ଯେଉଁ ସ୍ତାପୁରୁଷ କହୁବେ ଓ ଗାଇବେ, ସେମାନେ

ଚରିତ ସିଂଧୁ ଗିରିଜା ରମନ ବେଦ ନ ପାଞ୍ଜି ହି ପାରୁ ।

ବରନେ ଭୁଲସୀଦାସୁ କିମି ଅତି ମତିମଂଦ ଗର୍ଭୁଁରୁ ॥୧୦୩॥

ସଦ୍‌ଗୁ ଚରିତ ସୁନି ସରସ ସୁହାସୁ । ଭରଦ୍ବାଜ ମୁନି ଅତି ସୁଖ ପାଞ୍ଜି ॥
ବହୁ ଲଳସା କଥା ପର ବାତୀ । ନୟନହ୍ନି ମରୁ ରୋମାବଳି ଠଡ଼ୀ ॥୧॥
ପ୍ରେମ ବିବସ ମୁଖ ଆର୍ତ୍ତ ନ ବାମ । ଦସା ଦେଖି ହରଷେ ମୁନି ଜ୍ଞାନ ॥
ଅହୋ ଧନ୍ୟ ତବ ଜନ୍ମ ମୁଖସା । ଭୁଞ୍ଜି ହି ପ୍ରାଣ ସମ ପ୍ରିୟ ଗୌରୀସା ॥୨॥
ସିବ ପଦ କମଳ କିଞ୍ଚିତ ରତି ନାସ୍ତି । ରାମହୁଁ ତେ ସପନେହୁଁ ନ ସୋହାସ୍ତି ॥
ବିନୁ ଛଳ ବିସ୍ମୟାଥ ପଦ ନେହୁଁ । ରାମ ଭଗତ କର ଲଜ୍ଜନ ଏହୁ ॥୩॥
ସିବ ସମକୋ ରଘୁପତି ବ୍ରତଧାରୀ । ବିନୁ ଅତି ତଣ ସଖ ଅସି ନାସୀ ॥
ପରୁକରି ରଘୁପତି ଭଗତି ଦେଖାଇ । କୋ ସିବ ସମ ରାମହୁଁ ପ୍ରିୟ ଗୁଣ ॥୪॥

ଚରିତ ସାଗର ଗିରିଜା-ରମଣ ବେଦ ନ ଲଭଇ ପାର ।

ବଖାଣିବ ଅତି ମୂଢ଼ ମନ୍ଦମତି ଭୁଲସୀ କେଉଁ ପ୍ରକାର ॥୧୦୩॥

ଶମ୍ଭୁଙ୍କ ନଶିତ ଶୁଣି ସରସ ଶୋଭିତ । ଭରଦ୍ବାଜ ମୁନି ଅତି ହେଲେ ଆନନ୍ଦିତ ॥
କଥା ଉପରେ ବହୁତ ଲଳସା ବଢ଼ିଲା । ତନୁ ରୋମାଞ୍ଚିତ ମର ନୟନେ ପୁଣିଲା ॥୧॥
ମୁଖରୁ ବଚନ ସ୍ଫୁରେ ନାହିଁ ପ୍ରେମବଣ । ଦଶା ଦେଖି ମୁନିଜ୍ଞାନ ହୋଇଲେ ହରଷ ॥
ଧନ୍ୟ ମୁନିନାଥ, ଧନ୍ୟ ଭୁମୁର ଜନମ । ଭୁମୁକ୍ତ ଗିରିଜାକାନ୍ତ ପ୍ରିୟ ପ୍ରାଣ ସମ ॥୨॥
ଶିବ ପାଦ-ପଦ୍ମେ ଯାର ନାହିଁ ସ୍ନେହମତି । ସ୍ଵପ୍ନେ ମଧ୍ୟ ରାମକ୍ତ ସେ ଭଲ ନ ଲଗନ୍ତି ॥
ଶମ୍ଭୁ ପଦେ ଅକପଟ ସ୍ନେହ ଆଚରଣ । ରାମଭକ୍ତ ଜନଙ୍କର ଅଟେ ଏ ଲକ୍ଷଣ ॥୩॥
ଶିବ ସମ କିଏ ରଘୁପତି ବ୍ରତଧାରୀ । ତେଜିଲେ ପାପ ବିହୁନେ ସଖ ପରାଧାରୀ ॥
ପଣ କର ଦୃଢ଼ କଲେ ରଘୁପତି ଭକ୍ତ । କିଏ ଶିବ ସମ ଭଲ ରାମପ୍ରିୟ ଅତି ॥୪॥

କଲ୍ୟାଣ-କର୍ମ ଏବଂ ବିବାହାଦି ମାଙ୍ଗଳିକ କ୍ରିୟାଦୁଷ୍ଟାନରେ ସଦା ସୁଖ ଲଭ କରିବେ ।
ଦୋହା-ଗିରିଜାପତି ମହାଦେବଙ୍କ ଚରିତ ସମ୍ପଦ ପରି ଅପାର, ଏପରିକି ବେଦ ସୁଧା
ତହିଁର ପାର ପାଇ ପାରେନାହିଁ । ତେବେ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି ଓ ନିଷେଧ ଭୁଲସୀଦାସ ତାହା
କିପରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁପାରିବ । ॥୧୦୩॥ ଗୌପାରି.-ଶିବଙ୍କର ରାମସମ୍ଭୁ ତଥା ଶୋଭାସୁମାନ
ଚରିତ ଶୁଣି ମୁନି ଭରଦ୍ବାଜ ବଡ଼ ସୁଖ ଲଭି କଲେ, କଥା ଶୁଣିବାକୁ ତାଙ୍କର ଲଳସା
ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲା, ନେତ୍ରେ ଜଳ ଭରିଗଲା ଏବଂ ରୋମାବଳୀ ଟାକୁରି ଉଠିଲା ॥୧॥
ସେ ପ୍ରେମରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲେ । ମୁହଁରୁ ବାଣୀ ବାହାରୁନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଏହି
ଦଶା ଦେଖି ଜ୍ଞାନ ମୁନି ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ହେ
ମୁନିଶ ! ଆହା ହା ! ତୁମର ଜନ୍ମ ଧନ୍ୟ । ଗୌରୀପତି ଶିବ ତୁମର ପ୍ରାଣସମ ପ୍ରିୟ ॥୨॥
ଶିବଙ୍କର ପାଦ-ପଦ୍ମରେ ଯାହାଙ୍କର ପ୍ରୀତିନାହିଁ, ସେ ରାମଙ୍କୁ ସ୍ଵପ୍ନରେ ସୁଧା
ଭଲ ଲଗିବେ ନାହିଁ । ବିଶ୍ଵନାଥ ଶିବଙ୍କର ଚରଣରେ ନିଶ୍ଚୟ (ବିଶ୍ରୁତି) ପ୍ରେମ ରାମ-

ପ୍ରଥମେ ମୋଁ କହି ସିବଚରିତ ବୁଝା ମରମୁ ତୁହାର ।

ସୁତ ସେବକ ତୁମ୍ଭ ରାମ କେ ରହିତ ସମସ୍ତ ବିକାର ॥୧୦୩॥

ମୋଁ ଜାନା ତୁହାର ଗୁନ ସୀଲ । କହୁଛି ସୁନନ୍ଦ ଅବ ରଘୁପତି ଲାଲ ॥
ସୁନୁ ମୁନିଆକୁ ସମାଗମ ତୋରେ । କହି ନ ଜାଇ ଜୟସୁଖ ମନ ମୋରେ ॥୧॥
ରାମ ଚରିତ ଅତି ଅମିତ ମୁଖାସୀ । କହି ନ ସକହିଁ ସତ କୋଟି ଅସ୍ତାସୀ ॥
ତଦପି ଜଥାଶ୍ରୁତ କହୁଛି ବଖାମ । ସୁମିର ଗିରପତି ପ୍ରଭୁ ଧନୁପାଣି ॥୨॥
ସାରଦ ଦାନ୍ତନାରି ସମ ସ୍ବାମୀ । ରାମୁ ସୁଧଧର ଅଂତରଜାମୀ ॥
ଜେହ ପର କୃପା କରୁଛି ଜଗୁଜାମ । କବି ଭର ଅଜର ନରୁଢ଼ୁହିଁ ବାମା ॥୩॥

ବୁଝିଲି ମରମ ବୁଝୁର ପ୍ରଥମେ କହୁ ମୁଁ ଶିବ ଚରିତ ।

ପଦ୍ୟ ସେବକ ବୁଝେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସର୍ବବିକାରବିହୀନ ॥୧୦୪॥

ଅବଗତ ହୋଇଲି ମୁଁ ବୁଝୁ ଶୀଳ ଶୁଣ । ରଘୁପତି ଲାଲା ଏବେ କହୁଅଛୁ ଶୁଣ ॥
ଶୁଣ ମୁନିବର ଆଜି ବୁଝୁ ସମାଗମେ । କହି ନ ହୁଏ ଯେହୁଣ୍ଡ ହୁଅଇ ମୋ ମକେ ॥୧॥
ରାମ ଚରିତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପାର ମୁଖାଣ । କହି ନ ପାରନ୍ତି କୋଟି ସହସ୍ର ବଖାଣ ॥
ତଥାପି ଶୁଣିଛୁ ଯାହା କହୁଛୁ ବଖାଣି । ସୁଗଣ ବାଣୀନାୟକ ପ୍ରଭୁ ଧନୁପାଣି ॥୨॥
ଶରଦା ଯେହନେ କାଷ୍ଠ ପିତୁଳା ପ୍ରବଳ । ସୁଧଧର ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ସ୍ବାମୀ ରଘୁପତି ॥
ସେବକ ଜାଣି କରନ୍ତି କୃପା ଯା' ଉପରେ । ନରୁଢ଼ୁ ବାଣୀକ କବି-ହୁକ-ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ॥୩॥

ଭକ୍ତର ଲକ୍ଷଣ ॥୩॥ ଶିବଙ୍କ ବୁଝା ରଘୁନାଥଙ୍କ ଭକ୍ତ-ବ୍ରତଧାରୀ ଆଉ କିଏ ? ବିନା ପାପରେ
ହୁକା ସପ୍ତଙ୍କ ସମାନ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ସେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି ରଘୁନାଥ-
ଭକ୍ତ ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ହେ ଭଲ ! ଶିବଙ୍କ ସମାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଏତେ ପ୍ରିୟ-
ପାତ୍ର ଆଉ କିଏ ? ॥୪॥ କୋହା :-ମୁଁ ଶିବଙ୍କ ଚରିତ କହି ତୁମ ମରମ ବୁଝିନେଲି ।
ତୁମେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପରମ ସେବକ ଏବଂ ସମସ୍ତ କୋଷରୁ ମୁକ୍ତ ॥୧୦୪॥ କୌପାତ୍ର :-
ମୁଁ ତୁମ ଶୁଣ ଓ ଚରିତ ବୁଝିନେଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଲାଲା କହୁଛି ।
ଶୁଣ, ହେ ମୁନି ! ଶୁଣ । ଆଜି ତୁମ ସାକ୍ଷାତ ଯୋଗେ ମୋ ମନରେ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ
ଜାତ ହୋଇଛି, ତାହାକୁ ଶୁଣାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ ॥୧॥ ହେ
ମୁନିଶ୍ଵର ! ରାମଚରିତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପାର, ଶହେ କୋଟି ଶେଷ (ବାହ୍ୟ) ମଧ୍ୟ ତାହା କହି
ପାରିବେ ନାହିଁ । ତଥାପି ମୁଁ ଯେମିତି ଶୁଣିଛୁ, ବାଣୀପଥ ତଥା ଧନୁପାଣି ପ୍ରଭୁ
ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସ୍ଵରଶମ୍ଭବକ ସେଇମିତ ନହୁଛି ॥ ୨ ॥ ସରସ୍ଵତୀ କାଠକଣ୍ଠେର ପରି
ଏବଂ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ସ୍ଵାମୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୁଧଧର । (ସୁଧଧର କଣ୍ଠେଇକୁ ଧରି ନରୁଢ଼ୁଲ ପରି
ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସରସ୍ଵତୀଙ୍କୁ ଧରି ନରୁଢ଼ୁ ॥) ଆପଣା ଭକ୍ତ ବୋଲି ଜାଣି ଯେଉଁ କବି
ଉପରେ ସେ କୃପା କରନ୍ତି, ତାହାର ହୁକୟ-ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ସେ ସରସ୍ଵତୀଙ୍କୁ ନରୁଢ଼ୁ ॥ ୩ ॥

ପ୍ରନତୁର୍ତ୍ତ ସୋଇଁ କୃପାଲ ରଘୁନାଥ । ବରନର୍ତ୍ତ ବିସଦ ତାପୁ ଗୁନଗାଥା ॥
 ପରମ ରମ୍ୟ ଗିରିବରୁ କେଲସୁ । ସଦା ଜହଁ ସିବ ଉମା ନିବାସୁ ॥୩॥
 ସିଦ୍ଧ ତପୋଧନ ଜୋଗିନିନ ସୁର କଂନର ମୁନିବୃନ୍ଦ ।

ବସନ୍ତେ ତହଁ ସୁକୁଣ ସକଳ ସେତୁର୍ତ୍ତ ସିବ ସୁଖକଂଦ ॥୧୦୩॥
 ହରିହର ବିମୁଖ ଧର୍ମ ରକ୍ତ ନାସ୍ତ । ତେ ନର ତହଁ ସପନେହଁ ନହିଁ ଜାହଁ ॥
 ତେହଁ ଗିରି ପର ବଟ ବଟପ ବିସାଲ । ନିତ ନୂତନ ସୁନ୍ଦର ସବ କାଲ ॥୧॥
 ଶିବିଧ ସମୀର ସୁସୀତଲ ଗୁପ୍ତ । ସିବ ବିଶ୍ରାମ ବିଟପ ଶୁଭ ଗାୟ । ॥
 ଏକ ବାର ତେହଁ ତର ପ୍ରଭୁ ଗୟୁ । ତରୁ ବିଲେକ ଉର ଅତି ସୁଖ ଉୟୁ ॥୨॥
 ନିଜ କର ତାସି ନାଗରିପୁ ଗୁଲ । ବେଠେ ସହଜହିଁ ସଂଭୁ କୃପାଲ ॥
 କୁନ୍ଦ ଇନ୍ଦ୍ର ଦର ଗୌର ସଖାର । ଭୁଜ ପ୍ରଳଂବ ପରିଧନ ମୁନିଚାର ॥୩॥

ସେ କରୁଣା-ସିନ୍ଧୁ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ନମଇ । ଯାହାଙ୍କ ଉଦ୍ବଳ ଗୁରୁ ତରିସ ଭଣଇ ॥
 ପରମ ସୁନ୍ଦର ଗିରିବର କଲ୍ଲଗଣ । ଯହିଁ ସଦା ଉମାହର କରନ୍ତି ନିବାସ ॥୪॥
 ସିଦ୍ଧ ତପୋଧନ ମୁନି ଯୋଗିନିନ ଅମର କନ୍ଦୁରବୃନ୍ଦ ।

ସକଳ ସୁକୁଣ ସତତ ସେବନ୍ତି ତହିଁ ଶିବ ସୁଖ-କନ୍ଦ ॥୧୦୩॥
 ହରିହର ବିମୁଖ ଯେ ଧର୍ମେ ଶୁଦ୍ଧ ନାହିଁ । ସ୍ବପ୍ନେ ହେଁ ସେନର ଯାଇ ନ ପାରଇ ତହିଁ ॥
 ସେ ଗିରି ଉପରେ ବଟ ବଟପ ବିଶାଳ । ନିତ ନୂତନ ପରମ ରମ୍ୟ ସଦାକାଳ ॥୧॥
 ସୁସୀତଲ ଗାୟା ବହେ ଶିବିଧ ପବନ । ଶିବଙ୍କ ବିଶ୍ରାମ ତରୁ ଶୁଭରେ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
 ଏକଦା ତାହା ତଳକୁ ଖଲେ ଉମାପତି । ତରୁ ବିଲେକ ଦୃଢ଼ସ୍ଥେ ସୁଖୀ ହେଲେ ଅତି ॥୨॥
 ଗଜ-ଶିପୁ ଗୁଲ ନିଜ ହସ୍ତେ ବିଚ୍ଛଇଣ । ସହଜେ କୃପାକୃଷ୍ଣ ମୁ ହୋଇଲେ ଆର୍ଦ୍ରାନ ॥
 କୁନ୍ଦ ଇନ୍ଦ୍ର ଶଙ୍କ ସମ ଗହର ଶଖର । ପ୍ରଳମ୍ବିତ ଭୁଜ ପରିଧାନ ମୁନିଚାର ॥୩॥

ସେହି କୃପାକୃ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ମୁଁ ପ୍ରଣାମ କରୁଛି ଏବଂ ତାଙ୍କର ନିର୍ମଳ ଗୁଣ-କାହାଣୀ କହୁଛି—“ପଟ୍ଟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେଳାସ ପଟ୍ଟ ତ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏବଂ ପରମ ରମଣୀୟ । ସେହଠାରେ ଶିବପାଟଣା ସଦା ନିବାସ କରନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା - ସିଦ୍ଧ, ତପସୀ, ଯୋଗିଗଣ, ଦେବତା, କନ୍ଦୁର ଏବଂ ମୁନିବୃନ୍ଦ ସେହି ପଟ୍ଟ ଉପରେ ବାସ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ବଡ଼ ପୁଣ୍ୟପ୍ରା ଏବଂ ଅନନ୍ତକଳ୍ପ ଶ୍ରୀ ମହାଦେବଙ୍କୁ ସେବା କରନ୍ତି ॥୧୦୩॥ ଗୌପାରି - ଯେଉଁ ମାନେ ଭଗବାନୁ ବିଷ୍ଣୁ ଓ ମହାଦେବଙ୍କ ପ୍ରତି ବିମୁଖ ଏବଂ ଯେଉଁ-ମାନଙ୍କର ଧର୍ମରେ ପ୍ରୀତି ନାହିଁ, ସେମାନେ ସ୍ବପ୍ନରେ ବି ସେଠାକୁ ଯାଇ ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ସେହି ପଟ୍ଟ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ବିଶାଳ ବଟବୃକ୍ଷ । ଏହା ନିତ୍ୟ ନବୀନ ଏବଂ ସବୁ କାଳେ (ଛଅ ରୁହାକ) ସୁନ୍ଦର ॥୧॥ ସେଠାରେ ଛତି ପ୍ରକାର (ଶୀତଳ, ମନ୍ଦ ଓ ସୁଗନ୍ଧ) ବାୟୁ ବହୁଥାଏ ଏବଂ ତାହାର ଗୁପ୍ତା ବଡ଼ ଶୀତଳ । ତାହା ଶିବଙ୍କର ବିଶ୍ରାମ-ବୃକ୍ଷ । ବେଦମାନେ ତାହା ବିଷୟରେ ଗାଇଅଛନ୍ତି । ଏକଦା ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ଶିବ ସେହି

ଭରୁନ ଅରୁନ ଅଂକୁଳ ସମଚରନା । ନଖ ଦୁଳି ଭଗତ ହୃଦୟ ତମ ହରନା ॥
ଭୁଜନ ଭୁକ ଭୁଷନ ହି ପୁରୁଷ । ଆନନ୍ଦ ସରଦ ଚନ୍ଦ ଛବି ହାସ୍ୟ ॥୩॥
ଜଟା ମୁକୁଟ ସୁରସରିତ ସିର ଲେଚନ ନଳିନ ବିସାଳ ।

ମାଳକଂ ଲବନ୍ୟନିଧୁ ସୋହ ବାଲବିଧୁ ଭଲ ॥୧୦॥
ବୈଠେ ସୋହ କାମରସୁ କୈସୈ । ଧରୈ ସଖରୁ ସାଂତରସୁ କୈସୈ ॥
ପାରବଣ ଭଲ ଅବସରୁ ଜାମା । ଗଢ଼ି ସଂଭୁ ପଞ୍ଚ ମାତୁ ଭବାମା ॥୧॥
ଜାଳ ପ୍ରିୟା ଆଦରୁ ଅତି ଜଞ୍ଜା । ବାମ ଭାଗ ଆସନୁ ହର ପଞ୍ଜା ॥
ବୈଠୀ ସିବ ସମୀପ ହରଷାଣ । ପୁରୁଷ ଜନ୍ମ କଥା ଚିତ ଆଣି ॥୨॥

ଭରୁଣ ଅରୁଣ କଞ୍ଜ ସଦୃଶ ଚରଣ । ନଖ ହୃଦ ଭକ୍ତ ହୃଦ-ହର୍ମର ହରଣ ॥
ବିଭୁତି ଭୁଜନ ବିଭୁଷଣ ହି ପୁରୁଷ । ବଦନ ଶରଦ ହୃଦାକର-ଛବିହାସ୍ୟ ॥୩॥
ଶିରେ ଗଜା, ଜଟା ମୁକୁଟ ସାଜଲ ନେତ୍ର-ନଳିନ ବିଶାଳ ।

କଣ୍ଠ ମାଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଲବଣ୍ୟନିଧାନ ଭଲେ ଶୋଭେ ବିଧୁ ବାଳ ॥୧୦॥
ବସି କାମରସୁ ଶୋଭା ପାଆନ୍ତି ତେମନ୍ତ । ଦେହଧାରୀ ଶାନ୍ତରସ ଶୋଭା ଯେମନ୍ତ ॥
ଭବ ଅର୍ଚ୍ଚନା ତତ୍ତ୍ୱ ସ୍ତବମୟ ଜାଣି । ଗଲେ ଶିବଙ୍କ ସମୀପେ ଜନନୀ ଭବାମା ॥୧॥
ପ୍ରିୟା ଜାଣି ଅତି ପ୍ରେମେ କରଣ ଆଦର । ବାମ ଭାଗରେ ଆସନ ଦେଲେ ଗଜାଧର ॥
ବସିଲେ ହରଙ୍କ ପାଶେ ଭ୍ରମା ହରଷିତେ । ସୁରଣ ହୋଇଲି ପୁର ଜନ୍ମ କଥା ଚିତ୍ତେ ॥୨॥

ବୃଷ ଜଳକୁ ଗଲେ ଏବଂ ତାହାକୁ ଦେଖି ତାଙ୍କହୃଦୟରେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା ॥ ୧ ॥ ଆପଣା ହାତରେ ଶିବ ସେହଠାରେ ସିଂହଚର୍ମର ଆସନ ବିଛାଇ ତହିଁ ଉପରେ ସହଜ ସାଗ୍ରବଜ ଘାତିରେ (କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ବିନା) ବସି ପଡ଼ିଲେ । କୁନ୍ଦ ଫୁଲ, ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଶଙ୍ଖଗୁଲ୍ୟ ତାଙ୍କର ଶରୀର ଗୌର ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ଅତି ଲମ୍ବ ବାହୁ ତାଙ୍କର । ମୁନିଙ୍କ ସଦୃଶ ସେ ବଲ୍‌କଳ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ କରିଥାନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ତାଙ୍କ ଚରଣ-ପୁଗଳ ସଦ୍ୟ-ପ୍ରସ୍ତୁତିର ରକ୍ତପଦ୍ମ ପରି ଲଲବର୍ଣ୍ଣ, ନଖଜ୍ୟୋତି ଭକ୍ତ ହୃଦୟର ଅନ୍ଧକାର ହରଣ କରି ନେଉଥିଲା । ସର୍ପ ଓ ଭୟ ତାଙ୍କ ଭୂଷଣ । ହି ପୁରୁଷ ଶିବଙ୍କର ମୁଖଶୋଭା ଶରତ ପୁଷ୍ଟିମାର ଚନ୍ଦ୍ରମାଙ୍କ ଶୋଭାକୁ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରିଦେଉଥିଲା ॥ ୩ ॥ ତାହା — ତାହାଙ୍କର ଶିର ଉପରେ ଜଟାସମୂହର ମୁକୁଟ ଏବଂ ଗଜା ଶୋଭା-ସୁମାନ ଥିଲେ । କମଳ ସଦୃଶ ବିଶାଳ ନେତ୍ର । ନୀଳକଣ୍ଠ ସେ ଏବଂ ଲବଣ୍ୟ (ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ)ର ଭଣ୍ଡାର । ତାଙ୍କ ମସ୍ତକ ଉପରେ ଦ୍ୱିଜସ୍ୱାଚନ୍ଦ୍ର ସୁଶୋଭିତ ॥ ୧୦ ॥ ଚୌପାଦ :- କାମରସୁ ଶିବ ସେଠାରେ ବସି ଏପରି ଶୋଭା ପାଉଥାନ୍ତି, ସତେ ସେପରି ଶାନ୍ତରସ-ଶରୀର ଧାରଣ କରି ବସିଥାନ୍ତି । ସ୍ତବ୍ୟସର ପାଇ ଶିବପତ୍ନୀ ମାତା ଭବାମା ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ ॥ ୧ ॥ ଜନ ପ୍ରିୟାପତ୍ନୀ ଆସିବାର ଜାଣି ଶିବ ତାହାଙ୍କର ବଡ଼ ଆଦର-ସଜ୍ଜାର କଲେ ଏବଂ ଆପଣାର ବାମପାଶ୍ୱରେ ବସିବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଆସନ

ପତି ହିଁ ହେଉ' ଅଧିକ ଅନୁମାନ । ବିହସି ଉମା ବୋଲୁଁ ପ୍ରିୟ ବାମା ॥
କଥା ଜୋ ସକଳଲୋକ ହିତକାଶ । ଯୋଇ ପୁରୁଷ ଚହୁ ଯେଲକୁମାରୀ ॥୩॥
ବିସ୍ମୟାଥ ମମ ନାଥ ପୁରୁଷ । ହିଁଭୁବନ ମହିମା ବିଦିତ ତୁମ୍ଭାଶ ॥
ଚର ଅରୁ ଅଚର ନାଗ ନର ଦେବ । ସକଳ କରୁଛି ପଦ ପଙ୍କଜ ସେବା ॥୪॥

ପ୍ରଭୁ ସମରଥ ସବଞ୍ଜ ସିବ ସକଳ କଲ ଗୁନଧାମ ।

ଜୋଗ ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ନିଧି ପ୍ରଜତ କଲପତରୁ ନାମ ॥୧୦୭॥

ଜୌ ମୋ ପର ପ୍ରସନ୍ନ ସୁଖସୁଖୀ । ଜାନିଅ ସତ୍ୟ ମୋହୁ ନିଜ ଦାସୀ ॥
ତୌ ପ୍ରଭୁ ହରହ ମୋର ଅଜ୍ଞାନ । କହୁ ରଘୁନାଥ କଥା ବିଧି ନାନା ॥୧॥
ଜାୟୁ ଭବନୁ ସୁରତରୁ ତର ହୋଇ । ସହି କି ଦରିଦ୍ର ଜନିତ ଦୁଃଖ ସୋଇ ॥
ସପିଭୁଷନ ଅସ ହୃଦୟୁଁ ବିରୁଷ । ହରହ ନାଥ ମମ ମତି ଭ୍ରମ ଭାଷ ॥୨॥

ପତିଙ୍କ ହୃଦେ ଅଧିକ ପ୍ରୀତି ଅନୁମାନ । ହସି ଭାଷିଲେ ହୃଦ୍ରିୟ ବଚନ ଉବାମା ॥
ଯେବଣ କଥା ସକଳ ଲୋକ ହିତକାରୀ । ପରୁଷବାକ୍ତ ଗୁହାନ୍ତ ଶରଳ କୁମାରୀ ॥୩॥
ବିଶ୍ୱନାଥ ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର ହୃଦାଂଶୁ-ଶେଖର । ବିଦିତ ତିନି ଭୁବନେ ମହିମା ରୁମୁର ॥
ଚର ଅଚର ଆବର ସ୍ତବ ନର ନାଗ । ସମସ୍ତେ ସେବନ୍ତୁ ପଦ-ପଙ୍କଜ ପରାମ ॥୪॥

ପ୍ରଭୁ ସରବଜ୍ଞ ସମର୍ଥ ଗୁଣଜ୍ଞ ଶିବ ସବ କଳା-ଧାମ ।

ଯୋଗ ଜପ ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ନିଧାନ ସାକ୍ଷୀରୁ କଲପତରୁ ନାମ ॥୧୦୭॥

ଯେବେ ମୋ ଉପରେ ହୃଦୟନ୍ତ୍ର ସୁଖସୁଖୀ । ସତ୍ୟ ମନେକରୁଥାନ୍ତୁ ମୋତେ ନିଜ ଦାସୀ ॥
ତେବେ ହରଣ କରନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ ମୋ ଅଜ୍ଞାନ । କହୁ ରଘୁନାଥ କଥା ବିବିଧ ବିଧାନ ॥୧॥
କଲବଟ ତଳେ ଯାଉ ଭବନ ହୁଅଇ । ଦରିଦ୍ର ଜନିତ ଦୁଃଖ ସେହୁ ନି ସହଇ ॥
ଶଶିଭୁଷଣ, ଏମନ୍ତ ହୃଦୟେ ବିରୁଷ । ହରନ୍ତୁ ନାଥ ମୋହର ମତି ଭ୍ରମ ଭାଷ ॥୨॥

ଦେଲେ ! ପାଦପା ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଶିବଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଗଲେ । ତାଙ୍କର ସୁଖଜନ୍ମର
କଥା ସୁରଣ ହୋଇ ଆସିଲୁ ॥ ୨ ॥ ସାମାଜିକ ହୃଦୟରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା
ଅଧିକ ପ୍ରେମ ଜାତ ହୋଇଥିବାର ଅନୁମାନ କରି ପାଦପା ହସି ପ୍ରୀତିଭରା ବଚନ
କହିବାକୁ ଆଜି ଇଚ୍ଛୁକ । (ସାଞ୍ଜବଲ୍ୟ କହୁଛନ୍ତି) ଯେଉଁ କଥା ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କର
କଲ୍ୟାଣକାରଣୀ, ସେହୁ କଥା ଆଜି ପାଦପା ପରୁଷବାକ୍ତ ଆହୁତାନ୍ତା ॥୩॥ ପାଦପା
କହଲେ “ହେ ବିଶ୍ୱନାଥ ! ହେ ମୋର ନାଥ ! ହେ ହିଁପୁରୁଷ । ଆପଣଙ୍କ ମହିମା
ହିଁଭୁବନବିଦିତ । ଚରଚର, ନାଗ, ମନୁଷ୍ୟ, ଓ ଦେବତା ସମସ୍ତେ ଆପଣଙ୍କ ପାଦ-
ପଦ୍ମର ସେବା କରନ୍ତି ॥୪॥ ବୋହା ।—ହେ ପ୍ରଭୁ ! ଆପଣ ସମର୍ଥ, ସବଞ୍ଜ ଓ କଲ୍ୟାଣ-
ସ୍ୱରୂପ, ସକଳ କଳା ଓ ଗୁଣର ନିଧାନ ଏବଂ ଯୋଗ, ଜ୍ଞାନ ତଥା ବୈରାଗ୍ୟର ଭଣ୍ଡାର ।
ଶରଣାଗତମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କ ନାମ କଲହସ୍ତ ॥୧୦୭॥ ଚୌପାଞ୍ଚ -ହେ ସୁଖ-
ସୁଖୀ ! ଯଦି ଆପଣ ମୋ ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନ ଏବଂ ସତରେ ମୋତେ ଆପଣା ଦାସୀ ବୋଲି

ପ୍ରଭୁ ଜେ ମୁନି ପରମାର୍ଥବାଣୀ । କହୁଛିଁ ସମ କହୁଁ ବ୍ରହ୍ମ ଅନାପା ॥
 ସେସ ସାରଦା ବେଦ ପୁରାଣ । ସକଳ କରୁଛିଁ ରଘୁପତି ଗୁନ ଗାନା ॥୩॥
 ତୁମ୍ଭ ପୁନି ସମ ସମ ଦିନ ରାତ୍ରି । ସାବର ଜପହୁଁ ଅନିବ ଆଶୁଣୀ ॥
 ସମୁସ୍ଥେ ଅର୍ଜୁନ ନୃପତି ସୁତ ସୋଇ । କା ଅଜ ଅଗୁନ ଅଲକ୍ଷଗତି କୋଇ ॥୪॥

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର କମି ନାହିଁ ବରହ ମତି ଶ୍ରେୟ ।

ଦେଖି ଚରିତ ମହିମା ସୁନତ ଭ୍ରମତ ବୁଦ୍ଧି ଅତି ମୋର ॥୧୦୮॥

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଅମଳ ବ୍ୟାପକ ବିଭୁ କୋଇ । କହୁଛୁ ବୁଝାଇ ନାଥ ମୋହି ସୋଇ ॥

ଅଜ୍ଞ ଜାଣି ରସ ଉର ଜଳ ଧରନ୍ତୁ । ଜେହୁଁ ବିଧି ମୋହ ମିଟେଁ ସୋଇ କରନ୍ତୁ ॥୧॥

ପ୍ରଭୁ ପରମାର୍ଥବାଣୀ ଯେଉଁ ପୁନିଜନ । ସମସ୍ତ ଅନାଦି ବ୍ରହ୍ମ କରନ୍ତି କଥନ ॥
 ଶେଷ ସରସ୍ୱତୀ ବେଦ ପୁରାଣ ସମସ୍ତେ । ରଘୁପତି ଗୁଣଗାନ କରନ୍ତି ନିରତେ ॥୩॥
 ରୁନେ ପୁଣି ସମସ୍ତେ ନାମ ଦିନ ରାତ୍ରି । ସାବରେ କରୁଛୁ ଜପ ଅନଳ-ଅଶ୍ରୁତି ॥
 ସେ ସମ ସେହି ଅଯୋଧ୍ୟା ନୃପତି କୁମର । ଅବା କେ ଅନ୍ୟ ଅଗୁଣ ଅଜ ଅଗୋଚର ॥୪॥

ଯେବେ ନୃପ ସୁତ ବ୍ରହ୍ମ ସେ କେମନ୍ତ ନାଶବିରହେ ବ୍ୟାକୁଳ ।

ଚରଣ ଦେଖନ୍ତେ ମହିମା ଶୁଣନ୍ତେ ଭ୍ରମେ ମୋ ବୁଦ୍ଧି ବିପୁଳ ॥୧୦୮॥

ଯେବେ କେହି ଅନ୍ୟ ବିଭୁ ବ୍ୟାପକ ପରମ । ବୁଝାଇଣ ମୋତେ ତାହା କହୁ ପ୍ରିୟତମ ॥

ଅଜ୍ଞ ବିଭୁର ଦୃଢ଼ଭେଦେ ଖୋଧ ନ ଧରନ୍ତୁ । ଯେହୁଁ ମୋହନାଶ ହେବ ତେମନ୍ତ କରନ୍ତୁ ॥୧॥

ଜାଣନ୍ତି, ତେବେ ହେ ପ୍ରଭେ ! ଆପଣ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ବହୁବିଧ କଥା କହୁ ମୋର
 ଅଜ୍ଞାନ ଧୁର କରନ୍ତୁ ॥୧॥ କଲ୍ପବୃକ୍ଷ ତଳେ ଯାହାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି, ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ-ଜନିତ ଦୁଃଖକୁ
 ସେ କାହିଁକି ସହବ ? ହେ ଶଶିଭୂଷଣ ! ହେ ନାଥ ! ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନରେ ଏତକ ଜାଣି ମୋର
 ଅତିଶୟ ବୁଦ୍ଧି-ଭ୍ରମକୁ ଦୂର କରନ୍ତୁ ॥୨॥ ହେ ପ୍ରଭେ ! ପରମାର୍ଥବାଣୀ ପୁନିମାନେ
 ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅନାଦି ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି କହନ୍ତି ଏବଂ ଶେଷ, ସରସ୍ୱତୀ, ବେଦ ଓ
 ପୁରାଣାଦି ସମସ୍ତେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଗୁଣଗାନ କରନ୍ତି ॥୩॥ ହେ ଅନଳାଶ ! ଆପଣ
 ମଧ୍ୟ ଦିନରାତ୍ରି ଆଦରପୂର୍ବକ ‘ରାମ’ ‘ରାମ’ ଜପ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏ ରାମ କ’ଣ ସେହି
 ଅଯୋଧ୍ୟା-ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ରାମ କିମ୍ବା ଅଜନ୍ମା ନିର୍ଭୁକ୍ଷ ଓ ଅଗୋଚର ଅନ୍ୟ କେହି
 ରାମ ? ॥୪॥ ବୋହା.- ଯଦି ସେ ରାଜପୁତ୍ର, ତେବେ ବ୍ରହ୍ମ କିପରି ? ଯଦି ସେ ବ୍ରହ୍ମ,
 ତେବେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବିରହରେ ତାଙ୍କ ମତି ବାହୁଲ୍ୟ କିପରି ହେଲା ? ଏଣେ ତାଙ୍କର ଏପରି
 ଚରଣ ତ ତେଣେ ତାଙ୍କର ମହିମା କଥା ଶୁଣି ମୋ ବୁଦ୍ଧି-ବିଭ୍ରମ ଘଟୁଛି ॥୧୦୮॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ.—ଯଦି ରାଜା-ରାଜିକ, ବ୍ୟାପକ ଓ ସମର୍ଥ ବ୍ରହ୍ମ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଜଣେ କିଏ
 ଅଛନ୍ତି, ତେବେ ହେ ନାଥ ! ତାହା ମୋତେ ବୁଝାଇ ଦିଅନ୍ତୁ । ମୋତେ କିବୋଧ
 ଜାଣି ମନରେ ଖୋଧରୁବ ଆଶୁ ନାହିଁ । ଯେପରି ମୋ ପରାଧୀନ ମନର ନାଶକ

ମୋଁ ବନ ଶାଖି ରାମ ପ୍ରଭୁତାରି । ଅତି ଭୟ ବିକଳ ନ ଭୁଲୁଛି ସୁନାରି ॥
 ତଦପି ମଳିନ ମନ ବୋଧୁ ନ ଆର୍ତ୍ତ । ସୋ ପଛ ଭଲ ଶୁଣି ହମ ପାତ୍ତ ॥୨॥
 ଅଜହ୍ନ କହୁ ସଂସର ମନ ମୋରେ । କରନ୍ତୁ କୃପା ବିନୟୁକ୍ତ କର ଜୋରେ ॥
 ପ୍ରଭୁ ତବ ମୋହି ବହୁ ଭାବି ପ୍ରବୋଧ । ନାଥ ସୋ ସମୁଦ୍ଧି କରନ୍ତୁ ଜନ ବୋଧ ॥୩॥
 ତବ କର ଅସ ବିମୋହ ଅବ ନାଶ । ରାମକଥା ପର ରୁଚି ମନ ମାଷ୍ଟ ॥
 କହନ୍ତୁ ପୁନତ ରାମ ରାମ ଗାଥା । ଭୁଜଗରାଜ ଭୁଷନ ସୁରନାଥ ॥୪॥
 ବନ୍ଦୁଛି ପଦ ଧରି ଧରନ୍ତି ସିରୁ ବିନୟ କରନ୍ତି କର ଜୋରି ।

ବରନନ୍ଦ ରଘୁବର ବିସଦ ଜୟ ଶୁଣି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିଶ୍ଚେରି ॥୧୦୯॥
 ଜଦପି ଜୋଷିତା ନହିଁ ଅଧିକାର । ଦାସୀ ମନ ହମ ବଚନ ଭୁଲ୍ଲାର ॥
 ଗୁଡ଼ଜ ଚକ୍ର ସାଧୁ ଦୁର୍ଗତୁହିଁ । ଆରତ ଅଧିକାର ଜହଁ ପାତ୍ତୁହିଁ ॥୧॥

ବନେ ମୁଁ ରାମଙ୍କ ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁତା ଦେଖିଲି । ଅତି ଭୟାବୁରେ ହୁମ୍ ଆଗେ ନ କହିଲି ॥
 ତଥାପି ମଳିନ ମନେ ନ ହୋଇଲୁ ବୋଧ । ପାଇଲି ତାହାର ଭଲ ଫଳ ପ୍ରତିଶୋଧ ॥୨॥
 ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅଛି କିଛି ମୋ ମନେ ସନ୍ଦେହ । କୃପାକର କର ଯୋଡ଼ି କରୁଛି ବିନୟ ॥
 ପ୍ରଭୁନାନାମତେମୋତେବୋଧୁଥିଲିତେବେ । ତାହା ଶୁଣି ନାଥକୋପ ନ କରନ୍ତୁ ଏବେ ॥୩॥
 ନାହିଁ ପୁଣ ପରି ସେତେ ମୋହ ମୋ ମନରେ । ପ୍ରୀତି ଉପୁଜଇ ରାମ-କଥା ଶ୍ରବଣରେ ॥
 କହନ୍ତୁ ପବନ ରଘୁପତି ଗୁଣ-ଗଣ । ବିଭୂଧନାଥ ଭୁଜଙ୍ଗ-ରାଜ-ବିଭୁଷଣ ॥୪॥
 ବନ୍ଦି ପଦ କର ଯୋଡ଼ିଣ ବିନୟ କରେ କିଛି ନମସ୍କାର ।

କହନ୍ତୁ ସରସ ରଘୁବର ଯଶ ଶୁଣି ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ସାର ॥୧୦୯॥
 ଯଦ୍ୟପି ଅଟେ ଅବଳା ଅନୁକାଶିଣୀ । ଦାସୀ ମନ କର୍ମ ବାକ୍ୟେ ତଦାନୁଗାମିନୀ ॥
 ଗୁଡ଼ ଚକ୍ର ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସାଧୁ ନ ଲୁଗୁନ୍ତି । ଯହିଁ ଆଶି ଅଧିକାର ସୁଜନ ପାଆନ୍ତି ॥୧॥

କରନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ମୁଁ ପୁଣ୍ୟ ଜନ୍ମରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଭୁତା ଦେଖିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ଭୟାବୁତ ଓ ବିକଳ ହୋଇଥିବା ହେତୁ ମୁଁ ତାହା ଆପଣଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ନ ଥିଲି ।
 ତଥାପି ମୋ ମଳିନ ମନ ବୋଧ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ତାହାର ଫଳ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଭଲ
 ଭାବରେ ପାଇଗଲି ॥ ୨ ॥ ଏବେ ବି ମୋ ମନରେ କିଛି ସନ୍ଦେହ ଅଛି । ଆପଣ
 କୃପା କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ହାତ ଯୋଡ଼ି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି । ହେ ପ୍ରଭେ ! ଆପଣ ସେତେବେଳେ
 ମୋତେ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଥିଲେ । ତଥାପି ମୋ ମନରୁ ସନ୍ଦେହ ଦୂର
 ହୋଇନାହିଁ । ହେ ନାଥ ! ମୋର ଅସମତା ଜାଣି ମୋଠାରେ ବୋଧ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ॥୩॥
 ପୁଣ୍ୟ ପଣ ବିଶେଷ ମୋହ ଆଉ ମୋଠାରେ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ମନରେ
 କେବଳ ରାମକଥା ଶୁଣିବା ହମନ୍ତେ ରୁଚି ଜାତ ହେଉଅଛି । ହେ ଭୁଜଙ୍ଗ-ରାଜ-
 ଭୂଷଣ ସୁରନାଥ ! ଆପଣ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପବନ ଗୁଣ-ଗାଥା କୁହନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ କୋହାଁ:—
 ମୁଁ ଭୂମି ଉପରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନା କରୁଛି ଏବଂ ହାତ ଯୋଡ଼ି

ଅତି ଆରତି ପୁରୁଷେ ପୁରୁଷୟା । ରଘୁପତି କଥା କହନ୍ତୁ କରି ଦାୟା ॥
 ପ୍ରଥମେ ସୋ କାରନ କହନ୍ତୁ ବିରାଣ । ନିର୍ଗୁନ ବ୍ରହ୍ମ ସଗୁନ ବସୁ ଧାରା ॥୨॥
 ପୁଣି ପ୍ରଭୁ କହନ୍ତୁ ରାମ ଅବତାର । ବାଲଚରିତ ପୁନି କହନ୍ତୁ ଉଦାର ॥
 କହନ୍ତୁ ଜଥା ଜାନକୀ ବିବାହ । ରାଜ ତଜା ସୋ ଦୁଷନ କାହାଁ ॥୩॥
 ବନ ବସି ଶଙ୍ଖେ ଚରିତ ଅପାର । କହନ୍ତୁ ନାଥ ଜମି ରବନ ମାର ॥
 ରାଜ ବୈଠି ଶଙ୍ଖେ ବହୁ ଲୀଳ । ସକଳ କହନ୍ତୁ ସକର ସୁଖସୀଲ ॥୪॥
 କହନ୍ତୁ କହନ୍ତୁ କରୁନାୟତନ ଶଙ୍ଖ ଜୋ ଅଚରଣ ରାମ ।
 ପ୍ରଜା ସହିତ ରଘୁବୀରମଣି ଜମି ଗର୍ଭନେ ଜନ ଧାମ ॥୧୧୦॥

ଅତି ଆରତେ ମୁଁ ପରୁରୁହୁ ସ୍ଵରରାଣ । ରଘୁପତି କଥା କୁପା କରିଣ ବଖାଣ ॥
 ପ୍ରଥମେ କହନ୍ତୁ ହେବୁ ତନ୍ତ୍ର ମୋ ଆଗରେ । ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ସଗୁଣ ବସୁ କିପା ଧରେ ॥୧॥
 ପୁଣି ପ୍ରଭୁ ବଖାଣନ୍ତୁ ରାମ ଅବତାର । କହନ୍ତୁ ଆବର ବାଲ୍ୟ ଚରିତ ଉଦାର ॥
 ରାଣ ଜାନକୀ ବିବାହ ହୋଇଲ ଯେମନ୍ତ । କେଉଁ ଦୁଷଣରୁ ରାଜ୍ୟ କଲେ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ॥୨॥
 ବନବାସେ ଅପାର ଯେତରିତ ରଚିଲେ । କହ ନାଥ ରାବଣକୁ କେମନ୍ତେ ମାରିଲେ ॥
 ସିଂହାସନେ ବସି ଲୀଳା କଲେ ଯେ ବିପୁଳ । କହନ୍ତୁ ବିପ୍ରାଣ ସବୁ ଶିବ ସୁଖ-ମୂଳ ॥୩॥
 କହନ୍ତୁ ଆବର କରୁଣା ସାଗର କଲେ ଯେ ଆଶୁଧୀ ରାମ ।
 ପ୍ରଜାଙ୍କ ସହିତ ରଘୁକୁଳ-ନାଥ କେମନ୍ତେ ଗଲେ ସୁଧାମ ॥ ୧୧୦ ॥

ବନତି କରୁଛୁ । ବେଦଗଣର ପିକାନ୍ତକୁ ଚିପୁଡ଼ି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ନିର୍ମଳ ଯଶ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ ॥ ୧୦୯ ॥ କୋହା:—ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିବାରୁ ମୁଁ ତାହା ଶୁଣିବାର ଅଧିକାରିଣୀ ନୁହେଁ, ସତ, ତଥାପି ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଦାସୀ । ସହ ଲେକମାନେ ଯେଉଁଠାରେ ଆଉଁ ଅଧିକାଞ୍ଚ ପାଆନ୍ତି, ସେଠାରେ ସେ ତାହାଠାରୁ ନିଗୃହ ତରୁ ସୁଦ୍ଧା ଗୋପନୀୟ ରଖନ୍ତି ନାହିଁ ॥୧॥ ହେ ଦେବରାଜ ! ବଡ଼ ଆଶି ରାବରେ (ଦୈନିକ ସହକ) ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ପରୁରୁହୁ । ଆପଣ ମୋ ଉପରେ ଦୟା କରି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ କଥା କୁହନ୍ତୁ । ପ୍ରଥମେ ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ କିପରି ସଗୁଣ ରୂପ ଧାରଣ କରେ, ସେଥିର କାରଣ ବିବରଣ କର ମୋତେ କୁହନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ତତ୍ପରେ ହେ ପ୍ରଭେ ! ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅବତାର (ଜନ୍ମ) କଥା କୁହନ୍ତୁ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଉଦାର ବାଲଚରିତ କୁହନ୍ତୁ । ପୁଣି ଯେପରି ରାବରେ ସେ ଶ୍ରୀମତୀ ଜାନକୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ, ସେ କଥା କୁହନ୍ତୁ । କେଉଁ ଦୋଷରୁ ସେ ରାଜ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ? ॥ ୩ ॥ ହେ ନାଥ ! ସେ ବନରେ ରହୁ ଯେଉଁ ଅପାର ଚରିତ (ଲୀଳା) ସବୁ କଲେ ଏବଂ ଯେଉଁପରି ରାବରେ ରାବଣକୁ ମାରିଲେ, ସେ ସବୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ କୁହନ୍ତୁ । ହେ ସୁଖସୁରୁପ ଶଙ୍କର ! ରାଜସିଂହାସନ ଉପରେ ବସି ଯେଉଁ ସବୁ ଲୀଳା ସେ କରିଥିଲେ, ସେ ସବୁ ମୋତେ ବୁଝାଇ କୁହନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ କୋହା:—ହେ କୃପାଧାମ ! ରାମ ଯେଉଁ ଅତୁଳ ଲୀଳା

ପୁନି ପ୍ରଭୁ କହନ୍ତୁ ସୋ ତରୁ ବଖାମା । ଜେହୁ ବିଜ୍ଞାନ ମଗନ ମୁନି ଜ୍ଞାନ ॥
 ଭଗତି ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ବିରାଗ । ପୁନି ସବ ବରନନ୍ଦ ସହିତ ବିରାଗ ॥୧॥
 ଭିରଜ ରାମ ରହସ୍ୟ ଅନେକା । କହନ୍ତୁ ନାଥ ଅତି ବିମଲ ବିବେକା ॥
 ଜୋ ପ୍ରଭୁ ମୋଁ ପୁଣି ନହିଁ ହୋଇ । ସୋଉ ଦୟାଲ ରାଗନ୍ତୁ ଜନ ଗୋଇ ॥୨॥
 ଭୁକ୍ତ ହିଁ ଭୁବନ ଗୁର ବେଦ ବଖାନା । ଆନ ଜୀବ ପାଞ୍ଜିର କା ଜାନା ॥
 ପ୍ରସ୍ତ ଜମା କେଁ ସହଜ ସୁହାରି । ଛଲ ବିଷୟ ପୁନି ସିବ ମନ ଭାରି ॥୩॥
 ହର ହିଁ ସୁରାମଚରିତ ସବ ଆସ । ପ୍ରେମ ପୁଲକ ଲୋଚନ ଜଳ ଗୁଣ ॥
 ଶ୍ରୀରାମନାଥ ରୂପ ଭର ଆଶ୍ରୁ । ପରମାନନ୍ଦ ଅମିତ ସୁଖ ପାଞ୍ଜି ॥୪॥
 ମଗନ ଧ୍ୟାନରସ ଦଣ୍ଡ ଜୁଗ ପୁନି ମନ ବାହେର ଖାଲୁ ।
 ରଘୁପତି ଚରିତ ମହେସ ତବ ହରଷିତ ବରନେ ଲାଲୁ ॥୧୧୧॥

କହନ୍ତୁ ପ୍ରାଣେଶ ଶ୍ରୁତି ସେ ତରୁ ବଖାଣି । ଯେଉଁ ବିଜ୍ଞାନରେ ମନ୍ତ୍ର ଯୋଗୀ ମୁନି ଜ୍ଞାନ ॥
 ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ବେରାଗ ଭକ୍ତି ନିରୂପଣ । ବିସ୍ତାର ବିରାଗ ସହ କହନ୍ତୁ ଆପଣ ॥୧॥
 ଅନ୍ୟ ସେ ରାମ ରହସ୍ୟ ଅଛଇ ଅନେକ । କହନ୍ତୁ ବର୍ଣ୍ଣନା ନାଥ ବିମଲ ବିବେକ ॥
 ପରୁଷ ପାର ନାହିଁ ମୁଁ ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର ଯାହା । କୃପାସିନ୍ଧୁ ଗୁପ୍ତ କରି ନ ରଖିବ ତାହା ॥୨॥
 ତୁମେ ହିଁ ଭୁବନ ଗୁରୁ ବେଦ ବଖାଣଇ । ଅଧମ ପାମର ଅନ୍ୟ ଜୀବ କି ଜାଣଇ ॥
 ପ୍ରଶ୍ନ ଶରଳ ସୁତାଙ୍କ ସହଜ ସୁନ୍ଦର । ଛଳହନ ଶ୍ରୁତି ମୋଦ ଲଭିଲେ ଶଙ୍କର ॥୩॥
 ହରାଇ ହୃଦୟେ ରାମ ଚରିତ ଶୁଭିଲ । ପ୍ରେମେ ପୁଲକିତ ମର ନୟନୁ ଝରିଲ ॥
 ହୃଦେ ରଘୁନାଥ ରୂପ ହେଲ ଉପସ୍ଥିତ । ଲଭିଲେ ପରମାନନ୍ଦ ସୁଖ ଅପ୍ରମିତ ॥୪॥
 ଧ୍ୟାନ ରସେ ବେଦ ଦଣ୍ଡ ବୁଝି ପୁଣି ବାହାର କଣ୍ଠେ ମନ ।
 ହରଷିତେ ହର ରାମଙ୍କ ଚରିତ ଆରମ୍ଭ କଲେ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥୧୧୨॥

ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ, ତାହା ବିଶେଷ କରି କୁହନ୍ତୁ । ସେ ରଘୁକୁଳ-ଶିରୋମଣି
 ପ୍ରଜା ସହିତ କପରି ଭାବରେ ଆପଣା ଧାମକୁ ଚଲେ ? ॥ ୧୧୦ ॥ ଗୋପାଳ—ହେ
 ପ୍ରଭୋ ! ଯେଉଁ ଅନୁଭୂତିରେ ଜ୍ଞାନ ମୁନିପଣ ସଦା ନିମଜ୍ଜିତ ରହନ୍ତି, ଆପଣ
 ସେହି ତରୁ ବୁଝାଇ କୁହନ୍ତୁ । ପୁଣି ଭକ୍ତି, ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବେରାଗକୁ ବିରାଗ
 ସହିତ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆଉ ଯେଉଁ
 ସବୁ ରହସ୍ୟ ଅଛି, ସେ ସବୁ କୁହନ୍ତୁ । ହେ ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ଅତି ନିର୍ମଳ ।
 ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଯେଉଁ କଥା ବି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ପଚାରି ନାହିଁ, ହେ ଦୟାଳୁ ! ଆପଣ
 ତାହା ମଧ୍ୟ ମୋଠାରୁ ଗୁପ୍ତ ରଖନ୍ତୁ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ବେଦବିଶ୍ୱ ଆପଣଙ୍କୁ ଭଜିଲେକର
 ଗୁରୁ ବୋଲି କହୁଅଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପାମର ପ୍ରାଣୀମାନେ ଏହି ରହସ୍ୟକୁ କୁଆଡ଼ୁ
 ଜାଣିବେ ? ପାବନଙ୍କ ସହଜ-ସୁନ୍ଦର ଓ ଛଳବିହୀନ (ସରଳ) ପ୍ରଶ୍ନ ଶିବଙ୍କ ମନକୁ
 ବେଶ୍ ଭଲ ଲାଗିଲା ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀ ମହାଦେବଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସମସ୍ତ ରାମଚରିତ

ଝୁଠେଇ ସଙ୍ଗେ ଜାଣି ବିନୁ ଜାଣେ । ଜମି ଭୁଜଂଗ ବିନୁ ରଜ ପଶିବୁନେ ॥
 ଜେନ୍ଦ୍ର ଜାଣେ ଜଗ ଜାଇ ହେବୁଛି । ଜାଣେ କଥା ସପନ ଭ୍ରମ ଜାଣି ॥୧॥
 ଦନ୍ତେ ବାଲରୂପ ସୋଇ ଗମ୍ଭ । ସବ ସିଧୁ ସୁଲଭ ଜପତ କିମ୍ବ ନାମୁ ॥
 ମଂଗଲ-ଭବନ ଅମଂଗଲହାସ । ଦ୍ରବଣସୋ ଦସରଥ ଅଜର ବିହାସ ॥୨॥
 କର ପ୍ରମାମ ଗମନ୍ତ ହିପୁରସ । ହରଷି ସୁଧା ସମ ଗିର ଉରସ ॥
 ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଗିରି ରଜକୁମାର । ଭୁବ୍ଧ ସମାନ ନହିଁ କୋଉ ଉପକାର ॥୩॥
 ପୁଞ୍ଜେହୁ ରଘୁପତି କଥା ପ୍ରସଂଗ । ସକଳ ଲୋକ ଜଗ ପାବନି ଗଂଗା ॥
 ଭୁବ୍ଧ ରଘୁସାର ଚରନ ଅନୁରାଗୀ । କାନ୍ତିହୁ ପ୍ରସ୍ତ ଜଗତ ହିତ ଲଗୀ ॥୪॥

ମିଥ୍ୟା ମଧ୍ୟସ୍ତ୍ୟ ଭାସେ ଯା' ଶୁନ ବିହନେ । ସେମନ୍ତେ ଭୁଜଙ୍ଗ ରଘୁ ପଶିବୁ ବିନେ ॥
 ଯାହାକୁ ଜାଣନ୍ତେ ଦୂର ହୁଅଇ ଜଗତ । ସ୍ବପ୍ନ ଭ୍ରମ ଯାଏ ସେନ୍ତେ ହୁଅନ୍ତେ କାନ୍ତ ॥୧॥
 ବନ୍ଦନ କରଇ ବାଲରୂପ ସେହୁ ଗମ୍ଭ । ସମସ୍ତ ପିତା ସୁଲଭ ଜପନ୍ତେ ଯା' ନାମ ॥
 ମଙ୍ଗଳ ଭବନ ଯେହୁ ଅମଙ୍ଗଳ ହାସ । ଦ୍ରବନ୍ତୁ ସେ ଦଶରଥ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ-ବିହାସ ॥୨॥
 କର ପ୍ରଣାମ ଗମନ୍ତ ହିପୁର ନାଶନ । ଉଚ୍ଚାରିଲେ ସୁଧା ସମ ହରଷେ ବଚନ ॥
 ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ହିମାବଳୀ-ନାୟକ-କୁମାର । ଭୁବ୍ଧ ସମ ଅନ୍ୟ କେହୁ ନାହିଁ ଉପକାର ॥୩॥
 ପରୁରଲ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସେ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗ । ସକଳ ଲୋକ ପାବନେ ସେ ଗଙ୍ଗା ତରଙ୍ଗ ॥
 ଭୁବ୍ଧେ ଅଟ ରଘୁସାର ପଦାନୁରାଗୀ । ପ୍ରଶ୍ନ କରଇ ଜଗତ ଉପକାର ମଣି ॥୪॥

ଆସିଗଲା । ପ୍ରେମ ହେବୁ ତାଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଚକ୍ଷୁରେ ଅଶ୍ରୁ
 ଭରିଗଲା । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ରୂପ ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଆସି ଆବିର୍ଭୂତ ହେଲା । ଏହା
 ଦ୍ବାରା ପରମାନନ୍ଦସ୍ବରୂପ ଶିବ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଲଭି କଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା—ଶିବ
 ହୃଦ କଣ୍ଠ କାଳ ଧ୍ୟାନ-ରସ (ଆନନ୍ଦ)ରେ ମଗ୍ନ ହେଲେ । ତତ୍ସ୍ବରେ ମନକୁ ପୁଣି
 ବାହାରକୁ ଫେରିଲେ ଆସିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ରଘୁପତିଙ୍କ
 ଚରଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—“ରକ୍ତକୁ ନ ଚିହ୍ନିଲେ
 ତାହା ସର୍ପଭ୍ରମ ଜାତ କଲ ପରି ଯାହାକୁ ନ ଚିହ୍ନିଲେ ମିଛ ସତ୍ୟ ପରି ଲାଗେ
 ଏବଂ ଯାହାକୁ ଚିହ୍ନିବା ଶକ୍ତି ଜାତରକ୍ଷ ମାତ୍ରେ ସ୍ବପ୍ନଭ୍ରମ ଗୁରୁତ୍ବ ପରି ସମସ୍ତ
 ଦୃଶ୍ୟମାନ ଜଗତ ଲେପ ପାଇଥାଏ, ଯିଏ ସେହି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବାଲରୂପକୁ
 ବନ୍ଦନା କରୁଅଛି ॥ ୧ ॥ ତାଙ୍କର ନାମ ଜପିବାଦ୍ବାରା ସମସ୍ତ ପିତା ସହଜରେ
 ମିଳିଯାଏ । ମଙ୍ଗଳଭବନ ଓ ଅମଙ୍ଗଳହାସ କଥା ଦଶରଥଙ୍କ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ-ବିହାସ
 ବାଲରୂପ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମୋ ପ୍ରତି କରା କରନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ହିପୁରାଗ ଶିବ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ପ୍ରମାଣ କରି ଆନନ୍ଦ-ମନ୍ଦରେ ଅମୃତସମ ବାଣୀ ବୋଇଲେ, “ହେ ଗିରି-
 ରାଜକୁମାର ପାବନ ! ତୁମେ ଧନ୍ୟ ! ଧନ୍ୟ ତୁମେ ! ତୁମ ସମାନ ମୋର ଆଉ କେହି
 ଉପକାରୀ ନାହାନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ତୁମେ ଯେଉଁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ କଥା-ପ୍ରସଙ୍ଗ ପଢ଼ୁଅଛ,

ରାମ କୃପା ତେ ପାରବତ ସପନେନ୍ଦ୍ର ତବ ମନ ମାହିଁ ।

ସୋକ ମୋହ ସନ୍ଦେହ ଭ୍ରମ ମମ ବିରୁର କହୁ ନାହିଁ ॥୧୧୨॥

ତଦପି ଅସଂକା ଶାନ୍ତିହୁ ସୋଛି । କହତ ସୁନତ ସବ କର ହିତହୋଛି ॥
 ଜନ୍ମ ହରି କଥା ସୁମା ନହିଁ କାନା । ଶ୍ରବନ ରଂଧ୍ର ଅହିଭବନ ସମାନା ॥୧॥
 ନୟନନ୍ତ୍ରୀ ସତ ଦରସ ନହିଁ ଦେଖା । ଲୋଚନ ମୋରପଂଖ କର ଲେଖା ॥
 ତେ ସିର କଟୁ ତୁଂବର ସମତୁଲ । ଜେ ନ ନମତ ହରି ଗୁର ପଦ ମୁଲ ॥୨॥
 ଜନ୍ମ ହରିଭଗତି ହୃଦୟ ନହିଁ ଆମା । ଶାବତ ସବ ସମାନ ତେଇ ପ୍ରାମା ॥
 ଜୋ ନହିଁ କରଇ ରାମ ଗୁନ ଗାନା । ଶାହ ସୋ ଦାଦୁର ଶାହ ସମାନା ॥୩॥
 କୁଳସ କଠୋର ନିଠୁର ସୋଇ ଗୁଣା । ସୁନି ହରିଚରିତ ନ ଜୋ ହରଷାଣା ॥
 ଗିରିଜା ସୁନହୁ ରାମ କୈ ଲୋଲ । ସୁରହୃତ ଦନୁଜ ବିମୋହନସୀଲ ॥୪॥

ରାମ କୃପା ବଳେ ଶୁଣ ପାରବତୀ ସ୍ବପ୍ନେ ହେଁ ଭୁମ୍ଭ ମନରେ ।

କଷ୍ଟତ ସନ୍ଦେହ ଶୋକ ଭ୍ରମ ମୋହ ନାହିଁ ମୋର ବିରୁରରେ ॥୧୧୨॥

ତଥାପି ହୃଦୟେ ରୁମ୍ଭେ ସେହୁ ଶଙ୍ଖା କଲ । କହନ୍ତେ ଶୁଣନ୍ତେ ହେବ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭଲ ॥
 ଯେହୁରି କଥା କେବେହେଁ ଶୁଣିନାହିଁ କାନେ । ଶ୍ରବଣ ରନ୍ଧ୍ର ଭୁଜଙ୍ଗ ବିବର ସମାନେ ॥୧॥
 ନୟନେ ଯେ କର ନାହିଁ ସହ ଦରଶନ । ମୟୁର ପଙ୍ଖ ସଦୃଶ ଲେଖା ସେ ଲୋଚନ ॥
 କଟୁ ଭ୍ରମା ଭୂଲ୍ୟ ସେହୁ ମସ୍ତକ ଅଟଇ । ହରି ଗୁରୁ ପଦ ମୂଳେ ନତ ଯେ ନୁହଇ ॥୨॥
 ହୃଦୟରେ ହରିଭକ୍ତ ନାହାନ୍ତି ଯେ ଆଖି । ଶାର ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଶବ ସମାନ ସେ ପ୍ରାଣୀ ॥
 ଗୁଣ ଯେ ଗାଆନ୍ତି ନାହିଁ ରଘୁପତିଙ୍କର । ମଣ୍ଡୁକ କିହା ସମାନ କିହା ତାହାଙ୍କର ॥୩॥
 କୁଳଶ ସମ କଠୋର ନିଷ୍ଠୁର ସେ ହୃଦ । ଶୁଣି ହରି ଚରିତ ଯେ ନ ଲଭନ୍ତି ମୁଦ ॥
 ଶୁଣ ରଘୁପତି ଲୋଲ ଶରଳ ନୟନ । ଦେବଙ୍କ ହୃତକାରଣୀ ଦୈତ୍ୟ ବିମୋହନା ॥୪॥

ତାହା ସକଳ ଲୋକର ପବିତ୍ର-କାରଣୀ ସଜା ସମାନ । ରୁମ୍ଭେ ରଘୁବୀରଙ୍କ ଚରଣ
 ପ୍ରତି ସ୍ବଭବତଃ ଅନୁରାଗୀ । ଜଗତର କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ରୁମ୍ଭେ ଏସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପରୁର-
 ଅଛ ॥ ୪ ॥ ଡୋହା:—ହେ ପାବନ ! ମୋ ବିରୁରରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୃପା
 ହେରୁ ଭ୍ରମ ମନରେ ସ୍ବପ୍ନରେ ସ୍ବପ୍ନା ଶୋକ, ମୋହ, ସନ୍ଦେହ ଓ ଭ୍ରମ କହୁ
 ନାହିଁ ॥ ୧୧୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ତଥାପି ଏ ସୁସଜ୍ଜ କହବା ଓ ଶୁଣିବା ଦ୍ବାରା
 ସମସ୍ତଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ହେବା ବିଷୟରେ ରୁମ୍ଭେ ସେହୁ ପ୍ରବୁଣା ଆଶଙ୍କା କରିଅଛ ।
 ଯେଉଁମାନେ ଆପଣା କାନରେ ଭଗବାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ନାହାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର
 ଶ୍ରବଣ-ରନ୍ଧ୍ର (କର୍ଣ୍ଣକୁହର) ସର୍ପବଳ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁମାନେ ଆପଣା
 ନେତ୍ରରେ ସାଧୁଜନଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରିନାହାନ୍ତି, ତାଙ୍କ ନେତ୍ର ମୟୁର-ପରର ତନ୍ତ୍ରକା
 ସମାନ ନକଲି ନେତ୍ର ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ । ଯେଉଁ ଶିର ଶାହର ଓ ଗୁରୁଙ୍କ
 ଚରଣ ତଳେ ନତ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେହୁ ଶିର ପିତା ଲଭ ପରି ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁମାନେ

ରାମକଥା ସୁରଧେନୁ ସମ ସେବକ ସବ ସୁଖ ବାନ୍ଧି ।

ସତସମାଜ ସୁରଲୋକ ସବ କୋ ନ ସୁନେ ଅସ ଜାଣି ॥୧୯୩॥

ରାମକଥା ସୁନ୍ଦର କର ତାଣ୍ଡ । ସୁସମ୍ପଦ ବିହର ଉଦ୍ଭାସନିହାରୀ ॥

ରାମକଥା କଲି ବଚ୍ଚପ କୁଠାର । ସାବର ସୁନୁ ଗିରିରାଜକୁମାରୀ ॥୧॥

ରାମ ନାମ ଗୁନ ଚରଣ ସୁଦ୍ଧା । ଜନମ କରମ ଅଗନିତ ଶ୍ରୁତି ଗାଏ ॥

ଜଥା ଅନଂତ ରାମ ଭଗବାନ । ତଥା କଥା ଶ୍ରୀରାମ ଗୁନ ନାନା ॥୨॥

ତଦପି ଜଥାଶ୍ରୁତ ଜୟ ମତିମୋହ । କହୁହୁଁ ଦେଖି ପ୍ରୀତି ଅତି ତୋଷ ॥

ଭମା ପ୍ରସ୍ତ ତବ ସତ୍ତ୍ୱଜ ସୁଦ୍ଧା । ସୁଖକ ସାତସମତ ମୋହ ଗୁଣ ॥୩॥

ରାମ କଥା କାମ- ସୁରର ସମାନ ସେବନେ ସୁଖ ଦିଅଇ ।

ସଦୃଶ ସମାନ ସୁର ଲୋକ ପ୍ରାୟେ ଜାଣି କିଏ ନ ଶୁଣଇ ॥୧୯୩॥

ରାମକଥା ଅଟେ କରତାଳି ମନୋହର । ଉତ୍ତାର ଦିଏ ସମ୍ପଦ-ବିହର ନିକର ॥

ରାମକଥା କଳିକାଳ-ବୃକ୍ଷକୁ କୁଠାର । ସାବରେ ଶ୍ରବଣ କର ଗିରିଶ-କୁମାରୀ ॥୧॥

ରାମ ନାମ ଗୁଣ କହୁ କରମ ପବନ । ଅଗଣିତ ଶ୍ରୁତି ଗାନ କରନ୍ତି ଚରଣ ॥

ଯଥା ଅଟନ୍ତି ଅନନ୍ତ ରାମ ଭଗବାନ । ତଥା ତାହାଙ୍କର କଥା ଶ୍ରୀ ଗୁଣ ଗାନ ॥୨॥

ତଥାପି ଶୁଣିବୁ ଯାହା ଯେପରି ମୋ ମନ । କହୁବ ଦେଖି ହୃଦର ଅନୁରାଗ ଅଟ ॥

ସୁଖବନ ଭମା ରୁଦ୍ର ପ୍ରଶ୍ନ ରମଣୀୟ । ସୁଖକ ସାଧୁ ସମ୍ପଦ ମୋତେ ଲାଗେ ପ୍ରସ୍ତ ॥୩॥

ଭଗବାନଙ୍କ ଭକ୍ତିକୁ ସେମାନଙ୍କ ଦୃଢ଼ହୃଦେ ସ୍ଥାନ ଦେଇନାହାନ୍ତି, ସେହି ପ୍ରାଣୀମାନେ

ନାହିଁ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ମଧ୍ୟ ମୂର୍ଦ୍ଧାର ସମାନ । ଯେଉଁ ଜିଭ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗୁଣଗାନ

ନ କରେ, ତାହା ବେଜାଏ ଜିଭ ପରି ॥ ୩ ॥ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣ ଶୁଣି ଯେଉଁ

ଦୃଢ଼ହୃଦ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେ ଦୃଢ଼ହୃଦକୁ ପରି କଠୋର ଓ ନିଷ୍ଠୁର । ହେ

ପାବନ ! ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଲୀଳା ଶୁଣ । ତାହା ବେଦତାମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣକାରଣୀ

ଓ ବିଶେଷ ରୂପେ ଦାନଦମାନଙ୍କର ମନୋମୋହକାରଣୀ ॥ ୪ ॥ ବୋହା:-

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଥା କାମଧେନୁ ସଦୃଶ । ସେବା କଲେ ତାହା ସମସ୍ତ ସୁଖ ଦାନ

କରେ । ସାଧୁ ପୁରୁଷଙ୍କ ସମାଜ ସକଳ ବେଦତାଙ୍କ ଲୋକ । ଏପରି ଜାଣି ଏହାକୁ

କିଏ ନ ଶୁଣିବ ! ॥ ୧୯୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:-ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଥା ସୁନ୍ଦର କରତାଳି ।

ସମ୍ପଦରୂପା ପଣ୍ଡାକୁ ତାହା ଉତ୍ତାର ଦିଏ । ସୁନଶ୍ଚ ରାମକଥା କଳିଯୁଗରୂପା ବୃକ୍ଷକୁ

କାଟିବା ନିମନ୍ତେ ହୁଏତି । ହେ ଗିରିରାଜକୁମାର ! ତୁମେ ଏହାକୁ ଆଦର ସତତ

ଶୁଣ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ନାମ, ଗୁଣ, ଚରଣ, ଜନ୍ମ ଓ କର୍ମ ସବୁ

ଅଗଣିତ ବୋଲି ବେଦମାନେ ପାଇଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁପରି ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜା

ଅନନ୍ତ, ସେହିପରି ତାଙ୍କ କଥା, ଲୀଳା ଓ ଗୁଣ ମଧ୍ୟ ଅନନ୍ତ ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ

ଅନନ୍ତ ପ୍ରୀତି ଦେଖି ମୁଁ ଯେମିତି ଶୁଣିବୁ, ମୋର ଯେମିତି ହୃଦ, ତାହା ଆନନ୍ଦ

ଏକ ବାତ ନହିଁ ମୋହି ସୋହାମ । ଜକପି ମୋହବସ କହେତୁ ଭବାମ ॥
 ଭୁଲ୍ଲ ଜୋ କହା ରାମ କୋଉ ଆନ । ଜେହୁ ଶୁ ତ ଗାଉଁ ଧରହିଁ ମୁନ ଧାନ' ॥୩॥
 କହୁଛି ସୁନହିଁ ଅସ ଅଧମ ନର ଗ୍ରସେ ଜେ ମୋହ ପିସାତ ॥
 ପାଖଣ୍ଡୀ ହର ପଦ ବିମୁଖ ଜାନହିଁ ଝୁଠ ନ ସାତ ॥୧୧୪॥
 ଅଜ୍ଞ ଅକୋବିଦ ଅଂଧ ଅଭାଗୀ । କାଉ ବିଷୟ ମୁକୁର ମନ ଲଗୀ ॥
 ଲଂପଟ କପଟୀ କୁଟିଲ ବିସେଷୀ । ସପନେହୁଁ ସତ ସଭା ନହିଁ ଦେଖୀ ॥୧॥
 କହୁଛି ତେ ବେଦ ଅସମତ ବାମ । ଜିହ୍ଵା କେଁ ସୁଖ ଲଭୁ ନହିଁ ହାମ ॥
 ମୁକୁର ମଲିନ ଅରୁ ନୟନ ବିହୀନ । ରାମ ରୂପ ଦେଖିଛି କିମି ସାନା ॥୨॥
 ଜିହ୍ଵା କେଁ ଅଗୁନ ନ ସଗୁନ ବିବେକ । ଜହୁଛି କଳ୍ପିତ ବଚନ ଅନେକ ॥
 ହରିମାୟା ବସ ଜଗତ ଭ୍ରମାସ୍ତ୍ର । ଚିହ୍ନି କହତ କହୁ ଅଦୃଷ୍ଟି ନାସ୍ତ୍ର ॥୩॥

କିନ୍ତୁ ଏକ ପ୍ରଶ୍ନ ମୋତେ ନ ଲାଗିଲା ଭଲ । ଯଦ୍ୟପି ତାହା କଥନ ମୋହବଶ କଲ ॥
 ତୁମ୍ଭେ ଯେ କହୁଲ ଭ୍ରମା ରାମ କେହି ଆନ । ଯାହାକୁ କରନ୍ତି ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରତି ଗାନ ଧାନ ॥୪॥

କହନ୍ତି ଶ୍ରୀଶକ୍ତି ଅଧମ ଏପରି ମୋହ-ପିଣାତେ ଯେ ଗ୍ରହ ।

ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ପଦ ବିମୁଖ ପାଖଣ୍ଡ ନ ଜାଣନ୍ତି ମିଛ ସତ ॥୧୧୫॥

ଅଜ୍ଞ ଅକୋବିଦ ଅଜ୍ଞ ଅଭାଗୀ ଯେ ଜନ । ବିଷୟ-ମନେ ଆବୃତ ଯା' ମୁକୁର ମନ ॥
 ଲମ୍ପଟ କପଟୀ ଯେହୁ କୁଟିଲ ଜହାତ । ସ୍ଵପ୍ନେ ମଧ୍ୟ ସହ ସଭା ଦେଖି ଯେ ନାହାନ୍ତି ॥୧॥
 କହନ୍ତି ସେମାନେ ଶୁଦ୍ଧ ଅସମ୍ମତ ବାଣୀ । ଯାହାକୁ ହୁଏ ନ ପଡେ ଲାଭ କିମ୍ବା ହାନି ॥
 ମୁକୁର ମଲିନ ପୁଣି ନୟନ ବିହୀନ । ରାମ ରୂପ କିପ୍ରକାରେ ଦେଖିବେ ସେ ଗାନ ॥୨॥
 ନାହିଁ ଯାହାଙ୍କ ଅଗୁଣ ସଗୁଣ ବିବେକ । ପ୍ରଳପନ୍ତି ଚଳପିତ ବଚନ ଅନେକ ॥
 ହରି-ମାୟା ବଶ ହୋଇ ଜଗତ ଭ୍ରମଲ । ତାକୁ କହବାକୁ କିଛି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନୁହଇ ॥୩॥

ପ୍ରତି କହକ । ହେ ପାବନ ! ତୁମ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣିବିକ ଶକ୍ତିରେ ହୃଦର, ସ୍ତବ୍ଧବାହନ ଓ
 ସହସ୍ରମୁଖ । ଏହା ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗିଲା ॥ ୩ ॥ କିନ୍ତୁ ହେ ପାବନ !
 ତୁମର ଗୋଟିଏ କଥା ମୋତେ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ମୋହବଶତଃ ତୁମେ ତାହା
 କହୁଥିଲୁ । ତୁମେ ଯାହା କହୁଲ, ସେହି ରାମ ଆଉ କେହି ଜଣେ, ଯାହାଙ୍କ
 କଥା ବେଦଗଣ ଗ୍ରାହଣ ପଦ ପ୍ରଜ୍ଞଜନ ଯାହାଙ୍କର ଧ୍ୟାନ କରନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା —
 ମୋହ-ପିଣାତ ଯାହାକୁ ଗ୍ରାସ କରୁଥାଏ, ଯେ ପାଖଣ୍ଡ, ଭବବାନ୍ଧବ ଚରଣପ୍ରତି ଯେ
 ବିମୁଖ ଏବଂ ଯେ ମିଥ୍ୟା-ପ୍ରତ୍ୟା କିଛି ହେଲେ ବି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, ଏହୁପରି ଅଧମ
 ମନୁଷ୍ୟ ହିଁ ଏହୁପରି କଥା ଶୁଣନ୍ତି ଏବଂ କହନ୍ତି ॥ ୧୧୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଯେଉଁମାନେ
 ଅଜ୍ଞାନ, ମୂର୍ଖ, ଅଜ୍ଞ ଓ ଭାବହୀନ ଏବଂ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମନ-ମୁକୁର ଉପରେ ବିଷୟ-
 ବାସନା ରୂପୀ ମଇଳା ଜମିଯାଇଛି, ଯେଉଁମାନେ ବଂଚୁରୁଣ, କପଟୀ ଓ ବଡ଼
 କୁଟିଲ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ସ୍ଵପ୍ନରେ ହେଲେ ବି ବେଦେ ବାଧୁସମାଜ ଦର୍ଶନ କରି

ବାହୁଲ ଭୂତ ବିବସ ମତର୍ଥ୍ଵାରେ । ତେ ନହିଁ ବୋଲୁଛି ବଚନ ବିରୁଦ୍ଧେ ॥
ଜନ୍ମ କୃତ ମହାମୋହ ମଦ ପାନା । ତନ୍ମୁ କର କତା କର ଅ ନହିଁ କାନା ॥୩॥

ଅସ ନିଜ ହୃଦୟ ବିରୁଦ୍ଧ ତନୁ ସ୍ଵପୟ ଭଜୁ ରାମ ପଦ ।

ସୁନୁ ଗିରିରାଜ କୁମାର ଭ୍ରମ ତମ ରବି କର ବଚନ ମମ ॥୧୧୩॥
ସଗୁନହି ଅଗୁନହି ନହିଁ କହୁ ଭେଦ । ଗାତ୍ରୁହିଁ ମୁନି ପୁରୁଷ ବୁଧ ବେଦା ॥
ଅଗୁନ ଅରୂପ ଅଲକ୍ଷ ଅଜ ଜୋର । ଭଗତ ପ୍ରେମ ବସ ସଗୁନ ସୋ ହୋଇ ॥୧॥
ଜୋ ଗୁନରହିତ ସଗୁନସୋଇକେସେ । ଜହୁ ହିମ ଉପଲ ବିଲଗ ନହିଁଜେସେ ॥
ଜାୟୁ ନାମ ଭ୍ରମ ତମିର ପତଂଗା । ତେହିଁ କିମି କହିଅ ବିମୋହ ପ୍ରସଂଗା ॥୨॥

ବାହୁଲ ଭୂତ ସ୍ତବିତ ମହୁଆଲ ଭାଷ । ବୋଲନ୍ତି ନାହିଁ ସେମାନେ ବଚନ ବିରୁଦ୍ଧ ॥
ସେ କର ଅଛନ୍ତି ମହାମୋହ ମଦ ପାନ । ତାହାଙ୍କ କଥନେ କେବେ ଦେବ ନାହିଁକାନ ॥୩॥

ଏହା ହୃଦେ ହେଲ ଡେଇଁ ସମ୍ପଦକୁ ଭଜ ଶ୍ରୀରାମ ପୟର ।

ଶୁଣ ପାରବତୀ ଭ୍ରମ-ତମିରକୁ ମୋ ବଚନ ରବିକର ॥୧୧୫॥
ସଗୁଣ ଅଗୁଣ ମଧ୍ୟେ ନାହିଁ କହୁ ଭେଦ । ଗାଆନ୍ତି ମୁନି ପୁରୁଷ ବିବ ବୁଧ ବେଦ ॥
ଅଜ ଅଗୋଚର ସେହି ଅରୂପ ଅଗ୍ରହ । ଭକ୍ତ ପ୍ରେମ ବଶ ହୋଇ ହୁଏ ସେ ସଗୁଣ ॥୧॥
ସେଗୁଣ-ରହିତ ସେହି ସଗୁଣ କେମନ୍ତେ । ଜଳ କରକାପଥର ଅଭିନ୍ନ ସେମନ୍ତେ ॥
ଯାହାଙ୍କର ନାମ ଭ୍ରମ-ତମକୁ ତପନ । କହୁ ତାଙ୍କଠାରେ ମୋହ ପ୍ରସଙ୍ଗ କେସନ ॥୨॥

ନାହାନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଆପଣା ଆପଣାର ଲଭହାନି ସ୍ଥିର କରି ନ ପାରନ୍ତି,
ସେହିମାନେ ହିଁ ଏହିପରି ବେଦ-ବିରୋଧୀ କଥା କହନ୍ତି । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ହୃଦୟ-ଦର୍ପଣ
ମଇଳା ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଚକ୍ଷୁହୀନ, ସେହି ବିଚାରମାନେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରୂପ
ଦେଖିବେ କିପରି ? ॥ ୧-୨ ॥ ନିର୍ଗୁଣ ଓ ସଗୁଣ ସମ୍ମୁଖରେ ଯାହାଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧ-
ବିବେକ କିଛି ନାହିଁ, ଯେଉଁମାନେ ଅନେକ ମନଗତା କଥା କହନ୍ତି, ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ
ମାୟାର ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ହୋଇ ସଂସାରର ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ-ବଦରେ ଭ୍ରମି ହେଉଥା'ନ୍ତି,
ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କିଛି ନା କିଛି କହୁନେବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁମାନେ
ବାତରୋଗୀ, ଭୂତପ୍ରେତଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ଏବଂ ନିଶା ପିଇ ମାତାଲ, ସେମାନେ ବୁଦ୍ଧି ବିରୁଦ୍ଧ
କଥା କହନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ମହାମୋହରୂପୀ ମଦର ପିଇ ଉନ୍ମତ୍ତ, ସେମାନଙ୍କ କଥା
ପ୍ରତି କର୍ଣ୍ଣପାତ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ॥୩॥ ସୋରଠା -ଆପଣା ହୃଦୟରେ ଏପରି ବିରୁଦ୍ଧ
ସଂଶୟ ତ୍ୟାଗ କରି ଏବଂ ରାମପଦ ଭଜ । ହେ ପାବନ ! ଭ୍ରମାନ୍ତକାର ନାଶ
ନିମନ୍ତେ ସର୍ଯ୍ୟଜରଣ ସମାଜ ମୋ ବଚନ ଶୁଣ ॥୧୧୫॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ସଗୁଣ ଓ
ନିର୍ଗୁଣ ମଧ୍ୟରେ କିଛି ହେଲେ ବି ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ । ମୁନି, ପୁରୁଷ, ପଣ୍ଡିତ ଓ ବେଦ
ସମସ୍ତେ ଏହିପରି କହନ୍ତି । ଯାହା ନିର୍ଗୁଣ, ଅରୂପ (ବିରାଗର), ଅଲକ୍ଷ (ଅବ୍ୟକ୍ତ)
ଓ ଅଜନ୍ମା, ଭକ୍ତଗଣଙ୍କ ପ୍ରେମବଶରେ ସେହି ସଗୁଣ ହୋଇଯାଏ ॥୧॥ ଯେ ନିର୍ଗୁଣ

ରାମ ସର୍ବଦାନନ୍ଦ ବିନେସା । ନହିଁ ତହିଁ ମୋହ ନିସା ଲବଲେସା ॥
 ସହଜ ପ୍ରକାସରୂପ ଭଗବାନା । ନହିଁ ତହିଁ ପୁନି ବିଜ୍ଞାନ ବିହୀନା ॥୩॥
 ହରଷ ବିଷାଦ ଜ୍ଞାନ ଅଜ୍ଞାନା । ଝଟ ଧର୍ମ ଅହମିତ ଅଭିମାନା ॥
 ରାମ ବ୍ରହ୍ମ ବ୍ୟାପକ ଜଗ ଜାନା । ପରମାନନ୍ଦ ପରେସ ପୁରାନା ॥୪॥
 ପୁରୁଷ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରକାସ ନିଧି ପ୍ରଗଟ ପରାତ୍ମର ନାଥ ।

ରଘୁକୁଲମଣି ମମ ସ୍ବାମି ସୋଇ କହି ସିବ୍ ନାୟୁଭ ମାଥ ॥୧୬॥
 ନିଜ ଭ୍ରମ ନହିଁ ସମୁଦ୍ଦେହିଁ ଅଜ୍ଞାନା । ପ୍ରଭୁ ପର ମୋହ ଧରଣି ଜଡ଼ ପ୍ରାଣ ॥
 ଜଥା ଗଗନ ଘନ ପଟଲ ନିହାଣ । ହିଁପେଉ ଭାବୁ କହଣି କୁବରୁଣ ॥୧୭॥

ରାମ ସେ ସର୍ବଦାନନ୍ଦ ଶାଶ୍ବତ ଭନେଶ । ନାହିଁ ତାଙ୍କଠାରେ-ମୋହ ନିଶା ଲବଲେଶ ॥
 ପ୍ରକାଶ ସ୍ବରୂପ ଭଗବାନ ସେ ସାକ୍ଷାତ । ନାହିଁ ତହିଁ ଦେବା ପାଇଁ ବିଜ୍ଞାନ-ପ୍ରସ୍ତାବ ॥୧८॥
 ହରଷ ବିଷାଦ ଜ୍ଞାନ ଅବର ଅଜ୍ଞାନ । ଝଟ ଧର୍ମ ଅଟେ ଅହଙ୍କାର ଅଭିମାନ ॥
 ରାମ ବ୍ରହ୍ମ ପୁରାତନ ବ୍ୟାପକ ଅକ୍ଷତ । ପରମାନନ୍ଦ ପରେଶ ଜଗତ ବିଜିତ ॥୧୯॥
 ପୁରୁଷ ପୁରୁଷ ପ୍ରକାଶ ନିଧାନ ମାୟାଝଟ ଅଧୀଶ୍ବର ।

ରଘୁକୁଲମଣି ସେ ମୋହନ ହର୍ମ୍ୟ ନହୁ ପ୍ରଶଂସିବେ ହର ॥୧୬॥
 ହୁଏ ନ ପାରି ଅଜ୍ଞାନା ଝଟ ନିଜ ଭ୍ରମ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଉପରେ ଦୋଷ ଧରନ୍ତି ଅଧମ ॥
 ଯେମନ୍ତେ ବାରିଦମାଳ ନିରେଷି ପଗନେ । ତାଙ୍କିବେ ଭାବୁ କହନ୍ତି କୁବରୁଣ ଜନେ ॥୧୭॥

ବା ବ୍ରହ୍ମରହସ୍ୟ, ସେ ସଗୁଣ ବିପରି ? ଯେପରି ଜଳ ଓ ବୃକ୍ଷାପଥର ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ
 ନାହିଁ, ଭିତସ୍ଥେ ମୂଳତଃ ଏକ ହିଁ ଜଳ, ସେହିପରି ନିର୍ଗୁଣ ଓ ସଗୁଣ ମୂଳତଃ ଏକ ।
 ଭ୍ରମାବକାରକୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଯାହାର ନାମ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମାନ, ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ
 ବିମୋହର ପ୍ରସଙ୍ଗ କପରି କୁହାଯାଇପାରେ ? ॥୧୮॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସର୍ବଦାନନ୍ଦ ସ୍ବରୂପ
 ସୂର୍ଯ୍ୟ । ତାଙ୍କ ପାଶରେ ମୋହ-ନିଶାର ଲବଲେଶ ମାତ୍ର ନାହିଁ । ସ୍ବଦେବତା ସେ
 ପ୍ରକାଶ ସ୍ବରୂପ ଏବଂ ଷଡ଼େଶ୍ବରୀସ୍ଥୁତି ଭଗବନ୍ । ସେଠାରେ ତ ବିଜ୍ଞାନରୂପୀ ପ୍ରାଚୀନାନ
 ହୁଏନାହିଁ । (ଅଜ୍ଞାନ-ନିଶା ଥିବେ ସିନା ବିଜ୍ଞାନ-ପ୍ରାଚୀନାନର ଅବଶ୍ୟକତା ପଡ଼ନ୍ତା ।
 କିନ୍ତୁ ଭଗବାନ୍ ତ ନିତ୍ୟ ଜ୍ଞାନ-ସ୍ବରୂପ) ॥୧୯॥ ହର୍ଷ, ଶୋକ, ଜ୍ଞାନ, ଅଜ୍ଞାନ, ଅହମିକା
 ଓ ଅଭିମାନ—ଏ ସବୁ ଝଟର ଧର୍ମ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତ ବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମ, ପରମାନନ୍ଦ ସ୍ବରୂପ
 ପରାତ୍ମର ପ୍ରଭୁ ଏବଂ ପୁରୁଷପୁରୁଷ । ସମସ୍ତ ଜଗତ ଏ କଥା ଜାଣେ ॥୧୬॥ ତୋହା:—
 ଯେଉଁ ପୁରୁଷପୁରୁଷ ପ୍ରସିଦ୍ଧ, ପ୍ରକାଶର ଉଜ୍ଜ୍ଵାଳ, ସମସ୍ତ ରୂପରେ ପ୍ରକାଶିତ, ଝଟ, ମାୟା ଓ
 ଜଗତର ସ୍ବାମୀ, ସେହି ରଘୁକୁଲମଣି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୋର ହର୍ମ୍ୟ ।” ଏହା ନହୁ ଶିବ
 ତାଙ୍କ ଭବେଶ୍ବରୀରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୂଆଁରବେ ॥୧୭॥ ତୌପାଦ :—ଅଜ୍ଞାନ ମନୁଷ୍ୟ
 ଆପଣାର ଭ୍ରମ ବୁଝେ ନାହିଁ । ସେହି ମୂର୍ଖମାନେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉପରେ ତହିଁର
 ଦୋଷ ଆରୋପ କରନ୍ତି । ଆକାଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଉପରେ ମେଘର ଅବରଣ ଦେଖି

ଚିତ୍ରଂ ଲୋ ଲୋଚନ ଅଙ୍ଗୁଲି ଲବ୍ଧଂ । ପ୍ରଗଟି ଜୁଗଲ ସସି ତେହି କେ ଶ୍ରବଂ ॥
 ଉମା ରାମ ବିଷୟକ ଅସ ମୋହା । ନଭ ତମ ଧୂମ ଧୂର ଜମି ସୋହା ॥୨॥
 ବିଷୟ କରନ ସୁର ଜୀବ ସମେତା । ସକଲ ଏକ ତେ ଏକ ସଚେତା ॥
 ସବ କର ପରମ ପ୍ରକାସକ ଜୋର । ରାମ ଅନାଦି ଅର୍ଥୁଧପତ ସୋର ॥୩॥
 ଜଗତ ପ୍ରକାସ୍ୟ ପ୍ରକାସକ ରାମ । ମାୟାଧୀସ ଜ୍ଞାନ ରୁନ ଧାମ ॥
 ଜାୟୁ ସତ୍ୟତା ତେ ଜଡ଼ ମାୟା । ଶ୍ରବ ସତ୍ୟ ଲବ ମୋହ ସହାୟା ॥୪॥
 ରଜତ ସୀସ ମହୁଁ ଶ୍ରବ ଜମି ଜଥା ଶ୍ରୀ କର ବାରି ।
 ଜଦପି ମୁଖା ଚିତ୍ରଂ କାଲ ସୋଇ ଉମ ନ ସକଇ କୋଉ ଟାରି ॥୧୨୭॥

ନୟନେ ଅଙ୍ଗୁଲି ଦେଇ ଯେ ଅବଲୋକଇ । ଉଦତ ପ୍ରଗଳ ଶର୍ଣ୍ଣା ତାହାକୁ ଲଗଇ ॥
 ଉମା ରାମ ବିଷୟକ ମୋହ ଏହୁପରି । ନଭେ ତମ-ଧୂମ-ଧୂଲି ଶୋଭଇ ଯେପରି ॥୨॥
 ବିଷୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସୁର ଜୀବଙ୍କ ସମେତ । ଏକ ବଳି ଏକ ସବେ ଏ ଦେହେ ସଚେତ ॥
 ସମସ୍ତଙ୍କର ପରମ ପ୍ରକାଶକ ସେହି । ରାମ ଅନାଦି ଅଯୋଧ୍ୟା ଅଧିପତି ସେହି ॥୩॥
 ଜଗତ ଅଟେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପ୍ରକାଶକ ରାମ । ମାୟାନାୟକ ସମସ୍ତ ଜ୍ଞାନ ଗୁଣ ଧାମ ॥
 ଜଡ଼ମାୟା ଯାହାଙ୍କର ସତ୍ୟତା ବଳରେ । ଶ୍ରବର ସତ୍ୟ ସଦୃଶ ମୋହ ସାହାଯ୍ୟରେ ॥୪॥
 ରଜତ ସିପରେ ବାରି ଶ୍ରୀକରରେ ଆଶ୍ରୟ ଯେହୁେ ହୁଅଇ ।
 ଯଦ୍ୟପି ଶି କାଳେ ମିଥ୍ୟା ତାହା, କେହି ରାମ ଟାଲି ନ ପାରିଇ ॥୧୨୭॥

କୁବରାୟ (ଅଜ୍ଞାନ) ଲୋଚନମାନେ ମେଘାଙ୍କୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ବ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । (ସେହୁପରି ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆବରଣ ଦେଖି ମୂର୍ଖମାନେ ତାଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ବା ଭଗବତ୍ତ୍ବ ଉପରେ ସନ୍ଦେହ କରିଥାନ୍ତି ।) ମାତ୍ର ଦିନକର ଚରନ୍ତନ ଜ୍ୟୋତିର ଆଲୟ । ମେଘ ତାଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ବ ନାଶ କରି ନ ପାରେ ॥୧॥ ଆଖିରେ ଅଙ୍ଗୁଲି ଦେଇ ଦେଖିବା ଲୋକକୁ ହୃଦୟ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୁଏ । ହେ ପାବକ ! ଆକାଶରେ ଅନ୍ଧକାର, ଧୂଆଁ ଓ ଧୂଲିର ଶୋଭା ଦେଖି ଆକାଶର ଅସ୍ତିତ୍ବ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହ କରିବା ଯେପରି ମୂର୍ଖତା, ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବିଷୟରେ ମୋହ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସେହୁପରି ମୂର୍ଖତା । ଆକାଶ ଯେପରି ନିର୍ମଳ ଓ ନିର୍ଭୟ ଏବଂ କୌଣସି ପଲିନତା ତାହାକୁ ଯେପରି ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ନ ପାରେ, ସେହୁପରି ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ନିତ୍ୟ, ନିର୍ମଳ ଓ ନିର୍ଭୟ ॥୨॥ ବିଷୟ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଦେବତା ଏବଂ ଜୀବସ୍ତ୍ରା—ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ପରସ୍ପରର ସାହାଯ୍ୟରେ ସଚେତନ । ଅର୍ଥାତ୍ ବିଷୟ-ସମୁଦ୍ଧର ଚେତନା ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ସମୁଦ୍ଧଦ୍ୱାରା, ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କର ଚେତନା ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଦେବତାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଦେବତାମାନଙ୍କର ଚେତନା ଜୀବସ୍ତ୍ରାଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । ଏ ସମସ୍ତଙ୍କର ଯେ ପରମ-ପ୍ରକାଶକ, ସେହି ହେଉଛନ୍ତି ଅନାଦି ବ୍ରହ୍ମ, ଅଯୋଧ୍ୟା-ନରେଶ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ॥୩॥ ଏହି ଜଗତ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହାର ପ୍ରକାଶକ ।

ଏହି ବିଧି ଜଗ ହରି ଆଶ୍ରିତ ରହଇ । ଜନ୍ମପି ଅସତ୍ୟ ଦେବ ଦୁଃଖ ଅହଇ ॥
 ଜ୍ୟୋ ସପନେ ସିର କାଟେ କୋଇ । ବିନୁ ଜାଗେ ନ ଦୁରି ଦୁଃଖ ହୋଇ ॥୧॥
 ଜାୟ କୃପା ଅସ ଭ୍ରମ ମିଟି ଜାହି । ଗିରିଜା ସୋଇ କୃପାଇ ରୟୁରୁଇ ॥
 ଆଦି ଅଂତ କୋଉ ଜାୟ ନ ପାଉଁ । ମତି ଅନୁମାନ ନିଗମ ଅସ ଗାଉଁ ॥୨॥
 ବିନୁ ପଦ ଚଳଇ ସୁନଇ ବିନୁ କାନା । କର ବିନୁ କରମ କରଇ ବିଧି ନାନା ॥
 ଆନନ ରହିତ ସକଲ ରସ ଭୋଗୀ । ନିନୁ ବାମ ବକତା ବଡ଼ ଜୋଗୀ ॥୩॥
 ତନ ବିନୁ ପରସ ନୟନ ବିନୁ ଦେଖା । ଗ୍ରହଇ ଭାନ ବିନୁ ବାସ ଅସେଷ ॥
 ଅସି ସବ ଶ୍ରୀ ଅଲୌକିକ କରମ । ମହିମା ଜାୟ ଜାଇ ନହିଁ ବରମା ॥୪॥

ଏ ଭାବେ ହରି ଆଶ୍ରିତେ ରହଇ ଜଗତ । ଯଦ୍ୟପି ଅସତ୍ୟ ଦୁଃଖ ତଥଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ॥
 ସ୍ୱପ୍ନରେ ଯେପରି କେନ୍ଦ୍ର ମସ୍ତକ କାଟନ୍ତେ । ନ ଯାଏ ଦୁଃଖ ଜଗତ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ॥୧॥
 ଯାହାଙ୍କ କୃପାରେ ଏହି ଭ୍ରମ ହୁଏ ନାଶ । ଭ୍ରମା ସେହି ରୟୁନାଥ କରୁଣା-ନିବାସ ॥
 ଆଦି ଅନ୍ତ କେନ୍ଦ୍ର ପାଇ ନାହାନ୍ତି ଯାହାର । ମତି ଅନୁସାରେ ବେଦ ଭଣେ ଏ ପ୍ରକାର ॥୨॥
 ଚରଣବିନା ସେ ଗୁଲେ ଶୁଣେ ବିନା କ ନ । କର ବିନା କର୍ମ କରେ ବିବିଧ ବିଧାନ ॥
 ଆନନ-ରହିତ ସଦା ସର୍ବ-ରସ-ଭୋଗୀ । ବାଣୀ ବିନା ବକ୍ତା ସେହି ଅତି ବଡ଼ ଯୋଗୀ ॥୩॥
 ତନୁ ବିନା ସ୍ପର୍ଶ ବିନୁ ନୟନ ଦେଖଇ । ଦ୍ରାଘ ବିନା ସର୍ବ ଗନ୍ଧ ଗ୍ରହଣ କରଇ ॥
 ଏହି ଭାବେ ଅଲୌକିକ କରମ ସମସ୍ତ । ମହିମା ଯାହାର କରି ନ ହୁଅଇ ବାନ୍ତ ॥୪॥

ସେ ମାୟାର ସ୍ୱାମୀ ଓ ଜ୍ଞାନ-ଶୁଣି-ରାଶିର ଧାମ । ତାଙ୍କର ସନ୍ତୋଷୋଗେ ମୋହର
 ସାହାଯ୍ୟ ପାଇ ଜତି ମାୟା ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ ପରି ଭବଭାସିତ ହୁଏ ॥୧॥ ଦୋହା :—
 ଶିଖରେ ରୂପା କମ୍ପା ସୂର୍ଯ୍ୟକରରେ ଜଳର (ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ) ଅସ୍ତିତ୍ୱ ପ୍ରକାଶ
 ହୁଏ । ତିନିକାଳ ଏହି ପ୍ରକାଶ ମିଥ୍ୟା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭ୍ରମକୁ କେନ୍ଦ୍ର ରୂପ କରି
 ପାରିବ ନାହିଁ ॥୧୧୭॥ ଚୈପାରି.—ଏହିପରି ଏ ସଂସାର ଭଗବନ୍ତ ଉପରେ
 ଆଶ୍ରିତ ରହୁଅନ୍ତୁ । ଏହା ଅସତ୍ୟ ବା ମିଥ୍ୟା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖ ଦିଏ । ସ୍ୱପ୍ନରେ
 କେନ୍ଦ୍ର ଯଦି ଆମର ମୁଣ୍ଡ କାଟି ନିଏ, ଜାଗ୍ରତ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଦୁଃଖ ଦୂର
 ହୁଏ ନାହିଁ । ସେହି ଦୁଃଖ ପରି ସଂସାରର ଦୁଃଖ ॥୧॥ ହେ ପାଦୁକା ଯାହାଙ୍କ
 କୃପା ଯୋଗେ ଏହି ଭ୍ରମ ମେଣ୍ଟିଯାଏ, ସେ ହେଉଛନ୍ତି କୃପାଲୁ ଶ୍ରୀରାମାନନ୍ଦ । ତାଙ୍କ
 ଆଦିଅନ୍ତ କେନ୍ଦ୍ର ପାଇ ପାରି ନାହିଁ । ବେଦଗଣ ଆପଣା ଆପଣା ଗୁରୁରେ ଅନୁମାନ
 କରି ନିମ୍ନଲିଖିତମତେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଗାଇ ଅଛନ୍ତି— ॥୧॥ ସେ ବ୍ରହ୍ମ ପାଦ ବିନା
 ଗୁଲନ୍ତି, କାନ ବିନା ଶୁଣନ୍ତି ଏବଂ ହାତ ନ ଥାଇ ନାନାପ୍ରକାର କାମ କରନ୍ତି ।
 ମୁହଁ (ଜିଭ) ତାଙ୍କର ନାହିଁ । ତଥାପି ସେ ସମସ୍ତ ଉପରସ ଭୋଗ କରନ୍ତି । ବାଣୀ
 ନାହିଁ, ଅଥଚ ସ୍ୱଯୋଗ୍ୟ ବକ୍ତା ସେ ॥୩॥ ଶରୀର (ଚର୍ମ) ବିନା ସ୍ପର୍ଶ କରନ୍ତି, ଆଦି ନାହିଁ,
 ଅଥଚ ଦେଖନ୍ତି । ନାଚ ବିନା ସମସ୍ତ ଗନ୍ଧ ଗ୍ରହଣ (ଆଗ୍ରାଣ) କରନ୍ତି । ସେହି ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର

ଜେହୁ ଇମି ଗାତ୍ରୁହିଁ ବେଦ ବୁଧ ଜାହୁ ଧରୁହିଁ ମୁନ ଧାନ ।

ସୋଇ ଦସରଥ ସୁତ ଭଗତ ହିତ କୋସଲପତି ଭଗବାନ ॥୧୮॥
 କାର୍ଯ୍ୟ ମରତ ଜଂତୁ ଅବଲେଖ । ଜାୟ ନାମ ବଲ କରୁଁ ବିସୋଖ ॥
 ସୋଇ ପ୍ରଭୁ ମୋର ଚରଚର ସ୍ଵାମୀ । ରଘୁବର ସବ ଉର ଅଂତରଜାମୀ ॥୧॥
 ବିବସନ୍ତ ଜାୟ ନାମ ନର କହୁଁ । ଜନମ ଅନେକ ରଚିତ ଅଦ ଦହୁଁ ॥
 ସାଦର ସୁମିରନ ଜେ ନର କରୁଁ । ଭବ-ବାରଧି ଗୋପଦ ଇବ ତରୁଁ ॥୨॥
 ରାମ ସୋ ପରମାତମା ଭବାନୀ । ତହିଁ ଭ୍ରମ ଅତି ଅବିହତ ତବ ବାନୀ ॥
 ଅସ ସଂସୟ ଆନତ ଭର ମାୟା । ଜ୍ଞାନ ବିରାଗ ସକଲ ଗୁନ ଜାୟା ॥୩॥
 ସୁନି ସିବ କେ ଭ୍ରମ ଭଞ୍ଜନ ବଚନା । ମିଟି ଗୋ ସବ କୁତରକ କୋ ରଚନା ॥
 ଭଲ ରଘୁପତି ପଦ ପ୍ରୀତି ପ୍ରଖ୍ୟା । ଦାରୁଣ ଅସହାବନା ସାକ୍ଷୀ ॥୪॥

ବେଦ ବୁଧ ଯାରେ ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତି ଏମନ୍ତ ଧରନ୍ତି ମୁନିଶେଖାନ ।

ସେହୁ ଦାଶରଥ ଭକ୍ତ ହୃତକାଶ କୋଶଲେଶ ଭଗବାନ ॥୧୯॥

କାଶୀରେ ଅବଲେକିଣ ଜନ୍ମୁଙ୍କ ମରଣ । ଯାର ନାମ ବଳେ ଶୋକ କରେ ମୁଁ ହରଣ ॥
 ସେ ମୋର ପ୍ରଭୁ ଅଟନ୍ତି ଚରଚର ସ୍ଵାମୀ । ରଘୁବର ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦ ଅନ୍ତର୍ଜାମୀ ॥୧॥
 ନାଗୁରେ ସୁଦା ଯା ନାମ ନର ଉଚାରଇ । ଅନେକ ଜନ୍ମ ସହୁତ ପାତକ ଦହଇ ॥
 ସାଦରେ ଯେବଣ ନର ସୁରଣ କରଇ । ଗୋପଦ ସଦୃଶ ଭବ-ବାରଧି ଜରଇ ॥୨॥
 ରାମ ସେହୁ ପରମାତ୍ମା । ଶୁଣ ପାରବତୀ । ତହିଁ ଭ୍ରମ ହୁଏ ବାର୍ଣୀ ଅବିହତ ଅତି ॥
 ହୃଦେ ଉପକିବା ମାତେ ଏମନ୍ତ ସଖୟ । ଜ୍ଞାନ ବେରାଗ୍ୟାଦି ଗୁଣ ହୁଅନ୍ତି ବିଲୟ ॥୩॥
 ଶୁଣି ଶିବଙ୍କର ଭ୍ରମ-ଭଞ୍ଜନ ବଚନ । ନାଶ ହୋଇଲ ସମସ୍ତ କୁତର ରଚନ ॥
 ରଘୁପତି ପଦେ ପ୍ରୀତି ପ୍ରଖ୍ୟା ଜନ୍ମିଲ । ଦାରୁଣ ଅସହାବନା ସଖୟ ରୁଚିଲ ॥୪॥

କୃତହୁ ସବୁପ୍ରକାରେ ଏପରି ଅଲୌକିକ ଯେ, ତାହାର ମହିମା ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ
 କରି ହେବ ନାହିଁ ॥୩॥ ଦୋହା —ବେଦ ଓ ପର୍ବତମାନେ ଯାହାଙ୍କର ଏତାଦୃଶ
 ବରନା କରନ୍ତି ଏବଂ ମୁନିମାନେ ଯାହାଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କରନ୍ତି, ସେହୁ ଅଟନ୍ତି ଦଶରଥ
 ନନ୍ଦନ, ଭକ୍ତଜନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣକାରକ, ଅଯୋଧ୍ୟାପତି ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ॥୧୮॥
 ଗୋପାଳ —ହେ ପାଦ ! କାଶୀରେ ମୁଁ ଉତ୍ସୁକ ପ୍ରାଣୀକୁ ଦେଖି ଯାହାଙ୍କର
 ନାମ ଚଳରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ (ରାମମନ୍ତ୍ର ଦେଇ) ଶୋକ-ବିମୁକ୍ତ କରେ, ସେହୁ ହେଉଛନ୍ତି
 ମୋର ପ୍ରଭୁ ରଘୁଶେଷ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଜତଚେତନର ସ୍ଵାମୀ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟର
 ଅନ୍ତର୍ଜାମୀ ॥୧॥ ନିରୁପାୟ ହୋଇ ସୁଦା ମନୁଷ୍ୟ ତାଙ୍କ ନାମ ଜପିଲେ ତାହାଙ୍କୁ
 ଅନେକ ଜନ୍ମର ପାପ ଜଳି ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ଯେଉଁ ନର ଆଦର ସହୁତ ତାଙ୍କ
 ନାମ ସୁରଣ କରେ, ସେ ତ ସଂସାର-ରୂପୀ ହୁଏର ସମୁଦ୍ରକୁ ଗୋଷ୍ଠିକ ପରି ଭରିଯାଏ ॥୨॥
 ହେ ପାଦ ! ସେହୁ ପରମାତ୍ମା ହେଉଛନ୍ତି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର । ତାଙ୍କଠାରେ ଭ୍ରମ ଥିବା

ପୁନି ପୁନି ପ୍ରଭୁ ପଦ କମଳ ଗନ୍ଧ ଜୋର ପକ୍ଷରୁତ ପାନ ।

ବୋଲୁଁ ଗିରିଜା ବଚନ ବର ମନହୁଁ ପ୍ରେମ ରସ ସାନ ॥୧୧୯॥

ସସି କର ସମ ପୁନି ଗିରି କୁହାଣ । ମିଟା ମୋହ ସରଦାତପ ଭଣ ॥
 କୁହୁ କୃପାଳ ସବୁ ସଂସର ହରେଇ । ରାମ ସ୍ବରୂପ ଜାନି ମୋହି ପରେଇ ॥୧॥
 ନାଥ କୃପା ଅବ ଗୟଇ ବିଷାଦା । ସୁଖୀ ଭୟର୍ତ୍ତ ପ୍ରଭୁ ଚରନ ପ୍ରସାଦା ॥
 ଅବ ମୋହି ଆପନି କିଂକରି ଜାନ । ଜଦପି ସହଜ ଜତି ନାର ଅୟାନ ॥୨॥
 ପ୍ରଥମ ଜୋମେ ପୁରୁଷୋଇ କହନ୍ତୁ । ଜୋ ମୋ ପର ପ୍ରସନ୍ନ ପ୍ରଭୁ ଅହନ୍ତୁ ॥
 ରାମ ବ୍ରହ୍ମ ଚିନମୟ ଅବିନାସୀ । ସବ ରହିତ ସବ ଉର ପୁର ବାସୀ ॥୩॥

ଧରି ବାରମ୍ବାର ପଙ୍କଜ ପୟର ଯୋଡ଼ି ସରୋରୁହ-ପାଣି ।

ଅବା ପ୍ରେମରସ ମିଳାଇ ସରସ ଶୁଷିଲେ ଗିରିଜା ବାଣୀ ॥୧୨୦॥

ଶଶିକର ସମ ଶୁଣି ବଚନ ରୁମର । ଶୁଣିଲ ମୋହ-ଶରଦ-ଆତପ ପ୍ରଣର ॥
 ଭ୍ରମେ କୃପାକୃ ସମସ୍ତ ସଖୟ ହରିଲ । ରାମଙ୍କ ସ୍ବରୂପ ମୋତେ ଜ୍ଞାନ କରାଇଲ ॥୧॥
 ନାଥଙ୍କ କୃପାରେ ଏବେ ଦୂରହେଲ ହଃଷ । ପ୍ରଭୁ ଚରଣ ପ୍ରସାଦ ଉପୁଜିଲ ସୁଖ ॥
 ଏବେ ମୋତେ ନିଜ ପରିବୃତ୍ତିକା ବିରୁଦ୍ଧ । ଯଦ୍ୟପି ସ୍ବଭବ-ସିଦ୍ଧ ଜତି ଅଜ୍ଞ ନାଶ ॥୨॥
 ପ୍ରଥମ ପ୍ରଣର ମୋର ବିଅନୁ ଉଦ୍ଧର । ଯେବେ ପ୍ରସନ୍ନ ଦେବେଶ ଅତି ମୋ ଉପର ॥
 ରାମ ବିଦାନନୟ କୁହୁ ଅବିନାଶୀ । ସର୍ବାଞ୍ଜଳ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୁଃ-ପୁର-ବାଣୀ ॥୩॥

କଥା କହୁବା ରୁମ ପକ୍ଷେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁଚିତ । ଏହିପରି ସନ୍ଦେହ ମନରେ ଆଶିବାମାଦେ
 ମନୁଷ୍ୟର ଜ୍ଞାନ, ବୈରାଗ୍ୟ ଆଦି ସମସ୍ତ ସଦ୍‌ଗୁଣ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ।” ॥୩॥ ଶିବଙ୍କର
 ଭ୍ରମନାଶକ ବଚନ ଶୁଣି ପାଦପାଙ୍କ ମନରୁ କୃତକ୍‌ବିତର୍କର ଶବ୍ଦନା ଅପସରି ଗଲା ।
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରେମ ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଦାରୁଣ
 ଅସନ୍ନାଦନା (ମିଥ୍ୟା ଓ ଅସମ୍ଭବ କଲ୍ପନା) ଦୂର ହୋଇଗଲା ॥୩॥ ଦୋହା:—ସେ
 ବାରମ୍ବାର ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରଭୁ ଶିବଙ୍କ ଚରଣ-କମଳଦ୍ୱୟ ଧରି ଏବଂ ଆପଣା କର-କମଳ
 ଯୋଡ଼ି ପ୍ରେମରସ-ଫଳ ବଚନ କହଲେ—॥୧୧୯॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:—“ହେ ପ୍ରଭୋ !
 ଚନ୍ଦ୍ରକରଣ ସମ ଆପଣଙ୍କ ଶାଢ଼ଳବାଣୀ ଶୁଣି ମୋର ମୋହରୂପୀ ଶରତ ଆତପର
 ପ୍ରଣର ତାପ ମେଣ୍ଟିଗଲା । ହେ କୃପାକୃ ! ଆପଣ ମୋର ସବୁ ସନ୍ଦେହ ହରିଣ
 କରିଦେଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଯଥାର୍ଥ ସ୍ବରୂପ ମୁଁ ବୁଝିପାରିଲି ॥୧॥ ହେ
 ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ କୃପାଯୋଗେ ଏବେ ମୋର ସବୁ ବିଷାଦ ଚାଲିଗଲା ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ
 ପଦାନୁକ୍ରମରୁ ମୁଁ ଶୁଖି ହୋଇପାରିଲି । ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିବାରୁ ମୁଁ ସ୍ବଭବତଃ ମୂର୍ଖ ଓ
 ଅଜ୍ଞାନ । ଏହା ଜାଣି ଆପଣ ମୋତେ ଆପଣଙ୍କ ଦାସୀରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିନ୍ତୁ ଏବଂ
 ହେ ନାଥ ! ଯଦି ଆପଣ ମୋ ଉପରେ ସତରେ ପ୍ରସନ୍ନ, ତେବେ ପ୍ରଥମେ ମୁଁ
 ଆପଣଙ୍କୁ ଯେଉଁ କଥା ପରୁଷଥିଲି, ତାହା ହିଁ କୁହନ୍ତୁ । ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ଶ୍ରୀରାମ ବ୍ରହ୍ମ,

ନାଥ ଧରେଇ ନରତନୁ କେନ୍ଦ୍ର ହେବୁ । ମୋହି ସମୁଦ୍ଧାର କହନ୍ତୁ ବୃଷକେତୁ ॥
 ଉମା ବଚନ ସୁନି ପରମ ବିମାତା । ରାମକଥା ପରି ପ୍ରୀତି ସୁମାତା ॥୩॥
 ହୃଦ୍ ହରଷେ କାମାନ୍ତ ତବ ସ୍ବକର ସହଜ ସୁଜାନ ।
 ବହୁ ବଧ୍ ଉମନ୍ତ ପ୍ରସାସି ସୁନି ବୋଲେ କୃପାନ୍ଧଧାନ ॥୧୬୦ (କ)॥

ନବାନ୍ତ ପାରାୟଣ, ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ରାମ

ମାସପାରାୟଣ, ଚତୁର୍ଥ ବିଶ୍ରାମ

ସୁନୁ ସୁଭ କଥା ଭବାନି ରାମଚରଣମାନସ ବିମଳ ।
 କହା ଭୁସୁଂହ ବଖାନି ସୁନା ବିହଗ ନାୟକ ଗରୁଡ଼ ॥୧୬୦ (ଖ)॥
 ସୋ ସବାଦ ଉଦାର ଜେନ୍ଦ୍ର ବଧ୍ ଶ୍ରୀ ଆଗେ କହବ ।
 ସୁନନ୍ତ ରାମ ଅବତାର ଚରିତ ପରମ ସୁନ୍ଦର ଅନନ୍ତ ॥୧୬୦ (ଗ)॥
 ହରି ରାମ ନାମ ଅପାର କଥା ରୂପ ଅଗଣିତ ଅମିତ ।
 ମୈ ନିଜ ମତି ଅନସାର କହନ୍ତି ଉମା ସାଦର ସୁନନ୍ତ ॥୧୬୦ (ଘ)॥

ନାଥ ! ନର ତନୁ କଲେ ଧାରଣ କି ହେବୁ । ବୃହତ୍ ମୋତେ କହନ୍ତୁ ତାହା ବୃଷକେତୁ ॥
 ଶୁଣି ଉମାଙ୍କ ଉତ୍ତମ ବିମାତ ବଚନ । ରାମ କଥା ପ୍ରତି ପ୍ରୀତି ପରମ ପାବନ ॥୩॥
 ହୃଦୟେ ହରଷ ହୋଇଲେ ଶିଶୁ ସହଜେ ସ୍ଥଳ ଶଙ୍କର ।
 ପୁଣି ନାନା ଭାବେ ଉମାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସି ଭାଷିଲେ କରୁଣାକର ॥୧୬୦ (କ)॥
 ଶୁଣ ଉମା ରାମ-ଚରିତ ମାନସ ଶୁଭ ସୁବିମଳ କଥା ॥
 ବିସ୍ତାରି କହିଲେ ଭାଗୁଣି ବାସୁସ ଶୁଣିଲେ ଗରୁଡ଼ ଯଥା ॥୧୬୦ (ଖ)॥
 ଆପେ ଯାଇ ସେହି ସମ୍ପାଦ ଉଦାର କହୁବ ହେଲ ଯେସନ ॥
 ଶୁଣ ଅକଲଙ୍କ ରାମ ଅବତାର ଚରିତ ଅତି ଶୋଭନ ॥୧୬୦ (ଗ)॥
 ହରି ନାମ ଶୁଣ ଅପାର ଅଟେ କଥା ରୂପ ଅଗଣିତ ।
 ନିଜ ମତି ଅନୁସାରେ ମୁଁ କହଇ ଶୁଣ ଉମା ଦେଇ ଚିତ୍ତ ॥୧୬୦ (ଘ)॥

ବିନୟ (ଜାନସରୁପ), ଅନ୍ଧକାଶୀ, ସବୁଥରୁ ଚକ୍ରତ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟ-ନଗରର
 ନିବାସୀ ॥୨-୩॥ ପ୍ରକଟ ହେ ନାଥ ! ସେ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର କେଉଁ କାରଣରୁ ଧାରଣ
 କଲେ ? ହେ ବୃଷକେତୁ ! ସେ ବିଷୟ ମୋତେ ବୁଝାଇ କୁହନ୍ତୁ ।” ପାଦପଦ୍ମର ବିନୟ
 ବଚନ ଶୁଣି ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଥାରେ ତାଙ୍କର ଚିତ୍ତର ପ୍ରେମ ଦେଖି—॥୩॥
 ଦୋହା :—କାମାନ୍ତ, ସ୍ବଭବତଃ ବିଜ୍ଞ ଓ ସ୍ବଜ୍ଞ, କୃପାନ୍ଧଧାନ ଶଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ
 ହେଲେ ଏବଂ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ପାଦପଦ୍ମ ପ୍ରଶଂସା କରି ପୁଣି କହିଲେ—॥ ୧୬୦ (କ) ॥
 ସୋରଠା :—ହେ ପାଦ ! ନିର୍ମଳ ରାମଚରିତ-ମାନସର ମଙ୍ଗଳମୟୀ କଥା ଶୁଣି,
 କାଳ ଭାଗୁଣି ଏହି କଥା ବିସ୍ତାରପୂର୍ବକ କହିଥିଲେ ଏବଂ ପୁଣିରାଜ ଗରୁଡ଼ଙ୍କ ସହା

ସୁନୁ ଶିରିଜା ହରିଚରିତ ସୁହାଏ । ବିପୁଳ ବିସଦ ଜଗମାଗମ ଗାଏ ॥
 ହରି ଅବତାର ହେତୁ ଜେନ୍ଦୁ ହୋଇ । ଲଦମିତ୍ତଂ କହି ଜାଇ ନ ସୋଇ ॥୧॥
 ରାମ ଅଭର୍ଣ୍ଣା ବୁଦ୍ଧି ମନ ବାଣୀ । ମତ ହମାର ଅସ ସୁନନ୍ଦ ସୟାମା ॥
 ତଦପି ସତ ମୁନି ବେଦ ସୁରନା । ଜସ କଳ୍ପ କହୁଛି ସୁମତ ଅନୁମାନା ॥୨॥
 ତସମେ ସୁମୁଖ ସୁନାହୁଁ ତୋଷା । ସମୁଦ୍ଧି ପରଇ ଜସ କାରନ ମୋଷା ॥
 ଜବ ଜବ ହୋଇ ଧରମ କୈ ହାମା । ବାଡ଼ୁଛି ଅସୁର ଅଧମ ଅଭିମାନା ॥୩॥
 କରୁଛି ଅମାତ ଜାଇ ନହିଁ ବରମା । ସୀତହିଁ ବିପ୍ର ଧେନୁ ସୁର ଧରମା ॥
 ତବ ତବ ପ୍ରଭୁ ଧରି ବିବିଧ ସମ୍ଭାଷ । ହରୁଛି କୃପାକ୍ଷୁ ସଜ୍ଜନ ପୀର ॥୪॥

ଶୁଣ ପାରବତୀ ! ହରି ଚରିତ ପାବନ । ବିପୁଳ ବିମଳ ଶୁଦ୍ଧ ସୁଦୃଢ଼ କଥନ ॥
 ହରି ଅବତାର ଯେଉଁ କାରଣେ ହୁଅଇ । ତାହା ଏହାବୋଲି କୁହା ଯାଇ ନ ପାରଇ ॥୧॥
 ରାମ ଅଭର୍ଣ୍ଣା ଅଟନ୍ତି ମନ ବୁଦ୍ଧି ବାଣୀ । ଶୁଣ ମୋହର ଏମନ୍ତ ସମ୍ମତ ଶଙ୍ଖାଣୀ ॥
 ତଥାପି ବେଦ ପ୍ରବଣ ସଜ୍ଜ ମୁନି ଜନେ । ନିଜ ମତି ଅନୁସାରେ କହନ୍ତି ଯେହନେ ॥୨॥
 ସୁମୁଖି ! ତେମନ୍ତେ ମୁହିଁ ଶୁଣାଉଛୁ ଯେତେ । ଯେମନ୍ତ କାରଣ ହୁଏ ପତ୍ନୀହୀନ ମୋତେ ॥
 ଯେବେ ଯେବେ ହେଉଥାଏ ଧରମରହାଜ । ବଢ଼ିଣ ଅସୁର ମହା ଅଧମାଭିମାନା ॥୩॥
 କରନ୍ତି ଅମାତ କହୁ ନ ହୁଅଇ ବଞ୍ଚି । ସୁନାପନ୍ତ ବିପ୍ର ସୁର ସୁରଇ ଧରଣୀ ॥
 ତେବେ ତେବେ ପ୍ରଭୁ ଧରି ନାନା କଲେବର । ହରନ୍ତି ସଜ୍ଜନ ପୀତା କରୁଣା-ସାଗର ॥୪॥

ଶୁଣିଥିଲେ ॥୧୨୦(ଖ)॥ ଭକ୍ତ ଭଦ୍ରାର ସମ୍ପାଦ ଯେପରି ଘଟିଥିଲା, ତାହା ମୁଁ ପରେ କହବି ।
 ବର୍ତ୍ତମାନ ରୂପେ ଶ୍ରୀରାମଚରଣର ପରମ-ସୁନ୍ଦର ଓ ପାପନାଶକ (ପବିତ୍ର) ଚରିତ
 ଶୁଣ ॥ ୧୨୦ (ଗ) ॥ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ପ୍ରଣ, ନାମ, କଥା ଓ ରୂପସବୁ ଅପାର, ଅଗଣିତ ଓ
 ଅସୀମ । ତଥାପି ହେ ପାବନ ! ମୁଁ ମୋ ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ କହୁଛି । ରୂପେ ଆଦରରେ
 ଶୁଣ ॥ ୧୨୦ (ଘ) ॥ ତୌପାରି —ହେ ପାବନ ! ବେଦ-ଶାସ୍ତ୍ରମାନେ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ସୁନ୍ଦର,
 ବିସ୍ତୃତ ଓ ନିର୍ମଳ ଚରିତ ଗାନ କରୁଅଛନ୍ତି । ହରିଙ୍କ ଅବତାର ଯେଉଁ କାରଣରୁ ହୁଏ,
 ସେହି କାରଣ “ବେଶ ଏଇଆ”—ଏହା କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ । ତାଙ୍କ ଅବତର
 ଅନେକ କାରଣ ହୋଇପାରେ ଏବଂ ଅନେକ ଏକ୍ଷପରି କାରଣ ଥାଇପାରେ, ଯାହାକୁ
 କେହି ଜାଣି ବି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ॥ ୧୨ ॥ ହେ ଚରୁ ! ଶୁଣ; ଆମ ମତ ହେଉଛି,
 ବୁଦ୍ଧି, ମନ ଓ ବାଣୀରେ ଶ୍ରୀରାମଚରଣଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚଣା କରାଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ତଥାପି
 ସଜ୍ଜ, ମୁନି, ବେଦ ଓ ପ୍ରବଣ ଆପଣା ଆପଣା ମତି ଅନୁସାରେ ଯତ୍ନକଷ୍ଟ କହନ୍ତି
 ଏବଂ ଯତ୍ନକଷ୍ଟ ମୁଁ ବୁଝିଛି, ସେହି କାରଣ ହେ ସୁମୁଖି ! ମୁଁ ରୂପକୁ ଶୁଣାଉଛି ।
 ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସମୟରେ ଧର୍ମର ହାସ ଘଟେ, ସେତେବେଳେ ଅଧମ ଓ ଅଭିମାନୀ ରାଗସମାନେ
 ବଢ଼ିଯାଆନ୍ତି; ସେମାନେ ଅବର୍ଣ୍ଣିୟ ଅନ୍ୟାୟ-ଅମାତ କରନ୍ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଗୋମାତା,
 ଏବଂ ପୃଥିବୀ କଷ୍ଟ ପଥାନ୍ତି, ସେହି ସେହି ସମୟରେ କୃପାକ୍ଷୀନ ପ୍ରଭୁ ବିବିଧ ଦିବ୍ୟ

ଅସୁର ମାରି ଆପଣିଁ ସୁରକୁ ରଖିଁ ନିଜ ଶୁଣି ସେକୁ ।

ଜଗ ବିସ୍ତାରଣିଁ ବିସଦ ଜସ ରାମ ଜନ୍ମ କର ହେବୁ ॥୧୨୧॥

ସୋଇ ଜସ ଗାଇ ଭଗତ ଭବ ତରଣି । କୃପାସିଂଧୁ ଜନ ହିତ ତନୁ ଧରଣି ॥ :
ରାମ ଜନମ କେ ହେବୁ ଅନେକା । ପରମ ବିଚିତ୍ର ଏକ ତେଁ ଏକା ॥୧॥
ଜନମ ଏକ ଦୁଇ କହୁଛୁ ବଖାଳ । ସାବଧାନ ସୁନୁ ସୁମତି ଭବାଳ ॥
ଦ୍ଵାରପାଳ ହରି କେ ପ୍ରିୟ ବୋଲ । ଜୟ ଅରୁ ବିଜୟ ଜାନ ସବ କୋଉ ॥୨॥
ବିପ୍ର ଶ୍ରୀପ ତେଁ ଦୁନର ଭାରି । ତାମସ ଅସୁର ଦେହ ଚିହ୍ନ ପାରି ॥
କନକକସିୟୁ ଅରୁ ହାଟକଲେତନ । ଜଗତ ବିବିଦ ସୁରପତି ମଦ ମୋଚନ ॥୩॥
ବିଜୟ ସମର ସାର ବିଷ୍ୟାତା । ଧରି ବରହ ବସୁ ଏକ ନିପାତା ॥
ହୋଇ ନରହରି ଦୁସର ପୁନି ମାର । ଜନ ପ୍ରହଲଦ ସୁଜସ ବିସ୍ତାର ॥୪॥

ଅସୁରେ ମାରନ୍ତି ସୁରକୁ ସ୍ଥାପନ୍ତି ରଖି ନିଜ ଶୁଣି ସେକୁ ।

ବିଶ୍ଵେ ବିସ୍ତାରନ୍ତି ବିମଳ ଜରତ ରାମ ଜନ୍ମ ଏହୁ ହେବୁ ॥୧୨୨॥

ସେ ଯଶ ଗାଇଣ ଭକ୍ତ ଭବରୁ ତରନ୍ତି । କୃପାସିନ୍ଧୁ ଜନ ହିତେ ଶରୀର ଧରନ୍ତି ॥
ରାମଙ୍କ ଜନ୍ମ ଲଭଇ କାରଣ ଅନେକ । ପରମ ବିଚିତ୍ର ସବୁ ଏକ ବଳି ଏକ ॥୧॥
ଗୋଟିଏ ଯୋଡ଼ାଏ ଜନ୍ମ କହୁଛୁ ବଖାଣି । ସାବଧାନ ହୋଇ ଶୁଣ ସୁମତି ଶବାଣୀ ॥
ଥିଲେ ବେନି ଦ୍ଵାରପାଳ ପ୍ରିୟ ହରିଙ୍କର । ଜାଣନ୍ତି ସମସ୍ତେ ଜୟ ବିଜୟ ଆବର ॥୨॥
ବିପ୍ର ଅଭିଶାପ ଘେନି ସେହୁ ହୁଇ ଭାର । ହେଲେ ଅସୁର ତାମସ କଲେବର ପାର ॥
ହରିଶ୍ୟାମକର୍ଣ୍ଣ ପଥା କନକଲେତନ । ବିଶ୍ଵ ବିବିଦ ସୁରେଶ ମଦ ବିମର୍ଦ୍ଦନ ॥୩॥
ସମରବିଜୟୀ ହୁହେଁ ପ୍ରବିଷ୍ୟାତ ସାର । ଜଣକୁ ବଧୁଲେ ଧରି ବରହ ଶରୀର ॥
ହୋଇ ନରସିଂହ ପୁଣି ଅନ୍ୟକୁ ମାରିଲେ । ଭକ୍ତ ପ୍ରହଲଦ ଯଶ ବିଶ୍ଵେ ବିସ୍ତାରିଲେ ॥୪॥

ଶରୀର ଧାରଣପୁରକ ସବୁଜନଙ୍କ ପୀଡ଼ା ହରଣ କରନ୍ତି ॥୨,୩,୪॥ କୋହା :—
ସେ ଅସୁରମାନଙ୍କୁ ମାରି ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାପିତ କରନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣାର (ଶ୍ଵାସରୂପ)
ଶୁଣି-ସେବୁ (ବେଦବିଷୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା) ରକ୍ଷା କରନ୍ତି । ଏହୁପରି ଜଗତରେ ସେ
ଆପଣାର ନିର୍ମଳ ଯଶ ବିସ୍ତାର କରନ୍ତି । ଏହା ହେଉଛି ଶ୍ରୀରାମାବତାରର କାରଣ ॥୧,୨॥
ତୌପାରି — ସେହୁ ଯଶ ଗାର ଗାର ଭକ୍ତଜନ ଭବସାଗରକୁ ପାର
ହୋଇଯାଆନ୍ତି । କୃପାସାଗର ଭଗବାନ୍ ଭକ୍ତଜନମାନଙ୍କ ହିତ ନିମନ୍ତେ ଶରୀର
ଧାରଣ କରନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ତବ୍ଧ ବଳିବାର ଅନେକ କାରଣ
ଅଛି । ସେହିପରି ଏକ ବଳି ଆରେକ ଅଧିକ ବିଚିତ୍ର ॥୧॥ ହେ ସୁମତି ଭବାନି !
ପୁଁ ତାହାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ହୁଇଟି ଜନ୍ମର ବର୍ଣ୍ଣନା ବିସ୍ତାରପୁରକ କରୁଛୁ । ତୁମେ
ସାବଧାନ ହୋଇ ଶୁଣ । ଶ୍ରୀବିଜୟର ଜୟ ଓ ବିଜୟ ନାମକ ହୁଇ ଜଣ ପ୍ରିୟ
ଦ୍ଵାରପାଳ ଥାଆନ୍ତି । ସେ ହୁହୁକୁ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ॥୨॥ ସେ ହୁଇଭଲ ସନକାଦି

ଭବ ନିସାରର ଜାଇ ତେଇ ମହାବୀର ବଳବାନ ।

କୁଂଭକରନ ରାବନ ସୁଭଟ ସୁର ବିଜଇ ଜଗ ଜାନ ॥୧୬୬॥

ମୁକୁତ ନ ଭବ ହତେ ଭଗବାନା । ଖନି ଜନମ ହିଜ ବଚନ ପ୍ରଘ୍ନାନା ॥
ଏକ ବାର ତିହୁ କେ ହତ ଲଗା । ଧରେଇ ସରୀର ଭଗତ ଅନୁରାଗୀ ॥୧॥
କର୍ମପ ଅଦିତ ତହାଁ ପିତୁ ମାତା । ଦସରଥ କୌଶଲ୍ୟା ବିଶ୍ୟାତା ॥
ଏକ କଲପ ଏହି ବିଧି ଅବତାର । ଚରିତ ପବନ କିଏ ସଂସାର ॥୨॥
ଏକ କଲପ ସୁର ଦେଖି ଦୁଃଖରେ । ସମର ଜଳଧର ସନ ସବ ହାରେ ॥
ସଞ୍ଜୁ ଶକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ ଅପାର । ବହୁଜ ମହାବଳ ମରଇ ନ ମାର ॥୩॥
ପରମ ସଖା ଅସୁରଧିପ ନାସ । ତେହିଁ ବଲ ତାହି ନ ଜିତହିଁ ପୁରସ ॥୪॥

ନିଶାଚର ଯାଇ ହେଲେ ବେନି ଶୁଭ ଲଭି ବଳ ଅପ୍ରମିତ ।

ରାବଣ ଆବର କୁମୁଦର୍ଣ୍ଣ ବାର ପୁର-ଜୟୀ ଭୁବିଦିତ ॥୧୬୭॥

ପୁତ୍ର ନ ହୋଇଲେ ହତ ହୋଇ ହରିହର । ବିପ୍ର ଶାପ ଥିଲା ତିନି ଜନମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ॥
ଏକ ବାର ସେ ହୁହିଁଙ୍କ ଉପକାର ଲାଗି । ଶରୀର ଧାରଣ କଲେ ଭକ୍ତ ଅନୁରାଗୀ ॥୧॥
କର୍ମପ ଅଦିତ ପିତାମାତା ମେ ଜନ୍ମରେ । ଖ୍ୟାତ ସୁଲେ ଦଶରଥ କୌଶଲ୍ୟା ନାମରେ ॥
ଏକ କଲ୍ପ ଅବତାର ଏ ଶୁବେ ହୋଇଣ । ପବନ ଚରିତ କଲେ ସଂସାରେ ରହିଣ ॥୨॥
ଆଉ ଏକ କଲ୍ପେ ଦେଖି ଦେବକୁ ଦୁଃଖିତ । ପୁରୀ ଜଳନ୍ତର ସଙ୍ଗେ ହୋଇ ପରାଜିତ ॥
ଅପାର ସଂଗ୍ରାମ ପୁଣି କଲେ ମହେଶ୍ୱର । ମାରନ୍ତେ ନ ମରେ ମହାବଳୀ ନିଶାଚର ॥୩॥
ପରମ ସଖା ସ୍ୱାଭାବୁ ଅସୁରେଣ ନାସ । ସେହୁ ବଳେ ନ ଜିଣିଲେ ତାକୁ ହିଁ ପୁରସ ॥୪॥

ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ଅସୁରଙ୍କ ତାମସୀ ଶରୀର ପାଇଲେ । ଜଣକର ନାମ
ଥିଲା ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜଣକର ନାମ ଥିଲା ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ । ଏ ଦୁହେଁ ଦେବରାଜ
ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗର୍ବ ଖବ କରୁଥିଲେ ବୋଲି ଜଗତରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି ॥୩॥ ସେମାନେ
ସମର-ବିଜୟୀ ବିଶ୍ୟାତ ବୀର । ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକୁ (ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷକୁ) ଭଗବାନ୍
ବରାହ-ଶରୀର ଧାରଣପୁରକ ବଧ କରିଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ (ହିରଣ୍ୟକଶିପୁକୁ)
ନରସିଂହ ରୂପ ଧାରଣପୁରକ ବଧ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଭକ୍ତ ପ୍ରଭାବଙ୍କ ପ୍ରୟଶ ବିସ୍ତାର
କରିଥିଲେ ॥୪॥ କୋହା — ସେହୁ ଦୁଇଜଣ ପୁର-ବିଜୟୀ, ମହାଯୋଦ୍ଧା ରାବଣ ଓ
କୁମୁଦର୍ଣ୍ଣ ନାମକ ବଳବାନ୍ ଓ ମହାବୀର ରାକ୍ଷସ ହେଲେ । ସମସ୍ତ ଜଗତ ସେ ଦୁହିଁକୁ
ଜାଣେ ॥୧୬୭॥ ଗୋପାରି—ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଅଭିଶାପ-ବଚନର ପ୍ରସବ ତିନି ଜନ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଥିଲା । ପୁତ୍ରରାଂ ଭଗବାନଙ୍କ ହାତରେ ନିହତ ହେଲେ ହୁଏ ସେ ଦୁହେଁ (ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ ଓ
ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ) ପୁତ୍ର ହେଲେନାହିଁ । ଅତଏବ ସେମାନଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ପୁଣି ଥରେ
ଭକ୍ତ-ପ୍ରେମୀ ଭଗବାନ୍ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କଲେ ॥୧॥ ସେ ଜନ୍ମରେ କର୍ମପ ଓ
ଅଦିତ ତାଙ୍କର ପିତାମାତା ହେଲେ । ପରଜନ୍ମରେ ସେ ଦଶରଥ ଓ କୌଶଲ୍ୟା ନାମରେ

ଛଲ କରି ଟାରେଉ ତାସୁ ବ୍ରତ ପ୍ରଭୁ ସୁର କାରଜ ଖାନ୍ତି ।

ଜବ ତେହିଁ ଜାନେଉ ମରମ ତବ ଶ୍ରୀପ କୋପ କରି ଖାନ୍ତି ॥୧୨୩॥

ତାସୁ ଶ୍ରୀପ ହରି ଖାନ୍ତି ପ୍ରମାଦ । କୌତୁକନ୍ଧୁ କୃପାଲ ଭଗବାନ ।

ତହିଁ ଜଳଧର ଶବନ ଭୟୁତ । ରନ ହରି ସମ ପରମ ପଦ ଦୟୁତ ॥୧॥

ଏକ ଜନମ କର କାରନ ଏହା । ଜେହିଁ ଲଗି ସମ ଧସ ନର ଦେହା ।

ପ୍ରତି ଅବତାର କଥା ପ୍ରଭୁ କେଷ । ସୁନୁ ମୁନି ବରମ କବିହୁ ଘନେଷ ॥୨॥

ନାରଦ ଶ୍ରୀପ ଖାନ୍ତି ଏକ ବାସ । କଲପ ଏକ ତେହିଁ ଲଗି ଅବତାର ।

ଗିରିଜା ଚକିତ ଭଣି ସୁନି ବାମ । ନାରଦ ବିଷ୍ଣୁ ଭଗବ ପୁନି ଶାମ ॥୩॥

ଛନ୍ଦ ଆଚରଣ ତା ବଡ଼ ଟାଳଣ ପ୍ରଭୁ ବାଧି କଲେ ହରି ।

ସେ ସେବେ ଜାଣିଲ ଏହାର ମରମ ଶ୍ରୀପ ଦେଲ କୋପ କରି ॥୧୨୩॥

ଭାର ଅଭିଶାପ ସତ୍ୟ କଲେ ଭଗବାନ । କରୁଣାସାଗର ହରି କୌତୁକ ନିଧାନ ॥

ସେ କଲେ ଶବରୀରୂପ ହେଲ ଜଳବର । ରଣେ ବଧ ମୋକ୍ଷପଦ ଦେଲେ ରଘୁବର ॥୧॥

ଏକ ଜନମର ଅଟେ କାରଣ ଏମନ୍ତେ । ଧରଣେ ନର ଶସ୍ତ୍ରର ସମ ସେ ନିମନ୍ତେ ॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅବତାର କଥା ଶୁଣି । କରି ନାନାମତେ ବର୍ଣ୍ଣିଛନ୍ତି ଶୁଣ ପୁନି ॥୨॥

ନାରଦ ଶ୍ରୀପ ପ୍ରଦାନ କଲେ ଏକ ବାର । ଏକ କଲେ ସେହି ହେତୁ ହେଲେ ଅବତାର ॥

ବଚନ ଶୁଣି ଚକିତ ହୋଇଲେ ଭବାନ । ନାରଦ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଭକ୍ତ ମହାମୁନି ଶାମ ॥୩॥

ପ୍ରତିକ ହେଲେ । ଗୋଟିଏ କଲରେ ଏହୁପରି ବିବିଧ ଅବତାର ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ସେ

ସଂସାରରେ ପବିତ୍ର ମାଳା ସବୁ କଲେ ॥୨॥ ଅନ୍ୟ ଏକ କଲରେ ସମସ୍ତ ଦେବତା

ଜଳନ୍ତର ଦେବୀ ନିକଟରେ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରି ହୃଷିକ ହେଲେ । ଏହା ଦେଖି

ଶିବ ତାହା ସହଚ ମହାଗୋର ପ୍ରକ କଲେ । ମାତ୍ର ସେ ମହାବଳୀ ଦେବୀ ଜମା

ମନୁ ନ ଥାଏ ॥୩॥ ସେହି ଦେବୀଗୁଜର ସ୍ତ୍ରୀ (ବୃନ୍ଦାବତୀ) ପରମ ସଖା ସୁଲ । ସ୍ତ୍ରୀର

ସଖାକୁ ପ୍ରଭବରେ ସିଂହାସନରେ ପତି ଅଜେୟ ଶତ୍ରୁର ନାଶକାରୀ ଶିବ ମଧ୍ୟ ସେହି

ଗୁଣସବୁ ଜୟ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ॥୨॥ କୋହା—ପ୍ରଭୁ କପଟ କରି ବୃନ୍ଦାବତୀର

ବ୍ରତ ଭଙ୍ଗ କରି ଦେବତାମାନଙ୍କ ବାଧି ମୁରଖ କଲେ । ସେତେବେଳେ ସେହି ସ୍ତ୍ରୀ

ଏହି ରହସ୍ୟ ଜାଣିଲ, ସେ କୋପ କରି ଭଗବାନଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ ଦେଲ ॥୧୨୩॥

ଗୌପାର—ଲୀଳାନ୍ଧ୍ର କୃପାକୁ ହରି ସେହି ସ୍ତ୍ରୀର ଅଭିଶାପକୁ ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ଉକ୍ତ

ଜଳନ୍ତର ଶବରୀପୁର ରୂପରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହାକୁ ପ୍ରକରେ ମାର

ପରମପଦ ପ୍ରଦାନ କଲେ ॥୧॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଦେହ ଧାରଣପୂର୍ବକ

ଜନ୍ମଲବ୍ଧ କରିବାର ଏହା ଗୋଟିଏ କାରଣ ସୁଲ । ହେ ଭଗବାନ ମୁନି ! ଶୁଣ,

କବିମାନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅବତାରର କଥା ନାନା ପ୍ରକାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି ॥୨॥

ଆଉ ଥରେ ନାରଦ ମୁନି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ ଦେଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଗୋଟିଏ କଲରେ ସେଥି

କାରନ କର୍ତ୍ତୁନ ଶ୍ରୀପ ମୂଳି ଘଣ୍ଟା । କା ଅପରାଧ ରମାପତି ଘଣ୍ଟା ॥
 ସୁଦ୍ର ପ୍ରସଙ୍ଗ ମୋହ କହନ୍ତୁ ପୁରୁଷ । ମୁନି ମନ ମୋହ ଆତରଜ ଶୁଣ ॥୩
 ବୋଲେ ବିହସି ମହେସ ତବ ଜ୍ଞାନ ମୁତ ନ କୋଇ ।
 ଜେହୁ ଜପ ରଘୁପତି କରୁଛି ଜବ ସୋ ତସ ତେହୁ ଜନ ହୋଇ ॥୧୨୪(କ)॥

କହୁଛି ରାମ ଗୁନ ଗାଥ ଭରଦ୍ବାଜ ସାବର ସୁନହୁ ।
 ଭବ ଭଞ୍ଜନ ରଘୁନାଥ ଭଜୁ ତୁଲସୀ ତଳି ମାନ ମଦ ॥୧୨୪(ଖ)॥
 ହିମଗିରି ଗୁଡ଼ା ଏକ ଅତି ପାବନ । ବହୁ ସମୀପ ସୁରସଣ ସୁଦାବନ ॥
 ଆଶ୍ରମ ପରମ ପୁମାତ ସୁଦାତ୍ମ । ଦେଖି ଦେବରଷି ମନ ଅତି ଭ୍ରତ୍ମ ॥୧॥
 ନିରଞ୍ଜି ସେଲ ସରି ବିପିନ ବିଶ୍ୱାମ । ଭୟର ରମାପତି ପଦ ଅନୁସାଗ ॥
 ସୁମିରତ ହରିହୁ ଶ୍ରୀପ ଗତି ବାଧୀ । ସହଜ ବିମଳ ମନ ଲାଗି ସମାଧୀ ॥୨॥

ଅଭିଶାପ ଦେଲେ କେଉଁ କାରଣ ମୁମ୍ଭଣ । କେଉଁ ଅପରାଧ ଅବା କଲେ ରମାଭଣ ॥
 ଏହୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ମୋ ଆଗେ କହୁ ହି ପୁରୁଷ । ମୁନି ମନେ ମୋହ ଏହା ଆତମୂତି ଭାରି ॥୩॥
 ହସି ହିଲେଚନ ଭାରିଲେ ବଚନ ଜ୍ଞାନ ମୁତ କେହ ନାହିଁ ।
 ଯାହାକୁ ଯେପରି କରନ୍ତି ଶ୍ରୀହରି ତତ୍ତ୍ୱକ୍ଷେ ସେ ହୁଏ ତାହୁ ॥୧୨୪ (କ)॥
 ଶୁଣ ଭରଦ୍ବାଜ କରୁଛୁ ମୁଁ ଗାନ ରଘୁପତି ଗୁଣଗାମ ॥
 ଭୁଲିଯା ରୁ ଭଜ ତେଜ ମଦ ମାନ ଭବ-ବିଭଞ୍ଜନ ରାମ ॥୧୨୪ (ଖ)॥

ହିମାଳୟେ ଏକ ଅତି ପବନ କନ୍ଦର । ସମୀପେ ବହୁର ଧ୍ରୁବ-ସରିତ ସୁନ୍ଦର ॥
 ତହିଁ ଶୋଭା ପାଏ ଏକ ଆଶ୍ରମ ପାବନ । ବିଲେକି ମୋହତ ହେଲ ଦେବରଷି ମନ ॥୩॥
 ନିରଞ୍ଜି ନଦୀ ଶରଳ ବିପିନ ବିଶ୍ୱାମ । ଉପୁଜିଲ ରମାପତି ପଦେ ଅନୁସାଗ ॥
 ସୁରନ୍ତେ ହରିହୁ ଶ୍ରୀପ ନିବିଧ ହୋଇଲ । ସହଜ ବିମଳ ମନେ ସମାଧି ଲାଗିଲ ॥୨॥

ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।” ଏହା କଥା ଶୁଣି ପାବନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚକିତ
 ହେଲେ ଏବଂ କହଲେ, “ନାରଦ ମୁନି ତ ବହୁ ଭକ୍ତ ଓ ଜ୍ଞାନୀ ॥ ୩ ॥ କେଉଁ କାରଣରୁ
 ମୁନି ଭଗବାନଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ ? ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି ଭଗବାନ ତାଙ୍କର କି ଅପରାଧ
 କରିଥିଲେ ? ହେ ପୁରୁଷ ! ମୋତେ ଏ କଥା କୁହନ୍ତୁ । ମୁନି ନାରଦଙ୍କ ମନରେ
 ମୋହ ଜାତ ହେବା ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ।” ॥୩॥ କୋହା .—ତେଣୁ ମହାଦେବ
 ହସି କହଲେ, “କେହୁ ଜ୍ଞାନୀ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ମୂର୍ଖ ନୁହେଁ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଯେତେବେଳେ
 ଯାହାକୁ ସିମିତ କରନ୍ତି, ସେହୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ସେହୁପରି ହୋଇଯାଏ ।” ॥୧୨୪(କ)॥
 ଘୋରଠା .—ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମୁନି କହନ୍ତି, “ହେ ଭରଦ୍ବାଜ । ମୁଁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 ଗୁଣଗାଥା କହୁଛି, ତୁମେ ଆଦରରେ ଶୁଣ ।”—ଭୁଲିଯା ବାସ କହନ୍ତି, “ମାନ ଓ ମଦ
 ତ୍ୟାଗ କରି ଭବଭଞ୍ଜନ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଭଜ ।” ॥୧୨୪(ଖ)॥ ଗୌସାହ —“ହିମାଳୟ
 ପର୍ବତରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ପବନ ଗୁମ୍ଫା ଥିଲା । ତାହାର ନିକଟରେ ସୁନ୍ଦର ଗଙ୍ଗା

ମୁନ ଗତ ଦେଖି ପୁରେସ ଡେରନା । କାମନ୍ତ ବୋଲି ଶାନ୍ତି ସନମାନା ॥
 ସହତ ସହାୟ ଜାହୁ ମମ ହେବୁ । ଚଳେଉ ହରଷି ହୁଏଁ ଜଳଚରକେବୁ ॥୩॥
 ସୁନାସୀର ମନ ମହୁଁ ଅସି ହାସା । ଚହତ ଦେବରଷି ମମ ପୁର ବାସା ॥
 ଜେ କାମୀ ଲେଲୁପ ଜଗ ମାସୀ । କୁଟିଲ କାକ ଇବ ସବହି ଡେରସୀ ॥୪॥

ସୁଖ ହାତ ଲେ ଶୁଗ ସଠ ସ୍ଥାନ ନିରଖି ମୁଗରନ ।

କ୍ରୀନି ଲେଇ ଜନ ଜାନ ଜଡ଼ ତମି ପୁରପତିହି ନ ଲଜ ॥୧୬୫॥

ତେହି ଆଶ୍ରମହିଁ ମଦନ ଜବ ଗୟୁଛ । ନିଜ ମାୟା ବସତ ନିରମୟୁଛ ॥
 କୁସୁମିତ ବିବଧ ବିଷୟ ବହୁ ରଂଗା । କୁଜହିଁ କୋକିଲ ଗୁଂଜହିଁ ଭୁଂଗା ॥୧୭॥

ମୁନଗତ ଅବଲେକ ସଭସ୍ବେ ହୁରେଣ । କାମକୁ ତକାଇ କଲ ସନ୍ତାନ ବିଶେଷ ॥
 ଯାଅ ସହାୟକ ସଙ୍ଗେ ସେନଶମୋହେବୁ । ଚଳିଲ ହରଷ ହୃଦେ ବାରିଚର କେବୁ ॥୩॥
 ସୁନାଶୀର ମନ ମଧ୍ୟେ ହୁଏ ଅତି ହାସ । ଗୁଡ଼ୁଞ୍ଜନ୍ତ ଦେବରଷି ମୋ ପୁରେ ନିବାସ ॥
 ସେକ ମା ଲେଲୁପ ଅଟେ ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ । କୁଟିଲ କାକ ସହୁଣ ସମସ୍ତକୁ ତରେ ॥୪॥
 ଶୁଷ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ବେନ ଯେହ୍ନେ ଶଠ ଶ୍ଵାନ ପଳାଏ ଦେଖି ସିଂହକୁ ।

ତକାଇ ଏ ନେବକାଳେ ଭବି ତେହ୍ନେ, ଲଜନ ଲସେ ଇହ କୁ ॥୧୬୫॥

ସେହି ଆଶ୍ରମକୁ ଯେବେ ମଦନ ଗମିଲ । ନିଜ ମାୟା ବସନ୍ତକୁ ନିର୍ମିତ କରଲ ॥
 ବୃକ୍ଷାବଳୀ ପ୍ରସ୍ତୁତି ହେଲେ ବହୁରଙ୍ଗେ । କୁଜନ୍ତୁ କୋକିଲ କଲ ଗୁଞ୍ଜିରନ୍ତୁ ଭୁଜେ ॥୧୭॥

ପ୍ରବାହତ ହେଉଥାନ୍ତି, ସେହି ପରମପବିତ୍ର ସ୍ଥଳର ଆଶ୍ରମ ଦେଖି ନାରଦ ମୁନିଙ୍କ ମନକୁ
 ତାହା ବେଶ ପାଇଲ ॥ ୧ ॥ ପବନ, ନଦୀ ଓ ବନର ମନୋହର ବିଭବ ସବୁ ଦେଖି
 ତାଙ୍କ ମନରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ଜାଗ୍ରତ ହେଲା । ଭଗବାନଙ୍କ
 ନାମ ସ୍ମରଣ ମାତ୍ରେ ନାରଦମୁନିଙ୍କ ଅଭିଶାପ (ବିଷ ପ୍ରଜାପତି ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଅଭିଶାପ
 ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ଯାହା ହେବୁ ସେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ବନ୍ଦ ହୋଇପାରୁ
 ନ ଥିଲେ ।)ର ଗତି ରୁକ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ମନର ଶୁଦ୍ଧବଳ ନିର୍ମଳତା ଯୋଗେ
 ତାଙ୍କର ସମାଧି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା ॥ ୨ ॥ ନାରଦ ମୁନିଙ୍କ ସେହି ତପୋମୟୀ ସ୍ଥିତି
 ଦେଖି ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ର ତରସିଲେ । ସେ କାମଦେବଙ୍କୁ ତକାଇ ତାଙ୍କର ଆହ୍ୱାନ-
 ସହାର କଲେ ଏବଂ କହଲେ, “ମୋର କନ୍ୟାଶ ନମନ୍ତେ ତୁମେ ଆସଣାର ସହାୟକ-
 ଶକ୍ତି ସହଜ ନାରଦଙ୍କ ସମାଧି ଭଙ୍ଗ କରିବାକୁ ଯାଅ । ଏହା ଶୁଣି ମାନକେତନ
 କାମଦେବ ମନେ ମନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଚାଲିଲେ ॥ ୩ ॥ ଦେବର୍ଷିନାରଦ କାଳେ
 ତାଙ୍କର ଅମରବୀର ପୁରର ନିବାସ ଗୁଡ଼ୁଞ୍ଜନ୍ତ ବୋଲି ଲଭି, ମନରେ ଭୟ କରୁଥିଲେ ।
 ଜଗତରେ ଯେଉଁମାନେ କାମୁକ ଓ ଲେଖା, ସେହିମାନେ କୁଟିଲ ତାକପରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ
 ତରନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଶଠ କୁକୁର ଶୁଷ୍କ ହାତ ନେଇ ପଳାଇ ଯାଉଥାଏ ।
 ସେତେବେଳେ ସିଂହକୁ ଦେଖି ସେ ମୂର୍ଖ ମନରେ ଆଶଙ୍କା କରେ, କାଳେ ଏ ସିଂହ

ଚନ୍ଦ୍ର ସୁହାଓନ ହିଁବିଧ ବସୁଧା । କାମ କୃପାକୁ ବଢ଼ାଓନହାଣ ॥
 ରଂଭାଦିକ ସୁର ନାହିଁ ନଗନା । ସକଳ ଅସମସର କଲ ପ୍ରସନା ॥୨॥
 କରଣ୍ଡି ଗାନ ବହୁ ତାନ ତରଂଗା । ବହୁ ବଧୁ ହୀତହିଁ ପାନ ପତଂଗା ॥
 ଦେଖି ସହାୟ ମଦନ ହରଷନା । ଶୁଭେସି ପୁନ ପ୍ରପଂଚ ବଧୁ ନାନା ॥୩॥
 କାମକଲ କହୁ ମୁନିହି ନ ବ୍ୟାପୀ । ନିଜ ଭୟ ଉରେଉ ମନୋଭବ ପାପୀ ॥
 ସୀମକ ସୁପି ସକଲ କୋଉଁ ତାପୁ । ବଡ଼ ରଖଣ୍ଡାର ରମାପତି ଜାପୁ ॥୪॥
 ସହଚ ସହାୟ ସଂଗତ ଅତି ମାନ ହାରି ମନ ମୈନ ।
 ଗହେସି ଜାଇ ମୁନି ତରନ ତବ କହି ସୁଠି ଆରତ ବୈନ ॥୧୬୭॥

ବହୁଲ ସୁଖଦାୟକ ହିଁବିଧ ପବନ । କାମ-କୃଷ୍ଣାକୁ ସେହୁ କରେ ଉଦ୍‌ଘାପନ ॥
 ରମାଦି ଅନେକ ସୁର ରମଣୀ ନଗନା । ସକଳ ଅସମସର କଳାରେ ପ୍ରସନା ॥୧॥
 ବିବିଧ ତାନ ତରଙ୍ଗେ ଗାୟନ କରନ୍ତି । କରେ କର ଶେନ ନ ନା ପ୍ରକାରେ ବୀତନ୍ତି ॥
 ଦେଖି ନିଜ ସହାୟକ ହରଷିତେ ମାର । ରଚିଲ ସୁଖି ପ୍ରପଞ୍ଚ ଅନେକ ପ୍ରକାର ॥୩॥
 ତଦର୍ପ କଳା ମୁନିକୁ ଜହୁ ନ ବ୍ୟାପିଲ । ତହୁଁ ନିଜ ଭୟେ ପାପୀ ଦର୍ପକ କର୍ମିଲ ॥
 ସୀମା ଭାର କେହି ସ୍ପର୍ଶ କରି କିପାରନ୍ତି । ଯା'ର ରମାପତି ବଡ଼ ରକ୍ଷକ ଅଟନ୍ତି ॥୪॥
 ସଙ୍ଗୀତ ସହଚେ ଅତି ଭୟରେ ମାର ମନେ ହାର ମାନ ।
 ଧରିଲ ଯାଇଣ ମୁନିଙ୍କ ଚରଣ କହୁ ଆଶି ବର ବାଣୀ ॥୧୬୮॥

ମୋଠାରୁ ହାତ ଖଣ୍ଡି ଛଡ଼ାଇ ନେବ । ସେହୁପରି “ନାରଦ ମୋ ଭଦ୍ରପଦ ଛଡ଼ାଇ
 ନେବେ” ବୋଲି ମୂର୍ଖ ସ୍ଵରପତି ଆଶଙ୍କା କରି ଏ ଉପାୟ କରିଥିଲେ । ତାକୁ ଟିକିଏ
 ଯାହା ଲାଭ ମାତ୍ର ନାହିଁ ! ॥ ୧୬୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —କାମଦେବ ସେହୁ ଆଶ୍ରମକୁ
 ଯାଇ ଆପଣାର ମାୟାରେ ସେଠାରେ ବସନ୍ତ ରୁକୁ ଆବିର୍ଭୁତ କରାଇଲେ ।
 ବିବିଧ ବୃକ୍ଷ ଉପରେ ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ଫୁଲ ପୁଟିଗଲା । ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ କୋଇଲିମାନେ
 ଗୁରୁବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଭ୍ରମରମାନେ ଗୁଞ୍ଜନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ କାମାଗ୍ନିର
 ଉତ୍ତେଜକ ତିନି ପ୍ରକାର (ଶୀତଳ, ମନ୍ଦ ଓ ସୁସନ୍ତ) ମନୋହର ପବନ ବହୁବାକୁ
 ଲାଗିଲା । ସକଳ କାମକଳା-ନିପୁଣୀ ରମ୍ଭା ପ୍ରଭୃତି ନବପ୍ରବଞ୍ଚ ଦେବାଙ୍ଗନାମାନେ
 ନାନାବିଧ ତାନ-ତରଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ହାତରେ କହନ
 ଧରି ନାନା ପ୍ରକାର ଖେଳ ଖେଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆପଣାର ସହଚରମାନଙ୍କୁ ଦେଖି
 ‘କାମଦେବ ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ଏବଂ ନାନାବିଧ ମାୟାଜାଲ ବସ୍ତ୍ରାର କଲେ ॥ ୨-୩ ॥
 ମାତ୍ର କାମଦେବଙ୍କର କୌଣସି କଲ କୌଣସି ମୁନିଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରସ୍ତବ ପକାଇ ପାରିଲ
 ନାହିଁ । ପାପୀ ମନୋଭବ (କାମଦେବ) ଆପଣା ବିନାଶର ଭୟରେ ଡରିଗଲେ ।
 ରମାପତି ଭଗବାନ୍ ଯାହାର ବଡ଼ ରକ୍ଷକ, ଭଲ ତାହାର ମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ କିଏ ଦବେଇ
 ପାରିବ ? ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —ତହୁଁରେ କାମଦେବ ବହୁତ ଡରିଗଲେ । ସେ ମନେ

ଭୟଞ୍ଜନ ନାରଦ ମନ କହୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । କହୁ ପ୍ରିୟ ବଚନ କାମ ପରିତୋଷା ॥
 ନାଲ ଚରନ ସିନ୍ଧୁ ଆୟୁୟ ପାଇ । ଗୟଞ୍ଜ ମଦନ ତବ ସହୃଦ ସହାଇ ॥୧॥
 ମୁନି ସୁଶୀଳତା ଆପନି କରଣ । ସୁରପତି ସର୍ବା ଜାଇ ସବ ବରଣ ॥
 ମୁନି ସବ କେମନ ଅଚରଣ ଆତ୍ମ । ମୁନିହ ପ୍ରସାସି ହରିହ ସିନ୍ଧୁ ନାତ୍ମ ॥୨॥
 ତବ ନାରଦ ଗର୍ଭନେ ସିବ ପାତ୍ମ । ଜିତା କାମ ଅହମିତ ମନ ମାତ୍ମ ॥
 ମାର ଚରିତ ସକରହ ସୁନାଏ । ଅତିପ୍ରିୟ ଜାନି ମହେଷ ସିଖାଏ ॥୩॥
 ବାରବାର ବିନତୁଛି ମୁନି ତୋଷା । ଜମି ଯୁଦ୍ଧ କଥା ସୁନାୟୁଦ୍ଧ ମୋଷା ॥
 ଜମି ଜନି ହରିହୁ ମୁନାତୁଦ୍ଧ କବହୁ । ଚଳେହୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଦୁର୍ଗାବହୁ ତବହୁ ॥୪॥
 ସୁଦ୍ଧ ଶାନ୍ତ ଉପଦେଷ ହିତ ନହିଁ ନାରଦହୁ ସୋହାନ ।

ଉରଦାଜ କୌତୁକ ସୁନହୁ ହରି ଇଚ୍ଛା ବଳବାନ ॥୧୨୭॥

ନ ହୋଇଲ ନାରଦଙ୍କ ମନେ କହୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । କହୁ ପ୍ରିୟବାଣୀକାମେ କଲେ ପରିତୋଷ ॥
 ଚରଣେ ପ୍ରଣାମ କରି ଆଦେଶ ପାଇଣ । ଚଳିଲ ମଦନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗାକୁ ନେଇଣ ॥୧॥
 ମୁନି ସୁଶୀଳତା ନିଜ କୃତିତ୍ବ ଆବର । ପ୍ରବେଶ ସଭାରେ ଯାଇ କହୁଲ ନିକର ॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବୋଧ ହେଲ ସମସ୍ତଙ୍କୁ । ମୁନିଙ୍କ ପ୍ରଣାମ କଲେ ପ୍ରଣାମ ରାମଙ୍କୁ ॥୨॥
 ତହୁଁ ନାରଦ ଚଳିଲେ ସଦାଶିବ କିତ । ମନେ ଘେନି କାମଜିତ ଅଭିମାନ ଅତି ॥
 ମାର ଚରିତ ଶିବଙ୍କୁ କହୁ ଶୁଣାଇଲେ । ଅତି ପ୍ରିୟ ଜାଣି ମହେଶ୍ବର ଶିଖାଇଲେ ॥୩॥
 ବିନୟ ଭୁମୁକ୍ତ ମୁନି ବାରମ୍ବାର କରେ । ଶୁଣାଇଲ ମୋତେ ଏହୁ କଥା ଯେ ଭାବରେ ॥
 ସେ ଭାବେ ହରିଙ୍କ ଆଗେ କେବେନ କହୁବ । ପ୍ରସଙ୍ଗ ପଡିଲେ ମଧ୍ୟ ଲଗୁଇ ରମିବ ॥୪॥

ହିତ ହେବୁ ଶୁଣ କଲେ ଉପଦେଶ ନାରଦ ନ ଦେଲେ କାନ ।

ଉରଦାଜ ଏହୁ କହୁତୁକ ଶୁଣ ହରି ଇଚ୍ଛା ବଳବାନ ॥୧୨୭॥

ମନେ ହାର ମାନ ଅତି କରୁଣ ବଚନ କହୁ ମୁନିଙ୍କର ଚରଣ ଧରି ପକାଇଲେ ॥୧୨୭॥
 ଗୋପାୟ :—ନାରଦଙ୍କ ମନରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ବୋଧ ହେଲନାହିଁ । ପ୍ରିୟ ବଚନ
 କହୁ ସେ କାମଦେବଙ୍କର ସନ୍ତୋଷବିଧାନ କଲେ । ତତ୍ପରେ କାମଦେବ ମୁନିଙ୍କ
 ଚରଣତଳେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ପାଇ ଆପଣା ସହଚରଙ୍କ ସହୃଦ
 ଦେଖିଗଲେ ॥ ୧ ॥ ଦେବରାଜ ଲଜ୍ଜିତ ସ୍ବଭାବୁ ଯାଇ କାମଦେବ ମୁନିଙ୍କ ସୁଶୀଳତା
 ଏବଂ ଆପଣାର କରମତ ବସୟ ବଖାଣିଲେ । ତାହା ଶୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼
 ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମୁନିଙ୍କର ପ୍ରଣାମ କରି ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
 ପ୍ରଣାମ କଲେ ॥ ୨ ॥ ତତ୍ପରେ ନାରଦ ଶିବଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ । କାମଦେବଙ୍କୁ
 ଜୟ କରି ପକାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ତାଙ୍କ ମନରେ ଅହଙ୍କାର ଆସିଯାଇଥିଲା । ସେ ଶିବଙ୍କୁ
 କାମଦେବଙ୍କ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଶୁଣାଇଲେ । ମହାଦେବ ନାରଦଙ୍କୁ ଅତି ପ୍ରିୟ ଜାଣି ଏହୁ
 ରୂପେ ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ— ॥୩॥ “ହେ ମୁନି ! ମୁଁ ଭୁମୁକ୍ତ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି,

ରାମ ଶାନ୍ତ ରୁଦ୍ରହିଁ ସୋଇ ହୋଇ । କରେ ଅନ୍ୟଥା ଅସ ନହିଁ କୋଇ ॥
 ସତ୍ତ୍ୱ ବଚନ ମୁନିମନ ନହିଁ ଶୁଣ । ତବ ବିରଂଗ କେ ଲୋକ ସିଧାଏ ॥୧॥
 ଏକ ବାର କରତଲ ବର ଗାନା । ଗାତ୍ରୁତ ହରିଗୁନ ଗାନ ପ୍ରସାଦା ॥
 ଛାରିସିଂଧୁ ଗର୍ଭନେ ମୁନିନାଥା । ଜହଁ ବସ ଶ୍ରୀନିବାସ ଶ୍ରୁତିମାଥା ॥୨॥
 ହରଷି ମିଲେ ଉଠି ରମାନିକେତା । ବୈଠେ ଆସନ ରିଷିହିଁ ସମେତା ॥
 ବୋଲେ ବିହସି ତରୁତର ଗୁପ୍ତା । ବହୁତେ ଦିନନ ଶାନ୍ତି ମୁନି ଦାୟା ॥୩॥
 କାମ ତରୁତ ନାରଦ ସବ ଶ୍ରବେ । ଜନ୍ମପି ପ୍ରଥମ ବରୁଣ ସିବ ଶୁଣେ ॥
 ଅତି ପ୍ରତୀତି ରଘୁପତି କେ ମାୟା । ଜେହୁ ନମୋହ ଅସ କୋ ଜଗ ଜାୟା ॥୪॥

ରାମ ଯାହା କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ହୁଅଇ । ତାହାକୁ ଅନ୍ୟଥା କେହୁ କର ନ ପାରଇ ॥
 ଭଲ ନ ଲାଗିଲା ଶମ୍ଭୁ ବଚନ ପୁନଃ । ଏଥୁଅନ୍ତେ ତଳିଲେ ସେ ବିରଞ୍ଚ ପୁରୁଷ ॥୧॥
 ଏକଦା ସୁମନୋହର କରେ ଘାଣା ଧରି । ପରମ ପ୍ରସାଦ ହରି ପ୍ରଣାମନ କରି ॥
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ରାମନ କଲେ ଯତିପତି । ଯହିଁ ଶ୍ରୀନିବାସ ଶ୍ରୁତି ମସ୍ତକ ଗୁଣନ୍ତି ॥୨॥
 ଉଠିଣ କମଳାକାନ୍ତ ହରଷେ ମିଳିଲେ । ରିଷିଙ୍କ ସହୃଦ ପୁଣି ଆସନେ ବସିଲେ ॥
 ହୁଅ ଶ୍ରବଣେ ମଧୁର ତରୁତର ଶୁଣ । ବହୁ ଦିବସରେ ଦୟା ବିହରେ ପ୍ରମାଣ ॥୩॥
 କହୁଲେ ନାରଦ କାମ ତରୁତ ନିକର । ଯନ୍ମପି ପ୍ରଥମେ ମନା କରିଥିଲେ ହର ॥
 ମାୟା ରଘୁପତିଙ୍କର ପ୍ରତୀତି ପରମ । ଯାହାକୁ ନମୋହେ ବିଶ୍ୱେ କାହିଁ କେ ଜନମ ॥୪॥

ତୁମେ ମୋତେ ଯେମିତି ଏ କଥା ଶୁଣାଇଲ, ସେହୁପରି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କୁ କହାଟି
 ଶୁଣାଇବ ନାହିଁ । ଯଦି ସେ ବିଷୟରେ ତଳି । ଆରମ୍ଭ ହୁଏ, ତେବେ ବି ଏହାକୁ
 ଲୁଚାଇ ରଖିବ ।” ॥ ୪ ॥ ତୌହା ।—ଶିବଙ୍କର ଏ ହତୋପଦେଶ ହେଲେ ମଧ୍ୟ
 ନାରଦଙ୍କୁ ତାହା ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ହେ ଭଗବାନ ! ଏ କୌତୁକ କଥା ଶୁଣ ।
 ହରି-ଇଚ୍ଛା ବଳବତ୍ତା ॥ ୧/୭ ॥ ତୌପାରି ।—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯାହା କରିବାକୁ
 ଚାହାନ୍ତି, ତାହା ହିଁ ହୁଏ । ତାହା ଅନ୍ୟଥା କରିପାରିବ, ଏପରି କେହୁ ନାହାନ୍ତି ।
 ଶିବଙ୍କର କଥା ନାରଦଙ୍କ ମନକୁ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ତତ୍ପରେ ସେ ସେଠାରୁ
 ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଚାଲିଗଲେ ॥ ୧ ॥ ଏକଦା ଗାନବିଦ୍ୟା-ପ୍ରସାଦ ମୁନିନାଥ ନାରଦ
 ହାତରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଘାଣା ଧାରଣପୁରକ ହରିପ୍ରଣାମ ଗାଇ ଗାଇ ଶ୍ରୀରାମଚରଣ
 ଗଲେ । ସେହୁଠାରେ ବେଦଗଣଙ୍କ ମସ୍ତକ ସ୍ପର୍ଷ ଶ୍ରୀନିବାସ ଭଗବାନ୍ ନାରାୟଣ
 ରହନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ରମାନିବାସ ଭଗବାନ୍ ଉଠି ବଡ଼ ଆକରରେ ତାଙ୍କ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ
 କଲେ ଏବଂ ରିଷି ନାରଦଙ୍କ ସହୃଦ ଆସନ ଉପରେ ବସି ପଡ଼ିଲେ । ତରୁତର ସ୍ୱାମୀ
 ଭଗବାନ୍ ହୁଅ କହୁଲେ, “ହେ ସ୍ୱାମୀ ! ଆଜି ଆପଣ ବହୁଦିନ ପରେ ଦୟା
 କଲେ ।” ॥ ୩ ॥ ଶିବ ପ୍ରଥମରୁ ହିଁ ତାଙ୍କୁ ମନା କରିଥିଲେ ପ୍ରକା ନାରଦ କାମଦେବଙ୍କ
 ସାରା ପ୍ରୟତ୍ନ ଭଗବାନଙ୍କୁ କହି ଶୁଣାଇଲେ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ମାୟା ବଡ଼ ପ୍ରକଳ ।

ରୁଖ ବଦନ କରି ବଚନ ମୁହୁଁ ବୋଲେ ଶ୍ରୀଭଗବାନ ।

ତୁମ୍ଭରେ ସୁମିରନ ତେଁ ମିଟିହିଁ ମୋହ ମାର ମଦ ମାନ ॥୧୬॥
ସୁହୁ ମୁନମୋହହୋଇମନ ତାକେଁ । ଜ୍ଞାନ ବିରାଗ ହୃଦୟ ନହିଁ ଜାକେଁ ॥
ବ୍ରହ୍ମଚରଜ ବ୍ରତ ରତ ମତିଧୀର । ତୁମ୍ଭହିଁ କି କରଇ ମନୋଭବ ପୀର ॥୧॥
ନାରଦ କହେଉ ସହିତ ଅଭିମାନ । କୃପା ତୁମ୍ଭାର ସକଲ ଭଗବାନା ॥
କରୁନାନ୍ତି ମନ ଗାଧ ବିରାଗ । ଉର ଅଂକୁରେଉ ଗର୍ବ ତରୁ ଗାଧ ॥୨॥
ବେଶି ସେ, ମେଁ ଡାରିହୁଇଁ ଉଷାଗ । ପନ ହମାର ସେବକ ହୃତକାଶ ॥
ମୁନି କର ହୃତ ମମ କୌତୁକ ହୋଇ । ଅବଧି ଉପାୟ କରବି ମେଁ ସୋଇ ॥୩॥
ତବ ନାରଦ ହରି ପଦ ପିର ନାହିଁ । ତଲେ ହୃଦୟ ଅତମିତ ଅଧିକାହିଁ ॥
ଶ୍ରୀପତି ନିଜ ମାୟା ତବ ପ୍ରେଷ । ସୁନହୁ କଠିନ କରମା ତେହି କେଶ ॥୪॥

ନରସ ବଦନ କରି ମୁହୁଁ ଶିର ଶୁଣିଲେ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ।

ତୁମ୍ଭକୁ ସୁରନ୍ଦ୍ରନାଥ ହୋଇ ଶେଷେ ମୋହ ମାର ମଦ ମାନ ॥୧୭॥

ଶୁଣି ପୁନି ମୋହ ମନେ ଉତ୍ତଳେ ତାହାର । ନିବେଦ ବେରାଗ୍ୟ ନାହିଁ ହୃଦୟେ ଯାହାର ॥
ବ୍ରହ୍ମକର୍ମ ବ୍ରତରତ ମୁନି ଧୀରମତି । ତୁମ୍ଭକୁ କି ପୀଡ଼ା ଦେଇପାରେ ରତିପତି ॥୧॥
ନାରଦ କହଲେ ତହୁଁ ଅଭିମାନ ସହ । ଏ ସମସ୍ତ ଭଗବାନ ତୁମ୍ଭ ଅନୁଗ୍ରହ ॥
କରୁଣାନ୍ତି ସୁମନେ ଦେଖିଲେ ବିରାଗ । ହୃଦୟେ ଅକ୍ଷୟ ଗର୍ବ ତରୁ ଗାଧ ॥୨॥
ଉପାଜି ତାହାକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେବି ମୁଁ ବହନ । ପଣ ମୋହର ସେବକ ହୃତ ସମ୍ପାଦନ ॥
ମୁନିଙ୍କ ହୃତ ହୋଇବ ଲାଳା ମୋର ପୁଣି । ଅବଶ୍ୟ ସେହି ଉପାୟ କରିବି ମୁଁ ଶୁଣି ॥୩॥
ତହୁଁ ନାରଦ ପ୍ରଣମି ହରିଙ୍କ ପୟରେ । ଗମିଲେ ଅଧିକ ଅହଂ ସେନ ହୃଦୟରେ ॥
ଶ୍ରୀପତି ପ୍ରେମଣା କଲେ ସମାୟାକୁ ତେବେ । ଶୁଣି ତାହାର କଠୋର ବିସ୍ମାକାଣ୍ଡ ଏବେ ॥୪॥

ଜଗତରେ ଏପରି କିଏ ଅଛି—ଯାହାକୁ କି ତାଙ୍କ ମାୟା ମୋହିତ କରି ନ ପାରେ ?

॥ ୪ ॥ କୋହା —ଭଗବାନ ଶ୍ରୀପତି ଶୁଣାଇ ଅତି କୋମଳବାଣୀ କହଲେ,
“ହେ ମୁନିଗଣ ! ଆପଣଙ୍କୁ ସ୍ୱରାଗ କଲେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ମୋହ, କାମ, ମଦ ଓ
ଅଭିମାନ ମେଣ୍ଟିଯାଏ । (ତେବେ ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏ ବିଷୟରେ କହିବାର ଆଉ କ’ଣ
ଅଛି ?) ॥୧୬॥ ତୋପାତ୍ର —ହେ ମୁନି ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ଯାହାର ମନରେ ଜ୍ଞାନ-ବେରାଗ୍ୟ
ନାହିଁ ହୋଇନାହିଁ, ତାହାର ମନରେ ମୋହ ଜାହଜ ହୋଇଥାଏ । ଆପଣ ତ ବ୍ରହ୍ମକର୍ମ
ବ୍ରତରେ ଜପର ଏବଂ ବ୍ରତ ଧାରଣ କରି । ଭାବ, ଆପଣଙ୍କୁ କାମଦେବ କାହୁଁ ନେଣ
ଦେଇ ପାରନ୍ତା ! ॥୧୭॥ ନାରଦ ଅଭିମାନ ସହଜ କହଲେ, “ଭଗବାନ ! ସତ୍ତ୍ୱ ଆପଣଙ୍କ
କୃପା ।” କରୁଣାନ୍ତି ଉଭୟ ମନରେ ବିରାଗ କରି ଦେଖିଲେ ସେ, ନାରଦଙ୍କ
ମନରେ ଏକ ବିରାଟ ଗର୍ବତରୁର ଅକ୍ଷୟ ଜନ୍ମିଲଣି ॥୨॥ ସେ ମନେ ମନେ ସ୍ଥିର କଲେ,
“ମୁଁ ତାହାକୁ ଶୀଘ୍ର ଉପାଜି ଦୋଷାଜି ଦେବ । ତାରଣ, ସେବକମାନଙ୍କର ହୃତସାଧନ

ବିରଚେଉ ମର ମହୁଁ ନଗର ତେହିଁ ସତ ଜୋଜନ ବିସ୍ତାର ।

ଶ୍ରୀନିବାସ ପୁର ତେଁ ଅଧିକ ରଚନା ବିବିଧ ପ୍ରକାର ॥୧୨୬॥

ବସନ୍ତ ନଗର ସୁନ୍ଦର ନର ନାଶ । ଜନ୍ମ ବହୁ ମନସିକ ରତି ତନ୍ମଧ୍ୟାସ ॥

ତେହିଁ ପୁର ବସଇ ସୀଲନିଧି ରଜା । ଅଗନିତ ହସ୍ତ ଗୟ ସେନ ସମାଜା ॥୧॥

ସତ ସୁରେସ ସମ ବିଭବ ବିଲସା । ରୂପ ତେଜ ବଲ ମାତି ନିବାସା ॥

ବିସ୍ଵମୋହନୀ ତାସୁ କୁମାରୀ । ଶ୍ରୀ ବିମୋହ କିସୁ ରୂପ ନିହାସା ॥୨॥

ସୋଇ ହରି ମାୟା ସବ ଗୁନ ଖାମା । ସୋରା ତାସୁ କି ଜାଇ ବଖାମା ॥

କରଇ ସ୍ଵୟଂବର ସୋ ନୃପବାଲ । ଆଏ ତହିଁ ଅଗନିତ ମହିପାଲ ॥୩॥

ରଚିଲ ସେ ମାର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ନଗର ଶତ ଯୋଜନ ବିସ୍ତାର ।

ଶ୍ରୀନିବାସ ପୁର ଅପେକ୍ଷା ରୁଚିର ରଚନା ବହୁ ପ୍ରକାର ॥୧୨୭॥

ରହନ୍ତି ନଗର ମଧ୍ୟେ ସୌମ୍ୟ ନରନାଶ । ଅବା ବହୁ ମନସିକ ରତି ତନ୍ମଧ୍ୟାସ ॥

ସେ ପୁରେ ବାସ କରଇ ନୃପ ଶୀଳନିଧି । ଘେନି ଅଗଣିତ ସୈନ୍ୟ ଗଜବାଜି ପିଢି ॥୧॥

ଶତ ସୁରେଶ ସମାଜ ବୈଭବ ବିଳାସ । ନୃପ ରୂପ ତେଜବଲ ମାନ୍ଦର ନିବାସ ॥

ବିଶ୍ଵମୋହନୀ ନାମରେ ଜନ୍ମା ଏକ ତାର । ଶିଖ ମୋହକ ହୁଅଇ ରୂପ ଦେଖି ଯାର ॥୨॥

ସେ ହରି ମାୟା ସମସ୍ତ ଗୁଣ ନିକେତନ । ଶୋଭା କି ତାହାର କରି ହୁଅଇ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥

ରଚଇ ସେ ନୃପ ବାଲୀ ସ୍ଵୟମ୍ବର ଏକ । ତେଣୁ ତହିଁ ଉପସ୍ଥାପନ ମହାପ ଅନେକ ॥୩॥

କବିବା ମୋର ପଣ । ଯେଉଁଥିରେ ମୁନିଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ଓ ମୋର କୌତୁକ ହେବ,
ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ସେହି ଉପାୟ କରିବି ।” ॥ ୩ ॥ ତତ୍ପରେ ନାରଦଙ୍କ ଉପବାନକ

ପଢ଼ିଲେ ପ୍ରଣାମ କରି ଚାଲିଗଲେ । ତାଙ୍କ ନୁହେଁରେ ଅଭିମାନ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ

ବଢ଼ିଗଲା । ଉପବାନ୍ ଶ୍ରୀପତି ସେତିକିବେଳେ ତାଙ୍କ ମାୟାକୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ ।

ଏବେ ତାହାର କଠିନ କରମନ୍ତ ଶୁଣ ॥ ୪ ॥ ବୋହା । —ମାୟା ପଥରେ ଶହେ

ଯୋଜନର ଗୋଟିଏ ନଗର ନିର୍ମାଣ କଲା । ସେହି ନଗରର ବିବିଧ ପ୍ରକାରର ରଚନା

ଉପବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ବୈକୁଣ୍ଠ ନଗରର ରଚନାଠାରୁ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର ଥିଲା ॥ ୧୨୯ ॥

ତୌପାରି —ସେହି ନଗରରେ ବହୁ ସୁନ୍ଦର ନର-ନାଶ ବାସ କରୁଥିଲେ ।

ସତେ ଯେମିତି ଅନେକ କାମଦେବ ଓ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ରତି ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ଧାରଣ

କରିଅଛନ୍ତି । ସେହି ନଗରରେ ଶୀଳନିଧି ନାମକ ଜଣେ ରାଜା ବାସ କରୁଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ସେଠାରେ ଅବଶ୍ୟ ଘୋଡ଼ା, ହାତୀ ଓ ସେନାସମାଜ (ଦଳ) ଥିଲେ ॥ ୧ ॥

ତାଙ୍କ ବୈଭବ ଓ ବିଳାସ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସମାନ । ସେ ରାଜା ରୂପ, ତେଜ, ବଳ ଓ ମାନ୍ଦର

ଉଣ୍ଡାର ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବିଶ୍ଵମୋହନୀ ନାମକ ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ଥିଲା । ସେ କନ୍ୟାଟି

ଏତେ ରୂପବତୀ ଯେ, ତାହାକୁ ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମଧ୍ୟ ବିମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ପଡ଼ିବେ ॥ ୨ ॥

ସେ ସକଳ ଗୁଣର ଶିଖି ଉପବାନଙ୍କ ମାୟା ମାନ୍ଦ ଥିଲା । ତାହାର ଶୋଭାର ବର୍ଣ୍ଣନା

ମୁନ କୌତୁକୀ ନଗର ତେହିଁ ଗୟି । ପୁରବାସିକ ସବ ପୁରୁଷ ଭୟି ।
ପୁନ ସବ ଚରିତ ଭୁପ ଶୁଣି ଆସ । କର ପୁଜା ନୃପ ମୁନ ବୈଠାଏ ॥୪॥

ଆଜ ଦେଖାଇ ନାରଦହୁ ଭୂପତି ରାଜକୁମାରୀ ।

କହନ୍ତୁ ନାଥ ଗୁନ ଦୋଷ ସବ ଏହି କେତୁଦୟ ବିଗୁର ॥୧୩୦॥

ଦେଖୁ ରୂପ ମୁନ ବିରଜି ବସାସ । ବଡ଼ୀ ବାର ଲଗି ରହେ ନିହାସ ॥
ଲଜ୍ଜନ ତାୟୁ ବିଲେକି ଭୁଲନେ । ହୃଦୟ ହରଷ ନହିଁ ପ୍ରଗଟ ବଖାନେ ॥୧॥
ଜୋ ଏହି ବରଇ ଅମର ସୋଇ ହୋଇ । ସମରଭୂମି ତେହୁ ଶାନ୍ତ ନ କୋଇ ॥
ସେବହିଁ ସକଳ ଚରଚର ତାହା । ବରଇ ସୀଲନିଧି କନ୍ୟା ଜାହା ॥୨॥
ଲଜ୍ଜନ ସବ ବିଗୁର ଉର ରାଖେ । କହୁକ ବନାଇ ଭୂପ ସନ ଭାଷେ ॥
ପୁତା ପୁଲଜ୍ଜନ କହୁ ନୃପ ପାହାଁ । ନାରଦ ଚଳେ ସୋଚ ମନ ମାହାଁ ॥୩॥

ମୁନ କହୁଗୁଣ ଯାଇ ସେହୁ ନଗରକୁ । ହେତୁ ପରୁରରେ ପୁର ନିବାସୀ ଲୋକକୁ ॥
ବୁଝନ୍ତୁ ଶୁଣି ଭୂପକ ଭବନେ ଆସିଲେ । ପୁଜା କର ମୁଖଶକ୍ତ ନୃପ ବସାଇଲେ ॥୪॥

ଦେଖାଇଲେ ଆଣି ନାରଦକୁ ଶୁଣି ଭୂପତି ରାଜକୁମାରୀ ।

କହନ୍ତୁ ଏହାର ଗୁଣ ଦୋଷ ସବୁ ନାଥ ହୃଦୟେ ବିଗୁର ॥୧୩୧॥

ବୈରାଗ୍ୟ ପାଶୋର ଗଲେ ମୁନ ରୂପ ଦେଖି । ବହୁତ ବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହୁଲେ ନିରେଖି ॥
ଲକ୍ଷଣ ତାହାର ଅବଲୋକଣ ଭୁଲିଲେ । ହୃଦୟେ ହର୍ଷ, ପ୍ରକାଶ୍ୟ କହୁ ନ କହୁଲେ ॥୧॥
ଏହାକୁ ଯୋଗବଦ ସେ ହୋଇବ ଅମର । ନ ଈଶିବେ ତାକୁ କେହୁ କରଣ ସମର ॥
ସେବୁଥିବେ ଚରଚର ସମସ୍ତେ ତାହାକୁ । ବରବ ଏ ଶୀଳନିଧି ହୃଦତା ଯାହାକୁ ॥୨॥
ଲକ୍ଷଣ ସବୁ ବିଗୁର ହୃଦୟେ ରଖିଲେ । ମନୁ କହୁ ଗତି ଗାତି ରାଜାକୁ କହୁଲେ ॥
ପୁତା ଧୁଲକ୍ଷଣୀ ବୋଲି ନୃପଆସେ କହୁ । ନାରଦ ଚଳିଲେ ଅତି ଚନ୍ଦ୍ରା ମନେ ବହୁ ॥୩॥

କପରି କରାଇ ପାରିବ ? ସେ ରାଜକୁମାରୀ ସ୍ୱୟଂବର କରିବାକୁ ଶୁଣୁଥିଲ ।
ଏଥୁ ନିମନ୍ତେ ସେଠାକୁ ଅଗଣିତ ରାଜା ଆସିଥିଲେ ॥ ୩ ॥ କୌତୁକୀ ମୁନ ନାରଦ
ସେହି ନଗରକୁ ଗଲେ ଏବଂ ନଗରବାସୀମାନଙ୍କୁ ସବୁ ଘଟନା ପରୁଷଲେ । ସବୁ ସମାବୁର
ଶୁଣି ସେ ରାଜମହଲକୁ ଆସିଲେ । ରାଜା ମୁନକୁ ପୁଜା କରି ଆସନ ଉପରେ
ବସାଇଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —ରାଜା ରାଜକୁମାରୀଙ୍କୁ ଆଣି ନାରଦଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲେ
ଏବଂ ପରୁଷଲେ, “ହେ ନାଥ । ଆପଣ ଆପଣଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବିଗୁର କରି ଏହି
କନ୍ୟାର ଗୁଣଦୋଷ ସବୁ କୁହନ୍ତୁ ।” ॥ ୧୩୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ତାହାର ରୂପ ଦେଖି
ମୁନ ବୈରାଗ୍ୟ ଭୁଲିଗଲେ । ବହୁତ ସମୟ ତାହା ଆତ୍ମକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ରହିଥାନ୍ତି ।
ତାହାର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖି ମୁନ ଆପଣାକୁ ମଧ୍ୟ ଭୁଲିଗଲେ ଏବଂ ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦ
ଲଭ କଲେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ସେ କହୁ କହୁ ନ ଥାନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଲକ୍ଷଣ ସବୁ ଦେଖି
ସେ ମନେ ମନେ ଭବୁଥାନ୍ତି—ଯେ ଏହାକୁ ବିବାହ କରିବ, ସେ ଅମର ହୋଇଯିବ ।

କରୌଁ ଜାଇ ସୋଇ ଜତନ ବିରୁଦ୍ଧ । ଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରକାର ମୋହି ବରୈ କୁମାରୀ ॥
 ଜପତପ କହୁ ନ ହୋଇ ତେହି କାଲ । ହେ ବଧୂ ମିଲଇ କର୍ପୁନ ବଧୂ ବାଲ ॥୩॥
 ଏହି ଅବସର ଶୁଣିଅ ପରମ ସୋଭା ରୂପ ବିସାଲ ।

ଜୋ ବିଲେକ ଶର୍ବେ କୁଅଁର ତବ ମେଲେ ଜୟମାଲ ॥୧୩୧॥
 ହରିସନ ମାର୍ଗେଁ ସୁନ୍ଦରତା । ହୋଇହି ଜାତ ଗହରୁ ଅତି ଭାରି ॥
 ମୋରୈଁ ହିତ ହରି ସମ ନହିଁ କୋଉ । ଏହି ଅବସର ସହାୟ ସୋଇ ହୋଉ ॥୧॥
 ବହୁବଧୂ ବିନୟ ଖାନ୍ତି ତେହି କାଲ । ପ୍ରଗଟେଉ ପ୍ରଭୁ କୌତୁଖ କୃପାଲ ॥
 ପ୍ରଭୁ ବିଲେକ ମୁନି ନୟନ ଜୁଡ଼ାନେ । ହୋଇହି କାଜୁ ହିଏ ହରଷାନେ ॥୨॥

କରବି ଯାଇ ତେମନ୍ତ ଯଜନ ବିରୁଦ୍ଧ । ଯେ ଶବେ ବରବ ମୋତେ ନରେଶ କୁମାରୀ ॥
 ଜପତପ ଏ ସମୟେ କହୁ ନ ହୋଇବ । ହେ ବଧୂ, କେଉଁ ଉପାୟେ ସେବାଲା ମିଳବ ॥୪॥
 ଏ କାଳେ ପରମ ଶୋଭା ପ୍ରୟୋଜନ ରୂପ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିଶାଳ ।

ଯାହାକୁ ଦେଖନ୍ତେ କନ୍ୟା ପ୍ରମୋଦିତେ ଲମ୍ବାଇବ ଜୟମାଲ ॥୧୩୨॥
 ହରିଜଠାରୁ ମାଗନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦରତା ଯାତ । କିନ୍ତୁ ଯିବାକୁ ବିଳମ୍ବ ହେବ ଅତି ଭାତ ॥
 ମୋର ହୃଦୟ ନାହିଁ ହରିସନ କେନ୍ଦ୍ର । ହୁଅନ୍ତୁ ଏହି ସମୟେ ସହାୟକ ସେହି ॥୫॥
 ନାନାପ୍ରକାରେ ସେ କାଳେ କରନ୍ତେ ବିନୟ । ପ୍ରକଟ ହେଲେ କୌତୁଖ ପ୍ରଭୁ ଦୟାମୟ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ବିଲେକ ତୃପ୍ତ ହୋଇଲେ ଲେଟନ । କାର୍ଯ୍ୟ ପିତ ହେବ ଭବି ମୁକ୍ତି ମୋଦମନ ॥୬॥

ରଣଭୂମିରେ ତାକୁ କେହି ଜଣି ପାରବ ନାହିଁ । ଏ ଶୀଳବଧୂ କନ୍ୟା ଯାହାକୁ ବରଣ
 କରିବ, ତରୁର ଲବ ସମସ୍ତେ ତାହାର ସେବା କରିବେ ॥ ୧ ॥ ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ବିରୁଦ୍ଧ
 କରି ମୁନି ଆପଣା ହୃଦୟରେ ସେ ସବୁ ବିଷୟ ରଖି ନେଲେ ଏବଂ ଆପଣା ଆତ୍ମ
 କହୁ ବନେଇରୁନେଇ ରାଜାକୁ କହିଦେଲେ । କନ୍ୟାର ସୁଲକ୍ଷଣ ବିଷୟରେ ରାଜାକୁ
 କହି ନାହିଁ ତଳିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଚିନ୍ତା ଥାଏ— ॥୩॥ “ମୁଁ ଯାଇ ଭବିଷ୍ୟ
 କହୁ ଗୋଟାଏ ଉପାୟ ଧରି କରିବି, ଯଦ୍ୱାରା ସେ କନ୍ୟା ମୋତେ ହିଁ ବରଣ କରିବ ।
 ଏତେବେଳେ ଆଉ ଜପତପରେ କାମ ତଳିପାରିବ ନାହିଁ । ହେ ବଧାତା ! ମୋତେ
 ଏ କନ୍ୟା କିପରି ମିଳବ ? ॥ ୪ ॥ କୋହା—ଏତିକିବେଳେ ତ ମୋର ପରମ
 ଶୋଭା ଏବଂ ବିଶାଳ ରୂପ ଦରକାର । ତାହାକୁ ଦେଖି ରାଜକୁମାରୀ ମୋ ଉପରେ
 ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ମୋ ବଳାରେ ଜୟମାଲା ଲମ୍ବାଇ ଦେବ ॥ ୧୩୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ .—
 ଗୋଟିଏ କାମ କରିବି, ଭଗବାନଙ୍କୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମାଗିବି । କିନ୍ତୁ ଆରେ ଭଲ ! ତାଙ୍କ
 ପାଖକୁ ଏଲେ ଗଲେ ବହୁତ ବିଳମ୍ବ ହୋଇଯିବ । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ସମାନ ମୋର
 ଅନ୍ୟ କେହି ହୃଦାକାଞ୍ଚ ଶୀ ମଧ୍ୟ ନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ଏତେବେଳେ ସେଇ ହିଁ ମୋର
 ସହାୟ ହୁଅନ୍ତୁ ।” ॥ ୧ ॥ ସେହି ସମୟରେ ନାହିଁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରକାର
 ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ଲୀଳାମୟ କୃପାକୁ ପ୍ରଭୁ ସେହଠାରେ ଆବର୍ତ୍ତ ତ ହେଲେ ।

ଅତି ଆରତି କହି କଥା ସୁନାଇ । କରନ୍ତୁ କୃପା କରି ହୋତୁ ସହାୟ ।
ଆପନ ରୂପ ଦେହ ପ୍ରଭୁ ମୋର । ଆନ ଭାବ ନହିଁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଓଷା ॥୩॥
ଜେହିଁ ଶ୍ୟ ନାଥ ହୋଇଛି କଥା ମୋର । କରନ୍ତୁ ସୋ ବେଗି ଦାସ ମୋଁ ତୋର ।
ନିଜ ମାୟା ବଳ ଦେଖି ବିସାଇ । ହୁଏଁ ହୁଏଁ ବୋଲେ ଶାନଦୟାଲ ॥୪॥

ଜେହିଁ ଶ୍ୟ ହୋଇଛି ପରମ ହିତ ନାରଦ ସୁନନ୍ତ ଭୁଞ୍ଜାର ।

ସୋଇ ହମ କରବ ନ ଆନ କହୁ ବଚନ ନ ମୁଖା ହମାର ॥୧୩୬॥

କୃପା ମାଗନ୍ତୁ ବ୍ୟାକୁଳ ରୋଗୀ । କେବେ ନ ଦେଇ ସୁନନ୍ତ ମୁନି ଜୋଗୀ ॥
ଏହି ଶ୍ୟ ହିତ ଭୁଞ୍ଜାର ମୋଁ ଠାକୁର । କହି ଅସ ଅଂତରହିତ ପ୍ରଭୁ ଭୟୁର ॥୧॥
ମାୟା ବିବସ ଭବ ମୁନି ମୁଦା । ସମୁଦ୍ରୀ ନହିଁ ହରି ଗିର ନିଗୁଡ଼ା ॥
ଗର୍ଭିନେ ଭୁରତ ତହିଁ ଶିଶିର । ଜହଁ ସ୍ବୟଂବର ଭୂମି ବନାଇ ॥୨॥

ଅତି ଆଶ୍ଚି ହୋଇ କହୁ ଶୁଣାଇଲେ କଥା । ସୁଦୟା ବହୁଣ କରି ମୋର ସହାୟତା ॥
ଆପଣଙ୍କ ରୂପ ମୋତେ ଦିଅନ୍ତୁ ଗୋସାଇ । ଅନ୍ୟ ଉପାୟରେ ତାକୁ ନ ପାରିବି ପାଇ ॥୩॥
ଯେଉଁ ଶ୍ରେୟ ନାଥ, ହିତ ହୋଇବ ମୋହର । କରନ୍ତୁ ତାହା ହରିତ, ଦାସ ପୁଁ ଭୁମ୍ଭର ॥
ନିଜ ମାୟାବଳ ଅବଲୋକଣ ଦିଶାଇ । ହୃଦୟେ ହୁଏ ଶୁଷିଲେ ଶାନ ଦୟା-ପାଳ ॥୪॥

ଯେମନ୍ତେ ନାରଦ ହୋଇବ ଭୁମ୍ଭର ପରମ ହିତ ସାଧନ ।

ତାହା ପୁଁ କରବ, ଅନ୍ୟ ନ କରବ, ମିଥ୍ୟା ନୋହେ ମୋ ବଚନ ॥୧୩୭॥

କୃପା ମାଗଇ ରୋଗେ ବ୍ୟାକୁଳ ଯେ ରୋଗୀ । କରବ ଦିଅଇ ନାହିଁ ଶୁଣି ପୁନି ଯୋଗୀ ॥
ଏହି ଶ୍ରେୟ ଭୁମ୍ଭର ପୁଁ ଠାଣି ଅଛି ହିତ । ଏହା କହୁ ପ୍ରଭୁ ତହୁଁ ହେଲେ ଅନୁହିତ ॥୧॥
ମାୟାବଣ ହୋଇଥିଲେ ପୁନି ଅଛି ମୁଦ । ହୁଏ ନ ପାରିଲେ ହରି ବଚନ ନିଗୁଡ଼ ॥
ତରୁର ହୋଇ ଗଲେ ଶୁଷିର ତହିଁ । ସ୍ବୟମ୍ଭର ଭୂମି ଗତା ହୋଇଥିଲ ଯହିଁ ॥୨॥

ସ୍ବର୍ଗୀକୁ ଦେଖି ନାରଦଙ୍କ ନେତ୍ର ଶୀତଳ ହୋଇଗଲା । ଏବେ କାମ ହୋଇଯିବ
ବୋଲି ସେ ମନେ ମନେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ॥ ୨ ॥ ଶୋକାର୍ତ୍ତ ହୋଇ ନାରଦ
ବିନୟର ସହୃଦ ସବୁ କଥା ହରିଙ୍କୁ କହୁ ଶୁଣାଇଲେ । ସେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ, “ହେ
ନାଥ ! କୃପା କରି ମୋର ସହାୟ ହୁଅନ୍ତୁ । ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣଙ୍କ ରୂପ ମୋତେ
ଦିଅନ୍ତୁ । ନୋହୁଲେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟରେ ପୁଁ ସେ ରାଜକନ୍ୟାକୁ ପାଇ ପାରିବି
ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ହେ ନାଥ ! ଯେଉଁ ପ୍ରକାରେ ମୋର ହିତ ହେବ, ତାହାହିଁ ଆପଣ
ଶୀଘ୍ର କରନ୍ତୁ । ପୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଦାସ । ନିଜ ମାୟାର ବଳ ଦେଖି ଶାନଦୟାକୁ ଭଜବାନ
ମନେ ମନେ ହୁଏ କହୁଲେ,— ॥୩॥ କୋହା —“ହେ ନାରଦ ! ଯେଉଁପରି ଆପଣଙ୍କର
ପରମ କଲ୍ୟାଣ ହେବ, ଆମେ ତାହାହିଁ କରୁ । ଅନ୍ୟ କିଛି କରୁ ନାହିଁ । ଆମ
କଥା ମିଛ ହେବ ନାହିଁ ॥ ୧୩୭ ॥ କୌପାର —ହେ ଯୋଗୀ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ରୋଗରେ
ବ୍ୟାକୁଳ ରୋଗୀ ଯଦି କୃପା ମାଗେ, ତେବେ ତାହାର ହିତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବୈଦ୍ୟ

ନିଜ ନିଜ ଆସନ ବେଠେ ରାଜା । ବହୁ ବନାର୍ଥ କରି ସହୃଦ ସମାଜା ॥
 ମୁନିମନ ହରଷ ରୂପ ଅତି ମୋରୈ । ମୋହି ତଳ ଆନନ୍ଦ ବରଣ ନ ଶ୍ରେରୈ ॥୩॥
 ମୁନି ହିତ କାରନ କୃପାନିଧାନା । ଘାନ୍ତି କୁରୂପ ନ ଜାଇ ବଖାନା ॥
 ସୋ ଚରଣ ଲକ୍ଷି କାହୁଁ ନ ପାଡ଼ି । ନାରଦ ଜାନ ସବହିଁ ସିର ନାଡ଼ି ॥୩॥
 ରହେ ତହିଁ ଦୁଇ ରୁଦ୍ର ଗନ ତେ ଜାନହିଁ ସବ ଭେଉ ।

ବିପ୍ରବେଶ ଦେଖତ ଫିର ହିଁ ପରମ କୌତୁକୀ ତେଉ ॥୧୩॥
 ନେହିଁ ସମାଜ ବେଠେ ମୁନି ଜାଇ । ହୃଦୟ ରୂପ ଅନ୍ତମିତ ଅଧିକାଇ ॥
 ତହିଁ ବେଠେ ମହେସ ଗନ ଦୋଉ । ବିପ୍ରବେଶ ଗତି ଲକ୍ଷଇ ନ କୋଉ ॥୧॥

ବସିଥିଲେ ନିଜ ନିଜ ଆସନେ ନରେଶ । ସମାଜ ସହୃଦ ସାଜି ବହୁବ୍ୟ ବେଷ ॥
 ମୁନି ମନ ହରଷିତ ନିଜ ରୂପବାନେ । ମୋତେ ତେଜ ଭୁଲି କନ୍ୟା ନ ବରବ ଆନୋ ॥
 ମୁନିଙ୍କ ହିତ କାରଣେ କରୁଣା ନିଧାନ । ଦେଲେ ଯେ କୁରୂପ କରି, ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
 ସେ ଚରଣ କେହି ମଧ୍ୟ ବୁଝି ନ ପାରିଲେ । ନାରଦ ଜାଣି ସମସ୍ତେ ପ୍ରଣାମ କରିଲେ ॥୩॥
 ପାଶେ ଥିଲେ ଦୁଇ ରୁଦ୍ରଗଣ ତହିଁ ସେ ସବୁ ଭେଦ ଜାଣନ୍ତି ।

ବିପ୍ରବେଶେ ବୁଲି ବୁଲି ଦେଖୁଥିଲେ ସ୍ଵଭାବେ କୌତୁକୀ ଅତି ॥୧୩॥
 ବସିଲେ ନାରଦ ଘାଇ ଯେଉଁ ସମାଜରେ । ଅଭିମାନ କରି ନିଜ ରୂପ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ॥
 ବେନି ଶମ୍ଭୁଗଣ ତାଙ୍କ ନିକଟେ ବସିଲେ । ବିପ୍ରବେଶ ଗତି କେହି ବୁଝି ନ ପାରିଲେ ॥୩॥

ତାହାକୁ କୁପଥ୍ୟ ଦିଏ ନାହିଁ । ମୁଁ ସେହପରି ତୁମ ହୃତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବଳପରିକର ।”
 ଏହପରି କହୁ ଭଗବାନ୍ ଅନ୍ତହୃତ ହୋଇଗଲେ ॥ ୧ ॥ ଭଗବାନଙ୍କ ମାୟାରେ
 ବର୍ଣ୍ଣାଭୁତ ହୋଇ ମୁନି ଏତେ ଦୂର ମୁତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ ଯେ, ଭଗବାନଙ୍କ
 ନିଗୃତ (ରହସ୍ୟମୟୀ) ବାଣୀ ବୁଝି ପାଇଲେ ନାହିଁ । ରୂପିଗୁଣ ନାରଦ ଶାସ୍ତ୍ର ସ୍ଵୟଂବର
 ନିମନ୍ତେ ନିର୍ମିତ ହୋଇସବା ସ୍ଥାନକୁ ଗଲେ ॥ ୨ ॥ ରାଜାମାନେ ଶୁଦ୍ଧ ଆତ୍ମାର
 ସହକାରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ସମାଜ ସଙ୍ଗେ ଆପଣା ଆପଣା ଆସନରେ ବସିଥିଲେ ।
 “ମୋର ରୂପ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ମୋତେ ଛୁଡ଼ି କନ୍ୟା ଅନ୍ୟ କାହାରକୁ ଭୁଲିବେ
 ସ୍ତ୍ରୀ ବରଣ କରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ନାରଦ ମୁନି ମନେ ମନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଥା’ନ୍ତି ।
 କୃପାନିଧାନ ଭଗବାନ୍ ମୁନିଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଏପରି କୁରୂପ କରି ଦେଲେ,
 ଯାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅସମ୍ଭବ । କିନ୍ତୁ ଏ ଚରିତ କେହି ହେଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାଣି ପାରିଲେ
 ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ନାରଦ ରୂପେ ଚିହ୍ନି ପ୍ରଣାମ କଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା —
 ଶିବଙ୍କର ଦୁଇ ଜଣ ଗଣ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ସବୁ ରହସ୍ୟ ଜାଣିଥିଲେ
 ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣବେଶ ଧରି ସମସ୍ତ ଲୋକା ବୁଲି ବୁଲି ଦେଖୁଥା’ନ୍ତି । ବଡ଼ ମଉଜିଆ ସେ
 ଦୁହେଁ ॥ ୧୩ ॥ ତୌପାରି — ନାରଦ ଆପଣା ଦୃଢ଼ତ୍ଵରେ ରୂପର ବଡ଼ ଗର୍ବ
 ଧରି ଯେଉଁ ସମାଜ (ସଂକ୍ର)ରେ ବସିଥିଲେ, ଶିବଙ୍କର ଗଣ ଦୁଇଜଣ ସେହଠାରେ

କରଣ୍ଡି କଟି ନାରଦନ୍ତ ସୁନାଲ । ମାକ ଫାନ୍ତି ହରି ସୁନ୍ଦରତାଲ ॥
 ଶୈବ ଶକ୍ତିକୁ ଅଟି ଛବି ଦେଖି । ଇନ୍ଦ୍ର ବରଦ୍ଧ ହରି ଜାନି ବିସେଷୀ ॥୨॥
 ମୁନିନ୍ଦ୍ର ମୋହ ମନ ହାଥ ପରାଏ । ହୁଅନ୍ତି ସ୍ୱର୍ଗ ଗନ ଅତି ସର ପାଏ ॥
 ଜଗତି ସୁନନ୍ଦି ମୁନି ଅଟପଟି ବାମ । ସମୁଦ୍ର ନ ପରଇ ବୁଦ୍ଧି ଭ୍ରମ ସାମ ॥୩॥
 କାହ୍ନୁ ନଳିନୀ ସୋ ଚରଣ ବିସେଷ । ସୋ ସରସ ନୃପକନ୍ୟା ଦେଖା ॥
 ମର୍ଦ୍ଦକ ବଦନ ଭୟଙ୍କର ଦେଖା । ଦେଖଇ ହୃଦୟ ହୋଧ ଶ୍ରୀ ତେଜା ॥୪॥
 ସଖୀ ସ୍ୱର୍ଗ ଲୋ କୁଅଟି ତବ ତଳ ଜନ୍ମ ରାଜମରାଳ ।

ଦେଖଇ ଫିରଇ ମହାପ ସବ କର ସରୋଜ ଜୟମାଳ ॥୧୩୩॥

ଜେନ୍ଦ୍ର ହସି ବେଠେ ନାରଦ ପୁର । ସୋ ହସି ତେଜି ନ ବିଲୋକ ଭୁର ॥
 ପୁନି ପୁନି ମୁନି ଉଦୟନ୍ତି ଅକୁଳାୟ । ଦେଖି ଦୟା ହର ଗନ ମୁସୁକାୟ ॥୧॥

ରାଧିକ୍ଷ୍ଣୁ ଶୁଣାଇ କୁଟି ବିଦ୍ରୁପ କରନ୍ତି । ଭଲ ହରି ସୁନ୍ଦରତା ସ୍ୱାକ୍ତ ଦେଇଛନ୍ତି ॥
 ଛବି ଦେଖି ରାଜକନ୍ୟା ମୋହିତ ହୋଇବ । ଏହାକୁ ବିଶେଷେ ହରି ବୁଦ୍ଧି ବରଦ ॥୨॥
 ମୁନି ବିମୋହିତ ପୁଣି ମନ ପରହାତେ । ହସନ୍ତି ଶିବଙ୍କ ଗଣ ଅତି ଆଶ୍ରେ ଆଶ୍ରେ ॥
 ପରହାସ ବାଣୀ ମୁନି ଯଦ୍ୟପି ଶୁଣନ୍ତି । ଉମିତ ବୁଦ୍ଧି କାରଣେ ବୁଦ୍ଧି ନ ପାରନ୍ତି ॥୩॥
 କେହି ନ ଜାଣିଲେ ସେହି ଚରଣ ବିଶେଷ । ନୃପକନ୍ୟା ମୁନିଙ୍କର ଦେଖିଲେ ସେ ବେଶ ॥
 ମର୍ଦ୍ଦକ ବଦନ ତନ୍ମୁ ଅତି ଭୟାକାର । ଦେଖନ୍ତେ ହୃଦୟେ ହୋଧ ଉପୁଜିଲ ତାର ॥୪॥

ସଖୀ ସଙ୍ଗେ ନେଇ କୁମାରୀ ତଳ ଯେସନେ ରାଜ-ମରାଳ ॥

ବୁଦ୍ଧି ବୁଦ୍ଧି ଦେଖେ ନୃପ ମଣ୍ଡଳୀକୁ କଞ୍ଚି-କରେ ଜୟମାଳ ॥୧୩୪॥

ଯେଉଁ ଭବରେ ନାରଦ ବସିଥିଲେ ଫୁଲ । ସେ ଭଗନ୍ତ ନୃପକନ୍ୟା ନ ଗୁହ୍ୟ ଭୁଲ ॥
 ବାରମ୍ବାର ମୁନି ଉଠି ଆକୁଳ ହୁଅନ୍ତି । ଦଶା ଦେଖି ଶମ୍ଭୁପଣ ମୁରୁକ ହସନ୍ତି ॥୧॥

ବସିଗଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶ ଧରିଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ଏହି ଗତିବିଧି କେହି ଜାଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ ନାରଦଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଶୁଣାଇ ବିଦ୍ରୁପ କରୁଥା'ନ୍ତି—“ହରି ଏହାକୁ ଭଲ ଯୋଡ଼ିଆ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହାଙ୍କର ଶୋଭା ଦେଖି ରାଜକୁମାରୀ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ‘ହରି’ (ବାନର) ଜାଣି ଏହାଙ୍କୁ ବିଶେଷ ରୂପେ ବରଣ କରିବ ॥ ୨ ॥ ମନ ଅନ୍ୟର ହାତରେ (ମାୟା ବଶରେ) ଥିବାରୁ ନାରଦ ମୁନି ମୋହପ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଶିବଙ୍କର ଗଣମାନେ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ହସୁଥିଲେ । ମୁନି ସେମାନଙ୍କ ଥଳାଣିଆ କଥା ଶୁଣୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ବୁଦ୍ଧି ଭ୍ରମପ୍ରସ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ କଥା ବୁଦ୍ଧିପାରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି । (ସେମାନଙ୍କ କଥାକୁ ସେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ ।) ॥ ୩ ॥ ଏହି ବିଶେଷ ଚରଣ ଅନ୍ୟ କେହି ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କେବଳ ରାଜକନ୍ୟା ନାରଦଙ୍କର ସେହି ରୂପ ଦେଖିଲା । ବାନରମୁଖ ସଦୃଶ ନାରଦଙ୍କ ମୁହଁ ଓ ଉତ୍ସୁକର ଦେହ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ କନ୍ୟାର ହୃଦୟରେ ହୋଧ ଜାତ ହେଲା ॥ ୪ ॥

ଧରି ନୃପତନୁ ଚହଁ ଗୟିବ କୁପାଳ । କୁଅଁର ହରଷି ମେଲେଇ ଜୟମାଳ ॥
 ଦୁଲ୍ଲଭିନି ଲେ ଗେ ଲକ୍ଷ୍ମିନିବାସ । ନୃପସମାଜ ସବ ଭୟୁତ ନିରାସ ॥୨॥
 ମୁନି ଅତି ବିକଳ ମୋହମତ ନାଠ । ମନ ଗିରି ଗଛି ଛୁଟି ଜନ୍ମ ଗାଁଠାଁ ॥
 ତବ ହର ଗନ ବୋଲେ ମୁସୁକାଛି । ନିଜ ମୁଖ ମୁକୁର ବିଲେକନ୍ତ ଜାଣି ॥୩॥
 ଅସ କହି ଦୋଉ ଭାଗେ ଭୟୁ ଶୁଣ । ବଦନ ଘାଣ ମୁନି କାରି ନିହାଣ ॥
 ବେଷୁ ବିଲେକି ହୋଧ ଅତି ବାଡ଼ା । ଚିତ୍ତୁଛି ସରସ ଘନୁ ଅତି ଗାଡ଼ା ॥୪॥
 ହୋଡ଼ୁ ନିସାଚର ଜାଲ ଭୁଲୁ କପଟୀ ପାପୀ ତୋଉ ।
 ହୁଁସେହୁ ହମହିଁ ସୋ ଲେହୁ ଫଲ ବହୁର ହୁଁସେହୁ ମୁନିକୋଉ ॥୧୩॥

ଧରି ନୃପ-ତନୁ ଚହଁ ଗଲେ ଜନପାଳ । କୁମାରୀ ହରଷେ ଲମ୍ବୁକଲ ଜୟମାଳ ॥
 ନବ ବଧୂ ନେଇ ଗୁଲିଗଲେ ଶ୍ରୀନିବାସ । ନୃପ-ସମାଜ ହୋଇଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିରାଶ ॥୨॥
 ମୋହେ ନଷ୍ଟ ମୁନିମତ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଲ । ଗଣ୍ଡି ଫଟିହାଇ ମଣି ଝୁପି ଶ ପଡ଼ୁଲ ॥
 ତହୁଁ ଭରହୁସି ଶିବଗଣ ବେଳ ପାଇ । କହୁଲେ ଦର୍ପଣେ ନିଜ ମୁଖ ଦେଖି ଯାଇ ॥୩॥
 ଏହା କହ ପଳାଇଲେ ହୁହେଁ ଭୟେ ଅତି । ଜଳରେ ନିରେସି ମୁନି ବଦନ ଦେଖୁ ॥
 ବେଷ ବିଲେକି ବଢ଼ିଲି ହୋଧ ଭୟୁକର । ତାକୁ ଅଛୁଣାତ ତେନେ ହେଁ ଚୁରୁଚର ॥୪॥
 ହୁଅ ନିଶାଚର କପଟୀ ପାମର ପାପୀ ତୁମ୍ଭେ ହୁହେଁ ଯାଅ ।
 ପୁଣି ନ ହୁସିବ କୌଣସି ମୁନିଙ୍କୁ ହୁସିବାର ଫଳ ପାଅ ॥୧୩॥

କୋହା .—ତା ପରେ ରାଜକୁମାରୀ ସଖୀମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଅନ୍ତଃପର ହେବ ।
 ସତେ ଯେମିତି ରାଜହଂସୀ ଗୁଲୁଅଛି । ସେ ଅପସାର କର-କମଳରେ ଜୟମାଳା
 ଧରି ସମସ୍ତ ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେଖି ଭୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲ ॥ ୧୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ଯେଉଁ ଭଗରେ ନାରଦ ରୂପଗର୍ବରେ ଫୁଲି ବସିଥିଲେ, ସେ ଭଗକୁ ସେ ଭୁଲିରେ
 ହୁଆ ଗୁଲୁଲ ନାହିଁ । ନାରଦପୁନ ବାରମ୍ବାର ଭୁଠି ଏଡ଼ି ଭପରେ ଠିଆ ହେଉଥା'ନ୍ତି
 ଏବଂ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏ ଡ଼ା ଡେଖି ଶିବଙ୍କ ଗଣମାନେ ପ୍ରଭୁକୁ
 ପ୍ରଭୁକୁ ହୁହୁଆ'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ କୁପାତୁ ଭଗବାନ ମଧ୍ୟ ନୃପତନୁ ଧାରଣମୁଦ୍ଦଳ ସେଠାରେ
 ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ରାଜକୁମାରୀ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଗଳାରେ ଜୟମାଳା ପନ୍ଥାଇ
 ଦେଲେ । ରତ୍ନାନିବାସ ଭଗବାନ ହୁରଣ୍ଡାକୁ ନେଇଗଲେ । ସମସ୍ତ ରାଜମନ୍ତ୍ରୀ
 ନିରାଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୨ ॥ ମୋହ ହେଉ ପ୍ରଜ୍ଞଙ୍କ ଗୁଣି ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।
 ଏଣୁ ରାଜକୁମାରୀଙ୍କୁ ହାତରୁ ଗୁଲିଥିବାର ଦେଖି ସେ ଅତି ବିକଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।
 ସତେ ଯେପରି ଗଣ୍ଡିରୁ ଫଟି ମଣି ତଳେ ପଡ଼ିଯାଇଛି । ସେପରି ବେଳେ ଶିବଙ୍କ
 ଗଣମାନେ ପ୍ରଭୁକୁ ହୁସି କହୁଲେ, “ଯାଇ ଦର୍ପଣରେ ଆପଣାର ମୁହଁ ଦେଖନ୍ତୁ ତ !” ॥୩॥
 ଏପରି କହି ସେ ହୁହେଁ ବଡ଼ ଭୟୁକ୍ତ ହୋଇ ପଳାଇଲେ । ମୁନି ଜନରେ ଆପଣାର
 ମୁହଁ ନିରେସି ଦେଖିଲେ । ଅପଣା ରୂପ ଦେଖି ତାଙ୍କ ହୋଧ ବହୁତ ବଡ଼ ଗଲ । ସେ

ସୁନି ଜଳ ଶାଖ ରୂପ ନିଜ ପାତ୍ର । ଚନ୍ଦ୍ରପି ହୃଦୟ ସଂତୋଷ ନ ଆତ୍ର ।
 ଫରକତ ଅଧର କୋପ ମନ ମାତ୍ର । ସପଦି ତଳେ କମଳପତ ପାତ୍ର ॥୧॥
 ଦେହଭି ପ୍ରାପ କି ମରହୁଣ୍ଡି ଜାଣି । ଜଗତ ମୋର ଉପହାସ କରାଣି ॥
 ସାତୁଣି ପଂଥ ମିଳେ ଦନ୍ତୁଜାଣି । ସୁଗ ରମା ସୋଇ ରାଜକୁମାରୀ ॥୨॥
 ବୋଲେ ମଧୁର ବଚନ ସୁରସାଣି । ମୁନି କହି ତଳେ ବିକଳ ଲା ନାଣି ॥
 ସୁନତ ବଚନ ଉପଜା ଅତି ହୋଧା । ମାୟା ବସ ନ ରହା ମନ ବୋଧା ॥୩॥
 ପର ସପଦା ସକଳ ନହିଁ ଦେଖି । ଭୁଲ୍ଲରେ ଲଭିଷା କପଟ ବିସେଷୀ ॥
 ମଥତ ସିଂଧୁ ରୁଦ୍ର ହି ବୌରାୟୁ । ସୁରହ ପ୍ରେର ବିଷ ପାନ କରାୟୁ ॥୪॥
 ଅସୁର ସୁର ବିଷ ସକରହ ଆସୁ ରମା ମନ ରୁରୁ ।

ସ୍ଵାରଥ ସାଧକ କୁଟିଳ ଭୁକ୍ତ ସଦା କପଟ ବ୍ୟବହାର ॥୧୩୭॥

ପୁଣି ଜଳକୁ ଚାହିଁଲେ ସୁରୁପ ଦେଖିଲେ । ତଥାପି ସନ୍ତୋଷ ନିଜ ହୃଦେ ନ ଲଭିଲେ ॥
 କମିଲ ଅଧର ମନେ ହୋଇ କୋପାନୁଜ । ତଳିଲେ କମଳା-ପତ ସମୀପେ ଦୃଶିତ ॥୧॥
 ଦେବ ଅଭିଶାପ କମ୍ପା ମରବି ମୁଁ ଯାଇ । ଜଗତେ ମୋ ଉପହାସ ତେଲ ସେ କରାଇ ॥
 ପଥ ମଧ୍ୟ ମିଳିଗଲେ ପ୍ରଭୁ ଦନ୍ତୁକାର । ଫଳତେ ରମା ଆବର ସେ ରାଜକୁମାରୀ ॥୨॥
 ଶୁଣିଲେ ସୁର-ନାୟକ ବଚନ କୋମଳ । ମୁନି କାହିଁ ଯାଅ ସେହ୍ନେ ହୋଇଣ ବିକଳ ॥
 ଶୁଣିଲେ ବଚନ ଅତି ଉପୁଜିଲ ହୋଧ । ମାୟା ବିବଶ, ନ ସଲ ମୁନି ମନେ ବୋଧ ॥୩॥
 ପରର ସମ୍ପଦ ଦେଖି ନ ପାରୁ ରୁ ଲେଖି । ରଘୁ ନିଜ ହୃଦେ ଶରୀ କପଟ ବିଶେଷ ॥
 ସିନ୍ଧୁ ମନ୍ତ୍ରନ ସମୟେ ରୁଦ୍ରେ ଭୁଲିଲୁ । ଦେବତାଙ୍କୁ ପ୍ରେର ବିଷ ପାନ କରାଇଲୁ ॥୪॥
 ସୁର ଅସୁରଙ୍କୁ ବିଷ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ଆପେ ରମା ମଣି ବର ।

କୁଟିଳ ରୁ ସାର୍ଥ-ସାଧକ ପକ୍ତ କପଟ ବୃତ୍ତି ତୋହର ॥୧୩୭॥

ଶିବଙ୍କର ସେହି ରଖମାନଙ୍କୁ ଚଠୋର ଅଭିଶାପ ଦେଲେ— ୪ ॥ କୋହା :—
 “ରୂମେ କପଟୀ ଓ ପାପୀ ହୃଦେ ଯାଇ ରାକ୍ଷସ ହୁଅ । ମୋତେ ଯେମିତି ବିଦ୍ରୁପ କଲ,
 ତାହାର ଫଳ ପାଅ । ଏବେ ଯାଇ ଆଉ କେଉଁ ପୁନିକୁ ଥଟା କରୁଥାଅ” ॥ ୧୩୫ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ.—ମୁନି ପୁଣି ଜଳରେ ଦେଖନ୍ତି ତ, ତାଙ୍କର ଅସଲ ରୂପ ସେ ପାଇ ଯାଇଛନ୍ତି ।
 ତେବେ ବି ତାଙ୍କର ସନ୍ତୋଷ ହେଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଓଠ ଉଠୁଥାଏ, ପତୁଥାଏ ଏବଂ
 ମନରେ ହୋଧ ପୁଣି ରହୁଥାଏ । ଶୀଘ୍ର ସେ ଭଗବାନ କମଳାପତିଙ୍କ ପାଖକୁ
 ଚାଲିଲେ ॥୧୩॥ ମନରେ ଭବି ଭବି ଯାଉଥାନ୍ତି—“ଯାଇ ଅଭିଶାପ ଦେବ କି ପ୍ରାଣ
 ଦେବ ? ସେହି ସଂସାରରେ ମୋତେ ଲୋକହସା କରାଇଲେ !” ଦୈତ୍ୟାଣ ଭଗବାନ ହରି
 ପଥ ମଧ୍ୟରେ ତାକୁ ମିଳିଗଲେ । ତାଙ୍କ ସହୃଦ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ସେହି ରାଜକୁମାରୀ ଥିଲେ ॥୧॥ ସୁରସାୟ
 ଭଗବାନ ମଧୁର ବାଣୀରେ କହୁଲେ, “ହେ ମୁନି ! ବ୍ୟାକୁଳ ପଶ ହୋଇ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଲ ?”
 ଏ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ନାରଦଙ୍କର ବଡ଼ ହୋଧ ହେଲା; ମାୟାର ବଶୀଭୂତ ହୋଇଥିବା ହେତୁ

ପରମ ସ୍ବତଂସ ନ ସିର ପର କୋଞ୍ଚ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମନସ୍ତ କରନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭ ସୋଞ୍ଚ ॥
 ଭଲେହି ମଂଦ ମଂଦେହି ଭଲ କରନ୍ତୁ । ବିସମୟ ହରଷ ନ ହିୟୁ କହୁ ଧରନ୍ତୁ ॥୧॥
 ଉତ୍କଳ ଉତ୍କଳ ପରିଚେତ୍ତ ସବ କାହୁ । ଅତି ଅସ୍ତକ ମନ ସଦା ଉଚ୍ଚୁହୁ ॥
 କରମ ସୁଗ୍ରସୁଭ ତୁମ୍ଭହି ନ ବାଧା । ଅବ ଲଗି ତୁମ୍ଭହି ନ କାହୁଁ ସାଧା ॥୨॥
 ଭଲେ ଭବନ ଅବ ବାୟୁନ ଶାନ୍ତା । ପାଞ୍ଚଦୁରେ ଫଳ ଆପନ କାନ୍ତା ॥
 ବଂଚେନ୍ତୁ ମୋହି ଜଞ୍ଜଳି ଧରି ଦେହା । ସୋଇ ତରୁ ଧରନ୍ତୁ ଶ୍ରୀପ ମମ ଏହା ॥୩॥
 କପି ଆକୃଷ୍ଟ ତୁମ୍ଭ ଶାନ୍ତି ହମାସ । କରନ୍ତୁହିଁ ଶାସ ସହାୟ ତୁମ୍ଭାସ ॥
 ମମ ଅପକାର କାନ୍ତା ତୁମ୍ଭ ଭାସ । ନାହିଁ ବିରହଁ ତୁମ୍ଭ ହୋବ ଦୁଶାସ ॥୪॥

ପରମ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର କେହି ତୋ ଉପରେ ନାହିଁ । ମନକୁ ଯାହା ଆସଇ କରୁ ତୁହି ତାହି ॥
 ଭଲକୁ ମଦ ମଦକୁ ଭଲ ପ୍ରଣି କରୁ । ହରଷ ବିସ୍ମୟ କହୁ ହୃଦୟେ ନ ଧରୁ ॥୧॥
 ଠକ ଠକ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପରକି ଯାଇବୁ । ସଦା ଉତ୍ସାହୁତ ମନ ନିଶିଙ୍ଗ ହୋଇବୁ ॥
 କର୍ମ ଶୁଭଶୁଭ ତୋତେ କେବେ ନ ବାଧୁଲ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେହି ତୋତେ ସାଧୁ ନ ପାରିଲ ॥୨॥
 ଭଲ ଘରେ ଆମି ଏବେ ବେଲକୁ ବେଲର । ଯାହା କହୁ କଲୁ ଫଳ ପାଇବୁ ତାହାର ॥
 ବନ୍ଧନ କଲୁ ରୁ ମୋତେ ଯେଉଁ ଦେହ ଧରି । ସେହି ତରୁ ଧରି ଅଭିଶାପ ଏ ମୋହର ॥୩॥
 କପି ସଦୃଶ ଆକୃଷ୍ଟ କଲୁ ରୁ ମୋହର । କଣିବେ କପି ନିକର ସାହାଯ୍ୟ ତୋହର ॥
 ଅତି ଭାସ ଅପକାର କଲୁ ମୋର ଯେଣୁ । ନାସ ବିରହେ ହୁଣିତ ହୋଇବୁ ରୁ ତେଣୁ ॥୪॥

ମନରେ ତେଜା ନ ଥାଏ ॥ ୩ ॥ ଯୁଦ୍ଧ କହଲେ, “ତୁମେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଶ୍ରୀସଂସଦ ଦେଖି ପାରନାହିଁ । ରୁମଠାରେ ଭର୍ଷ୍ୟା ଓ କପଟ ବହୁତ । ସମୁଦ୍ରମନ୍ଥନ କାଳରେ ତୁମେ ଶିବଙ୍କୁ ପାଶଳ କରିଦେଲ ଏବଂ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣ କରି ତାହାଙ୍କୁ ବିଷପାନ କରାଇଲ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଅସୁରମାନଙ୍କୁ ମଦର ଓ ଶିବଙ୍କୁ ବିଷ ଦେଇ ତୁମେ ସ୍ବୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ସୁନ୍ଦର କୌସୁଭମଣି ନେଇଗଲ । ତୁମେ ବଡ଼ ଧର୍ମାବାଜ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥସାଧକ । ସବୁବେଳେ କପଟ ବ୍ୟବହାର କରୁଥାଅ ॥ ୧୩୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ତୁମେ ପରମ ସ୍ୱାଧୀନ, ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ କୌଣସି ବୋହଁ ତ ନାହିଁ । ଏଣୁ ଯେତେବେଳେ ମନକୁ ଯାହା ପାଉଛି, ତାହା ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦ ଭାବରେ କରିଯାଉଛ । ଭଲକୁ ମଦ ଓ ମଦକୁ ଭଲ କରି ଦେଉଛ । ଦୁଃସ୍ୱରେ ହର୍ଷ, ବିଷାଦ, ବିସ୍ମୟ ଆଦି କହୁ ଧରନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଠକିବାରେ ଏକାବେଳେକେ ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ଏବଂ ଅଭିଶପ୍ତ ନିର୍ଭୀକ ହୋଇ ପଡ଼ିଛ । ଏଣୁ ଠକାମି କାମ ପାଇଁ ତୁମ ମନରେ ସବୁବେଳେ ଉତ୍ସାହ ପୂରିଥାଏ । ଶୁଭଶୁଭ କର୍ମ ଯାହା କର ପଛକେ, ତୁମ ପଥରେ ବାଧାପୃଷ୍ଠି କରିବାକୁ କେହି ନାହିଁ । ଆଜିଯାଏ ତୁମଙ୍କୁ କେହି ଶାସନ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଏବେ ତୁମେ ମୋ ପରି ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିଦୁଷ କରିଅଛ ! ଏଣୁ ତୁମେ ଆପଣା କର୍ମର ଫଳ ଅବଶ୍ୟ ଭୋଗ କରିବ । ଯେଉଁ ଶରୀର ଧାରଣ କରି ତୁମେ ମୋତେ ଠକିଅଛ,

ଶ୍ରୀପ ସୀସ ଧରି ହରଷି ହୃଦ୍ ପ୍ରଭୁ ବହୁ ବିନଶା ଗାନ୍ଧି ।
 ଲଜ ମାୟା କୈ ପ୍ରବଳତା କରଷି କୃପାନ୍ୟ ଲୁହାଁ ॥୧୩୭॥
 ଜବ ହରି ମାୟା ଦୁରି ନିବାସ । ନହିଁ ତହିଁ ରମା ନ ରଜକୁମାରୀ ॥
 ତବ ମୁନି ଅତି ସଖ୍ୟତ ହରି ଚରନା । ଗହେ ପାହି ପ୍ରନତାରତି ହରନା ॥୧॥
 ମୃଷା ହୋଇ ମମ ଶ୍ରୀପ କୃପାଲ । ମମ ଲଜ୍ଜା କହ ଶାନଦୟାଲ ॥
 ମୈ ଦୁଃସନ୍ତ କହେ ବହୁତେରେ । କହ ମୁନି ପାପ ମିଟିବୁ କିମି ମେରେ ॥୨॥
 ଜପହୁ ଜାଇ ସକର ସତନାମା । ହୋଇବୁ ହୃଦୟ ଭୁରତ ବିଶ୍ରାମା ॥
 କୋଇ ନହିଁ ସିବ ସମାନ ପ୍ରିୟ ମୋରେ । ଅସି ପରଶ୍ମତ ତଜହୁ ଜନି ଶ୍ରେରେ ॥୩॥

ଶ୍ରୀପ ଘେନି ଶିରେ ପ୍ରଭୁ ଆନନ୍ଦରେ ବିବିଧ ବିନୟ କରି ।

ପ୍ରବଳ ସୁମାୟା ବଳକୁ ଆକର୍ଷି ନେଲେ କୃପାକୁ ଶ୍ରୀ ହରି ॥୧୩୮॥

ଯେଉଁକ୍ଷଣି ହରି ନିଜ ମାୟା ନିବାସିଲେ । ତହିଁ ରଜକନ୍ୟା କିମ୍ବା ରମା ନ ରହିଲେ ॥
 ତହୁଁ ମୁନି ଭୟେ ଧରି ଶ୍ରୀହରି ଚରଣ । ଭାଷିଲେ ଯାହୁ ପ୍ରଣତ ଆରତି ହରଣ ॥୧॥
 ମିଥ୍ୟା ହେଉଁମୋର ଶ୍ରୀପ କରୁଣାନୟ । ଏ ମୋର ଲଜ୍ଜା କହଲେ ଶାନଦୟାମୟ ॥
 କହୁଛୁ ତୁମ୍ଭକୁ ମୁହିଁ ବହୁ ଦୁଃସନ୍ତ । କହୁଛୁ ମୁନି ମୋ ପାପ କଟିବ କେସନ ॥୨॥
 ଶଙ୍କରଙ୍କ ଶତ ନାମ ଯାଇ ଜପ କର । ହୃଦୟେ ଲଭ ହୋଇବ ବିଶ୍ରାମ ସତ୍ତ୍ୱର ॥
 ଶିବଙ୍କ ସମାନ ମୋର ପ୍ରିୟ ନାହିଁ କେହୁ । ଭୁଲରେ ପ୍ରମତ ତ୍ୟାଗ ନ କରିବ ଏହୁ ॥୩॥

ତୁମେ ସେହି ଶରୀର ଧାରଣ କର । ଏହା ମୋର ତୁମ ପ୍ରତି ଅଭିଶାପ ॥ ୩ ॥ ତୁମେ
 ମୋ ରୂପ ବାନର ରୂପ ସମାନ କରିଦେଲ । ଏହୁ ହେବୁ ବାନରମାନେ ହିଁ ତୁମକୁ
 ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ମୁଁ ପାଇବାକୁ ଆଶା କରୁଥିଲି, ସେହୁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ
 ମୋଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରାଇ ତୁମେ ମୋର ଘୋର ଅପକାର କରିଅଛୁ । ଏଣୁ ତୁମେ
 ମଧ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ବିରହରେ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରିବ ।” ॥ ୪ ॥ ତୋହା — ଅଭିଶାପକୁ
 ଶିରୋଧାରୀ କରି ପ୍ରଭୁ ମନେ ମନେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ ନାରଦଙ୍କୁ ବହୁ ବିନତି
 କଲେ । ତତ୍ପରେ କୃପାନ୍ୟାନ ଭଗବାନ୍ ତାଙ୍କ ମାୟାର ବଳ ଟାଣି ନେଲେ ॥ ୧୩୭ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ — ଯେତେବେଳେ ଭଗବାନ୍ ଆପଣାର ମାୟା ଅପସାରିତ କରି ନେଲେ,
 ସେତେବେଳେ ଚାହିଁଲ ବେଳକୁ ସେଠାରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ରଜକୁମାରୀ ନାହିଁ ।
 ମୁନି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟାଞ୍ଜିତ ହୋଇ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଚରଣ ଧରିଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ହେ
 ଶରଣାଗତ-ଦୁଃଖହାରୀ ! ମୋତେ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ହେ କୃପାଳୁ ମୋର
 ଅଭିଶାପ ମିଟି ହୋଇଯାଉ ।” ଶାନଦୟାଙ୍କୁ ଭଗବାନ୍ କହିଲେ, “ଏ ସବୁ ମୋହର
 ଲଜ୍ଜାରେ ହିଁ ହୋଇଛି ।” ମୁନି କହିଲେ, “ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବହୁତ କଟୁ କଥା କହିଅଛୁ ।
 ମୋର ପାପ କିପରି ମେଣ୍ଟିବ ?” ॥ ୨ ॥ ଭଗବାନ୍ କହିଲେ, “ଯାଇ ଶଙ୍କରଙ୍କ
 ଶତନାମ ଜପ କର । ଏହା ଦ୍ୱାରା ଦୁଃସନ୍ତଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ ଶାନ୍ତି ମିଳିବ । ଶିବଙ୍କ ପରି ମୋର

ଜେନ୍ଦ୍ର ପର କୃପା ନ କରନ୍ତି ପୁରୁଷ । ସେ ନ ପାଞ୍ଚ ମୁନ ଭଗବତ ହମାଷ ॥
ଅସ ଉର୍ଧ୍ବର ମନ୍ତ୍ର ବିଚରନ୍ତ ଜାଣି । ଅବ ନ ଭୁବୁକ୍ଷ ମାୟା ନିଅନ୍ତୁ ॥୩॥
ବହୁବିଧ ମୁନିହି ପ୍ରବୋଧ ପ୍ରଭୁ ତବ ଭବ ଅଂତରଧାନ ।

ସତ୍ୟଲୋକ ନାରଦ ତଳେ କରଇ ରାମ ରାଜ ଗାନ ॥୧୩॥

ହର ଗନ ମୁନିହି ଜାତ ପଥ ଦେଖି । ବିଗତ ମୋହ ମନ ହରଷ ବିସେଷୀ ॥
ଅତି ସରଳ ନାରଦ ପଣ୍ଡିତ ଆସ । ଗନ୍ଧ ପଦ ଆରତ ବଚନ ସୁନାଏ ॥୧॥
ହର ଗନ ହମ ନ ବିପ୍ର ମୁନିରାୟ । ବଡ଼ ଅପରାଧ ଖଳ୍ଲ ଫଳ ପାୟା ॥
ଶ୍ରୀପ ଅନୁଗ୍ରହ କରନ୍ତୁ କୃପାଲ । ବୋଲେ ନାରଦ ଶାନଦୟାଲ ॥୨॥
ନିସିଂହର ଜାଇ ହୋହୁଁ ଭୁବୁଦୋଞ୍ଜ । ବୈଭବ ବିପୁଲ ତେଜ ବଳ ହୋଇ ॥
ଭୁଜବଳ ବିପ୍ଳବ ଜିତବ ଭୁକ୍ତ ଜହ୍ନିଆ । ଧରିହୁଁ ବିଷ୍ଣୁ ମନୁଜ ତନୁ ତହିଆ ॥୩॥

ଯା ଉପରେ ହି ପୁରୁଷ କୃପା ନ କରନ୍ତି । ସେ ଲଭ କର ନ ପାରେ ମୁନି ମୋର ଭକ୍ତି ॥
ଏହା ଦୃଢ଼େ ଭାବି ଯାଇ ଜଗତେ ବଚର । ଏଣିକି ମାୟା ନ ଯିବ ନିକଟେ ଭୁବୁର ॥୪॥
ପ୍ରଭୁ ନାନା ମତେ ମୁନିଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧ ହେଲେ ତହୁଁ ଅନୁର୍ଦ୍ଧାନ ।

ନାରଦ ପ୍ରସନ୍ନେ ଗଲେ ସତ୍ୟ ଲୋକେ ରାମ ଗୁଣ କରି ଗାନ ॥୧୩॥

ହରଗଣ ପଥେ ଦେଖି ମୁନିଙ୍କୁ ଯିବାର । ବିଗତ ମୋହ ମନରେ ହରଷ ଅପର ॥
ଅତି ଭୟେ ନାରଦଙ୍କ ନିକଟେ ଆସିଲେ । ତରଣ ଧରି ଆରତ ବଚନ ଶୁଣିଲେ ॥୧॥
ହରଗଣ ଆନନ୍ଦେ ବିପ୍ର ନୋହୁଁ ମୁନିନାଥ । ବଡ଼ ଅପରାଧ କଲୁ, ଫଳ ହେଲୁ ଗ୍ରାସ୍ତ ॥
ଶାପରୁ ଉଦ୍ଧାର କର କରୁଣା ନିଳୟ । ଶୁଣିଲେ ତହୁଁ ନାରଦ ଶାନଦୟାମୟ ॥୨॥
ନିଶୀତର ଯାଇ ଭୁବୁର ଉଭୟେ ହୋଇବ । ବିପୁଲ ବଳ ପ୍ରତାପ ବୈଭବ ଲଭିବ ॥
ଜଣିବ ସ୍ବଭୁଜ ବଳେ ବିଶ୍ବ ଭୁବୁର ଯେବେ । ଧରିବେ ବିଷ୍ଣୁ ମାନବ କଲେବର ତେବେ ॥୩॥

ଆଉ କେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସନ୍ନ ନୁହେଁ । ଏହି ବିଶ୍ବାସକୁ ଭୁଲ୍ରେ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରତିବଦ୍ଧ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥
ହେ ମୁନି ! ପୁରୁଷ ଶିବ ଯାହା ଉପରେ କୃପା ନ କରନ୍ତି, ତେ ମୋ ଭକ୍ତି ପାଏନାହିଁ ।
ଦୁଃସ୍ବରେ ଏପରି ନିଶ୍ଚୟ କରି ଯାଇ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ବିଚରଣ କର । ଏଣିକି ମୋର
ମାୟା ଆଉ ରୂପ ନିକଟକୁ ଆସିବ ନାହିଁ ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ବହୁ ପ୍ରକାରେ
ମୁନିଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ବନା ଦେଇ ପ୍ରଭୁ ଅନୁହିତ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ନାରଦ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
ଗୁଣଗାନପୁରବ ସତ୍ୟ ଲୋକ (ବ୍ରହ୍ମଲୋକ)କୁ ଚଳିଗଲେ ॥ ୧୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —
ଶିବଙ୍କର ଗଣମାନେ ମୁନିଙ୍କୁ ମୋହପୂର୍ବକ ଓ ଅଲ୍ୟାନ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନମନା ହୋଇ ମାର୍ଗରେ
ଯାଉଥିବାର ଦେଖିଲେ । ସେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟସ୍ତକ ହୋଇ ନାରଦଙ୍କ ପାଖକୁ
ଆସିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଦ ଧରି କରୁଣ ବଚନ ବୋଲିଲେ— ॥ ୧ ॥ “ହେ ମୁନିରାଜ !
ଆମ୍ଭେମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନୋହୁଁ, ଆମେ ଶିବଙ୍କର ଗଣ, ଆମ୍ଭେମାନେ ବଡ଼ ଅପରାଧ
କରିଅଛୁ । ତାହାର ଫଳ ଆମ୍ଭେମାନେ ପାଇ ଯାଇଛୁ । ହେ କୃପାଳୁ ! ଏବେ ଅନୁଗ୍ରହ-

ସମର ମରନ ହରି ହାଥ ଭୁଞ୍ଜାସ । ହୋଇହୁଏ ମୁକୁତ ନୟନ ସଂସାର ॥
ଚଳେ ଜୁଗଲ ମୁନି ପଦ ସିର ନାହି । ଉଏ ନିସାଚର କାଲହୁ ପାଇ ॥୩॥

ଏକ କଲପ ଏହି ହେତୁ ପ୍ରଭୁ ଲାଞ୍ଜ ମନୁଜ ଅର୍ଥୁତାର ॥

ସୁର ରଂଜନ ସଜ୍ଜନ ସୁଖଦ ହରି ଭଂଜନ ଭୁବି ଭାର ॥୧୩୯॥

ଏହି ବିଧି ଜନମ କରମ ହରି କେରେ । ସୁନ୍ଦର ସୁଖଦ ବିଚିତ୍ର ଘନେରେ ॥
କଲପ କଲପ ପ୍ରତି ପ୍ରଭୁ ଅବତରଣୀ । ଗୁରୁ ଚରିତ ନାନା ବିଧି କରଣୀ ॥୧॥
ତବ ତବ କଥା ମୁଖସନ୍ଧ୍ୟା ଗାଈ । ପରମ ପୁମାତ ପ୍ରବଂଧ ବନାଈ ॥
ବିବିଧ ପ୍ରସଂଗ ଅନୁପ ବଖାନେ । କରଣି ନୟନ ଆଚରଣ ସମ୍ଭାନେ ॥୨॥

ହରିଙ୍କ ହସ୍ତରେ ରୁନେ ସମରେ ମରିବ । ହୋଇବ ପୁତ୍ର ପୁନଶ୍ଚ ଉବେ ନ ଆସିବ ॥
ଶୁଣି ଉଭୟେ ମୁନିଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ଚଳିଲେ । ସମୟ ପାଇ ରଜନୀଚର ସେ ହୋଇଲେ ॥୩॥

ଏହି କାରଣରୁ ପରୁ ଏକ କଲ୍ପେ ହେଲେ ନର ଅବତାର ।

ବିବିଧ ରଞ୍ଜନ ସୁଖଦ ସଜ୍ଜନ ହରି ଭଞ୍ଜନ ଭୁବର ॥୧୩୯॥

ଏହି ଭାବେ ହରିଙ୍କର ଜନମ କରମ । ସୁନ୍ଦର ସୁଖ-ଦାୟକ ବିଚିତ୍ର ପରମ ॥
ପ୍ରତ୍ୟେକ କଲ୍ପରେ ପ୍ରଭୁ ହୋଇ ଅବତାର । ଗୁରୁ ଚରିତ କରନ୍ତି ଅନେକ ପ୍ରକାର ॥୧॥
ସେହି ସେହି ସମୟର କଥା ମୁନିବରେ । ବର୍ଣ୍ଣିଅଛନ୍ତି ପବନ ପ୍ରବନ୍ଧ ରୂପରେ ॥
ଅନୁପମ ବିବିଧ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଭଣିଛନ୍ତି । ଶୁଣି ଅବତାର ପ୍ରଜ୍ଞା କଲେ ନ ମଣନ୍ତି ॥୨॥

ସୁବକ ଅଭିଶାପ ଦୂର ଭରନ୍ତି ।” ଘାନଦୟାଳୁ ନାରଦ କହିଲେ—॥ ୧ ॥ “ରୂପେ
ହୃଦେ ଯାଇ ରାଗସ ହୁଅ । ରୁନୁମାନଙ୍କୁ ମହାନ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ, ତେଜ ଓ ବଳ ମିଳୁ ।
ଆପଣାର ବାହୁ ବଳରେ ଯେତେବେଳେ ରୂପେମାନେ ସମସ୍ତ ବିଶ୍ବକୁ ଜିଣି ନେବ,
ସେତେବେଳେ ଉଗ୍ରବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ଧାରଣ କରିବେ ॥ ୩ ॥ ପୁଣିରେ
ଶ୍ରୀହରିଙ୍କର ହାତରେ ଭ୍ରମର ମୃତ୍ୟୁ ହେବ । ତାହା ଫଳରେ ରୂପେମାନେ ପୁତ୍ର
ହୋଇଯିବ ଏବଂ ସଂସାରରେ ଆଉ ପୁଣି କେବେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବ ନାହିଁ ।”
ଏହି ହୃଦେ ମୁନିଙ୍କ ପାଦତଳେ ପୁଣି ନୂଆଁଇ ଗୁଣିଗଲେ ଏବଂ ସମୟକ୍ରମେ ରାଗସ
ହେଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଦେବତାରଞ୍ଜନ, ସଜ୍ଜନ-ସୁଖଦାୟକ ଓ ଧରାଭାରଞ୍ଜନ
ଉଗ୍ରବାନ୍ ଏହି କାରଣରୁ ଗୋଟିଏ କଲ୍ପରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ
॥ ୧୩୯ ॥ କୋପାସ :—ଏହି ରୂପେ ଉଗ୍ରବାନ୍ଙ୍କର ଅନେକ ସୁନ୍ଦର, ସୁଖଦାୟକ
ଓ ଅଲୌକିକ ଜନ୍ମ ଏବଂ କର୍ମ ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ କଲ୍ପରେ ଯେବେ ଯେବେ ଉଗ୍ରବାନ୍
ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ନାନାବିଧ ଲୀଳା କରନ୍ତି, ସେହି ସେହି କାଳରେ
ମୁନିଶ୍ବରମାନେ ପରମ ପବନ ଦାବ୍ୟ ରଚନାସୁଦ୍ଧ ତାହାଙ୍କର କଥା ଗାନ ଏବଂ ବିବିଧ
ପ୍ରକାର ଅନୁପମ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥାନ୍ତି । ବୃକ୍ଷମାନ ବଂଶୁମାନେ ତାହା ସବୁ ଶୁଣି

ହରି ଅନଂତ ହରି କଥା ଅନଂତା । କହୁଛି ସୁନୁଛି ବହୁବଧୁ ସବ ସଂତା ॥
 ରାମଚନ୍ଦ୍ର କେ ଚରିତ ସୁଦାସ । କଲପ କୋଟି ଲଗି ଜାଣି ନ ଗାଏ ॥୩॥
 ସୁଦ୍ର ପ୍ରସଂଗ ମେଁ କହା ଭବାନୀ । ହରିମାୟାଁ ମୋହୁଛି ମୁନି ଜ୍ଞାନୀ ॥
 ପ୍ରଭୁ କୌତୁକୀ ପ୍ରନତ ହୃତକାଶୀ । ସେବକ ସୁଲଭ ସକଳ ଦୁଃଖ ଦାଶୀ ॥୪॥
 ସୁର ନର ମୁନି କୋଉ ନାହିଁ ଜେହୁ ନ ମୋହ ମାୟା ପ୍ରବଳ ।

ଅସ ବିଚାର ମନ ମାହିଁ ଭଜିଅ ମହାମାୟା ପତିହୁ ॥୫॥
 ଅପର ହେବୁ ସୁନୁ ସୈଲକୁମାରୀ । କହୁଛି ବିଚିତ୍ର କଥା ବିଦ୍ରାଘୀ ॥
 ଜେହୁ କାରନ ଅଜ ଅଗୁନ ଅରୂପା । ବ୍ରହ୍ମ ଭୟୁର କୋସଲପୁର ଭୂପା ॥୬॥
 ଜୋ ପ୍ରଭୁ ବିପିନ ଫିରତ ତୁମ୍ଭ ଦେଖା । ବନ୍ଧୁ ସମେତ ଧରେଁ ମୁନିବେଷା ॥
 ଜାୟୁ ଚରିତ ଅବଲୋକ ଭବାନୀ । ସଖା ସଖାର ରହିବୁ ବୌରାଣୀ ॥୭॥

ହରି ଅନନ୍ତ ହରିଙ୍କ କାହାଣୀ ଅନନ୍ତ । କହୁଛି ଶୁଣନ୍ତି ନାନା ମତେ ସବୁ ସନ୍ତ ॥
 ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରିତ ରୂପର ବିଶେଷ । କୋଟି କଲ୍ଲେସୁଦା ବଞ୍ଚି ନ ହୋଇବ ଶେଷ ॥୮॥
 ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଭବାନୀ କଲି ମୁଁ କଥକ । ହରି ମାୟାରେ ମୋହୁଛି ଜ୍ଞାନୀ ମୁନିଜନ ॥
 ପ୍ରଭୁ କୌତୁକୀ ଶରଣାଗତ ହୃତକାଶୀ । ସେବନ୍ତେ ସହଜେ ଲଭା ଦୁଃଖଚୟହାସୀ ॥୯॥
 ନ ହାନ୍ତି କୌଣସି ସ୍ତର ମୁନି ନର ମାୟା ନ ମୋହେ ଯାହାକୁ ।

ଏହା ବିଚାରଣ ଭଜ ନିରନ୍ତର ସେ ମହାମାୟା-ନାହାକୁ ॥୧୦॥
 ଭଜର କାରଣ ଶୁଣ ଶଲ୍ୟ କୁମାରୀ । କହୁଛି ବିଚିତ୍ର କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିଦ୍ରାଘୀ ॥
 ଯେଉଁ କାରଣରୁ ଅଜ ଅଗୁଣ ଅନୁପ । ବ୍ରହ୍ମ ହୋଇଲେ କୋଶଳ ନଗରୀର ଭୂପ ॥୧॥
 ଦେଖିଲ ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁକୁ ଅନୁଜ ସଙ୍ଗରେ । ମୁନିବେଶ ଧରି ଭ୍ରମୁଥିବାର ବନରେ ॥
 ଯାହାଙ୍କ ଚରିତ ଦେଖି ଶଲ୍ୟ ନନ୍ଦନୀ । ସଖା ଦେହେ ହୋଇପାରି ମୋହେ ଭଜନୀ ॥୧୨॥

ବିଷୟ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୧-୨ ॥ ଶ୍ରୀହରି ଅନନ୍ତ, ତାଙ୍କ କଥା ମଧ୍ୟ ଅନନ୍ତ ।
 ସମସ୍ତ ସନ୍ତ ଲୋକ ତାହା ବହୁତ ପ୍ରକାରେ କହୁନ୍ତି ଏବଂ ଶୁଣନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର
 ସ୍ତବର ଚରିତ କୋଟି କୋଟି କଲ୍ଲେ ଲଗି ଚାଲିଲେ ସୁଦା ସରବ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଶିବ
 କହୁଛନ୍ତି, “ହେ ପାଦୀ ! ଜ୍ଞାନୀ ମୁନି ସୁଦା ଭଗବାନଙ୍କ ମାୟାରେ ମୋହତ ହୋଇ
 ପଡ଼ନ୍ତି । ଏହି କଥା କହବା ପାଇଁ ମୁଁ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗର ଅବତାରଣା କଲି । ପ୍ରଭୁ କୌତୁକୀ
 (ଲୀଳାମୟ) ଅଟନ୍ତି ଏବଂ ଶରଣାଗତର ହୃତକାରୀ । ସେବା ଦ୍ଵାରା ସେ ସୁଲଭ ହୁଅନ୍ତି
 ଏବଂ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ହରିଣ କରନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଯୋରଠା :—ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ ଓ
 ମୁନିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି କେହି ନାହିଁ ଯାହାକୁ ଭଗବାନଙ୍କ ବଳବତ୍ତା ମାୟା ମୋହତ
 କରି ନ ଦିଏ । ମନରେ ଏପରି ବିଚାର କରି ସେହି ମହାମାୟାର ସ୍ଵାମୀ (ପ୍ରେରକ)
 ଶ୍ରୀ ଭଗବାନଙ୍କ ଭଜନ କରିବା ଶୁଚିତ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ ଗିରିରାଜକୁମାର !
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଗବାନଙ୍କ ଅବତାରର ଦ୍ଵିତୀୟ କାରଣ ଶୁଣ । ଯେଉଁ କାରଣରୁ ଅନନ୍ତା,

ଅଜହ୍ନ ନ ଶୁଣୁ । ମିଛତା ତୁହାଣ । ତାହୁ ଚରିତ ସୁନ୍ଦର ଉପରୁଜ ହାଣ ॥
 ଲାଲ ଗାନ୍ଧି ଜୋ ଡେହିଁ ଅବତାର । ସୋ ସବ କହୁହୁଁ ମତି ଅନୁସାର ॥୩॥
 ଭରଦ୍ବାଜ ସୁନି ସଂକର ବାମ । ସକୁଳ ସପ୍ତେମ ଉମା ମୁସୁକାମ ॥
 ଲଗେ ବହୁରି ବରନେ ବୃଷକେତୁ । ସୋ ଅବତାର ଭୟୁତ ଜେହି ହେତୁ ॥୪॥

ସୋ ମେଁ ତୁମ୍ଭ ସନ କହୁଛି ସବୁ ସୁନୁ ମୁଖସ ମନ ଲାଲ ॥

ରାମକଥା କଲି ମଲ ହରନି ମଂଗଲ କରନି ସୁହାଲ ॥୧୪୧॥
 ସ୍ବାୟଂଭୁ ମନୁ ଅଛୁ ସତରୂପା । ଜିହ୍ଵା ତେଁ ଭେ ନରସୃଷ୍ଟି ଅନୁପା ॥
 ଦଂପତି ଧରମ ଆଚରନ ମାକା । ଅଜହ୍ନ ଗାଣ୍ଡିଶୁଭ ଜିହ୍ଵା କେ ଲାକା ॥୧॥

ଅଦ୍ୟାପି ସେ ଶୁଣୁ ଦୂର ନ ହୁଏ ରୁନୁର । ତାହାଙ୍କ ଚରିତ ଶୁଣ ଭବ-ରୋଗ-ହର ॥
 କଲେ ସେ ଯେମନ୍ତ ଲାଲା ସେହି ଅବତାରେ । କହୁବ ତାହା ସମସ୍ତ ମତି ଅନୁସାରେ ॥୩॥
 ଶୁଣ ଭରଦ୍ବାଜ ଶୁଣି ଶଙ୍କରଙ୍କ ବାଣୀ । ସଙ୍କୋଚ ସପ୍ତେମେ ମନ ହସିଲେ ଶତାଣୀ ॥
 କହୁବାକୁ ଆରମ୍ଭିଲେ ତହୁଁ ବୃଷକେତୁ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେ ଅବତାର ହେଲ ଯେଉଁ ହେତୁ ॥୪॥

ତାହା ରୁନୁ ଆସେ କହୁଛୁ ମୁଁ ଶୁଣ ମନ ଦେଇ ମୁନିବର ।

ରାମ କଥା କଲି-କଲୁଷ ନାଶିନୀ ଶୁଭଦାୟିନୀ ପୁନର ॥୧୪୧॥

ସ୍ବାୟମ୍ଭୁବ ମନୁ ଶତରୂପା ପୂର୍ବେ ଥିଲେ । ଯେ ଅନୁପମ ମନୁଷ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ଭିଆଇଲେ ॥
 ଦମ୍ପତି ଧର୍ମେ ଭବମ ଆଚରଣ ସଦା । ଅଦ୍ୟାପି ଶୁଣୁ ଗାଆନ୍ତ୍ରୀଯାହାଙ୍କ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ॥୧॥

ନିର୍ଗୁଣ ଓ ଅରୂପ (ଅବ୍ୟକ୍ତ ସର୍ବଦାନନ୍ଦ ଘନ) ବହୁ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରରେ ରାଜା ହେଲେ,
 ସେଥିର ବିବିଧ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିସ୍ତାରପୂର୍ବକ ମୁଁ କହୁଛି ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ
 ତୁମେ ଭଲ ଲକ୍ଷଣଙ୍କ ସହିତ ମୁନି-ସଦୃଶ ବେଶ ଧାରଣପୂର୍ବକ ବନରେ ବୁଲୁଥିବାର
 ଦେଖିଥିଲ ଏବଂ ହେ ଭବାନି ! ଯାହାଙ୍କ ଚରିତ ଦେଖି ସମ୍ମାନ ଶରଣରେ ତୁମେ ଏତେ
 ପାତଳୀ ହୋଇଯାଇଥିଲ ଯେ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ତାହାର ଛାୟା ତୁମଠାରୁ ଦୂର ହୋଇନାହିଁ,
 ସେହି ରାମଙ୍କର ଭସରୋପହାସ ଚରିତ ଶୁଣ । ସେ ଅବତାରରେ ଭଗବାନ ଯେଉଁ
 ଯେଉଁ ଲାଲା କଷିଥିଲେ, ସେ ସବୁ ମୁଁ ରୁନୁଙ୍କୁ ମୋ ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ କହୁବ ।” ॥ ୩ ॥
 ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ କହୁଲେ, “ହେ ଭରଦ୍ବାଜ ! ଶଙ୍କରଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ପାବନା ସକ୍ଷୁଚିତ
 ହୋଇ ପଡିଲେ ଏବଂ ପ୍ରେମରେ ମୁଗୁଳ ହସିଲେ । ତସୁରେ ବୃଷକେତୁ ଶିବ ଯେଉଁ
 କାରଣରୁ ଭଗବାନଙ୍କର ସେହି ଅବତାର ହେଲା, ତାହା କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୪ ॥
 କୋହା — ହେ ମୁଖଶୂର ଭରଦ୍ବାଜ ! ମୁଁ ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସବୁ ତୁମଙ୍କୁ କହୁଛି, ମନ
 ଲଗାଇ ଶୁଣ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଥା କଲିକ୍ରମର ପାପହାରିଣୀ, ମଙ୍ଗଳକାରିଣୀ ଓ ଅତି
 ସୁନ୍ଦର ॥ ୧୪୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ସ୍ବାୟମ୍ଭୁବ ମନୁ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଶତରୂପା—
 ଏ ଦୁହିତାଠାରୁ ଅନୁପମ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ସୃଷ୍ଟି । ଏ ଦମ୍ପତିଙ୍କ ଧର୍ମ ଓ ଆଚରଣ
 ଅତି ଭବିଷ୍ୟ ଥିଲା । ଆଜି ମଧ୍ୟ ବେଦବିଦ୍ୟା ଭଗବତ୍ପୁର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଗ୍ରାହ କରନ୍ତି ॥ ୧ ॥

ନୃପ ଉତ୍ତନପାଦ ସୁତ ତାସୁ । ଧ୍ରୁବ ହରିଭଗତ ଭୟଭୟ ସୁତ ଜାସୁ ॥
 ଲଘୁ ସୁତ ନାମ ପ୍ରିୟବ୍ରତ ତାହା । ବେଦ ପୁରାଣ ପ୍ରସଂସନ୍ନ ଜାହା ॥୨॥
 ଦେବହୃଦ ପୁନି ତାସୁ କୁମାର । ଜୋ ମୁନି କର୍ତ୍ତମ କୈ ପ୍ରିୟ ନାସ ॥
 ଆଦିଦେବ ପ୍ରଭୁ ଦାନଦୟାଳୁ । ଜଠର ଧରେଉ ଜେହିଁ କପିଳ କୃପାଳୁ ॥୩॥
 ସାଂଖ୍ୟ ସାସ୍ତ୍ର ଜିହ୍ଵା ପ୍ରଗଟ ବଖାନା । ତତ୍ତ୍ଵ ବିସ୍ତର ନିୟମ ଭଗବାନା ॥
 ତେହିଁ ମନୁ ରାଜ କାଳୁ ବହୁ କାଳ । ପ୍ରଭୁ ଆୟୁସୁ ସବ ବିଧି ପ୍ରତିପାଳୁ ॥୪॥
 ହୋଇ ନ ବିଷୟ ବିରାଗ ଭବନ ବସତ ଶ୍ରୀ ଚୌଥ ପନ ॥

ହୃଦୟ ବହୁତ ଦୁଃଖ ଲାଗ ଜନମ ଗୟୁଉ ହରିଭଗତ କିନ୍ ॥୧୪୬॥
 ବରବସ ରାଜ ସୁତହି ତବ ଘାହା । ନାଶ ସମେତ ଗର୍ଭନ ବନ ଶାହା ॥
 ଶାରଥ ବର ନୈମିଷ ବିଖ୍ୟାତା । ଅତି ପୁମାତ ସାଧକ ସିଧି ଦାତା ॥୧॥

ନୃପତି ଉତ୍ତନପାଦ ଜନୟ ତାହାଙ୍କ । ଧ୍ରୁବ ହରିଭଗତ ସୁତ ହୋଇଲେ ଯାହାଙ୍କ ॥
 ପ୍ରିୟବ୍ରତ ଅଟେ ତାଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ନନ୍ଦନ । ବେଦ ପୁରାଣେ ଯାହାଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ବର୍ଣ୍ଣନ ॥୨॥
 ଦେବହୃଦ ଥିଲେ ପୁଣି ତାହାଙ୍କ କୁମାର । ସେ ମୁନି କର୍ତ୍ତମଙ୍କର ହେଲେ ପ୍ରିୟନାସ ॥
 ଆଦିଦେବ ଦାନବନ୍ଧୁ ପ୍ରଭୁ କୟାକର । କପିଳଙ୍କୁ ଜଠରେ ଯେ ଧରିଲେ ସାଦର ॥୩॥
 ସାଂଖ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ପ୍ରକାଶି ଯେ କଲେ ବଖାଣ । ତତ୍ତ୍ଵ ବିସ୍ତରେ ନିପୁଣ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ ॥
 ସେ ମନୁ ବହୁତ କାଳ କରଲେ ରାଜତ୍ଵ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଦେଶ ପ୍ରତିପାଳି ବିଧିବଦ ॥
 ବିଷୟ ବୈରାଗ୍ୟ ନ ହୁଏ ଉତ୍ତମ ବୃଦ୍ଧ ହୋଇଲି ଭବନେ ।

ହରିଭଗତ କିନା ବ୍ୟର୍ଥ ଗଲୁ ଜନ୍ମ ବଡ଼ ହୁଏ ଲାଗେ ମନେ ॥୧୪୭॥
 ଅଗତ୍ୟା ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରଣ ପ୍ରତିକୃ । ରାଣୀଙ୍କ ସହ ରାମନ କଲେ ବନସ୍ତକ ॥
 ବିଖ୍ୟାତ ନୈମିଷ୍ୟାରଣ୍ୟ ଶର୍ପ ଅନୁପମ । ସାଧକ ପିତା ପ୍ରଦାତା ପବିତ୍ର ପରମ ॥୧॥

ରାଜା ଉତ୍ତନପାଦ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହରିଭଗତ ଧ୍ରୁବ । ମନୁଙ୍କ
 କନିଷ୍ଠ ପୁତ୍ରର ନାମ ପ୍ରିୟବ୍ରତ । ବେଦ ଓ ପୁରାଣମାନ ତାଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ଗାନ କରନ୍ତି ॥୨॥
 ମନୁଙ୍କର ଦେବହୃଦ ନାମ୍ନୀ ଗୋଟିଏ ଜନ୍ମା ଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଜନ୍ମା କର୍ତ୍ତମ ମୁନିଙ୍କର
 ପ୍ରିୟପତ୍ନୀ ହେଲେ । ଦେବହୃଦ ଆଦିଦେବ, ଦାନବନ୍ଧୁ, ସମର୍ଥ ଏବଂ କୃପାଳୁ
 ଭଗବାନ କପିଳଙ୍କୁ ଗର୍ଭରେ ଧାରଣ କଲେ ॥ ୩ ॥ ଭଗବାନ କପିଳମୁନି ତତ୍ତ୍ଵ-
 ବିସ୍ତରରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିପୁଣ ଥିଲେ ଏବଂ ସେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ରୂପରେ ସାଂଖ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରିଥିଲେ । ସାୟମୁଦ୍ରା ମନୁ ବହୁତ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ଵ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସବୁମନ୍ତେ
 ଭଗବାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରିଥିଲେ ॥ ୪ ॥ ସୋରଠା — ଘରେ ରହୁ ଚରୁଥାବନ୍ଧା
 (ବାକ୍ୟ) ଆସିଗଲା । କିନ୍ତୁ ବିଷୟ-କାମନାରୁ ବୈରାଗ୍ୟ ତାତ ହେଲନାହିଁ ।
 ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଭଜନ କିନା ଜନ୍ମ ଏକପରି ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଗଲା—ଏହି କଥା ଚିନ୍ତା କରି
 ତାଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ହୁଏ ହେଲା ॥ ୧୪୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ତେଣୁ ମନୁ ତାଙ୍କ

ବସନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ମୁନି ସିଦ୍ଧ ସମାଜ । ଚନ୍ଦ୍ର ହସ୍ତଦୁରସି ଚଳେଉ ମନୁ ରାଜ ॥
 ପଂଥ ଜାତ ସୋହର୍ଣ୍ଣ ମତିଧୀର । ଜ୍ଞାନ ଭଗତି ଜନୁ ଧରେ ସଂସାର ॥୨॥
 ପଦ୍ମରେ ଜାଇ ଧେନୁମତି ଶର । ହରଷି ନହାନେ ନିରମଳ ମାର ॥
 ଆସ ମିଳନ ସିଦ୍ଧ ମୁନି ଜ୍ଞାନ । ଧରମ ଧରଂଧର ନୃପତିଷି ଜାନ ॥୩॥
 ଜହଁ ଜହଁ ଶରଥ ରହେ ସୁହାସ । ମୁନିହୁ ସକଳ ସାଦର କରୁଥାଏ ॥
 କୃଷ ସଂସାର ମୁନିପତି ପରିଧାନ । ସଂତ ସମାଜ ନିତ ସୁନହିଁ ପୁରାନ ॥୪॥
 ଦ୍ଵାଦଶ ଅକ୍ଷର ମଂଥ ପୁନି ଜପହିଁ ସହିତ ଅନୁରାଗ ।

ବାସୁଦେବ ପଦ ପଂକଜୁତ ଦଂପତି ମନ ଅତି ଲଗ ॥୧୪୩॥

କରହିଁ ଅହାର ସାକ ଫଳ କଂଦା । ସୁମିରହିଁ ବ୍ରହ୍ମ ସର୍ବଦାନଂଦା ॥
 ପୁନି ହରି ହେତୁ କରନ ତପ ଲଗେ । ବାରି ଅଧାର ମୂଳ ଫଳ ତ୍ୟାଗେ ॥୧॥

ରହନ୍ତୁ ସେ ସ୍ଥାନେ ସିଦ୍ଧ ପୁନି ମମାଜ । ଚଳିଲେ ହରଷ ହୃଦେ ଚହିଁ ମନୁରାଜ ॥
 ପଥ ସାଧକାଳେ ଶୋଭୁଥିଲେ ମତିଧୀର । ଜ୍ଞାନଭକ୍ତି ଯେହ୍ନେ ଧରି ଅଛନ୍ତି ଶରୀର ॥
 ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲେ ଯାଇ ଧେନୁମତୀ ଗରେ । ପ୍ରମୋଦିତେ ସ୍ଥାନ କଲେ ପ୍ରବେଶ ନାରେ ॥
 ଆସିଲେ ମିଳିବ ଧାର ସିଦ୍ଧ ପୁନି ଜ୍ଞାନ । ଧର୍ମ ଧୂରନ୍ଧର ନରପତି ରୁଷି ଜାଣି ॥୩॥
 ଯହିଁ ଚହିଁ ପ୍ରପନ୍ନ ହୁଅ ଯେଲେ ଥିଲେ । ସାବରେ ସେ ସବୁ ପୁନି ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲେ ॥
 କୃଷକକୁ ପୁନି ତାର କର ପରିଧାନ । ସାଧୁ ସଖ ମଧ୍ୟେ ନିତ୍ୟ ଶୁଣନ୍ତି ପ୍ରବର୍ଣ୍ଣନା ॥୪॥
 ଦ୍ଵାଦଶ ଅକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ର ମନୋହର ପ୍ରେମ ସହିତ ଜପନ୍ତି ।

ବାସୁଦେବ ପଦ-ପ୍ରଶୁଭାବେ ମନ ନିବେଶି ଅତି ଦମ୍ଭ ॥୧୪୩॥

କରନ୍ତି ଆହାର ଖାଦ ଫଳ ମୂଳ କମ । ସ୍ଵରନ୍ତି ହୃଦେ ଶାଶ୍ଵତ ବ୍ରହ୍ମ ବିଦାନନ୍ଦ ॥
 ପୁଣି ହରି ହେତୁ ଘୋର ତପ ଆରମ୍ଭିଲେ । ସକଳ ଆହାର, ଫଳ ମୂଳ ବିସର୍ଜିଲେ ॥୧॥

ପୁଣି ବାଧା ସହକାରେ ରାଜ୍ୟ ଦେଇ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ବନକୁ ଗମନ କଲେ ।
 ପରମ ପବନ ଏବଂ ସାଧକଗଣଙ୍କର ସିଦ୍ଧିଦାତା ଶର୍ବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନୈମିଷାରଣ୍ୟ
 ପ୍ରମିଳ ॥ ୧ ॥ ଯେଠାରେ ମୁନି ଓ ପିତୃତ୍ଵ ବାସ କରନ୍ତି । ରାଜା ମନୁ ମନେ ମନେ
 ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ସେଠାକୁ ଚଳିଲେ । ଧୀରମତି ରାଜାଗଣୀ ମାର୍ଗରେ ଯିବା ସମୟରେ
 ଏପରି ପ୍ରଶୋଭିତ ହେଉଥିଲେ, ସତେ ଅବା ଜ୍ଞାନ ଓ ଭକ୍ତି ଶରୀରଧାରଣପୁରକ
 ଯାଉଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଏହିପରି ଯାଉ ଯାଉ ସେମାନେ ଗୋମତୀ ଗରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।
 ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ସେମାନେ ନିର୍ମଳ ଜଳରେ ସ୍ନାନ କଲେ । ରାଜାଙ୍କୁ ଧର୍ମଗ୍ରଣୀ ରାଜସି
 ବୋଲି ଜାଣି ସିଦ୍ଧ ଓ ଜ୍ଞାନ ମୁନିମାନେ ତାଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ କରବାକୁ ଆସିଲେ ॥ ୩ ॥
 ଯେଉଁଠି ଯେଉଁଠି ପୁରର ଶର୍ପ ସବୁ ଥିଲା, ମୁନିମାନେ ଆକରପୁରକ ସେହି ସେହି
 ଶର୍ପ ସେମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରାଇଦେଲେ । ତାଙ୍କ ଶରୀର ହସଲ ହୋଇଗଲା । ସେ
 ମୁନିମାନଙ୍କ ପରି ବଳକଳ ବସୁ ପରିଧାନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସହସ୍ରମାଳରେ ନିତି ପ୍ରବର୍ଣ୍ଣ

ଉର ଅଭିଲାଷ ନିରଂତର ହୋଇ । ଦେଖିଅ ନୟନ ପରମ ପ୍ରଭୁ ସୋଇ ॥
 ଅଗୁନ ଅଖଣ୍ଡ ଅନନ୍ତ ଅନାଦି । ଜେହି ଚିତହିଁ ପରମାର୍ଥବାଦୀ ॥୨॥
 ନେତି ନେତି ଜେହି ବେଦ ନିରୂପା । ନିଜାନଂଦ ନିରୂପାଧି ଅନୁପା ॥
 ସଂହୃଦିରଂଶି ବିଷ୍ଣୁ ଭଗବାନ । ଉପଜହିଁ ଜାୟ ଅଂସ ତେଁ ନାନା ॥୩॥
 ଧ୍ୟାୟେଉ ପ୍ରଭୁ ସେବକ ବସ ଅହଈ । ଭଗତ ହେତୁ ଲଲିତନୁ ଗହଈ ॥
 କୌସୁଦ୍ଧ ବଚନ ସତ୍ୟ ଶ୍ରୁତି ଶ୍ରାବ୍ୟ । କୌ ହମାର ପୁଜିହିଁ ଅଭିଲାଷୀ ॥୪॥
 ଏହି ବିଧି ଗାତେ ବରଷ ଷଟ୍ ସହସ୍ର ବାରି ଆହାର ।
 ସଂବତ ସପ୍ତ ସହସ୍ର ପୁନି ରହେ ସମୀର ଅଧାର ॥୧୪୪॥

ହୃଦେ ଏହି ଅଭିଲାଷ ହୁଏ ନିରନ୍ତର । ଦେଖନ୍ତି ନୟନେ ସେହି ପରମ ଭିକ୍ଷୁର ॥
 ଅଗୁଣ ଅଖଣ୍ଡ ଅନନ୍ତ ଅନାଦି । ଯାହୁକୁ ଲୟ କରନ୍ତି ପରମାର୍ଥବାଦୀ ॥୨॥
 ନେତି ନେତି ବୋଲି ଯେହୁ ବେଦେ ନିରୂପିତ । ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ନିରୂପମ କାରଣ ରହିତ ॥
 ବିଷ୍ଣୁ ଭଗବାନ ବୁଝା ଆବର ମନ୍ଦେଶ । ଯାହାଙ୍କ ଅଂଶ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ଅଶେଷ ॥୩॥
 ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ସେବକ ଅଧୀନ ଅଟନ୍ତି । ଭକ୍ତ ହେତୁ ଲାଳା ତନ୍ମୁ ଧାରଣ କରନ୍ତି ।
 ଏପରି ବଚନ ଶୁଣି ସତ୍ୟ ଶ୍ରାବେ ଯେବେ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇବ ଆନନ୍ଦ ଅଭିଲାଷ ତେବେ ॥୪॥
 ଏହି ଭାବେ ଷଟ୍ ସହସ୍ର ବରଷ କଟିଲା ବାରି ଆହାରେ ।
 ରହିଲେ ସମୀର ଭକ୍ତି ଶ ଆବର ବରଷ ସାତ ହଜାରେ ॥୧୪୫॥

ଶୁଣୁଥିଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ଏବଂ “ଓଁ ନମୋ ଭଗବତେ ବାସୁଦେବାୟ”,
 ଏହି ଦ୍ଵାଦଶାକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ରକୁ ପ୍ରେମ ସହିତ ଜପ କରୁଥିଲେ । ଭଗବାନ ବାସୁଦେବଙ୍କ
 ଚରଣ-କମଳରେ ସେହି ରାଜାରାଣୀଙ୍କର ମନ ହୃଦ ଭାବରେ ଲାଗିଗଲା ॥ ୧୪୩ ॥
 ତୌପାହି — ସେମାନେ ଶାକ, ଫଳ ଓ କନ୍ଦ ଆହାର କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ
 ବ୍ରହ୍ମକୁ ସ୍ଵରଣ କରୁଥିଲେ । ତତ୍ପରେ ସେମାନେ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତପସ୍ୟା
 କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଫଳମୂଳକୁ ତ୍ୟାଗ କରି କେବଳ ଜଳପାନ କରି ଖାଦ୍ୟ
 ଯାପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ନିର୍ଗୁଣ, ଅଖଣ୍ଡ, ଅନନ୍ତ ଓ ଅନାଦି
 ଏବଂ ପରମାର୍ଥବାଦୀ (ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନୀ, ତତ୍ତ୍ଵବେଦୀ) ଲୋକମାନେ ଯାହାଙ୍କର ଚିନ୍ତନ କରନ୍ତି,
 ସେହି ପରମ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ନିରନ୍ତର
 ଅଭିଲାଷ ଜାଗ୍ରତ ହେଉଥାଏ ॥ ୨ ॥ ଯାହାଙ୍କୁ ବେଦଗଣ ‘ନେତି’ ‘ନେତି’ (ଏତିକି
 ନୁହେଁ, ଏତିକି ନୁହେଁ) ବୋଲି କହି ନିରୂପଣ କରନ୍ତି, ଯେ ଆନନ୍ଦସ୍ଵରୂପ, ଉପାଧି-
 ରହିତ ଓ ଅନୁପମ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କ ଅଂଶରେ ଅନେକ ଷିବ, ବ୍ରହ୍ମା ଓ ବିଷ୍ଣୁ ଭଗବାନ
 ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି, ଏପରି ମହାପ୍ରଭୁ ସେବକର ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଭକ୍ତଗଣଙ୍କ ନିମନ୍ତେ
 ଦୟା ଲାଳା-କଲେବର ଧାରଣ କରନ୍ତି । ଯଦି ବେଦୋକ୍ତ ଏହି ବାଣୀ ସତ୍ୟ, ତେବେ
 ଆମ ଅଭିଲାଷ ଅବଶ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ॥ ୩-୪ ॥ କୋହା — ଏହି ରୂପେ ଜଳାହାର-

ବରଷ ସହସ୍ର ଦସ ତ୍ୟାଗେଉ ଯୋଉ । ଠାଡ଼େ ରହେ ଏକ ପଦ ଦୋଉ ॥
 ବଧୂ ହରି ହର ତପ ଦେଖି ଅପାର । ମନ ସମୀପ ଆଏ ବହୁ ବାର ॥୧॥
 ମାଗନ୍ତୁ ବର ବହୁ ଶୁଣି ଲୋଭାଏ । ପରମ ଧୀର ନହିଁ ତଲହିଁ ତଲଏ ॥
 ଅସ୍ଥି ମାତ ହୋଇ ରହେ ସଶର । ତଦପି ମନାଗ ମନହିଁ ନହିଁ ପୀର ॥୨॥
 ପ୍ରଭୁ ସବଜ୍ଞ ଦାସ ନିଜ ଜାମ । ଗତି ଅନନ୍ୟ ତାପସ ମୁପ ରାମ ॥
 ମାଗୁ ମାଗୁ ବହୁ ଭେ ନଉ ବାମ । ପରମ ଗଣ୍ଡର କୃପାମୃତ ସାମ ॥୩॥
 ମୃତକ ଜିଆଣ୍ଡିର ରିର ସୁହାରି । ଶ୍ରବନରଂଧ୍ର ହୋଇ ଉର ଜବ ଆରି ॥
 ହୁଷ୍ଟ ପୁଷ୍ଟ ତନ ଭଏ ସୁହାଏ । ମାନହୁଁ ଅବହିଁ ଭବନ ତେଁ ଆଏ ॥୪॥
 ଶ୍ରବନ ସୁଧା ସମ ବଚନ ସୁନି ପୁଲକ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ଗାତ ।

ବୋଲେ ମନୁ କର ଦଂଡ଼ବତ ପ୍ରେମ ନ ହୁଦୟୁଁ ସମାତ ॥୧୪୫॥

ଦଶ ସହସ୍ର ବରଷ ତାହା ବିସର୍ଜିଲେ । ଏକ ପଦେ ଉଷ ହୋଇ ଉଭୟେ ରହିଲେ ॥
 ବଧୂ ହରି ହର ତପ ବିଲେକ ଅପାର । ମନୁଙ୍କ ସମୀପେ ଆଗମିଲେ ବହୁବାର ॥୧॥
 ବର ମାଗ ବୋଲି ବହୁ ଲୋଭ ଦେଖାଇଲେ । ପରମ ଧୀର ଆପଣା ପଥ ନ ଟଳିଲେ ॥
 ଅସ୍ଥି ଅବଶିଷ୍ଟ ହୋଇ ଶରୀର ରହିଲା । ତଥାପି ମନେ କିହତ ବ୍ୟଥା ନ ହୋଇଲା ॥୨॥
 ପ୍ରଭୁ ସବଜ୍ଞ ସେ ତପୋନିଷ୍ଠ ଶୁଣାନ୍ତୁସେ । ଜାଣିଲେ ଅନନ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱ ନିଜ ଦାସରୂପେ ॥
 “ମାଗ ମାଗ ବର” ନଉ ବାଣୀ ମନୋରମ । ହେଲ କୃପା ମୃତେ ସିନ୍ଧୁ ଗନ୍ଧାର ପରମ ॥୩॥
 ମୃତ ସଞ୍ଜୀବନୀ ମୁହଁ ବଚନ ମଧୁରେ । କର୍ଣ୍ଣ ରହୁ ହୋଇ ସେବେ ପ୍ରବେଶିଲା ଭରେ
 ହେଲ ହୁଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ବିଦ୍ୟା କଲେବର ଅତି । ମନେ ହୁଏ ଏହୁକ୍ଷଣି ଘରୁ ଆସିଛନ୍ତି ॥୪॥
 ଶୁଣି ସୁଧାସମ ଶ୍ରବଣେ ବଚନ ପୁଲକ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ନୁ ।

ଅସମ୍ଭାଳ ପ୍ରେମ ହୃଦୟେ ଉଷିଲେ କର ପ୍ରଣିପାତ ମନୁ ॥୧୪୬॥

ପଦକ ତପସ୍ୟା କରୁ କରୁ ଛଅ ହଜାର ବର୍ଷ ବିତିଗଲା । ପୁନଶ୍ଚ ସାତ
 ହଜାର ବର୍ଷ ସେମାନେ କେବଳ ବାୟୁ ଆହାରରେ କାଳାନ୍ତପାତ କରିବାକୁ
 ଲାଗିଲେ ॥ ୧୪୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ଦଶ ହଜାର ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ
 ବାୟୁ ଆହାର ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କେଲେ । ଉଭୟେ ଏକଗୋଡ଼କଥା ହୁତା ହୋଇ ରହିଲେ ।
 ସେମାନଙ୍କ ଅପାର ତପସ୍ୟା ଦେଖି ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶିବ ଅନେକ ଥର ମନୁଙ୍କ
 ନିକଟକୁ ଆସିଲେ ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ ଏ ହୁହୁକୁ ବର ମାଗିବା ପାଇଁ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ
 ପ୍ରଲେଭନ ଦେଖାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ପରମଧୀର ଶୁଣାଶୁଣୀ କାହାରି କଥାରେ ତପସ୍ୟାରୁ
 ବିଚଳିତ ହେଲେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର ଅସ୍ଥିକଙ୍କାଳସାର ହୋଇ ରହିଲା ।
 ତଥାପି ମନରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ପୀଡ଼ା ଜାତ ହେଲନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ସବଜ୍ଞ ପ୍ରଭୁ
 ଅନନ୍ୟାଗ୍ରୀତ ତପସ୍ୟା ଶୁଣାଶୁଣୀକୁ “ନିଜ ଦାସ” ବୋଲି ଜାଣିଲେ । ସେତେବେଳେ
 ପରମ-ଗନ୍ଧାର ଓ କୃପାମୃତ-ସିନ୍ଧୁ ଆକାଶବାଣୀ ଶୁଣାଗଲା—“ବର ମାଗ” ॥ ୩ ॥

ସୁନୁ ସେବକ ସୁରତରୁ ସୁରଧେନୁ । ବିଧି ହରିହର ବଂଶିତ ପଦ ରେନୁ ॥
 ସେବକ ସୁଲଭ ସକଳ ସୁଖଦାୟକ । ପ୍ରନତପାଳ ସତରାତର ନାୟକ ॥୧॥
 ଜ୍ୟୋତି ଅନାଥ ହିତ ହମ ପର ନେହୁ । ତୌ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ ବର ଦେହୁ ॥
 ଜ୍ୟୋ ସରୁପ ବସ ସିବ ମନ ମାୟା । ଜେହି କାରନ ମୁନି ଜତନ କରାହିଁ ॥୨॥
 ଜ୍ୟୋ ଭୃଗୁଶ୍ରୀ ମନ ମାନସ ହଂସା । ସଗୁନ ଅଗୁନ ଜେହି ନିଗମ ପ୍ରସଂସା ॥
 ଦେଖାହିଁ ହମ ସୋ ରୂପ ଭରି ଲେତନ । କୃପା କରନ୍ତୁ ପ୍ରନତାରତି ମୋତନ ॥୩॥
 ଦଂପତି ବଚନ ପରମ ପ୍ରିୟ ଲାଗେ । ମୁଦୁଲ ବିମାତ ପ୍ରେମ ରସ ପାଗେ ॥
 ଭଗତ ବନ୍ଧଲ ପ୍ରଭୁ କୃପାନିଧାନ । ବିସ୍ବବାସ ପ୍ରଗଟେ ଭଗବାନ ॥୩॥

ଶୁଣ ସେବକଙ୍କ କଲ୍ଲଭରୁ କାମଧେନୁ । ବିଧି ହରିହର ବଂଶିତ ପଦରେଣୁ ॥
 ସେବକେ ପୁଲଭ ସବ ପୁଣ୍ୟ-ପ୍ରଦାୟକ । ପ୍ରଣତ-ପାଳକ ଚର-ଅଚର-ନାୟକ ॥୧॥
 ଅନାଥ ନାଥ ଆନୁକୂଳ ସ୍ନେହାନ୍ତେବେ କର । ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ହିଅନ୍ତୁ ତେବେ ଏହି ବର ॥
 ଯେଉଁ ସରୁପ ଶିବଙ୍କ ହୃଦେ କରେ ବାସ । ଯାହାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପୁନି କରନ୍ତି ପ୍ରୟାସ ॥୨॥
 ଭୃଗୁଶ୍ରୀ ମନ-ମାନସେ ହଂସ ଯେ ଅଟଇ । ସଗୁଣ ଅଗୁଣ ଯା'ରେ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରଣୟଇ ॥
 ନେତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣକରି ଆମ୍ଭେ ଯେ ରୂପ ଦେଖନ୍ତୁ । ଆଶି ହୁଏ ହାସ ଏହି କରୁଣା କରନ୍ତୁ ॥୩॥
 ଦଂପତି ବଚନ ପ୍ରିୟ ଲାଗିଲ ବହୁତ । ମୁଦୁଲ ବିମାତ ପଦ ପ୍ରେମ ରସ ପ୍ରକୃତ ॥
 ଭକ୍ତ ବସ୍ତ୍ରଲ ସେ ପ୍ରଭୁ କରୁଣା ନିଧାନ । ପ୍ରକଟ ହୋଇଲେ ବିସ୍ବବାସ ଭଗବାନ ॥୪॥

ମୃତ ଶରୀରରେ ପ୍ରାଣସଞ୍ଚାରକାରଣୀ ଏହି ମନୋହର ଓ ହୃଦୟବାଣୀ ରାଜାରାଣୀଙ୍କ
 କର୍ଣ୍ଣକୁହର ଦେଇ ଯେତେବେଳେ ହୃଦୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲ, ସେତେବେଳେ ଉଭୟଙ୍କ
 ଶରୀର ଦୃଶ୍ୟପୃଷ୍ଠ ହୋଇ ଉଠିଲ, ଯେତେ ଯେମିତି ହୃଦେ ଏହିକ୍ଷଣି ଘରୁ ଅସିଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା — ଅମୃତ ସମାନ ବଚନ କାନରେ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର
 ପୁଲକିତ ଓ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ହୋଇଗଲ । ମନୁଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମର ସୀମା ରହିଲ ନାହିଁ ।
 ସେ ଦର୍ଶିବତ କର କହିଲେ— ॥ ୧୪୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — “ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଶୁଣନ୍ତୁ ।
 ଆପଣ ସେବକମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ କଲ୍ଲବୃକ୍ଷ ଓ କାମଧେନୁ । ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶିବ ପୁଣି
 ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-ରଜ ବନ୍ଦନା କରନ୍ତି । ସେବା କରିବା ଦ୍ବାରା ଆପଣ ପୁଲକିତ ହୁଅନ୍ତି
 ଏବଂ ଆପଣ ସକଳ ପୁଣ୍ୟର ଦାତା । ଆପଣ ଶରଣାଗତର ରକ୍ଷକ ଏବଂ ଜତକେତନ,
 ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ସ୍ବାମୀ ॥ ୧ ॥ ହେ ଅନାଥର କଲ୍ୟାଣକାରୀ ! ଯଦି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କଠାରେ
 ଆପଣଙ୍କ ସ୍ନେହ ଆଏ, ତେବେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଏହି ବର ଦିଅନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କର ଯେଉଁ
 ସରୁପ ଶିବଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କୁ ପାଳିବାକୁ ମୁନିମାନେ ଯତ୍ନ କରନ୍ତି,
 ଯେଉଁ ରୂପ କାଳ ଭୃଗୁଶ୍ରୀଙ୍କ ମନରୂପୀ ମାନସସ୍ବେଦରେ ହଂସ ରୂପେ ବିହାର
 କରୁଥାଏ, ସଗୁଣ ଓ ନିର୍ଗୁଣ କହି ବେଦ ଯାହାଙ୍କର ପ୍ରଣୟା କରନ୍ତି, ହେ ଶରଣାଗତ-
 ହୃଦୟମୋଚନ ! ସେହି ରୂପକୁ ଆମେ ଯେପରି ଆଖି ସ୍ବରେଇ ଦେଖୁ, ସେଥି ନିମନ୍ତେ

ମାଲ ସରୋରୁହ ମାଲମନ ମାଲ ମାରଧର ସ୍ୟାମ ॥

ଲଜହିଁ ତନ ସୋଗ ନରଣି କୋଟି କୋଟି ସତ କାମ ॥୧୪୭॥

ସରଦ ମୟୁକ ବଦନ ଛବିସୀଁଡ଼ି । ଶୁଭ୍ର କପୋଳ ଚିରୁକଦର ଶ୍ରୀବାଁ ॥
ଅଧର ଅରୁନ ରଦ ସୁନ୍ଦର ନାସା । ବିଧୁକର ନିକର ବିନିଦକ ହାସା ॥୧॥
ନବ ଅଂଗୁଳ ଅଂବକ ଛବି ମାଳା । ଚନ୍ଦ୍ରପୁଷ୍ପ ଲଲିତ ଶ୍ଵର୍ଣ୍ଣମାଳା ॥
ଭୁକ୍ତି ମନୋଜ ଗୁପ୍ତ ଛବି ହାସା । ତିଳକ ଲଲିତ ପଟଳ ଦୁତିକାସା ॥୨॥
କୁଣ୍ଡଳ ମକର ମୁକୁଟ ସିର ଭ୍ରାଜା । କୁଟିଳ କେସ ଜନୁ ମଧୁପ ସମାଜା ॥
ଉର ଶ୍ରୀବତ୍ସ ରୁଚିର ବନମାଳ । ପଦିକ ହାର ଭୂଷନ ମନିଜାଳ ॥୩॥
କେତୁବି କଂଧର ଶୁଭ୍ର ଜନେଇ । ବାହୁ ବିଭୂଷନ ସୁନ୍ଦର ତେଇ ॥
କରି କର ସରିସ ସୁଭଗ ଭୁଜବଂଡ଼ା । କଟି ନିଷଙ୍ଗ କର ସର କୋଦଂଡ଼ା ॥୪॥

ମାଲ ସରୋରୁହ ମାଲ ମାରବହ ମାଲମଣି ସମ ଶ୍ୟାମ ।

ଦେଖି ତନୁକାନ୍ତି ଲବିତ ହୁଅନ୍ତି କୋଟି କୋଟି ଶତ କାମ ॥୧୪୮॥

ବଦନ ଶରଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଛବିକୁ ହରଇ । କପୋଳ ଚିରୁକ କମ୍ପୁ ଶ୍ରୀବା-ସୁଶୋଭଇ ॥
ଅରୁଣ ଅଧର ଦନ୍ତ ନାସିକା ସୁନ୍ଦର । ହାସ୍ୟ ବିନିଦକ ବିଧୁ କରଣ କିକର ॥୧॥
ନବ ଅଂଗୁଳ ନୟନ ଛବି ରମଣୀୟ । ଶୁଭ୍ର ଶୁଭାଙ୍ଗି ମନକୁ ଲଗେ ଅତି ପ୍ରିୟ ॥
ଭୁକ୍ତି ମାନ-କେତନ-ଗୁପ୍ତ ଛବିହାସ । ତିଳକ ରେଖା ଲଲିତ ପଟ ହୃଦିକାରୀ ॥୨॥
ମକର କୁଣ୍ଡଳ ଶିରେ ମୁକୁଟ ବିରାଜେ । କୁସୁମ କେଶ ମଧୁପ ସମାଜ ଜା ସାଜେ ॥
ଦୁର୍ଦ୍ଦୟ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଶୋଭେ ଶୁଭ୍ର ବନମାଳ । ମଣି ଭୂଷଣ ପଦକ ହାର ସୁବିଶାଳ ॥୩॥
କେଶସ ସୁର ରୁଚିର ଯଜ୍ଞ ଉପସାଳ । ଭୁଜ ବିଭୂଷଣ ଅତି ହୁଅଇ ଶୋଭିତ ॥
କଣ୍ଠ କର ପ୍ରାୟେ କମଳୟ ଭୁଜଦଣ୍ଡ । କଟିରେ ନିଷଙ୍ଗ କରେ ଶାୟକ କୋଦଣ୍ଡ ॥୪॥

ଆପଣ କୃପା କରନ୍ତୁ ।” ॥୧-୩॥ ରାଜାରାଣୀଙ୍କ କୋମଳ, ବିନୟ ଓ ପ୍ରେମରସପିତ୍ତ ବଦନ ଭଗବାନଙ୍କୁ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗିଲା । ଭକ୍ତବତ୍ସଳ, କୃପାନିଧାନ, ବିଶ୍ଵବାସ ଓ ସର୍ବସମର୍ଥ ଭଗବାନ ଆବିର୍ଭୂତ ହେଲେ ॥୪॥ କୋହା —ଭଗବାନଙ୍କର, ମାଳମଳ, ମାଳମଣି ଓ ମାଳ, ମାରବହ ମେଘ ସମାନ କୋମଳ, ପ୍ରକାଶମୟ ସରସ ଓ ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ ଶରୀର ଶୋଭା ଦେଖି ଶତ କୋଟି କୋଟି କାମଦେବ ମଧ୍ୟ ଲଜିତ ହୁଅନ୍ତି ॥୧୪୭॥ ବୌଦ୍ଧାୟ —ତାଙ୍କର ମୁଖ ଶରତ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସମାନ, ଛବିର ସୀମା ସ୍ଵରୂପ ସ୍ଥଳ । କପୋଳ ଓ ଚିରୁକ ଅତି ସୁନ୍ଦର । ଗଳା ଶଙ୍ଖ ପରି । ଲାଲ ଓଷ୍ଠ, ଦନ୍ତ ଓ ନାସିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର । ହାସ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରମାର କରଣାବଳୀକୁ ନିନ୍ଦା କରୁଥାଏ ॥୧॥ ନେତ୍ରର ଛବି ନବବିକଶିତ ପତ୍ର ସମାନ ଅତି ମନୋହର । ଲଳିତ କଟାକ୍ଷ ମନକୁ ହରଣ କରି ନେଉଥାଏ । ବଡ଼ଭୁଲ୍ଲ କାମଦେବଙ୍କ ଧନୁର ଶୋଭାକୁ ବୁଝ କରୁଥାଏ । ଲଲିତପଟଳ ଉପରେ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ତିଳକ ସୁଶୋଭିତ ॥୨॥

ତତ୍ତତ ବିନିଦକ ପୀତ ପଟ ଉଦର ରୋଷ ବର ଖାନ ।

ନାହି ମନୋହର ଲେଖି ଜନ୍ମ ଜମୁନ ଭୃଷ୍ଟର ଛବି ଛାନି ॥୧୪୭॥
 ପଦ ରାଜାବ ବରନି ନହିଁ ଜାଣି । ମୁନି ମନମଧୁପ ବସନ୍ତ ଜେନ୍ତୁ ମାଣି ॥
 ବାମ ଶ୍ରାବ ସୋଭିତ ଅନୁକୁଳ । ଆଦିପଦ ଛବିନିଧି ଜଗମୁଳ ॥୧॥
 ଜାୟ ଅଂସ ଉପଜହିଁ ଗୁନଖାନ । ଅଗନିତ ଲକ୍ଷି ଉମା ବ୍ରହ୍ମାଣ ॥
 ଭୁକ୍ତି ବିଲସ ଜାୟ ଜଗନ୍ନାଥ । ରାମ ବାମ ଦସି ସୀତା ସୋଇ ॥୨॥
 ଛବିସମୁଦ୍ର ହରି ରୂପ ବିଲେଖ । ଏକଟକ ରହେ ନୟନ ପଟ ରେଖା ॥
 ଚିତ୍ରପୁଣି ସାଦର ରୂପ ଅନୁପା । ତୃପ୍ତି ନ ମାନହିଁ ମନୁ ସତରୂପା ॥୩॥

ତତ୍ତତକୁ ନିନ୍ଦେ ପୀତ ପରିଧେୟ ବିବଳା ରୋଷା ଉଦରେ ॥

ନାହି ସୁଲଳିତ ଯମୁନା ଆବର୍ଣ୍ଣି ଛବି ଅବା ଅପହରେ ॥୧୪୭॥

ପଦ-ସଂସ୍ତେଜ ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ନ ହୁଅଇ । ମୁନି ମନ-ମଧୁକର ଯା ମଧ୍ୟେ ବସଇ ॥
 ବାମ ଶ୍ରାବେ ଶୋଭାମୟୀ ମାତା ଆଦିଶକ୍ତି । ଅନୁକୁଳା ବିଶ୍ଵମୁଳା ସୁଷମା ଲଭନ୍ତି ॥୧॥
 ଯାହାଙ୍କ ଅଂଶୁ ହୁଅନ୍ତି ଜାତ ପ୍ରଣାବର । ଅଗଣିତ ରମା ଉମା ବ୍ରହ୍ମାଣୀ ଆଦର ॥
 ଯାର ଭୁବନୀରେ ସୃଷ୍ଟି ହୁଅଇ ଉତ୍ପତ୍ତି । ରାମ ବାମ ଶ୍ରାବେ ସେହି ସୀତା ବିରାଜନ୍ତି ॥୨॥
 ଛବି ସମୁଦ୍ର ହରିଙ୍କ ରୂପ ଦେଖି ଶ୍ରାବ । ଏକାଗ୍ରେ ଚାହିଁ ରହିଲେ ପଲକ ନ ମାରି ॥
 ସାନୁରାଗେ ଅନୁପମ ରୂପ ନିରେଖନ୍ତି । ମନୁ ଶତରୂପା ପରିତୃପ୍ତି ନ ଲଭନ୍ତି ॥୩॥

କର୍ଣ୍ଣରେ ମକରକୁଚ ବିଶିଷ୍ଟ କୁଣ୍ଡଳ ଓ ଶିର ଉପରେ ମୁକୁଟ ସୁଶୋଭିତ । ସଘନ,
 କୃଷିକ ଓ କୃଷ୍ଣ କେଶ ଭ୍ରମରସମାନ ସଦୃଶ ଦେଖାଯାଇଥାଏ । କକ୍ଷରେ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ପଦ,
 ସୁନ୍ଦର ବନମାଳା, ରତ୍ନକଟିତ ହାର ଓ ମଣିସମୂହର ଭୂଷଣ ସୁଶୋଭିତ ॥ ୩ ॥
 ସିଂହର କାନ୍ଧ ପରି କାନ୍ଧ । ସୁନ୍ଦର ଉପସାତ । ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଠ ବୁଲି ସୁନ୍ଦର ଭଜନଶ୍ରୀ ।
 କଟିରେ ତୁଣ୍ଡାର (ଶରମୁଣ୍ଡା) ଏବଂ ହସ୍ତରେ ଧନୁଶର ଶୋଭା ପାଉଥାଏ ॥ ୪ ॥
 ବୋହା —ପୀତାମ୍ବର ବିକୁଳକୁ ନିନ୍ଦା କରୁଥାଏ । ଉଦରରେ ସୁନ୍ଦର ବିନି-ରେଖା
 (ବିବଳା) ଥିଲା । ନାହିଁ ଏପରି ମନୋହର ଯେ ସତେ ଯେପରି ଯମୁନା-ଭର୍ତ୍ତୃଣର ଛବିକୁ
 ତାହା ଛତାଇ ଆଶିଷ ପରି ଜଣା ପଡୁଥାଏ ॥ ୧୪୭ ॥ ଚୋପାଉ —ମୁନିମାନଙ୍କର
 ମନ-ଭ୍ରମର ଭଗବାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଚରଣ-କମଳରେ ଯାଇ ବସନ୍ତି, ସେ ଚରଣ-କମଳର
 ବର୍ଣ୍ଣନା ତ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କ ବାମ ପାଶ୍ଵରେ ସଦା-ଅନୁକୁଳା,
 ଶୋଭାଭଣ୍ଡାର, ଜଗତର ମୂଳ କାରଣରୂପା, ଆଦିଶକ୍ତି ଶ୍ରୀ କାଳକ୍ଷ୍ମୀ ସୁଶୋଭିତା ॥ ୧ ॥
 ଯାହାଙ୍କ ଅଂଶରୁ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଅଗଣିତ ଲକ୍ଷୀ, ପାଦତୀ ଓ ବ୍ରହ୍ମାଣୀ (ବିଦେବଙ୍କ ଶକ୍ତି)
 ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଯାହାଙ୍କ ଭୁବନୀ-ସଙ୍କେତରେ ହିଁ ଜଗତର ରଚନା ହୋଇଯାଏ,
 ଭଗବାନଙ୍କ ସେହି ସ୍ଵରୂପାଶ୍ରୟ ଶ୍ରୀସୀତା ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବାମ ପାଶ୍ଵରେ ବିରାଜିତା ॥ ୨ ॥
 ଶୋଭାପାତ୍ର ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ରୂପ ଦେଖି ମନୁ ଓ ଶତରୂପା ନିର୍ଦ୍ଦିମେଷ ନୟନରେ ସ୍ତବ୍ଧ

ହରଷ ବିବସ ତନ ଦୟା ଭୁଲ୍ଲମ । ପରେ ଦଂଡ଼ ଭବ ଗହି ପଦ ପାମ ॥
ସିର ପରସେ ପ୍ରଭୁ ନିଜ କର କଂଜା । ଭୁରତ ଉଠାଏ କରୁନାପୁଂଜା ॥୩॥

ବୋଲେ କୁପାନ୍ଧ୍ୟାନ ପୁନି ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ମୋହି ଜାନି ।

ମାଗନ୍ତୁ ବର ଜୋଇ ଭର୍ତ୍ତୁ ମନ ମହାଦାନ ଅନୁମାନ ॥୧୪॥

ପୁନି ପ୍ରଭୁବଚନ ଜୋରି ଜୁଗ ପାମ । ଧରି ଧୀରକୁ ବୋଲୁ ମୃଦୁ ବାମ ॥

ନାଥ ଦେଖି ପଦ କମଳ ଭୃଷ୍ଟରେ । ଅବ ପୁରେ ସବ ଜାମ ହମାରେ ॥୧॥

ଏକ ଲଲସା ବଡ଼ ଭର ମାସ୍ତୀ । ସୁଗମ ଅଗମ କହି ଜାତ ସୋ ନାସ୍ତୀ ॥

ଭୁବ୍ଧୁହି ଦେବ ଅତି ସୁଗମ ଗୋସାଇଁ । ଅଗମ ଲଗ୍ନ ମୋହି ନିଜ କୃପନାଇଁ ॥୨॥

ଜଥା ଦରିଦ୍ର ବିବୁଧତରୁ ପାଇ । ବହୁ ସପତି ମାଗତ ସବୁଗୁଣ ॥

ତାସୁ ପ୍ରଭାତ ଜାନ ନହିଁ ସୋଇ । ତଥା ହୃଦୟ ମମ ସସୟ ହୋଇ ॥୩॥

ହରଷ ବିବଶ ତନୁ ଦଶା ପାଶୋରଲେ । ପଦ କରେ ଧରି ଦଣ୍ଡ ସଦୃଶ ପଡ଼ିଲେ ॥

ଶିରେ ଶର୍ମ କର ପ୍ରଭୁ ନିଜ କଞ୍ଜକର । କରୁଣା-ପୁଞ୍ଜ ଉଠାଇ ଆଖିଲେ ସବୁର ॥୪॥

କରୁଣାନିଧାନ ଭୃଷିଲେ ଆବର ମୋତେ ପ୍ରପ୍ରସନ୍ନ କାଣି ।

ଅଭିଳାଷ ଯାହା ମାଗେ ସେନ ତାହା ମହାଦାନୀ ଅନୁମାନ ॥୧୫॥

ଶୁଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଯୋଡ଼ ପ୍ରଭୁପାଣି । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଉତ୍ତରଲେ ମୃଦୁ ମଞ୍ଜୁବାଣୀ ॥

ନାଥ ନିରେଶିଣ ରୁନ ଚରଣ-କମଳ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲ ଏବେ ଆମ୍ଭ କାମନା ସକଳ ॥୧॥

ମନ ମଧ୍ୟେ ଏକ ଭାଷା ଲଲସା ହୁଅଇ । ସ୍ଥଲଭ ହୁଇଁ ତାହା କହୁ ନ ପାରଇ ॥

ଭୁବ୍ଧୁ ଦେବାକୁ ପ୍ରଭୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥଲଭ । ନିଜ କୃପଣତା ହେବୁ ଆମ୍ଭକୁ ହୁଇଁ ତାହା ॥୨॥

କଲ୍ଲତରୁ ପାଶେ ଯାଇ ଦରିଦ୍ର ଯେସନେ । ବହୁ ଧନ ମାନିବାକୁ ସଙ୍କୋଚର ମନେ ॥

ତାହାର ପ୍ରଭବ ସେହୁ କହୁ ନ ଜାଣଇ । ତେମନ୍ତ ହୃଦୟେ ମୋର ସଖୟ ହୁଅଇ ॥୩॥

ରହୁଗଲେ । ସେହୁ ଅନୁପମ ରୂପକୁ ସେମାନେ ଆଦରପୂର୍ବକ କେଣୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଯେତେ

କେଣୁଥା'ନ୍ତି, ସେତେ ଅତୁଳ ରହୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଅତ୍ୟଧିକ ଆନନ୍ଦର ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ହେବା

ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ସ୍ବ ସ୍ବ ଶରୀର-କଣା ଭୁଲିଗଲେ । ହାତରେ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ

ଧରି ସେମାନେ ଦଣ୍ଡ ପରି ଭୂମି ଉପରେ ସିଧା ପଡ଼ିଗଲେ । କରୁଣାପୁଞ୍ଜ ପ୍ରଭୁ ତାଙ୍କ

କର-କମଳରେ ସେମାନଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରଣ ଶର୍ମ କର ସେମାନଙ୍କୁ ଉଠାଇଲେ ॥ ୪ ॥

କୋହା —“କୁପାନ୍ଧ୍ୟାନ ଭଗବାନ କହଲେ, “ମୁଁ ଭ୍ରମମାନଙ୍କ ତପସ୍ୟାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ

ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଅଛି । ଏହା ଜାଣି ଓ ମୋତେ ମହାଦାନୀ ବୋଲି ବୁଝି, ମନକୁ ଯାହା

ବୁଝିକର, ସେହୁ ବର ମାଗ ।” ॥୧୫॥ କୌପାର —“ପ୍ରଭୁଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ହୁଇଁ ହାତ

ଯୋଡ଼ି, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ ରାଜା କୋମଳବାଣୀ କହଲେ, “ହେ ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ

ଚରଣ-କମଳ ହୁଇଁଛି ଦେଖି ଏବେ ଆମର ସକଳ ମନସ୍କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ॥ ୧ ॥

ତଥାପି ମନରେ କୋଟିଏ ବଡ଼ ଲଲସା ରହିଛି । ତାହା ଅତି ସହଜ ଓ କଠିନ ମଧ୍ୟ ।

ସୋ ତୁମ୍ଭ ଜାନକ ଅଂତରଜାମୀ । ପୁରୁଷକୁ ମୋର ମନୋରଥ ସ୍ଥାମୀ ॥
 ସକୁଚ ବହାଇ ମାଗୁ ନୃପ ମୋହ । ମୋରେ ନହିଁ ଅଦେୟ କହୁ ତୋହ ॥୩॥
 ଦାନ ସିରୋମନି କୃପାନ୍ୟ ନାଥ କହୁଛି ସତ୍ତ୍ୱଭାବ ।

ଗୁଡ଼ିଏ ତୁମ୍ଭହିଁ ସମାନ ସୁତ ପ୍ରଭୁ ସନ କର୍ତ୍ତନ ଦୁରାତ୍ମ ॥୧୪୯॥
 ଦେଖି ପ୍ରୀତି ସୁନ ବଚନ ଅମୋଲେ । ଏକମସ୍ତୁ କରୁନାନ୍ୟ ବୋଲେ ॥
 ଆସୁ ସରସ ଖୋଜି କହୁଁ ଜାଣି । ନୃପ ତବ ତନୟ ହୋବ ମେଁ ଆଉ ॥୧॥
 ସତରୂପଣ ବଲେକ କର ଜୋରେ । ଦେବ ମାଗୁ ବରୁ ଜୋ ରୁଚି ତୋରେ ॥
 ଜୋ ବରୁ ନାଥ ଚତୁର ନୃପ ମାଗା । ସୋଇ କୃପାଲ ମୋହି ଅତି ପ୍ରିୟ ଲଗା ॥୨॥

ଜ ହା ତୁମ୍ଭେ ଭଲ ରୂପେ ଜାଣ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ । ପୂର୍ଣ୍ଣ କର ମୋର ମନ ଅଭିଳାଷ ସ୍ଥାମୀ ॥
 ସଙ୍ଗୋଚ ତେଜଶ ମୋତେ ମାଗ ନରବର । ନାହିଁ ତୁମ୍ଭ ପାଇଁ କିଛି ଅଦେୟ ମୋହର ॥୩॥
 ଦାନ ଶିରୋମଣି କୃପାନ୍ୟ ସ୍ଥାମୀ ନିଜ ସତ୍ୟ ଭବ ଭାଷେ ।

ତୁମ୍ଭେ ସମାନ ଗୁଡ଼ିଏ ମୁଁ ସନ୍ତାନ ଗୋପନ କି ପ୍ରଭୁ ପାଶେ ॥୧୫୦॥
 ଦେଖି ଅତି ପ୍ରୀତି ଶୁଣି ଅମୂଲ୍ୟ ବଚନ । ଏକମସ୍ତୁ ଉଚ୍ଚାରଲେ କରୁଣା-ସଦନ ॥
 ଖୋଜିବି କାହିଁ ଯାଇଣ ନିଜ ଅନୁରୂପ । ତୁମ୍ଭ ତନୟ ସ୍ୱୟଂ ମୁଁ ହେବି ଆସି ଭୂପ ॥୧॥
 ଶତରୂପାକୁ ବଲେକ ଉତ୍ତର ଯୋଡ଼ି କର । ଭାଷିଲେ, ଯାହା ଆକାଂକ୍ଷା ମାଗ ଦେବା ବର ॥
 ଯେ ବର ମାଗିଲେ ନାଥ ଚତୁର ନୃପତି । ତାହା କୃପାଳୁ ଲାଗିଲ ମୋତେ ପ୍ରିୟ ଅତି ॥୨॥

ଏଣୁ ତାହା କହୁ ହେଉନାହିଁ । ହେ ଗୋପାଳ ! ତାହା ପୁରଣ କରବି ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅତି ସହଜ । କିନ୍ତୁ ମୋ କୃପଣତା (ଦାନତା) ହେତୁ ତାହା ମୋତେ ଅତି କଠିନ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ॥ ୧ ॥ କୌଣସି ଦକ୍ଷିଣ ବ୍ୟକ୍ତି କଲ୍ୟାଣକୁ ପାଇ ଫୁଟା ବହୁ ଧନ ମାଗିବାକୁ ସଙ୍ଗୋଚ କରେ । କାରଣ ସେ ତାହାର ପ୍ରଭବକୁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ସେହିପରି ମୋ ହୃଦୟରେ ସଶୟ ହେଉଛି ॥ ୩ ॥ ହେ ସ୍ୱାମୀ ! ଆପଣ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ । କେବଳ ଆପଣ ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିଅଛନ୍ତି । ମୋର ସେହି ମନୋରଥ ପୂରଣ କରନ୍ତୁ ।” ଭଗବାନ୍ କହିଲେ, “ହେ ରାଜନ୍ ! ସକୋଚ ତ୍ୟାଗ କର ମୋତେ ମାଗ । ତୁମ୍ଭକୁ ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ, ଏପରି ମୋ ପାଖରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ନାହିଁ ।” ॥ ୧ ॥ ବୋହା — ରାଜା କହିଲେ, “ହେ ଦାନ-ଶିରୋମଣି ! ହେ କୃପାନ୍ୟାଧୀନ ! ହେ ନାଥ ! ମୁଁ ମୋ ମନର ପ୍ରକୃତ ଭବ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି—ଆପଣଙ୍କ ପରି ଗୋଟିଏ ପୁଅ ମୋର ଦରକାର, ପ୍ରଭୁଙ୍କଠାରୁ ଅବା କ’ଣ ଗ୍ରହଣ କରିବି !” ॥ ୧୫୧ ॥ ବୋହାଉ :— ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଦେଖି ଓ ତାଙ୍କ ଅମୂଲ୍ୟ ବଚନ ଶୁଣି କରୁଣାନ୍ୟାଧୀନ ଭଗବାନ୍ କହିଲେ, “ତଥାସ୍ତୁ । ମୁଁ ଆପଣାର ଅନୁରୂପ ଆଉ କେଉଁଠାରେ ଯାଇ ଖୋଜିବି ? ଅତ୍ୟବ ନିଜେ ହିଁ ଆସି ତୁମ ପୁଅ ହୋଇ ଜନ୍ମଲାଭ କରିବି ।” ॥ ୧ ॥ ଶତରୂପାକୁ ହାତ ଯୋଡ଼ିଥିବାର ଦେଖି ଭଗବାନ୍ କହିଲେ, “ହେ ଦେବ ! ତୁମର ଯାହା ଇଚ୍ଛା,

ପ୍ରଭୁ ପରଂକୁ ସୁଠି ହୋଇ ଡିଠାଇ । ଜଗତି ଭଗତ ହିତ ଭୁଞ୍ଜି ସୋହାଇ ॥
 ଭୁଞ୍ଜ ବ୍ରହ୍ମାଦି ଜନକ ଜଗ ସ୍ଵାମୀ । ବ୍ରହ୍ମ ସକଳ ଭର ଅଂତରଜାମୀ ॥୩॥
 ଅସ ସମୁଦ୍ଧିତ ମନ ସଂସୟ ହୋଇ । କହା ଜୋ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ପୁନି ସୋଇ ॥
 ଜେ ନିଜ ଭଗତ ନାଥ ତବ ଅହଂ । ଜୋ ସୁଖ ପାଞ୍ଜୁଛି ଜୋ ଗତି ଲହଂ ॥୪॥

ସୋଇ ସୁଖ ସୋଇ ଗତି ସୋଇ ଭଗତି ସୋଇ ନିଜ ଚରନ ସନେହ ।

ସୋଇ ବିବେକ ସୋଇ ରହନି ପ୍ରଭୁ ହମହି କୃପା କରି ଦେହ ॥୫॥

ସୁନି ମୁହୁ ଗୁଡ଼ ରୁଚିର ବର ରଚନା । କୃପାସିଂଧୁ ବୋଲେ ମୁହୁ ବଚନା ॥
 ଜୋ କହୁ ରୁଚି ଭୁଞ୍ଜରେ ମନ ମାୟା । ମେଁ ସୋ ଶୁଭ ସବ ସଂସୟ ନାୟା ॥୬॥
 ମାତ୍ର ବିବେକ ଅଲୌକିକ ତୋରେ । କବହ୍ନି ନ ମିଟିବ ଅନୁଗ୍ରହ ମୋରେ ॥
 ବଂଶ ଚରନ ମନୁ କହେଉ ବହୋଷା । ଅର୍ପୁର ଏକ ବିନୟ ପ୍ରଭୁ ମୋଷା ॥୭॥

ପରନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ, ଧୃଷ୍ଣତା ସ୍ଵର ହୁଅଇ । ଯଦ୍ୟପି ଭକ୍ତ-କଲ୍ୟାଣ, ଭୁଞ୍ଜୁ ଶୋଭଇ ॥
 ଭୁଞ୍ଜେ ବ୍ରହ୍ମାଦି ଜନକ ଜଗତର ସ୍ଵାମୀ । ବ୍ରହ୍ମ, ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଭର ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ॥୧॥
 ଏହା ବିବରନ୍ତେ ମନେ ହୁଅଇ ସଖୟ । ପ୍ରଭୁ ଯାହା ଶୁଷ ତାହା ପ୍ରମାଣ ନିଶ୍ଚୟ ॥
 ସେହୁ ନିଜ ଭକ୍ତ ନାଥ ଭୁଞ୍ଜ ଅଟନ୍ତି । ସେ ସୁଖ ପ୍ରାପ୍ତ କରନ୍ତି, ସେ ଗତି ଲଭନ୍ତି ॥୨॥
 ସେ ସୁଖ ସେ ଗତି ସେ ଚରଣ ପ୍ରୀତି ସେହୁ ନିଜ ଭକ୍ତ ପ୍ରିୟ ।

ସେ ବିବେକ ସେହୁ ସ୍ଵଭବ ଗୋସାଇଁ ମୋତେ କୃପା କରି ଦିଅ ॥୩॥

ଶୁଣି ମୁହୁ ଗୁଡ଼ ଅତି ରୁଚିର ରଚନ । ଶୁଣିଲେ କରୁଣା-ସିନ୍ଧୁ ମଧୁର ବଚନ ॥
 ଯେଉଁ ରୁଚି ଭୁଞ୍ଜ ମନ ମଧ୍ୟେ ଉପୁଜିବ । ତାହା ମୁଁ ଦେଲି, ସଖୟ ନାହିଁ ଏଥୁ କିଛି ॥୪॥
 ମାତ୍ର, ହୃଦୟ ବିବେକ ଅଲୌକିକ ତୋର । କେବେ ନଷ୍ଟ ହୋଇବ ଅନୁଗ୍ରହେ ମୋର ॥
 ବନ୍ଦି ଶ୍ରୀଚରଣ ପୁଣି ଶୁଣିଲେ ନୃପତି । ଶୁଣ ପ୍ରଭୁ ଅଳ୍ପ ଏକ ମୋହର ବିନତି ॥୫॥

ସେ ବର ମଧ୍ୟ ମାଗ ।” ଶତରୂପା କହଲେ, ହେ ନାଥ ! ତତ୍ତ୍ଵର ରାଜା ଯେଉଁ ବର
 ମାଗିଲେ, ହେ କୃପାକୃତ୍ ତାହା ମୋତେ ଅତି ପ୍ରିୟ ଲାଗିଲା ॥ ୨ ॥ କିନ୍ତୁ ହେ ପ୍ରଭୋ !
 ଆମର ବହୁତ ଧୃଷ୍ଣତା ହେଉଅଛି, ତଥାପି ହେ ଭକ୍ତଜନ-ହୃଦକାରୀ ! ସେ ଧୃଷ୍ଣତା
 ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କୁ ବଡ଼ ଭଲ ଲାଗେ । ଆପଣ ବ୍ରହ୍ମା ଆଦିଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଜନକ, ଜଗତର ସ୍ଵାମୀ ଓ
 ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟର ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ବ୍ରହ୍ମ ॥ ୩ ॥ ଏହିପରି ରୁଚିବାରେ ମନରେ ସନ୍ଦେହ
 ହେଉଛି । ତଥାପି ପ୍ରଭୁ ଯାହା କହୁଲେ, ତାହାହିଁ ପ୍ରମାଣ (ସତ୍ୟ) । ହେ ପ୍ରଭୋ !
 ମୁଁ ଏହୁ ବର ମାଗୁଛି । ଯେଉଁମାନେ ଆପଣଙ୍କ ନିଜ ଜନ, ସେମାନେ ଅଲୌକିକ ଓ
 ଅଖଣ୍ଡ ସୁଖ ଲଭୁଥିବେ ପରମ ଗତି ଲାଭ କରନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ତୋହା —ହେ ପ୍ରଭୋ !
 ସେହୁ ସୁଖ, ସେହୁ ଗତି, ସେହୁ ଭକ୍ତି, ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରେ ସେହୁ ପ୍ରେମ, ସେହୁ ଜ୍ଞାନ
 ଓ ସେହୁ ଆଚରଣ କୃପା କରି ଆମକୁ ଦିଅନ୍ତୁ ॥ ୫ ॥ ଗୋସାଇଁ :—ରାଣୀଙ୍କର
 କୋମଳ, ରୁଚି ଓ ମନୋହର ପ୍ରେମ ବାକ୍ୟରତନା ଶୁଣି କୃପାସମ୍ପଦ ଭଗବାନ

ସୁତ ବିଷଇକ ତବ ପଦ ରକ୍ତ ହୋଇ । ମୋହି ବଡ଼ ମୂଢ଼ କହେ କିନ କୋଇ ॥
ମନ ବିନ୍ଦୁ ପାନ ଜମି ଜଳ ବିନ୍ଦୁ ମୀନ । ମମ ଜୀବନ ତମି ତୁମ୍ଭହିଁ ଅଧୀନ ॥୩॥
ଅସ ବରୁ ମାଗି ଚରନ ଗହ୍ନ ରହେଇ । ଏବମସ୍ତୁ କରୁନାନିଧି କହେଇ ॥
ଅବ ତୁମ୍ଭ ମମ ଅନୁସାସନ ମାମ । ବସନ୍ତ ଜାଲ ସୁରପତି ରଜଧାନୀ ॥୪॥
ତହିଁ କରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିସାଲ ତାତ ଗର୍ବ କହୁ କାଲ ପୁନି ।

ହୋଇହୁଅ ଅର୍ପୁଧ ଭୁଆଲ ତବ ମୋଁ ହୋବ ତୁମ୍ଭାର ସୁତ ॥୧୫୧॥
ଇଚ୍ଛାମୟ ନରବେଷ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟେ । ହୋଇହୁଅଁ ପ୍ରଗଟ ନିକେତ ତୁମ୍ଭାରେଁ ॥
ଅଂଶକ୍ତ ସହିତ ଦେହ ଧରି ତାତ । କରହୁଅଁ ଚରିତ ଭଗତ ସୁଖଦାତା ॥୧॥

ସୁତ ସ୍ନେହ ହେଉ ତୁମ୍ଭ ପଦେ ଅବକଳେ । ବରଂ ମୋତେ ମୂଢ଼ ବୋଲି କହନ୍ତୁ ସକଳେ ॥
ମଣି ବିନା ଫଣୀ ଯେତେକ ଜଳ ବିନା ମୀନ । ମୋ ଜୀବନ ରହୁ ତେତେକ ତୁମ୍ଭର ଅଧୀନ ॥୩॥
ଏହୁ ବର ମାଗି ପଦ ଧରିଣ ରହୁଲେ । ଏବମସ୍ତୁ ତହିଁ କୃପାଦିବାସ କହୁଲେ ॥
ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ହୁହେଁ ମୋର ଅନୁମତି ମାନି । ବାସ କର ଯାଇ ସୁରପତି ରାଜଧାନୀ ॥୪॥
ତହିଁ ପୁଣି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଶାଳ କାଲ ପାଇ ଅନନ୍ତର ।

ଯେପେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ହୋଇବ ଭୁପାଳ ହେବ ମୁଁ ପୁଅ ତୁମ୍ଭର ॥୧୫୨॥
ଇଚ୍ଛାମୟ ନରବେଷ କରି ବିରଚନ । ପ୍ରଗଟ ହୋଇବ ଆସି ତୁମ୍ଭ ନିକେତନ ॥
ଅଂଶକ୍ତ ସହିତେ ତାତ, ଧରି କଳେବର । କରବ ରୁଚିର ଲୀଳା ଭକ୍ତ-ସୁଖ-କର ॥୧॥

କୋମଳ ବଚନ କହିଲେ, “ତୁମ ମନରେ ଯାହା କିଛି କାମନା ରହିଛି, ତାହା ସବୁ
ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ ଦେଇ ଦେଇଛି । ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ହେ ମାତା !
ମୋର କୃପାବଳରେ ତୁମ ଅଲୌକିକ ଜ୍ଞାନ ନଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ ।” ସେତେବେଳେ
ମନୁ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣ ପ୍ରଣାମ ବନ୍ଦନା କରି ପୁଣି କହିଲେ, “ହେ ପ୍ରଭୋ ! ମୋର
ଆଉ ଏକ ବିନତି ଅଛି— ॥ ୨ ॥ ମୋତେ କେହି ବଡ଼ ମୁଖ କହିଲେ କହୁ ପଛକେ,
ପୁଅ ପ୍ରତି ପିତାର ଦୃଢ଼ପଣରେ ଯେଉଁ ପ୍ରୀତି ଆଏ, ସେହି ପ୍ରୀତି ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରେ
ମୋର ରହୁ । ମଣି ବିନା ଫଣୀ ଏବଂ ଜଳ ବିନା ମତ୍ସ୍ୟ ଯେପରି ରହିପାରେ ନାହିଁ,
ସେହିପରି ମୋ ଜୀବନ ଆପଣଙ୍କ ବିନା ରହି ନ ପାରିବୁ । ଅର୍ଥାତ୍ ମୋ ଜୀବନ ସବୁଦିନ
ଆପଣଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହୁ ।” ॥ ୩ ॥ ଏହିପରି ବର ମାଗି ରାଜା ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣ ଧରି
ରହିଗଲେ । କରୁଣାନିଧାନ ଭଗବାନ କହିଲେ, “ତଥାସ୍ତୁ ! ଏବେ ତୁମେ ମୋ
ଆକେଶ ମାନି ଦେବରାଜ ରାଜାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ (ଅମରାବତୀ)ରେ ଯାଇ ବାସ କର ।” ॥୩॥
ସୋରଠା —ହେ ତାତ ! ସେଠାରେ ସ୍ୱର୍ଗର ବହୁତ ପ୍ରକାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପଭୋଗ କରି,
କିଛି କାଲ ଅତିବାହିତ ହେବା ପରେ, ତୁମେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା ହେବ । ସେତକିବେଳେ
ମୁଁ ତୁମର ପତି ହୋଇ ଜନ୍ମଲାଭ କରିବି ॥ ୧୫୧ ॥ ତୌପାରି —ଇଚ୍ଛାମୟ
ମନୁଷ୍ୟ ରୂପ ଧାରଣ କରି ମୁଁ ତୁମ ଘରେ ଆବର୍ତ୍ତିତ ହେବି । ହେ ତାତ ! ମୋର

ଜେ ପୁନି ସାବର ନର ବଞ୍ଚିବାରୀ । ଭବ ତରୁଣି ମମତା ମଦ ତ୍ୟାଗୀ ॥
 ଆଦିପୁରୀ ଜେହିଁ ଜଗ ଉପଜାୟା । ସୋଉ ଅବତରଣ ମୋର ପୁତ୍ରମାୟା ॥୨॥
 ପୁରଉବ ମେଁ ଅଭିଳାଷ କୁହାର । ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ପନ ସତ୍ୟ ହମାର ॥
 ପୁନି ପୁନି ଅସ କହି କୁପାନ୍ଧ୍ୟାନ । ଅଂତରଧାନ ଭବ ଭଗବାନ ॥୩॥
 ବଂସଜ ଭର ଧରି ଭଗତ କୁପାଲ । ତେହିଁ ଆଶ୍ରମ ନିବସେ କହୁ କାଲ ॥
 ସମୟ ପାଇ ତନୁ ତଳ ଅନୟାସ । ଜାଇ ଖାନ୍ଦ ଅମରବତ ବାସା ॥୪॥
 ପୁତ୍ର ଭକ୍ତିହାସ ପୁମତ ଅତି ଭମଣ କହୁ କୃଷକେତୁ ॥
 ଭରଦ୍ବାଜ ପୁନୁ ଅପର ପୁନି ରାମ ଜନମ କର ହେତୁ ॥୧୫॥

ମାସପାର୍ବତ୍ୟୁଷ, ପଞ୍ଚମ ଚିତ୍ରାମ

ପୁନୁ ମୁନି କଥା ପୁମତ ପୁରାଣ । ଜୋ ଗିରିଜା ପ୍ରତି ସବୁ ବଖାଣ ॥
 ବିସ୍ମୟକର ଏକ କେତୟ ଦେଖ । ସତ୍ୟକେତୁ ତହିଁ ବସଇ ନରେନ୍ଦ୍ର ॥୧॥
 ସାଦରେ ଶୁଣି ମନୁଷ୍ୟ ପରମ ସୌଭାଗୀ । ଭବ ତରୁଣେ ମମତା ମଦ ପଶିତ୍ୟାଗୀ ॥
 ଆଦି-ଶକ୍ତି ଏ ଜଗତ ସୃଷ୍ଟିଅଛି ଯେହୁ । ସେ ଅବତାର ଘେନିବେ ମାୟା ମୋର ଏହୁ ॥୨॥
 ପୁତ୍ରଲ କଳିକ ଅଭିଳାଷ ପୁଁ ରୁମ୍ଭର । ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ଏହୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ମୋହର ॥
 ବାରମ୍ବାର ଏହା କହି କରୁଣାଧାନ । ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହେଲେ ତହିଁ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ ॥୩॥
 ବଂସଜ ହରିଜ ଉକ୍ତ ଘେନି କୁଦୟରେ । କହୁ କାଲ ବାସ କରି ସେହି ଆଶ୍ରମରେ ॥
 ସମୟ ପାଇ ଶରୀର ତେଜ ଅନାୟାସ । ଅମରବତରେ ଯାଇ କରିଲେ ନିବାସ ॥୪॥
 ଏହି ଭକ୍ତିହାସ ପବନ ବିଶେଷ ଭମାକୁ କହିଲେ ହର ।
 ଭରଦ୍ବାଜ ଶୁଣ ହେତୁ ଏକ ଅନ୍ୟ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଜନମର ॥୧୫॥

ଶୁଣ ମୁନି ଏହୁ କଥା ପ୍ରାଚୀନ ପାବନ । ଗିରିଜାଙ୍କ ଆଗେ ଶିବ କରିଲେ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
 ବିଶ୍ୱ ବିଦିତ କେତୟ ନାମେ ଏକ ଦେଶ । ସତ୍ୟକେତୁ ସ୍ଥଳେ ସେହି ସ୍ଥାନର ନରେଶ ॥୧॥
 ଅଂଶମାନଙ୍କ ସହିତ ଦେହ ଧାରଣ କରି ଭକ୍ତିପଥଙ୍କ ପ୍ରଣୟାୟକ ଚରଣାବଳୀ (ଲୀଳାବଳି)
 ପୁଁ ପ୍ରକାଶ କରିବ ॥ ୧ ॥ ସେହି ଚରଣାବଳୀକୁ ବଡ଼ ଭାବନା ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଆଦର
 ସହିତ ଶୁଣି ମମତା ଓ ମଦ ତ୍ୟାଗପୁରକ ଭବସାଗରରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଯିବେ । ଏହି
 ଯେଉଁ ଆଦିଶକ୍ତି ରୂପେ ମୋର ସ୍ୱରୂପଭୂତା ମାୟା ଜଗତକୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କରିଅଛନ୍ତି, ସେ ମଧ୍ୟ
 ଅବତାର ପ୍ରହରା କରିବେ ॥ ୨ ॥ ଏହି ରୂପେ ମୁଁ ରୁମ୍ଭ ଅଭିଳାଷ ପୁରଣ କରିବି ।
 ମୋର ଏହି ପଣ ସତ୍ୟ, ସତ୍ୟ, ସତ୍ୟ ।” କୁପାନ୍ଧ୍ୟାନ ଭଗବାନ ବାରମ୍ବାର
 ଏହିପରି କହି ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇଗଲେ ॥ ୩ ॥ ସେହି ବଂଶଜ ଭକ୍ତ-କୁପାନ୍ଧ୍ୟାନ ଭଗବାନକୁ
 କୁଦୟରେ ଧାରଣ କରି କହୁ କାଲ ଆଶ୍ରମରେ ରହିଲେ । ତତ୍ପରେ ସମୟ ପାଇ
 ସେମାନେ ସହଜରେ (ବିନା କଷ୍ଟରେ) ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରି ଅମରବତ (ଇନ୍ଦ୍ରପୁରୀ)ରେ

ଧରମ ଧୂରଂଧର ମାତି ନିଧାନ । ତେଜ ପ୍ରତାପ ସୀଲ ବଳବାନ ॥
 ତେହ କେ ଉଏ ଜୁଗଲ ସୁତ ସାର । ସବ ଗୁନ ଧାମ ମହା ରନ୍ଧୀର ॥୨॥
 ରାଜ ଧନା ଜୋ ଜେଠ ସୁତ ଆସା । ନାମ ପ୍ରତାପଭରୁ ଅସ ଚାସା ॥
 ଅପର ସୁତହି ଅରମର୍ଦନ ନାମ । ଭୁବବଲ ଅତୁଲ ଅତଳ ସଂଗ୍ରାମ ॥୩॥
 ଭାଇହି ଭାଇହି ପରମ ସମୀକ୍ଷ । ସକଲ ଦୋଷ ଛଳ ବରଜିତ ପ୍ରୀକ୍ଷ ॥
 ଜେଠେ ସୁତହି ରାଜ ନୃପ ଖଣ୍ଡା । ହରି ହିତ ଆପୁ ଗର୍ଭନ ବନ ଖଣ୍ଡା ॥୪॥
 ଜବ ପ୍ରତାପରବି ଉପୁଷ୍ଟ ନୃପ ପିଣ୍ଡ ଦୋହାଈ ଦେସ ।
 ପ୍ରଜା ପାଲ ଅତି ବେଦବିଧି କତହୁଁ ନହୁଁ ଅଭ ଲେସ ॥୫॥

ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର, ଶାନ୍ତ, ନୀତିର ନିଧାନ । ତେଜସ୍ବୀ, ପ୍ରତାପୀ, ପୁଣି ଅତି ବଳବାନ ॥
 ତାହାଙ୍କ ହୋଇଲେ ସାର କ୍ରମର ପ୍ରଗଳ । ମହାରଣ-ଧୀର ପୁଣି-ମନ୍ଦର ସକଳ ॥୨॥
 ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସୁତ ଅଧିକାରୀ ଅଟେ ସେ ରାଜ୍ୟର । ପ୍ରତାପଭରୁ ଏମନ୍ତ ନାମ ତାହାଙ୍କର ॥୩॥
 ଅଶ୍ବ-ମର୍ଦନ କଳିଷ୍ଠ ତନୟର ନାମ । ଅନୁପମ ଭୁଜବଳୀ, ଅତଳ ସଂଗ୍ରାମ ॥
 ଭାଇ ଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରମ ମିତ୍ରତା । ଥିଲ ସ୍ନେହ, ତେଜ ଛଳ ଛଦ୍ଦ କପଟତା ॥୪॥
 ରାଜ୍ୟ ଦେଲେ ନରପତି ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ତନୟକୁ । ହରିଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସ୍ବୟଂ ଗମିଲେ ବନକୁ ॥୫॥
 ଆଦର୍ଶ ପ୍ରତାପ ଯେବେ ହେଲେ ନୃପ ଜୟ ଘୋଷେ ପୁଣି ଦେଶ ।
 ବେଦ ବିଧାନରେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପାଲିଲେ ନ ରହୁଲ ପାପ ଲେଶ ॥୬॥

ଯାଇ ବାସ କଲେ ॥ ୫ ॥ ଡୋହା :—ଯାଜିବଲକ୍ୟ କହନ୍ତି, “ହେ ଶ୍ରବତ୍ସାକ !
 ଏହି ଅତି ପବନ ଇନ୍ଦ୍ରଦାସ ଶିବ ପାଦପାଦୁ କହିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଅବତାର ଗ୍ରହଣର ଦ୍ବିତୀୟ କାରଣ ଶୁଣ ।” ॥ ୧୫୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ହେ ପୁନି ।
 ଶିବ ପାଦପାଦୁ କହୁଥିବା ସେହି ପବନ ଓ ପ୍ରାଚୀନ କଥା ଶୁଣ । ସଂସାରରେ ପ୍ରତିକ
 କେକେୟ ନାମକ ଏକ ଦେଶ ଅଛି । ସେଠାରେ ସତ୍ୟକେତୁ ନାମକ ରାଜା ରାଜକୁ
 କରୁଥିଲେ ॥ ୧ ॥ ସେ ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର, ନୀତି-ନିଧାନ, ତେଜସ୍ବୀ, ତପସ୍ବୀ, ପୁଣି ଓ
 ବଳବାନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ପ୍ରତି ଜାତ ହେଲେ । ସେ ହୃଦେ ସକଳ ପୁଣିର
 ଭଣ୍ଡାର ଓ ବଡ଼ ରଣଧୀର ଥିଲେ ॥ ୨ ॥ ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ନାମ
 ପ୍ରତାପଭରୁ, ଦ୍ବିତୀୟ ପୁତ୍ର ନାମ ଅରମର୍ଦନ । ତାଙ୍କ ବାହୁରେ ଅପରିମିତ ଓ
 ଅତୁଳନୀୟ ବଳ ଥିଲା । ସେ ପୁରରେ ପବନ ସମାନ ଅଟେ ରହୁଥିଲେ ॥ ୩ ॥ ଭାଇ-ଭାଇ
 ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼ ମେଲ ଓ ସବୁ ପ୍ରକାର ଦୋଷ-ଛଳ-ବହୁତ (ପ୍ରକୃତ) ପ୍ରୀତି ଥିଲା ।
 ରାଜା ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ରକୁ ରାଜ୍ୟ ଦେଇଦେଲେ ଏବଂ ନିଜେ ଉପବାନଙ୍କ ଭଜନ ନିମନ୍ତେ
 ବନକୁ ଗମନ କଲେ ॥ ୪ ॥ ଡୋହା .—ପ୍ରତାପଭରୁ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ହେଲେ ।
 ଦେଶ ସାରା ତାଙ୍କ ଖ୍ୟାତିର ଚିନ୍ତ୍ରମ-ନାଦ ଖେଳିଗଲା । ବେଦନୀୟ ବିଧି ଅନୁସାରେ
 ସେ ଉତ୍ତମ ଶକ୍ତିରେ ପ୍ରଜା ପାଳନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ପାପର

ନୃପ ହୃତକାରକ ସତ୍ତ୍ୱକ ସୟାନା । ନାମ ଧରମରୁଚି ସୁଖ ସମାନା ॥
 ସତ୍ତ୍ୱକ ସୟାନ ବଧୂ ବଲ୍ଲଭାୟ । ଆୟ ପ୍ରତାପପୁଂଜ ରତ୍ୟାୟ ॥୧॥
 ସେନ ସଂଗ ଚତୁରଂଗ ଅପାର । ଅମିତ ସୁଭଟ ସବ ସମର ଜୁଝାୟ ॥
 ସେନ ବିଲେକ ଶୁଭ ହରଷାନା । ଅରୁ ବାଜେ ଗହଗହେ ନିସାନା ॥୨॥
 ବିଜୟ ହେତୁ କଟକଞ୍ଜ ବନାୟ । ସୁଦିନ ସାଧୁ ନୃପ ଚଳେଇ ବଜାୟ ॥
 ଜହ୍ନ ତହ୍ନ ପଶ୍ୟ ଅନେକ ଲଭାଇଁ । ଶାନ୍ତେ ସକଳ ଭୂପ ବରିଆଇଁ ॥୩॥
 ସପ୍ତ ଶପ୍ତ ଭୁଜବଳ ବସ ଶାନ୍ତେ । ଲେ ଲେ ଦଂଡ଼ ଗୁଡ଼ି ନୃପ ଶାନ୍ତେ ॥
 ସକଳ ଅବନି ମଣ୍ଡଳ ତେଜି କାଲ । ଏକ ପ୍ରତାପଶ୍ରୁ ମହିପାଲ ॥୪॥
 ସୁବସ ବିସ୍ତ କର ବାହୁବଳ ନିଜ ପୁର ଶାନ୍ତି ପ୍ରବେସୁ ।

ଅରଥ ଧରମ କାମାଦି ସୁଖ ସେବକ ସମୟ ନରେସୁ ॥୧୫॥

ନୃପତି ହୃତ-କାରକ ମନ୍ତ୍ରୀ ଜନବାନ । ନାମ ଧର୍ମରୁଚି ସେହୁ ଶୁଭଙ୍କ ସମାନ ॥
 ସତ୍ତ୍ୱକ ପ୍ରବୀଣ ପୁଣି ଭ୍ରାତା ବଳାୟ । ସ୍ୱୟଂ ପରମ ପ୍ରତାପୀ ମହାରଣ୍ୟାୟ ॥୧॥
 ସଙ୍ଗରେ ଚତୁରଙ୍ଗୀ ସେନା ଅଗଣିତ । ସର୍ବେ ସମର-ବିଜୟୀ ଯୋଦ୍ଧା ଅପ୍ରମିତ ॥
 ସୈନ୍ୟବିଲେକହରଷ ହେଲେ ନରଗଣ । ପୁଣି ଘନ ଘନ ଘୋଷେ ବାଜିଲ ନିଷାଣ ॥୨॥
 ବିଜୟ ହେତୁ ସମସ୍ତ ଥାଟକୁ ସଜାଇ । ସୁଦିନ ବିଭବ ଭୂପ ଚଳିଲେ ବଜାଇ ॥
 ନାନା ସ୍ଥାନେ ଘନ ଘୋର ସଂଗ୍ରାମ କରିଲେ । ବଳ ପୁଷ୍ପକ ସମସ୍ତ ନୃପକୁ ଜିଣିଲେ ॥୩॥
 ଭୁଜବଳେ ବଣୀଭୂତ କରି ସପ୍ତଦ୍ୱୀପେ । ଜାତିଦେଲେ ଦଣ୍ଡ ନେଇ ନେଇଣ ମସ୍ତକେ ॥
 ସେ କାଳେ ସମସ୍ତ ମସ୍ତକମଣ୍ଡଳେ ଶୁଣ । ଥିଲେ ଏକମାତ୍ର ଭୂପ ପ୍ରତାପ ଅରୁଣ ॥୪॥
 ଭୁଜ ବଳେ ବିଶ୍ୱ କରି ନିଜ ବଣ ସ୍ତମ୍ଭରେ କଲେ ପ୍ରବେଶ ।
 ସ୍ତ ସମୟ ଲଭି ଧର୍ମାର୍ଥ କାମାଦି ସୁଖ ଭୋଗନ୍ତୁ ନରେଶ ॥୧୫॥

ଲବଲେଶ ସୁଦ୍ଧା ରହିଲ ନାହିଁ ॥ ୧୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ରାଜାର ଶ୍ରଦ୍ଧାବୃନ୍ଦ
 ରୁଲ୍ଲ ବୃକ୍ତିମାନ ଜଣେ ହୃତକାରୀ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମ ଧର୍ମରୁଚି ! ଏହିପରି
 ବୃକ୍ତିମାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ବଳବାନ୍ ଓ ବୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସଙ୍ଗକୁ ସ୍ୱୟଂ ରାଜା ମଧ୍ୟ ଅତି ପ୍ରତାପୀ
 ଓ ରଣଧୀର ଥିଲେ ॥ ୧ ॥ ସଙ୍ଗରେ ଅପରିମିତ ଚତୁରଙ୍ଗୀ ସେନା ଥିଲେ ।
 ତହିଁରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଯୋଦ୍ଧା ଥିଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ରଣପ୍ରିୟ । ଆପଣାର
 ସେନାକୁ ଦେଖି ରାଜା ଅତି ଅନନ୍ତ ହେଲେ ଏବଂ ଧର୍ମାଧ୍ୟମ୍ ନାଗରାଜାଙ୍କୁ
 ଲଗିଲା ॥ ୨ ॥ ବିଭବବିଜୟ ନିମନ୍ତେ ସେନା ସଜାଇ ରାଜା ଶୁଭଦିନ ସାଧୁଲେ ଏବଂ
 ରଣଭେଷ ବଜାଇ ଚଳିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥଳରେ ବହୁତ ଲତାଇ ହେଲା । ସେ ସବୁ
 ରାଜାଙ୍କୁ ବଳପୁଷ୍ପକ ଜିଣି ପକାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ଆପଣାର ବାହୁବଳରେ ସେ ସପ୍ତଦ୍ୱୀପକୁ
 ବଣ କରି ନେଲେ ଏବଂ ରାଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ଦଣ୍ଡ (କର) ନେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି
 ଦେଲେ । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପୃଥିବୀମଣ୍ଡଳର ସେତେବେଳେ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରତାପଶ୍ରୁ ରବିବର୍ଦ୍ଧୀ

ଭୂପ ପ୍ରତାପଭନ୍ତୁ ବଳ ପାଇ । କାମଧେନ୍ୱୁ ଭୈ ଭୂମି ସୁଦାଈ ॥
 ସବ ଦୁଃଖ ବରଜିତ ପ୍ରଜା ସୁଖାୟ । ଧରମସୀଲ ସୁନ୍ଦର ନର ନାୟ ॥୧॥
 ସଚିବ ଧରମରୁଚି ହରି ପଦ ପ୍ରୀତି । ନୃପ ହୃତ ହେତୁ ସିଖିତ ନିତ ମାୟା ॥
 ଗୁରୁ ସୁର ସତ ପିତର ମହିଦେବା । କରଇ ସଦା ନୃପ ସବ କୈ ସେବା ॥୨॥
 ଭୂପ ଧରମ ଜେ ବେଦ ବଖାନେ । ସକଲ କରଇ ସାଦର ସୁଖ ମାନେ ॥
 ଦିନ ପ୍ରତି ଦେଇ ବିବିଧ ବିଧି ଦାନ । ସୁନଇ ସାସୁ ବର ବେଦ ପୁରାନ ॥୩॥
 ନାନା ବାମ୍ଫୀ କୃପ ତଡ଼ାଗା । ସୁମନ ବାଟିକା ସୁନ୍ଦର ବାଗା ॥
 ବିପ୍ରଭବନ ସୁରଭବନ ସୁଦାଏ । ସବ ଖରଥଲ୍ଲ ବିଚିତ୍ର ବନାଏ ॥୪॥
 ଜହଁ ଲଗି କହେ ପୁରାନ ଶ୍ରୁତି ଏକ ଏକ ସବ ଜାଗ ।

ବାର ସହସ୍ର ସହସ୍ର ନୃପ କିଏ ସହିତ ଅନୁରାଗ ॥୧୫୫॥

ଭୂପ ପ୍ରତାପଭନ୍ତୁ ବଳ ପାଇକରି । ହୋଇଲ କାମ ସୁରଭ ବହୁଧା ସୁନ୍ଦର ॥
 ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ରହିତ ପ୍ରଜା ସୁଖୀ ଭାଗ । ହୋଇଲେ ସୁନ୍ଦର ଧର୍ମଶୀଳ ନରନାୟ ॥୧॥
 ସଚିବ ଧର୍ମ-ରୁଚିଙ୍କ ହରି ପଦେ ପ୍ରୀତି । ନୃପ ହୃତ ଲଗି ଶିଖା ଦିଅନ୍ତି ସୁନା ॥
 ଗୁରୁ ବିରୂଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସାଧୁ ପିତୃଜନ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସେବା ସଦା କରନ୍ତି ରାଜନ ॥୨॥
 ନୃପଧର୍ମ ଯଥାବିଧି ବଞ୍ଚିତ ବେଦରେ । ସୁଖ ସୁବଳ ସମସ୍ତ ପାଳନ୍ତି ସାଦରେ ॥
 ପ୍ରତିଦିନ ନାନାବିଧ ଦାନ ପ୍ରଦାନନ୍ତି । ଉତ୍ତମ ଶାସ୍ତ୍ର ନିବନ୍ଧ ପୁରାଣ ଶୁଣନ୍ତି ॥୩॥
 କୃପ ବାମ୍ଫୀ ପୁଷ୍କରିଣୀ ନାନା ପ୍ରକାରର । ସୁମନ ଉଦ୍ୟାନ ବନ ଭ୍ରମବନବର ॥
 ବିପ୍ର ଭବନ ରୁଚିର ବିରୂଧ ଭବନ । ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚକୁ କଲେ ବିଚିତ୍ର ରଚନ ॥୪॥
 ଯେ ସବୁ ଯଜ୍ଞକୁ ବାରେ କରବାକୁ ଶ୍ରୁତିପୁରାଣ କହନ୍ତି ।

ହଜାର ହଜାର ବାର ନୃପବର କଲେ ସାନୁରାଗେ ଅତି ॥୧୫୬॥

ରାଜା ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ସଂସାରକୁ ଆପଣା ବାହୁବଳରେ ବଶୀଭୂତ କରି ରାଜା
 ତାଙ୍କ ନଗରରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସମସ୍ତାନୁସାରେ ରାଜା ଅର୍ଥ, ଧର୍ମ ଓ କାମ ଆଦି
 ସୁଖ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ ॥ ୧୫୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ରାଜା ପ୍ରତାପଭନ୍ତୁଙ୍କର ବଳ
 ପାଇ ଭୂମି ସୁନ୍ଦର କାମଧେନ୍ୱୁରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଜାମାନେ
 ସକଳ ଦୁଃଖରୁ ରହିତ ହୋଇ ସୁଖଲଭ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ ସୁନ୍ଦର ଓ ଧର୍ମୀୟ
 ଥିଲେ ॥ ୧ ॥ ଧର୍ମରୁଚି ମର୍ଦ୍ଦାଙ୍କର ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରେମ ଥାଏ । ରାଜାଙ୍କର
 କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ସେ ସର୍ବଦା ତାହାଙ୍କୁ ଆଦିବାକ୍ୟ ଶିଖାଉଥା'ନ୍ତି । ରାଜା ଗୁରୁ,
 ଦେବତା, ସନ୍ଥ, ପିତୃପୁରୁଷ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ—ଏହି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ସେବା କରୁଥା'ନ୍ତି ॥୨॥
 ବେଦାନୁମୋଦିତ ରାଜଧର୍ମକୁ ରାଜା ସୁଖ ମାନ ଆଦରସୁବଳ ପାଳନ କରୁଥିଲେ ।
 ପ୍ରତିଦିନ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଦାନ ଦେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଉତ୍ତମ ଶାସ୍ତ୍ର, ବେଦ ଓ ପୁରାଣ
 ଶୁଣୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସେ ବହୁତ ବାମ୍ଫୀ, କୃପ, ପୁଷ୍କରିଣୀ, ପୁଷ୍କବାଟିକା ଓ ସୁନ୍ଦର ଉଦ୍ୟାନ

ହୃଦୟଂ ନ କଳ୍ପ ଫଳ ଅନୁସ୍ଥାନା । ଭୃଷ ବିବେକା ପରମ ସୁଜାନା ॥
 କରଇ ଜେଧରମକରମମନବାମା । ବାସୁଦେବ ଅର୍ପିତ ନୃପ ଜ୍ଞାନା ॥୧॥
 ଚର୍ଚ୍ଚି ବର ବାଜି ବାର ଏକ ରାଜା । ମୃଗୟା କର ସବ ସାଜି ସମାଜା ॥
 ବଂଧାତଲ ଗଣ୍ଡର ବନ ଗୟା । ମୃଗ ପୁଲକ ବହୁ ମାରତ ଭୟା ॥୨॥
 ଫିରତ ବିପିନ ନୃପ ଶାଖ ବରାହ । ଜନ୍ମ ବନ ଦୁରେଇ ସପିନ୍ଧୁ ଗ୍ରସି ରାହୁ ॥
 ବଡ଼ ବିଧୁ ନିର୍ଦ୍ଦି ସମାଜ ମୁଖ ମାହା । ମନହୁଁ ହୋଧ ବସ ଉଗିଲିତ ନାହା ॥୩॥
 କୋଲ କରଇ ଦସନ ଛବି ଗାଈ । ତନୁ ବିସାଲ ପୀଠର ଅଧିକାଈ ॥
 ଘୁରୁଘୁରାତ ହୟ ଆରୋ ପାଏ । ଚକିତ ବିଲେକିତ କାନ ଉଠାଏ ॥୪॥

ନ କଲେ ହୃଦେ କୌଣସି ଫଳାନୁସ୍ଥାନ । ବିକେଶ ଅବନୀପାଲ ଅତି ଜ୍ଞାନବାନ ॥
 କର୍ମମନବାକେଁ ଯେଉଁ ଧର୍ମ ଆଚରନ୍ତି । ବାସୁଦେବେ ଚାହା ଜ୍ଞାନ ନୃପ ସମର୍ପନ୍ତି ॥୧॥
 ଚର୍ଚ୍ଚି ବର ବାଜି ପୁଷ୍ପେ ଏକତା ରାଜନ । ମୃଗୟା ନମନ୍ତେ ସବୁ ସାଜି ଆସ୍ବାଜନ ॥
 ବିନ୍ଧ୍ୟା ପବତର ଘନ ଅରଣ୍ୟେ ଗମିଲେ । ଅନେକ ପରସ ମୃଗ ପାଶସ୍ୟ କରିଲେ ॥୨॥
 ଦେଖିଲେ ବରାହ ନୃପ ଭ୍ରମନ୍ତେ କାନନେ । ଶରୀକୁ ଗ୍ରାସିଣ ରାହୁ ଲୁଚିଛୁ ବା ବନେ ॥
 ବଡ଼ ବିଧୁ ନ ସମ୍ଭାଏ ତା' ମୁଖ ମଧ୍ୟରେ । ମନେ ହୁଏ ହୋଧବଶ ଉଗାଳ ନ କରେ ॥୩॥
 ଏମନ୍ତେ ଘୋର ବରାହ ଦନ୍ତବଦ ବ୍ୟାଧି । ସ୍ବଭା ବିଶାଳ ଶରୀର ପୁଅଲ ଅତ୍ୟନ୍ତ ॥
 ଘୋଡ଼ା ଟାପ ଶବ ଶୁଣି ଘୁଡ଼ୁ ଘୁଡ଼ୁ କରି । ଚକିତେ କର୍ଣ୍ଣ ଟେକିଣ ବିଲେକଇ ତଳ ॥୪॥

ଏବଂ ସବୁ ଗର୍ଭରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ନମନ୍ତେ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଲାଗି ବିବିଧ
 ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରାଇଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —ବେଦ ଓ ପ୍ରାଣସମାନଙ୍କରେ ଯେତେ
 ପ୍ରକାରର ଯଜ୍ଞ ବିଷୟରେ କୁହାଯାଇଅଛି, ରାଜା ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସେହିସବୁ
 ଯଜ୍ଞ ପ୍ରେମ ସହିତ ହଜାର ହଜାର ଥର କଲେ ॥ ୧୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ରାଜାଙ୍କ
 ହୃଦୟରେ କୌଣସି ଫଳର କାମନା ନ ଥିଲା । ରାଜା ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଓ ଜ୍ଞାନୀ ଥିଲେ ।
 ସେ ଜ୍ଞାନୀ ରାଜା କର୍ମ, ମନ ଓ ବାଣୀରେ ଯାହା କିଛି ଧର୍ମ କରୁଥିଲେ, ସବୁ ଭଗବାନ
 ବାସୁଦେବଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରୁଥିଲେ ॥ ୧ ॥ ଏକତା ରାଜା ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତମ ଅଶ୍ବ ଉପରେ
 ବସି ଶିଳାରର ସମସ୍ତ ଉପକରଣ ସଜାଇ ବିନ୍ଧ୍ୟାତଳର ଘନ ବନକୁ ଗଲେ । ସେଠାରେ
 ବହୁତ ପବିତ୍ର ମୃଗ ବଧ କଲେ ॥ ୨ ॥ ବନରେ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିବା ସମୟରେ ରାଜା
 ଗୋଟିଏ ବରାହକୁ ଦେଖିଲେ । କାନ୍ତ ଯୋଗୁଁ ସେ ଏପରି ଦେଖାଯାଉଥିଲା ଯେ,
 ସତେ ଯେପରି ରାହୁ ଚନ୍ଦ୍ରମାକୁ ଗ୍ରାସ କରି (ପାଟିରେ ଧରି) ବନରେ ଆସି ଲୁଚିଛି ।
 ଚନ୍ଦ୍ର ବଡ଼ ହେବାରୁ ତା ପାଟି ଉତ୍ତରେ ସମ୍ଭାରି ପାରୁନାହିଁ ଏବଂ ହୋଧବଶତଃ
 ସେ ତାକୁ ଗ୍ରାସି ବା ପାରୁନାହିଁ ॥୩॥ ଏହା ତ ବରାହର ଉଦ୍‌ଯାନ ଦନ୍ତଶୋଭା ବିଷୟରେ
 କୁହାଗଲା । ଏଣେ ତାହାର ଦେହ ମଧ୍ୟ ଅତି ବୃହତ୍ ଓ ମୋଟା । ଘୋଡ଼ାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି
 ସେ ଘୁଡ଼ୁ ଘୁଡ଼ୁ ଶବ୍ଦ କରି କାନ ଉଠାଇ ଚକିତ ହୋଇ ଶୁଦ୍ଧ ଥାଏ ॥ ୪ ॥

ମାଲ ମସ୍ତାଧର ସିଖର ସମ ଦେଖି ବିସାଲ ବରାହ ।

ତପରି ତଳେଉ ହସ୍ତ ସୁଚୁକି ନୃପ ହାକି ନ ହୋଇ ନିବାହୁ ॥୧୫୭॥

ଆର୍ତ୍ତତ ଦେଖି ଅଧିକ ରବ ବାଜା । ତଳେଉ ବରାହ ମରୁତ ଗତି ଭ୍ରାଣା ॥
ଭୁରତ ଜାହ୍ନୁ ନୃପ ସର ସଂଧାନା । ମନ୍ତ୍ର ମିଳି ଗୟିଉ ବିଲେକତ ବାନା ॥୧॥
ତକି ତକି ଖାର ମସ୍ତାଧ ତଲ୍ଲତ୍ପା । କର ଛଳ ସୁଅର ସଖର ବରାହ ॥
ପ୍ରକଟିତ ଦୁରତ ଜାଇ ମୃଗ ଭ୍ରାଣା । ରସ ବସ ଭୂପ ତଳେଉ ସିଂହ ଲାଗା ॥୨॥
ଗୟିଉ ଦୁର ଘନ ଗହନ ବରାହ । ଜହ୍ନ ନାହିଁ ନାହିଁ ଗଜ ବାଜି ନିବାହୁ ॥
ଅତି ଅକେଲ ବନ ବିପୁଲ କଲେସୁ । ତଦପି ନ ମୃଗ ମଗ ତଜଇ ନରେସୁ ॥୩॥
କୋଲ ବିଲେକି ଭୂପ ବଡ଼ ଧୀର । ଭାଗି ପେଠ ଗିରିଗୁହାଁ ଗରାବ ॥
ଅଗମ ଦେଖି ନୃପ ଅତି ପଛୁତାଣି । ପିରେଉ ମହାବନ ପରେଉ ଭୁଲାଇ ॥୪॥

ମାଲ ପରବତ ଶିଖର ଯେମନ୍ତ ଦେଖି ବରାହ ବିଶାଳ ।

ଇର୍ଦ୍ଦି ତେ ଅଶୁକ ଶୀଘ୍ର ସେ ଦିଗକୁ ଦଉତାଇଲେ ଭୂପାଳ ॥୧୫୮॥

ଆସିବା ଦେଖି ହସ୍ତକୁ ଅଧିକ ରବରେ । ପଳାଇ ଗଲା ବରାହ ମରୁତ ବେଗରେ ॥
ଶର ସନ୍ତାନ କରିଲେ ଶୀଘ୍ର ନରାଣ । ମସ୍ତାଧେ ସେ ମିଳିଗଲ ବିଲେକଣ ବାଣ ॥୧॥
ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କରି ନୃପ ପ୍ରହାରନ୍ତୁ ଖାର । ଛଳ କରିଣ ଶୁକର ବଞ୍ଚାଏ ଶରୀର ॥
ଲୁଚି ପ୍ରକଟିଣ ସେହୁ ପଳାଏ ବହନ । ଦୋଧବଣ ପଛେ ପଛେ ଗୋଡ଼ାନ୍ତ ଶୁନନ ॥୨॥
ସବେଶିଲ ଦୂର ବନ ଗହନେ ବରାହ । ଯହିଁ ନାହିଁ ଗଜ ବାଜି ଜନ୍ତୁକର ରାହ ॥
ଅତି ଏକାକୀ ବିପିନେ ସହ ବହୁ କେଶ । ତଥାପି ତା ପଛ ତ୍ୟାଗ ନ କଲେ ନରେଶ ॥୩॥
ନୃପ ବଡ଼ ଧୀର ଯହିଁ ବରାହ ଦେଖିଲ । ପଳାଇ ତଣ୍ଡର ଗିରି ଗହରେ ପଶିଲ ॥
ଅଗମ୍ୟ ଦେଖି ମସ୍ତାଧ ଅତି ସନ୍ତାପରେ । ଫେରନ୍ତେ ବଣା ହୋଇଲେ ଗହନ ବନରେ ॥୪॥

କୋହା — ମାଲ ପରବତ ଶିଖର ପରି ବିଶାଳକାୟ ସେହୁ ବରାହକୁ ଦେଖି ରାଜା
ଅଶୁକ ଶୁଭ୍ର ଲଗାଇ ଦୃଢ଼ ଗଡ଼ରେ ଗୁଳିତ କଲେ । ବରାହକୁ ସେ ସତେ ଯେପରି
ସତର୍କ କରି କହୁଦେଲେ—“ତୋର ଆଉ ରକ୍ଷା ନାହିଁ ।” ॥ ୧୫୭ ॥ କୌପାର —
ଅତ୍ୟଧିକ ଶବ୍ଦ କରି ଘୋଡ଼ାକୁ ନିଜ ଆଡ଼କୁ ଆହୁତ୍ସବାର ଦେଖି ବରାହ ପବନ
ବେଗରେ ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଗଲା । ରାଜା ଶୀଘ୍ର ଧନୁରେ ଶର ଯୋଡ଼ିଲେ, ଶରକୁ
ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ବରାହ ଭୂମି ସଙ୍ଗେ ମିଶି କେଉଁଠି ଲୁଚିଗଲା ॥ ୧ ॥ ରାଜା ନିରେଖି
ନିରେଖି ଶର ବିହୀନ ॥ କିନ୍ତୁ ବରାହ ଛଳକୌଶଳ କରି ଶରୀର ବଞ୍ଚାଏ ଗୁଲିଆଏ ।
ସେହୁ ପଶ୍ଚି କେତେବେଳେ ବାହାରୁଆଏ ତ, ପୁଣି କେତେବେଳେ ଲୁଚି ଲୁଚି
ପଳାଇ ଯାଉଥାଏ । ରାଜା ମଧ୍ୟ ଦୋଧବଣ ତାହା ପଛେ ପଛେ ଲାଗି
ଦୌଡ଼ିଆ’ନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ବହୁତ ଦୂର ଯାଇ ବରାହ ଏପରି ଗହନ ବନରେ ପଶିଗଲା
ଯେଉଁଠି ହାତୀଘୋଡ଼ାଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ଅତି କଷ୍ଟକର । ରାଜା ବିଲୁକୁଲ ଏକାକୀ,

ଖେବ ଶିଳା କୁର୍ଦ୍ଧିତ କୃଷିତ ସ୍ୱଜା ବାଳ ସମେତ ।

ଖୋଜିତ ବ୍ୟାକୁଳ ସରିତ ସର ଜଳ ବିନ୍ଦୁ ଭୟଞ୍ଜ ଅତେତ ॥୧୫୭॥

ପିରତ ବିପିନ ଆଶ୍ରମ ଏକ ଦେଶ । ତହିଁ ବସ ନୃପତି କପଟ ମୁନିବେଶ ॥

ଜାୟ ଦେସ ନୃପ ଲାଞ୍ଜ ଛଡ଼ାଇ । ସମର ସେନ ତଳି ଗୟିତ ପରାଜି ॥୧॥

ସମୟ ପ୍ରତାପଭରୁ କର ଜାମ । ଆପନ ଅତି ଅସମୟ ଅନୁମାମ ॥

ଗୟିତ ନ ବୃହ ମନ ବହୁତ ଗଲ୍ଲମା । ମିଳି ନ ରାଜହୁ ନୃପ ଅଭିମାମ ॥୨॥

ରସ ଉର ମାରି ରଂକ ଜମି ସ୍ୱଜା । ବିପିନ ବସଇ ତାପସ କୈ ସାଜା ॥

ତାୟ ସମୀପ ଗର୍ଭନ ନୃପ ଶରା । ସୂତ ପ୍ରତାପରବି ଦେହୁଁ ତବ ଚାନ୍ଦିଆ ॥୩॥

କୁଳ ସନ୍ତାପିତ କୃଷିତ କ୍ଷୁଧିତ ଭୃଷିତ ବାଳ ସମେତ ।

ଖୋଜନ୍ତି ଆତ୍ମର ହୋଇ ନିଘାସର ଜଳ ବିଷ୍ଣୁନେ ଅତେତ ॥୧୫୮॥

ଭ୍ରମନ୍ତେ ଆଶ୍ରମ ଏକ ଦେଖିଲେ ବନରେ । ତହିଁ ନୃପ ରହେ ପ୍ରଜ-କପଟ-ବେଶରେ ।

ଯାଉ ଦେଶ ନେଇଥିଲେ ନୃପତି ଛଡ଼ାଇ । ସମରେ ସେନାକୁ ତେଜ ଗଲ୍ଲ ସେ ପଲାଇ ॥୧॥

ଶୁଭ ସମୟ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରତାପର ଜାଣି । ନିଜ ଅସମୟ ପୁଣି ମନେ ଅନୁମାନ ॥

ନ ଗଲି ବୃହତ୍ କୃତେ ଲଭି ବହୁ ସ୍ଥାନ । ନ ମିଳିଲ ନୃପ ସଙ୍ଗେ ଭୃଷ ଅଭିମାନ ॥୨॥

ରୋଷ ହୃଦେ ମାରି ରାଜ ପର ସେ ନରେଶ । ବନେ ବାସ କଲ ଯାଜ ତପସ୍ୱୀର ବେଶ ॥

ତାହାର ପାଶେ ସମନ କଲେ ନୃପ ଯେବେ । ଏ ପ୍ରତାପଭରୁ ବୋଲି ଜାଣିଲେ ଦେବେ ॥୩॥

ବନରେ ନାନା ଜେଶ ପୁଣି ରହୁ । ତଥାପି ସ୍ୱଜା ସେହୁ ପଶ୍ଚର ଅନୁଧାବନ ଛାଡ଼ିଲେ

ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ସ୍ୱଜାକୁ ଏପରି ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହୃଦ ଅନୁଧାବନ କରିବାର ଦେଖି ବସୁଦ୍ଧ

ଦୌଡ଼ିଯାଇ ପାହାଡ଼ର ଗୋଟିଏ ଗୁମ୍ଫାରେ ପଶିଗଲେ । ସେଥିରେ ପଶିବ ବନ୍ଧୁର

ଦେଖି ସ୍ୱଜା ବହୁତ ଅନୁତାପ କରି ଲେଉଟିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେହୁ ବନରେ ସେ ସାଥୀ

ଭୁଲିଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ବହୁତ ପରଶ୍ରମ କରି ସ୍ୱଜା କୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ ।

ସେ ଅତି ସମେତ ଶୁଧାଚୂଷାରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ନିଘାସୁରଣୀ ଖୋଜି ବୁଲିଲେ ।

ଜଳ ବିନା ଉଦ୍ଧସେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ବନରେ

ହୁଲୁ ହୁଲୁ ସେ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମ ଦେଖିଲେ । ସେଠାରେ ଛବି-ପ୍ରଜବେଶଧାରୀ ଜଣେ

ସ୍ୱଜା ରହୁଥିଲା । ସ୍ୱଜା ପ୍ରତାପଭରୁ ତାହାର ଦେଶ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଥିଲେ ଏବଂ ସେନାକୁ

ଛାଡ଼ି ସେ ପ୍ରବେଶେବୁ ପଳାୟନ କରିଥିଲା ॥ ୧ ॥ ପ୍ରତାପଭରୁଙ୍କର ଭୁଲ ବୋଲି

ଏବଂ ଆପଣାର ଉପାସ ବୋଲି ପଡ଼ିଛି ଜାଣି ସେ ସ୍ୱଜା ମନରେ ବଡ଼ ଗୁଳି ଅନୁଭବ

କରୁଥିଲା । ଏହାହେତୁ ସେ ଘରକୁ ଫେରି ନ ଥିଲା କିମ୍ବା ଅଭିମାନ ହୋଇଥିବାରୁ

ପ୍ରତାପଭରୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା କରି ନ ଥିଲା ॥୨॥ କବିଙ୍କୁ ପରି ମନ ମଧ୍ୟରେ ଦୋଷ

ମାରି ସେ ସ୍ୱଜା ତପସ୍ୱୀ ବେଶରେ ବନରେ ରହୁଥିଲା । ସ୍ୱଜା ପ୍ରତାପଭରୁ ତା

ନିକଟକୁ ଗଲେ । ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚିତ୍ତି ପକାଇଲା ଯେ, ଏ ହେଉଛନ୍ତି

ରାଜ ଚୂଷିତ ନହିଁ ସୋ ପଛୁରୁନା । ଦେଖି ସୁବେଶ ମହାମୁନି ଜାନା ॥
ଉତ୍ତରି ଭୂରଗ ତେଁ ଖାନ୍ତି ପ୍ରନାମା । ପରମ ଚତୁର ନ କହେଉ ନିଜ ନାମା ॥୩॥
ଭୂପତି ଚୂଷିତ ବିଲେକି ତେହିଁ ସରବରୁ ଖାନ୍ତି ଦେଖାଇ ।

ମଜ୍ଜନ ପାନ ସମେତ ହସ୍ତ ଖାନ୍ତି ନୃପତି ହରଷାଇ ॥୧୫॥

ଗୌ ଶ୍ରମ ସକଳ ସୁଖୀ ନୃପ ଭୟୁତ । ନିଜ ଆଶ୍ରମ ତାପସ ଲେ ଗୟୁତ ॥
ଆସନ ଖାନ୍ତି ଅସ୍ତ୍ର ରବି ଜାମା । ପୁନି ତାପସ ବୋଲେଉ ମୃଦୁ ବାମା ॥୧॥
କୋ ଭୁତ୍ତ କସ ବନ ଫିରନ୍ତି ଅକେଲେଁ । ସୁନ୍ଦର ଜୁବା ଖାବା ପରହେଲେଁ ॥
ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କେ ଲଜ୍ଜନ ତୋରେଁ । ଦେଖତ ଦୟା ଲାଗି ଅତି ମୋରେଁ ॥୨॥
ନାମ ପ୍ରତାପଭରୁ ଅବମାସା । ତାସୁ ସଚିବ ମେଁ ସୁନନ୍ତ ମୁଖସା ॥
ଫିରତ ଅହେରେଁ ପରେଉଁ ଭୁଲଣି । ବଡ଼େ ଶ୍ରୀ ଦେଖେଉଁ ପଦ ଆଜି ॥୩॥

ଚୂଷିତ ରାଜା ତାହାକୁ ଚିହ୍ନି ନ ପାରିଲେ । ସୁବେଶ ବିଲେକି ମହାତାପସ ଜାଣିଲେ ॥
ଅବତରି ରୁରଙ୍ଗରୁ କରଲେ ପ୍ରଣାମ । ପରମ ଚତୁର ନିଜ ନ କହୁଲେ ନାମ ॥୩॥
ନୃପକୁ ଚୂଷାଣ୍ଡି ଦେଖିଣ ସେ ଧୂର୍ତ୍ତି ଦେଖାଇ ଦିଅନ୍ତେ ସର ।

ରୁରଙ୍ଗ ସହଚେ କଲେ ଆନନ୍ଦତେ ସ୍ନାନ ପାନ ନରେଶ୍ବର ॥୧୫॥

ସୁଖୀ ହେଲେ ନୃପ ସବୁ ଶ୍ରମ ଦୂର ହେଲା । ତହୁଁ ତାପସ ଆପଣା ଆଶ୍ରମକୁ ନେଲା ॥
ଆସନ ପ୍ରଦାନ କରି ରଜସ୍ବ ଜାଣି । ବୋଇଲି ତାପସ ପୁଣି ସ୍ବମଧୁର ବାଣୀ ॥୧॥
କିଏ ରୁନ୍ଦେ ବନେ କିପା ଏକାଙ୍କ ବୁଲୁଛ । ସୁନ୍ଦର ସୁବା ଖାବନେ ଅନାସ୍ଥା କରୁଛ ॥
ରୁମ୍ଭଠାରେ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଲକ୍ଷଣ ଦିଶୁଛି । ଦେଖନ୍ତେ ଦୟା ମୋ କୁହେ ଉତ୍ତର ହେଉଛି ॥୨॥
ପ୍ରତାପଭରୁ ନାମରେ ଏକ ନରବର । ତାହାଙ୍କ ସଚିବ ମୁହିଁ ଶୁଣ ମମାଣର ॥
ପାଶ୍ବରେ ବୁଲୁ ବୁଲୁ ପଥ ମୁଁ ଭୁଲିଲି । ବଡ଼ ସୌଭାଗ୍ୟରୁ ଆମ୍ଭ ଚରଣ ଦେଖିଲି ॥୩॥

ପ୍ରତାପଭରୁ ॥ ୩ ॥ ରାଜା ଚୂଷାଣ୍ଡି ହୋଇଥିବାରୁ ବ୍ୟାକୁଳତାରେ ତାହାକୁ ଚିହ୍ନି
ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାହାର ଉତ୍ତମ ଦେଶ ଦେଖି ପ୍ରତାପଭରୁ ତାକୁ ମହାମୁନି ବୋଲି
ମନେ କଲେ ଏବଂ ଅଶ୍ବପୁଷ୍ପରୁ ଓହ୍ଲାଇ ତାକୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଅତି
ଚତୁର ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ତାହାକୁ ଆପଣାର ନାମ କହୁଲେ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥
ଦୋହା — ରାଜାଙ୍କୁ ଚୂଷାଣ୍ଡି ଦେଖି ସେ ତପସ୍ବୀ ରାଜାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ସରୋବର
ଦେଖାଇ ଦେଲା । ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ରାଜା ଅଶ୍ବ ସହଚ ତହିଁରେ ସ୍ନାନ ଓ ଜଳ-ପାନ
କଲେ ॥ ୧୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ରାଜାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଦୂର ହୋଇଗଲା ।
ରାଜା ସୁଖୀ ହେଲେ । ତତ୍ପରେ ତପସ୍ବୀ ତାଙ୍କୁ ଆପଣାର ଆଶ୍ରମକୁ ନେଇଗଲା ଏବଂ
ସୁଖୀସ୍ଥ ସମୟ ଜାଣି ରାଜାଙ୍କୁ ବଫିବା ନିମନ୍ତେ ଆସନ ଦେଲା । ତପସ୍ବୀ ରାଜାଙ୍କୁ
କୋମଳ ବଚନ କହିଲା, “ତୁମେ କିଏ ? ହୃଦୟ ସ୍ବଚ୍ଛ ହୋଇ ଖାବନକୁ ପରବାସୁ
ନ କରି ବନରେ ଏକାଙ୍କ କାହିଁକି ବୁଲୁଅଛ ? ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ରାଜାଙ୍କ ସମାନ ରୁମ୍ଭଠାରେ

ହମ କହୁଁ ଦୁର୍ଲଭ ଦରସ ତୁମ୍ଭାର । ଜାନକହୋଁ କହୁ ଭଲହୋନିହାର ॥
 କହ ମୁନି ତାତ ଉତ୍ତର ଅଧିଆର । ଜୋଜନ ସଭର ନଗରୁ ତୁମ୍ଭାର ॥୩॥
 ନିସା ଘୋର ଗନ୍ଧାର ବନ ପଂଥ ନ ସୁନହୁ ସୁଜାନ ।
 ବସହୁ ଆଜୁ ଅସ ଜାନି ତୁମ୍ଭ ଜୀବହୁ ହୋତ ବିହାନ ॥୧୫୯(କ)॥
 ଭୁଲସୀ ଜୟି ଭବିତବ୍ୟତା ତୈସୀ ମିଲଇ ସହାଇ ।
 ଆସୁରୁ ଆଶୁର ତାହୁ ପହଁ ତାହୁ ତହଁ ଲେ ଜାଇ ॥୧୫୯(ଖ)॥
 ଭଲେହିଁ ନାଥ ଆସୁସୁ ଧର ସୀସା । ବାସୁ ଭରଗ ତରୁ ବୈଠ ମସ୍ତସା ॥
 ନୃପ ବହୁ ଭାତି ପ୍ରସସେଇ ତାହା । ତରନ ବଂଶ ନିଜ ଭାଗ୍ୟ ସରସା ॥୧॥

ମୋ ପାଇ ରୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନ ହୁଇଁବ ଅଟଇ । ଭଲ ହେବା ପର କହୁ ବୁଦି ପ୍ରଂ ପାରଇ ॥
 ବୋଲଇ ତାପସ ବସୁ, ନିଶି ଆଗମନ । ଏଠାରୁ ରୁମ୍ଭ ନଗର ସତୁଣ ଯୋଜନ ॥୩॥
 ନିଶା ଭୟଙ୍କର ବିପିନ ଗନ୍ଧାର ପଥ ନ ଦିଶେ ପ୍ରାଣୀ ।
 ଏହା ଜାଣି ଆଜି ରହ ଏ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଭତେ ଯିବ ଉଠିଣ ॥ ୧୫୯ (କ) ॥

ଭୁଲସୀ ଯେପରି ଭବିତବ୍ୟ, ତଥା ସହାୟତା ମିଳିଯାଏ ।
 ଆସେ ଆସେ ତାହା ତାର ପାଶେ ଅବା ତାକୁ ତହିଁ ପହଞ୍ଚାଏ ॥୧୫୯(ଖ)॥
 ଅତି ଭଲ ନାଥ କହୁ ମାନସ ଆଦେଶ । ତରୁରେ ଭରଣ ବାନ୍ଧ ବସିଲେ ନରେଶ ॥
 ନାନା ପ୍ରକାରେ କଶିଣ ବତାଇ ତାହାର । ପଦ ବନ୍ଧ ପ୍ରଣଂସନ୍ନ ଭାଗ୍ୟ ଆପଣାର ॥୧॥

ଲକ୍ଷଣ ଦେଖି ମୋ ମନରେ ବଡ଼ ଦୟା ଜାତ ହେଉଅଛି ॥ ୧-୨ ॥ ରାଜା କହିଲେ,
 “ହେ ପ୍ରମୋଦ ! ଶୁଣନ୍ତୁ । ପ୍ରତାପସନ୍ନ ନାମକ ଜଣେ ରାଜା ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଂ ତାଙ୍କର
 ମନ୍ତ୍ରୀ, ଶିକାର ପଛରେ ହୁଇଁ ହୁଇଁ ବାଟ ଭୁଲି ଯାଇଛୁ । ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବଳରୁ ପ୍ରଂ ଏଠାକୁ
 ଆସି ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇଅଛି ॥ ୩ ॥ ଆମ୍ଭ ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ହୁଇଁବ ଧିଲ୍ । ଆଜି
 ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ-ଲଭରୁ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଯେ, କିଛି ଗୋଟାଏ ଭଲ ହେବ ।” ମୁନି
 କହିଲା, “ହେ ତାତ ! ଅନ୍ଧାର ହୋଇଗଲାଣି, ରୁମ୍ଭ ନଗର ଏଠାରୁ ସତୁଣ ଯୋଜନ
 ଦୂର ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —ହେ ପ୍ରଜ୍ଞ ! ଶୁଣ, ଘୋର ଅନ୍ଧକାରମୟୀ ରାତି । ଘନ
 ଜଙ୍ଗଲ, ରାସ୍ତା କାହିଁ । ଏପରି ବିପ୍ଳବ କରି ରୁମ୍ଭେ ଆଜି ଏହଠାରେ ରହୁଥାଅ ।
 ସକାଳ ହେଲ ମାତେ ଚାଲିଯିବ ॥ ୧୫୯ (କ) ॥ ଭୁଲସୀ କାସ କରନ୍ତି, “ଯେପରି
 ଭବିତବ୍ୟତା (ଭାଗ୍ୟ), ଠିକ୍ ସେହିପରି ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିଯାଏ । ତାହା ଜିଜ୍ଞେଷୁ ମନୁଷ୍ୟ
 ପାଖକୁ ଆସିଯାଏ, ଅଥବା ମନୁଷ୍ୟକୁ ସେଠାକୁ ନେଇଯାଏ ।” ॥ ୧୫୯ (ଖ) ॥
 ଚୈତ୍ୟାୟ —“ହେ ନାଥ ! ବହୁତ ଆଜ୍ଞା”,—ଏହା କହି ଏବଂ ତାହାର ଆଜ୍ଞା
 ଶିଶୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅଶ୍ୱକୁ ଚୂଷରେ ବଂଧ ରାଜା ବସିଗଲେ । ସେ ତାକୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ
 ପ୍ରଣଂସା କଲେ ଏବଂ ତାହାର ଚରଣ ବନ୍ଦନା କରି ଆପଣାର ଭାଗ୍ୟକୁ ପ୍ରଣଂସା କଲେ ॥୧॥

ପୁନି ବୋଲେଉ ମୁକୁ ଗିରୀ ସୁହାଣ । ଜାନ ପିତା ପ୍ରଭୁ କରୁଛି ଡିଠାଣ ॥
ମୋହି ମୁଖସ ସୁତ ସେବକ ଜାମ । ନାଥ ନାମ ନିଜ କହୁଛୁ ବଖାମ ॥୨॥
ତେହି ନ ଜାନ ନୃପ ନୃପହି ସୋ ଜାନ । ଭୂପ ସୁହୃଦ ସୋ କପଟ ସୟାନା ॥
ବୈଷ ପୁନି ଛନ୍ଦୀ ପୁନି ରଜା । ଛଳ ବଲ ଗାନ୍ଧୀ ଚହଇ ନିଜ କାଜା ॥୩॥
ସମୁଦ୍ଧି ରଜସୁଖ ଦୁଷିତ ଅରଜ । ଅର୍ଥୁ ଅନଳ ଲବ ପୁଲଗଇ ଗୁଞ୍ଜା ॥
ସରଲ ବଚନ ନୃପକେ ସୁନି କାନା । ବୟର ସଞ୍ଚରି ହୃଦୟ ହରଷାନା ॥୪॥

କପଟ ବୋରି ବାମା ମୁକୁଲ ବୋଲେଉ ଜୁଗୁତ ସମେତ ।

ନାମ ହମାର ଭିଖାରି ଅବ ନିର୍ଧନ ରହିତ ନିକେତ ॥୧୭୭॥

କହ ନୃପ ଜେ ବିଜ୍ଞାନ ନିଧାନ । ଭୁଞ୍ଜ ସାରିଖେ ଗଲିତ ଅଭିମାନ ॥
ସଦା ରହୁଛି ଅପନପ୍ରୋ ଦୁରାଏ । ସବ ବିଧି କୁସଲ କୁବେଶ ବନାଏ ॥୧८॥

ଭାଷିଲେ ମୁକୁ ବଚନ ପୁଣି କଣ୍ଠଧାର । ଧୃଷ୍ଟତା କରୁଛୁ ପ୍ରଭୁ ଜନକ ବିରାଜ ॥
ମୋତେ ମୁଖର ସୁତ ଅନୁଗାମୀ ଜାଣି । ନାଥ ଆପଣଙ୍କ ନାମ କହୁଛୁ ବଖାଣି ॥୧୯॥
ନୃପତାକୁ ନ ଜାଣନ୍ତି ନୃପେ ସେ ଜାଣଇ । ଭୂପ ସୁହୃଦୟ, ସେହି କପଟୀ ଅଟଇ ॥
ବଲର ଶସ୍ତ୍ରୀୟ ପୁଣି କହିବେ ଭୂପତି । ଛଳ ବଲେ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧକା ଇଚ୍ଛନ୍ତି ॥୨୦॥
ରାଜ ପୁତ୍ର ସର୍ବ ହୃଦ ଦୁଷିତ ଅରଜ । ଉଦ୍ଧା ଅନଳ ସଦୃଶ କୁହୁଲଇ ଗୁଞ୍ଜା ॥
ଶ୍ରବଣ କରି ନୃପର ସରଲ ବଚନ । ବେର ସମ୍ଭାଳି ହୃଦୟେ ହୋଇଲ ପ୍ରସନ୍ନ ॥୨୧॥

କପଟ ସପ୍ତକ ବଚନ ମୁକୁଲ ବୋଲଇ ପ୍ରକ୍ତ ସହଚର ।

ଏବେ ମୋର ନାମ ଅଟଇ ଭିଖାରୀ ନିର୍ଧନ ଗୁହ ରହିତ ॥୧୭୮॥

ଭାଷିଲେ ନୃପତି ଯେହୁ ବିଜ୍ଞାନ ନିଧାନ । ତୁମ୍ଭ ସଦୃଶ ଅଟନ୍ତି ଶୂନ୍ୟ ଅଭିମାନ ॥
ରହନ୍ତି ଆପଣେ ଆପେ ଗୋପନ ହୋଇଣ । ସବୁ ପ୍ରକାରେ କୁଶଳ କୁବେଶ ରଚଣ ॥୨୨॥

ପୁଣି ସ୍ତମ୍ଭର କୋମଳ ବଚନ କହିଲେ, “ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣଙ୍କୁ ପିତୃଭୁଲ ମନେ କରି
ମୁଁ ଧୃଷ୍ଟତା କରୁଛି । ହେ ମୁଖର ! ମୋତେ ଆପଣାର ପୁତ୍ର ଓ ସେବକ ମନେ କରି
ଆପଣଙ୍କ ନାମଧାମ ଇତ୍ୟାଦି ବିସ୍ମୃତ ଭାବରେ କହୁଛି ॥ ୨ ॥ ରାଜା ତାହାକୁ ଚିହ୍ନିପାରି
ନ ଥିଲେ ସିନା । କିନ୍ତୁ ସେ ତ ରାଜାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ସାରିଥିଲା । ରାଜା ତ ଶୁଦ୍ଧହୃଦୟ
ଥିଲେ ଏବଂ ପୁନଃ କପଟୀ ଓ ଚତୁର ଥିଲା । ଏକେ ତ ସେ ଶତ୍ରୁ, ପୁଣି ଜାତିରେ
ଶସ୍ତ୍ରୀୟ । ବିଶେଷରେ ରାଜା । ଛଳବଳରେ ସେ ଆପଣାର କମ ହାସଲ କରିବାକୁ
ଲୁହୁଥିଲା ॥ ୩ ॥ ସେହି ଶତ୍ରୁ ଆପଣାର ରାଜ୍ୟସୁଖ ସୁରକ୍ଷ କରି ହାତେ ଥିଲା ।
ତାହାର ଗୁଡ଼ି କୁମ୍ଭାରର ଉଦ୍ଧାର ଅର୍ଥ ପରି ଭିତରେ ଭିତରେ କରୁଥାଏ । ରାଜାଙ୍କର
ସରଲ ବଚନ କାନରେ ଶୁଣି ଏବଂ ମୁଁ ଶତ୍ରୁତା ସୁରକ୍ଷ କରି କପଟୀ ତପସୀ ମନେ
ମନେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲୁ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ସେ କପଟରେ ବୁଦ୍ଧି ବଡ଼
ପ୍ରକ୍ତର ସହଚର କହିଲା, “ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ନାମ ଭିଖାରୀ । କାରଣ ମୁଁ ଦରିଦ୍ର

ତେହୁ ତେଁ କହୁଣ୍ଡି ସାତ ଶ୍ରୁତି ଟେରେ । ପରମ ଅକଂଚନ ପ୍ରିୟ ହରି କେରେ ॥
 ଭୁକ୍ତ ସମ ଅଧନ ଭଣ୍ଡାର ଅଗେହା । ହୋତ ବରଂଚ ସିବହୁ ସାଦେହା ॥୨॥
 ଜୋସି ସୋସି ତବ ଚରନ ନମାମି । ମୋ ପର କୃପା କରିଅ ଅବ ସ୍ବାମୀ ॥
 ସହଜ ପ୍ରୀତି ଭୂପତି କୈ ଦେଖି । ଆପୁ ବିଷୟ ବିସ୍ବାସ ବିସେଷୀ ॥୩॥
 ସବ ପ୍ରକାର ଶୁଣି ଅପନାହି । ବୋଲେଉ ଅଧିକ ସନେହ ଜନାହି ॥
 ସୁନୁ ସକ୍ଷିଭୁ କହୁଣ୍ଡି ମହପାଲ । ଇହାଁ ବସତ ସାତେ ବଡ଼ କାଲ ॥୪॥
 ଅବ ଲଗି ମୋହନ ମିଲେଉ କୋଉ ମୋଁ ନ ଜନାହୁଣ୍ଡି କାହୁ ।
 ଲୋକମାନଙ୍କା ଅନଲ ସମ କର ତପ କାନନ ଦାହୁ ॥୧୭୧(କ)॥

ତେଣୁ ଶ୍ରୁତି ସହ ଉଚ ସ୍ବରେ ଉଚାରନ୍ତୁ । ହରିଙ୍କ ପରମ ପ୍ରିୟ ଅକ୍ଷୟନ ଅତି ॥
 ଭୁକ୍ତ ସମ ଗୁହ-ଧନ-ସ୍ବାନ ଭଣ୍ଡାରକୁ । ଦେଖି ସନ୍ଦେହ ହୁଅଲ ଶିବ ବିରହକୁ ॥୨॥
 ଯାହା ମନ ତାହା ହୁଅ, ରୁନୁ ଚରଣରେ । ପ୍ରଣପ୍ରସ୍ତ କୃପା କର ନାଥ ମୋ ଉପରେ ॥
 ସ୍ବାଭବିକ ଅନୁରାଗ ଦେଖି ନୃପଙ୍କତ । ନିଜ ପ୍ରତି ମନ ମଧ୍ୟେ ବିଶ୍ବାସ ପ୍ରଣର ॥୩॥
 ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଶୁଣାକୁ କରି ବର୍ଣ୍ଣାଭୁତ । ବୋଲଲ ହୃଦୟେ ସ୍ନେହ ଜଣାଇ ବହୁତ ॥
 କହୁଣ୍ଡି ସ୍ବାଭବେ ସତ୍ୟ ମଣ ମହପାଲ । ଏଠାରେ ରହନ୍ତେ ଗତ ହେଲ ବହୁ କାଲ ॥୪॥
 ଆଜିଯାଏ କେହୁ ମୋତେ ଜାଣି ନାହିଁ କାହାକୁ ପୁଁ ନ ଜଣାଏ ।
 ଲୋକସମ୍ପାଦ ଅନଲ ସମାନ ତପ-କାନନ ଜଳାଏ ॥୧୭୧(କ)॥

ଏବଂ ଉଚ୍ଚାରଣ ॥ ୧୭୦ ॥ ଗୋପାଳ — ଶୁଣା କହୁଲେ, “ଯେଉଁମାନେ ଆପଣଙ୍କ
 ପରି ବିଜ୍ଞାନନିଧାନ ଏବଂ ଅଭିମାନଶୂନ୍ୟ, ସେମାନେ ଆପଣା ଆପଣାର ସ୍ବରୂପ ସ୍ବଦା
 ଗୋପନୀୟ ରଖନ୍ତୁ । କାରଣ କୃଦେଶ ରଚନା କରି ରହିବାରେ ହିଁ ସବୁ ପ୍ରକାର ମଙ୍ଗଳ ।
 (ପ୍ରକାଶ ସାଧୁବେଶରେ ଅଭିମାନ ଏବଂ ଅଭିମାନରୁ ପତନର ସମ୍ଭାବନା ଅଧିକ
 ଥାଏ ।) ॥ ୧ ॥ ଏହି ହେତୁ ସହ ଓ ବେଦମାନେ ଉଚ୍ଚସ୍ତରରେ କହନ୍ତି—“ପରମ
 ଅକ୍ଷୟନ (ସ୍ବଥା ଅହଙ୍କାର, ମମତା ଓ ମାନରହତ) ହିଁ ଭବବାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ । ଆପଣଙ୍କ
 ସମାନ ନିର୍ଭୟ, ଭଣ୍ଡାର ଓ ଗୁହ୍ୟାନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ବୁଝା ଓ ଶିବଙ୍କ ମନରେ
 ମଧ୍ୟ ଏ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହୁଏ ଯେ, ବାସ୍ତବରେ ଏ କୌଣସି ସହ
 ମହାପୁରୁଷ ଅସବା କୌଣସି ଭ୍ରମକ ॥ ୨ ॥ ଆପଣ ଯେ କେହି ବି
 ହୁଅନ୍ତୁ, ପୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରେ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି । ହେ ସ୍ବାମୀ ! ଏବେ ମୋ
 ଉପରେ କୃପା କରନ୍ତୁ ।” ତପସୀ ତା ନିଜ ଉପରେ ଶୁଣାଙ୍କର ସ୍ବାଭବିକ ପ୍ରୀତି ଏବଂ
 ନିଜ ବିଷୟରେ ଶୁଣାଙ୍କର ଅଧିକ ବିଶ୍ବାସ ପିବାର ଦେଖିଲା । ସେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ
 ଶୁଣାଙ୍କୁ ଆପଣାର ବର୍ଣ୍ଣାଭୁତ କରି ଅଧିକ ସ୍ନେହ ଦେଖାଇ କହୁଲା, “ହେ ଶୁଣା !
 ଶୁଣନ୍ତୁ, ପୁଁ ତୁମକୁ ସତ୍ୟ କହୁଛି । ମୋର ଏଠାରେ ରହିବାର ବହୁତ ସମୟ
 ଅତିବାହିତ ହୋଇଯାଇଛି ॥ ୩-୪ ॥ ଦୋହା — ଆଜିଯାଏ କେହୁ ମୋତେ

ଭୂଲ୍ୟା ଦେଖି ସୁବେଷୁ ଭୂଲହୀ ମୁତ ନ ଚତୁର ନର ।

ସୁନ୍ଦର କେକହି ପେଶୁ ବଚନ ସୁଧା ସମ ଅସନ ଅଛି ॥୧୭୧(ଖ)॥
ତାତେଁ ଗୁପ୍ତତ ରହୁଛି ଜଗ ମାୟା । ହରି ତଳ କମପି ପ୍ରୟୋଜନ ନାୟା ॥
ପ୍ରଭୁ ଜାନକ ସବ ବିନହିଁ ଜନାଏ । କହନ୍ତୁ କର୍ତ୍ତନ ସିଧୁ ଲୋକ ଶିଖାଏ ॥୧॥
ଭୁକ୍ତ ସୁତ ସୁମତି ପରମ ପ୍ରିୟ ମୋରେ । ପ୍ରୀତି ପ୍ରସାଦ ମୋହି ପର ତୋରେ ॥
ଅବ ଜ୍ୟୋତି ତାତ ଦୁର୍ବର୍ତ୍ତୁଛି ତୋହା । ଦାରୁନ ଦୋଷ ଘଟଇ ଅତି ମୋହା ॥୨॥
ଜମି ଜମି ତାପସୁ କଥଇ ଉଦାସ । ଜମି ଜମି ନୃପତି ଉପଜ ବିସ୍ବାସ ॥
ଦେଖା ସୁବସ କର୍ମ ମନ ବାମ । ତବ ବୋଲ ତାପସ ବଗଧାମ ॥୩॥
ନାମ ହମାର ଏକତନ୍ତୁ ଭାଜି । ସୁନି ନୃପ ବୋଲେଉ ପୁନି ସିରୁ ନାଜି ॥
କହନ୍ତୁ ନାମ କର ଅରଥ ବଖାମ । ମୋହି ସେବକ ଅତି ଆପନ ଜାମ ॥୪॥

ଭୂଲ୍ୟା ସୁବେଶ ଦେଖି ମୁତ ଭୂଲେ ଚତୁରେ ତ ନ ଭୁଲନ୍ତି ।

ଦେଖ ଶିଖି-ସୁନ ଅମୃତ ସନ୍ଧ୍ୟା ଅଛି ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି ॥୧୭୧(ଖ)॥

ତେଣୁ ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ ଶୁଦ୍ଧ ମୁଁ ରହଇ । ହରି ତେଜ ପ୍ରୟୋଜନ କାହିଁ ନ ରଖଇ ॥
ନ ଜଣାଇଲେ ହେଁ ପ୍ରଭୁ ଜାଣନ୍ତି ସକଳ । ଲୋକେ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବା କହୁ କେଉଁ ଫଳ ॥
ଭୁକ୍ତେ ଶୁଚି ଚାହିଁ ମନ୍ତ୍ର ଅତି ପ୍ରିୟ ମୋର । ଶ୍ରଦ୍ଧା ବିଶ୍ବାସ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୋ ଉପରେ ତୋର ॥
ଏବେ ଯଦି ବନ୍ଧୁ କିଛି ଲୁଚାଇବି ତୋତେ । ଲଗିବ ଅତି ଦାରୁଣ ଅପରାଧ ମୋତେ ॥୨॥
ଯଦୁଁ ଯଦୁଁ ସେ ତାପସ କହଇ ଉଦାସ । ତହୁଁ ତହୁଁ ନୃପତିଙ୍କ ଉପରେ ବିଶ୍ବାସ ॥
ଦେଖି ନିଜ ବଣି ମନ କର୍ମ ବଚନରେ । ବୋଲେ ମୁନି ବକ୍ଷାମ ଏଥୁ ଅନନ୍ତରେ ॥୩॥
ଅଟଇ ସ୍ବତ ମୋହର ଏକତନ୍ତୁ ନାମ । ଶୁଣି ବୋଲିଲେ ନୃପତି କରିଣ ପ୍ରଣାମ ॥
ବିସ୍ତାର ସୁବକ ଅର୍ଥ କହନ୍ତୁ ନାମର । ନାଥ, ମୋତେ ବିନୁଶିଖି ନିଜ ଅନୁଚର ॥୪॥

ସାକ୍ଷାତ କରି ନ ଥିଲେ କହୁ ମୁଁ କାହାର ଆଗରେ ଆପଣାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିନାହିଁ ।
କାରଣ, ଲୋକରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅଗ୍ନି ସଦୃଶ । ଏହା ତପସ୍ୟା ରୂପୀ ବନକୁ ଭସ୍ମ
କରିଦେ ॥୧୭୧(କ)॥ ସୋରଠା :—ଭୂଲ୍ୟାଦାସ କହନ୍ତି—କାହାର ତଳ ତଳ
ବେଶ ଦେଖି ମୁତ ଲୋକ ଭୁଲିଯାଏ, ମାତ୍ର ଚତୁର ଭୂଲେ ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦର
ମୟୁରକୁ ଦେଖ । ତାହାର ବଚନ ତ ଅମୃତଭୁଜ । ମାତ୍ର ଆହାର ହେଉଛି ସାପ
॥୧୭୧(ଖ)॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—କପଟ-ବେଶଧାରୀ ତପସୀ କହୁଲା, “ଏଥୁଯୋଗୁ
ମୁଁ ଜଗତରୁ ଲୁଚି ଧୈର୍ଯ୍ୟ । ଶାନ୍ତିରାଜୁ ପ୍ରତି କାହାଠାରେ କିଛି ହେଲେ ପ୍ରୟୋଜନ
ରଖେ ନାହିଁ । ନ ଜଣାଇଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭୁ ସବୁ ଜାଣନ୍ତି । ପୁଣି କୁହ, ସଂସାରକୁ ପ୍ରସନ୍ନ ବା
ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ କେଉଁ ସିଦ୍ଧି ମିଳିବ ? ॥୧॥ ତୁମେ ପବନ ଓ ସ୍ବରୂପ । ଏହି ହେତୁ ମୋର
ଅତିପ୍ରିୟ ଏବଂ ତୁମର ମୋ ପ୍ରତି ପ୍ରୀତି ଓ ବିଶ୍ବାସ ଅଛି । ହେ ତାତ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ
ଯଦି ତୁମଠାରୁ କିଛି ଶୁଣିବି, ତେବେ ମୋତେ ଅତି ଭୟଙ୍କର ଦୋଷ ଲଗିବ ॥୨॥

ଆଦିପୁଷ୍ଟି ଉପକ୍ରମ ଜବର୍ଦ୍ଧି ତବ ଉତପତ୍ତି ଘେ ମୋର ।

ନାମ ଏକତନ୍ତୁ ହେତୁ ତେହୁ ନେତ୍ର ନ ଧସି ବହୋରୀ ॥୧୬॥

ଜନ ଆତରକୁ କରନ୍ତୁ ମନ ମାୟା । ପୁତ୍ର ତପ ତେ ଦୁର୍ଲଭ କହୁ ନାୟା ॥
ତପବଳ ତେ ଜଗ ସୁଜଗ ବିଧାତା । ତପବଳ ବିଷ୍ଣୁ ଭବ ପରିହାତା ॥୧॥
ତପବଳ ସ୍ବଭୁ କରନ୍ତି ସଂଭାର । ତପ ତେ ଅଗମ ନ କହୁ ସଂସାର ॥
ଭୟଭୟ ନୃପତି ସୁନି ଅତି ଅନୁରାଗ । କଥା ପୁରାତନ କହେ ସୋ ଲଗା ॥୨॥
କରମ ଧରମ ଇତିହାସ ଅନେକା । କରଇ ନିରୁପନ ବିରତି ବିବେକା ॥
ଉଦୟବ ପାଳନ ପ୍ରଲୟ କହାମ୍ । କହେପି ଅମିତ ଆତରଜ ବଖାମା ॥୩॥

ଆଦି ପୁଷ୍ଟି ଯେବେ ହୋଇଲ ଉତ୍ପତ୍ତି ମୋହର ତେବେ ହୋଇଛି ।

ସେହୁ କାରଣରୁ ନାମ ଏକତନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଦେହ ନ ଧରନ୍ତି ॥୧୬॥

ଏହା ଶୁଣି ମନ ମଧ୍ୟେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନ କର । ତପ ଦ୍ବାରା ନାହିଁ କିଛି ଦୁର୍ଲଭ କୁମର ॥
ତପ ବଳରେ ଜଗତେ ସୁଜଗ ବିଧାତା । ତପ ବଳେ ହୋଇଛନ୍ତି ବିଷ୍ଣୁ ପରିହାତା ॥୧॥
ତପ ବଳେ ପ୍ରତାପିବ ପୃଷ୍ଟିକୁ ସହାରେ । ତପ ଦ୍ବାରା ନୁହେଁ କିଛି ଅଗମ୍ୟ ସଂସାରେ ॥
ଶୁଣି ଅତି ଅନୁରାଗ ନୃପକ ହୋଇଲ । ପୁରାତନ କଥା ସେହୁ କଥନେ ଲଗିଲା ॥୨॥
କର୍ମ ଧର୍ମ ଇତିହାସ ପୁରାଣ ଅନେକ । କରଇ ସେ ନିରୁପଣ ବେରାଗ୍ୟ ବିବେକ ॥
ଉଦୟ ପାଳନ ତଥା ପ୍ରଲୟ କାହାଣୀ । କହୁଲେ ଅନେକ ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବଖାଣି ॥୩॥

ତପସୀ ଉଦାହରଣଭାବେ କଥା କହୁ ଗୁଣିଥାଏ, ତ ଏଣେ ଗୁଣାକର ମନରେ ବିଶ୍ବାସ
ଜାତ ହୋଇ ବଢ଼ି ଗୁଣିଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ସେହୁ ବକଥାମା (କପଟୀ) ପ୍ରତି ଗୁଣାକ୍ତ
କର୍ମ, ମନ ଓ ବଚନରେ ଜାକର ବଖାରିବ ହେବାର ଜାଣିଲା, ସେତେବେଳେ ସେ
କହଲା, “ଭର ! ମୋର ନାମ ଏକତନ୍ତୁ ।” ଏହା ଶୁଣି ଗୁଣା ପ୍ରତି ନୂଆଁଇ କହଲେ,
“ମୋତେ ଆପଣଙ୍କ ଅତି ସ୍ନେହ ସେବକ ବୋଲି ମନେ କରି ନିଜ ନାମର ଅର୍ଥ ବୁଝାଇ
କହନ୍ତୁ ।” ॥୩-୪॥ ଡୋହା.—କପଟବେଶ୍ୟାସ ପ୍ରତି କହଲେ, “ଯେତେବେଳେ ସ୍ବପ୍ନପ୍ରଥମେ
ପୁଷ୍ଟି ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ମୋର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିଲା; ସେହୁ କାଳରୁ ମୁଁ
ଆଉ ଦ୍ବିତୀୟ ଶରୀର ଧାରଣ କରନାହିଁ । ଏହୁ ହେତୁ ମୋର ନାମ ଏକତନ୍ତୁ ॥ ୧୬ ॥
ଚୌପାଈ —ପୁତ୍ର ! ମନରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କର ନାହିଁ । ତପସ୍ୟା ଦ୍ବାରା କିଛି ହେଲେ
ଦୁର୍ଲଭ ହୁଏ ନାହିଁ । ତପସ୍ୟା ବଳରେ ବ୍ରହ୍ମା ଜଗତ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ତପସ୍ୟା—ବଳରେ ବିଷ୍ଣୁ
ସଂସାରର ପରିହାରକାରୀ ହୋଇଅଛନ୍ତି ॥୧॥ ତପସ୍ୟା—ବଳରେ ହିଁ ରୁଦ୍ର ସଂହାର କରନ୍ତି ।
ତପସ୍ୟାଦ୍ବାରା ସଂସାରରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଅଲଭ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହା ଶୁଣି ଗୁଣାକର
ବଡ଼ ଅନୁରାଗ ଜାତ ହେଲା । ତତ୍ପରେ ସେହୁ ତପସୀ ପୁରୁଣା କଥା କହବାକୁ
ଲଗିଲା ॥ ୨ ॥ କର୍ମ, ଧର୍ମ ଓ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଇତିହାସ କହୁ ସେ ବେରାଗ୍ୟ ଓ
ଜ୍ଞାନର ନିରୁପଣ କରିବାକୁ ଲଗିଲା । ପୁଷ୍ଟିର ଉତ୍ପତ୍ତି, ପାଳନ ଓ ସଂହାରର ଅପରିମିତ

ସୁନି ମନ୍ଥାପ ତାପସ ବସ ଭୟୁତ । ଆପନ ନାମ କହନ ତବ ଲୟୁତ ॥
କହ ତାପସ ନୃପ ଜାନକି ତୋହା । ଶାନ୍ତେହୁ କପଟ ଲଗ ଭଲ ମୋହା ॥୩॥
ସୁନୁ ମନ୍ଥାସ ଅସି ମାତି ଜହଁ ତହଁ ନାମ ନ କହଇ ନୃପ ।

ମୋହି ତୋହି ପର ଅତି ପ୍ରୀତି ସୋଇ ଚରୁରତା ବିରୁଦ୍ଧ ତବ ॥୧୭୩॥
ନାମ ଭୁଞ୍ଜାର ପ୍ରତାପ ବିନେସା । ସତ୍ୟକେତୁ ତବ ପିତା ନରେସା ॥
ଗୁର ପ୍ରସାଦ ସବ ଜାନିଅ ରଜା । କହିଅ ନ ଆପନ ଜାନି ଅକାଜା ॥୧॥
ଦେଖି ତାତ ତବ ସହଜ ସୁଧାଈ । ପ୍ରୀତି ପ୍ରସନ୍ନ ମାତି ନିପୁନାଈ ॥
ଉପକ ପସ୍ତ ମମତା ମନ ମୋରେ । କହଇଁ କଥା ନିଜ ପୁରେ ତୋରେ ॥୨॥
ଅବ ପ୍ରସନ୍ନ ମେଁ ସଂସୟ ନାହିଁ । ମାଗୁ ଜୋ ଭୁପ ଶତ୍ରୁ ମନ ମାହିଁ ॥
ସୁନି ସୁବଚନ ଭୁପତି ହରଷାନା । ଗହି ପଦ ବିନୟ ଶାନ୍ତି ବିଧି ନାନା ॥୩॥

ଶୁଣି ମନ୍ଥାପ ତାପସ ଅଧୀନ ହୋଇଲେ । ନିଜ ନାମ କହବାଡ଼ ତହଁ ଆରମ୍ଭିଲେ ॥
ବୋଲଇ ତାପସ ନୃପ ଜାଣିଛୁ ମୁଁ ତୋତେ । କଲୁ ସେ କପଟ ତାହା ଭଲଲଗେ ମୋତୋଷ ॥
ନ କହନ୍ତି ନୃପ ସୁନାମ ସବହ ଶୁଣ ନୃପ ଏହୁ ମାତି ।

ବିଲେକିଣୀ ତୋର ସେ ଚରୁର ମତ ବଡେ ତୋ ପ୍ରତି ମୋ ପ୍ରୀତି ॥୧୭୩॥
ନାମ ଅଟଇ ତୋହାର ପ୍ରତାପ ବିନେଶ । ସତ୍ୟକେତୁ ଅଟନ୍ତି ତୋ ଜନକ ନରେଶ ॥
ହରୁକ ପ୍ରସାଦେ ନୃପ ମୋତେ ସବୁ ଜଣା । ନ କହେ କାହାକୁ ହାନି ହୁଏଣ ଆପଣା ॥୧॥
ଦେଖି ସୁତ ସ୍ବାଶ୍ବକ ତୋର ସରଳତା । ପ୍ରୀତି ପ୍ରସନ୍ନ ଆବର ମାତି ନିପୁଣତା ॥
ମମତା ଉପକ୍ତ ହେଲୁ ମୋ ମନ ମଧ୍ୟରେ । ପରୁରନ୍ତେ କହେ ନିଜ କଥା ତୋ ଆଗରେ ॥୨॥
ଏବେ ବିସନ୍ନେହ ଅଟେ ପ୍ରସନ୍ନ ମୁଁ ଅତି । ମନେ ଯାହା ଅଭିଳାଷ, ମାଗ ନରପତି ॥
ଶୁଣି ସୁବଚନ ନୃପ ହୋଇଣ ଆନନ୍ଦ । ନାନା ପ୍ରକାର ବିନୟ କଲେ ଧରି ପତି ॥୩॥

ବିଶ୍ବସ୍ବର୍ଣ୍ଣ କାହାଣୀ ସେ ବିସ୍ତାର ସହଜ କହଲା ॥ ୩ ॥ ରଜା ସବୁ ଶୁଣି ସେହି
ତପସୀର ବଶରେ ଆପିଗଲେ ଏବଂ ସେହିକି ବେଳେ ସେ ଆପଣାର ନାମ କହବାଡ଼
ଆରମ୍ଭ କଲେ । ତପସୀ କହଲା, “ରାଜନ୍ । ମୁଁ ତୁମକୁ ଜାଣେ, ତୁମେ କପଟ କଲ ।
ତାହା ମୋତେ ଭଲ ଲାଗିଲା ॥ ୪ ॥ ସୋରଠା —ହେ ରାଜନ୍ ! ଶୁଣ, ରାଜା-
ମାନଙ୍କର ଏପରି ମାତି ଅଛି ଯେ, ସେମାନେ ଯେଉଁଠି ଇଚ୍ଛା ସେଠି ଆପଣା ନାମ
କହନ୍ତି ନାହିଁ । ତୁମର ଇଚ୍ଛା ଚରୁରତା ଜାଣି ତୁମ ପ୍ରତି ମୋର ଅଭିଶପ୍ତ ପ୍ରେମ ଜାତି
ହୋଇଅଛି ॥ ୧୭୩ ॥ ତୌପାହ —ତୁମ ନାମ ପ୍ରତାପରୁ । ମହାରାଜ ସତ୍ୟକେତୁ
ତୁମ ପିତା ଥିଲେ । ହେ ରାଜନ୍ ! ହରୁକ କୃପାରୁ ମୁଁ ସବୁ ଜାଣିଛି । କିନ୍ତୁ ଆପଣାର
କ୍ଷତି ହେବ ଜାଣି କିଛି କହୁ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ହେ ତାତ ! ତୁମର ସ୍ବାଶ୍ବକ ସରଳତା,
ପ୍ରେମ, ବିଶ୍ବାସ ଓ ମାତିରେ ନିପୁଣତା ଦେଖି ମୋ ମନରେ ତୁମ ପ୍ରତି ବଡ଼ ମମତା
ଜାତି ହୋଇଛି । ଏଣୁ ତୁମ ପ୍ରଣ୍ଡ ଉପରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଆପଣାର କାହାଣୀ କହୁଅଛି ॥୨॥

କୃପାସିଂଧୁ ମୁନି ଦରସନ ତୋରେ । ଶୁଣି ପଦାରଥ କରତଲ ମୋରେ ॥
ପ୍ରଭୁ ହି ତଥାପି ପ୍ରସନ୍ନ ବିଲେଖ ! ମାଗି ଅଗମ ବର ହୋଇଁ ଅସୋକା ॥୩॥

ଜଗ୍ନ ମରନ ଦୁଶ ରହିତ ତନୁ ସମର ଜିତେ ଜନି କୋଉ ।

ଏକଛନ୍ଦ ଶିଶୁସ୍ଥାନ ମହି ରାଜ କଲପ ସତ ହୋଇ ॥୧୭୩॥
କହ ତାପସ ନୃପ ଶିଷେଇ ହୋଇ । କାରନ ଏକ କଠିନ ସୁନୁ ଯୋଉ ॥
କାଲିଉ ଭୂଅ ପଦ ନାଲହି ସୀସା । ଏକ ବିପ୍ରକୁଲ ଛୁଡି ମହାସା ॥୧॥
ତପବଳ ବିପ୍ର ସଦା ବରିଆର । ଭିକ୍ଷୁକେ କୋପନ କୋଉ ରଖିପୁର ॥
ଜେଁ ବିପ୍ରକୁ ବସ କରନ୍ତୁ ନରେସା । ତୋ ଭୂଅ ବସ ବସୁ ବିଷ୍ଣୁ ମହେସା ॥୨॥
ଚଳ ନ ବ୍ରହ୍ମକୁଲ ସନ ବରିଆଇ । ସତ୍ୟ କହଇଁ ଦୋଉ ଭୁଜା ଉଠାଇ ॥
ବିପ୍ର ଶ୍ରୀପ ବିନୁ ସୁନୁ ମହିପାଲ । ତୋର ନାସ ନହିଁ କର୍ତ୍ତନେତ୍ର କାଲ ॥୩॥

କରୁଣା ସାଗର ମୁନି ଦର୍ଶନେ ରୁନୁର । ଚରୁବର୍ଗ କରଗତ ହୋଇଲ ମୋହର ॥
ତଥାପି ପ୍ରଭୁକୁ ମୋର ପ୍ରସନ୍ନ ଦେଖିଣ । ମାଗି ସୁହର୍ଷମ ବର ହେବି ଶୋକକ୍ଷୀଣ ॥୩॥

ଜଗ୍ନ ମୃତ୍ୟୁକଣ୍ଠ ଦେହ ହେଉ ନଷ୍ଟ ରଣେ କେହୁ ନ ଜଣନ୍ତୁ ।

ବିଶ୍ଵେ ଏକଛନ୍ଦ ରାଜ୍ୟ କଲ ଶତ, ଶିଶୁ କେହୁ ନ ରହନ୍ତୁ ॥୧୭୪॥
ବୋଲଇ ତାପସ ଏହା ହେଉ ନରନାହା । କଠିନ କାରଣ ଏକ ଶୁଣ ଏବେ ଭାହା ॥
ଶିର ନୁଆଁଇବ ଭୁନୁ ପଦେ ପ୍ରଭା କାଳ । କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ କୁଳ ଭେଜି ମହାପାଳ ॥୧॥
ତପ ବଳେ ବିପ୍ର ସଦା ବଳିଷ୍ଠ ଅଟନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ କୋପରୁ କେହୁ ରଖି ନ ପାରନ୍ତି ॥
ଯେବେ ବିପ୍ରକୁ ସ୍ଵବଶ କରିବୁ ନରେଶ । ତୋ ବଶ ହୋଇବେ ବିଷ୍ଣୁ ବିରହୁ ମହେଶ ॥୨॥
ବ୍ରହ୍ମକୁଲ ସମ୍ମୁଖରେ ବଳ ନ ଶତେଇ । ଉଠାଇଣ ବେନି ଭୁଜ ସତ୍ୟ ମୁଁ କହଇ ॥
ବିପ୍ର ଅଭିଶାପ ବିନ' ଶୁଣ ନରବର । କୌଣସି କାଳେ ବିକାଶନ ହେବ ତୋହରା ॥୩॥

ଏବେ ମୁଁ ପ୍ରସନ୍ନ । ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ କରନାହିଁ । ହେ ରାଜନ୍ ! ମନକୁ ଯାହା ରୁଚେ,
ଭାହାହିଁ ମାଗ । ସୁନ୍ଦର ପ୍ରିୟ ବଚନ ଶୁଣି ରାଜା ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ ମୁନିଙ୍କର
ପାଦ ଧରି ସେ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବିନତି କଲେ ॥ ୩ ॥ ହେ ଦୟାସାଗର ମୁନି !
ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଯୋଗେ ଶୁଣି ପଦାର୍ଥ (ଅର୍ଥ, ଧର୍ମ, କାମ ଓ ମୋକ୍ଷ) ମୋର ହସ୍ତଗତ
ହୋଇଯାଇଛି । ତଥାପି ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ ଦେଖି ମୁଁ ଏହୁ ହୃଦୟ ବର ମାଗି ଶୋକ-
ରହୁତ ହେବାକୁ ମନା କରୁଛି ॥ ୪ ॥ କୋହା — ମୋର ଶରୀର ବାକ୍ୟ୍ୟ, ମୃତ୍ୟୁ
ଓ ଦୁଃଖରୁ ରହୁତ ହେଉ । ମୋତେ ପ୍ରଭୁରେ କେହୁ ଜିଣି ନ ପାରନ୍ତୁ । ପୃଥିବୀ
ଉପରେ ଶହେ କଲ୍ୟାଣ ଏ ମୋର ଇଷ୍ଟଙ୍କର ରାଜତ୍ଵ ରହୁ ॥ ୧୭୪ ॥ ତୋପାଇ —
ତପସୀ କହୁଲା, “ହେ ରାଜନ୍ ! ଏହୁପରି ହେଉ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କଥା ବଜ୍ର କଠିନ ।
ତାହା ମଧ୍ୟ ଶୁଣିଥାଅ । ହେ ପୃଥିବୀପତି ! କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଳକୁ ଛୁଡି ଏପରି କି
କାଳ ସୁଦ୍ଧା ତୁମ ଚରଣରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବ ॥ ୧ ॥ ତପସୀ-ବଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ

ହରଷେଞ୍ଜ ରଞ୍ଜ ବଚନ ସୁନି ତାସୁ । ନାଥ ନ ହୋଇ ମୋର ଅବ ନାସୁ ॥
 ତବ ପ୍ରସାଦ ପ୍ରଭୁ କୃପାକ୍ଷୀନା । ମୋ କହୁଁ ସଦା କାଲି କଲ୍ଲାନା ॥୩॥
 ଏବମସୁ କହୁ କପଟମୁନି ବୋଲୁ କୁଟିଲ ବହୋର ।
 ମିଳିବ ହମାର ଭୁଲିବ ନିଜ କହୁତୁ ତ ହମହୁ ନ ଖୋର ॥୧୭୫॥
 ତାତେଁମେଁ ତୋହୁ ବରଜଉଁ ରଜା । କହେଁ କଥା ତବ ପରମ ଅକାଜା ॥
 ଛିଠେଁ ଶ୍ରବନ ସୁହ ପରତ କହାମା । ନାସ ଭୁଲ୍ଲାର ସତ୍ୟ ମମ ବାମା ॥୧॥
 ସୁହ ପ୍ରଗଟେଁ ଅଥବା ଦ୍ଵିଜଶ୍ରୀପା । ନାସ ତୋର ସୁନୁ ଭାନୁପ୍ରତାପା ॥
 ଆନ ଉପାୟୁ ନିଧନ ତବ ନାହୁଁ । ଜୋଁ ହର ହର କୋପହିଁ ମନ ମାହୁଁ ॥୨॥

ହରଷ ହୋଇଲେ ନୃପ ଶୁଣି ତା ବଚନ । ନାଥ ! ନ ମୋଇବ ଏବେ ହୋହର ନିଧନ ॥
 ତୁମ୍ଭ ପ୍ରସାଦରେ ପ୍ରଭୁ କରୁଣା ନିଲୟ । ମୋ ନିମନ୍ତେ ସର୍ବକାଳ ସୁମଙ୍ଗଳମୟ ॥୩॥
 ଏବମସୁ ଭାଷି କପଟୀ ତପସ୍ଵୀ ବୋଲେ କୁଟିଲ ଆବର ।
 ନିଜ ବଣା, ଆମ୍ଭ ମିଳନ କହୁଲେ ନ ହେବ ଦୋଷ ମୋହର ॥୧୭୫॥

ତେଣୁ ତୋତେ ବାରଣ ମୁଁ କରେ ନରପତି । କଥା ପ୍ରକାଶିଲେ ତୋର ହାନି ହେବ ଅତି ॥
 ଛ'କାନେ ପତନ୍ତେ ଏହି ମିଳନ କାହାଣୀ । ବିନାଶହୋଇବ ତୋର ସତ୍ୟ ଏ ମୋ ବାଣୀ ॥୩॥
 ଏହା ପ୍ରକାଶିଲେ କିନ୍ତୁ ହେଲେ ଦ୍ଵିଜଶ୍ରୀପା । ବିନାଶ ତୋହର ଶୁଣି ଆବତ୍ୟ ପ୍ରତାପ ॥
 ଅନ୍ୟ ଉପାୟରେ ତୋର ନୋହୁବ ନିଧନ । ହେଲେ ମଧ୍ୟ ହରିହର ହୋଧାନୁତ ମନ ॥୨॥

ସର୍ବଦା ବଳବାନ୍ । ସେମାନଙ୍କ ହୋଧରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଲୋକ କେହି ନାହିଁ ।
 ହେ ନରପତି ! ଯଦି ତୁମେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ବର୍ଣ୍ଣାଭିତ କରିପାରିବ, ତେବେ ବହ୍ମା,
 ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶିବ ସ୍ତୁତି ତୁମର ଅଧୀନ ହୋଇଯିବେ ॥ ୨ ॥ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଳ ସଙ୍ଗେ ଲୋଚ-
 ନବରଦସ୍ତ୍ର ତଳ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ହୁଇବାହୁ ଟେକି ସତ୍ୟ କହୁଅଛି । ହେ ରାଜନ୍ !
 ଶୁଣ, ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଅଭିଶାପ ବିନା କସିନ୍ କାଲେ ତୁମର ବିନାଶ ହେବନାହିଁ ॥ ୩ ॥
 ତାହାର ବଚନ ଶୁଣି ରଜା ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ଏବଂ କହୁଲେ, “ହେ ଶ୍ରମି ! ମୋର
 ବିନାଶ ଏବେ ହେବନାହିଁ । ହେ କୃପାକ୍ଷୀନ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣଙ୍କ କୃପା ଯୋଗେ ମୋର
 ସର୍ବଦା କଲ୍ଲାଣ ହେବ ।” ॥୪॥ ବୋହା ।—“ଏବମସୁ” (ଏହୁପରି ହେଉ)—କିନ୍ତୁ
 ତୁମେ ନିଜର ପଥଭ୍ରଷ୍ଟ ଓ ମୋ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ ହେବା କଥା କାହାରୁ କହୁବ ନାହିଁ ।
 କହୁଦେବ ତ, ମୋର ତହିଁରେ ଦୋଷ ନାହିଁ ॥ ୧୭୫ ॥ ଗୌପାରି ।—ହେ ରାଜନ୍ !
 ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗ କହିଦେଲେ ତୁମର ବଡ଼ ଯତି ହେବ । ସେଇଥିପାଇଁ ମୁଁ ତୁମଙ୍କୁ ମନା
 କରୁଛି । ଷଷ୍ଠ କାନ୍ଦରେ ଏହି କଥା ପଢ଼ିବା ମାତ୍ରେ ତୁମର ବିନାଶ ହୋଇଯିବ ।
 ମୋର ଏହି ବଚନ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମାନବ ॥ ୧ ॥ ହେ ପ୍ରତାପଭର ! ଏହି କଥା ପ୍ରକାଶ
 କରିବା ଅଥବା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଅଭିଶାପ ହେତୁ ତୁମର ନାଶ ହେବ । ଆଉ କୌଣସି
 ଉପାୟରେ, ଏପରି କି ବହ୍ମା ଓ ଶଙ୍କର ସ୍ତୁତି ଯତି ମନରେ ହୋଧ କରିନ୍ତି, ତୁମର

ସତ୍ୟ ନାଥ ପଦ ଗନ୍ଧି ନୃପ ଶ୍ରୀ । ଦ୍ଵିଜ ଗୁରୁ କୋପ କହନ୍ତୁ କୋ ରାଖା ॥
 ରାଖଇ ଗୁରୁଜୌ କୋପ ବିଧାତା । ଗୁରୁ ବିରୋଧ ନହିଁ କୋଉ ଜଗଦାତା ॥୩॥
 ଜୌ ନ ଚଲବ ହମ କହେଁ କୁହାରେ । ହୋଇ ନାସ ନହିଁ ସୋଚ ହମାରେ ॥
 ଏକହିଁ ଭର ଭରପତ ମନ ମୋର । ପ୍ରଭୁ ମହାଦେବ ଶ୍ରୀ ପ ଅତି ଘୋର ॥୩॥
 ହୋହିଁ ବିପ୍ର ବଧ କର୍ତ୍ତନ ବିଧି କହନ୍ତୁ କୁପା କରି ସୋର ।

କୁହୁ ତଳି ଶନଦୟାଲ ନିଜ ହିରୁ ନ ବେଶଇଁ କୋଉ ॥୧୭୭॥
 ସୁନୁ ନୃପ ବିବିଧ ଜତନ ଜଗମାୟ । କଷ୍ଟସାଧ ସୁନୁ ହୋହିଁ କି ନାହିଁ ॥
 ଅହଇ ଏକ ଅତି ସୁଗମ ଉପାୟ । ତହାଁ ପରଂଭୁ ଏକ କଠିନାୟ ॥୧॥
 ମମ ଆଧୀନ ଜୁଗୁଛି ନୃପ ସୋଇ । ମୋର ଜୀବ ତବ ନଗର ନ ହୋଇ ॥
 ଆଜୁ ଲଗେଁ ଅରୁ ଜବ ତେ ଭୟଇଁ । କାହୁଁ କେ ଗୁହ ଗ୍ରାମ ନ ଗୟଇଁ ॥୨॥

ସତ୍ୟ ନାଥ ପଦ ଧରି ଶୁଣିଲେ ନୃପତି । ଦ୍ଵିଜ ଗୁରୁ କୋପ କେହୁ ରହି ନ ପାରିଲୁ ॥
 ରାଖନ୍ତୁ ଗୁରୁ ବିଧାତା ଯେବେ କୋପ କରେ । ଗୁରୁ ବିରୋଧୀ ଯାତା ନାହିଁ ଜଗତରେ ॥୩॥
 ରୁନୁ ଆଶି ମାନ ପୁଣି ନ ଚଲବ ସେବେ । ହେଲେ ନାଶତହିଁକି ମୋ ଚନ୍ଦ୍ରାନାହିଁ ତେବେ ॥
 ଏହି ଏକ ହାସେ ମନ ସଫିତ ହୁଅଇ । ପ୍ରଭୁ ମହାଦେବ ଶ୍ରୀ ପ ଶୁଣଣ ସଫଳ ॥୪॥
 ହୁବୟା କହଣ କହନ୍ତୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଣ ହୋଇବେ କେସନେ ।

ରୁନୁ ବିନା ଶନ-କୟାକୁ ନ ଦେଶେ ନିଜ ହୃତକାୟ ଅନ୍ୟେ ॥୧୭୮॥
 ଶୁଣ ନୃପ ଏ ଜଗତେ ଯତନ ବିବିଧ । କଷ୍ଟସାଧ, ହୁଅଇ ବା ନ ହୁଅଇ ସିଦ୍ଧ ॥
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହଜ ଏକ ଉପାୟ ଦିଶଇ । କିନ୍ତୁ ତହିଁ ମଧ୍ୟେ ଏକ ବାଧା ଉତ୍ପଳଇ ॥୧॥
 ମୋ ଅଧୀନ ଅଟେ ସେହି କୌଶଳ ବିଶେଷ । ମୁଁ ଯାଇ ନପାରେ ତୋର ଦେଶକୁ ନରେଶ ॥
 ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ହିନ୍ଦୁ ଜନମ ଲଭଇ । କାହାରି ଭବନେ କିମ୍ବା ଗ୍ରାମେ ନ ଯାଇଛି ॥୨॥

ମୁରୁ ହେବ ନାହିଁ ।” ॥୨॥ ରାଜା ମୁନିର ଚରଣ ଧରି କହିଲେ, “ହେ ଶ୍ରୀମ ! ସତ୍ୟ ।
 ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଗୁରୁଙ୍କ କ୍ଷୋଧରୁ କୁହନ୍ତୁ, କିଏ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବ ? ଯଦି କୁହା ଗୁରୁ
 ବୋଧ କରିବୁ, ତେବେ ଗୁରୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବୁ । କିନ୍ତୁ ଗୁରୁଙ୍କ ସହଜ ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ
 କଲେ ଜଗତରେ ରକ୍ଷାତତ୍ତ୍ଵ କେହି ନାହାନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଯଦି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ କଥାକୁହାରେ
 ନ ଚଲବ, ତେବେ ମୋର ବିନାଶ ହୋଇଯିବ । ଏହି ନିମନ୍ତେ ମୋର ଚନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ ।
 ହେ ପ୍ରଭୋ ! ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଅଭିଶାପ ବଡ଼ ଭୟାନକ । ମୋ ମନ ଏହି ଗୋଟିଏ ମାନ
 ଭୟରେ ଆଚକିତ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ କେଉଁ ଉପାୟରେ
 ବର୍ଣ୍ଣାଭିତ ହୁଅନ୍ତି, କୃପା କରି ମୋତେ କୁହନ୍ତୁ । ହେ ଶନଦୟାକୁ ! ଆପଣଙ୍କୁ ଶୁଣି ମୋର
 ନିଜର ହୃତକାୟ ଯା ମୁଁ ଅନ୍ୟ କାହାରିକୁ ଦେଖୁନାହିଁ ।” ॥ ୧୭୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —
 ତପସ୍ଵୀ କହିଲେ, “ହେ ରାଜନ ! ଶୁଣ, ସଂସାରରେ ଉପାୟ ତ ବହୁତ । କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ
 କଷ୍ଟସାଧ । ତେଣୁ ସେ ସବୁ ସଫଳ ହେବ ବା ନ ହେବ, ସେ ବିଷୟରେ କୌଣସି

ଜୋଡ଼ି ନ ଜାଡ଼ି ତବ ହୋଇ ଅକାଳୁ । ବନା ଆଇ ଅସମଂଜସ ଆଳୁ ॥
 ସୁନି ମନ୍ତ୍ରସ ବୋଲେଉ ମୁକୁ ବାମା । ନାଥ ନିଗମ ଅସି ମାତ୍ର ବଖାମା ॥୩॥
 ବଡ଼େ ସନେହ ଲଗୁଛୁ ପର କରୁଣା । ଗିରି ନିଜ ସିରନି ସଦା ଭୁନ ଧରୁଣା ॥
 ଜଳଧି ଅଗାଧ ମୌଲି ବଡ଼ ଫେନୁ । ସଂଚିତ ଧରଣି ଧରତ ସିର ରେନୁ ॥୩॥
 ଅସ କହି ଗହେ ନରେସ ପଦ ସ୍ବାମୀ ହୋଡ଼ କୃପାଲ ।

ମୋହି ଲଗି ଦୁଖ ସହିଅ ପ୍ରଭୁ ସଜ୍ଜନ ଶାନଦୟାଲ ॥୧୭୭॥
 ଜାନି ଦୃପହ ଆପନ ଆଧୀନା । ବୋଲି ତାପସ କପଟ ପ୍ରସାଦା ॥
 ସତ୍ୟ କହୁଁ ଭୁପତି ସୁଦୁ ତୋଷା । ଜଗ ନାହିଁନ ଦୁର୍ଲଭ କହୁ ମୋଷା ॥୧॥
 ଅବସି କାଳ ମେଁ କରିହୁଁ ତୋଷା । ମନ ତନ ବଚନ ଭଗତ ତେଁ ମୋଷା ॥
 ଜୋଗ ଜୁଗୁତ ତପ ମଂସ ପ୍ରଭାଉ । ଫଲଇ ତବହିଁ ଜବ କରିଅ ଦୁରାଉ ॥୨॥

ଯେବେ ନ ପାଉଛୁ ହାନି ହେଉଛୁ ତୋ କାର୍ଯ୍ୟ । ଅସଙ୍ଗତ ସୁତି ଆସି ପଡ଼ିଲଣି ଆଜ ॥
 ଏହା ଶୁଣି ମୁହୁବାଣୀ ଶୁଣିଲେ ରାଜନ । ନାଥ ! ଶୁଣି ମାତ୍ର ବଞ୍ଚି କହନ୍ତି ଏବନ ॥୩॥
 ବଜ ସାନଙ୍କ ଉପରେ ସ୍ନେହ ଆଚରନ୍ତି । ଗିରି ନିଜ ଶିରେ ଭୃଷ ସଜ୍ଜନ ଧରନ୍ତି ॥
 ଅପାର ଜଳଧି ଫେଣ ମସ୍ତକେ ବହଇ । ଧରା ସଦା ଶିରେ ରେଣୁ ଧାରଣ କରଇ ॥୩॥
 ଏହା କହି ପଦ ଧରିଲେ ନରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ କରୁଣା କରନ୍ତୁ ।

ପୁନଃ-ରାଜ ସାନ-ଦୟାଳୁ ସଜ୍ଜନ, ମୋ ଲଗି କଷ୍ଟ ସହନ୍ତୁ ॥୧୭୮॥
 ବିରାଜି ନରକାଥକୁ ଆପଣା ଅଧୀନ । ବୋଲଇ ତାପସ ପୁନି କପଟ ସ୍ବାକ୍ଷଣ ॥
 ଶୁଣ ଶିତିପତି ସତ୍ୟ କହୁଅଛୁ ତୋତେ । ଜଗତ ମଧ୍ୟେ ଦୁର୍ଲଭ ନାହିଁ କହୁ ମୋତେ ॥୧॥
 ଅବଶ୍ୟ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ପୁଣି କରିବି ତୋହର । ମନ ବେହ ବଚନରେ ଭକ୍ତ ରୁ ମୋହର ॥
 ଯୋଗ ପୁତ୍ର ତପ ମୟ ପରାକମ ସୁତ । ପ୍ରପ୍ର ରଣାସଲେ ଯାଇ ହୁଏ ଫଳୀଭୂତ ॥୨॥

ନିଶ୍ଚିତତା ନାହିଁ । ହଁ, ଗୋଟିଏ ଅତି ସହଜ ଉପାୟ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ତହିଁରେ ମଧ୍ୟ
 ଗୋଟିଏ କଠିନତା ଅଛି ॥ ୧ ॥ ହେ ରାଜନ୍ । ସେ ପୁତ୍ର ତ ମୋ ହାତରେ ।
 ମାତ୍ର ତୁମ ନରରକ୍ତ ମୋର ଗମନ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କାଳରୁ ଆଜିଯାଏ
 ମୁଁ କାହାରି ଘର ବା ଗାଆଁକୁ ଯାଇନାହିଁ ॥୨॥ କିନ୍ତୁ ଏବେ ଯଦି ମୁଁ ନ ଯାଉଛି, ତେବେ
 ତୁମ କାମ ବିଗିଜି ଯାଉଛି । ଆଜି ଏ ବଡ଼ ଅତ୍ୟାଧି ପହଞ୍ଚିଛି । ଏହା ଶୁଣି ରାଜା
 କୋମଳ ବାଣୀରେ କହିଲେ, “ହେ ନାଥ ! ବେଦମାନଙ୍କରେ ଏହି ମାତ୍ରବାକ୍ୟ ଅଛି
 ଯେ, ବଡ଼ ଲୋକେ ସାନମାନଙ୍କୁ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । ପଞ୍ଚତ ତାହାର ଶିର ଉପରେ
 ସଞ୍ଜବା ଭୃଷକୁ ଧାରଣ କରଥାଏ । ଅଗାଧ ସମୁଦ୍ର ତାହାର ମସ୍ତକ ଉପରେ ଫେଣକୁ
 ଧାରଣ କରଥାଏ ଏବଂ ପୃଥିବୀ ତାର ଶିର ଉପରେ ସଞ୍ଜବା ଧୂଳିକୁ ଧାରଣ କରଥାଏ ।”
 ॥ ୩-୪ ॥ ଦୋହା — ଏହିପରି କହି ରାଜା ପୁନଃ ତରଣ ଧରି ପକାଇଲେ
 ଏବଂ କହିଲେ, “ହେ ସ୍ବାମୀ ! କୃପା କରନ୍ତୁ । ଆପଣ ସହ । ଶାନଦୟାଳୁ । ଅତିଏବ

ଜୌଁ ନରେସମୈଁ କରୌଁ ରସୋଈ । ଭୁକ୍ତ ପରୁସହ ମୋହି ଜାନ ନ କୋଈ ॥
 ଅନ୍ନ ସୋଜୋଇଜୋଇଭୋଜନକରଇ । ସୋଇସୋଇତବଆୟୁସୁଅନୁସରଈଁ ॥
 ପୁନି ଭକ୍ତକେଁ ଗୁହ ଜେଡୁଁଇ ଜୋଉ । ତବ ବସ ହୋଇ ଭୁପ ସୁନୁ ସୋଉ ॥
 ଜାଇ ଉପାୟ ରଚହୁ ନୃପ ଏହୁ । ସଂବତ ଭରି ସଂକଲପ କରେହୁ ॥୩॥
 ନିତ ନୂତନ ଦ୍ଵିଜ ସହସ ସତ ବରେହୁ ସହିତ ପରିବାର ।

ମୈଁ ଭୁକ୍ତରେ ସଂକଲପ ଲଗି ଦିନହିଁ କରବି ଜେଡୁଁନାର ॥୧୭୮॥
 ଏହି ବଧୁ ଭୁପ କଣ୍ଠ ଅତି ଥୋରେଁ । ହୋଇହୁଁ ସକଲ ବିପ୍ର ବସ ତୋରେଁ ॥
 କରହୁଁ ବିପ୍ର ହୋମ ମଖ ସେବା । ତେହିଁ ପ୍ରସଂଗ ସହଜେହିଁ ବସ ଦେବା ॥୧୯॥

ଯେବେ ନରପତି ପାକ ନିର୍ମାଣିବ ପୁଣି । ମୋତେ କେହୁ ନ ଜାଣିବେ ପଶେଷିବୁ ହୁଅ ॥
 ସେ ଅନ୍ନକୁ ଯେଉଁମାନେ ଭକ୍ଷଣ କରିବେ । ସେମାନେ ତୋର ଆକେଶ ଅନୁସରୁଥିବେ ॥୩॥
 ପୁଣି ତାଳ ଗୁହେ ଯାଇ ଭୁକ୍ତ ବେ ଯେଜନ । ସେ ସବୁ ତୋର ଅଧୀନ ହୋଇବେ ରାଜନ ॥
 ଏବେ ବାହୁଡ଼ଣ କର ଏ ଉପାୟ ନୃପ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆନର ସଂଜ୍ଞା ॥୪॥

କୁଟୁମ୍ବ ସହୁତ ନିତ୍ୟ ନବ ଶତ ସହସ୍ର ଦ୍ଵିଜକୁ ବର ।

ପ୍ରତ୍ୟହ ପୁଁ ଯାଇ କରିବି ରୋଷେଇ ସଂଜ୍ଞା ଲାଗି ତୋହର ॥୧୭୯॥

ଏହି ରାବେ ନୃପ ଅତି ଅଳ୍ପ ଆୟାସରେ । ହୋଇବେ ତୋର ଅଧୀନ ଭୁସରନିକରେ ॥
 ବିପ୍ରେ ହୋମ ଯଜ୍ଞ ସେବା କରିବେ ଆଦର । ତେଣୁ ସହଜରେ ବଣ ହୋଇବେ ଅମର ॥୧॥

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ମୋ ପାଇଁ ଅବଶ୍ୟ ଏତିକି କଷ୍ଟ ସହନୁ ॥ ୧୭୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ରାଜାକୁ ଆପଣାର ଅଧୀନ ଜାଣି କପଟ-ନିପୁଣ ତପସୀ କହିଲା, “ହେ ରାଜନ !
 ଶୁଣ, ମୁଁ ଭୁମକୁ ସତ୍ୟ କହୁଅଛି । ଜଗତରେ ମୋର ହୁଲ୍ଲଭ ହୋଇ କିଛି ହେଲେ
 ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ମୁଁ ତୁମ କାମ ଅବଶ୍ୟ କରିବି । କାରଣ ତୁମେ ମନ, ବଚନ ଓ ଶରୀରରେ
 ମୋର ଭକ୍ତ ହୋଇଅଛ । କିନ୍ତୁ ଯୋଗ, ପୁତ୍ର, ଜପ ଓ ମନ୍ତ୍ର ଗୁପ୍ତ ରୂପରେ ଯେତେବେଳେ
 ସାଧନ କରାଯାଏ, ସେତିକିବେଳେ ଯାଇ ସେପ୍ରତିକ ସଫଳ ହୁଏ ॥ ୨ ॥ ହେ ନରପତି ! ମୁଁ
 ଯେଉଁ ରୋଷେଇ କରିବି, ତୁମେ ତାହାକୁ ପରିବେଷଣ କରିବ । ମୋତେ ଯେପରି ଅନ୍ୟ
 କେହୁ ଜାଣିପାରିବେ ନାହିଁ । ସେହୁ ଅନ୍ନକୁ ଯେଉଁ ଯେଉଁମାନେ ଖାଇବେ, ସେହୁ ସେହୁମାନେ
 ତୁମର ଆଜ୍ଞାକାଣ୍ଡ ହୋଇଯିବେ ॥ ୩ ॥ କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ, ସେହୁ ଭୋଜନକାରୀଙ୍କ
 ଘରେ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ବାହୁ ଭୋଜନ କରିବ, ହେ ରାଜନ ! ସେ ମଧ୍ୟ ତୁମର ଅଧୀନ
 ହୋଇଯିବ । ହେ ରାଜନ ! ଯାଇ ଏହି ଉପାୟ କର ଏବଂ ବର୍ଷେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୋଜନ
 କରାଇବାର ସଂଜ୍ଞା କର ॥ ୪ ॥ ତୋହା !—ପ୍ରତିଦିନ ନୂଆ ଏକ ଲକ୍ଷ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ
 ସକୁଟୁମ୍ବ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କର । ତୁମ ସଂକଳ୍ପର ବର୍ଷେ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିଦିନ ମୁଁ ଭୋଜନ ପ୍ରସ୍ତୁତ
 କରି ଦେଉଥିବି ॥ ୧୭୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ହେ ରାଜନ ! ଏହି ରୂପେ ଅଳ୍ପ
 ପରିଶ୍ରମରେ ସମସ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ତୁମର ବଣ ହୋଇଯିବେ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ହବନ, ଯଜ୍ଞ,

ଭାର ଏକ ତୋହି କହୁଛି ଲଖାଇ । ମେଁ ଏହି ବେଶ ନ ଆଉବ କାହିଁ ॥
 ତୁମ୍ଭରେ ଉପସ୍ଥେତିତ କହୁଁ ଶୁଣା । ହରି ଆନବ ମେଁ କରି ନିଜ ମାୟା ॥୨॥
 ତପବଳ ତେଜ କରି ଆୟୁସମାନ । ରଖିହୁଁ ଇହାଁ ବରଷ ପରତ୍ରାଣ ॥
 ମେଁ ଧରି ତାୟୁ ବେଶୁ ସୁନ୍ଦୁ ରାଜା । ସବ ବିଧି ତୋର ସୂତ୍ରାରବ କାଜା ॥୩॥
 ଗୋ ନିସି ବହୁତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅବ ଖଜେ । ମୋହି ତୋହି ଭୁପ ଭେଟି ବିନ ଖଜେ ॥
 ମେଁ ତପବଳ ତୋହି ଭୁରଗ ସମେତା । ପହୁଁ ଚେହେଁ ସୋଡ଼ୁତହି ନିକେତା ॥୪॥
 ମେଁ ଆଉବ ସୋଇ ବେଶୁ ଧରି ପହୁଁନେହୁ ତବ ମୋହି ।

ଜବ ଏକାଂତ ବୋଲାଇ ସବ କଥା ସୁନାଡ଼ୁଁ ତୋହି ॥୧୭॥
 ସମ୍ବନ୍ଧ ଖଣ୍ଡ ନୃପ ଆୟୁସୁ ମାନ । ଆସନ ଜାଇ ବେଠେ ଛଲଜ୍ଞାନ ॥
 ଶ୍ରମିତ ଭୂପ ନିଦ୍ରା ଅତି ଆଇ । ସୋ କମି ସୋଡ଼ୁ ସୋତ ଅଧିକା ॥୧୮॥

ଶୁଣି ତୋ ଆସେ ସଙ୍କେତ କହେ ଏକ ଏବେ । ମୁଁ ଏହି ବେଶ ଧରିଣ ନ ଆସିବ କେବେ ॥
 ତୁମ୍ଭର ପ୍ରସ୍ତେଷତକ୍ତ ନିଜ ମାୟା କରି । ଶୁଣ ମହପାଳ ଏଥି ଆଶିବ ମୁଁ ହରି ॥୧॥
 ତପ ବଳେ ତାକୁ କରି ଆପଣା ସମାନ । ରଖିବ ଏହି ସ୍ଥାନରେ ବର୍ଷ ପରିମାଣ ॥
 ଧରି ମୁଁ ତାହାର ବେଶ ଶୁଣ ନରାଜନ । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ତୋର ସମ୍ମାନିବ କାର୍ଯ୍ୟ ॥୨॥
 ହେଲୁଣି ନିଶି ବହୁତ ଶୟନ ଯା କରି । ତୁମ୍ଭସୁ ବିବସେ ଭେଟି ତୋହର ମୋହର ॥
 ତପସ୍ୟା ବଳେ ମୁଁ ତୋତେ ଭୁରଜ ସଙ୍ଗରେ । ନିଦ୍ରା ତାବସ୍ଥାରେ ଶୁଣି ଦେବି ତୋ ନରରୋଷ ॥

ଆସିବ ପୁରୋକ୍ତ ବେଶ ମୁଁ ଧରିଣ ଚିହ୍ନିବୁ ସେ କାଳେ ମୋତେ ।

ସେବେ ଏକାନ୍ତରେ ତକାଇ ସମସ୍ତ କଥା ଶୁଣାଇବି ତୋତେ ॥୧୭॥
 ଶୟନ କଲେ ନୃପତି ଆଜ୍ଞା ତାର ମାନ । ଆସନେ ବସିଲ ଯାଇ ସେହି ଛଳ ଜ୍ଞାନ ॥
 ଶ୍ରମିତ ନୃପ ହୋଇଲେ ଅତି ନିଦ୍ରାକାନ୍ତ । ସେ କେନ୍ଦ୍ରେ ଶୋଇବ ଶୁଣି ତନ୍ତ୍ରା ମନେ ବ୍ୟସ୍ତା ॥

ସେବା ଓ ସୁଜା ଆଦି କରିବେ । ଫଳତଃ ଦେବତାମାନେ ସ୍ତୁତୀ ସହଜରେ ଭୁମର ବଶ
 ହୋଇଯିବେ ॥୧॥ ମୁଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଭୁମକୁ କହି ଦେଉଛି ଯେ, ମୁଁ ଏହି ବେଶରେ
 କବାସି ଆସିବି ନାହିଁ । ହେ ରାଜନ୍ ! ମୋର ମାୟାରେ ଭୁମ ପ୍ରସ୍ତେଷତକ୍ତ ହରିଣ
 କରି ଆଶିବ ॥୨॥ ତପସ୍ୟାବଳରେ ମୁଁ ତାକୁ ମୋ ସମାନ କରି ବର୍ଷେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହିଠାରେ
 ରଖିବି । ହେ ରାଜନ୍ ! ଶୁଣ, ମୁଁ ତାଙ୍କ ରୂପ ଧାରଣ କରି ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଭୁମ କାମ ପିତ
 କରିବି ॥୩॥ ହେ ରାଜନ୍ ! ଶୁଣ ବହୁତ ବିଚିତ୍ରଲାଗି, ଏବେ ଯାଇ ଶୟନ କରି । ଆଜିଠାରୁ
 ଜୁଡ଼ାସୁ ବିବସରେ ମୋ ସହଚ ଭୁମର ଶେଟି ହେବ । ତପସ୍ୟା ବଳରେ ମୁଁ ବୋତା
 ସମେତ ଭୁମକୁ ଶୋଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଘରେ ପହୁଞ୍ଚାଇ ଦେବି ॥୪॥ ବୋହା :—
 ମୁଁ ସେହି ପ୍ରସ୍ତେଷତକ୍ତ ବେଶ ଧରି ଆସିବି । ଯେତେବେଳେ ଏକାନ୍ତରେ ଭୁମକୁ
 ତକାଇ ସମସ୍ତ କଥା ଶୁଣାଇବି, ସେତେବେଳେ ତୁମେ ମୋତେ ଚିହ୍ନିବେ ।” ॥୧୭॥
 ତୋପାରି.—ରାଜା ଆକେଶ ମାନ ଶୟନ କଲେ ଏବଂ ସେହି ଛତୁ-ଜ୍ଞାନ ଯାଇ ଆସନ

କାଳକେତୁ ନିଶିତର ତହିଁ ଆର୍ତ୍ତ । ଜେହିଁ ସୁକର ହୋଇ ନୃପତି ଭୁଲ୍ଲଣ୍ଡ ।
 ପରମ ମିତ୍ର ତାପସ ନୃପ କେର । ଜାନଇ ସୋ ଅତି କପଟ ଉନେର ॥୨॥
 ତେହୁ କେ ସତ ସୁତ ଅରୁ ଦସ ଭାରି । ଖଲ ଅତି ଅଜୟ ଦେବ ଦୁଖଦାରି ॥
 ପ୍ରଥମେ ଭୂପ ସମର ସବ ମାରେ । ବିପ୍ର ସଂତ ସୁର ଦେଖି ଦୁଖାରେ ॥୩॥
 ତେହିଁ ଖଲ ପାଣ୍ଡୁଲ ବୟରୁ ସଂଭାବ । ତାପସ ନୃପ ମିଲ ମନ୍ତ ବିରାବ ॥
 ଜେହିଁ ଶୟ ଉପୁ ସୋଇ ରଚେନ୍ତି ଉପାଉ । ଶାସ ବସ ନ ଜାନ କହୁ ରାଉ ॥୪॥
 ଶୟ ତେଜସୀ ଅକେଲ ଅପି ଲୟ କରି ଗନଅ ନ ତାହୁ ।

ଅଜହୁ ଦେବ ଦୁଖ ରବି ସମିହି ସିର ଅବସେଷିତ ରାତ୍ର ॥୧୭୦॥
 ତାପସ ନୃପ ନିଜ ସଖାକୁ ନିଦାଶ । ହରଷି ମିଲେଉ ଉଠି ଭୟଭୟ ଦୁଖାଶ ॥
 ମିତ୍ରକୁ କହି ସବ କଥା ସୁନାଶ । ଜାତୁଧାନ ବୋଲ ସୁଖ ପାଶ ॥୧॥

କାଳକେତୁ ନିଶାତର ତହିଁ ଆଗମିଲ । ଶକର ହୋଇ ଭୂପତି ଭୁଲ୍ଲ ଯେ ଥିଲ ॥
 ପରମ ମିତ୍ର ତାପସ ନୃପର ଅଟଇ । ନାନା ପ୍ରକାର ସେ ଅତି କପଟ ଜାଣଇ ॥୨॥
 ତାହାର ଶତ କ୍ରମର ପୁଣି ଦଶ ଭାଗ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଜୟ ଖଲ ଦେବ ଦୁଃଖ ଦାତା ॥
 ପ୍ରଥମରୁ ମାରିଥିଲେ ନୃପ ସମସ୍ତକୁ । ଦେଖି ଅତି ଦୁଃଖୀ ସାଧୁ ବିପ୍ର ବିରୁଧକୁ ॥୩॥
 ସେ ଖଲ ଏବେ ଅଗାଧ ବେର ସୁମରାଲ । ତାପସ ନୃପ ସହୃଦ ମରଣା କରିଲ ॥
 ଶୟ ଯେତେକ୍ତେ ଶୟ ହେବ ପାଶୁଲ ଉପାୟ । ଶାସ ବଶ ନ ଜାଣିଲେ କହୁ ନର-ରାୟ ॥୪॥
 ଶୟ ତେଜବନ୍ତ ହେଲେହେଁ ଏକାକୀ ରୁହ ତାହାକୁ ନ ଶଶ ।

ଶିର ମାତ୍ର ରାତ୍ର ଉପ ଅନ୍ୟାବଧ ରବି ଶଶାଙ୍କୁ କଷଣ ॥୧୭୦॥
 ତାପସ ନୃପତି ନିଜ ସଖାକୁ ଦେଖିଣ । ହରଷେ ମିଳିଲ ଉଠି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଣ ॥
 ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ମିତ୍ର ଆଗେ ଶୁଣାଇଲ । ତହିଁ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ କହୁନ କହୁଲ ॥୧॥

ଉପରେ ବସିଲ । ରାଜା କାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ତାକୁ ଗାତ ନିଦା ଆସିଲ ।
 କିନ୍ତୁ ସେ କପଟୀ କପଟ ଶୋଇ ପାରନ୍ତା ? ତାହାକୁ ତ ଅଧିକ ଚିନ୍ତା ଘାବୁଥାଏ ॥ ୧ ॥
 ସେତିକିବେଳେ ସେଠାକୁ କାଳକେତୁ ରାକ୍ଷସ ଆସିଲ । ସେହି ରାକ୍ଷସ ଲତପୁଟେ
 ବସିବ ରୂପ ଧାରଣ କରି ରାଜାକୁ ଭ୍ରମାଇଥିଲ । ସେ ତପସୀ ରାଜାର ମିତ୍ର ଥିଲ
 ଏବଂ ବହୁ ଛନ୍ଦ-କପଟ ଜାଣିଥିଲ ॥ ୨ ॥ ତାହାର ଶତେ ପୁଅ ଓ ଦଶ ଭାଇ ଥିଲେ ।
 ସେମାନେ ବଡ଼ ବୃଷ୍ଟ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଅଜୟ ଥିଲେ ଏବଂ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ
 ଦୁଃଖ ଦେଉଥିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସାଧୁ ଓ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ଦେଖି ରାଜା
 ପ୍ରଥମେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରକରେ ମାରି ପକାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ସେହି ବୃଷ୍ଟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶତ୍ରୁତା
 ସୁରଣ କରି ତପସୀ ରାଜା ସଙ୍ଗେ ମିଳି ଶତଯତ୍ନ ରଚନା କଲ । ଯେଉଁ ଉପାୟରେ
 ଶତ୍ରୁର ବିନାଶ ହେବ, ତୁହେଁ ତହିଁର ଉପାୟ ଫାଇଲେ । ବୃତ୍ତାନ୍ତର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଜା
 ପ୍ରତାପଭରୁ ଏ ସବୁ କହି ଜାଣିପାରିଲେ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ବୋହା.—ତେଜସୀ ଶତ୍ରୁ

ଅବ ସାଧେଉଁ ରିପୁସୁନହୁ ନରେସା । କୌଁ ତୁମ୍ଭ ଗାନ୍ଧିମୋର ଉପଦେସା ॥
 ପରିହର ସୋଚ ରହୁତୁ ତୁମ୍ଭ ସୋଇ । ବିନ ଔଷଧ ବିଧାୟ ବିଧି ଖୋଇ ॥୨॥
 କୁଳ ସମେତ ରିପୁ ମୁଲ ବହାଇ । ଚୌଥେଁ ବିବସ ମିଲବ ମେଁ ଆଇ ॥
 ତାପସ ନୃପତି ବହୁତ ପରିତୋଷୀ । ତଲ ମହାକପଟୀ ଅତିଭୋଷୀ ॥୩॥
 ଶତପ୍ରତାପତି ବାଜି ସମେତା । ପହୁଁ ଶୁଣି ଛନ ମାଟି ନକେତା ॥
 ନୃପତି ନାରି ପହୁଁ ସୁସୁନ କରାଇ । ହସୁଗୁହଁ ବାଧେସି ବାଜି ବନାଇ ॥୪॥
 ରାଜା କେ ଉପଭୋକ୍ତବିତ ହରି ଲେଁ ଗୟଉ ବହୋଇ ।
 ଲେଁ ରାଖେସି ଗିରି ଖୋଡ଼ ମହୁଁ ମାୟାଁ କରି ମତି ଭୋଇ ॥୧୭୧॥

ଏବେ ଶତ୍ରୁକୁ ପ୍ରଂ ସାଧ କରିଲି ନରେଶ । କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ବିତ କଲ ଯେଷ୍ଠ ମୋର ଉପଦେଶ ।
 ଶୋଇ ରହୁ ତୁମ୍ଭେ ମନୁ ଚନ୍ଦ୍ରା ପରିହର । ଔଷଧ ବିନା ବିଧାୟ ବିଧି ନେଇ ହରି ॥୨॥
 କୁଳ ସହୃଦ ରିପୁର ମୁଲ ବହାଇଣ । ଚତୁର୍ଥ ବିବସେ ପହୁଁ ଭେଟିବି ଆସିଣ ॥
 ତାପସ ନରପତିକୁ ବହୁତ ପ୍ରବୋଧ । ତଲିଲ ମହା କପଟୀ ଅତିଶୟ ବୋଧୀ ॥୩॥
 ଦନକର ପ୍ରତାପକୁ ହସୁ ସହଜରେ । ଗୁହେ ପହୁଆଇ ଦେଲି ଶରଣ ମଧ୍ୟରେ ॥
 ନୃପତି ରାଣୀଙ୍କ ପାଖେ ଶୟନ କରାଇ । ହସୁ ଶାଳାରେ ଗୋଡ଼ାକୁ ବାନ୍ଧଲ ସେ ଯାଇ ॥୪॥
 ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରବୋ-ହୃଦକୁ ଆବର ହରିନେଇଣ ତଲିଲ ।
 ମାୟାରେ ତାହାର ମତି କରି ଭୋଲ ଗିରି କନ୍ଦରେ ରଖିଲ ॥୧୭୧॥

ଏକାକୀ ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ତାହାକୁ ସୁଦ୍ଧ ବିଚ୍ଛେଦିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଶିର ମାନ୍ଧ
 ଅବଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱବା ରୁଦ୍ଧ ଆଜ୍ଞାଏ ସୂର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଉଛୁ ॥ ୧୭୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —
 ତପସୀ ରାଜା ଆପଣା ମିତ୍ରକୁ ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ତାହା ସଙ୍ଗେ ଯାଇ ସାକ୍ଷାତ
 କଲ ଏବଂ ଅଧିକ ସ୍ତୁତି ଲଭି କଲ । ସେ ମିତ୍ରକୁ ସବୁ କଥା କହି ଶୁଣାଇଲ ।
 ସେତେବେଳେ ରାକ୍ଷସ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ କହିଲ, “ହେ ରାଜନ୍ ! ଶୁଣ, ତୁମେ
 ଯେତେବେଳେ ମୋ କଥାନୁସାରେ ଏତେ କାମ କରି ପକାଇଛ, ତାହା ହେଲେ ଏଇ
 ଧରିନିଅ ସେ ପ୍ରଂ ଏବେ ଶତ୍ରୁକୁ ମୋ ଅଗ୍ରଆରରେ କରିନେଲ । ତୁମେ ଏବେ ଚନ୍ଦ୍ରା
 ତ୍ୟାଗ କରି ଶୋଇ ରୁହ । ବିଧାୟା ବିନା ଔଷଧରେ ରୋଗ ଦୂର କରିଦେଲ ॥ ୧ ॥
 ସର୍ବଶ ଶତ୍ରୁକୁ ସମ୍ମୁଲେ ଉପାତନ କରି ପ୍ରଂ ଉପାଇ ଦେବି ଏବଂ ଆଜ୍ଞାଠାରୁ ଚତୁର୍ଥ
 ଦିନରେ ଆସି ତୁମ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ କରିବି ।” ଏହିପରି ତପସୀ ରାଜାକୁ ଶୁବ ସାନ୍ତାନା
 ଦେଇ ସେହି ମହାମାୟାବା ଓ ଅତିବୋଧୀ ରାକ୍ଷସ ତଲିଲ ॥୩॥ ସେ ପ୍ରତାପରୁ ରାଜାକୁ
 ଗୋଡ଼ା ଉପରେ ନେଇ ଶରଣାଳ ମଧ୍ୟରେ ଘରେ ପହୁଆଇ ଦେଲ । ରାଜାକୁ ରାଣୀଙ୍କ
 ପାଖରେ ଶୁଆଇ ଗୋଡ଼ାକୁ ଭଲରୂପେ ଗୋଡ଼ାଶାଳରେ ବାନ୍ଧିଦେଲ ॥୪॥ କୋହା :—
 ତତ୍ପରେ ସେ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରବୋହୃଦକୁ ଉଠାଇ ନେଇଗଲା ଏବଂ ମାୟା ମୋଗେ ତାଙ୍କ
 ବୁଦ୍ଧି-ଭ୍ରମ ସଫଳ ତାହାକୁ ପାହାଡ଼ର ଗ୍ରମ୍ଭାରେ ନେଇ ରଖି ଆସିଲ ॥ ୧୭୧ ॥

ଆସୁ ବିରଜ ଉପସେହିତ ରୂପା । ପରେଉ ଜାଇ ତେହୁ ସେଜ ଅନୁପା ॥
 ଜାଗେଉ ନୃପ ଅନଭବ କହାନା । ଦେଖି ଭବନ ଅତି ଅତରୁନୁ ମାନା ॥୧॥
 ମୁନି ମହିମା ମନ ମହୁଁ ଅନୁମାୟ । ଉଠେଉ ଗର୍ଭୁଁ ହିଁ ଜେହିଁ ଜାନ ନ ରାୟ ॥
 କାନନ ଗୟାଉ ବାଜି ଚଢ଼ି ତେସୁଁ । ପୁର ନର ନାରି ନ ଜାନେଉ କେସୁଁ ॥୨॥
 ଗର୍ବ ଜାମ ଜୁଗ ଭୁପତି ଆଡ଼ୁ । ଘର ଘର ଉତ୍ସବ ବାଜି ବଧାଡ଼ୁ ॥
 ଉପସେହିତହୁ ଦେଖି ଜବ ରାଜା । ଚକିତ ବିଲେକ ସୁମିର ସୋଇ କାଜା ॥୩॥
 ଜୁଗ ସମ ନୃପହୁ ଗର୍ବ ଦିନ ଖମା । କପଟୀ ମୁନି ପଦ ରହ ମତି ଲମା ॥
 ସମୟ ଜାଳି ଉପସେହିତ ଆଡ଼ୁ । ନୃପହୁ ମତେ ସବ କହୁ ସମୁତ୍ଥାଡ଼ୁ ॥୪॥
 ନୃପ ହରଷେଉ ପହୁରୁନି ଗୁରୁ ଭ୍ରମ ବସ ରହା ନ ଚେତ ।
 ବରେ ଭୁରତ ସତ ସହସ ବର ବିପ୍ର କୁଟୁମ୍ବ ସମେତ ॥୧୭୬॥

ସ୍ୱୟଂ ପୁରୋହିତ ରୂପ ଧାରଣ କରିଣ । ଶୋଭନ ସେହୁ ଅନୁପ ଶଯ୍ୟାରେ ଯାଇଣ ॥
 ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୋହୁଣି ନର-ନାୟକ ଉଠିଲେ । ଭବନ ବିଲେକ ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ମଣିଲେ ॥୧॥
 ମୁନିଙ୍କ ମହିମା ମନ ମଧ୍ୟେ ଅନୁମାନ । ଉଠିଲେ ଧୀରେ ଯେମନ୍ତେ ନ ଜାଣିବେ ରାଣୀ ॥
 କାନନେ ଗମିଲେ ଚଢ଼ି ସେହୁ ଭୁରଙ୍ଗରେ । ଜାଣି ନ ପାରିଲେ କେହୁ ପୁର ନାୟକରେ ॥୨॥
 ଭଲନ୍ତେ ହୁଇ ପ୍ରହର ଆସିଲେ ଭୁପତି । ଉତ୍ସବ ବାଦ୍ୟ ବାଜିଲ ଗୁଡ଼େ ଗୁଡ଼େ ପ୍ରତି ॥
 ପୁରୋହିତକୁ ଦେଖିଲେ ଯେବେ ନରରାଜ । ଚକିତେ ଅବଲେକନ୍ତୁ ସୁଶିଖ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ॥୩॥
 ଶୁଭ ସଦୃଶ କାଟିଲେ ନୃପ ଦିନ ଦିନ । କପଟୀ ମୁନି ଚରଣେ ମତି ରହେ ଲମ ॥
 ବେଳ ଜାଣି ପୁରୋହିତ ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲ । ନୃପକୁ ପୂର୍ବ ପ୍ରସାଦ କହୁ ବୁଝାଇଲ ॥୪॥
 ଗୁରୁକୁ ଶିଶୁ ଶୋଭିଲେ ପ୍ରସନ୍ନ ଭ୍ରମେ ଅଚେତନ ଥିଲେ ॥
 ସକୃତ୍ୱ ଶତ ସହସ୍ର ବିପ୍ରକୁ ନୃପ ବରଣ କରିଲେ ॥୧୭୭॥

ତୌପାଶ — ସେ ନିଜେ ପୁରୋହିତ ରୂପ ସାଜି ତାଙ୍କ ସ୍ତମ୍ଭର ଶେଷରେ ଯାଇ
 ପଡ଼ି ରହିଲ । ସକାଳ ହେବା ସୁଦ୍ଧା ରାଜା ଶେଷରୁ ଉଠିଲେ ଏବଂ ଆପଣାର ଘର
 ଦେଖି ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଲେ ॥ ୧ ॥ ମନେ ମନେ ମୁନିଙ୍କ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବିଷୟ
 ଅନୁମାନ କରି ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠିଲେ, ଯେପରି କି ରାଣୀ ଜାଣି ନ ପାରନ୍ତି ।
 ତତ୍ପରେ ସେହୁ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ଚଢ଼ି ସେ ବନକୁ ଗୁଲିଗଲେ । ନଗରର କୌଣସି
 ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ସୁଦ୍ଧା ଏହା ଜାଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ହୁଇ ପ୍ରହର ବିଚାରିବା ପରେ
 ରାଜା ଆସିଲେ । ଘରେ ଘରେ ଉତ୍ସବ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ମଙ୍ଗଳାଚରଣ ବାଜାମାନ
 ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯେତେବେଳେ ରାଜା ପୁରୋହିତକୁ ଦେଖିଲେ, ସେତେବେଳେ
 ସେ ପଦୋକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟ ସ୍ୱରଣ କରି ତାହାକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୩॥
 ରାଜାଙ୍କର ଦିନ ରୋଟି ଦିନ ଶୁଭ ସମାନ ଅତିବାହିତ ହେଲା, ତାଙ୍କ ମନ କପଟୀ
 ମୁନିର ପାଦରେ ଲାଗିଥାଏ । ନିଶ୍ଚିତ ସମୟ ଜାଣି ପୁରୋହିତ (ଛଦ୍ମବେଶୀ ରାଷ୍ଟ୍ର)

ଉପସ୍ଥାପିତ ଜେଷ୍ଠନାର ବନାଈ । ଛରସ ଗୁଣ ବଧୁ ଜୟ ଶ୍ରୁତି ଗାଈ ॥
 ମାୟାମୟ ତେହିଁ ଜାଣି ରସୋଈ । ବିଂଜନ ବହୁ ଗନ ସକଳ ନ କୋଈ ॥୧॥
 ବିବିଧ ମୁଗହୁ କର ଆମିଷ ରାଧା । ତେହି ମହୁଁ ବିପ୍ର ମାୟୁ ଖଲ ସାଧା ॥
 ଶ୍ରେଜନ କହୁଁ ସବ ବିପ୍ର ବୋଲୁ । ପଦ ପଖାରି ସାଦର ବୋଧ ॥୨॥
 ପରୁସନ ଜବହିଁ ଲଗ ମହିପାଲ । ଭେ ଅକାସବାମ ତେହି କାଲ ॥
 ବିପ୍ରବୁଦ ଉଠି ଉଠି ଗୁହ ଜାହୁ । ହେ ବଡ଼ ହାନି ଅନ୍ନ ଜନି ଖାହୁ ॥୩॥
 ଭୟଭ ରସୋଈ ଭୁସୁର ମାୟ । ସବ ଦିନ ଉଠେ ମାନ ବିସ୍ବାସ ॥
 ଭୁପ ବିକଳ ମତି ମୋହ ଭୁଲମ । ଶୁଣ ବସ ନ ଆଡ଼ି ମୁଖ ବାମ ॥୪॥

ଶ୍ରେଜନ ରଜନ କଲ ତହୁଁ ପୁରୋହତ । ଛ' ରସ ଚୁରି ପ୍ରକାର ଶ୍ରୁତି ଅଭିହତ ॥
 ଅଥ ମାୟାମୟ ପାକ ନିର୍ମାଣିଲ ସେହୁ । ବ୍ୟସ୍ତନ ବହୁତ ଗଣି ନ ପାରିବେ କେହୁ ॥୧॥
 ଅନେକ ପ୍ରକାର ମୁଗ ଆମିଷ ରାନ୍ଧଲ । ତହିଁ ମଧ୍ୟେ ଖଲ ବିପ୍ର-ମାୟ ମିଳାଇଲ ॥
 ଶ୍ରେଜନ ସକାଶେ ସବୁ ବିପ୍ରକୁ ଡାକିଲେ । ପଦ ପ୍ରକାଶି ସାଦରେ ନେଇ ବସାଇଲେ ॥୨॥
 ପରସିତାକୁ ଲଗିଲେ ନୃପ ଯେବେ ଆଣି । ହୋଇଲ ସେହି ସମୟେ ଅନୁଗଣ ବାଣୀ ॥
 ବିପ୍ରବୁଦ ଉଠି ଉଠି ନିଜ ଗୁହେ ଯାଅ । ଅଟେ ବଡ଼ ହାନିକର, ଏ ଅନ୍ନ ନ ଖାଅ ॥୩॥
 ହୋଇଛି ରଜନ ଏଥୁ ବ୍ରାହ୍ମଣର ମାୟ । ଉଠିଲେ ସମସ୍ତ ଦୁନ ମାନସ ବିଶ୍ବାସ ॥
 ବିକଳ ହୋଇଲେ ମୋହ ବିହୀନ ରାଜନ । ଶୁଣବଣ ନ ହୁଅଲ ବଦନୁ ବଚନ ॥୪॥

ଆମିଲ ଏବଂ ରାଜାଙ୍କ ସହକ ପୁଅରୁ ହୋଇଅସବ । ଗୁପ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣାନୁସାରେ ସମସ୍ତ ବିବର
 ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ କହିଦେଲା ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଅକେତାନୁସାରେ ଗୁପ୍ତକୁ ସେହି
 ରୂପରେ ଚିହ୍ନି ରାଜା ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ । ଭ୍ରମବଶ ତାଙ୍କର ଚେତା ନ ଥିଲ ଯେ,
 ଏ ତାପସ ପୁର କି କାଳକେରୁ ରାନ୍ଧସ । ସେ ଶୀଘ୍ର ଏକଲକ୍ଷ ଉତ୍ତମ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ
 ସକ୍ଷୁଟୁ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଦେଇଦେଲେ ॥ ୧୭ ॥ ଚୌପାଈ — ପୁରୋହତ ବେଦୋକ୍ତି
 ଶତରସ ଓ ଗୁଣପ୍ରକାର ଶ୍ରେଜନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲା । ସେ ମାୟାମୟ ପାକ ଏବଂ ଅଗଣିତ
 ବ୍ୟସ୍ତନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲା ॥ ୧ ॥ ସେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ପଶୁମାଂସ ରାନ୍ଧଲା । ତହିଁରେ
 ସେ ହୁଷ୍ଟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମାଂସ ମିଶାଇ ଦେଲା । ତହିଁରେ ସମସ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଶ୍ରେଜନ ନିମନ୍ତେ
 ଡାକିଲା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଚରଣ ଧୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ସାଦର ବସାଇଲା ॥ ୨ ॥
 ରାଜା ଯେତେବେଳେ ପରିବେଷଣ ଆରମ୍ଭ କଲେ, ସେତେବେଳେ କାଳକେରୁ ଦ୍ୱାର
 ଆକାଶବାଣୀ ହେଲା—“ହେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ! ଉଠି ଆପଣା ଆପଣା ଘରକୁ ଯାଅ ।
 ଏହି ଅନ୍ନ ଖାଅନାହିଁ । ଏହା ଖାଇଲେ ବଡ଼ ଅନିଷ୍ଟ ହେବ ॥ ୩ ॥ ରୋଷେଇରେ
 ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ମାଂସ ରନ୍ଧା ହୋଇଛି ।” ଆକାଶବାଣୀକୁ ବିଶ୍ବାସ କରି ସମସ୍ତ
 ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉଠି ଛୁଟା ହେଲେ । ରାଜା ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ମୋହରେ ତାଙ୍କ
 ବୁଦ୍ଧି ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ-ଆବଶ୍ୟକ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ରରୁ କଥା ପଚାରି ବ୍ରାହ୍ମଣ

ବୋଲେ ଶୁଣ ସକୋପ ତବ ନହିଁ କହୁ ଖଣ୍ଡ ବିରୁଦ୍ଧ ।

ଜାଲ ନିସାତର ହୋହୁ ନୃପ ମୁତ ସହିତ ପରିବାର ॥୧୭୩॥

ଛବିବର ତେଁ ଶୁଣ ବୋଲଇ । ଘାଲେ ଲବ ସହିତ ସମ୍ଭବାଇ ॥

ଶୁଣୁର ରାଣା ଧରମ ହମାର । ଜେହୁସି ତେଁ ସମେତ ପରିବାର ॥୧॥

ସମ୍ଭବ ମଧ୍ୟ ନାସ ତବ ହୋଉ । ଜଳବାତା ନ ରହିବ କୁଲ କୋଉ ॥

ନୃପ ସୁନ ଶ୍ରୀପ ବିକଳ ଅତି ହାସା । ଭେଁ ବହୋର ବର ଗିର ଅକାସା ॥୨॥

ଶୁଣୁ ଶ୍ରୀପ ବିରୁଦ୍ଧ ନ ଖଣ୍ଡା । ନହିଁ ଅପରାଧ ଭୂପ କହୁ ଖଣ୍ଡା ॥

ଚକିତ ଶୁଣ ସବ ସୁନ ନଭ ବାମା । ଭୂପ ଗୟାଉ ଜହଁ ଘୋରନ ଖାମା ॥୩॥

ତହଁ ନ ଅସନ ନହିଁ ଶୁଣୁ ସୁଆର । ଫିରେଉ ଗଉ ମନ ସୋତ ଅପାର ॥

ସବ ପ୍ରସଙ୍ଗ ମହିମୁରୁକ୍ତ ସୁନାଉ । ସମିତ ପରେଉ ଅବମ ଅକୁଲଇ ॥୪॥

ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ବିପ୍ରେ ବୋଲଲେ ସକୋପେ ନ କଲୁ କହୁ ବିରୁଦ୍ଧ ।

ହୁଅ ନିଶାତର ମୁତ ନରବର ସଙ୍ଗେ ଘେନି ପରିବାର ॥୧୭୩॥

ସନ୍ଧିସ୍ତୁ ଅଧମ ଭୁବୁ ବଶିଷ୍ଠ ବିପ୍ରକୁ । ଭୁଷୁ କରବା ନିମନ୍ତେ ମୁଲେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ॥

ଶୁଣୁର ରାଣା କରଲେ ଧରମ ଆମ୍ଭର । ପରିବାର ସହ ନଷ୍ଟ ହେବୁ ତୁ ପାମର ॥୧॥

ସଂବରଣ ମଧ୍ୟେ ନାଶିତୋହର ହୋଇବ । ଜଳ ଦେବା ପାଇଁ କୁଲେ କେହୁ ନ ରହୁବ ॥

ନୃପତି ବିକଳ ହେଲେ ଶାପ ଶୁଣି ହାସେ । ହୋଇଲ ପୁଣି ସୁନ୍ଦର ଶବଦ ଆକାଶେ ॥୨॥

ଶୁଣୁଗଣ ଅଭିଶାପ ନ ଦେଲ ବିରୁଦ୍ଧ । କରନାହିଁ କହୁ ଅପରାଧ ଦଣ୍ଡଧାର ॥

ନଭବାଣୀ ଶୁଣି ବିପ୍ରେ ଚକିତ ହୋଇଲେ । ପାବ-ଶାଳାକୁ ନୃପତି ତହଁ ଆରମ୍ଭିଲେ ॥୩॥

ଜ ଦେଖି ତହିଁ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଅଶନ ସୁଆର । ଦେଖିଲେ ମହାପ ଲଭ ସନ୍ତାପ ଅପାର ॥

ଶୁଣାଇ ମହାସୁରକୁ ବୃଣ୍ତା ସକଳ । ଭୟେ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲେ ହୋଇଣ ବିକଳ ॥୪॥

ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ସେତେବେଳେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ କୋଧରେ କହିଲେ,

“ଆରେ ମୁଖ ରାଜା । ତୁ ଯାଇ ସପରିବାର ରାକ୍ଷସ ହୋଇ ଜନ୍ମ ଲଭ କର ।”

ସେମାନେ ଟିକିଏ ହେଲେ ବିରୁଦ୍ଧ କଲେ ନାହିଁ ॥ ୧୭୩ ॥ ଗୌପାର :—“ରେ ମାତ

ସନ୍ଧିସ୍ତୁ ! ତୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ତକାର ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖେ ନଷ୍ଟଭୁଷୁ କରବାକୁ ରଜା

କରିଥିଲୁ । ଶୁଣୁର ଆମ ଧର୍ମ ରକ୍ଷା କଲେ । ଏବେ ତୁ ସପରିବାର ନଷ୍ଟ ହେବୁ ॥ ୧ ॥

ବର୍ଷକ ଭିତରେ ତୋର ନାଶ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ତୋ କୁଳରେ ପାଣି ଟିକିଏ ଦେବାକୁ ବି

କେହୁ ରହୁବେ ନାହିଁ ।” ଅଭିଶାପ ଶୁଣି ରାଜା ଭୟ ହେବୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।

ପୁଣି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆକାଶବାଣୀ ହେଲା, “ହେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ଭୂବିବିରୁଦ୍ଧ

ଅଭିଶାପ ଦେଇନାହିଁ । ରାଜା କହୁ ହେଲେ ଅପରାଧ କରି ନାହାନ୍ତୁ ।” ଆକାଶବାଣୀ

ଶୁଣି ସମସ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚକିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ତତ୍ପରେ ରାଜା ଯେଉଁଠାରେ ଭୋଜନ-

ସାମଗ୍ରୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା, ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ଚଲେ ॥ ୩ ॥ ବେଶିଲେ, ସେଠାରେ

ଭୂପତି ଶ୍ରୀ ମିଚ୍ଛା ନହିଁ ଜନ୍ମି ନ ଦୁଷନ ତୋର ।

କିଏ ଅନ୍ୟଥା ହୋଇ ନହିଁ ବିପ୍ର ଶ୍ରୀ ଅତି ଘୋର ॥୧୭୩॥

ଅସ କହି ସବ ମହିଦେବ ସିଧାଏ । ସମାଗୁର ପୁରଲୋଗକୁ ପାଏ ॥
 ଘୋରହିଁ ଦୁଷନ ଦେବହି ଦେହୀ । ବିରଚତ ହଂସ କାଗ କପ୍ତ ଜେହୀ ॥୧॥
 ଉପସେହିତହି ଉଦନ ପଡ଼ୁ ଶୁଭ । ଅସୁର ତାପସହି ଖବର ଜନାଇ ॥
 ତେହି ଖଲ ଜହଁ ତହିଁ ପସ ପଠାଏ । ସକ ସକ ସେନ ଭୂପ ସବ ଧାଏ ॥୨॥
 ଘେରେହିଁ ନଗର ନିସାନ ବଜାଇ । ବିବିଧ ଭୀତି ନିତ ହୋଇ ଲଗାଇ ॥
 ଜୁହେଁ ସକଲ ସୁଭଟ କରି କରମ । ବଂଧୁ ସମେତ ପରେଉ ନୃପ ଧରମ ॥୩॥

ନୃପତି ଅଦୃଷ୍ଟ ନ ହୁଅଇ ନଷ୍ଟ, ନ ଥିଲେହେଁ ଦୋଷ ତୋର ॥

କଲେହେଁ ଧନୀ ନ ହୁଅଇ ବୃଥା ବିପ୍ରଶାସ ଅତି ଘୋର ॥୧୭୪॥

ଏହା କହ ବିପ୍ରବୃନ୍ଦ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିଲେ । ଏହି ସମାଗୁର ପୁର ନିବାସୀ ପାଇଲେ ॥
 ଚନ୍ଦ୍ରା କରି ଦଳବକ୍ତ ବିଅନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମିନ । ହଂସ ରତ୍ନ ରତ୍ନ କାକ ସେ କଲ ରଚନ ॥୧॥
 ପୁରୋହିତକୁ ତାହାର ଗୃହେ ପହଞ୍ଚାଇ । ଦେବୀ ତାପସକୁ ଦେଲ ଖବର ଜଣାଇ ॥
 ସେ ଖଲ ନାନାଦି ସ୍ଥାନେ ପଠାଇଲ ପସ । ସେନା ସାଜି ସାଜି ନୃପେ ଅସିଲେ ସଫସ ॥୨॥
 ଯେଉଁଠି କଲେ ନଗର ନିଷାଡ଼ ବଜାଇ । ବିବିଧ ପ୍ରକାରେ ନିତ ହୋଇଲ ଲତାଇ ॥
 ଗୁହେଁଲେ ବାରସମୁହ କରି କରମତି । ବନ୍ଧୁ ସହୃଦ ମଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିଲେ ନୃପତି ॥୩॥

ଭୋଜନ-ସାମଗ୍ରୀ ନ ଥିଲା କି ରୋଷେଇଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବି ନ ଥିଲା । ରାଜା ମନରେ
 ଅପାର ଚନ୍ଦ୍ରା କରି ଫେରିଲେ । ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ସକଲ ବୃଣ୍ତ ଶୁଣାଇଲେ
 ଏବଂ ଅତି ଭୟାବୃତ ଓ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା:-
 “ହେ ରାଜନ୍, ତୁମର ଏଥିରେ କୌଣସି ଦୋଷ ନ ଥିଲେହେଁ ଭବିଷ୍ୟତା
 ମେଣ୍ଟିବାର ନୁହେଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଅଭିଶାପ ବଡ଼ ଭୟାନକ । ଏହା କୌଣସି ଉପାୟରେ
 ଟାଳିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ବି ଟଳେ ନାହିଁ ।” ॥ ୧୭୪ ॥ ତୈପାୟ — ଏହା କହ
 ସମସ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚାଲିଗଲେ । ନଗରବାସୀମାନେ ଏହି ସମ୍ବାଦ ପାଇ ଚିନ୍ତିତ ହେଲେ
 ଏବଂ ବିଧିବଦ୍ଧ ହୋଇ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ଏପରି ପ୍ରଣୟା ରାଜାକୁ ଦେବତା
 କରି ଗତିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ରାଜସ୍ବ କରି ଗତିଲେ । ହଂସ ଗତ ଗତ ସେ କୁଆ
 କରି ବସିଲା ॥ ୧ ॥ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଅସୁର କାଳକେହି
 କପଟୀ ତପସୀକୁ ଖବର ଦେଲା । ସେହି ହୁଷ୍ଟ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ପସ ପଠାଇଲା ।
 ଫଳରେ ସମସ୍ତ ଶତ୍ରୁ-ରାଜା ସେନା ସଜାଇ ଦୈତ୍ୟବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥ ସେମାନେ
 ରଣଭେଷି ବଜାଇ ନଗରକୁ ଘେରିଗଲେ । ନିତ୍ୟପ୍ରତି ଅନେକ ପ୍ରକାର ଲତାଇ
 ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ପ୍ରତାପଭରଣ ସମସ୍ତ ଯୋଦ୍ଧା ଶୂରସାରଙ୍କ ପରି କୃତରୁ ଦେଖାଇ
 ଫୁଲରେ ଫୁଟି ମଲେ । ରାଜା ମଧ୍ୟ ଭାଇ ସହୃଦ ଫୁଲରେ ନିହତ ହେଲେ ॥ ୩ ॥

ସତ୍ୟକେତୁକୁଳକୋଉ ନହିଁ ବାଁଘ । ବିପ୍ରଶାପ କମି ହୋଇ ଅସାଂସ୍ତ ।
 ଶୟନିତ ସବ ନୃପ ନଗର ବସାଣ । ନିଜ ପୁର ଗର୍ଭନେ ଜୟ ଜୟ ପାଣି ॥୩॥

ଭରଦ୍ବାଜ ସୁନୁ ଜାଣି ଜବ ହୋଇ ବିଧାତା ବାମ ।

ଧୁର ମେରୁ ସମ ଜନକ ଜମ ତାହି ବ୍ୟାଲ ସମ ଦାମ ॥୧୭୫॥

କାଳ ପାଇ ମୁନି ସୁନୁ ସୋଇ ରାଜା । ଭୟଭ ନିସାଚର ସହିତ ସମାଜା ॥

ଦସ ସିର ତାହି ସାସ ଭୁଜବଂତା । ରାବନ ନାମ ସାର ବରବଂତା ॥୧॥

ଭୁପ ଅନୁଜ ଅଶ୍ବମର୍ଦ୍ଦନ ନାମ । ଭୟଭ ସୋକୁ ଭକରନ ବଳଧାମା ॥

ସତବ ଜୋ ରହା ଧରମରୁଣ ଜାୟୁ । ଭୟଭ ବିମାସ ବଧ ଲଗୁ ତାୟୁ ॥୨॥

ନାମ ବିଶ୍ଵାସନ ଜେହି ଜଗ ଜାନା । ବିଷ୍ଣୁଭଗତ ବିଜ୍ଞାନ ନିଧାନା ॥

ରହେ ଜେ ସୁତ ସେବକ ନୃପ କେରେ । ଭବ ନିସାଚର ଘୋର ଘନେରେ ॥୩॥

ସତ୍ୟକେତୁକୁଳେ ପ୍ରାଣନ ବଞ୍ଚିଲ କା'ର । ବିପ୍ରଙ୍କ ଶାପ ଅସତ୍ୟ ହେବ କି ପ୍ରକାର ॥

ଶୟନିତ ନୃପଶା ନଗର ସ୍ଥାପିଣ । ନିଜ ପୁରେ ଗଲେ ଜୟ ସୁଯଶ ଲଭିଣ ॥୩॥

ଭରଦ୍ବାଜ ଶୁଣ ଯେତେବେଳେ ବାମ ହୁଅଇ ବିହୁ ଯାହାକୁ ।

ଧୁର ମେରୁ ସମ, ପିତା ଯେହ୍ନେ ଯମ, ମାଳା ଅହୁ ପ୍ରାୟୋତାକୁ ॥୧୭୫॥

କାଳ ପାଇ ଶୁଣ ପ୍ରଜ ସେହୁ ନରବର । ସମାଜ ସହିତ ଯାଇ ହେଲ ନିଶାଚର ।

ଦଶ ମନ୍ତ୍ରକ ତାହାର ବଂଶ ଭୁଜବଂତ । ରାବଣ ନାମ ଭଞ୍ଜିତ ପରମ ପ୍ରତାପ ॥୧॥

ନୃପଙ୍କ ଅନୁଜ ଅଶ୍ବମର୍ଦ୍ଦନ ଯା ନାମ । ହୋଇଲ ସେ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ତେଜ ବଳ ଧାମ ॥

ଧର୍ମରୁଚି ନାମଧାରୀ ସତବ ସେ ଥିଲ । ତାର ବିମାତୃ ଅନୁଜ ରୁପେ ଜନମିଲ ॥୨॥

ନାମ ବିଶ୍ଵାସନ ଯେହୁ ଜଗତେ ବିଦିତ । ବିଜ୍ଞାନଧାମ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଭକ୍ତରେ କଥିତ ॥

ଥଲେ ସେ ସୁତ ସେବକ ନରପତିଙ୍କର । ସେମାନେ ହୋଇଲେ ଘୋର ବହୁ ନିଶାଚର ॥୩॥

ସତ୍ୟକେତୁକୁଳରେ କେହୁ ହେଲେ ବଞ୍ଚିଲେ କାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଅଭିଶାପ ମିଥ୍ୟା ହୁଅନ୍ତୁ ।

କପର ? ଶୟନିତ ନୃପ, ନଗରକୁ ପୁଣି ଥରେ ବସାଇ, ସମସ୍ତ ରାଜା ବିଜୟ ଓ ଯଶ

ଲଭିପୁବକ ନିଜ ନିଜ ନଗରକୁ ଚାଲିଗଲେ ॥୪॥ ଦୋହା—“ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ

କହନ୍ତି, “ହେ ଭରଦ୍ବାଜ ! ଶୁଣ, ବିଧାତା ଯେତେବେଳେ ଯାହାର ପ୍ରତିକୂଳ ହୁଅନ୍ତୁ,

ତାହା ପକ୍ଷରେ ଧୁଳି ସୁମେରୁ ପର୍ବତ ପରି ଭାସି, ପିତା ଯମ ରୁଲ କାଳ ଓ ମାଳା

ସର୍ବ ସଦୃଶ ଦଂଶନକାଣ୍ଡ ହୋଇଯାଏ ॥ ୧୭୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—“ହେ ପ୍ରଜ ! ଶୁଣ,

ସମୟ ସମେ ସେହୁ ରାଜା ସୁପରିବାର ରାବଣ ନାମକ ରାକ୍ଷସ ହୋଇ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ

କଲେ । ତାହାର ଦଶ ଗୋଟି ଶିର ଓ କୋଉଏଟି କାହୁଁ ଥିଲ । ସେ ଅତି ପ୍ରତାପ

ଶୂରସାର ଥିଲ ॥ ୧ ॥ ରାଜାଙ୍କର ସାନ ଭାଇ ଅଶ୍ବମର୍ଦ୍ଦନ ବଳଧାମ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ।

ମନ୍ତ୍ରୀ ଧର୍ମରୁଚି ରାବଣର ବିମାତୃକ ସାନ ଭାଇ ହୋଇ ଜନ୍ମଲଭ କଲେ ॥ ୨ ॥

ତାଙ୍କର ନାମ ବିଶ୍ଵାସନ ହେଲ । ସମସ୍ତ ସଂସାର ଏହା ଜାଣେ । ସେ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ ଓ

କାମରୂପ ଖଳ ଜନସ ଅନେକା । କୁଟିଳ ଭୟଂକର ବିଗତ ବିବେକା ॥
 କୃପା ରହିତ ହିଂସକ ସବ ପାପୀ । ବରନ ନ ଜାଣି ବିସ୍ତ ପରିତାପୀ ॥୪॥
 ଉପଜେ ଜଦପି ପୁଲସ୍ତ୍ୟକୁଲ ପାବନ ଅମଳ ଅନୁପ ।

ତଦପି ମହାସୁର ଶ୍ରୀପ ବସ ଭବ ସକଳ ଅଦରୂପ ॥୧୭୭॥
 ଖାନ୍ତା ବିବିଧ ତପ ଶାନ୍ତିହୁଁ ଭାରି । ପରମ ଉତ୍ତମନୁଁ ବରନ ସୋ ଜାରି ॥
 ଗୟାଉ ନିକଟ ତପ ଦେଖି ବିଧାତା । ମାଗନ୍ତୁ ବର ପ୍ରସନ୍ନ ମେଁ ତାତା ॥୧॥
 କରି ବିନଶ୍ଚ ପଦ ଗହ୍ନ ଦସର୍ପାସା । ବୋଲେଉ ବଚନ ସୁନନ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥା ॥
 ହମ କାହୁଁ କେ ମରୁଛି ନ ମାରେ । ବାନର ମନୁଜ ଜାତି ଦୁଇ ବାରେ ॥୨॥
 ଏବମସ୍ତୁ ତୁମ୍ଭ ବଡ଼ ତପ ଖାନ୍ତା । ମେଁ ବ୍ରହ୍ମା ମିଳି ତୋହୁଁ ବର ପାନ୍ତା ॥
 ପୁନି ପ୍ରଭୁ କୁଂଭକରନ ପଣ୍ଡି ଗୟାଉ । ତୋହୁଁ ବିଲେକ ମନ ବିସମୟ ଭୟାଉ ॥୩॥

ନାନାଦ ରକମ ଖଳ କାମ ରୂପଧାରୀ । କୁଟିଳ ବିବେକହୀନ ଭୟଙ୍କର ଭାଷା ॥
 ଦୟା-ରହୁତ ହିଂସକ ସବେ ପୁଣି ପାପୀ । ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ନ ହୁଏ ବିଶ୍ୱ ପରିତାପୀ ॥୩॥
 ଯଦ୍ୟପି ନିର୍ମଳ ପବନ ଅନୁପ ପୁଲସ୍ତ୍ୟ କୁଲେ ଜନ୍ମିଲେ ।

ତଥାପି ବିପ୍ରଙ୍କ ଶାପରୁ ସମସ୍ତେ ପାତକ ରୂପ ହୋଇଲେ ॥୧୭୭॥
 କଲେ ତନି ଭାବ ନାନା ତପ ଆରାଧନ । ଅତି ତପ୍ତ ତାହା କରି ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
 ତପ ଦେଖି ବିହ୍ୱ ଗଲେ ତାହାଙ୍କ ନିକଟେ । ବସ୍ତ୍ର ମାଗି ଘେନ ବର ପ୍ରସନ୍ନ ମୁଁ ଅଟେ ॥୧॥
 ତରଣ ଧବ୍ନ ବିନୟ ପୁଷ୍ପକ ଶ୍ରବଣ । ବୋଲଇ ବଚନ ଶୁଣ ଜଗତ କାରଣ ॥
 ନ ହେଉ ମରଣମୋର କାହାରି ହସ୍ତରେ । ଉପେକ୍ଷି ଉଭୟ ଜାତି ମନୁଷ୍ୟ ବାନରେ ॥୨॥
 ‘ଏବମସ୍ତୁ’ ତୁ କଠୋର ତପ ଆଚରନ୍ତୁ । ଆମ୍ଭେ ବ୍ରହ୍ମା ମିଳି ତୋତେ ବର ପ୍ରଦାନି ॥
 ପୁଣି ବିଧି କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ନିକଟେ ଚମିଲେ । ତାହାକୁ ବିଲେକ ମନେ ବିସ୍ମୟ ହୋଇଲେ ॥୩॥

ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ଭଣ୍ଡାର ଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯେତେ ପୁତ୍ର ଓ ସେବକ
 ଥିଲେ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ରାକ୍ଷସ ହୋଇ ଜନ୍ମଲାଭ କଲେ ॥ ୩ ॥
 ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମନ ଇଚ୍ଛା ଅନେକ ପ୍ରକାର ରୂପ ଧାରଣ କରି ପାରୁଥିଲେ ଏବଂ
 ଅତି ଦୃଷ୍ଟ, କୁଟିଳ, ଭୟଙ୍କର, ଅବିବେକୀ, ନିଷ୍ଠୁର, ହିଂସ୍ର ଓ ପାପୀ ଥିଲେ ।
 ସମସ୍ତ ସଂସାରକୁ ହାତୀକଣ୍ଠ ଦେଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଗୁଣାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରାଯାଇ ନ ପାରେ ॥ ୪ ॥ ତୋହା—ପୁଲସ୍ତ୍ୟ ରୁଷିଙ୍କ ପବନ, ନିର୍ମଳ ଓ
 ଅନୁପମ କୁଳରେ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଅଭିଶାପ ହେତୁ ସେମାନେ
 ସମସ୍ତେ ପାପରୂପ ହେଲେ ॥ ୧୭୭ ॥ ତୋପାର—ତନି ଭାବ ଅନେକ ପ୍ରକାର
 ଅତି କଠୋର ତପସ୍ୟା କଲେ । ସେ ସବୁର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ନପାରେ । ସେମାନଙ୍କର
 କଠୋର ତପସ୍ୟା ଦେଖି ଶେଷରେ ବ୍ରହ୍ମା ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ କହିଲେ,
 “ହେ ତାତ ! ମୁଁ ପ୍ରସନ୍ନ । ବର ମାଗ ॥ ୧ ॥ ରାବଣ ବିନମ୍ରତାର ସହିତ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ

ଜ୍ୟୋତିଃ ଏହି ଖଲ ନିତ କରବ ଆହାର । ହୋଇଛି ସବ ଉଜାରି ସଂସାରୁ ॥
ସାରବ ପ୍ରେର ତାସୁ ମତି ପେଶ । ମାଗେସି ମଦ ମାସ ଚିତ କେଶ ॥୪॥
ଗବ ବିଶ୍ୱକ୍ଷଣ ପାସ ପୁନି କହେଉ ପୁଅ ବର ମାରୁ ।

ତେହିଁ ମାଗେଉ ଭଗବତ ପଦ କମଳ ଅମଳ ଅନୁଗ୍ରହ ॥୧୭୭॥

ଚିତ୍ତୁଛି ଦେଇ ବର ବ୍ରହ୍ମ ସିଧାଏ । ହରଷିତ ତେ ଅପନେ ଗୁଡ଼ ଆଏ ॥
ମୟୁଜନୁଜା ମଂଦୋଦରି ନାମା । ପରମ ସୁନ୍ଦର ନାରି ଲଲମା ॥୧॥
ସୋଇ ମୟୁ ଶାନ୍ତି ସୁବନହିଁ ଆମା । ହୋଇଛି ଜାତୁଧାନ-ପତି ଜାମା ॥
ହରଷିତ ଭୟୁତ ନାରି ଭଲ ପାଇ । ପୁନି ଦୋଉ ବଧୂ ବିଆଡେସି ଜାଇ ॥୨॥

ଯେବେ ଏହି ଖଲ ନିତ୍ୟ କରବ ଆହାର । ଉଜୁତି ଯିବ ଚଞ୍ଚଳ ଏ ସାର ସଂସାର ॥
ବାଣୀକୁ ପ୍ରେର ତା'ମତ ଭୁଲଇ ଉଅନ୍ତେ । ମାଗିଲ ସେ ନିନ୍ଦା ତହୁଁ ଛ'ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ॥୩॥

ପୁଣି ବିଶ୍ୱକ୍ଷଣ ନିକଟେ ଯାଇଣ ବୋଲେ ପୁଅ ! ବର ମାଗ ।

ସେ ମାଗିଲେ ହରି-ଚରଣ-କମଳେ ପ୍ରତିମଳ ଅନୁଗ୍ରହ ॥୧୭୮॥

ତାକୁ ବର ଦେଇ ବ୍ରହ୍ମା ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିଲେ । ହରଷେ ସେମାନେ ନିଜ ଗୁହ୍ୟକୁ ଫେରିଲେ ॥
ମୟୁ ପ୍ରତା ନାମ ସାର ଥିଲ ମନ୍ଦୋଦରୀ । କୁମାର ରତନ ଯେହୁ ପରମ ସୁନ୍ଦର ॥୧॥
ତାହାକୁ ମୟୁ ରାବଣେ ସମର୍ପିଲ ଆଣି । ହୋଇବ ଜାତୁଧାନଙ୍କ ଅଧିପତି ଜାଣି ॥
ହରଷ ହୋଇଲ ପାଇ ସୁନ୍ଦର ନାଗକୁ । ପୁଣି ବିଶ୍ୱ କରାଇଲ ଉଭୟ ଭାଇକୁ ॥୨॥

ଚରଣ ଧରି କହଲେ, “ହେ ଜଗନ୍ନାଥ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ବାନର ଓ ମନୁଷ୍ୟ, ଏହି ହୁଇ
ଜାତିକୁ ଛାଡ଼ି ପୁଅ ନ୍ୟାୟାହାର ହାତରେ ନ ମରେ । ଏହି ବର ମୋତେ ଦିଅନ୍ତୁ ।” ॥୩॥
(ଶିବ କହନ୍ତୁ) ପୁଅ ଓ ବ୍ରହ୍ମା ମିଶି ତାକୁ ବର ଦେଲେ—“ତଥାସୁ ।” ତୁମେ ବଡ଼
ତପସ୍ୟା କରିଅଛ । ପୁଣି ବ୍ରହ୍ମା କୁନ୍ତକର୍ଣ୍ଣ ପାଖକୁ ଗଲେ, ତାକୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ମନରେ
ବିସ୍ମୟ ଜାତ ହେଲା ॥ ୩ ॥ “ଯଦି ଏହି ଖଲ ପ୍ରତିଦିନ ଆହାର କରିବ, ତେବେ
ସମସ୍ତ ସଂସାର ଉଜୁତି ଯିବ ।”—ଏହିପରି ବିସ୍ମୟ ବ୍ରହ୍ମା ସ୍ୱରୂପକୁ ପ୍ରେରଣ କରି
ବାହାର ବୁଦ୍ଧି ଭ୍ରମ କରିଦେଲେ । ଫଳରେ ସେ ଛଅ ମାସର ନିନ୍ଦା ବର ରୂପେ
ମାଗିଲା ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ତତ୍ପରେ ବ୍ରହ୍ମା ବିଶ୍ୱକ୍ଷଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ ଏବଂ କହିଲେ,
“ହେ ପୁଅ ! ବର ମାଗ ।” ବିଶ୍ୱକ୍ଷଣ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ନିର୍ମଳ
(ନିଷ୍କାମ ଓ ଅନନ୍ୟ) ପ୍ରେମ ମାଗିଲେ ॥ ୧୭୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେମାନଙ୍କୁ
ବର ଦେଇ ବ୍ରହ୍ମା ଚାଲିଗଲେ । ତିନି ଭାଇଯାକ ଆନନ୍ଦ ମନରେ ଆପଣା ଆପଣା
ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ମୟୁ ରାକ୍ଷସର ମନ୍ଦୋଦରୀ-ନାମା କନ୍ୟା ପରମ ସୁନ୍ଦର ଓ
ସ୍ୱାମୀନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶିରୋମଣି ସ୍ଥଳ ॥ ୧ ॥ ମୟୁ ଉକ୍ତ କନ୍ୟା ଆଣି ରାବଣକୁ ପ୍ରଦାନ
କଲା । ସେ ଜାଣି ପାରିଥିଲା ଯେ, ଏ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କର ରାଜା ହେବ । ଉଭୟ
ସ୍ତ୍ରୀ ପାଇ ରାବଣ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲା ଏବଂ ତତ୍ପରେ ଯାଇ ହୁଇ ଭାଇଙ୍କର ବିବାହ କରିଦେଲା ॥ ୨ ॥

ଗିରି ଯି'କୂଟ ଏକ ସିଂଧୁ ମଝାଣ । ବଧୁ ନିର୍ମଳ ଦୁର୍ଗମ ଅତି ଭାବ ॥
 ସୋଇ ମୟ ଦାନବ ବହୁର ସିଂହାସ । କନକ ରଚିତ ମନଭବନ ଅପାର ॥୩॥
 ଶ୍ରେଗାଞ୍ଜୁଳ ଜୟ ଅଶ୍ୱକୁଳ ବାସ । ଅମରବତୀ ଜୟ ସନ୍ଦନବାସ ॥
 ଚନ୍ଦ୍ର ତେ ଅଧିକ ରମ୍ୟ ଅତି ବଳା । ଜଗ ବିଖ୍ୟାତ ନାମ ତେହି ଲଙ୍କା ॥୪॥
 ଖାଣି ସିଂଧୁ ଗଭୀର ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱ ବିସି ପିରି ଆଡ଼ୁ ।
 କନକ କୋଟି ମନ ଖଚିତ ଦୃଢ଼ ବରନ ନ ଜାଇ ବନାଡ଼ୁ ॥୧୭୮ (କ)॥
 ହରି ପ୍ରେରିତ ଜେହିଁ କଲପ ଜୋଇ ଜାତୁଧାନପତି ହୋଇ ।

ସୁର ପ୍ରତାପୀ ଅଭୁଲବଳ ଦଲ ସମେତ ବସ ସୋଇ ॥୧୭୮ (ଖ)॥
 ରହେ ତହିଁ ନିସିଚର ଭଟ୍ଟ ଭାରେ । ତେ ସବ ସୁରହୁ ସମର ସଂଘାରେ ॥
 ଅବ ତହିଁ ରହୁଛି ସନ୍ଦ କେ ପ୍ରେରେ । ରଜ୍ଜବ କୋଟି ଜଳପତି କେରେ ॥୧॥

ପିନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟେ ଥିଲ ଏକ ଯି'କୂଟ ଭୂଧର । ବଧୁ ବିରଚିତ ଅତି ଦୁର୍ଗମ ହୁସର ॥
 ତାକୁ ପୁଣି ସଜାଜିଲ ସେ ମୟ ଦଇତ । ଅପାର ମଣି-ଭବନ କନକେ ଖଚିତ ॥୩॥
 ଶ୍ରେଣବତୀ ଯଥା ଅତି କୁଳଜ ନିବସ । ଅମରବତୀ ଯେସନେ ପୁରନ୍ଦର ବାସ ॥
 ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ରମ୍ୟ ହୃଦୁତ ଅପାର । ଭୁବନ ବିଖ୍ୟାତ ନାମ ଲଙ୍କା ଅଟେ ତା'ର ॥୪॥
 ଖାଇ ରୂପେ ଅତି ଗଭୀର ସାଗର ଚରୁକିରେ ଆବେଷ୍ଟିତ ।

ବଣ୍ଟି ନ ହୁଅଇ କନକ ପ୍ରାଚୀର ହୃଦୁତ ମଣି ଜଟିତ ॥୧୭୮ (କ)॥

ହରିଙ୍କ ଲଜ୍ଜାରେ ଯେ ଯେଉଁ କଲରେ କୌଶପ-ପତି ହୁଅଇ ।

ପ୍ରତାପୀ ଅଭୁଲ ବଳୀ ସୁର ଦଲ ସହଚ ତହିଁ ରହଇ ॥୧୭୮ (ଖ)॥

ପୁଟେ ତହିଁ ଥିଲେ ବହୁ ବୀର ନିଶୀଚର । ବଧୁଲେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମରେ ଅମର ॥
 ଏବେ ନିବାସ କରନ୍ତୁ ପୁରେଣ ଆଜ୍ଞାରେ । ଯନ୍ତ୍ର ନାୟକର କୋଟି ରକ୍ଷକ ସେଠାରେ ॥୧॥

ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଯି'କୂଟ ନାମକ ପବନ ଉପରେ ବହୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଗୋଟିଏ
 ବଡ଼ ଦୁର୍ଗ ଥିଲା । ମହାମାୟାବା ଓ ନିପୁଣ କାଶ୍ୟପର ମୟ ଦାନବ ତାହାକୁ ପୁଣି
 ଅରେ ସଜେଇ ଦେଲା । ତହିଁରେ ମଣିଜାତୀୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣର ଅସଂଖ୍ୟ ମହଲ ଥିଲା ॥ ୩ ॥
 ପାତାଳ ଲୋକରେ ଥିବା ନାଗକୁଳ-ନିବାସ-ସୁଲୀ ଶ୍ରେଣବତୀ ପୁର ଏବଂ ଲମ୍ବୁପୁର
 (ସର୍ଗଲୋକ)ରେ ଥିବା ଅମରାବତୀ ପୁରଠାରୁ ସେହି ଦୁର୍ଗ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର ଓ ବିରାଟ
 ଥିଲା । ଜଗତରେ ତାହା ଲଙ୍କା ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ॥ ୪ ॥ ତାହା—ତାହାର
 ଚରୁକିରେ ସମୁଦ୍ର ଗଭୀର ଖାଇ ଘେରି ରହିଥାଏ । ସେହି ଦୁର୍ଗର ଚରୁପାଣ୍ଡିରେ
 ମଣିଜାତୀୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣର ମଜଭୁତ ପ୍ରାଚୀର ଥାଏ । ତାହାର କାଶ୍ୟପ ଅବର୍ଣ୍ଣମୟ
 ॥ ୧୭୮ (କ) ॥ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଯେଉଁ କଲରେ ଯେ ରାକ୍ଷସଗଣଙ୍କ ରାଜା
 ହୁଏ, ସେହି ରାଜା ଶୁର, ପ୍ରତାପୀ ଓ ଅଭୁଲତ ବଳବାନ୍ ହୁଏ ଏବଂ ଆପଣା
 ସେନା ସହ ସେ ସେହି ପୁରରେ ବାସ କରେ ॥ ୧୭୮ (ଖ) ॥ ତୌପାରି:—

ଦସମୁଖ କଚହୁଁ ଖବର ଅସି ପାଇ । ସେନ ସାଜି ଗଡ଼ ଦେରେସି ଜାଣି ॥
 ଦେଖି ଉକଟ ଉଟ ବଡ଼ କଟକାଣି । ଜଳ ଖାବ ଲେ ଗଏ ପରାଣି ॥୨॥
 ଫିରି ସବ ନଗର ବସାନନ ଦେଖା । ଗପୁଡ଼ ସୋଚ ସୁଖ ଉପୁଡ଼ ବିସେଷା ॥
 ସୁନ୍ଦର ସହଜ ଅଗମ ଅନୁମାମା । ଖଣ୍ଡି ଜିହ୍ଵା ଶବନ ରଜଧାମା ॥୩॥
 ଜେନ୍ଦ୍ର ଜସଜୋଗ ବାଟି ବୁଡ଼ ଖଣ୍ଡେ । ସୁଖୀ ସକଳ ରଜମାତର ଖଣ୍ଡେ ॥
 ଏକ ବାର କୁବେର ପର ଧାଡ଼ା । ପୁଷ୍ପକ ଜାନ ଖାଣି ଲେ ଆଡ଼ା ॥୪॥
 କୌତୁକସ୍ତ୍ର କୈଳସ ପୁନି ଖଣ୍ଡେସି ଜାଇ ଉଠାଇ ।

ମନହୁଁ ତୋଲି ନିଜ ବାହୁବଳ ଚଳ ବହୁତ ସୁଖ ପାଇ ॥୧୭୯॥

ସୁଖ ସମ୍ପତି ସୁତ ସେନ ସହାୟ । ଜୟ ପ୍ରତାପ ବଳ ବୁଦ୍ଧି ବଡ଼ାୟ ॥
 ନିଜ ନୁତନ ସବ ବାଡ଼ତ ଜାଣି । ଜମି ପ୍ରତି ଲଭ ଲେଉ ଅଧିକାୟ ॥୧॥

ଦଶମୁଖ କାହୁଁ ଏକ ସମାଗୁର ପାଇ । ନିଜ ସେନା ସାଜି ଗଡ଼ ଆସିଲି ଯାଇ ॥
 ଉଲ୍ଲେଖ ବିଶାଳ ଯୁଥ ସୈନ୍ୟ ଶାସଣ । ପ୍ରାଣ ଦେନ ପଳାୟନ କଲେ ଯକ୍ଷଗଣ ॥୨॥
 ବୁଲି ବୁଲି ଦଶାନନ ନିରଖନ୍ତେ ପୁର । ଚନ୍ଦ୍ରା ଦୂର ହୋଇ ପୁଣି ଲଭିଲ ପ୍ରବୁର ॥
 ସହଜେ ରମ୍ୟ ଅଗମ୍ୟ ମନେ ଅନୁମାନ । ଦଶମୁଖ ସେହ ସ୍ଥାନେ କଲ ରଜଧାମା ॥୩॥
 ଯେପରି ଯେ ଯୋଗ୍ୟ ବାଣୀ ଦେଇଣ ଉଦନ । ସମସ୍ତ ଜାଗୁଧାନକୁ କଲ ସେ ପ୍ରସନ୍ନ ॥
 ଏକଦା କୁବେରପୁରେ ତତାଇ କଟଲ । ନିଜ ପୁଷ୍ପକ ବିମାନ ଘେନି ସେ ଆସିଲ ॥୪॥

କୌତୁକେ ଆବର କୈଳାଶ ଗିରିକୁ ଉଠାଇ ନେଲ ସେ ଯାଇ ।

ମନେ ହୁଏ ତୋଲି ନିଜ ବାହୁବଳ ଗଲ ଅତି ସୁଖ ପାଇ ॥୧୮୦॥

ସୈନ୍ୟ ସହାୟକ ପୁଣି ସମ୍ପତ୍ତି ତନୟ । ପ୍ରତାପ ପୌରୁଷ ତେଜ କଲ ବୁଦ୍ଧି ଜୟ ॥
 ନିଜ୍ୟ ନବ ନବ ବୁଦ୍ଧି ହୁଅନ୍ତୁ ସମସ୍ତ । ପ୍ରତି ଲଭେ ଲେଉ ହୁଏ ଅଧିକ ଯେମନ୍ତ ॥୧॥

ସୁବେ ସେଠାରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଶାର ଓ ଯୋଦ୍ଧା ଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଦେବଜା-
 ମାନେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରତିରେ ମାର ପକାଇଲେ । ଏବେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ
 ସେଠାରେ ଯକ୍ଷପତି କୁବେରଙ୍କର ଏକକୋଟି ରକ୍ଷକ (ଯକ୍ଷ) ରହୁଥା'ନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ରାବଣ
 କେଉଁଠାରୁ ଏ ଖବର ପାଇଲ ଏବଂ ସେନା ସଜାଇ ଯାଇ ଦୁର୍ଗକୁ ଅବସୋଧ କଲ ।
 ସେହି ବଡ଼ ଉପକୂଳ ଯୋଦ୍ଧା ଏବଂ ତାହାର ବିରୁଦ୍ଧ ସେନାକୁ ଦେଖି ଯକ୍ଷମାନେ
 ପ୍ରାଣ ଧରି ପଳାଇଲେ ॥ ୨ ॥ ସେତେବେଳେ ରାବଣ ବୁଲି ବୁଲି ସମସ୍ତ ନଗରକୁ
 ଦେଖିଲ । ତାହାର ସ୍ଥାନ ସମୁଦ୍ରୀୟ ଚନ୍ଦ୍ରା ଦୂର ହୋଇଗଲା ଏବଂ ସେ ପୁଣି ଅନୁଭବ
 କଲ । ସେହି ପ୍ରସ୍ତକୁ ସ୍ଵାଭାବିକ ସ୍ତମ୍ଭର ଏବଂ ବହୁଶବ୍ଦ ମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅଗମ୍ୟ
 ଅନୁମାନ କରି ରାବଣ ସେଠାରେ ତାହାର ରଜଧାନୀ ସ୍ଥାପନା କଲ ॥ ୩ ॥
 ଯୋଗ୍ୟତାଗୁଣାରେ ଘର ବାଣୀ ରାବଣସବୁ ଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତୁ କଲ । ଏକଦା ସେ କୁବେରଙ୍କ
 ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କଲାଇଲ ଏବଂ ତାଙ୍କଠାରୁ ପୁଷ୍ପକ ବିମାନ ଜିଣି ଆସିଲ ॥ ୪ ॥

ଅତିବଳ କୁଂଭକରନ ଅସ ଭ୍ରାତା । ଜେନ୍ଦ୍ର କହୁଁ ନହିଁ ପ୍ରତିଭଟ ଜଗ ଜାତା ॥
 କରଇ ପାନ ସୋର୍ତ୍ତୁଇ ଶଟ ମାସା । ଜାଗତ ହୋଇ ତହୁଁ ପୁର ସାସା ॥୨॥
 କୌଣିନ ପ୍ରତି ଅହାର କର ସୋଇ । ବିସ୍ତ ବେଗି ସବ ଚୌପଟ ହୋଇ ॥
 ସମର ଧୀର ନହିଁ ଜାଇ ବଖାନା । ତେନ୍ଦ୍ର ସମ ଅମିତ ବାର ବଳବାନା ॥୩॥
 ବାରିବନାଦ ଜେଠ ସୁତ ତାସୁ । ଭଟ ମହୁଁ ପ୍ରଥମ ଲାକ ଜଗ ଜାସୁ ॥
 ଜେନ୍ଦ୍ର ନହୋଇ ରନ ସନସୁଖ କୋଇ । ସୁରପୁର ନିତହିଁ ପରାସୁନ ହୋଇ ॥୪॥
 କୁମ୍ଭଖ ଅକଂପନ କୁଲସରଦ ଧୁମକେତୁ ଅତିକାୟ ।
 ଏକ ଏକ ଜଗ ଗତି ସକ ଯିସେ ସୁଭଟ ନିକାୟ ॥୫॥

କୁନ୍ଦକର୍ଣ୍ଣ ପରି ଭ୍ରାତା ଅତି ବଳବାନ । ବିଶ୍ୱେ ପ୍ରତିଯୋଦ୍ଧା ଜନ୍ମି ନାହିଁ ଯା' ସମାନ ॥
 ମହା ପିଇଣ ଶୋଇ ରହଇ ଛ'ମାସେ । ଜାଗତ ହୁଅନ୍ତେ କମ୍ପେ ତିନିପୁର ହାସେ ॥୬॥
 ଯେବେ ପ୍ରତିଦିନ ସେହୁ ଆହାର କରନ୍ତା । ଶୀଘ୍ର ଚଉପଟ ସାର ସସାର ହୁଅନ୍ତା ॥
 ସମରେ ଧୀରତା କର ନ ହୁଏ ବଖାଣ । ତା ସମ ପୁରେ ଅମିତ ବାର ବଳବାନ ॥୭॥
 ମେଘନାଦ ଅଟେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭନୟ ତାହାର । ବାର ମଧ୍ୟେ ଅଗ୍ରରେଣା ଜଗତେ ଯାହାର ॥
 ଯା'ର ସମ୍ମୁଖୀନ କେହୁ ରଣେ ନ ହୁଅନ୍ତି । ପୁରେ ସ୍ୱର୍ଗ ତେଜ ନିତ୍ୟ ପଲାଇ ଲୁଚନ୍ତି ॥୮॥
 ଅକମ୍ପନ ଅତି-କାୟ ଧୁମକେତୁ କୁମ୍ଭଖ କୁଲିଣ ବନ୍ତ ।
 ଏକ ଏକ ଜିଣି-ପାରନ୍ତି ଅବଳ, ଯୋଦ୍ଧା ଅନେକ ଏମନ୍ତ ॥୯॥

କୋହା '—ପୁଣି ସେ ଯାଇ ଅବଲ୍ଲୀକମେ କୈଳାସ ପର୍ବତକୁ ଉଠାଇ ନେଲ । ସତେ
 ସେପରି ଉଚ୍ଚ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ତାହାର ବାହୁ ବଳ ତଉଲି ପକାଇଲା ଏବଂ ବହୁତ ସୁଖ ପାଇ
 ସେଠାରୁ ଚାଲି ଆସିଲା ॥ ୧୭୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ '—ତାହାର ସୁଖ ସମ୍ପତ୍ତି, ପୁତ୍ର, ସେନା,
 ସହାୟକ, ଜୟ, ପ୍ରତାପ, ବଳ, ବୁଦ୍ଧି ଓ ବଞ୍ଚିମା—ଏ ସବୁ ନିତ୍ୟ ନୂତନ
 ଭାବରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲାଭ ଉପରେ ଲୋଭ ବଢ଼ିଲା ପରି ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥
 ଅତି ବଳବାନ କୁନ୍ଦକର୍ଣ୍ଣ ସମାନ ଭାବ ତାହାର ଥିଲା । ତାହାର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଯୋଦ୍ଧା
 ଜଗତରେ ଜାତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସେ ମହା ପିଇ ଛଅ ମାସ ଶୋଇ ରହୁଥାଏ ।
 ତାହାର ଜାଗରଣ ମାତ୍ରେ ତିନି ଲୋକରେ ତହୁଲ ପଡ଼ିଯାଉଥାଏ ॥ ୨ ॥ ଯଦି ସେ
 ପ୍ରତିଦିନ ଭୋଜନ କରନ୍ତା, ତେବେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱ ଅତିଶୀଘ୍ର ଖାଲି ହୋଇଯାନ୍ତା । ସେ
 ଏପରି ରଣଧୀର ଥିଲା ଯେ, ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରବ ନାହିଁ । ଲଙ୍କାରେ
 ତାହା ସମାନ ଅସଂଖ୍ୟ ବଳବାନ ବାର ଥିଲେ ॥ ୩ ॥ ରାବଣର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ରର ନାମ
 ମେଘନାଦ । ଜଗତର ଯୋଦ୍ଧାଗଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତାହାର ନାମ ସର୍ବପ୍ରଥମ । ରଣରେ
 କେହୁ ହେଲେ ତାହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ତାହାର ଭୟରେ
 ସ୍ୱର୍ଗପୁରରୁ ପ୍ରତିଦିନ ଦେବତାବୃନ୍ଦ ଭୌତି ପଲାଇଥାନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା '—
 ଏମାନଙ୍କ ଛତା କୁମ୍ଭଖ, ଅକମ୍ପନ, ବଜ୍ରବନ୍ତ, ଧୁମକେତୁ ଓ ଅତିକାୟ ଆଦି ଅନେକ

କାମରୂପ ଜାନହିଁ ସବ ମାୟା । ସପନେହୁଁ କିନ୍ତୁ କେଁ ଧରମନ ଦାୟା ॥
 ଦସମୁଖ ବେଠ ସଭା ଏକ ବାର । ଦେଖି ଅମିତ ଆପନ ପରିବାର ॥୧॥
 ସୁତ ସମୁଦ୍ର ଜନ ପରିଜନ ନାଶ । ଗନେ କୋ ପାର ନିସାଚର ଜାଣି ॥
 ସେନ ବିଲେକ ସହଜ ଅଭିମାନ । ବୋଲି ବଚନ ହୋଧ ମଦ ସାମା ॥୨॥
 ସୁନହୁ ସକଳ ରଜନୀଚର ଜୁଆ । ହମରେ ବେଶ ବରୁଧ ବରୁଆ ॥
 ତେ ସନମୁଖ ନହିଁ କରହିଁ ଲଗଇ । ଦେଖି ସବଲ ରପୁ ଜାହିଁ ପରାଇ ॥୩॥
 ତେହୁ କର ମରନ ଏକ ବିଧି ହୋଇ । କହୁଛି ବୁଝାଇ ସୁନହୁ ଅବ ସୋଇ ॥
 ଦ୍ଵିଜ ଶ୍ରେଜନ ମଖ ହୋମ ସରାଧା । ସବ କେ ଜାଇ କରହୁ ତୁହୁ ବାଧା ॥୪॥
 ଛୁଆ ଛାନ ବଲସ୍ଥାନ ସୁର ସହଜେହିଁ ମିଲିହୁହିଁ ଆଇ ।
 ତବ ମାରିହୁଁ କି ଗୁଡ଼ିହୁଁ ଭଲ ଭାତି ଅପନାଇ ॥୧୮୧॥

କାମରୂପୀ ସବେ ମାୟା ଜାଣନ୍ତି ଅନେକ । ସ୍ଵପ୍ନେ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ କଥା ଧର୍ମର ବିବେକ ॥
 ଦଶମୁଖ ସଭା ମଧ୍ୟେ ବସି ଏକ ବାର । ଅବଲେକଲ ଅଞ୍ଜଣ ନିଜ ପରିବାର ॥୧॥
 ସୁତ ସମୁଦ୍ର ସ୍ଵଜନ ପରିଜନ ନାଶ । କେ କରପାରେ ଗଣନ ନିଶାଚର ଜାଣି ॥
 ସହଜେ ସେ ଅଭିମାନ ସୈନ୍ୟକୁ ଗୁଡ଼ିଲ । ପୁଣି ହେ ଧ ମଦ ପ୍ରକ୍ତ ବଚନ ବୋଇଲ ॥୨॥
 ଶୁଣି ମନ ଦେଇ ସବେ ସାର ନିଶାଚର । ଆତ୍ମ ବଲସ୍ଥ ଅଟନ୍ତି ବିରୁଧ ନିକର ॥
 କରନ୍ତି ନାହିଁ ସେମାନେ ସମ୍ମୁଖ ଲଢ଼ାଇ । ଦେଖି ବଳଶାଳୀ ରପୁ ଯାଆନ୍ତି ପଲାଇ ॥୩॥
 ଏକ ଉପାୟରେ ହେବ ତାହାଙ୍କ ମରଣ । କହୁଛୁ ବୁଝାଇ ଏବେ କର ତା' ଶ୍ରବଣ ॥
 ବାହୁଣ ଶ୍ରେଜନ ହୋମ ଶ୍ରାବ୍ୟେ ଆବର । ଏସ ମଧ୍ୟ ଯାଇ ତୁମ୍ଭେ ବିଧୁ ଜାତ କର ॥୪॥
 ସ୍ତ୍ରରେ ଶୁଧା ଶ୍ରୀଷ୍ଠ ନିବଳ ହୋଇଣ ମିଳିବେ ଆସି ସ୍ଵଭବେ ।
 ତେବେ ପୁଁ ମାରିବି ଅଥବା ଗୁଡ଼ିବି ବଣ କଣ ଭଲ ଭାବେ ॥୧୮୧॥

ଏପରି ଯୋଜା ଥିଲେ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ କଣେ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତ ଜଗତକୁ ଜିଣି ପାରନ୍ତି ॥ ୧୮୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ.—ସମସ୍ତ ଗୁଣସ୍ତ୍ର ମନଇଚ୍ଛା ରୂପ ଧାରଣ କରି ପାରୁଥିଲେ ଏବଂ ଆତ୍ମସ୍ତ୍ର ମାୟା ଜାଣିଥିଲେ । କଥା, ଧର୍ମ ଆଦି କ'ଣ, ସ୍ଵପ୍ନରେ ପ୍ରକାଶ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ଏକଦା ସଭାରେ ବସି ଗୁଣସ୍ତ୍ର ତାହାର ଅଗଣିତ ପରିବାରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲ ॥ ୧ ॥ ପୁତ୍ର-ପୌତ୍ର, କୁହୁମ୍ଭୀ ଓ ସେବକ ପଲପଲ । ଆଉ ସମସ୍ତ ଗୁଣସ୍ତ୍ର-କାଉଁଟ ଗଣନା କିଏ କରି ପାରିବ ? ଆପଣା ସେନାକୁ ଦେଖି ସ୍ଵଭବତଃ ଅଭିମାନ ଗୁଣସ୍ତ୍ର ହୋଧ ଓ ଗର୍ବଭର ବାଣୀରେ କହୁଲ—॥ ୨ ॥ “ହେ ସମସ୍ତ ଗୁଣସ୍ତ୍ରବଳ ! ଶୁଣ, ଦେବତାମାନେ ଆମର ଶତ୍ରୁ, ସେମାନେ ଆମକୁ ଆସି ପ୍ରକ କରିନ୍ତି ନାହିଁ, ବଳବାନ୍ ଶତ୍ରୁକୁ ଦେଖି ପଲାଇ ଯାଆନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଉପାୟରେ ସେମାନଙ୍କ ମରଣ ହୋଇପାରେ । ପୁଁ ବୁଝାଇ କହୁଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ଶୁଣ । ବାହୁଣ-ଶ୍ରେଜନ, ଏକଜ୍ଞ, ହବନ ଓ ଶ୍ରାବ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ବଳବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କ ଏହୁସବୁ

ମେଘନାଦ କହୁଁ ପୁନି ହୁଁକରାଣୁ । ଖୁଲି ସିଖ ବରୁ ବସୁରୁ ବଢ଼ାଣୁ ॥
 ଜେ ସୁର ସମର ଧୀର ବଳବାନ । ଜନ୍ମ କେଁ ଲରିବେ କର ଅଭିମାନ ॥୧॥
 ଚନ୍ଦ୍ରଶ୍ଚି ଶାନ୍ତି ରନ ଆନେୟ ବାଧୀ । ଉଠି ସୁତ ପିତୁ ଅନୁସାସନ କାଧୀ ॥
 ଏହି ବଧୁ ସବଣ୍ଡ ଅଜ୍ଞା ଖୁଲି । ଆପୁନୁ ଚଳେଉ ଗଦା କର ଲୁହାଣି ॥୨॥
 ଚଳଇ ଦସାନନ ଡୋଲଇ ଅବନ । ଗର୍ଜଇ ଗର୍ଭ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁର ରଞ୍ଜନ ॥
 ରାବନ ଆର୍ତ୍ତୁତ ସୁନେଉ ସକୋହା । ଦେବହୁ ତକେ ମେରୁ ଗିରି ଖୋହା ॥୩॥
 ଦିଗପାଲହୁ କେ ଲୋକ ସୁହାଏ । ସୁନେ ସକଲ ଦସାନନ ପାଏ ॥
 ପୁନି ପୁନି ସିଂହନାଦ କରି ଭାଷ । ଦେଇ ଦେବତହୁ ଗାଷ ପରୁଷ ॥୪॥
 ରନ ମଦ ମଉଠିରଇ ଜଗ ଧାଣୁ । ପ୍ରତିଉଟ ଖୋଜଇ କତହୁଁ ନ ପାଣୁ ॥
 ରବି ସସି ପବନ ବରୁନ ଧନଧାଣୁ । ଅଗିନି କାଲ ଜମ ସବ ଅଧିକାଣୁ ॥୫॥

ବାଣଦନାଦ ପୁତ୍ରକୁ ପୁଣି ହୁକାରଲ । ଉପଦେଶ ଦେଇ ବଳ-ବୈର ବଢ଼ାଇଲ ॥
 ଯେଉଁ ଧ୍ବରେ ସନ୍ତାପରେ ଧୀର ବଳବାନ । ଯାହାଙ୍କର ପୁତ୍ରବାକୁ ଅଛୁ ଅଭିମାନ ॥୬॥
 ସେମାନଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିଆଣ ରଣେ ଜଗି ଜୟ । ପିତା ଆଜ୍ଞା ଶିରେ ଘେନି ଉଠିଲ ଜନୟ ॥
 ଏମନ୍ତେ ଅନୁଶାସନ ସମସ୍ତକୁ ଦେଇ । ସ୍ବୟଂ ରଣଯାତ୍ରା କଲ ଗଦାବରେ ନେଇ ॥୭॥
 ଚଳନ୍ତେ ଦଶବଦନ କମ୍ପଇ ଅରଣୀ । ଗର୍ଜନ୍ତେ ଗର୍ଭ ସୁବନ୍ଧୁ ଅମର ରମଣୀ ॥
 ଶ୍ରବଣ କରି ସତୋଷେ ଅସ୍ତ୍ରହୁ ରାବଣ । ମେରୁଗିରି ଗୁହା ଆଶ୍ରା କଲେ ଦେବଗଣ ॥୮॥
 ଦିଗପାଳ ରୁରୁ ସୁରେ ଗମନ କଲଇ । ଶୂନ୍ୟ ସମ୍ପଦାସୁ ଦଶକନ୍ଧର ଦେଖିଲ ॥
 ବାରମ୍ବାର ଘୋର ସିଂହ ଗର୍ଜନ କରଇ । ତାକି ତାକି ଦେବତାଙ୍କୁ ଗାଳି ସେ ହୁଅଇ ॥୯॥
 ରଣ-ମଦ-ମଉ ଘୋର ଜଗତେ ଭ୍ରମିଲ । ପ୍ରତିଯୋଦ୍ଧା ଖୋଜି ଖୋଜି କାହିଁ ନ ପାଇଲ ॥
 ବରୁଣ ମରୁତ ରବି ଶଶୀ ଧନଧାଣୁ । ଅଗ୍ନି କାଳଯମ ଆଦି ଯେତେ ଅଧିକାଣୁ ॥୧୦॥

କର୍ମରେ ଯାଇ ରୁମେମାନେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କର ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଶୁଧା ଯୋଗୁ
 ଶ୍ରୀ ଓ ବଳସ୍ଥାନ ହୋଇ ଦେବତାମାନେ ସହଜରେ ଆସି ଆସ ସହଜ ମିଳନ (ପର)
 କରିବେ । ସେତେବେଳେ ପୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମାର ପକାଇବି । ଅଥବା ଭଲ ରୂପେ
 ମୋର ଅଧୀନ କରି (ସେମାନଙ୍କୁ ପରାଧୀନ କରି) ଛାଡ଼ି ଦେବି ।” ॥ ୧୮ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ — ତତ୍ପରେ ସେ ମେଘନାଦକୁ ଡକାଇଲା ଏବଂ ତାହାର ବଳ ଓ
 (ଦେବତାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି) ଶତ୍ରୁତା ବଢ଼ାଇବାକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ ଶିକ୍ଷା ଦେଲା ।
 ପୁଣି କହିଲା, “ହେ ପୁତ୍ର ! ଯେଉଁ ଦେବତାମାନେ ରଣରେ ଧୀର ଓ ବଳବାନ ଏବଂ
 ଲଢ଼ିବା ବିଷୟରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମନରେ ଗର୍ବ ଅଛି, ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭବେ ଜିଣି ବାନ୍ଧି
 ଆଣିବୁ ।” ପୁତ୍ର ଉଠି ପିତାଙ୍କ ଆଦେଶ ଶିରୋଧାରୀ କଲା । ଏହିପରି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ
 ଆଦେଶ ଦେଲା ଏବଂ ନିଜେ ହାତରେ ଗଦା ଧରି ଚଳିଗଲା ॥ ୧-୨ ॥ ରାବଣ
 ରୁକ୍ମିଣୀରେ ପୁଅଟା ଦୋହଲିବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ତାହାର ଗଳନରେ ଦେବରମଣୀ

କିନ୍ତୁ ସିଦ୍ଧ ମନୁଜ ସୁର ନାଗ । ହଠି ସବ ଘା କେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଁ ଲଗା ॥
 ବ୍ରହ୍ମସୃଷ୍ଟି ଜହଁ ଲଗି ତନୁଧାୟ । ଦସମୁଖ ବସବର୍ଣ୍ଣୀ ନର ନାୟ ॥୭॥
 ଆୟୁସ୍ କରୁଛି ସକଳ ଉପୁଷ୍ପତା । ନର୍ତ୍ତୁଛି ଆଇ ନିଜ ଚରନ ବିମାତା ॥୮॥
 ଭୁଜବଳ ବିସ୍ତ୍ର ବସ୍ୟ କରି ଗଣେସି କୋଉ ନ ସୁତଂସ ।
 ମଂଡଳୀକ ମଳି ରାବନ ରାଜ କରଇ ନିଜ ମନ୍ତ୍ର ॥୧୮୭(କ)॥
 ଦେବ ଜନ୍ମ ଗଂଧର୍ବ ନର କିନ୍ତୁ ନାଗ କୁମାର ।
 ଗାନ୍ଧି ବର୍ଣ୍ଣ ନିଜ ବାହୁବଳ ବହୁ ସୁନ୍ଦର ବର ନାଗ ॥୧୮୭(ଖ)॥

ସିଦ୍ଧ ଗନ୍ଧର୍ବ କନ୍ଦୁର ସୁର ନର ନାଗ । ହଠି ପୁଷ୍ପକ ରୁଦ୍ରଙ୍କ ସମସ୍ତଙ୍କ ମାର୍ଗ ॥
 ବ୍ରହ୍ମସୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟେ ଥିଲେ ଯେତେ ଦେହଧାୟ । ଦଶମୁଖ ବଶବର୍ଣ୍ଣୀ ହେଲେ ନରନାୟ ॥୭॥
 ସବେ ଉପୁଷ୍ପତେ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରନ୍ତୁ । ସକଳସ୍ତେ ଆସି ନିଜ୍ୟ ଚରଣେ ନମନ୍ତୁ ॥୮॥
 ଭୁଜବଳେ ବିଶ୍ଵ କଳ ନିଜ ବଶ ନ ରଖି ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର କା'ରେ ।
 ରାଜନ୍ୟମଣ୍ଡଳୀ ମଧ୍ୟେ ଦଶମୌଳି ରାଜ୍ୟ କରେ ସୁରକ୍ଷାରେ ॥୧୮୭(କ)॥
 ଦେବ ଯନ୍ତ୍ର ନର ଗନ୍ଧର୍ବ କନ୍ଦୁର ନାଗ ନରେଶ କୁମାର ।
 ନିଜ ବାହୁବଳେ ଜିତିଣ ବନ୍ଧୁ ବହୁ ସୁନ୍ଦର ସୁନାୟ ॥୧୮୭(ଖ)॥

ମାନଙ୍କର ଗର୍ଭପାତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାବଣଙ୍କୁ ସନ୍ଦେହ ଆସୁଥିବାର ଶୁଣି ଦେବତାମାନେ
 ସୁମେରୁ ପର୍ବତର ଗୁମ୍ଫାରେ ଯାଇ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ ॥ ୩ ॥ ଭଗବାନମାନଙ୍କ ସ୍ତବ୍ଧର
 ସୁର ଶୂନ୍ୟ ଥିବାର ରାବଣ ଦେଖିଲା । ସେ ବାରମ୍ବାର ସିଂହ ଗର୍ଜନ କରି ଦେବତା-
 ମାନଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନପୁଷ୍ପକ ଗାଳି ଦେଉଥାଏ ॥ ୪ ॥ ରଣ-ମନ୍ଦିରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ
 ସେ ଆସଣାର ପ୍ରତିବ୍ରତୀ ଯୋଦ୍ଧା ଖୋଜି ଖୋଜି ସାରା ସଂସାରରେ ଚାଲିଲା । ମାତ୍ର
 ଏପରି ଯୋଦ୍ଧା ନାହାନ୍ତି କେଉଁଠି ହେଲେ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ବାୟୁ,
 ବରୁଣ, କୁବେର, ଅଗ୍ନି, କାଳ ଓ ଯମ ଆଦି ସମସ୍ତ ଅଧିବାସୀ, କନ୍ଦୁର, ସିଦ୍ଧ, ମନୁଷ୍ୟ,
 ବେବତା ଓ ନାଗ—ସମସ୍ତଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସେ ଜିଦ୍ ଧରି ଲାଗିଲା । କାହାରିକୁ ହେଲେ
 ଶାନ୍ତିରେ ବସାଇ ଦେଲା ନାହିଁ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିରେ ଯେତେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶକ୍ତିରଧାୟୀ
 ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ ଥିଲେ, ସମସ୍ତେ ରାବଣର ଅଧୀନ ହୋଇଗଲେ ॥ ୫-୭ ॥ ତର ହେବୁ ସମସ୍ତେ
 ତାହାର ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରତିଦିନ ଆସି ବିନମ୍ରତା ସହକାରେ ତାହାର
 ପଦତଳେ ପ୍ରଣାମ ନୂଆଁଉଥିଲେ ॥ ୭ ॥ କୋହା :—ନିଜ ବାହୁବଳରେ ସେ ସମସ୍ତ
 ବିଶ୍ଵକୁ ବଶୀଭୂତ କରି ପକାଇଲା । କାହାରିକୁ ହେଲେ ସ୍ଵାଧୀନ ରଖେଇ ଦେଲା ନାହିଁ ।
 ଏହିପରି କରିବ ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନଙ୍କର ଶିରୋମଣି (ସାବରୋମ ସମ୍ରାଟ୍) ରାବଣ
 ଆସଣାର ଲଜ୍ଜାନୁସାରେ ରାଜତ୍ବ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ॥ ୮୭ (କ) ॥ ଦେବତା, ଯନ୍ତ୍ର,
 ଗନ୍ଧର୍ବ, ମନୁଷ୍ୟ, କନ୍ଦୁର ଓ ନାଗକନ୍ୟା ତଥା ବହୁତ ଅନ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
 ନାଗମାନଙ୍କୁ ସେ ତାହାର ବାହୁବଳରେ ଜିଣି ବିବାହ କଲା ॥ ୧୮୭ (ଖ) ॥

ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ସନ ଜୋ କହୁ କହେଇ । ସୋ ସବ ଜନ୍ମ ପହଲେହିଁ କରି ରହେଇ ॥
 ପ୍ରଥମହିଁ ଜନ୍ମ କହୁ ଆୟୁସୁ ଗାହା । ତହୁଁ କର ଚରଣ ସୁନହୁ ଜୋ ଗାହା ॥୧॥
 ଦେଖଇ ଶ୍ରୀମରୁପ ସବ ପାପୀ । ନିସିଚର ନିକର ଦେବ ପରିତାପୀ ॥
 କରହିଁ ଉପଦ୍ରବ ଅସୁର ନିକାୟ । ନାନା ରୂପ ଧରହିଁ କରି ମାୟା ॥୨॥
 ଜେହିଁ ବିଧି ହୋଇ ଧର୍ମ ନିର୍ମଳ । ସୋ ସବ କରହିଁ ବେଦ ପ୍ରତିକୂଳ ॥
 ଜେହିଁ ଜେହିଁ ଦେସ ଧେନୁ ଦି କି ପାଣ୍ଡୁହିଁ । ନଗର ଗାଉଁ ପୁର ଆଗି ଲଗାଣ୍ଡୁହିଁ ॥୩॥
 ସୁର ଆଚରନ କରନ୍ତି ନହିଁ ହୋଇ । ଦେବ ବିପ୍ର ଗୁରୁ ମାନ ନ କୋଇ ॥
 ନହିଁ ତର ଭଗବତ ଜଣ ତପ ଜ୍ଞାନ । ସପନେହୁଁ ସୁନଅ ନ ବେଦ ପୁରାନ ॥୪॥
 ଜପ ଜୋଗ ବିରାଗ ତପ ମଖ ଭାଗ ଶ୍ରବନ ସୁନଇଁ ଦସର୍ପାସା ।
 ଆୟୁନ ଭୃତି ଧାଣ୍ଡୁଇ ରହେ ନ ପାଣ୍ଡୁଇ ଧରି ସବ ଭାଲଇ ଖାସା ॥
 ଅସ ଭୁଷ୍ଟ ଅଗୁଣ ଶ୍ରୀ ସଂସାର ଧର୍ମ ସୁନଅ ନହିଁ କାନା ।
 ତେହିଁ ବହୁବିଧ ସାପର ଦେସ ନିକାର୍ଯ୍ୟଇ ଜୋ କହୁ ବେଦ ପୁରାନ ॥

ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ କହଇ ସେ ଯାହା । ସେ ଯେହ୍ନେ ପ୍ରଥମ କରି ରଖିଥାଏ ତାହା ॥
 ପ୍ରଥମେ ଯାହାକୁ ଦେଇଥିଲ ସେ ଆଦେଶ । ଶୁଣ ସେମାନଙ୍କ କୃତ ଚରଣ ବିଶେଷ ॥୧॥
 ଦେଖିବାକୁ ଶ୍ରୀମ ରୂପ ସବେ ମହାପାପୀ । ରଜନୀଚର-ନିକର ଦେବ-ପରିତାପୀ ॥
 କରନ୍ତି ଉପଦ୍ରବ ସେ ଜାତୁଧାନ ଚିଣ । ମାୟାରେ ବିବିଧ ରୂପ କରିଣ ଧାରଣ ॥୨॥
 ଯେପରି ଭାବରେ ଧର୍ମ ହୋଇବ ନିର୍ମଳ । ସେ ଉପାୟ ଆଚରନ୍ତି ବେଦ ପ୍ରତିକୂଳ ॥
 ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଦେଶେ ବିପ୍ର ପୁରଇ ପାଆନ୍ତି । ସେ ପୁର ନଗର ଗ୍ରାମେ ଅଳଳ ଲଗାନ୍ତି ॥୩॥
 ଶୁଣ ଆଚରଣ କାହିଁ ସୁଦା ନ ହୁଅଇ । ଦେବ ଭୃଷ୍ଟର ପୁରନ୍ତି କେହୁ ନ ମାନଇ ॥
 ନାହିଁ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଭକ୍ତ ଯଜ୍ଞ ତପ ଜ୍ଞାନ । ସ୍ବପ୍ନେହେ ଶୁଣ ନ ଯାଏ ନିଗମ ପୁରାଣ ॥୪॥
 ଯୋଗ ଯଜ୍ଞ ଜପ ତପ ଶୁଣନ୍ତେ ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀନୃପ ଅସନୁଲେ ସ୍ବୟଂ ଧାର୍ଯ୍ୟ ବିଧି କରେ ।
 ଏମନ୍ତ ଭୁଷ୍ଟ ଆଗର ହୋଇଲ ସାର ସଂସାର ଧର୍ମ ଶୁଣ ନ ଯାଏ କେବେ କର୍ଣ୍ଣରେ ।

ଯେ ପୁରାଣ ବେଦ କହଇ,

ତାକୁ ବହୁ ନାହିଁ ଦେଖି ତଳି ବିଅଇ ॥

ଚୌପ ଇ — ମେଘନାଦକୁ ସେ ଯାହା କରବାକୁ କହୁଥାଏ, ତାହା ମେଘନାଦ
 ସତେ ଯେମିତି ଆଗରୁ କରି ରଖି ଦେଇଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରବଣର ଆଦେଶ ଦେବାରେ
 ବରଂ ଶିକ୍ଷିତ ବିଳମ୍ବ ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ଆଦେଶ ପାଳନ କରବାରେ ମେଘନାଦ ଶିକ୍ଷିତ
 ସୁଦ୍ଧା ବିଳମ୍ବ କରେ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମରୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରବଣ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲ, ସେମାନେ
 ଯାହା ଯାହା କଲେ, ତାହା ଶୁଣ ॥୧॥ ଶ୍ରବଣକ୍ଷଣ ଦେଖିବାକୁ ଅତି ଭୟାନକ, ସମସ୍ତେ
 ପାପୀ । ସେମାନେ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ଦୃଷ୍ଟକଷ୍ଟ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନେ ନାନା ଉପଦ୍ରବ
 କରୁଥିଲେ ଏବଂ ମାୟାବଳରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ରୂପ ଧାରଣ କରୁଥିଲେ ॥୨॥ ଧର୍ମ ଯେପରି

ବରନ ନ ଜାଲେ ଅର୍ମାତ ଘୋର ନିସାତର ଜୋ କରୁଛି ।
ହଂସା ପର ଅତି ପ୍ରୀତି ତହିଁ କେ ପାପହି କର୍ତ୍ତୁନ ମିତ ॥୧୮୩॥

ମାସପାର୍ବଣ, ଷଷ୍ଠ ଦିବ୍ଯାମ

ବାଡ଼େ ଖଲ ବହୁ ଶ୍ଵେର ଜୁଆର । ଜେ ଲଂପଟ ପରଧନ ପରଦାର ।
ମାନଙ୍କୁ ମାତୁ ପିତା ନହିଁ ଦେବା । ସାଧୁକୁ ସନ କରୁଥାଉଛି ସେବା ॥୧॥
ଜିହ୍ଵା କେ ସୁତ ଆଚରନ ଭବାନୀ । ତେ ଜାନେନ୍ଦ୍ର ନିସିତର ସବ ପ୍ରାମ ॥
ଅତିସୟ ଦେଖି ଧର୍ମ କୈ ଗୁମା । ପରମ ସଖାତ ଧର ଅକୁଳମା ॥୨॥

ବଞ୍ଚି ନ ହୁଅଇ ଅନ୍ଧାର ଅନ୍ଧାର, ରାକ୍ଷସେ ଯାହା କରନ୍ତି ।

ତାହାଙ୍କ ପାପରେ ନାହିଁ ଲଭିଅନ୍ତି ଅତି ପ୍ରୀତି ହଂସା ପ୍ରତି ॥୧॥ ୩॥

ବଢ଼ିଲେ ବହୁ ଜୁଆର ଶ୍ଵେର ଖଲ ଖଣ୍ଡ । ଯେ ପର ରମଣୀ ପର ଧନରେ ଲମ୍ଫଟ ॥
ମାନନ୍ତି ନାହିଁ ଦେବତା ଜନନ ପିୟର । ସାଧୁଙ୍କ ହସ୍ତରେ ସେବା କରନ୍ତି ଆଦର ॥୧॥
ଏମନ୍ତ ଅତି ଯାହାଙ୍କ ସ୍ଵରୂପ ଶରୀରୀ । ନିଶାତର ସମ ଜାଣ ସେହି ସବୁ ପ୍ରାଣୀ ॥
ଧର୍ମର ଅବଲୋକଣ ହାନ୍ତ ଅତିଶୟ । ଆକୁଳ ହୋଇଲ ଧର ଲଭି ମହାଭୟ ॥୨॥

ନିର୍ମୁଳ ହୋଇଯାଏ, ସେମାନେ ସେହିସବୁ ବେଦ-ବିରୁଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଯେଉଁ
ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସେମାନେ ଘୋରୁ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଦେଖୁଥିଲେ, ସେହି ସେହି ନଗର,
ଗ୍ରାମ ଓ ପୁରରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେଉଥିଲେ ॥ ୩ ॥ ସେମାନଙ୍କ ଭୟରେ କେଉଁଠି
ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶୁଭକର୍ମ (ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଶ୍ରେଣୀ, ଯଜ୍ଞ, ହାତ ପ୍ରଭୃତି) ହୋଇପାରୁ ନ ଥିଲା ।
ଦେବତା, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ପୁରୁଷ କେହି ମାନୁ ନ ଥିଲେ । ହରିଭକ୍ତି ନ ଥିଲା କି ଯଜ୍ଞ,
ତପ ଓ ଜ୍ଞାନ ନ ଥିଲା । ବେଦପୁରାଣ ପ୍ରଭୃତି ତ ସ୍ଵପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ଶୁଣିବାକୁ ମିଳୁ
ନ ଥାଏ ॥ ୪ ॥ ଇନ୍ଦ୍ର :—ତପ, ଯୋଗ, ବେଗୁରୀ, ତପ ଓ ଯଜ୍ଞରେ ଦେବତା-
ମାନଙ୍କ ଅଂଶ ପାଇବା କଥା କେଉଁଠି ରାବଣ କାନରେ ପଡ଼ିଲା ତ ସେହି ପ୍ରହୁର୍ତ୍ତିରେ
ସେ ନିଜେ ଉଠି ଦୌଡ଼ି ଚାଲିଲା । କିନ୍ତୁ ହେଲେ-ଯଜ୍ଞରେ ରଖେଇ ଦେଉ ନ ଥାଏ ।
ସବୁ ଧରି ସେ ନଷ୍ଟଭ୍ରଷ୍ଟ କରି ଦେଉଥାଏ । ସମ୍ଭାରରେ ଏପରି ଭ୍ରଷ୍ଟ ଆଚରଣ ବ୍ୟାପିଗଲା
ଯେ, ଧର୍ମ କଥା ତ କାନରେ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳିଲା ନାହିଁ । କେହି ଯଦି ବେଦ ପୁରାଣ କଥା
କହୁଥାଏ, ସେ ତାହାକୁ ବହୁତ ସ୍ତବ୍ଧରେ ଯାସ ଦେଉଥାଏ ଏବଂ ଦେଶରୁ ଭଣ୍ଡ
ଦେଉଥାଏ । ସୋରଠା :—ରାକ୍ଷସମାନେ ଯେଉଁ ଘୋର ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିଲେ,
ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ହଂସା ପ୍ରତି ଯାହାର ପ୍ରୀତି, ତାହାର ପାପର
ସୀମା କାହିଁ ? ॥ ୧୮୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ପର-ଧନ-ପର-ସ୍ତ୍ରୀ-ଲମ୍ଫଟ, ବୃଷ୍ଟ,
ଶ୍ଵେର ଓ ଜୁଆରଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲା । ଲୋକମାନେ ମାତା ପିତା ଓ
ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ମାନୁ ନ ଥିଲେ । ସାଧୁମାନଙ୍କୁ ସେବା-କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ବରଂ

ଗିରି ସରି ସିଂଧୁ ଶୁଭ ନହିଁ ମୋହୁ । ଜୟ ମୋହି ଗରୁଡ଼ ଏକ ପରଦୋହୁ ॥
ସକଳ ଧର୍ମ ଦେଖଇ ବିପତ୍ତିତା । କହି ନ ସକଲ ରାବନ ଭୟଶୁଚା ॥୩॥
ଧେନୁ ରୂପ ଧରି ହୃଦୟ ବିରାଗ । ଗଲ ତହିଁ ଜହଁ ସୁର ମୁନି ଝାଗ ॥
ନିଜ ସଂତାପ ସୁନାଏସି ରୋଷ । କାହୁଁ ତେଁ କହୁ କାଜି ନ ହୋଇ ॥୪॥

ସୁର ମୁନି ଗଂଧର୍ବ ମିଳି କରି ସଦା ଗେ ବିରଂଗ କେ ଲୋକା ।
ସିଂହ ଗୋତନୁଧାଗୁ ଭୂମି ବିରାଗ ପରମ ବିକଳ ଭୟ ସୋକା ।
ବ୍ରହ୍ମା ସବ ଜାନା ମନ ଅନୁମାନା ମୋର କହୁ ନ ବସାଇ ।
ଜା କରି ତେଁ ଦାସୀ ସୋ ଅବିନାସୀ ହମରେଉ ତୋର ସହାଇ ॥

ଗିରି ନଦୀ ସିନ୍ଧୁ ତେତେ ଭର ନ ଲାଗନ୍ତି । ଯେତେ କେ ପରଦୋହୁ ଗୁରୁ ମୋତେ ଅତି ॥
ସମସ୍ତ ଧର୍ମକୁ ବିପତ୍ତିତ ସେ ଦେଖଇ । ବଶାନନ ଭୟେ କହୁ କହୁ ନ ପାରଇ ॥୩॥
ତହିଁ ଧେନୁ ରୂପ ଧରି ବିରାଗ ସୁଦୃଢ଼େ । ଗଲ ତହିଁ ଯହିଁ ଥିଲେ ସୁର ମୁନି ବୃନ୍ଦେ ॥
ରୋଦନ କରି ଆପଣା ହୁଃଖ ଜଣାଇଲା । କାହା ଦ୍ଵାରା କହୁ ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ନ ହୋଇଲା ॥୪॥

ବିରାଧ ମୁନି ଗନ୍ଧର୍ବ ଭୟ ଶୋକାତୁରେ ସବେ ସଙ୍ଗେ ଧେନୁ ରୂପ ସାଜା ଧରାକୁ ଧରି ॥
ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଗମିଲେ ବ୍ରହ୍ମା ବିରାଗ କହିଲେ ନାହିଁ ଏହି କହୁ ମାତ୍ର ଗୁରୁ ମୋହୁରି ॥

ଯାହାଙ୍କର ଅଟୁ ରୁ ଦାସୀ,

ରୁମ୍ଭ ଆମ୍ଭ ସହାୟକ ସେ ଅବିନାଶୀ ॥

ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଲୋକେ ସେବା କରାଉଥିଲେ ॥ ୧ ॥ (ଶିବ କହନ୍ତି) ହେ ଭବାନୀ !
ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଆଚରଣ ଏହିପରି, ସେହି ସବୁ ପ୍ରାଣୀକୁ ରକ୍ଷାସ ବୋଲି ବୁଝ । ଏହିପରି
ଭବରେ ଧର୍ମପୁତ୍ର ଲୋକଙ୍କର ଅତିଶୟ ସ୍ଥାନ (ଅରୁଣ, ଅନାସ୍ଥା) ଦେଖି ପୃଥିବୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ
ଭୟଶୁଚି ଏବଂ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଲା ॥ ୨ ॥ ସେ ଭବବାକୁ ନାଗିଲା, “ଗୋଟିଏ
ପରଦୋହୁ (ପରର ଅନୁକରଣ)ର ଭାବ ମୋତେ ଯେତେ ଗୁରୁ (ଓଜ୍ଞତା) ଜଣାପଡ଼ୁଛି,
ସଦୃଶ, ନଦୀ ଓ ସମୁଦ୍ର ସବୁର ବୋର୍ ମୋ ପକ୍ଷରେ ସେତେ ଭାଗ ଜଣା ପଡ଼େନାହିଁ ।”
ପୃଥିବୀ ସମସ୍ତ ଧର୍ମର ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଦେଖୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ରାବଣ ଦ୍ଵାରା ଭୟଶୁଚି ହୋଇ
କହୁ କହୁଥାଉ ନ ଥାଏ ॥ ୩ ॥ ହୃଦୟରେ ଭବପରି, ଶେଷରେ ଧରଣୀ ଗାଈ ରୂପ ଧରି
ସମସ୍ତ ଦେବତା ଓ ମୁନି ଲୁଚିଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ଗଲ । ସେ କାହିଁ ବାନ୍ଧି ସେମାନଙ୍କୁ ଅପଣାର
ହୁଃଖ ଜଣାଇଲା । କିନ୍ତୁ କାହାର ଦ୍ଵାରା କହୁ କାମ ହେନାନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ :—
ତତ୍ପରେ ଦେବତା, ମୁନି, ସବୁ ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତେ ମିଶି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଲୋକ (ସତ୍ୟନୋକ)କୁ
ଗଲେ । ଭୟ ଓ ଶୋକରେ ବ୍ୟାକୁଳା ବିରାଗ ଗାଗ୍ର-ରୂପଧାରଣୀ ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ
ସହିତ ଗଲା । ବ୍ରହ୍ମା ସବୁ ଜାଣିଗଲେ । ସେ ମନେ ମନେ ଅନୁମାନ କଲେ ଯେ, ଏଥିରେ
ତାଙ୍କର ଟିକିଏ ହେଲେ ବଣ ତଳିବ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ସେ ପୃଥିବୀକୁ କହିଲେ,
“ରୁ ଯାହାଙ୍କର ଦାସୀ, ସେହି ଅବିନାଶୀ ଆମର ଓ ରୁମ୍ଭର ଉପାୟକ ସହାୟକ ।”

ଧରଣି ଧରଣି ମନ ଧୀର କହ ବରଂ ତ ହରି ପଦ ସୁମିତ୍ର ।

ଜାନକ ଜନକ ପୀର ପ୍ରଭୁ ଭଂଜିତ ବାରୁନ . ବିପତି ॥୧୮॥
ବୈଦେ ସୁର ସବ କରଣି ବରୁଣ । କହଁ ପାଇଅ ପ୍ରଭୁ କରିଅ ସୁକାର ।
ସୁର ବୈକୁଣ୍ଠ ଜାନ କହ କୋଇ । କୋଇ କହ ପୟନିଧି ବସ ପ୍ରଭୁ ସୋଇ ॥୧९॥
ଜାନେ ହୃଦୟ ଭଗତି ଜୟ ପ୍ରୀତି । ପ୍ରଭୁ ତହିଁ ପ୍ରଗଟ ସଦା ତେହିଁ ଶାନ୍ତି ॥
ତେହିଁ ସମାଜ ଗିରିଜା ମୈ ରହେଇଁ । ଅବସର ପାଇ ବଚନ ଏକ କହେଇଁ ॥୨॥
ହରି ବ୍ୟାପକ ସବବ ସମାନ । ପ୍ରେମ ତେଁ ପ୍ରଗଟ ହୋଇଁ ମୈ ଜାନା ॥
ଦେସ ଜାଲ ହସି ବିହସିତୁ ମାୟା । କହୁତୁ ସୋ କହାଁ ଜହାଁ ପ୍ରଭୁ ନାଥାଁ ॥୩॥
ଅଗାଁ ଜଗମୟ ସବ ରହିତ ବରଗୀ । ପ୍ରେମ ତେଁ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଗଟଇ ଜିମି ଆଗୀ ॥
ମୋର ବଚନ ସବ କେ ମନ ମାନା । ସାଧୁ ସାଧୁ କହ ବ୍ରହ୍ମ ବଞ୍ଚାନା ॥୪॥

ହରିପଦ ଶାସ୍ତି ବରଣ ବୋଲନ୍ତି ଧର ମନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର ।

ପ୍ରଭୁ ବିରାଜିବେ ବାରୁଣ ବିପତ୍ତି ଜାଣନ୍ତି ହାଣ ଜନର ॥୧୮॥

ସୁକଳ ବିରୂପ ବସି ପଡ଼ିଲେ ବରୁଣ । କାହିଁ ପାଇବା ପ୍ରଭୁକୁ କବିବା ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ॥
ବୈକୁଣ୍ଠପୁରକୁ କିଏ ଯିବା ପାଇଁ କହେ । କିଏ କହେ ଶାନ୍ତିପୁରୁ ମଧ୍ୟରେ ସେ ରହେ ॥୧୯॥
ସା'ର ହୃଦେ ଆସିଲୁ ପ୍ରୀତି ଯେଉଁପକ । ପ୍ରଭୁ ତା' ଆଗେ ପ୍ରଗଟ ହୁଅନ୍ତି ସେପକ ॥
ଶୁଣ ପାରବତୀ ସେହୁ ସମାଜେ ପୁଁ ପିଇ । ସ୍ୱପକ୍ଷର ଲଭଣ ଏମନ୍ତ କହୁଲି ॥୨॥
ହରି ବ୍ୟାପକ ସବବ ସମାନ ଅଟନ୍ତି । ପ୍ରେମ କଲେ ଜାଣଇ ପୁଁ ପ୍ରଗଟ ହୁଅନ୍ତି ॥
ବେଶକାଳ ବସୁ ହସ ବିହସ ମଧ୍ୟରେ । କହ ଶରୀର ନାହାନ୍ତି କେବଣ ସ୍ଥାନରେ ॥୩॥
ଭଗବତମୟ ସର୍ବ ଅଗାଧ ବିରକ୍ତ । ପ୍ରେମେ ପ୍ରଗଟନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ପାବନ ଯେମନ୍ତ ॥
ମୋର ବଚନେ ମାନ୍ଦିଲା ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ । ସାଧୁ ସାଧୁ କହ ପ୍ରଣାମିଲେ ପଦ୍ମାସନ ॥୪॥

ସୋରଠା — ବ୍ରହ୍ମା କହୁଲେ, “ହେ ଧରଣି ! ମନରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କରି
ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଚରଣ ସୁବଣ କର । ପ୍ରଭୁ ତାଙ୍କ ଦାସମାନଙ୍କ ପୀତା ଜାଣନ୍ତି । ସେ ତୁମ
ଦାରୁଣ ବିପତ୍ତି ଜାଣ କରିବେ ।” ॥ ୧୮ ॥ ତୌପାତ୍ର :— ସମସ୍ତ ଦେବତା ବସି
ବରୁଣ କଲେ— ପ୍ରଭୁକୁ କେଉଁଠି ପାଇବା ସେ, ତାଙ୍କ ଆଗରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କରବା ?
କେହୁ ବୈକୁଣ୍ଠପୁର ଯିବା କଥା କହୁଥାଏ ଏ କେହୁ ସେହୁ ପ୍ରଭୁ ଶାନ୍ତିପୁରରେ
ବାସ କରିବେ ବୋଲି କହୁଥାଏ ॥ ୧ ॥ ସାହାର ଦୁର୍ବଳରେ ଭକ୍ତି ଓ ପ୍ରୀତି ଯେମିତି,
ପ୍ରଭୁ ତାହା ପକ୍ଷରେ ସଦା ସେହୁ ସ୍ଥାନରେ ଆବର୍ତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ହେ ପାବନ ! ସେହୁ
ସମାଜରେ ପୁଁ ମଧ୍ୟ ପିଇ । ଅବସର ପାଇ ପୁଁ ଗୋଟିଏ କଥା କହୁଲି— ॥ ୨ ॥
ପୁଁ ତ ଏହା ଜାଣେ ସେ, ଭଗବାନ ସବୁ ଜାଗାରେ ସମାନ ରୂପରେ ବ୍ୟାପକ ।
ପ୍ରେମବଶ ହୋଇ ସେ ଆବର୍ତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ବେଶ, କାଳ, ହସ, ବିହସରେ ଏପରି
ସ୍ଥାନକୁ କେଉଁଠି, ଯେଉଁଠି ପ୍ରଭୁ ନାହାନ୍ତି ? କହ ତ ! ॥ ୩ ॥ ସେ ଭଗବତରେ ସବବ

ସୁନି ବିରଂଗ ମନ ହରଷ ତନ ପୁଲକି ନୟନ ବହୁ ମାର ।

ଅସ୍ତୁତି କରତ ଜୋରି କର ସାବଧାନ ମତିଧୀର ॥୧୮୩॥

ଜୟ ଜୟ ସୁରନାୟକ ଜନ ସୁଖଦାୟକ ପ୍ରଜାତପାଲ ଭଗବାନ ।

ଗୋ ଦ୍ଵିଜ ହିତକାଶ ଜୟ ଅସୁରାଣ ସିଂଧୁ ସୁତା ପ୍ରିୟ କଂତା ।

ପାଲନ ସୁର ଧରଣୀ ଅଭ୍ୟୁତ କରଣୀ ମରମ ନ ଜାନଇ କୋଇ ।

ଜୋ ସହଜ କୃପାଲ ଶାନକୟାଲ କରଇ ଅନୁଗ୍ରହ ସୋଇ ॥୧୮୪॥

ଜୟ ଜୟ ଅବିନାସୀ ସବ ଘଟ ବାସୀ ବ୍ୟାପକ ପରମାନନ୍ଦ ।

ଅବିଗତ ଗୋଷାତଂ ଚରିତ ପୁମାତଂ ମାୟା-ରହିତ ମୁକୁତା ।

ଜେହି ଲାଗି ବିରାଗୀ ଅତି ଅନୁରାଗୀ ବିଗତ ମୋହ ମୁନିବୁଦା ।

ନିଧି ବାସର ଧାତୁହିଁ ଗୁନ ଗନ ଗାତୁହିଁ ଜୟତି ସର୍ବଦାନନ୍ଦ ॥୧୮୫॥

ଶୁଣି ବିହୁ ହର୍ଷେ ହେଲେ ପୁଲକିତ ନୟନୁ ବହୁଲା ମର ।

ସାବଧାନେ ଶୁଣ ଯୋଡ଼ି କଷ୍ଟପାଣି ସ୍ଵତି କଲେ ମତି ସ୍ଥିର ॥୧୮୬॥

ଜୟ ଜୟ ସୁରନାଥ ସିନ୍ଧୁସୁତା-ପ୍ରିୟକାନ୍ତ, ଜୟ ଭଗବାନ ସୁଖଦାୟକ ଜନେ ।

ଦ୍ଵିଜ ଧେନୁ ହିତକାଶ ଶରଣପାଳ ଦେବୀଶ ଅଭ୍ୟୁତ କରମ କର ମହା ପାଳନେ ॥

ମର୍ମ ଯା'ର ନ ଜାଣେ କେହୁ,

ଯେ ଗାନକୟାକୁ ବୟା କରନ୍ତୁ ସେହୁ ॥୧୮୭॥

ଜୟ ଜୟ ଅବିନାଶୀ ସକଳ ଘଟ ନିବାସୀ ମାୟାରହିତ ପ୍ରକୃତ ଗୋଷାତ ଅତି ।

ଯା' ଲାଗି ପୁକି ବେରାଗୀ ମୋହ-ତ୍ୟାଗୀ ଅନୁରାଗୀ ଧାତୁ ନିଶିଦିନ ପ୍ରଣ ଗାନ କରନ୍ତି ॥

ବ୍ୟାପକ ଯେ ପରମାନନ୍ଦ,

ପରମ-ଚରଣ ଜୟ ସର୍ବଦାନନ୍ଦ ॥୧୮୮॥

ପଶ୍ୟନ୍ତୀ । ତଥାପି ସବୁଥରୁ ରହିତ, ନିର୍ଲିପ୍ତ, ଅନାସକ୍ତ ଓ ବେରାଗୀ । ଅଗ୍ନି ପଶି ପ୍ରେମ ଯୋଗେ ସେ ଆବର୍ତ୍ତ ତ ହୁଅନ୍ତି । ଅଗ୍ନି ଅବ୍ୟକ୍ତ ରୂପରେ ସର୍ବତ୍ର ପଶ୍ୟନ୍ତୀ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁଠାରେ ତାହା ନିମନ୍ତେ ଅରଣି (ଚକ୍ରମଳ ପଥର) ଆଦି ସାମଗ୍ରୀର ଆୟୋଜନ କରାଯାଏ, ସେହିଠାରେ ସେ ଆବର୍ତ୍ତ ତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହିପରି ସର୍ବତ୍ର ପଶ୍ୟନ୍ତୀ ଭଗବାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମ ଯୋଗେ ଆବର୍ତ୍ତୀବ ହୁଏ । ମୋ କଥା ସମଗ୍ରଙ୍କ ମନକୁ ପାଲାଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ 'ସାଧୁ' 'ସାଧୁ' କହୁ ମୋର ପ୍ରଶଂସା କଲେ ॥୧୮୯॥ ଦୋହା — ମୋ କଥା ଶୁଣି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା । ତାଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା ଓ ନୟନରୁ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ବହୁବାକୁ ଲାଗିଲା । ତତ୍ପରେ ଧୀରହର୍ଷ ବ୍ରହ୍ମା ସାବଧାନ ହୋଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି ସ୍ତୁତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧୮୯ ॥ ଛନ୍ଦ — "ହେ ସୁରନାୟକ, ସେବକ-ସୁଖଦାୟକ, ଶରଣାଗତ-ରକ୍ଷକ ଭଗବାନ ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ । ହେ

ଜେନ୍ଦୁ ସୁଷ୍ଟି ଉପାନ୍ତି ହିଁବଧ ବନାନ୍ତି ସଂଗ ସଦାୟ ନ ଦୁଜା ।
 ସୋ କରଇ ଅଦାୟ ଚିଂତ ହମାୟ ଜାନିଅ ଭଗତି ନ ପୁଜା ॥
 ଜୋ ଭବଭୟ ଭଂଜନ ମୁନିମନ ରଂଜନ ଗଂଜନ ବିପତି କରୁଥା ।
 ମନ ବଚ ହମ ବାମା ଶୁଭ ସୟାମା ସରନ ସକଲ ସୁରଜୁଥା ॥୩॥
 ସାରଦ ଶୁଭ ସେଷା ରିଷୟ ଅସେଷା ଜା କହୁଁ କୋଉ ନହିଁ ଜାନା ।
 ଜେନ୍ଦୁ ସାନ ପିଆରେ ବେଦ ପୁଜାରେ ଦ୍ରବଜ ସୋ ଶ୍ରୀଭଗବାନା ॥
 ଭବ ବାରିଧି ମନ୍ଦର ସବ ବିଧି ସୁନ୍ଦର ଗୁନ ମନ୍ଦର ସୁଖସୁଂଜା ।
 ମୁନି ସିଦ୍ଧ ସକଲ ସୁର ପରମ ଭୟାଭର ନମତ ନାଥ ପଦକଂଜା ॥୪॥

ସୂକ୍ଷ୍ମ ସେନ୍ଦୁ ଭିଆଇଲେ ହିଁବଧ ନର ରଚିଲେ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗୀ ନାହିଁ ସେ ପାପହର ।
 ସେ ଭବ ଭୟ-ଭଞ୍ଜନ ମୁନି ମାନସରଞ୍ଜନ କରନ୍ତୁ ଦୁଃଖ ଗଞ୍ଜନ ଚନ୍ଦ୍ରା ଆନୁର ।
 ଜାଣୁ ନାହିଁ ପୁଜା ଭକତି,
 ନିଶ୍ଚଳ ଶରଣ ମନ କର୍ମ ଭରଣ ॥୫॥

ଶୁଭ ଶେଷ ସରସ୍ୱତୀ ଯା'ରେ କେନ୍ଦୁ ନ ଜାଣନ୍ତି ସାନପ୍ରୀୟ ବୋଲି ବେଦକରଇ ଗାନ ।
 ଭବ-ବାରିଧି-ମନ୍ଦର ଗୁଣ-ମନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଦ୍ରବନ୍ତୁ ସେ ସୁଖସୁଖ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ।
 ମୁନି ସିଦ୍ଧ ସକଲ ସୁରେ,
 ନମ୍ରୁ ପଦ-ପଙ୍କଜେ ଭୟ ଆତୁରେ ॥୬॥

ଗୋବିନ୍ଦା-ହୃଦୟାରବ, ଅସ୍ତରଣ-ବିନାଶକ, ସିନ୍ଧୁସ୍ରା ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ପ୍ରିୟକାନ୍ତ !
 ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ । ହେ ଦେବତା-ଧରଣୀ-ପାଳକ । ଆପଣଙ୍କର ଲୀଳା ଅଭୁତ ।
 ତାହାର ଗହସ୍ୟ କେନ୍ଦୁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଏହିପରି ସ୍ୱଭବତଃ କୃପାଳୁ ଓ ସାନଦୟାଳୁ
 ଯେଉଁ ଭଗବାନ, ସେହି ଆନୁମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦୟା କରନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ହେ ଅବନାଶି,
 ସବୁକ୍ଷୟକ ପି ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମି ! ହେ ସବ୍ୟସାଚକ ପରମ ଆନନ୍ଦସ୍ୱରୂପ ! ହେ ଅଜ୍ଞେୟ,
 ଲଭୁ-ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର, ପ୍ରମୋଦନକ, ମାୟାରହସ୍ୟ ମୁକୁତ । ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ ! ଜୟ
 ହେଉ ! ! ଇନ୍ଦ୍ରଲୋକ ଓ ପରଲୋକର ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀରୁ ବିରକ୍ତ ତଥା ସଦାମୋହବିମୁକ୍ତ
 ମୁନିବୃନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଅଧ୍ୟାନ୍ତ ଅନୁରାଗୀ (ପ୍ରେମୀ) ହୋଇ ଯାହାଙ୍କୁ ଦିନରାତି ଧ୍ୟାନ କରନ୍ତି ଓ
 ଯାହାଙ୍କ ଗୁଣସମୂହ ଗାନ କରନ୍ତି, ସେହି ସର୍ବଦାନନ୍ଦଙ୍କର ଜୟ ହେଉ ॥ ୨ ॥ ଯେ ଅନ୍ୟ
 କୌଣସି ସାଥୀ ବା ସହାୟକର ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ ଏକାନ୍ତ ହିଁ (ଅଥବା ସ୍ୱୟଂ ଆପଣାକୁ
 ହିଁ ଗୁଣରୂପ-ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶିବ ରୂପ କରି, ଅଥବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାଦାନ-କାରଣ
 ବିନା ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱୟଂ ହିଁ ସୃଷ୍ଟିର ଅଭିଭାବନାପାତ୍ର କାରଣ ହୋଇ) ତିନି ପ୍ରକାରର ସୃଷ୍ଟି
 (ଦେବ, ନର, ଚର୍ଯ୍ୟାକ) ଉତ୍ପନ୍ନ କରିଅଛନ୍ତି, ସେହିପ୍ରାପନାଶନ ଭଗବାନ ଆମ ଖବର ନାହାନ୍ତି ।
 ଆନୁମାନେ ଭକ୍ତି କି ପୁଜା କହୁ ଜାଣୁନାହିଁ । ଯେ ଭବଭୟଭଞ୍ଜନ, ମୁନିମନରଞ୍ଜନ ଓ

ଜାନି ସଭୟ ସୁର ଭୂମି ସୁନ ବଚନ ସମେତ ସନେହ ।

ଗଗନଗିରୀ ଗଂଧାର ଭଲ ହରନି ସୋକ ସଂଦେହ ॥୧୮୭॥
ଜନି ଭରପହୁ ମୁନି ସିଦ୍ଧ ସୁରେସା । ଭୁବୁଦ୍ଧି ଲାଗି ଧରିହୁଁ ନର ବେସା ॥
ଅଂସନ୍ନ ସହିତ ମନୁଜ ଅବତାର । ଲେହୁଁ କିନକର ବସ ଉଦାର ॥୧୯॥
କସ୍ୟପ ଅଦିତ ମହା ତପ ଲାଭା । ତହୁ କହୁଁ ମୋଁ ପୁରବ ବର ଖଣ୍ଡା ॥
ତେ ବସରଥ କୌଶଲ୍ୟା ରୂପା । କୋସଲପୁରୀ ପ୍ରଗଟି ନର ଭୂପା ॥୨॥
ତହୁ କୈବର୍ତ୍ତ ଅବତରିହୁଁ ଜାଣି । ରଘୁକୁଳତଳକ ସୋ ଲୁଚିଉ ଶ୍ରୀ ॥
ନାରଦ ବଚନ ସତ୍ୟ ସବ କରୁହୁଁ । ପରମସନ୍ନ ସମେତ ଅବତରିହୁଁ ॥୩॥

ଦେବତା ଧରଣୀ ଭୟଶ୍ଚିତ ଜାଣି ଶୁଣି ବଚନ ସପ୍ନେହ ।

ହୋଇଲା ଗନ୍ଧାର ଅନ୍ତରାକ୍ଷ ଗିର ହରଣ ଶୋକ ସନ୍ଦେହ ॥୧୮୮॥
ତର ନାହିଁ ମୁନି ପିତା ଅମର ସୁରେଶ । ଧାରଣ କରିବି ତୁମ୍ଭ ଲାଗି ନରବେଶ ॥
ଅଂଶୁକ୍ତ ସଙ୍ଗେ ଘେନି ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ । ଅବତରିବି ଉଦାର ଆଦିତ୍ୟ କୁଳରେ ॥୧॥
କଶ୍ୟପ ଅଦିତ କଲେ ମହାତପ ଜାଣ । ତାହାକୁ ସୁଦେ ପୁଁ ବର କରିବୁ ପ୍ରଦାନ ॥
ସେ ଭଉଁସେ ଦଶରଥ କୌଶଲ୍ୟା ରୂପରେ । ନୃପହୋଇ ଜନ୍ମିଛନ୍ତି କୋଶଲ ପୁରରେ ॥୨॥
ତାହାଙ୍କ ଗୃହରେ ଅବତରିବି ମୁଁ ଯାଇ । ରଘୁକୁଳର ଭଲକ ହୋଇ ଶୁଣି ଶ୍ରୀ ॥
ନାରଦ ବଚନ ସତ୍ୟ ସବଥା କରିବି । ଆଦିଶକ୍ତି ସହ ଅବତାର ମୁଁ ଘେନିବି ॥୩॥

କପରିଗଞ୍ଜନ, ତାଙ୍କର ଶରଣରେ ଆମ୍ଭେ ସକଳ ଦେବତା ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ
ଗୁରୁର ଆଶ୍ରୟ । ତ୍ୟାଗ କରି ଆସିଅଛୁ ॥ ୩ ॥ ସରସ୍ବତୀ, ବେଦ, ଶେଷଲ ଓ ଅଶେଷ
ମୁନିରୂପି କେହି ହୁଅ ଯାହାଙ୍କୁ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, ଯାହାଙ୍କର ଘନ ପ୍ରୀତି ବୋଲି ବେଦପଣ
ଭବ ସ୍ବରରେ ଘୋଷଣା କରନ୍ତି, ସେହି ଭଗବାନ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦୟା କରନ୍ତି ।
ହେ ସସାର-ସାର-ମନୁଜକାଶି ମହାତ୍ମାଲରୂପ ! ସକଳ ପ୍ରକାରେ ସୁନ୍ଦର, ଶୁଣଧ୍ୟାନ
ଓ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣରାଶି ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ମୁନି, ପିତା ଓ ସମସ୍ତ ଦେବତା
ଭୟବଶତଃ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ନମସ୍କାର କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଦେବତାଗଣ
ଓ ପୃଥିବୀକୁ ଭୟଶ୍ଚିତ ଜାଣି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସପ୍ନେହ ବଚନ ଶୁଣି ଶୋକ-ସନ୍ଦେହ-
ହରଣକାରଣୀ ଅକଣବାଣୀ ଶୁଣାଗଲା— ॥ ୧୮୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —“ହେ ପିତାମହ-
ଦେବଗଣ ! ହେ ସୁରେଶ ! ତର ନାହିଁ, ରୁମମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ମନୁଷ୍ୟ ରୂପ ଧାରଣ
କରିବି ଏବଂ ଉଦାର (ପଦ୍ମ) ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶରେ ଯାଇ ଅଂଶ (କଳା) ସହଚ ମନୁଷ୍ୟ ଅବତାର
ଗ୍ରହଣ କରିବି ॥ ୧ ॥ କଶ୍ୟପ ଓ ଅଦିତ ବଡ଼ ତପସ୍ୟା କରିଥିଲେ । ମୁଁ ସୁଦୂର
ସେ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ବର ଦେଇ ସାରିବୁ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିଦଶରଥ ଓ କୌଶଲ୍ୟା ରୂପରେ
ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଗୁଣା ହୋଇ ଶ୍ରୀ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥
ତାଙ୍କର ଘରେ ଯାଇ ମୁଁ ରଘୁକୁଳରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୁଣ ଭଲକ ରୂପରେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ

ହରିହର ସକଳ ଭୂମି ଗରୁଆଇ । ନିର୍ଭୟ ହୋଇ ଦେବ ସମୁଦାୟ ॥
ଗଗନ ବ୍ରହ୍ମବାନୀ ସୁନି କାନା । ଭୁବନ ଫରେ ସୁରହୃଦୟ ଜୁଡ଼ାନା ॥୩॥
ତବ ବ୍ରହ୍ମା ଧରନିହି ସମୁଦାୟ । ଅଭୟ ଭାରି ଭବେସ କର୍ତ୍ତା ଆତ୍ମା ॥୫॥
ନିଜ ଲୋକକୁ ବିରଂଗି ଗୋ ଦେବକୁ ଲଢ଼ଇ ପିଣାଲ ।

ବାନର ତନୁ ଧରି ଧରି ମହି ହରି ପଦ ସେବଇ ଜାଇ ॥୧୮୭॥
ଗଣ ଦେବ ସବ ନିଜ ନିଜ ଧାମା । ଭୂମି ସହିତ ମନ କହୁଁ ବିଶ୍ରାମା ॥
ଜୋ କହୁ ଆୟୁସୁ ବ୍ରହ୍ମା ଖୁଲ୍ଲା । ହରଷେ ଦେବ ବିଲଂବ ନ ଖୁଲ୍ଲା ॥୧॥
ବନରର ଦେବ ଧର ଛୁଟି ମାୟା । ଅଭୁଲିତ ବଳ ପ୍ରତାପ ତହୁ ପାୟା ॥
ଶିରି ତରୁ ନଖ ଆୟୁଧ ସବ ଖାଲ । ହରି ମାରଣ ଚିତ୍ତୁଣ୍ଡି ମତି ଧାରି ॥୩॥

ଭୂମିର ଭର ସମସ୍ତ କରିବ ହରଣ । ନିର୍ଭୟ ହୁଅ ଅମର ସିଦ୍ଧ ମୁନିପଣ ॥
ଗଗନୁ ଶ୍ରବଣ କରି ବ୍ରହ୍ମବାଣୀ କର । ବାହୁଡ଼ିଲେ ସୁର ତୁମ୍ଭ ଦୃଢ଼ସ୍ଥେ ସହର ॥୩॥
ତହୁ ବ୍ରହ୍ମା ଧରଣୀକୁ ବୁଝାନ୍ତେ ସାକରେ । ଅଭୟ ହୋଇ ଭରସା ଦେନିଲେ ମନରେ ॥୫॥
ଆପଣା ପୁରକୁ ଚଳେ ପିତାମହ ଦେବକୁ ଏହା ଶିଖାଇ ।

କପି ତନୁ ଧରି ଧରଣୀ ମଧ୍ୟରେ ହରିପଦ ସେବ ଯାଇ ॥୧୮୭॥
ତହୁଁ ନିଜ ନିଜ ଧାମେ ଗଲେ ଦେବବୃନ୍ଦ । ଧରଣୀ ସହିତ ମନେ ଲଭିଣ ଆନନ୍ଦ ॥
ପଙ୍କଜ-ଆସନ ପେଶି ଆଜ୍ଞା ପ୍ରଦାନଲେ । ବିଲମ୍ବ ନ କରି ଦେବେ ହରଷେ କରିଲେ ॥୧॥
ଭୂମଣ୍ଡଳେ ବନରର ଦେହ ଧରି ଯାଇ । ଜନ୍ମିଲେ ଅଧୁଲନୟ ଭେଜ ବଳ ପାଇ ॥
ବିଟପ ଶରଳ ନିଶାୟୁଧ ସବେ ଖାଲ । ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ମାର୍ଗ ନିରେଶ୍ଵର ମତି ଧାରି ॥୩॥

କରିବ । ନାରଦଙ୍କ ସବୁ କଥା ମୁଁ ସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣ କରିବି ଏବଂ ନିଜର ପରଶୁରୁ ସହିତ
ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିବି ॥ ୩ ॥ ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ଭାର ମୁଁ ହରଣ କରିନେବି । ହେ
ଦେବବୃନ୍ଦ ! ଭୂମେମାନେ ନିର୍ଭୀକ ହୋଇପଡ଼ ।” ଆକାଶରୁ ବ୍ରହ୍ମବାଣୀ କାନରେ
ଶୁଣି ଦେବତାମାନେ ଶୀଘ୍ର ଫେରିଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ଶୀତଳ ହୋଇଗଲା ॥୪॥
ସେତକବେଳେ ବ୍ରହ୍ମା ପୃଥିବୀକୁ ବୁଝାଇଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଭୀକ ହେଲା ଏବଂ ତାହାର
ମନରେ ଭରସା ଆସିଗଲା ॥ ୫ ॥ ତୋହା —ବାନରଗଣର ଧାରଣ ପୁରକ
ଭୂମେମାନେ ଯାଇ ଭଗବାନଙ୍କର ଚରଣସେବା କର—” ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ଏହି
ଶିକ୍ଷା ଦାନ କରି ବ୍ରହ୍ମା ଆପଣା ଲୋକକୁ ବୁଝାଇଲେ ॥ ୧୮୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
ସବୁ ଦେବତା ଆପଣା ଆପଣା ଲୋକକୁ ଗଲେ । ପୃଥିବୀ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର
ମନକୁ ଶାନ୍ତି ମିଳିଲା । ବ୍ରହ୍ମା ଗ୍ରାହା କିନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ, ତତ୍ପର ଦେବତାମାନେ
ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ତତ୍ପ୍ରସନ୍ନ କରିବାରେ ବିଲମ୍ବ କଲେନାହିଁ ॥ ୧ ॥
ପୃଥିବୀ ଉପରେ ସେମାନେ ବାନର ଦେହ ଧାରଣ କରି ଜନ୍ମଲାଭ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ-
ଠାରେ ଅପାର ବଳ ଓ ପ୍ରତାପ ଥିଲା । ସମସ୍ତେ ଶୂର୍ୟର ପିଲେ । ସବୁତ, ବୃକ୍ଷ ଓ

ଗିରି କାନନ ଜହଁ ତହଁ ଭରି ପୁଷ୍ପ । ରହେ ନିଜ ନିଜ ଅମଳ ରୁଚି ରୁଷ୍ପ ॥
 ସୁନ୍ଦର ସବ ରୁଚିର ଚରିତ ମୋଁ ଶ୍ରୀମତୀ । ଅବ ସୋ ସୁନହୁ ଜୋ ଗୀତହିଁ ଶୁଣା ॥୩॥
 ଅର୍ଥୁଧରୁଷ୍ଟି ରଘୁକୁଳମନ୍ଦି ରଞ୍ଜି । ବେଦ ବିଦିତ ତେହି ଦସରଥ ନାହିଁ ॥
 ଧରମ ଧୂରଂଧର ଗୁନନଧି ଜ୍ଞାନୀ । ହୃଦୟ ଭଗତ ମତି ସାରଂଗପାମ ॥୩॥
 କୌଶଲ୍ୟାଦି ନାରୀ ପ୍ରିୟ ସବ ଆଚରନ ପୁମତ ।

ପତି ଅନୁକୁଳ ପ୍ରେମ ଦୁଇ ହରି ପଦ କମଳ ବିମଳ ॥୧୮୮॥
 ଏକ ବାର ଭୂପତି ମନ ମାନ୍ୟ । ଭେ ଗଲାନି ମୋରେ ସୁତ ନାନ୍ୟ ॥
 ଗୁରୁ ଗୁହ ଗୟାଜି ଭୁରତ ମହିପାଳ । ଚରନ ଲାଗି କରି ବିନୟ ବିଧାଳ ॥୧॥
 ନିଜ ଦୁଖ ସୁଖ ସବ ଗୁରୁହି ସୁନାୟାଜି । ଇହି ବସିଷ୍ଠ ବହୁ ବିଧି ସମୁଦାୟାଜି ॥
 ଧରନ୍ତୁ ଧୀର ହୋଇହୁହିଁ ସୁତ ରୁଷ୍ପ । ଯି ଭୁବନ ବିଦିତ ଭଗତ ଭୟ ହାସ ॥୨॥

ନାନା ସ୍ଥାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଗିରି କାନନରେ । ନିଜ ନିଜ ସେନା ସହ ରହୁଲେ ସୁଖରେ ॥
 ଯ ସମସ୍ତ ମନୋହର କଥା ମୁଁ ଭାଷିଲି । ଏବେ ତାହା ଶୁଣ ଯାହା ମଧ୍ୟେ ଶୁଣିଥିଲି ॥୩॥
 ଅଯୋଧ୍ୟା ପୁରରେ ରଘୁକୁଳ ନୃପବର । ଶୁଣି ଖ୍ୟାତ ଦଶରଥ ନାମ ତାହାଙ୍କର ॥
 ଧର୍ମ ଧୂରନ୍ଧର ଜ୍ଞାନୀ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଅତି । ହୃଦେ ଭକ୍ତ ଶାଙ୍ଗ ପାଣି ନିବେଶିତ ମତି ॥୩॥
 କୌଶଲ୍ୟାଦି ନୃପପ୍ରିୟା ସବେ ନିଜ ନିଜ ଆରୁରେ ପୁମତ ।

ପତି ଅନୁକୁଳା ଦୁଇ ପ୍ରେମମୁଳା ହରି ଚରଣେ ବିମଳା ॥୧୮୯॥
 ଏକଦା ଭୂପତି ମୋର ପୁତ୍ର ନାହିଁ ଜାଣି । ନିଜ ମନ ମଧ୍ୟେ ଭରି ଲଭି କଲେ ଗୁନି ॥
 ଗୁରୁଙ୍କ ଗୃହେ ସହର ଯାଇଣ ନରେଶ । ଚରଣେ ପ୍ରଣମି କଲେ ବିନୟ ବିଶେଷ ॥୧॥
 ନିଜ ଦୁଃଖ ସୁଖ ଗୁରୁ ଆଗେ ଶୁଣାଇଲେ । ବହୁ ପ୍ରକାରେ ବଶିଷ୍ଠ ବୁଝାଇ କହିଲେ ॥
 ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୃଦେଧର ନୃପହେବ ସୁତ ଗୁରୁ । ଯି ଭୁବନ ବିଦିତ ଯେ ଭକ୍ତ-ଭୟାହାସ ॥୨॥

ନଗ ସେମାନଙ୍କର ଅସ୍ଥ ଥିଲା । ସେହି ଧୀରମତି ବାନରରୂପଧାରୀ ଦେବତାମାନେ
 ଭଗବାନଙ୍କ ଆଗମନ-ମାର୍ଗ ପ୍ରଶାସନରେ ରହୁଲେ ॥ ୨ ॥ ସେହି ବାନରଗଣ ପଦ୍ମ ଓ
 ଜଙ୍ଗଲମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁଠି ଲୁହା ସେଇଠି ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନର ସେନା ଗତି
 ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ଏହି ସବୁ ସ୍ଥାନର ପ୍ରସଙ୍ଗ ମୁଁ କହୁଛି । ମଝିରେ ଯେଉଁ
 ପ୍ରସଙ୍ଗ ମୁଁ ଶୁଣି ଦେଇଥିଲି, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା କହୁଛି, ଶୁଣ ॥ ୩ ॥ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରରେ
 ରଘୁକୁଳଗିରିସେଣା ଦଶରଥ ନାମକ ଗୁଜାଳର ଆବିର୍ଭାବ ହେଲା । ତାହାଙ୍କର
 ନାମ ବେଦମାନଙ୍କରେ ବିଖ୍ୟାତ । ସେ ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର, ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଓ ଜ୍ଞାନୀ ଥିଲେ ।
 ସାରଳଧର ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅପାର ଭକ୍ତ ଥିଲା । ମନ ସବଦା
 ତାଙ୍କରଠାରେ ଲାଗି ରହିଥାଏ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—କୌଶଲ୍ୟା ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କର
 ପ୍ରିୟତମା ଗୁଣୀମାନେ ସମସ୍ତେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଆଚରଣରେ ଅତି ପବିତ୍ରା ଥିଲେ । ସେମାନେ
 ଅତି ବିମଳା । ପତିଙ୍କ ମନ ରଖି ସେମାନେ ଚଳୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ

ସୁଗା ରସିହି ବସିଷ୍ଠ ବୋଲୁଥା । ପୁତ୍ରକାମ ସୁଭ ଜଣ କରୁଥା ॥
ଭଗତ ସହିତ ମୁନି ଆହୁତି ସାନ୍ଧେ । ପ୍ରଗଟେ ଅଗିନି ତରୁ କର ଲାଙ୍ଗେ ॥୩॥
ଜୋ ବସିଷ୍ଠ କହୁ ହୃଦୟ ବିରୁର । ସକଲ କାଜୁ ଶ୍ରୀ ସିଦ୍ଧି ତୁହାର ॥
ଯୁଦ୍ଧ ହରି ବାଟି ଦେହୁ ନୃପ ଜାଣ । ଜଥା ଜୋଗ ଜେହି ଭାଗ ବନାଇ ॥୪॥

ତବ ଅନୁସ୍ୟ ଭବ ପାବକ ସକଲ ସଭାହି ସମୁଦ୍ଧାର ।

ପରମାନନ୍ଦ ମଗନ ନୃପ ହରଷ ନ ହୃଦୟ ସମାଇ ॥୧୮୯॥

ତବହିଁ ଗୟ ପ୍ରିୟ ନାରି ବୋଲଇଁ । କୌଶଲ୍ୟାଦି ତହାଁ ଚଲି ଆଇଁ ॥
ଅର୍ଥ ଭାଗ କୌଶଲ୍ୟାଦି ସାହା । ଉଭୟ ଭାଗ ଆପେ କର କାହା ॥୧॥

ଶୂଙ୍ଗୀ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ବଶିଷ୍ଠ ତହୁଁ ଅଣାଇଲେ । ପୁତ୍ରକାମ ସୁମଙ୍ଗଳ ଯଜ୍ଞ କରାଇଲେ ॥
ଭକ୍ତ ସହ ମୁନିବର ଆହୁତି ଦିଅନ୍ତେ । ପ୍ରକଟ ହେଲେ ଅନଳ ତରୁ ଘେନି ହସ୍ତେ ॥୩॥
ଯାହା କହୁ ବିରୁରଲେ ହୃଦୟେ ବଶିଷ୍ଠ । ସିଦ୍ଧ ହୋଇଲା ଭୁମ୍ଭର ସମସ୍ତ ଅସୁଖ ॥
ଏହି ହରି ନୃପବର ବିଭକ୍ତ କରାଇ । ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ମହତୀକୁ ବାଣ୍ଟି ଦିଅ ଯାଇ ॥୪॥

ତହୁଁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହେଲେ ହୃତାଶନ ବୁଝାଇଣ ସ୍ବଭଜନେ ।

ପରମାନନ୍ଦରେ ନିମଗ୍ନ ନରେନ୍ଦ୍ର ହର୍ଷ ନ ସମ୍ଭାବ ମନେ ॥୧୯॥

ତରୁଣଶେପ୍ତି ସୁନାଶାଳୁ ତକାନ୍ତେ ନରେଶ । କୌଶଲ୍ୟାଦି ଗୁଣୀ ତହିଁ ହୋଇଲେ ପ୍ରବେଶ ॥
ଅର୍ଦ୍ଧ ଭାଗ କୌଶଲ୍ୟାକୁ ପ୍ରଦାନ କରିଲେ । ଅବଶିଷ୍ଠ ଅର୍ଦ୍ଧେକରୁ ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଘେନିଲେ ॥୧॥

ସେମାନଙ୍କର ହୃତ ପ୍ରେମ ଥିଲା ॥ ୧୮୮ ॥ ତୌପାୟ — ଏକଦା “ମୋର ପୁତ୍ର ନାହିଁ” ବୋଲି ରାଜାଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ଗୁଣ୍ଡା ହେଲା । ରାଜା ଅତିଶୀଘ୍ର ଗୁରୁଙ୍କ ଗୃହକୁ ଗଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରଣାମ କରି ବହୁତ ଅନୁନୟନମୟ କଲେ ॥ ୧ ॥ ରାଜା ତାଙ୍କର ସବୁ ସ୍ବର୍ଗହୁଷ୍ଟି ଗୁରୁଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲେ । ଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠ ତାହାଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ସୈନ୍ଦୱ ଧର । ତୁମର ଶୁଣିଗୋଟି ପୁତ୍ର ଜାତ ହେବେ । ସେମାନେ ଶିଳିଲେକରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେବେ ଏବଂ ଭକ୍ତଗଣଙ୍କ ଭୟକୁ ହରଣ କରିବେ ।” ॥ ୨ ॥ ବଶିଷ୍ଠ ଶୂଙ୍ଗୀ ରାଷ୍ଟ୍ର (ରାଷ୍ୟଶୂଙ୍ଗ)କୁ ଡକାଇଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଶୁଭ ପୁଷ୍ପେଷ୍ଟି ଯଜ୍ଞ କରାଇଲେ, ଭକ୍ତ ଭାବରେ ମୁନି ଆହୁତି ଦେବାରୁ ଅଗ୍ନିଦେବ ହାତରେ ତରୁ ଧରି ଆସିବୁଁ ତ ହେଲେ ॥ ୩ ॥ ସେ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କୁ କହିଲେ, “ବଶିଷ୍ଠ ହୃଦୟରେ ଯାହା କହୁ ବିରୁର କରୁଥିଲେ, ତୁମ୍ଭର ସେ ସବୁ କାମ ସିଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ହେ ରାଜା ! ଏବେ ତୁମେ ଯାଇ ଏହି ହରିଷ୍ୟାନ୍ତକୁ ଯାହାକୁ ଯେମିତି ଯୋଗ୍ୟ, ସେମିତି ଭାଗ କରି ବାଣ୍ଟି ଦିଅ ॥ ୪ ॥ ତୋହା — ତଦନନ୍ତର ଅଗ୍ନିଦେବ ସମସ୍ତ ସମ୍ପଦ ବୁଝାଇ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଗଲେ । ରାଜା ପରମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ହର୍ଷର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ ॥ ୧୮୯ ॥ ତୌପାୟ — ସେତେବେଳେ ରାଜା ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟପତ୍ନୀମାନଙ୍କୁ ଡାକିଲେ । କୌଶଲ୍ୟା ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ଗୁଣୀ ସେଠାକୁ

କୈକେୟ କହୁଁ ନୁପ ସୋ ଦୟା । ରହେଁ ସୋ ଉପୟ ଶ୍ରୀ ପୁନି ଉପୁଜି ।
 କୌଶଲ୍ୟା କୈକେୟ ହାଥ ଧରି । ଶାନ୍ତ ସୁମିତ୍ରା ମନ ପ୍ରସନ୍ନ କରି ॥୨॥
 ଏହି ବିଧି ଗର୍ଭ ସହିତ ସବ ନାଶ । ଭାବୁଁ ହୃଦୟ ହରଷିତ ସୁଖ ଭାଷି ॥
 ଜା ଦିନ ତେଁ ହରି ଗର୍ଭହିଁ ଆସ । ସକଳ ଲୋକ ସୁଖ ସମ୍ପତି ଶୁଭ ॥୩॥
 ମନ୍ଦିର ମହିଁ ସବ ରାଜା ରାମ । ସୋରା ସୀଲ ତେଜ ଶା ଶାମ ॥
 ସୁଖ ଜୁତ କଳ୍ପକ କାଳ ଚଳି ଗୟି । ଜେହି ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଗଟ ସୋ ଅବସର ଉପୁଜା ॥
 ଜୋଗ ଲଗନ ପ୍ରହ ବାର ତଥୁ ସକଳ ଭବ ଅନୁକୂଳ ।

ଚର ଅରୁ ଅଚର ଦର୍ଶନୁତ ରାମଜନମ ସୁଖମୂଳ ॥୧୯୦॥
 ନୌମୀ ତଥୁ ମଧୁ ମାସ ସୁମାତା । ସୁକଳ ପଳ ଅଭିଜିତ ହରିପ୍ରୀତା ॥
 ମଧ୍ୟାହ୍ନବସ ଅତି ସୀତ ନ ଭାମା । ପାବନ କାଳ ଲୋକ ବିଶ୍ରାମା ॥୧॥

ଦେଲେ ନରପତି ମଣି କୈକେୟୀକୁ ତାହା । ପୁଣି ବେନି ଭାବ ହେଲା ବାମା ଥିଲା ଯାହା ॥
 କୌଶଲ୍ୟା କୈକେୟୀଙ୍କର ହସ୍ତେ ଧରାଇଣ । ଦେଲେ ସୁମିତ୍ରାଙ୍କୁ ମନ ପ୍ରସନ୍ନ କରିଣ ॥୨॥
 ଏପରି ହୋଇଲେ ରାଣୀମାନେ ଗର୍ଭବତୀ । ହୃଦୟେ ହରଷ ସୁଖ ଲଭି କଲେ ଅତି ॥
 ଯେଦିନୁ ହରି ପ୍ରବେଶ କରିଲେ ଗର୍ଭରେ । ସକଳ ଲୋକ ମୁଗ୍ଧଲେ ସୁଖ ସମ୍ପଦରେ ॥୩॥
 ମହଲ ମଧ୍ୟ ରାଜା ମହୁଷୀ ନିକର । ତେଜ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଶୀଳାଦି ସଦ୍‌ଗୁଣ ଆକର ॥
 ସୁଖ ସହ କହୁ ଦିନ ହୁଅନ୍ତେ ଅତୀତ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରକଟ କାଳ ହେଲା ଉପସ୍ଥିତ ॥୪॥
 ଯୋଗ ଲଗ୍ନ ପ୍ରହ ବାର ତଥୁ ଆଦି ସବେ ହେଲେ ଅନୁକୂଳ ।

ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ହରଷେ ନିମଗ୍ନ ରାମଜନ୍ମ ସୁଖ ମୂଳ ॥୧୯୧॥
 ନବମୀ ତଥୁ ପରଦ ମଧୁମାସ ବର । ଶୁଭପକ୍ଷ ଅଭିଜିତ ହରି ପ୍ରୀତି-କର ॥
 ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଶୀତ ବା ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ନୁହଇ ବିଶେଷ । ଲୋକ ବିଶ୍ରାମ ପାବନ ସମୟ ପ୍ରବେଶ ॥୧॥

ଗୁଲି ଆସିଲେ । ରାଜା ହରିଷ୍ୟାନ୍ତର ଅଧା ଭାଗ ଏବା କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ ଦେଲେ ଏବ
 ବାମା ଅଧା ଭାଗକୁ ଦୁଇ ଭାଗ କଲେ ॥ ୧ ॥ ତହିଁରୁ ଗୋଟିଏ ଭାଗ ରାଜା କୈକେୟୀଙ୍କୁ
 ଦେଲେ । ଅବଶିଷ୍ଟ ଭାଗଟି ପୁଣି ଦୁଇଭାଗ ହେଲା । ସେହି ଦୁଇଭାଗକୁ ରାଜା କୌଶଲ୍ୟା
 ଓ କୈକେୟୀଙ୍କ ହାତରେ ଧରାଇ ସେମାନଙ୍କ ମନକୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରି ସୁମିତ୍ରାଙ୍କୁ ଦେଲେ ॥୨॥
 କାଳକ୍ରମେ ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭବତୀ ହେଲେ । ସେମାନେ ହୃଦୟରେ ଅତି ଆନନ୍ଦିତ
 ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ ସୁଖ ମିଳିଲା । ଯେଉଁ ଦିନଠାରୁ ଶ୍ରୀହରି ଲୀଳାକ୍ରମେ
 ଗର୍ଭରେ କହିଲେ, ସେହି ଦିନଠାରୁ ସମସ୍ତ ଲୋକରେ ସୁଖ ଓ ସମୃଦ୍ଧି ଭରିଗଲା ॥ ୩ ॥
 ଶୋଭା, ଶୀଳ ଓ ତେଜର ଗଣି ହୋଇ ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ରାଜମହଲରେ ପ୍ରଶୋଭିତ
 ହେଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ କହୁ ସମୟ ସୁଖରେ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ କ୍ରମେ
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆବର୍ତ୍ତାବ ସମୟ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଯୋଗ, ଲଗ୍ନ, ଶ୍ରହ,
 ବାର ଓ ତଥୁ ସବୁ ଅନୁକୂଳ ହୋଇଗଲା । ଜଡ଼ ଓ ତେଜନ, ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦରେ

ଶୀତଳ ମନ୍ଦ ସୁରଭ ବହୁ ବାଞ୍ଛ । ହରଷିତ ସୁର ସ୍ବଚନ୍ଦ ମନ ଗୁଞ୍ଜ ॥
 ବନ କୁସୁମିତ ଗିରିଗନ୍ ମଳୟାସ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସକଳ ସରିତାଂମୃତଧାରା ॥୨॥
 ସୋ ଅବସର ଚରଂଚ ଜବ ଜାନା । ତଳେ ସକଳ ସୁର ସାଜ ବିମାନା ॥
 ଗଗନ ବିମଳ ସକୂଳ ସୁର ଜୁଆ । ଗାତ୍ରୁର୍ଣ୍ଣ ଗୁନ ଗନ୍ଧବଂ ବରୁଆ ॥୩॥
 ବରଷଣ୍ଣ ସୁମନ ସୁଅଂଜୁଲ ସାଗା । ଗହଗନ୍ଧ ଗଗନ ଦୁଂଦର୍ଶ ବାଗା ॥
 ଅମୃତ କରୁଣ୍ଣ ନାଗ ମୁନି ଦେବା । ବହୁବଧୁ ଲଠୁଣ୍ଣ ନିଜ ନିଜ ସେବା ॥୪॥
 ସୁର ସମୃଦ୍ଧ ବିନୟ କରି ପଦ୍ମରେ ନିଜ ନିଜ ଧାମ ॥
 ଜଗନ୍ନିବାସ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଗଟେ ଅଖିଲ ଲୋକ ବିଶ୍ରାମ ॥୧୯୧॥

ଶୀତଳ ମନ୍ଦ ସୁରଭ ବହୁର ପବନ । ସ୍ବରେ ହରଷିତ ସହ ଉଷାହୃତ ମନ ॥
 ଗିରି ଗଣ ମଣିପୁତ୍ର ବନ କୁସୁମିତ । ସୁବନ୍ଧୁ ଅମୃତଧାରା ସକଳ ସରତ ॥୨॥
 ସେହୁ ଅବସର ଯେବେ ବିରାଜୁ ଲାଗିଲେ । ସୁରଜ ସହ ସାଜଣ ବିମାନ ଆସିଲେ ॥
 ବିମଳ ଗଗନେ ପୁଣ୍ଡି ବିରୁଧ ନିକର । ଗୁଣ ଗାୟନ କରନ୍ତୁ ଗନ୍ଧବଂ ଆବର ॥୩॥
 ବରଷନ୍ତ ସୁମନ ସୁଅଞ୍ଜୁଳ ସଜାଇ । ଗହ ଗନ୍ଧ ଗଗନରେ ହୁନ୍ତୁର ବଜାଇ ॥
 ସୁତି ଉଦାରନ୍ତ ସୁର ନାଗ ମୁନିଗଣ । ନାନାମତେ କର ନିଜ ସେବା ସମର୍ପଣ ॥୪॥
 ଅମର ସମୃଦ୍ଧ କରଣ ବିନୟ ରଲେ ନିଜ ନିଜ ଧାମ ।
 ବିଶ୍ବବାସ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରକଟ ହୋଇଲେ ଅଖିଲ ଲୋକ ବିଶ୍ରାମ ॥୧୯୧॥

ମଗ୍ନ ହୋଇଗଲେ । କାରଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଜନ୍ମ ସମସ୍ତ ସ୍ବର୍ଗର ମୂଳ କାରଣ ॥ ୧୯୦ ॥
 ତୋପାଘ — ପବନ ଭେଦ ମାସର ନବମୀ ତଥ । ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଓ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରିୟ
 ଅଭିଜିତ ନକ୍ଷତ୍ରର ସ୍ବର ପୃଥୁର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ଦ୍ବିପ୍ରହର ସମୟ, ବେଶି ଶୀତ କମ୍ପା
 ଉତ୍ତପ ନ ଥିଲା । ସେହି ପବନ ସମୟ ସମସ୍ତ ଲୋକର ଶାନ୍ତିଦାୟକ ଥିଲା ॥ ୧ ॥
 ଶୀତଳ, ମନ୍ଦ ଓ ସୁଗନ୍ଧିତ ପବନ ବହୁଥିଲା । ଦେବତାମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ଏବଂ ସନ୍ତୁଷ୍ଟମାନଙ୍କ
 ମନରେ ଉଷାହୃ ପରପୁଣ୍ଡି । ବନସହ ବିକଶିତ ପୁଷ୍ପଗୁଳରେ ସୁଶୋଭିତ । ପବନ-ସମୃଦ୍ଧ
 ମଣିଗୁଣିରେ ଗାତ୍ରମାନ ଏବଂ ସମସ୍ତ ନୟା ଆପଣା ଆପଣା ବସ୍ତ୍ରରେ ସଜେ ଯେପରି
 ଅମୃତର ଧାରା ପ୍ରବାହିତ କରୁଥାନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ସେତେବେଳେ ବ୍ରହ୍ମା ଭଗବାନଙ୍କ
 ଆବର୍ତ୍ତାବ ସମୟ ଅବସର ଲାଗିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ସମେତ ସମସ୍ତ ଦେବତା
 ବିମାନ ସଜାଇ ଚାଲିଲେ । ନିର୍ମଳ ଆକାଶ ଦେବତାମାନଙ୍କ ବଳ-ସମୃଦ୍ଧରେ ପୁରୁଷଲ୍ଲା ।
 ଗନ୍ଧବ-କଳ ଭଗବାନଙ୍କ ଗୁଣ ଗାନ କରବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୩ ॥ ଦେବତାମାନେ
 ସ ସ୍ବରର ଅଞ୍ଜଳିରେ ପୁଷ୍ପ ସଜାଇ ବୃଷ୍ଟି କରବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆକାଶରେ ସୁମ-
 ଧାମ୍ ହୁନ୍ତୁର ବାଜି ଉଠିଲା । ନାଗ, ମୁନି ଓ ଦେବତା ସୁତି କରବାକୁ
 ଲାଗିଲେ ଏବଂ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ଆପଣା ଆପଣା ସେବା-ଉପହାର ଭେଟି କରବାକୁ
 ଲାଗିଲେ ॥ ୪ ॥ ଡୋହା :—ଦେବତା-ସମୃଦ୍ଧ ପ୍ରାର୍ପଣା କରସାରି ଆପଣା ଆପଣା

ଭଏ ପ୍ରଗଟ କୃପାଲ ଗାନଦୟାଲ କୌସଲ୍ୟା ହିତକାଶ ।
 ହରଷିତ ମହତାଶ ମୁନି ମନ ହାସ ଅଭୂତ ରୂପ ବିରୂପ ॥
 ଲେଚନ ଅଭିରାମା ତନୁ ଘନଶ୍ୟାମା ନିଜ ଆୟୁଧ ଭୁଜ ଗୁଣ ।
 ଭୂଷନ ବନମାଲ ନୟନ ବିସାଲ ସୋଭସିଂଧୁ ଖରାଣ ॥୧॥
 କହ ଦୁଇ କର ଜୋଷ ଅସ୍ତୁତ ତୋଷ କେହି ବଧୁ କରୌ ଅନଂତା ।
 ମାୟା ଗୁନ ଜ୍ଞାନାଗତ ଅମାନା ବେଦ ପୁରାଣ ଭନଂତା ॥
 କରୁନା ସୁଖ ସାଗର ସବ ଗୁନ ଆଗର ଜେହି ଗାତ୍ର ହିଁ ଶ୍ରୁତି ସତା ।
 ସୋ ମମ ହିତ ଲଗା ଜନ ଅନୁରାଗୀ ଭୟୁତ ପ୍ରଗଟ ଶ୍ରୀକଂତା ॥୨॥
 ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ନିକାୟା ନିର୍ମିତ ମାୟା ରୋମ ରୋମ ପ୍ରତି ବେଦ କହେ ।
 ମମ ଉର ସୋ ବାସୀ ସୁହ ଉପହାସୀ ସୁନତ ଧୀର ମତି ଥିବ ନ ରହେ ॥
 ଉପଜା ଜବ ଜ୍ଞାନା ପ୍ରଭୁ ମୁସୁକାନା ଚରିତ ବହୁତ ବଧୁ ଶକ୍ତି ଚହେ ।
 କହି କଥା ସୁହାଈ ମାତୁ ବୁଝାଈ ଜେହି ପ୍ରକାର ସୁତ ପ୍ରେମ ଲହେ ॥୩॥

ଜାତ ଦାନ-ଦୟାଧାମ ନୟନାଭିରାମ ରାମ ଘନ-ଶ୍ୟାମ କରୁଣା ॥
 ଦେଖି ଜନମା ହରଷ ହରଷ ମୁନି ମାନସ ବିଶାଳ ଲେଚନ ରୂପ ଅଭୂତ ଗୁଣ ॥
 ବନମାଲ ଭୂଷଣଧର,
 ନିଜାୟୁଧ ଗୁଣ ଭୁଜେ ଶୋଭା-ସାଗର ॥୪॥

ଯୋଗିଣ ପ୍ରଗଳକର ବୋଲନ୍ତି ସୁତି ଗୁମୁର କରବି କପରି ପୁଣ୍ୟ-ଦୟା-ସାଗର ।
 ମାୟାଗୁଣ ଜ୍ଞାନାଗତ ଅନନ୍ତ ମାନ-ରହୁତ ପ୍ରସାଣ ଶ୍ରୁତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଯେ ଗୁଣାକର ।
 ସେହି ହରି ମୋ ହିତ ଲାଗି,
 ପ୍ରକଟ ହେଲେ ଶ୍ରୀପତି ଭକ୍ତାନୁରାଗୀ ॥୫॥

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଅପରିମିତ ମାୟାବଳରେ ନିର୍ମିତ ସା'ର ପ୍ରତି ରୋମେ ବେଦ କରେ ବର୍ଣ୍ଣନ ।
 ତାଙ୍କ ବାସ ମୋ ଉଦରେ ଉପହାସ, ଶୁଣି ଧୀରେ ହୁଅନ୍ତି ଅଧୀର, ମାତା ଲଭନ୍ତେ ଜ୍ଞାନ ॥
 ହସି ପ୍ରଭୁ ଲଳା ଲହନ୍ତି,
 ବୁଝାନ୍ତି ମାତାକୁ କଥା, ବାସଲ୍ୟେ ମତି ॥୬॥

ଲୋକରେ ଫେରି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଅଖିଳ ଲୋକର ଶାନ୍ତିକାୟକ, ଜଗଦାଧାର ପ୍ରଭୁ
 ଆବିର୍ଭୂତ ହେଲେ ॥ ୧୧୧ ॥ ଛନ୍ଦ — ଗାନଦୟାକୁ, କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କର ହିତକାରକ
 ପ୍ରଭୁ ଆବିର୍ଭୂତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ମୁନିଜନ-ମନୋହାରୀ ଅଭୂତ ରୂପ-କଥା ବିବର କରି
 ମାତା ଆନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କ ଶରୀର ନୟନାଭିରାମ ଓ ମେଘଶ୍ୟାମ ।
 ଗୁଣଭୂଜାରେ ସେ ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ଆୟୁଧ ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ବିଦ୍ୟା ଆଭୂଷଣ
 ଓ ବନମାଳା ପିନ୍ଧିଥିଲେ । ବିଶାଳ ନେତ୍ର ତାଙ୍କର । ସେ ଶୋଭାପିନ୍ନ ଏବଂ ଖରାଣଧର

ମାତା ପୁତ୍ର ବୋଲୁ ସୋ ମତି ତୋଲୁ 'ତଜନ୍ତୁ ତାତ ସୁହ ରୂପା ।
 ଲାଜେ ସିନ୍ଦୂର୍ଣ୍ଣ ଅତି ପ୍ରିୟସୀଲ ସୁହ ସୁଖ ପରମ ଅନୁପା ॥
 ସୁନ ବଚନ ସୁନାନା ରୋଦନ ଠାନା ହୋଇ ବାଲକ ସୁରଭୁପା ।
 ସୁହ ଚରତ ତେ ଗାତ୍ସୁ ହିଁ ହରିପଦ ପାତ୍ସୁ ହିଁ ତେ ନ ପରହିଁ ଭବ କୃପା ॥୩॥

ବିପ୍ର ଧେନୁ ସୁର ସତ ହିତ ଲୁହ ମନୁଜ ଅବତାର ।

ନିଜ ଇଚ୍ଛା ନିମତ ତନୁ ମାୟା ଗୁନ ଗୋ ପାର ॥୧୯୬॥

ନନୟା ପୁଣି ବୋଲନ୍ତି ଅପସରନ୍ତେ ସେ ମତି ଶିଶୁଲୀଳା କର ବାପ, ତେଜି ଏ ରୂପ ।
 ଏ ଅଭୁଲ ପ୍ରିୟ ସୁଖ, ଶୁଣି ହୋଇଲେ ବାଲକ, ଆରମ୍ଭିଲେ କାନ ସୁଖ ବିରୂପ-ଭୂପ ।

ଏ ଚରଣ ଯେହୁ ଗାଇବେ,

ହରିପଦ ପାଇ ଭବ-କୃଷେ ନ ଯିବେ ॥୩॥

ବିପ୍ର ଧେନୁ ସୁର ସଜ୍ଜ କାରଣେ ହେଲେ ନର ଅବତାର ।

ନିଜ ଇଚ୍ଛାମତେ ତନୁ ବିରଚିଲେ ଯେ ମାୟା ଗୁଣଗୋପାର ॥୧୯୭॥

ଶୂନ୍ୟ ॥ ୧ ॥ ହୁଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି ମାତା କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ହେ ଅନନ୍ତ ! ପୁଁ କେଉଁ
 ପ୍ରକାରେ ତୁମ ସୁଧି କରବ ? କେବ ଓ ପୁରୁଷମାନେ ତୁମକୁ ମାୟା, ଗୁଣ ଓ ଜ୍ଞାନର
 ଭକ୍ତିରେ ଓ ପଣିମାଣ-ରହିତ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଶୁଣ ଓ ସଜ୍ଜନ କରୁଣା ଓ ସୁଖର
 ସାଗର ତଥା ସକଳ ଗୁଣର ଧାମ ତହିଁ ଯାହାଙ୍କ ଗୁଣ ଗାନ କରନ୍ତି, ସେହି ଭକ୍ତଜନପ୍ରେମୀ
 ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଭଗବାନ୍ ମୋର କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ଆବର୍ତ୍ତ ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥
 ବେଦମାନେ କହନ୍ତି—ତୁମର ପ୍ରତ୍ୟେକ ରୋମରେ ତବ ମାୟା-ବିରଚିତ ଅନେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-
 ସମୂହ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । ତୁମେ ସେହି ପ୍ରଭୁ ମୋର ପର୍ବରେ ରହିଥିଲ, ଏହି
 ଉପହାସ-ଯୋଗ୍ୟ ତଥା ଶୁଣି ଧୀର (ବିବେକୀ) ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ମତି ମଧ୍ୟ ଛିରି ରହିନାହିଁ ।
 (ଅର୍ଥାତ୍ ବିଚଳିତ ହୋଇଯାଉଛନ୍ତି ।) ” ଯେତେବେଳେ ମାତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଜାତ ହେଲା,
 ଭଗବାନ୍ ପ୍ରବଳ ହସିଲେ । ସେ ବହୁବଧ ଲୀଳା କରବା ପାଇଁ ଲଜୁକ । ଅଜଏବ
 ପୁଅ ଜନ୍ମର ସ୍ମରଣ କଥା କହୁ ସେ ମାତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ, ଯେପରିକି ତାଙ୍କୁ ପୁଅପ୍ରେମ
 (ବାସ୍ନା ପ୍ରେମ) ମିଳିଯିବ ॥ ୩ ॥ ମାତାଙ୍କର ସେହି ବୁଦ୍ଧି ବଦଳିଗଲା । ସେତେବେଳେ
 ସେ ପୁଣି କହିଲେ, “ହେ ବାପ । ଏ ରୂପ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଅତି ପ୍ରିୟ ବାଳଲୀଳା
 କର । ମୋ ନିମନ୍ତେ ଏହା ପରମ ଅନୁପମ ସୁଖ ହେବ । ” ମାତାଙ୍କର ଏହି ବଚନ ଶୁଣି
 ଦେବାଧିପତି ସୁଖ ଭଗବାନ୍ ବାଲକ-ରୂପ ହୋଇ ରୋଦନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ।
 ଭୁଲସୀଦାସ କହନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଚରଣ ଗାନ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ
 ପଦ ଲାଭ କରନ୍ତି, ଆଉ ସମ୍ଭାରରୂପୀ କୃପରେ ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ କୋହା —
 ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଗୋ, ଦେବତା ଓ ସାଧୁମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଭଗବାନ୍ ମନୁଷ୍ୟ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ
 କଲେ । ସେ ଅଜ୍ଞାନମୟୀ ମାୟା ଓ ତାହାର ଗୁଣ(ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜ, ତମ)-ଏବଂ ଲଜ୍ଜା ସୁମାନଙ୍କର

ସୁନି ପିୟୁଷଦନ ପରମପ୍ରିୟ ବାମା । ସତ୍ରମ ଚଳି ଆଇଁ ସବ ରାମା ॥
 ହରଷିତ ଜହଁ ତହଁ ଧାଇଁ ନାସୀ । ଆନନ୍ଦ ମଗନ ସକଲ ପୁରବାସୀ ॥୧॥
 ଦଶରଥ ପୁଷ୍ପଜନ୍ମ ସୁନି କାନା । ମାନହୁଁ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ସମାନା ॥
 ପରମ ପ୍ରେମ ମନ ପୁଲକ ସଖାର । ଗୁହତ ଉଠନ କରତ ମତି ଧୀର ॥୨॥
 ଜାକର ନାମ ସୁନତ ସୁଭ ହୋଇ । ମୋରେ ଗୁହ ଆର୍ତ୍ତ ପ୍ରଭୁ ସୋଇ ॥
 ପରମାନନ୍ଦ ପୁର ମନ ରଜା । କହା ବୋଲାଇ ବଜାପ୍ତୁ ବାଜା ॥୩॥
 ଗୁର ବସିଷ୍ଠ କହଁ ଗୟା ହିଁକାର । ଆଏ ଦ୍ଵିଜନ ସନ୍ନିତ ନୃପଦାର ॥
 ଅନୁପମ ବାଲକ ଦେଖନ୍ତି ଜାଣି । ରୂପ ରାସି ଗୁନ କହୁ ନ ସିରାଣି ॥୪॥
 ନଂ ଶମୁଖ ସରଥ କରି ଜାତକରମ ସବ ଶାନ୍ତି ।

ହାଟକ ଧେନୁ ବସନ ମନି ନୃପ ବିପ୍ରକୁ କହଁ ଶାନ୍ତି ॥୧୯୩॥

ଶୁଣନ୍ତେ ଶିଶୁ ରୋଦନ ଅତି ପ୍ରିୟବାଣୀ । ଚକ୍ଷୁରେ ଆସିଲେ ତହିଁ ଅନ୍ୟ ସବୁ ରାଣୀ ॥
 ହରଷେ ଉଠି ଧାଇଁଲେ ଯେଣେ ତେଣେ ଦାସୀ । ଆନନ୍ଦେ ନିମଗ୍ନ ହେଲେ ନଗରନିବାସୀ ॥୧॥
 ଦଶରଥ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମ ଶ୍ରବଣେ ଶୁଣିଣ । ମନେହୁଏ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦେ ହୋଇଲେ ବିମ୍ବନ ॥
 ପରମ ପ୍ରେମେ ହୋଇଲ ପୁଲକ ଶରୀର । ଉଠିବା ପାଇଁ ଗୁହାନ୍ତ ମତି କରି ଶ୍ରୀର ॥୨॥
 ଯା' ନାମ ଶୁଣନ୍ତେ ଶୁଭ ହୁଅଇ ଅଶେଷ । ମୋର ଗୁହେ ଆଗମିଲେ ସେ ଦେବ ଦେବେଶ ॥
 ପରମାନନ୍ଦେ ହୋଇଣ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ରଜା । କହୁଲେ ତାଜ ବଜାଅ ମାଙ୍ଗଳକ ବାଜା ॥୩॥
 ଡଗର ଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠେ ରଜା ପଠାଇଲେ । ଦ୍ଵିଜକୁ ଘେନି ସେ ନୃପ ଭବନେ ଆସିଲେ ॥
 ଅନୁପମ ବାଳକକୁ ଦେଖନ୍ତୁ ସେ ଯାଇ । ରୂପରାସି ଗୁଣ ଶେଷ ନ ହୋଇବ ଗାତ ॥୪॥
 ନାନ୍ଦୀପୁଣ୍ୟ ଶ୍ରାବ କରି ତହଁ ସବ ଜାତକ କର୍ମ କରିଲେ ।

ବିପ୍ରକୁ ବସନ ଧେନୁ ମଣି ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ନୃପବର ପ୍ରଦାନିଲେ ॥୧୯୩॥

ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵରେ । ତାଙ୍କର ଦିବ୍ୟ ଶରୀର ତାଙ୍କର ନିଜ ଲଜ୍ଜାରେ ହିଁ ନିମିତ୍ତ । ଏହା କୌଣସି
 କର୍ମବଳନର ଅଧୀନ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ହିଁ ପ୍ରଶାସକ ଭୌତିକ ପଦାର୍ଥରେ ନିମିତ୍ତ ନୁହେଁ ॥୧୯୪॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶିଶୁ ବାଳକର ହୃଦୟର ଅତି ପ୍ରିୟ ଧନ ଶୁଣି ସମସ୍ତ ରାଣୀ ବ୍ୟତୀ ହୋଇ
 ଦଉଳି ଆସିଲେ । ଦାସୀମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଏଣେ ତେଣେ ଧାଇଁଲେ । ସମସ୍ତ
 ପୁରବାସୀ ଆନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ରଜା ଦଶରଥ ପୁତ୍ର-ଜନ୍ମ-ସମ୍ବାଦ
 କାନରେ ଶୁଣି ସତେ ଯେମିତି ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦରେ ମଜ୍ଜିଗଲେ । ମନରେ ପରମ ପ୍ରେମ
 ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ : ଶରୀର ପୁଲକିତ, ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ମତିକୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦେଇ ଏବଂ ପ୍ରେମରେ
 ଶିଥିଳ ଶରୀରକୁ ସମ୍ଭାଳି ସେ ଉଠିବାକୁ ଲଜୁକ ॥ ୨ ॥ “ସାହାର ନାମ ଶୁଣିବା
 ମାତ୍ରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ କଲ୍ୟାଣ ବା ମଙ୍ଗଳ ବ୍ୟାପିଯାଏ, ଯେହୁ ପ୍ରଭୁ ମୋ ଘରକୁ
 ଆସିଅଛନ୍ତି ।”—ଏହା ଭବ ରାଜାଙ୍କ ମନ ପରମାନନ୍ଦରେ ପୂରିଗଲା । ସେ ବାଳାବାଲିକୁ
 ଡକାଇ କହିଲେ, “ବାଜା ବଜାଅ ।” ॥ ୩ ॥ ଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ପାଖକୁ ଡଗର ଗଲ ।

ଧୂଳି ପତାକା ତୋରନ ପୁର ଗୁଣ୍ଡା । କହି ନ ଜାଇ ଜେହି ଭାତି ବନାଡ଼ା ॥
 ସୁମନବୃଷ୍ଟି ଅକାସ ତେ ହୋଇ । ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ମଗନ ସବ ଲେଇ ॥୧॥
 ବୃନ୍ଦ ବୃନ୍ଦ ମିଳି ଚଳୁଁ ଲେଗାଇ । ସହଜ ସିଂଗାର କଏ ଉଠି ଧାଇଁ ॥
 କନକ କଲସ ମଂଗଲ ଭରି ଥାଉ । ଗାତ୍ରୁତ ପେଠି ହୁଏ ଦୁଆରୁ ॥୨॥
 କରି ଆରତି ନେତ୍ରଗୁଣ୍ଡୁରି କରନ୍ତି । ବାର ବାର ସିନ୍ଦୂ ଚରନନ୍ଦି ପରନ୍ତି ॥
 ମାଗଧ ସୁତ ବଦନନ ଗାୟକ । ପାବନ ଗୁନ ଗାତ୍ରୁହିଁ ରଘୁନାୟକ ॥୩॥
 ସବସ ଦାନ ଶାନ୍ତି ସବ କାହୁଁ । ଜେହିଁ ପାତ୍ରା ଗୁଣା ନହିଁ ତାହୁଁ ॥
 ମୁଗମଦ ଚନ୍ଦନ ବୁକୁମ ଖାବୁ । ମତୀ ସକଳ ଗାୟନ୍ତି ବିତ ଗାବୁ ॥୪॥
 ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ ବାଜ ବାଧାତ୍ରୁ ପୁର ପ୍ରଗଟେ ସୁଷମା କୟ ।
 ହରଷବଂତ ସବ ଜହଁ ତହଁ ନଗର ନାରି ନର ବୃନ୍ଦ ॥୧୯୩॥

ଧୂଳା ପତାକା ତୋରଣେ ପୁର ଆଛାବଲ । ବର୍ଣ୍ଣି ନ ହୁଏ ସେମନ୍ତେ ରବିତ ହୋଇଲ ॥
 ହୁଅଇ ଅନ୍ତରାକ୍ଷରୁ ବରଷା ସୁମନ । ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦରେ ନିମଗ୍ନ ପୁରବାସୀ ଜନ ॥୧॥
 ଯଥା ଯଥା ହୋଇ ମିଳି ପ୍ରବତ୍ତା ଚଳିଲେ । ସହଜ ସୁବେଶ ଶାଳି ଉଠିଣ ଧାଇଁଲେ ॥
 ହେମ କଲସ ଆଳୀରେ ମଙ୍ଗଳ ସଜାଇ । ଭୂପ ଗୁଡ଼େ ପ୍ରବେଶନ୍ତି ଗୀତି ଗାଇ ଗାଇ ॥୨॥
 କରି ବନ୍ଦାପନା ବସୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରନ୍ତି । ବାରମ୍ବାର ବାଳକର ଚରଣେ ପଡ଼ନ୍ତି ॥
 ଶୁଚି ସୁତ ବନ୍ଦୀ ଗୁଣ ଗାୟକ ଆବର । ପବିତ୍ର ଯଶ ଗାଆନ୍ତି ରଘୁପତିଙ୍କର ॥୩॥
 ସବସ ଦାନ ପ୍ରଦାନ ସର୍ବବେ କରନ୍ତି । ଯେ ପାଆନ୍ତି ସେହି ପାଶେ ତାହା ନ ରଖନ୍ତି ॥
 କୁରଙ୍ଗ-ମଦ ଚନ୍ଦନ ବୁକୁମେ ଲଳିତ । ଗାଥ ସମୁଦାୟ ହେଲେ କର୍ତ୍ତମେ ପୁରୁଷ ॥୪॥
 ଗୁଡ଼େ ଗୁଡ଼େ ବାଜେ ସୁମଙ୍ଗଳ ନାଳା ପ୍ରଗଟନ୍ତେ ସୁଖକର ।
 ସମସ୍ତେ ହରଷ ହୁଅନ୍ତି ବିଶେଷ ପୁର ନରନାଥ ବୃନ୍ଦ ॥୧୯୪॥

ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ରାଜଦ୍ବାରକୁ ଆସିଲେ । ସେ ଯାଇ ଯେ ରୂପର ରାଣି
 ଏବଂ ବଚନରେ ଯାହାଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ଅସରନ୍ତି, ସେହି ଅନୁସମ ବାଳକଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ॥ ୪ ॥
 କୋହା :—ରାଜା ନାଟପ୍ରଣ ଶ୍ରୀକ ସମ୍ପାଦକପୁଷ୍ପକ ସମସ୍ତ ଜାତକର୍ମ ସମ୍ପାଦ
 କଲେ ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ସୁନା, ଗୋ, ବସ୍ତ୍ର ଓ ମଣିପ୍ରଭୃତି ଦାନ ଦେଲେ ॥୧୯୩॥
 ଗୌପାୟ :—ଧୂଳା, ପତାକା ଓ ତୋରଣରେ ନଗର ଆଛାଦିତ ହୋଇଗଲା । ନଗରର
 ସାଜସଜ୍ଜା ଯେଉଁପରି ଶୁଭରେ କରାଗଲା, ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।
 ଆକାଶରୁ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ହେଉଥାଏ । ସମସ୍ତ ଲୋକ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ॥ ୧ ॥ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ
 ଦଳଦଳ ହୋଇ ମିଶି ଚାଲିଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀକବିକ ବେଶଭୂଷା ସାଜି ସେମାନେ ଧାଇଁଛନ୍ତି ।
 ସୁନା କଳଶ ଓ ଆଳୀମାନଙ୍କରେ ମଙ୍ଗଳଦ୍ରବ୍ୟ ଭରି ଗୀତି ଗାଇ ରାଜଦ୍ବାରରେ ସେମାନେ
 ପ୍ରବେଶ କରୁଅଛନ୍ତି । ଆରତି କରି ସେମାନେ ଲଢ଼ୁଇ ଯାଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ବାରମ୍ବାର
 ଶିଶୁ ବାଳକଙ୍କ ଚରଣତଳେ ଲେଟୁଥା'ନ୍ତି । ମାଗଧ, ସୁତ (ସାରଥୀ), ବନ୍ଦୀଜନ (ଶୁଚି)

କୈକୟୀପୁତ୍ରା ସୁମିତ୍ରା ଦୋଷ । ସୁନ୍ଦର ସୁତ ଜନମତ ଭୈ ଓଷ୍ଠ ॥
 ଓଷ୍ଠ ସୁଖ ସପତ ସମୟ ସମାଜ । କହ ନ ସକଲ ସାରଦ ଅଶ୍ରୁରାଜ ॥୧॥
 ଅର୍ପୁଧସୁର ସୋହର ଏହି ଭାଷା । ପ୍ରଭୁକୁ ମିଳନ ଆଶ ଜନ୍ମ ରାଜା ॥
 ଦେଖି ଭ୍ରୁ ଜନ୍ମ ମନ ସକୁରୁଷ । ତଦପି ବନା ସଂଧ୍ୟା ଅନୁମାମ ॥୨॥
 ଅଗର ଧୂପ ବହୁ ଜନ୍ମ ଅଧିଆସ । ଉଡ଼ଇ ଅସର ମନହୁଁ ଅରୁନାସ ॥
 ମଂଦିର ମନ ସମୁଦ୍ର ଜନ୍ମ ତାର । ନୃପ ଗୁହ୍ୟ କଲସ ସୋ ଲୟ ଉଦାର ॥୩॥
 ଭବନ ବେଦଧୁନି ଅତି ମୃଦୁ ବାମ । ଜନ୍ମ ଖଗ ମୁଖର ସମୟ ଜନ୍ମ ସାମ ॥
 କୌତୁକ ଦେଖି ପତଂଗ ଭୁଲ୍ଲନା । ଏକ ମାସ ତେଇ ଜାତ ନ ଜାନା ॥୪॥

କେକୟୀ ପୁତ୍ରା ସୁମିତ୍ରା ଉଭୟେ ଆବର । ପ୍ରସବ କଲେ ସେ କାଳେ ଜନୟ ସୁନ୍ଦର ॥
 ସେହୁ ସମୟର ସୁଖ ସମ୍ପତ୍ତି ସମାଜ । କହ ନ ପାରନ୍ତି ସରସ୍ୱତୀ ଅଶ୍ରୁରାଜ ॥୫॥
 ଅଯୋଧ୍ୟାପୁର ଶୋଭିତ ହୁଅଇ ଏସନେ । ରାଜି ଅବା ଆସୁଥିଲ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମିଳନେ ॥
 ରବିକୁ ଦେଖନ୍ତେ ମନେ ସଜ୍ଜାତ ଲଭିଲ । ତଥାପି ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇଣ ସୁକତ ରହୁଲ ॥୬॥
 ଅଗ୍ରରୁ ଧୂପ ସମୁଦ୍ର ଯେସନେ ତମିର । ଅରୁଣ ବର୍ଣ୍ଣ ପରାୟେ ଉଡ଼େ ଯେ ଅସର ॥
 ମନ୍ଦିର ମଣି ସମୁଦ୍ର ତାରକା ସଦୃଶ । ଉଦାର ଲୟ ନୃପଙ୍କ ନିଲୟ କଲଣ ॥୭॥
 ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସ୍ୱରେ ବେଦଧୁନି ହୁଏ ଘରେ ଘରେ । ତାହା ଯେହ୍ନେ ଖଗ ରବ ସୁଖ ସମୟରେ ॥
 କୌତୁକ ଅବଲୋକଣ ଆଦିତ୍ୟ ଭୁଲିଲେ । ମାସେ କଟିଯିବାର ସେ ଜାଣି ନ ପାରିଲେ ॥୮॥

ଓଁ ଗାୟକମାଳେ ରଘୁକୁଳ-ସୁମାଞ୍ଜ ପବନ ଗୁଣ ଗାନ କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ରାଜା
 ଆପଣାର ସବୁ ଦାନ କରିଦେଲେ, ସେ ପାଇଲ, ସେ ମଧ୍ୟ ରଖିଲ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟକୁ
 ଦେଇଦେଲା । ନଗରର ସମସ୍ତ ରାଜପଥ ଓ ଗଳିକର ଆଦି କସ୍ତୁରୀ, ଚନ୍ଦନ ଓ କେଶର
 ପିତଳାସ ଜଳରେ କର୍ଦ୍ଦମାନ୍ତ ହୋଇଗଲା ॥୨॥ ତୋହା ।—ଘରେ ଘରେ ମଙ୍ଗଳସୂଚକ
 ଅଭିନୟନ ବାଜା ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସୁଷମାମୂଳ ଭଗବାନ ଆବର୍ତ୍ତ । ଯେଉଁଠି ଦେଖ,
 ସେଠାରେ ନଗରର ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷମାନେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଆନନ୍ଦମୟ ॥ ୧୪ ॥
 ତୌପାଲ ।—କୈକୟୀ ଏବଂ ସୁମିତ୍ରା ମଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସବ କଲେ । ସେହୁ
 ସୁଖ, ସେହୁ ସମ୍ପତ୍ତି, ସେହୁ ସମୟ ଓ ସେହୁ ସମାଜର ବର୍ଣ୍ଣନା ସରସ୍ୱତୀ କମ୍ପା ସର୍ବଗତ
 ଶେଷ ମଧ୍ୟ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରର ଶୋଭା ଦେଖି ମନେ ହେଉଛି,
 ସତେ ଯେମିତି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସହ ମିଳନ ନିମନ୍ତେ ରାଜି ଅସମୟରେ ଆସୁଥିଲ ।
 କିନ୍ତୁ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ଦେଖି ମନରେ ସଜ୍ଜାତ କରି ବାଟରେ ରହୁଗଲା । ପୁଣି କିଏ ମନରେ ବହୁର
 କରି ସନ୍ଧ୍ୟା ପାଲଟି ରହୁ ଯାଇଛି ଅବା ! ॥ ୨ ॥ ଅଗ୍ରରୁ ଧୂପର ବହୁତ ଧୂଆଁ ସନ୍ଧ୍ୟାର
 ଅନ୍ଧକାର ଏବଂ ଯେଉଁ ଅସର ଉଡୁଛି, ତାହା ପ୍ରଦୋଷର ଅରୁଣିମା । ମହଲର
 ମଣିସମୁଦ୍ର ତାରାଗଣ ଭୁଲ ପ୍ରଗତ ହୋଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ରାଜମହଲ କଲଣ
 ସତେ ଯେମିତି ଉନ୍ନତ ଚନ୍ଦ୍ର ॥ ୩ ॥ ରାଜଭବନରେ ଅତି କୋମଳବାଣୀରେ ବେଦଧୁନି

ମାସ ହବସ କର ହବସ ଶ୍ରୀ ମରମ ନ ଜାନଇ କୋଇ ।

ରଥ ସମେତ ରବି ଆକେଉ ନିସା କର୍ପୁନ ବିଧି ହୋଇ ॥୧୯୫॥
 ସୁହ ରହସ୍ୟ କାହୁଁ ନହିଁ ଜାନା । ଦିନମନି ତଲେ କରତ ଗୁନ ଗାନା ॥
 ଦେଖି ମହୋତ୍ସବ ସୁର ମୁନି ନାଗା । ତଲେ ଭବନ ବରନତ ନିଜ ଶ୍ରୀଗା ॥୧॥
 ଶ୍ରୀରଞ୍ଜ ଏକ କହୁଛି ନିଜ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ସୁନୁ ଗିରିଜା ଅତିଦୃଢ଼ ମତି ତୋଷା ॥
 କାକଭୁସୁଂଡ଼ି ସଂଗ ହସ ଦୋଉ । ମନୁଜ ରୂପ ଜାନଇ ନହିଁ କୋଉ ॥୨॥
 ପରମାନନ୍ଦ ପ୍ରେମ ସୁଖ ଫୁଲେ । ବାସୁନ୍ଧା ଫିରୁଛି ମଗନ ମନ ଭୁଲେ ॥
 ସୁହ ସୁଭ ଚରିତ ଜାନ ପୈସୋଇ । କୃପା ରାମ କୈ ଜାପର ହୋଇ ॥୩॥
 ତେନ୍ଦ୍ର ଅବସର ଜୋ ଜେନ୍ଦ୍ର ବିଧି ଆର୍ତ୍ତ । ଶକ୍ତ ଭୂପ ଜୋ ଜେନ୍ଦ୍ର ମନ ଶ୍ରୀ ॥
 ଗଜ ରଥ ଭୁରଗ ହେମ ଗୋ ଶ୍ଵାସ । ଶକ୍ତେ ନୃପ ନାନାବିଧ ଚୀର ॥୪॥

ମାସେ ହବସରେ କେବଳ ବାସର କେନ୍ଦ୍ର ନ ଜାଣେ ମରମ ॥

ରଥ ସହ ରବି ସୁକିତ ହୋଇଲେ ନିଶା ହେବ କି ରମ୍ୟ ॥୧୯୬॥

ଏ ରହସ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ସୁଦ୍ଧା ଜାଣି ନ ପାରିଲେ । ଦିନମଣି ଗୁଣ ଗାଇ ପ୍ରସାଂଷ କରଲେ ॥
 ମହୋତ୍ସବ ଅବଲୋକି ନାଗ ମୁନି ସ୍ତରେ । ସୁଭାଷ୍ୟ ପ୍ରଶଂସି ଗଲେ ନିଜ ନିଜ ପୁରେ ॥୧॥
 କହୁଛୁ ଆବର ଏକ ନିଜ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୋର । ଶୁଣ ଗିରି ସୁଦା ଅତି ଦୃଢ଼ ମତି ତୋର ॥
 ମୁଁ ଆଉ କାକ ଭୃଶ୍ମଣ୍ଡି ସଙ୍ଗେ ମିଳି ସେହୁ । ମନୁଷ୍ୟ ରୂପ ହୋଇଲୁ ନ ଜାଣନ୍ତି କେନ୍ଦ୍ର ॥୨॥
 ପରମ ଆନନ୍ଦେ ଅତି ପ୍ରେମ ପୁଣେ ଫୁଲି । ବାସୁରେ ଭ୍ରମଣ କଲୁ ମରୁ ମନେ ଭୁଲି ॥
 ଏହି ସମସ୍ତ ଚରିତ ସେ ଜାଣି ପାରଇ । ଯାହା ଉପରେ ରାମଙ୍କ କରୁଣା ହୁଅଇ ॥୩॥
 ସେହି ସମୟରେ ସେହୁ ସେ ଭାବେ ଆସନ୍ତି । ଯାହାକୁ ଯାହା ପସନ୍ଦ ଭୂପତି ବିଅନ୍ତି ॥
 ଗଜ ରଥ ଧେନୁ ଶ୍ଵାସ ହେମ ଭୂରଙ୍ଗମ । ଦେଲେ ନାନାବିଧ ଚୀର ନୃପତି ଭୂମିମ ॥୪॥

କରାଯାଉଅଛି । ସତେ ସେମିତି ତାହା ପର୍ଯ୍ୟାୟକର ସମୟାନୁକୂଳ କଲରବ ।
 ଏହି କୌତୁକ ଦେଖି ସୂର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଗତି ଭୁଲିଗଲେ । ମାସେକାଳ ସେ ଗତି
 କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଜାଣିପାରିଲେ ନାହିଁ । (ଅର୍ଥାତ୍ ସେହିଠାରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମାସ
 ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା) ॥୪॥ ଦୋହା—ମାସକ ଯାଏ ତାଙ୍କ ପ୍ରକାଶ ଯୋଗେ ହବସରେ
 କେବଳ ଦିନ ହେଲା । ଏହି ରହସ୍ୟକୁ କେନ୍ଦ୍ର ଜାଣିଲେ ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କର ରଥ
 ସହଚ ସେହିଠାରେ ଅଟକିଗଲା । ଆଉ ରାତି ହୁଅନ୍ତା କିପରି ? ॥୧୯୬॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ —ଏହି ରହସ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଜାଣିଲେ ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଗୁଣଗାନ କରି କରି ଚାଲିଲେ । ଏହି ମହୋତ୍ସବ ଦେଖି ଦେବତା, ମୁନି ଓ ନାଗ ଆପଣା
 ଆପଣା ଭାଷାକୁ ପ୍ରଶଂସା କରି ସେମାନଙ୍କ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଚାଲିଲେ ॥୧॥ ହେ ପାବକ !
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ଭ୍ରମ ମତି ଅତି ଦୃଢ଼ । ଏଣୁ ମୁଁ ଭ୍ରମକୁ ମୋର ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
 କଥା କହୁଛି । ଶୁଣ, କାକ ଭୃଶ୍ମଣ୍ଡି ଓ ମୁଁ ଉଭୟେ ଯାଏଁ ହୋଇ ସେହିଠାରେ ଥିଲୁ ।

ମନ ସଂତୋଷେ ସବହ୍ନି କେ ଜହଁ ଚହଁ ଦେହଁ ଅସୀସ ।

ସକଳ ତନୟ ଚର ଜୀବହ୍ନି ତୁଲସିଦାସ କେ ଶ୍ରୀ ॥୧୬॥
 କହୁକ ଦିବସ ସାତେ ଏହି ଭାଷା । ଜାତ ନ ଜାନିଅ ଦିନ ଅରୁ ଗୁଣା ॥
 ନାମକରନ କର ଅବସରୁ ଜାମା । ଭୂପ ବୋଲି ପଠଏ ମୁନି ଜ୍ଞାନ ॥୧॥
 କରି ପୂଜା ଭୂପତି ଅସ ଶ୍ରୀ । ଧରିଅ ନାମ ଜୋ ମୁନି ଗୁନ ଗୁଣା ॥
 ଇନ୍ଦ୍ର କେ ନାମ ଅନେକ ଅନୁପା । ମେଁ ନୃପ କହୁବ ସୁମତି ଅନୁରୂପା ॥୨॥
 ଜୋ ଆନନ୍ଦ ସିନ୍ଧୁ ସୁଖ ଗୁଣୀ । ସୀକର ତେଁ ସେଁ ଲୋକ ସୁପାସୀ ॥
 ସୋ ସୁଖ ଧାମ ରାମ ଅସ ନାମା । ଅଖିଲ ଲୋକ ଦାୟକ ବିଶ୍ରାମା ॥୩॥

ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ସନ୍ତୋଷ କରିଲେ ଦିଅନ୍ତୁ ସର୍ବେ ଆଶିଷ ।

ଚରଂଜୀବ ହୋନ୍ତୁ ସକଳ ତନୟ ତୁଳସୀ ଦାସଙ୍କ ଭଣି ॥୧୬॥
 ବ୍ୟଞ୍ଜିତ ହୋଇଲୁ କହୁ ଦିନ ଏ ପ୍ରକାରେ । ନ ଜାଣନ୍ତି କେହୁ ଗୁଣି ତବସ ଯିବାରେ ॥
 ନାମକରଣର ଜାଣି ଶୁଭ ଦିନ କାଳ । ମୁନି ଜ୍ଞାନକୁ ତକାଇ ଆଶିଲେ ଭୂପାଳ ॥୧॥
 ପୂଜା କରିଣ ଏମନ୍ତ ଭୂଷିଲେ ମଘଣ । ଦିଅ ନାମ ଯାହା ଶୁଦ୍ଧ ରଖିଛ ମୁମାଣ ॥
 ବହୁ ଅନୁପମ ନାମ ଏହାଙ୍କ ଅଟଇ । ନିଜ ମତ ଅନୁସାରେ ନୃପ ପୁଁ କହଇ ॥୨॥
 ଯେ ଆନନ୍ଦ ଅନୁପାର ସୁଖ ନିକେତନ । ଶୀକରେ ମାତ୍ର ସେଁ ଲୋକ୍ୟ କରନ୍ତି ପାଳନ ॥
 ନାମ ରାମ ଅଟେ ନୃପ ସେ ସୁଖ ଧାମଙ୍କ । ଅଖିଲ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଯେ ବିଶ୍ରାମଦାୟକ ॥୩॥

କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ରୂପରେ ଥିବା ହେତୁ କେହୁ ଆତ୍ମ ହୃଦୟ ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ୧ ॥
 ପରମାନନ୍ଦ ଓ ପ୍ରେମ-ସୁଖରେ ଭରପୁର ଓ ନିମଗ୍ନ ହୋଇ ଆମେ ହୃଦେ ଆସୁଛୁ କି
 ହୋଇ ରାଜ୍ୟରେ ବୁଲୁଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଯାହା ପ୍ରତି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପା ହୁଏ, ସେହି
 ଏ ଶୁଭ ଚକ୍ରେ ଜାଣିପାରେ ॥ ୩ ॥ ଏହି ସ୍ଵଅବସରରେ ଯିଏ ଯେଉଁପରି ଆତ୍ମାଏ
 ଏବଂ ଯାହା ମନକୁ ଯେପରି ରୁଚି, ରାଜା ତାହାକୁ ତାହାହିଁ ଦେଲେ । ହାତୀ,
 ରଥ, ଘୋଡ଼ା, ସୁନା, ଗାଈ, ଘୁରୁ ଓ ବିବିଧ ପ୍ରକାର ବସ୍ତୁ ରାଜା ସେମାନଙ୍କୁ
 ଦେଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ରାଜା ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ । ସମସ୍ତ ଲୋକ
 ଦାନ ପାଇ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ତୁଳସୀ ଦାସଙ୍କ ସ୍ଥମୀ “ସମସ୍ତ ପୁତ୍ର (ଗୁଣ ରାଜକୁମାର)
 ଦାର୍ଯ୍ୟାୟ ହୁଅନ୍ତୁ” ବୋଲି ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଉଥିଲେ ॥ ୧୬ ॥ ଚୌପାଈ :—ଏହିରୂପେ
 କେତେକ ଦିନ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା । ଦିନ ଓ ରାତି କପରି ଯାଉଛି ଏବଂ କପରି
 ଆସୁଛି, ଜଣାପଡ଼ୁ ନ ଥାଏ । ତତ୍ତ୍ଵନନ୍ତର ନାମକରଣ-ସମ୍ବାଦର ସମୟ ଜାଣି ରାଜା
 ଜ୍ଞାନ ମୁନି ଶ୍ରୀ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କୁ ତକାଇ ପଠାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ମୁନିଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ରାଜା କହଲେ,
 “ହେ ମୁନି ! ଆପଣ ମନରେ ଯାହା ସବୁ ବିଚାରୁଛନ୍ତି, ସେହି ସବୁ ନାମ ରଖନ୍ତୁ ।”
 ମୁନି କହଲେ, “ହେ ରାଜନ ! ଏହାଙ୍କର ଅନେକ ଅନୁପମ ନାମ ଅଛି । ତଥାପି ମୁଁ
 ମୋ ଚୂର୍ଚ୍ଚ ଅନୁସାରେ କହୁବି ॥ ୧ ॥ ଏ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦପୁର ଓ ସୁଖଗଣି, ଯାହାଙ୍କର

ବସୁ ଭରନ ପୋଷନ କର ଜୋର । ତାକର ନାମ ଭରତ ଅଥ ହୋଇ ॥
ଜାକେ ସୁମିରନ ତେଁ ରିପୁ ନାସା । ନାମ ସହସ୍ରହନ ବେଦ ପ୍ରକାସା ॥୩॥

ଲକ୍ଷ୍ମନ ଧାମ ରାମ ପ୍ରିୟ ସକଳ ଜଗତ ଆଧାର ।

ଗୁରୁ ବସିଷ୍ଠ ତେହି ରାଖା ଲକ୍ଷ୍ମନ ନାମ ଉଦାର ॥୧୯୭॥

ଧରେ ନାମ ଗୁରୁ ହୃଦୟୁଁ ବରଷ । ବେଦ ତତ୍ତ୍ୱ ନୃପ ତବ ସୁତ ରାଷି ॥
ମୁନି ଧନ ଜନ ସରବସ ସିବ ପ୍ରାଣ । ବାଲ କେଲି ରସ ତେହିଁ ସୁଖ ମାନା ॥୧॥
ବାରେହି ତେ ନିଜ ହୃତ ପତି ଜାମା । ଲକ୍ଷ୍ମନ ରାମଚରନ ରତ ମାମା ॥
ଭରତ ସହସ୍ରହନ ଦୁନଉ ଭାଷି । ପ୍ରଭୁ ସେବକ ଜୟି ପ୍ରୀତି ବଡ଼ାଈ ॥୨॥
ଶ୍ୟାମଗୌର ସୁନ୍ଦର ଦୋଉ ଜୋଷ । ନରଖଣ୍ଡି ଛବି ଜନମା ଭୁନ ତୋଷି ॥
ଗୁରୁ ଶ୍ରୀ ରାମ ରୂପ ଗୁନ ଧାମ । ତଦପି ଅଧିକ ସୁଖସାଗର ରାମା ॥୩॥

କରନ୍ତି ସେହୁ ବରଷ ଭରଣ ପୋଷଣ । ତାହାଙ୍କ ନାମ ଭରତ ହୋଇବ ଏସନ ॥
ସାହାଜ ସୁରଣେ ଶତ୍ରୁ ହୁଅନ୍ତି ବିନାଶ । ଶତ୍ରୁ ନାମ ତାହାଙ୍କ ବେଦରେ ପ୍ରକାଶ ॥୪॥

ଲକ୍ଷଣ ଆଲସ୍ୟ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରିୟ ସକଳ ଜଗତାଧାର ।

ରଖିଲେ ବସିଷ୍ଠ ଗୁରୁ ତାହାଙ୍କର ଲକ୍ଷଣ ନାମ ଉଦାର ॥୧୯୮॥

ଧରିଲେ ନ.ମ ବସିଷ୍ଠ ହୃଦୟେ ବରଷ । ବେଦ-ତତ୍ତ୍ୱ-ନର ପାଳ, ତବ ସୁତ ରାଷି ॥
ଭକ୍ତଙ୍କ ସ୍ୱସ୍ତ୍ର ପୁନ-ଧନ ଶିବ-ପ୍ରାଣ । ବାଲକେଲି ରସେ ସୁଖ ଲଭନ୍ତି ସେ ଜାଣ ॥୧॥
ବାଲକାଳୁ ଜାଣି ନିଜ ହୃତକାଶ ପତି । ଲକ୍ଷଣ ରାମଚରଣେ ପ୍ରୀତି ଆଚରନ୍ତି ॥
ଭରତ ଶତ୍ରୁ ବେଦି ଭଲ ପରଷର । ପ୍ରୀତି ବଡ଼ାନ୍ତି ଯେସନେ ସ୍ୱାମୀ ଅନୁଚର ॥୨॥
ଶ୍ୟାମଲ ଗହ୍ୱର ସୁନ୍ନ ଯୋଡ଼ି ସୌମ୍ୟ ଅତି । କୁଟା ହୁଣ୍ଡାର ଜନମା ଛବି ନରେଶ୍ୱରି ॥
ଗୁରୁ ଭଲ ରୂପ ତେଜ ପ୍ରଣ ଶାଳ ଧାମ । ତଥାପି ଅଧିକ ସୁଖସାଗର ଶ୍ରୀରାମ ॥୩॥

ଏକ ମାତ୍ର ଜଳକଣା ଦ୍ୱାରା ଚିନ୍ତାଲେଖ ସୁଖୀ ହୁଅନ୍ତି, ଆପଣଙ୍କ ସେହୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ରଙ୍କ ନାମ
'ରାମ' ହେବ । ସେ ସୁଖଭରଣ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ପାଦକ ଶାନ୍ତି ଦେବେ ॥ ୩ ॥ ଯେ
ସଂସାରର ଭରଣପୋଷଣ କରନ୍ତି, ଆପଣଙ୍କ ସେହୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁତ୍ରଙ୍କ ନାମ 'ଭରତ'
ହେବ । ସାହାଜ ସୁରଣେ ମାତେ ଶତ୍ରୁର ନାଶ ପଡ଼େ, ତାଙ୍କର ବେଦପ୍ରସିଦ୍ଧ ନାମ
'ଶତ୍ରୁ' ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଯେ ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣସମୂହର ଧାମ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଓ ସମସ୍ତ
ଜଗତର ଆଧାର, ଗୁରୁ ବସିଷ୍ଠ ତାହାଙ୍କର ଉଦାର 'ଲକ୍ଷଣ' ନାମ ରଖିଲେ ।" ॥୧୯୭॥
ତୌପାଲ — ଗୁରୁଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବରଷ କରୁ ପ୍ରତିମାନଙ୍କର ଏହି ଗୁଣ ନାମ ରଖିଲେ
ଏବଂ କହିଲେ, "ହେ ଗୁରୁ ! ତୁମର ଏ ଗୁଣ ପ୍ରତି ବେଦର ତତ୍ତ୍ୱସ୍ୱରୂପ, ଅର୍ଥାତ୍ତ
ସାକ୍ଷାତ୍ ପରାସର ଭବଦାର । ଏମାନେ ପ୍ରଜନନଙ୍କ ଧନ, ବକ୍ତବ୍ୟଙ୍କ ସ୍ୱସ୍ତ୍ର ଓ ଶିବଙ୍କ
ପ୍ରାଣ-ସ୍ୱରୂପ । ଏମାନେ ଏବେ ତୁମମାନଙ୍କ ପ୍ରେମବଶତଃ ବାଲକାଳା-ରସରେ ସୁଖ ଲଭି
କରୁଅଛନ୍ତି ।" ॥ ୧ ॥ ବାଲକାଳରୁ ରାମଙ୍କୁ ନିଜ ପରମହୃଦେଷୀ ପ୍ରଭୁ ଜାଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ

ହୃଦୟ ଅନୁଗ୍ରହ ଇନ୍ଦ୍ର ପ୍ରକାସା । ସୁଚର କରନ ମନୋହର ହାସା ॥
 କବହ୍ନି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳକବହ୍ନି ବର ପଲନା । ମାତୁ ଦୁଲ୍ଲଭର କହି ପ୍ରିୟ ଲଳନା ॥୩
 ବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମ ନିର୍ଋଜନ ନିର୍ଗୁଣ ବିଗତ ବିନୋଦ ।

ସୋ ଅଜ ପ୍ରେମ ଭଗତି ବସ କୌଶଲ୍ୟା କୈ ଗୋଦ ॥୧୮॥
 କାମ କୋଟି ଛବି ସ୍ୟାମ ସଖାର । ମାଲ କଞ୍ଚ ବାରିଦ ଗଂଧାର ॥
 ଅରୁନ ଚରନ ପଂକଜ ନଖ ଜୋଡ଼ା ! କମଳ ଦଳହ୍ନି ବୈଠେ ଜନ୍ମ ମୋଡ଼ା ॥୧॥
 ରେଖ କୁଲସ ଧ୍ୱଜ ଅଂକୁସ ସୋହେ । ନୃପୁର ଧ୍ୱଜ ଧ୍ୱଜ ମୁଖ ମନ ମୋହେ ॥
 କଟି କଂକମା ଉଦର ସୟ ରେଖା । ନାଭି ଗନ୍ଧାର ଜାନ ଜେହ୍ନି ଦେଖା ॥୨॥

ହୃଦ ମଧ୍ୟେ ଅନୁଗ୍ରହ-ଇନ୍ଦ୍ର ପ୍ରକାଶିତ । ରୁଚର ହାସ୍ୟ କରଇ କରଣେ ସୁଚିତ ॥
 କେବେ ଉତ୍ସାହରେ କେବେ ହୃଦୋଳାକୁ ଆଶି । ଜନମା ଖେଳ କରନ୍ତି ଶୁଷି ମୁହୂର୍ତ୍ତାଣୀ ॥୩
 ବ୍ୟାପକ ନିର୍ଗୁଣ ଅଜ ନିରଞ୍ଜନ ବିଗତ-ବିନୋଦରସ ।

ସେ ବୁଝ ଖେଳନ୍ତି କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ତୋଳେ ହୋଇ ପ୍ରେମ ଭକ୍ତି ବଶ ॥୧୮॥
 କୋଟି କାମ ପ୍ରାୟେ ଛବି ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀର । ଯେସନେ ମାଲ ମାରଜ ମାରଦ ଗନ୍ଧାର ॥
 ଅରୁଣ ଚରଣ ଯଶୋରୁହ ନଖ ଜ୍ୟୋତି । ପଦ ପାଶୁଡ଼ାରେ ଅବା ବସିଅଛି ମୋତି ॥୩॥
 ଧ୍ୱଜ ବକ୍ରାକୁଶ ରେଖା ପଦତଳେ ଶୋହେ । ନୃପୁର ଧ୍ୱଜ ଶୁଷିନ୍ତେ ମୁଖମନ ମୋହେ ॥
 କଟିରେ କର୍କଶା ରଜେ ଯି ବଳୀ ଉଦରେ । ନାଭି ଗନ୍ଧାର ସେ ଜାଣେ ଦେଖିଛି ଯେ ଅରୋ ॥୨॥

ତାଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରୀତି ଯୋଡ଼ିଦେଲେ । ଭରତ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ହୃଦ ଭାଇ ମଧ୍ୟରେ
 ସ୍ୱାମୀ ଓ ସେବକର ପ୍ରଣୀତମୟ ପ୍ରେମ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଗଲା ॥ ୨ ॥ ଶ୍ୟାମ ଓ
 ଗୌରଶରୀରଶିଖ ହୃଦଟି ସ୍ଥମ୍ଭର ଯୋଡ଼ିକ ଶୋଭା ଦେଖି ମାତାମାନେ ବିମୋହିତ
 ହେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଦୁର୍ଗ୍ଗା ନ ପଡ଼ିବା ଲାଗି ନିଉଛୁ ଯାଉଥା'ନ୍ତି । ସେହୁପରି ଦେଖିବ'କୁ
 ଗଲେ ତ, ଗୁରୋଟିଆକ ଭଲ ଶୀଳ, ରୂପ ଓ ପୁଣ୍ୟ ଧାମ । ତଥାପି ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
 ସ୍ୱର୍ଗ-ସାଗର ଶ୍ରୀରାମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଥିଲେ ॥ ୩ ॥ ତାହାଙ୍କ ହୃଦୟର ଅନୁଗ୍ରହ-ଚନ୍ଦ୍ରମା
 ପ୍ରକାଶିତ । ମନୋହର ହାସ୍ୟ ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରମାର କରଣରୁ । କେତେବେଳେ
 କୋଳରେ ଆଉ କେତେବେଳେ ଉତ୍ତମବୋଲରେ ଶୁଆଇ ମାତା “ମୋ ବାପରେ, ମୋ
 ଧନରେ” ଆଦି ପ୍ରିୟବାଣୀ କହୁ ଗେଲ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥୩॥ କୋହା:-ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ସର୍ବବ୍ୟାପକ,
 ନିରଞ୍ଜନ, ନିର୍ଗୁଣ, ବିନୋଦ-ରହିତ ଏବଂ ଅଳମ୍ବା ବହୁ, ସେହି ଆଜି ପ୍ରେମ ଓ ଭକ୍ତିର ବଶବର୍ତ୍ତୀ
 ହୋଇ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ କୋଳରେ ଖେଳୁଅଛନ୍ତି ॥୧୮॥ ଗୌପାୟ —ତାଙ୍କର ମାଳକମଳ
 ଓ ଗନ୍ଧାର-ମେଘ-ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀରରେ କୋଟି କୋଟି କାମଦେବର ଶୋଭା ବିରଜିତ ।
 ଅରୁଣ ଚରଣ-କମଳ ସଙ୍ଗେ ନଖର ଶୁଭ୍ର ଜ୍ୟୋତି ଅତି ସ୍ଥମ୍ଭର ଦେଖାଯାଉଥାଏ ।
 ମନେହୁଏ, ସତେ ଯେମିତି ରକ୍ତ-କମଳ-ଦଳରେ ମୋତି କଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଛି କି !
 ॥ ୧ ॥ ଚରଣତଳେ ବଜ୍ର, ଧ୍ୱଜା ଓ ଅକ୍ଷର ଚନ୍ଦ୍ର ସୁଶୋଭିତ । ନୃପୁର ଧ୍ୱଜ ଶୁଷି

ଭୁଜ ବିସାଳ ଭୂଷନ ନୁତ ଭୂଷ । ହୃଦ୍ ଦୂର ନୟ ଅତି ସୋଷ ରୁଷ ॥
 ଉର ମନହାର ପଦକ ଶା ସୋଷ । ବିପ୍ର ଚରନ ଦେଖତ ମନ ଲେଖ ॥୩॥
 କଂକୁ କଂଠ ଅତି ଚିତୁକ ସୁହାଈ । ଆନନ ଅମିତ ମଦନ ଛବି ଗୁଈ ॥
 ଦୁଇଦୁଇ ଦସନ ଅଧର ଅରୁନାରେ । ନାସା ତଳକ କୋ ବରନେ ପରେ ॥୩॥
 ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରବନ ସୁରୁତ୍ର କପୋଳ । ଅତି ପ୍ରିୟ ମଧୁର ତୋତରେ ବୋଲ ॥
 ଚିତ୍କନ କଚ କୁଂଚିତ ଗଭୁଆରେ । ବହୁ ପ୍ରକାର ରଚି ମାତୁ ସର୍ପୁରେ ॥୩॥
 ପୀତ ଝଗୁଲିଆ ତନୁ ପହରାଈ । ଜାନୁ ପାନ ବିଚରନ ମୋହି ଘାଈ ॥
 ରୂପ ସଜ୍ଜି ନଈଁ କହି ଶୁଣି ସେଷା । ସୋ ଜାନଇ ସପନେହୁଁ ଜେହିଁ ଦେଖା ॥୩॥
 ସୁଖ ସଦୋହ ମୋହପର ଜ୍ଞାନ ଶିଶୁ ଗୋଷାତ ।
 ଦଂପତି ପରମ ପ୍ରେମ ବସ କର ସିପୁତରତ ପୁମାତ ॥୧୯୮॥

ଭୁଜ ବିଶାଳ ବିବିଧ ଭୂଷଣେ ଭୂଷିତ । ହୃଦେ ହରି ନୟ ଶୋଷ ପରମ ଲଳିତ ॥
 ବକ୍ଷରେ ପ୍ରମଣିହାର ପଦକ ଶୋଭଇ । ବିପ୍ରଚରଣ ବିଲେକ ମନ ପ୍ରଲେଭଇ ॥୩॥
 କମ୍ବୁ କଣ୍ଠ ରମ୍ୟ ଅତି ଚିତୁକ ଶୋଭଇ । ବଦନେ ଅସୀମ କାମଶୋଷ ବିରଜଇ ॥
 ଅରୁଣ ଅଧର ହୃଦ ହୃଦିତ ଦଶନ । ନାସିକା ତଳକ କରପାରେ କେ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥୩॥
 ସୁରୁ ଶ୍ରବଣ କପୋଳ ଉଚ୍ଚ ରମଣୀୟ । ମଧୁର ଦରୋଟି ବାଣୀ ଲବେ ଅତି ପ୍ରିୟ ॥
 ଚିତ୍କଣ କୃଷ୍ଣତ କୃଷ୍ଣ କେଶ ଚର୍ଚ୍ଚିତ । ବହୁତ ଯତନ କରି ସାଜିଛନ୍ତି ମାତ ॥୩॥
 ପୀତଞ୍ଜନ ପରିଧାନ ଶୋହେ ତାଙ୍କ ଦେହେ । ଜାନୁ ହସ୍ତେ ବିଚରଣ ମନ ମୋର ମୋହେ ॥
 ରୂପ ଶୁଦ୍ଧିଶେଷ ଦ୍ଵାର ନ ହେବ ବର୍ଣ୍ଣନ । ସେ ତାଣେସ୍ତେ ସେ ବାରେ କବିହୁ ଦର୍ଶନ ॥୩॥
 ସୁଖ ନିକେତନ ମୋହାଦି ବିସ୍ମୟ ଜ୍ଞାନ ବଚନ ଗୋଷାତ ।
 କରନ୍ତି ଦମ୍ପତି ପ୍ରେମ ବଶ ଅତି ପବନ ଶିଶୁ ଚରଣ ॥୧୯୯॥

ପ୍ରଜଗତଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟ ମୋହତ ହୋଇଯାଇଥାଏ । କଟିରେ କିଞ୍ଜିତା ଓ ପେଟରେ ଚନ୍ଦ୍ର
 ଗୋଟି ରେଖା (ବିକଳୀ) ଶୋଷ ପାଉଥାଏ । ସେ ଦେଖିଅଛନ୍ତି, ସେଇ ହିଁ ନାଭିର
 ଗନ୍ଧରତା କେତେ ଜାଣିଥାଏ ॥ ୨ ॥ ତାଙ୍କ ବିଶାଳ ବାହୁ ବହୁତ ଅଳଙ୍କାରରେ
 ସୁଶୋଭିତ । ହୃଦୟ ଉପରେ କେଶସମ୍ବର ଅତି ବିଚିତ୍ର ଛଟା । ବକ୍ଷରେ ରତ୍ନମଣି-
 ହାରର ଶୋଷ ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ (ଭୃଗୁ ପ୍ରଜା)ଙ୍କର ତରଣ-ଚିହ୍ନକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ମନ
 ଲେଭେଇଯାଏ ॥ ୩ ॥ ଶଙ୍ଖ ସଦୃଶ କଣ୍ଠ ଏବଂ ଚିତୁକ ଅତି ସୁନ୍ଦର । ମୁଖରେ
 ଅନ୍ୟାୟ କାମଦେବଙ୍କର ଛଟା ବିରଜିତ । ହୃଦିତ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରେତ କାନ୍ତ, ଲାଲ ରଙ୍ଗର
 ଅଧର, ନାସିକା ଓ ତଳକର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ କିଏ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରିବ ? ॥ ୪ ॥ ସୁନ୍ଦର
 କାନ ଓ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଗାଲ । ତାଙ୍କର ମଧୁର, ଦରୋଟି ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଭୋଲ
 ହୋଇଯାଇଥା'ନ୍ତି । ଜନୁ ସମୟରୁ ସବା ଚିତ୍କଣ ଓ କୃଷ୍ଣତ ଦେଖିବା-ପାଇଁ ବହୁତ
 ପ୍ରକାରେ କୃଷ୍ଣାର ସୁସଜ୍ଜିତ କରି ଦେଇଥା'ନ୍ତି ॥ ୫ ॥ ତାଙ୍କ ଦେହପରିଚାଳନା

ଏହି ବିଧି ରାମ ଜଗତ ପିତୃ ମାତା । କୋସଲପୁର ବାସିନ୍ଦ୍ର ସୁଖଦାତା ॥
 ଜନ୍ମ ରଘୁନାଥ ଚରନ ରତି ମାମ । ଚନ୍ଦ୍ର ଶା ସୁହୃତ ଗତି ପ୍ରଗତି ଭବାମ ॥୧॥
 ରଘୁପତି ବିମୁଖ ଜନନ କର କୋଷ । କର୍ତ୍ତୃନ ସକଳ ଭବ ବ୍ୟଧନ ଗ୍ରେଷ୍ମ ॥
 ଜୀବ ଚରାଚର ବସ କୈ ରାଶେ । ସୋ ମାୟା ପ୍ରଭୁ ସୌ ଭୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥୨॥
 ଭକ୍ତୁଟି ବିଲସ ନରୁଣ୍ଡ ତାହା । ଅସ ପ୍ରଭୁ ଗୁଡ଼ି ଭଜିଅ କହୁ କାହା ॥
 ମନ ହମ ବଚନ ପ୍ରତି ଚତୁରାଶି । ଭଜତ କୃପା କରିହୁଁ ରଘୁରାଶି ॥୩॥
 ଏହି ବିଧି ଶିଶୁ ବିନୋଦ ପ୍ରଭୁ ଶାନ୍ତ । ସକଳ ନଗରବାସିନ୍ଦ୍ର ସୁଖ ଶାନ୍ତ ॥
 ଲୈ ଭକ୍ତଜ କବହୁଁକ ହଲରାଡ଼େ । କହୁହୁଁ ପାଲନେଁ ଭାଲ ଝୁଲୁଡ଼େ ॥୪॥

ଏମନ୍ତେ ରାମ ଅଖିଳ ବିଶ୍ଵ ପିତା । ମାତା । କୋଶଲପୁରବାସୀଙ୍କ ହେଲେ ସୁଖଦାତା ॥
 ଯେ ରଘୁନାଥ ଚରଣେ ପ୍ରୀତି କରିଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ଏହି ଗତି ପାରବଶ ॥୧॥
 କଲେ ହେଁ କୋଟି ଯତନ ରାମ ପରାଙ୍ମୁଖ । କେ ନାଶି ପାଶବ ଭବବନ୍ଧନର ହୁଃଖ ॥
 ଚରାଚର ଜୀବେ ବଶ କରି ଯେ ରଖଇ । ସେ ମାୟା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଗେ ସଭୟେ ରହଇ ॥୨॥
 ଭକ୍ତୁଟି ବିଲସ ମାୟେ ନରୁଣ୍ଡ ତାହାକୁ । ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁକୁ ତେଜି ଭଜିବା କାହାକୁ ॥
 ମନ କର୍ମ ବଚନରୁ ତେଜି ଚତୁରତା । ଭଜନ୍ତେ କୃପା କରିବେ ରଘୁକୁଳ-ଭଣ୍ଡା ॥୩॥
 ଶେଷବ ବିନୋଦ ପ୍ରଭୁ କରିଷ ଏସନେ । ସୁଖୀ କରନ୍ତି ସମସ୍ତ ପୁରବାସୀ ଜନେ ॥
 ଘେନ ଭକ୍ତଜରେ କେବେ ଜନମା ଖେଳାନ୍ତି । କେବେ ଅବା ହୃନ୍ଦୋଳାରେ ଶୁଆଲ ଝୁଲନ୍ତି ॥୪॥

ଜାମା ପିତା ହୋଇଛୁ । ଜାନ୍ତି ଓ ହାତରେ ଭରା ଦେଇ ତାଙ୍କ ଗୁରୁଣ୍ଡି ଗୁରୁଣ୍ଡି
 ଚାଲିବା ଦୁଃଖ ମୋତେ ବଡ଼ ଭଲ ଲାଗେ । ବେଦ ଓ ଶେଷ ସୁଧା ତାଙ୍କ ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଯେ ସ୍ଵପ୍ନରେ ସେ ରୂପ ଦର୍ଶନ କରିଛୁ, କେବଳ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି
 ଏ ରହସ୍ୟ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ପାଶବ ॥ ୨ ॥ ବୋହା — ଯେ ସକଳ ସୁଖର ସମୁଦ୍ର, ମୋହଠାରୁ
 ଭର୍ତ୍ସନାରେ ଏବଂ ଜ୍ଞାନ, ବାଣୀ ଓ ଇନ୍ଦ୍ର ସ୍ଵର ଅଗତ, ସେହି ଭଗବାନ ଦମ୍ଭର ଦଶରଥ-
 କୌଶଲ୍ୟଙ୍କ ଅଭିଶପ୍ତ ପ୍ରେମର ଅଧୀନ ହୋଇ ପବନ ବାଳମ୍ବଳୀ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧୧ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ — ଏହି ରୂପେ ସମସ୍ତ ଜଗତର ମାତାପିତା ଶ୍ରୀରାମ ଅନ୍ତୋଃପୁର ନିବାସୀ-
 ମାନଙ୍କୁ ସୁଖ ଦେଉଥା'ନ୍ତି । ହେ ଭବାନି ! ଯେଉଁମାନେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣ ପ୍ରତି
 ପ୍ରେମ ରଖିଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଗତି ଲାଭ କରିଥା'ନ୍ତି । (ଭଗବାନ
 ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରେମବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ବାଳମ୍ବଳୀ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ପ୍ରକାର ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ
 କରୁଥା'ନ୍ତି ।) ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପ୍ରତି ବିମୁଖ ମନୁଷ୍ୟ କୋଟି କୋଟି ଉପାୟ
 କରୁ ପଛକେ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ସମ୍ଭାରବନ୍ଧନ କିଏ ଫେରି ପାଇବ ? ଯେଉଁ ମାୟା
 ଚରାଚର ସମସ୍ତ ଜୀବଙ୍କୁ ଆପଣାର ବଶ କରି ରଖିଅଛି, ସେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଭୟ କରେ ॥୩॥
 ଭଗବାନ ସେହି ମାୟାକୁ ତାଙ୍କ ଭକ୍ତୁଟି ବିଲସ ଦ୍ଵାରା ନରୁଣ୍ଡ । ଏପରି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି
 କୁହ ତ, ଆଉ କାହାର ଭଜନ କରିବା ? ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରୁ ଗୁହ୍ୟ ଜାଣ କରି

ପ୍ରେମ ମଗନ କୌଶଲ୍ୟା ନିଧି ହନ ଜାତ ନ ଜାନ ।

ସୁତ ସନେହ ବସ ମାତା ବାଳଚରିତ କର ଗାନ ॥୨୦॥

ଏକବାର ଜନନୀ ଅନ୍ଧୁଡ଼ାଏ । କର ସିଂହାର ପଲନୀ ପ୍ରୋତାଏ ॥
ନିଜ କୁଲ ଇଷ୍ଟଦେବ ଭଗବାନ । ପୂଜା ହେବୁ ଶାନ୍ତି ଅସ୍ଥାନା ॥୧॥
କର ପୂଜା ନେବେଦ୍ୟ ଚତୁର୍ଥା । ଆସୁ ଗଈ ଜହଁ ପାକ ବନାଡ଼ା ॥
ବହୁର ମାତୁ ଚତୁର୍ଥା । ତଲ ଆଣି । ଭୋଜନ କରତ ଦେଖ ସୁତ ଜାଣି ॥୨॥
ଗୌ ଜନନୀ ଶିଶୁ ପଣ୍ଡି ଭୟସ୍ୱତା । ଦେଖା ବାଲ ଚହଁ ପୁନି ସୁତା ॥
ବହୁର ଆଇ ଦେଖା ସୁତ ପୋଛି । ହୃଦୟ କଂପ ମନ ଧୀର ନ ହୋଇ ॥୩॥
ଇହା ଉହା ଦୁଇ ବାଲକ ଦେଖା । ମନ୍ତ୍ରପ୍ରମ ମୋର କି ଆନ ବିଷେଷା ॥
ଦେଖି ରାମ ଜନନୀ ଅକୁଲ୍ୟା । ପ୍ରଭୁ ହସି ସାନ୍ତି ମଧୁର ମୁସୁକାମ ॥୪॥

ପ୍ରେମରେ ନିମଗ୍ନ କୌଶଲ୍ୟା ହୋଇଣ ନ ଜାଣନ୍ତି ହନ ରାତ ।

ସୁତ ସ୍ନେହାଧୀନା ଜନନୀ ସ୍ୱଦା ଶିଶୁ-ଚରିତ ଗାଥାନ୍ତ ॥୨୦॥

ଏକଦା ଜନନୀ ସ୍ନାନ ପ୍ରଜକ୍ତ କରଇ । ଦୋଳାରେ ଶୁଆଇ ଦେଲେ ଭୁଷଣ ସଜାଇ ॥
ତହୁଁ ନିଜ କୁଳ ଇଷ୍ଟ ଦେବ ଭଗବାନ । ପୂଜା କରିବା ନିମନ୍ତେ କରଲେ ସେ ସ୍ନାନ ॥୧॥
ପୂଜା କରଣ ନେବେଦ୍ୟ ସମର୍ପଣ କଲେ । ପନ୍ଥେ ପୁଣି ସ୍ୱୟଂ ପାକ ଭବନକୁ ଚଲେ ॥
କିନ୍ତୁ ଗଣ ପରେ ମାତା ଆସି ସେ ସ୍ନାନକୁ । ଭୋଜନ କରୁଥିବାର ଦେଖିଲେ ପ୍ରଜକ୍ତ ॥୨॥
ଗଲେ ତହୁଁ ଶୁଣି ପାଶେ ହୋଇ ଭୟସ୍ୱତ । ଦେଖିଲେ ସେଠାରେ ପୁଣି ବାଳକେ ଶାୟିକ ॥
ପୁଣି ଆସି ପୂଜାସ୍ଥଳେ ଦେଖନ୍ତେ ତନୟ । ହୃଦୟ କର୍ମିଲ ମନ ନ ହୋଇଲ ଅସୁ ॥୩॥
ଏଠାରେ ସେଠାରେ ଦେଖି ବାଳକ ପ୍ରଗଳ୍ଭ । ଭବନ୍ତି ମୋ ମତି ଭ୍ରମ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଛଳ ॥
ଦେଖି ରାମ ଜନନୀକୁ ବିଚଳେ ଆତୁର । ପ୍ରଭୁ ହସି ଦେଲେ ମୁହଁ ମଞ୍ଜୁଳ ମଧୁର ॥୪॥

ରାମଙ୍କ ପଦ-କଞ୍ଚ ଭଜିବା ମାତେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ କୃପା କରିବେ ॥ ୩ ॥ ଏହି ରୂପେ
ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ବାଳକୀତା କଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ନଗରବାସୀଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ଦେଲେ ।
କୌଶଲ୍ୟା କେବେ ତାଙ୍କୁ କୋଳରେ ଏବଂ କେତେବେଳେ ଝୁଲିରେ ଶୁଆଇ
ଝୁଲୁଥିଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା —ପ୍ରେମମଗ୍ନ କୌଶଲ୍ୟା ରାତକଳ କପଟ କରୁଥାଏ,
ଜାଣିପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ସ୍ୱତ-ସ୍ନେହାଧୀନା ମାତା ତାଙ୍କ ବାଳଚରିତ ଅନବରତ ଗାନ
କରୁଥାନ୍ତି ॥ ୨୦ ॥ କୋହା —ଏକଦା ମାତା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସ୍ନାନ କରାଇଲେ
ଏବଂ ତାଙ୍କର ଦେଶବିଧାନ କରି ଝୁଲିରେ ତାଙ୍କୁ ଶୁଆଇ ଦେଲେ । ତତ୍ପରେ ନିଜ
କୁଳର ଇଷ୍ଟଦେବ ଭଗବାନଙ୍କ ପୂଜାକ୍ଷ୍ମ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସ୍ନାନ କଲେ ॥ ୧ ॥ ପୂଜା
କରି ନେବେଦ୍ୟ ଚତୁର୍ଥାରେ ଏବଂ ନିଜେ ପାକଶାଳାକୁ ଗଲେ । ମାତା ପୂଜା-ସ୍ଥାନକୁ
ଫେରିଆସି ଦେଖନ୍ତି ତ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଇଷ୍ଟଦେବ ଭଗବାନଙ୍କ ଭବେଶ୍ୟାରେ ଅପିତ
ନେବେଦ୍ୟ ଭୋଜନ କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଜନନୀ ଭୟସ୍ୱତ ହୋଇ (ଝୁଲିରେ ଶୋଇଥିଲା,

ଦେଖାଉଁ ମାତାକୁ ନିଜ ଅଭୂତ ରୂପ ଅଖଂଡ ।

ରାମ ରାମ ପ୍ରତି ଲଗେ କୋଟି କୋଟି ବ୍ରହ୍ମଂଜ ॥୨୦୧॥

ଅଗଣିତ ରବି ସପ୍ତ ସିଦ୍ଧ ଚକ୍ରବନ୍ଦନ । ବହୁ ଗିରି ସରିତ ସିଂଧୁ ମନ୍ତ୍ର କାନନ ॥
କାଳ କର୍ମ ଗୁନ ଜ୍ଞାନ ସୁଭାଞ୍ଜ । ସୋଞ୍ଜ ଦେଖା ଜୋ ସୁନା ନ କାଞ୍ଜ ॥୧॥
ଦେଖା ମାୟା ସବ ବଧୁ ଗାତୀ । ଅତି ସଖାତ ଜୋରେ କର ଠାଡ଼ୀ ॥
ଦେଖା ଖବ ନରୁଣ୍ଡଲ ଜାଣୁ । ଦେଖା ଭଗତ ଜୋ ଗ୍ରେରଲ ତାଣୁ ॥୨॥
ତନ ପୁଲକିତ ମୁଖ ବଚନ ନ ଆର୍ତ୍ତ । ନୟନ ମୁଖ ଚରନନି ସିନ୍ଧୁ ନାଡ଼ୀ ॥
ବିସମୟବନ୍ତ ଦେଖି ମନ୍ତ୍ରତାଣ । ଭଏ ବହୁର ସିନ୍ଧୁରୂପ ଖରାଣ ॥୩॥

ଦେଖାଇଲେ ମାତା କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ ନିଜ ଅଭୂତ ରୂପ ଅଖଣ୍ଡ ।

ରାମେ ରାମେ ପ୍ରତି ଲଗି ରହନ୍ତି ଅନେକାନେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ॥୨୦୧॥

ଅଗଣିତ ରବି ଶଶୀ ବିରଞ୍ଚ ମହେଶ । ବହୁ ନଦୀ ଗିରି ସିନ୍ଧୁ ଅବନ ବିଶେଷ ॥
କାଳ କରମ ସୁଭବ ଗୁଣ ଦୋଷ ପୁଣି । ତାହାଦେଖିଲେକେବେହେ ନ ଥିଲେଯା'ଶୁଣି ॥୧॥
ଦେଖିଲେ ସବୁପ୍ରକାରେ ମାୟା ବଳବତ୍ତା । କର ଯୋଡ଼ି ଆସେ ଉଭା ଭୟାବତେଅତି ॥
ଦେଖିଲେ ସେ ଖବେ ମାୟା ନରୁଣ୍ଡ ଯାହାକୁ । ବିଲେକିଲେ ଭକ୍ତ ଦେହପ୍ରକଟକରେ ତାକୁ ॥୨॥
ନ ଶୁଣିଲା ବାଣୀ ହେଲା ପୁଲକ ଶରୀର । ଲେଟନ ବୁଜି ଚରଣେ ନୁଆଁଇଲେ ଶିର ॥
ବିସ୍ମୟାନ୍ବିତ ମାତାଙ୍କୁ ବିଲେକନ କର । ହୋଇଲେ ବାଳକ ରୂପ ପୁଣି ଖର-ଅର ॥୩॥

ଏଠି କିଏ ଆଣି ବସାଇ ଦେଲା—ଏହି ବିଷୟ ହେଉ ତରୁ) ପ୍ରଥମ ନିକଟକୁ ଗଲେ ଏବଂ
ସେଠାରେ ବାଳକକୁ ଶୋଇଥିବାର ଦେଖିଲେ । ପୁଣି ପୁନଃ-ପୁନଃ ଦେଖିଲେ,
ପୁଣି ସେହିଠାରେ ଭେଜନରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ତାଙ୍କ ହୃଦୟ କର୍ମ ବାକୁ ଲାଗିଲା । ମନ ଆଦୌ
ସ୍ଥିର ହେଉ ନ ଥାଏ ॥ ୩ ॥ ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ—ଏଠାରେ ସେଠାରେ
ମୁଁ ହୁଇଟି ବାଳକ ଦେଖିଲି । ଏହା ମୋର ବୃତ୍ତିଭ୍ରମ ଅଥବା ଅନ୍ୟ କିଛି ବିଶେଷ
କାରଣ ଏଥିରେ ଅଛି ? ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମାତାଙ୍କର ଏପରି ବ୍ୟାକୁଳତା ଦେଖି
ମଧୁର ହୃଦ ହାସ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା—ଭଜନନ୍ତର ସେ ମାତାଙ୍କୁ
ଆପଣାର ଅଖଣ୍ଡ ଓ ଅଭୂତ ରୂପ ଦେଖାଇଲେ । ସେହି ରୂପର ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାମରେ
କୋଟି କୋଟି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବାର କୌଶଲ୍ୟା ଦେଖିଲେ ॥ ୨୦୧ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଅଗଣିତ ସର୍ପୀ, ଚନ୍ଦ୍ର, ବ୍ରହ୍ମା, ଅସଂଖ୍ୟ ପଦ୍ମ, ନଦୀ, ସମୁଦ୍ର, ପୃଥିବୀ,
ବନ, କାଳ, କର୍ମ, ଗୁଣ, ଜ୍ଞାନ ଓ ଅପାର ସୁଭବ ଦେଖିଲେ । କାନରେ ଯାହା ଶୁଣା
ନ ଥିଲା, ସେ ସବୁ ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟ କୌଶଲ୍ୟା ରାମଙ୍କ ମୁଖରେ ଦେଖିଲେ ॥ ୧ ॥
ସକଳ ପ୍ରକାରେ ବଳବତ୍ତା ମାୟାକୁ ଭଗବାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଭୟରେ କର ଯୋଡ଼ି ଉଭା
ହୋଇଥିବାର ସେ ଦେଖିଲେ । ମାୟା ଖବକୁ ନରୁଣ୍ଡସ୍ୱର ଦେଖିଲେ । ପୁନଶ୍ଚ
ଭକ୍ତକୁ ଦେଖିଲେ, ଯାହା ଖବକୁ ମାୟା-ମୁକ୍ତ କରେ ॥ ୨ ॥ ମାତାଙ୍କର ଶରୀର ପଲକିତ

ଅସ୍ତ୍ର ଲବ୍ଧ ନ ଜାଲ ଭୟ ମାନ । ଜଗତପିତା ମୋଁ ସୁତ କରି ଜାନା ॥
ହରି ଜନମା ବହୁ ବିଧି ସମୁଦାୟ । ସୁହ ଜନି କରନ୍ତୁଁ କହୁଥି ସୁଦୁ ମାରି ॥୩॥

ବାର ବାର କୌଶଲ୍ୟା ବିନୟ କରଇ କର ଜୋରି ।

ଅବ ଜନି କବହୁଁ ବ୍ୟାପେ ପ୍ରଭୁ ମୋହି ମାୟା ତୋରି ॥୨୦୬॥

ବାଲଚରିତ ହରି ବହୁବିଧ ଶୁଭ । ଅତି ଅନନ୍ଦ ଦାସହ କହୁଁ ଶୁଭା ॥
କହୁକ କାଲ ଶତେଁ ସବ ଶୁଭ । ବଡ଼େ ଭବ ପରିଜନ ସୁଖଦାୟି ॥୧॥
ବୁଢ଼ାକରନ ଶୁଭ ଶୁଭ ଜାଣି । ବିପ୍ରହ ପୁନି ଦହିନା ବହୁ ପାଣି ॥
ପରମ ମନୋହର ଚରିତ ଅପାର । କରତ ପିରତ ଶୁଭିତ ସୁକୁମାର ॥୨॥
ମନ ଦମ ବଚନ ଅଗୋଚର ଜୋର । ଦଶରଥ ଅଜର ବିଚର ପ୍ରଭୁ ସୋର ॥
ଶ୍ରେଜନ କରତ ବୋଲି ଜବ ଶୁଭା । ନହିଁ ଆଶ୍ଚିତ ତଳି ବାଲ ସମାଜା ॥୩॥

ସୁଧ କରି ନ ହୁଅଇ ମନେ ମଣି ଭୟ । ଜଗତପିତାକୁ ପୁଣି ଜାଣିଲି ଜନୟ ॥
ହରି ଜନମାକୁ ବୁଝାଇଲେ ନାନା ମତେ । ଏହା କାହାକୁ କହୁକୁ ନାହିଁ ମାଁ ସେମନ୍ତେ ॥୪॥

ଯୋଡ଼ି ବାରମ୍ବାର କଉଶଲ୍ୟା କର କହୁଲେ ବିନୟ କରି ।

ଏବେ ପ୍ରଭୁ ମୋତେ କେବେକେଁ ନ ବ୍ୟାପୁ ପ୍ରତାପ ମାୟା ବୁଝଇ ॥୨୦୭॥

ବିବିଧ ବାଲ ଚରିତ କରି ଭଗବାନ । ଅତି ଅନନ୍ଦ ଦାସକୁ କରିଲେ ପ୍ରଦାନ ॥
କହୁକାଲ ଶୁଭିଯାନ୍ତେ ବାଳକ ସରବେ । ବଡ଼ ହୋଇ ସୁଖୀକଲେ ଆସାୟ ବାଳବେ ॥୧॥
ଶୁଭ ଯାଇ ବୁଢ଼ାବର୍ଣ୍ଣ ବିଧି ସମାପିଲେ । ବିପ୍ରବୁଦ୍ଧ ପୁଣି ବହୁ ଦକ୍ଷିଣା ପାଇଲେ ।
ପରମ ରମ୍ୟ ପବନ ଚରିତ ଅପାର । କରଣ ଭ୍ରମନ୍ତୁ ଶୁଭ ଭ୍ରାତା ସୁକୁମାର ॥୨॥
ମନ କର୍ମ ବଚନେ ଯେ ଅଗୋଚର ଅତି । ଦଶରଥ ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ସେ ପ୍ରଭୁ ବିଚରନ୍ତୁ ॥
ଶ୍ରେଜନକାଳେ ତାକନ୍ତେ ସେହେ ନରରାଜ । ନ ଆସନ୍ତି ପରିହର ଶିଶୁଙ୍କ ସମାଜା ॥୩॥

ହୋଇଗଲା । ପୁଣି କଥା ବାହାରୁ ନ ଥାଏ । ଆସି ବୁଢ଼ ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ
ଶିର ନୁଆଁଇଲେ । ମାତାକୁ ବିଷୟାଭିଭୂତ ହେବାର ଦେଖି ଶର ଶୁଭସର ଶବ୍ଦ
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପୁନଃବାର ବାଲରୂପ ଧାରଣ କଲେ ॥୩॥ ଭୟରେ କୌଶଲ୍ୟା ସୁଧ କରି ପାରୁ
ନ ଥାନ୍ତି । “ଜଗତର ପିତା ପରମାତ୍ମାକୁ ପୁଁ ପୁତ୍ର ମନେ କରନ୍ତୁ” ବୋଲି ଶବ୍ଦ ସେ
ଶୁଣିଗଲେ । ଶ୍ରୀହରି ମାତାକୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲେ ଏବଂ କହୁଲେ, “ହେ
ମାତା ! ଶୁଣ, ଏ କଥା କେଉଁଠି ହେଲେ କହୁବ ନାହିଁ ।” ॥ ୪ ॥ ସୋରଠା —
କୌଶଲ୍ୟା ବାରମ୍ବାର ହାତ ଯୋଡ଼ି ଅନୁନୟ-ବିନୟ କଲେ, “ହେ ପ୍ରଭୁ ! ଆପଣଙ୍କ
ମାୟା ମୋତେ ଯେପରି ଆଉ କେବେ ସ୍ପର୍ଶ ନ କରୁ ।” ॥ ୨୦୭ ॥ ତୌପାୟ :—
ଭଗବାନ୍ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବାଲକାଳା କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସେବକମାନଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟନ୍ତ୍ର
ଆନନ୍ଦ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା । ଶୁଭ ଭାବ ବଢ଼ିବାକୁ
ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଆସାୟ-ସୁଜନମାନଙ୍କୁ ସୁଖ ଦାନ କଲେ ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ ପୁରୁ

କୌଶଲ୍ୟା ଜବ ବୋଲନ ଜାଣି । ଠୁକୁ ଠୁକୁ ପ୍ରଭୁ ଚଲଣି ପଶୁଛି ॥
 ନିଗମନେତ ସିବ ଅଂତ ନ ପାଞ୍ଚୁ । ତାହୁ ଧରୈ ଜନନୀ ହଠି ଧାଞ୍ଚୁ ॥୩॥
 ଧୂସର ଧୂର ଭରୈ ତନୁ ଆସ । ଭୂପତି ବିହସି ଗୋଦ ବୈଠାସ ॥୪॥
 ଭେଜନ କରତ ଚପଲ ଚିତ ଇତ ଉତ ଅବସନ୍ନ ପାଇ ।

ସୁଜି ତଲେ କଲକତ ମୁଖ ଦଧି ଓଦନ ଲପଟାଇ ॥୧୦୩॥
 ବାଲଚରିତ ଅତି ସରଲ ସୁହାସ । ସାରଦ ସେଷ ସ୍ବଭୁ ଶ୍ରୁତି ଗାଏ ॥
 ଜନ୍ମକର ମନ ଇନ୍ଦ୍ର ସନ ନହିଁ ରାଜା । ତେ ଜନ ବଚିତ କିଏ ବିଧାତା ॥୧॥
 ଭାବ କୁମାର ଜବଣି ସବ ଭ୍ରାତା । ସାନ୍ନ ଜନେଉ ଗୁରୁ ପିତୁ ମାତା ॥
 ଗୁରୁଗୁହଁ ପଡ଼ନ ରଘୁରାଜି । ଅଲପ କାଲ ବିଦ୍ୟା ସବ ଆଜି ॥୨॥

କୌଶଲ୍ୟା ସାଆନ୍ତି ଯେବେ ତାଙ୍କବା କାରଣେ । ଠୁକୁ ଠୁକୁ ପ୍ରଭୁ ପଳାନ୍ତି ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ॥
 ବେଦ କହେ ନେତି, ଶିବ ଅନ୍ତ ନ ଲଭନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ହଠି କର ଧାଞ୍ଚି ଜନନୀ ଧରନ୍ତି ॥୩॥
 ଧୂଳି-ଧୂସରିତ ଦେହେ ଆସନ୍ତେ ସ୍ବେଦରେ । ହସି ନରପତି ଦେଇ ବସାନ୍ତି କୋଳରେ ॥୪॥
 ଭେଜନ କରନ୍ତେ ଚପଲ-ଚିତ୍ତ ସେ ଏଣେ ତେଣେ ବେଳ ପାଇ ।

ଦଧି ଲଟପଟ ମୁଖେ ଉଠି ଝଟ ପଳାନ୍ତି କଳିକାଳ ॥୧୦୩॥
 ବାଲ ଚରିତ ଯେ ଅତି ସରଲ ସ୍ବର । ଗାଆନ୍ତି ନିଗମ ଶେଷ ଶାରଦା ଶଙ୍କର ॥
 ଯାହାଙ୍କ ମନ ନ ଲାଗେ ଏହି ଚରିତରେ । ତାହାଙ୍କୁ ବିହୁ ବଞ୍ଚିତ କଲେ ଜଗତରେ ॥୧॥
 ହୋଇଲେ କୁମାର ଯେତେବେଳେ ସବୁ ଶୁଭ । ଦେଲେ ଯଜ୍ଞଉପବୀତ ଗୁରୁ ପିତାମାତା ॥
 ଗୁରୁ ଗୃହେ ପତିବାକୁ ଗଲେ ରଘୁରାଜ । ଅଳ୍ପ ସମୟେ ଶିଖିଲେ ବିଦ୍ୟା ସମ୍ପଦାୟ ॥୨॥

ଯାଇ ତତ୍ତ୍ୱା କର୍ମ ସସାର-ବିଧାନ କଲେ । ବିପ୍ରମାନେ ବହୁ ଦକ୍ଷିଣା ପାଇଲେ । ଗୁରୁ ହୃଦର
 ରାଜକୁମାର ଅତି ମନୋହର ଅପାର ଲାଳା କରି ଚାଲିଆ'ନ୍ତି ॥୧॥ ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ମନ, ବଚନ ଓ
 କର୍ମର ଅଗୋଚର, ସେହି ପ୍ରଭୁ ଦଶରଥଙ୍କ ଅଗଣାରେ ଆଜି ବିହାର କରୁଅଛନ୍ତି । ଭେଜନ-
 ବେଳେ ଯେତେବେଳେ ରାଜା ତାଙ୍କନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେ ବାଲସଖା-ସମାଜକୁ
 ଛାଡ଼ି ଆସୁ ନ ଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ କୌଶଲ୍ୟା ତାଙ୍କବାକୁ ଗଲବେଳେ ପ୍ରଭୁ ଠୁକୁ ଠୁକୁ
 ପଳାଇ ଯାଉଥା'ନ୍ତି । ବେଦ ଯାହାଙ୍କୁ 'ନେତି' (ଏତିକି ନୁହେଁ, ଯାହାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ,
 ଅର୍ଥାତ୍ ଅନନ୍ତ) ବୋଲି ନିରୂପଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ଶିବ ଯାହାଙ୍କର ଅନ୍ତ ପାଇ ନାହାନ୍ତି,
 ମାତା ସେହି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଜବରଦସ୍ତି ଧରିବା ପାଇଁ କୌତୁଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ପ୍ରଭୁ
 ଧୂଳିଧୂସରିତ ହୋଇ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲେ ଏବଂ ରାଜା ଦଶରଥ ତାଙ୍କୁ କୋଳରେ ବସାଇ
 ନେଲେ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା । —ପ୍ରଭୁ ଭେଜନ କରୁଥା'ନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଚିତ୍ତ ଚଞ୍ଚଳ ହେଉଥାଏ ।
 ଅବସର ପାଇ କଳିକାଳ ହସି ସେ ଏଣେ ତେଣେ ପଳାଇ ଯାଉଥା'ନ୍ତି । ମୁହଁରେ
 ଦହଇତ ଲାଗି ରହୁଥାଏ ॥ ୧୦୩ ॥ କୌଶଲ୍ୟା —ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଅତି ସରଲ ଓ
 ହୃଦର ବାଲିଲାଗୁଡ଼ିକୁ ସରସ୍ୱତୀ, ଶେଷ, ଶିବ ଓ ବେଦଗଣ ଗାନ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଜା ଲା ସହଜ ସ୍ବାସ ଶ୍ରୁତି ଶୁଣ । ସୋହରି ପଡ଼ିଯୁଡ଼ି କୌତୁକ ଭାଷା ॥
 ବିଦ୍ୟା ବିନୟ ବିପୁଳ ଗୁଣସୀଲ । ଖେଳୁଛି ଖେଳ ସକଳ ନୃପଲୀଳ ॥୩॥
 କରତଳ ବାନ ଧନୁଷ ଅତିସୋହା । ଦେଖତ ରୂପ ଚରଚର ମୋହା ॥
 ଜିହ୍ଵା ବିସ୍ମୟ ବିହରୁଛି ସବ ଶୁଣ । ଅକତ ହୋଛି ସବ ଲୋଗ କୁଗାଈ ॥୪॥

କୋସଲପୁର ବାସୀ ନର ନାର ବୁଦ୍ଧ ଅଛୁ ବାଳ ।

ପ୍ରାଣହୁ ତେ ପ୍ରିୟ ଲଗତ ସବ କହୁଁ ଶୁମ କୃପାଳ ॥୧୦୩॥
 ବଧୂ ସଖା ସଙ୍ଗ ଲେଖି ବୋଲୁଛି । ବନ ମୁଗୟା ନିତ ଖେଳୁଛି ଜାଣି ॥
 ପାବନ ମୁଗ ମାରୁଛି ଜୟ ଜାମା । ବିନ ପ୍ରତି ନୃପହୁ ଦେଖାଉଛି ଆମା ॥୧॥

ଯାହାଙ୍କ ସ୍ବାସ-ସିଦ୍ଧ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶୁଣ । ସେ ହରି ପଡ଼ନ୍ତି ଏହା କରତଳ ଭାଷା ॥
 ବିଦ୍ୟା ବ୍ରତଶୀଳ ତଥା ବିନୟ କୁଶଳ । ନୃପ-ନୀତା-ଖେଳ ଆଦି ଖେଳନ୍ତି ସକଳ ॥୩॥
 କରେ ଗୁପ୍ତ ଶର ଅତି ହୁଅଇ ଶୋଭିତ । ରୂପ ବିଲେକନ୍ତେ ତର ଅଚର ମୋହତ ॥
 ଯେଉଁଯେଉଁପଥେ ଶ୍ରୀ ତାସେବିହରନ୍ତି । ସ୍ଥକିତ ସମସ୍ତ ନାଶ ପ୍ରଭୁଷ ହୁଅନ୍ତି ॥୪॥

ଅଯୋଧ୍ୟା-ନିବାସୀ ନରନାରୀ ଶୁଣି ପ୍ରବା କାଳ ବୃଦ୍ଧ ଅତି ।

ପ୍ରାଣରୁ ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ସମସ୍ତକୁ କୃପାକୁ ଶୁମ ଲଗନ୍ତି ॥୧୦୪॥
 ଶ୍ରୀ ତା ସଖା ସମସ୍ତକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଣ । ବିପିନେ ମୁଗୟା ନିତ ଖେଳନ୍ତି ଯାଇଣ ॥
 ପବନ ମୁଗ ମାରନ୍ତି ମନ ମନ୍ଥେ ଜାଣି । ପ୍ରତି ବିନ ନୃପତିକୁ ଦେଖାନ୍ତି ସେ ଆଣି ॥୧॥

ଏହି ଲୀଳାସମୁହରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମନ ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇନାହିଁ, ବିଧାତା ସେହି
 ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷିତ କରିଅଛନ୍ତି ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ ॥ ୧ ॥ ସମସ୍ତ ଭଲ
 କୌମାର ଅବସ୍ଥାକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ମାତ୍ରେ ପ୍ରଭୁ, ମାତା ଓ ପିତା ସେମାନଙ୍କର
 ଯଜ୍ଞୋପବୀତ-ସମ୍ଭାର କଲେ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ
 କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଭୁଗୃହକୁ ଗଲେ । ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସକଳ ବିଦ୍ୟା
 ଆସିଗଲା ॥ ୨ ॥ ଗୁଣବେଦ ଯାହାଙ୍କର ସ୍ବାଭାବିକ ଶ୍ରୀ-ସ୍ବରୂପ, ସେହି ଭଗବାନ
 ପାଠ ପଢ଼ୁଅଛନ୍ତି, ଏହା ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ । ଗୁଣ ଭଲ ବିଦ୍ୟା, ବିନୟ, ବ୍ରତ ଓ
 ଶୀଳରେ ବଡ଼ ନିପୁଣ ଏବଂ ସକଳ ନୃପଲୀଳା କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ
 ଶର ଓ ଧନୁ ବିଶେଷ ଶୋଭା ପାଉଥାଏ । ରୂପ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଚରଚର ସମସ୍ତେ
 ମୋହତ ହୋଇଯିବେ । ଭଲମାନେ ଯେଉଁ ମାର୍ଗରେ ବିହାର କରୁଥା'ନ୍ତି, ସେହି
 ମାର୍ଗରେ ନରନାରୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ମଦପ୍ରସନ୍ନ ହେଲ ପରି ଚକିତ ହୋଇ
 ରହି ଯାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦେହା —କୋଶଳପୁର-ନିବାସୀ ନରନାରୀ, ବୃଦ୍ଧ ଓ
 ବାଳକ, ସମସ୍ତକୁ କୃପାକୁ ଶୁମକରି ପ୍ରାଣଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ଲଗୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧୦୪ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ —ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭଲ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମ ମିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କ ନେଇ
 ଯାଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ବନରେ ପ୍ରତିଦିନ ମୁଗୟା କରୁଥାଆନ୍ତି । ମୁଗବଧ ପବନ ବୋଲି

ଜେ ମୁଗ ସମ ବାନ କେ ମାରେ । ତେ ତନୁ ତଳ ସୁରଲେକ ସିଧାରେ ॥
 ଅନୁଜ ସଖା ସିଂହ ଭେଜନ କରନ୍ତି । ମାତ୍ର ପିତା ଅଜ୍ଞା ଅନୁସରନ୍ତି ॥୨॥
 ଜେହୁ ବିଧି ସୁଖୀ ହୋଇଁ ପୁର ଲେଗା । କରନ୍ତି କୃପାକ୍ଷୟ ସୋଇ ସଜୋଗା ॥
 ବେଦ ପୁରାଣ ସୁନନ୍ତି ମନ ଲାଭ । ଆସୁ କହନ୍ତି ଅନୁଜକୁ ସମୁଦ୍ଧାରି ॥୩॥
 ପ୍ରାତଃକାଳ ଉଠି କେ ରଘୁନାଥ । ମାତ୍ର ପିତା ଗୁରୁ ନାହୁଁ ମାଆ ॥
 ଆୟୁସୁ ମାଗି କରନ୍ତି ପୁର କାଜା । ଦେଖି ଚରଣ ହରଷଇ ମନ ରାଜା ॥୪॥
 ବ୍ୟାପକ ଅକଲ ଅମହ ଅଜ ନିର୍ଗୁଣ ନାମ ନ ରୂପ ।

ଭଗତ ହେତୁ ନାନା ବିଧି କରତ ଚରଣ ଅନୁପ ॥୨୦୫॥

ସୁହ ସବ ଚରଣ କହାମେଁ ଗାଈ । ଆଗିଲି କଥା ସୁନନ୍ତି ମନ ଲାଭ ॥
 ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମହାମୁନି ଜ୍ଞାନୀ । ବସନ୍ତି ବିପିନ ସୁଭ ଆଶ୍ରମ ଜାମି ॥୨॥

ଯେଉଁ ମୁଗ ସମବାଣ ବାଜନ୍ତେ ମରନ୍ତି । ତନୁ ତେଜ ସୁର-ପୁରେ ସେମାନେ ଘସନ୍ତି ॥
 ଅନୁଜ ସଖାଙ୍କୁ ଦେଖି କରନ୍ତି ଭେଜନ । ମାତା ପିତାଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ୍ତି ବହନ ॥୩॥
 ଯେଉଁ ଭବେ ସୁଖୀ ହେବେ ପୁରବାସୀ ଜନେ । କରନ୍ତି କରୁଣାକ୍ଷୟ ଯଜନ ତେସକେ ॥
 ଶୁଣନ୍ତି ବେଦ ପୁରାଣ ସ୍ତୁତିର ଚିତ୍ତରେ । ବୁଝାଇ କହନ୍ତି ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ॥୩॥
 ପ୍ରଭାତ ସମୟେ ଉଠି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ । ମାତା ପିତା ଗୁରୁ ପଦେ ନୁଆନ୍ତି ମସ୍ତକ ॥
 ଆଦେଶ ମାର୍ଗଣ ପୁର-କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗନ୍ତି । ଦେଖି ଚରଣ ହରଷ ହୁଅନ୍ତି ନୃପତି ॥୪॥
 ବ୍ୟାପକ ନିର୍ଗୁଣ ନିଷ୍ଠା ନିଷ୍ଠାମ ଅଳ ଅନାମ ଅରୂପ ।

ଭକ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଲାଳା ଅନୁପମ କରନ୍ତି ସେ ନାନା ରୂପ ॥୨୦୬॥

ଏ ସମସ୍ତ ଚରଣ ମୁଁ କହୁଲି ବଞ୍ଚିଣ । ଏବେ ଅନ୍ୟ କଥା ଶୁଣ ମନ ନିବେଶିଣ ॥
 ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମହାମୁନି ଅତି ଜ୍ଞାନୀ ଲେଖି । ରହନ୍ତି ବିପିନେ ଶୁଭ ଆଶ୍ରମ ନିରେଶି ॥୧॥

ମନେ କର ମୁଗ ମାରୁଆ'ନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତିଦିନ ଆଖି ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କୁ ଦେଖାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥
 ଯେଉଁ ମୁଗମାନେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବାଣରେ ନିହତ ହୁଅନ୍ତି, ସେମାନେ ଶରୀର ତ୍ୟାଗ-
 ପୁଷ୍ପକ ଦେବଲୋକକୁ ଚଳିଯାଉଥା'ନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ଓ ସଖାମାନଙ୍କ
 ସଙ୍ଗେ ଭେଜନ କରନ୍ତି ଏବଂ ମାତାପିତାଙ୍କ ଆଦେଶ ସଦା ପାଳନ କରନ୍ତି ॥ ୨ ॥
 ପୁରବାସୀମାନେ ଯେପରି ସୁଖୀ ହେବେ, କୃପାକ୍ଷୟକ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ
 ଲାଗି ହେଉଥା'ନ୍ତି । ମନସ୍କାନ୍ତ ଦେଇ ସେ ବେଦପୁରାଣ ଶୁଣୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
 ଭଜନମାନଙ୍କୁ ତାହା ବୁଝାଇ କହୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ପ୍ରାତଃକାଳରୁ ଉଠି
 ମାତା, ପିତା ଓ ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ ନୁଆଁଇ ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଆଦେଶ
 ନେଇ ନଗରର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଲାଳା ଦେଖି ରାଜା ମନେ ମନେ ବଡ଼
 ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଯେ ବ୍ୟାପକ, ଅକଲ (ଅଖଣ୍ଡ, ଅରୂପ),
 ଉଚ୍ଚା-ରହିତ, ଅଜନ୍ମା ଏବଂ ନିର୍ଗୁଣ ତଥା ଯାହାଙ୍କର ନାମ ନାହିଁ କି ରୂପ ନାହିଁ,

ଜହ୍ନ ଜପ ଜଞ୍ଜ ଜୋଗ ମୁନି କରନ୍ତି । ଅତି ମାଗତ ସୁବାହୁ ହୃଦୟ ।
 ଦେଖତ ଜଞ୍ଜ ନିପାତର ଧାତୁହିଁ । କରନ୍ତି ଉପଦ୍ରବ ମୁନି ଦୁଃଖ ପାତ୍ରୁହିଁ ॥୨॥
 ଗାଧତନୟ ମନ ବିଂତା ବ୍ୟାପୀ । ହରି ବିନା ମରହିଁ ନ ନିହିତର ପାପୀ ॥
 ତବ ମୁନିବର ମନ ଶାନ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧ । ପ୍ରଭୁ ଅବତରେଇ ହରନ ମହି ଶ୍ରବ ॥୩॥
 ଏହୁ ମିସ ଦେଖି ପଦ ଜାଣି । କର ବିନୟ ଆନୋ ଦୋଇ ଶ୍ରବ ॥
 ଜ୍ଞାନ ବିରାଗ ସକଳ ଗୁନ ଅୟୁନା । ସୋ ପ୍ରଭୁ ମୋ ଦେଖବ ଭର ନୟନା ॥୪॥
 ବହୁବିଧ କରତ ମନୋରଥ ଜାତ ଲଗି ନହିଁ ବାର ।

କର ମଜ୍ଜନ ସରଇ ଜଳ ଗପ ଭୂପ ବରବାର ॥୨୭॥

ତହିଁ ମୁନି ଜପ ଯଜ୍ଞେ ହୋଇଣ ନିରତ । ସୁବାହୁ ମାଗତ ତରେ ତରନ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ॥
 ଦେଖନ୍ତେ ଯଜ୍ଞ ଆରମ୍ଭ ରାକ୍ଷସେ ଧାଆନ୍ତି । କରନ୍ତି ବିଦ୍ଧ ଅନେକ ମୁନି ହୁଣ ପାନ୍ତି ॥୧॥
 ଚନ୍ଦ୍ରା ବ୍ୟାପିଲ ଗାଧୁକ ଜନୟ ମନରେ । ହରି ବିନା ନ ମରବେ ପାପୀ ନିଶାତରେ ॥
 ତହିଁ ମୁନିବର ମନେ କରଲେ ବିରୁଦ୍ଧ । ପ୍ରଭୁ ଅବତରିଛନ୍ତି ହରଣେ ଭୁବର ॥୨॥
 ଏହି ବାହାନାରେ ଯାଇ ପଦ ବିଲେକବି । ବିନତି କରିଣ ବେନି ଶ୍ରବକୁ ଆଖିବି ॥
 ଜ୍ଞାନ ବେରାଗ ସକଳ ଗୁଣ ନିକେତନ । ସେ ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖିବି ମୁଁ ପୁରାଇ ନୟନ ॥୩॥
 କରନ୍ତେ ଏମନ୍ତ ନାନା ମନୋରଥ ତେଣି ନ ହେଲୁ ଯିବାରେ ।
 ସ୍ଥାନ କରି ତହିଁ ସରସ୍ତୁ ସଲିଲେ ଗଲେ ନୃପ ବରବାର ॥୨୭॥

ସେହି ଭଗବାନ ଭକ୍ତଗଣଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ନାନା ପ୍ରକାର ଅନୁପମ (ଅଲୌକିକ) ଲୀଳା
 କରନ୍ତି ॥ ୨୦୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଏସବୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ମୁଁ ଗାଇ କହୁଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ
 ପରବର୍ତ୍ତୀ କଥା ମନ ଲଗାଇ ଶୁଣ । ଜ୍ଞାନା ମହାମୁନି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ବନରେ ବ୍ରତ ଆଶ୍ରମ
 ସ୍ଥାପନ କରି ବାସ କରୁଥିଲେ ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁଠି ଯାଇ ସେ ମୁନି ଜପ, ଯଜ୍ଞ ଓ ଯୋଗ
 ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି, ସେ ମାଗତ ଓ ସୁବାହୁର ଭୟ ଯୋଗେ ଶ୍ରବ ହୁଅନ୍ତି । ଯଜ୍ଞାରମ୍ଭ
 ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ରାକ୍ଷସମାନେ କୌଡ଼ି 'ଆସୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଉପଦ୍ରବ କରୁଥା'ନ୍ତି ।
 ଫଳରେ ମୁନିମାନେ ବଡ଼ ହୁଣ ଶ୍ରେଣ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଗାଧପ୍ରସବ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ
 ମନରେ ମହା ଚନ୍ଦ୍ରା ଜାତ ହେଲା । ସେ ଶୁଭି କଲେ, ଏହି ପାପୀ ରାକ୍ଷସମାନେ ଭଗବାନଙ୍କ
 ହାତ ବିନା ଅନ୍ୟ କାହିଁରେ ମରବେ ନାହିଁ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୁନି ମନେ ମନେ ବିରୁଦ୍ଧ କଲେ
 ଯେ, ପ୍ରଭୁ ପୃଥିବୀର ଶ୍ରବ ହରଣ ନିମନ୍ତେ ଅବତାର ଛଡ଼ଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହି ରାକ୍ଷସ-
 ମାନଙ୍କ ବଧ ବାହାନାରେ ମୁଁ ଯାଇ ତାହାଙ୍କର ତରଣପ୍ରଗଳ୍ଭ କର୍ଷନ କରିବି ଏବଂ
 ବିନତି କରି ହୁଇ ଶ୍ରବକୁ ଏଠାକୁ ନେଇ ଆସିବି । ଆହା ! ଯେ ଜ୍ଞାନ, ବେରାଗ ଓ
 ସକଳ ଗୁଣର ଧାମ, ସେହି ପ୍ରଭୁକୁ ମୁଁ ନେତ୍ର ପୁରାଇ ଦେଖିବି ! ॥ ୪ ॥ କୋହା :—
 ଏହିପରି ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ମନୋରଥ କରି ତରତର ହୋଇ ମୁନି ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରକୁ
 ବାହାରିଲେ । ସରସ୍ତୁ ନଦୀର ଜଳରେ ସ୍ଥାନ କରି ସେ ରାଜାଙ୍କ ଦରବାରରେ ଯାଇ

ମୁନି ଆଗମନ ସୁନା ଜବ ରାଜା । ମିଳନ ଗପୁର ଲେ ବିପ୍ର ସମାଜା ॥
 କର ଦଣ୍ଡବତ ମୁନିକୁ ସନମାମା । ନିଜ ଆସନ ବୈଠାରେଛି ଆମା ॥୧॥
 ଚରନ ପଶାର ଶାନ୍ତି ଅତି ପୁଜା । ମୋ ସମ ଆଜୁ ଧନ୍ୟ ନହିଁ ଦୁଜା ॥
 ବିକିଧ ଭାତି ଶ୍ରେଜନ କରୁଥାନ୍ତୁ । ମୁନିବର ହୃଦୟ ହରଷ ଅତି ପାନ୍ତୁ ॥୨॥
 ପୁନି ଚରନନି ମେଲେ ସୁତ ଶୁଣ । ରାମ ଦେଖି ମୁନି ଦେହ ବିସାଣ ॥
 ଉଏ ମଗନ ଦେଖତ ମୁଖ ସୋଷ । ଜହୁ ଚକୋର ପୁରନ ସପି ଲେଷ ॥୩॥
 ତବ ମନ ହରଷି ବଚନ କହୁରାଉ । ମୁନି ଅସ କୃପା ନ ଶାନ୍ତି ହୁ କାଉ ॥
 କେହି କାରନ ଆଗମନ ଭୁଲ୍ଲାର । କହୁଛୁ ସୋ କରତ ନ ଲୁହୁଁ ବାର ॥୪॥
 ଅସୁର ସମୁହ ସତାନ୍ତୁଛି ମୋହ । ମୋ ଜାତନ ଆୟୁର୍ଦ୍ଧ ନୃପ ତୋହା ॥
 ଅନୁଜ ସମେତ ଦେହୁ ରଘୁନାଥ । ନିସିଚର ବଧ ମୋ ହୋବ ସନାଥ ॥୫॥

ମୁନି ଆଗମନ ଯେବେ ନୃପତି ଶୁଣିଲେ । ବିପ୍ରକୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ସ୍ବାଗତେ ଚଳିଲେ ॥
 କର ପ୍ରଣିପାତ ମୁଖରୁକୁ ସମ୍ମାନ । ନିଜ ଆସନ ଉପରେ ବସାଇଲେ ଆସି ॥୧॥
 ଚରଣ ପ୍ରସାନ୍ନ ମୁଜା କଣିଲେ ଆବର । ଆଜି ଧନ୍ୟ ନାହିଁ କେହୁ ମୋ ସମ ଇଚ୍ଛର ॥
 ନାନା ପ୍ରକାର ଶ୍ରେଜନ ନୃପ କରାଇଲେ । ହୃଦେ ମୁନିବର ଅତି ସନ୍ତୋଷ ଲଭିଲେ ॥୨॥
 ଚରଣେ ଶୁଣିପ୍ରଭୁକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠାଇଲେ ପ୍ରଣି । ରାମକୁ ବିଲେକ ଦେହ ପାଶୋଷିଲେ ମୁନି ॥
 ମନ୍ତ୍ର ହୋଇଲେ ନିରେଖି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବଦନ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରୀ ଦେଖି ଲେଖି ଚକୋର ଯେସନ ॥୩॥
 ଭାଷିଲେ ବଚନ ନୃପ ତହୁଁ ମୋକମନେ । ମୁନି କେବେ କଣି ନାହିଁ କରୁଣା ଏସନେ ॥
 କେଉଁ ହେବୁ ଆଗମନ ହୋଇଲୁ ତୁମ୍ଭର । କହୁନୁ ତାହା କଣିବି ବିଳମ୍ବ ନ କଣି ॥୪॥
 ଅସୁର-ସମୁହ ମୋତେ ସନ୍ତାପ ହଅନ୍ତୁ । ମାରବ'କୁ ଆପଣୁ ମୁଁ ନୃପ ତୁମ୍ଭ କତି ॥
 ଅନୁଜ ସହ ପ୍ରଦାନ କର ରଘୁନାଥ । ନିଶାଚର ବଧେ ମୁହିଁ ହୋଇବି ସନାଥ ॥୫॥

ପହଞ୍ଚିଲେ ॥ ୨୦୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ମୁନିଙ୍କର ଆଗମନ-ବାଣୀ । ଶୁଣି ରାଜା ବ୍ରାହ୍ମଣ-
 ସମାଜକୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ତାହାଙ୍କ ସ୍ବାଗତ ନିମନ୍ତେ ଗଲେ ଏବଂ ଦଣ୍ଡବତ କରି ମୁନିଙ୍କୁ
 ଯଥୋଚିତ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ରାଜା ମୁନିଙ୍କୁ ଆସି ଆପଣାର ଆସନରେ
 ବସାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ମୁନିଙ୍କ ଚରଣ ଫୋଲ ରାଜା ବହୁ ପୂଜା କଲେ ଏବଂ କହିଲେ,
 “ମୋ ସମାନ ଆଜି ଧନ୍ୟ ଆଉ କେହୁ ନାହିଁ ।” ସେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଶ୍ରେଜନ-
 ସାମଗ୍ରୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ମୁନିଙ୍କୁ ଖୁଆଇଲେ । ମୁନିବର ମନରେ ଅପାର ହର୍ଷ ଲଭି
 କଲେ ॥ ୨ ॥ ଅନନ୍ତର ରାଜା ଶୁଣିଗୋଟି ପ୍ରହରୁ ଆସି ମୁନିଙ୍କ ପାଦତଳେ ଶ୍ରେଷ୍ଠାଇଲେ ।
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ମୁନି ଆପଣା ଦେହର ଅନ୍ତର୍ଭୁ ଢାଳିଗଲେ । ସେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 ପୂର୍ଣ୍ଣଶୋଭା ଦର୍ଶନରେ ଏତେଦୂର ମନ୍ତ୍ର ହୋଇଗଲେ ଯେ ଜଣାଗଲା, ସତେ ସେମିତି
 ଚକୋର ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ପ୍ରଭୁବଧ ହୋଇଯାଉଅଛି କି ! ॥ ୩ ॥ ଅନନ୍ତର ରାଜା
 ମନେ ମନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ବଚନ ବୋଲିଲେ—“ହେ ମୁନି ! ଏପରି କୃପା ତ

ଦେହୁ ଭୂପ ମନ ହରଷିତ ତଜହୁ ମୋହ ଅଜ୍ଞାନ ।

ଧର୍ମ ସୁଜୟ ପ୍ରଭୁ ଭୁକ୍ତ କୌଁ ଇନ୍ଦ୍ର କହଁ ଅତି କଲ୍ୟାଣ ॥୨୦୭॥

ସୁନି ରାଜା ଅତି ଅପ୍ରିୟ ବାମା । ହୃଦୟ କଂପ ମୁଖ ଦୁଃଖ କୁମୁଲ୍ୟା ॥
ଚୌପୈଁ ପନ ପାୟୁଛି ସୁତ ରାଷ । ବିପ୍ର ବଚନ ନହିଁ କହେହୁ ବିରାଷ ॥୧॥
ମାଗହୁ ଭୂମି ଧେନୁ ଧନ କୋସା । ସବଂସ ଦେଉଁ ଆଜୁ ସହସ୍ରେସା ॥
ଦେହ ପ୍ରାଣ ତେଁ ପ୍ରିୟ କହୁ ନାହିଁ । ସୋଉ ମୁନି ଦେଉଁ ନିମିଷ ଏକ ମାଣ୍ଡ ॥୨॥
ସବ ସୁତ ପ୍ରିୟ ମୋହି ପ୍ରାଣ ଗାନାହିଁ । ରାମ ଦେବ ନହିଁ ବନଇ ଗୋସାହିଁ ॥
କହଁ ନିସିତର ଅତି ଘୋର କଠୋର । କହଁ ସୁନ୍ଦର ସୁତ ପରମ କସୋର ॥୩॥

ଦଶ ନରପତି ମନ ହରଷିତେ ତେଜିଣ ମୋହ ଅଜ୍ଞାନ ।

ଧରମ ସୁଯଶ ରୁନ୍ଦର ହୋଇବ ଏହାଙ୍କ ଅତି କଲ୍ୟାଣ ॥୨୦୮॥

ଶୁଣନ୍ତେ ନୃପ ଅପ୍ରିୟ ବାଣୀ ଅତିଶୟ । ମୁଖ ହୁଏତ କୁହୁଲିଲ କର୍ମିଲ ହୃଦୟ ॥
ଚତୁର୍ଥ ପର୍ବରେ ପାଇଅଛୁ ସ୍ୱତ ରାଷ । କହୁଲ ନାହିଁ ଗୋସାଇଁ ବଚନ ବିରାଷ ॥୧॥
ମାଗ ଧେନୁ ଧନ କୋଷ ଧରଣୀ ସବସ୍ତ । ଦେବ ମୁଁ ଆଜି ରୁନ୍ଦକୁ ହୋଇଣ ହରଷ ॥
ଦେହ ପ୍ରାଣଠାରୁ କିଛି ପ୍ରିୟ ନାହିଁ ଆନ । ନିମିଷ ମଧ୍ୟରେ ତାହା କଣିକ ପ୍ରଦାନ ॥୨॥
ସକଳ ତନୟ ମୋତେ ପ୍ରିୟ ପ୍ରାଣ ପ୍ରାୟ । ରାମକୁ ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ ମୁକ୍ତିରାୟ ॥
କାହିଁ ନିଶାଚର ଅତି ଶ୍ୱାସଣ କଠୋର । କାହିଁ ପରମ ସୁନ୍ଦର କୁମର କିଶୋର ॥୩॥

ଆପଣ କେବେ ମୋ ପ୍ରତି କର ନ ସ୍ୱଲେ । ଆଜି କି କାରଣରୁ ଆପଣଙ୍କର ଏଠାକୁ
ଶୁଣାସନ ? କୁହନ୍ତୁ । ମୁଁ ତାହା ପୁରଣ କଣିକାରେ ବିଳମ୍ବ କରିବି ନାହିଁ ।” ॥ ୪ ॥
ମୁନି କହଲେ, “ହେ ରାଜା ! ରାକ୍ଷସମଣ ମୋତେ ବହୁତ ଯାତନା ଦେଉଅଛନ୍ତି ।
ଏଣୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ କିଛି ମାଗିବାକୁ ଆସିଅଛି, ସାନସଲ ସହୃଦ ମୋତେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ
ଦିଅନ୍ତୁ । ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ନିଧନ ପରେ ମୁଁ ସନାଥ (ସୁରକ୍ଷିତ) ହୋଇଯିବି ॥ ୫ ॥
ଦୋହା ।—ହେ ରାଜନ୍ ! ଶ୍ରୀରାମ ମନରେ ମୋତେ ଏ ବହୁତ ଦିଅନ୍ତୁ । ମୋହ ଓ
ଅଜ୍ଞାନ ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ । ହେ ସ୍ତ୍ରୀ ! ଏହା ଘୋର ରୂମର ଧର୍ମ ଓ ସୁଯଶ ଲଭ ହେବ
ଏବଂ ଏମାନଙ୍କର ପରମ କଲ୍ୟାଣ ହେବ ।” ୨୦୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଏହୁ ଅତି
ଅପ୍ରିୟ ବାଣୀ ଶୁଣି ରାଜାଙ୍କ ହୃଦୟ କଂପିବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ମୁଖର କାନ୍ତି ନିଷ୍ପତ୍ତ
ହୋଇଗଲା । ସେ କହଲେ, “ହେ ବ୍ରହ୍ମଣ ! ମୁଁ ମୋ ଚତୁର୍ଥାବସ୍ଥାରେ ରାକ୍ଷସାଦି
ପ୍ରତି ପାଇଅଛି । ଆପଣ ତ ବୃତ୍ତିବିରାଜ କଥା କହୁନାହାନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ହେ ମୁନି ! ଆପଣ
ପୃଥ୍ୱୀ, ଗୋରୁ, ଧନ ଓ ରାକ୍ଷକୋଷ ମାଗି ନିଅନ୍ତୁ । ଆଜି ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ମୁଁ
ଆପଣଙ୍କୁ ମୋର ସବସ୍ତ ଦେଇଦେବି । ଦେହ ଓ ପ୍ରାଣଠାରୁ ମୋର ଅଧିକ ପ୍ରିୟ
ଆଉ କିଛି ହେଲେ ନାହିଁ । ତାହା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଦେଇ-
ଦେବି ॥ ୨ ॥ ସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ ମୋର ପ୍ରାଣ ପଛ ପ୍ରିୟ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ, ହେ ପ୍ରଭୋ !

ସୁନି ନୃପ ଶିର ପ୍ରେମରସ ସାମା । ହୃଦୟ ହରଷ ମାନା ମୁନି ଜ୍ଞାନା ॥
କବ ବସିଷ୍ଠ ବହୁ ବିଧି ସମୁଦାହୁ । ନୃପ ସଦେହ ନାସ କହଁ ପାହୁ ॥୩॥
ଅତି ଆଦର ଦୋଉ ତନୟ ବୋଲୁ । ହୃଦୟ ଲଲ ବହୁ ଭାତି ସିଖାଏ ॥
ମେରେ ପ୍ରାନ୍ତ ନାଥ ସୁତ ଦୋଉ । ଭୁଲୁ ମୁନି ପିତା ଆନ ନହିଁ କୋଉ ॥୫॥

ସୌପେ ଭୂପ ରଖିବୁ ସୁତ ବହୁବିଧ ଦେଇ ଅସୀସ ।

ଜନମା ଭବନ ଗଏ ପ୍ରଭୁ ଚଳେ ନାଲ ପଦ ସୀସ ॥୨୦୮(କ)॥

ପୁରୁଷସିଂହ ଦୋଉ ସାର ହରଷି ଚଳେ ମୁନି ଭୟ ହରନ ।

କୃପାସିଂଧୁ ମତି ଧୀର ଅଖିଲ ବିସ୍ତ କାରନ କରନ ॥୨୦୮(ଖ)॥

ଅରୁନ ନୟନ ଭର ବାହୁ ବିସାଲ । ମାଲ ଜଳଜ ତନୁ ସ୍ୟାମ ତମାଲ ॥

କଟି ପଟ ପୀତ କର୍ପେ ବର ଶ୍ରୀଆ । ରୁଚିର ଗୁପ୍ତ ସାୟକ ଦୁହଁ ହାଆ ॥୧॥

ଶୁଣି ନୃପ ବାଣୀ ପ୍ରେମ ରସ ଆପ୍ତାବତ । ଜ୍ଞାନ ମୁନିବର ହୃଦେ ହେଲେ ହରଷିତ ॥

ତହୁ ବଶିଷ୍ଠ ବୁଝାନ୍ତେ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ । ନୃପଙ୍କ ସନ୍ଦେହ ନାଶ ହୋଇଲ ସେଠାରେ ॥୩॥

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦରେ ବେନି ପ୍ରଦେ ତକାଇଲେ । ହୃଦୟେ ଲଗାଇ ନାନା ମତେ ଶିଖାଇଲେ ॥

ମୋ ପ୍ରାଣ, ନାଥ, ଅଟନ୍ତି ବେନି ସୁତ ଏହି । ହୃଦେ ମୁନିବର ପିତା ଅନ୍ୟ ନୁହ କେହି ॥୫॥

ଅନେକ ଆଶିଷ ଦେଇ ଅବମାନ ମୁନିକୁ ସୁତେ ଅପିଲେ ।

ଜନମା ଭବନେ ଯାଇ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରେମେ ପ୍ରଣମି ଯାହା କଲିଲେ ॥୨୦୮(କ)॥

ମୁନି ଭୟ ନାଶେ କରନ୍ତି ସମନ ନରସିଂହ ବେନି ସାର ।

ଅଖିଲ ବିଶ୍ୱର ଯେ କର୍ତ୍ତା କାରଣ କୃପାପିତୁ ମତି ସ୍ଥିର ॥୨୦୮(ଖ)॥

ଅରୁଣ ନୟନ ବାହୁ ହୃଦୟ ବିଶାଳ । ମାଲ ସରୋରୁହ ତନୁ ଶ୍ୟାମଳ ତମାଳ ॥

ପୀତାମ୍ବର ପରିଧାନ କଟିରେ ଜୁଣାର । ଶୋଭେ ବେନି କରେ ଗୁପ୍ତ ଶାୟକ ରୁଚିର ॥୧॥

ରାମଙ୍କୁ ତ ଦେଲେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ମୋର ଚଳିବ ନାହିଁ । ଅତି ଭୟଙ୍କର ଓ

ଦୂର ରାକ୍ଷସ କେଉଁଠି ? କେଉଁଠି ପରମ କିଶୋର (ଅତି ସୁକୁମାର) ମୋର ସ୍ତନର

ସ୍ପର୍ଶ ?” ॥ ୩ ॥ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରେମରସ-ସିନ୍ଧୁ ବାଣୀ ଶୁଣି ମୁନି ବିଶ୍ୱାସିତ ମନରେ ଅପାର

ହର୍ଷ ଲଭି କଲେ । ବଶିଷ୍ଠ ରାଜାଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲେ । ଫଳରେ ରାଜାଙ୍କର

ସନ୍ଦେହ ନାଶ ହେଲା ॥ ୪ ॥ ଆତି ଆଦରରେ ରାଜା ହୃଦ ପ୍ରସଙ୍ଗୁ ତକାଇଲେ ଏବଂ

ସେମାନଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ । ପୁଣି କହିଲେ, “ହେ ନାଥ ! ଏ ହୃଦଟି

ପୁଣି ମୋର ପ୍ରାଣ । ହେ ମୁନି ! ଦର୍ଶିମାନ ଆପଣ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଏମାନଙ୍କ ପିତା ।

ଆଉ କେହି ନୁହନ୍ତି ।” ॥ ୫ ॥ ତତ୍ତ୍ୱାହା —ରାଜା ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ

ଏବଂ ପୁଣିମାନଙ୍କୁ ରୁଷିଙ୍କୁ ସମର୍ପି ଦେଲେ । ଅନନ୍ତର ପ୍ରଭୁ ମାତାଙ୍କ ମହଲକୁ ଗଲେ

ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଦତଳେ ପ୍ରଣାମ ନୂଆଁଇ ଚଲିଲେ ॥ ୨୦୮ (କ) ॥ ସେବରୀ :—

ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସିଂହରୂପ ହୃଦ ଭାଇ (ରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ) ମୁନିଙ୍କର ଭୟ ହୃଦ

ଶ୍ୟାମ ଗୌର ସୁନ୍ଦର ଦୋହ ଗୁଣ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମହାନିଧି ପାଇ ॥
 ପ୍ରଭୁ ବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟଦେବ ମେଁ ଜାନା । ମୋହୁ ନିତି ପିତା ତେଜେ ଉଗବାନା ॥୨॥
 ଚଳେ ଜାତ ମୁନି ଘାଣ୍ଟି ଦେଖାଇ । ସୁନି ତାତକା ବୋଧ କରି ଧାଇଁ ॥
 ଏକହିଁ ବାନ ପ୍ରାନ୍ତ ହରି ଲୁହା । ଘନ ଜାନି ତେହୁ ନିଜ ପଦ ଘାହା ॥୩॥
 ଚବ ଶିଶି ନିଜ ନାଥକୁ ଜୟ ଚାହିଁ । ବିଦ୍ୟାନିଧି କହୁଁ ବିଦ୍ୟା ଘାଣ୍ଟି ॥
 ଜା ତେଁ ଲଗ ନ କୁଧା ପିପାସା । ଅତୁଲିତ ବଲ ତରୁ ତେଜ ପ୍ରକାସା ॥୪॥
 ଆୟୁଧ ସବ ସମର୍ପି କୈ ପ୍ରଭୁ ନିଜ ଆଶ୍ରମ ଆନ ।
 କନ୍ଦ ମୂଲ ଫଲ ଶ୍ରେଜନ ଘାଣ୍ଟି ଉଗତି ହିତ ଜାନି ॥୧୦୯॥

ଶ୍ୟାମଲ ଗଉର ମନୋହର ହୃଦ ଗୁଣ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଆଜି ମହାନିଧି ଛନ୍ତି ପାଇ ॥
 ପ୍ରଭୁ ବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟଦେବ ମୁଁ ଜାଣେଇଲ କଣ । ମୋହେହୁ ପିତାକୁ ତେଜ ଆସିଲେ ଶ୍ରୀହରି ॥୧॥
 ଯାଉ ଯାଉ ପଥେ ମୁନି ହସନ୍ତ ଦେଖାଇ । ଶୁଣି ତାତକା ଆସିଲେ ବୋଧାତ୍ମରେ ଧାଇଁ ॥
 ଏକ ମାତ୍ର ବାଣେ ପ୍ରାଣହରିଲେ ତାହାର । ଘନ ଜାଣି ଦେଲେ ତାକୁ ପଦ ଆପଣାର ॥୩॥
 ତହୁଁ ମୁନି ସୁନ ଥକୁ ହୃଦୟେ ଚିହ୍ନିଲେ । ବିଦ୍ୟାନିଧିକୁ ଆବର ବିଦ୍ୟା ପ୍ରଦାନିଲେ ॥
 ଯହିଁରେ ସୁଧା ପିପାସା କିଛି ନ ଲାଗିବ । ଦେହେ ଅତୁଲିତ ବଲ ତେଜ ପ୍ରକାଶିବ ॥୪॥
 ପ୍ରଭୁକୁ ଆୟୁଧ ଦେଇ ସବବିଧ ଆପଣା ଆଶ୍ରମେ ଆଣି ।
 କନ୍ଦମୂଲ ଫଳ ଲୁଣି ବାକୁ ଦେଲେ ଉକ୍ତ-ହୃତକାଶି ଜାଣି ॥୧୦୯॥

କହିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସନ୍ନଚିତ ହୋଇ ଚଳିଲେ । ସେ କୃପାସମୃଦୁ, ଧୀରବୃଦ୍ଧି ଏବଂ
 ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱର କାରଣର ମଧ୍ୟ କାରଣ ॥ ୧୦୮ ॥ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଉଗବାନଙ୍କର
 ଅରୁଣ ନୟନ, ବିଶାଳ ବସ ଓ ବାହୁ, ଘନ କମଳ ଓ ତମାଳ ବୃକ୍ଷ ସମ ଶ୍ୟାମଲ
 ଶରୀର; କଟିରେ ପୀତାମ୍ବରର ପରିଧାନ ଏବଂ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୃକ୍ଷର କର୍ଷି ହୋଇ ରହୁଛି ।
 ହୃଦ ହସ୍ତରେ ସୁନ୍ଦର ଧନୁ ଓ ଶର ଶୋଭା ଆଉଅଛି ॥ ୧ ॥ ଶ୍ୟାମ ଓ ଗୌର ବର୍ଣ୍ଣର
 ଭାଲ ହୃଦ୍ରେ ପରମ ସୁନ୍ଦର । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କୁ ସତେ ଯେମିତି ମହାନିଧି (କୋଟିନିଧି)
 ମିଳିଗଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ, “ପ୍ରଭୁ ବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟଦେବ (ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦେବତା)
 ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣି ପାରିଲି । ମୋ ନିମନ୍ତେ ଉଗବାନ ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ
 କଲେ ॥ ୨ ॥ ମାର୍ଗରେ ଯାଉ ଯାଉ ମୁନି ତାତକାକୁ ଦେଖାଇଲେ । ଶବ୍ଦ ଶୁଣିବା
 ମାତ୍ରେ ସେ ବୋଧରେ କୌତୁହ ଆସିଲା । ଶ୍ରୀରାମ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବାଣରେ ତାହାର
 ପ୍ରାଣ ହରଣ କଲେ ଏବଂ ଘନ ବୁଝି ତାହାକୁ ନିଜ ପଦ (ଆପଣାର ବିଦ୍ୟା ସ୍ୱରୂପ)
 ପ୍ରଦାନ କଲେ ॥ ୩ ॥ ରାଷି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମନରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟାନିଧି ବୋଲି ଜାଣି ମଧ୍ୟ
 ଏପରି ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ ଯାହାର ଫଳରେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱଧୀକୃଷ୍ଣ ଲାଗିବ ନାହିଁ ଏବଂ
 ଶରୀରରେ ଅରୁଣମୟ ବଳ ଓ ତେଜର ପ୍ରକାଶ ହେବ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ନିଜର
 ସକଳ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ସମର୍ପଣ କରି ମୁନି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ନେଇ ଆସିଲେ ଏବଂ

ପ୍ରାତ କହା ମୁନି ସନ ରଘୁରାଜ । ନିର୍ଭୟ ଜଞ୍ଜ କରନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭ ଜାଣି ॥
 ହୋମ କରନ ଲଗେ ମୁନି ଝାସ । ଆସୁ ରହେ ମଖ ଖ ରଖଣ୍ଡାସ ॥୧॥
 ସୁନି ମାଣ୍ଡବ ନିସାଚର ହୋସ । ଲେ ପହାସୁ ଧାଡ଼ା ମୁନିହୋସ ॥
 ବିନୁ ପର ବାନ ରାମ ତେଜୁ ମାର । ସତ ଯୋଜନ ଗା ସାଗର ପାର ॥୨॥
 ପାବକ ସର ସୁବାହୁ ପୁନି ମାର । ଅନୁଜ ନିସାଚର କଟକୁ ସଂଭାର ॥
 ମାର ଅସୁର ଦ୍ଵିଜ ନିର୍ଭୟକାଶ । ଅସୁତି କରନ୍ତି ଦେବ ମୁନି ଝାସ ॥୩॥
 ତହିଁ ପୁନି କହୁକ ବିବସ ରଘୁରାଜ । ରହେ କହି ବିପ୍ରଙ୍କ ପର ତାପ ॥
 ଭଗତି ହେତୁ ବହୁ କଥା ପୁରାଣ । କହେ ବିପ୍ର ଜୟପ୍ରସାଦ ପ୍ରଭୁ ଜାନା ॥୪॥
 ତବ ମୁନି ସାତର କହା ବୁଝାଣି । ଚରିତ ଏକ ପ୍ରଭୁ ଦେଖିଅ ଜାଣି ॥
 ଧନୁଷ୍ଠୟଜ୍ଞ ମୁନି ରଘୁକୁଲ ନାଥ । ହରଷି ତଳେ ମୁନିବର କେ ସାଥୀ ॥୫॥

ପ୍ରକାଶେ କହିଲେ ମୁନି ଆସେ ରଘୁରାଜ । ନିର୍ଭୟ ହୋଇଣ ହୃଦେ ଯଜ୍ଞ ଯାଇ କର ॥
 ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ମୁନିହୃଦ ଯଜ୍ଞ ଆରମ୍ଭିଲେ । ରକ୍ଷକ ରୂପରେ ସ୍ଵୟଂ ନିପ୍ରକ୍ତ ରହିଲେ ॥୬॥
 ଶୁଣି ମାଣ୍ଡବ ରାକ୍ଷସ ଅତି ବୋଧ କରି । ଧାର୍ଯ୍ୟସେ ମୁନିହୋସ ସଙ୍ଗେ ସୈନ୍ୟ ଧରି ॥
 ମାରନ୍ତେ ରାମଚାନ୍ଦ୍ରାକୁ ବିନା ଫଳ ବାଣ । ପଡ଼ିଲ ଶତ ଯୋଜନ ସିନ୍ଧୁ ପାରେ ଜାଣି ॥୭॥
 ପୁଣି ସୁବାହୁକୁ ଅର୍ପଣ ଶାସ୍ତ୍ରକେ ଜାଲିଲେ । ଅନୁଜ ରଜ୍ୟାଚର ସେନା ସଂହାରିଲେ ॥
 ଅସୁରକୁ ମାର କଲେ ଦ୍ଵିଜକୁ ନିର୍ଭୟ । ସୁତି କରନ୍ତି ବିରାଟ ରକ୍ଷି ମୁନି ଚର ॥୮॥
 ତହୁଁ କହୁ ଦନ ରଘୁନାଥ ସେ ସ୍ଥାନରେ । ରହିଲେ କରୁଣା କରି ବିପ୍ରଙ୍କ ଉପରେ ॥
 ଭକ୍ତି ହେତୁ ବହୁ ପୁରା ପୁରାଣ କାହାଣୀ । କହନ୍ତୁ ବିପ୍ରେ ଅନେହେ ପ୍ରଭୁ ସବୁ ଜାଣି ॥୯॥
 ଏକବା ମୁନି ସାତରେ କହିଲେ ବୁଝାଇ । ଚରିତ ଦେଖିବା ଏକ ଗୁଲ ପ୍ରଭୁ ଯାଇ ॥
 ଧନୁ ଯଜ୍ଞ କଥା ଶୁଣି ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ । ଗୁରୁଲେ ମୁନିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ହୋଇଣ ପ୍ରଥମ ॥୧॥

ତାହାଙ୍କୁ ନିଜ ପରମହିତେଷା ଜାଣି ଭୋଜନ ନିମନ୍ତେ କଦମ୍ବନ ଓ ଫଳ ଇତ୍ୟାଦି
 ଭକ୍ତିପୂର୍ବକ ଅର୍ପଣ କଲେ ॥ ୧୦ ॥ ତୌପାଣ୍ଡବ — ପ୍ରାତଃ କାଳରେ ଶ୍ରୀରାମ ମୁନିଙ୍କୁ
 କହିଲେ, “ଏବେ ଆପଣ ଯାଇ ନିର୍ଭୟରେ ଯଜ୍ଞ କରନ୍ତୁ ।” ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତ ମୁନି
 ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ନିଜେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ଯଜ୍ଞର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଦାୟିତ୍ଵରେ
 ପ୍ରବ୍ରଜ-ରୂପ ରହିଲେ ॥ ୧ ॥ ଏ ସମୟର ପାଇଁ ମୁନିମାନଙ୍କର ଶସ୍ତ୍ର ମାଣ୍ଡବ ତାହାର
 ସାଙ୍ଗ-ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା । ଶ୍ରୀରାମ ତାଙ୍କୁ ଅଫଳକ ବାଣ ମାରଲେ ।
 ଫଳରେ ସେ ଶହେ ଯୋଜନ ଦୂରାରର ସମୁଦ୍ର ଆର ପାଣିରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଲା ॥ ୨ ॥
 ତତ୍ପରେ ସୁବାହୁକୁ ସେ ଅଗ୍ନି ବାଣ ମାରଲେ । ଏଣେ ସାନଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାକ୍ଷସ-ସେନାକୁ
 ସହାର କରି ପକାଇଲେ । ଏହି ରୂପେ ଶ୍ରୀରାମ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ମାର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ
 ନିର୍ଭୟ କରିଦେଲେ । ଅନନ୍ତର ଦେବତା ଓ ମୁନିମାନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସୁତି କରିବାକୁ
 ଲାଗିଲେ ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସେଠାରେ ଅବ୍ର କହି ଦନ ରହି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ପ୍ରତି

ଆଶ୍ରମ ଏକ ଘାଟ ମଗ ମାଘୀ । ଖଗ ମୃଗ ଜୀବ ଜଂତୁ ତହିଁ ନାଶୀ ।
ପୁରୁ ମୁନିହୁ ସିଲ ପ୍ରଭୁ ଦେଖି । ସକଳ କଥା ମୁନି କହା ବିସେଷୀ ॥୭॥
ଗୌତମ ନାହିଁ ଶ୍ରୀପ ବସ ଉପଲ ଦେହ ଧରି ଧୀର ।

ଚରନ କମଳ ରଜ ଗୁହ୍ୟ କୃପା କରନ୍ତୁ ରଘୁବୀର ॥୧୧॥

ପରସତ ପଦ ପାବନ ସୋକନସାଞ୍ଜନ ପ୍ରଗଟ ଭିକ୍ଷୁ ତପସ୍ବୀଜ ସଞ୍ଜ ।
ଦେଖତ ରଘୁନାୟକ ଜନ ସୁଖଦାୟକ ସନମୁଖ ହୋଇ କର ଜୋରି ରଞ୍ଜ ॥
ଅତି ପ୍ରେମ ଅଧୀର ସୁଲକ ସଞ୍ଜର ମୁଖ ନହିଁ ଆଞ୍ଜଳ ବଚନ କଞ୍ଜ ।
ଅତିସୟ ବଡ଼ଭାଗୀ ଚରନକୁ ଲାଗି ଜୁଗଲ ନୟନ ଜଳଧାର ବଞ୍ଚ ॥୧॥

ଆଶ୍ରମ ଏକ ସେ ମାର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖିଲେ । ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଜୀବଜନ୍ତୁ ସେଠାରେ ନ ଥିଲେ ॥
ମୁନିଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରନ୍ତେ ଶିଳା ନିରେଖିଣ । ସମସ୍ତ କଥା କହିଲେ ଉଷି ବିସ୍ତାରିଣ ॥୭॥

ଗଉତମ ନାୟ ଶାପବଶ ଧରି ଜଡ଼ ପାଷାଣ ଶସ୍ତ୍ରର ।

ଇଚ୍ଛୁର ଚରଣ-ପଙ୍କଜର ରଜ କୃପା କର ରଘୁବୀର ॥୧୧॥

କରନ୍ତେ ଶର୍ମ ପାବନ ଚରଣ ଶୋକ ନାଶନ ପ୍ରକଟିଲ ସତ୍ୟେ ଅତି ବଡ଼ ଭାଗିନୀ ।
ବିଲେକ ଜନ ସୁଖଦ ସମ୍ମୁଖେ ରାମଙ୍କ ପଦ କର ଯୋଡ଼ି ଭିକ୍ଷୁ ହେଲ ସେ ତପସ୍ବୀନା ॥

ପ୍ରେମାବେଶେ ପ୍ରଳକ ଭଲୁ

ନ ସ୍ମରଇ ବାଣୀ ମାର ଝରେ ନୟନୁ ॥୧॥

ଦୟା କଲେ । ପ୍ରଭୁ ସବୁ ପୁରୁଷ କଥାରେ ଅଭିଜ୍ଞ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଭକ୍ତି
ହେତୁ ତାହାଙ୍କୁ ବଡ଼ତ ପୁରୁଷ କାହାଣୀ କହିଲେ ॥ ୦ ॥ ତଦନନ୍ତର ପୁନି ଆଦରରେ
କହିଲେ, “ହେ ପ୍ରଭୁ ! ରୁଲନ୍ତୁ, ଗୋଟିଏ ଅମୃତ ଚରଣ ଦେଖିନେ ।” ରଘୁକୁଳନାଥ
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଧନୁଷଯଜ୍ଞ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଶୁଣି ପୁନିବର ବିଶ୍ବାମିତ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ
ଚଲିଲେ ॥ ୫ ॥ ମାର୍ଗରେ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଲା । ସେଠାରେ
ପଶୁପକ୍ଷୀ ବା ଜୀବଜନ୍ତୁ କେହି ନ ଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ଶିଳା-ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ତାହାର
ରହସ୍ୟ ପ୍ରଭୁ ପଚାରିଲେ । ପୁନି ବିସ୍ତାରମୂଳକ ସମସ୍ତ କଥା କହିଲେ ॥ ୭ ॥ କୋହା:-
“ଗୌତମ ପୁନିକ ପତ୍ନୀ ଅହଲ୍ୟା ଅଭିଶାପବଶତଃ ପଥର ଦେହ ଧରି ବଡ଼ ଧୈର୍ଯ୍ୟର
ସହୃଦ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ-ଧୂଳି ଭିକ୍ଷା କରୁଅଛନ୍ତି । ହେ ରଘୁବୀର ! ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି
କୃପା କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୧୦ ॥ ଛନ୍ଦ — ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରସ୍ତ ଓ ଶୋକହାସ
ଚରଣ-କମଳର ଶର୍ମ-ଲଭ ମାତେ ସତକୁ ସତ ସେହି ତପୋମୂର୍ତ୍ତି ଅହଲ୍ୟା ସମ୍ମୁଖରେ
ଆବିର୍ଭୁତ ହେଲେ । ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ସୁଖଦାୟକ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ହାତ
ଯୋଡ଼ି ସମ୍ମୁଖରେ ଭିକ୍ଷୁ ହୋଇଗଲେ । ଅତ୍ୟଧିକ ପ୍ରେମ ହେତୁ ସେ ଅଧୀର ହୋଇ
ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ମୁଖରୁ ବଚନ ସ୍ମରଣ ନାହିଁ ।
ଅତିଶୟ ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ଅହଲ୍ୟା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣତଳେ ଲେଟିଗଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର

ଧୀରକୁ ମନ ଖାନ୍ତା ପ୍ରଭୁ କହୁଁ ଚାନ୍ତା ରଘୁପତି କୃପା ଭଗତି ପାଇ ।
 ଅତି ନିର୍ମଳ ବାମା ଅସ୍ତ୍ରୁତି ଠାମା ଜ୍ଞାନଗମ୍ୟ ଜୟ ରଘୁରାଜ ॥
 ମେଁ ନାହିଁ ଅପାବନ ପ୍ରଭୁ ଜଗପାବନ ରାବନ ରଘୁ ଜନ ସୁଖଦାୟ ।
 ରାଜାବ ବିଲେତନ ଭବ ଭୟ ମୋତନ ପାହି ପାହି ସରନହିଁ ଆଇ ॥୨॥

ମୁନି ଶ୍ରୀପ ଜୋ ଖାନ୍ତା ଅତି ଭଲ ଖାନ୍ତା ପରମ ଅନୁଗ୍ରହ ମେଁ ମାନା ।
 ଦେଖେଉଁ ଭରି ଲେତନ ହରି ଭବ ମୋତନ ଲହରୀ ଲହରୀ କର ଜାନା ॥
 ବିନୟ ପ୍ରଭୁ ମୋରା ମେଁ ମତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଥ ନ ମାଗେ ବର ଆନା ।
 ପଦ କମଳ ପରାଗ ରସ ଅନୁରାଗ ମମ ମନ ମଧୁପ କରେ ପାନା ॥୩॥

ଜେହିଁ ପଦ ସୁରସରତା ପରମ ପୁମାତା ପ୍ରଗଟ ଭୟ ସିବ ସୀସ ଧରା ।
 ସୋଇ ପଦ ପକ୍ଷ ଜେହିଁ ପୂଜିତ ଅଜ ମମ ସିର ଧରେଉ କୃପାଳ ହସ ॥
 ଏହି ଭାତି ସିଧାସ ଗୋତମ ନାସ ବାର ବାର ହରି ଚରନ ପଶ ।
 ଜୋ ଅତି ମନ ଶ୍ରୀ ପୋ ଚର ପାଣ୍ଡୁ ଗୋ ପତିଲେକ ଅନନ୍ଦ ଭସ ॥୪॥

ହୃଦୟେ ଧ୍ୟେୟ ଧରଣ ପ୍ରଭୁକୁ ଚିତ୍ତି ପାରିଣ ସୁଦ କଲେ ଲଭି ରାମ କୃପା ଭକତି ।
 ମୁହିଁ ନାସ ଅପାବନ ପ୍ରଭୁ ଜଗତ ପାବନ ରାବଣା ବିଜୟ ଶ୍ରୀପତି ॥

ହାଡ଼ ହାଡ଼ ଶରଣାପନ,

ରାଜାବ-ଲେତନ ଭବ-ଭୟ-ମୋତନ ॥୧॥

ମୁନି ଶ୍ରୀପ ପ୍ରଦାନିଲେ ଅତି ଭବ୍ୟ କରଲେ ଦେଖିଲି ନୟନେ ଭବ-ମୋତନ ହରି ।
 ଶିବ ଏ ଲଭି ଜାଣନ୍ତି ନାଥ, ମୁହିଁ ଶ୍ରେଣୀ ମତି ଅନ୍ୟବର ନ ମାଗେ ବିନତି ମୋହରି ॥

ଚରଣ-ପକ୍ଷ-ପରାଗ,

ପିଉ ମୋ ମନ-ମଧୁପ ରସାନୁରାଗ ॥୨॥

ଯେ ପଦୁ ଗଙ୍ଗା ଭବ୍ୟ ମସ୍ତକେ ବହୁନ୍ତି ଭବ ଅଜ-ପୁଣ୍ୟ ହେ ପଦ ମୋ ଶିରଭପରେ ।
 ରଖିଲେ କୃପାକୁ ହସ ବାରମ୍ବାର ସୁଦ କର ରତନ ନାସ ପତି ପ୍ରଭୁ ପୟରେ ॥

ପାହା ଅତି ଭଲ ଲଗିଲା,

ବର ପାଳ ସୁଖେ ପତି-ଲେକେ ଗମିଲ ॥୩॥

ହୃଦ ନୟନରୁ ପ୍ରେମ ଓ ଆନନ୍ଦର ଅଶ୍ରୁ ଜଳଧାରା ରୂପେ ବହୁବାହୁ ଲଗିଲ ॥ ୧ ॥
 ତତ୍ପରେ ମନରେ ଧ୍ୟେୟ ଧାରଣ-ପୁଞ୍ଜ ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚିତ୍ତିଲେ ଏବଂ ରଘୁନାଥଙ୍କ
 କୃପା ହେଉ ଭକ୍ତି ଲଭ କଲେ । ଅନନ୍ତର ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିର୍ମଳ ବାଣୀରେ ସେ ଏହି ରୂପେ
 ସୁଦ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ।—“ହେ ଜ୍ଞାନଗମ୍ୟ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ! ଆପଣଙ୍କର ନୟ
 ହେଉ । ମୁଁ ସହଜରେ ଅପବିତ୍ର ନାସ । ହେ ପ୍ରଭୁ ! ଆପଣ ଜଗତ-ପାବନ,
 ରାବଣର ଶତ୍ରୁ ଏବଂ ଭକ୍ତଜନଙ୍କ ସୁଖଦାୟକ । ହେ କମଳନୟନ ! ହେ ଭବଭୟ-

ଅଥ ପ୍ରଭୁ ଘନବଧୁ ହରି କାରନ ରହିତ ଦୟାଳ ।
ତୁଳସିଦାସ ସଠ ତେହି ଭଜୁ ଗୁଣ କପଟ ଜଞ୍ଜାଳ ॥୨୧୧॥

ମାସପାରାୟଣ, ସପ୍ତମ ବିଶ୍ରାମ

ଚଲେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ମୁନି ସଙ୍ଗା । ଗଏ ଜହ୍ନା ଜଗ ପାବନ ଗଂଗା ॥
ଗାଧସୁନୁ ସବ କଥା ସୁନାଉ । ଜେହି ପ୍ରକାର ସୁରସର ମହି ଆଉ ॥୧॥
ତବ ପ୍ରଭୁ ରିଷିହୁ ସମେତ ନଦୀଏ । ବିବିଧ ଦାନ ମହିଦେବନ୍ଦି ପାଏ ॥
ହରଷି ଚଲେ ମୁନି ବୃନ୍ଦ ସଦାୟା । ବେଗି ବିଦେହ ନଗର ନିଅରାୟା ॥୨॥

କାରଣ ରହିତ କୃପାକୁ ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ଘନବନ୍ଧୁ ହରି ।

ଭଜ ତାକୁ ଶଠ ତୁଳସୀ କପଟ ଜଞ୍ଜାଳ ରୁ ପରିହରି ॥୨୧୧॥

ଚଲିଲେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମୁନିଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ । ପହଞ୍ଚିଲେ ଗଙ୍ଗା ମସ୍ତକାବନୀ ତଟରେ ॥
ଗାଧ ତନୟ ସମସ୍ତ କଥା ଶୁଣାଇଲେ । ଯେମନ୍ତେ ପୁର-ସଗିତ ମଣ୍ଡଳ ଆସିଲେ ॥୧॥
ରୁଷିଙ୍କ ସହଚ ଜହ୍ନା ପ୍ରଭୁ କଲେ ସ୍ଥାନ । ପାଇଲେ ବିପ୍ର-ନିକର ନାନା-ବିଧ ଦାନ ॥
ହର୍ଷେ ମୁନିବୃନ୍ଦ ସହ ହୋଇ ଅଗ୍ରସର । ବିଦେହ ପୁର ନିକଟେ ଆସିଲେ ସହର ॥୨॥

ମୋଚନ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଶରଣାଗତ । ମୋତେ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ! ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ! ॥ ୨ ॥
ମୁନି ମୋତେ ଯାହା ଅଭିଶାପ ଦେଇଥିଲେ, ଖୁବ୍ ଭଲ କରୁଥିଲେ । ତାହା ମୋ ପ୍ରତି
ତାଙ୍କର ପରମ ଅନୁଗ୍ରହ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରୁଛି । ତାହାଙ୍କ ଫଳରେ ମୁଁ ସଂସାରର
ଭବାବଳୀୟା ଶ୍ରୀହରିଙ୍କୁ ନେତ୍ର ପୁରେଇ ଦେଖିଲି । ଆପଣଙ୍କର ଏହି ଦର୍ଶନକୁ ଶଙ୍କର
ସତ୍ତ୍ୱାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲଭି ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ହେ ପ୍ରଭୋ ! ମୁଁ ବୃଦ୍ଧିରେ ବଡ଼
ସରଳା । ମୋର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବିନତି । ହେ ନାଥ ! ମୁଁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କର
ମାଗୁନାହିଁ । କେବଳ ଏତିକି ଚାହୁଁଛି ଯେ, ମୋର ମନ-ଭ୍ରମର ସଦାସର୍ବଦା ଆପଣଙ୍କ
ଚରଣ-କମଳ-ରଜର ପ୍ରେମ-ରସ ପାନ କରୁଥାଉ ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁ ଚରଣରୁ ପରମ-
ପବିତ୍ର ଦେବନୟା ଗଙ୍ଗା ବାହାରି, ଯାହାକୁ ଶିବ ମସ୍ତକ ଉପରେ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି
ଏବଂ ଯେଉଁ ଚରଣ-କମଳକୁ ଦୁର୍ଗା ପୂଜା କରନ୍ତି, କୃପାକୁ ହରି ସେହି ଚରଣ-କମଳଦ୍ୱୟ
ମୋ ଶିର ଉପରେ ରଖିଲେ ।” ଏହି ରୂପେ ସୁଖ କରି କରି ବାରମ୍ବାର ସେ ଭଜବାନ୍ଧବ
ଶ୍ରୀଚରଣ ତଳେ ପଡ଼ିଲେ । ଅତିଶୟ ମନୋରୁଚିକର କରି ପାଇ ଗୌତମପତ୍ନୀ ଅହଲ୍ୟା
ଆନନ୍ଦରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଗୁହକୁ ଗମନ କଲେ ॥ ୪ ॥ ତୋହା :—ପ୍ରଭୁ
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ରୂପେ ଘନବନ୍ଧୁ ଏବଂ ପ୍ରୟୋଜନ ବା କାରଣ ବିନା ସେ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ
ପ୍ରତି ଦୟାକୁ ହୋଇଥା’ନ୍ତି । ତୁଳସୀଦାସ କହନ୍ତି, “ରେ ଶଠ ମନ ! ତୁ କପଟ-ଜଞ୍ଜାଳ
ତ୍ୟାଗ କରି ତାହାକୁ ହିଁ ଭଜନ କର ।” ॥ ୨୧୧ ॥ ତୋପାର :—ଶ୍ରୀରାମ ଓ
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମୁନିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଚଲିଲେ । ଅନନ୍ତର ସେମାନେ ଜଗତପାବନୀ ଗଙ୍ଗାନଦୀ କୂଳକୁ
ଆସିଲେ । ମହାରାଜ ଗାଧସୁନୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଦେବନୟା ଗଙ୍ଗା କପଳ ପୃଥିବୀ ଉପରକୁ

ପୁର ରମ୍ୟତା ରାମ ଜବ ଦେଖି । ହରଷେ ଅନୁଜ ସମେତ ବିସେଷୀ ॥
 ବାପୀ କୃପ ସରିତ ସର ନାନା । ସଲିଲ ସୁଧାସମ ମନ ସୋପାନା ॥୩॥
 ଗୁଞ୍ଜତ ମଞ୍ଜୁ ମଉ ରସ ଭୁଂଗା । କୁଜତ କଲ ବହୁବରନ ବିହଂଗା ॥
 ବରନ ବରନ ବିକସେ ବନଜାତା । ସିଂହଧ ସମୀର ସଦା ସୁଦୋତା ॥୩॥
 ସୁମନ ବାଟିକା ବାଗ ବନ ବିପୁଲ ବିହଂଗ ନିବାସ ।

ଫୁଲତ ଫଲତ ପୁପଲ୍ଲବତ ସୋହତ ପୁର ଚହୁଁ ପାସ ॥୨୧୨॥
 ବନଇ ନ ବରନତ ନଗର ନିକାଞ୍ଚ । ଜହ୍ନୀ ଜାଇ ମନ ତହିଁ ଲେଭୁଛି ॥
 ଗୁରୁ ବଜାରୁ ବିଚିତ ଅବାସ । ମନମୟ ବିଧି ଜନୁ ସୁକର ସର୍ତ୍ତୁଷା ॥୨॥

ନଗର ରମ୍ୟତା ରାମ ଯେବେ ବିଲେକିଲେ । ଅନୁଜ ସହୃଦ ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଲେ ॥
 ନାନା ରୂପ ବାଞ୍ଛା ନଦୀ ସର ମନୋରମ । ରୁଚିର ମଣି ସୋପାନ ଜଳ ସୁଧାସମ ॥୩॥
 ଗୁଞ୍ଜନ କରନ୍ତି ବହୁ ରସ-ମଉ ଭୁଂଗ । କୁଜନ୍ତି ମଧୁରେ ନାନା ରଙ୍ଗର ବିହଙ୍ଗ ॥
 ପ୍ରସ୍ତୁତିକ ଯେ ସରସିନ ନାନାବିଧ । ବହେ ସଦା ସୁଖ-ଦାୟୀ ସମୀର ସିଂହଧ ॥୩॥
 ସୁମନ ଉଦ୍ୟାନ ଉପବନ ବନ ବହୁ ବିହଙ୍ଗ ନିବାସ ।

ଫୁଲନ୍ତି ଫଳନ୍ତି ନିତ୍ୟ ପଲ୍ଲବନ୍ତି ଶୋଭେ ପୁରଚଉପାଶ ॥୨୧୩॥
 ନଗର ଶୋଭା ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ନ ହୁଅଇ । ଯେଣେ ଯାଅ ତେଣେ ମନ ଲେଖେ ଆକର୍ଷଇ ॥
 ଧୂରୁ ବଜାର ବିଚିତ୍ର ପ୍ରକାରେ ଗଢ଼ିତ । ମଣି ଅଳିଦ କି ବିଧି କରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ॥୨॥

ଆସିଥିଲେ, ସେହୁ ସବୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଶ୍ରୀରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ କହୁ ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ମୁନିମାନଙ୍କ
 ସହୁ ପ୍ରଭୁ ଗଙ୍ଗା-ଜଳରେ ସ୍ନାନ କଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବିବିଧ ପ୍ରକାର ଦାନ
 ପାଇଲେ । ପୁଣି ମୁନିବୃନ୍ଦଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେ ପ୍ରସନ୍ନଚିତ୍ତ ହୋଇ ଚାଲିଲେ ଏବଂ ଗାତ୍ର
 ଜନକପୁର ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କେ, ଜନକପୁରର ଶୋଭା ଯେତେ-
 ବେଳେ ଦେଖିଲେ, ସେ ସାନରୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହ ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ।
 ସେଠାରେ ଅନେକ ବାଞ୍ଛୀ, କୃପ, ନଦୀ ଓ ସରୋବର ଥାଏ । ସେ ସବୁଥିରେ
 ଅମୃତ ସମାନ ଜଳ ମୁଣ୍ଡ ରହୁଥାଏ ଏବଂ ମଣିର ପାହାଚ ସବୁ ଥାଏ ॥ ୩ ॥ ମନ୍ଦରାନ୍ତର-
 ପାନରେ ଉନ୍ନତ ହୋଇ ଭ୍ରମରମାନେ ସୁନ୍ଦର ଗୁଞ୍ଜନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ବିବିଧରଙ୍ଗର ପକ୍ଷୀ
 କଲରବ କରୁଥା'ନ୍ତି । ନାନାରଙ୍ଗର ପଦ୍ମ ପ୍ରସ୍ତୁତିକ । ସଦାସଦା ସୁଖଦାୟକ
 ସିଂହଧ (ଶୀତଳ, ମନ୍ଦ ଓ ସୁଗନ୍ଧ) ପବନ ବହୁଥାଏ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା—ପୁଷ୍ପବାଟିକା,
 ଉପବନ ଓ ବନରେ ବହୁତ ପକ୍ଷୀ ବାସ ଓ କଲରବ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଏହି ସବୁ ସ୍ଥାନ
 ସୁନ୍ଦର ଫୁଲ, ଫଳ ଓ ପତ୍ରରେ ଭରା ହୋଇ ନଗରର ଚତୁର୍ଦିଗରେ ସୁନ୍ଦର
 ହେଉଥାଏ ॥ ୨୧୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ.—ନଗରର ଯୋନ୍ତ୍ୟର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା
 ଅସମ୍ଭବ । ମନ ଯେଉଁଆଡ଼େ ଯାଏ, ସେହି ଆଡ଼େ ଲେଖେ ଯାଉଥାଏ । ସୁନ୍ଦର
 ବଜାର, ମଣି-ନିର୍ମିତ ବିଚିତ୍ର ଅଳଙ୍କାର । ମନେ ହୁଏ, ସତେ ଯେମିତି ବହୁ ସେହିଭଳି

ଧନିକ ବନିକ ବର ଧନଦ ସମାନା । ବୈଠେ ସକଳ ବସୁ ଲେ ନାନା ॥
 ଚୌଡ଼ ଥୁମର ଗର୍ଭ ସୁହାଣ୍ଡ । ସତତ ରହୁଛି ସୁଗନ୍ଧ ସିଂହାଣ୍ଡ ॥୨॥
 ମଂଗଳମୟ ମଂଦିର ସବ କେରେ । ଚର୍ଚ୍ଚିତ ଜନ୍ମ ରଚନାଥ ଚିତେରେ ॥
 ପୁର ନର ନାରୀ ସୁଭଗ ସୁର ସତା । ଧରମର୍ଯ୍ୟାଲ ଜ୍ଞାନ ଗୁନବତା ॥୩॥
 ଅତି ଅନୁପ ଜହ୍ନ ଜନକନିବାସ । ବିଅକହିଁ ବିରୂପ ବିଲେକ ବିଲୁସ ॥
 ହୋତ ଚକିତ ଚିତକୋଟ ବିଲେକା । ସକଳ ଭୁବନ ସୋସ୍ତ ଜନ୍ମ ସେକା ॥୪॥
 ଧବଳ ଧାମ ମନ ପୁରଟ ପଟ ସୁଝଟିତ ନାନା ଭାଣ୍ଡ ।

ସିନ୍ଧୁ ନିବାସ ସୁନ୍ଦର ସଦନ ସୋସ୍ତ କର୍ମ କଣ୍ଡ ଜାତି ॥୨୧୩॥
 ସୁଭଗ ଦ୍ଵାର ସବ କୁଳସ କପାଟା । ଭୂପ ଶ୍ଵାର ନଟ ମାଗଧ ଭାଟା ॥
 ବନା ବିସାଲ ବାଜି ଗଜ ସାଲ । ହସ୍ତ ଗୟ ରଥ ସଂକୁଳ ସବ କାଲ ॥୨॥

ଧନଦ ସମାନ ଧନ ବର୍ଣ୍ଣିକ ଅନେକ । ବସିଛନ୍ତି ବସୁ ପେଦି ଏକ ବଳ ଏକ ॥
 ସୁନ୍ଦର ଗର୍ଭା ଚକ୍ର ଶୋଭିତ ହୁଅନ୍ତି । ସୁଗନ୍ଧେ ସିଂହାଣ୍ଡ ହୋଇ ସତତ ରହନ୍ତି ॥୨॥
 ମଙ୍ଗଳ-ମୟ ଭବନ ଅଟେ ସମଗ୍ରଜ । ଚର୍ଚ୍ଚିତ କଣ୍ଠ ଯେହ୍ନେ ରଚିବ ନାୟକ ॥
 ପୁର ନର ନାରୀ ଶୁଭ ସଦନ ସୁନ୍ଦର । ଧର୍ମ-ଶାଳ ଜ୍ଞାନ ସବେ ପ୍ରଣାଳୀ ଅଟଇ ॥୩॥
 ଅତି ଅନୁପମ ନୃପ ଜନକ ନିବାସ । ସୁକତ ରହନ୍ତି ସ୍ଵରେ ବିଲେକ ବିଳାସ ॥
 ହୁଅଇ ଚକିତ ଚିତ ପ୍ରାଚୀର ଦେଖନ୍ତେ । ଯିଭୁବନ ଶୋସ୍ତ ଛେକ ରଖିଛୁ ଯେମନ୍ତେ ॥୪॥
 ଧବଳ ଭବନ ନାନାବସ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ମଣି ବସେ ହୁଅଇ ।

ଜାନକା ନିବାସ ସୁନ୍ଦର ସଦନ ଶୋସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ନ ହୁଅଇ ॥୨୧୩॥
 ରୁଚିର ଦ୍ଵାର ସପ୍ତକ୍ରୁ କୁଳଶ କପାଟ । ଭୂପ ଦ୍ଵାରେ ଭିତ ନଟ ପ୍ରଶଂସକ ଭାଟ ॥
 ରଚିତ ମଞ୍ଚ ବିଶାଳ ଗଜ ବାଜି ଶାଳ । ହସ୍ତା ହସ୍ତ ରଥ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ସବକାଳ ॥୨॥

ଆପଣା ହସ୍ତରେ ହିଁ ନିର୍ମାଣ କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ କୃବେବସମାନ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧନ ଦେବାସମାନେ
 ସକଳ ବସୁ ଧରି ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ବସିଅଛନ୍ତି । ସୁନ୍ଦର ଚୌକ ଓ ସୁଶୋଭିତ
 ଗାଥକା—ସବୁଆଡେ ସଦାସଦା ସୁଗନ୍ଧ ଅଟଇ ସିଂହା ହେଉଥାଏ ॥ ୨ ॥ ସମଗ୍ରଜ ଗୁହ
 ମଙ୍ଗଳମୟ ଏବଂ ସେ ସବୁସବୁ ଚିତ ଅଟଇ । ସତେ ଯେମନ୍ତ ସେପ୍ରତିକୁ କାମଦେବ
 ରୂପା ଚନ୍ଦ୍ରକାର ଅଙ୍କନ କରିଅଛନ୍ତି । ନଗରର ସକଳ ନରନାରୀ ସୁନ୍ଦର, ପବନ,
 ସାଧୁସ୍ଵଭାବବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଠ, ଧର୍ମାପ୍ତା, ଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଣାଦ ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁଠାରେ ଜନକଙ୍କ ଅତି
 ଅନୁପମ ନିବାସସ୍ଥଳୀ, ହେଁକାର ବିଳାସ ଦେଖି ଏପରି କି ଦେବକାମାନେ ମଧ୍ୟ
 ହର୍ମ୍ୟଭୂତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ କଥା ଅବା କ'ଣ କହବା ? ରାଜମହଲର
 ପ୍ରାଚୀରକୁ ଦେଖି ଚିତ୍ତ ଚକିତ ହୋଇଯାଏ । ମନେ ହୁଏ, ସତେ ଯେମନ୍ତ ସମଗ୍ର
 ସଦାସଦା ଶୋଭାକୁ ଏହା ଅବରୂପ କରି ରଖିଅଛୁ ॥ ୪ ॥ କୋହା—ଉତ୍କଳ
 ମହଲମାନଙ୍କରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ସୁନ୍ଦର ଭାଣ୍ଡରେ ନିର୍ମିତ, ମଣି-ବିକଳିତ ସୁନା କରିବ

ସୁର ସରବ ସେନପ ବହୁତେରେ । ନୃପଗୁହ ସରସ ସଦନ ସବ କେରେ ॥
 ସୁର ବାହେର ସର ସରତ ସମୀପା । ଉତରେ ଜହଁ ଜହଁ ବିସୁଲ ମସ୍ତାପା ॥୨॥
 ଦେଖି ଅନୁପ ଏକ ଅଞ୍ଜୁରୁ । ସବ ସୁପାସ ସବ ଭାଣି ସୁହାରି ॥
 କୌଶିକ କହେଉ ମୋର ମନୁ ମାନା । ଇହା ରହୁଅ ରଘୁବୀର ସୁଜାନା ॥୩॥
 ଭଲେହିଁ ନାଥ କହି କୃପାନିକେତା । ଉତରେ ତହଁ ମୁନିବୃନ୍ଦ ସମେତା ॥
 ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମହାମୁନି ଆଏ । ସମାରୁର ମିଥୁଲପତି ପାଏ ॥୪॥
 ସଗ ସରବ ସୁଗ ଭୁର ଭଟ ଭୁସୁର ବର ଗୁର ଜାତି ।
 ତଲେ ମିଲନ ମୁନିନାୟକହି ମୁଦିତ ରାଜି ଏହି ଭାଣି ॥୨୧୪॥

ପାଦ ମନ୍ତ୍ରୀ ସେନାପତି ଶୂର ଅଗ୍ରଣ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଗୁହ ନୃପ-ସଦନ ଯେସନ ॥
 ନଗର ବାହାରେ ସର ସରତ ସମୀପେ । ରହୁଛନ୍ତି ଇତିପ୍ରତ୍ୟା ବିପୁଳ ମସ୍ତାପେ ॥୧॥
 ଦେଖି ଅନୁପସ ଏକ ଆମ ଉପବନ । ସମସ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରକ୍ତ ପରମ ଶୋଭନ ॥
 କୌଶିକ କହଲେ ମନ ମାନୁଛୁ ମୋହର । ରହବା ଏହି ସ୍ଥାନରେ ସୌମ୍ୟ ରଘୁବର ॥୩॥
 “ଯଥା ଆଜ୍ଞା” କହ କୃପାସାଗର ଶ୍ରୀରାମ । ମୁନିବୃନ୍ଦ ସହ କଲେ ସେ ସ୍ଥାନେ ବିଶ୍ରାମ ॥
 ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମହାମୁନି ଆଜି ଆସିଛନ୍ତି । ଏହି ସମାରୁର ପାଇ ମିଥୁଳା ନୃପତି ॥୪॥
 ସରବ ଭୁସୁର ଶୁଗ ଗୁରୁ ଶୂର ଜାତିଜନଙ୍କ ସହତେ ।
 ଗଲେ ଭେଟିବାକୁ ମୁନି-ନାୟକଙ୍କୁ ନୃପ ଏ ଶବ୍ଦେ ମୁଦିତେ ॥୨୧୪॥

ପରବା ଲାଗିଅଛି । ସୀତାଙ୍କ ନିବାସସ୍ଥଳୀ ସ୍ଥାନର ମହଲର ଶୋଭା ନିପର ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରାଯାଇ ପାରିବ ? ॥ ୨୧୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ରାଜମହଲର ସମସ୍ତ ଦ୍ୱାର ଅତି
 ସୁନ୍ଦର । ସେ ସବୁଥିରେ ବଜ୍ରସମାନ ମଜଭୂତ ବା ସ୍ୱାରର କବାଟ ଲାଗିଅଛି । ସେ ସବୁ
 ସ୍ଥାନରେ ସଦା ସାମନ୍ତ ରାଜା, ନଟ, ମାଗଧ ଓ ଭଟ୍ଟଙ୍କ ରହୁଛି ଲାଗିଥାଏ । ଘୋଡ଼ା,
 ହାତୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଲାଗି ବହୁତ ବଡ଼ ବଡ଼ ଘୋଡ଼ାଶାଳ ଓ ହାତୀଶାଳ ଢିଆରି ହୋଇଥାଏ ।
 ଏଗୁଡ଼ିକ ସବୁବେଳେ ଘୋଡ଼ା, ହାତୀ ଓ ରଥମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ ॥ ୧ ॥
 ବହୁତ ଶୂରସାର, ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ସେନାପତି ଆସନ୍ତି । ରାଜମହଲ ସମାନ ସେନାପତିଙ୍କର
 ମଧ୍ୟ ନିବାସସ୍ଥାନ । ନଗରର ବାହାରେ ସରୋବର ଓ ନଦୀ ନିକଟରେ ଏଠିସେଠି
 ବହୁତ ରାଜା ଉତ୍ତର ତେର ପକାଇ ଆସନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନର ଆମ୍ବତୋଟାରେ
 ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସୁବିଧା ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କହଲେ, “ହେ ପୁଞ୍ଜ ରଘୁବୀର !
 ମୋର ଇଚ୍ଛା, ଆମେ ଏଇଠି ରହୁବା ।” ॥ ୩ ॥ “ବହୁତ ଆହ୍ଲା, ସ୍ୱାମିନ୍ !” କହି
 କୃପାଧାମ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ସେହିଠାରେ ମୁନିଗଣଙ୍କ ସହ ରହୁଗଲେ । ମିଥୁଳାପତି ଜନକ
 ମହାମୁନି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଆଗମନ ସମାରୁର ପାଇଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ମହାମୁନିଙ୍କ
 ଆଗମନବାଣୀ ପାଇ ଜନକ ପଦ୍ମହୃଦୟ, ସ୍ୱାଧୀ ଓ ସ୍ୱାମିଭକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀ, ବହୁତ ଘୋଡ଼ା,
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାହୁଣ, ଗୁରୁ ଶତାବଳୀ ଏବଂ ଆପଣାର ଜାତିସ୍ୱଜନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରିଲେ ଏବଂ

କାନ୍ତ ପ୍ରନାମୁ ଚରନ ଧରି ମାଆ । ଘାଣ୍ଟି ଅସୀସ ମୁକିତ ମୁନିନାଥା ॥
 ବିପ୍ରବୃନ୍ଦ ସବ ସାଦର ବନ୍ଦେ । ଜାନି ଶ୍ରାବ୍ୟ ବଡ଼ ଭାରି ଅନନ୍ଦେ ॥୧॥
 କୁସଳ ପ୍ରସ୍ତ କହି ବାରଣ୍ଡି ବାସ । ବିସ୍ବାମିତ୍ର ନୃପତି ବୈଠାସ ॥
 ତେହି ଅବସର ଆସ ଦୋଉ ଭାରି । ଗପ ରହେ ଦେଖନ ଫୁଲତ୍ରୀଈ ॥୨॥
 ସ୍ୟାମଗୌର ମୁଦୁ ବୟସ କସୋର । ଲେଚନ ସୁଖଦ ବିସ୍ବ ଚିତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥
 ଉଠେ ସକଳ ଜବ ରଘୁପତି ଆସ । ବିସ୍ବାମିତ୍ର ନିକଟ ବୈଠାସ ॥୩॥
 ଭବ ସବ ସୁଖୀ ଦେଖି ଦୋଉ ଭ୍ରାତା । ବାରି ବିଲେଚନ ପୁଲକିତ ଗାତା ॥
 ମୁରତି ମଧୁର ମନୋହର ଦେଖୀ । ଭୟୁତ ବିଦେହ ବିଦେହ । ବିସେଷୀ ॥୪॥
 ପ୍ରେମ ମଗନ ମନୁ ଜାନି ନୃପୁ କର ବିବେକୁ ଧରି ଧୀର ।

ବୋଲେଇ ମୁନି ପଦ ନାଲ ସିରୁ ଗଦଗଦ ଗିର ଗୟାର ॥୨୧୫॥

ଚରଣେ ମସ୍ତକ ରଖି କଲେ ପ୍ରଣିପାତ । ଆନନ୍ଦ ମନେ ଅଶିଷ ଦେଲେ ମୁନିନାଥ ॥
 ସାଦରେ ଲଜର ମୁନିବୃନ୍ଦକୁ ବଢ଼ିଲେ । ଜାଣି ବଡ଼ ଶ୍ରାବ୍ୟ ନୃପ ଆନନ୍ଦ ହୋଇଲେ ॥୧॥
 କୁଶଳ ସମ୍ବାଦ ପରାଶର ପୁଣି ପୁଣି । ବସାଇଲେ ନୃପତିଙ୍କୁ ବିସ୍ବାମିତ୍ର ମୁନି ॥
 ସେ ସମୟେ ହୁଇ ଭାରି ହେଲେ ଉପସ୍ଥିତ । ଯାଇଥିଲେ ଫୁଲବାଣି ଦେଖିବା ନିମିତ୍ତ ॥୨॥
 ଶ୍ୟାମଳ ଗହର ମୁଦୁ ବୟସ କଶୋର । ଲେଚନ ସୁଖଦାୟକ ବିଶ୍ବଚିତ୍ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥
 ଉଠିଲେ ସମସ୍ତେ ସେବେ ଶ୍ରୀରାମ ଆସିଲେ । ବିସ୍ବାମିତ୍ର ନେଇ ନିଜ ପାଶେ ବସାଇଲେ ॥୩॥
 ନିରେଖି ବେନି ଭ୍ରାତାଙ୍କୁ ସବେ ପ୍ରବୃନ୍ଦିତ । ନୟନେ ମାର, ଶରୀର ହେଲ ପୁଲକିତ ॥
 ମଧୁର ହୃଦୟୋହର ମୁଣ୍ଡିକୁ ଦେଖନ୍ତେ । ବିଦେହ ବିଦେହ ହେଲେ ସେକାଳେ ଅଧ୍ୟନ୍ତୋଷା ॥
 ପ୍ରେମରେ ନିମଗ୍ନ ଜାଣି ନିଜ ମନ ଛାନ୍ଦେ କର ମତ ଫିରି ।

ମୁନି ପଦେ ନମି ଶୁଣିଲେ ନୃପତି ଚନ୍ଦ୍ରବଦ ବାଣୀ ଶମ୍ଭାର ॥୨୧୬॥

ପ୍ରସନ୍ନ ଚିତ୍ତରେ ମୁନିନାୟକ ବିସ୍ବାମିତ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ କରାବାକୁ ଚାଲିଲେ ॥ ୨୧୪ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ — ରାଜା ମୁନିଙ୍କ, ଚରଣତଳେ ମସ୍ତକ ରଖି ପ୍ରଣାମ କଲେ । ମୁନିନାଥ
 ବିସ୍ବାମିତ୍ର ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ । ତତ୍ପରେ ରାଜା ସମସ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣମଣ୍ଡଳୀକୁ
 ସାଦର ପ୍ରଣାମ କଲେ ଏବଂ ଆପଣାର ବଡ଼ ଭ୍ରାତା ବୋଲି ମନେକରି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ॥୧॥
 ବାରମ୍ବାର କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ବିସ୍ବାମିତ୍ର ରାଜାଙ୍କୁ ବସାଇଲେ । ହୁଇ ଭାଇ ଫୁଲ-
 ବାଣିର ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେହିକେବେଳେ ସେ ହୃଦ୍ରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ॥୨॥
 ହୃଦ୍‌ମାର, କଶୋର-ବୟସ, ଶ୍ୟାମ ଓ ଗୌରବର୍ଣ୍ଣର କୁମାର ହୃଦ୍ରେ ନୟନର ସୁଖଦାୟକ
 ଏବଂ ବିଶ୍ବମନପ୍ରାଣର ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ରାମ ଆସିବାରୁ ସମସ୍ତେ ଉଠି ଛୁଡ଼ା ହେଲେ । ବିସ୍ବାମିତ୍ର
 ତାହାଙ୍କୁ ନିଜ ପାଖରେ ବସାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ହୁଇ ଭାଇଙ୍କୁ ଦେଖି, ସମସ୍ତେ ପ୍ରଶଂସା
 ହେଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ନେତ୍ରେ ଆନନ୍ଦ ଓ ପ୍ରେମର ଅଶ୍ରୁଜଳ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ଓ ଶରୀର
 ପୁଲକିତ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମଧୁର ମନୋହର ମୁଣ୍ଡି ଦେଖି ବିଦେହରାଜ (ଜନକ) ବିଶେଷ

କହନ୍ତୁ ନାଥ ସୁନ୍ଦର ଦୋଉ ବାଲକ । ମୁନକୁଲ ଚଳକ କି ନୃପକୁଲ ପାଲକ ॥
 ବ୍ରହ୍ମ ଜୋ ନିଗମ ନେତି କହି ଗାଥୁ । ଉଭୟ ଦେଷ ଧର ଲା ସୋଇ ଆଥୁ ॥୧॥
 ସହଜ ବିରାଗରୂପ ମନୁ ମୋର । ଅକିତ ହୋଇ କିମି ତମ ଚକୋର ॥
 ତା ତେ ପ୍ରଭୁ ପୁଛଇଁ ସତିଭାଉ । କହନ୍ତୁ ନାଥ ଜନ କରନ୍ତୁ ଦୁରାଇ ॥୨॥
 ଇନ୍ଦ୍ରହି ବିଲେକିତ ଅତି ଅନୁରା । ବରବସ ବ୍ରହ୍ମସୁଖହି ମନ ଡାଗା ॥
 କହୁ ମୁନି କହୁଥି କହେନ୍ତୁ ନୃପମାଳ । ବଚନ ଚୁଣ୍ଡାର ନ ହୋଇ ଅଲ୍ଲକା ॥୩॥
 ଏ ପ୍ରିୟ ସବହି ଜହାଁ ଲଗି ପ୍ରାଣୀ । ମନ ମୁସୁକାହିଁ ରାମୁ ସୁନ ବାମା ॥
 ରଘୁକୁଲ ମନ ଦସରଥ କେ ଜାଏ । ମମ ହିତ ଲଗି ନରେସ ପଠାଏ ॥୪॥

କହନ୍ତୁ ନାଥ ! ସୁନ୍ଦର ସୁଗଳ ଏ ବାଳ । ମୁନକୁଲ ଚଳକ କି ନୃପ-କୁଳପାଳ ॥
 ଶ୍ରୁତି ଯେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଭଣେ ନେତି ନେତି କହ । ଆସିବ କି ବେନ ରମ୍ୟ ରୂପ ସେହୁ ବହ ॥୧॥
 ସହଜେ ବେରାଗ ରୂପ ଅତି ମନ ମୋର । ମୋହତ ହୁଅଇ ଯେହ୍ନେ ତଳ ରେ ଚକୋର ॥
 ତେଣୁ ମୁଁ ପରୁରୁଅଛି ସରଳ ଭାବରେ । ଗୁପ୍ତ ନ କରଣ ନାଥ, କହ ମୋ ଆଗରେ ॥୨॥
 ଏହାକୁ ଅବଲେକନ୍ତେ ଅତି ଅନୁରାଗେ । ଅଗତ୍ୟା ବ୍ରହ୍ମ ସୁଖକୁ ମନ ପରତ୍ୟାଗେ ॥
 “କହୁଲ ଇନ୍ଦ୍ରମ” ହସି ଭାଷିଲେ ମୁଖଣ । ମିଥ୍ୟା କୁହଇ ରୁମୁର ବଚନ ମହାଶ ॥୩॥
 ଏ ପ୍ରିୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଯେତେ ଇନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାଣୀ । ମନ ମଧ୍ୟରେ ହସିଲେ ରାମ ଶୁଣି ବାଣୀ ॥
 ରଘୁକୁଲ-ମଣି ଦଶରଥଙ୍କ କୁମର । ମୋ ହିତ ନିମନ୍ତେ ପଠାଇଲେ ନୃପବର ॥୪॥

ରୂପେ ବିଦେହ (ଦେହର ଅସ୍ତିତ୍ବ ବିଷୟରେ ବିସ୍ମୃତ) ହୋଇଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଦେହା —
 ମନକୁ ପ୍ରେମରେ ମଗ୍ନ ହେବାର ଜାଣି ରାଜା ଜନକ ବିଦେକ ବଳରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କଲେ
 ଏବଂ ମୁନିଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ପ୍ରଣାମ ନୁହାଁଇ ଗର୍ବବଦ୍ (ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ) ଗନ୍ଧାର ବାଣୀରେ
 କହଲେ— ॥ ୨୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — “ହେ ନାଥ ! କୁହନ୍ତୁ, ଏ ହୃଦୟ ସୁନ୍ଦର
 ବାଲକ ମୁନିକୁଳର ଭୂଷଣ ଅଥବା କୌଣସି ରାଜବଂଶର ପାଳନକର୍ତ୍ତା ? ଅଥବା
 ଦେବବଂଶ ‘ନେତି’ ‘ନେତି’ କହୁ ଯାହାଙ୍କର ମହିମା ଗାନ କରନ୍ତି, ସେହି ବ୍ରହ୍ମପୁର
 ରୂପ ଧାରଣ କଲ ଏଠାକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି ? ॥ ୧ ॥ ମୋର ମନ ତ ସ୍ଵଭାବତଃ
 ବେରାଗର ମୁର୍ଖି । ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋର ସେହୁ ମନ ମଧ୍ୟ ଏପରି ପ୍ରସନ୍ନ ହେଉଛି,
 ସତେ ଯେମିତି ତନ୍ତ୍ରକୁ ଦେଖି ଚକୋର ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଏ । ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଅଜଏବ ମୁଁ
 ଆପଣଙ୍କୁ ସତ୍ୟ (ନିଶ୍ଚଳ) ଭାବରେ ପରୁରୁଛି । ହେ ନାଥ ! କୁହନ୍ତୁ, ଗୁପ୍ତ ରଖନ୍ତୁ
 ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଏ ହୃଦୟ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ମୋ ମନ ଅତି ପ୍ରେମଦଶାରେ ଜବରଦସ୍ତ
 ବ୍ରହ୍ମସୁଖ ତ୍ୟାଗ କରି ଦେଇଛି ।” ମୁନି ହସି କହଲେ, “ହେ ରାଜନ ! ଆପଣ ଯଥାର୍ଥ
 କହୁଅଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ବଚନ ଅଳୀକ ହୋଇ ନ ପାରେ ॥ ୩ ॥ ସହାରରେ ଯେତେ
 ଜୀବ ଅଛନ୍ତି, ଏ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରିୟ ।” ମୁନିଙ୍କର ରହସ୍ୟମୟୀ ବାଣୀ ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମ
 ମନେ ମନେ ହସୁଥାନ୍ତି । ଅନ୍ତର ମୁନି କହଲେ, “ଏ ରଘୁକୁଲମଣି ମହାରାଜ

ସମ୍ଭୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦୋଇ ବ୍ୟଧିର ରୂପ ସୀଲ ବଳ ଧାମ ।

ମଣ ରାଣେଇ ସବୁ ସାଣି ଜଗୁ କିନ୍ତେ ଅସୁର ସଂଗ୍ରାମ ॥୧୭॥

ମୁନି ତବ ଚରନ ଦେଖି କହୁ ରାଜି । କହୁ ନ ସକରି ନିଜ ପୁନ୍ୟ ପ୍ରଭାବି ॥
ସୁନ୍ଦର ସ୍ୟାମ ଗୌର ଦୋଇ ଭ୍ରାତା । ଆନନ୍ଦକୁ କେ ଆନନ୍ଦ ଦାତା ॥୧॥
ଲହୁ କେ ପ୍ରୀତି ପରସପର ପାଞ୍ଚୁନି । କହୁ ନ ଜାଇ ଜାଇ ମନ ଭାଞ୍ଚୁ ସୁଦାଞ୍ଚୁନି ॥
ସୁନନ୍ତ ନାଥ କହୁ ମୁଣିତ ବିଦେହୁ । ବ୍ରହ୍ମ ଜୀବ ଲବ ସହଜ ସନେହୁ ॥୨॥
ପୁନି ପୁନି ପ୍ରଭୁ ହି ଚିତ୍ତେ ନରନାହୁ । ପୁଲକ ଗାତ ଉର ଅଧିକ ଉଚ୍ଛ୍ରେହୁ ॥
ମୁନିକୁ ପ୍ରସାଦି ନାହି ପଦ ସୀସୁ । ଚଳେଇ ଲଞ୍ଜିଲ ନଗର ଅବମାୟୁ ॥୩॥
ସୁନ୍ଦର ସଦନୁ ସୁଖେ ସବ କାଲ । ତହିଁ ବାସୁ ଲେ ଶାନ୍ତି ଭୁଆଲ ॥
କରି ପୁଜା ସବ ବିଧି ସେବକାଞ୍ଚି । ଗୟାଉ ରାଜି ବୁଦ୍ଧ ବିଦା କରାଞ୍ଚି ॥୪॥

ସମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବେନି ଭାଲ, ପୁଣି-ଶୀଳ ରୂପ ବଳାଗାର ।

ଅସୁରକୁ ମାରି ଯଜ୍ଞ ରକ୍ଷା କଲେ ସାକ୍ଷୀ ସମସ୍ତ ସଂସାର ॥୧୭॥

ଦେଖି ମୁନି ରୂପ ପଦ, ବୋଲନ୍ତି ଭୁପାଳ । କହୁ ନ ପାରେ ସ୍ୱପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ବିଶାଳ ॥
ସୁନ୍ଦର ଶ୍ୟାମ ଗଉର ଏହି ବେନି ଭାତା । ଆନନ୍ଦର ମଧ୍ୟ ଅଛି ଆନନ୍ଦ-ପ୍ରଦାତା ॥୧॥
ପଦେ ଅଟେ ଏହାଙ୍କ ପ୍ରୀତି ପରସପର । କହୁ ନ ହୁଅଇ ଶୋଭା ମନ-ମୁଗ୍ଧକର ॥
ଶୁଣନ୍ତୁ ନାଥ, ସାନନ୍ଦେ କହନ୍ତି ବିଦେହ । ବ୍ରହ୍ମଜୀବ ଅନୁରୂପ ସ୍ବାଭାବିକ ସ୍ନେହ ॥୨॥
ବାବିହାର ନିରେଶିଣ ପ୍ରଭୁକୁ ନୃପତି । ପୁଲକେ ତନୁ, ଉଚ୍ଛ୍ରେହ ଦୃଢ଼ ଅଛି ॥
ମୁନିକୁ ପ୍ରଣାମ କରି ପ୍ରଣାମ ପୟରେ । ସଙ୍ଗେ ନେଇ ଅବମାଣ ଆସିଲେ ନଗରେ ॥୩॥
ସଦା ଯେ ପୁଣ୍ୟଦାୟକ ସୁନ୍ଦର ସଦନ । ତହିଁ ରଖାଇଲେ ଆଖି ସାଦରେ ରାଜନ ॥
ସବୁ ମତେ ସେବା ପୁଜା କରି ନରରାୟ । ଗଲେ ଜନ ଭବନକୁ ହୋଇଣ ବିଦାୟ ॥୪॥

କଶିରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର । ମୋ ହୃଦ ନିମନ୍ତେ ରାଜା ଏହାକୁ ମୋ ସହିତ ପଠାଇ ଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥
ଦୋହା—“ସମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏ ଦୁଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ରୂପ, ଶୀଳ ଓ ବଳର ଧାମ ।
ଏମାନେ ପୁଲକେ ଅସୁରମାନଙ୍କୁ ଜୟ କରି ମୋର ଯଜ୍ଞ ରକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି ।” ସମସ୍ତ
ଜଗତ ଏ କଥାର ସାକ୍ଷୀ ॥୧୭॥ ଗୌପାରି—ରାଜା କହିଲେ, “ହେ ମୁନି ! ଆପଣଙ୍କ
ଚରଣ ବର୍ଜନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ମୋର ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ଯେ କେତେ ବୃଦ୍ଧି, ତାହା କହିପାରୁ
ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦର, ଶ୍ୟାମଳ ଓ ଗୌରବର୍ଣ୍ଣର ଏ ଭାଇ ଦୁହେଁ ଆନନ୍ଦର ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦଦାତା ॥୧॥
ଏ ଦୁହିଁଙ୍କ ପରସପର ପ୍ରୀତି ବଡ଼ ପଦେ ଏବଂ ଅତୁଳନୀୟ । ତାହା ମନକୁ ମୁଗ୍ଧ କରେ ।
କିନ୍ତୁ ବାଣୀରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।” ବିଦେହରାଜ ଜନକ ପୁଣି ଆନନ୍ଦର
ମନରେ କହିଲେ, “ହେ ନାଥ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ବ୍ରହ୍ମ ଓ ଜୀବଙ୍କ ସଦୃଶ ଏ ଦୁହିଁଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ସ୍ବାଭାବିକ ସହଜ ପ୍ରେମ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ॥ ୨ ॥ ରାଜା ବାବିହାର ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେଖିଥାନ୍ତି ।
ପ୍ରେମରେ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହେଉଥାଏ ଏବଂ ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ଉତ୍ସାହ । ତତ୍ପରେ

ବିଷୟ ସ୍ବର ରଘୁବଂସ ମନ କରି ଭୋଜନ ବ୍ରଣାମୁ ।

ବେଠେ ପ୍ରଭୁ ଭ୍ରାତା ସହିତ ବିଦୟ ରହା । ଭରି ଜାମୁ ॥୨୧୭॥

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହୃଦୟ ଲଲସା ବିସେଷ । ଜାଇ ଜନକପୁର ଆଇଅ ଦେଖି ।

ପ୍ରଭୁ ଭୟ ବହୁର ମୁନିହି ସକୁରୁଷା । ପ୍ରଗଟ ନ କହୁଛି ମନହି ମୁସୁକାସା ॥୨୧॥

ରାମ ଅନୁଜ ମନ କା ଗତି ଜାମା । ଭଗତ ବଛଇତା ହିୟୁ ହୁଲସାମା ॥

ପରମ ବିମାତ ସକୁଟ ମୁସୁକାଇ । ବୋଲେ ଗୁର ଅନୁସାସନ ପାଇ ॥୨୧॥

ନାଥ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପୁରୁ ଦେଖନ ଚହୁଷା । ପ୍ରଭୁ ସଙ୍କୋଚ ଭର ପ୍ରଗଟ ନ କହୁଷା ॥

ଜୌ ରଞ୍ଜର ଆୟୁସୁ ମୈ ପାଞ୍ଜୁର୍ । ନଗର ଦେଖାଇ ତୁରତ ଲୌଆଞ୍ଜୁର୍ ॥୩॥

ରଞ୍ଜିତ ସଙ୍ଗରେ ରଘୁବଂଶ-ମଣି କରି ଭୋଜନ ବ୍ରଣାମ ।

ଭ୍ରାତାକୁ ନେଇଣ ହେଲେ ଉପବିଷ୍ଣୁ ଦିନ ସଲ ଏକ ସାମ ॥୨୧୮॥

ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ହୃଦେ ହୁଏ ଲଲସା ପ୍ରସର । ଦେଖିବା ନମନ୍ତେ ଯାଇ ଜନକ ନଗର ॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଭୟ ମୁନିଙ୍କ ସଙ୍କୋଚରୁ ଅତି । ପ୍ରକାଶେ ନ କହୁ ମନ ମଧ୍ୟରେ ହସନ୍ତି ॥୨୧॥

ରାମ ଅନୁଜ ମନର ଜାଣିପାରୁ ରାବ । ହୃଦେ ଉତ୍ସର୍ଗ ଭକ୍ତ-ବଞ୍ଚଳ ସୁରାବ ॥

ମୁହ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହସି ସଙ୍କୋଚେ ବିଶେଷ । ଶୁଷିଲେ ବିନୟେ ପାଇ ଗୁରୁଙ୍କ ଆଦେଶ ॥୨୧॥

ନାଥ, ପୁର ଦେଖିବାକୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଇଚ୍ଛଇ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଭୟ ସଙ୍କୋଚେ ଆଗେ ନ କହଇ ॥

ଯେବେ ଆପଣଙ୍କ ଅନୁଶାସନ ଲଭନ୍ତି । ନଗର ଦେଖାଇ ଶୀଘ୍ର ଫେରିବ ଆଶନ୍ତି ॥୩॥

ମୁନିଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ଓ ତାଙ୍କ ଚରଣତଳେ ପ୍ରଣାମ କରି ରାଜା ତାହାକୁ ନଗର

ମଧ୍ୟକୁ ନେଇ ଚାଲିଲେ ॥ ୩ ॥ ସର୍ବଦା (ସବୁ ରୁଚିରେ) ସୁଖଦାୟକ, ଏପରି ଗୋଟିଏ

ସ୍ଥାନର ମହଲକୁ ରାଜା ମୁନିଙ୍କୁ ନେଇ ଯାଇ ସେହଠାରେ ତାଙ୍କୁ ରଖାଇଲେ ।

ଜନନୀର ସକଳ ବିଧିରେ ମୁନିଙ୍କୁ ସୁଜା ଓ ସେବା କରି ରାଜା ବିଦାୟ ମାଗି ଘରକୁ ଗଲେ

॥୨॥ ଦୋହା — ରଘୁକୁଳଶିରୋମଣି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ରଞ୍ଜିମାନଙ୍କ ସହ ଭୋଜନ ଓ

ବ୍ରଣାମ କରି ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହ ବସିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଆଉ ସହରେ ମାତ୍ର

ଦିନ ଥାଏ ॥ ୨୧୭ ॥ ତେପାଇ — ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ମନରେ ଜନକପୁର ଯାଇ ଦେଖି ଆସିବାକୁ

ବିଶେଷ ଲଲସା ଜାତ ହେଉଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ମନେ ମନେ ଭୟ

କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ପୁଣି ମୁନିଙ୍କ ଯୋଗେ ମଧ୍ୟ ସକୁଟତ ହେଉଥା'ନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରକାଶରେ

କିଛି କହୁ ନ ଥା'ନ୍ତି । ମନେ ମନେ ମୁହ ହାସ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଅନୁର୍ଯ୍ୟମା

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସାନ ରାଜାଙ୍କ ମନର ଅବସ୍ଥା ଜାଣିପକାଇଲେ । ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ

ଭକ୍ତବଞ୍ଚଳତାର ସୋଚ ମାତ୍ର ଆସିଲା । ସେ ଗୁରୁଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ପାଇ ପରମ ବିନୟ ଓ

ସଙ୍କୋଚର ସହିତ ମୁହ ହାସ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ, — ॥ ୨ ॥ “ହେ ନାଥ !

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନଗର ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ (ଆପଣଙ୍କ) ପ୍ରତି ଭୟ ଓ

ସଙ୍କୋଚ ହେତୁ ତାହା ପ୍ରକାଶ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ଯଦି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଆନ୍ତି, ତେବେ

ସୁନ ମୁମାସୁ କହ ବଚନ ସପ୍ରୀତ । କସ ନ ରାମ ଭୁକ୍ତ ସଖାହୁ ମାଣ ॥
ଧରମ ସେତୁ ପାଲକ ଭୁକ୍ତ ତାତା । ପ୍ରେମ ବିବସ ସେବକ ସୁଖଦାତା ॥୧॥
ଜାଇ ଦେଖି ଆଶ୍ଚତ୍ତ ନଗରୁ ସୁଖ ନିଧାନ ଦୋଉ ଭାଇ ।

କରନ୍ତୁ ସୁପଲ ସବ କେ ନୟନ ସୁନ୍ଦର ବଦନ ଦେଖାଇ ॥୨୮॥

ମୁନି ପଦ କମଳ ବନ୍ଧି ଦୋଉ ଭ୍ରାତା । ତଳେ ଲେକ ଲେକନ ସୁଖ ଦାତା ॥
ବାଲକ ବୁନ୍ଦ ଦେଖି ଅତି ସୋଭା । ଲଗେ ସଂଗ ଲେକନ ମନୁ ଲେଖା ॥୨॥
ପୀତ ବସନ ପରିକର କଟି ଭାସା । ଗୁରୁ ଗୁପ ସର ସୋହାବ ହାଥା ॥
ତନ ଅନୁହରତ ସୁଚନ୍ଦନ ଶୋଭା । ସ୍ୟାମଲ ଗୌର ମନୋହର ଜୋଷା ॥୩॥
କେହରୁ କଂଧର ବାହୁ ବିସାଲ । ଉର ଅତି ରୁଚିର ନାଗମନି ମାଲ ॥
ସୁଭଗ ସୋନ ସରସୀରୁହ ଲେକନ । ବଦନ ମୟଂକ ତାପସୟ ମୋଚନ ॥୪॥

ଶୁଣି ବୋଲିଲେ ପ୍ରମୋଦ ବଚନ ସପ୍ରୀତ । କର୍ପା ରଘୁନାଥ, ଭୁମ୍ଭେ କ ରଖନ୍ତୁ ମାତ ॥
ବସ, ଭୁମ୍ଭେ ଅଟ ଧର୍ମ ମର୍ଯ୍ୟାଦା-ପାଲକ । ପ୍ରେମ-ବିବଶ ସେବକ-ସୁଖପ୍ରଦାୟକ ॥୫॥

ସ୍ବାଭାଷ ନଗର ଦେଖି ଆସ ଶୀଘ୍ର ସୁଖ-ନିଧାନ ଦି ଭାଇ ।

ନୟନ ସାର୍ଥକ କର ସମସ୍ତଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ପୁଣ ଦେଖାଇ ॥୬॥

ପ୍ରଜ୍ଞଙ୍କ ପଦ-କମଳ ବନ୍ଧି ଦେଖି ଭ୍ରାତା । ଗମିଲେ ନଗରେ ଲେକ-ନେତ-ସୁଖଦାତା ॥
ବାଲକବୁନ୍ଦ ତାହାଙ୍କ ଶୋଭା ଦେଖି ଅତି । ଲୁଚୁ ମୁଖ୍ୟ ମନ ହୋଇ ସଙ୍ଗରେ ଗୁଲନ୍ତୁ ॥୭॥
ପୀତାମ୍ବର ପରିଧାନ କଟିରେ ଭୂଷାର । କରେ ଶୋଭା ପାଏ ଗୁପ ଶାୟକ ରୁଚିର ॥
ତନୁ ତହୁଟଇ ଗୁରୁ ଚନ୍ଦନ ସୁବାସେ । ଶ୍ୟାମଲ ଗହର ସୋଡ଼ି ସୁନ୍ଦର ପ୍ରକାଶେ ॥୮॥
କେଶରୀ ସୁର ଆକାନ୍ତ ବାହୁ ସୁବିଶାଳ । ବସରେ ଶୋଭେ ଲଳିତ ଗଳ-ମୁକ୍ତାମାଳ ॥
ବିମଳ ନବ ଅରୁଣ ସରୋଜ ଲେକନ । ବଦନ ବିଧୁ ହି ବିଧ ସନ୍ତାପ ମୋଚନ ॥୯॥

ଏହାକୁ ନେଇ ନଗର ଦେଖାନ୍ତି ଏବଂ ଶୀଘ୍ର ଫେରାଇ ଆଣନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଏହା ଶୁଣି
ପ୍ରମୋଦର ବିଶାମିତ ପ୍ରେମରେ ବଚନ ବୋଲିଲେ, “ହେ ରାମ ! ତୁମେ ମାତ ରକ୍ଷା
ନ କରନ୍ତୁ କିପରି ? ହେ ବସ ! ତୁମେ ଧର୍ମ-ସେତୁ (ଧର୍ମର ମର୍ଯ୍ୟାଦା)ର ପାଲକନକ୍ତି
ଏବଂ ପ୍ରେମର ବଶୀଭୂତ ହୋଇ ସେବକମାନଙ୍କର ସାର୍ଥ ସୁଖଦାତା ହୋଇଥାଅ ॥୪॥
ଦୋହା — ସୁଖନିଧାନ ହୁଇ ଭାଇ ସ୍ବାଭାଷ ନଗର ଦେଖି ଆସ । ଆପଣା ଆପଣାର
ସୁନ୍ଦର ପୁଣ ଦେଖାଇ ସମସ୍ତ ନଗରବାସୀଙ୍କ ନେତ ସଫଳ କର ॥ ୨୮ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ — ସମସ୍ତ ଲୋକଲୋଚନର ସୁଖଦାତା ହୁଇ ଭାଇ ପ୍ରଜ୍ଞଙ୍କର ଚରଣ-କମଳ
ବନ୍ଦନା କରି ତଳିଲେ । ବାଲକବୁନ୍ଦ ଏମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟଧିକ ରୂପଶୋଭା ଦେଖି ମୁଖ୍ୟ
ହୋଇ ଏମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୁଲିଆ’ନ୍ତି । ପ୍ରେମାନଙ୍କ ନେତ ଓ ମନ ଏମାନଙ୍କ
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟମାଧୁର୍ଯ୍ୟରେ ଲେଖେଇ ସାଇଥାଏ ॥୧॥ ହୁଇ ଭାଇଙ୍କର ପୀତ ବସ । କଟିବସ୍ତ୍ରରେ
ଭୂଷାର ବନ୍ଧା ହୋଇଛି । ହସ୍ତରେ ସୁନ୍ଦର ଧନୁଶର ସୁଶୋଭିତ । ଶ୍ୟାମଲ ଓ ଗୌର

କାନନ୍ଦି କନକ ଫୁଲ ଛବି ଦେଖି । ଚିତ୍ରପ୍ତ ଚିତ୍ର ଶ୍ରେଣୀ ଜନ୍ମ ଲେଖି ॥
ଚିତ୍ରପ୍ତ ଗୁରୁ ଭକ୍ତ ଚର ବାଣୀ । ତିଳକ ରେଖା ସୋଭା ଜନ୍ମ ଗୁଣୀ ॥୩॥
ରୁଚିର ଚୌତମା ସୁଭାଗ ସିର ମେତକ କୁଂଭିତ କେସ ।

ନଖ ସିଖ ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟୁତ ଦୋଭା ସୋଭା ସକଳ ସୁଦେସ ॥୨୧୩॥
ଦେଖନ ନଗରୁ ଭୂପସୁତ ଆଏ । ସମାବୁର ପୁରବାସିନ୍ଧୁ ପାଏ ॥
ଧାଏ ଧାମ କାମ ସବ ତ୍ୟାଗୀ । ମନହୁଁ ରଂକ ନିଧୁ ଲୁଟନ ଲଗୀ ॥୧॥
ନରଖି ସହଜ ସୁନ୍ଦର ଦୋଭା ଭାବ । ହୋଇଁ ସୁଖୀ ଲେଚନ ଫଳ ପାବ ॥
ନୁବନ୍ଧି ଭବନ ବେଶ୍ୟାନ୍ତ ଲଗୀ । ନରଖିଁ ରାମ ରୂପ ଅନୁରାଗୀ ॥୨॥

ଶ୍ରବଣେ ସ୍ୱଚକ୍ଷୁ ଫୁଲ ଅତି ଶୋଭା ଦିଏ । ଗୁହାନ୍ତେ ଚିତ୍ରକୁ ଅବା ଶ୍ରେଣୀ କରନିଏ ॥
ଲଳିତ ଗୁହାଣି ବନ୍ଧ ଭକ୍ତ ଶିଖର । ତିଳକ ରେଖା ଯେସନେ ଶୋଭାକୁ ଛେକଇ ॥୩॥
ଶିରେ ସୁଲଳିତ ଶୋଭାର ମୁକୁଟ କୃଷ୍ଣତ କେଶ ଶ୍ୟାମଳ ।

ନଖ ଶିଖ ବେନି ଭାତା ମନୋହର ସୁଅଙ୍ଗେ ଶୋଭା ସକଳ ॥୨୧୪॥
ନୃପ-ହୃଦ ଆସିଛନ୍ତି ନଗର ଦର୍ଶନେ । ଏହୁ ସମାବୁର ପାଇ ପୁରବାସୀ ଜନେ ॥
ଧାଇଲେ ସମସ୍ତେ ଗୁହା କାର୍ଯ୍ୟ ପରିହର । ନିଧୁ ଲୁଟିବାକୁ ରଜା ଧାଆନ୍ତି ଯେପରି ॥୧॥
ସହଜ ସୁନ୍ଦର ବେନି ଭାବକୁ ଦେଖିଣ । ହୁଅନ୍ତି ସୁଖୀ ନୟନ ଫଳ ଆଭରଣ ॥
ସ୍ୱଚକ୍ଷୁର ଭବନ ବେଶ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ । ନରଖିନ୍ତି ରାମ ରୂପ ଅନୁରାଗ-ଭରେ ॥୨॥

ବର୍ଣ୍ଣର ଶରୀର ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଅନୁକଳ (ଯେଉଁ ଶରୀର ଉପରେ ଯେଉଁ ରଙ୍ଗର ଚନ୍ଦନ ଶୋଭାମୟ,
ସେହି ରଙ୍ଗର) ଚନ୍ଦନ ଚିତା ଲଗାହୋଇଛି । ଶ୍ୟାମଳ ଓ ଗୌର ରଙ୍ଗର ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗ ମୂର୍ତ୍ତି
ଅତି ମନୋହର ॥୨॥ ସିଂହର ସୁନ୍ଦର ସଦୃଶ ବୃଷାଳ ସୁନ୍ଦ ଏବଂ ଜାନୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଲମ୍ବିତ
ବିଶାଳ ବାହୁ । ଅତି ରୁଚିର ବସ୍ତ୍ର ଉପରେ ଗଜମୁଦ୍ରାମାଳା ପରିଶୋଭିତ । ସୁନ୍ଦର ରକ୍ତପଦ୍ମ
ସଦୃଶ ନେତ୍ର । ହିତାପହର ମୁଖ ଚନ୍ଦ୍ର ସମାନ ପରିଶୋଭିତ ॥ ୩ ॥ କାନରେ ସୁନ୍ଦର
କାନଫୁଲ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଭା ଦେଉଥାଏ ଏବଂ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଦର୍ଶକର ଚିତ୍ତକୁ ହରଣ
କରି ନେଉଥାଏ । ସେମାନଙ୍କ ଗୁହାଣି ବଡ଼ ମନୋହର ଏବଂ ଭୁଲିତା ତେରସ୍ତ୍ର ଓ
ସୁନ୍ଦର । ମଥାରେ ତିଳକର ରେଖାମାନ ଏପରି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଥାଏ, ସତେ ଯେମିତି
ସେତୁଚିତ୍ର ଶୋଭାର ସେର ॥ ୪ ॥ କୋହା — ସୁନ୍ଦର ମସ୍ତକ ଉପରେ ମନୋହର
ଗୁଣିକୋଣିଆ ମୁକୁଟ (ଟୋପି) ସୁଶୋଭିତ । କୃଷ୍ଣ ଓ କୃଷ୍ଣତ କେଶ । ହୃଦ ଭାବ ଆପାଦମସ୍ତକ
ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ଶରୀରର ବିବିଧ ଅଙ୍ଗପ୍ରାଙ୍ଗ ଯାହାକୁ ଯେମିତି ଗୁହା, ସେହି ସେହି ଶୋଭାରେ
ଦିଶୁଛି ॥ ୨୧୫ ॥ - ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଯେତେବେଳେ ନଚରବାସୀମାନେ ହୃଦ
ରାଜପୁତ୍ର ନଗର ଦେଖି ଆସିଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଜୁଣିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଘର-
ଦ୍ୱାର ଓ ସବୁ କାମ-କାର୍ଯ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ଚୌତିକାକୁ ଲୁଗିଲେ । ସତେ ଯେମିତି ରଜାମାନେ
ଧନଭଣ୍ଡାର ଦେଖି ତାହା ଲୁଟିବାକୁ ଦୌଡ଼ୁଛନ୍ତି କି ! ॥ ୧ ॥ ସୁଭବସୁନ୍ଦର ହୃଦ

କହୁଁ ପରସପର ବଚନ-ସମ୍ରାଜ୍ଞ । ସଖି ଇଚ୍ଛୁ କୋଟି କାମ ଛବି ଶାନ୍ତି ॥
 ସୁର ନର ଅସୁର ନାଗ ମୁନି ମାୟା । ସୋରା ଅସି କହୁଁ ସୁନିଅତି ନାହିଁ ॥୩॥
 ବିଷ୍ଣୁ ଶୁଭ ଭୁବ ବିଧି ମୁଖ ଶୁଭ । ବିକଟ ବେଶ ମୁଖ ପଂଚ ପୁରୁଷ ॥
 ଅପର ଦେଉ ଅସ କୋଉ ନ ଆସ । ସୁତ ଛବି ସଖୀ ପିତରୁଅ ଜାହା ॥୩॥

ବସୁ କସୋର ସୁତମା ସଦନ ସ୍ୟାମ ଗୌର ସୁଖ ଧାମ ।

ଅଂଗ ଅଂଗ ପର ଶ୍ରୀରାମୁଁ କୋଟି କୋଟି ସତ କାମ ॥୨୨୦॥

କହୁତୁ ସଖୀ ଅସ କୋ ତରୁଧାସ । ଜୋ ନ ମୋହ ସୁତ ରୂପ ନିହାସ ॥
 କୋଉ ସପ୍ତେମ ବୋଲୁ ମୁକୁ ବାମ । କୋ ମେଁ ସୁନା ସୋ ସୁନନ୍ଦ ସୁସାମ ॥୧॥
 ଏ ବୋଉ ଦସରଥ କେ ତୋଟା । ବାଲ ମରାଲୁଁ କେ କଲ ଜୋଟା ॥
 ମୁନି କୌଶିକ ମଣ କେ ରଖିଥାରେ । ଜିହ୍ଵ ରନ ଅକିର ନିସାଚର ମାରେ ॥୨॥

ପରସ୍ପର କଥାବାଣୀ ସପ୍ତେମେ ହୁଅନ୍ତୁ । ସଖୀ ଏହୁ କୋଟି କାମ ଛବି ଜିଣିଛନ୍ତୁ ॥
 ସୁରସୁର ନର ନାଗ ମୁନି ମନ୍ତ୍ରେ କାହିଁ । ଏମନ୍ତ ଶୋଭା କେବେହେଁ ଶୁଣାଯାଏ ନାହିଁ ॥୩॥
 ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଶୁଭ ଭୁବ ବିଧି ମୁଖ ଶୁଭ । ବିକଟାଳ ବେଶ ପଞ୍ଚ-ବଦନ କାମାର ॥
 ଆଉ କେ ଏପରି ଅହୁ ଦେବତା ଲଭର । ଏ ଛବି ମନ୍ତ୍ରେ ଯାହାକୁ ଦେବା ପଞ୍ଚାନ୍ତର ॥୪॥

ବସୁସ କଶୋର ସୁତମା-ସାଗର ଶ୍ୟାମ ଗୌର ସୁଖଧାମ ।

ଅଳା ଅଳା ପ୍ରତି ଉତ୍ସର୍ଗ ହୁଅନ୍ତୁ କୋଟି କୋଟି ଶତ କାମ ॥୨୨୦॥

କହୁ ସଖୀ ଦେହଧାସ ତେ ଅହୁ ଏସନ । ଏ ରୂପ ଦେଖି ମୋହତନ ହୁଏ ଯା' ମନ ॥
 କିଏ ଅତି ସ୍ତେମେ ବୋଲେ ବଚନ ମାଧୁରୀ । ଯାହା ମୁଁ ଶୁଣିଛି ତାହା ଶୁଣି ହୃତରୁଣ ॥୧॥
 ଏ ହୃଦେଁ ଅଟନ୍ତୁ ଦଶରଥଙ୍କ କୁମର । ଯେସନେ ବାଲ ମରାଲ ଯୋଡ଼ି ମନୋହର ॥
 କହୁଣିକ ମୁନିଙ୍କର ଯଜ୍ଞ-ରକ୍ଷାକାରୀ । ବଧୁଲେ ରଖି-ପ୍ରାଣେ କିଶାଚର ଭାସ ॥୨॥

ଭଲକୁ ଦେଖି ସେମାନେ ନୟନର ଫଳ ପାଇଲ ପରି ପୁଣି ଅନୁଭବ କରୁଥା'ନ୍ତୁ ।
 ହୃଦକୀ ସ୍ଵାମାନେ ଘର ବେକାକୁ ଲାଗି ସ୍ତେମସବୁରେ ଶ୍ଵାସମତାଙ୍କ ରୂପ ଦେଖୁ-
 ଥାଆନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ସେମାନେ ପରସ୍ପର କଥାବାଣୀ ଦେଉଥାଆନ୍ତୁ, “ଆଲୋ ସଖି ! ଏ
 ହୃଦେଁ କୋଟି କୋଟି କାମଦେବଙ୍କ ଛବିକୁ ଜିଣି ପକାଇଛନ୍ତୁ । ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ,
 ଅସୁର, ନାଗ ଓ ମୁନିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଶୋଭା ବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବାନ୍ ପୁରୁଷ ତ
 ସବା କଥା କେବେ ହେଲେ ଶୁଣା ଯାଇନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଭଗବାନ, ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଶୁଭଭୁବ,
 ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଶୁଭ ମୁଖ, ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ବିକଟାଳ ବେଶ ଓ ପାଞ୍ଚମୁଖ । ଆଲୋ ସଖି ! ତେବେ
 ଆଉ କୌଣସି ଦେବତା ତ ଏପରି ନାହାନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କ ସହ ଏହି ଛବିର ଉପମା ଦିଆଯାଇ
 ପାରିବ ॥ ୪ ॥ ବୋହା — ଏହାଙ୍କର କିଶୋରାବସ୍ଥା, ଏ ହୃଦରତାର ସଦନ, ଶ୍ୟାମଲ
 ଓ ଗୌରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ଏବଂ ହୃଦର ଧାମ । ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଳା ପ୍ରତି ଶତ କୋଟି କୋଟି
 କରମର୍ତ୍ତକୁ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ମନ ହେଉଛି ॥ ୨୨୦ ॥ ଗୌପାଲ — ହେ ସଖି !

ସ୍ୟାମ ଗାତ କଲ କଂଜ ବିଲେତନ । ଜୋ ମାଣ୍ଡତ ସୁବୁଜ ମତୁ ମୋତନ ॥
 କୌଶଲ୍ୟା ସୁତ ସୋ ସୁଖ ଖାମ । ନାମୁ ରାମୁ ଧନୁ ସାୟକ ପାମ ॥୩॥
 ଗୌର କସୋର ବେଷୁବର କାଛେ । କର ସର ରୂପ ରାମ କେ ପାଛେ ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମନୁ ନାମୁ ରାମ ଲଭୁ ଭ୍ରାତା । ସୁନୁ ସଖି ତାସୁ ସୁମିତା ମାତା ॥୪॥

ବିପ୍ରକାନ୍ତ କରି ବନ୍ଧ ଦୋଉ ମର ମୁନବଧୁ ଉଧାର ।

ଆଏ ଦେଖନ ରୂପମଣ ସୁନ ହରଷୀ ସବ ନାର ॥୨୨॥

ଦେଖି ରାମ ଛବି କୋଉ ଏକ କହଇ । ଜୋଗୁ ଜାନକହୁ ଯୁଦ୍ଧ କରୁ ଅହଇ ॥
 ଜୌ ସଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦେଖ ନରନାହୁ । ପନ ପରିହର ହଠି କରଇ ବିବାହୁ ॥୧॥

ଶ୍ୟାମ କଲେବର କଲ କମଳ-ଲେତନ । ସେ ମାଣ୍ଡତ ସୁବାହୁଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ର-ବିମୋଚନ ॥
 କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ସୁତ ସେହୁ ସୁଖ-ରହୀକର । ରାମ ନାମ, ଶୋଭା ପାଏ କରେ ରୂପଶର ॥୩॥
 ଗୌର କଶୋର ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପଛରେ । ପରମ ଲଳିତ ବେଶ ଧନୁବାଣ କରେ ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାମ ରାମଙ୍କ ସେ କଳଷ୍ଟ ଭ୍ରାତା । ଶୁଣ ସଜନୀ, ସୁମିତା ତାହାଙ୍କର ମାତା ॥୪॥

ବିପ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପୁଣି ବେନ ଭାଇ ପଥେ ମୁନି-ବଧୁ ଭାରି ।

ଆସିଛନ୍ତି ଧନୁଯଜ୍ଞ ଦେଖିବାକୁ ଶୁଣି ହର୍ଷ ହେଲେ ନାରୀ ॥୨୨॥

ଦେଖି ରାମ ଛବି କେଉଁ ରମଣୀ କହଇ । ବଳଦେବ ଅନୁରୂପ ବର ଏ ଅଟଇ ॥
 ସଖୀ ଏହାକୁ ଦେଖିବେ ନରନାଥ ସେବେ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା ତେଜ ବିବାହ କରାଇବେ ତେବେ ॥୧॥

କହ ତ ଏପରି ଶରୀରଧାରୀ ସୁବୁଷ କିଏ ଅଛୁ ସେ ଏହି ରୂପକୁ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ
 ନ ଯିବ ! ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସଖି ପ୍ରେମଭରା କୋମଳବାଣୀ କହନ୍ତି, “ହେ ଚରଣ ! ଶୁଣ,
 ମୁଁ ଯାହା ଶୁଣିଛି ॥ ୧ ॥ ଏ ହୃଦ ରାଜପୁତ୍ର ମହାରାଜ ଦଶରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର । ବାଲ ମରାଜ
 ସଦୃଶ ଏ ପୁରାଣ ଦେଖିବାକୁ ଫୁଲର । ଏ ହୃଦେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଯଜ୍ଞର ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା ଏବଂ
 ପୂଜ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ବଧ କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ତାହାଙ୍କର ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀର ଓ
 ଫୁଲର କମଳ ସମ ନୟନ, ସେ ମାଣ୍ଡତ ଓ ସୁବାହୁର ଚନ୍ଦ୍ରନାଶକାରୀ ଓ ସୁଖର
 ଆକର (ଖଣି) ଏବଂ ସେ ହାତରେ ଧନୁଶର ଧରି ଅଛନ୍ତି, ସେ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅଟନ୍ତି,
 ଏହାଙ୍କ ନାମ ରାମ ॥ ୩ ॥ ଯାହାଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣ ଗୌର ଏବଂ ଅବସ୍ଥା କେଶୋର ଏବଂ
 ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ଅନୁସରଣ କରୁଅଛନ୍ତି, ସେ ତାହାଙ୍କର ସାନ ଭାଇ । ତାଙ୍କ ନାମ
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ହେ ସଖି ! ଶୁଣ, ସୁମିତା ତାହାଙ୍କର ମାତା ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ହୃଦ ଭର
 ବ୍ରାହ୍ମଣ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଏବଂ ବାଟରେ ମୁନ ଗୌତମଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଅହଲ୍ୟାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର
 କରି ଏଠାକୁ ଧନୁଯଜ୍ଞ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି । ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତ ନାରୀ ପ୍ରସନ୍ନ
 ହେଲେ ॥ ୨୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଛବି ଦେଖି କେହି ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ
 ଅନ୍ୟ କଣ୍ଠକୁ କହୁଛି, “ସଖି ! ଏ ବର ନାନଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟ । ହେ ସଖି ! ରାଜା ଏହାକୁ
 ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ପଣ ପ୍ରତି ଜନ୍ମରେ ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସୀତାଙ୍କ ବିବାହ କରି-

କୋଉ କହ ଏ ଭୂପତି ପହଞ୍ଚିଲେ । ମୁନି ସମେତ ସାବର ସନମାନେ ॥
 ସଖି ପରଂତୁ ପନୁ ରାଜ ନ ତଜଇ । ବିଧି ବସ ହଠି ଅବିବେକହି ଭଜଇ ॥୨॥
 କୋଉ କହ କୌ ଭଲ ଅହଇ ବିଧାତା । ସବ କହୁଁ ମୁନିଅ ଉଚିତ ଫଳଦାତା ॥
 ତୌ ଜାନକହି ମିଳଇ ବରୁ ଏହୁ । ନାହିଁ ନ ଆଲି ଇହାଁ ସଦେହୁ ॥୩॥
 କୌ ବିଧି ବସ ଅସ ବନେ ସଞ୍ଜୋଗୁ । ତୌ କୃତକୃତ୍ୟ ହୋଇ ସବ ଲୋଗୁ ॥
 ସଖି ହମରେ ଆରତି ଅତି ତାତେ । କବହୁଁ କ ଏ ଆର୍ତ୍ତୁହି ଏହି ନାତେ ॥୪॥
 ନାହିଁ ତ ହମ କହୁଁ ସୁନହୁଁ ସଖି ଇହୁ କର ଦରସନୁ ଦୂର ।

ସୁହ ସୁଦେହୁ ତବ ହୋଇ ଜବ ସୁନ୍ୟ ପୁରାକୃତ ଭୂର ॥୨୨॥
 ବୋଲି ଅପର କହେହୁଁ ସଖି ମଳା । ଏହିଁ ବିଆହୁଁ ଅତିହତ ସବ ଶ୍ରୀ କା ॥
 କୋଉ କହ ସକର ଗୁପ କଠୋର । ଏ ସ୍ୟାମଲ ମୃଦୁଗାତ କସୋର ॥୨॥

କେହୁ କହଇ, ଏହାକୁ ଚିତ୍ତି ନରବର । ମୁନିଙ୍କ ସହଚେ କଲେ ସମ୍ମାନ ଆଦର ॥
 କିନ୍ତୁ ସଖୀ ମନ୍ଥପାଳ ପଣ ନ ତେଜବେ । ଦେବ ବଣ ହଠ କର ଅଜ୍ଞାନେ ରହୁବେ ॥୨॥
 କେହୁ କହେ, ଯେବେ ଭଲ ବିଧାତା ଅଟଇ । ସମସ୍ତକୁ ଉପସ୍ତୁତ ଫଳ ପ୍ରଦାନଇ ॥
 ତେବେ ସାତାକୁ ମିଳିବ ଏ ବର ନିଶ୍ଚୟ । ନାହିଁ ଆଳୀ, ଏସ ମଧ୍ୟେ କୌଣସି ଦଶୟ ॥୩॥
 ଘଟିବ ଏହି ସନ୍ତୋଷ ଦେବ ବଣ ଯେବେ । ପୁରବାସୀ ଲୋକେ ହେବେ କୃତକୃତ୍ୟ ତେବେ ॥
 ତେଣୁ ଉକ୍ତଣା ହୁଅଇ ଆମ୍ଭ ମନେ ସଖୀ । କେବେ ଏ ଆସିବେ ଏସ ଏ ସମ୍ଭବ ରଖି ॥୪॥

ନାହିଁ ତ ଆମ୍ଭକୁ ଶୁଣ ସହଚର ଏହାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଦୂର ।

ଘଟେ ଏ ସନ୍ତୋଷ ଯେବେ ଥାଏ ମୁଖ-ସମ୍ମତ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଭୁର ॥୨୨॥

କିଏ କହେ, ସଖୀ ଭଲ କହଇ ବିରୁଦ୍ଧ । ଏ ବିବାହେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃତ ହେବ ଭାଗ ॥
 ଅନ୍ୟ କେହୁ କହେ, ଶିବ କୋଦଣ୍ଡ କଠୋର । ଏ ଶ୍ୟାମଲ ସ୍ଫୁମାର ବୟସ କଶୋର ॥୧॥

ଦେବେ ॥ ୧ ॥ କେହୁ ଜଣେ କହିଲ, “ରାଜା ଏହାକୁ ଚିତ୍ତି ସାରିଛନ୍ତି ଏବଂ ମୁନିଙ୍କ
 ସଙ୍ଗେ ଏହାକୁ ଆଦରପୂର୍ବକ ସମ୍ମାନିତ କରିଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ହେ ସଖି ! ରାଜା ପଣ
 ଗୁଣପାରି ନାହାନ୍ତି । ସେ ନିପୁଣର ବଣରେ ଜିଦ୍ ଧରି ଅବିବେକକୁ ଆଣିବୁ କର
 ବସିଅଛନ୍ତି ।” ॥ ୨ ॥ କେହୁ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ କହୁଥାଏ, “ଯଦି ବିଧାତା ଭଲ (ଅନୁକୁଳ)
 ହୋଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ଯେମିତି ଶୁଣାଯାଏ, ସେ ଅନୁସାରେ ସେ ଯଦି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉପସ୍ତୁତ
 ଫଳ ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ଜାନଙ୍କୁ ଏହି ବର ମିଳିବ । ହେ ସଖି ! ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ
 ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଯଦି ଦେବଯୋଗରୁ ଏପରି ସ୍ଵୟୋପ ଘଟିଯାଏ, ତେବେ ଆମେ କୃତାର୍ଥ
 ହେବା । ହେ ସଖି ! ମୋର ତ ଏସ ନିମନ୍ତେ ଏତେଦୂର ଉକ୍ତଣା ଜାତ ହେଉଛି ଯେ,
 ମୋତେ ଲାଗୁଛି, ସତେ ଯେମିତି ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଏ କେବେ ଏଠାକୁ ଆସିବେ ॥ ୪ ॥
 ବୋହା :—ନୋହଲେ, ହେ ସଖି ! ଶୁଣ, ଆମକୁ ଏହାଙ୍କର ଦର୍ଶନ ହୁଇଁବ । ଆମ
 ପୁଷ୍ପଜନ୍ମର ବହୁତ ପୁଣ୍ୟ ସ୍ଵଳେ ଏହି ସନ୍ତୋଷ ଘଟିବ ।” ॥ ୨୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—

ସବୁ ଅସମଞ୍ଜସ ଅହର ସୟାମ । ସୁଦ ସୁନି ଅପର କହଇ ମୁଦୁବାମ ॥
 ସଖି ଇନ୍ଦ୍ର କହଁକୋଉ କୋଉ ଅସକହସ୍ତ । ବଡ଼ ପ୍ରଭାଉ ଦେଖଇ ଲୟ ଅହସ୍ତ ॥୨॥
 ପରସି ଜାୟୁ ପଦ ପଂକଜ ଧୁସ୍ତ । ତସ୍ତ ଅହଲ୍ଲା କୃତ ଅସ ଭୁଷ୍ତ ॥
 ସୋ କି ରହୁଛି ବିନୁ ସିବଧନୁତୋରେ । ସୁଦ ପ୍ରଜାତ ପରିହରିଅ ନ ଶ୍ରେରେ ॥୩॥
 ଜେହଁ ବିରଂଚ ରତି ସୀୟ ସିଂହାସ୍ତ । ତେହ୍ନ ସ୍ୟାମଲ ବରୁ ରଚେଉ ବିରୁଷ୍ତ ॥
 ତାୟୁ ବଚନ ସୁନି ସବ ହରଷାମ । ଯାପେଇହୋଉ କହଁ ମୁଦୁ ବାନୀ ॥୪॥

ହୁୟୁ ହରଷହଁ ବରଷହଁ ସୁମନ ସୁମଣି ସୁଲୋଚନ ଦୃଢ଼ ।

ଜାହଁ ଜହଁ ଜହଁ ବଧ ଦୋଉ ତହଁ ତହଁ ପରମାନନ୍ଦ ॥୨୩୩॥

ସୁର ପୁରୁବ କିସି ଗେ ଦୋଉ ଶୁଭ । ଜହଁ ଧନୁମଣ ହୃତ ଭୂମି ବନାଇ ॥
 ଅତି ବିସ୍ତାର ଗୁରୁ ଗତ ତାସ୍ତ । ବିମଲ ବେଦିକା ରୁଚିର ସିଂହାସ୍ତ ॥୧॥

ସଖୀ । ସବୁ ଅସଙ୍ଗତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅଟଇ । ଏହା ଶୁଣି ମୁଦୁବାଣୀ ଅନ୍ୟ କେ କହଇ ॥
 ସଖୀ ସ୍ବାକ୍ତ କେହୁ କେହୁ ଏପରି କହନ୍ତି । ଦେଖିବାକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ବଡ଼ ପ୍ରତାପୀ ଅଟନ୍ତି ॥୨॥
 ଯାହାଙ୍କ ପଦ-ସଂସ୍ପେଷ-ରକ୍ତ ସ୍ପର୍ଶ କର । ଅହଲ୍ଲା ପରମ ସାତକମ୍ପ ଗଲ୍ଲା ତର ॥
 ସେକି ରହୁବେ ଶଙ୍କର ଧନୁ ନ ଭାଙ୍ଗିଣ । ଏମନ୍ତ ପ୍ରଗତି ତ୍ୟାଗ ନ କର ଭୁଲିଣ ॥୩॥
 ଯେଉଁ ବିରହ ସୀତାକୁ ଯତନେ ରଚିଛୁ । ତା ପାଇଁ ଶ୍ୟାମଲ ବର ଭାବି ସେ ଗଢ଼ିଛୁ ॥
 ତା' ଉକ୍ତ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ହୋଇଣ ପ୍ରସନ୍ନ । 'ଏହାହିଁ ହେଉ' କହନ୍ତି ମଧୁରେ ବଚନ ॥୪॥

ହରଷ ହୁଅନ୍ତୁ ପୁଷ୍ପ ବରଷନ୍ତି ସ୍ତୁତି ଶ୍ରୀ ସୁନେତୀ-ବୃନ୍ଦ ।

ଯେଣେ ବେନ ବରୁ ଯାଉଥାନ୍ତି ତେଣେ ହୁଅଇ ପରମାନନ୍ଦ ॥୨୩॥

ପୁରର ପୁଷ୍ପ ଦିଗକୁ ଗଲେ ହୁଇ ଭାଇ । ଧନୁଯଜ୍ଞ ରଙ୍ଗ ଭୂମି ବିଲୋକିବା ପାଇଁ ॥
 ବିସ୍ତୃତ ପ୍ରସ୍ତରସୟୁ ଭୂମି ସମତଳ । ନିର୍ମାଣ ହୋଇଛୁ ତହଁ ବେଦୀ ସ୍ତବିମଲ ॥୧॥

ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ କହଲ୍ଲା, “ହେ ସଖି । ରୂପେ ବହୁତ ଆହା କଥା କହଇ । ଏହି ବିବାହ
 ଯୋଗେ ସମସ୍ତଙ୍କର ପରମ ହୃତ ସାଧୁତ ହେବ ।” ଆଉ କେହୁ ଜଣେ କହଲ୍ଲା,
 “ଶଙ୍କରଙ୍କ ଧନୁ ବଡ଼ କଠୋର ଏବଂ ଏହି ଶ୍ୟାମଲ ରାଜକୁମାର କୋମଳଶର
 ବାଲକ ॥ ୧ ॥ ହେ ଚତୁର । ସବୁ ଅପ୍ରାୟଙ୍ଗିକ । ଏହା ଶୁଣି ଆହୁ ଜଣେ ସଖୀ କୋମଳ
 ବାଣୀରେ କହବାକୁ ଲାଗିଲ୍ଲା, “ହେ ସଖି । ଏହାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ କେହୁ କେହୁ କହନ୍ତି—
 “ଏମାନେ ଦେଖିବାକୁ ପିତା ସାନ । ମାତ୍ର ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରତାପ ବହୁତ ବେଶି ॥ ୨ ॥
 ଯାହାଙ୍କର ପାଦ-ପଦ-ଧୂଳିର ସ୍ପର୍ଶ ପାଇ ସାଂଘାତିକ ପାପ କରଥବା ଅହଲ୍ଲା
 ତରାଗଲେ, ସେ ଶିବଧନୁକୁ ନ ଭାଙ୍ଗି ରହୁପାରିବେ କି ” ଭୁଲ୍ରେ ଏହି ବିଶ୍ବାସକୁ
 ପ୍ରତିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁ ବହୁ ସୀତାକୁ ସତୀତ ବଡ଼ ଚତୁରତା ସହକାରେ
 ଗଢ଼ିଛନ୍ତି, ସେହି ମଧ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧ କରି ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଶ୍ୟାମଲ ବର ଗଢ଼ି ରଖିଛନ୍ତି ।”
 ତାହାର ଏ ବଚନ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ କୋମଳ ବାଣୀରେ କହବାକୁ

ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର କଂଚନ ମଂଚ ବିସାଳ । ରତେ ଜହ୍ନା ବୈଠିଁ ମହିପାଳ ॥
 ତେନ୍ଦ୍ର ପାଞ୍ଜେ ସମୀପ ଚନ୍ଦ୍ର ପାସା । ଅପର ମଂଚ ମଂଜଲ୍ କଲଧା ॥୨॥
 କହୁକ ଉଁଚ ସବ ଭାଞ୍ଜ ସୁହାଞ୍ଜ । ବୈଠିଁ ନଗର ଲେଗ ଜହ୍ନ ଜାଞ୍ଜ ॥
 ତହ୍ନ କୈ ନିକଟ ବିସାଳ ସୁହାଏ । ଧବଲ ଧାମ ବହୁବରନ ବନାଏ ॥୩॥
 ଜହ୍ନ ବୈଠେ ଦେଖିଁ ସବ ନାଶ । ଜଥାଜୋଗୁ ନିଜ କୁଲ ଅନୁହାସ ॥
 ପୁର ବାଲକ କହି କହି ମୁଦୁ ବଚନା । ସାଦର ପ୍ରଭୁହି ଦେଖାଉଁଁ ରଚନା ॥୪॥
 ସବ ସିୟୁ ଏହି ମିସ ପ୍ରେମବସ ପରସିଁ ମନୋହର ଗାତ ।
 ତନ ପୁଲକିହି ଅତି ହରଷୁ ହୁୟୁଁ ଦେଖି ଦେଖି ଦୋଉ ଭ୍ରାତ ॥୨୬୩॥

ଚରୁକିରେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣମଞ୍ଚ ବିଶାଳ ରଚିତ । ସମସ୍ତ ମସ୍ତକାଳଙ୍କ ବସିବା ନିର୍ମିତ ॥
 ତାହାର ପଛେ ସମୀପେ ପୁଣି ତହିଁପାଶେ । ଇତର ମଞ୍ଚ ମଣ୍ଡଳୀ ବିଳାସ ବିକାଶେ ॥୨॥
 ଅଳପ ଉଚ ସକଳ ପ୍ରକାରେ ସୁନ୍ଦର । ବସିବେ ଆମି ସମସ୍ତ ପୁରବାସୀ ନର ॥
 ସେ ମଞ୍ଚ ନିକଟେ ଅତି ବିଶାଳ ଶୋଭିତ । ଧବଲ ଧାମ ବିଚିତ୍ର ପ୍ରକାରେ ରଚିତ ॥୩॥
 ବସିବିଲେକବେ ପୁରନାଶ ଯେଉଁଠାରେ । ଯଥା ଉପସ୍ଥିତ ନିଜ କୁଲ ଅନୁସାରେ ॥
 ବାଳକେ କହୁ କହଣ ମଧୁର ବଚନ । ସାଦରେ ଦେଖାଉଥାନ୍ତି ପ୍ରଭୁକୁ ରଚନ ॥୪॥
 ଏହି ବାହାନାରେ ମୁହଁ ଅଙ୍ଗ ଛୁଇଁ ଶିଶୁ ସବେ ପ୍ରେମବଶ ।
 ଦେଖି ଦେଖି ବେନି ଭାଲକୁ ହୁଅନ୍ତି ହୃଦେ ପୁଲକ ହରଷ ॥୨୬୩॥

ଲଗିଲେ, “ଏହା ହିଁ ହେଉ ।” ॥୪॥ କୋହା :—ପ୍ରମୁଖୀ ଓ ସୁନେହୀ ନାଶମାନେ
 ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଫୁଲ ବର୍ଷା କରୁଥା’ନ୍ତି । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଦୂର ଭାଇ
 ଯାଉଥା’ନ୍ତି, ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନରେ ପରମ ଆନନ୍ଦର ସ୍ଵପ୍ନ ଭୂତି ଯାଉଥାଏ ॥ ୨୬୩ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ଦୂର ଭାଇ ନଗରର ମୁଖ ଭଗବତ୍ ଗଲେ । ସେହିଠାରେ ଧନୁଯଜ୍ଞ ପାଇଁ
 ରଙ୍ଗଭୂମି ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ବହୁତ ଲମ୍ବ ଓସାରର ତଳେଲ ପକ୍କା ଅଗଣା ଥିଲା ।
 ତାହା ଉପରେ ସୁନ୍ଦର ଓ ନିର୍ମଳ ବେଦ୍ୟ ସଜ୍ଜାଭୂତ ହୋଇଥିଲା ॥ ୧ ॥ ଗୁଣଦିଗରେ
 ରାଜାମାନଙ୍କ ବସିବା ପାଇଁ, ସୁନ୍ଦର ବଡ଼ ବଡ଼ ମଞ୍ଚମାନ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା ।
 ସେଗୁଡ଼ିକର ପଛେ ପଛେ ଗୁଣ ଦିଗରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମଞ୍ଚମାନ ମଣ୍ଡଳାକାରରେ
 ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥାଏ ॥ ୨ ॥ ଉକ୍ତ ମଞ୍ଚମଣ୍ଡଳୀ ଟିକିଏ ଅଧିକ ଉଚ ଏବଂ ସବୁ ପ୍ରକାରେ
 ସୁନ୍ଦର । ସେଥି ଉପରେ ନଗରର ଲୋକଙ୍କ ବସିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥାଏ ।
 ସେ ସବୁର ନିକଟରେ ବିଶାଳ ଓ ସୁନ୍ଦର ଧଳା ଗୁହମାନ ନିର୍ମିତ ଓ ବିବିଧ ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ
 ହୋଇ ଶୋଭା ପାଉଥାଏ ॥ ୩ ॥ ମହିଳାମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଆପଣା ଆପଣା କୁଳ-
 ମର୍ଯ୍ୟାଦାନୁସାରେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଗୃହ ଦେଖି ତହିଁରେ ବସି ଉତ୍ସବ ଦେଖିବେ । ନଗରର
 ବାଳକମାନେ କୋମଳ ବଚନ କହୁ କହୁ ଆଦରରେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଯଜ୍ଞଶାଳାର
 ରଚନାଗୁରୁଙ୍କ ଦେଖାଉଥା’ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ କୋହା :—ସମସ୍ତ ବାଳକ ଏହି ବାହାନାରେ ପ୍ରେମ-

ସିନ୍ଧୁ ସବ ଗୁମ ପ୍ରେମବସ ଜାନେ । ପ୍ରୀତି ସମେତ ନିକେତ ବଖାନେ ॥
 ନିଜ ନିଜ ରୁଚି ସବ ବେଣ୍ଟି ବୋଲଇ । ସହିତ ସନେହ ଜାଣି ଦୋଉ ଶୁଭ ॥୧॥
 ଗୁମ ଦେଖାଡ଼ିଣ୍ଟି ଅନୁଜହ ରଚନ । କହ ମୁହ ମଧୁର ମନୋହର ବଚନ ॥
 ଲବ ନିମେଷ ମହୁ ଭୁବନ ନିକାୟ । ରଚଇ ଜାୟ ଅନୁସାସନ ମୟା ॥୨॥
 ଭଗତି ହେତୁ ସୋଇ ଶନଦୟାଲ । ଚିତ୍ତେତ ଚକିତ ଧନୁଷ ମଖସାଲ ॥
 କୌତୁକ ଦେଖି ଚଲେ ଗୁରୁ ପାଶ୍ୟ । ଜାନି ବିଲଂବୁ ସାସ ମନ ମାଶ୍ୟ ॥୩॥
 ଜାୟୁ ସାସ ଡର କହୁ ଡର ହୋଇ । ଭଜନ ପ୍ରଭାତ ଦେଖାଡ଼ିତ ସୋଇ ॥
 କହି ବାଟେ ମୁହୁ ମଧୁର ସୁହାରି । କିଏ ବିଦା ବାଲକ ବରଆଇ ॥୪॥

ଶିଶୁ ସବେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରେମ-ବଶ ଜାଣି । ପ୍ରୀତି ସମେତ ଭବନ କହନ୍ତି ବଖାଣି ॥
 ରୁଚି ଅନୁସାରେ ତାଙ୍କ ସମସ୍ତେ ନିଅନ୍ତି । ସାନୁଗତେ ବେନି ଭାଇ ଗମନ କରନ୍ତି ॥୧॥
 ଗୁମ ଦେଖାଉ ଥାଆନ୍ତି ଭାଇଙ୍କି ରଚନ । କହ ମୁହ ମନୋହର ମଧୁର ବଚନ ॥
 ଲବ ନିମେଷ ମଧ୍ୟରେ ଭୁବନ ଅମିତ । ସା ଅନୁଶାସନେ ମାୟା ରଚଇ ରୁଚିତ ॥୨॥
 ଭକ୍ତିବଶ ହୋଇ ସେହୁ ଘନ ଦୟାପାଳ । ଚକିତେ ଅବଲୋକନ୍ତି ଧନୁ ଯଜ୍ଞଶାଳ ॥
 କୌତୁକ ଦେଖି ଗମନ କଲେ ଗୁରୁ ପାଶେ । ବିଲମ୍ବ ହେବାର ଜାଣି ଅତି ମନ ହାସେ ॥୩॥
 ସାହାଜ ହାସରେ ଭୟ ଭୟ ମଧ୍ୟ କରେ । ଭଜନ ପ୍ରଭାବ ସେହୁ ଦେଖାନ୍ତି ଲୋକରେ ॥
 ଭାଷିଣ ମୁହୁ ମଧୁର ବଚନ ସୁନ୍ଦର । ବିଦାୟ କଲେ ଅଗତ୍ୟ ବାଲକ ନିକର ॥୪॥

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମନୋହର ଅଙ୍ଗକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ଶରୀରରେ ପ୍ରଲକ ଅନୁଭବ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଏକ ଭାଇ ହୃଦୟକୁ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁ-
 ଥା'ନ୍ତି ॥ ୧-୨ ॥ ତୈପାୟ :- ସମସ୍ତ ବାଲକ ପ୍ରେମର ବଶୀଭୂତ ହୋଇ
 ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି । ଏହା ଜାଣି ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରେମ ସହକାରେ ଯଜ୍ଞସ୍ଥଳାର ପ୍ରଶଂସା କଲେ ।
 ଏହାଦ୍ୱାରା ବାଲକମାନଙ୍କ ଉତ୍ସାହ, ଆନନ୍ଦ ଓ ପ୍ରେମ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଗଲା । ତେଣୁ
 ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଆପଣା ଆପଣା ରୁଚି ଅନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ନେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ
 ପ୍ରତ୍ୟେକର ଉପରରେ ଭାଇ ହୃଦେ ପ୍ରେମ ସହକାରେ ତାହାର ପାଖକୁ ଚଳି
 ଯାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ କୋମଳ, ମଧୁର ଓ ମନୋହର ବଚନ କହୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କ
 ସାନ ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଯଜ୍ଞଭୂମିର 'ରଚନା-କୌଶଳ ଦେଖାଉଥା'ନ୍ତି । ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ
 ଆଜ୍ଞା ପାଇ ମାୟା ଲବନିମେଷକ ମଧ୍ୟରେ ଅଶେଷ ବୁଢ଼ାଣ୍ଡ-ସମୂହ ରଚନା କରିପାରେ,
 ସେହୁ ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭକ୍ତର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଯଜ୍ଞଶାଳାକୁ ଚକିତ ହୋଇ ଦେଖୁଥା'ନ୍ତି ।
 ଏହା ରୂପେ ସକଳ କୌତୁକ ଦେଖି ସେ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଚଳିଲେ । ବିଲମ୍ବ ହୋଇଗଲାଣି
 ଜାଣି ତାଙ୍କ ମନରେ ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରତି ତର ଥାଏ ॥ ୨-୩ ॥ ସାହାଜର ଭୟରେ ତରକୁ
 ମଧ୍ୟ ତର ଲାଗେ, ସେହୁ ପ୍ରଭୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କୁ ତର ଭଜନର ପ୍ରଭାବ ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି ।
 ସେ କୋମଳ, ମଧୁର ଓ ସୁନ୍ଦର କଥା କହୁ ଉକ୍ତ ବାଲକଗଣଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରି ବିଦା

ସଭୟ ସପ୍ତେମ ବିମାତ ଅତି ସକୃତ ସହିତ ଦୋଉ ଭାଇ ।

ଗୁରୁ ପଦ ପଂକଜ ନାଲ ସିର ବେଠେ ଆୟୁସୁ ପାଇ ॥୨୬୫॥

ନିଶି ପ୍ରବେଶ ମୁନି ଆୟୁସୁ ଖାନ୍ତି । ସବହୁଁ ସଂଧ୍ୟାବଂଦକୁ ଖାନ୍ତି ॥
କହତ କଥା ଇତିହାସ ପୁରାଣ । ଛୁଟିର ରଜନି ଜୁଗ ଜାମ ସିରାମ ॥୧॥
ମୁନିବର ସୟନ ଖାନ୍ତି ତବ ଜାଣି । ଲଗେ ଚରନ ଚାପନ ଦୋଉ ଭାଇ ॥
ଜିହ୍ଵା କେ ଚରନ ସରୋରୁହ ଲାଗି । କରତ ବିବିଧ ଜପ ଯୋଗ ବିରାଗି ॥୨॥
ତେଇ ଦୋଉ ବଧୂ ପ୍ରେମ ଜନ୍ମ ଖାତେ । ଗୁରୁ ପଦ କମଳ ପଲେଟିତ ପ୍ରୀତେ ॥
ବାର ବାର ମୁନି ଆଜ୍ଞା ଖାନ୍ତି । ରତ୍ନବର ଜାଇ ସୟନ ତବ ଖାନ୍ତି ॥୩॥
ସୁପତ ଚରନ ଲଖନୁ ଉର ଲାଏ । ସଭୟ ସପ୍ତେମ ପରମ ସବୁ ପାଏ ॥
ପୁନି ପୁନି ପ୍ରଭୁ କହ ଯୋଡ଼ିତ ତାତା । ପ୍ରୀତି ଧରି ଉର ପଦ ଜଳ ଜାତା ॥୪॥

ଅତି ପ୍ରେମ ଭୟ ସଙ୍କୋଚ ବିନୟ ସହୃଦେ ଉଭୟ ଭାଇ ।

ଗୁରୁ ପଦ-କଞ୍ଜେ ପ୍ରଣାମ କରଣ ବସିଲେ ଆଦେଶ ପାଇ ॥୨୬୬॥

ନିଶି ପ୍ରବେଶନ୍ତେ ମୁନି ଆଦେଶ ବିହୃଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନାଦି କର୍ମ ସମସ୍ତେ କରିଲେ ॥
କହୁଁ କହୁଁ ଇତିହାସ କଥା ପୁରାତନ । ବେନି ଘଣ୍ଟି ସ୍ଵରଜନ ହୋଇଲ ଯାପନ ॥୧॥
ମୁନି-ନାୟକ ଶୟନ କଲେ ତହୁଁ ଯାଇ । ଚରଣ ସେବାରେ ରତ ହେଲେ ହୁଇ ଭାଇ ॥
ସାହାଙ୍କର ଶ୍ରୀଚରଣ-ସରୋରୁହ ଲାଗି । ନାନାବିଧ ଜପ ଯୋଗ କରନ୍ତି ବେରାଗି ॥୨॥
ସେ ହୁଇ ଭାଇଙ୍କୁ ପ୍ରେମ, ମନେହୁଏ, ଜିତି । ଗୁରୁ ପାଦ-ପଦ ସେବା କରାଏ ସପ୍ରୀତି ॥
ବାରମ୍ବାର ମୁନି ଯହୁଁ ଆଜ୍ଞା ପ୍ରଦାନିଲେ । ରତ୍ନବର ଯାଇ ତେବେ ଶୟନ କରିଲେ ॥୩॥
ସେବନ୍ତି ଚରଣ ବଶେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଲଗାଇ । ସଭୟ ସପ୍ତେମେ ଧୀରେ ଅତି ସୁଖ ପାଇ ॥
ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଭୁ ଆଦେଶନ୍ତେ ଶୁଣି ଭ୍ରାତ । ପହଞ୍ଚିଲେ ହୃଦେ ଧରି ପଦ-ଜଳଜାତ ॥୪॥

କରିଦେଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ତଦନନ୍ତର ଭୟ, ପ୍ରେମ, ବିନୟ ଓ ଅତି ସଙ୍କୋଚର
ସହୃଦ ଭାଇ ହୃଦେ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଦ-ପଦରେ ମଥା ନୁଆଇ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ବସିଲେ ॥ ୨୬୬ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ — ରାତି ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ମାତ୍ରେ ମୁନିଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସମସ୍ତେ ସନ୍ଧ୍ୟା-
ବନ୍ଦନାଦି କର୍ମ ଶେଷ କଲେ । ଅନନ୍ତର ପ୍ରାର୍ଥନା କଥା ଓ ଇତିହାସ କହୁଁ କହୁଁ
ମନୋହର ରାତିର ହୁଇ ପ୍ରହର ବିତିଗଲା ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ ମୁନିବର ଯାଇ ଶୟନ
କଲେ । ଭାଇ ହୃଦେ ତାଙ୍କ ପାଦ ଘଷିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସାହାଙ୍କ ଚରଣ-କମଳର
ଦର୍ଶନ ଓ ସ୍ପର୍ଶ ନିମନ୍ତେ ବେରାଗୀ ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟ ବିବିଧ ପ୍ରକାର ଜପ ଓ ଯୋଗ କରନ୍ତି,
ସେହି ଭାଇ ହୃଦେ ସତେ ଯେପରି ପ୍ରୀତିରେ କିଣା ହୋଇ ପ୍ରେମପୂର୍ବକ ଗୁରୁଙ୍କର
ପାଦପଦ୍ମ ସେବା କରୁଅଛନ୍ତି । ମୁନି ବାରମ୍ବାର ଆଜ୍ଞା ଦେବାରୁ ଶ୍ରୀ ରତ୍ନନାଥ ଯାଇ
ଶୟନ କଲେ ॥ ୨-୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ହୃଦସ୍ପର୍ଶ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହୃଦୟରେ
ଲଗାଇଲେ ଏବଂ ଭୟ ଓ ପ୍ରେମ ସହୃଦାରେ ପରମ ସୁଖ ପାଇ ଉକ୍ତ ପାଦ-ପଦ

ଉଠେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନିମି ବିଗତ ସୁନି ଅରୁନ ସିଖା ଧୁନି କାନ ।

ଗୁରୁ ତେ ପଞ୍ଚଲେହିଁ ଜଗତପତି ଜାଗେ ରାମୁ ସୁଜାନ ॥୨୬॥
ସକଳ ସୌତ କରି ଜାଇ ନହାଏ । ନିତ୍ୟ ନିବାହି ମୁନିହି ସିର ନାଏ ॥
ସମୟ ଜାଣି ଗୁରୁ ଆସୁସୁ ପାଞ୍ଜି । ଲେନ ପ୍ରସ୍ତୁନ ଚଳେ ଦୋଉ ଗୁଞ୍ଜି ॥୨୭॥
ଭୂପ ବାଗୁ ବର ଦେଖେଉ ଜାଣି । ଜହଁ ବସତ ରିତୁ ରସ୍ୟ ଲେଖି ॥
ଲଗେ ବିଟପ ମନୋହର ନାନା । ବରନ ବରନ ବର ବେଳି ବିତାନା ॥୨୮॥
ନବ ପଲ୍ଲବ ଫଳ ସୁମନ ସୁହାଏ । ନିଜ ସପତି ସୁର ରୁଖ ଲଜାଏ ॥
ଗୁଡକ କୋକିଲ ଖାର ଚକୋର । କଜତ ବିହଗ ନଟତ କଲ ମୋର ॥୨୯॥
ମଧ୍ୟ ବାଗ ସରୁ ସୋଡ଼ ସୁହାଡ଼ । ମନି ସୋପାନ ବିଶେଷ ବନାଡ଼ ॥
ବିମଳ ସଲିଲ ସରସିକ ବହୁରଂଗା । ଜଳଖଗ କୁଜତ ଗୁଞ୍ଜତ ଭଂଗା ॥୩୦॥

ନିଶି ଅନ୍ତେ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ କୁକୁଟର ଧନି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶୟା ତେଜିଲେ ।

ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଆଗରୁ ଜଗତ ଶିଖର ପ୍ରସାଦ ରାମ ଉଠିଲେ ॥୩୧॥

ଶୌଚ କର୍ମ ଅନ୍ତେ ସ୍ନାନ କରିଲେ ଯାଇଣ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ନମିଲେ ନିତ୍ୟ କରମ ସାରିଣ ॥
ସମୟ ଜାଣି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଅନୁମତି ପାଇ । ପୁଷ୍ପ ଆନୟନେ ତହଁ ଘରେ ବେନି ଭାଇ ॥୩୨॥
ଦେଖିଲେ ଯାଇ ନୃପଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନ ସରସ । ଯହିଁ ରତ୍ନରାଜ ସଦା ରହେ ଲେଖବଣ ॥
ଲଗିଛୁ ବିଟପ ନାନା ପ୍ରକାର ଫୁଲର । ଲଳିତ ଲତା ବିତାନ ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ॥୩୩॥
ନବ ପଲ୍ଲବିତ ଫଳ ପ୍ରସନ୍ନେ ଶୋଭିତ । ସ୍ୱସମ୍ପଦେ ସୁରତରୁ କରନ୍ତି ଲହିତ ॥
ଗୁଡକ କୋକିଲ ଶୁକ ଚକୋର ଆବର । କୁଜନ୍ତୁ ଖସ ନାଚନ୍ତୁ ମୟୁର ଫୁଲର ॥୩୪॥
ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟେ ସରସୀ ଶୋଭେ ମନୋରମ । ମଣି-ସୋପାନ ରଚିତ ପବିତ୍ର ପରମ ॥
ନିର୍ମଳ ସଲିଳ ସରସିକ ବହୁ ରଙ୍ଗ । କୁଜନ୍ତୁ ଜଳ-ବିହଙ୍ଗ ଗୁଞ୍ଜରନ୍ତି ଭଙ୍ଗ ॥୩୫॥

ସେବା କରିବାରେ ଲାଗିଥା'ନ୍ତି । ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାରମ୍ବାର କହୁଥା'ନ୍ତି, “ବାହୁ, ଯାଅ, ଶୋଇବ ।” ବହୁତ ସମୟ ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ଦ୍ୱୟ ଦୃଢ଼ପଦରେ ଧାରଣ କରି ଲେଟିଗଲେ ॥ ୪ ॥ ବୋହା—ରାତ୍ର ପାହୁଲ, କୁକୁଟର ରାବ କାନରେ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଜାଗି ଉଠିଲେ । ଜଗତର ସ୍ୱାମୀ ବ୍ରହ୍ମା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ପୂର୍ବରୁ ଶୟା ତ୍ୟାଗ କଲେ ॥ ୨୬ ॥ ତୌପାଲ—ଶୌରାଦିତ୍ୟା ଶେଷ କରି ସମସ୍ତେ ଯାଇ ସ୍ନାନ କଲେ । ତଦନନ୍ତର ସନ୍ଧ୍ୟା, ଅଗ୍ନିହୋତାଦି ନିତ୍ୟକର୍ମ ସମାପ୍ତ କରି ସେମାନେ ମୁନିଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ ଅବନତ କରି ପ୍ରଣାମ କଲେ । ସୁଜା ସମୟ ଜାଣି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଆଜ୍ଞାପାଇ ହୁଇ ଭାଇ ହୁଇ ତୋଳିବାକୁ ଗଲେ ॥ ୨ ॥ ସେମାନେ ଯାଇ ରାଜାଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ଉଦ୍ୟାନ ଦେଖିଲେ । ଉଦ୍ୟାନର ଶୋଭାରେ ସତେ ଯେମିତି ବସନ୍ତ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇ ସେହଠାରେ ରହୁଥିଲାଅଛି । ନାନାପ୍ରକାର ମନୋହର ବୃକ୍ଷ ସେହଠାରେ ଲାଗିଥାଏ । ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲତା-ବିତାନ ଶୋଭା ପାଉଥାଏ ॥ ୨ ॥

ବାଗୁ ତଡ଼ାଗୁ ବିଲେକି ପ୍ରଭୁ ହରଷେ ବଧୁ ସମେତ ।

ପରମ ରମ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ସୁଦ୍ଧ ଜୋ ରାମନ୍ତ ସୁଖ ନେତ ॥୨୭॥

ଚହଁ ଦିବି ଚିତାଇ ପୁଣି ମାଲୁଗନ । ଲଗେଲେନ ବଲ୍ଲପୁଲ ମୁଦିତ ମନ ॥
 ତେନ୍ତୁ ଅବସର ସୀତା ଚହଁ ଆଣି । ଗିରିଜା ପୁଜନ ଜନନି ପଠାଇ ॥୧॥
 ସଖୀ ସଖୀ ସବ ସୁଭଗ ସପ୍ନାମ । ଗାଡ଼ୁଣ୍ଡି ଗୀତ ମନୋହର ବାମା ॥
 ସର ସମୀପ ଗିରିଜା ଗୁଡ଼ ସୋହା । ବନନି ନ ଜାଇ ଦେଖି ମନୁ ମୋହା ॥୨॥
 ମଜ୍ଜୁ କରି ସର ସଖିଛ ସମେତା । ଗଛ ମୁଦିତ ମନ ଗୌର ନିକେତା ॥
 ପୁଜା ଖାଣ୍ଡି ଅଧିକ ଅନୁରାଗ । ନିଜ ଅନୁରୂପ ସୁଭଗ ବରୁ ମାଗା ॥୩॥

ତଡ଼ାଗ ଉଦ୍ୟାନ ପ୍ରଭୁ ବିଲେକିଣ ହରଷ ହେଲେ ସଭାତା ।

ପରମ ଆରମ୍ଭ ରମ୍ୟ ଏହି ସ୍ଥାନ ଯେ ରାମଙ୍କ ସୁଖକାତା ॥୨୭॥

ଚଉଦିଶେ ଗୁଣି ମାଳୀ-ଗଣଙ୍କୁ ପରୁର । ତୋଳନ୍ତି ସୁମନ ମନ ପ୍ରମୋଦିତେ ଭାଷା ॥
 ସେହି ସମୟରେ ସୀତା ଚହଁ ଆନମିଲେ । ଗିରିଜାଙ୍କୁ ପୁଜିବାକୁ ମାତା ପଠାଇଲେ ॥୧॥
 ସଖୀରେ ସଖୀ ଅନେକ ଚଉରାସ ସୁନ୍ଦରୀ । ଭ୍ରମନ୍ତି ମଧୁର ସ୍ଵରେ ଗାନ କରି କରି ॥
 ସର ସମୀପେ ଗିରିଜା ମନ୍ଦିର ଶୋଭଇ । ନିରେଖନ୍ତେ ମୋହେ ମନ ବଞ୍ଚି ନ ହୁଅଇ ॥୨॥
 ସଖୀ ସଙ୍ଗେ ଅବତାଡ଼ି ସେହି ସର ମାରେ । ଗଲେ ପ୍ରମୋଦିତ ମନେ ଗଉରୀ ମନ୍ଦିରେ ॥
 ଅତି ଅନୁରାଗେ ପୁଜା ବନ୍ଦନା କରିଲେ । ନିଜ ଅନୁରୂପ ବର ସୁନ୍ଦର ମାଗିଲେ ॥୩॥

ନବ ପତି-ପୁଷ୍ପ-ଫଳପୁତ୍ର ସୁନ୍ଦର ବୃକ୍ଷମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଲ୍ଲବୃକ୍ଷକୁ ମଧ୍ୟ
 ଲବିତ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଗୁଡ଼ିକ, କୋଇଲି, ଶୁଆ, ଚକୋର ଆଦି ପକ୍ଷୀ ମଧୁର ସ୍ଵରରେ
 କଲରବ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ମୟୂରଗଣ ସୁନ୍ଦର ନୃତ୍ୟ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଉପବନର
 ମଧ୍ୟଭାଗରେ ସୁନ୍ଦର ସରୋବର ସୁଶୋଭିତ । ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ମଣିର ସୋପାନ ଚଢ଼ି
 ଉଠାରେ ନିର୍ମିତ । ତାହାର ଜଳ ନିର୍ମଳ, ତହିଁରେ ଅନେକ ରଙ୍ଗର ପଦ୍ମ ପ୍ରସ୍ତୁତି ।
 ଜଳତର ପକ୍ଷୀ କଲରବ ଏବଂ ଭ୍ରମରମାନେ ଗୁଞ୍ଜନ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା :—
 ଉଦ୍ୟାନ ଓ ସରୋବରକୁ ଦେଖି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦିତ
 ହେଲେ । ବାସ୍ତବରେ ଏହି ଉଦ୍ୟାନ ପରମ ରମଣୀୟ, ଏହା ଜଗତର ସୁଖକାୟକ
 ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସୁଖଦାନ କରୁଥାଏ ॥ ୨୭ ॥ ଗୌପାୟ :—ଗୁରୁଆଡ଼େ ଦୃଷ୍ଟି
 ପକାଇ ଏବଂ ମାଳୀମାନଙ୍କୁ ପରୁର ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ଶୁଭ ହୃଦ୍ଦେ ପତି-ପୁଷ୍ପ ତୋଳିବାକୁ
 ନିବିଲେ । ସେହିକେବଳେ ସୀତା ମଧ୍ୟ ସେଠାକୁ ଆସିଲେ । ଗିରିଜା ପାଦପଙ୍କଜ ପୁଜା
 ନିମନ୍ତେ ମାତା ତାହାକୁ ପଠାଇଥିଲେ ॥ ୧ ॥ ତାଙ୍କ ସହ ସମସ୍ତ ସୁନ୍ଦରୀ ଓ ଚଉରା
 ସଖୀ ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ମନୋହର ବାଣୀରେ ଗୀତ ଗାଉଥା'ନ୍ତି । ସରୋବର
 ସମୀପରେ ଗିରିଜାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ସୁଶୋଭିତ । ଉକ୍ତ ମନ୍ଦିରର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ
 ନାହିଁ । ଦେଖିଲେ ମନ ପୁରୁଷ ହୋଇଯାଏ ॥ ୨ ॥ ସଖୀସମାଜ ସହଚ ସରୋବରରେ

ଏକ ସଖୀ ସିୟ ସଗୁ ବହାଈ । ଗଈ ରଘୁ ଦେଖନ ପୁଲଘ୍ରାଈ ॥
ତେହିଁ ଦୋଉ ବଧୂ ବିଲେକେ ଜାଈ । ପ୍ରେମ ବିବସ ସୀତା ପହିଁ ଆଈ ॥୩॥
ତାୟ ଦୟା ଦେଖୀ ସଖିହୁ ପୁଲକ ଗାତ ଜନ୍ମ ନୈନ ।

କହୁ କାରନୁ ନିଜ ହରଷ କର ପୁଛୁହିଁ ସବ ମୁହୁ ବୈନ ॥୨୮॥
ଦେଖନ ବାଗୁ କୁଅଁର ଦୁଇ ଆଏ । ବୟ କସୋର ସବ ଭାଠି ସୁହାଏ ॥
ସ୍ୟାମଗୌର କମି କହୁଁ ବଖାମ । ଗିର ଅନୟନ ନୟନ ବିନୁ ବାମ ॥୪॥
ସୁନି ହରଷୀଁ ସବ ସଖୀ ସୟାମ । ସିୟ ହିୟୁ ଅତି ଉଚକଂଠା ଜାମ ॥
ଏକ କହଇ ନୃପସୁତ ତେଇ ଆଲା । ସୁନେ ଜେ ମୁନି ସିଂହ ଆଏ କାଲା ॥୬॥
ଜିହ୍ଵା ନିଜ ରୂପ ମୋହନା ତାସ । ଶାନ୍ତେ ସୁବସ ନଗର ନର ନାସ ॥
ବରନତ ଛକି ଜହଁ ତହଁ ସବ ଲେଗୁ । ଅବସି ଦେଖିଅହିଁ ଦେଖନ ଜୋଗୁ ॥୭॥

ଏକ ସଖୀ ସୀତା ସଜ ପରିହର ପଥେ । ଯାଇଥିଲା ଫୁଲ-ବାଡ଼ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ॥
ସେ ହୁଇ ଭାଇକୁ ଯାଇ ତହିଁ ବିଲେକଲ । ପ୍ରେମବିବଶ ସୀତାଙ୍କ ନିକଟେ ଆସିଲ ॥୪॥
ପୁଲକ ଶରୀର ନେହେ ତା'ର ଫର ତଣ ଦେଖି ସଖୀଗଣ ।

ମଧୁର ବଚନେ ପରୁରନ୍ତି, କହୁ ନିଜ ହରଷ କାରଣ ॥୨୮॥
ଉଦ୍ୟାନ ଦର୍ଶନେ ବେନି ଆରତ କୁମର । କିଶୋର ବୟସ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ସୁନ୍ଦର ॥
ଶ୍ୟାମ ଗଉର କେମନ୍ତେ କହୁକି ବଖାଣି । ବାଣୀର ନୟନ ନାହିଁ, ନୟନର ବାଣୀ ॥୫॥
ଶୁଣନ୍ତେ ଚରଣ ସଖୀ ହୋଇଲେ ପ୍ରସନ୍ନ । ସୀତାଙ୍କ ହୃଦୟେ ଜାଣି ଉକଣ୍ଠା ଉଦ୍‌ଗନ୍ନ ॥
କେହୁ କହଇ, ସେମାନେ ରାଜପୁତ ଆଳୀ । ଶୁଣିଛୁ, ମୁନିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆସିଛନ୍ତି କାଲି ॥୬॥
ଯେ ନିଜ ରୂପ ଲବଣ୍ୟ ମୋହନା ପ୍ରସାରି । ସୁବଶ କଲେ ସମସ୍ତ ପୁର-ନରନାସ ॥
ଯେଣେ ତେଣେ ଲେକେ ଛକି କରନ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣନ । ଦର୍ଶନ ଯୋଗ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ, କରବା ଦର୍ଶନ ॥୭॥

ସ୍ଵାନ ସାରି ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ସୀତା ଗିରିଜାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟକୁ ଗଲେ । ସେ ତାଙ୍କୁ ଅତି ପ୍ରେମରେ ପୂଜା କଲେ ଏବଂ ନିଜ ଯୋଗ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ବର ମାଗିଲେ ॥ ୩ ॥ ଜଣେ ସଖୀ ସୀତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗୁପ୍ତ ଫୁଲବଗିଚା ଦେଖିବାକୁ ଗୁଲି ଯାଇଥିଲା । ସେ ଯାତ ଭାର ହୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିଲା ଏବଂ ପ୍ରେମବିହ୍ଵଳା ହୋଇ ସୀତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଫେରି ଆସିଲା ॥ ୪ ॥ ବୋହୂ - ସଖୀମାନେ ଭକ୍ତ ସଖୀର ଏ ଦଶା ଦେଖିଲେ । ତାହାର ଶରୀର ପୁଲକିତ ଏବଂ ନେତ୍ରରେ ଜଳ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ସମସ୍ତେ କୋମଳ ଦର୍ଶୀରେ ତାଙ୍କୁ ତାହାର ଆନନ୍ଦର କାରଣ ପଚାରିଲେ ॥ ୨୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- ସେ ସଖୀ କହଲା, “ହୃଦୟି ରାଜକୁମାର ଉଦ୍ୟାନ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର କିଶୋର ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ସେ ହୃଦ୍ରେ ସକଳ ପ୍ରକାରେ ସୁନ୍ଦର । ହୃଦ୍ରେ ଶ୍ୟାମଳ ଓ ଗୌରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ସେମାନଙ୍କର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି ବଖାଣି କହୁକି ? ବାଣୀର ନେତ୍ର ନାହିଁ କିମ୍ବା ନେତ୍ରର ବାଣୀ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥

ଏହା ଶୁଣି ଏବଂ ସୀତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ଉକଣ୍ଠା ଜାତ ହେବାର ଜାଣି ସମସ୍ତ

ତାପୁବଚନ ଅତି ସିଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ଦରସ ଲାଗି ଲୋଚନ ଅକୁଲ୍ଲନେ ॥
ଚଳି ଅଗ୍ର କରି ପ୍ରିୟ ସଖି ଯୋଇ । ପ୍ରୀତି ପୁରାତନ ଲାଗିଲ ନ କୋଇ ॥୩॥

ସୁମିତ୍ର ସୀୟ ନାରଦ ବଚନ ଉପକ୍ଷା ପ୍ରୀତି ପୁମତ ।

ଚକିତ ବିଲେକିତ ସକଳ ଦିବି ଜନୁ ସିଦ୍ଧ ମୃଗୀ ସଂସାର ॥୨୧॥

କଂକନ କଂକନ ନୃପୁର ଧ୍ବଜ ସୁନି । କହତ ଲକ୍ଷନ ସନ ସମୁଦ୍ରଦୟା ଗୁନି ॥
ମାନନ୍ତ ମଦନ ଦୁଃସୁଖ ଯାହା । ମନସା ବିସ୍ମୟ ବିଜୟ କହୁଁ କାହା ॥୨॥
ଅସ କହୁ ଫିରି ଚିତ ଏ ତେହୁ ଓର । ସିଦ୍ଧ ସୁଖ ସଂସାର ନୟନ ଚକୋର ॥
ଭବ ବିଲୋଚନ ଗୁରୁ ଅଚଂଚଳ । ମନନ୍ତ ସକ୍ଷୁଦ୍ର ନିମିତ୍ତେ ଦିଗଂଚଳ ॥୨॥

ତାହାର ବଚନ ଭଲ ସୀତାଙ୍କୁ ଲାଗିଲା । ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ନେତ୍ର ଆକୁଳ ହୋଇଲା ॥
ଆସିଲେ ଅଗ୍ରେ କରଣ ସେ ପ୍ରିୟ ସଂସାର । ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ କରନ୍ତି କେହୁ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରୀତିକୁ ॥୪॥

ସୁର ନାରଦଙ୍କ ବଚନ ସୀତାଙ୍କ ବଢ଼ିଲା ପ୍ରୀତି ପବନ ।

ଚକିତେ ଗୁହାନ୍ତ ଚଉଦିଗେ ଯେତେ ମୃଗୀ ଶାବକ ସଂସାର ॥୨୨॥

କଙ୍କଣ କଙ୍କଣୀ ନୃପୁରର ଧ୍ବଜ ଶୁଣି । କହନ୍ତି ଲକ୍ଷଣ ଆଗେ ରାମ ହୃଦେ ଶୁଣି ॥
ମନେ ହେଉଛି ମଦନ ଦୁଃଖ ନାଦର । ମନସା ବିସ୍ମୟ ବିଜୟ ଆକାଂକ୍ଷା କରଇ ॥୧॥
ଏହା କହୁ ସେ ଦିବ୍ୟକୁ ଫେରାନ୍ତେ ବଦନ । ସୀତା ଶଶିମୁଖେ ହେଲା ଚକୋର ନୟନ ॥
ହୋଇଲେ ରୁଚିର ବିଲୋଚନ ଅଚଞ୍ଚଳ । ସଙ୍ଗୋଚି ତେଜିଲେ ଅବା ନିମିତ୍ତେ ନେତ୍ରାଞ୍ଚଳ ॥୨॥

ଚଉଦିଗ ସଖୀ ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ । ଅନନ୍ତର ଜଣେ ସଖୀ କହୁଲା, “ହେ ସଖୀ !
ବିଶ୍ବାମିତ୍ର ମୁନିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କାଲି ଯେଉଁ ରାଜକୁମାର ହୁହେଁ ଆସିଅଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ଶୁଣିଛି,
ଏ ହେଉଛନ୍ତି ସେହି ହୁହେଁ ॥ ୨ ॥ ସେହି ହୁହେଁ ସେମାନଙ୍କ ମୋହନା ଶକ୍ତିରେ ନଗରର
ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଆପଣାର ବଶୀଭୂତ କରି ପକାଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁଠି ଦେଖିବା,
ସେଇଠି ସମସ୍ତେ ସେମାନଙ୍କ ଛବି ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଅଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ
ଦେଖିବା ଉଚିତ । ସେମାନେ କର୍ଣ୍ଣନର ଯୋଗ୍ୟ ।” ॥ ୩ ॥ ତାହାର କଥା ସୀତାଙ୍କୁ
ଅତି ପ୍ରିୟ ଲାଗିଲା ଏବଂ କର୍ଣ୍ଣନ ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କର ନେତ୍ର ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲା ।
ସେହି ପ୍ରିୟସଖୀଙ୍କୁ ଆଗରେ ରଖି ସୀତା ଚଳିଲେ । ପୁରାତନ ପ୍ରୀତିକୁ କେହି ଲକ୍ଷ୍ୟ
କରିପାରୁ ନ ଥା’ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ନାରଦଙ୍କ ବଚନ ସୁରଣ କରି ସୀତାଙ୍କ
ମନରେ ପବନ ପ୍ରୀତିର ଉଦୟ ହେଲା । ସେ ଚକିତ ହୋଇ ରାତି ଶିଶୁ ଦ୍ବୟଣୀ ପରି
ଏଣେତେଣେ ଗୁଡ଼ୁ ଥାଆ’ନ୍ତି ॥ ୨୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—କଙ୍କଣ, କଟିସୁତ ଓ ନୃପୁରର
ଧ୍ବଜ ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ହୃଦୟରେ ବିସ୍ମୟ କରି ଲକ୍ଷଣଙ୍କୁ କହୁଅଛନ୍ତି, “ହେ ଲକ୍ଷଣ !
ଏ ଧ୍ବଜ ମୋତେ ଏପରି ବୋଧ ହେଉଛି, ସତେ ଯେପରି କନ୍ଦର୍ପ ବିଶ୍ବବିଜୟ କରିବା
ସକଳ ଯେନି ହୃଦୟ ବଜାଉଛି ସର୍ବ !” ॥ ୧ ॥ ଏହିପରି କରି ଶ୍ରୀରାମ ଫେରି ସେ
ଦିଗକୁ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲେ । ସୀତାଙ୍କ ମୁଖ-ଚନ୍ଦ୍ର-ନିରେଖିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ନେତ୍ର

ଦେଖି ସୀମା ସୋଭା ସୁଖ ପାଞ୍ଜି । ହୃଦୟ ସରସତ ବଚନ ନ ଆଞ୍ଜି ॥
 ଜନ୍ମ ବିରଂଗ ସବ ନିଜ ନିପୁନାଣ । ବିରଗ ବିଷ କହଁ ପ୍ରଗଟି ଦେଖାଣ ॥୩॥
 ସୁନ୍ଦରତା କହଁ ସୁନ୍ଦର କରଣ । ଛବିଗୁହଁ ଘାପସିଖା ଜନ୍ମ କରଣ ॥
 ସବ ଉପମା କବି ରହେ ଜୁଂସା । କେହି ପଟକରୋଁ ବିଦେହକୁମାରୀ ॥୩॥
 ସିୟ ସୋଭା ହୃଦୟ ବରନ ପ୍ରଭୁ ଆପନ ଦସା ବିରୁର ।

ଦୋଲେ ସୁର ମନ ଅନୁଜ ସନ ବଚନ ସମୟ ଅନୁହାର ॥୨୩॥
 ତାତ ଜନକତନୟା ପୁତ୍ର ସୋଭା । ଧନୁଷଜଙ୍ଗ ଜେନ୍ଦ୍ର କାରନ ହୋଇ ॥
 ପୁନନ ଗୋର ସଖୀ ଲେ ଆଣି । କରତ ପ୍ରକାସ ପିରଇ ପୁଲଞ୍ଜାଣ ॥୨॥

ଦେଖି ସୀତାଙ୍କର ଶୋଭା ସୁଖୀ ହେଲେ ଅତି । ନ ସୁରଇ ବାଣୀହୃଦେ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ॥
 ଯେହ୍ନେ ସବୁ ନିଜ କଳା କୁଶଳତାରତ । ବିଶ୍ଵ ସମୁଖେ ପ୍ରକଟ କରନ୍ତି ବିରହ ॥୩॥
 ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର କରଇ । ଛବି-ଗୁହେ ଘାପ-ଶିଖା ଯେସନେ ଜଳଇ ॥
 ଉଚ୍ଛ୍ଵସ ଅଟେ କବିଜ୍ଞ ଉପମା ନିଜର । ଜନକ-ସୁତାକୁ ଦେବା କେହି ପଟାନ୍ତର ॥୩॥
 ସୀତା ଶୋଭା ପ୍ରଭୁ ହୃଦୟେ ପ୍ରଶଂସି ନନ ଦଶା ବିରୁଣ୍ଡେ ।

ପବନ ମନରେ ଅନୁଜଙ୍କ ଆଗେ ଭାଷିଲେ ବେଳ ଦେଖିଣ ॥୨୩॥
 ଭ୍ରାତ ଏ ଅଟନ୍ତି ସେହି ଜନକ-କୁମାର । ଯାହାଙ୍କ କାରଣେ ହୁଏ ଧନୁଯଜ୍ଞ ଭାଷ ॥
 କରଣ ପୁନିବା ହେବୁ ସଖୀ ଆଶିଛନ୍ତି । ପ୍ରକାଶ ପ୍ରସାର ପୁଷ୍ପ ଉଦ୍ୟାନେ ଭ୍ରମନ୍ତି ॥୩॥

ଚକୋର ହୋଇଗଲା ପ୍ରାୟେ ତାକୁ ବୋଧ ହେଲା । ସୁନ୍ଦର ନେତ୍ର ସ୍ଥିର ରହୁଗଲା । ସତେ
 ଯେମିତି ଜନକଙ୍କ ପୁଅପୁରୁଷ ନମି (ସମସ୍ତଙ୍କ ପଲକରେ ଯାହାଙ୍କ ନିବାସ ବୋଲି
 କଥିତ ଅଛି, ସିଏ ଜୋର୍ଦ୍ଦାନ ମିଳନପ୍ରସଙ୍ଗ ଦେଖିବା ଅନୁଚିତ, ଏହି ଭାବରେ ସେ) ସବୁଜିତ
 ହୋଇ ପରକ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । (ପଲକରେ ରହୁବା ତ୍ୟାଗ କଲେ, ଫଳରେ
 ପଲକ-ପାତ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।) ॥ ୨ ॥ ସୀତାଙ୍କର ଶୋଭା ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ ବଡ଼ ସୁଖ
 ଅନୁଭବ କଲେ । ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ସେ ତାହାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରୁଥାଆନ୍ତି । ମାତ୍ର
 ମୁଖରୁ ବଚନ ବାହାରୁ ନ ଥାଏ । ସେହି ଶୋଭା ଏତେ ଅନୁପମ ଯେ ବୋଧ
 ହେଉଥାଏ, ସତେ ଯେମିତି ଦୁହାଁ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ନେତ୍ରଣକୁ ମୁଗ୍ଧିମାନ କରି ସମ୍ପାଦକ
 ପ୍ରକାଶରେ ଦେଖାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସୀତାଙ୍କର ଶୋଭା ସୁନ୍ଦରତାକୁ ମଧ୍ୟ
 ସୁନ୍ଦର କରିପାରେ । ଉକ୍ତ ଶୋଭା ଛବି-ଗୁହରେ ଜାଦୁଲମାନ ଘାପର ଜ୍ୟୋତି ପରି ।
 ଏତେବେଳ ଯାଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ଉଦନରେ ଅନ୍ଧକାର ସ୍ଥଳ । (ଉକ୍ତ ଉଦନ ସତେ ଯେମିତି
 ସୀତାଙ୍କ ଶୋଭା-ଘାପଶିଖାକୁ ପାଇ ଝଟକ ଉଠିବୁ । ହୃତରଂ ପୁଷ୍ପପେଷା ଅଧିକ
 ସୁନ୍ଦର ହୋଇପଡ଼ିବୁ ।) ସମସ୍ତ ଉପମାକୁ ତ କବିମାନେ ଅର୍ଦ୍ଧଂ କରି ପକାଇଅଛନ୍ତି ।
 ବିଦେହ ରାଜକନ୍ୟା ସୀତାଙ୍କର ପୁଁ କାହା ସହିତ ଉପମା ଦେବ ? ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :-
 ଏହି ରୂପେ ସୀତାଙ୍କ ଶୋଭା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଏବଂ ଆପଣାର ଦଶା ବିରୁର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର

ଜାୟୁ ବିଲେକ ଅଲୌକିକ ସୋଷ । ସହଜ ପୁମାତ ମୋର ମନୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥
 ସୋ ସବୁ କାରନ ଜାନ ବିଧାତା । ଫରକହିଁ ସୁଭଦ୍ର ଅଂଗ ପୁନୁ ଭ୍ରାତା ॥୨॥
 ରଘୁବଂଶୀକ କର ସହଜ ସୁଭଦ୍ର । ମନୁ କୁପଂଥ ପରୁ ଧରଇ ନ କାଉଁ ॥
 ମୋହି ଅତିସୟ ପ୍ରଣାତ ମନ କେଶ । ଜେହି ସପନେହୁ ପରନାରି ନ ହେଷ ॥୩॥
 ଜନ୍ମ କେ ଲହୁଣି ନ ରିପୁରନ ପୀଠୀ । ନହିଁ ପାତ୍ରୁଣି ପରତିପୁ ମନୁ ଜୀଠୀ ॥
 ମଂଗନ ଲହୁଣି ନ ଜନ୍ମ କେ ନାସ୍ତି । ତେ ନରବର ଆରେ ଜଗ ମାସ୍ତି ॥୪॥
 କରତ ବକକଣ୍ଠ ଅନୁଜ ସନ ମନ ସୟ ରୁପ ଲେଖନ ।

ମୁଖ ସରୋଜ ମକରନ୍ଦ ଛବି କରଇ ମଧୁପ ଇବ ପାନ ॥୨୩୧॥

ଯାହାଙ୍କର ଅଲୌକିକ ଶୋଭା ବିଲେକଣ । ସହଜ-ପବନ ହୁଏ ମୋ ମନ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ॥
 ଏହାର କାରଣ ସବୁ ଜାଣନ୍ତି ବିଧାତା । ସ୍ତନନ ହୁଏ ମଙ୍ଗଳ ଅଙ୍ଗ ଶୁଣ ଭ୍ରାତା ॥୨॥
 ରଘୁବଂଶୀକ ସହଜ ସୁଭଦ୍ର ଏସନେ । କ୍ରପଥେ କେବେହେଁ ପାଦ ନ ପକାନ୍ତି ମନେ ॥
 ସେହୁ ଶୁଦ୍ଧ ମୋ ମନେ ପ୍ରସନ୍ନ ଏସନ । ସ୍ବପ୍ନେ ବି ସେ ପରନାସ ନ କରେ ଦର୍ଶନ ॥୩॥
 ରଥେ ଯାର ପୁଷ୍ପ ଶବ୍ଦ ଦେଖି ନ ପାରନ୍ତି । ପରନାସ ଯାର ମନ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଲଭନ୍ତି ॥
 ଭିକ୍ଷୁକ ଯାହାଙ୍କଠାରୁ ନ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ନରବର ଦୃଢ଼ ଦେଖାଯାନ୍ତି ନାହିଁ ॥୪॥

କରନ୍ତି ଭଲଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବାଣ୍ଟିଲାପ ସୀତା ରୂପେ ଲେଖା ମନ ।

ପ୍ରଖାରବିନ୍ଦରୁ ଛବି-ମକରନ୍ଦ ପିଏ ମଧୁପ ଦେସନ ॥୨୩୧॥

ପବନ ମନରେ ତାଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସମୟାନୁକୂଳ ବଚନ ବୋଇଲେ ॥ ୨୩୦ ॥
 ତୌପାୟ — “ବାପ ” ଏ ସେହି ଜନକ-ଜନ୍ୟା, ଯାହାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଧନୁଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠିତ
 ହେଉଅଛି । ଗୌତମ-ପୁରୀ ନିମନ୍ତେ ସଖୀମାନେ ତାହାଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ନେଇ ଆସିଅଛନ୍ତି ।
 ଏ ପ୍ରସ୍ତୋଦ୍ୟାନରେ ଆଲୋକ ପ୍ରକାଶ-ପୁଷ୍ପକ ସେ ଭ୍ରମଣ କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ତାହାଙ୍କର
 ଅଲୌକିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ମୋର ସହଜ-ପବନ ମନ ମଧ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଯାଇଅଛି ।
 ସେ ସବୁର କାରଣ ବିଧାତାଙ୍କୁ ଜଣା । କିନ୍ତୁ ହେ ଭାଇ ! ଶୁଣ, ମୋର ମଙ୍ଗଳଦାୟକ
 ତାହାଣ ଅଙ୍ଗ ସ୍ମରୁଅଛି ॥ ୨ ॥ ରଘୁବଂଶୀମାନେ ମନରେ ସୁଭା କଦାପି କ୍ରମାର୍ଗରେ
 ପାଦ ପକାନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହା ସେମାନଙ୍କର ଜନ୍ମଗତ ସୁଭାବ । ମୋର ତ ଆପଣା
 ମନ ଭିତରେ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ରହୁଛି ଯେ, (ଜାତରଣ ସମୟର କଥା କ’ଣ କହୁବା,) ସ୍ବପ୍ନରେ
 ସୁଭା ସେହି ରଘୁବଂଶରେ କେହି ପରସ୍ପାଦିତ ହେବେ ଦୃଷ୍ଟି ପାତ କରନାହିଁ, ମୁଁ ସେହି
 ରଘୁବଂଶରେ ଜାତ ॥ ୩ ॥ ରଥରେ ଶବ୍ଦ ଯାହାଙ୍କର ପିଠି ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ (ଅର୍ଥାତ୍ ସେ
 ପୂଜାକ୍ଷେତ୍ରରୁ ପଛଦୁଆ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ), ସର ସ୍ତ୍ରୀ ଯାହାଙ୍କର ମନ ଓ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆକର୍ଷଣ
 କରି ନ ପାରନ୍ତି ଏବଂ ଭକ୍ତ ଯାହାଙ୍କ ପାଖରୁ “ନାହିଁ” ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ (ଖାଲି
 ହାତରେ ଫେରନ୍ତି ନାହିଁ), ଏହପରି ପ୍ରବୁଷ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସଦାବରେ ଅତି ଅଳ୍ପ ।” ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା — ଏହପରି ଶ୍ରୀରାମ ସାନ ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତଥାବାଣ୍ଟି କରୁଥା’ନ୍ତି,
 ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ମନ ସୀତାଙ୍କ ରୂପରେ ଲେଖେଇ ଯାଇଥାଏ ଏବଂ ଭିତର ପରି ତାହା

ଚିତ୍ତଞ୍ଜନ ଚକ୍ର ଚକ୍ର ଦିସି ସୀତା । କହଁ ଗପ ନୃପକସୋର ମନୁ ଚନ୍ଦ୍ରା ॥
 ଜହଁ ବିଲୋକ ମୁଗ ସାବକ ନେନା । ଜନ୍ମ ତହଁ ବରଷ କମଳ ସିତ ଶ୍ରେଣୀ ॥୧॥
 ଲତା ଓଟ ତବ ସଖିହୁ ଲଖାଏ । ସ୍ୟାମଲ ଗୌର କସୋର ସୁହାଏ ॥
 ଦେଖି ରୂପ ଲୋଚନ ଲଲଗୁନେ । ହରଷେ ଜନ୍ମ ନିଜ ନିଧି ପଛୁଗୁନେ ॥୨॥
 ଅକେ ନୟନ ରଘୁପତି ଛବି ଦେଖେ । ପଲକହିଁ ହଁ ପରହସଁ ନିମିଷେ ॥
 ଅଧିକ ସନେହଁ ଦେହ ଉେଁ ଶ୍ରେଣୀ । ସରଦ ସସିହୁ ଜନ୍ମ ଚିତ୍ତଞ୍ଜନକୋଷ ॥୩॥
 ଲୋଚନ ମଗ ରାମହୁ ଉର ଆମା । ଶାନ୍ତେ ପଲକ କପାଟ ସୟାମା ॥
 ଜବ ସିନ୍ଧୁ ସଖିହୁ ପ୍ରେମବସ ଜାମା । କହି ନ ସକହିଁ କହୁ ମନ ସକୁରାମା ॥୪॥
 ଲତାଭବନ ତେଁ ପ୍ରଗଟ ଉେଁ ତେହୁ ଅବସର ଦୋଉ ଶୁଭ ॥

ନିକସେ ଜନ୍ମ ଜୁଗ ବିମଳ ବିଧୁ ଜଳଦ ପଟଲ ବିଲଗାଇ ॥୧୩୨॥

ଚକିତେ ଦେଖନ୍ତୁ ସୀତା ଚନ୍ଦ୍ରଦେଶୁରୁ । ଗଲେ ଚନ୍ଦ୍ର-ଆକର୍ଷକ ନୃପ-ସୁତ କାହିଁ ॥
 ମୁଗ-ଶାବକ-ନୟନା ନିରେଖନ୍ତୁ ଯେଣେ । ଯେହ୍ନେ ଶ୍ରେଣୀପଦ୍ମ-ଶ୍ରେଣୀ ବରଷଲ ତେଣେ ॥୧॥
 ଲତା ଉହାଡେ ଦେଖାନ୍ତୁ ତହୁଁ ସଖୀଗଣ । ଶ୍ୟାମଲ ଗୌର କଶୋର ପରମ ଶୋଭନ ॥
 ନିରେଖି ରୂପ ଲଳିତା ବଢିଲ ନୟନେ । ହରଷିତ, ନିଜ ନିଧି ଚିତ୍ତଲେ ଯେସନେ ॥୨॥
 ଦେଖି ରାମଛବି ନେହ ସୁକିତ ହୋଇଲ । ପଲକ ମଧ୍ୟ ଆପଣା ପତନ ତେଜଲ ॥
 ବିହୁଳ ହୋଇଲ ତହୁଁ ସେହୁରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ । ଶରଦ-ଶଶୀକୁ ଗୁହେଁ ତକୋଷ ଯେମନ୍ତ ॥୩॥
 ନୟନ ପଥେ ରାମକୁ ଆଖି ଦୁହ-ପ୍ରସା । ପଲକ-କପାଟ କଲି ଦେଲେ ସେ ଚହସା ॥
 ସଖୀ ଜାନକାକୁ ଜାଣି ପ୍ରେମବଶ ଅତି । ସଞ୍ଜୋଚ ମନରେ କହୁ କହୁ ନ ପାରନ୍ତି ॥୪॥
 ସେ ସମୟେ ଲତା-ଭବନ ଭିତରୁ ବେନି ଭଲ ପ୍ରକଟିଲେ ।

ଅବା ମେଘମାଳ ଆଡେଇ ପ୍ରଗଳ ସୌମ୍ୟ-ଶଶୀ ବାହାରିଲେ ॥୧୩୩॥

ତାଙ୍କ ମୁଖ-କମଳର ଶୋଭା-ମକରନ୍-ରସ ପାନ କରୁଥାଏ ॥ ୧୩୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ -
 ସୀତା ଚକ୍ର ହୋଇ ଗୁରୁ ଆତକୁ ଗୁଡ଼ିଆ'ନ୍ତି । ରାଜକୁମାରମାନେ କେଉଁଆଡେ
 ଗୁଲିଗଲେ ବୋଲି ମନ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଥାଏ । ବାଳମୁଗ-ନୟନା ସୀତା ଯେଉଁଠି ଦୃଷ୍ଟି ପାତ
 କରୁଥା'ନ୍ତି, ସେହୁଠାରେ ସତେ ଯେମିତି ଶ୍ରେଣୀକମଳର ପତ୍ର ବରଷି ଯାଉଥାଏ ॥୧॥
 ତଦନନ୍ତର ସଖୀମାନେ ଲତା ଅନ୍ତରାଳରେ ରହୁ ସୀତାଙ୍କୁ ସ୍ତବ୍ଧ ଶ୍ୟାମ ଗୌର କୁମାର
 ହୁହୁକୁ ଦେଖାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କ ରୂପ ଦେଖି ସୀତାଙ୍କ ନେହ ପ୍ରଭୁକୁ ହୋଇ ଉଠିଲ ।
 ସେ ଆପଣାର ରହନିଧି ସତେ ଯେମିତି ଚିତ୍ତପକାଇଲେ, ସେହୁପରି ଆନନ୍ଦିତ
 ହେଲେ ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଛବି ଦେଖି ତାଙ୍କ ନେହ ନିଶ୍ଚଳ ହୋଇଗଲ । ପଲକ
 ନିମେଷ ପଶ୍ୟାଗ କଲ । ଅଧିକ ସେହୁ ଯେ ପ୍ର ଶରୀର ବିହୁଳ ହୋଇପଡିଲ । ସତେ
 ଅବା ଶରତ ରତ୍ନର ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଚକୋରୀ ନିନିମେଷ ନୟନରେ ଦେଖୁଅଛୁ କି ! ॥ ୩ ॥
 ନେହ-ପଥରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଆପଣା ଦୃଢ଼ସ୍ଥ ମଧ୍ୟକୁ ଆଖି ତରୁଣ-ଶିରୋମଣି ଜାନକା

ସୋଘସୀର୍ତ୍ତୁଁ ସୁଭଗ ଦୋଉ ସାବ । ମାଲ ପାତ ଜଳଜାଉ ସସାବ ॥
 ମୋରପଂଶ ସିର ସୋଡ଼ତ ମାକେ । ଗୁଛ ସାତ ବିଚ କୁସୁମ କଲ୍ଲ କେ ॥୧॥
 ଭଲ ଭଲକ ଶ୍ରମବନ୍ଧୁ ସୁଦାଏ । ଶ୍ରବନ ସୁଭଗ ଭୂଷନ ଛବି ଛାଏ ॥
 ବକଟ ଭୁକୁଟି କଟ ଶୁଦ୍ଧରତ୍ନାରେ । ନବ ସରୋଜ ଲେଟନ ରତନାରେ ॥୨॥
 ଗୁରୁ ଚିତ୍ରକ ନାସିକା କପୋଲ । ଦାସ ବିଲସ ଲେଟ ମନୁ ମୋଲ ॥
 ମୁଖ ଛବି କହି ନ ଜାଇ ମୋହି ପାଶୁଁ । ଜୋ ବିଲେକି ବହୁ କାମ ଲଜାସୁଁ ॥୩॥
 ଭର ମନ ମାଲ କଂବୁ କଲ ଗ୍ରୀତ୍ତି । କାମ କଲଭ କର ଭୁଜ ବଳସୀର୍ତ୍ତୁ ॥
 ସୁମନ ସମେତ ବାମ କର ଦୋନା । ସୀର୍ତ୍ତୁର କୁଅଁର ସଖୀ ସୁଠି ଲେନା ॥୪॥

ଶୋଭା ପବସୀମା ବେଳ ସାର ମନୋହର । ମାଲ ପାତ ସ୍ବସ୍ତିକ ସ୍ରମ କଲେବର ॥
 ମନୋହର ଶିଶିପୁଛ ଶୋଭା ପାଏ ଶିରେ । କୁସୁମ-କଳିକା ଗୁଛ ମସିରେ ମସିରେ ॥୧॥
 ଲଲଟେ ଭଲକ ଶ୍ରମ ବିନ୍ଦୁ ସୁଶୋଭିତ । ଗୁରୁ ଶ୍ରବଣ ସୁନ୍ଦର ଭୂଷଣ ଭୂଷିତ ॥
 ବକଟ ଭୁକୁଟି କେଶ କୁହୁତ ବିମଳ । ନୟନ ଯେସନେ ନବ ଅରୁଣ କମଳ ॥୨॥
 ଗୁରୁ ଚିତ୍ରକ ନାସିକା କପୋଲ ଶୋଭଇ । ଦାସ ବିଲାସ ଯେସନେ କଣି ବା ନିଅଇ ॥
 ବଦନ ଛବି ମୋ ଦ୍ଵାର ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ । ଯା' ଆଗେ ଲବିତ ହୋଇ ଅମିତ ମଦନ ॥୩॥
 ହୃଦେ ମଣିହାର କମ୍ବୁ ଶ୍ରୀବା ମନୋହର । ଭୁଜ ବଳସୀମା, କାମ-କର-ଶିଶୁ କର ॥
 ଶୋଭେ ବାମ କରେ ଦୋନା ସୁମନ ସହଜ । ଶ୍ୟାମଳ କୁମର ସଖୀ, ପରମ ଲଳିତ ॥୪॥

ପଲକ-କବାଟ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । (ଅର୍ଥାତ୍ ନେତ୍ର ବୁଜି ସୀତା ତାହାଙ୍କର ଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।) ଯେତେବେଳେ ସଖୀମାନେ ସୀତା ସ୍ତେସବଣୀଭୂତା ହୋଇ-
 ପଡ଼ିଛନ୍ତି ବୋଲି ଜାଣିଲେ, ସେମାନେ ମନେ ମନେ ହସ୍ତଚିତ ହୋଇଗଲେ ।
 କିଛି କହୁ ପାରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ସେହୁ ସମୟରେ ହୁଇ ଭାଇ
 ଲତାମଣ୍ଡପରୁ ବାହାରିଲେ । ସତେ ଅବା ହୁଇଟି ନିର୍ମଳ ଚନ୍ଦ୍ର ମେଘର ପରବା
 ଚରି ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ କି ! ॥ ୨୩୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହୁଇ ଭାଇ ଶୋଭାର ସୀମା ।
 ସେ ହୃଦୟ ଶରୀର ଆସ୍ଥା ମାଲ ଓ ପାତ କମଳର ଆସ୍ଥା ପରି । ମହକ ଉପରେ ମୟୂରର
 ପକ୍ଷ ଝୁଣୋଭିତ । ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଫୁଲକଠିରି ଗୁଛ ଲସିଅଛି ॥ ୧ ॥ ଲଲଟରେ ଭଲକ
 ଓ ଶାଳବନ୍ଧୁ ଶୋଭା ପାଉଥାଏ । ହୃଦୟ କର୍ଣ୍ଣରେ ମନୋହର ଭୂଷଣର ଛବି ଛାଇ
 ରହୁଥାଏ । ବଡ଼ ଭୁଲିତା, କୁହୁତ କେଶ ଏବଂ ନବ ରକ୍ତପଦ୍ମ ପରି ଲଲବର୍ଣ୍ଣର
 ନେତ୍ର ॥ ୨ ॥ ଓଠ, ନାକ ଓ ଗାଲ ଅତି ସୁନ୍ଦର, ହସର ଶୋଭା ମନ କଣି ନେଉଥାଏ ।
 ପୁଷ୍ପର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତ ମୋ ଦ୍ଵାର ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ତାହାକୁ ଦେଖି ବହୁତ
 କାମଦେବ ମଧ୍ୟ ଲବିତ ହୁଅନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ବଞ୍ଚସ୍ଥଳରେ ମଣିମାଳା ବିରାଜିତ । ଶ୍ୟାମସମାନ
 ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀବା । କନ୍ଦର୍ପ ରୂପକ ହସ୍ତି-ଶାବକର ଶୁଣୁ ସମାନ ଭୁଜ । ତାହା ବଲର
 ସୀମା । “ଯାହାଙ୍କ ବାଆଁ ହାତରେ ଫୁଲ ଚଉପଦା, ସେ ସଖି ! ସେହୁ ଶ୍ୟାମଳ

କେହରୁ କଟି ପଟ ଧରି ସୁଷମା ସୀଲ ନିଧାନ

ଦେଖି ଭାବୁକୁଲଭୂଷନହି ବିସରା ସଖିହୁ ଅପାନ ॥୨୩୩॥

ଧରି ଧୀରକୁ ଏକ ଆଲି ସୟାମ । ସୀତା ସନ ବୋଲୁ ଗହ୍ମ ପାମ ॥
ବହୁର ଗୌର କର ଧ୍ୟାନ କରେହୁ । ଭୂପକସୋର ଦେଖି କନ ଲେହୁ ॥୨୪॥
ସକୁଚ ସୀର୍ଷୁ ତବ ନୟନ ଉଦାରେ । ସନମୁଖ ଦୋଉ ରଘୁସିଂହ ନିହାରେ ॥
ନଖ ସିଖ ଦେଖି ରାମ କୈ ସୋରା । ସୁମିର ପିତା ପତୁ ମନୁ ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥୨୫॥
ପରବସ ସଖିହୁ ଲକ୍ଷୀ ଜବ ସୀତା । ଭୟର ଗହ୍ମରୁ ସବ କହୁଛି ସଞ୍ଜା ॥
ପୁନି ଆଉବ ଏହି ବେରଥା କାଲୁ । ଅସ କହି ମନ ବିହସୀ ଏକ ଆଲୁ ॥୨୬॥
ଗୁଡ଼ ଗିରା ପୁନି ସିୟ ସକୁରାମ । ଭୟର ବିଳଂବୁ ମାତୁ ଭୟ ମାମ ॥
ଧରି ବଡ଼ ଧୀର ରାମୁ ଭର ଆନେ । ପିଣ୍ଡ ଅପନପଡ଼ ପିତୁବସ ଜାନେ ॥୨୭॥

କେଶରୀ କଟିରେ ଶୋଭେ ପୀତାମ୍ବର ସୁଷମାଶୀଳ-ନିଧାନ ।

ଦେଖି ଭାବୁ କୁଳ-ଭୂଷଣକୁ ସଖୀ ଭୁଲିଲେ ଅସ୍ତିତ୍ବ ଜ୍ଞାନ ॥୨୩୩॥

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସନ୍ତାଳି ତରୁର ଏକ ସହଚର । ଜନକ-ସ୍ତୁତାଙ୍କ ଆଗେ ବୋଲେ କର ଧରି ॥
ପଛେ ଗହ୍ମରାଜ ଧ୍ୟାନ କରୁଥୁବ ପ୍ରସ୍ତୁ । ନୃପ କିଶୋରକୁ ଏହୁକ୍ଷିତି ଦେଖି ନିଅ ॥୨୪॥
ସଙ୍ଗୋତ ଜାନକାଙ୍କ ତହୁଁ ନୟନ ଫେରିଲେ । ସମ୍ମୁଖରେ ବେନ ରଘୁସିଂହକୁ ଦେଖିଲେ ॥
ଆପାଦ-ମସ୍ତକ ଶୋଭା ବିଲେକ ରାମଙ୍କ । ମନେ ଶୋଭ ହେଲ ପଣ ସୁର ଜନକଙ୍କ ॥୨୫॥
ସୀତାକୁ ସଖୀ-ନିକର ପରବଶ ଜାଣି । କହନ୍ତୁ ସରସେ ସବେ ବିଳମ୍ବ ହେଲଣି ॥
ପୁଣି ଆସିବା କାଲିକ ଏହି ସମୟରେ । ଏହା କହୁ ଆଳୀ ଏକ ହସିଲ ମନରେ ॥୨୬॥
ଗୁଡ଼ ବାଣୀ ଶୁଣି ସୀତା ସଙ୍ଗୋତ କରିଣ । ବିଳମ୍ବ ହୁଅନ୍ତେ ମନେ ମାତାକୁ ତରଣ ॥
ଧରି ବଡ଼ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୃଦେ ଶ୍ରୀରାମକୁ ଆଣି । ଲେଉଟିଲେ ଆପଣାକୁ ପିତା-ବଶ ଜାଣି ॥୨୭॥

କୁମାର ତ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ସତେ ଲେ ।” ४ ॥ ଦୋହା :—ସିଂହ-କଟି, ପୀତାମ୍ବରଧର,
ଶୋଭା ଓ ଶୀଳର ଉତ୍ସାର, ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳର ଭୂଷଣ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ସୁଖୀମାନେ
ନିଜ ନିଜକୁ ଭୁଲିଗଲେ ॥ ୨୩୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଜଣେ ତରୁର ସଖୀ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହଜ
ସୀତାଙ୍କ ହାତ ଧରି ତାକୁ କହଲେ, “ଗିରିନାଥ ଧ୍ୟାନ ପରେ କରିନେବ । ଏତେବେଳେ
ରାଜକୁମାରଙ୍କୁ ଦେଖିନେଉନ କାହିଁକି ?” ॥୨୪॥ ସେତେବେଳେ ସୀତା: ସହୃଦିତ ହୋଇ
ନେତ୍ର ଖୋଲିଲେ ଏବଂ ରଘୁବଂଶର ହୃଦୟ ସିଂହଙ୍କୁ ଆପଣା ସମ୍ମୁଖରେ ଉଦ୍ଧ
ହୋଇଥିବାର ଦେଖିଲେ । ଆପାଦମସ୍ତକ ରାମଙ୍କର ଶୋଭା ଦେଖି ସେ ଚଳିତ ହୋଇ
ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ପୁଣି ପିତାଙ୍କର ପଣ କଥା ମନେ ପକାଇ ଶୁଦ୍ଧ ହେଲେ ॥ ୨ ॥
ସେତେବେଳେ ସଖୀମାନେ ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ, ସୀତା ପରବଶ ହୋଇଗଲେଣି,
ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଉତ୍ସୁକ ହେଇପଡ଼ିଲେ ଏବଂ କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ବହୁତ ବିଳମ୍ବ
ହୋଇଗଲାଣି । ଏବେ ଫେରିଯିବା ଉଚିତ ।” “କାଲି ଏହି ସମୟକୁ ପୁଣି ଆସିବା !”

ଦେଖନ ମିସ ମୁଗ ବହନ ତରୁ ପିରଇ ବହୋର ବହୋର ।
 ନରଣି ନରଣି ରଘୁବୀର ଛବି ବାଡ଼ଇ ପ୍ରୀତି ନ ଥୋର ॥୨୩୪॥
 ଜାନ୍ତି କଠିନ ସିବରୂପ ବିସୁରତି । ତଳ ସୁଖି ଉର ସ୍ୟାମଲ ମୁରତି ॥
 ପ୍ରଭୁ ଜବ ଜାତ ଜାନଙ୍କ ଜାମ । ସୁଖ ସନେହ ସୋସ ଗୁନ ଖାମ ॥୨॥
 ପରମ ପ୍ରେମମୟ ମୁକୁ ମସି କାନ୍ଦି । ଗୁରୁ ଚିତ୍ତ ଶୁଖି ଲାଗି ଲାନ୍ଦି ॥
 ଗଢ଼ି ଭବାନୀ ଭବନ ବହୋଷ । ବନ୍ଦି ତରନ ବୋଲି କର ଜୋଷ ॥୨॥
 ଜୟ ଜୟ ଶିବବରାଜ କସୋଷ । ଜୟ ମହେଶ୍ୱର ମୁଖ ତର ତକୋଷ ॥
 ଜୟ ଗଜବଦନ ଶତାନନ ମାତା । ଜଗତ ଜନନୀ ଦାମିନୀ ଦୁଇ ଗାତା ॥୩॥

ଶର ମୁଖ ତରୁ ଦେଖିବା ଛଳରେ ଲେଉଟନ୍ତୁ ବାରମ୍ବାର ।
 ନରଣି ନରଣି ରଘୁବୀର ଛବି ବଡ଼ଇ ପ୍ରୀତି ଆଦର ॥୨୩୫॥
 ଶିବଙ୍କ ରୂପ କଠିନ ଜାଣି ଚନ୍ଦ୍ରାବୁରେ । ବାହୁଡ଼ିଲେ ସେ ଶ୍ୟାମଲ ମୁଣ୍ଡି ଆଖି ଉରେ ॥
 ପଦ୍ମ ଯେବେ ବିଲେଖିଲେ ଯାଉଛନ୍ତି ସୀତା । ପ୍ରଣ ସ୍ନେହ ପ୍ରଣ ଶୀତ ଶୋଭା ପରିତା ॥୧॥
 ପରମ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରେମକୁ ମୁକୁ ମସି କଲେ । ଗୁରୁ ଚିତ୍ତ-ପଟେ ସୀତା ଚିତ୍ତ ଲେଖିଗଲେ ॥
 ଆସିଲେ ସୀତା ଭବାନୀ ମନ୍ଦିରେ ଆବର । ତରଣ ବଦ ଉଡ଼ିଲେ ଯୋଡ଼ି ବେନି କର ॥
 ଜୟ ଜୟ ଜୟ ଶିବ-ନାୟକ କିଶୋର । ଜୟ ମହେଶ୍ୱର ପୁଷ୍ପ-ତନ୍ତ୍ର ମା-ତକୋଷ ॥
 ଜୟ ଚକାନନ ଶତବଦନ ଜନନୀ । ଜଗଦମ୍ବା ପାଣ୍ଡି ମୟା ସୈଦାମିନୀ ବନ୍ଧୁ ॥୩॥

ଏପରି କହୁ ଜଣେ ସୁଖୀ ମନେ ମନେ ହସିଲ ॥ ୩ ॥ ସଖୀର ଏହି ରହସ୍ୟଭର ବାଣୀ
 ଶୁଣି ସୀତା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ । ବିଳମ୍ବ ହୋଇଗଲାଣି ଜାଣି ତାଙ୍କ ମନରେ ମାତାଙ୍କ
 ପ୍ରତି ଭୟ ଜାତ ହେଲା । ବହୁତ ଫେରାର ସହକ ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମୁଣ୍ଡି ଦୃଢ଼ପଦ୍ମରେ
 ଧାରଣ କଲେ ଏବଂ ମନେ ମନେ ତାହାକୁ ଧ୍ୟାନ କରି ନିଜକୁ ପିତାଙ୍କ ଅଧୀନା ବୋଲି
 ମନେ କରି ଫେରି ଚାଲିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ମୁଗ, ପକ୍ଷୀ ଓ ବୃକ୍ଷସମୂହକୁ
 ଦେଖିବା ବାହ୍ୟରେ ସୀତା ବାରମ୍ବାର ଫେରି ପଡ଼ୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଛବିକୁ
 ସେ ଯେତେ ଯେତେ ଅନାଉଥା'ନ୍ତି, ତାଙ୍କ ପ୍ରେମ ସେତେ ସେତେ ବଢ଼ି
 ଚାଲିଥାଏ ॥ ୨୩୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — 'ଶିବଧନୁର କଠୋରତା ଜାଣି ସେ ମନେ ମନେ
 ଶୋକ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶ୍ୟାମଲ ମୁଣ୍ଡିକୁ ଦୃଢ଼ପଦ୍ମ ମଧ୍ୟରେ
 ଧାରଣ କରି ସେ ଫେରି ଚାଲିଥା'ନ୍ତି । (ଶିବଧନୁର କଠୋରତା ସ୍ପଷ୍ଟ କରିବା ମାତ୍ରେ
 ହୁକୁମାର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହାକୁ କପରି ଭାବିବେ ବୋଲି ତାଙ୍କ ମନରେ ଚନ୍ଦ୍ରା ଜାତ
 ହେଉଥାଏ । ପିତାଙ୍କ ପଣ କଥା ମନେ ପକାଇବାକୁ ଦୃଢ଼ପଦ୍ମରେ ଘୋର ଜାତ
 ହେଉଥାଏ । ଏଣୁ ସେ ମନେ ମନେ ବିଳାପ କରୁଥା'ନ୍ତି । ପ୍ରେମବଶତଃ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଶରଣେ ବିଷୟ ଭୁଲିଯିବାରୁ ତାଙ୍କର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଆସି ପଡ଼ୁଥିଲା । ମାତ୍ର ପୁଣି
 ଭଗବାନଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଶ୍ରବଣ ମନେ ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ସେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ

ନହିଁ ତବ ଆଦି ମଧ୍ୟ ଅବସାନା । ଅମିତ ପ୍ରଭାବ ବେଦୁ ନହିଁ ଜାନା ॥
ଭବ ଭବ ବିଭବ ପରାଭବ କାରିନୀ । ବିଷ୍ଣୁ ବିମୋହନ ସୁବସ ବିହାରିନୀ ॥୩॥

ପତିଦେବତା ସୁଖାୟ ମହୁଁ ମାତୁ ପ୍ରଥମ ତବ ରେଖ ।

ମହୁମା ଅମିତ ନ ସକହିଁ କହି ସତସ ସାରଦା ସେଷ ॥୨୩୫॥

ସେଷ୍ଠିତ ତୋହି ସୁଲଭ ଫଳ ଗୁଣ । ବରଦାୟନ ସୁଗର ଶିଆଣ ॥
ଦେବ ପୁଲ ପଦ କମଳ ଭୃଙ୍ଗରେ । ସୁର ନର ମୁନି ସବ ହୋଇଁ ସୁଖରେ ॥୧॥
ମୋର ମନୋରଥୁ ଜାନହୁ ମନେ । ବସନ୍ତ ସଦା ଭରପୁର ସବ ସ୍ତ୍ରୀ କେଁ ॥
ଜାହେଉଁ ପ୍ରଗଟି ନ କାରନ ତେହୁଁ । ଅସ କହି ଚରନ ଗହେ ବୈଦେହୀଁ ॥୨॥

ନାହିଁ ତୋର ଆଦି ମଧ୍ୟ ଅବସାନ ପୁଣି । ଅମିତ ପ୍ରଭାବ ବେଦ ନ ପାରଇ ଶୁଣି ।
ଭବ-ଭବୁଣି-ପାଳନ-ସଂହାରକାରଣୀ । ବିଶ୍ୱବିମୋହନ ନିଜ ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ବିହାରିଣୀ ॥୪॥

ମାତ 'ପତିବ୍ରତା ସୁନାଶଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଥମେ ରେଖା ରୁ ପଦା ॥

ମହୁମା ଅମିତ ବଣ୍ଟି ନ ପାରନ୍ତି ସହସ୍ର ଶେଷ ଶାରଦା ॥୨୩୬॥

ସେବନ୍ତେ ତୋତେ ସୁଲଭ ହୁଏ ଫଳ ଗୁଣ । ବରଦାୟନ ଶିବଙ୍କ ପ୍ରିୟତମା ନାହିଁ ॥
ଦେବୀ, ପୁଲକ ଚରଣ-କମଳ ଭୃମ୍ଭର । ସୁଖୀ ହୁଅନ୍ତି ସମସ୍ତ ସୁର ମୁନି ନର ॥୧॥
ଜାଣ ଭଲ ରୂପେ ମୋର ମନ ଅଭିଳାଷ । ସଦା ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦ-ପୁରେ କର ବାସ ॥
ସେହି କାରଣରୁ ମୁହିଁ ପ୍ରକାଶ ନ କରେ । ଏହା କହି ବଇଦେହୀ ପଡିଲେ ପୟରେ ॥୨॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣକୁ ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରି ଚାଲିଲେ ।) ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ଯେତେବେଳେ ସୁଖ, ସ୍ୱେଦ, ଶୋଷ ଓ ପ୍ରଣର ଖଣି ଶ୍ରୀଜାନଙ୍କ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଜାଣିଲେ, ସେ ପରମ ପ୍ରେମର ମନ୍ତ୍ରୀ ଭାବେ କହି ଆପଣାର ହୃଦୟ ହୃଦୟ-ପଟରେ ତାହାଙ୍କର ସ୍ୱରୂପକୁ ଅଙ୍କିତ କରି ପକାଇଲେ । ସୀତା ପୁଣି ଭବାନଙ୍କ ମନ୍ଦିରକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଚରଣ ବନ୍ଦନା କରି ହାତଯୋଡ଼ି କହିଲେ— ॥ ୧-୨ ॥ “ହେ ଚିଶିବରାଜ ହିମାଳୟ-କନ୍ୟା ପାବନ ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ । ଜୟ ହେଉ, ହେ ମହାଦେବ-ପୁଣ୍ୟ-ଚନ୍ଦ୍ରମା-ଚକୋର ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ । ହେ ଗଜବନ୍ଦନ ଗଣେଶ ଓ ଷଡାନନ ବାଞ୍ଛିକେୟଙ୍କ ମାତା ! ହେ ଜଗଜ୍ଜନନ ! ହେ ବିଦ୍ୟାବିକାଶି-ଦେବୀ ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ ॥ ୩ ॥ ଆପଣଙ୍କର ଆଦି ନାହିଁ, ମଧ୍ୟ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଅନ୍ତ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କର ଅସୀମ ପ୍ରତାପ କଥା ବେଦ ମଧ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଆପଣ ସଂସାରର ଉତ୍ପତ୍ତି-ପାଳନ-ନାଶକାରଣୀ, ଆପଣ ବିଶ୍ୱବିମୋହନ ଏବଂ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ବିହାର କରନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ତୋହା :—ହେ ମାତ ! ଯେଉଁ ସୁନାଶଙ୍କାରେ ପତିକୁ ଇଷ୍ଟଦେବ ରୂପେ ମାନନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆପଣ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ । ଆପଣଙ୍କ ଅପାର ମହୁମାକୁ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ସରସ୍ୱତୀ ଓ ଶେଷ ମଧ୍ୟ କହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୨୩୫ ॥ ତୌପାରି :—ହେ ବରଦାୟନ ! ହେ ଶିପୁଗୁଣ-ପ୍ରିୟପତ୍ନୀ ! ଆପଣଙ୍କ ସେବା କରିବା

ବିନୟ ପ୍ରେମବସ ଭଞ୍ଜ ଭବାନୀ । ଶ୍ରୀ ମାଲ ମୁରତି ମୁସୁକାମା ॥
 ସାବର ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରସାଦୁ ସିର ଧରେଇ । ବୋଲି ଗୌର ହରଷ ହୃଦ୍ ଭରେଇ ॥୩॥
 ସୁନୁ ସିନ୍ଧୁ ସଙ୍ଗ ଅସୀସ ହମାସ । ପୁଣିହି ମନକାମନା ତୁହାସ ॥
 ନାରଦ ବଚନ ସଦା ସୁନି ସାବୁ । ସୋ ବରୁ ମିଳିହି ଜାଣି ମନୁ ରାବୁ ॥୩॥

ମନୁ ଜାଣି ରତେଇ ମିଳିହି ସୋ ବରୁ ସଦନ ସୁନ୍ଦର ସାଂସରେ ।
 କରୁନା-ନିଧାନୁ ସୁଜାନ ସୀତ ସନେହ ଜାନକ ରାତ୍ରେ ।
 ଏହି ଭାବ ଗୌର ଅସୀସ ସୁନି ସିନ୍ଧୁ ସହିତ ହୃଦ୍‌ହରଷୀ ଅଙ୍ଗ ॥
 ଭୁଲସୀ ଭବାନିହି ପୁଣି ପୁନି ପୁନି ମୁହିତ ମନ ମଂହିର ଚଳ ॥

ବିନୟ ପ୍ରେମ ବିବଶ ଭବାନୀ ହୋଇଲେ । ଶ୍ରୀମାଳା ମାଳା, ପ୍ରତିମା ମୁରୁତି ହୃଦିଲେ ॥
 ସାବରେ ଜାନକାଣିରେ ଘେନିଲେ ପ୍ରସାଦ । ତହୁଁ ଭାଷିଲେ ଗଉସ ହୋଇଣ ଆହ୍ୱାଦ ॥୩॥
 ଶୁଣି କଲଦେଶ ସତ ଅସିଷ ମୋହଣ । ସୁଫଳ ହୋଇବ ମନ କାମନା ତୁମ୍ଭର ॥
 ଜାରଦ ବଚନ ସତ୍ୟ ପଦ୍ୟ ଅଟଇ । ସେ ବର ମିଳିବ, ମନ ସାହାକ୍ର ବାଞ୍ଛିଇ ॥୪॥

ମନ ଯାହା ବାଞ୍ଛିଇ ମିଳିବ ବର ସେଇ ସୁଭାବେ ଶ୍ୟାମଳ ହୃଦର ।
 ଜାଣନ୍ତି ସେ ଚରୁର କରୁଣା-ଅବସାର ସ୍ୱେଦ ସୁଶୀଳତା ତୁମ୍ଭର ।
 ଗଉସ ଆଶିଷ ଏମନ୍ତେ, ସଂନନ୍ଦେ ଜାନକା ଶୁଣନ୍ତେ,
 ବାରମ୍ବାର ଶିବକୁ ପୁଣି ଗଲେ ଗୁହ୍ୟକୁ ଭୁଲସୀ ଆନାଙ୍କ ସଙ୍ଗତେ ॥

ଦ୍ୱାସ ଗୁଣ ଫଳ ସୁଲଭ ହୋଇଯାଏ । ହେ ଦେବ ! ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳର ପୂଜା
 କରି ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ପ୍ରଜ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଣୀ ହୁଅନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ସୋର ମନୋରଥ
 ଆପଣ ଭଲ ରୂପେ ଜାଣନ୍ତୁ । କାରଣ ଆପଣ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟ-ନିଗ୍ରହରେ ବାସ କରନ୍ତୁ ।
 ଏହି ହେବୁ ମୁଁ ତାହା ପ୍ରକାଶ କରି ନାହିଁ ।” ଏହା କହି ଜାନକା ତାଙ୍କର ଚରଣ
 ଧରି ପକାଇଲେ ॥ ୨ ॥ ଶିଶୁକା ସୀତାଙ୍କ ବିନୟ ଓ ପ୍ରେମରେ ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତା ହୋଇ
 ପଡିଲେ । ତାଙ୍କ ଗଳାମାଳା ଖଟି ପଡିଲା ଏବଂ ମୁଣ୍ଡି ମୁରୁତି ହୃଦି ଉଠିଲେ । ସୀତା
 ଆଦରରେ ସେହି ପ୍ରସାଦ (ମାଳା)କୁ ମସ୍ତକରେ ଧାରଣ କଲେ । ଗୌରଙ୍କର ହୃଦୟ
 ହର୍ଷରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ସେ କହିଲେ,— ॥ ୩ ॥ “ହେ ସୀତା ! ଆମର
 ଏ ସତ୍ୟ ଆଶୀର୍ବାଦ ଶୁଣ । ତୁମ ମନସ୍କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ । ନାରଦଙ୍କ ବଚନ ସଦା ପବନ
 (ସଶୟ, ଭ୍ରମାଦି ତୋଷରୁ ମୁକ୍ତ) ଏବଂ ସତ୍ୟ । ତୁମ ମନ ଯାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ
 ହୋଇଛି, ସେହି ବର ତୁମକୁ ମିଳିବେ ॥ ୪ ॥ ଜନ—ଯାହାଙ୍କଠାରେ ତୁମ ମନ
 ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି, ସେହି ସୁଭବ-ସୁନ୍ଦର ଶ୍ୟାମଳବର୍ଣ୍ଣର ବର ତୁମକୁ ମିଳିବେ ।
 ସେ କରୁଣାନିଧାନ ଓ ସ୍ୱର୍ଗଙ୍କ ତୁମ ଶୀଳ ଓ ସ୍ୱେଦକୁ ଜାଣନ୍ତୁ ।” ଏହାରୁପେ ଶ୍ରୀଗୌରଙ୍କ
 ଆଶୀର୍ବାଦ ଶୁଣି ଜାନକା ସମେତ ସମସ୍ତ ସଖୀ ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦ ଭରି କଲେ । ଭୁଲସୀ
 ଦାସ କହନ୍ତି, “କେସା ଭବାନୀଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ପୂଜା କରି ସୀତା ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ

ଜାନ ଗୌର ଅନୁକୁଳ ସିୟ ହୁୟ ହରଷୁ ନ ଜାଇ କହି ।

ମଞ୍ଜଳ ମଂଗଳ ମୂଳ ବାମ ଅଙ୍ଗ ଫରକନ ଲଗେ ॥୨୩୭॥
ହୃଦୟ ସରହତ ସୀୟ ଲେନାଇ । ଗୁର ସମୀପ ଗର୍ଭନେ ଦୋଉ ଭାଞ୍ଜି ॥
ରାମୁ କହା ସବୁ କୌଣିକ ପାଶୁ । ସରଳ ସୁଗୁଞ୍ଜ କୁଅତ ଛଳ ନାଶୁ ॥୧॥
ସୁମନ ପାଇ ମୁନି ପୁଜା ଖଣ୍ଡୀ । ପୁନି ଅସୀସ ଦୁହୁଁ ଭାଇହୁ ଖଣ୍ଡୀ ॥
ସୁଫଳ ମନୋରଥଦୋହୁଁ ଭୁଞ୍ଜାରେ । ରାମୁ ଲଖନୁ ପୁନି ଭଏ ସୁଖାରେ ॥୨॥
କରି ଭୋଜନୁ ମୁନିବର ବିଜ୍ଞାନ । ଲଗେ କହନ କହୁ କଥା ପୁରାଣ ॥
ବିଗତ ଦିବସୁ ଗୁର ଆୟୁସୁ ପାଞ୍ଜି । ସଂଧ୍ୟା କରନ ଚଳେ ଦୋଉ ଭାଞ୍ଜି ॥୩॥
ପ୍ରାତୀ ଦିସି ସସି ଭୟୁଞ୍ଜ ସୁଦାଞ୍ଜି । ସିୟ ସୁଖ ସରସ ଦେଖି ସୁଖ ପାଞ୍ଜି ॥
ବହୁରି ବିରୁଦ୍ଧ ଖାନ୍ତି ମନ ମାଶୁ । ସୀୟ ବଦନ ସମ ହୁମକର ନାଶୁ ॥୪॥

ପ୍ରସନ୍ନତା କହି ନ ହୁଏ ସୀତାଙ୍କ ଜାଣି ଗୌର ଅନୁକୁଳ ।

ବାମ ଅଙ୍ଗ ହେଲୁ ସ୍ପନ୍ଦନ ତାହାଙ୍କ ଆନନ୍ଦ ମଙ୍ଗଳ ମୂଳ ॥୨୩୭॥

ହୃଦେ ପ୍ରଣୟ ସୀତାଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବତାଇ । ଗୁରୁ ସମୀପେ ଗମନ କଲେ ବେନି ଭାଇ ॥
ରାମ କୌଣିକକୁ କଥା କହିଲେ ସକଳ । ସରଳ ସୁଗୁଞ୍ଜ, ସ୍ପର୍ଶ କରିନାହିଁ ଛଳ ॥୧॥
ହୃମନ ପାଇ ମୁନିଶ ପୁଜା ଆରମ୍ଭିଲେ । ପୁଣି ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେନି ଭାଇକୁ ବହୁଲେ ॥
ସୁଫଳ ହେଉ ରୁମୁର ମନ ଅଭିଳାଷ । ଶୁଣନ୍ତେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦୋଇଲେ ଭାଞ୍ଜି ॥୨॥
ଭୋଜନ କରଣ ମୁନିନାୟକ ବିଜ୍ଞାନ । ଶୁଣାଇଲେ ବସି କହୁ ପ୍ରାଚୀନ କାହାଣୀ ॥
ଦିବସ ଅନ୍ତେ ମୁନିଙ୍କ ଅନୁମତି ପାଇ । ସନ୍ଧ୍ୟା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଗଲେ ବେନି ଭାଇ ॥୩॥
ପ୍ରାତୀ ଦିଗେ ପ୍ରକାଶିତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମନୋରମ । ଦେଖି ପଲ୍ଲ ସୁଖୀ ହେଲେ ସୀତା ପୁଣ୍ୟମ ॥
ମନ ମଧ୍ୟରେ ବିରୁଦ୍ଧ କରନ୍ତି ଆବର । ସୀତାଙ୍କ ବଦନ ରୁଲୁ ନୁହେଁ ହୁମକର ॥୪॥

ସଖୀମାନଙ୍କ ସହିତ ରାଜମହଲକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ॥ ସୋରଠା — ଗୌର ଅନୁକୁଳ,
ଏହା ଅନୁଭବ କରି ସୀତା ହୃଦୟରେ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଲଭି କଲେ । ସେ ଆନନ୍ଦ
ଭଣ୍ଡାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମଞ୍ଜୁଳ ମଙ୍ଗଳର ମୂଳକାରଣ ତାଙ୍କର ବାମ
ଅଙ୍ଗରେ ଘନ ଘନ ସ୍ପନ୍ଦଣ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ॥୨୩୭॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ସୀତାଙ୍କ
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଣୟା କରି ହୃଦ ଭାଇ ଗୁରୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସୁଗୁଞ୍ଜ ଅତି
ସରଳ, ଛଦକପତି ସେ ସୁଗୁଞ୍ଜକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ବିଶ୍ୱାସିତଙ୍କୁ ସବୁ କଥା
ଖୋଲୁଖୋଲି ଭାବରେ କହିଦେଲେ ॥୧॥ ଫୁଲ ପାଇ ମୁନି ପୁଜା କଲେ । ଚନ୍ଦନଗୁର ସେ
“ହୃମ ମନୋରଥ ସଫଳ ଦେଉ” ବୋଲି ହୃଦ ଭାଇକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ । ଏହା
ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମ-ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୁଖୀ ହେଲେ ॥ ୨ ॥ ବିଜ୍ଞାନ ମୁନିବର ଭୋଜନ କରି କେତେକ
ପ୍ରଭାତ କଥା କହିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଲତ ମଧ୍ୟରେ ଚିନର ଅବସାନ ଘଟିଲା ଏବଂ
ଗୁରୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ହୃଦ ଭାଇ ସନ୍ଧ୍ୟା କରିବାକୁ ଚାଲିଲେ ॥ ୩ ॥ ତେଣେ ପୁଣ ଦିଗରେ

ଜନମୁ ସିଂଧୁ ପୁନି ବ୍ୟୁ ବିଷୁ ବିନ ମଞ୍ଜନ ସକଳଂକ ।

ସିନ୍ଧୁ ମୁଖ ସମତା ପାଞ୍ଚୁ କମି ତଂହୁ ବାପୁରେ ରଂକ ॥୨୩॥

ଢ଼ଟଇ ବଡ଼ଇ ବିରହିନି ଦୁଃଖଦାଈ । ପ୍ରସଇ ରାହୁ ନିଜ ସଂଧୁହିଁ ପାଇ ॥
କୋକ ସୋକପ୍ରଦ ପକ୍ଷଜ ହୋୟ । ଅବଗୁନ ବହୁତ ଚନ୍ଦ୍ରମା ତୋୟ ॥୧॥
ବୈଦେହୀ ମୁଖ ପଟତର ଖାନ୍ଦେ । ହୋଇ ଦୋଷୁ ବଡ଼ ଅନୁଚିତ ଖାନ୍ଦେ ॥
ସିନ୍ଧୁ ମୁଖ ଛବି ଛଧୁ ବ୍ୟାଜ ବଖାମ । ରୁର ପହିଁ ଚଲେ ନିସା ବଡ଼ ଜାମ ॥୨॥
କରି ମୁନି ଚରନ ସରୋଜ ପ୍ରଦାମ । ଆପୁୟୁ ପାଇ ଖାନ୍ଦୁ ବିଶ୍ରାମ ॥
ବିଗତ ନିସା ରଘୁନାୟକ ଜାଗେ । ବନ୍ଧୁ ବିଲେକ କହନ ଅସ ଲାଗେ ॥୩॥

ପିତୁରୁ ଜନମ ବିଷ ବନ୍ଧୁପୁଣ ବିନେ ମାନ ସକଳଙ୍କ ।

ସୀତା ମୁଖପରି ହୋଇବ କପରି ଚନ୍ଦ୍ରମା ବାପୁତା ରଜ ॥୨୩॥

ଛଟଇ ବଡ଼ଇ ବିରହଣୀ ଦୁଃଖ-ଦାୟା । ଗ୍ରାସଇ ରାହୁ ଆପଣା ଅଭିସନ୍ନ ପାଇ ॥
ଚବବାକ ଶୋକପ୍ରଦ ପଦ୍ମ-ଦୋହ ଅତି । ବହୁ ଅବସ୍ଥାରେ ପୁଣି ଅଟେ ନିଶାପତି ॥୧॥
ବଇଦେହୀ ମୁଖ ସତେ ପଟାନ୍ତର ଦେଇ । ଅନୁଚିତ କରି ବଡ଼ ଅପରାଧ ଦେଇ ॥
ବିଧୁ ଧଳରେ ସୀତାଙ୍କ ପୁଣି ଛବି ଭଣି । ପୁରୁ ପାଶେ ଗଲେ ବହୁ ଖଣ୍ଡା ହେଲମଣି ॥୨॥
କରି ମୁନିଜ ଚରଣ-ସରୋଜେ ପ୍ରଣାମ । ଆଦେଶ ପାଇ ଆଦର କରିଲେ ବିଶ୍ରାମ ॥
ରାଣି ଅନ୍ତେରାସମଣି ଜାଣିତ ହୋଇଲେ । ଭଲକୁ ବୁଝି ଏମନ୍ତ ବଚନ କହଲେ ॥୩॥

ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦ୍ଭିତ ହେଲେ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହାକୁ ସୀତାଙ୍କ ମୁଖସମାନ ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ଲଭି
କଲେ । ପୁଣି ମନରେ ଭିନ୍ନ କଲେ, ଏ ଚନ୍ଦ୍ରମା ସୀତାଙ୍କ ମୁଖ ସମାନ ନୁହେଁ ॥ ୪ ॥
କୋହା — ଲବଣାକ୍ତ ସମୁଦ୍ରରେ ତ ଏହାର ଜନ୍ମ, ପୁଣି ସେହି ସମୁଦ୍ରରୁ ବିସ୍ମୟ
ହୋଇଥିବାରୁ ବିଷ ଏହାର ଭାଇ, ଦିନରେ ଏ ମଜନ (ଶୋଭାସ୍ଥାନ, ନିପ୍ରେକ) ଏବଂ
କଳାହସ୍ତି । ବିଚାର ଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କ ମୁଖର ସମାନତା କାହୁଁ ଲଭି କରି
ପାରିବ ? ॥ ୨୩ ॥ କୋହା — ପୁନଶ୍ଚ ଏହାର ଉତ୍ପତ୍ତି ହେଉଛି ଏବଂ ବିରହଣୀ
ସ୍ବାମୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ହୃଦୟାତ୍ମକ, ରାହୁ ବେଳ ଉଣି ଏହାକୁ ପାଇ ଗ୍ରାସ କରିପକାଏ ।
ଚବବାକ ତାହାର ପ୍ରିୟତାପୁରୁଷରୁ ବିରହ ପଟାଇ ଶୋକ କରେ । ଏ କମଳର ଶତ୍ରୁ,
କାରଣ ତାହାକୁ ମହଲାଇ କରେ । ହେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ! ତୋଠାରେ ଅବସ୍ଥା ବହୁତ ।
(ସେହି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଅବସ୍ଥା ସୀତାଠାରେ ନାହିଁ) ॥ ୧ ॥ ଅତଏବ
ଜାନଙ୍କ ମୁଖର ଉପମା ତୋ ସହୃଦ ଦେବା ବଡ଼ ଅନୁଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ । ଏଥିରେ ମୋତେ
କି ଦୋଷ ଲାଗିବ । ଏହି ରୂପେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ବ୍ୟସଦେଶ (ଜଳ)ରେ ସୀତାଙ୍କ ମୁଖର
ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁ କରୁ ରାହୁ ବହୁତ ହୋଇଗଲା । ଏହା ଜାଣି ପ୍ରେମ ନେ ପୁରୁଷ ନିକଟକୁ
ଚଲିଲେ ॥୨॥ ମୁନିଜ ଚରଣ-ବିମଳରେ ପ୍ରଣାମପୂର୍ବକ ତାଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ପାଇ ସେ ହୃଦେ
ବିଶ୍ରାମ କଲେ । ରାହୁ ପାହୁବାରୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଶୟନ କଲେ ଏବଂ ଭଲକୁ ଦେଖି

ଉତ୍ସୁକ ଅରୁନ ଅବଲୋକନ୍ତୁ ତାତା । ପକ୍ଷଜ କୋକ ଲୋକ ସୁଖଦାତା ॥
ବୋଲେ ଲଖନୁ ଜୋରି ଜଗପାୟ । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଭାତ ସୁତକ ମୃଦୁ ବାମ ॥୧॥
ଅରୁନୋଦୟ ସବୁତେ ଲୁମ୍ବିକ ଉତ୍ତରନ ଜୋତି ମଲ୍ଲନ ।

ଜମି ଭୃହାର ଆଗମନ ସୁନି ଭବ ନୃପତି ବଲଗ୍ନନ ॥୨॥
ନୃପ ସବ ନଖତ କରୁଛି ଉଜିଆସ । ଟାରି ନ ସକଛି ରୂପ ତମ ଭାସ ॥
କମଳ କୋକ ମଧୁକର ଖଗ ନାନା । ହରଷେ ସକଳ ନିଧା ଅବସାନା ॥୩॥
ସୌସେହି ପ୍ରଭୁ ସବ ଭଗତ ଭୃହାରେ । ହୋଇଛୁଛି ଟୁଟେ ଧନୁଷ ସୁଖାରେ ॥
ଉତ୍ସୁକ ଭୀମ ବିନୁ ଗ୍ରମ ତମ ନାସା । ଦୂରେ ନଖତ ଜଗ ତେଜୁ ପ୍ରକାସା ॥୪॥
ରବି ନିଜ ଉଦୟ ବ୍ୟାଜ ରଘୁସୟା । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ ସବ ନୃପତି ଦିଶାୟା ॥
ତବ ଭୁଜ ବଳ ମହିମା ଉଦଘାଟୀ । ପ୍ରଗଟୀ ଧନୁ ବିଦତନ ପରିପାଟୀ ॥୫॥

ଉଦିତ ହେଲେ ଆଦିତ୍ୟ ଅବଲୋକ ଭାତା । ସର୍ବେରୁହ ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ଲୋକ ସୁଖଦାତା ॥
ଭାଷିଲେ ସୁମିତ୍ରା ହୃତ ଯୋଡ଼ି ପୁର ପାଣି । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଭବ-ସୁତକ ମୃଦୁ ମଞ୍ଜୁ ବାଣୀ ॥୬॥
ଉଦିତେ ଆଦିତ୍ୟ କୁମୁଦ ମୁଦିତ ତାରୁଣ ଜ୍ୟୋତି ମଳିନ ।

ରୁନୁ ଆଗମନ ଶୁଣନ୍ତେ ଯେସନ ନୃପେ ହେଲେ ବଲଗ୍ନନ ॥୭॥
ନୃପ ନକ୍ଷତ୍ର ସମୂହ ଆଲୋକ କରନ୍ତି । ରୂପ ଅନ୍ଧକାର ଭାସ ଟାଳି ନ ପାରନ୍ତି ॥
ବହୁ ଖଗ ଚନ୍ଦ୍ରକଳ ମଧୁପ କମଳ । ନିଶା ଅବସାନେ ସୁଖୀ ହୁଅନ୍ତି ସକଳ ॥୮॥
ଏହୁପରି ପ୍ରଭୁ ଯେତେ ରୁନୁ ଭକ୍ତ-ବୃନ୍ଦ । ରୂପ ଖଣ୍ଡନ ହୁଅନ୍ତେ ହୋଇବେ ଆନନ୍ଦ ॥
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟେ ସହଜେ ତମ ହେଲୁ ନାଶ । ଲୁଚିଲେ ନକ୍ଷତ୍ର, ତେଜେ ଜଗତ ପ୍ରକାଶ ॥୯॥
ରବି ରଘୁରାଜ, ନିଜ ଉଦୟ ଛଳରେ । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ ଦେଖାଏ ନୃପଙ୍କ ଆଗରେ ॥
ଉଦଘାଟନେ ରୁନୁ ଭୁଜ ପରାକ୍ରମ ବଳ । ବିଧାନ ହୋଇଛି ଧନୁ ଭଞ୍ଜନ କୌଶଳ ॥୧୦॥

କହବାକୁ ଲାଗିଲେ— ॥ ୩ ॥ “ବାପ ରେ ! ଦେଖ, କମଳ, ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ଓ ସମସ୍ତ
ସହାରର ସୁଖଦାୟକ ବାଲରବି ଉଦିତ ହେଲେଣି ।” ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହୃଦ ହାତ ଯୋଡ଼ି ପ୍ରଭୁଙ୍କ
ପ୍ରଭବ ସର୍ବଭ କୋମଳ ବାଣୀରେ କହଲେ— ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —ଅରୁଣୋଦୟ
ହେବାରୁ କୁମୁଦିନୀ ସବୁଦିନ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ଆଗମନରେ ସମସ୍ତ ସୁଖୀ
ବଲଗ୍ନନ ହେଲୁପରି ତାରୁଣଙ୍କ ପ୍ରକାଶ ମଧ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇପଡ଼ିଲା ॥ ୫ ॥
ଚୌପାଈ —ରାଜାମାନେ ନକ୍ଷତ୍ରଗଣ ପରି ମହା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ଯତ, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ
ଧନୁରୂପୀ ମହାନ୍ ଅନ୍ଧକାରକୁ ଟାଳିପାରୁନେ ନାହିଁ । ରାତ୍ରି ଶେଷରେ ଯେପରି କମଳ,
ଚନ୍ଦ୍ରବାକ, ଭମର ଓ ନାନାପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ ଆନନ୍ଦିତ ହୁଅନ୍ତି, ସେହିପରି ହେ ପ୍ରଭେ !
ଆପଣଙ୍କର ସମସ୍ତ ଭକ୍ତ ଧନୁରାଜ ଯୋଗେ ସୁଖୀ ହେବେ । ସହଜ ସାବଧାନ ସାଧିରେ
ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ହେଲା ଏବଂ ବିନା ପରାକ୍ରମରେ ଅନ୍ଧକାର ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ତାରୁଣମାନେ
ଲୁଚିଗଲେ । ସହାରରେ ତେଜର ପ୍ରକାଶ ବ୍ୟାପିଗଲା ॥ ୧-୨ ॥ ହେ ରଘୁନାଥକ !

ବଧୁ ବଚନ ସୁନି ପ୍ରଭୁ ମୁସୁକାନେ । ହୋଇ ସୁଦି ସହଜ ପୁଞ୍ଜନ ନହାନେ ॥
 ନିଜାନ୍ଦିୟା କରି ରୁର ପହିଁ ଆଏ । ଚରନ ସସ୍ତେଜ ସୁଭଗ ସିର ନାଏ ॥୩॥
 ସତାନନ୍ଦ ତବ ଜନକ ବୋଲଏ । କୌସିକ ମୁନି ପହିଁ ଭୁରତ ପଠାଏ ॥
 ଜନକ ବିନୟୁ ତହୁ ଆଇ ସୁନାହି । ହରଷେ ବୋଲି ଲିଏ ଦୋଉ ଭାରି ॥୪॥
 ସତାନନ୍ଦ ପଦ ବନ୍ଦ ପ୍ରଭୁ ବୈଠେ ରୁର ପହିଁ ଜାଇ ।
 ଚଳନ୍ତୁ ତାତ ମୁନି କହେଉ ତବ ପଠନ୍ତୁ ଜନକ ବୋଲଇ ॥୫॥

ମାସପାରାୟଣ, ଅଷ୍ଟମ ବିଶ୍ରାମ ନବାୟପାରାୟଣ, ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ରାମ

ସୀୟ ସୁସୁବନ୍ଧୁ ଦେଖିଅ ଜାଣି । ଈସୁ କହି ଯୋଁ ଦେଇ ବଡ଼ାଣି ॥
 ଲଖନ କହା ଜୟ ଭାଜନ୍ତୁ ଯୋଣି । ନାଥ କୃପା ତବ ଜା ପର ହୋଇ ॥୧॥

ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଭୁକଲେ ଶୁଣି ଅନୁଜ ବଚନ । ଶୁଣି ହୋଇ ସ୍ଵାନ କଲେ ସହଜେ ପାବନ ॥
 ନିଜାନ୍ଦିୟା କରି ପୁଣି ଆସି ପ୍ରଭୁ ଆଗେ । ପଦ-ସରେନେ ପ୍ରଣାମ କଲେ ସ୍ଵାନୁରାଗେ ॥୨॥
 ଶତାନନ୍ଦକୁ ଜନକ ତହୁଁ ଡକାଇଲେ । କୌଣିକ ମୁନିଙ୍କ ପାଶେ ଶୀଘ୍ର ପଠାଇଲେ ॥
 ଶୁଣାନ୍ତେ ସେ ଆସି ନୃପ ବିନୟ ମୁନିକୁ । ହରଷେ ମୁନି ତାକଲେ ଭାବୁ ଭାବୁ ॥୩॥
 ଶତାନନ୍ଦ ପଦ ବନ୍ଦ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବସନ୍ତେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କଥା ।

ଭାଷିଲେ ପ୍ରମାଣ ବୁଲିଯିବା ବଣ୍ଟା, ଜନକ ଡକାଇଛନ୍ତି ॥୪॥

ସୀତା ସ୍ଵୟମ୍ଭର ତହିଁ ଚିଲେକିବା ଯାଇ । ଈଶ୍ଵର କାହାକୁ ଦେଉଅଛନ୍ତି ବଡ଼ାଇ ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହଲେ, ଯଶସ୍ଵଜନ ସେ ହେବ । ଯା'ଉପରେ ଦେବ ! ତୁମ୍ଭେ କୃପା-ଦୃଷ୍ଟି ଦେବ ॥୫॥

ପୂର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କର ଉଦୟ ଛଳରେ ସମସ୍ତ ରାଜାକୁ ପ୍ରଭୁ (ଆପଣ)ଙ୍କ ପ୍ରତାପ ଦେଖାଇ
 ଅଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ବାହୁବଳ-ମହିମାର ଉଦ୍‌ଘାଟନ ନିମନ୍ତେ ଧନୁଭଙ୍ଗର ଏ ପକ୍ଷର
 ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି । ୧ ॥ ଭାଇଙ୍କର ବଚନ ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ହସିଲେ । ଅନନ୍ତର ସ୍ଵରାଜ୍ୟ-
 ପବନ ଶ୍ରୀରାମ ଶୌରାଜ୍ୟ କର୍ମ ସମାପନ କରି ସ୍ଵାନ କଲେ ଏବଂ ନିଜାନ୍ଦିୟା ସାନ୍ତି ସେ
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ । ଆସି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରମର ଚର-କମଳରେ ସେ ପୂଣ୍ଡ
 ନୁଆଇଲେ ॥ ୨ ॥ ତତ୍ପରେ ଜନକ ଶତାନନ୍ଦକୁ ଡକାଇଲେ ଏବଂ ତାହାକୁ
 ଭରଣି ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ମୁନିଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇଲେ । ସେ ଆସି ବିଶ୍ଵାମିତ୍ରକୁ ଜନକଙ୍କ ବିନତି
 ଶୁଣାଇଲେ । ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ତୁର ଭାବୁ ଡକାଇଲେ ॥ ୩ ॥ କୋହା -
 ଶତାନନ୍ଦଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନାପୂର୍ବକ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଶରେ ଯାଇ ବସିଲେ ।
 ତତ୍ପରେ ମୁନି କହଲେ, ବାପାମାନେ ସୁଲ, ଜନକ ରାଜା ଡକାଇ ପଠାଇଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥
 ଗୌପାରି - ସୁଲ, ଅଳି ସୀତା-ସ୍ଵୟମ୍ଭର ଦେଖିଯିବା । ଦେଖିବା, ଈଶ୍ଵର କାହାକୁ
 ଯଶ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହଲେ, “ହେ ନାଥ ! ଯାହା ଉପରେ ଆପଣଙ୍କ କୃପା

ହରଷେ ମୁନି ସବ ସୁନି, ବର ବାଞ୍ଛା । ଗାନ୍ଧୀ ଅସୀସ ସବହିଁ ସୁଖ ମାମ ॥
 ସୁନି ମୁନିବ୍ରହ୍ମ ସମେତ କୃପାଳ । ଦେଖନ ଚଳେ ଧନୁଷ ମଣସାଳ ॥୨॥
 ରଂଗଭୂମି ଆସ ଦୋଉ ଭାଷ । ଅସି ସୁଧ ସବ ପୁରବାସିନ୍ଧୁ ପାଞ୍ଚ ॥
 ଚଳେ ସକଳ ବୃହକାଜ ବିସାସ । ବାଲ ଜୁବାନ ଜରଠ ନର ନାଶ ॥୩॥
 ଦେଖୀ ଜନକ ଭାର ଭେ ଭାଷ । ସୁବ ସେବକ ସବ ଲବ ହିକାସ ॥
 ଭୂରତ ସକଳ ଲୋଗହୁ ପହିଁ ଜାହୁ । ଆସନ ଉଚିତ ଦେହୁ ସବ କାହୁ ॥୪॥
 କହି ମୃଦୁ ବଚନ ବିମଳ ଚିତ୍ତ ବୋରେ ନର ନାଶ ।

ଉତ୍ତମ ମଧ୍ୟମ ମାତ ଲଘୁ ନିଜ ନିଜ ଅଲ ଅନୁହାରି ॥୧୪୦॥
 ରାଜକୁଅଁର ତେହି ଅବସର ଆସ । ମନହୁଁ ମନୋହରତା ତନ ଛୁଏ ॥
 ଗୁନସାଗର ନାଗର ବର ଶାସ । ସୁନ୍ଦର ସ୍ୟାମଲ ଗୌର ସର୍ବସ ॥୧॥

ଶୁଣି ପ୍ରିୟବାଣୀ ଆନନ୍ଦିତ ମୁନିବ୍ରହ୍ମେ । ଅର୍ଣ୍ଣାବାଦ ଦେଲେ ଅତି ପ୍ରଶ ଲଭି ହୃଦେ ॥
 ତହୁଁ ମୁନିମଣ୍ଡଳାକୁ ଘେନି କୃପାକର । ଧନୁଯଜ୍ଞ ଦେଖିବାକୁ ଚଳିଲେ ସାଦର ॥୨॥
 ରଜ୍ଜ ଅବନକୁ ଆସୁଛନ୍ତି ଦୂର ଭାଲ । ଏହି ସମାସୁର ସବେ ପୁରବାସୀ ପାଲ ॥
 ଚଳିଲେ ପାଶୋରି ନିଜ ନିଜ ଗୃହ ଧନ । ବାଳକ ଜଗୁ ପ୍ରବକ ପ୍ରବୁଷ ପ୍ରମଦା ॥୩॥
 ଦେଖି ଜନକ ଜନକ ଭିତ ଅତିଶୟ । ହକାର ଆଣି ନିପୁଣ ସେବକନୟ ॥
 କହିଲେ, ତଥାପି ଯାଇ ଲୋକଙ୍କ ପାଶକୁ । ଯଥା ଭଜେ ଆସନ ଦିଅ ସମସ୍ତକୁ ॥୪॥

ମୃଦୁବାଣୀ କହି ସେମାନେ ବିନୟୀ ବସାଇଲେ ନରନାଶ ।

ଉତ୍ତମ ମଧ୍ୟମ ମାତ ଶୁଦ୍ଧ ଜନ ଯେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ବିବର ॥୧୪୦॥
 ସେକାଳେ ରାଜକୁମର ହୃଦେ ଉପସ୍ଥିତ । ଯେସନେ ମନୋହରତା ସୁଅରେ ଶୋଭିତ ॥
 ଶୁଣି-ସାଗର ନାଗର ହୃଦେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାର । ଅତି ସୁନ୍ଦର ଶ୍ୟାମଲ ଗଉର ଶର୍ବର ॥୧॥

ହେବ, ଯଶ ଓ ଗୌରବର ପାତ୍ର ସେହି ହେବ । (ଅର୍ଥାତ୍ ଧନୁଯଜ୍ଞ କରି ପାଶବାରି
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେହି ଲଭି କରବ) ॥ ୧ ॥ ଏହି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାଣୀ ଶୁଣି ସମସ୍ତ ମୁନି ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ।
 ସମସ୍ତେ ଏ ପ୍ରଶମୟୀ ବାଣୀ ଶୁଣି ହୁଇ ଭାଇକୁ ଅର୍ଣ୍ଣାବାଦ ଦେଲେ । ଅନନ୍ତର ମୁନିବ୍ରହ୍ମ
 ମହତ କୃପାକୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଧନୁଯଜ୍ଞଶାଳା ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ॥ ୨ ॥ ହୁଇ ଭାଇ
 ରଞ୍ଜଭୂମିଠାକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି । ଏହି ଖବର ଜଣରବାସୀମାନେ ପାଇବା ମାତ୍ରେ ବାଳକ,
 ପ୍ରବକ, ବୁଦ୍ଧ, ନର, ନାସ ସମସ୍ତେ ଗୁହ ଏବଂ ଗୁହକର୍ମ ଭୁଲି ଦୌଡ଼ି ଚାଲିଲେ ॥ ୩ ॥
 ବହୁତ ଜନସମାଗମ ଦେଖି ଜନକରାଜା ସମସ୍ତ ବିଶୁଦ୍ଧ ଓ ପବିତ୍ର ସେବକଙ୍କୁ ଡକାଇ
 ନେଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ତୁମ୍ଭେମାନେ ଭୁବନ୍ତ୍ର ସମସ୍ତ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟକୁ
 ଯାଅ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଆସନ ଦିଅ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା !—ସେହି ସେବକଗଣ
 କୋମଳ ଓ ବିନୟୀ ବଚନ କହି ଉତ୍ତମ, ମଧ୍ୟମ, ନମ୍ର ଓ ଲଘୁ, ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର
 ନରନାଶକୁ ସେମାନଙ୍କ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଆସନରେ ବସାଇଲେ ॥ ୧୪୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :-

ରାଜ ସମାଜ ବିରାଜତ ରୁରେ । ଉତ୍ତରାମହୁଁ ଜନୁଜ୍ଜ୍ଵଳ ବିଧୁ ପୁରେ ॥
 ଜନ୍ମ କେ ରହୁ ଶ୍ରବଣା ଜେସୀ । ପ୍ରଭୁ ମୁରତି ତହୁଁ ଦେଖୀ ତେସୀ ॥୨॥
 ଦେଖିଲୁ ରୂପ ମହା ରମ୍ୟୀର । ମନହୁଁ ସାରରସୁ ଧରେ ସଖାର ॥
 ଡରେ କୁଟିଳ ନୃପ ପ୍ରଭୁକୁ ନିହାର । ମନହୁଁ ଉଦ୍‌ୟାନକ ମୁରତି ଶ୍ରୀ ॥୩॥
 ରହେ ଅସୁର ଛଳ ଗ୍ରେନିପ ବେଷା । ତହୁଁ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଗଟ କାଳସମ ଦେଖା ॥
 ପୁରବାସିନ୍ଧୁ ଦେଖେ ଦୋଉ ଶୁଭ । ନରଭୁଷନ ଲେଚନ ସୁଖଦାଈ ॥୪॥
 ନାରି ବିଲେକହିଁ ହରଷି ହିୟୁ ନିଜ ନିଜ ରୁଚି ଅନୁରୂପ ।

ଜନୁ ସୋହକ ସିଂଗାର ଧରି ମୁରତି ପରମ ଅନୁପ ॥୨୪୧॥

ବିଦୁଷକ ପ୍ରଭୁ ବିରାଟପୟ ଶାସା । ବହୁ ମୁଖ କର ପରଲେଚନ ସୀସା ॥
 ଜନକ ଜାତି ଅବଲେକହିଁ କେସେ । ସଜନ ସଗେ ପ୍ରିୟ ଲଗହିଁ ଜେସେ ॥୧॥

ରାଜ ସମାଜେ ରୁଚିର ରାଜନ୍ତ୍ର ତେସନ । ତାରାଗଣ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଭୁ ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ ଯେସନ ॥
 ଯାହୁଁଙ୍କ ମନରେ ଥିଲୁ ଶ୍ରବଣା ଯେପରି । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମୁଖି ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ସେପରି ॥୨॥
 ମହାପେ ଦେଖନ୍ତୁ ଯେହୁ ମହାରଣ୍ୟାର । ପ୍ରତେ ତାଙ୍କୁ ସାର ରସ ଧରି କି ଶରୀର ॥
 କୁଟିଳ ନୃପେ ପ୍ରଭୁକୁ ବିଲେକ ତରନ୍ତୁ । ତାଙ୍କୁ ଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ ରୂପ ଉଦ୍‌ୟନ ଅନ୍ତ ॥୩॥
 ଛଳ କରି ନୃପବେଶେ ଅସୁର ଯେ ଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେସେ ସେ କାଳସମ ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖିଲେ ॥
 ଦେଖନ୍ତୁ ବେଶ ଶୁଭକୁ ପୁରବାସୀ ଜନେ । ଲେଚନ-ପ୍ରଖ୍ୟଦ ନର-ଭୁଷଣ ଯେସନେ ॥୪॥

ନାସ୍ତି ନିଜ ନିଜ ରୁଚି ଅନୁସାରେ ହରଷ ହୃଦେ ଦେଖନ୍ତୁ ।

ଶୂଙ୍ଗାର ଯେପରି ଶୋଭା ପାଏ ଧରି ମୁଖି ଅନୁପମ ଅନ୍ତ ॥୨୪୨॥

ବିଦୁଷେ ବିରାଟ ରୂପ କଲେ ଦରଶନ । ବହୁ କର ପଦ ଶିର ନୟନ ବଦନ ॥
 ଜନକଙ୍କ ଜାତି ବହୁ ଦେଖନ୍ତୁ ତେମନ୍ତ । ଆସୀସୁ ସଜନ ପ୍ରିୟ ଲଗଇ ଯେମନ୍ତ ॥୧॥

ସେହୁ ସମୟରେ ରାଜକ୍ରମାର ହୁହେଁ (ରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ) ସେଠାକୁ ଆସିଲେ । ସତେ
 ଯେମିତି ମନୋହରତା ହୁହୁଁଙ୍କ ଶରୀରକୁ ଆହ୍ଲାବତ କରି, ରହୁଛୁ । ହୁହୁଁଙ୍କର ପ୍ରହର,
 ଶ୍ୟାମଳ ଓ ଗୋରୁ ଶରୀର । ଉଭୟେ ବ୍ରତର ସାଗର, ଚତୁର ଏବଂ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାର ॥ ୧ ॥
 ସେମାନେ ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଶୋଭା ପାଉଅଛନ୍ତି, ସତେ ଯେମିତି ତାରାଗଣଙ୍କ
 ମଧ୍ୟରେ ହୁହୁଁଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଶୋଭିତ । ଯାହାର ଯେମିତି ଭାବନା ଥିଲା, ସେ ସେହୁପରି
 ଭାବରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମୁଖି ଦେଖିଲା ॥ ୨ ॥ ମହାନ ରଣ୍ୟାର ନୃପଗଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରୂପରେ
 ସାରରସ ମୁଖିମନ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ପରି ଦର୍ଶନ କରୁଥାନ୍ତି । କୁଟିଳ ରାଜା-
 ମାନେ ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖି ତରନ୍ତୁ । ସତେ ଯେମିତି ପ୍ରଭୁ ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ
 ଉଦ୍‌ୟାନକ ମୁଖି ॥ ୩ ॥ ଛଦ୍ମ-ନୃପବେଶରେ ଅନେକ ରାଜସ୍ବ ସେହୁଠାରେ ବସିଥିଲେ ।
 ସେମାନେ ପ୍ରଭୁକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କାଳରୂପେ ଦେଖିଲେ । ନଗରବାସୀମାନେ ହୁଇ ଭାଇକୁ
 ନରଭୁଷଣ ଏବଂ ଲେଚନ-ପ୍ରଖ୍ୟଦାୟକ ବାଳକ ରୂପେ ଦର୍ଶନ କଲେ ॥ ୪ ॥

ସହିତ ବିଦେହ ବିଲେକହିଁ ରାମ । ସିୟ ସମ ପ୍ରୀତି ନ ଜାତି ବଖାମା ॥
 ଜୋଗିନ୍ଦ୍ର ପରମ ତରୁ-ମୟ ଭାସା । ସୀତ ସୁଧ ସମ ସହଜ ପ୍ରକାସା ॥୨॥
 ହରିଭଗବନ୍ଦେଶେ ଦୋଉ ଭ୍ରାତା । ଇଷ୍ଟଦେବ ଇବ ସବ ସୁଖ ଦାତା ॥
 ରାମହି ଚିତ୍ତେ ଶ୍ରୀୟୁଁ ଜେହି ସୀୟା । ସୋ ସନେହ ସୁଖୁ ନହିଁ କଥମୟା ॥୩॥
 ଭର ଅନୁଭବତି ନ କହି ସକ ସୋଉ । କର୍ତ୍ତୁନ ପ୍ରକାରେ କହେଁ କବି କୋଉ ॥
 ଏହି ବିଧି ରହା ଜାହି ଜସ ଭାଉ । ତେହିଁ ତସ ଦେଶେଉ କୋସଲରାଉ ॥୪॥
 ରାଜତ ରାଜ ସମାଜ ମହୁଁ କୋସଲରାଜ କସୋର ।
 ସୁନ୍ଦର ସ୍ୟାମଲ ଗୌର ତନ ବିସ୍ମ ବିଲେଚନ ଶ୍ରେର ॥୫॥

ମିଥ୍ୟାଲୋକର ସହଚେ ନରେଶନ୍ତ୍ର ରାମା । ଶିଷ୍ଟ ସମ, ପ୍ରୀତି କହୁ ନ ହୁଏ ବଖାଣି ॥
 ଯୋଗୀନ୍ତ୍ର ପରମ ତରୁମୟ ହେଲ ଭାସ । ଶୁଦ୍ଧ ଶାନ୍ତ ସମ ନିତ୍ୟ ସହଜ ପ୍ରକାଶ ॥୧॥
 ହରିଭଗ୍ନ ଜନେ ବିଲେକନ୍ତୁ ତେଜ ଭ୍ରାତା । ଇଷ୍ଟଦେବ ପ୍ରାୟେ ସଦା ସବ ସୁଦୋତା ॥
 ରାମକୁ ଧୃତୀନ୍ତ୍ର ଯେଉଁ ଭାବେ ବଲଦେଶ । ଅକଥମୟ ଅଟଇ ପ୍ରଣ ସେହୁ ସେହୁ ॥୨॥
 ଚହୁ ନ ପାରନ୍ତି, ଅନୁଭବନ୍ତୁ ସେ ମନେ । ପୁଣି କେଉଁ କବି କହୁ ପାରବ କେସନେ ॥
 ଏହି ପ୍ରକାରେ ଯାହାର ଯେଉଁ ଭାବଥୁଲ । ସେ ସେହୁ ଭାବେ କୋଶଲପତିକୁ ଦେଖିଲ ॥୩॥
 ବିରାଜନ୍ତୁ ରାଜ-ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ କୋଶଲ ରାଜ-କିଶୋର ।
 ସୁନ୍ଦର ଶ୍ୟାମଲ ଗଭୀର ଶରୀର ବିଶ୍ଵ-ବିଲେଚନ ଶ୍ରେର ॥୪॥

ତୋହା — ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଆପଣା ରୁଚି ଅନୁଯାୟୀ ସେମାନଙ୍କୁ
 ଦେଖୁଥା'ନ୍ତୁ । ସତେ ଯେପରି କେବଳ ଶୃଙ୍ଗାରରସ ଅନୁପମ ମୁର୍ତ୍ତି ଧାରଣ କରି
 ସୁଶୋଭିତ ହେଉଅଛୁ, ଏହା ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନୁଭବ କଲେ ॥ ୨୯ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ବିଦ୍ଵାନ୍ମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭୁ ବିରାଟ ରୂପରେ ଦେଖାଦେଲେ । ବିରାଟ ରୂପଙ୍କର
 ବହୁତ ପ୍ରଣ, ହସ୍ତ, ପାଦ, ତରୁ ଓ ମଣ୍ଡଳ । ଜନନୀ ଆସୀୟ ସ୍ଵଳନମାନେ ପ୍ରଭୁକୁ
 ପ୍ରିୟବନ୍ଧୁ ସମାନ ଦେଖୁଥା'ନ୍ତୁ ॥୩॥ ଜନନୀ ସମେତ ରାଣୀମାନେ ସେ ହୃଦୟ ଆପଣା
 ଆପଣା ସନ୍ତାନ ସମ ଦେଖୁଥା'ନ୍ତୁ । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଅବର୍ଣ୍ଣମୟ । ଯୋଗୀମାନଙ୍କୁ
 ତ ସେ ଶାନ୍ତ, ଶୁଦ୍ଧ, ସମ, ସତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ, ପରମ ତରୁମୟ ରୂପରେ ଉଦ୍ଭାସିତ ହେଉ-
 ଥା'ନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ହରି-ଭଗ୍ନଗଣ ହୁଇ ଭାଇକୁ ସକଳ ସ୍ଵର୍ଗର ଦାତା ଇଷ୍ଟଦେବ ରୁଦ୍ଧ
 ଦେଖିଲେ । ସୀତା ଯେଉଁ ଭାବରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିବାରେ ଲାଗିଥା'ନ୍ତି, ସେହି
 ସେହି ଓ ସ୍ଵର୍ଗ ତ ଭାଷାରେ କହୁବା ଅସମ୍ଭବ ॥୫॥ ସେହି ସେହି ଓ ସ୍ଵର୍ଗ ସେ ହୃଦୟରେ
 ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜେ ତାହା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ । ତେବେ କେଉଁ
 କବି ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ପାରବ ? ଏହି ରୂପେ ଯାହାର ମନରେ ଯେଉଁ ଭାବ ଥିଲା,
 ସେ ଠିକ୍ ସେହି ଭାବରେ କୋଶଲାଧୀଶ ରାମଙ୍କୁ ଦେଖିଲା ॥ ୫ ॥ ତୋହା :—
 କୋଶଲାଧୀଶଙ୍କ ସୁନ୍ଦର, ଶ୍ୟାମଲ ଓ ଗୌର ଶରୀର ଏବଂ ସମସ୍ତ ବିଶ୍ଵ ନୟନ-ଶ୍ରେର

ସହଜ ମନୋହର ମୁରତି ଦୋଇ । କୋଟି କାମ ଉପମା ଲଘୁ ସୋଇ ॥
 ସରଦ ଚନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦକ ମୁଖ ମାଳେ । ମାରଜ ନୟନ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ଶା କେ ॥୧॥
 ଚିତ୍ରଧର ଶୁଭ୍ର ମାର ମନ ହରମା । ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ହୃଦୟ ଜାତି ନହିଁ ବରମା ॥
 କଲ କପୋଳ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ଲେଲ । ଚରୁକ ଅଧର ସୁନ୍ଦର ମୃଦୁ ବୋଲ ॥୨॥
 କୁମୁଦବ୍ୟୁ କର ନନ୍ଦକ ହାସା । ଭୁକୁଟୀ ବିକଟ ମନୋହର ନାସା ॥
 ଭଲ ବିସାଲ ତଳକ ଝଲକାଘାଁ । କଟ ବିଲେକ ଅଳି ଅର୍ପୁଲ ଲଜାଘାଁ ॥୩॥
 ପୀତ ଚୈତ୍ୟା ସିରହି ସୁହାଉଁ । କୁସୁମ କଣ୍ଠ ବିଟ ଗୀତ ବନାଉଁ ॥
 ରେଖେ ରୁଚିର କଂବୁ କଲ ଶ୍ରୀଘ୍ର । ଜନୁ ସିଦ୍ଧବନ ସୁଷମା ଶା ସୀଘ୍ର ॥୪॥
 କୁଞ୍ଜର ମନ କଂଠା କଲିତ ଉରହି ଭୁଲସି କା ମାଲ ।

ବୃଷଭ କଂଠ କେନ୍ଦ୍ରର ଠଣ୍ଡିକ ବଲ ନିଧି ବାହୁ ବିସାଲ ॥୫॥

ସହଜେ ସୁମନୋହର ଉଭୟ କୁମର । ଶୁଭ ଲେଖେ ଫୁଲ କୋଟି ଉପମା କାମର ॥
 ଶରଦ ଶଶି-ନନ୍ଦକ ସୁନ୍ଦର ବଦନ । ମନକୁ ମୁଗଧ କରଇ ମାରଜ-ନୟନ ॥୧॥
 ଲଲିତ ରୁଦ୍ରାଣି ମାର ମନକୁ ହରଇ । ହୃଦୟ ଜାଣଇ ବଞ୍ଚି କହୁ ନ ହୁଅଇ ॥
 କଲ କପୋଳ କୁଣ୍ଡଳ-ଭୂଷିତ ଶ୍ରବଣ । ଚରୁକ ଅଧର ରମ୍ୟ ମଧୁର ଭାଷଣ ॥୨॥
 ହାସ୍ୟ ନନ୍ଦର କୁମୁଦ-ବାନ୍ଧବର କର । ବିକଟ ଭୁକୁଟୀ ନାସା ଅଟେ ମନୋହର ॥
 ବିଶାଳ ଭଲେ ତଳକ ଝଲକର ଅଘ । କେଶ ଦେଖି ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ଲଜିତ ହୁଅନ୍ତି ॥୩॥
 ଶିରେ ଶୋଭେପୀତ ଚୈତ୍ୟବିଭକ୍ତ ଜଟିତ । ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଫୁଲ କର୍ତ୍ତ ସଜାଇ ରଚିତ ॥
 ରୁଚିର କମ୍ବୁଶାବାରେ ରେଖା ସୁଶୋଭନ । ତଳଲେକ ଲବ୍ୟର ସୀମା ବା ସେସକ ॥୪॥
 ବକ୍ଷରେ ବିରାଜେ ଗଜମୁକ୍ତା କଣ୍ଠ ଆବର ଭୁଲସାମାଲ ।

ବୃଷ-ସ୍ପନ୍ଧ ପୁଣି ମୁଗଧକ ଠାଣି ବଳିଷ୍ଠ ବାହୁ ବିଶାଳ ॥୫॥

କୁମାର ହୃଦ୍ରେ ଶକ୍ତିସମାଜରେ ଏହି ରୂପେ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥାନ୍ତି ॥ ୨୪୨ ॥
 ଚୈତ୍ୟାଉଁ —ସେହି ମୂର୍ତ୍ତିପ୍ରସର ସହଜେ ମନୋହର, କୋଟି କୋଟି କାମଦେବଙ୍କ
 ଉପମା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ରୁହେ । ସେମାନଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ମୁଖ ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ରମାକୁ ମଧ୍ୟ
 ନିନ୍ଦା କରୁଥାଏ ଏବଂ କମଳ ସମାନ ନେତ୍ର ମନ ଲେଖାଇ ନେଉଥାଏ ॥ ୧ ॥ ସୁନ୍ଦର
 ରୁଦ୍ରାଣି ସମସ୍ତ ସଦାସର ମନୋହରଶକାରୀ କାମଦେବଙ୍କ ମନକୁ ମଧ୍ୟ ହରଣ କରେ ।
 ତାହା ହୃଦୟକୁ ଅତି ପ୍ରୀତିକର ବୋଧ ହୋଇଥାଏ । ମାତ୍ର ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅସମ୍ଭବ ।
 ସୁନ୍ଦର ଗାଲ, କାନରେ ତଞ୍ଚଳ କୁଣ୍ଡଳ ଝଲୁଥାଏ । ଚରୁକ ଓ ଓଠ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ
 ବାଣୀ ବୋମଲ ॥ ୨ ॥ ହସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରମାର କରଣକୁ ନିନ୍ଦା କରୁଥାଏ । ବନ୍ଧ ଭୁଲତା
 ଏବଂ ମନୋହର ନାସିକା । ବିଶାଳ ଭାଲ, ଭାଲ ଉପରେ ତଳକ ଝଟୁ ଥାଏ ।
 କୃଷ୍ଣ ଓ କୁଞ୍ଜିତ କେଶକୁ ଦେଖି ଭ୍ରମରପଂକ୍ତ ମଧ୍ୟ ଲଜିତ ହୁଅନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ହଲଦିଆ ଓ
 ଶୁଭକୋଣିଆ ରତ୍ନ-ଜଡ଼ିତ ପରମ ମସ୍ତକ ଉପରେ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥାଏ । ତାହାର

କଟି ତୁମାର ପୀତ ପଟ ବାଧ୍ୟେ । କର ସର ଧନୁଷ ବାମବର ବାଧ୍ୟେ ॥
 ପୀତ ଜଞ୍ଜ ଉପସାତ ସୁହାଏ । ନଖ ସିଖ ମଞ୍ଜୁ ମହାଛବି ଗୁପ ॥୧॥
 ଦେଖି ଲେଗ ସବ ଭଏ ସୁଖାରେ । ଏକଟକ ଲେଚନ ଚଳତ ନ ତାରେ ॥
 ହରଷେ ଜନକୁ ଦେଖି ଦୋଉ ଭାରି । ମୁନିପଦ କମଳ ଗହେ ତବ ଜାଣି ॥୨॥
 କରି ବିନୟ ନିଜ କଥା ସୁନାହି । ରଂଗ ଅବନି ସବ ମୁନିହ ଦେଖାହି ॥
 ଜହଁ ଜହଁ ଜାଣି କୁଆଁର ବର ଦୋଉ । ତହଁ ତହଁ ଚକିତ ଚିତ୍ତେ ସବୁ କୋଉ ॥୩॥
 ନିଜ ନିଜ ରୁଖ ରାମସି ସବୁ ଦେଖା । କୋଉ ନ ଜାନ କହୁ ମରମୁ ବିସେଷା ॥
 ଭଲ ରଚନା ମୁନି ନୃପ ସନ କହେଉ । ରାଜା ମୁନିତ ମହାସୁଖ ଲହେଉ ॥୪॥

କଟିରେ ଭୂର୍ଗର ପରିଧାନ ପୀତାମ୍ବର । କରେ ଶର ବାମ ସୁରେ ଧନୁ ମନୋହର ॥
 ପୀତ ଯଜ୍ଞ ଉପସାତ ପରମ ଗୋଭନ । ଆପାଦ ମନ୍ତ୍ରକ ମନ୍ତ୍ରୁ ଛବିର ସଦନ ॥୧॥
 ଦେଖି ସବୁ ଲେଚେ ସୁଖୀ ହୃଦୟେ ହୋଇଲେ । ପଲକ ନ ମାରି ଏକ ଦୃଷ୍ଟି ରେ ରହଲେ ॥
 ହରଷ ମନେ ଜନକ ଦେଖି ହୁଇ ଭାରି । ଧରିଲେ ପ୍ରଜ୍ଞଙ୍କ ପଦ-ସରୋରୁହ ଯାଇ ॥୨॥
 କରି ବିନୟ ଆପଣା ପଣ ଶୁଣାଇଲେ । ପ୍ରଜ୍ଞଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ରଜତୁମ୍ପି ଦେଖାଇଲେ ॥
 ଯେଣେ ଯେଣେ ବେନି ବର କୁମରାଆନ୍ତି । ତେଣେ ତେଣେ ଲେଚେ ତହିଁ ଚକିତେଶ୍ୱରୀନ୍ତ୍ରୀ ॥
 ନିଜ ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ସର୍ବେ ରାମଙ୍କୁ ଦେଖନ୍ତି 'ଏହାର ମରମ କହୁ କେହୁ ନ ଜାଣନ୍ତି ॥
 ଭଲ ରଚନା ହୋଇଛି ଭାଷିଲେ ପ୍ରମାଣ । ଶୁଣି ଅତି ଆପ୍ୟାୟିତ ହେଲେ ଅବନୀ ॥୩॥

ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ କୁସୁମକଳାର ପୁଚ୍ଛ ଖଣ୍ଡା ହୋଇଥାଏ । ଶଙ୍ଖସମ ରୁଚିର ଗଳାରେ
 ମନୋହର ତିନି ରେଖା ହିଁ ଭୁବନର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସୀମା ରୂପେ ପରିଲକ୍ଷିତ ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା — ବସ ଉପରେ ଗଜମୋଚରେ ନିର୍ମିତ ସୁନ୍ଦର କଣ୍ଠ ମାଳ ଓ ଗୁଳସୀମାଳା
 ସୁଶୋଭିତ । ବୃଷଭର ସୁନ ସମାନ ଭିତ ଓ ପୁଷ୍ପ ସୁନଦେଶ । ସିଂହଠାଣି ପରି ଠିଆ
 ହେବାରେ ଠାଣି । ବାହୁ ବିଶାଳ ଏବଂ ବଳର ଉତ୍ସାର ॥ ୨୪୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —
 କଟିରେ ଭୂର୍ଗର ଓ ପୀତାମ୍ବରର ପରିଧାନ । କରରେ ଶର ଓ ବାମ ସୁନ୍ଦରେ ଧନୁ ତଥା
 ପୀତ ଯଜ୍ଞୋପସାତ ସୁଶୋଭିତ । ନଖରୁ ଶିଖା ଯାଏ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ମନ୍ତ୍ରୁଳ
 ମହାଛବିରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ ॥ ୧ ॥ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସମସ୍ତ ଲୋକ ଅତିଶୟ ପ୍ରଶଂସା ହେଲେ ।
 ନେତ୍ର ପଲକଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ନେତ୍ରର ତାରା ମଧ୍ୟ ଅତଳ । ଜନକ ହୁଇ ଭାରିଙ୍କୁ ଦେଖି
 ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ତତ୍ପରେ ସେ ଯାଇ ଆନନ୍ଦରେ ବିଷ୍ଣୁ ମିତ୍ରଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ବନ୍ଦନା
 କଲେ ॥ ୨ ॥ ବିନୟ ସହକାରେ ଜନକ ତାଙ୍କୁ ନିଜର ପଣ କଥା ଶୁଣାଇଲେ ଏବଂ
 ପ୍ରଜ୍ଞଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ରଜତୁମ୍ପି (ଯଜ୍ଞଶାଳା) ଦେଖାଇଲେ । ପ୍ରଜ୍ଞଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କୁମାର ହୃଦ୍ରେ
 ଯେଉଁ ଯେଉଁଠାକୁ ଯାଉଥା'ନ୍ତି, ସେହି ସେହିଠାରେ ଦର୍ଶକଗଣ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଚକିତ ହୋଇ
 ସେମାନଙ୍କୁ ଚାହିଁଥା'ନ୍ତି ॥୩॥ ସମସ୍ତେ ରାମଙ୍କୁ ଆପଣା ଆପଣା ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରିଥିବାର
 ଦେଖିଲେ, କିନ୍ତୁ ଏହାର କୌଣସି ବିଶେଷ ରହସ୍ୟ କେହି ଜାଣିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ସବ ମଂଚନ୍ତ ତେ ମଂଚୁ ଏକ ସୁନ୍ଦର ବିସଦ ବିସାଳ ।

ମୁନି ସମେତ ଦୋଉ ବଧୂ ତହିଁ ବେଠାରେ ମନ୍ତ୍ରପାଳ ॥୨୪୪॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦେଖି ସବ ନୃପ ହସ୍ତୁ ହାରେ । ଜନ୍ମ ରାଜେସ ଉଦୟ ଉପ ତାରେ ॥
ଅସି ପ୍ରଗତି ସବ କେ ମନ ମାନ୍ୟ । ରାମ ରାମ ତୋରବ ସକ ନାନ୍ୟ ॥୧॥
ବିନୁ ଉଠେନ୍ତୁ ଉବ ଧନୁରୁ ବିସାଳ । ମେଲନ୍ତି ସୀତା ରାମ ଉର ମାଳ ॥
ଅସ ବିରୁର ଗର୍ଜନନ୍ତୁ ଭର ଭାଷି । ଜୟ ପ୍ରତାପୁ ବଳୁ ତେଜୁ ଗର୍ଜୁ ॥୨॥
ବିହସେ ଅପର ଭୂପ ସୁନି ବାମା । ଜେ ଅବବେକ ଅଂଧ ଅଭିମାନ ॥
ତୋରେନ୍ତୁ ଧନୁରୁ ବ୍ୟାଧୁ ଅବଗାହା । ବିନୁ ତୋରେ କୋ କୁଅଁର ବିଆହା ॥୩॥

ସମସ୍ତ ମନ୍ତ୍ରର ମଧ୍ୟେ ଥିଲା ଏକ ମନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ସ୍ତବ୍ଧଶାଳ ।

ତହିଁ ମୁନି ସହ ଉଭୟ ଭାଇଙ୍କୁ ବସାଇଲେ ମନ୍ତ୍ରପାଳ ॥୨୪୫॥

ହତୋତ୍ସାହ ହେଲେ ନୃପେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେଖନ୍ତେ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଇନ୍ଦୁ ଉଦୟେ ତାରକା ଯେମନ୍ତେ ॥
ସମସ୍ତଙ୍କ ମନେ ହୁଏ ପ୍ରଗତି ଏସନ । ନିଃସନ୍ଦେହ, ରାମ ରାମ କରବେ ଭଜନ ॥୧॥
ନ ଭାଙ୍ଗିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶିବ-କୋବନ୍ଧୁ ବିଶାଳ । ଲମ୍ବାଇବେ ସୀତା ରାମ କଣ୍ଠେ ଜୟମାଳ ॥
ଏହା ଭାବି ନିଜ ନିଜ ଗୁହେଁ ଯାଅ ଭାଇ । ତେଜ ବଳ ପରାମ୍ପର ସୁନ୍ଦର ବୃତ୍ତାଇ ॥୨॥
ଏହା ଶୁଣି ଅନ୍ୟ କେତେ ନୃପତ ହସିଲେ । ସେହୁ ଅବବେକ ଅନ୍ଧ ଅଭିମାନ ଥିଲେ ॥
ବୋଲନ୍ତି, ଭାଙ୍ଗିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବିଭା କଷ୍ଟକର । ନ ଭାଙ୍ଗି କନ୍ୟାକୁ ବିଭା ହେବ କେ ଆବର ॥୩॥

ମୁନି ରାଜାଙ୍କୁ କହଲେ, “ରାଜାଭୂମିର ରଚନା ପରପାଟୀ ଅତି ସୁନ୍ଦର ହୋଇଛି ।”
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ପରି ନିଃସୂକ୍ଷ୍ମ, ବୈରାଗୀ ଓ ଜ୍ଞାନୀ ମୁନିଙ୍କଠାରୁ ରଚନା ପରପାଟୀର ପ୍ରଶଂସା
ଶୁଣି ରାଜା ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ଏବଂ ମହାସ୍ତ୍ରର ଲଭ କଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଗୋଟିଏ
ମନ୍ତ୍ର ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର, ଉତ୍କଳ ଓ ବିଶାଳ ଥିଲା । ସ୍ୱୟଂ ରାଜା ମୁନିଙ୍କ ସହଚର
ହୁଇ ଭାଇଙ୍କୁ ତାହା ଉପରେ ବସାଇଲେ ॥ ୨୪୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେଖି
ସମସ୍ତ ରାଜା ମନେ ମନେ ଯେପରି ପରାଜିତ ହୋଇଗଲେ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଙ୍କ ଉଦୟରେ
ତାରାମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ହେଲପରି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆବର୍ତ୍ତାବରେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଉପସ୍ଥିତ ରାଜା
ନିରାଶ ଓ ନିରୁତ୍ସାହ ବେଶାଗଲେ । ତାଙ୍କ ତେଜ ଦେଖି ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଏପରି
ଦ୍ରୁତ ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇଗଲା ଯେ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନିଶ୍ଚୟ ଧନୁ ଭଙ୍ଗ କରିବେ । ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ
ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଏଣେ ତାହାଙ୍କ ରୂପ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଭାବିଲେ ଯେ, ବିଶାଳ ଶିବଧନୁକୁ
ଭାଙ୍ଗି ନ ପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ସୀତା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଗଳାରେ ନିଶ୍ଚୟ ବରଷାମାଳା ପକାଇବେ ।
ଅର୍ଥାତ୍ ଉଭୟ ଦ୍ୱିଗରୁ ଆନୁମାନଙ୍କର ପରାଜୟ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିନୟ ସ୍ତବ୍ଧିତ ।
ଏହିପରି ଭାବ ସେମାନେ ପରସ୍ପର କୁହାକୁହୁ ହେଲେ, “ହେ ଭାଇ । ଏହି କଥାକୁ
ମନରେ ବିରୁଦ୍ଧ କରି ଆନୁମାନଙ୍କ ଯଶ, ପ୍ରତାପ ଓ ବଳ ହରାଇ ଚାଲି ଆପଣ ଆପଣା
ଘରକୁ ଫେରିଯିବା” ॥ ୨ ॥ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯେଉଁ ଚଳାମାନେ ଅବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଛନ୍ତି ଓ

ଏକ ବାର କାଳକୁ କିନ୍ତୁ ହୋଇ । ସିନ୍ଧୁ ହୁଏ ସମୟ କିତବ ହମ ସୋଇ ।
 ସୁଦ୍ଧ ସୁନି ଅବର ମହିପ ମୁସୁକାନେ । ଧରମସୀଲ ହରିଭଗତ ସୟାନେ ॥୩॥
 ସୀମା ବିଆହକି ରାମ ଗରବ ଦୁରି କରି ନୃପତି କେ ।

ଜାତି କୋ ସକ ସଂଗ୍ରାମ ଦସରଥ କେ ରନ ବାଁକୁରେ ॥୨୪୫॥
 ବ୍ୟର୍ଥ ମରହୁ ଜନି ଗାଲ ବଜାଇ । ମନ ମୋଦକହୁଁ କି ଭୁଖ ବୁତାଇ ।
 ସିଖ ହମାର ସୁନି ପରମ ସୁମାତା । ଜଗଦଂବା ଜାନହୁ କିୟୁ ସୀତା ॥୨॥
 ଜଗତ ପିତା ରଘୁପତିହି ବିରୁଷ । ଭରି ଲେତନ ଛବି ଲେହୁ ନିହାସ ।
 ସୁନ୍ଦର ସୁଖଦ ସକଳ ଗୁନ ରାସୀ । ଏ ଦୋଇ ବଧୂ ସଞ୍ଜୁ ଉର ବାସୀ ॥୨॥

ଏକ ବାର କାଳ ପ୍ରକା ନ ହେଉ କିପାଇଁ । ରଣେ ପୁଁ ଜିଣିବି ତାକୁ ବଳଦେଶ ପାଇଁ ।
 ଏହା ଶୁଣି ଅନ୍ୟ ନୃପେ ପ୍ରଭୁକ ହସିଲେ । ସେ ହରି-ଭକ୍ତ ଚରୁର ଧର୍ମଶୀଳ ଥିଲେ ॥୩॥
 ସୀତାଙ୍କୁ ବିବାହ ହେବେ ରଘୁବର ହରି ନୃପତି ବସକୁ ।

ଜିଣି କେ ପାରିବ ଦଶରଥଙ୍କର ରଣଧୀର କୁମରକୁ ॥୨୪୬॥
 ବୃଥାରେ ଆଶୁ ପ୍ରଳାପ କରି ମର ନାହିଁ । ମନ ଭରରେ କେବେକ୍ଷଣ ଶୁଧା ଯାଏ ନାହିଁ ।
 ଶୁଣି ମୋହର ପରମ ପବିତ୍ର ଶିଖାଣ । ଜଗତ-ଜନନୀ ହୃଦେ ଜାନଙ୍କୁ ଜାଣ ॥୨॥
 ଜଗତ-ପିତା ବିରୁଷ ଶ୍ରୀ ରଘୁପତିଙ୍କୁ । ନେତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଦେଖ ରୁଚିର ଛବିକୁ ।
 ସୁନ୍ଦର ସୁଖଦାୟକ ସଂସ୍ତ ଗୁଣ ରାଣି । ଏ ହୁଇ ଶର ଶିବଙ୍କ ଉର-ପୁର ବାସୀ ॥୨॥

ଅଭିମାନୀ ଥିଲେ, ସେମାନେ ଏ କଥା ଶୁଣି ବହୁତ ହସିଲେ । ସେମାନେ କୁହାକୁହୁ
 ହେଉଥା'ନ୍ତି, “ଧନୁ ଶକ୍ତିଲେ ପ୍ରକା ସୀତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ବିବାହ ସହଜପାଞ୍ଚ
 ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ । (ଅର୍ଥାତ୍ ସହଜରେ ଆମେ ସୀତାଙ୍କୁ ହାତରୁ ଗ୍ରହଣ କେରୁନାହିଁ ।)
 ପ୍ରଣି ଧନୁ କି ଶକ୍ତି ରାଜକୁମାରଙ୍କୁ କିଏ ବା ବିବାହ କରିପାରିବ ? ॥୩॥ କାଳ ହୋଇଥାଉ
 ପଛକେ, ସୀତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଥରେ ହେଲେ ବି ତାହାକୁ ପ୍ରକରେ ଜୟ
 କରିନେବୁ । ଏହି ଗର୍ବଭରା ବଚନ ଶୁଣି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମପରାୟଣ, ହରିଭକ୍ତ ଓ ବୟସ
 ନୃପତିଗଣ ହସିଲେ ॥ ୪ ॥ ସୋରଠା — ସେମାନେ କହଲେ, “ରାଜାମାନଙ୍କର
 ଶବ୍ଦ ଦୂର କରି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସୀତାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବେ । ବାସ୍ତବ କଥା ରହିଲା ତ !
 ମହାରାଜ ଦଶରଥଙ୍କ ରଣ-ଧୀର ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକରେ ଭଲ କିଏ ଜିଣି ପାରିବ ? ॥୨୪୭॥
 ତୋପାଉ — ବୃଥା କହୁ କରି ମରନାହିଁ । ମନେ ମନେ ମିଠେଇ ଖାଇଲେ କେଉଁଠି
 ଶୁଧା ମେଣ୍ଟିଲଣି ଭଲ । ଆମର ପବିତ୍ର ଶିକ୍ଷା ଶୁଣି ସୀତାଙ୍କୁ ଆପଣା ଆପଣା ହୃଦୟରେ
 ସାକ୍ଷାତ୍ ଜଗନ୍ନାଥ ବୋଲି ମନେ କର । (ତାଙ୍କୁ ପତ୍ନୀ ରୂପେ ପାଇବାର ଆଶା ଏବଂ
 ଲଳସା ପରିତ୍ୟାଗ କର ।) ॥୨॥ ଆଉ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଜଗତର ପିତା (ପରମେଶ୍ୱର)
 ମନେ କରି ନେତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣ ତାଙ୍କର ଛବି ଦେଖିନିଅ । ଏପରି ଅବସର ବାରମ୍ବାର ମିଳିବ
 ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦର, ସୁଖଦାୟକ ଓ ସମସ୍ତ ଗୁଣର ରାଣି ଏ ଭଲ ହୁହେଁ ଶିବଙ୍କ ହୃଦୟର

ସୁଧା ସମୁଦ୍ର ସମୀପ ବହାଣ । ପୁରଜନ୍ତୁ ନିରାଶି ମରହୁ କର ଧାଣି ॥
କରହୁ ଜାଇ ଜା କହୁଁ ଜୋଇ ଶୁଣି । ହମ ତୋ ଆଜୁ ଜନମ ପକ୍ତ ପାଣି ॥୩॥
ଅସ କହି ଉଲେ ଭୂପ ଅନୁରାଗେ । ରୂପ ଅନୁପ ବଲେକନ ଲାଗେ ॥
ଦେଖିଛି ସୁର ନର ଚଢ଼େ ବିମାନ । ବରଷିଛି ସୁମନ କରୁଛି କଲ ଗାନ ॥୪॥

ଜାନ ସୁଅବସରୁ ସୀତା ତବ ପଠଇ ଜନକ ବୋଲାଇ ।

ଚତୁର ସଖୀ ସୁନ୍ଦର ସକଳ ସାବର ତରୀ ଲଢ଼ାଇ ॥୧୫॥

ସିତା ସୋଗ୍ର ନହିଁ ଜାଇ ବଖାନ । ଜଗଦଂକକା ରୂପ ଗୁନ ଖାନ ॥
ଉପମା ସକଳ ମୋହି ରଘୁ ଲଗି । ପ୍ରାକୃତ ନାହିଁ ଅଂଗ ଅନୁରାଗୀ ॥୧॥

ନିକଟରେ ପରହର ଅନୁତ ସାଗର । ମଣ୍ଡଳକା ଜଳ ଦେଖି କର୍ପା ଧାଇଁ ମର ॥
ସାହାକୁ ସାହା ରୁଚଇ, କର ତାହା ସାଇ । ଆନେ ତ ଆଜି ଜନମ-ଫଳ ଅରୁ ପାଇ ॥୩॥
ଏହା କହୁ ଅନୁରାଗେ ନୃପ ସେ ଉତ୍ତମ । ନିରେଖିବାକୁ ଲଗିଲେ ରୂପ ଅନୁପମ ॥
ଦେଖନ୍ତୁ ବିମାନେ ଚଢ଼ି ଅନୁରାଗେ ସୁର । ବରଷି ସୁମନ ଗାନ କରନ୍ତୁ ମଧୁର ॥୪॥

ଜାଣି ସୁସମୟ ସୀତାକୁ ବଦେହ ଆଶିବାକୁ ଆଦେଶିଲେ ।

ସାବରେ ସୁନ୍ଦର ସଖୀ ସୁଚରୁଣ ସଙ୍ଗେ ଯେନିଷ ଆସିଲେ ॥୧୫॥

ସୀତାଙ୍କ ଶୋଷ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ନ ହୁଅଇ । ଜଗତ - ଜନମ ରୂପ-ଗୁଣ-ଶୀଳମୟୀ ॥
ଉପମା ସକଳ ମୋଡେ ରୁଚିଲେ ଉଦେ । ପ୍ରାକୃତ ନାଶ୍ୱର ଅଙ୍ଗ ଅନୁରାଗୀ ସଙ୍ଗେ ॥୧॥

ବିବାହୀ ॥ ୧ ॥ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ଉପବଦର୍ଶନ ରୂପୀ ଅନୁତ-ସମୁଦ୍ରକୁ ଛାଡ଼ି 'ଜାନଙ୍କୁ
ପତ୍ନୀ ରୂପେ ପାଇବାର ଯେଉଁ ହୁଣ୍ଟଣା ପୋଷଣ କରିଅଛି, ତାହା ମୁଗହୁଣ୍ଟା ଜଳ ।
ତାହା ଦେଖି ଦୌଡ଼ି ମରୁଛ କାହିଁକି ? ଆଜ୍ଞା, ଭଲ, ସାହାର ଯାହା ରୁଚି, ସେ
ତାହା କରୁ । ଆମେ ତ ଆଜି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ମନୁଷ୍ୟ-ଜନ୍ମ ସଫଳ
କଲୁ ।' ॥ ୩ ॥ ଉତ୍ତମ ରାଜାମାନେ ଏହିପରି କହୁ ଅନୁରାଗ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୟନରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
ଅନୁପମ ରୂପ ଦେଖିବାକୁ ଲଗିଲେ । ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ କଥା କ'ଣ, ଦେବତାମାନେ ମଧ୍ୟ
ବିମାନରେ ଚଢ଼ି ଆକାଶମାର୍ଗରୁ ସେହି ରୂପ ଦର୍ଶନ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ଗୀତ ଗାନ-
ସୁବକ ପ୍ରସ୍ତବୁଷ୍ଟି କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା — ଏହି ସୁଅବସର ଜାଣି ଜନକ
ସୀତାଙ୍କୁ ଡକାଇ ପଠାଇଲେ । ସମସ୍ତ ଚରୁଣ ଓ ହୃଦୟ ସଖୀ ଆଦର ସହକାରେ ତାଙ୍କୁ
ନେଇ ଆସିବାକୁ ଗଲେ ॥ ୧୫ ॥ ରୂପ ଓ ଗୁଣର ଆଦର ଜଗଜ୍ଜନନୀ ସୀତାଙ୍କ
ଶୋଷର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ମୋଡେ (କାବ୍ୟର) ସମସ୍ତ
ଉପମା ରୁଚି ଲଗିଲା । ସେ ସବୁ ସଂସାରୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତି ପ୍ରସୋଦ୍ୟ । (ଅର୍ଥାତ୍
ସେ ସବୁ ଉପମା ଜଗତର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ ହିସାସାୟାଏ । କାବ୍ୟର ଉପମାମାନ
ସିଂଗ୍ରହାସକ ଓ ମାଧୁରି ଜଗତରୁ ନିଆଯାଇଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଉପବାଦ୍ୟ ସ୍ୱରୂପାଶ୍ରୟ
ଆଁ ନିଶାଙ୍କ ଅପ୍ରାକୃତ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରାୟ ଅଙ୍ଗମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରସୋଦ କରିବା ଅର୍ଥ ତାହାଙ୍କର

ସିନ୍ଧୁ ବରନିଅ ତେଇ ଉପମା ଦେଇ । କୁଳବ କହାଇ ଅଜୟ କୋ ଲେଇ ॥
 ଜୌ ପଟତରଣୀୟ ସମ ସୀୟା । ଜଗ ଅସି ଜୁବଳ କହାଁ କମମାୟା ॥୩॥
 ଗିର ମୁଖର ତନ ଅରଧ ଭବାନୀ । ରକ ଅତି ଦୁଖିତ ଅତନୁ ପତି ଜାମା ॥
 ବିଷ ବାରୁଣ ବର ପ୍ରିୟ ଜେଷ୍ଠ । କହିଅ ରମା ସମ କର୍ମ ବୈଦେଶ୍ୟ ॥୩॥
 ଜୌ ଛବି ସୁଧା ପୟୋନିଧି ହୋଇ । ପରମ ରୂପ-ମୟ କଳୟ ସୋଇ ॥
 ସୋଭ ରକ୍ତ ମନ୍ଦରୁ ସିଂଗାରୁ । ମଥେ ପାଦ ପଙ୍କଜ ନିଜ ମାରୁ ॥୩॥

ସେହି ଉପମା ଦେଇଣ ସୀତାକୁ ବଞ୍ଚିବ । କୁଳବ କୁହାଇ କିଏ ଅପଣ ସେନବ ॥
 ଯେବେ ସୀତାକୁ ଭୁଲିବା ନାଶଙ୍କ ସଙ୍ଗତେ । ସଂସାରେ କାହିଁ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରବନ୍ଧ ଏମନ୍ତେ ॥୩॥
 ବାଣୀ ବାଲୁକା ଅର୍ଚ୍ଚନା ପାରବତୀ । ଅନଳପତି ବିରାଜ ରତି ହୁଣୀ ଅତି ॥
 ବିଷ ବାରୁଣୀ ଅତି ପ୍ରିୟ ବରୁ ଯା'ର । କହ ସୀତା ସମ ରମା ହେବ କି ପ୍ରକାର ॥୩॥
 ଯେବେ ଛବିରୁପୀ ସୁଧା-ପୟୋନିଧି ଅନ୍ତା । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରୂପ-ମୟ କର୍ମ ହୋଇଣ ଧରନ୍ତା ॥
 ଶୃଙ୍ଗାର-ମନ୍ଦର ଶୋଭା-ରହୁ ସାହାଯ୍ୟରେ । ମନ୍ତ୍ରନ୍ତା ମନ୍ତ୍ର ଅତି କର-ସର୍ବୋତ୍ତମରେ ॥୩॥

ଅପମାନ କରିବା ଏବଂ ଆପଣାକୁ ଉପହାସୀୟ କରିବା ।) ॥ ୧ ॥ ସୀତାଙ୍କ ରୂପ-
 ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ସେହି ଉପମାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରୟୋଗ କରି କିଏ ଅବା କୁଳବ ବୋଲଇ ଅପରାଧର
 ଭାବୀ ହେବାକୁ ପସନ୍ଦ କରିବ ? ବାସ୍ତବରେ ସୀତାଙ୍କ ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଭୁଲମୟା ଅର୍ପାତ୍
 ଉପମାନର ଯୋଗ୍ୟ ହେବ, ସଂସାରରେ ଏପରି ରମଣୀୟା ରମଣୀ କାହାନ୍ତି ? ॥ ୨ ॥
 (ପୁଅବାର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ କଥା କ'ଣ କହୁବା ? ଦେବାଙ୍କନାମାଙ୍କୁ ଯଦି ସାଂସାରିକ
 ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଦିବ୍ୟ ଓ ସୁନ୍ଦର ବୋଲି ବିରାଜ କରୁଥାଉ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ସୀତାଙ୍କ
 ଆଗରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଉଷା ପଡ଼ିଯିବେ ।) ଦେବାଙ୍କନାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସରସ୍ବତୀ
 ସ୍ୱଭାବତଃ ମୁଖର ହୋଇଥିବାରୁ ସୀତାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ନିକୃଷ୍ଟ । ପାବଣୀ ଅର୍ଚ୍ଚନା ।
 ଅର୍ପାତ୍ ଅର୍ଚ୍ଚନା ନଟେଶ୍ୱର ରୂପେ ତାଙ୍କର ଅଧା ଅଙ୍ଗ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଧା ଅଙ୍ଗ
 ପୁରୁଷ—ଶିବଙ୍କର ।) ତେଣୁ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ । କାମଦେବଙ୍କ ପତ୍ନୀରତି ଆପଣା ପତିକୁ ଅନ୍ୟ
 (ଅନ୍ୟାନ୍ୟ) ବୋଲି ଜାଣି ବିଶେଷ ଦୁଃଖିତା ଆସନ୍ତି । ସୁତରାଂ ରତି ମଧ୍ୟ ସୀତାଙ୍କର
 ଉପମାନ ହେବାକୁ ଅଯୋଗ୍ୟ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମମୁଦୁରୁ ଜାତ । ବିଷ ଓ ମଦ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ
 ଭର । ତେଣୁ ସେହି ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ସହ ସୀତା ସମାନ ବୋଲି କପରି କୁହାଯିବ ? ॥ ୩ ॥
 (ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ କଥା ଉପରେ କୁହାଯାଇଅଛି, ସେ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ ଲବଣାକ୍ତ
 ସମୁଦ୍ରରୁ । ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଭଗବାନ୍ ଅତିରକ୍ତଗୁଣ୍ଡୁଳ କଳୟ ରୂପ ଧାରଣ
 କରିଥିଲେ । ମହାବିଷଧର ବାସ୍ତବ ନାଶକୁ ରହୁ କରାଯାଇଥିଲା । ମନ୍ଦର ପବନ
 ଖୁଆବାଉର କାମ କରିଥିଲା । ସମସ୍ତ ଦେବତା ଓ ଦୈତ୍ୟ ମିଶି ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନ
 କରିଥିଲେ । ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅତିଶୟ ଶୋଭାରାଶି ଓ ଅନୁପମ ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ଜଗତ-
 ପ୍ରସିଦ୍ଧା, ସେ ଏ ସମସ୍ତ ଅସୁନ୍ଦର ଓ ସ୍ୱଭାବତଃ କଠିନ ଉପକରଣରୁ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଏହି ବିଧି ଉପରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଜବ ସୁନ୍ଦରତା ସୁଖ ମୂଳ ।

ତଦପି ସଙ୍କୋଚ ସମେତ କବି କହୁଛି ସୀତା ସମ୍ବନ୍ଧେ ॥୨୪॥

ଚଳି ସର ଲେ ସଖୀ ସମ୍ଭାଷଣ । ଗାତ୍ରତ ଗୀତ ମନୋହର ବାମ ॥
ସୋହ ନର୍ତ୍ତକ ତନୁ ସୁନ୍ଦର ସାଷ । ଜଗତ ଜନନି ଅତୁଳିତ ଛବି ଶାସ ॥୧॥
ଭୂଷନ ସକଳ ସୁଦେସ ସୁଦାସ । ଅଂଗ ଅଂଗ ରବି ସଖିତ୍ବ ବନାସ ॥
ରଂଗଭୂମି ଜବ ସିତା ପରାଧୀନ । ଦେଖି ରୂପ ମୋହେ ନର ନାଶ ॥୨॥
ହରଷି ସୁରତ୍ତ ଦୁଃଖୀ କଳାଶ । ବରଷି ପ୍ରସୁନ ଅପଞ୍ଚସ ଗାଶ ॥
ପାନ ସରୋଜ ସୋହ ଜୟମାଳ । ଅର୍ପୁଚିତ ଶତସ ସକଳ ଭୂଆଳ ॥୩॥

ଏହି ଭାବେ ପୁଣ୍ୟ-ପୌରୁଷର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେବେ ଉପୁଜନ୍ତେ ।

ତଥାପି ସଙ୍କୋଚ ଅନୁଭବ କବି ସୀତାଙ୍କ ସମ କହନ୍ତେ ॥ ୨୭॥

ଚଳିଲେ ଚରୁଣ ସଖୀ ସୀତା ହୃଦରେ । ମଙ୍ଗଳ ଗୀତ ଗାଇଣ ମଧୁର ସ୍ଵରରେ ॥
ନୟନ ଅଙ୍ଗେ ସୁନ୍ଦର ଶାଢ଼ୀ ସୁଶୋଭିତ । ଅନୁପମ ଛବି ଜଗଦ୍‌ମାଙ୍କ ଅଟଇ ॥୧॥
ସୁଦେଶେ ଶୋଭିତ ହୁଏ ସମସ୍ତ ଭୂଷଣ । ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ସାଜିଛନ୍ତି ରବି ସଖୀଗଣ ॥
ରଜ ଅବମାଳୁ ଯେବେ ସୀତା ଆଗମିଲେ । ରୂପ ଦେଖି ନରନାଶ ମୋହତ ହୋଇଲେ ॥୨॥
ହରଷେ ବିରାଜନ୍ତୁ ହୃଦୟ ବନାନ୍ତି । ପ୍ରସୁନ ବୃଷ୍ଟି କରଣ ଅପ୍‌ସରା ଗାଆନ୍ତି ॥
ଶୋଭା ପାଏ ଜୟମାଳ ପାଣି-ପଙ୍କଜରେ । ନିଷିଦ୍ଧତେ ନିରେଶନ୍ତି ମସ୍ତକ ନିକରେ ॥୩॥

ଏ ପ୍ରକାର ଉପକରଣମାନଙ୍କରୁ ଆବର୍ତ୍ତିତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶ୍ରୀ ଜାନଙ୍କଙ୍କ ସାଦୃଶ୍ୟ କିପରି ପାଇପାରନ୍ତେ ? ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ) ଯଦି ଛବିରୂପୀ ଅମୃତର ଗୋଟିଏ ସମୁଦ୍ର ହୁଏ, ପରମ ରୂପମୟ କରୁଣ ଚର୍ଚ୍ଚରେ ନିସ୍ଵୋଜିତ ହୁଏ ଏବଂ ଶୋଭାରୂପୀ ରକ୍ତ ତଥା ଶୃଙ୍ଗାରରୂପୀ ମନ୍ଦର ପଦ୍ମ ସାହାଯ୍ୟରେ କାମଦେବ ତାହାଙ୍କର କର-କମଳ ଦ୍ଵାରା ଉକ୍ତ ଶୋଭା-ସମୁଦ୍ରକୁ ମନ୍ଦନ କରନ୍ତି,—॥ ୪ ॥ କୋହା—ଏହି ରୂପେ ସେତେବେଳେ ସୁନ୍ଦରତା ଓ ପୁଣ୍ୟର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଜାତ ହେବେ, ସେତେବେଳେ ସୁଦ୍ଧା କବିମାନେ ଅତି ସଙ୍କୋଚ ସହକାରେ କହୁବେ ଯେ ସେ ସୀତାଙ୍କ ସହ ସମାନ ॥ ୨୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ଚରୁଣ ସଖୀମାନେ ସୀତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ମନୋହର ବାଣୀରେ ଗୀତ ଗାଇ ଚାଲିଆଁନ୍ତି । ସୀତାଙ୍କ ନବ ଶରୀରରେ ସୁନ୍ଦର ଶାଢ଼ୀ ସୁଶୋଭିତ । ଜଗଦ୍‌ଜନଙ୍କ ମହାନ ଛବି ଅତୁଳମାୟ ॥ ୧ ॥ ତାଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରାଙ୍ଗରେ ସକଳ ପ୍ରକାର ଭୂଷଣ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥାଏ । ସଖୀମାନେ ସେ ସବୁକୁ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥାନରୁ ରୂପେ ମଣ୍ଡାଳିଆଁନ୍ତି । ସୀତା ରଙ୍ଗଭୂମିରେ ପଦାର୍ପଣ କରନ୍ତେ, ତାହାଙ୍କର ବିଦ୍ୟ ରୂପ ଦେଖି ସମସ୍ତ ନର-ନାଶ ପୂର୍ବ ହୋଇଗଲେ ॥ ୨ ॥ ଦେବତାଗଣ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ହୃଦୟ ବନାଇଲେ ଏବଂ ଅପ୍‌ସରାମାନେ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କରି ଗୀତ ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୀତାଙ୍କ କର-କମଳରେ ଜୟମାଳା ସୁଶୋଭିତ । ସମସ୍ତ ରଜା ଚକିତ ହୋଇ ନିନିମେଷ

ସୀୟ ଚକିତ ଚିତ ରାମହି ରୁହା । ଭୟେ ମୋହବସ ସବ ନରନାହା ।
ମୁନି ସମୀପ ଦେଖେ ଦୋଉ ଭାଇ । ଲଗେ ଲଲକି ଲେଚନ ନିଧି ପାଇ ॥୩॥

ଗୁରୁଜନ ଲଜ ସମାଜ ବଡ଼ ଦେଖି ସୀୟ ସକୁରୁଣ ।

ଲଗି ବିଲେକନ ସଖିହୁ ତନ ରଘୁବୀରହି ଉର ଆନ ॥୨୮॥

ରାମ ରୂପ ଅରୁ ସିୟ ଛବି ଦେଖେ । ନର ନାରାହ ପରିହରା ନିମେଷେ ॥
ସୋଚିଛି ସକଳ କହତ ସକୁରୁଣ । ବିଧି ସନ ବିନୟ କରୁଛି ମନ ମାଣ୍ଡ ॥୧॥
ହରୁ ବିଧି ବେଗି ଜନକ ଜଡ଼ତା । ମତି ହମାର ଅସି ଦେହ ସୁହା ॥
ବିନୁ ବିରୁର ପରୁ ତଜି ନରନାହୁ । ସୀୟ ରାମ କର କରେ ବିବାହ ॥୨॥
ଜଗୁ ଭଲ କହିଛି ଭାଣ୍ଡ ସବ କାହୁ । ହଠ ଶଙ୍ଖେ ଅଂତର୍ଭୁ ଉର ଦାହୁ ॥
ଏହି ଲଲସୀ ମଗନ ସବ ଲେରୁ । ବରୁ ସାଣ୍ଡରେ ଜାନକା ଜୋରୁ ॥୩॥

ଚକିତ ଚିତେ ଜାନକା ରାମକୁ ରୁହାନ୍ତେ । ମୋହବସ ହୋଇଲେ ନୃପତି ସମସ୍ତେ ॥

ମୁନିଙ୍କ ସମୀପେ ବେନି ଭାଇକୁ ଦେଖିଣ । ଲୁଗିଲ ନୟନ ଛକ ନିଧିକୁ ପାଇଣ ॥୪॥

ଗୁରୁଜନ ଲଜ ବିଶାଳ ସମାଜ ଦେଖି ସୀତା ସଜ୍ଞୋଚିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀରକୁ ଦୃଢ଼ ମଧ୍ୟେ ଆଖି ସଖୀଚୁଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ ॥୨୯॥

ରାମ ରୂପ ସୀତା ଛବି ନିରେଖି ଆବର । ତେଜିଲେ ନିମେଷ ନାଶ ପୁରୁଷ ନିକର ॥
ନ କହୁ ସଜ୍ଞୋଚ ବଣ ସମସ୍ତେ ଚିନ୍ତନ୍ତି । ବିଧିକୁ ମନ ମଧ୍ୟରେ ବିନୟ କରନ୍ତି ॥୧॥
ହର ବିଧି ଜନକଙ୍କ ଜଡ଼ତା ଚଞ୍ଚଳ । ଆତ୍ମ ପ୍ରାୟେ ବୁଦ୍ଧି ତାଙ୍କୁ ଦିଅ ସୁବିମଳ ॥
କିନ୍ତୁ ନ ବିରୁର ପଣ ତେଜିଣ ରାଜନ । ସୀତା ରାମଙ୍କ ବିବାହ କରନ୍ତି ସମ୍ମତ ॥୨॥
ଜଗତେ ଭଲ କହୁବେ ଭଲ ସମସ୍ତଙ୍କୁ । ହଟ କଲେ ଦାହ ହେବ ଦୃଢ଼ୟ ଅନୁକୁ ॥
ଏହି ଲଳିସାରେ ମଗ୍ନ ପୁର ନାଶକର । ଜାନକା ସୋଷ୍ୟ ଅଟଇ ଏ ଶ୍ୟାମଳ ବର ॥୩॥

ନୟନରେ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୩ ॥ ସୀତା ଚକିତ ଚିତ୍ତରେ ଶ୍ରୀରାମକୁ

ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସମସ୍ତ ରାଜା ସେତେବେଳେ ମୋହବସ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସୀତା

ମୁନିଙ୍କ ନିକଟରେ ବସିଥିବା ଦୂର ଭାଇକୁ ଦେଖିଲେ । ସତେ ଯେମିତି ତାଙ୍କ ନେତ୍ର-

ପ୍ରସଳ ଆପଣାର ନିଧି ପାଇ ତହିଁରେ ଲୁଗିଗଲ ପରା ! ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଗୁରୁଜନ-

ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଲଜ୍ଜା ଏବଂ ଏତେ ବଡ଼ ସମାଜକୁ ଦେଖି ସୀତା ସକୁଚିତ ହେଲେ ।

ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଛବି ଦୃଢ଼ୟ ମଧ୍ୟରେ ରଖି ସଖୀମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୨୯॥

ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରୂପ ଓ ସୀତାଙ୍କ ଛବିକୁ ସ୍ତାପ୍ତରୂପମାନେ ସମସ୍ତେ

ଅପଲକ ନେତ୍ରରେ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସମସ୍ତେ ମନେ ମନେ ବିରୁର କରୁଥା'ନ୍ତି,

କିନ୍ତୁ କହୁବାକୁ ସଂକୋଚ କରୁଥା'ନ୍ତି । ମନେ ମନେ ସେମାନେ ବ୍ୟାତାଙ୍କୁ ବିନତି

କରୁଥା'ନ୍ତି—॥ ୧ ॥ “ହେ ବ୍ୟାତା ! ଶ୍ରୀରାମ ଜନକଙ୍କ ମୂର୍ଖତା ଦୂର କର ଏବଂ ଆମପରି

ସ୍ତବ୍ଧର ବୁଦ୍ଧି ତାଙ୍କୁ ଦିଅ, ଯେପରି କି ବିନା ବିରୁରରେ ରାଜା ତାଙ୍କର ପଣ ପ୍ରତି ରାମଙ୍କ

ତବ ବଞ୍ଚାଜନ ଜନକ ବୋଲି । ଚିରିଦାବଲ୍ଲ କହଇ ତଳି ଆଏ ॥
 କହ ନୁହଁ ଜାଇ କହନ୍ତୁ ପନମୋର । ତଳେ ଶୁଣି ହିଁ ହରଷୁ ନ ଥୋର ॥୩॥
 ବୋଲେ ବଞ୍ଚା ବଚନ ବର ପୁନହୁ ସକଳ ମହିପାଳ ॥
 ପନ ବିଦେହ କର କହନ୍ତି ହମ ଭୁଜା ଉଠାଇ ବିସାଳ ॥୨୪୯॥

ନୃପ ଭୁଜବଳୁ ବିଧି ସିଦ୍ଧିରୁ ରାହୁ । ଗରୁଡ଼ କଠୋର ବିଦିତ ସବ କାହୁ ॥
 ରାବନୁ ବାହୁ ମହାଭଟ ଶ୍ରେ । ଦେଖି ସରସନ ଗର୍ବୁ ହିଁ ସିଧାରେ ॥୧॥
 ସୋଇ ପୁରୁଷ କୋକିଳ କଠୋର । ରାଜ ସମାଜ ଆଜୁ ଜୋଇ ତୋର ॥
 ହିଁ ଭୁବନ ଜୟ ସମେତ ବେଦେଷୁ । ବିନହିଁ ବିରୁର ବରଇ ହଠି ତେଷୁ ॥୨॥

ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ମିଥୁଲେଶ ବନ୍ଦୀକୁ ରାଇଲେ । ଉଚାରି କୁଳ ଶରତ ସବେ ଆଗମିଲେ ॥
 କହ ମୋର ପଣ ଯାଇ, କହନ୍ତି ନରେଶ । ତଳିଲେ ଶୁଣି ହୋଇଣ ହରଷ ବିଶେଷ ॥୪॥
 ଉଚାରିଲେ ବନ୍ଦୀ ବଚନ ସ୍ତବ୍ଧ ଶୁଣ ସବେ ମହିପାଳ ।
 କହେହୁଁ ପଣ କହୁଅଛୁ ଆମ୍ଭେ ଉଠାଇ ଭୁଜ ବିଶାଳ ॥୨୫୦॥

ନୃପ ବାହୁବଳ ବିଧି ରାହୁ ଶିବ ରୂପ । ଭୁବିଦିତ କଠୋରତା ଗୁରୁତା ପ୍ରତାପ ॥
 ମହାବଳୀ ବାର ବାଣୀସ୍ତର ଦଶାନନ । ଦେଶଲେ ବାହାନା କରି ଦେଖି ଶରୀର ॥୧॥
 ଆଜି ସେ ହିଁ ପୁରୁଷ କଠୋର କୋକିଳ । ରାଜ ସମାଜେ କରବ ଯେହୁ ବେନିଶିଳ ॥
 ହିଁ ଭୁବନ ଜୟ ପ୍ରଣି ସଙ୍ଗେ ବଇଦେଷୁ । ବରବ ବଳପୁଷ୍ପକ ବିବିରରେ ସେହୁ ॥୨॥

ସଙ୍ଗେ ସୀତାଙ୍କର ବିବାହ କରିଦେବେ ॥ ୨ ॥ ସାରା ସସାର ତାହାକୁ ଭଲ ବୋଲି
 କହୁବ । କାରଣ ଏ କଥା ସମସ୍ତେ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ପଣ ଉପରେ ଜିଦ୍ ଧରି ବସିଲେ
 ପରଶାମରେ କେବଳ ହୁଦୟ-ଦହନ ହେବ ।” “ଏହି ଶ୍ୟାମଳ ପ୍ରଭୁଷ ହିଁ ଜାନକୀଙ୍କ
 ଯୋଗ୍ୟ ବର ହୁଅନ୍ତୁ ।” —ସମସ୍ତ ନରନାରୀ ଏହି ଲଳିତାରେ ମଗ୍ନ ॥ ୩ ॥ ତତ୍ତ୍ୱନନ୍ତର
 ରାଜା ଜନକ ଶୁଣିମାନଙ୍କୁ ଡାକାଇଲେ । ସେମାନେ ରାଜବଂଶର ଯଶାବଳୀ ଗାଇ ଗାଇ
 ଆସି ରାଜଭୂମିରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ରାଜା କହିଲେ, “ହେ ଶୁଣିମାନେ ! ଯାଇ ସମସ୍ତ ରାଜାଙ୍କୁ
 ମୋର ପଣ କଥା କୁହ ।” ଶୁଣିମାନେ ରାଜାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ତଳିଲେ । ସେମାନଙ୍କ
 ହୃଦୟରେ କମ ଆନନ୍ଦ ନ ଥାଏ ॥ ୪ ॥ କୋହା .—ଶୁଣିମାନେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଚନରେ
 କହିଲେ, “ହେ ମହିପାଳଗଣ ! ଶୁଣନ୍ତୁ । ଆମ୍ଭେ ଆମ୍ଭର ବିଶାଳ ବାହୁ ଉଠାଇ
 ଜନକରାଜଙ୍କର ପଣ ଘୋଷଣା କରୁଛୁ— ॥ ୨୫୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ରାଜମାନଙ୍କର
 ଭୁଜବଳ ତନ୍ତ୍ରମା ଓ ଶିବଧନୁ ରାହୁ ସମାନ । ତାହାର ଗୁରୁତା ଓ କଠୋରତା
 ସର୍ବଜନବିଦିତ । ରାବଣ ଓ ବାଣୀସ୍ତର ପଣ ଅତି ବଡ଼ ଯୋଦ୍ଧା ସୁଦ୍ଧା ଏହି ଧନୁ ଦେଖି
 ରୁପ୍ତ ଭବରେ ପଳାଇଗଲେ । (ତାହାକୁ ଉଠାଇବା କି ଦୂରର କଥା, ହୁଇବାକୁ ବି
 ସାହସ କାହାର ହେଲ ନାହିଁ ।) ॥ ୧ ॥ ଶିବଙ୍କର ସେହି କଠୋର ଧନୁକୁ ଆଜି ଏହି
 ରାଜସଭାରେ ସ୍ଥିରେ କେହି ଶୁଣିବ, ହିଁ ଭୁବନର ବିନୟଗୌରବ ସେ ଲଭି କରବ ଏବଂ

ସୁନି ପନ ସକଳ ଭୂପ ଅଭିଲକ୍ଷେ । ଭଟମାମା ଅଭିସମ୍ପା ମନ ମାଣେ ॥
 ପରିକର ବାଧୁ ଉଠେ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ । ତଳେ ଲକ୍ଷ୍ମଦେବତା ପିର ନାହିଁ ॥୩॥
 ତମକି ତାକି ତକି ସିବଧନୁ ଧରନ୍ତି । ଉଠଇ ନ କୋଟି ଭାଣି ବଳୁ କରନ୍ତି ॥
 ଜିହ୍ଵା କେ କହୁ ବିରୁଦ୍ଧ ମନ ମାନ୍ତି । ଗୁପ ସମୀପ ମହାପ ନ ଜାନ୍ତି ॥୪॥
 ତମକି ଧରନ୍ତି ଧନୁ ମୁଦ୍ର ନୃପ ଉଠଇ ନ ଚଲନ୍ତି ଲଜାଇ ।

ମନହୁଁ ପାଇ ଭଟ ବାହୁବଳୁ ଅଧିକୁ ଅଧିକୁ ଗରୁଆଇ ॥୨୫୦॥
 ଭୂପ ସହସ୍ର ଦସ ଏକତ୍ର ବାସ । ଲଗେ ଉଠାଉଁନ ଟରଇ ନ ଟାସ ॥
 ଉଗଇ ନ ସଞ୍ଜ ସରସନୁ କୈସେ । କାମୀ ବଚନ ସତୀ ମନୁ କୈସେ ॥୧॥
 ସବ ନୃପ ଭବ ଜୋଗୁ ଉପହାସୀ । କୈସେ କିନ୍ତୁ ବିରାଗ ସନ୍ଦ୍ୟାସୀ ॥
 କାରୁଣି ବିଜୟ ସାରତା ଭାଷ । ତଳେ ଗୁପ କର ବରବସ ହାସ ॥୨॥

ଶୁଣି ପଣ ଅଭିଳାଷି ନୃପତି ନିତୟ । ସାର ମଣି ଆପଣାକୁ ନୋଧେ ଅଭିଶପ୍ତ ॥
 ବରପଣିବେ ହୋଇ ଆକୁଳେ ଉଠିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମ ଦେବତା ପ୍ରଣାମ କଲଣ ତଳିଲେ ॥୩॥
 ତମକି ତଅଳ ଗୁହ୍ୟ ଧନୁକୁ ଧରନ୍ତି । ନ ଉଠନ୍ତି ନାନାବଧ ଯତନ କରନ୍ତି ॥
 ସାହାସ ବିରୁଦ୍ଧ କିନ୍ତୁ ମନ ମଧ୍ୟେ ଥିଲା । ଗୁପ ନିକଟକୁ ହେବ ନୃପ ନ ଗମିଲା ॥୪॥
 ଉଠାନ୍ତି ମହାପ ନ ଉଠନ୍ତି ଗୁପ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଫେରନ୍ତି ହାସ ।

ସାର ବାହୁବଳ ପାଇ ଅବା ଧନୁ ବେଶି ବେଶି ହୁଏ ଭାଷ ॥୨୫୧॥
 ଭୂପତି ଦଶ ସହସ୍ର ଏକାଦେବେ ଗଲେ । ଲଗିଲେ ଉଠାଇବାକୁ ହୁଲନ୍ତି ନ ହଲେ ॥
 ବିଚଳିତ ନ ହୁଅଇ ଶତ୍ରୁ ଗୁପ ତେହେ । କାମୀ ପ୍ରଭୁସ ବଚନେ ସଖା ମନ ସେହେ ॥୧॥
 ଉପହାସଯୋଗ୍ୟ ହେଲେ ନୃପତି ସମସ୍ତେ । ବୈରାଗ୍ୟାନୁସରଣୀୟ ଅଭିମତେ ॥
 କାର୍ତ୍ତି ବିଜୟ ଆବର ସାରପଣ ଭାଷ । ଫେରିଲେ ବାଧରେ ସବୁ ଗୁପ କରେ ହାସ ॥୨॥

କାନକୀ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣିତ ଚିତ୍ତରେ ତାହାକୁ ବରଣ କରବେ ।” ॥ ୨ ॥ ପଣ ଶୁଣି ସମସ୍ତ ରାଜା
 ପ୍ରଭୁକୁ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଆପଣା ଆପଣା ସାରତା ବିଷୟରେ ଶବ୍ଦ
 ଥିଲା, ସେମାନେ ମନେ ମନେ ଗରଗର ହେଉଥା’ନ୍ତି । ଅଶ୍ଵା ବାଜ ସେମାନେ ଅତି
 ଆକୁଳ ଭାବରେ ଉଠିଲେ ଏବଂ ଆପଣା ଆପଣାର ଲକ୍ଷ୍ମଦେବତା ପ୍ରଣାମ ନୂଆଁଇ ଧନୁ
 ନିକଟକୁ ଗଲେ ॥ ୩ ॥ ସେମାନେ ଫୋପାଦେଶ ଓ ଅଭିମାନର ସହଚ ତେର୍ ଶିବଧନୁ
 ଆଡ଼କୁ ଗୁଡ଼ିଆ’ନ୍ତି ଏବଂ ପୁଣି ଦୃଷ୍ଟି ନିବଳ କରି ତାହାକୁ ଧରୁଥା’ନ୍ତି । କୋଟି କୋଟି
 ପ୍ରକାରେ ବଳ ଓ ଜୋର ଲଗାଉଥା’ନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ସେ ତନ୍ତୁ ନ ଥାଏ । ଯେଉଁ
 ରାଜାମାନଙ୍କ ମନରେ ବିବେକର ମାନ୍ଦା ଟିକିଏ ଥାଏ, ସେମାନେ ଧନୁ ପାଖକୁ ଆଣି
 ଯାଉ ନ ଥା’ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା — ମୂର୍ଖ ନୃପତ୍ୟ ଫୋପରେ କାନ୍ତ କତମତ କରି
 ଧନୁକୁ ଧରୁଥା’ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ତାହା ଉଠୁ ନ ଥାଏ, ସେମାନେ ଲକ୍ଷିତ
 ହୋଇ ଗୁଲି ଯାଉଥା’ନ୍ତି । ସତେ ଯେମିତି ସାରମାନଙ୍କର ବାହୁବଳ ପାଇ ସେହି ଧନୁ

ଶ୍ରୀହତ ଭାବ ହାରି ହୁଏଁ ରାଜା । ଦୈଠେ ନିଜ ନିଜ ଜାଇ ସମାଜା ॥
 ନୃପତି ବିଲେଇ ଜନକୁ ଅକୁଲନେ । ବୋଲେ ବଚନ ଶେଷ ଜନ୍ମ ସାନେ ॥୩॥
 ଘାପ ଘାପ କେ ଭୂପତି ନାନା । ଆସ ସୁନି ହମ ଜୋ ପନୁ ଠାନା ॥
 ଦେବ ଦନୁଜ ଧରି ମନୁଜ ସଶର । ବିପୁଲ ସାର ଆସ ରନ୍ଧାଣୀ ॥୪॥

କୁଅଁରି ମନୋହର ବିଜୟ ବଡ଼ ଖରଡ଼ ଅତି କମମୟ ।

ପାଣ୍ଡୁନିହାର ବିରଂଚ ଜନ୍ମ ରଚେଇ ନ ଧନୁ ଦମମୟ ॥୫॥

କହନ୍ତୁ କାହିଁ ସୁଦୃଢ଼ ଲଭୁ ନ ଶତ୍ରୁ । କାହୁଁ ନ ସକର ଶୁଣ ଚଡ଼ାଡ଼ା ॥
 ରହଇ ଚଡ଼ାଉବ ତୋରବ ଭାଣି । ଡିକୁ ଭରି ଭୂମି ନ ସକେ ଛଡ଼ାଣି ॥୬॥

ଦୃଢ଼େହାର ମାନ ନୃପେ ହତଶ୍ରୀ ହୋଇଲେ । ନିଜ ନିଜ ସମାଜରେ ଯାଇଣ ବସିଲେ ॥
 ନୃପତି ଶୁଣି ଜନକ ବ୍ୟାକୁଳ ଅନୁରେ । ବୋଲିଲେ ବଚନ ଚିତ୍ତ ଅତି ବୋଧଭରେ ॥୧॥
 ଦ୍ଵାପ ଦ୍ଵାପରୁ ବିବଧ ମହାପତି-ପଣ । ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛୁ ଶୁଣି ମୋର ପଣ ॥
 ଦେବତା ଦାନବ ଧରି ମାନବ ଶରୀର । ଆସିଛୁ ବିପୁଲ ସାର ସବେ ରଣଧାର ॥୨॥

କୁମାର ସୁନାମ ବିଜୟଶ୍ରୀ ଭାଣି କମମୟ ଅତି ।

ଧନୁ ବିଭୀଷଣ ପ୍ରାପକକୁ ଯେହ୍ନେ ରଚିନାହିଁ ସଜାପତି ॥୩॥

କହ ଏ ଲଭ କାହାକୁ ନ ଲଭଇ ଭଲ । କେହି ଶିବ ରୂପେ ଗୁଣ ଦେଇ ନ ପାରିଲ ॥
 ପାଉ ତେଣେ ଗୁଣ ଦେବା ଶକ୍ତି ବାର ଭଲ । ନ ପାରିଲ ତଳେ ମାତ ଭୂମିରୁ ଉଠାଇ ॥୪॥

ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଭାଷା ହୋଇ ଯାଉଥାଏ ॥ ୨୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଅନନ୍ତର ଦଶ ହଜାର
 ରାଜା ଏକାବେଳେକେ ମିଶି ଧନୁକୁ ଉଠାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ତଥାପି ତାହା ଟଳିଲ
 ନାହିଁ । ସେହି ଶିବଧନୁ ବାମୀ ପୁରୁଷର ବଚନରେ ସମ୍ଭାର ମନ ନ ଟଳିଲ ପଣି ଜମା ଟକ୍ତି
 ନ ଥାଏ ॥ ୧ ॥ ବୈରାଗ୍ୟ ବିନା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଉପହାସ୍ୟ ହେଲ ପଣ ସମସ୍ତ ରାଜା
 ଉପହାସର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଶୁଣି, ବିଜୟ ଓ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ସାରତା, ଏ ସବୁକୁ
 ସେମାନେ ଧନୁ ଆଦରେ ବାଧା ହୋଇ ହୁରାଇ ଚାଲିଗଲେ ॥ ୨ ॥ ରାଜାମାନେ
 ଦୁଇପୁର ସହସ୍ର ହାରି ହତଶ୍ରୀ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଆପଣା ଆପଣା ସମାଜରେ
 ଯାଇ ବସିଲେ । ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଅନୁତକାରୀ ହେବାର ଦେଖି ଜନକ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ
 ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ କୋପପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନ ବୋଲିଲେ — ॥ ୩ ॥ “ପୁଁ ଯେଉଁ ପଣ କରୁଥିଲ,
 ତାହା ଶୁଣି ଦ୍ଵାପ-ଦ୍ଵାପାନ୍ତରୁ ଅନେକ ରାଜା ଆସିଲେ । ମନୁଷ୍ୟ-ଶରୀର-ଧାରୀ
 ଦେବତା ଓ ଦୈତ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଆସିଲେ । ଆସନ୍ତୁକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ
 ରଣଧାର ଖାତ ହେଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଲଗୁଛି, ଧନୁ ଭାଙ୍ଗି
 ମନୋହାରଣୀ କନ୍ୟା, ଗୌରବାନ୍ୱିତ ବିଜୟ ଓ ଅନ୍ୟ କମମୟ ଶାଣ୍ଡିର ଅଧିକାରୀ
 ହୋଇ ପାରିବ, ଏପଣି କୌଣସି ସାର ରୂପେ ସତେ ଯେମିତି ବ୍ୟାତା କ'ହାକୁ ଗଢ଼ି
 ନାହାନ୍ତି ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—କାହାକୁ ଏମିତି ଲଭ ନ ଲାଗେ, କୁହନ୍ତୁ ତ !

ଅବ ଜନି କୋଉ ମାଣେ ରୁଟିମାନ । ସାର ବସ୍ତ୍ର ନ ମସ୍ତକ ମୋଁ ଜାମା ॥
 ତଜଡ଼ୁ ଆସ ନିଜ ନିଜ ଗୁଡ଼ ଜାହୁ । ଲିଖା ନ ବସ୍ତ୍ର ବୈଦେହୀ ବବାହୁ ॥୨॥
 ସୁକୁକୁ ଜାଇ କୋଁ ପଦ ପରିହରଇଁ । କୁଅଁର କୁଆର ରହଇ କା କରଇଁ ॥
 କୋଁ ଜନତେଉଁ ବନ୍ଦୁ ଭଟ୍ଟ ଭୁବ ଶୁଭ । ତୋଁ ପଦୁ କର ହୋତେଉଁ ନ ହୁଅଇ ॥୩॥
 ଜନକ ବଚନ ସୁନି ସବ ନର ନାୟ । ଦେଖି ଜାନକହୁ ଭବ ଦୁଖାୟ ॥
 ମାଣେ ଲଖନୁ କୁଟିଲ ଭାଇ ଭୋଁ ହେଁ । ରବପଟ ପରକଟ ନୟନ ରସୋଁ ହେଁ ॥୪॥
 କହୁ ନ ସକତ ରଘୁସାର ଡର ଲଗେ ବଚନ ଜନ୍ମ ବାନ ।

ନାଇ ରାମ ପଦ କମଲ ସିନ୍ଧୁ ବୋଲେ ଗିରୀ ପ୍ରମାନ ॥୨୫॥
 ରଘୁବନ୍ଧୁ ମହୁଁ ଜହଁ କୋଉ ହୋଇ । ତେହିଁ ସମାଜ ଅସ କହଇ ନ କୋଇ ॥
 କହୁ ଜନକ ଜୟ ଅନୁଚିତ ବାମା । ବିଦ୍ୟମାନ ରଘୁକୁଲମନି ଜାମା ॥୫॥

ଆଉ କେହୁ ସାର ଗର୍ବ ନ କରିବ କହୁ । ଜାଣିଲୁ ମୁଁ ଏବେ ସାରଶୂନ୍ୟ ଅଟେ ମସ୍ତକ ॥
 ତେଜ ଆଶା ଯାଅ ସବେ ନିଜ ନିଜ ଘରେ । ବୈଦେହୀ ବବାହୁ ବହୁ ଲେଖିନାହିଁ କରେ ॥୬॥
 ଧର୍ମ ନଷ୍ଟ ହେବ ଯେବେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ତେଜିବ । କୁମାରୀ କୁମାରୀ ରହୁ କଅଣ କରିବ ॥
 ସାର ବସ୍ତ୍ର ନ ପୃଥ୍ବୀ ଜାଣିଥାନ୍ତି ଯେବେ । ପଣ କରି ହାସ୍ୟାସକ ନ ହୁଅନ୍ତି ତେବେ ॥୭॥
 ଜନକ ବଚନ ଶୁଣି ସବେ ନର ନାୟ । ବିଲୋକି ବରଦେହୀକୁ ହୁଅନ୍ତି ହେଲେ ଶୁଭ ॥
 ରୋଷେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବଦ ଭୁକ୍ତି ହୋଇଲୁ । ନୟନେ ବୋଧ ହୁଇଲୁ ଦଶନ କର୍ମିଲୁ ॥୮॥
 କହୁ ନ ପାରନ୍ତି ରଘୁସାର ଭୟେ ବାକ୍ୟ ଲାଗେ ଯେହ୍ନେ ବାଣ ।

ପ୍ରଣମି ରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳେ ଶୁଷିଲେ ବାଣୀ ପ୍ରମାଣ ॥୨୬॥
 ଜଣେ ସୁଦା ରଘୁବଂଶୀ ଆସ ଯେ ସ୍ଥାନରେ । ଏମନ୍ତ ନ କହେ କେହୁ ସେହୁ ସମାଜରେ ॥
 କହଲେ ଜନକ ଯଥା ଅନୁଚିତ ବାଣୀ । ରଘୁକୁଲ-ମଣି ଏଥୁ ବିଦ୍ୟମାନ ଜାଣି ॥୯॥

କିନ୍ତୁ କେହୁ ଶଙ୍କରଙ୍କ ଧନୁରେ ଗୁଣ ଚତାଇ ପାରଲେ ନାହିଁ । ଆରେ ଭାଇ ' ଗୁଣ
 ଚତାଇବା ଓ ଭଙ୍ଗିବା ତ ଦୂରର କଥା, ତିଳେ ମାତ୍ର ସୁଦା ତାହାକୁ ଭୁଲିବୁ କେହୁ
 ଛଡ଼ାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଏବେ ଆଉ କୌଣସି ସାରଭାଷମାନ ମୋ କଥା ଶୁଣି
 ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହୁଅନ୍ତୁ । ମୁଁ ଜାଣି ପାରିଲଣି, ପୃଥ୍ବୀ ସାରଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯାଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ
 ଆଶା ଗୁଡ଼ିକ ଯେଉଁ ଘରକୁ ଯାଅ । ବ୍ୟାଧି ତାଙ୍କ ବ୍ୟାଧିରେ ସୀତାର ବବାହୁ ଲେଖି
 ନାହାନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ପଣ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ପୁଣ୍ୟ ସୁଦ୍ଧିଯାଇଛି । କ'ଣ କରିବ " କନ୍ୟା
 କୁମାରୀ ରହୁ ପଛକେ । ଯଦି ପୃଥ୍ବୀ ସାରଶୂନ୍ୟ ବୋଲି ମୁଁ ପ୍ରଥମରୁ ଜାଣିଥାନ୍ତି,
 ତେବେ ଏମିତି ପଣ କରି ମୁଁ ଉପହାସର ପାତ୍ର ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତି ।" ॥ ୩ ॥ ଜନକଙ୍କ
 ଏହୁପରି କଥା ଶୁଣି ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ ସମସ୍ତେ ଜାନକଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ରୁହୁଁ ହୁଅନ୍ତି ହେଲେ । ମାତ୍ର
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବାଧାବେଶରେ ତେଜ ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ଭ୍ରାତୃତା ବଦ ହୋଇଗଲା, ଓଠ
 ସ୍ତୁରିବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ନେତ୍ର ବୋଧରେ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କଲା ॥ ୪ ॥ ବୋହୂ -

ସୁତନ୍ତୁ ଶୁଭକୁଳ ପଙ୍କଜ ଶୁଭ । କହୁଁ ସୁଭାଷ ନ କହୁ ଅଭିମାନ ॥
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରି ଅନୁସାସନ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ । କହୁକ ଲବ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଉଠାଣ୍ଡି ॥୨॥
 କାଚେ ଘଟ ଜମି ଡାକି ଯୋଗ । ସକଳ ମେରୁ ମୂଳକ ଜମି ତୋଷ ॥
 ତବ ପ୍ରତାପ ମହିମା ଭରବାନା । କୋ ବାସୁଦେ ପିନାକ ପୁରାଣା ॥
 ନାଥ ନାଥ ଅସ ଆପୁସୁ ହୋଇ । କୌତୁକୁ କରୌ ବିଲେକ ଅସୋଇ ॥
 କମଳ ନାଲ ଜମି ରୂପ ଚତାଣ୍ଡି । ଜୋଜନ ସତ ପ୍ରମାନ ଲେ ଧାଣ୍ଡି ॥୩॥
 ଚୋରୌ ଛବିକ ଦଣ୍ଡ ଜମି ତବ ପ୍ରତାପ ବଳ ନାଥ ।
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ନ କରୌ ପ୍ରଭୁ ପଦ ସପଥ କର ନ ଧରୌ ଧନୁ ଶୁଥ ॥୪॥

ଶୁଣ ଦିନକର-କୁଳ-କମଳ-ଦିନେଶ । ସୁଭାବେ କହେ ନ କର ଅଭିମାନ ଲେଶ ॥
 ଯେବେ ଆପଣଙ୍କ ଅନୁଶାସନ ଲଭନ୍ତି । ଶେଷୁ ସମାନ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଉଠାଇ ନିଅନ୍ତି ॥୧॥
 କଥା ଘଟ ପରି ଛେଡ଼ି ଫିଙ୍ଗନ୍ତି ବହନ । ମେରୁକୁ ଭାଙ୍ଗି ପକାନ୍ତି ମୂଳକ ଯେସନ ॥
 ରୁନୁ ମହିମା ପ୍ରତାପେ ଶ୍ରୀ ରଘୁପୁରାଣ । କି ସୁର ବାସୁଡ଼ା ଏହି ଖଣ୍ଡ ଅଜଗଦ ॥୨॥
 ନାଥ, ଏହା ବିରୁଦ୍ଧ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ । କୌତୁକ କରିବ କିଛି ତାହା ବିଲେକନ୍ତୁ ॥
 ପଦ୍ମନାଭ ପରି ରୂପେ ଶୁଣ ଚତାଲବ । ଶତ ଯୋଜନ ପ୍ରମାଣ ନେଇ ଧାନ୍ଦିସିବି ॥୩॥
 ଭାଙ୍ଗିବ ଛବିକଦଣ୍ଡ ପ୍ରାୟେ ନାଥ ରୁନୁ ପ୍ରତାପ ବଳରେ ।
 ନ କଲେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ଶପଥ, ଧନୁ ନ ଧରିବ କରେ ॥୪॥

ଶ୍ରୀ ରଘୁବାବଙ୍କ ଭୟରେ ସେ କିଛି କହୁପାରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଜନକଙ୍କ ବଚନ ତାଙ୍କ
 ହୃଦୟକୁ ବାଣ ପରି ବଳ କଲ । ଶେଷରେ ସେ ଆଉ ରହୁପାରିଲେ ନାହିଁ,
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ସେ ଯଥାର୍ଥ ବଚନ ପ୍ରକାଶ
 କଲେ— ॥ ୧୫ ॥ କୌପାରି —ରଘୁକୁଳମଣି ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଏଠି
 ଉପସ୍ଥିତ ସ୍ୱାମୀ ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ଜନକ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ବଚନ ଅଭିବାଦ୍ୟ କରି-
 ଅଛନ୍ତି, ତାହା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଘୋର ଧୂଷ୍ଟତା । ସେପରି ବଚନ ରଘୁବଂଶୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ
 କଣେ କେହି ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଉକ୍ତ ସମାଜରେ କେହି କହୁବାକୁ ସାହସ କରନ୍ତି
 ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ହେ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳ-କମଳ-ଦିବାକର ! ଶୁଣନ୍ତୁ । ମୁଁ ସହଜ ସୁଭାବର ଦଶବର୍ତ୍ତୀ
 ହୋଇ କହୁଛି । ଏଥିରେ ଉଲ୍ଲେଖାତ ମୋ ମନରେ ଅଭିମାନ ନାହିଁ । ଯଦି ଆପଣଙ୍କ
 ଆଜ୍ଞା ପାଆନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ସୁଦ୍ଧା କନ୍ଦୁକ ପରି ଉଠାଇ ଦିଅନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଏବଂ
 ତାହାକୁ କଥା କଲପ ପରି ଫଟେଇ ଦିଅନ୍ତି । ସୁମେରୁ ପବନକୁ ମଧ୍ୟ ମୂଳା ପରି ଭାଙ୍ଗି
 ଦିଅନ୍ତି । ହେ ଭରବାନ ! ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତାପର ମହିମାରେ ଏହି ବିଚର ସ୍ତବୁଣା ଧନୁ କିବା
 ସୁର ! ॥ ୩ ॥ ହେ ନାଥ ! ଏହି ତଥା ଜାଣି ଆପଣ ଯଦି କିଛି ଆଜ୍ଞା ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ
 କିଛି କୌତୁକ ଦେଖାନ୍ତି । ତାହା ମଧ୍ୟ ଆପଣ ଦେଖନ୍ତେ । ପଦ୍ମନାଭ ପରି ଧନୁରେ
 ଶୁଣ ଚତାଲ ତାହାକୁ ଶହେ ଯୋଜନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧରି କୌଣସି ରୁଦ୍ଧିଯା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥

ଲକ୍ଷ୍ମୀନ ସକୋପ ବଚନ ଜେ ବୋଲେ । ଉଗମଗାନ୍ଧି ମନ୍ତ୍ର ଦିଗ୍‌ଗଜ ଡୋଲେ ॥
 ସକଳ ଲୋଗ ସବ ଭୂପ ଡେଶରେ । ସିନ୍ଧୁ ହିମାଳୟ ହରଷୁ ଜନକୁ ସଜୁଗୁନେ ॥୧॥
 ଗୁର ରଘୁପତି ସବ ମୁନି ମନ ମାୟା । ମୁଦିତ ଭବ ପୁନ ପୁନ ପୁଲକାୟା ॥
 ସମ୍ବନହିଁ ରଘୁପତି ଲକ୍ଷ୍ମୀନ ନେତ୍ରୀରେ । ପ୍ରେମ ସମେତ ନିକଟ ବେଠାରେ ॥୨॥
 ବିଷ୍ଣୁମିତ୍ର ସମୟ ସୁଭ ଜାମା । ବୋଲେ ଅତି ସନେହମୟ ବାମା ॥
 ଉଠନ୍ତୁ ରାମ ଭଞ୍ଜନ୍ତୁ ଭବ ରୂପା । ମେଟନ୍ତୁ ତାତ ଜନକ ପରିତାପା ॥୩॥
 ସୁନି ଗୁର ବଚନ ଚରନ ସିନ୍ଧୁ ନାତ୍ରୀ । ହରଷୁ ବିଷାଦୁ ନ କହୁ ଉର ଆତ୍ରୀ ॥
 ଠାଡେ ଭବ ଉଠି ସହଜ ସୁଭାବ । ଠଣ୍ଡୁନି ଜୁବା ମୁଗରୁଜୁ ଲଜାବ ॥୪॥
 ଉଦିତ ଉଦୟଗିରି ମଂତ ପର ରଘୁବର ବାଲପତଂଗ ॥

ବିକସେ ସନ୍ତ ସରୋଜ ସବ ହରଷେ ଲୋଚନ ଭୁଜ ॥୧୫୩॥

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯେବେ ସକୋପେ ବଚନ କହୁଲେ । ଥର ଥର ହେଲ ମନ୍ତ୍ର, ଦିଗ୍‌ଗଜେ କର୍ମିଲେ ॥
 ହୋଇଲେ ସମସ୍ତ ଲୋକ ନୃପ ଭୟାନ୍ତ । ସୀତା ହୃଦୟେ ହରଷ, ଜନକ ଲଜିତ ॥୧॥
 ମନ ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରକୃତ ଗୁରୁ ରଘୁପତି । ଆନନ୍ଦ ହୋଇଣ ବାରମ୍ବାର ପୁଲକନ୍ତ ॥
 ସଙ୍କେତରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ରାମ ନିବାରଲେ । ସ୍ନେହ ସହଜ ଆପଣା ପାଶେ ବସାଇଲେ ॥୨॥
 ତହୁଁ ବିଷ୍ଣୁମିତ୍ର ଶୁଭ ଅବସର ଜାଣି । ଭାଷିଲେ ଅତି ସ୍ନେହରେ ସୁମଧୁର ବାଣୀ ॥
 ଉଠ ବସ, ରଘୁବର, ଭାଙ୍ଗି ଭବରୂପ । ହରଷ କର ଜନକ ନୃପ ପରିତାପ ॥୩॥
 ଶୁଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଚରଣେ ନମିଲେ । ହରଷ ବିଷାଦ କିଛି ହୃଦେ ନ ମଣିଲେ ॥
 ସହଜ ସ୍ୱଭାବେ ଉଠି ପ୍ରଭୁ ହେଲେ ଉଭା । ଠାଣି ଲଜିତ କରଇ ପଶୁରାଜ ପ୍ରବା ॥୪॥
 ଉଦ୍ୟନ୍ତେ ଉଦୟ-ଗିରି-ମନ୍ତ ପୁଷ୍ପେ ବାଲରବ ରଘୁବର ।

ବିକଶିଲେ ସନ୍ତ-ସରୋଜ ସମସ୍ତ ହରଷ ନେତ୍ର-ଭ୍ରମର ॥୧୫୪॥

କୋହା '—ହେ ନାଥ । ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତାପବଳରେ ଧନୁକୁ ଛଡ଼ୁ ପରି ଭାଙ୍ଗି ଦିଅନ୍ତି ।
 ଯଦି ତାହା କର ନ ପାରନ୍ତି, ତେବେ ଶପଥ କରି କହୁଛୁ,—ମୁଁ ଆଉ ଧନୁ ଓ ତୁଣୀର
 କଦାପି ହାତରେ ଧରନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୧୫୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ '—ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହୋଧଭରା ବଚନ
 କହୁବା ମାତ୍ରେ ଧୃତ୍ୟା ଚହଲିବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ଦିଗ୍‌ଗଜମାନେ କର୍ମିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
 ସମସ୍ତ ଲୋକ ଓ ରାଜା ଭରିଗଲେ । ସୀତାଙ୍କ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା ଏବଂ ଜନକ
 ସକ୍ୱଚିତ ହେଲେ ॥ ୧ ॥ ଗୁରୁ ବିଷ୍ଣୁମିତ୍ର, ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ପ୍ରକୃତ ମନେ ମନେ
 ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ଏବଂ ବାରମ୍ବାର ପୁଲକିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସଙ୍କେତ-
 ଦ୍ୱାରା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ନିବାରଣ କଲେ ଏବଂ ପ୍ରେମରେ ଆପଣା ପାଶରେ ବସାଇଲେ ॥ ୨ ॥
 ବିଷ୍ଣୁମିତ୍ର ଶୁଭ ଅବସର ଜାଣି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନ କହୁଲେ, “ହେ ବସ ରାମ !
 ଉଠ, ଶିବଧନୁ ଭାଙ୍ଗି କର ଏବଂ ଜନକଙ୍କ ସନ୍ତାପ ଦୂର କର ।” ॥ ୩ ॥ ଗୁରୁଙ୍କ ବଚନ
 ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରଣାମ ନୁଆଁଇଲେ । ତାଙ୍କ ମନରେ ହର୍ଷ ନି ବିଷାଦ

ନୃପତି କେଶ ଆସା ନିସି ନାସୀ । ବଚନ ନକ୍ଷତ ଅବଲ୍ଲ ନ ପ୍ରକାସୀ ॥
 ମାମା ମନ୍ତ୍ରପ କୁମୁଦ ସକୁରୁନେ । କପଟୀ ଭୂପ ଭଲୁକ ଲୁକାନେ ॥୧॥
 ଭବ ବିସୋକ କୋକ ମୁନ ଦେବା । ବଶିଷ୍ଠ ସୁମନ ଜନାର୍ତ୍ତୁର୍ତ୍ତ ସେବା ॥
 ଗୁରପଦ ବନ୍ଧ ସହିତ ଅନଗ୍ରା । ରାମ ମୁନିଜ୍ଞ ସନ ଆୟୁସୁ ମାଗା ॥୨॥
 ସହଜର୍ତ୍ତ ତଳେ ପକଲ ଜଗ ସ୍ବାମୀ । ମଉ ମଞ୍ଜୁ ବର କୁଞ୍ଜର ଗାମୀ ॥
 ଚଳତ ରାମ ସବ ପୁର ନର ନାୟ । ପୁଲଲ ପୁର ତନ ଭବ ପୁଣ୍ୟାଣ ॥୩॥
 ବନ୍ଧ ପିତର ପୁର ପୁକୁତ ସିଂହରେ । ଜୌ କହୁ ପୁନ ପ୍ରସାଦ ଦ୍ରମାରେ ॥
 ତୌ ସିବଧନୁ ମୃନାଲ ଶା ନାହିଁ । ତୋରହୁଁ ରାମୁ ଗନେସ ଗୋସାହିଁ ॥୪॥

ନୃପତିରଣଙ୍କ ଆଶା-ନିଶି ହେଲ ନାଶ । ବଚନ-ନକ୍ଷତ ହେଲେ ବିଲୁପ୍ତ ପ୍ରକାଶ ॥
 ମାମ ମନ୍ତ୍ରପ-କୁମୁଦ ସଙ୍କୋଚ ଲଭିଲେ । କପଟୀ ଭୂପ-ଭଲୁକ-ନିକର ଲୁଚିଲେ ॥୧॥
 ସ୍ବର-ପୁନି-ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ଶୋକ ପଶିହୁ । ନିଜ ସେବା ସମର୍ପନ୍ତ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କଣ ॥
 ଅନୁରାଗ ସହ ଗୁରୁ ଚରଣ ବନ୍ଧଣ । ରାମ ମୁନିଜ୍ଞ ନିଜକୁ ଆଦେଶ ମାନ୍ତିଣ ॥୨॥
 ସ୍ବଭାବେ ରାମ କଲେ ଚରଣର ସ୍ବାମୀ । ମଉ ମନୋହର ବର-ଗଜରାଜଗାମୀ ॥
 ଚଳନ୍ତେ ରାମ ସମସ୍ତ ପୁର ନରନାୟ । ପୁଲକେ ପୁରତ ତନୁ ପୁଣୀ ହେଲେ ଭାଷା ॥୩॥
 ବନ୍ଧ ପିତୃ ଦେବତାଙ୍କୁ ପୁରନ୍ତି ପୁକୁତ । ଯେବେ କହୁ ଅହ ଆମ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରସାଦକ ॥
 ତେବେ ମୃଣାଳ ସଦୃଶ, ପ୍ରଭୁ ଗଜାନନ । ଭକ୍ତନ କରନ୍ତୁ ରାମ ଶିର-ଶିରାସନ ॥୪॥

କହୁ ଜାତ ହେଲ ନାହିଁ । ସେ ସହଜସ୍ବଭାବର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଉଠି ଛୁଟା ହେଲେ ।
 ଉଦ୍ଧା ହେବା ଠାଣିରେ ସେ ପ୍ରବକ କେଶରୀକୁ ଲବ୍ଧିତ କଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—
 ମଞ୍ଜୁରୀ ଉଦୟାବଳ ଉପରେ ରଘୁନାଥ-ବାଲରବିଜ୍ଞ ଉଦୟ ହେବା ମାତ୍ରେ ସହ-
 ସଙ୍ଗେନବୁଦ୍ଧ ବିକଶିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଦର୍ଶକଙ୍କ ନୟନ-ଉପରଗଣ
 ଆନନ୍ଦିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ରାଜାମାନଙ୍କର ଆଶା-ନିଶା
 ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ସେମାନଙ୍କ ବଚନ-ନକ୍ଷତ-ନିକରଙ୍କ ପ୍ରକାଶ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।
 (ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନେ ମୋତି ହୋଇଗଲେ ।) ଅଭିମାମା ନୃପ-କୁମୁଦସମୂହ ସହଚର
 ହୋଇଗଲେ ଏବଂ କପଟୀ ରାଜା-ଭଲୁକମାନେ ଲୁଚିଗଲେ ॥ ୧ ॥ ପୁନ ଓ ଦେବତା-
 ମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରବାକମାନଙ୍କ ସଦୃଶ ଶୋକରହୃତ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରମଦ ବୃଷ୍ଟି
 କଣ ସେମାନଙ୍କ ସେବା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ପ୍ରେମରେ ଗୁରୁଙ୍କର ଚରଣପ୍ରଗଳ ବନ୍ଦନା
 କରି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୁନିମାନଙ୍କର ଆଦେଶ ମାନ୍ତିଲେ ॥ ୨ ॥ ଅଗ୍ନି ଗଜର ସ୍ବାମୀ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚଳିବା ମାତ୍ରେ ଜଗରର ନରନାୟମାନେ ପୁଣୀ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ
 ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର ରୋମାଞ୍ଚିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ ॥ ୩ ॥ ସେମାନେ ପିତୃପୁରୁଷ ଓ
 ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦନା କରି ଆପଣା ଆପଣା ପୁଣ୍ୟରାଶି ସ୍ମରଣ କଲେ । ସେମାନେ

ରାମହ ପ୍ରେମ ସମେତ ଲକ୍ଷି ସଖିକୁ ସମୀପ ବୋଲାଇ ।

ସୀତା ମାତୁ ସନେହ ବସ ବଚନ କହଇ ବିଲଗାଇ ॥୨୫୫॥

ସଖି ସବ କୌତୁକୁ ଦେଖନିହାରେ । ଜେଉ କହାଓୁକ ହିତୁ ହମାରେ ॥
କୋଉ ନ ବୁଝାଇ କହଇ ଗୁର ପାଶୁ । ଏ ବାଳକ ଅସି ହଠ ଭଲ ନାଶୁ ॥୧॥
ରାବନ ବାନ କୁଆ ନହିଁ ରାପା । ହାରେ ସକଲ ଭୂପ କରି ଦାପା ॥
ସୋ ଧନୁରାଜକୁଅଁର କର ଦେହୁଁ । ବାଲ ମରାଲ କି ମନ୍ଦର ଲେହୁଁ ॥୨॥
ଭୂପ ସୟାନପ ସକଲ ସିରାମ । ସଖି ବିଧି ଗତି କହୁ ଜାତି ନ ଜାମା ॥
ବୋଲୁ ଚତୁର ସଖୀ ମୁହୁ ବାମା । ତେଜବତ ଲାଗୁ ଗନିଅ ନ ରାମା ॥୩॥

ନରେଶ ରାମକୁ ସପ୍ରେମେ ସଖୀକୁ ସମୀପେ ଡକାଇ ଆଣି ।

ଜାନକା ଜନନୀ ସ୍ନେହବଶ ହୋଇ ବୋଲନ୍ତି ଡକଳ ବାଣୀ ॥୨୫୬॥

କୌତୁକ ଦର୍ଶକ ସବେ ଶୁଣ ସହଚର । ଯେ ହୃତବାସ କୁହାଇ ଅଛନ୍ତି ଆମ୍ଭର ॥
କେହୁ ଯାଇ ମୁଖକୁ ହୁଝାଇ ନ କୁହେ । ଏ ବାଳକର ଏମନ୍ତ ହଟ ଭଲ ନୁହେ ॥୧॥
ଯେଉଁ ଗୁପ୍ତକୁ ରାବଣ ବାଣୀ ନ କୁଇଲେ । ଦର୍ପ କରିଣ ସମସ୍ତ ମହାପେ ହାରିଲେ ॥
ସେ ଧନୁ ଦେଉଅଛନ୍ତି ନୃପ ଶିଶୁ କରେ ! ବାଳ ମରାଲ କି ନେଇ ପାରିଲ ମନ୍ଦରେ ॥୨॥
ନୃପଙ୍କ ଚତୁର ପଣ ବିନଷ୍ଟ ହୋଇଛୁ । ସଖୀ, ବିଧି ଗତି ଜଣା ଯାଉନାହିଁ କହୁ ॥
ଶୁଣି ବୋଲେ ସୁଚରୁଣ ସଖୀ ମୁହୁବାଣୀ । ତେଜସ୍ବୀକୁ ଯୁଦ୍ଧ ବୋଲି ନ ମଣନ୍ତୁ ଶାଣୀ ॥୩॥

ବିଦ୍ବଦ୍‌ନାଶକ ଗଣେଶକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ହେ ଗଣେଶ ଗୋସାଇଁ !
ଯଦି ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ପୁଣ୍ୟର କହୁ ପ୍ରଭାବ ଥାଏ, ତେବେ ଶ୍ରୀରାମ ଶିବଧନୁକୁ କମଳନାଭ
ପଣ ଭାଙ୍ଗି ଦିଅନ୍ତୁ ।” ॥ ୪ ॥ କୋହା—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ (ବାସୁଲ) ପ୍ରେମର
ବଶବର୍ତ୍ତୀ ଦେଖି ସଖୀଗଣଙ୍କୁ ସମୀପକୁ ଡାକି ସୀତାଙ୍କ ମାତା ସ୍ନେହରେ ଲେଖକ
ଗତାଇ ବଚନ ବୋଲିଲେ— ॥ ୨୫୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—“ହେ ସଖି ! ଏହୁ ଯେଉଁ-
ମାନେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଶୁଭଚିନ୍ତକ (ହୃତେଷୀ) ବୋଲୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଭଲ ଆମ
ନାଟ ଦେଖୁଛନ୍ତି । କେହୁ ଜଣେ ହେଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ଏହାଙ୍କ ଗୁରୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କୁ ହୁଝାଇ
କହୁନାହିଁ ଯେ, ଏ ରାମ ବାଳକ । ଏହାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏପରି କିନ୍ତୁ ଭଲ ନୁହେଁ ।”
(ଯେଉଁ ଧନୁକୁ ରାବଣ ଓ ବାଣ ସମାନ ଜଗତ୍ ବିଜୟୀ ଗରମାନେ ସ୍ପର୍ଶ ସ୍ତ୍ରୀ କରି
ନ ପାରି ଦୂରରୁ ପ୍ରଣାମ କରି ଚାଲିଗଲେ, ତାହାକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କର
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା ଦେବା ଏବଂ ରାମଙ୍କର ସେଥି ଉପରେ ଅସ୍ତ୍ରସର ହେବ’ ଶାଣୀକୁ ଏକ
କିନ୍ତୁ ରୂପେ ବୋଧ ହେଲା । ତେଣୁ ସେ ଏହୁପରି କହୁଲେ ।) ॥ ୧ ॥ “ରାବଣ ଓ ବାଣସ୍ତର
ଯେଉଁ ଧନୁକୁ ସ୍ପର୍ଶ ସ୍ତ୍ରୀ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ଏବଂ ଯାହା ଆଗରେ ସମସ୍ତ ରାଜା ଗର୍ବ କରି
ହାରିଗଲେ, ସେହୁ ଧନୁ ଏହୁ ହୁକୁମାର ରାଜକୁମାରଙ୍କ ହାତରେ ଦେଉଛନ୍ତି । ହୁଂସ-
ଶିଶୁ ଭଲ କେବେ ମନ୍ଦଗୁଚଳ ଉଠାଇ ପାରେ କି ? ॥ ୨ ॥ (ଅନ୍ୟ କେହୁ ଗୁରୁକୁ

କହିଁ କୁଞ୍ଜ କହିଁ ସିନ୍ଧୁ ଅପାର । ସୋଷେଇ ସୁଜୟ ସକଳ ସଂସାର ॥
ରକ୍ତ ମଣ୍ଡଳ ଦେଖତ ଲଘୁ ଲଗା । ଉଦୟ ତାପୁ ତତ୍ତ୍ୱବନ ତମ ଭାଗା ॥୪॥
ମଂସ ପରମ ଲଘୁ ଜାୟୁ ବସ ବିଧି ହରି ହର ସୁର ସବଂ ।

ମହାମଉଁ ଗଜରାଜ କହୁଁ ବସ କର ଅଂକୁସ ସବଂ ॥୫॥
କାମ କୁସୁମ ଧନୁ ସାୟକ ଲୁହେ । ସକଳ ଭୁବନ ଅପର୍ଦ୍ଦେ ବସ ଶାହେ ॥
ଦେବ ତଳିଆ ସଂସର ଅସ ଜାମା । ଭଞ୍ଜବ ଧନୁଷ୍ଟ ରାମ ସୁନୁ ରାମା ॥୬॥
ସଖୀ ବଚନ ସୁନି ଭେ ପରଶରା । ମିତା ବିଷାଦୁ ବଢ଼ି ଅତି ପ୍ରୀତି ॥
ତବ ରାମହ ବିଲେକ ବେଦେୟା । ସଭୟ ହୃଦୟ ବିନୟିତ ଜେହୁ ତେୟା ॥୭॥

କାହିଁ କୁମ୍ଭ, କାହିଁ ବା ସମୁଦ୍ର ଅପାର । ଶୋଷିଲେ, ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟାଘ୍ର ସମସ୍ତ ସଂସାର ॥
ସୁଦ ଲଗେ ଦେଖିବାକୁ ଆକର୍ଷଣ ମଣ୍ଡଳ । ଉଦୟେ ହରଇ ବିଶ୍ୱ ତମିର ପଟଳ ॥୮॥
ମନ୍ତ୍ର ସୁଷ୍ଟ ଅତି ଯା' ବଣ ଭରଣୁ ହରି ହର ସୁର ସବଂ ।

ମହାମଉଁ ଗଜ-ରାଜ ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ହୁଅଇ ଅକ୍ଷୁଣ ଶବେ ॥୯॥
କାମ ଧରଣ କୁସୁମ ବାଣ ଶରୀର । କରୁଛ ନିଜ ଅଧୀନ ଅଗିଳ ଭୁବନ ॥
ଦେବା, ଏହା ମନେଜାଣି ଶଙ୍କା ପରିହର । ଭାଙ୍ଗି ବେ ଧନୁ ଅବଶ୍ୟ ରାମ ରଘୁବର ॥୧॥
ସର୍ବାଙ୍ଗ ବଚନ ଶୁଣି ହୋଇଲ ପ୍ରଶଂସା । ରୁଚିଲ ହଃସ, ବଢ଼ିଲ ଅଭିଶପ୍ତ ପ୍ରୀତି ॥
ତହୁଁ ରାମକୁ ବିଲେକ ଜନକ କୁମାର । ସଭୟେ ସବୁ ଦେବଙ୍କୁ କରନ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟାଶା ॥୧॥

ବୁଝାଇ କହୁ ବା ନ କହୁ, ବିବେକ ଓ ଜ୍ଞାନ ରାଜାର ତ ସ୍ତବୁକୁ ବୁଝାଇବା ଉଚିତ
ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଜଣାପଡ଼ୁଛି, ରାଜାର ସମସ୍ତ ବୁଦ୍ଧି ଶେଷ ହୋଇଗଲାଣି । ହେ ସଖି !
ବିଧାତାଙ୍କ ଗତି କହୁ ବୁଝା ପଡ଼ୁନାହିଁ ।” ଏହା କହି ରାଣୀ ମାରବ ହେଲେ । ସେତେ-
ବେଳେ ଜଣେ ଚତୁର୍ଥା ସଖୀ କୋମଳ ବାଣୀରେ କହିଲା, “ହେ ସଖି ! ତେଜସ୍ୱୀକୁ
ସୁଦ୍ଧ ମନେ କରବା ଅନୁଚିତ ॥ ୩ ॥ କେଉଁଠି କୁମ୍ଭରୁ ଜାତ ସୁଦ୍ଧ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ପୁର ? ଆଉ
କେଉଁଠି ଅପାର ସମୁଦ୍ର ? କିନ୍ତୁ ସେ ଭାବୁଛନ୍ତି ତ ଶୋଷି ପକାଇଲେ । ଫଳତଃ
ତାଙ୍କ ଯଶ ସାରା ସଂସାରରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ । ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳ ଦେଖିବାକୁ ସୁଦ୍ଧ, ମାତ୍ର ଭାବାର
ଉଦୟ ମାତେ ତିନିଭୁବନର ଅନ୍ତକାର ଦୂର ହୋଇଯାଏ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ମନ୍ତ୍ର
ଅତି ସୁଦ୍ଧ ହେଲେହେଁ ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ, ଶିବ ଓ ସବୁ ଦେବତା ତହିଁରେ ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ
ହୋଇପାରନ୍ତି । ମହାମଉଁ ଗଜରାଜକୁ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅକ୍ଷୁଣ ମନ୍ତ୍ର ବଣ କରପାରେ ॥୫॥
ଗୋପାଳ :—କାମଦେବ ଫୁଲଧନୁର ଯୋଗେ ସମସ୍ତ ଭୁବନକୁ ଆପଣାର ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ
କରି ରଖିଛନ୍ତି । ହେ ଦେବ ! ଏହା ଜାଣି ସନ୍ତେହ ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ । ହେ ରାଣୀ !
ଶୁଣନ୍ତୁ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଧନୁକୁ ଅବଶ୍ୟ ଝାଙ୍ଗିବେ ॥ ୧ ॥ ସଖୀର କଥା ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସାମର୍ଥ୍ୟ
ବିଷୟରେ ରାଣୀଙ୍କ ମନରେ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଜାତ ହେଲା । ତାଙ୍କର ବିଷାଦ ମେଣ୍ଟିଗଲା
ଏବଂ ରାମଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ପ୍ରେମ ବହୁ ମାତାରେ ବଢ଼ିଗଲା । ସେହି ସମୟରେ

ମନସ୍ତାଁ ମନ ମନାତ୍ମ ଅକୁଳମ୍ । ହୋତୁ ପ୍ରସନ୍ନ ମହେସ୍ତ ଭବାନା ॥
 କରନ୍ତୁ ସଫଳ ଆପନ ସେତ୍ସକାଞ୍ଚ । କର ହିତୁ ହରନ୍ତୁ ଗୁପ୍ତ ଗରୁଆଞ୍ଚ ॥୩॥
 ଗନନାୟକ ବର-ଦାୟକ ଦେବା । ଆଜ ଲଗେ ଗାନ୍ଧିର୍ ହି ତୁଅ ସେବା ॥
 ବାର ବାର ବିନଶ୍ଚ ସୁନି ମୋର । କରନ୍ତୁ ଗୁପ୍ତ ଗୁରୁତା ଅତି ଥୋର ॥୩॥
 ଦେଖି ଦେଖି ରଘୁନାଥ ତନ ସୁର ମନାତ୍ମ ଧର ଧୀର ॥

ଭରେ ବିଲେତନ ପ୍ରେମ ଜଳ ପୁଲକାବଳୀ ସଞ୍ଚାର ॥୧୫୭॥
 ମାକେ ନିରଖି ନୟନ ଭରି ସୋର । ପିତୁ ପନୁ ସୁମିରି ବହୁରି ମନୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥
 ଅହତ ତାତ ଦାରୁନି ହଠ ଠାମ । ସମୁଦ୍ଧତ ନହିଁ କହୁ ଲାଭୁ ନ ଦାମ ॥୧॥
 ସତବ ସତସ୍ତ ସିଖ ଦେଇ ନ କୋଇ । ବୁଧ ସମାଜ ବଡ଼ ଅନୁଚିତ ହୋଇ ॥
 କହି ଧନୁ କୁଳସହ ଗୁହ୍ୟ କଠୋର । କହି ସ୍ୟାମଳ ମୃଦୁଗାତ କସୋର ॥୨॥

ବ୍ୟାକୁଳେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତୁ । ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅ ମହେଶ୍ବର ଭବାନା ମୋ ପ୍ରତି ॥
 ମୋ ସେବାକୁ ଆଜ ପ୍ରଭା ହେ, ସଫଳ କର । ମୋ ହୃଦେ ହରଗୁପର ଗୁରୁତ୍ବକୁ ହର ॥୩॥
 ହେ ଦେବ ଗଣନାୟକ, ବର-ପ୍ରଦାୟକ । ଆଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରନ୍ତୁ ସେବା ଆପଣଙ୍କ ॥
 ବାରମ୍ବାର ଶୁଣି ଏବେ ମୋହର ବିନତି । ଉତ୍ସାହ କର ଧନୁର ଭାଗ୍ୟପଣ ଅତି ॥୩॥
 ଗୁହ୍ୟ ବାରମ୍ବାର ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଧ୍ୟେୟ ଧରି ହୃଦୟରେ ।

ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ନୟନେ ପୁରନ୍ତୁ ଜଣାନ୍ତି ପୁଲକିତ କଲେବରେ ॥ ୧୫୮ ॥
 ନେତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣ କର ଶୋଭା ନିରେଖି ଲଳିତ । ପିତା ପଣ ସ୍ବର ପୁଣି ହୁଅନ୍ତି ବ୍ୟସ୍ତ ॥
 ଆହାହା, ତାତ ଦାରୁଣ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଠାଣିଲେ । ହାତ କମ୍ପା ଲର ଏଥୁ କହୁ ନ ବୁଝିଲେ ॥୧॥
 ସତବ ସତସ୍ତ କହୁ ଶିକ୍ଷା ନ ଦିଅନ୍ତି । ବୁଧସମାଜେ ହୁଅଇ ଅନୁଚିତ ଅତି ॥
 କାହିଁ ପିନାକ, କୁଳିଶ ଅପେକ୍ଷା କଠୋର । କାହିଁ ଏ ଶ୍ୟାମଳ ମୃଦୁ ବସ୍ତ୍ର କଶୋର ॥୨॥

ଶ୍ରୀରାମଚରଣଙ୍କୁ ଦେଖି ସୀତା ଭୟାନକ ହୃଦୟରେ ଦେବତାଙ୍କୁ ବିନତି କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥
 ସେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ମନେ ମନେ ଶିବପାଦଙ୍କୁ ମନସ୍ତଥା'ନ୍ତି—“ହେ ମହେଶ୍ବରବନ୍ଧ !
 ମୋ ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତୁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଯେଉଁ ସେବା କରୁଅଛି, ତାହାକୁ ଆଜ ସଫଳ
 କରନ୍ତୁ ଏବଂ ମୋର ହୃଦ ନିମନ୍ତେ ଧନୁର ଗୁରୁତ୍ବକୁ ହରଣ କର ନିଅନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ହେ
 ଗଣନାୟକ ବରଦାୟକ ଗଣେଶ ! ମୁଁ ମାତ୍ର ଆଜ ବିନତି ନିମନ୍ତେ ଆପଣଙ୍କ ସେବା
 କରୁଅଛି । ବାରମ୍ବାର ମୋ ବିନତି ଶୁଣି ଧନୁର ଗୁରୁତ୍ବକୁ ବହୁତ କମେଇ ଦିଅନ୍ତୁ ॥୩॥
 କୋହା :—ଶ୍ରୀରାମନାଥଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଗୁହ୍ୟ ସୀତା ଧ୍ୟେୟ ଧରି ଦେବତାମାନଙ୍କୁ
 ମନାସ୍ତଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କ ନେତ୍ରରେ ପ୍ରେମର ଅଶ୍ରୁ ଭରିଆଏ ଓ ଶରୀରରେ ରୋମାଞ୍ଚ ଜାତ
 ହେଉଥାଏ ॥ ୧୫୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ସେ ନୟନ ପୂରଇ ଭଲ ରୂପେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଶୋଭା ଦେଖିଲେ ଏବଂ ତତ୍ତ୍ବସଙ୍ଗେ ପିତାଙ୍କର ପଣ କଥା ସ୍ବରଣ କରି ମନେ ମନେ
 ଶୁଦ୍ଧ ହେଲେ । ମନେ ମନେ ସେ କହୁଥା'ନ୍ତି, “ଓହୋ ! ପିତା କେତେ ବଡ଼ କର୍ମ

ବିଧି କେହି ଶାନ୍ତି ଧରାଉଁ ଉପାଧୀ । ସିରସ ସୁମନ କନ ବେଧୁଅ ଶ୍ରାବ ॥
ସକଳ ସତ୍ତା କୈ ମତି ଭୈ ଶ୍ରେୟ । ଅବ ମୋହି ସ୍ୱଭୁରୁପ ଗତି ତୋଷା ॥୩॥
ନିଜ ଜଡ଼ତା ଲେଗନ୍ତ ପର ତାସ । ହୋହି ହରୁଅ ରଘୁପତିହି ନିହାସ ॥
ଅତି ପରିତାପ ସୀତୁ ମନ ମାସ୍ତ । ଲବ ନିମେଷ ଜୁଗ ସପ୍ତ ସମ ଜାସ୍ତ ॥୪॥

ପ୍ରଭୁହି ଚିତଲ ପୁନି ଚିତର୍ଥ ମହି ସଜତ ଲେଚନ ଲେଲ ।

ଖେଲତ ମନସିନ ମୀନ ଜୁଗ ଜନୁ ବିଧୁ ମଞ୍ଜୁଳ ତୋଲ ॥୨୫୮॥

ଶିଶୁ ଅଲିନ ମୁଖ ପଙ୍କଜ ରେଖା । ପ୍ରଗଟ ନ ଲୁନ ନିସା ଅବଲେଖା ॥
ଲେଚନ ଜଳୁ ରହ ଲେଚନ କୋନା । ଜୈସୈ ପରମ କୃପନ କର ସୋନା ॥୨॥

ହୃଦୟେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ କେମନ୍ତେ ଧରିବ ଦଲବ । ଶିଶୁଷ ପ୍ରସ୍ତ କପରି ସ୍ୱରାଜୁ ଲେହବ ॥
ସଭାଜନଙ୍କର ଭୋଳ ହୋଇଲଣି ମତି । ଏବେ ଶମ୍ଭୁରୁପ ରୁଡ଼ି ଅଟୁ ମୋର ଗତି ॥୩॥
ନିଜ ଜଡ଼ତା ଲେକକ ଉପରେ ଏଜଣ । ଉତ୍ସାହ ହୁଅ ଶ୍ରୀ ରଘୁପତିଙ୍କି ଗୁହଁଣ ॥
ସୀତାଙ୍କ ହୃଦୟେ ଅତି ସନ୍ତାପ ହୁଅଇ । ପ୍ରଗ ଶତ ସମ ଲବ ନିମେଷ କଟଇ ॥୪॥

ଗୁହଁଣ ପ୍ରଭୁକୁ ଗୁହାନ୍ତି ମସ୍ତକ ରାଜେ ଲେଚନ ଚଞ୍ଚଳ ।

ଖେଲନ୍ତି ବା ବିଧୁ-ମଣ୍ଡଳ କୁଣ୍ଡରେ ମଦନ ମୀନ ପ୍ରଗଳ ॥୨୫ ॥

ବାଣୀ-ଅଲିନା ବଦନ-ପଙ୍କଜେ ଲୁଚିଲ । ଲଜ୍ଜା-ନିଶା ଅବଲେକ ପ୍ରକଟ ନୋହୁଲ ॥
ଲେଚନ କୋଣେ ରହୁଲ ଲେଚନ ଲେଚକ । ଯେତେ ପରମ କୃପଣ ଲେକର କନକ ॥୧॥

ପଣ କରି ପକାଇଲେ ! ସେ ଲଭହାନି କହୁ ହେଲେ ବୁଝୁ ନାହାନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ମନ୍ତ୍ରୀ
ତରୁଅଛନ୍ତି, ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ କେହି ଶିକ୍ଷା ଦେଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ଧରାରେ
ଏହା ବଡ଼ ଅନୁଚିତ ହେଉଛି । ବଜ୍ରଠାରୁ ବଳି କଠୋରତର ଧନୁ କେଉଁଠି ଏବଂ
ଏ କୋମଳଶର ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର କିଶୋର କେଉଁଠି ? ॥ ୨ ॥ ହେ ବିଧାତା ! ମୁଁ
ହୃଦୟରେ କିପରି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କରିବି ? ଶିଶୁଷ ଫୁଲ କେଶର ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱରା କେଉଁଠି
ବିକ କରାଯାଇ ପାରେ ? ସମସ୍ତ ସରୀର ବୁଦ୍ଧି ବାଉଳା ହୋଇଯାଇଛି । ଅତଏବ ହେ
ଶିବଧନୁ ! ଏବେ ତ ମୋର ରୂପେ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଭରସା ॥ ୩ ॥ ରୂପେ ରୂପ ଜଡ଼ତା
ଇତର ଲେକମାନଙ୍କ ଉପରେ ପକାଇ କୋମଳଶରର ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଦେଖି ସେତିକି
ହାଲୁକା ହୋଇଯାଏ ।” ଏହି ରୂପେ ସୀତାଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ସନ୍ତାପ ହେଉଥାଏ ।
ମୁହୂର୍ତ୍ତକରି ଏକ ଲବ ସୁଦ୍ଧା ଶହେ ପ୍ରଗ ପରି କଟିଥାଏ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ସେ ପ୍ରଭୁ
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଗୁହଁ ଥା’ନ୍ତି, ପୁଣି ପୁଣି ଆତଙ୍କୁ ଗୁହଁଲ ବେଳେ ତାଙ୍କ ଚଞ୍ଚଳ ନେତ୍ର
ଏପରି ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥାଏ, ସତେ ଯେମିତି ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ଭୁଲ୍ଲ କୁଣ୍ଡରେ କାମଦେବ-
ଙ୍କର ହୃଦୟ ମୀନ ଖେଳୁଅଛନ୍ତି କି ! ॥ ୨୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସୀତାଙ୍କର ବାଣୀ-
ଭ୍ରମସ୍ତକ ତାଙ୍କ ମୁଖ-କମଳ ଆବଳ କରି ରଖିଥାଏ । ଲଜ୍ଜା-ରହିତ ଦେଖି ତାହା
ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇପାରୁ ନ ଥାଏ । ବଡ଼ କୃପଣର ସୁନା ଗୁହ୍ମର କୌଣସି କୋଣରେ

ସକୁଚୀ ବ୍ୟାକୁଳତା ବଡ଼ ଜାମା । ଧରି ଧୀରକୁ ପ୍ରଗତି ଉର ଆମା ॥
 ତନ ମନ ବଚନ ମୋର ପଦୁ ସାରୁ । ରଘୁପତି ପଦ ସରୋଜ ଚିତୁ ଶୁଭୁ ॥୨॥
 ତୌ ଭଗବାନୁ ସକଳ ଉର ବାସୀ । କରୁଛି ମୋହି ରଘୁବର କୈ ଦାସୀ ॥
 ଜେହି କୈ ଜେହି ପର ସତ୍ୟ ସନେହୁ । ସୋ ତେହି ମିଳଇ ନ କହୁ ସଦେହୁ ॥୩॥
 ପ୍ରଭୁ ତନ ଚିତଇ ପ୍ରେମ ତନ ଠାନା । କୃପାନିଧାନ ରାମ ସବୁ ଜାନା ॥
 ସିନ୍ଦୁହି ବିଲେକି ତକେଉ ଧନୁ କୈସୈ । ଚିତପ୍ତ ଗରୁଡ଼ ଲଘୁ ବ୍ୟାଲୁହି ଜୈସୈ ॥୪॥

ଲକ୍ଷନ ଲକ୍ଷେଉ ରଘୁବଂସମନି ତାକେଉ ହର କୋଦଂଡୁ ।

ପୁଲକ ଗାତ ବୋଲେ ବଚନ ଚରନ ଗୁପ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଂଡୁ ॥୫॥

ଦିସିକୁଂଜରହୁ କମଠ ଅଛି କୋଲ । ଧରହୁ ଧରଣ ଧରି ଧୀର ନ ଡୋଲ ॥
 ରାମୁ ତହୁଁ ସକରଧନୁ ତୋର । ହୋତୁ ସଜଗ ସୁନି ଆସୁସୁ ମୋର ॥୬॥

ବଡ଼ ବ୍ୟାକୁଳତା ଜାଣି ସଙ୍ଗୋତ ଲଭିଲେ । ହୃଦୟେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିଣ ପ୍ରଗତି ଘେନିଲେ ॥
 ସେବେ କାୟୁମନବାକ୍ୟେ ସତ୍ୟ ମୋର ପଣ । ଅଭିଳଷର ରାମଙ୍କ ରାଗବ-ଚରଣ ॥୭॥
 ତେବେ ଭଗବାନ ସଙ୍ଗ-ହୃଦ-ସହ-ବାସୀ । କରବେ ମୋତେ ଶ୍ରୀ ରଘୁପତିଙ୍କର ଦାସୀ ॥
 ଯାହାର ଯାହା ଉପରେ ଥାଏ ସତ୍ୟ ସ୍ବେଦ । ତାହାକୁ ତାହା ମିଳଇ, ଏହା ନିଶ୍ଚୟେହୁ ॥୮॥
 ପ୍ରଭୁକୁ ନିରେଖି ପ୍ରେମ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଠାଣିଲେ । କୃପାସିନ୍ଧୁ ରାମ ହୃଦ ଭାବନା ଜାଣିଲେ ॥
 ସୀତାକୁ ଗୁହ୍ୟ ଧନୁକୁ ଗୁହ୍ୟଲେ ତେମନ୍ତ । ଗୁହ୍ୟେ ଦେନତେସୁ ଶୁଦ୍ଧ ସର୍ବକୁ ଦେମନ୍ତ ॥୯॥

ଲକ୍ଷଣ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ, ରଘୁନାଥ ହରଗୁପେ ନିରେଖନ୍ତି ।

ପୁଲକ ଶରୀରେ ଭାଷିଲେ ବଚନ ପାଦେ ଗୁପ୍ତି ବସୁମତୀ ॥୧୦॥

ଦିଶି-କୁଞ୍ଜର କଛପ ଅସ୍ତ୍ରାଣ ଶୁକର । ଅବଚନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଧରଣୀକୁ ଧର ॥
 ରାମ ଭଞ୍ଜନେ ଗୁହ୍ୟାନ୍ତ ଶମୁ ଶରୀରନ । ସାବଧାନ ହୁଅ ଶୁଣି ମୋ ଅନୁଶାସନ ॥୧୧॥

ପୋତା ହୋଇ ରହୁଲ ପରି ତାଙ୍କ ନେତ୍ରଜଳ ନେତ୍ରର କୋଣରେ ହିଁ ରହୁଥାଏ ॥ ୧ ॥
 ନିଜ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା ବଡ଼ି ଯାଉଥିବାର ଶୁଣି ସୀତା ସକୁଚିତ ହେଲେ ଏବଂ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ
 କରି ହୃଦୟରେ ବିଶ୍ବାସ ଆଣିଲେ । ସେ ଦୃଢ଼ନିଶ୍ଚୟ କଲେ, “ଯଦି କାୟୁ-ମନୋ-
 ବାକ୍ୟରେ ମୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସତ୍ତ୍ୱେ ହୋଇଥିବ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ପ୍ରତି ମୋର
 ମନ ବାସ୍ତବରେ ଅନୁରକ୍ତ ଥିବ, ତେବେ ସର୍ବହୃଦୟବାସୀ ଭଗବାନ ମୋତେ ରଘୁବର
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦାସୀ ଅବଶ୍ୟ କରିବେ । ଯାହା ପ୍ରତି ଯାହାର ସ୍ବେଦ ସତ୍ତ୍ୱେ, ସେ ତାହାକୁ
 ନିଶ୍ଚୟ ମିଳେ । ଏଥିରେ ତଳେ ମାତ୍ର ସଦେହୁ ନାହିଁ ॥ ୨-୩ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆତ୍ମକୁ ଗୁହ୍ୟ
 ସୀତା ଆପଣା ଶରୀର ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରେମର କଳନା କରି ପକାଇଲେ । (ଅର୍ଥାତ୍ ଏ ଶରୀର
 ପ୍ରଭୁଙ୍କର ହୋଇ ରହିବ ଅଥବା ଆଦୌ ରହିବ ହିଁ ନାହିଁ—ଏହା ନିଶ୍ଚୟ କରି
 ପକାଇଲେ ।) କୃପାନିଧାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସବୁ ଜାଣିପାରିଲେ । ସେ ସୀତାକୁ ଦେଖି
 ତତ୍ପରେ ଗରୁଡ଼ ଛେଟି ସାପ ଆତଙ୍କୁ ତାଙ୍କୁରେ ଗୁହ୍ୟ ପରି ଧନୁ ଆତଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ

ରୂପ ସମୀପ ରମୁ ଜବ ଆଏ । ନର ନାରିତ୍ର ସୁର ସୁକୁଚ ମନାଏ ॥
 ସବ କର ସଂସଜ ଅରୁ ଅଜ୍ଞାନୁ । ମଂଦ ମନ୍ତ୍ରପତ୍ର କର ଅଭିମାନୁ ॥୨॥
 ଭୁଗୁପତି କେରି ଗରବ ଗରୁଆଇ । ସୁର ମୁନିବରତ୍ର କେରି କଦରାଇ ॥
 ସିନ୍ଧୁ କର ସୋରୁ ଜନକ ପଛୁତାଡ଼ି । ରାଜିତ୍ର କର ଦାରୁନ ଦୁଃ ଦାଡ଼ି ॥୩॥
 ସଂଭୁରୂପ ବଡ଼ ବୋହିତ୍ର ପାଇ । ଚଡ଼େ ଜାଇ ସବ ସଂଗୁ ବନାଇ ॥
 ରାମ ବାହୁବଳ ସିଂଧୁ ଅପାରୁ । ଚନ୍ଦ୍ରପ ପାରୁ ନହିଁ କୋଉ କଡ଼ହାରୁ ॥୪॥
 ରାମ ବିଲେକେ ଲେଗ ସବ ଚନ୍ଦ୍ର ଲିଖେ ସେ ଦେଖି ॥
 ଚିତର ସୀତ କୃପାପୁତନ ଜାନ ବିକଳ ବିସେଷି ॥୨୭॥

ରୂପ ସମୀପେ ଆସିଲେ ଯେବେ ରଘୁପତି । ନର ନାରୀଗଣ ସୁରେ ସୁକୁଚ ସୁରନ୍ତି ॥
 ସମସ୍ତଙ୍କର ସଖ୍ୟୁ ଆବର ଅଜ୍ଞାନ । ମନ୍ଦ ମନ୍ତ୍ରପାଳଙ୍କର ଘୋର ଅଭିମାନ ॥୧॥
 ଭୁଗୁପତିଙ୍କ ଗରବ ଗଣମା ପ୍ରବଳ । ସୁର ମୁନିବରତ୍ରର ଶ୍ଵରୁତା ସକଳ ॥
 ସୀତାଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରା ଜନକ ନୃପ ପଶ୍ଚାତ୍ତପ । ରାଣୀମାନଙ୍କ ଦାରୁଣ ଦାବୀ ସନ୍ତାପ ॥୩॥
 ଶମ୍ଭୁ-ରୂପରୂପୀ ବଡ଼ ବୋଇତ ପାଇଣ । ମେଲ ହୋଇ ଆଶ୍ଵେଷ୍ଟଲେ ସମସ୍ତେ ଯାଇଣ ॥
 ରାମ ବାହୁବଳ-ପାଶୁବାର ଯେ ଅପାର । ବୃହାନ୍ତ ପାର ହେବାକୁ, ନାହିଁ କର୍ଣ୍ଣଧାର ॥୪॥
 ରାମ ବିଲେକେ ଲେକମାନେ ଚନ୍ଦ୍ର-ଲେଖା ସଦୃଶ ଦିଶନ୍ତି ।
 ପୁଣି ଜାନଙ୍କୁ ବୁଝି କୃପାମୟ ଜାଣିଲେ ବ୍ୟାକୁଳ ଅତି ॥୨୭॥

କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଏଣେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରଘୁକୁଳମଣି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ
 ଶିବଧନୁ ଆଡ଼କୁ ନିଶ୍ଵାସଣ କରିବାର ଦେଖି ପୁଲକିତ-ଶରୀର ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ତରଣ
 ଦ୍ଵାରା ରୂପି ନିମ୍ଫଲିଖିତ ବଚନ ବୋଇଲେ— ॥ ୨୫ ॥ “ହେ ବିଶ୍ଵକର୍ମମାନେ !
 ହେ କରୁପ ! ହେ ଶେଷ ! ହେ ବରହ ! ଯେଉଁ ଧର ପୃଥିବୀକୁ ସମ୍ଭାଳି ରଖ, ଯେପରି
 ଏହା ହରି ନ ପାରିବ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶିବଧନୁକୁ ଶଙ୍ଖିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ! ମୋର ଆଦେଶ
 ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ସାବଧାନ ହୋଇଯାଅ ।” ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର କେତେକେଲେ ଧନୁ
 ସମୀପକୁ ଆସିଲେ, ସମସ୍ତ ନରନାରୀ ଦେବତାବୃନ୍ଦଙ୍କୁ ଆପଣା ଆପଣାବେ ସୁକୁଚ ମନାସିଲେ ।
 ସମସ୍ତଙ୍କ ସନ୍ଦେହ ଓ ମନ୍ଦ ରାଜାମାନଙ୍କର ଅଭିମାନ, ପରଶୁରାମଙ୍କ ଗର୍ବର ପ୍ରଭୃତି,
 ଦେବତା ଓ ମୁନିବରତ୍ରଙ୍କ କାତରତା, ସୀତାଙ୍କ ଶୋଚନା, ଜନକଙ୍କ ପଶ୍ଚାତ୍ତପ ଓ
 ରାଣୀବୃନ୍ଦଙ୍କ ଦୁଃଖ-ଦୃଃଖ-ଦାବୀକଳ—ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଶିବଧନୁ ରୂପକ ବଡ଼
 ଜାହାଜ ପାଇ ତହିଁ ଉପରେ ଏକା ସଙ୍ଗେ ଯାଇ ଚଢ଼ିଲେ । ଏମାନେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ବାହୁବଳ ରୂପୀ ଅପାର ସମୁଦ୍ରକୁ ପାର କରିବାକୁ ଆଗ୍ରହ । କିନ୍ତୁ କୈବର୍ତ୍ତ କେହି
 ନାହିଁ ॥ ୨, ୩, ୪ ॥ ଦୋହା .—ଶ୍ରୀରାମ ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ବୁଝିଲେ । ସମସ୍ତେ
 ଚିତାକ୍ତିତ ପ୍ରତିମା ପରି ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଯାଉଥାନ୍ତି । ତତ୍ପରେ କୃପାଧାମ ଶ୍ରୀରାମ ସୀତାଙ୍କ
 ଆଡ଼କୁ ନିଶ୍ଵାସଣ କରି ତାଙ୍କର ସବିଶେଷ ବ୍ୟାକୁଳତା ଉପଲବ୍ଧି କଲେ ॥ ୨୭ ॥

ଦେଖି ବିପୁଲ ବିକଳ ବୈଦେହୀ । ନିମିଷ ବିହୀନ କଲପ ସମ ତେହୁ ॥
 ତୃଷିତ ବାରି ବିନୁଜୋତନୁ ତ୍ୟାଗା । ମୁଁ କରଇ କା ସୁଧା ତତାଗା ॥୧॥
 କା ବରଷା ବସ କୃଷା ସୁଖାନେ । ସମୟ ରୁକେ ପୁନ ବା ପଛୁତାନେ ॥
 ଅସ ଜୟ ଜାନି ଜାନକା ଦେଖି । ପ୍ରଭୁ ପୁଲକେ ଲଖି ପ୍ରୀତି ବିସେଷୀ ॥୨॥
 ଗୁରୁହ ପ୍ରନାମ ମନହିଁ ମନ ଖାନ୍ତା । ଅତି ଲାଭେ ଉଠାଇ ଧନୁ ଲାନ୍ତା ॥
 ଦମକେଉ ଦାମିନି ଜମି ଜବ ଲୟୁତ । ପୁନି ନଉ ଧନୁ ମଣ୍ଡଳସମ ଭୟୁତ ॥୩॥
 ଲେକ ଚତୁର୍ଥ ଖେଳେ ଗାଡେ । କାହୁଁ ନ ଲଖା ଦେଖ ସବୁ ଠାଡେ ॥
 ତେହିଁ ଛନ ରାମ ମଧ୍ୟଧନୁ ତୋର । ଭରେ ଭୁବନ ଧନୁ ଘୋର କଠୋର ॥୪॥

ଭରେ ଭୁବନ ଘୋର କଠୋର ରବ ରବ ବାଜି ତଳି ମାରୁଗଲେ ।
 ବିକରୁଛି ବିରାଜି ତୋଳ ମନ୍ଦି ଅନ୍ଧ କୋଳ କୁରୁମ କଲମଲେ ॥
 ସୁର ଅସୁର ମୁନି କର କାନ ଘାଡେ ସକଳ ବିକଳ ବିରୁରସ୍ତା ।
 କୋଦଂତ ଖଞ୍ଜେଇ ରାମ ଭୁଲସୀ ଜୟୁକ ବଚନ ଭରୁରସ୍ତା ॥

ଦେଖିଲେ ବଳଦେହୀକୁ ବିକଳ ବିଶେଷ । କଲ ସମାନ ସେ କାହୁଁ ଅଛନ୍ତି ନିମେଷ ॥
 ପାଣି ବିନା ତୃଷ୍ଣାବୁର ପ୍ରାଣ କଲେ ତ୍ୟାଗ । ମୁଖ ପରେ କି କରବ ଅମୃତ ତତାଗ ॥୧॥
 କି ହେବ ବରଷା କୃଷି ଶୁଖିଗଲା ଯେବେ । ସମୟ ହୁଅ କି ହେବ ପଶ୍ୟାନ୍ତପେ ତେବେ ॥
 ଏମନ୍ତ ହୃଦେ ବିରୁର ସୀତାକୁ ନିରେଷି । ପ୍ରଭୁ ପୁଲକେ ହେଲେ ପ୍ରୀତି ଅତି ଦେଖି ॥୨॥
 ହୁରୁକୁ ପ୍ରଣାମ କରି ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ । ଉଠାଇ ନେଲେ ଧନୁକୁ ଅତି ଲାଭରେ ॥
 ତମକି ତପନା ଅବା ମିଳିଗଲା ଘନେ । ପୁଣି ଧନୁ ହେଲ ନଭୋମଣ୍ଡଳ ସେହନେ ॥୩॥
 ଉଠାନ୍ତେ ଶୁଣିତାନ୍ତେ ସ୍ୱତନ୍ତେ ଟାଣନ୍ତେ । କେନ୍ଦ୍ର ନ ଜାଣିଲେ, ଉଭା ଦେଖନ୍ତି ସମସ୍ତେ ॥
 ସେହୁ ଶଶି ରାମ ଧନୁ କଲେ ହୁଲିଗଣ୍ଡ । ପୁରୁଲ ଭୁବନେ ଧନୁ କଠୋର ପ୍ରତେଷ୍ଟ ॥୪॥

ପୁରୁଲ ବିଶ୍ୱେ ଘୋଷ ରାମ ଘୋର ବିନେଶ ଅଶ୍ୱ ତେଜିଲେ ତେଜି ରାହ ।
 ବିକାରନ୍ତି ବିରାଜି, ଭୁ କମ୍ପେ, ଅନ୍ତରାଳ ବ୍ୟାକୁଳ କୁର୍ମ ସେ ବରହ ।
 ସୁର ଅସୁର ମୁନିମାନେ, ଚକ୍ରନ୍ତି କର ଦେଇ କାନେ ।
 କୋକଣ୍ଡ ଶିବଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଲେ ରାବୁବର, ଭୁଲସୀ ରତ ଜୟବାନେ ॥

ତୌପାରି — ସେ ଜାନଙ୍କୁ ଅତି ବିକଳ ହେଉଥିବାର ଦେଖିଲେ । ତାଙ୍କର ଏକ
 ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କଲ ସମାନ କହୁଥାଏ । ଯଦି ତୃଷ୍ଣାଜ୍ଞି ବ୍ୟକ୍ତି ଜଳ ବିନା ଶରୀର ତ୍ୟାଗ
 କରେ, ତେବେ ତାହାର ମୁଖ ପରେ ଅମୃତ-ସ୍ରୋତର ଆଉ ସ୍ପର୍ଶ କ'ଣ କରିବ ? ॥୧॥
 ସମସ୍ତ ଶେଷ ଶୁଖିଗଲା ପରେ ବର୍ଷା ହେଲେ ବା କି ତାମର ? ଅବସର ଗନ୍ତବିବା
 ପରେ ଅନୁତାପ କରି ଲାଭ କ'ଣ ? ମନେ ମନେ ଏହୁପରି ବିରୁର ଶ୍ରୀରାମ ଜାନଙ୍କୁ
 ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସନ୍ନିଶେଷ ପ୍ରେମ ଦେଖି ପୁଲକିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୨ ॥

ହାକର ଶୁଣୁ ଜହାନୁ ସାଗରୁ ରଘୁବର ବାହୁବଳୁ ।

ବୁଝିଯୋ ସକଳ ସମାଜ ତତ୍ତା ଜୋ ପ୍ରଥମେ ମୋହ ବଧ ॥୨୭୧॥

ପ୍ରଭୁ ଦୋଉ ଶୁଣଣୁ ମନ୍ତ୍ର ଡାରେ । ଦେଖି ଲେଗ ସବ ଉଏ ସୁଖରେ ॥

କୌସିକରୂପ ପୟୋନିଧି ପାବନ । ପ୍ରେମ ବାରି ଅବଗାହୁ ସୁହାବନ ॥୧॥

ରାମରୂପ ରାଜେୟ ନିହାସ । ବଡ଼ତ ଶକ୍ତି ପୁଲକାବଳି ଶାସ ॥

ବାଜେ ନଭ ଗହଗହେ ନିସାନା । ଦେବବଧୁ ନାଚନ୍ତି କରି ଗାନା ॥୨॥

ପ୍ରଭୁ ବାହୁବଳ ସାଗର ସଦୃଶ ଶିବଙ୍କ ରୂପ ଜାହାନ ।

ପ୍ରଥମ ଯେ ତହିଁ ଥିଲେ ମୋହବଶ ବୁଝିଲେ ସାର ସମାଜ ॥୨୭୧॥

ପ୍ରଭୁ ବେନି ରୂପ ଖଣ୍ଡ ରୂପେ ନିଷେପିଲେ । ବିଲେକିଣ ଲେକ ସବେ ଆନନ୍ଦ ଲଭିଲେ ॥

କୌସିକଙ୍କ ରୂପ ସେହେ ପୟୋନିଧି ପାବନ । ପ୍ରେମ-ସରଳ ଶାସିରେ ପୁଣି ପ୍ରଣୋଭନ ॥୧॥

ରାମ ରୂପ ରାଜେଶ୍ବର ବିଲେକନ କରି । ବଡ଼ିଲ ପୁଲକାବଳୀ ପ୍ରବଳ ଲହରୀ ॥

ଗନ୍ଧ ଗନ୍ଧ ଗନ୍ଧରେ ବାଜିଲ ନିଷାଣ । ନାଚିଲେ ବିରାଟ-ବଧୁ କରି କଳ ଗାନ ॥୨॥

ମନେ ମନେ ସେ ଗୁରୁକୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ ଏବଂ ଅବଲୀକାତମେ ଧନୁ ଉଠାଇ ଦେଲେ । ହାତରେ ଉଠାଇଲ ବେଳେ ତାହା ବିଜୁଳି ପରି ତମକଲ ଏବଂ ପୁଣି ଆକାଶରେ ମଣ୍ଡଳାକାର ପରି ବ୍ୟପିଗଲା ॥ ୩ ॥ କେତେବେଳେ ସେ ଧନୁ ଉଠାଇଲେ, କେତେବେଳେ ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇଲେ ଏବଂ କେତେବେଳେ କୋରରେ ଟାଣିଲେ, ତାହା କେତେ ଦେଖିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଧନୁକୁ ଟାଣି ହୁତା ହୋଇଥିବାର ଦେଖିଲେ । ସେହିକ୍ଷଣି ଶ୍ରୀରାମ ଧନୁକୁ ମର୍ଦ୍ଦିରୁ ଉଠି ଦେଲେ । ଘୋର, କଠୋର ଧ୍ବଜରେ ସମସ୍ତ ସହାର ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ :—ଘୋର, କଠୋର ଧ୍ବଜରେ ସମସ୍ତ ସହାର ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଅଶ୍ବମାତେ ମାର୍ଗ ଗୁଡ଼ି ତଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବିଗ୍ରହଜମାନେ ବଡ଼ି ନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପୁଅସା ଦେହାବଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଶେଷ, ବରାହ ଓ କରୁପ ଆଦି କର୍ମି ବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦେବତା, ରାକ୍ଷସ ଓ ମୁନିମାନେ କାନରେ ହାତ ଦେଇ ବିକଳ ହୋଇ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭୁଲିଯା ଦାସ କହନ୍ତୁ— ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀରାମ ଧନୁର୍ଭଙ୍ଗ କଲେ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଜାଣିଲେ, ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ‘ଜୟ’ ଧ୍ବଜ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୋରଠା :— ଶିବଧନୁ ଜାହାନ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବାହୁବଳ ସମ୍ପଦ । ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ସମାଜ ମୋହବଶ ଏହି ଜାହାନ ଉପରେ ବସିଥିଲା, ଧନୁ ଉଠି ଯିବାରୁ ଉକ୍ତ ସମାଜ ବୁଝିଗଲା ॥ ୨୭୧ ॥ ଗୌପ’ର —ପ୍ରଭୁ ଧନୁର ହୃଦୟ ଯାକ ଖଣ୍ଡ ପୁଅସା ଉପରେ ପକାଇ ଦେଲେ । ଏହା ଦେଖି ସମସ୍ତ ଲୋକ ପ୍ରଶ୍ନୀ ହେଲେ । ବିଶ୍ବାମିତ୍ରଙ୍କ ପରି ପବନ ସମ୍ପଦରେ ପ୍ରେମରୂପୀ ସ୍ବହର ଅଗାଧ ଜଳ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ତହିଁରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର-ପୁଣିତଙ୍କୁ ଦେଖି ପୁଲକାବଳୀ ରୂପରେ ଉତ୍ତଳ ଲହରୀ ବଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆକାଶରେ ଘନ ଘନ ନାଦରେ ହୁନ୍ଦୁରି

ବ୍ରହ୍ମାଦିଙ୍କ ସ୍ୱର ସିଦ୍ଧ ମୁମୟା । ପ୍ରଭୁକୁ ପ୍ରସଂସନ୍ନ ଦେହି ଅସୀସା ॥
 ବରିସନ୍ନି ସୁମନ ରଙ୍ଗ ବହୁ ମାଳ । ଗାତ୍ରୁହିଁ କନ୍ଦର ଗୀତ ରସାଳ ॥୩॥
 ରସା ଭୁବନ ଭରି ଜୟ ଜୟ ବାମ । ଧନୁଷ୍ଠାଂଗ ଧୁନି ଜାତ ନ ଜାମ ॥
 ମୁଦିତ କହୁଛି ଜହ୍ନିତହିଁ ନର ନାରୀ । ଭଂଜେଇ ରାମ ସଂଭୁଧନୁ ଶ୍ରୀ ॥୩॥
 ବନ୍ଦୀ ମାଗଧ ସୁତଗନ ବିରୁଦ ବଦହିଁ ମଳଧୀର ।

କରହିଁ ନିଗୁଣ୍ଡର ଲେଗ ସବ ହସ୍ତ ଗୟ ଧନ ମନ ଚୀର ॥୨୭୬॥
 ହାଁହି ମୁଦଂଗ ସଂଖ ସହନାହି । ଭେରି ତୋଳ ଦୁଂଦୁଷ୍ଟ ସୁହାଣି ॥
 ବାଜହିଁ ବହୁ ବାଜନେ ସୁହାଏ । ଜହ୍ନି ତହିଁ କୁବଳୟ ମଂଗଳ ଗାଏ ॥୧॥
 ସଖିଲ ସହୃଦ ହରଷୀ ଅତି ରାମ । ସୁଖତ ଧାନ ପରା ଜନ୍ମ ପାମ ॥
 ଜନକ ଲହେଇ ସୁଖ ସୋରୁ ବିହାଣି । ପୈରତ ଅକେ ଆହ ଜନ୍ମ ପାଣି ॥୨॥

ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବତା ପିତ ଆବର ମୁମୟ । ପ୍ରଭୁକୁ ପ୍ରଣାମା କରି ଦିଅନ୍ତି ଆଶିଷ ॥
 ବହୁ ରଙ୍ଗେ ବରଷାନ୍ତ ସୁମନର ମାଳ । କନ୍ଦରେ ଗାତ କରନ୍ତି ଗୀତ ସୁରସାଳ ॥୩॥
 ଭୁବନେ ପୁର ରହନ୍ତି ଜୟ ଜୟ ବାଣୀ । ଧନୁ ଶଙ୍ଖିବାର ଧୁନି ନ ହୁଅଇ ଜାଣି ॥
 ଆନନ୍ଦେ କହନ୍ତି ଯହିଁ ତହିଁ ନରନାରୀ । ଭଞ୍ଜିଲେ ରାମ ଶଙ୍କର ଶରସନ ଭାଷା ॥୪॥
 ସ୍ତର ମତି ବନ୍ଦୀ ସୁତଗୁଣ ଆଦି ଗାଆନ୍ତି କୁଳ ଲାଭର ।

ଲୋକେ ଗଳ ବାଜି ଧନ ମଣି ଚୀର ହସେ ଭୟର୍ବ କରନ୍ତି ॥୨୭୭॥
 ଶାଞ୍ଜ ମୁଦକ ନିଷାଣ ହୃଦୁଇ ଆବର । ତୋଳ ଭେଷ ପେହେକାଳୀ ଶଙ୍ଖ ମନୋହର ॥
 ବାଜଇ ବିବିଧ ବାଦ୍ୟ ସୁରାଗରେ ଅତି । ଯେଣେ ତେଣେ ସୁମଙ୍ଗଳ ଗାଆନ୍ତି ପ୍ରବଣ ॥୧॥
 ସଖୀଗଣଙ୍କ ସହୃଦେ ହରଷିତ ରାଣୀ । ଶୁଣିବା ବେଳେ ଧନରେ ପଡ଼ଇ କି ପାଣି ॥
 ଜନକ ଲଭିଲେ ସୁଖ ଚିନ୍ତା ପରିହରି । ସନ୍ତରଣ-କାନ୍ତ ସୁଲ ପାଇଲ ଯେପରି ॥୨॥

ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ଦେବାଜନାମାନେ ସଙ୍ଗୀତ-ଗାନପୁଞ୍ଜକ ନାଚବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧, ୨ ॥ ବ୍ରହ୍ମା ଆଦି ଦେବତାବୃନ୍ଦ, ପିତ ଓ ମୁମୟରାଗ ପ୍ରଭୁକୁ ପ୍ରଣାମା କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଉଥା'ନ୍ତି । ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ଫୁଲ ଓ ମାଳା ବୃଷ୍ଟି କରୁଥା'ନ୍ତି । କନ୍ଦରମାନେ ସରସ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସମସ୍ତ ସଦ୍‌ସାରେ 'ଜୟ' 'ଜୟ' ଧୁନି ବ୍ୟାପିଗଲା । ଭକ୍ତ ଧନୁ ମଧ୍ୟରେ ଧନୁର୍ଭଙ୍ଗର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ପଡ଼ିଲ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠି ଦେଖ ସେଇଠି ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷମାନେ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥା'ନ୍ତି—“ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶିବଧନୁକୁ ଶଙ୍ଖି ପକାଇଲେ ।” ॥ ୪ ॥ ତୋହା—
 ଧୀରମତି ଶଟ, ମାଗଧ ଓ ସୁତଗଣ ରାମଙ୍କର ଲାଞ୍ଜି ବସ୍ତାନ କରୁଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଲୋକ ଅଶ୍ୱ, ହସ୍ତୀ, ଧନ, ମଣି ଓ ବସ୍ତୁ ଦାନ-ଭୟର୍ବ କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ॥ ୨୭ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶାଞ୍ଜ, ମୁଦକ, ଶଙ୍ଖ, ଶହନାଲ, ଭେଷ, ତୋଳ ଓ ସୁର ନାଗର ଆଦି ବହୁତ ପ୍ରକାର ମନୋହର ବାଜା ବାଜୁଅଛୁ । ଯେଉଁଠି ଦେଖ ସେଇଠି ପ୍ରବଣ

ଶ୍ରୀହତ ଭବ ଭୂପ ଧନୁ ଟୁଟେ । ଜେସେଁ ଦିବସ ଘାପ ଛବି ଛୁଟେ ॥
ସୀୟୁ ମୁଖକୁ ବରନିଅ କେହି ଭାଗ । ଜନ୍ମ ଗୁଣେ ପାଇ ଜନ୍ମ ସ୍ବାଖ୍ୟା ॥୩॥
ରାମକ୍ଷ ଲକ୍ଷକୁ ବିଲେକତ କେସେଁ । ସସିନ୍ଧୁ ଚକୋର କସୋରକୁ ଜେସେଁ ॥
ସତାନନ୍ଦ ତବ ଆୟୁସୁ ଗାହ୍ୟା । ସୀତା ଗମନୁ ରାମ ପଣ୍ଡି କାହ୍ୟା ॥୪॥

ସଂଗ ସଖୀ ସୁନ୍ଦର ଚତୁର ଗାଡ଼ୁଣ୍ଡି ମଂଗଲଗୁର ।

ଗଡ଼ୁମା ବାଲ ମରାଲ ରଜ ମୁଖମା ଅଙ୍ଗ ଅପାର ॥୧୭୩॥
ସଖିଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସିୟୁ ସୋହୃତ କେସେଁ । ଛବିଗନ ମଧ୍ୟ ମହାଛବି ଜେସେଁ ॥
କର ସରୋଜ ଜୟମାଲ ସୁହାରି । ବିସ୍ବ ବିଜୟ ସୋଭା ଜେହିଁ ଗୁଣି ॥୧॥
ତନ ସକୋରୁ ମନ ପରମ ଉଚ୍ଛ୍ବସୁ । ଗୁଡ଼ ପ୍ରେମୁ ଲକ୍ଷି ପରଇ ନ କାହୁଁ ॥
ଜାଇ ସମୀପ ରାମ ଛବି ଦେଖି । ରହି ଜନ୍ମ କୁଅଁରି ଚିତ ଅପ୍ପରେଖି ॥୨॥

ଶ୍ରୀହତ ହେଲେ ମୟାପେ ଧନୁ ବିଭସ୍ତନେ । ଘାପ ଶୋଭା ନଷ୍ଟ ହୁଏ ଦିବସେ ଯେସନେ ॥
ସୀତାଙ୍କ ସ୍ତବ୍ଧ କି ଭବେ କରବି ବର୍ଣ୍ଣନ । ଗୁଣକମା ସ୍ବାଖ୍ୟାଳ ପାଇଲ ଯେସନ ॥୩॥
ରାମଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅବଲେକନ୍ତି ତେମନ୍ତେ । ଶଶୀକୁ ବୁଝେ ଚକୋର କଶୋର ଯେମନ୍ତେ ॥
ତହୁଁ ଶତାନନ୍ଦ ଆଜ୍ଞା ପ୍ରଦାନ କରଲେ । ସୀତା ରଘୁନନ୍ଦନଙ୍କ ନିକଟେ ଗମିଲେ ॥୪॥

ସଙ୍ଗେ ସହଚରୀ ଚତୁରା ସୁନ୍ଦରୀ ଗାଲଣ ମଙ୍ଗଳାଗୁର ॥

ଗମନ କରନ୍ତି ବାଳହଂସଗତି ଶୋଭା ସୁଅଙ୍ଗେ ଅପାର ॥୧୭୩॥

ସଖୀଙ୍କ ମର୍ବିରେ ସୀତା ଶୋଭନ୍ତି ସେପରି । ଛବିଗଣ ମଧ୍ୟ ମହାଛବି ଯେଉଁପରି ॥
ଶୋଭେ ଜୟମାଲ ଧୂରୁ ସରୋଜ-ପାଣିରେ । ବିଷ୍ଣୁ ବିଜୟ ଶୋଭା କି ନିହତ ତହିଁରେ ॥୧॥
ଜନ୍ମ ସଙ୍ଗୋତର ମନ ଉତ୍ସାହତ ଅତି । ଗୁଡ଼ ପ୍ରେମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କର ନ ପାରନ୍ତି ॥
ସମୀପେ ଯାଇ ରାମଙ୍କ ଛବି ଦେଖି ଭାଷା । ଚନ୍ଦ୍ରଲେଖା ପରି ସୁତି ହୋଇଲେ କୁମାରୀ ॥୨॥

ମାନେ ମଙ୍ଗଳବାତ ଗାନ କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସଖୀମାନଙ୍କ ସମେତ ରାଣୀ ଅଭ୍ୟନ୍ତ୍ର
ଆନନ୍ଦିତ । ସତେ ଅବା ମରୁଡ଼ି କାଳରେ ହୁଏ ଧାନ ଉପରେ ଜଳବୃଷ୍ଟ ହେଲ ପରା !
ଶିଳ୍ପା ତ୍ୟାଗ କରି ଜନକ ସ୍ତବ୍ଧଭାବ କଲେ । ସତେ ଅବା ସନ୍ତରଣ-କୁନ୍ତ ପୁରୁଷ ଠାବ
ପାଇଲ କି ! ॥ ୨ ॥ ଧନୁ ଭଙ୍ଗିଯିବା ପରେ ରାଜାମାନେ ଦିନରେ ଘାସ ଶ୍ରୀୟାନ ହେଲ
ପରି ନିସ୍ତେଜ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସୀତାଙ୍କ ଆନନ୍ଦ ଜପରି ବା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ
ପରିବ ? ଗୁଣକମା ସ୍ତବ୍ଧ ନକ୍ଷତ୍ରରୁ ଜଳ ପାଇଲ ପରି ସେ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କଲେ ॥ ୩ ॥
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କପରି ଭାବରେ ଦେଖୁଅଛନ୍ତି ?—ସତେ ଅବା ଚନ୍ଦ୍ରମାକୁ ଚକୋର
ଦେଖୁଅଛନ୍ତି କି ! ତଦନନ୍ତର ଶତାନନ୍ଦ ଆଦେଶ ଦେଲେ ଏବଂ ସୀତା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିକଟକୁ
ଗମନ କଲେ ॥ ୪ ॥ ଦେହା —ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସୁନ୍ଦରୀ ଚତୁରା ସଖୀମାନେ ଗୀତ
ଗାଉଥା'ନ୍ତି । ବାଳହଂସୀ ଗତିରେ ସୀତା ଗୁଣିଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ଅପାର ଶୋଭାର
ଆଧାର ॥ ୧୭୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସଖୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୀତାଦେବୀ ବହୁତ ଛବି

ଚତୁର ସଖୀ ଲକ୍ଷି କହା ବୁଝାଇ । ପହିରାଓଡ଼ି ଜୟମାଳ ସୁହାରି ।
 ସୁନତ ଜୁଗଲ କର ମାଲ ଉଠାଇ । ପ୍ରେମ ବିବସ ପହିରାଇ ନ ଜାଣି । ୩୮
 ସୋହାଗ ଜନ୍ମ ଜୁଗ ଜଳଜ ସନାଲ । ସପିନ୍ଧି ସଞ୍ଚିତ ଦେଇ ଜୟମାଳ ।
 ଗାଓଁହଁ ଛବି ଅବଲେକି ସହେଲ । ସିନ୍ଦୂ ଜୟମାଳ ରାମ ଉର ମେଲି ॥୩॥
 ରଘୁବର ଉର ଜୟମାଳ ଦେଖି ଦେବ ବରପଣ୍ଡି ସୁମନ ।

ସକୁଚେ ସକଳ ଭୂଆଲ ଜନ୍ମ ବିଲେକି ରବି କୁମୁଦଗନ ॥୨୭୪॥
 ପୁର ଅରୁ ବ୍ୟୋମ ବାଜନେ ବାଜେ । ଖଲ ଭସମଲିନ ସାଧୁ ସବ ରାଜେ ।
 ସୁର କିନ୍ଦର ନର ନାଗ ମୁଖସା । ଜୟ ଜୟ ଜୟ କହୁ ଦେହୁଁ ଅସୀସା ॥୨॥

ଚତୁର ସଖୀ ନରେନ୍ଦ୍ର କହନ୍ତି ବୁଝାଇ । ଗୁରୁ ଜୟମାଳ ଦିଅ ଗଳାରେ ଲମ୍ବାଇ ॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ପ୍ରଗଳ୍ଭ କରେ ମାଳା ଉଠାଇଲେ । ପ୍ରେମ ବିବସ, ପିନ୍ଧାଇ ଗଲେ ନ ପାରିଲେ ॥୩॥
 ଶୋଭଇ ଯେସନେ ବେନି କଞ୍ଚ ସମୁଖାଳ । ଶର୍ମାକୁ ସଭୟେ ଦେଉଛନ୍ତି ଜୟମାଳ ॥
 ଛବି ଅବଲେକି ସଖୀ ଗାଆନ୍ତି ମଧୁରେ । ସୀତା ଜୟମାଳ ଲମ୍ବାଇଲେ ରାମ ଉରେ ॥୪॥

ରଘୁବର ହୃଦେ ଜୟମାଳ ଦେଖି ସ୍ତବେ ସିଂହନ୍ତି ସୁମନ ।

ସଙ୍ଗୋଚିଲେ ନୃପେ ରବିକୁ ନରେନ୍ଦ୍ର ଯେସନେ କୁମୁଦ ଗଣ ॥୨୭୫॥

ସ୍ତବେ ଅମ୍ଭରେ ବାଜିଲ ବାଦ୍ୟ ଅଗଣିତ । ଝଲ ମଲିନ ହୋଇଲେ ସାଧୁ ଆନନ୍ଦିତ ॥
 ଅମର କିନ୍ଦର ନର ନାଗ ପ୍ରଜା ରାଣ । ଜୟ ଜୟ କହୁ ସବେ ଦିଅନ୍ତି ଆଶିଷ ॥୫॥

ମଧ୍ୟରେ ମହାଛବି ପଣ ଶୋଭା ପାଉଥା'ନ୍ତି । କର-କମଳରେ ହୃଦର ଜୟମାଳା
 ସୁଶୋଭିତ । ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ବିଶୁଦ୍ଧଜୟର ଶୋଭା ସତେ ଯେମିତି ଠୁଲ ହୋଇଛି ॥ ୧ ॥
 ସୀତାଙ୍କ ଶରୀରରେ ସଙ୍ଗୋଚ ପବ୍ନସ୍ଥ, ମାତ୍ର ମନରେ ପରମ ଭୟାବୁ । ତାଙ୍କର ଏହି
 ହୃଦ ପ୍ରେମ କାହାଣୀକୁ ହେଲେ ଜଣାପଡ଼ୁ ନ ଥାଏ । ସମୀପକୁ ଯାଇ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶୋଭା
 ଦେଖି ରାଜକୁମାରୀ ବିଚାରିତ ପ୍ରତିମା ପରି ରହିଗଲେ ॥ ୨ ॥ ଚତୁର ସଖୀ ଜଣେ
 ତାଙ୍କର ଏ ଦଶା ଦେଖି ବୁଝାଇ କହିଲେ, “ସୁଶୋଭନା ଜୟମାଳା ପିନ୍ଧାଅ ।” ଏହା ଶୁଣି
 ସୀତା ହୁଇ ହାତରେ ମାଳା ଉଠାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରେମବିବସା ହୋଇ ସେ ପିନ୍ଧାଇ ପାରୁ
 ନ ଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସେହି ସମୟରେ ତାଙ୍କର ହୁଇ ହାତ ଏପରି ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥାଏ,
 ସତେ ଯେମିତି ନାଚ ସମେତ ହୁଇଛି କମଳ ଚନ୍ଦ୍ର ମାକୁ ସଭୟ ଜୟମାଳା ଦେଉଅଛି
 କି ! ଏହି ଛବିକୁ ଦେଖି ସଖୀମାନେ ଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେତିକିବେଳେ ସୀତା
 ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗଳାରେ ଜୟମାଳା ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲେ ॥ ୪ ॥ ହୋରଠା —
 ଶ୍ରୀରାମନାଥଙ୍କ ହୃଦୟ ଉପରେ ଜୟମାଳା ଦେଖି ଦେବତାମାନେ ଝୁଲ ବରଷିବାକୁ
 ଲାଗିଲେ । ସମସ୍ତ ରାଜା ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ଦେଖି କୁମୁଦସମୂହ ସକୃତ ହେଲପରି ସକୃତ
 ହୋଇଗଲେ ॥ ୨୭୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — କର ଓ ଆକାଶରେ ବାଜା ବାଜିବାକୁ
 ଲାଗିଲା । ହୃଷ୍ଟମାନେ ବିଷଣୁ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ସକ୍ଷମମାନେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ।

ନାଚନ୍ତି ଗାଡ଼ୁଣ୍ଡି ବିରୂପ ବଧୂଣୀ । ବାର ବାର କୁସୁମାଂଜଳି ଛୁଟି ।
 ଜହଁ ତହଁ ବିପ୍ର ବେଦ ଧ୍ବଜ କରନ୍ତି । ବନ୍ଦୀ ବିରଦାବଳି ଉତ୍ତରନ୍ତି ॥୨॥
 ମନ୍ତ୍ର ପାତାଳ ନାକ ଲସୁ ବ୍ୟାପା । ରାମ ବନ୍ଧୁ ସିନ୍ଧୁ ଭଂଜେଉ ଗୁପା ॥
 କରନ୍ତି ଆରଣ୍ୟ ସୁର ନର ନାଶ । ଦେହେ ନିରୁତ୍ପନ୍ନ ବିଭୁ ବିସାସ ॥୩॥
 ସୋହେତ ସୀମା ରାମ କୈ ଜୋଷ । ଛବି ସିଂଗାରୁ ମନହୁଁ ଏକ ଠୋଷ ॥
 ସଖୀ କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ପଦ ଗହ୍ମ ସୀତା । କରନ୍ତି ନ ଚରନ ପରସ ଅତି ଶୁଭା ॥୪॥
 ଗୌତମ ତପୁ ଗତି ସୁରକ କର ନହିଁ ପରସକ ପଗ ପାନି ।

ମନ ବିହସେ ରଘୁବଂସମନ ପ୍ରୀତି ଅଲୌକିକ ଜାନି ॥୨୭୫॥
 ତବ ସିନ୍ଧୁ ଦେଖି ଭୂପ ଅଭିଜ୍ଞସେ । କୁର କପୁତ ମୁଖ ମନ ମାଖେ ॥
 ଉଠି ଉଠି ପ୍ରକାଶ ସନାତ ଅଭାସେ । ଜହଁ ତହଁ ଗାଲ ବଜାଡ଼ୁନ ଲଗେ ॥୨॥

ବିରୂପ-ବଧୂ-ନକର ନାଚନ୍ତି ନାଆନ୍ତି । ବାରମ୍ବାର ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ସାଜି ବରଷାନ୍ତି ॥
 ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବେଦଧ୍ବଜ କରନ୍ତି ବ୍ରାହ୍ମଣେ । କୁଳ ପଶି ଉତ୍ତରନ୍ତି ପୁତ ବନ୍ଦୀ ଜଣେ ॥୨॥
 ସ୍ୱର୍ଗ ମଣ୍ଡି ପାତାଳରେ ବ୍ୟାପିଲୁ ଜୀବତ । ସୀତାଙ୍କୁ ବଶିଲେ ରାମ ଭାଙ୍ଗି ରଘୁପତି ॥
 ପୁର ପ୍ରମଦା ପୁରୁଷ ଆଲମ୍ବ୍ୟ କରଣ । ଉତ୍ସର୍ଗ କରନ୍ତି ନିଜ ବିଷ ପାଶୋରଣ ॥୩॥
 ଶୋଭଇ ରାମ ସୀତାଙ୍କ ଯୋଡ଼ି ପ୍ରଲଳିତ । ଛବି ଶୂଙ୍ଗାର ସେସନେ ଏକଦା ଶୋଭିତ ॥
 ସଖୀ କହନ୍ତି, ଜାନଙ୍କୁ, ପଲ୍ଲ ପଦ ଧର । କରନ୍ତି ନାହିଁ ସେ ସ୍ୱର୍ଗ ସଭାୟେ ପୟର ॥୪॥

ଗୌତମ ନାୟକ ଘଟିକୁ ସୁରଣ ନରେ ନ ହୁଅନ୍ତି ପଦ ।

ଅଲୌକିକ ପ୍ରୀତି ଜାଣି ରଘୁପତି ହସନ୍ତି ମଧୁର ମଦ ॥୨୭୬॥

ତହଁ ସୀତାଙ୍କୁ ନିରେଖି ପାଇବା ଲଜ୍ଜାରେ । ହର କୁସୁଧ ବିମୁତ ନୃପ ଅହଙ୍କାରେ ॥
 ଉଠି ଉଠି ହୃଦୟରେ କବଚ ପିନ୍ଧଣ । ପ୍ରଳମ୍ବିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଆଶ୍ଚ୍ୟ ଦେଖାଇଣ ॥୨॥

ଦେବତା, କିନ୍ତୁ, ମନୁଷ୍ୟ, ନାଶ ଓ ମୁଖରବ୍ରତ ଜୟଜୟକାର କରି ଆଶୀର୍ବାଦ
 ଦେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଦେବାଙ୍ଗନାରଣ ନୃତ୍ୟଦାନ-ରତା । ସେମାନଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି-
 ମାନ ନିର୍ଗତ ହେଉଥାଏ । ଯେଉଁଠି ଦେଖ ସେଇଠି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବେଦଧ୍ବଜ କରୁଅଛନ୍ତି,
 ଶକ୍ତିମାନେ କୁଳଜାତି ବଦାନ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ପୁଷ୍ପା, ପାତାଳ ଓ ସ୍ୱର୍ଗ-ତିନିଲୋକରେ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଧନୁର୍ଭଙ୍ଗ ଓ ସୀତାଙ୍କୁ ବରଣ କରିବାର ଯଶ ବ୍ୟାପିଗଲା । ନଗରର ନରନାରାୟଣ
 ଆରତି କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣା ଆପଣାର ଥାଣ୍ଡି (ନମା) କଥା ଭୁଲିଯାଇ ଶକ୍ତିରୁ ବଳି
 ଦାନଧର୍ମ କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶୂଙ୍ଗାର ରସ ଏକଦା ହେଲପଣ ରାମ-
 ସୀତାଙ୍କର ପୁରଳ ମୁଖି ଶୋଭା ପାଉଥା'ନ୍ତି । ସଖୀମାନେ କହୁଥା'ନ୍ତି—“ସୀତେ ।
 ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଚରଣ ସ୍ପର୍ଶ କର ।” କିନ୍ତୁ ସୀତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟାବତା ହୋଇ ତାଙ୍କ ଚରଣ
 ସ୍ପର୍ଶ କରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା—ଗୌତମପତ୍ନୀ ଅହଲ୍ୟାଙ୍କ ଘଟପୁତ୍ର ବିଷୟ
 ସୁରଣ କରି ସୀତା ସହସ୍ରରେ ପାଷାଣଦ୍ରବ୍ୟ-ଜଡ଼ିତ ଅଳଙ୍କାର ଥିବାରୁ ରାମଙ୍କର

ଲେହୁ ଛଡ଼ାଇ ସୀମୁ କହ କୋଉ । ଧରି ବାଧନ୍ତୁ ନୃପ ବାଲକ ଦୋଉ ॥
 ତୋରେ ଧନ୍ତୁଷୁ ଗୁଁ ତ ନାହିଁ ସରଣ । ଶାବତ ହମନ୍ତ କୁଅଁ ରି କୋ ବରଣ ॥୨॥
 ଜୌ ବିଦେହ କହୁ କରେ ସତାଇ । ଶାବତ ସମର ସହଚ ଦୋଉ ଶୁଣ ॥
 ସାଧୁ ଭୂପ ବୋଲେ ସୁନି ବାମ । ରାଜସମାଜନ୍ତୁ ଲଜ ଲଜାମା ॥୩॥
 ବହୁ ପ୍ରତାପୁ ଶରତା ବଡ଼ାଇ । ନାକ ପିନାକନ୍ତ ସଂଗ ସିଧାଇ ॥
 ସୋଇ ସୁରତା କ ଅବ କହୁ ପାଇ । ଅସି ରୁଧ ତୋ ବିଧି ମୁହଁ ମସି ଲୁଣ ॥୪॥
 ଦେଖନ୍ତୁ ରାମନ୍ତ ନୟନ ଭରି ତଳ ଇରିଷା ମଦୁ କୋହୁ ।
 ଲଖନ ରୋଷୁ ପାବକୁ ପ୍ରବଳ ଜାନି ସଲଭ ଜନି ହୋହୁ ॥୫॥

କେହୁ କହଇ, ଛଡ଼ାଇ ନଅ ଜାନଙ୍କୁ । ଧରି ବାଜି ନରପତି ବଳକ ବେନକୁ ॥
 ଭାଙ୍ଗିଲେ ଧନୁ କେବଳ କାମ ନ ସରବ । ପୂର୍ ଆଉଁ ଜବତ କିଏ କନ୍ୟାକୁ ବରବ ॥୬॥
 ଯଦି ବିଦେହ କୌଣସି ସତାୟତା କରେ । ହୁଇ ଭଲ ସହ ତାକୁ ଜଣ ସନ୍ତାପରେ ॥
 ଏହା ଶୁଣି ଅନ୍ୟ ସାଧୁ ନୃପତି ବୋଲଇ । ରାଜ-ସମାଜରେ ଲଜ୍ୟା ଲଜିତ ହୁଅଇ ॥୭॥
 ବଳ ପ୍ରତାପ ଶରତୁ ବଞ୍ଚିମା ଆବର । ନାକ ପିନାକ ସଙ୍ଗେ ଯାଇଛୁ ହୁମୁର ॥
 ସେହୁ ଶୁରତା କି ଏବେ ପାଇଅଛୁ କେଣୁ । ବିହ କଳା ମୁଖ କଲ ଏହୁ ବୁଦ୍ଧି ଯେଣୁ ॥୮॥
 ନିରେଖ ରାମକୁ ନେହ ମୁଣ୍ଡି କରି ଇର୍ଷ୍ୟାମଦ ମୋହ ତେଜି ।
 ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ କୋପ ପ୍ରବଳ ପାବକ ନ ହୁଅ, ପତନ ହେଜି ॥୯॥

ପାଦପୂର୍ଣ୍ଣରେ କାଳେ ତାହା ସ୍ତ୍ରୀ ପାଲଟି ତାହାଙ୍କର ମନୋହାରଣୀ ହେବ, ଏହୁ ଭୟରେ
 ତାଙ୍କ ପାଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ ନାହିଁ । ସୀତାଙ୍କର ଅଲୌକିକ ପ୍ରୀତି ଜାଣି ରଘୁକୁଳମଣି
 ଶ୍ରୀରାମ ମନେ ମନେ ହସିଲେ ॥ ୨୭୫ ॥ ତୌପାରି :—ସେହୁ ଧମସ୍ତରେ ସୀତାଙ୍କୁ
 ଦେଖି କେତେ ଜଣ ରାଜା ଲୋଭସ୍ତ୍ରୁ ହେଲେ । ହୁଷ୍ଟ, କୁପ୍ରସ୍ତ ଓ ମୁତ ରାଜାମାନେ
 ମନେ ମନେ ହୁଇ ହେଲେ । ସେହୁ ଅଭାଗୀମାନେ ସେହୁ (ସାହୁ) ପିନ୍ଧି ଯେଉଁ ଲଜ୍ଜା
 ସେଇଁ ଅପଣା ଅପଣାର ବଡ଼ାଇ ବଖାଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ କେହୁ କେହୁ
 କହୁଥା'ନ୍ତି—“ସୀତାକୁ ଛଡ଼ାଇ ଆଣ ଏବଂ ରାଜକୁମାର ହୁହୁକୁ ଧରି ବାଜିଅନ୍ତୁ
 କେବଳ ଧନୁ ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ତ ମନର ଅରମାନ ମେଝିଯିବ ନାହିଁ । ଆମେ
 ଶାଢ଼ ଆଉଁ ଆଉଁ ରାଜକୁମାରକୁ କିଏ ବିବାହ କରିପାରିବ ? ॥ ୨ ॥ ଯଦି ଜନକ
 କହୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ତେବେ ପ୍ରକରେ ହୁଇ ଭଲଙ୍କ ସହ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଜଣି ଆଣ ।”
 ଏ ବଚନ ଶୁଣି ସାଧୁ ରାଜାମାନେ କହଲେ, “ଏହୁ ନିଶ୍ଚିତ ରାଜସମାଜକୁ ଦେଖି ଲଜ୍ଜା
 ମଧ୍ୟ ଲଜ କଲଣି ॥ ୩ ॥ ଆରେ । ରାମମାନଙ୍କର ବଳ, ପ୍ରତାପ, ଶରତା, ବଡ଼ାଇ ଓ
 ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସବୁ ତ ଧନୁ ସହଚରେ ହିଁ ଗୁଲିଯାଇଛି । ସେଇ ଶରତା ଆଗରୁ ଥିଲା ନା ଏବେ
 କେଉଁଠୁ ଚାଲିଛି ? ଏତକ ହୁଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧି । ସେଇସ୍ତେସ୍ତେ ତ ରାମ ମୁହଁରେ ବିଧାତା
 କାଲି ଲଗାଇ ଦେଲା ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଇର୍ଷ୍ୟା, ଗର୍ବ ଓ କୋପ ତ୍ୟାଗ କରି

ବୈନତେୟ ବଲି ଜମି ଚନ୍ଦ୍ର କାଗୁ । ଜମି ସୟୁ ଚନ୍ଦ୍ର ନାଗ ଅରି ଭାବୁ ॥
 ଜମି ଚନ୍ଦ୍ର କୁସଲ ଅକାରନ କୋହୁ । ସବ ସପଦା ଚନ୍ଦ୍ର ସିବଦ୍ରୋହୁ ॥୧॥
 ଲେଖିଲେହୁ ପ କଲ ଲାଭି ଚନ୍ଦ୍ର । ଅକଲକତା କି କାମୀ ଲହୁଛି ॥
 ହରି ପଦ ବିମୁଖ ପରମ ଗତି ଗୁଡ଼ା । ତସ ତୁମ୍ଭାର ଲଲିତ ନରନାହା ॥୨॥
 କୋଲହରୁ ସୁନି ସୀୟ ସକାମ । ସଖୀ ଲହୁଛି ଗରି ଜହଁ ଗୁମା ॥
 ସମ୍ପୁ ସୁଗୁପୁ ଚଳେ ଗୁରୁ ପାଶୁ । ସିୟ ସନେହ ବରନତ ମନ ମାହୁ ॥୩॥
 ଗୁଣିତ ସହିତ ସୋଚ ବସ ସୀୟ । ଅବ ଧ୍ୟୋ ବିଧି କହ କରମାୟୁ ।
 ଭୂପ ବଚନ ସୁନ ଇତ ଉଚ ଚକ୍ରାୟ । ଲଖନୁ ଗୁମ ଉର ବୋଲି ନ ସକହୁ ॥୪॥
 ଅରୁନ ନୟନ ଭୁବୁଟୀ କୁଟିଲ ଶିତପ୍ତ ନୃପହୁ ସକୋପ ।
 ମନହୁ ମନ୍ତ୍ର ଗଜ ଗନ ନିରାଶି ସିଂହ କସୋରହୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥୫୭୭॥

ବୈନତେୟ ଭାବ୍ୟ ଯେହେ ବାୟୁସ ବାୟୁ । ଯଥା ଗଜସ୍ତ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶଶକ ଲହୁଛି ॥
 ଯେହେ କୁଶଳ ଗୁହ୍ୟ ଅକାରଣ ହେଧୀ । ପ୍ରସମ୍ପଦ ଅଭିଳାଷ ଶକ୍ତିର ବିଶେଷୀ ॥୧॥
 ଲେଖିଲେହୁ ପ ଲେଖିଲ ଲାଭି ଯେସନ । ଅକଲକତା କାମନ କରେ କାମୀ ଜନ ॥
 ହରିପଦ ପଦ୍ମପୁଷ୍ପ ଗୁହ୍ୟ ଶୁଭ ଗତି । ତେମନ୍ତେ ତୁମ୍ଭ ଲଳିତା ଶୁଣ ନରପତି ॥୨॥
 କୋଲହରୁ ଶୁଣି ସୀତା ହୃଦୟେ ହସିତ । ସଖୀ ଗୁଣି ପାଶେ ନେଇ ଚଳିଲେ ଶୁଭିତ ॥
 ସୁଗୁପେ ଶୁଭୁକ୍ତ ପାଶେ ଗଲେ ରସୁବର । ମନ ମଧ୍ୟରେ ବଞ୍ଚିତ ସ୍ବେଦ ସୀତାଙ୍କର ॥୩॥
 ଗୁଣିତ ସହିତ ସୀତା ଶିଳା ନିରାଶି । ଜଣା ନାହିଁ ଏବେ କେହି ଅନର୍ଥ କରବ ॥
 ଭୂପ ବାଣୀ ଶୁଣି ଏଣେ ତେଣେ ବିଲେକନ୍ତୁ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଗୁମ ଉର ବୋଲି ନ ପାରନ୍ତୁ ॥୪॥
 ଅରୁଣ ନୟନ ଭୁବୁଟୀ କୁଟିଲ ଗୁହ୍ୟ କୋପେ ନୃପହୁ ।
 ସିଂହଶିଖୁ ହୃଦ ପବିତ୍ର ବା ଦେଖି ମନ୍ତ୍ର କଷ୍ଟ ନିକରନ୍ତୁ ॥୫୭୭॥

ନେତ୍ର ମୁରେଇ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଦେଖିନିଅ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଦୋଷକୁ ପ୍ରବଳ ଅଗ୍ନି ଜାଣି ତହିଁରେ
 ପତନ ହୁଅନାହିଁ ॥୫୭୮॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଯଦି କୁଆ ଗରୁଡ଼ର ଭାବ୍ୟ ଓ ଠେକୁଆ ସିଂହର
 ଭାବ୍ୟ ଲଭିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ, ଅକାରଣ ହେଧୀ ମନୁଷ୍ୟ ଯଦି ଆପଣାର କୁଶଳ
 ଗୁହ୍ୟ, ଶିବକ ବିଶେଷୀ ଯଦି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସମ୍ପତ୍ତି କାମନା କରେ, ଲେଖି-ଲୁପଣ
 ଯଦି ମନୋହର ଶାଢ଼ୀ ଏବଂ କାମୁକ ଯଦି ନିଷ୍ଠାଳତା ଅଭିଳାଷ କରେ, ତେବେ
 ସେ ଜାହା ପାଇ ପାରେ କି ? ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରଣ ପ୍ରତି ବିପ୍ରସ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ
 ପରମ ଗତି (ମୋକ୍ଷ)ର ଅଭିଳାଷ ପୋଷଣ କରିବା ଯେପରି ତୃପ୍ତା, ସୀତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ
 ରାମମାନଙ୍କର ଲେଖ ପୋଷଣ କରିବା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ତୃପ୍ତା ॥ ୧, ୨ ॥ କୋଲହରୁ
 ଶୁଣି ସୀତା ଶକ୍ତିଗଲେ । ତଦନନ୍ତର ସଖୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ମାତା ଗୁଣିତ ନିକଟକୁ
 ନେଇଗଲେ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ମନେ ମନେ ସୀତାଙ୍କ ପ୍ରେମ ବିଷୟ ଶୁଣି ଶୁଣି ଆପଣାର
 ସ୍ବାଭାବିକ ଗତିରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ ॥ ୩ ॥ ହୁଷ୍ଟ ରାମମାନଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି

ଖରଭରୁ ଦେଖି ବିକଳ ପୁରନାଶ । ସବ ମିଳି ଦେହିଁ ମନ୍ଥାପନ୍ଥ ଗାଶ ।
 ତେହିଁ ଅବସର ସୁନି ସିବ ଧନୁ ଭଙ୍ଗ । ଆୟୁଧ ଭୁବୁକୁଳ କମଳ ପତଙ୍ଗ ॥୧॥
 ଦେଖି ମନ୍ଥାପ ସକଳ ସବୁଗୁନେ । ବାଜ ଝିପଟ ଜନୁ ଲଢ଼ା ଲୁକାନେ ॥
 ଗୌର ସରୀର ଭୁବ ଭଲ ଭ୍ରାଜ । ଭଲ ବିସାଲ ସିଂହଶ୍ର ବରଜା ॥୨॥
 ସୀସ ଜଟା ସସିବଦନୁ ସୁହାଡ଼ । ରସ ବସ କଛୁକ ଅରୁନ ହୋଇ ଆଡ଼ା ॥
 ଭୁକୁଟୀ କୁଟିଳ ନୟନ ରସ ରାଜେ । ସହଜହୁଁ ଚିତ୍ତପ୍ତ ମନହୁଁ ରସାଜେ ॥୩॥
 ବୃଷଭ କଂଧ ଭର ବାହୁ ବିସାଲ । ଗୁରୁ ଜନେଉ ମାଲ ମୁଗଗୁଲ ॥
 କଟି ମୁନି ବସନ ତୁନ ଦୁଇ ବାଁସେ । ଧନୁ ସର କର କୁଠାରୁ କଲ କାଁସେ ॥୪॥

କୋଳାହଳ ଶୁଣି ନାଶ ପୁରୁଷ ବିକଳେ । ମିଳି ମନ୍ଥାପନ୍ଥ ଗାଳି ଦିଅନ୍ତି ସକଳେ ॥
 ସେ ସମୟେ ଶୁଣି ଶିବ କୋକଣ୍ଡ ଭଞ୍ଜନ । ଆଗମିଲେ ଭୁବୁକୁଳ-କମଳ-ତପନ ॥୧॥
 ଦେଖି ନୃପେ ସଜ୍ଜୋଡ଼ିଲେ ହୋଇ ଭୟସ୍ତ । ବାଜ ଝିପଟେ ପୁଣ୍ଡୁର ଲୁଚଇ ଯେମନ୍ତ ॥
 ଗଉର ଶରେ ଭୟ ମନୋହର ସାଜେ । ବିଶାଳ ଭଲ ଉପରେ ହି ପୁଣ୍ଡୁ ବିରାଜେ ॥୨॥
 ମସ୍ତକେ ଜଟା ଶଶାଙ୍କ ବଦନ ଶୋଭଇ । ଦୋଧବଶ କଛୁ କଛୁ ଆରକ୍ତ ଦିଶଇ ॥
 ଭୁକୁଟୀ କୁଟିଳ ରୋଷେ ନୟନ ପୁରତ । ସହଜେ ବୁଝାନ୍ତେ ମନେ ହୁଏ କୋପାନ୍ତ ॥୩॥
 ବୃଷଭ ସୁନି, ହୃଦୟ ବାହୁ ସୁବିଶାଳ । ଗୁରୁ ମୁଗ ଗୁଲ ଯଜ୍ଞ ଉପସାତ ମାଳ ॥
 କଟିରେ ବେନି ତୁଣିର ବଳ ମୁନିଚାର । କନ୍ଧେ କୁଠାର ଶୋଭଇ କରେ ଧନୁଗର ॥୪॥

ଏବେ ବିଧାତା କାଳେ ଆଉ କ'ଣ ଅନର୍ଥ ଘଟାଇବ ବୋଲି ରାଣୀମାନଙ୍କ ସହଚ ପ୍ରାଚୀ
 ଚନ୍ଦ୍ରାକୁଳା । ରାଜାମାନଙ୍କର ବଚନ ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏଣେ ତେଣେ ନିରାଶ କରୁଥାନ୍ତି,
 କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଡରରେ କିଛି କହୁପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା—ତାଙ୍କର
 ନେତ୍ର ଅରୁଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଭ୍ରୁଲତା ବଡ଼ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ସେ ଦୋଧରେ ରାଜାମାନଙ୍କ
 ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବ କୁ ଲାଗିଲେ, ସତେ ଯେମିତି ଉନ୍ମତ୍ତ ହସ୍ତୀର ଦେଖି ସିଂହଶ୍ର ମନରେ
 ଅଦମ୍ୟ ଉସ୍ତାହ ଆସିଗଲା ପରି ! ॥ ୨୬୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—କୋଳାହଳ ଶୁଣି ଜନନୀ-
 ପୁରୀର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ମିଶି ଖଲ ରାଜାମାନଙ୍କୁ
 ଗାଳି ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେହି ଅବସରରେ ଶିବଧନୁ ଭଙ୍ଗିବାର ଶୁଣି ଭୁବୁକୁଳ-
 କମଳ-ଦିବ୍ୟର ପରଶୁରାମ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ॥ ୧ ॥ ଏହାଙ୍କୁ ଦେଖି ସମସ୍ତ ରାଜା ସଜ୍ଜିତ
 ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ, ସତେ ଯେମିତି ବାଜପକ୍ଷୀ ଝାମ୍ପି ପଡ଼ିବାରେ ପୁଣ୍ଡୁର ପର୍ଣ୍ଣାମାନେ
 ଲୁଚିଗଲେ । ତାହାଙ୍କର ଗୌର ଦେହ ଉପରେ ଭୟ ସୁଶୋଭିତ ଏବଂ ବିଶାଳ
 ଲଲଟପଟରେ ହି ପୁଣ୍ଡୁ ସୁଶୋଭିତ ॥ ୨ ॥ ମସ୍ତକ ଉପରେ ଜଟା, ହୃଦୟ ମୁଖ-ତଳ,
 ଦୋଧ ହେତୁ ରସତ ଅରୁଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ତାହାଙ୍କ ସହଜ ଶୁଭବିକ
 ଶାନ୍ତିରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରୁଅଛନ୍ତି । ତଥାପି ତହିଁରୁ ଦୋଧର ସୂଚନା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
 ହେଉଅଛି ॥ ୩ ॥ ବୃଷଭ ସମାନ ଉନ୍ମତ୍ତ ଓ ପୁଷ୍ପ ସୁନ୍ଦର, ବନ୍ଧ ଓ ବହୁ ବିଶାଳ ।

ସାଂଢ ବେଷୁ କରଣୀ କଠିନ ବରନି ନ ଜାଇ ସରୂପ ।

ଧର ମୁନିତନ୍ତୁ ଜନ୍ମ ବାର ରସୁ ଆୟୁଜ ଜହଁ ସବ ଭୂପ ॥୨୭୮॥

ଦେଖତ ଭଗୁପତି ବେସୁ କରଣ । ଉଠେ ସକଳ ଭୟ ବିକଳ ଭୁଆଲ ॥

ପିତୁ ସମେତ କହି କହି ନିଜ ନାମ । ଲଟେ କରନ ସବ ଦଂଡ ପ୍ରନାମ ॥୧॥

ଜେନ୍ଦ୍ର ସୁସ୍ଥପୁଁ ଚରଣୁଣ୍ଡି ହିତୁ ଜାମ । ସୋ ଜାନଇ ଜନ୍ମ ଆଇ ଖୁଟାମ ॥

ଜନକ ବହୋର ଆଇ ପିରୁ ନାଥୁ । ସୀସୁ ବୋଲଇ ପ୍ରନାମୁ କରଣୁ ॥୨॥

ଆସିଷ ଦାହିଁ ସଖୀ ଦରସାମ । ନିଜ ସମାଜ ଲେ ଗଇଁ ସୟାମ ॥

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମିଲେ ପୁନି ଆଇ । ପଦ ସରୋଜ ମେଲେ ଦୋଉ ଭାଈ ॥୩॥

ଶାନ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ବେଶ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନାତତ ।

ଧର ମୁନିବସୁ ନୃପଙ୍କ ଆଗେ ବା ବାର ରସ ଉପସ୍ଥିତ ॥୨୭୮॥

ଦେଖି ଭଗୁପତିଙ୍କର ବେଶ ବିକରଣ । ଉଠିଣ ଭୟ ବିକଳେ ସମସ୍ତ ଭୁପାଳ ॥

ପିତା ସହୃଦେ କହଣ ନିଜ ନିଜ ନାମ । କରଲେ ସଭୟେ ସବେ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ ॥୧॥

ସ୍ୱରବେ ଗୁହାନ୍ତ ହୃତ ଲଢ଼ି ଭଗୁବର । ତଥାପି ତରନ୍ତ ନୃପ, ଆତ୍ମ ଶେଷ ମୋର ॥

ଜନକ ଆସି ଆବର ଶିର ନୁଆଇଲେ । ସୀତାଙ୍କୁ ତକାଇ ପ୍ରଣିପାତ କରାଇଲେ ॥୨॥

ଆସିଷ ବ୍ୟନ୍ତେ ହର୍ଷେ ସଖୀ ସୁତଭାଷ । ତଳିଲେ ଗହଣେ ନେଇ ଜନକକୁମାର ॥

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମୁନି ପୁଣି ଆସିଣ ଭେଟିଲେ । ତରଙ୍ଗ-ସରୋଜେ ବେନି ଭାଇ ଲେଟାଇଲେ ॥୩॥

ସ୍ୱନ୍ଦର ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଧାରଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ଗଳାରେ ମନୋହର ମାଳା ପିନ୍ଧୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ମୁଗତମ୍ବ ଧରିଅଛନ୍ତି । କଟିରେ ମୃନ-ପରିଧେୟ ବସୁ (ବଲ୍ଲକଳ) ପିନ୍ଧୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ହୃଦୟ ଶୃଙ୍ଗୀର ବାନ୍ଧୁଅଛନ୍ତି । ହାତରେ ଧନୁଶର ଏବଂ ସ୍ୱନ୍ଦର କାନ୍ଦ ଉପରେ କୁରୁତି ଧରିଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା —ଶାନ୍ତ ବେଶ, ମାତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବଡ଼ କଠୋର । ସରୂପର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସତେ ଯେମିତି ବାରରସ ମୁନିଶର ଧାରଣପୂର୍ବକ ସକଳ ନୃପ ବିରାଜିଥିବା ସ୍ଥଳୀରେ ଆସି ପହଞ୍ଚନ୍ତି ॥ ୨୭୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ପରଶୁରାମଙ୍କ ଭୟାନକ ବେଶ ଦେଖି ସକଳ ରାଜା ଭୟରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠି ଛୁଡ଼ା ହେଲେ ଏବଂ ପିତୃ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ସହୃଦ ଆପଣା ଆପଣାର ନାମ କହୁ କହୁ ଦଣ୍ଡବତ-ପ୍ରଣାମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ପରଶୁରାମ ହୃତ ଲଢ଼ାକରି ସୁଦ୍ଧା ସହଜ ସ୍ୱରାବିତ ଗାତରେ କୌଣସି ରାଜାଙ୍କୁ ଗୁଣିଲେ ବେଳେ ସେ ଭରୁଆ'ନ୍ତୁ, ସତେ ଯେମିତି ତାଙ୍କ ଆୟୁଷ ପୁରାଇ । ତତ୍ପରେ ଜନକ ଆସି ମସ୍ତକ ଅବନତ କଲେ ଏବଂ ସୀତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରଣାମ କରାଇଲେ ॥ ୨ ॥ ପରଶୁରାମ ସୀତାଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ । ସଖୀଗଣ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । (ସେଠାରେ ଆଉ ବେଶ ସମୟ ରହୁଥିବା ଅନୁଭବ ମନେ କରି) ତରୁଣ ସଖୀମାନେ ତାହାଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ସମାଜ ଗହଣରେ ନେଇଗଲେ । ଜନକନ୍ତର ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଆସି ସାକ୍ଷାତ କଲେ ଏବଂ ସେ ହୁଇ ଭାଇଙ୍କୁ ତାହାଙ୍କ ତରଣ-କମଳରେ ପ୍ରଣିପାତ

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦସରଥ କେତୋଟା । ସାହୁ ଅସୀସ ଦେଖି ଭଲ ଜୋଟା ॥
ରାମହୁ ଚିତାଇ ରହେ ଅଳ ଲୋଚନ । ରୂପ ଅପାର ମାର ମଦ ମୋଚନ ॥୩॥
ବହୁରି ବିଲେକି ବିଦେହ ସନ କହୁଛୁ କାହୁ ଅତି ଭାର ।

ପ୍ରହର ଜାନି ଅଜାନ ଜମି ବ୍ୟାପେଉ କୋପୁ ସଖାର ॥୨୭୯॥

ସମାଗୁର କହି ଜନକ ସୁନାଏ । ଜେହୁ କାରନ ମସ୍ତକ ସବ ଆଏ ॥
ସୁନତ ବଚନ ଫିରି ଅନତ ନିହାରେ । ଦେଖେ ରୂପ ଖଣ୍ଡ ମହୁ ଭାରେ ॥୧॥
ଅତି ରସ ବୋଲେ ବଚନ କଠୋର । କହୁ ଜତ ଜନକ ଧନସ କେ ତୋର ॥
ବେଶି ଦେଖାଉ ମୁହଁ ନ ତ ଆଜୁ । ଭଲଟିଉଁ ମହୁ ଜହ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତବ ରାଜୁ ॥୨॥
ଅତି ଭରୁ ଭିତରୁ ଦେବ ନୃପୁ ନାୟା । କୁଟିଲ ଭୂପ ହରଷେ ମନ ମାୟା ॥
ସୁର ମୁନି ନାଗ ନଗର ନର ନାୟା । ସୋଚୁଁ ସକଲ ସାସ ଭର ଭାସ ॥୩॥

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦଶରଥଙ୍କ ଦୁମର । ଦେଲେ ସୁଅକ୍ଷିତ ଜାଣି ଯୋଡ଼ି ମନୋହର ॥
ରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ପ୍ରମୁତ ହୋଇଲ ନୟନ । ରୂପ ଅପାର ମଦନ-ମଦ-ବିମର୍ଦ୍ଦନ ॥୪॥

ପୁଣି ବିଦେହକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରିଣ ଭିତ ହେଉ ପରୁରନ୍ତ୍ର ।

ଜାଣି ମଧ୍ୟ ସବୁ ନ ଜାଣିଲ ପ୍ରାୟେ, କୋପ ବ୍ୟାପେ ଦେହେ ଅତି ॥୨୮୦॥

ସମାଗୁର ଶୁଣାଇଲେ ମିଥୁଳା ଭଣ୍ଡାର । ଯେଉଁ କାରଣେ ଆଗତ ମସ୍ତକକର ॥
ଶୁଣି ବଚନ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇଲେ । ମସ୍ତକେ ପଡ଼ିତ ଭଗ୍ନ ରୂପ ବିଲେକିଲେ ॥୧॥
ତହୁଁ ସହୋଧେ କହୁଲେ ବଚନ ପ୍ରଚଣ୍ଡ । କହୁ ଜତ ଜନକ କେ ଭାଙ୍ଗିଲି କେଦହ ॥
ବେଶି ଦେଖାଅବାହାକୁ ନରୁ ମୁତ, ଆଜ । ଓଲଟାଇ ଦେବ ଭୂମି ସମସ୍ତ ତୋ ରାଜ୍ୟ ॥୨॥
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟେ ଉତ୍ତର ନୃପ ନ ହୁଅନ୍ତୁ । ହରଷ ମନ ହୋଇଲେ ବୁଟିଲ ଭୂପତି ॥
ସୁର ପୁନବର ନାଗ ପୁର ନର-ନାୟା । ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ, ସାସ ଭରେ ଭାସ ॥୩॥

କରାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କହୁଲେ, “ଏ ରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କର ପୁତ୍ର ।”
ସେମାନଙ୍କର ସ୍ତବର ପ୍ରଗଳ୍ଭ ରୂପ ଦେଖି ପରଶୁରାମ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଦେଲେ । କାମଦେବ-
ରୂପମଦ-ମଦ ନକାଶ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅପାର ରୂପକୁ ଦେଖି ତାହାଙ୍କର ନେତ୍ର ପ୍ରମୁତ
ହୋଇଗଲା ॥ ୪ ॥ କୋହା — ତତ୍ପରେ ସବୁ ଦେଖି ଜାଣି ସୁଧା କହୁ ନ ଜାଣିଲ
ପରି ସେ ଜନକ ରାଜପୁତ୍ର ପରୁରଲେ, “କୁହ ତ, ଏତେ ବଡ଼ ଭିତ କାହିଁକି ?” ତାଙ୍କ
ଶରୀରରେ ବୋଧ ବ୍ୟାପିଗଲା ॥ ୨୮୧ ॥ ତୌପାରି — ଯେଉଁ କାରଣରୁ ସମସ୍ତ
ରାଜା ଆସିଥିଲେ, ରାଜା ଜନକ ସେ ସବୁ ସମାଗୁର କହୁ ଶୁଣାଇଲେ । ଜନକଙ୍କ ବଚନ
ଶୁଣି ପରଶୁରାମ ଦେଶ ଆନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ଦେଖନ୍ତୁ ତ ଧନୁଟିଏ ହୁଇ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ପୃଥିବୀ
ଉପରେ ପଡ଼ିଛି ॥ ୧ ॥ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋପଭରା କଠୋର ବଚନରେ ସେ କହୁଲେ, “ରେ
ମୁଣ୍ଡ ଜନକ ! କହ, ଏ ଧନୁ ଭାଙ୍ଗିଲି କିଏ ? ଶୀଘ୍ର ତାହାକୁ ଦେଖା, ନାହିଁ ତ, ଆରେ
ମୁତ ! ଯେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୋର ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତୃତ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୃଥିବୀକୁ ପ୍ର ଲେଉଟାଇ

ମନ ପଛୁଟାନ୍ତି ସୀମା ମହତାତ୍ମା । ବସ୍ତୁ ଅବ ସର୍ବତ୍ର ବାତ ବିଗାଶ ॥
 ଭବୁପତି କର ସୁଭାଜି ସୁନି ସୀତା । ଅରଧ ନିମେଷ କଲପ ସମ ବାତା ॥୩॥
 ସଭୟ ବିଲେକେ ଲେଗ ସବ ଜାନି ଜାନକୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।
 ହୃଦୟ ନ ହରଷୁ ବିଷାଦୁ କହୁ ବୋଲେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ॥୨୭॥

ମାସପାଶୁୟଣ, ନବମ ବିଶ୍ରାମ

ନାଥ ସ୍ବଭୁ ଧନୁ ଭଞ୍ଜନହାରୀ । ହୋଇଛି କେଉଁ ଏକ ଦାସ ତୁହାରୀ ॥
 ଆୟୁସୁ କାହୁ କହିଅ କନ ମୋହୀ । ସୁନି ଉପାଇ ବୋଲେ ମୁନି କୋହୀ ॥୧॥
 ସେବକୁ ସୋ ଜୋ କରେ ସେବକାଞ୍ଚି । ଅରି କରମ କର କର ଅ ଲଭୁଛି ॥
 ସୁନହୁ ରାମ ଜେହଁ ସିବ ଧନୁ ତୋରୀ । ସହସବାହୁ ସମ ସୋ ଉପୁ ମୋରୀ ॥୨॥

କରନ୍ତି ଅନୁସନ୍ଧାସ ମନେ ସୀତା ମାତା । ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା କାମ ଏବେ ବିଗାତେ ବିଧାତା ॥
 ଭୁବପତିଙ୍କ ସୁଭବ ଶୁଣି ବଲଦେହୀ । ଅର୍ଦ୍ଧ ନିମେଷ କାଟନ୍ତି କଲ୍ଲ ସମ ସେହୁ ॥୩॥

ବିଲେକ ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ସଂସ୍ତ ତାଣି ଜାନକୀ ଅଧୀର ।

ହୃଦେ କହୁ ହର୍ଷ ବିଷାଦ ନ ମଣି ଭାଷିଲେ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ॥୨୭॥

ନାଥ, ଶମ୍ଭୁ-ଶରୀର-ଉଦ୍ଧାରକ । ହୋଇଥିବ ସେ କୌଣସି ଦାସ ଆପଣଙ୍କ ॥
 କୁହନ୍ତୁ, ମୋତେ କି ଆଜ୍ଞା ହେଉଛି ତା'ପ୍ରତି । ଶୁଣି ସବେଷେବୋଲିଲେ କୋଧୀପୁନି ଅତି ॥୧॥
 ସେବକ ସେହୁ ସେବାରେ ଲଗାଏ ଯେ ଚିତ୍ତ । ଶତ୍ରୁ କର୍ମ ଆଚରଣେ ପ୍ରହରା ଉଚିତ ॥
 ଶୁଣ ରାମ, ଯେ ଭାଷିଛି ଶିବଙ୍କ କୋକଣ୍ଠ । ସହସ୍ରବାହୁ ସମ ସେ ମୋ ଶତ୍ରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠ ॥୨॥

ଦେବ । ” ॥ ୨ ॥ ରାଜାଙ୍କୁ ଅତି ଭୟ ଲାଗିଲା । ସେହୁ ହେବୁ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଇପାରୁ
 ନ ଥା'ନ୍ତି । ଏହା ଦେଖି କୁଟିଳ ରାଜାମାନେ ମନେ ମନେ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଉଥା'ନ୍ତି । ଦେବତା,
 ପୁନି, ନାଗ ଓ ନଗରର ସ୍ବାପ୍ନରୂପମାନେ ସମସ୍ତେ ଚିନ୍ତା କରବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ
 ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ଭୟ ॥ ୩ ॥ ସୀତାଙ୍କ ମାତା ମନରେ ଅନୁତାପ କରୁଥା'ନ୍ତି — “ହାୟ !
 ବିଧାତା ଏବେ ଭୟ ନାଟକେଲେ ମୁଦଙ୍କ ଖଟେଇ ଦେଲା । ” ପରଶୁରାମଙ୍କ ସୁଭବ
 ଶୁଣି ସୀତାଙ୍କର ଅଧା ମହୁର୍ତ୍ତ ସୁଦ୍ଧା କଲ୍ଲ ସମାନ କରୁଥାଏ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —
 ତବନନ୍ତର ଶ୍ରୀରାମ ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଭୟସ୍ବତ ହେବାର ଦେଖି ଏବଂ ସୀତାଙ୍କୁ ଅଧୀର
 ହେବାର ଜାଣି ତତକ ବୋଲିଲେ—ତାହାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ହର୍ଷ ବା ବିଷାଦ କିଛି
 ନ ଥିଲା— ॥ ୨୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — “ହେ ନାଥ ! ଶିବଧନୁ-ଉଦ୍ଧାରକ ଆପଣଙ୍କର
 ଜଣେ କେହି ଦାସ ହୋଇସବ । କ'ଣ ଆଜ୍ଞା ଆପଣଙ୍କର ? ମୋତେ କହୁ ନାହାନ୍ତି
 କ'ଣକ ? ” ଏହା ଶୁଣି କୋଧୀ ପୁନି ଆହୁରି ହୁଲ ହୋଇ କହିଲେ,— ॥ ୧ ॥
 “ସେବକର କର୍ମ ଯିଏ କରେ, ସେହୁ ସିନା ସେବକ । ଶତ୍ରୁର କର୍ମ କଲେ ତ ତାହା
 ପ୍ରତିପକ୍ଷକୁ ପ୍ରତି ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ । ହେ ରାମ ! ଶୁଣ, ଯେ ଶିବଧନୁ ଭଗ୍ନ କରିଛୁ,

ସୋ ବିଲଗାଉ ବିହାଇ ସମାଜା । ନ ତ ମାରେ ଜେହୁଁ ସବ ରାଜା ॥
 ସୁନି ମୁନି ବଚନ ଲଖନ ମୁସୁକାନେ । ବୋଲେ ପରସୁଧରକୁ ଅପମାନେ ॥୩॥
 ବହୁ ଧନୁସ୍ତାଁ ତୋଷାଁ ଲରିକାଛାଁ । କବହୁଁ ନ ଅସି ରସ ଗାନ୍ଧି ଗୋସାଛାଁ ॥
 ଏହି ଧନୁ ପର ମମତା କେହି ହେତୁ । ସୁନି ରସାଇ କହ ଭୁବୁକୁଳକେତୁ ॥୩॥
 ରେ ନୃପ ବାଲକ କାଲ ବସ ବୋଲତ ତୋହି ନ ସଞ୍ଚର ।

ଧନୁସ୍ତାଁ ସମ ତପୁସ୍ତାଁ ଧନୁ ବିଦିତ ସକଳ ସଂସାର ॥୨୭୧॥
 ଲଖନ କହା ହୁଅି ହମରେ ଜାନା । ସୁନହୁ ଦେବ ସବ ଧନୁଷ ସମାନା ॥
 କା ଛୁଟି ଲଭୁ ଜୁନ ଧନୁ ତୋରେ । ଦେଖା ରାମ ନୟନ କେ ଶ୍ରେରେ ॥୧॥
 ଛୁଅିତ ଚୁଟି ରଘୁପତିହୁ ନ ଦୋସୁ । ମୁନି ବିନୁ କାଜ କରୁଅ କତ ସେସୁ ॥
 ବୋଲେ ଚିତଇ ପରସୁଁ ଶା ଓର । ରେ ସଂ ସୁନେହି ସୁଭଜ ନ ମୋର ॥୨॥

ସେ ପୁଅକ ହୋଇଯାଉ ତେଜ ଏ ସମାଜ । ନୋହଲେ ମୁଖ ଭଜିବେ ସବେ ନରରାଜ ॥
 ମୁନିଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହସିଲେ । ପରଶୁରାମକୁ ଅପମାନଣ ଭଣିଲେ ॥୩॥
 ବାଲକାଲେ କେତେ କାଣ୍ଡ କଲି ମୁଁ ଶଶନ । କେବେ କୋପ କରି ନାହିଁ ଗୋସାଇଁ ଏସନ ॥
 ଏହି କୋଦଣ୍ଡରେ ଏତେ ମମତା କି ହେବୁ । ଶୁଣି ସନ୍ତୋଷେ କହଲେ ଭୁବୁକୁଳକେତୁ ॥୪॥
 ରେ ନୃପ ବାଲକ, କାଲ ବସ ରୁହ ନାହିଁ ବୋଲିବା ବିରୁର ।

କାଣ୍ଡ ସମାଜ କି ପୁରାର କୋଦଣ୍ଡ ? ବିଦିତ ସାରା ସଂସାର ॥୨୭୨॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହଲେ, ହସି ମୋର ଜାଣିବାରେ । ଶୁଣ ଦେବ, ସବୁ ଧନୁ ସମାନ ପ୍ରକାରେ ॥
 କି ହାନି ଲଭି ଶ୍ରେଷ୍ଠେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶରସନ । ଦେଖୁଥିଲେ ନୂଆ ଭବ ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ ॥୧॥
 ଛୁଅଁନ୍ତେ ଭାଙ୍ଗିଲି, ଦୋଷ ନାହିଁ ରାମଙ୍କର । ମୁନି ଅକାରଣେ କର୍ପା ଏତେ ରୋଷ କର ॥
 ବୋଇଲେ ଗୁହଁଷ ପୁଣି ପରଶୁ ଦାତକୁ । ରେ ଶଠ ! ଶୁଣି କି ନାହିଁ ମୋର ସ୍ଵଭବନୁ ॥୨॥

ସହସ୍ରବାହୁ ସହସ୍ର ସେ ମୋର ଶସ୍ତ୍ର ॥ ୨ ॥ ସେ ଏହି ସମାଜକୁ ପ୍ରଜା ଅଲଗା ହୋଇ-
 ଯାଉ । ନୋହଲେ ସମସ୍ତ ରାଜାକୁ ବଧ କରାଯିବ ।” ମୁନିଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ
 ମୁରୁକି ହସିଲେ ଏବଂ ପରଶୁରାମକୁ ଅପମାନଜନକ କଥା କହଲେ— ॥ ୩ ॥ “ହେ
 ଗୋସାଇଁ ! ବାଲକାଲରେ ଆମେ ବହୁତ କାଣ୍ଡ ଭାଙ୍ଗିଥିବୁ । କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଏମିତି ଖୋଧ
 କେବେ ହେଲେ ପ୍ରକା କରିନାହାନ୍ତି । ଏହି ଧନୁ ପ୍ରତି ଏତେ ମମତା ଆପଣଙ୍କର କେଉଁ
 କାରଣରୁ ?” ଏହା ଶୁଣି ଭୁବୁବଶ-ଧନୁ ପରଶୁରାମ କୁପିତ ହୋଇ କହିବାକୁ
 ଲାଗିଲେ— ॥୪॥ ଦୋହା — “ଆରେ ନୃପବାଲକ ! କାଲର ବସ ହେବ ରୁ ତୋର
 ଟିକିଏ ହେଲେ ତୋତା ରହୁନାହିଁ, ବୋଧହୁଏ । ସମସ୍ତ ସଂସାରରେ ବିଖ୍ୟାତ ଏହି
 ଶିବଧନୁ କ’ଣ କାଣ୍ଡ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ?” ॥୨୭୩॥ ତୌପାର — ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହସି କହଲେ,
 “ହେ ଦେବ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ଆମ ଜାଣିବାରେ ସବୁ ଧନୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର । ପ୍ରଭୁଶା ଧନୁ
 ଭାଙ୍ଗିବାରେ ହାନିଲଭ କ’ଣ ? ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଏହାକୁ ନୂଆ ମନେ କରି ଦେଖୁଥିଲେ ॥୪॥

ବାଳକୁ ବୋଲି ବଧୂର୍ତ୍ତ ନହିଁ ତୋହା । କେବଳ ମୁନି ଜଡ଼ ଜାନକ ମୋହା ॥
 ବାଳ ବ୍ରହ୍ମଗୁଣ ଅତି କୋହା । ବିଷ୍ଣୁ ବିଦିତ ଶର୍ବିୟକୁଳ ଗ୍ରୋହା ॥୩॥
 ଭୁଜବଳ ଭୂମି ଭୂପ ବିନ୍ଦୁ ଖାନ୍ତୀ । ବିମୁଲ ବାର ମହିଦେବତା ଖାନ୍ତୀ ॥
 ସହସ୍ରବାହୁ ଭୁଜ ଛେଦନିହାର । ପରସ୍ତ ବିଲେକୁ ମସ୍ତକକୁମାର ॥୪॥
 ମାତା ପିତାଙ୍କ ଜନ ସୋଚ ବଧ କରସି ମସ୍ତକସକସୋର ।

ବର୍ତ୍ତନ୍ତ କେ ଅର୍ତ୍ତକ ଦଳନ ପରସ୍ତ ମୋର ଅତି ଘୋର ॥୧୭୬॥
 ବିହସି ଲଖନୁ ବୋଲେ ମୁଦୁ ବାମା । ଅହୋ ମୁଖସୁ ମହା ଭଟମାନୀ ॥
 ସୁନି ସୁନି ମୋହ ଦେଖାଉ କୁଠାରୁ । ଚନ୍ଦ୍ର ଉଡ଼ାଉନ ଫୁଲ ପଡ଼ାରୁ ॥୧॥
 ଇନ୍ଦ୍ର କୁହୁଡ଼ବାତିଆ କୋଇ ନାହାଁ । ଜେ ଚରଜମା ଦେଖି ମର ଜାହାଁ ॥
 ଦେଖି କୁଠାରୁ ସରସନ ବାନା । ମେଁ କହୁ କହା ସହିତ ଅଭିମାନା ॥୨॥

ବାଳକ ବିଗୁଣ ବଧ ନ କରଇ ତୋତେ । କେବଳ ରୁ ମୁନି ଜଡ଼ ଜାଣିଅଛୁ ମୋତେ ॥
 ବାଳ ବ୍ରହ୍ମଗୁଣ ଅତି ଅତିଶୟ ହେ ଧୀ । ବିଷ୍ଣୁ ବିଦିତ ଶର୍ବିୟ କୁଳର ବିରୋଧୀ ॥୩॥
 ଭୁଜବଳେ ଭୂମି ଭୂପ-ରହୁତ କରିଲି । କୁହୁର-ବୁଦ୍ଧକୁ ବହୁବାର ପ୍ରଦାନିଲି ॥
 ସହସ୍ରବାହୁର ସର୍ବ ଭୁଜ ଉଚ୍ଛେଦକ । ପରଶୁକୁ ଅବଲୋକ, ମସ୍ତକ ବାଳକ ॥୪॥
 ମାତା ପିତାଙ୍କୁ ଶୋକ-ଚନ୍ଦ୍ରାଗ୍ରସ୍ତ ନ କର ନୃପକଶୋର ।

ବର୍ତ୍ତଇ ବାଳକ-ଦଳନ ମୋହର ପରଶୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘୋର ॥୧୭୭॥
 ହୃଦି ଭାଷିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତହୁଁ ମୁହୁବାଣୀ । ଓହୋ ମୁଖସୁର ମହାବୀର ଅଭିମାନୀ ॥
 ବାରକୁ ବାର କୁଠାର ମୋତେ ଦେଖାଉଛ । ଫୁଲ ପଡ଼ି ଉଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ଗୁଡ଼ିଛ ॥୧॥
 ଏସ୍ଥାନରେ କେହି କଣି କଣାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଚର୍ଚ୍ଚିତା ଦେଖିବା ମାତେ ସେ ମର ଯାଆନ୍ତି ॥
 ଅବଲୋକଣ କୁଠାର ଶରାସନ ବାଣ । ମୁଁ କହୁ କହୁଲି ମନେ ଘେନ ଅଭିମାନ ॥୨॥

ପୁଣି ତ ତୁରୁ ଦେଉ ଦେଉ ଏହା ଭଲ ଗଲ । ଏଥିରେ ରଘୁନାଥଙ୍କର କୌଣସି ଦୋଷ
 ହୁଅ ନାହିଁ । ହେ ମୁନି ! ଆପଣ ବନା କାରଣରେ କୋପ କାହିଁକି କରୁଅଛନ୍ତି ?”
 ପରଶୁରମ ଆପଣା ବୀରସା ଆତଙ୍କୁ ଗୁହଁ କହଲେ, “ଆରେ ବୁଝ ! ରୁ ମୋ ସ୍ୱଭବ
 ହୁଣି ନାହିଁ ? ॥ ୧ ॥ ତୋତେ ବାଳକ ଜାଣି ମୁଁ ମାରୁନାହିଁ । ଆରେ ମୂର୍ଖ ! ରୁ କ’ଣ
 ମୋତେ ନିପଟ ମୁନି ବୋଲି ଜାଣି ? ମୁଁ ବାଳବ୍ରହ୍ମଗୁଣ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋପୀ । ମୁଁ
 ଶର୍ବିୟକୁଳର ବିଶ୍ୱବିଦିତ ଶତ୍ରୁ ॥ ୩ ॥ ଆପଣା ବାହୁବଳରେ ମୁଁ ପୁଅଟାକୁ ନୃପ-ସ୍ଥାନ
 କରିଦେଇଛି ଏବଂ ବହୁତ ଥର ତାହା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଦେଇଛି । ହେ ରାଜକୁମାର !
 ସହସ୍ରବାହୁର ଛେଦନକାରୀ ମୋର ଏହି କୁରୁତାକୁ ଟିକିଏ ଦେଖ ! ॥ ୪ ॥ ଦୋହା -
 ହେ ରାଜକଶୋର ! ରୁ ତୋ ମାତାପିତାଙ୍କୁ ଚନ୍ଦ୍ରାଗ୍ରସ୍ତ କରନାହିଁ । ମୋର କୁରୁତା
 ଅତି ଭୟାନକ, ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ନାଶକାରୀ ।” ॥ ୧୭୮ ॥
 ତୌପାରି । —ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହୃଦି ବୋମଳ ବାଣୀରେ କହଲେ, “ଓହୋ ! ମୁଖସୁର ନିଜକୁ

ଭଗୁସୁତ ସମୁଦ୍ଧି ଜନେଉ ବିଲେଖା । ଜୋ କହୁ କହୁ ସହର୍ଦ୍ଦି ରସ ରେଖା ॥
 ସୁର ମନ୍ତ୍ରସୁର ହରିଜନ ଅରୁ ଗାଈ । ହମରେ କୁଲ ଇନ୍ଦ୍ର ପର ନ ସୁଗଈ ॥୩॥
 ବଧେ ପାପ ଅପମାରତ ହାରେ । ମାରତହୁଁ ପା ପରିଅ ତୁହାରେ ।
 କୋଟି କୁଲସ ସମ ବଚନୁ ତୁହାର । ବ୍ୟର୍ଥ ଧରନ୍ତୁ ଧନୁ ବାନ କୁଠାର ॥୪॥
 ଜୋ ବିଲେକ ଅନୁଚିତ କହେଉଁ ଛମନ୍ତ ମହାମୁନି ଧୀର ।

ସୁନି ସରେଷ ଭଗୁବତ୍‌ସମନି ବୋଲେ ଗିରା ଗରା ॥୧୭୩॥
 କୌସିକ ସୁନନ୍ତ ମନ୍ଦ ସୁନ୍ତ ବାଲକୁ । କୁଟିଳ କାଳବସ ନିଜ କୁଲ ଘାଲକୁ ॥
 ଶ୍ରୀରାମ ବସ ରାଜେସ କଲଂକୁ । ନିପଟ ନିରଂକୁସ ଅବୁଧ ଅସୁକୁ ॥୧୮॥

ଦେଖି ଯଜ୍ଞ ଉପସାତ ଭଗୁକୁଲ ହେଜ । ଯାହା କହୁ କହୁଅଛ ସହେ ରୋଷ ତେଜ ॥
 ଦେବ ଦ୍ଵିଜ ହରିଜନଧେନୁଙ୍କ ଉପରେ । ଶୂରତା ଦେଖାନ୍ତି ନାହିଁ ଆମ୍ଭେ କୁଲରେ ॥୩॥
 ବଧୁଲେ ପାପ ହାରିଲେ ଅଯଶ ଅମିତ । ମାରଲେହେଁ ରୁମ ପାଦେ ପଡ଼ିବା ଉଚିତ ॥
 କୋଟି କୁଲିଣ ସମାନ ବଚନ ରୁମ୍ଭର । ରୂପାରେ କୁଠାର ବାଣ ଶରାସନ ଧର ॥୪॥
 ଦେଖି ଅନୁଚିତ କହୁଲି ମୁଁ ଯାହା ଶମ ମହାପ୍ରଜ ଧୀର ।

ଅତି ଦୋଷେ ଶୁଣି ଭଗୁ ବଶମଣି ବୋଲଲେ ଗିରା ଗମ୍ଭୀର ॥୧୭୩॥
 କଉଶିକ, ଶୁଣ ମନ୍ତ୍ର ଅଟେ ଏ ବାଲକ । କୁଟିଳ କାଳ ବିବଶ ସ୍ଵକୁଲ-ଘାତକ ॥
 ଦନକର-କୁଲ-ପୁଣ୍ୟ - ଶିଖାକୁ କଲଙ୍କ । ନିପଟ ଅକ୍ଷୁଣ ସୁନ ନବୋଧ ନାଶକ ॥୧୮॥

ବଡ଼ ଯୋଦ୍ଧା ମନେ କରୁଅଛନ୍ତି । ବାରମ୍ବାର ମୋତେ କୁରୁତି ଦେଖାଉଛନ୍ତି । ଫୁଲ୍ଲ
 ପାହାଡ଼କୁ ଉଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ସେ ଚାହାନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଏଠାରେ କେହି କଣି କୁସାଣ୍ଡ
 ହୋଇଲେ ସେ ରୁମ ତର୍କମା ଅଙ୍ଗୁଳକୁ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ତର ମରିଯିବ । ପରଶୁ ଓ ଧନୁବାଣ
 ଦେଖି ମୁଁ କହୁ ଅଭିମାନରେ କହୁଥିଲି ॥ ୨ ॥ ଭଗୁବତ୍‌ଗୀ ବୋଲି ଜାଣି ଓ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ
 ଦେଖି ମୁଁ ଦୋଧ-ଦମନ ପୁଷ୍କ ଆପଣ ଯାହାକହୁ କହୁଯାଉଛନ୍ତି, ସହ ନେଉଛୁ ।
 ଦେବତା, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଉପବାନ୍ଧୁ ଉକ୍ତ ଓ ଗୋରୁ—ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆମ ବଶରେ
 କେହି ଗରତା ଦେଖାନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ କ'ରଣ ଏମାନଙ୍କୁ ମାରଲେ ପାପ ଲାଗେ ଏବଂ
 ଏମାନଙ୍କଠାରୁ ସରାଜସୁ ଲାଭ କଲେ ଅପମାନ ହୁଏ । ଆପଣ ମାଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆପଣଙ୍କ
 ପାଦତଳେ ପଡ଼ିବ ଉଚିତ । ଆପଣଙ୍କର ପଦେ ପଦେ କଥା କୋଟି କୋଟି ବଳ ରୁଲ୍ଲ
 କଠୋର । ଧନୁବତ୍ ଓ କୁରୁତି ତ ଆପଣ ରୂପରେ ଧାରଣ କରୁଅଛନ୍ତି ॥୪॥ ଦୋହା :-
 ଏହି ଧନୁବାଣ ଓ କୁଠାରକୁ ଦେଖି ଯଦି ମୁଁ କହୁ ଅନୁଚିତ କଥା କହୁଥାଏ, ତେବେ
 ହେ ଧୀର ମହାପ୍ରଜ ! ତାହା ଶମା କରନ୍ତୁ ।” ଏହା ଶୁଣି ଭଗୁବତ୍‌ମଣି ପରଶୁରାମ
 ଖୋସଭାବ ଗମ୍ଭୀର ବାଣୀରେ କହଲେ— ॥ ୧୭୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —“ହେ ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର !
 ଶୁଣ, ଏହି ବାଲକ ଅତି କୁରୁଚି ଓ କୁଟିଳ । କୁଟିଳ କାଳର ବଶାବୁତ ହୋଇ ଏ ଆପଣା
 ବଶର ଘାତକ ହେବାକୁ ଯାଉଅଛି । ଏ ସର୍ବବଶ ରୂପା ପୁଣ୍ୟତନ୍ତ୍ରର କଲଙ୍କ । ଏ ନିପଟ

କାଳ କବଚ ହୋଇଛି ଛନ ମାଣ୍ଡ । କହୁଛି ପୁକାର ଖୋର ମୋହି ନାଣ୍ଡ ॥
 ଭୁଞ୍ଜ ହଟକନ୍ତୁ ନୌ ଚହୁଡ଼ ଉଦାର । କହି ପ୍ରତାପ ବରୁ ସେଷ ହମାର ॥୨॥
 ଲକ୍ଷନ କହେଉ ମୁନି ସୁଜୟୁକୁହାର । ଭୁଞ୍ଜୁଛି ଅଛତ ନୋ ବରନେ ପାର ॥
 ଅପନେ ମୁଁ ହୁ ଭୁଞ୍ଜ ଆପନ କରମ । ବାର ଅନେକ ଭାଞ୍ଜ ବହୁ ବରମ ॥୩॥
 ନହିଁ ସତୋଷୁ ତ ପୁନି କହୁ କହୁ । ଜନ ରସ ସେକ ଦୁସହ ଦୁଖ ସହୁ ॥
 ବାରବ୍ରାହ୍ମା ଭୁଞ୍ଜ ଧୀର ଅଛେଷ । ଗାଣ ଦେତ ନ ପାଞ୍ଜୁକ୍ତ ସୋଷ ॥୪॥
 ସୁର ସମର କରମ କରହିଁ କହି ନ ଜନାଞ୍ଜୁହିଁ ଆପୁ ।

ବିଦ୍ୟମାନ ରନ ପାଇ ରସୁ କାୟର କଥାହିଁ ପ୍ରତାପୁ ॥୨୭୪॥
 ଭୁଞ୍ଜ ତୋ କାକୁ ହାକ ଜରୁ ଲଢ଼ା । ବାର ବାର ମୋହି ଲଗି ବୋଲୁଣ୍ଡା ॥
 ସୁନତ ଲକ୍ଷନ କେ ବଚନ କଠୋର । ପରସୁ ପୁଧାର ଧରେଉ କର ଗୋର ॥୨॥

କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ କାଳ କବଳ ଏ ହେବ । କହୁଛୁ ଚକ୍ରାବ ମୋତେ ଦୁଷ୍ଟଶନ ଦେବ ॥
 ରଖିବାକୁ ରୁହଁ ଯେବେ, ଭୁଞ୍ଜେ ମନା କର । ବୁଝାଇଣ ସେଷକଳ ପ୍ରତାପ ମୋହର ॥୨॥
 ଲକ୍ଷଣ କହଲେ, ମୁନି ଭୁଞ୍ଜେ ଆଉ ଆଉ । ଭୁଞ୍ଜ ସୁଯଶ ବଖାଣି ପାରିବ କେ ଆଉ ॥
 ଆପଣା କୃତବ୍ଧ ଭୁଞ୍ଜେ ଆପଣା ମୁଖରେ । ବଞ୍ଚିଲ ଅନେକ ବାର ବିଶବ ଶୁବରେ ॥
 ନ ହୁଏ ସନ୍ତୋଷ ଯେବେ ଆଉ କହୁ କହୁ । ବୋଧ ସମ୍ଭାଳ ହୁଏସହ ସନ୍ତାପ ନ ସହ ॥
 ବାର ବୁଝି ଧୀର ଭୁଞ୍ଜେ ବିକାର ରହୁତ । ଗାଳଦେବା ଭୁଞ୍ଜ ମୁଖେ ନ ହୁଏ ଶୋଭିତ ॥୪॥

ଶୁର ସନ୍ତାମରେ କୃତବ୍ଧ ଦେଖାଏ କହୁ ନ ଜଣାଏ ଆସେ ।

ରଣେ ବିଦ୍ୟମାନ ଶତ୍ରୁକୁ ଦେଖିଣ ଶୁରୁ ହିଁ ବ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରଳାପେ ॥୨୭୫॥

ଭୁଞ୍ଜେ ତ ଯେନ୍ତେ ଆତେଇ ଆଣିଛ କାଳକୁ । ବାରମ୍ବାର ମୋ ନିମନ୍ତେ ଡାକ ଏ ଶ୍ଳାକକୁ ॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ଲକ୍ଷଣଙ୍କର ବଚନ କଠୋର । ଧରିଲେ କରେ ପରଶୁ ଶାବଧାନେ ଘୋର ॥୨॥

ଭବଣ, ମୂର୍ଖ ଓ ନିର୍ଭୀକ ॥ ୧ ॥ ଏହିକ୍ଷଣି କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ଏ କାଳର କରଳ ଛାସରେ
 ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ଚକ୍ରାବ କର କହୁ ଦେଉଛୁ—ମୋର ପୁଣି ବୋଷ ନାହିଁ । ଯଦି ଭୁମେ
 ଏହାକୁ ବଞ୍ଚାଇବ କୁ ଲଜ୍ଜା କର, ତେବେ ଆମ ପ୍ରତାପ, ବଳ ଓ ବୋଧ ବିଷୟ କହ
 ଏହାକୁ ବାରଣ କରିଦିଅ ।” ॥ ୨ ॥ ଲକ୍ଷଣ କହଲେ, “ହେ ମୁନି । ଆପଣଙ୍କ ସୁଯଶ
 ଆପଣଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଅନ୍ୟ ଲବ ବଞ୍ଚିନା କରପାରେ ? ଆପଣ ଆପଣଙ୍କ ମୁହଁରେ
 ଆପଣା କୃତବ୍ଧ ଅନେକ ଅର ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବଞ୍ଚିନା କରିଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଏହିକ୍ଷଣି ପଦ
 ସନ୍ତୋଷ ହୋଇନାହିଁ, ତେବେ ଆଉ କହୁ କହୁ ପକାନ୍ତୁ । ବୋଧକୁ ଦବାଇ ଅସହ୍ୟ
 ହୁଏ ସହୁ ନାହିଁ । ଆପଣ ବରବ୍ରାହ୍ମା, ଧର୍ଯ୍ୟବାନ ଓ ଶୋଭିତହୁଅ । ଗାଳ ଦେବା
 ଆପଣଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧାଉନାହିଁ ॥ ୪ ॥ କୋହା —ଶୁରସାରମାନେ ତ ପ୍ରକରେ କର୍ମସାରିତା
 ଦେଖାଇ ଆପଣା ଆପଣାର ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତୁ, ବାକ୍ୟରେ କହୁ ଆପଣାକୁ ପରିଚିତ କରନ୍ତୁ
 ନାହିଁ । ଶତ୍ରୁକୁ ପ୍ରକରେ ଉପସ୍ଥିତ ଦେଖି ଶୁରୁକାପୁରୁଷମାନେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତାପର

ଅବ ଜନ ଦେଇ ଦୋଷୁ ମୋହି ଲେଖୁ । କଟୁବାସ ବାଲକୁ ବଧଜୋଗୁ ॥
 ବାଲ ବିଲେକ ବହୁତ ମେଁ ବାଂସୁ । ଅବ ସୁଦ୍ଧ ମରନିହାର ଗ୍ରା ସାଂସୁ ॥୨॥
 କୌସିକ କହା ଛମିଅ ଅପରାଧୁ । ବାଲ ଦୋଷ ଗୁନ ଗନହିଁ ନା ସାଧୁ ॥
 ଖର କୁଠାର ମେଁ ଅକରୁନ କୋଷା । ଆଗେଁ ଅପରାଧୀ ଗୁରୁଦ୍ରୋଷା ॥୩॥
 ଉତର ଦେଇ ଗ୍ରେଡ଼ିହିଁ ବିନୁ ମାରେଁ । କେବଲ କୌସିକ ସୀଲ ତୁଳ୍ଲମରେଁ ॥
 ନ ତ ଏହି କାଟି କୁଠାର କଠୋରେଁ । ଗୁରୁହି ଉତ୍ତର ହୋତେହିଁ ଶ୍ରମ ଥୋରେଁ ॥୪॥

ଗାଧୁସୁରୁ କହ ହୃଦୟ ହିଁସି ମୁନିହି ହରିଅରର ସୁଝ ।

ଅପମୟ ଶାନ୍ତ ନ ଉତ୍ତମୟ ଅଜହ୍ନ ନ ବୁଝ ଅବୁଝ ॥୨୭୫॥

ଏବେ ଆଉ ଦୋଷ ମୋତେ ଦେବ ନାହିଁ କେହି । ବଧ ଯୋଗ୍ୟ କଟୁରାଷୀଣିକୁ ଅଟେ ଏହି ॥
 ବାଲକ ବିଲେକ କଲି ଉପେକ୍ଷା ବହୁତ । ଏବେ ସତ୍ୟ ହେଲଣି ଏ ମୁଖକୁ ପ୍ରସୁତ ॥୧॥
 ଶ୍ରମ ଅପରାଧ, ଗାଧୁ ତନୟ କହନ୍ତି । ବାଲକର ଦୋଷ ଗୁଣ ସାଧୁ ନ ଗଣନ୍ତି ॥
 କରେ କୁଠାର ପୁଁ ଦୋଷୀ କରୁଣା-ରହୁତ । ଆଗେ ଅପରାଧୀ ଗୁରୁଦ୍ରୋଷା ଉପସ୍ଥିତ ॥୨॥
 ଉତ୍ତର ଦେଲେହେଁ ପ୍ରତି ଦେଉଛୁ ନ ମ.ତ୍ତ । କେବଲ କୌସିକ ଗୁମ୍ଫା ଶୀଳ ବଣ୍ଟି ଶ୍ରୀ ॥
 ନାହିଁ କାଟି କଠୋର ଏହି କୁଠାରରେ । ହୁଅନ୍ତି ଗୁରୁ ରାଗୁରୁ ମୁକ୍ତ ସହକରେ ॥୩॥

ହସି ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ଭବନ୍ତି, ମୁନିଙ୍କୁ ସବୁ ସବୁକ ଦଶକ ।

ଲୌହମୟ ଖଣ୍ଡ ନୁହେଁ ରତ୍ନକଣ୍ଠ, ଏବେହେଁ ଅବୁଝା ସେହି ॥ ୨୫॥

ବାହାକା ଦେଖାଇଥା'ନ୍ତି ॥ ୨୬ ॥ କୌପାର — ଆପଣ ତ ସତେ ସେମିତି କାଳକୁ
 ହାଜି ବାରମ୍ବାର ମୋ ନିମନ୍ତେ ତାକୁ ଅଛନ୍ତି ।” ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର କଠୋର ବଚନ ଶୁଣି
 ପରଶୁରାମ ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଘାନକ କୁରାଡ଼ିକୁ ସଜାଡ଼ି ହାତରେ ଧରିନେଲେ ॥ ୧ ॥ ଏବଂ
 କହିଲେ, “ଏବେ ଲୋକେ ମୋତେ ଆଉ ଦୋଷ ନ ଦିଅନ୍ତୁ । ଏହି କଟୁରାଷୀ ବାଲକ
 ବଧର ଯୋଗ୍ୟ । ଏହାକୁ ବାଲକ ଦେଖି ପୁଁ ବହୁତ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି କୁ ବଞ୍ଚାଇଥିଲି ।
 କିନ୍ତୁ ଏ ବର୍ତ୍ତମାନ ସତକୁ ସତ ମନବାକୁ ଆସିଗଲଣି ।” ॥୨॥ ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର କହିଲେ, “ଅପରାଧ
 ଶ୍ରମ କରନ୍ତୁ । ବାଲକଙ୍କ ଦୋଷଗୁଣକୁ ସାଧୁଲୋକେ ଗଣନ୍ତି ନାହିଁ ।” ପରଶୁରାମ
 କହିଲେ, “ମୋ କରରେ ଉତ୍ତରାଧାର କୁରାଡ଼ି । ପୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଓ ଦୋଷୀ ଏବଂ
 ଏ ଗୁରୁଦ୍ରୋଷା ଓ ଅପରାଧୀ ମୋ ଆଗରେ ଉତ୍ତର ଦେଉଛୁ । ହେ ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ! ଏତେ
 ସତ୍ତ୍ଵେ ପୁଁ ତାକୁ ନ ମାର ଗୁଣ ଦେଉଛୁ । ହେ ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ! ତାହା କେବଳ ତୁମ
 ଶୀଳ ଯୋଗେ । କେତେଲେ କଠୋର କୁଠାରରେ ଏହାକୁ କାଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରଶ୍ରମରେ ପୁଁ
 ଗୁରୁଙ୍କ ରାଗରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ।” ॥ ୩-୪ ॥ ତୋହା — ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ମନେ ମନେ
 ହସି ଗୁପ୍ତା'ନ୍ତି, — “ମୁନିଙ୍କୁ ଖାଲି ରାଗଆତେ ଦିନସାଗାର କୋପି ଦିଶିଯାଉଛି ।
 (ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁ ବଳୟ ହେଉ ଏ ଶ୍ରୀରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ପ୍ରକା ସାଧାରଣ ଶ୍ରୀୟ
 ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି ।) କିନ୍ତୁ ଏ ଲୌହଖଣ୍ଡ, ଅର୍ଥାତ୍ ଖଣ୍ଡା, ଆତୁରୁ ତଥା ଖଣ୍ଡ ନୁହେଁ ।
 ମୁନି ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅବୁଝା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରଭବକୁ ବୁଝିପାରୁ

କହେଉ ଲକ୍ଷନ ମୁନି ଧୀରୁ ତୁହାର । କୋ ନହିଁ ଜାନ ବିଦିତ ସଂସାର ॥
 ମାତା ପିତାଙ୍କୁ ଭଜନ ଭବ ମାକେ । ଗୁରୁ ଶିଷୁ ରହା ସୋରୁ ବଡ଼ ଜାକେ ॥୧॥
 ସୋ ଜନ୍ମ ହମରେହିଁ ମାଥେଁ କାତା । କିନ ତଲ ଗପ ବ୍ୟାଜ ବଡ଼ ବାତା ॥
 ଅବ ଆନିଅ ବ୍ୟବହରିଆ ବୋଲ । କୁରତ ଦେଉଁ ମେଁ ଥୋଲ ଖୋଲ ॥୨॥
 ସୁନି କଟୁ ବଚନ କୁଠାର ସୁଧାର । ହାୟ ହାୟ ସବ ସଭ ପୁକାର ॥
 ଭଗୁବର ପରସ୍ତ ଦେଖାଡ଼ିହୁ ମୋହ । ବିପ୍ର ବିସ୍ମୟ ବଚଉଁ ନୃପଦ୍ରୋହ ॥୩॥
 ମିଲେ ନ କବହୁ ସୁଭଟ ରନ ଗାତେ । ହିଁ ଜହେବତା ଘରହିଁ କେ ବାଡ଼େ ॥
 ଅନୁଗତ କହି ସବ ଲୋଗ ପୁକାରେ । ରଘୁପତି ସୟନହିଁ ଲକ୍ଷନୁ ନିବାରେ ॥୪॥
 ଲକ୍ଷନ ଉତର ଆହୁତି ସରିସ ଭଗୁବର କୋପୁ କୁସାନ୍ତ ।
 ବଡ଼ତ ଦେଖି ଜଲ ସମ ବଚନ ବୋଲେ ରଘୁକୁଲସ୍ଥନୁ ॥୧୭୭॥

ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହଲେ, ଗୁରୁ ଶ୍ରୀମ ପୁନ ମଣି । କିଏ ନ ଜାଣେ ? ବିଦିତ ସମସ୍ତ ଧରଣୀ ॥
 ମାତା ପିତାଙ୍କ ରକ୍ଷରୁ ହୋଇଲ ଉନ୍ମୁକ୍ତ । ପୁରୁ ରକ୍ଷ ସବା ହେବୁ ଦୁଦ ଚନ୍ଦ୍ରା ପୁକ୍ତ ॥୧॥
 ତାହା ଯେହ୍ନେ ମୋ ଯାମିନୀ ମସ୍ତକେ ରହୁ । କାଳାନ୍ତରେ ସ୍ତମ୍ଭ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ବଢ଼ି ॥
 ଏବେ ହସାସକୁ ତାଳି ଆଶୁ ଅପଣେ । ଅଳୀ ଖୋଲି ଶୁଭି ଦେବ ପୁଁ ତରୁଣତୋ ॥୨॥
 ଶୁଣି କଠୋର ବଚନ ଉଠାନ୍ତେ କୁଠାର । ସଭ ମଧ୍ୟେ ପଡ଼ିଗଲ ଶବ ହାହାକାର ॥
 ଭଗୁବର, ପରଶୁରୁ ଦେଖାଉଛୁ ମୋତେ । ବିପ୍ର ବିସ୍ମୟ ତେଜଲ ନୃପଦ୍ରୋହ ତୋତେ ॥୩॥
 ମିଳି ନାହାନ୍ତି କେବେହେଁ ରଣେଶ୍ୱର ଧୀର । ହିଁ କ ଦେବତା ଅଟନ୍ତି ଗୁହ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ସାର ॥
 ଅନୁଗତ କହୁ ସବୁ ଲୋକେ ଚିନ୍ତାଶିଳେ । ରାଜିତେ ଶ୍ରୀତାକୁ ରଘୁପତି ନିବାରିଲେ ॥୪॥

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଉତ୍ତର ଆହୁତି ପ୍ରକାର ଶ୍ରବଣ କୋପ ଅଳନ ।

ଦେଖି ବିବର୍ଚ୍ଚିତ ରଘୁକୁଳାଚର୍ୟ ଶୁଷିଲେ ବଚନ-ଜଳ ॥୧୭୭॥

ନାହାନ୍ତି ।” ॥ ୧୭୫ ॥ ତୌପାର — ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହଲେ, “ହେ ପୁନ ! ଆପଣଙ୍କ
 ଚରଣ କିଏ ନ ଜାଣେ ? ମମସ୍ତ ସଂସାରରେ ତାହା ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଆପଣ ମାତାପିତାଙ୍କଠାରୁ
 ଭଲ ଶ୍ରବଣେ ରକ୍ଷପୁକ୍ତ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ଏବେ ପୁରୁଷ ରକ୍ଷ ସବା ଆପଣଙ୍କ
 ଦୁଦୟରେ ବଡ଼ ଚନ୍ଦ୍ରା ରହୁ ॥ ୧ ॥ ସତେ ଯେମିତି ତାହାର କାୟିକ ଆମର ପୁଣ୍ୟ
 ଦୟରେ ରହୁଥିଲା । ବହୁତ କିନ ଅତିବାହିତ ହୋଇଯାଇଛି । ଏହା ଦ୍ୱାରା ସ୍ତମ୍ଭ ମଧ୍ୟ
 ବହୁତ ବଢ଼ି ଯାଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ କୌଣସି ଜଣେ ହସାସକୁ ତାଳି ଆଶୁ । ପୁଁ
 ଅଭିଶାପ ଅଳୀ ଖୋଲି ଶୁଭି ଦେବ ।” ॥ ୨ ॥ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ କଠୋର ବଚନ ଶୁଣି ପରଶୁରାମ
 ପରଶୁ ଉଠାଇଲେ । ସମସ୍ତ ସଭସବ ହାହାକାର ଶବ ଉତାରଣ କରବ କୁ ଲାଗିଲେ ।
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହଲେ, “ହେ ଭଗୁଶ୍ରେଷ୍ଠ ! ଆପଣ ମୋତେ କୁରୁଦି ଦେଖାଉଛନ୍ତି ! ଆପଣ
 ନୃପଦ୍ରୋହ ହୋଇଥିବାରୁ ଆମର ଶତ୍ରୁ । ତଥାପି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବିସ୍ମୟ ପୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ
 ନବିତ ଗୁଣ ଦେଉଛି ॥ ୩ ॥ ଆପଣଙ୍କୁ କେବେ ରଣଧୀର ବଳବାନ୍ ସାର (ସମଯୋଦ୍ଧା)

ନାଥ କରନ୍ତୁ ବାଳକ ଉପ ଗ୍ରେହୁ । ସୁଧ ଦୁଧମୁଖ କରିଅ ନ କୋହୁ ॥
 ଜୋଁ ପେ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଭୁ କହୁ ଜାନା । ତୋ କି ବରବର କରତ ଅପାନା ॥୧॥
 ଜୋଁ ଲରିକା କହୁ ଅତଗରି କରନ୍ତୁ । ଗୁରୁ ପିତା ମାତା ମୋଦ ମନ ଭରନ୍ତୁ ॥
 କରିଅ କୃପା ସିନ୍ଦୁ ସେବକ ଜାମା । ତୁମ୍ଭ ସମ ସୀଲ ଧୀର ମୁନି ଜ୍ଞାନ ॥୨॥
 ରାମ ବଚନ ସୁନି କହୁକ ନୁହାନେ । କହି କହୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବହୁର ମୁସୁକାନେ ॥
 ହୃଦୟ ଦେଖି ନଖ ସିଖ ଉପ ବ୍ୟାପୀ । ରାମ ତୋର ଭ୍ରାତା ବଡ଼ ପାପୀ ॥୩॥
 ଗୌର ସଖାର ସ୍ୟାମ ମନ ମାସ୍ତୀ । କାଳକୂଟମୁଖ ପୟମୁଖ ନାସ୍ତୀ ॥
 ସହଜ ଟେଡ଼ ଅନୁହରଇ ନ ତୋହା । ମାରୁ ମୀରୁ ସମ ଦେଖ ନ ମୋହା ॥୪॥

ନାଥ, ବାଳକ ଉପରେ କରୁଣା କରନ୍ତୁ । ଖାଲି ଦୁଧ-ପିଆ ମୁଖ, କୋଷ ସମ୍ବରନ୍ତୁ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରଭବ କହୁ ଜାଣିଥାନ୍ତା ଯେବେ । କରନ୍ତା ପ୍ରତିଦୁଃଖା ନିବୋଧ କି ତେବେ ॥୧॥
 ଯଦି କହୁ ଅନୁଚିତ ବାଳକ କରଇ । ଗୁରୁ ପିତା ମାତା ମନ ପ୍ରମୋଦେ ପୁରଇ ॥
 କରନ୍ତୁ କୃପା ଶିଶୁକୁ ସେବକ ବରୁଣ । ଗୁରୁ ଶାନ୍ତ ମୁନି ଜ୍ଞାନ ଧ୍ୟେର୍ଯ୍ୟଶୀଳ ଭଣ ॥୨॥
 ରାମବାଣୀ ଶୁଣି କହୁ ସୁଶୀତଳ ହେଲେ । ପ୍ରଳୟ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହୁ କହୁ ହସି ଦେଲେ ॥
 ହୃଦୟ ଦେଖି ସ୍ୟାମେ କୋଷ ଗଳ୍ପ ବ୍ୟାପୀ । ରାମ ତୋହର ଅନୁଜ ଅଟେ ବଡ଼ ପାପୀ ॥୩॥
 ଗଉର ଶରୀର ମନ ଭିତର କାଳିଆ । କାଳକୂଟ ମୁଖ ସ୍ୱାର, ନୁହେଁ ଦୁଧ ପିଆ ॥
 ସହଜେ କୁଟିଳ, ଅନୁସରେ ନାହିଁ ତୋତେ । ମାର ଶମନ ସମାନ ନ ଦେଖଇ ମୋତେ ॥୪॥

ମିଳିନାହାନ୍ତି । ହେ ବ୍ରହ୍ମଣ ଦେବତା ! ଆପଣ ନିଜର ଘରେ ହିଁ ବଡ଼ ।” ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ
 ‘ଅନୁଚିତ’ ‘ଅନୁଚିତ’ କହୁ ଚିତ୍କାର କଲେ । ଶ୍ରୀରାମନାଥ ଆଖି ଠାରୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ନିକାରଣ
 କଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା—ଭ୍ରତୃବର ପରଶ୍ରାମଙ୍କ କୋଷାଗ୍ନି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଉଦର-ଆଡ଼ି
 ଯୋଗେ ବଢ଼ିବାର ଦେଖି ରଘୁକୁଳ-ରବି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜଳସମାନ ବଜନ
 ବୋଲିଲେ— ॥ ୨୭୭ ॥ ଗୌପାର—“ହେ ନାଥ ! ବାଳକ ଉପରେ କରୁଣା
 କରନ୍ତୁ । ଏହି ସରଳ ଓ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ଶିଶୁ ଉପରେ କୋଷ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଯଦି ଏହି
 ଶିଶୁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତାପ କହୁ ଜାଣିଥାନ୍ତା, ତେବେ ସେ ନିବୋଧ ଆପଣଙ୍କ ସହଜ
 ପ୍ରତିଦୁଃଖା କରବାକୁ ସାହସ କରୁଥାନ୍ତା କି ॥ ୧ ॥ ଯଦି ଶିଶୁ ପୁତ୍ର କିଛି
 ଚପଳତା ଦେଖାଏ, ତେବେ ଗୁରୁ, ପିତା ଓ ମାତାଙ୍କର ମନ ଆନନ୍ଦରେ ପୂରିଯାଏ ।
 ଅତଏବ ଏହାକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଶିଶୁ ଓ ସେବକ ଜାଣି କୃପା କରନ୍ତୁ । ଆପଣ ତ ସମକର୍ଣ୍ଣ,
 ସୁଶୀଳ, ଧୀର ଓ ଜ୍ଞାନୀ ମୁନି । ଏହାପ୍ରତି ଦୟା କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବାଣୀ
 ଶୁଣି ରୁଷି ଟିକିଏ ଥଣ୍ଡା ପଡ଼ିଲେ । ଲଢ଼ି ମଧ୍ୟରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆଉ କ’ଣ କହୁ ପୁଣି ପୁରୁକ
 ହସିଦେଲେ । ତାହାଙ୍କୁ ହସିବାର ଦେଖି ପରଶ୍ରାମଙ୍କ ଆଦାକମନ୍ତ୍ରଣ ସଂକଳରେ କୋଷ
 ବ୍ୟାପିଗଲା । ସେ କହିଲେ, “ହେ ରାମ ! ତୋର ଏ ଅନୁଜ ବଡ଼ ପାପୀ ॥ ୩ ॥ ଏହାର
 ଶରୀର ଗୋରୁ । ମାତ୍ର ମନ କାଳିଆ । ଏ ଦିଶମୁଖ, ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ନୁହେଁ । ଏ ସ୍ୱଦ୍ୱବରେ

ଲକ୍ଷନ କହେଉ ହୁଏ ସୁନହୁ ମୁନି ଖୋଧ ପାପ କର ମୂଲ ।

ଜେନ୍ଦ୍ର ବସ ଜନ ଅନୁଚିତ କରନ୍ତି ଚରନ୍ତି ବିଷ ପ୍ରତିକୂଳ ॥୨୭୭॥

ମୈଁ ତୁମ୍ଭାର ଅନୁଚର ମୁନିରାୟା । ପରିହର କୋପୁ କରଅ ଅବ ଦାୟା ॥

ଚୁଟି ରୂପ ନହିଁ ଜୁରିହୁ ରିଧାନେ । ବୈଠିଅ ହୋଇହିଁ ପାୟ ପିରାନେ ॥୧॥

ଜୈଁ ଅତି ପ୍ରିୟ ତୌ କରଅ ଉପାୟ । ଜୋରଅ କୋଉ ବଡ଼ ଗୁମା ବୋଲାଇ ॥

ବୋଲଇ ଲକ୍ଷନହିଁ ଜନକୁ ଡେରାୟା । ମଷ୍ଟ କରହୁ ଅନୁଚିତ ଭଲ ନାୟା ॥୨॥

ଅର ଅର କାଁପହିଁ ପୁର ନର ନାୟା । ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୁମାର ଖୋଟ ବଡ଼ ଭାୟା ॥

ଭଗୁପତି ସୁନି ସୁନି ନିରାୟା ବାମା । ରିଧ ତନ ଜରଇ ହୋଇ ବଳ ହାମା ॥୩॥

ବୋଲେ ରାମହୁ ଦେଇ ନିହୋର । ବଚନ୍ତି ବିରାଟ ବଧୂ ଲଭୁ ତୋର ॥

ମନୁ ମଲ୍ଲନ ତନୁ ସୁନ୍ଦର କେସେ । ବିଷରସ ଭବ କନକ ଘଟୁ ଜେସେ ॥୪॥

ହସିଣ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶୁଣିଲେ ବଚନ ପୁନି ଖୋଧ ପାପମୂଳ ।

ସା'ବଣ ମନୁଷ୍ୟ କରେ ଅନୁଚିତ ତଳେ ବିଷ ପ୍ରତିକୂଳ ॥୨୭୭॥

ମୁହିଁ ଆପଣଙ୍କ ଅନୁଚର ପୁନିବର । ପରିହର କୋପ ଏବେ ଅନୁଗ୍ରହ କର ॥

ଭଙ୍ଗା ଧନୁ ଖୋଧ ତଳେ ଯୋଡ଼ି ତନ ପିବ । ବସି ସାଆନ୍ତୁ ପାଦକୁ ପୀତା ହେଉଅବ ॥୧॥

ସେବେ ଅତି ପ୍ରିୟ ତେବେ ଉପାୟ କରବା । କୌଣସି ବଡ଼ ଗୁଣୀକୁ ତା'କି ଯୋଡ଼ାଇବା ॥

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବୋଲନ୍ତେ ହେଲେ ଜନକ ସଂସ୍ମୃତ । ରୁନି ହୁଅ, ଭଲ ନୁହେଁ କଥା ଅନୁଚିତ ॥

ଅର ଅର କାଁଥାନ୍ତି ପୁର ନର ନାୟା । ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୁମାର ହେଲେ ହେଁ ହୁଷ୍ଟ ବଡ଼ ଭାୟା ॥

ଭଗୁପତି ଶୁଣି ଶୁଣି ନିର୍ଭୟ ଏ ବାଣୀ । ଖୋଧରେ ଜଳଇ ତନୁ ବଳ ହୁଏ ହାନି ॥୩॥

ବୋଲିଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କୁ ରାଣ ପକାଇଣ । ଯୁଦ୍ଧେ ଏହାକୁ ତୋ ସାକ୍ଷୀର ବିରାଣ ॥

ମନ ମଲ୍ଲନ ଶରୀର ସୁନ୍ଦର କେମନ୍ତ । ବିଷ ରସେ ପୁଣି ସୁଖି କଳାଶ ଯେମନ୍ତ ॥୪॥

କୃଷିଳ, ତୋହର ସଖି ନୁହେଁ । (ତୋ ପରି ତରୁଣବୀର ନୁହେଁ ।) ଏ ନୀତି ମୋତେ

କାଳ ସମାନ ଦେଖୁ ନାହିଁ ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହସି କହିଲେ, “ହେ

ପୁନି । ଶୁଣନ୍ତୁ, ଖୋଧ ପାପର ମୂଳ । ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣାବୃତ୍ତ ହେଇ ମନୁଷ୍ୟ ଅନୁଚିତ କର୍ମ

କରିପକାଏ ଏବଂ ସମସ୍ତ ସହାୟର ପ୍ରତିକୂଳାଚରଣ କରି ଚାଲେ ॥ ୨୭୭ ॥ କୌପାର୍ଯ୍ୟ —

ହେ ପୁନିରାଜ ! ପୁଁ ଆପଣଙ୍କ ବାସ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୋଧ ତ୍ୟାଗ କରି ମୋତେ ଦୟା

କରନ୍ତୁ । ଭଙ୍ଗାଧନୁ ଖୋଧ ଯୋଗେ ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ପାରୋନାହିଁ । ବସି ପଡ଼ନ୍ତୁ ।

ପାଦକୁ ବ୍ୟଥା ହେବଣି ॥ ୧ ॥ ଯଦି ଧନୁ ଆପଣଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ

କହ ଉପାୟ କରବା । କୌଣସି ବଡ଼ ଗୁଣୀ (କାଶ୍ୟପ)କୁ ତା'କି ଯୋଡ଼େଇ ଦେବା ।”

ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବଚନରେ ଜନକ ଉଦ୍‌ସ୍ମୃତ ହୋଇ କହୁଥା'ନ୍ତି, “ବେଶ, ରୂପ, ବୁଦ୍ଧି ।

ଅନୁଚିତ ଭାବରେ ବେଶି ଗୁଡ଼ାଏ କହୁବାବୋଲିବା ଭଲ ନୁହେଁ ।” ॥ ୨ ॥ ଜନକପୁରର

ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷମାନେ ଥର ଥର ହୋଇ କାଁଥା'ନ୍ତି । ମନେ ମନେ କହୁଥା'ନ୍ତି — “କୁମାର

ସୁନି ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ବିହସେ ବହୁର ନୟନ ତରୋରେ ରାମ ।

ଗୁର ସମୀପ ଗର୍ଭରେ ସକୁଳ ପରିହରି ବାଣୀ ବାମ ॥୨୭॥

ଅତି ବିମତ ମୃଦୁ ସୀତଳ ବାମା । ବୋଲେ ରାମୁ ଜୋରି ଜୁଗ ପାମ ॥
ସୁନନ୍ଦ ନାଥ ଭୁକ୍ତ ସହଜ ସୁଜାନା । ବାଲକ ବଚନୁ କରିଅ ନହିଁ କାନା ॥୧॥
ବରରେ ବାଲକୁ ଏକୁ ସୁଭାଉ । ଲହୁଡ଼ି ନ ସନ୍ତ ବିଦୁଷଣ୍ଡି କାଉ ॥
ତେଣୁ ନାହାଁ କହୁ କାଜ ବିବାସ । ଅପରାଧୀ ମେଁ ନାଥ ଭୁକ୍ତାସ ॥୨॥
କୃପା କୋପ ବଧୁ ବଧିବ ଗୋସାଇଁ । ମୋ ପର କରିଅ ଦାସ ମା ନାହିଁ ॥
କହିଅ ବେଗି ଜେହୁ ଉଧରାସ ଜାଣ । ମୁନିନାୟକ ସୋଇ କରୋଁ ଉପାଣ ॥୩॥

ଶୁଣନ୍ତେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହସି ଦେଲେ ପ୍ରଣ ନେତ୍ର ତରୁଣେ ରାମ ।

ଶ୍ରୀରାମ ସମୀପେ ଗମିଲେ ମଜ୍ଜୋତେ ପରିହରି ବାଣୀ ବାମ ॥୨୭॥

ପରମ ବିମତ ମୃଦୁ ପ୍ରଣୀତଳ ବାଣୀ । ଶୁଣିଲେ ରାମୁନାୟକ ମୋଡ଼ି ପ୍ରଭୁ ପାଣି ॥
ଶୁଣ ନାଥ, ଧାର୍ଯ୍ୟକ ଜ୍ଞାନ ଯେ ଆପଣ । ବାଲକ ବଚନେ କେବେ ନ ହୁଅ ଶ୍ରବଣ ॥୧॥
ଭରୁଣ ବାଲକ ସମ ସୁଭବ ଅଟନ୍ତି । ଏହାକୁ କେବେହେଁ ସନ୍ତ ଦୋଷ ନ ହୁଅନ୍ତି ॥
ସେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନାଥ, କରନାହିଁ ନାଶ । ଆପଣଙ୍କ ଅପରାଧୀ ଅଟେ ଏହି ଦାସ ॥୨॥
କୃପା କୋପ ମୁଁ ବଧୁ ବନ୍ଧନ ଗୋସାଇଁ । ସେବକ ଯୋଗ୍ୟ କରନ୍ତୁ ବିଧାନ ମୋ ପାଇଁ ॥
ହୋଧ ଶୀଘ୍ର ଉପଶମ ହୋଇବ ଯେମନ୍ତେ । କହନ୍ତୁ ମୁନି, ଉପାୟ କରିବ ତେମନ୍ତେ ॥୩॥

ଗ୍ରେଟ ହେଲେ କ'ଣ ହେଲା ? ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ ସୁଭବର ।” ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବୀନ ବଚନ ଶୁଣି
ପରଶୁରାମଙ୍କ ଶରୀର ହୋଧରେ ଲଳି ଯାଉଥାଏ ଏବଂ ତାଙ୍କ ବଳହୀନ ଘଟୁଥାଏ ॥ ୩ ॥
ଅନନ୍ତର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି ଶୁଣୁଛୁ ପ୍ରକାଶପୁରବକ ପରଶୁରାମ କହଲେ, “ତୋ ସାନ
ଭାଇ ବୋଲି କିନ୍ତୁର କଣ ମୁଁ ଏହାକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଉଛି । ଏହାର ମନ ମଲିନୀ ଏବଂ ଶରୀର
ହନିବ, ଯେନେ ଅବା ବିଷରସରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବର୍ଣ୍ଣ କଲସ ।” ॥୪॥ ଦେହା :—ଏହା ଶୁଣି
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଣି ହସିଲେ । ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀରାମ ଆସି ତରୁଣି ତାଙ୍କ ଆଡ଼େ ଚାହିଁଲେ । ଫଳରେ
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସକେତ କରି ବିପତ୍ତିତ ବାଣୀ ପଦ୍ମାବତୀରୁବକ ଶ୍ରୀରାମ ସମୀପକୁ
ଚଳିଗଲେ ॥ ୨୭ ॥ କୌପାସ —ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ହୁଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଅତ୍ୟନ୍ତ
ବିନୟର ସହୃଦ କୋମଳ ଓ ଶୀତଳ ବାଣୀ କହଲେ, “ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ତ ସହନେ
ପ୍ରଜ୍ଞାନୀ ପଣ୍ଡିତ । ଆପଣ ବାଲକର ବଚନ ପ୍ରତି କର୍ଣ୍ଣପାତ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥
ବରୁଣ ଓ ବାଲକର ସୁଭବ ଏକାପଣ । ସନ୍ତ ଜନମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ କଦାପି ଦୋଷ
ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରଣି ସେ (ଲକ୍ଷ୍ମଣ) ତ ଆପଣଙ୍କର କୌଣସି ଅପରାଧ କରିନାହିଁ । ହେ
ନାଥ ! ମୁଁ ତ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଅପରାଧୀ ॥ ୨ ॥ ଅତଏବ ହେ ସ୍ବମୀ ! କୃପା, ହୋଧ,
ବଧ ଓ ବନ୍ଧନ—ଯାହା କହୁ ଆପଣଙ୍କର କରିବା କଥା, ମୋତେ ଦାସ ବିଧର ତାହା
ମୋ ପ୍ରତି ବିଧାନ କରନ୍ତୁ । ହେ ମୁନିରାଜ ! ଯେଉଁ ପ୍ରକାରେ ଆପଣଙ୍କ ହୋଧ ଶୀଘ୍ର

କହ ମୁନି ରାମ ଜାଣି ରସ କୈସେ । ଅଜହ୍ନୁ ଅମୁନ ତବ ଚିତ୍ତେ ଅନେସେ ॥
ଏହି କୈ କଂ କୁଠାରୁ ନ ଥାନ୍ତା । ତୋ ମୋ କାହ କୋପୁ କରି ଶାନ୍ତା ॥୩

ଗର୍ଭ ସ୍ତବହି ଅବନିପ ରତ୍ନମୁନି ମୁନି କୁଠାର ଗତି ଘୋର ।

ପରସ୍ତ ଅସ୍ତତ ଦେଖଇଁ କିଅତ ବେଶ ଭୂପକସୋର ॥୨୭୯॥

ଦହଇ ନ ହାସ୍ତ ଦହଇ ରସ ଗୁଣ । ଶୁ କୁଠାରୁ କୁଠିତ ନୃପବାଣୀ ॥

ଭୟଇ ବାମ ବିଧି ପିରେଇ ମୁଣ୍ଡଇ । ମୋରେ ହୃଦୟ କୃପା କସି କାଉଁ ॥୧॥

ଆଜୁ ଦୟା ଦୁଖ ଦୁସହ ସହାୟ । ମୁନି ସୌମିନ୍ଦ୍ର ବିହସି ପିରୁ ନାଥୁ ॥

ବାଉ କୃପା ମୁରତି ଅନୁକୁଳ । ବୋଲଇ ବଚନ ଝରଇ ଜନୁମୁଳ ॥୨॥

ଜୌ ପେ କୃପା ଜଗହିଁ ମୁନିଗାତା । ହୋଧ ଭବ ତନୁ ରାଖ ବିଧାତା ॥

ଦେଖୁ ଜନକ ହଠି ବାଲକୁ ଏହୁ । ଶାନ୍ତ ଚହଇ ଜତି ଜମୟର ଗେହୁ ॥୩॥

ମୁନି କହଲେ, କପଟି ହୋଧ ହେବ ଶାନ୍ତ । ଅନାକାରେ ଶୁଣେ ରାମ ଅନ୍ୟାପି ନୋ ଭ୍ରତ ॥

ଏହାର କଣ୍ଠରେ ଯଦି ନ ଦେଲି କୁଠାର । ତେବେ ମୁଁ କଅଣକଲି ହୋଧ କରି ଗୁର ॥୪॥

ନୃପ ରମଣୀଙ୍କ ଗର୍ଭ ସ୍ତବେ ଶୁଣି କୁଠାରର ଗତି ଘୋର ।

ପରଶ୍ଚ ଆଥାନ୍ତେ ଜୀବତ ଦେଖୁଛୁ ବଇଶି ଭୂପ କଣ୍ଠେ ॥୨୮୦॥

ନଚଲଇ ହସ୍ତ, ଅତି ହୋଧେ ଜଳେ ଗୁଣ । କୁଣ୍ଡିତ ହୃଦୟ କୁଠାର ମହାପତି-ଦାଣୀ ॥

ବିହୁ ହେଲ ବାମ ବଦଳିଲ ମୋ ସ୍ତବ । ନାହିଁ ତ ମୋ ହୃଦେ କାହିଁ କେବେ କୃପାଭାବ ॥୧॥

ଆଜି ଦୟା ସହାୟଛୁ ହୃଦୟ କପଟି । ଶୁଣି ନଚଣିର ହେଲେ ହସିଲି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ॥

ମୁଣ୍ଡି ଅନୁକୁଳ କୃପା-ସମୀର ବହଇ । ବୋଲନ୍ତେ ବଚନ ଯେତେ ପ୍ରସନ୍ନ ଝରଇ ॥୨॥

କୃପା କଲେ ତନୁ ଜଳେ ମୁନିଙ୍କର ଯେବେ । ହୋଧ କଲେ ବିହୁ ରଖୁ କଲେବର ତେବେ ॥

ଦେଖ ମିଥ୍ୟାଲେଖ, ହଟ ଏହି ବାଳକର । କରବାକୁ ଶୁଣେ ଜତି ଯମପୁରେ ଘର ॥୩॥

ଦୂର ହେବ, ମୋତେ କୁହନ୍ତୁ । ମୁଁ ତାହା କରବ ।” ॥ ୩ ॥ ମୁନି କହଲେ, “ହେ

ରାମ ! ହୋଧ ଯିବ କପଟି ? ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ତୋ ସାଜ ଭଲ ମୋତେ ଆଖି ତରୁଟି

ଶୁଣୁଛୁ । ଏହାର ଗଳାରେ ମୁଁ କୁଠାର ବସାଇ ନ ଦେଲି ତ, ହୋଧ କରି କଲି

କ’ଣ ? ॥ ୪ ॥ ହୋହା — ମୋର ଏହି କୁଠାରର ଘୋର କରଣୀ ଶୁଣି ନୃପ-

ରମଣୀଗଣଙ୍କ ଗର୍ଭସ୍ତାବ ଘଟେ, ସେହି ପରଶ୍ଚ ରହୁ ଆଉ ଆଉ ମୁଁ ଏହି ଶୟ ଶୁଣୁଛୁ କୁ-

ଜୀବତାବସ୍ଥାରେ ଦେଖୁଛୁ । ॥ ୨୭୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ହାତ ତଳୁନାହିଁ, ହୋଧରେ

ହୃଦୟ ଜଳି ଯାଉଛୁ । ହାୟ ! ରାଜାମାନଙ୍କର ଘାତକ ଏହି କୁଠାର ହୁଇ କୁଣ୍ଡିତ

ହୋଇଯାଇଛୁ । ବିଧାତା ବିପଦତ ହୋଇଯାଇଛୁ । ସେଥିଯୋଗେ ମୋ ସ୍ତବ ବଦଳି

ଯାଇଛୁ । ତାହା ନ ହୋଇଥଲେ ମୋ ହୃଦୟରେ ଭଲ କୃପା କମିତ କେଉଁ କାଳେ

ଥଳ ॥ ୧ ॥ ଆଜି ଦୟା ମୋତେ ଏ ହୃଦୟ ହୃଦୟ ସହାୟ ।” ଏହା ଶୁଣି

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମୁନିଙ୍କ ହସି ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇଲେ ଏବଂ କହଲେ, “ଆପଣଙ୍କ କୃପା-ସମୀରଣ ମଧ୍ୟ

ବେଗି କରନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଆଖିକୁ ଓଟା । ଦେଖତ ଛୋଟ ଖୋଟ ନୃପତୋଟା ।
ବିହସେ ଲଖନୁ କହା ମନ ମାୟା । ମୁଁଦେ ଆଖି କତହୁଁ କୋଉ ନାୟା ॥୩॥
ପରସୁରାମୁ ତବ ରାମ ପ୍ରତି ବୋଲେ ଭର ଅତି ହୋଧୁ ।

ସତ୍ତ୍ୱ ସର୍ବସନ୍ତୋଷେ ସଠ କରସି ହମାର ପ୍ରବୋଧୁ ॥୩୮॥
ବଧୁ କହଇ କଟୁ ସମତ ତୋରେ । ତୁ ଛଲ ବିନୟ କରସି କର ଜୋରେ ॥
କରୁ ପରିତୋଷ ମୋର ସଂଗ୍ରାମା । ନାହିଁ ତ ଛୁଡ଼ି କହାଉବ ରାମା ॥୧॥
ଛଳୁ ତଳି କରନ୍ତି ସମରୁ ସିବଦ୍ରୋହୀ । ବଧୁ ସହଚ ନ ତ ମାରଇଁ ତୋହୀ ॥
ଭଗୁପତି ବକଣ୍ଡି କୁଠାର ଉଠାଏ । ମନ ମୁସୁକାଣ୍ଡି ରାମୁ ପିର ନାଏ ॥୨॥
ଗୁନହ ଲଖନ କର ହମ ପର ରୋଷୁ । କତହୁଁ ସୁଧାଇହୁ ତେ ବଡ଼ ଦୋଷୁ ॥
ଟେଡ଼ି ଜାଣି ସବ ବଦଲ କାହୁ । ବଡ଼ ତହୁ ମାକୁ ଗୁପ୍ତ ନ ରାହୁ ॥୩॥

ଶୀଘ୍ର ନେତ୍ର ସମ୍ମୁଖରୁ କରାଅ ପୁଅକ । ଦେଖିବାକୁ ଛୋଟ, ହୁଷ୍ଟ ମସ୍ତକ ବାଳକ ॥
ହସି ଶୁଣିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଜ୍ଞଙ୍କ ଆଗରେ । ଆଖି ବୁଜି, କେହୁ ନାହିଁ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ॥୪॥

ତହୁଁ ରାମ ପ୍ରତି ହୋଧ ଅତି କହଲେ ପରଶୁଧର ।

ଶମୁ ଶରସନ ଭାଙ୍ଗି ନରାଧମ କରୁ ପ୍ରବୋଧ ମୋହର ॥୩୮॥

ଭାଇ କହେ କଟ୍ଟବାକ୍ୟ ପାଇ ତୋ ସମ୍ମତ । ତୁ ଛଲେ କର ଯୋଡ଼ଣ କରୁଛୁ ବିନତି ॥
ସଂଗ୍ରାମ ଭୂମିରେ ମୋର ପରିତୋଷ କର । ନାହିଁ ତ ଅପଣା ରାମ ନାମ ପରିହର ॥୧॥
ବଳ ଛୁଡ଼ି ସିବଦ୍ରୋହୀ, ପ୍ରବଳ ହସମୋତେ । ଅନୁନ ସହ ଅନ୍ୟଥା ବିନାଶିବି ତୋତେ ॥
କୁଠାର ଉଠାଇ ଭଗୁନାୟକ ବକନ୍ତି । ମନେ ମନେ ରାମ ଶିର ନୁଆଇ ହସନ୍ତି ॥୨॥
ଅପରାଧ ଲକ୍ଷ୍ମଣର, ମୋ ଉପରେ ରୋଷ । କାହିଁ ମଧ୍ୟ ପିଆ ସରଳରେ ବଡ଼ ଦୋଷ ॥
ବନ୍ଧ ଜାଣି କା'ରେ କା'ରେ ଜଗତ ବନ୍ଧଇ । ବଡ଼ ତହୁ ମାକୁ ରାହୁ ଗ୍ରାସ ନ କରଇ ॥୩॥

ଆପଣଙ୍କ ମୁଣ୍ଡର ଅନୁକୂଳ । କଥା କହୁଛନ୍ତି ତ, ସତେ ଯେମିତି ଫୁଲ ଝେଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି ॥୧॥
ହେ ପ୍ରଜ୍ଞ 'ଯଦି କୃପା କରିବା ଦ୍ୱାରା ଆପଣଙ୍କ ଶରୀର ଜଳି ଯାଉଛି, ତେବେ ହୋଧ
କଲେ ବିଧାତା ହିଁ ଆପଣଙ୍କ ଶରୀରକୁ ରକ୍ଷା କରିବେ ।' ପରଶୁରାମ କହିଲେ, "ହେ
ଜନକ ! ଦେଖ, ଏ ମୂର୍ଖ ବାଳକ ଜିଦ୍ କରି କ୍ଷମିତ ହମପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଘର କରିବାକୁ
ଭାଙ୍ଗା କରୁଛି ॥ ୩ ॥ ଏହାକୁ ଶୀଘ୍ର ମୋ ଦୃଷ୍ଟିର ଅନ୍ତରାଳରେ ରଖୁ ନାହିଁ କାହିଁକି ?
ଏ ରାଜପୁତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ଅତି ସ୍ୱାଦୀନ, କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ହୁଷ୍ଟ ।" ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହସି ମନେ ମନେ
କହିଲେ, "ଆଖି ବୁଜି ଧରି ନଅନ୍ତୁ ଯେ, କେଉଁଠି କେହି ନାହାନ୍ତି ।" ॥ ୪ ॥
ଦୋହା — ତତ୍ପରେ ପରଶୁରାମ ହୃଦୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଧ କରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ କହିଲେ,
"ରେ ଶଠ ! ତୁ ଶିବଧନୁ ଭାଙ୍ଗି ଓଲଟି ଆମକୁ ଜ୍ଞାନ ଶିଖାଉଛୁ ।" ॥ ୩୮ ॥
ତୌପାତ୍ର — ତୋର ଏ ଭାବ ତୋହର ସମ୍ମତରେ କଟୁକଥା କହୁଛି ଏବଂ ତୁ ଛଲେ
ହାତ ଯୋଡ଼ି ବିନୟ କରୁଛୁ । ରାଣାଜନରେ ମୋର ସନ୍ତୋଷ-ବିଧାନ କର, ନୋହଲେ

ରାମ କହେଉ ରସ ଚକ୍ଷୁ ମୁଖସା । କର କୁଠାରୁ ଆଗେ ଯୁକ୍ତ ସୀସା ॥
ଜେହ୍ନି ରସ ଜାଇ କରଥାସୋଇ ସ୍ଵାମୀ । ମୋହି ଜାନିଅ ଆପନ ଅନୁଗାମୀ ॥୩॥

ପ୍ରଭୁ ହି ସେବକହି ସମସ୍ତ କସ ତଜହୁ ବିପ୍ରବର ରୋଷୁ ।

ବେଷୁ ବିଲେକେ କହେସି କହୁ ବାଲକହୁ ନହିଁ ଦୋଷୁ ॥୨୮୧॥
ଦେଖି କୁଠାର ବାନ ଧନୁ ଧାସୁ । ଭେ ଲରକହି ରସ ଖରୁ ବିରାସୁ ॥
ନାମୁ ଜାନ ପେ ଭୁକ୍ତହି ନ ଚାହା । ବସ ସୁରାସୁ ଉତରୁ ତେହିଁ ଖାହା ॥୧॥
ଜୋଁ ଭୁକ୍ତ ଉତେହୁ ମୁନି କା ନାହିଁ । ପଦ ରଜ ପିର ପିସୁ ଧରତ ଗୋସାହିଁ ॥
ଛମତୁ ରୁକ ଅନଜାନତ ଜେଷୁ । ଚକ୍ଷୁସି ବିପ୍ର ଭର କୁପା ଘନେଷୁ ॥୨॥

ରାମ କହଲେ, ମୁଖଶ, ରୋଷ ପଶହର । କର କୁଠାର ଅସ୍ତରେ ଏ ଶିର ମୋହର ॥
କରନ୍ତୁ ତାହା ଯେ ଭବେ କୋଷ ଯିବ ସ୍ଵାମୀ । ମୋତେ ମନ ମଧ୍ୟ ଜାଣି ନିଜ ଅନୁଗାମୀ ॥୩॥

ସ୍ଵାମୀ ସେବକର କେମନ୍ତେ ସମର ତେଜ ବିପ୍ରବର ରୋଷ ।

ବେଶ ଦେଖି କହୁ କହୁ ପକାଇଛୁ ବାଲକର ନାହିଁ ଦୋଷ ॥୨୮୧॥

ଦେଖି ଭୁମୁକ୍ତ କୁଠାର-ଧନୁଶର-ଧାସ । ବାଲକକୁ କୋଷ ହେଲ ସାର ଯେ ବିରାସ ॥
ନାମ ଜାଣିଥିଲ କିନ୍ତୁ ଚିହ୍ନି ସେ ନ ଥିଲ । ବଶ ସ୍ଵରବରୁ ପୁଣି ଉତ୍ତର ବିହ୍ଵଲ ॥୧॥
ଯେବେ ମୁନିଙ୍କ ସଦୃଶ ଭୂମେ ଆସିଥା'ନ୍ତୁ । ପଦରଜ ଶିରେ ଶିଶୁ ଧରିଥା'ନ୍ତା, ନାଥ ॥
ଅଜ୍ଞାନ ଅପରାଧକୁ କରନ୍ତୁ ମାର୍ଜନ । ବିପ୍ର ହୃଦ ବୟାଶିଲ ହେବା ପ୍ରୟୋଜନ ॥୨॥

ରାମ ନାମ ପଶହାର କର ॥ ୧ ॥ ଆରେ ଶିବଦ୍ରୋହ ! ଛନ୍ଦକପଟ ଛାଡ଼ି ମୋ ସ୍ଵତ୍ଵ
ପୁକ କର । ଅନ୍ୟଥା ଅନୁଜ ସହଜ ତୋତେ ବନାଶ କରବ ।” ଏହିପରି ଭାବରେ
ପରଶୁରାମ କୁଠାର ଉଠାଇ ବଳ ଯାଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମ ପୁଣି ବୁଝାଇ ମନେ ମନେ
ହସୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ସେ ଭାବୁଥା'ନ୍ତି, “ଦୋଷ ଲକ୍ଷ୍ମଣର ଏବଂ ମୁନି ମୋହର ଉପରେ
ରୋଷ କରୁଛନ୍ତି । କେଉଁଠି କେଉଁଠି ସରଳତା ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଦୋଷର କାରଣ ହୁଏ ।
ବକ ଜାଣି ସ୍ଥଳ ବିଶେଷରେ ଲୋକେ କାହାରିକୁ କାହାରିକୁ ବନ୍ଦନା ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି ।
ବକ ଚନ୍ଦ୍ରମାକୁ ଗୁଡ଼ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାସ କରେନାହିଁ ।” ॥୩॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରକାଶରେ କହଲେ,
“ହେ ମୁଖଶ ! ଆପଣ କୋଷ ସମ୍ବରଣ କରନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ହାତରେ କୁଠାର ଓ
ଆସରେ ମୋର ଏହି ଶିର । ଯେଉଁ ପ୍ରକାରେ ଆପଣଙ୍କ କୋଷ ଦୂର ହେବ, ତାହା ହିଁ
କରନ୍ତୁ । ମୋତେ ଆପଣଙ୍କ ଅନୁଚର (ଦାସ) ବୋଲି ଜାଣନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—
ସ୍ଵାମୀ ଓ ସେବକ ମଧ୍ୟରେ ପୁକ ବା କପର ହେବ ? ହେ ବ୍ରାହ୍ମଣଶ୍ରେଷ୍ଠ ! କୋଷ
ପରିତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ସାରବେଶ ଦେଖି ଏହି ବାଲକ କହୁ କହୁଦେଉଥିଲ ।
ବାସ୍ତବରେ ଏହାର ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଦୋଷ ନାହିଁ ॥ ୨୮୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ଆପଣଙ୍କୁ
କୁଠାର, ବାଣ ଓ ଧନୁ ଧାରଣ କରିଥିବାର ଦେଖି ଏବଂ ସାର ବୋଲି ଜାଣି ବାଲକର
କୋଷ ଜାତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଆପଣଙ୍କ ନାମ ତ ଜାଣିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଚିହ୍ନି ନ ଥିଲା ।

ହମନ୍ତ ଭୁଞ୍ଜି ସରିବର କପି ନାଥ । କହନ୍ତୁ ନ କହଁ ତରନ କହଁ ମାଥା ॥
ରାମ ମାତ୍ର ଲଘୁ ନାମ ହମାର । ପରସ୍ତ ସହିତ ବଡ଼ ନାମ ତୋହାର ॥୩॥
ଦେବ ଏକୁ ଗୁରୁ ଧନ୍ବ ହମାରେ । ନବ ଗୁନ ପରମ ପୁମାତ ଭୁଞ୍ଜାରେ ॥
ସବ ପ୍ରକାର ହମଭୁଞ୍ଜ ସନହାରେ । ଜମନ୍ତୁ ବିପ୍ର ଅପରାଧ ହମାରେ ॥୪॥

ବାର ବାର ମୁନି ବିପ୍ରବର କହା ରାମ ସନ ରାମ ।

ବୋଲେ ଭଗ୍ନପତି ସରସ ହସି ତହୁଁ ବ୍ୟସ୍ତ ସମ ବାମ ॥୬୮॥
ନିପଟଣ୍ଡି ଦ୍ଵିଜ କରି ଜାନନ୍ତି ମୋହା । ମେଁ ଜସ ବିପ୍ର ସୁନାଶୁଣି ତୋହା ॥
ରୂପ ସୁବା ସର ଆହୁତି ଜାନୁ । କୋପୁ ମୋର ଅତି ଘୋର କୃପାନୁ ॥୧॥
ସମିଧ ସେନ ତରୁରଙ୍ଗ ସୁହାରି । ମହା ମନ୍ତ୍ରପ ଉଏ ପସୁ ଆଜି ॥
ମେଁ ଏହି ପରସ୍ତ କାଟି ବଳ ଘଡ଼େ । ସମର ଜଙ୍ଗ ଜପ କୋଟିକୁ କାଢ଼େ ॥୨॥

ନାଥ 'ମୁଁ' ନୁହଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆପଣଙ୍କ । କହନ୍ତୁ କାହିଁ ତରଣ, କାହିଁ ବା ମସ୍ତକ ॥
ରାମ ମାତ୍ର ଲଘୁ ନାମ ଅଟଇ ମୋହର । ପରଶ୍ଚ ସହିତ ରୁନୁ ନାମ ବୁଝଇର ॥୩॥
ଦେବ, ଏକ ଗୁଣ ପ୍ରଭୁ ମୋର ଶରାସନ । ଆପଣଙ୍କ ନବ ଗୁଣ ପରମ ପାବନ ॥
ସବୁ ପ୍ରକାରେ ମୁଁ ଯାଏ ରୁନୁ ଆରେହାର । କ୍ଷମ ବିପ୍ରବର, ମୋର ଅପରାଧ ଭାଗ ॥୪॥

ମୁନି ବିପ୍ରବର କହୁ ବାରମ୍ବାର ସମ୍ବୋଧନେ ରାମେ ରାମ ।

ବେଷେ ଭଗ୍ନପତି ବୋଲିଲେ, ରୁ ମଧ୍ୟନେ ଭ୍ରାତା ସମ ବାମ ॥୬୯॥
ନିପଟ ବିପ୍ର ବୋଲିଣ ଜାଣିକୁ କି ମୋତେ । ମୁଁ ଯେପରି ବିପ୍ର ଶୁଣ, ଶୁଣାଇବୁ ତୋତେ ॥
ରୂପ ସୁବ ସମ ଜାଣ ଆହୁତି ଶାୟକ । କୋପ ମୋହର ପରମ କରାଳ ପାବକ ॥୧॥
ସମିଧ ତରୁରଙ୍ଗିଣୀ ସେନା ମନୋହର । ହେଲେ ଆସି ବଳି ପଶୁ ମହା ମନ୍ତ୍ରାଣ୍ଠର ॥
ମୁଁ ଏହି କ୍ରୋଧେ କାଟି ବଳି ପ୍ରଦାନଲୁ । ଜପପ୍ରଭୁ ରଣ-ଯଜ୍ଞ କୋଟି କୋଟି କଲି ॥

ଆପଣା ବଶର ସ୍ଵରାବ ଅନୁସାରେ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଇଛୁ ॥ ୧ ॥ ହେ ସ୍ଵାମି 'ଯଦି ମୁନିଙ୍କ
ପଣ ଆପଣ ଆସିଥା'ନ୍ତେ, ତେବେ ଆପଣଙ୍କ ତରଝୁଲି ସେ ଶିର ଉପରେ ନେଇ
ଚଢ଼ାଇଥା'ନ୍ତା । ଅଜ୍ଞାନର ବୋଷକୁ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦୁଃସ୍ଵପ୍ନରେ ଅଧିକ
ମାତ୍ରାରେ ଦୟା ଉଦ୍ଵା ଆବଶ୍ୟକ ॥ ୨ ॥ ହେ ନାଥ 'ଆମେ ଆପଣଙ୍କ ସମସ୍ତଙ୍କ
କପର ? କୁହନ୍ତୁ ନା ପାଦ କେଉଁଠି, ଶିର ବା କେଉଁଠି ? କେଉଁଠି ମୋର 'ରାମ' ମାତ୍ର
ଛୋଟ ନାମଟିଏ ଏବଂ କେଉଁଠି 'ପରଶ୍ଚ' ସହିତ ଆପଣଙ୍କ ବଡ଼ ନାମ ? ॥ ୩ ॥ ହେ
ଦେବ 'ଆମ ଧନୁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଗୁଣରେ ପ୍ରଭୁ । କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର (ଶମ, ଦମ, ଜପ,
ଶୌଚ, କ୍ଷମା, ସରଳତା, ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଆତ୍ମିକତା) ନଅ ଗୁଣ । ଆମେ ତ ସବୁ
ପ୍ରକାରେ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରେ ହାରାଅଛୁ । ହେ ବିପ୍ର 'ଆମ ଅପରାଧ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ ।' ॥୪॥
ଦୋହା :—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପରଶ୍ଚରାମଙ୍କ ପ୍ରତି ବାରମ୍ବାର 'ମୁନି' ଓ 'ବିପ୍ରବର'
ସମ୍ବୋଧନରେ ଭଗ୍ନପତି ହୁଏ ହୋଇ କହୁଲେ, "ରୁ ମଧ୍ୟ ତୋ ଭଗ୍ନପତି

ମୋର ପ୍ରଭାତ ବଦଳି ନାହିଁ ତୋରେ । ବୋଲି ନିଦର ବସ କେ ଶେରେ ।
 ଭଞ୍ଜେଇ ଶୁଣୁ ଦାସ ବଡ଼ ବାତା । ଅହମିତି ମନହୁଁ ଶାନ୍ତ ଜଗୁ ଠାତା ॥୩॥
 ରାମ କହା ମୁନି କହନ୍ତୁ ବିରାଟ । ବିଷ ଅତି ବଡ଼ ଲାଗୁ ରୁକ୍ତ ହମାଣ ।
 ତୁଅତିହିଁ ଟୁଟି ପିନାକ ପୁରାଣ । ମେଁ କେହି ହେବୁ କରୋଁ ଅଭିମାନ ॥୩॥
 ଜ୍ୟୋଁ ହମ ନିଦରହିଁ ବସ ବଡ଼ ସତ୍ୟ ସୁନନ୍ତ ଭଗୁନାଥ ।

ତୋଁ ଅସ କୋ ଜଗ ସୁଭଟୁ ଜେହି ଭୟ ବସ ନାହୁଁ ମାଥ ॥୨୮॥
 ଦେବ ଦନୁଜ ଭ୍ରମତ ଭଟ ନାନା । ସମବଲ ଅଧିକ ହୋଇ ବଳବାନା ॥
 ଜ୍ୟୋଁ ରମ ହମକୁ ପରୁରେ କୋଇ । ଲରହିଁ ସୁଖେନ କାକୁ କନ ହୋଇ ॥୧॥

ତୋତେ ଜଣେ ନାହିଁ କହୁ ପ୍ରଭାତ ମୋହର । ବହୁ ତେଣୁ ବସ ମୁନି ଅନାଦର କରି ॥
 ଭାଙ୍ଗିବାରୁ ଶୁଣ ଦୟା ବହୁତ ବଢ଼ିଛି । ଅହଙ୍କାର ବିଶ୍ଵ ଜିଣି ହୁତା ବା ହୋଇଛୁ ॥୨॥
 ରାମ କହଲେ, ବିରାଟ କହୁ ମୁନିବର । କୋଧ ଅତି ବଡ଼, ଶୁଦ୍ଧ ହୁଅଁ ସେମୋହର ॥
 ଭୂଇଁବା ମାତେ ପୁରୁଣା ଧନୁ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ପ୍ରଂ କେଉଁ ହେବୁ କରବି ଅଭିମାନ ଭଲ ॥୪॥
 ଯେବେ ବସ କହୁ ଅନାଦରେ ମୁହିଁ ସତ୍ୟ ଶୁଣ ଭଗୁପତି ।

ତେବେ ବିଶ୍ଵ ମଧ୍ୟେକେଉଁ ସାର ଆଗେନତ ହେବି ଭୟେ ଅତି ॥୨୮॥
 ଦେବ ଦାନବ ନରେନ୍ଦ୍ର ସାର କେ ବଶିଷ୍ଠ । ସମ ବଳ ହେଉ ଅବା ଅଧିକ ବଳିଷ୍ଠ ॥
 ଯେବେ ସହାମେ ଆହ୍ୱାନ ମୋତେ କେହୁ କରେ । କାଲି ସ୍ଵୟଂ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ଗୋ ॥୧॥

କୃଷିକ ॥ ୨୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ତୁ ମୋତେ ନିପଟ ବସ ବୋଲି ମନେ କରୁଛୁ
 ପରା ! ପ୍ରଂ ଯେଉଁପରି ବସ, ତୋତେ ଶୁଣାଇଛୁ । ଧନୁକୁ ସୁଦା, ବାଣକୁ ଆହୁତି ଓ ମୋର
 କୋଧକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟଙ୍କର ଅଗ୍ନି ବୋଲି ଜାଣ ॥ ୧ ॥ ସମିଧ ଚରୁରାଣି ମନୋହର
 ସେନା । ମହାମନ୍ଥପତିଗଣ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଆସି ବଳିପଣ୍ଡ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେହିମାନଙ୍କୁ
 ଏହି କୁଠାରରେ କାଟି ପ୍ରଂ ବଳି ଦେଇଅଛୁ, ଏହିପରି କୋଟି କୋଟି କପସ୍ତୁର ରଖିଛୁ
 ପ୍ରଂ କରୁଅଛୁ ॥ ୨ ॥ ମୋର ପ୍ରଭାତ ତୋତେ କହି ଜଣାନାହିଁ । ଏଣୁ ତୁ ବସମୁନି ବୋଲି
 ମୋତେ ଅନାଦର କରି ଟାପରୁ କରୁଛୁ । ଧନୁ ଭାଙ୍ଗିଦେଲୁ କିନା । ଏଥିରେ ତୋର
 ଗର୍ବ ବହୁତ ବଢ଼ିଯାଇଛି । ଅହଙ୍କାର ସତେ ଯେମିତି ସମସ୍ତ ସହାରକୁ ଜିଣି ଏଠାରେ
 ହୁତା ହୋଇଛୁ ।” ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର କହଲେ, “ହେ ପୁନଃ । ବିରାଟ କର କୃହନ୍ତୁ,
 ଆପଣଙ୍କର କୋଧ ବହୁତ ବଡ଼ ଓ ମୋର ହୁଅଁ ଅତି ଶୁଦ୍ଧ । ପୁରୁଣା ଧନୁ, ଭୂଇଁବା
 ମାତେ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । କି ହେବୁ ପ୍ରଂ ଅଭିମାନ ବା ଗର୍ବ କରନ୍ତୁ ? ॥ ୪ ॥ ବୋହା —
 ହେ ଭଗୁପତି ! ତୁମକୁ ବସ କହୁ ଯଦି ପ୍ରଂ ଅନାଦର ବା ହେୟାଜନ କରିଥାଏ, ତେବେ
 ଏହି ସତ୍ୟ ଶୁଣନ୍ତୁ—ସହାରରେ ତେବେ ଏପରି ଯୋବା ଆଉ କିଏ ଅଛି, ଯାହାର
 ଆଗେ ଭୟ-ବଶତଃ ଆମେ ମସ୍ତକ ଅବନତ କରିବୁ ? ॥ ୨୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ଦେବତା,
 ଦେବୀ, ରାଜା ବା ବହୁତ ଯୋବା ବଳରେ ଆମର ସମକକ୍ଷ ହୁଅନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଆମଠାରୁ

ଛବିୟୁ ତନ୍ ଧରି ସମର ସକାନା । କୁଲ କଲଂକୁ ତେହିଁ ପାତ୍ରୁର ଆନା ॥
 କହୁଛି ସୁଭାଜି ନ କୁଲହି ପ୍ରସଂସା । କାଳହୁ ତରହିଁ ନ ରନ ରଘୁବଂସୀ ॥୬॥
 ବିପ୍ରବଂସ କୈ ଅସି ପ୍ରଭୁତାରି । ଅଭୟ ହୋଇ ଜୋ ବୁଝୁଛି ଡେରୁରି ॥
 ସୁନି ମୁହୁ ଗୁଡ଼ ବଚନ ରଘୁପତି କେ । ଉଦ୍ଧରେ ପଟଳ ପରସୁଧର ମଡ଼ କେ ॥୭॥
 ରାମ ରମାପତି କର ଧନୁ ଲେହୁ । ଶେଠହୁ ମିଟେ ମୋର ସଦେହୁ ॥
 ଦେଉ ଶୁଣୁ ଆପୁହିଁ ତଲି ଗୟିଉ । ପରସୁରାମ ମନ ବିସମୟ ଭୟୁଇ ॥୮॥
 ଜାନା ରାମ ପ୍ରଭାତ ତବ ପୁଲକ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ଗାତ ।

ଜୋରି ପାନି ବୋଲେ ବଚନ ହୃଦୟୁଁ ନ ପ୍ରେମୁ ଅମାତ ॥୬୮॥

ଜୟ ରଘୁବଂସ ବନଜ ବନ ଶ୍ରୀନୁ । ଗହନ ଦନୁଜ କୁଲ ଦହନ କୃପାନୁ ।
 ଜୟ ସୁର ବିପ୍ର ଧେନୁ ହିତକାୟ । ଜୟ ମଦ ମୋହ କୋହ ଭ୍ରମ ହାସ୍ୟ ॥୧॥

ଛବିୟୁ ତନ୍ ଧରି ସେ ସମରେ ସଶଙ୍କ । ସେ ଜାତ ପାମର ଜାଣି କୁଲର କଳଙ୍କ ॥
 କହୁଛି ସ୍ଵଭାବେ କୁଳ ପ୍ରଶଂସା ନ ମଣେ । କାଳହୁ ତ ନ ତରନ୍ତି ରଘୁବଂଶୀ ରଣେ ॥୨॥
 ବିପ୍ର ବଂଶର ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁକୁ ଅଟଇ । ଅଭୟ ହୁଅଇ ଯେହୁ ବୁଝୁକୁ ତରଇ ॥
 ଶୁଣି ମୁହୁ ଗୁଡ଼ ବାଣୀ ଶ୍ରୀ ରଘୁବରଙ୍କ । ଫିଟିଲୁ ପ୍ରଜ୍ଞାନ-ଚକ୍ଷୁ ପରଶୁଧରଙ୍କ ॥୩॥
 ରାମ, ଏହି ବିଷ୍ଣୁ ଧନୁ କରେ ରୂପେ ନିଅ ଆକର୍ଷି ସନ୍ଦେହ ମୋର ଦୂର କରି ଦିଅ ॥
 ଦେଉ ଦେଉ ଗୁପତାହା ଆପେ ତଲିପଲ । ପରଶୁରାମଙ୍କ ମନେ ବିସ୍ମୟ ହେଉଲ ॥୪॥
 ତହୁଁ ଶ୍ରୀ ରାମଙ୍କ ଗୁରୁଣ ପ୍ରତାପ ପୁଲକ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ଦେହେ ।

ଯୋଡ଼ି ପ୍ରଗୁପାଣି ଉଚ୍ଚାରିଲେ ବାଣୀ ଉର ଅସମ୍ଭାଳ ସ୍ଵେହେ ॥ ୮୦ ॥

ଜୟ ଜୟ ରଘୁବଂଶ-ଅବଦନ-ଭାନୁ । ଦନୁଜ-କୁଳ-ଅରଣ୍ୟ ଦହନେ କୃଶାନୁ ॥
 ଜୟ ସୁର ମହାସୁର-ଧେନୁ-ହିତକାୟ । ଜୟ ମଦ ମୋହ କୋପ ଭ୍ରମ ଭୟହାସ୍ୟ ॥୫॥

ଅଧିକ ବଳବାନ୍ ହୁଅନ୍ତୁ, ଯଦି ରଣରେ ଦେହ ହେଲେ ମୋତେ ଆହ୍ୱାନ କରେ, ଏପରି
 କି କାଳ ହେଉ ପଛକେ, ତେବେ ଆମେ ତାହା ସହିତ ସ୍ତମ୍ଭରେ ଲଦିବୁ ॥ ୧ ॥
 ଛବିୟୁ ଶରୀର ଧରି ସେ ସ୍ତମ୍ଭରେ ତରନ୍ତାଏ, ସେହୁ ନୀତି ତାହାର କୁଲରେ ବଳଙ୍କ
 ଲଗାଏ । ୨ ॥ କୁଲର ପ୍ରଶଂସା ନ କରି ସ୍ଵଭାବେ କହୁଛି, “ରଘୁବଂଶୀମାନେ ରଣରେ
 କାଳକୁ ସ୍ତମ୍ଭ ତରନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ବ୍ରହ୍ମଣ ବଂଶର ଏପରି ମହତ୍ତ୍ୱ ବା ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଯେ,
 ଯେ ଅପଣକୁ ତରଇ, ସେ ଅନ୍ୟ ସବୁଠାରେ ଅଭୟ ରହେ ।” ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ କୋମଳ
 ଓ ରହସ୍ୟମୟୀ ଉକ୍ତି ଶୁଣି ପରଶୁରାମଙ୍କ ଜ୍ଞାନର ଆବରଣ ଖୋଲିଗଲା ॥ ୩ ॥ ପରଶୁରାମ
 କହିଲେ, “ହେ ରାମ ! ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏହି ଧନୁକୁ ହାତରେ ଧରିବୁ ଏବଂ ଏହାକୁ ଆକର୍ଷଣ
 କରି ମୋର ସନ୍ଦେହ ଦୂର କରନ୍ତୁ ।” ପରଶୁରାମ ଧନୁ ବତାଇ ଦେଉ ଦେଉ ତାହା
 ଆପେ ଆପେ ଗୁଲିଗଲା । ସେତେବେଳେ ପରଶୁରାମଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ବିସ୍ମୟ ଜାତ
 ହେଲା ॥ ୪ ॥ ତୋହା ।—ତହୁଁ ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରଭବ ଜାଣିଲେ ଏବଂ ତାହାର

ବିନୟ ଶୀଳ କରୁନା ଗୁନ ସାଗର । ଜୟ ଚରନ ରଚନା ଅତି ନାଗର ॥
 ସେବକ ସୁଖଦ ସୁଭଗ ସବ ଅଂଗ । ଜୟ ସର୍ବର ଛବି କୋଟି ଅନଂଗ ॥୨॥
 କରୌଁ କାହ ମୁଖ ଏକ ପ୍ରସଂସା । ଜୟ ମହେଶ୍ୱର ମନ ମାନସ ହଂସ ॥
 ଅନୁଚିତ ବହୁତ କହେଉଁ ଅଜ୍ଞାତା । ଛମଡ଼ ଛମାମଂଦର ଦୋଷ ଭ୍ରାତା ॥୩॥
 କହି ଜୟ ଜୟ ଜୟ ରଘୁକୁଳକେରୁ । ଭଗ୍ନପତି ଗଣ ବନହି ତପ ହେରୁ ॥
 ଅପରାଧୀ କୁଟିଳ ମହାପ ଡେରନେ । ଜହଁ ତହଁ କାୟର ଗର୍ବୁହିଁ ପରନେ ॥୪॥
 ଦେବନ୍ଦ୍ର ଶାନ୍ତି ଦୁଂଦର୍ଶୀ ପ୍ରଭୁ ପର ବରଷହିଁ ଫୁଲ ।
 ହରଷେ ପୁର ନର ନାରୀ ସବ ମିଟୀ ମୋହମୟ ସୁଲ ॥୫॥

ବିନୟ-ଶୀଳ-କରୁଣା-ସାଗର । ଜୟ ଚରନ-ରଚନେ ପରମ ନାଗର ॥
 ସେବକ-ସୁଖ-ଦାୟକ ଶୁଭ-ମୟ ଅଂଗ । ଜୟ କଲେବର ଛବି ଅମିତ ଅନଙ୍ଗ ॥୨॥
 ଏକ ମୁଖେ ପ୍ରଣାମିତ କେବଣ ସୁଯଶ । ଜୟ ମହେଶ୍ୱର ମନ-ମାନସର ହଂସ ॥
 ଅନୁଚିତ ବହୁତ ମୁଁ କହୁଛି ଅଜ୍ଞାତେ । ଶମାକର, ଶମା-ନିକେତନ ବେନି ଭ୍ରାତେ ॥୩॥
 କହି ଜୟ ଜୟ ଜୟ ରଘୁକୁଳ କେରୁ । ଭଗ୍ନପତି ବିପିନକୁ ଗଲେ ତପ ହେରୁ ॥
 ଆପଣା ଭୟେ କୁଟିଳ ମହାପ ଡେରଲେ । ଯେଣେ ତେଣେ ଶୁଭ ପ୍ରାଣ ଯେନେ ପଳାଇଲେ ॥୪॥
 ହୃଦୟ ବଳାନ୍ତି ପୁଷ୍ପ ବରଷନ୍ତି ସ୍ତର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଉପରେ ।
 ମୋହମୟ ହୁଏ ରୁଚନ୍ତେ ହରଷ ହେଲେ ପୁର ନାଗରରେ ॥ ୫॥

ଫଳରେ ତାଙ୍କର ଶରୀର ପୁଲକିତ ଓ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେ ହାତ ଯୋଡ଼ି
 ବଚନ ବୋଲିଲେ,—ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଅପାର ସ୍ନେହରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ॥ ୨୮୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :-
 “ହେ ରଘୁକୁଳ-କମଳବନ-ହବାକର ! ହେ ଦଳନକୁଳ-ବନ-ଦାୟକ ଅଗ୍ନି !
 ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ । ହେ ପୁର-ବିପ୍ର-ଧେନୁ-ହୃତକାରୀ ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ ।
 ହେ ମହା-ମୋହ-କୋଧ-ଭ୍ରମହାରୀ ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ ॥ ୧ ॥ ହେ ବିନୟ-
 ଶୀଳ-କରୁଣା-ପ୍ରଣ-ସାଗର ଏବଂ ଚରନ-ରଚନା-ସୁତରୁ ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ ।
 ହେ ସେବକ-ସୁଖଦାୟକ, ସକଳ ଅଙ୍ଗସ୍ଥର ଏବଂ ଶରୀରରେ କୋଟି କୋଟି କରୁଣ-
 ଛବିଧାରୀ ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ ॥ ୨ ॥ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ମୁଖରେ ଆପଣଙ୍କର କି
 ପ୍ରଣାମ କରିବି ? ହେ ମହାଦେବ-ମନ-ମାନସସ୍ୱେଦର-ହଂସ ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ
 ହେଉ । ଅଜ୍ଞାତରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବହୁତ ଅନୁଚିତ ବଚନ କହୁଛି । ହେ ଶମାମନ୍ଦର
 ଭାତୃଦୟ ! ମୋତେ ଶମା କରନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ହେ ରଘୁକୁଳ-କେତନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର !
 ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ ! ଜୟ ହେଉ ! ଜୟ ହେଉ !”—ଏହିପରି କହି ପରଶୁରାମ
 ତପସ୍ୟା ନିମନ୍ତେ ବନକୁ ଚାଲିଗଲେ । କୁଟିଳ ନରପତିମାନେ ଆଶଙ୍କା କଲୁନା କି
 ତରଳଲେ । ସେମାନେ ଭାବିଲେ “ପରଶୁରାମ ତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପବନ ହେଲେ,
 ଆମେମାନେ ତ ପୁଣି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତି ଅପମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲୁ । କାଳେ ସେ ଉଡ଼ୁ

ଅତି ଗହଗହେ ବାଜନେ ବାଜେ । ସବହିଁ ମନୋହର ମଂଗଲ ସାଜେ ॥
 ଜୁଅ ଜୁଅ ମିଳି ସୁମୁଖି ସୁନୟୁମା । କରହିଁ ଗାନ କଲ କୋକିଳବୟା ॥୧॥
 ସୁଖ ବିଦେହ କର ବରନ ନ ଜାଣ । ଜନ୍ମଦରିଦ୍ର ମନହୁଁ ନିଧି ପାଞ୍ଚ ॥
 ବିଗତ ସାସ ଭଲ ସୀସୁ ସୁଖାଶ । ଜନ୍ମ ବିଧି ଉଦୟ ଚକୋରକୁମାର ॥୨॥
 ଜନକ ଖଣ୍ଡ କୌଶିକହିଁ ପ୍ରମାମା । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସାଦ ଧନୁ ଭଞ୍ଜେଇ ରାମା ॥
 ମୋହି କୃତକୃତ୍ୟ ଖଣ୍ଡ ଦୁହୁଁ ଭାଣି । ଅବ ଜୋ ଭବିତ ସୋ କହିଅ ଗୋସାଣି ॥୩॥
 କହ ମୁନି ସୁନୁ ନରନାଥ ପ୍ରସାଦ । ରହା ବିବାହ ଗୁପ୍ତ ଆଧୀନା ॥
 ଚୁଟିତସ୍ୟ ଧନୁ ଉଦୟ ବିବାହ । ସୁର ନର ନାଗ ବିବିତ ସବ କାହୁଁ ॥୪॥
 ତଦପି ଜାଇ ଭୁକ୍ତ କରନ୍ତୁ ଅବ ଜଥା ବ୍ୟବସ୍ୟବହାରୁ ।
 ବୁଝି ବିପ୍ର କୁଳକୃଷ୍ଣ ଗୁର ବେଦ ବିବିତ ଆରୁ ॥୫॥

ଏନ ଘୋର ଘୋଷେ ବାଦ୍ୟ ବାଜିଲ ଗହଳ । ସାଜିଲେ ସମସ୍ତ ନାନା ରୁଚିର ମଙ୍ଗଳ ॥
 ଯୁଅ ଯୁଅ ମିଳି ଶଶିପୁଷ୍ପା ସୁଲେଚନା । କରନ୍ତି ମଧୁର ଗାନ କୋକିଳ-ବରମା ॥୧॥
 ସୁଖ ବିଦେହଙ୍କ କର ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ । ଜନମ-ତରୁ ନିଧି ପାଞ୍ଚ ଯେସନ ॥
 ସାସ ନିରାକୃତ ସୀତା ପ୍ରଣୀତେଲେ ଭାଷ । ଚନ୍ଦ୍ରମା ଉଦୟେ ଯଥା ଚକୋରକୁମାର ॥୨॥
 ଜନକ କଲେ କୌଶିକ ଧନୁକୁ ପ୍ରଣାମ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦେ ଧନୁ ବିଭକ୍ତିଲେ ରାମ ॥
 ମୋତେ କୃତକୃତ୍ୟ କରି ଦେଲେ ହୁଇଣଲ । ଏବେ ତାହା କର ସାହା ଭବିତ ଗୋସାଣି ॥୩॥
 ଭାଷିଲେ ମୁନିଗ, ଶୁଣ ମନ୍ତ୍ରଣ ସଫାଣ । ବିବାହ ଥିଲ ମହେଶ ଫିନକ ଅଧୀନ ॥
 ଭାଙ୍ଗନ୍ତେ ଧନୁ ହୋଇଲ ବିବାହ ବିହତ । ସୁର ନର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏ କଥା ବିବିତ ॥୪॥
 ତଥାପି ସମ୍ପନ୍ନ କର ଏବେ ରୁନ୍ଦେ ଯଥା ବଶ ବ୍ୟବହାର ।
 ବୁଝି କୁଳ ବିପ୍ର କୁଳକୃଷ୍ଣ ଗୁରୁଜନେ ବେଦ-ବିବିତ ଆରୁ ॥୫॥

ଅପମାନର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବେ ।” ଏହି ଭାବରେ ସେହି କାଳୁରୁଷମାନେ ଏଣେ ତେଣେ
 ପଳାଇଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା ‘—ବେଦତାମାନେ ହୁନ୍ତୁର ବଜାଇଲେ । ସେମାନେ
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଉପରେ ଫୁଲ ବରଷିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଜନକପୁରର ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦିତ
 ହୋଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କର ମୋହମୟ (ଅଜ୍ଞାନରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଶୂଳ ମେଣ୍ଟିଗଲା ॥ ୫ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ ‘—ଅତି ଏନ ଏନ ବାଜା ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସମସ୍ତେ ମନୋହର ମଙ୍ଗଳ-
 ସାଜ ସଜାଇଲେ । ସୁମୁଖୀ, ସୁନୟୁମା ଓ କୋକିଳବଚନା ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଦଳ ଦଳ
 ହୋଇ ସୁନ୍ଦର ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ଜନକଙ୍କ ପୁଣି ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରି ହେବନାହିଁ । ସତେ ଯେମିତି ଆନନ୍ଦଦରିଦ୍ର ଧନର ଉନ୍ମାଦଟିଏ ଯାଇଗଲା ପରି !
 ସୀତାଙ୍କର ଭୟ ଅପସରି ଯାଇଥାଏ । ଚନ୍ଦ୍ରମାର ଉଦୟରେ ଚକୋର-କନ୍ୟା ପୁଣି
 ଲାଭ କଲ ପରି ସେ ପୁଣିଲେ କଲେ ॥ ୨ ॥ ଜନକ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ ଏବଂ
 କହିଲେ, “ପ୍ରଭୁଙ୍କର କୃପାରେ ଶ୍ରୀରାମ ଧନୁ ଭଙ୍ଗ କରିଅଛନ୍ତି । ହୁଇ ଶୁଭ ମୋତେ

ଦୁଇ ଅର୍ଘ୍ୟସୁର ପଠୁଛୁ ଜାଣି । ଆନନ୍ଦେ ନୃପ ଦସରଥ ହିଁ ବୋଲୁଛି ॥
 ମୁହିତ ରାଜ୍ୟ କହି ଭଲେହିଁ କୁପାଳ । ପଠାଏ ଦୁଇ ବୋଲି ତେଣୁ କାଳ ॥୧॥
 ବହୁର ମହାନନ ସକଳ ବୋଲୁ । ଆଇ ସବୁକି ସାଦର ସିର ନାଏ ॥
 ହାଟ ବାଟ ମନ୍ଦିର ସୁରବାସା । ନଗରୁ ସୁଠାରୁ ଶୁଭିଷ୍ଟ ପାସା ॥୨॥
 ହରଷି ତଳେ ନିଜ ନିଜ ଗୃହ ଆସ । ଗୁନି ପରିସୁରକ ବୋଲି ପଠାଏ ॥
 ରଚନ୍ତି ବିଚିତ୍ର ବିଚାର ବନାଛି । ସିର ଧରି ବଚନ ତଳେ ସର୍ବ ପାଛି ॥୩॥
 ପଠାଏ ବୋଲି ଗୁମ୍ଫା ଚିହ୍ନ ନାନା । ଜେ ବିଚାର ବସୁ କୁସଳ ସୁଜାନା ॥
 ବିଧି ବଦି ଚିହ୍ନ ଗାନ୍ଧୁ ଅରଂଗ । ବିରତେ ଜନକ କଦଳି କେ ଖଂଗ ॥୪॥

ପଠାଅ ଦୁଇ ଯାଇଣ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରକୁ । ତାକ ଆଶ୍ରୁ ସେ ଦଶରଥ ନୃପତିକୁ ॥
 “ଯେ ଆଜ୍ଞା” କହୁ ମୁହିତେତହିଁ ନୃପମଣି । ପଠାଇଲେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଦୁଇ ସେହସଖି ॥୧॥
 ପୁଣି ପୁର ମହାନଗରକୁ ରାଇଲେ । ଆସି ସମସ୍ତେ ସାଦରେ ଜୁହାର କରଲେ ॥
 ହାଟ ବାଟ ନିକେତନ ଦେବଙ୍କ ନିବାସ । ସଜାଅ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ପୁର ତରୁପାଣ ॥୨॥
 ହରଷେ ଆସିଲେ ନିଜ ନିଜ ସଦନକୁ । ପୁଣି ତକାଇ କହଲେ ସେବକଗଣକୁ ॥
 ସାଜି ବିଚିତ୍ର ବିଚାର କର ବିରତନ । ତଳିଲେ ସାନନ୍ଦେ ଶିରେ ଘେନିଣ ବଚନ ॥୩॥
 ସେମାନେ ବହୁ ବିକାଶି ତାକ ପଠାଇଲେ । ବିଚାର ଶିଳ୍ପୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିପୁଣ ଯେଥିଲେ ॥
 ବିହକ ବଢ଼ଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରଲେ ଆରମ୍ଭ । ରଚିଲେ ଜନକମୟ କଦଳୀର ଗ୍ରନ୍ଥ ॥୪॥

କୃତାର୍ଥ ନବିଦେଲେ । ହେ ସୁମି ! ଏବେ ଯାହା ଉଚିତ, ତାହା କୁହନ୍ତୁ ।” ॥ ୩ ॥
 ମୁନି କହଲେ, “ହେ ପ୍ରସାଣ ନରପତି ! ଶୁଣ । ଏମିତି ତ ବିବାହ ଶିବ-ଧନୁର ଅଧୀନ
 ଥିଲା । ଧନୁ ଶକ୍ତି ବା ମାତେ ହିଁ ବିବାହ ହୋଇଗଲା । ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ନାଗ
 ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏହା ଜଣା ॥ ୪ ॥ କୋହା ।—ଜଥାପି ରୂପେ ଏବେ ଯାଇ ରୂପ କୁଳର
 ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟବହାର ପ୍ରତିପାଳନ କର । ବ୍ରାହ୍ମଣ, କୁଳବୃଦ୍ଧ ଓ ଶ୍ରବୁମାନଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା
 ବେଦବର୍ଣ୍ଣିତ ଆଚାର ବିଧାନ କର ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଠ — ଯାଇ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ
 ଦୁଇ ପଠାଅ । ସେ ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କୁ ତାକ ଆଶ୍ରୁ ।” ରାଜା ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ କହଲେ,
 “ହେ କୃପାଳୁ ! ବହୁତ ଆଜ୍ଞା ।” ଏବଂ ଏହା କହି ସେ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଦୁଇଗଣଙ୍କୁ
 ତକାଇ ପଠାଇଲେ ॥ ୬ ॥ ତତ୍ପରେ ପୁଣି ସମସ୍ତ ମହାନଗରକୁ ତକାଇଲେ ଏବଂ
 ସମସ୍ତେ ଆସି ରାଜାଙ୍କୁ ସାଦର ପ୍ରଣାମ କଲେ । ରାଜା କହଲେ, “ହାଟ, ବାଟ, ମନ୍ଦିର,
 ଦେବାଳୟ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଜଗରକୁ ତରୁକିଗରୁ ସଜାଅ ।” ॥ ୭ ॥ ମହାନଗରମାନେ
 ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଚାଲିଗଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଆସିଲେ । ତତ୍ପରେ
 ରାଜା ପରିସୁରକଗଣଙ୍କୁ ତକାଇ ପଠାଇଲେ । ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ,
 “ବିଚିତ୍ର ମଣ୍ଡପ ସଜାଇ ତଥାପି କର ।” ଏହା, ଶୁଣି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ରାଜାଙ୍କ
 ବଚନ ଶିରୋଧାରୀସ୍ୱରୂପେ ଆନନ୍ଦରେ ତଳିଗଲେ ॥ ୮ ॥ ସେମାନେ ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କୁ

ହରିତ ମନୁଷ୍ୟ କେ ପଥ ପଲ ପଦୁମରାଗ କେ ଫୁଲ ।

ରଚନା ଦେଖି ବିଚିତ୍ର ଅତି ମନୁ ବିରୁଦ୍ଧ କର ଭୁଲ ॥୨୮॥

ବେନୁ ହରିତ ମନମୟ ସବ କାନ୍ଦେ । ସରଳ ସପରବ ପରହିଁ ନହିଁ ଚାନ୍ଦେ ॥
କନକ କଲିତ ଅହିବେଲି ବନାଇ । ଲଗି ନହିଁ ପରଲ ସପରନ ସୁଦାଇ ॥୧॥
ତେହିଁ କେ ରଚିପତି ବ୍ୟବ ବନାଏ । ବିଚ ବିଚ ମୁକୁତା ଦାମ ସୁଦାଏ ॥
ମାନକ ମରକତ କୁଲସ ପିରୋଜା । ଚାରି କୋଇ ପତି ରଚେ ସରୋଜା ॥୩॥
କଏ ଭୁଗ ବହୁରଂଗ ବିହଂଗା । ଗୁଞ୍ଜହିଁ କୁଞ୍ଜହିଁ ପବନ ପ୍ରସଂଗା ॥
ସୁର ପ୍ରତିମା ଖଂଭନଗତି କାନ୍ଦାଁ । ମଂଗଲ ଦ୍ରବ୍ୟ ଲବ ସବ ଠାନ୍ଦାଁ ॥୩॥
ଚୌକେଁ ଭାଞ୍ଜ ଅନେକ ପୁରାଇଁ । ସିଂଧୁର ମନମୟ ସହଜ ସୁଦାଇଁ ॥୩॥

ହରିତ ମଣିର ରମ୍ୟ ଫଳ ପଥ ପଦୁରାଗର ପ୍ରମଦ ।

ରଚନା ଦେଖିଣ ବିଚିତ୍ର ପରମ ଭୁଲଇ ବିରହ ମନ ॥ ୮୭॥

ହରିତ ମଣିରେ ବେଣୁ ରଚିଲେ ବିମଳ । ଜଣା ନ ପଡଇ ଗଣ୍ଡି-ସଫୁଳ ସରଳ ॥
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ ନାଗବନ୍ଧା ବିଚିତ୍ର ଶୋଭଇ । ରଚିତ ପର୍ଣ୍ଣ ସହଜ ବାଣ ନ ହୁଅଇ ॥୧॥
ତହିଁରେ ଯତନ କରି ବନ୍ଧ ନିର୍ମାଣିଲେ । ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ମୁକ୍ତାମାଳ ରୁଚିର ସାଜିଲେ ॥
ସ୍ୱାସ ମାଳା ମରକତ ମାଣିକ ଆବର । ଚରି ରଚିଲେ ଯତନେ ସରୋଜ ସୁଦର ॥୨॥
କରିଲେ ବିହଙ୍ଗ ଭୁଞ୍ଜ ବିବିଧ ରଙ୍ଗରେ । ପବନ ସୋପେ କୁଞ୍ଜରୁ ପ୍ରସ୍ତରନ୍ତ ହରେ ॥
ସୁମୁଖାନଙ୍କରେ ସୁର ପ୍ରତିମା ଗଢିଲେ । ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ଘେନିଣ ସର୍ବେ ଉଜ୍ଜା ଥିଲେ ॥୩॥
ସୁମଙ୍ଗଳ ଚତୁଷ୍ପାଶ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ । ରଚିଲେ ଯତନ କରି କୁଞ୍ଜର ମୁକ୍ତାରେ ॥୪॥

ତକାଇ ପଠାଇଲେ । ସେହି ଶିଳ୍ପୀମାନେ ମଣ୍ଡପ ନିର୍ମାଣ କରିବାରେ ବଡ଼ କୁଶଳ
ଓ ଚତୁର ଥିଲେ । ସେମାନେ ବୁଢ଼ାକୁ ବଢ଼ନା କରି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସର୍ବସ୍ତ୍ରପମେ
ସେମାନେ ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ ରତ୍ନାବୁଷର ସୁନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ କଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ସେମାନେ
ସରୁଜ ମଣିରେ ପଥ ଓ ଫଳ ଗଢିଲେ ଏବଂ ପଦୁରାଗମଣିର ଫୁଲ ଉଆରି କଲେ ।
ମଣ୍ଡପର ଅଙ୍ଗାନୁ ବିଚିତ୍ର ରଚନା ଦେଖି ବୁଢ଼ାଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟ ଭୁଲଗଲା ॥୨୮॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :-
ଶିଳ୍ପୀମାନେ ସରୁଜ ରଙ୍ଗର ମଣିସବୁ ଶସ୍ତ୍ର ପିଠା ଓ ଗଣ୍ଡି ଗଣ୍ଡି ଆ ବାରିଶର ଆକାରରେ
ଏପରି ଖଞ୍ଜମାନ ନିର୍ମାଣ କଲେ, ଯାହାକୁ ଦେଖି ଏସବୁ ମଣିସବୁ କି ବାରିଶ ଖଞ୍ଜ,
ଜାଣି ହେଲା ନାହିଁ । ସେମାନେ ପଥ-ସ୍ୱରାହାନ୍ତ ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ ପାନଲତା ମଧ୍ୟ ମନୋହର
ଭାବରେ ଗଢିଲେ । ତାହା ପଥ ସହଜ ଏପରି ମନୋହର ଓ ସ୍ୱାସବଦ ଦେଖା-
ଯାଉଥିଲା ଯେ, ପ୍ରକୃତ ପାନଲତାଠାରୁ ତାହା ବାଣ ହେଉ ନ ଥାଏ ॥ ୧ ॥ ସେହି
ଲତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଣିଗୁଡ଼ିକ ବନ୍ଧନତୋର ଉଆରି କରାଗଲା । ତାହାର ମଝିରେ
ମଝିରେ ମୁକ୍ତାର ମନୋହିର ଝାଲର । ମାଣିକ୍ୟ, ସ୍ୱାସ, ମାଳା, ମରକତମଣି ପ୍ରଭୃତିକୁ
ଚରି ତହିଁରେ ଯତ୍ନସହକାରେ ଲାଲ, ସରୁଜ, ଧଳା ଓ ଖିରୋଜ ରଙ୍ଗର ପଦୁ ଗଢାଗଲା ॥୨॥

ସୌରଭ ପଞ୍ଜବ ସୁଭବ ସୁଠି କିଏ ମାଲମଣି କୋର ।

ହେମବୌର ମରକତ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ ଲସତ ପାଟମୟ ଡୋର ॥୨୮॥

ରତେ ଛୁଟିର ବର ବଦନିର୍ଦ୍ଦୟରେ । ମନହୁ ମନୋଭବ ପଦ ସର୍ପିତରେ ॥

ମଂଗଲ କଲସ ଅନେକ ବନାଏ । ଧୂଳ ପତାକ ପଟ ଚମର ସୁଦାଏ ॥୨୯॥

ସାପ ମନୋହର ମନମୟ ନାନା । ଜାଇ ନ ବରନି ବିଚିତ୍ର ବିଚାନା ॥

ଜେଉଁ ମଞ୍ଜର ଦୁଲହନି ବେଦେଶ୍ବ । ସୋ କରନ୍ତେ ଅସି ମତ କବି କେଶ୍ବ ॥୩॥

ଦୁଲହ ଶମ୍ଭୁ ରୂପ ଶୁନ ପାଗର । ସୋ ବିଚାରୁ ତହୁଁ ଲୋକ ଉଜାଗର ॥

ଜନକ ଭବନ କେଁ ସୋଭା ଜେସୀ । ଗୁହ ଗୁହ ପ୍ରତି ପୁର ଦେଖିଅ ତୈସୀ ॥୩॥

ସୌରଭ ରସାଳ ପଞ୍ଜବ ମଞ୍ଜୁଳ ମାଲମଣି ଗୁହଁ କଲେ ॥

ଜନକ ଦଉଳ ମରକତ ପେଣ୍ଡା ପାଟମୟ ସୁଦେ ଦଲେ ॥୨୮॥

ବରକଲେ ଆମୁହୋଣ ବିଚିତ୍ର ସୁନ୍ଦର । ମନେ ହୁଏ ପାଞ୍ଚଅଛି ଫାନ୍ ପଞ୍ଚଶର ॥

ମଙ୍ଗଳ ପଟ ଅନେକ କଟଲେ ସ୍ଥାପନ । ଧୂଳା ପତାକା ଗୁମର ରୁଚିର ବଦନ ॥୨୯॥

ମଣିମୟ ମନୋହର ସାପ ସୁଶୋଭିତ । ବିଚିତ୍ର ବିଚାନ ଅଟେ ବର୍ଣ୍ଣନ ଅଗତି ॥

ବଧ ବଇଦେଶ୍ବର ମଣ୍ଡପ ଯେବଣ । କେଉଁ କବି ମତ ତାହା କବି ବର୍ଣ୍ଣନ ॥୩॥

ରୂପ-ଗୁଣ-ସିନ୍ଧୁ ବର ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ । ତାହାଙ୍କ ବିଚାର ତଳ ଲୋକ ପ୍ରକାଶକ ॥

ଜନକଙ୍କ ଭବନର ଶୋଭା ସେଉଁପରି । ପ୍ରବବାସୀ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଗୁହ ସେହୁପରି ॥୩॥

ଶିଳ୍ପୀମାନେ ଭ୍ରମର ଓ ବହୁଳ ବର୍ଣ୍ଣର ପକ୍ଷୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଢ଼ିଲେ । ସେମାନେ ପବନ

ସାହାଯ୍ୟରେ ଗ୍ରସ୍ତନ ଓ କଳନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଶମ୍ଭୁମାଳଙ୍କ ଉପରେ ଦେବତାମାନଙ୍କର

ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ କରି ଛତା କରିଦେଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମଙ୍ଗଳଦ୍ରବ୍ୟ ନେଇ ଉଭୟ

ହୋଇଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଜଳପ୍ରକାମାନଙ୍କରେ ସହଜ ସୁନ୍ଦର ବିବିଧ ଚରୁଷୋଣ ନିର୍ମିତ

କରିହେଲା ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ପୁଣି ସେମାନେ ମାଲମଣି ହସ୍ତକ୍ରିତ କରି ଅତି ସୁନ୍ଦର ଓ

ସୁଗନ୍ଧିତ ଆୟୁଧ ନିର୍ମାଣ କଲେ । ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଜନକବଉଳ ଏବଂ ପାଟମୟ ସୁନ୍ଦରେ

ମରକତ ପେଣ୍ଡା ସୁଶୋଭିତ ହୋଇ ବୋହୁଲୁଥାଏ ॥ ୨୮ ॥ ତୌପାଉଁ — ଏପରି ସୁନ୍ଦର

ଓ ଉତ୍ତମ ଆୟୁଧୋରଣ ସଜାଇଲେ, ମନେ ହେଲା, ସତେ ଯେମିତି କାମଦେବ ଫାନ୍

ପକାଇଅଛି କି ! ଶିଳ୍ପବୃନ୍ଦ ବିବିଧ ମଙ୍ଗଳ କଲସ ସ୍ଥାପନପୁର୍ବକ ସୁନ୍ଦର ଧୂଳ, ପତାକା,

ପରଦା ଓ ଗୁମର ଆଦି ନିର୍ମାଣ କଲେ ॥ ୨୯ ॥ ମଣିମୟ ମନୋହର ସାପମାନ ସୁଶୋଭିତ

ହେଉଥାଏ । ସେହି ବିଚିତ୍ର ବିଚାନର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ବଧୂବେଶରେ

ବେଦେଶ୍ବ ହେଉଁ ମଣ୍ଡପରେ ବସିବେ, ତାହାର ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ କେଉଁ

କବିଙ୍କର ବୃତ୍ତି ଅଛି ॥ ୩ ॥ ରୂପଗୁଣ-ରହାଜର ଶ୍ରୀରାମ ଯେଉଁ ମଣ୍ଡପରେ ବର

ହୋଇ ବସିବେ, ସେହି ମଣ୍ଡପ ତଳଦେବର ପ୍ରକାଶକ । ଜନକଙ୍କ ରାଜମହଲର

ଯେଉଁପରି ଶୋଭା, ଜଗରବାସୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୁହସ୍ତର ଗୁହର ଶୋଭା ସେହୁପରି

ଜେହଁ ତେତହୁତ ତେହଁ ସମୟ ନିତାଣ୍ଡ । ତେହଁ ଲୟ ଲଗହିଁ ଭୁବନ ଦସ ଶୁଣ୍ଢ ॥
ଜୋ ସପଦା ମାତ ଗୁହ ସୋଡ଼ା । ସୋ ବିଲେକ ସୁରନାୟକ ମୋଡ଼ା ॥୩
ବସଇ ନଗର ଜେହଁ ଲଙ୍କା କର କପଟ ନାରି ବର ବେଷ୍ଟ ।

ତେହଁ ପୁର କେ ସୋଣ କହତ ସକୁଚହିଁ ସାରଦ ସେଷ୍ଟ ॥୩୮୯॥
ପହୁଁତେ ଦୁଇ ରାମ ପୁର ପାଣ୍ଡୁନ । ହରଷେ ନଗର ବିଲେକ ସୁହାଣ୍ଡୁନ ॥
ଭୁପ ଦ୍ଵାରେ ଚିହ୍ନ ଖବର ଜନାଣ । ଦସରଥ ନୃପ ସୁନ ଲବ ବୋଲଣ ॥୩
କର ପ୍ରନାମ ଚିହ୍ନ ପାଞ୍ଚା ଖାନ୍ନା । ମୁଦିତ ମହାସ ଆୟୁ ଉଠି ଲାନ୍ନା ॥
ବାରି ବିଲେଚନ ବାଞ୍ଚିତ ପାଞ୍ଚା । ପୁଲକ ଗାତ ଆଣ୍ଡ ଭରି ଗୁଣ୍ଡା ॥୩
ରାମ ଲଖନୁ ଉର କର ବର ଚାଠୀ । ରହି ରାବ କହତ ନ ଖାଟୀ ମୀଠୀ ॥
ପୁନ ଧରି ଧୀର ପର୍ଯ୍ୟା ବାଞ୍ଚି । ହରଷୀ ସଭା ବାତ ପୁନ ସାଞ୍ଚି ॥୩

ସେ ସମୟେ ହି ହୁତକୁ ଯେହୁ ଦେଖୁଥିଲ । ଚଉକ ଭୁବନ ତାକୁ ଗୁଛ ଲଗୁଥିଲ ॥
ସେ ସମ୍ପଦ ମାତ ଗୁହେ ହୁଏ ସୁଶୋଭିତ । ତାହା ଦେଖି ପୁରପତି ହୁଅଇ ମୋହିତ ॥୩
ଯେଉଁ ପୁରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ କପଟେ ରହନ୍ତୁ ରତି ନାଶ ବର ବେଷ୍ଟ ।

ସେ ପୁରର ଶୋଭା ବର୍ଣ୍ଣନ କରନ୍ତେ ସଙ୍କୋଚନ୍ତୁ ବାଣୀ ଶେଷ ॥୩୮୯॥
ଦୁଇେ ରାମଙ୍କ ପବିତ୍ର ପୁରେ ସୁବେଶିରେ । ନଗର ଶୋଭା ବିଲେକ ହରଷ ହୋଇଲେ ॥
ନୃପଙ୍କ ଦ୍ଵାରେ ସନ୍ଦେଶ ଜଣାନ୍ତେ ସେ ଯାଇ । ଶୁଣି ଦଶରଥ ଶୀଘ୍ର ଆସିଲେ ଡକାଇ ॥୩
ପ୍ରଣାମ କରି ସେମାନେ ପତି ଚହୁଁ ଦେଲେ । ପ୍ରମୋଦିତେ ମହାପତି ନିଜେ ଉଠି ଦେଲେ ॥
ପତିନ୍ତେ ପତି ନୟନୁ ଝରିଲା ଲୋଚନ । ହୋଇଲା ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ ଶରଣ ପୁଲକ ॥୩
ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହୃଦୟେ, କରେ ବର ପର୍ଯ୍ୟ । ରହୁଗଲେ, ଖଟା ମିଠା କହୁ ନ ପାରନ୍ତୁ ॥
ଯେଉଁ ଧରଣ ଆବର ପର୍ଯ୍ୟା ପଡ଼ିଲେ । ସତ୍ୟ ବାଣୀ ଶୁଣି ସଭେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଲେ ॥୩॥

ଦଶୁଥାଏ ॥୩॥ ସେ ସମୟରେ ଯେ ଉଚ୍ଚହତ (ମିଥୁନା)କୁ ଦେଖୁଥାଏ, ତାହାକୁ ଚଉକଭୁବନ
ଗୁଛ ଲଗୁଥାଏ । ଜନକପୁରସ୍ଥ ସ୍ଵର୍ଗନମ୍ ବ୍ୟକ୍ତର ଗୁହରେ ଯେହୁ ସମୟରେ ଯେଉଁ ସମ୍ପଦ
ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥିଲା, ତାହା ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲେ ॥ ୪ ॥
ତାହା — ଯେଉଁ ନଗରରେ ସାକ୍ଷାତ୍ ଲକ୍ଷ୍ମୀ କପଟରେ ସ୍ଵାମୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବେଶ ଧରିଣ
କରି ବାସ କରନ୍ତି, ସେହୁ ନଗରର ଶୋଭା ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବାକୁ ଉପସ୍ଥାପିତ ଶେଷ
ସଙ୍କୋଚ ବୋଧ କରନ୍ତି ॥ ୩୮୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଜନକଙ୍କ ଦୁଇ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପବିତ୍ର
ପୁଣ୍ୟ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସ୍ଥାନର ନଗର ଦେଖି ସେ ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦିତ
ହେଲେ । ରାଜଦ୍ଵାରକୁ ଯାଇ ସେ ଖବର ପଠାଇଲେ । ରାଜା ଦଶରଥ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି
ତାହାକୁ ଡକାଇ ନେଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୁଇମାତେ ପ୍ରଣାମ କରି ରାଜାଙ୍କୁ ଚିଠି ଦେଲେ ।
ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ମହାପତି ସ୍ଵୟଂ ଉଠି ତାହା ପ୍ରହରଣ କଲେ । ଚିଠି ପଢ଼ିନ୍ତେ ତାଙ୍କ ନେତ୍ରରୁ
ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ଝରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଶରଣ ପୁଲକିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ହୃଦୟ ପଦ୍ମବଦନ

ଖେଳଇ ରହେ ଚନ୍ଦ୍ରା ପୁଅ ପାଇ । ଆଏ ଭରତ ସହିତ ହିତ ଭାରି ॥
ପୁରୁଷ ଅତି ସନେହେ ସବୁରୁଣ । ତାତ କହା ଡେଁ ପାଖ ଆଇ ॥୩॥

କୁସଲ ପ୍ରାନପ୍ତିୟ ବଧୁ ଦୋଇ ଅହୁଣ୍ଡ କହୁ କେହି ଦେସ ।

ସୁନ ସନେହ ସାନେ ବଚନ ବାଚୀ ବହୁର ନରେସ ॥୨୯॥

ସୁନ ପାଖ ପୁଲକେ ଦୋଇ ଭାତା । ଅଧିକ ସନେହ ସମାତ ନ ଗାତା ॥
ପ୍ରୀତି ପୁରୁଷ ଭରତ କେ ଦେଖା । ସକଲ ସର୍ବ ପୁଣ୍ୟ ଲହେଇ ବିସେଷୀ ॥୧॥
ତବ ନୃପ ଦୁର୍ଭାଗିନୀଟ ବୋରେ । ମଧୁର ମନୋହର ବଚନ ଉତ୍ତରେ ॥
ଭେଆଁ କହୁ କୁସଲ ଦେଇ ବାରେ । ତୁମ୍ଭ ମାକେ ନିଜ ନୟନ ନିଦାରେ ॥୨॥
ସ୍ୟାମଲ ଗୋର ଧରେ ଧନୁ ଭାଆ । ବୟ କିଶୋର କୌସିକ ମୁନି ସାଆ ॥
ପରିବ୍ରଜନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭ କହୁ ପୁରୁଷ । ପ୍ରେମ ବିବସ ପୁନି ପୁନି କହ ରାଉ ॥୩॥

ଖେଳୁଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ସମାବୁର ପାଇ । ଆସିଲେ ଭରତ ସଙ୍ଗେ ଯେନ ସାନ ଭାଇ ॥
ପରୁରନ୍ତ୍ର ସମକୋଚେ ଅତି ସ୍ନେହ ସହ । ତାତ, କେଉଁଠାରୁ ପସ ଆସିଅଛି କହ ॥୪॥

ସକୁଶଳେ ପ୍ରାଣ-ପ୍ରିୟ ବେନି ଭାତା କେଉଁ ଦେଶରେ ଅଛନ୍ତି ।

ଶୁଣି ସ୍ନେହାପୁତ ବଚନ-ଅମୃତ ପତ୍ତିଲେ ପୁଣି ନୃପତି ॥୨୯॥

ଶୁଣନ୍ତେ ପଟିକା ବେନି ଭଲ ପୁଲକିତ । ଅଧିକ ସ୍ନେହରେ ହେଲ ଦୁଃଖ ପୁରୁଷ ॥
ଦେଖି ଭରତଙ୍କ ପ୍ରୀତି ପବନ ବିଶ୍ବାସ । ସବେ ସର୍ବସ୍ବ ହେଲେ ପରମ ଉଦ୍ଧାସ ॥୧॥
ତହୁଁ ଦୁର୍ଭାଗିନୀଟେ ବସାଇ ରାଜନ । ଭାଷିଲେ ମୁହଁ ମଞ୍ଜୁଳ ମଧୁର ବଚନ ॥
କୁଶଳ ଶୁଣାଅ ବେନି ବାଳୁକଙ୍କ, ଭାଇ । ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ଭଲ ରୂପେ ଦେଖିଛ କଥା ॥୨॥
ଶ୍ୟାମଲ ଗଉର ଧନୁବାଣ ଧରିଛନ୍ତି । କିଶୋର-ବୟସ, ବିଶ୍ବାମିତ୍ର ସଙ୍ଗେ ॥
ବିଭୀଷଣ ସେବକ କହୁ ସର୍ବସ୍ବ ମୋ ଆଗେ । ବାରମ୍ବାର ପରୁରନ୍ତ୍ର ନୃପ ଅନୁରାଗେ ॥୩॥

ହୋଇ ଆସିଲ ॥ ୨ ॥ ଦୁଃଖରେ ରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏବଂ କରରେ ସ୍ବୟର ପସ । ରାଜା
ତାହା ଦ୍ଵାଦଶେ ଧରି ରହୁଗଲେ । ମାତ୍ର ଶତାମିଠା, କିଛି କହୁପାରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି ।
ପୁଣି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ସେ ପଟିକା ପାଠ କଲେ । ସମସ୍ତ ସଭା ସଭା କଥା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦ
ହୋଇ ଉଠିଲ ॥ ୩ ॥ ଭରତ ତାଙ୍କ ମିତ୍ରଗଣ ଓ ଭାଇ ଶତ୍ରୁମୁଖ ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁଠାରେ
ଖେଳୁଥିଲେ, ସେଠାରେ ସମାବୁର ପାଇ ସେ ପିତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ।
ଯଦ୍ୟପି ପ୍ରେମ ସହିତ ସେ ପରୁରୁଆ'ନ୍ତି “ପିତାଙ୍କ । ଚିଠି କେଉଁଠାରୁ ଆସିଛି ? ॥ ୪ ॥
ଦୋହା .—ଆମ ପ୍ରାଣରୁ ପ୍ରିୟତର ହୁଇ ଭାଇ ଆମର, କୁହନ୍ତୁ ତ, ସନ୍ତୁଷ୍ଟ
ଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ? ସେମାନେ କେଉଁ ଦେଶରେ ଅଛନ୍ତି ? ସ୍ନେହାପୁତ ଏ ବଚନ ଶୁଣି
ରାଜା ପୁଣି ଥରେ ଚିଠି ପଢିଲେ ॥ ୨୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ .—ଚିଠି ଶୁଣି ହୁଇ ଭାଇ
ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲେ । ସ୍ନେହ ଏତେ ଅଧିକ ହୋଇଗଲା ଯେ ତାହା ଶରୀରରେ ସମ୍ଭାରି
ନ ଥାଏ । ଭରତଙ୍କ ପବନ ପ୍ରେମ ଓ ଦୟା ଦେଖି ସମସ୍ତ ସଭା ବିଶେଷ ସୁଖ ଲାଭ

ଜା ଦିନ ତେଁ ମୁନି ଗଏ ଲଢ଼ାଉ । ତବ ତେଁ ଆଜୁ ସାବି ସୁଧୁ ପାଉ ॥
କହୁ କହେ କହୁନ କହୁନ ଜାନେ । ସୁନି ପ୍ରିୟ ବଚନ ଦୁଇ ମୁସୁକାନେ ॥୩॥
ସୁନନ୍ତୁ ମନ୍ତ୍ରପତି ମୁକୁଟ ମନ ଭୁକ୍ତ ସମ ଧନ୍ୟ ନ କୋଉ ।

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ କିନ୍ତୁ କେ ତନୟ ବିଷ୍ଣୁ ବିଭୂଷନ ଦୋଉ ॥୨୯୧॥
ପୁରନ ଜୋଗୁ ନ ତନୟ ଭୁକ୍ତରେ । ପୁରୁଷସିଂହ ତହୁ ପୁର ଉଚିଆରେ ॥
କିନ୍ତୁ କେ ଜସ ପ୍ରତାପ କେ ଆଗେ । ସସି ମଲ୍ଲନ ରବି ସୀତଲ ଲଗେ ॥୧॥
କିନ୍ତୁ କହୁ କହୁନ ନାଥ କମି ଚାନ୍ଦେ । ଦେଖିଅ ରବି କି ଘାପ କର ଲାନ୍ଦେ ॥
ସୀୟ ସୁଧୁବର ଭୂପ ଅନେକା । ସମିଟେ ସୁଭଟ ଏକ ତେଁ ଏକା ॥୨॥

ସେହିଦିନୁ ସଙ୍ଗେ ନେଇଗଲେ ପ୍ରଜବର । ସତ୍ୟ ସନ୍ଦେଶ ଆଜି ପୁଁ ପାଇଲି ତାଙ୍କର ॥
କହ, କହେ କହୁନ କହୁନ ଜାଣିଲେ । ଶୁଣି ପ୍ରିୟବାଣୀ ଦୂତେ ମଧୁରେ ହସିଲେ ॥୩॥
ଶୁଣ ମନ୍ତ୍ରପତି-ମୁକୁଟଙ୍କ ମଣି ଧନ୍ୟ କେ ଭୁକ୍ତ ସମାନ ।

ବିଶ୍ଵ-ବିଭୂଷଣ ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦାହାଙ୍କ ବେଳ ସନ୍ତାନ ॥୨୯୨॥
ପ୍ରଭୁବାର ଯୋଗ୍ୟ ହୁଅ ନୁହନ୍ତି ଭୁମ୍ଭର । ସିଦ୍ଧବନ-ପ୍ରକାଶକ ପ୍ରଭୁଷ-କେଶରୀ ॥
ଯାହାଙ୍କ ବିମଳ ଯଶ ପ୍ରତାପର ଆଗେ । ଶଶୀ ମଳିନ ତପନ ସୁଶୀତଲ ଲଗେ ॥୧॥
ତାହାଙ୍କୁ କହୁନ ନାଥ ଚିତ୍ତେ କପର । ରବି କି ଦେଖନ୍ତି କେହୁ ଘାପ କରେ ଧର ॥
ସୀତାଙ୍କ ସ୍ଵପ୍ନରରେ ନୃପତି ଅନେକ । ଏକତ୍ର ହୋଇଲେ ଶର ଏକ୍ତୁ ବଳି ଏକ ॥୨॥

କଲ ॥ ୧ ॥ ତଦନନ୍ତର ରାଜା ଦୂତମାନଙ୍କୁ ପାଖରେ ବସାଇ ମନୋହର ଓ ମଧୁର
ବଚନ ବୋଇଲେ, “ସାର, କହୁତ, ହୁଇ ସାର କୁଶଳରେ ଅଛନ୍ତି ନା ? ତୁମେ ଆପଣା
ନେହରେ ସେ ହୁକୁକୁ ଭଲ ରୂପେ ଦେଖିଛ ତ ? ॥ ୧ ॥ ଶ୍ୟାମଳ ଓ ଗୋର ଶରୀର
ସେ ହୁହୁ ଧନୁ ଓ ତୃଣାର ଧାରଣ କରୁଥା’ନ୍ତି । କିଶୋର ଅବସ୍ଥା ତାଙ୍କର ଏବଂ
ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ମୁନିଙ୍କ ସହୃଦ ସେମାନେ ଥାଆନ୍ତି । ତୁମେ ସେମାନଙ୍କୁ ଚିତ୍ତେ ତ, ସେମାନଙ୍କ
ସ୍ଵରୂପ କହୁ ଭଲ ।” ରାଜା ଅତ୍ୟଧିକ ପ୍ରେମର ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ହୋଇ ବାରମ୍ବାର ଏହିପରି
ଭାବରେ ପଚାରୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ “ସାର ! ସେହି ଦିନଠାରୁ ପ୍ରଜବର ସେ ହୁକୁକୁ ସଙ୍ଗରେ
ନେଇଗଲେ, ସେହୁ ଦିନଠାରୁ ଆଜି ମାତ୍ର ଆମେ ସେମାନଙ୍କ ସତ୍ୟ ସମ୍ଭାଷଣ ପାଇଲୁ ।
କହ ତ, ମହାରାଜ ଜନକ ସେମାନଙ୍କୁ କପରି ଚିତ୍ତେ ?” ପ୍ରିୟ (ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ) ବଚନ
ଶୁଣି ଦୂତମାନେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ହାସ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା —ଦୂତମାନେ କହଲେ,
“ହେ ମନ୍ତ୍ରପତି-ମୁକୁଟମଣି ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ଆପଣଙ୍କ ପରି ଧନ୍ୟ ଆଉ କେହ ନାହାନ୍ତି ।
ବିଶ୍ଵବିଭୂଷଣ ଶ୍ରୀରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମାନ ହୁଇ ପୁନି ଯାହାଙ୍କର, ତାଙ୍କଠାରୁ ବଳି
ରାମବାନ୍ ଆଜି କିଏ ? ॥ ୨୯୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଆପଣଙ୍କର ପୁତ୍ରମାନେ ପରସ୍ପର
ଯୋଗ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ସେମାନେ ପ୍ରଭୁଷସିଂହ ଓ ପ୍ରକାଶସୁଧୁ । ତାଙ୍କର ଯଶ ସନ୍ତୁଷ୍ଟରେ
ଶଶୀ ମଳିନ ଓ ପ୍ରତାପ ଆଗରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଶୀତଲ ଲଗନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ହେ ନାଥ !

ସ୍ୱର୍ଗ ସରସକୁ କାହୁଁ ନ ଟାବ । ହାରେ ସକଳ ସାର ବରଆବ ॥
 ଶାନ ଲୋକ ମହିଁ ଜେ ଭଟମାମ । ସଭ କେ ସକଳ ସ୍ୱର୍ଗ ଧନୁ ଶ୍ରୀମ ॥୩॥
 ସକଳ ଉଠାଇ ସରସର ମେରୁ । ସୋଉ ହିୟୁ ହାରି ଗୟୁ କରି ଫେରୁ ॥
 ଜେହିଁ କୌତୁକ ସିବସେତୁ ଉଠାଣୁ । ସୋଉ ତେହିଁ ସଭା ପରଭଉ ପାଣୁ ॥୪॥
 ତହାଁ ରାମ ରଘୁବଂସମନ ସୁନଅ ମହା ମହିପାଳ ।

ଭଂଜେଉ ରୂପ ପ୍ରୟାସ ବିନୁ ଜମି ଗଜପଂକଜନାଲ ॥୧୯୬॥

ସୁନ ସରୋଷ ଭୁବନାୟକୁ ଆଏ । ବହୁତ ଭାଣି ତତ୍ତ୍ୱ ଆଖି ଦେଖାଏ ॥
 ଦେଖି ରାମ ବକୁ ନିଜ ଧନୁ ପାନ୍ଥା । କରି ବହୁ ବିନୟ ଗର୍ଭକୁ ବନ ଖାନ୍ଥା ॥୧॥
 ରାଜନ ରାମ ଅତୁଲବଳ ଜେସେ । ତେଜନଧାନ ଲଖନୁ ପୁନି ତେସେ ॥
 କଂପହିଁ ଭୂପ ବିଲୋକତ ଜାକେଁ । ଜମି ଗଜ ହରି କସୋର କେ ତାକେଁ ॥୨॥

ଶମୁ ଶରୀର କେତୁ ଟେକି ନ ପାରିଲେ । ବଳ ଦର୍ପ କରି ସାର ସରବେ ହାରିଲେ ॥
 ତନିଲେକେ ନିଜକୁ ଯେଯୋବା ମଣ୍ଡସୁଲ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଶକ୍ତି ଶିବକୋଦଣ୍ଡ ଭାଙ୍ଗିଲି ॥୩॥
 ସେ ବାଣାସୁର ମେରୁକୁ ପାରଇ ଉଠାଇ । ସେ ପରବମି ଫେରିଲୁ ହୃଦେ ହାରି ଖାଇ ॥
 କୌତୁକେ ଶିବ ଶରଳ ଯେହୁ ଉଠାଇଲ । ସେ ମଧ୍ୟ ସେହୁ ସଭରେ ଲୁହନ ପାଇଲ ॥୪॥

ତହିଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରଘୁବଂଶ-ମଣି ଶୁଣ ମହା ମହାପତି ।

ଅନାୟାସେ ରୂପ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଯେମନ୍ତ ପଦନାଲ ଭାଙ୍ଗେ ହସ୍ତୀ ॥୧୯୭॥

ଶୁଣନ୍ତେ ସରୋଷେ ଭୁବୁ ନାୟକ ଆସିଲେ । ନାନା ପ୍ରକାରେ ସେ କହୁ ଆଶିତବାଚିଲେ ॥
 ଦେଖି ରାମ ବଳ ଦେଇ ନିଜ ଶରୀର । ବିନୟ ବହୁତ କରି ରମିଲେ ବାନନ ॥୧॥
 ନୃପ ! ରାମ ଅନୁପମ ବଳୀ ଯେଉଁପରି । ତେଜ-ନିଧାନ ଲକ୍ଷଣ ପୁଣି ସେହୁପରି ॥
 କର୍ମିତ ହୁଅନ୍ତି ନୃପେ ଯାର ବିଲୋକନେ । ସିଂହ କଣ୍ଠୋର ରୁହାନ୍ତେ କୁହୁର ଯେସନେ ॥୨॥

ସେମାନଙ୍କୁ କପରି ଚିତ୍ତୁଲ ବୋଲି ପୁଣି ଆପଣ କପରି ପଚାରୁଅଛନ୍ତି ? ଭଲ କେହୁ
 ହାତରେ ପାପ ଧରି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଦେଖନ୍ତି କି ? ସୀତାଙ୍କ ସ୍ୱୟମ୍ବରରେ ଅନେକ ଅନେକ
 ରାଜା ଏବଂ ଏକ ବଳି ଆରେକ ଯୋଦ୍ଧା ଏକତ୍ର ହୋଇଥିଲେ ॥ ୧ ॥ କିନ୍ତୁ ଶିବଙ୍କ ଧନୁକୁ
 କେହୁ ଟାଳି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ବଳବାନ୍ ସାର ହାରିଗଲେ । ତିନି ଭୁବନରେ
 ଯେଉଁମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ସାରତା ବିଷୟରେ ଗର୍ବ କରୁଥିଲେ, ଶିବଧନୁ ସେ
 ସମସ୍ତଙ୍କ ଶକ୍ତି ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁ ବାଣାସୁର ସ୍ତମ୍ଭେରୁକୁ ହୁକା ଉଠାଇ
 ଦେଇପାରେ, ସେ ମଧ୍ୟ ହୃଦୟରେ ହାରି ପରାଜୟ କରି ଫେରିଗଲା । ଯେଉଁ ରାବଣ
 ଅବଳାକାମେ କୈଳାସ ପର୍ବତକୁ ଉଠାଇ ଦେଇଥିଲା, ସେହୁ ରାବଣ ମଧ୍ୟ ଭକ୍ତ
 ସଭରେ ପରାଜୟ ଲାଭ କଲା ॥ ୪ ॥ କୋହା —ହେ ମହାରାଜ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ସେହୁ
 ସେହରେ ରଘୁବଂଶମଣି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ବିନା ପ୍ରୟାସରେ (ଅନାୟାସରେ) ହସ୍ତୀ ପଦ୍ମନାଭ
 ଭାଙ୍ଗିଲି ପରି ତାହା ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ॥ ୧୯୮ ॥ କୌସାଲ —ଧନୁ ଭାଙ୍ଗିବା କଥା

ଦେବ ଦେଖି ତବ ବାଲକ ଦୋଷ । ଅବ ନ ଆସି ତର ଆଶ୍ରୁତ କୋଷ ॥
 ଦୁତ ବଚନ ରଚନା ପ୍ରିୟ ଲଗି । ପ୍ରେମ ପ୍ରତାପ ଗାର ରସ ପାଗି ॥୩॥
 ସକ୍ଷ ସମେତ ରାଜ ଅନୁରାଗେ । ଦୁତକୁ ଦେନ ନିରୁତ୍ସର୍ଗ ଲାଗେ ॥
 କହି ଅମାତ୍ୟ ତେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କାନା । ଧରମୁ ବିରାଜ ସବହିଁ ସୁଖ ମାନା ॥୪॥
 ତବ ଉଠି ଭୂପ ବସିଷ୍ଠ କହୁଁ ଶକ୍ତି ପବିତ୍ରା ଜାଇ ।

କଥା ସୁନାଇ ଗୁରୁହି ସବ ସାଦର ଦୁତ ବୋଲଇ ॥୧୯୩॥
 ସୁନି ବୋଲେ ଗୁର ଅତି ସୁଖ ପାଇ । ସୁନ୍ୟ ପୁରୁଷ କହୁଁ ମହି ସୁଖ ଗୁଣ ॥
 ଜମି ସରିତା ସାଗର ମହୁଁ ଜାହାଁ । ଜଦ୍ୟପି ତାହି କାମନା ନାହାଁ ॥୧॥

ଦେବ ! ବିଲେକଣ ତୁମ୍ଭ ବେନ ବାଲକକୁ । ଏବେ କେନ୍ଦ୍ର ନ ଆସନ୍ତି ନେତ୍ର ପଥକକୁ ॥
 ପ୍ରିୟ ଲଗିଲ ଦୁତର ରଚନା ଲଳିତ । ପ୍ରେମ ପରାକ୍ରମ ଗାର ରସରେ ସେବିତ ॥୩॥
 ସମାନ ସହ ନୃପତି ଅନୁରାଗ ଭରେ । ଦୁତକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ ଆସି ଦିଅନ୍ତେ ସାଦରେ ॥
 କହୁ “ଅମାତ୍ୟ” ସେମାନେ ଶ୍ରବଣକୁଳିଲେ । ଧରମ ବିରାଜ ହୁଏ ସମସ୍ତେ ଲଭିଲେ ॥୪॥
 ଉଠି ନରନାଥ ବସିଷ୍ଠକୁ ତହୁଁ ଦେଲେ ସେ ପବିତ୍ରା ଯାଇ ।

ଶୁଣାଇଲେ ସବୁ ବୃତ୍ତନ୍ତ ଗୁରୁକୁ ସାଦର ଦୃଷ୍ଟି ତକାଇ ॥୧୯୩॥
 ଶୁଣି ଭାଷିଲେ ପ୍ରମାଣହୋଇ ପ୍ରମୋଦିତ । ପ୍ରଶଂସା ନିମନ୍ତେ ମହା ସୁଖେ ଆଛାଦିତ ॥
 ଯେତେକ ସରିତ ସିନ୍ଧୁରେ ପବିଷ୍ଠ ହୁଅନ୍ତି । ଯଦ୍ୟପି ତାର କାମନା ନ ଆସେ ପ୍ରତି ॥୧॥

ଶୁଣି ପରଶ୍ରାମ କୋଧରେ ଗରଗର ହୋଇ ଆସିଲେ ଏବଂ ସେ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ଆସି
 ଦେଖାଇଲେ । ଶେଷରେ ସେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଳ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ନିଜ ଧନୁ ଦେଇ-
 ଦେଲେ ଏବଂ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବିନତି କରି ବନକୁ ଘରନ କଲେ ॥ ୧ ॥ ହେ ରାଜନ୍ !
 ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯେପରି ଅନୁପମବର୍ଣ୍ଣା, ସେହପରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ତେଜନିଧାନ । ତାହାଙ୍କର
 ବୃହତ୍ ମାତେ ହାତୀ ସିଂହାସନକୁ ଦେଖି କର୍ମିଣ ପରି ରାଜାମାନେ ଭୟରେ କର୍ମି
 ଉଠୁଥାନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ହେ ଦେବ ! ଆପଣଙ୍କ ଦୁଇ ବାଲକକୁ ଦେଖିବା ପରେ ଆମ ଆଖି
 ଆଗକୁ ଆଉ କେହି ଆହୁନାହାନ୍ତି ।” ପ୍ରେମ, ପ୍ରତାପ ଓ ଗାର ରସରେ ଆୟୁତ
 ଦୃତମାନଙ୍କର ବଚନ-ରଚନା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅତି ପ୍ରୀତିକର ବୋଧ ହେଲା ॥ ୩ ॥ ସକ୍ଷସଙ୍ଗ
 ସମେତ ରାଜା ପ୍ରେମମଗ୍ନ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ଦୃତସଙ୍ଗଙ୍କୁ କାନ-ଉତ୍ସର୍ଗ ଦେଲେ ।
 “ଏହା ଅମାତ୍ୟ” କହି ଦୃତମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ହାତରେ କାନ ଚୁକିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
 ସେମାନଙ୍କ ଧର୍ମପୁତ୍ର ଆଚରଣ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ହୁଏ ମସିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —
 ତତ୍ପରେ ରାଜା ଉଠି ବସିଷ୍ଠଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ ଏବଂ ତାହାଙ୍କୁ ଚିଠି ଦେଲେ । ସେ
 ଆଦର ସହକାରେ ଦୃତମାନଙ୍କୁ ତକାଇ ସମସ୍ତ କଥା ଗୁରୁକୁ ଶୁଣାଇ ଦେଲେ ॥ ୧୯୩ ॥
 ଗୋପାୟ :—ସମସ୍ତ ସମାବୁର ଶୁଣି ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖ ଲାଭ କରି ଗୁରୁ କହଲେ,
 “ପ୍ରଶଂସା ପୁରୁଷଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପୁଣ୍ୟ ସୁଖରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ସମସ୍ତ ନିଜ ମନରେ ନିମାଗଣେ

ତମି ସୁଖ ସପତ୍ନି ବିନହିଁ ବୋଲୁଏ । ଧରମସୀଲ ପହିଁ ଜାହିଁ ସୁଭାଏ ।
 ତୁମ୍ଭ ଗୁରୁ ବିପ୍ର ଧେନୁ ସୁର ସେବା । ତସି ପୁମାତ କୌସଲ୍ୟା ଦେବା ॥୨॥
 ସୁକୁଣୀ ତୁମ୍ଭ ସମାନ ଜଗ ମାହୀ । ଭୟଭ ନ ହେଁ କୋଉ ହୋନେଉ ନାହିଁ ॥
 ତୁମ୍ଭ ତେ ଅଧିକ ପୁନ୍ୟ ବଡ଼ କାଳେ । ରାଜନ ରାମ ସରିସ ସୁତ ନାକେ ॥୩॥
 ସାର ବିମାତ ଧରମ ବ୍ରତ ଧାରୀ । ଗୁନ ସାଗର ବର ବାଳକ ଗୁଣୀ ॥
 ତୁମ୍ଭ କହୁଁ ସବୁ କାଳ କଲ୍ୟାଣ । ମଜହୁ ବରତ ବଜାଇ ନିସାନା ॥୪॥

ତଳହୁ ବେଗି ସୁନି ଗୁରୁ ବଚନ ଭଲେହିଁ ନାଥ ସିରୁ ନାଲ ।

ଭୂପତି ଗର୍ଭନେ ଭବନ ତବ ଦୁଇହୁ ବାସୁ ଦେହୁଲ ॥୨୯୩॥
 ରାଜା ସବୁ ରକ୍ଷାପ ବୋଲୁଛି । ଜନକ ପରିକା ବାରି ସୁନାଛି ॥
 ସୁନି ସାଦେସୁ ସକଳ ହରଷାମା । ଅପର କଥା ସବୁ ଭୂପ ବଖାମା ॥୨୯॥

ତେମନ୍ତେ ସୁଖ ସମ୍ପତ୍ତି ବିନା ଅଭିଳାଷେ । ସ୍ବାଭାବିକ ପ୍ରବେଶନ୍ତି ଧର୍ମ-ଶୀଳ ପାଶେ ॥
 ତୁମେ ଗୁରୁ-ମହାସୁର-ସୁର-ଧେନୁ-ସେବା । ତେମନ୍ତ ପବିତ୍ର ପୁଣି କରୁଣଲା ଦେବା ॥୨॥
 ସୁକୁଣୀ ତୁମ୍ଭ ସମାନ ଏ ଜଗତେ କାହିଁ । ହୋଇ ନାହିଁ, ଏବେ ନାହିଁ, ହେବ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ॥
 ତୁମ୍ଭଠାରୁ ପୁଣ୍ୟବଳ ଅଧିକ କାହାର । ରାଜକ, ରାମଙ୍କ ପରି ତନୟ ଯାହାର ॥୩॥
 ସାର ବିମାତ ଆଦର ଧର୍ମ-ବ୍ରତ-ଧାରୀ । ଗୁଣ-ସାଗର ବାଳକ ମନୋହର ଗୁଣୀ ॥
 ତୁମ୍ଭ ହେବୁ ସବୁ କାଳ ଅଟଇ କଲ୍ୟାଣ । ସଜାଅ ବରକାନ୍ତକୁ ବଜାଇ ନିଶାଣ ॥୪॥

ଗୁଲ ବେଗି, ଶୁଣି ଗୁରୁଙ୍କର ବାଣୀ ଚରଣେ ଶିର ନୁଆଁଇ ।

ଦୁଇକୁ ଦେଇଣ ନିବାସ ଭବନ ଗୃହେ ଘରେ ନରପାଇଁ ॥୨୯୪॥

ମହର୍ଷିଗଣଙ୍କୁ ନୃପ ତଳାଇ ଆଣିଲେ । ଜନକ-ପ୍ରେସିତ ପଥ ପଡ଼ି ଶୁଣାଇଲେ ॥
 ଶୁଣି ସନ୍ଦେଶ ସମସ୍ତେ ହୋଇଲେ ପ୍ରସନ୍ନ । ଅନ୍ୟ ସବୁ କଥା ନୃପ କଣ୍ଠରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ॥୨୯॥

ମିଳନର କାମନା ପୋଷଣ ନ କଲେ ହେଁ ସେମାନେ ଯାଇ ତହିଁରେ ସତଃ ପଡ଼ିତ ହୁଅନ୍ତି ॥୨॥
 ସେହିପରି ସ୍ୱତଃ ସମ୍ପତ୍ତି ଆସେ ଆସେ ଧର୍ମୀୟା ପୁରୁଷ ନିକଟରେ ତାହାର କାମନା ବିନା
 ସ୍ବାଭାବିକ ଶାନ୍ତିରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚେ । ତୁମେ ଯେପରି ଗୁରୁ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଗୋ ଓ ଦେବତା-
 ମାନଙ୍କର ସେବକ, ସେହିପରି ପବିତ୍ର ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଦେବା ॥ ୨ ॥ ତୁମ ସମାନ ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା
 ଜଗତରେ ଅଗତରେ କେହି ଜାତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି, ବର୍ତ୍ତମାନ ନାହାନ୍ତି ବା
 ଭବିଷ୍ୟତରେ ହେବେ ନାହିଁ ମଧ୍ୟ । ହେ ରାଜନ୍ ! ଯାହାଙ୍କର ରାମ ସମାନ ହୃଦ, ସେହି
 ତୁମର ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ପୁଣ୍ୟ ଆଉ କାହାର ହେବ ? ॥ ୩ ॥ ସାର, ବିନୟ, ଧର୍ମବ୍ରତଧାରୀ
 ଏବଂ ପୁଣ୍ୟର ସାଗର ତୁମର ବାଳକ ଗୁଣବୋଧି । ତୁମ ଜମନ୍ତେ ସବୁ କାଳେ
 କଲ୍ୟାଣମୟ । ହୃଦୟ ନିଶାଣ ବଜାଇ ବରଯାହାଙ୍କୁ ସଜାଅ ॥ ୪ ॥ ବୋହା —
 ଏବଂ ଶୀଘ୍ର ଗୁଲ ।” ଗୁରୁଙ୍କର ଏପରି ବଚନ ଶୁଣି “ହେ ନାଥ ! ବହୁତ ଆଜ୍ଞା ।”
 କହି ରାଜା ଗୁରୁପଥରେ ଶିର ନୁଆଁଇଲେ । ଏବଂ ଦୁଇକୁ ବାସଭବନ ଦିଆଇ ମହଲ

ପ୍ରେମ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ରାଜହ୍ନି ରାମ । ମନହୁଁ ପିଣ୍ଡିନି ସୁନି ବାରିବ ବାମ ॥
 ମୁଦିତ ଅସଂସ ଦେହ୍ନି ରୁର ନାଶ । ଅତି ଆନନ୍ଦ ମଗନ ମହତାଶ ॥୨॥
 ଲେହ୍ନି ପରସ୍ପର ଅତି ପ୍ରିୟ ପାଶ । ହୃଦୟ ଲଗାଇ ଜୁଡ଼ାଫୁଲ୍ଲି ରୁଖ ॥
 ରାମ ଲଙ୍ଗନ କେ ଶରଣ କରମ । ବାରହ୍ନି ବାର ଭୂପବର ବରମ ॥୩॥
 ମୁନି ପ୍ରସାଦୁ କହି ଦ୍ଵାର ସିଧାଏ । ରାଜହ୍ନି ତବ ମହିଦେବ ବୋଲୁଏ ॥
 ଦିଏ ଦାନ ଆନନ୍ଦ ସମେତା । ତଲେ ବିପ୍ରବର ଆସିଷ ଦେବା ॥୪॥

ଜାତକ ଲିପି ହୁଁକାର ପାଲୁ ନିରୁପ୍ପରି କୋଟି ବଧୁ ।

ଚିନ୍ତାଶବ୍ଦୁଁ ସୁତ ରୁର ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ଦସରରଥ କେ ॥୨୯୩॥
 କହତ ତଲେ ପଶିରେ ପଟ ନାନା । ହରଷି ହନନ ଗହଗହେ ନିସାନା ॥
 ସମାରୁର ସବ ଲେଗହୁ ପାଏ । ଲଗେ ଘର ଘର ହୋନ ବଧାଏ ॥୨॥

ପ୍ରେମେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ହୋଇ ବିରାଜନ୍ତୁ ରାଣୀ । ସେସନେ ମୟୁରଗଣ ଶୁଣି ଘନ ବାଣୀ ॥
 ସମୋଦିତେ ଗୁରୁପତ୍ନୀ ଆସିଷ ଦିଅନ୍ତୁ । ଅତି ଆନନ୍ଦେ ନିମଗ୍ନ ଜନନୀ ହୁଅନ୍ତୁ ॥୩॥
 ନେଇ ପରସ୍ପରେ ପ୍ରିୟ ପଥ ଅବଶୟ । ବନ୍ଧେ ଲଗାଇ ଶୀତଳ ଚରନ୍ତୁ ହୃଦୟ ॥
 ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ କାଞ୍ଚି କୃତବୁ ବସ୍ତ୍ରାର । ବାରଦ୍ଵାର ବଢ଼ାଣନ୍ତୁ ପ୍ରେମ ଦଣ୍ଡଧାର ॥୪॥
 “ମୁନି କୃପା”, କହୁ ଦରବାରକୁ ଗମିଲେ । ଏଥୁଅନ୍ତେ ରାଣୀମାନେ ବିପ୍ରଙ୍କୁ ରାଇଲେ ॥
 ଦେଲେ ନାନାବିଧ ଦାନ ହୋଇଣ ଆନନ୍ଦ । ଆସିଷ ଦେଇ ଯାଆନ୍ତୁ ବିପ୍ରବର ବୃନ୍ଦ ॥୫॥

ଯାତକ-ଗଣଙ୍କୁ ସାଦରେ ହୁକାର ଦିଅନ୍ତୁ ଉତ୍ସର୍ଗ ଧନ ।

“ନେକର୍ଥୀ ଦଶରଥ-ସୁତ ରୁର ଲଭନ୍ତୁ ଚର ମକନ” ॥୨୯୩॥

କହି କହି ନାନାମତେ ବସୁ ପିନ୍ଧି ଯା’ନ୍ତୁ । ହରଷିତେ ଘନ ଘୋଷେ ନିଶାଣ ବଳାନ୍ତୁ ॥
 ଏହି ସମାରୁର ପୁର ନିବାସୀ ପାଇଲେ । ଚଢ଼େଚଢ଼େ ମାଞ୍ଚଲକ ବାନା ବଜାଇଲେ ॥୬॥

ମଧୁକୁ ଚାଲିଲେ ॥ ୨୯୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ରାଜା ସମସ୍ତ ରାଣୀଙ୍କୁ ତଳାଇ ଆସିଲେ
 ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଜନନୀଙ୍କ ପରି ପତି ହୁଣାଇଲେ । ସମାରୁର ଶୁଣି ସମସ୍ତ ରାଣୀ
 ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ପୁନଶ୍ଚ ରାଜା ଦୂତମୁଖରୁ ଶୁଣିଥିବା ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ
 କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ୧ ॥ ପ୍ରେମରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ରାଣୀମାନେ ମୟୁର ଘନଗର୍ଜନ ଶୁଣି
 ପ୍ରସନ୍ନ ହେଇ ପରି ବିରାଜିତା । ବୟସୀ ବୃଦ୍ଧା (ବା ଗୁରୁପତ୍ନୀ) ମାନେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ
 ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଉଥା’ନ୍ତୁ । ମାତାମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦରେ ନିମଜ୍ଜିତା ॥ ୨ ॥ ସେହି
 ଅତିପ୍ରିୟ ପଥକୁ ନେଇ ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପର ହୃଦୟରେ ଲଗାଇ ତାହାକୁ ଶୀତଳ
 କରୁଥାନ୍ତୁ ! କୁପଶେଷ ଦଶରଥ ଶ୍ରୀରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ କାଞ୍ଚି ଓ କୃତବୁର ବାରଦ୍ଵାର ବର୍ଣ୍ଣନା
 କଲେ ॥ ୩ ॥ “ଏଥିରୁ ମୁନିଙ୍କର କୃପା”—ଏହା କହି ସେ ବାହାରକୁ ଚାଲି ଆସିଲେ ।
 ତତ୍ପରେ ରାଣୀମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ତଳାଇଲେ ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ସହକାରେ ସେମାନଙ୍କୁ
 ଦାନ ଦେଲେ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣଗଣ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଇ ଚାଲିଗଲେ ॥ ୪ ॥ ସୋରଠା -

ଭୁବନ ଶୁଭ ଦସ ଭସ ଉଚ୍ଛୁତ୍ । ଜନକସୁତା ରଘୁବାର ବିଆଡୁ ॥
 ସୁନୁ ସୁଭ କଥା ଲେଖ ଅନୁଗରେ । ମଗ ଗୁଡ଼ ଗଲ୍ ସିଂହାରନ ଲଗେ ॥୨॥
 ଜନ୍ମପି ଅର୍ପୁଣ ସଦେବ ସୁହାର୍ପୁଣ । ରାମ ପୁଷ୍ପ ମଂଗଳମୟ ପାଞ୍ଚୁନ ॥
 ତଦପି ପ୍ରୀତି କୈ ଶକ୍ତି ସୁହାଈ । ମଂଗଳ ରଚନା ରଚି ବନାଈ ॥୩॥
 ଧୂଳି ପତାକ ପଟ ଗୁମର ଗୁରୁ । ଗୁଡ଼ି ପରମ ବିଚିତ୍ର ବଜାରୁ ॥
 କଳକଳସ ତୋରନ ମନି ଜାଲ । ହରଦ ଦୁବ ଦଧି ଅଳ୍ପତ ମାଲ ॥୪॥

ମଂଗଳମୟ ନିଜ ନିଜ ଭବନ ଲେଖନ୍ତି ରଚେ ବନାଇ ।

ସର୍ପୀ ସୀତା ଚତୁରସମ ଚୈକେ ଶୁଭ ପୁରାଇ ॥୨୯୬॥
 ଜହଁ ଚହଁ ଜୁଅ ଜୁଅ ମିଳି ଶ୍ରୀମିଳି । ସଜି ନବ ସପ୍ତ ସକଳ ଦୁତି ଦାମିଳି ॥
 ବିଧିବଦନା ମୁଗ ସାବକ ଲେଚନି । ନିଜ ସରପ ରକ୍ତି ମାନୁ ବିମୋଚନି ॥୨॥

ଚରୁକର୍ଣ୍ଣ ଭୁବନରେ ବ୍ୟାପିଲ ଉସାହ । ଜନକ - ନନ୍ଦନା ରଘୁବାରଙ୍କ ବିବାହ ॥
 ଶୁଣି ଶୁଭ କଥା ଲେଖେ ଲଭ ଅନୁଗର । ସଜାଇବାକୁ ଲଗିଲେ ଗଳି ଗୁଡ଼ ମାର୍ଗ ॥୨॥
 ଯନ୍ତ୍ରାପି ଅଯୋଧ୍ୟା ସଦ୍ ସମୟେ ଶୋଭିଲା । ସୁମଙ୍ଗଳମୟୀ ରାମ ନଗର ପାବନା ॥
 ତଥାପି ପ୍ରୀତିର ସାଥ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ । ମଙ୍ଗଳ ରଚନା ସାଜି ରଚିଲେ ସମସ୍ତେ ॥୩॥
 ଧୂଳା ପତାକା ରୁଚିର ଚାରି ଗୁମରରେ । ଆବୃତ ହେଲା ବଜାର ଅତି ବିଚିତ୍ରରେ ॥
 କମଳ କଳସ ମଣି ତୋରଣ ସୁନ୍ଦର ଦଧି ଦୁଗାନ୍ଧ ମାଲ ହରିଦ୍ରା ଆବର ॥୪॥

ସୁମଙ୍ଗଳମୟ ନିଜ ନିଜ ଗୁଡ଼ ରଚିଲେ ଲେଖେ ସଜାଇ ।

ଗଳିମାନଙ୍କରେ ସୁଗନ୍ଧ ପିଣ୍ଡଲେ ଗୁରୁ କୋଷ୍ଠକ ପୁରାଇ ॥୨୯୭॥

ରାଜପୁତ୍ରାଃ ପୁଅ ପୁଅ ମିଳି ଶୁଭଙ୍ଗିନୀ । ସମ୍ବିତ ଷୋଡଶ ସଦେବ କୁନ୍ଦ ସୌଦାମିନୀ ॥
 ବିଧି-ବଦନା କୁରଙ୍ଗ-ଶାବକ-ଲେଚନା । ନିଜ ସରପରେ ରକ୍ତି-ମାନ-ବିମୋଚନା ॥୨॥

ପୁଣି ଭୀଷ୍ମମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ କୋଟି କୋଟି ଦାନଭଣ୍ଡର ସେମାନଙ୍କୁ ସଦାନ କଲେ ।
 “ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ମହାରାଜ ଦଶରଥଙ୍କ ଗୁଣପୁଣ୍ୟ ଚିରଂଗତା ହୁଅନ୍ତୁ ।” — ॥୨୯୮॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ ‘—ଏହିପରି କହୁ ସେମାନେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧି
 ଗୁଲିଗଲେ । ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ନାଗରାଜମାନେ ଘନ ଘନ ନାଦରେ ନିଧାଣ
 ବଜାଇବାକୁ ଲଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ଜାନକ ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିବାହ ହେବ ବୋଲି ଚନ୍ଦ୍ରକ
 ଭୁବନରେ ଉଷ୍ଣ ହୁ ପୁରାଇଲା । ଏହି ଶୁଭ ସମୟର ପାଇ ଲେଖମାନେ ପ୍ରେମମଗ୍ନ
 ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ରାତ୍ରୀ, ଘର ଓ ଗଳି (ସାଥ)ମାନ ସଜାଇବାକୁ ଲଗିଲେ ॥୨॥ ଯନ୍ତ୍ରାପି
 ଅଯୋଧ୍ୟାନଗର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପବନ ପୁଷ୍ପ ହେଉଥିବା ହେତୁ ସଦା ଶୋଭାମୟୀ, ତଥାପି
 ପ୍ରୀତି ସହ ପ୍ରୀତିର ସଯୋଗ ସକାଶେ ସମସ୍ତେ ତାହାକୁ ମଙ୍ଗଳ ରଚନା (ସାଜସଜ୍ଜା)ରେ
 ସଜ୍ଜାଭୂତ କଲେ ॥ ୩ ॥ ଧୂଳା, ପତାକା, ପରଦା ଓ ସୁନ୍ଦର ଗୁମର ସମୂହରେ ସମଗ୍ର
 ବଜାର ଅତି ବିଚିତ୍ର ଭାବରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଳସ, ତୋରଣ, ମଣିଘାଲର,

ଗାତ୍ରୁହିଁ ମଂଗଲ ମଂଜୁଲ ବାମାଁ । ସୁନି କଲ ରବ କଲକଂଠି ଲଜାମାଁ ॥
 ଭୂପ ଭବନ କମି ଜାଇ ବଖାନା । ବିଷ୍ଣୁ ବିମୋହନ ରଚେଉ ବିତାନା ॥୨॥
 ମଂଗଲ ସୁବ୍ୟ ମନୋହର ନାନା । ସଜତ ବାଜତ ବିପୁଲ ନିସାନା ॥
 କତହୁଁ ବିବିଦ ବଂଶୀ ଉତରହୁଁ । କତହୁଁ ବେଦଧନି ଭୂସୁର କରହୁଁ ॥୩॥
 ଗାତ୍ରୁହିଁ ସୁନ୍ଦର ମଂଗଲ ଗୀତା । ଲେ ଲେ ନାମୁ ରାମୁ ଅରୁ ସୀତା ॥
 ବହୁତ ଉଚ୍ଛ୍ୱସ ଭବନ୍ ଅତି ଥୋର । ମାନହୁଁ ଉମଗି ତଲ ଚହୁ ଓର ॥୪॥
 ସୋରା ଦସରଥ ଭବନ କଲ କୋ କବି ବରନେ ପାର ।

ଜହାଁ ସକଲ ସୁର ସୀସ ମନ ରାମ ଲୁହ ଅବତାର ॥୨୯୭॥

ଗାନ କରନ୍ତି ମଙ୍ଗଳ ମଧୁର ସ୍ଵରରେ । ଶୁଣି କଲଧନ କଲ-କଣ୍ଠୀ ଲଜା କରେ ॥
 ଭୂପ ଭବନ କେମନ୍ତେ ହୋଇବ ବର୍ଣ୍ଣନ । ବିଷ୍ଣୁମୋହନ ବିତାନ ହୋଇଛୁ ରଚନ ॥୧॥
 ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିବିଧ ରୂପରେ ରାଜଇ । ପ୍ରଣି ନାନା ରାବେ ବାଦ୍ୟ ନିଷାଣ ବାଜଇ ॥
 କାହିଁ କୁଳଧନ ବନ୍ଦୀ ନେନେ ଉତରନ୍ତି । କାହିଁ ଅବା ବେଦ-ଧନ ଭୂସୁରେ କରନ୍ତି ॥୩॥
 ଗାଥାନ୍ତି ମଙ୍ଗଳ ଗୀତ ରମଣୀ ସୁନ୍ଦର । ରାମ ସୀତାଙ୍କର ନାମ ନେଇ ନେଇ କର ॥
 ବହୁତ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ସ୍ଵର ଭବନ ଅଟଇ । ମନେ ହୁଏ ଚଉଦଶେ ଉଚ୍ଛ୍ୱଳି ତଳଇ ॥୪॥
 ଦଶରଥଙ୍କର ଭବନର ଶୋଭା କେଉଁ କବି ପାରେ ବର୍ଣ୍ଣି ।

ଯହିଁ ଅବତାର ହେଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସ୍ଵରଙ୍କ ମଉଜମଣି ॥୨୯୮॥

ହଳଦୀ, ଦୁବ, ଦସ୍ତ, ଅକ୍ଷତ ଓ ମାଳାଗଣ ଦ୍ଵାରା— ॥ ୪ ॥ ଦୋହା ।—ଲୋକମାନେ
 ଆପଣା ଆପଣାର ଘରକୁ ସଜାଇ ମଙ୍ଗଳମୟ କରିଦେଲେ । ଗଳିମଂଜୁରେ ଚତୁଃସମ
 (ଚନ୍ଦନ, କେଶର, କସ୍ତୁରୀ ଓ କର୍ପୁର ନିର୍ମିତ ଏକ ସୁଗନ୍ଧିତ ଦ୍ରବ୍ୟ) ପିଛୁଲେ ଏବଂ
 ଦ୍ଵାର ନିକଟରେ ସ୍ଥାନରେ ଚତୁଃସୋପାନ ନିର୍ମାଣ କଲେ ॥ ୨୯୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—
 ବିଦ୍ୟୁତ୍-ବର୍ଣ୍ଣୀ, ବିଧୁବଦନା, କୁରଙ୍ଗ-ଶବଳ-ନୟନା ଏବଂ ନିଜ ନିଜ ସ୍ଵରୂପରେ
 ରଥର ଦର୍ପ ଦଳନ କରୁଥିବା ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଷୋହଲ ଶଙ୍ଖାର ସାଜି ଦଳଦଳ
 ହୋଇ ରତନପ୍ରଭା ମନୋହର ବାଣୀରେ ମଙ୍ଗଳଗୀତ ଗାନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ
 ହସ୍ତରେ ସ୍ଵରକୁ ଶୁଣି କୋଇଲିମାନେ ମଧ୍ୟ ଲଜା ଅନୁଭବ କରୁଥା'ନ୍ତି । ବିଷ୍ଣୁବିମୋହନବଂଶୀ
 ବଜନ ସେଉଁଠି ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି, ସେହି ରାଜମହଲର ବା ବର୍ଣ୍ଣନା କିପରି
 କରାବୀ ? ॥ ୧-୨ ॥ ବିବିଧ ମନୋହର ମାଙ୍ଗଳିକ ପଦାର୍ଥ ଶୋଭିତ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ
 ବହୁତ ବାଦ୍ୟନିଷାଣ ବାଜୁଥାଏ । କେଉଁଠି ସ୍ଵତମାନେ କୁଳଙ୍ଗଣି ଗାନ କରୁଅଛନ୍ତି ତ
 କାହିଁ ବ୍ରାହ୍ମଣବଂଶ ବେଦଧନ କରୁଅଛନ୍ତି ॥୩॥ ସୁନ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଶ୍ରୀରାମ ଓ ସୀତାଙ୍କ ନାମ
 ଉଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ମଙ୍ଗଳଗୀତ ଗାନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ବହୁତ, କିନ୍ତୁ ମହଲ ଅତି
 ସ୍ଥୂଳ । ତେଣୁ ସତେ ଘେମିଲି ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ-ସ୍ରୋତ ଉକ୍ତ ମହଲରେ ସମ୍ଭାର ନ ପାରି
 ଉଚ୍ଛ୍ୱଳିପତି ଚତୁର୍ଦିଗରେ ବହୁଯାଉଛି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା ।—ସମସ୍ତ ଦେବତାଗଣଙ୍କ

ଭୂପ ଭରତ ସୁନି ଲିଏ ବୋଲୁଛି । ହସ୍ତ ଗୟ ସଂଦନ ସାଜନ୍ତୁ ଜାଣି ॥
 ଚଳନ୍ତୁ ବେଶି ରଘୁସାର ବରାତା । ସୁନତ ସୁଲକ ପୁରେ ଦୋଉ ଭ୍ରାତା ॥୧॥
 ଭରତ ସକଳ ସାହସୀ ବୋଲିଏ । ଆୟୁସୁ ଶକ୍ତି ମୁକିତ ଉଠି ଧାଏ ॥
 ରତିରୁଚି ଖାନ ଭୂରଗ ଚିହ୍ନ ସାଜେ । ବରନ ବରନ ବର ବାଜି ବିରାଜେ ॥୨॥
 ସୁଭଗ ସକଳ ସୁଠି ଚଂଚଳ କରମ । ଅୟୁ ଇବ ଜରତ ଧରତ ପଗ ଧରମ ॥
 ନାନା ଜାତି ନ ଜାଣି ବଖାନେ । ନିଦରି ପବନୁ ଜନୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଉଡ଼ାନେ ॥୩॥
 ଶିଳ ସବ ଛୟୁଲ ଭୟେ ଅସବାସ । ଭରତ ସରିସ ବୟୁ ରଜକୁମାର ॥
 ସବ ସୁନ୍ଦର ସବ ଭୁଷନଧାରୀ । କର ସର ରୂପ ଭୁନ କଟି ଭାସ ॥୪॥
 ଛରେ ଛପାଲେ ଛୟୁଲ ସବ ସୁର ସୁଜାନ ନବାନ ।

ଜୁଗ ପଦତର ଅସବାର ପ୍ରତି ଜେ ଅସିକଳ ପ୍ରସାନ ॥୨୯॥

ଭୂପ ଭରତକୁ ପୁଣି ନେଇଣ ତକାର । ଆଦେଶିଲେ, ହସ୍ତ ଗଜ ରଥ ସାଜ ଯାଇ ॥
 ଶୁଭ ଶୀଘ୍ର, ରଘୁସାର ବରଜାତି ଘେନି । ଶୁଣି ପୁଲକେ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ହେଲେ ଭାତା ବେନ ॥୧॥
 ଭରତ ସକଳ ଅଶ୍ୱପାଳକୁ ଡାକିଲେ । ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତେ ଉଠି ହରଷେ ଧାଇଁଲେ ॥
 ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଜନ କଷି ରୁଚି ସାଜନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣର ବର ବାଜି ବିରାଜନ୍ତି ॥୨॥
 ଚଞ୍ଚଳ ଗତି ସମସ୍ତେ ମନୋହର ଅତି । ତପ୍ର ଲୋହି ପରି ପଦ ଧରରେ ଧରନ୍ତି ॥
 ନାନା ଜାତି ହସ୍ତ ଲଗି ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ । ଉଡ଼ିବାକୁ ଗୁହାଣ୍ଡି ବା ନିନ୍ଦ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ॥୩॥
 ଆରୁତ ହେଲେ ଛଇଲେ ତାହାଙ୍କ ଉପରେ । ଭରତ ସମ-ବୟସ ନୃପତି କୁମରେ ॥
 ସର୍ବେ ସୁନ୍ଦର ସକଳ ଆଭୁଷଣଧାରୀ । କଟିରେ ଭୂଷୀର କରେ ରୂପଗର ଭାସ ॥୪॥
 ସମ ଛବି-ପ୍ରଭ ଛଇଲ ସମସ୍ତ ଶୂର ଚରୁର ନବାନ ।
 ପ୍ରତି ଅଶ୍ୱାଶ୍ୱେଷ୍ଟ ସଙ୍ଗେ ଦି ପଦାତି ସେ ଅସି କଳାପ୍ରସାଣ ॥ ୯॥

ଶିଶୁମାରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯେଉଁଠାରେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରୁଅଛନ୍ତି, ଦଶରଥଙ୍କର ସେହି
 ରାଜମନ୍ଦିର ଶୋଭା କେଉଁ କବି ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ପାରନ୍ତି ? ॥ ୨୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —
 ତତ୍ପରେ ରାଜା ଭରତକୁ ତକାର ନେଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ଯାଇ ଘୋଡ଼ା, ହାତୀ
 ଓ ରଥ ସଜ ଅ’ । ଶୀଘ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବରଯାତ୍ରୀରେ ଗୁଲ । ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ
 ଭରତ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଦୂର ଭାରି ଆଦର-ପ୍ରଭାବରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲେ ॥ ୧ ॥ ଭରତ
 ସମସ୍ତ ଅଶ୍ୱପାଳକୁ ଡାକିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଶ୍ୱଗଣ ସଜାଇବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ ।
 ସେମାନେ ଉଠି ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ଦୌଡ଼ିଲେ । ତଦନନ୍ତର ସେମାନେ ଯଥାବୁଦ୍ଧ
 ଜିନିଷ ଅଶ୍ୱମାନଙ୍କୁ ସଜାଇଲେ । ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଶ୍ୱ ବିରାଜିତ ହେଲେ ॥୨॥
 ସମସ୍ତ ଅଶ୍ୱ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଓ ଚଞ୍ଚଳଗତି । ଦଳିତ ଲୋହି ଉପରେ ପାଦ ରଖିଲ ପରି
 ସେମାନେ ପୃଷ୍ଠା ଉପରେ ପାଦ ପକାଉଅ’ନ୍ତି । ଅନେକ ଜାତିର ଅଶ୍ୱ, ସେମାନଙ୍କ
 ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ହେବନାହିଁ । ସତେ ଯେମିତି ସବନକୁ ନିନ୍ଦା କରି ଉଡ଼ିବା ସେମାନଙ୍କ

ବାଁସେଁ ବିରଦ ଘର ରନ ଗାଡ଼େ । ନିକସି ଭବ ପୁର ବାହେର ଠାଡ଼େ ॥
 ଫେରଣି ଚତୁର ତୁରଗ ଗତି ନାନା । ହରଷଣି ସୁନି ସୁନି ପନଞ୍ଜ ନିସାନା ॥୧॥
 ରଥ ସାରଥିକୁ ବିଚିତ୍ର ବନାଏ । ଧ୍ବଜ ପତାକ ମନ ଭୂଷନ ଲୁଏ ॥
 ଚର୍ଚ୍ଚୁର ଚରୁ କିଂକନି ଧୁନି କରଣୀ । ଭୀମ ଜାନ ସୋଭା ଅପହରଣୀ ॥୨॥
 ସାଞ୍ଜୁ କରନ ଅଗନିତ ହସ୍ତ ହୋତେ । ତେ ଚିହ୍ନ ରଥକୁ ସାରଥିକୁ ଜୋତେ ॥
 ସୁନ୍ଦର ସକଳ ଅଲଂକୃତ ସୋହେ । ଜିହ୍ବୁଣି ବିଲେକିତ ମୁନି ମନ ମୋହୋତୀ ॥
 ଜେ ଜଲ ଚଳଣି ଅଲକ୍ଷି ଖା ନାହିଁ । ଟାପ ନ ବୁଡ଼ ବେଗ ଅଧିକାହିଁ ॥
 ଅସ୍ତ୍ର ସସ୍ତ୍ର ସବୁ ସାଜୁ ବନାଇ । ରଥୀ ସାରଥିକୁ ଲୁଏ ବୋଲାଇ ॥୩॥

ବାହୁ ଘର ବାନା ରଣ-ଧୀର ଯେ ବିପ୍ଳବ । ବାହାଣ ପୁର ବାହାରେ ହେଲେ ଆଠି ଠୁଲ ॥
 ଚରୁରେ ନାନା ଗତିରେ ଘୋଡ଼ାକୁ ଚାଲନ୍ତି । ବାଦା ଧ୍ବଜ ଶୁଣି ଶୁଣି ହରଷ ହୁଅନ୍ତି ॥୧॥
 ସାରଥି ନିକର ରଥ ବିଚିତ୍ର ସାଜିଲେ । ଧ୍ବଜା ପତାକା କନକ ଭୂଷଣେ ରଖିଲେ ॥
 ଚରୁ ଚରୁର କିଂକନି କଳରବ କରେ । ଦିନ-ନାୟକ ସ-ଦିନ ଶୋଭା ଅପହରେ ॥୨॥
 ଶ୍ୟାମ-କର୍ଣ୍ଣ ଅଗଣିତ ଥିଲେ ବିଦ୍ୟା ହସ୍ତ । ତାହାକୁ ଗପେ ଘୋଡ଼ିଲେ ସାରଥି ନିକସ୍ତ ॥
 ସୁନ୍ଦର ସବାଳିକାର ଭୂଷିତ ଶୋଭନ । ଯାହାକୁ ଅବଲେକିଲେ ମୋହେ ମୁନି ମନ ॥୩॥
 ଯେ ସୁଲ ସମ ଗମନ କରନ୍ତି ଜଳରେ । ଟାପୁ ନ ବୁଡ଼ଇ ଅତି ଅଧିକ ବେଗରେ ॥
 ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଆଦି ସାଜ ସମସ୍ତ ସଜାଇ । ରଥୀକୁ ସାରଥିମାନେ ଆଣିଲେ ଡକାଇ ॥୪॥

ଲକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ୁଥାଏ ॥ ୩ ॥ ସେହି ସବୁ ଅଶ୍ବଙ୍କ ଉପରେ ଭରତଙ୍କ ସମ-ବୟସ
 ଛଇଲି ରାଜକୁମାରମାନେ ଆରୁତ ହେଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ସୁନ୍ଦର ଓ ପକଳ
 ପ୍ରକାର ଆଭୂଷଣରେ ଭୂଷିତ ହୋଇଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ ବାଣ ଓ ଧନୁ ଥାଏ
 ଏବଂ କଟିରେ ଭାସ (ଓଜନିଆ) ଚୂର୍ଣାର ବନ୍ଧା ହୋଇ ରହିଥାଏ ॥ ୪ ॥ କୋହା —
 ସମସ୍ତେ ବନ୍ତ୍ର ବନ୍ତ୍ର, ଛବିଲ ଛଇଲ, ଶର, ଚରୁର ଓ ନନ୍ଦନ । ପ୍ରତି ଅଶ୍ବାଗୋଷ୍ଠ ସହିତ
 ଦୂଇ ଜଣ ଲେଖାଏଁ ପକାଡ଼ିକ ପିପାଶୁ ଥାଆନ୍ତି । ସେ ହୁହେଁ ଚରବାସ ଚଳାଇବା
 କଳାରେ ଅତି ନିପୁଣ ॥ ୧୮ ॥ କୋପାଉ — ଶ୍ରୀରାମବାନା ବାହୁ ରଣଧୀର
 ବାରଗଣ ସମସ୍ତେ ବାହାଣ ନଗରର ବାହାରେ ଆସି ଛୁଟା ହେଲେ । ସେହି ଚରୁରମାନେ
 ଆପଣା ଆପଣା ଅଶ୍ବକୁ ବିବିଧ ଗତିରେ ଚଳାଇଥା'ନ୍ତି । ଭେର ଓ ନଗରର ଧ୍ବଜ
 ଶୁଣି ଶୁଣି ସେମାନେ ଅନନ୍ତ ହେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସାରଥିମାନେ ଧ୍ବଜା, ପତାକା, ମଣି
 ଓ ଆଭୂଷଣ ଯୋଗେ ରଥଗୁଡ଼ିକୁ ବିଚିତ୍ର ଓ ବିଲକ୍ଷଣପୂର୍ବକ କରିଦେଲେ । ସେ ସବୁଥିରେ
 ସୁନ୍ଦର ଚରୁର ଲାଗିଥାଏ ଏବଂ କିଂକନିମାନ ସୁନ୍ଦର ଗନ୍ଧ କରୁଥାଏ । ସେହି ରଥଗୁଡ଼ିକ
 ଏତେ ସୁନ୍ଦର ଯେ, ଜଣାପଡ଼ୁଥାଏ, ସତେ ଯେମିତି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ରଥ-ଶୋଭାକୁ ସେମାନେ
 ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଅଗଣିତ ଶ୍ୟାମଳକର୍ଣ୍ଣ ଅଶ୍ବ ଥିଲେ । ସାରଥିଗଣ ସେମାନଙ୍କୁ
 ରଥମାନଙ୍କରେ ଘୋଡ଼ି ଦେଇଥା'ନ୍ତି । ସେହି ରଥମାନ ଦେଖିବାକୁ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଓ

ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ରଥ ବାହେର ନଗର ଲାଗି ଜୁରନ ବସଇ ।

ହୋଇ ସଗୁନ ସୁନ୍ଦର ସବହି ଜୋ ଜେହି କାରଜ ଜାତ ॥୨୯॥
କଲଇ କରବରହି ପଶି ଅବାଣି । କହି ନ ଜାଣି ଜେହି ଭାବି ସିଂହାସି ॥
ଚଲେ ମନ୍ତ୍ର ଗଜ ଘଟ ବସଣ । ମନହୁଁ ସୁଭଗ ସାଞ୍ଜନ ଘନ ଗଣ ॥୧॥
ବାହନ ଅପର ଅନେକ ବିଧାନା । ପିବିକା ସୁଭଗ ସୁଖାସନ ଜାନା ॥
କିନ୍ତୁ ଚଢ଼ି ଚଲେ ବିପ୍ରବର ଚୂଡ଼ା । ଜନ୍ମ ତନ୍ମୁ ଧରେ ସକଲ ଶ୍ରୁତିଛନ୍ଦା ॥୨॥
ମାଗଧ ସୁତ ବଦି ଗୁନଗାୟକ । ଚଲେ ଜାନ ଚଢ଼ି ଜୋ ଜେହି ଲୟକ ॥
ବେସର ଉଟି ଚୁଷଇ ବହୁ ଜାଣ । ଚଲେ ବହୁ ଭରି ଅଗନିତ ଭାଣା ॥୩॥

ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ରଥେ ବରଜାତ ଚୂଡ଼ା ପୁର ବାହାରେ ଜୁଟନ୍ତି ।

ହୁଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ଶକ୍ତନ ଯେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟେ ଗମନ୍ତି ॥୨୯॥
ରମ୍ୟ କରବର ପୁଷ୍ପେ ହାଉଦା ପଡ଼ନ୍ତି । କହି ନ ହୁଅଇ ଶୋଭା ଶୋଭଇ ହେମନ୍ତି ॥
ଚଲିଲେ ମନ୍ତ୍ରମାଜ୍ଜ ଗଲେ ଘଣ୍ଟା ପାଜ । ଅବା ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରାବଣ ବଳାହନ-ଗୁଜି ॥୧॥
ଅନେକ ପ୍ରକାର ପୁଣି ଲତର ବାହନ । ପାଲିଙ୍ଗି ସୁରମଣୀୟ ସୁଖାସନ ଯାନ ॥
ତହିଁରେ ଚଢ଼ି ଗୁଲିଲେ ବିପ୍ରବର ଚୂଡ଼ା । ମନେହୁଏ ତନ୍ମୁଖୀସ ସବେ ଶୁଭ ଗୁଣ ॥୨॥
ବନ୍ଦୀ ଶୁଟି ସୁତ ଗୁଣ-ଗାୟକ ନିକରେ । ଚଲିଲେ ଚଢ଼ି ଶୟନ ଭଗବତ ଯାନରେ ॥
ଖଇର ଉଷ୍ମ ଚୁଷଇ ପଶୁ ଅଗଣିତ । ଗମିଲେ ପୁଷ୍ପ ଲବଣ ପଦାର୍ଥ ଅମିତ ॥୩॥

ଅଳଂକୃତ ହୋଇ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖି ମୁନିଗଣଙ୍କ ମନ ହୁଇ
ବିମୁଗ୍ଧ ହୋଇଯାଉଥାଏ ॥ ୩ ॥ ସେମାନେ ଜଳରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳ ପରି ଗମନ କରି
ପାରୁଥା'ନ୍ତି । ବେଗର ଆଧ୍ୟକ୍ଷ ହେଉ ସେମାନଙ୍କର ଟାପୁ ପାଣିରେ ବୁଜୁ ନ ଥାଏ ।
ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଓ ସମସ୍ତ ସାଜ ସଜାଇ ସାରସ୍ୱମାନେ ରଥୀମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ ଆଣିରେ ॥ ୪ ॥
ଦୋହା — ରଥମାନଙ୍କ ଉପରେ ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ବରଯାନ୍ତି ଚୂଡ଼ା ନଗର ବାହାରେ ଆସି
ଜୁଟିଲେ । ଯେ ଯେଉଁ କାମରେ ଯାଉଥାଏ, ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ସମସ୍ତ ସୁନ୍ଦର ଶକ୍ତନ
ବିଶୁଦ୍ଧାଏ ॥ ୨୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ରମ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହସ୍ତୀ ଉପରେ ସୁନ୍ଦର ହାଉଦା
ପଡ଼ିଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଯେଉଁପରି ସଜା ହୋଇଥାଏ, ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନାଶୀଳ । ଉନ୍ମୁଖ
ହସ୍ତି ଚୂଡ଼ା ଦଣ୍ଡରେ ସୁଶୋଭିତ ହୋଇ (ଘଣ୍ଟା ବଜାଇ) ଗୁରୁତ୍ୱଲ ବେଳେ ଶ୍ରାବଣ ମାସର
ସୁନ୍ଦର ବାଦଲସମୂହ ଆକାଶରେ ଚଲିଲ ପରି ଦିଶୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ରଥାଦି ଅନେକ ପ୍ରକାର
ବାହନ, ସୁନ୍ଦର ପାଲିଙ୍ଗି ଓ ସୁଖାସନ ଯାନ, ଏହୁପରି ବହୁବିଧ ସବାସ ଗୁଲିଥାଏ ।
ସେ ସବୁ ଉପରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣବୃନ୍ଦ ଚଢ଼ି ଗୁଲିଥା'ନ୍ତି, ଯେତେ ଯେମିତି ସମସ୍ତ ବେଦର
ଜ୍ଞାନ ଶାସ୍ତ୍ରର ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ମାଗଧ, ସୁତ, ଶୁଟି ଓ ଗୁଣଗାୟକମାନେ
ଆପଣା ଆପଣାର ଯୋଗ୍ୟ ଯାନରେ ଚଢ଼ି ଚଲିଲେ । ବହୁତ ଜାତିର ଖଇର, ଓଟ
ଓ ବଳକ ଆଦି ପଶୁ ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରକାର ବହୁ ପିଠି ଉପରେ ବୋହୁ ଗୁଲିଲେ ॥ ୩ ॥

କୋଟିକୁ କାନ୍ଥୁର ତଳେ କହାବ । ବିବଧ ବସୁ କୋ ବରନେ ପାସ ॥
ତଳେ ସକଳ ସେବକ ସମୁଦାୟ । ନିଜ ନିଜ ସାଜୁ ସମାଜୁ ବନାଇ ॥୩॥
ସବ କେଁ ଭର ନିର୍ଭର ହରଷୁ ପୁରତ ପୁଲକ ସଖାର ।

କବହିଁ ଦେଖିବେ ନୟନ ଭରି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦୋଉ ସାର ॥୩୦॥
ଗରଜଣ୍ଡ ଗଜ ଘଟା ଧୁନି ଘୋର । ରଥ ରବ ବାଜି ହୁଏ ଚହୁଁ ଓଷ ॥
ନିଦର ଘନହୁ ଘୁମୁରଣ୍ଡ ନିସାନା । ନିଜ ପରାଇ କହୁ ସୁନିଅ ନ କାନା ॥୪॥
ମହା ଶ୍ଵର ଭୂପତି କେ ଦାରେ । ରଜହୋଇ ଜାଇ ପ୍ରସାନ ପ୍ରତ୍ନରେ ॥
ତଡ଼ୀ ଅଟାରିହୁ ଦେଖଣ୍ଡ ନାସ । ଲବ ଆରଣ୍ୟ ମଂଗଲ ଥାସ ॥୫॥
ଗାଡ଼ୁଣ୍ଡ ଗୀତ ମନୋହର ନାନା । ଅତି ଆନନ୍ଦୁ ନ ଜାଇ ବଖାନା ॥
ତବ ସୁମଂସ ଦୁଇ ସଂଦନ ସାଗ । ଜୋତେ ରବି ହସୁ ନିଦକ ବାଗ ॥୬॥

ତଳିଲେ ବାହୁଙ୍ଗା ଧରି ଭରୁଆ ଅପାର । ବିବଧ ବସୁ କେ କର ପାରିବ ସୁମାର ॥
ବୁଦ ବୁଦ ଠୁଲ ହୋଇ ସେବକ ସମାଜ । ଗୁଲିଲେ ସାଜି ରୁଗେ ନିଜ ନିଜ ସାଜ ॥୭॥
ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୁଦ ମୋଦେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ପୁଲକାବଳୀ ଶରୀରେ ।

କେବେ ବିଲେକିବା ନେତ୍ର ପୁର୍ଣ୍ଣ କର ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସାରେ ॥୩୦॥
ଗଜ ଗରଜନ ଘୋର ଘଣ୍ଟା ଘୋଷ ଅତି । ରଥ ରବ ହସୁ ହିଁ ହିଁ ଶୁଭେ ଚଉକତି ॥
ନାଦନ୍ତ ନିଷାଣ ନିନ୍ଦ ନରଦ ନାଦକୁ । ନିଜ ପର କହୁ ଶୁଣା ନ ଯାଏ କାନକୁ ॥୮॥
ନୃପତିଙ୍କ ଦ୍ଵାରେ ଭିତ ହେଲ ଯେ ହସ୍ତର । ଧୁଳି ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ଜଟିତ ପ୍ରସ୍ତର ॥
ନିରେଶନ୍ତ ନାସ ଚିତ ଅଟାଲି ଉପରେ । ମଙ୍ଗଳ ଆଲମ୍ବ ଥାଲୀ ଦେନିଶ ହସ୍ତରେ ॥୯॥
ନାନା ମନୋହର ଗୀତ କରନ୍ତି ପାୟନ । ପରମ ଆନନ୍ଦ କବ ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
ତହୁଁ ସୁମର ସାକ୍ଷୀ ସଂନନ ଉଭୟ । ରବି-ବାଜି-ବିନୟନ ଯୋଗ ତହିଁ ହସୁ ॥୧୦॥

ବାହୁଙ୍ଗା ଧରି କୋଟି କୋଟି ଭରବାହୁକ ତଳିଲେ । ସେମାନେ ଯେତେ ପ୍ରକାର ବସୁ
ବୋହୁ ନେଇ ଯାଉଥାନ୍ତି, ସେ ସବୁର ବର୍ଣ୍ଣନା କିଏ କରିପାରିବ ? ସମସ୍ତ ସେବକ-
ସମାଜ ଆପଣା ଆପଣାର ରୂପର ସାଜସମାଜ ସଜାଇ ତଳିଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା —
ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୁଦପୁରେ ଅପାର ହର୍ଷ ଓ ଶରୀର ପୁଲକରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଗୋଟିଏ
ମାତ୍ର ଲଳସା—ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭାବ ହୃଦୟ ନେତ୍ର ପୁରାଇ କେତେକେଲେ ଦେଖିବେ ॥୩୦॥
ଚୌପାଞ୍ଚ —ଗଜମ ନେ ଗର୍ଜନ କରୁଥାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଘଣ୍ଟାସମୂହରୁ ଘୋର ଧ୍ଵନି
ବାହାରୁଥାଏ । ତରୁଳି ଗରେ ରଥମାନଙ୍କର ଘର୍ଷର ଧ୍ଵନି ଓ ଅଶ୍ଵମାନଙ୍କର ହେଷାରବ
ଶୁଣାଯାଉଥାଏ । ବାଦଲମାନଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା କରି ନିଷାଣସମୂହ ଘୋର ଶବ୍ଦ କରୁଥାଏ ।
ଆପଣାପରର କୌଣସି କଥା କାହାର କାନକୁ ଶୁଣାଯାଉ ନ ଥାଏ ॥ ୫ ॥ ଗଜ
କଶରଥଙ୍କ ଦ୍ଵାରରେ ଏତେ ଭାରି ଭିତ ହେଲ ଯେ, ସେଠାରେ ପଥର ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ,
ତାହା ମଧ୍ୟ ପେଶି ହୋଇ ଧୁଳି ହୋଇଯିବ । ନାଶମାନେ ମଙ୍ଗଳଥାଳୀମାନଙ୍କରେ

ଦୋଉ ରଥ ଛୁଟିବ ଭୂପ ପହିଁ ଆନେ । ନହିଁ ସାରଦ ପହିଁ ଜାହିଁ ବଖାନେ ॥
 ରାଜ ସମାଜ ଏକ ରଥ ସାଜା । ଦୁସର ତେଜ ସୁଜ ଅତି ଭ୍ରାଜା ॥୪॥
 ତେହିଁ ରଥ ଛୁଟିବ ବସିବୁ କହୁଁ ହରଷି ତତାଇ ନରେସୁ ।

ଆସୁ ଚଢ଼େଉ ସ୍ୟନ୍ଦନ ସୁମିରି ହର ଗୁର ଗୌରି ଗନେସୁ ॥୩୦୧॥
 ସହିତ ବଶିଷ୍ଠ ସୋହ ନୃପ କେସେ । ସୁର ଗୁର ସଂଗ ସୁରନ୍ଦର କେସେ ॥
 କର କୁଳ ଶକ୍ତି ବେଦ ବିଧି ରାଜ । ଦେଖି ସମସ୍ତ ସବ ଭାତି ବନାଉ ॥୧॥
 ସୁମିରି ରାମୁ ଗୁର ଆସୁସୁ ପାଞ୍ଜି । ତଳେ ମନ୍ତ୍ରପତି ସଂଖ ବଜାଉ ॥
 ହରଷେ ବିରୂପ ବିଲେକ ବରାତା । ବରଷହିଁ ସୁମନ ସୁମଂଗଲ ଦାତା ॥୨॥
 ଭୟୁତ କୋଳାହଳ ହସୁ ଗୟା ଗାଜେ । ବ୍ୟୋମ ବରାତ ବାଜନେ ବାଜେ ॥
 ସୁର ନର ନାରି ସୁମଂଗଲ ଗାଈଁ । ସରସ ରାଗ ବାଜହିଁ ସହନାଈଁ ॥୩॥

ଆଖିଲେ ବେନ ରୁଚିବ ରଥ ନୃପ କତି । ବଞ୍ଚି ନ ପାରିବେ ଅତି ଶୋଭା ସରସ୍ବତୀ ॥
 ରାଜ ବିଭୂଷଣେ ଏକ ରଥ ବିଭୂଷିତ । ଅନ୍ୟ ଏକ ତେଜପୁଷ୍ପ ହୁଅଇ ଶୋଭିତ ॥୪॥

ସେ ରୁଚିବ ରଥେ ଗୁରୁକୁ ହରଷେ ତତାଇ ସ୍ବୟଂ ନରେଶ ।

ଚଢ଼ିଲେ ସ୍ୟନ୍ଦନେ ସୁମନ୍ତର ହର ଗୁରୁ ଗଉରୀ ଗଣେଶ ॥୩୦୧॥

ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ସହ ନୃପ ଶୋଭନ୍ତି ତେମନ୍ତେ । ସୁରଗୁରୁ ସଙ୍ଗେ ଶୋଭେ ବାସବ ଯେମନ୍ତେ ॥
 କର କୁଳସାହି ପ୍ରଣି ବେଦ-ବିଧି ମୁକ୍ତ । ଦେଖି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରଭୁକ ॥୧॥
 ସୁଶିଖ ରାମ, ଗୁରୁଙ୍କ ପାଇ ଅନୁମତି । ଯାହା ଆରମ୍ଭିଲେ ଶଙ୍କ ବଜାଇ ଭୂପତି ॥
 ହରଷେ ବରଜାତିକୁ ଦେଖି ବୃନ୍ଦାବନ । ବରଷନ୍ତି ପୁଷ୍ପ ମୋଦ-ମଙ୍ଗଳ-ଦାୟକ ॥୨॥
 ହେଲ କୋଳାହଳ ହସୁ ରାଜ ଗରଜନେ । ବ୍ୟୋମେ ବରଜାତି ମଧ୍ୟେ ବାଦ୍ୟବାଜେ ଘନେ ॥
 ସୁର ନର ନାୟ ଗାନ କରନ୍ତି ମଙ୍ଗଳ । ସରସ ରାଗେ ବାଜଇ ସେହେକାଳି କଳ ॥୩॥

ଆରତି ନେଇ ଅଟ୍ଟାଳିକା ଉପରେ ଚଢ଼ି ଏସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥
 ସେମାନେ ନାନା ପ୍ରକାରର ମନୋହର ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ପରମ
 ଆନନ୍ଦ ଭାଷାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ହେବନାହିଁ । ସେହିକିବେଳେ ସୁମନ୍ତ ହୃଦୟ ରଥ
 ସଜାଇ ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଅଶ୍ବଗଣକୁ ନିନ୍ଦା କରୁଥାଏ ଅଶ୍ବକୁ ଯୋଡ଼ିଲେ ॥ ୩ ॥
 ତତ୍ପରେ ସେ ଉଭୟ ସ୍ତମ୍ଭର ରଥ ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ ନିକଟକୁ ନେଇଆସିଲେ । ସରସ୍ବତୀ
 ମଧ୍ୟ ସେହି ରଥ ହୃଦୟରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ରଥରେ
 ରାଜାଙ୍କୁ ଶୁଣିବାକି ସାମଗ୍ରୀ ସଜାଗଲା । ଅନ୍ୟ ରଥଟି ତେଜପୁଷ୍ପ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଭାସୁ-
 ମାନ ଥିଲା ॥୪॥ ଦୋହା — ସେହି ଦୃଶ୍ୟ ସ୍ତମ୍ଭର ରଥରେ ରାଜା ବଶିଷ୍ଠଙ୍କୁ ସହର୍ଷ
 ତତାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ସେ ଶିବ, ଗୁରୁ, ଗୌରୀ ଓ ଗଣେଶଙ୍କୁ ସୁରଷ କରି ନିଜେ
 ଆଉ ଗୋଟିଏ ରଥ ଉପରେ ଚଢ଼ିଲେ ॥ ୩୦୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ସହୃଦ
 ଯିବା ସମୟରେ ରାଜା ଦଶରଥ ଦେବପୁରୁ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ସହିତ ଇନ୍ଦ୍ର ବିରାଜମାନ ଥିଲା ପରି

ଘାଟ ଘାଟ ଧୁନି ବରନ ନ ଜାଣି । ସରବ କରୁଛି ପାଇକ ପହୁରୁଣୁ ।
କରୁଛି ବିଦୁଷକ କଉତୁକ ନାନା । ହାସ ଭୁସଲ କଲ ଗାନ ସୁଜାନା ॥୩॥
ଭୁରଗ ନରୁଣୁଛି କୁଅଁର ବର ଅକଳ ମୁଦଂଗ ନିପାନ ।

ନାଗର ନଟ ଚିତ୍ରୁଛି ଚକିତ ଜଗୁଛି ନ ତାଲ ବ୍ୟାନ ॥୩୦॥

ବନଇ ନ କରନତ ବନା ବରାତା । ହୋଇଛି ସରୁନ ସୁନ୍ଦର ସୁଭବାତା ।
ଗୁରୁ ଗୁପ୍ତ ବାମ ଦିପି ଲେଉ । ମନହୁଁ ସକଲ ମଂଗଲ କହି ଦେଇ ॥୧॥
ଦାହନ କାର ସୁଖେତ ସୁହାଡ଼ । ନକୁଲ ଦରସୁ ସରୁ କାହୁଁ ପାଡ଼ା ।
ସାନୁକୁଲ ବହୁ ଯିବିଧ ବୟାଣ । ସଞ୍ଚ ସବାଲ ଆଡ଼ ବର ନାଶ ॥୩॥

ବଞ୍ଚି ନ ହୁଅଇ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧୁନି ଭାଷ । ଦଣ୍ଡ କରନ୍ତି ପାଇକେ ଚରା ଫେର ମାଣ ।
ବିଦୁଷକେ କଉତୁକ କରନ୍ତି ପ୍ରଚୁର । ହାସ୍ୟ କୁଶଳ ମଧୁର ଗାୟନେ ଚରୁର ॥୩॥
ନରୁଣୁ ଭୁରଇ କୁମାର ସକଳେ ଶୁଣି ମୁଦଙ୍ଗ ନିଷାଣ ।

ନାଗର ନଞ୍ଜିକେ ଗୁହାନ୍ତ ଚକିତେ ନଟଲେ ତାଲ ବରାଣ ॥୩୦॥

ବଞ୍ଚି ନ ହୁଏ ରଚନ ବରଜାତିଙ୍କର । ହୁଅଇ ଶୁଭବାସୁନ ଶକ୍ତନ ସୁନ୍ଦର ॥
ଗୁରୁ ମାଳକଣ୍ଠ ବାମ ଦିବକ୍ତ ନିଅଇ । ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳ କହୁ କି ଅବା ଦିଅଇ ॥୧॥
ତାହାଣେ ସୁକ୍ଷେପେ କାକହୁଏ ସୁଶୋଭିତ । ନକୁଲ ଦର୍ଶନ ସଙ୍ଗେ ଲଭିଲେ ଭୁବିତ ॥
ବଞ୍ଚିଲୁ ଯିବିଧ ଅନୁକୂଳ ଗନ୍ଧବହୁ । ଆସନ୍ତି ସୁନ୍ଦରୀ ନାୟା ଘଟ ଶିଶୁ ସହ ॥ ॥

ଶୋଭା ପାଉଥିଲେ । ଦେବବିଧି ଏବଂ କୁଳ-ସ୍ବତ ଅନୁସାରେ ଦଶରଥ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ
ସମ୍ପାଦନ କରିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସକଳ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
ସ୍ବରଣ କଲେ । ତତ୍ପରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ପୁଅସା-ପତି ଦଶରଥ ଶଙ୍ଖ ବଜାଇ
ଗୁଲିଲେ । ବରଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେବତାମାନେ ହର୍ଷିତ ହେଲେ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର
ମଙ୍ଗଳଦାୟକ ପୁଷ୍ପ ବୃକ୍ଷ କରବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧-୨ ॥ ଅଶ୍ବ ଓ ଗଜମାନଙ୍କ ଗର୍ଜନ
ଯୋଗେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବଡ଼ କୋଳାହଳ ବ୍ୟାପିଗଲା । ଆକାଶରେ ଓ ବରଯାତ୍ରୀବୃନ୍ଦଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ, ଉଭୟଦି ବାଦ୍ୟ ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦେବାଜନା ଓ ନାରୀମାନେ ସୁନ୍ଦର
ମଙ୍ଗଳବାନ କରବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ସର ସରାସରେ ପେହେଁକାଳୀମାନ ବାଜି ଉଠିଲା ॥୩॥
ଘଣ୍ଟା ଓ ଘଣ୍ଟିମ ଲଙ୍କର ଧୁନି ବଞ୍ଚିନା କରଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ପାଇକ ଓ ପହୁଲମାନ-
ମାନେ କସରତ ଓ ଦଣ୍ଡ-ଫେର ପ୍ରଭୃତି କରୁଥା'ନ୍ତି । ହାସ୍ୟରସ-ପରିବେଷଣରେ ନିପୁଣ
ଓ ସୁନ୍ଦର ଗାନରେ ଚରୁର ବିଦୁଷକବୃନ୍ଦ ନାନା ପ୍ରକାରର କୌତୁକ କରୁଥାନ୍ତି ॥ ୪ ॥
ତୋହା—ସୁନ୍ଦର କ୍ରମରମାନେ ମୁଦଙ୍ଗ ଓ ନିଷାଣର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଅଶ୍ବମାନଙ୍କୁ ସେହି
ଅନୁସାରେ ନରୁଣୁଥା'ନ୍ତି । ସେମାନେ ତାଲଲୟର ବନ୍ଦନକୁ ଟିକିଏ ସୁଦ୍ଧା ଟଙ୍କୁ ନ ଥା'ନ୍ତି ।
ଚରୁର ନଟମାନେ ଚକିତ ହୋଇ ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
ବରଯାତ୍ରୀବୃନ୍ଦଙ୍କ ବଞ୍ଚିନ ଉଷାଘାତ । ସୁନ୍ଦର ଓ ଶୁଭବାସୁନ ଶକ୍ତନ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେଉଥାଏ ।

ଲେଖୁ ଫିରି ଫିରି ଦରସୁ ଦେଖାଣୁ । ସୁରଣ ସନମୁଖ ସିସୁକୁ ପିଆଣୁ ॥
 ମୁଗମାଲ ଫିରି ବାନ୍ଧୁନି ଆଣୁ । ମଂଗଲ ଗନ ଜନ୍ମୁ ଶାନ୍ତି ଦେଖାଣୁ ॥୩॥
 ଛେମକଣ କହ ଛେମ ବିସେଷୀ । ଶ୍ୟାମା ବାମ ସୁତରୁ ପର ଦେଖୀ ॥
 ସନମୁଖ ଆସୁଇ ଦଧି ଅରୁ ମୀନା । କର ସୁପ୍ରକ ଦୁଇ ବିପ୍ର ପ୍ରସାଦା ॥୪॥
 ମଂଗଲମୟ କଲାନମୟ ଅଭିମତ ପଲ ଦାତାର ।

ଜନ୍ମୁ ସବ ସାତେ ହୋନ ହୃତ ଭଏ ସଗୁନ ଏକ ବାର ॥୩୦୩॥
 ମଂଗଲ ସଗୁନ ସୁଗମ ସବ ତାକେ । ଧଗୁନ ବ୍ରହ୍ମ ସୁନ୍ଦର ସୁତ ଜାକେ ॥
 ରାମ ସରସ ବରୁ ଦୁଲହିନୀ ସୀତା । ସମଧୀ ଦସରଥୁ ଜନକୁ ପୁମତା ॥୨॥

କୋକ ବାରମ୍ବାର ଦରଶନ ଦେଉଥାଏ । ସମ୍ପୁଣ୍ଣେ ସୁରଭ ହୃଦ୍ୟ ବସ୍ତ୍ରାକୁ ପିଆଏ ॥
 ମୁଗନକର ତାହାଣ ଦିଗକୁ ଆସନ୍ତି । ମଙ୍ଗଳ ସମ୍ପଦ ସେହ୍ନେ ଦେଖାଇ ଦିଅନ୍ତି ॥୩॥
 ଶଙ୍ଖଚଲ ବିଶେଷତଃ କୁଶଳ କହଇ । ଶ୍ୟାମା ବାମ ଦିଗେ ତରୁ ଉପରେ ଦିଶଇ ॥
 ସମ୍ପୁଣ୍ଣେ ଆଗତ ହେଲ ଦଧି ଅରୁ ମୀନ । ପୋଥ ଧରି ବେନି ବିପ୍ର ଆସନ୍ତି ପ୍ରସାଦ ॥୪॥

ବାଞ୍ଛିତ ସକଳ କଲ୍ୟାଣ ମଙ୍ଗଳ ଫଳକ ଶକୁନ ରାଣି ।

ସତ୍ୟହେବା ପାଇଁ ଏକାବେଳେ ତହିଁ ଠୁଳ ହେଲେ ଅବା ଆସି ॥୩୦୩॥

ସୁଲଭ ତାକୁ ମଙ୍ଗଳ ଶକୁନ ନିକର । ସପ୍ତଶ ବ୍ରହ୍ମ ଯାହାଙ୍କ ସୁନ୍ଦର କୁମର ॥
 ରାମଙ୍କ ସଦୃଶ ବର ଦଧି ବରଦେବ । ସମ୍ପର୍କୀ ଅଯୋଧ୍ୟାନାଥ ମିଥୁଲେଶ୍ବର ॥୨॥

ମଳକଣ୍ଠ ପକ୍ଷୀ ବାମ ଦିଗକୁ ଦାନା ନେଉଥାଏ, ସତେ ଯେମିତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମଙ୍ଗଳର
 ସୂଚନା ଦେଉଥାଏ ॥ ୧ ॥ ତାହାଣ ପାଖରେ ସୁନ୍ଦର ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳ ଶେଷରେ କାକ
 ଶୋଭା ପାଉଥାଏ । ନକୁଳର କର୍ଶନ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ପାଇଲେ । ଶୀତଳ, ମନ୍ଦ ଓ ସୁଗନ୍ଧକ
 ପବନ ଅନୁକୂଳ ଦିଗରେ ବହୁଥାଏ । ମୌସିବ୍ୟବଶ ନୀରାମାନେ ପୁର୍ଣ୍ଣକଳସ ଓ
 କୋଳରେ ବାଳକ ଧରି ଆସୁଥାନ୍ତି ॥ ୨ ॥ କୋକଶିଆଳ ବାରମ୍ବାର ଦେଖା ଦେଉଥାଏ ।
 ସମ୍ପୁଣ୍ଣରେ ଗାରିମାନେ ହତା ହୋଇ ବାହୁସମାନକୁ ହୁଧ ପିଆଉଥାଆନ୍ତି । ମୁଗମାନେ
 ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ତାହାଣ ଦିଗକୁ ବୁଲିପଡ଼ି ଦେଖା ଦେଲେ । ସତେ ଯେମିତି ସମସ୍ତ
 ପ୍ରକାରର ମଙ୍ଗଳରାଣି ସମ୍ପୁଣ୍ଣରେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ॥ ୩ ॥ ଶଙ୍ଖଚଲ ବିଶେଷ ରୂପେ କଲ୍ୟାଣର
 ବାଞ୍ଛିତ ପ୍ରସବ କରୁଥାଏ । ବାମ ଦିଗରେ ଶ୍ୟାମାପକ୍ଷୀ ସୁନ୍ଦର ତରୁ ଉପରେ ଦେଖା
 ଦେଉଥାଏ । ଦଧି, ମୀନ ସମ୍ପୁଣ୍ଣରେ ଆଗତ । ହୁଇ ଜଣ ବିଦ୍ବାନ୍ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହସ୍ତରେ
 ପୁତ୍ରକ ଧରି ସମ୍ପୁଣ୍ଣରେ ଉପସ୍ଥିତ ॥ ୪ ॥ କୋହା—ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳମୟ, କଲ୍ୟାଣ-
 ମୟ ଓ ମନୋବାଞ୍ଛିତ ଫଳଦାୟକ ଶକୁନ ସତେ ଯେମିତି ସତ୍ୟ ଓ ବାସ୍ତବ ହେବା
 ପାଇଁ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଠୁଳ ନୋଇଗଲା ॥ ୩୦୩ ॥ ସ୍ବୟଂ ସପ୍ତଶ ବ୍ରହ୍ମ ଯାହାଙ୍କର ସୁନ୍ଦର
 ସୁତ, ତାହାଙ୍କ ସତାଶେ ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳ ଶକୁନ ସୁଲଭ । ବିଶେଷତଃ ସେହିଠାରେ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଦୃଶ ବର ଓ ସତୀଙ୍କ ସଦୃଶ ଦଧି ଏବଂ ଦଶରଥ ଓ ଜନକଙ୍କ ସଦୃଶ

ସୁନି ଅସ ବ୍ୟାହୁ ସବୁନ ସବ ନାଚେ । ଅବ ଶାନ୍ତେ ବିରଂଶ ହମ ସାଂଚେ ॥
 ଏହି ବିଧି ଶାନ୍ତ ବରତ ପୟାନା । ହସ୍ତ ଗୟ ଗାଜହିଁ ହନେ ନିସାନା ॥୨॥
 ଆର୍ତ୍ତତ ଜାଣି ଶ୍ରୀନୁକୁଲ କେତୁ । ସରିତହୁ ଜନକ ବଂଧାଏ ସେତୁ ॥
 ଶାତ ଶାତ ବର ବାସ ବନାଏ । ସୁରସୁର ସରିସ ସପଦା ଶ୍ରୁଏ ॥୩॥
 ଅସନ ସୟନ ବର ବସନ ସୁଦାଏ । ପାଣ୍ଡୁହିଁ ସବ ନିଜ ନିଜ ମନ ଶ୍ରୁଏ ॥
 ନିତ ନୁତନ ସୁଖ ଲାଗି ଅନୁକୁଲେ । ସକଳ ବରତହୁ ମନ୍ଦିର ଭୁଲେ ॥୪॥
 ଆର୍ତ୍ତତ ଜାଣି ବରତ ବର ସୁନି ଗହଗହେ ନିସାନ ।
 ସକି ଗଜ ରଥ ପଦତର ଭୁରଗ ଲେନ ଚଲେ ଅଗର୍ଭାନ ॥୫॥

ମାସପାର୍ବସୁଣ, ଦଶମ ବିଶ୍ରାମ

କନକ କଲସ ଭରି କୋପର ଆସ । ଶ୍ରୀଜନ ଲଳିତ ଅନେକ ପ୍ରକାର ॥
 ଭରେ ସୁଧାସମ ସବ ପ୍ରକାଶୁନେ । ନାନା ଭାଣି ନ ଜାଣି ବଶାନେ ॥୧॥
 ଶୁଣି ଏମନ୍ତ ବିବାହ ଶକ୍ତନେ ନାଚିଲେ । ଏତେକାଳେ ବିହୁ ସତ୍ୟ ଆନୁକୁ କରଲେ ॥
 ଏହି ଭାବେ ବରକାଣ୍ଡ କରଲେ ପ୍ରୟାଣ । ହସ୍ତ ଗଜ ଗଗନନ୍ତ ବାଜଇ ନିଷାଣ ॥୨॥
 ଆସୁଛନ୍ତି ଜାଣି ବିବାହ-କୁଳକେତୁ । ନୟନମାନଙ୍କରେ ନୃପ ବଦାଇଲେ ସେତୁ ॥
 ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବରବାସ ରଚିଲେ ଶୋଭିତ । ପୁରନ୍ଦର-ପୁର ପରି ସମ୍ପଦେ ପୁରୁଷ ॥୩॥
 ଅଶନ ବସନ ଶୟନ ସୁବଧା ବିପୁଳ । ଲଭନ୍ତି ସମସ୍ତେ ନିଜ ମନ ଅନୁକୁଳ ॥
 ନିତ୍ୟ ନବ ନବ ସୁଖ କରି ବିଲେକନ । ବରକାଣ୍ଡ ପାଶୋରିଲେ ଆପଣା ଭବନ ॥
 ଶୁଣି ବାଦ୍ୟରବ ବାରତ ଆସଇ କନ୍ୟାଙ୍କ ପକ୍ଷ ଜରିଲେ ।
 ରଥ ଗଜ ବାଜି ପଦତର ସାଜି ସୁସଜ ହେତୁ ଚଳିଲେ ॥୫॥

କନକ କଲଶ ଥାଳୀ ହସ୍ତେ ମନୋହର । ଅନେକ ପ୍ରକାର ପୁଣି ଭୋଜନ ସୁନ୍ଦର ॥
 ସୁଧା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ପାକାନ୍ନ ପୁଣି କରି ଚଢ଼ି । ବିବିଧ ରଜସ ବସ୍ତି ନ ହୁଅଇ କହୁ ॥୧॥
 ପ୍ରମାତ ସମ୍ପର୍କୀଙ୍କ ସମାବେଶ ॥୨॥ ଏପରି ବିବାହୋତ୍ସବ ବିଷୟ ଶୁଣି ସମସ୍ତ ଶକ୍ତନ
 ସତେ ସେମିତି ନାଚ ଉଠିଲେ ଏବଂ କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ଏତେକାଳେ ବ୍ରହ୍ମା ଆମକୁ
 ସତ୍ୟ କରିଦେଲେ । ଏହିପରି ବରଯାତ୍ରୀମାନେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ଅତି ଓ ହସ୍ତୀମାନେ
 ଗର୍ଜନ କରୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ନିଷାଣ ବାଜୁଥାଏ ॥ ୨ ॥ ସୌଦାମଣୀ ପତାକାସୁରୁପ ଦଶରଥକୁ
 ଆସୁଥିବାର ଦେଖି ଜନକ ନୟନମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସେତୁ-ବନ୍ଧନ କରାଇଲେ । ମଧ୍ୟେ
 ମଧ୍ୟେ ବରବିବାସ ନିର୍ମାଣ କରାଇଲେ । ସେ ସବୁ ଦେବଲୋକ ସମାନ ବିପୁଳ
 ସମ୍ପଦରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ କରି ରଖାଇଲା ॥୩॥ ସେହି ଭବନମାନଙ୍କରେ ବରଯାତ୍ରୀ ଗଣ ଆପଣା
 ଆପଣା ରୁଚି ଅନୁସାରେ ସୁନ୍ଦର ଓ ଉତ୍ତମ ଭୋଜନ, ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଶୟନ ଲାଭ କଲେ ।
 ମନ ଅନୁକୁଳ ନିତ୍ୟ ନବ ନବ ସୁଖ ଅନୁଭବ କରି ବରଯାତ୍ରୀମାନେ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ

ଫଳ ଅନେକ ବର ବସୁ ସୁହାଈଁ । ହରଷି ଭେଟି ହିତ ଭୂପ ପଠାଈଁ ॥
 ଭୂଷଣ ବସନ ମହାମଳ ନାନା । ଖଗମୁଗ ହସ୍ତ ଗୟ ବହୁବିଧ ଜାନା ॥୨॥
 ମଂଗଳ ସଗୁନ ସୁଗଂଧ ସୁହାଏ । ବହୁତ ଭାତି ମହିପାଳ ପଠାଏ ॥
 ଦଧି ଚିଉରା ଉପହାର ଅପାର । ଭରି ଭରି କାଠୁର ଚଳେ କହାର ॥୩॥
 ଅଗର୍ଥାନନ୍ଦ ଜବ ଶାସି ବରତା । ଉଚ ଆନନ୍ଦ ପୁଲକ ଭର ଗାତା ॥
 ଦେଖି ବନାଡ଼ି ସହିତ ଅଗର୍ଥାନା । ମୁହିତ ବରଦେହ ହନେ ନିସାନା ॥୪॥
 ହରଷି ପରସପର ମିଳନ ହିତ କହୁକ ଚଳେ ବରମେଳ ।
 ଜନ୍ମ ଆନନ୍ଦ ସମୁଦ୍ର ଦୁଇ ମିଳିତ ବିହାର ସୁବେଳ ॥୫॥

ଫଳ ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍ତମ ପଦାର୍ଥ ବିଶେଷ । ଭେଟି ହେତୁ ପଠାଇଲେ ସାତରେ ନରେଶ ॥
 ଭୂଷଣ ବସନ ନାନା ମଣି ମୁଲବାନ । ଖଗ ମୁଗ ହସ୍ତ ଗଜ ବହୁବିଧ ଯାନ ॥୨॥
 ମଙ୍ଗଳ ଶୁକ୍ଳ ଶୁଭ ସୁଗନ୍ଧ ପଦାର୍ଥ । ପଠାଇଲେ ନାନାମତେ ପ୍ରେମେ ନରନାଥ ॥
 ଦଧି ରୁଚା ଆଦି ଅଗଣିତ ଉପହାର । ଚଳିଲେ ଭରୁଆ ପୁଣି କବି କବି ଭାର ॥୩॥
 ଅଭ୍ୟର୍ଥକ ସେବେ ବରଯାତ୍ରୀକୁ ଦେଖିଲେ । ପୁଲକିତ ହେଉ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରମୋଦେ ପୁଣିଲେ ॥
 ଦେଖି ସ୍ଵାଗତକାରୀକୁ ସମାଜ ସହଚେ । ବଜାଇଲେ ବରଯାତ୍ରୀ ନିଷାଣ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ॥୪॥
 ହର୍ଷେ ପରସ୍ପର ମିଳିବାକୁ କେତେ ସମ୍ମୁଖେ ଧାଇଁ ଚାଲିଲେ ।
 ଯେତେ ବେଳାଭୂମି ଅଭିନୟ କେନି ଆନନ୍ଦ-ପ୍ରିୟ ମିଳିଲେ ॥୫॥

ମଧ୍ୟ ଭୁଲିଗଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ନିଷାଣମାନଙ୍କର ଘନ ଘନ ଭଜନାଦ ଶୁଣି
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବରଯାତ୍ରୀକୁ ଆହୁତବାବୁ ଜଣାଗଲା । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଵାଗତ ନିମନ୍ତେ
 କନ୍ୟାପକ୍ଷରୁ ହସ୍ତୀ, ରଥ, ପଦାଦିକ ଓ ଅଶ୍ଵମାନେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଚଳିଲେ ॥ ୩ ॥
 କୌପାସ — ଦୁଧ, ସରବତ, ଭଜା, ଜଳ ଆଦିରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଳସ, ଅବର୍ଣ୍ଣମୟ
 ଅମୃତସମ ବିବିଧ ସାକାନ୍ତରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ବଡ଼ ଓ ସାନ ଥାଳୀ ଆଦି ବହୁବିଧ ସୁନ୍ଦର ପାତ୍ର,
 ଉତ୍ତମ ଫଳ ତଥା ଅନେକ ସୁନ୍ଦର ବସୁ ଗଜା ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ଭେଟିସ୍ଵରୂପ
 ପଠାଇଲେ । ଭୂଷଣ, ବସୁ, ନାନାବିଧ ମୁଲବାନ ମଣି, ପକ୍ଷୀ, ପଶୁ, ଅଶ୍ଵ, ହସ୍ତୀ ଓ
 ବହୁତ ପ୍ରକାର ଯାନବାହନ ଏବଂ ବହୁତ ପ୍ରକାର ମଙ୍ଗଳ ଶୁକ୍ଳ-ସୁଚକ ସୁଗନ୍ଧ,
 ସୁନ୍ଦର ଓ ମଙ୍ଗଳଦ୍ରବ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଗଜା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମର ସହିତ ପଠାଇଲେ । ଭରୁଆମାନେ
 ବଡ଼ ଭରରେ ଦହରୁଚା ଆଦି ଅଗଣିତ ଉପହାର ପୁଣି କବି ଚାଲିଲେ ॥ ୧, ୨, ୩, ॥
 ଅଭ୍ୟର୍ଥକାକାସମାନେ ଯେତେବେଳେ ବରଯାତ୍ରୀକୁ ଦେଖିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଦୁହସ୍ତ
 ଆନନ୍ଦରେ ଏବଂ ଶରୀର ପୁଲକରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ସାଜସଜ୍ଜାରେ ବିଭୂଷିତ
 ସ୍ଵାଗତକାରୀମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ବରଯାତ୍ରୀମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ନିଷାଣ ବଜାଇଲେ ॥ ୪ ॥
 କୋହା — ବରଯାତ୍ରୀ ତଥା ସ୍ଵାଗତକାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ପରସ୍ପର ସହିତ
 ମିଳିତ ନିମନ୍ତେ ଆନନ୍ଦରେ ଅଭିନୟ କୌଣସି ଚାଲିଲେ ଏବଂ ଏପରି ଭାବରେ ମିଳିତ

ବରଷି ସୁମନ ସୁରସୁନ୍ଦରୀ ଗାଞ୍ଜୁଛି । ମୁକ୍ତି ଦେବ ଦୁଃସୁଖ ବଜାଉଛି ॥
 ବସୁ ସକଳ ରାଶୀ ନୃପ ଆଗେ । ବିନୟ ଗାନ୍ଧି ତତ୍ତ୍ୱ ଅତି ଅନୁରାଗେ ॥୧॥
 ପ୍ରେମ ସମେତ ରାୟ ସବୁ ଲାଭା । ଭେଦକର୍ତ୍ତା ଜାତକନ୍ଧି ଗାଭା ॥
 କରି ପୁଜା ମାନ୍ୟତା ବଢ଼ାଇ । ଜନବାସେ କହୁଁ ଚଳେ ଲଢ଼ୁଆ ॥୨॥
 ବସନ ବିଚିତ୍ର ପାଉଁଶେ ପରସ୍ତ । ଦେଖି ଧନକୁ ଧନ ମଦୁ ପରିହରସ୍ତ ॥
 ଅତି ସୁନ୍ଦର ଗାନ୍ଧେଇ ଜନବାସ । ଜହଁ ସବ କହୁଁ ସବ ଭାତି ପୁରାସା ॥୩॥
 ଜାମା ସିନ୍ଦୂ ବରତ ପୁର ଆଇ । କଛୁ ନିଜ ମହମା ପ୍ରଗଟି ଜନାଇ ॥
 ହୃଦୟ ସୁମିତ୍ର ସବ ସିଦ୍ଧି ବୋଲଇ । ଭୂପ ପତ୍ରନଇ କରନ ପଠାଇ ॥୪॥
 ସିନ୍ଧୁ ସବ ସିନ୍ଧୁ ଆୟୁସୁ ଅକଳ ଗଇଁ ଜହଁ ଜନବାସ ।

ଲବ୍ଧ ସପଦା ସକଳ ସୁଖ ସୁରସୁର ଶ୍ରେଣ ବିଳାସ ॥୩୦୭॥

ବରଷି ସୁମନ ସୁର-ସୁନ୍ଦରୀ ଗାଆନ୍ତି । ପ୍ରମୋଦିତେ ଦେବଗଣ ହୃଦୟ ବଜାନ୍ତି ॥
 ସମସ୍ତ ବସୁ ରଖିଣ ନୃପତିଙ୍କ ଆଗେ । ବିନୟ କଲେ ସେମାନେ ଅତି ଅନୁରାଗେ ॥୧॥
 ପ୍ରେମ ସହ ନୃପ ସବୁ କଲେ ଅଙ୍ଗୀକାର । ଯାତକକୁ ଡାକି ପୁଣି ଦେଲେ ପୁରସାର ॥
 ଆଦର ସଜାର ପୁଜା ବଢ଼ାଇ କରିଲେ । ବରବାସେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନ ସବେ ଦେଖିଗଲେ ॥୨॥
 ବିଚିତ୍ର ବସନ ପଡ଼େ ଚରଣ ତଳରେ । ବିଲେବ ଧନକ ଧନ ମଦ ପରିହରେ ॥
 ଅତି ରମ୍ୟ ବରବାସ ଦେଲେ ରତ୍ନବାକୁ । ଯହିଁ କିଛି ଅସୁବିଧା ନ ହେବ କାହାକୁ ॥୩॥
 ଜାଣି ସୀତା ଉପସ୍ଥିତ ପୁରେ ବରପକ୍ଷ । ଜଣାଇଲେ କିଛି ନିଜ ମହମା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ॥
 ହୃଦୟେ ସୁଖ ସମସ୍ତ ସିଦ୍ଧିକୁ ରାଜଲେ । ନୃପଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ହେବୁ ତାଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ ॥୪॥
 ସିଦ୍ଧି ସବୁ ହର୍ଷେ ଗଲେ ବରବାସେ ଶୁଣି ସୀତା ଅନୁମତି ।

ସଙ୍ଗତେ ଦେବଗଣ ସୁର-ପୁର ସୁଖ ଶ୍ରେଣ ବିଳାସ ସମ୍ପାଦି ॥୩୦୭॥

କଲେ, ବୋଧ ହେଲା, ଯତେ ଯେମିତି ଆନନ୍ଦର ହୃଦୟ ସମସ୍ତ ଉତ୍ତମ ବେଳାକୁ ମିଳି
 ଲାଭନ କରି ମିଳନ କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୩୦୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ସୁରସୁନ୍ଦରୀମାନେ ଫୁଲ
 ବର୍ଷା କରି ଗୀତ ଗାଉଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଦେବତାଗଣ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ହୃଦୟ
 ବଜାଉଥା'ନ୍ତି । ସ୍ୱାଗତ ନିମନ୍ତେ ଆସିଥିବା ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଦଶରଥଙ୍କ ଆଗରେ
 ସମସ୍ତ ଦବ୍ୟ ରଖିଦେଲେ ଏବଂ ଅତିଶୟ ପ୍ରେମରେ ବିନତି କଲେ ॥ ୧ ॥ ରାଜା ଦଶରଥ
 ପ୍ରେମ ସହକାରେ ସମସ୍ତ ବସୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ପୁଣି ଯାତକମାନଙ୍କୁ ଡାକି ତାହା
 ସବୁ ପୁରସାରସ୍ୱରୂପ ଦେଲେ । ତଦନନ୍ତର ପୁଜା, ଆଦରସଜାର ଓ ବଢ଼ାଇ ଆଦ
 କରି ସ୍ୱାଗତକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ବରବାସ ଆଡ଼କୁ ନେଇ ଚାଲିଲେ ॥ ୨ ॥
 ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦ ସୁନ୍ଦର ବସୁର ପାତ୍ରାତା ପଡ଼ୁଥାଏ । ସେ ସବୁକୁ ଦେଖି କୁବେର ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ
 ଧନରାଜ ପରିହାର କରି ଉଠନ୍ତି । ବରଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ରହଣି ନିମନ୍ତେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ବରବାସ
 ଦିଆଗଲା । ସେଠାରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ସୁବିଧା ସୁଖ ॥ ୩ ॥ ସୀତା ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ

ନିଜ ନିଜ ବାସ ବିଲେକି ବରଣୀ । ସୁରସୁଖ ସକଳ ସୁଲଭ ସବ ଭାଣୀ ॥
 ବିଭବ ଭେଦ କହୁ କୋଉ ନ ଜାନା । ସକଳ ଜନକ କର କରଣି ବଖାନା ॥୧॥
 ପ୍ରିୟ ମହିମା ରଘୁନାୟକ ଜାମା । ହରଷେ ହୃଦୟ ହେତୁ ପହିରୁମା ॥
 ପିତୁ ଆଗମନ୍ତୁ ସୁନତ ଦୋଉ ଭାଣ । ହୃଦୟ ନ ଅତି ଆନନ୍ଦ ଅମାଣ ॥୨॥
 ସବୁଚକ୍ର କହି ନ ସକତ ଗୁର ପାଶୁ । ପିତୁ ଦରସନ ଲଳିତ ମନ ମାଶୁ ॥
 ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ବିନୟ ବଡ଼ ଦେଖା । ଉପଜା ଉର ସତୋଷ ବିସେଷୀ ॥୩॥
 ହରଷି ବଧୁ ଦୋଉ ହୃଦୟ ଲଗାଏ । ପୁଲକ ଅଂଗ ଅଂବକ ଜଳ ଛାଏ ॥
 ଚଳେ ଜହ୍ନ ଦସରଥ ଜନବାସେ । ମନହୁଁ ସରୋବର ତଳେଉ ପିଆସେ ॥୪॥

ଦେଖି ବରଜାତି ନିଜ ନିଜ ବାସ-ସୁଲ । ସବୁ ମତେ ସୁର ସୁଖ ସୁଲଭ ସକଳ ॥
 ବେଉବର ଭେଦ କେହି କହୁ ନ ଜାଣନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଜନକଙ୍କର ପ୍ରଣାମା କରନ୍ତି ॥୧॥
 ସୀତାଙ୍କ ମହମା ଜାଣି ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ । ହେତୁ ହୃଦି ନିଜ ହୃଦେ ହୋଇଲେ ପ୍ରସନ୍ନ ॥
 ପିତାଙ୍କ ଆଗମନରେ ସମାବୁର ପାଇ । ଅତି ଆନନ୍ଦେ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ହେଲେ ହୃଦ ଭାଇ ॥୨॥
 ସଙ୍ଗେ ଗୁରୁଙ୍କ ଆଗେ କହି ନ ପାରନ୍ତି । ପିତା ଦର୍ଶନ ଲଳିତା ହୁଏ ବଳବତୀ ॥
 ଦେଖି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ତାଙ୍କ ପରମ ବିନୟ । ହୃଦୟେ ସନ୍ତୋଷ ଲଭ ହେଲ ଅତିଶୟ ॥୩॥
 ହରଷେ ବେଦଭାଷାକୁ ହୃଦେ ଆଲିଙ୍ଗିଲେ । ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ନୟନ ଅଙ୍ଗ ପୁଲକେ ପୁରଲେ ॥
 ଗମନ କରିଲେ ଦଶରଥଙ୍କ ନିବାସେ । ଅବା ସରୋବର ଯାଏ ଭୃଷାବୁର ପାଶେ ॥୪॥

ଜନକପୁରରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବାର ଜାଣି ନିଜର କିଛି ମହମା ପ୍ରକାଶ କରି ଦେଖାଇଲେ ।
 ସେ ହୃଦୟରେ ସସନ୍ତ ପିତାଙ୍କୁ ସୁରଣ କରି ଡକାଇଲେ ଏବଂ ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ
 ସଜ୍ଜାର କରିବା ଲାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା —ସୀତାଙ୍କର
 ଆଦେଶ ଶୁଣି ସମସ୍ତ ପିତା ବରବାସସୁଲକୁ ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି, ହୁଷ ଓ ସୁରପୁର ଯୋଗ୍ୟ
 ଭୋଗବିଳାସ-ସାମଗ୍ରୀ ଧରି ଚାଲିଲେ ॥ ୩୭ ॥ ତୌପାତ୍ର —ସେତେବେଳେ
 ବରଯାତ୍ରୀମାନେ ଆପଣା ଆପଣାର ବାସସୁଲୀ ଦେଖିଲେ, ସେମାନେ ମନେ କଲେ ଯେ,
 ସେହିପରି ସୁଲରେ ସମସ୍ତ ବେଦସୁଖ ସୁଲଭ । ଏ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ଟିକିଏ ହେଲେ ରହସ୍ୟ
 କେହି ଜାଣିପାରଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଜନକଙ୍କର ପ୍ରଣାମା କରୁଥାନ୍ତି ॥ ୧ ॥
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସୀତାଙ୍କର ମହମା ଜାଣି ଏବଂ ତାଙ୍କର ପ୍ରେମ ଚିହ୍ନି ହୃଦୟରେ ଅଙ୍ଗନ୍ତୁ
 ହର୍ଷିତ ହେଲେ । ପିତା ଦଶରଥଙ୍କ ଆଗମନର ସମ୍ପାଦ ପାଇ ହୃଦ ଭାଇଙ୍କ ହୃଦୟରେ
 ମହାନନ୍ଦର ସ୍ରୋତ ବୁଟିଗଲ ॥ ୨ ॥ ସଂକୋଚବଶତା ସେ ଗୁରୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କୁ କିଛି
 କହୁପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମନରେ ପିତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲଳିତା ବଳବତୀ ହେଉଥାଏ ।
 ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ତାଙ୍କ ବିନମ୍ରତା ଦେଖିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅପାର ସନ୍ତୋଷ ଜାତ
 ହେଲା ॥ ୩ ॥ ସେ ଅତିଶୟ ପ୍ରସନ୍ନତା ସହକାରେ ହୃଦଭାଷାକୁ ହୃଦୟରେ ଆଲିଙ୍ଗନ
 କଲେ । ତାଙ୍କର ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ନୟନରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ-ଜଳିତ

ଭୂପ ବିଲେକେ ଜବହିଁ ମୁନି ଆଡ଼ିତ ସୁଚନ୍ଦ୍ର ସମେତ ।

ଉଠେ ହରଷି ସୁଖସିଂଧୁ ମହୁଁ ଚଳେ ଆଦି ସୀ ଲେତ ॥୩୦୭॥

ମୁନିହି ଦଣ୍ଡବତ ଶାନ୍ତ ମହାପା । ବାର ବାର ପଦ ରଜ ଧରି ସୀସା ॥
କୌଶିକ ରାଜ ଲିପି ଉର ଲୁଇ । କହି ଅସୀସ ପୁଣି କୁସଲୁଇ ॥୧॥
ପୁନି ଦଣ୍ଡବତ କରତ ଦୋଉ ଗୁଇ । ଦେଖି ନୃପତି ଉର ସୁଖ ନ ସମାଇ ॥
ସୁତ ହୃଦୁଁ ଲଲ ଦୁ ପଦ ଦୁ ଖ ମେଟେ । ମୃତକ ସଖାର ପ୍ରାଣ ଜମୁ ଭେଟେ ॥୨॥
ପୁନି ବସିଷ୍ଠ ପଦ ସିର ତିହୁ ନାଏ । ପ୍ରେମ ମୁଦିତ ମୁନିବର ଉର ଲାଏ ॥
ବିପ୍ରବୃନ୍ଦ ବଢେ ଦୁହଁ ଗୁଇଁ । ମନସାଞ୍ଜୁଣୀ ଅସୀସେ ପାଇଁ ॥୩॥
ଭରତ ସଦାକୁଜ ଶାନ୍ତ ପ୍ରନାମ । ଲିପି ଉଠାଇ ଲଲ ଉର ରାମ ॥
ହରଷେ ଲଖନ ଦେଖି ଦୋଉ ଭ୍ରାତା । ମିଳେ ପ୍ରେମ ପରିପୁରିତ ଗାତା ॥୪॥

ଦେଖି ନରନାଥ ପ୍ରତଳ ସହଚ ଆସୁଛନ୍ତି ମୁନିରାୟ ।

ଉଠି ହରଷେ, ସୁଖ ସିନ୍ଧୁରେ ଚଳିଲେ ପାଣି କର୍ଣ୍ଣଲ ସରାୟ ॥୩୦୭॥

ମୁନିକୁ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମ କଲେ ମହାପତି । ବାରମ୍ବାର ପଦରଜ ମସ୍ତକେ ଦେନନ୍ତୁ ॥
କୌଶିକ ନ ପଡ଼ିବୁ ଦୁଦେ ଆଲିଙ୍ଗିଣୀ । ପରୁରନ୍ତୁ କୁଶଳାଦି ଆଶିଷ ଦେଇଣ ॥୧॥
କରନ୍ତେ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମ ତନୟ ଉଭୟେ । ଦେଖି ସୁଖ ନ ସମ୍ଭାବ ନୃପଙ୍କ ଦୁଦୟେ ॥
ପ୍ରତଳ ଆଲିଙ୍ଗି ଦୁଃଖ ଦୃଃସହ ନାଶିଲେ । ମୃତକ ଶରୀରେ ପଥା ପ୍ରାଣ ପ୍ରବେଶିଲେ ॥୨॥
ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ପଦେ ହୃଦେ ପ୍ରଣମିଲେ ପ୍ରଣି । ପ୍ରେମ-ପ୍ରମୋଦିତେ ଦୁଦେ ଲଗାଇଲେ ମୁନି ॥
ବିପ୍ର ବୃନ୍ଦକୁ ବନ୍ଦନ କରି ବେନି ଭଲ । ପ୍ରସନ୍ନ ମନ ହୋଇଲେ ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇ ॥୩॥
ଭରତ ଅନୁଜ ସହ କରନ୍ତେ ପ୍ରଣାମ । ଉଠାଇ ନେଇ ଦୁଦୟେ ଲଗାଇଲେ ରାମ ॥
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବେନି ଭାଙ୍ଗୁ ବିଲେକ ଆନନ୍ଦେ । ମିଳିଲେ ପରମ ପ୍ରେମ-ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ଦୁଦେ ॥୪॥

ଜଳ ସୁଶିତଳ । ଦଶରଥ ବରବାସର ଯେଉଁଠାରେ ରହୁଥିଲେ, ସେ ସେଠାକୁ ଚଳିଲେ ।
ସତେ ସେମିତି ସରୋବର ତୃତୀୟର ନିକଟକୁ ଚଳିଯାଉଛି କି । ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —
ଯେତେବେଳେ ରାଜା ଦଶରଥ ପୁଅ ଦୁହଳ ସହଚ ମୁନିକୁ ଆସୁଥିବାର ଦେଖିଲେ,
ସେ ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ ସୁଖ-ସମୁଦରେ ପାଣି କର୍ଣ୍ଣଲ ପରି
ଚଳିଲେ ॥ ୩୦୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ମହାପତି ଦଶରଥ ମୁନିଙ୍କର ଚରଣରଜ ବାରମ୍ବାର
ଶିର ଉପରେ ନଢାଇ ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତପ୍ରଣାମ କଲେ । ବଶାମିତ ରାଜାକୁ ଉଠାଇ
ଦୁଦୟରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ଏବଂ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଇ କୁଶଳ-ସମାୟୁକ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ॥ ୧ ॥
ତତ୍ପରେ ହୁଇ ଭଲକୁ ଦଣ୍ଡବତପ୍ରଣାମ କରିବାର ଦେଖି ରାଜାଙ୍କ ଦୁଦୟରେ ପ୍ରଣ
ସମ୍ଭାରିଲା ନାହିଁ । ପୁଅ ଦୁହଳକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ସେ ଆପଣାର ବରହ-ନିଜତ ଦୃଃସହ
ଦୃଃସକୁ ଦୂର କଲେ । ସତେ ସେମିତି ମୃତ ଶରୀରକୁ ପ୍ରାଣ ମିଳିଗଲା ପରି । ॥ ୨ ॥
ତତ୍ପରେ ଭଲ ହୃଦେ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରଣ ନୁଆଁଇଲେ । ମୁନିବର ପ୍ରେମାନନ୍ଦରେ

ପୁରଜନ ପରିଜନ ଜାତିଜନ ଜାତକ ମଂସୀ ମୀଚ ।

ମିଳେ ଜଥାକ୍ଷୟ ସବହି ପ୍ରଭୁ ପରମ କୃପାଳ ବ୍ୟାଧି ॥୩୦୮॥

ରାମହ ଦେଖି ବରାଦ ଜୁଡ଼ାମା । ପ୍ରୀତି କି ଶକ୍ତି ନ ଜାତି ବ୍ୟାଧି ॥
 ନୃପ ସମୀପ ସୋହର୍ଦ୍ଦ ସୁତ ଶୁଣ । ଜନ୍ମ ଧନ ଧରମାହିକ ତନୁଧାରୀ ॥୧॥
 ସୁତହୁ ସମେତ ଦସରଥହୁ ଦେଖି । ମୁହୂତ ନଗର ନର ନାରି ବିସେଷୀ ॥
 ସୁମନ ବରପି ପୁର ହନୁ ହୁଁ ନିସାନା । ନାକନଟି ନାଚୁଁ କର ଗାନା ॥୨॥
 ସତାନନ୍ଦ ଅରୁ ବିପ୍ର ସବିବ ଗନ । ମାରଧ ସୁତ ବିଦୁଷ ବଂଶଜନ ॥
 ସହିତ ବରାଦ ରାଜ ସନମାନ । ଆୟୁସୁ ମାଣି ପିରେ ଅଗ୍ରଦ୍ଵାନା ॥୩॥

ପୁର ଜାତି ଜନ ଆୟୁସୁ ସୁଜନ ଯାତକ ଅମାତ୍ୟ ମିତ ।

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବଧୁ-ପୁବକ ଭେଟିଲେ ପ୍ରଭୁ କୃପାଳୁ ବ୍ୟାଧି ॥୩୦୮॥

ରାମକୁ ନିରେଷି ହେଲେ ବରନାତି ତୃପ୍ତ । ପ୍ରୀତି ସାଥ ବଞ୍ଚି କହୁ ହୋଇବ କେମନ୍ତ ॥
 ନୃପ ସମୀପେ ଶୋଭିତ ହୋଇ ପ୍ରତାପର । ସେହେ ଅର୍ଥ ଧର୍ମ କାମ ମୋକ୍ଷ ତନୁଧାରୀ ॥୧॥
 ବିଲୋକ ଦଶରଥକୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସଙ୍ଗରେ । ପ୍ରତିତ ହୁଅନ୍ତି ଅତି ପୁର ନାଗରରେ ॥
 ସୁମନ ବରପି ସ୍ତରେ ବଳାନ୍ତ ନିଷାଣ । ନାକ ନଶିଣ ନାଚନ୍ତି କର କଲ ଗାନ ॥୨॥
 ଶତାନନ୍ଦ ବିପ୍ର ପାତ୍ର ଅମାତ୍ୟ ସମେତେ । ବିଦୁଷ ଗାୟକ ବନ୍ଦୀ ପୌରାଣିକ ଯେତେ ॥
 ବରନାତି ସହ ନୃପେ ପଶ୍ଚାତ କରଣ । ବାହୁଭିଲେ ଅଭ୍ୟର୍ଥକ ଆଦେଶ ମାଣିଣ ॥୩॥

ତାକୁ ହୃଦୟରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ହୃଦ ଗର ସମସ୍ତ ବାହୁଶକ୍ତି ବନ୍ଦନା କଲେ
 ଏବଂ ମନୋପ୍ରସନ୍ଧକାରୀ ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ଭରତ ଅନୁକ ଶତ୍ରୁଗ୍ଧର ସହୃଦ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ତାକୁ ଉଠାଇ ହୃଦୟରେ ଲଗାଇଲେ ।
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହୃଦ ଗଳକୁ ଦେଖି ହର୍ଷିତ ହେଲେ ଏବଂ ପ୍ରେମ-ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଶରୀରରେ ତାଙ୍କ
 ସହୃଦ ମିଳନ କଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଭବନନ୍ତର ପରମ କୃପାଳୁ ଏବଂ ବିନୟୀ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅଯୋଧ୍ୟା ପୁରବାସୀ, ଆୟୁସୁ ସୁଜନ, ସୁଜାତିର ଲୋକ, ଯାତକ, ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ
 ମିତ୍ରବୃନ୍ଦ—ସମସ୍ତଙ୍କ ସହୃଦ ଯଥାକ୍ଷୟ ମିଳନ କଲେ ॥ ୩୦୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ବରଯାନ୍ତ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶୀତଳ ହେଲେ । (ରାମଙ୍କ ବିରହରେ
 ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଯେଉଁ ଅଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ହେଉଥିଲା, ତାହା ଶାନ୍ତ ହୋଇଗଲା ।)
 ପ୍ରୀତିର ସାତକ ଢେକ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ରାଜା ନିକଟରେ ତାଙ୍କର ଗୁଣସ୍ତଥ
 ଏପରି ଭାବରେ ପରିଶୋଭିତ ହେଉଅଛନ୍ତି ଯେତେ ଯେମିତି ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ, ମୋକ୍ଷ ଶରୀର
 ପରିଗ୍ରହ କରିଅଛନ୍ତି କି ॥ ୧ ॥ କରବର ନରନାରୀ ପୁତ୍ରପତ୍ନୀଙ୍କ ସହୃଦ ଦଶରଥଙ୍କୁ
 ଦେଖି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଉଥାନ୍ତି । ଆକାଶରୁ ଦେବତାମାନେ ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷ କର ନିଷାଣ
 ବଜାଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଗନଶିଷ୍ଟ ଅପସରାବୃନ୍ଦ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ କାରୁଥାନ୍ତି ॥ ୨ ॥
 ସ୍ତବଜ ନମନ୍ତେ ଆସିଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶତାନନ୍ଦ, ମନ୍ତ୍ରୀବୃନ୍ଦ, ମାରଧ, ସାବଧ, ବିଦ୍ୱାନ ଏବଂ

ପ୍ରଥମ ବରାତ ଲଗନ ତେଁ ଆଇ । ତାତେଁ ପୁର ପ୍ରମୋଦୁ ଅଧିକାଈ ॥
ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦୁ ଲେଗୁ ସବ ଲହୁଣୀ । ବଡ଼ହୁଁ ବିବସ ନିସି ବିଧି ସନ କହଣୀ ॥୩
ରାମୁ ସୀତା ସୋଗ ଅବଧି ସୁକୃତ ଅବଧି ତୋଉ ରାଜ ।

ଜହଁ ତହଁ ପୁରଜନ କହଣି ଅସ ମିଲ ନର ନାର ସମାଜ ॥୩୦୯॥

ଜନକ ସୁକୃତ ମୁରତି କେଦେହୀ । ଦସରଥ ସୁକୃତ ରାମୁ ଧରେଁ ଦେହୀ ॥
ଇନ୍ଦ୍ର ସମ କାହୁଁ ନ ସିବ ଅବରାଧେ । କାହୁଁ ନ ଇନ୍ଦ୍ର ସମାନ ଫଳ ଲଧେ ॥୧॥
ଇନ୍ଦ୍ର ସମକୋଉ ନ ଉପୁଉ ଜଗ ମାହୀ । ହେଁ ନହିଁ କହଣୁ ହୋନେଉ ନାହୀ ॥
ହମ ସବ ସକଳ ସୁକୃତ କେଁ ରାସୀ । ଉଏ ଜଗ ଜନମି ଜନକପୁରବାସୀ ॥୨॥
ଜିହ୍ଵା ଜାନକୀ ରାମ ଛବି ଦେଖୀ । କୋ ସୁକୃତ ହମ ସରସ ବିସେଷୀ ॥
ପୁଣି ଦେଖବ ରଘୁସାର ବିଆହୁ । ଲେବ ଉଲ୍ଲ ବିଧି ଲେଚନ ଲହୁ ॥୩॥

ଲଗ୍ନ ପୁରୁ ଆସନ୍ତେ ବରକାତି ଦଳ । ବଡ଼ିଲ ପୁରେ ଅଧିକ ପ୍ରମୋଦ ଚହଳ ॥
ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ସୁଖ ଶ୍ରେକ ପମସ୍ତେ ଲଭନ୍ତି । ବଡ଼ ଦନରାତି ବିହୁ ଅଗେ ଗୁହାରନ୍ତି ॥୩
ରାମ ସୀତା ଶୋଭା-ଅବଧି କ ଅବା ବେନ ନୃପ ପୁଣ୍ୟ ସୀମା ।

ମିଳି ପରସ୍ପର ପୁର ନାଶ ନର କହନ୍ତି ଏହି ମହୁମା ॥୩୦୯॥

ଜନକ ସୁକୃତ ମୁଣି ଅଟେ ବଲଦେହୀ । ଦଶରଥଙ୍କ ସୁକୃତ ଧରେ ରାମ ଦେହୀ ॥
ପୁାଙ୍କ ସମ କେହି ଶିବ ସେବ ନାହିଁ ଅନ । କେହି ଫଳ ଲଭ ନାହିଁ ଏହାଙ୍କ ସମାନ ॥୩
ଏହାକୁ ଭୁଲ୍ ଜଗତେ କେହି ହୋଇନାହିଁ । ଏବେ ନାହିଁ, ଭବିଷ୍ୟକୁ ନ ହୋଇବେକାହିଁ ॥
ଆମ୍ଭେ ସମସ୍ତେ ସକଳ ସୁକୃତର ରାଣି । ଜଗତେ ଜନ୍ମି ହୋଇଲେ ମିଥୁନାବିବାସୀ ॥୪॥
ଜାନକୀ ରମ୍ୟ ଛବି କଲେ ଦରଶନ । କିଏ ବଡ଼ ପୁଣ୍ୟବାନ ଅଟେ ଆମ୍ଭ ସମ ॥
ପୁଣି ଶ୍ରୀ ରଘୁସାରଙ୍କ ବିବାହ ଦେଖିବା । ନୟନ ଲଭ ଉତ୍ତମ ପ୍ରକାରେ ରହିବା ॥୫॥

ଭଟମାନେ ବାରାତ ସମେତ ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କୁ ଆଦର-ସନ୍ଦର୍ଭ କଲେ । ତହିଁରେ
ଆଜ୍ଞା ନେଇ ସେମାନେ ବାହୁଡ଼ଲେ ॥ ୩ ॥ ଲଗ୍ନବିବସ ପୁରୁ ବରଦାସିତିନ ଅସି
ଯାଇଥା'ନ୍ତି । ଏଥିଯୋଗେ ଜନକପୁରରେ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦର ଚହଳ ପଡ଼ିଯାଇଥାଏ ।
ସମସ୍ତ ଲୋକ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ସୁଖ ଲଭି କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ବିଧାତାଙ୍କୁ ଦନରାତି ବଡ଼ାଉବା
ନିମନ୍ତେ ଗୁହାରି କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :- ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୀତା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର
ସୀମା ଏବଂ ଉତ୍ତମ ନୃପ ପୁଣ୍ୟର ସୀମା । ନରରବାସୀ ନରନାୟକଙ୍କ ଦଳ ଦଳ
ଭାବରେ ପରସ୍ପର ମିଳିତ ହୋଇ ଏହି କଥା କହୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩୦୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :-
ଜାନକୀ ଜନକଙ୍କର ସୁକୃତର ପ୍ରତିମୁଖି ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମ ଦଶରଥଙ୍କ ସୁକୃତ ଦେହ
ଧାରଣ କରୁପରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦେହଥାଆନ୍ତି । ଏହି ଉତ୍ତମ ରାଜାଙ୍କ ପରି ଆଉ କେହି ଶିବଙ୍କୁ
ଏତେ ଆରାଧନା କରିନାହାନ୍ତି କହୁ । ଏହାଙ୍କ ପରି ଆଉ କେହି ଏମିତି ଫଳ ପାତ-
ନାହାନ୍ତି ॥ ୫ ॥ ଏମାନଙ୍କ ପରି ଜଗତରେ କେହି ଏତେ ଭାଗ୍ୟବାନ ଅଞ୍ଚଳରେ ହୋଇନାହାନ୍ତି ।

କହୁଛି ପରସପର କୋକିଳବୟାଳୀ । ଏହି ବିଆଡ଼ି ବଡ଼ ଲଭୁ ସୁନୟୁଳୀ ॥
 ବଢ଼େ ଭାଗ ବଧୂ ବାତ ବନାଇ । ନୟନ ଅତିଥି ହୋଇହୁଛି ଦୋଉ ଭାଣି ॥୩॥
 ବାରୁଛି ବାର ସନେହ ବସ ଜନକ ବୋଲୁଛ ବସୀୟ ।
 ଲେନ ଆଇହୁଛି ବଧୂ ଦୋଉ କୋଟି କାମ କମଳାୟ ॥୩୧॥
 ବିବିଧ ଭାଣି ହୋଇଛି ପଡ଼ୁନାହି । ପ୍ରିୟ ନ କାହି ଅସ ସାଧୁର ମାଣି ॥
 ତବ ତବ ରାମ ଲଖନହି ନିହାଣ । ହୋଇହୁଛି ସବ ପୁର ଲେଗ ସୁଖାଣ ॥୧॥
 ସଖି ଜୟ ରାମ ଲଖନ କର ଜୋଟା । ତେସେଇ ଭୂପ ସଂଗ ଦୁଇ ଜୋଟା ॥
 ସ୍ୟାମ ଗୌର ସବ ଅଂଗ ସୁଦାସ । ତେ ସବ କହୁଛି ଦେଖି ଜେ ଆସ ॥୨॥

କହୁଥାନ୍ତି ପରସ୍ପର କୋକିଳବଜନୀ । ଏହି ବିବାହରେ ଭାଷା ଲଭ ସୁଲେଚନୀ ॥
 ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟେ ବିହୁ ଅଛୁ ସନ୍ତୋଷ ଦଟାଇ । ନୟନ-ଅତିଥି ଆସି ହେବେ ହୁଇ ଭାଣି ॥୪॥
 ବାରମ୍ବାର ସେହୁ ସହୃଦ ବିଦେହ ଜାନଙ୍କୁ ତକାଇବେ ।
 କୋଟି କାମ ସମ କମଳାୟ ବେନି ଭାଣି ନେବାକୁ ଆସିବେ ॥୩୧॥

ପୁଣି ନାନା ମତେ ହେବ ସଜ୍ଜାର ସୁଗତ । ଅପ୍ରିୟ ଶୁଣୁରାଲୟ କାହାକୁ ଏମନ୍ତ ॥
 ତେବେ ତେବେ ନିରେଖିବା ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣେ । ପୁଣି ହୋଇବେ ସମସ୍ତ ପ୍ରବଚନୀ ଜନେ ॥
 ସଖି, ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଯୋଗ ଯେଉଁପରି । ନୃପ ସଙ୍ଗେ ପୁଣି ବେନି ବାଲକ ସେପରି ॥
 ଶ୍ୟାମ ନଉର ସବ୍ୟାକ ଶୋଭାମୟ ଅତି । ଯେ ଦେଖି ଆସିଅଛନ୍ତି ସେ ସବେ କହନ୍ତି ॥୨॥

ବର୍ତ୍ତମାନ କେଉଁଠି ନାହାନ୍ତି କନ୍ୟା ଭବିଷ୍ୟତରେ ମଧ୍ୟ ହେବେ ନାହିଁ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଜଗତରେ
 ଜନ୍ମ ଲଭି କର ମିଥୁନାୟୁରର ଅଧିବାସୀ ହୋଇଅଛେ । ଅତଏବ ଆମେ ସମସ୍ତେ ମଧ୍ୟ ସ୍ତୁତ-
 ରାଣି ॥ ୨ ॥ ଏବଂ ଆମ୍ଭେମାନେ ଜାନଙ୍କ ଓ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଛବି ଦର୍ଶନ କଲେ ।
 ତାହା ହେଲେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ପୁଣ୍ୟାୟା ଆଉ କିଏ ହେବ ? ଏବେ ଆମ୍ଭେ-
 ମାନେ ରାମ୍ଭାନାଥଙ୍କର ବିବାହ ଦେଖିବା ଏବଂ ନେତ୍ରର ଲଭ ଲଭିବା ॥ ୩ ॥
 କୋକିଳ-ବଜନୀ ନାମ୍ଭମାନେ ପରସ୍ପର କୁହାକୁହୁ ହେଉଥାନ୍ତି, “ହେ ସୁଲେଚନା-
 ବୃନ୍ଦା” ଏ ବିବାହରେ ବହୁତ ଲଭ । ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବଳ ହେବୁ ବିଧାତା ସବୁ ସନ୍ତୋଷ
 ଦଟାଇଅଛୁ । ଏ ହୁଇ ଭାଣି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ନୟନର ଅତିଥି ହେବେ ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା —ଜନକ ସେହୁବଶତଃ ବାରମ୍ବାର ସୀତାଙ୍କୁ ତାକିବେ ଏବଂ କୋଟି କୋଟି
 କନ୍ଧର୍ବଙ୍କ ସମାନ ସୁନ୍ଦର ହୁଇଭାରି ବଢ଼ାୟୁ ତେଲେ ସୀତାଙ୍କୁ ନେବାକୁ ଆସିବେ ॥୩୧॥
 ଗୌପାୟ —ତତ୍ପରେ ନାନାପ୍ରକାରେ ତାଙ୍କର ଆଦରସଜ୍ଜାର କରାଯିବ । ସୁଖି !
 ଏପରି ଶୁଣୁରାଲୟ କାହାକୁ ଅପ୍ରିୟ ଲାଗିବ ? ସେତେବେଳେ ଆମ୍ଭେ ସମସ୍ତ ନଗର-
 ନିବାସୀ ଶ୍ରୀରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ନିରେଖି ପୁଷ୍ପଲଭ କରିବା ॥ ୫ ॥ ହେ ସୁଖି !
 ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଗଳ୍ଭପୁତ୍ର ଯେମିତି ସୁନ୍ଦର, ସେହୁପରି ସୁନ୍ଦର ଆଉ ହୁଇ ରାଜକୁମାର
 ରାଜାଙ୍କ ସହୃଦରେ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ସେ ହୁହେଁ ମଧ୍ୟ ଶ୍ୟାମଳ ଓ ଗୌର ବର୍ଣ୍ଣର, ହୁହୁଙ୍କ

କହା ଏକ ମେଁ ଆଜୁ ନିହାରେ । ଜନ୍ମ ବିରଂଗ ନିଜ ହାଥ ସିଂହରେ ॥
ଭରତୁ ଧମହୁ କା ଅନୁହାସ । ସହସା ଲକ୍ଷି ନ ସକହିଁ ନର ନାଶ ॥
ଲକ୍ଷ୍ମୀନ୍ନୁ ସବୁ ସୁଦନ୍ ଏକରୂପା । ନଖ ପିଖ ତେ ସବ ଅଂଗ ଅନୁପା ॥
ମନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମୁଖ ବରନି ନ ଜାହୁଁ । ଉପମା କହୁଁ ଶିଭୁବନ କୋଉ ନାହୁଁ ॥୩॥

ଉପମା ନ କୋଉ କହ ଦାସ ଭୁଲସୀ କହୁଁ କବି କୋବିତ କହୁଁ ॥
ବଳ ବିନୟ ବିଦ୍ୟା ସୀଲ ସୋଭା ସିଂଧୁ ଇନ୍ଦ୍ର ସେ ଏଇ ଅନ୍ତେ ॥
ପୁର ନାରି ସକଳ ପସାରି ଅଂତଲ ବିଧୁହି ବଚନ ସୁନାଶ୍ରୁଣୁ ॥
ବ୍ୟାଧିଅହୁଁ ଶୁଭିତ ଭାଲ ଏହିଁ ପୁର ହମ ସୁମଂଗଲ ଗାଡ଼ିଣୁ ॥

କହୁଁ ପରସପର ନାରି ବାରି ବିଲେଚନ ପୁଲକ ତନ ।

ସଖି ସବୁ କରବ ପୁରବି ପୁନ୍ୟ ପୟୋଜିତ ଭୂପ ଦୋଉ ॥୩୧॥

କେହୁ ଏକ କହେ ଆଜି ଦେଖି ମୁଁ ଆସିଛି । ଯେସନେ ବିରହ ନିଜ ହସ୍ତେ ବିରହିଛି ॥
ଭରତ ପତିନ୍ତି ଅନୁରୂପ ରାମଙ୍କର । ସହସା ବାରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ନାଦେଇ ॥୩॥
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଗୁପ୍ତେ ଦୃଷ୍ଟେ ସମ । ଅପାତ ମନ୍ତ୍ରବ ସବୁ ଅଜ ଅନୁପମ ॥
ମନ ଅନୁଭବେ, କହୁ ନ ହୁଏ ବଚନେ । ଉପମା ଦେବାକୁ କେହୁ ନାହିଁ ଶିଭୁବନ ॥୩॥

ଉପମା ନାହିଁ କେହୁ କହେ ଭୁଲସୀ, କହୁ ପାଶବ କେଉଁ ନର ମତି ।

ବଳ ବିଦ୍ୟା ବିନୟ-ଶୀଳ ଶୋଭା-ନିଳୟ ଏହାଙ୍କ ସମ ଏ ଅନ୍ତେ ।

ବିହାସି ଅବଳା ସବଳ, ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରସାଦି ଅଶଳ,

ବିବାହ ଭାଲ ଶୁଭିତ ଏହି ପୁଣି ଗାଢ଼ି ଅନ୍ତେ ହମଙ୍ଗଳ ॥

ପୁଲକିତ ହୋଇ ଭାଷନ୍ତି ରାମଣୀ ସାଗୁ ନେହେ ପରହେ ।

ସଖି, ପୁଣ୍ୟ-ପିତୁ ବେନ ନୃପମଣି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧବେ ଶଙ୍କର ॥୩୧॥

ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର । ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ସେ ଦୃଢ଼କୁ ଦେଖି ଅସିଦ୍ଧନ୍ତି,
ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏଇଆ କହୁଛନ୍ତି ।” ॥ ୨ ॥ ଆଉ ଦେହ ଜଣେ କହନ୍ତି, “ମୁଁ
ଆଜି ହିଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଛି । ସେମାନେ ଏତେ ସୁନ୍ଦର ଯେ, ସତେ ଯେମିତି ବହୁ ସହଂ
ଆପଣା ହସ୍ତରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରସି ଅଛନ୍ତି । ଭରତ ତ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅନୁରୂପ ଅଟନ୍ତି ।
ନରନାଗମାନେ ଦୃଢ଼କୁ ସହସା ବାରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ॥ ୩ ॥ କନ୍ୟା ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ
ଦୃଢ଼ଙ୍କର ରୂପ ଏବଂ ସମାନ । ଉଭୟଙ୍କର ଅପାତ-ମନ୍ତ୍ରବ ସମସ୍ତ ଅଜ ଅନୁପମ । ମନେ
ସେ ହବି ଦୃଢ଼ଟି ଅତି ରୁଚିକର । ଜନ୍ମ ନିମ୍ନରେ ସେମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତୁଳା ବର୍ତ୍ତମାନ
ପାଶବ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ଉପମା-ଯୋଗ୍ୟ ନେ ଭୁବନରେ ଅଛି କହୁ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥
ଛନ୍ଦ :—ଭୁଲସୀ ଦାସ କହନ୍ତି—ଏହିଙ୍କର ଉପମା ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ନାହିଁ ଦୋର
କବି ଓ କୋବିଦମାନେ କହନ୍ତି, ବଳ, ବିନୟ, ବିଦ୍ୟା, ଶୀଳ ଓ ଶୋଭାର ସମସ୍ତ

ଏହି ବଧୂ ସକଳ ମନୋରଥ କରନ୍ତି । ଆନନ୍ଦ ଉମ୍ମତି ଉମ୍ମତି ଭର ଭରନ୍ତି ॥
 ଜେ ନୃପ ସୀସୁ ସ୍ୱୟଂବର ଆଏ । ଦେଖି ବଧୂ ସବ ତହୁ ସୁଖ ପାଏ ॥୧॥
 କହତ ରାମ ଜୟ ବିସଦ ବିଧାଲ । ନିଜ ନିଜ ଭବନ ଗଏ ମହିପାଲ ॥
 ଗଏ ସାତି କହୁ ଦିନ ଏହି ଭାଙ୍ଗି । ପ୍ରମୁଦତ ପୁରଜନ ସକଳ ବରଷା ॥୨॥
 ମଂଗଳ ମୁଲ ଲଗନ ଦିନୁ ଆଡ଼ି । ହିମରତୁ ଅଗନ୍ତୁ ମାୟୁ ସୁଦାଡ଼ି ॥
 ବ୍ରହ୍ମ ତଥୁ ନଖକୁ ଜୋଗୁ ବର ବାରୁ । ଲଗନ ସୋଧୁ ବଧୂ ଖଣ୍ଡ ବିରୁ ॥୩॥
 ପଠେ ପାଣ୍ଡି ନାରଦ ସନ ସୋଇ । ଗମା ଜନକ କେ ଗନକହୁ ଜୋଇ ॥
 ସୁମା ସକଳ ଲୋଗହୁ ସୁଦ ବାତା । କହୁଛି ଜୋତିଷୀ ଆହି ବିଧାତା ॥୪॥

ଏହି ଛବେ ମନୋରଥ ସମସ୍ତେ କରନ୍ତି । ଅତି ଆନନ୍ଦେ ଉତ୍ତମୁକ୍ତ ହୃଦୟ ହୁଅନ୍ତି ॥
 ସୀତା ସ୍ୱୟମ୍ବରେ ଯେଉଁ ନୃପ ଆସିଥିଲେ । ନିରେଖି ରୁଷ ଭଲକୁ ସୁଖ ସେ ଲଭିଲେ ॥୧॥
 ବର୍ଣ୍ଣଣ ରାମଙ୍କ ଯଶ ବିମଳ ବିଶାଳ । ନିଜ ନିଜ ଭବନକୁ ଗଲେ ମହାପାଳ ॥
 ଏମନ୍ତେ କହୁ ବିବସ ହୋଇଲେ ଯାପନ । ପ୍ରମୋଦତ ପୁରବାସୀ ବରଜାତି ଜନ ॥୨॥
 ମଙ୍ଗଳ ଲଗନ ଦିନ ହେଲୁ ଉପସ୍ଥିତ । ହିମ ରତ୍ନ ମାର୍ଗଶୀର ମାସ ସୁଶୋଭିତ ॥
 ଉତ୍ତମ ବ୍ରହ୍ମ ନକ୍ଷତ୍ର ଯୋଗ ଦିଅବାର । ଲଗ୍ନ ପତ୍ନୀ ଲେଖି ବଧୂ କଣ୍ଠ ବିରୁ ॥୩॥
 ପଠାଇ ଦେଲେ ନାରଦ ଚରେ ଦେଇ ତାହା । ଜନକ ଗଣକ ଗଣ ଗଣିଥିଲେ ଯାହା ॥
 ଶ୍ରବଣ କରି ସକଳ ଲୋକେ ଏହି ବାଣୀ । କହନ୍ତି ଜ୍ୟୋତିଷ ଅଟେ ଇତିର ବିଧାତା ॥୪॥

ଉଭୟ ଭାଇଙ୍କ ସଦୃଶ ଏହି ହୃଦ ଭଲହିଁ ଅଟନ୍ତି ।” ଜନକପୁରର ସମସ୍ତ ନାୟ ପଣନ୍ତୁ
 ପଥାର ବିଧାତାଙ୍କୁ ସଦନୟ ବାଣୀ ଜଣାଉଥାନ୍ତୁ—“ରୁଷ ଭଲଙ୍କର ବିବାହ ଏହି
 ନଗରରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଉ ଏବଂ ଆମେ ସମସ୍ତେ ସୁନ୍ଦର ମଙ୍ଗଳ ସର୍ବାଙ୍ଗ ଗାନ କରୁ ।”
 ସୋରଠା —ସକଳ ଜେନ ଓ ପ୍ରଲକ୍ଷିତ ଶସ୍ତ୍ରରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପରସ୍ପର କୁଦାକୁଡ଼
 ଦେଉଥାନ୍ତୁ, “ହେ ସଖି ! ରାଜା ହୃଦ୍ରେ ସୁକୁଚର ସମୁଦ୍ର । ସିପୁରର ଶିବ ସମସ୍ତଙ୍କର
 ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବେ ।” ॥ ୩୧୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ଏହିପରି ଭାବରେ ସମସ୍ତେ
 ମନସ୍ଥାମନା କରୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ଉତ୍ସାହପୂର୍ବକ ଆପଣା ଆପଣା ହୃଦୟକୁ ଆନନ୍ଦରେ
 ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରୁଥା’ନ୍ତି । ସୀତାଙ୍କ ସ୍ୱୟମ୍ବର ଉପଲକ୍ଷେ ଯେଉଁ ରାଜାମାନେ ଆସିଥିଲେ,
 ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ରୁଷ ଭଲକୁ ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ଲଭ କଲେ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନିର୍ମଳ
 ଓ ମହାନ ଯଶ କହୁ କହୁ ରାଜାମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ଘରକୁ ଗଲେ । ଏହିପରି
 ଭାବରେ କେତେକ ଦିନ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା । ଜନକପୁର-ଜବାସୀ ଏବଂ ବରଯାତ୍ରି-
 ବୃନ୍ଦ ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥା’ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳର ମୁଲ ଲଗ୍ନ ଦିବସ ଆସି
 ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ହେମନ୍ତ ରତ୍ନ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ମାର୍ଗଶୀର ମାସ ହୋଇଥାଏ । ବ୍ରହ୍ମ, ତଥୁ,
 ନକ୍ଷତ୍ର, ଯୋଗ ଓ ବାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଲଗ୍ନ-ପୁତୁରୁଁ ଗଣନା କରି ସୁଦ୍ଧା ତାହା ଉପରେ
 ବିରୁ କଲେ । ॥ ୩ ॥ ଏବଂ ନାରଦଙ୍କ ହାତରେ ସେହି ଲଗ୍ନପଦିକା ଜନକପୁରକୁ

ଧେନୁଧୁର ବେଲ ବିମଲ ସକଳ ସୁମଂଗଳ ମୂଳ ।

ବିପ୍ରସ୍ଥ କହେଉ ବିଦେହ ସନ ଜାନି ସଗୁନ ଅନୁକୁଳ ॥୩୧୬॥

ଉପସ୍ଥେଷ୍ଟତହି କହେଉ ନରନାହା । ଅବ ବିଲଂବ କର କାରୁ କାହା ॥
ସତାନନ୍ଦ ତବ ସତବ ବୋଲୁ । ମଂଗଳ କଲସ ସାଜି ସବ ଲାଏ ॥୧॥
ସଂଖ ନିସାନ ପନର୍ଥୁ ବହୁ ବାଜେ । ମଂଗଳ କଲସ ସଗୁନ ସୁଭ ସାଜେ ॥
ସୁଭଗ ସୁଆସିନି ଗାତ୍ରୁହିଁ ଗୀତା । କରୁଛି ବେଦ ଧନି ବିପ୍ର ପୁମତା ॥୨॥
ଲେନ ତଳେ ସାଦର ଏହି ଭାଷା । ଗପ ଜହ୍ନ ଜନବାସ ବରଣ ॥
କୋସଳପତି କର ଦେଖି ସମାଜୁ । ଅତି ଲଘୁ ଲଗ ଛିନ୍ନୁ ସୁରସକୁ ॥୩॥
ଭସୁଉ ସମଜ ଅବ ଧାରିଆ ପାଉ । ସୁଦ ସୁନି ପର ନିସାନହିଁ ଭାଉ ॥
ଗୁରୁଶ୍ଚ ପୁଣି କରି କୁଳ ବିଧି ରଜା । ତଳେ ସଂଗ ମୁନି ସାଧୁ ସମାଜା ॥୪॥

ଧେନୁ ଧୁଳି ବେଲ ପରମ ବିମଲ ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳ ମୂଳ ।

ବିପ୍ରସ୍ଥ ବିଦେହକୁ କହୁଛି ବିରାଗ ପୁଲକ୍ଷଣ ଅନୁକୁଳ ॥୩୧୭॥

ବୋଇଲେ ପ୍ରସ୍ତେଷ୍ଟତକୁ ଅବନ ରାଗୁର । ଏବେ ବିଲମ୍ବ ଦେବଣ କାରଣରୁ କର ॥
ଶତାନନ୍ଦ ସତବକୁ ତହୁଁ ତକାଇଲେ । ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ସକଳ ସଜାଇ ଆଣିଲେ ॥୧॥
ନାନାବିଧ ତୋଳ ଶଙ୍ଖ ନିଷାଣ ବାଜିଲୁ । ମଙ୍ଗଳ କଲସ ସବୁ ଶକ୍ତନ ସାଜିଲୁ ॥
ପୁରସ୍ତ ଅଙ୍ଗନା ଗୀତ ଗାୟନ କରନ୍ତି । ଭୁପ୍ତରେ ପବନ ବେଦଧ୍ବଜ ଉଜାରନ୍ତି ॥୨॥
ଏହୁ ରାବେ ଆଣିବାକୁ ସାଦରେ ତଳିଲେ । ଗଲେ ବରବାସେ ଯହିଁ ବରକାଢିଥିଲେ ॥
କୋଶଳ ନୃପତିଙ୍କର ବିଲେକ ସମାଜ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୁଚ୍ଛ ଲଗିଲ ତାଙ୍କୁ ଦେବରାଜ ॥୩॥
ହେଲଣି ସମୟ, ଏବେ ସଞ୍ଚାଳନ୍ତୁ ପାଦ । ଏହା ଶୁଣି ହେଲ ଘନ ନିଷାଣ ନାନାବ ॥
ପୁରୁଷ ପରାଧି ନୃପ କୁଳସାଜି କରି । ତଳିଲେ ସମାଜ ସାଧୁ ପୁନି ସଙ୍ଗେ ଧରି ॥୪॥

ପଠାଇଦେଲେ । ଜନକଙ୍କ ଜ୍ୟୋତିର୍ଷୀମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଗଣନା କରି ରଖିଥିଲେ ।
ଯେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ଲୋକ ଏ କଥା ଶୁଣିଲେ, ସେମାନେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ,
“ଏଠିକାର ଜ୍ୟୋତିର୍ଷୀ ମଧ୍ୟ ବୁଝା ।” ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ନିର୍ମଳ ଓ ସମସ୍ତ ସୁମଙ୍ଗଳର
ମୂଳ ଶ୍ରୋଧୁଳର ପବନ ବେଳା ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ଏବଂ ଅନୁକୁଳ ଶକ୍ତନ ଦେଖାଗଲା ।
ଏହା ଜାଣି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଜନକଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ ॥ ୩୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ତତ୍ପରେ
ରାଜା ଜନକ ପ୍ରସ୍ତେଷ୍ଟତ ଶତାନନ୍ଦଙ୍କୁ କହିଲେ, “ଏବେ ବିଲମ୍ବ ଆଉ କାହିଁକି ?”
ତେଣୁ ଶତାନନ୍ଦ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ତକାଇଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ସକଳ ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ
ନେଇ ଆସିଲେ ॥ ୧ ॥ ନାନାବିଧ ଶଙ୍ଖ, ନିଷାଣ, ତୋଳ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାନା
ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ମଙ୍ଗଳ କଲସ ତଥା ଶୁଭ-ଶକ୍ତନ-ସୁଚକ ଦ୍ରବ୍ୟ
(ଦଧି, ଦୁଗା ଆଦି) ସଜାଗଲା । ପୁରସ୍ତ ଓ ପ୍ରସାସିନୀ ନାରୀମାନେ ଗୀତ ଗାଉଥା’ନ୍ତି ଏବଂ
ପବନ ବିପ୍ରସ୍ଥ ବେଦଧ୍ବଜ ଉଜାରଣ କରୁଥାନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ସମସ୍ତ ଲୋକ ଏହିପରି

ଭାଷ୍ୟ ବୈଦିକ ଅର୍ଥଧେୟ କର ଦେଖି ଦେବ ବ୍ରହ୍ମାଦି ।

ଲଗେ ସରାହନ ସହସ ମୁଖ ଜାନି ଜନମ ନିଜ ବାଦି ॥୩୧୩॥

ସୁରନ୍ଧ୍ର ସୁମଂଗଳ ଅବସରୁ ଜାନା । ବରଷିଛି ସୁମନ ବଜାଇ ନିଧାନା ॥

ସିବ ବ୍ରହ୍ମାଦିକ ବିରୂପ ବରୁଥା । ଚଢ଼େ ବିମାନହିଁ ନାନା କୁଥା ॥୧॥

ପ୍ରେମ ପୁଲକ ତନ ହୃଦୟ ଉଛୁଡ଼ୁ । ଚଳେ ବିଲେକନ ରାମ ବିଆଡ଼ୁ ॥

ଦେଖି ଜନକପୁର ସୁର ଅନୁରାଗେ । ନିଜ ନିଜ ଲେକ ସବୁହିଁ ଲୟ ଲଗେ ॥୨॥

ଚିତ୍ତୁହିଁ ଚକିତ ବିବିଧ ବିଚାନା । ରଚନା ସକଳ ଅଲୌକିକ ନାନା ॥

ନଗର ନାଶ ନର ରୂପ ନିଧାନା । ସୁଖର ସୁଧରମ ସୁଧୀଲ ସୁଜାନା ॥୩॥

ସୌଭାଷ୍ୟ ବୈଦିକ ଅନ୍ତୋଧ୍ୟାନାଥଙ୍କ ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବେ ଦେଖିଣ ।

। କବନ୍ଧି ପ୍ରଣୟା ସହସ୍ରାନନକୁ ବୁଧା ସୁଜନୁ ଭବିଷ୍ୟ ॥୩୧୩॥

ସୁମଙ୍ଗଳ ଅବସର ଜାଣି ସୁରଗଣ ନିଷାଣ ବଜାଇ ବୃଷ୍ଟି କବନ୍ଧି ସୁମନ ॥

ମହେଶ ବିରାଟ ଆଦି ବିରୂପ ନିକରେ । ସୂଅ ସୂଅ ହୋଇ ଚଢ଼ି ନାନା ବାଦନରେ ॥୧॥

ପ୍ରେମେ ପୁଲକିତ ଜନ ହୃଦୟେ ଉଛୁଡ଼ୁ । ଅସିଲେ ଦେଖିବା ପାଇଁ ରାମଙ୍କ ବିବାହ ॥

ନିରେଖି ଜନକପୁର ମନ ଅନୁରାଗେ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜ ଲେକ ସୁନ ଲଗେ ॥୨॥

ଚକିତ ଚିତ୍ତେ ବିବିଧ ବିଚାନ ଦେଖନ୍ତୁ । ରଚନା ନାନା ପ୍ରକାର ଅଲୌକିକ ଅନ୍ତ ॥

ନଗର ନାଶ ପୁରୁଷ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନିଧାନ । କୁଳୀନ ପ୍ରବୀଣ ଧର୍ମବନ୍ତ ଶାଳବାନ ॥୩॥

ଆଦରରେ ବରଦାସି ବୃନ୍ଦାଙ୍କୁ ପାହୋଟି ଆଣିବ କୁଣ୍ଡଲରେ ଏବଂ ସେହିଠି ବରଦାସି-
ମାନେ ଥିଲେ ସେହି ବରଦାସିଙ୍କୁ ଗଲେ । ଅନ୍ତୋଧ୍ୟାନେ ଦଶରଥଙ୍କ ସମାଜ (ବୈଦିକ)
ଦେଖି ସେମାନଙ୍କୁ ଦେବରାଜ ଭନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଅତି ରୁଚି ବୋଧ ହେଲେ ॥ ୩ ॥ ସେମାନେ
ସାଇ ବିନତି କଲେ—“ସମସ୍ତ ହୋଇଗଲା, ଏବେ ବିରାଜମାନ ହୁଅନ୍ତୁ ।” ଏହା ଶୁଣିବା
ମାତ୍ରେ ଘନ ଘନ ନିଷାଣ ନିଜାହତ ହେଲା । ଗୁରୁ ବସିଷ୍ଠଙ୍କୁ ପରୁଷ ରାଜା ଦଶରଥ
କୁଲର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଯଥାବିଧି ପାଳନ କଲେ ଏବଂ ମୁନି ଓ ସାଧୁ-ସମାଜ ସହଚର ଅଗ୍ରସର
ହେଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା.—ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବତାଗଣ ଅନ୍ତୋଧ୍ୟାନେ ଦଶରଥଙ୍କ
ସୌଭାଷ୍ୟ ଓ ବୈଦିକ ଦେଖିଲେ । ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ସହସ୍ରାନନ ହିଁ ସମର୍ଥ
ବୋଲି ଜାଣି ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣୟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଆପଣା ଆପଣାର
ଜନ୍ମ ବ୍ୟର୍ଥ ବୋଲି ମନେ କଲେ ॥ ୩୧୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ଦେବଗଣ ସୁମଙ୍ଗଳ
ଅବସର ଜାଣି ନିଷାଣ ବଜାଇ ବଜାଇ ସୁମନ ବୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଶିବ,
ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବତାଗୁଡ଼ିକ ସୁଅ ସୁଅ ହୋଇ ସାଇ ବିମାନରେ ଚଢ଼ିଲେ ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ
ପ୍ରେମରେ ପୁଲକିତଗଣର ହୋଇ ଏବଂ ହୃଦୟରେ ଉଛୁଡ଼ୁ ଭବିଷ୍ୟତମନ୍ତ୍ରଙ୍କ ବିବାହ
ଦେଖିବାକୁ ଗୁଲିଲେ । ଦେବତାମାନେ ଜନକପୁରକୁ ଦେଖି ଏତେ ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇ
ପଡ଼ିଥିଲେ ଯେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଆପଣା ଆପଣାର ଲେକ (ପୁର) ଅତି ରୁଚି ବୋଧ ହେଲା ॥ ୩ ॥

କହୁଛି ଦେଖି ସବ ସୁର ସୁରନାଶ । ଉଏ ନଖତ ଜନ୍ମ ବିଧି ଭୁକିଆଣ ।
ବିଧି ଭୟୁର ଆଚରଣ ବିସେଷ । ନିଜ କରମ କହୁ କହୁ ନ ଦେଖି ॥୩

ସିବ ସମୁଦ୍ଧାଏ ଦେବ ସବ ଜନ ଆଚରଣ ଭୁଲୁ

ହୃଦୟ ବିରୁଦ୍ଧ ଧୀର ଧରି ସିନ୍ଧୁ ରଘୁବୀର ବିଆଡ଼ ॥୩୧୪॥

ନିଜ କର ନାମୁ ଲେତ ଜଗ ମାଣ୍ଡ । ସକଳ ଅମଂଗଲ ମୂଲ ନସାଣ୍ଡ ।

କରତଲ ହୋଇ ପଦାରଥ ଗୁଣ । ତେଲ ସିନ୍ଧୁ ଗମୁ କହେଇ କାମାଣ ॥୩

ଏହି ବିଧି ସବୁ ସୁରକ୍ଷ ସମୁଦ୍ଧାଣ୍ଡ । ପୁନ ଆଗେ ବର ବସତ ଚଲଣ୍ଡ ।

ଦେବକୁ ଦେଖେ ଦସରଥୁ ଜାତ । ମହାମୋଦ ମନ ପୁଲକିତ ଗାତା ॥୩

ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ସୁର, ସୁର-ରମଣୀ ସମସ୍ତେ । ହୋଇଲେ ବିଧି ଆଲୋକେ ତାରକା ଯେମନ୍ତେ ॥
ଅଧିକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ବିଧାତା ହୋଇଲେ । ଆପଣା କୃତବ୍ଧ କାହିଁ କହୁ ନ ଦେଖିଲେ ॥୩

ବୁଝାଇଲେ ସୁରଗଣଙ୍କୁ ଶଙ୍କର ନ ଭୁଲ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରି ।

ସୀତା ରଘୁବୀର ବିବାହ ବିରୁଦ୍ଧ ହୃଦୟରେ ଧ୍ୟେୟ ଧରି ॥୩୧୫॥

ଯାହାଙ୍କ ନାମ ଜଗତେ କଲେ ଉଦାରଣ । ବିନଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତୁ ସବ ଅଶୁଭ କାରଣ ॥

କରଗତ ହୋନ୍ତୁ ଧର୍ମ ଅର୍ଥ ଫଳ ଗୁଣ । ସେହୁ ସୀତା ରାମ ବୋଲି କହୁଲେ କାମାଣ ॥୩

ଏହି ଭାବେ ବୁଝାଇଣ ସୁରଙ୍କୁ ଶଙ୍କର । ପୁଣି ଆଡେ ଚଳାଇଲେ ବୃଷଭ ସୁନ୍ଦର ॥

ଦେଖିଲେ ଦଶରଥଙ୍କୁ ଯାଆନ୍ତୁ ପଥରେ । ପୁଲକିତ ଅଙ୍ଗ ଅତି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଅନ୍ତରେ ॥୩

ସେମାନେ ବିଚିତ୍ର ମଣ୍ଡପ ଓ ନାନା ପ୍ରକାର ଅଲୌକିକ ରଚନା ତଳେ ହୋଇ
ଦେଖୁଥାନ୍ତୁ । ନଗରର ନରନାଶ ସମସ୍ତେ ରୂପ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ନ୍ୟାୟ, ପ୍ରବାଣ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ
ଧର୍ମାତ୍ମା, ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନ ॥ ୩ ॥ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସମସ୍ତ ଦେବତା ଓ

ଦେବୀଙ୍କୁ ଏପରି ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହୋଇଗଲେ, ସତେ ଯେମିତି ତନ୍ମୟର ଉଦ୍ଭୁଲ ପ୍ରକାଶରେ

ତାରାମାନେ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ବହୁଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା । କାରଣ

ସେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ନିଜର କୌଣସି ବୋଟିଏ ହେଲେ କୃତନ୍ତ ଦେଖିଲେ

ନାହିଁ । ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ତତ୍ପରେ ଶିବ ସମସ୍ତ ଦେବତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ,

“ରୁମ୍ଭେମାନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ଆସ-ବିସ୍ମୟ ହୁଅନାହିଁ । ହୃଦୟରେ ଧ୍ୟେୟ ଧରି ବିରୁଦ୍ଧ କରି

ଯେ ଏହା (ଭଗବାନଙ୍କ ମହାମହୁମାମୟୀ ଶକ୍ତି-ସ୍ୱରୂପିଣୀ) ସୀତା ଓ (ଅସିଲ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେଶ୍ୱର

ସାକ୍ଷାତ୍ ଭଗବାନ୍) ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବିବାହ ।” ॥ ୩୧୪ ॥ କୌପାରି :—କାମାରି

ଶିବ ପୁଣି କହୁଲେ ଯେ, ଯାହାଙ୍କ ନାମ ଉଦାରଣ କଲ ମାତ୍ରେ ଜଗତରେ ସମସ୍ତ

ଅମଙ୍ଗଲର ମୂଳ କଟିଯାଏ ଏବଂ ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ, ମୋକ୍ଷ ଏହି ଗୁଣୋକ୍ତି ପଦାର୍ଥ କରଗତ

ହୁଏ, ଇଏ ଜଗତର ମାତାପିତା ସେହି ଶ୍ରୀ ସୀତାରାମ ॥ ୧ ॥ ଏହିପରି ଭାବରେ ଶଙ୍କର

ସୁରଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୃଷଭ ନନ୍ଦୀଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଆସନ୍ତୁ ଚଳାଇଲେ

ଦେବତାମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଦଶରଥ ମନରେ ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ଓ ଶଙ୍କରରେ ପୁଲକିତ

ସାଧୁ ସମାଜ ସ୍ବର ମନ୍ତ୍ରଦେବୀ । ଜନ୍ମ ତନ୍ମୁ ଧର୍ମେ କରଣ୍ଡି ସୁଖ ସେବୀ ॥
 ସୋହୃଦ ସାଥ ସୁଭଗ ସୁତ ଗୁଣ । ଜନ୍ମ ଅପବରଗ ସକଳ ତନ୍ମୁଧାଣୀ ॥୩॥
 ମରକତ କନକ ବରନ ବର ଜୋଷ । ଦେଖି ସୁରହ୍ନ ଭେ ପ୍ରୀତି ନ ଥୋଷ ॥
 ପୁନି ରାମକ୍ଷି ବିଲେକ ହିୟୁ ହରଷେ । ନୃପକ୍ଷ ସରାକ୍ଷ ସୁମନ ତହୁ ବରଷେ ॥୪॥
 ରାମ ରୁପୁ ନଖ ସିଖ ସୁଭଗ ବାରଣ୍ଡି ବାର ନିହାରି ।

ପୁଲକ ଗାତ ଲେଚନ ସଜଲ ଉମା ସମେତ ପୁରାରି ॥୧୫॥
 କେକି କଂଠ ଦୁଃଖ ସ୍ୟାମଲ ଅଂଗା । ତତ୍ତତ ବିନିଦକ ବସନ ସୁରଂଗା ॥
 ବ୍ୟାହ ବିଭୂଷନ ବିବିଧ ବନାଏ । ମଂଗଲ ସବ ସବ ଭୂତି ସୁଦ୍ରାଏ ॥୧॥
 ସରଦ ବିମଲ ବିଧୁ ବଦନୁ ସୁଦାଓ୍ବନ । ନୟନ ନର୍ତ୍ତକ ରାଗାବ ଲଳାଓ୍ବନ ॥
 ସକଳ ଅଲୌକିକ ସୁଂଦରତାଉ । କହି ନ ଜାଇ ମନସ୍ଥା ମନ ଭାଉ ॥୨॥

ସଙ୍ଗେ ମହାଦେବ ସାଧୁ ସମାଜ ଅଛନ୍ତି । ସୁଖ ଯେହ୍ନେ ତନ୍ମୁ ଧରି ନୃପକ୍ଷ ସେବନ୍ତି ॥
 ଶୋଭନ୍ତି ସମୀପେ ମନୋହର ସୁତ ଗୁଣ । ଯେମନ୍ତେ ସମସ୍ତ ଅପବର ଶେଷାୟ ॥୩॥
 ଜନକ ମର୍ତ୍ତକ ବେନ ଯୋଡ଼ି ଶୋଭମୟ । ଦେଖି ବଢ଼ିଲ ସୁରଜ ପ୍ରୀତି ଅତିଶୟ ॥
 ପୁଣି ରାମକ୍ଷି ନିରେଖି ହୋଇଣ ପ୍ରସନ୍ନ । ନୃପକ୍ଷ ପ୍ରଶଂସି ବୃଷ୍ଟି କରିଲେ ସୁମନ ॥୪॥
 ରାମ ରମ୍ୟ ରୂପ ଆପାଦ ମସ୍ତକ ଅବଲେକ ଅନୁଷ୍ଠଣ ।

ହେଲେ ପୁଲକିତ ନେତ୍ର ମାର-ପୁତ୍ର ଉମା ସହ ସିଲେଚନ ॥୧୫॥

କେଶା ବଣ୍ଟ ସମ ଗାତ୍ର ଶ୍ୟାମଲ ସୁଅଙ୍ଗ । ନିନ୍ଦର ସୌଦାମିନୀକୁ ବସନ ସୁରଙ୍ଗ ॥
 ବିବିଧ ବିବାହ ବିଭୂଷଣେ ବିଭୂଷିତ । ମଙ୍ଗଳମୟ ସକଳ ପ୍ରକାରେ ଶୋଭିତ ॥୧॥
 ସୁନ୍ଦର ଶରଦ ବିଧୁ ବିମଲ ବଦନ । ନବ କଞ୍ଚୁକ ଲବ୍ଧିତ କରଇ ନୟନ ॥
 ଅଲୌକିକ ସୁନ୍ଦରତା ଶରୀରେ ରାଜଇ । ମନ ଅନୁରଦେ ତାହା, କହି ନ ହୁଅଇ ॥୨॥

ହୋଇ ତଳିଆଉଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ତାଙ୍କ ସହୃଦ ପରମ ଆନନ୍ଦିତ ସାଧୁ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣମଣ୍ଡଳୀ
 ଏପରି ଶୋଭା ଦେଉଅଛନ୍ତି, ସତେ ଯେମିତି ସମସ୍ତ ସୁଖ ଶରୀରଧାରଣପୂର୍ବକ ତାଙ୍କ
 ସେବା କରୁଅଛୁ । ଗୁଣଗୋଟି ସୁନ୍ଦର ପୁଅ ରୂପେ ସମସ୍ତ ମୋକ୍ଷ (ସାଲୋକ୍ୟ, ସାମୀପ୍ୟ,
 ସାରୂପ୍ୟ ଓ ସାପ୍ରକ୍ୟ) ଶରୀର ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି କି ! ॥ ୩ ॥ ମର୍ତ୍ତମଣି ଓ ସୁବର୍ଣ୍ଣ
 ରଙ୍ଗର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁଗଳ ଦ୍ରୁପଦ୍ମ ଦେଖି ଦେବତାମାନଙ୍କର କମ୍ ପ୍ରୀତି ହେଲନାହିଁ । ପୁଣି
 ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ସେମାନେ ହୃଦୟରେ ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ ରାଜାଙ୍କୁ
 ପ୍ରଶଂସା କରି ସୁମନ ବୃଷ୍ଟି କଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆପାଦ-
 ମସ୍ତକ ସୁନ୍ଦର ରୂପକୁ ବାରମ୍ବାର ନିଶ୍ଚକ୍ଷଣ କରି ପାବନୀଙ୍କ ସହୃଦ ଶିବଙ୍କର ଶରୀର
 ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ତାଙ୍କର ନେତ୍ର ପ୍ରେମାଗ୍ନି ଯୋଗେ ସଜଲ ହୋଇ
 ଅସିଲ ॥ ୩୫ ॥ ତୌପାରି.—ରାମଙ୍କର କେକିକଣ୍ଠ ସମାଦ ଦୀପ୍ତ ଶ୍ୟାମଲ ଶରୀର
 ଏବଂ ତାଙ୍କର ସୁରଙ୍ଗ ପୀତବର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଠ ପ୍ରକାଶମୟ ବସ୍ତ୍ର ବିଜୁଲିକ୍ତ ନିନ୍ଦା କରୁଥାଏ ।

ବ୍ୟଥା ମନୋହର ସୋହାଗ୍ନି ସୁଗା । ଜାତ ନରୁତ୍ପତ ଚପଲ ଭୂରଂଗା ॥
 ରାଜକୁମାର ବର ବାଜି ଦେଖାଡ଼ୁଛି । ବ୍ୟସ ପ୍ରସଂସକ ବିରଦ ସୁନାଡ଼ୁଛି ॥୩॥
 ଜେନ୍ଦ୍ର ଭୂରଂଗ ପର ରାମୁ ବିରାଜେ । ଗଳି ବିଲୋକ ଖଗନାୟକୁ ଲଜେ ॥
 କହି ନ ଜାଇ ସବ ଭାଜି ସୁହାଡ଼ୁ । ବାଜି ବେଷୁ ଜନ୍ମ କାମ ବନାଡ଼ୁ ॥୪॥

ଜନ୍ମ ବାଜିବେଷୁ ବନାଇ ମନସିକୁ ରାମ ହୃତ ଅତି ସୋହାଗ୍ନି ।
 ଆପନେ ବସୁ ବଲ ରୂପ ଗୁନ ଗତି ସକଳ ଭୁବନ ବିମୋହନ ॥
 ଜଗମଗତ ଜାନ୍ତି ଜଗତ୍ତ୍ୱି ଜୋତି ସୁମୋତି ମନ ମାନକ ଲଗେ ॥
 କାକନି ଲଲମ ଲଗାମୁ ଲଳିତ ବିଲୋକି ସୁର ନର ମୁନି ଠଗେ ॥

ମନୋହର ବ୍ରତା ଶୋଭାପାଆନ୍ତି ସଙ୍ଗତେ । ଚପଲ ଅଶ୍ୱ ନରୁର ଯାଆନ୍ତି ସମସ୍ତେ ॥
 ରାଜକୁମାର ସୁନ୍ଦର ଘୋଷକ ନରୁନ୍ତି । କୁଳ-ପ୍ରଶଂସକ କୁଳ-କୀରତି ଶୁଣାନ୍ତି ॥୧॥
 ଯେଉଁ ଭୂରଙ୍ଗ ଉପରେ ରାମ ବିରାଜିତ । ଗତି ଦେଖି ଖଗରାଜ ହୁଅଇ ଲଜିତ ॥
 ସର୍ବ ଶୋଭାମୟ କରି ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ । ବାଜି ବେଷ ସାଜିଅଛି ଯେପ୍ରମେ ମଦନ ॥୨॥

ଯେମନ୍ତେ ବାଜି ବେଷ ସାଜିଣ ରତି ରାଗ ରାମଙ୍କ କାରଣେ ଶୋଭଇ ।

ନିଜ ଗତି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟେ ବଳ ବସୁଷ ତେଜେ ସକଳ ଭୁବନ ମୋହଇ ।

ମଣି ମାଣିକେ ବିମଣ୍ଡିତ, ଜାନ ଲଦନ ହୁଏ ଘାସ,

ଦେଖି ଭୁଲନ୍ତି ସୁର ନର ମୁନି, ସୁନ୍ଦର କିର୍ତ୍ତିଣୀ ଲଗାମେ ଲଳିତ ॥

ସମସ୍ତ ମଂଗଳମୟ ଏବଂ ବିବିଧ ସୁନ୍ଦର ବିବାହ-ଭୂଷଣ ଶରୀର ଉପରେ ହସନ୍ତ ॥୧॥
 ତାଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ମୁଖ ଶରତ ସୁସ୍ଥିମାର ନିର୍ମଳ ଚନ୍ଦ୍ରମାର ସମାନ ଏବଂ ମନୋହର ନେତ୍ର
 ନୟନ କମଳକୁ ଲଜିତ କରୁଥାଏ । ସମସ୍ତ ସୁନ୍ଦରତା ଅଲୌକିକ, ଅର୍ଥାତ୍ ଦିବ୍ୟ
 ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ-ମୟୀ, ମାୟା-ସଂଗଠିତ ନୁହେଁ । ତାହା ରାଷାରେ କୁହାଯାଇ
 ପାରିବନାହିଁ । ମନ ବେବଳ ଅନୁଭବ କରିପାରେ ॥୨॥ ସଂଗରେ ମନୋହର ଭ୍ରାତା-
 ଗଣ ସୁଶୋଭିତ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଚଞ୍ଚଳ ଅଶ୍ୱକୁ ନରୁର ନରୁର ତଳି ଯାଉଥା'ନ୍ତି ।
 ରାଜକୁମାରମାନେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଶ୍ୱମାନଙ୍କର ଗତି ଓ ଭଂଗୀ ଦେଖାଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ବନ୍ଧନ
 ପ୍ରଶଂସାକାଞ୍ଚ ମାଗଧ, ଶୁଷ୍ଟ ଆଦି କୁଳଜାତି ଶୁଣ ଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁ ଅଶ୍ୱ ଉପରେ
 ରାମ ବିରାଜିତ, ତାହାର ଗତି ଦେଖି ଗରୁଡ ମଧ୍ୟ ଲଜିତ ହୁଅନ୍ତି । ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ସକଳ ପ୍ରକାରେ ସୁନ୍ଦର । ସତେ ଯେମିତି ମଦନ
 ଅଶ୍ୱବେଶ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି ! ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ — ସତେ ଯେମିତି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
 ନମନ୍ତେ କର୍ଦ୍ଦର୍ପ ଅଶ୍ୱବେଶ-ଧାରଣପୁରକ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଅଛନ୍ତି ! ନିଜ ବସୁଷ,
 ବଳ, ରୂପ, ଗୁଣ ଏବଂ ଗତିରେ ସେ ସମସ୍ତ ଭୁବନକୁ ମୁଗ୍ଧ କରୁଥାଏ । ସୁନ୍ଦର ମୁକ୍ତା,
 ମଣି ଓ ମାଣିକ୍ୟାଦିରେ ବିଜଡିତ ଓ ବିମଣ୍ଡିତ ଜନ୍ମ ଜ୍ୟୋତିରେ ଝଟୁଥାଏ । ତାହାର
 ସୁନ୍ଦର ଦୁଃସ୍ୱଭାବ ଲଳିତ ଲଗାମକୁ ଦେଖି ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ମୁନି ସମସ୍ତେ

ପ୍ରଭୁ ମନସହିଁ ଲୟୁଲ୍ଲାନ ମନୁ ତଳତ ବାଜି ଛବି ପାଞ୍ଚୁ ।

ଦୁଷିତ ଉତ୍ତରନ ଚକିତ ଘନୁ ଜନୁ ବର ବରହୁ ନରୁଡ଼ୁ ॥୩୧୭॥
 ଜେହଁ ବର ବାଜି ରାମୁ ଅପଞ୍ଚୁରା । ତେହୁ ସାରଦଉ ନ ବରନେ ପାରା ॥
 ସକରୁ ରାମରୂପ ଅନୁରାଗେ । ନୟନ ପଂଚଦସ ଅତି ପ୍ରିୟ ଲାଗେ ॥୧॥
 ହରି ହିତ ସହିତ ରାମୁ ଜବ ଜୋହେ । ରମା ସମେତ ରମାପତି ମୋହେ ॥
 ନିରାଶି ରାମ ଛବି ବିଧି ହରଷାନେ । ଆଠଇ ନୟନ ଜାଜି ପଛୁକାନେ ॥୨॥
 ସୁର ସେନପ ଉର ବହୁତ ଉଛୁହୁ । ବିଧି ତେ ଉତ୍ତୁଡ଼ୁ ଲେଚନ ଲହୁ ॥
 ରାମହୁ ଚିତଞ୍ଚୁ ସୁରେସ ସୁଜାନା । ଗୌତମ ଶ୍ରୀୟ ପରମ ହିତ ମାନା ॥୩॥
 ଦେବ ସକଳ ସୁରପତିହୁ ସିହାସୀ । ଆଜୁ ପୁରଂଦର ସମ କୋଉ ନାହାଁ ॥
 ମୁହୂତ ଦେବଗନ ରାମହୁ ବେଶୀ । ନୃପସମାଜ ଦୁହୁଁ ହରଷୁ ବିସେଷୀ ॥୪॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମନରେ ମନ କରି ଲାନ ଗୁଲନ୍ତେ ବାଜି ଶୋଭଇ ।

ଚକ୍ରାବତୀ-ବିଭୂଷିତ ଘନ ଦେଖି ବା ବର୍ଷ ନାଚଇ ॥୩୧୭॥

ଯେଉଁ ବର ବାଜି ପୁଣ୍ୟ ବିଳେ ରୟମଣି । ଶାରଦା ମଧ୍ୟ ତା' ଶୋଭା ନପାଟବେ ବଞ୍ଚିଁ ॥
 ଅନୁରକ୍ତ ରାମ ରୂପେ ହୋଇଲେ ମହେଶ । ପଞ୍ଚଦଶ ନେତ୍ର ପ୍ରିୟ ଲଗିଲା ବିଶେଷ ॥୧॥
 ଦଶ ଅନୁରାଗେ ଯେବେ ରାମକୁ ଚାହିଁଲେ । ରମା ସହଚର ମୋହତ ହୋଇଲେ ॥
 ନିରେଶି ରାମଙ୍କ ଛବି ବିଧି ହରଷିତ । ଆଠଟି ଆଖି ବିସ୍ତାରି ହୁଅନ୍ତି ହୁଷିତ ॥୨॥
 ଷଡାନକଙ୍କ ଦୃଢ଼ସ୍ତେ ଉତ୍ସାହ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ବିହଠାରୁ ଦେଉଗୁଣ ନେତ୍ର ଲଜ ପ୍ରାପ୍ତ ॥
 ରାମକୁ ଚାହିଁ ଚରୁର ନାଚ ଲେକ ପଡ଼ । ଗୌତମ ଶାସ ମଣିଲେ ହୃଦୟର ଅତି ॥୩॥
 ସୁରେଶକୁ ପ୍ରଣାମନ୍ତ ବିରୂଧ ନକର । ଆଜି ସହସାକ୍ଷ ସମ ଜାହିଁ କେ ଭାବର ॥
 ସପନା ହେଲେ ରାମକୁ ଦେଖି ସୁରବନ୍ଧ । ଉଭୟ ନୃପ ସମାଜ ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ॥୪॥

ପ୍ରତାପିତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ତୋହା :—ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଲହାରେ ନିଜ ମନକୁ ଲାନ କରି
 ତଳନ୍ତେ, ସେ ଅଶ୍ଵ ବଡ଼ ଶୋଭା ପାଉଥାଏ । ସତେ ସେମିତି ତାରାବଳୀ ତଥା ବିଜୁଳିରେ
 ଅଳଂକୃତ ମେଘ ସ୍ଵରର ମୟୁରକୁ ନରୁଣଅଛି କ ! ॥ ୩୧୭ ॥ ଗୌପାର :—ଯେଉଁ
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଶ୍ଵ ଉପରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆସେହୁଣ କରଅଛନ୍ତି, ତାହାର ବଞ୍ଚିନୀ ସରସ୍ଵତୀ
 ସ୍ଵାକା କରପଣବେ ନାହିଁ । ଶଙ୍କର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରୂପରେ ଏତେ ଦୂର ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇ
 ପଡ଼ିଥାନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ପତ୍ନୀବେଳେ ଏତେବେଳେ ଅତି ପ୍ରିୟ ଓ ପସନ୍ଦ
 ଲାଗୁଥାଏ । ଏତେ ସଂଖ୍ୟାକ ନେତ୍ରରେ ସେ ତାଙ୍କର ରୂପକୁ ତନ୍ମତନ୍ତ କରି ଦେଖିବାର
 ସୁବିଧା ଲଭ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଉପବାନ୍ ହୁଏ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରେମ ସହଚର ରାମକୁ
 ଦେଖିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେହୁ ରମାପତି ରାମଙ୍କ ସମେତ ବିମୋହତ ହୋଇ
 ଉଠିଲେ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶେଷ ଦେଖି ବୁଢ଼ା ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ମୋଟେ
 ଆଠଟି କେତେ ଜାଣି ଅନୁଭାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥ ଦେବ-ସେନାପତି

ଅତି ହରଷୁ ରାଜସମାଜ ଦୁହଁ ଶିଷି ଦୁଂଦୁଷ୍ଟ ବାଜଣି ଘଣ୍ଟା ।
 ବରଷଣି ସୁମନ ସୁର ହରଷି କହି ଜୟ ଜୟକି ଜୟ ରଘୁକୁଳମୟା ॥
 ଏହି ଭାତି ଜାନି ବରତ ଆର୍ତ୍ତତ ବାଜନେ ବହୁ ବାଜଣି ।
 ରାମା ସୁଆଦିନି ବୋଲି ପରିଛନ୍ତି ହେତୁ ମଂଗଳ ସାଜଣି ॥

ସକ ଆରଣ୍ୟ ଅନେକ ବିଧି ମଂଗଳ ସକଳ ସିଂହାର ।

ଚଳୁଁ ମୁକ୍ତି ପରିଛନ୍ତି କରନ ଗଜଗାମିନି ବର ନାରୀ ॥୩୧୭॥

ବିଧିବଦ୍ଧା ସବ ସବ ମୁଗଲେଚନି । ସବ ନିଜ ତନୁଛବି ରକ୍ତମୟ ମୋଚନି ॥
 ପହିରେ ବରନ ବରନ ବର ଚାରି । ସକଳ ବିଭୂଷନ ସଜେ ସର୍ବସ୍ୱ ॥୧॥

ବେନ ରାଜ ସମାଜେ ଅତି ଆନନ୍ଦେ ବାଜେ ହୃଦୟ କର ଘୋର ଢେ ।

ସ୍ତରେ ବରଷେ ଜୟ ଜୟଶ୍ରୀ ରଘୁରାୟ କହଣ ପିଞ୍ଚନ୍ତି ସୁମନ ।

ଶୁଣନ୍ତେ ବାଦ୍ୟନାଦ ରାଗ, ଆସନ୍ତି ବରଯାତ୍ରୀ ଜାଣି,

ସଙ୍ଗି ଗଣ ସଙ୍ଗତେ ବନ୍ଦାପନା ନିମନ୍ତେ ପକାନ୍ତି ସୁମଙ୍ଗଳ ଅତି ॥

ସକାଳ ଅଳଗ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ମଙ୍ଗଳ ବସ୍ତ୍ର ଧିଆରି ।

ଚଳିଲେ ଆନନ୍ଦେ ବନ୍ଦାପନା ହେତୁ ଗଜଗାମିନୀ ସୁନାରୀ ॥୩୧୮॥

ବିଧି-ବଦ୍ଧା ସକଳେ କୁରଙ୍ଗ-ଲେଚନା । ନିଜ ହୃଦୟ ଘେରଇ ଗଣମା-ମୋଚନା ॥

ପିନ୍ଧଇନ୍ତି ଭଦ୍ର ଭଦ୍ର ବହୁ ମୁଖ ଚର । ନାନାବିଧ ବିଭୂଷଣେ ଭୂଷିତ ଶରୀର ॥୧॥

କାହିଁକେୟଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅପାର ଉତ୍ସାହ, କାରଣ ସେ ବହୁଙ୍କଠାରୁ ଦେହତ୍ରଣୀ
 ଅର୍ଥାତ୍ ବାର ନୟନରେ ରାମ-ଦର୍ଶନର ସୁନ୍ଦର ଲାଭ ଉଠାଇଥା'ନ୍ତି । ସୃଷ୍ଟି ଦେବରୂପ
 ଲଭି ତାଙ୍କ ସହସ୍ର ନୟନରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ଦେଖିପାରେଥା'ନ୍ତି ଏବଂ
 ଗୋଚରଙ୍କ ଅଭିଶାପକୁ ପରମହତକର ବୋଲି ମନେ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସମସ୍ତ

ଦେବତା ଦେବରୂପ ଲଭୁଁ ଅତି ଇର୍ଷ୍ୟା କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ କହିଥା'ନ୍ତି ଯେ, ଅତି
 ଲଭୁଁଙ୍କ ସମାନ ରାମାବନ୍ କେହି ନୁହନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେବତାମାନେ ପ୍ରସନ୍ନ
 ହେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଉଭୟ ରାଜାଙ୍କ ସମାଜରେ ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦର ଲହରୀ ଖେଳି
 ଯାଉଥାଏ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ.—ଉଭୟ ରାଜ-ସମାଜରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହର୍ଷର ଚରଣ

ଖେଳୁଥାଏ ଏବଂ ବଡ଼ ଜୋରରେ ହୁଲୁଇ କାଜୁଥାଏ । ଦେବତାମାନେ ପ୍ରସନ୍ନ ହେବେ
 “ରଘୁକୁଳମଣି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନୟ ହେଉ, ଜୟ ହେଉ, ନୟ ହେଉ” କହି ସମନ ହୁଇ
 କରୁଥା'ନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରକାରେ ବରଯାତ୍ରୀବୃନ୍ଦଙ୍କୁ ଆସୁଥିବାର ଜାଣି ବହୁତ ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ
 ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ରାଗ ସହଚରମାନଙ୍କୁ ଡାକି ନୃତ୍ୟରମ୍ଭେ ବନ୍ଦାପନା
 ନିମନ୍ତେ ମଂଗଳ ଭାବ । ପକାଡ଼ିବକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ଡୋହା :—ଅନେକ ସଙ୍ଗୀନ
 ଆରତି ସକାଳ ଏବଂ ସମସ୍ତ ମଂଗଳ ଭାବକୁ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣିତ କରି ଗଙ୍ଗାଧର
 ଶ୍ରେଷ୍ଠା ନାଟ୍ୟମାନେ ଲବଣରୂପେ ନିମନ୍ତେ ଆନନ୍ଦମୂଳକ ଚଳିବାକୁ ବସିଲେ ॥ ୩୧୯ ॥

ସକଳ ସୁମଂଗଲ ଅଂଗ ବନାଏ । କରୁଛି ଗାନ କଲକଂଠି ଲଜାଏ ॥
 କଂକନ କଂକନି ନୃପୁର ବାଜୁଛି । ଗୁଲି ବିଲେକି କାମ ଗଜ ଲଜୁଛି ॥୨॥
 ବାଜୁଛି ବାଜନେ ବିବିଧ ପ୍ରକାର । ନଭ ଅଛୁ ନଗର ସୁମଂଗଲ ଗୁରୁ ॥
 ସଚୀ ସାରଦା ରମା ଭବାନୀ । ଜେ ସୁରକ୍ତିସୁ ସୁକ୍ତି ସହଜ ସୟାନୀ ॥୩॥
 କପଟ ନାରି ବର ବେଶ ବନାଇ । ମିଳୁଁ ସକଳ ରକ୍ତିବାସୁଛି ଜାଇ ॥
 କରୁଛି ଗାନ କଲ ମଂଗଲ ବାମୀ । ହରଷ ବିବିଧ ସବ କାହୁଁ ନ ଜାମୀ ॥୪॥

କୋ ଜାନ କେହି ଆନନ୍ଦ ବସ ସବ ବ୍ରହ୍ମ ବର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ତଳ ।
 କଲ ଗାନ ମଧୁର ନିସାନ ବରଷୁଛି ସୁମନ ସୁର ସୋରା ଭଲ ॥
 ଆନନ୍ଦକଂଦୁ ବିଲେକି ଦୁଲହୁ ସକଳ ହୃଦ୍ ଦରଷିତ ଭଲ ।
 । ଅଂଶୋଜ ଅବକ ଅଂରୁ ଉମଗି ସୁଅଂଗ ସୁଲକାବଲ ଛଇ ॥

ମଙ୍ଗଳମୟ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ସକାରଣ । କରନ୍ତି ଗାନ କୋକିଳ-ସ୍ଵରକୁ ନିନ୍ଦଣ ॥
 କଙ୍କଣ କଙ୍କଣୀ ପୁଣି ନୃପୁର ବାଜଇ । ଗତି ଦେଖି କାମ ଗଜ ଲଜୁଛି ହୁଅଇ ॥୧॥
 ବାଜଇ ବାଜା ବିପୁଳ ବିବିଧ ପ୍ରକାର । ନଗରେ ନଭରେ ହୁଏ ସୁମଙ୍ଗଳାବୁର ॥
 ଶଚୀ ସରସ୍ଵତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆବର ଶଙ୍ଖା । ଯେ ସ୍ଵର ନାସ ସହଜେ ଚରୁଷ ସୁନ୍ଦରୀ ॥୨॥
 କପଟେ ରମ୍ୟ ରମଣୀ ବେଶ ବିରଚଣ । ମିଳିଲେ ସକଳେ ଗୁଣୀ ମହଲେ ଆସିଣ ॥
 ମଧୁର ସ୍ଵରେ ମଙ୍ଗଳ ଗାୟନ କରନ୍ତି । ହରଷେ କେତୁ କାହାକୁ ଜାଣି ନ ପାରନ୍ତି ॥୩॥

କିଏ ଜାଣେ କାହାକୁ ସବେ ବୁଝିବରକୁ ବନ୍ଦାଇବାକୁ ଆସିମିଲେ ।
 ହୁଅଇ କଳଗାନ ବାଜେ କହୁ ନିଷାଣ ସୁମନ ସ୍ଵରେ ବରଷିଲେ ।
 ଦେଖି ଆନନ୍ଦକନ୍ଦବର, ହୋଇଲେ ହରଷ ଅନ୍ତର,
 ଲୋଚନ-ସରୋରୁହେ ପ୍ରେମାଶୁ-ଧାରା ବହେ ପ୍ରଲକେ ପୁଣି କଲେବର ॥

ଚୌପାଞ୍ଚ — ସମସ୍ତ ନାସ ଚନ୍ଦ୍ର ବଦନା ଓ ମୁଗନସୁନା ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଆପଣା ଆପଣା
 ଶରୀର-ଶୋଭାରେ ରତନ ଗର୍ବ ମୋଚନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେମାନେ ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ସୁନ୍ଦର
 ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧିଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର ଉପରେ ସମସ୍ତ ଅଳଙ୍କାର ସୁସଜ୍ଜିତ
 ହୋଇଥାଏ ॥ ୧ ॥ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗକୁ ସୁମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟମାନଙ୍କରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ସେମାନେ
 ମଧୁର ସ୍ଵରରେ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଵର କୋଇଲିର ସ୍ଵରକୁ ମଧ୍ୟ
 ନିନ୍ଦା କରୁଥାଏ । କଙ୍କଣ, କଙ୍କଣୀ, ଆଉ ନୃପୁରମାନ ବାଜୁଥାଏ । ସ୍ଵାମୀନନ୍ଦ ଗତି ଦେଖି
 କାମଦେବଙ୍କ ହସ୍ତୀ ମଧ୍ୟ ଲଜୁଛି ହେଉଥାଏ ॥ ୨ ॥ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ବାଜା
 ବାଜୁଥାଏ ଆକାଶ ଏବଂ ନଗର, ଉଦୟନ ସୁନ୍ଦର ମଂଗଳାବୁର ହେଉଥାଏ । ଶଚୀ
 (ରତ୍ନାଶୀ), ସରସ୍ଵତୀ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ପାର୍ବତୀ ଆଦି ସୁସ୍ଵଚ୍ଛା ପଦ୍ମା ଓ ଚରୁଷ ଦେବୀମାନ-
 ମାନେ ସ୍ଥିଲେ ॥ ୩ ॥ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ କପଟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠା ନାଶଙ୍କ ବେଶ ଧାରଣ-

ଜୋ ସୁଖୁ ଶ୍ରୀ ସିୟ ମାତୁ ମନ ଦେଖି ରାମ ବର ଦେଷୁ ।

ସୋ ନ ସକହିଁ କହି କଲପ ସତ ସହସ ସାରଦା ସେଷୁ ॥୩୧॥

ନୟନ ମାରୁ ହଟି ମଂଗଲ ଜାମା । ପରିଚ୍ଛନ୍ନ କରୁଛି ମୁଣ୍ଡିତ ମନ ରାମା ।

ବେଦ ବିହତ ଅରୁ କୁଲ ଆରୁ । ଶାନ୍ତ ଭଲ ବିଧି ସବ ବ୍ୟବହାର ॥୩୨॥

ପଂଚ ସବଦ ଧୁନି ମଂଗଲ ଗାନା । ପଟ ପାତ୍ରରେ ପରୁଛି ବିଧି ନାନା ।

କରି ଆରଣ୍ୟ ଅରଣ୍ୟ ଚିତ୍ତ ଖଲ୍ଲ । ରାମ ରମଣ ମଂତ୍ର ପ ଡବ ଶାନ୍ତା ।

ଦସରଥୁ ସହିତ ସମାଜ ବିରାଜେ । ବିଭବ ବିଲେକି ଲୋକପତି ଲଜେ ।

ସମୟ ସମୟ ସୁର ବରଷୁଛି ଫୁଲ । ସାଂଜ ପଡ଼ୁଛି ମହିଷର ଅନୁକୁଳ ॥୩୩॥

ଯେଉଁ ପୁଣ୍ୟ ହେଲା ସୀତା ମାତା ମନେ ଦେଖି ରାମଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ।

ଶତ କଲେ ତାହା କହୁ ନ ପାରିବେ ସହସ୍ର ଶାରଦା ଶେଷ ॥୩୪॥

ନୟନେ ମର ସମ୍ଭାଳି ଶୁଭବେଳ ଲାଗି । ମୁଣ୍ଡିତ ମନେ କରନ୍ତି ବନ୍ଦାପନା ରାଣୀ ।

ବେଦ ବିହତ ଆବର ଯଥା କୁଳାରୁ । କଲେ ବିଧି ଅନୁସାରେ ସବୁ ବ୍ୟବହାର ॥୩୫॥

ପଞ୍ଚଶତ ଧୁନି ହୁଏ ପ୍ରମଙ୍ଗଳ ଗାନ । ପଡେ ପଡେଲେ ବସୁ ବିବିଧ ବିଧାନ ।

ଆଲସା କରଣ ରାଣୀ ଅର୍ଘ୍ୟ ପ୍ରଦାନଲେ । ତହୁଁ ଶ୍ରୀରାମ ମଣ୍ଡପେ ଗମନ କରଲେ ॥୩୬॥

ବିରାଜନ୍ତି ଦଶରଥ ସମାଜ ସହଚ । ବେଭବ ଦେଖି ଲୋକେଶ ହୁଅନ୍ତି ଲଜିତ ।

ସମୟେ ସମୟେ ସୁର ପୁଷ୍ପ ବରଷନ୍ତି । ଅନୁକୁଳ ଶାନ୍ତି ପାଠ ବାହୁଣେ କରନ୍ତି ॥୩୭॥

ପୁଷ୍ପକ ରାଣୀମହଲରେ ଯାଉଁ ମିଳିଲେ ଏବଂ ମନୋହର ବାଣୀରେ ମଂଗଳ ସଂଘୀତ

ଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦରେ ବିଶେଷ ରୂପେ ତନୁୟ ହୋଇ

ପଡ଼ିଥିଲେ । ସ୍ୱତରାଂ କେହି କାହାକୁ ଚିତ୍ତି ପାରିଲେ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ — ନିଏ

କାହାକୁ ଚିତ୍ତୁଚି ! ଆନନ୍ଦର ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତା ହୋଇ ସମସ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମବରକ ଲବଣ-ରାମଣ-

ବିଧାନ କରିବାକୁ ଗୁଲିଲେ । ମନୋହର ସଂଘୀତ-ଗାନ ହେଉଅ.ଏ । ମଧୁର ସ୍ୱରରେ

ନିଷାଣ ବାଜୁଥାଏ । ଦେବତାମାନେ ଫୁଲ ବର୍ଷା କରୁଥା'ନ୍ତି । ବଡ଼ ମନୋହର ଶୋଭା !

ଆନନ୍ଦକନ୍ଦ ବରକୁ ଦେଖି ସମସ୍ତ ନାଶ ହୃଦୟରେ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଲଭି କଲେ ।

ସେମାନଙ୍କର କମଳ-ନୟନରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁର ଜଳଧାରା ବହୁ ଆସିଲା ଏବଂ ହୃଦର ଅଂ-

ପ୍ରତ୍ୟଂଗରେ ପୁଲକାବଳୀ ଖେଳିଗଲା ॥ ଦୋହା — ରାମଙ୍କ ବରଦେଶ ଦେଖି

ସୀତାଙ୍କ ମାତା ହେନୟନାଙ୍କ ମନରେ ଯେଉଁ ଟୁଣ ହେଲା, ସହସ୍ର ସହସ୍ର ସରସ୍ୱତୀ ଓ

ଶେଷ ତାହାକୁ ଶବ୍ଦେ କଲରେ ପ୍ରଭା କହୁପାରିବେ ନାହିଁ । ତୌପାର — ମଂଗଳ

ଅବସର ଗାଣି ନୟନଜଳ ସମ୍ଭାଳି ରାଣୀ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ଲବଣ-ରାମଣ-ବିଧାନ

କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେ ବେଦବିହତ ତଥା କୁଳାରୁ ଅନୁସାରେ ସମସ୍ତ ବ୍ୟବହାର ସ୍ୱରୁ

ରୂପେ ସମ୍ପାଦନ କଲେ ॥ ୫ ॥ ପଞ୍ଚଶତ (ତହା, ତାଳ, ଝାଞ୍ଜ, ନିଷାଣ ଓ ତୁଣ୍ଡ, ଏହି

ପଞ୍ଚ ପ୍ରକାର ବାଜାର ଶବ୍ଦ), ପଞ୍ଚଧୁନି (ବେଦଧୁନି, ବନ୍ଦୀଧୁନି, ଜୟଧୁନି, ଶଙ୍ଖଧୁନି ଓ

ନର ଅରୁ ନଗର କୋଲାହଳ ହୋଇ । ଆସନ ପର କହୁ ସୁନଇ ନ କୋଇ ॥
ଏହି ବସ୍ତ୍ର ଗମ୍ଭ ମଣ୍ଡପହିଁ ଆସ । ଅରବୁ ଦେଇ ଆସନ ବୈଠାଏ ॥୩॥

ବୈଠାରି ଆସନ ଆରଣ୍ୟ କରି ନିରାଶି ବରୁ ସୁଖ ପାଉଁଥି ।
ମନ ବସନ ଭୂଷନ ଭୂର ଡ୍ରାଉହିଁ ନାରି ମଂଗଳ ଗାଉଁଥି ।
ବ୍ରହ୍ମାଦି ସୁରବର ବିପ୍ର ବେଶ ବନାଇ କୌତୁକ ଦେଖୁଥି ।
ଅବଲୋକ ରଘୁକୁଳ କମଳ ରବି ଛବି ସୁଫଳ ଶାବନ ଲେଖୁଥି ॥

ନାଉ ବାଣୀ ଶୁଣ ନଟ ଗମ ନିରୁପ୍ପରି ପାଇ ।

ମୁହିଁ ଅସୀସହିଁ ନାଲ ସିର ହରଷୁ ନ ହୃଦୟ ସମାଇ ॥୩୧୯॥

ହୃଦ ଅତି ବୋଲାହଳ ଅନ୍ତରେ ନରରେ । ନିଜ ପର କହୁ ଶୁଣା ନ ଯାଏ କଣ୍ଠରେ ॥
ଏହି ଭବେ ରଘୁବର ମଣ୍ଡପେ ଆସିଲେ । ଅର୍ଘ୍ୟ ଦେଇ ପ୍ରଥମେ ଆଶି ବସାଇଲେ ॥୪॥

ଆସନେ ବସାଇଣ ବନ୍ଦାପନା କରିଣ ବର ନିରେଣି ପୁଣ ପା'ନ୍ତି ।

ବସ୍ତ୍ର ଭୂଷଣ ମଣି ଭୂଷଣ କରି ପୁଣି ରମଣୀ ମଙ୍ଗଳ ଗାଆନ୍ତି ।

ବ୍ରହ୍ମାଦି ପୁରେ ଦ୍ଵିଜ ଯତି-ବେଶେ କୌତୁକ ବିଲେକନ୍ତି,

ନିରେଣି ଛବି ରଘୁ-କୁଳ-କମଳ-ରବି ସଫଳ ଜୀବନ ମଣନ୍ତି ॥

ନାମିତ ଭଣ୍ଡାଣ୍ଡ ଶୁଣ ନୃତ୍ୟକାଶ ଗମନ ଭୂଷଣ ପାଇ ।

ପ୍ରଣମି ଆଶିଷ ଦିଅନ୍ତି ସନ୍ନିର୍ଦ୍ଦେହ ପୁଣ ନ ସନ୍ତାଇ ॥୩୨୦॥

ହୃଦ୍ଘୃଣି ଧ୍ଵନି ଏବଂ ମଂଗଳଗାନ ହେଉଥାଏ । ବିବିଧ ବସ୍ତ୍ରର ପାହାଡ଼ା ପଡ଼ୁଥାଏ ।

ଗୁଣୀ ଆରତି କରି ଅର୍ଘ୍ୟଦାନ କଲେ । ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀରାମ ମଣ୍ଡପକୁ ଗମନ କଲେ ॥ ୨ ॥

ଦଶରଥ ତାଙ୍କ ସମାନ ସହୃଦ ବିରାଜମାନ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ବେଉବ ଦେଖି ଲୋକପତି

ମଧ୍ୟ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲେ । ସମୟ ସମୟରେ ଦେବତାମାନେ ପୁଷ୍ପ ବର୍ଷା କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ

ଭୂଦେବ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସମୟାନୁକୂଳ ଶାନ୍ତିପାଠ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଆକାଶ ଏବଂ

ନଗରରେ କୋଲାହଳ ହେଉଥାଏ । ଆପଣାପର କହାଉ କହୁ କଥା କେହି ଶୁଣୁ

ନ ଥା'ନ୍ତି । ଏହି ରୂପେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପକୁ ଆସିଲେ । ଅର୍ଘ୍ୟ ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ଆସନ

ଉପରେ ବସାଗଲା ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ — ଆସନ ଉପରେ ବସାଇ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦାପନା

କରାଗଲା । ବରକ୍ରୁ ଦେଖି ନାଶମାନେ ପୁଣ ଲଭ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେମାନେ ଗଦା ଗଦା

ମଣି, ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଭୂଷଣ ଭୂଷଣ ତରି ମଂଗଳ-ସଂଗୀତ ଗାନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମାଦି

ଶେଷ ଦେବତାମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ବେଶ ରଚନା କରି କୌତୁକ ଦେଖୁଥା'ନ୍ତି । ସେମାନେ

ରଘୁକୁଳ-କମଳ-ରବି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଛବି ଦେଖି ନିଜ ଜନର ଜୀବନ ସଫଳ ବୋଲି ଅନୁଭବ

କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ଦୋହା — ନାମିତ, ଭଣ୍ଡାଣ୍ଡ (ବାଉଳ), ଶୁଣ ଓ ନଟମାନେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର

ଭୂଷଣ ପାଇ ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ପୁଣୁ ନୂଆ ଆଶିଷ ଦେଉଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ

ମଲେ ଜନକୁ ଦସରଥୁ ଅତି ପ୍ରୀତି । କର ବୈଦିକ ଲୌକିକ ସବ ଶୁଣି ॥
 ମିଳିତ ମହା ଦୋଷ ରାଜ ବିରାଜେ । ଉପମା ଖୋଜି ଖୋଜି କବି ଲଜେ ॥୧॥
 ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନ କରନ୍ତି ହାରି ହୁଏ ମାମ । ଇନ୍ଦ୍ର ସମ ଏଇ ଉପମା ଉର ଆମ ॥
 ସାମଧ୍ୟ ଦେଖି ଦେବ ଅନୁରାଗେ । ସୁମନ ବରଷି ଜୟ ଗାଞ୍ଜନ ଲଗେ ॥୨॥
 ଜଗୁ ବରଂ ଉପଜାତୁ ଜବ ତେ । ଦେଖେ ସୁନେ ବ୍ୟାହ ବହୁ ତବ ତେ ॥
 ସକଳ ଭାଞ୍ଜି ସମ ସାଜୁ ସମାଜୁ । ସମ ସମଧୀ ଦେଖେ ହସ ଆଜୁ ॥୩॥
 ଦେବ ଶିଶୁ ସୁନ ସୁନ୍ଦର ସାଂଚୀ । ପ୍ରୀତି ଅଲୌକିକ ଦୁହୁଁ ଦିସି ମାଚୀ ॥
 ଦେବ ପ୍ରୀତିରେ ଅରବୁ ସୁଦାସ । ସାଦର ଜନକୁ ମଣ୍ଡପଣ୍ଡି ଲାଏ ॥୪॥

ମଣ୍ଡପୁ ବିଲେକି ବିଚିତ୍ର ରଚନା ରୁଚିରତା ମୁନି ମନ ହରେ ।
 ନିଜ ପାନି ଜନକ ସଜାନ ସବ କହୁଁ ଆନି ସିଂହାସନ ଧରେ ।
 କୁଳ ଇଷ୍ଟ ସରସ ବସିଷ୍ଠ ପୂଜେ ବିନୟ କର ଆସିଷ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।
 କୌଶିକଙ୍କୁ ପୂଜିତ ପରମ ପ୍ରୀତି କ ଶକ୍ତି ତୋ ନ ପରେ କଣ୍ଠ ॥

ମିଳିଲେ ଜନକ ଦଶରଥ ଅତି ପ୍ରୀତି । କର ଲୌକିକ ବୈଦିକ ଯଥା କୁଳସତି ॥
 ମିଳନ୍ତେ ବେନି ମହାଦେ, ଲଭନ୍ତି ସୁତମା । କବି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲଭେ ଖୋଜି ଖୋଜି ଉପମା ॥୧॥
 କାହିଁ ନ ଲଭନ୍ତେ ହାର ହୃଦୟେ ମାନିଲେ । ଏହାଙ୍କ ସମ ଉପମା ଏହୁ ନିର୍ଦ୍ଦାଶିଲେ ॥
 ସପ୍ତରୀ ବିଲେକି ପୁରେ ଅନୁରାଗେ ଅତି । ସୁମନ ବରଷି ଯଶ ଗାୟନ କରନ୍ତି ॥୨॥
 ବଶିଷ୍ଠ ବରଷି ସୃଷ୍ଟି କଲେ ଯେଉଁ ଦିନୁ । ଦେଖିବୁ ଶୁଣିବୁ ବହୁ ବ୍ୟାହ ସେଦିନୁ ॥
 ସର୍ବ ପ୍ରକାରେ ସମାନ ପ୍ରସାଦ ସମାଜ । ସମ ସପ୍ତରୀ ଦେଖିଲୁ ଆମ୍ଭେ ଆସି ଆଜ ॥୩॥
 ଶୁଣି ହରଜ ବଚନ ସତ୍ୟ ରମଣିକ । ଉଭୟ କୁଳେ ବ୍ୟାପିଲୁ ପାଦ ଅଲୌକିକ ॥
 ଦେବ ପଦ୍ମଲେ ବସୁ ଅର୍ଚ୍ଚା ମନୋହର । ମଣ୍ଡପକୁ ମିଥୁଲେଣ ଆସିଲେ ସାଦର ॥୪॥

ମଣ୍ଡପର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ରଚନା ବରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ବିଲେକି ମୋହେ ପୁନି ମନ ।
 ସମସ୍ତେ ନିମନ୍ତେ ଜନକ ନିଜ ହସ୍ତେ ରଖିଲେ ଦିବ୍ୟ ସିଂହାସନ ।
 ବଶିଷ୍ଠେ କୁଳ ଇଷ୍ଟ ପରି, ପୂଜି ଆସିଷ ଅନୁସରି,
 କୌଶିକଙ୍କୁ ଯେବଣ ପ୍ରେମେ କଲେ ବନ୍ଦନ ନ ଦୁଏ ତାହା ବ୍ୟକ୍ତ କରି ॥

ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦ ସମ୍ରାଜ୍ଞ ନ ଥାଏ ॥ ୩୧୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ .—ବୈଦିକ ଏବଂ ଲୌକିକ,
 ସମସ୍ତ ରାଜ ସମ୍ପାଦନ କରି ଜନକ ଓ ଦଶରଥ ଅତି ପ୍ରେମରେ ପରସ୍ପର ସହୃଦ ମିଳନ
 କଲେ । ଉଭୟ ମହାରାଜ ମିଳିବା ସମୟରେ ଏପରି ଶୋଭା ଧାରଣ କଲେ ଯେ, କବି
 ସେମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଉପମା ଖୋଜି ଖୋଜି ଲଢ଼ିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୧ ॥ ଯେତେ-
 ବେଳେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଉପମା ସ୍ମରା ମିଳିଲା ନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ସେ ମନେ
 ମନେ ହାର ମାନିଲେ ଏବଂ ଏହୁ ଉପମା ସ୍ମର କଲେ ଯେ, ଏହାଙ୍କ ସମାନ ଉପମା ଏହି-

ବାମଦେବ ଆଦିକ ରକ୍ଷୟ ପୁଣେ ମୁକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରାସ ।

ଦିଏ ଦିବ୍ୟ ଆସନ ସବୁ ସବ ସନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅସୀସ ॥୩୨୦॥

ବହୁର ଶାନ୍ତି କୋସଲପତି ପୁଜା । ଜାନି ଶିଷ ସମ ଭାଉ ନ ଦୁଜା ॥

ଶାନ୍ତି ଜୋର କର ବିନୟ ବଢାଇ । କହି ନିଜ ଶ୍ରୀମନ୍ତ ଦେବ ବହୁତାଈ ॥୧॥

ପୁଣେ ଭୂପତି ସକଳ ବରଣ । ସମର୍ଥୀ ସମ ସାଦର ସବ ଭାଣ ॥

ଆସନ ଭବିତ ଦିଏ ସବ କାହୁଁ । କହେଁ କାହୁଁ ମୁଖ ଏକ ଉଚ୍ଛାତୁ ॥୨॥

ବାମଦେବ ଅତି ରକ୍ଷି-ମଣ୍ଡଳକୁ ପୁଜି ଆନନ୍ଦେ ମନ୍ତ୍ରଣ ।

ବସାଇଲେ ଆସି ସୁନ୍ଦର ଆସନେ ଦିଅନ୍ତି ସବେ ଆଶିଷ ॥୩୨୦॥

କୋଶଳ-ପତିଙ୍କ ପୁଜା କରିଲେ ଆଦର । ଜାଣି ରକ୍ଷ ସମ, ଭବ ନ ରଖି ଇଚ୍ଛାର ॥

କର ଯୋଡ଼ଣ କରନ୍ତି ବିନୟ ବଢାଇ । ନିଜ ସୌଭାଗ୍ୟ ବେଉବ ବହୁତ ଜଣାଇ ॥୧॥

ପୁଜିଲେ ସମସ୍ତ ବରଯାନ୍ତୀକୁ ଗୁଜନ । ସାଦରେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ସମ୍ପ୍ରଦାନ ଯେସନ ॥

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁଆସନ ଦେଲେ ଯଥୋଚିତ । କି କହବି ଏକ ପ୍ରଣେ ? ଉତ୍ସାହ ବହୁତ ॥୨॥

ମାନେ ହିଁ ଅଟନ୍ତି । ସମୁଦ୍ରୀ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ମିଳନ ବା ପରମ୍ପରା ସମ୍ବନ୍ଧ ଦେଖି ଦେବତାମାନେ ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବୃଦ୍ଧି କରି ସେମାନଙ୍କ ଯଶ ଗାଳ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥ (ସେମାନେ କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ,)—ଯେଉଁଦିନ ବ୍ରହ୍ମା ଜଗତକୁ ସୃଷ୍ଟି କଲେ, ସେହିଦିନ ଆମ୍ଭେମାନେ ବହୁତ ବିବାହ ଦେଖିଛୁ ଓ ଶୁଣିଛୁ । କିନ୍ତୁ ସର୍ବତୋ-ରୂପେଣ ସମାନ ସାଜସମାଜ ପାଇ ଏବଂ ସମାନ ସମୁଦ୍ରୀ ଆଇ ଦିବ୍ୟ ଆମେ ଆଜି ଆମ ପ୍ରଥମ ପର ଦେଖିଲୁ ॥ ୩ ॥ ଦେବତାମାନଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ସତ୍ୟବାଣୀ ଶୁଣି ଭବିଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଅଲୌକିକ ପ୍ରେମ ଖେଳିଗଲା । ପାଦତଳେ ସୁନ୍ଦର ପାହାଡ଼ା ଓ ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ଦେଇ ଜନକ ଦଶରଥଙ୍କୁ ଆଦର ସହୃଦ ମଣ୍ଡପକୁ ନେଇ ଆସିଲେ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ — ମଣ୍ଡପକୁ ଦେଖି ତାହାର ବିଚିତ୍ର ରଚନା ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଜଗତଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟ ମୋହିତ ହୋଇଗଲା । ବିଜ୍ଞ ଜନନ ଆପଣା ହାତରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଦିବ୍ୟ ଫିତାସନ ରଖିଲେ । ସେ ଆପଣା କୁଳର ଇଷ୍ଟଦେବ ସଦୃଶ ବର୍ଣ୍ଣସ୍ବରୂପ ପୁଜା କଲେ ଏବଂ ବିନୟ କରି ଆଶୀର୍ବାଦ ଲାଭ କଲେ । ବିଶ୍ୱାସୀମାନଙ୍କୁ ପୁଜା କରିବା ସମୟରେ ସେ ଯେଉଁ ପରମ ପ୍ରୀତି ସମ୍ପାଦନ କଲେ, ତାହା ଗଣାରେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କରିହେବ ନାହିଁ । କୋହା — ଗୁଳା ବାମଦେବ ଆଦି ରକ୍ଷିମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ପୁଜା କଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦିବ୍ୟ ଆସନ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଲାଭ କଲେ ॥ ୩୨୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ପୁଣି ସେ କୋଶଳାଧୀଶ ଗୁଳା ଦଶରଥଙ୍କୁ ମହାଦେବଙ୍କ ସଦୃଶ ମଣି ତାଙ୍କର ପୁଜା-ବିଧାନ କଲେ । କୌଶଳୀ ଇଚ୍ଛାର ଭାବ ତାଙ୍କ ମନରେ ନ ଥିଲା । ତଦନନ୍ତର ସେ ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ଯୋଗେ ନିଜର ଭାଗ୍ୟ ଓ ବେଉବର ସଦୃଶୀ ପ୍ରଶଂସା କଲେ ଏବଂ ହାତ ଯୋଡ଼ି ବିନୟ ଓ ବଢାଇ କଲେ ॥ ୧ ॥ ଗୁଳା ଜନକ ସମୁଦ୍ରୀ ଦଶରଥଙ୍କୁ ଗୁଲ୍ଲ ସମସ୍ତ

ସକଳ ବରାତ ଜନକ ସନମାଳା । ଦାନ ମାନ ବିନଶ୍ଚ ବର ବାଳା ॥
ବଧୂ ହରି ନରୁ ବିସିପତ ବିନରାଜ । ଜେ ଜାନହଁ ରଘୁବୀର ପ୍ରଭାତ ॥୩॥
କପଟ ବିପ୍ର ବର ବେଶ ବନାଏ । କୌତୁକ ଦେଖି ଅତି ସରୁ ପାଏ ॥
ପୂଜେ ଜନକ ଦେବ ସମ ଜାନେ । ବିଏ ସୁଆସନ ବିନୁ ପଶୁଗୁନେ ॥୪॥

ପଶୁଗୁନ କୋ କେନ୍ଦ୍ର ଜାନ ସବନ୍ଧ ଅପାନ ସୁଧୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉଚ୍ଚ ।
ଆନନ୍ଦ ନନ୍ଦୁ ବିଲେକ ଦୁଲହ ଉଭୟ ବିସି ଆନନ୍ଦମୟ ॥
ସୁର ଲଖେ ରାମ ସୁଜାନ ପୂଜେ ମାନସିକ ଆସନ ଦବ ।
ଅବଲେକ ସୀତା ସୁଭାଉ ପ୍ରଭୁ କୋ ବିରାଧ ମନ ପ୍ରମୁଦିତ ଭବ ॥

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖ ଚନ୍ଦ୍ର ଛବି ଲେଚନ ଗୁରୁ ଚକୋର ।
କରତ ପାନ ସାଦର ସକଳ ପ୍ରେମୁ ପ୍ରମୋଦୁ ନ ଥୋର ॥୩୨୧॥

ବରଜାତଙ୍କ ସମ୍ମାନ କଲେ ମହପଦ । ଦାନ, ମାନ, ସୁବଚନେ କରଣ ବିନୟ ॥
ବଧୂ ହରିହର ଦିଗପାଳ ଦିନକର । ଯେହୁ ଜାଣନ୍ତି ପ୍ରଭବ ରଘୁବୀରଙ୍କ ॥୩॥
କପଟରେ ବିପ୍ରବର ବେଶ ବିରଚଣ । କୌତୁକ ଦେଖନ୍ତି ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଣ ॥
ପୂଜିଲେ ଜନକ ଜଣି ଦେବତା ସମାନ । ନ ଚିହ୍ନି ମଧ୍ୟ ଆସନ କରଲେ ପ୍ରଦାନ ॥୩॥

କିଏ କାହୁଁ କୁ ଚିହ୍ନେ ପ୍ରେମ ମରନ ଜନେ ସୁଦଶା ପାଶୋରି ଅଛନ୍ତି ।
ଦେଖି ଆନନ୍ଦଗୁଣି ବରକୁ ବେଶି ଭଣି ଆନନ୍ଦମୟ ହୋଇଛନ୍ତି ॥
ଜାହାକୁ ରାମ ଜାଣି ନେଲେ, ପୂଜି ଆସନ ମନେ ଦେଲେ ॥
ବିଲେକଣ ସୁଖୀଳ ସୁଭବ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ବିରୂପେ ପ୍ରମୋଦିତ ହେଲେ ॥

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖ-ଚନ୍ଦ୍ର ମା ଛବିକୁ ଚକୋର ଗୁରୁ ଲେଚନ ।
ଆଦର ସହୃଦେ ପିଅନ୍ତି ସମସ୍ତେ ଅଧିକ ପ୍ରେମେ ପସନ ॥୩୨୧॥

ବରଯାତ୍ରୀକୁ ସକଳ ପ୍ରକାର ଆଦରରେ ପୂଜା କଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ
ଆସନ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ପୁଁ ଗୋଟିଏ ପୂର୍ବରେ ସେ ଉତ୍ସାହକୁ କପଣ ବା ବର୍ଣ୍ଣନା
କରିବି ॥ ୨ ॥ ରାଜା ଜନକ ଦାନ, ମାନସମ୍ମାନ, ବିନୟ ଏବଂ ଉତ୍ତମ ବର୍ଣ୍ଣରେ
ସମସ୍ତ ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ମାନ କଲେ । ବୃହା, କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟ, ଶିବ, ଦିଗପାଳ,
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଦି ଯେଉଁମାନେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଭବ ଜାଣନ୍ତି, ସେମାନେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣ-
ବେଶରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖ ଲଭୁଥିବା ସମସ୍ତ ଲୋକ ଦେଖୁଥାନ୍ତି । ଜନକ ସେମାନଙ୍କୁ
ଦେବତା ସମାନ ଜାଣି ପୂଜା କଲେ ଏବଂ ନ ଚିହ୍ନି ମଧ୍ୟ ଆସନ ପ୍ରଦାନ କଲେ ॥ ୩-୪ ॥
ଛନ୍ଦ — କିଏ କାହାକୁ ଚିହ୍ନିବି ॥ ସମସ୍ତେ ଅନ୍ତ-ବିଧି ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।
ଆନନ୍ଦକର ବରକୁ ଦେଖି ଉଭୟ ପକ୍ଷରେ ଆନନ୍ଦମୟ ଶୁଦ୍ଧି ବିରାଜୁଥାଏ । ସର୍ବ
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପକାଇଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ମନସିକ ପୂଜା-

ସମୟ ବିଲେକି ବସିବୁ ବୋଲୁ । ସାବର ସତାନଂକୁ ମୁନି ଆଏ ॥
 ବେଗି କୁଅଁର ଅବ ଆନନ୍ଦ ଜାଣି । ତଳେ ମୁଦିତ ମୁନି ଆପୁସୁ ପାଣି ॥୧॥
 ଗୁମା ମୁନି ଉପସ୍ଥେତିତ ବାମା । ପ୍ରମୁଦିତ ସଖିକୁ ସମେତ ସପ୍ତାମା ॥
 ବିପ୍ର ବଧୂ କୁଲ ବୃଦ୍ଧ ବୋଲୁଛି । କର କୁଲ ଶୁଦ୍ଧ ସୁମଂଗଲ ଗାଉଁ ॥୨॥
 ନାରି ବେଶ ଜେ ସୁର ବର ବାମା । ସକଳ ସୁଭାସୁ ସୁଂଦରୀ ସ୍ୟାମା ॥
 ତନ୍ମୁଦିତ ବେଶି ସୁଖ ପାଞ୍ଜୁଛି ନାଶୁଁ । ବିନୁ ପହଞ୍ଚି ପ୍ରାନ୍ତ ତେ ପ୍ୟାଶୁଁ ॥୩॥
 ବାର ବାର ସନମାନୁଛି ଗୁମା । ଉମା ରମା ସାରବ ସମ ଜାମା ॥
 ସୀତା ସୌଦାମି ସମାଜୁ ବନାଣ । ମୁଦିତ ମଣ୍ଡପହିଁ ତଳୁଁ ଲଞ୍ଜୁଛି ॥୪॥

ସମୟ ଦେଖି ବସିବୁ ହକାରନ୍ତେ ପୁଣି । ସାବରେ ଆସିଲେ ମୁନି ଶତାନନ୍ଦ ଶୁଣି ॥
 କନ୍ୟାକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଏବେ ଆଶୁନ୍ତୁ ଯାଇଣ । ତଳେ ହରଷେ ମୁନି ଆଦେଶ ପାଇଣ ॥୧॥
 ଶୁଣି ଗୁଣାକୁଳ ପ୍ରସ୍ତେହିତଙ୍କ ବଚନ । ସଖୀଙ୍କ ସହଚ ଅତି ହୋଇଲେ ପ୍ରସନ୍ନ ॥
 ବିପ୍ର-ବଧୂ, କୁଳ-ବୃଦ୍ଧ ନାଗକୁ ଡାକିଲେ । କର କୁଲଶୁଦ୍ଧ ପୁଣି ମଙ୍ଗଳ ଗାଇଲେ ॥ ॥
 ନାଗ ବେଷେ ଆସିଥିଲେ ଯେଉଁ ସୁରବାମା । ସବେ ସୁନ୍ଦରୀ ଆବର ସୁଭାବିକ ଶ୍ୟାମା ॥
 ତାହାଙ୍କୁ ଅବଲୋକଣ ସୁଖୀହୋଇ ନାଗ । ନ ଚିହ୍ନି ମଧ୍ୟ ମଣ୍ଡ ପ୍ରାଣୁ ପ୍ରସୁ ଶୁଭ ॥୩॥
 ବାରମ୍ବାର ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନନ୍ତୁ ଗୁଣୀ । ଉମା ରମା ସରସ୍ବତୀ ଅନୁରୂପ ଜାଣି ॥
 ସୀତାକୁ ଭୁଷଣେ ସାଜି ସମସ୍ତେ ମିଳଣ । ପ୍ରମୋଦିତେ ମଣ୍ଡପକୁ ତଳିଲେ ଘେନଣ ॥୪॥

ବିଧାନ କର ସେମାନଙ୍କୁ ମାନସିକ ଆସନ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ଓ ସୁଭବ
 ଦେଖି ଦେବଗଣ ମନେ ମନେ ଅତି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ॥ କୋହା — ଶ୍ରୀଗୁମଙ୍ଗ
 ମୁଖତନ୍ତ୍ରର ହସ୍ତକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଗୁରୁ ଲୋଚନ-ତକୋର ପନ କରୁଥାଏ । ପ୍ରେମ ଓ
 ପ୍ରମୋଦ କମ୍ ନ ଥାଏ ॥ ୩୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ସମୟ ଦେଖି ବସିବୁ ଶତ ନନ୍ଦକୁ
 ଡାକିଲେ । ଡାକିବୁ ଶୁଣି ଶତାନନ୍ଦ ଆଦରର ସହଚ ଆଗମନ କଲେ । ବସିବୁ
 କହିଲେ, “ଏବେ ଯାଇ ଗୁଜୁମାଗୁକୁ ଶାସ୍ତ୍ର ନେଇ ଆସନ୍ତୁ ।” ଆଦେଶ ପାଇ ଶତାନନ୍ଦ
 ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ତଳିଲେ ॥ ୧ ॥ ବୃଦ୍ଧ ମଣ୍ଡ ଗୁଣୀ ପ୍ରସ୍ତେହିତଙ୍କ ବାଣୀ ଶୁଣି ସଖୀମାନଙ୍କ
 ସହଚ ଅତିଶୟ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଲେ । ବିପ୍ରବଧୂ ଏବଂ କୁଳବୃଦ୍ଧ ନାଗକୁ ଡାକିଲେ ଆସିଲେ ।
 ସେମାନେ କୁଳ-ଶୁଦ୍ଧ କରି ସୁନ୍ଦର ମଙ୍ଗଳ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କଲେ ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠା
 ଦେବାଜନମାନେ ନାଗ ବେଶରେ ଆସିଆଁନ୍ତି, ସେମାନେ ସୁଭାବିକ ସୁନ୍ଦରୀ ଓ ଶ୍ୟାମା ।
 ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଗୁଣୀଙ୍କ ଉତ୍ତମର ସମସ୍ତ ନାଗ ସୁଖ ପାଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ବିନା ପହଞ୍ଚିବୁରେ
 ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆପଣା ଆପଣା ପ୍ରାଣଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ବୋଲି ମନେ କରୁଥାଁନ୍ତି ॥ ୩ ॥
 ପାଦପ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ସରସ୍ବତୀଙ୍କ ସମାନ ମନେ କର ଗୁଣୀ ବାରମ୍ବାର ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନିତ
 କରୁଥାଁନ୍ତି । ଗୁଣୀ ଉତ୍ତମର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସଖୀମାନେ ସୀତାଙ୍କର ଶଙ୍ଖାର କରି ସଖୀସମାନ
 ଗହଣରେ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ତାଙ୍କୁ ମଣ୍ଡପ ଉପରକୁ ଘେନି ତଳିଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ —

ତଳି ଲାଲ ସୀତହୁ ସଖୀ ସାଦର ସକ ସୁମଂଗଲ ଶ୍ରୀମିନୀ ।
ନବ ସପ୍ତ ସାଜେ ସୁଂଦରୀ ସବ ମଉ ଶୁଂଜର ଗାମିନୀ ।
କଲ ଗାନ ସୁନି ମୁନି ଧ୍ୟାନ ଜାଗହିଁ କାମ କୋକିଳ ଲଜସ୍ବୀ ।
ମଂଜାର ନୃପୁର କଲିତ କଂକନ ତାଳ ଗତି ବର ବାଜସ୍ବୀ ॥

ସୋହଗ ବନିତା ବୃନ୍ଦ ମହୁଁ ସହଜ ସୁହାଞ୍ଜନ ସୀୟ ।

ଛବି ଲଲିନା ଗନ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମ ସୁଷମା ତିୟ କମଳାୟ ॥୩୨॥

ସିୟ ସୁଂଦରତା ବରନି ନ ଜାଣି । ଲଭୁ ମତି ବହୁତ ମନୋହରତା ॥
ଆତ୍ମନ ଗାଣି ବରଗହ୍ନ ସୀତା । ରୂପ ରସି ସବ ଶୁଂତି ପୁନତା ॥୧॥
ସବହି ମନହିଁ ମନ କିଏ ପ୍ରନାମା । ଦେଖି ରାମ ଭବ ପୁରନକାମା ॥
ହରଷେ ଦସରଥ ସୁତକୁ ସମେତା । କହୁ ନ ଜାଇ ଉର ଆନନ୍ଦୁ ଜେତା ॥୨॥

ତଳିଲେ ସଙ୍ଗେ ଘେନି ସ୍ବେହେ ସଖୀ କାମିନୀ ମଙ୍ଗଳେ ସଜାଇ ସୀତାକୁ ।

ସବେ ମନୋହାରଣୀ ମଉରଜ-ଗାମିନୀ ଶୋଭଣେ ସାଜ ଅପଣାକୁ ॥

ଗାୟନ ପୁନି ଧ୍ୟାନ ହରେ, କାମକୋକିଳ ଲଜ୍ଜା କରେ ।

କମଳାୟ କଙ୍କଣ ନୃପୁର ମନୋରମ ବାଜନ୍ତି ତାଳ ବିଧାନରେ ॥

ଶୋଭନ୍ତି ବନିତା-ବୃନ୍ଦ ମଧ୍ୟେ ସୀତା ସହଜେ ସ୍ବରମଣୀୟା ।

ଛବି-କାଳାଗଣ ମଧ୍ୟରେ ଯେସନ ଶୋଭା-ବାମା କମଳାୟା ॥୩୨॥

ସୀତାଙ୍କ ରୂପ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ କହୁ ନ ହୁଅଇ । ମତି ମୋର ଶୁଦ୍ର ଶୋଭା ଅପାର ଅଟଇ ॥
ଦେଖି ବରଜାତି ଜାନକୀଙ୍କ ଆଗମନ । ସକଳ ପ୍ରକାରେ ଶୁଣି ସୁଷମା-ସଦନ ॥୧॥
ମନ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତେ କଲେ ପ୍ରଶଂସାତ । ପୂର୍ଣ୍ଣ-କାମ ହେଲେ ଦେଖି ରାମରସୁନାଥ ॥
ହରଷେତ ଦଶରଥ ପୁତ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ । ଅକଥମାୟ ଆନନ୍ଦ ହେଲା ଦୁଇପୁରେ ॥୨॥

ରାଣୀ-ମହଲର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସଖୀମାନେ ଆଦରରେ ସୀତାକୁ ମଙ୍ଗଳ ସାଜରେ ସଜାଇ ନେଇ
ଗଲିଲେ । ସମସ୍ତ ସୁନ୍ଦରୀ ଶୋହଲ ଶୁଙ୍ଗାର ବିଧାନ କରି ଉନ୍ମତ୍ତ ହସ୍ତୀ-ଗହରେ
ଗଲିଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମନୋହର ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ ଶୁଣି ପୁନିମାନେ ମଧ୍ୟ ଧ୍ୟାନ ଗୁଡ଼ି
ଦେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ କନ୍ଦର୍ପ ଓ କୋକିଳ ମଧ୍ୟ ଲଜ୍ଜିତ ହେଉଥା'ନ୍ତି । କମଳାୟ ନୃପୁର,
ବଳା ଏବଂ ସ୍ବର କଙ୍କଣ ତାଳଗଡ଼ରେ ବଡ଼ ସ୍ବରର ଭାବରେ ବାଜୁଥାଏ ॥ କୋହା :-
ସହଜ-ସୁନ୍ଦରୀ ସୀତା ନାୟସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଶୋଭା ପାଉଥା'ନ୍ତି । ଏପରି ଶୋଭା
ପାଉଥାନ୍ତି, ସତେ ଯେମିତି ଚନ୍ଦ୍ର-ଲଳନାଗଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାକ୍ଷାତ ପରମ ମନୋହାରଣୀ
ଶୋଭା ନାହିଁ ରୂପରେ ଶୋଭା ପାଉଛନ୍ତି କି' ॥ ୩୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :-ସୀତାଙ୍କ
ରୂପ-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । କାରଣ ମୋର ହୃଦ୍ ଅତି ଶୁଦ୍ର
ଏବଂ ତାଙ୍କର ମନୋହରତା ଅତି ଅପାର । ବରଯାତ୍ରୀମାନେ ରୂପର ରାଣି ଏବଂ ସମସ୍ତ

ସୁର ପ୍ରନାମୁ କରି ବରପଣି ଫୁଲ । ମୁନି ଅସୀସ ଧନ ମଂଗଳ ମୁଲ ॥
ଗାନ ନିସାନ କୋଲହକୁ ଭାଷ । ପ୍ରେମ ପ୍ରମୋଦ ମଗନ ନର ନାଶ ॥୩॥
ଏହି ବିଧି ସୀମା ମଣ୍ଡପଣି ଆଣ । ପ୍ରମୁଦତ ସାଧ ପଡ଼ିଛି ମୁନିରାଜ ॥
ତେହି ଅବସର କର ବିଧି ବ୍ୟବହାର । ଦୁହଁ କୁଲଗୁର ସବ ଶାନ୍ତି ଅଗୁରୁ ॥୪॥

ଆଗୁରୁ କରି ଗୁର ଗୌର ଗନପତି ମୁଦିତ ବିପ୍ର ପୁଜାପୁଷ୍ପ ॥
ସୁର ପ୍ରଗତି ପୁଜା ଲେହି ଦେହି ଅସୀସ ଅତି ସୁଖ ପାପୁଷ୍ପ ॥
ମଧୁପର୍କ ମଂଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ଜୋ ଜେହି ସମୟ ମୁନି ମନ ମହୁଁ ଚହେଁ ।
ଭରେ କନକ କୋପର କଲସ ସୋ ତବ ଲିପି ପରିଗୁରକ ରହେଁ ॥୫॥

କୁଲ ଶକ୍ତି ପ୍ରୀତି ସମେତ ରବି କହି ଦେବ ସବୁ ସାଦର କହେ ।
ଏହି ଶାନ୍ତି ଦେବ ପୁଜାଇ ସୀତହି ସୁଭଗ ସିଂହାସନୁ ଦିହେ ।
ସିନ୍ଧୁ ରାମ ଅବଲୋକନ ପରସପର ପ୍ରେମୁ କାହୁ ନ ଲକ୍ଷି ପରେ ।
ମନ ବୁଦ୍ଧି ବର ବାମା ଅଗୋଚର ପ୍ରଗତି କବି କେସେଁ କରେ ॥୬॥

ସୁରେ ନମସ୍କାର କରି ପୁଷ୍ପ ବରଷନ୍ତି । ଫୁଲ ମଙ୍ଗଳ ଆଶିଷ ଧନ ଉଦାରନ୍ତି ॥
ଗୀତ ବାଦ୍ୟ ନାଦେହୁଏ କୋଳାହଳ ଭାଷ । ପ୍ରେମ ପ୍ରମୋଦେ ପୁଷ୍ପତ ପୁର ନର ନାଶ ॥୭॥
ଏହି ଭାବେ ମଣ୍ଡପକୁ ସୀତା ଆଗମିଲେ । ପ୍ରମୋଦତେ ଶାନ୍ତି ମୁନିପୁରକ ପଡ଼ିଲେ ॥
ସେହି ସମୟରେ କରି ବିଧି ବ୍ୟବହାର । ବେନି କୁଳ-ସୁରୁ କଲେ ସମସ୍ତ ଆଗୁର ॥୮॥

ସୁରୁ ଆଗୁର କରି ପୁଜା କରନ୍ତି ଗୋଷ୍ଠ ଗଣେଶ ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରସନ୍ନେ ।
ସୁରେ ପୁଜା ଦେନନ୍ତି ପ୍ରକଟି ଆଶିଷନ୍ତି ଲଭିଷ ଅତି ସୁଖ ମନେ ।
ମଧୁପର୍କାଦି ଯାହା ଯେବେ, ମନେ ରଞ୍ଜନ୍ତି ମୁନି ଦେବେ,
ହେମ କୁନ୍ଦ ଆଳରେ ଘେନି ସକଳ କରେ କିଙ୍କରେ ଭାଷାନ୍ତି ତେବେ ॥୯॥

ସପ୍ତେମେ କୁଳ-ଶାନ୍ତି ରବି କହି ଦିଅନ୍ତି, କରନ୍ତି ହୋଇଣ ପ୍ରସନ୍ନ ।
ଏ ଭାବେ ଦେବତାଙ୍କୁ ପୁଜାଇଣ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଲେ ସୁନ୍ଦର ସିଂହାସନ ॥

ରାମ ସୀତାଙ୍କ ପରସ୍ପର, ପ୍ରେମ ସୁହାଣି ଅଗୋଚର,
ସେ ମନ ବୁଦ୍ଧି ବାଣୀ-ଅଞ୍ଜଳ, କେହ୍ନେ ଜାଣି କହୁବ କେଉଁ କବିବର ॥୧୦॥

ପ୍ରକାରେ ପ୍ରମୋଦ ସୀତାଙ୍କୁ ଆସ୍ତଥୁବାର ଦେଖିଲେ ॥ ୧ ॥ ସମସ୍ତେ ମନେ ମନେ ତାଙ୍କୁ
ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ତ ସମସ୍ତେ ପୁଣି-କାମ (କୃତକୃତ୍ୟ) ହୋଇଗଲେ ।
ରାଜା ଦଶରଥ ପୁତ୍ରଗଣଙ୍କ ସହିତ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅନଥମୟ
ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା ॥ ୨ ॥ ଦେବତାମାନେ ପ୍ରଣାମ କରି ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି କରୁଅଛନ୍ତି ।
ପ୍ରମଙ୍ଗଲର ମୁଲ ସ୍ତ୍ରୀତ ମୁନିମାନଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ଧନ ଉଦାରତ ହେଉଅଛି । ସର୍ବାଙ୍ଗ-
ଗାନ ଓ ନିଷାଣର ଶବ୍ଦ ଯୋଗେ ବଡ଼ କୋଳାହଳ ହେଉଅଛି । ସମସ୍ତ ନରନାରୀ ପ୍ରେମ ଓ

ହୋମ ସମୟ ତୁ ଧରି ଅନନ୍ତ ଅତି ସୁଖ ଆହୁତି ଲେଉଟି ।

ବିପ୍ର ବେଶ ଧରି ବେଦ ସବ କହି ବିବାହ ବିଧି ଦେଉଁ ॥୩୨॥

ଜନକ ପାଟମହିଷୀ ଜଗ ଜାମା । ସୀୟ ମାତୁ କମି ଜାଇ ବଖାମା ॥

ସୁଜୟ ସୁକୃତ ସୁଖ ସୁନ୍ଦରତା । ସବ ସମେଟି ବିଧି ରଚି ବନାଇ ॥୧॥

ସମଜ ଜାନ ମୁନିବରହ ବୋଲଇଁ । ସୁନତ ସୁଆସିନି ସାଦର ଲାଉଁ ॥

ଜନକ ବାମ ଦିସି ସୋହ ସୁନୟନା । ହିମଗିରି ସ୍ତବ ବନା ଜନ୍ମ ମୟନା ॥୨॥

ହୋମ ସମୟରେ ଅଗ୍ନି ସଖରେ ସୁଖେ ଆହୁତି ନିଅନ୍ତୁ ।

ବିପ୍ରବେଶ ଧରି ବିବାହ-ବିଧାନ ବେଦ ବତାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ॥୩୨॥

ଜନକ ପାଟ ମହିଷୀ ବିଦିତ ଜଗତେ । ଜାନକ ଜନମା ବଞ୍ଚି ହୋଇବେ କେମନ୍ତେ ॥

ସୁକୃତ ସୁଖାସି ସବ ସୁଖ ସୁନ୍ଦରତା । ଏକତ୍ର କରି ସଜିଛି ଯେହ୍ନେ ସୃଷ୍ଟି କିଣି ॥୧॥

ଅବସର ଜାଣି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତି ତକାଇଲେ । ଶୁଣି ସଖୀ ସୁବଦନା ସାଦରେ ଆଣିଲେ ॥

ଶୋଭନ୍ତୁ ଜନକ ବାମ ଗଣେ ସୁନୟନା । ହିମଗିରି ପାଶେ ଯଥା ଶୋଭିତ ମୟନା ॥୨॥

ଆନନ୍ଦରେ ନିମଗ୍ନ ॥ ୩ ॥ ଏହି ରୂପେ ସୀତା ମଣ୍ଡପକୁ ଆସିଲେ । ପ୍ରଜାପତି ଅତି

ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଶାନ୍ତିପାଠ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଉଭୟ କୁଳରୁ ସେହି ଶୁଭ ଅବସରର

ଅନୁକୁଳ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି, ବ୍ୟବହାର ଓ କୁଳାଚାର ସମ୍ପାଦନ କଲେ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ —

କୁଳାଚାର ସମ୍ପାଦନ-ସୁବଳ ହୁଅୁ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଗୌରୀ, ଗଣେଶ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ପୂଜା

କରାଇଅଛନ୍ତି । ଦେବତା ଆବରୁ ତ ହୋଇ ପୂଜା ଗ୍ରହଣ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଆଶୀର୍ବାଦ

ଦାନ କରି ଅଭ୍ୟନ୍ତ୍ର ସୁଖଲାଭ କରୁଥା'ନ୍ତି । ମଧୁପର୍କ ଆଦି ଯେ କୌଣସି ମାଙ୍ଗଳିକ

ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ପ୍ରତି ମନରେ ଇଚ୍ଛା କରିବା ମାତ୍ରେ ସେବକମାନେ ସେହି ସମୟରେ ସୁନା

ଥାଳୀରେ ଏବଂ କଲସରେ ଉକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ସବୁ ଧରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସ୍ୱୟଂ ସୂର୍ଯ୍ୟ

ଦେବତା ପ୍ରେମ ସହୃଦ ଆପଣା କୁଳର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି-ମାତ୍ର ବତାଇ ଦେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ

ସେ ସମସ୍ତ ଆଦର ସହୃଦାରେ ସମ୍ପାଦିତ କରାଯାଉଥାଏ । ଏହି ପ୍ରକାରେ ଦେବତା-

ମାନଙ୍କର ପୂଜା କରାଇ ପ୍ରତିମାନେ ସୀତାଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ସିଂହାସନ ଦେଲେ । ସୀତା ଓ

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ପ୍ରେମ-ଗୁହାଣିକୁ କେହି ପରଲୋକିତ କରିପାରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି ।

ଯେଉଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାଣୀ ମନ, ବୁଦ୍ଧି ଓ ବାଣୀର ଉତ୍କର୍ଷରେ, ତାହାକୁ କବି ନିପର ବା

ପ୍ରକାଶ କରିବ ! ॥ ୨ ॥ ବୋହା — ହୋମ ସମୟରେ ଅଗ୍ନିଦେବ ଶରୀର ଧାରଣ

କରି ବଡ଼ ସଖରେ ଆହୁତି ପ୍ରହଣ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତ ବେଦ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବେଶ ଧରି

ବିବାହ ବିଧି କହି ଦେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୩୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଜନକଙ୍କର ଜଗଦବିଖ୍ୟାତ

ପାଟଗଣୀ, ସୀତା-ମାତାଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା ନିପର ବା କରାଯାଇ ପାରିବ । ସୁନ୍ଦର, ସୁକୃତ

(ପୁଣ୍ୟ), ସୁଖ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଏ ସମସ୍ତକୁ ଏକତ୍ର କରି ବିଧାନା ସତେ ଯେମିତି ତାଙ୍କୁ

ସଜାଡ଼ି ଗଢ଼ିଥାଏ ॥ ୧ ॥ ଅବସର ଜାଣି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରତିମାନେ ତାଙ୍କୁ ତକାଇଲେ । ଏହା ଶୁଣିବା

କନକ କଲସ ମନ୍ତ୍ର କୋପର ରୂରେ । ସୁଖ ସୁଗନ୍ଧ ମଂଗଲ ଜଳ ପୁରେ ॥
ନିଜ କର ମୁକ୍ତିତ ସର୍ବ ଅନ୍ତ ରାମ । ଧରେ ରାମ କେ ଆଗେ ଆମ ॥୩॥
ପଡ଼ିବି ବେଦ ମୁନି ମଂଗଲ ବାମ । ଗଗନ ସୁମନ ଝରି ଅବସରୁ ଜାମ ॥
ବରୁ ବିଲେକ ଦଂପତି ଅନୁରାଗେ । ପାୟ ପୁମାତ ପଖାରନ ଲାଗେ ॥୪॥

ଲାଗେ ପଖାରନ ପାୟ ପଂକଜ ପ୍ରେମ ତନ ପୁଲକାବଳୀ ।
ନର ନରର ଗାନ ନିସାନ ଜୟ ଧ୍ବଜ ଉମରି ଜନ୍ମ ଚନ୍ଦ୍ର ଦିସି ଚଳି ॥
ଜେ ପଦ ସରୋଜ ମନୋଜ ଅରି ଭର ସର ସଦେବ ବିରାଜନ୍ତୁ ।
ଜେ ସକୃତ ସୁମିରତ ବିମଳତା ମନ ସକଳ କଳି ମଳ ଭଜନ୍ତୁ ॥୧॥
ଜେ ପରସି ମୁନିବଳିତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗତି ରଞ୍ଜିତା ପାତକମଣ୍ଡ ।
ମକରନ୍ତୁ ଜନ୍ମ କୋ ସତ୍ତ୍ୱ ସିର ସୁଖତା ଅବଧୁ ସୁର ବରନଈ ॥
କରି ମଧୁପ ମନ ମୁନି ଜୋଗିଜନ ଜେ ସେଇ ଅଭିମତ ଗତି ଲଢ଼େ ।
ତେ ପଦ ପଖାରତ ଭାଗ୍ୟଭାଜନୁ ଜନକୁ ଜୟ ଜୟ ସବ କହେ ॥୨॥

କନକ କଲସ ମଣି ଭଜନ ଲଳିତ । ଶୁଭ ସୁଗନ୍ଧ ମଙ୍ଗଳ ସଲିଲେ ପୁଷିତ ॥
ନିଜ କରେ ପ୍ରମୋଦିତେ ନରପତି ରାଣୀ । ରଖିଲେ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଆଖି ॥୩॥
ପଡ଼ନ୍ତି ପ୍ରମାଣ ବେଦ ମଙ୍ଗଳ ବଚନ । ଅବସର ଜାଣି ଝଡେ ଗଗନୁ ସୁମନ ॥
ବର ବିଲେକ ଦମ୍ପତି ଅନୁରାଗେ ଅତି । ମୁହଁ ପଦସି ରାଗବ ପଦ ପ୍ରସାଳନ୍ତି ॥୪॥

ଲଗିଲେ ପ୍ରସାଳନେ ପଦ-ପଞ୍ଜକ ପ୍ରେମେ, ପୁଲକେ ଶରୀର ପ୍ରକାଶେ ।
ନର ନରରୁ ଗାନ ଜୟ ଧ୍ବଜ ନିଷାଣ ଉଡ଼ୁଳି ଚଳେ ଚଢ଼ିପାଶେ ।
ସାଜେ ଯେ ପଦ-ଭାବବର, କାମାକ୍ଷୀ ହୃଦ-ସରୋବର,
ଯେ ସୁକୃତ ସୁରୋଷେ ଶୁଭ ଅନ୍ତଃକରଣେ ପଳାନ୍ତି କଲୁଷ ନିକର ॥୧॥
ଯେ ପଦ ସ୍ପର୍ଶେ ଯତି-ପତ୍ରୀ ଲଭିଲୁ ଗତି, ସ୍ୱର୍ଗ ଯେ ଅତି ପାତକୀନ ।
ଶିରେ କହନ୍ତି ଶିବ ଯେ ପଦ-ମତରଂଗ ଅମର ସଖିତ ପାବନ ।
ମଧୁପ କରି ନିଜ ମତି, ସେବି ଲଭନ୍ତି ମୁନି ଗତି,
ପ୍ରସାଳନ୍ତି ସେ ପଦ ଜଡ଼କ ଭାବ୍ୟାସକ, ସମସ୍ତେ ଜୟ ଉଚାରନ୍ତି ॥୨॥

ମାତେ ମୌଖିକାବଳୀ ନାମନେ ତାହାକୁ ଆକରରେ ନେଇ ଆସିଲେ । ଜନକଙ୍କ ପାଟିରାଣୀ
ସୁନୟନା ଜନକଙ୍କର ବାମ ଭାଗରେ ଏପରି ଶୋଭା ପାଉଥାନ୍ତି, ଯେତେ ଯେମିତି ହିମାଚଳଙ୍କ
ସହୃଦ ମେନା ଶୋଭିତ ହେଉଅଛନ୍ତି କି ! ॥ ୨ ॥ ରାଜା ଓ ରାଣୀ ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ
ପବିତ୍ର, ସୁଗନ୍ଧିତ ଓ ମଙ୍ଗଳ ଜଳରେ ପଶିପୁଣି ସୁନାର କଲସ ଓ ମଣି-ନିର୍ମିତ ସୁନାର
ଥାଳୀ ହାତରେ ଧରି ଆଣି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖିଲେ ॥ ୩ ॥ ମୁନି ମଙ୍ଗଳବାଣୀରେ
ବେଦ ପାଠ କରୁଥାନ୍ତି । ସୁଅବସର ଜାଣି ଆକାଶରୁ ହୁଇ ଝଡ଼ି ବରଷା ହେଉଥାଏ ।

ବର କୁଅଁରି କରତଳ ଜୋରି ସାଖୋରୁ ଦୋଉ କୁଲଗୁର କରେ ।
 ଭୟେ ପାନିଗହନୁ ବିଲେକି ବିଧି ସୁର ମନୁଜ ମୁନି ଆନିବ ଭରେ ॥
 ସୁଖ ମୁଲ ଦୁଲହ ଦେଖି ଦଂପତି ପୁଲକ ତନ ହୁଲସେଧା ହୁୟେ ।
 କରି ଲୋକ ବେଦ ବିଧାନୁ କନ୍ୟାଦାନୁ ନୃପ ଭୂଷନ କୟେ ॥୩॥
 ହିମବତ ଜମି ଗିରିଜା ମହେସହି ହରିହ ଶ୍ରୀ ସାଗର ଦଇ ।
 ତମି ଜନକ ରାମହ ପିୟ ସମରପୀ ବିସ୍ବ କଲ କାରତି ନଇ ॥
 କୌ୍ୟ କରେ ବିନୟ ବିଦେହ କୟେ ବିଦେହ ମୁରତି ସାଓଁସ୍ବ ।
 କରି ହୋମୁ ବିଧବତ ଗାଠି ଜୋଷ ହୋନ ଲଗାଁ ଗାଓଁସ୍ବ ॥୩॥

ବର କନ୍ୟାଙ୍କ କର ବାନ୍ଧ ବେନି କୁଲର ଗୁରୁ ଗାରଲେ ଶାଖାବଣ ।
 ହେଲ ପାଣିଗହଣ, ବିଲେକି ମୁନିଜନ ବ୍ରହ୍ମାଦି ହୋଇଲେ ହରଷ ।
 ଦମ୍ପତି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଅନ୍ତର, ନିରେଖି ସୁଖଧାମ ବର,
 ଲୋକ ବେଦ ବିଧାନ ବିହଣ କନ୍ୟାଦାନ କରିଲେ ମିଥୁନା ଶୁଭର ॥୩॥
 ରିଶିଶ ଗଉରୁଙ୍କୁ ଯେତେ ଦେଲେ ହରକୁ ସାଗର ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣଙ୍କୁ ।
 ତେତେ ବିଶ୍ବେ ସୁଧଶ ବିସ୍ତାର ମିଥୁଲେଶ ଅର୍ପିଲେ ଜାନକୀ ରାମଙ୍କୁ ।
 ହୋମାନ୍ତେ ବସନ ଗଣ୍ଡିଲେ, ବର କନ୍ୟା ପଶିମିଲେ,
 କରିବେ କି ବିନୟ, ବିଦେହଙ୍କୁ ବିଦେହ ସେ ଶ୍ୟାମ ସୁନ୍ଦର କରିଲେ ॥୩॥

ବରକୁ ଦେଖି ରାଜାଗଣୀ ପ୍ରେମ-ମଗ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପରିତ୍ର ତରଣ-
 କମଳକୁ ପଖାଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ .—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପଦ-ପଞ୍ଜକ ପ୍ରକାଶନ
 କଲାବେଳେ ପ୍ରେମ ହେତୁ ତାଙ୍କ ଶରୀର ପ୍ରଲମ୍ବାବଳୀରେ ପୁରଗଲା । ଆକାଶ ଓ ନଗରରେ
 ହେଉଥିବା ସଙ୍ଗୀତ-ଗାନ, ନିଷାଦ ଏବଂ ‘ଜୟ’ ‘ଜୟ’ର ଧ୍ବନିରେ ସତେ ଯେମିତି ତରୁଣି
 ଉତ୍ତୁଳି ପଡ଼ୁଥାଏ । ଯେଉଁ ତରଣ-କମଳ କାମଦେବଙ୍କ ଶୟ ଶିବଙ୍କ ହୃଦୟ-
 ସରୋବରରେ ସଦା ବିରାଜିତ, ଯାହାକୁ ଥରେ ମାତ୍ର ସ୍ବରଣ କଲେ ମନରେ ନିର୍ମଳତା ଓ
 ଶୁଦ୍ଧତା ଆସିଯାଏ ଏବଂ କଳିହରର ସମସ୍ତ ପାପ ଦୂରକୁ ଅପସରି ଯାଏ, ଯାହାର
 ସ୍ବର୍ଗ ପାଇଁ ଗୌତମ ମୁନିଙ୍କ ପାତକନା ପତ୍ନୀ ଅହଲ୍ୟା ପରମପତି ଲଭ କରିଥିଲେ,
 ଯେଉଁ ତରଣ-କମଳର ମକରନ୍ଦ-ରସ ଗଙ୍ଗା ରୂପରେ ଶିବଙ୍କ ମସ୍ତକ ଉପରେ
 ବିରାଜମାନ, ଯାହାକୁ ଦେବତାମାନେ ପବିତ୍ରତାର ସୀମା ବୋଲି କର୍ତ୍ତୁନା କରନ୍ତି ଏବଂ ମୁନି
 ଓ ଯୋଗିଜନ ନିଜ ନିଜ ମନ୍ତ୍ରକୁ ଉମର କରି ଯେଉଁ ତରଣ-କମଳ ସେବନପୂର୍ବକ
 ମନୋବାଞ୍ଛିତ ଗତି ଲଭ କରନ୍ତି, ସେହି ତରଣକୁ ଭାଷାସାଧ (ଭାଷାଦାନ) ଜନକ
 ଧୋଇ ଅଛନ୍ତି, ଏହା ଦେଖି ସମସ୍ତେ ‘ଜୟ’ ‘ଜୟ’ ଧ୍ବନି କରୁଥାନ୍ତି ॥ ୧-୨ ॥ ଉତ୍ତମ
 କୁଳଗୁରୁ ବର ଓ କନ୍ୟାଙ୍କ କରକୁ ମିଳାଇ ଶାଖାବଣ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
 ପାଣିଗହଣ ହେବାର ଦେଖି ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ମୁନିମାନେ ଆନନ୍ଦରେ

ଜୟ ଧୂନ ବନ୍ଦୀ ବେଦ ଧୂନ ମଂଗଳ ଗାନ ନିସାନ ।

ଧୂନ ହରଷଣ୍ଠି ବରଷଣ୍ଠି ବିକୃତ ସୁରତରୁ ସୁମନ ସୁଜାନ ॥୩୬୩॥

କୁଅଁରୁ କୁଅଁରି କଲ ଭାଣ୍ଡିବ ଦେହ । ନୟନ ଲଭୁ ସବ ସାବର ଲେହ ॥

ଜାଇ ନ ବରନ ମନୋହର ଜୋଷ । ଜୋ ଉପମା କହୁ କହୋଁ ସୋ ଥୋଷ ॥୧॥

ରାମ ସୀତା ସୁନ୍ଦର ପ୍ରତିରୂପ । ଜଗମଗାତି ମନ ଖଂଭନ ମାହ ॥

ମନହୁଁ ମଦନ ରତି ଧରି ବହୁରୂପ । ଦେଖତ ରାମ ବିଆଡୁ ଅନୁପ ॥୨॥

ଦରସ ଲାଲସା ପକ୍ଷୀ ନ ଥୋଷ । ପ୍ରଗଟତ ଦୁଃଖ ବହୋରି ବହୋଷ ॥

ଭବ ମଗନ ସବ ଦେଖନିତାରେ । ଜନକ ସମାନ ଅପାନ ବିସାରେ ॥୩॥

ହେଲ ଜୟ ଧୂନ ବନ୍ଦୀ ବେଦ ଧୂନ ମଙ୍ଗଳ ବାଦ୍ୟ ଗାୟନ ।

ଶୁଣି ସୁରେ ଅତି ସୁଖେ ବରଷନ୍ତି କଲ୍ଲ ବିଷୟ ସୁମନ ॥୩୬୪॥

ବରକନ୍ୟା ପରମା ସଖୀରେ କରନ୍ତି । ନୟନ ଲଭ ସମସ୍ତେ ସାବରେ ନିଅନ୍ତି ॥

ପ୍ରଗଳ୍ଭ ସୁରପ ସୌମ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ନ ହୁଅଇ । ଯେ ଉପମା ଅଥେ ତାହା ନିକୃଷ୍ଟ ଲଗଇ ॥୧॥

ରାମ ସୀତାଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଭୂରେ । ତକମକ ହୁଏ ମଣି ପ୍ରମୁର ଭିତରେ ॥

ମନେ ହୁଏ ବହୁ ରୂପ ଧରି କାମ ରତି । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅନୁପମ ବିବାହ ଦେଖନ୍ତି ॥

ଦର୍ଶନ ରଜା ବହୁତ ସଙ୍କୋଚ ଅପାର । ପ୍ରକଟ ହୋଇ ଛିଡନ୍ତି ତେଣୁ ବାରମ୍ବାର ॥

ଦର୍ଶକବୃନ୍ଦ ପ୍ରେମରେ ନିମଗ୍ନ ହୋଇଲେ । ଜନକ ସଦୃଶ ନିଜେ ନିଜକୁ ଭୁଲିଲେ ॥୩॥

ପୁଣି ହୋଇଗଲେ । ପ୍ରଖର ମୂଳାଧାର ବରକୁ ଦେଖି ରାଜାରାଜା ଶସର ପ୍ରଳକ୍ଷିତ

ହୋଇଗଲ ଏବଂ ଦୁଇସ୍ଥ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା । ନୃପ-ବିଭୂଷଣ ମହାରାଜ ଜନକ

ଲୋକ ଓ ବେଦସଜ୍ଜ ପାଳନ-ପୁଷ୍ପକ କନ୍ୟାଦାନ କଲେ ॥ ୩ ॥ ଯେପରି ହିମବାନ୍

ଶିବଙ୍କୁ ପାଦପ ଏବଂ ସାଗର ଭଗବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦାନ କରିଥିଲେ, ସେହିପରି

ଜନକ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସୀତା ସମର୍ପଣ କଲେ । ଫଳରେ ବିଶ୍ୱରେ ସୁନ୍ଦର ନିସାନ ଖଣି

ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଗଲା । ବିଦେହରାଜ ଜନକ ଜପବି ବା ବିନୟ କରନ୍ତେ । ସେହି

ଶ୍ୟାମଳ ମୁଣି ତ ତାଙ୍କୁ ବାସୁବନ ବିଦେହ (ଦେହର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜାନରୁ ପ୍ରକ୍ତ) କରି ଦେଲା ।

ଯଥାବଧି ହୋମ କରି ଗର୍ଭାଂଶ ବନ୍ଧନ କରାଗଲା ଏବଂ ବରକନ୍ୟା ପରମା କରବାକୁ

ଲଗିଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା.—ଜୟଧୂନ, ବନ୍ଦୀଧୂନ, ବେଦଧୂନ, ମଙ୍ଗଳଗାନ ଓ

ନିଷାଣର ଧୂନ ଶୁଣି ଚରୁର ବେଦସଜ୍ଜ ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥାନ୍ତି ଏବଂ କଲ୍ଲବୃକ୍ଷର ସୁମନ

ସହୁ ଚୂଷ୍ମି କରୁଥାନ୍ତି ॥ ୩୬୪ ॥ ଗୋପାଲ.—ବରକନ୍ୟା ମନୋହର ପରମା

କରୁଥାନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଲୋକେ ଅବରରେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ନୟନର ପରମ ଲଭି ଉଠାଉଥାନ୍ତି ।

ମନୋହର ପ୍ରଗଳ୍ଭ ମୁଣିର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅସମ୍ଭବ । ଯାହା କହୁ ଉପମା ବା କହନ୍ତି, ତ ହା

ଅତ୍ୟାଲ୍ପ ହେବ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମ ଓ ସୀତାଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ମଣିମୟ ପ୍ରମୁଖାନ୍ତରେ

ଝଟୁଥାଏ । ସତେ ଯେମିତି କାମଦେବ ଓ ରତି ବହୁତ ରୂପ ଧାରଣପୁଷ୍ପକ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ

ପ୍ରମୁଦିତ ମୁନିନ୍ଦ୍ର ଭୌତ୍ୟ ଯେଉଁ । ନେଗ ସହିତ ସବ ଶକ୍ତି ନିବେଶି ॥
 ରାମ ମୀଢ଼ ସିର ସେଦୁର ଦେହୀ । ସୋଭା କହି ନ ଜାତି ବିଧି କେହୀ ॥୩॥
 ଅରୁନ ପରାଗ ଜଳଜ ଭରି ମାକେ । ସପିନ୍ଧି ଭୁଷ ଅଛି ଲୋଭ ଅମୀ କେ ।
 ବହୁରି ବସିଷ୍ଠ ଗାହ୍ନୀ ଅନୁସାଧନ । ବରୁ ଦୁଲ୍ଲଭିନି ବେଠେ ଏକ ଆସନ ॥୩॥

ବେଠେ ବରାସନ ରାମୁ ଜାନକ ମୁଦିତ ମନ ଦସରଥୁ ଭବ ।
 ତନୁ ସୁଲକ ସୁନି ସୁନି ଦେଖି ଅପନେ ସୁକୁତ ସୁରତରୁ ଫଳ ନଏ ॥
 ଭରି ଭୁବନ ରହା ଉଚ୍ଛ୍ୱସ ରାମ ବିବାହୁ ଗ୍ରା ସବହୀ କହା ।
 କେହି ଭାତି ବରନି ସିରାତ ରସନା ଏକ ସୁହ ମଂଗଳୁ ମହା ॥୧॥
 ତବ ଜନକ ପାଇ ବସିଷ୍ଠ ଆସୁସୁ ବ୍ୟାହ ସାଜ ସିଂହାରି କେ ।
 ମାଂଡ଼ବା ଶ୍ରୁତକାରକ ଭରମିଲ କୁଅରି ଲଭି ହିକାରି କେ ॥
 କୁସକେତୁ କନ୍ୟା ପ୍ରଥମ ଜୋ ଗୁନ ସୀଲ ସୁଖ ସୋଭାମଇ ।
 ସବ ଶକ୍ତି ପ୍ରୀତି ସମେତ କରି ସୋ ବ୍ୟାହ ନୃପ ଭରତହି ଦଇ ॥୨॥

ସାନଦେ କରାଇ ପରିବ୍ରଜା ପୁନିଜନ । ପ୍ରାପ୍ୟ ପାଇ ସହୁ ଶକ୍ତି କଲେ ସମ୍ପାଦନ ॥
 ରାମ ସୀତାଙ୍କ ଲଳିତେ ପିନ୍ଧୁର ଦିଅନ୍ତେ । କହୁ ନ ହୁଅଇ ସେହି ଶୋଭା କେଉଁ ମତେ ॥୪॥
 ଅରୁଣ ରଜ ମାରଜ ଘେନି ସୁଭବରେ । ଶଶୀକୁ ଭୁଷଇ ଅହୁ କି ସୁଧା ଲୋଭରେ ॥
 ପୁଣି ଆଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତେ ବଶିଷ୍ଠ । ବର ବଧୁ ଏକାସନେ ହେଲେ ଉପବିଷ୍ଠ ॥୫॥

ରମ୍ୟ ଆସନେ ରାମ ସୀତାଙ୍କୁ ବିଲେକଣ ଦଶସ୍ୟନ୍ତନ ପ୍ରମୋଦିତ ।
 ଦେଖି ଆପଣା ପୁଣ୍ୟ-କଲ୍ପ ଫଳ ନୂତନ ପୁଲକେ ହୋଇଲେ ପୁରୀତ ।
 ବିବାହ ହୋଇଲ ସମ୍ପନ୍ନ, ଉତ୍ସାହେ ପୁରଲ ଭୁବନ,
 ବର୍ଣ୍ଣିତ ଏକ କିହା ଏହି ମଙ୍ଗଳ ମହା ଶେଷ ବା କରବ କେସନ ॥୧॥
 ତହୁଁ ପାଇ ଜନକ ଆଦେଶ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ବିବାହ ଯୋଗାତ କରାଇ ।
 ଆଶିଲେ ଅତି ପ୍ରୀତି ମାଣ୍ଡବା ଶ୍ରୁତକାରି ଭରମିଲ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ତକାଇ ।
 ଅଗ୍ରଜା କୁଶକେତୁଙ୍କର, ସୁନ୍ଦରୀ ଶୀଳ-ଗୁଣାକର,
 ପ୍ରେମ ନିୟମ ସହ କରାଇଲେ ବିବାହ ଭରତ ସଙ୍ଗେ ନୃପବର ॥ ॥

ଅନୁପମ ବିବାହ ଦେଖୁଛନ୍ତି କି ? କାମଦେବ ଓ ରତିଙ୍କର ଦଶନ ଲଳିତା ଓ ସଂକୋଚ
 କେହି କାହାକୁ କମ ନୁହଁ । ସୁତରାଂ ସେ ହୃଦେ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରକଟ ହୋଇ ଲୁଚି
 ଯାଉଥା'ନ୍ତି । ସମସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣକ ଆନନ୍ଦ-ମଗ୍ନ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ଜନକଙ୍କ ପରି ସମସ୍ତେ
 ଆସ୍ତବସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲେ ॥ ୩ ॥ ପୁନଃଜନମନେ ଆନନ୍ଦପୁଷ୍ପକ ପରିବ୍ରଜା କରାଇଲେ ଏବଂ
 ଆପଣା ଆପଣାର ପ୍ରାପ୍ୟ ପାଇ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଓ ଆଶୁରକୁ ସମ୍ପାଦନ କଲେ । ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର,
 ସୀତାଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ପିନ୍ଧୁର ଦେଉଅଛନ୍ତି । ସେହି ସମୟର ଶୋଭା କୌଣସି ମତେ କହି

ଜାନକା ଲୟ ଭଗିନୀ ସକଳ ସୁନ୍ଦର ସିଦ୍ଧେଶ୍ଵରୀ ଜାଣି କେ ।
 ସୋ ତନୟ ଶାନ୍ତି ବ୍ୟାଧି ଲଖନହି ସକଳ ବିଧି ସନମାନ କେ ॥
 ଜେହି ନାମୁ ଶ୍ରୀ ଚଣ୍ଡରତି ସୁଲେଚନ ସୁମୁଖି ସବ ଗୁନ ଆଗରା ।
 ସୋ ଦହି ରିପୁସନ୍ଦନହି ଭୂପତି ରୂପ ସୀଲ ଉଜାଗରା ॥୩॥
 ଅନୁରୂପ ବର ଦୁଲହିନି ପରସ୍ପର ଲଖି ସବୁଟି ହିସ୍ତ ହରଷଣୀ ।
 ସବ ମୁକ୍ତିତ ସୁନ୍ଦରତା ସରହଣି ସୁମନ ସୁର ଗନ ବରଷଣୀ ॥
 ସୁନ୍ଦରୀ ସୁନ୍ଦର ବରହ ସହ ସବ ଏକ ମଣ୍ଡପ ରାଜଣୀ ।
 ଜକୁ ଖାବ ଉର ଚାରିଉ ଅବସ୍ଥା ବିଭୁତ ସହିତ ବିରାଜଣୀ ॥୪॥

ଅନୁନା ସାତାଙ୍ଗର ଉର୍ମିଳା ନାମ ଯା'ର ସୁନ୍ଦରୀ-ଶିବେଶ୍ଵରୀ ନାଣି ।
 ତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହ କରାଇଲେ ବିବାହ ସକଳ ପ୍ରକାରେ ସମ୍ମାନ ।
 ଶ୍ରୀଚଣ୍ଡରତି ସୁଲେଚନ, ଯେ ଗୁଣାଳୟା ସୁବଦନ,
 ଶୀଳ ସୁରୂପା, ତାକୁ ସୁଖେ ଶତ୍ରୁଘନଙ୍କୁ ଅପଲେ ନରପଦମଣି ॥୩॥
 ଶ୍ରେଷ୍ଠତ ବଧୂବର ନିରେଖି ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେତ ହରଷ ହୁଅନ୍ତି ।
 ସୁନ୍ଦରତା ସମସ୍ତେ ପ୍ରଶଂସନ୍ତି ମୁକ୍ତିତେ ସୁମନ ସୁରେ ବରଷନ୍ତି ।
 ବରାଜୀ ବରଜ ସହିତ, ଏକ ମଣ୍ଡପେ ବିରାଜିତ,
 ନାବ ଦୁହେ ଯେପରି ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ସହ ରୁଚ ଅବସ୍ଥା ହୁଅନ୍ତି ଶୋଭିତ ॥୪॥

ହେବନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ସତେ ଯେମିତି ନୀଳ ପଦ୍ମରେ ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣର ପରାଗରେଣ୍ଡା ଭଲ
 ଭାବରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ତାହା ଯୋଗେ ସର୍ପ ଅମୃତ ଲେଉଟିରେ ଚନ୍ଦ୍ରମାକୁ ଭୂଷିତ କରୁଛି କି !
 ତଦ୍ଵରେ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କର ଆଜ୍ଞାନୁସାରେ ବର ଓ ବଧୂ ଦୁହେଁ ଘୋଷିଏ ଆସନରେ ବସିଲେ ॥୫॥
 ଛନ୍ଦ — ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଜାନକା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆସନରେ ବସିଲେ । ସେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଦେଖି ଦଶରଥ
 ମନରେ ଅତି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ନିଜର ପୁଣ୍ୟ-କଲ୍ପବୃକ୍ଷରେ ନୂତନ ଫଳ ଫଳିବାର
 ଦେଖି ତାଙ୍କ ଶରୀର ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଲମ୍ବିତ ହେଉଥାଏ । ତତ୍ତଦ୍ଵାରା ବରଦେ ଉତ୍ସାହ ପୂର୍ଣ୍ଣ
 ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତେ କହିଲେ ଯେ, ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବିବାହ ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ
 ଘୋଷିଏ, ମାତ୍ର ସେ ମଙ୍ଗଳ ମହାନ, ତେବେ ସେ ବର୍ଣ୍ଣନା ଆରମ୍ଭ କରି କମିତି
 ବା ଶେଷ କରାଯାଇ ପାରିବ ! ॥ ୫ ॥ ତଦନନ୍ତର ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ଜନକ ବିବାହ-
 ଦ୍ରବ୍ୟ ସଜାଇ ମାଣ୍ଡସା, ଶ୍ରୀଚଣ୍ଡ ଓ ଉର୍ମିଳା—ଏହି ତିନି ରାଜକୂମାରଙ୍କୁ ଡକାଇଆଣିଲେ ।
 କୁଶଧ୍ଵଜଙ୍କ ବଡ଼ କନ୍ୟା ପୁଣି, ଶୀଳ ପୁଣି ଓ ଶେଷର ପ୍ରତିମୁଖି ମାଣ୍ଡସାକୁ ରାଜା ଜନକ
 ପ୍ରେମପୂର୍ବକ ସମସ୍ତ ଶୋଭାପରି ସହକାରେ ଭରତଙ୍କୁ ବିବାହ-ସୂତରେ ଦାନ କଲେ ॥୬॥
 ଜାନକାଙ୍କ କନ୍ୟା ଭଗିନୀ ଉର୍ମିଳା ସମସ୍ତ ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶିବେଶ୍ଵରୀ । ସେହି କନ୍ୟାଙ୍କର
 ଯଥାବଧି ସମ୍ମାନ କରି ତାହାକୁ ରାଜା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହିତ ବିବାହ କରାଇଲେ ।
 ସୁଲେଚନା, ସୁପ୍ରସା, ସର୍ବଗୁଣର ଆକର ଏକ ରୂପ ତଥା ଶୀଳରେ ଶାନ୍ତିମୟୀ ଶ୍ରୀଚଣ୍ଡାଣି

ମୁଦିତ ଅର୍ଥୁଧପତି ସକଳ ସୁତ ବଧୂର ସମେତ ନିହାରି ।

ଜନ୍ମ ପାପେ ମହିପାଳ ମନ ଝିସୁକ ସହିତ ଫଳ ଗୁରୁ ॥୩୬୫॥
 ଜୟ ରଘୁବୀର ବ୍ୟାହ ବଧୂ ବରମା । ସକଳ କୁର୍ତ୍ତର ବ୍ୟାହେ ତେହିଁ କରମା ॥
 କହି ନ ଜାଇ କହୁ ଦାଇଜ ଭୁଷ । ରତା କନକ ମନ ମଂଡପୁ ପୁଷ ॥୧॥
 କଂବଳ ବସନ ବିଚିତ୍ର ପଟୋରେ । ଭାବି ଭାବି ବହୁ ମୋଲ ନଥୋରେ ॥
 ଗଜ ରଥ ଭୁରଦ ଦାସ ଅରୁ ଦାସୀ । ଧେନୁ ଅଳଂକୃତ କାମଦୁହା ସୀ ॥୨॥
 ବହୁ ଅନେକ କରୁଅ କିମି ଲେଖା । କହି ନ ଜାଇ ଜାନହିଁ ଜିହ୍ୱ ଦେଖା ॥
 ଲୋକପାଳ ଅବଲୋକ ସିଦ୍ଧାନେ । ଲୁହ ଅର୍ଥୁଧପତି ସବୁ ସୁଖ ମାନେ ॥୩॥

ହେଲେ ପ୍ରମୋଦିତ ଦେଖି ଦଶରଥ ସବଧୁ ହୃତ ସକଳ ।

ପାଇଛନ୍ତି ଯେହ୍ନେ ମହାପାଳମଣି ଝିସୁା ସହ ଗୁରୁତଳ ॥୩୬୬॥
 ବଞ୍ଚିଲ ରଘୁବୀରଙ୍କ ବିବାହ ସେମନ୍ତେ । ଅନ୍ୟକୁମର ବିବାହ ହୋଇଲେ ତେମନ୍ତେ ॥
 ବିବିଧ ଯୋଗୁକ ବଞ୍ଚି କେ ପାଶବ କହ । ମଣ୍ଡପ ମଣି କାଞ୍ଚନେ ଶୋଭେ ପୁଣି ରହ ॥୧॥
 କମ୍ବଳ ବସନ ପାଟ ହୁକଳ ଅପାର । ଅତି ମହାର୍ତ୍ତ ବିଚିତ୍ର ଅନେକ ପ୍ରକାର ॥
 ଗଜ ବାଜି ରଥ ଦାସ ଦାସୀସେ ବହୁତ । କାମଧେନୁ ସମ ନାନା ଧେନୁ ଅଳଙ୍କୃତ ॥୨॥
 ବହୁ ଅଗଣିତ ଲେଖା ହୋଇ କି ପାରଇ । ସେ ଦେଖିବୁ ସେ ଜାଣଇ, କହୁ ନ ହୁଅଇ ॥
 ଲୋକପାଳେ ଅବଲୋକ ଲଳିତା କରନ୍ତି । ପ୍ରମୋଦିତେ ନେଲେ ସବୁ ଅବଧ ନୃପତି ॥୩॥

ନାମ୍ନୀ କନ୍ୟାକୁ ଗୁଜା ଶହୁଗୁଣ ସହୁତ ବିବାହ ଦେଲେ ॥ ୩ ॥ ବର ଓ କନ୍ୟାମାନେ
 ଆପଣା ଆପଣାର ଅନୁରୂପ ପ୍ରିୟା ଓ ପ୍ରିୟଙ୍କୁ ଦେଖି ହୃଦୟରେ ସହକୋଟ
 ଆନନ୍ଦ ଲଭ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଲୋକ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ସେମାନଙ୍କର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଶଂସା
 କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ଦେବଗଣ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କରୁଥା'ନ୍ତି । ସମସ୍ତ ପ୍ରଦୀପ ବଧୂ ପ୍ରଦର ବରମାନଙ୍କ
 ସହୁତ ଗୋଟିଏ ମଣ୍ଡପରେ ଏପରି ଶୋଭା ପାଇଅଛନ୍ତି, ସତେ ଯେପରି ଜୀବର ହୃଦୟରେ
 ଗୁରୁ ଗୋଟିଏ ଅବସ୍ଥା (ଜାହଜ, ସ୍ୱପ୍ନ, ପ୍ରସ୍ତୁତି ଏବଂ ଭୂଷଣ) ଆପଣା ଆପଣାର ଗୁଣ ଗୁଣ
 (ବିଶ୍ୱ, ତେଜସ୍ୱ, ପ୍ରାଜ୍ଞ ଓ ବ୍ରହ୍ମ) ସହୁତ ବିରାଜମାନ ହୋଇଅଛନ୍ତି କି ! ॥ ୧ ॥
 ଦୋହା :—ଅଯୋଧ୍ୟନଗର ଦଶରଥ ସମସ୍ତ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ବଧୂମାନଙ୍କ ସହୁତ ଦେଖି ଏପରି
 ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଅଛନ୍ତି, ସତେ ଯେପରି ନୃପଣିଶ୍ୱେମଣି ଝିସୁା (ଯଜ୍ଞ ଝିସୁା, ଶ୍ରଦ୍ଧାଝିସୁା
 ଯୋଗବିସୁା ଓ ଜ୍ଞାନଝିସୁା) ସହୁତ ଗୁରୁତଳ (ଅର୍ପ, ଧର୍ମ, କାମ ଓ ମୋକ୍ଷ) ଲଭ କରି
 ଅଛନ୍ତି କି ! ॥ ୩୬୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିବାହର ଯେଉଁ ବଧୂ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ,
 ସେହି ସାତି ଅନୁସାରେ ସମସ୍ତ ରାଜକୁମାରଙ୍କର ବିବାହ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ବିବିଧ
 ଯୋଗୁକର ଆଧିକ୍ୟ ଗୁଣରେ କହୁ ହେଉନାହିଁ, ସାରା ମଣ୍ଡପ ମଣି ଓ କାଞ୍ଚନରେ
 ପବ୍ବପୁଣି ହୋଇଗଲା ॥ ୧ ॥ ବହୁତ ବହୁମୂଲ୍ୟ କମ୍ବଳ, ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ବିବିଧ ବିଚିତ୍ର ପଟବସ୍ତ୍ର
 ତଥା ହସ୍ତୀ, ଅଶ୍ୱ, ରଥ, ଦାସଦାସୀ ଏବଂ ଭୂଷଣାଳଂକୃତ କାମଧେନୁ ସହୁତ ଅନେକ

ସାହୁ ଜାତକହିଁ ଜୋ ଜେହୁ ଶୁଣି । ଉବର ସୋ ଜନବାସେହିଁ ଆଣି ॥
ତବ କର ଜୋରି ଜନକୁ ମୁଦୁକାମ । ବୋଲେ ସବ ବରତ ସନମାମ ॥୩॥

ସନମାମ ସକଲ ବରତ ଆଦର ଦାନ ବିନୟ ବଡ଼ାଇ କେ ।
ପ୍ରମୁଦିତ ମହାମୁନି ବୃନ୍ଦ କରେ ପୁଜି ପ୍ରେମ ଲିଖାଇ କେ ॥
ସିରୁ ନାଲ ଦେବ ମନାଇ ସବ ସନ ଜହତ କର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କିଏ ।
ସୁର ସାଧୁ ଶୁଦ୍ଧିତ ଶୁଭ ସିଂଧୁ କି ତୋଷ ଜଳ ଅଂଜଳି କିଏ ॥୧॥
କର ଜୋରି ଜନକୁ ବଡ଼ୋରି ବଧୁ ସମେତ କୋସଲସୟ ସୌ ।
ବୋଲେ ମନୋହର ବସୁନ ସାନ ସନେହ ସୀଲ ସୁଗ୍ରସୁ ସୌ ॥
ସଂସାର ଶୁଦ୍ଧିତ ଶୁଭରେ ହମ ବଡ଼େ ଅବ ସବ ବିଧି ଭବ ।
ଏହି ଶୁଭ ସାଜ ସମେତ ସେବକ ଜାଣିବେ ବିନୁ ଗପ ଲଏ ॥୨॥

ଯେ ଯାହା ମାଗିଲେ ତାହା ଦେଇ ଯାତକକୁ । ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଣାଇଲେ ବର-ନିବାସକୁ ॥
କହୁଁ ମିଥୁଲେଶ କର ଯୋଡ଼ି ମୁଦୁକାଣୀ । କହୁଲେ ସକଳ ବର-ଜାତିକୁ ସମ୍ମାନ ॥୪॥

ସମ୍ମାନଣ ସକଳ ବରଜାତିକୁ ଶୀଳ ବିନୟ ବଡ଼ାଇ ଆଦରେ ।
ପୁଜି ମହା ଆନନ୍ଦେ ପୁନ-ନାୟକବୃନ୍ଦେ ବଢ଼ିଲେ ସପ୍ରେମ ଅନ୍ତରେ ।
କମି ପୁରକୁ ଯୋଡ଼ି ପାଣି, ଘୁଷିଲେ ପୁଣି ମନ୍ତ୍ରବାଣୀ,
ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତ ସୁର ସାଧୁ ଶୁଭ, ତୋଷ କି ସିନ୍ଧୁ ଅନ୍ତରେ ଅଞ୍ଜଳିରେ ପାଣି ॥୧॥
ଯୋଡ଼ି ଜନକ କର ଶ୍ରୀଜା ସହ ଆଦର ବୋଶଲ ନୃପତିଙ୍କ ଆଗେ ।
ଉଚ୍ଚାରିଲେ ମୁଦୁଲ ବଚନ ପ୍ରମଞ୍ଜୁଳ ଶୀଳ ସୁସ୍ଥବ ସାଗୁରୁବେ ।
ଭୁମ୍ଭବ ବନ୍ଧୁ ହେ ଶୁଦ୍ଧିତ, ହୋଇଲୁ ଆମ୍ଭେ ଏବେ ଧନ୍ୟ,
କିମି ମୁଲେ ଶୁଦ୍ଧିତ ଏ ସାଜ ସମାଜକୁ ଆପଣା ଦାସ ବୋଲି ମଣ ॥୨॥

ଗାଧ ଆଦି ଅଗଣିତ ବସୁ ଯୌତୁକସ୍ବରୂପ ଦାନ କରାଇ ॥ ୧ ॥ ଅଗଣିତ ବସୁର
ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଦେଖିଛନ୍ତି, ସେହୁମାନେ ହିଁ ଜାଣନ୍ତି ।
ସେ ସବୁକୁ ଦେଖି ଲୋକପଳମାନେ ମଧ୍ୟ ତାହା ପାଇବାକୁ ଲଳସା କରୁଥା'ନ୍ତି । ଅଯୋଧ୍ୟା-
ରାଜା ଦଶରଥ ସେ ସବୁ ସ୍ବର୍ଗସନ୍ଧାରକୁ ପ୍ରସନ୍ନ ଚିତ୍ତରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ॥ ୩ ॥ ସେ
ସମସ୍ତ ଯୌତୁକ ଦ୍ରବ୍ୟ ଯାତକମାନଙ୍କୁ ଯଥାବୃତ୍ତ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଯାହା ଅବଶିଷ୍ଟ
ରହିଲା, ବରନିବାସକୁ ଚାଲି ଆସିଲା । ତତ୍ତ୍ବରେ ଜନକ ହାତ ଯୋଡ଼ି ସମସ୍ତ ବରଯାତ୍ରୀକୁ
ସମ୍ମାନପୂର୍ବକ କୋମଳ ବାଣୀରେ କହୁଲେ— ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ —ଆଦର, ଦାନ, ବିନୟ
ଏବଂ ବଡ଼ାଇ ଦ୍ରାଘ ସମସ୍ତ ବରଯାତ୍ରୀକୁ ସମ୍ମାନିତ କରି, ରାଜା ଜନକ ମହା ଆନନ୍ଦ
ଓ ପ୍ରେମରେ ପୁନମାନଙ୍କୁ ପୁଜା ଏବଂ ବନ୍ଦନା କଲେ । ପୁଣି ନୂଆଁଇ, ଦେବତାମାନଙ୍କୁ
ମନାସ, ରାଜା ହାତ ଯୋଡ଼ି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମନୋହର ବାଣୀରେ କହୁଲେ, “ଦେବତା ଓ

ଏ ଦାରିକା ପରିବୃତ୍ତିକା . କର ପାଲଟି କରୁନା ନର ।
 ଅପରାଧ ଛମିବୋ ବୋଲି ପଠଏ ବହୁତ ହୋଁ ଡାଠେଁ କର ॥
 ପୁନି ଭ୍ରମୁଲୁଲୁଷନ ସକଲ ସନମାନ ନିଧି ସମଧୀ କିଏ ।
 କହି ଜାତି ନହିଁ ବିନୟ ପରସ୍ପର ପ୍ରେମ ପରିପୁରନ ହୁଏ ॥୩॥
 ବୃନ୍ଦାବନର ସୁମନ ବରସହିଁ ରାଜ ଜନବାସେହି ରଲେ ।
 ଦୁଃଖୁଣ୍ଡ ଜୟ ଧୁନି ବେଦ ଧୁନି ନର ନରର କୌତୁହଲ ଭଲେ ॥
 ତବ ସଖୀ ମଂଗଲ ଗାନ କରତ ମୁଖାସ ଆୟୁସ୍ ପାଇ କେ ।
 ଦୁଲହ ଦୁଲହିନିକୁ ସହିତ ସୁନ୍ଦରୀ ଚଳି କୋହବର ଲାଇ କେ ॥୩॥

ଏ କନ୍ୟାକୁ ଆନୁର ପରିବୃତ୍ତିକା କର କରୁଣାପରିତ ପାଲିବେ ।
 ପ୍ରଂ ଘେତକାଇ ଆଖି କଲ ବହୁ ଧୃଷ୍ଣାମି ସେ ଦୋଷ ମାର୍ଜନା କରବେ ।
 ଅରୁଣ କୁଳର ଅରୁଣ, ସମ୍ମାନ ସମ୍ପ୍ରଧିକୁ ପୁଣି,
 କହି ନୁହଇ ପ୍ରୀତି ପରସ୍ପର ବିନୟ, ହୋଇଲେ ପ୍ରେମେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ॥୩॥
 ପୁରେ ହୋଇ ପ୍ରସନ୍ନ ବରଷନ୍ତି ପ୍ରସନ ରାଜା ତଳିଲେ ବରବାସେ ।
 ହୃଦୟ ଜୟଧ୍ବଜ ଭଣ୍ଡାହେ ବେଦ ଧ୍ବଜ ହୃଦୟ ନରର ଆକାଶେ,
 ପୁନଃ ଆଦେଶ ପାଇଣ, ସଖୀ ପୁନଃ ଏକତ୍ର ଶ ॥
 କନ୍ୟା ସହ ବରକୁ ଘେନି କେଲି ରୁହକୁ ତଳିଲେ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଣ ॥୩॥

ସାଧୁମାନେ ଭବ ରୁହନ୍ତି । (ସେମାନେ ପ୍ରେମରେ ହିଁ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି । ସେହି ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ ମହାନୁଭବମାନଙ୍କୁ କେହି ଯାହା କହୁ ଦେଇ କିପରି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିପାରିବ ?) ଏକ ଆତ୍ମାଲି ଜଳ ଦେବାରେ ସମ୍ପଦ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ପାରିବ ବା କାହୁଁ ? ॥ ୧ ॥ ପୁଣି ଜନକ ଭାଇଙ୍କ ସହୃଦ ହାତ ଯୋଡ଼ି କୋଶଳାଧୀଶ ଦଶରଥଙ୍କୁ ସ୍ନେହ, ଶୀଳ ଓ ପ୍ରହର ପ୍ରେମରେ ରସାସିତ ମନୋହର ବଚନ କହଲେ—“ହେ ରାଜନ୍ ! ଆପଣଙ୍କ ସହୃଦ ସମୃଦ୍ଧ ସ୍ଥାପିତ ହେବାରୁ ଆନ୍ତେମାନେ ସମସ୍ତେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ମହତ ହୋଇପାରୁ । ଏହି ରାଜପାଟ ସହୃଦ ସମସ୍ତ ସାଜ-ସମାଜକୁ ଆପଣ ବିନା ମୂଲ୍ୟରେ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ନିଜର ସେବକ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ଆତ୍ମର ଏହି କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ପରିବୃତ୍ତିକା ରୂପେ ମନେକରି କରୁଣାପୂର୍ବକ ଏମାନଙ୍କୁ ପାଳନ କରନ୍ତୁ । ଆମେ ବିବାହ ନିମନ୍ତେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ଡକାଇ ଆଣି ବହୁ ଧୃଷ୍ଣାତା କରିଅଛୁ । ଅପରାଧ ଉପା କରନ୍ତୁ । ତତ୍ପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣବଶ-ବିଭୂଷଣ ଦଶରଥ ସମ୍ପର୍କୀ ଜନକଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ମାନର ନିଧି କରିଦେଲେ । ଉଭୟଙ୍କ ପରସ୍ପର ବିନୟ କହି ହେଉନାହିଁ । ହୃଦୟ ହୃଦୟ ପ୍ରେମରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ॥ ୩ ॥ ଦେବତାଗଣ ପ୍ରମଦ ବୃଷ୍ଟି କରୁଥା’ନ୍ତି, ରାଜା ବରଜବାସକୁ ରୁଲିଲେ । ନିଷାଣର ଧ୍ବଜ, ଜୟଧ୍ବଜ ଏବଂ ବେଦର ଧ୍ବଜ ଉଦ୍‌ଘୋଷିତ ହେଉଥାଏ । ଆକାଶ ଓ ନରର, ଭରସୁଅ ଶୁଦ୍ଧ କୌତୁହଲ ଓ ଆନନ୍ଦର ଲହରୀ ଖେଳି ଯାଉଥାଏ । ସେତେବେଳେ ପୁନଃପୁନଃ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ପୁନଃ

ପୁନଃ ପୁନଃ ସମକ୍ତ ଚିତ୍ତେ ସିଦ୍ଧ ସକୁଚିତ ମନୁ ସକୁଚିତ ନ ।
ହରତ ମନୋହର ମୀନ ଛବି ପ୍ରେମ ପ୍ରିୟାସେ ନୈନ ॥୩୬॥

ମାଧପାଦପୁଣ, ଏକାଦଶ ବିଶ୍ରାମ

ସ୍ୟାମ ସଖରୁ ସୁଭୟ ସୁହାସନ । ସୋଭ କୋଟି ମନୋଜ ଲଜାସ୍ତନ ॥
ଜୀବକ-ଜୁତ ପଦ କମଳ ସୁହାସ । ମୁନି ମନ ମଧୁପ ରହତ ଜିହ୍ଵା ଛୁବ ॥୧॥
ପୀତ ପ୍ରମାତ ମନୋହର ଧୋଷ । ହରତ ବାଲରବି ଦାମିନି ଜୋଷ ॥
କଲ କଂକଳି କଟିସୁସ ମନୋହର । ବାହୁ ବିସାଲ ବିଭୂଷନ ସୁନ୍ଦର ॥୨॥
ପୀତ ଜନେଉ ମହାଛବି ଦେଉ । କରମୁଦ୍ରା ଶ୍ଵେତ ଚିତ୍ତ ଲେଉ ॥
ସୋହତ ବ୍ୟାହ ସାଜ ସବ ସାଜେ । ଉର ଆୟତ ଉରଭୂଷନ ରାଜେ ॥୩॥

ଉପର ମନରେ ସଙ୍ଗେଚନ୍ତ୍ର ସୀତା ଦେଖି ଦେଖିଣ ରାମକୁ ।

ଅପରରେ ପ୍ରେମ-ପିପାସୁ ନୟନ ମଞ୍ଜୁ ମୀନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ॥୩୭॥

ଶ୍ୟାମଳ ତରୁ ଧରାବେ ସୁନ୍ଦର ଅଟଇ । ଶୋଭ ଅମିତ ମଦନେ ଲବ୍ଧିତ କରଇ ॥
ଅଳତା ଲେପିତ ପଦ-କଞ୍ଚୁ ମନୋହର । ପଶ୍ଚି ବସି ରହେ ପୁନି ମନ-ମଧୁର ॥୧॥
ପୀତ ପରମ ପବିତ୍ର ରମଣୀୟ ଧୋଇ । ହରତ ବାଲ ଆଦରା ସୌଦାମିନୀ ଜ୍ୟୋତି ॥
ଲଳିତ କର୍କଶୀ କଟି ସହ ମନୋରମ । ବିଶାଳ ଭୁଜେ ଶୋଭିତ ଭୂଷଣ ଉତ୍ତମ ॥୨॥
ପୀତ ଯଜ୍ଞ ଉପସାତ ମହାଶୋଭା ଉପ । କର-ମୁଦ୍ରା ଚିତ୍ତକୁ ଶ୍ଵେତ କର ନିପ ॥
ଶୋଭନ୍ତି ବିବାହ ସାଜ ସବବଧ ସାଜ । ଆୟତ ହୃଦେ ରାଜଇ ବିଭୂଷଣ-ରାଜି ॥୩॥

ସର୍ବମାନେ ମଙ୍ଗଳ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରି କନ୍ୟାମାନଙ୍କ ମହତ କରନ୍ତୁ କେଳିଗୁଡ଼ିକୁ
ନେଇ ଚାଲିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ସୀତା ବାରମ୍ବାର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖୁଥାନ୍ତି ଏବଂ
ସବୁଚିତ ହେଉଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଏକ କମା ସବୁଚିତ ହେଉ ନ ଥାଏ । ତାଙ୍କର
ପ୍ରେମ-ପିପାସୁ ନୟନ ମନୋହର ମୀନଗଞ୍ଜ ଛବିକୁ ହରଣ କରୁଥାଏ ॥ ୩୬ ॥
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀର ସ୍ଵଭାବେ ସୁନ୍ଦର । ତାହାର ଶୋଭା କୋଟି କୋଟି କନ୍ଦର୍ପକୁ
ଲଜ୍ଜା ଦେଉଥାଏ । ଅଳତାପୁତ୍ର ତାଙ୍କର ମନୋହର ଚରଣ-କମଳ ଅତି ସୁନ୍ଦର
ଲଗୁଥାଏ । ସେହି ଚରଣ-କମଳ ଉପରେ ମୁନିମାନଙ୍କର ମନ-ଭ୍ରମର ସଦା ଅଭିନବିଷ୍ଣୁ
ରହୁଥାଏ ॥ ୧ ॥ ପବିତ୍ର ଓ ମନୋହର ପୀତ ବର୍ଣ୍ଣର ଧୋଇ ପ୍ରାତଃ କାଳର ବାଲ-
ସର୍ଯ୍ୟ ଓ ବିଜୁଲିର ନ୍ୟୋତ୍ତେ ହରଣ କରି ନେଉଥାଏ । କଟିରେ ସୁନ୍ଦର କର୍କଶୀ ଓ
କଟିସୁସ ବିରଜିତ । ବିଶାଳ ଭୁଜଦ୍ଵୟରେ ସୁନ୍ଦର ଭୂଷଣ ଧୃଶୋଭିତ ॥ ୨ ॥ ପୀତ ଯଜ୍ଞ-
ଉପସାତ ମହାନ ଛବି ସୃଷ୍ଟି କରୁଥାଏ । ହାତର ମୁଦ୍ରା ଚିତ୍ତକୁ ହରଣ କରିନିଏ । ବିବାହର
ସମସ୍ତ ସାଜରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ସେ ଶୋଭା ପାଉଥାନ୍ତି । ପ୍ରଶସ୍ତ ବନ୍ଧ ଉପରେ ବନ୍ଧରେ

ପିଅର ଉପରନା କାଶାସୋଷ । ଦୁହଁ ଆଁତରହି ଲଗେମନମୋଷ ॥
 ନୟନ କମଳ ଜଳ ଶୁଣ୍ଢିଲ କାନା । ବଦନୁ ସକଳ ସୌଦର୍ଭ ନିଧାନା ॥୩॥
 ସୁନ୍ଦର ଭୁକ୍ତି ମନୋହର ନାସା । ଶାଳ ତିଳକୁ ରୁଚିରତା ନିବାସା ॥
 ସୋହର ମୌରୁ ମନୋହରମାଥେ । ମଂଗଳମୟ ମୁକୁତା ମନି ଗାଥେ ॥୪॥

ଗାଥେ ମହାମନି ମୌର ମଂଜୁଲ ଅଂଗ ସବ ଚିତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।
 ପୁରନାରି ସୁରସୁନ୍ଦରୀ ବରଣ୍ଡି ବିଲେକି ସବ ତନ ତୋରଣ୍ଡି ॥
 ମନି ବସନ ଭୂଷନ ବାରି ଆରତି କରଣ୍ଡି ମଂଗଲ ଗାଡ଼ଣ୍ଡି ।
 ସୁର ସୁମନ ବରିସଣ୍ଡି ସୁତ ମାଗଧ ବନ୍ଧି ସୁଜୟ ସୁନାଡ଼ଣ୍ଡି ॥୧॥
 କୋଦବରଣ୍ଡି ଆନେ କୁଅଁର କୁଅଁରି ସୁଆସିନିହୁ ସୁଖ ପାଇ କୈ ।
 ଅତି ପ୍ରୀତି ଲୌକିକ ଶୁଭ ଲଗି କରନ ମଂଗଲ ଗାଇ କୈ ॥
 ଲମ୍ବକୌର ଗୌର ସିଖାଡ଼ି ରାମଣ୍ଡି ସୀସୁ ସନ ସାରବ କହେଁ ।
 ରଜିବାସୁ ହାସ ବିଲସ ରସ ବସ ଜନ୍ମ କୋ ଫଳୁ ସବ ଲହେଁ ॥୨॥

ପୀତ ଚନ୍ଦ୍ର ପଇତା ପରସ୍ତେ ପଡ଼ିବୁ । ଉଭୟ କାନ୍ଦରେ ମୋତି ମାଣିକ ଜଡ଼ିବୁ ॥
 କମଳ ନୟନ, କର୍ଣ୍ଣେ ରୁରେ କୁଣ୍ଡଳ । ସୌମ୍ୟ ବଦନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ନିଧାନ ସକଳ ॥୩॥
 ସୁନ୍ଦର ବନ୍ଧ ଭୁକ୍ତି ନାସିକା ଶୋଭନ । ଲଲିତ ଚଳନ ଅଟେ ଲବଣ୍ୟ ସଦନ ।
 ପ୍ରକୃତ ଧରୁ ମସ୍ତକେ ହୁଅଇ ଶୋଭିତ । ସୁମଙ୍ଗଳମୟ ମଣି ପ୍ରକୃତା ଶକତି ॥୪॥

ମହା ମଣି ଶକତି ପ୍ରକୃତ ସୁଶୋଭିତ ଅଙ୍ଗ ଚିତ୍ରକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରେ ।
 ବରକୁ ନିରେଖିଣ ଶୁଣ୍ଢାନ୍ତି ସବେ ଜୁଣ ସୁର-ସୁନ୍ଦର ନାସ ବରେ ।
 ମଣି ବସନ ଉର୍ଣ୍ଣଗନ୍ଧି, ବନ୍ଦାବ ଶାୟନ କରନ୍ତି,
 ବନ୍ଦୀ ଗାୟକ ସୁତ ଶୁଣାନ୍ତି ଯଶ ପୁତ ସୁମନ ସୁରେ ବରଷନ୍ତି ॥୧॥
 କ୍ରମର କ୍ରମରାକୁ ଆଣି କେଳିପୁରକୁ ବରାଣୀ ପ୍ରତିତ ହୋଇଣ ।
 ଲୌକିକ ଶୁଭ ଅତି ପ୍ରେମେ ସବେ କରନ୍ତି ପ୍ରବଣ ମଙ୍ଗଳ ବାଇଣ ।
 ରାମକୁ ଶିଖାନ୍ତି ପାବଣ, ବଳଦେହକୁ ସରସଣ,
 ଶ୍ରୀପ ବଧାନ, ହାସ୍ୟ-ରସ-ବଶ ଉଅସ ସୁଖଳ ଜନମ ମଣନ୍ତି ॥୨॥

ପିନ୍ଧିବା ଉପଯୋଗୀ, ସୁନ୍ଦର ଅଳଙ୍କାର ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥାଏ । ॥ ୩ ॥ ପୀତ ବର୍ଣ୍ଣର
 ଚତୁର ଉପସାତ ପରି ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥାଏ । ତାହାର ହୃଦ ପଟରେ ମଣି ଓ ମୁକ୍ତା
 ବିଜଡ଼ିତ । କମଳ ସମ ନ ସୁନ୍ଦର ନେତ୍ର, କର୍ଣ୍ଣରେ ହୃଦର କୁଣ୍ଡଳ ଏବଂ ମୁଖ ତ ସମସ୍ତ
 ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଉତ୍ସାର ॥ ୪ ॥ ସୁନ୍ଦର, ବନ୍ଧ ଭୁକ୍ତି ଏବଂ ମନୋହର ନାସିକା । ଲଲିତ ଉପରେ
 ଶୋଭିତ ଚଳନ ସତେ ସେପରି ଲବଣ୍ୟର ସଦନ । ଜନ୍ମରେ ମଙ୍ଗଳମୟ ମୋତି ଓ
 ମଣି ପ୍ରଭା ହୋଇଛୁ । ଏପରି ମନୋହର ପ୍ରକୃତ ସୁନ୍ଦର ମଥା ଉପରେ ପରିଶୋଭିତ ॥୫॥

ନିଜ ପାଳି ମନି ମହୁଁ ଦେଖିଅଛି ମୂରତି ସୁରୂପନିଧାନ ଶା ।
 ଶୂଳଚି ନ ଭୁଜବଲ୍ଲୀ ବିଲେକନ ବିରହ ଭୟ ବସ ଜାନକୀ ॥
 କୌତୁକ ବିନୋଦ ପ୍ରମୋଦୁ ପ୍ରେମୁ ନ ଜାଇ କହି ଜାନକୀ ଅଲ୍ଲୀ ।
 ବର କୁଅଁର ସୁଂଦର ସକଳ ସର୍ଗୀ ଲଞ୍ଜାଇ ଜନବାସେହି ଚଲ୍ଲୀ ॥୩॥
 ତେହି ସମୟ ସୁନିଅ ଅସୀସ ଜହଁ ଚହଁ ନଗର ନଭ ଆନନ୍ଦୁ ମହା ॥
 ଚନ୍ଦ୍ର କିଅହଁ ଜୋର୍ ଶୁଭୁ ଶୁଭେୟା ମୁକ୍ତିକ ମନ ସବହଁ କହା ।
 ଜୋଗୀନ୍ଦ୍ର ସିଦ୍ଧ ମୁଖ୍ୟ ଦେବ ବିଲେକ ପ୍ରଭୁ ଦୁଂଦୁଭ ଦମା ॥
 ଚଲେ ହରଷି ବରଷି ପ୍ରସୁନ ନିଜ ନିଜ ଲେଳ ଜୟ ଜୟ ଜୟ ଭାମା ॥୩॥

ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ବିଧିରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ସ୍ବର-ମଣିରେ ସୀତା ନିରେଶିଣ ।
 ଭୁଜ-ଲତାରୁ ନେତ ନ ଉଠାନ୍ତି ଅନ୍ୟତ ବିରହ ହାସିତ ହୋଇଣ ।
 କହୁ ନ ହୁଏ ପ୍ରେମ ମୋଦ, ଜାଣନ୍ତି ଆଳୀ ସେ ବିନୋଦ,
 ଘେନି ବନ୍ଧୁ ବରକୁ ସଖୀ ବରବାସକୁ ଚଳିଲେ ଲଭିଣ ପ୍ରମୋଦ ॥୩॥
 ସେ ସମୟେ ଆଶିଷ ଶୁଣାଯାଏ ଅଶେଷ ନଭ ନଗରୁ ମୋଦ-ବଣ ।
 ଲଭନ୍ତି ଆୟୁ ଚିର ଶୁଭ ଯୋଡ଼ି ରୁଚିତ କହନ୍ତି ସବେ ହୋଇ ହର୍ଷ ।
 ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ସିଦ୍ଧ ସ୍ତରେ, ପ୍ରମୋଦ ଆନନ୍ଦିତ ହରେ,
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଜୟ ଘୋଷି ପ୍ରସ୍ତମାନ ବରଷି ଗମିଲେ ନିଜ ନିଜ ପୁରେ ॥୪॥

ଛନ୍ଦ — ସ୍ତବ୍ଧର ପ୍ରକୃତିରେ ବହୁମୁଖ ମଣି ଶୁଭା ହୋଇଥାଏ । ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ଚିତ୍ତକୁ
 ଶୁଭର ନେଉଥାଏ । ସମସ୍ତ ନିବିଡ଼ାପିନା ନାଶ ଓ ବେବାଜନାମାନେ ବରକୁ ଦେଖି
 କୃଷ୍ଣ ହୁଣ୍ଡାଉଥା'ନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ନିଜ ଉପରେ ନେଉଥା'ନ୍ତି । ମଣି,
 ବସ, ବିବିଧ ଅଳଙ୍କାର ଆଦି ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଆରତି ବଧାନ ଓ ମଙ୍ଗଳ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ
 କରୁଥା'ନ୍ତି । ଦେବତାମାନେ ଫୁଲ ବର୍ଷା କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ସାରଥୀ, ମାନ୍ୟ ଇତ୍ୟା
 ଇତ୍ୟାମାନେ ସ୍ତବ୍ଧର ଯଶ ଶୁଣାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ସୀମାନେ ସୁଖ ପାଇ
 କୁମାର ଓ କୁମାରୀମାନଙ୍କୁ କେଳିପୁରକୁ ଆଣିଲେ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରେମରେ ମଙ୍ଗଳ
 ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଲୋକିକ ଶାନ୍ତି ସାଧନ କଲେ । ପାଦଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଏବଂ ସରସ୍ବତୀ
 ସୀତାଙ୍କୁ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ପାରଶ୍ବର ଛାଦନ-ବଧାନ ଶୁଣାଉଥା'ନ୍ତି । ଶୁଣାପୁର ହାସ୍ୟ-
 ବିଳାସର ଆନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ । ଶ୍ରୀରାମ ଓ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେଖି ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ
 ଜନ୍ମର ଫଳ ଲାଭ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ସୀତା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟନିଧାନ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମୁଣ୍ଡିର
 ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଆପଣା ହସ୍ତର ମଣିରେ ନିଶ୍ଚୟ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରତିବିମ୍ବର ଦର୍ଶନରୁ
 ବଞ୍ଚିତ ହେବା ଉପରେ ସେ ଭୁଜ-ଲତାରୁ ଅନ୍ୟତ ଆପଣା ନୟନ ଉଠାଇ ନ ଥା'ନ୍ତି ।
 ସେହି ସମୟର ହସ-କୌତୁକ, ବିନୋଦ, ପ୍ରମୋଦ ଓ ପ୍ରେମ ଆଦି ଶୁଣାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ସଖୀମାନେ ଓ ସେ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରି ପାରୁଲେ ।

ସହିତ ବଧୂଟିନ୍ଦ୍ର କୁଅଁର ସବ ତବ ଆଏ ପିତୁ ପାସ ।

ସୋରା ମଂଲେ ମୋଦ ଭରି ଉମଗେଉ ଜନ୍ମ ଜନବାସ ॥୩୭୭॥

ସୁନି ଜେଡୁନାର ଭରି ବହୁ ଭାଣ୍ଡା । ପଠଏ ଜନକ ବୋଲାଇ ବରଣା ॥

ପରତ ପାଁଡୁଡେ ବସନ ଅନୁପା । ସୁତକୁ ସମେତ ଗଡୁନ କିୟୋ ଭୂପା ॥୧॥

ଆଦର ସବ କେ ପାୟ ପଖାରେ । ଜଥାଜେଗୁ ପୀଡୁଡୁ ବେଠାରେ ॥

ଧୋଏ ଜନକ ଅବଧପତି ଚରନା । ସୀତୁ ସନେହ ଜାଇ ନହିଁ ବରନା ॥୨॥

ବହୁରି ରାମପଦ-ପଙ୍କୋଜ ଧୋଏ । ଜେ ତରହୁଦୟ-କମଳ ମହୁଁ ଗୋଏ ॥

ଶିନିଉ ଭାଇ ରାମ ସମ ଜାମା । ଧୋଏ ଚରନ ଜନକ ନିଜ ପାମା ॥୩॥

ବଧୂଙ୍କ ସହିତ ତହୁଁ ରାଗ ସୁତ ଆସିଲେ ପିତାଙ୍କ ପାଶେ ।

ହୁମଙ୍ଗଲ ଶୋରା ମୋଦ ମୁରି ଅବା ଉକୁଳିଲ ବରବାସେ ॥୩୭୮॥

ପୁଣି ନାନାବଧ ଭେକ କରାଇ ପାକ । ତକାଇ ଆଣିଲେ ବରଜାତିକୁ ଜନକ ॥

ପତଇ ପାହାଡା ବସୁ ଅନୁପମ ଅତି । ସୁତଙ୍କ ସହ ଆସିଲେ ଅଯୋଧ୍ୟା ନୃପତି ॥୧॥

ସାଦରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରଣାମ ପୟର । ବସାଇଲେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଆସନେ ସୁନ୍ଦର ॥

ଧୋଇଲେ ଅବଧ ପତି ଚରଣ ଛଦେହ । ବଢ଼ି ନ ହୁଅଇ ଶୀଳ ସ୍ବାଭାବିକ ସେହ ॥୨॥

ପୁଣି ଧୋଇଲେ ରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ । ଯେ ହର-ହୃଦ-ସବେଳେ ଗ୍ରସ୍ତ ଅବରଳ ॥

ତଳ ଭଲକୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁପତି ସମ ଜାଣି । ଧୋଇଲେ ପଦ ମିଥୁଲେଶ୍ବର ନିଜ ପାଣି ॥୩॥

ତଦନନ୍ତର ବରକନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ସୁନ୍ଦର ସଖୀ ବରବାସକୁ ନେଇ ଚାଲିଲେ ॥ ୩ ॥

ସେହି ସମୟରେ ନଗର ଓ ଆବାଶରେ, ଯେଉଁଠି ଶୁଣନ୍ତୁ, ସେଇଠି ଆଶୀର୍ବାଦ ଧ୍ବନି

କୁଣା ଯାଉଥାଏ ଏବଂ ମହାନ ଆନନ୍ଦ ବ୍ୟାପିଥାଏ । ସମସ୍ତେ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ କହିଲେ,

“ଏହି ରାଣବୋଟି ମନୋହର ପୁରଳ ଚରଂଗବୀ ହୁଅନ୍ତୁ ।” ଯୋଗିରାଜ, ପିତା,

ମୁନୀଶ୍ବର ଓ ଦେବତାମାନେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ହୃଦୟରେ ବଜାଇଲେ ଏବଂ

ଆନନ୍ଦିତ ହେଇ ପୁଣି ବୃଷ୍ଟି କରି ତଥା “ଜୟ ଶ୍ରୀହରି”, “ଜୟ ଦେବ”—କହି ସେମାନେ

ଆପଣା ଆପଣା ଲୋକକୁ ଚାଲିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ତତ୍ପରେ ରାଣ କୁମାର

ବଧୂମାନଙ୍କ ସହିତ ପିତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ । ଜଣାପଡ଼ିଲା, ସତେ ଯେମିତି ଶୋଭା-

ମଙ୍ଗଳ ଓ ପ୍ରମୋଦରେ ବରଜବାସ ପୁରୁ ଉକୁଳି ପଡ଼ିଲା ॥ ୩୭୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—

ପୁଣି ନାନାପ୍ରକାର ଭେକନସଂମଣ୍ଡା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାହେଲା । ଜନକ ବରଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ

ତକାଇ ପଠାଇଲେ । ରାଜା ଦଶରଥ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଗମନ କଲେ । ତାଙ୍କର

ଆଗମନ ବେଳେ ଅନୁପମ ବସୁ ପାହାଡ଼ା ରୂପେ ପଡ଼ି ଯାଉଥାଏ ॥୧॥ ମିଥୁଳାପତି ସାଦର

ସମସ୍ତଙ୍କ ଚରଣ ଧୋଇଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଆସନ ଉପରେ ବସାଇଲେ ।

ତତ୍ପରେ ଜନକ ଅଯୋଧ୍ୟାପତି ଦଶରଥଙ୍କ ଚରଣ ପଖାଳିଲେ । ତାଙ୍କର ଶୀଳ ଓ ସ୍ବେଦ

ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ନ ପାରେ ॥ ୨ ॥ ତତ୍ପରେ ମିଥୁଳାସୁପତି ଶିବଙ୍କ ହୃଦୟ-

ଆସନ ଉଚିତ ସବୁ ନୃପ ଘାଣ୍ଡେ । ବୋଲି ସୁପକାଶ ସବ ଲାଞ୍ଜେ ॥
ସାଦର ଲଗେ ପରନ ପନର୍ତ୍ତାରେ । କନକ ଖାଲ ମନ ପାନ ସର୍ତ୍ତାରେ ॥୩॥

ସୁପୋଦନ ସୁରଣ ସରପି ସୁନ୍ଦର ସ୍ବାଦୁ ସୁମାତ ।

ଛନ ମନ୍ତ୍ର ସବ କେଁ ପରୁସି ଗେ ତତ୍ତ୍ୱର ସୁଆର ବିମାତ ॥୩୮॥

ପଞ୍ଚ କବଳ କରି ଜେଷ୍ଠନ ଲଗେ । ଗାରି ଗାନ ସୁନି ଅତି ଅନୁରାଗେ ॥

ଭ୍ରାତ ଅନେକ ପରେ ପକର୍ତ୍ତାନେ । ସୁଧା ସରସ ନହିଁ ଜାଣି ବଂଶାନେ ॥୧॥

ପରୁସନ ଲଗେ ସୁଆର ସୁଜାନା । ବଞ୍ଚନ ବିବଧ ନାମ କୋ ଜାନା ।

ଭୁବି ଭ୍ରାତ ଭେଜନ ବିଧି ଗାଈ । ଏକ ଏକ ବିଧି ବରନି ନ ଜାଈ ॥୨॥

ଛ ରସ ରୁଚିର ବଞ୍ଚନ ବହୁ ଜାଣା । ଏକ ଏକ ରସ ଅଗଳିତ ଭାଣା ॥

ଜେଷ୍ଠିତ ଦେହି ମଧୁର ଧୁନି ଗାଣ । ଲେ ଲେ ନାମ ପୁରୁଷ ଅରୁ ନାଣ ॥୩॥

ଉଚିତ ଆସନ ନୃପ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଲେ । ପୁଣି ତକାଇ ସମସ୍ତ ପୁଆରକୁ ନେଲେ ॥

ପକ ଲଗାଇଲେ ସବେ ଆଦର ସହୃଦ । ଯେ ମଣି ପଣ୍ଡି, କନକ ପିଣ୍ଡିରେ ରଚିତ ॥୪॥

ସୁନ୍ଦର ପାଦନ ସାଦ ତାଲି ଅନ୍ନ ସୁରଭି-ସୁତ ମିଶ୍ରିତ ।

ପରସିଲେ ଶଷ ମଧ୍ୟେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପୁଆର ପଟ୍ଟ ବିମାତ ॥୩୮॥

ପଞ୍ଚମାସ କରି ପୁଣି କରିଲେ ଭୋଜନ । ଗାଲି ଗାନ, ଶୁଣି ଅତି ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନ ॥

ବିବଧ ପାକାନୁ ପରିବେଷଣ ହୁଅଇ । ଅମୃତ ସଦୃଶ, ବର୍ଣ୍ଣି କହୁ ନ ହୁଅଇ ॥୧॥

ପରଷିବାକୁ ଲାଗିଲେ ତତ୍ତ୍ୱର ପୁଆର । ବଞ୍ଚନ ନାମ କେ ଜାଣେ ? ଅନେକ ପ୍ରକାର ॥

ଚରୁବିଧି ଭୋଜ୍ୟ ବସ୍ତୁ ନିବସ କଥା । ଏକ ଏକ ବିଧି ଅଟେ ବର୍ଣ୍ଣନ ଅଗତ ॥୨॥

ଷଡ଼ରସ ଜାନା ଜାଣି ରୁଚିର ବଞ୍ଚନ । ଏକ ଏକ ରସ ବହୁ ପ୍ରକାରେ ରଚନ ॥

ଭୁଞ୍ଜନ୍ତେ ଗାଲି ବିଅନ୍ତି ମଧୁର ଧୁନିରେ । ନାଶ ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ ନେଇ ନେଇ ଧୀରେ ॥୩॥

କମଳରେ ସଦା ଗୁପ୍ତ ଭବରେ ବାସ କରୁଥିବା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ତରଫ-କମଳ ଧୋଇଲେ ।

ତଳ ଭରକୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସମାନ ବୋଲି ଜାଣି ଜନକ ନିଜ ହାତରେ ସେମାନଙ୍କ ତରଫ

ମଧ୍ୟ ଧୋଇଲେ ॥ ୧ ॥ ରାଜା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉଚିତ ଆସନ ଦେଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ପରିବେଷକଙ୍କୁ

ତକାଇ ପଠାଇଲେ । ସମସ୍ତେ ଆଦରରେ ଖଲିପସି ଲଗାଇଲେ । ଏହି ଖଲିପୁଷ୍ପକ

ମଣିମୟ ପକ ଏବଂ ସୁବର୍ଣ୍ଣର ପିଣ୍ଡିରେ ଉଆରି ହୋଇଥିଲା ॥୨॥ କୋହା — ଶଶକ ମଧ୍ୟରେ

ପ୍ରବାଣ ଓ ବିମାତ ପୁଆରମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ପବନ, ସ୍ବାଦିଷ୍ଠ ତାଲି ଭାତ ଓ ଗାଈ ଘିଅ

ପରସି ଦେଲେ ॥ ୩ ॥ ଚୌପାଠ — ସମସ୍ତ ଲୋକ ପଞ୍ଚମାସ କରି ଭୋଜନ

କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଳି-ପାତ ଶୁଣି ସେମାନେ ପ୍ରେମରେ ନିମଗ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ଅମୃତ ସମାନ ସ୍ବାଦିଷ୍ଠ ଅନେକ ଭୋଜନ-ସାମଗ୍ରୀ ପରଷା ଗଲା ! ସେ ସବୁର ବର୍ଣ୍ଣନା

ଅସମ୍ଭବ ॥ ୧ ॥ ପ୍ରବାଣ ପାତକମାନେ ନାନା ପ୍ରକାରର ବଞ୍ଚନ ପରଷିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ସେ ସବୁର ନାମ କିଏ ଜାଣେ ? ଚନ୍ଦ୍ର, ଚନ୍ଦ୍ର, ଲେହନ, ପେସୁ—ଏହି ଭୂବି ପ୍ରକାରର

ସମୟ ସୁଦୃଢ଼ି ଗାରି ବରଜା । ହୁଏତ ଗୁଣ ସୁନି ସହିତ ସମାଜା ॥
ଏହି ବଧୂ ସବୁଆଁ ଭୋଜନୁ ଗଢ଼ା । ଆଦର ସହିତ ଆତମନୁ ଖଞ୍ଜା ॥୩॥
ଦେଇ ପାନ ପୁଜେ ଜନକ ଦସରଥୁ ସହିତ ସମାଜ ।

ଜନବାସେହି ଗର୍ଭିନେ ମୁହିତ ସକଲ ଭୂପ ସିରତାଜ ॥୩୪॥
ନିତ ନୂତନ ମଂଗଲ ପୁର ମଂସ୍ତୁ । ନିମିଷ ସରସ ଦିନ ଜାମିନି ଜାହ୍ନୁ ॥
ବଢ଼େ ଶ୍ରେୟ ଭୂପତିମଣି ଜାଗେ । ଜାତକ ଗୁନ ଗନ ଗାଢ଼ିନ ଲାଗେ ॥୪॥
ଦେଖି କୁଅଁର ବର ବଧୂକୁ ସମେତା । କମି କହି ଜାତ ମୋଦୁ ମନ ଜେତା ॥
ପ୍ରାତଃସିନ୍ଧୁ । କର ଗେ ଗୁର ପାହାଁ । ମହା ପ୍ରମୋଦୁ ପ୍ରେମୁ ମନ ମାହାଁ ॥୫॥

ସମୟାନୁକୂଳ ଗାଲି ଶୋଭା ପାଏ ଅତି । ଶୁଣି ସମାଜ ସହିତ ହସନ୍ତି ନୃପତି ॥
ଏହିପରି ଭାବେ ସର୍ବେ କରିଣ ଭୋଜନ । ଆଦର ସହିତ ପୁଣି କଲେ ଆତମନ ॥୬॥
ପାନ ଦେଇ ଦଶରଥକୁ ଜନକ ସମାଜ ପହୁ ପୁଜିଲେ ।

ତତ୍ତ୍ୱ ବରବାସେ ପରମ ହରଷେ ମହାପ୍ରମୋଦେ ଗମିଲେ ॥୬॥
ନିତ୍ୟ ନୂତନ ମଙ୍ଗଳ ନଗରେ ହୁଅଇ । ନିମେଷ ସମ ରଜନୀ ଦିବସ କଟଇ ॥
ବଢ଼ି ଶ୍ରେୟେ ମହାପତି ଜାହ୍ନବ ହୋଇଲେ । ଯାତକେ ଶୁଣି ସମୁଦ୍ର ଗାୟନେ ଲାଗିଲେ ॥୭॥
ଦେଖି କୁମାରବରକୁ ବଧୂଙ୍କ ସମେତେ । କହି ନ ହୁଅଇ ମନେ ମୋଦ ହେଲେ ଯେତେ ॥
ପ୍ରାତଃ ସିନ୍ଧୁ । କର ଗୁରୁ ସମାପେ ବହନ । ମହା ପ୍ରେମ ପ୍ରମୋଦରେ କରିଲେ ଗମନ ॥୮॥

ଭୋଜନ-ସାମଗ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରରେ କଥିତ ହୋଇଅଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକାରର
ଏତେ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା ଯେ, ସେ ଗୁଡ଼ିକର ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ହେବନାହିଁ ॥ ୨ ॥
ଷଡ଼ବିଂଶତି ବହୁତ ପ୍ରକାର ଫଳର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ
ରସର ଅନେକ ଅନେକ ପ୍ରକାର ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଭୋଜନ କରୁଥିବା ସମୟରେ ସ୍ୱାମୀନେ ପ୍ରଭୁଷ୍ଟ-
ସ୍ୱାମୀନଙ୍କର ନାମ ନେଇ ମଧୁର ଧ୍ୱନିରେ ଗାଲି ଦେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସମୟାନୁକୂଳ ଗାଲି
ଅତି ଶୋଭା ପାଉଥାଏ । ତାହା ଶୁଣି ସମାଜ ସମେତ ଗାଲି ହସୁଥା'ନ୍ତି । ଏହି ବେଳରେ
ସମସ୍ତେ ଭୋଜନ କଲେ ଏବଂ ତତ୍ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଦରରେ ଆତମନ ନିମନ୍ତେ ଜଳଦାନ
କରାଗଲା ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ପୁଣି ଜନକ ପାନ ଦେଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦଶରଥକୁ ପୂଜା
କଲେ । ସମସ୍ତ ଗାଲୀଙ୍କର ପ୍ରକୃତମଣି ଦଶରଥ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ବରଦାୟକୁ ଗମନ
ଗଲେ ॥ ୫ ॥ ଗୋପାଳ —ଜନକପୁରରେ ନିତ୍ୟ ନବ ମଙ୍ଗଳୋତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ
ହେଉଥାଏ । ଦିନ ଏବଂ ରାତି ପ୍ରକୃତ ସମାଜ ବଡ଼ ଯାଉଥାଏ । ବଡ଼ ଶ୍ରେୟରୁ ନୃପ-
ପ୍ରକୃତମଣି ଦଶରଥ ଶୟା ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଯାତକମାନେ ତାଙ୍କର ଗୁଣ ଓ କର୍ତ୍ତ୍ତି-
ଗାଥା ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୬ ॥ ଭୁବି କୁମାରକୁ ଫଳର ବଧୂଙ୍କ ସହିତ ଦେଖି ତାଙ୍କ
ମନରେ ଯେତେ ଆନନ୍ଦ, ତାହା ନିପରିକ୍ତ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ? ସେମାନେ ପ୍ରାତଃସିନ୍ଧୁ
କରି ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣିତ ପାଣ୍ଡବ ଗଲେ । ତାହାଙ୍କ ମନରେ ମହା ଆନନ୍ଦ ଓ ପ୍ରେମ ଭରି

କରି ପ୍ରନାମୁ ପୂଜା କର ଜୋଷ । ବୋଲେ ଗିରୀଅମିଅଁ ଜନ୍ମ ବୋଷ ॥
 ତୁମ୍ଭର କୃପା ସୁନନ୍ଦ ମୁନିରାଜା । ଭୟର୍ତ୍ତ ଆଜୁ ମେଁ ପୁରନକାଜା ॥୩॥
 ଅବଧବ ବିପ୍ର ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । ଦେହୁ ଧେନୁ ସବ ଭାଣ ବନାଇଁ ॥
 ସୁନି ଗୁର କରି ମହିପାଲ ବଢ଼ାଇ । ପୁନି ପଠଏ ମୁନିବୃନ୍ଦ ବୋଲଇ ॥୪॥
 ବାମଦେଉ ଅରୁ ଦେବରଷି ବାଲମୀକି ଜାବାଲି ।

ଆଏ ମୁନିବର ନିକର ତବ କୌଶିକାଦି ତପସାଲି ॥୩୩୦॥

ଦଣ୍ଡ ପ୍ରନାମ ସବହି ନୃପ ଖାନ୍ଦେ । ପୁନି ସପ୍ତେମ ବରସନ ଖାନ୍ଦେ ॥
 ଗୁଣ ଲକ୍ଷ ବର ଧେନୁ ମଗାଇଁ । କାମସୁରର ସମ ସୀଲ ସୁଦାଇଁ ॥୧॥
 ସବ ବିଧି ସକଳ ଅଳଂକୃତ ଖାନ୍ଦାଁ । ମୁନିତ ମହିପ ମହିଦେବକୁ ଖାନ୍ଦାଁ ॥
 କରତ ବିନୟ ବହୁବିଧ ନରନାଥୁ । ଲହେଇଁ ଆଜୁ ଜଗ ଖବନ ଲହୁ ॥୨॥

କରି ପୂଜା ପ୍ରଣିପାତ ଯୋଡ଼ି ସୁଗୁଣି । ଭୂଷିଲେ ସୁଧାରସରେ ଅଭିଧୁତ ବାଣୀ ॥
 ରୁମ୍ଭ ଅନୁଗ୍ରହେ ଶୁଣ ମୁନି ମହାରାଜ । ହୋଇଲ ମୋ ମନୋରଥ ପଶୁପୁଣ୍ଡ୍ର ଆଜ ॥୩॥
 ଏବେ ଗୋସାଇଁ ସମସ୍ତ ବିପ୍ରକୁ ତକାଇ । ଦିଅନ୍ତୁ ଧେନୁ ସକଳ ପ୍ରକାରେ ସକାଇ ॥
 ଶୁଣି ବଶିଷ୍ଠ ପ୍ରଣୀୟା କରିଣ ନୃପକୁ । ତକାଇ ଆଣିଲେ ତହୁଁ ମୁନି ନିକରକୁ ॥୪॥
 ରୁଷି ବାମଦେବ ଦେବରଷି ନାରଦ ବାଲ୍ମୀକି ପୁଣି ଜାବାଲି ।

କୌଶିକାଦି ବହୁ ମୁନି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ତହିଁ ତପଶାଳୀ ॥୩୩୦॥

ନୃପ ସମସ୍ତକୁ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମ କରିଲେ । ପୁନି ସୁନ୍ଦର ଆସନ ପ୍ରେମେ ପ୍ରଦାନିଲେ ॥
 ଗୁଣଲକ୍ଷ ମଗାଇଣ ସୁରଇ ଉତ୍ତମ । ଶୀଳ ଶୋଭା ପଶୁପୁଣ୍ଡ୍ର କାମଧେନୁ ସମ ॥୧॥
 ସବ ଭାବେ ଅଳଙ୍କୃତ କରି ସମସ୍ତକୁ । ସାନନ୍ଦେ ଅବନୀପତି ଦେଲେ ବାହୁଶକ୍ତ ॥
 କରନ୍ତି ବିନୟ ନରନାଥ ନାନାମତେ । ଲଭଇ ଆଜି ଖବନ-ଲଭ ଏ ଜଗତେ ॥୨॥

ରହୁଥାଏ ॥ ୨ ॥ ରାଜା ପ୍ରଣାମ ଓ ପୂଜନ କରି ପୁଣି ହାତ ଘୋଡ଼ି ସତେ ଯେମିତି
 ଅମୃତମୟୀ ବାଣୀ ବୋଇଲେ—“ହେ ମୁନିରାଜ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ଆପଣଙ୍କ କୃପାରୁ ଆଜି ମୁଁ
 ପୁଣ୍ଡ୍ରକାମ (ସଫଳମନୋରଥ) ହେଲି ॥ ୩ ॥ ହେ ସୁମିତ୍ର ! ଏବେ ଆପଣ ସମସ୍ତ
 ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ତକାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ସର୍ବବିଧ ଭୂଷଣ ଓ ବସନରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ଧେନୁ ଦାନ
 କରନ୍ତୁ । ଏହା ଶୁଣି ପୁରୁ ରାଜାଙ୍କର ବଢ଼ାଇ କଲେ ଏବଂ ତତ୍ପରେ ମୁନିଗଣଙ୍କୁ ତକାଇ
 ପଠାଇଲେ ॥ ୪ ॥ ତୋହା —ତତ୍ପରେ ବାମଦେବ, ଦେବରଷି ନାରଦ, ବାଲ୍ମୀକି,
 ଜାବାଲି ଓ ଶିଶ୍ୟମିତ୍ର ଆଦି ତପସୀ ମୁନିବରମାନେ କଲ କଲ ହୋଇ ଆସିଲେ ॥୩୩୦॥
 ଗୌପାୟ —ରାଜା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତ ପ୍ରଣାମ କଲେ ଏବଂ ପ୍ରେମରେ ପୂଜା କରି
 ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତମ ଆସନ ଦେଲେ । କାମଧେନୁ ପଶି ଉତ୍ତମ ଶୀଳ, ସ୍ବଭାବର ଗୁଣ ଲକ୍ଷ
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗାଘ୍ର ମଗାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଭୂଷଣ ଓ ବସ୍ତ୍ରରେ ସଜାଇ
 ରାଜା ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ଭୂଦେବ ବାହୁଶକ୍ତ ଦାନ କଲେ । ରାଜା ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବିନୟ

ପାଇ ଅସୀସ ମସ୍ତୁସୁ ଅନଂଦା । ଲିଏ ବୋଲି ପୁନି ଜାତକବଂଦା ॥
 କନକ ବସନ ମନ ହସୁ ଗୟ ସ୍ୟନ୍ଦନ । ଦିଏ ବୁଝି ରୁଚି ରବିକୁଲନନ୍ଦନ ॥୩॥
 ଚଳେ ପଡ଼ତ ଗାଡ଼ିତ ଗୁନ ଗାଥା । ଜୟ ଜୟ ଜୟ ଦିନକର କୁଲନାଥା ॥
 ଏହି ବିଧି ରାମ ବିଆଡ଼ ଉଚ୍ଛାନ୍ତୁ । ସକଳ ନ ବରନି ସହସ୍ରମୁଖ ଜାହୁ ॥୪॥
 ବାର ବାର କୌଶିକ ଚରନ ସୀସୁ ନାଲ କହ ରଞ୍ଜ ।

ଯୁଦ୍ଧ ସବୁ ସୁଖ ମୁନିରାଜ ତବ କୃପା କଟାକ୍ଷ ପସାଉ ॥୩୩୧॥
 ଜନକ ସନେହୁ ସୀତା କରତୁଷ୍ଟା । ନୃପୁ ସବ ଭାତି ସରହ ବିଭୁଷା ॥
 ଦିନ ଉଠି ବିଦା ଅପ୍ତପତି ମାଗା । ରାଣୁଁ ଜନକୁ ସହିତ ଅନୁରାଗା ॥୧॥
 ନିତ ନୂତନ ଆଦରୁ ଅଧିକାଞ୍ଚ । ଦିନ ପ୍ରତି ସହସ୍ର ଭାତି ପଡ଼ନାଞ୍ଚ ।
 ନିତ ନବ ନଗର ଅନଂଦ ଉଗ୍ରହୁ । ଦସରଥ ଗର୍ଭନୁ ସୋହାଲ ନ କାହୁ ॥୨॥

ମୁନିଙ୍କ ଆଶିଷ ପାଇ ହରଷେ ଆବର । ତକାଇ ଆସି ସାତରେ ମାଳେ-ନିକର ॥
 ଗଜ ବାଳି ରଥ ମଣି କନକ ବସନ । ଦେଲେ ରୁଚି ବୁଝି ରବି-କୁଲର ନନ୍ଦନ ॥୨॥
 ଗମିଲେ ସକଳେ ଗୁଣ ଲାଞ୍ଜି ଗାଇ ଗାଇ । କହୁ ଜୟ ନୟ ଜୟ ଭବୁ-କୁଲ-ସାହି ॥
 ଏ ଭାବେ ରାମ ବିବାହ ଉତ୍ସବ ସମ୍ପନ୍ନ । ନ ପାରେ ଯାହାକୁ ବଞ୍ଚି ସହସ୍ର ଆନନ ॥୩॥
 ବାରମ୍ବାର ନୃପ କୌଶିକ ଚରଣେ ବୋଲନ୍ତି ଶିର ନୁଆଇଁ ।

ହୁଏ କୃପା ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରସବେ ଏ ସବୁ ଶୁଣ ଲଭ ମନ-ସାହି ॥୩୩୨॥
 ଜନକଙ୍କ ଶୀଳ ସ୍ବେଦୁ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ ବିଶେଷ । କାର୍ଯ୍ୟ ସମତା ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ନରେଶ ॥
 ନିତ୍ୟ ଉଠି ଦଶରଥ ବିଦାୟ ମାଗନ୍ତି । ରାଣନ୍ତି ମିଥୁନା-ନୃପ ଅନୁରାଗେ ଅତି ॥୧॥
 ନିତ୍ୟ ନୂତନ ଆଦର ଅଧିକ ବଢ଼ଇ । ପ୍ରତି ଦିନ ନାନା ବ୍ୟୟ ଆଶିଷ ହୁଅଇ ॥
 ନିତ୍ୟ ନବ ପୁରେ ହୁଏ ଉତ୍ସାହ ଆନନ୍ଦ । ରାଜାଙ୍କ ଯିବା କାହାକୁ ନ ଲାଗେ ପସନ୍ଦ ॥୨॥

ସହକାରେ କହୁଥାନ୍ତି—“ଜଗତରେ ଆଜି ହିଁ ମୁଁ ଜୀବନର ଯଥାର୍ଥ ଫଳ ଲାଭ
 କଲି ।” ॥ ୨ ॥ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇ ରାଜା ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ।
 ତତ୍ପରେ ରବିକୁଲ-ନନ୍ଦନ ଦଶରଥ ଯାତକ-ସଂସ୍କୃତ ତକାଇନେଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ
 ସେମାନଙ୍କ ରୁଚି ପରାଣ ତଦନୁସାରେ ସ୍ବଚର୍ଚ୍ଚି, ବସୁ, ମଣି, ଅସ୍ତ୍ର, ହସ୍ତୀ ଓ ରଥ ଦାନ
 କଲେ ॥ ୩ ॥ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଗୁଣଗାଥା ଗାଇ ଏବଂ “ରବିକୁଲପତିଙ୍କର ଜନ୍ମ
 ହେଉ” କହୁ କହୁ ଚାଲିଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବିବାହ ଉତ୍ସବ ସମ୍ପନ୍ନ
 ହେଲା । ଏହି ଉତ୍ସବର ବର୍ଣ୍ଣନା ସହସ୍ରମୁଖ ଶେଷ ଦେବ ମଧ୍ୟ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୪ ॥
 କୋହା —ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଚରଣରେ ବାରମ୍ବାର ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇ ରାଜା କହୁଥାନ୍ତି—“ଦେ
 ମୁନିରାଜ ! ଏ ସବୁ ଶୁଣ ଆପଣଙ୍କ କୃପା-କଟାକ୍ଷର ପ୍ରସାଦ ।” ॥ ୩୩୩ ॥
 ତୌପାରି —ରାଜା ଦଶରଥ ଜନକଙ୍କର ସ୍ବେଦ, ଶୀଳ, କୃତହୃତ ଓ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟର ସମସ୍ତ
 ପ୍ରକାରେ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥାନ୍ତି । ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳେ ଉଠି ଅଯୋଧ୍ୟା-ନରେଶ କୋହୁ

ବହୁତ ଦିବସ ସାତେ ଏହି ଭାଙ୍ଗି । ନନ୍ଦ ସନେହ ରଜୁ ବଧେ ବରଣୀ ॥
 ଚୌପିଂକ ସତାନନ୍ଦ ତବ ଜାଣି । କହା ବିଦେହ ନୃପତି ସମୁଦ୍ଧାଣି ॥୩॥
 ଅବ ବସରଥ କହଁ ଆୟୁସୁ ଦେହୁ । ଜନ୍ମପି ଗୁଡ଼ି ନ ସକହୁ ସନେହୁ ॥
 ଭଲେହିଁ ନାଥ କହି ସଚିବ ବୋଲି । କହି ଜୟ ଶାବ ସୀସ ଚନ୍ଦ୍ର ନାଏ ॥୪॥
 ଅର୍ଘ୍ୟନାଥୁ ଗୁହତ ଚଳନ ଶାବର କରନ୍ତୁ ଜନାଣି ।

ଭବ ପ୍ରେମବସ ସଚିବ ସୁନି ବିପ୍ର ସଭାସଦ ରାଜ ॥୩୩୨॥

ସୁରବାର୍ଯ୍ୟ ସୁନି ଚଳିଛି ବରତା । ବୁଝିତ ଦିକଲ ପରସ୍ପର ବାତା ॥
 ସତ୍ୟ ଗର୍ଭନୁ ସୁନି ସବ ଦିଲଖାନେ । ମନହୁଁ ସାଝ ସରସିଜ ସକୁରୁନେ ॥୧॥
 ଜହଁ ଜହଁ ଆର୍ତ୍ତତ ବସେ ବରଣୀ । ତହଁ ତହଁ ସିଦ୍ଧ ଚଳ ବହୁ ଭାଙ୍ଗି ॥
 ବିବିଧ ଭାବ ମେଣ୍ଡୁ ପକାଣ୍ଡିନା । ଶ୍ରେଜନ ସାଜୁ ନ ଜାଇ ବଖାନା ॥୨॥

ବହୁତ ଦିନ ଅଞ୍ଚଳ ହୋଇଲ ଏପରି । ବନ୍ଦା ହୋଇଛନ୍ତି ସ୍ବେଦ-ରଙ୍ଗରେ ଯେପରି ॥
 ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଶତାନନ୍ଦ ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ଯାଇ । କହଲେ ବିଦେହ ମନ୍ତ୍ରପାଳକୁ ବୁଝାଇ ॥୩॥
 ଏବେ ଦଶରଥ ନୂପେ ବସନ୍ତୁ ଆଦେଶ । ଗୁଡ଼ି ନ ପାରୁଛ ସ୍ବେଦେ ଯଦ୍ୟପି ନରେଶ ॥
 ‘ଯେ ଆଜ୍ଞା’, କହୁ ମନ୍ତ୍ରୀକୁ ତହଁ ଡକାଇଲେ । ସାବରେ ଆସି ସେମାନେ ଶିର ନୁଆଁ ଲଲେ ॥୪॥
 ଅଯୋଧ୍ୟା ନୃପତି ଯିବାକୁ ଗୁହାଣୁ ଭିତରେ ଯାଇ ଜଣାଅ ।

ଶୁଣନ୍ତେ ସତବ ବିପ୍ର ସଭାସଦ ପ୍ରେମବଶ ହେଲେ ରାୟ ॥୩୩୩॥

ବରଜାତକ ମେଲଣି ଶୁଣି ପୁରଜନ । ପରୁରଣୁ ପରସ୍ପରେ ଦିକଲେ ବଚନ ॥
 ସତ୍ୟ ଯିବା ଶୁଣି ସବେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଲେ । ମନେହୁଏ ସନ୍ନ୍ୟାସାନେ ପଦୁ ସଙ୍କୋଚଲେ ॥୧॥
 ଆଗମନ୍ତେ ବରଜାତ ଥିଲେ ଯହିଁ ଯହିଁ । ଅନେକ ପଦାର୍ଥ ପଠାଗଲୁ ତହିଁ ତହିଁ ॥
 ବିବିଧ ପ୍ରକାର ଫଳ ପକ୍ୱାଦ୍ ଶ୍ରେଜନ । ସାମଗ୍ରୀ ବହୁତ କର ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥୨॥

ମାଗନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଜନକ ତାକୁ ପ୍ରେମରେ ଅଟକାଇ ରଖିଥା’ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ଭାବରେ
 ଆଦର ବଢ଼ି ଗୁଣିଥାଏ । ପ୍ରତିଦିନ ସହସ୍ର ପ୍ରକାରେ ଆଦର୍ୟ ହେଉଥାଏ । ନଗରରେ
 ନିତ୍ୟ ନୂଆ ଆନନ୍ଦ ଓ ଉତ୍ସାହ ପୁରି ରହିଥାଏ । ଦଶରଥଙ୍କ ବିଦାୟ କାହାକୁ ଭଲ
 ଲାଗୁ ନ ଥାଏ । ॥ ୨ ॥ ଏହିପରି ବହୁତ ଦିନ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା । ଯେତେ ଯେମିତି
 ବରଯାତ୍ରୀମାନେ ସ୍ବେଦର ରଙ୍ଗରେ ଆବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥା’ନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର
 ଓ ଶତାନନ୍ଦ ଯାଇ ରାଜା ଜନକଙ୍କୁ ବୁଝାଇ କହିଲେ, “ଯଦ୍ୟପି ଆପଣ ସ୍ବେଦବଶତଃ
 ଦଶରଥ ଆବୃତ୍ତ ଏପରି ଗୁଣିପାରି ନାହାନ୍ତି, (ତଥାପି) ଏବେ ସେମାନଙ୍କୁ ଯିବାକୁ ଆଦେଶ
 ଦିଅନ୍ତୁ ।” “ହେ ନାଥ ! ବହୁତ ଆଜ୍ଞା” ବୋଲି କହୁ ଜନକ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ ।
 ସେମାନେ ଆସିଲେ ଏବଂ “ଜୟଶବ୍ଦ” କହୁ ମନ୍ତ୍ରକ ନୁଆଁ ଲଲେ ॥୩-୪॥ ଦୋହା:-ଜନକ
 କହିଲେ, “ଅଯୋଧ୍ୟାନାଥ ଯିବାକୁ ଲଜ୍ଜା କରନ୍ତି, ରାଣୀ ଉତ୍ତରାସକ୍ତ ଖବର କରନ୍ତି ।”
 ଏହା ଶୁଣି ମନ୍ତ୍ରୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଭାସଦ୍ ଏବଂ ରାଜା ଜନକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମରେ ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ହୋଇ

ଭରି ଭରି ବସନ୍ତ ଅପାର କହାବ । ପଠଇଁ ଜନକ ଅନେକା ଧୂଆବ ॥
 ତୁରଗ ଲକ୍ଷ ରଥ ସହସ ପର୍ତ୍ତାସା । ସକଳ ସର୍ପରେ ନଖ ଅଛୁ ସୀସା ॥୩॥
 ମଉ ସହସ ଦସ ସିନ୍ଧୁର ସାଜେ । ଜହ୍ନୁ ଦେଖି ଦିସିକୁଂଜର ଲଜେ ॥
 ଜନକ ବସନ ମନ ଭରି ଭରି ଜାନା । ମହିଷୀ ଧେନୁ ବସୁ ବିଧି ନାନା ॥୪॥
 ଦାଇଜ ଅମିତ ନ ସକଥ କହୁ ଶୁଭ ବିଦେହ ବହୋର ।

ଜୋ ଅବଲେକତ ଲେକପତି ଲେକ ସପଦା ଥୋରି ॥୧॥
 ସବୁ ସମାଜୁ ଏହି ଭାତି ବନାଇ । ଜନକ ଅର୍ପୁଧସୁର ଶୁଭ ପଠାଇ ॥
 ଚଲିଛି ବରତ ସୁନତ ସବ ରାମ । ବିକଳ ମାନବନ ଜନ୍ମ ଲଭୁ ପାମ ॥୨॥

ଲଭ ଲଭ ବହୁ ବୃଷ ଶରୁଆ ଅପାର । ପଠାଇଲେ ମିଥୁଲେଶ ଅନେକ ପୁଆର ॥
 ରଥ ପଡ଼ି ସହସ୍ର ଏକ ଲକ୍ଷ ବାଜି । ଆପାଦ-ମସ୍ତକ ନାନା ବିଭୂଷଣେ ସାଜି ॥୩॥
 ମଉ ଦନ୍ତବଳ ଦଶ ସହସ୍ର ସଜ୍ଜିତ । ଯାହାକୁ ବିଲେକ ଦିଶି କୁଞ୍ଜର ଲଜ୍ଜିତ ॥
 ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମଣି ତାର ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି କରି ଯାନ । ଧେନୁ ମହୁଷାଦ ବସୁ ବିବିଧ ବିଧାନ ॥୪॥
 ଯୌତୁକ ଅସଖ୍ୟ କହୁ ନ ହୁଅଇ ଦେଲେ ଜନକ ଆବର ।

ଯାହା ଆଗେ ସର୍ବ ଲେକର ସମ୍ପଦ ରୁଚ୍ଛ, ଲେକପାଳଙ୍କର ॥୧॥
 ଏହି ପ୍ରକାରେ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ସଜାଇ । ଦେଲେ ଜନକ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁଷ୍ପକୁ ପଠାଇ ॥
 ବରଜାତକ ଗମନ ଶୁଣି ସର୍ବ ରାଣୀ । ବ୍ୟକୂଳ ହୋଇଲେ, ଯେହ୍ନେ ମାନସଲପାଣି ॥୩॥

ପଞ୍ଚଲେ ॥ ୩୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ଜନକପୁରବାସୀମାନେ ଶୁଣିଲେ ଯେ, ବରତ
 ଫେରିଯିବ । ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପରସ୍ପରକୁ କଥା ପରସ୍ପରକୁ
 ଲାଗିଲେ । ଫେରିଯିବା ସତ୍ୟ, ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ବିଶେଷ ହୋଇପଡ଼ିଲେ; ସତେ ଯେମିତି
 ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ କମଳମାନେ ସ୍ୱକୁଣ୍ଡଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ କି ! ॥ ୧ ॥ ଆସିଲା ଦେଲେ
 ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବରଯାତ୍ରୀମାନେ ଅଟକି ଥିଲେ, ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ବହୁତପ୍ରକାର
 ସିଧା (ରୋଷେଇ ସାମଗ୍ରୀ) ପଠାଗଲା । ଅନେକ ପ୍ରକାର ଫଳ, ପଦ୍ମାନ୍ନ (ରଜା ଖାଦ୍ୟ) ମଧ୍ୟ
 ପଠାଗଲା, ଯାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅସମ୍ଭବ ॥ ୨ ॥ ଅଗଣିତ ବଳଦ ଓ ଶ୍ଵରରେ ଏସବୁ ଜନସ
 ଲଭି ପଠାଗଲା । ତା ସହଜ ଜନକ ଅନେକ ପୁଆର ମଧ୍ୟ ପଠାଇଲେ । ଏକ ଲକ୍ଷ ଅଶ୍ଵ
 ଏବଂ ପଡ଼ିଶ ହଜାର ରଥ ଆପାଦମସ୍ତକ ନାନା ବିଭୂଷଣରେ ଭୂଷିତ ହୋଇ ପଠାଗଲେ ।
 ॥ ୩ ॥ ଦଶ ହଜାର ପୁସଜ୍ଜିତ ଭୟାବ୍ଧ ହସ୍ତୀ, ଗାଈ ଗାଈ ସ୍ତବର୍ଣ୍ଣ, ବସୁ ଓ ରତ୍ନ ଏବଂ
 ମର୍ଦ୍ଦିଗି, ଗାଈ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁତ ଜନସ ପଠାଗଲା । ହସ୍ତୀମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଦିଗ୍‌ଗଜମାନେ
 ମଧ୍ୟ ଲଜ୍ଜା ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —ଜନକ ପୁଣି ଅପରିମିତ ଯୌତୁକ
 ଦେଲେ, ଯାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅସମ୍ଭବ । ସେହି ସବୁ ଯୌତୁକକୁ ଦେଖି ଲେକପାଳମାନଙ୍କର
 ସମସ୍ତ ଲେକ-ସମ୍ପଦ ମଧ୍ୟ ରୁଚ୍ଛ ଲଗୁଥାଏ ॥ ୩୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ଏହିପରି ଶ୍ଵରରେ
 ସମସ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ସଜାଇ ରାଜା ଜନକ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁଷ୍ପକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ରାଣୀମାନେ

ପୁନଃ ପୁନଃ ସୀମା ଗୋଦ କରି ଲେଖା । ଦେଇ ଅସୀଷ ସିଖାଣ୍ଡକୁ ଦେହୀ ॥
 ହୋଏହୁ ସତତ ପିଅହୁ ପିଆସ । ଚିତ୍ତ ଅହବାତ ଅସୀଷ ହମାସ ॥୨॥
 ସାୟ ସୟର ଗୁର ସେବା କରେହୁ । ପତି ଗୁଣ ଲକ୍ଷି ଆୟୁସୁ ଅନୁସରେହୁ ॥
 ଅତି ସନେହ ବସ ସଖୀ ସୟାମା । ନାରିଧରମ ସିଖାଣ୍ଡେ ମୃଦୁ ବାମା ॥୩॥
 ସାବର ସକଳ କୁଅଁର ସମୁଦାୟ । ଗୁଣହୁ ବାର ବାର ଉର ଲକ୍ଷ ॥
 ବହୁର ବହୁର ଭେଟେ ମହତାୟ । କହୁଛି ବିରଂଚ ରଚି କତ ନାଶ ॥୪॥

ତେହୁ ଅବସର ଭାଇହୁ ସହିତ ଗମୁ ଭାନୁକୁଳକେତୁ ।

ଚଳେ ଜନକ ମନ୍ଦିର ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବିଦା କରୁଣିନ ହେତୁ ॥୩୩୪॥

ଗୁଣିତ ଭାଇ ସୁଭୟ ସୁହାଏ । ନଗର ନାରି ନର ଦେଖନ ଧାଏ ॥
 କୋଉ କହ ଚଳନ ଚହତ ହୁଛି ଆଜୁ । ଖାନ୍ତ ବିଦେହ ବିଦା କର ସାଜୁ ॥୧॥

ବାରମ୍ବାର ଜାନଙ୍କୁ କୋଳ କରି ନେଇ । ଉଚିତ ଶିକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଇ ॥
 ହୋଇବୁ ସତତ ପ୍ରିୟଭଜନ କାନ୍ତର । ଚର ସୁଲକ୍ଷଣୀ ରହୁ ଆଶିଷ ଆମ୍ଭର ॥୨॥
 ଶାଶୁ ଶଶୁର ଗୁରୁଙ୍କ ସେବା କରୁଥାନ୍ତୁ । ପତି ଅଭିଳାଷ ଦେଖି ଆଦେଶ ପାଲଟୁ ॥
 ଅତି ସ୍ନେହବଶ କହୁ ବଚନ ମାଧୁରୀ । ନାସା ଧରମ ଶିଖାନ୍ତୁ ସଖୀ ସୁଚରୁଷ ॥୩॥
 ଆଦର ସହ ସକଳ କନ୍ୟାକୁ ବୁଝାନ୍ତୁ । ବାରମ୍ବାର ଗୁଣାବଶ ହୃଦୟେ ଲଗାନ୍ତୁ ॥
 ପୁଣି ପୁଣି ଆଲିଙ୍ଗି ସ୍ନେହମୟୀ ମାତା । କହନ୍ତୁ ନାଶକୁ କର୍ପା ରଚି ବିଧାତା ॥୪॥

ସେହୁ ସମୟରେ ଅନୁଜନ ସହ ଗମ ଭାନୁକୁଳ-କେତୁ ।

ଚଳିଲେ ହରଷେ ଜନକ ନିବାସେ ବିଦାୟ ଦୋଇବା ହେତୁ ॥୩୩୫॥

ସୁଭବେ ଭାଇ ଗୁରୁଟି ପରମ ସୁନ୍ଦର । ଦେଖିବା ପାଇଁ ଧାଇଁଲେ ପୁର ନାଗନର ॥
 କେହୁ ନହଇ, ଗୁହାନ୍ତ ସିବା ପାଇଁ ଆଜ । ସକାଳଲେଖି ବିଦେହ ବିଦାୟର ସାଜ ॥୧॥

“ବରଯାତ୍ରୀମାନେ ଗମନ କରବେ” ଏହା ଶୁଣି ଏମିତି ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲେ, ସତେ ଯେମିତି
 ଅଳ୍ପ ଜଳରେ ମାନିମାନେ ଛଟପଟ ହେଉ ଅଛନ୍ତି କି ! ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ ବାରମ୍ବାର
 ସୀତାଙ୍କୁ କୋଳ କରୁଆ’ନ୍ତି ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥାନ୍ତି—“ତୁମେ ସବଦା ତୁମ ପତିଙ୍କର
 ପ୍ରିୟା ହୁଅ, ଅହସ୍ତଲକ୍ଷଣୀ ହୁଅ, ଏହୁ ଆମର ଅଶିଷ ॥ ୨ ॥ ଶଶୁ, ଶଶୁର ଓ ଗୁରୁଙ୍କୁ
 ସେବା କର । ପତିଙ୍କ ଅଭିଳାଷ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କରୁଥାଅ ।” ଚରୁଷ
 ସଖୀମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ନେହବଶ କୋମଳ ବାଣୀରେ ସ୍ତ୍ରୀ-ଧର୍ମ ଶିଖାଉଆ’ନ୍ତି ॥ ୩ ॥
 ଆଦରର ସହୃଦ ସମସ୍ତ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଗୁଣାମାନେ ସ୍ତ୍ରୀ-ଧର୍ମ ଶିଖାର ବାରମ୍ବାର ଆଲିଙ୍ଗନ
 କଲେ । ମାତାମାନେ ବାରମ୍ବାର ଭେଟି କହୁଆ’ନ୍ତି—“ବିଧାତା ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିକୁ କାହିଁକି
 ରଚିଲ ?” ॥ ୪ ॥ କୋହା —ସେହୁ ସମୟରେ ଭାନୁକୁଳ-କେତୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
 ଭାଇମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ବିଦାୟ ନିମନ୍ତେ ଜନକଙ୍କ ମହଲକୁ ଚଳିଲେ ॥୩୩୫॥
 ଗୌପାରି —ସୁଭବ-ସୁନ୍ଦର ଗୁଣ ଭାଇଙ୍କୁ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ନଗରର ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ

ଲେହ ନୟନ ଭରି ରୂପ ନିହାସ । ପ୍ରିୟ ପାହୁନେ ଭୂପ ସୁତ ଗୁଣ ॥
 କୋ ଜାନେ କେହି ସୁକୁଚ ସୟାମ । ନୟନ ଅତିଥ ଶାନ୍ତେ ବିଧି ଆମ ॥୨॥
 ମରନସୀକୁ ଜମି ପାତ୍ର ପିଉଷା । ସୁରତରୁ ଲହେ ଜନମ କର ଭୁଷା ॥
 ପାତ୍ର ନାରୀ ହରିପଦୁ ଜେସେ । ଭକ୍ତ କର ଦରସନୁ ହମ କହି ଡେସେ ॥୩॥
 ନିରାଶି ରାମ ସୋଭା ଉର ଧରନ୍ତୁ । ନିଜ ମନ ପନି ମୁରତି ମନି କରନ୍ତୁ ॥
 ଏହି ବିଧି ସବୁ ନୟନ ପଦ୍ମ ଦେବା । ଗବ କୁଅଁର ସବ ରାଜ ନିକେତା ॥୪॥
 ରୂପ ସିଂଧୁ ସବ ବଧୂ ଲଖି ହରଷି ଉଠା ରଜିବାସୁ ।

କରନ୍ତି ନିଗୁଣ୍ଡର ଆରଣ୍ୟ ମହା ମୁକ୍ତି ମନ ସାଧୁ ॥୫॥
 ଦେଖି ରାମ ଛବି ଅତି ଅନୁରାଗୀ । ପ୍ରେମବିବସ ପୁନି ପୁନି ପଦ ଲାଗୀ ॥
 ରଥା ନ ଲଜ ପ୍ରୀତି ଉର ଗୁଣ । ସହଜ ସନେହ ବରନି କମି ଜାଣି ॥୬॥

ରୂପ ଦେଖି ନିଅ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରଣ ଲେଚନ । ପ୍ରିୟ ଅତିଥ ଅତି ନରେଶ-ନନ୍ଦନ ॥
 ବିଦ ଜାଣି କେଉଁ ସୁବ ସ୍ୱକୃତରୁ ଆଣି । ନୟନ-ଅତିଥ ସ୍ୱାଦୁ କଲ ବେଦ-ପାଣି ॥୧॥
 ମରଣଶୀଳକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ପାମୁଷ ଯେମନ୍ତେ । ସ୍ତବ-ତରୁ ଲଭି ଯଥା ଜନ୍ମ ସୁଧାବନ୍ତେ ॥
 ଲଭଇ ନାରୀ ହରି ଚରଣ ଯେପରି । ଏହାଙ୍କର ଦରଶନ ଆନୁକୂଳ ସେପରି ॥୨॥
 ନିରେଖି ରାମଙ୍କ ଶୋଭା ଦୃଢ଼ୟରେ ଧର । ଆପଣା ମନକୁ ଫଣୀ, ମୁଣ୍ଡି ମଣି କର ॥
 ଏ ଭାବେ ନୟନ ଫଳ ଦେଇ ସମସ୍ତକୁ । ଗଲେ କୁମାର ସରବେ ରାଜଭବନକୁ ॥୩॥

ରୂପ-ସିନ୍ଧୁ ସବୁ ରାଜାକୁ ନିରେଖି ହରଷିତ ଅନ୍ତଃପୁର ।

କରନ୍ତି ଉତ୍ସର୍ଗ ଆଲଷ୍ୟ, ପରମ ପ୍ରମୋଦିତ ଶାଶ୍ୱତ ଉର ॥୪॥

ଦେଖି ରାମର ଛବି ଅନୁରାଗେ ଅତି । ପ୍ରେମବଣ ବାରମ୍ବାର ଚରଣେ ପଡ଼ନ୍ତି ॥
 ନ ରହଇ ଲଜ ହୃଦେ, ପ୍ରୀତି ବ୍ୟାପିଗଲା । ସହଜ ସ୍ନେହ କେମନ୍ତେ ବର୍ଣ୍ଣି ହେବ ଭଲ ॥୫॥

ସମସ୍ତେ ଦଉଡ଼ିଲେ । କେହି କହୁଥାଏ—“ଆଜି ଏମାନେ ଯିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ବିଦେଶ-
 ରାଜା ଜନକ ସମସ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ ସଜାଇ ଅଛନ୍ତି ।” ॥୧॥ ରାଜାଙ୍କର ଗୁଣପୁତ୍ର, ଏହି ପ୍ରାଣ-
 ପ୍ରିୟ ଅତିଥମାନଙ୍କର ମନୋହର ରୂପକୁ ନେତ୍ର ସୁରାଇ ଦେଖିନିଅ । ହେ ଚରଣ ! କେଉଁ
 ପୁଣ୍ୟବଳରେ ବିଧାତା ଏମାନଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ଆଣି ଆନୁମାନଙ୍କ ନେତାତ୍ୱ କରିଛୁ, ତାହା ବିଦ
 ଜାଣେ ! ॥୨॥ ମୁକ୍ତପ୍ରାୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଅମୃତ ପାଇଲେ, ଆଜନ୍ମ-ସୁଧାତରୁ କଲହଣି ପାଇଲେ,
 ନରକ-ଯୋଗ୍ୟ ଜୀବ ଉପବାନ୍ଧୁ ପରମ ପଦ ପାଇଲେ ନିଜକୁ ଯେପରି ଭାବ୍ୟବାର
 ମନେ କରେ, ଏମାନଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇ ଆନୁମାନେ ସେହପରି ଭାବ୍ୟବାର ହୋଇଅଛୁ ॥୩॥
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶୋଭାକୁ ନିରାଶ୍ରୟ କରି ଦୃଢ଼ୟରେ ଧରିନିଅ, ନିଜ ମନକୁ ସର୍ପ ଓ ଏହାଙ୍କର
 ମୁଣ୍ଡିକୁ ମଣି କରିନିଅ ।” ଏହିପରି ଭାବରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନେତୃତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରି ସମସ୍ତ
 ରାଜକୁମାର ରାଜମହଲକୁ ଗଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ରୂପର ସମସ୍ତ ସମସ୍ତ ଭାବକୁ
 ଦେଖି ସମସ୍ତ ରାଣୀ-ଉପାସ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଶାଶ୍ୱତମାନେ ମହା ଅମୋଦରେ

ଭାଇକୁ ସହିତ ଉଦ୍ଧୃଷ୍ଟି ଅଭିଷ୍ଟାଏ । ଛରସ ଅସନ ଅତି ହେତୁ ଜେଷ୍ଠୀଏ ॥
 ବୋଲେ ଗମ୍ଭୀର ସୁଅବସନ୍ତ ଜାମ । ସୀଳ ସନେହ ସକୁଚମୟ ବାମା ॥୨॥
 ଗଞ୍ଜ ଅର୍ଘ୍ୟପୁର ଚନ୍ଦ୍ର ଯିଥାଏ । ବିବା ହୋଇ ହସ ଲହାଁ ପଠାଏ ॥
 ମାତୁ ମୁକ୍ତିକ ମନ ଆୟୁୟ ଦେହୁ । ବାଲକ ଜାଣି କରବ ନିତ ନେହୁ ॥୩॥
 ସୁନତ ବଚନ ବିଲଶେଇ ରଜିବାୟୁ । ବୋଲି ନ ସକର୍ହି ପ୍ରେମବସ ସାୟୁ ॥
 ହୃଦୟ ଲଗାଇ କୁଅଁର ସବ ଲାଙ୍ଗୁ । ପତିତ ସୌମି ବିନଶ ଅତି ଶାନ୍ତୀ ॥୪॥

କରି ବିନୟ ସିୟ ଗମନ୍ତ ସମରପୀ ଜୋର କର ପୁନି ପୁନି କହେ ।
 ବଳି ଜାଣି ତାତ ସୁଜାନ କୁହୁ କହୁ ବିଦିତ ଗତି ସବ ଗା ଅହେ ॥
 ପରିବାର ପୁରଜନ ମୋହି ଗଜହି ପ୍ରାନ୍ତପ୍ରୟ ସିୟ ଜାଣିବା ।
 କୁଲସୀସ ସୀତା ସନେହ ଲଖି ନିଜ ବଂଶଜ କରି ମାନିଷା ॥

ଭାଇଙ୍କ ସହ ଲେପନ ସ୍ନାନ କରାଇଲେ । ଛରସ ଅଗତ ଅତି ପ୍ରେମେ ଭୁଞ୍ଜାଇଲେ ॥
 ଭାଷିଲେ ରସନନ୍ଦନ ସ୍ତବମୟ ଜାଣି । ଶୀଳ ସ୍ନେହ ସବିନୟ ସପକୋଚ ବାଣୀ ॥୨॥
 ନୃପ ଗୁହାନ୍ତ ଅଯୋଧ୍ୟା ପ୍ରସନ୍ନ ସିବାକୁ । ପଠାଇଛନ୍ତି ଆମ୍ଭକୁ ବିବାୟ ନେବାକୁ ॥
 ଆଦେଶ ଦିଅ ଜନନୀ, ହୋଇ ପ୍ରମୋଦିତ । ବାଳକ ବିରୁଦ୍ଧ ସ୍ନେହ କରୁଥିବ ନିତ୍ୟ ॥୩॥
 ଶୁଣି ଅନ୍ତଃପୁର ବାଳା ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଲେ । ପ୍ରେମବଶ ଗୁଣୀ କହୁ କହୁ ନ ପାରିଲେ ॥
 ସକଳ ହୃଦାକୁ ତହୁଁ ହୃଦେ ଲଗାଇଣ । ପତିତ ଅର୍ପିଲେ ବହୁ ବିନୟ କଶଣୀ ॥୪॥

ହୋଇ ମତା ବିମଳା ଅର୍ପି ଗମନ୍ତ ସୀତା କର ଯୋଡ଼ିଛ ଭଦ୍ରାବନ୍ତ ।
 ନୁହେଁଯାଏ ପୁଁ ଗମ, ହୃଦରୁର ପରମ, ଜାଣିଛ ସମସ୍ତଙ୍କ ଗତି ।
 ପୁର, ନଗର, ମାତା, ପିତା; ସକଳେ ପ୍ରାଣର୍ତ୍ତ୍ତିୟ ସୀତା;
 ଆହେ ଶୁଲସୀ ପତି, ଦେଖି ତା' ଶୀଳ ପ୍ରୀତି ମଣ୍ଡୁ ସଦାସୀ ବିମଳା ॥

ନୁହେଁ ଯାହାଆନ୍ତ ଏବଂ ଅରତ କରୁଥାନ୍ତୁ ॥ ୩୩୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 ଛବି ଦେଖି ସେମାନେ ପ୍ରେମରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ପ୍ରେମରେ ବିବଶ ହୋଇ
 ବାରମ୍ବାର ଚରଣ ତଳେ ପଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ହୃଦୟରେ ପ୍ରୀତି ବ୍ୟାପି ଯାଇଥାଏ ।
 ଏଣୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆଉ ନ ଥାଏ । ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଵଭାବକ ସ୍ନେହର ବର୍ଣ୍ଣନା କରଣ ବା କରାଯାଇ
 ପାରିବ ? ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ ଭାଇମାନଙ୍କ ସହିତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଗ ଲେପନ କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ
 ସ୍ନାନ କରାଇଲେ ଏବଂ ବଡ଼ ପ୍ରେମରେ ଉଚ୍ଚ ରସ ଭୋଜନ କରାଇଲେ । ସୁଅବସନ୍ତ ଜାଣି
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଶୀଳ, ସ୍ନେହ ଓ ସକୋଚର ବାଣୀ କହିଲେ— ॥ ୨ ॥ “ମହାରାଜ
 ଅଯୋଧ୍ୟାପୁର ସିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କ । ସେ ବିବାୟ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଏଠିକି
 ପଠାଇଛନ୍ତି । ହେ ମାତାଗଣ ! ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ଆଜ୍ଞା ଦିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଆପଣ-
 ମାନଙ୍କ ବାଳକ ମନେ କରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସଦାସବଦା ସ୍ନେହ ରଖିଥାନ୍ତୁ” ॥୩॥ ଏହୁ

ଭୁକ୍ତ ପରିପୁରନ କାମ ଜାନ ସିଦ୍ଧେଶ୍ଵର ଶ୍ରବଣିୟ ।

ଜନ ଗୁନ ଗାତ୍ରକ ରାମଦୋଷ ଦଲନ କରୁନାୟତନ ॥୩୩୭॥

ଅସ କହି ରହା ଚରନ ଗହି ରାମ । ପ୍ରେମ ପଦ ଜନୁ ଗିର ସମାମ ॥
ସୁନ ସନେହସାମ ବର ବାମ । ବହୁବିଧ ରାମ ସାଧୁ ସନମାମ ॥୧॥
ରାମ ବିଦା ମାଗତ କର ଜୋର । କାହୁ ପ୍ରନାମୁ ବହୋର ବହୋର ॥
ପାଇ ଅସୀସ ବହୁର ସିରୁ ନାହି । ଭାଇଛୁ ସହିତ ତଲେ ରଘୁରାଜ ॥୨॥
ମନୁ ମଧୁର ମୁରତି ଉର ଆମ । ରହି ସନେହ ସିଥଲ ସବ ରାମ ॥
ପୁନ ଧୀରକୁ ଧରି କୁଅଁର ହିକାସୀ । ବାର ବାର ଭେଟିଛି ମହତାସୀ ॥୩॥

ଜ୍ଞାନା ଶିଦ୍ଧେଶ୍ଵରୀ ପରମୁର୍ତ୍ତି କାମ ରୂପେ କରୁଣା ଜଳୟ ।

ଜନ ଗୁଣଗ୍ରାସ ଦୋଷହାସ ରାମ ଶ୍ରବଣିୟ ଅଭିଶୟ ॥୩୩୮॥

ଏମନ୍ତ କହୁ ରହଲେ ପଦ ଧରି ରାଣୀ । ପ୍ରେମ-ପଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଅବା ଲକ୍ଷ୍ମିଗଲ ବାଣୀ ॥
ଶୁଣି ସ୍ନେହରେ ସେବିତ ବାଣୀ ଅଭିରାମ । ବହୁ ପ୍ରକାରେ ଶାଶୁକୁ ସମ୍ମାନିଲେ ରାମ ॥୧॥
ରାମ ପ୍ରସ୍ତକର ଯୋଡ଼ି ବିଦାୟ ମାଗନ୍ତି । ବାରମ୍ବାର ସବିନୟେ ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତି ॥
ଲଭ ଅଶୀବାଦ ପୁଣି ନୁଆଁଇଲେ ଶିର । ମେଲଣି ହେଲେ ବଳୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରଘୁବୀର ॥
ମଞ୍ଜୁଳ ମଧୁର ମୁଖି ହୃଦ ମଧ୍ୟେ ଆଣି । ସ୍ନେହ ବିବଶ ଶିଥଳ ହେଲେ ସବୁ ରାଣୀ ॥
ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିଣ ଆବର ପ୍ରହୀତ ତକାର । ବାରମ୍ବାର ମାତା ବସେ ନିଅନ୍ତି ଲଗାଇ ॥୩॥

ବଚନକୁ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ରାଣୀ-ଉତ୍ଥାପରେ ବିଷାକ ବ୍ୟାପିଗଲା । ପ୍ରେମବଶତଃ ଶାଶୁମାନେ
କିଛି କହିପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ସମସ୍ତ କ୍ରମାଗତ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ
ନିଜ ନିଜ ପଦକୁ ସମର୍ପଣ କରି ବହୁତ ବିନୟ କଲେ ॥୪॥ ଛନ୍ଦ-ବିନୟ କରି ସୀତାମାତା
ସୀତାଙ୍କୁ ରାମଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କଲେ ଏବଂ ହାତଯୋଡ଼ି ବାରମ୍ବାର କହିଲେ—“ହେ ଜାତ ! ହେ
ପୁତ୍ର ! ମୁଁ ନୁହଁ ଯାଉଛି; ତୁମ୍ଭକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଗତି ଜଣା । ପରିବାରକୁ, ପୁରବାସିଣକୁ,
ମୋତେ ଓ ରାଜାଙ୍କୁ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୀତା ପ୍ରାଣତପ ପ୍ରିୟ, ଏହା ହିଁ ବୁଝି ରଖନ୍ତୁ, ହେ ଭୁଲସୀ-
ସମି ପ୍ରଭୁ ରାମ ! ଏହାର ଶୀଳ ଓ ସ୍ନେହକୁ ଦେଖି ଏହାକୁ ଆପଣା ଦାସୀ ରୂପେ
ସ୍ଵୀକାର କରନ୍ତୁ ॥ ସୋରଠା—“ତୁମେ ମୁର୍ତ୍ତିକାମ, ପୁଣି-ଶିଦ୍ଧେଶ୍ଵରୀ ଏବଂ ଶ୍ରବଣିୟ ।
ହେ ରାମ ! ତୁମେ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ଗୁଣ-ଗ୍ରାହକ, ଦୋଷ-ନାଶକ ଏବଂ ଦୟାରାସୀମ ॥” ॥୩୩୯॥
ଚୌପାଞ୍ଚ—“ଏହପରି କହୁ ରାଣୀ ପଦ ଧରି ରହିଗଲେ । ସତେ ଯେମିତି ତାଙ୍କର
ବଚନ ପ୍ରେମ-ପଙ୍କରେ ଅବା ଲକ୍ଷ୍ମିଗଲା ! ସ୍ନେହ-ସିନ୍ଧୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠବାଣୀ ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର,
ଶାଶୁଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ସମ୍ମାନ କଲେ ॥ ୧ ॥ ତଦନନ୍ତର ଶ୍ରୀରାମ ହାତ ଯୋଡ଼ି ବିଦାୟ
ମାଗି ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଅଶୀବାଦ ପାଇ ପୁଣି ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ରାମମାନଙ୍କ ସହକ
ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ତଳିଲେ ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମଞ୍ଜୁଳ ମଧୁର ମୁଖି ହୃଦୟରେ ଆଣି ସମସ୍ତ
ରାଣୀ ସ୍ନେହବିବଶା ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ପୁଣି ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ଧାରଣପୁଦକ କ୍ରମାଗତମାନଙ୍କୁ ତାଳି

ପଦ୍ମଂ ଶୁଭ୍ରଂ ଶିବି ମିଳନ୍ତି ବହୋଽସ୍ତ୍ର । ବଡ଼ୀ ପରସ୍ପର ପ୍ରୀତି ନ ଥୋଷା ॥
ପୁନି ପୁନି ମିଳତ ସଖିତ୍ବ ବିଲଗାତ୍ । ବାଲ ବଚ୍ଚ ଜମି ଧେନୁ ଲଢ଼ୁଞ୍ଚି ॥୪॥

ପ୍ରେମ ବିବସ ନର ନାରି ସବ ସଖିତ୍ବ ସହିତ ରମିବାୟୁ ।

ମାନନ୍ତୁ ଶାନ୍ତ ବିଦେହପୁର କରୁନାଁ ବିରହ ନିବାୟୁ ॥୩୩୭॥

ସୁକ ସାରିକା ଜାନକା ଜ୍ୟାଏ । ଜନକ ପିଂଜରୁଛି ଶୁଖି ପଡ଼ାଏ ॥
ବ୍ୟାକୁଳ କହୁଛି କହୁଁ ବୈଦେହୀ । ସୁନି ଧୀରଜୁ ପରିହରଇ ନ କେଶୁ ॥୧॥
ଭବ ବିକଳ ଖଗ ମୁଗ ଏହି ଶାଁଶା । ମନୁଜ ଦୟା କେସେଁ କହି ଜାଣା ॥
ବଧୁ ସମେତ ଜନକୁ ତବ ଆଏ । ପ୍ରେମ ଉମରି ଲୋଚନ ଜଳ ଛୁଏ ॥୨॥
ସୀତା ବିଲେକ ଧୀରତା ଶୁଣୀ । ରହେ କହାଓଡ଼ ପରମ ବିରାଣୀ ॥
ଲାଙ୍ଗି ଶୟ ଉର ଲଇ ଜାନକା । ମିଟୀ ମହା ମରଜାଦ ଜ୍ଞାନକା ॥୩॥

ମେଲଣି କର ଲେଉଟି ମିଳନ୍ତୁ ଆବର । ବଡ଼ ଅକଥମୟ ପ୍ରୀତି ପରସ୍ପର ॥
ସଖୀ ପୁଅକ ପୁଅକ ଭେଟନ୍ତୁ ସୀତାକୁ । ପ୍ରସୂତିକା ଗାତ୍ ସେହ୍ନେ ବାଳକ ବସ୍ତ୍ରାକୁ ॥୪॥

ପ୍ରେମବଶ ହେଲେ ନରନାରୀ ସବେ ସଖୀ ସହ ରାଣୀ ବାସ ।

ସେସନେ ବିଦେହ ନଗରେ ବିରହ କରୁଣା କରିଛୁ ବାସ ॥୩୩୮॥

ସେ ଶୁକ ସାସ୍ତ୍ରକୁ ସୀତା ପାଳଣ ପ୍ରୀତିରେ । ପତାଇଥିଲେ ରଖିଣ ସୁନା ପଞ୍ଚୁଶାରେ ॥
ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ କହନ୍ତୁ, “ବୈଦେହୀ କାହିଁ” ? ଶୁଣନ୍ତେ କାହାର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଗୁଲିଯାଏନାହିଁ ॥୧॥
ବିକଳ ହୋଇଲେ ଖଗ ମୁଗ ଏହି ମତେ । ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଦଶା କହୁ ହୋଇବ କେମନ୍ତେ ॥
ଆସିଲେ ଜନକ ତହୁଁ ଭାବକ ସହୃଦ । ପ୍ରେମେ ଉତୁଳି ନୟନୁ ମାର ପ୍ରବାହତ ॥୨॥
ସୀତାକୁ ଦେଖି ଧୀରତା କଲ ପଲ୍ଲୀୟନ । ଯଦ୍ୟପି କୁହାଉଥିଲେ ବୈରାଗ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ॥
ଲଗାଇ ନେଲେ ସୀତାକୁ ହୃଦେ ନରବର । ବିନଷ୍ଟ ହୋଇଲ ମହା ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଜ୍ଞାନର ॥୩॥

ମାତାମାନେ ବାରମ୍ବାର ସେମାନଙ୍କୁ ବକ୍ଷରେ ଲଗାଉଥା'ନ୍ତୁ । ॥ ୩ ॥ କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ
ମେଲଣି ଦେବା ପରେ ମଧ୍ୟ ପୁଣି ଲେଉଟି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳନ କରୁଥା'ନ୍ତୁ ।
ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଅକଥମୟ ପ୍ରୀତି ବଢ଼ି ଗୁଲିଆଏ । ସଖୀମାନେ ବାରମ୍ବାର ମିଳନ
କରୁଥିବା ମାତାମାନଙ୍କୁ ଅଲଗା କରିଦେଲେ । ପ୍ରସୂତିକା ଗାତଠାରୁ କେତୁ ତାହାର
ବାଳକ ବସ୍ତ୍ରାକୁ ଅଲଗା କରିଦେଲେ ସେ ସେପରି ଶୋକାରୁଣ ହୁଏ, ମାତା-
ମାନେ ସେହିପରି ହେଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା .—ସଖୀ ସହ ରାଣୀ ଉଆସ ଓ ନରନାରୀ
ସମସ୍ତେ ପ୍ରେମବିବଶ ହେଲେ । ଏପରି ମନେ ହେନ, ସତେ ସେପରି ଜନକପୁରରେ
କରୁଣା ଓ ବିରହ ବାସ କରିଛୁ ॥ ୩୩୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେଉଁ ଶୁଆ ଓ ଶାଘକୁ
ସୀତା ପାଳିପୋଷି ବଡ଼ ବଡ଼ଥିଲେ ଏବଂ ସୁନାର ପଞ୍ଚୁଶାରେ ରଖି ପତାଇଥିଲେ,
ସେମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ କହୁଥା'ନ୍ତୁ—“ବୈଦେହୀ କାହାନ୍ତି ?” ସେମାନଙ୍କର ଏପରି
ବଚନ ଶୁଣି କାହାର ବା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଶୁଙ୍ଘି ନ ପଡ଼ିବ ? ॥ ୧ ॥ ପଞ୍ଚପକ୍ଷୀମାନେ ସେତେବେଳେ

ସମୁଦ୍ରାତ୍ମକ ସବ ସଚିତ ସମ୍ଭାବନେ । କାହା ବସୁନ୍ତ ନ ଅବସର ଜାନେ ॥
 ବାରଣ୍ଡି ବାର ସୁତା ଉର ଲାହିଁ । ସକ ସୁନ୍ଦର ପାଲଙ୍କି ମଗାହିଁ ॥୩॥

ପ୍ରେମବିବସ ପରିବାର ସବୁ ଜାଣି ସୁଲଗନ ନରେସ ।

କୁଅରି ଚଢ଼ାହିଁ ପାଲକକୁ ସୁମିରେ ସିଦ୍ଧି ଗନେସ ॥୩୩॥

ବହୁ ବିଧି ଭୂପ ସୁତା ସମୁଦ୍ରାହିଁ । ନାରିଧରମୁ କୁଲସ୍ଥାପି ସିଖାହିଁ ॥
 ଦାସୀ ଦାସ ବିଏ ବହୁତେରେ । ସୁତି ସେବକ ଜେ ପ୍ରିୟ ଓସୁ କେରେ ॥୧॥
 ସୀସୁ ଚଳିତ ବ୍ୟାକୁଳ ସୁରବାସୀ । ହୋହିଁ ସଗୁନ ସୁଭ ମଂଗଳ ଶ୍ରୀ ॥
 ଭୁସୁର ସଚିବ ସମେତ ସମାଜ । ସଗ ଚଳେ ପହୁଁ ଶୁଭ୍ର ନ ରାଜା ॥୨॥

ଜାଣିଲେ, ବୁଝାନ୍ତେ ସବ ସଚିବ ସୁମତି । ହୁଏବେଳା ନୁହେଁ, ଯେଉଁ ଧରଣେ ନୃପତି ॥
 ବାରମ୍ବାର ହୃଦୟକୁ ହୃଦୟେ ଲଗାଇ । ସବୁ ତ ଅତି ସୁନ୍ଦର ପାଲଙ୍କି ମଗାଇ ॥୪॥

ପ୍ରେମ ସରାଧୀନ ସବେ ପରଜନ ଜାଣି ସୁଲଗ୍ନ ନରେଶ ।

ଚଢ଼ାଇ ପ୍ରତୀକ୍ତ ପାଲଙ୍କି ଉପରେ ସୁଖରେ ସିଦ୍ଧି ଗଣେଶ ॥୩୩॥

ବହୁ ପ୍ରକାରେ ସୀତାକୁ ନୃପତି ବୁଝାନ୍ତୁ । ନାଶ ଧର୍ମ ପୁଣି କୁଳ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଶିଖାନ୍ତୁ ॥
 ଦେଲେ ବହୁ ଦାସ ଦାସୀ ସଙ୍ଗରେ ଆବର । ଶୁଚ ସେବକ ସେ ପ୍ରିୟ ଥିଲେ ସୀତାଙ୍କର ॥୧॥
 ଚଳନ୍ତେ ସୀତା ବିକଳ ହେଲେ ପ୍ରରବାସୀ । ହୁଅଇ ଶକ୍ତନ ଶୁଭ ସୁମଙ୍ଗଳ-ଶ୍ରୀ ॥
 ଭୂପ, ବିପ୍ର, ପାତ୍ର, ମନ୍ତ୍ରୀ, ସମାଜ ସହୃଦ । ଚଳିଲେ ସଙ୍ଗେ ମେଲଣି କରବା ନିମିତ୍ତ ॥୨॥

ଏପରି ବିକଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ, ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ବିପର ବା କୁହାଯାଇ ପାରିବ ?
 ତତ୍ତ୍ୱରେ ଜନକ ଭାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେଠାକୁ ଆସିଲେ । ପ୍ରେମରେ ତାଙ୍କର କହୁନରୁ ମାର
 ଉତ୍ତୁଳି ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଆସିଲ ॥୨॥ ସେ ପରମ ବୈଶାଖୀ ବୋଲି କଥିତ ହେଉଥିଲେ ।
 କିନ୍ତୁ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ମଧ୍ୟ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ରାଜା ଜାନଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ
 ଲଗାଇଲେ । ପ୍ରେମ ପ୍ରଭବ ଯୋଗେ ତାଙ୍କର ମହାଜନ-ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ବନ୍ଧ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ॥୩॥
 ସମସ୍ତ ବୃଦ୍ଧମାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଉଥାନ୍ତୁ । ଏହା ବିଷାଦର ଅବସର ନୁହେଁ ବୋଲି
 ଧୀରେ ଧୀରେ ଜାଣି ରାଜା ବିରୁଦ୍ଧବେଦ-ବଳରେ ଯେଉଁ ଧରିଲେ । ବାରମ୍ବାର
 ହୃଦୟମାନଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା ପରେ ସେ ସୁନ୍ଦର ଓ ସୁଚକ୍ତିତ ପାଲଙ୍କିମାନ
 ମଗାଇଲେ ॥୪॥ ଦୋହା .—ସାରା ପରିବାର ପ୍ରେମର ଅଧୀନ । ସୁନ୍ଦର ପ୍ରହୃତ୍ତି
 ଜାଣି ସିଦ୍ଧି ସହୃଦ ଗଣେଶଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷ କରି ରାଜା କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ପାଲଙ୍କି ଉପରେ
 ଚଢ଼ାଇଲେ ॥ ୩୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ .—ରାଜା କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲେ
 ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ନାଶ-ଧର୍ମ ଓ କୁଳସ୍ଥାପି ବିଷୟ ଶିଖାଇଲେ । ସୀତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଓ ବିଷୟ
 ସେବକ ରୂପେ କାମ କରୁଥିବା ବହୁତ ଦାସଦାସୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଦେଲେ ॥ ୧ ॥
 ସୀତା ଚଳନ୍ତେ ଜନକପୁରବାସୀ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସୁମଙ୍ଗଳ-ଶ୍ରୀର ଶୁଭ
 ଶକ୍ତନ ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ମର୍ଦ୍ଦିସମାଜ ସହୃଦ ରାଜା ଜନକ ତାହାଙ୍କ ମେଲଣ

ସମୟ ବିଲେକ ବାଜନେ ବାଜେ । ରଥ ଗଜ ବାଜି ବରାଡ଼ିଲୁ ସାଜେ ॥
 ଦସରଥ ବିପ୍ର ବୋଲି ସବ ଲାଙ୍ଗେ । ଦାନ ମାନ ପରିପୁରନ ଖାଙ୍ଗେ ॥୩॥
 ଚରନ ସରୋଜ ଧୁର ଧରି ସୀସା । ମୁଦିତ ମହାପତି ପାଇ ଅସୀସା ॥
 ସୁମିରି ଗଜାନନୁ ଖାଣ୍ଡ ପସ୍ତାନା । ମଂଗଲ ମୂଳ ସମ୍ବନ ଭବ ନାନା ॥୪॥
 ସୁର ପ୍ରସୁନ ବରଷଣ୍ଡି ହରଷି କରଣ୍ଡି ଅପହରା ଗାନ ।

ଚଳେ ଅର୍ଘ୍ୟପତି ଅର୍ଘ୍ୟପୁର ମୁଦିତ ବଜାଇ ନିସାନ ॥୩୩୯॥

ନୃପ କରି ବିନୟ ମହାଜନ ପେରେ । ସାଦର ସକଳ ମାଗନେ ଟେରେ ॥
 ଭୂଷନ ବସନ ବାଜି ଗଜ ଖାଙ୍ଗେ । ପ୍ରେମ ପୋଷି ଠାଡ଼େ ସବ ଖାଙ୍ଗେ ॥୧॥
 ବାର ବାର ବିରିଦାବଲ ଶୁଣି । ଫିରେ ସକଳ ରାମହୁ ଭର ରାଣୀ ॥
 ବହୁରି ବହୁରି କୋସଲପତି କହୁଣୀ । ଜନକୁ ପ୍ରେମବସ ଫିରେ ନ ଚହୁଣୀ ॥୨॥

ସମୟ ଦେଖି ନିନାଦ ହେଲ ବାଦ୍ୟ ଶୁଣି । ସକାଳରେ ବରଜାତି ସକ ରଥ ବାଜି ॥
 ଦଶରଥ ବିପ୍ର-ବୃନ୍ଦ ଡକାଇ ଅଣାଇ । ଦାନ ମାନ ବିନୟରେ ସନ୍ତୋଷ କରାଇ ॥୩॥
 ନରଣ-ସରୋଜ-ରଜ ମସ୍ତକେ ଧରିଣ । ପ୍ରମୋଦିତ ମହାପତି ଆଶିଷ ଲଭଣ ॥
 ସୁର ଗଜାନନ କଲେ ଯାହା ଅନୁକୁଳ । ହୋଇଲ ନାନା ଶକ୍ତନ ସୁମଙ୍ଗଲ ମୂଳ ॥୪॥

ସୁମନ ଆନନ୍ଦେ ବରଷାନ୍ତ ଦେବେ କରନ୍ତି ଅପହରା ଗାନ ।

ଚଳିଲେ ଅଯୋଧ୍ୟା-ନାୟକ ଅଯୋଧ୍ୟା-ମୁଖେ ବଜାଇ ନିଷାଣ ॥୩୩୯॥

ବିନୟ କରି ପାସକୁ ନୃପ ଫେରାଇଣ । ସାଦରେ ସକଳ ଭକ୍ତକଳ୍ପ ଡକାଇଣ ॥
 ଭୂଷଣ ବସନ ଗଜ ବାଜି ପ୍ରଜାଜିଲେ । ପ୍ରେମେ ପୋଷି ସମସ୍ତକୁ ଠିଆ କରାଇଲେ ॥୧॥
 ବାରମ୍ବାର ଖଣ୍ଡିରାଣି ଗାନ କରି କରି । ଫେରିଲେ ସବେ ହୃଦୟେ ଶ୍ରୀରାମକୁ ସୁର ॥
 ବାରମ୍ବାର କହୁଲେହେଁ କୋଶଳ ନୃପତି । ପ୍ରେମବଶ ଫେରିବାକୁ ଭୁବ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ॥୨॥

ଦେବା ନିମନ୍ତେ ସଜଲେ ଚାଲିଲେ ॥ ୨ ॥ ସମୟ ଦେଖି ବାଜାମାନ ବାଜିବାକୁ
 ଲାଗିଲା । ବରଯାହାମାନେ ରଥ, ହସ୍ତୀ ଓ ଅଶ୍ବ ସଜାଇଲେ । ଦଶରଥ ସମସ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ
 ଡକାଇଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଦାନ-ସମ୍ମାନରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେଲେ ॥ ୩ ॥ ସେମାନଙ୍କର
 ଚରଣ-କମଳର ଧୂଳି ଶିର ଉପରେ ଧରି ଏବଂ ଆଶିଷ ପାଇ ରାଜା ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ
 ଏବଂ ଗଣେଶଙ୍କୁ ସୁରଷ କରି ସେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳର ମୂଳାଧାର ଅନେକ ଶକ୍ତନ
 ଦେଖା ଦେଉଥାଏ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ‘ଦେବତାମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଫୁଲ
 ବରଷା କରୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ଅପହରାମାନେ ଗାନ କରୁଥା’ନ୍ତି । ଅଯୋଧ୍ୟାପତି ଦଶରଥ ନିଷାଣ
 ବଜାଇ ଆନନ୍ଦ ସହକାରେ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରକୁ ଚଳିଲେ ॥ ୩୩୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —
 ରାଜା ଦଶରଥ ବିନୟ ସହକାରେ ମହାଜନମାନଙ୍କୁ ଲେଉଟାଇଲେ ଏବଂ ଯାତକ ଓ
 ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଭୂଷଣ ବସ, ଅଶ୍ବ ଓ ହସ୍ତୀ ଦେଲେ ଏବଂ
 ପ୍ରେମରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରି ଛୁଟା କରାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ବାରମ୍ବାର

ପୁନି କହୁ ଭୁଞ୍ଜି ବଚନ ସୁହାଏ । ଫିରିଅ ମନ୍ତ୍ରସ ଦୁରି ବଜି ଆଏ ॥
 ଗଞ୍ଜ ବହୋରି ଉତ୍ତରି ଭାଏ ଠାଡେ । ପ୍ରେମ ପ୍ରବାହ ବିଲେଚନ ବାଡେ ॥୩॥
 ତବ ବିଦେହ ବୋଲେ କର ଜୋଷ । ବଚନ ସନେହ ସୁଧା ଜନ୍ମ ବୋଷ ॥
 କରୋଁ କର୍ତ୍ତନ ବିଧି ବିନୟ ବନାଇ । ମହାରାଜ ମୋହୁ ଶାନ୍ତି ବଡ଼ାଇ ॥୪॥
 କୋସଲପତି ସମଧୀ ସଜନ ସନମାନେ ସବ ଭାଣି ।

ମିଳନି ପରସପର ବିନୟ ଅତି ପ୍ରୀତି ନ ହୁଏ ସମାଜ ॥୫॥

ମୁନି ମଣ୍ଡଳିହ ଜନକ ପିରୁ ନାଥୁ । ଆସିରବାଦୁ ସବୁ ସନ ପାଥୁ ॥
 ସାଦର ପୁନି ଭେଟେ ଜାମାତା । ରୂପ ସୀଲ ଗୁନ ନିଧି ସବ ଭାତା ॥୬॥
 ଜୋରି ପଂକରୁହ ପାନ ସୁହାଏ । ବୋଲେ ବଚନ ପ୍ରେମ ଜନ୍ମ ଜାଏ ॥
 ରାମ କରୋଁ କେହି ଭାଣି ପ୍ରସାଦ । ମୁନି ମହେସ ମନ ମାନସ ହଂସା ॥୭॥

ପୁନଶ୍ଚ ଭାଷିଲେ ନୃପ ବଚନ ମଧୁର । ଫେରନ୍ତୁ ମନ୍ତ୍ରଣ, ଆସିଲଣି ବଜି ଦୁର ॥
 ରଥ ଅବତରି ଉତ୍ତା ହେଲେ ଦଣ୍ଡଧାରୀ । ନୟନୁ ସବାହ ହେଲ ପଞ୍ଜ ପ୍ରେମ ବାଣି ॥୮॥
 ଭାଷିଲେ ବିଦେହ ଚନ୍ଦ୍ର ଯୋଡ଼ି ବେନି ପାଣି । ସ୍ବେଦାମୃତେ ଅଭିଷିକ୍ତ କରି ଅବା ବାଣୀ ॥
 ଅକପଟ ବିନୟ ପ୍ରୀତି କର କେମନ୍ତେ । ମହାରାଜ ଦେଲ ମୋତେ ବଡ଼ାଇ ଜଗଲେ ॥୯॥
 ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ସମ୍ମାନ ସଜନ ସମ୍ପଦକୁ ଅବଧେଷ ।

ପରସ୍ପରେ ଅତି ବିନୟେ ମିଳନ୍ତି, ଉତ୍ତୁଲେ ପ୍ରୀତି ଅଶେଷ ॥୧୦॥

ମୁନିବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଜନକ ଶିର ନୁଆଇଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଶୁଭ ଆଶିଷ ପାଇଲେ ॥
 ଭେଟିଲେ ଆଦର ସହ ପୁଣି ଜାମାତାକୁ । ରୂପ-ଶୀଳ-ଶ୍ରୀ-ସିନ୍ଧୁ ସକଳ ଭାଗାଙ୍କୁ ॥୧୧॥
 ଯୋଡ଼ି ପରମ ପୁଣ୍ଡର ସରୋରୁହ-ପାଣି । ଭାଷିଲେ ମିଳାଇ ଯେହ୍ନେ ପ୍ରେମର ସେ ବାଣୀ ॥
 ରାମ କେମନ୍ତେ ପ୍ରଣୀତା କରିବ ସୁଯଶ । ମୁନି ମହେଶ୍ବର-ମନ-ମାନସର ହଂସ ॥୧୨॥

କୁଳଙ୍କଣି ଗାନକର ଏବଂ ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଧାରଣ କରି ଫେରିଲେ । କୋଶଳୀ-
 ଧୀଶ ଦଶରଥ ସେମାନଙ୍କୁ ଲେଉଟିବା ଜମନ୍ତେ କହୁଥା'ନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରେମରେ ବଶୀଭୂତ
 ଜନକ ଫେରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି ॥୧୩॥ ଦଶରଥ ପୁଣି ମଧୁର ବଚନ କହିଲେ—
 “ହେ ରାଜନ ! ଆପଣ ବହୁତ ଦୂର ଆସିଗଲେଣି, ଏବେ ଫେରିଯିବାକୁ ପୁଣି ରାଜା ଦଶରଥ
 ରଥରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପ୍ରତା ହେଲେ । ତାଙ୍କ ନେତ୍ରରୁ ପ୍ରେମାଗୁରୁ ଧାରା ବର୍ତ୍ତି ଚାଲିଲା ॥ ୧୪ ॥
 ସେତେବେଳେ ଜନକ ହାତ ଯୋଡ଼ି ସତେ ଯେମିତି ସ୍ବେଦାମୃତ-ସିନ୍ଧୁ ବଚନ ବୋଲିଲେ,
 “ପ୍ରୀତି କେଉଁ ରୂପେ ଅନୁପାତ ବିନୟ କରିବ ? ହେ ମହାରାଜ ! ଆପଣ ମୋତେ ବଡ଼
 ଗୌରବ ଦେଇଅଛନ୍ତି ॥” ॥ ୧୫ ॥ ଦୋହା :—ଅଯୋଧ୍ୟାନାଥ ଦଶରଥ ତାଙ୍କ ସୁଜନ-
 ସମ୍ପର୍କୀଙ୍କର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ସମ୍ମାନ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ପରସ୍ପର ମିଳନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ବିନୟ ଥିଲା ଏବଂ ଏତେ ପ୍ରୀତି ଥିଲା, ଯାହା କି ହୃଦୟରେ ନ ସମ୍ଭାବ ଉତ୍ତୁଳି
 ପଡ଼ୁଥିଲା ॥ ୧୬ ॥ ଗୋପାଳ :—ଜନକ ମୁନିବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଲେ ଏବଂ

କରୁଛି ଜୋଗଜୋଗୀ ଜେନ୍ଦୁ ଲୁଗା । କୋଡ଼ ମୋଡ଼ ମମତା ମଦୁ ତ୍ୟାଗୀ ॥
 ବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମ ଅଲକ୍ଷ୍ ଅବିନାସୀ । ଚିଦାନନ୍ଦ ନିରଘୁନ ଗୁନ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣା ॥୩॥
 ମନ ସମେତ ଜେନ୍ଦୁ ଜାନ ନ ବାନୀ । ତରକ ନ ସକଛି ସକଲ ଅନୁମାନୀ ॥
 ମହିମା ନିଗମୁ ନେତ କହି କହଇ । ଜୋ ଭକ୍ତ କାଲ ଏକରସ ରହଇ ॥୩॥

ନୟନ ବିଷୟ ମୋ କହୁଁ ଉପୁଇ ସୋ ସମସ୍ତ ସୁଖ ମୂଳ ।

ସବଇ ଲଭୁ ଜଗ ଖବ କହୁଁ ଭବ ଈସୁ ଅନୁକୂଳ ॥୩୪॥

ସବହି ଭାଞ୍ଜ ମୋହି ଖାନ୍ତି ବଡ଼ାଇ । ନିଜ ଜନ ଜାଣି ଲୁହ ଅପନାଇ ॥

ହୋଇଁ ସହସ ଦସ ସାରଦ ସେଷା । କରୁଛି କଲପ କୋଟିକ ଭରି ଲେଖା ॥୨॥

ଆଚରନ୍ତି ଯୋଗୀଶ୍ୱର ଯୋଗ ଯାହା ଲୁଗି । ବୋଧ ମୋଡ଼ ମଦ ମାନ ମମତାଦିତ୍ୟାଗି ॥

ବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମ ଅଲକ୍ଷ୍ ଅବିନାଶୀ । ଶ୍ରୀଚାନନ୍ଦ ନିର୍ଗୁଣ, ପୁଣି ଗୁଣ-ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣା ॥୩॥

ମନ ସମେତ ବଚନ ଯାହାକୁ ନ ଜାଣେ । କଲନା କର ନ ହୁଏ ସର୍ବ ଅନୁମାନେ ॥

ଯା' ମହିମା 'ନେତ' କହୁ ନିତମ ଭଣଇ । ସେ ଭଜ କାଳେ ସମାନ ରୂପେ ବିରଜଇ ॥୩॥

ନୟନ ଗୋଚର ହୋଇଲେ ମୋଡ଼ର ସେ ସମସ୍ତ ସୁଖ ମୂଳ ।

ବିଶ୍ୱେ ସବୁ ଲଭି ଜବକୁ ସୁଲଭ ହେଲେ ଶୁଣ ଅନୁକୂଳ ॥୩୪॥

ସକଳ ପ୍ରକାରେ ମୋତେ ବଚାଇ ଦେଇଣ । ଆପଣାଇ ନେଇ ନିଜ ଦାସ ବିଶ୍ୱଶଣ ॥

ସେବେ ସହସ୍ର ଶାରଦା ଚର୍ଚ୍ଚଣ ହୋଇବେ । କୋଟିକଲ୍ଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ବସି ଲେଖୁଥିବୋଂ ॥

ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଲାଭ କଲେ । ତମ୍ଭରେ ସେ ଆଦର ସହୃଦ ରୂପ, ଶୀଳ ଓ ଗୁଣର

ନିଧାନ ଆପଣାର ଜାମାତା ଓ ତାଙ୍କ ଭିନି ଭାଇଙ୍କ ସହ ମିଳନ କଲେ ॥୧॥ ଏବଂ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କମଳ

ସମାନ ହସ୍ତ ଯୋଡ଼ି ପ୍ରେମ-ରସସିନ୍ଧୁ ବାଣୀ ବୋଇଲେ—“ହେ ରାମ ! ମୁଁ କପରି

ଭାବରେ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଣୀତା କରବି ? ଆପଣ ପ୍ରଜଗତ ଓ ମହାଦେବଙ୍କ ମନରୂପୀ ମାନ-

ସରୋବରର ହୃଦୟ ଅଟନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଯୋଗୀମାନେ ଯାହାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ବୋଧ, ମୋଡ଼,

ମମତା ଓ ମଦକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଯୋଗ ସାଧନ କରନ୍ତି, ସେ ସର୍ବବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମ, ଅବ୍ୟକ୍ତ,

ଅବିନାଶୀ, ଚିଦାନନ୍ଦ, ନିର୍ଗୁଣ ଓ ଗୁଣସ୍ୱର୍ଣ୍ଣା, ଯାହାଙ୍କୁ ମନସମେତ ବାଣୀ

ଜାଣେନାହିଁ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଯାହାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅନୁମାନ ମାନ କରନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କ ବିଷୟରେ

କେହି ଚର୍ଚ୍ଚା କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଯାହାଙ୍କ ମହିମାକୁ ବେଦ “ନେତ” “ନେତ” କହୁ ବର୍ଣ୍ଣନା

କରେ ଏବଂ ଯେଉଁ ଶ୍ରୀଚାନନ୍ଦ ଭଜ କାଳରେ ଏକରସ (ସର୍ବଦା ଓ ସର୍ବଥା ନିର୍ବିକର)

ରହନ୍ତି ॥ ୩-୪ ॥ ଦୋହା — ସେହି ସମସ୍ତ ସୁଖର ମୂଳାଧାର ଆପଣ ମୋର ନେତ-

ଗୋଚର ହେଲେ । ଶୁଣିବ ଅନୁକୂଳ ହେଲେ ଜଗତରେ ଜୀବନ୍ତ ସମସ୍ତ ଲଭି ହିଁ ସୁଲଭ

ହୋଇଥାଏ ॥ ୩୫ ॥ ଗୌପାୟ — ଆପଣ ମୋତେ ସକଳ ପ୍ରକାର ଗୌରବ ଦାନ

କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ନିଜର ଲୋକ ମଣି ଆପଣାଇ ନେଇଛନ୍ତି । ଯଦି ଦଶ ସହସ୍ର ସରସ୍ୱତୀ

ଏବଂ ଶେଷ କୋଟି କୋଟି କଲ୍ଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସି ଲେଖନ୍ତି, ତଥାପି ହେ ରଘୁନାଥନା ।

ମୋର ଶ୍ରାବ୍ୟ ଶୁଭର ଗୁନ ଗାଥା । କହି ନ ସିଂହେଁ ସୁନନ୍ଦ ରଘୁନାଥା ॥
 ମୋଁ କହୁ କହୁ ଏକ ବଳ ମୋରେଁ । ଭୁଲୁ ଶବ୍ଦେ ସନେହ ସୁଠି ଥୋରେଁ ॥୨॥
 ବାର ବାର ମାଗୁଁ କଲ ଜୋରେଁ । ମନୁ ପରହରେଁ ଚରନ ଜଳ ଭେରେଁ ॥
 ସୁନି ବର ବଚନ ପ୍ରେମ ଜନୁ ପୋଷେ । ପୁରନକାମ ରାମୁ ପରିତୋଷେ ॥୩॥
 କରି ବର ବିନୟ ସମ୍ବର ସନମାନେ । ପିତୁ କୌଣିକ ବସିଷ୍ଠ ସମ ଜାନେ ॥
 ବିନୟ ବହୁର ଶୁଭର ସନ ଶାନ୍ତି । ମିଳି ସପ୍ରେମୁ ପୁନି ଆସିଷ ଶାନ୍ତି ॥୪॥
 ମିଳେ ଲକ୍ଷନ ରଘୁସୁଦନକୁ ଶାନ୍ତି ଅସୀସ ମହାସ ।

ଉଏ ପରସପର ପ୍ରେମବସ ପିରି ପିରି ନାହୁଁଁ ସୀସ ॥୫॥

ବାର ବାର କରି ବିନୟ ବଢ଼ାଇ । ରଘୁପତି ତଳେ ସ୍ବର ଧବ ଭାଇ ॥
 ଜନକ ଗହେ କୌଣିକ ପଦ ଜାଇ । ଚରନ ରେନୁ ସିର ନୟନକୁ ଲାଇ ॥୬॥

ମୋର ଶ୍ରାବ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ଯଶ-ରାଶି ଚଣି । ଶେଷ କରି ନ ପାରିବେ, ଶୁଣ ରଘୁମଣି ॥
 ମୁଁ ଯାହା କହୁ କହୁ ମୋ ଏକ ବଳରେ । ଚନ୍ଦ୍ର ତୋଷ ହୁଏ ସୁଲ୍ଲ ନିଶ୍ଚଳ ସେହରେ ॥୭॥
 ବାରମ୍ବାର ମାଗୁଅଛି ଯୋଡ଼ି ପ୍ରଭୁକର । ଭୁଲି ମଧ୍ୟ ମନ ତ୍ୟାଗ ନ କରୁ ପଦ୍ମର ॥
 ଶୁଣି ମଧୁର ବଚନ ପ୍ରେମ ରସେ ପୁଷ୍ପ । ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇଲେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ॥୮॥
 ସବିନୟେ ଶୁଣୁରକୁ କରିଲେ ସମ୍ମାନ । ଜାଣି ପିତା କରୁଣିକ ବଶିଷ୍ଠ ସମାନ ॥
 ତହୁ ଭରତକୁ ନୃପ କରିଣ ବିନୟ । ମିଳି ପୁଣି ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ ପ୍ରେମେ ଅତି ॥୯॥
 ଆଲିଙ୍ଗି ଆଶିଷ ଦେଲେ ଅବଲମ୍ବ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ।

ପ୍ରେମ ବଶ ବରମ୍ବାର ନମସ୍କାର କରନ୍ତୁ ଏକ ଅନ୍ୟକୁ ॥୧୦॥

ବାରମ୍ବାର କରି ବହୁ ବିନୟ ବଢ଼ାଇ । ତଳିଲେ ରଘୁନନ୍ଦନ ଘେନି ସବୁ ଭାଇ ॥
 କରୁଣିକ ପଦ ଯାଇ ଜନକ ଧରିଲେ । ଚରଣ ରେଣୁ ମସ୍ତକେ ନେତେ ଲଗାଇଲେ ॥୧୧॥

ଶୁଣନ୍ତୁ, ମୋ ସୌଭାଷ୍ୟ ଓ ଆପଣଙ୍କ ଗୁଣ କଥା ସମାପ୍ତ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ
 ଯାହା କହୁ କହୁ, ତାହା ମୋର ଏହି ଗୋଟିଏ ବଳ ଉପରେ ଯେ, ଆପଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ନିଷ୍ପତି ପ୍ରେମରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଯାଆନ୍ତୁ ॥ ୧-୨ ॥ ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ହାତ ଯୋଡ଼ି ଏହା
 ମାଗୁଛି—“ମୋର ମନ ଭୁଲରେ ସ୍ତବ୍ଧ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳକୁ ନ ଛାଡ଼ୁ ।”
 ଜନକଙ୍କର ପ୍ରେମପୁଷ୍ପ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚରଣ ଶୁଣି ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ॥ ୩ ॥
 ସେ ସବିନୟେ ଶୁଣୁରକୁ ସମ୍ମାନ କଲେ ଏବଂ ପିତା ଦଶରଥ, ଗୁରୁ ବିଶ୍ବାମିତ୍ର ଏବଂ
 କୁଳଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ମଣି ସମ୍ମାନ କଲେ । ତତ୍ପରେ ଜନକ ଭରତଙ୍କୁ ବିନୟ
 କଲେ ଏବଂ ପ୍ରେମରେ ତାଙ୍କ ସହୃଦ ମିଳି ତାଙ୍କୁ ପୁଣି ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା । —ତଦନନ୍ତର ରାଜା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ କରି ସେ ହୃଦୟକୁ
 ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ । ସେମାନେ ପରସ୍ପର ପ୍ରେମର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ବାରମ୍ବାର ନମସ୍କାର
 କରୁଥାନ୍ତୁ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଜନକଙ୍କର ବାରମ୍ବାର ବିନୟ ଓ ବଢ଼ାଇ କରି

ସୁନୁ ମୁଖସ ବର ଦରସନ ତୋରେ । ଅଗମ୍ଭ ନ କହୁ ପ୍ରଣାତ ମନ ମୋରେ ॥
 ଜୋ ସୁଖ ସୁଜୟ ଲୋକପତି ତହୁଁ । କରତ ମନୋରଥ ସବୁତତ ଅହୁଁ ॥୨॥
 ସୋ ସୁଖ ସୁଜୟ ସୁଲଭ ମୋହି ସ୍ବାମୀ । ସବ ସିଧୁ ତବ ଦରସନ ଅନୁଗାମୀ ॥
 କାହିଁ ବିନୟ ପୁନ ପୁନ ସିରୁ ନାହିଁ । ଫିରେ ମହାସୁ ଆସିଷା ପାଇ ॥୩॥
 ଚଳ ବରତ ନିସାନ ବଜାହି । ମୁହିତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ ସବ ସମୁଦାହି ॥
 ରାମହି ନିରଖି ଗ୍ରାମ ନର ନାଶ । ପାଇ ନୟନ ଫଳ ହୋହିଁ ସୁଖାଶ ॥୪॥
 ଶତ ଶତ ବର ବାସ କରି ମଗ ଲୋଗହୁ ସୁଖ ଦେତ ।

ଅର୍ଥୁଧ ସମୀପ ପୁମତ ବିନ ପହୁଁଚୀ ଆଲ ଜନେତ ॥୫॥

ହନେ ନିସାନ ପନର୍ତ୍ତ ବର ବାଜେ । ଭେରି ସୁଖ ଧୁନି ହସୁ ଗୟ ଗାଜେ ॥
 ହାହି ବିରବ ଚିତ୍ରମୀ ସୁହାହି । ସରସ ରାଗ ବାଜହିଁ ସହନାହି ॥୬॥

ଶୁଣ ମନବର ରୁନୁ ବିଦ୍ୟ ଦରଶନେ । ହୁଇଁଉ ନୁହଇ କିଛି, ପ୍ରଣାତ ମୋ ମନେ ॥
 ସେ ସୁଖ ସୁଯଶ ଲୋକନାୟକେ ଇଚ୍ଛନ୍ତି । ମନୋରଥ କରି କରି ଲଢ଼ିତ ହୁଅନ୍ତି ॥୧॥
 ସେ ସୁଖ ସୁଯଶ ମୁହିଁ ଲଭ କରି ସ୍ବାମୀ । ସବୁ ମତେ ହୁନୁ ଦରଶନ ଅନୁଗାମୀ ॥
 କରି ବିନୟ ପ୍ରନୟ ଶିର ନୁଆଁଇଣ । ଫେରିଲେ ଅବମପତି ଆସିଷ ପାଇଣ ॥୩॥
 ଚଳିଲେ ନିଷାଣ ନାହିଁ ବରଜାତି ବୁଡ଼ି । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ ସବେ ହୋଇ ପ୍ରମୋଦିତ ହୁଡ଼ି ॥
 ରାମଚନ୍ଦ୍ରକୁ ନିରେଖି ଗ୍ରାମ ନରନାଶ । ପାଇ ବିଲୋଚନ ଫଳ ସୁଖୀ ହୋନ୍ତି ଭାଷ ॥୪॥

ଠାବେ ଠାବେ ବାସ-ବିଶ୍ରାମ କରିଣ ସୁଖୀ କରି ପଥବାସୀ ।

ଅଯୋଧ୍ୟା ନିକଟେ ପ୍ରବେଶିଲେ ଶୁଭ ଦିନେ ବରଜାତି ଆସି ॥୫॥

ବାଜେ ଡୋଲ ନିଷାଣାଦି ବାଜା ସୁଶୋଭନ । ଭେଷ ଶଙ୍ଖ ଧ୍ବଜ ରଜ ବାଜି ରରଜନ ॥
 ଶାଞ୍ଜି, ମୁଦଙ୍ଗ, ଆବର ଚୁଙ୍ଗୁ ଆଦି ସାଜେ । ସରସ ମଧୁର ରାଗେ ପେହେଁକାଳି ବାଜେ ॥୬॥

ଶ୍ରୀରାମୁନାଥ ସମସ୍ତ ଭାଇଙ୍କ ସହଚ ଚଳିଲେ । ଜନକ ଯାଇ ବିଶ୍ବାମିତ୍ରଙ୍କର ପାଦ ଧରି
 ପକାଇଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଚରଣରଜକୁ ମସ୍ତକ ଓ ନେତ୍ରରେ ଲଗାଇଲେ ॥ ୧ ॥
 ସେ କହିଲେ, “ହେ ମୁଖର ! ଶୁଣନ୍ତୁ; ଆପଣଙ୍କ ବିଦ୍ୟା ଦର୍ଶନ ହେବୁ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ
 ହୁଇଁଉ ନୁହେଁ । ମୋ ମନରେ ଏପରି ବିଶ୍ବାସ ରହୁଅଛି । ଲୋକପାଳମାନେ ଯେଉଁ ସୁଖ
 ଓ ସୁଯଶ ଚାହାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ମନୋରଥ କରି କରି ସବୁତତ ହୁଅନ୍ତି, ହେ ସ୍ବାମୀ । ସେହି
 ସୁଖ ଓ ସୁଯଶ ମୋତେ ସୁଲଭ ହୋଇଗଲା; ସମସ୍ତ ପିତା ଆପଣଙ୍କର ଦର୍ଶନର
 ଅନୁଗାମୀ ।” ଏହିପରି ଭାବରେ ରାଜା ଜନକ ବାରମ୍ବାର ବିନତି କଲେ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡ
 ନୁଆଁଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇ ଫେରିଲେ ॥ ୨-୩ ॥ ହୁନୁ ଉ ବଜାଇ ବରଯାତ୍ରୀ-
 ଦଳ ଚାଲିଲେ । ସାନ ବଡ଼ ସମସ୍ତେ ପ୍ରସନ୍ନ । ମାର୍ଗରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଗ୍ରାମର ନରନାଶ
 ଦେଖି ନେତ୍ରପଲ ଲାଭ କରି ସୁଖୀ ହେଉଥା’ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା—ମଝିରେ ମଝିରେ
 ସୁନ୍ଦର ବାସ-ବିଶ୍ରାମ କରି ଏବଂ ମାର୍ଗର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସୁଖ ଦେଇ ବରଯାତ୍ରୀ ଦଳ

ପୁର ଜନ ଆଶ୍ଚିତ ଅକଳ ବରତା । ମୁଦିତ ସକଳ ପୁଲକାବଳି ଗାତା ॥
 ନିଜ ନିଜ ସୁନ୍ଦର ସଦନ ସୂତ୍ରରେ । ହାଟ ବାଟ ଚୌହଟ ପୁର ଦ୍ଵାରେ ॥୨॥
 ଗଲୁ ସକଳ ଅରଗଜୀ ସିଂହାଦି । ଜହଁ ତହଁ ଚୌକେ ଗୁରୁ ପୁରାଣ ॥
 ବନା ବଜାରୁ ନ ଜାଇ ବଖାନା । ତୋରନ କେତୁ ପତାକ ବିତାନା ॥୩॥
 ସଫଳ ପୁରଫଳ କଦଳି ରସାଳ । ଶ୍ଵେତେ ବକୁଳ କଦଂବ ତମାଳ ॥
 ଲଗେ ସୁଭଗ ତରୁ ପରସତ ଧରମା । ମନମୟ ଆଲବାଳ କଲ କରମା ॥୪॥
 ବିବିଧ ଭାତି ମଂଗଳ କଲସ ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ ରତେ ସୂତ୍ରାଦି ।
 ପୁର ବ୍ରହ୍ମାଦି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସବ ରଘୁବର ପୁଷ୍ପ ନିହାରି ॥୫॥

ବରଜାତି ଅଗମକ ଶୁଣି ପୁର ଜନେ । ପୁଲକାବଳି ଶରୀର, ସୁପ୍ରସନ୍ନ ମନେ ॥
 ସକାଳଲେ ନିଜ ନିଜ ସୁନ୍ଦର ଆଗାର । ହାଟ ବାଟ ଚତୁଷ୍ପଥ ନଗର ହୁଅଇ ॥୬॥
 ସକଳ ବାସ୍ତୁ ସୁଗନ୍ଧ ସଲିଳେ ପିଣ୍ଡିଲେ । ସବଦି ଶୁଭ କୋଷ୍ଠକ ଚିତା ଚରଚିଲେ ॥
 ବଜାର ରଚନ କଟି ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ । ଧୂଳୀ, ପତାକା, ବିତାନ, ତୋରଣେ ଶୋଭନ ॥୭॥
 ଫଳ ସମେତ ପ୍ରାଣୀ କଦଳୀ ରସାଳ । ଶ୍ଵେତଶ କଲେ ବକୁଳ କଦମ୍ବ ତମାଳ ॥
 ସୁନ୍ଦର ପାଦପ ଶୁଣି ଧରାକୁ କରନ୍ତି । ମଣିମୟ ଆଲବାଳ କାରୁଣ୍ୟ ଅତି ॥୮॥
 ସ୍ଥାପିଲେ ବିବିଧ ମଙ୍ଗଳ କଲଣ ସାଜି ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ ପ୍ରତି ।
 ବ୍ରହ୍ମାଦି ଅମର ଦେବୀ ରାମ ପୁର ବାସ ଲଳସା କରନ୍ତି ॥୯॥

ପବନ ଦବସରେ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରୀ ସମୀପରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ॥ ୩୪୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ -
 ହୁନ୍ଦୁ ଲିନାଦିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲ । ସୁନ୍ଦର ଭୋଲମାନ ବାଜି ଉଠିଲ । ଭେଷ୍ଟ ଓ
 ଭଜ ଶଙ୍ଖଧ୍ଵନି ହେଉଥାଏ । ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା ଗରଜ୍ଞ ଆସନ୍ତି । ଭଜ-ଧ୍ଵନିକାଶ ଶାଞ୍ଜ,
 ସୁନ୍ଦର ମୁଦଙ୍ଗ, ଗୁଞ୍ଜୁ ତଥା ସରସ ରାଗରେ ପେହେଁକାଳୀ ବାଜୁଥାଏ ॥ ୧ ॥
 ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଆଗମନ ଶୁଣି ନଗରବାସୀମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଶରୀରରେ
 ଛୁଲକାବଳୀ ଖେଳିଗଲା । ସମସ୍ତେ ଅପଣା ଅପଣାର ସୁନ୍ଦର ଗୁଡ଼, ବଜାର, ଗଳି,
 ଚଉକ ଓ ନଗର, ଦ୍ଵାର ଆଦି ସଜାଇଲେ । ॥ ୨ ॥ ସମସ୍ତ ବାସରେ ପ୍ରଗଳ୍ଭ ଜଳ
 ମିଷ୍ଟାଗଲା । ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ମନୋହର କୋଷ୍ଠକର ଚିତା ରଚନା କରାଗଲା । ତୋରଣ,
 ଧୂଳୀ, ପତାକା ଓ ମଣ୍ଡପମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ବଜାର ଯେପରି ଭବ୍ୟ ସୁସଜ୍ଜିତ ହେଲା,
 କାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ॥ ୩ ॥ ଫଳ ସଜ୍ଜିତ ପ୍ରାଣୀ, କଦଳୀ,
 ଆମ୍ବ, ବକୁଳ, କଦମ୍ବ ଓ ତମାଳ ବୃକ୍ଷ ଲଗାଗଲା । ସୁନ୍ଦର ପାଦପମାନେ ଫଳ ଭରରେ
 ପୃଥ୍ଵୀକୁ ଶୁଣି କରୁଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମଣିମୟ ଆଲବାଳ ଅତି ସୁନ୍ଦର କାଶରଗରେ
 ଭିଆନ୍ତି କରାଯାଇଥାଏ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଘରେ ଘରେ ବିବିଧ ମଙ୍ଗଳ କଲସ
 ସୁସଜ୍ଜିତ ଭାବରେ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥାଏ । ଶ୍ରୀ ରାମନାଥଙ୍କ ପୁରୀ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଦେଖି
 ବ୍ରହ୍ମାଦି ସମସ୍ତ ଦେବତା ଏହି ନଗରରେ ବାସ କରନ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଲଳସା

ଭୂପ ଭବନୁ ତେହି ଅବସର ସୋହା । ରଚନା ଦେଖି ମଦନ ମୋହା ॥
 ମଂଗଳ ସଗୁନ ମନୋହରତା । ରାଧା ସିଧା ସୁଖ ସପଦା ସୁହାରି ॥୧॥
 ଜନ୍ମ ଭଗ୍ନହ ସବ ସହଜ ସୁହାଏ । ଜନ୍ମ ଧରି ଧରି ବସରଥ ଗୁଡ଼ି ଗୁପ୍ତ ॥
 ଦେଖନ ହେତୁ ରାମ ବୈଦେହୀ । କହୁଛୁ ଲଳିତା ହୋହି ନ କେହୀ ॥୨॥
 ଜୁଅ ଜୁଅ ମିଳି ଚଲୁଁ ସୁଆସିନି । ନିଜ ଛବି ନିଦରହିଁ ମଦନ ବିଲସିନି ॥
 ସକଳ ସୁମଂଗଳ ସଙ୍ଗେ ଆରଣ୍ୟ । ଗାଉଁଛି ଜନ୍ମ ବଡ଼ ବେଶ ଭରଣୀ ॥୩॥
 ଭୂପତି ଭବନ କୋଳହରୁ ହୋଇ । ଜାଇ ନ ବରନି ସମଉ ସୁଖ ସୋଇ ॥
 କୌସଲ୍ୟାହ ରାମ ମହତାଶୀ । ପ୍ରେମ ବିବସ ତନ ଦସା ବିସାଶୀ ॥୪॥

ଦିଏ ଦାନ ବିପ୍ରକୁ ବିପୁଲ ପୁଜି ଗନେସ ପୁରାରି ।

ପ୍ରମୁଦିତ ପରମ ଦରିଦ୍ର ଜନ୍ମ ପାଇ ପଦାରଥ ଚାରି ॥୩୪୫॥

ଭୂପ ଭବନ ସେକାଳେ ବିଚିତ୍ର ଶୋଭଇ । ରଚନା ଦେଖି ମଦନ ମୋହତ ହୁଅଇ ॥
 ମଙ୍ଗଳ ଶକ୍ତନ ମନୋହରତା ବିଶେଷ । ରାଜି ସିଦ୍ଧି ସୁଖଦାୟୀ ସମ୍ପଦ ଅଶେଷ ॥୧॥
 ଅବା ଭଣ୍ଡାହ ସମସ୍ତ ସ୍ୱଭାବେ ଶୋଭଇ । ଜନ୍ମ ଧରି ଦଶରଥ ଗୁଡ଼େ ଉପସ୍ଥିତ ॥
 ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ସୀତା ଶ୍ରୀରାମନନ୍ଦନ । କହ, କାହାର ଲଳିତା ନ ହୁଏ ଉପହୁନ ॥୨॥
 ଯୁଥ ଯୁଥ ମିଳି ଆଚମିଲେ ସୁଆସିନି । ନିଜ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟେ ନିନ୍ଦନ୍ତି ମାର ବିଳାସିନି ॥
 ସାଜି ସକଳ ମଙ୍ଗଳ ସୁନ୍ଦର ଆଳଣ । ଯେହ୍ନେ ବଡ଼ ବେଶେ ଗାନ କରଇ ଭରଣୀ ॥୩॥
 ଅତି କୋଳାହଳ ଭୂପ ଭବନେ ହୁଅଇ । ସେ ସମୟ ସୁଖ କେହ ବର୍ଣ୍ଣି ନ ପାରଇ ॥
 କୌଶଲ୍ୟା ଆଦି ରାମଙ୍କ ଜନନୀ ହରଷେ । ପାଶୋରଲେ ନିଜ ତନ୍ମୁ ଦଶା ପ୍ରେମବଶେ ॥୪॥

ଦେଲେ ବଡ଼ ଦାନ ବିପ୍ରକୁ ତାକଣ ପୁଜି ଗଣେଶ ପୁରାରି ।

ଅତି ପ୍ରମୋଦିତ ଦରିଦ୍ର ଯେମନ୍ତ ପାଇଣ ପଦାର୍ଥ ଚାରି ॥୩୪୬॥

କରୁଥା'ନ୍ତି । ॥ ୩୪୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ସେହି ସମୟରେ ରାଜମହଲ ସୁଶୋଭିତ
 ହେଉଥାଏ । ତାହାର ରଚନା ଦେଖି କାମଦେବଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ ।
 ମଙ୍ଗଳ ଶକ୍ତନ, ମନୋହରତା, ରାଜି, ସିଦ୍ଧି, ସୁଖ ଓ ସୁନ୍ଦର ସମ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର
 ଭଣ୍ଡାହ ସତେ ଯେମିତି ସହଜ ସ୍ୱନ୍ଦର ଶକ୍ତର ଧାରଣ କରି ଦଶରଥଙ୍କ ଘରେ ଉପସ୍ଥିତ
 ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୀତାଙ୍କ କର୍ମନ ନିମନ୍ତେ କାହାର ଲଳିତା
 ନ ହେବ — କୁହନ୍ତୁ ତ ଭଲ ॥ ୧-୨ ॥ ସୌଭାଗ୍ୟବନା ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ମିଶି
 ଚାଲିଲେ । ଆପଣା ଆପଣା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ଛବିରେ ସେମାନେ କାମ-ପତ୍ନୀ ରତିକୁ ମଧ୍ୟ
 ନିନ୍ଦା କରୁଥା'ନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ସୁନ୍ଦର ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ଆରତି ସକାଳ ଚାଉଥା'ନ୍ତି ।
 ସତେ ଯେମିତି ସରସ୍ୱତୀ ବହୁତ ବେଶ ଧାରଣ କରି ଗୀତ ଗାଉଅଛନ୍ତି, ସେହିପରି
 ଜଣାପଡ଼ୁଥାଏ ॥ ୩ ॥ ରାଜମହଲରେ ଆନନ୍ଦ ହେଉ କୋଳାହଳ ବ୍ୟାପି
 ଯାଇଥାଏ । ସେହି ସମୟର ସୁଖର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ଅସମ୍ଭବ । କୌଶଲ୍ୟାହ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର

ମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ବିବସ ସବ ମାତା । ଚଳିଛି ନ ଚରନ ସିଥିଲ ଉଏ ଗାତା ॥
 ରାମ ଦରସ ହିତ ଅତି ଅନୁରାଗୀ । ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ସାଜୁ ସଜନ ସବ ଲଗୀ ॥୧॥
 ବିବସ ବିଧାନ ବାଜନେ ବାଜେ । ମଂଗଲ ମୁଦିତ ସୁମିତ୍ରୀ । ସାଜେ ॥
 ହରଦ ଦୁବ ଦଧି ପଲ୍ଲବ ଫୁଲ । ପାନ ପୁଷ୍ପାଳ ମଂଗଲ ମୁଲ ॥୨॥
 ଅଛତ ଅଂକୁର ଲେଚନ ଲଜା । ମଂଜୁର ମଂଜରି ଭୁଲସି ବିରଜା ॥
 ଛୁଡ଼େ ପୁରଟ ଘଟ ସହଜ ସୁହାଏ । ମଦନ ସକୁନ ଜନ୍ମ ମାତ୍ର ବନାଏ ॥୩॥
 ସଗୁନ ସୁଗନ୍ଧ ନ ଜାଣି ବଖାମା । ସଂଗଲ ସକଳ ସଜଛି ସବ ରାମ ॥
 ରଚି ଆରଣ୍ୟ ବହୁତ ବିଧାନ । ମୁଦିତ କରୁଛି କଲ ମଂଗଲ ଗାନା ॥୪॥
 କନକ ଥାର ଭରି ମଂଗଲଛି କମଲ କରୁଛି ଲିପି ମାତ ।
 ଚଳି ମୁଦିତ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ କରନ ପୁଲକ ପଲ୍ଲବିତ ଗାତ ॥୫॥

ପ୍ରେମ ପ୍ରମୋଦ ବିବସ ଜନନୀ ନିକର । ନ ଚଳେ ପଦ, ଶିଥିଲ ହେଲ କଲେବର ॥
 ରାମ ଦରଶନ ହେବୁ ଅନୁରାଗେ ଅତି । ବଦାପନା ସାଜ ସର୍ବେ ସଜାଇ ଲଗନ୍ତି ॥୧॥
 ବିବସ ପ୍ରକାରେ ବାଜା ବାଜିଲ ଚହଲେ । ମହା ଆନନ୍ଦେ ସୁମିତ୍ରା ସାଜିଲେ ମଙ୍ଗଳ ॥
 ହଳଦୀ, ପଲ୍ଲବ, ପୁଷ୍ପ, ପୁଷାଣ, ତାମ୍ବୁଳ । ଦଧି, ଦୁଧାଦଳ ଆଦି ସୁମଙ୍ଗଳ ମୁଲ ॥୨॥
 ଅଷ୍ଟତ, ଅଙ୍କୁର, ଲିଆ ପୁଣି ଗୋରୋଚନ । ପାବନ ଭୁଲସୀ ଗୁରୁ ମଞ୍ଜୁର ଶୋଭନ ॥
 ଚନ୍ଦିତ କନକଘଟ ସୁନ୍ଦର ଅତ୍ୟନ୍ତ । ମଦନ ଶକୁନ ମାତ୍ର ରଚିତ ଯେମନ୍ତ ॥୩॥
 ଶକୁନ ସୁଗନ୍ଧ ଦବ୍ୟ ନ ହୁଏ ବଖାଣି । ସାଜନ୍ତି ସର୍ବ ପ୍ରକାର ସୁମଙ୍ଗଳ ଗୁଣୀ ॥
 ସଜାଇ ଗୁରୁ ଆଲମ୍ବ ବିବସ ବିଧାନ । ଆନନ୍ଦେ କରନ୍ତି ନାଶ କଲ ସ୍ତରେ ଗାନ ॥୪॥
 କନକ ଆଳୀରେ ସାଜି ସୁମଙ୍ଗଳ ଘେନି ମାତା କଞ୍ଚୁକରେ ।
 ଗମିଲେ ମୁଦିତେ ବଦାପନ ହେବୁ ପୁଲକିତ କଲେବରେ ॥୫॥

ସମସ୍ତ ମାତା ପ୍ରେମ-ବିବସା ହୋଇ ଆସୁ-ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା . --
 ଗଣେଶ ଓ ହିସ୍ତରାଣ ଶିବଙ୍କର ପୂଜା କରି ସେମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ଦାନ
 ଦେଲେ । ସେମାନେ ଏପରି ପରମ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ଯେ, ଜଣାଗଲ, ସତେ ଯେମିତି
 ଦରିଦ୍ର ଗୁଣ ପଦାର୍ଥ ପାଇଅଛୁ ॥ ୩୪୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ . -- ସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ମହାନନ୍ଦରେ
 ବିବସ ହେବା ହେବୁ ସମସ୍ତ ମାତାଙ୍କ ଶରୀର ଶିଥିଲ ହୋଇଯାଇଅଛି । ସେମାନଙ୍କର
 ଚରଣ ଚକ୍ତ ନ ଥାଏ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁରାଗ
 ସହକାରେ ବଦାପନାର ସମସ୍ତ ସାଜ ସଜାଇବାରେ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ଅନେକ ପ୍ରକାର
 ବାଜା ବାଜୁଥାଏ । ସୁମିତ୍ରା ଆନନ୍ଦ ସହକାରେ ମଙ୍ଗଳ ସାମଗ୍ରୀ ସଜାଇଲେ । ହରିଦ୍ରା,
 ଦୁବ, ଦଧି, ଫୁଲ, ପାନ ଓ ପୁଷାଣ ଆଦି ସୁମଙ୍ଗଳର ମୁଲ ଦ୍ରବ୍ୟ, ଅଷ୍ଟତ, ଅଙ୍କୁର,
 ଗୋରୋଚନା, ଲିଆ ଏବଂ ମନୋହର ପବନ ଭୁଲସୀ-ମଞ୍ଜୁର ପ୍ରଭୃତି ପଦାର୍ଥ ସୁଶୋଭିତ
 ହେଉଥାଏ । ନାନା ରଙ୍ଗରେ ଚନ୍ଦିତ ସହଜ-ସୁନ୍ଦର ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଲସ ଏପରି ପ୍ରସ୍ତୁତ

ଧୂପ ଧୂମ ନଭୁ ମେତଭୁ ଭୟଭୁ । ସାତ୍ତ୍ୱିନ ଘନ ଘମଂତୁ ଜନ୍ତୁ ଠୟଭୁ ॥
 ସୁରତରୁ ସୁମନ ମାଲ ସୁର ବରଷଣ୍ଠି । ମନହୁଁ ବଳକ ଅବଳି ମନୁ କରଷଣ୍ଠି ॥୧॥
 ମଂଜୁଲ ମନମୟ ବଦନିତ୍ୱାରେ । ମନହୁଁ ପାକରିବୁ ଶୁପ ସିତ୍ତାରେ ।
 ପ୍ରଗଟଣ୍ଠି ଦୁରଣ୍ଠି ଅଟକ୍ତ ପର ଭାମିନ । ଗୁରୁ ଚପଳ ଜନୁ ଦମକଣ୍ଠି ଦାମିନ ॥୨॥
 ଦୁଂବୁଭ ଧନ ଘନ ଗରଜନ ଘୋର । ଜାତକ ଗୁଡକ ଦାଦୁର ମୋର ।
 ସୁର ସୁଗର ସୁଚ ବରଷଣ୍ଠି ବାସ । ସୁଖୀ ସକଳ ସସି ପୁର ନର ନାସ ॥୩॥
 ସମଭ ଜାଣି ଗୁର ଆୟୁସୁ ଘାତ୍ନା । ପୁର ପ୍ରବେସୁ ରଘୁକୁଳମନି ଶାତ୍ନା ॥
 ସୁମିର ସବୁ ଗିରିଜା ଗନସଜା । ମୁକ୍ତିକ ମସ୍ତପତ ସହକ ସମାଜା ॥୪॥

ଧୂପ-ଧୂମେ ଅନୁଗନ୍ଧ ଶ୍ୟାମଳ ହୋଇଲା । କି ଅବା ଶ୍ରାବଣ ଘନ ଗରଜ ଘୋଟିଲା ॥
 ସୁରତରୁ ପୁଷ୍ପମାଳ ସ୍ତରେ ବରଷନ୍ତୁ । ମନେ ହୁଏ ବକ-ପନ୍ଥା ମନ ଆକର୍ଷନ୍ତୁ ॥୧॥
 ମଣିମୟ ଆନୁ-ହୋଷା ସହକେ ସୁନ୍ଦର । ମନେ ହୁଏ ସକାଳେ ଶୁପ ସୁରନ୍ଦର ॥
 ଚତନ୍ତ୍ର ଓହ୍ଲାଇ ସୌଧ ଉପରେ ଦାମିନ । ତମକେ ଚପଳ ସେହେ ଗୁରୁ ସୌଦାମିନ ॥୨॥
 ବାଦ୍ୟ ଧ୍ୱନି ଅଟେ ଘୋର ଘନ ଗରଜନ । ସାତକ ଗୁଡକ ଭେକ ମୟୁର ସମାନ ॥
 ସ୍ତରେ ଶୁଚି ସ୍ୱବାସିତ ବରଷନ୍ତୁ ବାସ । ସୁଖୀ ଶ୍ୟାମ ରୂପୀ ସବେ ପୁର ନର ନାସ ॥୩॥
 ଅବସର ଜାଣି ପ୍ରଭୁ ଆଜ୍ଞା ପ୍ରଦାନଲେ । ସ୍ତରେ ରଘୁକୁଳମଣି ପ୍ରବେଶ କରଲେ ॥
 ସୁରଣ କର ଗିରିଜା, ଶମ୍ଭୁ, ଗଣସଜ । ଆନନ୍ଦ ହେଲେ ଭୂପତି ସହକ ସମାଜ ॥୪॥

ହେଉଥାଏ, ସତେ ଯେମିତି କନ୍ଦର୍ପର ପକ୍ଷୀମାନେ ନୀତି ନିର୍ମାଣ କରୁଅଛନ୍ତି କି ! ॥୧-୩॥
 ମଙ୍ଗଳ ଶକ୍ତି-ସୂଚକ ସୁଗନ୍ଧକ ବସୁମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇପାରିବନାହିଁ । ସମସ୍ତ ରାଣୀ
 ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମଙ୍ଗଳ ସ୍ୱାକ୍ତ ସଜାଉଥା'ନ୍ତି । ବହୁତ ପ୍ରକାର ଆରତି ସକାଳ ସେମାନେ ଆନନ୍ଦକ
 ହୋଇ ମନୋହର ମଙ୍ଗଳ ସଜାତି ଗାନ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ସ୍ତବର୍ଣ୍ଣ
 ଥାଳୀରେ ମାଙ୍ଗଳିକ ଦ୍ରବ୍ୟ ଭରି ମାତାମାନେ ଆପଣା ଆପଣାର କର-କମଳରେ ସେହି
 ସବୁ ଥାଳୀ ଧରି ଆନନ୍ଦ ମନରେ ବନ୍ଦାପନା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଚାଲିଲେ । ସେମାନଙ୍କ
 ଶରୀର ରୋମାଞ୍ଚ ଝୁଞ୍ଚି ପୁଲକରେ ପୁଣି ଯାଉଥାଏ ॥ ୩୪୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଧୂପ-
 ଧୂଆଁରେ ଆକାଶ ଅତିଶୟ କୁସୁବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କରିବାରୁ ବୋଧହେଉଥାଏ, ସତେ ଯେମିତି
 ଶ୍ରାବଣର ବାଦଲ ଗର୍ଜନ କରି ଘୋଟି ଆସୁଛି କି ! ଦେବତାମାନେ କଲ୍ୟାଣ ଫୁଲର
 ମାଳା ଚୂଷ୍ମି କରୁଥା'ନ୍ତି । ବୋଧ ହେଉଥାଏ, ବକପଂକ୍ତ ମନକୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରି ଦେଉଅଛନ୍ତି
 କି ! ॥ ୧ ॥ ମଞ୍ଜୁଳ, ମନୋହର ମଣିରେ ନିର୍ମିତ ଆନୁ ତୋରଣ ଭନ୍ନ, ଧନୁ ସକାଳର
 ପରି ବୋଧ ହେଉଥାଏ । ଅଜ୍ଞାନକା ଉପରେ ଗୁରୁ, ଚପଳ ନାଗମାନେ -ଦେଖା
 ଦେଉଥା'ନ୍ତି ତ, ପର ପ୍ରହୁଣ୍ଡିରେ ଲୁଚି ଯାଉଥା'ନ୍ତି । ସତେ ଯେମିତି ମେଘରେ
 ମନୋହର ଚଞ୍ଚଳ ବିଜୁଳି ତମକି ଯାଉଛି କି ! ॥ ୨ ॥ ନିଷାଣର ଧ୍ୱନି ବାଦଲମାନଙ୍କର
 ଘୋର ଗର୍ଜନ ପରି ପ୍ରଖଟ ହେଉଥାଏ । ସାତକମାନେ ଗୁଡକ, ଭେକ ଏବଂ ମୟୁର ।

ହୋଇଁ ସବୁନ ବରଷହିଁ ସୁମନ ସୁର ଦୁଂଦୁଷ୍ଟ ବଜାଇ ।

ବିରୂପ ବଧୁ ନାଚହିଁ ମୁକ୍ତି ମଂଜୁଳ ମଂଗଳ ଗାଇ ॥୩୪୭॥

ମାଗଧ ସୁତ ବନ୍ଧ ନଟ ନାଗର । ଗାତ୍ରୁଁ ଜୟକହ ଲୋକ ଭଜାଗର ॥
ଜୟ ଧନ ବିମଳ ବେଦ ବର ବାମ । ଦସ ଦସି ସୁନଥ ସୁମଂଗଳ ସାମ ॥୧॥
ବିପୁଳ ବାଜନେ ବାଜନ ଲଗେ । ନର ସୁର ନଗର ଲେଗ ଅନୁରାଗେ ॥
ବନେ ବରଣ ବରନ ନ ଜାହାଁ । ମହା ମୁକ୍ତି ମନ ସୁଖ ନ ସମାହାଁ ॥୨॥
ପୁରବାସିନ୍ଧୁ ତବ ରାସୁ ଜୋହାରେ । ଦେଖତ ସମସ୍ତ ଉଏ ସୁଖାରେ ॥
କରୁଁ ନିଗୁଣ୍ଡୁରି ମନଗନ ଚୀର । ବାରି ବିଲେତନ ପୁଲକ ସରସ ॥୩॥

ହୁଅଇ ଶକୁନ, ପିଞ୍ଜର ସୁମନ ପୁରେ ହୃଦୟ ବଜାଇ ।

ବିରୂପ ପ୍ରବଣ ଆନନ୍ଦେ ନାଚନ୍ତି ମଞ୍ଜୁଳ ମଙ୍ଗଳ ଗାଇ ॥୩୪୭॥

ବନ୍ଦୀ, ଶୁଟ, ପୌରାଣିକ, ନିପୁଣନଶ୍ଚିକ । ଗାଆନ୍ତି ଶାରଦ ଚନ୍ଦ୍ରଲେଖ ପ୍ରକାଶକ ॥
ଜୟ ଧନ ବେଦ ଧନ ବିମଳ ପ୍ରଦର । ଦଶ ଦିଗେ ଶୁଣାଯାଏ ମଙ୍ଗଳ ନିକର ॥୧॥
ଅନେକ ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ ହୋଇଲ ନିଃସ୍ବନ । ଅନୁରେ ଅମରେ କରେ ନଗରେ ପ୍ରସନ୍ନ ॥
ସୁବେଶ ବରଜାତିକ ବର୍ଣ୍ଣ ନ ହୁଅଇ । ମହାନନ୍ଦେ ହୃଦୟରୁ ସୁଖ ଉତ୍ତଳ ॥୨॥
ପୁରଜନେ ନୃପ ଦଶରଥକୁ ଜୁହାର । ନିରେଷି ଦଶରଥକୁ ସୁଖୀ ହେଲେ ଶୁଭ ॥
ଉତ୍ସର୍ଗ କରନ୍ତି ନାନା ମଣି ରାଜ ଚୀର । ନୟନେ ଆନନ୍ଦ ମାର ପୁଲକ ଶରୀର ॥୩॥

ଦେବତାମାନେ ପବିତ୍ର, ସୁବାସିତ ଜଳ ବର୍ଷା କରୁଅଛନ୍ତି । ଫଳତଃ ନଗରର
ସମସ୍ତ ନରନାରୀ ଶ୍ରୀ ସମାନ ସୁଖ ଲଭ କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ପ୍ରବେଶ ସମୟ ଜାଣି
ଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ରଘୁକୁଳମଣି ମହାରାଜ ଦଶରଥ ଶିବ,
ପାବତୀ ଓ ଗଣେଶଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ଆନନ୍ଦ ମନରେ ସମାନ ସହୃଦ ନଗରରେ ପ୍ରବେଶ
କଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଶୁଭ ଶକୁନ ଦର୍ଶିଯାଉଥାଏ । ଦେବତାମାନେ ହୃଦୟ
ବଜାଇ ବଜାଇ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କରୁଥା'ନ୍ତି । ଦେବତାମାନେ ଆନନ୍ଦ
ହୋଇ ମଞ୍ଜୁଳ ମଙ୍ଗଳ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ନାଚ କରୁଥା'ନ୍ତି । ॥ ୩୪୭ ॥
ଚୋପାୟ :—ମାଗଧ, ସୁତ, ଶୁଟ, ଓ ଚତୁର ନଟଗଣ ଚନ୍ଦ୍ରଭାବନର
ଭଜାଗର ଅର୍ଥାତ୍ ପରମ ପ୍ରକାଶ-ସ୍ବରୂପ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଯଶ ଗନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଜୟଧନ
ଓ ବେଦର ବିମଳ ବରଦାଣୀ ସୁମଙ୍ଗଳରେ ରସାଣିତ ହୋଇ ଦଶଦିଗକୁ ପ୍ରତିଧ୍ବନିତ
କରୁଥାଏ । ॥ ୧ ॥ ବହୁତ ବାଜା ବାଜିବ କୁ ଲଗିଲା । ଆକାଶରେ ଦେବତା ଏବଂ
ନଗରରେ ମନୁଷ୍ୟ, ସମସ୍ତେ ପ୍ରେମମୟ । ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କ ସୁବେଶ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିହେଉ ନାହିଁ ।
ସେମାନେ ପରମ ଆନନ୍ଦତ । ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରୁ ସୁଖ ଉତ୍ତଳ ପଡୁଥାଏ । ॥ ୨ ॥
ତତ୍ପରେ ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ଜୁହାର କଲେ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ସେମାନେ
ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ସମସ୍ତେ ମଣି ଓ ବସ୍ତ୍ର ଉତ୍ସର୍ଗ କରୁଥା'ନ୍ତି । ନେତରେ

ଆରତ କରଣ୍ଡି ମୁଦିତ ପୁର ନାଶ । ହରଷଣ୍ଡି ନିରାଶି କୁଅଁର ବର ଶୁଣ ॥
ସିବିକା ସୁଭଗ ଓହାର ଉଦାସ । ଦେଖି ହୁଲ୍ଲସିନି ହୋଣ୍ଡି ସୁଖାସ ॥୩॥

ଏହି ବଧୂ ସବ ଘା ଦେତ ସୁଖୁ ଆଏ ରାଜଦୁଆର ।

ମୁଦିତ ମାତୁ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ କରଣ୍ଡି ବଧୂକୁ ସମେତ କୁମାର ॥୩୪॥

କରଣ୍ଡି ଆରଣ୍ୟ ବାରଣ୍ଡି ବାସ । ପ୍ରେମ ପ୍ରମୋଦୁ କହେ କୋ ପାସ ॥
ଭୁଷନ ମନ ପଟ ନାନା ଜାଣ । କରଣ୍ଡି ନିଛୁଡ଼ିରି ଅଗନିତ ଭାଣ ॥୧॥
ବଧୂକୁ ସମେତ ଦେଖି ସୁତ ଶୁଣ । ପରମାନନ୍ଦ ମଗନ ମହତାଣ ॥
ପୁନି ପୁନି ସୀୟ ରାମ ଛବି ଦେଖି । ମୁଦିତ ସଫଳ ଜଗ ଜୀବନ ଲେଖି ॥୨॥
ସଖୀ ସୀୟ ମୁଖ ପୁନି ପୁନି ଶୁଣ । ଗାନ କରଣ୍ଡି ନିଜ ସ୍ୱକୃତ ସରଣ ॥
ବରଷଣ୍ଡି ସୁମନ ଛନଣ୍ଡି ଛନ ଦେବା । ନାଚଣ୍ଡି ଗାଡ଼ଣ୍ଡି ଲଢ଼ଣ୍ଡି ସେବା ॥୩॥

ଆଲମ୍ବ କରନ୍ତି ପ୍ରମୋଦିତେ ପୁର ନାଶ । ହରଷେ ନିରେଖି ମନୋହର ସୁତ ଶୁଣ ॥
ଉଠାଇ ଧୀରେ ସିବିକା ଶୁଭୁ ଆହ୍ୱାନ । ବିଲେକ ବଧୂମାନଙ୍କୁ ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନ ॥୪॥

ଏହି ଶବ୍ଦେ ଦେଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁଖ ଆସିଲେ ରାଜ ଦ୍ୱାରକୁ ।

ପ୍ରମୋଦିତେ ମ.ତା କରନ୍ତି ଆଲମ୍ବ ବଧୂ ସହ କୁମାରକୁ ॥୩୫॥

କରନ୍ତି ଜନନୀ ବାରମ୍ବାର ବନ୍ଦାପନ । ପ୍ରେମ ପ୍ରମୋଦ କେ କର ପାରଇ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
ଅନେକ ପ୍ରକାର ମଣି ଭୁଷଣ ହୁକୁଳ । ଉତ୍ସର୍ଗ କରନ୍ତି ରାଣୀ ପଦାର୍ଥ ବିପୁଳ ॥୧॥
ବଧୂଙ୍କ ସହୃଦ ଅବଲେକି ସୁତ ଶୁଣ । ପରମାନନ୍ଦେ ମଗନ ହେଲେ ଗର୍ଭଧାଣ ॥
ବାରମ୍ବାର ରାମ ସୀତା ଛବି ବିଲେକନ୍ତି । ଜଗତେ ସୁବଳ ନିଜ ଜନମ ମଣନ୍ତି ॥୨॥
ସଖୀ ପୁଣି ପୁଣି ଶୁଣି ସୀତାଙ୍କ ବଚନ । ନିଜ ସ୍ୱକୃତ ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତି ଗାନ୍ଧନ ॥
କ୍ଷଣକୁ କ୍ଷଣ ପ୍ରମନ ସ୍ତରେ ବରଷାଇ । ସମର୍ପଣ ନିଜ ନିଜ ସେବା ନାଚି ଗାଇ ॥୩॥

ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ-ଜଳ ପଶିପୁଣି ଓ ଶଶ୍ୱର ପୁଲକିତ ॥ ୩ ॥ ନଗରର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଆନନ୍ଦିତ
ହୋଇ ଆରତ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଶୁଣି ପ୍ରସ-ବରକୁ ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥା'ନ୍ତି ।
ପାଲିଙ୍ଗିର ସ୍ତନର ସରଦାକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠାଇ ସେମାନେ ବଧୂଗଣଙ୍କୁ ଦେଖି
ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥାଆନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ବୋହୂ — ଏହିପରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁଖ ଦେଇ ସେମାନେ
ରାଜଦ୍ୱାରରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ମାତାମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ବଧୂଗଣ ସମେତ
ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦନା ଓ ଆରତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୩୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —
ସେମାନେ ବାରମ୍ବାର ଆରତ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେହି ପ୍ରେମ ଓ ଆନନ୍ଦକୁ କିଏ ଭାଷାରେ
କହି ପାରିବ ? ସେମାନେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଭୁଷଣ, ରତ୍ନ ଓ ବସ୍ତ୍ର ତଥା ଅସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ର ପ୍ରକାର
ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଦାନରୂପେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ମାତାମାନେ ବଧୂଗଣଙ୍କ ସହୃଦ ଶୁଣି
ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ପରମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସୀତା ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଛବିକୁ
ବାରମ୍ବାର ଦେଖି ଜଗତରେ ନିଜ ନିଜ ଶବ୍ଦନକୁ ସଫଳ ମନେ କରି ସେମାନେ ଆନନ୍ଦିତ

ଦେଖି ମନୋହର ଚାରିପୁ କୋଣି । ସାରକ ଉପମା ସକଳ ଜିହୋଷି ॥
ଦେବ ନ ବନହିଁ ନିପତି ଲଗୁ ଲଗି । ଏକଟକ ରହୁ ରୂପ ଅନୁଗୁଣି ॥୩॥
ନିଗମ ମାତ୍ର କୁଲ ଶକ୍ତି କରି ଅରବ ପ୍ରାଣୁଡ଼େ ଦେବ ।

ବଧୂସ୍ତ ସହଜ ସୁତ ପରିଛୁ ସବ ଚକ୍ଷୁ ଲଘୁଲ ନିକେତ ॥୩୪॥
ଗୁଣ ସିଂହାସନ ସହଜ ସୁହାଏ । ଜନ୍ମ ମନୋଜ ନିଜ ହାଥ ବନାଏ ॥
ତିନୁ ପର କୁଅଁରି କୁଅଁରି ବେଠାରେ । ସାବର ପାୟ ପୁମାତ ପଶାରେ ॥୧॥
ଧୂପ ଶାପ ନେବେଦ ବେଦ ବିଧି । ପୂଜେ ବର ଦୁଲହନି ମଂଗଳ ନିଧି ॥
ବାରଣ୍ଡି ବାର ଆରଣ୍ୟ କରନ୍ତି । ବ୍ୟଜନ ଗୁରୁ ଗୁମର ସିର ଜରନ୍ତି ॥୨॥

ନିରେଖିଣ ମନୋହର ଗୁଣ ଯୋଡ଼ି ଅତି । ଉପମା ସକଳ ଖୋଜି ଖୋଜି ସରସ୍ବତୀ ॥
ନିପତି ରୁଚୁ ଲଗନ୍ତେ ଦେବ ନ ପାରିଲେ । ରୂପେ ଅନୁଗୁଣୀ, ଏକ ପଲକେ ରହୁନେ ॥୩॥
କରି ଶୁଚି ମାତି ପୁଣି କୁଳଶକ୍ତି ଅର୍ପଣ ପାଦାସନ ଦେଲେ ।

ବଧୂ ସହ ମାତାମାନେ ବନ୍ଧୁ ସ୍ତୁତେ ଚଳିଲେ ଭବନେ ନେଲେ ॥୩୫॥
ସହଜେ ପରମ ରମ୍ୟ ଗୁଣ ସିଂହାସନ । ମନେ ହୁଏ ନିଜ କରେ ରଚିତ ମଦନ ॥
ତହିଁ ଉପରେ ବସାଇ କୁମାର କୁମର । ସାବରେ ପ୍ରସାନ୍ନ ମୁହଁ ସହସ ପଦ୍ମର ॥୩॥
ଧୂପ ଶାପ ନେବେଦ୍ୟାଦି ସର୍ବା ବେଦବିଧି । ପୂଜିଲେ ବରବଧୂକୁ ସୁମଙ୍ଗଳ ନିଧି ॥
ବାରମ୍ବାର ପ୍ରେମବଶ ଅନିଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଶିରେ ବ୍ୟଜନ ରୁଚିର ଗୁମର ଭାଳନ୍ତି ॥୩॥

ହେଉଥା'ନ୍ତି ॥୩॥ ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୀତାଙ୍କ ପ୍ରଣବ ବାରମ୍ବାର ଦେଖି ଆପଣା ଆପଣା ହୃଦୟର
ପ୍ରଣୀୟା ଜଣ ଗୀତ ଗାଉଥା'ନ୍ତି । ଦେବତାମାନେ ପ୍ରତି ଯଥାରେ ଫୁଲ ବର୍ଷା କରି ନୃତ୍ୟ
ଓ ଗୀତରେ ରତ ହେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଏହିପରି ଆପଣା ଆପଣାର ସେବା ସମର୍ପଣ
କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଗୁଣ ମନୋହର ଯୁଗଳକୁ ଦେଖି ସରସ୍ବତୀ ସମସ୍ତ ଉପମାକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର
କରି ଖୋଜି ପକାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଚୌଷପି ଉପମା, ଚୌଷପି ଯୋଡ଼ି ପ୍ରତି ପ୍ରଯୋଗ୍ୟ
ହେଲନାହିଁ । ସମସ୍ତ ଉପମା ବିଲକ୍ଷ୍ମୀର ଗୁଣ ବୋଧ ହେବ । ସ୍ତୁତବ୍ଦ ସେ ହାର ମାଳ
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରୂପରେ ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇ ନିର୍ନିମେଷ ନୟନରେ ତାଙ୍କ ରୂପକୁ ନିରେଖିବାକୁ
ଲାଗିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ମାତା ମାନେ ବେଦବିଧି ଓ କୁଳ-ଶକ୍ତି ସମ୍ପାଦନ-ପୂର୍ବକ
ଅର୍ପଣ ଓ ପାଦାସନ ଦେଲେ ଏବଂ ବଧୂଗଣଙ୍କ ପ୍ରମେତ ପୁଷ୍ପମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦନା କରି ଗୁଚ-
ମହନ ମଧୁକୁ ନେଇ ଚାଲିଲେ ॥ ୩୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସହଜ-ସୁନ୍ଦର ଗୁଣଗୋଷ୍ଠି
ସିଂହାସନ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥାଏ । ମନେ ହୁଏ, କରପଣି ଆପଣା ହାତରେ ଚାହାଡ଼ି
ଭିଆରି କରିଅଛନ୍ତି । ସେହି ସବୁ ସିଂହାସନ ଉପରେ ଗୁଳକୂମାର ଓ ଗୁଳକୂମାରୀଙ୍କୁ
ମାତାମାନେ ବସାଇଲେ ଏବଂ ଆଦର ସହଚ ସେମାନଙ୍କର ପଦପଦ୍ମ ଚରଣ ଧୋଇଲେ ॥୧॥
ପୁଣି ବେଦ-ବିଧି ଅନୁସାରେ ମଙ୍ଗଳାନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମ ବର ଓ କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ଧୂପ, ଶାପ ଏବଂ
ନେବେଦ୍ୟ ଆଦି ଦ୍ରାଘ ପୁଜା କଲେ । ମାତାମାନେ ବାରମ୍ବାର ଆଦର କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ

ବସୁ ଅନେକ ନିଗୁଣ୍ଡର ହୋୟ । ଭସି ପ୍ରମୋଦ ମାତୁ ସବ ସୋୟ ॥
ପାତ୍ର ପରମ ତରୁ ଜଗା । ଅମୃତ ଲହେଇ ଜନ୍ମ ସତତ ସେବା ॥୩॥
ଜନମରକୁ ଜନ୍ମ ପାଇସ ପାତ୍ର । ଅଧିକ ଲୋଚନ ଲଭୁ ସୁହାତ୍ର ।
ମୁକ ବଦନ ଜନ୍ମ ସାରବ ଗୁଣ । ମାନସ ସମର ସୁର ଜୟ ପାଣ ॥୪॥

ଏହି ସୁଖ ତେ ସତ କୋଟି ଗୁନ ପାତ୍ରହିଁ ମାତୁ ଅନନ୍ଦୁ ।

ଭାଇଛୁ ସହିତ ବିଆଡ଼ି ଘର ଆଏ ରଘୁକୁଲଚନ୍ଦ୍ର ॥୨୫୦ (କ)॥

ଲୋକ ଶକ୍ତି ଜନମାଁ କରହିଁ ବର ଦୁଲହିନ ସକୁରୁହିଁ ।

ମୋଦୁ ବିନୋଦୁ ବିଲୋକି ବଡ଼ ରାମ ମନହିଁ ମୁସୁକାହିଁ ॥୨୫୦ (ଖ)॥

ଦେବ ପିତର ପୁତେ ବିଧି ମାଣ । ପୁଣି ସକଳ ବାସନା ଖା ଖା ॥

ସବୁକି ବନ୍ଦି ମାଗହିଁ ବରଦାନ । ଭାଇଛୁ ସହିତ ରାମ କଲ୍ୟାନ ॥୧॥

ଉତ୍ସର୍ଗ ହୁଏ ବିବିଧ ବସୁ ଅବଶିତ । ପ୍ରମୋଦେ ପୁଣି ସମସ୍ତ ଜନମା ଶୋଭିତ ॥
ପରମ ତରୁ ଯେସନେ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଯୋଗୀ । ଅମୃତ ଲଭିଲେ ଯେହ୍ନେ ଚରକାଳ ସେବା ॥୩॥
ଜନ୍ମରଙ୍ଗ ପୁଣି-ମଣି ଯେପରି ପାଇଲେ । ଅଳ୍ପକ୍ର ନୟନ ଲଭି ଯେମନ୍ତ ହୋଇଲେ ॥
ମୁକ ବଦନେ ଶାରଦା କରନ୍ତେ ବିଜୟ । ସମରେ ଶୂର ଯେସନ ଲଭି କଲେ ଜୟ ॥୪॥

ଏହି ସୁଖଠାରୁ ଶକ୍ତି କୋଟି ଗୁଣେ ଲଭନ୍ତି ମାତା ଆନନ୍ଦ ।

ହୋଇଣ ବିବାହ ଆଗମନ୍ତେ ଗୃହ ସାମୁକ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ॥୨୫୦ (କ)॥

ଲୌକିକାଦି ଶକ୍ତି ଜନମାଁ କରନ୍ତି ବର ବଧୁ ସଙ୍କୋଚନ୍ତି ।

ବିନୋଦ ପ୍ରମୋଦ ବିଲୋକି ବଡ଼ର ରାମ ମଧୁରେ ହସନ୍ତି ॥୨୫୦ (ଖ)॥

ପିତୃ ଦେବତାକୁ ପୂଜା କଲେ ବିଧିବଦ୍ଧ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ଜାଣି ମନକାମନା ସମସ୍ତ ॥

ବନ୍ଦି ସମସ୍ତକୁ ମାଗୁଥାନ୍ତି ବରଦାନ । ଭାଇଛୁ ସହିତ ରଘୁନାଥଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ॥୨॥

ବରବଧୁଙ୍କ ମସ୍ତକ ଉପରେ ସ୍ତବ୍ଧ ବ୍ୟଜନ ଓ ରାମର ଆଲଟ ପଡ଼ୁଥାଏ ॥ ୧ ॥ ବିବିଧ
ବସୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରାହେଉଥାଏ । ସମସ୍ତ ମାତା ଆନନ୍ଦରେ ନିମଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଏପରି
ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥା'ନ୍ତି, ମନେ ହୁଏ ଯୋଗୀ ଯେପରି ପରମ ତରୁ ଲଭି କରୁଅଛନ୍ତି ।
ଚରସେବା ସତେ ଯେମିତି ଅମୃତ ପାଇଅଛୁ ॥ ୩ ॥ ଆଜନ୍ମଦରୁ ସତେ ଯେମିତି
ପରଶମଣି ଲଭି କରୁଅଛୁ । ଅଳ୍ପକ୍ର ସ୍ତବ୍ଧ ନୟନ ମିଳିଗଲା ପରି । ମୁକ ପ୍ରସରେ ସତେ
ଯେମିତି ସରସ୍ବତୀ ଆସି ବିରାଜମାନ ହେଲେ ! ଶୂରବୀର ପ୍ରକରେ ବିଜୟ ଲଭି କଲ
କି ॥ ୪ ॥ ବୋହା । — ଏହି ସୁଖରୁ ମଧ୍ୟ ଶହେ କୋଟି ଗୁଣରୁ ଅଧିକ ସୁଖ ମାତା-
ମାନେ ଲଭି କରୁଥା'ନ୍ତି । କାରଣ, ରଘୁକୁଳ-ଚନ୍ଦ୍ର ମା ଶ୍ରୀରାମ ବିବାହ କରି ଭରମାନଙ୍କ
ପ୍ରତି ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଅଛନ୍ତି ॥ ୩୫୦ (କ) ॥ ମାତାମାନେ ଲୌକିକ ଶକ୍ତି ପାଳନ
କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ବରକଳ୍ୟାଣମାନେ ସଙ୍କୋଚ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଏହି ମହା ଆନନ୍ଦ ଓ ବିନୋଦକୁ
ବେଶି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମନେ ମନେ ପୂଜୁକ ହୁଅନ୍ତି ॥ ୩୫୦ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—

ଅଂଚରହିତ ସୁର ଆସିଷ ଦେହୁଁ । ମୁହିତ ମାତ୍ର ଅଂଚର ଭରି ଲେହୁଁ ॥
 ଭୂପତି ବୋଲି ବରଷା ଲୁହେ । ଜାନ ବନ୍ଦନ ମନ ଭୂଷନ ଘାହେ ॥୨॥
 ଆୟୁସୁ ପାଇ ଶୁଣି ଉର ରାମହି । ମୁହିତ ଗପ ସବ ନିଜନିଜ ଧାମହି ॥
 ପୁର ନର ନାରି ସକଲ ପହିରାଏ । ଭର ଭର ବାଜନ ଲଗେ ବଧାଏ ॥୩॥
 ଜାତକ ଜନ ଜାତହିଁ ଜୋଇ ଜୋଇ । ପ୍ରମୁଦତ ରାଜ ଦେହିଁ ସୋଇ ସୋଇ ॥
 ସେବକ ସକଲ ବଜନିଆ ନାନା । ପୁରନ କିଏ ଦାନ ସନମାନା ॥୪॥
 ଦେହିଁ ଅସୀସ ଜୋହାର ସବ ଗାଡ଼ୁହିଁ ଗୁନ ଗନ ଗଥ ।

ତବ ଗୁର ଭୂସୁର ସହିତ ବୁଢ଼ି ଗଡ଼ୁନୁ କାନ୍ଦୁ ନରନାଥ ॥୫॥
 ଜୋ ବସିଷ୍ଠ ଅନୁସାସନ ଖଣ୍ଡା । ଲୋକ ବେଦ ବିଧି ସାଦର କାନ୍ଦା ॥
 ଭୂସୁର ଶର ଦେଖି ସବ ରାମ । ସାଦର ଉଠି ଶ୍ରବଣ ବଡ଼ ଜାମ ॥୬॥

ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇ ସୁରେ ଆସିଷ ଦିଅନ୍ତି । ସାନନ୍ଦେ ମାତ ଅସ୍ଥଳ ପ୍ରସାଦି ନିଅନ୍ତି ॥
 ଭୂପତି ବରନାତିକ୍ରୁ ତହୁଁ ତାକ ନେଲେ । ମଣି ଭୂଷଣ ବସନ ସାନ ବହୁ ଦେଲେ ॥୭॥
 ଅଦେଶ ପାଇ ଦୁଃଖେ ସ୍ଥାପିଣ ରାମକୁ । ହରଷେ ଗଲେ ଆପଣା ଆପଣା ଧାମକୁ ॥
 ପିତାଲେ ପୁର ନର ନାୟକ ବସନ । ଗୁହେ ଗୁହେ ମାଙ୍ଗଳିକ ହୁଏ ବାଦ୍ୟସ୍ତନ ॥୮॥
 ଯାତକ-ସମୁଦ୍ର ମାୟୁଆନ୍ତି ଯାହା ଯାହା । ପ୍ରମୋଦିତେ ଦେଉଥାନ୍ତି ନୃପ ତାହା ତାହା ॥
 ସମସ୍ତ ସେବକ ବାଦ୍ୟକାରକୁ ଡକାଇ । ଦାନ ସମ୍ମାନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ ନରସାହି ॥୯॥

ଆସିଷ ଦିଅନ୍ତି ସବେ ନୂହାରନ୍ତି ଗାରଣ ଗୁଣ ନିକର ।

ଗୁରୁ ବିପ୍ର ସହ ସୁଖେ ତହୁଁ ଗୁହେ ଗମିଲେ ଅବଧେଶ୍ଵର ॥୧୦॥

ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଆଜ୍ଞା ମନ ବଶିଷ୍ଠ ଦିଅନ୍ତି । ଲୋକ ବେଦ ବିଧିମତେ ସାଦରେ କରନ୍ତି ॥
 ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଭିତ ଅବଲୋକ ସବେ ରାଣୀ । ସାଦରେ ଉଠିଲେ ନିଜ ଅତି ଭାଗ୍ୟ ଜାଣି ॥୧୧॥

ସମସ୍ତ ମନସ୍ଥାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ଜାଣି ସେମାନେ ଦେବଲୋକ ଓ ପିତୃଲୋକକୁ ଭଲ
 ଭାବରେ ପୂଜା କଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବନ୍ଦନା କରି “ଭାଇମାନଙ୍କ ସମେତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ
 ହେଉ”, ବୋଲି ମାତାମାନେ ବରଦାନ ମାଗୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଦେବତାମାନେ ଅନ୍ତର୍ହିତ
 ହୋଇ ଅନ୍ତରିକ୍ଷରୁ ଅଶୀର୍ବାଦ ଦେଉଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ମାତାମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ପଣନ୍ତି
 ପ୍ରସାଦି ତାହା ପ୍ରହସ କରୁଥା’ନ୍ତି । ଭଦ୍ରନନ୍ଦର ରାଜା ବରଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ ନେଇ
 ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ସବାସା, ବସୁ, ମଣି ଓ ଭୂଷଣାଦି ଦାନ କଲେ ॥ ୨ ॥ ଆଜ୍ଞା ପାଇବା
 ପରେ ସେମାନେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଦୁଃଖରେ ଧାରଣ କରି ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ଆପଣା ଆପଣା
 ଘରକୁ ଗଲେ । ନଗରର ସମସ୍ତ ନରନାୟକଙ୍କୁ ରାଜା ବସୁ ଓ ଭୂଷଣ ପିତାଲେ ।
 ଘରେ ଘରେ ମଙ୍ଗଳ-ଅଭିନନ୍ଦନ-ସୂଚକ ବାଦ୍ୟ ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା ॥ ୩ ॥ ଯାତକମାନେ
 ଯାହା ଯାହା ମାଗୁଥା’ନ୍ତି, ଅତିଶୟ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ରାଜା ସେମାନଙ୍କୁ ସେହି ସେହି
 ଜିନିଷ ଦେଉଥା’ନ୍ତି । ସମସ୍ତ ସେବକ ଓ ବାଦ୍ୟକାରଙ୍କୁ ନାନାବିଧ ଦାନ ଓ ସମ୍ମାନରେ

ପାୟ ପଖାରି ସକଳ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାଏ । ପୁର ଭଲ ବିଧି ଭୂପ ଜେଉଁ । ୧ ।
 ଆଦର ଦାନ ପ୍ରେମ ପରିପୋଷେ । ଦେବ ଅର୍ପାସ ତଳେ ମନ ତୋଷେ ॥୨॥
 ବହୁ ବିଧି ଶାନ୍ତି ଗାଧୁଥିବ ପୁର । ନାଥ ମୋହି ସମ ଧନ୍ୟ ନ ଦୁର ।
 ଶାନ୍ତି ପ୍ରସଂସା ଭୂପତି ଭୂଷା । ରାଜହ ସହିତ ଶାନ୍ତି ପରା ଧୁର ॥୩॥
 ଶତର ଭବନ ଶାନ୍ତି ବର ବାସୁ । ମନ ଜୋଗତ୍ୱତ ରହ ନୁହ ରଜିବାସୁ ॥
 ପୁରୁ ଗୁର ପଦ କମଳ ବହୋଷ । ଶାନ୍ତି ବିନୟ ଭର ପ୍ରୀତି ନ ଥୋଷ ॥୪॥
 ବଧୂଙ୍କ ସମେତ କୁମାର ସବ ରାଜହ ସହିତ ମହାସୁ ।
 ପୁର ପୁର ବଦତ ଗୁର ଚରନ ଦେବ ଅର୍ପାସ ମୁମାସୁ ॥୫॥

ଚରଣ ପ୍ରକାଶ ଭୂପ ସ୍ଥାନ କରାଇଲେ । ବିଧିମତେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପୁର ଭୁଜାଇଲେ ॥
 ଆଦର ଦାନ ସ୍ୱେଦରେ କଲେ ପରିତୋଷ । ଆଶିଷ ଦେଇ ତଳେ ଲଭଣ ସନ୍ତୋଷ ॥୧॥
 ପୁରୁଲେ ଗାଧୁ ସ୍ତବ୍ଧକୁ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ । ନାଥ, ଧନ୍ୟ ନାହିଁ କେହି ମୋ ସମ ସଂସାରେ ॥
 ବହୁତ ପ୍ରଶଂସା ଯତି-ନାୟକେ କରନ୍ତି । ଚରଣ-ରଜ ରାଣୀଙ୍କ ସହିତ ଦେଖନ୍ତି ॥୩॥
 ଦେଲେ ଦିବ୍ୟ ବାସନା ନ ଭରତ ଭବନେ । ମନ ଜଗୁଥିବେ ନୃପ ମହାତୀ ସେସନେ ॥
 ପୁର ପୁରୁ ଗୁରୁ ପଦ-ପଙ୍କଜେ ଉଭୟ । ଅଧିକ ପ୍ରୀତି ହୃଦୟେ କରନ୍ତି ବିନୟ ॥୪॥
 ବଧୂଙ୍କ ସହିତ କୁମର ସମସ୍ତେ ରାଣୀଙ୍କ ସହିତ ମହାସୁ ।
 ବାରମ୍ବାର ଗୁରୁ ଚରଣେ ବନ୍ଧନ୍ତି ଦୟାନ୍ତ, ପୁର ଆଶିଷ ॥୫॥

ରାଜା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ସମସ୍ତେ ନୂହାର କରି ଆଶିଷ ଦେଉଥା'ନ୍ତି
 ଏବଂ ଶୁଣ-ସମ୍ବନ୍ଧର ଗାଥା ଗାଉଥା'ନ୍ତି । ତତ୍ପରେ ଗୁରୁ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ସହିତ ରାଜା
 କଶିରଥ ମହଲ ମଧ୍ୟକୁ ଗମନ କଲେ ॥ ୫ ॥ କୋହା :—ରାଜା ଆଦର-
 ସହିତକାରେ ଲୋକିକ ଓ ବୈଦିକ ବିଧି ଅନୁସାରେ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଆଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ
 କଲେ । ସମସ୍ତ ରାଣୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଭିତ ଦେଖି ତାହାକୁ ଆପଣା ଆପଣାର ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟ
 ମନେ କଲେ ଏବଂ ଆଦର ସହିତ ଉଠିଲେ ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ ଚରଣ ଧୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ
 ସ୍ଥାନ କରାଇଲେ ଏବଂ ରାଜା ଉଲ୍ଲସରେ ପୁରା କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଭୋଜନ କରାଇଲେ ।
 ଆଦର, ଦାନ ଓ ପ୍ରେମରେ ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସେମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମନରେ ଆଶୀର୍ବାଦ
 ଦେଇ ଚାଲିଲେ ॥ ୨ ॥ ରାଜା ଗାଧୁଥିବ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ପୁରା କଲେ
 ଏବଂ କହିଲେ—“ହେ ନାଥ । ମୋ ସମାନ ଧନ୍ୟ ଆଉ କେହି ନାହିଁ ।” ରାଜା ତାଙ୍କୁ
 ବହୁତ ପ୍ରଶଂସା କଲେ ଏବଂ ରାଣୀମାନଙ୍କ ସମେତ ତାଙ୍କ ଚରଣ-ଧୂଳି ଗ୍ରହଣ କଲେ ॥ ୩ ॥
 ମହଲ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁଠି ରାଜା ଓ ସମସ୍ତ ରାଣୀ ଉପାସ ମନ କରି ତାଙ୍କ ଆଗମ ପ୍ରତି
 ନକର ଦେଇ ପାରିବେ, ସେହି ସ୍ଥାନରେ ରହିବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ତମ ସ୍ଥାନ ଦେଲେ ।
 ତଦନନ୍ତର ରାଜା ଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ପୁରା ଓ ବିନତି କଲେ । ତାଙ୍କ
 ହୃଦୟରେ କମ ପ୍ରୀତି ନ ଥିଲା ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ବଧୂଗଣଙ୍କ ସମେତ ରାଜକୁମାର-

ବିନୟ ଲାଙ୍ଗି ଉର ଅତି ଅନୁରାଗେ । ସୁତ ସମବା ରାଶି ସବ ଆଗେ ॥
 ନେଗୁ ମାଗି ମୁନିନାୟକ ଲାଙ୍ଗି । ଆସିବବାଦୁ ବହୁତ ବଧ ପାଞ୍ଜି ॥୧॥
 ଉର ଧରି ରାମହ ସୀୟ ସମେତା । ହରଷି ଲାଙ୍ଗି ଗୁର ଗର୍ଭନୁ ନିକେତା ॥
 ବିପ୍ରବଧୁ ସବ ଭୂପ ବୋଲଇ । ତେଲ ଗୁରୁ ଭୂଷନ ପହିରଇ ॥୨॥
 ବହୁର ବୋଲଇ ସୁଆସିନ ଲାଙ୍ଗି । ରୁଚି ବିରୁଚି ପହିରଇନି ଶାଙ୍ଗି ॥
 ନେଗୀ ନେଗ ଜୋଗ ସବ ଲେଖି । ରୁଚି ଅନୁରୂପ ଭୂପମନି ଦେଖି ॥୩॥
 ପ୍ରିୟ ପାହୁନେ ପୁଲ୍ୟ ଜେ ଜାନେ । ଭୂପତି ଭଲ ଭାତି ସନମାନେ ॥
 ଦେବ ଦେଖି ରଘୁବୀର ବିବାହ । ବରଷି ପ୍ରସୁନ ପ୍ରସାଦି ଉତ୍ସାହ ॥୪॥
 ତଳେ ନିସାନ ବଜାଇ ସୁର ନିଜ ନିଜ ପୁର ସୁଖ ପାଇ ।
 କହତ ପରସପର ରାମ ଜୟ ପ୍ରେମ ନ ହୃଦୟ ସମାଇ ॥୫॥

ବିନୟ କଲେ ବହୁତ ହୃଦ ଅନୁରାଗେ । ସୁତ ସମବା ସକଳ ରାଶି ମୁନି ଆଗେ ॥
 ତହୁଁ ମୁନିବର ନିଜ ପ୍ରାପ୍ୟ ମାଗିନେଲେ । ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ପୁଣି ଆଶାବାଦ ଦେଲେ ॥୧॥
 ହୃଦୟେ ଧାୟି ଜାନକ ରଘୁନନ୍ଦନକୁ । ଆନନ୍ଦେ ଗମିଲେ ଗୁରୁ ନିଜ ଭବନକୁ ॥
 ବିପ୍ର-ବଧୁ-ନିକରକୁ ହକାର ରାଜନ । ପିନ୍ଧାଇଲେ ମନୋହର ଭୂଷଣ ବସନ ॥୨॥
 ପୁଣି ଗୁରୁ ଅଙ୍ଗନାକୁ ଡକାଇ ଅଣାଇ । ଦେଲେ ନାନା ପରିଚ୍ଛଦ ରୁଚି ଅନୁସାଧୀ ॥
 ଯଥା-ଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ୟ ନେଲେ ପ୍ରାପକ ନିକର । ରୁଚି ଅନୁରୂପ ସବୁ ଦେଲେ ନରବର ॥୩॥
 ପ୍ରିୟ ଅତିଥ ସ୍ୱପୁଲ୍ୟ ଜାଣିଲେ ଯାହାକୁ । ଭଲ ରୂପେ ସମ୍ମାନିଲେ ନୃପତି ତାହାକୁ ॥
 ବିରୂପେ ବିଲୋକି ରଘୁବୀରଙ୍କ ବିବାହ । କୁସୁମ ବୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ପ୍ରଣୀତି ଉତ୍ସାହ ॥୪॥
 ଘରେ ପୁଣି ପାଇ ନିଷାଣ ବଜାଇ ଗଲେ ନିଜ ନିଜ ପୁରେ ।
 କହି ରଘୁବୀର ଯଶ ପରସ୍ପର ହର୍ଷ ଅସମ୍ଭାଳି ଉରେ ॥୫॥

ମାନେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ରାଣୀଙ୍କ ସହୃଦ ରାଜା ବାରମ୍ବାର ଗୁରୁଙ୍କର ଚରଣ ବନ୍ଦନ
 କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ମୁନିଗୁରୁ ଆଶାବାଦ ଦେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୫୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ରାଜା
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ପୁତ୍ରଗଣଙ୍କୁ ଓ ସକଳ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଆଗରେ ରଖି (ତାହା ସବୁ)
 ଗ୍ରହଣ ନିମନ୍ତେ ମୁନିଙ୍କୁ ବିନୟ କଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁନିରାଜ (ପ୍ରସ୍ତୋତ ରୂପେ) କେବଳ
 ତାଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟ ମାଗିନେଲେ ଏବଂ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ଆଶାବାଦ ଦେଲେ ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ
 ସୀତାଙ୍କ ସହ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରି ଗୁରୁ ବସିଷ୍ଠ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ସମ୍ମାନକୁ
 ଗମନ କଲେ । ରାଜା ସମସ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣୀଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ହୃଦର ବସ୍ତ୍ର ଓ
 ଭୂଷଣ ପିନ୍ଧାଇଲେ ॥ ୨ ॥ ତତ୍ପରେ ସମସ୍ତ ଯୌତୁକ୍ୟବସ୍ତୁ ନାଶ୍ଟୁ ଡକାଇଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ
 ରୁଚି ଅନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବସ୍ତ୍ର ଓ ଭୂଷଣ ଦେଲେ । ପ୍ରାପକମାନେ ଅପଣା ଯୋଗ୍ୟ
 ପ୍ରାପ୍ୟ ନେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଭୂପ-ଶିରୋମଣି ଦଶରଥ ସେମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ
 ଦେଉଥାନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁ ଅତିଥିମାନଙ୍କୁ ରାଜା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓ ମୁନିଗୁରୁ କୋଇ ମନେ କଲେ,

ସବୁ ଶୁଣୁ ସବୁହି ସମନ୍ତ ନରନାଥ । ରହା ହୃଦୟୁ ଭରି ପୁରୁ ଉତ୍ତମୁ ॥
 ଜହଁ ରଜବାସୁ ତହା ପରା ଧାରେ । ସହିତ ବହୁଟିଲୁ କୁଅର ନିହାରେ ॥୧॥
 ଲିଏ ଗୋଦ କରି ମୋଦ ସମେତା । କୋ କହି ସକଲ ଭୟୁର ସୁଖ ଜେତା ॥
 ବଧୁ ସପ୍ତେମ ଗୋଦ ବୋଞ୍ଚା । ବାର ବାର ହୁଏ ହରଷି ଦୁଲ୍ଲଭା ॥୨॥
 ଦେଖି ସମାଜୁ ମୁକ୍ତି ରଜବାସୁ । ସବ କେଁ ଉର ଅନଂଦୁ କପୋ ବାସୁ ॥
 କହେଉ ଭୂପ ଜମି ଭୟୁର ବିବାହୁ । ସୁନି ସୁନି ହରଷୁ ହୋତ ସବ କାହୁ ॥୩॥
 ଜନକ ରାଜ ଗୁନ ସୀତ ବଢ଼ାଇ । ପ୍ରୀତି ଶାନ୍ତି ସପଦା ସୁହାଉ ॥
 ବହୁବଧୁ ଭୂପ ଶ୍ରୀ ଜମି ବରମା । ରାମ ସବ ପ୍ରମୁକ୍ତି ସୁନି କରମା ॥୪॥
 ସୁତହୁ ସମେତ ନଦୀର ନୃପ ବୋଲି ବିସ୍ତ ଗୁର ଶ୍ରୀତି ।

ଭୋଜନୁ ଶାନ୍ତି ଅନେକ ବିଧି ଘଣ୍ଟ ପଠ ଗଲ ରାତି ॥୩୫୪॥

ସବୁ ଭାବେ ସମସ୍ତକୁ ସମ୍ମାନିତେ ନୃପ । ହୃଦୟେ ପୁରୁ ରହଇ ଉଦ୍ଧାତ ଅନୁପ ॥
 ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ଅନ୍ତଃସ୍ତରେ ପ୍ରବେଶ କରିଣ । ବଧୁଙ୍କ ସହିତ ସବୁ ସ୍ତବକୁ ଦେଖିଣ ॥୧॥
 କୋଳ କରି ନେଲେ ଅତି ପ୍ରମୋଦ ସମେତେ । କେ କହୁ ପାଶବ ମନେ ସୁଖ ହେଲ ଯେତେ ॥
 ବଧୁକୁ ସପ୍ତେମେ କୋଳେ ବସାଇ ନୃପତି । ବାରମ୍ବାର ହର୍ଷ ହୃଦେ ସେନେହ କରିନ୍ତି ॥୨॥
 ଦେଖି ସମାଜ ରାଣୀଙ୍କ ଉଦ୍ଧାସ ଉଦ୍ଧାସ । ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦେ କଲ ଆନନ୍ଦ ନିବାସ ॥
 କହନ୍ତି ନୃପବିବାହ ହୋଇଲ ଯେମନ୍ତେ । ଶୁଣି ଶୁଣି ଆହ୍ଲାବିତ ହୁଅନ୍ତି ସମସ୍ତେ ॥୩॥
 ଜନକ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର, ବଡ଼ାଇ ଆବର । ପ୍ରୀତି, ବ୍ୟବହାର, ଶୀଳ, ସମ୍ପଦ ସୁନ୍ଦର ॥
 ଭୂପ ଶ୍ରୀ ପର ବହୁ ପ୍ରକାରେ ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତି । ଶୁଣି ଶୁଣି ରାଣୀ ସବେ ପ୍ରମୋଦ ଲଭନ୍ତି ॥୪॥
 ସ୍ତବକ ସହିତ ସ୍ନାନ କରି ନୃପ ତାଙ୍କ ଆଖି ଗୁରୁ ଶ୍ରୀତି ।

ଅନେକ ପ୍ରକାର କରିଲେ ଭୋଜନ ପାଞ୍ଚଗଣ ଗଲ ରାତି ॥୩୫୫॥

ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ଭଲ ଭାବରେ ସମ୍ମାନ କଲେ । ଦେବବଂଶ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିବାହ ଦେଖି ଉତ୍ସବର
 ପ୍ରଣାମ କରି ପୁଷ୍ପ-ବୃକ୍ଷ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୫ ॥ ଦୋହା :—ନିଷାଣ ବଜାଇ ପରମ
 ସୁଖ ଲଭ କରି ଦେବଜାମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ଲୋକକୁ ଚଳିଲେ । ସେମାନେ ପରସ୍ପର
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଯଶ କହୁ ଚାଲିଥା'ନ୍ତି । ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମ ସମ୍ଭାଷ ନ ଥାଏ ॥ ୩୫୬ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ପ୍ରେମପୂର୍ବକ ସମସ୍ତଙ୍କର ଭଲ ଭାବରେ ଆଦରସଜ୍ଜାର କଲବେଳେ ରାଜା
 ଦଶରଥଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଉଦ୍ଧାତ ଓ ଆନନ୍ଦ ଭରପଲ । ଯେଉଁଠି ରାଣୀଙ୍କୁ ଆସ ଥିଲା, ସେ
 ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଏବଂ ବଧୁବଂଶଙ୍କ ସମେତ କୁମାରମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ॥ ୧ ॥
 ଆନନ୍ଦ ସହକାରେ ରାଜା ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ କୋଳରେ ବସାଇଲେ । ସେ ସମୟରେ ରାଜାଙ୍କର
 ଯେତେ ସୁଖ ଲଭ ହେଲା, ତାହାକୁ କିଏ କହି ପାରିବ ? ତତ୍ପରେ ସେ ପୁତ୍ର-ବଧୂମାନଙ୍କୁ
 ପ୍ରେମରେ କୋଳ କରି ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗେଲ କଲେ ॥ ୨ ॥ ଏହି ସମାଜ
 ଦେଖି ରାଣୀଙ୍କୁ ଆସ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲା । ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦ ବାସ କଲା । ତଦନନ୍ତର

ମଂଗଲଗାନ କରୁଛି ବର ଶ୍ରମିନି । ଭେ ସୁଖମୁଲ ମନୋହର ଜାମିନି ॥
 ଅଂଚଳ ପାନ ସବ କାହୁଁ ପାଏ । ପ୍ରଗ ସୁଗଂଧ ଭୂଷିତ ଛବି ଗୁଣ ॥୧॥
 ରାମନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ରଜାୟୁସୁ ପାଇ । ନିଜ ନିଜ ଭବନ ଚଳେ ସିର ନାହି ॥
 ପ୍ରେମ ପ୍ରମୋଦୁ ବିନୋଦୁ ବଢ଼ାଇ । ସମୟ ସମାଜ ମନୋହରତାହି ॥୨॥
 କହି ନ ସକଛି ସତ ସାରଦ ସେଧୁ । ବେଦ ବିରଂଗ ମହେସ ଗନେସୁ ॥
 ସୋ ମେଁ କହୋଁ କଞ୍ଚନ ବିଧି ବରମା । ଭୂମିନାଗୁ ସିର ଧରଇ କି ଧରମା ॥୩॥
 ନୃପ ସବ ଭାବ ସବହି ସନମାମା । କହି ମୁଦୁ ବଚନ ବୋଲୁଛି ରାମା ॥
 ବଧୂ ଲବିକମା ପର ଘର ଆଇଁ । ଶଶେନ୍ଦ୍ର ନୟନ ପଲକ କି ନାହିଁ ॥୪॥

ମଙ୍ଗଳ ଗାନ କରନ୍ତୁ ହୃଦୟ କାମିନୀ । ହେଲ ଅତି ସୁଖ-ମୁଲ ରୁଚିର ଯାମିନୀ ॥
 ଆଚମନ କରି ସର୍ବେ ତାମୁଲ ଘେନିଲେ । ସୁଗନ୍ଧ ମାଲ୍ୟାଦ ଦ୍ଵାରା ଭୂଷିତ ହୋଇଲେ ॥୧॥
 ରାମନ୍ଦ୍ର ନିରେଖି ରାଜା ଆଦେଶ ପାଇଣ । ନିଜ ନିଜ ଗହେ ଗଲେ ଶିର ନୁଆଁଇଣ ॥
 ପ୍ରେମ, ପ୍ରମୋଦ, ବିନୋଦ, ବତାଇ ଆବର । ସମୟ, ସମାଜ, ମନୋହରତା ନିବର ॥୨॥
 କହ ନ ପାରିବେ ଶତ ସରସ୍ଵତୀ ଶେଷ । ବେଦ ବିରହି ମହେଶ ସହଚ ଗଣେଶ ॥
 ତାହା ମୁଁ କଣିବି ଅବା କେଉଁଭାବେ ବଞ୍ଚି । କେନ୍ଦୁଆ କେବେ କି ଝିରେ ଧରଇ ଧରଣୀ ॥୩॥
 ନୃପ ମମସ୍ତକ୍ତ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ସମ୍ମାନ । ଶୁଣିଲେ ସ୍ଵେଦେ ରାଣୀଙ୍କୁ ତାଜ ମୁକୁତାଣୀ ॥
 ଶିବ ବନ୍ଧୁ ଅସିନ୍ତ ପୁଣି ପରଘରେ । ରଖିବ ନେତ୍ର-ପଲକ ପ୍ରାୟେ ଯତନରେ ॥୪॥

ଯେପରି ବିବାହ ହୋଇଅଛି, ରାଜା ସେ ସବୁ କହିଲେ । ତାହା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ହର୍ଷ ଲଭି
 କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ରାଜା ଦଶରଥ ଶୁଣି ପରି ଜନକଙ୍କ ପୁତ୍ର, ତରୁଣ, ମହତ୍ତ୍ଵ, ପ୍ରୀତି-ସ୍ଵତି
 ଏବଂ ପ୍ରଭବ ସମ୍ପଦର ବର୍ଣ୍ଣନା ବହୁ ପ୍ରକାରେ କଲେ । ଜନକଙ୍କର କୃତଜ୍ଞ ଶୁଣି ସମସ୍ତ
 ରାଣୀ ଅତିଶକ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ସହଚ ସ୍ଵାନ କରି
 ରାଜା, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଗୋରୁ ଓ ଆର୍ଯ୍ୟାୟ ସ୍ଵଜନମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ ବିବିଧ ଭୋଜନ ଦାନ କଲେ ।
 ଏ ସବୁ କରୁ କରୁ ପାଞ୍ଚପକ୍ଷ ରାତି ଶେଷଲେ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ପୁତ୍ରର ନାମମାନେ
 ମଙ୍ଗଲଗାନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେହି ରାତି ପୁଣର ଆଧାର ଓ ମନୋହାରଣୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ ।
 ସମସ୍ତେ ଆଚମନ କରି ପାନ ଖାଇଲେ ଏବଂ ଫୁଲମାଳା, ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ଆଦିରେ ବିରୁଷିତ
 ହେଇ ଶୋଭାରେ ଆଛାଦିତ ହେଲେ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମନ୍ଦ୍ର ଦର୍ଶନ କରି ଓ ତାଙ୍କର ଆଶ୍ଵ
 ନେଇ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଣାମପୂର୍ବକ ଆପଣା ଅପଣା ଘରକୁ ଚଳିଲେ । ସେ ସ୍ଥାନର ପ୍ରେମ,
 ଆନନ୍ଦ, ବିନୋଦ, ମହତ୍ତ୍ଵ, ସମୟ, ସମାଜ ଓ ମନୋହରତାକୁ ଶହ ଶହ ସରସ୍ଵତୀ
 ଶେଷ, ବେଦ, ବ୍ରହ୍ମା, ମହାବେଦ ଓ ଗଣେଶ ପୂଜା କହିପାରିବେ ନାହିଁ । ମୁଁ କିପରି
 ଭାବରେ ବଞ୍ଚି କହିବି ? ଭଲ କେନ୍ଦୁଆ କେଉଁଠି ପୁଅବାଳୁ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ବୋହି ନେଇ
 ପାରିବି । ॥ ୬-୩ ॥ ରାଜା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସକଳ ପ୍ରକାରେ ସମ୍ମାନ କରି ଓ ଗୋମଳ ବଚନ
 କହି ବିଦାୟ ଦେଲେ । ତତ୍ପରେ ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ କହିଲେ, “ବଧୂମାନେ ବର୍ଣ୍ଣମାନ

ଲଭିକା ଶ୍ରମିତ ଉନ୍ନତ ବସ ସମ୍ବନ୍ଧ କରୁଥିବୁ ଜାଇ ।

ଅସ କହି ଗେ ବିଶ୍ରାମବୃତ୍ତି ରାମ ଚରନ ଚିତ୍ତ ଲାଭ ॥୩୫॥

ଭୂପ ବଚନ ସୁନ ସହଜ ସୁହାଏ । ଜରତ ଜନକ ମନ ପଲ୍ଲବ ଉପାଏ ॥
ସୁଭଗ ସୁରଭ ପୟ ଫେନ ସମାନ । କୋମଳ କଲିତ ସୁପେଶ୍ଚ ନାନା ॥୧॥
ଉପବରହନ ବର ବରନ ନ ଜାଣୁ । ସୁଗ ସୁଗଂଧ ମନମନ୍ଦର ମାଣୁ ॥
ରତନସାପ ସୁଠି ଶୁଭ୍ର ଚଢ଼ୋଡ଼ି । କହତ ନ ବନଇ ଜାନ ଜେହିଁ ଜୋଡ଼ି ॥୨॥
ସେଜ ରୁଚର ରଚି ରାମ ଉଠାଏ । ପ୍ରେମ ସମେତ ପଲ୍ଲବ ପୌଡ଼ାଏ ॥
ଅଜ୍ଞା ପୁନ ପୁନ ଭାବନ୍ତି ଖାନ୍ତି । ନିଜ ନିଜ ସେଜ ସମ୍ବନ୍ଧ ତହୁଁ ଖାନ୍ତି ॥୩॥
ଦେଖି ସ୍ୟାମ ମୁଦୁ ମଞ୍ଜୁଲ ଗାତା । କହୁଛି ସପ୍ରେମ ବଚନ ସବ ମାତା ॥
ମାରଗ ଜାତ ଭୟାଞ୍ଜନ ଶ୍ରୀ । କେହି ବିଧି ତାତ ତାତକା ମାଣ ॥୪॥

ଶ୍ରମେ ନିଦ୍ରାସକ୍ତ ହେଲେଣି ବାଳୁକ ଶୟନ କରାଅ ଯାଇ ।

ଏହା କହି ଗଲେ ଶୟନାଗାରକୁ ଚିତ୍ତେ ରାମପଦ ଧାୟ ॥୩୫॥

ସହଜ ହୃଦର ଶୁଣି ବଚନ ନୃପଙ୍କ । ଜନକ-ମଣି-ନଟିତ ପାଦପ ପଲଙ୍କ ॥
ସ୍ବଚ୍ଛ ଧବଳ ସୁରଭ ପୟ ଡେଇଁ ସମ । ବିପ୍ଳବଲେ ମୁହୁତୁ ଶୟନୀ ଅନୁପମ ॥୧॥
ବର୍ଣ୍ଣି ନ ହୁଅଇ ଉପବର୍ତ୍ତଣ ଶୋଭନ । ମାଲ ସୁଗନ୍ଧ ମଣିରେ ସଜାଇ ସଦନ ।
ରମ୍ୟ ରତ୍ନ ସାପ ଶୁଭ୍ର ଶୁଭ୍ର ଆ ଶୋଭଇ । ଯେ ଦେଖିବୁ ସେ ଜାଣଇ, କହୁ ନ ହୁଅଇ ॥୨॥
ରଚିଣ ରୁଚର ଶୟନୀ ଶ୍ରୀ ରମ୍ୟାୟକେ । ଉଠାଇ ପଡ଼ୁଥାଇଲେ ସପ୍ରେମ ପଲଙ୍କେ ॥
ବାବମ୍ବାର ଅନୁକମ୍ପ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତେ । ନିଜ ନିଜ ଶୟନୀରେ ସେ ଶୋଇଲେ ସମସ୍ତେ ॥୩॥
ନିରେଖି ଶ୍ୟାମଳ ମୁହୁତ ମଞ୍ଜୁ କଲେବର । ବୋଲନ୍ତି ପ୍ରେମ ସହଜ ଜନନୀ ନିକର ॥
ମାର୍ଗରେ ଯାଆନ୍ତେ ବସ, ଭାଷ ଭାଷଣ । ମାଣଇ ତାତକା ନିଶାଚରଣ କପଟ ॥୪॥

ପିଲା, ପର ଘରକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି । ପଲକ ନେତ୍ରକୁ ରଖିଲ ପର ଏମାନଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେମାନେ
ଯତ୍ନସହକାରେ ରକ୍ଷା କରବ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ପୁଅମାନେ ଜ୍ଞାନ ହୋଇ ନିଦ୍ରାସକ୍ତ
ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଶୟନ କରାଅ ।” ଏହୁପରି କହି ରାଜା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
ଚରଣରେ ମନସାନ୍ନ ରଖି ବିଶ୍ରାମଭବନକୁ ଚାଲିଗଲେ ॥ ୩୫-୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
ରାଜାଙ୍କର ସ୍ବଭବ-ସୁନ୍ଦର ବଚନ ଶୁଣି ରାଣୀମାନେ ମଣି-ବିକଳିତ ହୃଦୟ ପଲଙ୍କ
ବିଛାଇଲେ । ଗାଣିତ୍ୟଦେଶ ପର ଧଳା ଏବଂ କୋମଳ ଓ ମନୋହର ଅନେକ ଶୟନୀ
ବିଛାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ସୁନ୍ଦର ତନ୍ମୟାମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ମଣି-ମନ୍ଦରରେ
ସୁଗନ୍ଧିତ ପୁଷ୍ପମାଳା ସୁସଜ୍ଜିତ । ରମ୍ୟ ରତ୍ନସାପ ଓ ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ରାକପର ଶୋଭା
ଅବର୍ଣ୍ଣିୟ । ଯେ ଦେଖିବୁ, ସେହି ମାତ୍ର ଜାଣି ପାରିବ ॥ ୨ ॥ ଏହି ପ୍ରକାରେ ସୁନ୍ଦର ଶୟନୀ
ସଜାଇ ମାତାମାନେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଉଠାଇ ପ୍ରେମ ସହକାରେ ତାହାଙ୍କୁ ପଲଙ୍କ ଉପରେ
ପଡ଼ୁଥାଇଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ବାବମ୍ବାର ଭାବମାନଙ୍କୁ (ଶୋଇବା ନିମନ୍ତେ) ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ।

ଘୋର ନିସାଚର ବିକଟ ଭଟ ସମର ଗନହିଁ ନହିଁ କାହୁଁ ।

ମାରେ ସଜ୍ଜିତ ସହାୟ କିମି ଖଲ ମାଣ୍ଡବ ପ୍ରବାହୁଁ ॥୩୫୭॥
ମୁନି ପ୍ରସାଦ ବଲ ତାତ ଭୁଞ୍ଜାୟ । ଈଶ ଅନେକ କରବରେଁ ଟାଣ ॥
ମଖ ରଖଣ୍ଡାୟ କରି ଦୁହଁ ଭାରି । ଗୁରୁ ପ୍ରସାଦ ସବ ବିଦ୍ୟା ପାଇଁ ॥୧॥
ମୁନିତପ୍ତ ତସ୍ୟ ଲଗତ ପଗ ଧୁସ । କାରଣ ରହୁ ଭୁବନ ଭରି ପୁଷ୍ପ ॥
କମଳ ପାଠି ପଦ କୁଟ କଠୋର । ନୃପ ସମାଜ ମହୁଁ ସିବଧନୁ ତୋର ॥୨॥
ବିସ୍ତ ବିଜୟ ଜୟ ଜାନକ ପାଇ । ଆସ ଭବନ ବ୍ୟାଧି ସବ ଭାରି ॥
ସକଳ ଅମାନ୍ୟ କରମ ଭୁଞ୍ଜାରେ । କେବଳ କୌସିକ କୃପା ପୁଧାରେ ॥୩॥
ଆଜୁ ସୁଫଳ ଜଗ ଜନମୁ ହମାୟ । ଦେଖି ତାତ ବିଧବଦନ ଭୁଞ୍ଜାୟ ॥
ଜେ ଦିନ ଗଏ ଭୁଞ୍ଜୁଛି ବିନୁ ଦେଖେ । ତେ ବିରଂଗ ଜନ ପାରହିଁ ଲେଖେ ॥୪॥

କାହାକୁ ଛାଡ଼େ ନ କରନ୍ତି ରଣେ ଘୋର ଶୁଣସ ସକଳେ ।

ମାରିଲ କେମନ୍ତେ ସେନାଙ୍କ ସଙ୍ଗେତେ ପ୍ରବାହୁଁ ମାଣ୍ଡବ ଖଳେ ॥୩୫୮॥
ମୁନିଙ୍କ ପ୍ରସାଦେ, ନୁହନ୍ତାଏ ମୁଁ କୁମର । ଟାଳିଲେ ଭୟର ବହୁ ସଙ୍କଟ ଭୁମର ॥
ଯଜ୍ଞରକ୍ଷା ବେନିଭଲ ମିଳିଣ କରଲ । ଗୁରୁ ପ୍ରସାଦରୁ ବିଦ୍ୟା ସମସ୍ତ ପାଇଲ ॥୧॥
ପଦଧୁଳି ସର୍ବେ ମୁନି ଘରଣୀ ତରଲ । ସିଂହବନେ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ସୁମଣ ରହୁଲ ॥
କରପ ପୁଷ୍ପ କୁଳିଶ-ରାଶିରୁ କଠନ । ଶିବ-ଶରୀର ନୃପ-ସମାଜେ ଭକ୍ତିଶ ॥୨॥
ବିଶ୍ୱ ବିଜୟ କାରତ, ବଳଦେହ ପାଇ । ଅସିଲ ଗୁହେ ବିବାହ ହୋଇ ଗୁଣିଭାଲ ॥
ଏ ସମସ୍ତ ଅମାନ୍ୟ କରମ ଭୁମର । ସାଧୁଲ କେବଳ କୃପା କରୁଣିକର ॥୩॥
ଆଜି ଜଗତରେ ଆମ୍ଭ ଜନମ ସୁଫଳ । ଦେଖି ବସ୍ତ୍ର, ଭୁସ୍ତ ବିଧୁ-ବଦନ ବିମଳ ॥
ସେହିଦିନ କଟିଅଛୁ ତୋତେ ବିନାଦେଖି । ସେଦିନ ବିହନ ଯୋଡ଼ୁମୋ ଆହୁସେ ଲେଖି ॥୪॥

ତେଣୁ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ନିଜ ଶଯ୍ୟାରେ ଯାଇ ଶୋଇଲେ ॥ ୩ ॥ ସକଳ ମାତା
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶ୍ୟାମଳ, ସୁନ୍ଦର, କୋମଳ ଶରୀରକୁ ଦେଖି ପ୍ରେମ ସହକାରେ ବଚନ
ବୋଲୁଥା'ନ୍ତି—“ହେ ବସ୍ତ୍ର ! ମାର୍ଗରେ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ତୁମେ ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ତାତକା
ରାକ୍ଷସୀକୁ କପଳ ମାରିଲ ?” ॥ ୪ ॥ କୋହା—“ବିକଟ ଯୋଦ୍ଧା ଓ ଅତି ଭୟାନକ
ରାକ୍ଷସ ମାନ୍ଦବ ଓ ପ୍ରବାହୁଁ । ପ୍ରଭାରେ ସେମାନେ କାହାଣୀକୁ ଗଢ଼େ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।
ସୈନ୍ୟ ଓ ସହାୟକଗଣଙ୍କ ସମେତ ସେ ଦୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସଦ୍ୱୟକୁ କପଳ ମାରିଲ ? ॥୩୫୭॥
କୌପାୟ—“ହେ ବସ୍ତ୍ର ! ମୁଁ ନୁହଁ ଯାଉଛି । ମୁନିଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ଭୟର ଭୁମର ବହୁତ
ବିପଦ ଟାଳି ଦେଇଛନ୍ତି । ଭଲ ଦୃଢ଼ ଯଜ୍ଞ ରକ୍ଷା କରି ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟା
ଲାଭ କଲ ॥ ୧ ॥ ଚରଣଧୁଳି ଲାଗିଲାମାନେ ମୁନିପତ୍ନୀ ଅହଲ୍ୟା ତରଳଲେ । ସମସ୍ତ
ଭୁବନରେ ଏହି ଖଣି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି । କରପ-ପୁଷ୍ପ, ବଳ
ଏବଂ ପଦଧୁଳି ମଧ୍ୟ କଠୋରତର ଶିବଧନୁକୁ ସମସ୍ତ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ତୁମେ ବିନି

ସମ ପ୍ରତୋଷୀ ମାତୁ ସବ କହୁ ବିମତ ବର ବେନ ।

ସୁମିର ସ୍ତବ୍ଧ ଗୁର ବିପ୍ର ପଦ କବ ମାଦବସ ନେନ ॥୩୫୭॥
ମାଦର୍ଦ୍ଦ ବଦନ ସୋହ ସୁଠି ଲେନା । ମନହୁଁ ସାଝ ସରସୀରୁତ ସୋନା ॥
ଘର ଘର କରୁଛି ଜାଗରନ ନାଶ । ଦେହୁଁ ପରସପର ମଂଗଲ ଗାଣ ॥୧॥
ସୁଗ୍ଧ ବିରଜିତ ରଜନ ରଜନ । ଗୁମାଁ କହୁଛି ବିଲେକହୁଁ ସଜନା ॥
ସୁନ୍ଦର ବଧୂକୁ ସାସୁ ଲେ ସୋଇ । ଫଳକହୁଁ ଜନୁ ସିରମନ ଉର ଗୋଇ ॥୨॥
ପ୍ରାତ ସୁମାତ କାଲ ପ୍ରଭୁ ଜାଗେ । ଅରୁନରୁତ ବର ବୋଲନ ଲାଗେ ॥
ବଦି ମାଗଧନ୍ତି ଗୁନଗନ ଗାଏ । ପୁରଜନ ଦ୍ଵାର ଜୋହାରନ ଆଏ ॥୩॥

ସମ ଭାଷି ମୁହୁ ବିମତ ବଚନ ମାତାଙ୍କୁ ପରତୋଷିଲେ ।

ସବ ସଦାଶିବ ପ୍ରଭୁ ବିପ୍ରପଦ କଦା ଆସନ୍ତ ହୋଇଲେ ॥୩୫୭॥

ଶୋଭଇ ନିହତ ଗୁରୁବଦନ କୋମଳ । କି ଅବା ମୁହୂତ ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳୀନ କମଳ ॥
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହେ କରନ୍ତି ଜାଗରଣ ବାଳୀ । ଦେଇଣ ପରସ୍ପରକୁ ସ୍ତମଜଲ ଗାଳି ॥୧॥
ସୁଗ୍ଧ ବିରଜଇ, ଅତି ରଜଇ ରଜନା । ଗୁଣୀ କହନ୍ତି, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିଲେକ, ସଜନା ॥
ଶାଶୁଏ ଶୋଇଲେ ଯେନି ବଧୂ ପ୍ରହସନ୍ତୁ । ଫଣୀ ଯେସନେ ଲୁଗୁଇ ହୃଦୟେ ମଣିକୁ ॥୨॥
ପବନ ପ୍ରସ୍ତବେ ପ୍ରଭୁ ଜାଗତ ହୋଇଲେ । ସୁନ୍ଦର ଧନରେ ଯେବେ ହୁକକୁଟ ଶୁଭଲେ ॥
ବଦୀ ଗାୟକ ଗାୟନ କଲେ ଗୁଣ ଗୁଣି । କୁହାରିବାକୁ ଆସିଲେ ଦ୍ଵାରେ ପୁରବାସୀ ॥୩॥

ଦେଲ । ॥ ୨ ॥ ବିଶ୍ଵବିଜୟ-ଯଶ ଓ ଜାନଙ୍କୁ ଲଭି କଲ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଭାଇ ବିବାହ
କରି ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲ । ଭ୍ରମର ଏ ସମସ୍ତ ଚର୍ମ ଅମାରୁଷୀ । କେବଳ ବିଶ୍ଵାମିତଙ୍କ
କୃପାରୁ ରୂପେ ଏ ସବୁ ସାଧନ କରିପାରିଛ ॥୩॥ ହେ ବନ୍ଧୁ ! ଭ୍ରମର ଚନ୍ଦ୍ର ବଦନ ଦର୍ଶନ କରି
ଜଗତରେ ଆମର ଜନ୍ମସହସ୍ର ସଫଳ ହେଲା ବୋଲି ଆନନ୍ଦମାନେ ମନେ କରୁଛୁ ।
ଭ୍ରମର ଦର୍ଶନ ବିନା ଯେଉଁସବୁ ଦିନ ଏଠି କଟିଯାଇଛି, ସେ ସବୁକୁ ବିଧତା ଗଣନାରେ
ନ ଆଣନ୍ତୁ । ଅର୍ଥାତ୍ ଆୟୁଷ ସହସ୍ରକ ସେ ସବୁ ସାମିଲ ନ କରନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସବିନୟ ଉତ୍ତମ ବଚନ କହୁ ମାତାମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ । ପୁଣି ଶିବ,
ଗୁରୁ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଚରଣ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନଦ୍ରାରେ ଆସନ୍ତ ହେଲେ ॥ ୩୫୭ ॥
ତୋପାଇ — ନଦ୍ରାରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ପୁଅ ଏପରି ଶୋଭିତ ହେଉଥିଲା, ସତେ
ଯେପରି ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳରେ ମୁହୂତ କମଳ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥିଲା ! ନାଗମାନେ ଗୃହେ
ଗୃହେ ଜାଗରଣ କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ମଙ୍ଗଳମୟୀ ଗାଳି ଆଦାନ-ପ୍ରଦାନ
କରୁଥାନ୍ତି ॥୧॥ ଗୁଣୀମାନେ ବହୁଥାନ୍ତି, “ହେ ସଜନି ! ଦେଖ, ଆଜି ରାତିର କପରି
ଶୋଭ, ଯାହା ହୋଗେ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁର ବିଶେଷ ଶୋଭ ପାଇଅଛି ।” ଶାଶୁମାନେ ସୁନ୍ଦର
ବଧୂମାନଙ୍କୁ ଧରି ଶୋଇଲେ । ସତେ ଯେପରି ଫଣୀମାନେ ଶିରୋମଣି ଗୁଡ଼ିକୁ ହୃଦୟରେ
ଲୁଗୁଇ ରଖିଲେ କି ! ॥ ୨ ॥ ପ୍ରାତଃ କାଳରେ ପବନ ବ୍ରାହ୍ମ ପୃହୁର୍ଣ୍ଣରେ ପ୍ରଭୁ ଜାଗତ

ବନ୍ଧ ବିପ୍ର ସୁର ଗୁର ପିତୃ ମାତା । ପାଇ ଅସୀସ ମୁହୂତ ସବ ଭ୍ରାତା ॥
 ଜନନିନ୍ଦ୍ର ସାଦର ବଦନ ନିହାରେ । ଭୂପତି ସଙ୍ଗ ଦ୍ଵାର ପଶୁ ଧାରେ ॥୩॥
 କାହିଁ ଯୌତ ସବ ସହଜ ସୁଖ ସରିତ ସୁମତ ନହାଇ ।
 ପ୍ରାଚୀନିୟା କରି ତାତ ପହିଁ ଆସ ଶୁଭିତ୍ତ ଭାଇ ॥୩୩॥

ନବାହ୍ନିପାଦପୁଣ୍ୟ, ତୃତୀୟ ବିଶ୍ରାମ

ଭୂପ ବିଲେକି ଲିଏ ଉର ଲୁଇ । ବୈଠେ ହରଷି ରଜାୟୁସୁ ପାଞ୍ଜି ॥
 ଦେଖି ରାମୁ ସବ ସଭା ଜୁଡ଼ାମା । ଲେଚନ ଲଭ ଅବଧ ଅନୁମାନ ॥୧॥
 ପୁଣି ବସିଷ୍ଠ ମୁନି କୌସିକୁ ଆସ । ସୁଭଗ ଆସନହୁଁ ମୁନି ବୈଠାସ ॥
 ସୁଭକ୍ତ ସମେତ ପୁଣି ପଦ ଲଗେ । ନିରାଶି ରାମୁ ଦୋଉ ଗୁର ଅଭୁଗଗେ ॥୨॥

ବନ୍ଧ ବିପ୍ର ସୁର ଗୁରୁ ପୁଣ୍ୟ ପିତା ମାତା । ଆଶିଷ ପାଇ ଆନନ୍ଦ ହେଲେ ସବୁ ଭ୍ରାତା ॥
 ସାଦରେ ଜନମା ସବେ ମୁଖ ନିରେଖନ୍ତି । ଦ୍ଵାରେ ବିଜେ କଲେ ସଙ୍ଗେ ଘେନିଣ ଭୂପତି ॥୩॥

ସହଜେ ପବନ ହୋଇ ଶୁଦ୍ଧପୁତ ସରସୁରେ କରି ସ୍ନାନ ।

ପ୍ରାଚୀନିୟା ସାରି ବିଜେ କଲେ ଶୁଭିତ୍ତ ପିତା ସନ୍ନିଧାନ ॥୩୩॥

ଭୂପତି ବିଲେକି ନେଲେ ହୃଦୟେ ଲଗାଇ । ବସିଲେ ସୁତେ ନୃପଙ୍କ ଅନୁମତି ପାଇ ॥
 ନିରେଖି ରାମକୁ ତୃପ୍ତ ହେଲେ ସଭାବୃନ୍ଦେ । ନୟନ ଲଭ ଅବଧ ଅନୁମାନେ ହୃଦେ ॥୧॥
 ଆସିଲେ ବସିଷ୍ଠ ମୁନି କୌଶିକ ଆବର । ବସାଇଲେ ନୃପ ଦେଇ ଆସନ ସୁନ୍ଦର ॥
 ସୁଭକ୍ତ ସହ ପୁଣିଲେ ପୟରେ ପଡ଼ିଣ । ସୁଖୀ ହେଲେ ବେନି ଗୁରୁ ରାମକୁ ଦେଖିଣ ॥୨॥

ହେଲେ । କୁକୁଟମାନେ ସୁନ୍ଦର ଧୂଳରେ ଶୁଦ୍ଧିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶୁଣି ଓ ମାତୃମାନେ
 ଗୁଣଗାନ କଲେ ଏବଂ ନଗରବାସୀମାନେ ଜୁହାର କରିବାକୁ ଦ୍ଵାର ନିକଟକୁ
 ଆସିଲେ ॥୩॥ ସମସ୍ତ ଭାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଦେବତାବୃନ୍ଦ ତଥା ଗୁରୁ, ପିତା ଓ ମାତାମାନଙ୍କୁ
 ବନ୍ଦନା କଲେ ଏବଂ ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ । ମାତାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ମୁଖକୁ
 ଆଦରର ସହଜ ଅବଲେକନ କଲେ । ତତ୍ପରେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ରାଜାଙ୍କ ସହଚର
 ଦ୍ଵାରରେ ବିଜେ କଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା.—ସୁଭବତଃ ଶୁଦ୍ଧବନ୍ତ ଶୁଭଭାଇ ଶୌଭିକ
 କର୍ମ ସମାଦନ କରି ପବନ ସରସୁନଘରେ ସ୍ନାନ କଲେ ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନିୟା (ସନ୍ଧ୍ୟା-
 ବନ୍ଦନାଦି) ଶେଷ କରି ସେମାନେ ପିତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ ॥୩୩॥ ଚୌପାଞ୍ଚ.—ରାଜା
 ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ହୃଦୟରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ନେଲେ । ତଦନନ୍ତର ସେମାନେ
 ଆଜ୍ଞା ପାଇ ଆନନ୍ଦ ମନରେ ବସିଗଲେ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ନୟନଲଭର ଏହି
 ସୀମା ବୋଲି ହୃଦୟରେ ଅନୁମାନ କରି ସମସ୍ତ ସଭା ଶୀତଳ ହେଲା ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ
 ମୁନି ବସିଷ୍ଠ ଓ ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ଆସିଲେ । ରାଜା ସେମାନଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ଆସନ ଉପରେ ବସାଇଲେ
 ଏବଂ ପ୍ରଦଗଣଙ୍କ ସମେତ ସେମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ଚରଣରେ ପଡ଼ିଲେ । ଗୁରୁ ହୃଦେ

କହୁଛି ବସିଷ୍ଠ ଧରମ ଇତିହାସ । ସୁନୁଛି ମହାସୁ ସହିତ ରଜିବାସା ॥
ମୁନି ମନ ଅଗମ ଗାଧୁତ କରମ । ମୁଦିତ ବସିଷ୍ଠ ବିପୁଳ ବିଧି ବରମ ॥୩॥
ବୋଲେ ବାମଦେଉ ସବ ସୀତା । ଖରଚି କଲିତ ଲୋକ ତହୁଁ ମାତା ॥
ସୁନି ଆନନ୍ଦୁ ଭୟୁତ ସବ କାହୁଁ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭର ଅଧିକ ଉଚ୍ଛୁତ ॥୪॥
ମଂଗଳ ମୋଦ ଉଚ୍ଛୁତ ନିତ ଜାଣି ଦିବସ ଏହି ଭାତି ।

ଉମରୀ ଅର୍ଜୁନ ଅନନ୍ଦ ଭରି ଅଧିକ ଅଧିକ ଅଧିକାତି ॥୩୫॥

ସୁଦିନ ସୋଧୁ କଲ କଂକନ ଗ୍ରେରେ । ମଂଗଳ ମୋଦ ବିନୋଦ ନଥୋରେ ॥
ନିତ ନବ ସୁଖ ସୁର ଦେଖି ସିଦ୍ଧାସୀ । ଅର୍ଜୁନ ଜନ୍ମ ଜାତୁଛି ବିଧି ପାସୀ ॥୧॥
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଚଳନ ନିତ ଚହସୀ । ରାମ ସପ୍ତେମ ବିନୟ ବସ ରହସୀ ॥
ଦିନ ଦିନ ସୟାସୁନ ଭୂପତି ଭାରି । ଦେଖି ସବୁଦି ମହାମୁକିରାରି ॥୨॥

କହନ୍ତି ଗୁରୁ ବସିଷ୍ଠ ଧର୍ମ ଇତିହାସ । ଶୁଣନ୍ତି ରାଣିଙ୍କ ସହ ନୃପ ସଭାସ ॥
ପୁନଃ ମନ ଅଗମ୍ୟ କୌଶିକଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ । ନାନା ପ୍ରକାରେ ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତି ପ୍ରେମେ ପୁନଃ ॥୩॥
ବୋଲେ ବାମଦେବ ସତ୍ୟ ଅଟଇ ସକଳ । ପ୍ରତ୍ୟାକ ଭବନ ସବେ ଶାନ୍ତି ସମ୍ପଦ ॥
ଶ୍ରବଣ କରି ସମସ୍ତେ ହେଲେ ପ୍ରମୋଦିତ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅଧିକ ହୃଦେ ଉତ୍ସାହିତ ॥୪॥

ନିତ୍ୟ ଶୁଭ ହର୍ଷ ଉତ୍ସାହେ ଦିବସ ଅତିବାହିତ ହୁଅଇ ।

ଅଧିକ ଅଧିକ-କର ଆନନ୍ଦରେ ପୁର ପୁର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ॥୩୬॥

ଚିତାଇଲେ କର-ସୁନ୍ଦ ପ୍ରଦିନ ବିଗୁଣ । ମଙ୍ଗଳ ମୋଦ ବିନୋଦ ବୁଦି ହୁଏ ଭାସ ॥
ନିତ୍ୟ ନବ ପୁଣ୍ୟ ଦେଖି ପୁରେ ଲଳସନ୍ତି । ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଜନ୍ମିବାକୁ ବିଧିକ୍ତ ଯାତନ୍ତି ॥୧॥
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ନିତ୍ୟ ଯିବା ନିମନ୍ତେ ଲହନ୍ତି । ରାମଙ୍କ ବିନୟ ପ୍ରେମେ ଯାଇ ନ ପାରନ୍ତି ॥
ଦିନୁଦିନ ଶତପୁଣ୍ୟ ଭାବ ନୃପଙ୍କର । ଦେଖି ବତାଇ କରନ୍ତି ମହାପୁନଶ୍ଚର ॥୨॥

ଶ୍ରୀରାମକୁ ଦେଖି ପ୍ରେମ-ପୁରୁଷ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୨ ॥ ବସିଷ୍ଠ ଧର୍ମ-ଇତିହାସ କହୁ
ଗୁଲିଆ'ନ୍ତି । ରାଣୀମାନଙ୍କ ସମେତ ରାଜା ତାହା ଶୁଣୁଥା'ନ୍ତି । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ କୃତବୁ
ପୁନଃମାନଙ୍କ ମନର ମଧ୍ୟ ଅଗମ୍ୟ । ବସିଷ୍ଠ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକୁ
ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ॥ ୩ ॥ ବାମଦେବ କହଲେ—“ଏ ସବୁ କଥା ସତ୍ୟ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କର
କଲିତ ଶାନ୍ତି ଉନିଲୋକରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ।” ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହ
ଭରିଗଲା ॥ ୪ ॥ ବୋହା —ନିତ୍ୟ ମଙ୍ଗଳ ଓ ଆନନ୍ଦମୟ ନୂତନ ଉତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ
ହେଉଥାଏ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଆନନ୍ଦରେ ଦିନ ଅତିବାହିତ ହୋଇଯାଉଥାଏ । ଅଯୋଧ୍ୟାପୁର
ଆନନ୍ଦରେ ପୂରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପଡ଼ୁଥାଏ । ଆନନ୍ଦ ଅଧିକରୁ ଅଧିକତର ବଢ଼ି ଚାଲୁଥାଏ ॥୩୬॥
ଚୌପାଞ୍ଚ —ପୁରୋଧା ଶୁଭ ଦିନ ଶୁଭ କର କର ସୁଖ ଓ କଳ୍ପ ଚିତାଇଲେ । ମଙ୍ଗଳ,
ଆନନ୍ଦ ଓ ବିନୋଦ କିଛି କମ ହେଲାନାହିଁ । ଏହିପରି ଭାବରେ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ପୁଣ୍ୟ ଦେଖି
ଦେବତାମାନେ ମଧ୍ୟ ର୍ଷ୍ୟା କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିବା ନିମନ୍ତେ

ମାଗତ ବିଦା ରାଜ ଅନୁରାଗେ । ସୁତନ୍ତ୍ର ସମେତ ଠାଡ଼ ଭେ ଆଗେ ॥
 ନାଥ ସକଳ ସଫଳା ତୁମ୍ଭାଗ । ମୋ ସେବକୁ ସମେତ ସୁତ ନାଗ ॥
 କରବ ସଦା ଲବିକହ ପର ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଦରସକୁ ଦେତ ରହବ ମୁନିମୋହୁ ॥
 ଅସ କହି ରାଜ ସହିତ ସୁତ ରାମ । ପରେଉ ଚରନ ମୁଖ ଆଡ଼ି ନ ବାମ ॥
 ଶାନ୍ତି ଅସୀଧ ବିପ୍ର ବହୁ ଭାଙ୍ଗ । ଚଳେ ନ ପ୍ରୀତି ଶାନ୍ତି କହି ଜାଣ ॥
 ରାମ ସପ୍ତେମ ସଂଗ ସବ ଭାଣ । ଆସୁସୁ ପାଇ ଫିରେ ପହଞ୍ଚୁଣ ॥୧॥
 ରାମ ରୁପ ଭୂପତି ଭଗତି ବ୍ୟାହୁ ଉଚ୍ଛୁଳୁ ଅନନ୍ଦୁ ।

ଜାତ ସରାହତ ମନହିଁ ମନ ମୁହିତ ଗାଧୁକୁଳଚନ୍ଦ୍ର ॥୩୭॥

ବାମଦେବ ରଘୁକୁଳ ଗୁରୁ ଜ୍ଞାନ । ବହୁରି ଗାଧୁସୁତ କଥା ବଖାନ ॥
 ସୁନୁ ମୁନୁ ସୁଜୟ ମନହିଁ ମନ ରାଜ । ବରନତ ଆପନ ପୁନ୍ୟ ପ୍ରଭାଉ ॥୧॥

ମାଗନ୍ତେ ବିଦାୟ ମହାପାଳ ଅନୁରାଗେ । ସୁତକୁ ସଙ୍ଗରେ ଯେଉଁ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲେ ଆଗେ ॥
 ଏ ସକଳ ପ୍ରଜନାଥ ! ସମ୍ପଦ ରୁମର । ପୁତ୍ର ନାଗ ସହ ପୁଣି ଅଟେ ଅନୁଚର ॥୩॥
 ଶିଶୁଙ୍କ ଉପରେ ନିତ୍ୟ ସ୍ନେହ କରୁଥିବ । ମୋତେ ପ୍ରଜବର ଦରଶନ ଦେଉଥିବ ॥
 ଏହା କହୁ ସୁତ ରାଣୀ ସହିତ ରାଜନ । ପଡ଼ିଲେ ତରଣେ, ମୁଖେ ନ ହୁରେ ବଚନ ॥୩॥
 ନାନା ପ୍ରକାର ଆଶିଷ ଦେଇ ଦ୍ଵିଜମଣି । ଜମିଲେ, ପ୍ରୀତି ନିସ୍ଵପନ ନ ହୁଅଇ ବଞ୍ଚି ॥
 ରାମ ସପ୍ତେମେ ସଙ୍ଗରେ ଭାଇକୁ ନେଇଣ । ଫେରିଲେ ମେଲଣି କଣ ଆଦେଶ ପାଠଣ ॥୩॥

ରାମ ରୁପ ଅତି ଭୂପତିଙ୍କ ଭକ୍ତି ବିବାହୋତ୍ସବ ଅନନ୍ଦ ।

ନିଜ ମନ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଣାମି ଯାଆନ୍ତି ହୃଦେ ଗାଧୁକୁଳଚନ୍ଦ୍ର ॥୩୭॥

ବାମଦେବ ରାଷି, ରଘୁକୁଳ-ପୁରୁ ଜ୍ଞାନ । ପୁଣି ଗାଧୁ-ସୁତ କଥା କହିନ୍ତି ବଖାନି ॥
 ଶୁଣି ପ୍ରଜା ଯଶ ମନେ ମନେ ନରପତି । ନିଜ ପୁଣ୍ୟ ପରାମର୍ଶ ବଞ୍ଚିନ କରନ୍ତି ॥୧॥

ବ୍ୟାତାକୁ ଭିକ୍ଷା କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ପ୍ରତିଦିନ ତାଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଯିବାକୁ
 ଚାହୁଁଥା'ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସ୍ନେହ ଓ ବିନୟବଶତଃ ଅତିକ୍ରମାନ୍ତୁଥା'ନ୍ତି । ଦିନକୁ ଦିନ
 ରାଜାଙ୍କର ଶତେ ପୁଣ୍ୟ ଭାବ ଦେଖି ମହାପ୍ରତିରାଜ ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ
 କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ପରଶେଷରେ ଦିନେ ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ବିକାୟ ମାଗିଲେ । ରାଜା ପ୍ରେମମୟ
 ହୋଇ ପ୍ରତିବର୍ଷ ସହିତ ଆପଣେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ହେ ନାଥ !
 ଏ ସାରା ସମ୍ପତ୍ତି ଆପଣଙ୍କର । ମୁଁ ତ ସ୍ଵାପ୍ରାଣ ସମେତ ଆପଣଙ୍କର ସେବକ । ॥ ୩ ॥
 ହେ ମୁନି ! ପ୍ରତିମାନଙ୍କ ଉପରେ ସର୍ବଦା ସ୍ନେହ କରୁଥିବେ ଏବଂ ମୋତେ ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶନ
 ଦେଉଥିବେ ।” ଏହିପରି କହି ପୁତ୍ର ଓ ରାଣୀମାନଙ୍କ ସହିତ ରାଜା ଦଶରଥ ବିଶ୍ଵାମିତ୍ରଙ୍କ
 ଚରଣରେ ପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରେମାଧିକ୍ୟ ହେତୁ ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରୁ ନ ଥାଏ ॥ ୪ ॥
 ବାହୁଣ ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ବହୁବିଧ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ ଏବଂ ନିଜ ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରି ଚାଲିଲେ ।
 ପ୍ରୀତିର ଶାନ୍ତି କହି ହୁଏନାହିଁ । ସମସ୍ତ ଭାଇକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରେମରେ ତାଙ୍କୁ

ବହୁରେ ଲେଗ ରଜାୟୁ ସୁ ଭୟୁ । ସୁତଙ୍କ ସମେତ ନୃପତି ଗୁହଁ ଗୟୁ ॥
 ଜହଁ ତହଁ ରାମ ବ୍ୟାହୁ ସବୁ ଗାତ୍ର । ସୁଜୟ ପୁମାତ ଲେକ ତହଁ ଗୁତ୍ର ॥୨॥
 ଆଏ ବ୍ୟାହୁ ରାମ ଭର ଜବ ତେ । ବସଇ ଅନଂଦ ଅର୍ଥୁସ ସବ ତବ ତେ ॥
 ପ୍ରଭୁ ବିବାହଁ ଜୟ ଉୟୁ ଉଗ୍ରହୁ । ସକହିଁ ନ ବରନ ଗିର ଅହନାହୁ ॥୩॥
 କବିକୁଲ ଜୀବନୁ ପାବନ ଜାମା । ରାମ ସୀତା ଜୟ ମଂଗଲ ଖାମା ॥
 ତେହି ତେ ମେଁ କହୁ କହା ବଖାମା । କରନ ପୁମାତ ହେତୁ ନିଜ ବାମା ॥୪॥

ନିଜ ଗିର ପାବନି କରନ କାରନ ରାମ ଜୟ ଭୁଞ୍ଜି ୧ କହେ ୩ ।
 ରଘୁବୀର ଚରିତ ଅପାର ବାରିଧି ପାରୁ କବି କୌନେ ଲହେ ୩ ॥
 ଉପସାତ ବ୍ୟାହୁ ଉଗ୍ରହ ମଂଗଲ ସୁନି ଜେ ସାଦର ଗାତ୍ରହୁଁ ।
 ବୈଦେହି ରାମ ପ୍ରସାଦ ତେ ଜନ ସବଦା ସୁଖ ପାତ୍ରହୁଁ ॥

ରାଜାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ହୁଅନ୍ତେ ଲେକେ ବାହୁଡିଲେ । ସୁତଙ୍କ ସହୃଦ ନୃପ ଭବନେ ଆସିଲେ ॥
 ଦହି ତହିଁ ସବେ ରାମ ବିବାହ ଗାଆନ୍ତି । ବ୍ୟାପିଲ ଭବନ ସବେ ପବନ ସୁଖ୍ୟାଦ ॥୨॥
 ବିଭା ହୋଇ ରାମ ଗହେ ଆସିଲେ ଯେ କରୁ । ସୁଖ ସବେ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ରହୁଲେ ସେ ଦରୁ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବିବାହେ ହେଲ ଉତ୍ସାହ ଯେମନ୍ତ । ଶେଷ ସରସ୍ବତୀ କରି ନ ପାରିବେ ବ୍ୟାହ ॥୩॥
 କବି-କୁଳ-ମାବନର ବିରୁଦି ପାବନ । ସୀତା ରାମଙ୍କ ସୁଯଶ ମଙ୍ଗଳ ସଦନ ॥
 ସେହି କାରଣୁ ପୁଁ କହୁ କହଇ ବଖାଣି । ପବନ କରିବା ହେବୁ ଆପଣାର ବାଣୀ ॥୪॥

ନିଜ ବାଣୀ ପାବନ କରିବା ପାଇଁ ରାମ ସୁଯଶ ଭୁଞ୍ଜି ଭଣଇ ।
 ରଘୁବୀର ଅପାର ଚରିତ-ପାବନାର-ପାର କେଉଁ କବି ଲଭଇ ।
 ବ୍ରତ ବିବାହ ସୁବର୍ଣ୍ଣନ, ଶୁଣି ଯେ ସାଦର ଗାୟନ
 କରିବ, ସୀତାରାମ ପ୍ରସାଦେ ଅବିରାମ ଲଭିବ ସୁଖ ସେହି ଜନ ॥

ମେଲଣି ଦେଲେ ଏବଂ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ଲେଉଟିଲେ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା — ଗାଧୁ-କୁଳଚନ୍ଦ୍ର
 ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ବଡ଼ ଆନନ୍ଦରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରୂପ, ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ ଭକ୍ତି, ଶୁଣି ଭାଇଙ୍କ
 ବିବାହ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଉତ୍ସାହ-ଆନନ୍ଦକୁ ମନେ ମନେ ପ୍ରଶଂସା କରି ଯାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୩୭ ॥
 ଚୌପାଈ — ବାମଦେବ ଓ ରଘୁକୁଳରୁ ଜାମା ବଶିଷ୍ଠ ପୁଣି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ କଥା
 ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କହୁଲେ । ପୁନଃ ସୁଯଶ ଶୁଣି ରାଜା ମନେ ମନେ ଆପଣା ପୁଣ୍ୟର ପ୍ରଭବ
 ବଖାଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ରାଜାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ହୁଅନ୍ତେ, ଲେକମାନେ ଆପଣା ଅପଣା
 ଘରକୁ ବାହୁଡିଲେ । ରାଜା ଦଶରଥ ମଧ୍ୟ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ସହୃଦ ମହଲ ମଧ୍ୟକୁ ଗଲେ ।
 ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ସମସ୍ତେ ରାମଙ୍କ ବିବାହବାଥା ଗାଉଥା'ନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପବନ ସୁଯଶ
 ଚିନ୍ତିତବନରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଗଲା ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁ ଦିନଠାରୁ ଶ୍ରୀରାମ ବିବାହ କରି
 ଆସିଲେ, ସେହି ଦିନଠାରୁ ସବୁ ପ୍ରକାର ଆନନ୍ଦ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଆସି ବାସ କରିବାକୁ
 ଲାଗିଲା । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବିବାହରେ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ-ଉତ୍ସାହ ହେଲା, ତାହାକୁ ସରସ୍ବତୀ ଓ

ସିନ୍ଧୁ ରଘୁବୀର ବିବାହ ଜେ ସପ୍ତେମ ଗାତ୍ରୁହିଁ ସୁନହିଁ ।
 ଚିହ୍ନ କହୁଁ ସଦା ଉଚ୍ଛ୍ୱତ୍ତ ମଂଗଲସୁଚନ ରାମ ଜୟ ॥୩୭୧॥

ମାସପାର୍ବତୀ, ଦ୍ଵାଦଶ ବିଶ୍ରାମ

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ରାମଚରଣମାନସେ ସକଳ କଳକଳୁଷବିଧିଂ ସନେ
 ପ୍ରଥମଃ ସୋପାନଃ ସମାପ୍ତଃ ॥

ସୀତା ରଘୁବୀର ବିବାହ ଯେ ଜନ ପ୍ରେମେ ଗାଇବେ ଶୁଣିବେ ।
 ରାମଙ୍କ ସ୍ତୁତି ମଙ୍ଗଳ-ପଦନ, ସଦା ଯେ ସୁଖ ଲଭିବେ ॥୩୭୧॥

* * * * *

ଶ୍ରୀ ଗୁରୁ ପଦ୍ମର ବନ୍ଦ ବାରମ୍ବାର ସୁଖ ବଳହେଷ ରାମ ।
 ଭୁଲସୀ ପ୍ରସାଦେ ଶୁଭା ଅନୁବାଦେ ଭଣେ ଦାସ ବଳରାମ ॥
 ନାହିଁ ବିଦ୍ୟାବଳ ବୁଦ୍ଧି କରଣଳ, ନାହିଁ ମୋର ଆନ ଗତି ।
 ହୋଇବେ ସଦାୟ ସୀତା ରଘୁରାୟ ନିଶିଳ ଭୁବନପତି ॥
 ଶ୍ରୀରାମ ଚରଣ ମାନସ ପବନ ଭୁଲସୀ ଦାସ-ରଚିତ ।
 ସ୍ତବନେ ଗାଇବେ ସାଦରେ ଶୁଣିବେ ପ୍ରୀତି ଉତ୍ସାହ ସହଚର ॥
 ବିଜ୍ଞ ବୁଦ୍ଧିମାନ ମନେ ଦେବେ ସ୍ଥାନ ନ ଦେବେ ଏ ଦାସେ ଦୋଷ ।
 କଥା ପଢ଼ି ଶୁଣି ହରି ଯଶ ଗୁଣି ଲଭିବେ ସୁପରିତୋଷ ॥
 କରୁଣା-ଜଳଦ ଶରଣ୍ୟ ସୁଖଦ ସୀତା-ରାମ ପଦେ ଆଶ ।
 ଶରଣ-ଆପନ୍ନ ଗାନ ଅକ୍ଷୟନ ଭାଷେ ବଳରାମ ଦାସ ॥

ଇତି ଶ୍ରୀରାମଚରଣମାନସେ ସକଳକଳିକଳୁଷବିଧିଂ ସନେ ପ୍ରଥମ ସୋପାନ ସମାପ୍ତ ।

ସର୍ପରାଜ ବାସୁକି ମଧ୍ୟ କହୁପାରିବେ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଯଶକୁ କବିକୁଳସମ୍ମାନ
 ପାବନକାରକ ଓ ମଙ୍ଗଳର ଖଣି ବୋଲି ଜାଣି ଆପଣାର ବାଣୀକୁ ପବନ କରିବା
 ନିମନ୍ତେ ପୁଁ କହୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କହୁଛି ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ — ଆପଣାର ବାଣୀକୁ ପବନ
 କରିବା ନିମନ୍ତେ ଭୁଲସୀ ରାମଙ୍କ ଯଶ କହୁଛି । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରଣ ଅପାର ସମ୍ପଦ ।
 କେଉଁ କବି ତାହାର ପାର ପାଇଛି ? ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଓ ବିବାହର
 ମଙ୍ଗଳମୟ ଉତ୍ସବର ବର୍ଣ୍ଣନା ଆଦର ସହଚର ଶୁଣି ଗାଇବେ, ସେହିମାନେ ଜନନୀ ଓ ରାମଙ୍କ
 କୃପାରୁ ସଦା ସୁଖ ପାଇବେ ॥ ସୋରଠା — ଶ୍ରୀରାମଚରଣଙ୍କ ଯଶ ମଙ୍ଗଳର ଧାମ ।
 ସ୍ତବରଂ ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ସୀତାରାମଙ୍କ ବିବାହ-ପ୍ରସବ ପ୍ରେମ-ପୁଷ୍ପ ଗାଇବେ ଓ
 ଶୁଣିବେ, ସେହିମାନେ ସଦା ଉତ୍ସାହ ହିଁ ଉତ୍ସାହ ଲଭି କରିବେ ॥ ୩୭୧ ॥

କଳି ପୁରର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାପ-ବିଧିଂ ସନେ ଶ୍ରୀରାମଚରଣ ମାନସେ
 ପ୍ରଥମ ସୋପାନ (ବାଳକାଣ୍ଡ) ସମାପ୍ତ ।

ଓ

ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ
ଶ୍ରୀ ଜାନକାବତ୍ସଲେ ବିଜୟତେ
ଗୋସ୍ୱାମୀ ଭୁଜସୀଦାସକୃତ

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ

ଦ୍ଵିତୀୟ ସୋପାନ

ଅପୋଧ୍ୟାକାଣ୍ଡ

ଯସ୍ୟାଙ୍କେ ଚ ବିଭାଜିତ ଭୂଧରସୁତା ଦେବାପ୍ରଗା ମସ୍ତକେ ।
ଭାଲେ ବାଳବିଧୁର୍ଗଳେ ଚ ଗରଳଂ ଯସ୍ୟୋରସି ବ୍ୟାଳଗ୍ରହେ ।
ସୋଽୟଂ ଭୁଜବିଭୂଷଣଃ ସୁରବରଃ ସଦାଧିପଃ ସଦାଦା ।
ଶବଃ ସଦାଗତଃ ଶିବଃ ଶଶିନିଭଃ ଶ୍ରୀଶଂକରଃ ପାତୁ ମାମ୍ ॥୧॥

ପ୍ରସନ୍ନତାଂ ଯା ନ ଗତାଭିଷେକତପ୍ରଥା ନ ମମ୍ଲେ ବନବାସଦୁଃଖତଃ ।
ମୁଖାଦୁଜଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନସ୍ୟ ମେ ସଦାସ୍ତୁ ସା ମଂଜୁଳ ମଂଗଳପ୍ରଦା ॥୨॥

ରାଜନ୍ତୁ ଯା'ପଙ୍କେ ମହାଧର-ସୁତା, ସୁରନୟା ଶିର ଉପରେ ।
ଭାଲେ ବାଳଭଦ୍ର, ଗଳାରେ ଗରଳ ଫଣୀନ୍ତ, ଯାହାଙ୍କ ବକ୍ଷରେ ।
ସେ ଶିବ । ଶବ ସଦାଗତ ସଦେଶ ।

ବିଭୁଜ-ଭୂଷଣ ଶଶାଙ୍କ-ବଦନ ରଖନ୍ତୁ ଶଙ୍କର ସ୍ତରେଶ ॥୧॥

ମୋଦ ସେ ନ ଲଭେ ଅଭିଷେକ ଦାରତାରେ । ମଳିନ ନୁହଇ ବନବସ ବିପଦରେ ।
ପୁଷ୍ପ-ପଦ୍ମ ସେ ରାମଙ୍କ । ସଦା ହେଉ ମୋତେ ମଞ୍ଜୁ ମଙ୍ଗଳ-ଦାୟକ ॥୨॥

ଯାହାଙ୍କ କୋଳରେ ହିମାଚଳସୁତା ପାବନା, ମସ୍ତକ ଉପରେ ଗଜା, ଲଲିତରେ
ଦ୍ଵିତୀୟାବତ୍ସଲ, କଣ୍ଠରେ ହଳାହଳ ବିଷ ଏବଂ ବକ୍ଷସ୍ଥଳରେ ସର୍ପରାଜ ଶେଷଦେବ
ସୁଶୋଭିତ, ସେହୁ ଉଷୁ-ବିଭୂଷିତ ଦେବ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ସଦେଶ୍ଵର, ସହାରକର୍ତ୍ତା (କିମ୍ବ
ଭକ୍ତଙ୍କର ପାପ-ନାଶକ), ସଦାବାସକ, କଲ୍ୟାଣ-ରୂପ ଚନ୍ଦ୍ରମା ସମାନ ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ
ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କର ସଦା ମୋତେ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ରଘୁକୁଳ-ଜନନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ

ମାଳାମୁକଶ୍ୟାମଳକୋମଳାଙ୍ଗଂ ସୀତାସମାବେଷିତବାମଭ୍ରମମ୍ ।
ପାଣ୍ଡୋ ମହାସାୟୁକରୁରୁରୁପଂ ନମାମି ରାମଂ ରଘୁବଂଶନାଥମ୍ ॥୩॥

ଶ୍ରୀରାମ ଚରନ ସବେଳ ରଜ ନିଜ ମନୁ ମୁକୁନ୍ତ ସୁଧାର ।

ବରନର୍ତ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରବର ବିମଳ ଜୟ ଜୋ ଦାୟକୁ ଫଳ ଶୁଭ ।

ଜବ ଚେଁ ରାମୁ ବ୍ୟାହିଁ ଘର ଆସ । ନିଜ ନବ ମଂଗଲ ମୋଦ ବଧାଏ ।

ଭୁବନ ଶୁଭ ଦସ ଭୁଧର ଭାଷ । ସୁକୁଚ ମେଘ ବରଷଣ୍ଡି ସୁଖ ବାଷ ॥୧॥

ରଥ ସିଧୁ ସପତି ନୟା ସୁହାରି । ଉମଗି ଅର୍ପୁ ଅଂବୁଧୁ କହୁ ଆରି ।

ମନିଗନ ପୁର ନର ନାରି ସୁନାଶ । ସୁତି ଅମୋଲ ସୁନ୍ଦର ସବ ଶାଂଖ ॥୨॥

କହି ନ ଜାଇ କହୁ ନଗର ବିଭୁଷ । ଜନୁ ଏତନିଅ ବିରଂଚି କରଭୁଷ ।

ସବ ବିଧି ସବ ପୁର ଲେଗ ସୁଖାସ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖ ଚଂଦ୍ର ନିହାସ ॥୩॥

ମାଳାମୁକ ସମ ଶ୍ୟାମ ମୁହୂକଲେବର । ବାମ ଭାଗେ ସ୍ଥିତି ସୀତା ଶୋଭିତ ସୁନ୍ଦର ।

ରୁରୁ ରୂପ ଶର କରେ । ପ୍ରଥମେ ପୁଁ ରାମ, ରଘୁକୁଳର ଶୁଭରେ ॥୩॥

ଶ୍ରୀଗୁରୁ ପଦାବଳି-ରଜେ କରି ନିଜ ମନ-ପ୍ରଭୁର ନିର୍ମଳ ।

ବର୍ଣ୍ଣେ ରଘୁବର-ସୁନ୍ଦରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଯେ ଦାୟକ ଶୁଭଫଳ ॥

ଯେହିନୁ ଆସିଲେ ଗୁହେବିଷ ହୋଇ ରାମ । ବଡେ ନିତ୍ୟ ନବାନନ୍ଦ ମଙ୍ଗଳ ଆରାମ ॥

ଚନ୍ଦ୍ରକିଶ ଲେଖି ଯେହ୍ନେ ମସ୍ତକର ଭାଷ । ପ୍ରଣ୍ୟ-ମେଘ ତହିଁ ବରଷନ୍ତି ସୁଖ-ବାରି ॥୧॥

ରାଜିସିଦ୍ଧି-ସୁସମିତି-ନୟା ଲଭି ବୃଦ୍ଧି । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମିଳିଲେ ଆସି ଅଯୋଧ୍ୟା-ଅମୁଧି ॥

ବିପ୍ଳବ ମଣି ସୁନାତି ପୁର ନାଶନର । ସକଳ ପ୍ରକାରେ ଶୁଭ ଅମୁଲ୍ଲ ସୁନ୍ଦର ॥୨॥

ନଗର ବିଭୁତି କହି କହୁ ନ ହୁଅଇ । ଏତିକି ବାଁ ବ୍ୟାଧାର କୃତ୍ତି ଅଟେ ॥

ସବ ଭାବେ ସୁଖୀହେଲେ ପୁରବାସୀ ଜନ । ନରେନ୍ଦ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରମା ବଦନ ॥୩॥

ପ୍ରଣୀତବନ୍ଦର ଯେଉଁ ଶୋଭା ରାଜ୍ୟଭିଷେକ ହେଉ (ରାଜ୍ୟଭିଷେକ ବାଣୀ ଶୁଣି)

ପ୍ରସନ୍ନତା ଲଭି କରି ନ ଥିଲ କିନ୍ତୁ ବନବାସ-ହାତରେ ମଳିନ ହୋଇ ନ ଥିଲ, ସେହି

ପ୍ରଣ-କମଳର ଛବି ମୋ ନିମନ୍ତେ ଯଦା ମଞ୍ଜୁଳ-ମଙ୍ଗଳ-ପ୍ରଦାୟକ ହେଉ ॥ ୨ ॥

ଯାହାଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ମାଳ କମଳ ସମାନ ଶ୍ୟାମଳ ଓ କୋମଳ, ସୀତା ଯାହାଙ୍କର ବାମ

ଭାଗରେ ବିରାଜମାନ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅମୋଘ ବାଣ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ଧନୁ ବିଦ୍ୟମାନ,

ସେହି ରଘୁବଂଶ-ସାମୀ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପୁଁ ନମସ୍କାର କରୁଛି ॥ ୩ ॥ ଦୋହା :—

ଶ୍ରୀଗୁରୁଙ୍କ ଚରଣକମଳ-ରଜରେ ଆପଣା ମନରୂପୀ କର୍ପଣକୁ ପରିଷ୍କୃତ କରି ଧର୍ମ,

ଅର୍ଥ, କାମ, ମୋକ୍ଷ, ଏହି ଚତୁଷ୍ଟଳ-ପ୍ରଦାୟକ ରଘୁନାଥଙ୍କ ବିମଳ ଯଶ ପୁଁ ବର୍ଣ୍ଣନା

କରୁଛି ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ବିବାହ ପରେ ଯେଉଁ ଦିନ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଘରକୁ ଆସିଲେ,

ସେହିଦିନଠାରୁ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ମଙ୍ଗଳାନ୍ତୁଷ୍ଟାନ କରାଯାଉଥାଏ ଏବଂ

ଆନନ୍ଦ-ଅଭିନନ୍ଦନ-ସୁଚକ ବାଦ୍ୟ ବାଜୁଥାଏ । ଚଉକବୁଦନ ରୂପୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଡ଼

ମୁହୂତ ମାତ୍ର ସବ ସଖୀ ସହେଲା । ଫଳିତ ବିଲେକ ମନୋରଥ ବେଲା ॥
 ରାମ ରୂପ ଗୁନ ସୀତା ସୁଭାରି । ପ୍ରମୁହତ ହୋଇ ଦେଖି ସୁନି ରାଜି ॥୩॥
 ସବ କେଁ ଭର ଅଭିଳାଷ ଅପ କହୁଛି ମନାଇ ମହେସୁ ।

ଆସୁ ଅଛଇ ଜୁବରାଳ ପଦ ରାମସ୍ତ ଦେଉ ନରେସୁ ॥୩॥

ଏକ ସମୟ ସବ ସହିତ ସମାଜ । ରାଜସଭା ରଘୁରାଜୁ ବିରଜା ॥
 ସକଳ ସୁକୁଚ ମୁରତି ନରନାଥୁ । ରାମ ସୁନସୁ ସୁନି ଅତିଶ୍ରୀ ଉଚ୍ଛୁତୁ ॥୩॥
 ନୃପ ସବ ରହୁଛି କୃପା ଅଭିଳାଷେ । ଲୋକପ କରୁଛି ପ୍ରୀତି ରୁଖ ରାଣେ ॥
 ଚିତ୍ରବନ ଶାନ୍ତି କାଳ ଜଗ ମାୟା । ଭୁବିଭାଗ ଦସରଥ ସମ ନାୟା ॥୩॥

ମାତା, ସଖୀ, ସହଚରୀ ସବେ ହରଷିତ । ମନୋରଥ-ଲତା ଅବଲୋକଣ ଫଳିତ ॥
 ରାମ ରୂପ, ଗୁଣ, ଶୀଳ, ସ୍ଵଭାବ ବିଶେଷ । ଦେଖି ଶୁଣି ପ୍ରମୋଦିତ ହୁଅନ୍ତି ନରେଶ ॥୩॥
 ଏହି ଅଭିଳାଷ କରଣ ସମସ୍ତେ ପ୍ରହାରନ୍ତି ମହେଶକୁ ।

ନିଜେ ଥାଉ ଥାଉ ପ୍ରବରାଳ ପଦ ଦିଅନ୍ତୁ ନୃପ ରାମକୁ ॥୩॥

ଏକଦା ସଙ୍ଗେ ଘେନଣ ସମସ୍ତ ସମାଜ । ରାଜସଭା ମଧ୍ୟ ବିରାଜିତ ରଘୁରାଜ ॥
 ସକଳ ସୁକୁଚ ମୁଖି ଅବନୀ-ପାଳକ । ଅତି ଉତ୍ସାହେ ଶୁଣି ସୁଯଶ ରାମଙ୍କ ॥୩॥
 କୃପା ଅଭିଳାଷ କରି ମହାସେ ରହନ୍ତି । ଲୋକପାଳେ ଇଚ୍ଛା କାଣି ପ୍ରୀତି ଆଚରନ୍ତି ॥
 ଚିତ୍ରବନ ଚନ୍ଦ୍ରକାଳେ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ । ନାହିଁ କେହି ବିଶ୍ଵେ ଦଶରଥଙ୍କ ସମାନ ॥୩॥

ପଦ୍ମତ ଉପରେ ପୁଷ୍ପ ରୂପୀ ମେଘ ପୁଷ୍ପ-ଜଳ ବୁଝି କରୁଥାଏ ॥ ୧ ॥ ରାଜି, ପିଇ ଓ
 ସଖି ରୂପୀ ସୁନ୍ଦର ନୟନାଳେ ଉଚ୍ଛୁଳି ଅନ୍ତରାଳ-ସମ୍ପଦରେ ଆସି ମିଳିଲେ । ନଗରର
 ନରନାଥ ସୁନାତି ମଣିସମୁଦ୍ର; ସେମାନେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ପବନ, ଅମ୍ଳ ଓ ସୁନ୍ଦର । ॥୩॥
 ନଗରର ଯେଉଁ ଶୁଣାଗତ । ଜଣା ପଡୁଥାଏ, ସତେ ସେମିତି ବହୁଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟସାଧ
 ଏତିକି ମାତ୍ର । (ଅର୍ଥାତ୍ ବହୁଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟସାଧ ଏହା ଚରମ ସୀମା ପରି ଜଣାପଡୁଥାଏ ।)
 ସମସ୍ତ ନଗର-ବାସୀ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁଷ୍ପ-ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଦେଖି ସବଦିନ ପୁଷ୍ପ ଲଭ
 କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ମାତା ଓ ସଖୀ-ସହଚରୀ ସମସ୍ତେ ଆପଣାର ମନୋରଥ-ଲତାକୁ
 ଫଳିବାର ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରୂପ, ଗୁଣ, ଶୀଳ ଓ ସ୍ଵଭାବକୁ ଦେଖି ଓ ଶୁଣି
 ରାଜା ଦଶରଥ ଅତି ଆନନ୍ଦ ଲଭ କରୁଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ବୋହୂ—ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟିଏ ଅଭିଳାଷ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ସେଥି ନିମନ୍ତେ ମହାଦେବଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା
 କରୁଥା'ନ୍ତି—“ରାଜା ତାଙ୍କ ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରବରାଳ ପଦ
 ଦିଅନ୍ତୁ ।” ॥ ୧ ॥ ବୋଧାୟ—ଏକଦା ରଘୁରାଜ-ନାଥ ଦଶରଥ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ
 ସମାଜ ସହୃଦ ରାଜସଭାରେ ବିରାଜମାନ । ମହାରାଜ ସମସ୍ତ ପୁଷ୍ପର ପ୍ରତିମୁଖି,
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସୁଯଶ ଶୁଣି ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସାହ ଲଭ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସମସ୍ତ ରାଜା
 ବାହାଙ୍କର କୃପା କାମନା କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଲୋକପାଳ-ସୁଖ-ଭାଗ୍ୟର ଇଚ୍ଛାକୁ ପ୍ରୀତି

ମଂଗଳ ମୂଳ ରାମୁ ସୁତ ଜାୟ । ଜୋ କହୁ କହିଅ ଥୋର ସବ ତାୟ ॥
 ରାୟୁ ପୁରାୟୁ ମୁକୁରୁ କର ଲାହା । ବଦନୁ ବିଲେକ ମୁକୁଟ, ସମଗ୍ରା ॥୩॥
 ସୁବନ ସମୀପ ଭୟେ ଦିତ କେସା । ମନହୁଁ ଜରଠପନୁ ଅସ ଉପଦେସା ॥
 ନୃପ ଜୁବରାଜ ରାମୁ କହୁଁ ଦେହୁ । ଶାବନ ନନମ ଲହୁ କନ ଲେହୁ ॥୪॥
 ପୁତ୍ର ବିରୁରୁ ଉର ଆନି ନୃପ ସୁଦିନୁ ସୁଅବଧରୁ ପାଇ ।

ପ୍ରେମ ପୁଲକିତ ଚନ୍ଦ୍ର ମୁଦିତ ମନ ଗୁରୁହି ସୁନାୟୁରୁ ଜାଇ ॥୨॥

କହଇ ଭୁଆକୁ ସୁନିଅ ମନିନାୟକ । ଭବ ରାମ ସବ ବିଧି ସବ ଲୟକ ॥
 ସେବକ ସତବ ସକଳ ସୁରବାସୀ । ଜେ ହମାରେ ଅରି ମିତ ଉଦାସୀ ॥୧॥
 ସବହି ରାମୁ ପ୍ରିୟ ଜେହି ବିଧି ମୋହୁ । ପ୍ରଭୁ ଅର୍ଥୀସ ଜନୁ ତନୁ ଧରି ଯୋହୁ ॥
 ବିପ୍ର ସହିତ ପରିବାର ଗୋସାଇଁ । କରଣି ଗ୍ରେହ ସବ ରୋଗହି ନାହିଁ ॥୨॥

ମଙ୍ଗଳ ମୂଳ ଶ୍ରୀରାମ ଯାହାଙ୍କ କୁମର । ଯାହା କହୁ କୁହାଯାଏ ତାଙ୍କୁ ସ୍ଵଲଭର ॥
 ସ୍ଵାଗତକେ କରେ ଘେନି ମୁକୁର ରାଜନ । ମୁକୁଟ ସଲଖୁଥିଲେ ବିଲେକ ବଦନ ॥୩॥
 ଶ୍ରବଣ ସମୀପେ ଶ୍ଵେତ ହୋଇଥିଲ କେଶ । ମନେହୁଏ ନର ଦିଏ ଏହି ଉପଦେଶ ॥
 ନୃପ, ପ୍ରବରାଜ ପଦ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଦିଅ । ଶାବନ ନନମ ଲହୁ ଏହିଶି ନିଅ ॥୪॥
 ଦୁହେ ଏ ବିରୁର ନୃପ କର ଶ୍ରୀର ସୁଦିନ ସୁବେଳ ପାଇ ।

ପ୍ରେମ-ପୁଲକିତ ଦେହେ ମନ ମୋଦେ ଗୁରୁକୁ କହଲେ ଯାଇ ॥୨॥

ବୋଲନ୍ତି ଭୂପାଳ, ଶୁଣ ହେ ମୁନିପୁରାଣ । ହେଲେଣି ସୁଯୋଗୀ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ରାବକ ॥
 ସେବକ ସତବ ସବେ ନଗର ନିବାସୀ । ଯେ ଆମ୍ଭର ଅରି ମିତ ଆବର ଉଦାସୀ ॥୧॥
 ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରାମ ପ୍ରିୟ ମୋତେ ଯେଉଁପରି । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଶିଷ ଯେହ୍ନେ ଶୋଭେ ତନୁ ଧରି ॥
 ସପରିବାର ସମସ୍ତ ବିପ୍ର ମୁନିରାୟ । କରନ୍ତି ସ୍ଵେଦ ତାହାଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରାୟ ॥୨॥

ସମ୍ପାଦନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସ୍ଵର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ ପାତାଳ ତିନି ଭୁବନ ଏବଂ ଭୂତ, ବର୍ଜିମାନ,
 ଭବିଷ୍ୟତ—ତିନି କାଳରେ ଦଶରଥଙ୍କ ପରି ବଡ଼ ଶରୀରାଦି ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି ॥୨॥
 ମଙ୍ଗଳ-ମୂଳ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର, ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଯାହା କୁହାଯାଉ ପଛକେ
 ତାହା ଅତି ଅଳ୍ପ । ରାଜା ସ୍ଵାଗତକେ ଶବ୍ଦରେ ଆପଣା ହାତରେ ଦର୍ପଣ ଧରିଲେ
 ଏବଂ ତହିଁରେ ନିଜର ମୁହଁ ଦେଖି ମୁକୁଟକୁ ସିଧା କଲେ ॥ ୩ ॥ ଦେଖିଲେ, ତାଙ୍କ
 କାନ ପାଖର ବାଳ ଧଳା ହୋଇ ଆସିଲଣି । ସତେ ଯେପରି ବାକ୍ୟ ଉପଦେଶ
 ଦେଉଛି—“ହେ ରାଜନ୍ ! ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରବରାଜ ପଦ ଦେଇ ଆପଣା ଶାବନ ଓ ନନ୍ଦର
 ଲହୁ କାହିଁକି ଉଠାଉ ନାହାନ୍ତି ? ॥୪॥ ଦୋହା—“ଦୁହେରେ ଏହି ବିରୁର ଅଣି
 (ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ପ୍ରବରାଜ ପଦ ଦେବା ଲକ୍ଷ୍ମଣ କର) ରାଜା ଦଶରଥ ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଶ୍ରୀ ବିଲେ
 ଦେଖି ପ୍ରେମ-ପୁଲକିତ ଶରୀର ଓ ଆନନ୍ଦମୟ ମନରେ ଭକ୍ତ ବିଷୟ ଗୁରୁ କଣିଷ୍ଠକୁ
 ଯାଇ ଶୁଣାଇଲେ । ॥ ୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ରାଜା କହଲେ, “ହେ ମୁନିରାଜ !

ଜେ ଗୁରୁ ଚରନ ରେନୁ ସିର ଧରଣୀ । ତେ ଜନ୍ମ ସକଳ କରବ ବସ କରଣୀ ॥
ମୋହି ସମୟୁକ୍ତ ଅନୁଭବୁ ନ ଦୁର୍ଜେ । ସବୁ ପାୟୁର୍ ରଜ ପାବନି ପୁଜେ ॥୩॥
ଅବ ଅଭିଲଷ୍ଟ ଏକୁ ମନ ମୋରେ । ପୁଣିହି ନାଥ ଅନୁଗ୍ରହ ତୋରେ ॥
ମୁନି ପ୍ରସନ୍ନ ଲକ୍ଷି ସହଜ ସନେହୁ । କହେଉ ନରେସ ରଜାୟୁପୁ ଦେହୁ ॥୪॥
ରାଜନ ରାଜର ନାମୁ ଜୟ ସବ ଅଭିମତ ଦାତାର ।

ଫଳ ଅନୁଗାମୀ ମହିଷ ମନି ମନ ଅଭିଲଷ୍ଟ କୁହାର ॥୩॥
ସବ ବିଧି ଗୁରୁ ପ୍ରସନ୍ନ ଜୟ ଜାମା । ବୋଲେଉ ରାଜ ରହୁଁସି ମୁହୁ ବାମା ॥
ନାଥ ରାମ କରଅଛି ଜୁବରାଜୁ । କହିଅ କୃପା କରି କରଅ ସମାଜୁ ॥୪॥

ଯେ ଗୁରୁ ଚରଣ ରେଣୁ ମନ୍ତ୍ରବେ ଘେନଇ । ସକଳ ବେଉବେ ବଣ ସେ ଜନ କରଇ ॥
ମୋ ସମାନ ଏହା ଅନୁଭବ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ । ସମସ୍ତ ପାଇଲି ପୁଜି ରଜ ସୁପାବନ ॥୩॥
ଏବେ ଏକ ଅଭିଳାଷ ହୁଏ ମୋ ମନରେ । ପୁଣି ହେବ ନାଥ, ତୁମ୍ଭ କରୁଣା ବଳରେ ॥
ବିଲେକ ସହଜ ସ୍ନେହ ହବସେ ପୁଲକ । ଭାଷିଲେ, ରାଜାଣୀ କିସ ହେଉ, ଅବମାନ ॥୪॥

ତବ ନାମସ୍ତସ୍ମି ସକଳ ଅଶ୍ଳଷ୍ଟ କରି ପାରଇ ପ୍ରଦାନ ।

ଫଳ ଅନୁଗାମୀ କାମନା ତୁମର ସତ୍ୟ ଏହା କରଗଣ ॥୩॥

ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଗୁରୁକୁ ସୁପ୍ରସନ୍ନ ଜାଣି । ହବସେ ଭାଷିଲେ ମନ୍ତ୍ରପାଳ ମୁହୁ ବାଣୀ ॥
ନାଥ, ରାମକୁ କରିବା ହେଉ ପ୍ରବରାଜ । କହନ୍ତୁ ଶୁଦୟା ବଡ଼ ସକାଳବି ସାଜ ॥୪॥

କୃପା କରି ମୋର ଏହି ନିବେଦନ ଶୁଣନ୍ତୁ—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏବେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ସୁଯୋଗ୍ୟ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୋର ଯେତିକି ପ୍ରିୟ, ସେବକ, ମନ୍ତ୍ରୀ, ସମସ୍ତ ଜଗରନିବାସୀ ଏବଂ
ଯେଉଁମାନେ ଆମ ଶତ୍ରୁ, ମିତ୍ର ବା ଉଦାସୀନ, ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ସେତିକି ପ୍ରିୟ । ତାହାର
ରୂପରେ ପ୍ରଭୁ (ଆପଣ)ଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ସତେ ଯେମିତି ଶରୀରଧାରଣପୁଫକ ଶୋଭା ପାଇବୁ ।
ହେ ପ୍ରଭେ ! ପରିବାର ସହୃଦ ସମସ୍ତ ଦ୍ରାଘୁଣ ଆପଣଙ୍କ ପରି ତାହାକୁ ସ୍ନେହ କରନ୍ତୁ ।
ଯେଉଁମାନେ ଗୁରୁଙ୍କ ଚରଣ-ରଜ ମନ୍ତ୍ରକ ଉପରେ ଧାରଣ କରନ୍ତୁ, ସେମାନେ ସତେ
ଯେମିତି ସମସ୍ତ ଔଷଧିକୁ ନିଜର ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ କରିପାରନ୍ତୁ । ମୋ ପରି ଆଉ କେହି
ଏ କଥା ଅନୁଭବ କରି ନାହାନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କର ପବିତ୍ର ଚରଣରଜ ସୁକା କରି ମୁଁ ସବୁ କିଛି
ପାଇ ପାରିବୁ ॥୧, ୨॥ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ମନରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କାମନା । ହେ ନାଥ !
ତା ମାତ୍ର କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରେ ପୁଣି ହେବ ।” ରାଜାଙ୍କର ସହଜ ପ୍ରେମ
ଦେଖି ମୁନି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ କହିଲେ, “ହେ ନରେଶ ! ଆଜ୍ଞା ହୁଅନ୍ତୁ । (କି ଅଭିଳାଷ,
କୁହନ୍ତୁ ।) ॥ ୪ ॥ ବୋହା :—ହେ ରାଜନ୍ ! ଆପଣଙ୍କର କାମ ଓ ଯଶ ହିଁ
ସମସ୍ତ ମନୋବାଞ୍ଛିତ ବସୁ ପ୍ରଦାନ କରିପାରେ । ହେ କୃପ-ପୁତ୍ରଟମଣି ! ଆପଣଙ୍କର
ମନସ୍କାମନା ଫଳକୁ ଅନୁଗମନ କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣଙ୍କର କାମନା ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ଫଳ
ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଯାଏ ॥ ୩ ॥ ଗୋପାଳ .—ରାଜା ଆପଣା ହୃଦୟରେ ଗୁରୁ ସବୁ ପ୍ରକାରେ

ମୋହି ଅଛତ ସୁହୃ ହୋଇ ଉଚ୍ଛାନ୍ତୁ । ଲହୁଁ ଲେଗ ସବ ଲେଟନ ଲୁହୁ ॥
 ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସାଦ ସିବ ସବଇ ନିବାସୀ । ସୁହୃ ଲଲସା ଏକ ମନ ମାସୀ ॥୨॥
 ସୁନି ନ ସୋଚ ତନୁ ରହଇ କି ଜାଉ । ଜେହିଁ ନ ହୋଇ ପାଟେଁ ପଛତାଉ ॥
 ସୁନି ମୁନି ଦସରଥ ବଚନ ସୁହାଏ । ମଂଗଲ ମୋଦ ମୂଲ ମନ ଶୁଏ ॥୩॥
 ସୁନୁ ନୃପ ଜାସୁ ବିମୁଖ ପଛତାସୀ । ଜାସୁ ଭଜନ ବିନୁ ଜରନ ନ ଜାସୀ ॥
 ଉପୁଡ଼ି ତୁହାର ତନୟ ସୋଇ ସ୍ବାମୀ । ରାମ ପୁରାତ ପ୍ରେମ ଅନୁରାମୀ ॥୪॥
 ବେଗି ବିଲଂବୁ ନ କରିଅ ନୃପ ସାଜିଅ ସବୁଇ ସମାନ୍ ।
 ସୁଦିନୁ ସୁମଂଗଲୁ ତବହିଁ ଜବ ରାମୁ ହୋହିଁ ଜୁବରାଜୁ ॥୫॥

ମୁଁ ଆଉଁ ଏହି ଉତ୍ସବ ହୋଇଯିବ ଯେବେ । ଲଭିବେ ଲେଟନ ଲଭ ଲେକ ସବୁ ତେବେ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦେ ଶିବ ସାଧୁଲେ ସକଳ । ଏହି ଏକ ମନ ମଧ୍ୟେ ଲଳସା ପ୍ରବଳ ॥୧॥
 ପୁଣି ଚନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ, ତନୁ ଘାଉଁ କନ୍ୟା ରହୁ । ଯେତେ ପଶ୍ୟାଶ୍ରୟ ପରେ ହୃଦୟ ନ ଦହୁ ॥
 ଆନନ୍ଦ ମଙ୍ଗଳ—ମୂଳ ଦଶରଥ ବାଣୀ । ଶୁଣି ସୁମଧୁର, ତୋଷ ହେଲେ ମୁଖାଙ୍ଗମ ॥୨॥
 ଯା'ବିମୁଖେ ନୃପ, ଜବ ଅନୁସନ୍ତାପଇ । ଯା' ଭଜନ ବିନା ହୃଦୟ ନ ଲଭଇ ॥
 ରାମର ତନୟ ହୋଇଛନ୍ତି ସେହି ସ୍ବାମୀ । ରାମ କେବଳ ପବିତ୍ର ପ୍ରେମ ଅନୁରାମୀ ॥୩॥
 ବିଲମ୍ବ ନ କର ଶୀଘ୍ର ନରବର, ସଜାଅ ସମସ୍ତ ସାଜ ।
 ଶୁଭ ଦିନ ତେବେ ହେବ ଜାଣ ଯେବେ ରାମ ହେବେ ପ୍ରବରାଜ ॥୪॥

ପ୍ରସନ୍ନ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରି ହୃଷିକ ହେଲେ ଏବଂ କୋମଳ ବାଣୀରେ କହିଲେ—
 “ହେ ନାଥ ! ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରବରାଜ କରନ୍ତୁ । କୃପା କରି ଆଜ୍ଞା କରନ୍ତୁ, ତାହା
 ହେଲେ ଆୟୋଜନ କରାଯିବ ॥ ୧ ॥ ମୁଁ ଜାଇ ଆଉ ଆଉ ଏହି ଆନନ୍ଦ-ଉତ୍ସବ
 ହୋଇଯାଉ । ସମସ୍ତ ଲୋକ ଆପଣା ଆପଣା ନେତର ଲଭ ସାଆନ୍ତୁ । ପ୍ରଭୁ (ଆପଣ)ଙ୍କ
 ପ୍ରସାଦରୁ ଶିବ ସବୁ କିଛି ନିର୍ବାହ କରିଅଛନ୍ତି । କେବଳ ଏହି ଏକ ମାତ୍ର ଲଳସା ମନରେ
 ରହିଯାଇଅଛି ॥୨॥ ଏହି ଲଳସା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲେ ଆଉ ଚନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ । ଶରୀର ରହୁ ବା
 ଗୁଲିଯାଉ, ମୋତେ ଆଉ ପଛରେ ଅନୁତାପ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବନାହିଁ ।” ଦଶରଥଙ୍କ
 ମଙ୍ଗଳ ଓ ଆନନ୍ଦର ଉତ୍ସବ ବଚନ ଶୁଣି ମୁନି ମନରେ ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ॥ ୩ ॥
 ବଶିଷ୍ଠ କହିଲେ, ହେ ରାଜନ୍ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ଯାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ବିମୁଖ ହୋଇ ଲୋକମାନେ
 ଅନୁତାପ କରନ୍ତି ଏବଂ ଯାହାଙ୍କ ଭଜନ ବିନା ହୃଦୟର କ୍ଳାନ୍ତ ହୁଏନାହିଁ,
 ସେହି ସ୍ବାମୀ (ସର୍ବଲୋକ-ମହେଶ୍ବର) ଶ୍ରୀରାମ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ରୂପେ ଜନ୍ମଲଭ କରିଛନ୍ତି ।
 ସେ ପବିତ୍ର ପ୍ରେମର ଅନୁରାମୀ ॥ ୪ ॥ ବୋହା :—ହେ ରାଜନ୍ ! ଆପଣ ବିଲମ୍ବ
 କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଶୀଘ୍ର ସମସ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ ଆୟୋଜନ କରନ୍ତୁ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଯେବେ
 ପ୍ରବରାଜ ହେବେ, ସେହି ସମୟରେ ହିଁ ଆପେ ଆପେ ଶୁଭ ଓ ମଙ୍ଗଳମୟ ପ୍ରଦାନ
 ହୋଇଯିବ । ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କର ଅଭିଷେକ ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତ ଦିନ ଶୁଭ ଓ ମଙ୍ଗଳମୟ ॥୫॥

ମୁକ୍ତି ମନ୍ତ୍ରପତି ମନ୍ଦିର ଆସ । ସେବକ ସତ୍ତ୍ୱ ସୁମନ୍ତ ବୋଲୁଏ ॥
 କହୁ ଜୟମାବ ସୀସ ଚିହ୍ନ ନାଏ । ଭୂପ ସୁମନ୍ତଲ ବଚନ ସୁନାଏ ॥୧॥
 ଜୋଁ ପାତକ ମତ ଲଗେ ନୀକା । କରନ୍ତୁ ହରଷି ହସ୍ତ ରାମହ ଟୀକା ॥୨॥
 ମନ୍ତ୍ରୀ ମୁକ୍ତି ସୁନତ ପ୍ରିୟ ବାମା । ଅଭିମତ ବିରୁଦ୍ଧ ପରେଇ ଜନୁପାମା ॥
 ବିନୟ ସତ୍ତ୍ୱ କରନ୍ତୁ କର ଜୋଷ । ଜିଅନ୍ତୁ ଜଗତପତି ବରଷ କରେଷ ॥୩॥
 ଜଗ ମଙ୍ଗଲ ଭଲ କାକୁ ବିରୁଷ । ବେଶିଅ ନାଥ ନ ଲୁଇଅ ବାର ॥
 ନୃପତି ମୋଦୁ ସୁନ ସତ୍ତ୍ୱ ସୁରାଷା । ବଡ଼ତ ବୋଂଡ ଜନୁ ଲଗ୍ନା ସୁପାଶା ॥୪॥
 କହେଇ ଭୂପ ମୁନିସଜ କର ଜୋଇ ଜୋଇ ଆସୁପୁ ହୋଇ ॥
 ରାମ ରାଜ ଅଭିଷେକ ହୁତ ବେଶି କରନ୍ତୁ ସୋଇ ସୋଇ ॥୫॥

ପ୍ରମୋଦତେ ମନ୍ତ୍ରପତି ଗୃହେ ଆସିଲେ । ସେବକ ସତ୍ତ୍ୱ ସୁମନ୍ତକୁ ଡକାଇଲେ ॥
 “ସେ ଆଜ୍ଞା”, କହୁ ସେମାନେ କଲେ ପ୍ରଣିପାତ । ମଙ୍ଗଳ ବଚନ ଶୁଣାଇଲେ କରନାଥ ॥୧॥
 ଯେବେ ପସନ୍ଦ ଆସଇ ପଞ୍ଚଜ ମନକୁ । କରୁଅ ହରଷ ହୃଦେ ଭଲକ ରାମକୁ ॥୨॥
 ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରମେଦିତ ହେଲେ ଶୁଣି ପ୍ରିୟବାଣୀ । ମନୋରଥ-ଅକ୍ତରେ ବା ପଞ୍ଚଲ କ ପାଣି ॥
 କର ଯୋଡ଼ଣ ସତ୍ତ୍ୱ କରନ୍ତୁ ବିନୟ । କୋଟି ବରଷ ଖବିତ ରହୁ ମନ୍ତ୍ରପତି ॥୩॥
 ଜଗତ ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଞ୍ଚଲ ପ୍ରମୁଦ । ନ କର ବିଳମ୍ବ ନାଥ, କରନ୍ତୁ ସବୁର ॥
 ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରବାଣୀ ଶୁଣି ହରଷ ରାଜନ । ବଡ଼ନ୍ତେ ଲତା ପ୍ରଶାସା ଲଭିଲୁ ଯେପନ ॥୪॥
 ବୋଲନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମ-ଅଭିଷେକ ପାଇଁ ଯାଆନ୍ତୁ ଆସ୍ତୋତନ ।
 ମୁନି-ଆଜ୍ଞାମତେ କର ପାମମୟ ! ନ କର ଭଲେ ଲଂଘନ ॥୫॥

ଚୌପାଞ୍ଚ :—ରାଜା ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ମହଲ ମଧ୍ୟକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ସେବକଗଣ
 ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ସୁମନ୍ତକୁ ଡକାଇଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଆସି “ସେ ଆଜ୍ଞା” କହୁ ପ୍ରଣାମ
 କଲେ । ତତ୍ପରେ ରାଜା ସୁମଙ୍ଗଳମୟ ବଚନ ଶୁଣାଇଲେ—ରାଜା କହିଲେ, ଯଦି
 ପାଞ୍ଚଜଣକୁ (ଆପଣମାନଙ୍କୁ) ଏହି ମତ ଭଲ ଲାଗେ, ତାହା ହେଲେ ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ
 ଆପଣମାନେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ କରନ୍ତୁ ॥ ୧-୨ ॥ ଏହି ପ୍ରିୟ ବାଣୀ
 ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଏପରି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ, ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କର ମନୋରଥ-
 ଅକ୍ତର ଉପରେ ପାଣି ପଡ଼ିଗଲା । ମନ୍ତ୍ରୀ ହାତ ଯୋଡ଼ି ବିନୟ କରୁଥାନ୍ତି, “ହେ ଜଗତ-
 ପତି ! ଆପଣ କୋଟି କୋଟି ବର୍ଷ ଖବିତ ରହନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ଆପଣ ସମସ୍ତ ଜଗତର
 ହିତକାରକ, ଉତ୍ତମ କାର୍ଯ୍ୟ ମନସ୍ତ କରୁଅଛନ୍ତି । ହେ ନାଥ ! ଶୀଘ୍ର କରନ୍ତୁ, ବିଳମ୍ବ
 କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।” ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପ୍ରମୁଦ ବାଣୀ ଶୁଣି ରାଜାଙ୍କୁ ଏପରି ଆନନ୍ଦ ଲାଗିଲା,
 ସତେ ଯେପରି ବର୍ଷା ଲତା ଭାଲର ଆଗ୍ରୟ ପାଇଅଛି ॥ ୪ ॥ ଦେହା :—ରାଜା
 କହିଲେ—“ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ନିମନ୍ତେ ମୁନିସଜ ବଶିଷ୍ଠ ଯାହା ଯାହା
 ଆଜ୍ଞା ଦେଉଅଛନ୍ତି, ଆପଣମାନେ ସେହି ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଶୀଘ୍ର କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୫ ॥

ହରଷି ମୁଖସ କହେଉ ମୁଦୁ ବାନୀ । ଆନନ୍ଦ ସକଳ ସୁଖରଥ ପାନ ॥
 ଔଷଧ ମୂଳ ଫୁଲ ଫଳ ପାନ । କହେ ନାମ ଗନ ମଂଗଳ ନାନା ॥୧॥
 ଗୁମର ଚରମ ବସନ ବହୁ ଭାଣ । ରୋମ ପାଟ ପଟ ଅଗନ୍ତ ଜାଣ ॥
 ମନଗନ ମଂଗଳ ବସ୍ତ୍ର ଅନେକା । ଜୋ ଜଗ ଜୋଗୁ ଭୂପ ଅଭିଷେକା ॥୨॥
 ବେଦ ବିଦିତ କହି ସକଳ ବିଧାନ । କହେଉ ରଚନ୍ତ ପୁର ବିବିଧ ବିଦାନା ॥
 ସଫଳ ରସାଳ ପୁରଫଳ କେର । ରୋପନ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁର ଚନ୍ଦ୍ର ଫେର ॥୩॥
 ରଚନ୍ତ ମଂଜୁ ମନ ଚୌକେ ଗୁରୁ । କହନ୍ତ ବନାଡ଼ନ ବେଗି ବଜାରୁ ॥
 ପୁନନ୍ତ ଗନପତି ଗୁର କୁଳଦେବା । ସବ ବିଧି କରନ୍ତ ଭୂମିପୁର ସେବା ॥୪॥
 ଧୂଳ ପତାକ ତୋରନ କଲସ ସଜନ୍ତ ଭୂରଗ ରଥ ନାଗ ॥
 ସିର ଧରି ମୁନିବର ବଚନ ସବୁ ନିଜ ନିଜ କାଜହିଁ ଲଗ ॥୫॥

ହରଷେ ବୋଲିଲେ ମୁନିବର ମୁଦୁବାଣୀ । ଫଗନ୍ତ କର ସକଳ ସୁଖର୍ଥର ପାଣି ।
 ଔଷଧ ବିବିଧ ଫୁଲ ଫଳ ମୁଳ ପାନ । ଗଣି କହଲେ ଅନେକ ଶୁଭ ଦ୍ରବ୍ୟ ନାମ ॥୧॥
 ଗୁମର ଚର୍ମ ଅଫଗ୍ୟ ବସନ ଆବର । ପଶମ ରେଶମ ବସ୍ତ୍ର ନାନା ରକମର ॥
 ମଣିଗଣ ମାଙ୍ଗଳିକ ପଦାର୍ଥ ଅନେକେ । ଯେ ସବୁ ଜଗତେ ଲୋଡ଼ା ନୃପ ଅଭିଷେକେ ॥୨॥
 ବେଦ ବିଧିମତେ କହୁ ସମସ୍ତ ବିଧାନ । ବୋଇଲେ ବିରଚ ପୁରେ ବିବିଧ ବିଦାନ ॥
 ଫଳ ଫଳୁକ ରସାଳ ପୁପାଣ କଦଳୀ । ନଗର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ରୋପ ଗଳି ଗଳି ॥୩॥
 ରଚ ମଞ୍ଜୁ ମଣିଦ୍ଵାରା କୋଷକ ସୁନ୍ଦର । କହଲେ ସାଜିବା ପାଇଁ ବଜାର ସବୁର ॥
 ପୁନ ଗଣପତି, ଗୁରୁ, କୁଳ-ଲକ୍ଷ୍ମ-ଦେବ । ମନ୍ତ୍ରସ୍ତରକୁ ଆବର ବିଧି ମତେ ସେବ ॥୪॥
 ପତାକା କେତନ କଲସ ତୋରଣ ସାଜ ବାଜିରଥ କର ।
 ନିଜ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟେ ଲଗିଲେ ସରବେ ମୁନି ଆଜ୍ଞା ଶିରେ ଧରି ॥୫॥

କୌପାଣ — ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ଆନନ୍ଦ ହୋଇ କେମିଳ ବାଣୀରେ କହଲେ, “ସମସ୍ତ
 ସୁଖର୍ଥରୁ ଜଳ ନେଇ ଆସ ।” ପୁନଶ୍ଚ ସେ ଔଷଧମୁଳ, ଫୁଲ, ଫଳ ଏବଂ ପଦାର୍ଥ
 ଅନେକ ମାଙ୍ଗଳିକ ଦ୍ରବ୍ୟର ନାମ ଗଣି କହଲେ ॥ ୧ ॥ ଗୁମର, ମୁଗଚର୍ମ, ବହୁବିଧ
 ବସ୍ତ୍ର, ଅଫଗ୍ୟ ଜାତିର ପଶମ ଓ ରେଶମ ବସ୍ତ୍ର, ବହୁବିଧ ମଣି ତଥା ଜଗତରେ
 ରାଜ୍ୟାଭିଷେକଯୋଗ୍ୟ ବହୁବିଧ ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ମଗାଇବା ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତକୁ ଆଦେଶ
 ଦେଲେ ॥ ୨ ॥ ମୁନି ବେଦବିତ୍ତ ସମସ୍ତ ବିଧାନ ଗୁରୁର କହଲେ, “ନଗରରେ ବହୁତ
 ମଣ୍ଡପ (ବିଜ୍ଞାନ) ସଜାଅ । ଫଳ ସମେତ ଆମ୍ବ, ପୁପାଣ ଓ କଦଳୀ ବୃକ୍ଷ ନଗରର
 ଗଳୀ ଶୁଦ୍ରାମାନଙ୍କରେ ଗୁଣିଆଡେ ରୋପଣ କରିଦିଅ ॥ ୩ ॥ ସୁନ୍ଦର ମଣ୍ଡିରେ ମନୋହର
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ନିର୍ମାଣ କର ଏବଂ ବଜାରକୁ ଭିତ୍ତି ସଜାଇବା ନିମନ୍ତେ ବରଦ କର ।
 ଶ୍ରୀ ଚଣେଶ, ଗୁରୁ ଓ କୁଳଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କର ଏବଂ ଭୂଦେବ ବା ଦୁର୍ଗମାନଙ୍କୁ
 ସବୁ ପ୍ରକାରେ ସେବା କର ॥ ୪ ॥ କୋହା — ଧୂଳୀ, ପତାକା, ତୋରଣ, କଲସ,

ଜେ ମୁମ୍ବାସ ଜେନ୍ଦ୍ର ଆୟୁସୁ ଶାନ୍ତା । ସୋ ଚେହିଁ କାନ୍ତ ପ୍ରଥମ ଜନ୍ମ ଶାନ୍ତା ॥
 ବସ୍ତ୍ର ସାଧୁ ସୁର ପୁରୁଷ ରାଜା । କରତ ରାମ ହିତ ମଂଗଳ କାଜା ॥୧॥
 ସୁନତ ରାମ ଅଭିଷେକ ସୁହାଣ୍ଡ । ବାଜ ଗହାଗହ ଅର୍ଘ୍ୟ ଧ୍ୟାଣ୍ଡ ॥
 ରାମ ସୀତା ତନ ସଗୁନ ଜନାଏ । ପରକହିଁ ମଂଗଳ ଅଂଗ ସୁହାଏ ॥୨॥
 ପୁଲକ ସପ୍ତେମ ପରସପର କହଣ୍ଡ । ଭରତ ଆଗମନ୍ତୁ ସୁତକ ଅହଣ୍ଡ ॥
 ଭବ ବହୁତ ଦିନ ଅତି ଅବସେଷ । ସଗୁନ ପ୍ରଜାତି ଭେଟ ପ୍ରିୟ କେଶ ॥୩॥
 ଭରତ ସରସ ପ୍ରିୟ କୋ ଜଗ ମାଣ୍ଡ । ଲହର ସଗୁନ ପଲ୍ଲ ଦୁସର ନାଣ୍ଡ ॥
 ରାମନ୍ତ ବଧୁ ଯୋଗ ଦିନ ରାଜା । ଅଶ୍ରୁକ୍ତି କମଠ ହୃଦୟ ଜେନ୍ଦ୍ର ଭାଣ୍ଡ ॥୪॥

ଯାହାକୁ ପୁରାଣ ଯେଉଁ ଆଜ୍ଞା ପ୍ରକାଶିଲେ । ସେ ଯେହ୍ନେ ପ୍ରଥମତାହା କର ରଖିଥିଲେ ।
 ବସ୍ତ୍ର ସାଧୁ ବହୁଧନ୍ୟ ମହାପ ପୁରୁଷ । ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟ ରାମଙ୍କ ନିମନ୍ତେ କରନ୍ତି ॥୧॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ରାମଙ୍କ ଅଭିଷେକ ହୁଣୋଭନ । ବାଜନ୍ତୁ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରେ ବନ୍ଦ୍ୟ ଘନଘନ ॥
 ରାମ ସୀତାଙ୍କ ଶରୀରେ ଶକ୍ତନ ସୁତକ । ସୁନ୍ଦର ମଙ୍ଗଳ ଅଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର ହୁଅଇ ॥୨॥
 କହନ୍ତି ପ୍ରେମେ ସଭାରେ ହୋଇଣ ପୁଲକ । ଭରତ ଆଗମନ୍ତର ଅଟଇ ସୁତକ ॥
 ବହୁଦିନ ଗଲା ହୁଏ ହୁଅଇ ନିରାଶ । ପ୍ରିୟ ଭେଟ ହେଲୁ ପରି ଶକ୍ତନ ବିଶ୍ୱାସ ॥୩॥
 ଭରତ ସମ କରତେ ପ୍ରିୟ କେ ଅଟଇ । ଏହାହିଁ ଶକ୍ତନ ଫଳ, ଅନ୍ୟଥା ନୁହଇ ।
 ରାମଙ୍କୁ ଭାତାଳ ଚିନ୍ତା ଦିବା ବିଷୟ । ତିନୁ ଉପରେ କହୁଥା ହେପରି ॥୪॥

ଅଶ୍ରୁ, ରଥ ଓ ହୁଣ୍ଡୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସଜାଅ । ପ୍ରଜଣେଷୁ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ବଚନକୁ ଶିରୋଧାରୀ କରି
 ସମସ୍ତେ ଆପଣା ଆପଣା କାମରେ ଲାଗିଗଲେ ॥ ୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ପ୍ରଜଣେଷୁ ଯାହାକୁ
 ଯେଉଁ କାମ ନିମନ୍ତେ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ, ସେ ସେହି କାମ ଏତେ ଶୀଘ୍ର କଲ ଯେ,
 ବୋଧହେଲା, ସତେ ଯେମିତି ସେ ତାହା ଆଗରୁ କରି ରଖିଥିଲା । ରାଜା, ବ୍ରାହ୍ମଣ,
 ସାଧୁ ଓ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରୁଥାଆନ୍ତୁ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳ
 କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଆନ୍ତୁ । ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକର ସୁନ୍ଦର ସମ୍ପାଦ
 ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସମସ୍ତ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଅତି ଆତମ୍ବରରେ ଅଭିନନ୍ଦନ-ବାଦ୍ୟ ବାଜିବାକୁ
 ଲାଗିଲା । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୀତାଙ୍କ ଶରୀରରେ ମଧ୍ୟ ଶୁଭ ଶକ୍ତନ ସୁତକ ହେଲା । ତାଙ୍କର
 ସ୍ତମ୍ଭଳ ଅଙ୍ଗ ସୁଶିବାକୁ ଲାଗିଲା ॥ ୨ ॥ ପୁଲକିତ ହୋଇ ସେ ହୃଦ୍ରେ ପରସ୍ପର
 କଥାଚାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଥାନ୍ତି—“ଏ ସବୁ ଶକ୍ତନ ମାତ୍ର ଘରକୁ ଯାଇଥିବା ଭରତଙ୍କ ଆସିବାର
 ସୂଚନା । ବହୁତ ଦିନ ହୋଇଗଲାଣି, ବହୁତ ଥର ତାଙ୍କ ସହୃଦ ମିଳନ କରିବାର
 ଲଜ୍ଜା ହେଲାଣି । ବର୍ତ୍ତମାନର ଶକ୍ତନରୁ ପ୍ରିୟ ଭରତଙ୍କ ସହୃଦ ମିଳନ କରିବାର ବିଶ୍ୱାସ
 ମନରେ ଜାତ ହେଉଛି ॥ ୩ ॥ ଭରତ ସମାନ କରତରେ ଆମର ଆଉ କିଏ ପ୍ରିୟ ?
 ଶକ୍ତନର ଏତିକି ମନ୍ଦ ଫଳ, ଆଉ କହୁ ନାହିଁ । କହପର ମନ ଅଶ୍ରୀଠାରେ ରହୁଣ ପରି
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମନରେ ଭଲ ଭରତଙ୍କ ବିଷୟରେ ଦିନରାତି ଚିନ୍ତା ରହିଥାଏ ॥ ୪ ॥

ଏହି ଅବସର ମଂଗଳ ପରମ ସୁନି ରହୁଥିବେ ରଜିବାୟ ।

ସୋଭତ ଲକ୍ଷି ବିଧୁ ବଡ଼ତ ଜନ୍ମ ବାରିଧି ଶର ବିଲସୁ ॥୨॥

ପ୍ରଥମ ଜାଇ ଜିହ୍ୱା ବଚନ ସୁନାଏ । ଭୁଷନ ବସନ ଭୂର ତିହୁ ପାଏ ॥
ପ୍ରେମ ପୁଲକିତ ନ ମନ ଅନୁରଗୀ । ମଂଗଳ କଲସ ସଜନ ସବ ଲଗୀ ॥୧॥
ଚୌକେଁ ଶୁଭ ସୁମିତ୍ରା । ପୁଷ୍ପ । ମନମୟ ବିବିଧ ଭାବ ଅତି ରୁଷ୍ ॥
ଆନନ୍ଦ ମଗନ ରାମ ମହତାସ । ବିଧି ଦାନ ବଡ଼ ବିପ୍ର ହିକାସ ॥୩॥
ସୁଖୀ ଗ୍ରାମଦେବି ସୁର ନାଗା । କହେଉ ବହୋଇ ଦେନ ବଲିଭାଗା ॥
ଜେନ୍ଦ୍ର ବିଧି ହୋଇ ରାମ କଲ୍ୟାଣ । ଦେହ ଦୟା କରି ସୋ ବରଦାନ ॥୩॥
ଗାତ୍ରୁକ୍ତି ମଂଗଳ କୋକିଳବୟନ । ବିଧୁବଦନା ମୃଗସାବକନୟନା ॥୩॥

ଏ ସମୟେ ଶୁଣି ଅତି ଶୁଭବାଣୀ ହରଷ ରାଣୀ ଉଥାଏ ।

ଶୋଭତ ଶଶୀକୁ ଦେଖି ଯଥା ବଡ଼େ ସିନ୍ଧୁ ତରଙ୍ଗ ବିଳାସ ॥୨॥

ପ୍ରଥମେ ଯାଇ ସନ୍ଦେଶ ଯେହୁ ଶୁଣାଇଲ । ଭୁଷଣ ବସନ ଅପରିଧାୟ ସେ ପାଇଲ ॥
ପ୍ରେମେ ପୁଲକିତ ଜନ୍ମ ମନ ଅନୁରକ୍ତେ । ମଙ୍ଗଳ କଲସ ଥାପି ଲଗିଲେ ସମସ୍ତେ ॥୧॥
ରୁଚିର କୋଷ୍ଠକ କଲେ ପ୍ରମିତା ରଚନ । ନାନାବିଧ ମଣିମୟେ ଅତି ସୁଶୋଭନ ॥
ନିମଗ୍ନ ହୋଇଣ ରାମ ଜନନୀ ଆନନ୍ଦେ । ତକାଇ ପ୍ରଭୁକ ଦାନ ଦେଲେ ବିପ୍ରବୃନ୍ଦେ ॥୨॥
ପୁଜି ବିଧି ସହ ଗ୍ରାମ ଦେବାଦେବୀ ନାଗ । ଯାଚନ୍ତୁ ଆବର ଦେବା ପାଇଁ ବଳିଭାଗ ॥
ଯେଉଁ ଭାବେ ହେବ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଜଲ୍ୟାଣ । ତଥ ଅନୁସ୍ତୁତ କରି ସେହୁ ବରଦାନ ॥୩॥
ମଙ୍ଗଳ ଗାନ କରନ୍ତୁ କୋକିଳ-ବଚନ । ବିଧୁ-ବଦନା କୁରଙ୍ଗ-ଶାବକ-ଲେଟନା ॥୩॥

କୋହା — ଏହି ସମୟରେ ପରମ ମଙ୍ଗଳ ସମାବୁର ଶୁଣି ସମସ୍ତ ରାଣୀ-ଉଥାଏ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଉଠିଲ । ଜାହା ଦେଖି ମନେ ହେଲା, ସତେ ଯେମିତି ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚୂର୍ଚ୍ଚ ଦେଖି ସମୁଦ୍ରରେ ତରଙ୍ଗମାଳର ବିଳାସ ଶୋଭା ପାଉଛି କ ! ॥ ୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :— ସବପ୍ରଥମେ ରାଣୀଙ୍କ ଉତ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ଯେଉଁମାନେ ଏହି ସମ୍ବାଦ ଶୁଣାଇଲେ, ସେମାନେ ବହୁତ ଅଳଙ୍କାର ଓ ବସ୍ତ୍ର ପାଇଲେ । ରାଣୀମାନଙ୍କ ଶରୀର ପ୍ରେମରେ ପୁଲକିତ ହୋଇ ଉଠିଲ ଏବଂ ମନ ପ୍ରେମ-ମନ୍ତ୍ର ହୋଇଗଲା । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମଙ୍ଗଳ-କଲସ ସଜାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ପ୍ରମିତା ବିବିଧ ମଣିରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଅତି ସୁନ୍ଦର ମନେହର କୋଷ୍ଠକ ନିର୍ମାଣ କଲେ । ଆନନ୍ଦରେ ମନ୍ତ୍ର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମାତା କୌଶଲ୍ୟା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ତକାଇ ବହୁତ ଦାନ ଦେଲେ ॥ ୨ ॥ ସେ ଗ୍ରାମଦେବୀ, ଦେବତା ଓ ନାଗମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କଲେ, କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି ପରେ ପୁଣି ବଳିଭେଟି ଦେବାକୁ ମାନସିକ କଲେ ଏବଂ ଯେଉଁପରି ଭାବରେ ରାମଙ୍କର ଜଲ୍ୟାଣ ହେବ, ଦୟା କରି ସେହୁ ବର ଦେବା ନିମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ॥୩॥ କୋକିଳ-ବଚନା, ଚନ୍ଦ୍ର-ବଦନା ଓ ମୃଗ-ଶାବକ-ନୟନା

ରାମ ରାଜ ଅଭିଷେକ ସୁନ ହୁଏଁ ହରଷେ ନର ନାଥ ।

ଲଗେ ସୁମଂଗଲ ସଜନ ସବ ବିଧି ଅନୁକୂଳ ବିରୁଦ୍ଧ ॥୮॥

ତବ ନରନାଥ ବସିଷ୍ଠ ବୋଲିଏ । ରାମ ଧାମ ସିଖ ଦେନ ପଠାଏ ॥
ଗୁର ଆଗମନୁ ସୁନତ ରଘୁନାଥ । ଦ୍ଵାର ଆଇ ପଦ ନାୟୁ ଯାଆ ॥୯॥
ସାଦର ଅରଘ ଦେଇ ଭର ଆନେ । ସୋରହ ଭାତି ପୁଣି ସନମାନେ ॥
ଗହେ ତରନ ସିନ୍ଧୁ ସହୃଦ ବହୋଷ । ବୋଲେ ରାମୁ କମଲ କର ଜୋଷ ॥୧୦॥
ସେବକ ସଦନ ସ୍ଵାମି ଆଗମନୁ । ମଂଗଲ ମୂଳ ଅମଂଗଲଦମନୁ ॥
ତପସି ଉଚିତ ଜନୁ ବୋଲି ସପ୍ରୀତ । ପଠଇଅ କାଜ ନାଥ ଅସି ମାତା ॥୧୧॥
ପ୍ରଭୁତା ତଳି ପ୍ରଭୁ ଶାନ୍ତି ସନେହୁ । ଭୟଭ ପୁମତ ଆଜୁ ଯୁଦ୍ଧ ଗେହୁ ॥
ଆୟୁସୁହୋଇ ସୋ କରୌ ଗୋସାଇଁ । ସେବକୁ ଲହଇ ସ୍ଵାମି ସେବକାଈ ॥୧୨॥

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଅଭିଷେକ ହରଷିତେ ନରନାଥ ।

ସଜାଇ ଲଗିଲେ ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳ ବ୍ରହ୍ମାଦି ଯେ ବିରୁଦ୍ଧ ॥୮॥

ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ବସିଷ୍ଠଙ୍କୁ ନୃପତି ଉକାଇ । ରାମ ଧାମେ ପଠାଇଲେ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ॥
ଗୁରୁଙ୍କର ଆଗମନ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ । ଦ୍ଵାରକୁ ଆସି ତରଣେ କଲେ ପ୍ରଣିପାତ ॥୯॥
ସାଦରେ ଅର୍ଘ୍ୟ ପ୍ରଦାନ ଭବନେ ଆଣିଲେ । ଷୋଡଶ ଉପବୃତ୍ତରେ ପୁଣି ସମ୍ମାନିଲେ ॥
ଧରି ତରଣ ସୀତାଙ୍କ ସହୃଦ ଆବର । ଶ୍ରୀଲେ ଶ୍ରୀରାମ ଯୋଡ଼ି ସରୋରୁହ କର ॥୧୦॥
ସେବକ ଗହେ ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧ ଆଗମନ । ମଙ୍ଗଳ ମୂଳ ସମସ୍ତ ଅଶୁଭ ନାଶନ ॥
ତପାସି କାର୍ଯ୍ୟ ପଞ୍ଚଲେ ଦାସକୁ ସପ୍ରୀତ । ତକାଇ ନିଅନ୍ତେ ନାଥ ଉଚିତ ଏ ମାତ ॥୧୧॥
ପ୍ରଭୁ ସ୍ନେହ କଲେ ପ୍ରଭୁ-ପଣ ପଶୁହରି । ପଶୁହ ଦେଲୁ ଆଜି ଏ ଭବନ ମୋହରି ॥
ଆଦେଶ ଦେଉ ଗୋସାଇଁ ତାହା ପାଳିବଇଁ । ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ସେବା ସତତ ସେବକ ଲଭଇ ॥୧୨॥

ସ୍ଵାମୀନେ ମଙ୍ଗଳଗାନ କରିବାକୁ ଲଗିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରାଜ୍ୟ-
ଅଭିଷେକ ସମ୍ପାଦ ଶ୍ରୀ ସମସ୍ତ ସ୍ଵୀପୁରୁଷ ଦୁର୍ଦ୍ଦୟରେ ହର୍ଷ ଲଭି କଲେ ଏବଂ ବିଧାତାଙ୍କୁ
ଆପଣା ଆପଣାର ଅନୁକୂଳ ବୋଲି ଭୂତ ଶୂନ୍ୟ ମଙ୍ଗଳ ସାନ ସବୁ ସଜାଇବାକୁ
ଲଗିଲେ ॥ ୮ ॥ ଚୋପାୟ — ତଦନନ୍ତର ରାଜା ବସିଷ୍ଠଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ ଏବଂ
ସମସ୍ତୋଚିତ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ନିମନ୍ତେ ତାହାଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମହଲକୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ ।
ଗୁରୁଙ୍କର ଆଗମନ-ସମ୍ପାଦ ପାଇବା ମାତ୍ରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଦ୍ଵାର ନିକଟକୁ ଆସି ତାଙ୍କ
ତରଣରେ ମୁଗ୍ଧ ଅବନତ କଲେ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମ ଆଦରପୂର୍ବକ ଅର୍ଘ୍ୟ ଦେଇ ତାହାଙ୍କୁ
ଘରକୁ ଆଣିଲେ ଏବଂ ଷୋଡଶୋପବୃତ୍ତ ପୂଜା କରି ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କଲେ । ତତ୍ପରେ
ସୀତାଙ୍କ ସହୃଦ ସେ ତାଙ୍କ ତରଣ ଶୁଣି କଲେ ଏବଂ କବି-କମଳଦ୍ଵୟ ଯୋଡ଼ି
କହିଲେ— ॥ ୨ ॥ “ହେ ନାଥ ! ସେବକ ଘରେ ଶ୍ରମୀଙ୍କ ପଦାର୍ପଣ ଅବଶ୍ୟ ସମସ୍ତ

ସୁନି ସନେହ ସାନେ ବଚନ ମୁନି ରଘୁବଂଶ ପ୍ରସଂସ ।

ରାମ କସ ନ ଭୁଲୁ କହନ୍ତୁ ଅସ ହଂସ ବଂସ ଅବତଂସ ॥୧॥

ବରନି ରାମ ଗୁନ ସୀତା ସୁଭାଜି । ବୋଲେ ପ୍ରେମ ପୁଲକ ମୁନିରାଜି ॥
ଭୂପ ସଜେଇ ଅଭିଷେକ ସମାଜୁ । ଗୁହତ ଦେନ ଭୁଞ୍ଜି ଜବରୁ ॥୧॥
ରାମ କରନ୍ତୁ ସବ ସଂଜମ ଆଜୁ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କୁସଲ ନିବାଡ଼େ କାଜୁ ॥
ଗୁରୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ରାମ ପଣ୍ଡି ଗୟାଜି । ରାମ ହୃଦୟ ଅସ ବିସମଇ ଭୟାଜି ॥୨॥
ଜନମେ ଏକ ସଂଗ ସବ ଭାଜି । ଭୋଜନ ସମ୍ପଦ କେଲି ଲଭିକାଜି ॥
କରନବେଧ ଉପସାଦ ବିଆଡ଼ା । ସଂଗ ସଂଗ ସବ ଭାବ ଉପାଡ଼ା ॥୩॥

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ସିଦ୍ଧ ବଚନ ରାମଙ୍କ ପ୍ରଶଂସିଲେ ଉପୋଧନ ।

କି ପାଇଁ ଏସନ ନ କହୁବ ରାମ, ହଂସ-ବଂଶ-ବିଭୁଷଣ ॥୧॥

ପ୍ରଶଂସି ଶୀଳ ସ୍ଵଭାବ ଶ୍ରୀ ରାମଙ୍କର । ଭାଷିଲେ ପ୍ରେମେ ପୁଲକ ହୋଇ ମୁନିବର ॥
ସାଜିଛନ୍ତି ନୃପମଣି ଅଭିଷେକ ସାଜ । ଗୁହାନ୍ତି ରୁମ୍ଭକୁ କରବାକୁ ପ୍ରବରାଜ ॥୨॥
ରାମ ସଲଳ ସମସ କର ରୁମ୍ଭେ ଆଜ । ସେ ଭାବେ କୁଶଳେ ହେବ ସମାପନ କାର୍ଯ୍ୟ ॥
ଗୁରୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ନୃପ ନିକଟେ ଚମିଲେ । ରାମ ହୃଦୟେ ଏପରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ମଣିଲେ ॥୩॥
ଏକ ସଙ୍ଗେ ସବୁ ଭାବ ଲଭନ୍ତି ଜନମ । ବାଲ୍ୟବୀରୀ କହନ୍ତୁକ ଭୋଜନ ଶୟନ ॥
କର୍ଣ୍ଣବେଧ ଉପସାଦ ସମ୍ଭାର ବିବାହ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହେଲ ସବୁ ଭାବେ ଭାଷା ॥୪॥

ମଙ୍ଗଳର ମୂଳ ଏବଂ ଅମଙ୍ଗଳର ନାଶକାରୀ । ତଥାପି ନନ୍ଦ ହେଉଛି, ଆପଣ ପ୍ରେମ
ସହକାରେ ଏ ଦାସକୁ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ତକାଇ ପଠାଇଥାନ୍ତେ ॥ ୧ ॥ କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ
ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଜ୍ୟାଗରଣ ଯେଉଁ ସ୍ଵେଦ କରୁଅଛନ୍ତି, ତାହା ଯୋଗେ ଆଜି ଏ ଗୁହ ପବିତ୍ର
ହୋଇଗଲା । ହେ ଗୋସାଇଁ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା ଆଜ୍ଞା ହେବ, ମୁଁ ତାହା ହିଁ କଟିବି ।
ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ସେବାରେ ହିଁ ସେବକର ଲଭି ॥ ୪ ॥ ଦେହା :- ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରେମ-ସିଦ୍ଧ
ବଚନ ଶ୍ରୀ ମୁନି ବଶିଷ୍ଠ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରି କହଲେ, “ହେ ରାମ ! ଆପଣ
ଏପରି ନ କହନ୍ତେ ବା କପରି ! ଆପଣ ସୂର୍ଯ୍ୟଶର ବିଭୁଷଣ । ପ୍ରତରାଂ ଏପରି
କହବା ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷେ ସ୍ଵାଭାବିକ ।” ॥ ୧ ॥ ତୌପାରି — ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶ୍ରୀ, ଶୀଳ ଓ
ସ୍ଵଭାବର ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ମୁନିରାଜ ପ୍ରେମରେ ପୁଲକିତ ହୋଇ କହଲେ, “ହେ ରାମ !
ରାଜା ଦଶରଥ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକର ଆୟୋଜନ କରୁଛନ୍ତି । ସେ ରୁମ୍ଭକୁ ପ୍ରବରାଜ
ପଦ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ପ୍ରତରାଂ ହେ ରାମ ! ଆଜି ରୁମ୍ଭେ ସମସ କର ।
ଫଳରେ ବିଧାତା କୁଶଳ ସହକାରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସଫଳ ରୂପେ ନିବାହ କରିଦେବେ ।”
ଗୁରୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ ପାଖକୁ ଗୁରୁଗଲେ । ଏ ସମ୍ପାଦ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
ହୃଦୟରେ ଦୁଃଖ ଓ ବିସ୍ମୟ ଜାତ ହେଲା ॥ ୨ ॥ “ଆମେ ଭାବ ସମସ୍ତେ ଏକ ସଙ୍ଗେ
ଜନ୍ମ ଲଭି କଲୁ; ଭୋଜନ, ଶୟନ, ବାଲ୍ୟବୀରୀ, ଶୈଳକ୍ରନ୍ଦ, କର୍ଣ୍ଣଭେଦନ, ଯଜ୍ଞୋପବୀତ-

କିମଲ ବ୍ୟସ୍ତ ଯୁକ୍ତ ଅନୁଚିତ ଏକ । ବ୍ୟସ୍ତ ବିହୀନ ବଢ଼େହି ଅଭିଷେକ ॥
ପ୍ରଭୁ ସପ୍ତେମ ପଛୁଟାନ୍ତି ସୁହାରି । ହରଣ ଭଗତମନ କେ କୁଟିଲିଛି ॥୧॥

ତେହି ଅବସର ଆଏ ଲଙ୍ଘନ ମଗନ ପ୍ରେମ ଆନନ୍ଦ ।

ସନମାନେ ପ୍ରିୟ ବଚନ କହି ରଘୁକୁଳ କୈରବ ଚନ୍ଦ ॥୧୦॥

ବାଜୁଛି ବାଜନେ ବିବଧ ବିଧାନ । ପୁର ପ୍ରମୋଦ ନହିଁ ଜାଲ ବ୍ୟାନ ।
ଭରତ ଆଗମନୁ ସକଳ ମନାଡ଼ୁଛି । ଆଡ଼ୁକ୍ତ ବେଗି ନୟନ ପତ୍ତ ପାଡ଼ୁଛି ॥୧॥
ନାଟ ବାଟ ଘର ଗଳି ଅଥାହିଁ । କହୁଛି ପରସପର ଲେଖ ଲେଖାହିଁ ॥
କାଲି ଲଗନ ଭଲ କେତକ ବାସ । ପୁଜିଛି ବିଧି ଅଭିଳାଷ ଦମାସ ॥୨॥
କନକ ସିଂହାସନ ସୀମା ସମେତା । ବେଠୁଛି ରାମ ହୋଇ ଚିତ ଚେତା ॥
ସକଳ କହୁଛି କବ ହୋଇଛି କାଲି । ବିଦନ ମନାଡ଼ୁଛି ଦେବ କୁରୁଲ ॥୩॥

କିମଲ ବଶରେ ଏହି ଅନୁଚିତ ଏକ । କଳିଷ୍ଠେ ତେଜ କରନ୍ତି ଜ୍ୟେଷ୍ଠେ ଅଭିଷେକ ॥
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସପ୍ତେମ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ମନୋହର । ହରୁ କୁଟିଲିତା ଭକ୍ତ ଜନଙ୍କ ମନର ॥୪॥

ସେହି ସମୟରେ ଆସିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରେମ-ଆନନ୍ଦେ ମଗନ ।

ସମ୍ମାନିତେ ରଘୁ-କୁଳ-କୁମ୍ଭଦେବ ଶୁଣିଲେ ପ୍ରିୟ ବଚନ ॥୧୦॥

ତନେକ ପ୍ରକାରେ ଦାସ୍ୟ ବିପ୍ଳବ ବାଜଇ । ପୁର ପ୍ରମୋଦ ବର୍ଣ୍ଣନ କର ନ ହୁଅଇ ॥
ବାଞ୍ଛା କରନ୍ତି ସମସ୍ତେ ଭରତାଗମନ । ନୟନ ସଳ ଲଭନ୍ତୁ ଆସିଣ ବହନ ॥୧॥
ହାଟ ବାଟ ଗୁହ ଗଳି ମଣ୍ଡପେ ଆବର । କହନ୍ତି ନାସ ପୁରୁଷ ମିଳି ପରସ୍ପର ॥
କାଲି କେତେବେଳେ ଶୁଭ ପ୍ରହରୁଁ ହେଇବ । ଆମ୍ଭ ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବ ଦରବ ॥୨॥
କନକ ସିଂହାସନରେ ଜାନଙ୍କ ସହଜ । ବସିବେ ରାମ, ପୁରବ ମନର ବାଞ୍ଛିତ ॥
କାଲି କେତେବେଳେ ହେବ ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି । କୁତରୀ ଦେବତାଗଣ ବିଦ୍ଧ ଆଚରନ୍ତି ॥୩॥

ଧାରଣ ଏବଂ ବିବାହାଦ୍ଧ ଉତ୍ସବ ସବୁ ଏକା ସଙ୍ଗରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଛି ॥ ୩ ॥ କିନ୍ତୁ ଏହି
କିମଲ ବଶରେ ସେହି ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ କଥା ହେଉଛି ଯେ, ସବୁ ଭଲକୁ
ତ୍ୟାଗ କରି ଏକ ମାତ୍ର ବଡ଼ ଭଲର ଅଭିଷେକ ବିଧାନ କରାଯାଇଛି ।” ଭୂଲସୀ ଦାସ
କହନ୍ତି, “ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଏହି ସ୍ଥାନର ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚାପ ଭକ୍ତ ଜନଙ୍କ ମନର କୁଟିଲତା
ଦୂର କରୁ ॥୪॥ ଦୋହା—ସେତକ ବେଳେ ପ୍ରେମାନନ୍ଦମଗ୍ନ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେଠାକୁ ଆସିଲେ ।
ରଘୁକୁଳ-କୁମ୍ଭଦ-ବିବାଶକାଞ୍ଚ ତନ୍ତ୍ର ଶ୍ରୀରାମତନ୍ତ୍ର ପ୍ରିୟ ବଚନ କହି ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନିତ
କଲେ ॥ ୧୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ବହୁତ ପ୍ରକାର ବାଜା ବାଜୁଥାଏ । ନଗରର
ଆନନ୍ଦାଦିଶୟୀ ଅବର୍ଣ୍ଣମୟ । ସମସ୍ତେ ଭରତଙ୍କ ଆଗମନ କାମନା କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ
କହୁଥାନ୍ତି, “ସେ କପରି ଶୀଘ୍ର ଆସି ନେତ୍ରଫଳ ଲାଭ କରନ୍ତେ ହେଲେ ।” ॥୧॥ ବଜାର,
ମାର୍ଗ, ଗୃହ, ଗଳି ଏବଂ ଚଉକମାନଙ୍କରେ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ପରସ୍ପର କଥାବାର୍ତ୍ତା
ହେଉଥାନ୍ତି—“କାଲି ସେହି ଶୁଭଲଗ୍ନ କେତେବେଳେ ଆସିବ, ସେତେବେଳେ କି ବିଧାତା

ଚିତ୍ତୁ ହୋହାଇ ନ ଅର୍ଥୁଧ ବଧାଡ଼ୁ । ସ୍ବେରୁ ହୁ ଚଂଦନ ରାତି ନ ଶୁଣୁ ।
ସାରଦ ବୋଲି ବିନୟୁ ସୁର କରୁଣୁ । ବାରୁଣି ବାର ପାୟୁ ଲେ ପରୁଣୁ ॥୩॥

ବିପତ ହମାର ବିଲେକ ବଡ଼ ମାତୁ କରୁଅ ସୋଇ ଆଜୁ ।

ସୁନୁ ଜାଣି ବନ ରାଜୁ ତଳ ହୋଇ ସକଳ ଧୁରକାଜୁ ॥୧୧॥

ସୁନୁ ସୁର ବିନୟୁ ଠାଡ଼ି ପଛୁତାଣୁ । ଭଲଉଁ ସରୋଜ ବିପିନ ହିମରାଣୁ ॥
ଦେଖି ଦେବ ପୁନି କହୁଣି ନିହୋଷ । ମାତୁ ତୋହୁ ନହିଁ ଥୋରିଉ ଖୋଷ ॥୧॥
ବିସମୟ ହରଷ ରହିତ ରଘୁରାଉ । ତୁମ୍ଭ ଜାନନ୍ତ ସବ ରାମ ପ୍ରଭାଉ ॥
ଜୀବ କରମ ବସ ସୁଖ ଦୁଖ ଭାଗୀ । ଜାଲୁଅ ଅର୍ଥୁଧ ଦେବ ହିତ ଲଗୀ ॥୨॥

ଅଯୋଧ୍ୟା ବାଦ୍ୟ ଅନନ୍ତ ତାଙ୍କୁ ନ ଶୋଭଇ । ସ୍ବେରୁକୁ ରୁଦ୍ରନ ରାତି ଭଲ ନ ଲଗଇ ॥
ତକାଇ ସରସତାଙ୍କୁ କରନ୍ତି ବିନୟୁ । ବାରମ୍ବାର ପଦେ ପଡ଼ି ଦେବତାଜନ୍ମ ॥୩॥
ବିପତ୍ତି ଆତୁଣ ଦେଖି ଅତି ଭୟ କର ମାତ, ତାହା ଆଜ ।

ରାଜ୍ୟ ତେଜ ରାମ ଯାଆନ୍ତୁ କାନନେ ହୋଇବ ସୁରକ କାର୍ଯ୍ୟ ॥୧୧॥

ଶୋଚନ୍ତି ବାଣୀ ଶୁଣିଣ ଦେବଙ୍କ ଢଲି । ହେଲି ପ୍ରଂ ପଦ୍ମ-ବନକୁ ହେମନ୍ତ ଯାମିନ ॥
ଦେଖି ବିରୂପେ ବିନୟି କହନ୍ତି ଆଦର । ନାହିଁ କହୁ ମାତ୍ର ଦୋଷ ଜନନୀ ତୋହର ॥୩॥
ହର୍ଷ-ବିଷାଦ-ରହିତ ଶ୍ରୀ ରଘୁ ପ୍ରଜାବ । ତୁମେ ଜାଣ ରଘୁସାର ପ୍ରଭାବ ସରବ ॥
ଜୀବ କର୍ମ ବଶ ହୋଇ ପୁଣି ହୁଣ ଶ୍ରେଣୀ । ଯାଅ ସବୁର ଅଯୋଧ୍ୟା ତେବ ହିତ ଲଗି ॥୨॥

ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଅଭିଳାଷ ପୂରଣ କରିବେ ॥୨॥ ଯେତେବେଳେ ସୀତାଙ୍କ ସହଚାରୀମାନ ସ୍ବର୍ଗ
ସିଂହାସନ ଉପରେ ବିରାଜମାନ ହେବେ, ଯେତେବେଳେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ମନସାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ
ହେବ । ଏଣେ କାଲି କେତେବେଳେ ଆସିବ, କହୁ ଲୋକେ ଉଦ୍‌ଘୋଷ ପ୍ରକାଶ କରୁଥା'ନ୍ତି ।
ତେଣେ କୃତବୀ ଦେବତାମାନେ ବିଦ୍ୟ କାମନା କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସେହି ଦେବତା-
ମାନଙ୍କୁ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଅଭିଜନନବାଦ୍ୟ ଭଲ ଲାଗୁ ନ ଥାଏ । ସ୍ବେରୁକୁ ରୁଦ୍ରନ ରାତି
ସୁହାଏ ନାହିଁ । ସରସତାଙ୍କୁ ଦେବତାମାନେ ବିନୟ କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ବାରମ୍ବାର
ତାଙ୍କର ପାଦ ଧରି ତହିଁ ଉପରେ ପଡ଼ୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ତୋହା —ସେମାନେ
କହୁଥାନ୍ତି,—“ହେ ମାତା ! ଆମର ବଡ଼ ବିପତ୍ତିକୁ ଦେଖି ଅତି ତାହାହିଁ କରନ୍ତୁ, ଯାହା
ଯୋଗେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତି ବନକୁ ଚାଲିଯିବେ ଏବଂ ଦେବତାମାନଙ୍କ ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ
ସିଦ୍ଧ ହେବ” ॥ ୧୧ ॥ ତୋପାଇ —ଦେବତାମାନଙ୍କ ବିନୟ ଶୁଣି ସରସତା ଠିଆ
ଠିଆ ଅନୁତାପ କରୁଥା'ନ୍ତି—“ହାୟ ! ପ୍ରଂ କମଳ-ବନ-ନିମନ୍ତେ ହେମନ୍ତ ଋତୁର ରାତି
ହେଲି ।” ତାଙ୍କୁ ଏହାରୁପେ ଅନୁତପ୍ତ ହେବାର ଦେଖି, ଦେବତାମାନେ ପୁଣି ବିନୟ
ସହକାରେ କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ହେ ମାତା ! ଏଥିରେ ତୁମକୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ବି
ଦୋଷ ଲାଗିବ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ବିଷାଦ ଓ ହର୍ଷ ରହିତ, ତୁମେ ତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
ସବୁ ପ୍ରଭାବ ଜାଣ । ଜୀବ ଆପଣାର କର୍ମବଶତା ଯୋଗୁ ପୁଣିହୁଣର ଶ୍ରେଣୀ ହୁଏ ।

ବାର ବାର ଗନ୍ଧି ଚରନ ସଂକୋଚୀ । ତଳ ବସୁର ବସୁଧ ମତି ପୋତୀ ॥
 ଉଁଚ ନିବାସୁ ମାତି କରୁଛୁ । ଦେଖି ନ ସକହିଁ ପରଲ ବରୁଣ ॥୩॥
 ଆଗିଲ କାଳୁ ବରୁର ବହୋଷ । କରୁଛି ରୁଦ୍ଧ କୁସଲ କବି ମୋଷ ॥
 ହରଷି ହୃଦୟ ଦସରଥପୁର ଆଶ । ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଦସା ଦୁସହ ଦୁଶଦାଶ ॥୪॥
 ନାମ ମଂଥର ମଂଦମତି ଚେଷ କେକର କେଶ ।

ଅଜସ ପେଟାଶ ଚାହିଁ କରି ଗନ୍ଧି-ଗିର ମତି ଫେରି ॥୧୬॥
 ଘାଣ ମଂଥର ନଗରୁ ବନାଡ଼ି । ମଂଜୁଲ ମଂଗଲ ବାଜ ବଧାଡ଼ି ॥
 ପୁରୁଷେ ଲୋଚନ କାହ ଉଚ୍ଛୁରୁ । ରାମଚଳକୁ ପ୍ରତି ଶ୍ରୀ ଉର ଦାହୁ ॥୧୭॥

ବାରମ୍ବାର ପଦ ଧରି ସଙ୍ଗୋତେ ବାଜିଲେ । ଦେବେ ମନ୍ଦମତି ବୋଲି ବରୁର ଚଳିଲେ ॥
 ଉଚ୍ଚ ନିବାସ ହେଲେ ହେଁ ମାତ ହୁପ୍ରବୁଦ୍ଧି । ଦେଖି ନ ପାରନ୍ତି କେବେ ପରର ବିଭୁତି ॥୩॥
 ଉଦ୍ୟୋଗ ହୃଦକର୍ମ ବରୁର ଆବର । କରବେ କୁଶଳ କବି କାମନା ମୋହର ॥
 ହରଷେ ଆସିଲେ ଦଶରଥଙ୍କ ନିବାସେ । ଛବା ହୁସ୍ତହ ହୁଷ୍ଟହ ଗ୍ରହ ତଣା ଆସେ ॥୪॥
 ମନ୍ତ୍ରର ନାମରେ କେକେୟାଙ୍କ ଏକ ଦାସୀ ଥିଲ ମନ୍ଦମତି ।

ଅନ୍ତର ପେଟେରୁ କରିଗଲେ ଗିର ଉମାର ତା' ବୁଦ୍ଧି ଅତି ॥୧୬॥

ବିଲେକି ମନ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ୟ ନଗର ରଚନ । ମଞ୍ଜୁଳ ମଙ୍ଗଳ ବାଦ୍ୟ ବାଜେ ଘନ ଘନ ॥
 ପରୁରେ ଲୋକକୁ ଆଜି ଏ କେଉଁ ଉତ୍ସାହ । ରାମଙ୍କ ଚଳକ ଶୁଣି ହେଲ ହୃଦ ଦାହ ॥୧୭॥

ଅତଏବ ଦେବତାମାନଙ୍କ ହୃଦ ନିମନ୍ତେ ରୂପେ ଅନ୍ତରାଳାକୁ ଯାଅ” ॥ ୧ ॥ ବାରମ୍ବାର
 ଚରଣ ଧରି ଦେବତାମାନେ ସରସ୍ୱତୀକୁ ସଂକୋଚରେ ପକାଇ ଦେଲେ । ଜଗତରେ
 ଦେବତାମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ମନ୍ଦ ବୋଲି ବରୁର ସେ ଚାଲିଲେ । ସେ ମନରେ ଭାବିଲେ,
 “ଏମାନଙ୍କର ନିବାସ ତ ଉଚ୍ଚ, କିନ୍ତୁ କର୍ମ ଅତି ମାତ । ଏମାନେ ଅନ୍ୟର ଶିଶୁଧର୍ମ ଦେଖି
 ସହ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବନ-ରାମନ ହେବୁ ରାଜସରଣଙ୍କ ବଧ ହେବ,
 ସାରା ଜଗତ ହୁଣି ହେବ ଏବଂ କୁଶଳ କବି (ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବନବାସ-ଚରିତ ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରିବା ନିମନ୍ତେ) ମୋତେ କାମନ କରିବେ, ଆଉ ଉଦ୍ୟୋଗର ସୁଫଳ ବରୁର କରି
 ସରସ୍ୱତୀ ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଦଶରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅନ୍ତରାଳାକୁ ଆସିଲେ, ସତେ
 ଯେପରି ହୁସ୍ତହ ହୁଷ୍ଟହ-କାୟକ କୌଣସି ଗ୍ରହଦଣା ଅନ୍ତରାଳାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ॥ ୪ ॥
 କୋହା —ମନ୍ତ୍ରର ନାମକ କେକେୟାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି ଦାସୀ ଥିଲା । ତାକୁ
 ଅପରାଧରେ ପେଡ଼ି କରି ସରସ୍ୱତୀ ତାହାର ବୁଦ୍ଧିକୁ ଭ୍ରମ କରି ଚାଲିଗଲେ ॥ ୧ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ —ମନ୍ତ୍ରର ଦେଖିଲା, ନଗର ସଜା ହୋଇଅଛି । ହୃଦୟ, ମଙ୍ଗଳମୟ
 ଅଭିନନ୍ଦନ-ବାଦ୍ୟ ବାଜୁଛି । ସେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପଚାରିଲା, “ଏ କି ଉତ୍ସବ ?” ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଅଭିଷେକ କଥା ଶୁଣି ତାହାର ହୃଦୟ ଜଳି ଉଠିଲା ॥ ୧ ॥ ସେହି ହୃଦୟ ନିମ୍ନ-
 ଜାଗା ଦାସୀ କେମିତି ଉପାୟରେ ଏ କାମ ରାତାରାତି ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଯିବ, ମନରେ

କରଇ ବିରାଡ଼ କୁବୁଦ୍ଧି କୁଜାଣ । ହୋଇ ଅକାନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଧି ରାଣ ॥
 ଦେଖି ଲାଗି ମଧୁ କୁଟିଲ କରାଣ । ଜମି ଗର୍ଭ ତଳଇ ଲେଉଟି କେହି ଭାଣ ॥୨॥
 ଭରତ ମାତୁ ପହିଁ ଗଇ ବିଲଖାମା । କା ଅନମନ ହୁଁସି କହ ହୁସି ରାମ ॥
 ଉତରୁ ଦେଇ ନ ଲେଇ ଉପାସୁ । ନାହିଁ ଚରିତ କର ତାରଇ ଆସୁ ॥୩॥
 ହୁଁସି କହ ରାଜି ଗାତୁ ବଡ଼ ତୋରେ । ସାହୁ ଲଖନ ସିଖ ଅସ ମନ ମୋରେ ॥
 ତବହୁଁ ନ ବୋଲି ଦେଇ ବଡ଼ ପାପିନି । ଗୁଡ଼ଇ ସ୍ବାସ କାର ଜନୁ ସାପିନି ॥୪॥
 ସଭୟ ରାଜ କହ କହସି କିନ କୁସଲ ରାମ ମହପାତ୍ର ।

ଲଖନୁ ଭରତୁ ରିପୁଦମନୁ ସୁନି ରା କୁବସ ଭର ସାତ୍ର ॥୧॥
 କତ ସିଖ ଦେଇ ହମହିଁ କୋଉ ମାଛ । ଗାତୁ କରବ କେହି କର ବଡ଼ ପାଛ ॥
 ରାମହୁଁ ଗୁଡ଼ କୁସଲ କେହି ଆତୁ । ଜେହିଁ ଜନେସୁ ଦେଇ ଜବରାତୁ ॥୨॥

କରଇ ମନେ ବିରାଟ କୁବୁଦ୍ଧି କୁଜାଣ । କେମନ୍ତେ କାର୍ଯ୍ୟ ବିନଷ୍ଟ ହେବ ରାଜରାଣ ॥
 ମଧୁ ଫେଣ ଦେଖି ବୃକ୍ଷେ କୁଟିଲା ଶବସ । ସେମନ୍ତେ ଦାରି ଖୋଜଇ ପାଇବ କପଳ ॥୧॥
 ବିକଲେ ଗଲା ଭରତ ଜନମଙ୍ଗ କର । କପାରି ବିରସ ? ହୁସି ରାଣୀ ପରୁରନ୍ତ୍ର ॥
 ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ଦାରି ଶ୍ବାସ ସେ ନିଅଇ । ନାସର ଚକିତ କର ଅଗ୍ରୁ ବିସର୍ଜନ ॥୨॥
 ହୁସି ରାଣିଲେ ମହାଶୀତୋ ଗାତୁ କାରଣ । ମନେ ହୁଏ ଶିକ୍ଷା କହୁ ଦେଇଛୁ ଲକ୍ଷଣ ॥
 ତଥାପି ନ ବୋଲି ବଡ଼ ପୋଇଲି ପାପିନୀ । ଗୁଡ଼ଇ ନିଶ୍ବାସ ସେହ୍ନେ କାଳୀ ଭୁଜଙ୍ଗ ମା ॥୩॥

ସଭୟେ ପୁଛନ୍ତୁ ମହାରାଜୁ ରାଣୀ ଶ୍ରୀରାମ ନୃପ କୁଶଳ ।

ଲକ୍ଷଣ ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କ, ଶୁଣି ବହୁଲ କୁଳୀ ଅନୁର ॥୧॥

କିଏ କେଉଁ ଶିକ୍ଷା ଦେବ ମୋତେ ମା' କପାରି । ଗାତୁ ବା କରବ ଏବେ କାହା ବଳ ପାଇ ॥
 ରାମକୁ ଗୁଡ଼ କୁଶଳ ଅନ୍ୟ କା'ର ଆଜ । ଯାହାକୁ ନୃପ ଦିଅନ୍ତୁ ପଦ ପ୍ରବରାଣ ॥୨॥

ତାହା ବିରାଟ କରବାକୁ ଲାଗିଲ । କୌଣସି କୁଟିଲା ଶବସ ମଧୁଫେଣା ଲାଗିଥିବାର ଦେଖି,
 ଏହାକୁ କପଳ ରାବରେ ଭାଙ୍ଗି ଦେବ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଏ । ସେହୁପରି ମହାରାଜ
 ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ ପଣ୍ଡା କରଦେବାକୁ ବସିଲ ॥ ୧ ॥ ସେ ଶୋକାତୁର ହୋଇ ଭରତଙ୍କ
 ଜନନୀ କେକେୟୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲା । ରାଣୀ କେକେୟୀ ହୁସି ପରୁରଲେ, “ତୁ ବିରସ
 କାହିଁକି ?” ମହାରାଜ କହୁ ଉତ୍ତର ଦେଇ ନ ଥାଏ । କେବଳ ଦାରିଶ୍ବାସ ନେଉଥାଏ
 ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀ-ଚକିତ ଅଭିନୟ କରି ଅଗ୍ରୁ ରୁହାଉଥାଏ ॥ ୨ ॥ ରାଣୀ ହୁସି ହୁସି କହଲେ,
 “ତୋର ତ ବଡ଼ ଗାତୁ । ମୁଁ ଅନୁମାନ କରୁଛୁ, ସତେ ସେପରି ଲକ୍ଷଣ ତୋତେ
 ଶିକ୍ଷା (କଣ୍ଠ) ଦେଇଛନ୍ତି । ତଥାପି ସେହି ମହାପାପିନୀ ଦାସୀ କହୁ ହେଲେ କହୁ ନ ଥାଏ ।
 ସତେ ସେପରି କାଳୀନାଗ୍ରାଣୀ ଫୁଲାର ଗୁଡ଼ ଅଛୁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ତତ୍ପରେ ରାଣୀ
 ତରୁ କହଲେ, “ଆଜେ କହୁନାହୁଁ କାହିଁକି ? ଶ୍ରୀରାମ, ରାଜା, ଲକ୍ଷଣ, ଭରତ ଓ
 ଶତ୍ରୁଘ୍ନ କୁଶଳରେ ଅଛନ୍ତି ତ ?” ଏହା ଶୁଣି କୁଳ ମହାରାଜ ହୃଦୟରେ ଅତିଶୟ

ଭୟଭୟ କୌଶଲ୍ୟ ହୁଏ ଅତି ଦାହିନ । ଦେଖତ ଗରବ ରହଇ ଉର ନାହିନ ॥
 ଦେଖନ୍ତୁ କସ ନ ଜାଇ ସବ ସୋଭ । ଜୋ ଅବଲେକ ମୋର ମନୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥୨॥
 ପୁରୁ ବିଦେଷ ନ ସୋଚୁ କୁହୁରେ । ଜାନକ ହସ୍ତ ବସ ନାହୁ ହମାରେ ॥
 ମାଦ ବହୁତ ପ୍ରିୟ ସେଇ କୁରୁଣ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନ ଭୁପ କପଟ ଚକ୍ରୁଣ ॥୩॥
 ସୁନ ପ୍ରିୟ ବଚନ ମଳିନ ମନୁ ଜାମ । ଝୁଙ୍କି ରାଜ ଅବ ରହୁ ଅରଗାମ ॥
 ପୁନ ଅସ କବହୁ କହୁଥି ଘରଫୋଷ । ତବ ଧର ଶାଉ କଡ଼ାଫୁଲି ତୋଷ ॥୪॥
 କାନେ ଖୋରେ କୁବରେ କୁଟିଲ କୁରୁଣା ଜାନ ।

ତୟ ବିଦେଷି ପୁନ ଚେରି କହି ଭରତ ମାତୁ ମୁସୁକାନ ॥୧୪॥
 ପ୍ରିୟବାଚନ ସିଖ ଶୁଣିଉଁ ତୋଷା । ସପନେହୁଁ ତୋ ପର କୋପୁ ନ ମୋଷା ॥
 ସୁଦନୁ ସୁମଂଗଲ ଦାୟକୁ ସୋଇ । ତୋର କହା ପୁର ଜେହି ଦନ ହୋଇ ॥୧॥

ହୋଇଛୁ ବଧ କୌଶଲ୍ୟ ଦେଶଜ ଡାହାଣ । ଦେଖନ୍ତେ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟେ ନ ରହଇ ଡାଣ ॥
 ଦେଖୁ ନାହୁଁ ଯାଇ କପା ପୁର ଶୋଭାବୁନ । ଯାହା ବିଲେକ ଶୋଭିତ ହୁଏ ମୋର ହୃଦ ॥୨॥
 ପୁନ ବିଦେଶରେ, ମନେ ନାହିଁ ତୋ ଶୋଚନା । ରାଜା ଆମ ବଶୀଭୂତ, ଭଲେ ଅଛୁ ଜଣା ॥
 ତୋଶକ ନୂଲିକା ଶେଷେ ନିଦ୍ରାପ୍ରିୟ ଭୁଣ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନ କରୁ ନୃପଙ୍କ କପଟ ଶୁଭୁଣ ॥୩॥
 ଶୁଣି ପ୍ରୟବାଣୀ ମନ କଳୁଷିତ ଜାଣି । ରୂପ ରହ, କହୁ ତହୁଁ ଭାଲକିଲେ ରାଣୀ ॥
 ପୁଣି ଏପରି କହୁଛୁ ଘର-ପୋଡ଼ା କେବେ । ଉପାତନେବ ତୋହର ଜିଜ୍ଞାସ କେବେ ॥୪॥
 ତୁଳା ବେମା କଣ ସବେ ଅଲକ୍ଷଣା କୁଟିଲ କୁଚନା ଜାଣି ।

ନାଶ ବିଶେଷରେ ପୋଇଲି ତହିଁରେ କହୁ ହୁଅକେଲେ ରାଣୀ ॥୧୫॥
 ପ୍ରିୟବାଚନା ତୋତେ ମୁଁ ହୁଏ ଉପଦେଶ । ସ୍ବପ୍ନେହେଁ ତୋ ପ୍ରତି ମୋର ନାହିଁ କୋପ ଲେଶ ॥
 ସେହୁ ଶୁଭଦନ ଶୁଭଦାୟକ ଶୋଭନ । ଯେଉଁଦିନ ସତ୍ୟ ହେବ ତୋହର ବଚନ ॥୧॥

ପୀତା ହେଲ ॥ ୧୩ ॥ ଗୌପାୟ — ସେ କହୁଲ, “ମୋତେ କେହି ଶିକ୍ଷା ଦେବ
 କାହିଁକି ଏବଂ ମୁଁ କାହା ବଳ ପାଇ ବଢ଼ି ବଢ଼ି କଥା କହୁବ ? ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ
 ପ୍ରବରଣ ପଦ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ଶୁଭରଂ ତାହାଙ୍କୁ ସ୍ଥୁତି ଆଜି ଆଜି କାହାର କୁଶଳ ? ॥୧॥
 ଆଜି ବଧାତା କୌଶଲ୍ୟଙ୍କର ଅତି ଅନୁକୁଳ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହା ଦେଖି ତାଙ୍କ ହୃଦୟରୁ
 ବସ୍ତ୍ର ଉତୁଳି ପଡ଼ୁଛି । ତୁମେ ନିଜେ ଯାଇ ସବୁ ଶୋଭା କାହିଁକି ଦେଖୁନାହୁଁ ?
 ତାହା ଦେଖି ମୋ ମନରେ ଅତିଶୟ ଶୋଭା ଜାତ ହେଉଅଛି ॥ ୨ ॥ ତୁମର ପୁଅ
 ବିଦେଶରେ, ତୁମର କହୁ ଚନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ । ଜାଣିଛୁ, ସ୍ବର୍ଗୀ ଆମର ବଶୀଭୂତ ? ତୁଳା-
 ଶେଷର ଶକ୍ତି ପଡ଼ିଥିବା ପଲଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ନିଦ୍ରା ସିବାକୁ ତୁମେ ଶୁଦ୍ଧ ପସନ୍ଦ କର ।
 ରାଜାଙ୍କ କପଟ-ପୁଣି ଶୁଭୁରୀ ତୁମେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ପାର ନାହିଁ । ॥୩॥ ମନ୍ତ୍ରଣର ପ୍ରିୟ ବଚନ
 ଶୁଣି ରାଣୀ କେକେୟା ତାହାର ମନ ମଳିନ ବୋଲି ଜାଣିଲେ ଏବଂ ତାହାକୁ ଭାଲକି
 କହୁଲେ, “ବେଶ, ଏବେ ରୂପ ରହ; ଆଲୋ ଘର-ଭଲେ ! ଅଛି ପୁଣି କେବେ

ଜେଠ ସ୍ତ୍ରୀମି ସେବକ ଲଘୁ ଭାରି । ସୁନ୍ଦର ଦିନକର କୁଲ ଶୁଭ ସୁଦ୍ଧାରି ॥
 ରାମଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଦେଖି କାଲି । ଦେଖି ମାଗୁ ମନ ଶୁଦ୍ଧିତ ଆଲି ॥
 କୌସଲ୍ୟା ସମ ସବ ମହତାଶା । ରାମକୁ ସହଜ ସୁରାସୁ ପିଆଶ ॥
 ମୋ ପର କରୁଛି ସନ୍ଦେହ ବିସେଷୀ । ମୋ କର ପ୍ରୀତି ପଶୁଛୁ ତେଜୀ ॥
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ବିଧି ଜନମୁଦେଇ କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ହୋଇଛି ରାମ ସିନ୍ଧୁ ପୁତ ସୁତୋତ୍ତ ॥
 ପ୍ରାଣ ତୋ ଅଧିକ ରାମୁ ପ୍ରିୟ ମୋର । ତହୁ କେ ତିଲକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଥା ତୋର ॥
 ଭରତସପଥ ତୋହି ସତ୍ୟ କହୁ ପରିହର କପଟ ଦୁରାତ୍ନ ॥
 ହରଷ ସମୟ ବିସମୟ କରସି କାରନ ମୋହି ସୁନାଉ ॥୧୫॥

ଅହଳ ସ୍ତ୍ରୀମି, ଅନୁଜ ଅଟେ ଅନୁଚର । ଏହି ଦିନକର କୁଲ ଶୁଭ ମନୋହର ।
 ରାମ ଅଭିଷେକ ହେବ ସତ୍ୟ ନାହିଁ ଯେବେ । ମନଇଚ୍ଛା ବର ମାଗ, ଦେବ ଆଜ୍ଞାତେବେ ॥
 ଲତର ଜନମା ସବେ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ସମ । ସହଜ ସୁରାସେ ପ୍ରିୟ ରାମକୁ ପରମ ॥
 ମୋ ଉପରେ କରଇ ସେ ଅନୁରାଗ ଭାବ । ପ୍ରୀତି ପଶୁଛା କଳ ପ୍ରତିଦେଶୁ ବିରାଜ ॥
 ଯେବେ ପୁଣ୍ୟା ଦକ୍ଷଣ ଜନ୍ମ ଦିଏ ବିଧି । ରାମ ସୀତା ପୁତ୍ର-ବଧୂରୂପେ ଆଉ କିଛି ॥
 ପ୍ରାଣରୁ ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୋର । ତା'ର ଅଭିଷେକେ କର୍ମା ଶୋଭାହୁଏ ତୋର ॥
 କପଟ ଗୁପ୍ତତା ତେଜ କହୁ ସତ ଭରତର ରାଣ ତୋତେ ।
 ହରଷ ସମୟ କରୁ ଯେ ବିଷାଦ, ବାରଣଶ୍ରଦ୍ଧା ଅମୋଗେ ॥୧୬॥

ଏମିତି କହୁଛି ତ ତୋ ଜିଭ ଟାଣି ବାହାର କରିଦେବି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —କଣ,
 ଲେଖିତା ଓ କୁଳମାନେ କୁଟିଳ ଓ କୁତରୀ ବୋଲି ଜାଣିବା ଦରକାର । ସେମାନଙ୍କ
 ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ବିଶେଷରେ ଦାସୀ ! ଏତିକି କହୁ ଭରତଙ୍କ ମାତା ଯେନେହା
 ମୁରୁକ ହସିଲେ ॥ ୧୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଏବଂ ପୁଣି କହଲେ, “ହେ ପ୍ରିୟବାଚନ
 ମହାରାଜ ! ମୁଁ ତୋତେ ଶିଷା ଦେବାପାଇଁ ଏତିକି କଥା କହୁଛି, ନୋହୁଲେ ସ୍ବପ୍ନରେ
 ସୁଦ୍ଧା ତୋ ପ୍ରତି ମୋର ହୋଧ ନାହିଁ । ଯେଉଁଦିନ ତୋ କଥା ସତ୍ୟ ହେବ ଅର୍ଥାତ୍
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ହେବ, ସେହି ଧନ ବାସ୍ତବରେ ସୁମଙ୍ଗଳ-ବାହନ
 ଶୁଭଦିନ ॥ ୧ ॥ ବଡ଼ଭଲ ସ୍ତ୍ରୀମା ଓ ସାଜସଜ୍ଜା ସେବକ, ଏହା ସୂର୍ଯ୍ୟବିଶ୍ଵାସ ହୁଏ
 ଶୁଭ । ଯଦି ସତରେ କାଲି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅଭିଷେକ, ତେବେ ହେ ସତ୍ତ୍ଵ ! ତୋ ମନକୁ
 ସମ୍ବନ୍ଧ ଯେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ମାଗ, ମୁଁ ଦେବି ॥ ୨ ॥ ସରଳ ସୁବନ୍ଦର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ
 ସମସ୍ତ ମାତା କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ପରି ପ୍ରିୟ । ମୋତେ ତ ସେ ବିଶେଷ ପ୍ରେମ ଜରଣି ।
 ମୁଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରୀତି ପରୀକ୍ଷା କର ଦେଖିବୁ ॥ ୩ ॥ ବିଧାତା କୃପା କର ଅନ୍ତର୍ଜନ
 ତେଜଶ୍ରୁତି ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସମାନ ପୁତ୍ର ଓ ସୀତାଙ୍କ ସମାନ ବଧୂ ଆମେ ଲାଭ କରିଅଛୁ ।
 ଶ୍ରୀରାମ ମୋତେ ପ୍ରାଣଠାରୁ ବଳି ପ୍ରିୟ । ତାଙ୍କ ଅଭିଷେକ କଥା ଶୁଣି ତୋର ଶୋଭ
 କପରି ହେଉ ? ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ତୋତେ ଭରତ ରାଣ, କୁଳନପତି ଶାନ୍ତି

କହିଁ ବାର ଆସ ସବ ପୁଣି । ଅବ କହୁ କହବ ଶାଉ କରି ଦୁଖି ॥
 ଯାରେ ଜୋଗୁ କପାଳୁ ଅଗ୍ରା । ଭଲେଇ କହବ ଦୁଖ ରହରେହିଁ ଲଗା ॥୧॥
 ନହୁଁ ଝୁଠି ପୁର ବାତ ବନାଇ । ତେ ପ୍ରିୟ ଭୁଞ୍ଜୁଁ କରୁଇ ମୋ ମାରି ॥
 ମହୁଁ କହବ ଅବ ଠକୁରସୋହାଗା । ନାହିଁ ତ ମୋନ ରହବ ଦିନୁ ଶୁଣା ॥୨॥
 ନର କୁରୁପ ବିଧି ପରବସ ଶାନ୍ତା । ବଞ୍ଚି ସୋ ଜୁନିଅ ଲହିଅ ଜୋ ଶାନ୍ତା ॥
 କାଉ ନୃପ ହୋଇ ହମନ୍ତ କା ହାମ । ତେଲ ଗୁଣ ଅବ ହୋବ କ ରାମ ॥୩॥
 ଜାରେ ଜୋଗୁ ସୁଗ୍ରହ ହମାସ । ଅନଭଲ ଦେଖି ନ ଜାଇ ଭୁଞ୍ଜାସ ॥
 ତାତେ କହୁକ ବାତ ଅନୁସାସ । ଛମିଅ ଦେବ ବଡ଼ ରୁକ ହମାସ ॥୪॥
 ଗୁଡ଼ କପଟ ପ୍ରିୟ ବଚନ ସୁନ ଶୁଣୁ ଅଧରବୁଧ ଗୁଣ ।
 ସୁରମାୟା ବସ ବୈରନିହୁ ସୁହୃଦ ଜାନ ପତିଆନ ॥୫॥

ଏକ ବାରକରେ ଆଶା ସମସ୍ତ ପୁରୁଷ । ଏବେ ଅନ୍ୟ ଜିହ୍ବା କର କହବି ଯେ କିଛି ॥
 ଛେଡ଼ିବାର ଯୋଗ୍ୟ ଏହି ମନ୍ତ୍ର କପାଳକୁ । ଭଲ ବି କହନ୍ତେ ଦୁଃଖ ଲଗଇ ଭୁଞ୍ଜୁ ॥୧॥
 ସତ ମିଛ କଥାଗୁଡ଼ିକ ଯୋଡ଼ି ଯେ କହଇ । ସେ ଭୁଞ୍ଜଇ ବଡ଼ ପ୍ରିୟ ପିତା ପୁଁ ଲଗଇ ॥
 ଏବେ ପୁଁ ହୁଇଁ ହା କଥା ପୁଁ ମଧ୍ୟ କହବ । ନାହିଁ ତ ନିଶି ବିବସ ମଉନ ରହବ ॥୨॥
 କୁରୁପ କରି ବିଧାତା କଲ ପରାଧୀନ । ଭୂଷିତ୍ର ଯା' କାଟେ, ଦେବା ପାଇଁ ଏ ଦିନ ॥
 କିଏ ଶୁଣି ହେଉ ମୋର ଗର୍ଭରେ କି ହାନି । ପୋଇଲି ଗୁଣ କି ଆସି ଦେବ ଏବେ ଶୁଣି ॥୩॥
 ଜାଲିବା ଯୋଗ୍ୟ ଅଟଇ ସ୍ଵଭବ ମୋହର । ଦେଖି ନ ପାରୁଛ କେତେ ଅଭଲ ଭୁଞ୍ଜଇ ॥
 ଆରମ୍ଭ ଥିଲି ପ୍ରସଙ୍ଗ ସେ କାରଣ କିଛି । ଯମ ଦେବ, ମୋର ବଡ଼ ଅପ୍ରାୟ ହୋଇଛି ॥୪॥
 ଗୁଡ଼ ସକପଟ ପ୍ରିୟବାଣୀ ଶୁଣି ସ୍ତ୍ରୀ ଅଧୀରବୁଦ୍ଧି ଶୁଣି ।
 ଦେବ ମାୟାବଶ କରଲେ ବିଶ୍ଵାସ ବୈରଣୀକୁ ହିତ ଜାଣି ॥୫॥

ସକ କଥା କହ । ହରଷ ସମୟରେ ବିଷାଦ କାଟିକ କରୁଛୁ ? ମୋତେ ଏହାର
 କାରଣ ଶୁଣ । ୧୫ ॥ ଗୋପାଳ — ମହୁର କହଲୁ, “ଅରେ କହଲି ତ, ମନର
 ସବୁ ଆଶା ପୁରଣ ହୋଇଗଲା । ଏବେ ପୁଣି କିଛି ଦୁଃଖୀୟ ଥର ଲଗାଇ ପୁଣି କିଛି
 କହବି । ମୋର ଅଗ୍ରାଣ୍ୟ କପାଳ ଜାତିବା ଯୋଗ୍ୟ । ଭଲ କଥା କହଲେ, ଆପଣଙ୍କୁ
 ଦୁଃଖ ହେଉଛି ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁମାନେ ସତମିତ୍ର କଥା ଫାନ୍ତି କହନ୍ତି, ହେ ମାତା !
 ସେହିମାନେ ହିଁ ଭୁମର ପ୍ରିୟ ଏବଂ ପୁଁ ଭୁମକୁ କର୍ମଣୀ ଲଗୁଛି । ଏବେ ପୁଁ ଶୋଷାମନ୍ତ୍ର
 କଥା କହବ । ନାହିଁ ତ ବିନୟିତ ମୋନ ରହବ ॥ ୨ ॥ ବିଧାତା ମୋତେ କୁରୁପ କରି
 ପରବଶ କରିଦେଇଛି ! ଅନ୍ୟ କି କୋଷ ? ଯେମିତି ଭୂଷିତ୍ର, ସେମିତି କାଟୁଛି,
 ଯାହା ଦେଇଛି, ସେଇଆ ପାଇଛି । ଯେ କେହି ଶୁଣା ହେଉ, ଆମର ଯାଏ କେତେ,
 ଆସେ କେତେ ? କାର୍ଯ୍ୟ ସବୁ ଗୁଣ ଏବେ ପୁଁ କଣ ଶୁଣା ହୋଇପାରିବ ? ॥ ୩ ॥
 ଆମ ସ୍ଵଭବ ପୋଷିତବା ଯୋଗ୍ୟ । କାରଣ, ଭୁମର ଅହରହ କେଶିପାରି ନାହିଁ ।

ସାତର ପୁନି ପୁନି ପୁଞ୍ଜିତ ଓଷ୍ଠ । ସବଶ୍ଚାନ୍ନ ମୃଗୀ ଜନ୍ମ ମୋହୁ ॥
 ତହିଁ ମତ ଫିଶ୍ଚ ଅହଲ ଜୟି ଶ୍ରୀ । ରହସୀ ତେର ଭାତ ଜନ୍ମ ଫାଶ ॥୧॥
 ତୁହୁ ପୁଞ୍ଜିତ ମୋଁ କହତ ତେରୁଛୁ । ଧରେହୁ ମୋର ଭରଫୋଶ ନାହିଁ ॥
 ସକି ପ୍ରଶାନ୍ତ ବହୁବଧୁ ଗଢ଼ି ଗୋଲ । ଅର୍ଥୁଧ ସାତସାଗା ତବ ବୋଲ ॥୨॥
 ପ୍ରିୟ ସିନ୍ଧୁ ରାମୁ କହା ତୁହୁ ରାମ । ରାମହୁ ତୁହୁ ପ୍ରିୟ ସୋ ମୁର ବାମ ॥
 ରହା ପ୍ରଥମ ଅବ ତେ ଦିନ ଗାତେ । ସମୟ ଫିରେ ରିପୁ ହୋଇଁ ପିଶାବେ ॥୩॥
 ଶନୁ କମଳ କୁଲ ପୋଷନିହାର । ବିନ୍ଦୁ ଜଳ ଜାରି କରଇ ବୋଇ ଗୁର ॥
 ଜରି ତୁହୁର ତତ ସବତ ଉଶାସ । ରୁଁ ଧହୁ କରି ଉପାଉ ବର ବାରୀ ॥୪॥

ସାବରେ ଭାବୁକୁ ପରୁରନ୍ତୁ ପୁଣି ପୁଣି । ଶବରୁଣୀ ଗାନେ ଯେହ୍ନେ ମୋହୁତମୁଗୁଣୀ ॥
 ସେମନ୍ତେ ଶ୍ରୀ ତେମନ୍ତେ ମତ ବଦଲିଲ । ହରଷ ହୁଏ ପୋଇଲି କାର୍ଯ୍ୟକ ଫାଶଲ ॥୫॥
 ରୁମ୍ଭେ ପରୁରୁଛୁ ମୁହିଁ କହବାକୁ ତରେ । ଘର-ପୋଡ଼ା ନାମ ମୋର ଦେଲ ପ୍ରଥମରେ ॥
 ପ୍ରଶାନ୍ତ ଜହାଲ ଗଢ଼ି ଗୋଲ ନାନାମତେ । ଅପୋଷାର ଶନିଦଶା ବୋଲେ ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ॥୬॥
 ପ୍ରିୟମୋତେ ସୀତାରାମ କହୁ ରୁମ୍ଭେ ରୁଣୀ । ରାମକୁ ବି ରୁମ୍ଭେ ପ୍ରିୟ ଏହା ସତ୍ୟବାଣୀ ॥
 ଥଲ ପ୍ରଥମେ, ସେ ଦିନ ହେଲୁଣି ଅଗତ । କାଳ ବଦଳନ୍ତେ ରପୁ ହୋଇଯାଏ ମିତ ॥୭॥
 ଶନୁ କମଳ-କୁଲର ପୋଷନ ଅଟଇ । ଜଳ ବିନା ଜାଲି ତାକୁ ଉପୁ ସେ କରଇ ॥
 ରୁମ୍ଭେ ମୁଲ ଉପାଟନେ ରୁହେଁ ସଉରୁଣୀ । ଉପାୟ-ଉତ୍ତମ-ବାତେ ରୁଛୁ ରୁମ୍ଭେ ପୁଣି ॥୮॥

ଏଣୁ କହୁ କଥାବାଣୀ ଚଳାଇଥିଲି ମାତ । କିନ୍ତୁ ହେ ଦେବ ! ମୋର କିତ ଭଲ
 ହୋଇଛି, ଯମା କର ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ରୁଣୀ ସହଜେ ତ ଅସ୍ଥିର-ହୃଦି ନାଶ ।
 ପୁଣି ଦେବତାଙ୍କ ମାୟାର ବଶୀଭୂତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ତେଣୁ ଦାସୀର ରହସ୍ୟ-ମୟ,
 କପଟ-ପୁଣ୍ଡ୍ରୀ ପ୍ରିୟ ବଚନ ଶୁଣି ସେ ଶୟ ବେଲି ଯାହାକୁ ମନେ କରିଥିଲେ, ତାହାକୁ
 ଏବେ ଆପଣାର ହୃଦକାରିଣୀ ସ୍ମୃତ ହୋଇ ମନେ କଲେ ଏବ ତାହାକୁ ବିଶ୍ୱାସ
 କରିନେଲେ ॥ ୧୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ବୀରମ୍ଭାର ରୁଣୀ ତାହାକୁ ଆଦରରେ
 ପରୁରୁଥାନ୍ତି, ସତେ ଯେପରି ଶବଶ୍ଚାର ସଙ୍ଗୀତ-ଗାନରେ ହରିଣୀ ବିମୋହିତା ହୋଇ
 ପଡ଼ିଥାନ୍ତି । ଭବିଷ୍ୟଦ୍ୱା ପରି ତାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ଭ୍ରମ ହୋଇଗଲା । ଦାସୀ ଆପଣାର ମୟ
 କାଟି କରିଛୁ ବୋଲି ଜାଣି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲ ॥ ୧ ॥ ସେ କହଲ, “ରୁମ୍ଭେ ପରୁରୁଛୁ,
 କିନ୍ତୁ ମୁଁ କହବାକୁ ତରୁଛୁ । କାରଣ ରୁମ୍ଭେ ପ୍ରଥମରୁ ମୋ ନାମ ଘର-ଉଦ୍ଦୋର ବୋଲି
 ରଖିଦେଇଛୁ । ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବନେଇ ରୁନେଇ, ଶୁଦ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସ ଜମାଇ ଅପୋଷାର
 ସାତେ ସାତବର୍ଷର ଶନିଦଶାର ମୁଣି-ସ୍ୱରୂପିଣୀ ମହାର କହଲ—“ହେ ରୁଣି !
 ରୁମ୍ଭେ ଯାହା କହଲ ସେ, ସୀତାରାମ ରୁମ୍ଭର ପ୍ରିୟ ଏବ ରୁମ୍ଭେ ରାମଙ୍କର ପ୍ରିୟ;
 ତାହା ସତ କଥା । କିନ୍ତୁ ଏହା ସୁଦ୍ଧା କଥା, ଏବେ ସେଦିନ ବିଡ଼ି ଯାଇଛି । ସମୟ
 ବଦଳି ଗଲେ ମିତ ମଧ୍ୟ ଶୟ ହୋଇଯାଏ ॥ ୨-୩ ॥ ଯୁଦ୍ଧ କମଳ-କୁଲର ପାଳକ

ତୁମ୍ଭକୁ ନ ସୋର ସୋହାଗବଳ ନିଜ ବସ ଜାନନ୍ତୁ ରାଜ ।
 ମନ ମଳ୍ଲନ ମୁଁ ହ ମୀଠ ନୁହ ରାଜର ସରଳ ସୁରାଜ ॥୧୬॥
 ଚକ୍ରର ଗର୍ଭର ରାମ ମହତାସ । ଗରୁ ପାଇ ନିଜ ବାତ ସଂହାର ॥
 ପଠଏ ଭରତୁ ଭୂପ ନନଅଭରେ । ରାମମାତୁ ମତ ଜାନବ ରାଜରେ ॥୧୭॥
 ସେବଣ୍ଡ ସକଳ ସକଳ ମୋହି ମାକେ । ଗରବିତ ଭରତମାତୁ ବଳ ପ୍ରୀ କେ ॥
 ସାଜୁ ତୁମ୍ଭର କୌଶିଲ୍ୟ ମାଜ । କପଟ ଚକ୍ରର ନହିଁ ହୋଇ ଜନାଜ ॥୧୮॥
 ରାଜକୁ ତୁମ୍ଭ ପର ପ୍ରେମୁ ବିସେଷୀ । ସକଳ ସୁରାଜ ସକଳ ନହିଁ ଦେଖୀ ॥
 ରାଜ ପ୍ରପଂଚୁ ଭୂପକୁ ଅପନାଜ । ରାମ ତଳକ ହିତ ଲଗନ ଧରାଜ ॥୧୯॥

ସୁହୃଦାବ ବଳେ ଚନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ ତବ ଜାଣ ନିଜ ବଣ ଧବ ।

ମିଠା-ପୁତ୍ର ରାସ, ମଳିନ-ହୃଦୟ, ସରଳ ସୁରାବ ତବ ॥୨୦॥

ଚକ୍ରର ଗର୍ଭର ରାମ ଜନନୀ ଅଟେ । ବେଳ ପାଇ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧ ସେ ନିଅଇ ॥
 ପଠାଇଲେ ମାତୁ ଘର ଭରତକୁ ରାଣ । ରାମ ମାତାର ସମ୍ମତି ତହିଁ ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ॥୨୧॥
 ସେବଣ୍ଡ ସୁରାବେ ମୋତେ ସାବତ ସକଳେ । ଭରତ-ମାତା ଗର୍ବିତ ଅଟେ କାନ୍ତ ବଳେ ॥
 ତୁମ୍ଭେ ଶୁଳ ସମ ଲଗ୍ନଅଛ କୌଶଲ୍ୟାକୁ । କପଟ-ଚକ୍ରର, ନ ଚନ୍ଦ୍ରାଏ ସେ କାହାକୁ ॥୨୨॥
 ନରପତିଙ୍କ ଅଧିକ ପ୍ରୀତି ତୁମ୍ଭଠାରେ । ସରତରା ସୁରାବୁ ଦେଖି ସେ ନ ପାରେ ॥
 ରାଜ ପ୍ରପଞ୍ଚ ନୁହନ୍ତୁ ସୁବଣ୍ଡ କରୁ । ରାମ ତଳକ ନମନ୍ତେ ଲଗ୍ନ ସଧାଇଛୁ ॥୨୩॥

ଏବଂ ଜଳ ବିକା (ଜଳ ଶୁଖାଇ) ସେହି ପୂର୍ଣ୍ଣ ପୁଣି କମଳକୁ ଜାଲି ଭସ୍ମ କରି ଦିଅନ୍ତି । ସରତରା କୌଶଲ୍ୟା ତୁମ୍ଭେ ମୁଲୋପାଧାନ କରିବାକୁ ଲଜୁକ । ଏଣୁ ଉପାୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାତ ବା ସେବା ଲଗାଇ ତୁମ ମୂଳକୁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ସ୍ଥାପିତ କର ॥ ୪ ॥ କୋହା - ଆପଣାର ସୋହାଗ ବା ମିଥ୍ୟାବଳ ବିଷୟରେ ତୁମ୍ଭେ ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ ଚନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କୁ ଆପଣାର ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ବୋଲି ଜାଣି ମନରେ ତୁମ୍ଭର ବୃଥା କ୍ରନ୍ଦ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ରାଜା ମନରେ ଅତି ମଳିନ ଓ ମୁହଁରେ ମଧୁର । ତୁମ ସୁରାବ ଅତି ସରଳ ॥ ୧୭ ॥ ତୋପାଇ :-ରାମଙ୍କ ମାତା ଅତି ଚକ୍ରର ଓ ଗର୍ଭାସୁ । (ତାଙ୍କ ମାୟା କେହି ଜାଣି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।) ସୁହୃଦ ପାଇ ସେ ଆପଣା ସ୍ୱର୍ଗ ସାଧନ କରିନେଲେ । ରାଜା ଭରତକୁ ମାତୁ ଘରକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ତହିଁରେ ତୁମ୍ଭେ ରାମ ମାତାଙ୍କର ହିଁ ମରଣା ସ୍ଥଳ ବୋଲି ବେଶ୍ ଜାଣ ॥ ୧ ॥ କୌଶଲ୍ୟା ରାଜାଙ୍କୁ, ଆଉ ସବୁ ସରତରାମାନେ ତାଙ୍କର ତ ସେବା କରୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ମାତ୍ର ଭରତଙ୍କ ମାତା ପତିବଳରେ ଗର୍ବିତା । ସୁତରାଂ ହେ ମାତା କୌଶଲ୍ୟାକୁ ତୁମ୍ଭେ ବଡ଼ ଚକ୍ରଶାଳ ହେଉଛ । କିନ୍ତୁ ସେ କପଟ କରିବାରେ ଚକ୍ରର । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ଭାବ ଜଣାପଡେ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ତୁମ ଉପରେ ରାଜାଙ୍କର ବିଶେଷ ପ୍ରେମ । ସପତ୍ନୀ ସୁରାବବଣ୍ଡ କୌଶଲ୍ୟା ତାହା ଦେଖି ସହପାତ୍ରକାହାନ୍ତି । ଏଣୁ ସେ ଜାଲ ଫାନ୍ଦ ରାଜାଙ୍କୁ ଆପଣାର ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ କରି

ପୁତ୍ର କୁଲ ଉଚିତ ରାମକହୁଁ ଟୀକା । ସବହି ସୋହାଇ ମୋହି ସୁଠି ଲକା ॥
ଆଗିଲି ବାତ ସମୁଦି ଉନ୍ନ ମୋହା । ଦେଉ ଦେଉ ଫିରି ସୋ ପଞ୍ଚୁ ଓହ୍ଲା ॥୩॥
ରଚି ପଚି କୋଟିକ କୁଟିଲପନ ଲାହେସି କପଟ ପ୍ରବୋଧ ।

କହିସି କଥା ସତ ସଞ୍ଜୁକ କେଜେହି ବଧୁ ବାତ ବିରୋଧ ॥୧୮॥

ଭାସା ବସ ପ୍ରତୀତି ଉର ଆଶ । ପୁଁଛ ରାଜ ପୁନି ସପଥ ଦେ ॥୧॥
କା ପୁଁଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭ ଅବହୁଁ ନ ଜାନା । ନିଜ ହିତ ଅନହିତ ପସୁ ପହିରୁନା ॥୨॥
ଭୟୁର ପାଶୁ ଦିନ ସଜତ ସମାଜ । ତୁମ୍ଭ ପାଶୁ ସୁଧୁ ମୋହି ସନ ଆଜୁ ॥
ଖାଇଅ ପହିରିଅ ରାଜ ତୁମ୍ଭାରେ । ସତ୍ୟ କହେ ନହିଁ ଦୋଷୁ ହମାରେ ॥୩॥
ଜୋଁ ଅସତ୍ୟ କହୁ କହବ ବନାଇ । ତୋଁ ବଧୁ ଦେଇହି ହମହି ସଜାଇ ॥
ରାମହି ଚିଲକ କାଲି ଜୋଁ ଭୟୁର । ତୁମ୍ଭ କହୁଁ ବିପତି ସାଜୁ ବଧୁ ବୟୁର ॥୪॥

ରାମଙ୍କ ପ୍ରବରାଜହୁଁ ଏ କୁଳ ଧରମ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୋଭେ, ମୋତେ ଲଗେ ବି ଭବମ ॥
କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟକୁ ଚିନ୍ତା ମୋତେ ଲଗେ ତର । ଉଲଟି ଦେଉ ସେ ଫଳ ତାହାକୁ ବିଶ୍ୱର ॥୫॥

ରଚଣ କୌଶଳେ କୋଟି କୁଟିଳତା କଲ କପଟ ପ୍ରବୋଧ ।

କହେ ସାବତଙ୍କ କାହାଣୀ ଅନେକ ଯେହ୍ନେ ବଢିବ ବିରୋଧ ॥୧॥

ଭାସା-ବଶ ହୁଏ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ ମଣିଲେ । ରାଣ ପକାଇଣ ବାରମ୍ବାର ପରୁଷଲେ ॥
କି ପରୁର ଏବେ ମଧ୍ୟ ନ ରୁହିଲ ରାଣୀ । ଆପଣା ହିତ ଅନ୍ତତ ପଣ୍ଡା ପାରେ ଜାଣି ॥୧॥
ହେଲଣି ପକ୍ଷେ ବିବସ ସଜାନ୍ତେ ସମାଜ । ରୁମ୍ଭେ ପାଇଲ ମୋଠାରୁ ସମାରୁର ଆଜ ॥
ଖାଇଥାଇ ପିନ୍ଧୁଥାଇ ରାଜ୍ୟରୁ ତୁମ୍ଭର । ସତ୍ୟ କହନ୍ତେ ନ ହେବ ଦୁଷଣ ମୋହର ॥୨॥
ଅସତ୍ୟ କହବ କିଛି ମନୁ ଗଢି ଯେବେ । ତାହୁ ରଦ୍ଧଶ୍ରଦ୍ଧରବ ଦେବ ମୋତେ ତେବେ ॥
ରାମଙ୍କ ରାଜତଳକ କାଲି ଯେବେ ହେଲ । ତୋ ପାଇଁ ବିପତ୍ତି-ସାଜ ବିହୁ ରୂପିବେଲ ॥୩॥

ପକାଇଲେ ଏବଂ ଭରତଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ରାମଙ୍କର ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ହିମନ୍ତେ ଲଗୁ
ହୁଁର କରାଇନେଲେ ! ॥ ୩ ॥ ରାମଙ୍କର ଅଭିଷେକ ହେଉ, ଏହା ରଘୁକୁଳ ପକ୍ଷରେ
ସମ୍ପ୍ରତିତ ଏବଂ ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ୱାଗତଯୋଗ୍ୟ ଏବଂ ମୋତେ ତ ଏ କଥା ଅତି
ଭଲ ଲାଗୁଛି । କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟତ କଥା ବିଶ୍ୱର କଣ ମୋତେ ତର ଲାଗୁଛି । କିନ୍ତୁ
ଓଲଟିପଣ ଏହାର ଫଳ ସେହି କୌଶଳୀକୁ ଦେଉ ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଏହିପରି
ମନ୍ତ୍ରଣ କୋଟି କୋଟି କୁଟିଳ ଓ କପଟ-ଭଲ କଥା ବନେଇ ରୁନେଇ କହି,
କେକେୟାଙ୍କୁ ଓଲଟାପିଆ ରୁହେଇ ଦେଇ ଏବଂ ଯେପରି ଭାବରେ କେକେୟାଙ୍କ ହୃଦୟରେ
ବିରୋଧଭାବନା ବଢିବ, ସେହି ପ୍ରକାରେ ଶହ ଶହ ସପତ୍ନୀଙ୍କ କାହାଣୀ ବନେଇ-
ରୁନେଇ କହୁଛ ॥ ୧୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଭବିତବ୍ୟତାର ଅଧୀନ କେକେୟାଙ୍କ
ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜାତ ହୋଇଗଲା । ରାଣୀ ପୁଣି ରାଣ ପକାଇ ପରୁଷତାକୁ ଲୁଗିଲେ ।
ମନ୍ତ୍ରଣ କହୁଛ, “ପରୁରୁଛ କଣ ? ଆରେ, ରୁମ୍ଭେ ଏବେ ସ୍ୱକା ରୁହିନାହିଁ, ଆପଣାର

ରେଖା ଶରୀର କହୁଛି ବହୁ ଶ୍ରୀ । ଶ୍ରୀମତୀ ଭଲହୁ ଦୁଧ କଲ ମାଣୀ ॥
କୌସୁଭ ସହଚର କରନ୍ତୁ ସେବକାରି । ତୋ ଭର ରହନ୍ତୁ ନ ଆନ ଉପାରି ॥୩॥

କହୁଁ ଦିନତହିଁ ଶୁଭ ଦୁଃଖ ଭୁଲୁଛି କୌସିଲୀ ଦେବ ।

ଭରତୁ ବନ୍ଧୁଗୁଡ଼ ସେଇଛୁଛି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗମ କେ ନେବ ॥୧୯॥

କୈକୟୀସୁତା ସୁନତ କହୁ ବାମା । କହୁ ନ ସକଲ କହୁ ସହମି ସୁଖାମା ॥
ତନ ପଥେଇ କହଲୁ ଜମି କାପୀ । କୁବର୍ଣ୍ଣ ଦସନ ଶାର ତବ ଗୁପୀ ॥୧॥
କହୁ କହୁ କୋଟିକ କପଟ କହାମା । ଧୀରକୁ ଧରନ୍ତୁ ପ୍ରବୋଧି ଗମା ॥
ପିଣ୍ଡ କରମୁ ପ୍ରିୟ ଲଗି କୁଶଳ । ବକିଛି ସଗୁଡ଼ଲ ମାନି ମଗଲ ॥୨॥

ରେଖା ଟାଣି ଦୃଢ଼ଭାବେ କହୁଅଛୁ ପ୍ରହ୍ନ । ନାଗଜ ! ଦୁଧର ମାଛ ହେବୁ ନିଶ୍ଚେ ରୁହ ॥
ସେବେ ରୁ ସେବା କରିବୁ ସହଚର ନନ୍ଦନ । ତେବେ ଭବନେ ରହୁ ଗୁରୁ ନାହିଁ ଆନ ॥୪॥

କହୁଁ ବଳତାକୁ ହୁଏ ଦେଲ ପଣ ତେ ତେ କଉଶଲୀ ଦେବ ।

ଭ୍ରତ ବନ୍ଦୀଘର ସେବକ, ଗମର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାୟକ ହେବ ॥୧୯॥

ଶୁଣନ୍ତେ କହୁଁ ବଚନ କେକୟୀ ଜନସା । ଭୟେ ଶୁଣିଗଲେ କହୁ ନ ପାରିଲେ କହୁ ॥
ଅଜା ଘର୍ମପୁଣ୍ଡ୍ର କହେ କରଳା ସେମନ୍ତେ । ଦଶା ଦେଖି କୁଳା କହୁ କାପୁତଲ ଦନ୍ତେ ॥୧॥
କହୁ କହୁ ନାନାମତେ କପଟ କାହାଣୀ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୃଦେଧର, ବୋଲି ପ୍ରବୋଧଲ ଗୁଣୀ ॥
କର୍ମ ବ ମ ହୋନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କୃତଜ୍ଞେ ମଣିଷ । ବସୁଲକୁ ପ୍ରଶଂସିଲେ ମଗଲୀ ଶୁଣିଷ ॥୨॥

ଭଲ ମନକୁ (ଅଥବା ମିତ୍ର ଶହୁକୁ) ପଶୁ ସୁତା ଚିହ୍ନିପକାଏ ॥ ୧ ॥ ପୁରୁ ପକ୍ଷଟାଏ
ସାମଗ୍ରୀ-ଆୟୋଜନରେ ବିଦଗ୍ଧଲକ୍ଷି ଏବଂ ତୁମେ ଆଜି ମୋଠାରୁ ଖବର ପାଇଛୁ !
ପୁଁ ତୁମର ଗୁଣ୍ୟରେ ଅନୁବନ୍ଧୁ ପାଇ ଶବ୍ଦନ-ଧାରଣ କରୁଛୁ । ଏଥି ନିମନ୍ତେ ସତ
କହୁବାରେ ମୋର କୌଣସି ଦୋଷ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ସହ ପ୍ରଂ ବନେଇବୁନେଇ ମିଛ
କହୁଥାଏ, ତାହା ହେଲେ ବିଧାତା ମୋନେ ଦଣ୍ଡ ଦେବେ । ଯଦି କାଲି ଗୁମଙ୍କ
ଗୁଣ୍ୟଭିଷେକ ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ରୁଦ୍ଧିରଣ, ତୁମ ନିମନ୍ତେ ବିଧାତା ବିପତ୍ତିର ଶକ୍ତି
ଗୋର ଦେଲେ ॥ ୩ ॥ ହେ ଶ୍ରୀମତୀ ! ପ୍ରଂ ଏ କଥା ଭୁଲରେ ଘର କାଟି ଜବରଦସ୍ତି
କହୁଛି, “ତୁମେ ତ ଏବେ ଦୁଧର ମାଛ ହୋଇଗଲ ” (ଦୁଧରେ ପଡ଼ିଥିବା ମାଛକୁ
ଲୋକମାନେ ବାହାର କରି ଖିଆ କରନ୍ତି) । ମେହପଣ ତୁମକୁ ମଧ୍ୟ ଲୋକମାନେ ଘରୁ
ବାହାର କରିଦେବେ ।” ତେଣିକି ତୁମେ ପ୍ରଥମ ସହଚର କୌଶଲ୍ୟଙ୍କ ନୈକଗ୍ନ
ବଜାରବ ତ, ଘରେ ରହୁପାରିବ, ଅନ୍ୟଥା ଘରେ ରହୁବାର ଆଉ ଉପାୟ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥
ବୋହୂ —କହୁଁ ଦିନତାକୁ ହୁଏ ଦେଇଥିଲେ । ତୁମକୁ କୌଶଲ୍ୟା ହୁଏ ଦେବେ ।
ଭରତ କ'ଣ ଗୁଡ଼ର ବ'ସୁ ସେବକ କରିବେ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଗୁମଙ୍କ ନାୟକ (ସହକାରୀ)
ହେବେ ।” ॥ ୧୯ ॥ ତୌପାଘ —ମହାରାଜ କଠୋର ବର୍ଣ୍ଣା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ
କେକୟୀ ଜଣ ଶୁଣିଗଲେ । କହୁ କହୁପାରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି । ଶବ୍ଦରୁ ଝାଲ ବହୁ ଆସିଲା ଏବଂ

ସୁନୁ ମଂଥରା ବାତ ପୁର ତୋଷ । ଦହିନି ଆଖି ନିତ ପରକଲ ମୋଷ ।
 ଦିନ ପ୍ରତି ଦେଖଇଁ ରାତି କୁସପନେ । କହଇଁ ନ ତୋହି ମୋହବସ ଅପନେ ॥୩॥
 କାହ କରୋଁ ସଖି ସଧ ସୁଖଇ । ଦାହିନ ବାମ ନ ଜାନଇଁ କାଉଁ ॥୪॥
 ଅପନେଁ ଚଲତ ନ ଆଜୁ ଲଗି ଅନଭଲ କାହୁକ ଖଇଁ ।

କେହିଁ ଅଥ ଏକହି ବାର ମୋହି ଦେଅଁ ଦୁସହ ଦୁଖ ଖଇଁ ॥୧॥
 ନୈହର ଜନମୁ ଭରବ ବରୁ ଜାଣି । ଜିଅତ ନ କରବି ସତ୍ତ୍ୱିତ ସେବକାଣି ।
 ଅରି ବସ ଦେଇ ଜିଆବତ ଜାଣି । ମରୁ ମଳ ତେହି ଖବନ ଗୁଣି ॥୨॥
 ଖାନ ବଚନ କହ ବହୁବଧୁ ରାମ । ସୁନି କୁବରୀ ତପୁମାୟା ଠାମ ॥
 ଅପ କସ କହୁହୁ ମାଳି ମନ ଭନା । ସୁଖ ସୋହାଗୁରୁହୁ କହୁଁ ଦିନ ଦୁନା ॥୩॥

ଶୁଣି ମନ୍ତ୍ରା, ବଚନ ସତ୍ୟ ଅଟେ ତୋର । ତାହାଣ ନେତ୍ର ସ୍ମରନ ହୁଏ ନିତ୍ୟ ମୋର ॥
 ପ୍ରତିଦିନ କୁସପନ ରାତିରେ ଦେଖୁଛୁ । ନିଜ ଅଜ୍ଞାନରୁ ତୋତେ କିଛି ନ କହୁଛୁ ॥୩॥
 କି କହୁବି ସଖି, ଯଥା ସୁଖବ ଅଟଇ । ତାହାଣ ବାମ କାହାକୁ କରୁ ନ ଜାଣଇ ॥୪॥
 ଆପଣା ଜାଣନ୍ତେ ଆଜି ପରିପନ୍ଥେ କବି ନାହିଁ ମର କା'ର ।

କି ପାପରୁ ବନ୍ଧୁ ହୁଏ ଏକାବେଳେ ଏ ହୁଏନ ହୁଏଣ ଭର ॥୧॥
 ବାପ ଘରେ ଯାଇ ବରଁ ଖବନ କାଟିବ । ଖବତ ଆଉ ସାବତ ସେବା ନ କରିବ ॥
 ଜାଆଏ ବନ୍ଧୁ ଯାହାକୁ କରି ଅରିବଣ । ଖବତ ଅପେକ୍ଷା ଭାର ମରଣ ସରସ ॥୩॥
 ଘାନ ବଚନ କହୁଛୁ ନାନା ମତେ ରାଣୀ । ଶୁଣି କୁରୁମାନ କହଇ ନାଶ ମାୟା ଠାଣି ॥
 ଏପରି କାହିଁକି କୁହ ମାଳି ମନେ ଭଣା । ଭୁଲୁ ଭାଷା-ସୁଖ ନିତ୍ୟ ବର୍ତ୍ତିବ ଦ୍ୱିପୁଣା ॥୪॥

ସେ କଦଳୀ ବୃକ୍ଷ ପରି କର୍ମି ବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେତିକିବେଳେ କୁମ୍ଭ ମନ୍ତ୍ରା ତାହାର
 ଜିଭକୁ ଦାନ୍ତ ତଳେ ଚାପିଦେଲା । (ଭବିଷ୍ୟତର ଅତି ଭବିଷ୍ୟର ଚିତ୍ର ବିଷୟ ଶୁଣି
 କୈକେୟୀଙ୍କ ହୃଦୟଗତି କାଳେ ବନ୍ଦ ହେଉଥିବ ଏବଂ ଫଳରେ ସମସ୍ତ କାମ ବିଫଳ
 ଯିବ, ତାହାର ମନରେ ଏହି ଭୟ ଜାତ ହେଲା ॥ ୧ ॥ ପୁଣି କୋଟି କୋଟି ନିପଟ-
 କାହାଣୀ କହି, ସେ ରାଣୀକୁ ବହୁତ ହୃଦାଲସ—“ସୈନ୍ଦ୍ରୀ ଧର !” କୈକେୟୀଙ୍କ
 ଭାଷା ଲେଉଟିଗଲା, ତାକୁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଅତି ପ୍ରିୟ ବୋଧ ହେଲା । ସେ ବହୁଲକ୍ଷ ହୁଏ
 ମନେ କରି ତାହାର ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥ କୈକେୟୀ କହିଲେ—
 “ମନ୍ତ୍ରା ! ଶୁଣ, ତୋ ଜଆ ସତ୍ୟ । ମୋ ତାହାଣ ଆଖି ପ୍ରତିଦିନ ଡେରି । ମୁଁ
 ପ୍ରତିଦିନ ରାତିରେ ଶରାପ ସ୍ତମ୍ଭ ଦେଖୁଛୁ, କିନ୍ତୁ ଆପଣା ଅଜ୍ଞାନବଶତଃ ତୋତେ
 କହୁନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ସଖି ! କଣ କବିବଂ ମୋର ତ ସରଳ ସୁଖବ । ତାହାଣ, ବାଆଁ,
 କିଛି ହେଲେ ମୁଁ କାହେନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣା ଗୁଲିଚଳନରେ
 କେବେ କାହାର ଶରାପ କରିନାହିଁ । ତଥାପି କେଉଁ ପାପରୁ ଦଇବ ଯୋଗେ ଏକା-
 ବେଳେ ହୁଏହୁ ହୁଏ ଦେଲା, ଜାଣିପାରୁନାହିଁ ॥ ୧୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ମୁଁ ଭବେ,

ଜେହଁ ଶୁଭର ଅତି ଅନଭଲ ତାକା । ସୋଇ ପାଇଛି ସୁଦ୍ଧ ପରପାକା ॥
 ଜବ ତେ କୁମତ ସୁନା ମେଁ ସ୍ଵାମିନି । ଭୁଷ ନ ବାସର ମେଁ ଦ ନ ଜମିନି ॥୩॥
 ପୁଁଛେଉଁ ଗୁନିଛ ରେଖ ହୁଛୁ ଖାଁଚୀ । ଭରତ ଭୁଆଲ ହୋଇଁ ସୁଦ୍ଧ ସାଁଚୀ ॥
 ଭମିନି କରନ୍ତୁ ତ କହୋଁ ଉପାୟ । ହେ ଭୁଷାଁ ସେବା ବସ ରାଜ୍ୟ ॥
 ପରଉଁ କୁପ ତୁଅ ବଚନ ପର ସକଉଁ ପୁତ ପତି ତ୍ୟାଗି ।

କହୁଁ ମୋର ଦୁଖ ଦେଖି ବଡ଼ କଷ୍ଟ ନ କରବ ହିତ ଲାଗି ॥୧॥
 କୁବର୍ଷା କର କରୁଲୁ କେକେଲି । କପଟ ହୁଷ ଭର ପାତନ ଟେଲି ॥
 ଲଖଇ ନ ଧାନ ନିକଟ ଦୁଖ କେସେଁ । ଚରଇ ହରିତ ତନ ବଳପୟ କେସେଁ ॥୨॥

ସେ ପାଞ୍ଚଲ ଆପଣଙ୍କ ଅତି ଅମଙ୍ଗଳ । ପାଇବ ସେ ପଣ୍ଡାମେ ତାର ପ୍ରତିଫଳ ॥
 ସେ ଦିନୁ ଏ କୁମରଣା ଶୁଣିଲି ସ୍ଵାମିନି । ତଦା ସୁଧା ନାହିଁ, ନିଦ୍ରା ନ ଲାଗେ ସାମିନି ॥୩॥
 ପରୁରନ୍ତେ ଜ୍ୟୋତିଷୀଙ୍କୁ ଘଣ୍ଟିତ ସାଧୁଲେ । ଭରତ ନିଶ୍ଚୟ ରାଜା ହେବ ସେ ବୋଇଲେ ॥
 ସ୍ଵାମିନି, କରବ ସେବେ କହବ ଉପାୟ । ଅଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭର ସେବା ବର୍ଣ୍ଣଭୁତ ରାୟ ॥୪॥
 ପଡ଼ିବ କ୍ଷମରେ ତୋ ବାଣୀ ଉପରେ ପୁତ ପତି ପାରେ ତ୍ୟାଗି ।

କହୁ ମୋର ଭାଷା ହୁଷ ଦେଖି, କପା ନ କରବ ହିତ ଲାଗି ॥୧॥

କୁକୁଣା କୁବଳି କର କେକୟ ପ୍ରତୀକ୍ଷ । ହୃଦ-ପାଷାଣେ ଘଷଇ କପଟ-କୁଶଳ ॥
 ସଭାବିତ ହୁଷ ରାଣୀ ନ ଦେଖନ୍ତି ତେଜେ । ଚରଇ ହରିତ ତୁଣ ବଳି-ପଣ୍ଡ ସେଜେ ॥୨॥

ବାପ ଘରେ ଯାଇ ସେହଠାରେ ଜୀବନ ନିଟାଇବ, ନନ୍ଦ ଜଇ ଆଉ ଆଉ ସଭାକୁଣୀର
 କୌବଳ କରବ ନାହିଁ । ବରଦ ଯାହାକୁ ଶମ୍ଭୁର ଅଧୀନ କରି ଶାବତ ରଖେ, ତା’
 ପକ୍ଷରେ ଜୀବନଧର୍ମ କରବା ଅପେକ୍ଷା ମୃତ୍ୟୁ ହିଁ ଶ୍ରେୟସ୍ଵର ।” ॥ ୧ ॥ ରାଣୀ ବହୁତ
 ଦୈନ୍ୟ ସହକାରେ ବଚନ କହିଲେ । ସେ ସବୁ ଶୁଣି, କୁଳ ନାଶମୟା ବିସ୍ତାରି କଲ ।
 ସେ କହିଲ, “ତୁମେ ମନରେ ଗୁଣ ଅଛି ଏପରି କହୁଛ ? ତୁମର ହୃଦୟୋତ୍ସାହ
 ଦିନକୁ ଦିନ ଦୃଢ଼ିତ ହୋଇ ପଡ଼ିବ ॥ ୨ ॥ ସେ ତୁମର ଶରପ ରୁଦ୍ଧ,
 ପଣ୍ଡାମରେ ସେ ଏହି କୁଫଳ ପାଇବ । ହେ ସ୍ଵାମିନି ! ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଏହି
 କୁମରଣା ଶୁଣିଲି, ସେତେବେଳେ ମୋତେ ଦିନବେଳେ ଭେଦ ଲାଗୁନାହିଁ କି ରାଜାରେ
 ନିଦ ଆସୁନାହିଁ ॥୩॥ ମୁଁ ଜ୍ୟୋତିଷୀମାନଙ୍କୁ ପରୁରଇ ତ, ସେମାନେ ରେଖା ଟାଣି କହିଲେ
 ଯେ, ଭରତ ରାଜା ହେବେ, ଏହା ସତ୍ୟ କଥା । ହେ ସ୍ଵାମିନି ! ତୁମେ କରବ ତ, ମୁଁ
 ଉପାୟ ବତାଇ ଦେବ । ରାଜା ତୁମ ସେବାରେ ବର୍ଣ୍ଣଭୁତ ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—
 କେକେୟା କହିଲେ, “ତୁ କହିଲେ ମୁଁ କୁଅରେ ପଡ଼ିଯାଇପାରିବ, ପୁତ ଓ ପତିକୁ
 ମଧ୍ୟ ଗୁଣପାବିବ । ତୁ ଯେତେବେଳେ ମୋର ଅତି ବଡ଼ ହୁଷ ଦେଖି କହୁ କହୁ,
 ମୋ ନିକର ହିତ ସାଧନ ନିମନ୍ତେ ଭଲ ତାହା ନ କରବ କପରି ? ॥ ୧ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—କୁଳା କେକେୟାକୁ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ମଜାଇ (ଅର୍ଥାତ୍ ବଳି-ପଣ୍ଡ କରାଇ)

ସୁନତ ବାତ ମୁହୁ ଅନ୍ତ କଠୋର । ଦେଖି ମନହୁଁ ମଧୁ ମାହୁର ଘୋର ॥
 କହଇ ଚେରି ସୁଧୁ ଅହଇ କି ନାହିଁ । ସ୍ଵାମିନି କହିବୁ କଥା ମୋହି ପାଶୁ ॥୧॥
 ଦୁଇ ବରଦାନ ଭୂପ ସନ ଆଜ୍ଞା । ମାଗନ୍ତୁ ଆଜୁ ନୂତାନ୍ତୁ ଗୁଣ ॥
 ସୁତହି ରାଜୁ ରାମହି ବନବାସୁ । ଦେହ ଲେହୁ ସବ ସର୍ବତ୍ର ଫୁଲସୁ ॥୨॥
 ଭୂପତି ରାମ ପପଥ ଜବ କରଇ । ତବ ମାଗେହୁ ଜେହିଁ ବଚନୁ ନ ଟରଇ ॥
 ହୋଇ ଅକାଜୁ ଆଜୁ ନିଧି ଶାନ୍ତି । ବଚନୁ ମୋର ପ୍ରିୟ ମାନେହୁ ଶାନ୍ତି ॥୩॥
 ବଡ଼ କୁଣ୍ଡାକୁ କରି ପାତକନି କହେସି କୋପଗୁହଁ ଜାହୁ ।

କାଜୁ ସର୍ପାରେହୁ ସଜଗ ସବୁ ସହସା ଜନ ପତିଆହୁ ॥୧॥
 କୁବରହି ରାଜ ପ୍ରାନପ୍ରିୟ ଜାମ । ବାର ବାର ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧି ବଖାମ ॥
 ତୋହି ସମହିକୁ ନ ମୋର ସଂସାର । ବହେ ଜାତ କଲ ଭଲସି ଅଧାର ॥୨॥

ଶୁଣିବାକୁ ବାଣୀ ମୁହୁ ହୁଃଖବାସୀ ଅନ୍ତେ । ମହୁରେ ମହୁର ଘୋର ଚିତ୍ତ ଯେମନ୍ତେ ॥
 ସୁରଣ ଅନ୍ତ କି ନାହିଁ ବୋଲେ ପୋଇଲିଣୀ । ଯେଉଁ କଥା କହୁଥିଲ ମୋ ଆଗେ, ସୁମିନି ॥୧॥
 ନୃପଙ୍କଠାରୁ ପାଉଁଟା ଅଛି ହୁଇ ବର । ଆଜି ତାହା ମାଗି ହୁବ ପ୍ରଶୀତଳ କର ॥
 ହୃଦକୁ ରାଜ୍ୟ ଆବର ରାମେ ବନବାସ । ତେଇ ହରିନିଅ ସବୁ ସାବତ ଉଦ୍‌ଘାସ ॥୨॥
 ଯେବେ ରାମଙ୍କର ରାଣ ଘେନିବେ ରାଜନ : ତେବେ ମାଗିବ, ଯେମନ୍ତେ ନ ଯିବ ବଚନ ॥
 ଆଜି ରାତି ପାହୁଗଲେ ହେବ କାର୍ଯ୍ୟ ହାନି । ବଚନ ମୋହର କର ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟ ମାନ ॥୩॥

ପାତକନୀ ଭଣ୍ଡ କୁଆଡ଼ାତ କରି ବୋଲେ ଯାଅ କୋପଗର ।

ସାବଧାନେ ସବ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭାଳିବ ନ ଯିବ ପ୍ରତେ ମହୁର ॥୧॥

କୁରୁଙ୍କକୁ ରାଣୀ ଜାଣି ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଅତି । ବାରମ୍ବାର ତା ବୁଦ୍ଧିକୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ॥
 ତୋ ସମହିତେଷା ମୋର ନାହିଁ ଜଗତରେ । ଆଧାର ହୋଇଲୁ ଭସିଯିବା ସମୟରେ ॥୨॥

କପଟ-କୁଶକୁ ଆପଣାର କଠୋର ହୃଦୟ-ପଥରେ ଘଷି ତାହାର ଧାରକୁ ଖସି
 କଲ । ବଳ-ପଣ୍ଡ ଆସନୁ ମୁଖୁ ଜାଣି ନ ଯାବ ସବୁକ ଘାସ ତରବାରେ ଲୁଗିଥାଏ ।
 ସେହପରି ରାଣୀ କେତେସୁ ଆପଣାର ଆସନୁ ହୁଃଖକୁ ଦେଖିପାରୁ ନ ଆ'ନ୍ତି ଏବଂ ମହୁର
 କଥାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଯାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ମହୁର କଥା ସବୁ ଶୁଣିବାକୁ ତ କୋମଳ,
 କିନ୍ତୁ ପରିଣାମରେ ଅତି କଠୋର । ସତେ ଯେପରି ସେ ମଧୁରେ ବସି ଗୋଳି
 ପିଆଉଥାନ୍ତି । ଦାସୀ କହୁଥାଏ, “ହେ ସୁମିନ ! ତୁମେ ମୋତେ ଘାଟିଏ କଥା କହୁଥିଲ,
 ସୁରଣ ଅଛି କି ନାହିଁ ? ॥ ୧ ॥ ତୁମର ହୃଦୟ ବର ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ଥାଉ ହୋଇ
 ରହୁଛି । ଆଜି ସେହୁଡ଼କ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ମାଗି ତୁମ ହୃଦୟ ଶୀତଳ କର । ପୁଅକୁ
 ରାଜ୍ୟ ଓ ରାମକୁ ବନବାସ ଦିଅ ଏବଂ ସପତ୍ନୀର ସମସ୍ତ ଆନନ୍ଦ ତୁମେ ନେଇନଥ ॥ ୩ ॥
 ଯେତେବେଳେ ରାଜା ରାମଙ୍କ ରାଣ ଖାଇବେ, ସେତିକିବେଳେ କର ମାଗ । ତା ଫଳରେ
 ରାଜାଙ୍କ ବଚନ ଆଜି ଟଳି ପାରିବ ନାହିଁ । ଆଜି ରାତି ପାହୁଗଲେ କାମ ଦିଗିଡ଼ି ଯିବ ।

ଜୌଁ ବିଧି ପୁରବ ମନୋରଥୁ କାଲି । କରୌଁ ତୋହି ଚଣ ପୁତରି ଆଲି ॥
 ବହୁବିଧି ତେରିଣି ଆଦରୁ. ଦେଇଁ ୧ କୋପଭବନ ଗର୍ଭ୍ୟମ୍ କୈକେଇ ॥୨॥
 ବିପତ୍ତି ବାଜୁ ବରଷା ରିତୁ ତେଣି । ଭୁଲି ଭଲ କୁମତି କୈକେଇ କେଣି ॥
 ପାଇ କପଟ ଜଳୁ ଅଂକୁରୁ ଜାମା । ବର ଦୋଉ ଦଲ ଦୁଖ ପଲ ପରିନାମା ॥୩॥
 କୋପ ସମାଜୁ ସାଜି ସବୁ ସୋଇ । ଗୁଣ କରତ ନିଜ କୁମତି ବିଗୋଇ ॥
 ଗୁଣର ନଗର କୋଲାହଳ ହୋଇ । ପୁତ୍ର କୁଶଲି କହୁ ଜାନ ନ କୋଇ ॥୪॥
 ପ୍ରମୁଦିତ ପୁର ନର ନାରି ସବ ସଜଣିଁ ସୁମଂଗଲରୁ ।
 ଏକ ପ୍ରବେଶଣି ଏକ ନିର୍ଗମଣିଁ ଶ୍ଵର ଭୂପ ଦରବାର ॥୫॥

କାଲି ବିଧି ପୁଣି କରେ ମନୋରଥ ଯେବେ । କରବି ନେତ୍ରପ୍ରଜଳା ତୋତେ ଆଲି, ତେବେ ॥
 ନାନା ପ୍ରକାରେ ଆଦର ପୋଇଲଣୁ ଦେଇ । କେ.ପ ଗୁଡ଼କୁ ଗମନ କଲ କଇକେଇ ॥୬॥
 ବିପତ୍ତି-ବାଜ ବରଷା ରୁତୁ ଅନୁରଣ । କୈକେୟୀର ମନ ବୁଦ୍ଧି ହେଲୁ ଭୁମି ପରି ॥
 ଅକ୍ଷର ଜନ୍ମିଲି ପାଇ କପଟ-କୁଳଲ । ଦେନି ବର ଦ-ଂ, ହୁଏ ପରିଣାମ ଫଳ ॥୭॥
 କୋପ ସ୍ଵାଜ ସଜାଇଣ ଯାଇ ସେ ଶୋଇଲି । ରାଜ୍ୟ ଶ୍ଵେତ କୁମତିରୁ ବିନଷ୍ଟ ହୋଇଲି ॥
 ପୁରେ ଅନ୍ତଃପୁରେ କୋଲାହଳ ଯେହୁଅଇ । ଏହି କୁତବ ବିଷୟ କେହି ନ ଜାଣଇ ॥୮॥
 ସକାନ୍ତ ସାନନ୍ଦେ ପ୍ରମଙ୍ଗଲ ସବେ ପୁରବାସୀ ନରନାରୀ ।
 ଏକ ପ୍ରବେଶଇ ଏକ ବାହାରଇ ଭୂପ ଦ୍ଵାରେ ଭିତ ଭାରୀ ॥୯॥

ମୋ କଥାକୁ ଆପଣା ହୃଦୟଠାରୁ ବା ପ୍ରାଣଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ମନେ କର ।” ॥ ୧ ॥
 ଦୋହା .—ପାପିନୀ ମନ୍ତ୍ରଣ ଆଦାତ ଲଗାଇ କହିଲା, “କୋପ-ଭବନକୁ ଯାଅ ।
 ସବୁ କାମ ଅତି ସାବଧାନତାର ସହ କର । ଗୁଜାଳ ଉପରେ ସହସ୍ରା ବିଶ୍ଵାସ କରି
 ନଅନାହିଁ ।” ॥ ୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଗୁଣୀ କୁଳକୁ ଆପଣା ପ୍ରାଣ-ପ୍ରିୟ ମନେ କରି
 ତାହାର ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧିକୁ ପ୍ରଶଂସା କଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ସମ୍ଭାରରେ ତୋ ପରି ମୋର
 ହୃତକାନ୍ତ ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ମୋ ପରି ଶ୍ଵପିନ୍ଦାଭିଷିକା ଲୋକର ରୁ ଅବଲମ୍ବନ ॥ ୧ ॥
 ଯଦି ବିଧାତା କାଲି ମୋ ମନୋରଥ ପୁଣି କରନ୍ତିଅନ୍ତୁ, ତେବେ ହେ ସଖି ! ମୁଁ
 ତୋତେ ମୋ ନୟନର ପିତୁଳା କରିନେବି ।” ଏହି ରୂପେ କାହାକୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ
 ଆଦର ଓ ସମ୍ମାନ ଦେଇ କୈକେୟୀ କୋପ-ଭବନକୁ ଚାଲିଗଲେ ॥ ୨ ॥ ବିପତ୍ତି ବାଜ,
 ଦାସୀ ବର୍ଷାଭୂତ ଏବଂ କୈକେୟୀଙ୍କ କୁବୁଦ୍ଧି ଶେଷ ହୋଇଗଲା । କପଟ-ଜଳ ପାଇ
 ତହିଁରେ ଅକ୍ଷର ଫୁଟି ବାହାରିଲା । ହୃଦୟ ବର ସେହି ଅକ୍ଷରର ହୃଦୟ ପରି ଏବଂ
 ପରିଶେଷରେ ତହିଁରେ ହୁଏ-ଫଳ ଫଳିବ ॥ ୩ ॥ କୈକେୟୀ କୋପର ସମସ୍ତ ସ୍ଵାଜ
 ସଜାଇ କୋପଭବନରେ ଯାଇ ଶୋଇଲେ । ଗୁଣସ୍ତଣ ଶ୍ଵେତ କରୁଥିବା ସତ୍ତ୍ଵେ
 ଆପଣା ହୃଦୟ ଯୋଗେ ନିଜର ସର୍ବନାଶ କରିବାକୁ ସେ ଆଜି ବ୍ୟସ୍ତ । ଗୁଣମହଲ ଏବଂ
 ନଗରରେ ଆନନ୍ଦର କୋଲାହଳ ଚାଲିଛି । ଏହି ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ବିଷୟ କେହି ଜାଣନ୍ତି

ବାଲ ସଖା ସୁନ୍ଦରୁଁ ହୁଏଁ ହରଷାଣ୍ଡ । ମିଳି ଦସ ପାଁର ରାମ ପହିଁ ଜାଣ୍ଡ ।
 ପ୍ରଭୁ ଆଦରଣ୍ଡି ପ୍ରେମୁ ପହୁରାମ । ପୁଁଛଣ୍ଡି କୁସଲ ଶେମ ମୃଦୁ ବାମ ॥୧॥
 ଫିରଣ୍ଡି ଭବନ ପ୍ରିୟ ଆସୁସୁ ପାଣ । କରତ ପରସପର ରାମ ବଢ଼ାଣ ।
 କୋ ରଘୁବୀର ସରସ ସଂସାର । ସୀତ ସନେହ ନିବାହନହାର ॥୨॥
 ଜେଣ୍ଡି ଜେଣ୍ଡି ଜୋନ କରମ ବସ ଭ୍ରମଣ୍ଡ । ଚହଁ ଚହଁ ଇସୁ ଦେଉ ଯୁଦ୍ଧ ହ୍ରମଣ୍ଡ ॥
 ସେବକ ହମ ସ୍ବାମୀ ସିୟନାହୁ । ହୋଉ ନାଚ ଯୁଦ୍ଧ ଓର ନିବାହୁ ॥୩॥
 ଅସ ଅଭିଲଷ୍ଟ ନଗର ସବ କାହୁ । କୈକୟୀପୁତା ହୁବୟଁ ଅତି ଦାହୁ ॥
 କୋ ନ କୁସଗତି ପାଇ ନପାଣ । ରହଇ ନ ମାତ ମତେଁ ଚତୁରାଣ ॥୪॥

ବାଲ ସଖା ଶୁଣି ହୃଦେ ହୋଇଣ ହରଷ । ଆସନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଶେ ମିଳି ପାଞ୍ଚ ଦଶ ॥
 ପ୍ରଭୁ ପ୍ରେମ ଚିହ୍ନି ତାଙ୍କୁ ଆଦର କରନ୍ତି । ମୃଦୁ ବଚନେ କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରନ୍ତି ॥୧॥
 ବାହୁଡ଼ାନ୍ତି ଗୁଡ଼େ ପ୍ରିୟ ଅନୁମତି ପାଇ । ପରସ୍ପରେ କଣ ରଘୁନାଥଙ୍କ ବଢ଼ାଇ ॥
 କେ ଅଛି ଯସାର ମଧ୍ୟେ ରଘୁବୀର ସମ । ଶୀଳ ସ୍ବେଦ ପାଳନରେ ନିପୁଣ ପରମ ॥୨॥
 କର୍ମବଣ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଯୋନି ଜନ୍ମ ହେଉ । ରାଣ୍ଡି ଆମ୍ଭକୁ ଚହଁ ଚହଁ ଏହା ଦେଉ ॥
 ଆମ୍ଭେ ସେବକ ଆମ୍ଭର ସ୍ବାମୀ ସୀତାକାନ୍ତ । ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ହେଉ ଜୀବନର ଅନ୍ତ ॥୩॥
 ଏପରି ଆକାଂକ୍ଷା ପୁର-ନିବାସୀ କରନ୍ତି । କେକୟୀ ପୁତା ହୁବୟ୍ ଦାହ ହୁଏ ଅତି ॥
 କିଏ କୁସଙ୍ଗ ପାଇଣ ନଷ୍ଟ ନ ହୁଅଇ । ମାତ ଗୁଣରେ ଚଳିଲେ ଜ୍ଞାନ ନ ରହଇ ॥୪॥

ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଅତି ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ନଗରର ନରନାରୀ ସମସ୍ତେ ଶୁଭ-
 ମଙ୍ଗଳାଂଶୁରର ଆୟୋଜନ କରୁଛନ୍ତି । କିଏ ଭିତରକୁ ଯାଉଛି ତ କିଏ ବାହାରକୁ ଆସୁଛି ।
 ରାଜଦ୍ବାରରେ ଭାସ ଭିଡ଼ ହେଉଛି ॥ ୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବାଲ ସଖାପଣ
 ତାଙ୍କ ଅଭିଷେକବାଣୀ ଶୁଣି, ହୃଦୟରେ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ
 ପାଞ୍ଚ ଦଶ ମିଳି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଉଅଛନ୍ତି । ପ୍ରେମ ଚିହ୍ନି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ସେମାନଙ୍କୁ
 ଆଦର କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ କୋମଳ ବାଣୀରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କୁଶଳମଙ୍ଗଳ ସମ୍ବୋଧ
 ପଚାରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସଖାମାନେ ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ସଖାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବଢ଼ାଇ ବା ଯଶ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଗୁଡ଼କୁ ଫେରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ କହୁଥା'ନ୍ତି—
 ସଂସାରରେ ଶ୍ରୀରଘୁନାଥଙ୍କ ପରି ଚରଣ ଓ ପ୍ରେମର ନିବିଡ଼ କିଏ ଆଉ କରି
 ପାରିବ ? ॥ ୨ ॥ ଭଗବାନ୍ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଏତିକି କୁଅନ୍ତୁ ଯେ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣା
 ଆପଣା କର୍ମବଣ ଭ୍ରମି ଭ୍ରମି, ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଯୋନିରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଛୁ, ସେହି ସେହି
 ଯୋନିରେ ସେବକ ହେଉଁ ଏବଂ ସୀତାପତି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସ୍ବାମୀ ହୁଅନ୍ତୁ,—
 ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧ ହୃଦ ହେଉ ।” ॥ ୩ ॥ ନଗରରେ ସମସ୍ତଙ୍କର
 ଏହି ଅଭିଳାଷ । କିନ୍ତୁ କେତେକଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅଗ୍ନି ଜଳୁଥାଏ । କୁସଙ୍ଗ ପାଇ କିଏ
 ନଷ୍ଟ ନ ହୁଏ ? ନୀଚର ମତ ଅନୁସାରେ ଚଳିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୁଣର ରହେନାହିଁ ॥ ୪ ॥

ସାଞ୍ଜ ସମୟ ସାନଂଦ ନୃପ ଗୟାର କେକର ଗେହ ।

ଗର୍ଭକୁ ନିଠୁରତା ନିକଟ କୟ ଜନ୍ମ ଧରି ଦେହ ସନେହ ॥୨୪॥

କୋପଭବନ ସୁନି ସକୁଚେଇ ରୁଚି । ଭୟ ବସ ଅଗତ୍ତ ପରଲ ନ ପାଉ ॥
ସୁରପତି ବସଇ ବାହୁବଳ ଜାକେ । ନରପତି ସକଲ ରହୁଛି ରୁଖ ତାକେ ॥୧॥
ସୋ ସୁନି ଚୟ ରସ ଗୟାର ସୁଖାରି । ଦେଖନ୍ତୁ କାମ ପ୍ରତାପ ବଡ଼ାରି ॥
ସୁଲ କୁଲସ ଅସି ଅଗବନିଧାରେ । ତେ ରତିନାଥ ସୁମନ ସର ମାରେ ॥୨॥
ସଭୟ ନରେସୁ ପ୍ରିୟା ପଣି ଗୟାର । ଦେଖି ଦୟା ଦୁଖ ଦାରୁନ ଭୟାର ॥
ଭୂମି ସୟନ ପଟୁ ମୋଟ ସୁରନା । ଦିଏ ଡାରି ତନ ଭୁଷନ ନାନା ॥୩॥
କୁମତିକୁ କସି କୁବେଶତା ପାସା । ଅନଅହବାତୁ ସୁତ ଜନ୍ମ ଭାସା ॥
ଜାଇ ନିକଟ ନୃପ କହ ମୃତୁ ବାମ । ପ୍ରାନପ୍ରିୟା କେହି ହେତୁ ରିପାମ ॥୪॥

ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ନୃପ ସାନନ୍ଦରେ ଗଲେ କୈକେୟୀ ଆବାସେ ।

ଯେହ୍ନେ ସ୍ନେହ ଦେହ ଧରିଣୀ ଗମନ କରେ ନିଷ୍ଠୁରତା ପାଶେ ॥୨୫॥

କୋପ ଗୁହ ଶୁଣି ସଙ୍ଗେ ଚଲେ ନୃପବର । ଭୟ ବସ ନ ପଡ଼ଇ ଅଗତ୍ତ ପରର ॥
ସୁରପତି ସ୍ତବେ ରହେ ଯାର ବାହୁବଳେ । ଇଚ୍ଛାକୁ ରୁଚି ରହନ୍ତି ନୃପତି ସକଳେ ॥୧॥
ସେ ଅବଳା କୋପ ଶୁଣି ଶୁଣିଗଲେ ରୁଚି । ଦେଖ ଏ ଜଗତେ କାମ ପ୍ରତାପ ବଡ଼ାଇ ॥
ଶୂଳ କୁଳିଣ ଶତ୍ରବ ଅଙ୍ଗେ ଯେ ସହନ୍ତି । ଫୁଲ-ଶରେ ମାରେ ସେହି ଶିବେ ରତିପତି ॥୨॥
ସଭୟେ ନରେଶ ପ୍ରିୟା ନିକଟେ ଗମିଲେ । ଦଶା ଅବଲୋକ ଅତି ହୁଷିତ ହୋଇଲେ ॥
ଭୂମିରେ ଶୟନ ମୋଟା ପ୍ରଭୁଣ ବସନ । ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଛନ୍ତି ଅଙ୍ଗ ବସନ ଭୁଷଣ ॥୩॥
କୁମତିକୁ ସେ କୁବେଶ ଫାବଇ କେମନ୍ତ । ଦୈଧବ୍ୟ ସୁତନା ଭାସା ଚିତ୍ତ ଯେମନ୍ତ ॥
ନିକଟେ ଯାଇ ବୋଲନ୍ତି ନୃପ ମୃତୁ ବାଣୀ । କି ହେତୁ କରଇ କୋପ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା ରାଣୀ ॥୪॥

କୋହା — ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ରାଜା ଦଶରଥ ଆନନ୍ଦରେ ରାଣୀ କୈକେୟୀଙ୍କ ମହଲକୁ ଗଲେ । ସତେ ଯେପରି ସାକ୍ଷାତ ସ୍ନେହ ଶରୀର ଧାରଣ କରି ନିଷ୍ଠୁରତା ନିକଟକୁ ଆସିଥିବୁ ପର । ॥ ୨୫ ॥ କୌପାର — କୋପ-ଭବନର ନାମ ଶୁଣି ଶୁଣି ରାଜା ଶଂକ ଗଲେ । ଭୟ ହେତୁ ତାଙ୍କ ପାଦ ଅଗତ୍ତ ପଡ଼ି ନ ଯାଏ । ସ୍ବୟଂ ଦେବରାଜ ଭକ୍ତ ଯାହାଙ୍କ ବାହୁବଳରେ ନିର୍ଭୀକ ହୋଇ ବାସ କରନ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟ ଯାହାଙ୍କର ଭକ୍ତାକୁ ତାଙ୍କ ରହୁଥାନ୍ତି ସେହିଭଳି ଦଶରଥ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର କୋପ ଶୁଣି ଶୁଣି-ଗଲେ । କାମଦେବଙ୍କ ପ୍ରତାପ ଓ ମହିମା ଦେଖନ୍ତୁ ତ । ଯେଉଁ ମହାଦେବ ହିଶୁଳ, ବଳ ଓ ତରବାସ ଆଦର ଆଗାଧ ଆପଣା ଅଙ୍ଗରେ ନିଜର ଅଛନ୍ତି, ସେ ରତି-ପତି ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁଷ୍ପ-ବାଣରେ ବନ୍ଦ ହେଲେ । ॥ ୧-୨ ॥ ରାଜା ତର ତର ପ୍ରାଣ-ପ୍ରିୟା କୈକେୟୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ । ରାଣୀଙ୍କ ଦଶା ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ ହୁଷିଲଗିଲା । କୈକେୟୀ ଭୂଇଁ ଉପରେ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି, ପ୍ରଭୁଣା ମୋଟା ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଅଛନ୍ତି । ଶରୀରର

କେହି ହେତୁ ରାଜ ରାଜା ପରସତ ପାନ ପଡ଼ିବ ନେତ୍ରୀରାଜ ।
ମାନସ ସ୍ବେଷ ଭୂଅଂଗ ଭ୍ରମିନ ବସନ ଭାବ ନିହାରଣ ॥
ଦୋଷ ବାସନା ରସନା ବସନ ବର ମରମ ଠାକୁର ଦେଖଇ ।
ଭୂଲ୍ୟା ନୃପତି ଭବିତବ୍ୟତା ବସ କାମ କୌତୁକ ଲେଖଇ ॥

ବାର ବାର କହ ରାଜ ସୁମୁଖି ସୁଲେଚନ ପିକବଚନ ।

କାରନ ମୋହ ସୁନାଉ ଗଜଗାମିନ ନଜ କୋପ କର ॥୨୫॥
ଅନନ୍ତତ ତୋର ପ୍ରିୟା କେଉଁ ଲାଭ । କେହି ଦୁଇ ପିର କେହିଜମ୍ବୁ ଚନ୍ଦ୍ରଲୁହା ॥
କହ କେହି ରଂକହି କରୌ ନରେସୁ । କହ କେହି ନୃପତି ନିକାସୌ ଦେସୁ ॥୧॥

କି ପାଇଁ ରୋଷ ରାଣି, କରଇ, କହ ପାଣି ଭୂଅଂଗେ, ପଡ଼ିବ ନିବାରେ ।

ଅବା ରୋଷ ସହୃଦ ଭୁଜଙ୍ଗିନୀ ଯେମନ୍ତ ଅନାଏ ବସନ ପ୍ରକାରେ ।

ବାସନା ଜିହ୍ବା ଦନ୍ତବର, ଦେଲେ ସ୍ଥାନ ସେ ମର୍ମର,

ଭୂଲ୍ୟା ଭାଗ-ବଣ ମଣନ୍ତ ଅବନୀଶ ଏ ସବୁ କୌତୁକ କାମର ॥

ବାରମ୍ବାର ନୃପ କହନ୍ତି ସୁନେନ୍ଦ୍ର, ସ୍ବପ୍ନସି, ପିକସିରିଣି ।

ମୋ ଆଗେ ଅପଣା କୋପର କାରଣ ଶ୍ରଦ୍ଧାଅ ଗଜଗାମିନ ॥୨୫॥

ପ୍ରିୟା, ତୋର ଅପକାର କେହୁ ଆଚରଣ । କା'ର ହୃଦ ଶିର ? ଯମ କାହାକୁ ବୁଝିଲ ॥

କହ ନେବଣ ରଜତ ନରେଶ କରବ । କହ କେଉଁ ନୃପତିକୁ ଦେଶରୁ ତଡ଼ିବ ॥୧॥

ବିବଧ ଭୁଷଣ ଭଜାଣ ଡେଇଁ ଦେଇଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ କ୍ରମେ କେତେକାନ୍ତ ତାଙ୍କର ଏହି
କ୍ରବେଶ ଏପରି ଶୋଭୁଛି, ସତେ ଯେପରି ଏହା ତାଙ୍କ ଭାଗ ବ୍ୟବହାର ସନନା
ଦେଉଅଛି । ରାଜା ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ କୋମଳ ବାଣୀରେ କହଲେ, “ହେ
ପ୍ରାଣ-ପ୍ରିୟେ ! କାହିଁକି ରୁଷିଛ ?” ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ — “ହେ ରାଣି ! କାହିଁକି
ରୁଷିଛ ?” ଏହା କହୁ ରାଜା ତାଙ୍କୁ ହାତରେ ଶ୍ଲେଷ କରନ୍ତି ତ ସେ ତାଙ୍କ ହାତକୁ ଗୁଠି
ବାରଣ କରୁଥା’ନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ଖୋଧ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ନାଗ୍ରଣୀ ଯୁଦ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଅଛି
ପର ! ବର ହୃଦୟର ବାସନା ସେହି ନାଗ୍ରଣୀର ହୃଦୟ ରସନା ଏବଂ ବର ହୃଦୟ
ଯୋଜିବ ଦାନ୍ତ, କାଟିବା ନମନ୍ତେ ତାହା ମର୍ମ-ସ୍ଥାନ ଦେଖୁଅଛି କି ! ଭୂଲ୍ୟା ବାସ
କହନ୍ତି, ରାଜା ଦଶରଥ ଭବିତବ୍ୟତାର ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ହୋଇ ଏହାକୁ କରପର ନିଶା
ବୋଲି ମନେ କରୁଥା’ନ୍ତି ॥ ସୋରଠା :—ରାଜା ବାରମ୍ବାର କହୁଥାନ୍ତି—“ହେ ସ୍ବପ୍ନସି !
ହେ ସୁଲେଚନ ! ହେ କୋକିଳ-ବଚନ ! ହେ ଗଜ-ଗମନ ! ମୋତେ ଅପଣା
ଖୋଧର କାରଣ ଶ୍ରଦ୍ଧାଅ ତ ॥ ୨୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ ପ୍ରିୟେ ! ରୂମର କିଏ
ଅନନ୍ତ କଲ ? କାହାର ହୃଦୟ ଶିର ? ଯମରାଜ କାହାକୁ ନେବାକୁ ବସିଲେଣି ? କହ,
କେଉଁ କାଳୀଳକୁ ରାଜା କରଦେବ ? କମ୍ପା କେଉଁ ରାଜାକୁ ଦେଶରୁ ବାହାର

ସକର୍ତ୍ତ ତୋର ଅର ଅମରର ମାଣ । କାହ ଶାଢ଼ି ବସୁରେ ନର ନାଶ ॥
 ଜାନସି ମୋର ସୁଭାଷ ବସେରୁ । ମନୁ ତବ ଆନନ ଚନ୍ଦ୍ର ଚକୋରୁ ॥୨॥
 ପ୍ରିୟା ପ୍ରାଣ ସୁତ ସରବସୁ ମୋରେ । ପରିଜନ ପ୍ରଜା ସକଲ ବସ ତୋରେ ॥
 ଜୌଁ କହୁ କହୌଁ କପଟ କରି ତୋହା । ଭ୍ରମିନ ରାମ ସପଥ ସତ ମୋହା ॥୩॥
 ବିହସି ମାଗୁ ମନଭର୍ତ୍ତୃକ ବାତା । ଭୁଷନ ସଜନ୍ଦ ମନୋହର ଗାତା ॥
 ଶଶ କୁଶଳ ସମୁଦ୍ଧି ଜୟ ଦେଖୁ । ବେଗି ପ୍ରିୟା ଧରହରହି କୁବେଷୁ ॥୪॥
 ସୁଦ ସୁନ ମନ ଗୁନ ସପଥ ବଡ଼ ବିହସି ଉଠି ମତମଂଦ ।

ଭୁଷନ ସଜନି ବିଲେକି ମୁଗୁ ମନହୁଁ କରାଜନି ପଦ ॥୨୭॥
 ପୁନ କହ ରାଜ ସୁହୃଦ ଜୟ ଜାମା । ପ୍ରେମ ପୁଲକି ମୁହୁ ମଞ୍ଜଳ ବାମା ॥
 ଭ୍ରମିନ ଭୟର ତୋର ମନଭର୍ତ୍ତୃ । ଭର ଭର ନଗର ଅନଂଦ ବଧାଡ଼ି ॥୧॥

ତୋ ଶତ୍ରୁ ଅମରେ ମଧ୍ୟ ପାଶବ ପୁଁ ମାର । କି ହୁଇ ବାପୁତା ଶାଢ଼ି ସମ ନରନାଶ ॥
 ଜାଣୁ ରୁଚିବ-ନୟନେ ସୁଭବ ରୁ ମୋର । ତୋ ବଦନ-ଚନ୍ଦ୍ର ମାତ୍ର ମୋ ମନ ଚକୋର ॥୨॥
 ପ୍ରିୟେ, ପ୍ରାଣ ପୁତ୍ର ମୋର ସମ୍ପଦ ସବସ । ପ୍ରଜା ପରିଜନ ସବେ ଅଟନ୍ତି ତୋ ବଶ ॥
 ଯେବେବା କପଟେ କହୁ କହୁଥାଏ ତୋତେ । ରାମ ରାଣ, ରାମା-ମଣି । ଶତବାର ମୋତୋ ॥୩॥
 ଯାହା ମନେ ବାଞ୍ଛା କର ହସି ମାଗ ଆଜ । ସୁମନୋହର ଅଙ୍ଗରେ ବିଭୁଷଣ ସାଜ ॥
 ବେଳ କୁବେଳ ହୃଦୟେ ବିରୁଦ୍ଧ ତ ଦେଖ । ତଥାଳ ପ୍ରିୟେ, ଆପଣା କୁବେଶ ଉପେଶ ॥୪॥
 ଏହା ଶୁଣି ରାଣ ରାଣ ମନେ ଶୁଣି ହସି ଉଠି କୁମତମା ।

ସାଜଇ ଭୁଷଣ ମୁଗ ବା ଦେଖିଣ ଫାନ୍ଦ ସାଜେ କରାଜନା ॥୨୭॥
 ପୁଣି ବୋଲିଲେ ସୁହୃଦ ବିରୁଦ୍ଧ ରାଜନ । ପ୍ରେମେ ପୁଲକିଣ ମୁହୁ ମଞ୍ଜୁଳ ବଚନ ॥
 କାମିନି ! ପୁଣି ହୋଇଲୁ ତୋ ମନ କମନା । ପୁରେ ଘରେ ଘରେ ବାଜେ ମଙ୍ଗଳ ବାଜଣା ॥୧॥

କରଦେବ ? ॥ ୧ ॥ ରୁମର ଶତ୍ରୁ ଯଦି କୌଣସି ଅମର ବା ଦେବତା ହୋଇଥାଏ,
 ତେବେ ତା ପୁଁ ତାକୁ ମାରପାରେ । ଯୋକ ମାତ୍ର ସମ୍ପାଦ ବିଚାର ନରନାଶ କିବା
 ହୁଇ । ହେ ସୁହୃଦ ! ମୋ ମନ ସବଦା ରୁମ ପ୍ରଶଂସା, ପ୍ରତି ଚକୋର । ରୁମେ ତ ମୋର
 ସବୁବ ଉଲ ରୂପେ ଜାଣ ॥ ୨ ॥ ହେ ପ୍ରିୟେ ! ମୋ ପ୍ରଜା, ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ବଜନ, ସବୁସ୍ବ-
 ସମ୍ପତ୍ତି, ମୋର ପୁତ୍ର, ଏପରି କି ମୋ ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟ ସବୁ ରୁମର ଅଧୀନ । ଯଦି ପୁଁ ରୁମ
 ପ୍ରତି କପଟ କରି କହୁଥାଏ, ତେବେ ହେ ଭ୍ରମିନ ! ମୋତେ ଶହେବାର ରାମର ରାଣ ॥୩॥
 ରୁମେ ହସି ହସି ଆପଣା ଅଭିଳାଷିତ ବସୁ ମାଗିଲଥ ଏବ ରୁମ ମନୋହର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ
 ଅଳଙ୍କାର ସଜାଇ ପିନ୍ଧ । ସମସ୍ତ ଅସମସ୍ତ ତ ମନରେ ଟିକିଏ ବିରୁଦ୍ଧ କରି ଦେଖ । ହେ
 ପ୍ରିୟେ ! ଶୀଘ୍ର ଏହି ଖରାପ ବେଶକୁ ତ୍ୟାଗ କର ॥୪॥ ଦୋହା.—ଏହା ଶୁଣି ଓ ମନରେ
 ରାମଙ୍କ ବଡ଼ ରାଣ କଥା ବିରୁଦ୍ଧ କରି ମନମତ କେତେକାଁ ହସି ଉଠିଲେ ଓ
 ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ସତେ ଯେପରି କୌଣସି ଶବ୍ଦ ମୁଗକୁ ଦେଖି ଫାନ୍ଦ

ରାମକ୍ଷ ଦେଉଁ କାଲି ଜୁବରାଜୁ । ସଜହ ସୁଲେଚନ ମଂଗଲ ସାଜୁ ॥
 ଦଲକ ଉଠେଇ ସୁନି ହୃଦୟ କଠୋର । ଜହୁ ହୁଇ ଗୟାଉ ପାକ ବରତୋରୁ ॥୩
 ଯାସିଉ ପୀର ବିହସି ତେହିଁ ଗୋଇ । ଶ୍ଵେର ନାରି କିମି ପ୍ରଗଟି ନ ଶ୍ଵେଇ ॥
 ଲଖଣ୍ଡି ନ ଭୂପ କପଟ ଚତୁରୁଇ । କୋଟି କୁଟିଲ ମନ ଗୁରୁ ପଡ଼ାଇ ॥୩
 ଜନ୍ମପି ମତି ନିୟୁନ ନରନାହୁ । ନାରିଚରିତ ଜଲନିଧି ଅବଗାହୁ ॥
 କପଟ ସନେହ ବଢ଼ାଇ ବହୋସ । ବୋଲୁ ବିହସି ନୟନ ମୁହ ମୋଶ ॥୩
 ମାଗୁ ମାଗୁ ପିେ କହୁଛୁ ପିୟୁ କବହୁଁ ନ ଦେହୁ ନ ଲେହୁ ।

ଦେନ କହେହୁ ବରଦାନ ଦୁଇ ତେଉ ପାଣ୍ଡବ ସଦେହୁ ॥୨୭॥
 ଜାନେଇଁ ମରମୁ ରାଉ ହୁସି କହଇ । ଭୁଞ୍ଜୁ କୋହାବ ପରମ ପ୍ରିୟ ଅହଇ ॥
 ଥାଉ ରାଣି ନ ମାଗିହୁ କାଉ । ବିସର ଗୟାଉ ମୋହ ଶ୍ଵେର ସୁଭାଉ ॥୧॥

ରାମକ୍ଷ ଦେବି ମୁଁ କାଲି ପଦ ପ୍ରବରାଜ । ସଜାଅ ରୁରୁ-ଲେଚନ, ସୁମଙ୍ଗଲ ସାଜ ॥
 ଶୁଣି କଠୋର ହୃଦୟ ଦଲକ ଉଠିଲ । ପଦ ବାଲମୁଲିଆରେ ଝୁର୍ଣ୍ଣ କ ହୋଇଲ ॥୩
 ଏମନ୍ତ ପାତା ସେ ହସି କେଲୁ ଗୁପ୍ତ କର । ଶ୍ଵେର ନାଶ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ନ କାନ୍ଦେ ଯେପରି ॥
 ନୃପ ତା ଉଦୟରୁଣ ନ ଜାଣିଲେ କହୁ । କୋଟି କୁଟିଲ ମଣି ଗୁରୁ ପଡ଼ାଇଲ ॥୩
 ଯଦ୍ୟପି ମାତ-ନିପୁଣ ଅଲେ ନରବର । କାଶି ଚରିତ ଅପାର ଗଣ୍ଡର ସାଗର ॥
 ପୁଣି ସେ ରାବେ କପଟ ସ୍ଵେହ ବଢ଼ାଇଣ । ବୋଲେ ମନ୍ଦ ହସି ମୁଖ ନୟନ ମୋଡ଼ିଣ ॥୩
 ମାଗ ମାଗ ବୋଲି କହୁ ପ୍ରିୟ, ଶାଲି କେବେ ହସ ନିଅ ନାହିଁ ।

କହୁଥିଲ ହୁଇ ବର ଦେବା ପାଇଁ ପାଇବା ସନ୍ଦେହ ତାହୁ ॥୨୮॥
 ଜାଣିଲି, ମରମ ହସି ବୋଲନ୍ତି ନରେଶ । ରୁମୁକ୍ତ ରୁଷିବା ପ୍ରିୟ ଲଗଇ ବିଶେଷ ॥
 ପାଉଣୀ ରଖି ମୋ ପାଶେ ମାଗିନାହିଁ କେବେ । ଶ୍ଵେଲ ସୁଭବରୁ ଭୁଲି ଯାଇଛୁ ମୁଁ ଏବେ ॥୩

ଉଆରି କରୁଅଛୁ କି ॥ ୨୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଆପଣା ମନ ମଧ୍ୟରେ କେକେୟାକୁ
 ସ୍ଵହୃଦ୍ ବୋଲି ଜାଣି, ରାଜା ଦଶରଥ ସ୍ଵେପରେ ପ୍ରଲଜିତ ହୋଇ କୋମଳ ଓ ହୃଦୟ
 ବାଣୀରେ ପୁଣି କହଲେ—“ହେ ରାମକ୍ଷ ! ତୁମର ମନସ୍ଥାମନା ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ।
 ନଗରରେ ଘରେ ଘରେ ଆନନ୍ଦ-ଅନନ୍ଦନ ଓ ମଙ୍ଗଳାସୁରର ବାଦ୍ୟ ବାଜି ଉଠୁ ॥୧॥
 ମୁଁ କାଲି ହିଁ ରାମକ୍ଷ ପ୍ରବରାଜ ପଦ ଦେଉଛି । ଏଣୁ ହେ ହୃଦୟନେ ! ତୁମେ ମଙ୍ଗଳ
 ସାଜ ସଜାଅ ।” ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ କେକେୟାଙ୍କ କଠୋର ହୃଦୟ ବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା ।
 ସତେ ଯେପରି କେହୁ ପାତଲ ବଥକୁ ଛୁରଦେଲା ! ॥୨॥ ଏହି କଠୋର ପାତାକୁ
 ମଧ୍ୟ ସେ ହସି ଘୋଡ଼ାଇ ନେଇ, ଯେପରି କି ଶ୍ଵେରର ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଜାନେନାହିଁ ।
 ରାଜା ତାଙ୍କ କପଟ-ରୁଚ୍ଛୁର ହୁସିପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । କାରଣ କୋଟି କପଟ-
 ଶିରୋମଣି ଗୁରୁ ମହର ତାଙ୍କୁ ପଡ଼ାଇଥିବାରୁ ତାହା ଅତି ଭେଦ-ରହସ୍ୟ-ମୟୀ ॥୩॥
 ରାଜା ମାତରେ ନିପୁଣ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନାଶ-ଚରିତ ଅତଳ ସମୁଦ୍ର । ପୁଣି ସେ ବାହାରେ

ଝୁଞ୍ଚି ଉପକ୍ରମେ କୋପୁ ଜନ ଦେହୁ । ଦୁଇ କେଁ ଚାରି ମାଗି ମକୁ ଲେହୁ ॥
 ରଘୁକୁଳ ଶାନ୍ତି ସଦା ତଳି ଆଇ । ପ୍ରାଣ ଜାହୁଁ ବନ୍ଧୁ ବଚନୁ ନ ଜାଣି ॥୨॥
 ନାହିଁ ଅଧର୍ୟ୍ୟ ଧମ ପାତକ ପୁଂଜା । ଗିରି ସମହୋର୍ଦ୍ଧି କି କୋଟିକ ଗୁଂଜା ॥
 ସତ୍ୟମୁଲ ସବ ସୁକୃତ ସୁହାଏ । ବେବ ସୁରାଣ ବଦିତ ମନୁ ଗାଏ ॥୩॥
 ତେହ ପର ରାମ ସପଥ କରି ଆଇ । ସୁକୃତ ସନେହ ଅବଧି ରଘୁରାଜି ॥
 ବାତ ଦୃଢ଼ାଇ କୁମର ହୁଏ ବୋଲି । କୁମର କୁବିହର କୁଲିହ ଜନୁ ଖୋଲି ॥୪॥
 ଭୂପ ମନୋରଥ ସୁଭର ବନୁ ସୁଖ ସୁବିହଂଗ ସମାଜୁ ।
 ଭଲିନି ଜମି ଗୁଡ଼ନ ଚନ୍ଦ୍ର ବଚନୁ ଭୟଂକର ବାଜୁ ॥୫॥

ଅକାରଣେ ଦୋଷ ମୋତେ ନାସକ, ନ କଥ । ହୁଇ କର୍ପା ରୁର ବର ମାଗି ଘେନି ନଥ ॥
 ରଘୁକୁଳ ଶାନ୍ତି ଚର କାଳରୁ ଏସନ । ପ୍ରାଣ ରୁଲିଯାଏ ବରଂ, ନ ଯାଏ ବଚନ ॥୧॥
 ଅସତ୍ୟ ସମାନ ଅନ୍ୟ ପାପ-ପୁଣ୍ୟ ନାହିଁ । କୋଟି କାରଣ ହେବ କି ଗିରି ସମ କାହିଁ ॥
 ସତ୍ୟ-ମୁଲସ୍ଥ ସବୁ ସୁକୃତ ଶୋଭନ୍ତି । ବେବ ପୁରାଣ ବଦିତ, ମନୁ କହୁଛନ୍ତି ॥୩॥
 ଭଣ୍ଡରେ ରାମ ନିୟମ ଧରିଲି ଆବର । ସୁକୃତ ସେହ ଅବଧି ଅଟେ ରଘୁବର ॥
 କଥା ଦୃଢ଼ କରି ହୁଅ କୁମର ବୋଲି । କୁବି-କୁପସି-ଆସି-ପଟି ବା ଖୋଲିଲି ॥୪॥
 ଭୂପ ମନୋରଥ ସୁଭର ବନୁ ପୁଣ୍ୟ-ପୁଷ୍ପ-ସମାଜେ ।
 ବିରାଡ଼ନ ଅବା ଗୁଡ଼ନାକୁ ଗୁହେଁ ବଚନ-ଶୁଷଣ-ବାଜେ ॥୫॥

କପଟ-ପ୍ରେମ ବଢ଼ାଇ ନୟନ ଓ ଟୁହଁ ମୋଡ଼ି ହୁଅ କହଲେ— ॥ ୪ ॥ କୋହା :—
 “ହେ ପ୍ରିୟତମ ! ଆପଣ ‘ମାଗ’ ‘ମାଗ’ ବୋଲି ତ ଖାଲି କହୁଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କେବେ
 କିଛି କଥାକଥା କରୁନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ଆପଣ ଯେଉଁ ବର ଦେବାକୁ କହୁଥିଲେ, ତାହା
 ମିଳିବା ବିଷୟରେ ମୋର ସନ୍ଦେହ” ॥୧॥ କୌପାର୍ଯ୍ୟ—ରାଜା ହୁଅ ହୁଅ କହଲେ, “ଏବେ
 ପୁଁ ରୂପ ମରମ କଥା ବୁଝିପାରିଲି । ମାନ କରିବା ରୂପକୁ ଅତି ଭଲ ଲାଗେ । ତୁମେ
 ସେହୁ ବର ମୋ ପାଖରେ ଥାଉ କରି ରଖିଅଛ, କେବେ ହେଲେ ମାଗି ନାହିଁ ତ, ଏବଂ
 ମୋର ଭୁଲିବା ସ୍ମରଣ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗ ମୋର ଆକୃଷ୍ଟରୁ ରହୁନାହିଁ ॥୨॥
 ମୋତେ ମିଛରେ ଦୋଷ କଥାନାହିଁ । ହୁଇତା ପଛବଢ଼େ ରୁରଟା ମାଗିନଥ । ରଘୁକୁଳରେ
 ଆବହମାନ କାଳରୁ ଏହି ଶାନ୍ତି ତଳି ଆସିଛି । ପ୍ରାଣ ଭଲ ରୁଲିଯାଉ, କିନ୍ତୁ
 ବଚନ ଯାଏନାହିଁ । ॥ ୨ ॥ ଅସତ୍ୟ ସମାନ ପାପ-ପୁଣ୍ୟ ଆଉ ନାହିଁ । କୋଟି କୋଟି
 ପୁଣ୍ୟ ଫଳ ମିଶି ସ୍ବର୍ଗ କେଉଁଠି ପାହାଚ ସମାନ ହୋଇ ପାରିବ ? ‘ସତ୍ୟ’ ସମସ୍ତ
 ସୁକୃତର ମୂଳାଧାର । ଏହି କଥା ବେବ-ପୁରାଣରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏବଂ ମନୁ ମଧ୍ୟ ଏହାହିଁ
 କହୁ ଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଭଦ୍ରପଣ ପୁଣି ମୋ ପୁଣ୍ୟରୁ ଶ୍ରୀରାମର ଶପଥ ଦାହାଣ ପଡ଼ିଛି ।
 ଶ୍ରୀରାମୁଦାଥ ମୋ ସୁକୃତ ଓ ସେହର ସୀମା ।” ଏହିପରି କୁମର କେତେକଥା କଥାକୁ
 ଦୃଢ଼ କରି ହୁଅ କଥା କହଲେ, ସତେ ସେପରି ଶିକାର କରିବା ପାଇଁ କୁବିରୁ—

ମାସପାଞ୍ଚାୟଣ, ଦିବ୍ୟୋଦୟ ଚିନ୍ତାମ

ସୁନନ୍ଦ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜା କା । ଦେହ ଏକ ବର ଭରତହିଁ ଟୀକା ॥
 ମାଗଣ ଦୁସର ବର କର ଜୋଷ । ପୁରୁଷକୁ ନାଥ ମନୋରଥ ମୋଷ ॥୧॥
 ତାପସ ବେଶ ବିସେଷି ଭବାସୀ । ଚୌଦନ୍ଦ ବରସ ରାମ ବନବାସୀ ॥
 ସୁନିମ୍ବୁ ବଚନ ଭୂପ ହିୟୁ ସୋକୁ । ସସିକର କୁଅତ ବିକଲ ଜମି କୋକୁ ॥୨॥
 ଉପୁଜ ସହମି ନହିଁ କହୁ କହି ଆଶୁ । ଜନ୍ମ ସବୁନ ବନ ଝପଟେଇ ଲୁହୁ ॥
 ବିବରନ ଭୟଜ ନିପଟ ନରପାଳୁ । ଦାମିନି ହନେଇ ମନହୁଁ ତରୁ ତାଳୁ ॥୩॥
 ମାଥେଁ ହାଥ ମୁଦି ଦୋଇ ଲେଟନ । ତନୁ ଧରି ସୋରୁ ଲଗ ଜନୁ ସୋଚନ ॥
 ମୋର ମନୋରଥୁ ସୁରତରୁ ଫୁଲ । ଫରତ କରିନି ଜମି ହତେଇ ସମୁଲ ॥୪॥
 ଅର୍ପୁଧ ଉଜାରି କାନ୍ଦି କେକେଇଁ । ଶାନ୍ତି ସି ଅତଳ ବିପତି କେ ନେଇଁ ॥୫॥

ଶୁଣ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ, ମଞ୍ଜୁ ବାସନା ମନର । ପ୍ରଥମ ବରେ ଭରତେ ଅଭିଷେକ କର ॥
 ପୁଣି ଅନ୍ୟ ବର ମାଗୁଅଛୁ ଯୋଗ ହସ୍ତ । ପୁଣି କରନ୍ତୁ ଲବେଶ, ମୋର ମନୋରଥ ॥୧॥
 ତାପସ ବେଶ ବିଶେଷେ ହୋଇଣ ଭବାସୀ । ଚଉଦ ବରଷ ହେଉ ରାମ ବନବାସୀ ॥
 ଶୁଣି ମୁହୁବାଣୀ ନୃପ ହୃଦ ଶୋକାକୁଳ । ଶସିକର ସ୍ପର୍ଶେ କୋକ ଯେସନ ବ୍ୟାକୁଳ ॥୨॥
 ଭୟେ ଶୁଣିଗଲେ ମୁଣ୍ଡ ବାଣୀ ନ ଛୁରିଲ । ବନେ ଅବା ପ୍ରଶୁରୁକୁ ସଞ୍ଚାର ଝାମିଲ ॥
 ନିପଟ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ରାଜନ । ବିନୁଳି ମାରିଲ ତାଳ ତରୁକୁ ସେସନ ॥୩॥
 ବୁଜିଲେ ପ୍ରଗଳ ନେତ୍ର ଶିରେ ଦେଇ ହସ୍ତ । ତନୁ ଧରି ଚନ୍ଦ୍ରା ସ୍ପର୍ଶ ଚନ୍ଦ୍ରଲ ଯେମନ୍ତ ॥
 ଫୁଟି ସୁରତରୁ ସମ ମୋ ମନାଭିଳାଷ । ଫଳନ୍ତେ କରଣୀ କଲ ସମୁଲେ ବିନାଶ ॥୪॥
 ଅଯୋଧ୍ୟାନଗରେ କଲକେୟୀ ଉଜାଡ଼ିଲ । ବିପତ୍ତି-ସ୍ତବ୍ଧ-ଭିତ୍ତି ସେହୁ ପକାଇଲ ॥୫॥

ରୂପୀ ହୁଷ୍ଟ ବାଳପକ୍ଷୀକୁ ଅରପଟୀ ଖୋଲି ଛାଡ଼ି ଦିଅଗଲ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—
 ରାଜାଙ୍କ ମନୋରଥ ମନୋହର ବନ, ସୁଖ ସୁନ୍ଦର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ସମାଜ । ତାହା
 ଉପରେ କେକେୟୀ ଶବ୍ଦର ପରି ଆପଣା ବଚନରୂପୀ ଭୟଙ୍କର ବାଜ ପ୍ରଜ୍ଜବାକୁ ଇଟା
 କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେ କହିଲେ, “ହେ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ! ଶୁଣନ୍ତୁ,
 ମୋର ମନରୁଣ ଅନୁସାରେ ଗୋଟିଏ ବର ଦିଅନ୍ତୁ । ତାହା ହେଉଛି ଭରତର
 ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ଏବଂ ହେ ନାଥ ! ଦ୍ଵିତୀୟ ବର ମୁଁ ହାତଯୋଗ ମାଗୁଛି; ମୋର
 ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତୁ—॥ ୧ ॥ ରାମ ତପସୀ ବେଶରେ ବିଶେଷ ଭବାସୀନ ରୂପରେ
 ଚଉଦ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବନରେ ନିବାସ କରୁ ।” କେକେୟୀଙ୍କର କୋମଳ ବଚନ ଶୁଣି
 ରାଜାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଏପରି ଶୋକ ହେଲା, ଯେତେ ଯେପରି ଚନ୍ଦ୍ରନିରଶ ସ୍ଵର୍ଗରେ
 ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ବିକଳ ହୋଇ ଉଠେ ॥ ୨ ॥ ରାଜା ଶୀଘ୍ର ଗଲେ । ତାଙ୍କୁ କିଛି କହ
 ଆସୁ ନ ଥାଏ, ସତେ ଯେପରି ବନରେ ବାଳପକ୍ଷୀ ପ୍ରଶୁରୁ ଉପରେ ଝାମି ପଡ଼ିବ !
 ରାଜା ଏକାବେଳେକେ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସତେ ଅବା ତାଳ ଗଛକୁ ବିନୁଳି

କର୍ତ୍ତବ୍ୟେ ଅବସର କା ଭୟର ଗର୍ଭରୁ ନାହିଁ ବିସ୍ମୟ ।

ଜୋଗ ପିତା ଫଳ ସମୟ ଜମି ଜଡ଼ିତ ଅବଦ୍ୟା ନାସ ॥୧୯॥

ଏହି ବିଧି ରାଜ ମନହିଁ ମନ ହୋଇ । ଦେଖି କୁର୍ତ୍ତାବ କୁମର ମନ ମୋର ॥
ଭରତ କି ରାଜର ପୁତ୍ର ନ ହୋଇ । ଆନେନ୍ଦ୍ରମୋଲ ବେସାହ କି ମୋର ॥୧॥
ଜୋ ଦୁନ ସରୁ ଅସ ଲବ କୁହାରେ । କାହେ ନ ବୋଲନ୍ତୁ ବଚନୁ ସିଂହରେ ॥
ଦେହ ଉତରୁ ଅନୁ କରନ୍ତୁ କି ନାହିଁ । ସତ୍ୟସ୍ୟ ଭୁବ ରଘୁକୁଳ ମାୟା ॥୨॥
ଦେନ କହେଉ ଅବ ଜନ ବରୁ ଦେହୁ । ତଳକୁ ସତ୍ୟ ଜଗ ଅପଜୟ ଲେହୁ ॥
ସତ୍ୟ ସରାହି କହେନ୍ତୁ ବରୁ ଦେନା । ଜାନେନ୍ଦ୍ର ଲେଉଟୁ ମାଣି ଚବେନା ॥୩॥

କେଉଁ ସମୟରେ କି ହୋଇଲ ଆମ ପଡ଼ିଲ ନାହିଁ ବିଶ୍ୱାସେ ।

ଯୋଗ ପିତା ଫଳ-ଲଭ ବେଳେ ଯେହୁେ ଯଡ଼ିତ ଅବଦ୍ୟା ନାଶେ ॥୧୯॥

ଏହି ଶବ୍ଦେ ନୃପ ହୋଇ ମନେ ସନ୍ତାପିତ । ଦେଖି କୁର୍ତ୍ତାବ କୁମର ହୁଅଇ ବୋଧିତ ॥
ଭରତ କି ଆପଣଙ୍କ ନୁହଇ ନନ୍ଦନ । କଣିକି ଆଖିର ମୋତେ ସମ୍ମୁଖେ ଶୁଭନ ॥୧॥
ଶୁଣି ରଘୁକୁ ଲଗୁଛି ଶର ସମ ଯେବେ । ସମ୍ଭାଳ ବଚନ କର୍ତ୍ତା ନ ବୋଲଇ ତେବେ ॥
ଉତ୍ତର ଦିଅ ଅପବା ଅସ୍ୱୀକାର କର । ସତ୍ୟସତ୍ୟ ରଘୁକୁଳର ରାଜ୍ୟ ॥୨॥
ଦେବା ପାଇଁ କହୁ ବର ଏବେତା ନ ଦିଅ । ସତ୍ୟ ଉପେକ୍ଷି ଅନ୍ୟ ଉପକରେ ନିଅ ॥
ସତ୍ୟ ପ୍ରଣାମିତ ବର ଦେବାକୁ କହଇ । ତଥା ଗଣ୍ଡେ ମାରିନେବ ବୋଲି ଜାଣିଥିଲ ॥୩॥

ମାଗି ଜାଲି ପକାଇଛି । ॥ ୩ ॥ ମଥାରେ ହାତ ରଖି ହୁଇ ନୟନ ବନ୍ଦ କରି ରାଜା
ଚିନ୍ତାମଣି ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ମନେହୁଏ, ଯେପରି ଚିନ୍ତା ଶରୀର ଧାରଣ କରି ଚିନ୍ତାମଣି
ହୋଇଅଛି । ସେ ଚିନ୍ତା କରୁଥାନ୍ତି—ହାୟ ! ମୋର ମନୋରଥ-କଲ୍ପବୃକ୍ଷ ପୁଷ୍ଟିତ
ହୋଇ ସାପେଲ । କିନ୍ତୁ ଫଳବା ସମୟରେ କେବେଯା ହୃଦ୍ୱିମ ପରି ତାହାକୁ ସମ୍ମୁଖେ
ଉପାଡ଼ି ନଷ୍ଟ କରିଦେଲା ॥ ୪ ॥ କେବେଯା ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଉଜାଡ଼ି ଦେଲା ଏବଂ ବିପତ୍ତିର
ଅତଳ ଭୂମି ପକାଇ ଦେଲା । ॥ ୫ ॥ କୋହା.—କେଉଁ ଅବସରରେ କି ଶ
ହୋଇଗଲା । ଯୋଗର ପିତା-ଫଳ-ଲଭ ସମୟରେ ଅବଦ୍ୟା ଯେପରି ଯୋଗୀକୁ
ନଷ୍ଟ କରିଦିଏ, ସ୍ୱାକ୍ତି ବିଶ୍ୱାସ କରି ମୁଁ ସେହପରି ନାଶ ଗଲ ॥ ୧୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—
ଏହିରୂପେ ରାଜା ମନେ ମନେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଥାନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କର ଏପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି
କୁମର କେବେଯା ମନରେ କରୁଛି ଶ୍ରବରେ ହୁଏ ହେଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ଭରତ
ଆପଣଙ୍କ ପୁଅ ନୁହେଁ କି ? ମୋତେ କଣ ଆପଣ ମୁଲ ଦେଇ କଣି ଆଖିଛନ୍ତି କି ? ॥ ୧ ॥
ମୋ ବଚନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଯଦି ଆପଣଙ୍କୁ ଶରବକ ହେଲା ପରି ଲାଗିଲା, ତେବେ
ଆପଣ ରୁହେଇଛନ୍ତି କଥା କହନ୍ତି ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତୁ—ହଁ କରନ୍ତୁ କିମ୍ବା
ନାହିଁ କରନ୍ତୁ । ଆପଣ ରଘୁ ବଂଶରେ ସତ୍ୟସତ୍ୟ ନରେଶ ରୂପେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ॥ ୨ ॥ ଆପଣ
ହଁ ବର ଦେବାକୁ କହିଥିଲେ । ଏବେ ନ ଦିଅନ୍ତୁ ଭଲ । ସତ୍ୟକୁ ଡାକ କରନ୍ତୁ ଏବଂ

ସିବି ଦଧୀତି ବଳି ଜୋ କହୁ ଶୁଷା । ତନୁ ଧନୁ ତଜେଉ ବଚନ ପନୁ ରାଧା ॥
ଅତି କହୁ ବଚନ କହୁତି କୈକେୟ । ମାନହୁଁ ଲୋନ ଜରେ ପର ଦେଇ ॥୩॥

ଧରମ ଧୂରଂଧର ଧୀର ଧରି ନୟନ ଉଦାରେ ଶୟୁ ।

ସିନ୍ଧୁ ଧୁନି ଲୁହେ ଉପାସ ଅସି ମାରେସି ମୋହ କୁଠାୟୁଁ ॥୩୦॥

ଆଗେଁ ଗାଣି ଜରତି ରସ ଶୁଷା । ମନହୁଁ ରୋଷ ତରବାର ଉଦାୟ ॥
ମୁଠି କୁକୁରୁ ଧାର ନିଠୁରୁ । ଧସ କୁବର୍ଣ୍ଣ ସାନ ବନାଇ ॥୧॥
ଲକ୍ଷୀ ମହାପ କରାଇ କଠୋର । ସତ୍ୟ କି ଜୀବନୁ ଲେଇଛୁ ମୋର ॥
ବୋଲେ ରାଜ କଠିନ କରି ଗୁରୀ । ବାମ ସବନୟ ତାପୁ ସୋହାଗ ॥୨॥
ପ୍ରିୟା ବଚନ କସ କହସି କୁରୁଖା । ଶ୍ଵର ପ୍ରଗତି ପ୍ରୀତି କରି ହାଁଖା ॥
ମୋରେଁ ଭରତୁ ରାମୁ ଦୁଇ ଆଁଖୀ । ସତ୍ୟ କହୁଛି କରି ସକଳୁ ସାଖୀ ॥୩॥

ଯାହା କହୁ ଶିବି ବଳି ଦଧୀତି ରାଷିଲେ । ତନୁ ଧନ ତେଜ ପଣ ବଚନ ରଖିଲେ ॥
ଅତ୍ୟନ୍ତ କହୁ ବଚନ କୈକେୟୀ କହୁଇ । ପୋତାପାଆରେ ସେପରି ଲବଣ ଲେପଇ ॥୪॥

ଧର୍ମ ଧୂରନ୍ଧର ନୃପ ଧରି ଧୀର ନେତ୍ର ଦେଖି ଶିବି ତାଡ଼ି ।

ମୋତେ କୁହ୍ନାନରେ ମାଣଲ ଶତ୍ରୁରେ ଚିନ୍ତନ୍ତୁ ନିଶ୍ଚୟ ଶୁଭି ॥୩୦॥

ସମ୍ମୁଖେ ହେଷିଲେ ଅତି ରୋଷେ ପ୍ରବୁଲିତ । ଉନ୍ମୁକ୍ତ କେଷ କୃପାଣ ମନେ ହୁଏ ଶୁଭିତ ॥
ପୂର୍ଣ୍ଣ କୁକୁରୁ ଅଟଇ ନିଷ୍ଠୁରତା ଦାତ । ଯହେ ସାଣ ଧରି କୁମ୍ଭ କଶିଛୁ ପ୍ରଗାତ ॥୧॥
କରାଇ କଠୋର ଶତ୍ରୁ ଦେଖି ନରରାଣ । ଶୁବନ୍ତ ସତ୍ୟ କି ମୋର ନେବ ଏ ପରାଣ ॥
ବୋଲିଲେ ନରେଶ କଶି କଠିନ ହୃଦୟ । ତାକୁ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ଦେଇ ଭଲି ବାଣୀ ସବନୟ ॥୨॥
ପ୍ରିୟେ, ବଚନ କେମନ୍ତେ କୁହୁ ଅସ୍ଵନ୍ଦର । ନ ରଖିଣ ରାୟ ପ୍ରୀତି ପ୍ରଗତି ଆଦର ॥
ଅଟନ୍ତୁ ମୋର ଭରତ ରାମ ଦୁଇ ଆଖି । ସତ୍ୟ କହୁଛୁ ମୁଁ କରି ଶଙ୍କରକୁ ଶାନ୍ତି ॥୩॥

ଜଗତରେ ଅପରାଧ ନଥୁ । ଆପଣ ସତ୍ୟର ବଡ଼ ପ୍ରଶଂସା କରି ବର ଦେବାକୁ କହୁଥିଲେ ।
ଆପଣ ଭାବୁଥିଲେ, ଇଏ ବୁଝିଉଛା ରଣେ ମାଗିବ ! ॥ ୩ ॥ ରାଜା ଶିବି, ଦଧୀତି
ଏବଂ ବଳି ଯାହା କହୁଥିଲେ, ଶରୀର ଓ ଧନ ତ୍ୟାଗ କରି ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଆପଣା
ବଚନ ଓ ପ୍ରତୀକ୍ଷାକୁ ରକ୍ଷା କରିଅଛନ୍ତି ।” କୈକେୟୀ ଅତି କଠୋର ବଚନ କରି
ଭୁଲିଥାନ୍ତି, ସତେ ସେପରି ପୋତା ପାଆରେ ଲୁଣ ଦେଉଥା’ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ବୋହା :—
ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର ରାଜା ଦଶରଥ ଯେଉଁ ଧାରଣ କରି ନେତ୍ର ଖୋଲିଲେ ଏବଂ ପଶି
ହଲଇ ଓ ଦୀର୍ଘ ଶ୍ଵାସ ନେଇ କହିଲେ, ଇଏ ମୋତେ ଅତି ଅନ୍ଧାରରେ ଆସାତ
କଲ ॥ ୩୦ ॥ ବୌପାର୍ଯ୍ୟ :—ପ୍ରତୀକ୍ଷା ହୋଧରେ ପ୍ରବୁଲିତ କୈକେୟୀ ସମ୍ମୁଖରେ
ହୋଧ-ତରବାସ ନରୁ ହୋଇ ଛୁଡ଼ା ହେଲ ପରି ଦେଖାଯାଉଥା’ନ୍ତି । ଦୃଷ୍ଟି ଏଡ଼ି
ତରବାରୀର ପୃଠି, ନିଷ୍ଠୁରତା ଧାର ଏବଂ ତାହା କୁମ୍ଭ ମନ୍ଦର ଦୂର୍ପା ଶାଣ-ପଥରରେ
ଘଷି ହୋଇ ଦାଡ଼ୁଆ ହୋଇଅଛି ॥ ୧ ॥ ରାଜା ଦେଖିଲେ, ଏହି ତରବାରୀ ବଡ଼

ଅବସ୍ଥିତ ଦୁଇ ମୈ ପଠାଇବ ପ୍ରାତା । ଯାହାହିଁ ବେଶି ସୁନତ ହୋଇ ଭ୍ରାତା ।
 ସୁନ୍ଦର ସୋଧ ସବୁ ସାଜୁ ସଜାଇ । ଦେଉଁ ଭରତ କହୁଁ ଶୁଣୁ ବଜାଇ ॥୪॥
 ଲେଖୁ ନ ରାମକୁ ଶୁଣୁ କର ବହୁତ ଭରତ ପର ପ୍ରୀତି ।
 ମୈ ବଡ଼ ଛୋଟ ବସୁର ଜୟ କରତ ରହେଇଁ ନୁପମାତି ॥୫॥

ରାମ ଧପଥ ସତ କହୁଁ ସୁଗୁଣ । ରାମମାତୁ କହୁ କହେଇ ନ କାଉଁ ॥
 ମୈ ସବୁ ଶାନ୍ତି ତୋହୁ ବିନୁ ପୁରୁଁ । ତେହୁ ତେଁ ପରେଇ ମନୋରଥୁ କୁହୁଁ ॥୬॥
 ରସ ପରିହରୁ ଅବ ମଂଗଳ ସାଜୁ । କହୁ ଦିନ ଗର୍ବ ଭରତ ଜୁବରାଜୁ ॥
 ଏକହିଁ ବାତ ମୋହୁ ଦୁଃଖ ଲଗା । ବରୁ ଦୁସର ଅସମଂଜସ ମାଗା ॥୭॥

ଅବଶ୍ୟ ପେଟିକ ଦୂତ ହୋଇଲେ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଅପ୍ତବେଶୀୟ ସନ୍ଦେଶ ଶୁଣି ବେନି ଭ୍ରାତ ॥
 ସୁନ୍ଦର ସାଧୁ ସମସ୍ତ ସମାଜ ସଜାଇ । ଦେବ ଭରତକୁ ରାଜ୍ୟ ଘୋଷଣା କରାଇ ॥୮॥

ଲେଖ ନାହିଁ ରାଜ୍ୟ ଉପରେ ରାମର ଭରତେ ଅତି ତା' ପ୍ରୀତି ।

ପୁଣି ବଡ଼ ସାନ ବସୁର କଣ ରଖୁଥିଲି ନୃପ ମାତି ॥୯॥

ରାମ ରାଣୀ ଶତବାର, ସୁଗୁଣେ କହୁଛୁ । ରାମମାତା କେବେ ମୋତେ କହୁନାହିଁ କହୁ ॥
 ତୋତେ ନ ପରୁଣ ଯେଣୁ ଏ ସବୁ କରୁଲି । ସେ କାରଣୁ ରୁଛା ମନୋରଥ ପ୍ରଘୋଷିଲି ॥୧॥
 ରୋଷ ପରିହରୁ ଏବେ ପ୍ରମଜନ ସାଜ । କହୁ ଦିନ ଗଲେ ଭ୍ରାତ ହେବ ପ୍ରବରାଜ ॥
 କିନ୍ତୁ ଏକ କଥାରେ ମୁଁ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟିକ । ଲଜର ବର ମାଗିଲୁ ଅତି ଅସମ୍ଭଜ ॥୨॥

ଉତ୍ସାହନ ଓ କଠୋର । ସେ ଭାବିଲେ—ସତେ କଣ ରଏ ମୋର ଜୀବନ କେବେ ?
 ରାଜା ତାଙ୍କ ଶୁଭ ନଠୋର କରି ଅତି ନମ୍ରତାର ସହକାରେ କେତେକଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରୀତିକର
 ବାଣୀ କହୁଲେ ॥ ୨ ॥ “ହେ ପ୍ରିୟେ ! ହେ ଶୁଭ ! ବିଶ୍ୱାସ ଏବଂ ପ୍ରେମକୁ ନଷ୍ଟ କରି
 ଏପରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଥା ତୁମେ କିପରି କହୁଅଛ ? ମୋର ତ ଭରତ ଓ ରାମ ଦୁଇଟି ଚକ୍ଷୁ
 ପଦ । ଏହା ମୁଁ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ସାଜି ରଖି ସତ୍ୟ କରି କହୁଅଛି । ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ କାଲି
 ସକାଳେ ଦୂତ ପଠାଇବି । ଭରତ ଓ ଶତ୍ରୁଗୁଣ ଦୁଇ ଭାଇ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଭରନ୍ତୁ
 ଏଠାକୁ ଆସିଯିବେ । ଶୁଭକର ଓ ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ନିରୁପଣ କରି ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ କରି
 ହୃଦୟ ଓ ବାଦ୍ୟନାଦ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଭରତଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟ ଅର୍ପଣ କରିଦେବି ॥ ୪ ॥
 କୋହା :—ରାମର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତି ଲେଖ ନାହିଁ ଏବଂ ଭରତ ପ୍ରତି ତାହାର ଅଗାଧ ପ୍ରେମ ।
 ପୁଣି କେବଳ ବଡ଼ ସାନ ବସୁର କଣ ରଖୁଥିଲି ସାଲନ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲି ॥ ୫ ॥
 କୌପାୟ :—ଶତେ ଅର ରାମର ରାଣୀ ଶାଲ ମୁଁ ସୁସ୍ୱଚ୍ଛା କହୁଛି, “ରାମର ମାତା
 କୌଶଲ୍ୟା ମୋତେ ଏ ବିଷୟରେ କେବେ କହୁ କହୁନାହାନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ତୁମକୁ
 ନ ପରୁଣ ଏସବୁ କରୁଥିଲି । ଏହି ହେତୁ ମୋ ମନୋରଥ ବିଫଳ ଓ ଅସାର ହୋଇ-
 ଗଲା ॥ ୬ ॥ ଏବେ ବୋଧ ତ୍ୟାଗ କରି ଏବଂ ମଙ୍ଗଳ ସାଜ ସଜାଅ । ଅଲ୍ଲ କେତେ
 ଦିନ ପରେ ଭରତ ପ୍ରବରାଜ ହୋଇଯିବ । ମୋତେ ଗୋଟିଏ କଥା ଯୋଗୁ ଅତି ଦୃଃଖ

ଅଜହ୍ନୁ ହୃଦୟ ଜରତ ତେଜ ଆଶୁ । ରସ ପରିହାସ କି ସାତେହୁଁ ସାଶୁ ॥
 କହୁ ତଳି ଶେଷ ରାମ ଅପରାଧ । ସବୁ କୋଉ କହଇ ରାମୁ ସୁଠି ସାଧୁ ॥୩॥
 ଭୁଞ୍ଜୁ ସରାହସି କରସି ସନେହୁ । ଅବ ପୁନି ମୋହି ଭୟୁତ ସନ୍ଦେହୁ ॥
 ଜାୟୁ ସୁଭାଉ ଅରିହ ଅନୁକୂଳ । ସୋ କମି କରିହ ମାତୁ ପ୍ରତିକୂଳ ॥୩॥
 ପ୍ରିୟା ହାସ ରସ ପରିହରହ ମାଗୁ ବିରାଜି ବିବେକୁ ।

ଜେହିଁ ଦେଖାଁ ଅବ ନୟନ ଭରି ଭରତ ରାଜ ଅଭିଷେକୁ ॥୩॥
 କିଏ ମୀନ ବରୁ ବାରି ବିଘ୍ନନା । ମନି ବିନୁ ଫଳକୁ କିଏ ଦୁଖ ଘନା ।
 କହଇଁ ସୁଭାଉ ନ ଛଳୁ ମନମାୟା । ଶାବନୁ ମୋର ରାମ ବିନୁ ନାୟା ॥୧॥
 ସମୁଦ୍ଧି ଦେଖୁ କିଏ ପ୍ରିୟା ପ୍ରସାଦ । ଶାବନୁ ରାମ ଦରସ ଆଧୀନା ॥
 ସୁନି ମୁଦୁ ବଚନ କୁମତି ଅତି ଜରଇ । ମନହୁଁ ଅନଳ ଆହୁତି ଘୃତ ପରଇ ॥୨॥

ଏବେ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମଅନ୍ତ ହୃଦ ସେ ତାପରେ । ଶେଷ ପରିହାସ କିମ୍ବା ସତ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ ॥
 କହୁ କୋପ ପରିହର ଦୁଷଣ ରାମର । ସବେ କହନ୍ତି ଶୁଣିଲି ସାଧୁ ରତ୍ନବର ॥୩॥
 ରୁ ପ୍ରଣି ପ୍ରଶଂସା କରି କରୁଆଉ ସ୍ନେହ । ଏବେ ଏହା ଶୁଣିମୋର ଉପ୍ପଳେ ସନ୍ଦେହ ॥
 ଯା'ର ସ୍ଵଭାବେ ରହନ୍ତି ଅରି ଅନୁକୂଳ । ସେ କେମନ୍ତେ ଆତରକ ମାତା ପ୍ରତିକୂଳ ॥୪॥
 ପ୍ରିୟେ, ହାସ୍ୟ ଶେଷ ପରିହର ଏବେ ମାଗ ବିରାଜି ବିବେକ ।

ଯେମନ୍ତେ ଦେଖିବି ନେତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଭରତ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ॥୩॥
 ବଞ୍ଚିପାରେ ମୀନ ବରଂ ସଲିଳ ବିଘ୍ନନେ । ଘନହୁଃଖେ ଶାଈପାରେ ଫଣୀ ମଣି ବିନେ ॥
 କହୁଛୁ ସ୍ଵଭାବେ ଛଳ ନ ରଖି ମନରେ । ରାମ ବିନା ନ ରହବ ଏ ପାଶ ପିଣ୍ଡରେ ॥୧॥
 ହୃଦୟେ ବିରାଜି ଦେଖ ରମଣୀ ପ୍ରସାଦ । ଏ ଶାବନୁ ମୋର ରାମ-ଦର୍ଶନ ଅଧୀନ ॥
 ଶୁଣି ମୁହୂର୍ତ୍ତାଣୀ ଅତି କୁମତି ଜଳଇ । ଯେସନେ ଅନଳେ ଘୃତ ଆହୁତି ପଡଇ ॥୨॥

ଲଗୁଛୁ । ତାହା ହେଉଛୁ, ରୂପେ ଏ ଦ୍ଵିତୀୟ ବରଟି ଯାହା ମାଗିଲ । ରୂପେ ଏ ଦ୍ଵିତୀୟ
 ବରଟି ବଡ଼ ଅଶାନ୍ତ ଆ କରି ମାଗିଲ ॥ ୧ ॥ ତାହାର ଆଶ୍ଚ ଯୋଗେ ଏବେ ହୁଣା
 ମୋ ହୃଦୟ ଜନ୍ମଛୁ । ଏହା ପରିହାସରେ କି ହୋଧରେ ମାଗିଲ ? ଅଥବା ବାସ୍ତବିକ
 ସତ୍ୟରେ ? ହୋଧକୁ ଜାଣ କରି ରାମର କି ଅପରାଧ କହୁ ତ ! ସମସ୍ତେ ତ କହନ୍ତି,
 ରାମ ବଡ଼ ସାଧୁ ॥ ୩ ॥ ରୂପେ ଜଳେ ମଧ୍ୟ ରାମକୁ ପ୍ରଶଂସା ଏବଂ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲ ।
 ବର୍ତ୍ତମାନ ରୂପ ମୁହୂର୍ତ୍ତୁ ଏପରି ଶୁଣି ମୋତେ ସନ୍ଦେହ ଲଗୁଛୁ ଯେ, ରୂପ ପ୍ରଶଂସା ଓ
 ସ୍ନେହ କାଳେ ମିଥ୍ୟା ହୋଇଥିବ । ଯାହାର ସ୍ଵଭାବ ଶତ୍ରୁ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଅନୁକୂଳ, ସେ
 ମାତାଙ୍କର ପ୍ରତିକୂଳ ଆଚରଣ କିପରି କରିବ ? ॥ ୪ ॥ ଦୋହା ' ହେ ପ୍ରିୟେ !
 ହାସ୍ୟ ଓ ହୋଧ ତ୍ୟାଗ କର ଏବଂ ବିବେକ-ବିରାଜରେ ବର ମାଗ । ଯାହା ପଳରେ
 ମୁଁ ନେତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭରତଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ଦେଖି ପାରିବି ॥ ୩ ॥ ଚୌପାଠ -
 ମାଛ ପାଣି ବିନା ବଞ୍ଚି ରହୁ ଏବଂ ସାପ ମଧ୍ୟ ମଣି ବିନା ଘନହୁଃଖୀ ହୋଇ ଖଇ ରହୁ,

କହଇ କରନ୍ତୁ କନକୋଟି ଉପାୟ । ଲହାଁ ନ ଲାଗିବୁ ଗଉରୀମାୟା ॥
 ଦେହ କି ଲେହ ଅଜୟ କରି ନାହାଁ । ମୋହୁ ନ ବହୁତ ପ୍ରପଂଚ ଯୋଡ଼ାହାଁ ॥୩॥
 ଶମୁ ସାଧୁ ଭୁକ୍ତ ସାଧୁ ସମ୍ଭାବେ । ରାମମାତୁ ଭଲ ସବ ପକ୍ତିଗୁଣେ ॥
 ଜୟ କୌସିଲୀ ମୋର ଭଲ ତାକା । ତସ ପତୁ ଉଦ୍ଧୁହି ଦେଉଁ କରି ସାକା ॥୪॥

ହୋତ ପ୍ରାତୁ ମୁନବେଶ ଧରି ଗୌଁ ନ ରାମୁ ବନ ଜାହିଁ ।

ମୋର ମରନ୍ତୁ ଗଉର ଅଜୟ ନୃପ ସମୁଦ୍ୱିଅ ମନ ମାହିଁ ॥୩୩॥

ଅସ କହୁ କୁଟିଲ ଭଲ ଉଠି ଠାଡ଼ି । ମାନହୁଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ତରଂଗିନି ବାଡ଼ି ॥
 ପାପ ପହାର ପ୍ରଗଟି ଭଲ ସୋଇ । ଭଣ୍ଡ ଦୋଧ ଜଳ ଜାଇ ନ ଜୋଇ ॥୨॥

ବୋଲଇ, କାହିଁକି କୋଟି ନ କର କୌଶଳ । ଏଠାରେ ପଟିବ ନାହିଁ ଭୁମ୍ଭୁ ମାୟା ଛଳ ॥
 ଦିଅ କମ୍ପା ନାହିଁ କର ଅପର ଅବର । ମୋତେ ଭଲ ନ ଲାଗଇ ପ୍ରପଞ୍ଚ ନିକର ॥୩॥
 ରାମ ସାଧୁ ଭୁକ୍ତ ସାଧୁ ଚରୁର ପରମ । ରାମ ମାତା ଭଲ, ସବୁ ଜାଣେ ପୁଁ ଭରମ ॥
 କଉଶଲୀ ମୋର ଭଲ ଗୁଣିଲ ଯେପରି । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ତାହାକୁ ଫଳ ଦେବ ପୁଁ ସେପରି ॥୪॥

ପ୍ରାତ ଦେଉ ଯେବେ ବନକୁ ନ ଯିବେ ଧରି ରାମ ପ୍ରଜବେଶ ।

ମରଣ ମୋହର ଅପର ଭୁମ୍ଭୁର ମନେ ବସୁର ନରେଶ ॥୩୩॥

ଏହା କହୁ ଉଠି ଠିଆ କୁଟିଲା ହୋଇଲା । ମନେହୁଏ ଯେତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ-କଟିନୀବଦିଲ ॥
 ପାପ-ପାହାଡ଼ରୁ ସେହୁ ହୋଇଣ ଉଠୁଲୁ । ସୁଖଲ ଦୋଧ-ସୁଖିନେ, ନ ପାଏ ନୟନ ॥୨॥

କିନ୍ତୁ ପୁଁ ପ୍ରହଳ ସ୍ଵାଭବିକ ଶବ୍ଦରେ କହୁଛୁ, ମନରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଛଳକପଟ
 ରଖିନାହିଁ,—ରାମ ବିନା ମୋ ଜୀବନ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ହେ ଚରୁଷ ପ୍ରିୟତମେ ! ମନରେ
 ହୁଏ ଦେଖ, ମୋ ଜୀବନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣନ ଅଧୀନ । ” ଗୁଜାର କୋମଳ ବଚନ ଶୁଣି,
 କ୍ରମେ କେକେୟୀ ଅଗ୍ନିରେ ଘୃତାହୁତ ପଡ଼ିଲା ସରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭିତରେ ଜଳି
 ଉଠୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ କେକେୟୀ କହୁଥାନ୍ତି—“ଆପଣ କୋଟି କୋଟି ଉପାୟ କରନ୍ତୁ
 ପଛକେ, ଏଠାରେ ଆପଣଙ୍କର ମାୟା ବା ଗୁଲବାଳି ଚଳିବ ନାହିଁ । ପୁଁ ଯାହା ମାଗୁଛି
 ତାହା ଦିଅନ୍ତୁ, ନାହିଁ ତ, ‘ନାହିଁ’ କର ଅପରଶ ନିଅନ୍ତୁ । ମୋତେ ଏ ସବୁ ଛଳ-ପ୍ରପଞ୍ଚ
 ଭଲ ଲାଗେନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ରାମ ସାଧୁ, ଆପଣ ସିଦ୍ଧାଶିଆ ସାଧୁ ଏବଂ ରାମ ମାତା ମଧ୍ୟ
 ଭଲ । ପୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚଢ଼ି ସାରିଛୁ । କୌଶଲୀ ମୋ ଭଲ ଯେମିତି ଗୁଣିଛନ୍ତି, ପୁଁ
 ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ସେହୁପରି ଫଳ ଦେଇ, ଯାହାକୁ ସେ ଚରକାଳ ମନେ ରଖିଥିବେ ॥ ୪ ॥
 କୋହା—ସକାଳ ହେବା ମାତ୍ରେ ପ୍ରଜ ବେଶ ଧାରଣ କରି ଯଦି ରାମ ବନକୁ ନ ଯାଆନ୍ତି,
 ତେବେ ହେ ରାଜନ୍ ! ମନରେ ନିଶ୍ଚୟ ହୁଏ ରଖନ୍ତୁ ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ସ୍ମରଣିତ ଏବଂ
 ଆପଣଙ୍କ ଅପରଶ ମଧ୍ୟ ! ॥ ୩୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ .—ଏହୁପରି କହୁ କୁଟିଲା କେକେୟୀ
 ଉଠି ଛିଡ଼ା ହେଲେ । ମନେ ହୁଏ, ଯେମିତି ଦୋଧ-ନଦୀ ବାଡ଼ି ଆସିବ । ସେହୁ ନଦୀ
 ପାପ-ପାହାଡ଼ରୁ ବାହାରିବି ଏବଂ ଦୋଧ-ଜଳରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ତାହା ଏତେ ଉପାଦାନ

ଦୋଉ ବର କୁଲ କଠିନ ହଠି ଧାର । ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱର କୁବର ବଚନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ॥
 ତାହାତ ଭୂପରୂପ ତରୁ ମୂଳ । ତଳ ବସତି ବାରିଧି ଅନୁକୁଳ ॥୩॥
 ଲକ୍ଷୀ ନରେସ ବାତ ପୁର ସୀତା । ତସୁ ମିସ ମୀରୁ ସୀସ ପର ନାତୀ ॥
 ଗହ୍ୱ ପଦ ବିନୟ ଶାନ୍ତି ବୋଷା । ଜନ ବିନକର କୁଲ ହୋମି କୁଠାଶ ॥୩॥
 ମାଗୁ ମାଥ ଅବସ୍ଥା ଦେଉଁ ତୋଷା । ରାମ ବିରହ ଜନ ମାରସି ମୋଷା ॥
 ରାଣୁ ରାମକହୁଁ ଜେହି ତେହି ଭାଷା । ନାହିଁ ତ ଜରିହି ଜନମ ଭରି ଗୁଣା ॥୩॥

ଦେଖି ବ୍ୟାଧି ଅସାଧ ନୟ ପରେଉ ଧରନି ଧୁନି ମାଥ ।

କହତ ପରମ ଆରତ ବଚନ ରାମ ରାମ ରଘୁନାଥ ॥୩୪॥

ବ୍ୟାକୁଲ ରାଜ ପିଥିଲ ସବ ଗାତା । କରନି କଲପତରୁ ମନହୁଁ ନିପାତା ॥
 କଂଠୁ ସୁଖ ମୁଖ ଆର୍ତ୍ତ ନ ବାମା । ଜନ୍ମ ପାଠୀନୁ ଘାନ ବିନ୍ଦୁ ପାମା ॥୧॥

ବେନ ବର କୁଳ ମହା ହଟ ଖବୁ ଧାର । ଆବର୍ତ୍ତ ଅଟେ କୁବର କପଟ ବିଧୁର ॥
 ଭୂପ ରୂପ ମହା ତରୁ ମୂଳ ଉପାଶିତ । ତଳଲ ବସତି-ବାରିଧି ସମ୍ମାନିତ ॥୨॥
 ଜାଣିଲେ ସତ୍ୟ ସମସ୍ତ ତଥ୍ୟକୁ ଭୁପାଳ । ନାଶ ବାହାନାରେ ନାଟେ ସମ୍ମୁଖରେ କାଳ ॥
 ପଦ ଧରି ବାରମ୍ବାର ବିନୟ କରନ୍ତି । ନ ହୁଅ କୁଠାର ବିନକରକୁଳ ପ୍ରତି ॥୩॥
 ମାଗ ଏ ମସ୍ତକ ଏହୁକ୍ଷଣି ଦେବ ତୋତେ । ରାମ ବିରହ କରାଇ ମାର ନାହିଁ ମୋତେ ॥
 ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ରଖ ଶ୍ରୀରାମକୁ । ନାହିଁ ତ ଜଳିବ ଗୁଣ ଯାବତ୍ତାବନକୁ ॥୪॥

ଅସାଧ ଏ ବ୍ୟାଧି ଦେଖି ନୃପ ଶିର ପିଟି ପଡିଲେ ଧରଣୀ ।

କହଣ ପରମ ଆରତ ବଚନ 'ରାମ' 'ରାମ' ରଘୁମଣି ॥୩୫॥

ଶିଥିଲ ଅଙ୍ଗ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଲେ ରାଜନ । କରଣୀ ବା କଲତରୁ କଲ ଉପାତନ ॥
 କଣ୍ଠ ଶୁଣିଗଲ ପୁଣି ନ ଆସିଲ ବାଣୀ । ଯେହେତୁକ୍ରତ ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଏ ବିନାପାଣି ॥୧॥

ଯେ, ତାହା ଆଜକୁ ଚାହିଁ ଦେଉ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ବର ହୁଇଟି ସେହି ନଦୀର ହୁଇଟି ନଳ ।
 କେକେୟାଙ୍କ କଠୋର ଜିଦ ସେହି ନଦୀର ଗାବଧାର ଏବଂ କୁମ୍ଭ ମନ୍ତ୍ରର ବଚନ-
 ପ୍ରେରଣା ଜଳଭର୍ତ୍ତା । ସେହି ବୋଧ-ନୟା ରାଜା ଦଶରଥ ରୂପୀ ବୃକ୍ଷ ସମୂଳେ
 ଉପାତନ କରି ବିପତ୍ତି ରୂପୀ ସମୁଦ୍ର ଆଜକୁ ପିଧା ଭସାଇ ନେଉଛୁ ॥ ୨ ॥ ରାଜା
 ରୁଷିନେଲେ ଯେ, କଥା ବାସ୍ତବିକ ସତ୍ୟ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀର ବ୍ୟପଦେଶରେ ମୃତ୍ୟୁ ତାହାର ପୁତ୍ର
 ଉପରେ ନାଚୁଛି । ତଦନନ୍ତର ରାଜା କେକେୟାଙ୍କ ତରଣ ଧରି ତାକୁ ବସାଇଲେ ଏବଂ
 ତାଙ୍କୁ ବିନତି କଲେ—“ତୁ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳ ରୂପୀ ବୃକ୍ଷ ନିମନ୍ତେ କୁରୁତୁ ତୁ ଅନାହିଁ ॥ ୩ ॥
 ତୁ ମୋ ପୁତ୍ର ମାଗିଲେ ପୁଁ ତୋତେ ଏହୁକ୍ଷଣି ଦେଇଦେବି । କିନ୍ତୁ ରାମ ବିରହରେ
 ମୋତେ ମାରନାହିଁ । ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଏ ରାମକୁ ରଖିଲେ । ନୋହଲେ ଜନ୍ମ-
 ଜନ୍ମାନ୍ତରକୁ ତୋ ହୃଦୟ ଜଡ଼ିଥିବ” ॥ ୪ ॥ ତାହା ।—ରାଜା ଦେଖିଲେ ଯେ, ରାମ
 ଅସାଧ । ସେତେବେଳେ ସେ ଅନ୍ୟନ୍ତ ଶୋକାର୍ତ୍ତ ବାଣୀରେ “ହା ରାମ ! ହା ରାମ !

ସୁନି କହୁ କଟୁ କଠୋର କୈକେୟୀ । ମନହୁଁ ଘାୟୁ ମହୁଁ ମାହୁର ଦେଇ ॥
 କୌଁ ଅଂତର୍ହୁଁ ଅସ କରତକୁ ରହେଇ । ମାଗୁ ମାଗୁ ଭୁଷୁ କେହିଁ ବଳ କହେଇ ॥୨॥
 ଦୁଇ କହୋଇ ଏକ ସମୟ ଭୁଆଲ । ହୁଁସବ ଠାଉ ପୁଲଭବ ଗାଲ ॥
 ଦାନ କହାଇବ ଅରୁ ଦୁପନାହି । ହୋଇ କି ଶେମ କୁସଲ ରୌତାହି ॥୩॥
 ଗୁଡ଼ହ ବଚନୁ କି ଧୀରକୁ ଧରନ୍ତୁ । ଜନ ଅବଲ ଜମି କରୁନା କରନ୍ତୁ ॥
 ତନୁ ଭୟ ତନୟ ଧାୟୁ ଧନୁ ଧରଣୀ । ସତ୍ୟସଂଧ କହୁଁ ତନ ସମ ବରଣୀ ॥୪॥
 ମରମ ବଚନ ସୁନି ସୁନି କହୁ କହୁ କହୁ ବୋଷ ନ ତୋର ।
 ଲଗେଇ ତୋହି ପିସାଚ ଜମି କାନ୍ତ କହାଣ୍ଡିତ ମୋର ॥୫॥

ସୁନନ୍ତ କହୁ କଠୋର କୈକେୟୀ କହୁଇ । ମନେ ହୁଏ ଶତ ମଧ୍ୟେ ମହୁରୁ ଭୁଆଲ ॥
 ଅନୁକ୍ର ଥିଲ ଏମନ୍ତ କରବାର ଯେବେ । ମାଗ ମାଗ କହୁଥିଲ କାହା ବଳେ ତେବେ ॥୧॥
 ଭବିଷ୍ୟ କି ନୃପ ଏକ ସମୟେ ହୋଇବ । ହୃଦିକ ଠୋଡ଼ଠୋ ପୁଣି ପୁଣି ଫୁଲାଇବ ॥
 ଦାନା କୁହାଇବ, କୁପଣତା ବି କରବ । କୁଶଳ ମଙ୍ଗଳ ଶୁଣି ବଶେ କି ରହୁବ ॥୨॥
 ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରନ୍ତୁ ଅଥବା ବଚନ ଗୁଡ଼ନ୍ତୁ । ଅବଳା ରୁଲ କରୁଣା ଶୋକ ନ କରନ୍ତୁ ॥
 ତନୁ ଧନ ଧାମ ଜାୟା ହୁଏ ବସୁମତୀ । ସତ୍ୟସଂଧ ଆଗେ ଗୁଣ ସଦୃଶ ଅଟନ୍ତି ॥୩॥
 ଶୁଣି ମମି ଭଣ୍ଡ ନୃପତି ବୋଲନ୍ତି ନାହିଁ କିଛି ବୋଷ ତୋର ।
 ଲଗିଅଛି ତୋତେ ପିଣାଚ ଯେମନ୍ତେ କାଳ କୁହାଉଛି ମୋର ॥୪॥

ହା ରଘୁନାଥ !” କହୁ ଶିର ପିଟି ପଡ଼ିଗଲେ ॥୫॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ରାଜା
 ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ସାର୍ବ ଶସ୍ତ୍ରର ଶିଥିଳ ହୋଇଗଲା । ସତେ ଅବା
 ହୁଣ୍ଡି ମା କଲେ ବୃଷକୁ ଉପାଡ଼ି ଫିଙ୍ଗି ଦେଲା ! କଣ୍ଠ ଶୁଣିଗଲା, ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରୁ
 ନ ଥାଏ । ସତେ ଯେମିତି ଜଳ ବିନା ଗୁଡ଼ର ମାଛ ଛଟପଟ ହେଉଅଛି ! ॥୧॥
 କୈକେୟୀ ପୁଣି କର୍କଶ ଏବଂ କଠୋର ବଚନ କହୁଲେ, ତାଙ୍କ ବଚନ ଯୋଗେ ସେ
 ରାଜାଙ୍କ ଘାଆରେ ସତେ ଅବା ବିଷ ଉରୁଥାନ୍ତି । ସେ କହୁଲେ—“ଯଦି ଶେଷରେ
 ଏପରି କରିବାର ଥିଲା, ତେବେ ‘ମାଗ’ ‘ମାଗ’ ବୋଲି କେଉଁ ବଳରେ ଆପଣ
 କହୁଥିଲେ ? ॥ ୨ ॥ ଠୋ ଠୋ ହୃଦିକା ଏବଂ ମୁହଁ ଫୁଲାଇବା—ଏ ଦୁଇ କଥା
 ଏକ ସଙ୍ଗେ ହୋଇପାରେ କି ? ଏଣେ ଦାନା ବୋଲି କୁହାଇବ, ତେଣେ କାର୍ଯ୍ୟ
 କରିବ । ଏପରି କଲେ ରାଜବଂଶରେ କୁଶଳମଙ୍ଗଳ ରହୁପାରିବ କି ? ପ୍ରକରେ ସରତା
 ବେଶାଇବ ଏବଂ କେଉଁଠି କିଛି ଆବାଚ ନ ଲାଗିବ, ଏ ଦୁଇ କଥା ଏକା ସଙ୍ଗେ କାହୁଁ ସମ୍ଭବ
 ହେବ ? ॥ ୩ ॥ ବଚନ ତୀବ୍ର କରନ୍ତୁ କିମ୍ବା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କରନ୍ତୁ । ଏପରି
 ନିରାଶ୍ରୟା, ନିସହାୟା ନାହିଁ ପରି କହାକଟା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ସତ୍ୟବ୍ରତ ଜମନ୍ତେ ଶସ୍ତ୍ରର,
 ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁତ୍ର, ଗୁଡ଼, ଧନ ଓ ପୁଅସା—ଏ ସବୁ କୃଷି ପରି ରୁଛି ବୋଲି କଥିତ ଅଛି ।” ॥୪॥
 ଦୋହା .—କୈକେୟୀଙ୍କ ମମି—ଭେଦା ବଚନ ଶୁଣି ରାଜା କହୁଲେ, “ହୁ ଯାହା କହୁ

ଚନ୍ଦ୍ର ନ ଭରତ ଭୂପତି ହେଲେ । ବଧୁ ବସ କୁମତି ବସୀ ଜୟ ତୋରେ ॥
 ସୋ ସବୁ ମୋର ପାପ ପରିନାମ । ଭୟର କୁଠାଡ଼ର ଜେଣି ବଧୁ ବାମ ॥୧॥
 ସୁବସ ବସିଛି ଫିରି ଅର୍ପୁଣ ସୁଦାଈ । ସବ ଗୁନ ଧାମ ରାମ ପ୍ରଭୁତାଈ ॥
 କରିହୁଁ ଶୁଭ ସବଲ ସେବକାଈ । ହୋଇଛି ତହୁଁ ପୁର ରାମ ବଡ଼ାଈ ॥୨॥
 ତୋର କଳକୁ ମୋର ପଛତାଈ । ମୁଏହୁଁ ନ ମିଟିଛି ନ ଜାଇଛି କାଈ ॥
 ଅବ ତୋଣି ମାକ ଲଗ କରୁ ସୋଈ । ଲେଚନ ଓଟ ବେଠୁ ମହୁ ଗୋଈ ॥୩॥
 ଜବ ଲଗିଲୁଁ କହୁଁ କର ଜୋଣି । ତବ ଲଗି ଜନ କହୁ କହୁଁ ବହୋଣି ॥
 ଫିରି ପଛତେହୁଁ ଅଂତ ଅଭାଗୀ । ମାରସି ଗାଇ ନହାରୁ ଲଗା ॥୪॥
 ପରେଉ ରାଉ କହି କୋଟି ବଧୁ କାହେ କରସି ନିଦାନୁ ।

କପଟ ସମ୍ଭାଳି ନ କହୁ କହୁ ଜାଗତି ମନହୁଁ ମସାନ୍ତୁ ॥୫॥

ଭୁଲି ଭରତର ଲକ୍ଷ ନାହିଁ ରାଜପଦେ । ଦେବବଶ ଉପୁଜିବ କୁମତି ତୋ ହୃଦେ ॥
 ସେ ସବୁ ଅଟଇ ମୋର ପାପ ପଶିଣାମ । କୁସ୍ଥାନରେ ସେକାରଣ୍ଡ ବହୁହେଲ ବାମ ॥୧॥
 ପୁନଃ ଅଯୋଧ୍ୟା ସୁଖ ସମ୍ଭବି ଲଭିବ । ଯଦ ଗୁଣଧାମ ରାମ ପ୍ରଭୁତାଈ ରାଜବ ॥
 କରିବେ ନିଶ୍ଚୟ ସେବା ମିଳି ସବୁ ଶୁଭ । ବ୍ୟାପିବ ତନୁ ଭୁବନେ ରାମଙ୍କ ବଡ଼ାଇ ॥୨॥
 କିନ୍ତୁ ତୋ କଲଙ୍କ ଅନୁସନ୍ଧାୟ ମୋହର । ମଲେ ନ ଲଭିବ ବେବେନ ପିବ ଅବର ॥
 ଏବେ ତାହା କର ଯାହା ରୁଚେ ତୋ ମନକୁ । ନୟନ ଉଦ୍ଘାତେ ବସ ଲୁଚଇ ପୂର୍ବକୁ ॥୩॥
 ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଞ୍ଚିଥିବ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋତେ । କିନ୍ତୁ ନ କହୁ କହେ ବର ଯୋଡ଼ି ତୋତେ ॥
 ଅନ୍ତେ ପୁଣି ପଶ୍ଚାତ୍ତପ କରିବୁ ତୁ ଯାଇ । ହରି ଲଗି ଅଭାଗିନି, ବଧ କରୁ ଗାହି ॥୪॥
 କିମି ନାହିଁ କୁଳ କହଣ ବସୁଳ ମହରେ ପଡ଼ିଲେ ରାଣି ।

କପଟ-ଚରଣ ନ କହଇ କିଛି ସାଧେ ବା ମର ମଶାଣ ॥୫॥

କହୁ ସା, ତୋର ଟିକିଏ ହେଲେ ସୁଦା ତୋଷ ନାହିଁ । ମୋର କାଳ ପିଣାତ ନୋଇ
 ତୋତେ ଲଗିଲୁ ପରି ମନେ ହେଉଛି । ସେହୁ ତୋତେ ଏ ସବୁ କୁହାଉଛି ॥ ୧ ॥
 ତୋପାଇ — ଭରତ ଭୁଲରେ ସୁଦା ରାଜ-ପଦ ଗୁହେଁ ନାହିଁ । ଭବତବ୍ୟତା ବଶତଃ
 ତୋହରି ହୃଦୟରେ ହୃଦୟ ଆସି ବାସ କରିଛି । ଏସବୁ ମୋ ପାପର ପଶିଣାମ; ଯାହା
 ଫଳରେ ଅସମୟରେ ବ୍ୟାଧି ଦିପ୍ତ ହୋଇଅଛି । ॥ ୧ ॥ ତୋ ଯୋଗେ ନନ୍ଦ-
 ଭ୍ରଷ୍ଟ ଏହି ସୁନ୍ଦର ଅଯୋଧ୍ୟା ପୁଣି ଭଲ ଭାବରେ ବସିବ ଏବଂ ସମସ୍ତ ବୃକ୍ଷେ ଧାମ
 ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଲଭ କରିବ । ସମସ୍ତ ଭଲ ମିଳି ତାହାର ସେବା କରିବେ ଏବଂ ତନୁ
 ଭୁବନରେ ତାହାର ମହିମା ବ୍ୟାପିଯିବ ॥ ୨ ॥ କେବଳ ତୋକଲଙ୍କ ଓ ମୋ ପାତ୍ରପ
 ଲଭିବ ନାହିଁ । ତୋଣି ପ୍ରକାରେ ଏହା ଦୂର ହେବନାହିଁ ! ଏବେ ତୋର ସାହା
 ଲକ୍ଷ, ତାହା ବର । ପୂର୍ବ ଲୁଚଇ ମୋ ଅସି ଉଦ୍ଘାତରେ ଯାଇ ବସ ॥ ୩ ॥ ପ୍ରାୟ
 ଯୋଡ଼ି କହୁଛି, ମୁଁ ଙ୍କନରେ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋତେ ଅଛି କିଛି କହନାହିଁ ମୋ ସଙ୍ଗେ

ରାମ ରାମ ରଟ ବିକଳ ଭୁଆଲୁ । ଜନୁ ବିନୁ ପଂଖ ବିହଂଗ ବେହାଲୁ ॥
 ହୃଦୟ ମନାଡ଼ି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜନ ହୋଇ । ରାମହୁ ଜାଇ କହେ ଜନ କୋଇ ॥୧॥
 ଉଦୟ କରନ୍ତୁ ଜନ ରବି ରଘୁକୁଳଗୁର । ଅର୍ଜୁନ ବିଲେକ ସୁଲ ହୋଇଛୁ ଉର ॥
 ଭୂପ ପ୍ରୀତି କୈକିଇ କଠିନାଇ । ଉଦୟ ଅବଧ ବିଧି ରଚା ବନାଇ ॥୨॥
 ବିଲପତ ନୃପହ ଉଦୟ ଉନ୍ନୟାସ । ଶନା ବେନୁ ସଂଖ ଧୁନି ହାସ ॥
 ପଡ଼ୁଛି ଭାଟ ଗୁନ ଗାଡ଼ୁଛି ଗାୟକ । ଧୁନତ ନୃପହ ଜନ୍ମ ଲଗୁଛି ସାୟକ ॥୩॥
 ମଂଗଲ ସକଳ ସୋହାଉଁ ନ କେୟେ । ସହଗାମିନିହ ବିଭୂଷନ ଜେୟେ ॥
 ତେହୁ ନିଧି ମାଦ ପସ ନହିଁ କାହୁ । ରାମ ଦରସ ଲଳସା ଉଚ୍ଛୁହୁ ॥୪॥

‘ରାମ’ ‘ରାମ’ ରଟି ଭୁସ ହୋଇଲେ ଆକୁଳ । ଯେହ୍ନେ ପନ୍ଥ ବିନା ହୁଏ ବିହଙ୍ଗ ବ୍ୟାକୁଳ ॥
 ହୃଦୟେ ଜଣାଉଥାନ୍ତି ନ ହେଉ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ରାମକୁ ନ କହୁ କେହୁ ଏ ସବୁ ବୁଝନ୍ତି ॥୧॥
 ରଘୁକୁଳ-ଗୁରୁ ରବି ନ ହୁଅ ଉଦୟ । ଅଯୋଧ୍ୟା ବିଲେକି କାହୁ ହୋଇବ ହୃଦୟ ॥
 ନୃପଙ୍କର ସ୍ନେହ କେକେୟାଁର କଠୋରତା । ଉଦୟକୁ ସୀମା କରି ରହିବୁ ବ୍ୟାଧା ॥୨॥
 ବିଳାପ କରନ୍ତେ ନୃପ ରଜନୀ ପାହୁଲ । ଦ୍ଵାରେ ଗଣା ବେଶ୍ଵଶ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ହୋଇଲ ॥
 ପଡ଼ନ୍ତି ଭାଟ ସ୍ଵୟଂଶି ଗାଆନ୍ତି ଗାୟକ । ଶୁଣି ମନ୍ତ୍ରପଦ୍ମ ଯେହ୍ନେ ଲଗଇ ଶାୟକ ॥୩॥
 ମଙ୍ଗଳ ସକଳ ଶୋଭା ନ ପାଏ ତେମନ୍ତ । ସହଗାମିନୀ ନାଶକ ଭୂଷଣ ଯେମନ୍ତ ॥
 କାହାରିକୁ ନଦ ଲଗି ନାହିଁ ସେ ନିଶିରେ । ରାମ ବର୍ଣନ ଲଳସା ଉତ୍ସାହ ଖୁମିରେ ॥୪॥

କଥାବାଣୀ କରନାହିଁ । ଆରେ ଅଭଗିନି ! ତୁ ଯାହା ସିଂହପାଳନ ନିମନ୍ତେ ଗୋହୃତ୍ୟା
 (ପୁରର ରାଜପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି) କରୁଅଛୁ, ସେଥ ସକାଶେ ପରଶାମରେ
 ଉତ୍ସୁକର ଅନୁତାପ କରିବୁ ।” ॥ ୪ ॥ କୋହା—ରାଜା କୋଟି କୋଟି ପ୍ରକାରେ
 କେକେୟାକୁ ବୁଝାଇଲେ ଏବଂ “ତୁ କାହିଁକି ସବନାଶ କରୁଛୁ ?”—ବୋଲି କହୁ ଭୂମି
 ଉପରେ ପଡ଼ଗଲେ । ନିନ୍ତୁ କପଟବିଦ୍ୟାରେ ନିପୁଣା କେକେୟା କିନ୍ତୁ କହୁ ନ ଥା’ନ୍ତି ।
 ସେ ମଉନ ହୋଇ ଶଶାନରେ ବସି, ସତେ ଯେପରି ସ୍ଵେତମୟ ସାଧନ କଲ ପରି ଜଣା
 ପଡ଼ୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୩୭ ॥ ଚୌପାଠ—ରାଜା ‘ରାମ’ ‘ରାମ’ ବୋଲି ରହୁଥାନ୍ତି ଏବଂ
 ତେଣାପରି ବିନା ପର୍ଯ୍ୟା ଛଟପଟ ହେଲପରି ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥା’ନ୍ତି । ସେ ଆପଣା ହୃଦୟରେ
 ମନାସୁଥା’ନ୍ତି—ସକାଳ କିପରି ହେଲେ ନ ହୁଅନ୍ତା ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମକୁ ଯାଇ କେହୁ ହେଲେ
 ଏ କଥା ନ କୁହନ୍ତା ॥ ୧ ॥ ହେ ରଘୁକୁଳ-ଗୁରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଭବବଦ୍ । ତୁମେ ଉଦତ
 ହୁଅନାହିଁ । ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହେବାର ଦେଖିଲେ, ତୁମ ହୃଦୟରେ ବଡ଼ କଷ୍ଟ
 ହେବ ।” ବ୍ୟାଧା ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରେମ ଓ କେକେୟାଙ୍କ ନିଷ୍ଠୁରତା ଉଦୟକୁ ଚରମ ସୀମା
 ରୂପେ ଗଢି ଅଛନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ରାଜା ପ୍ରେମର ଶେଷ ସୀମା ଓ କେକେୟା ନିଷ୍ଠୁରତାର
 ଶେଷ ସୀମା ॥ ୨ ॥ ରାଜା ବିଳାପ କରୁ କରୁ ସକାଳ ହୋଇଗଲା । ରାଜଦ୍ଵାରରେ
 ଗଣା, ବଣୀ ଓ ଶଙ୍ଖଧ୍ଵନି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଶୁଣିମାନେ ରାଜକୁଳର ଯଶ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମି-

ଦ୍ଵାର ଶ୍ଵର ସେବକ ସତ୍ତ୍ଵେ କହୁଛି ଉଦ୍ଧତ ରବି ଦେଖି ।

ଜାଗେଉ ଅଜନ୍ତୁ ନ ଅର୍ଥୁଧପତ କାରୁ କର୍ତ୍ତୁନୁ ବିସେଷି ॥୩୭॥
ପଛୁଲେ ପହର ଭୁବୁ ନିତ ଜାଗା । ଆଜୁ ହମହିଁ ବଡ଼ ଅବରଜୁ ଲଗା ॥
ଜାହୁ ସୁମନ୍ତ ଜଗାଡ଼ୁ ଜାଣି । ଶୁଭଅ କାଜୁ ରଜାୟୁ ପାଇ ॥୧॥
ଗଏ ସୁମନ୍ତ ତବ ରାଜର ମାଣ୍ଡା । ଦେଖି ଭୟାଞ୍ଜନ ଜାତ ଡେରାଣ୍ଡା ॥
ଧାଇ ଖାଇ ଜନ୍ମ ଜାଇ ନ ହେବ । ମାନହୁଁ ବିପତ ବିଷାଦ ବସେବ ॥୨॥
ପୁଛେ କୋଉ ନ ଉଦରୁ ଦେଖି । ଗଏ ଜେହିଁ ଭବନ ଭୂପ କୈକେଇ ॥
କହି ଜୟଶାବ ବୈଠ ସିନ୍ଧୁ ନାହିଁ । ଦେଖି ଭୂପ ଗତି ଗୟୁ ସୁଖାଣ୍ଡ ॥୩॥

ଦ୍ଵାରେ ଭିତ ମନ୍ତ୍ରୀ ସେବକ ବୋଲନ୍ତୁ ଦେଖି ଉଦ୍ଧତ ଦିନେଶ ।

ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେଉଁ ବିଶେଷ କାରଣ ଉଠି ନାହାନ୍ତି ନରେଶ ॥୩୮॥

ପାହାନ୍ତା ପହରେ ନିତ୍ୟ ଉଠନ୍ତି ନୃପତି । ଆଜି ଆମ୍ଭକୁ ଲାଗୁଛି ଅବରଜ ପତି ॥
ଯାଅ ସୁମନ୍ତ ଉଠାଇ ଦିଅ ଶୀଘ୍ର ଯାଇ । କରବା କାର୍ଯ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଅନୁମତି ପାଇ ॥୧॥
ଅନ୍ତଃପୁର ମଧ୍ୟେ ତହୁଁ ପ୍ରବେଶିଲେ ମନ୍ତ୍ରୀ । ଦେଖିଣ ଭୟଙ୍କରତା ଯିବାକୁ ଡରନ୍ତି ॥
ଖାଇ ରେ ଡାଉରି ଯେହ୍ନେ ଶୁଣି ନ ହୁଅଇ । ବିପତ୍ତି-ବିଷାଦ ଅବା ନିବାସ କରଇ ॥୨॥
ପରୁରନ୍ତେ କେତୁ କିଛି ନ ଦିଏ ଉଦର । ଗଲେ, ଯେଉଁ ଗୁହେ ଥିଲେ ରାଣୀ ନରବର ॥
'ସେ ଆଜ୍ଞା', ଉଦାରି ଶିର ନୁଆଁ ବସିଲେ । ଦେଖି ନୃପତିଙ୍କ ଗତି ମଜ୍ଜି ପଡ଼ିଲେ ॥୩॥

ଜାନରେ ରତ ହେଲେ ଏବଂ ଗାୟକମାନେ ଗୁଣ୍ଡବାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏ ସବୁ
ଶୁଣି ରାଜାଙ୍କୁ ବାଣ୍ଟିବନ୍ଧ ହେଲପଣ ବୋଧ ହେଉଥାଏ ॥୩॥ ପତି ସହୃଦ ସହଚାରିନୀ ସଖୀ
ନାୟକ ଅଳଙ୍କାର ଯେପରି ଅରୁଚକର ବୋଧ ହୁଏ, ସେହିପରି ରାଜାଙ୍କୁ ଏ ସମସ୍ତ
ମଙ୍ଗଳ-ଆୟୋଜନ ଅରୁଚକର ବୋଧ ହେଉଥାଏ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭିବା ଓ ଉପାହାର
ହେଉ ସେହି ରାତିରେ କାହାଣୀକୁ ହେଲେ ନିଦ ହୋଇ ନ ଥାଏ ॥ ୪ ॥ ଦେହା —
ରାଜଦ୍ଵାରରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ସେବକଙ୍କର ଭିତ ଲାଗିଛି । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ
ଦେଖି, ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ—“ଆରେ ଅଯୋଧ୍ୟା-ପତି
ଦଶରଥ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କ’ଣ ଶଯ୍ୟାତ୍ୟାଗ କରି ନାହାନ୍ତି ! କ’ଣ ଗୋଟାଏ ବିଶେଷ ଘଟଣା
କିଛି ଘଟିଛି କି ? ॥ ୩୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ରାଜା ରାତିର ଶେଷ ପ୍ରହରରେ ଜାତିତ
ହୁଅନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଆଜି ତାଙ୍କର ଉଠିବାରେ ବିଳମ୍ବ ଦେଖି ଆମକୁ ତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି ।
ହେ ସୁମନ୍ତ ! ଯାଇ ରାଜାଙ୍କୁ ଉଠାଅ । ତାଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇ ଆମେ ସମସ୍ତ କାମ
କରିବୁ ।” ॥ ୧ ॥ ସୁମନ୍ତ ରାଜମହଲକୁ ଗଲେ, କିନ୍ତୁ ମହଲକୁ ଭୟାନକ ଦେଖି,
ତାଙ୍କ ପାଦ ଚଳୁ ନ ଥାଏ ଏବଂ ତର ତର ସେ ଚାଲୁଥାନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ଥାତା
ମହଲ ଖାଲ ଡୋରାଉଛି । ରାଜମହଲ ଆଡ଼କୁ ସେ ଶୁଣି ପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ମନେ
ହୁଏ, ଯେପରି ବିପତ୍ତି ଏବଂ ବିଷାଦ ସେଠାରେ ଘର କରି ରହିଛି ! ॥ ୨ ॥ ପ୍ରହରରେ

ସୋତ ବକଳ ବବର ନ ମହି ପରେଇ । ମାନହୁଁ କମଳ ମୁକୁ ପରିହରେଇ ॥
ସତର ସଖାତ ସକଳ ନହିଁ ପୁଁଜୀ । ବୋଲୁ ଅସୁର ଭଣ ସୁର ଛୁଟୀ ॥୪॥
ପଣ ନ ରାଜହି ମଦ ନିସି ହେତୁ ଜାନ ଜଗସାଧୁ ।

ରାମ ରାମ ରଟି ଶେଷ କରୁ କହଇ ନ ମରମୁ ମସାସୁ ॥୫॥

ଆନହୁ ରାମହି ବେଗି ବୋଲଇ । ସମାସୁର ତବ ପୁଁଜେଇ ଆଇ ॥
ଚଳେଇ ସୁମଂସୁ ରାସୁ ରୁଖ ଜାମ । ଲଖୀ ଭୁରୁଲ ଖଲୁ କହୁ ରାମ ॥୧॥
ସୋତ ବକଳ ମର ପରଇ ନ ପାଇ । ରାମହି ବୋଲି କହିହି କା ରଇ ॥
ଉର ଧରି ଧୀରକୁ ଗପୁଇ ଦୁଆରେ । ପୁଁଜିହି ସକଳ ଦେଖି ମନୁ ମାରେ ॥୨॥
ସମାଧାନୁ କରି ସୋ ସବସ୍ତ୍ର କା । ଗପୁଇ ଜହୀ ଦିନକର କୁଲ ଟୀକା ॥
ରାମ ସୁମଂସୁ ଆର୍ତ୍ତେ ଦେଖା । ଆଦରୁ ଖଲୁ ପିତା ସମ ଲେଖା ॥୩॥

ବବସ୍ତ୍ର, ମସାପତନ, ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ବ୍ୟାକୁଳ । ପଡ଼ିଛି ସରୋଜ ଯେହ୍ନେ ପରିହରି ମୁଳ ॥
ଭୟେ ସବବକ ଦ୍ଵାର ପରୁର ନୋହୁଲ । ତହୁଁ ଅଶୁଭ ଅଶୁଭ ବଚନ ବୋଇଲେ ॥୪॥

ନିଶିରେ ନୃପଙ୍କୁ ନଦ ଆସିନାହିଁ ହେତୁ ଜାଣେ ଜଗସାଣ ।

‘ରାମ’ ‘ରାମ’ ରଟି କଟାଇଲେ ରାତି ମର୍ମ ନ କହୁ ମସାସୁ ॥୫॥

ତାକିଆଣ ଯାଇ ଏବେ ରାମଙ୍କୁ ସରୁର । ପରୁରବ ଫେରି ଆସି ସହେଶ ଆବର ॥
ଚଳିଲେ ସୁମନ୍ତ ନୃପ ମନଇଛା । ଜାଣି । ବରୁର କପଟ କିଛି କରୁଛନ୍ତି ରାଣୀ ॥୧॥
ଚନ୍ଦ୍ରାବିକଳେ ମାର୍ଗରେ ନ ପଡେ ତରଣ । ରାମଙ୍କୁ ତକାଇ ନୃପ କହୁବେ କଥଣ ॥
ହୃଦେ ଧେରୀ ଧରି ଦ୍ଵାରଦେଶେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ବିରସ ମନ ନିରେଖି ଲେକେ ପରୁରଲେ ॥୨॥
କରଣ ସୁମନ୍ତ ସମାଧାନ ସମସ୍ତଙ୍କ । ଗଲେ ଯହିଁ ସ୍ଥଳେ ରବି-କୁଲର ଭଳକ ॥
ରାମ ସୁମନ୍ତ ମନ୍ଦାକୁ ଆସିବାର ଦେଖି । ଆଦର-ସକାର କଲେ ପିତା ସମ ଲେଖି ॥୩॥

କେତୁ କରି ଜବାବ ଦେଇ ନ ଆ’ନ୍ତି । ସେ ରାଜା ଓ କୈକେୟୀ ଥିବା ମହଲ ମଧ୍ୟକୁ
ଗଲେ ଏବ “କହୁ ଜାବ” କହୁ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଁ ବସିଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଦଶା ଦେଖି
ସେ ଶୁଣି କଳାକାଠ ପଡ଼ିଗଲେ ॥ ୩ ॥ ଦେଖିଲେ, ରାଜା ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ବ୍ୟାକୁଳ । ଶସାର
ବବସ୍ତ୍ର । ଭୂଇଁ ଉପରେ ଏପରି ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ସତେ ଯେପରି ପରୁଷ୍ଟ ମୂଳରୁ ଉତ୍ପତ୍ତି
ମଉଳି ପଡ଼ିଛି କି । ମନ୍ଦା ଭୟ ହେତୁ କହୁ ପରୁର ପାରୁ ନ ଆ’ନ୍ତି । ତଦନନ୍ତର
କୈକେୟୀ ଅଶୁଭଭାବ ଓ ମଜଲ-ରହୁତ ବଚନ ବୋଇଲେ — ୪ ॥ କୋହା :—
“ରାଜାଙ୍କୁ ରାତିସାରା ନିଦ ହୋଇନାହିଁ । ଏହାର କାରଣ ଜଗସାଣର ହିଁ ଜାଣନ୍ତି ।
ସେ ‘ରାମ’ ‘ରାମ’ ରଟି ସକାଳ କରଦେଲେ, କିନ୍ତୁ ଏହାର ରହସ୍ୟ କହୁ ହେଲେ
ପ୍ରକାଶ କରୁ ନାହାନ୍ତି ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ତୁମେ ଶୀଘ୍ର ଯାଇ ରାମଙ୍କୁ ତାକିଆଣ ।
ତା ପରେ ଆସି ସମାସୁର ପରୁର ବୁଝ ।” ରାଜାଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ଜାଣି ସୁମନ୍ତ ଚଳିଗଲେ ।
ସେ ବୁଝିପାରିଲେ ଯେ, ରାଣୀ କିଛି ଷର୍ତ୍ତସହ କରିଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସୁମନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ବ୍ୟାକୁଳ,

ନରଣି ବଦନୁ କହି ତୁମ ରଜାଇ । ରଘୁକୁଳସାପକ୍ଷ ଚଳେଇ ଲେଖୁଛି ॥
ରାମ ଦୁର୍ଭାଷ ସତବ ସତ ଜାଣୁ । ଦେଖି ଲେଖ ଜହଁ ତହଁ ବିଲଖାଣୁ ॥୩॥

ଜାଇ ଖଣ ରଘୁବଂସମନ ନରପତି ନିପଟ କୁସାଜ ।

ସହମି ପରେଇ ଲଖି ସିଂହାନୁକୁ ମନହୁଁ ବୁଦ୍ଧ ଗଜରାଜ ॥୩୩॥

ସୁଖର୍ହଁ ଅଧର ଜରଇ ସବୁ ଅଂଗୁ । ମନହୁଁ ଖାନ ମନହୁଁନ ଭୁଅଂଗୁ ॥
ସରୁଷ ସମୀପ ଖଣି କେକେଇ । ମାନହୁଁ ମୀରୁ ଢଗ୍ ଗଜ ଲେଖି ॥୩॥
କରୁନାମୟ ମୁଦୁ ରାମ ସୁଭାଜ । ପ୍ରଥମ ଖଣ ଦୁଖୁ ସୁନା ନ କାଉ ॥
ତଦପି ଧୀର ଧରି ସମଜ ବିରାଜ । ପୁଣି ମଧୁର ବଚନ ମହତାଞ୍ଜ ॥୩॥

ନରେଶି ମୁଖ ରାଜାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶୁଣାଇଣ । ରଘୁକୁଳ-ପ୍ରଦୀପକୁ ଚଳିଲେ ନେଇଣ ॥
ରାମ ସତବକ୍ଷ ସଙ୍ଗେ ଆବେଶେ ଗମନ୍ତୁ । ଦେଖି ନରନାଶରୂପ ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଅନ୍ତୁ ॥୩॥

ବିଲେକିଲେ ଯାଇ ରଘୁକୁଳପାଇଁ ନୃପଙ୍କ ଅଭି କୁସାଜ ।

ତଳି ବା ପଡ଼ିଛି ସିଂହମାନୁ ଦେଖି ଭୟେ ବୁଦ୍ଧ ଗଜରାଜ ॥୩୩॥

ଶୁଖଇ ଅଧର ସାରା ଶରୀର ଜଳଇ । ଅବା ମଣିହୁଁନ ସାନ ଭୁଜଙ୍ଗ ଅଟଇ ॥
ଦେଖିଲେ ରୋଷେ କେକେୟାଞ୍ଜୁ ସମ୍ମୁଖରେ । କାଳ ନେବାପାଇଁ ଘଡ଼ି ଶଶନା ଜକରୋ ॥୩॥
କରୁଣାମୟ ଶ୍ରୀରାମ କୋମଳ ପରମ । କେବେନ ଶ୍ରୁଣିବା ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ ପ୍ରଥମ ॥
ତଥାପି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିଣ ସମୟାନୁକଳ । ପରୁଷଲେ ଜନମାନୁ ବଚନ ମୁହୁଳ ॥୩॥

ରାସ୍ତାରେ ପାଦ ଚଳୁ କି ଆସ । ଶ୍ରୀରାମ, “ରାମକୁ ଡକାଇ ରାଜା କଣ କହିବେ ?”
କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ହୃଦୟରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ସେ ଦ୍ଵାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଲେ । ସମସ୍ତେ ତାକୁ
ମନ ମାଗିଥିବାର ଦେଖି ନାନା ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର
ସମାଧାନ କିଛି କିଛି କରି (କୌଣସି ନା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝାଇ-ସୁଝାଇ)
ସୁମନ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳ-ଭଲକ ଶ୍ରୀରାମ ଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ଗଲେ । ସୁମନ୍ତଙ୍କୁ ଆସିବାର ଦେଖି
ଶ୍ରୀରାମ ତାହାକୁ ପିତୃଗୁଣ ମନେକରି ତାଙ୍କର ଆଦର-ସଜ୍ଜାର କଲେ ॥୩॥ ସୁମନ୍ତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
ମୁଖଦର୍ଶନ କରି ତାଙ୍କୁ ରାଜାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶୁଣାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ସେ ରଘୁକୁଳ-ପ୍ରଦୀପ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ
ସାଜରେ ନେଇ ଚାଲିଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ମହାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରାଜପୋଷାକ ବନା ନିରାକୃତର ରୂପରେ
ଗୁଲିଆ’ନ୍ତୁ । ଏହା ଦେଖି ଲୋକମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବିସାଦ ପ୍ରକାଶ କରୁଥା’ନ୍ତୁ ॥୩॥
ଦୋହା :—ରଘୁବଂଶ-ମଣି ଶ୍ରୀରାମ ଯାଇଁ ଦେଖିଲେ, ରାଜା ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୃଦୟଗ୍ରସ୍ତ ।
ସିଂହକୁ ଦେଖି ବୁଦ୍ଧ ଗଜରାଜ ଶଂଘ ପଡ଼ିଲା ପରି ସେ ଜଣା ପଡ଼ିଥା’ନ୍ତୁ ॥ ୩୧ ॥
ତୌପାରି :—ରାଜାଙ୍କର ଓଠ ଶୁଷ୍କ ଯାଉଥାଏ ଏବଂ ସାରା ଶରୀର ଜଳୁଥାଏ ।
ମଣି ବନା ସାପ ସାନଦୁଃଖୀ ହେଲାପରି ସେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଥା’ନ୍ତୁ । ସେ ପାଖରେ ହୁଁ
କେକେୟାଙ୍କୁ ବସିଥିବାର ଦେଖିଲେ । ରାଣୀ ସାକ୍ଷାତ ମୃତ୍ୟୁ ପରି ବସି ରାଜାଙ୍କ ଜବନର
ଅନ୍ତର ଘଡ଼ି ଗଣିଲା ପରି ପ୍ରସ୍ତବ ହେଉଥା’ନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସ୍ଵରୂପ କୋମଳ ଓ

ମୋହି କହୁ ମାତ୍ର ତାତ ଦୁଖ କାରନ । କହିଅ ଜତନ ଜେହିଁ ହୋଇ ନିବାରନ ॥
 ସୁନହୁ ସମ ସବୁ କାରନୁ ଏହୁ । ରାଜହୁ କୁହୁ ପର ବହୁତ ସନେହୁ ॥୩॥
 ଦେନ କହେହିଁ ମୋହି ଦୁଇ ବରଦାନ । ମାଗେଉଁ ଜୋ କହୁ ମୋହି ସୋହାନା ॥
 ସୋ ସୁନ ଭୟଭ ଭୂପ ଭର ସୋରୁ । ଗୁଡ଼ି ନ ସକହିଁ କୁହୁର ସକୋରୁ ॥୪॥
 ସୁତ ସନେହୁ ଇତ ବଚନୁ ଉତ ସକଟ ପରେଉ ନରେସୁ ।

ସକହୁ ତ ଆୟୁସୁ ଧରହୁ ସିର ମେଟହୁ କଠିନ କଲେସୁ ॥୫॥
 ନିଧରକ ବୈଠି କହଇ କହୁ ବାନୀ । ସୁନତ କଠିନତା ଅତି ଅକୁଲମା ॥
 ଗାଉ କମାନ ବଚନ ସର ନାନା । ମନହୁ ମହିପ ମୁହୁ ଲଜ ସମାନା ॥୬॥
 ଜନୁ କଠୋରପନୁ ଧରେ ସଖରୁ । ସିଖଇ ଧନୁଷବିଦ୍ୟା ବର ଖରୁ ॥
 ସବୁ ପ୍ରସବୁ ରଘୁପତିହୁ ସୁନାହି । ବୈଠି ମନହୁ ତନୁ ଧରି ନିଠୁରୁହି ॥୭॥

କହୁ ମା', ମୋତେ ତାତଜ ହୁଃଖର କାରଣ । କବିବ ଯତନ ଯେତେ ହେବ ନିବାରଣ ॥
 ଶୁଣ ରଘୁନାଥ, ସବୁ କାରଣ ଏମନ୍ତ । ନୃପ ଭ୍ରମୁ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ କରନ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ॥୮॥
 ଦେବା ପାଇଁ କହୁଥିଲେ ମୋତେ ହୁଇବର । ମାଗିଲି ମୁଁ ଯାହା ମୋତେ ଲାଗିଲି ହୁଇବ ॥
 ତାହା ଶୁଣି ନୃପ ହୃଦେ ଚିନ୍ତା ହୁଏ ଅତି । ଭ୍ରମୁର ସ୍ନେହ ସଙ୍କୋଚ ତ୍ୟାଗି ନ ପାରନ୍ତି ॥୯॥
 ପୁଣି ସ୍ନେହ ଏଣେ ଦାବ୍ୟବଳ ତେଣେ ସଙ୍କଟସ୍ଥ ନରେଶ ।

ପାର ଯେବେ କରି ଆଜି ଶିରେ ଧରି ହର ଏ କଠିନ କେଶ ॥୧୦॥
 ନିର୍ଭୟେ ବସି କଠୋର ବଚନ କହଇ । ଶୁଣି କଠୋରତା ହୁଇ ଦ୍ୟାକୁଳ ହୁଅଇ ॥
 ରସନା ରୁପ ବଚନ ନାନାବିଧ ଶର । ମନେ ହୁଏ ଯେତେ ମୁହୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୃପବର ॥୧୧॥
 କଠୋରପଣ ସତେ କି ଶସ୍ତ୍ରର ଧରଣ । ଧନୁବିଦ୍ୟା ଶିଖେ ଖର ବେଶ ବିରଚଣ ॥
 ଶୁଣାଇ ରଘୁପତିଙ୍କ ସମସ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ବସିଲେ କି ଅବା ଧରି ନିଷ୍ଠୁରତା ଅଙ୍ଗ ॥୧୨॥

କରୁଣାମୟ । ସେ ତାଙ୍କ ନାବନରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଏହି ହୁଃଖ ଦେଖିଲେ । ଏହା
 ପୁରୁଷ ସେ କେବେ ହୁଃଖ କଥା ଶୁଣି ବି ନ ଥିଲେ । ତଥାପି ସମସ୍ତ ବିଷୟ ତର
 ହୃଦୟରେ ଧ୍ୟେୟ ଧରି ସେ ମଧୁର ବଚନରେ ମାତା କୈକେୟୀଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ— ॥ ୧ ॥
 ହେ ମାତା ! ମୋତେ ଫିତାଙ୍କ ହୁଃଖର କାରଣ କହ । ଫଳରେ ଯେଉଁ ଉପାୟରେ
 ତାହା ନିବାରଣ କରିହେବ, ମୁଁ ସେହି ଯତ୍ନ କରିବି ।” କୈକେୟୀ କହିଲେ, “ହେ
 ରାମ ! ଶୁଣ, ରାଜାଙ୍କ ହୁଃଖର ସମସ୍ତ କାରଣ ମୁଁ କହୁଛି ।—‘ସେ ଭ୍ରମକୁ ବହୁତ
 ସ୍ନେହ କରନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସେ ମୋତେ ହୁଇଟି ବର ଦେବାକୁ କହୁଥିଲେ । ମୋତେ ଯାହା
 ଭଲ ଲାଗିଲା, ମୁଁ ତାହାହିଁ ମାଗିଲି । ତାହା ଶୁଣି ରାଜାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଚିନ୍ତା ଆସି
 ପଡ଼ିଥିଲା । କାରଣ ସେ ଭ୍ରମର ପୂର୍ବପୁରୁଷାଦି (ସ୍ନେହ-ମମତା) ଗୁଣପାତ୍ର ନାହାନ୍ତି ॥୪॥
 କୋହା ।—ଏଣେ ପୁଣି-ସ୍ନେହ, ତେଣେ ବଚନ-ସାଧନ । ରାଜା ଏପରି ଧର୍ମ-ସକଟରେ
 ପଡ଼ିଯାଇଛନ୍ତି । ଯଦି ତୁମେ କଣିପାଣିବ, ତେବେ ରାଜାଙ୍କ ଆକେଶ ଶିରୋଧାରୀ କରି ॥ ୬ ॥

ମନ ମୁସ୍କାରି ଭାନୁକୁଲ ଭାନୁ । ଶମ୍ଭୁ ସହଜ ଆନନ୍ଦ ନିଧାନୁ ॥
 ବୋଲେ ବଚନ ବିଗତ ସବ ଦୁଷନ । ମୁକୁ ମଞ୍ଜୁଲ ଜନୁ ବାଗ ବିଭୁଷନ ॥୩॥
 ସୁନୁ ଜନମା ସୋଇ ସୁକୁ ବଡ଼ ଭାଗୀ । ଜୋ ପିତୁ ମାତୁ ବଚନ ଅନୁରାଗୀ ॥
 ତନୟ ମାତୁ ପିତୁ ତୋଷନହାରୀ । ଦୁର୍ଲଭ ଜନନି ସକଲ ସଂସାରୀ ॥୪॥
 ମୁନିଗନ ମିଳନ୍ ବସେଷି ବନ ସବହି ଭାଞ୍ଜ ହିତ ମୋର ।

ତେହି ମହି ପିତୁ ଆୟୁସୁ ବହୁରି ସମତ ଜନମା ତୋର ॥୫॥
 ଭରତୁ ପ୍ରାନପ୍ରିୟ ପାତ୍ରୁହିଁ ରାଜୁ । ବିଧି ସବ ବିଧି ମୋହି ସନମୁଖ ଆଜୁ ॥
 ଜୌ ନ ଜାଉଁ ବନ ଯାସେହୁଁ କାଜା । ପ୍ରଥମ ଗନ୍ଧ ଅ ମୋହି ମୁତ ସମାଜା ॥୬॥

ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହସି ରବି-କୁଲର ତପନ । ସହଜେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆନନ୍ଦ-ନିଧାନ ॥
 ଭାଷିଲେ ବଚନ ସବ ରହୁତ ଦୁଷଣ । ମୁକୁ ମଞ୍ଜୁଲ ଯେସନେ ବାଣୀ ବିଭୁଷଣ ॥୭॥
 ଶୁଣ ଜନନି, ସେ ପ୍ରତି ବଡ଼ ଧନ୍ୟଭାଗ । ଯେପିତାମାତା ବଚନେ କରେ ଅନୁରାଗ ॥
 ତନୟ ମାତା ପିତାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ ଯେ କରେ । ଦୁର୍ଲଭ ସେ ପୁତ୍ର ମାତା, ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ ॥୮॥
 ପୁନଃକ ସଙ୍ଗତେ ମିଳିବି ବନସ୍ତେ ସବୁ ଭାବେ ହିତ ମୋର ।

ତହିଁ ପିତାଙ୍କର ଆଦର ଆବର ସମ୍ମତ ଜନମା ତୋର ॥୯॥
 ପ୍ରାଣର ପ୍ରିୟ ଭରତ ହେବ ପ୍ରବରାଜ । ସବୁମତେ ବିହ ମୋର ସମ୍ମୁଖୀନ ଆଜ ॥
 ବନକୁ ନ ଯିବି ଯେବେ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟରେ । ପ୍ରଥମେ ଗଣା ପୁଁ ହେବି ମୁତ ସମାଜରେ ॥୧०॥

ଏହାଙ୍କର କଠିନ କ୍ଳେଶ ଦୂରକର ।” ॥୧୦॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—କେକେୟୀ ନିଧତକ ହୋଇ
 ବସି ଏପରି କଠୋର ବାଣୀ କହୁଥାନ୍ତି, ଯାହାକୁ ଶୁଣି ନିଜେ କଠୋରତା ମଧ୍ୟ
 ବ୍ୟାକୁଲ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଜିଭ ଧନୁ, ବଚନ ବହୁବିଧ ଶର ଏବଂ ରାଜା ସତେ
 ଯେପରି କୋମଳ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳ ॥ ୧ ॥ ସତେ ଯେପରି ସ୍ବୟଂ କଠୋରତା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାରର
 ରୂପ ଧାରଣ-ପୁଷ୍ପକ ଧନୁବଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କରୁଅଛୁ କି ! ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଶୁଣାଇ,
 ସେ ଏପରି ବସିଥା’ନ୍ତି ସତେ ଯେପରି ନିଷ୍ଠୁରତା ଶରୀର ଧାରଣ କରି ବସିଛୁ ! ॥ ୨ ॥
 ଭାନୁକୁଲର ଭାନୁ, ସୁଭାବତା ଆନନ୍ଦ-ନିଧାନ ଶ୍ରୀରାମ ମନେ ମନେ ମୁକୁଳ ହସି ସମସ୍ତ
 ଦୋଷବିବର୍ଜିତ ଏପରି କୋମଳ ଓ ସୁନ୍ଦର ବଚନ କହୁଲେ ଯାହା ସତେ ଅବା ବାଣୀଙ୍କ
 ବିଭୁଷଣ ! ॥ ୩ ॥ —“ହେ ମାତା ! ପିତାମାତାଙ୍କ ବଚନ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ପୁତ୍ର
 ଅନୁରକ୍ତ, ସେହି ପୁତ୍ର ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ । ହେ ଜନନି ! ମାତାପିତାଙ୍କ ସନ୍ତୋଷ-
 ବିଧାନକାଞ୍ଚ ପୁତ୍ର ସମସ୍ତ ସଂସାରରେ ଦୁର୍ଲଭ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ବନରେ ବିଶେଷ
 ରୂପେ ପୁନଃମାନଙ୍କ ସହୃଦ ମିଳନ ହେବ, ଯାହା ଫଳରେ ମୋର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର
 କଲ୍ୟାଣ ହେବ । ତହିଁ ସଙ୍ଗେ, ପିତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଏବଂ ହେ ଜନନି ! ପୁଣି ରୂମର
 ସମ୍ମତ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଭରତ ରାଜ୍ୟ ପାଇବେ ।
 ଏ ସବୁ କଥା ଦେଖି ଜଣାପଡୁଛି, ଆଜି ବିଧାତା ସବୁ ପ୍ରକାରେ ମୋର ଅନୁକୁଳ ।

ସେବକ୍ଷି ଅରଜ୍ଜୁ କଲପତରୁ ତ୍ୟାଗୀ । ପରିହର ଅମୃତ ଲେହିଁ ବିଷୁ ମାଗୀ ॥
 ତେଜ ନ ପାଇ ଅସ ସମଜ ରୁକାଣ୍ଡ । ଦେଖୁ ବିରୁର ମାତୁ ମନ ମାଣ୍ଡ ॥୨॥
 ଅଂବ ଏକୁ ଦୁଖୁ ମୋହି ବିସେଷୀ । ନିପଟ ବିକଳ ନରନାୟକୁ ଦେଖୀ ॥
 ଥୋରିହିଁ ବାତ ପିତହି ଦୁଖୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ହୋତ ପ୍ରଘାତ ନ ମୋହି ମହତାଣ୍ଡ ॥୩॥
 ରାଜ ଧୀରୁ ଶୂନ ଉଦୟ ଅଗାଧୁ । ମୋହି ତେଁ କହୁ ବଡ଼ ଅପରାଧୁ ॥
 ଜାତେଁ ମୋହି ନ କହତ କହୁ ରାଜ । ମୋହି ସପଥ ତୋହି କହୁ ପତିଭାଜ ॥୪॥

ସହଜ ସରଳ ରଘୁବର ବଚନ କୁମତି କୁଟିଳ କରି ଜାନ ।

ତଲଇ ଜୌକ ଜଳ ବନ୍ଦ ଗତି ଜନ୍ୟସି ସଲିଲୁ ସମାନ ॥୫॥

ରହସୀ ରାଜ ରାମ ରୁଖ ପାଇ । ବୋଲି କପଟ ସନେହୁ ଜନାଇ ॥
 ସପଥ ତୁମ୍ଭାର ଭରତ କେ ଆନା । ହେତୁ ନ ଦୁସର ମେଁ କହୁ ଜାନା ॥୬॥

ଏରଣ୍ଡ ସେବା କରଇ କଲ୍ଲତରୁ ତ୍ୟାଗି । ପରିହର ଅମୃତ ଯେ ନିଏ ବିଷ ମାଗି ॥
 ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ନ ଲୁଲେ ଏହି ସମୟ ପାଇଣ । ଦେଖ ମାତା, ମନ ମଧ୍ୟେ ବିରୁର କଣଣ ॥୧॥
 ଅମ୍ଭ, ଏକ ହୁଏ ମୋତେ ଲଗଇ ବିପୁଳ । ନରେଶି ନରନାୟକ୍ତ ନିପଟ ବ୍ୟାକୁଳ ॥
 ରୁକ୍ମ କଥା ଲାଗି ଏତେ ହୁଏ ଜନକକୁ । ବିଶ୍ୱାସ ଜନନି, ଆସୁ ନାହିଁ ମୋ ମନକୁ ॥୨॥
 ଅପାର ଗୁଣ-ଉଦୟ ଧୀର କଣ୍ଠଧାରୀ । ହୋଇଛୁ ମୋ ଦ୍ୱାରା କହୁ ଅପରାଧୀ ॥
 ଯେ କାରଣ ନୃପ କହୁ ନ କହୁଛୁ ମୋତେ । ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ କହୁ ସବୁ ମୋ ରାଣ ମା' ତୋତୋ ॥୩॥
 ରାମଙ୍କ ସହଜ ସରଳ ବାଣୀକୁ କୁଟିଳ ମଣେ କୁମତି ।

ଯେମନ୍ତେ ସଲିଳ ସମାନ ହେଲେହେଁ ତୋକ ତଲେ ବନ୍ଦ ଗତି ॥୪॥

ଜାଣି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମନ ହରଷିତେ ରାଣୀ । କପଟ-ସ୍ନେହ ଜଣାଇ ବୋଲେ ତହୁଁ ବାଣୀ ॥
 ରୁମ୍ଭ ରାଣ ବନ୍ଧ, ପୁଣି ଭରତର ରାଣ । ଏହାର ଅନ୍ୟ କାରଣ ନ ଜାଣେ ମୁଁ ଜାଣ ॥୫॥

ଏପରି କାମ ନିମନ୍ତେ ଯଦି ମୁଁ ବନକୁ ନ ଯାଏ, ତେବେ ମୂର୍ଖଙ୍କ ସମାଜରେ ସର୍ବସ୍ତ୍ରଥମେ
 ମୋ ନାଆଁ ପରିଗଣିତ ହେବା ଉଚିତ ॥ ୧ ॥ ଯେ କଲ୍ଲବୃକ୍ଷକୁ ଗୁଳି ଏରଣ୍ଡବୃକ୍ଷକୁ
 ସେବା କରେ ଏବଂ ଅମୃତ ତ୍ୟାଗ କରି ବିଷ ମାଗେ, ହେ ମାତା ! ବିରୁର ଦେଖ,
 ସେହି ମହାମୂର୍ଖ ସ୍ତ୍ରୀ ଏପରି ସ୍ତ୍ରୀଯୋଗ ପାଇ ବଦାପି ହରାଇବ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ହେ
 ମାତା ! ମୋର ବିଶେଷ ଗୋଟିଏ ହୁଏ ହେଉଛି, ତାହା ମହାରାଜାଙ୍କୁ ବ୍ୟାକୁଳ
 ହେବାର ଦେଖି । ଏହି ସାମାନ୍ୟ କଥା ନିମନ୍ତେ ପିତାଙ୍କର ଯେ ଏତେ ହୁଏ ହେଉଛି,
 ହେ ମାତା ! ମୋତେ ଏ କଥାରେ ଜମା ବିଶ୍ୱାସ ହେଉନାହିଁ ॥ ୩ ॥ କାରଣ,
 ମହାରାଜ ତ ବଡ଼ ଧୀର ଏବଂ ଗୁଣର ଅଗାଧ ସାଗର । ଅବଶ୍ୟ ମୋ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି
 ବଡ଼ ଅପରାଧ ହୋଇଛି, ଯାହା ହେତୁ ମହାରାଜ ମୋତେ କହୁ କହୁ ନାହାନ୍ତି ।
 ହେ ମାତା ! ରୁମ୍ଭକୁ ମୋ ରାଣ, ରୁମ୍ଭେ ସତ ସତ କୁହ ।” ॥ ୪ ॥ ବୋହୂ :—
 ରଘୁବର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସ୍ୱରୂପସଜ୍ଜିତ ସରଳ ବଚନକୁ କୁମତି କେକେୟୀ ବଙ୍କା କରି

ତୁମ୍ଭ ଅପରାଧ ଜୋରୁ ନହିଁ ତାତା । ଜନମ ଜନକ ବଧୁ ସୁଖଦାତା ॥
 ରାମ ସତ୍ୟ ସବୁ ଜୋ କହୁ କହୁ । ତୁମ୍ଭ ପିତା ମାତା ବଚନ ରତ ଅହୁ ॥୨॥
 ପିତାହି ବୁଝାଇ କହୁ ବଳି ସୋଇ । ଚୌଥେପନ ଜେହିଁ ଅଜୟ ନ ହୋଇ ॥
 ତୁମ୍ଭ ସମ ସୁଅନ ସୁକୁଚ ଜେହିଁ ଖାନ୍ତେ । ଉଚିତ ନ ତାସୁ ନିରାଦରୁ ଖାନ୍ତେ ॥୩॥
 ଲଗହିଁ କୁମୁଖ ବଚନ ସୁଭ କେସେ । ମଗହଁ ଗୟାଦିକ ଖରଥ ଜେସେ ॥
 ରାମହି ମାତା ବଚନ ସବ ଶୁଣ । ଜମି ସୁରସର ଗତ ସଲିଲ ସୁଦାଏ ॥୪॥
 ଗଲ ମୁରୁଗୁ ରାମହି ସୁମିରି ନୃପ ପିରି କରବଟ ଲୁହ ।
 ସଚିବ ରାମ ଆଗମନ କହି ବିନୟ ସମୟ ସମ ଖାନ୍ତେ ॥୫॥

ତୁମ୍ଭେ ଅପରାଧଯୋଗୀ ନୁହ କେବେ ବସ । ଜନମ-ଜନକ-ବଧୁ-ସୁଖପ୍ରଦ ସୁଖ ॥
 ରାମ, ଯାହା କହୁ କହୁ ତାହା ସବୁ ସତ । ତୁମେ ମାତା ପିତାଙ୍କର ବଚନାନୁଗତ ॥୧॥
 ନୁହ ମୁଁ ଯାଏ ପିତାଙ୍କୁ ବୁଝାଏ ତେମନ୍ତେ । ବୃଦ୍ଧ କାଳରେ ନ ହେଉ ଅଯଥ ସେମନ୍ତେ ॥
 ଯେ ସୁକୁଚ ଦେଲ ତୁମ୍ଭ ସଦୃଶ କୁମର । ଉଚିତ ନୁହଇ ସ୍ତୁତ, ତାର ଅନାଦର ॥୨॥
 କୁମୁଖେ ବଚନ ଶୁଭ ଲଗଇ ସେପରି । ମଗଧ ଦେଶେ ଗାୟାଦି ଖର୍ଥ ଯେଉଁପରି ॥
 ରାମଙ୍କୁ ଭଲ ଲଗଇ ମାତାଙ୍କର ଗିରି । ଯେତେ ଜାହାଜରେ ମିଳି ଶୁଭ ସବ ମାର ॥୩॥
 ମୁହଁ ତୁର ହୋଇଲେ ରାମଙ୍କୁ ସୁରାଣ କଡ଼ ଫେରିଲେ ନରେଶ ।
 ବେଳ ଦେଖି ମହା କରଲେ ବିନତି କହୁ ରାମଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ॥୪॥

ହୃଦୟାନ୍ତ । ଜଳ ସମାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନୋକ ତହିଁରେ ବଙ୍କେଇ ବଙ୍କେଇ
 ଗଲେ ॥ ୪୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ରାଣୀ କୈକେୟୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସନ୍ତାନର ଆଶ୍ରୟ ପାଇ
 ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ କପଟ-ମୁଣ୍ଡି ସୃଷ୍ଟି କେଶାଇ କହିଲେ, “ମୁଁ ତୁମ
 ନାମରେ ଶପଥ ଓ ଭରତର ରାଣ ଖାଉଛି; ରାଜାଙ୍କ ହୁଷର ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣ
 ମୋତେ ଜଣାନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ହେ ତାତ ! ତୁମେ ଅପରାଧ କରିବା ଯୋଗୀ ନୁହଁ,
 ତୁମେ ତ ମାତା-ପିତା ଓ ରାଜାମାନଙ୍କର ହୁଷଦାତା । ହେ ରାମ ! ତୁମେ ଯାହା କହୁ
 କହୁଅଛ, ସବୁ ସତ୍ୟ । ତୁମେ ମାତା-ପିତାଙ୍କର ବଚନ-ପାଳନରେ ଚପୁର ॥ ୨ ॥ ମୁଁ
 ତୁମ ପ୍ରତି ନିରୁହ ଯାଉଛି । ତୁମେ ପିତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ସେହି କଥା କୁହ । ଯାହା ଫଳରେ
 ଚତୁର୍ଥୀବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କର ଅଖ୍ୟାତି ନ ରଟେ । ଯେଉଁ ପୁଣ୍ୟ ତାହାଙ୍କୁ ତୁମପରି ସୁପି
 ଦାନ କରିଛି, ତାହାଙ୍କୁ ଅନାଦର କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ॥ ୩ ॥ କୈକେୟୀଙ୍କ କୁମୁଖରେ
 ଏ ସବୁ ଶୁଭ ବଚନ ମଗଧ ଦେଶରେ ଗୟା ଆଦି ଖର୍ଥ ପ୍ରଗତ ହେଲା ପରି ବୋଧ
 ହେଉଥାଏ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ମାତା କୈକେୟୀଙ୍କ ସମସ୍ତ ବଚନ ଉଚ୍ଚାରେ ଭଲମନ୍ତ ପଦ
 ସବୁ ପ୍ରକାର ଜଳ ମିଶି ଶୁଭ ଓ ସୁନ୍ଦର ହେଲାପରି ଶୁଭ ଓ ସୁନ୍ଦର ବୋଧ ହେଉଥାଏ ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା :—ନତି ମଧ୍ୟରେ ରାଜାଙ୍କର ମୁହଁ ତୁର ହୋଇଗଲା । ସେ ରାମଙ୍କୁ ସୁରାଣ କରି
 (‘ରାମ’ ‘ରାମ’ କହୁ) କଡ଼ ଲେଉଟାଇଲେ । ମହା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଗମନ ବିଷୟ କହ

ଅବନିପ ଅକଳ ଗମ୍ଭ ପଶୁ ଧାରେ । ଧରି ଧୀରକୁ ତବ ନୟନ ଉଦାରେ ॥
 ସରବ୍ ସଂଗ୍ରହ ଶୁଭ ବେଠାରେ । ଚରନ ପରତ ନୃପ ଗମ୍ଭ ନିଦାରେ ॥୧॥
 ଲବ ସନେହ ବିକଳ ଉର ଲୁଇ । ଗୈ ମନ ମନକୁ ପ୍ରାଣକ ଫିରି ପାଞ୍ଜି ॥
 ଶ୍ରମନ୍ତ ଚିତଲ ରହେଇ ନରନାହୁ । ତଲ ବିଲେଚନ ବାରି ପ୍ରବାହୁ ॥୨॥
 ସୋକ ବିବସ କହୁ କହେ ନ ପାଶ । ହୃଦୟ ଲଗାତ୍ମକ ବାରଣ୍ଟି ବାସ ॥
 ବଧୂ ମନାତ୍ମ ଶୁଭ ମନ ମାସ୍ତ । ଜେଣ୍ଟି ରଘୁନାଥ ନ କାନନ ଜାସ୍ତ ॥୩॥
 ପୁମିର ମହେସନ୍ତ କହଇ ନିହୋଷ । ବିନଶ୍ଚ ସୁନହୁଁ ସଦାସିବ ମୋଷ ॥
 ଆୟୁତୋଷ ଭୁକ୍ତ ଅର୍ପୁତର ଦାମ । ଆରତ ହରତ ଶୁଭ ଜନ ଜାମ ॥୪॥
 ଭୁକ୍ତ ପ୍ରେରକ ସବ କେ ହୃଦୟ ସୋ ମତି ଶ୍ରମନ୍ତ ଦେହୁ ।

ବଚନୁ ମୋର ତଳ ରହୁଁ ଘର ପରିହରି ସୀତୁ ସନେହୁ ୪୩

ଶୁଣନ୍ତେ ଅବନଶ୍ଚର ଶ୍ରମ ଆଗମନ । ହୃଦେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ତହୁଁ ଫେଡ଼ିଲେ ଲେଚନ ॥
 ପ୍ରାବଧାନେ ବସାଇଲେ ସତବ ନୃପକ୍ତ । ପାଦେ ପଡ଼ିବାର ଭୁଷ ଦେଖିଲେ ଶ୍ରମକ୍ତ ॥୧॥
 ସ୍ନେହ ବିକଳରେ ନେଲେ ହୃଦସ୍ନେହ ଲଗାଇ । ଫଣୀ ପ୍ରମୋଦିତ ସେହୁେ ହୃତ ମଣି ପାଇ ॥
 ଶ୍ରମକ୍ତ ନିରେଖି ନୃପ ହେଲେ ଅପଲକ । ପ୍ରବାହତ ହେଲ ବେଳ ନୟନୁ ଲେଚକ ॥୨॥
 ଶୋକ ବିବଶରୁ କହୁ କହୁ ନ ପାରିଲେ । ବାରମ୍ବାର ପ୍ରେମାକ୍ରମେ ବସେ ଆଲିଙ୍ଗିଲେ ॥
 ବିହ୍ୱଳ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଜଣାନ୍ତି ଶ୍ରମକ । ସେମନ୍ତେ ରଘୁନାଥକ ନ ଯାଉ କାନନ ॥୩॥
 ବିନୟ କହନ୍ତି ମହେଶ୍ୱରକୁ ପୁମର । ଶୁଣ ସଦାସିବ, ଏହୁ ପ୍ରାର୍ଥନା ମୋହର ॥
 ଆଶୁତୋଷ, ଭୁମ୍ଭେ ପ୍ରଭୁ ଅହେରୂପ-ଦାମ । ଆରତ ହରଣ କର ଶୁଭ ଜନ ଜାଣି ॥୪॥

ଭୁମ୍ଭେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟ-ପ୍ରେରକ ସେ ମତି ହୁଅ ଶ୍ରମକ୍ତ ।

ତ୍ୟାଗି ଶୀଳ ସ୍ନେହ ରହି ଯାଉ ଗୁହେ ତେଜ ମୋର ବଚନକ୍ତ ॥୫॥

ରାଜାଙ୍କୁ ସମସ୍ତାନ୍ତୁଲ ବିନତି କଲେ ॥ ୪୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେତେବେଳେ
 ରାଜା ଶୁଣିଲେ ଯେ, ଶ୍ରମକ୍ତୁ ବିନେ କରୁଛନ୍ତି, ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କରି ନେହ
 ଖୋଲିଲେ । ମହା ସମ୍ଭାଳ ରାଜାଙ୍କୁ ବସାଇଲେ । ରାଜା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଚରଣରେ
 ପଡ଼ିବାର ଦେଖିଲେ ॥ ୧ ॥ ସ୍ନେହ-ବିକଳ ରାଜା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ସାପ
 ହଜିଥିବା ମଣି ଫେରି ପାଇଲ ଅବା ! ରାଜା ଦଶରଥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ (ଅପଲକ
 ନେହରେ) ରହୁଗଲେ । ତାଙ୍କ ନେହରୁ ଅଶ୍ରୁ ଧାସ ବହୁଗଲେ ॥ ୨ ॥ ଅତିଶୟ ଶୋକାଭୁତ
 ହୋଇଥିବାରୁ ରାଜା କହୁ କହୁପାରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି । ସେ ବାରମ୍ବାର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ବନ୍ଧରେ
 ଲଗାଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ବିଧାତାଙ୍କୁ ବିନୟ କରୁଥାନ୍ତି, ଶ୍ରୀ ସେପରି ବନକୁ ନ ଯାଉ ॥ ୩ ॥
 ପୁଣି ମହାଦେବଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ଅତି ନେହୁରା ହୋଇ କହୁଥାନ୍ତି—“ହେ ସଦାସିବ ।
 ଭୁମ୍ଭେ ମୋର ବିନତି ଶୁଣ । ଭୁମ୍ଭେ ଆଶୁତୋଷ ଏବଂ ବିନା କାରଣରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ
 ଯଦୁକ୍ତା ଦାନ କରପାଅ । ଅଭବକ ମୋତେ ଭୁମ୍ଭର ଶୁଭ ସେବକ ବୋଲି ମନେ କରି

ଅଜୟ ହୋଇ ଜଗ ସୁଜୟ ନପାଇ । ନରକ ପରୋଁ ବରୁ ସୁରସୁରୁ ଜାଉ ।
 ସବ ଦୁଃଖ ଦୁଃସହ ସହାୟୁକ୍ତ ମୋହ । ଲୋଚନ ଓଟ ରାମ ଜନ ହୋଇ ॥୧॥
 ଅସ ମନ ଗୁନଇ ରାଜ ନହିଁ ବୋଲ । ପୀପର ପାତ ସରିସ ମନୁ ଜୋଲ ।
 ରଘୁପତି ପିତାହି ପ୍ରେମବସ ଜାମ । ପୁନ କହୁ କହିଛି ମାତୁ ଅନୁମାମ ॥୨॥
 ଦେସ କାଲ ଅବସର ଅନୁସାଶ । ବୋଲେ ବଚନ ବିମାତ ବିରାଣ ॥
 ତାତ କହୁଛି କହୁ କରଇ ତିଠାଇ । ଅନୁଗତୁ ଛମବ ଜାନ ଲଗିକାଣ ॥୩॥
 ଅତି ଲୟ ବାତ ଲଗି ଦୁଃଖ ପାଣ୍ଡୁ । କାହୁଁ ନ ମୋହି କହି ପ୍ରଥମ ଜନାଣ୍ଡୁ ॥
 ଦେଖି ଗୋସାଇଁଛି ପୁଣିହି ମାତା । ସୁନ ପ୍ରସଂଗୁ ଭବ ସୀତଲ ଗାତା ॥୪॥

ଅନ୍ଧଶ ହେଉ ଜଗତେ ଯଶ ଯାଉ ନାଶ । ନରକେ ପଡେ ଅଥବା ସୁର୍ଗେ ମିଳୁ ବାସ ॥
 ସୁହାଅ ମୋତେ ହୁଏହୁ କଷଣ ସମସ୍ତ । ନୟନ ଅଦୃଶ୍ୟ ରାମ ନ ହେଉ ଯେମନ୍ତ ॥୫॥
 ଏହୁପରି ମନେ ପ୍ରଣି ନ ବୋଲନ୍ତି ରାୟ । କମ୍ପଇ ହୃଦ ଅଶ୍ରୁତଥ ପରିବ ପରାୟ ॥
 ପିତାକୁ ରଘୁନାୟକ ପ୍ରେମବଶ ଜାଣି । ପ୍ରଣି କହୁ କହୁତେବେ ମାତା, ଅନୁମାନ ॥୬॥
 ଦେଶ କାଲ ଅବସର କରି ବିଲୋଚନ । ଭାଷିଲେ ବିରାଣ ମୃଦୁ ବିମାତ ବଚନ ॥
 ତାତ, କହୁ କହୁଅଛି ଧୃଷ୍ଣତା କଣିଶ । ଅନୁପିତ ତାହା, ଛମ ବାଳକ ଭବଣ ॥୭॥
 ହୁଏ ସହଇ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ରୁହ କାରଣରୁ । ଜଣାଇ ନ ଦେଲ କେହି ମୋତେ ପ୍ରଥମରୁ ॥
 ଦେଖି ଗୋସାଇଁଛି ଦଶା ମାତାକୁ ପୁଣିହି । ଶୁଣନ୍ତେ ବୁଝନ୍ତୁ ଏବେ ଶୀତଲ ହୋଇଲି ॥୮॥

ମୋ ହୁଏ ଦୂର କର ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ତୁମେ ପ୍ରେମକ ରୂପେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ
 ନିବାସ କର । ତୁମେ ଶ୍ରୀରାମକୁ ଏପରି ଭୁକ୍ତି ଦିଅ, ଯେପରି ସେ ମୋ ବଚନ ଓ
 ମୋ ପ୍ରତି ଶୀଳହେବୁ ଆଦି ପରିହାର କରି, ଘରେ ରହୁବ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ଜଗତରେ ନିନ୍ଦା ରହି ଓ ସୁଯଶ ନାଶ ଯାଉ । ମୁଁ ନର୍କରେ ପଡେ ଅଥବା ମୋ
 ଭାଷାରେ ମୋ ପୁତ୍ର ସ୍ବନୃତର ଫଳସ୍ବରୂପ ଯେଉଁ ସ୍ବର୍ଗପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇଥା'ନ୍ତା, ତାହା
 ଦୂର ହୋଇଯାଉ ଏବଂ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ହୁଏହୁ ହୁଏ ତୁମେ ମୋତେ ସହକାକୁ ଦିଅ ।
 କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମ ମୋ ନେତ୍ରପଥରୁ ଯେପରି ଅନ୍ତରାଳରେ ନ ରହୁ । ॥ ୧ ॥ ରାମ ମନେ
 ମନେ ଏହୁପରି ବିରାଣ କରୁଥା'ନ୍ତି, କହୁ କହୁ ନ ଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମନ ଅଶ୍ରୁତ
 ପଥ ପରି ଦୋହଲୁଥାଏ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ପିତାକୁ ପ୍ରେମବଶ ହୋଇଅବାଧ ଜାଣିଲେ
 ଏବଂ ମାତା କାଲେ ଆଉ କିଛି କହି ତାଙ୍କ ହୁଏ କତାଇବେ, ତାହା ଅନୁମାନ କରି
 ଦେଖି, କାଲ ଓ ସମୟାନୁକୂଳ ବିମାତ ବଚନ ବିରାଣ କହିଲେ, “ହେ ତାତ ! ମୁଁ
 ଯାହା କହୁଛି, ତାହା ଧୃଷ୍ଣତା ମାନ୍ୟ । ଏହି ଅନୁପିତ ବଚନକୁ ମୋର ପିତୃବଦ୍ଧ ହେ
 ଭୁବି ଶମା କରନ୍ତୁ ॥ ୨-୩ ॥ ଏହି ଅତି ସାମାନ୍ୟ କଥା ଲଗି ଅପେକ୍ଷା ଦୃଢ଼
 ପାଇଲେ । ମୋତେ ଆଗରୁ କହି କେହି ଜଣାଇଲେ ନାହିଁ । ପ୍ରବ୍ରଜର ଏହି ଦଶା
 ଦେଖି, ମୁଁ ମାତାକୁ ପରାଣଲି । ତାଙ୍କଠାରୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଶୁଣି ମୋର ସମସ୍ତ

ମଂଗଳ ସମୟ ସନେହ ବସ ସୋରୁ ପରିହରିଅ ତାତ ।
 ଆୟୁସୁ ଦେଇଅ ହରଷି ହୁଏଁ କହି ପୁଲକେ ପ୍ରଭୁ ଗାତ ॥୪୫॥
 ଧନ୍ୟ ଜନମୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଚାୟୁ । ପିତା ପ୍ରମୋଦୁ ଚରିତ ସୁନି ଜାୟୁ ॥
 ଶୁଭ ପଦାରଥ କରତଳ ତାକେ । ପ୍ରିୟ ପିତୁ ମାତୁ ପ୍ରାଣ ସମ ଜାକେ ॥୧॥
 ଆୟୁସୁ ପାଳି ଜନମ ପକ୍ଷ ପାଞ୍ଚ । ଯାହୁଁ ବେଗିଛି ହୋଇ ରଜାଞ୍ଚ ॥
 ବଦା ମାତୁ ସନ ଆର୍ତ୍ତୁଁ ମାଗୀ । ତଳହୁଁ ବନହ ବହୁରି ପଗ ଲାଗୀ ॥୨॥
 ଅସ କହି ରାମୁ ଗର୍ଭୁକୁ ତବ ଜାହ୍ନା । ଭୂପ ସୋନ ବସ ଉତରୁ ନ ଶାହା ॥
 ନଗର ବ୍ୟାପି ଗଲ ବାତ ସୁଖାଞ୍ଚୀ । କୁଅତ ଚଢ଼ୀ ଜନ୍ମ ସବ ତନ ଶାଞ୍ଚୀ ॥୩॥
 ସୁନ ଭବ ବିକଳ ସକଳ ନର ନାରୀ । ବେଳ ବଟପ ଜମି ଦେଖି ଦଣ୍ଡାସୀ ॥
 ଜୋ ଜହଁ ସୁନର ଧୁନର ସିନ୍ଧୁ ସୋଞ୍ଚ । ବଡ଼ ବିଷାଦୁ ନହିଁ ଧୀରକୁ ହୋଞ୍ଚ ॥୪॥

ମଙ୍ଗଳ ସମୟେ ସ୍ବେଦବଶ ହୋଇ ତାତ ନ ହୁଅ ଚିନ୍ତା ।

ଦୁଃସ୍ବେଦ ହରଷି ଆଜ୍ଞା ଦଥ, ଶୁଷି ପ୍ରଭୁ ହେଲେ ପୁଲକିତ ॥୪୫॥

ଧନ୍ୟ ଜନମ ଏ ଧରା ଜଳରେ ତାହାର । ପିତା ପ୍ରମୋଦିତ ଶୁଣି ଚରିତ ଯାହାର ॥
 ଶୁଭ ପଦାର୍ଥ ହୁଅଇ ତାର କରଗତ । ଯାହାକୁ ପ୍ରାଣ ସମାନ ପ୍ରିୟ ତାତ ମାତ ॥୧॥
 ବଚନ ପାଳି ଲଭିଣ ଜନମର ଫଳ । ଅବେଶ ହେଉ, ବାହୁଡ଼ି ଆସିବ ତଥଳ ॥
 ଯାଉଛୁ ମାତାଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ହୋଇବ । ଅପି ପୁଣି ପାଦେ ପଡ଼ି ବନକୁ ଗମିବ ॥୨॥
 ଏହା କହୁ ରାମ ଜହଁ ଗମନ କରିଲେ । ନୃପତି ଶୋକେ ଭବିଷ୍ୟ ଦେଇ ନ ପାରିଲେ ॥
 ନଗରେ ଶାଶୁଣ ବେଗରେ ବ୍ୟାପିଲ ଏକଥା । କୁର୍ତ୍ତ ତତେ ବିଚ୍ଛନ୍ନ ବିଷ ସଂବାଦରେ ଯଥା ॥୩॥
 ଶୁଣି ସର୍ବେ ନରନାରୀ ହୋଇଲେ ବିକଳ । ଲଭିବା ବଟପ ଯେହ୍ନେ ଦେଖି ଦାବାନଳ ॥
 ସେ ଯହିଁ ଶୁଣିଲ ଜହଁ ଶିର ସେ ପିଟିଲ । ବର୍ତ୍ତନ ବିଷାଦ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ନ ହୋଇଲ ॥୪॥

ଅଳ-ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ପ୍ରସନ୍ନତା ହେଉ ଶୀତଳ ହୋଇଗଲା ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ହେ ପିତା !
 ଏହି ଶୁଭ ସମୟରେ ସ୍ବେଦବଶ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରା କରଦା ପରିହାର କରନ୍ତୁ ଏବଂ
 ଦୁଃସ୍ବେଦେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ମୋତେ ଆଜ୍ଞା ଦିଅନ୍ତୁ । ଏହା କହୁ କହୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସଂବାଦ
 ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା ॥ ୪୫ ॥ କୌପାହ :—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପୁଣି କହିଲେ, “ଏହି
 ଭୂତଳରେ ଯେଉଁ ପୁଅର ଚରିତ ଶୁଣି ପିତା ପରମ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରନ୍ତି, ତାହାର ଜନ୍ମ
 ଧନ୍ୟ । ମାତା ପିତା ଯାହାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ସମ ପ୍ରିୟ, ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ ଓ ମୋକ୍ଷ, ଏହି ଶୁଭ
 ପଦାର୍ଥ ତାହାର କରତଳ-ଗତ ହୁଏ ॥ ୧ ॥ ଆପଣଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ପାଳନ-ପୂର୍ବକ ଜନ୍ମର
 ପ୍ରଫଳ ଲାଭ କରି ପୁଁ ଶୀଘ୍ର ଫେରି ଆସିବି । ଅତଏବ କୃପା କରି ଆଜ୍ଞା ଦିଅନ୍ତୁ ।
 ମାଆଙ୍କ ନିକଟରୁ ବିଦାୟ ମାର୍ଗ ଆସୁଛି । ତତ୍ପରେ ଆପଣଙ୍କ ପାଦତଳେ ପଡ଼ି ବନକୁ
 ଗମନ କରିବି ।” ॥ ୨ ॥ ଏହିପରି କହୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ସେଠାରୁ ଶୁଭିଗଲେ । ଶୋକ-
 ବଶତଃ ରଜା କୌଣସି ଭବିଷ୍ୟ ଦେଲେ ନାହିଁ । ତଙ୍କ ମାରିଦା ମାତେ ବିଚ୍ଛନ୍ନ ବିଷ

ମୁଖ ସୁଖାହିଁ ଲୋଚନ ସୁବହିଁ ସୋକୁ ନ ହୁଏ ସମାଇ ।

ମନହୁଁ କରୁନ ରସ କଟକର ଉତ୍ତର ଅର୍ଥୁଧ ବଜାଇ ॥୪୭॥
ମିଲେହିଁ ମାଂସ ବଧ ବାତ ବେଗାସ । ଜହଁ ତହିଁ ଦେହିଁ କୈକେଇଛୁ ଗାସ ॥
ଏହି ପାପିନିଛୁ ବୁଝି କା ପରେଇ । ଗୁଲ ଭବନ ପର ପାତ୍ରକୁ ଧରେଇ ॥୧॥
ନିଜ କର ନୟନ କାନ୍ଦି ଚନ୍ଦ୍ର ଘାଣା । ଡାରି ସୁଧା ବିଷୁ ଗୁଡ଼ତ ଚୀଣା ॥
କୁଟିଳ କଠୋର କୁରୁକି ଅଭାଗୀ । ଭଲ ରଘୁବଂଶ ବେନୁ ବନ ଆଗୀ ॥୨॥
ପାଲବ ବୈଠି ପେଡ଼ୁ ଏହିଁ କାଟା । ସୁଖ ମହୁଁ ସୋକ ଠାଟୁ ଧରି ଠାଟା ॥
ସଦା ରାମୁ ଏହି ପ୍ରାନ୍ତ ସମାନା । କାରନ କର୍ତ୍ତନ କୁଟିଳପତ୍ର ଠାନା ॥୩॥

ପୁଣ୍ୟ ଶୁଣିଗଲା ନୟନ ସୁଖିଲା ଶୋକ ହୁଡ଼ୁ ଉଛୁଳିଲା ।

କରୁଣ ରସର ସେନା ତଳା ପିଟି ଅବଧେ କି ପ୍ରବେଶିଲା ॥୪୮॥

ଭଲ କଥା ସାଧୁ ବିଦ୍ରୁ ନଷ୍ଟ କଲ କହ । ତଥାକୁ କଲକେୟାକୁ ଗାଲି ଯହିଁ ତହିଁ ॥
ଏ ପାପିନୀକୁ କି ବୁଝା ପଡ଼ିଲା ଏ କାଳେ । ନିଆଁ ଲଗାଇଲା ଆଖି ସ୍ଥାୟୀ-ଗୁଡ଼ୁ-ଗାଲେ ॥୧॥
ସୁକରେ ନୟନ କାନ୍ଦି ଦେଖିବା ଗୁଡ଼ିଲା । ସୁଧା ଡାଲିଦେଇ ବିଷ ଗୁଣିବା ପାଣ୍ଡୁଲା ॥
କୁଟିଳ କଠୋର ମନ୍ଦ ବୁଦ୍ଧି ଅଭାଗିନୀ । ହେଲା ରଘୁବଂଶ-ବେଣୁ-ବନକୁ ଅଗିନି ॥୨॥
ତାଳରେ ବସିଣ ଏହୁ କାଟିଲା ବୃକ୍ଷକୁ । ସୁଖ ମଧ୍ୟେ ସକାଳଲା ଶୋକ-ସମାଜକୁ ॥
ସଦା ରାମ ଥିଲେ ପ୍ରାଣ ସମାନ ଏହାର । କୁଟିଳପଣ ଠାଣିଲା କଣ କି ବିରୁଦ୍ଧ ॥୩॥

ସମସ୍ତ ଶରୀରରେ ଚଢ଼ି ଗଲା ପରି, ଏହି ଅତିଶୟଣ ସମାବୁର ଅତି ଶୀଘ୍ର ସମସ୍ତ ନୟନରେ
ବ୍ୟାପିଗଲା ॥ ୩ ॥ ବନରେ ଦାବାନଳ ଦେଖି, ଲତା ଓ ବୃକ୍ଷ ମଉଳି ଗଲା ପରି, ଏହି
କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତ ନରନାରୀ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସେ ଯେଉଁଠି ଶୁଣୁଥାଏ,
ସେହିଠାରେ ପୁଣି ପିଟିବାକୁ ଲାଗେ । ବଡ଼ ବିଧାତା, କେହି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବାନ୍ଧିପାରୁ
ନ ଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ସମସ୍ତଙ୍କ ପୁଣ୍ୟ ଶୁଷ୍କ, ନୟନରୁ ଅଶ୍ରୁ ବହୁଥାଏ ।
ହୃଦୟରେ ଶୋକ ସମ୍ଭାରି ନ ଥାଏ । ସତେ ଅବା କରୁଣ ରସ ସେନା ସହଚ ହୃଦୟ-
ରଣବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲା କି ! ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସମସ୍ତ
ସୁଖ-ସୁଯୋଗର ମେଳ ହୋଇଥିଲା । ମନରେ ବିଧାତା କଥାଟିକୁ ବିଚାରି ଦେଲେ ।
ଯେଉଁଠି ଦେଖ, ସେଠାରେ ଲୋକମାନେ କୈକେୟୀକୁ ଗାଲି ଦେଉଥା'ନ୍ତି—“ଏ ପାପିନୀ
ପୁଣିରେ କଣ ଏପରି କୁଟିଳ ସେ, ସେ ଉପର ହୋଇଥିବା ଘରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ
ଦେଲା ॥ ୧ ॥ ଅପଣା ହାତରେ ଏ ପାପିନୀ ଆପଣା ଆଖିକୁ କାନ୍ଦିଦେଇ (ବିନା ଆଖିରେ)
ଦେଖିବାକୁ ଗୁଡ଼ୁ ହୁଏ ଏବଂ ଅମୃତ ଫିଙ୍ଗି ବିଷ ଗୁଣିବାକୁ ଏହାର ଲଜା । ଏହି କୁଟିଳ,
କଠୋର, କୁରୁକି ଓ ଅଭାଗିନୀ କୈକେୟୀ ରଘୁବଂଶ-ରୂପୀ ବାଉଁଶ ବନ ନିମନ୍ତେ
ଅଗ୍ନି ହେଲା ॥ ୨ ॥ ପର ଉପରେ ବସି ଏ ବୃକ୍ଷକୁ କାଟି ପକାଇଲା । ସୁଖ ମଧ୍ୟରେ
ଶୋକର ସମାଜ ସ୍ଥାପନ କରିଦେଲା । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହା ପ୍ରତି ସମ୍ବଦା ପ୍ରାଣ ପଣ ପ୍ରାଣ

ସତ୍ୟ କହୁଛି କବି ନାହିଁ ସୁଗ୍ରହ । ସବୁ ବିଧି ଅଗତ୍ତ ଅଗାଧ ଦୁଗ୍ରହ ॥
 ନିଜ ପ୍ରତିବିଂସୁ ବନ୍ଧୁକୁ ରହି ଜାଣି । ଜାନି ନ ଜାଇ ନାହିଁ ଗତି ଶାନ୍ତି ॥୩॥
 କାହା ନ ପାର୍ଥିକୁ ଜାଣି ସକଳ କା ନ ସମୁଦ୍ର ସମାଇ ।

କା ନ କରେ ଅବଲ ପ୍ରବଳ କେହି ଜଗକାକୁ ନ ଖାଇ ॥୪॥

କା ସୁନାଇ ବିଧି କାହା ସୁନାଥୁ । କା ଦେଖାଇ ଚହ କାହା ଦେଖାଥୁ ॥
 ଏକ କହୁଛି ଭଲ ଭୂପ ନ ଖଣ୍ଡା । ବରୁ ବିରୁର ନହିଁ କୁମତିହି ଖଣ୍ଡା ॥୧॥
 ଜୋ ହଠି ଭୟକୁ ସକଳ ଦୁଃଖ ଭଜନ୍ତୁ । ଅବଲ ବିବସ ଶୁଭୁ ଗୁରୁ ଗା ଜନ୍ତୁ ॥
 ଏକ ଧରମ ପରମିତି ପ୍ରତିଭୁନେ । ନୃପତି ଦୋଷୁ ନହିଁ ଦେହିଁ ସୟାନେ ॥୨॥
 ସିଦ୍ଧି ଦଧୀତି ହରିଚନ୍ଦ୍ର କହାମା । ଏକ ଏକ ସନ କହୁଛି ବଖାମା ॥
 ଏକ ଭରତ କର ସମତ କହୁଛି । ଏକ ଭଦ୍ରାସ ଶ୍ରୀୟୁ ସୁନି ରହୁଛି ॥୩॥

ନାଶକ ସ୍ଵଭବ କବି ସତ୍ୟ ବଖାଣନ୍ତି । ଗହନ ଗନ୍ଧାର ପ୍ରସ୍ତ ସଦା ଭବେ ଅତି ॥
 ନିଜ ପ୍ରତିବିଂସୁ ବର ଧରାଇ ପାରେ । ଜଣା ନ ଯାଏ ରମଣୀ ଗତି ଏ ଧରାରେ ॥୪॥

କାହାକୁ ପାବକ ଜାଣି ନ ପାରିଲ ସମୁଦ୍ରେ କି ନ ସନ୍ତାପ ।

କିବା ନ କରଇ ଅବଳା ପ୍ରବଳ କାହାକୁ କାଳ ନ ଖାଏ ॥୫॥

କି ଶୁଣାଇ ବିଧି ଏବେ କିସ ଶୁଣାଉଛୁ । କି ଦେଖାଇ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ କି ଚାହୁଁଛୁ ॥
 କେହି କହେ, ଭଲ କଲେ ନାହିଁ ନରବର । ବିରୁର କବି ନ ଦେଲେ କୁମତିକି ବର ॥୧॥
 ତେଣୁ ବାଧାହୋଇ ହେଲେ ଦୁଃଖର ଭଜନ । ନାଶକଣ ଶୁଣି ହରିଲ ଯେସନ ॥
 ଅନ୍ୟ ଏକ, ଧର୍ମର ଯେମର୍ଯ୍ୟାଦା ଜାଣଇ । ସେ ଚତୁର ନୃପତିକୁ ଦୋଷ ନ ଦିଅଇ ॥୨॥
 ମିଶ୍ର ହରିଷ୍ଠରୁ ତଥା ଦଧୀତି କାହାଣୀ । ଏକ ଅନ୍ୟ ସମ୍ମୁଖରେ କହନ୍ତି ବଖାଣି ॥
 ଭରତ ସମ୍ମତ କେହି କହେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ । ଏହା ଶୁଣି ରହେ ଅନ୍ୟ ଭଦ୍ରାସ ଭବରେ ॥୩॥

ଥରେ । ତଥାପି କେଉଁ କାରଣରୁ ଏ ଏପରି କୁଟିଳତା କରାବାକୁ ସ୍ତ୍ରୀର କଳ,
 କେଜାଣି ॥ ୩ ॥ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ଵଭବ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଅସମ୍ୟ, ଅଗାଧ ଓ ରହସ୍ୟଭେଦରେ
 ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ଆପଣାର ପ୍ରତିବିଂସୁ ଭଲେ ଧରାପଡ଼ିବ, କିନ୍ତୁ ଭଲ, ସ୍ଵାମୀନଙ୍କର ଗତି
 ଜଣାପଡ଼େନାହିଁ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଅଗ୍ନି କାହାକୁ କଳି ନ ପାରେ ? ସମୁଦ୍ରରେ
 କ'ଣ ସମ୍ଭାରି ନ ପାରେ ? ଅବଳା ବୋଲୁଥିବା ପ୍ରବଳା ସ୍ଵୀକାନ୍ତ କଣ କଣ
 ନ ପାରେ ? ଏବଂ ଜଗତରେ କାଳ କାହାକୁ ନ ଖାଏ ? ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —
 ବିଧାତା କ'ଣ ଶୁଣାଇ ଏବେ ପୁଣି କ'ଣ ଶୁଣାଇଦେଲେ ଏବଂ କ'ଣ ଦେଖାଇ
 ଏବେ ସେ କ'ଣ ଦେଖାଇବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ! କଣେ କହୁଥା'ନ୍ତି—“ଭଲ କଲେ
 ନାହିଁ । କୁମତି କେତେବାରୁ ବିରୁର କବି ବର ଦେଲେନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଫଳରେ ସେ
 ଜିହ୍ଵା କବି (କେତେବାରୁ ବଚନକୁ ପୁର୍ଣ୍ଣ କରିବାରେ ଅଟଳ ରହି) ନିଜେ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖର
 ପାସ ହୋଇଗଲେ । ସ୍ତ୍ରୀର ବିଶେଷ ଅଧୀନ ହେବା ହେତୁ ଭାବର ଜ୍ଞାନ ଓ ଗୁଣ

କାନ ମୁଦ୍ଧି କର ରବ ଗନ୍ଧି ଗାହା । ଏକ କହୁଛି ସୁଦ୍ଧ ବାତ ଅଲ୍ଲହା ॥
ସୁକୁଚ ଜାଣି ଅସ କହତ ଭୁଞ୍ଜାରେ । ସମ୍ଭ ଭରତ କହୁଁ ପ୍ରାନପିଆରେ ॥୩॥
ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ବରୁ ଅନଳ କନ ସୁଧା ହୋଇ ବିଷଭଲ ।

ସପନେହୁଁ କବହୁଁ ନ କରୁଛି କହୁ ଭରତୁ ରାମ ପ୍ରତିକୂଳ ॥୪॥
ଏକ ବିଧାତା ଦୁଷ୍ଟ ନୁ ଦେହୁଁ । ସୁଧା ଦେଖାଇ ଗାନ୍ଧି ବିଷ ଜେହୁଁ ॥
ଖରଭରୁ ନଗର ସୋରୁ ସବ କାହୁଁ । ଦୁସହ ଦାହୁଁ ଭର ମିଟା ଉଚ୍ଛ୍ରାବୁ ॥୫॥
ବିପ୍ରବଧୁ କୁଳମାନ୍ୟ ଜଠେଷୁ । ଜେ ପ୍ରିୟ ପରମ କୈକେଶ କେଶ ॥
ଲଗା ଦେନ ସିଖ ସୀତୁ ସରସ୍ୟା । ବଚନ ବାନସମ ଲଗୁଛି ତାହା ॥୬॥
ଭରତୁ ନ ମୋହୁ ପ୍ରିୟ ରାମ ସମାନ । ସଦା କହୁଥୁ ସୁଦ୍ଧ ସବୁ ଜଗୁ ଜାନା ॥
କରହୁ ରାମ ପର ସହଜ ସନେହୁଁ । କେହି ଅପରାଧ ଆଜୁ ବନ୍ଦୁ ଦେହୁଁ ॥୭॥

କରେ ବେନ କର୍ଣ୍ଣବୁଜି କହା କାମୁତର । ଏ କଥା ଫୁଲୁଁ ମିଛ, ଅନ୍ୟ କେ କହୁଲ ॥
ପୁଣ୍ୟ ନାଶ ହେବ ଏହା କହୁନ୍ତେ ଭୁଞ୍ଜର । ପ୍ରାଣ ବଳି ଭରତକୁ ପ୍ରିୟ ରାମବର ॥୮॥
ବର ଅଗ୍ନିକଣା ପ୍ରବେଦେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ସୁଧା ହେବ ବିଷ ସମ ।

ସପ୍ନେହେ ଭରତ ନ କରବେ କହୁ ରାମ ପ୍ରତିକୂଳ କର୍ମ ॥୯॥
ବିହୁ ଉପରେ ଦୁଷ୍ଟଶତାଳେ ଅନ୍ୟ କେହୁ । ସୁଧା ଦେଖାଇବ ତହିଁ ବିଷ ଦେଲ ଯେହୁ ॥
ହୁଣ୍ଡିତ ସର୍ବେ ନଗରେ ଚହଲ ପଡ଼ିଲ । ହୁଣ୍ଡିତ ଦାହୁଁ ହୁଣ୍ଡିତ ଭୁଞ୍ଜିଲ ॥୧୦॥
ବିପ୍ର ବଧୁ କୁଳମାନ୍ୟ ବସୋବୁଦ୍ଧା ଶୁଣି । ସେ ପରମପ୍ରିୟ ସ୍ତବେ କୈକେଶୁକ ପୁଣି ॥
ସୁଭବ ପ୍ରଣାମି ଶିକ୍ଷା ଲଗିଲେ ଦେବାକୁ । ବଚନ ବାଣ ସମାନ ଲଗଇ ତାହାକୁ ॥୧୧॥
“ମୋତେ ରାମ ସମ ପ୍ରିୟ ନୁହଇ ଭରତ” । ସଦା କହୁଥୁ, ଏହା ଜାଣଇ ଜଗତ ॥
ସହଜେ ରାମ ଉପରେ ସ୍ନେହ କରୁଥାଉ । କେଉଁ ଅପରାଧେ ଆଜି ବନକୁ ପଠାଉ ॥୧୨॥

ରାଜଗଲ ଅବା । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଧର୍ମ-ମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ଜାଣିଥିବାରୁ ରାଜାକୁ ଦୋଷ ଦେଖି
ନ ଥା’ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ସେ ଶିବ, ଦଧୀତି ଏବଂ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦଥା ପରସ୍ପର ଆଗରେ
ବଖାଣି କହୁଥା’ନ୍ତି । ଆଉ କେହି ଜଣେ ଏଥିରେ ଭରତଙ୍କ ସମ୍ମତି ଅଛି ବୋଲି
କହୁଥା’ନ୍ତି । ଆଉ କେହି ଜଣେ ଶୁଣି ଉଦାସୀନ ଶବ୍ଦରେ ଖରବ ରହୁଥାଉଥା’ନ୍ତି ॥୩॥
କେହି ହାତରେ କାନ ବୁଜି ଏବଂ ଜିଭକୁ ଦାନ୍ତ ତଳେ ଦାବି କହୁଥା’ନ୍ତି, “ଏ ଦଥା
ମିଥ୍ୟା, ଏପରି କଥା କହୁଲେ ତୁମ ପୁଣ୍ୟ ସବୁ ହୋଇଯିବ । ଶ୍ରୀରାମ ଭରତକୁ
ପ୍ରାଣସମ ପ୍ରିୟ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା—ଚନ୍ଦ୍ରମା ଶୀତଳ କରଣ ପରବର୍ତ୍ତେ ଅଗ୍ନି-
ସ୍ଫୁଲ୍ଲିଙ୍ଗ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରୁ ଏବଂ ଅମୃତ ବିଷ ବୁଲି ହେଉ ପଛଦେ, କିନ୍ତୁ ଭରତ ସମ୍ମୁଖେ ପ୍ରାଣ
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କହୁ କରବେ ନାହିଁ ॥ ୫ ॥ ତୋପାରି—ଆଉ ଦେହ
ବିଧାତାକୁ ଦୋଷ ଦେଉଥା’ନ୍ତି—ସେ ଅମୃତ ଦେଖାଇ ବିଷ ଦେଇଦେଲେ ।” ସମସ୍ତ
ନଗରରେ କୋଳାହଳ ବ୍ୟାପିଗଲା । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚିନ୍ତା ହୋଇଗଲା । ହୃଦୟରେ ହୁଣ୍ଡିତ

କବଚୁଁ ନ କିନ୍ଦୁକ୍ତ ସର୍ପୁକ ଆରେସୁ । ପ୍ରୀତି ପ୍ରଘାତ ଜାନ ସବୁ ଦେସୁ ॥
କୌସଲ୍ୟା ଅବ କାହ ବିରାଗ । ଭୁକ୍ତ ଜେନ୍ଦ୍ର ଲାଗି ବଳ ପୁର ପାଗ ॥୪୯॥

ସୀତା କ ପିୟ ସିନ୍ଧୁ ପରିହରିଣି ଲଖନୁ କ ରହିହୁଁ ଧାମ ।

ସଜୁ କ ଭୁଞ୍ଜବ ଭରତ ପୁର ନୃପୁ କ ଜିଇଛି ବିନୁ ରାମ ॥୫୦॥

ଅଥ ବିରାଗ ଭର ପ୍ରାନ୍ତକୁ କୋହୁ । ସୋକ କଲଂକ କୋଠି ଜଳ ହୋହୁ ॥

ଭରତହି ଅବସି ଦେହ ଜବସଜୁ । କାନନ କାହ ରାମ କର କାଜୁ ॥୧॥

ନାହିନ ରାମୁ ରାଜ କେ ଭୁଖେ । ଧରମ ଧୁଷନ ବିଷୟ ରସ ରୁଖେ ॥

ଗୁରୁ ଗୁହ ବସହୁଁ ରାମୁ ତଳ ଗେହୁ । ନୃପ ସନ ଅସ ବରୁ ଦୁସର ଲେହୁ ॥୨॥

କର ନାହୁଁ ସଉରୁଣୀ ଆଶେପ କଦାପି । ପ୍ରୀତି ପ୍ରଘାତ ତୋହର କଣା ଦେଶ ବ୍ୟାପି ॥

କଉଶଲ୍ୟା ଏବେ ଜୋର ହାନ କଲ କସ । ତୁ ଯେଉଁ କାରଣୁ ପୁରେ ପ୍ରହାରୁ କୁଳିଣ ॥୩॥

ସୀତା ପ୍ରସ୍ତ ସଙ୍ଗ ତେଜ କ ପାରିବ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରହିବ ଧାମ ।

ସେବିବ କ ଭ୍ରତ ରାଜ୍ୟପୁର, ନୃପ ବହୁବେ କ ବିନା ରାମ ॥୪॥

ଏହା ଦୃଢେ ବିରାଗେ କୋପ ପରିହର । ଶୋକ ଜଳଜର କୋଠି ଜଳକୁ ନ କର ॥

ପୁତ୍ର ଭରତକୁ ଦିଅ ଅବଶ୍ୟ ଏ ରାଜ୍ୟ । ବନ ରାମନରେ ରାମୁନାଥଙ୍କ କ କାର୍ଯ୍ୟ ॥୫॥

ରାଜ୍ୟ-ସ୍ଥାପନ ରାମୁନାଥଙ୍କ ନୁହନ୍ତି । ଧର୍ମ-ଧୃଷ୍ଣା ବିଷୟ-ବିରକ୍ତ ଅଟନ୍ତି ॥

ଗୁରୁ ଗୁହରେ ରହିବେ ତେଜ ରାମ ଘର । ନୃପଙ୍କଠାରୁ ଏମନ୍ତ ଦିଅ ଅନ୍ୟ ବର ॥୬॥

କାହ ହେଉଥାଏ, ଆନନ୍ଦ-ଉତ୍ସାହ ସବୁ କୁଅତେ ଉଠେଇ ଗଲ । ବିପ୍ର-ବଧୁ, କୁଳର

ମାନ୍ୟାଗଣ୍ୟା ବସୁଧା ବୃକ୍ଷା ଆଦି ଯେଉଁମାନେ କେକେଦ୍ୱୀଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଥିଲେ, ସେମାନେ

ତାହାଙ୍କର ସ୍ୱାଦବଦ୍ଧ ପ୍ରଣୀତା କରି, ତାହାଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ

ବଚନ ବାଣ ପରି କେକେଦ୍ୱୀଙ୍କ ମର୍ମ ଭେଦନ କରୁଥାଏ ॥ ୨ ॥ ସେମାନେ କହୁଥାନ୍ତି,

“ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସମାନ ଭରତ ମଧ୍ୟ ତୁମକୁ ପ୍ରିୟ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି ତୁମେ ତ ସଦାସର୍ବଦା

କହୁଥିଲ, ଏ କଥା ସମସ୍ତ ଜଗତ ଜାଣେ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ତ ତୁମେ ସ୍ୱାଗତ୍ୱକ ସ୍ୱାଗତରେ

ସ୍ୱେଦ କରି ଆସିଲ, ଆଜି କେଉଁ ଅପରାଧ ହେତୁ ତାଙ୍କୁ ବନବାସ ଦଣ୍ଡ ଦେଉଛ ? ॥୩॥

ତୁମେ କଦାପି ସପତ୍ନୀ ଭର୍ତ୍ତ୍ୟା କରିନାହୁଁ । ସମସ୍ତ ଦେଶ ତୁମ ପ୍ରେମ ଓ ବିଶ୍ୱାସକୁ

ଜାଣେ । ଏବେ କୌଶଲ୍ୟା ତୁମର କ’ଣ କ୍ଷତି କଲେ, ଯାହା ଫଳରେ ତୁମେ ସ୍ୱାଗ

ନଗରରେ ବଳ ପକାଇ ଦେଲ ? ॥ ୪ ॥ ବୋହୂା :—ସୀତା କ’ଣ ସ୍ୱର୍ଗ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ

ସଙ୍ଗ ତ୍ୟାଗ କରିପାରିବେ ? ଲକ୍ଷ୍ମଣ କଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିନା ଘରେ ରହିପାରିବେ ?

ଭରତ କଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିନା ଅଯୋଧ୍ୟା-ପୁରୀର ରାଜ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରି ପାରିବେ ? ଏବ

ରାଜା କଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିନା ଜୀବତ ରହିପାରିବେ ? ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—

ଦୁଇପୁରେ ଏପରି ଶବ୍ଦର କରି ହୋଧ ପରିହାର କର । ଶୋକ ଓ ଜଳଜର କୋଠ

ଦୁଅଇଛି । ଆବଶ୍ୟକ ଭରତଙ୍କୁ ଶୁଦ୍ଧାକ ପକ ଦିଅ, କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ବନଗମନରେ କ’ଣ

ଜୋଁ ନହିଁ ଲଗିହୁ କହେଁ ଦମାରେ । ନହିଁ ଲଗିହୁ କହୁଁ ହାଥ ଭୁଞ୍ଜାରେ ॥
 ଜୋଁ ପରିହାସ କାହିଁ କହୁଁ ହୋଇ । ତୋଁ କହି ପ୍ରଗଟ ଜନାଓ୍ଵହୁ ସୋଇ ॥୩॥
 ରାମ ସରସ ସୁତ କାନନ ଜୋରୁ । କାହ କହିହୁ ସୁନିଭୁଞ୍ଜ କହୁଁ ଲେଗୁ ॥
 ଉଠୁ ବେଗି ସୋଇ ବରହୁ ଉପାଇ । ଜେହୁ ବିଧୁ ସୋକୁ କଲଂକୁ ନପାଇ ॥୩॥

ଜେହୁ ଭାଞ୍ଜି ସୋକୁ କଲଂକୁ ଜାଇ ଉପାୟ କରି କୁଲ ପାଲସା ।
 ହଠି ଫେରୁ ରାମହୁ ଜାତ ବନ ଜନ ବାତ ଦୁସର ରୁଲସା ॥
 ଜମି ଶରୁ ବିନୁ ବିନୁ ପ୍ରାନ୍ ବିନୁ ତନୁ ତଂବ ବିନୁ ଜମି ଜାମିମା ।
 ଜମି ଅର୍ଥୁଧ ଭୁଲସୀଦାସ ପ୍ରଭୁ ବିନୁ ସମୁଦି ଯୋଁ କିୟୁଁ ଭାମିମା ॥

ଆମ୍ଭ ବଚନ ମାନସ ନ ତଳକୁ ଯେବେ । କହୁ ପ୍ରାପ୍ତ ନ ହୋଇବ ତୋ ହାତରେ ତେବେ ॥
 ଯଦି କରଥାଉ କହୁ ହାସ୍ୟ ପରିହାସ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗେ କହୁ କର ତାଁ ପ୍ରକାଶ ॥୩॥
 ରାମ ସମ ହୃତବାସ-ଯୋଗ୍ୟ କି ବନସ୍ତେ । ଏହା ଶୁଣି ତୋତେ କିସ କହୁବେ ସମସ୍ତେ ॥
 ଉଠ ବିଶୁଣ ଚକ୍ରାଳ କର ସେ ଯତନ । ଶୋକ-କଳଙ୍କ ବିନାଶ ହୋଇବ ଯେସନ ॥୩॥

ଶୋକ କଳଙ୍କ ଯଥା ଦୂର ହୋଇବ ତଥା ଉପାୟେ ପାଲ ଏ କୁଳକୁ ।
 ନ କରି ବାଞ୍ଛା ଆନ ବଳେ ଫେରାଇ ଆଣ ଯାଆନ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମ ବନକୁ ।
 ରବି ଶଶାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଦାନେ, ହବସ ଜଣି ଦେହ ଯେହୁେ,
 ଭୁଲସୀ ରାମ ବିନେ ମାନକ, ଭଲ ମନେ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁର ହେବ ତେହୁେ ॥

କାମ ? ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତି ଶୁଧାର୍ଥୀ ନୁହନ୍ତି । ସେ ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର ଓ ବିଷୟ-
 ରସ ପ୍ରତି ବିମୁଖ । ଏଣୁ ଶ୍ରୀରାମ ବନକୁ ନ ଗଲେ ମଧ୍ୟ ଭରତଙ୍କର ରାଜତ୍ବରେ ଯେ ବିପ୍ଳବ
 ଘଟାଇବେ, ଏପରି ଆଶଙ୍କା କରନାହିଁ । ଏଥିରେ ଯଦି ରାମର ମନ ନ ମାନେ, ତେବେ
 ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବର ମାଗିନିଅ ସେ, ଶ୍ରୀରାମ ଘର ଛାଡ଼ି ଗୁରୁଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ
 ରହନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ଯଦି ରାମେ ଆମ କଥା ଅନୁସାରେ ନ ତଳିବ, ତେବେ ରାମର କୌଣସି
 ଗୋଟିଏ ହେଲେ ସ୍ୱର୍ଥ ସିଦ୍ଧ ହେବନାହିଁ । ଯଦି ରାମେ ପରିହାସରେ ଏପରି କରନ୍ତି,
 ତେବେ ପ୍ରକାଶରେ ତାହା କିଣାଇ କହନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ରାମଙ୍କ ସଦୃଶ ପୁତ୍ର କ'ଣ ବନର
 ଯୋଗ୍ୟ ? ଏହା ଶୁଣି ଲୋକମାନେ ରାମକୁ କ'ଣ କହୁବେ ? ଶୀଘ୍ର ଉଠ ଏବଂ
 ଯେଉଁ ଉପାୟରେ ଏହି ଶୋକ ଓ କଳଙ୍କର ନାଶ ହେବ, ସେହି ଉପାୟ କରି ॥ ୪ ॥
 ହନୁ — ଯେପରି ଭାବରେ ସମସ୍ତ ନଗରର ଶୋକ ଓ ରାମର କଳଙ୍କ ଦୂର ହୁଏ,
 ସେହି ଉପାୟ କରି କୁଳରକ୍ଷା କର । ବନ ଯାଉଥିବା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଜବର-ଦସ୍ତି
 ଲେଉଟାଇ ଆଣ । ଆଉ କୌଣସି କଥା ବତାଅ ନାହିଁ । ଭୁଲସୀ ଦାସ କହନ୍ତି—
 ଯେପରି ସର୍ପିଙ୍କ ବିନା ବିନ, ପ୍ରାଣ ବିନା ଶରୀର ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ବିନା ରାତି ଶୋଭା
 ପାଏନାହିଁ, ସେହିପରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିନା ଅଯୋଧ୍ୟା ଅସୁନ୍ଦର ଓ ହଜଣା ହୋଇଯିବ ।
 ହେ ରାମ ! ରାମେ ଆପଣା ହୃଦୟରେ ଏ କଥା ରୁଚି ଟିକିଏ ତ ଭଲ ॥”

ସଖିରୁ ସିଖାଡ଼ୁରୁ ଘଡ଼ୁ ସୁନତ ମଧୁର ପରିନାମ ହିତ ।

ତେଇଁ କହୁ କାନ ନ ଖଣ୍ଡୁ କୁଟିଲ ପ୍ରବୋଧୀ କୁବଞ୍ଚ ॥୫୦॥

ଉତରୁ ନ ଦେଇ ଦୁସହ ଉପ ରୁଖୀ । ମୃଗିହୁ ଚିତଞ୍ଜୁ ଜନ୍ମ ବାଦିନି ଭୁଖୀ ॥
ବ୍ୟାଧି ଅସାଧି ଜାନି ତହୁ ତ୍ୟାଗୀ । ଚଳୁଁ କହତ ମନ୍ତ୍ରମଂତ ଅଭାଗୀ ॥୧॥
ଗଜୁ କରତ ପୁତ୍ର ଦୈଅଁ ବିଗୋଇ । ଖଣ୍ଡେସି ଅସ ଜସ-କରଇ ନ କୋଇ ॥
ଏହି ବିଧି ବିଲପହିଁ ପୁର ନର ନାସ । ଦେହିଁ କୁରୁଲୁହିଁ କୋଟିକ ଗାସ ॥୨॥
ଜରହିଁ ବିଷମ ଜର ଲେହିଁ ଉପାସ । କଞ୍ଚୁନି ଗୁମ ବିନୁ ଖବନ ଆସା ॥
ବିପୁଲ ବିପ୍ଳୋଗ ପ୍ରଜା ଅଭୁଲମା । ଜନ୍ମ ଜଳଚରଗନ ସୁଖତ ପାମା ॥୩॥
ଅତି ବିଷାଦ ବସ ଲେଗ ଲେଗାଇଁ । ଗପ ମାତୁ ପହିଁ ଗୁମୁ ଗୋସାଇଁ ॥
ମୁଖୁ ପ୍ରସନ୍ନ ଚିତ ଚୌଗୁନ ଗୁରୁ । ମିଟା ସୋରୁ ଜନି ଗୁଣେ ଗୁରୁ ॥୪॥

ସଖୀ ସବେ ଶିକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତି ରୁଚିର ଅନୁକ୍ର ସେ ହୃତକାଞ୍ଚ ।

ସେ କହୁ ନ ଶୁଣେ କୁଟିଲ କୁଳର ମରୋ ଚୋଧ ଲଭି ଗୁଣ ॥୫୦॥

ଉତ୍ତର ନ ଦିଏ ଅତି ସ୍ବେଷେ ହୋଇ ତପ୍ତ । ମୁଗୁଣୀକୁ ଗୁହ୍ୟେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାସୁଣୀ ଯେମନ୍ତ ॥
ବ୍ୟାଧି ଅସାଧି ସେମାନେ ଜାଣି ପରିହର । ଗଲେ ଅଭାଗିନୀ ମତି ମନ୍ତ୍ର କହ କର ॥୧॥
ଗୁଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠେ ଏହାକୁ ଦଇବ ନାଶିଲ । ଯାହା କେହ ନ କରବେ ତାହା ଏ କରଲ ॥
ଏହି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁର ନରନାସ ବିଲପନ୍ତ । କୁମତିକୁ ଗାଲି ନାନା ପ୍ରକାରେ ଦିଅନ୍ତୁ ॥୨॥
ବିଷମ ଜ୍ବରରେ ଜଳ ନିଅନ୍ତି ନିଃଶ୍ଵାସ । ରଘୁନାଥ ବିନା ଧିକ ଖବନର ଆଶ ॥
ବିପୁଲବିପ୍ଳୋଗେ ପ୍ରଜା ହୋଇଲେ ବ୍ୟାକୁଳ । ସଲିଳ ଶୁଷ୍କେ ଯେହ୍ନେ ଜଳଚରକୁଳ ॥୩॥
ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଷାଦ-ବ୍ରହ୍ମ ପୁରୁଷ ରମଣୀ । ଗଲେ ମ.ତାଙ୍କ ସମୀପେ ରଘୁକୁଳ-ମଣି ॥
ମୁଖ ପ୍ରସନ୍ନ ଉତ୍ସାହ ଚିତ୍ତେ ଚଉପୁଣ୍ୟ । ଏ ଚିନ୍ତା ନ ଥାଏ କୃପ ରଖି ନେବେ ପୁଣ୍ୟ ॥୪॥

ସୋରଠା.—ଏହୁରୂପେ ସଖିମାନେ ଶ୍ରବଣ-ମଧୁର ଓ ପରିଣାମ-ହୃତକର ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ କୁଟିଲା କୁଳର ଶିକ୍ଷାରେ ପରିଗୁଳିତା କେକେୟୀ ଏ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଟିକିଏ ହେଲେ ଧୂରା କର୍ଣ୍ଣପାତ କଲେନାହିଁ ॥ ୫୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ.—କେକେୟୀ କୌଣସି ଉତ୍ତର ଦେଇ ନ ଥା'ନ୍ତି । ହଃସହ ଖୋଧ ହେବୁ ସେ ବେଶି ବେଶି କଠୋର ହେଉଥା'ନ୍ତି । ଶ୍ରେକଳ ବାସୁଣୀ ହରିଣୀ ଆଡ଼କୁ ଗୁହ୍ୟେ ପରି ସେ ସଖୀମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଗୁହ୍ୟ ଥାନ୍ତି । ତତ୍ପରେ ସଖୀମାନେ ସ୍ବେଗକୁ ଅସାଧି ରୁହିଁ ତାଙ୍କୁ ଗୁଣିଦେଲେ । ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରମତି ଓ ଅଭାଗିନୀ କହୁ କହୁ ଗୁଣିଗଲେ ॥ ୧ ॥ ଗୁଣପୁଣ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ବି ଏହି କେକେୟୀଙ୍କୁ ଦଇବ ବାମ ହୋଇ ନଷ୍ଟ କରିଦେଲା । ଏ ଯେପରି କଲେ, ସେପରି କେହ ବି କରିବ ନାହିଁ । ନଗରର ସମସ୍ତ ନରନାସ ଏହୁରୂପେ ବିଳାପ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ସେହି କୁତରୀ କେକେୟୀଙ୍କୁ କୋଟି କୋଟି ପ୍ରକାରେ ଗାଲି ଦେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଲୋକମାନେ ହଃସର ବିଷମ ଜ୍ବର-ତାପରେ ଘାରି ଶ୍ଵାସ ନେଇ

ନବ ଗୟାକୁ ରଘୁବୀର ମନୁ ରାଜୁ ଅଲ୍ଲନ ସମାନ ।

ଛୁଟ ଜାନି ବନ ଗଢ଼ିନୁ ସୁନି ଭର ଅନଂଦୁ ଅଧିକାନ ॥୫୧॥

ରଘୁକୁଳ ଭଲକ ଜୋରି ଦୋଉ ହାଥ । ମୁଣିତ ମାତୁ ପଦ ନାୟୁଉ ମାଥା ॥
 ଖଲ୍ଲି ଅସୀସ ଲଇ ଭର ଲାହେ । ଭୁଷନ ବସନ ନିଗୁଣ୍ଡିରି ଖାହେ ॥୧॥
 ବାର ବାର ମୁଖ ରୁଂକତି ମାତା । ନୟନ ନେତ୍ର ଜଳୁ ପୁଲକିତ ଗାତା ॥
 ଗୋଦ ରାଣି ପୁନି ହୃଦୟ ଲଗାଏ । ସୁବତ ପ୍ରେମରସ ପୟୁକ ସୁଦାଏ ॥୨॥
 ପ୍ରେମୁ ପ୍ରମୋଦୁ ନ କହୁ କହି ଜାଣି । ରଂକ ଧନକ ପଦସା ଜନୁ ପାଣି ॥
 ସାଦର ସୁନ୍ଦର ବଦନୁ ନିହାସ । ବୋଲୁ ମଧୁର ବଚନ ମହତାସ ॥୩॥

ନବୀନ ବାରଣ ରଘୁବୀର ମନ ରାଜ୍ୟ ଶିଳ୍ପିନୀ ସେସନ ।

ବନ ଯିବା ଶୁଣି ଚିଟିଗଲ ଜାଣି ହୃଦେ ପରମ ପ୍ରସନ୍ନ ॥୫୨॥

ଭରଣି-କୁଳ-ଭଲକ ଯୋଡ଼ି ହୁଇ ହାତ । ମୁଦିତେ ମାତାଙ୍କ ପଦେ କଲେ ପ୍ରଣିପାତ ॥
 ଆଶିଷ ଦେଇ ସସ୍ପେହେ ହୃଦେ ଆଶିର୍ଦ୍ଦିଲେ । ଭୁଷଣ ବସନ ବହୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଲେ ॥୧॥
 ବାରମ୍ବାର ସ୍ନେହେ ମାତା ରୁମୁଣ୍ଡି ବଦନ । ପୁଲକ ତରୁ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ମୁଣିତ ଲେଟନ ॥
 କୋଳେନେଇ ଲଗାଇଲେ ବନ୍ଧରେ ଆବର । ପୟୋଧରୁ ପ୍ରେମରସ ସୁବିଲ ସୁନ୍ଦର ॥୨॥
 ପ୍ରେମ ପ୍ରମୋଦ ବଢ଼ାଣି ନ ହୁଅଇ କହୁ । ରଙ୍ଗ ଧନକ ପଦସା ସତେକ ପାଇଛି ॥
 ସାଦରେ ସୁନ୍ଦର ମୁଖ କରି ବିଲେକନ । ଶୁଣିଲେ ଜନମ ମୁହ ମଧୁର ବଚନ ॥୩॥

ନହୁଆ'ନ୍ତି—“ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିନା ଜୀବନର ଆଉ କି ଆଶା ଅଛି ?” ମହାବିୟୋଗ
 ଆଶଙ୍କାରେ ପ୍ରଜା ଏପରି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି, କଣା ପଡ଼ୁଛି, ସତେ ଅବା
 ପାଣି ଶୁଖିବା ସମୟରେ ଜଳତର ଜୀବଗଣ ଛଟପଟ ହେଉଅଛନ୍ତି ! ॥ ୩ ॥
 ତା'ପରେ ସମସ୍ତ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଅତିଶୟ ବିଷାଦର ବଶବର୍ତ୍ତୀ । ତୋଷାମୀ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
 ମାତା କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ । ତାଙ୍କର ମୁଖ ପ୍ରସନ୍ନ ଓ ଚିତ୍ତରେ ରୁଚିଗୁଣ
 ଉଷାହ । ରାଜା କାଳେ ତାଙ୍କୁ ରଖିନେବେ, ଏ ଚିନ୍ତା ତାଙ୍କ ମନରେ ଆଉ ନ ଥାଏ ।
 (ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ମାତା କୈକେୟୀଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଏବଂ ପିତାଙ୍କ ମଉନ ସମ୍ବନ୍ଧ ପାଇ ସେ ଚିନ୍ତା
 ଅପସରି ଯାଇଥାଏ ।) ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମନ ନବଧୃତ ହୁଣୀ ସମାନ
 ଏବଂ ରାଜ୍ୟ-ବନ୍ଧନ ସେହି ହୁଣୀର ଲୌହ ଶୃଙ୍ଗଳ ପରି । ବନ ଯିବାକୁ ହେବ—ଏହା
 ଶୁଣି ଆପଣାକୁ ବନ୍ଧନ-ମୁକ୍ତ ବୋଲି ଜାଣି ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦ ବୃଦ୍ଧି
 ପାଇଥାଏ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ରଘୁକୁଳ-ଭଲକ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ହୁଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି
 ଅନନ୍ଦ ସହକାରେ ମାତାଙ୍କ ଚରଣରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଲେ । ମାତା ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ,
 ତାଙ୍କୁ ଆପଣା ବନ୍ଧରେ ଲଗାଇଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଅଳଙ୍କାର ଓ ବସ୍ତ୍ର ଉତ୍ସର୍ଗ
 ଦଲେ ॥ ୧ ॥ ମାତା ବାରମ୍ବାର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମୁଖ ରୁମୁଣ୍ଡି କରୁଥା'ନ୍ତି । ନେତ୍ରରେ
 ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ଭରି ଆସୁଥାଏ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରାଙ୍ଗ ପୁଲକିତ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ନିଜ

କହନ୍ତୁ ତାତ ଜନମା ବଢ଼ିହାସ । କବହିଁ ଲଗନ ମୁଦ ମଂଗଳକାଣ୍ଡ ॥
ସୁକୁଚ ସୀଲ ସୁଖ ସୀର୍ତ୍ତ ସୁହାସ । ଜନମ ଲଭ କର ଅବଧୁ ଅଦାଈ ॥୩॥
ଜେନ୍ତୁ ବୁଢ଼ତ ନର ନାରି ସବ ଅତି ଆରତ ଏହି ଭାତି ।

କମି ଗୁଡ଼କ ଗୁଡ଼କ ଭୃଷିତ ବୃଷ୍ଟି ସରବ ବିଭୁ ସ୍ବାତି ॥୫୬॥
ତାତ ଜାହିଁ ବଲି ବେଗି ନହାନ୍ତୁ । ଜୋ ମନ ଶ୍ରୀ ମଧୁର କହୁ ଖାନ୍ତୁ ॥
ପିତୁ ସମୀପ ତବ ଜାଏତୁ ଭେଆ । ଭଲ ବଡ଼ ବାର ଜାଇ ବଲି ମେଆ ॥୧॥
ମାତୁ ବଚନ ସୁନ ଅତି ଅନୁକୁଳ । ଜନୁ ସନେହ ସୁରତରୁ କେ ଫୁଲ ॥
ସୁଖ ମକରନ୍ଦ ଭରେ ଶ୍ରୀସୁମୁଲ । ନିରାଶି ରାମ ମନୁ ଭଣ୍ଡୁ ନ ଭୁଲ ॥୨॥

କହ ବସ ରଘୁନାଥ ! ନୁହଁ ଯାଏ ମାତା । କେବେ ସେ ଲବ ଆନନ୍ଦ ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରକାତା ॥
ସୁକୁଚ ଶୀଳ ସୁଖର ସୀମା ମନୋରମ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜନ୍ମ ଲଭର ଅବଧୁ ଭବମ ॥୪॥
ଯାହାକୁ ଏ ଭବେ ନରନାଥ ସବେ ଅତି ଆରତେ ବୁଢ଼ାନ୍ତି ।

ଭୃଷିତ ଗୁଡ଼କ ଗୁଡ଼କ ଯେମନ୍ତ ବରଷା ଶରବ ସ୍ବାତି ॥୫୭॥
ନୁହିଁଯାଏ ବସ, ବେଗେ ସ୍ନାନ କର ଯାଅ । ମନ ରୁଚି ଅନୁସାରେ ମିଠା କିଛି ଖାଅ ॥
ପିତାଙ୍କ ସମୀପେ ପଛେ ଯିବ ପୁଣି ସୁତ । ନୁହିଁଯାଏ ମାତା ବେଳ ହେଲଣି ବହୁତ ॥୧॥
ଶୁଣି ଅତି ଅନୁକୁଳ ଜନମା ବଚନ । ଯେସନେ ସ୍ନେହ-ବିରୁଧ-ବିଟପ ସୁମନ ॥
ସୁଖ-ମକରନ୍ଦେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରୀମୁଲ ଆବର । ଦେଖି ନ ଭୁଲିଲ ରାମ ମନ-ମଧୁକର ॥୨॥

କୋଳରେ ବସାଇ ସେ ପୁଣି ହୃଦୟରେ ଲଗାଇ ନେଲେ । ସୁନ୍ଦର ପ୍ରମୁଦ ପ୍ରେମରସ
ସଞ୍ଚକାକୁ ଲଗିଲା ॥ ୨ ॥ ତାଙ୍କର ପ୍ରେମ ଓ ମହାଆନନ୍ଦ ଭାଷାତାତ । କାଳୀଳ ହୃଦେ-
ପକ ଅବା ପାଇଛି କି ! ବଡ଼ ଆଦର ସହୃଦ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ପୁଅ ଦେଖି ମାତା
ମଧୁର ବଚନ କହଲେ — ॥ ୩ ॥ “ହେ ତାତ ! ମାତା ନିଉଛୁ ଯାଉଛୁ । ସେ ଆନନ୍ଦ-
ମଙ୍ଗଳକାଣ୍ଡ ଲବ୍ଧ କେତେକେଳେ ପହଞ୍ଚିବ—ଯାହାକୁ ମୁଁ ମୋ ପୁଷ୍ୟ, ଶୀଳ ଏବଂ ସୁଖର
ସୁନ୍ଦର ସୀମା ରୂପେ ମନେ କରବ ଏବଂ ଯାହା ମୋର ମନୁଷ୍ୟ-ଜନ୍ମର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲଭ
ହେବ ? ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଏବଂ ଯେଉଁ ପ୍ରକାରେ ଜୁଷାଣି ଗୁଡ଼କ ଓ ଗୁଡ଼କ
ଶରତ ରତ୍ନର ସ୍ବାଦ ନିଶ୍ଚୟ ବୃଷ୍ଟିକୁ ଗୁଞ୍ଜିଆ’ନ୍ତି, ସେହିପରି ସମସ୍ତ ନରନାରୀ ଅତି
ଭବବିମୁକ୍ତ ହୋଇ ଯେଉଁ ଶୁଭଲଗ୍ନକୁ ଅପେକ୍ଷା କର ରହନ୍ତି, ସେହି ଶୁଭଲଗ୍ନ
କେତେକେଳେ ? ॥ ୫ ॥ ତୋପାଇ :—ବାପା ! ମୁଁ ନିଉଛୁ ଯାଉଛୁ । ତୁ
ଶୀଘ୍ର ସ୍ନାନ କରି ପକା ଏବଂ ଯାହା ମନକୁ ରୁଚିବ, କିଛି ମିଠାଇ ଖାଇଦେ ।
ବାପ ! ତା ପରେ ପିତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଆ । ବହୁତ ବିଲମ୍ବ ହୋଇଗଲାଣି । ମାତା ନିଉଛୁ
ଯାଉଛୁ ।” ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମ ମାତାଙ୍କର ଅତି ଅନୁକୁଳ ବଚନ ଶୁଣିଲେ । ଏହି ବଚନ
ସ୍ନେହ-କଲ୍ପ-ବୃକ୍ଷର ସୁମନ ସଦୃଶ । ତାହା ସୁଖ-ମକରନ୍ଦରେ ଭରା ଏବଂ ଶ୍ରୀ
(ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ)ର ମୁକାଧାର । ଏପରି ବଚନ-ସୁମନ-ରସରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମନ-ଭ୍ରମର ସୁକା

ଧରମ ଧୂଷନ ଧରମ ଗତି ଜାମ । କହେଉ ମାତୁ ସନ ଅତି ମୃଦୁ ବାମ ॥
 ପିତା ଶାନ୍ତ ମୋହି କାନନ ଗୁରୁ । ଜହଁ ସବ ଭାତି ମୋର ବଡ଼ କାଜୁ ॥୩॥
 ଆପୁଷ୍ଟ ଦେହି ମୁଦିତ ମନ ମାତା । ଜେହିଁ ମୁଦ ମଂଗଲ କାନନ ଜାତା ॥
 ଜନ ସନେହ ବସ ଉପସି ଶ୍ରେରେ । ଆନନ୍ଦୁ ଅବ ଅନୁଗ୍ରହ ତୋରେ ॥୪॥
 ବରଷ ଶୁଭବସ ବିପିନ ବସି କରି ପିତୁ ବଚନ ପ୍ରମାନ ।

ଆଇ ପାୟୁ ପୁନି ଦେଖିହୁଁ ମନୁ ଜନି କରସି ମଲ୍ଲନ ॥୫॥
 ବଚନ ବିମଳ ମଧୁର ରଘୁବର କେ । ସର ସମ ଲଗେ ମାତୁ ଉର କରକେ ।
 ସହସି ସୁଖି ପୁନି ସୀତଲ ବାମ । ଜମି ଜବାସ ପରେ ପାବସ ପାମ ॥୬॥
 କହି ଦ ଜାଇ କହୁ ହୃଦୟ ବିଷାଦୁ । ମନହୁଁ ମୃଗୀ ସୁନି କେହର ନାଦୁ ॥
 ନୟନ ସଜଲ ତନ ଥର ଥର କାପୀ । ମାଜହି ଖାଇ ମୀନ ଜନୁ ମାପୀ ॥୭॥

ଧର୍ମ ଧୂରନ୍ତର ପ୍ରଭୁ ଧର୍ମ ଗତି ଜାଣି । ଶୁଷିଲେ ମାତାଙ୍କ ଆଗେ ଅତି ମୃଦୁ ବାଣୀ ॥
 ପିତା ଦେଇଛନ୍ତି ମୋତେ କାନନର ରାଜ୍ୟ । ଯହିଁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ମୋର ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟ ॥୧॥
 ଆଦେଶ ଦିଅ ଜନନି, ପ୍ରମୋଦିତ ମନେ । ମଙ୍ଗଳ ହେଉ ଯେସନେ କାନନ ଗମନେ ॥
 ସ୍ନେହବଶ ହୋଇ ଭୁଲି ଭୟ ନ କରିବ । ତୁମ୍ଭ ଅନୁଗ୍ରହେ ଅମ୍ଭ, ଆନନ୍ଦ ହୋଇବ ॥୨॥

ବର୍ଷ ଶୁଭ ବଶ ବନେ କରି ବାସ ପାଲି ପିତାଙ୍କ ବଚନ ।

ଆସି ଦରଶନ କରିବି ତରଣ ମୁନ ନ କରିବ ମନ ॥୩॥

ବଚନ ରଘୁବରଙ୍କ ମଧୁର ବିନୟ । ବାଣ ସମ ଲାଗି ବିନେ ଜନମା ହୃଦୟ ॥
 ଭୟେ ଶୁଷିରଲେ ଶୁଣି ସୁଶୀତଳ ବାଣୀ । ଯେସନେ ଜବାସ ଲଭି ବର୍ଷାରୁ ପାଣି ॥୪॥
 କହୁ ନ ହୁଅଇ କହୁ ହୃଦୟ ବିଷାଦ । ମୁଗୁଣୀ ଶୁଣିଲ କବା କେଶରୀ ନିନାଦ ॥
 ଥର ଥର କମ୍ପେ ତନୁ ନୟନ ସଜଳ । ନୁଆପାଣି ଫେଣ ଖାଇ ମୀନ ବା ବିକଳ ॥୫॥

ଭୁଲିଲ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ତର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଧର୍ମଗତି ଜାଣି ମାତାଙ୍କୁ ଅତି କୋମଳ
 ବାଣୀରେ କହୁଲେ—“ହେ ମାତା ! ପିତା ମୋତେ ବନ-ରାଜ୍ୟ ଦେଇଅଛନ୍ତି, ସେହୁଠାରେ
 ମୋର ସବୁ ପ୍ରକାର ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାରିବ ॥ ୩ ॥ ହେ ମାତା ! ତୁମେ
 ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ମୋତେ ଆଦେଶ ଦିଅ, ଯାହା ଜଳରେ ମୋର ବନଯାତ୍ରୀ ଆନନ୍ଦ-
 ମଙ୍ଗଳମୟ ହେବ । ମୋର ସ୍ନେହର ଅଧୀନ ହୋଇ ଭୁଲରେ ବି ଭରନାହିଁ । ହେ ମାତା !
 ତୁମର ଅନୁଗ୍ରହ ଯୋଗେ ଆନନ୍ଦ ହିଁ ହେବ ॥ ୪ ॥ କୋହା—“ତଉଦ ବର୍ଷ ବନରେ
 ରହୁ ପିତାଙ୍କ ବଚନକୁ ସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣିତ କରି ମୁଁ ପୁଣି ଫେରି ଆସିବି ଏବଂ ତୁମ ତରଣ
 ଦର୍ଶନ କରିବି । ତୁମେ ମନକୁ ମଲ୍ଲନ କରନାହିଁ ।” ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ରଘବର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିନୟ ଓ ମଧୁରବଚନ ମାତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବାଣ ପରି ଲାଗିଲା ଏବଂ
 ତାଙ୍କୁ ଅତି କଷ୍ଟ ଦେଲା । ସେହି ଶୀତଳ ବାଣୀ ଶୁଣି କେଶରୀ ବର୍ଷାରୁରେ ପାଣି ପଡ଼ିଲେ
 ଅରଣ୍ୟ ଗଛ ଯେପରି ଶୁଖିଯାଏ, ସେହିପରି ଭୟଭୀତ ହୋଇ ଶୁଷିରଲେ ॥ ୧ ॥

ଧର ଧୀରକୁ ସୁତ ବଦନ ନିହାସ । ଗରଗବ ବଚନ କହଇ ମହତାସ ॥
 ତାତ ପିତୃ ବୁଦ୍ଧ ପ୍ରାଣ ପିଆରେ । ଦେଖି ମୁଦିତ ନିତ ଚରିତ ଚୁପ୍ପାରେ ॥୩॥
 ରାଜ ଦେନ କହୁଁ ସୁଭ ଦିନ ସାଧା । କହେଉ ଜାନ ବନ କେହି ଅପରାଧା ॥
 ତାତ ସୁନାଶୁକ୍ତ ମୋହି ନିଦାନୁ । କୋ ଦିନକର କୁଳ ଭୟୁତ କୁସାନୁ ॥୪॥
 ନରଣି ରାମ ରୁଣ ସତବସୁତ କାରନୁ କହେଉ ବୁଝାଇ ।

ସୁନ ପ୍ରସଂଗୁ ରହି ମୁକ ଜିମି ଦୟା । ବରନ ନହିଁ ଜାଇ ॥୫॥
 ରାଣି ନ ସକଳ ନ କହି ସକ ଜାହୁ । ଦୁହଁ ଭାତି ଭର ଦାରୁନ ଦାହୁ ॥
 ଲିଖତ ସୁଧାକର ରା ଲିଖି ରାହୁ । ବଧୁ ଗତି ବାମ ସଦା ସବ କାହୁ ॥୬॥
 ଧରମ ସନେହ ଭୟୁ ମତ ଭେଷ । ଭଲ ଗତି ସାପ ହୁତୁଁ ଦରି କେଷ ॥
 ରାଣି ସୁତହ କରଇ ଅନୁସେଧୁ । ଧରମ ଜାଇ ଅଛୁ ବଧୁ ବସେଧୁ ॥୭॥

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ନିରେଖିଣ ତନୟ ବଚନ । ରାଣିଲେ ଜନମ ମୁହ ଶବ୍ଦବଦ ବଚନ ॥
 ପ୍ରସ, ଶୁମେ ପ୍ରାଣପ୍ରୟ ଅଟ ପିତାଙ୍କର । ପ୍ରମୋଦତ ଦେଖି ନିଜ ଚକ୍ଷୁ ବୁଝୁର ॥୮॥
 ରାଜ ଦେବା ପାଇଁ ଶୁଭଦିନ ସାଧୁଲେ । କେଉଁ ଅପରାଧ ବନ ସିବାକୁ କହଲେ ॥
 ଶୁଣାଅ କ୍ରମର ମୋତେ କାରଣ ସକଳ । କିଏ ଦିନକର-କୁଲେ ହୋଇଲ ଅନଳ ॥୯॥
 ଜାଣି ରାମ ମନ ସତବ ନନ୍ଦନ କହୁନ୍ତେ ବୁଝାଇ କଥା ।

ମୁକ ପରି ରାଣୀ ରହଗଲେ ଶୁଣି ବଞ୍ଚି ନ ହୁଏ ଅବସ୍ଥା ॥୧୦॥
 ରାଣି ନ ପାରନ୍ତି, 'ପାଥ' କହୁ ନ ପାରନ୍ତି । ଭୟସୁ ପ୍ରକାରେ ହୁଏ ଦାହ ହୁଏ ଅତି ॥
 ଲେଖୁ ଲେଖୁ ସୁଧାକର ରାହୁ ଲେଖି ଦେଲ । ବଧୁ ଗତି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସଦା ବାମ ହେଲ ॥୧୧॥
 ଧର୍ମ ସ୍ନେହ ଏ ଭୟସ୍ନେ ସେଇ ଗଲେ ମତି । ସର୍ବ ନୁହେଁ ପ୍ରାୟେ ହେଲ ମନ ଗତି ॥
 ରାଣିକ ସ୍ତବକୁ ଯେବେ କରି ଅନୁସେଧ । ଧର୍ମ ଯିବ, ହେବ ପୁଣି ଭ୍ରାତାରେ ବସେଧ ॥୧୨॥

ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ବିଷାଦ ବ୍ୟାପାତ । ସିଂହର ଗର୍ଜନ ଶୁଣି, ହରିଣୀ ଯେପରି ବକଳ
 ହୁଏ, ସେ ସେହପରି ବକଳ ହେଉଥା'ନ୍ତି । ନେତ୍ରରେ ଜଳ ଭରି ଆସିଲା, ଶରୀର ଥର
 ଥର ହୋଇ କର୍ମିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସତେ ଅବା ମାତ୍ର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷାର ଫେଣ ଖାଇ
 ବେହୋସ ହୋଇପଡ଼ିଲା କି' ॥ ୧ ॥ ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ଧାରଣ-ସୁବଳ ପ୍ରସର ମୁଖ ଦେଖି
 ଗର୍ବବଦ ବଚନରେ ମାତା କହବାକୁ ଲାଗିଲେ, "ରେ ବାପ ! ରୁ ତ ପିତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ
 ପରି ପ୍ରସ୍ତ । ତୋର ଚକ୍ଷୁ ଦେଖି ସେ ନିଜ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଉଥିଲେ ॥ ୨ ॥ ତୋତେ
 ରାଜ ଦେବା ପାଇଁ ସେଇହି ଶୁଭଦିନ ସ୍ଥିର କରୁଥିଲେ । ପୁଣି ଏବେ କେଉଁ ଅପରାଧରୁ
 ବନ ସିବାକୁ କହଲେ ? ବାପରେ, ଏହାର କାରଣ ମୋତେ ଶୁଣ । ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶ ରୂପୀ
 ବନକୁ ଜଳାଇବା ନିମନ୍ତେ କିଏ ଅଗ୍ନି ହେଲା ? ॥ ୪ ॥ ବୋହୂ :—ସେତିକିବେଳେ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମୁଖପଦ୍ମ ଦେଖି ମନ୍ତ୍ରାପ୍ତ ସମସ୍ତ କାରଣ ବୁଝାଇ କହୁଲା । ଉକ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଶୁଣି
 ସେ ମୁକପରି ରୁଜ ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କ ଦଶା ଅବସ୍ଥିତି ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେ

କହୁଁ ଜାନ ବନ ତୋଁ ବଡ଼ ହାମ । ସକଟ ସୋତ ବିବସ ଭଲ ରାମ ॥
ବହୁର ସମୁଦ୍ଧି ତହୁଁ ଧରନ୍ତୁ ସମାମ । ରାମ ଭରତ ଦୋଉ ସୁତ ସମ ଜାମ ॥୩॥
ସରଳ ସୁଭାଉ ରାମ ମହତାଷ । ବୋଲୁ ବଚନ ଧୀର ଧର ଭାଷ ॥
ତାତ ଜାଉଁ ବଲ ଶାନ୍ତେହୁ ମାକା । ପିତୁ ଆୟୁସୁ ସବ ଧରମକ ଟୀକା ॥୪॥

ରାଜୁ ଦେନ କହି ଶାନ୍ତ ବନ୍ଧୁ ମୋହି ନ ସୋ ଦୁଖ ଲେସୁ ।

ତୁମ୍ଭ ବନ୍ଧୁ ଭରତହି ଭୂପତିହି ପ୍ରଜାହି ପ୍ରଚଣ୍ଡ କଲେସୁ ॥୫॥
ଜୋଁ କେବଳ ପିତୁ ଆୟୁସୁ ତାତା । ତୋଁ ଜନ ଜାହୁ ଜାନ ବଡ଼ ମାତା ॥
ଜୋଁ ପିତୁ ମାତୁ କହେଉ ବନ ଜାନା । ତୋଁ କାନନ ସତ ଅର୍ପୁଧ ସମାନା ॥୬॥

କହୁଁ ଯିବାକୁ ବନ ତେବେ ବଡ଼ ହାନ । ଏମନ୍ତେ ସଙ୍କଟ-ଚନ୍ଦ୍ରାବ୍ରହ୍ମ ହେଲେ ରାଣୀ ॥
ଜହଁ ସୁତରା ହେଲ ରମଣୀ ଧରମ । ରାମ ଭରତ ହୁଁକୁ ଜାଣି ସୁତ ସମ ॥୭॥
ସରଳ ସୁଭାବ ରାମ ଜନନ ବରୁ । ଭାଷିଲେ ବଚନ ଦୂବେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଭାଷ ॥
ବସ, ନୁହୁଯାଏ ପୁଣି ଭଲ କଲୁ ଅତି । ସମସ୍ତ ଧର୍ମର ସାର ପିତା ଅନୁମତି ॥୮॥
ରାଜ୍ୟ ଦେବେ କହୁ ବନ ଦେଲେ, ତହିଁ ନାହିଁ ମୋର ଦୁଃଖ ଲେଶ ।

ତୋ ବିନା ଭ୍ରତକୁ ରାଜାକୁ ପ୍ରଜାକୁ ହୋଇବ ପ୍ରଚଣ୍ଡ କେଶ ॥୯॥
ଯେବେ କେବଳ ପିତାଙ୍କ ଆଦେଶ ନଜନ । ମାତା ବଡ଼ ଜାଣି ତେବେ ନ ଯାଅ କାନନ ॥
କହୁଁ ଯିବାକୁ ପିତାମାତା ବନ ଯେବେ । କାନନ ଶତ ଅଯୋଧ୍ୟା ସମ ବୁଝ ତେବେ ॥୧୦॥

ରଖେଇ ପାରୁ ନ ଆ'ନ୍ତ କିମ୍ବା 'ବନକୁ ରୁଲିଯାଅ' ବୋଲି କହୁପାରୁ ନ ଆ'ନ୍ତ । ଉଭୟ
ପ୍ରକାରେ ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ସନ୍ତାପ ହେଉଥାଏ । ମନରେ ଭାବୁଥା'ନ୍ତ—କେଶ',
ବିଧାତାଙ୍କ ଗତି ସମସ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସମ୍ଭବ ବାମ । ସେ ତହୁଁ ମା ଆଜିବାକୁ ଆରମ୍ଭ
କରିଥିଲେ, ମାତ୍ର ଆଜି ହୋଇଗଲା ରାହୁ ! ॥ ୧ ॥ ଧର୍ମ ଓ ସ୍ବେଦ ଉଭୟ କୌଶଳୀଙ୍କ
ବୁଦ୍ଧିକୁ ଘେରିଗଲେ । ସାପ, ରୁରୁ, ପରି ତାଙ୍କର ଦଶା ହୋଇଗଲା । ସେ ଭାବିବାକୁ
ଲାଗିଲେ—“ଯଦି ମୁଁ ଅନୁରୋଧ କରି ପୁତ୍ରକୁ ରଖି ନେଉଛି, ତେବେ ଧର୍ମ ଯାଉଛି ଓ
ଭ୍ରାତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିରୋଧ ହେଉଛି ॥ ୨ ॥ ଏବଂ ଯଦି ବନ ଯିବାକୁ କହୁଛି, ତେବେ
ବଡ଼ କଷ୍ଟ ହାନି ହେଉଛି ।” ଏହି ରୂପେ ରାଣୀ ଧର୍ମ-ସଙ୍କଟରେ ପଡ଼ି ବିଶେଷ ଚିନ୍ତାକୁଳ
ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ତତ୍ପରେ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା କୌଶଳୀ ସ୍ତ୍ରୀ-ଧର୍ମ ବିଚାର କଲେ । ରାମ ତଥା
ଭରତ ହୁଁକୁ ପୁତ୍ର ସମାନ ମନେ କରି ସରଳ-ସୁଭାବ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମାତା ଅତି ଧୈର୍ଯ୍ୟର
ସହିତ ବଚନ କହିଲେ—“ହେ ବାପ ! ମୁଁ ନିଉଛି ଯାଉଛି । ତୁ ଭଲ କଲୁ ।
ପିତାଙ୍କ ଆଦେଶ-ପାଳନ ସମସ୍ତ ଧର୍ମର ଶିରୋମଣି ॥ ୩-୪ ॥ ତୋହା :—ରାଜା ରାଜ୍ୟ
ଦେବାକୁ କହି ବନ ଦେଇଦେଲେ । ସେଥିପାଇଁ ମୋର ଲେଶମାତ୍ର ଦୁଃଖ ନାହିଁ ।
ଦୁଃଖ କେବଳ ଏତିକି ଯେ, ତୋ ବିନା ଭରତକୁ, ରାଜାକୁ ଓ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଅତି
ପ୍ରଚଣ୍ଡ କେଶ ହେବ । ୫ ॥ ତୋପାଇଁ :—ରେ ବାପ ! ଯଦି କେବଳ ପିତାଙ୍କର

ପିତା ବନଦେବ ମାତା ବନଦେବୀ । ଶଗ ମୁଗ ଚରନ ସଞ୍ଚେରୁତ ସେବା ॥
 ଅଂତର୍ଭୁଜିତ ନୃପତି ବନବାସୁ । ବୟ ବିଲେକ ହୃଦ୍ୟ ହୋଇ ହରାୟୁ ॥୨॥
 ବଡ଼ଭାଗୀ ବନ୍ଦୁ ଅର୍ପୁଣ ଅଭାଗୀ । ଜୋ ରଘୁବଂଶଜଳକ ଭୁକ୍ତ ତ୍ୟାଗୀ ॥
 ଜୌ ସୁତ କହୌ ସୁଗମୋହି ଲେହୁ । ଭୁକ୍ତରେ ହୃଦୟ ହୋଇ ସଦେହୁ ॥୩॥
 ପୁତ ପରମ ପ୍ରିୟ ଭୁକ୍ତ ସବଣ କେ । ପ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରାନ୍ତ କେ ଜୀବନ ଜା କେ ॥
 ତେ ଭୁକ୍ତ କହୁ ମାତା ବନଜାଉଁ । ମେଁ ସୁନି ବଚନ ବୈପି ପଛତାଉଁ ॥୪॥
 ଯୁଦ୍ଧ ବିରୁଦ୍ଧ ନହିଁ କରଇଁ ହଠ ଝୁଠ ସନେହ ବତାଇ ।

ମାଳ ମାତା କର ନାତ ବଳ ସୁରକ୍ଷି ବିସରି ଜନିଃ ଜାଇ ॥୫॥
 ଦେବ ପିତର ସବ ଭୁକ୍ତ ହି ଗୋସାଇଁ । ଶଶିହ୍ର ପଲକ ନୟନ ଜା ନାଇଁ ॥
 ଅବଧୁ ଅଂବୁ ପ୍ରିୟ ପରିଜନ ମୀନା । ଭୁକ୍ତ କରୁନାକର ଧରମ ଧୂସନା ॥୬॥

ପିତା ବନଦେବ ଭୂମ ମାତା ବନଦେବୀ । ଶଗ ମୁଗ ହେବେ ପଦ-ସଞ୍ଚେରୁତ-ସେବା ॥
 ଭୃତ ନୃପତି ଅନ୍ତକାଳେ ବନବାସ । ବୟସ ବିଲେକ ହୃଦ୍ୟ ହୃଦୟ ହୃଦୟ ॥୧॥
 ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ ବନ୍ଦୁ ଅନ୍ତରାଳ ଅଭାଗ୍ୟ । ସେଣ୍ଡ ରଘୁବଂଶ-ମଣି ଭୂମେ ପରିତ୍ୟାଗ ॥
 ସଙ୍ଗେ ମୋତେ ନିଅ ପୁତ କହୁବୁ ମୁଁ ସେବେ । ସନ୍ଦେହ ହୋଇବୁ ଭୁମ ମନ ମଧ୍ୟ ତେବେ ॥୩॥
 ଭୁମେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରିୟ ପରମ କୁମର । ପ୍ରାଣର ପ୍ରାଣ ଜୀବନ ଜୀବନ ଆବର ॥
 ସେ ଭୂମେ କହୁଛ, ମାତା, ବନକୁ ଯାଉଛ । ବଚନ ଶୁଣି ମୁଁ ବସି ସନ୍ତାପ କରୁଛ ॥୪॥
 ବିରୁଦ୍ଧ ଏମନ୍ତ ନ କରଇଁ ହଠ ମିଥ୍ୟା ସେହୁ ବତାଇଣ ।

ନୁହନ୍ତାଏ ପୁଅ, ନ ଯିବୁ ପାଶୋର ମାତା ସମ୍ଭବ ମାନସ ॥୫॥
 ଦେବତା ପିତ୍ର ସମସ୍ତେ ଜନୟୁ ଭୁମକୁ । ରଞ୍ଜନୁ ଯଥା ପଲକ ରଞ୍ଜେ ନୟନକୁ ॥
 ଅବଧୁ ସଲିଳ ପ୍ରିୟ ପରିବାର ମାନ । କରୁଣା-ପାତର ଭୂମେ ଧରମ-ଧୂସନା ॥୬॥

ଆଜ୍ଞା ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ମାତାଙ୍କୁ ପିତାଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼ ବୋଲି ମନେ କରି ବନକୁ
 ଯାଆନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ଯଦି ପିତାମାତା ଭାବୁ ବନ ପିତାଙ୍କୁ କହିଅଛନ୍ତି, ତେବେ ବନ
 ତୋ ନିମନ୍ତେ ଶହ ଶହ ଅନ୍ତରାଳ ପରି ॥ ୧ ॥ ବନ-ଦେବତାମାନେ ତୋର ପିତା
 ହେବେ ଏବଂ ବନଦେବୀମାନେ ମାତା ହେବେ । ସେଠିକାର ପଶୁ-ପକ୍ଷୀମାନେ ତୋର
 ଭରଣ-କମଳରେ ସେବକ ହେବେ । ଶୁଭା ନିମନ୍ତେ ପରିଶେଷରେ ବନବାସ କରିବା ହିଁ
 ଭୃତ । କେବଳ ତୋର ସୁକୁମାର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ହୃଦୟରେ ହୁଏ ହେଉଛି । ହେ
 ରଘୁବଂଶ-ତାଳକ ! ବନ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ଏବଂ ତୋତେ ତ୍ୟାଗ କରି ଅନ୍ତରାଳଗଣ
 ବଡ଼ ଅଭିନନ୍ଦୀ । ହେ ପୁଅ ! ମୋତେ ମଧ୍ୟ ସାଜରେ ନେଇ ଶୁଭ ବୋଲି ଯଦି ମୁଁ
 କହେ, ତେବେ ତୋ ହୃଦୟରେ ସନ୍ଦେହ ହେବ ଯେ, ମାତା ଏହି ବାହାନରେ
 ତୋତେ ଅଟକାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ହେ ପୁଅ ! ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ପରମ ପ୍ରିୟ,
 ପ୍ରାଣର ପ୍ରାଣ ଏବଂ ହୃଦୟର ଜୀବନ । ତୁ ସେହି ପ୍ରାଣାଧାର ବନକୁ ଯିବୁ ବୋଲି କହୁଛୁ

ଅସ ବିରୁଦ୍ଧ ସୋଇ କରନ୍ତୁ ଉପାୟ । ସବୁହିଁ ଜିଅନ୍ତ ଜେହିଁ ଭେଟନ୍ତୁ ଆୟ ॥
 ଜାନ୍ତୁ ସୁଖେନ ବନହିଁ ବଳ ଜାୟ । କର ଅନାଥ ଜନ ପରିଜନ ଗାୟ ॥୨॥
 ସବ କର ଆଜୁ ସୁକୁଚ ଫଳ ସାତା । ଭୟଭୀ କରଲ କାନ୍ତ ବିପତ୍ତାତା ॥
 ବହୁବଧୁ ବିଲପି ତରନ ଲପଟାମା । ପରମ ଅଭାଗିନୀ ଆୟୁହିଁ ଜାମା ॥୩॥
 ଦାରୁନ ଦୁସହ ଦାହୁ ଭର ବ୍ୟାପା । ବରନ ନ ଜାହିଁ ବିଲପ କଲାପା ॥
 ରାମ ଉଠାଇ ମାତୁ ଭର ଲାଈ । କହି ମୁହୁ ବଚନ ବହୁରି ସମୁଦାୟ ॥୪॥
 ସମାଗୁର ତେହି ସମୟ ସୁନ ସୀୟ ଉଠି ଅକୁଲାଇ ।
 ଜାଇ ସାୟ ପଦ କମଲ ଜୁଗ ବନ୍ଦି ବେଠି ସିରୁ ନାଇ ॥୫॥

ଏହା ବିରୁଦ୍ଧ ସେହି ଉପାୟ କରିବ । ଜାଇ ଆଉଁ ସବେ ସେହୁ ବାହୁଡ଼ି ଭେଟିବ ॥
 ଯାଅ ସୁଖେ ବନ, ନୁହୁଆଏ ବସ ରାମ । ଅନାଥ କରଣ ପ୍ରଜା ପରିଜନ ଗ୍ରାମ ॥୨॥
 ଆଜି ଶେଷ ହେଲା ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରଣାମନ । ବିପତ୍ତାତ କାଳ କରଲ ପ୍ରବଳ ॥
 ନାନାମତେ ବିଳପନ୍ତୁ ପାଦେ ଲେଟି ରାଣୀ । ପରମ ହୃଦୟଗିନୀ ଆପଣାକୁ ଜାଣି ॥୩॥
 ବ୍ୟାପିଲ ଦୃଢ଼େ ହୁଏହୁ ଦାହ ନିଦାରୁଣ । ବର୍ଣ୍ଣନ ହୋଇ ନ ପାରେ ହନନ କରୁଣ ॥
 ରାମ ଉଠାଇ ମାତାଙ୍କୁ ହୃଦେ ଲଗାଇଲେ । କହୁ ମଧୁର ବଚନ ପୁଣି ବୁଝାଇଲେ ॥୪॥
 ସେହି ସମୟରେ ସମାଗୁର ଶୁଣି ସୀତା ଆକୁଳେ ଉଠିଲେ ।
 ଯାଇଣ ଶାଶୁଙ୍କ ପାଦ-ପଦ୍ମ ବନ୍ଦି ଶିର ନୁଆଇଁ ବସିଲେ ॥୫॥

ଏବଂ ମୁଁ ତୋ ବଚନକୁ ଶୁଣି ବସି ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ କରୁଛି ! ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଏହା
 ଚିନ୍ତା କର ମିଥ୍ୟା ସେହି ବତାଇ ମୁଁ ଜିଦ୍ କରୁନାହିଁ । ପୁଅ, ମୁଁ ନିଉଛି ଯାଉଛି,
 ମାତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖ ମାନି ତୁ ମୋର ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଭାବନାଆନାହିଁ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ହେ ଗୋସାଇଁ ! ସମସ୍ତ ଦେବତା ଓ ପିତୃପୁରୁଷ ସଲକ ତୋଳାକୁ ରକ୍ଷା କଲପରି
 ତୋତେ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ତୋର ବନବାସର ଚଉଦ ବର୍ଷର ଅବଧି ଜଳ, ପ୍ରିୟଜନ ଏବଂ
 ଆସୀୟ କୁଟୁମ୍ବୀ ଓ ସୁଜନମାନେ ମୀନ । ତୁ କରୁଣାକର ଓ ଧର୍ମଧରକର ॥ ୧ ॥
 ଏପରି ବିରୁଦ୍ଧ କର ଏହି ଉପାୟ କରିବୁ, ଯେପରି କି ସମସ୍ତଙ୍କ ଜାଇ ଆଉ ଆଉ ତୁ
 ଆସି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳନ କରିବୁ । ମୁଁ ନିଉଛି ଯାଉଛି । ତୁ ସେବକ, ଆସୀୟ-
 ସୁଜନ ଓ ପୁରବାସୀମାନଙ୍କୁ ଅନାଥ କରି ଶୁଖିରେ ବନକୁ ଯାଆ ॥ ୨ ॥ ଆଜି ସମସ୍ତଙ୍କ
 ପ୍ରଣାମ ଫଳ ମିଳିଗଲା । ଭୟଙ୍କର କାଳ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ବିପତ୍ତାତ ହୋଇଗଲା । ଏହି ରୂପେ
 ବହୁତ ବିଳାପ କରି ଏବଂ ଜନକୁ ପରମଅଭାଗିନୀ ବୋଲି ଜାଣି ମାତା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଚରଣରେ ଲେଟିଗଲେ ॥ ୩ ॥ ଦୁଇୟରେ ଦାରୁଣ ହୁଏହୁ ସନ୍ତାପ ବ୍ୟାପିଗଲା ।
 ଏହି ସମୟର ବହୁବଧୁ ବିଳାପ ବର୍ଣ୍ଣନାଘଟ । ଶ୍ରୀରାମ ମାତାଙ୍କୁ ଉଠାଇ ବନ୍ଧରେ
 ଲଗାଇ ନେଲେ ଏବଂ ପୁଣି କୋମଳ ବଚନ କହି ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ । ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା :—ସେହି ସମୟରେ ସମାଗୁର ଶୁଣି ସୀତା ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ ଏବଂ

ଶାନ୍ତି ଅସୀସ ସାଗୁ ମୁକୁ ବାନୀ । ଅତି ସୁକୁମାର ଦେଖି ଅକୁଲ୍ୟା ॥
 ବୈଠି ନମିତମୁଖ ସୋଚଇ ସୀତା । ରୂପ ରାସି ପତି ପ୍ରେମ ପୁମତା ॥୧॥
 ଚଳନ ଚନ୍ଦ୍ରକ ବନ ଶାବନ ନାଥ । କେନ୍ଦ୍ର ସୁକୁଣ ସନ ହୋଇଛି ସାଥ ॥
 କି ତନୁ ପ୍ରାଣ କି କେବଳ ପ୍ରାଣ । ବିଧି କରତକୁ କହୁ ଜାଇ ନ ଜାନା ॥୨॥
 ଶୁଭ୍ର ଚରନ ନଖ ଲେଖିଛି ଧରଣ । ନୂପୁର ମୁଖର ମଧୁର କବି ବରଣ ॥
 ମନହୁଁ ପ୍ରେମ ବସ ବିନୟ କରଣ । ହମନ୍ତ ସୀସୁ ପବ ଜନ ପରିହରଣ ॥୩॥
 ମଞ୍ଜୁ ବିଲେଚନ ମୋଚକ ବାଣ । ବୋଲୁ ଦେଖି ରାମ ମହତାଣ ॥
 ତାତ ସୁନହୁଁ ସିନ୍ଧୁ ଅତି ସୁକୁମାର । ସାମ ସମ୍ଭର ପରିଜନହି ପିଆସ ॥୪॥
 ପିତା ଜନକ ଭୂପାଳ ମନ ସମ୍ଭର ଶତ୍ରୁକୁଳ ଶତ୍ରୁ ।

ପତି ରବିକୁଳ କୈରବ ବିପିନ ବିଧୁ ଗୁନ ରୂପ ନିଧାନୁ ॥୫॥

ଦେଲେ ସୁଆଶିଷ ଶାନ୍ତି ଶୁଷି ମୁହବାଣୀ । ଅକୁଳ ହୋଇଲେ ଅତି ସୁକୁମାର ଜାଣି ॥
 ବସିଣ ଅଧୋବଦନେ କରୁଥାନ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରା । ରୂପରାଶି ପତିପ୍ରେମା ସୁପଦା ସୀତା ॥୧॥
 ବନେ ଯିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ଶାବନ ଉତ୍ତର । କେଉଁ ସୁକୁଣ ହୋଇବ ସଙ୍ଗୀ ତାହାଙ୍କର ॥
 କି ତନୁ ପ୍ରାଣ ଅଥବା ପରାଣ କେବଳ । ଜଣା ନ ଯାଏ ବିଧାତା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କୌଶଳ ॥୨॥
 ରୁଚିର ଚରଣ ନଖେ ମସ୍ତକେ ଲେଖନ୍ତି । ନୂପୁର କଳ ଧୂଳିକୁ କବି ବଞ୍ଚାଣନ୍ତି ॥
 ମନେ ହୁଏ ପ୍ରେମବଶ ବିନୟ କରନ୍ତି । ଆନନ୍ଦ ସେମନ୍ତେ ସୀତା ପଦ ନ ତେଜନ୍ତି ॥୩॥
 ମଞ୍ଜୁ ନୟନୁ ଚାହାନ୍ତି ମାର ସୁନୟନା । ନିରେଖି ଶୁଷିଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜନନୀ ॥
 ଶୁଣ ସ୍ବତ, ଅତି ସୁକୁମାର ବରଦେବ । ଶାନ୍ତି ଶୁଣିବ ସୁହୃଦ ବାକବଳ ଦେବ ॥୪॥
 ଜନକ ଜନକ ମସ୍ତକ ନାୟକ ଶୁଣିବ ଅର୍ଚ୍ଚ-କୁଳାର୍ଚ୍ଚ ।

ପତି ରୂପ ପ୍ରଣ-ସାଗର ଅରୁଣ-କୁଳ-କୁମୁଦ ଶଶାଙ୍କ ॥୫॥

ଶାନ୍ତିଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କର ହୃଦ ଚରଣକମଳ ବନ୍ଦନାପୁରକ ପୁଣି ନୁଆର୍ଦ୍ଧ
 ବସିଲେ ॥ ୫୭ ॥ ଗୋପାଳ :- ଶାନ୍ତି କୋମଳ ବାଣୀରେ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ ।
 ସେ ସୀତାଙ୍କୁ ଅତି ସୁକୁମାର ଦେଖି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ରୂପରାଶି ଓ ପ୍ରତିପ୍ରେମ-
 ପୁମତା ସୀତା ପୁଣି ଅବନତ କରି ବସି ଚନ୍ଦ୍ରା କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଶାବନନାଥ ବନକୁ
 ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି । ଦେଖେ ଦେଖି, କେଉଁ ପୁଷ୍ୟବନ୍ତ ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗୀ ହେବ—
 ଶସ୍ତ୍ରର ଓ ପ୍ରାଣ ଉତ୍ତର ତାଙ୍କ ସହୃଦ ଯିବେ କିମ୍ବା ବେଳେ ପ୍ରାଣ ? ବିଧାତାଙ୍କର
 କୃତକ୍ତି କିଛି ଜାଣି ହୁଏନାହିଁ । ସୀତା ତାଙ୍କ ସ୍ବର ଚରଣ-ନଖରେ ଧରଣୀ ଉପରେ
 କଣ ଲେଖୁଥା'ନ୍ତି । ଏପରି କଲବେଳେ ନୂପୁର ହୃଦୟରୁ ଅତି ମଧୁର ଧ୍ବନି ବାହାରୁ-
 ଥାଏ । କବି ତାହା ଶୁଣି, ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି—ସତେ ସେପରି ସୀତାଙ୍କ ଚରଣ
 କେବେହେଲେ ଆମକୁ ଜାଣ ନ କରୁ ବୋଲି ପ୍ରେମବଶ ହୋଇ ନୂପୁର ହୃଦେ
 ସୀତାଙ୍କୁ ବିନତି କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସୀତାଙ୍କ ସ୍ବର ନୟନରୁ ଅଶ୍ରୁକଳ ବୋହୁ

ମୈ ପୁନ ପୁନବଧୁ ପ୍ରିୟ ପାଞ୍ଚ । ରୂପ ରସି ଗୁନ ସୀଲ ସୁଦାଞ୍ଚ ॥
 ନୟନ ପୁରଇ କରି ପ୍ରୀତି ବଢ଼ାଇ । ରାଖେଉଁ ପ୍ରାନ୍ତ ଜାନକହିଁ ଲୁଇ ॥୧॥
 କଲପବେଲି ଜମି ବହୁବଧୁ ଲୁଇ । ସୀତି ସନେତ ସଲିଲ ପ୍ରତିପାଞ୍ଚ ॥
 ଫୁଲତ ଫଳତ ଭୟୁତ ବିଧି ବାମ । ନାନ ନ ଜାଇ କାହ ପରିନାମ ॥୨॥
 ପଲ୍ଲବ ପୀଠ ତଳି ଗୋବ ହିଁତୋର । ସିୟୁ ନ ଶାନ୍ତ ପରୁ ଅବନି କଠୋର ॥
 ଜଅନମୁର ଜମି ଜୋଗତୁଳ ରହୁ । ଶପ ବାତି ନହିଁ ଟାରନ କହୁ ॥୩॥
 ସୋଇ ସିୟୁ ଚଲନ ଚହୁତି ବନ ସାଥ । ଆୟୁସୁ କାହ ହୋଇ ରଘୁନାଥ ॥
 ଚନ୍ଦ୍ର କରନ ରସ ରସିକ ଚକୋର । ରବି ରୁଖ ନୟନ ସକଲ କମି ଜୋର ॥୪॥

ମୁଁ ପୁଣି ପାଇଣ ପୁଅ-ବଧୁ ପ୍ରିୟ ଅତି । ରୂପ-ରାଶି ରମଣୀୟ ଗୁଣ-ଶୀଳବତୀ ॥
 ନୟନ-ପିରୁଳା କର ପ୍ରୀତି ବଢ଼ାଇଣ । ରଖିଥିଲି ଜାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଣ ଲଗାଇଣ ॥୧॥
 କଲ୍ଲଳତା ପରି ବହୁ ଯତନରେ ଲଳି । ସିଂହଣ ସ୍ନେହ-ମଲିଲ ଥିଲି ପ୍ରତିପାଳି ॥
 ଫୁଟିବା ଫଳିବା କାଳେ ବିହୁ ହେଲି ବାମ । ଜଣା ନ ଯାଏ କି ହେବ ଏହା ପରିଣାମ ॥୨॥
 ପଲ୍ଲବ ଖଟିଲି କୋଳି କୋଳତେଜି କାହିଁ । କଠୋର ଭୂମିରେ ସୀତା ପାଦ ଦେଇନାହିଁ ॥
 ଜୀବନ ମୂଳ ପ୍ରାୟେ ମୁଁ କରି ରହୁଥିଲି । ଘାସ ଲଗାଇବା ପାଇଁ କେବେ ନ କହୁଲି ॥୩॥
 ସେ ସୀତା ସଙ୍ଗେ ବିପଦ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । କି ଆଦେଶ ରଘୁନାଥ ତା ଲାଗି ହେଉଛି ॥
 କୌତୁହାବସ-ରସିକା ଚକୋରା କେସନ । ରବି ସମ୍ମୁଖରେ ଯୋଡ଼ି ପାରିବ ଲୋଚନ ॥୪॥

ଯାଉଥାଏ । ତାଙ୍କର ଏ କଣ ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମାତା କୌଶଲ୍ୟା କହୁଲେ—“ବାପ,
 ଶୁଣ! ସୀତା ଅତି ହୃଦ୍‌ସାରୀ ଏବଂ ସେ ଶାଶ୍ଵତ, ଶୁଣ୍ଢର ଓ ଆତ୍ମୀୟସ୍ଵଜନଙ୍କ ଅତି
 ପ୍ରିୟ ॥ ୪ ॥ ବୋହୂ :—ଏହାର ପିତା ଜନକ ନୃପ-ଶିରୋମଣି, ଶୁଣ୍ଢର ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳର
 ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ପତି ରବିକୁଳ-କୁମୁଦବନର ବିକାଶକାରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମା ତଥା ଗ୍ରହ ଓ ରୂପର
 ଭଣ୍ଡାର ॥ ୫ ॥ ବୋହୂ :—ମୁଁ ପୁଣି ରୂପରାଶି ଓ ହୃଦୟ-ଗୁଣ-ଚରିତ୍ରବତୀ
 ପ୍ରିୟା ପୁଅବଧୁ ଲଭି କରିଅଛି । ମୁଁ ଏହି ଜାନଙ୍କୁ ନୟନର ପିରୁଳା କରି ଏହାପ୍ରତି
 ପ୍ରେମ ବଢ଼ାଇ ଅଛି ଏବଂ ନିଜର ପ୍ରାଣ ଏହାଠାରେ ଲଗାଇ ରଖିଅଛି ॥ ୬ ॥ କଲ୍ଲଳତା
 ସଦୃଶ ସୀତାକୁ ମୁଁ ଅତି ଆଦର-ସେଲବସରରେ ସ୍ନେହ-ଜଳ ସେଚନ କରି ଲଳନ-
 ପାଳନ କରିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଲତା ଫୁଟିବା ଓ ଫଳିବା ସମୟରେ ବ୍ୟାଧିତା ବାମ
 ହୋଇଗଲେ । ଏହାର ପରିଣାମ କଣ ହେବ, କିଛି ଜଣାଯାଉନାହିଁ । ॥ ୭ ॥ ସୀତା
 ପଲ୍ଲବର କୋଳ ଓ ହୃଷ୍ଟୋଳାକୁ ଗ୍ରନ୍ଥି କର୍ମଣ ଭୂମି ଉପରେ କେବେ ହେଲେ ପାଦ
 ପକାଇ ନାହିଁ । ମୁଁ ସଦାସର୍ବଦା ସଞ୍ଚାବନା ମୂଳା ପରି ସାବଧାନତା ସହକାରେ ଏହାର
 ଚକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରି ଅଛି । ଗାୟକୀ ତେଜିବାକୁ ବା ଟାଳିବାକୁ କେବେ ହେଲେ
 କହେନାହିଁ ॥ ୮ ॥ ସେହି ସତ୍ତା ବର୍ତ୍ତମାନ ତୋ ସହିତ ବନକୁ ଯିବାକୁ ଆସୁଛୁ ପ୍ରକାଶ
 କରୁଛୁ ! ହେ ରଘୁନାଥ ! ତାକୁ କି ଆଦେଶ ଦେଉଛୁ ? ଚନ୍ଦ୍ର କରଣ-ରସାମୃତ

କରି କେହରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଚରଣ ଦୁଷ୍ଟ ଜଂଗୁ ବନ ଭୁବି ।

ବିଷ ବାଟିକା କି ଧୋଡ଼ ସୁତ ସୁରର ସଙ୍ଗବନ ମୁର ॥୫୯॥

ବନ ହିତ କୋଲି କରାବ କସୋର । ରଞ୍ଜି ବିରଂଗ ବିଷୟ ପୁଣି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥

ପାହନ କୁମି ଜମି କଠିନ ସୁଭାଉ । ଭିକ୍ଷୁ କଲେସୁ ନ କାନନ କାଉ ॥୧॥

କୈ ତାପସ ଭୟ କାନନ ଜୋରୁ । ଜିହ୍ଵ ତପ ହେଲୁ ତଜା ସବ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥

ସିୟ ବନ ବସିବ ତାତ କେହି ଭାଙ୍ଗା । ଚିତ୍ତଲିଖିତ କପି ଦେଖି ଡେରାଣ ॥୨॥

ସୁରସର ସୁଭାଗ ବନଜ ବନ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଡାବର ଜୋରୁ କି ହଂସକୁମାରୀ ॥

ଅସ ବିରୁଦ୍ଧ ଜପ ଆୟୁସୁ ହୋଇ । ମୈ ସିଖ ଦେଉଁ ଜାନକହି ସୋଇ ॥୩॥

ଜୌ ସିୟ ଭବନ ରହେ କହ ଅଂବା । ମୋହି କହ ହୋଇ ବହୁତ ଅବଲଂବା ॥

ସୁନ ରଘୁବୀର ମାକୁ ପ୍ରିୟ ବାଞ୍ଛା । ସୀଲ ସନେହ ସୁଧା ଜନୁ ସାଗ ॥୪॥

ଭ୍ରମନ୍ତୁ ଭାନବ ବହୁ ବୃଷ୍ଟିକାବ କସ ହରି ଅରଣ୍ୟରେ ।

ସଞ୍ଚିବନ ମୂଳ ଶୋଭେ କି କୁମର, ବିଷ ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟରେ ॥୫॥

କରାବ କୋରୁ କନ୍ୟାକୁ ବିହ ବନ ପାଇଁ । ସର୍ବ କରୁ ବିଷୟ ସୁଖରୁ ଭୁଲଇ ॥

ପାଷାଣ ଶୁଚି ସଦୃଶ ସରାବ କଠିନ । ତାହାକୁ କେବେହେଁ କଷ୍ଟ ନ ଲାଗେ ବିପିନ ॥୧॥

କମ୍ପା ପ୍ରଜ୍ଵଳିତ ନାଶ କାନନର ଯୋଗ୍ୟ । ତପ ହେଲୁ ତେଜିଛନ୍ତି ସେ ସନଲ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥

ପ୍ରହ, ସୀତା ବନବାସ କରିବ କେସନେ । ଚରଇ ଚିତ୍ତ-ଲିଖିତ କପି ଚରଣନେ ॥୨॥

ସୁଛ ସୁର-ସରୋବର ପଦ୍ମ-ବନରୁଣ । ଗାଞ୍ଜିଆ ଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ କି ମରାଲ-କୁମାରୀ ॥

ଏହା ବିଧି ଆଦେଶ ହୋଇବ ସେମନ୍ତେ । ଜାନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେବି ମୁଁ ତେମନ୍ତେ ॥୩॥

ଭାଷେ ଅମ୍ଭା, ସୀତା ସେବେ ଭବନେ ରହିବ । ମୋ ପାଇଁ ବହୁତ ଅବଲମ୍ବନ ହୋଇବ ॥

ଶୁଣି ରଘୁବୀର ପ୍ରିୟ ମାତାଙ୍କ ବଚନ । କି ଅବା ସୁହ-ସୌହାର୍ଦ୍ଦ-ସୁଧା-ବିଲେପନ ॥୪॥

ପାନରେ ଲେଲୁପ ଚକୋରୀ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଆଖି କପଟ ମିଳାଇ ପାରେ ? ॥ ୫ ॥

ଦୋହା ।—ହାତୀ, ସିଂହ, ଶୁଭ୍ର ଆଦି ଅନେକ ହସ୍ତ ଲବଜଳୁ ବନରେ ବିଚରଣ

କରନ୍ତି । ହେ ପ୍ରହ ! ବିଷ-ବାଟିକାରେ ସ୍ଥାନର ସଞ୍ଚିବନ ମୂଳୀ ଏବେ ଶୋଭା ପାଇ

ପାରେ କି ? ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ବିଧାତା ବିଷୟ-ସୁଖାନୁଭବ କୋରୁ ଓ

କରାବ ବାଳିକାମାନଙ୍କୁ ବନବାସ ନିମନ୍ତେ ଯୋଗ୍ୟ କରି ଗଢ଼ିଛନ୍ତି । ପଥର-ଘାଟର

ସରାବ ପରି ସେମାନଙ୍କର କଠୋର ସରାବ । ବନରେ ସେମାନଙ୍କର କଦଃପି କ୍ଳେଶ

ହୁଏନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଅଥବା ତପସୀଙ୍କ ସ୍ଵାମୀନେ ବନରେ ବାସ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ । କାରଣ,

ତପସ୍ୟା ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ତ୍ୟାଗ କରିଅଛନ୍ତି । ହେ ପ୍ରହ ! ଚିତ୍ତବାନଙ୍କୁ

ଦେଖି ଯେଉଁ ସୀତା ଡରିଯାଏ, ସେ ବନରେ କିପରି ରହି ପାରିବ ? ॥ ୨ ॥ ସୁର-

ସରୋବରର କମଳବନରେ ବିଚରଣ କରୁଥିବା ହଂସା ଗାଞ୍ଜିଆରେ ରହିବା ଯୋଗ

କି ? ଏହୁରୂପେ ବିଚାର କରି ତୁ ଯେପରି ଆଶା କେରୁ, ମୁଁ ଜାନଙ୍କୁ ସେହିପରି ଶିକ୍ଷା

କହି ପ୍ରିୟ ବଚନ ବିବେକମୟ ଶୁଦ୍ଧ ମାତୁ ପରିତୋଷ ।
ଲଗେ ପ୍ରବୋଧନ ଜାନକିହି ପ୍ରଗଟି ବିପିନ ଗୁନ ଦୋଷ ॥୭୦॥

ମାୟପାରାୟଣ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବିଶ୍ରାମ

ମାତୁ ସମୀପ କହତ ସକୁରୁଷା । ବୋଲେ ସମୟ ସମୁଦ୍ଧି ମନ ମାନ୍ୟ ॥
ରାଜକୁମାର ପିତାତ୍ମକ ସୁନନ୍ଦୁ । ଆନ ଭାବ ଜୟ ଜନ କହୁ ଗୁନନ୍ଦୁ ॥୧॥
ଆପନ ମୋର ମାକ ଜ୍ୟୋତ ହେନ୍ଦୁ । ବଚନ୍ ହମାର ମାନ ଗୁହ ରହନ୍ଦୁ ॥
ଆୟୁସ ମୋର ସାୟୁ ସେବକାରି । ସବ ବିଧି ଭ୍ରମିନି ଭବନ ଭଲଇ ॥୨॥
ଏହି ତେ ଅଧିକ ଧରମୁ ନହିଁ ଦୁଜା । ସାଦର ସାୟୁ ସମ୍ବର ପଦ ପୂଜା ॥
ଜବ ଜବ ମାତୁ କରୁଛି ସୁଧ ମୋଷ । ହୋଇଛି ପ୍ରେମ ବିକଳ ମତି ଭୋଷ ॥୩॥

ଭାଷି ସୁବିବେକ-ମୟ ପ୍ରିୟ କଥା କର ଜନମାତୁ ତୋଷ ।

ଲଗିଲେ ବୁଝାଇ ଜାନକାଙ୍କୁ କହୁ ବିପିନର ପ୍ରଣ ଦୋଷ ॥୭୦॥

ସଙ୍କୋଚ ଲଗେ କହନ୍ତେ ମାତାଙ୍କ ଆଗରେ । ବୋଲିଲେ ତହୁଁ ସମୟ ବିରାଗ ମନରେ ॥
ରାଜକୁମାର, ସାଦରେ ଉପଦେଶ ଶୁଣ । କୌଣସି ଅନ୍ୟ ଭବନା ହୃଦୟେ ନ ପ୍ରଣ ॥୧॥
ତୁମ୍ଭେ ଆପଣ ର ମୋର ହୃଦୟ ହେବେ । ବଚନ ମାନ ଆମର ଗୁହେ ରହୁ ତେବେ ॥
ଆଦେଶ ମୋହର ସେବା କର ଶାଶ୍ୱତର । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରିୟେ, ଗୁହ ଶ୍ରେୟସ୍କର ॥୨॥
ଶାଶ୍ୱ ଶାଶ୍ୱତର ପଦ ବନ୍ଦନ ସାଦରେ । ଏହାଠାରୁ ବଳି ଧର୍ମ ନାହିଁ ଜଗତରେ ॥
ଯେବେ ଯେବେ ମାତା ମୋତେ ମନେକରି ଅଛ । ପ୍ରେମ ବିକଳେ ହୋଇବେ ବିହୁଳିତମତି ॥୩॥

ଦେବ ॥୩॥ ମାତା କହୁଥାନ୍ତି—“ଯଦି ସୀତା ଘରେ ରହନ୍ତା, ମୋତେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ ହୁଅନ୍ତା ।” ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମାତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ବଚନ ଶୁଣି ତାହାଙ୍କୁ ଶାନ୍ତି ଓ ସ୍ନେହରୂପୀ ଅମୃତରେ ସିନ୍ଧୁ କଥା କହିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ବିବେକମୟ ପ୍ରିୟ ବଚନ କହୁ ସେ ମାତାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ । ତତ୍ପରେ ବନର ପ୍ରଣଦୋଷ ପ୍ରକାଶ କରି ସେ ଜାନକାଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାରେ ଲାଗିଲେ ॥ ୭୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ପ୍ରଭୁ ମାତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ସୀତାଙ୍କୁ କହି କହିବାକୁ ସଙ୍କୋଚ କରୁଥା’ନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସମୟ ତ ଏହୁପରି, ଏହା ମନରେ ବିରାଗ କରି ସେ କହିଲେ—“ହେ ରାଜକୁମାର ! ମୋର ଉପଦେଶ ଶୁଣ । ମନରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବୁଝନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଯଦି ଆପଣାର ଓ ମୋର ମଙ୍ଗଳ ଗୁହୁଥାଅ, ତେବେ ମୋ ବଚନ ମାନ ଘରେ ରହୁ । ହେ ଭ୍ରମିନି ! ମୋ ଆଦେଶର ପାଳନ ହେବ ଏବଂ ଶାଶ୍ୱତ ପ୍ରତି ତୁମର ବଡ଼ ସେବା ହେବ । ଘରେ ରହିଲେ ଏଠିକାର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ମଙ୍ଗଳ ॥ ୨ ॥ ଆଦରରେ ଶାଶ୍ୱତରୁପୀ ପୂଜା କରିବାଠାରୁ ବଳି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଧର୍ମ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ମାତା ମୋତେ ମନେ ପକାଉଥିବେ ଏବଂ ପ୍ରେମବ୍ୟାକୁଳତା ହେତୁ ତାଙ୍କର ହୃଦୟ-ଭ୍ରମ ଘଟିବ, ହେ ସୁନ୍ଦର । ତୁମେ ସେତେବେଳେ ପ୍ରାୟଶ-

ତବ ତବ ଭୁକ୍ତ କହି କଥା ସୁସମା । ସୁନ୍ଦର ସମୁଦ୍ରୀଏଡ଼ ମୁକୁ ବାମା ॥
କହୁଛି ଧୁରୀୟ ସପଥ ସତ ମୋହା । ସୁମୁଖି ମାତୁ ହିତ ରାଣି ତୋହା ॥୩॥

ଗୁରୁ ଶ୍ରୀ ତ ସମତ ଧରମ ଫଳ ପାଇଅ ବିନହିଁ କଲେସ ।

ହଠ ବସ ସବ ସକଟ ସହେ ଗାଲବ ନହୁଷ ନରେସ ॥୩୮॥

ମେଁ ପୁନି କରି ପ୍ରତ୍ନାନ ପିତୁ ବାମା । ବେଗି ଫିରବ ସୁନୁ ସୁମୁଖି ସୟାମା ॥
ବିବସ ଜାତ ନହିଁ ଲାଗିଛି ବାସ । ସୁନ୍ଦର ସିଖଣ୍ଡୁ ସୁନହୁଁ ହମାରା ॥୧॥
ଜୋଁ ହଠ କରତୁ ପ୍ରେମ ବସ ବାମା । ତୋ ଭୁକ୍ତ ଦୁଖୁ ପାଇବ ପରିନାମା ॥
କାନନୁ କଠିନ ଭୟଂକରୁ ଭାଷ । ଘୋର ଘାମୁ ହିମ ବାରି ବୟାସ ॥୨॥
କୁସ କଠକ ମଗ କାକର ନାନା । ତଲବ ପୟାଦେହିଁ ବିନୁ ପଦନାନା ॥
ଚରନ କମଳ ମୁକୁ ମଞ୍ଜୁ ଭୁକ୍ତାରେ । ମାରଗ ଅଗମ ଭୂମିଧର ଭାରେ ॥୩॥

ତେବେ ତେବେ କହୁଛୁନେ ସ୍ବାଚୀନ କାହାଣୀ । ବୁଝାଇଥିବ ସୁନ୍ଦର, ଭାଷି ମୁକୁବାଣୀ ॥
କହୁଛି ସ୍ବାବେ ସତ୍ୟ ଶତ ରାଣି ମୋତେ । ସୁମୁଖି, ମାତାଙ୍କ ହୃଦେ ରହୁଅଛୁ ତୋତେ ॥୪॥

ଗୁରୁ ଶ୍ରୀ ତ ମତ ମର୍ମ ଫଳ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅ ଅନାୟାସେ ଜାଣ ।

ହଠ କରି ସବୁ ସକଟ ସହଲେ ଗାଲବ ନହୁଷ ରାଣି ॥୩୯॥

ମୁଁ ପୁଣି ପାଲନ କରି ପିତାଙ୍କ ବଚନ । ଶୁଣ ସୁମୁଖି ତରୁଣ, ଫେରିବ ବହନ ॥
ବିବସ ଘାନ୍ତେ ନଳରେ ବିଳମ୍ବ ବିଶେଷ । ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରବଣ କର ମୋର ଉପଦେଶ ॥୧॥
ଯେବେ ପ୍ରେମବଶ ବାମା ହଠ ଆତରବ । ତେବେ ବୁଝେ ପରିଣାମେ ପ୍ରକାଶ ଲଭିବ ॥
କାନନ କଠିନ ଘନ ଭୟଙ୍କର ଭାଷ । ଘୋର ଆତପ ସବନ ହିମ ଝୁଣି ବାଣ ॥୨॥
କୁଣି କଣ୍ଠକ ବିବସ ପ୍ରସ୍ତର ପଥରେ । ପଦଯାଣ ବିନା ଖାଲି ଶୁଣିବ ପୟାରେ ॥
ଚରଣ କମଳ ମୁକୁ ମଞ୍ଜୁଳ ଭୂମୁର । ମାର୍ଗ ଅଗମ ପଡ଼ିବ ନାନା ମହାଧର ॥୩॥

କାହାଣୀ କହୁ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଥିବ । ହେ ସୁମୁଖି ! ମୋର ଶହ ଶହ ରାଣ, ମୁଁ ସ୍ବାବ-
ବଶତଃ ଏହା କହୁଛି ଯେ, କେବଳ ମାତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ହିଁ ମୁଁ ଭୂମକୁ ଘରେ
ରହୁଛି ॥ ୩-୧ ॥ କୋହା :—ମୋ ଆଦେଶ ମାନ ଘରେ ରହୁଲେ ଗୁରୁ ଏବଂ ବେଦ-
ସମ୍ମତ ଧର୍ମ-ଆଚରଣର ଫଳ ଭୁମକୁ ଅନାୟାସରେ ମିଳିଯିବ । କିନ୍ତୁ ଏକଜିତିଆ
ସ୍ବାବର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଗାଲବ ମୁନି ଓ ସଜା ନହୁଷ ଆଦି ସମସ୍ତେ ଅନେକ
ସକଟ ସହଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଗୌପାଲ :—ହେ ସୁମୁଖି ! ହେ ତରୁଣ ! ଶୁଣ, ମୁଁ
ପିତାଙ୍କ ବଚନ ସତ୍ୟ କରି ଶୀଘ୍ର ଫେରିବ । ଦିନ ପିବାକୁ ବିଳମ୍ବ ଲାଗେନାହିଁ । ହେ
ସୁନ୍ଦର ! ମୋର ଏହି ଉପଦେଶ ଶୁଣ ॥୧॥ ହେ ବାମା ! ଯଦି ପ୍ରେମର ବଶୀଭୂତ ହୋଇ
ଜିଦ ଧରିବ, ତେବେ ପରିଣାମରେ ହୁଣ ପାଇବ । ବନ ବଡ଼ କେଶଦାୟକ ଓ
ଭୟାନକ । ସେଠିକାର ଖରା, ଶୀତ, ବର୍ଷା ଓ ପବନ ସବୁ ବଡ଼ ଭୟାନକ ॥ ୨ ॥
ମାର୍ଗରେ କୁଣି, କଣ୍ଠା ଓ ବହୁତ ପ୍ରକାର ପଥର ଅଛି । ବିନା ଯୋତାରେ ଖାଲି ପାଦରେ ହିଁ

କନ୍ଦର ଶୋହ ନୟାଁ ନଦ ନାରେ । ଅଗମ ଅଗାଧ ନ ଜାଣି ନିତାରେ ॥
 ଶୁଭ୍ର ବାସ ବୃକ କେନ୍ଦର ନାଗ । କରଣି ନାଦ ସୁନି ଧୀରଜୁ ଶ୍ରୀମା ॥୩॥
 ଭୂମି ସମୁଦ ବଲ୍ଲକଲ ବସନ ଅସନୁ କନ୍ଦ ଫଳ ମୂଳ ।
 ତେ କ ସଦା ସବ ଦିନ ମିଳଣି ସବୁଇ ସମୟ ଅନୁକୂଳ ॥୭୨॥
 ନର ଅନ୍ତର ରଜନୀଚର ଚନ୍ଦ୍ରା । କପଟ ବେଶ ବିଧି କୋଟିକ କରଣୀ ॥
 ଲଗଇ ଅତି ପଦାର କର ପାମ । ବିପିନ ବିପତି ନହିଁ ଜାଇ ବଶାମା ॥୧॥
 ବ୍ୟାଲ କରାଇ ବିହଗ ବନଦୋର । ନିସିଚର ନିକର ନାର ନର ରୋର ॥
 ଉପପଣି ଧୀର ଗହନ ସୁଧ ଆସ । ମୁଗଲେଚନି ତୁଳୁ ଶୁଭ୍ର ସୁଭାସ ॥୨॥
 ହଂସଗର୍ଭୁକ ତୁଳୁ ନହିଁ ବନଜୋର । ସୁନି ଅପଜୟ ମୋହି ଦେଇଛି ଲେରୁ ॥
 ମାନସ ସଲିଲ ସୁଧା ପ୍ରତିପାଳ । କଥାଇ କି ଲବନ ପୟୋଧି ମରାଳ ॥୩॥

କନ୍ଦର ଗିରି ସଙ୍କଟ ନୟନଦ ଖାଇ । ଦୁର୍ଗମ ସହନ ଦୁଷ୍ଟ ନ ହୁଏ ପକାଇ ॥
 କଷ୍ଟ ହରି ବ୍ୟାସ ଶୁଭ୍ର ବୃକ ନାନାମତେ । କରନ୍ତି ନିନାଦ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ପଳାଏ ଶୁଣନ୍ତେ ॥୩॥
 ଭୂମିରେ ଶୟନ ବଲ୍ଲକଲ ବସନ ଶାଢ଼୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଫଳମୂଳ ।

ତାହା ମିଳେ ସଦା ସବୁଦିନେ କଦା କାଳ ବେଳ ଅନୁକୂଳ ॥୭୨॥

ଶୁଣସ ନିକର ନର ଆହାର କରନ୍ତି । କପଟ ବେଶ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଧରନ୍ତି ॥
 ଲଗଇ ବିଶେଷ ରୂପେ ପାହାଡର ପାଣି । ବିପିନ ବିପତ୍ତି ପ୍ରସ୍ତେ ନ ହୁଏ ବଶାମା ॥୧॥
 ବ୍ୟାଲ ବିକରାଇ ନାନା ବନ୍ୟ ପକ୍ଷୀଦୋର । ଅତି ଲଗନୀଚର ନାଶନର-ରୋର ॥
 ଅତି ମନେ ପଡନ୍ତେ ଧୀର ମଧ୍ୟ ତରେ । କୁରଙ୍ଗନୟନ, ରୂପେ ଶୁଭ୍ର ସହକରେ ॥୨॥
 ହଂସଗମନ, କାନନ ଯୋଗ୍ୟ ତୁମ୍ଭେ ନୁହ । ଶୁଣି ଲେକେ ତେବେ ମୋତେ ଅଭାଗସମ୍ଭବ ॥
 ବିରୁଧ ସର ସଲିଲ ସୁଧାରେ ପାଳଇ । ଖାର ପିନ୍ଧୁରେ ମରାଳୀ ରହେ କି ଶବିତ ॥୩॥

ତା ଉପରେ ଶୁଭ୍ରବାକୁ ହେବ । ରୂପ ଚରଣ-କମଳ କୋମଳ ଓ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ମାଗ
 ମଧ୍ୟରେ ଅତି ଦୁର୍ଗମ ପଦ୍ମ ପଡ଼ିବ ॥ ୩ ॥ ପଦ୍ମମାନଙ୍କର ଗୁଣ, କନ୍ଦର, ନୟା,
 ନଦ, ନାଲ ପ୍ରଭୃତି ଏତେ ଅଗମ୍ୟ ଓ ଶସ୍ତ୍ରର ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ପ୍ରତା
 ହୁଏନାହିଁ । ବନରେ ଶୁଭ୍ର, ବାସ, ଗନ୍ଧା, ସିଂହ ଓ ହାତୀ ଆଦି ଭୟାନକ ପ୍ରାଣୀ
 ଗର୍ଜନ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଗର୍ଜନ ଶୁଣି, ମନୁଷ୍ୟର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ରୋପ ପାଇଯାଏ ॥ ୪ ॥
 ବୋହା ।—ଭୂମି ଉପରେ ଶୟନ, ବଲ୍ଲକଲ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ ଏବଂ କନ୍ଦମୂଳ ଫଳ ଆଦି
 ଭୋଜନ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ସେହିକି କି କ'ଣ ସବୁଦିନେ ମିଳିବ ? ସବୁକିଛି ଆପଣା
 ଆପଣା ରୂପ ଅନୁକୂଳରେ ମିଳି ପାରିବ ॥ ୭୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେଠାରେ ମନୁଷ୍ୟ-
 ଭକ୍ତ ନିଶାଚରମାନେ ବୁଲୁଥାନ୍ତି । ସେମାନେ କୋଟି କୋଟି ପ୍ରକାରେ କପଟ ରୂପ
 ଧାରଣ କରିପାରନ୍ତି । ପାହାଡର ଜଳ ସବୁବେଳେ ପାନ କରିବାକୁ ହୁଏ ।
 ବନର ବିପତ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣନାହେଉ ॥ ୧ ॥ ବନରେ ଭୟଙ୍କର ସର୍ପ, ଭୟାନକ ପକ୍ଷୀ ଏବଂ

ନବ ରସାଳ ବନ ବିହରନସୀଲ । ସୋହ କ କୋକିଳ ବିପିନ କଷ୍ମଳ ॥
ରହନ୍ତୁ ଏବନ ଅସ ହୃଦୟ ବିରାଜ । ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ ଦୁଖ କାନନ ଶ୍ରାବ ॥୪॥
ସହଜ ସୁହୃଦ ଗୁରୁ ସ୍ବାମି ସିଖ ଜୋ ନ କରଇ ସିର ମାଳ ।

ସୋ ପଛତାର ଅଘାତ ଉର ଅବସି ଡୋଇ ହୃତ ହାଜ ॥୫॥
ସୁନି ମୃଦୁ ବଚନ ମନୋହର ପିୟ କେ । ଲେଚନ ଲଳିତ ଭରେ ଜଳ ସିୟ କେ ॥
ସୀତଲ ସିଖ ଦାହକ ଭଲ କେସେ । ଚକଇଛି ସରଦ ଚନ୍ଦ୍ର ନିସି ଜେସେ ॥୬॥
ଉଚରୁ ନ ଆର୍ତ୍ତ ବିକଳ ବୈଦେହୀ । ଚକନ ଚହତ ସୁର ସ୍ବାମି ସନେହୀ ॥
ବରବସ ଶ୍ରେକ ବିଲେଚନ ବାଣ । ଧର ଧୀରକୁ ଉର ଅବନିକୁମାରୀ ॥୭॥

ନବ ରସାଳ ବିପିନେ ବିହରଣୀଳା । ତାଙ୍କ ସିନ୍ଦୁ ବନସ୍ତରେ ଶୋଭେ କ କୋକିଳା ॥
ଭବନେ ରହ ଏମନ୍ତ ହୃଦୟେ ବିରାଜ । ବିଧୁବଦନ, କାନନ ହୁଷ ଅତି ଭର ॥୮॥
ସ୍ବଭବେ ପ୍ରହୃତ ଗୁରୁ ସ୍ବାମୀ ଶିକ୍ଷା ସେ ନ କରେ ଆଜ୍ଞା ମାଳ ।

ହୃଦେ ଅନୁତାପ ଲଭେ ସେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନିଷ୍ଠେ ହୃଦ ହୃତ ହାଜ ॥୯॥
ଶୁଣି ବସିଭକ୍ତ ମୃଦୁ ବଚନ ରୁଚିର । ସୀତାଙ୍କ ଲଳିତ ନେତ୍ରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲ ମର ॥
ଶୀତଲ ଶିକ୍ଷା ଦାହକ ହୋଇଲ ତେମନ୍ତେ । ଚକୋରୁକ୍ତ ଶରଦ, ରଜନୀ ଯେମନ୍ତେ ॥୧୦॥
ଉଚର ନ ଆସେ ହେଲେ ବିକଳ ବୈଦେହୀ । ତେଜସୀ ପାଇଁ ଶୁଭାଶ୍ରୁ ସ୍ବାମୀ ଶୁଣି ସେହୀ ॥
ଅଗତ୍ୟ ଅବଶୋଷଣ ବିଲେଚନ ବାଣ । ଧର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୃଦୟରେ ଧରଣୀ-କୁମାରୀ ॥୧୧॥

ସ୍ବା-ପ୍ରଭୁଷ-ବୋର ଗୁଣସମାନେ ପଲ ପଲ ହୋଇ ରହନ୍ତୁ । ଧୀର ପ୍ରଭୁଷମାନେ ମଧ୍ୟ
ବନର ଶ୍ରାବଣତା ମନେ ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ତରଙ୍ଗା'ନ୍ତୁ । ଶୁଣି ହେ ମୁଗନୟନ ! ରୁମେ ତ
ସ୍ବଭବତଃ ଶୁରୁ ॥୧୨॥ ହେ ହୃଦୟମଳ ! ରୁମେ ବନଯୋଗ୍ୟ ହୃଦ୍, ରୁମର ବନ-
ଗମନ କଥା ଶୁଣି ଲୋକମାନେ ମୋତେ ଜିନା କରିବେ । ମାନସବୋଧର ଅମୃତ
ଜଳରେ ପାଳିତ ହୃଦୀ ଲବଣାକ୍ତ ସମୁଦ୍ରରେ ବହୁପାରେ କି ? ॥୧୩॥ ନବାନ ଅମ-
ବନରେ ବିହାର କରୁଥିବା କୋକିଳ କଷ୍ମଳ (ପିତୁ ?) ବନରେ ଶୋଭା ପାଏ କି ? ହେ
ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସି ! ହୃଦୟରେ ଏପରି ବିରାଜ କରି ରୁମ୍ଭେ ଘରେ ରୁହ, ବନରେ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ॥୧୪॥
ବୋହା :—ସ୍ବାଭବିକ ରୂପେ ହୃତ-କାଞ୍ଚୁ ମିତ୍ର, ଗୁରୁ ଓ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ଉପଦେଶକୁ ଯେ
ଶିଶୋଧାରୀ କରି ନ ମାନେ, ସେ ହୃଦୟରେ ବହୁତ ଅନୁତାପ କରେ ଏବଂ ତାର
ହୃତହାଜ ଅବଶ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ॥ ୧୫॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ପ୍ରୀୟତମଙ୍କ କୋମଳ ଓ
ମନୋହର ବଚନ ଶୁଣି ସୀତାଙ୍କର ଲଳିତ ଲେଚନ ଅଶ୍ରୁଜଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ।
ଶରତ ରତ୍ନର ଗୁନ୍ଦନୀ ଗୁଣ ଚନ୍ଦ୍ରବାଣ ପକ୍ଷରେ ଯେପରି ହୁଷଦାୟକ ହୁଏ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର
ଏହି ଶୀତଲ ଉପଦେଶ ସେହିପରି ଜାନଙ୍କୁ ହୃଦୟ-ଦାହକ ହେଲା ॥ ୧୬॥ ଜାନଙ୍କ
କିଛି ଉଚର ବେଳପାରୁ ନ ଥା'ନ୍ତୁ । ପବନ ଓ ପ୍ରେମିକ ସ୍ବାମୀ ତାଙ୍କୁ ଗୁଣି ଗୁଣିଯିବାକୁ
ଲଜ୍ଜା କରୁଛନ୍ତି । ଏହା ଚିନ୍ତା କରି ସେ ବ୍ୟକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥା'ନ୍ତୁ । ନୟନର ଜଳକୁ

ଲଗି ସାଧୁ ପର କହ କର ଜୋଷ । ଛମକି ଦେବି ବଡ଼ ଅବନୟ ମୋଷ ॥
 ସାହାଁ ପ୍ରାଣପତି ମୋହୁ ସିଖ ସୋଇ । ଜେହୁ ବିଧିମୋର ପରମ ହିତ ହୋଇ ॥୩॥
 ମୋ ପୁଣି ସମୁଦ୍ଧି ଶାନ୍ତି ମନ ମାହାଁ । ପ୍ରିୟ ବିଦ୍ୟୋଗ ସମ ଦୁଖ ଜଗ ନାହାଁ ॥୪॥
 ପ୍ରାଣନାଥ କରୁନାୟକନ ସୁନ୍ଦର ସୁଖଦ ସୁଜାନ ।

ଭୁକ୍ତ ବିନ ରୟକୁଳ କୁମୁଦ ବିଧି ସୁରସୁର ନରକ ସମାନ ॥୫॥
 ମାତୁ ପିତା ଭଗିନୀ ପ୍ରିୟ ଭାଇ । ପ୍ରିୟ ପରିବାରୁ ସୁହୃଦ ସମୁଦାୟ ॥
 ସାଧୁ ସପୁର ଗୁର ସଜନ ସହାୟ । ସୁତ ସୁନ୍ଦର ସୁସୀଲ ସୁଖଦାୟ ॥୬॥
 ଜହୁ ଲଗି ନାଥ ନେହୁ ଅରୁ ନାତେ । ପ୍ରିୟ ବିନୁ ତପୁହୁ ତରନିହୁ ତେ ତାତେ ॥
 ତନୁ ଧନୁ ଧାମୁ ଧରଣ ପୁର ରାଜୁ । ପତି ବିଶ୍ଵାନ ସବୁ ସୋକ ସମାଜୁ ॥୭॥

ଭାଷିଲେ ଶାଶୁଙ୍କ ପଦେ ନମି ଯୋଡ଼ି କର । ଦେବି, ବଡ଼ ଅବନୟ ଶ୍ରମିକ ମୋହର ॥
 ଦେଲେ ପ୍ରାଣନାଥ ମୋତେ ସେହୁ ଉପଦେଶ । ଯେଉଁ ଭାବେ ହେବ ମୋର କଳାଶ ଅଶେଷା ॥
 ପୁଁ ପୁଣି ହୃଦୟ ମଧ୍ୟେ ଭାବି ଦେଖେ ନାହିଁ । ପ୍ରିୟ ବିଦ୍ୟୋଗ ସମାନ ଦୁଃଖ ବିଶ୍ଵେ ନାହିଁ ॥
 ଏହା କହୁ ରୟପତି ପଦ ବନ୍ଦ ସୀତା । ଭାଷିଲେ ସପ୍ତେମେ ବାଣୀ ମଧୁର ବିନୀତା ॥୮॥
 ଜୀବନ ବାନ୍ଧବ, ସୁନ୍ଦର ସୁଖଦ, ପ୍ରବୀଣ କୃପା-ନିଧାନ ।

ରୁମ୍ଭ ବିନା ରୟ-କୁଳ-କୁମୁଦେନ୍ଦୁ ସ୍ଵର୍ଗ ବି ନର୍କ ସମାନ ॥୯॥
 ଜନନୀ ଜନନ ପ୍ରିୟ ଭଗିନୀ ସୋଦର । ପ୍ରିୟ ପରିବାର ତଥା ହୃଦୟ ନିକର ॥
 ଶାଶୁ ଶଶୁର ସଜନ ଗୁରୁ ସହାୟକ । ସୁନ୍ଦର ସୁଖନ ସୁତ ସୁଖ-ପ୍ରଦାୟକ ॥୧୦॥
 ସ୍ଵେଦ ସମୃଦ୍ଧି ଜଗତେ ନାଥ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ସ୍ଵାମୀ ବିଶ୍ଵାନ ନାୟକୁ ତପନହୁଁ ତପ୍ର ॥
 ତନୁ ଧନ ଧାମ ପୁର ରାଜ୍ୟ ବସୁନ୍ଧରୀ । ପତି ବିନା ସବେ ଶୋକ-ପାରାବୀର ପରି ॥୧୧॥

ଜବରଦସ୍ତି ରୋକି ପୁଣ୍ୟ-କନ୍ୟା ସୀତା ହୃଦୟରେ ଯେଉଁଧାରଣ କଲେ ॥ ୧ ॥ ଏବଂ
 ଶାଶୁଙ୍କ ପାଦରେ ପୁଣି ଲଗାଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ହେ ଦେବି !
 ମୋର ଏହି ବଡ଼ ଧୃଷ୍ଟତା ଶମା କରନ୍ତୁ । ମୋର ପରମ ମଙ୍ଗଳ ଯେଉଁଥିରେ ହେବ,
 ପ୍ରାଣ-ପତି ସେହୁ ଶିକ୍ଷା ମୋତେ ଦେଇଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ କିନ୍ତୁ ମନରେ ଭଲ ରୂପେ
 ବୁଝିବିବୁଝି ପୁଁ ଦେଖିପାରୁଛୁ ଯେ, ପତିବରଣ ସମାନ ଦୁଃଖ ଜଗତରେ ଆଉ କହୁ
 ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ହେ ପ୍ରାଣନାଥ ! ହେ କୃପାଧାମ ! ହେ ସୁନ୍ଦର ! ହେ
 ସୁଖଦ ! ହେ ସୁଖ ! ହେ ରୟକୁଳ-କୁମୁଦ-ବିଧି ! ଆପଣଙ୍କ ବିନା ସ୍ଵର୍ଗ ମଧ୍ୟ ମୋ
 ନିମନ୍ତେ ନର୍କ ରୁଲ ॥ ୫ ॥ ରୌପାୟ :—ମାତା, ପିତା, ଭଗିନୀ, ପ୍ରିୟ ଭାଇ,
 ପ୍ରିୟ ପରିବାର, ମିତ୍ର ସମ୍ପ୍ରଦାୟ, ଶାଶୁ, ଶଶୁର, ଗୁରୁ, ଆତ୍ମୀୟ-ସଜନ, ସହାୟକ ଏବଂ
 ସୁନ୍ଦର ସୁଖୀଲ ଓ ସୁଖଦାୟକ ସ୍ଵପ୍ନ ଆଉ ଯେତେ ସ୍ଵେଦ-ସମୃଦ୍ଧି ଅଛନ୍ତି, ହେ ନାଥ !
 ପତି ବିନା ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ସମସ୍ତେ ସୁର୍ଯ୍ୟ-ଙ୍କଠାରୁ ବଳି ସନ୍ତାପଦାୟକ । ପତିବିହୀନା ସ୍ତ୍ରୀ

ଭୋଗ ଭୋଗ ସମ ଭୁଷଣ ଭାର । ଜମ ଜାତନା ସରସ ସଂସାରୁ ॥
ପ୍ରାଣନାଥ ତୁମ୍ଭ ବିନ୍ଦୁ ଜଗ ମାୟା । ମୋ କହୁଁ ସୁଖଦ କଳହୁଁ କହୁଁ ନାୟା ॥୩॥
କଥା ବିନ୍ଦୁ ଦେହ ନୟା ବିନ୍ଦୁ ବାଣ । ତୈସିଅ ନାଥ ପୁରୁଷ ବିନ୍ଦୁ ନାୟା ॥
ନାଥ ସକଲ ସୁଖ ସାଥୀ ତୁମ୍ଭାରେ । ସରଦ ବିମଳ ବିଧୁ ବଦନୁ ନିତାରେ ॥୪॥

ଶଗ ମୁଗ ପରିଜନ ନଗରୁ ବନ୍ଦୁ ବଲକଲ ବିମଳ ଦୁକୁଳ ।

ନାଥ ସାଥୀ ସୁରସବନ ସମ ପରନସାଲ ସୁଖ ମୁଲ ॥୫॥
ବନଦେବୀ ବନଦେବ ଉଦାର । କରୁହୁଁ ସାସୁ ସପୁର ସମ ସାର ॥
କୁସ କସଲୟ ସାଥୀ ସୁଦାଈ । ପ୍ରଭୁ ସିଂହ ମଞ୍ଜୁ ମନୋଜ ଭୁବଈ ॥୧॥
କଂଦ ମୁଲ ଫଳ ଅମିଥ ଅହାରୁ । ଅଶ୍ରୁପ ସୌଧ ସତ ସରସ ପହାରୁ ॥
ଛନ୍ଦୁ ଛନ୍ଦୁ ପ୍ରଭୁ ପଦ କମଳ ବିଲେଖ । ରହୁହୁଁ ମୁଦିତ ଦିବସ ଜିମି କୋଖା ॥୨॥

ଭୋଗ ଭୋଗ ସମ ଅଟେ, ବିଭୁଷଣ ଭାର । ଯମ ଯାତନା ସଦୃଶ ଲଭଇ ସଂସାର ॥
ତୁମ ବିନା ଏ ଜଗତେ ଶୁଣ ପ୍ରାଣସାରି । କେହୁ କାହିଁ ନାହିଁ ପ୍ରଜଦାୟକ ମୋ ପାରି ॥୩॥
ପ୍ରାଣ ବିନେ ତନୁ ଯଥା ନୟା ବାଈ ବିନେ । ତେମନ୍ତେ ରମଣୀ ନାଥ, ପୁରୁଷ ବସନେ ॥
ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାଣନାଥ, ମୋର ସବୁ ପ୍ରାଣ । ଚିରେଷି ଶରଦ ଶର୍ମା ସୁବିମଳ ପ୍ରାଣ ॥୪॥

ଶଗ ମୁଗ ବନ୍ଧୁ ତାନନ ନଗର ବଲକଲ ଶୁଭୁ ଦୁକୁଳ ।

ନାଥ ସଙ୍ଗେ ପୁର-ସବନ ସମାନ ପଣ୍ଡିତାଳ ପ୍ରାଣ-ମୁଲ ॥୫॥

ଉଦାର ବନ-ଦେବତା ବନଦେବୀ ବନେ । କରବେ ପାଳନ ଶାଶୁ ଶୁଣିବ ଯେସନେ ॥
କୁଣ କିଶଲୟ ନୃଶ ଶଯ୍ୟା ମନୋରମ । ପ୍ରଭୁ ସଙ୍ଗେ ମଞ୍ଜୁ ମାର ତୁଳାଶେଷ ସମ ॥୧॥
ଅମୃତ ଆଦାର ପ୍ରାୟ ଫଳ କରମୁଳ । ପାହାତ ଶତ ଅଯୋଧ୍ୟା ସୌଧ ଅନୁକୁଳ ॥
ସିଂହ ଶର ପ୍ରଭୁ ପାଦ-ପଦ୍ମ ଦେଖିକର । ରହୁବ ପ୍ରାଣେ ଦିବସେ ତକୋଇ ଯେପର ॥୨॥

ନିମନ୍ତେ ଶରୀର, ଧନ, ଘର, ପୁଅସା, ନଗର ଓ ରାଜ୍ୟ ଆଦି ସବୁ ଶୋକର
ସମାଜ ॥ ୧-୨ ॥ ଭୋଗ ଭୋଗ ସମାନ, ଭୁଷଣ ଭାର-ସୁରୁପ ଏବଂ ସଂସାର ଯମ-
ଯାତନା ବା ନରକ ପୀଡ଼ା ସହୃଦ ସମାନ । ହେ ପ୍ରାଣନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ ବିନା ଜଗତରେ
ମୋ ନିମନ୍ତେ କେଉଁଠାରେ କୌଣସି ପ୍ରାଣ-ଦାୟକ ବସ୍ତୁ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଜୀବନ ବିନା
ଦେହ ଓ ଜଳ ବିନା ନୟା ଯେପରି, ହେ ନାଥ ! ସେହିପରି ପୁରୁଷ ବିନା ସ୍ତ୍ରୀ । ହେ
ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହୁ, ଆପଣଙ୍କ ଶରତ ପୁଣିମାର ନିର୍ମଳ ତନ୍ତ୍ର ସମାନ ପ୍ରାଣ
ଦେଖିଲେ ମୋତେ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣ ମିଳିଯିବ ॥ ୪ ॥ ତୋହା :-ହେ ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ
ସହୃଦ ପୁଁ ରହଲେ, ପତ୍ନୀ ଓ ପୁତ୍ର ମୋର ଆସୀନ ସୁଜନ ହେବେ । ବନ ହିଁ ନଗର
ହେବ ଏବଂ ବୃକ୍ଷର ବଲକଲ ନିର୍ମଳ ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ପଣ୍ଡିତାଣୀ ହିଁ ସ୍ୱର୍ଗ ସମାନ ପ୍ରାଣର
ଆଧାର ହେବ ॥ ୫ ॥ ତୋପାର :-ଉଦାରହୃଦୟା ବନଦେବୀ ଓ ବନଦେବତା
ଶାଶୁ ଶୁଣିରଙ୍କ ପରି ମୋର ଯହୁ ଓ ରକ୍ଷା କରିବେ । କୁଣ ଏବଂ କୋମଳ ପଦର ସ୍ପନ୍ଦର

ବନ ଦୁଃଖ ନାଥ କହେ ବହୁତେରେ । ଭୟ ବିଷାଦ ପରିତାପ ଘନେରେ ॥
 ପ୍ରଭୁ ବିସ୍ତୋଗ ଲବଲେସ ସମାନା । ସବ ମିଳି ନୋହିଁ ନ କୃପାନ୍ୟାନା ॥୩॥
 ଅସ ଜଅଁ ଜାନି ସୁଜାନ ଦିବେମନ । ଲେଇଅ ସଂଗ ମୋହି ଗୁଡ଼ଅ ଜନ ॥
 ବନେ ବହୁତ କରୋଁ କା ସ୍ବାମୀ । କରୁନାମୟ ଭର ଅଂତରଜାମୀ ॥୪॥
 ରାଶିଅ ଅର୍ଥୁଧ ଜୋ ଅବଧୁ ଲଗି ରହଇ ନ ଜନିଅହିଁ ପ୍ରାନ୍ତ ।

ଘାନବନ୍ଧୁ ସୁନ୍ଦର ସୁଖଦ ସୀଲ ସନେହ ନିଧାନ ॥୬୭॥
 ମୋହି ମଗ ଚଳଇ ନ ହୋଇହି ହାସ । ଛୁନୁ ଛୁନୁ ଚରନ ସରୋଜ ନିହାସ ॥
 ସବହି ଭାଞ୍ଜି ପିୟ ସେବା କରିହୋଁ । ମାରଗ ଜନିତ ସକଳ ଶ୍ରମ ହରିହୋଁ ॥୧॥

ବନ ଦୁଃଖ ନାଥ, କଲ ବର୍ଣ୍ଣନ ବହୁତ । ଭୟ ବିପଦ ଆବର ସନ୍ତାପ ସ୍ବକତ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବିସ୍ତୋଗ ଲବଲେଶ ଅନୁରୂପ । ସବେ ମିଳି ନ ହୋଇବେ, କରୁଣା-ସ୍ବରୂପ ॥୩॥
 ଚରୁର ନାୟକ, ଏହା ମନେ ବିରୁଣ୍ଡଣ । ମୋତେ ବନେ ନେଇ ଚାଲି ସଜନ ତେଜଣ ॥
 ବନେ ବହୁତ କଥା କହିବି ମୁଁ ସ୍ବାମୀ । କରୁଣାମୟ ଆପଣ ଦୁଇ ଅନୁର୍ଯ୍ୟାମୀ ॥୪॥
 ରଖିଲେ ଅବଧେ ଏ ଘାଟ ଅବଧୁ ନ ରହୁବ ମୋ ପରାଣ ।

ଘାନ-ବନ୍ଧୁ ପ୍ରଭୁ, ସୁନ୍ଦର ସୁଖଦ, ସ୍ନେହ-ସୁଖୀଳ-ନିଧାନ ॥୬୭॥
 ମାର୍ଗରେ ଚାଲିଲେ ମୋତେ ବଂଥା ନ ଲାଗିବ । ଶଶ୍ଵ ଶଶ୍ଵ ନିରେଶିଣ ଚରଣ-ରାଜାବ ॥
 ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ସେବା ସ୍ବାମୀଙ୍କ କରବି । ପଥକନିତ ସକଳ ଶ୍ରମ ମୁଁ ହରିବି ॥୧॥

ବିରାଣା ହିଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସହୃଦ ସ୍ବାବା ହେଉ ମୋ ନିମନ୍ତେ କନ୍ଦର୍ପଜ ମନୋହର ଭାଳା ରହପରି
 ହେବ ॥୧॥ କନ୍ଦମୂଳ ଓ ସଳ ଆଦି ଅମୃତ ବୁଲି ଆହାର ମିଳିବ ଏବଂ ବନର ପାହାଡ଼
 ଅଯୋଧ୍ୟାର ଶହ ଶହ ରାଜ ମହଲ ସମାନ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେବ । ଶେଷେ ଶେଷେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ-
 କମଳ ଦେଖି ହନରେ ଚଟବାଳା ଆନନ୍ଦିତ ହେଉପରି, ମୁଁ ଆନନ୍ଦ ଲଭି କରୁଥାବି ॥ ୨ ॥
 ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ବନରେ ବହୁତ ପ୍ରକାର ଦୁଃଖ ଏବଂ ବହୁତ ଭୟ ବିଷୟ ଓ ସନ୍ତାପ
 ସ୍ବାବାର କହଲେ । କିନ୍ତୁ ହେ କୃପାନ୍ୟାନ ! ସେ ସମସ୍ତେ ମିଶି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବିସ୍ତୋଗ-
 ଜନିତ ଦୁଃଖର ଲବଲେଶ ମାତ୍ରା ସହୃଦ ସମାନ ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥
 ହେ ପ୍ରଭୁ-ଶିରୋମଣି ! ଦୁଇଦୂରରେ ଏପରି ଜାଣି ମୋତେ ଆପଣ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ
 ଚାଲନ୍ତୁ । ଏଠାରେ ଛାଡ଼ି ଯାଆନ୍ତୁ ନାହିଁ । ହେ ସ୍ବାମୀ ! ମୁଁ ଅଧିକ କ'ଣ ବା ବନେ
 କରବି ? ଆପଣ କରୁଣା-ମୟ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୁଇଦୂର ଅନୁର୍ଯ୍ୟାମୀ ॥ ୪ ॥ ଦେହା -
 ହେ ଘାନବନ୍ଧୁ ! ହେ ସୁନ୍ଦର ! ହେ ସୁଖ ଦାୟକ ! ହେ ଶୀଳ ଓ ପ୍ରେମର ଭଣ୍ଡାର !
 ଯଦି ଚଉଦ ବର୍ଷ ଅବଧି ଯାକ ମୋତେ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ରଖନ୍ତି, ତେବେ ଜାଣି ରଖନ୍ତୁ,
 ମୋ ପ୍ରାଣ ରହିବ ନାହିଁ ॥ ୬୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ - ପ୍ରତିକ୍ଷଣ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳକୁ
 ଦେଖୁଥିଲେ, ମୋର ମାର୍ଗରେ ଚଳିବା ନିଜେ ଲାଗୁ ହେବନାହିଁ । ହେ ପ୍ରିୟତମ !
 ମୁଁ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଆପଣଙ୍କ ସେବା କରବି ଏବଂ ପଥରେ ଚାଲିବା ଜନିତ ସମସ୍ତ

ପାୟ ପଖାର ବୋଠି ତରୁ ଗୁଣୀ । କରନ୍ତି ବାଉ ମୁଦିତ ମନ ମାୟା ॥
 ଶ୍ରମ କନ ସହିତ ସ୍ୟାମ ତରୁ ଦେଖେ । କହୁ ଦୁଖ ସମୟ ପ୍ରାଣପତି ପେଶେ ॥୨॥
 ସମ ମନ୍ତ୍ର ତୁନ ତରୁପଲ୍ଲବ ଡାସୀ । ପାୟ ପଲେଟିଛି ସବ ନିଧି ଦାସୀ ॥
 ବାର ବାର ମୁଦୁ ମୁରତି ଜୋହା । ଲୁଗିଛି ତାତ ବସାର ନ ମୋହା ॥୩॥
 କୋ ପ୍ରଭୁ ସିଂହ ମୋହି ଚିତ୍ତବିହାରୀ । ସିଂହବଧୁ ଶ୍ରମ ସପକ ସିଆରୀ ॥
 ମୋ ସୁକୁମାର ନାଥୁ ବନ ଜୋରୁ । ତୁଳୁଛି ଉଚିତ ତପୁମୋ କହୁଁ ଶ୍ରେରୁ ॥୪॥
 ଯାସେଉ ବଚନ କଠୋର ସୁନ ଜେନ ନ ହୁଦଉ ବିଲଗାନ ॥

ତୋ ପ୍ରଭୁ ବିଷମ ବିସ୍ତୋର ଦୁଖ ସହିତୁଛି ପାର୍ଥର ପ୍ରାଣ ॥୨॥
 ଅସ କହି ସୀୟ ବିକଳ ଭଲ ଶ୍ରୀ । ବଚନ ବିସ୍ତୋରୁ ନ ସକା ସିଂହାରୀ ॥
 ଦେଖି ଦୟା ରଘୁପତି କଥା ଜାନା । ହଠି ଶୁଣେ ନହିଁ ଶୁଣିଛି ସ୍ଥାନା ॥୧॥

ବସିଲେ ତରୁ ଗୁଣାରେ ପ୍ରକାଶି ତରଣ । କରବ ମୁଦିତ ମନେ ଶୁଣେ ସମୀରଣ ॥
 ଶ୍ରମ ବିନୁ ସହ ଶ୍ୟାମ ଦେଖୁଥିବ ତରୁ । କାହିଁ ଦୁଃଖ ବେଳ ପ୍ରାଣ-ପତି ଦରଶନ ॥୨॥
 ସମସ୍ତାନେ ପାତ କୁଣ ପଲ୍ଲବ ସୁନ୍ଦର । ସାର ନିଧି ବସି ଦାସୀ ସେବକ ପରୁର ॥
 ବାରମ୍ବାର ମୁଦୁ ମୁଖି କର ବିଲେକନ । ନ ଲୁଗିବ ମୋତେ କେବେ ତପୁ ପ୍ରଭୁଜନ ॥୩॥
 କେ ମୋତେ ଚାହିଁ ପାରିବ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସଙ୍ଗତେ । ସିଂହ ବଧୁକୁ ଶୁଣି ଶୁଣିଲ ଯେମନ୍ତେ ॥
 ମୁଁ ସୁକୁମାରୀ ଆପଣ ବିଧିନ ଉଚିତ । ମୋ ପାଇଁ ଶ୍ରେୟ ଗୁଣକୁ ତପସ୍ୟା ବିହତ ॥୪॥

ଶୁଣନ୍ତେ ଏସନ କଠୋର ବଚନ ହୁଏ ନ ଫାଟୁଛି ଯେବେ ।

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବିଷମ ବିସ୍ତୋର କଷଣ ସହିବ ଏ ପ୍ରାଣ କେବେ ॥୨॥

ଏହା କହୁ ସୀତା ଅତି ବିକଳ ହୋଇଲେ । ବଚନ ବିସ୍ତୋର ସୁଧା ସହ ନ ପାରିଲେ ॥
 ଦଶା ଦେଖି ରଘୁପତି ଜାଣିଲେ ହୃଦୟେ । ହଠି କଲେ ନ ରଖିବ ଜୀବନ ନିଶ୍ଚୟେ ॥୧॥

କୁନ୍ତୀ ଦୂର କର ପାରିବ ॥ ୧ ॥ ଆପଣଙ୍କର ପାଦ ଧୋଇ ଗଛ ଗୁଳରେ ବସି ପ୍ରସନ୍ନ
 ମନରେ ଆପଣଙ୍କୁ ବହୁଥିବ । ଶ୍ରମ-ଜନିତ-ସ୍ତେଷ-ବିନୁ-ସ୍ତୁତି ଆପଣଙ୍କ ଶ୍ୟାମଳ
 ଶରୀରକୁ ଦେଖୁଥିବ ଏବଂ ପ୍ରାଣ-ପତିଙ୍କର ଦର୍ଶନ ଏହିପରି କରୁଥିଲେ ଦୁଃଖ ନିମନ୍ତେ
 ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅବକାଶ କାହୁଁ ରହିବ ? ॥ ୨ ॥ ସମଜଳ ଭୂମି ଉପରେ ଘାସ ଓ ଚୂର୍ଣ୍ଣର
 ପତ୍ର ବିଛାଇ ହେ ଶ୍ରୀମି । ଏହି ଦାସୀ ସାରା ଗୁଣ ଆପଣଙ୍କ ପାଦ ଗଣିଦେବ । ବାରମ୍ବାର
 ଆପଣଙ୍କ କୋମଳ ମୁଖି ଦେଖିଲେ, ମୋତେ ଗରମ ପବନ ମଧ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶ କରିବ ନାହିଁ ॥୩॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରହିଥିଲ କେଲେ ମୋ ଆତ୍ମକୁ ଆଖି ଉଠାଇ କିଏ ଚାହିଁ ପାରିବ ?
 ସିଂହ ଆତ୍ମକୁ ଶୁଣି ଓ ଶୁଣାଇ ଚାହିଁ ପାରିଲ ନାହିଁ । ମୁଁ ସୁକୁମାରୀ ଏବଂ ନାଥ
 ବନଯୋଗ୍ୟ । ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷେ ତପସ୍ୟା ଉଚିତ ଏବଂ ମୋ ନିମନ୍ତେ ବିଷୟ-
 ଶ୍ରେୟ ॥ ୪ ॥ ତୋହା —ହେ ପ୍ରଭୁ । ଏପରି କଠୋର ବଚନ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ
 ଶୁଣିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋ ହୃଦୟ ଯାହା ଫାଟି ଯାଇନାହିଁ, ତହିଁରୁ ବୋଧ ହୁଏ ଯେ,

କହେଉ କୃପାଲ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣନାଥ । ପରହର ସୋରୁ ଚଲନ୍ତ ବନ ସାଥୀ ॥
 ନହଁ ବିଷାଦ କର ଅବସରୁ ଆଜୁ । ବେଗି କରନ୍ତ ବନ ଗର୍ଜନ ସମାଜୁ ॥ ୨ ॥
 କହୁ ପ୍ରିୟ ବଚନ ପ୍ରିୟା ସମୁଦ୍ଧାଈ । ଲଗେ ମାତ୍ର ପଦ ଆସିଷ ପାଈ ॥
 ବେଗି ପ୍ରଜା ଦୁଃଖ ମେଟବ ଆଈ । ଜନମ ନିଠୁର ବିସର ଜନ ଜାଈ ॥ ୩ ॥
 ଫିରିବି ଦୟା ବିଧି ବହୁର କି ମୋଷ । ଦେଖିବୁଁ ନୟନ ମନୋହର ଜୋଷ ॥
 ସୁଦିନୁ ସୁଦୟା ତାତ କବ ହୋଇବୁ । ଜନମ ଜଅତ ବଦନ ବିଧୁ ଜୋଇବୁ ॥ ୪ ॥
 ବହୁର ବଳ କହି ଲୁଚୁ କହି ରଘୁପତି ରଘୁବର ତାତ ।
 କବହିଁ ବୋଲଇ ଲଗାଇ ହସ୍ତ ହରଷ ନରସିଂହଙ୍କ ଗାତ ॥ ୫ ॥

ଭାଷିଲେ କରୁଣା-ପିତୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ । ଚନ୍ଦ୍ରା ପରହର ପ୍ରିୟେ, ଗୁଲ ସଙ୍ଗେ ବନ ॥
 ନାହିଁ ଦୁଃଖ କରବାର ଅବକ ଶ ଆଜ । ଶୀଘ୍ର ଯାଇ ସାଜ ବନ-ରମନ-ସମାଜ ॥ ୨ ॥
 କହୁ ପ୍ରିୟ କଥା ପ୍ରିୟାକୁ ସେବୁଥାଇଲେ । ପ୍ରଣମି ମାତାଙ୍କ ପଦେ ଆସିଷ ପାଇଲେ ॥
 ବାହୁଡ଼ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରଜାଙ୍କ ଦୁଃଖ ବିନାଶିବ । ନିଷ୍ଠୁର ମାତାକୁ ପୁଅ ପାଶୋଇ ନ ଯିବ ॥ ୩ ॥
 ଫେରାଇବ ଦଶା ବିହୁ ପୁଣି କି ମୋହର । ଦେଖିବି ନେତ୍ର ପୁରାଇ ଯୋଡ଼ି ମନୋହର ॥
 ସୁଦିନ ସୁଦୟା କେବେ ଜନୟ, ହୋଇବ । ଜନମ ଖଣ୍ଡିତେ ବିଧୁ-ବଦନ ଗୁଣିବ ॥ ୪ ॥
 କହ ବାଞ୍ଛାର ବସ୍ତୁ ରଘୁବର, ରଘୁମଣି, ବାବୁ ରାମ ।
 କେବେ ତାଙ୍କ ମୋଦେ ଲଗାଇବ ଦୃଢ଼େ ନରେଶ୍ଵର ତନୁ ଶ୍ୟାମ ।” ॥ ୫ ॥

ଏ ପାମର ପ୍ରାଣ ଆପଣଙ୍କ ବିରହ-ଜନିତ ଶ୍ଵାସ ଦୁଃଖ ସହ ପାଶବ ।” ॥ ୬୭ ॥
 ଚୌପାରି :—ଏହିପରି କହୁ ଯାତା ଅତିଶୟ ବିକଳ ହେଲେ । ସେ ବଚନରେ ପ୍ରକାଶିତ
 ବିସ୍ଫୋଟକୁ ସୁଦ୍ଧା ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶାଶ୍ଵତ ବିରହ ତ ଦୂରର କଥା ।
 ତାଙ୍କର ଏହି ଦଶା ଦେଖି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଦୃଢ଼ସ୍ଵରେ ଜାଣିପକାଇଲେ ଯେ, କିନ୍ତୁ
 ଜବରଦସ୍ତି କରି ତାଙ୍କୁ ଏଠାରେ ରଖାଇଲେ ସେ ପ୍ରାଣ ରଖିବେ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥
 ତଦନନ୍ତର କୃପାଳ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳ-ନାଥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର କହଲେ “ଆଜ୍ଞା, ଏବେ ଚନ୍ଦ୍ରା ଗୁଡ଼ି
 ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ବନକୁ ଗୁଲ । ଆଜି ବିଷାଦ-କରବାର ଅବସର ନୁହେଁ । ଶୀଘ୍ର ବନ-
 ରମନ ନିମନ୍ତେ ଆସୁଅନ କର ।” ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରିୟ ବଚନ କହୁ ପ୍ରିୟତମା
 ଯାତାକୁ ବୁଝାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ମାତାଙ୍କ ପାଦତଳେ ପଡ଼ି ଆଶୀର୍ବାଦ ଲାଭ କଲେ ।
 ମାତା କହଲେ, “ପୁଅ, ଶୀଘ୍ର ଫେରି ପ୍ରଜାଙ୍କ ଦୁଃଖ ମେଣ୍ଟାଅ ଏବଂ ଏହି ନିଷ୍ଠୁର ଜନମକୁ
 ଗୁଲି ନ ଯାଅ ।” ॥ ୩ ॥ ହେ ବିଧାତା ! ମୋର ସୁଦଶା ସତେ କେବେ ଫେରିବ ?
 ନିଜ ନୟନରେ ମୁଁ ଏ ମନୋହର ପୁତ୍ରଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକୁ ପୁଣି ଦେଖି ପାରିବି କି ? ହେ ପୁଅ !
 ସେହି ସୁନ୍ଦର ଦିନ ଏବଂ ଶୁଭ ଘଣ୍ଟା କେବେ ଆସିବ, ଯେତେବେଳେ କି ତୁମ ଜନମ
 ଶାନ୍ତିବାସରେ ରୁମର ତନ୍ମୁପ୍ପଣ ପୁଣି ଦର୍ଶନ କରିବ ? ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—
 ହେ ତାତ ! ‘ବସ’, ‘ଧନ’, ‘ରଘୁପତି’, ‘ରଘୁବର’ ଆଦି କହୁ ମୁଁ ପୁଣି କେବେ

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସନେହ କାତର ମହତାଣ୍ଡ । ବଚନୁ ନ ଆର୍ତ୍ତ ବକଳ ଭଲ ଭାଷା ॥
 ରାମ ପ୍ରବୋଧୁ ଶାନ୍ତ ବିଧି ନାନା । ସମୟ ସନେହ ନ ଜାଇ ବଖାନା ॥୧॥
 ତବ ଜାନକୀ ସାସୁ ପର ଲଗା । ସୁନଅ ମାୟୁ ମେଁ ପରମ ଅଭାଗୀ ॥
 ସେବା ସମୟ ଦେଅଁ ବନ୍ଦୁ ଖାନ୍ତା । ମୋର ମନୋରଥୁ ସଫଳ ନ ଖାନ୍ତା ॥୨॥
 ତଜବ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜନ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଶ୍ରେଷ୍ଠ । କରମୁ କଠିନ କହୁ ଦୋଷୁ ନ ମୋହୁ ॥
 ସୁନ ସିୟ ବଚନ ସାସୁ ଅକୁଳମା । ଦସା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଧି କହେଁ ବଖାନା ॥୩॥
 ବାରଣ୍ଡି ବାର ଲାଭ ଭର ଲାଭୀ । ଧରି ଧୀରକୁ ସିଖ ଆସିଷ ଖାନ୍ତା ॥
 ଅଚଳ ହୋଇ ଅହିବାତ ଚନ୍ଦ୍ରାବ । ଜବ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗଂଗ ଜମୁନ ଜଳ ଧାବ ॥୪॥
 ସୀତହି ସାସୁ ଅସୀସ ସିଖ ଖାନ୍ତା ଅନେକ ପ୍ରକାର ।

ଚଳ ନାଇ ପଦ ପଦୁମ ସିନ୍ଧୁ ଅତି ହିତ ବାରଣ୍ଡି ବାର ॥୫॥

ସ୍ନେହ-କାତର ଜନମା, ନ ସ୍ତୁରେ ବଚନ । ବକଳ ହୁଅନ୍ତୁ ଅତି କରି ବିଲେକନ ॥
 ରାମ ପ୍ରବୋଧ କରଲେ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ । ସମୟ ସ୍ନେହ ବର୍ଣ୍ଣନା କିଏ କରିପାରେ ॥୧॥
 ତହୁଁ ଶାନ୍ତ ପାଦେ ନମି ଜଳକ ନନ୍ଦନା । କହଲେ, ଶୁଣ ମା' ପୁତ୍ର ଅତି ଅଭାଗିନୀ ॥
 ସେବା ସମୟରେ ଦୁଃଖ ଦଇବ ବିହ୍ୱଳ । ମୋର ମନୋରଥ ଫଳପ୍ରକ୍ତ ନ କରିଲ ॥୨॥
 ତେଜବ ଉଦ୍‌ବେଗ ମନୁ ସ୍ନେହ ନ ଶୁଭିତ । ନାହିଁ କିଛି ଦୋଷ ମୋର, କଠୋର ଦଇବ ॥
 ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଲେ ଶାଶୁ ଶୁଣି ସୀତା ବାଣୀ । ଦଶା ଦେବି ପ୍ରକାରେ ମୁଁ କହୁବ ବଖାଣି ॥୩॥
 ବାରମ୍ବାର ହୃଦୟରେ ଲଗାଇ ନଅନ୍ତୁ । ଯେଉଁ ଧରି ପୁଣି ଶିକ୍ଷା ଆସିଷ ହୁଅନ୍ତୁ ॥
 ଅଚଳ ହେଉ ତୋ ଅହୁ ସୁଲକ୍ଷଣ ଭର । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବ ଧାବ ରଜା ସମ୍ବନ୍ଧାର ॥୪॥
 ସୀତାକୁ ଆଶିଷ ଦେଲେ ଉପଦେଶ ଶାଶୁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ।
 ଚଳିଲେ ଚରଣ-କମଳେ ଜାନକୀ ନମି ସ୍ନେହେ ବାରମ୍ବାର ॥୫॥

ହୁମକୁ ତାଙ୍କ ବନ୍ଧରେ ଲଗାଇବ ଏବଂ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ରାମର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଦେଖିବ ?” ॥ ୬ ॥ ତୌପାୟ :-ମାତା ସ୍ନେହ ହେଉ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଏତେ ଅଧିକ ବକଳ ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି ଯେ, ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ବଚନ ବାହାରୁ ନାହିଁ । ଏହା ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ ତାହାକୁ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ହୃଦ୍‌ଇଲେ । ସେହି ସମୟ ଓ ସ୍ନେହ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ ଜାନକୀ ଶାଶୁଙ୍କ ପାଦତଳେ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ କହିଲେ, ହେ ମାତା ! ଶୁଣନ୍ତୁ ମୁଁ ଅତି ଅଭାଗିନୀ । ଆପଣଙ୍କ ସେବା କରିବା ସମୟରେ ଦଇବ ମୋତେ ବିନବାସ ଦେଇଦେଲା ! ମୋର ମନୋରଥ ସଫଳ କଲାନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଆପଣ ଯୋର ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ କୃପା ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । କର୍ମର ଗତି କଠିନ, ମୋର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ ।” ସୀତାଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଶାଶୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ଦଶା ମୁଁ କିପରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କହୁବ ? ସେ ସୀତାକୁ ବାରମ୍ବାର ବନ୍ଧରେ ଲଗାଇଲେ ଏବଂ ଯେଉଁ ଧରି ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ସେ ଆଶ୍ୱିବାଦ

ସମାପ୍ତର ଜବ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ପାଏ । ବ୍ୟାକୁଳ ବିଲକ୍ଷ ବଦନ ଉଠି ଯାଏ ॥
 କ'ଣ ପୁଲକ ଜନ ନୟନ ସମ୍ଭାବ । ଗହେ ଚରନ ଅତି ପ୍ରେମ ଅଧୀର ॥୧॥
 କହି ନ ସକତ କହୁ ଚିତ୍ତଫଳ ଠାଡ଼େ । ମୀନୁ ଶାନ ଜନୁ ଜଳ ତେଁ କାଡ଼େ ॥
 ସୋରୁ ହୃଦୟ ବିଧି କା ହୋନିହାର । ସବୁ ସୁଖ ସୁକୁଚ୍ଛୁ ସିଦ୍ଧନ ହମାର ॥୨॥
 ମୋ କହୁଁ କାହ କହବ ରଘୁନାଥ । ରଖିବହିଁ ଭବନ କି ଲେହଣି ସାଥୀ ॥
 ରାମ କଲେକ ବଧୁ କର ଜୋରେ । ଦେହ ଗେହ ସବ ସନ ତୁମ୍ଭ ତୋରେ ॥୩॥
 ବୋଲେ ବଚନୁ ରାମ ନୟ ନାଗର । ସୀଲ ସନେହ ସରଳ ସୁଖ ସାଗର ॥
 ତାତ ପ୍ରେମ ବସ ଜନି କବରହୁ । ସମୁଦ୍ଧି ହୃଦୟ ପରିନାମ ଉଚ୍ଛୁହୁ ॥୪॥

ସମାପ୍ତର ଯେତେବେଳେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପାଇଲେ । ବ୍ୟାକୁଳେ ଉଠି ବିରସ ବଦନେ ଧାଇଁଲେ ॥
 କମ୍ପ ପୁଲକିତ ଜନୁ, ନୟନ ସମ୍ଭାବ । ଧରିଲେ ଚରଣ ହୋଇ ପ୍ରେମରେ ଅଧୀର ॥୧॥
 କହୁ ନ ପାରନ୍ତି କହୁ, ନିରେଖି ରହଲେ । ଶାନ ମାନ ଯେ ପ୍ରକାରେ ଜଳରୁ କାଢ଼ିଲେ ॥
 ଚିନ୍ତନ୍ତି ହୃଦୟ ମଧ୍ୟେ ଭାବ କି ହୋଇବ । ସରିଲା ସବୁ ମୋ ପୁଣି ପ୍ରକୃତ, ଦଇବ ॥୨॥
 କି କହୁବେ ରଘୁକୁଳମଣି ମୋ ନିମନ୍ତେ । ରଖିବେ ଭବନେ କମ୍ପାନେବେ ପ୍ରସଙ୍ଗତେ ॥
 ରାମ ଦେଖିଲେ ସଜୋଡ଼-କର ଅନୁଜନ୍ତୁ । ଭୃଣ ପରି ତେଜି ଦେହ ଗୁହ ସମସ୍ତକୁ ॥୩॥
 ଭାଷିଲେ ବଚନ ମାତ-ନିପୁଣ ଶ୍ରୀରାମ । ଶୀଳ ସରଳ ପଦସ ପୁଣ୍ୟ-ସ୍ବେଦ-ଧାମ ॥
 ଶ୍ରୀ ! ପ୍ରେମାଧୀନ ହୋଇ ନ ହୁଅ ଅଧେରୀ । ଭବିଷ୍ୟ ଉତ୍ସାହମୟ ନିଜ ହୃଦେ ଦେଇ ॥୪॥

ଦେଲେ—“ଯେତେଦିନ ଯାଏ ଗଙ୍ଗା ଆଉ ଯମୁନାରେ ଜଳଧାରା ପ୍ରବାହତ ହେଉଥିବ,
 ସେତେଦିନ ଯାଏ ତୋହର ହୃଦୟ ଚଳୁ ହୋଇଥାଉ ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—
 ଶାଶ୍ଵ ସୀତାକୁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଆଶୀର୍ବାଦ-ଉପଦେଶ ଦେଲେ ଏବଂ ସୀତା ଅତି ପ୍ରେମରେ
 ବାରମ୍ବାର ଶାଶ୍ଵଙ୍କ ଚରଣକମଳରେ ପ୍ରଣାମୁର୍ତ୍ତି ଚଳିଲେ ॥ ୨୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ଯେତେବେଳେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏ ସମାପ୍ତର ପାଇଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ବ୍ୟାକୁଳ ଓ
 ଶୋକାହୁର ବଦନରେ ଉଠି ଦଉଡ଼ିଲେ । ଶଙ୍ଖର କମ୍ପ ଥାଏ ଏବଂ ରୋମାଞ୍ଚିତ ହେଉଥାଏ;
 ନେଇ ଅଶ୍ରୁ-ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରେମରେ ଅତି ଅଧୀର ହୋଇ ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ ଧରି
 ପକାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ସେ କହୁ କହୁପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ଠିଆ ଠିଆ ହୋଇ ଦେଖୁଥାନ୍ତି ।
 ଜଳରୁ ବାହାର କରିବା ପରେ ଶାନ ମାନର ଯେ ଦଶା, ତାଙ୍କର ସେହିପରି ଦଶା
 ହୋଇଥାଏ । ହୃଦୟରେ ଏହି ଚିନ୍ତା ଘାରୁଥାଏ—ହେ ବିଧାତା ! କଣ ହେବାକୁ
 ଯାଉଛି ? ଆମର ସବୁ ପୁଣ୍ୟ ଓ ପୁଣ୍ୟ କଣ ଶେଷ ହୋଇଗଲା ! ॥୨॥ ମୋତେ ଶ୍ରୀରଘୁନାଥ
 କଣ କହୁବେ ? ଘରେ ରଖିବେ ନା ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଚାଲିବେ ? ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭାବ
 ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଏବଂ ଶଙ୍ଖର ତଥା ଗୁହ, ସବୁଠାରୁ ସମ୍ଭବ ଗୁଡ଼ାଇ ଛିଡ଼ା
 ହୋଇଥିବାର ଦେଖିଲେ ॥ ୩ ॥ ତତ୍ପରେ ମାତ-ନିପୁଣ, ଶୀଳ, ସ୍ବେଦ, ସରଳତା ଓ
 ପୁଣ୍ୟର ସାଗର ଶ୍ରୀରାମ ବଚନ କହିଲେ, “ହେ ବାପ ! ପଶ୍ଚାତ୍ତାପରେ ମିଳିବା ଆନନ୍ଦକୁ

ମାତୁ ପିତା ଗୁର ସ୍ତ୍ରୀ ସିଖ ସିର ଧରି କରନ୍ତି ସୁଖସୁ ।

ଲହେଉ ଲଭୁ ତହୁ ଜନମ କର ନରହୁ ଜନମୁ ଜଗ ଜାୟୁ ॥୭॥

ଅସ ଜୟୁ ଜାନ ସୁନହୁ ସିଖ ଭାରି । କରହୁ ମାତୁ ପିତୁ ପଦ ସେବକାର ।

ଭବନ ଭରତୁ ରସୁସୁଦନୁ ନାହୁ । ଭାରି ବୁଦ୍ଧ ମମ ଦୁଖୁ ମନ ମାହୁ ॥୧॥

ମେଁ ବନ ଜାଉଁ ତୁହୁହି ଲେଇ ସାଥୀ । ହୋଇ ସବହୁ ବିଧି ଅର୍ପୁ ଅନାଥା ॥

ଗୁର ପିତୁ ମାତୁ ପ୍ରଜା ପରିବାର । ସବ କହୁଁ ପରଇ ଦୁସହ ଦୁଖ ଭାର ॥୨॥

ରହହୁ କରହୁ ସବ କର ପରିତୋଷ । ନରହୁ ତାତ ହୋଇହି ବଡ଼ ଦୋଷ ।

ଜାୟୁ ରଜ ପ୍ରିୟ ପ୍ରଜା ଦୁଖାର । ସେ ନୁହୁ ଅବସି ନରକ ଅଧିକାର ॥୩॥

ରହହୁ ତାତ ଅସି ମାତୁ ବିରାଗ । ସୁନତ ଲଖିବୁ ଭବ ବ୍ୟାକୁଲ ଭାଗ ।

ସିଅରେଁ ବଚନ ସୁଖ ଗପ କେସେଁ । ପରସତ ତୁହିନ ତାମରସୁ ଜେସେଁ ॥୪॥

ମାତା ପିତା ସ୍ତ୍ରୀମା ଗୁରୁ ଶିକ୍ଷା ମାନ ସ୍ବଭବେ ଯେ ଅନୁସରେ ।

ସେ ମାନ-ଲଭ ଲଭଇ, ଅନ୍ୟଥା ବୁଝା ଜନ୍ମ ଜଗତରେ ॥୭॥

ଏହା ମନେ ଜାଣି ଶୁଣ ଉପଦେଶ, ଭାରି । କର ଜନକ ଜନନ ପଦ-ସେବା ଥାଇ ॥

ଭରତ ଶତ୍ରୁ-ସୁଦନ ନାହାନ୍ତି ଭବନେ । ନରପତି ବୁଦ୍ଧ ପୁଣି ମୋର ହୁଏ ମନେ ॥୧॥

ଯେବେ ବନେ ଯିବ ନେଇ ତୁମକୁ ସଙ୍ଗେ । ଅନ୍ଧୋଧା ଅନାଥକଣ୍ଠେ ହେବ ସହମତେ ॥

ଗୁରୁ ପିତା ମାତା ପୁଣି ପ୍ରଜା ପରିବାର । ହୋଇବ ହୁଏହୁ ହୁଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭାର ॥୨॥

ଭବନେ ରହଣ କର ସମସ୍ତଙ୍କ ତୋଷ । ନୋହୁଲେ ଶ୍ରୀତା, ଲାଗିବ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟ ଦୋଷ ॥

ଯା ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରିୟ ପ୍ରଜା ହୁଏତ ହୁଅନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ନରକଗାମୀ ହୁଏ ସେ ନୃପତି ॥୩॥

ଗୃହେ ଭାରି ରବ ମାତୁ ବିରାଗ ଏମନ୍ତ । ଶୁଣନ୍ତେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହେଲେ ବ୍ୟାକୁଲ ଅନ୍ତ୍ୟନ୍ତ ॥

ଶୀତଳ ବଚନେ ଭୟେ ଶୁଣିଗଲେ ତେହେ । ରୁଷାର ସର୍ବେ ମଲିନ ତାମରସ ଯେହେ ॥୪॥

ଦୁଇପୁରେ ବୁଝି ରୂପେ ପ୍ରେମକଣ୍ଠା ଅଧୀର ହୁଅନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଯେଉଁ

ଲୋକେ ମାତା, ପିତା, ଗୁରୁ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପଦେଶକୁ ଶୁଣିବକ ଭବରେ ଶିରୋଧାରୀ

କରି ତାହା ପାଳନ କରନ୍ତି, ସେହିମାନେ ନର-ଜନ୍ମସହସର ଲାଭ ପାଇଥାଆନ୍ତି ।

ଅନ୍ୟଥା ଜଗତରେ ଜନ୍ମ ବ୍ୟର୍ଥ ॥ ୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ ଭାରି ! ଦୁଇପୁରେ

ଏପରି ଜାଣି ମୋ ଉପଦେଶ ଶୁଣ ଏବଂ ମାତା-ପିତାଙ୍କ ଚରଣ ସେବା କର । ଭରତ

ଓ ଶତ୍ରୁ ଘ୍ନ ଘରେ ନାହାନ୍ତି । ମହାରାଜ ବୁଦ୍ଧ ଏବଂ ତାଙ୍କ ମନରେ ମୋ ସକାଶେ ଘୋର

ହୁଏ ॥ ୧ ॥ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଯହୁ ବନ ଯାଏ, ତେବେ

ଅନ୍ଧୋଧା ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଅନାଥ ହୋଇଯିବ । ଗୁରୁ, ପିତା, ମାତା, ପ୍ରଜା ଓ ପରିବାର

ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ହୁଏର ହୁଏହୁ ଭାରି ଆସି ପଡ଼ିବ ॥ ୨ ॥ ଅତଏବ ରୂପେ ଏହଠାରେ

ରହ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କର ସନ୍ତୋଷ-ବିଧାନ କରୁଥାଅ । ଅନ୍ୟଥା ହେ ବସ ! ବଡ଼ ଦୋଷ

ହେବ । ଯାହାର ରାଜତ୍ବରେ ପ୍ରିୟ ପ୍ରଜା ହୁଏ, ସେ ରାଜା ଅବଶ୍ୟ ନର୍କର

ଉତ୍ତରୁ ନ ଆର୍ତ୍ତେ ପ୍ରେମ ବସ ଗହେ ତରନ ଅକୁଲ୍ଲ ।

ନାଥ ଦାସୁ ମେଁ ସ୍ଵାମି ତୁମ୍ଭ ତଜହୁ ତ କହ ବସାଇ ॥୨୧॥

ସାହି ମୋହୁ ସିଖ ମାନ ଗୋସାଇଁ । ଲାଗି ଅଗମ ଅପମ କଦରାଇଁ ॥
ନରବର ଧୀର ଧରମ ଧୂର ଧାସୀ । ନିଗମ ମାତ କହୁଁ ତେ ଅଧିକାସୀ ॥୧॥
ମେଁ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଭୁ ସନେହ ପ୍ରତିପାଲ । ମନ୍ଦରୁ ମେରୁ କି ଲେହିଁ ମରାଲ ॥
ଗୁର ପିତୃମାତୃ ନ ଜାନଇଁ କାହୁଁ । କହଇଁ ସୁଭାଉ ନାଥ ପତିଆହୁଁ ॥୨॥
ଜହଁ ଲାଗି ଜଗତ ସନେହ ସଗାଇ । ପ୍ରୀତି ପ୍ରସାଦ ନିଗମ ନିଜୁ ଗାଇ ॥
ମୋରୈ ସବଇ ଏକ ତୁମ୍ଭ ସ୍ଵାମୀ । ଗାନବଧୁ ଉର ଅଂତରଜାମୀ ॥୩॥
ଧରମ ମାତ ଉପଦେସିଅ ତାସୀ । କାରତି ଭୁତ ସୁଗତି ପ୍ରିୟ ଜାସୀ ॥
ମନ ହମ ବଚନ ତରନ ରତ ହୋଇ । କୃପାସିଂଧୁ ପରିହରଣ କି ସୋଇ ॥୪॥

ଉତ୍ତର ନ ଆସେ ଅତି ପ୍ରେମ ବଶେ ବ୍ୟାକୁଳେ ପଦ ଧରିଲେ ।

ପୁଣି ଅନୁଗାମୀ ନାଥ, ରୁମ୍ଭେ ସ୍ଵାମୀ କି ମୋର ଗୁଣ ଢେଳିଲେ ॥୨୧॥

ଦେଲ ମୋତେ ଗୋସାଇଁ ଯେ ଉପଦେଶ ରମ୍ୟ । ନିଜ ଭାବୁ ସୁଭାବୁ ଲଗଇ ଅଗମ୍ୟ ॥
ଯେଉଁ ନରବର ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର ଧୀର । ସବଥା ସେ ଅଧିକାସୀ ନିଗମ ମାତର ॥୧॥
ପୁଁ ଶିଶୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ଵେଦେ ପାଳିତ ଅଟଇ । ମନ୍ଦର ମେରୁ ମରାଲ କହୁ କି ପାରଇ ॥
ଗୁରୁ ପିତା ମାତା ବୋଲି ନ ଜାଣେ କାହାକୁ । ସୁଭାବେ କହେ ପ୍ରସାଦ କର ମୋ କଥାକୁ ॥୨॥
ଜଗତେ ଯେତେ ସ୍ଵପ୍ନାତି ପ୍ରସାଦ ଭଜନ । ସ୍ଵେଦ ସମ୍ପର୍କୀ ନିଗମ କରଇ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
ମୋର ସବୁ କିଛି ରୁମ୍ଭେ ଅଟ ଏକ ସ୍ଵାମୀ । ଗାନ ବାଜବ ସବଜ୍ଞ ତୁମ୍ଭ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ॥୩॥
ଧର୍ମ ମାତ ଉପଦେଶ ହିଅନ୍ତୁ ତାହାକୁ । ଗତି ଲାଗି ଭୁତ ପ୍ରିୟ ଲଗଇ ଯାହାକୁ ॥
ମନ କର୍ମ ବଚନେ ଯେ ଆଶ୍ରିତ ପୟର । କୃପାପିରୁ ତାହାକୁ କି କବିବେ ଅନ୍ତର ॥୪॥

ଅଧିକାସୀ ॥ ୩ ॥ ହେ ବାପ ! ଏପରି ନୀତି ବିସ୍ମୟ ରୂପେ ରୂପେ ଘରେ ରୁହ ।”
ଏହା ଶୁଣିବା ମାତେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭାରି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଶିଶିର-ବିନ୍ଦୁ ପୂର୍ଣ୍ଣରେ
ପଦ୍ମମୂଳ ଶୁଣିଗଲା ପରି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶୀତଳ ବଚନରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ଶୁଣିଗଲେ ॥ ୪ ॥
ତୋହା :—ପ୍ରେମବଶ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କିଛି ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରୁ ନ ଥା’ନ୍ତି । ସେ ବ୍ୟାକୁଳ
ହୋଇ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ତରଣ ଧରି ପକାଇଲେ ଏବଂ କହିଲେ—“ହେ ନାଥ ! ପୁଁ ଦାସ ଏବଂ
ଆପଣ ସ୍ଵାମୀ । ଅତଏବ ଆପଣ ମୋତେ ଯଦି ସ୍ଥୁତି ଯା’ଆନ୍ତି, ତାହା ହେଲେ ମୋର
କି ଗୁଣ ? ॥ ୨୧ ॥ ତୋପାଇ :—ହେ ସ୍ଵାମି ! ଆପଣ ମୋତେ ଭଲ ଉପଦେଶ ତ
ଦେଲେ, କିନ୍ତୁ ନିଜର କାପୁରୁଷତା ଯୋଗୁ ତାହା ସବୁ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅଗମ୍ୟ ହେଲା ।
ଯେଉଁମାନେ ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର ଏବଂ ଧୀର, ସେହିମାନେ ପୁରୁଷ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏବଂ ସେହିମାନେ
ହିଁ ନିଗମ ଓ ମାତ ଶାସ୍ତ୍ରର ଅଧିକାରୀ ॥ ୧ ॥ ପୁଁ ତ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ଵେଦରେ ପାଳିତ । ସ୍ଵଦ୍ଧ
ଶିଶୁହଂସ କେଉଁଠି ମନ୍ଦଗତଳ ବା ପ୍ରମେରୁ ପଦତଳ ଉଠାଇ ପାରିବ ? ହେ ନାଥ !

କରୁନାସିଂଧୁ ସୁବଧୁ କେ ସୁନି ମୁକୁ ବଚନ ବିମାତ ।

ସମୁଦ୍ଧାଏ ଉର ଲଇ ପ୍ରଭୁ ଜାନି ସନେହିଁ ସଞ୍ଚିତ ॥୭୬॥

ମାଗନ୍ତୁ ବିଦା ମାତୁ ସନ ଜାଇ । ଆର୍ତ୍ତହୃଦେ ଚଳନ୍ତୁ ବନ ଭାଇ ॥
ମୁହୂତ ଭାବ ସୁନି ରଘୁବର ବାମା । ଭୟଭୟ ଲଭ ବଡ଼ ଗଲ ବଡ଼ ହାମା ॥୧॥
ହରଷିତ ହୃଦୟ ମାତୁ ପହିଁ ଆସ । ମନହୁଁ ଅଂଧ ଫିରି ଲେଚନ ପାଏ ॥
ଜାଇ ଜନନି ପରି ନାୟୁର ମାଆ । ମନୁ ରଘୁନାଥନ ଜାନକି ସାଆ ॥୨॥
ପୁଁଜେ ମାତୁ ମଲ୍ଲନ ମନ ଦେଖି । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହୁ ସବ କଥା ବିସେଷୀ ॥
ଗଞ୍ଜ ସହମି ସୁନି ବଚନ କଠୋର । ମୁଗୀ ଦେଖି ଦବ ଜନୁ ଚହୁ ଓର ॥୩॥

କରୁଣା-ସାଗର ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ତାର ବଚନ ମୁକୁ ବିମାତ ।

କହଲେ ବୁଝାଇ ଦୁଇପେ ଲଗାଇ କାଣି ସୁହେ ଭୟଭୟ ॥୭୭॥

ବିଦାୟ ମାରି ମାତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ । ଆସ ଚକ୍ଷୁ ବନକୁ ଚାଲି ସଙ୍ଗେ ଭାଇ ॥
ପ୍ରମୋଦ ଲଭିଲେ ଶୁଣି ରଘୁବର ବାଣୀ । ହେଲ ବଡ଼ ଲଭ ହୃଦିଗଲ ବଡ଼ ହାମା ॥୧॥
ଆସିଲେ ମାତାଙ୍କ ପାଶେ ପ୍ରପ୍ରସନ୍ନ ମନେ । ଅଳ ବା ପାଇବୁ ପୁଣି ଲେକନ ଯେସନେ ॥
ଯାଇ ନମସ୍କାର କଲେ ଜନନୀ ପୟରେ । ମନ ତେଣେ ରଘୁନାଥ କାନନ ପ୍ରଙ୍ଗରେ ॥ ॥
ମଲ୍ଲନ ମନ ନିରେଖି ପରୁରନ୍ତେ ମାତା । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହଲେ ସବୁ ବୁଝାଇଣ ବାଣୀ ॥
ଭୟେ ପ୍ରବୁଧ ହେଲେ ଶୁଣି କଠୋର ବଚନ । ଚଉଦପେ ଦେଖି ମୁଗୀ ଦାବାର୍ଦ୍ଧି ଯେସନ ॥୩॥

ସାଗରକାୟା ପୁଁ କହୁଛୁ, ଆପଣ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ, ପୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଶୁଣି ଗୁରୁ, ପିତା, ମାତା
କାହାକୁ ହେଲେ ହୁଅ ଜାଣେ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ହେ ସାମି ! ହେ ସାନବନ୍ଧୁ ! ହେ
ଦୁଇପୁର-ଅନ୍ତର୍ଗାମି ! ଜଗତରେ ବେଦ-ବିଦିଆ ଯେତେ ସ୍ୱେଦ-ସମ୍ପର୍କ, ପ୍ରେମ ଓ
ବିଶ୍ୱାସ ରହୁଅଛି, ସେ ନିମନ୍ତେ ସେ ସବୁ ବେବଳ ଆପଣ ହିଁ ଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଯାହାର
କ୍ଷଣି, ବିଭୁତ ଓ ସଦ୍‌ଗତ ପ୍ରିୟ ଓ ଅଭିନବିତ, ତାହାର ପକ୍ଷେଧର୍ମ ଓ ମନ୍ତ୍ର ଉପଦେଶର
ପାଳନ ଆବଶ୍ୟକ । କିନ୍ତୁ ହେ କୃପାସିନ୍ଧୁ ! ଯେ ମନ କର୍ମ ଓ ବଚନରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ
ଚରଣରେ ପ୍ରେମ ରଖେ, ସେ କଣ ପରିତ୍ୟଜ୍ୟ ? ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—କରୁଣାପିଣ୍ଡ
ଶ୍ରୀରାମ ଉତ୍ତମ ଭ୍ରାତାଙ୍କର କୋମଳ ଓ ବିମାତ ବଚନ ଶୁଣିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱେଦ ହେବୁ
ସ୍ୱାତ ଓ ହସ୍ତ ବୁଝି ବସ୍ତ୍ରରେ ଲଗାଇ ବୁଝାଇଲେ ॥ ୭୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେ
କହଲେ, “ହେ ଭାଇ ! ଯାଇ ମାଆଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ମାରିଆଣ ଏବଂ ଗାୟ ବନକୁ
ଚାଲ ।” ରଘୁବର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବାଣୀ ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ବଡ଼
ଗୋଟାଏ ସତ୍ତ୍ୱ ସତେ ଯେପରି ଦୂର ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଚତୁର୍ପକ୍ଷବର୍ଣ୍ଣେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼
ଲଭ ଅବା ମିଳିଗଲା ! ॥ ୧ ॥ ସେ ଆନନ୍ଦିତ ହୃଦୟରେ ମାତା ପ୍ରମିତାଙ୍କ ପାଖକୁ
ଆସିଲେ । ଅଳ ନେତ୍ର ଫେରି ପାଇଲା ପ୍ରାୟ ମାତା ପ୍ରମିତା ଅନୁଭବ କଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ
ଯାଇ ମାତାଙ୍କ ଚରଣରେ ପଶ୍ଚକ ନୁଆଇଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ମନ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଶ୍ରୀରାମ ଓ

ଲକ୍ଷନ ଲଖେଉ ଶୁ ଅନରଥ ଆଜୁ । ଏହି ସନେହ ବସ କରବ ଅକାଜୁ ॥
ମାଗତ ବିଦା ସଭୟ ସକୁରୁଷୁ । ଜାଇ ସଗ ବିଧି କହିବ କି ନାହିଁ ॥୧॥
ସମୁଦ୍ଧି ସୁମିତା ସମ ସିୟ ରୁପୁ ସୁସୀରୁ ସୁଗୁରୁ ।

ନୃପ ସନେହ ଲକ୍ଷି ଧୁନେଉ ସିରୁ ପାପିନି ଖଣ୍ଡ କୁଦାଉ ॥୨॥
ଧୀରକୁଧରେଉ କୁଅବସର ଜମା । ସହଜ ସୁହୃଦ ବୋଲୁ ମୁଦୁ ବାମା ।
ତାତ ତୁହାର ମାତୁ ବେଦେଶୁ । ପିତା ସମୁ ସବ ଭାବ ସନେହ ॥୩॥
ଅର୍ଥୁଧ ତହା ଜହଁ ସମ ନିବାସୁ । ତହଁଇଁ ବିବସୁ ଜହଁ ଭାବୁ ପ୍ରକାସୁ ॥
ଜୌ ପ୍ରେ ସୀୟ ସମୁ ବନ ଜାହାଁ । ଅର୍ଥୁଧ ତୁହାର କାଜୁ କହୁ ନାହିଁ ॥୪॥
ରୁର ପିତୁ ମାତୁ ବଧୁ ସୁର ଯାହିଁ । ସେଇଅହିଁ ସକଲ ପ୍ରାଣ ଜା ନାହିଁ ॥
ସମୁ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଜୀବନ ଜା କେ । ସ୍ଵାରଥ ରହିତ ସଖା ସବହା କେ ॥୫॥

ଲକ୍ଷଣ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଣ୍ଠଲେ ହୋଇଲ ଅନର୍ଥ । ଏ ସ୍ଵେହ ବଣ କଣ୍ଠବ କାର୍ଯ୍ୟ ନିଷ୍ଠେ ବ୍ୟର୍ଥ ॥
ଭୟେ ସଙ୍ଗୋଚ କରନ୍ତି ବିଦାୟ ହେବାକୁ । କହୁବେ କି ନାହିଁ ବିଧି, ସଙ୍ଗେ ଯିବାକୁ ॥୬॥

ସତା ସମ ଗୁଣ ରୂପ ଶୀଳ ପୁଣି ବୃଦ୍ଧି ସୁମିତା ମାତ ।

ନୃପ ସ୍ଵେହ ତନ୍ତ୍ର ମୁଣ୍ଡ କୋଡ଼ି ହୋଇ ପାପିନୀ ଦେଲ କୁଦାତ ॥୭॥
ଦୃବେ ଧେର ଧରି ତହଁ କୁସମୟ ଜାଣି । ଭାଷିଲେ ସହଜେ ମୁହଁ ହିତକାଶ ବାଣୀ ॥
ବସ, ତୋହର ଜନନୀ ଅଟେ ବଲଦେଶୁ । ଜନକ ସମ ଯେ ପରୁ ପ୍ରକାରେ ତୋ ସ୍ଵେହ ॥୮॥
ସେଇଁ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଯହିଁ ରାମଙ୍କ ନିବାସ । ତହିଁ ବିନ ଜାଣି ଯହିଁ ତନେଶ ପ୍ରକାଶ ॥
ସେବେ ବନେ ଯାଉଛନ୍ତି ସତା ରଘୁରାଜ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ରହୁ ତୋର ନାହିଁ କହୁ କାର୍ଯ୍ୟ ॥୯॥
ଗୁରୁ ପିତା ମାତା ସ୍ଵାମୀ ଦେବତା ବାଛବେ । ପ୍ରାଣ ରୁଲୁ ସେବା-ସୋଗ୍ୟ ଅଟନ୍ତି ସରବେ ॥
ସମ ପ୍ରାଣ-ପ୍ରିୟ ସ୍ଵତ ଜୀବନ ଜୀବର । ସ୍ଵର୍ଥ-ବିବଚିତ ସଖା ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ॥୧୦॥

ଜାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହୁଥାଏ ॥୧॥ ମାତା ତାଙ୍କ ମଳିନ ପୁଣି ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ତାହାର କାରଣ
ପଚୁଣିଲେ । ଲକ୍ଷଣ ସବୁ କଥା ସବୁସାର କହୁ ଶୁଣାଇଲେ । ବନରେ ଚରୁକିଠରେ
ଅଗ୍ନି ନିରି ଥିବାର ଦେଖି ହରିଣୀ ଯେପରି ଶଂକସ୍ୟାଏ, ସେହପରି କଠୋର ବଚନ
ହୁଣି ସୁମିତା ଶଂକସଲେ ॥ ୧ ॥ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖିଲେ, ଏବେ ଘୋର ଅନର୍ଥ ଆସି
ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଣି । ସ୍ଵେହର ଅତ୍ୟଧିକ ବଶତା ଯୋଗୁ ମାତା କାମ ବିଦାଉ ଦେବେ ।
ଏଣୁ ବିଦାୟ ମାଗିବା ସମୟରେ ସେ ଭୟରେ ହାକୁଡ଼ିତ ହେଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ମନେ ମନେ
ଭାବୁଥାନ୍ତି—“ହେ ବିଧାତା ! ମାତା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯିବାକୁ କହୁବେ କି ନାହିଁ ॥ ୪ ॥
ତୋହା ।—ସୁମିତା ଶ୍ରୀରାମ ଓ ସତାଙ୍କ ରୂପ ଓ ପୁଣି ଶୁଣି ସ୍ଵଳ୍ପ ଦୁଃଖମୟ କଲେ ଏବଂ
ତାଙ୍କ ଉପରେ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରେମ ଦେଖି ଆପଣାର ପୁଣି ପିଟିଲେ ଏବଂ କହୁଲେ, “ପାପିନୀ
କେକେଣ୍ଡା ଅତି କରୁଣି ଭାବରେ ଆଦାତ କଲ ।” ॥ ୭ ॥ । ଚୌପାଞ୍ଚ ।—କିନ୍ତୁ
କୁସମୟ ଜାଣି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କଲେ ଏବଂ ସହଜ ସୁହୃଦ ରୂପେ ମୁହୂଳ ବାଣୀ

ପୁରୀୟ ପ୍ରିୟ ପରମ ଜହ୍ନା ତେ । ସବ ମାନୁଷ୍ୟେଁ ରାମ କେ ନାତେଁ ॥ -
ଅସ କିୟୁଁ ଜାନ୍ତି ସଂଗ ବନ ଜାହୁଁ । ଲେହୁ ତାତ ଜଗ ଜୀବନ ଲହୁଁ ॥୧॥

ଭୁବି ଭାଗ ଭଜନ୍ତୁ ଭୟହୁ ମୋହି ସମେତ ବଳି ଜାହିଁ ।

କୌଁ ଭୁବୁରେ ମନ ଗୁଣ ଛଳୁ ଶୁଭ ରାମ ପଦ ଠାହିଁ ॥୨॥

ପୁତ୍ରବତୀ ଜୁବତୀ ଜଗ ସୋଇ । ରଘୁପତି ଭଗକୁ ଜାୟୁ ସୁକୁ ହୋଇ ॥
ନତରୁ ବାଂଝ ଭଲ ବାନ୍ଧି ବିଆମ । ରାମ ବିମୁଖ ସୁତ ତେ ହିତ ଜାମା ॥୩॥
ଭୁବୁରେ ହିଁ ଭାଗ ରାମୁ ବନ ଜାହାଁ । ଦୁସର ହେକୁ ତାତ କହୁ ନାହାଁ ॥
ସକଳ ସୁକୁତ କର ବଡ଼ ପକ୍ଷ ଏହୁଁ । ରାମ ସୀୟ ପଦ ସହଜ ସନେହୁଁ ॥୪॥

ଜଗତେ ଯେତେ ପରମ ପ୍ରିୟ ମୁନିମୟ । ରାମଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ଯେନ ସବେ ମାନମୟ ॥
ଏହା ମନେ ଶୁଣିଣ ଯାଅ ସଙ୍ଗେ ବନ । ଲଭି ଜୀବନର ଲଭ ଜଗତେ, ନନ୍ଦନ ॥୫॥
ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟ ପାଶ ହେଲ ମୋ ସମେତ ନୁହନ୍ତାଏ ମୁଁ, କୁମର ।

ଯେଣୁ ତୋର ମନ ଛଳ ଗୁଣ ସ୍ଥାନ କଲ ଶ୍ରୀରାମ ପୟର ॥୬॥

ପୁତ୍ରବତୀ ପୁତ୍ରୀ ସେ ଜଗତେ ଅଟଇ । ରଘୁବର-ଭକ୍ତ ଯାର ଜନୟ ହୁଅଇ ॥
ବରଂ ବନ୍ଧ୍ୟା ଶ୍ରେୟ, ବୃଥା ସନ୍ତାନ ଭିକ୍ଷା । ରାମ-ବିମୁଖ ପୁତ୍ର ଯେ ଜାଣେ ସୁକଲ୍ୟାଣ ॥୭॥
ତୋ ଭାଗ୍ୟରୁ ରାମତତ୍ତ୍ୱ ଯାଉଛନ୍ତି ବନ । ନାହିଁ ଏଥୁ ଅନ୍ୟ କିଛି କାରଣ ନନ୍ଦନ ॥
ସବ ସୁକୁତର ଅଟେ ଏହି ବଡ଼ ଫଳ । ରାମ ସୀତାଙ୍କ ପୟରେ ସେହୁ ସୁବିମଳ ॥୮॥

ବୋଲିଲେ—“ହେ ବନ୍ଧୁ ! ଜାନଙ୍କ ରୁମ ମାତା ଏବଂ ସକଳ ସ୍ଥଳରେ ସ୍ୱେଷ୍ଟ ଶ୍ରୀରାମ
ରୁମ ପିତା ! ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁଠି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିବାସ, ସେହଠାରେ ଅଯୋଧ୍ୟା । ଯେଉଁଠାରେ
ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରକାଶ, ସେହଠାରେ ଦିନ । ଯଦି ନିଶ୍ଚୟ ସୀତାରାମ ବନକୁ ଯାଉଛନ୍ତି,
ତାହା ହେଲେ ଏ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ରୁମର ଟିକିଏ ହେଲେ କାମ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଗୁରୁ, ପିତା,
ମାତା, ଭାଇ, ଦେବତା ଓ ସ୍ୱାମୀ—ଏ ସମସ୍ତଙ୍କର ସେବା ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରାଣ ସମାନ କରିବା
ଭରତ । ମାତ୍ର ଶ୍ରୀରାମ ତ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣର ପ୍ରିୟ, ହୃଦୟ ବା ଅନ୍ତରର ଜୀବନ ଏବଂ
ସମସ୍ତଙ୍କ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ସଖା ॥ ୩ ॥ ଜଗତରେ ଯେତେ ସବୁ ମୂଲ୍ୟ ଓ ପରମପ୍ରିୟ ଲୋକ
ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ରାମଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରୁ ପରମ ମୂଲ୍ୟ ଓ ପ୍ରିୟ ରୂପେ ମାନ୍ୟ ।
ହେ ବାପ ! ହୃଦୟରେ ଏହିପରି ଜାଣି ତାଙ୍କ ସହୃଦ ବନକୁ ଯାଅ ଏବଂ ଜଗତରେ
ଜୀବନ-ଧାରଣର ଲଭ ଉଠାଅ ! ॥ ୪ ॥ କୋହା—‘ମୁଁ ନିଉଛୁ ଯାଉଛୁ । ହେ
ପୁତ୍ର ! ମୋ ସମେତ ରୁମେ ବଡ଼ ସୌଭାଗ୍ୟର ପାଶ ହେଉ । କାରଣ, ମନରୁ ଛନ୍ଦ-
କପଟ ତ୍ୟାଗ କରି, ରୁମେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଅଛ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ -
ସମ୍ଭାରରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱବସର ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭକ୍ତ, ସେହୁ ସ୍ୱବତୀ ଯଥାର୍ଥରେ
ପୁତ୍ରବତୀ-ପଦବାଚ୍ୟ । ଅନ୍ୟଥା ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ରାମ-ବିମୁଖ ପୁତ୍ରଠାରୁ କେବଳ ଆପଣା
ସ୍ୱାର୍ଥ-ହେତୁ ଜାଣେ, ତାହା ଅପେକ୍ଷା ବାଞ୍ଛ ହେବା ବରଂ ଭଲ । (ପଣ୍ଡ ପରି) ତାହାର

ରାଗୁ ରୋଷୁ ଇରିଷା ମଦୁ ମୋହୁ । ଜନ ସପନେହୁଁ ଲହୁ କେଁ ବସ ହୋହୁ ॥
ସକଳ ପ୍ରକାର ବିକାର ବିହୀନ । ମନ ବନ୍ଦ ବଚନ କରେହୁ ସେବକାରି ॥୩॥
ଭୁକ୍ତ କହୁଁ ବନ ସବ ଶ୍ରୀତି ସୁପାୟ । ସିଂଗ ପିତୁ ମାତୁ ରାମୁ ସିୟ ଜାୟ ॥
ଜେହୁଁ ନ ରାମୁ ବନ ଲହୁହୁଁ କଲେୟ । ସୁତ ସୋଇ କରେହୁ ଲହଇ ଉପଦେୟ ॥୪॥

ଉପଦେୟ ଯୁକ୍ତ ଜେହୁଁ ତାତ ଭୁକ୍ତରେ ରାମୁ ସିୟ ସୁଖ ପାଉହୁଁ ।
ପିତୁ ମାତୁ ପ୍ରିୟ ପରିବାରୁ ପୁର ସୁଖ ସୁରତି ବନ ବିସର୍ଗହୁଁ ॥
ଭୁଲସୀ ପ୍ରଭୁହି ସିଖ ଦେଇ ଆୟସୁ ଘାନ୍ଧୁ ପୁନ ଆସିଷ ଦଇ ।
ରତି ହୋଇ ଅବିରଲ ଅମଳ ସିୟ ରଘୁସାର ପଦ ନିତ ନିତ ନଇ ॥

ମାତୁ ଚରନ ସିନ୍ଧୁ ନାଲ ତଳେ ଭୁରତ ସକଳ ହୃଦୟ ।

ବାଗୁର ବିଷମ ତୋରାଇ ମନହୁଁ ରାଗ ମୁଗୁ ରାଗ ବସ ॥୫॥

ରାଗ ରୋଷ ମଦ ମୋହ ଉର୍ଷ୍ୟାନ୍ତ ଆବର । ସ୍ବପ୍ନେହେଁ ଏହାଙ୍କ ବଶ ନ ହେବୁ କୁମର ॥
ସମସ୍ତ ବିକାର ନିଜ ଅନ୍ତରୁ ଭେଜିବୁ । ମନ କର୍ମ ବଚନରେ ସେବା କରୁଥିବୁ ॥୩॥
ବନ ତୋ ପୁଣ୍ୟ-କାୟକ ହେବ ସବୁମତେ । ଯେଣୁ ପିତା ମାତା ରାମ ଜାନନୀ ସଙ୍ଗତେ ॥
ଯେମନ୍ତେ ରାମ ବିପିନେ ନ ଲଭିବେ କ୍ଳେଶ । ତେମନ୍ତ କରୁବୁ ସୁତ ଏହି ଉପଦେଶ ॥୪॥

ଉପଦେଶ ଏମନ୍ତ ରୁମକ୍ତ, ଯେହ୍ନେ ସୁତ ପୁଣ୍ୟ ଲଭିବେ ରାମ ସୀତା ।

ବନେ ଭୁଲିବେ ପୁର ପ୍ରିୟ ମାତା ପିୟର ପରିବାରର ପୁଣ୍ୟ ଚିନ୍ତା ।

ଭୁଲସୀ ଶିଖାଇ କୁମରେ, ଆଶିଷି ଆଦେଶରେ ଭୁରେ,

ହେଉ ପ୍ରୀତି ଅତଳ ନିତ୍ୟ ନବ ବିମଳ ଶ୍ରୀରାମ ସୀତାଙ୍କ ପୟରେ ॥

ସଖିକିତ ହୃଦେ ଗମିଲେ ବହନ ମାତାଙ୍କୁ ଶିର ନୁଆଇଁ ।

ରାଗ୍ୟ ବଶେ ମୁଗ ପଳାଏ ଯେପକ ବିଷମ ଜାଲ ହୁଣ୍ଡାଇ ॥୫॥

ପୁତ୍ର ଜନମ କରବା ବ୍ୟର୍ଥ ॥ ୧ ॥ ତୋହର ରାଗ୍ୟ ଯୋଗୁ ଶ୍ରୀରାମ ବନକୁ ଯାଉଅଛନ୍ତି ।
ହେ ବସ ! ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ସୀତା-ରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ
ସହଜ ସ୍ବାଭାବିକ ପ୍ରେମ ସକଳ ସ୍ବକୃତର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଫଳ ॥ ୨ ॥ ରାଗ, ରୋଷ, ଉର୍ଷ୍ୟା,
ମଦ ଓ ମୋହ—ସ୍ବପ୍ନରେ ପ୍ରକା ଏମାନଙ୍କର ବଶ ହେବୁନାହିଁ । ସବୁପ୍ରକାର ବିକାର
ଜ୍ୟାଗ କରି ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ଶ୍ରୀସୀତାରାମଙ୍କ ସେବା କରିବୁ ॥ ୩ ॥ ତୋ
ସହୃଦ ଶ୍ରୀରାମସୀତାରୂପ ପିତା-ମାତା ରହୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ତୁ ବନରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର
ଆରାମ ପାଇବୁ । ହେ ପୁତ୍ର ! ମୋର ଏତିକି ମାତ୍ର ଉପଦେଶ, ବନରେ ଶ୍ରୀରାମ ଯେପରି
କଷ୍ଟ ନ ପାଆନ୍ତି, ତାହା ହିଁ କରିବୁ ॥୪॥ ଛନ୍ଦ :—ହେ ତାତ ! ମୋର ତୋତେ ଏହି
ଉପଦେଶ । ବନରେ ତୋହର ଯୋଗେ ଶ୍ରୀରାମ ଓ ସୀତା ଯେପରି ପୁଣ୍ୟ ଲଭି କରିବେ
ଏବଂ ପିତା, ମାତା, ପ୍ରିୟ ପରିବାର ତଥା ନଗରର ସମସ୍ତ ସୁଖ ଭୁଲିଯିବେ, ତୁ

ଗଏ ଲଖନ୍ନୁ ଜହଁ ଜାନକନାଥୁ । ଭେ ମନ ମୁହେଁ ପାଇ ପ୍ରିୟ ସାଥୁ ॥
 ବନ୍ଧ ରାମ ସିନ୍ଧୁ ରରନ ସୁହାଏ । ତଳେ ସଗ ନୃପସଂହର ଆଏ ॥୧॥
 କହୁଛି ପରସପର ସୁର ନର ନାଥ । ଭଲ ବନାଇ ବିଧି ବାତ ବିଗାରୀ ॥
 ଜନ କୃପମନ ଦୁଖ ବଦନ ମଲ୍ଲନେ । ବିକଳ ମନହୁଁ ମାଖୀ ମଧୁ ଛୀନେ ॥୨॥
 କର ମୀଜହଁ ସିନ୍ଧୁ ଧୁନି ପଛତାହଁ । ଜନ୍ମ ବିନ୍ଦୁ ପଂଖ ବିହଗ ଅକୁଳହଁ ॥
 ଭଲ ବଡ଼ ଶ୍ଵର ଭୂପ ଦରବାସ । ବରନି ନ ଜାଇ ବିଷାଦୁ ଅପାସ ॥୩॥
 ସରବ ଉଠାଇ ଗଉଁ ବୈଠାରେ । କହି ପ୍ରିୟ ବଚନ ଗମ୍ଭୀ ପରାଧାରେ ॥
 ସିନ୍ଧୁ ସମେତ ବୋଉ ଜନୟ ନିହାସ । ବ୍ୟାକୁଳ ଭୟଭ ଭୂମିପତି ଭାସ ॥୪॥

ଗଲେ ସହମିତ ଯହିଁଥିଲେ ସୀତା-ସାଇ । ହୋଇଲେ ପ୍ରବଚ ମନ-ପ୍ରିୟ ସଙ୍ଗୀ ପାଇ ॥
 ବନ୍ଧ ରାମ ବଳଦେହ ତରଣ ବିନୟେ । ତଳ ସଙ୍ଗେ ଆଗମିଲେ ନୃପଙ୍କ ନିଲୟେ ॥୧॥
 କହନ୍ତି ନଗର ନର ନାଥ ପରସ୍ପର । ବିହ ନଷ୍ଟ କଲ ରତ ସନ୍ଦୋହ ସୁହର ॥
 କୃଷକକୁ ମନ ହୁଏ ମଜନ ବଦନ । ମଧୁ ହରଣେ ମଧୁପ ବିକଳ ସେସନ ॥୨॥
 କର ମଲ୍ଲ ଶିର ପିଟି ସନ୍ତାପ କରନ୍ତି । ପକ୍ଷ ବିନେ ପକ୍ଷୀ ଯଥା ଆକୁଳ ହୁଅନ୍ତି ॥
 ହୋଇଲ ଅତି ଗହଳ ମହାପଙ୍କ ଦ୍ଵାରେ । ଅପାର ବିଷାଦ କେଉଁ କବି ବଢ଼ି ପାରେ ॥୩॥
 ସରବ ଉଠାଇ ନୃପତିଙ୍କ ବସାଇଲେ । କହଣ ପ୍ରିୟ ବଚନ ରାମ ଆଗମିଲେ ॥
 ସୀତାଙ୍କ ସହ ନିରେଣି ଜନୟ ପ୍ରଗଳ । ହୋଇଲେ ଅବମାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିକଳ ॥୪॥

ତ ହା ହି କରୁ ।” ଭୁଲସାଦାସ କହନ୍ତି, ପ୍ରମିତା ଏହି ପ୍ରକାରେ ଅମର ପ୍ରଭୁ (ଲକ୍ଷ୍ମଣ)ଙ୍କୁ
 ଉପଦେଶ ଦେଇ ବନ-ରାମନ ଜମନ୍ତେ ଆଣି ଦେଲେ ଏବଂ ପୁଣି ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ,
 “ଶ୍ରୀ ସୀତା ଓ ଶ୍ରୀ ରାମଦାସ ତରଣରେ ତୋହର ଜର୍ମିଲ (କ୍ଷୟମ ଓ ଅନନ୍ୟ) ଏବଂ ପ୍ରଗତି
 ପ୍ରେମ ନିତ୍ୟ ନୃତନ ହେଉ ।” ॥ ୪ ॥ ସୋରଠା :—ମତାଙ୍କ ତରଣରେ ପୁଣି ନୂଆଁର
 ବନ ଯିବା ପଥରେ ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ କାଳେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବି, ଏହି
 ଆଶଙ୍କାରେ ଶଂକତିହୃଦୟ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରୁରନ୍ତ ଶୁଣିଗଲେ । ସେତେ ଅବା ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ
 କୌଣସି ହରଣ ବିଷମ ଜାଇ ହୁଣ୍ଡାଇ ଦଉଡ଼ି ପଳାଇଯାଉଛି କି ! ॥ ୬୫ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଜାନଙ୍କ-ନାଥ ଯେଉଁଠାରେ ଥିଲେ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେହଠାକୁ ଗଲେ । ପ୍ରିୟବରଙ୍କ
 ସଙ୍ଗ ପାଇ ସେ ମନରେ ଅନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ଓ ସୀତାଙ୍କ ତରଣ ବନ୍ଦନା-
 ପୁସକ ସେ ଉଭୟଙ୍କ ସହଜ ଶୁଣିଲେ ଏବଂ ରାଜଭବନ ମନ୍ତ୍ର ଆମିଲେ ॥ ୧ ॥
 ନଗରର ନରନାଥ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ “ବିଧାତା ଭଲ
 ସମାଜ ଗଠି ଆଣି, ଭଲ କାଟ ବେଳକୁ ମୁହେଁ ବଟାଇଦେଲେ ! ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର
 ହୁଏଲ, ମନ ବିଷଣୁ ଓ ପୁଣି ମଜନ । ମଧୁ ଛତାଇ ନେଲେ ମଧୁ-ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ସେପରି
 ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଅନ୍ତି, ସେମାନେ ସେହପରି ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥା’ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ସମସ୍ତେ ହାତ ମଲି
 ପୁଣି ପିଟି ପଶ୍ୟାନ୍ତ୍ର କରୁଥା’ନ୍ତି । ତେଣୁ ବିନା ପକ୍ଷୀ ଯେପରି ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଏ, ସେମାନେ

ସୀସୁ ସହିତ ସୁତ ସୁଭଗ ଦୋଉ ଦେଖି ଦେଖି ଅକୁଲାଇ ।

ବାରୁଣି ବାର ସନେହ ବସ ରାଜି ଲେଇ ଉର ଲାଇ ॥୭୭॥

ସକଳ ନ ବୋଲି ବିକଳ ନରନାହୁ । ସୋକ ଜନିତ ଉର ଦାରୁନ ଦାହୁ ॥
ନାଇ ସୀସୁ ପଦ ଅତି ଅନୁରାଗ । ଉଠି ରଘୁବୀର ବିଦା ତବ ମାଗା ॥୯॥
ପିତୁ ଅସୀସ ଆୟସୁ ମୋହି ଘଟେ । ହରଷ ସମୟ ବିସମଉ କତ ଖଟେ ॥
ତାତ କିଏ ପ୍ରିୟ ପ୍ରେମ ପ୍ରମାଦୁ । ଜୟ ଜଗ ଜାଇ ହୋଇ ଅପବାଦୁ ॥୩॥
ସୁନି ସବେହ ବସ ଉଠି ନରନାହୁ । ବୈଠାରେ ରଘୁପତି ଗନ୍ଧ ବାହୁ ॥
ସୁନହୁ ତାତ ରୁହୁ କହୁ ମୁନି କହୁଣୁ । ରାମୁ ତରତର ନାୟକୁ ଅହୁଣୁ ॥୩॥
ସୁଭ ଅରୁ ଅସୁଭ କରମ ଅନୁତାପ । ଈସୁ ଦେଇ ଫଳୁ ହୃଦୟ ବିରାଗ ॥
କରଇ ଜୋ କରମ ପାଞ୍ଜି ଫଳ ସୋଇ । ନିଗମ ମାତି ଅସି କହ ସବୁ କୋଇ ॥୪॥

ସୀତା ସହ ବେନ କୁମରକୁ ଦେଖି ଦେଖି ଅକୁଳ ହୁଅନ୍ତି ।

ସ୍ନେହ-ବଶେ ନର-ବର ବାରମ୍ବାର ହୃଦେ ଲଗାଇ ଜଅନ୍ତି ॥୭୭॥

ବୋଲି ନ ପାରନ୍ତି କିଛି ବିକଳେ ରାଜନ । ଶୋକ ଜନିତ ହୃଦୟେ ଦାରୁଣ ଦହନ ॥
ଅତି ଅନୁରାଗେ ତହୁ ଉଠି ରଘୁରାୟ । ରେଣେ ଶିର ନୁଆଁ ମାଗିଲେ ବିଦାୟ ॥*॥
ଦିଅପିତା, ମୋତେ ଶୁଭ ଆଶିଷ ଆଦେଶ । ହର୍ଷ ସମୟେ ନ କର ବିଷାଦ ବିଶେଷ ॥
ତାତ ପ୍ରିୟୁକନେ ପ୍ରେମ କରନ୍ତେ ପ୍ରମାଦ । ଯଶ ଯିବ ଜଗତରେ ହେବ ଅପବାଦ ॥୨॥
ଶୁଣି ଅତି ସ୍ନେହବଶେ ଉଠି ନରବର । ବସାଇଲେ ଧରି ରଘୁନନ୍ଦନଙ୍କ କର ॥
ଶୁଣି ସୁତ, ପୁନିଜନ ରୁହୁକୁ କହନ୍ତି । ରାମ ତରତର ବିରା-ନାୟକ ଅଟନ୍ତି ॥୩॥
ଶୁଭ ଅଶୁଭର ଖବ କର୍ମ ଅନୁସାର । ଉଶ ହବ ଫଳ ହୃଦେ କଶିଷ ବିରାଗ ॥
ଯେ କର୍ମ କରଇ ତାର ଫଳ ସେ ଲଭଇ । ନିଗମ ମାତି ଏମନ୍ତ ସଂସାର କହଇ ॥୪॥

ସ୍ନେହପରି ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥା'ନ୍ତି । ରାଜଦ୍ବାରରେ ବଡ଼ ଭିଡ଼ ହେଉଥାଏ । ସମସ୍ତଙ୍କ
ମନର ଅସାର ବିଷାଦ ଶୁଷ୍କାଘାତ ॥ ୩ ॥ “ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପଦାର୍ପଣ କରିଅଛନ୍ତି”—
ଏ ପ୍ରିୟ ବଚନ କହ ମନ୍ତ୍ରୀ ରାଜାଙ୍କୁ ଉଠାଇ ବସାଇଲେ । ସୀତାଙ୍କ ସହିତ
ହୁଇ ପୁତ୍ରକୁ ବନ-ଗମନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦେଖି, ରାଜା ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲେ ॥ ୪ ॥
ଦୋହା :—ସୀତାଙ୍କ ସହିତ ହୁଇ ଶୁଭର ପୁତ୍ରକୁ ବାରମ୍ବାର ଦେଖି ରାଜା ବ୍ୟାକୁଳ
ହେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ନେହବଶତଃ ବାରମ୍ବାର ତାଙ୍କୁ ଆଭିଜନ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୭୭ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ :—ରାଜା ବ୍ୟାକୁଳ, ତଥା କହୁପାରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି । ହୃଦୟରେ ଶୋକ-ଜନିତ
ନିଦାରୁଣ ସନ୍ତାପ । ତତ୍ପରେ ରଘୁବୀର ଶ୍ରୀରାମ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମରେ ପିତାଙ୍କ ଚରଣରେ ମସ୍ତକ
ଅବନତ କଲେ ଏବଂ ଉଠି ବିଦାୟ ମାଗିଲେ ॥ ୯ ॥ “ହେ ପିତା ! ମୋତେ ଆଶୀର୍ବାଦ
ଏବଂ ଆଜ୍ଞା ଦିଅନ୍ତୁ । ଆନନ୍ଦ ସମୟରେ ଆପଣ ଶୋକ କାହିଁକି କରୁଅଛନ୍ତି ? ହେ ତାତ !
ପ୍ରିୟୁକନ ପ୍ରତି ପ୍ରେମବଶ ହୋଇ ପ୍ରମାଦ ବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-କର୍ମରେ ସୁଚି କଲେ ଜଗତରେ

ଭିନ୍ନ କରୌ ଅପରାଧ କୋଉ ଭିର ପାତ୍ରୁ ଫଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ଅତି ବିଚିତ୍ର ଭଗବତ ଗତି କୋ ଜଗ ଜାନେ ଜୋରୁ ॥୭୬॥

ରାୟୁ ରାମ ରାଜନ ହିତ ଲାଗି । ବହୁତ ଉପାୟୁ କିଏ ଜିତୁ ଜାଗି ॥
ଲାଗି ରାମ ରୁଖ ରହତ ନ ଜାନେ । ଧରମ ଧରଂଧର ଧୀର ସୟାନେ ॥୧॥
ତବ ନୃପ ସୀତୁ ଲଲ ଭର ଲାଙ୍ଗୁ । ଅତି ହିତ ବହୁତ ଭାତ ସିଖ ସାଙ୍ଗୁ ॥
କହି ବନ କେଦୁଖ ଦୁସହ ସୁନାଏ । ସାସୁ ସସୁର ପିତୁ ସୁଖ ସମୁଦାଏ ॥୨॥
ସିୟ ମନୁ ରାମ ଚରନ ଅନୁରାଗ । ଘରୁ ନ ସୁଗମୁ ବନୁ ବିଷମୁ ନ ଲାଗ ॥
ଭିରଉ ସବହିଁ ସୀତୁ ସମୁଦାୟ । କହି କହି ବିପିନ ବିପତି ଅଧିକାୟ ॥୩॥

ଅପରାଧ କେହି ଭରତ କରଇ ଅନ୍ୟ ତା ଫଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ଅଦଭୁତ ଅତି ଦଲବର ଗତି କିଏ ଜଗତେ ଜାଣେ ॥୭୭॥

ରାଜା ଶ୍ରୀ ରାମନାଥଙ୍କୁ ରଖିବାର ଲାଗି । ବହୁତ ଉପାୟୁ କଲେ ଜଳ ପରିତ୍ୟାଗି ॥
ନିରେଖି ମୁଖ ଜାଣିଲେ ନ ରହୁବେ ରାମ । ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର ଧୀର ପ୍ରସାଣ ନିଧାନ ॥୧॥
ତହିଁ ସୀତାଙ୍କୁ ହୃଦୟେ ଲଗାଇ ନରେଶ । ଅତି ସ୍ନେହେ ନାନାଦିଷ ଦେଲେ ଉପଦେଶ ॥
କହିଣ ହାସ୍ୟ ବନ ହାଣ୍ଡ ଶୁଣାଇଲେ । ଶାଶୁ ଶ୍ୱଶୁର ପିତାଙ୍କ ସୁଖ ବୁଝାଇଲେ ॥୨॥
ସୀତାଙ୍କ ମନ ଶ୍ରୀରାମ ପଦେ ଅନୁରକ୍ତ । ନ ଲାଗେ ସୁଗମ ଗୃହ, ଦୁର୍ଗମ ବନନ୍ତ ॥
ବୁଝାନ୍ତି ବଇଦେହଙ୍କୁ ପୁର ନର ନାଶ । କହି କହି ବିପିନ ବିପତି ଅତି ରାସ ॥୩॥

ଯଶ ଦୂର ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ନିନ୍ଦା ବ୍ୟାପେ ॥ ୨ ॥ ଏହା ଶୁଣି ସ୍ନେହବଶ ରାଜା ଉଠ
ଶ୍ରୀ ରାମନାଥଙ୍କ ବାହୁ ଧରି ତାଙ୍କୁ ବସାଇଦେଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ହେ ବନ୍ଧୁ !
ଶୁଣ ମୁଖ ଜନମାନେ ରାମ ବିଷୟରେ କହନ୍ତି—‘ଶ୍ରୀରାମ ଚରଚର ସ୍ତମ୍ଭ ।’ ॥୩॥ ନାବର
ଶୁଭ ଓ ଅଶୁଭ କର୍ମାନୁସାରେ ଶୁଣିବ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନରେ ବିରାଟପୁରୀର ତାହାକୁ ଫଳ ଦାନ କରନ୍ତି ।
ଯେ କର୍ମ କରେ, ସେଇ ହିଁ ଫଳ ପାଏ । ଏହା ବେଦର ମନ୍ତ୍ର ଏବଂ ଏହା ହିଁ ସମସ୍ତେ
କହନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ତୋହା :—କିନ୍ତୁ ଏହି ଅବସରରେ ବିପତ୍ତିର ଘଟନମାନ ଘଟୁଛି । ଜଣେ
ଅପରାଧ କରୁଛି, ତ ଅନ୍ୟ ଜଣେ କେହି ତାହାର ଫଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଭଗବାନଙ୍କ ଲାଳା
ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର, ତାହା ଜାଣିବା ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଗତରେ କିଏ ?” ॥ ୭୭ ॥
ତୌପରି ।—ରାଜା ଏହି ରୂପେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଜଳ-କପଟ-ତ୍ୟାଗପୁରକ
ବହୁତ ଉପାୟ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ସେ ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର, ଧୀର ଓ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମୁଖମୁଦ୍ରା ଦେଖିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଚିତ୍ତବାର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଆଉ ପାଇଲେ
ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ ରାଜା ସୀତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧରେ ଲଗାଇ ଦେଲେ ଏବଂ ବଡ଼ ପ୍ରେମରେ
ବହୁବିଧ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ବନର ହାସ୍ୟ ହାଣ୍ଡ କହି ଶୁଣାଇଲେ ଏବଂ ଶାଶୁ-
ଶ୍ୱଶୁର ତଥା ପିତାଙ୍କ ନିକଟରେ ରହିବାର ସୁଖ ସମସ୍ତ ବୁଝାଇଲେ ॥ ୨ ॥ କିନ୍ତୁ
ସୀତାଙ୍କ ମନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ଅନୁରକ୍ତ ଥିଲା । ସେଥିଯୋଗୁ ତାଙ୍କୁ ଘର ଭଲ ଲାଗୁ

ସରବ ନାରୀ ଗୁର ନାରୀ ସପ୍ତାମା । ସହିତ ସନେହ କହୁଛି ମୃଦୁ ବାମା ॥
ତୁମ୍ଭ କହୁଁ ତୋ ନ ଶାନ୍ତ ବନବାସୁ । କରନ୍ତୁ ଜୋ କହୁଛି ସପ୍ତର ଗୁର ସାସୁ ॥୩॥
ସିଖ ସୀତଲ ହିତ ମଧୁର ମୃଦୁ ସୁନି ସୀତହି ନ ସୋହାମି ।

ସରବ ଚଂଦ ଚଂଦନି ଲଗତ ଜନ୍ମ ଚକ୍ଷି ଅଭୁଲ୍ଲନି ॥୭॥
ସୀୟ ସକୃତ ବସ ଉତରୁ ନ ଦେଖି । ସୋ ସୁନି ତମକି ଉଠି କୈକେଶି ॥
ମୁନି ପଟ ଭୁଷନ ଭଜନ ଆମା । ଆଗେ ଧରି ବୋଲୁ ମୃଦୁ ବାମା ॥୧॥
ନୃପତି ପ୍ରାନପ୍ରିୟ ତୁମ୍ଭ ରଘୁଶାସ । ସୀଲ ସନେହ ନ ଭୁଜିବି ଶ୍ରୀ ॥
ସୁକୁକୁ ସୁଜୟ ପରଲୋକୁ ନପାଉ । ତୁମ୍ଭହି ଜାନ ବନ କହିବି ନ କାଉ ॥୨॥
ଅସ ବିଗୁର ସୋଇ କରନ୍ତୁ ଜୋ ଭାଣ୍ଡା । ରାମ ଜନନି ସିଖ ସୁନି ସୁଖ ପାଣ୍ଡା ॥
ଭୂପତି ବଚନ ବାନସମ ଲଗେ । କରୁଛି ନ ପ୍ରାନ ପୟାନ ଅଭାଗେ ॥୩॥

ସରବ ନାରୀ ଆବର ଗୁରୁ ପତ୍ନୀ ଆସି । ସେହୁ ସହିତ ବୁଝାନ୍ତି ମୃଦୁବାଣୀ ଭାଷି ॥
ତୁମ୍ଭକୁ ତ ବନବାସ କେତୁ ଦେଇ ନାହିଁ । ଶାନ୍ତ ଶୁଣିରଜ ଶିକ୍ଷା ମାନ କର ତାହୁ ॥୪॥
ନ ଲଗଇ ଭଲ ସୀତାଙ୍କୁ ମଧୁର ହିତ ଶିକ୍ଷା ସୁଶୀତଲ ।

ଶରବ କୌପିଣୀ ଲଗନ୍ତେ ଯେପରି ତକୋର ହୁଏ ବିକଳ ॥୭॥
ସଞ୍ଜୋତ ବଣ ଭିତର ନ ଦିଅନ୍ତି ସୀତା । ତାହା ଶୁଣି ଉଠି ଶୀଘ୍ର କେକୟ ଦୁହତା ॥
ମୁନି ବସୁ ଆଭୁଷଣ ଭଜନାଦି ଅଗି । ରାମଙ୍କ ସମ୍ମୁଖେ ରଖି ବୋଲେ ମୃଦୁବାଣୀ ॥୧॥
ନୃପତିଙ୍କୁ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ତୁମ୍ଭେ ରଘୁପତି । ଶୀଳ ସେହୁ ଶ୍ରୀରାମ ତେଜ ନ ପାରନ୍ତି ॥
ସୁକୁତ ସୁପଣ ପରଲୋକ ବିନାଶିବେ । ତୁମ୍ଭକୁ ବନ ସିବାକୁ ନୃପ ନ କହବେ ॥୨॥
ଏହା ଭବି ହାହା ଭଲ ଲଗେତାହା କର । ଶୁଣି ମାତା ଶିକ୍ଷା ସୁଖୀହେଲେ ରଘୁବର ॥
ବଚନ ମହାପତିଙ୍କୁ ଲଗେ ଯେହ୍ନେ ବାଣ । ନ କରେ ପ୍ରୟାଣ ମୁତ ଅଭାଗ ପରାଣ ॥୩॥

ନ ଥାଏ କହା ବନ ଉତ୍ତାନେ ଲଗୁ ନ ଥାଏ । ତପ୍ତରେ ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ
ବନରେ ବିପତ୍ତିର ଆଧ୍ୟକ୍ୟ ବିଷୟରେ କହୁ କହୁ ସୀତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ ॥୩॥ ମନ୍ତ୍ରୀ ସୁମନ୍ତଙ୍କ
ପତ୍ନୀ ଓ ଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଅରୁନ୍ଧତୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ ନାରୀମାନେ ସ୍ତ୍ରମରେ
କୋମଳ ବଚନ କହୁଥା'ନ୍ତି, “ହେ ସୀତେ ! ରାଜା ତୁମ୍ଭକୁ ତ ବନବାସ ଦେଇନାହାନ୍ତି ।
ସୁତରାଂ ଶୁଣିବ, ଗୁରୁ ଓ ଶାନ୍ତି ହାହା କହୁଛନ୍ତି, ତୁମେ ତାହା ହିଁ କର ।” ॥ ୪ ॥
ତାହା—“ଏହି ଶୀତଲ, ହିତକାଶ, ମଧୁର ଓ କୋମଳ ଉପଦେଶ ସୀତାଙ୍କୁ
ରୁଚିକର ହେଲ ନାହିଁ । ଶରତ ଋତୁରେ ଚନ୍ଦ୍ରମାର ବୃନ୍ଦା ସ୍ପର୍ଶରେ ଚନ୍ଦ୍ରବାଣୀ
ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଉଠେ । ସେହୁପରି ସୀତା ଏହି କୋମଳ ବଚନ ଶ୍ରବଣରେ ବ୍ୟାକୁଳ
ହୋଇ ଉଠିଲେ ॥ ୭ ॥ ତୌପାହି—“ସକୋତବଣ ସୀତା ଭିତର ଦେଉ
ନ ଥା'ନ୍ତି । ଏହୁସହ କଥା ଶୁଣି କୈକେୟୀ ଦେବରେ ଶୀଘ୍ର ଉଠି ପଡ଼ିଲେ । ସେ
ମୁନି-ଜନ-ଯୋଗ୍ୟ ବସୁ, ଆଭୁଷଣ (ମାଳା, କଞ୍ଚିପୁଂ ଅଞ୍ଜ) ଏବଂ କମଣ୍ଡଳୁ ଆଦି ପାଏ

ଲେଗ ବିକଳ ମୁରୁଛିତ ନରନାହୁଁ । କାହ କରୁଅ କହୁ ସୁଦ୍ଧ ନ କାହୁଁ ॥
ରାମ ତୁରତ ମୁନି ବେଷୁ ବନାଛି । ତଳେ ଜନକ ଜନନିହି ସବୁ ନାହିଁ ॥୩॥

ସକ ବନ ସାଜୁ ସମାଜୁ ସବୁ ବନିତା ବଧୁ ସମେତ ।

ବଦି ବିପ୍ର ଗୁରୁ ତରନ ପ୍ରଭୁ ତଳେ କରି ସବହି ଅଚେତ ॥୩୯॥

ନିକସି ବସିଷ୍ଠ ଦ୍ଵାର ଭଏ ଠାଡ଼େ । ଦେଖେ ଲେଗ ବିରହ ଦବ ଦାଡ଼େ ॥
କହି ପ୍ରିୟ ବଚନ ସକଳ ସମୁଦାଏ । ବିପ୍ର ବୁନ ରଘୁବୀର ବୋଲୁଏ ॥୧॥
ଗୁରୁ ସନ କହି ବରଷାସନ ଖଣ୍ଡେ । ଆଦର ଦାନ ଦିନୟ ବସ ଖଣ୍ଡେ ॥
ଜାତକ ଦାନ ମାନ ହାତୋଷେ । ମୀତ ପୁମାତ ପ୍ରେମ ପରିତୋଷେ ॥୨॥

ବ୍ୟାକୁଳ ଲେକେ ମୁହଁ ତ ହେଲେ ନରଘାସୁ । ନ ଦିଶେ କହାକୁ କହୁ ଏଥର ଉପାସୁ ॥
ରାମ ସେହୁସଖି ମୁନି-ବେଶ ବିରଚିଲେ । ପ୍ରଣମି ମାତା-ପିତାଙ୍କୁ ଯାହା ଆରମ୍ଭିଲେ ॥୪॥

ସକାଳ ସମସ୍ତ ବନ ଯାକ ପ୍ରଭୁ ବନିତା ବନ୍ଧୁ ସମେତ ।

ସ୍ଵରୁ-ବିପ୍ରପଦ ବରଣ ଗମିଲେ କରି ଅନ୍ଧୋଧା ଅଚେତ ॥୩୯॥

ବାହାରି ବଶିଷ୍ଠ ଦ୍ଵାରେ ଉଠି ସେ ହୋଇଲେ । ବିରହାନଳରେ ଦଗ୍ଧ ଲେକକୁ ଚାହିଁଲେ ॥
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରିୟ ବାଣୀ ଶୁଣି ଚାହିଁଲେ । ବିପ୍ର-ନିକରକୁ ରଘୁନନ୍ଦନ ଡକାଇ ॥୧॥
ସ୍ଵରୁକୁ ନହୁ ବର୍ଷକ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରଦ ନିଲେ । ଆଦର ଦାନ ଦିନୟେ ସୁବଶ କହିଲେ ॥
ଯାତନ-ଗଣକୁ ଦାନ ସମ୍ମାନରେ ତୋଷି । ମିତ-ବୁନକୁ ପବନ ପ୍ରେମେ ପରିତୋଷି ॥୨॥

ଅଖି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଦରେ ରଖିଦେଲେ ଏବଂ କୋମଳ ବଚନ କହିଲେ— ॥ ୧ ॥ “ହେ
ରଘୁବୀର ! ତୁମେ ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରାଣସମ ପ୍ରିୟ । ଶ୍ରୀରୁ ରାଜା ଶୀଳ ଓ ସ୍ଵେଦ ପ୍ରଭବେ
ନାହିଁ । ସ୍ଵକୁତ, ସ୍ଵୟଶ ଓ ପରଲୋକ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇ ପଛକେ, କିନ୍ତୁ ବନକୁ ଯିବା
ନିମନ୍ତେ ସେ ତୁମକୁ କେବେ ହେଲେ କହିବେ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଏହିପରି ବିରୁଦ୍ଧ କରି ତୁମକୁ
ଯାହା ଭଲ ଲାଗୁଛି, ତାହାହିଁ କର ।” ମାତାଙ୍କ ଉପଦେଶ ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମ ସୁଖ ଲଭ
କଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କୁ ଏସବୁ ବଚନ ଶର ସମାନ ବିକ କଲ । ସେ ଭବୁଆ’ନ୍ତୁ—
ଆହା, ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ଏ ଅଭାଗା ପ୍ରାଣ ବାହାରି ଯାଉନାହିଁ ।” ॥୩॥ ରାଜା ମୁହଁ ଗଲେ ।
ଲୋକମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ । କଣ କହିବାକୁ ହେବ, ବାହାରିକୁ ବୁଦ୍ଧିବାଟ ଦେଖାଯାଉ
ନ ଥାଏ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶୀଘ୍ର ମୁନିବେଶ ଧାରଣ କରି ମାତାପିତାଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ
ଗୁଲିଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା.—ବନର ସମସ୍ତ ସାକସାମଗ୍ରୀ ସକାଳ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ସୀତା ଓ ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ତରଣ ବନ୍ଦନା-ପୂର୍ବକ
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସଜ୍ଞା-ସ୍ତନ କରି ଗୁଲିଲେ ॥ ୨୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶ୍ରୀରାମ ରାଜମହଲରୁ
ବାହାରି ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଦ୍ଵାର ମୁହଁରେ ଯାଇ ଛୁଡ଼ା ହେଲେ ଏବଂ ଦେଖିଲେ ଯେ, ସମସ୍ତ
ଲୋକ ବିରହାଗ୍ନିରେ ଜଳୁଛନ୍ତି । ସେ ପ୍ରିୟ ବଚନ କହି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ ।
ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀରାମ ବ୍ରାହ୍ମଣମଣ୍ଡଳୀକୁ ଡକାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ସ୍ଵରୁକୁ କହି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ

ଦାସୀ ଦାସ ବୋଲଇ ବହୋଷ । ଗୁରୁକୁ ସୌମି ବୋଲେ କର ଜୋଷ ॥
 ସବ କେ ସାର ସଞ୍ଚାର ଗୋସାଇଁ । କରନ୍ତି ଜନକ ଜନମ ଶା ନାହିଁ ॥୩॥
 ବାରଣ୍ଡି ବାର ଜୋରି ଜୁଗ ପାମ । କହୁତ ସମୁ ସବ ସନ ମୁଦୁ ବାମ ॥
 ସୋଇ ସବ ଭାତି ମୋର ହିତକାରୀ । ଜେନ୍ତି ତେଁ ରହେ ଭୁଆଇ ସୁଖାଶ ॥୪॥
 ମାତୁ ସକଲ ମୋରେ ଭରହଁ ଜେନ୍ତି ନ ହୋଇଁ ଦୁଖ ଘନ ।

ସୋଇ ଉପାଉ ଭୁକ୍ତ କରେହୁ ସବୁ ପୁର ଜନ ପରମ ପ୍ରସନ୍ନ ॥୫॥
 ଏହି ବିଧି ରାମ ସବନ୍ତି ସମୁଦ୍ଧାୟ । ଗୁର ପଦ ପଦୁମ ହରଷି ସିନ୍ଧୁ ନାୟ ॥
 ଗନପତି ଗୌରି ଶିଖସୁ ମନାହିଁ । ତଲେ ଅସୀସ ପାଇ ରଘୁରାଜ ॥୬॥
 ରାମ ତଲତ ଅତି ଭୟୁତ ବିଷାଦୁ । ସୁନି ନ ଜାଇ ପୁର ଆରତ ନାଦୁ ॥
 କୁପଗୁନ ଲକ ଅର୍ପୁଅ ଅତି ସୋକୁ । ହରଷ ବିଷାଦ ବିବସ ପୁରଲେକୁ ॥୭॥

ଦାସୀ-ଦାସ, ଅନୁଗତେ ତଳାଇ ଆବର । ଶୁଣିଲେ ପ୍ରଭୁକୁ ଅସି ଯୋଡ଼ି କଷ୍ଟକର ॥
 ନାଥ, ଏ ସମସ୍ତଙ୍କର ପୋଷଣ ପାଳନ । କରବେ ନିଜେ ଜନକ ଜନମ ଯେସନ ॥୮॥
 ବାରମ୍ବାର ସବିନୟେ ଯୋଡ଼ି ବେନିପାତ୍ରୀ । କହନ୍ତି ଶ୍ରୀରାମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଦୁବାଣୀ ॥
 ସେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ମୋର ହେବ ହିତକାରୀ । ଯାହା ଦ୍ଵାରା ରହୁଥିବେ ସୁଖେ ଦଶଧାମ ॥୯॥
 ଜନମ ନିକର ଯେହ୍ନେ ମୋ ବିରହେ ନ ହୋଇବେ ଦୁଃଖୀ ଘନ ।

ସଦା ସେ ଯଜନ କରୁଥିବ ସବେ ପୁର-ନିବାସୀ, ପ୍ରସାଦ ॥୧୦॥
 ଏହି ଭାବେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରାମ ବୁଝାଇଲେ । ପ୍ରଭୁ ପାଦ-ପଦ୍ମେ ହର୍ଷେ ରି ନୁଆଇଲେ ।
 ସୁଶିଖ ଗଣନାୟକ ଗଉଣ ଚିରିଣ । ତଲେ ରଘୁନନ୍ଦନ ପାଇ ସୁଆଶିଷ ॥୧୧॥
 ରାମ ତଲନ୍ତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଲ ବିଷାଦ । ଶୁଣା ଯାଇ ନ ପାରଇ ପୁର ଆନ୍ଧିନାଦ ॥
 କୁଶକୁନ ଲଙ୍କାପୁରେ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଶୋକ । ହରଷ-ବିଷାଦବଶ ହେଲେ ପୁରଲେକ ॥୧୨॥

ସାରା ବର୍ଷ ନିମନ୍ତେ ଶ୍ଵେତଜନ ଦେଲେ ଏବ ଆଦର, ଦାନ ତଥା ବିନୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ
 ବର୍ଣ୍ଣାଭୁତ କରିନେଲେ । ତତ୍ପରେ ଯାତନମାନଙ୍କୁ ଦାନ ଓ ମାନ ଦେଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ
 ଏବ ମିତ୍ରଗଣଙ୍କୁ ପବିତ୍ର ପ୍ରେମରେ ପ୍ରସନ୍ନ କଲେ ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ ଦାସ-ଦାସୀମାନଙ୍କୁ
 ତଳାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଉପରେ ସମର୍ପି ଦେଲେ ଏବ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହଲେ, “ହେ
 ଗୋସାଇଁ ! ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାତା, ପିତାଙ୍କ ସଦୃଶ ଆପଣ ରକ୍ଷାବେକ୍ଷଣ କରୁଥା’ନ୍ତୁ ॥୩॥
 ଶ୍ରୀରାମଚରଣ ବାରମ୍ବାର ହୃଦ ହାତ ଯୋଡ଼ି ସମସ୍ତଙ୍କୁ କୋମଳ ବାଣୀରେ କହଲେ,
 “ଯାହାଙ୍କର ଚେଷ୍ଟାରେ ମହାରାଜ ପ୍ରଣୀ ରହୁବେ, ସେହି ମୋର ସବୁ ପ୍ରକାରେ
 ହିତକାରୀ ବନ୍ଧୁ ହେବ ॥ ୪ ॥ କୋହା —ହେ ପରମ ପ୍ରସାଦ ପୁରବାସୀ ସଜ୍ଜନ-
 ଗଣ ! ଯେପରି ମୋ ବିରହ-ଦୁଃଖରେ ମାତାମାନେ ଦୁଃଖିତ ନ ହେବେ, ଆପଣମାନେ
 ସମସ୍ତେ ସେହି ଉପାୟ କରିବେ ॥ ୫ ॥ ଗୌପାୟ :—ଏହି ରୂପେ ଶ୍ରୀରାମ
 ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ ଏବ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ମସ୍ତକ

ଗର ମୁରୁଗୁ ତବ ଭୃପତି ଜାଗେ । ବୋଲି ସୁମନ୍ତ କହନ ଅସ ଲାଗେ ॥
 ରାମ ଚଳେ ବନ ପ୍ରାନ୍ତ ନ ଜାଣି । କେନ୍ଦ୍ର ସୁଖ ଲାଗି ରହଇ ତନ ମାଣି ॥୩॥
 ଏହି ଚୈକର୍ତ୍ତନ ବ୍ୟଥା ବଳବାନ । ଜୋ ଦୁର୍ଗ ପାଇ ତନୁ ହିଁ ତରୁ ପ୍ରାନ୍ତ ॥
 ପୁନ ଧରି ଧୀର କହଇ ନରନାଥ । ଲେ ରଥୁ ସଗ ସଖା ଭୁଷ୍ଟ ଜାହୁ ॥୪॥

ସୁଠି ସୁକୁମାର କୁମାର ଦୋଉ ଜନକସୁତା ସୁକୁମାର ।

ରଥ ଚଢାଇ ଦେଖାଇ କରୁ ପିରେହୁ ଗର୍ବ କିନ ରୁଣ ॥୫॥

ଜୌ ନହିଁ ପିରୁଣି ଧୀର ଦୋଉ ଶୁଣି । ସତ୍ୟସୁଧ ଦୃଢ଼ବ୍ରତ ରଘୁଶୁଣି ॥

ତୌ ଭୁଷ୍ଟ କିନୟ କରେହୁ କର ଜୋଷ । ଫେରିଅ ପ୍ରଭୁ ମିସ୍ତଲେସ କସୋଷ ॥୬॥

ଶକାନ୍ତେ ମୁହୁ । ଭୃପତି ଜାହୁତ ହୋଇଲେ । ତାଙ୍କ ସୁମନ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀକୁ ଏମନ୍ତ କହଲେ ॥
 ରାମ ରୁଣିଗଲେ ବନ, ଜୀବନ ନ ଶଲ । କେଉଁ ସୁଖ ଲାଗି ରହେ ଏ ଦେହରେ ଉଲ ॥୧॥
 ଏହାଠାରୁ ବଳି କେଉଁ ବ୍ୟଥା ବଳବାନ । ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ପାଇ ତରୁ ଜେଜିବ ଏ ପ୍ରଣ ॥
 ବୋଇଲେ ଆବର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ନରଘରୁ । ରଥ ଦେଇ ସଖା, ଭୁମ୍ଭେ ସଙ୍ଗେ ଶୀଘ୍ର ଯାଅ ॥୨॥

ଅତି ସୁକୁମାର ପ୍ରଗଳ୍ଭ କୁମାର ଜନକଜା ପ୍ରକୁମାର ।

ସାଂଘନେ ଚଢାଇ ବିପିନ ଦେଖାଇ ଫେରି ଗଲେ ଦିନ ରୁଣ ॥୩॥

ଯେବେ ବାହୁଡ଼ିବେ ନାହିଁ ଧୀର ବେନ ଶୁଭ । ସତ୍ୟସୁଧ ଦୃଢ଼-ବ୍ରତ ରଘୁକୁଳ-ସାହି ॥

ତେବେ ଭୁମ୍ଭେ କର ଯୋଡ଼ି କରୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ । ଲେଉଟାଇ ଦିଅ ପ୍ରଭୁ, ଜନକ-କୁମାରୀ ॥୪॥

ନୁଆଁଇଲେ । ତସୁରେ ଗଣେଶ, ପାଦମ୍ଭ ଓ କୈଳାସପତି ମହାଦେବଙ୍କୁ ମନାସି ଓ
 ସେମାନଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇ ଶ୍ରୀରଘୁନାଥ ଚଳିଲେ ॥୫॥ ଶ୍ରୀରାମ ଚଳିବାମାତ୍ରେ ଚରୁର୍ଦ୍ଧ୍ବରେ
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଷାଦ ଖେଳିଗଲା । ନଗରର ଆର୍ତ୍ତ (ହାହାକାର) ନାଦ ଶୁଣାଯାଉ ନ ଥାଏ ।

ଲଙ୍କାରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଗଲା । ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋକ ବ୍ୟାପିଗଲା ଏବଂ
 ଦେବଲୋକରେ ସମସ୍ତେ ହର୍ଷ ଓ ବିଷାଦ, ଭୁଭସୁର ବର୍ଣ୍ଣାବୃତ ହେଲେ । (ଏଣିକି ରାକ୍ଷସ-
 ମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତା ଶହେ ବେଳ, ଏହି ଆଶାରେ ଦେବତାଗଣ ଅନନ୍ତ ହେଲେ ଏବଂ ଅଯୋଧ୍ୟା-
 ବାସୀଙ୍କ ଶୋକ ହେତୁ ବିଷାଦ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟାପିଗଲା) ॥୬॥ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଦୂର ହେଲା,
 ରାଜା ଉଠିଲେ ଏବଂ ସୁମନ୍ତଙ୍କୁ ତକାଇ କହବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ଶ୍ରୀରାମ ବନକୁ ଚାଲିଗଲେ,
 କିନ୍ତୁ ମୋର ପ୍ରାଣ ଯାଉନାହିଁ । ଆଉ କେଉଁ ସୁଖ ନିମନ୍ତେ ଏ ପ୍ରାଣ ଶରୀରରେ
 ରହିଛି, କେ ଜାଣି ॥ ୩ ॥ ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ବଳବତୀ ଆଉ କେଉଁ ବ୍ୟଥା
 ହୋଇପାରେ, ଯାହାକୁ ପାଇ ଏ ପ୍ରାଣ ଶରୀରକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବ । ପୁଣି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି
 ରାଜା କହଲେ, “ହେ ସଖା । ଭୁମ୍ଭେ ରଥ ନେଇ ଶ୍ରୀରାମ ସହଚର ଯାଅ ॥ ୪ ॥

ହୋହା । —ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁକୁମାର କୁମାର-ଦ୍ୱୟ ଓ ସୁକୁମାରୀ ଜାନଙ୍କୁ ରଥରେ ଚଢାଇ
 ବନ ଦେଖାଇ ରୁଣିତନ ପରେ ଫେରି ଆସିବ ॥ ୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଯଦି
 ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ୍ ଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଫେରନ୍ତି—କାରଣ ଶ୍ରୀରଘୁନାଥ ସତ୍ୟସୁଧ ଓ ଦୃଢ଼-

ଜବ ସିନ୍ଧୁ କାନନ ଦେଖି ଡେରାଇ । କହେନ୍ତୁ ମୋର ସିଖ ଅବସର ପାଇ ॥
 ସାସୁ ସସୁର ଅସ କହେଉ ସଦେସୁ । ପୁତ୍ରୀ ଫିରିଅ ବନ ବହୁତ କଲେସୁ ॥୨॥
 ପିତୃଗୃହ କବହୁଁ କବହୁଁ ସସୁରାଣ । ରହେନ୍ତୁ ଜହଁ ଛୁଟି ହୋଇ ଭୁଲ୍ଲାଇ ॥
 ଏହି ବଧୂକରେନ୍ତୁ ଉପାୟ କଦଂବା । ଫିରିଇ ତ ହୋଇ ପ୍ରାନ୍ ଅବଲଂବା ॥୩॥
 ନାହିଁ ତ ମୋର ମରନୁ ପରିନାମ । କହୁ ନ ବସାଇ ଉଏଁ ବଧୂ ବାମା ॥
 ଅସ କହି ମୁରୁଛି ପର ମହି ରାଜ । ରାମୁ ଲଖନୁ ସିନ୍ଧୁ ଆନ ଦେଖାଉ ॥୪॥
 ପାଇ ରଜାୟସୁ ନାଇ ସିନ୍ଧୁ ରଥୁ ଅତି ବେଗ ବନାଇ ।

ଗୟିଉ ଜହଁ ବାହେର ନଗର ସୀୟ ସହିତ ଦୋଉ ଭାଇ ॥୨॥

ତବ ସମଂସ ନୃପ ବଚନ ସୁନାଏ । କର ବନଞ୍ଚ ରଥ ରାମୁ ଚଢ଼ାଏ ॥
 ଚଢ଼ି ରଥ ସୀୟ ସହିତ ଦୋଉ ଭାଇ । ତଲେ ହୃଦୟୁଁ ଅଞ୍ଜୁଧୁ ସିନ୍ଧୁ ନାହି ॥୧॥

ଯେବେ ସୀତା ବନ ଦେଖି ହେବେ ଭୟଭୀତ । କହୁବ ମୋ ଶିକ୍ଷା ଦେଖି ସମୟ ଉଚିତ ॥
 ଶାଶୁ ଶଶୁର ପଠାଇଛନ୍ତି ଏ ସନ୍ଦେଶ । ଗୃହକୁ ବାହୁତ ପୁତ୍ରୀ, ବନେ ଅତି କ୍ଳେଶ ॥୨॥
 କେବେ ବାପଘରେ ପୁଣି ଶାଶୁଘରେ କେବେ । ରହୁବ ଯେଠାରେ ଭ୍ରମୁ ରୁଚି ହେବ ଯେବେ ॥
 ଏହି ପ୍ରକାରେ ଅନେକ ଉପାୟ କରିବ । ଫେରିବେ ଯେବେ ପ୍ରାଣକୁ ଆଶ୍ରୟ ମିଳିବ ॥୩॥
 ନାହିଁ ତ ନିଶ୍ଚୟ ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ପରିଣାମ । ଅନ୍ୟ କିନ୍ତୁ ରାବୁ ନାହିଁ ବନ୍ଧୁ ହେଲୁ ବାମ ॥
 ଏହା କହୁ ମୁହିଁ ନୃପ ପଞ୍ଚଲେ ଧରଣୀ । ଦେଖାଅ ଆଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତା, ରାମୁମଣି ॥୪॥
 ରାଜା ଆଜ୍ଞା ପାଇ ମସ୍ତକ ନୁଆଁଇ ରଥ ସହର ସନାଇ ।

ନଗର ବାହାରେ ତଲେ ଯହିଁଥିଲେ ସୀତା ସହ ହୁଇ ଭାଇ ॥୨॥

ନୃପ ବଚନ ସ୍ତମ୍ଭ କହୁ ଶୁଣାଇଲେ । ବିନତି କରି ରାମକୁ ରଥେ ବସାଇଲେ ॥
 ସୀତା ସହ ବେନ ଭାଇ ଚଢ଼ି ସଂଯନରେ । ଯାହା ନଲେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ପ୍ରଣମି ଅନ୍ତରେ ॥୧॥

ବ୍ରତ—ତେବେ ରୁମେ ହୁଅ ଯୋଡ଼ି ବିନତି କରିବ, “ହେ ପ୍ରଭେ ! ଜନକକୁମାରୀ
 ସୀତାଙ୍କୁ ହେଲେ ଫେରାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ।” ॥ ୧ ॥ ଯଦି ସୀତା ବନକୁ ଦେଖି ଭରନ୍ତି,
 ତେବେ ଅବସର ପାଇ ମୋର ଏ ଉପଦେଶ ତାଙ୍କୁ କହିବ—“ହେ ପୁତ୍ରୀ ! ରୁମ ଶାଶୁ
 ଓ ଶଶୁର ଏହିପରି ସନ୍ଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି—ରୁମେ ଫେରିବୁ । ବନରେ ନାନା କ୍ଳେଶ
 ପୁଣି ରହୁଛି ॥ ୨ ॥ ତେବେ ପିତୃ ଗୃହରେ, କେବେ ଶଶୁର ଗୃହରେ, ଯେଉଁଠି ରୁମର
 ରହା, ସେଠାରେ ରହୁବ ।’ ଏହିରୂପେ ରୁମେ ବହୁତ ଉପାୟ କରିବ । ଯଦି ସୀତା
 ଫେରି ଆସିଲେ, ତେବେ ମୋ ଜୀବନକୁ ଅବଲମ୍ବନ ମିଳିଲା ବୋଲି ଜାଣିବ ॥ ୩ ॥
 ନୋହୁଲେ ପରିଶେଷରେ ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ହିଁ ସାର ହେବ । ବ୍ୟାତା ବିପଦତ ହେଲେ
 କେଉଁଥିରେ ହେଲେ ବଶ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଆହା ! ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତାଙ୍କୁ ଆଖି
 ଦେଖାଅ ।” ଏହା କହୁ ରାଜା ମୁହିଁତ ହେଇ ପୁଅଙ୍କ ଉପରେ ପଞ୍ଚଗଲେ ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା :—ସ୍ତମ୍ଭ ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇ ପୁଣି ନୁଆଁଇଲେ ଏବଂ ଅନ୍ତର୍ଗାତ୍ର ରଥ

ଚଳିତ ସମ୍ଭାଷଣ ଅର୍ଥୁଧ ଅନାଥ । ବିକଳ ଲୋଗ ସବ ଲଗେ ସାଥୀ ॥
 କୃପାସିଂଧୁ ବହୁ ବିଧି ସମୁଦ୍ଧାତ୍ମୁର୍ତ୍ତି । ଫିରିଣ୍ଡି ପ୍ରେମବ୍ୟସ ପୁନଃଫିରିଆତ୍ମୁର୍ତ୍ତି ॥୨॥
 ଲଗଣ ଅର୍ଥୁଧ ଉପାବନ ଶୁଣ । ମାନହୁଁ କାଲଗଣ ଅଧିଆଶ ॥
 ଘୋର ଜଂଜୁ ସମ ପୁର ନର ନାଶ । ଡରପଣ୍ଡି ଏକତ୍ର ଏକ ନିହାଶ ॥୩॥
 ଘର ମସାନ ପରିଜନ ଜନ୍ମ ଭୂତା । ସୁତ ହିତ ମାତ ମନହୁଁ ଜମଦୁତା ॥
 ବାଗଲୁ ବିଟପ ବେଲି କୁହୁଲୁଣ୍ଡି । ସରିତ ସରୋବର ଦେଖି ନ ଜାଣି ॥୪॥
 ହସ୍ତ ଗୟ କୋଟିଲୁ କେଲିମୁଗ ପୁରପୟା ଶୁଭକ ମୋର ।
 ପିକ ରଥାଂଗ ସୁକ ସାରିକା ସାରସ ହଂସ ଚକୋର ॥୫॥

ଚଳନ୍ତେ ସମ, ପୁରକୁ ଅନାଥ ଦେଖିଣ । ପଛେ ପଛେ ଲୋକେ ଗଲେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଣ ॥
 ବୁଝାନ୍ତି ନାନାପ୍ରକାରେକରୁଣା-ସାଗର । ଫେରି, ପ୍ରେମବଶ ପୁଣି ଆସନ୍ତି ସଗର ॥୬॥
 ଲଗଣ ଅନ୍ତରାଳୁଣୀ ଶୁଣଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ । ଅନ୍ଧକାର-ପୁଣି କାଳ-ରଜନୀ ଯେମନ୍ତ ॥
 ଘୋର ଜନ୍ମ ଅନୁରୂପ ପୁର ନରନାଶ । ଏକତ୍ର ଆରେକ ଦେଖି ତରୁଥା'ନ୍ତି ଶୁଣ ॥୭॥
 ଗୁହ ଶୁଣାନ ସମାନ ପରିଜନ ଭୂତ । ହିତ, ହିତକାଶ ମିତ ଯେତେ ଯମ-ଦୁତ ॥
 ଉପବନେ ତରୁଲତା ଝାରିଲି ପଡିଲେ । ନଦୀ ସରୋବର ଆଦି ଗୁଣ ନ ହୋଇଲେ ॥୮॥
 ଗଳ ବାଜି ଶବ ପୁର କେଲି-ମୁଗ କୋଟି ମୟୁର ସାରସ ।
 ପିକ ଚକ୍ରବାକ ଚକୋର ଶୁଭ ଶୁଭ ସାରିକା ଯେ ହଂସ ॥୯॥

ସକାଳ ନଗର ବାହାରେ ଫାଟାଳ ସହର ଭଲ ହୁଏଁ ଯେଉଁଠାରେ ଥିଲେ, ସେଠାକୁ
 ଗଲେ ॥୧॥ କୌପାରି — ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ସୁମନ୍ତ ଶ୍ରୀରାମକୁ ଶୁକଳ ବଚନ
 ଶୁଣାଇଲେ ଏବଂ ବିନୟ ସହକାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ରଥରେ ଚଳାଇଲେ । ସାତାଳ
 ସହର ଭଲ ହୁଏଁ ରଥରେ ଚାଲି ହୁଏଁ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତରାଳକୁ ପ୍ରଣାମ କରି
 ଚଳିଲେ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଯାଉଥିବାର ଏବଂ ଅନ୍ତରାଳକୁ ଅନାଥ ହେଉଥିବାର
 ଦେଖି ସମସ୍ତ ଲୋକ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ସହର ଚଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
 କୃପା-ସମୃଦ୍ଧ ଶ୍ରୀରାମ ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଉଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କ କଥାରେ
 ସେମାନେ ଅନ୍ତରାଳ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଫେରାଇଥା'ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ପ୍ରେମରେ ବଶୀଭୂତ ହୋଇ ତାଙ୍କ
 ସହର ପୁଣି ଆସୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଅନ୍ତରାଳୁଣୀ ଅତି ଭୟଙ୍କର ଲଗୁଥାଏ । ସତେ ଯେପରି
 ଅନ୍ଧକାରମୟୀ କାଲଗଣୀ ଗୁଣାଥେ ଘେରି ରହନ୍ତି । ନଗରର ନରନାଶ ଭୟଙ୍କର
 ଜନ୍ମ ସଦୃଶ ପରିପରକୁ ଦେଖି ଭୟ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଗୁହ ଶୁଣାନ, ଆସୀୟ ସଜନ
 ଭୂତ-ପ୍ରେତ ଏବଂ ପୁନ, ହିତେଷୀ ଓ ମିତ୍ର ସମସ୍ତେ ଯମରାଜଙ୍କ ଦୂତ ପରି ପ୍ରସ୍ତୁତ
 ହେଉଥା'ନ୍ତି । ଭୟାନକମାନଙ୍କରେ ବୃକ୍ଷ ଓ ଲତାମାନେ ଝାରିଲି ଯାଉଛନ୍ତି । ନଦୀ ଓ
 ସରୋବର ସତେ ଭୟଙ୍କର ଲଗୁଥାଏ ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଗୁଣି ପୁଣି ହେଉ
 ନ ଥାଏ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—କୋଟି କୋଟି ଅଶ୍ବ, ହସ୍ତୀ, କୀଟା-ପାଳିତ ହରିଣ,

ରାମ ବିଦ୍ୟୋଗ ବିକଳ ସବ ଠାଡ଼େ । ଜହଁ ତହଁ ମନହଁ ଚପ ଲାଗି କାଡ଼େ ॥
 ନଗରୁ ସଫଳ ବନ୍ଧୁ ଗହବର ଭାଷ । ଖଗ ମୃଗ ବିପୁଲ ସକଳ ନର ନାଶ ॥୧॥
 ବିଧି କୈକଶି କରତଳ ଲାଙ୍ଗି । ଜେହଁ ଦବ ଦୁସହ ଦସହଁ ବିଧି ଘାଙ୍ଗି ॥
 ସହ ନ ସକେ ରଘୁବର ବିରହାଗୀ । ତଳେ ଲେଗ ସବ ବ୍ୟାକୁଲ ଭାଗୀ ॥୨॥
 ସବହଁ ବିରୁରୁ ଲାଙ୍ଗ ମନ ମାଘଁ । ରାମ ଲଖନ ସିନ୍ଧୁ ବିନ୍ଧୁ ସୁଖ ନାଘଁ ॥
 ଜହଁ ରାମ ତହଁ ସବୁଇ ସମାଜ । ବିନ୍ଧୁ ରଘୁବର ଅର୍ପୁଧ ନହଁ କାଜୁ ॥୩॥
 ତଳେ ସାଥ ଅସ ମଂସ ଦୁଢ଼ାଈ । ସୁର ଦୁର୍ଲଭ ସୁଖ ସଦନ ବିହାଈ ॥
 ରାମ ତରନ ପଂକଜ ପ୍ରିୟ ଜହ୍ନସ୍ଥ । ବିଷୟ ଶ୍ରେଗ ବସ କରହଁ କି ତହ୍ନସ୍ଥ ॥୪॥

ରାମ ବିଦ୍ୟୋଗ ବିକଳେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଲଣ । ରହଲେ ଯହିଁ ନ ତହିଁ ଚନ୍ଦ୍ରରେଖା ପରି ॥
 ନଗର ଫଳ-ସଂପ୍ରକ୍ତ ଘନ ବନ ପ୍ରାୟ । ବହୁ ପଶୁପକ୍ଷୀ ନରନାଶ ସମ୍ପଦାୟ ॥୧॥
 କୈକେୟୀକୁ କରତଳ ବଧାତା କରଲ । ଯେ ଦଶ ଦିଗେ ହୁଏହ ଅଗ୍ନି ଲଗାଇଲ ॥
 ରଘବର-ବିରହ-ଗ୍ନ ସହ ନ ପାରିଲେ । ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଣ ସବୁ ଲୋକ ପଳାଇଲେ ॥୨॥
 ମନ ମଧ୍ୟେ କଲେ ଏହି ବିରୁର ସରବେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବିନା ସୁଖ ନାହିଁ ଲବେ ॥
 ଯହିଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତହିଁ ସକଳ ସମାଜ । ରଘୁବର ବିନା ଜପ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ॥୩॥
 ତଳେ ସଙ୍ଗେ ଏମନ୍ତ ଧାରଣା କରଣ । ଦେବତା-ଦୁର୍ଲଭ ସୁଖ-ସଦନ ତେଜଣ ॥
 ରାମ ପାଦ-ପଦ୍ମ ପ୍ରିୟ ଲଗଇ ଘାଡ଼ାକୁ । ବିଷୟ ଶ୍ରେଗ କି ବଶ କରପାରେ ତାକୁ ॥୪॥

ନଗରର ଗାଣି, ବଳଦ, ଛେଳି ପ୍ରଭୃତି ପଶୁ, ଗୁଡ଼କ, ମୟୂର, କୋକିଳ, ଚନ୍ଦ୍ରବାକ,
 ଶୁକ, ଶାଘ, ସାରସ, ହଂସ ଓ ଚକୋର ଆଦି ପକ୍ଷୀମାନେ ସମସ୍ତେ ଶୋକାତୁର ॥୧॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିରହରେ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଯେ ଯେଉଁଠି ସେ
 ସେହଠାରେ ଧୀରଶ୍ରୀର ହୋଇ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ରହୁଥାନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ଚନ୍ଦ୍ରାକ୍ତି
 ପ୍ରତିମା ! ନଗର ଫଳ-ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗହନ ବନ ଥିଲା । ନଗର-ନିବାସୀ ସମସ୍ତ
 ନରନାଶ ଅନେକ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଥିଲେ । (ଅର୍ଥାତ୍ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁର ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ,
 ମୋକ୍ଷ, ଏହି ଗୁଣ ଫଳର ଦାଣ୍ଡୀ ନିତ୍ୟ ଥିଲା ଏବଂ ସମସ୍ତ ନରନାଶ ସୁଖରେ ସେ ସମସ୍ତ
 ଫଳକୁ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ ।) ॥ ୧ ॥ ବଧାତା କୈକେୟୀକୁ ଶବ୍ଦ କଲେ । ଏହି
 ଶବ୍ଦ ଦଶ ଦିଗରେ ହୁଏହ ଦାବୀ ଲଗାଇଦେଲା । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିରହ-ଜନିତ
 ଏହି ଅଗ୍ନିକୁ ଲୋକମାନେ ସହପାକିଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ଲୋକ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ
 ଦୌଡ଼ି ଚାଲିଲେ ॥ ୨ ॥ ସମସ୍ତେ ମନରେ ବିରୁର କଲେ, ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କ
 ବିନା ସୁଖ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠି ଶ୍ରୀରାମ ରହୁଥିବେ, ସେହଠାରେ ସାରା ସମାଜ ରହୁବ ।
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିନା ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର କିଛି କାମ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଏହିପରି ବିରୁରକୁ
 ଦୃଢ଼ କରି ଦେବଦୁର୍ଲଭ ସୁଖରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୁହମାନ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସମସ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ଘାଡ଼ାବର ପ୍ରିୟ,

ବାଲକ ବୁଦ୍ଧ ବିହାର ବୁଦ୍ଧ ଲଗେ ଲେଗ ସବ ସାଥ ।

ତମସା ତୀର ନିବାସ କରୁ ପ୍ରଥମ ଦିବସ ରଘୁନାଥ ॥୮॥

ରଘୁପତି ପ୍ରଜା ପ୍ରେମ ବସ ଦେଖି । ସଦୟ ହୃଦୟ ଦୁଃଖ ଉପଶାନ୍ତ କରେଣି ॥
କରୁନାମୟ ରଘୁନାଥ ଗୋସାଇଁ । ବେଗି ପାଇଅଛି ପୀର ପରାଣ ॥୯॥
କହି ସପ୍ରେମ ମୁହୁ ବଚନ ସୁଦାସ । ବହୁବଧୁ ରାମ ଲେଗ ସମୁଦାସ ॥
କିଏ ଧରମ ଉପଦେଷ ଘନେରେ । ଲେଗ ପ୍ରେମ ବସ ଫିରୁଛି ନ ଫେରେ ॥୧॥
ସୀତା ସନେହ ଗୁଣ ନହିଁ ଜାଣି । ଅସମଞ୍ଜସ ବସ ଭେ ରଘୁରାଣି ॥
ଲେଗ ସୋଗ ସମବସଗସ ସୋଇ । କହୁକ ଦେବମାୟା ମତି ମୋଇ ॥୧॥
ଜବନ୍ଧି ଜାମ ଜୁଗ ଜାମିନି ଗାଞ୍ଜ । ରାମ ସତବ ସନ କହେଉ ସପ୍ରୀତି ॥
ଖୋଜ ମାରି ରଥୁ ହାକଡ଼ ତାତା । ଆନ ଉପାୟ ବନିବ ନହିଁ ବାତା ॥୧॥

ସୁବର ବାଲକ ତେଜ ବୁଦ୍ଧ ଲେଗ ସଙ୍ଗେ ସମସ୍ତେ ଗମିଲେ ।

ପ୍ରଥମ ଦିବସ ଶ୍ରୀରାମ ନିବାସ ତମସା କୁଳେ କରଲେ ॥୮॥

ପ୍ରଜାକୁ ପ୍ରେମ-ବିବଶ ଦେଖି ରଘୁପତି । ସଦୟ ହୃଦୟେ ହୁଏ ଉପକଳ ଅତି ॥
କରୁଣାମୟ ସଂକ୍ଷେପ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ । ପର ପୀତା ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ବହନ ॥୯॥
ରାଗିଣ ସପ୍ରେମେ ମୁହୁ ବଚନ ଶୁଣାଇ । ଲେକକୁ ରାମ ବହୁତ କହଲେ ବୁଝାଇ ॥
ଧର୍ମ ଉପଦେଶ ନାନା ପ୍ରକାରେ କରଲେ । ଲେକେ ନ ଫେରନ୍ତି ପ୍ରେମବଶ, ଫେରାଇଲେ ॥୧॥
ଗୁଣ ନ ପାରିନ୍ତି ସ୍ୱେଦ ଶୀଳତା ଆବର । ଅସଙ୍ଗତ ଶ୍ରୀବିବଶ ହେଲେ ରଘୁବର ॥
ଲେକେ ଶୋଇଗଲେ ଶୋଇ-ଶ୍ରମବଶ ଅତି । ପ୍ରଣିଦେବେ କଲେ କହୁ ମାୟୁ ଜନ ମତି ॥୧॥
ଅଗତ ହୋଇଲେ ଯେବେ ନିଶି ବେଳି ଯାମ । କହୁଲେ ମରାଜ ଆଗେ ସପ୍ରେମେ ଶ୍ରୀରାମ ॥
ଚିନ୍ତା ନୁହଇଣ ତାତ, ରଥ ଗୁଲ ଖରେ । କାମ ନ ଚଳିବ ଆଉ ଅନ୍ୟ ରସାୟରେ ॥୧॥

ସେମାନଙ୍କୁ ବିଷୟ-ଭୋଗ କେବେ ବର୍ଣ୍ଣାଭୁତ କରପାରେ କି ? ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :-
ପିଲା ଓ ବୃଦ୍ଧମାନଙ୍କୁ ଘରେ ଛାଡ଼ି ସମସ୍ତ ଲୋକ ରାମଙ୍କର ସାଥୀ ହେଲେ । ପ୍ରଥମ
ଦିନ ଶ୍ରୀରାମ ତମସା ନଦୀ କୂଳରେ ନିବାସ କଲେ ॥ ୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ
ପ୍ରେମରେ ବର୍ଣ୍ଣାଭୁତ ଦେଖି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସଦୟ ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ହୁଏ ହେଲେ ।
ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରଘୁନାଥ କରୁଣାମୟ । ଅନ୍ୟର ପୀତାକୁ ସେ ଶୀଘ୍ର ଲାଭ କରି ପକାନ୍ତି ।
ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟର ହୁଏ ଦେଖି ସହାନୁଭୂତି-ସୂଚକ ହୁଏତେ ସେ ଅତିଶୀଘ୍ର ହୁଏତେ
ହେଉପଡ଼ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସପ୍ରେମ କୋମଳ ଓ ସୁନ୍ଦର ବଚନ କହି ଶ୍ରୀରାମ ବହୁ ପ୍ରକାରେ
ଲେକକୁ ବୁଝାଇଲେ ଏବଂ ବହୁତ ଧର୍ମ ଉପଦେଶ ଦେଲେ, କିନ୍ତୁ ଯେତେ ଲେଉଟାଇଲେ
ହୁଏ ପ୍ରେମବଶତଃ ଲେକମାନେ ଫେରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଶୀଳ ଓ ସ୍ୱେଦ ଗୁଣ
ହୁଏନହିଁ । ଶ୍ରୀରଘୁନାଥ ବଡ଼ ଦୁଃଖର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଯେମେ ଶୋକ ଓ
ପରଶ୍ରମ ହେଉ ଲେକମାନେ ଶୋଇପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ଦେବତାମାନଙ୍କ ମାୟା ହେଉ ମଧ୍ୟ

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସିନ୍ଧୁ ଜାନ ଚଢ଼ି ସଞ୍ଜୁତରନ ସିନ୍ଧୁ ନାଲ ।

ସରବ୍ ଚନ୍ଦ୍ରପୁରୁଷର ରଥ ଇତ ଉତ ଖୋଜ ଦୁରାଲ ॥୮୩॥

ଜାଗେ ସକଳ ଲୋଗ ଭବ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଗେ ରଘୁନାଥ ଭୟର ଅତି ସୋରୁ ॥
ରଥ କର ଖୋଜ କତହୁଁ ନହିଁ ପାଉଁହିଁ । ରାମ ରାମ କହ ଚହୁଁ ଦିସି ଧାଉଁହିଁ ॥୯॥
ମନହୁଁ ବାରିନଧି ବୁଡ଼ି ଜହାଜୁ । ଭୟର ବିକଳ ବଡ଼ ବନିକ ସମାଜୁ ॥
ଏକହି ଏକ ଦେହିଁ ଉପଦେସୁ । ତଜେ ରାମ ହମ ଜାନି କଲେସୁ ॥୧॥
ନିଂଦହିଁ ଆପୁ ସରାହହିଁ ମୀନା । ଧର ଜୀବନୁ ରଘୁଶର ବିସ୍ତନା ॥
ଜୌ ପ୍ରେ ପ୍ରିୟ ବିସ୍ତୋଗୁ ବିଧି ଖାନ୍ନା । ତୌ କସ ମରନୁ ନ ମାଗେ ଖାନ୍ନା ॥୩॥

ରାମ ଭ୍ରାତା ସୀତା ସହଚ ଶତ୍ରୁକୁ ପ୍ରଣମି ଯାନେ ଚିତ୍ତଲେ ।

ଏଣେ ତେଣେ ଚିତ୍ତ ଲୁଚାଇ ସାନ୍ଦନ ସତବ ଶୀଘ୍ର ଚାଲିଲେ ॥୮୩॥

ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଲେ ଲୋକେ ହୁଅନ୍ତେ ପ୍ରଭାତ । କେଳାହଳ ହେଲ, ଚାଲିଗଲେ ରଘୁନାଥ ॥
କାହିଁ ମଧ୍ୟ ସାନ୍ଦନର ଚିତ୍ତ ନ ପାଆନ୍ତି । ‘ରାମ’ ‘ରାମ’ କହୁ ଚଉଦଗଳୁ ଧାଆନ୍ତି ॥୧॥
କି ଥବା ଜଳଧି ମଧ୍ୟେ ବୁଡ଼ିଲ ଜାହାଜ । ବିକଳ ହୁଅନ୍ତି ବଡ଼ ବଣିକ-ସମାଜ ॥
ଏକକୁ ଆରେକ ତାଳି ଦିଏ ଉପଦେଶ । ତେଜିଲେ ରାମ ଆନୁକୁ ହେବ ଜାଣି ନେଶ ॥୨॥
ନିନ୍ଦା କରି ଆପଣାକୁ ପ୍ରଣୀୟନ୍ତି ମାନେ । ଧର ଏ ଜୀବନ ରଘୁନାଥର ବିସ୍ତନେ ॥
ପ୍ରିୟଜନର ବିସ୍ତୋଗ ବିଧି କଲ ଯେବେ । ମାଗନ୍ତେ ମରଣ କର୍ମ ଦେଲ ନାହିଁ ତେବେ ॥୩॥

ସେମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ମୋହସ୍ତ ହୋଇଗଲା ॥ ୩ ॥ ରାଜ ହୁଇ ପ୍ରହର ଅତିବାହିତ
ହୋଇଗଲା । ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରେମପୂର୍ବକ ମନ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତମ୍ଭକୁ କହିଲେ, “ହେ ତାତ ! ରଥର
ଖୋଜ ମାରି (ଅର୍ଥାତ୍ ଚନ୍ଦ୍ର-ଚନ୍ଦ୍ର ଯୋଗେ ଦିଗର ସୁଚନା ଯେପରି ନ ମିଳେ, ସେହପରି
ଭବରେ) ରଥ ହାଜି ତଲାନ୍ତୁ । ଆଉ କୌଣସି ଉପାୟରେ କାମ ଚଳିବ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥
ତୋହା :—ଶଙ୍କରଙ୍କ ଚରଣରେ ପୂଜି ନୁଆଁଇ ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ରଥ ଉପରେ
ଆସେହୁଣ କଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀ ଶୀଘ୍ର ରଥକୁ ଏଣେତେଣେ ଖୋଜ ଲୁଚାଇ
ଚଲାଇଲେ ॥ ୮୫ ॥ ତୌପାର —ଭେର ହେବା ମାତ୍ରେ ସମସ୍ତ ଲୋକ ଜାଗ୍ରତ
ହେଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ଚାଲିଗଲେ ବୋଲି ଚତୁର୍ଦିଗରେ ବଡ଼ କୋଳାହଳ ବ୍ୟାପିଗଲା ।
ଲୋକମାନେ କେଉଁଠି ହେଲେ ରଥର ଖୋଜ ପାଇ ନ ଥା’ନ୍ତି । ସମସ୍ତେ “ହା ରାମ” !
“ହା ରାମ” ! ତାଳ ଚତୁର୍ଦିଗରେ ବୌଡ଼ାବୌଡ଼ି କରୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସେତେ ଯେପରି
ସମୁଦ୍ରରେ ଜାହାଜ ବୁଡ଼ି ଯାଇଅଛି ! ଯାହା ଫଳରେ ଦେପାର-ସମୁଦ୍ର ବ୍ୟାକୁଳ
ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । (ସେହପରି ବୋଧ ହେଉଥାଏ ।) ପରସ୍ପରକୁ ସେମାନେ ଉପଦେଶ
ଦେଉଥା’ନ୍ତି ଯେ, ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆନୁମାନକୁ ନେଶ ହେବ ବୋଲି ଜାଣି ଛାଡ଼ି
ଯାଇଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ସେମାନେ ଆପଣା ଆପଣାକୁ ନିନ୍ଦା କରୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ମାନର ଜୀବନକୁ
ପ୍ରଣୀୟା କରୁଥା’ନ୍ତି । କହୁଥା’ନ୍ତି, “ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିନା ଆମର ଜୀବନ-ଧାରଣକୁ ଧରନାର ।

ଏହି ବିଧି କରତ ପ୍ରଲପ କଲାପା । ଆସ ଅର୍ଜୁନ ଭରେ ପରିତାପା ॥
ବିଷମ ବିପ୍ଳାବୁ ନ ଜାଇ ବଖାନା । ଅବଧି ଆସ ସବ ଶୁଖିଁ ପ୍ରାନା ॥୩॥
ରାମ ଦରସ ହିତ ନେମ ବ୍ରତ ଲଗେ କରନ ନର ନାହି ।

ମନହୁଁ କୋକ କୋଳା କମଳ ଘନ ବିଶ୍ଵନ ତମାରି ॥୬॥
ସୀତା ସତବ ସହିତ ଦୋଉ ଭାରି । ସୁଂଗବେରପୁର ପହୁଁଚେ ଜାରି ॥
ଉତ୍ତରେ ରାମ ଦେବସରି ଦେଖି । କାହୁଁ ଦଂତବତ ହରଷୁ ବିସେଷୀ ॥୧॥
ଲକ୍ଷନ ସତବି ସିଂହୁଁ କିଏ ପ୍ରନାମ । ସବହି ସହିତ ସୁଖ ପାୟୁର ରାମା ॥
ଗଂଗ ସକଳ ମୁଦ ମଂଗଲ ମୁଲ । ସବ ସୁଖ କରନ୍ତି ହରନ୍ତି ସବ ସୁଲ ॥୨॥
କହି କହି କୋଟିକ କଥା ପ୍ରସଂଗ । ରାମୁ ବିଲେକହିଁ ଗଂଗ ତରଂଗା ॥
ସତବହି ଅନୁକହି ପ୍ରିୟୁହି ସୁନାହି । ବିରାଧ ନୟ ମହିମା ଅଧିକାହି ॥୩॥

ଏହି ଭାବେ କହି ବହୁ ବିଳାପ ପ୍ରଳାପ । ଅପିଲେ ଅଯୋଧ୍ୟା ଅତି ଲଭି ପରିତାପ ॥
ବିଷମ ବିପ୍ଳାବ କହି ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ । ଅବଧି ଆଶାରେ ସେବେ ରଖିଲେ ଜୀବନ ॥୩॥
ରାମ ଦରଶନ ହେତୁ ପୁରଜନ ବ୍ରତ ନିସ୍ଵପ କରନ୍ତି ।

ଯେସେନେ ତକ୍ତୁଆ ତକୋଇ କମଳ ରବି ବିନା ଘନ ଅତି ॥୬॥
ଜନକ-ପୁତ୍ରା ସତବ ସହ ବେନି ଭାରି । ଶୁଙ୍ଗବେର ପୁର ପାଶେପ୍ରବେଶିଲେ ଯାଇ ॥
ଓଢ଼ାଇଲେ ସ୍ଵରନଦା ଦେଖି ରସୁନାଥ । କଲେ ଅତି ପ୍ରମୋଦିତେ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣିପାତ ॥୧॥
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସତବ ସୀତା କହିଲେ ପ୍ରଣାମ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସହ ସୁଖ ଲଭିଲେ ଶ୍ରୀରାମ ॥
ଗଙ୍ଗା ସକଳ ଆନନ୍ଦ ମଙ୍ଗଳର ମୁଲ । ସମସ୍ତ ସୁଖ-କାହିଁନା ବିନାଶିଣ ଶୂଳ ॥୨॥
କହୁ କହୁ ନାନବିଧ ପ୍ରସଂଗ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ବିଲେକନ୍ତି ରସୁପତି ଜାହ୍ନବା ତରଙ୍ଗ ॥
ସତବକ୍ତୁ ଅନୁକକ୍ତୁ ପ୍ରିୟାକ୍ତୁ ଶୁଣାନ୍ତି । ଅତି ଅଧିକ ଅମର-ସରଜ-ସୁଖୀନ୍ତି ॥୩॥

ବିଧାତା ଯଦୁ ପ୍ରିୟୁ-ବିରହ ରତନା କଲେ, ତେବେ ମାଗିଲ ମାତେ ମୁଖ୍ୟ କାହିଁକି
ଦେଲେ ନାହିଁ ୧” ॥ ୩ ॥ ଏହିପରି ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରଳାପ କରି ସେମାନେ ପରିତାପରେ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ବିରହ-ବିଶା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ
ନ ପାରେ । ତତ୍ତଦ୍ଦ ବର୍ଣ୍ଣର ଅବଧି-ଆଶାରେ ସେମାନେ ପ୍ରାଣକୁ ରଖିଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥
କୋହା :—ସମସ୍ତ ନର-ନାରୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ନିସ୍ଵପ ଓ ବ୍ରତ କବିବାକ୍ତୁ
ଲଗିଲେ ଏବଂ ତତ୍ତଦ୍ଦ-ତତ୍ତଦ୍ଦା ଓ କମଳ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବିନା ଯେପରି ଘନ-ଦୁଃଖୀ
ହୁଅନ୍ତି, ସେମାନେ ସେହିପରି ଘନ-ଦୁଃଖୀ ହେଲେ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସୀତା ଓ
ମନ୍ଥାଙ୍କ ସହିତ ହୁଇ ଭାରି ଶୁଙ୍ଗବେରପୁରରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେଠାରେ ଗଙ୍ଗାକୁ
ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ ରଥରୁ ଓଢ଼ାଇ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହର୍ଷର ସହିତ କାହାକୁ ଦଣ୍ଡବତ
କଲେ ॥ ୧ ॥ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୁମତ୍ର ଓ ସୀତା ମଧ୍ୟ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ଶ୍ରୀରାମ
ସୁଖ ଲଭି କଲେ । ଗଙ୍ଗା ସମସ୍ତ ଆନନ୍ଦ-ମଙ୍ଗଳର ମୁଲ । ସେ ସମସ୍ତ ସୁଖର କାହିଁ

ମଜ୍ଜୁ ଶାନ୍ତି ପଂଥ ସୁମ ଗୟି । ସୁତ ଜନ୍ମ ପିଅତ ମୁକ୍ତି ମନ ଭୟୁଞ୍ଜି ॥
ସୁମିରତ ଜାନ୍ତି ମୈତ୍ର ସୁମ ଭାବୁ । ତେନ୍ଦ୍ର ସୁମୟୁକ୍ତ ଲୌକିକ ବ୍ୟବହାରୁ ॥୩॥
ସୁତ ସର୍ବଦାନନ୍ଦମୟ କଂଠ ଭାବୁକୁଳ କେରୁ ।

ଚରତ କରତ ନର ଅନୁହରତ ସମ୍ପଦ ସାଗର ସେରୁ ॥୩୭॥

ସୁତ ସୁଧ ଗୁହ୍ୟ ନିଷାଦ ଜବ ପାଞ୍ଜି । ମୁକ୍ତି ଲବ ପ୍ରିୟ ଦଧୁ ବୋଲୁଞ୍ଜି ॥
ଲବ ପଲ ମୁଲ ଭେଟ ଭର ଭାବ । ମିଳନ ଚଳେଉଁ ହୃଦ୍ ଫରଷ ଅପାର ॥୧॥
କର ଦଂଡ଼ବତ ଭେଟ ଧର ଆଗେ । ପ୍ରଭୁ ହି ବଳେକତ ଅତି ଅନୁରାଗେ ॥
ସତଜ ସନେହ ବିବସ ରୟୁଗଞ୍ଜି । ସୁଞ୍ଜୀ କୁସଲ ନିକଟ ବୋଞ୍ଜି ॥୨॥

ଅବରାହ ପ୍ରେମେ ପଥ-ଶ୍ରମ ନିବାରଣେ । ଶୁଚି ଜଳ ପାନ କରି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଲେ ॥
ଯାହାଙ୍କ ସ୍ବରଣେ ନାଶ ହୁଏ ଶ୍ରମ-ଭାର । ତାହାଙ୍କୁ ଶ୍ରମ କେବଳ ଲୌକିକ ବେଭାର ॥୪॥

ଶୁଦ୍ଧ ସଦାନନ୍ଦ ଚେତନାହ କନ୍ଦ ରାମ ଭାବୁ-କୁଳ-କେରୁ ।

ପ୍ରାକୃତ ଯେମନ୍ତ କରନ୍ତି ଚରତ ସମ୍ପଦ-ସାଗର-ସେରୁ ॥୩୭॥

ଏହି ସମାବୁର ଗୁହ୍ୟ ନିଷାଦ ପାଇଣ । ପ୍ରମୋଦିତ ମନେ ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁକୁ ସେନଣ ॥
ଭେଟି ହେରୁ ଫଳ ମୂଳ ପୁଣି କର ଭର । ମିଳନେ ଅପିଲ ହୋଇ ହରଷ ଅପାର ॥୧॥
କର ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣିପାତ ଭେଟି ଧର ଆଗେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଅବଲୋକଇ ଅତି ଅନୁରାଗେ ॥
ସତଜ ସେହ-ବିବସ ରୟୁକୁଳ-ପାଇଁ । କୁଶଳ ପ୍ରଣ କରନ୍ତି ନିକଟେ ବସାଇ ॥୨॥

ଏବଂ ସମସ୍ତ ପୀତାର ହରଷ-କାଶିଣୀ ॥ ୨ ॥ ଅନେକ କଥା-ପ୍ରସଙ୍ଗ କହୁ ଶ୍ରୀରାମ
ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ଭରଣକୁ ଦେଖୁଥା'ନ୍ତି । ସେ ମନ୍ତ୍ରୀ, ସାନ ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏବଂ ପ୍ରିୟତମା
ସୀତାଙ୍କୁ ଦେବ-ନନ୍ଦୀ ଗଙ୍ଗାଙ୍କର ମହା-ମନ୍ତ୍ରମା ବିଷୟ ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ଏହା ପରେ
ସମସ୍ତେ ସ୍ନାନ କଲେ । ଫଳରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଶ୍ରମଭାଗ୍ୟ ଦୂର ହୋଇଗଲା ଏବଂ
ପବନ ଜଳ ପାନ କରିବା ମାତ୍ରେ ମନ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଗଲା । ଯାହାଙ୍କର ସ୍ବରଣ ମାତ୍ରେ
ବାରମ୍ବାର ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁର ମହାଶ୍ରମ-ଭାର ମେଣ୍ଟିଯାଏ, ତାହାଙ୍କର ଶ୍ରମ ହେବା—ଏହା
କେବଳ ଲୌକିକ ବ୍ୟବହାର ବା ନର-ଜ୍ଞାନା ମାତ୍ର ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —ଶୁଦ୍ଧ
(ପ୍ରକୃତ-ଜନିତ ହି ପ୍ରଣରୁ ରହିତ ଓ ମାୟାମାଳ ଏବଂ ବିବ୍ୟାପକ-ବିଶଦ୍ଧ) ପର୍ବତାନନ୍ଦ-
କନ୍ଦ-ସ୍ବରୂପ, ସ୍ବର୍ଣ୍ଣକୁଳ-କେତନ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ସଦୃଶ ଏହିପରି ଜ୍ଞାନା
କରନ୍ତି, ଯାହା ସମାର ସାଗରକୁ ପାର ହେବା ନିମନ୍ତେ ସେହି ସଦୃଶ ॥ ୮୭ ॥
ତୌପାତ୍ର —ନିଷାଦ-ଗୁଳ ଗୁହ୍ୟ ଏହି ଖବର ପାଇବା ମାତ୍ରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ
ହେଲେ । ସେ ଆପଣା ପ୍ରିୟଜନ ଓ ଭାଇବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ତଳାଇ ଆସିଲେ ଏବଂ ଭେଟି ଦେବା
ନିମନ୍ତେ ଫଳ, କନ୍ଦମୂଳାଦିର ଭାର ଧରି ତାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଚାଲିଲେ ।
ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦର ସୀମା ନ ଥାଏ ॥ ୧ ॥ ଦଣ୍ଡବତ କରି ଭେଟି ଓ ଭ୍ରମହାରକୁ
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ରଖି ସେ ଅତି ପ୍ରେମରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶ୍ରୀ ରାମାନୁଜ

ନାଥ କୁସଲ ପଦ ପଂକଜ ଦେଖେ । ଭୟର ଶ୍ରବଣଜନ ଜନ ଲେଖେ ॥
 ଦେବ ଧରଣ ଧନୁ ଧାମ କୁହାବ । ମେଁ ଜନ୍ମ ମରୁ ସହଜ ପରିବାର ॥୩॥
 କୃପା କରିଅ ପୁର ଧାରିଅ ପାଇ । ଆସିଅ ଜନ୍ମ ସବୁ ଲେଖୁ ସିଦ୍ଧାଇ ॥
 କହେତୁ ସତ୍ୟ ସବୁ ସଖା ସୁଜାନା । ମୋହି ଶକ୍ତି ପିତୁ ଆୟୁଷ ଆନା ॥୪॥
 ବରଷ ଶୁଭବସ ବାସୁ ବନ ମୁନି ବ୍ରତ ବେଶ ଅହାରୁ ।

ଗ୍ରାମ ବାସୁ ନହିଁ ଉଚିତ ସୁନି ଗୁହ୍ୟ ଭୟର ଦୁଶ୍ଚ ଶରୁ ॥୮॥
 ରାମ ଲକ୍ଷନ ପିୟ ରୂପ ନିହାର । କହୁଛି ସପ୍ତେମ ଗ୍ରାମ ନର ନାରୀ ॥
 ତେ ପିତୁ ମାତୁ କହେତୁ ସଖି କେବେ । କହୁ ପଠ୍ୟ ବନ ବାଳକ ଶାସେ ॥୧॥
 ଏକ କହୁଛି ଭଲ ଭୂପତି ଶାହା । ଲେଖୁନ ଲହୁ ହମସ୍ତ ବିଧି ଶାହା ॥
 ତବ ନିଶାଦପତି ଭର ଅନୁମାନ । ତରୁ ସିଂହପା ମନୋହର ଜାନା ॥୨॥

ନାଥ, କୁଶଳ ନିରେଖି ପଙ୍କଜ ତରଣ । ହୋଇଲି ଭାଗ୍ୟ-ଭଜନ ଭକ୍ତରେ ରଖନ ॥
 ଦେବ, ଆପଣଙ୍କ ଧନ ଧାମ ବସୁମଣ । କୁହୁ ମୁଁ ସହ ମୁଁ ଭୟ ମନ ଜନ ଅତି ॥୩॥
 ପ୍ରଦୟା କରଣ ପୁରେ ପୟର ଧରନ୍ତୁ । ସ୍ଥାପନ୍ତୁ ଜନକୁ, ଲେଖେ ଲଳିତା କରନ୍ତୁ ॥
 କହୁଲ ସତ୍ୟ ସକଳ ସଖା ଗୁହ୍ୟାନ । ପିତା ମୋତେ ଦେଇଛନ୍ତି ଅନୁମତି ଆନ ॥୪॥

ବର୍ଷ ଶୁଭ ଦଶ ବିଧିନେ ନିବାସ ପ୍ରତି-ବେଶ ବ୍ରତାହାର ।

ଗ୍ରାମବାସ ନୁହେଁ ଉପସ୍ଥିତ, ଶୁଣି ଗୁହେ ହେଲ ଦୁଃଖ-ସ୍ବର ॥୮॥

ରାମ ଲକ୍ଷଣ ସାତାଳ ରୂପ ବିଲେଖନେ । କହନ୍ତି ସପ୍ତେମେ ଗ୍ରାମ ନରନାରୀ ନନେ ॥
 କହୁ ସଖି ! ସେ ଜନମା ଜନକ ଦେମନ୍ତ । ବଳେ ପଠାଇଲେ ଯେହୁ ବାଳକ ଏମନ୍ତ ॥୧॥
 କିଏ କହେ ବଡ଼ ଭଲ ତଳେ ମଣ୍ଡପତି । ଲେଖନ-ଲଭ ଆନୁକୁ ଦେଖ ବିହୁ ଅତି ॥
 ତହୁଁ ନିଶାଦନାୟକ ମନେ ଅନୁମାନ । ଶିଂଶୁପା ତରୁ ପରମ ମନୋହର ଜାଣି ॥୨॥

ସହଜ ସ୍ବେଦବଶତଃ ତାଙ୍କୁ ନିଜ ପାଖରେ ବସାଇ କୁଶଳ-ସମ୍ବାର ପରୁଷଲେ ॥ ୧ ॥
 ନିଷାଦ-ରାଜ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ହେ ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ ରବଣ-କମଳ ଦର୍ଶନ
 ଯୋଗେ ହିଁ ସମସ୍ତ କୁଶଳ । ତାହା ଦର୍ଶନ କରି ଆଜି ମୁଁ ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ ପ୍ରଭୁପ୍ରଭୁପତି ପରଶମିତ
 ହେଲି । ହେ ଦେବ ! ଏହି ପୃଥିବୀ, ଧନ ଓ ଘର ସବୁ ଆପଣଙ୍କର । ମୁଁ ତ ସପତ୍ନୀବାର
 ଆପଣଙ୍କର ନୀତି ସେବକ । ॥ ୩ ॥ ଏବେ କୃପା କରି ଆମ ପୁର ଶୁଣିବେ-ପ୍ରଭୁରେ
 ପଦାର୍ପଣ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଏହି ଦାସର ସୌରବ ବଢ଼ାନ୍ତୁ, ଯାହା ଫଳରେ ସମସ୍ତେ
 ମୋ ଭାଗ୍ୟର ପ୍ରଶଂସା କଲବେ ।” ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହଲେ, “ହେ ପ୍ରଜ୍ଞ ସଖା ! ତୁମେ
 ଯାହା କହୁ କହୁଲ, ସବୁ ସତ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ପିତା ମୋତେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଆଜ୍ଞା ଦେଇ-
 ଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ହୋହା ! —ତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞାନୁସାରେ ମୋତେ କହୁ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
 ପ୍ରତିବ୍ରତ ଓ ବେଶ ଧାରଣ-ପୂର୍ବକ ଏବଂ ପ୍ରତି-ସୋପାନ ଅହାର କରି ବନରେ ରହିବାକୁ
 ପଡ଼ିବ । ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ନିବାସ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏହା ଶୁଣି ପ୍ରହ୍ଲାଦ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ

ଲେ ରଘୁନାଥକୁ ଠାର୍ଦ୍ଧ ଦେଖାଣ୍ଡୁ । କହେଉ ରାମ ସବ ଉଁଚ ସୁହାଣ୍ଡୁ ।
 ପୁରଜନକରି ଜୋଡ଼ାରୁ ଭର ଆସ । ରଘୁବର ସଂଧ୍ୟା କରନ ସିଧାଏ ॥୩॥
 ଗୁହଁ ସିଂହାର ସାଥଣ୍ଡ ଡସାଇ । କୁସ କସଲସୁମୟ ମୁକୁଳ ସୁହାଣ୍ଡୁ ॥
 ସୁଖ ଫଳ ମୁଲ ମଧୁର ମୁଦୁ ଜାମା । ବୋନା ଭରି ଭରି ରାଖେସି ପାମା ॥୪॥
 ସିୟ ସୁମଂସ ଭ୍ରାତା ସହିତ କଂଠ ମୁଲ ଫଳ ଖାଇ ।

ସୟୁକୁ ଖଣ୍ଡ ରଘୁବଂସମନି ପାୟ ପଲେଟିତ ଭାଇ ॥୫॥
 ଭଠେ ଲଞ୍ଜୁ ପ୍ରଭୁ ସୋର୍ଡ଼ିତ ଜାମ । କହି ସତବହି ସୋର୍ଡ଼ିନ ମୁଦୁ ବାମା ॥
 କଛୁକ ଦୁରି ସଜି ବାନ ସରାସନ । ଜାଗନ ଲଙ୍ଗେ ବେଠି ବାରାସନ ॥୬॥

ନେଇ ରଘୁନନ୍ଦନକୁ ଦେଖାଇଲ ସୁନ । ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଉତ୍ତମ କହୁଲେ ଶ୍ରୀରାମ ॥
 କହାନ୍ତି ପୁର-ନିବାସୀ ନିଜ ଗୃହେ ଘଟେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ବଶିବା ନିମନ୍ତେ ରାମ ବିକେକଲେ ॥୭॥
 ଗୁହ ସମତଳେ ଶଯ୍ୟା ବିଛାଇ ସୁନ୍ଦର । କୁଶ କଶଳସୁମୟ ମୁଦୁ ମନୋହର ॥
 ମଧୁର ମୁକୁଳ ଶୁଣି ଫଳ ମୁଲ ଜାଣି । ରଞ୍ଜିତ ପର୍ଣ୍ଣ ପୃଷ୍ଠେ କର ଆସି ॥୮॥
 ଜାନଙ୍କୁ ସୁମର ଅନୁକ ସମେତ କନ୍ଦମୁଲ ଫଳ ଖାଇ ।

କଶିଲେ ଶୟନ ରଘୁବଂଶମଣି ଚରଣ ସେବନ୍ତି ଭାଇ ॥୯॥
 ଭଠିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଭୁ ନିଦ୍ରାଗତ ଜାଣି । ସତବକ୍ତୁ ‘ଶୁଅ’ ବୋଲି କହୁ ମୁଦୁବାଣୀ ॥
 ଅନନ୍ତଦୂରେ ସଜାଇ ବାଣ ଶରାସନେ । ଜାଗତ ହୋଇ ରହଲେ ବସି ବାରାସନେ ॥୧୦॥

ହେଲେ ॥ ୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କ ରୂପକୁ ଦେଖି ଗାଆଁର
 ନରନାରୀ ପ୍ରେମରେ ପରସ୍ପର ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥାନ୍ତି । ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ କହୁଥାଏ, “ହେ ସଖି !
 କହୁତ, ଏପରି ସୁନ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ କାଲିକଳ୍ପ ଯେଉଁ ପିତାମାତା ବନକୁ ପଠାଇ ଦେଇଛନ୍ତି,
 ସେ ପିତାମାତା କିପରି ?” ॥ ୯ ॥ କେହି କେହି କହୁଥାନ୍ତି, “ରାଜା ଭଲ କଲେ
 ଏବଂ ଏହି ବାହାନାରେ ବୁଝା ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ନେତର ଫଳ ଦାନ କଲେ । ସେତେବେଳେ
 ନିଷାଦ-ରାଜ ଦୂତଦ୍ୱାରା ଅନୁମାନ କରି ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷକୁ ତାଙ୍କର ବଂଶସ୍ଥାନ ନିମନ୍ତେ
 ମନୋହର ବୋଲି ମନେକଲେ ॥୧୦॥ ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ନେତର ଲ ସେହି ସ୍ଥାନ ଦେଖାଇଲେ ।
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହା ଦେଖି କହିଲେ, “ଏହା ସବୁ ପ୍ରକାରେ ସୁନ୍ଦର ।” ପୁରବର୍ତ୍ତୀ
 ଲୋକମାନେ କହାର କରି ସେ ସାହାର ଘରକୁ ଫେରିଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସନ୍ଧ୍ୟା
 ବଶିବା ନିମନ୍ତେ ବାହାରିଲେ ॥ ୧ ॥ ଗୁହ ଲତ ମଧ୍ୟରେ କୁଶ ଓ କୋମଳ ପତର
 ସୁକୋମଳ ଓ ସୁନ୍ଦର ମସିଣା ସଜାଇ ବିଛାଇ ଦେଲେ ଏବଂ ପତ୍ରସ, ମଧୁର ଓ କୋମଳ
 ଫଳମୁଲ ବାଣ୍ଟ ବାଣ୍ଟ ଚଉପଦ୍ମମାନଙ୍କରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିଦେଲେ ଏବଂ ଜନ ମଧ୍ୟ
 ରଞ୍ଜିଲେ ॥ ୪ ॥ ବୋହା :—ସୀତା, ସୁମତ୍ର ଓ ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହିତ କନ୍ଦମୁଲ ଓ
 ଫଳ ଖାଇ ରଘୁକୁଳମଣି ଶ୍ରୀରାମ ଶୟନ କଲେ । ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାଙ୍କ ପାଦ ଘଷିବାକୁ
 ଲାଗିଲେ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ତତ୍ପରେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଶୋଭାବାର ଜାଣି

ଗୁହଁ ବୋଲାଇ ପାହୁରୁ ପ୍ରଜାଣ । ଠାଣୁଁ ଠାଣୁଁ ଶୁଣେ ଅତି ପ୍ରୀତି ॥
 ଆସୁ ଲକ୍ଷନ ପଛୁଁ ବେଠେଇ ନାହିଁ । କଟି ଶାଫୀ ସର ଶୁଣି ଚଢ଼ାଇ ॥୨॥
 ସୋଡ଼ିତ ପ୍ରଭୁକୁ ନିହାରି ନିଷାଦୁ । ଭୟର ପ୍ରେମବସ ହୃଦୟ ବିଷାଦୁ ॥
 ତନୁ ପୁଲକିତ ଜଳୁ ଲେଚନ ବହଇ । ବଚନ ସପ୍ରେମ ଲକ୍ଷନ ସନ କହଇ ॥୩॥
 ଭୂପତି ଭବନ ସୁଭାସୁଁ ସୁହାଣୁ । ସୁରପତି ସଦନୁ ନ ପଟତର ପାଣୁ ॥
 ମନମୟ ରଚିତ ଶୁଭୁ ଚୈଦାରେ । ଜଳୁ ରଚିତ ନିଜ ହାଥ ସଂହାରରେ ॥୪॥
 ସୁଖ ସୁବିଚିତ ସୁଶେଷମୟ ସୁମନ ସୁଂଗଧ ସୁବାସ ।

ପଲ୍ଲବ ମଂଜୁ ମଳି ଶାପ ଜହଁ ସବ ବିଧି ସକଳ ସୁପାସ ॥୫॥

ବିବିଧ ବସନ ଉପଧାନ ଭୂଷଣ । ଜୀର ଫେନ ମୃଦୁ ବିସଦ ସୁହାଣୁ ॥
 ତହଁ ସିୟ ଶମ୍ଭୁ ସୟନ ନିଧି କରନ୍ତି । ନିଜ ଛବି ରଚିତ ମନୋଜ ମୃଦୁ ହରନ୍ତି ॥୬॥

ଗୁହଁ ତକାଇ ଅନେକ ପ୍ରହର ପ୍ରଜାଣ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ରଖାଇଲୁ ତର ଅତି ପ୍ରୀତି ॥
 ସ୍ୱୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପାଶେ ବସିଲୁ ଯାଇଣ । କଟିରେ ଭୂଷାର ଶୁଣି ବାଣ ସଜାଇଣ ॥୭॥
 ପ୍ରଭୁକୁ ନିହାରି ତହଁ ବିଲେକ ନିଷାଦ । ହେ'ଲୁ ପ୍ରେମ-ବିବଶ ହୃଦୟେ ବିଷାଦ ॥
 ତନୁ ପୁଲକିତ ଜଳ ନୟନୁ ବହଇ । ପ୍ରେମେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଆଗେ ବଚନ କହଇ ॥୮॥
 ସ୍ୱାଭାବିକ ମହାପତି ଭବନ ସୁନ୍ଦର । ନ ଯାଏ ସ୍ୱର-ପାଦୁକ-ସଦୃଶ ପଟାନ୍ତର ॥
 ମଣିମୟ ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା ରୂପରେ ଶୋଭିତ । ମନେହୁଏ ରତି-ପତି ସ୍ୱରରେ ରଚିତ ॥୯॥

ଶୁଣି ସୁବିଚିତ ସୁଶେଷେ ପୁଣିତ ସୁରଭି ସୁମନ ଗନ୍ଧ ।

ଯହିଁ ମଣି-ସାପ ସୁରମ୍ୟ ପଲଙ୍କ ଶତକ ସବ ପ୍ରବନ୍ଧ ॥୧୦॥

ତଳାଈସାଧନ ନାନା ଚୀର ମନୋରମ । ମୃଦୁଳ ନିମଳ ଶୋଭେ ଶୀଘ୍ର ଫେଣ ସମ ॥
 ତହିଁ ସୀତା ରାମ ନିଶି ଶୟନ କରନ୍ତି । ନିଜ ରୂପେ ରତ୍ନ କାମ ଶରବ ହରନ୍ତି ॥୧୧॥

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଉଠିଲେ ଏବଂ ବୋମଳ ବାଣୀରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ସୁମନ୍ତକୁ ଶୋଭିବା ନିମନ୍ତେ କହ
 ସେଠାରୁ କିଛି ଦୂରରେ ଧନୁବାଣ ସଜାଇ ରଖିଲେ ଏବଂ ଶାଶ୍ୱତରେ ବସି ପହଞ୍ଚି
 ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ଗୁହଁ ବିଶ୍ୱାସପାତ୍ର ପ୍ରହରାମାନଙ୍କୁ ତକାଇ ଅନ୍ତର ପ୍ରେମରେ
 ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ନିବୃତ୍ତ କରିଦେଲେ । ନିଜେ ସେ କଟିରେ ଭୂଷାର ବାନ୍ଧିଲେ ଏବଂ
 ଧନୁରେ ଶର ଚତାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ନିକଟରେ ଯାଇ ବସିଲେ ॥ ୨ ॥ ପ୍ରଭୁକୁ ଭୂମି ଉପରେ
 ଶୋଭିବାର ଦେଖି ପ୍ରେମବନ୍ଧୁ ନିଷାଦ-ରାଜା ହୃଦୟରେ ବିଷାଦ ଭୁଲଗଲା ।
 ତାହାଙ୍କର ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇଅସିଲା ଏବଂ ନେତ୍ରରୁ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁର ଜଳ ବୋହୁବାକୁ
 ଲାଗିଲା । ସେ ପ୍ରେମ-ସହକାରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ବଚନ କହଲେ— ॥ ୩ ॥ “ମହାରାଜ
 ଦଶରଥଙ୍କ ମହଲ ସୁସଜ୍ଜିତ ସୁନ୍ଦର, ଲଦୁ ଭବନ ମଧ୍ୟ ତାହାର ସମତା ପାଇ ପାରିବ
 ନାହିଁ । ତହିଁରେ ସୁନ୍ଦର ମଣି-ଶତକ ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳାରୁ ଯାଏ । ରତି-ପତି କାମଦେବ
 ନିଜ ହାତରେ ତାହା ସଜାଇ ନିର୍ମାଣ କଲ ପର ବୋଧ ହେଉଅଛି ॥ ୪ ॥ ତାହାଙ୍କୁ

ତେ ସିନ୍ଧୁ ରାମୁ ସାଥେ ସୋଏ । ପ୍ରମିତ ବସନ ବନ୍ଧୁ ଜାଣି ନ ଜୋଏ ॥
 ମାତା ପିତା ପରିଜନ ପୁରବାସୀ । ସଖା ସୁପୀଲ ଦାସ ଅଛୁ ଦାସୀ ॥୨॥
 ଜୋଗତୁଣ୍ଡି ଜନ୍ମୁଛି ପ୍ରାଣଙ୍କ ନାହିଁ । ମନ୍ତ୍ର ସୋଡ଼ିତ ତେଇ ରାମ ଗୋସାଇଁ ॥
 ପିତା ଜନକ ଜଗ ବିବିତ ପ୍ରଭାତ । ସପୁର ପୁରେସ ସଖା ରଘୁରାଜ ॥୩॥
 ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପତି ସୋ ବୈଦେହୀ । ସୋଡ଼ିତ ମନ୍ତ୍ର ବିଧି ବାମ ନ କେହୀ ॥
 ସିନ୍ଧୁ ରଘୁରାଜ କି କାନନ ଜୋଗୁ । କରମ ପ୍ରଧାନ ସତ୍ୟ କହ ଲେଗୁ ॥୪॥
 କୈକୟନଂ ହନି ମଂଦମତି କଠିନ ହୁଟିଲପତ୍ର ଖାଲୁ ।
 ଜେହଁ ରଘୁନଂଦନ ଜାନକକୁ ସୁଖ ଅବସର ଦୁଖୁ ଘାଲୁ ॥୫॥

ସେ ସୀତା ରାମ ଶୋଇଲେ କୁଣ ପଛବରେ । ଶ୍ରମିତ ବିବସ୍ତ, ଦେଖା ନ ଯାଏ ନେହରେ ॥
 ମାତା ପିତା ପରିଜନ ନଗର ନିବାସୀ । ସଖା ପ୍ରହର ପ୍ରଣାଲ ବହୁ ଦାସ ଦାସୀ ॥୬॥
 ପ୍ରାଣ ସମାନ ଯାହାକୁ ଜଗି ରହୁଥିଲେ । ସେ ରାମ ଗୋସାଇଁ ଏବେ ମନ୍ତ୍ରରେ ଶୋଇଲେ ॥
 ବିଶ୍ଵ-ବିବିତ ପ୍ରଭାତ ଜନକ ଜନକ । ଶୁଣୁର ହରେଶ ସଖା ଅଯୋଧ୍ୟା-ଜାୟୁକ ॥୭॥
 ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପତି, ସେହୁ ବୈଦେହୀ ଧରରେ । ହୁଅନ୍ତୁ ବିହ ବା ବାମ ନୁହଇ କାହାରେ ॥
 ସୀତା ରଘୁରାଜ ବନ-ଯୋଗ୍ୟ କି ଅଟନ୍ତୁ । ସତ୍ୟ ଏକ ଲେନେ କର୍ମ ପ୍ରଧାନ କହନ୍ତୁ ॥୮॥
 କେକୟ ନନ୍ଦନା ମନ୍ଦ ରୁଚି ଠାଣି କଠିନ ହୁଟିଲ ପତ୍ର ।
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ ଜାନକକୁ ଦେଲୁ ପ୍ରଣ ସମୟେ କଷଣ ॥୯॥

ସେହୁ ରାଜପ୍ରାସାଦ ପରିସ୍ତ ସୁବିଚିତ ଓ ବହୁ ଉପଭୋଗ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ପୁଷ୍ପ-
 ସୁଗନ୍ଧରେ ସୁଗନ୍ଧନ । ସେଠାରେ ସୁନ୍ଦର ପଲଙ୍କ ଓ ମଣିର ପ୍ରାସାଦ ସୁଶୋଭିତ । ସଙ୍ଗବିଧ
 ବିଳାସ-ବ୍ୟସନ ସେଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣମାଳ ॥ ୧୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେଠାରେ ଅନେକ
 ବସ୍ତ୍ର, ତଳିଆ ଓ ଗନ୍ଧ ରହୁଥାଏ । ଏହୁ ସବୁ ହୁଏ-ଫେଣପତ୍ର କୋମଳ, ନିର୍ମଳ ଓ ସୁନ୍ଦର ।
 ଏହୁପରି ବିବିଧ ମନେହର ଶଯ୍ୟା ସୁଶୋଭିତ । ସେହୁଠାରେ (ରାଜମହଲର ଉପରିଭାଗରେ)
 ସୀତା-ରାମ ରାତିରେ ଶୟନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଶୋଭାରେ ରତ୍ନ ଓ କାମଦେବଙ୍କ
 ଗର୍ବକୁ ହରଣ କରୁଥିଲେ ॥୧୧॥ ସେହୁ ସୀତାରାମ ଆଜି କୁଣ-ଦାସ ଦିଆଣ ବସୁନ୍ଦର
 ମସିଣା ଉପରେ ଥଳିଆର ଶୋଇଅଛନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ହେଉନାହିଁ ।
 ମାତା, ପିତା, ଆସ୍ବାସୁ ସ୍ଵଜନ, ପୁରବାସୀ ପ୍ରଜା, ମିତ୍ର, ଉତ୍ତମ ଶୀଳ-ସ୍ଵଭାବ-ବିଶିଷ୍ଟ
 ଦାସଦାସୀ ଆଦି ସମସ୍ତେ ଆପଣା ଆପଣା ପ୍ରାଣପରି ଯାହାଙ୍କର ଯତ୍ନ-ପୁରକ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣା
 କରୁଥିଲେ, ସେହି ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ଭୂମି ଉପରେ ଶୋଇଅଛନ୍ତି । ଯାହାଙ୍କ ପିତା
 ଜନକ, ଯାହାଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ଜଗତ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ, ଯାହାଙ୍କର ଶୁଣୁର ଇନ୍ଦ୍ରସଖା ରଘୁରାଜ
 ଦଶରଥ ଓ ପତି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ସେହୁ ଜାନଙ୍କୁ ଆଜି ଭୂମି ଉପରେ ଶୟନ କରୁଅଛନ୍ତି ।
 ବିଧାତା କାହାରି ପ୍ରତିକୂଳ ନ ହୁଏ । ସୀତା ଓ ଶ୍ରୀରାମ କଣ ବନଯୋଗ୍ୟ ଓ ଲୋକମାନେ
 ଯଥାର୍ଥରେ କହୁଥା'ନ୍ତି—ଭବ୍ୟ ବଳବାନ୍ ॥ ୨-୩-୪ ॥ ଦୋହା :—କୈକୟ-

ଭଲ ଦିନକର କୁଲ ବଟପ କୁଠାଣ । କୁମତି ଖଲୁ ସବ ବିସ୍ତ ଦୁଖାଣ ॥
 ଭୟଞ୍ଜ ବିଷାଦୁ ନିଷାଦହି ଶୁଷ୍କ । ଶୁମ ସୀସୁ ମନ୍ତ୍ର ସୟନ ନିଦାଣ ॥୧॥
 ବୋଲେ ଲକ୍ଷନ ମଧୁର ମୁଦୁବାମ । ଜ୍ଞାନ ବିସ୍ତର ଭଗତି ରସ ସାମ ॥
 କାହୁଁ ନ କୋଉ ସୁଖ ଦୁଖ କର ଦାତା । ନିଜ କୃତ କରମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସବୁ ଭ୍ରାତା ॥୨॥
 ଜୋଗ ବିପ୍ଳବ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭଲ ମଂଦା । ହୃତ ଅନହିତ ମଧ୍ୟମ ଭ୍ରମ ପଦା ॥
 ଜନମୁ ମରନ୍ତ ଜହ୍ନଲଗି ଜଗ ଜାଲୁ । ସପତି ବିପତି କରମୁ ଅନ୍ତ କାଲୁ ॥୩॥
 ଧରଣି ଧାମୁ ଧନୁ ପୁର ପରିବାରୁ । ସରସୁ ନରକୁ ଜହ୍ନଲଗି ବ୍ୟବହାରୁ ॥
 ଦେଖିଅ ସୁନିଅ ଗୁନିଅ ମନ ମାୟା । ମୋହ ମୂଲ ପରମାରଥୁ ନାୟା ॥୪॥
 ସପତନ ହୋଇ ଭିକାରୀ ନୃପ ରଂକୁ ନାକପତି ହୋଇ ।
 ଜାଗେ ଲଭୁ ନ ହାନି କହୁ ତମି ପ୍ରପଂଚ କର୍ତ୍ତ ଜୋଇ ॥୫॥

ହୋଇ ଦିନକର-କୁଲ ବୃକ୍ଷକୁ କୁଠାଣ । କୁମତି ସକଳ ବିଶେଷ ଦୁଃଖ ଦେଲ ଶୁଷ୍କ ॥
 ହୋଇଲ ଅତି ବିଷାଦ ନିଷାଦ-ପତିକୁ । ନିରେଷି ଭୂମି-ଶୟନ ଶୁମ ଜନକାନ୍ତ ॥୧॥
 ଶୁଷ୍କଲେ ଲକ୍ଷଣ ମୁଦୁ ମଧୁର ବଚନ । ବିବେକ ବେଶ୍ୟା ଭକ୍ତି ରସ ବିଲେପନ ॥
 କାହାର କେନ୍ଦ୍ର ନୁହନ୍ତି ଦୁଃଖ ସୁଖ ଦାତା । ନିଜ କୃତ କର୍ମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସତେ ସବୁ, ଭ୍ରାତା ॥୨॥
 ସନ୍ତୋଷ ବିସନ୍ତୋଷ ହୃତ ଅହତ ମଧ୍ୟମ । ଭଲ ମନ୍ଦ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯେତେ ଜାଣିବି ତ୍ରମ ॥
 ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ଜଗତ ଜଞ୍ଜାଳ । ସଖି ବିପତ୍ତି ଗୁଣ ଦୋଷ କର୍ମ କାଳ ॥୩॥
 ଧରଣୀ ଧନ ଭବନ ପୁର ପରିବାର । ସ୍ୱର୍ଗ ନର୍କ ଆଦି ଯେତେ ଲୋକ ବ୍ୟବହାର ॥
 ଦେଖାଯାଏ ଶୁଣାଯାଏ ଶୁଣାଯାଏ ଯାହା । ମୋହ ମୂଳ, ବାସ୍ତବିକ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ ତାହା ॥୪॥
 ସପ୍ତେ ଦଣ୍ଡଧାୟ ହୁଅଇ ଭିକାରୀ ରଜ ହୁଏ ଲଜ ଯଥା ।
 ଉଠନ୍ତେ ନ ହୁଏ ହାନି ଲଭ କହୁ, କାଣ ଏ ପ୍ରପଞ୍ଚ ତଥା ॥୫॥

ନନ୍ଦନା ମନ୍ଦମତି କେକେୟୀ ବଡ଼ କପଟ କଲେ । ସେହୁ ରଘୁନନ୍ଦନ ଶ୍ରୀରାମ ଓ
 ଜନକାନ୍ତ ସୁଖ ସମୟରେ ଦୁଃଖ ଦେଲେ ॥ ୧୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶରୂପୀ
 ବୃକ୍ଷ ନମନ୍ତେ ସେ କୁସୁଧା ହୋଇଗଲେ । ସେହୁ ବୃକ୍ଷମତି ସମସ୍ତ ବିଶ୍ୱକୁ ଦୁଃଖୀ
 କରଦେଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ଓ ସୀତାଙ୍କୁ ଭୂମି ଉପରେ ଶୋଇଥିବାର ଦେଖି ନିଷାଦଜ୍ଞ
 ମନରେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଜାତ ହେଲା ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଜ୍ଞାନ, ବେଶ୍ୟା ଓ ଭକ୍ତିପିନ୍ତୁ
 କେମିଳ ଓ ମଧୁର ବଚନ କହିଲେ, “ହେ ଭାଇ ! କେନ୍ଦ୍ର କାହାକୁ ସୁଖଦୁଃଖ ଦିଅନ୍ତି
 ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ କୃତ କର୍ମଫଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାତ୍ର ॥ ୨ ॥ ସନ୍ତୋଷ (ମିଳନ),
 ବିସନ୍ତୋଷ (ବିରହ), ସୌଭାଗ୍ୟ ଓ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ, ମିତ୍ର, ଶତ୍ରୁ ଓ ମଧ୍ୟମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଏମାନେ
 ସମସ୍ତେ ଭ୍ରମ-ଜାଲ । ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ, ସଖି-ବିପତ୍ତି, କର୍ମ ଓ କାଳ ଆଦି ଜଗତର
 ଯେତେ ଜଞ୍ଜାଳ, ଧରଣୀ, ଗୁହ, ଧନ, ଜଗର, ପରିବାର, ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ନର୍କ ଆଦି ଯେତେ
 ବ୍ୟବହାର-ସ୍ଥଳ ଅଛି, ଯାହା ସବୁ ଦର୍ଶନ, ସ୍ତବ୍ଧ ଓ ମନ ମଧ୍ୟରେ ବିବରଣ ଯୋଗ୍ୟ,

ନୃପ ଅସ କହେଉ ଗୋସାଇଁ ଜସ କହଇ କରୋଁ ବଲି ସୋଇ ।

କରି ବିନଶ ପାୟୁଛୁ ପରେଉ ଖୁଦ୍ଧ ବାଲି ଜମି ରୋଇ ॥୧୪॥
ତାତ କୁପା କରି ଖଜିଅ ସୋଇ । ଜାତେ ଅର୍ଥୁଅ ଅନାଥ ନ ହୋଇ ॥
ମଂଦିହି ରାମ ଉଠାଇ ପ୍ରବୋଧ । ତାତ ଧରମ ମତୁ ତୁହୁ ସବୁ ସୋଧ ॥୧॥
ସିଦ୍ଧି ଦଧୀତ ହରିଚଂଦ ନରେସ । ସହେ ଧରମ ହୃତ କୋଟି କଲେସ ॥
ରଂଚଦେବ ବଲି ଭୂପ ସୁଜାନା । ଧରମୁ ଧରେଉ ସହି ସଂକଟ ନାନା ॥୨॥
ଧରମୁ ନ ଦୁସର ସତ୍ୟ ସମାନା । ଆଗମ ନିଗମ ପୁରାଣ ବଖାନା ॥
ମେଁ ସୋଇ ଧରମୁ ସୁଲଭ କରି ପାଡ଼ି । ତଜେଁ ତହୁଁ ପୁର ଅପଜୟ ଗୁଡ଼ି ॥୩॥

ନାଥ, ନୃପ ଏହା କହିଛନ୍ତି ଏବେ ଆଜ୍ଞା ଦିଅ ନୁହୁ ଯାଏ ।

ବିନୟି ରୋଦନ କଲେ ପାଦେ ପଡ଼ି ଘନ ବାଳକ ପରାଏ ॥୧୫॥

କରୁଣା କରଣ ନାଥ, କରନ୍ତୁ ତେମନ୍ତ । ଅଯୋଧ୍ୟା ପୁର ଅନାଥ ନ ହେଉ ଯେମନ୍ତ ॥
ମନ୍ଦାକୁ ଉଠାଇ ରାମ ପ୍ରବୋଧ କରନ୍ତୁ । ତାତ ! ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ସବୁ ଧରମର ଗତ ॥୧॥
ଶିବ, ଦଧୀତ, ଆବର ହରିଚନ୍ଦ୍ର ରାଜ । ସହଲେ ବହୁ ସଙ୍କଟ ଧର୍ମ ହେବୁ କଂଶ ॥
ରକ୍ତଦେବ ସୁତପୁର ବଲି ଭବନେଶ । ଧରମ ରହିଲେ ସହ ନାନାବିଧ କ୍ଳେଶ ॥୨॥
ସତ୍ୟ ସମ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଧରମ । ଭଣନ୍ତି ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ନିଗମ ଆଗମ ॥
ମୁଁ ସେହୁ ଧର୍ମ ଲଭୁଛୁ ସୁଲଭ ଭବରେ । ତେଜଲେ ଅଯଶ ଘୋଟିଯିବ ଯିଲେକରେ ॥୩॥

ଜଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ॥ ୨ ॥ ତାହାଙ୍କ ହୃଦୟ ଶୋକରେ ଅତି ମାତାରେ ଜଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପୁଣି ମଳିନ ହୋଇଗଲା । ସେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୈନିକ ସହକାରେ ବଚନ ବୋଲିଲେ—“ହେ ନାଥ ! ମୋତେ କୋଣଲ ନ ଦଶରଥ ଆଜ୍ଞା ଦେଇଥିଲେ, ‘ହେ ପ୍ରମଦ ! ତୁମେ ରଥ ନେଇ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯାଅ ॥ ୩ ॥ ବନ ଦେଖାଇ, ରଜା-ସ୍ଥାନ କରାଇ ହୃଦ ଭାଇକୁ ଭୁଲନ୍ତୁ ଫେରାଇ ଆଣିବ ।’ ସମସ୍ତ ସଶସ୍ତ୍ର ଓ ସକୋଟ ଦୂର କରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ରାମ ଓ ସୀତାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଆଣିବ ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ମହାରାଜ ଏହୁପରି କହିଥିଲେ । ଏବେ ପ୍ରଭୁ ନେପଥ କହିବେ ମୁଁ ତାହା ହିଁ କରିବି । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନିଉଛୁ ଯାଉଛି ।” ଏହି ପ୍ରକାରେ ବନତ କର ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ ଏବଂ ବାଳକ ପରି କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ ॥ ୧୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- “ହେ ତାତ ! ସେପରି ଅଯୋଧ୍ୟା ଅନାଥ ନ ହୁଏ । କୁପା କରି ତାହା ହିଁ କରନ୍ତୁ ।” ଶ୍ରୀରାମ ମନ୍ଦାକୁ ଉଠାଇଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦେଇ ବୁଝାଇଲେ, “ହେ ତାତ ! ଆପଣ ତ ଧର୍ମର ସମସ୍ତ ପିତାମହଙ୍କୁ ଗୁଣି ପକାଇଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଶିବ, ଦଧୀତ ଓ ରାଜା ହରିଚନ୍ଦ୍ର ଧର୍ମ ନିମନ୍ତେ କୋଟି କୋଟି କଷ୍ଟ ସହୁଥିଲେ । ବୃଦ୍ଧମାନ ରାଜା ରକ୍ତଦେବ ଓ ବଲି ବହୁତ ସଂକଟ ସହ ପ୍ରଜା ଧର୍ମକୁ ଧରି ରହୁଥିଲେ ॥ ୨ ॥ ଦେବ, ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ପୁରାଣରେ ଉକ୍ତ ଅଛି ଯେ, ସତ୍ୟ ସମାନ ଅଛି ଧର୍ମ ନାହିଁ । ମୁଁ ସେହୁ ଧର୍ମକୁ ସହଜରେ ଲଭୁ

ସଂଗ୍ରହ କହୁଁ ଅପଜୟ ଲାଭ । ମରନ କୋଟି ସମ ଦାରୁନ ଦାହ ॥
 ଭୁକ୍ତ ସନ ତାତ ବହୁତ କା କହୁଛି । ହୁଏ ଭବର ପରି ପାତକୁ ଲହୁଁ ॥୧॥
 ପିତୃପଦ ଗହ୍ମ କହି କୋଟି ନତି ବିନୟ କରବ କର ଜୋର ।

ଚଂଦା କବଳିତ ବାତ କେ ତାତ କରୁଅ ଜନ ମୋର ॥୧୫॥
 ଭୁକ୍ତ ପୁନି ପିତୃ ସମ ଅତି ହୃତ ମୋର । ବିନୟ କରୁଛି ତାତ କର ଜୋର ।
 ସବ ବିଧି ସୋଇ କରତବ୍ୟ ଭୁକ୍ତାରେ । ଦୁଷ୍ଟ ନ ପାତୁ ପିତୃ ସୋଚ ହମାରେ ॥୧॥
 ପୁନି ରଘୁନାଥ ସତବ ସବାଦୁ । ଭୟର ସପରିଜନ ବିକଳ ନିଷାଦୁ ॥
 ପୁନି କହୁ ଲକ୍ଷନ କହୁ କଟୁ ବାମ । ପ୍ରଭୁ ବରଜେ ବଡ଼ ଅନୁଗତ ଜାମ ॥୨॥
 ସକୁଳ ରାମ ନିଜ ସପଥ ଦେଖାଇ । ଲକ୍ଷନ ସଦେୟ କହିଅ ଜନ ଜାଇ ॥
 କହୁ ସୁମନ୍ତ ପୁନି ଭୁବ ସଦେୟ । ସହ ନ ସକହୁ ସିନ୍ଧୁ ବିପିନ କଲେୟ ॥୩॥

ସନ୍ତାନତ ପୁରୁଷକୁ ଅପଣ ଅପଣ । କୋଟି ମୁଖ ସମ ଦାହ-ଦାହନ ହୋଇବ ॥
 ଭୁକ୍ତ ଆଗେ ତାତ, କସ ବହୁତ କହୁବ । ହୁଏ ଯେ ପ୍ରତି ଉତ୍ତର ପାତକ ଲହୁବ ॥୪॥
 ପିତାଙ୍କ ପଦ୍ମର ଧରି ଯୋଡ଼ି କର କହୁ କୋଟି ପ୍ରଣିପାତ ।

କରବ ବିନତି, ମୋ ନିମନ୍ତେ କହୁ ଚନ୍ଦ୍ରା ନ କରବ ତାତ ॥୧୫॥

ଭୁକ୍ତ ପିତା ସମ ମୋର ଅତି ହୃତକାଶ । କରଯୋଡ଼ି ତାତ, ତେଣୁ କରୁଛି ପ୍ରହାର ॥
 ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସେହୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭୁକ୍ତର । ଆମ ଶୋକେ ହୁଏ ଯେହେନ ହେବେ ପିୟର ॥୧॥
 ଶୁଣି ଶୁଣି ରଘୁନାଥ ସତବ ସମ୍ବାଦ । ପରିଜନ ସହ ହୁଏ ବିକଳ ନିଷାଦ ॥
 ପୁଣି କହୁ କଟୁବାଣୀ କହୁନ୍ତେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ଅନୁଗତ ଜାଣି ପ୍ରଭୁ କଲେ ନିବାରଣ ॥୨॥
 ସଙ୍କୋଚ ଆପଣା ରାଣ ଦେଲେ ରଘୁନାଥ । ନ କହୁବ ଲକ୍ଷ୍ମଣର ପିଲାପଣ ତାତ ॥
 କହୁଲେ ସୁମନ୍ତ ଭକ୍ତ ନୃପଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ । ସହ ନ ପାରିବେ ସଂତା ବିପିନର କ୍ଳେଶ ॥୩॥

କରହୁ । ଏହି ସତ୍ୟଧର୍ମ ଡାକ କଲେ ଶିଳ ଲୋକରେ ନିନ୍ଦା ବ୍ୟାପିଯିବ ॥ ୩ ॥
 ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଅପଣ-ଲଭ କୋଟି କୋଟି ମୁଖ ସମାନ ଶୁଷ୍କ ସନ୍ତାପ-
 ଦାହନ । ହେ ତାତ 'ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଅଧିକ କଣ କହୁବ ? ଲେଉଟି ଭଉର ଦେଲେ
 ମଧ୍ୟ ପାପର ଗର୍ଭା ହେବ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —ଆପଣ ଯାଇ ପିତାଙ୍କ ଚରଣ ଧରି
 କୋଟି କୋଟି ନିମନ୍ତେ-ମୁହଁକ ହୃତ ଯୋଡ଼ି ବିନତି କରନ୍ତୁ, 'ହେ ତାତ ! ଆପଣ
 ମୋ (ରାମର) ବସନ୍ତରେ କୌଣସି ଚନ୍ଦ୍ରା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।' ॥ ୧୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:—ଆପଣ ମଧ୍ୟ
 ପିତାଙ୍କ ସମାନ ମୋର ବଡ଼ ହୃତେଷୀ । ହେ ତାତ 'ମୁଁ ହୃତଯୋଡ଼ି ଆପଣଙ୍କୁ ବିନତି
 କରୁଛି ଯେ, ପିତା ଯେପରି ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ହୁଏ ନ ପାଆନ୍ତି, ତାହା ଦେଖିବା
 ଆପଣଙ୍କର ସକଳ ପ୍ରକାରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।' ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ-ସୁମନ୍ତ ଏହି ସମ୍ବାଦ
 ଶୁଣି ନିଷାଦ-ରାଜ ଆତ୍ମୀୟ ସୁନନଙ୍କ ସହତ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ପୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ
 ଦେବେକ କଟୁ ବାଣୀ କହିଲେ । ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ତାହା ଅନୁଗତ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରି

ଜେନ୍ଦ୍ର ବଧୁ ଅର୍ଜୁନ ଆଶ୍ରୟ ଯିବୀୟା । ସୋଇ ରଘୁବରଙ୍କୁ ତୁହୁଣି କରମୟା ॥
ନତରୁ ନିପଟ ଅବନଂବ ବଞ୍ଚନା । ମେଁ ନ ଜପକ ଜମି ଜଳ ବରୁ ମୀନା ॥୩॥

ମଇକେଁ ସସୁରେଁ ସକଳ ସୁଖ ଜବଣିଁ ଜହାଁ ମରୁ ମାନ ।

ଚହଁ ଚବ ରଞ୍ଜିତ ସୁଦେନ ପିୟ ଜବ ରାଗି ବିପତି ବିହାନ ॥୩୩॥

ବନସ୍ତ ଭୂପ ଜନ୍ମ ଜେନ୍ଦ୍ର ଭାଣ୍ଡା । ଆରତି ପ୍ରୀତି ନ ସୋ ଜନ୍ମ ଜାଣା ॥
ପିତୁ ସଂଦେହୁ ସୁନ କୃପା ନିଧାନା । ପିୟୁଷ ଘଡ଼ ପିଙ୍ଗ କୋଟି ବିଧାନା ॥୩୪॥
ସାୟୁ ସସୁର ଗୁର ପ୍ରିୟ ପରିବାରୁ । ପିରତୁ ଚ ସବ କର ମିତେ ଶେଷୁ ॥
ସୁନ ପତି ବଚନ ଜହୁଟି ବେତେହୁ । ସୁନହୁ ପ୍ରାନପତି ପରମ ଦନେହୁ ॥୩୫॥
ପ୍ରଭୁ କରୁନାମସୁ ପରମ ବିବେକ । ତନ୍ମୁ ତେଜ ରହୁଛି ଛାଡ଼ କମି ଛେକ ॥
ପ୍ରଭା ଜାଇ କହଁ ଶୁଭ ବିହାଣ । କହଁ ଚଂଦ୍ରିକା ଚଂଦୁ ଚଳି ଜାଣି ॥୩୬॥

ଅନ୍ୟୋନ୍ୟାକୁ ସଂଭାଷେ ଅସିବେ ଯେପରି । ତାହା ରାମଙ୍କ କଣ୍ଠିକ ଅବର ରୂପ ॥

ନେହୁରେ ନିପଟ ଅବଲମ୍ବନ ଚିତ୍ତ । ବହୁକ ନାହିଁ ପୁଁ ଯେହୁେ ଜଳ ଜନା ମାନ ॥

ପିତା ଶୁଣିବେ ଶୁଣେ ପୁତ୍ର ହୁଏ ମନ ହେବ ଯେବେ ଯହିଁ ।

ବିପତ୍ତି ନଟିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବେଦେହୁ ସୁଦେ ରହୁ ତେବେ ତହିଁ ॥୩୭॥

ବନତ ନୃପତି କର ଅଛନ୍ତି ଯେପରି । ସେ ପ୍ରୀତି ଅରତି ଜଣ ନ ହୁଏ ଅଧନ ॥
ଶୁଣେ କରୁଣା ଅଧି ପିତାଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ । ନାନାବେଦ ଜାନେହୁ ତେବେ ଉପଦେଶ ॥୩୮॥
ଶାନ୍ତି ଶୁଣିବେ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସାଦ ପରିବାର । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଶୁଣିବେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୁଏ ଶୁଭ ॥
ଶୁଣି ହୁଏ ବଚନ ବୋଧକୁ ବେତେହୁ । ଶୁଣି ଜବନ-ବଳେ, ପ୍ରସାଦ ହେଉ ॥୩୯॥
କରୁଣା-ସାଗର, ପ୍ରଭୁ ପରମ ବିବେକ । ତନ୍ମୁ ତେଜ ଶୁଭା କାହିଁ ଅବର ରହେ କ ॥
ପ୍ରଭୁ କାହିଁ ଯାଇପରେ ଶୁଭ ବିଷୟ । ତନ୍ମୁ କା ରହଇ କାହିଁ ଚନ୍ଦ୍ର ଚେକ ॥୪୦॥

ତାହାକୁ ବାରଣ କରେ ॥ ୪୧ ॥ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅନେକ-ପୁରାଣ ରାଜ-କହୁମ ତେଜ
ହୁମହୁ କହୁରେ, “ଅପରି ଯାତ ରଞ୍ଜିତ ଏ ସନ୍ଦେଶ କହୁବେ ନାହିଁ ।” ହୁମହୁ
ପୁଣି ରାମଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ପ୍ରକାଶ କରେ—“ସଂଭା ବନର ଦେଶ ଦହୁପାରିବେ
ନାହିଁ ॥ ୪୨ ॥ ଅତଏବ ଯେପରି ସେ (ସଂଭା) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟାକୁ ଫେରି ଅସିବେ, ରୂପର ଓ
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସେହି ଉପାୟ କରବା ଉଚିତ । ତାହା ନେହୁରେ ଜଳ ଜନା ମାନ
ନ ଲଭୁ ପରି ପୁଁ ଏକାଦେଶକେ ନିରୁହୁ ହୋଇ ଜବନ-ଧାରଣ କରି ପାରିବେ
ନାହିଁ ॥ ୪୩ ॥ ବେହୁ—ସଂଭାଙ୍କର ପିତୁ-ଶୁଣି ଓ ଶୁଣିବ-ଶୁଣିବେ ସମସ୍ତ ହୁଏ
ଅଛି । ଯେତେବେଳେ ଏ ହେ ବିପତ୍ତି ହୁଏ ନ ହେ ଶୁଣି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତ ନ ମନ-
ଭାଣ୍ଡା ପରୁଷାରେ ସେ ଯେତେ ଶୁଣିବେ, ସେଇଠି ରହେ ।” ॥ ୪୪ ॥
ତୈପାଣି—“ରାମ ଯେପରି ସ୍ବରରେ ଚେନା ଓ ପ୍ରମ-ସହକାରେ ଜନନ୍ତ କରି ଅଛନ୍ତି,
ତାହା ସ୍ବରରେ ପ୍ରକାଶ କରାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।” କୃପାଧାନ ଶ୍ରୀରାମ ପିତାଙ୍କ

ପତିତ ପ୍ରେମମୟ ବିନୟ ସୁନାହିଁ । କହୁଛ ସବିବ ସନ ଶିଶୁ ସୁହାହିଁ ॥
 ତୁମ୍ଭ ପିତୃ ସମ୍ବର ସରସ ହିତକାଶୀ । ଉତ୍ତର ଦେଉଁ ଫିରି ଅନୁଚିତ ଶ୍ରୀ ॥୩॥
 ଆରତି ବସ ସନମୁଖ ଭଲହିଁ ବିଲଗ୍ନ ନ ମାନବ ତାତ ।

ଆରଜସୁତ ପଦ କମଳ ବିନ୍ଦୁ ବାନ୍ଧି ଜହାଁ ଲଗି ନାତ ॥୧୭॥

ପତ୍ର ବୈଭବ ବିଲସୁ ମୈଂ ଡୀଠା । ନୃପ ମନ ମୁକୁଟ ମିଳିତ ପଦ ପୀଠା ॥
 ସୁଖନିଧାନ ଅସ ପିତୃ ବୃହ ମୋରୈ । ପିୟ ବିସ୍ମୟ ମନ ଶ୍ରୀ ନ ଶ୍ରେୟେ ॥୧॥
 ସମ୍ବର ତଳକବଳ କୋସଲସୁର । ଭବନ ଶୁଭଦୟ ପ୍ରଗଟ ପ୍ରଭାତ ॥
 ଆଗେ ହୋଇ ଜେହୁ ସୁରପତି ଲେଉଟି । ଅରଧ ସିଂହାସନ ଆସନ୍ତୁ ଦେଉ ॥୨॥

ପ୍ରାଣେଶକୁ ପ୍ରେମମୟ ଶୁଣାଇ ବିନତି । ସବିବଙ୍କ ଆଗେ ମୁକୁଟ ବଚନ ବୋଲନ୍ତି ॥
 ପିତା ଶୁଣିବଙ୍କ ସମ ରୁମ୍ଭେ ହିତକାଶୀ । ଉତ୍ତର ଦେଉଛ ଏହା ଅନୁଚିତ ଶ୍ରୀ ॥୪॥
 ଆଶ୍ଚିକଣ ହୋଇ ସମ୍ଭୁ ଶ୍ରୀ ଅଳ ତାତ, ନ ଶ୍ରବଣ ଆନ ।

ଆର୍ଯ୍ୟ-ପୁତ୍ର-ପଦ-କମଳ ବିନ୍ଦୁରେ ବୁଝା ସମ୍ଭର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ॥୧୭॥

ପ୍ରୀତିକର ବୈଭବ ବିଳାସ ଜାଣଇ । ପାଦାସନେ ନୃପ-ମଣି-ମୁକୁଟ ମିଳଇ ॥
 ପୁଷ୍ପ-ନିଧାନ ଏମନ୍ତ ମୋ ପିତା ଭବନ । ପ୍ରିୟ ବିନା ଭଲ ଭଲ ନ ମଣଇ ମନ ॥୧॥
 ଶୁଣିବ ତବକର୍ତ୍ତା ଯେ ଅନ୍ତରାଳା-ନୃପତି । ତତ୍ତ୍ୱଦର୍ଶି ଭବନରେ ବିଶ୍ୱାସ ଲାଗଇ ॥
 ଆଗେ ହୋଇଣ ଯାହାକୁ ପ୍ରରେଣ ନିଅଇ । ଅର୍ଦ୍ଧ ସିଂହାସନେ ଆସି ଆସନ ଦିଅଇ ॥୨॥

ସନ୍ଦେଶ ଶୁଣି, ସୀତାଙ୍କୁ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ॥ ୧ ॥ ସେ କହିଲେ,
 “ତୁମେ ଘରକୁ ଫେରିଗଲେ, ଶାଶୁ, ଶୁଣିବ, ସ୍ତ୍ରୀ, ପ୍ରିୟଜନ ଓ କୁଟୁମ୍ବ ଲୋକ,
 ସମସ୍ତଙ୍କ ଚିନ୍ତା ମେଣ୍ଟିଯିବ ।” ପତିଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଜାନକା କହିଲେ, “ହେ ପ୍ରାଣପତି !
 ହେ ପରମସ୍ନେହ ! ଶୁଣନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ “ହେ ପ୍ରଭେ ! ଆପଣ କରୁଣା-ମୟ ଓ ପରମ-
 ବିବେକୀ । କୃପା କରି ବିଚାର କରନ୍ତୁ, ଶରୀରକୁ ଛାଡ଼ି ଛାଡ଼ି ଆଲୋକ କପଳ ରହୁପାରେ ?
 ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରଭ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ କେଉଁଆଡେ ଯାଇପାରେ କି ? ତନ୍ତ୍ରମାତ୍ର ତ୍ୟାଗ
 କରି ଶୁଦ୍ଧମାର ଗତି କୁଆଡେ ?” ॥ ୩ ॥ ଏହି ପ୍ରକାରେ ପତିଙ୍କୁ ପ୍ରେମମୟୀ ବିନତି
 ଶୁଣାଇ ସୀତା ମନ୍ତ୍ରାଙ୍କୁ ମନୋହର ବାଣୀ କହିଲେ, “ଆପଣ ମୋ ପିତା ଓ ଶୁଣିବଙ୍କ ପରି
 ମୋର ହିତକାରକ । ଆପଣଙ୍କ କଥାର ପ୍ରୟତ୍ନର ଦେବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅତି ଅନୁଚିତ ॥ ୪ ॥
 ବୋହୂ — କିନ୍ତୁ ହେ ତାତ ! ମୁଁ ଆଶ୍ଚି ହୋଇ ଆପଣଙ୍କ ସମ୍ଭୁଷଣରେ ଭରପି ଯାଉଛି ।
 ଆପଣ ଏହାକୁ ଶରୀର ମନେ କରନ୍ତେ ନାହିଁ । ଆର୍ଯ୍ୟ-ପୁତ୍ରଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ବିନା
 ଜଗତରେ ଅନ୍ୟ ମୋର ଯେତେ ସମ୍ଭର, ସେ ସବୁ ମୋ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟର୍ଥ ॥ ୧୭ ॥
 ତୋପାଦ — ମୁଁ ପିତାଙ୍କର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ଛଟା ଦେଖିଛି । ତାଙ୍କର ପାଦାସନ-ପୀଠରେ
 ସମସ୍ତ ରାଜାଙ୍କ ମୁକୁଟ ମିଳିତ ହୁଏ । ଏହିପରି ସମସ୍ତ ପୁଣ୍ୟର ଉତ୍ସାହ ମୋର ପିତୃଗୃହ
 ପତି ବିନା ଭଲରେ ହୁଏ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ମୋର ଶୁଣିବ

ସମୁଦ୍ର ଏତାଦୃଶ ଅର୍ଥୁଧ ନିବାସ । ପ୍ରିୟ ପରିବାର ମାତ୍ର ସମ ସାସୁ ॥
 ବିନୁ ରଘୁପତି ପଦ ପଦ୍ମ ପରାଗ । ମୋହି କେଉଁ ସପନେନ୍ଦ୍ର ସୁଖଦ ନ ଲାଗ ॥୩॥
 ଅଗମ ପଂଥ କନଭୂମି ପହାଗ । କରି କେହରି ସର ସରିତ ଅପାଗ ॥
 କୋଲ ଚରତ କୁରଂଗ ବିହଂଗ । ମୋହି ସବ ସୁଖଦ ପ୍ରାନପତି ହଂଗ ॥୪॥
 ସାସୁ ସସୁର ସନ ମୋହି ହୁଁତି ବିନୟ କରିବି ପରି ପାୟୁ ।

ମୋର ସୋଚୁ ଜନ କରିଅ କହୁ ମୋଁ ବନ ସୁଖୀ ସୁଭାୟୁ ॥୫॥
 ପ୍ରାନନାଥ ପ୍ରିୟ ଦେବର ସାଥୀ । ଖର ଧୁନ୍ଧନ ଧରେ ଧନୁ ଶାଥୀ ॥
 ନହଁ ମତ ସମୁଦ୍ର ମୁଖ ମନ ମୋରେ । ମୋହି ଲଗି ସୋଚୁ କରିଅ ଜନଭୋରେ ॥୬॥
 ସୁନି ସୁମଂସ ପ୍ରିୟ ସୀତଲ ବାମ । ଭୟୁର ବିକଳ ଜନୁ ପକି ମନ ହାମ ॥
 ନୟନ ସୁହଁ ନହଁ ସୁନଇ ନ କାନା । କହି ନ ସକଇ କହୁ ଅତି ଅକୁଲନା ॥୭॥

ଅରୋଧା ପୁରେ ନିବାସ, ଶୁକ୍ଳର ରତ୍ନଶ୍ରୀ । ପ୍ରିୟ ପରିବାର, ଶାନ୍ତି ଜନନୀ ସଦୃଶ ॥
 ରଘୁପତି ପାଦ-ପଦ୍ମ ରେଣୁ ବନା କାହିଁ । ସୁସ୍ମେର୍ତ୍ତେ ସୁଦେବେନ୍ଦ୍ର ମୋ ନିମନ୍ତେ ନାହିଁ ॥୮॥
 ଅଗମ ମାର୍ଗ, ଅଗମ ଭୂମି, ମହଧର । କହ, କେଶବ, ସଖିତ, ଅବଶିତ ସର ॥
 କୋଲ ଚରତ ଅବର କୁରଙ୍ଗ ବିହଙ୍ଗ । ମୋତେ ସମସ୍ତେ ସୁଦେବ ପ୍ରାଣପତି ସଙ୍ଗେ ॥୯॥
 ଶାନ୍ତି ଶୁକ୍ଳରତ୍ନ ମୋହର ବିନତି କରିବ ପଥ ଚରଣେ ।

ମୋ ନିମନ୍ତେ ଚିନ୍ତା ନ କରିବେ କହୁ, ହୁଁତା ପୁଁ ହେବେ ବନେ ॥୧୦॥
 ପ୍ରାଣନାଥ ପୁଣି ପ୍ରିୟ ଦେବର ସଙ୍ଗରେ । ଖରଣ୍ଡେଶ୍ଵରୋଭେ ଧନୁ ଭୂର୍ଗର ଯାଁ କରେ ॥
 ପଥ ଶ୍ରମ ହୁଏତ ତମ ନାହିଁ ମୋର ଚିନ୍ତେ । ଭୁଲି ମଧ୍ୟ ନ କରିବେ ଚିନ୍ତା ମୋ ନିମନ୍ତେ ॥୧୧॥
 ହୁଣି ସୁମଂସ ସୀତାଙ୍କ ବାଣୀ ପ୍ରଶୀତଳ । ମଣିହର ଡାଣୀ ପରି ହୋଇଲେ ବିକଳ ॥
 ନୟନକୁ ନ ଭିକିଲ, କର୍ଣ୍ଣେ ନ ହୁଁକିଲ । ଅତୀତ ଅକ୍ତିଲେ କହୁ କହୁ ନ ପାରୁଲି ॥୧୨॥

କୋଲରାଜ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ସମ୍ରାଟ୍ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଭବ ଚରଣ ଭୁବନରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ।
 ଭୟ, ମଧ୍ୟ ସମୁଦ୍ରକୁ ଅତି ଭୟାବର ହେବ ନରକ୍ତି ଏବଂ ଅପଣାର ସିଂହାସନର
 ଅତି ଭାବରେ ଚିନ୍ତା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାନ ଚିନ୍ତା ॥ ୧ ॥ ଏହିପରି ଦୃଶ୍ୟ-
 ପରାମର୍ଶମାନ ଶୁଣି, ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଅରୋଧାରେ ନିବାସ, ପ୍ରିୟ ଆର୍ତ୍ତୀୟ ସୁନନ
 ଏବଂ ମାତାଙ୍କ ସମାନ ଶାଶୁମାନେ—ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ହେଲେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ
 ଚରଣ-କମଳ-ରଜ ଚିନ୍ତା ମୋତେ ସ୍ଵପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ସୁଦେବ ସୁନ ବୋଧ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ॥୩॥
 ଅଗମ ପଥ, ବନଭୂମି, ପାହାଡ଼, ହସ୍ତୀ, ସିଂହ, ଅପାର ପୁଷ୍ପଶ୍ରୀ ଓ ନରୀ, କୋଲ,
 ଶବର, ହରିଣ ଓ ପକ୍ଷ, ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ପୁଁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଥିଲେ, ମୋ
 ପ୍ରତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ହେବେ ॥ ୪ ॥ ଦେହ :—ଅତଏବ ଶାନ୍ତି ଓ ଶୁକ୍ଳରଙ୍ଗ ପାଦ
 ଧରି ମୋ ପଛରୁ ଚଳନ୍ତି କରନ୍ତି ଯେ, ସେମାନେ ମୋ ବିଷୟରେ ଟିକିଏ ସୁଦ୍ଧା ଚିନ୍ତା
 ନ କରନ୍ତି, ପୁଁ ବନରେ ହେବେତ ସୁଖୀ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସାରାଶ୍ରମ ଏବଂ

ରାମ ପ୍ରବୋଧୁ ଶାନ୍ତ ବହୁ ଭାଷା । ତଦପି ହୋଇ ନହିଁ ସୀତଲ ଗୁଣ ।
 ଜନନ ଅନେକ ସାଥ ହିତ ଶାନ୍ତେ । ଉଚିତ ଉଚିତ ରଘୁନାଦନ ଶାନ୍ତେ ॥୩॥
 ମେଟି ଜାଇ ନହିଁ ରାମ ରଜାଣ । କଠିନ କରମ ଗତି କହୁ ନ ବସାଣ ॥
 ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସିଂହ ପଦ ସିରୁ ନାହିଁ । ପିରେଉ ବନ୍ଧକ କିମି ମୁର ଗର୍ଭୁଣୀ ॥୪॥
 ରଥୁ ହାଁକେଉ ହସୁ ରାମ ତନ ଦେଉ ଦେଉ ହୁହୁନାହିଁ ।

ଦେଖି ନିଷାଦ ବିଷାଦବସ ଧନହିଁ ସୀତ ପଛୁଡାହିଁ ॥୫॥
 ଜାୟୁ ବିସ୍ଫୋଗ ବିକଳ ପୟୁ ଯାସେ । ପ୍ରଜା ମାତୁ ପିତୁ ଜିଇହୁଁ କେସେ ॥
 ବରବସ ରାମ ସୁମନ୍ତ ପଠାଏ । ସୁରସରି ଶାର ଆସୁ ତବ ଆଏ ॥୬॥

ରାମ ଅନେକ ପ୍ରକାର କଲେହେଁ ପ୍ରବୋଧ । ତଥାପି ହୃଦେ ନ ହୁଏ ଶୀତଳତା ବୋଧ ॥
 ସଙ୍ଗେ ସିବା ପାଇଁ କଲେ ବିବଧ ଯତନ । ଉଚିତ ଉଚିତ ଦେଲେ ଶ୍ରୀରଘୁନନ୍ଦନ ॥୭॥
 ରଘୁପତି ଆଜ୍ଞାଭଙ୍ଗ କରି ନ ହୁଅଇ । କଠିନ କରମ ଗତି ବଳ ନ ତଳଇ ॥
 ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତାଙ୍କ ପୟରେ ନମିଷ । ସେଇଲେ ବଣିକ ଯଥା ମୂଲ ବୁଡାଇଣ ॥୮॥
 ଚଳାନ୍ତେ ରଥକୁ ହରଣ ରାମକୁ ଦେଖି ହିଁ ହିଁ କରନ୍ତି ।

ବିନେଇ ନିଷାଦ ହଃଷେ ଶିର ପିଟି ଅନୁଭାସ କରେ ଅତି ॥୯॥

ଯାହାଙ୍କ ବିସ୍ଫୋଗେ ପଶ୍ଚି ବିକଳ ଏମନ୍ତ । ପ୍ରଜା, ପିତା, ମାତା ପୁଣି ବହୁବେ କେମନ୍ତ ॥
 ବାଧା କରି ପଠାଇଣ ରାମ ପ୍ରମଦକୁ । ସ୍ଵୟଂ ଆଗମିଲେ ସ୍ଵର-ଚଢ଼ିନୀ-ଘରକୁ ॥୧०॥

ଧନୁ-ତୀର-ଧାରା ମୋ ପ୍ରାଣନାଥ ଓ ପ୍ରିୟ ଦେବର ସଙ୍ଗରେ ଅଛନ୍ତି ।
 ଏହି ହେତୁ ମୋ ତେ ପଥର କୁଣ୍ଡ ଅନୁଭୂତ ହେଉନାହିଁ ମୋର ମନରେ କୌଣସି
 ଭ୍ରମ କିମ୍ବା କୌଣସି ଦ୍ଵେଷ ନାହିଁ । ଆପଣ ମୋ ନିମନ୍ତେ ଭୁଲରେ ପ୍ରଜା ଚନ୍ଦ୍ରା
 କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ସୁମନ୍ତ ସୀତାଙ୍କ ଶୀତଳ ବାଣୀ ଶୁଣି, ମଣି ହଜିଗଲେ ସର୍ପ ଯେପରି
 ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଏ, ସେହିପରି ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲେ । କହୁନକୁ କିଛି ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଉ
 ନ ଥାଏ କିମ୍ବା କର୍ଣ୍ଣକୁ କିଛି ଶୁଣାଯାଉ ନ ଥାଏ । ସେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ,
 କିଛି କହୁପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ଵାସନା
 ଦେଲେ । ତଥାପି ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ଶୀତଳ ହେଉନାହିଁ । ସାଙ୍ଗରେ ସେହିସିବା ନିମନ୍ତେ
 ମର୍ଦ୍ଦା ଅନେକ ଯତ୍ନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ରଘୁନନ୍ଦନ ଶ୍ରୀରାମ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ପୃକ୍ତିର ଯଥୋଚିତ
 ଉତ୍ତର ଦେଇ ଚାଲିଯାନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଭଙ୍ଗ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । କର୍ମର
 ଗତି କଠିନ, ତାହା ଉପରେ ତାହାଙ୍କ ବଶ ବା ସାମର୍ଥ୍ୟ ନଲେନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ
 ଓ ସୀତାଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରଣାମ କରି ସୁମନ୍ତ ଏପରି ଭାବରେ ସେଇଲେ ସତେ ଯେପରି
 କୌଣସି ବେପାରୀ ଆପଣା ମୂଲ୍ୟ ନ ହରାଇ ସେଇଯାଏ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା !—
 ସୁମନ୍ତ ରଥ ହାଣି ଚଲିଲେ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଗକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଅଶ୍ଵମାନେ ହେଷା ରବ
 କରୁଥାନ୍ତି । ଏହା ଦେଖି ନିଷାଦମାନେ ଘୋର ବିଷାଦର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପ୍ରଣ ପିଟି

ମାଗୀ ନାବ ନ କେନ୍ଦୁଟୁ ଆନା । କହଇ ତୁହାର ମରମୁ ମେଁ ଜାନା ॥
 ଚରନ କମଲ ରଜ କହୁଁ ସବୁ କହଇ । ମାନୁଷ କରନ ମୁର କହୁ ଅହଇ ॥୨॥
 ହୁଅତ ସିଲ ଶୁଭ ନାରି ସୁହାଉ । ପାଦନ ତେଁ ନ କାଠ କଠିନାଉ ॥
 ଚରନର ମୃଦ ଘରମା ହୋଇ ଜାଉ । ବାଟ ପରଇ ମୋର ନାବ ଉଡ଼ାଇ ॥୩॥
 ଏହି ପ୍ରତିପାଲଣେଁ ସବୁ ପରିବାରୁ । ନହିଁ ଜାନଇଁ କହୁ ଅଭର କବାରୁ ॥
 ଜୋଁ ପ୍ରଭୁ ପାର ଅବସି ଗା ଚହୁହୁ । ମୋହି ପଦ ପଦୁମ ପଖାରନ କହୁହୁ ॥୪॥

ପଦ କମଲ ଧୋଇ ଚଢ଼ାଇ ନାବ ନ ନାଥ ଉତରାଇ ଚହୋଁ ।
 ମୋହି ରାମ ରାଉର ଆନ ଦସରଥ ସପଥ ସବ ପାଚୀ କହୋଁ ॥
 ବରୁ ଶାର ମାରହୁଁ ଲଖନୁ ପ୍ରେ ଜବ ଲଗି ନ ପାୟ ପଖାରିହୋଁ ।
 ତବ ଲଗି ନ ଭୁଲସୀଦାସ ନାଥ କୃପାଲ ପାରୁ ଉତାରିହୋଁ ॥

ମାଗନ୍ତେ ନାବ ଧୀବର ପାଶେ ନ ଆଣଇ । ଉତ୍ତର ଦିଏ ମୁଁ ତବ ମରମ ଜାଣଇ ॥
 ବୋଲନ୍ତି ସକଳେ, ପ୍ରଭୁ-ପାଦ-ପଦୁ-ଧୁଲି । ମନୁଷ୍ୟକାରିଣୀ କରଣସି ଚେରମୁଲି ॥୧॥
 ହୁଅନ୍ତେ ଶିଳା ହୋଇଲ ରମଣୀ ନୟନ । ପାଷାଣ ଅପେକ୍ଷା କାଠ ନୁହଇ କଠିନ ॥
 ଭରଣୀ ଯଦି ମୋ ମୁନି-ଘରଣୀ ହୋଇବ । ବାଟ ପଡ଼ିଯିବ, ମୋର ନାବ ଉଡ଼ିଯିବ ॥୨॥
 ଏଥିରେ ପ୍ରତିପାଲଇ ସାର ପରିବାର । ନ ଜାଣଇ ଅନ୍ୟ କହୁ ବୃତ୍ତି-ବ୍ୟବହାର ॥
 ଯେବେ ପ୍ରଭୁ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ କର ପାର ହୋଇବାକୁ । କହନ୍ତୁ ମୋତେ ପଙ୍କଜ-ପଦ ଧୋଇବାକୁ ॥୩॥

ପଦ-କଞ୍ଚ ଧୋଇବ, ନାବରେ ଚଢ଼ାଇବ, ନ ନେବ ଅନ୍ୟ ପାର ଦାମ,
 ତୁମ ନୟନ ଜାଣି, ଦଶରଥଙ୍କ ରାଣ, ସତ୍ୟ ମୁଁ କହୁଅଛି, ରାମ ।
 ବରଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମାରୁ ଶର, କିନ୍ତୁ ନ ଧୋଇଲେ ପୟର,
 କରବ ନାହିଁ ପାର କରୁଣା-ଅବୁପାର ଭୁଲସୀ-ଦାସଙ୍କ ଶରୀର ॥

ପଶ୍ଚାତ୍ତପ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସାହାଜ୍ଞ ବିରହରେ ପଶ୍ଚାତ୍ତପେ ପ୍ରଜ୍ଞା
 ଏପରି ବ୍ୟାକୁଳ, ତାଙ୍କ ବିରହରେ ପ୍ରଜ୍ଞା, ମାତା ଓ ପିତା କପରି ଜଗତ ରହୁବେ ?
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜବରଦସ୍ତ ସୁମନ୍ତକୁ ଲେଉଟାଇ ଦେଲେ । ତତ୍ପରେ ସେ ଗଙ୍ଗା-କୁଳକୁ
 ଆସିଲେ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମ କେଉଁଟକୁ ନୌକା ମାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ନୌକା ଆଣିଲ
 ନାହିଁ । ସେ କହବାକୁ ଘରିଲା—“ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ମରମ ଭଲ ରୂପେ ଜାଣିପାରୁଛି । ତୁମ୍ଭର
 ଚରଣ-କମଳ-ରଜ ବିଷୟରେ ସମସ୍ତ ଲୋକ କହନ୍ତି ଯେ, ତାହା ମନୁଷ୍ୟକାରକ
 କୌଣସି ଔଷଧ ॥ ୧ ॥ ତାହାର ସ୍ପର୍ଶ ମାତ୍ରେ ପଥର ସ୍ଥଳର ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଗଲା । କାଠ-
 ତଥର ମୋର ଏ ନୌକା ପଥରରୁ ଅଧିକ କଠିନ ତ ନୁହେଁ । ମୋର ନୌକା ମଧ୍ୟ
 ମୁନିଙ୍କ ପତ୍ନୀ ସମାନ ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଯିବ । ଏହାରୁପେ ମୋର ନୌକା ଉଡ଼ିଯିବ ଏବଂ ମୋହର
 ଜୀବକାଳବ୍ୟାହର ମାର୍ଗ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଯିବ ॥ ୨ ॥ ଏହି ନୌକା ଯୋଗେ ମୁଁ ସାର

ସୁନି କେତ୍ରଟି କେ ଦୈନ ପ୍ରେମ ଲପେଟେ ଅଟପଟେ ।

ବିହସେ କରୁନାସିନ ଚିତ୍ତେ ଜାନକୀ ଲକ୍ଷନ ତନ ॥୧୦॥

କୃପାସିଂଧୁ ବୋଲେ ମୁସୁକାଞ୍ଜ । ସୋଇ କରୁ ଜେହିଁ ତବ ନାବ ନ ଜାଣି ॥

ବେଗି ଆନୁ ଜଳ ପାୟ ପଖାରୁ । ହୋତ ବିଲଂବୁ ଉତାରୁଛି ପାରୁ ॥୧॥

ଜାୟ ନାମ ସୁମିରତ ଏକ ବାର । ଉତରୁଛି ନର ଉଦସିଂଧୁ ଅପାର ॥

ସୋଇ କୃପାକୁ କେତ୍ରଟି ହୁ ନିହୋର । ଜେହିଁ ଜଗୁ କିସେ ତହୁଁ ପରହୁ ତୋଁଥୋର ॥୨॥

ପଦ ନଖ ନିରଖି ଦେବସରି ହରଷୀ । ସୁନି ପ୍ରଭୁ ବଚନ ମୋହୁଁ ମତ କରଷୀ ॥

କେତ୍ରଟି ରାମ ରଜାୟୁସୁ ପାଞ୍ଜି । ପାନି କଠିଣ୍ଡିତା ଭରି ଲେଇ ଆଞ୍ଜି ॥୩॥

ପ୍ରେମ ଲଟପଟ କେଉଟ ବଚନ ଶୁଣି ଅସଙ୍ଗତ ଅଛି ।

ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ କବି ବିଲେକନ କରୁଣା-ସିନ୍ଧୁ ହସନ୍ତି ॥୧୦॥

କ୍ଷଣିଲେ ମଧୁରେ ହସି କୃପା-ନିକେତନ । ଯେମନ୍ତେ ନ ଯାଏ ନାବ, କର ସେ ଯତନ ॥

ବେଗି ଜଳ ଆଣି ପଦ ପ୍ରସ୍ଥାନନ କର । ହେଉଛି ବିଲମ୍ବ, ପାର କରୁଅ ପଡ଼ିବ ॥୧॥

ସାହାଜୀ ନାମ ସୁରକ୍ଷ କର ଏକ ବାର । ପାର ହୁଏ ନର ଉଦ-ସାଗର ଅପାର ॥

ସେ କୃପାକୁ ଧୀବରକୁ ନିହୋରୁ କରନ୍ତି । ଉନି ପାଦରୁ ଯେ ଉଣା କଲେ ବସୁମନ୍ତ ॥୨॥

ପଦ ନଖ ଦେଖି ଗଲ । ହେଲେ ହରଷିତ । ପ୍ରଭୁ ବାଣୀ ଶୁଣି ମୋହୁଁ ମତ ଆକର୍ଷିତ ॥

ଯହୁଁ ରାମଙ୍କର ଆଜ୍ଞା କେବଣି ପାଇଲ । ଯେନି କାଷ୍ଠ ପାତ୍ର ଜଳ ନେଇ ସେ ଆସିଲ ॥୩॥

ପରବାର ପାଳନ-ପୋଷଣ କରୁଛି । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଧନ୍ୟା ମୋତେ ଜଣାନାହିଁ ।

ହେ ପ୍ରଭେ ! ଯହୁଁ ତୁମେ ଅବଶ୍ୟ ନଦୀ ପାର ହେବାକୁ ଚାହୁଁ, ତେବେ ମୋତେ ପ୍ରଥମେ

ତୁମ ଚରଣ-କମଳ ଧୋଇବା ନିମନ୍ତେ ଆଦେଶ ଦିଅ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ :—ହେ ନାଥ !

ମୁଁ ଚରଣ-କମଳ ଧୋଇ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ନୌକାରେ ଚତାଇବି । ଆପଣମାନଙ୍କଠାରୁ

କୌଣସି ମହାସ୍ତ୍ର ଯୁଁ ଚାହୁଁନାହିଁ । ହେ ରାମ ! ମୋତେ ଆପଣଙ୍କ ଦ୍ଵାହା ଏବଂ

କଣ୍ଠରଥଙ୍କ ରାଣ, ମୁଁ ସବୁ ସତ କଥା କହୁଛି । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭଲେ ମୋତେ ଶର ମାରନ୍ତୁ

ପଛକେ, କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଯାଏ ଆପଣଙ୍କ ପାଦ ନ ଧୋଇଛି, ସେତେବେଳେ ଯାଏ

ହେ ଭୁଲସୀଦାସଙ୍କ ନାଥ ! ହେ କୃପାଳୁ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ମୋ ନୌକାରେ ନଦୀ ପାର କରାବି

ନାହିଁ ॥” ସୋରଠା :—କେବଣିର ପ୍ରେମସିନ୍ଧୁ, ଅସଙ୍ଗତ (ଏକଜଗତ୍) କଥା ଶୁଣି,

କରୁଣାଧାମ ଶ୍ରୀରାମ ଜାନକୀ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଆତ୍ମକୁ ଚାହୁଁ ହସିଲେ ॥୧୦॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—

କୃପାସିନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀରାମ ମୁରୁକ ହସି କେଉଟକୁ କହଲେ—“ଖଇ, ଯେପରି ତୁମ ନୌକା ନଷ୍ଟ

ନ ହୁଏ, ତୁମେ ସେଇଆ କର । ଶୀଘ୍ର ଜଳ ଆଣ ଏବଂ ପାଦ ଧୋଇ ପକାଅ । ବିଲମ୍ବ

ହେଉଛି, ନଦୀ ପାର କରଦିଅ ।” ॥ ୧ ॥ ସାହାଜୀର ନାମ ଧରେ ମାତ୍ର ସୁରକ୍ଷ କରା

ମାତ୍ରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅପାର ଉଦସାଗରକୁ ପାର ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ବାମନା-

ବତାରରେ ଜଗତକୁ ଡଳି ପାଦଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରେଟ କରି ଦେଇଥିଲେ, ସେହି କୃପାଳୁ

ଅତି ଆନନ୍ଦ ଉପଗି ଅନୁରାଗ । ଚରନ ସର୍ବେଜ ପଖାରନ ଲଗା ॥
ବରଷି ସୁମନ ସୁର ସକଳ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଏହି ସମ ପୁଣ୍ୟପୁଂଜ କୋଉ ନାହିଁ ॥୩॥
ପଦ ପଖାରି ଜଳ ପାନ କରି ଆସୁ ସହିତ ପରିବାର ।

ପିତର ପାରୁ କରି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପୁନି ମୁଦିତ ଗୟିଲେ ପାର ॥୧୦୧॥
ଉତ୍ତର ଠାଡ଼ି ଉଏ ସୁରସରି ରେତା । ସୀତା ରାମୁ ଗୁଡ଼ ଲଖନ ସମେତା ॥
କେତୁଟ ଉତ୍ତର ଦଣ୍ଡବତ ଲାହା । ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ସକୁଚ ଏହି ନହିଁ କହୁ ଘାହା ॥୧॥
ପ୍ରିୟ ହୃଦୟ କା ପ୍ରିୟ ଜାନନିଦ୍ରାସୀ । ମନ ମୁଦଣ ମନ ମୁଦିତ ଉଦାସୀ ॥
କହେଉ କୃପାଳ ଲେହି ଉତ୍ତରାଣି । କେତୁଟ ଚରନ ଗହେ ଅକୁଲୁଣି ॥୨॥

ଉକୁଳି ଅତି ଆନନ୍ଦେ ମନ ଅନୁରାଗେ । ଚରଣ ସରସୀ-ରୁହ ପ୍ରସାଳନେ ଲଗେ ॥
ରଗିଣୀ କରନ୍ତି ସ୍ତବେ ବରଷି ସୁମନ । ଏହା ସମ ପୁଣ୍ୟରାଶି ନାହିଁ କେହି ଅନ୍ୟ ॥୪॥
ଚରଣ ପ୍ରସାଳି ଜଳ ପାନ କରି ନିଜ ସହ ପରିବାର ।

ପିତୁ କରି ପାର ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଆବର ସୁଖେ କରଦେଲେ ପାର ॥୧୦୨॥
ଓହ୍ଲାଇ ଉଷ୍ଣ ହୋଇଲେ ଜାନ୍ତୁଣ ରଜରେ । ସୀତା ରାମୁର ଗୁଡ଼ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସଙ୍ଗରେ ॥
ଧୀବର ଓହ୍ଲାଇ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମ କରିଲା । ପ୍ରଭୁ ସଙ୍ଗୋଚନ୍ତି ଏହୁ କହୁ ନ ପାଇଲା ॥୧॥
ପ୍ରିୟ ହୃଦୟର ଭାବ ଜାନନୀ ଜାଣିଣ । ପ୍ରମୋଦିତେ ଦେଲେ ମଣିପ୍ରଦାନ କାନ୍ଦଣ ॥
କହନ୍ତି କୃପାଳୁ ପ୍ରଭୁ, ନିଅ ପାଶ-ମୁଲ । ଚରଣ ଧରେ ଧୀବର ହୋଇଣ ଆକୁଳ ॥୨॥

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଜା ପାର ହେବା ନିମନ୍ତେ କେଉଁଟକୁ ନେହୁରୁ ହେଉଛନ୍ତି ! ॥ ୧ ॥
ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଏହି ସବୁ କଥା ଶୁଣି, ସ୍ତବସଗତ ରାଜାଙ୍କର ହୃଦି ମୋହସନ୍ତ ହୋଇ-
ଯାଇଥିଲା । (ସାମ୍ବାତ ଭଗବାନ ସୁଦ୍ଧା ନଦୀ ପାର ହେବା ନିମନ୍ତେ କେଉଁଟକୁ
ଏପରି କାହିଁକି ନେହୁରୁ ହେଉଅଛନ୍ତି, ଏ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କ ମନରେ ଜାନା ସନ୍ଦେହ ଜାତ
ହେଉଥାଏ ।) କିନ୍ତୁ ରାମ ନିକଟକୁ ଆସନ୍ତେ ଦେବସହିତ ରାଜା ଆପଣାର ଉପୁଡ଼ି-ସ୍ଥାନ
ପାଦନଶକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ତାହାକୁ ଚିହ୍ନ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । (ସେ
ରୁହିପାଗିଲେ ଯେ, ଭଗବାନ ନରଈନା କରୁଅଛନ୍ତି । ତଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ମୋହ
ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । “ଏହି ଚରଣ ସ୍ପର୍ଶ ପାଇ ମୁଁ ଧନ୍ୟ ହେବି ।” ଏହା କିରୁର ସେ
ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।) କେଉଁଟ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇ, କାଠ-ପାତ୍ରରେ
ଜଳ ଭର୍ତ୍ତି କରି ନେଇ ଆସିଲା ॥ ୩ ॥ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦ ଓ ପ୍ରେମରେ ଉକୁଳି ସେ
ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣ-ଦମଳ ଧୋଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ସମସ୍ତ ଦେବତା ପୁଷ୍ପ-ବୃକ୍ଷକରି
କେଉଁଟର ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରତି ଇର୍ଷ୍ୟା କରୁଥାନ୍ତି ଯେ, ଏହା ସମାନ ପୁଣ୍ୟ-ରାଶି ଆଉ କେହି
ନାହାନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ବୋହା :—ଚରଣ ଧୋଇ ଏବଂ ସମସ୍ତ ପରିବାର ସମେତ ନିଜେ
ସେହି ଚରଣୋଦ୍ଧତ ପାନ କରି କେଉଁଟ ପ୍ରଥମେ ସେହି ମହାପୁଣ୍ୟ ବଳରେ ନିଜର
ପିତୃପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ଭବସାଗରରୁ ପାର କଲା । ତତ୍ପରେ ଆନନ୍ଦରେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ

ନାଥ ଆଜୁ ମେଁ କାହ ନ ପାଉଁ । ମିଟେ ଦୋଷ ଦୁଖ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦାଉଁ ॥
ବହୁତ କାଲ ମେଁ ଖାନ୍ତି ମଜୁରୀ । ଆଜୁ ଖାନ୍ତି ବିଧି ବନ ଭଲ ଭୁଷ ॥୩॥
ଅବ କହୁ ନାଥ ନ ଶୁଣିଅ ମୋରେ । ଗାନଦୟାଲ ଅନୁଗ୍ରହ ତୋରେ ॥
ଫିରକା ବାର ମୋହ ଜୋ ଦେବା । ସୋ ପ୍ରସାଦୁ ମେଁ ସିର ଧରି ଲେବା ॥୪॥

ବହୁତ ଖାନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଲକ୍ଷନ ସିୟୁ ନହିଁ କହୁ କେଉଁଟି ଲେଲ ।

ବିଦା ଖାନ୍ତି କରୁନାୟକନ ଭଗତ ବିମଳ ବରୁ ଦେଲ ॥୧୦୬॥

ଭବ ମଜୁରୀ କରି ରଘୁକୁଲ ନାଥ । ପୁଜି ପାରଥିବ ନାୟକ ମାଥା ॥
ସିୟୁ ସୁରସରିହ କହେଉ କର ଜୋଷ । ମାତୁ ମନୋରଥ ପୁରଉକି ମୋଷ ॥୧॥

ନାଥ, ଆଜି କିସ ନ ଲଭଲ ଏହି ଜନ । ଦୂର ହେଲ ଦୁଃଖ ଦୋଷ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦହନ ॥
ବହୁତ କାଲରୁ ପୁଣି କଲି ଯେ ମଜୁରୀ । ଆଜି ତାର ମୁଲ ବିହ ଦେଲ ପୁରୁଷ ॥୩॥
ଏବେ ନାଥ, କାହିଁ କହୁ ଆକାଂକ୍ଷା ମୋହର । ରୁମ୍ ଅନୁଗ୍ରହେ ପ୍ରଭୁ ଗାନେ ଦୟା କର ॥
ବାହୁଡିବା ସମୟରେ ମୋତେ ଦେବ ଯାହା । ପ୍ରସାଦ ରୂପେ ଦେଖିବି ଶିରେ ଧରି ତାହା ॥୪॥

କହନ୍ତି ବହୁତ ସୀତା ବେନି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, ନ ନିଏ କିଛି ଧୀବର ।

କରିଲେ ବିଦାୟ ଦେଲ ଦୟାମୟ ଭକ୍ତ ପ୍ରକାଶ କର ॥୧୦୭॥

ଏଥୁ ଅନନ୍ତରେ ସ୍ଥାନ ସମାପ୍ତି ଶ୍ରୀମ । ପୁଜି ମାଟି ଶିବ-ଲିଙ୍ଗେ କରିଲେ ପ୍ରଣାମ ॥
ବୋଲନ୍ତି ଶ୍ରୀରାମାୟା ସୀତା ଯୋଡି ହସ୍ତ । ଜନନି, ପୁଣି କରନ୍ତୁ ମୋର ମନୋରଥ ॥୩॥

ଗଙ୍ଗାନଦୀ ପାର କରିଦେଲ ॥ ୧୦୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- ନିଷାଦରାଜ ପ୍ରହର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ
ସହଚ ସୀତାରାମ ନୌକାରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଗଙ୍ଗାନଦୀ ବାଲିରେ ଛିଡା ହେଲେ । କେଉଁଟି
ଓହ୍ଲାଇ ଦଣ୍ଡବତ କଲ । ତ କୁ କହୁ ଦେଲିନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ତୋଷ
ଜାତ ହେଲ ॥ ୧ ॥ ପରଜ ଦୁଃଖର ଶବ୍ଦ ଜାଣି ସୀତା ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ଆପଣାର
ରତ୍ନପୁତ୍ର ଅଙ୍ଗୁଳରୁ ବାହାର କଲେ । କୃପାକ୍ତ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର କେଉଁଟିକୁ କହିଲେ,
“କୌକା ପଦ୍ମାସୁର ନିଅ” । କେଉଁଟି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଚରଣ ଧରି ପକାଇଲ ॥ ୨ ॥
ସେ କହିଲେ, “ହେ ନାଥ ! ଆଜି ମୁଁ କଣ ନ ପାଇଲି । ମୋର ଦୋଷ, ଦୁଃଖ ଓ
ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ରୂପକ ଦାବୀ, ଆଜି ଲିଭିଗଲା । ମୁଁ ବହୁତ କାଲ ମଜୁରୀ କରିଥିଲି, ବିଧାତା
ଆଜି ବହୁତ ଭାଗ୍ୟ ଓ ପୁଣି ମାତାରେ ମୋତେ ମଜୁରୀ ଦେଇଦେଲେ ॥୩॥ ହେ ନାଥ !
ହେ ଗାନଦୟାକୃ ! ଆପଣଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ଯୋଗେ ମୋର ଏବେ ଆଉ କିଛି ଦରକାର
ନାହିଁ । ଫେରିବା ବେଳେ ଆପଣ ମୋତେ ଯାହା ଦେବେ, ସେହି ପ୍ରସାଦ ମୁଁ ଶିରରେ
ଚଢାଇ ସମ୍ମାନ କରିବି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :- ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ବହୁତ
ଆଗ୍ରହ କଲେ, କିନ୍ତୁ କେଉଁଟି କିଛି ନେଲିନାହିଁ । ତପ୍ତରେ କରୁଣାଧାମ ଭଗବାନ
ଶ୍ରୀରାମ ନିର୍ମଳ ଭକ୍ତ-ବରଦାନ ଦେଇ ତାହାକୁ ବିଦାୟ କଲେ ॥ ୧୦୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :-
ପୁଣି ରଘୁକୁଳ-ସ୍ଥାନୀ ଶ୍ରୀରାମ ସ୍ଥାନ ପରେ ମୁଖିକା ନିର୍ମଳ ଶିବ-ଲିଙ୍ଗକୁ ମସ୍ତକ

ପତି ଦେବର ସିଂହ କୁସଳ ବହୋଷ । ଆଇ କରୋଁ ଜେହିଁ ପୁଜା ତୋଷ ॥
 ସୁନ ସିଂହ ବିନୟ ପ୍ରେମ ରସ ସାମ୍ନା । ଭଲ ତବ ବିମଳ ବାରି ବର ବାମା ॥୨॥
 ସୁନ ରଘୁବୀର ପ୍ରିୟା ବୈଦେହୀ । ତବ ପ୍ରଣୟ ଜଗ ବିଦିତ ନ କେହୀ ॥
 ଲୋକପ ହୋହିଁ ବିଲୋକିତ ତୋରୈଁ । ତୋହିଁ ସେବହିଁ ସବ ସିଧୁ କର ଜୋରୈଁ ॥୩॥
 ଭୁକ୍ତଜୋ ହମହିଁ ବଡ଼ ବିନୟ ସୁନାଇ । କୃପା ଖାନ୍ତି ମୋହିଁ ଘାନ୍ତି ବଡ଼ାଇ ॥
 ତଦପି ଦେବ ମୈଁ ଦେବ ଅସୀସା । ସଫଳ ହୋନ ହିତ ନିଜ ବାଗୀସା ॥୪॥

ପ୍ରାନ୍ତନାଥ ଦେବର ସହିତ କୁସଳ କୋସଲ ଆଇ ।

ପୁଣିହିଁ ସବ ମନ କାମନା ସୁଜୟ ରହିହିଁ ଜଗ ଗୁଲ ॥୧୦॥
 ଗଂଗ ବଚନ ସୁନ ମଂଗଲ ମୂଲ । ମୁଦିତ ସୀୟ ସୁରସରି ଅନୁକୁଲ ॥
 ତବ ପ୍ରଭୁ ଗୁହ୍ୟ କହେଉ ଭର ଜାହୁ । ସୁନତ ସୁଖ ମୁଖ ଶ୍ରୀ ଭର ଦାହୁ ॥୧॥

କୁଶଳେ ପୁନଶ୍ଚ ପତି ଦେବର ସଙ୍ଗତେ । ଫେରି ଆସି ତୁମ୍ଭ ପୁଜା କରିବି ଯେମନ୍ତେ ॥
 ଶୁଣି ପ୍ରେମ-ରସ-ପିତ୍ର ସୀତାଙ୍କ ବିନତି । ସଲିଳ ହୋଇଲ ବର ବିମଳ ଭରତା ॥୨॥
 ଶୁଣି ରଘୁବୀର ପ୍ରିୟା, ବିଦେହ-କୁମାର ! ତୁମ୍ଭର ପ୍ରଣବ ନୁହେଁ ଅଜ୍ଞାତ କାହାରି ॥
 ତୁମ୍ଭ କଲେକନେ ଲେକେ ଲେକେଶହସନ୍ତ । ସିଦ୍ଧି ସର୍ବେ କର ଯୋଡ଼ି ତୁମ୍ଭକୁ ସେବନ୍ତି ॥୩॥
 ତୁମ୍ଭେ ଯେମୋ ଆଗେ ବଡ଼ ବିନୟ କରିଲ । କରୁଣା କରି ବଡ଼ାଇ ମୋତେ ପ୍ରଦାନିଲ ॥
 ତଥାପି ଦେବ ! ଆଶିଷ ଦେବି ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ । ସଫଳ କରିବା ପାଇଁ ନିଜ ବଚନକୁ ॥୪॥

ପ୍ରିୟ ପ୍ରାଣନାଥ ଦେବର ସହିତ କୁଶଳେ ପୁରେ ଫେରିବ ।

ମନ ଅଶ୍ରୁଳାଗ ସୁଦ୍ଧବ, ସୁସଖ ଜଗତେ ବ୍ୟାପି ରହିବ ॥୧୦॥

ଶୁଣି ସୁର-ନଦୀ-ବାଣୀ ସୁମଙ୍ଗଳ ମୂଲ । ସୁଖୀ ହେଲେ ସୀତା ଜାଣି ଗଣା ଅନୁକୁଲ ॥
 ଗୁହ୍ୟ କହଲେ ପ୍ରଭୁ, ଯାଅ ଏବେ ଘର । ଶୁଣନ୍ତେ ଶୁଣିଲ ମୁଖ ଦହଲ ଅନୁର ॥୧॥

ନୂଆଁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ସୀତା ହାତ ଯୋଡ଼ି ଗଙ୍ଗାକୁ କହିଲେ, “ହେ ମାତା ! ମୋର ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ଯାହା ଫଳରେ ମୁଁ ପତି ଓ ଦେବରଙ୍କ ସହିତ କୁଶଳରେ ଫେରି ଆସି ତୁମ୍ଭର ପୁଜା କରି ପାରିବି ।” ସୀତାଙ୍କର ପ୍ରେମ ରସ-ପିତ୍ର ବିନତି ଶୁଣି ସେତିକିବେଳେ ଗଙ୍ଗାଙ୍କର ନିର୍ମଳ ଜଳରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାଣୀ ଶୁଣାଗଲା— ॥ ୨ ॥
 “ହେ ରଘୁବୀର-ପ୍ରିୟା ଜାନକ ! ଶୁଣ, ଜଗତରେ ତୁମ ପ୍ରଣବ କାହାକୁ ଜଣା ନାହିଁ ? ତୁମ୍ଭର କୃପାଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ମନୁଷ୍ୟ ଲୋକପାଳ ହୋଇଯାଏ । ସମସ୍ତ ସିଦ୍ଧି ହାତ ଯୋଡ଼ି ତୁମ୍ଭର ସେବା କରନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ ଯାହା ବିନତି ଶୁଣାଇଲ, ଏହା ତ ମୋ ପ୍ରତି କୃପା କଲ ଏବଂ ମୋତେ ବଡ଼ାଇ ଦେଲ । ତଥାପି “ହେ ଦେବ ! ଆପଣାର ବାଣୀ ଫଳବତୀ ହେବା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେବି ॥ ୪ ॥ ବୋହୂ :-ତୁମ୍ଭେ ଆପଣାର ପ୍ରାଣନାଥ ଓ ଦେବରଙ୍କ ସହିତ କୁଶଳରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ଫେରିବ । ତୁମ୍ଭର ସମସ୍ତ ମନସ୍କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ଏବଂ ତୁମ୍ଭର

ଘନ ବଚନ ଗୁହ କହ କର ଜୋଷ । ବିନୟ ସୁନହୁ ରଘୁକୁଳମନ ମୋଷ ॥
 ନାଥ ସାଥ ରହି ପଂଥୁ ଦେଖାଇ । କରି ଦିନ ଚାରି ଚରନ ସେବକାଇ ॥୨॥
 ଜେହିଁ ବନ ଜାଇ ରହବ ରଘୁରାଜ । ପରନକୁଟୀ ମେଁ କରବ ସୁହାଜ ॥
 ତବ ମୋହି କହୁଁ ଜୟି ଦେବ ରଜାଇ । ସୋଇ କରିହଉଁ ରଘୁରାଜ ଦୋହାଜା ॥୩॥
 ସହଜ ସନେହ ରାମ ଲକ୍ଷି ତାସୁ । ସଖା ଲାଞ୍ଜ ଗୁହ ହୃଦୟ ହୁଲସୁ ॥
 ପୁନି ଗୁହଁ ଶୁଣି ବୋଲି ସବ ଲାଞ୍ଜେ । କରି ପରିତୋଷୁ ବିଦା ତବ ଶାଞ୍ଜେ ॥୪॥
 ତବ ଗନପତି ସିବ ସୁମିତ୍ର ପ୍ରଭୁ ନାଲ ସୁରସରହି ମାଥ ।
 ସଖା ଅନୁଜ ସିଦ୍ଧ ସହିତ ବନ ଗର୍ଭନୁ ଶାନ୍ତ ରଘୁନାଥ ॥୧୦୩॥

ଘନ ବାଣୀ କହେ ଗୁହ ଯୋଡ଼ି କର ଦୟା । ଶୁଣ ରଘୁକୁଳ-ମଣି, ମୋହର ବିନୟ ॥
 ନାଥଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହଣ ପଥ ଦେଖାଇବ । ଦିନ ଚାରି ପଦ-ସେବା-ଶୁଣୁଷା କରିବ ॥୨॥
 ରହବ ଯେଉଁ ବନରେ ଯାଇ ରଘୁରାଜ । ଚାଲୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କର ଦେବ ମୁଁ ନିର୍ମାଣ ॥
 ତେବେ ମୋ ନିମନ୍ତେ ଆଜ୍ଞା ହୋଇବ ଯେପରି । ଆପଣଙ୍କ ରାଜ, ତାହା କରିବ ସେପରି ॥୩॥
 ସାବଧାନ ସେହୁ ଭାବ ଦେଖି ରଘୁପତି । ସଙ୍ଗେ ତାକୁ ନେଲେ ହୃଦେ ମୋହଲଇ ଅତି ॥
 ପୁଣି ଗୁହ ଡକାଇଣ କୁହୁଁ ନନକୁ । ମନ ପରିତୋଷି ବିଦା କଲ ସମସ୍ତକୁ ॥୪॥
 ତହୁଁ ସୁଖ ପ୍ରଭୁ ଗଣପତି ଶମ୍ଭୁ ଗଙ୍ଗାକୁ କରି ପ୍ରଣାମ ।
 ସଖା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ସହ ବନ ଗମନ କଲେ ଶ୍ରୀରାମ ॥୧୦୪॥

ସୁନ୍ଦର ଯଶ ସାର ଜଗତରେ ବ୍ୟାପି ସିବ । ” ॥ ୧୦୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ମଙ୍ଗଳର
 ଆଧାର ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଏବଂ ଦେବନାୟକ ଅନୁକୁଳ ଦେଖି ସୀତା ଆନନ୍ଦିତ
 ହେଲେ । ତଦନନ୍ତର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ନିଷାଦରାଜ ଗୁହକୁ କହିଲେ, “ଭାଇ, ଏବେ ରୂପେ
 ଘରକୁ ଯାଅ ।” ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ତାହାର ମୁହଁ ଶୁଖିଗଲା ଏବଂ ହୃଦୟରେ ସନ୍ତାପ
 ଜାତ ହେଲା ॥ ୧ ॥ ଗୁହ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଅତି ସାନ ଭାବରେ ବଚନ କହିଲା, “ହେ
 ରଘୁକୁଳ-ଶିରୋମଣି ! ମୋ ବିନତି ଶୁଣନ୍ତୁ । ମୁଁ ନାଥଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହୁ ପଥ ଦେଖାଇବି
 ଏବଂ ଚାରି-ପାଞ୍ଚ ଦିନ ପ୍ରଭାତ କରଣ ସେବା କରିବି ॥ ୨ ॥ ହେ ରଘୁରାଜ ! ଯେଉଁ
 ବନରେ ଅପଣ ଯାଇ ରହୁବେ, ସେହୁଠାରେ ମୁଁ ସୁନ୍ଦର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ-କୁଟୀର ନିର୍ମାଣ
 କରିଦେବି । ମୋତେ ରଘୁରାଜଙ୍କ ରାଣ ଅଛି, ସେତେବେଳେ ଆପଣ ମୋତେ ଯେଉଁ-
 ପରି ଆଜ୍ଞା ଦେବେ, ମୁଁ ସେହୁପରି କରିବି ।” ॥ ୩ ॥ ତାହାର ସହଜ ସାବଧାନ ପ୍ରେମ
 ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ତାକୁ ନିଜ ସାଙ୍ଗରେ ନେଲେ । ଏଥିରେ ଗୁହର ହୃଦୟରେ
 ଅନ୍ତଃସ୍ୱ ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା । ତତ୍ପରେ ଗୁହ ଆପଣା ଜାତିର ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ
 ଡକାଇଲା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ତୋଷ ବିଧାନ କରାଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଲା ॥୪॥
 ଦୋହା .— ତତ୍ପରେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଗଣେଶ ଓ ଶିବଙ୍କୁ ସୁରାଣ କରି ଗଙ୍ଗାକୁ ମନ୍ତ୍ରଣ
 ନୁହାଁଇଲେ ଏବଂ ସଖା ନିଷାଦରାଜ, ସାନ ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କ ସହିତ ବନକୁ

ତେହୁ ଦିନ ଭୟୁଧି ବିଟପ ତର ବାସୁ । ଲକ୍ଷନ ସଖୀ ସବ ଲାଭୁ ପୁପାସୁ ॥
 ପ୍ରାତ ପ୍ରାତକୃତ କରି ରଘୁରାଜ । ଖରଥରାଜୁ ଖାଣ ପ୍ରଭୁ ଜାଣି ॥୧॥
 ସବିବ ସଖୀ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରିୟ ନାଶ । ମାଧବ ସରସ ମୀରୁ ହିତକାଶ ॥
 ଶୁଣି ପଦାରଥ ଭରା ଭିତାରୁ । ପୁନଃ ପ୍ରବେଶ ଦେସ ଅତି ଶୁରୁ ॥୨॥
 ଛେଦ ଅଗମ ଗତୁ ଗାତୁ ସୁଦାତୁ । ସପନେହୁଁ ନହିଁ ପ୍ରତିପକ୍ତି ପାତୁ ॥
 ସେନ ସକଳ ଖରଥ ବର ଖାର । କରୁଷ ଅଳକ ତଳନ ରନଧୀର ॥୩॥
 ସୁଗମୁ ସିଂହାସନୁ ସୁଠି ସୋହା । ଛନ୍ଦ ଅଖୟବଟୁ ମୁନି ମନୁ ମୋହା ॥
 ଚତୁଁର ଜମୁନ ଅରୁ ଗଂଗ ତରଂଗା । ତେଣି ହୋଇଁ ଦୁଖ ଦାରିତ ଭଂଗା ॥୪॥
 ସେନହିଁ ସୁକୁଣା ସାଧୁ ସୁନ ପାତୁହିଁ ସବ ମନକାମ ।
 ଦଂଷ ବେତ ପୁରାନ ଗନ କହୁହିଁ ବିମଲ ରୁନ ଗ୍ରାମ ॥୧୦୫॥

ବୃକ୍ଷ ତଳେ ରହୁ ସେହୁ ନିଶି କଟାଇଲେ । ଲକ୍ଷଣ ସଖୀ ସମସ୍ତ ବଂବସ୍ଥା କରିଲେ ॥
 ପ୍ରାତେ ପ୍ରାତେ କୃତ୍ୟ କରି ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ । ଶର୍ପଣ୍ଡକ ପାଇ ପ୍ରଭୁ କଲେ ଭରଣନ ॥୧॥
 ସବିବ ସଖୀ ଆବର ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରିୟ ନାଶ । ମାଧବ ସମାନ ମିତ୍ର ଅତି ହିତକାଶ ॥
 ଶୁଣି ପଦାର୍ଥରେ ପୁଣି ଭଣ୍ଡାର ରହଇ । ରମଣୀୟ ଦେଶ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରବେଶ ଅଟଇ ॥୨॥
 ହର୍ଷମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେ ଗତ ସୁନ୍ଦର ଅଭେଦ୍ୟ । ସୁପୁରେ ସୁଦା ବିପକ୍ଷୀ ନ ଲଭନ୍ତି ଭେଦ ॥
 ସେନା ସମାନ ସମସ୍ତ ଶର୍ପଣ୍ଡକ ଖାର । କଲୁଷ-ସେନା-ବିଧି ସେ ମହାରଣ୍ୟାର ॥୩॥
 ସଙ୍ଗମ ଶୋଭେ ସେସନେ ବିଦ୍ୟାସିଂହାସନ । ଅକ୍ଷୟ ବଟ ସୁନ୍ଦର ମୋହେ ପ୍ରଜମନ ॥
 ଶୁମର ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା ତରଙ୍ଗ ଅଟନ୍ତି । ଦେଖନ୍ତେ ଦୁଃଖ ଦାରିତ୍ର୍ୟ ବିନାଶ ହୁଅନ୍ତି ॥୪॥
 ସେନାଶ ସୁକୁଳ ସାଧୁ ଶ୍ରବଣନ୍ତ ଲଭନ୍ତି ସୁମନଃସାମ ।

ବନ୍ଦୀ ତହିଁ ବେଦପୁରାଣ ସରବ ଗାଆନ୍ତି ସତ୍‌ଗୁଣ-ଗ୍ରାମ ॥୧୦୬॥

ଶୁଣିଲେ ॥ ୧୦୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ସେହୁ ଦିନ ବୃକ୍ଷତଳେ ରହୁଣି ହେଲା । ଲକ୍ଷଣ
 ଓ ସଖୀ ଗୁହ ବିଶ୍ରାମର ସମସ୍ତ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ସକାଳେ
 ପ୍ରାତଃକାଳର ସମସ୍ତ କ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ ପରେ ଯାଇ ଶର୍ପଣ୍ଡକ ପ୍ରୟାଗରେ ଦର୍ଶନ
 କଲେ ॥ ୧ ॥ ସେହୁ ରାଜାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଉଛନ୍ତି ସତ୍ୟ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରିୟା ପତ୍ନୀ ଏବଂ
 ଶ୍ରୀ ବେଶମାଧବଙ୍କ ସବୁଠି ହିତକାଶ ମିତ୍ର । ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ ଓ ମୋକ୍ଷ, ଏହି ଶୁଣି
 ପଦାର୍ଥରେ ଭଣ୍ଡାର ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ସେହି ପୁଣ୍ୟମୟ ପ୍ରବେଶ ସେହି ରାଜାଙ୍କର ସୁନ୍ଦର
 ଦେଶ ॥ ୨ ॥ ପ୍ରୟାଗ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଗମ୍ୟ, ସୁକୁଳ ଓ ସୁନ୍ଦର ଦୁର୍ଗ । ତାହାକୁ ସୁପୁରେ
 ସୁଦା ପାପ-ଶତ୍ରୁମାନେ ପାଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି । ସକଳ ଶର୍ପ ଚାହାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଖାର
 ସେନିକ, ସେମାନେ ପାପ-ସେନାର ଦଳନକାରୀ ଏବଂ ବଡ଼ ରଣଧୀର ॥ ୩ ॥ ତଙ୍ଗା,
 ଯମୁନା ଓ ସରସ୍ବତୀ ସଙ୍ଗମ ତାହାଙ୍କର ଅତି ସୁଶୋଭିତ ସିଂହାସନ । ଅକ୍ଷୟ-ବଟ
 ଛନ୍ଦ, ତାହା ପ୍ରଜ-ମନକୁ ମୋହିତ କରିବ । ଯମୁନା ଓ ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ତରଙ୍ଗ ତାହାଙ୍କର

କୋ କହି ସକଲ ପ୍ରୟାଗ ପ୍ରସାଦ । କଳ୍ପେ ସୁଂଜ କୁଂଜର ମୁଗସାଦ ॥
 ଅସ ଶରଥପତି ଦେଖି ସୁହାସୁ । ସୁଖ ସାଗର ରସୁବର ସୁଖ ପାତ୍ର ॥୧॥
 କହି ସିନ୍ଧୁ ଲଖନହି ସଖାକୁ ସୁନାଇ । ଶ୍ରୀମୁଖ ଶରଥସଜ ବଜାଇ ॥
 କର ପ୍ରନାମ ଦେଖତ ବନ ବାଗା । କହତ ମହାତମ ଅତି ଅନୁରାଗା ॥୨॥
 ଏହି ବଧୁ ଆଇ ବିଲେଙ୍କା ବେନ । ସୁମିରତ ସକଲ ସୁମଂଗଲ ଦେନା ॥
 ମୁଦିତ ନହାଇ ଲାଙ୍ଗୁ ସିବ ସେବା । ପୁଣି ଜଥାବଧୁ ଶରଥ ଦେବା ॥୩॥
 ତବ ପ୍ରଭୁ ଭରଦ୍ବାଜ ପଣ୍ଡିତ ଆସ । କରତ ବନ୍ଧୁବତ ମୁନି ଭର ଲାସ ॥
 ମୁନି ମନ ମୋଦ ନ କହୁ କହି ଜାଣି । ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ସ୍ବର୍ଗ ଜନ୍ମ ପାଇ ॥୪॥

ପ୍ରୟାଗ ପ୍ରଭବ ପାରେ କେ କଥନ କରି । ପାତକ-ପୁଞ୍ଜ-କୃଷ୍ଣ-ନିଧନେ କେଶରୀ ॥
 ଏମନ୍ତ ଶର୍ପ-ନାୟକ ଦେଖି ମନୋହର । ସୁଖ ଲଭି କଲେ ସୁଖ-ସିନ୍ଧୁ ରସୁବର ॥୫॥
 କବି ଶ୍ରୀମୁଖେ ଶର୍ପବଜ୍ର ବଜାଇ । ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରହସୁ କହନ୍ତି ଶୁଣାଇ ॥
 ପ୍ରଣମି ଦେଖି ଦେଖିତ ବନ ଉପବନ । ଅତି ଅନୁରାଗେ କର ମହମା ବର୍ଣ୍ଣନା ॥୬॥
 ଏହିପ୍ରକାରେ ହିଁବେଶୀ ବିଲେକଲେ ଆସି । ସୁରଣ କରନ୍ତେ ଦିଏ ସେ ମଙ୍ଗଳ ଗୁଣି ॥
 ପ୍ରମୋଦିତେ ସୁନ କର ସେବଣ ଶିବକୁ । ପୁଣିଲେ ଯଥାବଧାନେ ଶର୍ପସ୍ତ୍ର ଦେବକୁ ॥୭॥
 ତହୁଁ ପ୍ରଭୁ ଭରଦ୍ବାଜ ପାଶେ ଆସିଲେ । କରନ୍ତେ ପ୍ରଣାମ ମୁନି ହୃଦେ ଆଲିଙ୍ଗିଲେ ॥
 କହୁ ନ ହୁଅଇ ମୁନି-ମନ-ମୋଦ ଅତି । ମନେ ହୁଏ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ-ରା ପାଇଛନ୍ତି ॥୮॥

ଶ୍ୟାମ ଓ ଶ୍ରେତ ରୁମର । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ହୁଃଖ-କାଶହୁଁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ॥ ୧ ॥
 କୋହା — ପ୍ରଣାମ, ପଦ୍ମ ସାଧୁମାନେ ତାହାଙ୍କୁ ସେବା କରନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣା
 ଆପଣାର ସମସ୍ତ ମନସ୍କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି । ଦେବ ଓ ପୁରୁଷ-ସମୂହ ଭାବେ ସଦୃଶ
 ତାହାଙ୍କର ନିର୍ମଳ ପ୍ରଣ-ପ୍ରାମ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି ॥ ୧୦୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ପାପସମୂହ
 ରୂପୀ ହସ୍ତୀର ବିନାଶ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରୟାଗରୁ ସିଂହ ସଦୃଶ । ଏହି ପ୍ରୟାଗରୁକଙ୍କ
 ମାହାତ୍ମ୍ୟ କିଏ କହିପାରିବ ? । ଏହି ରୂପେ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣୋଦିତ ଶର୍ପବଜ୍ରକୁ ଦର୍ଶନ କରି
 ହୁଃଖ-ସାଗର ରସୁବର ଶ୍ରୀରାମ ଆନନ୍ଦ ଲଭି କଲେ ॥ ୧୧ ॥ ସେ ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁଖରେ ସୀତା,
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସଖା ପ୍ରହସୁ ଶର୍ପବଜ୍ର ମହମା କହୁ ଶୁଣାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ପ୍ରଣାମ କରି
 ବନ ଓ ଉପବନର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ସେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ବଡ଼ ପ୍ରେମରେ ଶର୍ପ-
 ବଜ୍ରଙ୍କ ମାହାତ୍ମ୍ୟ କହି ଚାଲିଥା'ନ୍ତି ॥ ୧୨ ॥ ଏହି ରୂପେ ଶ୍ରୀରାମ ଆସି ହିଁବେଶୀଙ୍କୁ
 ଦର୍ଶନ କଲେ । ଏହି ହିଁବେଶୀ ସୁରଣ ମାତେ ସମସ୍ତ ସୁମଙ୍ଗଳ ଦାନ କରନ୍ତି । ତତ୍ପରେ
 ପ୍ରଭୁ ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ହିଁବେଶୀରେ ସୁନ କରି ଶିବକୁ ସେବା ଓ ଆରାଧନା କଲେ
 ଏବଂ ଶର୍ପସ୍ତ୍ର ଦେବଗଣଙ୍କୁ ଯଥାବଧି ପୂଜା କଲେ ॥ ୧୩ ॥ ତତ୍ପରେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ
 ଭରଦ୍ବାଜଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତ କରିବା ମ ହେ ମୁନି ତାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ
 କରି ପକାଇଲେ । ମୁନିଙ୍କ ମନର ଆନନ୍ଦ କିଛି ବ୍ରହ୍ମାନ୍ଦର ନ ପାରେ । ସତେ ଯେପରି

ଶକ୍ତି ଅସୀସ ମୁଖସ ଉର ଅତି ଅନନ୍ଦୁ ଅସ ଜାନି ।

ଲେଚନ ଗୋଚର ସୁକୃତ ଫଳ ମନହୁଁ ବିଏ ବିଧି ଆନି ॥୧୦୭॥

କୁସଲ ପ୍ରସ୍ତ କରି ଆସନ ଶାନ୍ତେ । ପୁଣି ପ୍ରେମ ପରିପୁରନ କାନ୍ତେ ॥
କନ୍ଦ ମୂଳ ଫଳ ଅଂକୁର ମାଳେ । ବିଏ ଆନି ମୁନି ମନହୁଁ ଅମୀ କେ ॥୧॥
ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଜନ ସନ୍ନିତ ସୁହାଏ । ଅତି ରୁଚି ରାମ ମୂଳ ଫଳ ଖାଏ ॥
ଭବ ବିଗତଶ୍ରମ ରାମ ସୁଖରେ । ଭରଦ୍ବାଜ ମୃଦୁ ବଚନ ଉତ୍ତରେ ॥୨॥
ଆଜୁ ସୁଫଳ ତପୁ ଖରଥ ଜାଗୁ । ଆଜୁ ସୁଫଳ ଜପ ଜୋଗ ବିରାଗୁ ॥
ସଫଳ ସକଳ ସୁଭ ସାଧନ ସାଜୁ । ରାମ ଭୁକ୍ତ ହି ଅବଲୋକିତ ଆଜୁ ॥୩॥
ଲଭ ଅବଧି ସୁଖ ଅବଧି ନ ଦୁଃଖ । ଭୁକ୍ତରେ ଦରସ ଆସ ସବ ପୁଣା ॥
ଅବ କରି କୃପା ଦେହୁ ବର ଏହୁ । ନିଜ ପଦ ସରସିନ ସହଜ ସନେହୁ ॥୪॥

ହୋଇ ଅତିଶୟ ହରଷ ହୃଦୟ ଆଶିଷିଲେ ମୁନବର ।

ସୁକୃତ ଫଳକୁ ଆଶି ଅବା ବିହ କଲ ନୟନ-ଗୋଚର ॥୧୦୮॥

କୃଷିକ ପ୍ରାଣ କରଣ ଆସନ ଅର୍ପିଲେ । ପୁଣି ଅତି ପ୍ରେମେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ସେ କରିଲେ ॥
କନ୍ଦମୂଳ ଫଳ ପୁଣି ଅଂକୁର ଉତ୍ତମ । ପ୍ରଦାନିଲେ ମୁନବର ଆଶି ସୁଧା ସମ ॥୧॥
ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନିଷଦ ସହୃଦ ସୁନ୍ଦର । ଫଳ-ମୂଳ ରୁଚି ମତେ ଭୁକ୍ତି ରସୁବର ॥
ବିଗତ-ଶ୍ରମ ଶ୍ରୀରାମ ସୁଖୀ ହୋନ୍ତେ ପୁଣି । ରାମେ ମୃଦୁ ବଚନ ଭରଦ୍ବାଜ ମୁନି ॥୨॥
ସୁଫଳ ହୋଇଲ ଆଜି ଶର୍ପକାସ, ଜପ । ଆଜି ସୁଫଳ ବେରାଗ, ଜାଗ, ଯୋଗ, ଜପ ॥
ସୁଫଳ ସମସ୍ତ ଶୁଭ ସାଧନ ସମାଜ । ଭୁକ୍ତ ରସନାୟକ ବିଲୋକନ୍ତେ ଆଜି ॥୩॥
ଲଭ କିନ୍ତୁ ସୁଖ ସୀମା ନୁହେଁ କହୁ ଆନ । ଭୁକ୍ତ ଦରଶନେ ପୁର୍ଣ୍ଣ ହେଲ ମନସ୍କାମ ॥
କରୁଣା କରି ତଥୁ ଏବେ ଏହି ବର । ଶୁଭବକ ସ୍ବେଦ ନିଜ ପଦ-ପଙ୍କଜର ॥୪॥

ତାଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦରାଶି ମିଳିଗଲ ପରା ! ॥ ୪ ॥ କୋହା — ପ୍ରମାଣର ଭରଦ୍ବାଜ
ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ । ଆଜି ବିଧାତା ସୀତା-ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ସମେତ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦର୍ଶନ
କରାଇ ସତେ ଯେପରି ଆମର ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଫଳ ଆଶି ଆଶି ଆନରେ ଥୋଇ ଦେଲେ—
ଏହିପରି ହୃଦୟରେ ଅନୁଭବ କରି ସେ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଲଭ କଲେ ॥ ୧୦୮ ॥
ତୌପାତ୍ତ — କୃଷିକ ସମାପ୍ତର ପରାଣ ମୁନବର ତାହାଙ୍କୁ ଆସନ ଦେଲେ ଏବଂ ପ୍ରେମରେ
ପୁଣି କରି ତାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ । ତତ୍ପରେ ଅମୃତ ସମାନ ଭଲ ଭଲ କନ୍ଦମୂଳ,
ଫଳ ଏବଂ ଅଂକୁର ଆଶି ତାଙ୍କୁ ଦେଲେ ॥ ୧ ॥ ସୀତା, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ସେବକ ଗୁଡ଼ିକ ସହୃଦ
ଶ୍ରୀରାମ ସେହି ସୁନ୍ଦର ଫଳମୂଳକୁ ଅତି ରୁଚିରେ ଭୋଜନ କଲେ । ପଥକାନ୍ତି ଦୂର
ହେବାରୁ ଶ୍ରୀରାମ ସୁଖ ଲଭ କଲେ । ତତ୍ପରେ ଭରଦ୍ବାଜ ତାଙ୍କୁ କୋମଳ ବଚନ
କହିଲେ— ॥ ୨ ॥ “ହେ ରାମ ! ଆପଣଙ୍କର ଦର୍ଶନ କରିବା ଯୋଗେ ହିଁ ଆଜି ମୋର
ତପସ୍ୟା, ଶର୍ପ ଉପାସନା ଏବଂ ଜାଗ ସଫଳ ହୋଇଗଲା । ମୋ ଜପ, ଯୋଗ ଓ

କରମ ବଚନ ମନ ଗୁଡ଼ି ଛାଡ଼ି ଜବ ଲଗି ଜନ୍ମ ନ ତୁହାର ।

ତବ ଲଗି ସୁଖ ସପନେହୁଁ ନହୁଁ କିଏ କୋଟି ଉପରୁ ॥୧୦୩॥
 ସୁନି ମୁନି ବଚନ ରାମୁ ସବୁବେଳେ । ଶବ ଉଗତ ଆନନ୍ଦ ଅଭାବେ ॥
 ତବ ରଘୁବର ମୁନି ସୁଜୟ ସୁଦାଢ଼ୀ । କୋଟି ଭାଣ୍ଡ କହି ସବୁ ସୁନାଢ଼ୀ ॥୧୧॥
 ସୋ ବଡ଼ ସୋ ସବ ଗୁନ ଗନ ଗେହୁ । ଜେହି ମୁମାସ ତୁମ୍ଭ ଆଦର ଦେହୁ ॥
 ମୁନି ରଘୁବର ପରସପର ନିର୍ଦ୍ଦୟ । ବଚନ ଅଗୋଚର ସୁଖ ଅନୁଭବିଣୀ ॥୧୨॥
 ଯୁଦ୍ଧ ସୁଧ ପାଇ ପ୍ରସାଦ ନିବାସୀ । ବହୁ ତାପସ ମୁନି ସିଦ୍ଧ ଉଦାସୀ ॥
 ଭରଦ୍ବାଜ ଆଶ୍ରମ ସବ ଆସ । ଦେଖନ ଦସରଥ ସୁଅନ ସୁଦାସ ॥୧୩॥

ମନ କର୍ମ ବାକ୍ୟ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତେ ଗୁଡ଼ି ତବ ଜନ ।

ସୁପ୍ତେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନ ନ ଲଭଇ ଶବ କଲେହେଁ କୋଟି ଯତନ ॥୧୦୩॥
 ଶୁଣି ମୁନିବର ବାଣୀ ରାମ ସଜୋଚିତେ । ଶବ ଉଗ୍ର ଆନନ୍ଦରେ ସନ୍ତୁପ୍ତ ହୋଇଲେ ॥
 ତହୁଁ ମୁନିଙ୍କ ସ୍ତୁତି ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରସାଦ । ନାନାମତେ ସମସ୍ତକୁ ଶୁଣାନ୍ତି କହଣ ॥୧୪॥
 ସେ ବଡ଼ ସେହୁ ସମସ୍ତ ଗୁଣ-ରତ୍ନାକର । ଯାହାକୁ ମୁମାସ, ଦିଅ ଆପଣ ଆଦର ॥
 ମୁନି ରାମ ପରମେଶ୍ୱର ହୁଅନ୍ତି ବିମଳ । ଅନୁଭବନ୍ତି ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ବଚନ ଅଗାଧ ॥୧୫॥
 ଏହି ସମୟରେ ପାଇ ପ୍ରସାଦ-ନିବାସୀ । ସିଦ୍ଧ ମୁନି ବ୍ରହ୍ମଗୁଣ ତାପସ ଉଦାସୀ ॥
 ଭରଦ୍ବାଜ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିଲେ ସମସ୍ତେ । ଦଶରଥ ଗୁରୁ ସ୍ତୁତେ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ॥୧୬॥

ବେଶ୍ୟା ଆଜି ସଫଳ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ମୋର ଶୁଭ ସାଧନା ସମ୍ପାଦିତ ମଧ୍ୟ ସଫଳ ହୋଇଗଲା ॥ ୩ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ ବିନା ଲଭ ଓ ସ୍ୱପ୍ନର ସୀମା ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଯୋଗେ ମୋର ସମସ୍ତ ଆଶା ଓ ଅଭିଳାଷ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରେ ମୋର ସହଜ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରେମ ରହୁ, କୃପା କରି ଏହି ବର ମୋତେ ଦିଅନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—କର୍ମ, ବଚନ ଓ ମନରୁ ଛାଡ଼ି କପଟ ତ୍ୟାଗ କରି ଯେତେବେଳେ ଯାଏ ମନୁଷ୍ୟ ଆପଣଙ୍କର ଦାସ ନ ହୋଇଛି, ସେତେବେଳେ ଯାଏ କୋଟି କୋଟି ଉପାୟ କଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ହେଲେ ସୁଖ ସ୍ୱପ୍ନ ପାଏନାହିଁ ।” ॥ ୧୦୩ ॥ ତୌପ ଲ :—ମୁନିଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି, ତାଙ୍କର ଶବ-ଭଣ୍ଡ ହେବୁ ଆନନ୍ଦରେ ପରିତୁପ୍ତ ହୋଇ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର (ମୂଳା ଦୃଷ୍ଟିରୁ) ସ୍ୱକୃତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ତତ୍ପରେ ଆପଣାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଗୁପ୍ତ ରଖି ସେ ଭରଦ୍ବାଜ ମୁନିଙ୍କର ମନୋହର ସ୍ତୁତି ଅନେକ ପ୍ରକାରେ କହୁ ସମସ୍ତକୁ ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ସେ କହିଲେ, “ହେ ମୁମାସ ! ଯାହାକୁ ଆପଣ ଆଦର ଦିଅନ୍ତି, ସେ ବଡ଼ ଏବଂ ସେହି ହିଁ ସମସ୍ତ ଗୁଣଗୁଣିର ଗୁହ ।” ଏହାରୁପେ ଶ୍ରୀରାମ ଓ ମୁନି ଭରଦ୍ବାଜ ଉଭୟେ ପରମେଶ୍ୱର ପ୍ରତି ବିନମ୍ର ଭବ ଦେଖାଉଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ଅନନ୍ଦମୟ ସ୍ୱପ୍ନ ଅନୁଭବ କରୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କ ଆଗମନ-ବାଣୀ ଶୁଣି ପ୍ରସାଦ-ନିବାସୀ ବ୍ରହ୍ମଗୁଣ, ତପସୀ, ମୁନି, ସିଦ୍ଧ ଓ ଉଦାସୀ, ସମସ୍ତେ ଦଶରଥଙ୍କ ସ୍ତୁତିର

ରାମ ପ୍ରନାମ କାହୁଁ ସବ କାହୁଁ । ମୁହୂତ ଭଏ ଲକ୍ଷି ଲେପୁନ ଲହୁଁ ॥
ଦେହୁଁ ଅର୍ଥାସ ପରମ ସୁଖ ପାଇ । ଫିରେ ସରାହତ ସୁନ୍ଦରତାକି ॥୩॥

ରାମ କାହୁଁ ବିଶ୍ରାମ ନିଧି ପ୍ରାତ ପ୍ରସ୍ତାବ ନହାଇ ।

ତଳେ ସହୃଦ ପିୟୁ ଲଖନ ଜନ ମୁହୂତ ମୁନିହି ପିରୁ ନାଇ ॥୧୦୮॥

ରାମ ସପ୍ତେମ କହେଉ ମୁନି ପାହୁଁ । ନାଥ କହିଅ ହମ କେହି ମଗ ଜାହୁଁ ॥
ମୁନି ମନ ବିହସି ରାମ ସନ କହୁଁ । ସୁଗମ ସକଳ ମଗ ଭୁକ୍ତ କହୁଁ ଅହୁଁ ॥୧॥
ସାଥ ଲଗି ମୁନି ସିନ୍ଧ୍ୟ ବୋଲଏ । ସୁନି ମନ ମୁହୂତ ପରୁସକ ଆଏ ॥
ସବୁହି ରାମ ପର ପ୍ରେମ ଅପାସ । ସକଳ କହୁଁ ମଗୁ ଖଣ ହମାସ ॥୨॥
ମୁନି ବହୁ ରୁଗି ସଗତ ବ ଖଣ୍ଡେ । କିନ୍ତୁ ବହୁ ଜନମ ସୁକୁତ ସବ କାଣ୍ଡେ ॥
କରି ପ୍ରନାମୁ ଶଶି ଆୟୁସୁ ପାଇ । ପ୍ରମୁଦିତ ହୃଦୟ ତଳେ ରଘୁରାଜ ॥୩॥

ରାମ ସନ୍ତନୟେ ସମସ୍ତକୁ ପ୍ରଣମିଲେ । ଲଭି ଲେଟନର ଲଭି, ମୁହୂତ ହୋଇଲେ ॥
ଦେଇ ସୁଆଶିଷ ସ୍ତବ ଅଧିକ ଲଭଣ । ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟେ ପ୍ରଣାମା କରଣ ॥୪॥

ରାମ ସେ ନିଶିରେ ରହୁ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଅବଗାହଣ ପ୍ରଭାତେ ।

ଗମିଲେ ସ୍ବାନନ୍ଦେ ନମି ମୁନିବୃନ୍ଦେ ଘେନି ସଖା ସୀତା ଭା ତେ ॥୧୦୯॥

ରାମ ସପ୍ତେମେ ରାଷିଲେ ରୁଷିକ ଅଗରେ । ନାଥ, କହନ୍ତୁ ମୁଁ ଯିବି କେବଣ ମାର୍ଗରେ ॥
ମୁନି ମନେ ମନେ ହସି କହଲେ ରାମଙ୍କୁ । ସୁଗମ ସକଳ ମାର୍ଗ ଅଟେ ରୁମୁକ୍ତ ॥୧॥
ସଙ୍ଗେ ଯିବା ପାଇଁ ମୁନି ଶିଷ୍ୟକୁ ଡାକନ୍ତେ । ଶୁଣି ସ୍ବାନନ୍ଦେ ଅସିଲେ ପରୁଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ॥
ସମସ୍ତଙ୍କ ରାମ ପଦେ ଅନୁରାଗ ଅତି । ପଥ ଦେଖିଅଛୁ ମୁହିଁ, ସରବେ କହନ୍ତୁ ॥୨॥
ମୁନି ବହୁ ରୁଗି ତହୁଁ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଦାନିଲେ । ଯେ ବହୁ ଜନ୍ମରୁ ସବୁ ପୁଣ୍ୟ ସଫୁଲ୍ଲେ ॥
ଆଦେଶ ପାଇ ମୁନିଙ୍କୁ କଣ ପ୍ରଣିପାତ । ମୁହୂତ ମନେ ଗମିଲେ ରଘୁକୁଳ-କାନୁ ॥୩॥

ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ନମନ୍ତେ ଭରଦ୍ବାଜଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିଲେ ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
ସମସ୍ତକୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ନୟନର ଲଭି ପାଇ ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ
ପରମସ୍ତବ ପାଇ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଣାମା
କରି କରି ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଶ୍ରୀରାମ ରାତ୍ରିରେ ସେହଠାରେ
ବିଶ୍ରାମ କଲେ ଏବଂ ପ୍ରାତଃକାଳ ପ୍ରସ୍ତାବରାତ୍ରିରେ ସ୍ବାନ କରି ପ୍ରସନ୍ନତା ସହୃଦ
ମୁନିଙ୍କୁ ଶିର ନୂଆଁଇ ସୀତା, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସେବକ ଗୁହ୍ୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ॥୧୦୮॥
ଚୌପାଈ — ବାହାରିବା ସମୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମର ମହତ ଶ୍ରୀରାମ ମୁନିଙ୍କୁ
ପରୁଷିଲେ, “ହେ ନାଥ ! ଆମ୍ଭେମାନେ କେଉଁ ମାର୍ଗରେ ଚଳିବୁ, କହୁ ହଅନ୍ତୁ ।”
ମୁନି ମନେ ମନେ ହସି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ କହୁଆଁନ୍ତି, “ଆପଣଙ୍କ ନମନ୍ତେ, ସମସ୍ତ ମାର୍ଗ
ସୁଗମ ।” ॥ ୧ ॥ ତଥାପି ତାଙ୍କର ସାର୍ଥୀ ହେବା ନମନ୍ତେ ମୁନି ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଡାକିଲେ ।
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସହୃଦ ଯିବା କଥା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ପ୍ରାୟ ପରୁଣ ଜଣ

ଗ୍ରାମ ନିକଟ ଜବ ନିକସହିଁ ଜାଇ । ଦେଖିହିଁ ଦରସୁ ନାରି ନର ଧାଇଁ ॥
ହୋଇଁ ସନାଥ ଜନମ ଫଲୁ ପାଇଁ । ଫିରହିଁ ଦୁଖିତ ମନୁ ସଂଗ ପଠାଇ ॥୩॥
ବିଦା କିଏ ବଟୁ ବିନୟ କରି ଫିରେ ପାଇ ମନ କାମ ।

ଉତ୍ତର ନଦୀଏ ଜମୁନ ଜଳ ଜୋ ସଙ୍ଗର ସମ ସ୍ୟାମ ॥୧୦୯॥

ସୁନତ ଶରବାସୀ ନର ନାରୀ । ଧାଏ ନିଜ ନିଜ କାଜ ବିପାଶ ॥
ଲଖନ ରାମ ସିୟୁ ସୁନ୍ଦରତାଇଁ । ଦେଖି କରହିଁ ନିଜ ଭାଷ୍ୟ ବଡ଼ାଇ ॥୧॥
ଅତି ଲଳସା ବସହିଁ ମନ ମାୟାଁ । ନାହିଁ ଗାରି ବୁଝେତ ସବୁବୁଝାଁ ॥
ଜେ ହୁଏ ମନୁଁ ବୟାବିଧ ସୟାନେ । ତହୁଁ କରି ନୁହେଁତ ରାମ ପହଞ୍ଚିନେ ॥୨॥

ଗ୍ରାମ ନିକଟରେ ଯାଇ ବାହାରନ୍ତୁ ଯେବେ । ନର ନାରୀ ଧାଇଁ ରୂପ ଲୋକନ୍ତୁ ତେବେ ॥
ଦେଖି ସନାଥ ହୁଅନ୍ତୁ ଜନ୍ମଫଳ ପାଇଁ । ଫେରନ୍ତୁ ହୁଅନ୍ତିତେ ମନ ସଙ୍ଗରେ ପଠାଇ ॥୩॥

ବିଦାୟ କରନ୍ତେ ବଟୁକୁ ବିନୀତେ ଗଲେ ପାଇ ମନସ୍ୟାମ ।

ପାର ହୋଇ ସୁନ କଲେ ଯମୁନାରେ ଯେ ଶଙ୍ଖର ସମ ଶ୍ୟାମ ॥୧୦୯॥

ଶରବାସୀ ନର ନାରୀ ଏହା ଶୁଣି କର । ଧାଇଁଲେ ନିଜ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ପରିହର ॥
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମ ସୀତାଙ୍କ ପ୍ରଦରତା ଅତି । ବିଲେକ ନିଜ ସୌଭାଷ୍ୟ ବଡ଼ଇ କରନ୍ତୁ ॥୧॥
ସମସ୍ତଙ୍କ ମନେ ଭାଷା ଲଳସା ହୁଅଇ । ନାମ ଗ୍ରାମ ପରୁରନ୍ତେ ସଙ୍ଗୋତ ଲୁଚଇ ॥
ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଯେହୁ ବୟାବୁଦ୍ଧ ଥିଲେ । କୌଶଲ କରି ସେମାନେ ରାମକୁ ଚିହ୍ନିଲେ ॥୨॥

ସରକ ଶିଷ୍ୟ ଆସିଗଲେ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତି ସମସ୍ତଙ୍କର ଅପାର ପ୍ରେମ । ସମସ୍ତେ
କହୁଥା'ନ୍ତି, “ଆମେ ବାଟ ଦେଖିଅଛୁ ।” ॥ ୧ ॥ ତଦନନ୍ତର ମୁକ ବାହି ବାହି ରୁଣି
ଜଣ ବ୍ରହ୍ମରୁଷାକୁ ସାଥୀ କରିଦେଲେ । ସେମାନେ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମ ଧରି ବହୁତ ପ୍ରକୃତ
(ପୁଣ୍ୟ) କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ପ୍ରଣାମ କରି ଓ ରୁଷିଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇ ଦୁଇବୁରେ
ଅତି ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଚଲିଲେ ॥ ୩ ॥ ଯେତେବେଳେ କୌଶସି ଗ୍ରାମ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ
ହୋଇ ସେସାନେ ବାହାରୁଥା'ନ୍ତି, ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଗଣ ଧାଇଁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କ ରୂପ
ଦେଖିବାରେ ଲାଗୁଥା'ନ୍ତି । ଜନ୍ମର ଫଳ ଲଭ କରି ସଦା ଅନାଥ ଓ ନିରାଶ୍ରୟମାନେ
ସନାଥ ହୋଇଯାଉଥା'ନ୍ତି । ତେବଳ ମନକୁ ସେମାନେ ନାଥଙ୍କ ସହଜ ପଠାଇ ପାରୁଥା'ନ୍ତି ।
ଜନ୍ମ ଶଙ୍ଖରରେ ସେମାନଙ୍କ ସାଥୀ ହୋଇ ନ ପାରିବାରୁ ହୁଅନ୍ତିତେ ହୋଇ ଫେରି
ଆସୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା — ତତ୍ତ୍ୱରେ ଶ୍ରୀରାମ ବିନୟସହକାରେ ରୁଣି ବ୍ରହ୍ମରୁଷାକୁ
ବିଦାୟ ଦେଲେ । ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ ମନୋବାଞ୍ଛିତ ବସ୍ତୁ (ଅନ୍ୟ ଭକ୍ତି) ପାଇ
ଫେରିଲେ । ଯମୁନାତୀର ପାର ହୋଇ ସେମାନେ ଯମୁନାର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶଙ୍ଖର ସମାନ
ଶ୍ୟାମଳ ଜଳରେ ସୁନ କଲେ ॥ ୧୦୯ ॥ ତୌପାରି :— ଯମୁନା- କୂଳ-ନିବାସୀ
ନର ନାରୀ ଏମାନଙ୍କ ଆଗମନ-ବର୍ତ୍ତୀ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ ଭୁଲି ବୌଦ୍ଧି
ଆପିଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମ, ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ଆପଣା ଆପଣା ଭାଷ୍ୟର

ସକଳ କଥା ଶୁଣି ସବୁ ସୁନାହିଁ । ବନକୁ ଚଳେ ପିତୁ ଆସୁଥି ପାଞ୍ଜି ॥
 ସୁନ ସବିତାଦ ସକଳ ପଛତାଣି । ରାମ ରାମୁଁ ଶୁଣି ଭଲ ନାହିଁ ॥୩॥
 ତେଣୁ ଅବସର ଏକ ତାପସୁ ଆଣି । ତେଜ ସୁଂଜ ଲଘୁ ବସୁସ ସୁହାଣି ॥
 କବି ଅଲକ୍ଷିତ ଗତି ବେଶୁ ବିରାଗୀ । ମନ କ୍ଷମ ବଚନ ରାମ ଅନୁରାଗୀ ॥୪॥

ସକଳ ନୟନ ତନ ପୁଲକି ନିଜ ଇଷ୍ଟଦେଉ ପଛୁରୁକି ।

ପରେଉ ଦଣ୍ଡ ଜମି ଧରନିତଲ ଦସା ନ ଜାଇ ବଖାନି ॥୧୧୦॥

ରାମ ସପ୍ତେମ ପୁଲକି ଭର ଲଞ୍ଜୁ । ପରମ ରଂକ ଜନୁ ପାରସ ପାଣି ॥
 ମନହୁଁ ପ୍ରେମୁ ପରମାରଥୁ ଦୋଉ । ମିଳିତ ଧରୈଁ ତନ କହ ସବୁ କୋଉ ॥୧॥

ଶୁଣାନ୍ତି ସେ ସବୁ କଥା ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ । ପିତା ବଚନ ପାଲଟି ଆସିଲେ ବନକୁ ॥
 ଶୁଣି ସବେ ଅନୁକାପ ବିକଳେ କରନ୍ତି । ଭଲ କାମ କଲେ ନାହିଁ ରାଣୀ ନରପତି ॥୩॥
 ସେହି ସମୟରେ ଏକ ଆସିଲେ ତାପସ । ତେଜପୁଷ୍ଟ ମନୋହର ଅଳପ ବୟସ ॥
 କବି ଅଲକ୍ଷିତ ଗତି ବେଶୁ ବିରାଗୀ । ମନ କର୍ମ ବଚନରେ ରାମ ଅନୁରାଗୀ ॥୪॥

ନୟନ ସମ୍ମାର ପୁଲକ ଶରୀର ନିଜ ଇଷ୍ଟଦେବ ଜାଣି ।

କଣ୍ଠ ପ୍ରାୟେ ଧରା ଉପରେ ପଡ଼ିଲେ କଣା ନ ହୁଏ ବଖାଣି ॥୧୧୦॥

ରାମ ପ୍ରେମପୁଲକିତେ ହୃଦେ ଲଗାଇଲେ । ପରମ ରଜ ଯେସନେ ପାରଣ ପାଇଲେ ॥
 ପ୍ରେମ ପରମାର୍ଥ ହୃଦେ ମନେ ହୁଏ ଭବେ । ମିଳନ୍ତି ଶରୀର ଧରି, କହନ୍ତି ସବେବେ ॥୧॥

ବତାଇ କରବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ପଶ୍ଚତସ୍ତ ଜାଣିବା ପାଇଁ ବହୁତ
 ଲାଲସା ଭରି ଉଠିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ନାମସ୍ତ୍ରୀମ ଆଦି ପରାବଦାକୁ ସେମାନେ ଫକେତ
 ବୋଧ କରୁଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁମାନେ ବସୋତୁକ ଓ ଚତୁର ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ,
 ସେମାନେ ପ୍ରକ୍ତିରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ନେଲେ ॥ ୨ ॥ ପିତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ଏମାନେ ବନକୁ
 ଆସିଛନ୍ତି, ଆଦି ସବୁ ଜଣା ସେମାନେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ କହୁ ଶୁଣାଇଲେ । ସମସ୍ତେ ଏହା ଶୁଣି
 “ରାଜା ଓ ରାଣୀ ଭଲ କାମ କଲେନାହିଁ” ବୋଲି ମତ ପ୍ରକାଶ କରି ଯୁଦ୍ଧ ହେଲେ ॥୩॥
 ଉକ୍ତ ଅବସରରେ ସେଠାକୁ ଜଣେ ତପସୀ (ହନୁମାନ୍ ବା ସୁସୁ ଧ୍ୟାନସ୍ଥ ଭୁଲପାଦାସ !)
 ଆସିଲେ । ସେ ତେଜପୁଷ୍ଟ, ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ଓ ସୁନ୍ଦର ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଗତି କବିଙ୍କୁ ସ୍ପଷ୍ଟ
 ଅଟେ । ସେ ବେରାଗୀ-ବେଶଧାରୀ ଏବଂ ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ଶ୍ରୀରାମଚରଣ ପ୍ରତି
 ଅନୁରକ୍ତ ଥିଲେ ॥୪॥ ତାହା — ଆପଣାର ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ତାଙ୍କ ନେତ୍ର ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ
 ହୋଇ ଆସିଲା ଏବଂ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା । ସେ କଣ୍ଠପଥ ପୃଥ୍ବୀ ଉପରେ ପଡ଼ି-
 ଗଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରେମବିହ୍ୱଳ କଣା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭୁ ॥୧୧୦॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:—ପ୍ରେମପୁଲକିତ ଶରୀରରେ
 ଶ୍ରୀରାମ ତାହାଙ୍କୁ ବକ୍ଷରେ ବୁଣାଇ ପକାଇଲେ । ମହାବଳିଦ୍ର ପରଶମଣି ପାଇଲା ପରି
 ତପସୀ ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦ ଲଭି କଲେ । ସମସ୍ତ ଦର୍ଶକ କହବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ପ୍ରେମ ଓ
 ପରମାର୍ଥ ଉଭୟେ ଶରୀରଧାରଣପୁରକ ପରସ୍ପର ସହୃଦ ମିଳନ କରୁଅଛନ୍ତି କି ! ॥ ୧ ॥

ବହୁର ଲଖନ ପାୟୁଛୁ ସୋଇ ଲଗା । ଲାଞ୍ଜ ଉଠାଇ ଉମରି ଅନୁରାଗ ॥
 ପୁନଃ ସିନ୍ଧୁ ତରନ ଧୁର ଧରି ଯାଆ । ଜନନି ଜାଣି ସିନ୍ଧୁ ଘାଟୁ ଅର୍ପାପା ॥୩॥
 ଲାଞ୍ଜ ନିଷାଦ ଦଣ୍ଡବତ ତେଜା । ମିଳେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଲକ୍ଷି ରାମ ସନେଷା ॥
 ପିଅତ ନୟନ ପୁଟ ରୁପୁ ପ୍ରିୟୁଷା । ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସୁଅସନୁ ପାଇ ଜମି ଭୁଷା ॥୩॥
 ତେ ପିତୁ ମାତୁ କହୁଛୁ ସଖି କେସେ । ଲକ୍ଷ୍ମ ପଠଏ ବନ ବାଲକ ଏସେ ॥
 ରାମ ଲଖନ ସିନ୍ଧୁ ରୁପୁ ନିହାସ । ହୋଇଁ ସନେହ ବିକଳ ନର ନାସ ॥୪॥

ତବ ରଘୁବୀର ଅନେକ ବିଧି ସଖଛୁ ସିଖାନ୍ତୁ ଶୁଭ ।

ରାମ ରଜାୟୁସୁ ସୀତ ଧରି ଭବନ ଗର୍ଭରୁ ତେଇଁ ଲାଞ୍ଜ ॥୧୧୧॥
 ପୁନଃ ସିନ୍ଧୁ ରାମଲଖନ କର ଜୋଷ । ଜମୁନହୁ ଲାଞ୍ଜ ପ୍ରନାମୁ ବଡ଼ୋଷ ॥
 ତଳେ ସର୍ପାୟୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଦୋଇ ଗୁଣ । ରବିତନୁଜା କଲ କରତ ବଡ଼ାଣ ॥୧॥

ପୁଣି ପ୍ରଣମନ୍ତେ ରାମାନୁଜଙ୍କ ପୟରେ । ଉଠାଇ ନେଲେ ଭବୁଳ ଅନୁରାଗ ଭରେ ॥
 ସୀତା ପଦ ଧୂଳି ତହିଁ ମସ୍ତକେ ଘେନିଲେ । ଶିଶୁ ବିଘ୍ନେ ନନୀ ଆଶିଷ ଦିହଲେ ॥୨॥
 କରନ୍ତେ ନିଷାଦ ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣିପାତ । ସାନନ୍ଦେ ମିଳିଲେ ଜାଣି ରାମ ପ୍ରିୟପାତ ॥
 ପିଅନ୍ତୁ ନୟନ-ପୁଟେ ରୁପ-ସୁଧା ରସ । ସୁଅଶନ ପାଇ ଯେତେ ଶୁଧାର୍ଥ ହରଷ ॥୩॥
 କହୁ ସଖି, ସେ ଜନନୀ ଜନକ କେମନ୍ତ । ଯେହୁ ପଠାଇଲେ ବନେ ବାଲକ ଏମନ୍ତ ॥
 ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତାଙ୍କ ରୁପ ବିଲେକନେ । ହୁଅନ୍ତୁ ସ୍ବେଦେ ବିକଳ ଗ୍ରାମବାସୀ ଜନେ ॥୪॥

ତହିଁ ରଘୁବୀର ଅନେକ ପ୍ରକାର ଶିଖାନ୍ତେ ସଖା ଗୁହୁକ ।

ରାମଙ୍କ ଆଦେଶ ଶିରୋଧାରୀ କରି ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲ ଗୁହୁକ ॥୧୧୨॥
 ପୁଣି କର ଯୋଡ଼ ସୀତା ସହମିତ ରାମ । ଯମୁନାକୁ ପ୍ରବେଶ କରଲେ ପ୍ରଣାମ ॥
 ରମିଲେ ପ୍ରହତେ ସୀତା ସହ ହୁଇ ଶୁଭ । ଦିନକର-ଜନୟାଙ୍କ କରଣ ବଡ଼ାଣ ॥୧॥

ତତ୍ପରେ କପର୍ଦ୍ଦୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ତରଣ ତନେ ପଡ଼ିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରେମରେ ଭଲସିତ ହୋଇ
 ତାହାକୁ ଉଠାଇ ପକାଇଲେ । ତତ୍ପରେ କପର୍ଦ୍ଦୀ ସୀତାଙ୍କ ତରଣ-ଧୂଳିକୁ ଆପଣା
 ମସ୍ତକରେ ଧାରଣ କଲେ । ମାତା ସୀତା ମଧ୍ୟ ତାହାକୁ ଆପଣାର ଶିଶୁପୁତ୍ର ମନେ କର
 ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ ॥ ୨ ॥ ତତ୍ପରେ ନିଷାଦରାଜ ତାହାକୁ ଦଣ୍ଡବତ କଲେ । ଶ୍ରୀରାମ-
 ପ୍ରେମୀ ଜାଣି ସେ ନିଷାଦରାଜଙ୍କ ସହୃଦ ଆନନ୍ଦରେ ମିଳନ କଲେ । ସେହୁ କପର୍ଦ୍ଦୀ
 ଆପଣା ନୟନ-ପୁଟରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ସୁଧା ସାନ କରବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ
 ଶୁଧାର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତ ହୁଇବ ଶ୍ରେୟସ ପାଇ ଆନନ୍ଦତ ହେଲା ପରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ॥୩॥
 ଏଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନାଗମାନେ କୁହାକୁହୁ ହେଉଥାନ୍ତି, “ହେ ସଖି ! କହତ, ଯେଉଁ
 ମାତାପିତା ଏପରି ପୁତ୍ରର, ପୁତ୍ରମାର ବାଲକଦୁୟୁକ୍ତ ଜଳଲକ୍ଷ ପଠାଇ ଦେଉଛନ୍ତି;
 ସେ ମାତା-ପିତା କପର-?” ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କ ରୁପକୁ ଦେଖି ସକଳ
 ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ସ୍ବେଦବଶତଃ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା — ତତ୍ପରେ

ପଥକ ଅନେକ ମିଳନ୍ତି ମଗ ଜାତା । କହୁଛି ସପ୍ତେମ ଦେଖି ଦୋଉ ଭ୍ରାତା ॥
 ରାଜ ଲକ୍ଷନ ସବ ଅଂଗ ତୁହାରୁ । ଦେଖି ସୋରୁ ଅତି ହୃଦୟ ହମାରୁ ॥୨॥
 ମାରଗ ଚଳନ୍ତ ପୟାଦେହି ପାଏ । ଜୋତିଷୁ ଝୁଠ ହମାରୁ ଭାଏ ॥
 ଅଗମ୍ ପଂଥୁ ଗିରି କାନନ ଭାସ । ତେହି ମହିଁ ସାଥ ନାହି ପୁକୁମାସ ॥୩॥
 କର କେହର ବନ ଜାଇ ନ ଜୋଇ । ହମ ସିର ଚଳୁଛି ଜୋ ଆୟୁସୁ ହୋଇ ॥
 ଜୀବ ଜହୀ ଲଗି ତହିଁ ପହୁଁ ଶୁଣି । ଫିରବ ବହୋର ତୁହୁହି ସିରୁ ନାହି ॥୪॥
 ଏହି ବଧୁ ପୁଞ୍ଜୁଛି ପ୍ରେମବସ ପୁଲକ ଗାତ ଜରୁ ନୈନ ।
 କୃପାସିନ୍ଧୁ ଫେରୁଛି ତୁହୁହି କହି ବିମାତ ମୁଦୁ ବୈନ ॥୫॥

ମାର୍ଗରେ ଯାଆନ୍ତେ ବହୁ ପଥକ ମିଳନ୍ତି । ବିଲେକ ବେନି ଭ୍ରାତାଙ୍କୁ ସପ୍ତେମେ କହନ୍ତି ॥
 ରାଜ ସୁଲକ୍ଷଣ ଅଙ୍ଗେ ରାଜଲ ରୁମ୍ଭର । ନିରେଖି ହୃଦୟେ ଚନ୍ଦ୍ରା ହୁଅଇ ଆମ୍ଭର ॥୨॥
 ପଥ ଚାଲୁଅଛ ନିରାବରଣ ପଦରେ । ଜ୍ୟୋତିଷ ଅଛଇ ମିଥ୍ୟା ଆମ୍ଭ ସମ୍ମତରେ ॥
 ଅଗମ୍ୟ ପଥ ଗହନ ଗିରିବନ ଭାସ । ତହିଁରେ ପୁଣି ସଙ୍ଗତେ ନାସା ପୁକୁମାସ ॥୩॥
 ରୁହିଁ ନ ହୁଅଇ ସିଂହ ମାଜଙ୍ଗ ବନସ୍ତେ । ଆଦେଶ ହୋଇଲେ ଆମ୍ଭେ ଗମିବୁ ସଙ୍ଗତେ ॥
 ଯହିଁ ଯିବ ସେ ସ୍ଥାନରେ ରୁମ୍ଭକୁ ଶୁଣଣ । ବାହୁଡ଼ି ଆସିବୁ ପୁଣି ଶିର ନୁଆଁକଣ ॥୪॥
 ପରୁରନ୍ତି ପ୍ରେମ-ବିବଶ ଏସନ ସାଶୁ ନେହି ପୁଲକତେ ।
 ଭାଷି କୃପାସିନ୍ଧୁ ଫେରନ୍ତି ତାହାଙ୍କୁ ମୁହଁ ବଚନ ବିମାତେ ॥୫॥

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସଖା ଗୁହୁକୁ ଘରକୁ ଫେରିବା ନିମନ୍ତେ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲେ ।
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାରୀ କରି ଗୁହୁ ଆପଣା ଘରକୁ ଫେରିଲେ ॥୧୯॥ ଚୌପାଞ୍ଚ -
 ତବୁରେ ସୀତା, ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଯମୁନାକୁ ପୁଣି ଥରେ ପ୍ରଣାମ କଲେ
 ଏବଂ ପୂର୍ଣ୍ଣକଳ୍ୟାଣ ଯମୁନାକୁ ପ୍ରଣାମ କରି ସୀତା ସମେତ ହୁଇ ଭାଇ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ
 ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ॥ ୧ ॥ ପଥରେ ଯାଇ ଯାଇ ତାଙ୍କ ସହ ଅନେକ ଯାତ୍ରୀ ଆସି
 ଭେଟିଥାଆନ୍ତି । ହୁଇ ଭାଇଙ୍କୁ ଦେଖି ସେମାନେ ପ୍ରେମରେ କହୁଥାଆନ୍ତି, “ଭ୍ରମ
 ବୃହତ୍ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗରେ ରାଜଲକ୍ଷଣ ଦେଖି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ଚନ୍ଦ୍ରା ଜାତ
 ହେଉଅଛି ॥ ୨ ॥ ଏପରି ରାଜଲକ୍ଷଣ ଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଭ୍ରମେମାନେ ପଥରେ ପାଦରେ
 ଚାଲି ଚାଲି ଯାଉଅଛ ! ଏଥିଯୋଗୁଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ମନେ କରୁଛୁ ଯେ, ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ର
 ମିଥ୍ୟା । ଘନ ଜଙ୍ଗଲ ଏବଂ ବଡ଼ ବଡ଼ ପାହାଡ଼ ଯୋଗେ ହରିମ ବଢ଼ିର ପଥ । ତା
 ପରେ ଭ୍ରମ ସହଜ ପୁଣି ପୁକୁମାସ ସୀ ॥ ୩ ॥ ହସ୍ତୀ ଓ ସିଂହସଙ୍କୁଳ ଏହି ଭୟାନକ
 ବନକୁ ଚାଲି ହେଉନାହିଁ । ପଥ ଆଜ୍ଞା ହେବ, ତେବେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଭ୍ରମମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
 ଚଳିବୁ । ଭ୍ରମେମାନେ ଯେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭ୍ରମମାନଙ୍କୁ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବୁ
 ଏବଂ ପ୍ରଣାମ କରି ଆମ୍ଭେମାନେ ଫେରି ଆସିବୁ ।” ॥ ୪ ॥ କୋହା — ଏହିରୂପେ ସେହି
 ଯାତ୍ରୀମାନେ ପ୍ରେମ-ପୁଲକିତ ଶରୀର ଓ ସାଶୁନୟନରେ ପତର-ପତର କରୁଥାଆନ୍ତି;

ଜେ ପୁର ଶାନ୍ତି ବସନ୍ତ ମଗ ମାନ୍ତ୍ର । ତହୁଁ ନାମ ସୁର ନଗର ସିହାନ୍ତ ॥
 କେହି ସୁକୁମାର କେହି ଘଣ୍ଟ ବସାଏ । ଧନ୍ୟ ପୁଣ୍ୟମୟ ପରମ ସୁହାଏ ॥୧॥
 ଜହଁ ଜହଁ ରାମ ଚରନ ଚଳି ଜାନ୍ତୁ । ତହୁଁ ସମାନ ଅମରବତ ନାନ୍ତୁ ॥
 ପୁଣ୍ୟ ପୁଞ୍ଜ ମଗ ନିକଟ ନିବାସୀ । ତହୁଁ ସରସସ୍ନାନ ସୁରପୁର ବାସୀ ॥୨॥
 ଜେ ଭର ନୟନ ବିଲେକହିଁ ରାମହ । ସୀତା ଲଖନ ସହିତ ଘନସ୍ୟାମହ ॥
 ଜେ ସର ସରତ ରାମ ଅବତାରହଁ । ତହୁଁ ଦେବ ସର ସରତ ସରସହଁ ॥୩॥
 ଜେହି ତରୁ ତର ପ୍ରଭୁ ବେଠିଁ ଜାଇ । କରହିଁ କଲପତରୁ ତାସୁ ବଡ଼ାଇ ॥
 ପରସି ରାମ ପଦ ପଦୁମ ପରାଗ । ମାନବ ଭୂମି ଭୂର ନିଜ ଭାଗା ॥୪॥
 ଛାଡ଼ କରହିଁ ଘନ ବିରୂପଗନ ବରଷହିଁ ସୁମନ ସିହାନ୍ତ ।
 ଦେଖତ ଗିରି ବନ ବିହଗ ମୁଗ ରାମୁ ତଳେ ମଗ ଜାହିଁ ॥୧୧॥

ପଞ୍ଚମ ପଥ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପୁର ଗ୍ରାମ । ତାହୁଁ ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତୁ ନାମ-ପୁରସାମ ॥
 ସ୍ଥାପିତ କେଉଁ ଘଣ୍ଟରେ କେଉଁ ପୁଣ୍ୟଜନ । ଧନ୍ୟ ପୁଣ୍ୟମୟ ଦେଶ ପରମ ଶୋଭନ ॥୧॥
 ଯହିଁ ଯହିଁ ଶ୍ରୀ ରାମଙ୍କ ପଦ ଚାଲିଯାଏ । ଅମରବତ ତାହାର ସମତା ନ ପାଏ ॥
 ପୁଣ୍ୟ-ପୁଞ୍ଜ ସବେ ପଥ-ନିକଟ-ନିବାସୀ । ତାହୁଁ ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତୁ ସୁର-ପୁରବାସୀ ॥୨॥
 ନେତ୍ର ପୁଣି କର ନିରୋଧଇ ଯେ ରାମକୁ । ସୀତା ସଲସ୍ଥ ଘନ ହୃଦୟ ଶ୍ୟାମକୁ ॥
 ଯେ ସର, ସରତେ ରାମ ସ୍ବାହାନ କରନ୍ତୁ । ବିରୂପ, ସର, ସରତ ତାହୁଁ ପ୍ରଣାମକୁ ॥୩॥
 ବସନ୍ତ ଯେବଣ, ତରୁ ତଳେ ପ୍ରଭୁ ଯାଇ । କଲପତରୁ ତାହାର କରଇ ବଡ଼ାଇ ॥
 ସ୍ବର୍ଗ ହୋଲେ ରାମ, ପଦ-ପଞ୍ଜଳ-ପରାଗ । ମଣ୍ଡଳ ଧରଣୀ ନିଜ ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ ॥୪॥
 ଶ୍ରୀମା କରେ ଘନ ପ୍ରଣାମ ସୁମନ ପୁରଗଣ ବରଷାନ୍ତ ।
 ଦେଖି ଗିରିବନ ମୁଗ ବିହଗମ ରାମ ପଥେ ଚାଲିଯାନ୍ତୁ ॥୧୧॥

କହୁଁ କୃପାସମୁଦ୍ର ଶ୍ରୀରାମ ତୋମଳ, ବିନୟଭରା ବଚନ କହୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଶର
 କେଉଁଥାଆନ୍ତୁ ॥ ୧୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ପଥପାର୍ଶ୍ବରେ ଯେଉଁସବୁ ଗ୍ରାମ ଓ ନଗର
 ବସିଥାଏ, ସେ ସବୁକୁ ଦେଖି ନାମ ଓ ଦେବତାଗଣଙ୍କ ନଗର ପ୍ରଣାମ ଓ ଭାର୍ଯ୍ୟା
 କରୁଥାଆନ୍ତୁ ଏବଂ ଲଳାୟିତ ହୋଇ କରୁଥାଆନ୍ତୁ, “କେଉଁ ପୁଣ୍ୟବାନ ପୁରୁଷ କେଉଁ
 ଶୁଭ ଘଣ୍ଟାରେ ଏସ୍ତତ୍ତ୍ବ ବସାଇଥିଲୁ, ଯାହା ଜଳରେ ଆଜି ଏତ୍ତତ୍ତ୍ବ ଏପରି ଧନ୍ୟ,
 ପୁଣ୍ୟମୟ ଓ ପରମସୁନ୍ଦର ହୋଇପଡ଼ିଅଛନ୍ତି !” ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ଯେଉଁ
 ଯେଉଁ ପଥ ଦେଇ ଚାଲି ଯାଉଥାଏ, ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲଭୁ ପୁଣ୍ୟ ଅମରବତ ମଧ୍ୟ
 ସମାନ ହେବ ନାହିଁ । ପଥପାର୍ଶ୍ବରେ ବାସ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ପୁଣ୍ୟସ୍ବା ।
 ସ୍ବର୍ଗବାସୀ ଦେବତାମାନେ ହୁଅନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରୁଥାନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁମାନେ ନେତ୍ର
 ଭର ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମେତ ଘନଶ୍ୟାମ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରୁଥାନ୍ତୁ ଏବଂ ଯେଉଁ
 ସରୋବର ଓ ନଦୀମାନଙ୍କରେ ଶ୍ରୀରାମ ସ୍ନାନ କରୁଥାନ୍ତୁ, ସେହିମାନଙ୍କୁ ଯଥାବେଳେ ଦେବତା,

ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସହିତ ରହୁଣ୍ତି । ଗାଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନିକଟ ନିକସିଁ ଜାଣି ॥
 ସୁନି ସବ ବାଲ ବୁଦ୍ଧ ନର ନାରୀ । ତଳୁଁ ତୁରତ ଗୁଡ଼ କାଜି ବିସାଣ ॥୧॥
 ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସିନ୍ଧୁ ରୂପ ନିହାଣ । ପାଇ ନୟନଫଳ ହୋଇଁ ସୁଖାଣ ॥
 ସଜଳ ବିଲେତନ ପୁଲକ ସରାଣ । ସବ ଉପ ମଗନ ଦେଖି ଦୋଉ ଶାଣ ॥୨॥
 ବରନି ନ ଜାଇ ଦସା ଚିହ୍ନ କେଣ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଜନ୍ମ ରଂଜିତ ସୁର ମନି ତେଣ ॥
 ଏକହୁ ଏକ ବୋଲି ସିଖ ଦେହୀ । ଲେତନ ଲହୁ ଲେହୁ ଛନ ଏହା ॥୩॥
 ରାମହୁ ଦେଖି ଏକ ଅନୁରାଗେ । ଚିତ୍ତପ୍ତ ତଳେ ଜାଣି ସିଖ ଲାଗେ ॥
 ଏକ ନୟନ ମଗ ଛବି ଉର ଆମ । ହୋଇଁ ସିଥୁଲ ତନ ମନ ବର ବାମ ॥୪॥

ଯେବେ ରଘୁନାଥ ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସଙ୍ଗରେ । ପ୍ରବେଶନ୍ତି ଯାଇ କେଉଁ ଗ୍ରାମ ନିକଟରେ ॥
 ଶୁଣି ନରନାରୀ, ବୁଦ୍ଧ, ବାଳକ ନିକର । ଗୁହ-କାର୍ଯ୍ୟ ପରିହର ତଳନ୍ତି ସହର ॥୧॥
 ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତାଙ୍କ ରୂପ ନିରେଖିଣ । ପ୍ରଣୀ ହୁଅନ୍ତି ନୟନ ସୁଲଭ ଲଭଣ ॥
 ସଜଳ ନୟନ ତନ୍ମୁ ପୁଲକିତେ ଅତି । ଦେଖି ହୁଇ ଗରେ ସଙ୍ଗେ ନମସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ॥୨॥
 ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ନ ହୁଏ ଦଶା ସେମାନଙ୍କ । ଚନ୍ଦ୍ରା-ମଣି-ରାଣି ଅବା ପାଇଛନ୍ତି ରଙ୍ଗ ॥
 ଏକ ଆରେକକୁ ଡାକି ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥାଇ । ନୟନର ଲଭ ନିଅ ଏହୁକ୍ଷଣି ଭାଇ ॥୩॥
 ରାମଙ୍କୁ ନିରେଖି କେହୁ ଅନୁରାଗ-ଚିତ୍ତେ । ଗୁହଁ ଗୁହଁ ଗୁଲିଯାଏ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସହଚେ ॥
 ନେତ୍ର ପଥେ ଛବି କେହୁ ଆଖି ଦୃଢ଼ସ୍ୱରେ । ହୁଅଇ ଶିଥିଳ ମନ କର୍ମ ବଚନରେ ॥୪॥

ଦେବସରୋବର ଓ ଦେବନଗମାନେ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥାଆନ୍ତି ॥୧॥ ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷତଳେ ପ୍ରଭୁ
 ବସୁଥାଆନ୍ତି, କଳ୍ପବୃକ୍ଷ ସ୍ତୁତା ତାହାର ବଢ଼ାଇ କରୁଥାଏ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣ-
 କମଳ-ରଜ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପୁଅପୁଅ ଆପଣାକୁ ଅତି ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ ମନେ କରୁଥାଏ ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା :—ମାର୍ଗରେ ବାଦଲମାନେ ଛୁଆଁ କରୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଦେବତାମାନେ ପୁଷ୍ପ
 ବୃକ୍ଷ କରୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ମୁଗଧ ହେଉଥାଆନ୍ତି । ପଟ୍ଟ, ବନ ଓ ପଶୁପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ
 ଦେଖି ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ ମାର୍ଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥାଆନ୍ତି ॥ ୧୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ଗ୍ରାମ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ
 ହେଉଥାଆନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଆଗମନବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଆବାଳବୃକ୍ଷବନତା ସମସ୍ତେ
 ଆପଣା ଆପଣା କାର୍ଯ୍ୟ ଭାଲି ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭ୍ରମନ୍ତ ଗୁଲି-
 ଯାଉଥା’ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କ ରୂପ ଦେଖି ସେମାନେ ନେତ୍ରଫଳ
 ଲଭ କରି ପ୍ରଣୀ ହେଉଥାଆନ୍ତି । ଭାଇ ହୁହୁକୁ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ପ୍ରେମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ
 ହୋଇଗଲେ, ସେମାନଙ୍କ ନେତ୍ର ଜଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଶରୀର ପୁଲକିତ
 ହୋଇଗଲା ॥ ୨ ॥ ସେମାନଙ୍କ ଦଶା କର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ଦଶଦ୍ୱାମାନେ
 ଚନ୍ଦ୍ରାମଣିପୁଷ୍ପ ଲଭ କଲେ ଅବା ! “ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନେତ୍ରଲଭ ଉଠାଇ ନିଅ” ବୋଲି
 ପରସ୍ପରକୁ ଡାକି ସେମାନେ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥାଆନ୍ତି ॥ ୩ ॥ କେହୁ କେହୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଦେଖି

ଏକ ଦେଖି ବଟ ଛାଡ଼ି ଭଲ ଭାସି ମୁଦୁଲ ଭୂନ ପାତ ।

କହଣ୍ଡି ଗର୍ଭୁଲ ଅ ଛୁକୁକୁ ଶ୍ରମୁ ଗର୍ଭନବ ଅବର୍ଣ୍ଣ କ ପ୍ରାତ ॥୧୯॥
ଏକ କଲସ ଭରି ଆନନ୍ଦ ପାମ । ଅଚଳ ଅ ନାଥ କହଣ୍ଡି ମୁଦୁ ବାମ ॥
ସକ ପ୍ରିୟ ବଚନ ପ୍ରୀତି ଅତି ଦେଖି । ରାମ କୃପାଲ ସୁଧୀଲ ବିସେଷୀ ॥୧॥
ଜାମା ଶ୍ରମିତ ସୀୟ ମନ ମାନ୍ୟ । ଘରିକ ବିଲଂବୁ କାନ୍ଥ ବଟ ଗୁଣ୍ଠୀ ॥
ମୁହୂତ ନାହିଁ ନର ଦେଖଣ୍ଡି ସୋଭା । ରୂପ ଅନୁପ ନୟନ ମନୁ ଲେଖା ॥୨॥
ଏକଟକ ସବ ସୋହଣ୍ଡି ଚହୁଁ ଓର । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖ ଚନ୍ଦ୍ର ଚକୋର ॥
ଭରୁନ ତମାଲ ବରନ ଚନ୍ଦ୍ର ସୋହା । ଦେଖଇ କୋଟି ମଦନ ମନୁ ମୋହା ॥୩॥
ଦାମିନି ବରନ ଲଖନ ସୁଠି ମାକେ । ନଖ ସିଖ ସୁଭଗ ଶ୍ରୀକୃତେ ଜା କେ ॥
ମୁନିପଟ କଟିକ୍ଷ କର୍ପେ ରୁମାସ । ସୋହଣ୍ଡି କର କମଲଜ ଧନୁ ଖାସ ॥୪॥

କେହୁ ବଟ ଗୁଲ ଦେଖି ପାରେ ଯାଇ ଆସନ ପଶ୍ଚିକ ତାଳେ ।

ବୋଲଇ ବଚନ, କାଟି କ୍ଷଣେ ଶ୍ରମ, ଯାଅ ଏବେ ବା ସକାଳେ ॥୧୯॥

ଅନ୍ୟ କେହୁ କଲସରେ ଜଳ ଘେନି ଆଣି । ମୁହଁ ହାତ ଧୁଅ, ଦେବ, କହେ ମୁହଁ ବାଣୀ ॥
ଶୁଣନ୍ତେ ପ୍ରିୟ ବଚନ ଦେଖି ଅତି ପ୍ରୀତି । କରୁଣାମୟ ପୁଣିଲ ପ୍ରଭୁ ରାମପତି ॥୧॥
ଶ୍ରମିତ ଜାନସ ଜାଣି ନିଜ ହୃଦୟରେ । ବଟ ଗୁଣ୍ଠା ତଳେ କଲେ ବିଶ୍ରାମ ପ୍ରହରେ ॥
ପ୍ରମୋଦିତେ ନର-ନାରୀ କରନ୍ତି ଦର୍ଶନ । ଅନୁପମ ରୂପେ ଲେଖା ହୁଏ ନେତ୍ର ମନ ॥୨॥
ନିର୍ମମେଷ ଚକ୍ରହସେ ଶୋଭନ୍ତି ସମସ୍ତେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର-ମୁଖଚନ୍ଦ୍ର ଚକୋର ଯେମନ୍ତେ ॥
ଭରୁଣ ତମାଲ ବର୍ଣ୍ଣ ଭନୁ ପୁଣୋଭିତ । ଦେଖନ୍ତେ କୋଟି ମଦନ ମନ ବିମୋହିତ ॥୩॥
ସୌଦାମିନୀ ବର୍ଣ୍ଣ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଲକ୍ଷଣ । ଆପାଦ-ମସ୍ତକ ସ୍ପର୍ଶ ହୃଦୟାକର୍ଷଣ ॥
ମୁନି-ଚାରି ପର୍ୟାୟ, କଟିରେ ଜୁଣୀର । ଶୋଭା ପାଏ ସବେରୁହ-କରେ ଧନୁଖର ॥୪॥

ଏହୁପରି ଅନୁରାଗରେ ପୁଣି ହୋଇ ଯାଉଥାଆନ୍ତି ଯେ, ତାହାକୁ ଦେଖିବାମାନେ ତାଙ୍କ
ସହୃଦ ଲାଗି ଚାଲିଥା'ନ୍ତି । କେହୁ ନେତ୍ରପଥରୁ ତାଙ୍କ ଛବି ହୃଦୟ ମଧ୍ୟକୁ ଆଣି ଶବ୍ଦର,
ମନ ଓ ବାଣୀରେ ଶିଥିଲ ହୋଇ ଯାଉଥାଆନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା :—କେହୁ ବରଗଛ
ତଳର ସୁନ୍ଦର ଗୁଣ୍ଠା ଦେଖି ସେଠାରେ ନରମ ଘାସ ଓ ପତ୍ର ବିଛାଇ କହୁଥାଏ,
“କ୍ଷଣେ ମାତ୍ର ଏହଠାରେ ବସି ଲାଗୁ ତୁର କରନ୍ତୁ । ତା ପରେ ଆପଣ ଏବେ ଯାଆନ୍ତୁ
ବା କାଲି ସକାଳେ, ଆମର କିଛି କହୁବାର ନାହିଁ ।” ॥୧୯॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—କେହୁ
କଲସ ଭରି ପାଣି ଆଣୁଥାଏ ଏବଂ କୋମଳ ବାଣୀରେ କହୁଥାଏ, “ହେ ନାଥ ! ଆଜମନ
ତ କରି ନଥାନ୍ତୁ ।” କହୁକ୍ରୁ ଓ ପରମ ପୁଣିଲ ଶ୍ରୀରାମ ତାହାର ପ୍ରିୟ ବଚନ ଶୁଣିଲେ
ଓ ହୃଦୟର ପ୍ରେମ ଅନୁଭବ କଲେ । ମନ ମଧ୍ୟରେ ସେ ସୀତାଙ୍କୁ ଲାଗୁ ଜାଣି ଘଡ଼ିଏ
କାଳ ବରଗଛ ଛାଇରେ ବିଶ୍ରାମ କଲେ । ସ୍ବାପ୍ନରୂପମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଶୋଭା
ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅନୁପମ ରୂପ ସ୍ବେପାନଙ୍କର ନେତ୍ର ଓ ମନକୁ ଲବ୍ଧ କରି

ଜଟା ମୁକୁଟ ସୀସନ ସୁଭଗ ଭର ଶୁଭ ନୟନ ବିସାଳ ।

ସରବ ପରବ ବିଧି ବଦନ ପର ଲସତ ସ୍ନେହ କନ ଜାଲ ॥୧୧୫॥

ବରନ ନ ଜାଲ ମନୋହର ଜୋର । ସୋରା ବହୁତ ଥୋରି ମତି ମୋର ॥

ରାମ ଲଖନ ସିୟୁ ସୁନ୍ଦରତା । ସବ ଚିତ୍ତୁଣ୍ଡି ଚିତ୍ତମନ ମତି ଲାଲ ॥୧॥

ଥକେ ନାହିଁ ନର ପ୍ରେମ ପିଆସେ । ମନହୁଁ ମୁଗୀ ମୁଗ ଦେଖି କଥାସେ ॥

ସୀୟୁ ସମୀପ ଗ୍ରାମଜୟ ଜାୟ । ପୁଞ୍ଜିତ ଅତି ସନେହ ସକୁରୁଷ ॥୨॥

ବାର ବାର ସବ ଲାଗୁଛି ପାଏ । କହୁଛି ବଚନ ମୃଦୁ ସରଲ ସୁରାଏ ॥

ରାଜକୁମାର ବିନୟ ହସ କରୁଥା । ଚୟୁ ପୁରୁଷ କହୁ ପୁଞ୍ଜିତ ଭରଥା ॥୩॥

ଶିରେ ରାଜେ ଜଟା ମୁକୁଟ, ନୟନ ଭୁଜ ହୃଦୟ ବିଶାଳ ।

ଶରବ ପୁଣ୍ଡିମା ଶଶୀ ସୁବଦନେ ଶୋଭେ ଶ୍ରମ-ବିନ୍ଦୁ ଝାଳ ॥୧୧୬॥

ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ନ ହୁଏ ଯୋଡ଼ି ମନୋହର । ଶୋଭା ଅପ୍ରମିତ ମତି ଅଲପ ମୋହର ॥

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତାଙ୍କ ସୁନ୍ଦରତା ଅତି । ନିରେଖନ୍ତି ସବେ ଦେଇ ମନ ଚିତ୍ତ ମତି ॥୧॥

ଚକିତ ପ୍ରେମ-ପିପାସୁ ନର ନାଶ ଜଳେ । ଦୀପ ଶିଖା ଦେଖି ମୁଗ ମୁଗୁଣୀ ଯେସନେ ॥

ଗ୍ରାମ-ପ୍ରବଶୀ ସୀତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ । ସଙ୍କୋଚ କରନ୍ତି ସ୍ବେଦେ ପରୁଷବା ପାଇଁ ॥୨॥

ବାରମ୍ବାର ପତି ସବେ ସୀତାଙ୍କ ପୟରେ । କହନ୍ତି ମୃଦୁ ବଚନ ସରଲ ଭାବରେ ॥

ରାଜ-ଜେମା, ଆମ୍ଭେ କିଛି ବିନୟ କରୁଛୁ । ପରୁଷବା ପାଇଁ ନାଶ ସ୍ବଭାବେ ଭରୁଛୁ ॥୩॥

ଦେଇଥାଏ ॥ ୧-୨ ॥ ସମସ୍ତେ ନିନିମେଷ ନୟନରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମୁଖ-ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଚକୋର

ପରି ଚନ୍ଦ୍ରପତା ସହକାରେ ଦେଖୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଏହିପରି ଶୁଭପାଖରେ ସୁଶୋଭିତ

ହେଉଥାଆନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନୟନ-ଜମାଳ-ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଭା ପାଉଥାଏ ।

ତାହାକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ କୌଣି କୌଣି କାମଦେବଙ୍କ ମନ ମୋହିତ

ହୋଇଯାଏ ॥ ୩ ॥ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅତି ଉତ୍ତମ ଓ ସୁନ୍ଦର ଜଣାପଡ଼ୁଥାଆନ୍ତି । ସେ

ନିଶ୍ଚୟ ଶିଖାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (ଆପାଦମସ୍ତକ) ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ମନକୁ ଅତିମାତ୍ରାରେ ରୁଚିକର ବୋଧ

ହେଉଥାଆନ୍ତି । ଉଭୟେ ମୁନିଯୋଗ୍ୟ ବନ୍ଦୁକଳ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ କରିଥାଆନ୍ତି ଏବଂ କଟିରେ

ତୁଣ୍ଡର ବାନ୍ଧ ଧରିଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ କର-କମଳରେ ଧନୁଶର ସୁଶୋଭିତ

ହେଉଥାଏ ॥୪॥ କୋହା —ସେମାନଙ୍କ ଶିର ଉପରେ ସୁନ୍ଦର ଜଟାର ମୁକୁଟ ଶୋଭିତ,

ବକ୍ଷସ୍ଥଳ, ବାହୁ ଓ ନେତ୍ର ବିଶାଳ ଏବଂ ଶରତ୍‌ପୁଣ୍ଡିମାର ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସମାନ ସୁନ୍ଦର

ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଉପରେ ଝାଲବିନ୍ଦୁମାନ ଶୋଭିତ ହେଉଥାଏ ॥ ୧୧୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—

ସେହ ମନୋହର ପ୍ରଗଳ୍ଭାବୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ! କାରଣ ସେମାନଙ୍କ

ଶୋଭା ବହୁତ ଦେଖି ଏବଂ ମୋର ଭୁଲ ଅତି ଅଳ୍ପ । ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କ

ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ସମସ୍ତ ଲୋକ ମନ, ଚିତ୍ତ ଓ ଭୁକ୍ତି, ତନୁକୁ ଲଗାଇ ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥

ପ୍ରେମପିପାସୁ ଗ୍ରାମବାସୀ ନରନାରାୟଣ ଏମାନଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଜଟା ଦେଖି ଦୀପକୁ ଦେଖି

ହରିଶହଶିଖାମାନେ ନିପ୍ରବୁ ରହୁଥିବା ପରି ଚକିତ ରହି ଯାଉଥାଆନ୍ତି । ଗ୍ରାମବଧୂମାନେ

ସ୍ଵାମିନି ଅବନୟ ଛମକ ହମାଣ । ବିଲଗ୍ନ ନ ମାନବ ଜାତି ଗର୍ଭ୍ୟାଣ ॥
 ରାଜକୁଅଁର ଦୋଷ ସହଜ ପଲ୍ଲେନେ । ଇନ୍ଦ୍ର ଚେଲିସ୍ତ ଦୁଇ ମରକତ ସୋନେ ॥୩॥
 ସ୍ୟାମଲ ଗୌର କସୋର ବର ସୁନ୍ଦର ସୁଷମା ଯାନ ।

ସରବ ସର୍ବଶାସ ମୁଖୁ ସରବ ସରୋରୁହ ନୈନ ॥୧୭॥

ମାସପାର୍ବତୀ, ଶୋଭଣ ବିଶ୍ରାମ

ନବାହୁପାର୍ବତୀ, ଚତୁର୍ଥ ବିଶ୍ରାମ

କୋଟି ମନୋଜ ଲଜାତ୍ମନହାରେ । ସୁମୁଖି କହନ୍ତୁ କୋ ଆର୍ତ୍ତ ଉତ୍ଥାରେ ॥
 ସୁନି ସନେହମୟ ମଂଜୁଳ ବାମ । ସକୁଚୀ ପିୟ ମନ ମହୁଁ ମୁସୁକାମ ॥୧॥
 ଚନ୍ଦ୍ରାକ୍ଷି ବିଲେକ ବିଲେକିତ ଧରମ । ଦୁହଁ ସକୋଚ ସକୁଚିତ ବରବରମ ॥
 ସକୁଚି ସପ୍ରେମ ବାଲ ମୃଗନୟନ । ବୋଲୁ ମଧୁର ବଚନ ପ୍ରିୟବୟନ ॥୨॥

ଆନୁ ଅବନୟ ଶମା, ସ୍ଵମିନି, ଚରବ । ନୀତ ନୀବ ଜାଣି ମନେ ଉନ୍ନ ନ ଶ୍ରବିବ ॥
 ସଦ୍‌ଜେ ସୁନ୍ଦର ବେନି ରାଜସୁତ ଅତି । ସ୍ଵାଙ୍ଗଠାରୁ ହୁଏତ ହେମ ମର୍ଜିତ ଲଭନ୍ତି ॥୪॥

ଶ୍ୟାମଲ ଗଉର କଶୋର ସୁନ୍ଦର ପରମ ଶୋଭା ସଦନ ।

ଶରଦ କୁମ୍ଭକ-ବାଦବ-ବଦନ ଶରଦ କଷ୍ଟ-ଲେଚନ ॥୧୭॥

କୋଟି କନ୍ଦର୍ପ ଛବି ସେ ଲଜିତ କରନ୍ତି । ସୁନ୍ଦରୀ କହୁ, ତୁମ୍ଭର ଏ କିସ ହୁଅନ୍ତି ॥
 ଶୁଣି ସ୍ଵେଦ-ମୟ ତାଙ୍କ ବଚନ ମଞ୍ଜୁଳ । ସଙ୍ଗୋତେ ଜାନକୀ ମନେ ହୁଅନ୍ତି ମୃଦୁଳ ॥୧॥
 ତାହାକୁ ବିଲେକି ଅବଲେକନ୍ତି ମେଦନ । ଉଭୟ ସଙ୍ଗୋତଶ୍ଚ ହେଲେ ବରାଣ ମା ॥
 ସଙ୍ଗୋତି ସପ୍ରେମେ ବାଲ କୁରଙ୍ଗ-ଲେଚନ । ଶୁଣିଲେ ମଧୁର ବାଣୀ କୋକିଳ-ବଚନ ॥୨॥

ସୀତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଉଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅତ୍ୟଧିକ ସ୍ଵେଦ ହେବୁ କିନ୍ତୁ ପରୁରବାକୁ
 ସକୋଚ ବୋଧ କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସମସ୍ତେ ବାରମ୍ବାର ତାଙ୍କ ପାଦ ଚୁର୍ତ୍ତାଆଁନ୍ତି
 ଏବଂ ଶରଳ କୋମଳ ବଚନ କହୁଥାଁନ୍ତି, “ହେ ରାଜକୁମାର ! ଆମ୍ଭେ କିନ୍ତୁ
 ନିବେଦନ କରିବାକୁ ଆସୁଛୁ, ମାତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀସ୍ଵରୂପ ହେବୁ କିନ୍ତୁ ପରୁରବାକୁ ଭରୁଅଛୁ ॥ ୩ ॥
 ହେ ସ୍ଵମିନି ! ଆମ୍ଭର ଧୃଷ୍ଣତା ଶମା କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଆମ୍ଭର ମୂର୍ଖତା ଜାଣି
 ଶରଣ ଶୁକନ୍ତ ନାହିଁ । ଏ ରାଜକୁମାର ଦୁହେଁ ସ୍ଵରୂପତଃ ଶୁଭାଶ୍ୟମୟ । ମରକତମଣି
 ଓ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଏ ଦୁହିଁଙ୍କଠାରୁ ବାନ୍ତି ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—
 ଶ୍ୟାମଲ ଓ ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ, ସୁନ୍ଦର କଶୋର ଅବସ୍ଥା, ଦୁହେଁ ପରମସୁନ୍ଦର ଓ ଶୋଭାଧାମ ।
 ଶରତପୁଷ୍ପମାର ଚନ୍ଦ୍ର ସମାନ ଏମାନଙ୍କ ମୁଖ ଓ ଶରତ-ରତ୍ନର କମଳ ସଦୃଶ ଏମାନଙ୍କ
 ନେତ୍ର ॥ ୧୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ .—ହେ ସୁପୁଷ୍ପ ! ଆସଣା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗେ କୋଟି
 କୋଟି କନ୍ଦର୍ପକୁ ଲଜିତ କରୁଥିବା ଏ ପ୍ରଭୁଷ ଭ୍ରମର କିଏ ?” ସେମାନଙ୍କର ଏପରି
 ପ୍ରେମମୟୀ ମଞ୍ଜୁଳ ବାଣୀ ଶୁଣି ସୀତା ସକୁଚିତ ହୋଇ ପଡିଲେ ଏବଂ ମନେ ମନେ
 ହସିଲେ ॥ ୧ ॥ ବରବର୍ଣ୍ଣିନୀ ସୀତା ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସକୋଚବଶତଃ ଭୂମିକୁ

ସହଜ ସୁଖସୁ ସୁଖ ଚନ ଗୋରେ । ନାମୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲଭୁ ଦେବର ମୋରେ ॥
 ବହୁର ବଦନୁ ବିଧୁ ଅଂଚଳ ଭାଙ୍ଗ । ପିଅ ଚନ ଚିତଲ ଭୋକ କର ବାଞ୍ଛା ॥୩॥
 ଖଞ୍ଜନ ମଞ୍ଜୁ ତିଷ୍ଠନ୍ତେ ନୟନନି । ନିଜ ପତି କହେଉ ତିହୁ ସିୟୁ ସପ୍ତନନି ॥
 ଭଞ୍ଜି ମୁହିତ ସବ ଗ୍ରାମବଧୂଟୀ । ରଂକନ୍ତ ରାୟ ରାସି ଜନ୍ମ ଲୁଟୀ ॥୩॥
 ଅତି ସପ୍ତେମ ସିୟୁ ପାୟୁ ପରି ବହୁ ବିଧୁ ଦେହି ଅସୀସ ।

ସଦା ସୋହାଗିନି ହୋହୁ ଭୁକ୍ତ ଜବ ଲଗି ମହୁ ଅଛି ସୀସ ॥୧୨॥
 ପାରବଶ ସମ ପତିପ୍ରିୟ ହୋହୁ । ଦେବ ନ ହମ ପର ଗୁଡ଼ିକ ଗୁଡ଼ୁ ॥
 ପୁନି ପୁନି ବିନୟ କରିଅ କର ଜୋଷ । ଜେଁ ଏହି ମାରଗ ପିରିଅ ବହୋଷ ॥୧॥
 ଦରସନ ଦେବ ଜାଣି ନିଜ ଦାସୀ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସୀୟୁ ସବ ପେମ ପିଆସୀ ॥
 ମଧୁର ବଚନ କହି କହି ପରିତୋଷୀ । ଜନ୍ମ କୁମୁଦିନୀ କୌମୁଦୀ ପୋଷୀ ॥୨॥

ସହଜ ସୁଖବେ ଗୋର ଶରୀର ସୁନ୍ଦର । ନାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କଳସ ଦେବର ମୋହର ॥
 ପୁନଶ୍ଚ ବଦନ-ବିଧୁ ଅଞ୍ଚଳେ ଭାଙ୍ଗିଣ । ପ୍ରିୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଗୁଣ୍ଡି ବଦ ଭୁକ୍ତୀ କରଣ ॥୩॥
 ମଞ୍ଜୁ ଖଞ୍ଜନ-ତିଷ୍ଠନ୍ତେ ନୟନେ ବେଦେଶ । ସଙ୍କେତେ କହଲେ ତାଙ୍କୁ, ନିଜ ପତି ସ୍ବେଦ ॥
 ଶୁଣି ସ୍ତ୍ରୀମ୍ୟ ବଧୂ ମନେ ମୁହିତ ହୋଇଲେ । ରଂକ ଧନରାଣି ଲୁଟି କି ଅବା ପାଇଲେ ॥୩॥
 ପତି ଅତି ପ୍ରେମେ ଜାନକା ଚରଣେ ଦିଅନ୍ତି ବହୁ ଆଶିଷ ।

ସଦା ସୋହାଗିନୀ ରୁହ, ଯଦା ଶିରେ ମସ୍ତ ରଖନ୍ତି ଅଶ୍ବଶ ॥୧୨॥
 ପାରବଶ ସମ ହୁଅ ପତି ଅନୁରାଗୀ । ଦେବ! ଆମ୍ଭ ପ୍ରତି ସ୍ବେଦ ଦେବ ନାହିଁ ଜାଗି ॥
 ବିନୟ କରୁଛୁ ବାରମ୍ବାର ଯୋଡ଼ି କର । ଯେବେ ଏହି ପଥେ କେବେ ଫେରିବ ଆବର ॥୧॥
 ଦରଶନ ଦେବ ନିଶ୍ଚେ ଜାଣି ନିଜ ଦାସୀ । ଦେଖି ସୀତା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରେମର ପିଆସୀ ॥
 ତୋଷିଲେ କହି କହିଣ ମଧୁର ବଚନ । କୌମୁଦୀ କୁମୁଦିନୀଙ୍କୁ ପୋଷଇ ଯେସନ ॥୨॥

ଗୁଡ଼ୁ ଥାଆନ୍ତି । ସେ ଭବସୁ ଆତ୍ମ ଲକ୍ଷ୍ମୀରେ ସହଚର ହେଉଥାଆନ୍ତି । (ଏଣେ ନ କହିଲେ
 ସ୍ତ୍ରୀମଧୁରାଣଙ୍କ ମନରେ ହୁଏତ ହେବ, ଏଥିପାଇଁ ସହଚର ଏବଂ ପୁଣି କହିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀର
 ସମ୍ଭାବନା ସ୍ବଭାବୁ ସହଚର ।) ବାଳମୁଗନୟନା ଓ କୋକିଳବଚନା ସୀତା ସହଚର
 ହୋଇ ପ୍ରେମ-ମଧୁର ବାଣୀ ବୋଇଲେ— ॥ ୨ ॥ “ଏ ଯେଉଁ ସହଜସୁଖ, ସୁନ୍ଦର ଓ
 ଗୌରୀଶରୀର ପୁରୁଷ, ତାହାଙ୍କ ନାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ; ସେ ମୋର ଅଧର ।” ତତ୍ପରେ ସୀତା
 ଲକ୍ଷ୍ମୀବଶତଃ ଆପଣା ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖକୁ କାନ୍ଦପଣନ୍ତରେ ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ଏବଂ ପ୍ରିୟତମ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଆଡ଼କୁ ଗୁଣ୍ଡି ଗୁଲିତା ବନ୍ଦ କଲେ । ସେ ଖଞ୍ଜନ ସମାନ ମଞ୍ଜୁଳ ନେତ୍ରକୁ ତେରନ୍ତୁ କରି
 ସଙ୍କେତ ହୋଇ କଣାଇଦେଲେ—“ଏ (ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର) ମୋର ପତି ।” ଏହି ଜାଣି ସ୍ତ୍ରୀମର
 ସମସ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧ-ନାଶବଶ କାଙ୍ଗାଳମାନେ ଧନରାଣି ଲୁଟି କର ଯେମିତି ଅନନ୍ତର ହୁଅନ୍ତି,
 ସେହିପରି ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇପୁଣିଲେ ॥ ୩-୪ ॥ ତୋହା :—ସେମାନେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ପ୍ରେମରେ
 ସୀତାଙ୍କ ଚରଣ ଧରି ବହୁ ପ୍ରକାରେ ତାହାଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଉଥାନ୍ତି—“ଯେତେକାଳ

ତବହିଁ ଲକ୍ଷନ ରଘୁବର ରୁଣ୍ଡ ଜାଣି । ପୁଁଡେଇ ମରୁ ଲେଗନ୍ତି ମୁଦୁବାମା ॥
ସୁନତ ନାରି ନର ଭବ ଦୁଃଖାସୀ । ପୁଲକିତ ଗାତ ବିଲେଚନ ବାଣୀ ॥୩॥
ମିତା ମୋଦୁ ମନ ଭବ ମଲ୍ଲନେ । ବିଧି ବିଧି ପାଣ୍ଡି ଲେଚ ଜରୁ ଜୀନେ ॥
ସମୁଦ୍ଧି କରମ ଗତି ଧୀରକୁ ଲାଭୁ । ସୋଧୁ ସୁଗମ ମରୁ ତହୁ କହି ଶାନ୍ତି ॥୪॥

ଲକ୍ଷନ ଜାନକୀ ସହିତ ତବ ଗର୍ଭକୁ ଲାଭୁ ରଘୁନାଥ ।

ଫେରେ ସବ ପ୍ରିୟ ବଚନ କହି ଲିପି ଲେଖି ମନ ସାଥ ॥୧୧୮॥

ପିରତ ନାରି ନର ଅତି ପଛତାହୀ । ଦୈଅହି ଦୋଷୁ ଦେହିଁ ମନ ମାହୀ ॥
ସହିତ ବିଷାଦ ପରସପର କହୁହୀ । ବିଧି କରତବ ଉଲଟେ ସବ ଅହୁହୀ ॥୧॥

ତହୁଁ ସୌମିନ୍ଦ୍ର ରାମଙ୍କ ମନଇଚ୍ଛା ଜାଣି । ଲେକନ୍ତୁ ମାର୍ଗ ପୁଛିଲେ ଶାନ୍ତିମୁଦୁବାଣୀ ॥
ଶ୍ରୀଗନ୍ତେ ହୃଷିକ ହେଲେ ଶ୍ରୀମ ନରନାସ । ପୁଲକେ ତରୁ ମୁଗୁଳ ବିଲେଚନେ ବାଣୀ ॥୩॥
ସଖିଲ ମୋଦ, ହୋଇଲ ପଛତାପ ମନେ । ବିଧି ବିଧି ଦେଇ ବିଧି ଛତାଇ ଯେସନେ ॥
ବୁଦ୍ଧି କର୍ମ ଗତି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦୁଦୟେ ଧରିଲେ । ସୁଗମ ମାର୍ଗ ବିଶୁଦ୍ଧ ତାହୁ ବଚାଇଲେ ॥୪॥

ଜାନକୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହିତ ଶ୍ରୀରାମ ଗମନ କଲେ ବନକୁ ।

ସଙ୍ଗେ ମନ ନେଇ ପ୍ରିୟବାଣୀ କହି ଫେରାଇଲେ ସମସ୍ତକୁ ॥୧୧୮॥

ଫେରନ୍ତେ ନାଶ ପୁରୁଷ ସନ୍ତପ କରନ୍ତି । ମନ ମଧ୍ୟେ ଦଳବକ୍ତ ଦୁଷଣ ଦିଅନ୍ତି ॥
କହନ୍ତି ଏକ ଆରେକ ବିଷାଦ ସହତ । ବିଧାତାର କର୍ମ ସବୁ ଅଟେ ବିପତ୍ତିତ ॥୧॥

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶେଷଙ୍କ ଶିର ଉପରେ ଏ ପୃଥ୍ବୀ ରହୁଥିବ, ସେତେ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମେ
ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ହୋଇ ରୁହ ॥ ୧୧୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଏବଂ ପାଦଗୁଣ ପରି
ଆପଣା ପତଙ୍କ ପ୍ରିୟା ହୁଅ । ହେ ଦେବ ! ଆମପ୍ରତି ଦୟା ତ୍ୟାଗ କରିବ ନାହିଁ ।
(ଦୟା ରଖିଥିବ ।) ଆମେ ବାରମ୍ବାର ହାତଯୋଡି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛୁ—ତୁମେ ପୁଣି ଏହି ପଥ
ଦେଇ ଯେବେ ଫେରିବ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଆପଣା ଦାସୀ ମନେ କରି ଦର୍ଶନ ଦେବ ।”
ସୀତା ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରେମ-ପିପାସୁ ଥିବାର ଜାଣି ପାରିଲେ ଏବଂ ମଧୁର ବଚନ କହି
କହି ଭଲରୂପେ ସେମାନଙ୍କ ସନ୍ତୋଷଦୟାନ କଲେ । ତନ୍ତ୍ର କା କୁପ୍ରତିନିଷ୍ଠକୁ ପରିପ୍ରସ୍ତ
କରିଦେଲ ଥବା ! ॥ ୧-୨ ॥ ସେହି ସମୟରେ ଶ୍ରୀରାମଜନ୍ମଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ଜାଣିପାରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ
କୋମଳବାଣୀରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପଥ ପରୁଣିଲେ । ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷମାନେ
ହୃଷିକ ହୋଇପଡିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ନେତ୍ର (ବିରହ-
ଜନିତ ସମ୍ଭାବନା ହେତୁ) ପ୍ରେମାଗ୍ରୁଜଳରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ॥ ୩ ॥ ସେମାନଙ୍କ
ଆନନ୍ଦ ସରିଗଲା । ମନ ବିଷାଦରେ ଏପରି ମଜନ ହୋଇଗଲା, ସତେ ଯେପରି ବିଧାତା
ଦେଇଥିବା ଧନ ଛତାଇ ନେଉଅଛୁ । କର୍ମର ଗତି ବୁଦ୍ଧି ସେମାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ
କଲେ ଏବଂ ଭଲରୂପେ ସ୍ଥିର କରି ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ତୁତମ ମାର୍ଗ କହିଦେଲେ ॥୩॥ ଦୋହା :—
ତଦନନ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଜାନକୀଙ୍କ ସହ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଅବସର ହେଲେ । ସେ ସମସ୍ତ

ନିପଟ ନିରଂକୁସ ନିରୁ ନିସବୁ । ଜେହିଁ ସସି ଖଣ୍ଡ ସରୁନ ସକଳଂକୁ ॥
 ରୁଖ କଳପତରୁ ସାଗରୁ ଖାର । ତେହିଁ ପଠଏ ବନ ରାଜକୁମାର ॥୨॥
 ଜୌଁ ପ୍ରେ ଇନ୍ଦ୍ରହୁ ଘାତ ବନବାସୁ । ଖଣ୍ଡ ବାଦି ବିଧି ଶ୍ରେଣ ବିଲସୁ ॥
 ଏ ବିଚରହିଁ ମଗ ବିନୁ ଧବସାନା । ରତେ ବାଦି ବିଧି ବାହନ ନାନା ॥୩॥
 ଏ ମହି ପରହିଁ ଡାସି କୁସ ପାତା । ସୁଭଗ ସେଜ କତ ସୁଜତ ବିଧାତା ॥
 ତରୁବର ବାସ ଇନ୍ଦ୍ରହୁ ବିଧି ଘାତା । ଧବଲ ଧାମ ରତି ରତି ଶ୍ରମୁ ଖଣ୍ଡା ॥୪॥
 ଜୌଁ ଏ ମୁନି ପଟ ଧର ଜଟିଲ ସୁନ୍ଦର ସୁଠୁ ସୁକୁମାର ।
 ବିବିଧ ଭାବ ଭୁଷନ ବସନ ବାଦି କିଏ କରତାର ॥୧୧୯॥

ନିଜାନ୍ତ ସେ ନିରକ୍ଷୁଣ ନିଷୁର ନିଃଶଙ୍କ । ଯେହୁ ତରୁମାଙ୍କୁ କଲ ରୋଗୀ ସକଳଙ୍କ ॥
 କଳପତରୁକୁ ବୃକ୍ଷ, ସାଗରକୁ ଖାର । ସେହୁ ବନେ ପଠାଇଲ ମହାପ୍ର-କୁମାର ॥୨॥
 ଯେବେ ଏହାଙ୍କୁ ବିଧାତା ଦେଲ ବନବାସ । ବୃଥାରେ ସୃଷ୍ଟି କରଇ ଦେଉବ ବିଳାସ ॥
 ଏ ବିଚରବେ ମହାରେ ବିନୁ ପଦହାଟ । ବୃଥା ବିହୁ ବିରତିଲ ବିବିଧ ବାହାନ ॥୩॥
 ମହାରେ ଶୋଭବେ କୁଣ୍ଡ ପଟ ଏ ବିଚର । ସୁନ୍ଦର ଶଯ୍ୟା ବିଧି ତା ରତିଲ କି ପାଇଁ ॥
 ତରୁ ତଳେ ବାସ ଦେଇ ଏହାଙ୍କୁ ବିରହ । ବୃଥା ଶ୍ରମ କମ ସୁଚ୍ଛ ଅଟ୍ଟାଳିକା ରତି ॥୪॥
 ଯେବେ ଏ ସୁନ୍ଦର ମୃତୁ ସୁକୁମାର ପିନ୍ଧିଲେ ବଳକଳ ଜଟା ।
 ବିବିଧ ବସନ ନାନା ବିଭୂଷଣ ବୃଥା ବିରତିଲ ସୁଷ୍ଟା ॥୧୧୯॥

ଲୋକକୁ ପ୍ରିୟ ବଚନ କହୁ ଫେରାଇ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ମନକୁ ଆପଣା ସହୃଦ
 ନେଇ କଲିଲେ ॥ ୧୧୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- ଫେରୁଥିବା ସମୟରେ ଉକ୍ତ ନରନାରୀ-
 ମାନେ ବହୁତ ଅନୁତାପ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ମନେ ମନେ ଦେବକୁ ଦୋଷ ଦେଉଥାଆନ୍ତି ।
 ପରସ୍ପର ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଷାଦରେ କୁହାକୁହୁ ହେଉଥାଆନ୍ତି—“ବିଧାତାଙ୍କ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ
 (ବିଧାନ) ବିପତ୍ତକ ॥ ୧ ॥ ସେ ବିଧାତା ଏକାବେଳେନେ ନିରକ୍ଷୁଣ, ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଓ ନିର୍ଭୀକ ।
 ସେ ତରୁମାଙ୍କୁ ରୋଗୀ (ଷୟବୃଦ୍ଧିକାଶ) ଓ କଳଙ୍କୀ କରି ଗଢିଲେ । କଳ୍ପତରୁକୁ
 ବୃକ୍ଷ ଓ ସମ୍ପଦକୁ ଲବଣାକ୍ତ କରି ଗଢିଲେ । ସେହୁ ଏପରି ରାଜକୁମାର ହୃଦିକୁ ବନକୁ
 ପଠାଇ ଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଯେତେବେଳେ ବିଧାତା ଏମାନଙ୍କୁ ବନବାସ ଦେଇଅଛନ୍ତି,
 ତାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ବିଳାସ-ସୃଷ୍ଟି ସବୁ ବୃଥା । ଏମାନେ ବିନା ଯୋଡାରେ ପଥରେ
 ପାଦରେ ଚାଲି ଚାଲି ଯାଉଅଛନ୍ତି । ବିଧାତା ବୃଥାରେ ଅନେକ ବାହନ ଗଢିଲେ ! ॥୩॥
 ଏମାନେ କୁଣ୍ଡ ଓ ପଟ ବିଚ୍ଛାଇ ଲୁଗା ଉପରେ ପଡ଼ି ରହୁଛନ୍ତି । ତେବେ ବିଧାତା କାହିଁ-
 ପାଇଁ ସୁନ୍ଦର ଶଯ୍ୟା ତିଆରି କରନ୍ତି ? ସେ ଏମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଛ ତଳେ ବାସ
 ଦେଲେ । ତେବେ ଉତ୍କଳ ପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମାଣ କରି ସେ ବୃଥା ପରିହସ କଲେ ସିନା ! ॥୪॥
 ଦୋହା—ଏମାନେ ସୁନ୍ଦର ଓ ଅତି ସୁକୁମାର ହୋଇ ମୁନିଯୋଗ୍ୟ ବଳକଳ ବସ୍ତ୍ର
 ପିନ୍ଧିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଜଟା ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ତେବେ ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ବିଧାତା ବିବିଧ ଭୂଷଣ

ଜୋ ଏ କଂଦ ମୂଳ ଫଳ ଖାଣ୍ଟ । ବାଦି ପୁଧାଦି ଅସନ ଜଗ ମାଣ୍ଡି ॥
 ଏକ କହୁଣ୍ଡି ଏ ସହଜ ପୁଡ଼ାଏ । ଆସୁ ପ୍ରଗଟ ଉପାଦି ନ ବନାଏ ॥୧॥
 ଜହଁ ଲଗି ବେଦ କହା ବିଧି କରମ୍ । ଶ୍ରବନ ନୟନ ମନ ଗୋଚର ବରମ ॥
 ଦେଖନ୍ତୁ ଖୋଜି ଭୁଅନ ଦସ ରାଣ । କହଁ ଅସୁ ପୁରୁଷ କହଁ ଅସି ନାଣ ॥୨॥
 ଉଦ୍ଭବ ଦେଖି ବିଧି ମନୁ ଅନୁରାଗ । ପଟ୍ଟଚର ଜୋଗ ବନାନ୍ତେ ଲଗା ॥
 ଶାନ୍ତି ବହୁତ ଶ୍ରମ ଆକ ନ ଆଏ । ତେଣୁ ଭବିଷ୍ୟ ବନ ଆନି ଦୁରାଏ ॥୩॥
 ଏକ କହୁଣ୍ଡି ହମ ବହୁତ ନ ଜାନୁଣି । ଆସୁଛି ପରମ ଧନ୍ୟ କରି ମାନୁଣି ॥
 ତେ ପୁନି ପୁନଃପୁଞ୍ଜ ହମ ଲେଖେ । ଜେ ଦେଖୁଣ୍ଡି ଦେଖିଦୁଣ୍ଡି ଜିହ୍ଵା ଦେଖେ ॥୪॥
 ଏହି ବିଧି କହୁ କହୁ ବଚନ ପ୍ରିୟ ଲେଖି ନୟନ ଭରି ଘର ।
 କମି ଚଳୁଛନ୍ତି ମାର୍ଗ ଅଗମ ପୁଠି ପୁରୁମାର ସଖର ॥୧୨୦॥

ଯେବେ ଏ ବଞ୍ଚେବେ କନ୍ଦମୂଳ ଫଳାହାରେ । ପୁଧାଦି ଅସନ ପିନ୍ଧା ବ୍ୟର୍ଥ ବସ୍ତ୍ରଧାରେ ॥
 ଅନ୍ୟ କେହି କହେ ଏହୁ ସହଜେ ପୁରୁଷ । ଆପଣେ ପ୍ରଗଟ, ରତି ନାହିଁ ବେଦବର ॥୧॥
 ଯେ ପଞ୍ଚମ ବିଧି ସୃଷ୍ଟି, ବେଦ ବଖାଣଇ । ଶ୍ରବଣ-ନୟନ-ମନ-ଗୋଚର ଅଟଇ ॥
 ଚଉଦ ଭୁବନ ମଧ୍ୟ ଦେଖ ଖୋଜିକର । କାହିଁ ଏମନ୍ତ ପୁରୁଷ, ରମଣୀ ଏପରି ॥୨॥
 ଏହାକୁ ବିଲୋକି ମନ ଆନନ୍ଦେ ଭରଣ । ପଟ୍ଟାନ୍ତର ଉପପ୍ରକ୍ତ ଲଗିଲ ବରତ ॥
 କଲେହେ ବହୁତ ଶ୍ରମ ପାସକ ନୋହୁଲ । ତେଣୁ ରକ୍ଷ୍ୟାବଶ ଆଣି ବନେ ଲୁଚାଇଲ ॥୩॥
 କେହି କହଇ, ଅଧିକ ପୁଣି ନ ଜାଣଇ । ପରମ ଧନ୍ୟ ବୋଲଣ ଜିଜ୍ଞାସ ମଣଇ ॥
 ମୋ ଜାଣିବାରେ ସେ ଅତି ପ୍ରଶଂସା ପାଅନ୍ତି । ଯେ ଦେଖିବ, ଦେଖୁଛନ୍ତି, ଦେଖି ବା ଅଛନ୍ତି ॥୪॥
 କହଣ ଏସନ ପ୍ରିୟ ସ୍ଵବଚନ ନୟନୁ ରୁହାନ୍ତି ଘର ।
 ଗୁଲିବେ କେମନ୍ତେ ହୃଦୟ ଏ ପଥେ ମୁହଁ ମଞ୍ଜୁଳ ଶଖର ॥୧୨୦॥

ଓ ବସ୍ତ୍ର ବୃଥାଟାରେ ସର୍ଜନା କଲେ ॥୧୧୧॥ ଗୋପାଳ :- ଏମାନେ କନ୍ଦ, ମୂଳ ଓ ଫଳ
 ଖାଉଅଛନ୍ତି । ତେବେ ଜଗତରେ ଅମୃତ ଆଳି ଭୋଜନର ସୃଷ୍ଟି ବ୍ୟର୍ଥ ।” କେହି ଜଣେ
 କହୁଥାଏ, “ଏ ସହଜପୁରୁଷ ଓ ସ୍ଵତାପ୍ରକାଶିନ, ବିଧି-ସୃଷ୍ଟି ରୁହନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଆମର
 ଶ୍ରବଣ-ନୟନ-ମନ-ଗୋଚର ବିଧାତାର ଯେତେ କୃତବ୍ଧ ବେଦଗଣରେ ବଞ୍ଚିତ,
 ସେ ସବୁକୁ ଚଉଦ ଭୁବନରେ ଖୋଜି ନେଖ, ଏପରି ପୁରୁଷ ଓ ନାଣ କେଉଁଠି
 ଅଛନ୍ତି ? ॥ ୨ ॥ ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ବିଧାତାଙ୍କ ମନ ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇଗଲା । ତେଣୁ ସେ
 ଏମାନଙ୍କ ଉପମାସୋପାଦି ଦୁଃଖ ସ୍ଵାପୁରୁଷ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ବହୁତ
 ପରିଶ୍ରମ କଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଅଟକଳରେ କେହି ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଠିକ୍ ହୋଇ ଗତି
 ହେଲା ନାହିଁ । ଏହି ରକ୍ଷ୍ୟା ହେବୁ ସେ ଏମାନଙ୍କୁ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଆଣି ଲୁଚାଇ
 ଦେଇଛି ।” ॥ ୩ ॥ କେହି କେହି କହୁଥାଆନ୍ତି, “ଆମ୍ଭେମାନେ ବହୁତ ଜାଣିନାହାଁ,
 ସତ । କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେ ଯେଉଁମାନେ ଏମାନଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରୁଥାଉଁ, ଜନ ଜନକୁ ପରମ

ନାହିଁ ସନେହ ବିକଳ ବସ ହୋଇଛି । ତକହିଁ ସାଢ଼ ସମୟ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି ॥
 ମୃଦୁ ପଦ କମଳ କଠିନ ମରୁ ଜାମା । ଗହବର ହୃଦୟ କହୁଛି ବର ବାମା ॥୧॥
 ପରସତ ମୃଦୁଲ ଚରନ ଅରୁନାରେ । ସକୁଚିତ ମନ୍ତ୍ର ଜମି ହୃଦୟ ହମାରେ ॥
 ଜୌ ଜଗନ୍ନାଥ ଇନ୍ଦ୍ରଜିବ ବନୁ ଖାନ୍ନା । କସ ନ ସୁମନମୟ ମାରଗୁ ଖାନ୍ନା ॥୨॥
 ଜୌ ମାଗା ପାଇଅ ବିଧି ପାହାଁ । ଏ ରଖିଅଛି ସଖି ଆଖିରୁ ମାହାଁ ॥
 ଜେ ନର ନାହିଁ ନ ଅବସର ଆଏ । ତହୁଁ ପିୟ ରାମ ନ ଦେଖନ ପାଏ ॥୩॥
 ସୁନି ସୁରୁସୁ ବୁଝୁଛି ଅକୁଲିକ । ଅବ ଲଗି ଗପ କହାଁ ଲଗି ଶୁଭ ॥
 ସମରଥ ଧାଇଁ ବିଲେକହିଁ ଜାଣି । ପ୍ରମୁଦତ ପିରୁଛି ଜନମଫଳ ପାଣି ॥୪॥

ହୁଅନ୍ତି ନାଥ ବିକଳ ଅତି ସ୍ନେହବଶ । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟେ ହୃଷିକ ଚକୋଇ ସଦୃଶ ॥
 କଠିନ ମାର୍ଗ ମୃଦୁଳ ପଦ-କଣ୍ଠ ଜାଣି । ଗହବର ହୃଦେ କହନ୍ତି ମନୋହର ବାଣୀ ॥୧॥
 ସ୍ପର୍ଶ କରିଣ ଅରୁଣ ମୃଦୁଳ ପୟର । ସଙ୍କୋଚର ମନ୍ତ୍ର ଯେହ୍ନେ ହୃଦୟ ଆହର ॥
 ଯେବେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେଲ ଏହାକୁ କାନନ । ସୁମନମୟ ମାରଗ ନ କଲ କେସନ ॥୨॥
 ଯେବେ ବିହଠାରୁ ମନ ଲୁଚିତ ଲଭନ୍ତି । ନୟନ ମଧ୍ୟରେ ସଖି, ଏହାକୁ ରଖନ୍ତି ॥
 ସେ ସମୟେ ଯେଉଁ ନର ନାଥ ନ ଆସିଲେ । ସେମାନେ ରାମ ସାତାକୁ ଦେଖି ନ ପାରିଲେ ॥୩॥
 ସୁରୁପ ଶୁଣି ଆକୁଳେ ପରୁରନ୍ତି, ଭାଇ । କେଉଁଠାରେ ହୋଇଥିବେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ॥
 ସମର୍ଥ ପୁରୁଷ ଧାଇଁ ଦେଖନ୍ତି ତଥଳ । ପ୍ରସନ୍ନ ମନେ ଫେରନ୍ତି ପାଇ ଜନ୍ମ ଫଳ ॥୪॥

ଧନ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ମନେ କରୁଅଛୁ । ଆନୁମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯେଉଁମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖି-
 ଅଛନ୍ତି, ଦେଖୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଦେଖିବେ, ସେମାନେ ବଡ଼ ପୁଣ୍ୟବାନ ॥ ୪ ॥
 ଦେହା :—ଏହିପରି ପ୍ରିୟ ବଚନ କହୁ ସମସ୍ତେ ନେତ୍ର ପ୍ରେମାଗ୍ରଜଳରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ
 କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ କହୁଥା'ନ୍ତି, “ଏହି ଅତି ସ୍ବଚ୍ଛମାରଣରେ ପୁରୁଷ-ସ୍ତ୍ରୀ ଦୁର୍ଗମ ମାର୍ଗରେ
 କିପରି ଚଳିବେ ?” ॥ ୧.୧୦ ॥ କୌପାରି :—ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସ୍ନେହବଶତଃ ବିକଳ
 ହୋଇ ପଡ଼ୁଥା'ନ୍ତି । ସତେ ଅବା ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ତହବାଳା ଶ୍ଯା ବିରହ-ପୀଡ଼ାରେ
 ଆହୁର ! ଏମାନଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ କୋମଳ ଏବଂ ମାର୍ଗ କଠୋର, ଏହା ଅନୁଭବ କରି
 ସେମାନେ ବ୍ୟଥାତହୃଦୟରେ ଉତ୍ତମ ବଚନ ବୋଲୁଥା'ନ୍ତି— ॥ ୧ ॥ “ଏମାନଙ୍କ
 କୋମଳ ଓ ଅରୁଣ ଚରଣ ଭଲର ସ୍ପର୍ଶ ମାତ୍ରେ ପୃଥ୍ବୀ ଆନୁମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ପରି ସଜ୍ଜିତ
 ହୋଇଯାଉଛି । ଜଗଦ୍‌ଶ୍ଯର ଯଦି ଏମାନଙ୍କୁ ବନବାସ ଦେଲେ, ତେବେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ
 ମାର୍ଗକୁ ପ୍ରସ୍ତମୟ କାହିଁକି କଲେନାହିଁ ? ॥ ୨ ॥ ହେ ସତ୍ ! ଯଦି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ମାଗିଲେ
 ଆମର ଅଭିଳାଷିତ ବସ୍ତୁ ମିଳନ୍ତା, ତେବେ ଆୟେମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ଆପଣା ନେତ୍ର
 ମଧ୍ୟରେ ରଖିନିଅନ୍ତେ ।” ଏହି ଅବସରରେ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ଆସି ନ ଥିଲେ, ସେମାନେ
 ଶ୍ରୀସାତାଙ୍କୁ ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ସେମାନଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟ ଶୁଣି
 ସେମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପରୁରୁଥା'ନ୍ତି, “ହେ ଭାଇ ! ଏତେବେଳକୁ କେତେ ବାଟ

ଅବଲ ବାଲକ ବୁଦ୍ଧ ଜନ କର ମୀନହିଁ ପଛୁଡାହିଁ ।

ହୋହିଁ ପ୍ରେମବସ ଲେଗ ରମି ରାମ ଜହାଁ ଜହାଁ-ଜାହିଁ ॥୧୨୧॥

ଗାଡ଼ିଁ ଗାଡ଼ିଁ ଅସହୋଇ ଅନନ୍ଦ । ଦେଖି ଶୁଭକୁଳ କେରବ ଚନ୍ଦ୍ର ॥
ଜେ କହୁ ସମାଗୁର ସୁନ ପାଡ଼ିହିଁ । ତେ ନୃପ ରାଜା ହୋଇ ଲଗାଡ଼ିହିଁ ॥୧॥
କହୁହିଁ ଏକ ଅତି ଭଲ ନରନାହ । ଶୁଭ ହମହିଁ ଜୋର ଲେଗନ ଲହୁ ॥
କହୁହିଁ ପରସପର ଲେଗଲେଗାହିଁ । ବାଟେ ସରଲ ସନେହ ସୁହାହିଁ ॥୨॥
ତେ ପିତୁ ମାତୁ ଧନ୍ୟ ଜନ୍ମ ଜାଏ । ଧନ୍ୟ ସୋ ନଗରୁ ଜହାଁ ତେ ଆଏ ॥
ଧନ୍ୟ ସୋ ଦେବୁ ସୈବୁ ବନ ଗାହିଁ । ଜହାଁ ଜହାଁ-ଜାହିଁ ଧନ୍ୟ ସୋଇ ଠାହିଁ ॥୩॥
ସୁଖ ପାୟୁଛି କରଂଚ ରଚି ତେସୁ । ଏ ଜେହିଁ କେ ସବ ଭାତି ସନେସୁ ॥
ରାମ ଲକ୍ଷନ ପଥ କଥା ସୁହାହିଁ । ରାସୁ ସକଳ ମର କାନନ ଛାହିଁ ॥୪॥

ଦର୍ଶନେ ଅକ୍ଷୟ ବାଳ ବୁଦ୍ଧ ନାଥ ସନ୍ତାପନ୍ତ ମଳି କର ।

ଯହିଁ ଯହିଁ ରାମ ରାଆନ୍ତ ଏସନ ପ୍ରେମବଶ ହୋନ୍ତ ନର ॥୧୨୨॥

ପ୍ରତି ସ୍ତାମେ ଏହପରି ହୁଅଇ ଆନନ୍ଦ । ଦେଖି ଦିନନର-କୁଳ-କଲରବ-ଚନ୍ଦ୍ର ॥
ବନବାସ ସମାଗୁର ସେ ଶୁଣି ପାରନ୍ତୁ । ସେ ରାଜା ରାଣୀଉପରେ ଦୋଷ ଆସେପନ୍ତ ॥୧॥
କେ କହୁଲ, ଅତି ଭଲ କୋଶଳ ନରେଶ । ଦେଲେ ସେ ନୟନଲଭ ଆନନ୍ଦୁ ବିଶେଷ ॥
କହନ୍ତୁ ନାଥ ପୁରୁଷ ମିଳି ପରସ୍ପର । ସକଳ ସ୍ବେଦ-ପୁରତ ବାଣୀ ମନୋହର ॥୨॥
ଧନ୍ୟ ସେ ମାତା ପିୟୁର ଜନ୍ମ ସେ କରଲେ । ଧନ୍ୟ ସେ ଜଗର ଯେଉଁଠାରୁ ଆଗମିଲେ ॥
ଧନ୍ୟ ସେ ଦେଶ ଶିଳା ପୁର ସ୍ତାମ ବନ । ଧନ୍ୟ ସେହି ସ୍ଥାନ ଯହିଁ କରନ୍ତୁ ରାମନ ॥୩॥
ଲଭିଲେ ସୁଖ ବିରହ ବିରତି ତାହାଙ୍କୁ । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ସ୍ବେଷ୍ଟ ଏ ରାହାଙ୍କୁ ॥
ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପଥକ କଥା ମନୋହର । ପୁଣି ରହୁଲ କାନନ ମାର୍ଗରେ ନିକର ॥୪॥

ଯିବେଶି ୧” ଯେଉଁମାନେ ସମର୍ଥ, ସେମାନେ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ
କରୁଥାଆନ୍ତୁ ଏବଂ ଜନ୍ମର ପରମ ଫଳ ପାଇ ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଫେରୁ-
ଥାଆନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ କୋହା—“ଯେଉଁ ଅବଳା ନାଥ, ବାଲକ ଓ ବୁଦ୍ଧମାନେ ଦଶନ
ପାରପାରୁ ନ ଥା’ନ୍ତି, ସେମାନେ ଅନୁତାପ କରୁଥା’ନ୍ତି । ଏହୁରୂପେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ତାମର
ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ମାର୍ଗ ଦେଇ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯାଉଥା’ନ୍ତି, ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନର ଲୋକମାନେ
ପ୍ରେମରେ ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ହୋଇ ପଡୁଥା’ନ୍ତି ॥୧୨୧॥ ଗୋପାଳ—“ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳ-କୁମ୍ଭଦ-ବନର
ଆନନ୍ଦବାସୁକ ଚନ୍ଦ୍ରମାସରୁଷ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦର୍ଶନ-ଲାଭରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତାମରେ
ଏହପରି ଆନନ୍ଦର ଲହରୀ ଖେଳିଯାଉଥାଏ । ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ବନବାସ-ଦଣ୍ଡର
ସମାଗୁର ଶୁଣୁଥାଆନ୍ତି, ସେମାନେ ରାଜାରାଣୀ (ଦକ୍ଷିଣ ଓ କେକେୟୀ)ଙ୍କୁ ଦୋଷ
ଦେଉଥାଆନ୍ତି ॥୧॥ କେହି କେହି କହୁଥା’ନ୍ତି, “ରାଜା ଅତି ଉତ୍ତମ, ସେ ଆନୁମାନଙ୍କୁ ଆମ
ନୟନର ଲଭ (ଫଳ) ଦେଲେ ।” ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷମାନେ ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସରଳ,

ଏହି ବଧୁ ରଘୁକୁଳ କମଳ ରବି ମଗ ଲେଗନ୍ତ ସୁଖ ଦେବ ।

ଜାହିଁ ତଳେ ଦେଖଇ ବସିନି ସିଂହ ସୌମିନି ସମେତ ॥୧୨୬॥

ଆଗେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବନେ ପାଞ୍ଚେ । ତାପସ ବେଶ ବିରଜିତ କାଞ୍ଚେ ॥

ଉଭୟ ଶତ ସିଂହ ସୋହଗ କେସେ । ବ୍ରହ୍ମ ଜୀବ ବିତ ମାୟା ଜେସେ ॥୧୭॥

ବହୁର କହୁଛି ଛବି ଜସି ମନ ବସଇ । ଜନ୍ମ ମଧୁ ମଦନ ମଧ୍ୟ ରତି ଲସଇ ॥

ଉପମା ବହୁର କହୁଛି ଲୟ । ଜନ୍ମ ବୁଧ ବଧୁ ବିତ ରେହିନି ସୋହା ॥୨୮॥

ପ୍ରଭୁ ପଦ ରେଖା ଶତ ବିତ ସୀତା । ଧରତି ଚରନ ମଗ ତଳିତ ସଞ୍ଜାତା ॥

ସୀତା ରାମ ପଦ ଅଂକ ବସାଏ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତଳିଛି ମରୁ ଦାହିନ ଲାଏ ॥୩॥

ଏହି ଭାବେ ରବି-କୁଳ-କଞ୍ଚ-ରବି ସୁଖୀ କର ପଥବାସୀ ।

ସୀତା ସଜ୍ଜମିନି ସହ ଗୁଲି ଯାନ୍ତି ଦେଖି ବନ ଶୋଭା-ଗୁଣି ॥-୨୬॥

ଆଗେ ରଘୁନାଥ ପଞ୍ଚେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆବର । ତାପସ ବେଶ ରବିଶ ସାଜନ୍ତି ସୁନ୍ଦର ॥

ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ସୀତା ଶୋଭିତ ତେମନ୍ତେ । ବ୍ରହ୍ମ ଜୀବ ମଧ୍ୟେ ମାୟା ଶୋଭଇ ଯେମନ୍ତେ ॥୧॥

ପୁଣି କହେ ଛବି ଯେତେ ମନକୁ ଆସଇ । ମଦନ ମଧୁ ମଧ୍ୟେ ବା ରତି ବିଳସଇ ॥

ଉପମା ପୁନଃ ଦୃଢ଼େ ବିରୁଦ୍ଧ ଗୁଣେ । ବିଧୁ ବୁଧ ମଧ୍ୟେ ଅବା ରେହିଣୀ ପ୍ରକାଶେ ॥୨॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ରେଖା ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ସୀତା । ପୟର ପକାଇ ମାର୍ଗ ଗୁଲିନ୍ତି ସଞ୍ଜାତା ॥

ସୀତା ରଘୁପତି ପଦ ଚିହ୍ନ ନିବାସିଣ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଗୁଲିନ୍ତି ପଥ ତାହାଣ କରଣ ॥୩॥

ସେହିପୁଣି ଓ ସୁନ୍ଦର କଥାବାଣୀ କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୨ ॥ କହୁଥାଆନ୍ତି, “ସେ ମାତାପିତା

ଧନ୍ୟ, ଯେଉଁମାନେ ଏହାକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁଠାରୁ ଏମାନେ ଆସିଅଛନ୍ତି,

ସେହି ନଗର ଧନ୍ୟ । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଦେଶ, ପର୍ବତ, ବନ ଓ ଗ୍ରାମ ଆଦି ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ

ଏମାନେ ଯାଉଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଧନ୍ୟ ॥୩॥ ଯାହାହିଁ ଏ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସବୁପ୍ରକାରେ

ସୁସ୍ଥ, ବହୁ ତାହାକୁ ଗତି ପୁଣି ଲଭ କରୁଅଛନ୍ତି ।” ପଥକବେଶୀ ଶ୍ରୀରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସୁନ୍ଦର

କଥା ସମସ୍ତ ମାର୍ଗ ଓ ଜଙ୍ଗଲରେ ବ୍ୟାପିଯାଇଥାଏ ॥ ୪ ॥ ଦେ.ହା :—ରଘୁକୁଳ-

କମଳ-ରବି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ରୂପେ ପଥଗୁଣା ନେକମାନଙ୍କୁ ସୁଖ ଦେଇ ସୀତା ଓ

ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହଚ ବନ ଦେଖି ଅଗ୍ରସର ହେଉଥାଆନ୍ତି ॥ ୧୨ ॥ ତୌପାଦ :—

ଆଗରେ ଶ୍ରୀରାମ ଓ ପଛରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୁଶୋଭିତ । ତପସୀ ବେଶରେ ହୃଦ୍ଦେ ବଡ଼ ଶୋଭା

ପାଉଥାଆନ୍ତି । ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ରହ୍ମ ଓ ଜୀବ ମଧ୍ୟରେ ମାୟା ପରି ସୀତା

ସୁଶୋଭିତା ! ॥ ୧ ॥ ପୁଣି ମୋ ମନରେ ଯେଉଁ ଛବି ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଇଛି, ତାହା

କହୁଛି—ବସନ୍ତ ଋତୁ ଓ କାମଦେବଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରତି ଶୋଭା ପାଉଅଛନ୍ତି କ ! ପୁଣି

ନିଜ ଦୃଢ଼ତା ମଧ୍ୟରେ ଶୋଭା ଉପମାଟିଏ କହୁଛି—ବୁଧ (ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁଅ) ଓ ଚନ୍ଦ୍ରମାଙ୍କ

ମଧ୍ୟରେ ରେହିଣୀ ସୁଶୋଭିତା କ ! ॥ ୨ ॥ ସୀତା ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣାଙ୍କିତ

ଚିହ୍ନ ଦ୍ଵୟ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ପାଦ ପକାଇ ଗୁଲିଆନ୍ତି । କାଳେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ଚିହ୍ନ ଉପରେ

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରୀତି ସୁଦୃଢ଼ । ବଚନ ଅଗୋଚର କମି କହି ଜାଣି ॥
ଖଗମୁଗ ମଗନ ଦେଖି ଛବି ହୋହା । ଲବ ରୋଷ ଚିତ ରାମ ବଟୋହା ॥୩॥
କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଦେଖେ ପଥକ ପ୍ରିୟ ସିନ୍ଧୁ ସମେତ ଦୋଉ ଭାଇ ।

ଭବ ମରୁ ଅଗମ ଅନଂକୁ ତେଇ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରମ ରହେ ସିରାଇ ॥୧୬୩॥
ଅଜହ୍ନ ଜାୟୁ ଉର ସପନେହୁଁ କାଞ୍ଚି । ବସହୁଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସିନ୍ଧୁ ରାମୁ ବଟାଞ୍ଚି ॥
ରାମ ଧାମ ପଥ ପାଇଛି ସୋଇ । ଜୋ ପଥ ପାଠୁଁ କବହୁଁ ମୁନି କୋଇ ॥୧॥
ତବ ରଘୁବୀର ଶ୍ରମିତ ସିନ୍ଧୁ ଜାମା । ଦେଖି ନିକଟ ବଢ଼ି ସୀତଲ ପାମା ॥
ତହୁଁ ବସି କଂଦ ମୂଲ ପଲ ଖାଞ୍ଚି । ପ୍ରୀତି ନହାଇ ତଲେ ରଘୁରାଞ୍ଚି ॥୨॥

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତାଙ୍କ ପ୍ରୀତି ମନୋହର । ବଞ୍ଚିବ ହେବ କେମନ୍ତେ, ବାଣୀଅଗୋଚର ॥
ରୁପ ଦେଖି ଖର ମୁଗ ହୁଅନ୍ତି ମୋହିତ । ଶ୍ରୀରାମ ବାଟୋଇ ରୋଷ କରିନେଲେ ଚିହ୍ନା ॥
ବେନି ଭାଇ ପ୍ରିୟ ପଥକ ଦୁୟାକୁ ସୀତା ସହ ସେ ଦେଖିଲେ ।

ମହାନଦେ ଭବ ଅଗମ୍ୟ ମାର୍ଗ ସେ ଶ୍ରମ ବିନା ସମାପିଲେ ॥୧୬୩॥

ଏବେ ମଧ୍ୟ ବିଳେ ହୋନ୍ତି ଯେବେ କା'ହୁଁଦରେ । ବାଟୋଇ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ସ୍ବପନରେ ॥
ରାମ-ଧାମ-ପଥ ପ୍ରାପ୍ତ କରେ ସେ ରୁଚିତ । ଯେ ପଥ କୌଣସି ମୁନି ଲଭେ କଦାଚିତ ॥୧॥
ତହୁଁ ରଘୁବୀର ସୀତା ଶ୍ରମଜ୍ଞାନୁ ଜାଣି । ବିଲେନ ନିକଟେ ବଟ ସ୍ବର୍ଗୀଚଳ ପାଣି ॥
ତହୁଁ କନ୍ଦମୂଲ ଫଳ ବସିଣ ଭୁଞ୍ଜିଲେ । ପ୍ରୀତି ସ୍ଥାନ କରି ରାମ ପ୍ରସାଣ କରିଲେ ॥୨॥

ପାଦ ପଡ଼ିଯିବ, ସେଥୁ ନିମନ୍ତେ ତର ତର ସେ ପଥରେ ପାଦ ପକାଉଥା'ନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତା ଓ ଶ୍ରୀରାମ ଉଭୟଙ୍କ ଚରଣ ଚିତ୍ତକୁ ତାହାଣ କେତେ ବଞ୍ଚାଇ ପଥରେ ଅନ୍ତର ହେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କ ସ୍ବପନର ପ୍ରୀତି ଅନୁବଚନାୟ । ଅତଏବ ତାହା କପରି କହୁ ଯାଇ ପାରିବ ? ପକ୍ଷୀ ଓ ପଶୁମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହୁ ଛବିକୁ ଦେଖି ପ୍ରେମାନନ୍ଦମୟ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥା'ନ୍ତି । ପଥକରୂପୀ ଶ୍ରୀରାମ ସେମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତ ମଧ୍ୟ ହରଣ କରି ନେଇଥାଆନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —ସୀତାଙ୍କ ସହ ହୁଇ ଭାଇକୁ ପ୍ରିୟ ପଥକ ବେଶରେ ଯେଉଁମାନେ ଦେଖିଲେ, ସେମାନେ ଅନାୟାସରେ, ଆନନ୍ଦରେ ସଫାରର ଅଗମ୍ୟ ମାର୍ଗ ପାର ହେବା ନିମନ୍ତେ ଉପାୟ ଲାଭ କରିପାରଲେ । ଅର୍ଥାତ୍ ଜନ୍ମମରଣ-ଚକରୁ ଅନାୟାସରେ ସେମାନେ ମୁକ୍ତିଲାଭ କଲେ ॥ ୧୬୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଆଜି ମଧ୍ୟ ଯାହାର ହୃଦୟରେ ସ୍ବପ୍ନରେ ସ୍ବପ୍ନା କେବେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତା ଓ ରାମ-ଏହି ତିନି ପଥକ ଆଦି ବସନ୍ତି, ତେବେ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ମୁନିଜନ-ହୁଏ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପରମଧାମର ମାର୍ଗ ପାଇପାରେ ॥୧॥ ତଦନନ୍ତର ଶ୍ରୀରାମ ସୀତା ଜ୍ଞାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଅନୁଭବ କଲେ । ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ବରଗଛ ଓ ପଶୁ ପାଣି ସ୍ବକାର ଦେଖି ସେମାନେ ସେହନ ସେହନାବେ ରହିଲେ । କନ୍ଦ, ମୂଲ ଓ ଫଳ ଖାଇ ରାତି ସେହନାରେ କଟାଇଲେ ଏବଂ ପରଦିନ ପ୍ରୀତି କାଳରେ ସ୍ଥାନ ପରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଆସେ ଆସେ ଚଳିଲେ ॥ ୨ ॥

ଦେଖତ ବନ ସର ସୈଲ ସୁହାଏ । ବାଲ୍ୟାକ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରଭୁ ଆଏ ।
ରାମ ଗାଧ ମୁନି ବାସୁ ସୁହାଉଁନ । ସୁନ୍ଦର ଗିରି କାନନୁ ଜଳ ପାଉଁନ ॥୩॥
ସରନି ସରୋଜ ବିଷୟ ବନ ଫୁଲେ । ଗୁଞ୍ଜତ ମଞ୍ଜ ମଧୁପ ରସ ଭୁଲେ ।
ଖଗ ମୁଗ ବିସ୍ମୟ କୋଳାହଳ କରନ୍ତି । ବିରହେ ବେର ମୁଦିତ ମନ ଚରନ୍ତି ॥୪॥

ସୁନି ସୁନ୍ଦର ଆଶ୍ରମୁ ନିରଖି ହରଷେ ରାଜିବନେନ ।

ସୁନି ରଘୁବର ଆଗମନୁ ମୁନି ଆଗେ ଆସୁଛୁ ଲେନ ॥୧୬୪॥

ମୁନି କହୁଁ ରାମ ଦଣ୍ଡବତ ଖାନ୍ନା । ଆସିରବାଦୁ ବିପ୍ରବର ଖାନ୍ନା ।
ଦେଖି ରାମ ଛବି ନୟନ ଜୁଡ଼ାନ୍ନେ । କର ସନମାନ୍ ଆଶ୍ରମଣ୍ଡି ଆନେ ॥୧॥
ମୁନିବର ଅତିଥି ପ୍ରାନପ୍ତିୟୁ ପାଏ । କଂଦ ମୂଳ ଫଳ ମଧୁର ମଗାଏ ॥
ସିନ୍ଧୁ ସୌମିନ୍ଦ୍ର ରାମ ଫଳ ଖାଏ । ତବ ମୁନି ଆଶ୍ରମ ଦିଏ ସୁହାଏ ॥୨॥

କଲେକ ବନ ଶତଳ ସର ଶୋଭା-ରାଶି । ବାଲ୍ୟାକ ଆଶ୍ରମେ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରବେଶିଲେ ଆସି ॥
ରାମ ଦେଖିଲେ ମୁନିଙ୍କ ବାସ ସୁଶୋଭେନ । ସୁନ୍ଦର ଗିରି କାନନ ସଜ୍ଜିତ ପାବନ ॥୩॥
ସରେ ସରୋଜୁହ ବନେ ବୃକ୍ଷ ପ୍ରସ୍ତୁତନ୍ତି । ମଧୁରସେ ଭୁଲି ମନ୍ତ୍ର ଅଳି ଗୁଞ୍ଜରନ୍ତି ॥
ବିସ୍ମୟ ମୁଗ ବିହଙ୍ଗ କୋଳାହଳ କରି । ଆନନ୍ଦେ ଚରନ୍ତି ମନୁ ବେର ପରିହରନ୍ତି ॥୪॥

ଦେଖି ମନୋରମ ପବିତ୍ର ଆଶ୍ରମ ହରଷ ପଦ୍ମ-ଲେଚନ ।

ଅଭ୍ୟାସି ନେବାକୁ ଆସିଲେ ମୁନି ଶୁଣି ରାମ ଆଗମନ ॥୧୬୫॥

ମୁନିଙ୍କୁ ରାମ ଭୂମିଷ୍ଠ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ମୁଦିତେ ଆଶିଷ ଦ୍ଵିଜବର ପ୍ରଦାନିଲେ ॥
ଦେଖି ରାମ ଛବି ହେଲ ଶୀତଳ ନୟନ । ସମ୍ମାନ କରି ଆଶ୍ରମେ ଆସିଲେ ଦହନ ॥୧॥
ପ୍ରାଣର ପ୍ରିୟ ଅତିଥି ପାଇ ପଡ଼ିପଡ଼ି । ମଗାଇଲେ କହମୂଳ ଫଳ ମିଷ୍ଠ ଅତି ॥
ଭୁଞ୍ଜିଲେ ଫଳ ସୌମିନ୍ଦ୍ର ସାତା ରଘୁବର । ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ମୁନି ଦେଲେ ଆସନ ସୁନ୍ଦର ॥୨॥

ସୁନ୍ଦର ବନ, ସରୋବର ଓ ପବିତ୍ର ଦେଖି ଦେଖି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାଲ୍ୟାକ ଆଶ୍ରମକୁ
ଆସିଲେ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖିଲେ, ମୁନିଙ୍କ ନିବାସସ୍ଥାନ ଅତି ସୁନ୍ଦର । ସେଠାରେ
ସୁନ୍ଦର ପବିତ୍ର, ବନ ଓ ପବନ ଜଳ ଅଛି ॥ ୩ ॥ ସରୋବରମାନଙ୍କରେ କମଳ ଓ ବନ-
ମାନଙ୍କରେ ବୃକ୍ଷ ସବୁ କୁସୁମିତ ଏବଂ ମକରନ୍ଦ-ରସରେ ଭିଜିଥିବା ଭ୍ରମରମାନେ ସୁନ୍ଦର
ଗୁଞ୍ଜନ କରୁଅଛନ୍ତି । ବହୁତ ପକ୍ଷୀ ଓ ପଶୁ କୋଳାହଳ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଶହେ ଶହେ-ରହତ
ହୋଇ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ବିଚରଣ କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା—ପବନ ଓ ସୁନ୍ଦର
ଆଶ୍ରମକୁ ଦେଖି କମଳନୟନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ରଘୁବର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଗମନ-
ବାତ୍ସା ଶୁଣି ମୁନି ବାଲ୍ୟାକ ତାହାକୁ ପାଛୋଟି ନେବା ପାଇଁ ଆଗେଇ ଆସିଲେ ॥୧୬୫॥
ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୁନିଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତ କଲେ । ବିପ୍ରବର ମୁନି ତାହାକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ
ଦେଲେ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଛବି ଦେଖି ମୁନିଙ୍କ ନେତ୍ର ଶୀତଳ ହୋଇଗଲା । ମୁନି ସମ୍ମାନ
ତାହାକୁ ଆଶ୍ରମକୁ ନେଇ ଆସିଲେ ॥ ୧ ॥ ମୁନିବର ବାଲ୍ୟାକ ପ୍ରାଣପ୍ରୟ ଅତିଥିମାନଙ୍କୁ

ବାଲମୀକି ମନ ଆନନ୍ଦୁ ଭାବୀ । ମଂଗଳ ମୁରତି ନୟନ ନିଦ୍ରାଶୀ ॥
 ତବ କର କମଳ ଜୋର ରଘୁରାଜ । ବୋଲେ ବଚନ ଶ୍ରବନ ସୁଖଦାଈ ॥୩॥
 ତୁମ୍ଭ ହିକାଳ ଦରସୀ ମୁନିନାଥ । ବିଷ୍ଣୁ ବଦର ଜମି ତୁମ୍ଭରେ ହାଥା ॥
 ଅସ କହି ପ୍ରଭୁ ସବ କଥା ବଖାଣ । ଜେହ୍ନି ଜେହ୍ନି ଭାଣି ଶାନ୍ତି ବନ୍ଧୁ ରାମ ॥୪॥

ତାତ ବଚନ ଶୁଣି ମାତୁ ହିତ ଭଲ ଭରତ ଅସ ରାଜ ।

ମୋ କହୁଁ ଦରସ ତୁମ୍ଭାର ପ୍ରଭୁ ସବୁ ମମ ପୁନ୍ୟ ପ୍ରଭାତ ॥୧୫॥

ଦେଖି ପାୟ ମୁନିରାୟ ତୁମ୍ଭାରେ । ଭବ ସୁକୃତ ସବୁ ସୁଫଳ ହମାରେ ॥
 ଅବ ଜହଁ ରାଜର ଆୟୁସ୍ ହୋଇ । ମୁନି ଉଦବେଗୁ ନ ପାଠେ କୋଇ ॥୧॥
 ମୁନି ତାପସ କିନ୍ତୁ ତେଁ ଦୁଖୁଲହସ୍ୟ । ତେ ନରେସ ବିନୁ ପାବକ ଦହସ୍ୟ ॥
 ମଂଗଳମୁଲ ବିପ୍ର ପରିତୋଷୁ । ଦହଇ କୋଟି କୁଲ ଭୂପୁର ରୋଷୁ ॥୨॥

ପରମ ଆନନ୍ଦ ରାଜି ବାଲମୀକି ମନେ । ସୁମଙ୍ଗଳ ମୁଣ୍ଡି ଅବଲୋକଣ ନୟନେ ॥
 ତହୁଁ ପାଣି-ପଦ୍ମ ଯୋଡ଼ି ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ । ଶ୍ରବଣ-ସୁଖ-ଦାୟକ ଭାବିଲେ ବଚନ ॥୩॥
 ତୁମ୍ଭେ ତନିକାଳ ଜାତା ଅଟ ମୁନିରାୟ । ବିଷ୍ଣୁ ତୁମ୍ଭ କରେ ନ୍ୟସ୍ତ ବରକୋଳି ପ୍ରାୟ ॥
 ଏହା କହୁ ପ୍ରଭୁ ସବୁ କଥା ଶୁଣାଇଲେ । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଭାବେ ରାଣୀ ବନେ ପଠାଇଲେ ॥୪॥

ପିତାଙ୍କ ବଚନ, ମାତା ହୃତ ପୁଣ, ରାଜା ଭଲ ଭ୍ରତ ପରି ।

ମୋ ନିମନ୍ତେ ତୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନ ଏ ସବୁ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଭବ ମୋହର ॥୧୬॥

ବିଲେକି ମୁନିନାୟକ ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୀ ପୟର । ସୁଫଳ ହୋଇଲ ଆମ୍ଭ ସୁକୃତ ନିକର ॥
 ଏବେ ଯହିଁ ଆପଣଙ୍କ ହେବ ଅନୁମତି । କୌଣସି ମତେ ଉଦ୍‌ବେଗ ନ ପାଇବେ ଯଥା ॥୧॥
 ମୁନି ତାପସ ଲଭନ୍ତି ଯାହା ଦ୍ଵାରା କୈଶ । ଅନଳ ବିନା ଦହନ ହୁଏ ସେ ନରେଶ ॥
 ମଙ୍ଗଳ ମୁଲ ଅଟଇ ବିପ୍ର ପରିତୋଷ । ଦହଇ କୋଟି କୁଳକୁ ମହାସୁର ରୋଷ ॥୨॥

ପାଇ ସେମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ମଧୁର କଳ, ମୁଲ ଓ ଫଳ ମଗାଇଲେ । ସାତା, ଲକ୍ଷ୍ମଣ
 ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଫଳ ଭୋଜନ କଲେ । ତତ୍ପରେ ମୁନି ସେମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ରାମ ନିମନ୍ତେ
 ସୁନ୍ଦର ସ୍ଥାନ ଦେଲେ ॥ ୨ ॥ ମଙ୍ଗଳ ମୁଣ୍ଡିକୁ ନେସରେ ଦେଖି ବାଲୁକିଙ୍କ ମନରେ
 ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଉଥାଏ । ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ, କର-କମଳ ଯୋଡ଼ି ଶ୍ରବଣ-
 ସୁଖଦାୟକ ମଧୁର ବଚନ କହଲେ— ॥ ୩ ॥ “ହେ ମୁନିନାଥ ! ଆପଣ ହିକାଳଦର୍ଶୀ ।
 ସମ୍ପଦାୟ ଏହି ବିଷ୍ଣୁ ଆପଣଙ୍କ ହାତ ଉପରେ ରଖା ହୋଇଥିବା ବରକୋଳି ପରି ॥”
 ଏହା କହିବା ପରେ ଯେମିତି ଯେମିତି ରାଣୀ କୈକେୟୀ ବନବାସ ଦେଲେ, ପ୍ରଭୁ ସେହିସବୁ
 କଥା ବିସ୍ତାରପୂର୍ବକ କହୁ ଶୁଣାଇଲେ ॥୪॥ ତୋହା ।—ସେ କହଲେ, “ହେ ପ୍ରଭୁ !
 ପିତାଙ୍କ ଅଜ୍ଞାପାଳନ, ମାତାଙ୍କ ହୃତସାଧନ ଏବଂ ଭରତ ପରି ସ୍ଵେଷ୍ଟ ଓ ଧର୍ମୀୟା ଭାଇର
 ରାଜପଦ-ଲଞ୍ଜ ଏବଂ ମୋର ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲଞ୍ଜ—ଏ ସବୁ ମୋ ପୁଣ୍ୟର ପ୍ରଭବ ॥୧୫॥
 ତୋପାଇ—“ହେ ମୁନିରାଜ ! ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-ଦର୍ଶନ ଯୋଗେ ମୋର, ସମସ୍ତ

ଅସ କହୁଁ ଜାନି କହିଅ ସୋଇ ଠାଉଁ । ସିୟ ସୌମିତ୍ରୀ ସହିତ ଜହଁ ଜାଉଁ ॥
 ତହଁ ରଣ ରୁଚର ପରନ ତୁନ ଧାଲ । ବାସୁ କରୋଁ କହୁଁ କାଲ କୃପାଲ ॥୩॥
 ସହଜ ସରଲ ସୁନି ରଘୁବର ବାମା । ସାଧୁ ସାଧୁ ବୋଲେ ମୁନି ଜ୍ଞାନୀ ॥
 କସ ନ କହୁହୁ ଅସ ରଘୁକୁଲକେତୁ । ତୁମ୍ଭ ପାଲକ ସତତ ଶ୍ରୁତି ସେତୁ ॥୪॥

ଶ୍ରୁତିସେତୁ ପାଲକ ରାମ ତୁମ୍ଭ ଜଗନ୍ନାଥ ମାୟା ଜାନକୀ ।
 ଜୋ ସୁକତି ଜଗୁ ପାଲତି ହରତି ରୁଖ ପାଇ କୃପାନିଧାନ ଶା ॥
 ଜୋ ସହସର୍ବାୟୁ ଅସ୍ତ୍ରାୟୁ ମହିଧରୁ ଲଖନୁ ସତରାଚର ଧମା ।
 ସୁର କାଜ ଧର ନରରାଜ ତନୁ ତଲେ ଦଳନ ଖଲ ନିସିଚର ଅମା ॥

ଏମନ୍ତ ଦୁବେ ଚରଣ ସେହି ସ୍ଥାନ କହ । ଯେଉଁଠାକୁ ଯିବ ସୀତା ସହଯତ୍ରୀ ସହ ॥
 ତହଁ ରଣ ରୁଚର ତୁଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ନିବାସ ଜଗିବ କୃପାମୟ, କହୁ କାଲ ॥୫॥
 ସହଜ ସରଲ ଶୁଣି ରଘୁବର ବାଣୀ । ସାଧୁ ସାଧୁ, କହୁ ପ୍ରଶଂସିଲେ ମୁନି ଜ୍ଞାନୀ ॥
 କପା ଏହା ନ କହୁବ ରଘୁକୁଳ-କେତୁ । ରୁମ୍ଭେ ସତତ ପାଲକ ଅଟ ଶ୍ରୁତି-ସେତୁ ॥୬॥

ଶ୍ରୁତି-ସେତୁ-ପାଲକ ରୁମ୍ଭେ ବିଶ୍ଵ-ନାୟକ, ମାୟା ଜାନକୀ, ରଘୁପତି ।
 କରୁଣାନିଧିଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଜାଣି ସହାର ଯେ ସୁକି ପାଲି ସହାରନ୍ତି ।
 ସହସ୍ର-ଶିର ମହାଧର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଚରାଚରୋରୁ,
 ସୁର-କାର୍ଯ୍ୟ-ସାଧନେ ଖଲ ଦେବ୍ୟ-ଦଳନେ ଧରାରେ ନରତନୁ ଧର ॥

ପୁଣ୍ୟ ସଙ୍ଗଳ ହୋଇଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଆପଣଙ୍କ ଆଦେଶ ଦେବ, ଯେଉଁ-
 ଠାରେ କି କୌଣସି ମୁନି ଆମ ଯୋଗେ ଉଦ୍‌ବେଗ ପାଇବେ ନାହିଁ, ଆମେ ସେହି ସ୍ଥାନକୁ
 ଯିବୁ । ଯାହାଙ୍କ ଯୋଗେ ମୁନି ଓ ତପସୀ ହୁଏତ ପାଆନ୍ତି, ସେ ରାଜା ବିନା ଅଗ୍ନିରେ
 କେବଳ ଆପଣା ହୁଏତ ଯୋଗେ ହିଁ ଜଳି ମରନ୍ତି । ବାହୁଣ୍ୟମାନଙ୍କ ସନ୍ତୋଷ ସମସ୍ତ
 ମଙ୍ଗଳର ମୂଳ ଏବଂ ତୁଦେବ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦୋଷ କୋଟି କୋଟି କୁଳକୁ ଉତ୍ସାହିତ
 କରିପାଏ ॥ ୧-୨ ॥ ଦୁଇସ୍ଥରେ ଏହିପରି ବିଚାର କରି ସେହି ସ୍ଥାନ କହି ଦିଅନ୍ତୁ,
 ଯେଉଁଠାକୁ କି ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କ ସହ ଯିବି । ହେ ଦୟାଳୁ ! ସେହିଠାରେ ସୁନ୍ଦର
 ପଥ ଓ ଘାସର କୁଟର ନିର୍ମାଣ କରି କିଛି ସମୟ ନିବାସ କରିବି ।” ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ସହଜ ସରଲବାଣୀ ଶୁଣି ଜ୍ଞାନୀ ମୁନି ବାଲ୍ୟାକ କହୁଲେ, “ଧନ୍ୟ ! ଧନ୍ୟ ! ହେ
 ରଘୁକୁଳକେତୁ ! ଆପଣ ଏପରି କାହିଁକି ନ କହନ୍ତେ ? ଆପଣ ସବଦା ବେଦର ମର୍ଯ୍ୟାଦା
 ପାଳନ କରନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ :—ହେ ରାମ ! ଆପଣ ବେଦର ମର୍ଯ୍ୟାଦାରାକ୍ଷକ
 ଜଗଦ୍‌ଗୁରୁ ଓ ଜାନଙ୍କ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ଵରୂପଭୂତା ମାୟା । ସେହି ମାୟା କୃପାନିଧାନ ପ୍ରଭୁଙ୍କ
 (ଆପଣଙ୍କ) ଇଚ୍ଚିତ ପାଲ ଜଗତର ସୁଜନ, ପାଲନ ଓ ସହାର କରନ୍ତି । ଯେ ସହସ୍ର-
 ଶିରଧାରୀ ସର୍ବସ୍ଵାମୀ ଏବଂ ପୃଥିବୀକୁ ଆପଣା ମସ୍ତକ ଉପରେ ଧାରଣ କରନ୍ତି, ସେହି ଚରାଚର-
 ସ୍ଵାମୀ ଶେଷତେବ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରୂପରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ବେଦତାମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟସାଧନ

ରାମ ସରୁପ ତୁମ୍ଭାର ବଚନ ଅଗୋଚର ବୁଦ୍ଧିପର ।

ଅବଗତ ଅକଥ ଅପାର ନେତ ନେତ ନିତ ନିଗମ କହ ॥୧୬୭॥

ଜଗୁ ପେଶନ ତୁମ୍ଭ ଦେଖନିହାରେ । ବିଧି ହରି ସବୁ ନରୁଁନିହାରେ ॥
ତେଇ ନ ଜାନହିଁ ମରମୁ ତୁମ୍ଭାର । ଔରୁ ତୁମ୍ଭହିଁ କୋ ଜାନନିହାର ॥୧॥
ସୋଇ ଜାନଇ ଜେନ୍ଦ୍ର ଦେହୁ ଜନାଇ । ଜାନତ ତୁମ୍ଭହିଁ ତୁମ୍ଭଇ ହୋଇ ଜାଇ ॥
ତୁମ୍ଭରିହିଁ କୃପା ତୁମ୍ଭହିଁ ରଘୁନଂଦନ । ଜାନହିଁ ଭଗତ ଭଗତ ଉର ଚଂଦନ ॥୨॥
ବିଦାନଂଦମୟ ଦେହ ତୁମ୍ଭାର । ବିଗତ ବିକାର ଜାନ ଅଧିକାର ॥
ନର ଚରୁ ଧରେହୁ ଫଟ ପୁର କାଜା । କହୁ କରୁ ଜପ ପ୍ରାକୃତ ରାଜା ॥୩॥
ରାମ ଦେଖି ସୁନି ଚରିତ ତୁମ୍ଭାରେ । ଜଡ଼ ମୋହୁଁ ରୁଧ ହୋଇଁ ସୁଖାରେ ॥
ତୁମ୍ଭ ଜୋ କହୁ କରୁ ସବୁ ସାର୍ବ । ଜପ କାଳୁଅ ତପ ରୁଦ୍ଧ ଅ ନାରୁ ॥୪॥

ରାମ ରୁମ୍ଭ ରୁପ ବଚନ ଅଗତ, ବୁଦ୍ଧିର ଉଦ୍ଧୃତ ଅଟଇ ।

ବ୍ୟାପକ, ଅଲକ୍ଷ୍ୟ, ନେତ ନେତ, ନିତ୍ୟ ନିଗମ ଗାନ କରଇ ॥୧୬୭॥

ଜଗତ ଦୃଶ୍ୟ ଅଟଇ ଆପଣ ଦର୍ଶକ । ବିଧି ହରି ମହେଶଙ୍କ ନର୍ତ୍ତନ-କାରକ ॥
ସେ ମଧ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ମରମ ରୁମ୍ଭର । ଅନ୍ୟ କେ ଜାଣି ପାରିବ ରୁମ୍ଭକୁ ଆବର ॥୧॥
ଯାହାକୁ ଜଣାଇ ଦିଅ ସେ ଜାଣିପାରଇ । ଜାଣନ୍ତେ ରୁମ୍ଭକୁ ରୁମ୍ଭ ସରୁପ ହୁଅଇ ॥
ରୁମ କୃପାରୁ ରୁମକୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ । ଜାଣଇ ଭକ୍ତ, ଭକତ-ହୃଦୟ-ଚନ୍ଦନ ॥୨॥
ରୁମେ ଅଟ ବିଦାନ-ମୟ ଦେହଧାରୀ । ବିଗତ ବିକାର, ଏହା ଜାଣେ ଅଧିକାରୀ ॥
ସହ ବିରୁଧଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ନର-ଚରୁ ଧର । ପ୍ରାକୃତ ନୃପ ସମାନ କହ, ଆଉ କର ॥୩॥
ରାମ, ଚକିତ ରୁମ୍ଭର ଅବଲୋକ ଶୁଣି । ମୁଣି ମୋହ ଲଭେ, ରୁଧ ସୁଖୀ ହୁଏ ଗୁଣି ॥
ରୁମେ ଯାହା କୁହ କର ତାହା ସବୁ ସତ । ଯେମନ୍ତ ବେଶ ନାଚିବା ଉଚିତ ତେମନ୍ତ ॥୪॥

ନିମନ୍ତେ ଆପଣ ରାଜଗର-ଧାରଣମୁଖକ ହୁଷ୍ଟ ରାଜସ୍ବେନାକୁ ନାଶ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
ବାହାରି ଅଛନ୍ତି ॥ ସୋରଠା—ହେ ରାମ ! ଆପଣଙ୍କ ସରୁପ ବଚନର ଅଗୋଚର, ବୁଦ୍ଧିର
ଉଦ୍ଧୃତ, ଅବ୍ୟକ୍ତ, ଅକଥନୀୟ ଓ ଅପାର । ବେଦବେଶ ନିରନ୍ତର ତାହାକୁ ‘ନେତ’
‘ନେତ’ କହ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି ॥ ୧୬୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ ରାମ ! ଜଗତ ଦୃଶ୍ୟ
ଓ ଆପଣ ତାହାର ଦର୍ଶକ । ଆପଣ ବୃଦ୍ଧା, ବ୍ୟସ୍ତ ଓ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ହୁତା ନରୁନ୍ତି । ସେମାନେ
ଯେତେବେଳେ ଆପଣଙ୍କ ମର୍ମ (ରହସ୍ୟ) ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଆଉ ଆପଣଙ୍କୁ ଜାଣିପାରିବ,
ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତି କିଏ ? ॥ ୧ ॥ ଯାହାକୁ ଆପଣ ଜଣାଇ ଦିଅନ୍ତି, ସେହି କେବଳ ଆପଣଙ୍କୁ
ଜାଣେ ଏବଂ ଜାଣିବା ମାତ୍ରେ ସେ ଆପଣଙ୍କ ସରୁପରେ ପଶିପାରେ ହୋଇଯାଏ । ହେ
ରଘୁନନ୍ଦନ ! ହେ ଭକ୍ତଗଣ-ହୃଦୟ-ଶୀତଳ-ଚନ୍ଦନ ! ଆପଣଙ୍କ କୃପାଯୋଗେ ହିଁ
ଭକ୍ତମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ଜାଣିପାରନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଆପଣଙ୍କ ଶରୀର ବିଦାନମୟ ଓ ସମସ୍ତ
ବିକାର-ରହତ । ଅଧିକାର ପ୍ରଭୁଷମାନେ ହିଁ ଏହି ରହସ୍ୟକୁ ଜାଣି ପାରନ୍ତି । ଆପଣ

ପୁଂଜେହୁ ମୋହୁ କି ରହେଁ କହଁ ମେଁ ପୁଂଜତ ସବୁବୁଝି ।

ଜହଁ ନ ହୋହୁ ତହଁ ଦେହୁ କହୁ ତୁହୁହ ଦେଖାଣ୍ଡେଁ ଠାଉଁ ॥୧୬୭॥

ସୁନି ମୁନି ବଚନ ପ୍ରେମରସ ସାନେ । ସବୁର ରାମ ମନ ମହୁଁ ମୁସୁକାନେ ॥
ବାଲମୀକି ହୁଁସି କହୁଛି ବହୋଷ । ବାମା ମଧୁର ଅମିଅ ରସ ବୋଷ ॥୧॥
ସୁନହୁ ରାମ ଅବ କହୁଛି ନିକେତା । ଜହଁ ବସହୁ ସିୟୁ ଲଖନ ସମେତା
ଜିହ୍ଵା କେ ଶ୍ରବନ ସମୁଦ୍ର ସମାନା । କଥା ତୁହୁର ସୁଭଗ ସରି ନାନା ॥୨॥
ଭରୁଛି ନରଂତର ହୋଛି ନ ପୁରେ । ଚିହ୍ନ କେ ହୁୟୁ ତୁହୁ କହୁଁ ଗୁହ ରୁରେ ॥
ଲେଚନ ଶୁଭକ ଜିହ୍ଵା କରି ରାଶେ । ରହୁଛି ବରସ ଜଳଧର ଅଭିଲେଷେ ॥୩॥

ପରୁଷଲ ମୋତେ, ରହୁବି ପୁଂ କାହିଁ, ପୁଂଜନ୍ତେ ପୁଂ ଲକ୍ଷ୍ୟା ମଣେ ।

ରୁମ୍ଭେ ନାହଁ ଯହିଁ ବସି ମୋତେ କହୁ, ସ୍ଥାନ ଦେଖାଇବି ଶୁଣେ ॥୧୬୮॥

ପ୍ରେମରସରେ ପ୍ରାବତ ପ୍ରବଳ ବଚନେ । ସଙ୍କୋଚ ଲଭୁ ହୁଅଲେ ରାମ ମନେ ମନେ ॥
ହୁଁସି ବାଲମୀକି ରୁଷ ଭାଷିଲେ ଆବର । ମଧୁର ପୀୟୁଷ-ରସ-ମିଶ୍ରିତ ସୁନ୍ଦର ॥୧॥
ଶୁଣ ରଘୁନାଥ, ଏବେ କହୁଛି ସଦନ । ନିବାସ କରିବି ଯହିଁ ସୀତା ସଲଖଣ ॥
ଯାହାଙ୍କ ଶ୍ରବଣ ଅଟେ ଜଳନିଧି ସମ । ବିବିଧ ସରତ ରୁମ୍ଭ କଥା ମନୋରମ ॥୨॥
ପ୍ରବେଶ କରଇ ସଦା ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ ହୁଅଇ । ତାଙ୍କ ହୃଦ ରୁମ୍ଭ ଶୁଭ ସଦନ ଅଟଇ ॥
ଲେଚନକୁ ଶୁଭକ ଯେ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଦର୍ଶନ-ଜଳଧରକୁ ଲକ୍ଷିଣ ରହନ୍ତି ॥୩॥

ଦେବତା ଓ ସହସ୍ରମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ନରଖଣ୍ଡର ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରାକୃତ
ରାଜା ପରି ଆପଣ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଓ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ହେ ରାମ ! ଆପଣଙ୍କ
ଚରିତ୍ର ଦେଖି ଓ ଶୁଣି ମୂର୍ଖ ଲୋକ ମୋହପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଜ୍ଞାନୀଜନ ସୁଖୀ ହୁଅନ୍ତୁ ।
ଆପଣ ଯାହା କହୁ କହନ୍ତି ବା କରନ୍ତି, ତାହା ସତ୍ୟ ବା ଯଥାର୍ଥ । କାରଣ ଯେପରି
ବେଶ, ସେପରି ନାଚବା ମଧ୍ୟ ଉଚିତ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା .—ଆପଣ କେଉଁଠାରେ ରହୁବେ
ବୋଲି ମୋତେ ପଚାରିଲେ । କିନ୍ତୁ ସଙ୍କୋଚ ସହକାରେ ଆପଣଙ୍କୁ ପୁଂ ପଚାରୁଛି—“ଆପଣ
ଯେଉଁଠାରେ ନାହାନ୍ତି, ସେହି ସ୍ଥାନ ମୋତେ କହୁ ଦିଅନ୍ତୁ । ତତ୍ପରେ ପୁଂ ଆପଣଙ୍କ ରହିବା
ନିମନ୍ତେ (ଉକ୍ତ) ସ୍ଥାନ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦେବି ।” ॥୧୬୮॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ପ୍ରନିଜ ପ୍ରେମ-
ରସସିନ୍ଧୁ ବଚନ ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମ ସବୁଚିତ ହୋଇ ମନେ ମନେ ହୁସିଲେ । ବାଲମୀକି ହୁସି
ପୁଣି ଅମୃତରସ-ସିନ୍ଧୁ ମଧୁର ବାଣୀ ବୋଇଲେ— ॥ ୧ ॥ “ହେ ରାମ ! ଶୁଣନ୍ତୁ,
ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହ ଆପଣ ନିବାସ କରିବେ, ପୁଂ ସେହି
ସ୍ଥାନ କହୁଦେଉଛି । ଯାହାଙ୍କର ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ ସମ୍ପଦ ପରି ଆପଣଙ୍କ ଅନେକ କଥା-
ନଦୀ ଦ୍ଵାରା ନିରନ୍ତର ଭରି ଉଠୁଥାଏ, କିନ୍ତୁ କେବେ ହେଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏନାହିଁ, ସେହି-
ମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ଆପଣଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ଗୁହ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ନେହକୁ
ଶୁଭକ କରି ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନରୂପୀ ମେଘ ନିମନ୍ତେ ସଦା ଲଳାୟିତ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ

ନିଦରହିଁ ସରତ ସିଂଧୁ ସର ଶୁଷ୍କ । ରୂପ ବିଂଦୁ ଜଳ ହୋଇଁ ସୁଖାସୁ :
 ତୁଳୁ କେନ୍ଦୁଦୟ ସଦନ ସୁଖଦାୟକ । ବସନ୍ତ ବ୍ୟୁ ସିନ୍ଧୁ ସହ ରଘୁନାୟକ ॥୩॥

ଜୟ ତୁଳାର ମାନସ ବିମଳ ହଂସିନି ଶାନ୍ତା ଜାୟ ।

ମୁକତାହଲ ଗୁନ ଗନ ତୁନଇ ରାମ ବସନ୍ତ ହିୟୁ ତାୟ ॥୧୬॥

ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସାଦ ସୁଖ ସୁଭଗ ସୁବାସ । ସାବର ଜାୟ ଲହଇ ନିତ ନାସା ॥
 ତୁଳୁହି ନିବେଦିତ ଭୋଜନ କରନ୍ତି । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସାଦ ପଟ ଭୁଷନ ଧରନ୍ତି ॥୧॥
 ସୀସ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୁର ଗୁରୁ ଦିନ ଦେଖି । ପ୍ରୀତି ସହିତ କରି ବିନୟ ବିସେଷୀ ॥
 କର ନିତ କରନ୍ତି ରାମ ପଦ ପୂଜା । ରାମ ଭଗେଷ ହୃଦୟ ନହିଁ ଦୁଜା ॥୨॥
 ତରନ ରାମ ଶରଥ ତଲ ଜାଗୁ । ରାମ ବସନ୍ତ ତୁଳୁ କେ ମନ ମାଗୁ ॥
 ମଂସରାଜୁ ନିତ ଜପହିଁ ତୁଳାର । ପୂଜନ୍ତି ତୁଳୁହି ସହିତ ପରିବାସ ॥୩॥

ଅନାଦର କରି ପିତୁ-ନଦୀ-ସର-ବାସ । ରୂପ-ଜଳ-ବିନ୍ଦୁ ଲଭୁ ସୁଖୀ ହୋଇ ଶୁଷ୍କ ॥
 ତାହାଙ୍କ ଦୁଃ-ଆଳୟ ଆନନ୍ଦ-ଦାୟକ । ବସ ସୀତା ଭ୍ରାତା ସହ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ ॥୩॥

ଭୁବୁ ଗୁରୁ ଯଶ-ବିମଳ-ମାନସେ ହୁଁପିନୀ ରସନା ଯା'ର ।

ପ୍ରକାବଳୀ ରୂପୀ ପ୍ରଣ ଚଣ ଟୁକେ, ବସ ରାମହୃଦେ ତା'ର ॥୧୬॥

ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସାଦ ସହଜେ ପୁତ୍ର ସୁବାସିତ । ସାବରେ ନାସିକା ଯା'ର ଲଭୁଥାଏ ନିତ୍ୟ ॥
 ରୁମୁକୁ ନେବେଦ୍ୟ କରି ଭୋଜନ କରଇ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ବସ ଭୁଷଣ ଘେନଇ ॥୧॥
 ସୁର, ସୁରୁ, ଦିନ ଦେଖି କରଣ ସହାର । ବିନୟ ପ୍ରୀତି ସହିତ କରଇ ଜହାର ॥
 କର ନିତ୍ୟ ପୂଜା କରେ ରାମଙ୍କ ତରଣ । ରାମ ଭଗେଷା ହୃଦୟେ, ଆଶ୍ରା ନାହିଁ ଅନ୍ୟ ॥୨॥
 ପଦ ଗୁଣିଯାଏ ରାମ-ଘର୍ଷଣୁ ସାବରେ । ବସ ରଘୁନାୟକ ତାର ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ॥
 ମନ୍ଦଗୁଣ ପ୍ରତି ହିନ ରୁମୁର ଜପଇ । ପରଜନ-ବୃନ୍ଦ ସହ ରୁମୁକୁ ଅର୍ଚ୍ଚଇ ॥୩॥

ବଡ଼ ବଡ଼ ନଦୀ, ସମୁଦ୍ର ଓ ହୃଦମାନଙ୍କୁ ନିରାଦର କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-
 ମେଘର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବିନ୍ଦୁ ଜଳରେ ସୁଖୀ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି (ପୃଷ୍ଠା, ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ବ୍ରହ୍ମଲୋକର
 ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାବଳୀକୁ ଭରସା-ପୁରକ ଆପଣଙ୍କ ସର୍ବଦାନନ୍ଦମୟ ସ୍ୱରୂପର କୌଣସି
 ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗର ଉଦ୍‌ବିଗ୍ଧତା ଦୃଶ୍ୟରେ ବିପ୍ରବ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି), ହେ ରଘୁନାଥ !
 ସେହି ଲୋକମାନଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଗଦାୟକ ହୃଦୟ-ଭବନମାନଙ୍କରେ ଆପଣ ଭଲ ଲକ୍ଷଣ ଓ
 ସୀତାଙ୍କ ସହ ନିବାସ କରନ୍ତୁ ॥ ୨-୪ ॥ ଦୋହା—ଆପଣଙ୍କ ଯଶରୂପୀ ନିର୍ମଳ
 ମାନସଭୋବରେ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଣ-ପ୍ରକାବଳୀକୁ ଯାହାର ରସନା ହଂସୀ ହୋଇ ଶୁଣି
 ଶୁଣି ଶାନ୍ତଥାଏ, ହେ ରାମ ! ଆପଣ ତାହାର ହୃଦୟରେ ବାସ କରନ୍ତୁ ॥ ୧୬ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ—ଯାହାର ନାସିକା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପଦସ୍ତ ଓ ସ୍ୱରଜିତ ସ୍ୱଦର ପ୍ରସାଦକୁ ନିତ୍ୟ
 ଆଦର ସହିତ ସ୍ତାପନ କରେ, ସେ ଆପଣଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରି ଭୋଜନ କରେ ଏବଂ ପ୍ରସାଦ
 ରୂପେ ହିଁ ସେ ବସ୍ତୁରୁଷଣ ଧାରଣ କରେ, ଯାହାଙ୍କ ମସ୍ତକ ଦେବତା, ଗୁରୁ ଓ ବାହୁଶକୁ

ଚରପନ ହୋମ କରୁଛି ବଧୂ ନାନା । ବିପ୍ର ଜେଷ୍ଠୀଙ୍କ ଦେହେଁ ବହୁ ଦାନା ॥
 ଭୁକ୍ତ ତେ ଅଧିକ ଗୁରୁଛି ଜୟ ଜାମ୍ । ସକଳ ଶୟ ସେବୁଛି ସନମାମ ॥୪॥
 ସବୁ କରି ମାଗୁଛି ଏକ ଫଳ ରାମ ଚରନ ରକ୍ତ ହୋଇ ।

ଚନ୍ଦ୍ର କେଁ ମନମନ୍ଦିର ବସନ୍ତ ସିନ୍ଦୂ ରଘୁନନ୍ଦନ ଦୋଇ ॥୧୨॥
 କାମ କୋହ ମଦ ମାନ ନ ମୋହା । ଲେଉ ନ ଲେଉ ନ ରାଗ ନ ଦ୍ରୋହା ॥
 ଜନ୍ମ କେଁ କପଟ ଦମ୍ଭ ନହିଁ ମାୟା । ଚନ୍ଦ୍ର କେଁ ହୃଦୟ ବସନ୍ତ ରଘୁରାୟା ॥୧॥
 ସବ କେ ପ୍ରିୟ ସବ କେ ହିତକାଶୀ । ଦୁଃଖ ସୁଖ ସରିସ ପ୍ରସଂସା ଗାୟା ॥
 କହୁଛି ସତ୍ୟ ପ୍ରିୟ ବଚନ ବିରାଟ । ଜାଗତ ସୋର୍ଷୁତ ସରନ ଭୁକ୍ତାଶୀ ॥୨॥

କରଇ ହୋମ ଚର୍ଚ୍ଚଣ ଅନେକ ବିଧାନ । ବିପ୍ରଙ୍କୁ ଡାକ ପ୍ରଦାନକରେ ବହୁ ଦାନ ॥
 ଗୁରୁଙ୍କୁ ଅଧିକ ଦୃଢେ ଭୁଂଠାରୁ ଜାଣି । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ସେବା କରଇ ସମ୍ମାନ ॥୪॥
 ସକଳ କର୍ମର ମାଗେ ଏକ ଫଳ ରାମ ପଦରେ ପରତି ।

ବସ ତାର ମନ-ମନ୍ଦିର ମନ୍ଦିରେ ସୀତା ସହ ରଘୁପତି ॥୧୨॥
 ନାହିଁ କାମ ହୋଧ ନାହିଁ ମଦ ମାନ ମୋହ । ଲେଉ ଶୋଭ ଆତ୍ମନୁର, ନାହିଁ ସ୍ନେହ ଦୋହ ॥
 କପଟ ଦମ୍ଭ ମାୟାକୁ ନ ଥାଏ ଯାହାଙ୍କ । ବସ ରଘୁବର ହୃଦ-ଭବନେ ତାହାଙ୍କ ॥୧॥
 ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରିୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ହିତକର । ସମ ହୁଏଣ ସୁଖ ନିନ୍ଦା ପୁଣିରେ ଆବର ॥
 ବିରାଟଣ ସତ୍ୟ ସ୍ନେହ ବଚନ କହନ୍ତି । ଜାଗତ ଶୟନେ ଭୁଂ ଶରଣେ ରହନ୍ତି ॥୨॥

ଦେଖି ବଡ଼ ନମ୍ରତା ଓ ପ୍ରେମ ସହକାରେ ନିର୍ଦ୍ଦିପଡ଼େ, ଯାହାଙ୍କ ହସ୍ତ ପ୍ରତିଦିନ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣ ପୂଜା କରେ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କ ହୃଦରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭରଥା ବ୍ୟଗ୍ରତ
 ଅନ୍ୟ କାହାରି ଭରଥା ନ ଥାଏ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କ ଚରଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଚଳିଯାଏ,
 ହେ ରାମ ! ଆପଣ ତାଙ୍କର ମନରେ ନିବାସ କରନ୍ତୁ । ହେ ରାମ ! ଯେ ଆପଣଙ୍କ
 ରାମନାମ ରୂପ ମରାଜକୁ ଜପନ୍ତି ଏବଂ ପଶିବାର ସହିତ ଆପଣଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି,
 ଆପଣ ତାଙ୍କର ହୃଦୟରେ ବାସ କରନ୍ତୁ ॥ ୧-୩ ॥ ଯେଉଁମାନେ ଅନେକ ପ୍ରକାର
 ଚର୍ଚ୍ଚଣ ଓ ଯଜ୍ଞ କରନ୍ତି ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଭୋଜନ ଦେଇ ବହୁତ ଦାନ କରନ୍ତି ଏବଂ
 ଯେଉଁମାନେ ହୃଦୟରେ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ସୁଦ୍ଧା ଅଧିକ ଜାଣି ସର୍ବଭୋଗରେ
 ସମ୍ମାନପୂର୍ବକ ତାଙ୍କ ସେବା କରନ୍ତି; ॥ ୪ ॥ . ଦେ'ହା :—ଏବଂ ଏହିସବୁ କର୍ମ
 ସମ୍ପାଦନ କରି ସେ ସମସ୍ତର ଏକମାତ୍ର ଫଳ ରୂପେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରୀତି ମାଗନ୍ତି,
 ସେହିମାନଙ୍କ ମନ-ମନ୍ଦିରରେ, ହେ ସୀତା-ରଘୁନନ୍ଦନ ! ଆପଣ ହୃଦେ ବାସ
 କରନ୍ତୁ ॥ ୧୨ ॥ କୌପାରୀ :—ଯାହାଙ୍କ ମନରେ କାମ, ହୋଧ, ମଦ, ଅଭିମାନ ଓ
 ମୋହ ନାହିଁ, ଲେଉ, ଶୋଭ, ରାଗ ଓ ଦ୍ବେଷ ନାହିଁ କିମ୍ବା କପଟ, ଦମ୍ଭ ଓ ମାୟା
 ନାହିଁ; ହେ ରଘୁବଳ ! ଆପଣ ସେହିମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ନିବାସ କରନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥
 ଯେଉଁମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ହିତକାରୀ, ଯାହାଙ୍କୁ ହୁଏ ଓ ସୁଖ 'ଏବଂ

ତୁମ୍ଭହି ଗୁପ୍ତ ଗତି ଦୁସର ନାହିଁ । ସମ ବସନ୍ତ ତୁମ୍ଭ କେ ମନ ମାନ୍ତି ॥
 ଜନମା ସମ ଜାନହିଁ ପରନାଶ । ଧନୁ ପରାଡ଼ି ବିଷ ତେଁ ବିଷ ଭାସ ॥୩॥
 ଜେ ହରଷହିଁ ପର ସପତ ଦେଖି । ଦୁଷିତ ହୋଇଁ ପର ବିପତ ବିସେଷୀ ॥
 ଜହ୍ନୁହି ସମ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରାନପିଆରେ । ତୁମ୍ଭ କେ ମନ ସୁଦ୍ଧ ସଦନ ତୁମ୍ଭାରେ ॥୪॥
 ସ୍ବାମି ସଖା ପିତୁ ମାତୁ ଗୁର ଜହ୍ନୁ କେ ସବ ତୁମ୍ଭ ତାତ ।

ମନ ମଂଦିର ତୁମ୍ଭ କେଁ ବସନ୍ତ ସୀୟ ସହିତ ଦୋଉ ଭ୍ରାତ ॥୧୩॥
 ଅବଗୁନ ତଳ ସବ କେ ଗୁନ ଗହଣୀ । ବିପ୍ର ଧେନୁ ହିତ ସଙ୍କଟ ସହଣୀ ॥
 ମାତ ନିପୁନ ଜହ୍ନୁ କଲ ଜଗ ଲାକା । ଘର ତୁମ୍ଭାର ତୁମ୍ଭ କର ମନୁ ମାକା ॥୧॥
 ଗୁନ ତୁମ୍ଭାର ସମ୍ବେଦ ନିଜ ଦୋଷ । ଜେହୁ ସବ ଭାବ ତୁମ୍ଭାର ଭାବେସା ॥
 ସମ ଭଗତ ପ୍ରିୟ ଲଗଣିଁ ଜେହୁ । ତେହୁ ଭର ବସନ୍ତ ସହିତ ବେଦେହୀ ॥୨॥

ରୁମ୍ଭକୁ ତେଜି ଯାହାଙ୍କ ଗତି ନାହିଁ ଅନ୍ୟ । ତାହାଙ୍କ ଦୃଢ଼ସ୍ୱେ ବସ ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ ॥
 ଜନମା ସମ ଦେଖନ୍ତୁ ଯେହୁ ପରନାଶ । ପର ସମ୍ପତ୍ତି ବିଷୟ କଲ ବିଷ ଭାସ ॥୩॥
 ହରଷ ଲଭନ୍ତୁ ପର ସମ୍ପତ୍ତି ଯେ ଦେଖି । ହୁଷିତ ହୁଅନ୍ତୁ ପର ବିପତ୍ତି ନିରେଖି ॥
 ଯାହାଙ୍କ ପ୍ରାଣର ପ୍ରିୟ ରୁମ୍ଭେ ରଘୁବର । ତାହାଙ୍କ ଦୃଢ଼ସ୍ୱ ଶୁଭ ସଦନ ରୁମ୍ଭର ॥୪॥
 ଗୁରୁ ସଖା ସ୍ବାମୀ ଜନକ ଜନମା ରୁମ୍ଭେ ସବୁ କିଛି ଯା'ର ।

ଜାନକୀ ସହୃଦ ବସ ବେନି ଭ୍ରାତ ମନ-ମନ୍ଦିରେ ତାହାର ॥୧୩॥

ଅବଗୁଣ ତେଜି ଗୁଣ ସମସ୍ତଙ୍କ ଗଣେ । ବିପ୍ର ଧେନୁ ହିତେ ସହେ ସଙ୍କଟ ଆପଣେ ॥
 ମାତ-ନିପୁଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଯାହାର ଜଗତେ । ତା' ମନ ଭରମ ଗୁଡ଼ ରୁମ୍ଭର ନିମନ୍ତେ ॥୧॥
 ରୁମ୍ଭ ଗୁଣବୃତ୍ତି ନିଜ ଦୋଷ ଯେ ଦେଖଇ । ସକଳ ପ୍ରକାରେ ରୁମ୍ଭ ଭରସା କରଇ ॥
 ସମଙ୍କ ଭକ୍ତ ଯାହାକୁ ପ୍ରିୟ ଅଭିଶପ୍ତ । ଜନକ-ସୁତା ସହୃଦ ବସ ତା' ଦୃଢ଼ସ୍ୱ ॥୨॥

ପ୍ରଶଂସା ଓ ନିନ୍ଦା ସମାନ, ଯେ ରୁତ୍ତି ବିସ୍ମୟ ସତ୍ୟ ଓ ପ୍ରିୟ ବଚନ ବୋଲନ୍ତି, ଯେ
 ଜାନରଣ ଓ ଶୟନ ସବୁ କାଳରେ ଆପଣଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କୁ ଗୁପ୍ତ ଯାହାଙ୍କର
 ଅନ୍ୟ ଗତି ନାହିଁ, ହେ ସମରକ୍ତ । ଆପଣ ତାଙ୍କର ମନ ମଧ୍ୟରେ ବାସ କରନ୍ତୁ ।
 ଯେ ପର ସ୍ୱାକ୍ତ ଜନ୍ମଦାତ୍ରୀ ମାତା ତୁଲ୍ଲ ମାନନ୍ତି, ପର ଧନକୁ ବିଷଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ
 ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ବିବେଚନା କରନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ୟର ସମ୍ପତ୍ତି ଦେଖି ହୁଷିତ
 ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟର ବିପତ୍ତି ଦେଖି ବିଶେଷ ହୁଷିତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ହେ ସମ । ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ
 ଆପଣ ପ୍ରାଣସମ ପ୍ରିୟ, ସେହୁମାନଙ୍କର ମନ ଆପଣଙ୍କ ବାସଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥଳ-ଭବନ ॥ ୨-୪ ॥
 ଦୋହା .—ହେ ଭାତ । ଯାହାଙ୍କର ସ୍ବାମୀ, ସଖା, ପିତା, ମାତା ଓ ଗୁରୁ ସବୁ କିଛି
 ଆପଣ, ସେହୁମାନଙ୍କ ମନ-ମନ୍ଦିରେ ସୀତା ସହୃଦ ଆପଣ ହୁଇ ଭାଲ ନିବାସ
 କରନ୍ତୁ ॥ ୧୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ଯେଉଁମାନେ ଅବଗୁଣ ଗୁପ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କର ଗୁଣ ଗ୍ରହଣ
 କରନ୍ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଗୋରୁଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସଙ୍କଟ ସହନ୍ତ ଏବଂ ନୀତି-ନିପୁଣତାରେ ଜନକରେ

ଜାତି ପାଠ ଧନୁ ଧରଣୁ ବଢ଼ାଇ । ପ୍ରିୟ ପରିବାର ସଦନ ସୁଖଦାଈ ॥
 ସବ ଚଳି ଭୁଞ୍ଜି ରହଇ ଉର ଲାଈ । ତେହି କେ ହୃଦୟ ରହନ୍ତୁ ରଘୁରାଈ ॥୩॥
 ସରସୁ ନରକୁ ଅପବରଣୁ ସମାନା । ଜହଁ ତହଁ ଦେଖି ଧରଇଁ ଧନୁ ବାନା ॥
 କରମ ବଚନ ମନ ରାଈର ତେର । ରାମ କରନ୍ତୁ ତେହି କେଁ ଉର ଡେର ॥୪॥
 ଜାହି ନ ଗୁଣିଅ କବହଁ କହୁ ଭୁଞ୍ଜି ସନ ସହଜ ସନେହ ।

ବସନ୍ତ ନିରଂତର ତାସୁ ମନ ସୋ ରାଈର ନିଜ ଗେହ ॥୧୩୧॥
 ଏହି ବିଧି ମୁନିବର ଉଦନ ଦେଖାଏ । ବଚନ ସପ୍ରେମ ରାମ ମନ ଶ୍ରୀ ॥
 କହ ମୁନି ସୁନନ୍ତୁ ରାଈକୁଳନାୟକ । ଆଶ୍ରମ କହଇଁ ସମୟ ସୁଖଦାୟକ ॥୧॥
 ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ଗିରି କରନ୍ତୁ ନିବାସୁ । ତହଁ ଭୁଞ୍ଜାର ସବ ଭାଠି ସୁପାସୁ ॥
 ସେହି ସୁହାସୁନ କାନନ ରୁରୁ । କର କେହର ମୁଖ ବିହଗ ବିହାରୁ ॥୨॥

ଜାତି କୁଳ ଅଭିମାନ ଧରମ ସମ୍ପଦ । ପ୍ରାୟ ପରିବାର ରୁରୁ ସଦନ ସୁଖଦ ॥
 ସମସ୍ତ ତେଜଶ ସଦା ରହେ ରୁମ୍ଭ ଲୟେ । ବସ ରଘୁକୁଳମଣି, ତାହାର ହୃଦୟେ ॥୩॥
 ସ୍ୱର୍ଗ, ନର୍କ, ଅପବର୍ଗ ସମ ସମସ୍ତକୁ । ଦେଖେ ଧନୁଶର-ଧାରୀ ! ସର୍ବସ୍ତ ରୁମ୍ଭକୁ ॥
 ମନ କର୍ମ ବଚନେ ଯେ ଆପଣଙ୍କ ଦାସ । କର ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ, ତା' ହୃଦେ ନିବାସ ॥୪॥
 ରାହୁ କୁ କେବେ ହେଁ ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ଜହଁ ଯେ ରୁମ୍ଭର ସତ୍ୟ ସେଷ ।

ବସ ନିରନ୍ତର ହୃଦୟେ ତାହାର ରୁମ୍ଭ ନିଜ ଗୁହ ସେହ ॥୧୩୨॥
 ଏହି ଶ୍ରେଣେ ମୁନିବର ଦେଖାଇଲେ ଧାମ । ସପ୍ରେମ ବଚନ ଶୁଣି ସୁଖୀ ହେଲେ ରାମ ॥
 ବୋଲନ୍ତି ମୁନିଶ, ଶୁଣି, ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ । ଆଶ୍ରମ କହେ ସମୟ-ସୁଖ-ପ୍ରଦାୟକ ॥୧॥
 ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ସଙ୍ଗତରେ ବାସ କର ଯାଇ । ତହଁ ସର୍ବ ସ୍ୱର୍ଗ-ବସ୍ତୁ ହେବ ରୁମ୍ଭ ପାଇଁ ॥
 ଶଲିଳ ସୁମନୋହର କାନନ ସୁନ୍ଦର । ବିହରନ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ହରି, ମୁଗ, ନଭଚର ॥୨॥

ରାହାଙ୍କ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ, ହେ ରାମ ! ସେହମାନଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ମନ ଆପଣଙ୍କ ଘର ॥୧॥
 ଯେ ଗୁଣ ଆପଣଙ୍କର ଓ ଦୋଷ ଆପଣାର ବୋଲି ମନେ କରେ, ରାହାର ସବୁମନ୍ତେ
 ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ଭରସା ଏବଂ ରାମଭକ୍ତ ରାହାର ପ୍ରାୟ, ତାହାର ହୃଦୟରେ ଆପଣ
 ନିବାସ କରନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ଜାତପାଠ, ଧନ, ଧର୍ମ, ବଢ଼ାଇ, ପ୍ରିୟ ପରିବାର ଓ ସୁଖଦାୟକ
 ଗୁହ—ସବୁ ଯେ ଛାଡ଼ି କେବଳ ଆପଣଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ଧାରଣକରି ରହେ, ହେ ରଘୁନାଥ !
 ଆପଣ ତାହାଶି ହୃଦୟରେ ରୁହନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ସ୍ୱର୍ଗ, ନର୍କ ଓ ମୋକ୍ଷ ରାହା ପକ୍ଷରେ
 ସମାନ, ଯେ କେବଳ ଧନୁଶରଧାରୀ ଆପଣଙ୍କୁ ସବୁଠାରେ ଦେଖେ ଏବଂ ଯେ ମନ,
 ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ଆପଣଙ୍କ ଦାସ, ହେ ରାମ ! ଆପଣ ତାହାର ହୃଦୟରେ ବାସ
 କରନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —ରାହାର କେବେ ହେଲେ ଜହଁ ଦରକାର ନାହିଁ ଏବଂ
 ରାହାର ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରେମ; ଆପଣ ତାହାର ମନରେ ନିରନ୍ତର ନିବାସ
 କରନ୍ତୁ । ତାହା ହିଁ ଆପଣଙ୍କ ନିଜର ଗୁହ ।” ॥ ୧୩୩ ॥ ଏହି ରୂପେ ମୁନିବର ବାଳୀକ

ନଦୀ ପ୍ରସାଦ ପ୍ରସାଦ ବଖାଣ । ଅନ୍ଧିପ୍ରିୟା ନିଜ ତପ ବଳ ଆମ ॥
 ସୁରସର ଧାର ନାହିଁ ମଂଦାକିନୀ । ଜୋ ସବ ପାତକ ପୋତକ ଭାବନୀ ॥
 ଅନ୍ଧି ଆଦି ମୁନିବର ବହୁ ବସନ୍ତ । କରନ୍ତି ଜୋଗ ଜପ ତପ ତନ କସନ୍ତ ॥
 ଚଳନ୍ତ ସଫଳ ଶ୍ରମ ସବ କର କରନ୍ତୁ । ରାମ ଦେହ ଗୌରବ ଗିରିବରନ୍ତୁ ॥୩॥
 ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ମନ୍ତ୍ରମା ଅମିତ କହୁ ମହାମୁନି ଗାଇ ।

ଆଇ ନନ୍ଦାଏ ସରତ ବର ସିନ୍ଧୁ ସମେତ ଦୋଉ ଗାଇ ॥୧୩॥

ରଘୁବର କହେଉ ଲକ୍ଷନ ଉଲ ଘାଟୁ । କରନ୍ତୁ କତହୁଁ ଅବଂ ଠାହର ଠାଟୁ ॥
 ଲକ୍ଷନ ଶାଖ ପୟ ଉତର କରାଇ । ଚହୁଁ ହସି ପିରେଉ ଧନୁଷ ଜମି ନାରୀ ॥୧॥

ନଦୀ ପ୍ରସାଦ ବହୁତ ସୁପରିସ ଅତି । ଅନ୍ଧି-ନାଶ ନିଜ ତପ ବଳେ ଆଣିଛନ୍ତି ॥
 ସୁରନଦୀ ଧାର ନାମ ଅଟେ ମହାକଳ । ପାତକ ପିଳମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଭାବନା ॥୩॥
 ଅନ୍ଧି ଆଦି ମୁନିବର ଭଣ୍ଡ ନିବସନ୍ତି । ଜପ ତପ ଯୋଗ ଦ୍ଵାରା ତନ୍ତ୍ରକୁ କଷନ୍ତି ॥
 ଘାଇଣ ସୁଫଳ ଶ୍ରମ ସମସ୍ତଙ୍କ କର । ଗିରିବରକୁ ଗୌରବ ଦିଅ, ରଘୁବର ॥୩॥
 ଗିରି ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ମନ୍ତ୍ରମା ଅମିତ କହଲେ ମୁନୀଶ ଗାଇ ।

ଆପି ସ୍ଵାନ କଲେ ପଦ୍ମପ ସରତେ ସୀତା ସହ ବେନ ଗାଇ ॥୧୩॥

କହୁଲେ ରାମ, ଲକ୍ଷଣ, ଘାଟ ମନୋହର । ଏବେ କାହିଁ ରହବାକୁ ସ୍ଥାନ ଠାବ କର ॥
 ଲକ୍ଷଣ ଦେଖିଲେ ନଦୀ ଉତ୍ତର କୂଳରେ । ଚଉଦଗେ ସ୍ଥିତି ନାଳ ଧନୁ ଆକାରରେ ॥୧॥

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଘର ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମନକୁ
 ଅତି ଭଲ ଲାଗିଲା । ତତ୍ପରେ ମୁନି କହୁଲେ, “ହେ ସର୍ବଜ୍ଞଲକ୍ଷ୍ମୀ ! ଶୁଣନ୍ତୁ; ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ
 ଆପଣଙ୍କୁ ଏ ସମୟ ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵପ୍ନଦ୍ଵାରା ଆଶ୍ରମ ବିଷୟରେ କହୁଅଛି ॥ ୧ ॥
 ଆପଣ ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ପର୍ବତରେ ବାସ କରନ୍ତୁ । ସେହିଠାରେ ଆପଣଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସବୁ ପ୍ରକାର
 ସୁବିଧା ଅଛି । ସୁଶୋଭିତ ପବନ ଓ ସୁନ୍ଦର ବନ ଅଛି । ଉନ୍ନତ ବନ ହସ୍ତୀ, ପିଂଡ଼,
 ହରିଣ ଓ ପର୍ଯ୍ୟାୟନର ବିହାରସ୍ଥଳ ॥ ୨ ॥ ସେଠାରେ ପ୍ରସାଦ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପଦ୍ମ ନଦୀ
 ପ୍ରବାହିତ । ଅନ୍ଧି ମୁନିଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଅନୁସୂୟା ଆପଣା ତପୋବଳରେ ଉନ୍ନତ ନୟାକୁ ଆଣିଥିଲେ ।
 ତାହା ଗଙ୍ଗାଙ୍କର ଧାର । ନାମ ମହାକଳ । ସେ ସମସ୍ତ ପାପ-ପିଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରାସିବା
 ବିଷୟରେ ତାହାଣୀ ସମାନ ॥ ୩ ॥ ଅନ୍ଧି ଆଦି ବହୁତ ମୁନିବର ସେଠାରେ ନିବାସ
 କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଯୋଗ, ଜପ ଓ ତପ କରି ଶରୀରକୁ ଦୃଢ଼ କରନ୍ତି । ହେ ରାମ ।
 ରୁଲନ୍ତୁ, ସମସ୍ତଙ୍କ ପରଶ୍ରମକୁ ସଫଳ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଗିରିବର ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟକୁ ମଧ୍ୟ ଗୌରବ
 ଦିଅନ୍ତୁ ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ମହାମୁନି ବାଲ୍ୟାଣ ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟର ଅପରିମିତ ମନ୍ତ୍ରମା
 ବଖାଣି କହୁଲେ । ଜବନନ୍ତର ସୀତାଙ୍କ ସହତ ଗର୍ବ ହୃଦ୍ରେ ଅପି ନୟାଶ୍ରେଷ୍ଠା
 ମହାକଳରେ ସ୍ଵାନ କଲେ ॥ ୧୩ ॥ ଗୌପାୟ :—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର କହୁଲେ, “ଲକ୍ଷଣ !
 ବହୁତ ଉତ୍ତମ ଘାଟ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଇଠି କେଉଁଠି ରହବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କର ।” ଲକ୍ଷଣ

ନୟା ପନତ ସର ସମ ଦମ ଦାନା । ସକଳ କରୁଷ କଲ ସାଉଜ ନାନା ॥
 ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ଜନ୍ମ ଅତଳ ଅହେଷ୍ଠ । ଚୁକ୍ତ ନ ଶାତ ମାର ମୁଠଭେଷ୍ଠ ॥୨॥
 ଅସ କହି ଲଖନ ଠାଉଁ ଦେଖରାଣ୍ଡ । ଅଳ୍ପ ବିଲେକ ରଘୁଚର ସୁଖ ପାଣ୍ଡୁ ॥
 ରମେଉ ରାମ ମନୁ ଦେବହୁ ଜାନା । ଚଳେ ସହିତ ସୁର ଅପତି ପ୍ରଧାନା ॥୩॥
 କୋଲ କରୁତ ବେଷ୍ଟ ସବ ଆଏ । ରତେ ପରନ ଭୁନ ସଦନ ସୁହାଏ ॥
 ବରନ ନ ଜାଣି ମଞ୍ଜୁ ଦୁଇ ସାଲ । ଏକ ଲଲିତ ଲୟ ଏକ ବିସାଲ ॥୪॥
 ଲଙ୍ଗନ ଜାନକୀ ସହିତ ପ୍ରଭୁ ରାଜତ ରୁଚିର ନିକେତ ।
 ସୋହ ମଦନୁ ମୁନି ବେଷ ଜନ୍ମ ରତି ରିତୁରାଜ ସମେତ ॥୫॥

ମାସପାର୍ବତ୍ୟୁଷ, ସପ୍ତଦଶ ବିଶ୍ରାମ

ଅମର ନାଗ କିନ୍ଦର ଦିପିପାଲ । ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ଆଏ ତେନ୍ଦ୍ର କାଲ ॥
 ରାମ ପ୍ରନାମୁ ଶାନ୍ତ ସବ କାହୁ । ମୁଦିତ ଦେବ ଲକ୍ଷି ଲେଚନ ଲାହୁ ॥୧॥

ନୟା ଅଟେ ଗୁଣ, ତାର ଶର ଦମ ଦାନ । ସକଳ କଳି-କଳୁଷ ଶିବାର ସମାନ ॥
 ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ଅବତଳ ଶିବାସ୍ତ ଅଟଇ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣେ ପ୍ରହାରେ, ଲକ୍ଷ୍ୟତ୍ରଷ୍ଟ ନ ହୁଅଇ ॥୨॥
 ଏହା ଭବ ଲକ୍ଷଣ ସ୍ଥାନ ଦେଖାଇଲେ । ସ୍ଥାନ ବିଲେକ ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଲେ ॥
 ରମିଲ ରାମଙ୍କ ମନ, ଦେବେ ଏହା ମଣି । ଆସିଲେ ବିଶ୍ଵକର୍ମାଙ୍କୁ କରଣ ଅଗ୍ରଣୀ ॥୩॥
 କୋହୁ କରୁତ ବେଶରେ ହୋଇ ଉପସ୍ଥିତ । ରଚିଲେ ଭୃଷ ପର୍ଣ୍ଣରେ ସଦନ ଶୋଭିତ ॥
 ଅବର୍ଣ୍ଣ୍ୟାୟ ଅଟଇ ମଞ୍ଜୁ ଦୁଇ ଶାଲ । ସୁଦ ପୁଲକିତ ଏକ, ଇନ୍ଦର ବିଶାଳ ॥୪॥
 ଜାନକୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହିତ ଶ୍ରୀରାମ ରାଜନ୍ତି ପର୍ଣ୍ଣଶାଳରେ ।

ଶୋଭଇ ମଦନ ପୁନି ବେଶେ ଅବା ରତି ବସନ୍ତ ସଙ୍ଗରେ ॥୫॥

ଅମର ନାଗ କିନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ରପାଳ ଗଣ । ସେ ସମୟେ ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟେ କଲେ ଆରମ୍ଭନ ॥
 ରାମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କଲେ ପ୍ରଣାମ ସାଦରେ- । ଲେଚନ-ଲଭ ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରସନ୍ନ ଅମରେ ॥୧॥

ପରୁଷି ନୟାର ଉତ୍ତରରେ ଥିବା ଭୁଜ କୁଳ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ଏହାର
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଧନୁପତ୍ର ବୋଟିଏ ନାଲ ଯେଉଁଅଛି ॥୨॥ ନୟା ମହାକାୟା ସେହି ଧନୁର ଗୁଣ
 ଏବଂ ଶମ, ତମ ଓ ତାନ ଶର । କଳିଯୁଗର ସମସ୍ତ ପାପ ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳ, ସେମାନେ
 ହିଂସ୍ର ପଶୁ ସଦୃଶ ଶିକାର, ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ନିଜେ ଅତଳ ଶିବାସ୍ତ । ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କେବେ
 ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୁ ଶର ମାରେ ।” ॥୩॥ ଏହିପରି କହି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସ୍ଥାନଟି
 ଦେଖାଇଦେଲେ । ସ୍ଥାନକୁ ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ ସୁଖ ଲଭି କଲେ । ସେତେବେଳେ ଦେବତା-
 ମାନେ ଜାଣିଲେ ଯେ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମନ ସେହିଠାରେ ଲାଗିପଲଗି, ସେତେବେଳେ
 ସେମାନେ ଦେବଗଣଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥପତି (ଶିଳ୍ପୀ) ବିଶ୍ଵକର୍ମାଙ୍କୁ ନେଇ ଚଲିଲେ ॥୪॥ ସମସ୍ତ
 ଦେବତା କୋହୁ, ଶବର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ବେଶରେ ସେଠାକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ପଞ୍ଚ ଓ ପାସରେ

ବରଷି ସୁମନ କହ ଦେବ ସମାଜୁ । ନାଥ ସନାଥ ଭବ ହମ ଆଜୁ ॥
 କରି ବିନଶ ଦୁଃଖ ଦୁସହ ସୁନାଏ । ହରଷିତ ନିଜ ନିଜ ସଦନ ସିଧାଏ ॥୨॥
 ଚନ୍ଦ୍ରକୃଷ୍ଣ ରଘୁନାଥକୁ ଛାଏ । ସମାଗୁର ସୁନି ସୁନି ମୁନି ଆଏ ॥
 ଆତ୍ମିକ ଦେଖି ମୁଦିତ ମୁନିବୁଢ଼ା । ଲାଲ୍ ଦଣ୍ଡବତ ରଘୁକୁଳଚଢ଼ା ॥୩॥
 ମୁନି ରଘୁବରହୁ ଲଲ୍ ଭର ଲେହଣୀ । ସୁଫଳ ହୋନ ହିତ ଆସିଷଦେହୀ ॥
 ଯେ ସୌମିନ୍ଦ୍ର ରାମ ଛବି ଦେଖଣି । ସାଧନ ସକଳ ସଫଳ କରି ଲେଖଣି ॥୪॥
 ଜଥାଜୋଗ ସନମାନି ପ୍ରଭୁ ବିଦା କିଏ ମୁନିବୁଢ଼ା ।
 କରଣି ଜୋଗ ଜପ ଜାଗ ତପ ନିଜ ଆଶ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ସୁଛନ୍ଦ ॥୫॥

ପୁଷ୍ପ ବରଷି ବୋଲନ୍ତି ବିରାଧ-ସମାଜ । ନାଥ, ସନାଥ ହୋଇଲୁ ଆମ୍ଭେ ସବେ ଆଜ ॥
 ବିନଶ କର ହୁଏତ ହୁଏ ଶୁଣାଇଲେ । ହରଷିତେ ନିଜ ନିଜ ପୁରକୁ ଗମିଲେ ॥୨॥
 ଚନ୍ଦ୍ରକୃଷ୍ଣ ରଘୁନାଥ ନିବାସ କରିଲେ । ସମାଗୁର ଶୁଣି ଶୁଣି ମୁନି ଆଗମିଲେ ॥
 ଦେଖି ପ୍ରମୋଦିତେ ମୁନି-ବୁଢ଼ଙ୍କ ଆଗତ । ପ୍ରେମେ ରଘୁକୁଳମଣି କଲେ ଦଣ୍ଡବତ ॥୩॥
 ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ହୃଦେ ଲଗାଇ ମୁନିଗଣ । ସୁଫଳ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଦିଅନ୍ତି ଆଶିଷ ॥
 ସୀତା ସୌମିନ୍ଦ୍ର ରାମଙ୍କ ଛବି କଲେକନ୍ତି । ସମସ୍ତ ନିଜ ସାଧନ ସୁଫଳ ମଣନ୍ତି ॥୪॥
 ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରଭୁ ସମ୍ମାନ କରିଣ ବିଦା କଲେ ମୁନି-ବୁଢ଼େ ।
 ଆଚରନ୍ତି ଜପ, ଯୋଗ, ଯଜ୍ଞ ତପ ନିଜ ଆଶ୍ରମେ ସୁଛନ୍ଦେ ॥୫॥

ସୁନ୍ଦର ଘର ଘାଆଣି କରିଦେଲେ । ହୁଇଛି ଏପରି ସୁନ୍ଦର କୁଟୀର ନିର୍ମାଣ କରିଦେଲେ,
 ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ହୁଇଛି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଅତି ସୁନ୍ଦର ସାନ ଏବଂ
 ଅନ୍ୟଟି ବଡ଼ ଥିଲା ॥ ୪ ॥ କୋହା ।—ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଜାନକଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର,
 ସୁନ୍ଦର ଘାଆଣି-ନିର୍ମିତ କୁଟୀରରେ ଶୋଭାପୁରାଣ । ଜନ୍ମର୍ଥ ମୁନିବେଶ-ଧାରଣ-ସୁବଳ
 ପତ୍ନୀ ରତି ଓ ବସନ୍ତ ରତ୍ନ ସହ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଅଛନ୍ତି ଅବା । ॥ ୧୩ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ — ସେହି ସମୟରେ ଦେବତା, ନାଗ, କନ୍ୟା ଓ ବିଷୟାଳମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ
 ଆସିଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲେ । ଦେବତାମାନେ ନେତ୍ରର ଲୁହ
 (ଫଳ) ପାଇ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ॥ ୧ ॥ ପୁଷ୍ପକୃଷ୍ଣ କରି ଦେବସମାଜ କହିଲେ, “ହେ
 ନାଥ ! ଆଜି ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇ ଆମ୍ଭେମାନେ ସନାଥ ହେଲୁଛୁ ।” ତତ୍ପରେ
 ସେମାନେ ବିନୟ ସହକାରେ ସେମାନଙ୍କ ହୁଏତ ଶୁଣାଇଲେ ଏବଂ (ହୁଏତନାଶ ନିମନ୍ତେ
 ଆଶ୍ୱାସନା ପାଇ) ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ଆପଣା ଆପଣା ସ୍ଥାନକୁ ଫେରିଗଲେ ॥ ୨ ॥
 ‘ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଚନ୍ଦ୍ରକୃଷ୍ଣରେ ଆସି ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି’—ଏ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ବହୁତ ମୁନି
 ଆସିଲେ । ରଘୁକୁଳଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀରାମ ମୁଦିତ ମୁନିମଣ୍ଡଳୀକୁ ଆଦିବାସ ଦେଖି ଦଣ୍ଡବତ-
 ପ୍ରଣାମ କଲେ ॥ ୩ ॥ ମୁନିବେଶ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ କୃତକାରୀ ହେବା
 ନିମନ୍ତେ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଉଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ସୀତା, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଛବି

ସୁତ ସୁଧ କୋଲ କରୁଛନ୍ତି ପାଇ । ହରଷେ ଜନ୍ମ ନବ ନିଧି ଘର ଆଇ ॥
 କ'ଣ ମୂଲ ଫଳ ଭରି ଭରି ଦୋନା । ତଳେ ର'କ ଜନ୍ମ ଲୁଟନ ସୋନା ॥୧॥
 ଭଲ ମନ୍ତ୍ର ଜନ୍ମ ଦେଖେ ଦୋଉ ଭ୍ରାତା । ଅପର ଭଲୁଛି ପୁଣି ମଗ୍ନ ଜାତା ॥
 କହତ ସୁନତ ରଘୁବୀର ନିକାଈ । ଆଇ ସବୁହିଁ ଦେଖେ ରଘୁରାଈ ॥୨॥
 କରୁଛି ଜୋଡ଼ାରୁ ଭେଟ ଧରି ଆଗେ । ପ୍ରଭୁକୁ ବିଲେକହିଁ ଅତି ଅନୁରାଗେ ॥
 ଚନ୍ଦ୍ର ଲିଖେ ଜନ୍ମ ଜହଁ ତହଁ ଠାଡ଼େ । ପୁଲକ ସଙ୍ଗର ନୟନ ଜଳ ବାଡ଼େ ॥୩॥
 ରାମ ସନେହ ମଗନ ସବ ଜାନେ । କହି ପ୍ରିୟ ବଚନ ସକଳ ସନମାନେ ॥
 ପ୍ରଭୁକୁ ଜୋଡ଼ାରି ବଡ଼ୋରି ବଡ଼ୋରୀ । ବଚନ ବିମାତ କହୁଛି କର ଜୋରୀ ॥୪॥

ଏ ସନ୍ଦେଶ ପାଇ କେନ୍ଦୁ କରୁଛେ ପ୍ରସନ୍ନ । ନବନିଧି ଆଗମିଲ ଗୁହ୍ୟକୁ ଯେସନ ॥
 କହ ମୂଲ ଫଳ ଦୋନା ପୁଣି କର କର । ସୁନା ଲୁଟିବାକୁ ରଜ ଚଳିଲେ ଯେପରି ॥୧॥
 ଭାଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଥିଲେ ସେ ବେନ ଶ୍ରୀତାଙ୍କୁ । ପଥରେ ଯାଆନ୍ତେ ଅନ୍ୟ ପରୁରନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ॥
 କହି ଶୁଣି ରଘୁବୀର ବିମଳ ବଡ଼ାଇ । ଆପି ସବେ ଦରଶନ କଲେ ହୁଇ ଭାଇ ॥୨॥
 ଜୁହାର କର ଆବର ଭେଟି ଧରି ଆଗେ । ପ୍ରଭୁକୁ ଅବଲେକନ୍ତି ଅତି ଅନୁରାଗେ ॥
 ଚନ୍ଦ୍ରବେଣୀ ପରି ଭଲ ହେଲେ ଯହିଁ ତହିଁ । ପୁଲକ ଶରୀର, ମର ନୟନରୁ ବହୁ ॥୩॥
 ରାମ ସେମାନଙ୍କୁ ଅତି ସ୍ନେହ-ମଗ୍ନ ଜାଣି । ସମ୍ମାନଲେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭାଷି ପ୍ରିୟବାଣୀ ॥
 ବାରମ୍ବାର ପ୍ରେମବଶ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ନମନ୍ତି । କର ଯୋଡ଼ି ସବନୟ ବଚନ ବୋଲନ୍ତି ॥୪॥

ଦେଖିଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ନିଜ ନିଜର ସମସ୍ତ ସାଧନା ସଫଳ ହେଲା ବୋଲି ମନେ କରୁ-
 ଥାଆନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ପ୍ରଜନଶ୍ରୀଙ୍କୁ
 ବିଦା କଲେ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଗମନ ଯୋଗେ ସେମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ଆଶ୍ରମରେ ଏବେ
 ସୁଛନ୍ଦ ଭାବରେ ତପସ୍ୟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—କୋହୁ,
 ଶୁଲ ଓ ଶବରମାନେ ଯେତେବେଳେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଗମନର ସମ୍ଭାର ପାଇଲେ,
 ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ସତେ ଅବା ସେମାନଙ୍କ
 ଘରକୁ ନବନିଧି ଆସିଲାହୁ ! ସେମାନେ ତତ୍ପରସମ୍ମାନରେ କନ୍ଦ, ମୂଲ, ଫଳ
 ଭର୍ତ୍ତି କରି ଚଳିଲେ । ସତେ ଅବା ଦକ୍ଷିଣମାନେ ସୁନା ଲୁଟି କରିବାକୁ ଚାଲିଲେ ! ॥୧॥
 ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ଆଗରୁ ହୁଇ ଭଲକୁ ଦେଖି ସାରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ
 ଅନ୍ୟମାନେ ବାଟରେ ଯାଉ ଯାଉ ପରୁରୁଆ'ନ୍ତି । ଏହି ରୂପେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ
 ବିଷୟ କହି ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଆସି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କଲେ ॥୨॥ ଆଗରେ ଉପହାର
 ଥୋଇ ସେମାନେ ଜୁହାର କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଅତିଶୟ ଅନୁରାଗରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ
 କରୁଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ପ୍ରବ୍ୟ ହୋଇ ଯେଉଁଠି ସେଇଠି ଚନ୍ଦ୍ର-ପ୍ରଜାମା ପରି ଠିଆ ହୋଇ
 ପଡ଼ୁଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହେଉଥାଏ ଏବଂ ନେତ୍ରରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ-ଜଳର
 ବନ୍ୟା ମାଡ଼ି ଆସୁଥାଏ ॥୩॥ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରେମ-ମଗ୍ନ ହୋଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଶ୍ରୀରାମ

ଅବ ହମ ନାଥ ସନାଥ ସବ ଭବ ଦେଖି ପ୍ରଭୁ ପାୟ ।

ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭୀମାର୍ଜୁନ ଆଗମନ୍ତୁ ଗୁରୁର କୋସଲରାୟ ॥୧୩୫॥

ଧନ୍ୟ ଭୂମି ବନ ପଂଥ ପଡ଼ାର । ଜହଁ ଜହଁ ନାଥ ପାଇ ତୁମ୍ଭ ଧାର ॥

ଧନ୍ୟ ବିହଗ ମୁଗ କାନନରାୟ । ସପଳ ଜନମ ଭବ ତୁମ୍ଭହି ନିହାୟ ॥୧॥

ହମ ସବ ଧନ୍ୟ ସହିତ ପରିବାର । ଘାଣ ଦରସ୍ତ ଭରି ନୟନ ତୁମ୍ଭାର ॥

କାହ୍ନି ବାୟୁ ଭଲ ଠାଉଁ ବରାୟ । ଇହଁ ସକଳ ଶତ୍ରୁ ରହବ ସୁଖାୟ ॥୨॥

ହମ ସବ ଭୀତି କରବ ସେବକାଈ । କରି କେତର ଅହି ବାଘ ବରାୟ ॥

ବନ ବେହରା ଗିରି କଂଦର ଖୋଡ଼ା । ସବ ହମାର ପ୍ରଭୁ ପଗ ପଗ ଜୋଡ଼ା ॥୩॥

ତହଁ ତହଁ ତୁମ୍ଭର ଅହେର ଖେଳଭବ । ସର ନିରଝର ଜଳ ଠାଉଁ ଦେଖାଭବ ॥

ହମ ସେବକ ପରିବାର ସମେତା । ନାଥ ନ ସକୁଚବ ଆୟୁସୁ ଦେତା ॥୪॥

ଆମେ ସବେ ନାଥ, ହୋଇଲୁ ସନାଥ ଯେତେ ଚକ ପଦ ଆନ ।

ଆପଣଙ୍କ ଆଗ-ମନ ଆମ୍ଭ ଶ୍ରୀମନ୍ତ୍ର, ଶ୍ରୀଷ୍ଟ କୋଶଳ-ରାଜ ॥୧୩୬॥

ଧନ୍ୟ ଭୂମି, ବନ ପଥ, ପରବତ-ମାଳ । ଯହଁ ଯହଁ ନାଥ, ତୁମ୍ଭେ ପସର ସଞ୍ଚାଳ ॥

ଧନ୍ୟ ବିପିନ-ବିହାର ମୁଗ ବିହଙ୍ଗମ । ବୁଝୁଛୁ ବିଲେକ ହେଲ ସୁଫଳ ଜନମ ॥୧॥

ଆମ୍ଭେ ସବେ ଧନ୍ୟ ହେଲୁ ସହଚ କୁଟୁମ୍ବ । ନେତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରୂପ ନିରେଖିତ ରୁଦ୍ର ॥

ଭବମ ସ୍ଥାନ ବରାୟ କରିଲ ନିବାସ । ସମସ୍ତ ରତ୍ନରେ ଏସ ରହବ ଭରାସ ॥୨॥

କରିବୁ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ସେବା ଆମ୍ଭେ ଥାଇ । କଷ, ହରି, ବ୍ୟାସ, ବ୍ୟାଳ ଭୟରୁ ବଞ୍ଚାଇ ॥

ଗିରି ସଙ୍କଟ କନ୍ଦର ନିବିଡ଼ ବନସ୍ତ । ପଦେ ପଦେ ଦେଖା ପ୍ରଭୁ ଆମ୍ଭର ସମସ୍ତ ॥୩॥

ସେ ସ୍ଥାନେ ପାରିଧି ସଙ୍ଗେ ନେଇ ଖେଳାଇବୁ । ସର ନିରଝର ସବୁ ଜାଗା ଦେଖାଇବୁ ॥

ଆମ୍ଭେ ପରିବାର ସହ ଅନୁଚର ଏବେ । ଅଦେଖିବାକୁ ସଙ୍ଗୋତ ନ କରିବ କେବେ ॥୪॥

ଜାଣିଲେ । ପ୍ରିୟ ବଚନ କହୁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କଲେ । ସେମାନେ ବାରମ୍ବାର

ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ନୂହାର କରି ହାତ ଯୋଡ଼ି ବିନୀତ ବଚନ କହୁଥାଆନ୍ତି— ॥ ୪ ॥

ଦୋହା— ‘ହେ ନାଥ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ପାଇ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏବେ ସନାଥ

ହୋଇଗଲୁ । ହେ କୋଶଳରାଜ ! ଆମର ଶ୍ରୀମନ୍ତ୍ର-ବଳରେ ଆପଣଙ୍କର ଏଠାକୁ

ଶ୍ରୀରାମମନ ॥ ୧୩୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ‘ହେ ନାଥ । ଯେଉଁଠି ଯେଉଁଠି ଆପଣ ଚରଣ

ରଖିଅଛନ୍ତି, ସେହି ପୃଥ୍ବୀ, ବନ, ମାର୍ଗ ଓ ପାହାଡ଼ ଧନ୍ୟ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ଯେଉଁ

ବନରାୟ ପକ୍ଷୀ ଓ ପଶୁମାନେ ଜନ୍ମ ସଙ୍ଗଳ କରିଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଧନ୍ୟ ॥ ୧ ॥

ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଆପଣା ଧରିବାର ସହଚ ମଧ୍ୟ ଧନ୍ୟ; ନେତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆମ୍ଭେମାନେ

ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କଲୁ । ଆପଣ ଖୁବ୍ ଭବିଷ୍ୟ ସ୍ଥାନ ବାହୁ ବାସସ୍ଥାନ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଏଠାରେ ଆପଣ ସବୁ ରତ୍ନରେ ସୁଖୀ ରୁହନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ଆମ୍ଭେମାନେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ହାତ,

ସିଂହ, ସାପ ଓ ବାଘମାନଙ୍କଠାରୁ ରକ୍ଷା କରି ଆପଣଙ୍କୁ ସେବା କରିବୁ । ହେ ପ୍ରଭୁ !

ବେଦ ବଚନ ମୁନି ମନ ଅଗମ ତେ ପ୍ରଭୁ କରୁନା ଧ୍ୟାନ ।

ବଚନ କରାତତ୍ତ୍ୱ କେ ସୁନତ ଜମି ପିତୁ ବାଲକ ବେନ ॥୧୩॥

ରାମହ କେବଳ ପ୍ରେମୁ ପିଆର । ଜାଣି ଲେଉଟି ଜୋ ଜାନନିହାରୀ ॥

ରାମ ସକଳ ବନତର ତବ ତୋଷେ । କହି ମୁଦୁ ବଚନ ପ୍ରେମ ପରିପୋଷେ ॥୧॥

ବିଦା କାଏ ସିର ନାଲ ସିଧାଏ । ପ୍ରଭୁ ଗୁନ କହତ ସୁନତ ଘର ଆଏ ॥

ଏହି ବିଧି ସିନ୍ଧୁ ସମେତ ଦୋଉ ଭାଣି । ବସନ୍ତ ବିପିନ ସୁର ମୁନି ସୁଖଦାଣି ॥୨॥

ଜବ ତେ ଆଇ ରହେ ରଘୁନାୟକ । ତବ ତେ ଭୟର ବହୁ ମଙ୍ଗଳଦାୟକ ॥

ଫୁଲହଁ ଫଳହଁ ବିଷୟ ବିଧି ନାନା । ମଞ୍ଜୁ ବଲିତ ବର ବେଳି ବିତାନା ॥୩॥

ସୁରତରୁ ସରସ ସୁଭାସୁ ସୁତାଏ । ମନହୁଁ ବିବୁଧ ବନ ପରିହରୀ ଆଏ ॥

ଗୁଞ୍ଜ ମଞ୍ଜୁତର ମଧୁକର ଶ୍ରେୟ । ବିବିଧ ବସୁଧିର ବହୁଲ ସୁଖ ଦେମା ॥୪॥

ମୁନି-ମନ ବେଦ-ବଚନ ଅଗମ୍ୟ ସେ ପ୍ରଭୁ କୃପା-ସଦନ ।

କରାତତ୍ତ୍ୱ ବାଣୀ ଶୁଣନ୍ତି ଯେମନ୍ତ ପିତା ବାଲକ ବଚନ ॥୧୩॥

ରାମହୁଁ କେବଳ ଏକ ପ୍ରେମ ଅଟେ ପ୍ରିୟ । ପ୍ରେମ କରଣ ଜିଜ୍ଞାସୁ ଜନେ ଜାଣି ନଥା ॥

ରାମ ସକଳ ବିପିନ-ବାସୀକୁ ସନ୍ତୋଷି । କହୁ ମଧୁର ବଚନ ପ୍ରେମେ ପରିପୋଷି ॥୧॥

ବିଦାୟ କରନ୍ତେ ଶିର ନୁଆଁଇ ଗମିଲେ । ପ୍ରଭୁ ଗୁଣ କହୁ ଶୁଣି ଗୁହେ ଆଗମିଲେ ॥

ଏହି ରାବେ ବଇଦେୟ ସହ ବେନି ଭାଇ । ବିପିନେ ରହନ୍ତି ସୁର-ମୁନି-ସୁଖଦାୟୀ ॥୨॥

ଯେ ଦିନୁ ଆସି ରହଲେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ । ସେ ଦିନୁ ବନ ହୋଇଲ ମଙ୍ଗଳଦାୟକ ॥

ଫୁଲନ୍ତି ଫଳନ୍ତି ବୃକ୍ଷ ବିବିଧ ବିଧାନେ । ଆବୃତ ମଞ୍ଜୁ ମୁଦୁଲ ଲତିକା-ବିତାନେ ॥୩॥

ବିବୁଧ-ତରୁ ସଦୃଶ ସୁଭାବେ ଶୋଭନ୍ତି । ମନେ ହୁଏ ସୁରବନ ତେଜି ଆସିଛନ୍ତି ॥

ଗୁହରନ୍ତି ଗୁମଧୁରେ ମଧୁକର-ଯଥ । ବହୁଲ ସୁଖଦାୟକ ବିବିଧ ମରୁତ ॥୪॥

ଏଠିକାର ଦୂର୍ଗମ ବନ, ପାହାଡ଼, ଗୁମ୍ଫା ଓ ଦଶର କନ୍ଦବିକନ୍ଦ ଆମେ ଦେଖିଅଛୁ । ॥ ୩ ॥

ଆମ୍ଭେମାନେ ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଶିକାର ଖେଳାଇବୁ ଏବଂ ପୁଷ୍କରିଣୀ,

ଝରଣା ଆଦି ଜଳାଶୟ ଦେଖାଇବୁ । ଆମ୍ଭେମାନେ କୁଟୁମ୍ବ ସମେତ ଆପଣଙ୍କ ସେବକ ।

ହେ ନାଥ । ଏଣୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା ଦେବାରେ ସଙ୍କୋଚ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।” ॥ ୪ ॥

ଦୋହା — ବେଦବିଶେଷ ବଚନ ଓ ମୁନିବୃନ୍ଦଙ୍କ ମନକୁ ପ୍ରଭା ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ଅଗମ୍ୟ,

ସେହି କରୁଣାଧୀନ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶୁଭ ଓ ଶାବରମାନଙ୍କ ବଚନକୁ ପିତା ବାଲକଗଣଙ୍କ

ବଚନ ଶୁଣିଲ ପରି ଶୁଣୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୧୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଶ୍ରୀରାମହୁଁ କେବଳ ପ୍ରେମ

ପ୍ରିୟ । ଯେ ଜିଜ୍ଞାସୁ ଜନ, ସେ ଏହା ଜାଣି ନେଉ । ତତ୍ତ୍ୱରେ ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ କୋମଳ

ବଚନ କହୁ ସେ ସମସ୍ତ ବନେତରଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ ॥ ୧ ॥ ତତ୍ତ୍ୱରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବିଦା

କଲେ । ସେମାନେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଗଲିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଗୁଣ କହୁଶୁଣି ଘରକୁ

ଫେରିଲେ । ଏହି ରୂପେ ଦେବତା ଓ ମୁନିଗଣଙ୍କର ସୁଖଦାୟକ ହୁଇ ଭାଇ ସାଥୀଙ୍କ ସହ

ମାଲକଂଠ କଲକଂଠ ସୁକ ରୁତକ ଚକ୍ର ଚକୋର ।

ଭାଞ୍ଜି ଭାଞ୍ଜି ବୋଲଣି ବିହଗ ଶ୍ରବନ ସୁଖଦ ଚିତ ଶ୍ରେର ॥୧୩୭॥
କରି କେହରୁ କପି କୋଲ କୁରଂଗା । ବିଗତ ବେର ବିଚରଣି ସବ ସଂଗା ॥
ପିରତ ଅହେର ସମ ଛବି ଦେଖି । ହୋଣି ମୁଦିତ ମୁଗ ବୁଦ୍ଧ ବିସେଷୀ ॥୧॥
ବିରୂପ ବିପିନ ଜହ୍ନ ଲଗି ଜଗମାୟା । ଦେଖି ରାମବନ୍ଧୁ ସକଳ ସିଦ୍ଧାୟା ॥
ସୁରସରି ସରସର ଦିନକର କନ୍ୟା । ମେକଲସୁରା ଗୋଦାବରୀ ଧନ୍ୟା ॥୨॥
ସବ ସର ସିଂଧୁ ନୟା ନଦ ନାନା । ମଂଦାକିନୀ କର କରଣି ବଖାନା ॥
ଉଦୟ ଅସ୍ତ ଗିରି ଅରୁ କୈଲସୁ । ମଂଦର ମେରୁ ସକଳ ସୁରବାୟୁ ॥୩॥

ଶ୍ରବ, ମାଲକଣ୍ଠ, ପୁଷ୍ପି କଲକଣ୍ଠ, ରୁତକ, ଚକ୍ର, ଚକୋର ।

ବିହଗେ ରାବନ୍ଧୁ ନାନାମତେ, ଶ୍ରୁତି-ହୃଦୟାନ୍ତା ବିଶ୍ରେର ॥୧୩୭॥

ରଜ, ପଞ୍ଚାନନ, କପି, ଶୁକର, କୁରଙ୍ଗ । ସବେ ବେର ତେଜ ବିହରନ୍ତି ଏକ ସଙ୍ଗ ॥
ପାରଥ ଉପଶେ ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବେଷ । କୁରଙ୍ଗକୁଳ ହୁଅନ୍ତି ହରଷ ବିଶେଷ ॥୧॥
ଜଗତରେ ଯେତେ ଅଛି ବିରୂପ କାନନ । ସୁରସା କରନ୍ତି ସବେ ଦେଖି ରାମ ବନ ॥
ସୁର-ନଦୀ ସରସ୍ୱତୀ ଦିନକର-କନ୍ୟା । ନର୍ମଦା ସିନ୍ଧୁ ଆବର ଗୋଦାବରୀ ଧନ୍ୟା ॥୨॥
ସବୁ ସିନ୍ଧୁ ସରୋବର ନଦୀ ନଦ ଅତି । ମନ୍ଦାକିନୀ କର୍ଣ୍ଣନ କରନ୍ତି ॥
ଉଦୟ ଅସ୍ତ ଶିଖର ପୁଷ୍ପି କଲକାସ । ମନ୍ଦର ମେରୁ ସମସ୍ତ ସୁରଙ୍କ ନିବାସ ॥୩॥

ବନରେ ନିବାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁଦିନଠାରୁ ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ବନରେ
ଆସି ରହିଲେ, ସେହି ଦିନଠାରୁ ବନ ମଙ୍ଗଳଦାୟକ ହୋଇଗଲା । ବିବିଧ ବୃକ୍ଷରେ ପୁଷ୍ପ
ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହେଲା ଏବଂ ଫଳ ଧରିଲା, ସେ ସବୁ ଉପରେ ଲଜ୍ଜାମଣ୍ଡପ ବୃକ୍ଷ
ହୋଇଗଲା ॥ ୩ ॥ ସେହିସବୁ ବୃକ୍ଷ କଲବୃକ୍ଷ ସମାନ ସ୍ୱାଦବିକ ମନ୍ଦିରେ ସ୍ଥାନ ।
ସତେ ଅବା ସେମାନେ ଦେବବନ ନନ୍ଦନବାନକୁ ଛାଡ଼ି ଆସିଅଛନ୍ତି ! ଉ ମରପଂକ୍ତ
ଅତି ସୁନ୍ଦର ରାବରେ ଶ୍ରୀରାମ କରୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ସୁଖଦାୟକ ଶୀତଳ, ମନ୍ଦ ଓ ସୁଗନ୍ଧକ
ପବନ ବହୁଥାଏ ॥ ୪ ॥ ଡୋହା :—ମାଲକଣ୍ଠ, କୋକିଳ, ଶ୍ରବ, ରୁତକ, ଚକ୍ରବାକ
ଓ ଚକୋର ଆଦି ପକ୍ଷୀ ବିବିଧ ସ୍ୱରରେ କଲରବ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ କଲରବ
କର୍ଣ୍ଣକୁ ସୁଖ ଦାନ କରୁଥାଏ ଏବଂ ଶୁଭ ହରଷ କରି ନେଉଥାଏ ॥ ୧୩୭ ॥
ତୋପାରି :—ହସ୍ତି, ସିଂହ, ବାନର, ଶିକର ଓ ହରିଣ—ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପର
ଶମ୍ଭୁତା ଛାଡ଼ି ଏକା ସଙ୍ଗରେ ବିଚରଣ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଶିକାର ନିମନ୍ତେ ବୁଲୁଥିବା
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଛବିକୁ ଦେଖି ପଶୁ-ସମ୍ଭୁ ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥
ଜଗତରେ ଯେତେ ଦେବବନ, ସମସ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବନକୁ ଦେଖି ସାର୍ଥକ । କରୁଥାଆନ୍ତି ।
ରଜା, ସରସ୍ୱତୀ, ସୂର୍ଯ୍ୟକୁମାରୀ ଯମୁନା, ନର୍ମଦା, ଗୋଦାବରୀ ଆଦି ଧନ୍ୟା (ପୁଣ୍ୟମୟୀ)
ନଦୀ, ସମସ୍ତ ସରୋବର, ସମୁଦ୍ର, ନଦୀ ଓ ଅଳଙ୍କାର ନଦ ସମସ୍ତେ ମଙ୍ଗଳମୟ ପ୍ରଣୀତା

ସୈଲ ହିମାଚଳ ଆଦିକ ଜେତେ । ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ଜୟ ଗାତ୍ରୁହିଁ ତେତେ ॥
 ବନ୍ଧୁ ମୁକିତ ମନ ସୁଖ ନ ସମାଛି । ଶ୍ରୀମ ବିନୁ ବିପୁଲ ବଡ଼ାଇ ପାଇ ॥୪॥
 ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ କେ ବିହଗ ମୃଗ ବେଲି ବିଟପ ତୁନ ଜାତି ।

ସୁନ୍ୟ ସୁଂଚ ସବ ଧନ୍ୟ ଅସ କହୁଛି ଦେବ ଦିନ ରାତି ॥୧୩॥
 ନୟନବତ ରଘୁବରହି ବିଲେଖ । ପାଇ ଜନମ ଫଲ ହୋଇଁ ବିସୋଖ ॥
 ପରସି ଚରନ ରଜ ଅଚର ସୁଖାଶ । ଭବ ପରମ ପଦ କେ ଅଧିକାଶ ॥୧॥
 ସୋ ବନୁ ସୈତୁ ସୁଗୟୁ ସୁହାବନ । ମଂଗଲମୟ ଅତିପାବନ ପାବନ ॥
 ମହମା କହିଅ କର୍ତ୍ତୁକି ବିଧି ତାସୁ । ସୁଖସାଗର ଜହଁ ଖଣ୍ଡ ନିବାସୁ ॥୨॥
 ପୟ ପୟୋଧି ତଳ ଅବଧ ବିହାରି । ଜହଁ ସିୟ ଲଖନୁ ରମୁ ରହେ ଆଜି ॥
 କହି ନ ସକଇଁ ସୁଖମା ଜୟି କାନନ । ଜ୍ୟୋ ସତ ସହସ୍ର ହୋଇଁ ସହସାନନ ॥୩॥

ହମାଳୟ ଆଦି କରି ପରବତ ଯେତେ । ଗ ଆନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟର ଶୁଭ୍ର ଯଶ ତେତେ ॥
 ବିନ୍ୟ ଉତ୍ତମୁଲ ହୁଅଇ ସୁଖେ ନ ସନ୍ତୁଲ । ଶ୍ରୀମ ବିହନେ ପାଇଲି ବିପୁଲ ବଡ଼ାଇ ॥୪॥

ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ-ବାସୀ ଖଗ-ମୃଗ-ରାଣି ତରୁ-ଲତା-ତୁଣ ଜାତି ।

ସୁଖ୍ୟ-ସୁଖ ସବେ ଧନ୍ୟ ବୋଲି ଦେବେ କହନ୍ତି ବିବସ ରାତି ॥୧୩॥

ନୟନବନ୍ତ ଶ୍ରୀ ରଘୁପତିଙ୍କୁ ଦେଖନ୍ତୁ । ନେତ୍ର-ଫଳ ପାଇ ଶୋକ-ରହୁତ ହୁଅନ୍ତୁ ॥
 ପଦ-ରଜ ସ୍ପର୍ଶ କରି ହରଷ ଅଚର । ହେଲେ ବଡ଼ ଅଧିକାଶ ପରମ ପଦର ॥୧॥
 ସେ ବିପିନ ପରବତ ସ୍ୱଭାବେ ଶୋଭନ । ମଙ୍ଗଳମୟ ପରମ ପାବନୁ ପାବନ ॥
 ମହମା କେଉଁ ପ୍ରକାରେ ହେବ ତାର କହ । ସୁଖ-ସାଗର ନିବସ କହୁଛନ୍ତି ଯହିଁ ॥୨॥
 ପୟ-ସିନ୍ଧୁ ତ୍ୟାଗକଲେ ଅଯୋଧ୍ୟା ତେଜିଲେ । ଯହିଁ ଆସି ସୀତା ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରହିଲେ ॥
 ବିପିନର ସୁଖ ଶୋଭା କହୁ ନ ପାରିବେ । ଯେବେ ଲକ୍ଷ୍ମାନନ ସହସ୍ରାନନ ହୋଇବେ ॥୩॥

କରୁଥାଆନ୍ତି । ଉଦୟାଚଳ, ଅଗ୍ରାଚଳ, କୈଲାସ, ମନ୍ଦରାଚଳ ଓ ହିମେରୁ ଆଦି ଦେବଙ୍କର
 ଯେତେ ବାସସ୍ଥାନ ବେ ହମାଳୟ ଆଦି ଯେତେ ପର୍ବତ, ସମସ୍ତେ ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟର ଯଶ
 ଗାଉଅଛନ୍ତି । ବିନ୍ୟାଚଳ ଅତି ଆନନ୍ଦିତ । ବିନା ପରଶ୍ରମରେ ସେ ବହୁତ ବଡ଼ାଇ
 ପାଇବାରୁ ତାହାର ଅନନ୍ଦର ସୀମା ରହୁନାହିଁ ॥ ୧-୪ ॥ ଦୋହା ।—ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟର
 ପର୍ଯ୍ୟା, ପତ୍ତି, ଲତା, ବୃକ୍ଷ, ତୁଣ, ଅଳ୍ପରାଶି ସକଳ ଜାତିର ପୁଷ୍ପ୍ୟରାଣି ଓ ଧନ୍ୟ ବୋଲି
 ଦେବତାହର ବିନରାଶି କହୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୧୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ତ ଜୀବମାନେ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ଜନ୍ମର ଫଳ ଲାଭ କରି ଶୋକରହୁତ ହୋଇ ଯାଉଥାଆନ୍ତି ଏବଂ
 ପର୍ବତ, ବୃକ୍ଷ ଓ ଭୂମି ଆଦି ଅଚଳମାନେ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣରଜର ସ୍ପର୍ଶ ପାଇ ସୁଖୀ
 ହେଉଥାଆନ୍ତି । ଏହିପରି ସମସ୍ତେ ପରମପଦ (ମୋକ୍ଷର) ଅଧିକାଶ ହୋଇଗଲେ ॥ ୧ ॥
 ସେହି ବନ ଓ ପର୍ବତ ସ୍ୱଭାବତା ସ୍ୱଭାବ, ମଙ୍ଗଳମୟ ଓ ଅତି ପବନର ମଧ୍ୟ ପବନକାରକ ।
 ସୁଖସାଗର ଶ୍ରୀରାମ ଯେଉଁ ବନରେ ନିବାସ କରୁଅଛନ୍ତି, ସେହି ବନର ମହମା କପରି

ସୋମେଁ ବରନ କହୋଁ ଶୁଧ କେହୁଁ । ଭାବର କମଳ କି ମଂଦର ଲେହୁଁ ॥
 ସେବକହିଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ କରମ ମନ ବାମା । ଜାଇ ନ ସୀତୁ ସନେହୁ ବଖାମା ॥୩॥
 ଛୁନୁ ଛୁନୁ ଲକ୍ଷି ସିୟୁ ରାମ ପଦ ଜାନି ଆସୁ ପର ନେହୁ ।
 କରତ ନ ସପନେହୁଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଚିତୁ ବଧୂ ମାତୁ ପିତୁ ଗେହୁ ॥୩୩॥
 ରାମ ସାଗ ସିୟୁ ରହତି ସୁଖାସ । ସୁର ପରିଜନ ଗୁହ ସୁରତି ବିସାସ ॥
 ଛୁନୁ ଛୁନୁ ପିୟୁ ବଧୂ ବଦନୁ ନିତାସ । ପ୍ରମୁଦତ ମନହୁଁ ଚକୋର କୁମାସ ॥୧॥
 ନାହ ନେହୁ ନିତ ବଡତ ବିଲେଙ୍କା । ହରଷିତ ରହତି ହବସ ଜମି କୋଙ୍କା ॥
 ସିୟୁ ମନୁ ରାମ ଚରନ ଅନୁରାଗ । ଅର୍ପୁ ସହସ୍ରାସମ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରିୟ ଲଗା ॥୨॥

ତାହା ଫୁଁ ବର୍ଣ୍ଣ କହବ କେବଣ ପ୍ରକାରେ । ଗାଞ୍ଜିଆ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମନ୍ଦର କି ନେଇପାରେ ॥
 ମନ କର୍ମ ବଚନରେ ସେବନ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମଣାଶ୍ରମ ଅନୁରାଗ କରି ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନା ॥୩॥
 ଶଶୁ ଶଶ ବେଶି ସୀତା ରାମ ପଦ ସ୍ନେହ ଜାଣି ନିଜ ପ୍ରତି ।

ସୁପ୍ରେମେଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବନ୍ଧୁ ମାତା ପିତା, ଗୁହ ମନେ ନ କରନ୍ତି ॥୧୩୩॥

ରାମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହନ୍ତି ପ୍ରମୋଦିତେ ସୀତା । ପାଶୋରଣ ରୁହ ପୁର ପରିକାର ଚିନ୍ତା ॥
 ଶଶୁ ଶଶ ରୁହିଁ ପ୍ରିୟ ବଧୂ ସୁବଦନ । ପରମାନନ୍ଦ ଚକୋର କୁମାସ ଦେସନ ॥୧॥
 ନିତ୍ୟ ସ୍ବାମୀ ସ୍ନେହ ବୃଦ୍ଧି ଦେଖିଣ ହରଷେ । ରହନ୍ତି ଚକୋର ସଥା ପ୍ରସନ୍ନ ହବସେ ॥
 ସୀତା ମନ ରଘୁବର ଚରଣାନୁରାଗେ । ସହସ୍ର ଅଯୋଧ୍ୟା ସମ ବନ ପ୍ରିୟ ଲଗେ ॥୨॥

କୁହାହାର ପାରିବ ? ॥ ୨ ॥ ଶୀର-ସାଗରକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଏବଂ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଛାଡ଼ି
 ସୀତା, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଶ୍ରୀରାମ ଯେଉଁଠାରେ ଆସି ରହୁଅଛନ୍ତି, ସେହୁ ବନର ପରମ ଶୋଭା
 କପରି, ତାହାକୁ ସହସ୍ରାନନ ଶେଷଦେବ ଶତସହସ୍ରାନନ (ଲକ୍ଷ୍ମାନନ) ହୋଇ ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଫୁଁ ଭଲ ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା କପରି କରି କହୁପାରିବ ?
 ପୋଖରୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କେଉଁଠି ମନ୍ଦରାଜର ପଦକୁ ଉଠାଇପାରେ ? ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମନ, ବଚନ
 ଓ କର୍ମରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସେବା କରୁଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସ୍ନେହ ଓ ଚରଣର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ
 ପାରିବ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ତୋହା — ଶେଷ ଶେଷେ ଶ୍ରୀସୀତାରାମଙ୍କ ଚରଣକୁ ଦେଖି ଏବଂ
 ଆପଣା ଉପରେ ତାଙ୍କର ଅପାର ସ୍ନେହ ଥିବା କଥା ଜାଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସ୍ବପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ଭଲ,
 ମାତାପିତା ଓ ଘର କଥା ମନେ ପକାଇ ନ ଥା'ନ୍ତି ॥ ୧୩୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସୀତା
 ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରୀ, କୁହୁମ୍ବ ବେଳ ଓ ଘର କଥା ଭଲ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସହୃଦ ଅତି ସ୍ବପ୍ନରେ
 ଭିନ୍ନ ଯାପନ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଶେଷ ଶେଷେ ପତି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମୁଖଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଦେଖି ସେ
 ଚକୋରକୁମାସ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଦେଖି ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲପରି ପରମ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଉଥାଆନ୍ତି ! ॥ ୧ ॥
 ଆପଣା ପ୍ରତି ସ୍ବାମୀଙ୍କ ପ୍ରେମ ନିତ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଭିନ୍ନରେ ଚକିତ
 ଆନନ୍ଦିତ ହେଇ ପରି ସୀତା ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥାଆନ୍ତି । ସୀତାଙ୍କ ମନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ
 ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ବନତାହାକୁ ହଜାର ଅଯୋଧ୍ୟା ସମାନ ପ୍ରିୟ ଲଗୁଥାଏ ॥ ୨ ॥

ପରନକୁଟୀ ପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟତମ ସଂଗା । ପ୍ରିୟ ପରିବାର କୁରଂଗ ବିହଂଗା ॥
 ସାୟ ସୟର ସମ ମୁନିତୟ ମୁନିବର । ଅସନ୍ ଅମିଅ ସମ କଂଦମୁଲ ଫର ॥୩॥
 ନାଥ ସାଥ ସାଥସ୍ତ ସୁହାଈ । ମୟନ ସୟନ ସୟ ସମ ସୁଖଦାଈ ।
 ଲୋକପ ହୋହିଁ ବିଲୋକତ ଜାୟ । ତେହି କି ମୋହି ସକ ବିଷୟ ବିଲୟ ॥୪॥
 ସୁମିରତ ରାମହି ତଜହିଁ ଜନ ଭୁନ ସମ ବିଷୟ ବିଲୟ ।

ରାମ ପ୍ରିୟା ଜଗ ଜନନି ସିୟ କହୁ ନ ଆଚରଣ ତାୟ ॥୧୪୦॥
 ସୀୟ ଲଗନ ଜେହି ବିଧି ସୁଖ ଲହଣୀ । ସୋଇ ରୟନାଥ କରହିଁ ସୋଇ କହଣୀ ॥
 କହଣୀ ପୁରାତନ କଥା କହାମା । ସୁନହିଁ ଲଗନୁ ସିୟ ଅତି ସୁଖ ମାମା ॥୧॥
 ଜବ ଜବ ରାମୁ ଅର୍ପୁଧ ସୁଧ କରଣୀ । ତବ ତବ ବାରି ବିଲୋଚନ ଭରଣୀ ॥
 ସୁମିରି ମାତୁ ପିତୁ ପରିଜନ ଭାଈ । ଭରତ ସନେହୁ ସୀତୁ ସେବକାଈ ॥୨॥

ପଣ୍ଡି କୁଟୀ ଅତି ପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟତମ ସଙ୍ଗେ । ପ୍ରିୟ ପରିବାର ବନ କୁରଙ୍ଗ ବିହଙ୍ଗେ ॥
 ମୃକ ମୃକପତ୍ନୀ ଶାଶୁ ଶ୍ଵଶୁର ଯେପରି । କନ୍ଦ ମୁଲ ଫଳାଶନ ସୁଧା ସ୍ବାଦ ପରି ॥୩॥
 ନାଥ ସଙ୍ଗେ କୃଷ ପତି-ଶୟା ମନୋରମ । ସୁଖ ଦିଏ ଶତ ଶତ କାମଶୟା ସମ ॥
 ଲୋକେଶ ହୁଅନ୍ତି କୃପା ବିଲୋକନେ ଯାର । ତାଙ୍କୁ କି ଭୋଗବିଳାସ ମୋହପାରେ ଛାର ॥୪॥
 ସୁମଣିଷ ରାମ ଭକ୍ତ ତୁଣ ସମ ଭୋଗ ବିଳାସ ତେଜଇ ।

ରାମ ପ୍ରିୟା ସୀତା ଜଗନ୍ନାଥା, ତାଙ୍କୁ ଆଶୁର୍ଯ୍ୟ କହୁ ନୁହଇ ॥୧୪୦॥
 ସୀତା ସୌମିନ୍ଦ୍ର ଯହିଁରେ ଲଭିବେ ଆନନ୍ଦ । ତାହା କରନ୍ତି କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ॥
 ପୁରାତନ ଇତିହାସ ବଶାଶନ୍ତି ବଞ୍ଚି । ଶୁଣନ୍ତି ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅତି ସୁଖ ମଣି ॥୧॥
 ଅରୋଧା ମନେ ପକାନ୍ତି ଯେବେ ରୟଗାର । ବହଇ ତାହାଙ୍କ ଦେନି ନୟନରୁ ମାର ॥
 ସୁଶିଖ ମାତା ପିୟୁର ଭ୍ରାତା ପରିଜନ । ଭରତଙ୍କ ଶୀଳ ସ୍ନେହ ସୁସେବକ-ପଣ ॥୨॥

ପ୍ରିୟତମ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସହ ପଣ୍ଡିକୁଟୀର ତାଙ୍କୁ ଅତି ରୁଚିକର ବୋଧ ହେଉଥାଏ । ମୃଗ ଓ ପକ୍ଷୀମାନେ ପ୍ରିୟ କୁଟୁମ୍ବ ଲୋକଙ୍କ ପରି ଲଗୁଥା'ନ୍ତି । ମୃନ-ନାଗମାନେ ଶାଶୁ ଓ ମୁନି-ବରଗଣ ଶ୍ଵଶୁର ଭୁଲି ପ୍ରସାଦ ହେଉଥାଆନ୍ତି । କନ୍ଦମୂଳ ଓ ଫଳର ଆହାର ତାହାଙ୍କୁ ଅମୃତ ଭୁଲି ସୁସ୍ବାଦୁ ଲଗୁଥାଏ ॥ ୩ ॥ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସହୃଦ ସୁନ୍ଦର କୃଷ ଓ ପତର ଶୟା ଶହ ଶହ କାମଦେବଙ୍କ ଶୟା ଭୁଲି ସୁଖ ଦେଉଥାଏ । ଯାହାଙ୍କର କୃପାଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ଜବ ଲୋକପାଳ ହୋଇଯାଏ, ତାହାଙ୍କୁ ଭୋଗବିଳାସ କେବେ ମୃତ୍ୟୁ କରିପାରେ କି ? ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ସେହି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କେବଳ ସୁରଣ କରିବା ଯୋଗେ ଭକ୍ତଜନ ସମସ୍ତ ଭୋଗବିଳାସକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଦିଅନ୍ତି, ସେହି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରିୟପତ୍ନୀ ଓ ଜଗନ୍ନାଥା ସୀତାଙ୍କ ପଥରେ ଏହି ତ୍ୟାଗ ଟିକିଏ ହେଲେ ସୁଧା ଆଶୁର୍ଯ୍ୟ-ଜନକ ନୁହେଁ ॥୧୪୦॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଯେପରି ଭାବରେ ସୁଖ ମିଳିବ, ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ କେବଳ ସେଇଆ କରୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ କହୁଥାଆନ୍ତି । ଭବବାନ୍ ପ୍ରାଚୀନ କଥା ଓ

କୃପାସିଂଧୁ ପ୍ରଭୁ ହୋଇଁ ଦୁଃଖୀ । ଧୀରକୁ ଧରଣି କୁସମୟ ବିରାଜି ॥
 ଲକ୍ଷି ସିନ୍ଧୁ ଲଗନ୍ତୁ ବିକଳ ହୋଇ ଜାଣୁ । ଜମି ପୁରୁଷକୁ ଅନୁସର ପରିଚ୍ଛା ॥୩॥
 ପ୍ରିୟା ବ୍ୟାସ ଗତି ଲକ୍ଷି ରଘୁନାଦନ । ଧୀର କୃପାଲଭଗତ ଭର ଚନ୍ଦନ ॥
 ଲଗେ କହନ କହୁ କଥା ପୁନାତା । ସୁନି ସୁଖ ଲହଣି ଲଗନ ଅରୁ ସୀତା ॥୪॥
 ରାମୁ ଲଗନ ସୀତା ସହିତ ସୋହଗ ପରନ ନିକେତ ।

ଜମି ବାସବ ବସ ଅମରପୁର ସତୀ ଜୟଂତ ସମେତ ॥୧୪୧॥
 ଜୋରଫୁଣ୍ଡି ପ୍ରଭୁ ସିନ୍ଧୁ ଲଗନକୁ କେସେ । ପଲକ ବିଲେଚନ ଗୋଲକ ଜେସେ ॥
 ସେବଣି ଲଗନୁ ସୀତା ରଘୁସାରଣ । ଜମି ଅବବେଶ ପୁରୁଷ ସଂସାରଣ ॥୧॥

କୃପାସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଭୁ ଅତି ହୃଷିକ ହୁଅନ୍ତୁ । କୁସମୟ ଭବ ଧ୍ୟେନି ଧାରଣ କରନ୍ତୁ ॥
 ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବିକଳ ହୋନ୍ତୁ ଦେଖିକରି । ଗୁପ୍ତା ପୁରୁଷକୁ ଅନୁସରଇ ଯେପରି ॥୩॥
 ପ୍ରିୟା ବନ୍ଧୁ ଗତି ଦେଖି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଦନ । ସ୍ଥିର କୃପାକୁ ଭକ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟ-ଚନ୍ଦନ ॥
 ପ୍ରପବନ କଥା କହୁ କଥନେ ଲଗନ୍ତୁ । ଶୁଣି ସୀତା ସହମିତ ହରଷ ଲଭନ୍ତୁ ॥୪॥

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ସହ ପର୍ଣ୍ଣ-କୁଟୀରରେ ବିରାଜିତ ।

ଯଥା ପୁରନ୍ଦର ଶୋଭେ ସୁରପୁର ଶରୀ ଜୟନ୍ତୁ ସହଚ ॥୪୧॥

ପ୍ରଭୁ ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ରଖନ୍ତୁ ସେପରି । ରଖେ ପଲକ ନୟନ ତୋଳାକୁ ଯେପରି ॥
 ସେବନ୍ତୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଦଙ୍କୁ । ଯଥା ଅଙ୍ଗନା ପୁରୁଷ ସେବେ ଶରୀରକୁ ॥୧॥

କାହାଣୀମାନ କହୁଥାଆନ୍ତୁ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କଥା ସୀତା ଅତି ଆଦରରେ ସେ ସବୁ
 ଶୁଣୁଥାଆନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ଯେବେ ଯେବେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ଅନ୍ତରାଳ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଯାଏ,
 ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ନେତ୍ର ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ । ମାତାପିତା, କୁଟୁମ୍ବୀକନ ଓ
 ଭାଇମାନଙ୍କ ବିଷୟ, ବିଶେଷତଃ ଭରତଙ୍କ ପ୍ରେମ, ତଟେ ଓ ସେବାଭାବ ସୁରକ୍ଷ କର
 କୃପାସାଗର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ହୃଷିକ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥା'ନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ କୁସମୟ ବୋଲି ବିରାଜି
 ହୃଦୟରେ ଧ୍ୟେନି ଧାରଣ କରିନେଉଥା'ନ୍ତୁ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ହୃଷିକ ଦେଖି ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ
 ମଧ୍ୟ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତୁ, ସତେ ଯେମିତି କୌଶଲୀ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରତିବିମ୍ବ
 ସେହି ମନୁଷ୍ୟର ହାବଭାବ ଓ ଚିନ୍ତାକଳାପକୁ ଅନୁସରଣ କରୁଅଛୁ ॥ ୨-୩ ॥ ତତ୍ପରେ
 ଧୀର, କୃପାଳୁ ଓ ଭକ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟଚନ୍ଦନ ରଘୁନାଦନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ପ୍ରିୟପତ୍ନୀ ଓ ଭାଇ
 ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଦଶା ଦେଖି କେତୋଟି ପବନ କଥା କହୁବାକୁ ଲଗନ୍ତୁ । ତାହା ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ
 ଓ ସୀତା ହୁଣ୍ଡ ଲଭ କରନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ କୋହା—ଅମରାବତୀରେ ଇନ୍ଦ୍ର ଆପଣା ପତ୍ନୀ
 ଶରୀ ଓ ପୁତ୍ର ଜୟନ୍ତୁ ସହ ବାସ କରି ଶୋଭା ପାଇଲ ପରି ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ପତ୍ନୀ ସୀତା
 ଓ ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀରରେ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥାଆନ୍ତୁ ॥ ୧୪୧ ॥
 ତୌପାରି:—ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ପଲକ ନୟନର ତୋଳାକୁ ସମ୍ଭାଳି
 ରଖିଲ ପରି ସମ୍ଭାଳି ରଖିଥାଆନ୍ତୁ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ଓ ଶ୍ରୀରାମ, ବିରାଜୁ

ଏହି ବିଧି ପ୍ରଭୁ ବନ ବସନ୍ତେ ପୁଣ୍ୟାଶୁ । ଖଗ ମୁଗ ସୁର ତାପସ ହିତକାଶୁ ॥
 କହେଉଁ ରାମ ବନ ଗର୍ଭନୁ ସୁହାଣ୍ଡ । ସୁନନ୍ଦ ସୁମନ୍ତ ଅର୍ଜୁନ ଜମି ଆଣ୍ଡ ॥୨॥
 ଫିରେଉ ନିଷାଦୁ ପ୍ରଭୁହି ପହୁ ଶୁଣ । ସଚିବ ସହିତ ରଥ ଦେଖେଯି ଆଣ ॥
 ମନ୍ତ୍ରୀ ବିକଳ ବିଲୋକ ନିଷାଦୁ । କହି ନ ଜାଇ ଜସ ଉପୁଇ ବିଷାଦୁ ॥୩॥
 ରାମ ରାମ ସିୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୁନାଶୁ । ପରେଉ ଧରନିତଳ ବ୍ୟାକୁଳ ଭାଷୁ ॥
 ଦେଖି ଦଶନ ଦିପି ହସୁ ହିନ୍ଦୁନାଶୁ । ଜନ୍ ବନ୍ ପଂଖ ବିହର ଅକୁଳାଶୁ ॥୪॥
 ନହିଁ ତୁନ ଚରହିଁ ନ ପିଅହିଁ ଜକୁ ମୋତହିଁ ଲୋଚନ ବାରି ।

ବ୍ୟାକୁଳ ଭାବ ନିଷାଦ ସବ ରଘୁବର ବାଜି ନିହାରି ॥୧୪୬॥
 ଧର ଧୀରକୁ ତବ କହଇ ନିଷାଦୁ । ଅବ ସୁମନ୍ତ ପରିହରହୁ ବିଷାଦୁ ॥
 ଭୁଞ୍ଜ ପଣ୍ଡିତ ପରମାରଥ ଜ୍ଞାତା । ଧରହୁ ଧୀର ଲକ୍ଷି ବିମୁଖ ବିଧାତା ॥୧୫॥

ଏ ଭାବେ ପ୍ରଭୁ ରହନ୍ତି ବନେ ପ୍ରଣେଶୁ । ମୁଗ ବିହଙ୍ଗ ତାପସ ପୁର-ହୃତକାଶୁ ॥
 କହୁଲି ରାମଙ୍କ ରମ୍ୟ ବିପିନ-ଗମନ । ଶୁଣ ସୁମନ୍ତ ଅଯୋଧ୍ୟା ଆସିଲେ ଯେସନ ॥୧॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ମେଲିଣି କଳି ନିଷାଦ ଫେରଲ । ସ୍ୟନ୍ତନ ସହ ସଚିବେ ଆସିଣ ଦେଖିଲ ॥
 ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବ୍ୟାକୁଳ ଚହିଁ ଦେଖିଲ ନିଷାଦ । କହୁ ନୋହେ ଯେତେ ହେଲ ତା ହୃଦେ ବିଷାଦ ॥୨॥
 ‘ରାମ’ ‘ହା ରାମ’, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତା ଉଦାରିଣ । ପଡିଲେ ଭୂମିରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଣ ॥
 ଦକ୍ଷିଣକୁ ଗୁଣ୍ଡି ଅଶୁ ଛି ଛି ଛି କରନ୍ତି । ଯେହ୍ନେ ପକ୍ଷ ବିନା ପକ୍ଷୀ ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଅନ୍ତି ॥୩॥

ତୃଣ ନ ଚରନ୍ତି, ଜଳ ନ ପିଅନ୍ତି, ନେହୁ ବୁହାନ୍ତି ଲୋଚକ ।

ହୋଇଲେ ବିକଳ ନିଷାଦ ସକଳ ଦେଖି ରୁରଙ୍ଗ ରାମଙ୍କ ॥୧୪୭॥

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୃଦେ ଧରି ତହୁଁ ବୋଲଇ ନିଷାଦ । ପରିହର ଏବେ ଭାଇ ସୁମନ୍ତ, ବିଷାଦ ।
 ଭୁଞ୍ଜେ ପଣ୍ଡିତ ଆବର ପରମାର୍ଥ-ଜ୍ଞାତା । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ମନେ ଦେନ ବାମ ବିରୁଦ୍ଧ ବିଧାତା ॥୧୫॥

(କମ୍ପା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ଉଭୟେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ) ଅଜ୍ଞାନା ପୁରୁଷ ଶରୀରର ସେବା କଲପଇ
 ସେବା କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ପଣ୍ଡ, ପକ୍ଷୀ, ଦେବତା ଓ ତପସୀମାନଙ୍କ ହିତକାଶୁ ପ୍ରଭୁ
 ଏହୁ ରୂପେ ପୁଣ୍ୟରେ ବନରେ ନିବାସ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଭୁଲସୀ ଦାସ କହନ୍ତି—ମୁଁ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରହର ବନଗମନ-ପ୍ରସଙ୍ଗ କହୁଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେପରି ଭାବରେ ସୁମନ୍ତ
 ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଆସିଲେ, ସେହି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଶୁଣ ॥ ୨ ॥ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବନ ମଧ୍ୟରେ
 ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ନିଷାଦରାଜ ଗୁହ ଫେରଲ । ଆସି ସେ ମନ୍ତ୍ରୀ ସୁମନ୍ତ ସମେତ ରଥକୁ
 ଦେଖିଲ । ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବ୍ୟାକୁଳତା ଦେଖି ନିଷାଦର ମନରେ ଅବସନ୍ନ ହୁଏ ହେଲ ॥ ୩ ॥
 ନିଷାଦକୁ ଏକାଙ୍କ ଆସିବାର ଦେଖି ସୁମନ୍ତ “ହା ରାମ !” ହା ରାମ ! ହା ସୀତେ !
 ହା ଲକ୍ଷ୍ମଣ !” ଚିତ୍କାର କରି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପୁଅଙ୍କ ଉପରେ ପଡିଗଲେ । ରଥର
 ଗୋଡମାନେ ଶ୍ରୀରାମ ଯାଇଥିବା ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ ଆଡ଼କୁ ଗୁଣ୍ଡି ଗୁଣ୍ଡି ହେଉଛନ୍ତି
 କରୁଥାଆନ୍ତି । ସତେ ଅବା ତେଣାବିନା ପକ୍ଷୀମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଅଛନ୍ତି ! ॥ ୪ ॥

ବିବିଧ କଥା କହି କହି ମୁହଁ ବାମ । ରଥ ବେଠାରେଇ ବରବସ ଆମ ।
 ସୋକ ସିଥିଲ ରଥ ସକଳ ନ ହାଁ । ରଘୁବର ବିରହ ପୀର ଭର ବାଁ । ୨॥
 ଚରଫରହିଁ ମଗ ଚଳିଛି ନ ଘୋରେ । ବନ ମୁଗମନହୁଁ ଆନ ରଥଜୋରେ ।
 ଅଡ଼ କି ପରହିଁ ଫିରି ହେଉଛି ପୀଛେ । ରାମ ବିସ୍ଫୋଗ ବିକଳ ଦୁଃଖ ଖିନ୍ନେ ॥୩॥
 ଜୋ କହ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବେଦେଶ୍ଵ । ହିଁକରି ହିଁକରି ହୃଦ ହେଉଛି ତେଶ୍ଵ ।
 ବାଜି ବିରହ ଗଳ କହି କମି ଜାଣ । ବିନୁ ମନ ଫଳକ ବିକଳ ଜେହୁ ଭାଣ ॥୪॥
 ଭୟର ନିଷାଦୁ ବିଷାଦବସ ଦେଖତ ସତବ ଭୁରଂଗ ।

ବୋଲି ସୁସେବକ ଶୁଭ ତବ ଦିଏ ସାରଥୀ ସ୍ତବ ॥୧୪୩॥

ବିବିଧ କାହାଣୀ କହୁ କହୁ ମୁହଁ ବାଣୀ । ବାଧା ସୁବକ ସଂଯତେ ବସାଇଲେ ଆଣି ॥
 ଶୋକ-ଶିଥିଲ ଚଳାଇ ନ ପାରନ୍ତି ରଥ । ହୃଦୟେ ରାମ-ବିରହ ସନ୍ତାପ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ॥୨॥
 ଛଟପଟ ହୋଇ ଅଶ୍ରୁ ନ ଶୁଲ୍ଲ ପଥେ । ବନ୍ଦୀ ପଶୁ ଆଣି ଅବା ଯୋଗେଇଲୁ ରଥେ ॥
 ଅଟକି ଯାଆନ୍ତି ପୁଣି ପଛକୁ ଚାହାନ୍ତି । ରାମ ବିସ୍ଫୋଗ ବିକଳେ ଅତି ହୁଏ ପାନ୍ତି ॥୩॥
 ଜାନକୀ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହେ କେହି ଯେବେ । ହିଁ ହିଁକାର କରି ତାକୁ ନିରେଖନ୍ତି ତେବେ ॥
 ବାଜିଙ୍କ ବିରହ ଦଶା କହୁକି କେସନେ । ମଣି ବିନା ପଶୀ ହୁଏ ବିକଳ ଯେସନେ ॥୪॥

ହୋଇଲ ନିଷାଦ ବିବଶ ବିଷାଦେ ଦେଖି ସତବ ଭୁରଙ୍ଗେ ।

ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ଶୁଭ ସେବକ ହକାର ଦେଲ ସାରଥୀକ ସଙ୍ଗେ ॥୧୪୩॥

ସେମାନେ ସାମ ରତ୍ନ ନ ଥା'ନ୍ତି କି ପାଣି ପିଇ ନ ଥା'ନ୍ତି । କେବଳ ଆଖିରୁ ପାଣି
 ବହାଉଥାଆନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଘୋଡ଼ାଙ୍କର ଏପରି ଦଶା ଦେଖି ସୁମନ୍ତ ନିଷାଦ ବ୍ୟାକୁଳ
 ହୋଇପଡ଼ିଲେ ॥ ୧୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ତତ୍ପରେ ଯେଉଁ ଧରଣ ନିଷାଦରାଜ କହୁବାକୁ
 ଲାଗିଲା, “ହେ ସୁମନ୍ତ ! ଆପଣ ବିଷାଦ ଜ୍ୟାମ କରନ୍ତୁ । ଆପଣ ପଶ୍ଚିତ ଓ
 ପରମାର୍ଥଜ୍ଞାନ । ବିଧାତାଙ୍କୁ ପ୍ରତିକୂଳ ଜାଣି ଯେଉଁ ଧାରଣ କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୧ ॥ କୋମଳ
 ବାଣୀରେ ବିବିଧ କଥା କହୁ ନିଷାଦ ସୁମନ୍ତଙ୍କୁ ଆଣି ଜବରଦସ୍ତି ରଥରେ ବସାଇଲା ।
 କିନ୍ତୁ ଶୋକ ହେତୁ ସୁମନ୍ତ ଏତେ ଶିଥିଲ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ ଯେ, ସେ ରଥକୁ ଚଳାଇ ପାରୁ
 ନ ଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିରହଜନିତ ଶାନ୍ତ ବେଦନାରେ ସାର ହେଉ-
 ଥାଏ ॥ ୨ ॥ ଘୋଡ଼ାମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଠିକ୍ ବାଟରେ ଚାଲୁ
 ନ ଥା'ନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ଜଙ୍ଗଲ ପଶୁଙ୍କୁ ଆଣି ରଥରେ ଯୋଡ଼ି ଦିଆଯାଇଛି ।
 ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବିରହ ଘୋଡ଼ାମାନେ କେବେ ଠୋକର ଖାଇ ଖସି ପଡ଼ିଥା'ନ୍ତି, ତ
 କେତେବେଳେ ବୁଲିପଡ଼ି ପଡ଼ି ଆଡ଼କୁ ଅନାରିବାରେ ଲାଗିଥା'ନ୍ତି । ସେମାନେ ରାମଙ୍କ
 ବିରହ ଯୋଗୁଁ ଶେଷ ହୁଏତରେ ବ୍ୟାକୁଳ ॥ ୩ ॥ କେତେ ଜଣେ ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ
 ଜାନକୀଙ୍କ ନାମ କହୁଲେ, ଘୋଡ଼ାମାନେ ହିଁ ହିଁ କରି ତାହା ଆଡ଼କୁ ପ୍ରେମରେ
 ଅନାରିଥା'ନ୍ତି । ଘୋଡ଼ାଙ୍କର ବିରହଦଶା କିପରି ବୁଝାଯାଇ ପାରିବ ? ମଣି ବିନା ସାପ

ଗୁହ ସାରଥୀ ହୁଏ ଫିରେଇ ପହଞ୍ଚୁଛି । ବିରହ ବିଷାଦୁ ବରନ ନହିଁ ଜାଣି ॥
 ଚଳେ ଅପ୍ତ ଲେଇ ରଥ ହୁ ନିଷାଦା । ହୋଇଁ ଛନହିଁ ଛନ ମଗନ ବିଷାଦା ॥୧॥
 ସୋଚ ସୁମଂସ ବିକଳ ଦୁଖ ଘନା । ଧ୍ବଜ ଖବନ ରଘୁବୀର ବିଘ୍ନନା ॥
 ରହିଛି ନ ଅଂତଃ ଅଧମ ଧରୁ । ଜୟ ନ ଲହେଇ ବିଚ୍ଛୁରତ ରଘୁବୀର ॥୨॥
 ଭବ ଅଜସ ଅସ ଶୁକନ ପ୍ରାନା । କର୍ତ୍ତନ ହେଉ ନହିଁ କରତ ପୟାନା ॥
 ଅହତ ମଂଦ ମନୁ ଅବସର ରୁକା । ଅଜହ୍ନ ନ ହୁଦୟ ହୋତ ଦୁଇ ଟୁକା ॥୩॥
 ମୀଳ ହାଥ ସିରୁ ଧନ ପଛୁତାଣି । ମନହୁଁ କୃପନ ଧନ ସ୍ବପି ଚର୍ତ୍ତାଣି ॥
 ବିରଦ ବାଧୁ ବର ଶରୁ କହାଣି । ଚଳେଇ ସମର ଜନୁ ସୁଭଟ ପରାଣି ॥୪॥

ଫେରିଲ ଗୁହ ସୁତଙ୍କୁ କରଣ ମେଲଣି । ବିରହ-ବିଷାଦ କହୁ ନ ହୁଏ ବଖାଣି ॥
 ଗମିଲେ ଅଯୋଧ୍ୟା ରଥ ଘେନଣ ନିଷାଦେ । ହୁଅନ୍ତୁ ଶତକୁ ଶତ ନିମଗ୍ନ ବିଷାଦେ ॥୧॥
 ଚିନ୍ତା ବିକଳେ ସୁମନ୍ତ ଅତି ହୁଃଖୀ ଘନ । ଧ୍ବଜ ଏ ଖବନ ରଘୁନାୟକ-ବିଘ୍ନନ ॥
 ରହିବ ନାହିଁ ଅନ୍ତକୁ ଅଧମ ଶରୀର । ଯଶ ନ ନିଏ ବିଚ୍ଛେଦ ହୋନ୍ତେ ରଘୁବୀର ॥୨॥
 ହୋଇଲ ଅଯଶ ଅସ ଶୁକନ ଏ ପ୍ରାଣ । କହେଉ ଏବେ ବିଦେହ ନ କରେ ପ୍ରୟାଣ ॥
 ଆହାହା ରେ ମନ୍ଦ ମନ, ଗଲ ଭଲ ବେଳ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ନ ହୁଅଇ ହୃଦ ହୁଇ ଫାଲ ॥୩॥
 କର ମଲି ସନ୍ତାପନ୍ତୁ ଶିରେ ମାର ମାର ହସ୍ତ । ଧନ-ରାଣି ହରାଇଛୁ କୃପଣ ଯେମନ୍ତ ॥
 ବାନ୍ଧିବାର-ବାନା-ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସୁବୀର କୁହାଇ । ମନେ ହୁଏ, ଯୋଦ୍ଧା ଯାଏ ସମର ପଲାଇ ॥୪॥

ଯେପରି ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଏ, ସେମାନେ ସେହିପରି ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥାଆନ୍ତି ॥ ୫ ॥
 କୋହା :—ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଘୋଡ଼ାଙ୍କର ଏ ଦଶା ଦେଖି ନିଷାଦରାଜ ନିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ-
 ପଡ଼ିଲା । ସେ ନିଜର ଗୁଣଗଣ ଉତ୍ତମ ସେବକ ତଳାଇ ସାରଥୀ ସୁମନ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାଥୀ
 କରିଦେଲା ॥ ୧୪୩ ॥ କୌପୀର —ନିଷାଦରାଜ ଗୁହ ସାରଥୀ ସୁମନ୍ତଙ୍କୁ ବାଟ
 ବଳାଇ ଦେଇ ଫେରିଲା । ତାଙ୍କ ବିରହ ଓ ହୁଃଖର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଇଲା ପାରିବ ନାହିଁ ।
 ସେ ଗୁଣଗଣ ନିଷାଦ ରଥ ନେଇ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଚଳିଲେ । ସୁମନ୍ତ ଓ ଘୋଡ଼ାଙ୍କୁ ଦେଖି
 ସେମାନେ ମଧ୍ୟ କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ ବିଷାଦରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଯାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ବ୍ୟାକୁଳ ଓ
 ହୁଃଖରେ ଘନ ହୋଇ ସୁମନ୍ତ ଗୁରୁଥା'ନ୍ତି—ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀରଙ୍କ ବିନା ଖବନଧାରଣ କରିବା
 ଧ୍ବଜ । ପରଶେଷରେ ଏ ଅଧମ ଶରୀର ରହିବ ତ ନାହିଁ । ଏବେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବିରହ
 ମାତ୍ରେ ଏହା ଗୁଣଗଣ ଯଶ ଲଭିଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ? ॥ ୨ ॥ ଏ ପ୍ରାଣ ଅପଯଶ ଓ ପାପର ଶତ୍ରୁ
 ହୋଇଯାଇଛି । ବଞ୍ଚିମାନ କି ହେଉ ଏହା ବାହାର ଯାଉନାହିଁ ? ହାୟ ରେ ମନ ମନ !
 ଗୋଟିଏ ଅତି ଉତ୍ତମ ଅବସର ହାତରୁ ଗୁଲିଗଲା । ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ହୃଦୟ ଫାଟି ହୁଇଗଣ୍ଡ
 ହୋଇଯାଉନାହିଁ କାହିଁକି ? ॥ ୩ ॥ ସୁମନ୍ତ ହାତ ମଲି ଓ ପୁଣି ପିଟି ଅନୁତାପ କରୁଥା'ନ୍ତି ।
 ସତେ ଅବା କୃପଣ ଧନଭଣ୍ଡାର ହରାଇ ବସିଛି ! ସେ ଏମିତି ଚଳି ଯାଉଥା'ନ୍ତି, ସତେ ଯେପରି
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶରବାନା ବାନ୍ଧିବା ଓ ଶୂରବୀର ନାମରେ ଖ୍ୟାତି ଲଭିଥିବା କୌଣସି ବଡ଼ ଯୋଦ୍ଧା

ବିପ୍ର ବିବେକୀ ବେଦବିଦ ସମତ ସାଧୁ ସୁଜାତି ।

ଜମି ଧୋଖେ ମଦ ପାନ କର ସନ୍ନିବ ସୋଚ ତେହି ଭାତି ॥୧୪୩॥

ଜମି କୁଳାନ ଭୟ ସାଧୁ ସାଧୁମା । ପତିବେଦତା କରମ ମନ ବାମା ॥
ରହେ କରମ ବସ ପରିହର ନାହୁ । ସନ୍ନିବ ହୃଦୟ ଜମି ଦାରୁନ ଦାହୁ ॥୧॥
ଲୋଚନ ସଜଲ ଜାତି ଭଲ ଥୋଷ । ସୁନଇଁ ନ ଶ୍ରବନ ବିକଳ ମତି ଶୋଷ ॥
ସୁଖଶ୍ରୀ ଅଧର ଲାଗି ମୁହଁ ଲଟୀ । ଜିଉ ନ ଜାଇ ଉର ଅବଧୁକପାଟୀ ॥୨॥
ବିବରନ ଭୟଭ ନ ଜାଇ ନିହାସ । ମାରେସି ମନହୁଁ ପିତା ମହତାସ ॥
ହାନି ଗଲୁନି ବିପୁଲ ମନ ବ୍ୟାପୀ । ଜମପୁର ପଂଥ ସୋଚ ଜମି ପାପୀ ॥୩॥
ବଚନୁ ନ ଆଶୁ ହୃଦୟ ପଛତାଣ । ଅଶ୍ରୁଧ କାତ ମେଁ ଦେଖବ ଜାଣି ॥
ରାମ ରହିତ ରଥଦେଖିଛି ଜୋଣ । ସକୁଚିଛି ମୋହି ବିଲେକକ ସୋଣ ॥୪॥

ବେଦଜ୍ଞ ବାହୁଣ ବିବେକୀ ପରମ ସୁଜାତି ସାଧୁ ସମ୍ମତ ।

ଅଜ୍ଞାନେ ସେସନମୟ କରେ ପାନ, ସନ୍ନିବ ତନ୍ତେ ତେମନ୍ତ ॥୧୪୪॥

ସେପରି କୁଳୀନ ସାଧୁ ଚରଣ ରମଣୀ । ମନ କର୍ମ ବଚନେ ସେ ପତି ଦେବେ ଶଣି ॥
ରହଇ କରମବଶେ ପତି ପରିହର । ସନ୍ନିବ ହୃଦେ ଦାରୁଣ ଦାହ ସେହିପରି ॥୧॥
ଶିଖର ହୋଇଲୁ ଦୁଷ୍ଟି, ନୟନ ସଜଳ । ନ ଶୁଣେ ଶ୍ରବଣ, ମତି ବ୍ୟାକୁଳେ ପାତଳ ॥
ଶୁଖଇ ଅଧର, ପୁଣେ ଅଠା ଲାଗିଯାଏ । ଅବଧୁ-କବାଟ ବନ୍ଧେ, ଶବନ ନ ଯାଏ ॥୨॥
ବିବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲେ ଗୁଣ ନ ହୁଏ ପ୍ରହୁକ୍ତ । ମନେହୁଏ ମାରିଛନ୍ତି ମାତା ମିୟରକ୍ତ ॥
ହାନି ଗଲୁନି ଅସ୍ତମିତ ଘୋଷିଲୁ ମନେ । ସମସ୍ତର-ପଥ ପାପୀ ଚିନ୍ତଇ ସେସନେ ॥୩॥
ନ ହୁରେ ବାଣୀ ସନ୍ତାପ କରନ୍ତି ଅନ୍ତରେ । ଦେଖିବି ଯାଇଁ ପୁଁ କସ ଅପୋକାପୁରରେ ॥
ରାମହନ ସ୍ୟନ୍ତନକୁ ସେ ଅବଲେକିବେ । ମୋତେ ଦେଖିଣ ସେମାନେ ସଙ୍କୋଚ କରୁବୋଧ ॥

ସ୍ତବ-ଭୂମିରୁ ପଛଘୁଞ୍ଚି ଦେଇ ପଲାଇ ଆସିଛୁ କି ! ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ସେପରି
କୌଣସି ବିବେକୀ, ବେଦବିଦ୍, ସାଧୁ-ଆଚରଣକାରୀ ଏବଂ କୁଳୀନ ବାହୁଣ ପ୍ରଭାବଣୀରେ
ମହତା ପିଇ ପଣ୍ଡାଭାଷ କରେ, ସେହିପରି ମହା ସ୍ତମ୍ଭ ଅନୁଭାଷ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧୪୪ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଯଦି କୌଣସି କୁଳୀନ, ସାଧୁ, ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତ ଏବଂ ମନବଚନ ଓ କର୍ମରେ
ପତିକ୍ତ ଦେବତା ରୂପେ ମାନୁଥିବା ପତିବ୍ରତା ନାଶ କର୍ମବଶତଃ ପଡ଼ିଠାରୁ ବଢ଼ିନି
ହୋଇ ରହେ, ତାହାକୁ ହୃଦରେ ଭୟାନକ ସନ୍ତାପ ଜାତ ହୁଏ । ଠିକ୍ ସେହିପରି
ସନ୍ତାପ ମହାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାତ ହେଉଥାଏ ॥ ୧ ॥ ନେହ ଅଶ୍ରୁ-ଜଳରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ,
ଦୁଷ୍ଟି ମନ ହୋଇଯାଇଛି ଏବଂ କାନକୁ ଶୁଭୁନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧି ବ୍ୟାକୁଳ ଓ ଭ୍ରାନ୍ତ ।
ଓଠ ଶୁଷ୍କ ଯାଉଛି, ପାଟିରେ ଛେପ ଶୁଷ୍କଯାଉଛି, ଜଥାପି ପ୍ରାଣ ବାହାରି ଯାଉନାହିଁ !
କାରଣ ହୃଦୟରେ ଚଉଦ ବର୍ଷର ଅବଧୁ-କବାଟ ଲାଗିଯିବ । (ଚଉଦ ବର୍ଷ ବିଭିନ୍ନବା
ପରେ ଭଗବାନ ପୁଣି ମିଳିବେ, ଏହି ଆଶା ମୁଖ୍ୟ-ପଥରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି

ଧାଇ ପୁଣିହୁଁ ମୋହି ଜବ ବିକଲ ନଗର ନର ନାର ।

ଉତରୁ ଦେବ ମେଁ ସବହି ତବ ହୃଦୟ କଳ ବୋଲି ॥୧୪୫॥
ପୁଣିହୁଁ ଘନ ଦୁଷିତ ସବ ମାତା । କହବ କାହ ମେଁ ତହୁଁ ବିଧାତା ॥
ପୁଣିହି ଜବହିଁ ଲଖନ ମହତାସ । କହିନହିଁ କର୍ତ୍ତନ ସଦେସ ସୁଖାସ ॥୧॥
ରାମ ଜନନି ଜବ ଆଇହି ଧାଇ । ସୁମିର ବଜ୍ର ଜମି ଧେନୁ ଲଢ଼ାଇ ॥
ପୁଣିତ ଉତରୁ ଦେବ ମେଁ ତେସ । ଗେ ବହୁ ରାମ ଲଖନୁ ବେଦେସ ॥୨॥
ଜୋଇ ପୁଣିହି ତେହି ଉତରୁ ଦେବା । ଜାଇ ଅର୍ପିଅ ଅବ ସୁଦୁ ସୁଖ ଲେବା ॥
ପୁଣିହି ଜବହିଁ ରାଜ ଦୁଖ ଘାନା । ଜବନୁ ଜାସୁ ରଘୁନାଥ ଅଧୀନା ॥୩॥

ବ୍ୟାକୁଳେ ନଗର ନର ଜାଣି ଯେବେ ପରାଣବେ ମୋତେ ଧାଇଁ ।

ତେବେ ମୁଁ ଉତର ଦେବ ସମସ୍ତକୁ ହୃଦୟେ ବଜ୍ର ବସାଇ ॥୧୪୬॥
ପରାଣବେ ସବେ ଘନ ସନ୍ତାପିତା ମାତା । କି ଉତର ସେମାନଙ୍କୁ ଦେବ ମୁଁ, ବିଧାତା ॥
ଯେତେବେଳେ ପରାଣବେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଅମ୍ଭ । କେହି ସୁଖ ସମାସୁର କହିବି ମୁଁ ଅବା ॥୧॥
ରାମଙ୍କ ଜନନୀ ଯେବେ ଆସମିବେ ଧାଇଁ । ପୁଣିଶ ବସ୍ତ୍ରାକୁ ଯେତେ କଥା କଥା ଗାଇ ॥
ପଧୁରନ୍ତେ, ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେବି ଏ ଉତର । ବନକୁ ଗଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ରଘୁବର ॥୨॥
ଯେ ପରାଣବେ ତାହାଙ୍କୁ ଏ ଉତର ଦେବି । ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଯାଇ ଏବେ ଏହି ଯଶ ନେବି ॥
ପରାଣବେ ଯେତେବେଳେ ନୃପ ହୁଣି ଘାନ । ଲବନ ଯାହାଙ୍କ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଅଧୀନ ॥ ॥

କରୁଥାଏ ।) ॥ ୨ ॥ ସୁମନ୍ତଙ୍କ ମୁଖ ବିକଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ, ତାହାକୁ ଚାହିଁ ହେଉ
ନ ଥାଏ । ଜଣାପଡ଼ୁଥାଏ, ସତେ ଯେପରି ଏ ପିତାମହାଙ୍କୁ ମାରି ପକାଇଅଛନ୍ତି ।
ପାପୀ ମନୁଷ୍ୟ ନର୍କକୁ ଗଲବେଳେ ପଥରେ ଯେପରି ଚିନ୍ତା କରି କରି ଯାଉଥାଏ,
ତାଙ୍କ ମନରେ ହେଉପରି ରାମ-ବିରହ-ଜନିତ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଯୋଗେ ମହା ଗୁଣ ବ୍ୟାପିଥାଏ ॥୩॥
ମୁହଁରୁ ବଜ୍ର ବାହାରୁ ନ ଥାଏ । ହୃଦୟରେ ଶୋଚନା—“ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଯାଇ ମୁଁ
କ’ଣ ଦେଖିବି ! ଶ୍ରୀରାମ ନ ଥିବା ରଥକୁ ଯେ କେହି ଦେଖିବ, ତେ ମୋତେ ମଧ୍ୟ
ଦେଖିବାକୁ ସଙ୍ଗେ ତ କରିବ । (ଅର୍ଥାତ୍ ମୋ ମୁହଁ ଚାହିଁବ ନାହିଁ ।) ॥ ୪ ॥
ବୋହା —ନଗରର ନରନାରୀମାନେ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଧାଇଁ ଆସି ମୋତେ
ଯେତେବେଳେ ପରାଣବେ, ମୁଁ ହୃଦୟ ଉପରେ ବଜ୍ର ଧରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉତର
ଦେବି ।” ॥ ୧୪୬ ॥ ତୌପାରି —ଯେତେବେଳେ ଘାନା ଓ ଶୋକାଶୁର ସମସ୍ତ
ମାତା ମୋତେ ପରାଣବେ, ହେ ବିଧାତା ! ମୁଁ ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ
କ’ଣ କହିବି ? ଯେତେବେଳେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ମାତା ମୋତେ ପରାଣବେ, ସେତେବେଳେ
ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କି ସୁଖଦାୟକ ସନ୍ଦେଶ କହିବି ? ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମାତା ଦେତେବେଳେ
ନବପ୍ରସୂତି ଗାରି ବାହୁସା କଥା ମନେ ପକାଇ ଚୌତି ଆସିଲ ପରି ଧାଇଁ ଆସିବେ
ଏବଂ ମୋତେ ପରାଣବେ, ତେବେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଏହି ଉତର ଦେବି—ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ

ଦେହୁଁ ଉତରୁ କୌରୁ ମୁହଁ ଲାଈ । ଆୟୁର୍ କୁସଳ କୁଅଁର ପଡ଼ୁଁ ଶୁଣି ॥
 ସୁନତ ଲାଗନ ସିୟୁ ରାମ ସିଦ୍ଧେୟ । ତୁମ ଜମି ତନୁ ପରିହରଣ ନରେୟ ॥୩॥
 ହୃଦୟ ନ ବିଦରେଇ ପକ ଜମି ବିହରତ ପ୍ରୀତମୁ ମାରୁ ।
 ଜାନକ ହୋଁ ମୋହୁ ଘାହୁ ବଧୁ ପୁତ୍ର ଜାତନା ସଗରୁ ॥୪॥
 ଏହି ବଧୁ କରତ ପଂଥ ପଛୁଡ଼ାଣୁ । ତମସା ଖାର ତୁରତ ରଥୁ ଆଣୁ ॥
 ବିଦା କିଏ କରୁ ବିନୟ ନିଷାଦା । ପିରେ ପାୟୁ ପରି ବିକଳ ବିଷାଦା ॥୫॥
 ପୈଠକ ନଗର ସଜବ ସକୁଶୁଣି । ଜନୁ ମାରେସି ଗୁରୁ ବାଉନ ଗାଈ ॥
 ବୈଠି ବିଟପ ତର ଦିବସୁ ଗଣ୍ଡୁଆଣୁ । ସାଂସ ସମୟ ତବ ଅବସରୁ ପାଣୁ ॥୬॥

କେଉଁ ପୁଅଁ ନେଇ ତାକୁ ଦେବି ପୁଁ ଉତ୍ତର । ଅପିଲ କୁଶଳେ ଗୁଣ ଦେଇଣ କୁମର ॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ଲକ୍ଷଣ ସୀତା ରାମଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ । ଭୁଣ ପରି ତନୁ ପରିହରଣେ ନରେଶ ॥୭॥

ନ ଫାଟେ ଅନ୍ତର ପ୍ରିୟତମ-ମାର-ବିୟୋଗେ ପକ ପରାୟ ।

ଜାଣି ପୁଁ ପାରୁଛୁ ବଧାତା ଦେଇଛୁ ମୋତେ ଏ 'ଦାତନାକାୟ' ॥୮॥

ଏହି ଭାବେ ପଞ୍ଚାକ୍ଷପ କରନ୍ତେ ପଥରେ । ପ୍ରବେଶିଲ ରଥ ଶୀଘ୍ର ତମସା ତଟରେ ॥
 ବିଦାୟୁ କଲେ ବିନୟ ଲକ୍ଷଣ ନିଷାଦେ । ଫେରିଲେ ତରଣେ ପଡ଼ି ବିକଳ ବିଷାଦେ ॥୯॥
 ପୁରେ ପଶିବାକୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ ତ କରନ୍ତି । ଯେସନେ ଗୁରୁ ବୁଝୁଛୁ ଗାଈ ମାରିଛନ୍ତି ॥
 ବସି ବସି ବୁଝଇଲେ ଦିବସ କଟାଇ । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ତହିଁ ଅବସର ପାଇ ॥ १॥

ସୀତା ବନକୁ ଚାଲିଗଲେ ! ॥ ୨ ॥ ଯିଏ ବି ପରୁଷବ, ତାହାକୁ ମୋତେ ଏହି ଉତ୍ତର
 ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ହାୟ ! ଅନ୍ୟୋନ୍ୟା ଯାଇ ଏବେ ପୁଁ ଏହି ଘଣ୍ଟ ପାଇବ । ଯେତେ-
 ବେଳେ ଶୋକାରୁର, ଦାନ ମହାରାଜ, ଯାହାଙ୍କ ଖବର ଶୁଣି ରାମାନାଥଙ୍କ ଦର୍ଶନାଧୀନ,
 ମୋତେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସମାୟର ପରୁଷବେ, ସେତେବେଳେ ପୁଁ କେଉଁ ପୁଅଁରେ ତାକୁ
 ଉତ୍ତର ଦେବି ଯେ, ପୁଁ ରାଜକୁମାରମାନଙ୍କୁ କୁଶଳରେ ଜଙ୍ଗଲରେ ଗୁଣି ଆସିଲି !
 ଲକ୍ଷଣ, ସୀତା ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସମାୟର ଶୁଣିବା ମାତେ ମହାରାଜ, ତ କୃଷକରୁ ଶରୀର
 ତୀବ୍ର କରିଦେବେ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ପ୍ରିୟତମ ଶ୍ରୀରାମ-ରୂପକ ଜଳର ଚରଣମାତେ-
 ମୋର ହୃଦୟ ପଙ୍କ ପରି ଫାଟି ନ ଗଲ କିପରି । ଏଇଥିରୁ ପୁଁ ଜାଣୁଛି, ବଧାତା
 ମୋତେ ଏହି 'ଦାତନା ଶରୀର' ଦେବନ ନର୍ମ-ଭେଦ ନମନ୍ତେ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ॥ ୫ ॥
 ହୁମନ୍ତ ଏହି ରୂପେ ମାର୍ଗରେ ଅନୁଭାଷ କରି ଆସୁଥିଲେ । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ରଥତମସା ନଗର
 ତଟ ନିକଟରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ମନ୍ତ୍ରୀ ବିନୟ ସହକାରେ ଗୁଣି ନିଷାଦଙ୍କୁ ବିଦା କଲେ ।
 ସେମାନେ ବିଷାଦରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ହୁମନ୍ତଙ୍କ ପାଦ ଧରି ଫେରିଲେ ॥ ୬ ॥ ନଗରରେ
 ପ୍ରବେଶ ମାତେ ମନ୍ତ୍ରୀ ମାନସିକ ଗ୍ଳାନି ହେତୁ ଏପରି ସହୃଦିତ ହେଉଥାନ୍ତି, ସତେ
 ଯେପରି ସେ ଗୁରୁ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଗୋରୁ ମାରି ଆସିଛନ୍ତି । ସାରା ଦିନ ଗୋଟିଏ ଗଛ ତଳେ
 ବସି ସେ କଟାଇଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା, ତ ତାକୁ ସେଠାରୁ ବାହାରିବାର ଅବକାଶ

ଅର୍ଘ୍ୟ ପ୍ରବେଶୁ ଶୁଭ୍ର ଅର୍ଘ୍ୟରେ । ପେଠ ଭବନ ରଥୁ ରାଣି ଦୁଆରେ ॥
 ଜନ୍ମ ଜନ୍ମ ସମାଗୁର ସୁନ ପାଏ । ଭୂପ ଦ୍ଵାର ରଥୁ ଦେଖନ ଆଏ ॥୩॥
 ରଥୁ ପଶ୍ଚିମୁଖି ବଳଲ ଲଖି ଘୋରେ । ଗରୁଡ଼ି ଗାତ ଜମି ଆକପ ଓରେ ॥
 ନଗର ନାରି ନର ବ୍ୟାକୁଲ କୈସେ । ନିଘଟିତ ମାର ମାନଗନ ଜୈସେ ॥୪॥

ସରବ ଆଗମନୁ ସୁନତ ସବୁ ବଳଲ ଭୟଭ ରଜବାସୁ ।

ଭବନ ଭୟଂକରୁ ଲଗ ତେହି ମାନହୁଁ ପ୍ରେତ ନିବାସୁ ॥୧୪୭॥
 ଅତି ଆରତି ସବ ପୁଛୁଛି ରାମ । ଉତରୁ ନ ଆର୍ତ୍ତ ବଳଲ ଭଲ ବାମ ॥
 ସୁନଇଁ ନ ଶ୍ରବନ ନୟନ ନହିଁ ସୁଖ । କହୁଛୁ କହାଁ ନୁହୁଁ ତେହି ତେହି ବୁଝ ॥୧॥
 ଦାସିଲୁ ଶାଖ ସରବ ବଳଲୁ । କୌଶଲ୍ୟା ବୁଝୁ ଗଢ଼ ଲଢ଼ୁ ॥
 ଜାଇ ସୁମଂସ ଶାଖ କସ ରାଜା । ଅମିଅ ରହିତ ଜନ୍ମ ତଂହୁ ବରଜା ॥୨॥

ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରେ ପ୍ରବେଶ ହେଲେ ଅନ୍ଧକାରେ । ପଶିଲେ ଭବନେ ରଥ ରାଣିଣ ଦୁଆରେ ॥
 ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ସନ୍ଦେଶ ଶୁଣିଲେ । ରଥ ଦେଖିବାକୁ ନୃପ ଦ୍ଵାରେ ଆଗମିଲେ ॥୩॥
 ରଥ ଚଢ଼ି ଭୁରଙ୍ଗକୁ ଦେଖି ଅତି ବ୍ୟସ୍ତ । ଦ୍ରବିଲ ତନୁ ଆତପେ କରକା ଯେମନ୍ତ ॥
 ନଗର ନାଶ ପ୍ରଭୁଷ ବ୍ୟାକୁଳ ସେପରି । ଜଳ ଭଣା ହେଲେ ମାନ ସମୁଦ୍ର ଯେପରି ॥୪॥
 ସତବାସମନ ଶୁଣନ୍ତେ ବଳଲ ହୋଇଲ ରାଣୀ ଉଆସ ।

ଗୁଡ଼ ଭୟାନକ ଲାଗିଲ ସେ କାଳେ ମନେ ହୁଏ ପ୍ରେବାବାସ ॥୧୪୮॥

ଅତି ଆରତିରେ ସର୍ବେ ପରାବନ୍ତ ରାଣୀ । ଉତ୍ତର ନ ଆସେ ହେଲ ଛଟପଟ ବାଣୀ ॥
 ଶ୍ରବଣେ ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ, ନେତ୍ରେ ନ ଦେଖନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପରାବନ୍ତ, ନୃପ କାହିଁଛନ୍ତି ॥୧॥
 ଦାସୀମାନେ ସତବନ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ ଦେଖିଣ । କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ଭବନକୁ ଚଳିଲେ ନେଇଣ ॥
 ଯାଇ ସୁମନ୍ତ ରାଜାକୁ ଦେଖିଲେ ତେମନ୍ତ । ଅମୃତ-ରହିତ ତନ୍ତ ବରାଦେ ଯେମନ୍ତ ॥୨॥

ମିଳିଲ ॥ ୨ ॥ ଅନ୍ଧାର ହେବା ପରେ ସେ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ଏବଂ ରଥକୁ
 ଦ୍ଵାର ନିକଟରେ ଛଡ଼ା କରାଇ ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ମହଲରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ଯେଉଁ
 ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ଏହି ସମାଗୁର ଶୁଣି ପାରିଲେ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ରଥ ଦେଖିବାକୁ
 ରାଜଦ୍ଵାରକୁ ଆସିଲେ ॥ ୩ ॥ ରଥକୁ ଚଢ଼ି ଏବଂ ଘୋଡ଼ାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହେବାର ଦେଖି
 ଖରାବେ କୁଆପଥର ଚରଲିଲ ପରି ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର ଚରଲିଗଲା । ଜଳ ଶୁଣିଗଲେ
 ମାଛମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲା ପରି ନଗରର ନରନାରୀ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥାଆନ୍ତି ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା :—ମହା ଏକାକୀ ଫେରିଅଛନ୍ତି ଶୁଣି ସାରା ରାଣୀଉଆସ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଲ ।
 ରାଜମହଲ ତାହାକୁ ପ୍ରେତଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ (ଶୁଣାନ) ଭୁଲ ବୋଧ ହେଲା ॥ ୧୪୭ ॥
 ଚୌପାଈ :—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଶ୍ଚି ହୋଇ ସମସ୍ତ ରାଣୀ ପରାବନ୍ତା'ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସୁମନ୍ତଙ୍କୁ କୌଣସି
 ଉତ୍ତର ପରୁ ନ ଥାଏ । ତାଙ୍କ ବଚନ ରୁଚି ହୋଇଯାଉଥାଏ । କାନକୁ ଶୁଭ ନ ଥାଏ
 କି ଆଶିକୁ ଭୁଲିବାଟି ଶୁଣି ନ ଥାଏ । ଯେ ଆଗକୁ ଆସୁଥାଏ, ସେ ତାହାକୁ ପରାବନ୍ତା'ନ୍ତି,

ଆସନ ସୟନ ବିଭୂଷନ ସୁନା । ପରେଉ ଭୂମିକଲ ନିପଟ ମଲ୍ଲନା ॥
ଲେଇ ଉପାୟ ସୋଚ ଏହି ଭାଣ । ସୁରସୁର ତେ ଜନ୍ମ ଶିଂସେଉ ଜଗାଣ ॥୩॥
ଲେତ ସୋଚ ଭରି ଛୁନୁ ଛୁନୁ ଛୁଣ । ଜନ୍ମ ଜରି ସଂଖ ପରେଉ ସଂପାଣ ॥
ରାମ ରାମ କହ ରାମ ସନେସ୍ତ । ପୁନି କହ ରାମ ଲଖନ ବେଦେସ୍ତ ॥୪॥

ଦେଖି ସତବି ଜୟ ଗାବ କହୁ ଲାହେଉ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରନାମ ।

ପୁନତ ଉଠେଉ ବ୍ୟାକୁଳ ନୃପତି କହୁ ସୁମଂସ କହୁ ରାମ ॥୧୮॥

ଭୂପ ସୁମଂସ, ଲାହ ଉର ଲାହି । ବୃତ୍ତତ କହୁ ଅଧାର ଜନ୍ମ ପାଣି ॥
ସହିତ ସନେହ ନିକଟ ବେଠାସ । ପୁଣିତ ସଉ ନୟନ ଭରି ବାସ ॥୧॥
ରାମ କୁସଲ କହୁ ସଖା ସନେସ୍ତ । କର୍ମ ରଘୁନାଥ ଲଖନୁ ବେଦେସ୍ତ ॥
ଆନେ ଫେରି କି ବନକୁ ସିଧାଏ । ପୁନତ ସତବି ଲେଚନ ଜଲ ଗୁପ ॥୨॥

ହେଜନ ଶୟନ ତଥା ଭୂଷଣ-ବିହନ । ପଡ଼ିଛନ୍ତି ଭୂତନରେ ନିତାନ୍ତ ମଳିନ ॥
ନିଅନ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ବାସ ଏପରି । ସ୍ବର୍ଗରୁ ଯଥାନ୍ତ ଖସି ଚନ୍ଦ୍ରାନ୍ତ ଯେପରି ॥୩॥
କ୍ଷଣକୁ କ୍ଷଣ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ଗୁଡ଼ି । ପକ୍ଷ ଜଳି ଯାଇ କବା ପଡ଼ିଛୁ ସମ୍ପାଦ ॥
ରାମ ରାମ କହୁ ରାମ ରଘୁବର ସ୍ବେଷ୍ଟ । ପୁଣି କହନ୍ତି ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବେଦେସ୍ତ ॥୪॥

ସତବି ଦେଖିଣ ‘ସେ ଆଜ୍ଞା’ କହଣ କରନ୍ତେ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମ ।

ଶୁଣି ନରପାଳ ଉଠିଲେ ବିକଳେ, କହୁ ମନ୍ତ୍ରୀ, କାହିଁ ରାମ ॥୧୮॥

ଭୂପ ସୁମନ୍ତକୁ ନେଲେ ଦୁଃସ୍ବେ ଲଗାଇ । ବୃତ୍ତବା କାଳେ ବା କହୁ ଆଶ୍ରା କଲେ ପାଇ ॥
ଅତି ସ୍ବେହେ ବସାଇଣ ନୃପ ନିକଟରେ । ପରୁରନ୍ତି ଖର ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ନୟନରେ ॥୧॥
ରାମଙ୍କ କୁଶଳ ବେଶେ କହୁ ସଖା ସ୍ବେଷ୍ଟ । କାହିଁ ଗଲେ ରଘୁବର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବେଦେସ୍ତ ॥
ଆଣିଲ ଫେରାଇ କିମ୍ବା ଗମିଲ କାନନେ । ଶୁଣନ୍ତେ ମାର ଝରିଲ ପ୍ରମଦ ନୟନେ ॥୨॥

“ମହାରାଜା କେଉଁଠି ?”,—କହୁ ॥ ୧ ॥ ଦାସୀମାନେ ମହାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ଦେଖି ତାକୁ
କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ମହଲକୁ ନେଇଗଲେ । ପ୍ରମଦ ଯାଇ ସେଠାରେ ରାଜାକୁ ଅନୁତ୍ୟନ୍ତ
ଚନ୍ଦ୍ର ପରି ବସିଥିବାର ଦେଖିଲେ ॥୩॥ ରାଜା ଆସନ, ଶୟନ ଓ ଆଭୂଷଣରୁ ରହିତ ଏବଂ
ଚିଲି କୁଳ ମଳିନ ହୋଇ ପ୍ରଥମା ଉପରେ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତି । ସେ ଦୀର୍ଘ ଶ୍ବାସ ନେଇ ଏପରି
ଚନ୍ଦ୍ରାକୁଳ, ସତେ ଅବା ରାଜା ଯଥାନ୍ତ ସ୍ବର୍ଗରୁ ଖସି ଚନ୍ଦ୍ରାନ୍ତସ୍ତ କି । ” ୩ ॥ ରାଜା କ୍ଷଣେ
କ୍ଷଣେ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ଗୁଡ଼ି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ନେଉଥା’ନ୍ତି । ଏପରି ବିକଳ ବଣା ଦେଖି ବୋଧହୁଏ,
ସତେ ଯେପରି ଜଟାସୁର ଭାଇ ସମ୍ପାଦ ତେଣା ଜଳିଯିବା ପରେ ପଡ଼ିଯାଇଛୁ କି !
ରାଜା ବାରମ୍ବାର ‘ରାମ’, ‘ରାମ’, ‘ହା ସ୍ବେଷ୍ଟ ରାମ ।’ ବୋଲି କହୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ପୁଣି
‘ହା ରାମ !’ ‘ହା ଲକ୍ଷ୍ମଣ !’ ‘ହା ଜାନକୀ !’ ଏହୁପରି କହୁବାରେ ଲାଗିଥା’ନ୍ତି ॥ ୪ ॥
ତୋହା :—ମନ୍ତ୍ରୀ ‘ଜୟହର’ କହୁ ଦଣ୍ଡବତ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ରାଜା
ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ ଏବଂ କହଲେ, “ପ୍ରମଦ ! କହୁ, ରାମ ମୋର କାହିଁ ?” ॥୧୮॥

ସୋକ ବିକଳ ପୁନ ପୁନ ନରେସୁ । କହୁ ସିୟୁ ରାମ ଲକ୍ଷନ ସଦେସୁ ॥
 ରାମ ରୂପ ରୁନ ସୀଲ ସୁଭାଞ୍ଜ । ସୁମିର ସୁମିର ଭର ସୋଚତ ରାଞ୍ଜ ॥୩॥
 ରାଞ୍ଜ ସୁନାଇ ଗାହ୍ନ ବନବାସୁ । ସୁନି ମନ ଭୟୁଞ୍ଜ ନ ହରଷୁ ହରାସୁ ॥
 ସୋ ସୁତ ବିଚ୍ଛୁରତ ଗଏ ନ ପ୍ରାନା । କୋ ପାପୀ ବଡ଼ ମୋହି ସମାନା ॥୪॥
 ସଖା ରାମୁ ସିୟୁ ଲକ୍ଷନୁ ଜହଁ ତହଁ । ମୋହି ପହଁ ରୁଞ୍ଜ ।

ନାହିଁ ତ ରୁହତ ଚଳନ ଅବ ପ୍ରାନ କହୁଛି ସତଭାଞ୍ଜ ॥୧୪୯॥
 ପୁନ ପୁନ ପୁନେ ମଂସି ହି ରାଞ୍ଜ । ପ୍ରିୟତମ ସୁଅନ ସଦେସ ସୁନାଞ୍ଜ ॥
 କରୁଛି ସଖା ସୋଇ ବେଗି ଉପାଞ୍ଜ । ରାମୁ ଲକ୍ଷନୁ ସିୟୁ ନୟନ ଦେଖାଞ୍ଜ ॥୧॥

ପୁଣି ପରୁରନ୍ତ ଶୋକ-ବିକଳେ ନରେଶ । କହୁ ସୀତା ରାୟବର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସନ୍ଦେଶ ॥
 ରାମଙ୍କ ସ୍ଵଭାବ ଗୁଣ ସ୍ଵେଦ ଶୀଳ ରୂପ । ହୃଦୟେ ଚନ୍ଦ୍ରନ୍ତ ମନେ କରି କରି ଭୂପ ॥୩॥
 ରାଜ୍ୟ ଦେବାକୁ ଶୁଣାଇ ଦେଲି ବନବାସ । ଶୁଣି ମନେ ନ ଦେଇଲୁ ହରଷ ହରାଶ ॥
 ସେ ପ୍ରଭର ବିରହରେ ନ ଗଲ ଏ ପ୍ରାଣ । କିଏ ପାପୀ ଜଗତରେ ଆନ ମୋ ସମାନ ॥୪॥
 ସଖା, ଯହିଁ ରାମ ଜାନଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମୋତେ ତହିଁ ନେଇ ଚଳ ।

ନାହିଁ ତ ସ୍ଵଭାବେ ସତ୍ୟ କହେ ଏବେ ପ୍ରାଣ ଚଳିବ ତଥଳ ॥୧୪୯॥
 ବାରମ୍ବାର ପରୁରନ୍ତ ମନ୍ତ୍ରାକୁ ନରେଶ । ପ୍ରିୟତମ କୁମରଙ୍କ ଶୁଣାଅ ସନ୍ଦେଶ ॥
 କରି ହେ ସଖା ସୁମନ୍ତ, ଉପାୟ ତେସନେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତାକୁ ଦେଖାଅ ନୟନେ ॥୩॥

ତୌପାଞ୍ଚ — ରାଜା ସୁମନ୍ତଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିପକାଇଲେ । ସତେ ଅବା ବୁଝିଯାଉଥିବା
 ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଶ୍ଵସ୍ ମିଳାଇଲା କି । ମନ୍ତ୍ରାକୁ ସ୍ଵେଦ ସହୃଦ ପାଶରେ ବସାଇ ନେହି ଜଳପୁର୍ଣ୍ଣ
 କରି ରାଜା ପରୁରବାକୁ ଲଗିଲେ, “ହେ ମୋର ପ୍ରେମୀ ସଖା ! ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୁଣ୍ଡଳ-
 ସମାଗୁର କୁହ । ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଜାନଙ୍କ କେଉଁଠି, କୁହ । ସେମାନଙ୍କୁ ଫେରାଇ
 ଆଣିବ କି ସେମାନେ ବନକୁ ଚାଲିଗଲେ ?” ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ମନ୍ତ୍ରାଙ୍କ ନେହି
 ଅଶ୍ରୁ-ଜଳରେ ଛଳଛଳ ହୋଇ ଆସିଲା ॥ ୧ ॥ ଶୋକରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ରାଜା
 ପୁଣି ପରୁରଲେ, “ସୀତା, ରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ କୁହ ତ ।” ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରୂପ, ଗୁଣ,
 ଶୀଳ ଓ ସ୍ଵଭାବକୁ ସ୍ମରଣ କରି ରାଜା ହୃଦୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରା କରୁଥାନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ଏବଂ କହୁଥା’ନ୍ତୁ
 “ମୁଁ ରାଜା ହେବା ବିଷୟ ଶୁଣାଇ ବନବାସ ଦେଇଦେଲି, ଏହା ଶୁଣି ସୁଦ୍ଧା ଯେଉଁ
 ରାମର ମନରେ ହର୍ଷ କି ବିଷାଦ ହେଲା ନାହିଁ; ଏପରି ପ୍ରଭର ବିରହରେ ସୁଦ୍ଧା ମୋ
 ପ୍ରାଣ ଗଲାନାହିଁ । ତେବେ ମୋପରି ଆଉ ଏତେ ପାପୀ କାହିଁ ଅଛି ? ॥ ୪ ॥ ଦୋହା .-
 ହେ ସଖା ! ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଜାନଙ୍କ ଯେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି, ମୋତେ ମଧ୍ୟ ସେଇଠି
 ନେଇ ପହଞ୍ଚାଇଦିଅ । ନୋହଲେ, ମୁଁ ସତ କହୁଛି, ମୋର ପ୍ରାଣ ଏହୁକ୍ଷଣି ଚାଲିଯିବାକୁ
 ଉଦ୍ୟତ ।” ॥ ୧୪୯ ॥ ତୌପାଞ୍ଚ — ରାଜା ବାରମ୍ବାର ମନ୍ତ୍ରାକୁ ପରୁରୁଥା’ନ୍ତୁ—
 “ମୋର ପ୍ରିୟତମ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ଶୁଣାଅ । ହେ ସଖା ! ରୂପେ ରୂପନ୍ତ ସେହି

ସବିବ ଧୀର ଧରି କହୁ ମୁହୁ ବାମ । ମହାଶୟନ ତୁମ୍ଭ ପଣ୍ଡିତ ଜ୍ଞାନ ॥
 ଗାର ସୁଧୀର ଧୂରଂଧର ଦେବା । ସାଧୁ ସମାଜ ସଦା ତୁମ୍ଭ ସେବା ॥୨॥
 ଜନମ ମରନ ସବ ଦୁଃଖ ସୁଖ ଭୋଗ । ହାଜି ଲଭୁ ପ୍ରିୟ ମିଳନ ବିସ୍ଫୋଗ ॥
 କାଳ କରମ କସ ହୋଇଁ ଗୋସାଇଁ । ବରବସ ବେ ଦବସ ଶା ନାହିଁ ॥୩॥
 ସୁଖ ହରଷଣ୍ଡି ଜଡ଼ ଦୁଃଖ ବିଲକ୍ଷାଣ୍ଡି । ଦୋଷ ସମ ଧୀର ଧରଣ୍ଡି ମନ ମାଣ୍ଡି ॥
 ଧୀରଜ ଧରନ୍ତୁ ବିବେକ୍ତ ବିରୁଣ୍ଡି । ଗୁଣପ ଯୋଗ ସକଳ ହିତକାଣ୍ଡି ॥୪॥

ପ୍ରଥମ ବାସୁ ତମସା ଭୟର ଦୁସର ସୁରସର ଶର ।

ହାଇ ରହେ ଜଳପାନ କର ପିୟ ସମେତ ଦୋଷ ଗର ॥୧୫॥

କେତୁଟ କାନ୍ତ ବହୁତ ସେବକାହି । ସୋ ଜାମିନି ସିଂଗରୋର ଗର୍ଭୁଂ ।
 ହୋତ ପ୍ରାତ ବଟ ଛାନ୍ତି ମିନାଣ୍ଡି । ଜଟା ମୁକୁଟ ନିଜ ସୀସ ବନାଣ୍ଡି ॥୧॥

ବୋଲିଲେ ସବିବ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ମୁହୁବାଣୀ । ମହାଶୟନ ତୁମ୍ଭେ ଅଟ ପଣ୍ଡିତ ବିଜ୍ଞାନ ॥
 ଦେବ, ତୁମ୍ଭେ ଗରବର ଧୀର ଅଗ୍ରଗଣୀ । ସାଧୁଙ୍କ ସମାନ ସଦା ସେବକ ଆପଣ ॥
 ଜନମ ମରଣ ସବୁ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଭୋଗ । ହାଜି ଲଭୁ ପ୍ରିୟ ମିଳନ ବିସ୍ଫୋଗ ॥
 କାଳ କର୍ମ ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ହୋଇ, ନରସୟ । ହୁଅନ୍ତୁ ଅପତ୍ୟା ରାହି ଦବସ ପରସ୍ତ ॥
 ସୁଖେ ଜଡ଼ ସୁଖୀ ଦୁଃଖେ ବିକଳ ହୁଅନ୍ତୁ । ଧୀର ଭବସୁକ୍ତ ସମ ସୁରୁପେ ଦେନନ୍ତୁ ॥
 ହୃଦେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଆଶ ଜ୍ଞାନ-ବିବେକେ ବିରୁଣ୍ଡି । ଚନ୍ଦ୍ରା ପରିତ୍ୟାଗ କର, ସବହୃତକାଣ୍ଡି ॥୨॥

ପ୍ରଥମ ଦବସ ତମସା କୂଳରେ ଦ୍ଵିତୀୟ କାନ୍ତା ଶର ।

ସ୍ଵାନ ଜଳପାନ କର କଟାଇଲେ ସୀତା ସହ ଦେଶ ଗରେ ॥୧୬॥

କେବଳି ଆସିଣ ସେବା ବହୁତ କରନ୍ତୁ । ଶଙ୍ଖଦେର ପୁରେ ସେହୁ ସାମିନୀ କଟିଲୁ ॥
 ହୁଅନ୍ତେ ପ୍ରଭାତ ବଟ ଶୀର ମଗାଇଲେ । ଜଟା-ମୁକୁଟ ଆପଣା ଶିରେ ବରଷିଲେ ॥୩॥

ଭସାୟ କର, ଯାହା ଫଳରେ ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କୁ ପ୍ରତି ଆଖି ଆଗରେ
 ଦେଖିବ ।” ॥୧॥ ମହା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି କୋମଳ ବାଣୀ କହିଲେ, “ମହାଶୟନ । ଆପଣ
 ପଣ୍ଡିତ ଓ ଜ୍ଞାନୀ । ହେ ଦେବ । ଆପଣ ଶୂର୍ୟର ଏବଂ ଭୂମି ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ
 ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଆପଣ ସଦା ସାଧୁସମାଜକୁ ସେବା କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଜନ୍ମମରଣ,
 ସୁଖଦୁଃଖ-ଭୋଗ, ହାଜିଲଭ, ପ୍ରିୟଜନଙ୍କ ମିଳନ ଓ ବିରହ—ହେ ଶ୍ରୀମତୀ ! ଏସବୁ
 କାଳ ଓ କର୍ମର ଅଧୀନ ଏବଂ ଦିନରାତି ପରି ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାଷା ଭାବରେ ଘଟିଥାଏ ॥ ୩ ॥
 ମୂର୍ଖ ଲୋକେ ସୁଖରେ ହୁଷିତ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି ଏବଂ ଦୁଃଖରେ ସେଦିନ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ
 ଧୀର ପୁରୁଷ ଆପଣା ମନରେ ଭବସୁକ୍ତ ସମାନ ମନେ କରେ । ହେ ସବହୃତକାଣ୍ଡି !
 ବିବେକବିରୁଦ୍ଧ ବଳରେ ଆପଣ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରନ୍ତୁ ଏବଂ ଶୋକ ପରିତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥
 ବୋହା —ତମସା କୂଳରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରଥମ ବାସ ହେଲୁ ଏବଂ ଦ୍ଵିତୀୟ ବାସ ଗଙ୍ଗା-
 ଶରରେ । ସୀତାଙ୍କ ସହୃଦ ହୃଦ ଭାବ ସେଦିନ ସ୍ଵାନ କର ମାତ୍ର ଜଳପାନ କର

ରାମ ସଖା ତବ ନାବ ମଗାଛି । ପ୍ରିୟା ଚନ୍ଦ୍ରାଲ ଚଢ଼େ ରଘୁରାଜ ॥
 ଲଙ୍କାନ ବାନ ଧନୁ ଧରେ ବନାଛି । ଆସୁ ଚଢ଼େ ପ୍ରଭୁ ଆୟୁସୁ ପାଃ ॥୨॥
 ବିକଳ ବିଲେକ ମୋହି ରଘୁରାଜ । ବୋଲେ ମଧୁର ବଚନ ଧରି ଧୀର ॥
 ତାତ ପ୍ରନାମୁ ତାତ ସନ କହେହୁ । ବାର ବାର ପଦ ପକ୍ଷଜ ଗହେହୁ ॥୩॥
 କରବ ପାୟୁ ପରି କିନୟ ବହୋଷ । ତାତ କରିଅ ଜନ ଚିନ୍ତା ମୋଷ ॥
 ବନ ମଗ ମଂଗଲ କୁସଲ ହମାରେ ! କୃପ ଅନୁଗ୍ରହ ପୁନଃ ଭୁଞ୍ଜରେ ॥୪॥

ଭୁଞ୍ଜରେ ଅନୁଗ୍ରହ ତାତ କାନନ ଜାତ ସବ ସୁଖ ପାଇହେ ।
 ପ୍ରତିପାଳି ଆୟୁସୁ କୁସଲ ଦେଖନ ପାୟୁ ପୁନି ପିରି ଆଇହେ ।
 ଜନମା ସକଳ ପରିତୋଷି ପରି ପରି ପାୟୁ କରି ବିନୟ ଘନା ।
 ଭୁଲସୀ କରେହୁ ସୋଇ ଜତନୁ ଜେହୁଁ କୁସଲ ରହୁଁ କୋସଲଧନା ॥

ରାମ ସଖା ତବୁଁ ନାବ ଆଗନ୍ତେ ମଗାଇ । ଚଢ଼ିଲେ ରଘୁନାୟକ ପ୍ରିୟାଙ୍କୁ ଚନ୍ଦ୍ରାଲ ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମ ଶାୟକ ସନ୍ତାନ ଧରଣ । ନିଜେ ଚଢ଼ିଲେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇଣ ॥୧॥
 ବିକଳ ବିଲେକ ମୋତେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରଇ ଶରଣେ ମଧୁର ବଚନ ॥
 ତାତ ପିତା ଆଗେକହୁ ମୋର ନମସ୍କାର । ଧରିବେ ଚରଣ-ସରୋରୁହ ବାରମ୍ବାର ॥୨॥
 ପଦ୍ମରେ ପଡ଼ି ପ୍ରନମୁ କିନୟ କରବେ । ପିତା, କଦାପି ମୋହର ଚିନ୍ତା ନ କରିବେ ॥
 ବନ ମାର୍ଗରେ କୁଶଳ ମଙ୍ଗଳ ଆମ୍ଭର । ହେବ ଅନୁଗ୍ରହ ପୁଣ୍ୟ-ପ୍ରଭାବେ ଭୁଞ୍ଜର ॥୩॥

ଭୁଞ୍ଜ ଅନୁଗ୍ରହରେ ପିତା । ବନ ମଧ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦ ସକଳ ଲଭୁ ।
 ଆଦେଶ ପାଳି ପୁଣି ଦେଖିବାକୁ ଚରଣ କୁଣ୍ଡଳେ ବାହୁଡ଼ି ଆସିବୁ ।
 କିନୟ ଚରଣେ ପଡ଼ିବେ, ଜନମା-ବୃନ୍ଦକୁ ତୋଷିବେ,
 ଭୁଲସୀ ସେ ଯତନ କରୁଥିବେ ଯେସନ କୁଶଳେ ନୃପତି ରହୁବେ ॥

ରହଲେ ॥ ୧୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—କୈବର୍ତ୍ତ ନିଷାଦରାଜ ବହୁତ ସେବା କଲ ।
 ସେ ରାତି ସେମାନେ ଶୁଙ୍ଗବେର ପୁରରେ କଟାଇଲେ । ପରଦିନ ପ୍ରାତଃ କାଳରେ
 ବରଣୀର ମଗାଇଲେ । ସେହି ଶ୍ରୀରେ ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆପଣା ଆପଣା ମସ୍ତକରେ
 ନଟା-ମୁକୁଟ ଡିଆରି କଲେ ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସଖା ନିଷାଦରାଜ ନୈକା
 ମଗାଇଲ । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରିୟା ସୀତାଙ୍କୁ ତାହା ହସରେ ଚନ୍ଦ୍ରାଲ ତା ପରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ
 ଚଢ଼ିରେ ଚଢ଼ିଲେ । ତଦନନ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଧନୁରେ ଶର ଯୋଡ଼ି ରଖିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଭୁ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଦେଶରେ ନିଜେ ଚଢ଼ିଲେ ॥ ୨ ॥ ମୋତେ ବ୍ୟାକୁଳ ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ
 ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ମଧୁର ବଚନ କହଲେ, ‘ହେ ତାତ । ପିତାଙ୍କୁ ମୋର ପ୍ରଣାମ କହଦେବ
 ଏବଂ ମୋ ପକ୍ଷରୁ ବାରମ୍ବାର ତାଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ଧରିବ ।’ ॥ ୩ ॥ ଦ୍ରୁତି ପାଦ ଧରି
 କିନୟ ସହକାରେ କହିବ, ‘ହେ ପିତା ! ଆପଣ ମୋ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ

ଗୁର ସନ କହବ ସିଦ୍ଧେସୁ ବାର ବାର ପବ ପଦୁମ ଗନ୍ଧ ।

କରବ ସୋଇ ଉପଦେସୁ ଜେହିଁ ନ ସୋଚ ମୋହି ଅର୍ଥୁଧପତି ॥୧୫୧॥

ପୁରଜନ ପରିଜନ ସକଲ ନିହୋଷ । ତାତ ସୁନାଏଡ଼ୁ ବିନୟା ମୋଷ ॥

ସୋଇ ସବ ଭାତି ମୋର ହୃତକାଶ । ଜା ତେ ରହ ନରନାହୁ ସୁଖାଶ ॥୧॥

କହବ ସିଦ୍ଧେସୁ ଭରତ କେ ଆସ । ମାତ ନ ତଳିଅ ରାଜପଦୁ ପାସ ॥

ପାଲେଡ଼ୁ ପ୍ରଜାହି କରମମନ ବାମା । ସେଏଡ଼ୁ ମାତୁ ସକଲ ସମ ଜାମା ॥୨॥

ଓର ନିବାହେଡ଼ୁ ଶ୍ରୀପୁତ ଶ୍ରୀ । କର ପିତୁ ମାତୁ ସୁଜନ ସେବକାଶ ॥

ତାତ ଭାତି ତେହି ରାଖବ ରାଜ । ସୋଚ ମୋର ଜେହିଁ କରେ ନ କାଉ ॥୩॥

ଧର ବାରମ୍ବାର ପଙ୍କଜ ପଦ୍ମର ପ୍ରଭୁକୁ ଏହା କହବେ ।

ସେହି ଶିଳା ଦେବେ ଯେତେ ନୃପବର ଚନ୍ଦ୍ରା ମୋର ନ କହିବେ ॥୧୫୨॥

ପୁରଜନ ପରିଜନେ କହି ଅନୁନୟ । ତାତ, ଶୁଣାଇ କହବ ମୋହର ବିନୟ ॥

ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ସେହି ମୋର ହୃତକାଶ । ଯାହା ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଣେ ରହୁଥିବେ ଦଣ୍ଡଧାଣ ॥୧॥

ଆସିଲେ ଭଲ ଭରତ ସନ୍ଦେଶ କହବ । ରାଜ ପଦ୍ୟା ପାଇ ସେ ମାତ ନ ତେଜବ ॥

ମନ କରମ ବଚନେ ପାଲବ ପ୍ରଜାକୁ । ସେବବ ସମାନ ଜାଣି ସକଲ ମାତାକୁ ॥୨॥

ଭଲ, ନିଭାଇବ ତୁମେ ନିଜେ ଭରପଣ । ପିତା ମାତା ସୁଜନ ସେବାରେ ଦେଇ ମନ ॥

ଭାତ, ରଖିବ ନୃପକୁ ତେମନ୍ତ ଯତନେ । ମୋ ଚନ୍ଦ୍ରା ସେ ନ କହିବେ କଦାପି ଯେପ୍ରକୋଳା ॥

କୃପା, ଅନୁଗ୍ରହ ଓ ପୁଣ୍ୟ ଯୋଗେ ବନରେ ଓ ମାର୍ଗରେ ଆନୁମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ କୁଶଳ-
ମଙ୍ଗଳ ହେବ ।' ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ — 'ହେ ପିତା । ଆପଣଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ବନ ମାର୍ଗରେ
ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଫୁଁ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରଣ ପାଇବ । ଆପଣଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଭଲ ରୂପେ ପାଳନ
କରି ତରଣ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ କୁଶଳରେ ପୁଣି ଫେରି ଆସିବ ।' (ଭଲସୀ ଦାସ କହନ୍ତି—)

ପ୍ରଭୁ ପୁଣି କହଲେ, "ତୁମେ ସମସ୍ତ ମାତାଙ୍କ ପାଦତଳେ ବାରମ୍ବାର ପତି ସେମାନଙ୍କ
ପରିତୋଷ ବିଧାନ କରିବ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ବିନୟ କରିବ । ଆଉ ମଧ୍ୟ
କୋଶଳପତି ପିତା ଯେପରି କୁଶଳ ରହୁଥିବେ, ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଯତ୍ନ କରିବ ॥'

ସୋରଠା — 'ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଭୁ ବଞ୍ଚିଷ୍ଟଙ୍କ ତରଣ-କମଳ ଧରି ତାଙ୍କୁ ମୋର ଏହି
ସନ୍ଦେଶ କହବ—ଯେପରି ମୋ ପିତା ଅଯୋଧ୍ୟାପତି କଶରଥ ମୋ ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରା
ନ କହିବେ, ସେଥି ନିମନ୍ତେ ସେ ତାହାଙ୍କୁ ଯଥାର୍ଥ ଉପଦେଶ ଦେବେ ।' ॥ ୫ ॥

ଚୌପାଞ୍ଚ — 'ହେ ତାତ ! ସମସ୍ତ ପୁରବାସୀ ଓ ଆତ୍ମସୁସଜ୍ଜିତଙ୍କୁ ନେତୃତ୍ଵ ହୋଇ
ମୋର ଏ ଅନୁରୋଧ ଶୁଣାଇ ଦେବ ଯେ, ଯାହାର ତେଷ୍ଠାରେ ମହାରାଜ ପ୍ରାଣୀ
ରହୁଥିବେ, ସେହି ଲୋକ ମୋର ସବୁମନ୍ତେ ହୃତକାଶ ॥ ୧ ॥ ଭରତଙ୍କ ଆଗମନ
ପରେ ତାଙ୍କୁ ମୋ ସନ୍ଦେଶ କହିଦେବ—ରାଜପଦ ପାଇଯିବା ପରେ ସେ ଯେପରି ମାତ୍ର
ତ୍ୟାଗ ନ କରିବ । ବର୍ମ, ବଚନ ଓ ମନରେ ସେ ପ୍ରଜାପାଳନ କରିବେ ଏବଂ ସମସ୍ତ

ଲକ୍ଷନ କହେ କହୁ ବଚନ କଠୋର । ବରଜ ରାମ ପୁନ ମୋହି ନହୋରୁ ॥
 ବାର ବାର ନିଜ ସପଥ ଦେଖାଇ । କହୁ ନ ତାତ ଲକ୍ଷନ ଲରିକାଇ ॥୪॥
 କହି ପ୍ରମାଣ କହୁ କହନ ଲୟ ସିୟ ଭଲ ସିୟଲ ସନେତ ।

ଅକତ ବଚନ ଲେଚନ ସଜଲ ପୁଲକ ପଲ୍ଲବିତ ଦେତ ॥୧୫॥
 ତେହି ଅବସର ରଘୁବର ରୁଖ ପାଉ । କେହୁଟ ପାରହି ନାବ ତଲୁଇ ॥
 ରଘୁକୁଲଭିଳକ ଚଳେ ଏହି ଭାଣ । ଦେଖଇ ଠାଡ଼ କୁଲିସ ଧରି ଗୁଣି ॥୧॥
 ମେଁ ଆପନ କିମି କହୋଁ କଲେସୁ । ଜିଅତ ପିରେଇଁ ଲେଇ ରାମ ସଦେସୁ ॥
 ଅସକହି ସତବ ବଚନ ରହି ଗୟୁ । ହାନି ଗଲାନି ସୋଚ ବସ ଭୟୁ ॥୨॥
 ପୁତ ବଚନ ସୁନତହିଁ ନରନାହୁ । ପରେଇ ଧରଣ ଉର ଦାନ୍ତନ ଦାହୁ ॥
 ତଳଫତ ବିଷମ ମୋହ ମନ ମାପା । ମାଜା ମନହୁଁ ମୀନ କହୁଁ ବ୍ୟାପା ॥୩॥

ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହୁ ଲଠୋର ବଚନ କହଲେ । ବରଜ ରାମ ପୁନସ୍ତ ମୋତେ ନହୋଇଲେ ॥
 ବାରମ୍ବାର କରାଇଲେ ଶପଥ ନିଜର । ନ କହୁବ ତାତ, ପିଲା-ପଣ ଲକ୍ଷ୍ମଣର ॥୪॥
 ପ୍ରଣମି ଜାନଙ୍କ କହୁ କହୁ କହୁ ହୋଇଲେ ସ୍ବେଦେ ଶିଥଳ ।

ବଚନ ରୁହିଲ ତନୁ ପୁଲକିଲ ନେସେ ପୁରିଲ ସଲିଲ ॥୫॥
 ସେହୁ ସମୟରେ ଜାଣି ରଘୁବର ମନ । କେବର୍ତ୍ତ ପାରକୁ ନାବ ବାହୁଲ ବହନ ॥
 ଭରଣି-କୁଲ-ଭଳକ ଚଳିଲେ ଏପରି । ଠିଆ ହୋଇ ଦେଖୁଥିଲ ବନ୍ଧେ ବଳୁ ଧରି ॥୧॥
 ମୁଁ କେଉଁଭାବେ କହୁ ଅପଣାର ନୈଶ । ଜବିତ ଫେରିଲ ନେଇ ରାମଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ॥
 ଏହା କହୁ ରୁକ ହେଲ ସତବଙ୍କ ଭିର । ହାନି ଗଲାନି ଚନ୍ଦ୍ରାବଣ ହୋଇଲେ ଅଧୀର ॥୨॥
 ଶ୍ରୀ ପ୍ରମଦ ବଚନ ହୁଣେ ନରନାହୁ । ପଡ଼ିଲେ ମସ୍ତରେ, ହୃଦେ ହେଲ ଶବ ଦାହ ॥
 ଦାରୁଣ ମୋହରେ ମନ ବିକଳ ହୋଇଲ । ପ୍ରଥମ ବରଷା ଫେଣ ମାନେ ବା ଘାବଲ ॥୩॥

ମାତାକୁ ସମାନ ମନେ କରି ସେମାନଙ୍କ ସେବା କରିବେ ।’ ॥ ୨ ॥ ‘ହେ ଭାଇ ! ପିତା
 ମାତା ଓ ସ୍ବଜନମାନଙ୍କ ସେବା କରି ଗୁଡ଼ୁଡ଼ୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଶ୍ଚୟ କରିବ । ହେ
 ଭାଇ ! ରାଜା ଯେପରି କେବେ ହେଲେ ମୋ ଚନ୍ଦ୍ର ନ କରିବେ, ତାହାକୁ ସେହୁ
 ପ୍ରକାରେ ରଖିବ ।’ ॥ ୩ ॥ ‘ଲକ୍ଷ୍ମଣ କେତେକ କଠୋର ବଚନ କହଲେ । ମାତା
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ତାଙ୍କୁ ବାରଣ କରି ମୋତେ ପୁଣି ଅନୁରୋଧ କଲେ ଏବଂ ବାରମ୍ବାର
 ମୋତେ ତାଙ୍କ ରାଣ ଦେଇ କହଲେ—‘ହେ ଭାଇ ! ଲକ୍ଷ୍ମଣର ପିଲାଣିଆ ଆଚରଣ ସେଠାରେ
 ପ୍ରକାଶ କରିବ ନାହିଁ ।’ ॥ ୪ ॥ ବୋହା — ପ୍ରଣାମ-ପୁଷ୍ପକ ସୀତା କହୁ କହୁବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରି-
 ଥିଲେ । ମାତା ସ୍ବେଦବଶତଃ ସେ ଶିଥିଲ ହୋଇଗଲେ, ତାଙ୍କ ବଚନ ରୁକ ହୋଇ ଆସିଲା,
 ନେତ୍ରରେ ଜଳ ଭରି ଆସିଲା ଏବଂ ଶରୀରରେ ସ୍ବେମାଞ୍ଚ ବ୍ୟାପିଗଲା ॥୧୫॥ ଗୌପ ଯ :—
 ସେହୁ ସମୟରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସଙ୍କେତ ପାଇ କେଉଁଟ ନଦୀ ପାର ହେବା ନିମନ୍ତେ ନୌକା
 ତଳାଇ ଦେଲା । ଏହିରୂପେ ରଘୁବଂଶଜନକ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତଳିଗଲେ ଏବଂ ଗୁପ୍ତ ଉପରେ

କରି ବିଲସ ସବ ଶ୍ରେଷ୍ଠେଁ ରାମ । ମହା ବିପତ୍ତି କିମି ଜାଇ ବଶମ ॥
ସୁନି ବିଲସ ଦୁଃଖକୁ ଦୁଃଖ ଲଗା । ଧୀରଜକୁ କର ଧୀରକୁ ଭାଗା ॥୩॥

ଭୟଭି କୋଲାହଳ ଅର୍ପୁଧ ଅତି ସୁନି ନୃପ ଶରୀର ସୋରୁ ।

ବିପୁଳ ବିହଗ ବନ ପରେଇ ନିଧି ମାନନ୍ତ କୁଲିସ କଠୋରୁ ॥୧୫॥

ପ୍ରାନ୍ତ କଠଗତ ଭୟଭି ଭୁଆଲୁ । ମନ ବିହାନ ଜନ୍ତୁ ବ୍ୟାକୁଳ ବ୍ୟାଲୁ ॥
ଇନ୍ଦ୍ରୀ ସକଳ ବିକଳ ଭରି ଭାଷ । ଜନ୍ତୁ ସର ସରସିନ ବନ୍ତୁ ବିନ୍ତୁ ବାଣୀ ॥୧॥
କୌସଲ୍ୟା ନୃପ ପଶ ମଲ୍ଲନା । ରବିକୁଳ ରବି ଅପୁଷ୍ପ ଜୟ ଜାନା ॥
ଭର ଧରି ଧୀର ରାମ ମହତାପ । ବୋଲୁ ବଚନ ସମୟ ଅନୁସାସ ॥୨॥

ବିଲସି ରାଣୀ-ନିକର କରନ୍ତୁ ଶେବନ । ମହା ବିପତ୍ତି କିପରି ହୋଇବ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
ଶୁଣନ୍ତେ ବିଳାପ ହୁଏ ହୁଏକୁ ଲଗିଲ । ମହା ଧୈର୍ଯ୍ୟବନ୍ତର ବି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ପଳାଇଲ ॥୪॥

ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଅତି ହେଲ କୋଳାହଳ ଶୁଣି ଅନ୍ତଃପୁର ଧ୍ବଜ ।

ବିପୁଳ ବିହଗ-ବନେ କି ପଡ଼ିଲ ନିଶି କଠୋର ଅଶନ ॥୧୫॥

କଣ୍ଠାଗତ ପ୍ରାଣ ଅତି ହେଲେ ନରପାଳ । ମଣି ବିହଗେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଏ ସେହେଁ ବ୍ୟାଳ ॥
ବିକଳ ହୋଇଲେ ଅତି ଲଜ୍ଜା ସମସ୍ତ । ବାରି ବିନା ସରେ ଯଥା ସରୋଜ ବନସ୍ତ ॥୧॥
ନୃପକୁ ମଲ୍ଲନ ଦେଖି କଉଶଲ୍ୟା ରାଣୀ । ରବି-କୁଳ-ରବି ଅସ୍ତ ହେବେ ମନେ ଜାଣି ॥
ଦୃଢେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ରାମ ନିଜନା ବହନ । ସମୟ ଅବଲୋକଣ ଭାଷିଲେ ବଚନ ॥୨॥

ବଳ ରଣି ମୁଁ ହୋଇହୋଇ ସବୁ ଦେଖୁଥାଏ ॥ ୧ ॥ ମୁଁ ମୋ ନିଜ କୁଣ୍ଠ କଥା କିପରି
କହୁବି ? ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଏହି ସନ୍ଦେଶ ନେଇ ଶାବିତ୍ରୀବତ୍ସାରେ ମୁଁ ଫେରିଆସିଲି !” ଏପରି
କହୁ କହୁ ମହାଙ୍କ ବାଣୀ ଅବରୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ସେ ହାନ, ଶ୍ଳାଳ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରାର
ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ॥୨॥ ସାରଥୀ ସୁମନ୍ତଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ରାଜା ପୃଥ୍ବୀ
ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଭୟାନକ ଦାହ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଛଟପଟ
ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ମନ ଭାଷଣ ମୋହ ହେବୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲା, ସତେ ଅବା
ମୀନ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷାର ଫେଜଳ ଜଳରେ ଘାରି ହେଉଅଛି ! ॥୩॥ ସମସ୍ତ ରାଣୀ ବିଳାପ
କରି କାନ୍ଦୁଥାନ୍ତି । ସେହି ମହାବିପତ୍ତି କିପରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ? ସେ
ସମୟର ବିଳାପ ଶୁଣି ହୁଏତ ମଧ୍ୟ ହୁଏତ ଲାଗିଲା ଏବଂ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସ୍ତବ୍ଧ ଲାଗି
ପାରିଗଲା ॥ ୪ ॥ କୋହା—ରାଜାଙ୍କ ରାଣୀ-ଉଦାସର ବିଳାପଧ୍ବଜ ଶୁଣି ସମସ୍ତ
ଅଯୋଧ୍ୟାରେ କୋଳାହଳ ବ୍ୟାପିଗଲା । ବୋଧ ହେଲା, ସତେ ସେପରି ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ
ବିଶାଳ ବନରେ ରାତିକାଳରେ କଠୋର ବଜ୍ର-ପାତ ହୋଇଅଛି ! ॥ ୧୫॥ ॥
ବୈପାରିକ :—ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରାଣ କଣ୍ଠାଗତ ହୋଇଗଲା । ସତେ ଅବା ମଣିବିନା ସର୍ପ
ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ମରଣାସନ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ! ଲଜ୍ଜାସୁମନ ଅତିଶୟ ବିକଳ
ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ବୋଧ ହେଲା, ଜଳବିନା ସରୋବରରେ କମଳବନ ମଉଳି ପଡ଼ିଲା

ନାଥ ସମୁଦ୍ଧି ମନ କରିଅ ବିଚାର । ରାମ ବିସ୍ଫୋଗ ପସ୍ତୋଧ ଅପାର ॥
 କରନଧାର ଭୁକ୍ତ ଅର୍ଥୁଧ ଜହାନ । ଚଢ଼େଇ ସକଳ ପ୍ରିୟ ପଥକ ସମାଜ ॥୩॥
 ଧୀରକୁ ଧରିଅ ତ ପାଇଅ ପାର । ନାହିଁତ ବୁଝିବ ସବୁ ପରିବାର ॥
 ଜୌ ଜୟ ଧରିଅ ବିନୟ ପିଅମୋଷ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସିନ୍ଧୁ ମିଳିଛି ବହୋଷ ॥୪॥
 ପ୍ରିୟା ବଚନ ମୁହୁ ସୁନତ ନୃପ ଚିତପୁର ଆଖି ଉଦାର ।

ତଳପତ ମାନ ମଲ୍ଲନ ଜନ୍ମ ସାଞ୍ଚିତ ସୀତଳ ବାରି ॥୧୫୩॥
 ଧରି ଧୀରକୁ ଉଠି ବେଠ ଭୁଆଲୁ । କହୁ ସୁମନ୍ତ କହି ରାମ କୁପାଲୁ ॥
 କହାଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ କହି ରାମ ସନେଷ । କହି ପ୍ରିୟ ପୁରବଧୁ ବେତେଷ ॥୧॥
 ବିଲପତ ରାଜ ବିକଳ ବହୁ ଭାଷ । ଭଲ ଜୁଗ ସରସ ସିରଜ ନ ରାଷ ॥
 ତାପସ ଅଧ ସାପ ସୁଧ ଆଶ । କୌସଲ୍ୟ ସବ କଥା ସୁନାଇ ॥୨॥

ମନ ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର, କରନ୍ତୁ ବିଚାର । ରାମ-ବିସ୍ଫୋଗ ଅଟଇ ପସ୍ତୋଧ ଅପାର ॥
 କର୍ଣ୍ଣଧାର ଅଟ ଭୁମ୍ଭେ ଅବଧ ଜାହାନ । ଚଢ଼ିଛନ୍ତି ସବେ ପ୍ରସ୍ତ ବଣିକ-ସମାଜ ॥୩॥
 ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିଲେ ସମସ୍ତେ ପାଇଯିବେ ପାର । ନାହିଁ ତ ବୁଝି ମରବେ ସ.ର ପରିବର ॥
 ଯେବେ ନାଥ ! ମୋ ବିନୟ ଦୃଢ଼ୟେ ଘେନିବେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଜାନକୀ ବାହୁଡ଼ି ମିଳିବେ ॥୪॥

ଶୁଣି ନରମଣି ପ୍ରିୟା ମୁହୁ ବାଣୀ ନୟନ ଖେଳି ଚାହିଁଲେ ।

ଛଟପଟ ଘନ ମାନ ହୁଏ ଯଥା ଶୀତଳ ବାରି ସିଂହଲେ ॥୧୫୩॥

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଉଠି ପୁଣି ବସିଲେ ଭୁପତି । କହୁ ସୁମନ୍ତ, କୁପାଳୁ ରାମ କାହିଁଛନ୍ତି ॥
 କାହିଁ ସଉମିନି, କାହିଁ ରଘୁବର ସେଥ । କାହିଁ ଗଲେ ପ୍ରିୟ ପୁର-ବଧୁ ବଇତେଷ ॥୧॥
 ବିକଳେ ବହୁ ପ୍ରକାରେ ବିଲପନ୍ତି ରାୟ । ନିଶି ଶେଷ ନ ହୁଅଇ, କଟେ ଘୃଣ ପ୍ରାୟ ॥
 ସୁରଣ ହୋଇଲୁ ଶାପ ଅନ୍ଧ ତାପସର । କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲେ ପ୍ରସନ୍ନ ନିକର ॥୨॥

କ ! ॥ ୧ ॥ କୌଶଲ୍ୟା ରାଜାଙ୍କୁ ଅତିଶୟ ହୁଷିତ ତେଣି ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ଜାରି
 ପାରିଲେ ଯେ, ଏବେ ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଶର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତପ୍ରାୟ । ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀରାମଜନନୀ
 କୌଶଲ୍ୟା ହୃଦୟରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ସମୟାନୁକୂଳ ବଚନ କହିଲେ— ॥ ୨ ॥ “ହେ
 ନାଥ ! ଆପଣ ମନ ମଧ୍ୟରେ ବୁଝି ବିଚାର କରନ୍ତୁ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିରହ ଅପାର ସମୁଦ୍ର ।
 ଅଯୋଧ୍ୟା ଜାହାନ ଏବଂ ଆପଣ ତାହାର କର୍ଣ୍ଣଧାର । ସମସ୍ତ ପ୍ରିୟଜନ (ପଥକ ଓ ପ୍ରଜା)
 ଜାହାନ ଉପରେ ଆରୁଡ଼ି ଯାହି ସମାଜ ॥ ୩ ॥ ଆପଣ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରନ୍ତୁ, ସମସ୍ତେ ପାରି
 ହୋଇଯିବେ । ନୋହଲେ ସମସ୍ତେ ପରିବାର ବୁଝିଯିବେ । “ହେ ପ୍ରିୟ ପତି ! ଯଦି
 ମୋ ପ୍ରାର୍ଥନା ହୃଦୟରେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ, ତେବେ ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ପୁଣି
 ଆସି ମିଳିବେ ।” ॥ ୪ ॥ ତୋହା :—ପ୍ରିୟପତ୍ନୀ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ନୋମଲ ବଚନ
 ଶୁଣି ରାଜା ଆଖି ଖୋଲି ଚାହିଁଲେ । ସତେ ଅବା ଛଟପଟ ହେଉଥିବା ଘନ ମାନ
 ଉପରେ କେହି ଶୀତଳ ଜଳ ପ୍ରସାଦି ଦେଲା ! ॥ ୧୫୪ ॥ ତୋପାତ୍ନ :—ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି

ଉୟୁଧ ବିକଳ ବରନତ ଇତିହାସ । ରାମ ରହିତ ଧ୍ବଜ ଜୀବନ ଆସା ॥
 ସୋ ତନୁ ରାଣି କରବ ମେଁ କାହା । ଜେହିଁ ନ ପ୍ରେମ ପନୁମୋର ନିବାହା ॥୩॥
 ହା ରଘୁନନ୍ଦନ ପ୍ରାନ୍ତ ପିଣ୍ଡତେ । ଭୁଞ୍ଜିବୁ କିନ୍ତୁ କିଅତ ବହୁତ ଦିନସାତେ ।
 ହା ଜାନକୀ ଲଖନ ହା ରଘୁବର । ହା ପିତୁ ହିତ ଚିତ ଶୁଭକ ଜଳଧର ॥୪॥
 ରାମ ରାମ କହୁ ରାମ କହୁ ରାମ ରାମ କହୁ ରାମ ।

ତନୁ ପରିହରି ରଘୁବର ବିରହେ ରାଜ ଗୟା ଯୁରଧାମ ॥୧୫॥
 କିଅନ ମରନ ପଲ୍ଲ ଦସରଥ ପାଣ୍ଡୁ । ଅଶ୍ରୁ ଅନେକ ଅମଳ ଜୟ ଗୁଣ୍ଡା ॥
 କିଅତ ରାମ ବିଧୁ ବଦନୁ ନିହାର । ରାମ ବିରହ କରି ମରନୁ ସିଂହାର ॥୧॥

ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲେ ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତେ ପୁଅ ଲତିହାସ । ରାମ ବିନା ଧ୍ବଜ ପ୍ରାଣ ଅଭିଳାଷ ॥
 କି ଲଭି ଆଉ ସେ ତନୁ ରଖି, ଅକାରଣ । ସେ ନିବାହ ନ ପାରିଲ ମୋର ପ୍ରେମ ପଣ ॥୩॥
 ଆହା ହା ରଘନନ୍ଦନ, ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ସୁତ । ତୋ ବିନା ଜୀଅନ୍ତେ ଗଲୁ ହବସ ବହୁତ ॥
 ହା ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ବଇଦେହ, ହା ରଘୁନନ୍ଦନ । ହା ପିତା-ପିତା-ଶୁଭକ-ହୃତକାଶ୍ଵ ଘନ ॥୪॥
 ରାମ ରାମ କହୁ ଆହା ରାମ କହୁ ରାମ ରାମ କହୁ ରାମ ।

ତନୁ ପରିହରି ରାମଙ୍କ ବିରହେ ନୃପ ଗଲେ ସ୍ଵରଧାମ ॥୧୫॥
 ଜୀବନ ମରଣ ଫଳ ପାଇଲେ ନୃପତି । ବ୍ୟାପିଲା ବହୁ ବୁଝାଣେ ବିମଳ ଲାଭତି ॥
 ଜୀଅନ୍ତେ ରାମଙ୍କ ବିଧୁ-ବଦନ ଦେଖିଲେ । ରାମ ବିସ୍ଫୋଗ ହୁଅନ୍ତେ ମୁଖ ଆଦରିଲେ ॥୧॥

ରାଜା ଉଠି ବସିଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ସୁମନ୍ତ ! କୁହ, କୁପାକୁ ଶ୍ରୀରାମ କେଉଁଠି ?
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ କେଉଁଠି ? ସେଣ୍ଟ ରାମ କେଉଁଠି ? ମୋର ପ୍ରିୟବଧୁ ଜାନକୀ କେଉଁଠି ?” ॥୧॥
 ରାଜା ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବିଳାପ କରୁଥାନ୍ତି । ସେହି ରାତି ପ୍ରବ ସମାନ
 ବଡ଼ ହୋଇଗଲା, ଆଦୌ କିଛି ନ ଥାଏ । ରାଜାଙ୍କ ମନରେ ଅଳ୍ପ ତପସୀ (ଶ୍ରବଣକ୍ରମାର)ଙ୍କ
 ଅଭିଶାପ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ସବୁ କଥା କୌଶଲ୍ୟଙ୍କୁ କହି ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୨ ॥
 ସେ ଲତିହାସ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁ କରୁ ରାଜା ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ କହିଲେ,
 “ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିନା ଜୀବନଧାରଣର ଆଶା ଧ୍ବଜ । ସେହି ଶରୀର ମୋ ପ୍ରେମର ପଣ ନିବାହ
 କଲ ନାହିଁ, ସେହି ଶରୀର ରଖି ମୁଁ କ’ଣ କରିବି ? ॥ ୩ ॥ ହେ ରଘୁନନ୍ଦନ ମୋର
 ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ରାମ ! ତୁମ ବିନା ମୋର ଜୀବନ ଧାରଣ କରିବାର ବହୁତ ହିତ ଅଭିବାହତ
 ହୋଇଗଲା । ହା ଜାନକୀ ! ହା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! ହା ରଘୁବର ! ହା ପିତା-ପିତା-ଶୁଭକ-
 ହୃତକାଶ୍ଵ ମେଘ !” ॥୪॥ ଦେବତା:—ରାଜା ‘ରାମ’ ‘ରାମ କହୁ, ପୁଣି ‘ରାମ’ କହିଲେ ଏବଂ
 ଆହୁରି ଥରେ ‘ରାମ’ ‘ରାମ’ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ । ପୁଣି ଶେଷରେ ପାଇଁ ‘ରାମ’ ନାମ କହି
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିରହରେ ଶରୀର ବ୍ୟାପ କରୁ ଯୁଗଲେକକୁ ଗଲେ ॥୧୫॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:—ଜୀବନ
 ଓ ମରଣର ଫଳ ତ କେବଳ ଦଶରଥ ପାଇଲେ । ତାଙ୍କର ଚର୍ମନ ଯଶ ଅନେକ
 ବୁଝାଣରେ ବ୍ୟାପିଗଲା । ଲାଭିବା ଅବସ୍ଥାରେ ରାଜା ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରପୁଷ୍ପ

ସୋକ ବିକଳ ସବ ଶ୍ରେଷ୍ଠହିଁ ରାମ । ରୁପୁ ସୀତା ବହୁ ତେଜ ବଖାମ ॥
 କରହିଁ ବିଲପ ଅନେକ ପ୍ରକାର । ପରହିଁ ଭୂମିତଲ ବାରହିଁ ବାର ॥୨॥
 ବିଲପହିଁ ବିକଳ ଦାସ ଅରୁ ଦାସୀ । ଘର ଘର ରୁଚନ୍ କରହିଁ ପୁରବାସୀ ॥
 ଅଥୟଜି ଆଜୁ ଭାନୁକୁଲ ଭାନୁ । ଧରମ ଅବଧୁ ରୁନ ରୂପ ନିଧାନୁ ॥୩॥
 ଗାରୀ ସକଳ କେକଇଛି ଦେଖୁ । ନୟନ ବିସ୍ତାନ ଶାନ୍ତି ଜଗ ଜେଷ୍ଠ ॥
 ଏହି ବିଧି ବିଲପତ ରୈନି ବିହାମ । ଆସ ସକଳ ମହାମୁନି ଜ୍ଞାନ ॥୪॥

ତବ ବସିଷ୍ଠ ମୁନି ସମୟ ସମ କହି ଅନେକ ଇତିହାସ ।

ସୋକ ନେବାରେଇ ସବହି କର ନିଜ ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରକାସ ॥୧୫॥
 ତେଲ ନାହିଁ ଭରି ନୃପ ତନୁ ରାଣୀ । ଦୁତ ବୋଲଇ ବହୁରି ଅସ ଭାଷା ॥
 ଧାଡ଼ିତୁ ବେଗି ଭରତ ପହିଁ ଜାହୁ । ନୃପ ସୁଧୁ କହନ୍ କହନ୍ ଜନି କାହୁ ॥୧॥

ଶୋକାକୁଳ ହୋଇ ସବେ ବିଲପନ୍ତୁ ରାଣୀ । ରୂପଶୀଳ ତେଜ ବଳ ବଖାଣି ବଖାଣି ॥
 କରଣ ଶ୍ରେବନ ଅତି ଅନେକ ପ୍ରକାରେ । ବାରମ୍ବାର ମୁଣ୍ଡପିଟି ପଡ଼ନ୍ତୁ ଧରରେ ॥୨॥
 ବିଲପନ୍ତୁ ବିକଳରେ ତାସ ଆଉ ଦାସୀ । ହନନ କରନ୍ତୁ ଗୁହେ ଗୁହେ ପୁରବାସୀ ॥
 ଅସ୍ତ ହେଲେ ଆଜି ରତି-କୁଳ-ଦିବାବର । ଧର୍ମର ଅବଧୁ ରୂପ-ସଦ୍‌ଗୁଣ-ସାଗର ॥୩॥
 ଗାଳି ତଅନ୍ତୁ ସକଳେ କେକୟ ପ୍ରତାପ । ନୟନ-ବିହନ ଯେହୁ କଲ ବହୁଧାକୁ ॥
 ଏହି ଭାବେ ବିଲପନ୍ତେ ଜଣି ହେଲ ଅନ୍ତ । ଆସିଲେ ସମସ୍ତ ମହା-ମୁନି ଜ୍ଞାନବନ୍ତ ॥୪॥

କହୁ ତହୁ ନାନା ଇତିହାସ ମୁନି ବସିଷ୍ଠ ସମୟ ସମ ।

କଲେ ସ୍ଵବିଜ୍ଞାନ-ପ୍ରକାଶ ବଳରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଶୋକ ଶମ ॥୧୬॥

ତେଲ ଭଣ୍ଡେ ନୃପତିଙ୍କ ଶରୀର ରଖିଲେ । ଦୁତଙ୍କୁ ତନାଇ ପୁଣି ଏମନ୍ତ କହଲେ ॥
 ଭରତଙ୍କ ପାଶେ ଶୀଘ୍ର ଧାଇଁ କରି ଯିବ । ନୃପ ସନ୍ତୋଷ କାହାକୁ କହୁ ନ କହବ ॥୧॥

ଦେଖୁଥିଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିରହକୁ ଜମିଷୁ କରି ସେ ମରଣପଥ ସ୍ଵପନ କରିନେଲେ ॥୧॥
 ସମସ୍ତ ରାଣୀ ଶୋକ ହେତୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଶ୍ରେବନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କ
 ରୂପ, ଶୀଳ, ବଳ ଓ ତେଜ ବାହୁଳ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବିଳାପ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ
 ବାରମ୍ବାର ଭୂମି ଉପରେ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ଯାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ତାପତୀୟାମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ
 ହୋଇ ବିଳାପ କରୁଥା'ନ୍ତି । ନଗରବାସୀମାନେ ଘରେ ଘରେ ବିଳାପରତ । କହୁଥା'ନ୍ତି,
 “ଅଜି ଧର୍ମର ସୀମା, ଗୁଣ ଓ ରୂପର ଭଣ୍ଡାର ସୂର୍ଯ୍ୟବିଶରସୁଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହୋଇଗଲେ ।” ॥୩॥
 ସମସ୍ତେ କେକେସ୍ତୁ'କୁ ଗାଳି ଦେଉଥା'ନ୍ତି । ସମସ୍ତ ସଂସାରକୁ ସେ ନେସହନ କରି-
 ଦେଲେ । ଏହି ରୂପେ ବିଳାପ କରୁ କରୁ ରାତି ବିତିଗଲା । ପ୍ରାତଃକାଳରେ ସମସ୍ତ
 ବଡ଼ ବଡ଼ ଜ୍ଞାନ ମୁନିମାନେ ଆସିଲେ ॥ ୪ ॥ ବୋହା :—ସେତେବେଳେ ବସିଷ୍ଠ
 ମୁନି ସମସ୍ତାଙ୍କୁ ନିଜ ଅନେକ ଇତିହାସ କହି ନିଜ ବିଜ୍ଞାନାବେକରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଶୋକ
 ଦୂର କରିଦେଲେ ॥ ୧୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ବସିଷ୍ଠ ଚୋଟିରେ ଚେର ଭଣ୍ଡି କର

ଏତନେଇ କହେନ୍ତୁ ଭରତ ସନ ଜାଣି । ଗୁର ବୋଲଇ ପଠୟଇ ଦୋଉ ଭାଣି ॥
 ପୁନ ମୁନ ଆୟୁସୁ ଧାତୁନ ଧାଏ । ତଳେ ବେଗ ବର ବାଜି ଲଜାଏ ॥୨॥
 ଅନରଥ ଅର୍ଥୁଅ ଅରଂଭେଇ ଜବ ତେ । କୁସଗୁନ ହୋଇଁ ଭରତ କହୁଁ ତବତେ ॥
 ଦେଖଣ୍ଡି ଶୁଭ ଭୟାନକ ସପନା । ଜାଗି କରଣ୍ଡି କଟୁ କୋଟି କଲପନା ॥୩॥
 ବିପ୍ର ଜେଡୁଁଇ ଦେଶ୍ଟି ଦିନ ଦାନା । ସିବ ଅଭିଷେକ କରଣ୍ଡି ବିଧି ନାନା ॥
 ମାଗଣ୍ଡି ହୃଦୟ ମହେସ ମନାଣି । କୁସଲ ମାତୁ ପିତୁ ପରିଜନ ଭାଣି ॥୪॥
 ଏହି ବିଧି ସୋଚତ ଭରତ ମନ ଧାତୁନ ପଡୁଁତେ ଆଇ ।

ଗୁର ଅନୁସାସନ ଶ୍ରବନ ପୁନ ତଳେ ଗନେୟ ମନାଇ ॥୧୫୭॥
 ତଳେ ସମୀର ବେଗ ହୃଦ ହାକେ । ନାଶତ ସରିତ ସେଲ ବନ ବାକେ ॥
 ହୃଦୟ ସୋରୁ ବଡ଼ କଛୁ ନ ସୋହାଣି । ଅସ ଜାନଣ୍ଡି ଜୟ ଜାଉଁ ଉଡ଼ାଣି ॥୧॥

ଏତକ କହବ ରୁନେ ଭରତକୁ ଯାଇ । ଉଭୟ ଭରତୁ ଗୁରୁ ଅଛନ୍ତି ତକାଇ ॥
 ଶୁଣି ମୁନକ ଆଦେଶ ଧାଇଁ ଅନୁଚରେ । ଗମିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ବର ବାଜିକୁ ସହରେ ॥୨॥
 ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଆରମ୍ଭିଲ ଅନର୍ଥ ଯେ ଦିନୁ । କୁଶକୁନ ଭରତକୁ ହୁଅଇ ସେ ଦିନୁ ॥
 ରଜମାରେ ଭୟଙ୍କର ସୁପନ ଦେଖନ୍ତି । ଉଠିଣ କୋଟି ଅଳସୁ କଲ୍ଲନା କରନ୍ତି ॥୩॥
 ବିପ୍ରେ ଭାଷାଇ ହିଅନ୍ତି ପ୍ରତିଦିନ ଦାନ । ଶିବାଭିଷେକ କରନ୍ତି ବିବିଧ ବିଧାନ ॥
 ମାତନ୍ତି ହୃଦୟେ ମହେଶ୍ୱରକୁ ଜଣାଇ । କୁଶଳ ମାତା ପିୟୁର ପରିବାର ଭାଇ ॥୪॥
 ଭରତ ଏମନ୍ତେ ଚିନ୍ତୁ ଚିନ୍ତୁ ଚିତ୍ତେ ଗୁର ଆସି ପ୍ରବେଶିଲେ ।

ଗୁରୁ-ଆଜ୍ଞା ଶୁଣି ଗଣେଶକୁ ସୁର ଶୀଘ୍ର ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିଲେ ॥୧୫୭॥
 ଚଳିଲେ ମରୁତ ବେଗେ ଚଳାଇଣ ବାଜି । ଲଭି ସରିତ ଶିଳା ଘନ ବନ-ଗୁଣି ॥
 ହୃଦେ ବଡ଼ ଚିନ୍ତା କିଛି ଭଲ ନ ଲଗଇ । ଉଡ଼ି ବା ଯାଆନ୍ତି, ମନେ ଏପରି ହୁଅଇ ॥୧॥

ରାଜାଙ୍କ ଶରୀରକୁ ତହିଁରେ ରଖାଇଦେଲେ । ତପ୍ତରେ ଦୃଢ଼ମାନକୁ ତକାଇ ସେମାନଙ୍କୁ
 କହଲେ, “ରୁନେମାନେ ଶୀଘ୍ର ଦୌଡ଼ି ଭରତଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଅ ! ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ଭାବ
 କେଉଁଠି ହେଲେ କାହାରିକୁ କହବ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଯାଇ ଭରତଙ୍କୁ ଏତକ କହବ—
 ରୁମ ଭଲ ହୃଦୟ ଗୁରୁ ତକାଇଅଛନ୍ତି ।” ମୁନଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶୁଣି ଦୃଢ଼ମାନେ ଧାଇଁଲେ ।
 ଆପଣା ଆପଣାଇ ଶୀଘ୍ର ଗଡ଼ରେ ସେମାନେ ଉତ୍ତମ ଅସ୍ତ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ଲଢ଼ିତ କରି
 ଚଳିଲେ ॥ ୨ ॥ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଅନର୍ଥ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଦିନଠାରୁ ଭରତଙ୍କୁ ଅଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ
 ସବୁ ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ସେ ରାତିରେ ଭୟଙ୍କର ସୁସ୍ଥମାନ ଦେଖୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ଜାଗରଣ
 ପରେ ଅସ୍ତ୍ରାଂଶ ମନ ମନ କଲ୍ଲନା କରୁଥା’ନ୍ତି ॥୩॥ ଅଳସୁ-ଶାନ୍ତି ନମନ୍ତେ ସେ ପ୍ରତିଦିନ
 ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଶ୍ରେଣୀନ ଜଗାଇ ଦାନ ଦେଉଥା’ନ୍ତି । ଅନେକ ବିଧିରେ ରୁଦ୍ରାଭିଷେକ କରୁ-
 ଥା’ନ୍ତି । ମହାଦେବଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ମନାସି ତାଙ୍କୁ ମାତାପିତା, କୁଟୁମ୍ବୀକନ ଓ ଭାଇମାନଙ୍କର
 କୁଶଳ-ମଙ୍ଗଳ ଭିକ୍ଷା କରୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଭରତ ଏହି ରୂପେ ମନରେ

ଏକ ନିମେଷ ବରଷ ସମ ଜାଇ । ଏହି ବିଧି ଭରତ ନଗର ନିଅରୁଛି ॥
 ଅସଗୁନ ହୋଇଁ ନଗର ପୌର । ଧୂଳି କୁଣ୍ଡଳ କୁଣ୍ଡଳ କରୁଛି ॥୨॥
 ଖର ସିଆର ବୋଲୁଛି ପ୍ରତିକୂଳ । ସୁନି ସୁନି ହୋଇ ଭରତ ମନ ସୁଲ ॥
 ଶ୍ରୀହତ ସର ସରିତା ବନ ବାଗା । ନଗରୁ ବିସେଷି ଭୟାଞ୍ଜନୁ ଲଗା ॥୩॥
 ଶଗ ମୁଗ ହସ୍ତ ଗୟ ଜାଣି ନ ଜୋଏ । ରାମ ବିସ୍ଫୋଗ କୁଣ୍ଡଳ ବିଗୋଏ ॥
 ନଗର ନାରି ନର ନିପଟ ଦୁଖାସ । ମନହୁ ସବହୁଁ ସବ ସଂପଦ ତାସ ॥୪॥
 ପୁରଜନ ମିଳୁଛି ନ କହୁଛି କହୁ ଗର୍ଭୁଁଛି ଜୋଡ଼ାରୁଛି ଜାଣି ॥
 ଭରତ କୁସଲ ପୁଣି ନ ସକଛି ଭୟ ବିଷାଦ ମନ ମାଣି ॥୫॥

ଏକ ନିମେଷ ଯେ ଏକ ବର୍ଷ ସମ କଟେ । ଏ ରାବେ ଭରତ ହେଲେ ନଗର ନିକଟେ ।
 କୁଣ୍ଡଳନ ଦେଖାଯାଏ ପଶନ୍ତେ ନଗରେ । କର୍ଣ୍ଣ ରବନ୍ତ କାକ ବସି କୁଣ୍ଡଳରେ ॥୬॥
 ଖର ଶୂଗଳ ବୋବାନ୍ତ ଅତି ପ୍ରତିକୂଳ । ଶୁଣି ଶୁଣି ଭରତଙ୍କ ହୃଦେ ହୁଏ ଶୂଳ ॥
 ଶ୍ରୀହତ ବନ ଉଦ୍ୟାନ କୃପ ନଦୀ ସର । ଅତିଶୟ ଭୟାନକ ଲଗଇ ନଗର ॥୭॥
 ଚାହିଁ ନ ହୁଅନ୍ତି ଶଗ ମୁଗ ହସ୍ତୀ ହସ୍ତ । ରାମ-ବିରହ-କୁଣ୍ଡଳ କରୁ ଅସୟ ॥
 ପୁର ନର-ନାରୀ ସବେ ନିତାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ମନେ ହୁଏ ହାରିଛନ୍ତି ସବେ ନିଜ ବିଧି ॥୮॥
 ଭେଟି ପୁରଜନ ଜୁହାର କରଣ ମଉନେ ଫେରି ଆସନ୍ତି ।
 ଭରତ ଭୟରେ କୁଣ୍ଡଳାତି କରୁ ପ୍ରଶ୍ନ କର ନ ପାରନ୍ତି ॥୯॥

ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲ ବେଳେ ଦୁଇମାନେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଗୁରୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା କାନରେ ପଡ଼ିବା
 ମାତ୍ରେ ସେ ଶେଷକୁ ମନାସି ଚଲିଲେ ॥ ୧୫୭ ॥ ଗୌପାୟ :—ପବନ ପରି
 ବେଗରାମୀ ଅଶ୍ଵକୁ ହାକି ବକଟ ନଦୀ, ପାହାଡ଼ ଓ ଜଙ୍ଗଲମାନ ଲାଗି ଚଲିଲେ ।
 ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବିଶେଷ ଚିନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ଭଲ ଲଗୁ ନ ଥାଏ । କିମିତି ଉଡ଼ି ଶୀଘ୍ର
 ଅନ୍ଧୋଧାରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଆନ୍ତି ହେଲେ !—ଏହି ଚିନ୍ତା ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଘୋଷିତାଏ ॥ ୧ ॥
 ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନିମେଷ ବର୍ଷ ପରି ବରୁଥାଏ । ଏହି ରୂପେ ଭରତ ନଗର ନିକଟରେ
 ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ନଗରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ମାତ୍ରେ ଅଶ୍ଵର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯିବାକୁ
 ଲାଗିଲା । କୁଆମାନେ ଖରାପ ଜାଗାମାନଙ୍କରେ ବସି ଖରାପ ସ୍ଥାନରେ ‘କ’ଆ ‘ଜାଆ’
 କରୁଥାଆନ୍ତି ॥୨॥ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଚନ୍ଦ୍ରାମାନେ ବିପଦର ରକ୍ତ କରୁଥା’ନ୍ତି । ଏହା ସବୁ ଶୁଣି
 ଭରତଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ପୀଡ଼ା ଜାତ ହେଉଥାଏ । ସରୋବର, ନଦୀ, ବନ ଓ ଉପବନ
 ସବୁ ଶୋଭାହୀନ ବୋଧ ହେଉଥାଏ । ନଗର ଅତି ଭୟାନକ ବୋଧ ହେଉଥାଏ ॥ ୩ ॥
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିରହରୂପୀ ଅସାଧ ରୋଗରେ ପୀଡ଼ିତ ପକ୍ଷୀପକ୍ଷ ଓ ଘୋଡ଼ାହାତୀମାନଙ୍କର ବ୍ୟଥା
 ଦେଖି ହେଉନାହିଁ । ନଗରର ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ସତେ ଅବା ସମସ୍ତେ ଆପଣା
 ଆପଣାର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ହରାଇ ବସିଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ନଗରର ଲୋକେ
 ଆସି ତାଙ୍କୁ ଭେଟୁଥା’ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କିଛି କହିପାରୁ ନ ଥା’ନ୍ତି । ରୂପ ସ୍ଵରରେ ନୂହାର କରି

ହାଟ ବାଟ ନହିଁ ଜାଇ ନିହାସ । ଜନ୍ମ ପୁର ଦହିଁ ଦିସି ଲଗି ଦର୍ପଣ ॥
 ଆର୍ତ୍ତ ପୁତ୍ର ପୁନି କୈକୟନଂଦନ । ହରଷୀ ରବିକୁଲ ଜଳରୁଦ୍ଧ ଚଂଦନ ॥୧॥
 ସକ ଆରଣ୍ୟ ମୁଦିତ ଉଠି ଧାଈ । ଦ୍ଵାରେହିଁ ଭେଟି ଭବନ ଲେଇ ଆଣି ॥
 ଭରତ ଦୁଷିତ ପରିବାରୁ ନିହାସ । ମାନହୁଁ ତୁହିନ ବନଜ ବନୁ ମାସ ॥୨॥
 କୈକେୟ ହରଷିତ ଏହି ଭାଣ । ମନହୁଁ ମୁଦିତ ଦବ ଲଇ କରଣ ॥
 ସୁତହିଁ ସସୋଚ ଦେଖି ମନୁ ମାରେ । ପୁଂଜିତ ନୈହର କୁସଲ ହମାରେ ॥୩॥
 ସକଲ କୁସଲ କହି ଭରତ ସୁନାହିଁ । ପୁଂଜୀ ନିଜ କୁଲ କୁସଲ ଭଲକି ॥
 କହୁ କହି ତାତ କହିଁ ସବ ମାତା । କହିଁ ସିପୁ ରାମ ଲକ୍ଷନ ପ୍ରିୟ ଭ୍ରାତା ॥୪॥
 ପୁନି ସୁତ ବଚନ ସନେହମୟ କପଟ ମାର ଭରି ନୈନ ।
 ଭରତ ଶ୍ରବନ ମନ ସୁଲ ସମ ପାପିନି ବୋଲୁ ବୈନ ॥୧୫॥

ହାଟ ବାଟ ଭୟଙ୍କର ଗୁହଁ ନ ହୁଅଇ । ପୁର ଦଶ ଦିଗେ ଯେହ୍ନେ ଦାବାର୍ଣ୍ଣି ଜଳଇ ॥
 ପୁତ୍ର ଆଗମନ ଶୁଣି କେକୟ ନନ୍ଦନ । ହରଷିତେ ରବିକୁଲ-ସରୋଜ-ଗୁନ୍ଦନ ॥୧॥
 ସକାଳ ଆଲମ୍ବ ଉଠି ଆନନ୍ଦେ ଧାଉଁଇ । ଦ୍ଵାରେ ଭେଟି କରି ନିଜ ଗୁହୁକୁ ଆଣିଲ ॥
 ଦୁଃଖିତ ପରିବାରକୁ ଦେଖିଲେ ଭରତ । ଶିଶିର ଜାଳିଛି ଉଦା ବନନ ବନସ୍ତ ॥୨॥
 କୈକେୟୀ ହୃଦେ ହରଷ ହୁଅଇ ଏପରି । ଦାବାର୍ଣ୍ଣି ଲଗାଇ ଯେହ୍ନେ ପ୍ରସନ୍ନ ଶବ୍ଦ ॥
 ଚକ୍ରତ ବରଷ ପୁଣି ଦେଖି ତନୟର । କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ କରଇ ସ୍ଵପିତା-ଗୁହର ॥୩॥
 ଭରତ ଶୁଣାଇ ତହୁଁ ସମସ୍ତ କୁଶଳ । ପରୁଷିଲେ ନିଜ କୁଳ-କୁଶଳ-ମଙ୍ଗଳ ॥
 କହୁ, କାହିଁ ପିତା, କାହିଁ ଅନ୍ୟ ସବୁ ମାତା । କାହିଁ ଶୀତା, ସହମିତ୍ରୀ, ରାମ ପ୍ରିୟ ଭ୍ରାତା ॥୪॥
 ଶୁଣି ସ୍ଵେଦ-ମୁଣ୍ଡି ତନୟ ବଚନ ଗତାଇ କପଟ ପାଣି ।
 ଭରତଙ୍କ ଦୁଃଖ-ଶ୍ରବଣ-ଦୁଃଖଦ ପାପିନି ବୋଲଇ ବାଣୀ ॥୧୫॥

ଗୁଲିଯାଉଥା'ନ୍ତୁ । ମନରେ ଭୟ ଓ ବିଷାଦ ପୁର ରହିଥିବା ହେତୁ ଭରତ ମଧ୍ୟ କାହାରିକୁ
 କୁଶଳସମ୍ବାର ପରୁଷ ପାରୁ ନ ଥା'ନ୍ତୁ ॥ ୧୫ ॥ ଭୌପାୟ :—ହାଟବାଟ ଦେଖା
 ପଡୁ ନ ଥାଏ । ସତେ ଯେପରି ନଗରର ଦଶ ଦିଗରେ ଦାବାର୍ଣ୍ଣି ଲାଗିଯାଇଛି । ପୁଅର
 ଆଗମନ-ବାଣୀ ଶୁଣି ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳ-କମଳ ନମନ୍ତେ ଗୁନ୍ଦନ-ସ୍ଵରୂପିଣୀ କୈକେୟୀ ଅଭିଶପ୍ତ
 ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ॥୧॥ ସେ ଆରତ ସକାଳ, ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ଉଠି ଦୌଡିଲେ ଏବଂ
 ଦ୍ଵାର ନିକଟରେ ଭରତ, ଶ୍ରୀପୁରୁଷ ହୃଦୟ ଭେଟି ତାକୁ ମହଲ ମଧ୍ୟକୁ ନେଇ ଆସିଲେ ।
 ଭରତ ସମସ୍ତ ପରିବାରକୁ ଚକ୍ରତ ଓ ଦୁଃଖିତ ସ୍ଵରାଜ ଦେଖିଲେ । ତାକୁ ବୋଧ ହେଲା,
 ସତେ ଯେପରି କମଳବନକୁ ଶୁଷ୍କାର ନାଶ କରି ପକାଇଛି ॥ ୨ ॥ ଜଣେ ମାତ୍ର କୈକେୟୀ
 ଆନନ୍ଦିତ ସ୍ଵରାଜ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଉଛି । ସତେ ଯେପରି ଶବ୍ଦର ଜଙ୍ଗଲରେ ଅଗ୍ନି
 ଲଗାଇ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ପ୍ରସନ୍ନ ଚନ୍ଦ୍ରାକୁଳ ଓ ମନ ମାଣିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି
 ସେ ପରୁଷିଲେ, “ଆମ ବାପାରେ ଥିବୁ କୁଶଳ ତ ?” ॥ ୩ ॥ ଭରତ ସବୁ କୁଶଳ—

ତାତ ବାତ ମୈ ସକଳ ସୌଖ୍ୟ । ଭୈ ମଂଥରା ସହାୟ ବିରୁଷା ॥
 କଳ୍ପକ କାଜ ବିଧି ସାତ ବିଗାରେଇ । ଭୂପତି ସୁରପତି ସୁର ପଣ୍ଡା ଧାରେଇ ॥୧॥
 ସୁନତ ଭରତୁ ଭବ ବିବସ ବିଷାଦ । ଜନ୍ମ ସହମେଜ କରି କେହର ନାଦା ॥
 ତାତ ତାତ ହା ତାତ ସୁନାଶ । ପରେ ଭୂମିତଳ ବ୍ୟାକୁଳ ଶ୍ରୀ ॥୨॥
 ତଳତ ନ ଦେଖନ ପାୟୁଛି ତୋହା । ତାତ ନ ରାମକୁ ସୌପେନ୍ଦ୍ର ମୋହା ॥
 ବହୁର ଧୀର ଧର ଭଠେ ସୌଖ୍ୟ । କହୁ ପିତୁ ମରନ ହେତୁ ମହତାଶ ॥୩॥
 ସୁନି ସୁତ ବଚନ କହୁଛି କୈକେଇ । ମରମୁ ପାଛୁ ଜନ୍ମ ମାତୁର ଦେଇ ॥
 ଆଦିତ୍ୟ ତେଁ ସବ ଆପଣ କରମା । କୁଟିଲ କଠୋର ମୁଣ୍ଡିତ ମନ ବରମା ॥୪॥

ସମ୍ଭାଳି ପୁଁ ନେଇଥିଲି ବସ୍ତ୍ର, ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ । ମନ୍ଥରା ବିରୁଷା କଲ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ ॥
 ମଝିରେ ବିଧାତା କହୁ ବିଷ୍ଣୁ କଲ କାମେ । ଭୂପତି ଗମନ ଜଲେ ସୁରପତି-ଧାମେ ॥୧॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ଭରତ ହେଲେ ବିଷାଦ-ସନ୍ତପ୍ତ । ସେହେଁ ସିଂହନାଦ ଶୁଣି କଲା ଭୟ ହସ୍ତ ॥
 ପିତା ପିତା ! ପିତା ! ଆହା ପିତା ! ଉଦାଶିଣ । ପଞ୍ଚଲେ ମହାରେ ଶ୍ରୀ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଣ ॥୨॥
 ଦେଖି ନ ପାରିଲି ଯିବା ସମୟେ ରୁମୁକୁ । ତାତ, ମୋତେ ସମର୍ପଣ ନ ଗଲ ରାମକୁ ॥
 ଯେଉଁ ଧର ସାବଧାନେ ଉଠିଲେ ଆବର । କହୁ ଜନନି, ମରଣ ହେବୁ ପିତାଙ୍କର ॥୩॥
 ଶୁଣି ତନୟ ବଚନ କୈକେୟୀ ବୋଲଇ । ମର୍ମ ଚରି ତହିଁ ମଧ୍ୟେ ବିଷ ବା ଉଠଇ ॥
 ଅନ୍ଧାରୁ ଆରମ୍ଭ ନିଜ କୁକାର୍ଯ୍ୟ ସମସ୍ତ । କଠୋର କୁଟିଳା କଲ ମୋଦ ମନେ ବ୍ୟକ୍ତ ॥୪॥

ସମାବୁର କହୁ ଶୁଣାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ଆପଣା କୁଳର କୁଶଳ-ମଙ୍ଗଳ-ସମାବୁର
 ପଚାରିଲେ । ଭରତ ପଚାରିଲେ, “କହ, ପିତା କାହାନ୍ତି ? ମୋ ମାତାମାନେ କେଉଁଠି ?
 ସାତା ଓ ମୋ ପ୍ରିୟ ଭାଇ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣ କେଉଁଠି ?” ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ପୁତ୍ରର
 ସ୍ନେହମୟ ବଚନ ଶୁଣି ନେତ୍ରେ କପଟାଶ୍ରୁ ଭରି ପାପିନୀ କୈକେୟୀ ଭରତଙ୍କ କାନରେ
 ମର୍ମ-ଭେଦୀ ଶୂଳ ସମାନ ବଚନ ବୋଲିଲେ— ॥ ୧୫ ॥ କୌପାରି :—ହେ ତାତ !
 ପୁଁ ସବୁ କଥା ଯୋଗାଡ଼ କରି ନେଇଥିଲି । ବିରୁରୀ ମନ୍ଥରା ସହାୟକ ହେଲ । କିନ୍ତୁ
 ବିଧାତା ମଝିରେ କାମଟାକୁ ଟିକିଏ ବିନାଶ ଦେଇ ବସିଲ । ତାହା ହେଉଛି, ରାଜା
 ଦେବଲୋକ ପ୍ରାୟାଣ କଲେ ॥ ୧ ॥ ଭରତ ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ବିଷାଦ ହେବୁ ବିବଶ
 ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସତେ ଅବା ସିଂହର ଗର୍ଜନ ଶୁଣି ହାତ ଶଙ୍କିଗଲ । ସେ ‘ହେ ତାତ !’
 ‘ହା ତାତ !’ ଚିତ୍କାର କରି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଭୂମି ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲେ ॥ ୨ ॥ ଏବଂ
 ବିଳାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ହେ ତାତ ! ପୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରୟାଣ କାଳରେ ସ୍ତବ୍ଧ ନେଖି
 ପାରିଲି ନାହିଁ ! ହାୟ ! ଆପଣ ମୋତେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ ସ୍ତବ୍ଧ କରି ଗଲେ
 ନାହିଁ ।” ତତ୍ପରେ ଯେଉଁ ଧର ସେ ସମ୍ଭାଳି ଉଠିଲେ ଏବଂ କହଲେ, “ମାତା ! ପିତାଙ୍କ
 ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ ମୋତେ କହୁ ତ ।” ॥ ୩ ॥ ପୁତ୍ରର ବଚନ ଶୁଣି କୈକେୟୀ କହବାକୁ
 ଲାଗିଲେ । ସତେ ଅବା ଭରତଙ୍କ ମର୍ମସ୍ଥାନ ଚରି ମାତା ତହିଁରେ ବିଷ ଭରି କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଭରତକୁ ବିସରେଇ ପିତୁ ମରନ ସୁନତ ସୁମ ବନ ଗୌରୁ ।

ହେତୁ ଅପନପତ୍ନି ଜାଣି କର୍ମ ଅକତ ରହେ ଧରି ମୌରୁ ॥୧୭॥

ବିକଳ ବିଲୋକି ସୁତକୁ ସମୁଦ୍ଧାତ୍ମକ । ମନହୁଁ ଜରେ ପର ଲେନୁ ଲଗାତ୍ମକ ॥

ତାତ ଶୁଭ ନହିଁ ସୋତେ ଜୋରୁ । ବିତଳ ସୁକୃତ ଜୟ ଶାନ୍ତେଇ ଶ୍ରେରୁ ॥୧॥

ଶାନ୍ତ ସକଳ ଜନମ ପାଇଁ ପାଏ । ଅନ୍ତ ଅମରପତି ସଦନ ସିଧାଏ ॥

ଅସ ଅନୁମାନ ସୋରୁ ପରିହରହୁଁ । ସହୃଦ ସମାଜ ରାଜ ପୁର କରହୁଁ ॥୨॥

ସୁନି ସୁଠି ସହମେଇ ରାଜକୁମାରୁ । ପାକେ ଛତ ଜନ୍ମ ଲଗ ଅଗାରୁ ॥

ଧୀରଜ ଧରି ଭରି ଲେହିଁ ଉପାସା । ପାପିନି ସବୁ ଭାବ କୁଳ ନାସା ॥୩॥

ଜୌ ପ୍ରେ କୁରୁତ ରସ୍ତା ଅତି ତୋଷା । ଜନମତ କାହେ ନ ମାରେ ମୋଷା ॥

ପେତ କାଟି ତେଁ ପାଲଇ ସୀରୁ । ମୀନ ଜିଅନ ନିତି ବାରି ଭଲରୁ ॥୪॥

ଭରତ ଭୁଲିଲେ ପିତାଙ୍କ ମରଣ ସୁମ ବନବାସ ଶୁଣି ।

ମଉନ ପ୍ରମୁଦ ହୋଇଲେ ନିଜକୁ ଅନର୍ଥର ହେତୁ ମଣି ॥୧୭॥

ସୁତକୁ ବିକଳ ଅବଲୋକଣ ରୁଦ୍ଧାଏ । ଯେସନେ ପୋତାବାଆରେ ଲବଣ ଲଗାଏ ॥

ବସ୍ତ୍ର, ନୃପତି ନୁହନ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରବାର ଯୋଗ୍ୟ । ବଡ଼ ସୁକୃତ ସ୍ତରଣ କଲେ ଉପଭୋଗ ॥୧॥

ଶାନ୍ତେ ଜନମ ଫଳ ସକଳ ଲଭିଲେ । ଅନ୍ତକୁ ଅମରପତି-ସଦନେ ରମିଲେ ॥

ଏହା ମନେ ଅନୁମାନ ଚନ୍ଦ୍ରା ପରିହର । ସମାଜ ସହୃଦ ସୁତ ! ରାଜ୍ୟ ପୁରେ କର ॥୨॥

ଶୁଣି ଅତି ତରଳରେ ମହାପ୍ରାଣ-ନନ୍ଦନ । ଅର୍ପଣ ଶ୍ରୀହେ ପଦ୍ମପତରେ ଯେସନ ॥

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦୃଢ଼େ ଧରି ଉଦେ ନିଅନ୍ତି ସେ ରାସ । ପାପିନି ସବୁ ପ୍ରକାରେ କଲୁ କୁଳ ନାଶ ॥୩॥

ଯେବେ ଏମନ୍ତ କୁରୁତ ଥିଲା ତୋ ଦୃଢ଼ଭେ । କର୍ମା ନ ମାରିଲୁ ମୋତେ ଜନ୍ମ ବା ସମୟେ ॥

ବୃକ୍ଷ କାଟି ଦେଇ ରୁହ ପଲ୍ଲବେ ମିଶୁଲୁ । ମୀନ ଶାଆଲବା ପାଇ ପାଣି ରୁଦ୍ଧାଲୁ ॥୪॥

କୁଟିଳା ଓ କଠୋରହୃଦୟା କୈଳେୟୀ ମୂଳରୁ ଶେଷ ଯାଏ ଆପଣାର ସବୁ କୃତକୃତ

ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ଭରତଙ୍କୁ କହୁ ଶୁଣାଇଲେ ॥୪॥ କୋହା :— ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ

ବନବ୍ରମଣ-ବିଷୟ ଶୁଣି ଭରତ ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ-ବିଷୟ ଭୁଲିଗଲେ ଏବଂ ଦୃଢ଼ଭେ

ଏ ସମସ୍ତ ଅନର୍ଥର ମୂଳ କାରଣ ନିଜେ ବୋଲି ଅନୁରବ କରି ମୌନ ଓ ପ୍ରମୁଦୁତ

ହେଲେ ॥ ୧୭ ॥ ଗୌପାରି .—ପ୍ରହର ବ୍ୟାକୁଳତା ଦେଖି କୈଳେୟୀ ତାଙ୍କୁ

ରୁଦ୍ଧାଲବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସତେ ଅବା ସେ ପୋତା ଦା'ରେ ଲୁଣ ଲଗାଇ ଦେଉଛନ୍ତି !

ସେ କହିଲେ, “ହେ ତାତ ! ରାଜାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଚନ୍ଦ୍ରା କରବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସେ

ପୁଣ୍ୟ ଓ ଯଶ କମାଇ ତାହା ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ମାତ୍ରାରେ ଉପଭୋଗ କଲେ ॥୧॥ ତାଙ୍କ ଶାବନ-

କାଳ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଜନ୍ମଲଭର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଫଳ ପାଇଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଶେଷରେ ସେଇଭୁଲେକକୁ

ଭୁଲିଗଲେ । ଏପରି ବିସ୍ମର କରି ଚନ୍ଦ୍ରା ପରିହାର କର ଏବଂ ସମାଜ ସହୃଦ ନଗରରେ

ରାଜକୁ କର ।” ॥ ୨ ॥ ରାଜକୁମାର ଭରତ ଏହା ଶୁଣି ବହୁତ ଶଙ୍କିଷ୍ଟଲେ । ସତେ

ହଂସବଂସୁ ଦସରଥୁ ଜନକୁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେ ଶ୍ରୀ ।

ଜନମା ତୁ ଜନମା ଭଲ ବିଧି ସନ କହୁ ନ ବସାଇ ॥୧୭୧॥

ଜବ ତେଁ କୁମତି କୁମତି କହୁଁ ଠୟୁ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ହୃଦୟ ନ ଗୟୁ ।
ବର ମାଗତ ମନ ଭଲ ନହିଁ ପୀର । ଗରି ନ ଖାନ୍ତି ମୁହଁ ପରେଇ ନ ଖାନ୍ତି ॥୧॥
ଭୂପ ପ୍ରଜାତି ତୋରି କମି ଖାନ୍ତି । ମରନ କାଲ ବିଧି ମତି ହରି ଲାନ୍ତି ॥
ବିଧିକୁ ନ ନାହିଁ ହୃଦୟ ଗତି ଜାମ । ସକଳ କପଟ ଅଥ ଅବଗୁନ ଖାମ ॥୨॥
ସରଳ ସୁଧୀଲ ଧରମ ରତ ରାଜ । ସୋ କମି ଜାନେଁ ଖାୟୁ ସୁଶ୍ରୀ ॥
ଅସ କୋ ଖାବ ଜଂତୁ ଜଗ ମାୟା । ଜେନ୍ତି ରଘୁନାଥ ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟ ନାୟା ॥୩॥

ହଂସ ବଂଶେ ଜାତ ପିତା ଦଶରଥ ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭ୍ରାତା ।

ତୁ ମୋର ଜନମା ହୋଇଲୁ ଜନନି । ଅତି ବଳିଷ୍ଠ ବିଧାତା ॥୧୭୨॥

ଯେ ଦିନ କୁମତି, କଲୁ କୁବୁଦି ନିଷ୍ଠୟ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ନ ଫାଟିଲି କର୍ପା ତୋ ହୃଦୟ ॥
ବର ମାଗନ୍ତେ ହୃଦୟେ ପୀତା ନ ହୋଇଲ । ଜିଭ ନ ପୁଣିଲୁ, ମୁହେଁ ପୋକ ନ ପଡ଼ିଲ ॥୧॥
ବିଶ୍ୱାସ କରିଲେ ତୋତେ ମହାପ କପରି । ମରଣ କାଳେ ବିଧାତା ମତି ନେଲୁ ହରି ॥
ବିଧି ମଧ୍ୟ ନାଶ୍ୱ ଗତି ନ ପାରଇ ଗଣି । ସମସ୍ତ କପଟ-ଅଥ-ଅବଗୁଣ-ଖଣି ॥୨॥
ଧରମ-ରତ ପୁଣିଲ ସରଳ ରାଜନ । ସେ ଜାଣି ପାରିବେ ନାଶ ସୁଭବ କେସନ ॥
ଏମନ୍ତ କେ ଖାବ-କଲୁ ଜଗତେ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରାଣ-ପ୍ରିୟ ରଘୁନାଥ ଯାହାକୁ ନୁହନ୍ତି ॥୩॥

ଅବା ତାଙ୍କ ପାତଲ ବଥ ଉପରେ ନିଆଁରତ ଲାଗିଗଲା ! ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଅତି ଦୀର୍ଘ
ଶ୍ୱାସ ନେଇ କହିଲେ, “ପୀତିକ ! ତୁ ସବୁମନ୍ତେ ଜୁଲୁକୁ ନାଶ କରିଦେଲୁ ॥ ୩ ॥
ହାୟ ! ଯଦି ତୋର ଯଦି ଏପରି ମନ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା, ତେବେ ତୁ ଜନ୍ମକାଳରୁ ମୋତେ
ମାରି ଦେଲୁ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ତୁ ଗଛକୁ କାଟିଦେଇ ପତ୍ରରେ ଜଳ ପିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ମାଛକୁ
ବନ୍ଧାଇବା ନିମନ୍ତେ ପାଣିକୁ ବାହୁ ପକାଇଲୁ ! ॥ ୪ ॥ କୋହା — ମୋତେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶ
ସଦୃଶ ବଂଶ, ଦଶରଥଙ୍କ ସଦୃଶ ପିତା ଓ ରାମ-ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସଦୃଶ ଭାଇ ମିଳିଥିଲେ ।
କିନ୍ତୁ ହେ ଜନନି ! ମୋର ଜନ୍ମଦାତ୍ରୀ ମାତା ଭୁବ୍ଧ ହେଲୁ ! ବିଧାତାଙ୍କ ବିଧାନରେ
ମନୁଷ୍ୟର ବଂଶ କ’ଣ ? ॥ ୧୭୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଆରେ ହୃଷ୍ଟମତି ! ଯେତେବେଳେ
ତୋର ମନରେ ଏ ମତ ବିଚାର ଜାତ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ତୋ ହୃଦୟ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ
ହୋଇ ନ ଗଲା କପରି ? ବରଦାନ ମାଗିବା ସମୟରେ ତୋ ମନରେ ଟିକିଏ ହେଲେ
କଷ୍ଟ ହେଲା ନାହିଁ ? ତୋ ଜିଭ ତରଳ ପୁଣି ଗଲା ନାହିଁ ! ତୋ ପାଟିରେ ତାଡ଼ିଣ ପଡ଼ିଗଲେ
ନାହିଁ ! ॥ ୧ ॥ ରାଜା ତୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ କପରି ? ବିଧାତା ମରଣ ବେଳକୁ ତାଙ୍କ
ରୁଚି ହରଣ କରିନେଲେ ! ସ୍ୱାମୀନଙ୍କ ହୃଦୟର ଗନ୍ତ ବିଧାତା ପ୍ରଭା ଜାଣି ପାରିଲେ
ନାହିଁ ! ତାହା କପଟ, ପାପ ଓ ଅବଗୁଣର ଖଣି ॥ ୨ ॥ ଆଉ ରାଜା ତ ସରଳ,
ପୁଣିଲ ଓ ଧର୍ମପରାୟଣ । ସେ ସ୍ତ୍ରୀ-ସୁଭବକୁ କପରି ଜାଣନ୍ତେ ଭଲ ! ଆରେ, କରତର

ଭେ ଅତି ଅନ୍ଧକ ସମୁଦେଇ ତୋହା । କୋ ଭୁ ଅନ୍ଧସି ସତ୍ୟ କହୁ ମୋହା ॥
ଜୋ ହସି ସୋ ହସି ମୁହଁ ମସି ଲାଲ । ଆଖି ଓଟି ଉଠି କେଠିଂ କାଲ ॥୩॥

ରାମ ବିରୋଧୀ ହୃଦୟ ତେ ପ୍ରଗଟ ଶାନ୍ତି ବଧୁ ମୋହା ।

ମୋ ସମାନ କୋ ପାତକୀ ବାକି କହୁ କହୁ ତୋହା ॥୧୭୬॥

ସୁନି ସବୁ ଘନ ମାତୁ କୁଟିଲୁଣି । ଜରୁଁ ଗାତ ଶିସ କହୁ ନ ବଧାଲି ॥
ତେହୁ ଅବସର କୁବସୁ ତହୁ ଆଲି । ବସନ ବିଭୁଷନ ବିବଧ ବନାଲି ॥୧॥
ଲଖି ଶିସ ଭରେଇ ଲଖନ ଲାଗୁ ଭାଲି । କରତ ଅନଳ ଘୃତ ଆହୁତି ପାଲି ॥
ହୁମଣି ଲାତ ତଳ କୁବର ମାଗ । ପରି ମୁହଁ ଭର ମନ୍ଦି କରତ ପୁକାଗ ॥୨॥
କୁବର ଟୁଟେଇ ଫୁଟ କପାଲୁ । ଦଳିତ ବସନ ମୁଖ ରୁଧିର ପ୍ରଭୁରୁ ॥
ଆହ ଦଇଅ ମେଁ କାତ ନସାଣୁ । କରତ ମଳ ପଞ୍ଜୁ ଅନଳସ ପାଣୁ ॥୩॥

ସେ ରାମ ଅନ୍ଧକର କେଲେ ଅତି ତୋତେ । କିଏ ଭୁ ନିଶ୍ଚୟ ଏହା ସତ୍ୟ କହୁ ମୋତେ ॥
ଯାହା ମନ ତାହା ହୁଅ କଲା ପୂର୍ବ କର । ନୟନ ଉଦ୍ଘାତେ ଏବେ ବସ ଅପସର ॥୪॥

ରାମଜୀ ବିରୋଧୀ-ଉଦୟରୁ ବଧୁ ଉତ୍ସବ କଲି ମୋତେ ।

ମୋ ସମାନ ଆଉ ପାତକୀଏ ସେ ବୃଥା କହେ କହୁ ତୋତେ ॥୧୭୭॥

ମାତାଙ୍କ କୁଟିଳ-ପଣ ଶୁଣି ଶତ୍ରୁପାତ । ବଳନ ତଳଇ କହୁ ବୋଧେ ଜଳେ ଛୁଣି ॥
ସେ କାଳେ କୁଶୁଣ ତହିଁ କଲୁ ଆଗମନ । ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ସାଜି ଭୂଷଣ ବସନ ॥୧॥
ଦେଖି ଅତି ବୋଧାତ୍ମରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଭାବ । ଜଳନ୍ତା ଅନଳ ସେହୁ ଘୃତାହୁତି ପାଲ ॥
ମାଗିଲେ ଗୋଇଠା ଏକ ଦେଖି ତା କୁଳରେ । ପଡ଼ିଲୁ ବିହାର ପୂର୍ବ ମାତ୍ର ଭୁତଳରେ ॥୨॥
କୁଳ ଭାଙ୍ଗି ଗଲା, ପୁଣି କପାଳ ଫୁଟିଲା । ଦଳିତ ଦଶନ, ମୁଖ ରୁଧିର ବହୁଲା ॥
ଆହାରେ ଦଇବ । ମୁଁ ବା କହା କଲି । ଭଲ କରନ୍ତେ ତା' ଫଳ ଓଲଟା ପାଲି ॥୩॥

ଶାବକନ୍ତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି କିଏ ଅଛି, ଯାହାର ଶ୍ରୀରାମନାଥ ପ୍ରାଣସମ ପ୍ରିୟ ନୁହନ୍ତି ? ॥ ୩ ॥ ସେ ଶ୍ରୀରାମ ବି ତୋତେ ଅନ୍ଧକ ହୋଇଗଲେ । ତୁ କିଏ ? ମୋତେ ସତ ସତ କହ ! ତୁ ଯିଏ ସିଏ ହୋଇଥାଆ ପଛକେ, ଏବେ ମୁହଁରେ କାଳି ବୋଲି ଉଠି ଯାଆ ଏବେ ମୋ ଆଖି ଆଉ ଆଲରେ ଯାଇ ବସ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ବଧାତା ମୋତେ ତୋ ରାମ-ବିରୋଧୀ ହୃଦୟରୁ ଜନ୍ମ ଦେଲେ । ମୋ ସମ ପାପୀ ଆଉ କିଏ ? ମୁଁ ବୃଥାଟାରେ ତୋତେ ଏ ସବୁ କହୁ କହୁ ॥ ୧୭୬ ॥ କୌପାର :—ମାତାଙ୍କ କୁଟିଳତା ଶୁଣି ଶତ୍ରୁପାତ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗପ୍ରାଣ ବୋଧରେ ଜଳି ଯାଉଥାଏ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର କହୁ ବଣ ତଳୁ ନ ଥାଏ । ସେତକବେଳେ ବିବଧ ବସୁ ଓ ଭୂଷଣରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ କୁଣା ମନ୍ତ୍ରଣ ସେଠାକୁ ଆସିଲେ ॥ ୧ ॥ ତାହାର ବେଶ ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସ୍ଵନ ଭାଲ ଶତ୍ରୁପା ବୋଧରେ ତାହାଗଲେ । ଜଳନ୍ତା ଅଗ୍ନିରେ ଘୃତାହୁତି ପଡ଼ିଗଲା କି ! ସେ କୋରରେ ଉଠି କୁଳ ଉପରକୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଇଠା ମାଗିଲେ । ମନ୍ତ୍ରଣ ଚକ୍ରର କର ପୂର୍ବ ମାତ୍ର

ସୁନି ଉପୁହନ ଲକ୍ଷି ନଖ ସିଖ ଖୋଟୀ । ଲଗେ ଶସୀଟନ ଧରି ଧରି ହେଁଟୀ ॥
 ଭରତ ଦୟାନିଧି ଘାତ୍ତ ଛଡ଼ାଇ । କୌସଲ୍ୟା ପହଁ ଗେ ଦୋଉ ଘାତ୍ତ ॥୩॥
 ମଲିନ ବସନ ବିବରନ ବିକଳ କୃପ ସନ୍ଧର ଦୁଶ ଶ୍ଵର ।

କନକ କଲପ ବର ବେଲି ବନ ମାନହୁଁ ହମ୍ମ ତୁସାର ॥୧୭୩॥
 ଭରତକୁ ଦେଖି ମାତୁ ଉଠି ଧାଇଁ । ମୁରୁଛୁତ ଅବନି ପକ୍ଷ ହେଁ ଆଇ ॥
 ଦେଖତ ଭରତୁ ବିକଳ ଭବ ଶ୍ଵାସ । ପରେ ଚରନ ତନ ଦସା ବିସାସ ॥୧॥
 ମାତୁ ତାତ କହୁଁ ଦେହ ଦେଖାଇ । କହୁଁ ସିନ୍ଧୁ ସମୁଦ୍ର ଲକ୍ଷରୁ ଦୋଉ ଘାତ୍ତ ॥
 କରକଲ କତ ଜନମୀ ଜଗ ମାୟା । ଜୌ ଜନମି ତ ଭଲ କାହେ ନ ବାୟା ॥୨॥
 କୁଲ କଲ କୁ ଜେହଁ ଜନମେଉ ମୋହ । ଅପକସ ଭଜନ ପ୍ରିୟଜନ ଦ୍ରୋହ ॥
 କୋ ତତ୍ତ୍ଵବନ ମୋହ ସରସ ଅଭାଗୀ । ଗତି ଅସି ତୋରି ମାତୁ ଜେହଁ ଲଗୀ ॥୩॥

ଶୁଣି ଶହସ୍ର ଆପାଦଶିର ଖଳ ଜାଣି । ଘୋଷାରି ଲଗିଲେ ତାକୁ ଧରି ଚୁଟି ପାଣି ॥
 ଭରତ କୃପାସାଗର ଦେଇଣ ଛଡ଼ାଇ । କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ ହୁଇ ଶ୍ଵର ॥୪॥

ମଲିନ ବସନ ବିକଳ ବିବର୍ଣ୍ଣ କୃଷକନ୍ତୁ ହୁଃଖ-ଶ୍ଵର ।

ବନେ ଗୁରୁ କଲ୍ପ-କନକ ଲତାକୁ ନାଶିବୁ ଯେହ୍ନେ ବୃଷାର ॥୧୭୩॥
 ଭରତକୁ ଦେଖି ଉଠି ଜନମା ଧାଇଁଲେ । ଘାୟ ମାଗି ମୁରୁଛୁତେ ମସ୍ତାବେ ପଡ଼ିଲେ ॥
 ବିଲେକି ଭରତ ଅତି ବିକଳ ହୋଇଣ । ଚରଣେ ପଡ଼ିଲେ ଦେହ ଦଶା ପାଶୋରିଣ ॥୧॥
 ହସ ଜନନି, ଚକ୍ଷୁ ପିତାକୁ ଦେଖାଇ । କାହିଁ ସୀତା, ସମ ଲଲିଷଣ ହୁଇ ଶ୍ଵର ॥
 କୈକେୟୀ କରତ ମଧ୍ୟେ କିପା ଜନମିଲ । ଯେବେ ଜନ୍ମିଲି କାହିଁକି ବନ୍ଧ୍ୟା ନହୋଇଲ ॥୨॥
 କୁଲର କଲଙ୍କ ମୋତେ ଯେ କଲ ଉପୁହ । ପ୍ରିୟଜନ-ଦ୍ରୋହ ଅସ-ଅପଣ-ଭଜନ ॥
 ମୋ ସମ ଅଭାଗ୍ୟ କିଏ ଏ ଶୁଦ୍ଧ ଜଗତେ । ଯା' ଲଗି ହେଲ ଜନନି, ତୋ ଗତି ଏମନ୍ତୋ ॥୩॥

ଭୂମି ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲ ॥ ୧ ॥ ତାହାର କୁଜ ଶାଙ୍ଗିଗଲ, କପାଳ ଫାଟିଗଲ, ଦାନ୍ତ
 ଶାଙ୍ଗିଗଲ ଏବଂ ମୁହଁରୁ ରକ୍ତ ବହୁବାକୁ ଲାଗିଲ । ସେ ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲ, “ହା
 ଦଇବ ! ମୁଁ କ’ଣ ବିଚାରିଲି ? ଭଲ କରବାକୁ ଯାଇ ଭେଲ ଫଳ ପାଇଲି ।” ॥ ୩ ॥
 ତାହାର ଏକଥା ଶୁଣି ଏବଂ ତାହାକୁ ଆପାଦମସ୍ତକ ହୁଷ୍ଟ ବୋଲି ଜାଣି ଶହସ୍ର ତା
 ଲମ୍ବାବାଳ ଧରି ତାହାକୁ ଘୋଷାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତତ୍ପରେ ଦୟାନିଧି ଭରତ ତାହାକୁ
 ଶହସ୍ରଙ୍କଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଲେ ଏବଂ ହୁଇ ଶ୍ଵର ଶାସ୍ତ୍ର କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ନିକଟ
 ଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—କୌଶଲ୍ୟା ମଲିନ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧିଅଛନ୍ତି, ରୂପ ବିକଳ ଓ
 ବିବର୍ଣ୍ଣ । ହୁଃଖରରେ ଶ୍ଵର କୁଣ । ଏହିପରି ଦେଖା ଯାଉଅଛନ୍ତି, ସତେ ଅବା ପୁନାର
 ସ୍ତନ୍ଦର କଲ୍ପଲତାକୁ ବନରେ ବୃଷାର ନାଶ କରି ଦେଇଛ ! ॥ ୧୭୩ ॥ ଚୌପାଈ :—
 ଭରତକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ କୌଶଲ୍ୟା ଉଠି ଧାଇଁଲେ । କନ୍ତୁ ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଇବାକୁ ମୁହଁତା
 ହୋଇ ଭୂମି ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ଏହା ଦେଖି ଭରତ ଅତିଶୟ ବିକଳ ହେଲେ ଏବଂ

ପିତା ପୁରୁଷ ବନ ରଘୁବର କେତୁ । ମୈଁ କେବଳ ସବ ଅନରଥ ହେତୁ ॥
ଧୂମୋହ ଉପୁର୍ଣ୍ଣ ବେଦୁବନ ଆଗା । ଦୁସହ ଦାହ ଦୁଷ ଦୁଷନ ଭାଗୀ ॥୩॥
ମାତା ଭରତ କେ ବଚନ ମୁକୁ ସୁନ ସୁନ ଉଠି ସଞ୍ଚାର ।

ଲୀ ଉଠାଇ ଲଗାଇ ଭର ଲେତନ ମୋତକ ବାରି ॥୧୭୪॥
ସରଳ ସୁଭାସୁ ମାୟୁ ହୁୟୁ ଲୀ । ଅତି ହିତ ମନହୁଁ ରାମ ଫିରି ଆଏ ॥
ଭେଟେଇ ବହୁର ଲଖନ ଲଘୁ ଭାରି । ସୋକୁ ସନେହ ନ ହୁଦୟୁ ସମାଜି ॥୧॥
ଦେଖି ସୁଭାଜି କହତ ସବୁ କୋଇ । ରାମ ମାତା ଅସ କାହେ ନ ହୋଇ ॥
ମାତା ଭରତୁ ଗୋଦ ବେଠାରେ । ଆସୁ ପୋଛି ମୁକୁ ବଚନ ଭରତେ ॥୨॥

ପିତା ପୁରୁଷ ପୁରେ ବନେ ରଘୁବର କେତୁ । ମୈଁ କେବଳ ଏ ସମସ୍ତ ଅନର୍ଥର ହେତୁ ॥
ଧୂମୋହେ, ବେଶ୍ଟ ବନେ ହେଲି ମୁଁ ପାବକ । ହୁସହ ଦାହ ଦାରୁଣ ହୁଷର ସାହକ ॥୩॥
ମାତା ଭରତଙ୍କ ମୁକୁ ବାଣୀ ଶୁଣି ଉଠି ମନ କରି ସୁର ।

ନେଇଣ ଉଠାଇ ହୁଦୟୁ ଲଗାଇ ନୟନୁ ରୁଦ୍ରାନ୍ତ ମାର ॥୧୭୫॥
ସରଳ ସୁଭାବେ ମାତା ହୃଦେ ଆସିଲେ । ଅତି ସ୍ନେହେ ରାମ ଅବା ଲେଉଟି ଆସିଲେ ॥
ଭେଟିଲେ ଆଦର ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସାନ ଭାଇ । ଶୋକ-ସ୍ନେହ ହୁଦୟୁରେ ନ ରହେ ସମ୍ଭାର ॥୧॥
ସୁଭାବ ଅବଲେକଣ କହନ୍ତି ସମସ୍ତେ । ରାମଙ୍କ ଜନନୀ କପା ନ ଦେବେ ଏମନ୍ତେ ॥
ମାତା ଭରତଙ୍କୁ ନେଇ କୋଳେ ବସାଇଲେ । ଅଶ୍ରୁ ପୋଛି ସୁମଧୁର ବଚନ ଭାରିଲେ ॥୨॥

ଶରୀରଦଶା ଭୁଲି ତାଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ ॥୧॥ ପୁଣି କହଲେ “ହେ ମାତା ! ପିତା
କାହାନ୍ତି ? ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦିଅ । ସୀତା ଏବଂ ମୋ ହୃଦ ଭାରି ଶ୍ରୀରାମଲକ୍ଷ୍ମଣ କେଉଁଠି ?
କେକେୟା ଜଗତରେ କାହିଁକି ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲୁ ? ଯଦି ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲୁ, ତେବେ
ବାଞ୍ଛ ହେଲାନାହିଁ କାହିଁକି ? ॥ ୧ ॥ କେକେୟା ମୋ ପରି ଭୁଲର କଲଙ୍କ, ଅପରାଧର
ଭାଣ୍ଡ ଏବଂ ପ୍ରିୟଜନ-ଦ୍ରୋହ ପୁତ୍ରକୁ ଜନ୍ମ ଦେଲା । ଶିଳ ଲୋକରେ ମୋ ସମ ଅଭାଗୀ
ଆଉ କିଏ—ସାହା ହେତୁ, ହେ ମାତା ! ତୁମର ଏ ଦଶା ହେଲା ? ॥ ୩ ॥ ପିତା
ସ୍ବର୍ଗପୁରରେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମ ବନରେ । କେତୁପରି କେବଳ ମୁହିଁ ଏହି ସବୁ ଅନର୍ଥର
କାରଣ । ମୋତେ ଧର୍ମ ! ମୁଁ ବାରିଶ ବନରେ ଅସୁପରି ଜନ୍ମ ଲଭିଲି ଏବଂ ହୁସହ
ଦାହ, ହୁଷ ଓ ଦୋଷ ସମ୍ପଦାସୁର ଭାଗୀ ହେଲି ।” ॥ ୪ ॥ ବୋହା :—ଭରତଙ୍କ
କୋମଳ ବଚନ ଶୁଣି ମାତା କୌଶଲ୍ୟା ପୁଣି ଜଣେ ଜିତକୁ ସମ୍ଭାଳି ଉଠିଲେ । ସେ
ଭରତଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ଏବଂ ନେତ୍ରରୁ ଅଶ୍ରୁ ବୁହାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୧୭୬॥
ବୋହାରି :—ସରଳ-ସୁଭାବ ମାତା ବଡ଼ ପ୍ରେମ ସହକାରେ ଭରତଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣେ
ଆଇତାଇ ନେଲେ । ସତେ ଅବା ଶ୍ରୀରାମ ଲେଉଟି ଆସିଲେ କି ! ତତ୍ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ
ସାନ ଭାଇ ଶତ୍ରୁଗୁଣ୍ଡୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ହୁଦୟୁରେ ଶୋକ ଓ ସ୍ନେହ ସମ୍ଭାର
ନ ଥାଏ ॥ ୧ ॥ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ସୁଭାବ ଦେଖି ସମସ୍ତେ କହୁଥା’ନ୍ତି, “ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମାତାଙ୍କର

ଅଜହ୍ନଂ ବଜ୍ର ବଳି ଧୀରଜୁ ଧରତୁ । କୁସମଜ ସମୁଦ୍ଧି ଧୋକ ପରିହରତୁ ॥
 ଜନି ମାନସ ହୃଦ୍ ଦ୍ଵାଜ ଗଲ୍ଲମା । କାଳ କରମ ଗତି ଅଦୃଷ୍ଟି ଜାମା ॥୩॥
 କାହାକୁ ଦୋଷୁ ଦେହୁ ଜନି ତାତା । ଶ୍ରୀ ମୋହି ସବ ବିଧି ବାମ ବିଧାତା ॥
 ଜୋ ଏତେହୁ ଦୁଖ ମୋହି ଜିଆଡ଼ି । ଅଜହ୍ନଂ କୋ ଜାନଇ କା ତେହି ଶୁଣ୍ଠା ॥୪॥
 ପିତୁ ଆୟସ ଭୁଷନ ବସନ ତାତ ତଜେ ରଘୁସାର ।

ବିସମଜ ହରଷ ନ ହୃଦୟ କହୁ ପହୁରେ ବଳକଲ ଚୀର ॥୧୭୫॥
 ମୁଖ ପ୍ରସନ୍ନ ମନ ରଙ୍ଗ ନ ରୋଷୁ । ସବ କର ସବ ବିଧି କରି ପରିତୋଷୁ ॥
 ଚଳେ ବିପିନ ସୁଖ ସିନ୍ଦୁ ସିଂଗ ଲାଗି । ରହଇ ନ ରାମ ଚରନ ଅନୁରାଗୀ ॥୧॥
 ସୁନତହିଁ ଲଖନୁ ଚଳେ ଉଠି ସାଥୀ । ରହୁଛି ନ ଜତନ କିଏ ରଘୁନାଥୀ ॥
 ତବ ରଘୁପତି ସବସ୍ଥ ସିନ୍ଧୁ ନାହିଁ । ଚଳେ ସିଂଗ ସିନ୍ଦୁ ଅରୁ ଲୟ ଶୁଭ ॥୨॥

ନୁହନ୍ତାଏ ବନ୍ଧୁ ! ଯେଉଁ ଏତେବେଳେ ଧର । କୁସମୟ ବିରୁଣ୍ଡ ଶୋକ ପରିହର ॥
 ନ ମଣ ହୃଦୟେ କହୁ ଦ୍ଵାଜ କିମ୍ବା ଗୁଳି । କାଳ କରମ ଗତି ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଜାଣି ॥୩॥
 କାହାକୁ ଦୁଷ୍ଟତା ହୁଏ, ନ ବିଧିବଦ୍ଧରେ । ବିଧି ମୋର ବାମ ହେଲ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ॥
 ଏତେହୁଣ୍ଡେ ଜିଆଇ ସେମୋତେରଣେରେବେ । କିପକାଣେ ତାକୁ ଭଲଲଗଇ କି ଏବେ ॥୪॥
 ପିତାଙ୍କ ଆଦେଶେ ଭୁଷଣ ବସନ ତେଜି ବସ ରଘୁସାର ।

ହୃଦେ କହୁ ହର୍ଷ ବିଷାଦ ନ ମଣି ପିତ୍ତଲେ ବଳକଲ ଚୀର ॥୧୭୬॥
 ପ୍ରସନ୍ନ ବଦନ ମନେ ନାହିଁ ରାଗ ରୋଷ । ସବୁ ଶୁଦ୍ଧ ସମସ୍ତଙ୍କ କଣ ପରିତୋଷ ॥
 ଚଳନ୍ତେ ବନ ଜାନକୀ ହୋଇଲେ ସଙ୍ଗିନୀ । ନ ରହୁଲେ ରଘୁପତି-ପତ୍ନୀରାମିନୀ ॥୧॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଉଠି ସଙ୍ଗରେ ଚାଲିଲେ । ଯତନ କଲେହେଁ ରାମ ଗୃହେ ନ ରହୁଲେ ॥
 ତହୁଁ ରାମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରଣ । ପ୍ରୟାଣ କଲେ ଅନୁଜ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖଣ ॥୨॥

ଏପଣ ସୁଭବ ବା କାହିଁକି ନୁହନ୍ତା ?” ମାତା ଭରତଙ୍କୁ କୋଳରେ ବସାଇଲେ ଏବଂ
 ତାଙ୍କର ଲେଉଟି ପୋଛି କୋମଳ ବଚନ ବୋଲିଲେ— ॥ ୨ ॥ “ହେ ବନ୍ଧୁ ! ମୁଁ
 ନିଉଁଛୁ ଯାଉଛୁ (ମଣିଆଏ ଜନା !) ତୁ ଏବେ ଯେଉଁ ଧର । କୁସମୟ ଜାଣି ଶୋକ
 ପରିତ୍ୟାଗ କର । କାଳ ଓ କର୍ମର ଗତି ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଜାଣି ହୃଦୟରେ ଦ୍ଵାଜ ଓ ଗୁଳି
 ଆଣନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ବାପ ! କାହାକୁ ଦୋଷ ଦେ ନାହିଁ । ବିଧାତା ସବୁମନ୍ତେ ମୋତେ
 ବାମ ହୋଇଗଲା । ଏତେ ହୁଣ୍ଡେ ସତ୍ତ୍ଵେ ସେ ମୋତେ ଗାବତ ରଖିଛି ! ଏବେ ବି କାହାର
 ଲଜ୍ଜା କ’ଣ, କିଏ ଜାଣେ ? ॥ ୪ ॥ କୋହା ।—ବାପ ! ପିତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ
 ଶ୍ରୀ ରଘୁସାର ବସୁଭୁଷଣ ତ୍ୟାଗ କରଦେଲା ଏବଂ ବଳକଲ-ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧିଲା । ତାହାର
 ହୃଦୟରେ ବିଷାଦ କିମ୍ବା ହର୍ଷ ଲେଖମାତ୍ର ନ ଥିଲା ॥ ୧୭୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ତାହାର
 ମୁଖ ପ୍ରସନ୍ନ ଥିଲା, ମନରେ ଆସକ୍ତ ନ ଥିଲା କିମ୍ବା ରୋଷ ନ ଥିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସବୁ
 ପ୍ରକାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ସେ ବନକୁ ଚାଲିଲା । ଏହା ଶୁଣି ସୀତା ମଧ୍ୟ ତା’ ସଙ୍ଗେ

ସମୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସିଂହ ବନକୁ ସିଧାଏ । ଗଇଛି ନ ସଂଗ ନ ପ୍ରାନ୍ତ ପଠାଏ ॥
 ଯୁଦ୍ଧ ସବୁ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆସିଲେ ଆଗେ । ତଉ ନ ତଜା ତରୁ ଶବ ଅଗ୍ରଗେ ॥୩॥
 ମୋହି ନ ଲଜ ନିଜ ନେତ୍ର ନିହାସ । ସମ ସରସ ସୁତ ମେ ମହତାସ ॥
 ଜୟ ମରେ ଭଲ ଭୂପତି ଜାନା । ମୋର ହୃଦୟ ସତ କୁଲସ ସମାନା ॥୪॥

କୌଶଲ୍ୟା କେ ବଚନ ସୁନି ଭରତ ସହିତ ରଜିବାସୁ ।

ବ୍ୟାକୁଳ ବିଲପତ ସନତ୍କୁଟ ମାନହୁଁ ସୋକ ନିବାସୁ ॥୧୭୬॥
 ବିଲପିଛି ବିକଳ ଭରତ ଦୋହ ଶ୍ରୀ । କୌଶଲ୍ୟା ଲବ ହୃଦୟ ଲଗାଇ ॥
 ଭାତ ଅନେକ ଭରତୁ ସମୁଦାଏ । କହି ବିବେକମୟ ବଚନ ସୁନାଏ ॥୧॥
 ଭରତହୁଁ ମାତୁ ସକଳ ସମୁଦାୟ । କହି ପୁରନ ଶ୍ରୁତି କଥା ସୁଦାୟ ॥
 ଛଳ ବିଶ୍ୱାସ ପୁଣି ସରଳ ସୁଦାୟ । ବୋଲେ ଭରତ ଜୋର ନୂନ ପାନା ॥୨॥

ସମ ସୀତା ସହମିତ ବୁଲିଗଲେ ବନ । ନ ଗଲି ସଙ୍ଗେ ବା ନ ପଠାଇଲି ଶବନ ॥
 ଏ ସବୁ କାଣ୍ଡ ଏ ଆଖି ଆଗରେ ହୋଇଲ । ତେବେହେଁ ଅଭାଗ୍ୟପ୍ରାଣ ତରୁ ନ ତେଜଲ ॥୩॥
 ନିଜ ସ୍ୱେଦ ଦେଖି ମୋତେ ଲଜ୍ୟା ନ ଲଗଇ । ସମ ସଦୃଶ ସ୍ତବର ମାତା ପୁଁ ଅଟଇ ॥
 ଶବନ ମରଣ ଭଲ ଜାଣିଲେ ମୟାଶ । ମୋ ହୃଦ ସେସେନେ ଶତ ସହସ୍ର କୁଳଶ ॥୪॥

ଶ୍ରୀ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ବଚନ ଭରତ-ସହିତ ରାଣୀ ଭାଷା ।

କରନ୍ତି ବିଳାପ ମନେ ହୁଏ ନୃପ-ସଦନ ଶୋକ-ଆବାସ ॥୧୭୭॥
 ବିକଳେ କାନନ୍ତି ବେଶ ଭରତାତ ଶ୍ରୀ । କୌଶଲ୍ୟା ନେରଣ ନିଜ ହୃଦୟେ ଲଗାଇ ॥
 ବୁଝାଇଲେ ଭରତକୁ ଅନେକ ରକମ । ଶ୍ରୀଶ ବିବେକ ପୁଣି ବାଣୀ ମନୋରମ ॥୧॥
 ଭରତ ପୁରାଣ ଶ୍ରୁତି କଥା ମନୋହର । କହି କହି ବୁଝାଇଲେ ମାତାକୁ ସକଳ ॥
 ଛଳ-ରହତ ପଦ୍ୟ ସରଳ ସୁବାଣୀ । ବୋଲେ ଭରତ ପ୍ରେମେ ଯୋଡ଼ି ପୁରୁଷାଣୀ ॥୨॥

ବୁଲିଗଲ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ତରଣର ଅନୁରାଗିଣୀ ସେ ନ ହୁଅନ୍ତା କିପରି ?” ॥ ୧ ॥
 ଶ୍ରୀବୀ ମାତେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ଉଠି ସଙ୍ଗରେ ତଳଇ । ଶ୍ରୀରାମ ତାକୁ ଅଟକାଇବାକୁ ବହୁତ
 ଯତ୍ନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ରହଇ ନାହିଁ । ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀ ରାମଦାସ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ ନୂଆଁଇ
 ସୀତା ଓ ସାନ ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ବୁଲିଗଲ ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ
 ସୀତା ବନକୁ ବୁଲିଗଲେ । ପୁଁ ତ ସଙ୍ଗରେ ଗଲିନାହିଁ କିନ୍ତୁ ନିଜ ପ୍ରାଣ ସେମାନଙ୍କ
 ସଙ୍ଗେ ପଠାଇ ପାରିଲ ନାହିଁ । ଏହିସବୁ ଏହି ଆଖି ଆଗରେ ଘଟିଗଲା । ତଥାପି ହତଭାଗ୍ୟ
 ପ୍ରାଣ ଶରୀର ଗୁଡ଼ିନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ମୋ ନିଜ ସ୍ୱେଦ ଆତ୍ମକୁ ବୁଝି ମୋତେ ଲଜ ପୁରା
 ମାତୁନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପୁଣି ପୁଁ ମାତା । ଲଭିବା ଓ ମରବା ରଜା ଶ୍ରୀ ଜାଣିଲେ ।
 ମୋର ହୃଦୟ ତ ଶହ ଶହ ବଳ ସମାନ କଠୋର ।” ॥ ୪ ॥ ବୋହା । —କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ
 ବଚନ ଶ୍ରୀ ଭରତଙ୍କ ସମେତ ସମସ୍ତ ରାଣୀମହଲ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ବିଳାପ କରୁବାକୁ
 ଲାଗିଲେ । ରାଜମହଲ ସତେ ଅବା ଶୋକର ନିବାସସ୍ଥଳୀ ହୋଇଗଲା ! ॥ ୧୭୭ ॥

ଜେ ଅଥ ମାତୁ ପିତା ସୁତ ମାର୍ବେ । ଗାର ଗୋଠ ମନ୍ତ୍ରସ୍ତର ପୁର ଜାର୍ବେ ।
 ଜେ ଅଥ ତସୁ ବାଲକ ବଧ ଶକ୍ତେ । ମୀତ ମନ୍ତ୍ରପତ୍ର ମାତୁର ଶକ୍ତେ ॥୩॥
 ଜେ ପାତକ ଉପପାତକ ଅହସ୍ତ । କରମବଚନ ମନ ଭବ କବି କହସ୍ତ ॥
 ତେ ପାତକ ମୋହି ହୋହୁଁ ବିଧାତା । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ହୋଇ ମୋର ମତ ମାତା ॥୪॥
 ଜେ ପରିହରି ହରି ହର ଚରନ ଭଜନ୍ତି ଭୁବଗନ ଘୋର ।

ତେହି କଲ ଗତି ମୋହି ତେଜ ବିଧି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଜନନ ମତ ମୋର ॥୫॥
 ବେତହି ବେଦୁ ଧରମୁ ଦୁହି ଲେହି । ପିୟୁନ ପରସ୍ତ ପାପ କହି ଦେହି ॥
 କପଟୀ କୁଟିଳ କଲହସ୍ତ୍ରୀୟ ଦୋଧୀ । ବେତ ବିଦୁଷନ ବିସ୍ତ ବିରୋଧୀ ॥୬॥

ଯେଉଁ ପାପ ମାତା ପିତା ପୁରୁଷ ମାରିଲେ । ଗାର-ଗୋଠ ମନ୍ତ୍ରସ୍ତର-ପୁରୁଷ ଜାଲିଲେ ।
 ଯେ ପାପ ହୁଏ ବଧନେ ନାରୀ ବାଳକକୁ । ବିଷ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତେ ମିତ୍ର ମନ୍ତ୍ରସ୍ତର ॥୭॥
 ଯେ ସବୁ ପାତକ ଉପପାତକ ଯେବଣ । ମନ ବାଣୀ କର୍ମ ଭବ-କବିଜ୍ଞ କଥନ ॥
 ସେ ପାତକ ମୋ ଉପରେ ଲଗାଇ ବିଧାତା । ଯେବେହେଁ ହୋଇଥିବ ମୋର ମତ ମାତା ॥୮॥
 ଯେ ତେଜସ ହରି-ହରଙ୍କ ଚରଣ ଭଜେ ଭୁବ ଗତ ଘୋର ।

ତାଙ୍କ ଗତି ତେଜ ମୋତେ ବିଦୁଷନ ମାତା, ଏଥି ମତ ମୋର ॥୯॥
 ବିକଟ ବେତ ଧରମେ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜିଲ । ତୁଗ୍ଧଲିଆ, ପର ପାପ ପ୍ରକାଶ କରଇ ॥
 କପଟୀ, କଲହସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ, କୁଟିଳ, ଯେ ଦୋଧୀ । ବେତ-ବିଦୁଷନ, ଦେହ ଜଗତ-ବିରୋଧୀ ॥ ॥

ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଭରତ, ଶତ୍ରୁଗ୍ଧ ଭଲ ହୃଦେ ବିଦନ ହୋଇ ବିଲାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
 କୌଶଲ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ କୋଳ କରିପକାଇଲେ । ସେ ଅନେନ ପୁନଃରେ ଭରତଙ୍କୁ
 ବୁଝାଇଲେ ଏବଂ ବିବେକ-ବିରୁଦ୍ଧ-ପୁଣ୍ୟ କଥା ସେମାନଙ୍କୁ କହି ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୧ ॥
 ଭରତ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତ ମାତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା ଓ ବେତର ହୃଦୟ କଥା କହି ବୁଝାଇଲେ । ହିମ
 ହାତ ଯୋଡ଼ି ଭରତ ଶୁଣିଲ, ପଦ୍ମ ଓ ସରଳ-ହୃଦୟ ବଚନ ବୋଲିଲେ— ॥ ୨ ॥
 “ହେ ମାତ ! ମାତାପିତା ଓ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ମାରିଲେ, ଗୋଷାଳା ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ତରରେ ନିଧି
 ଲଗାଇଲେ, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବାଳକ ହତ୍ୟା କଲେ, ମିତ୍ର ଓ ଗୁନାଙ୍କୁ ବିଷ ଦେଲେ ଯେଉଁସବୁ
 ପାପ ହୁଏ, କବିଜ୍ଞ-କଥନ କର୍ମ, ବଚନ ଓ ମନରେ ଯେତେ ବଡ଼ ଓ ସାନ ପାପ
 ଅଛି, ହେ ବିଧାତା ! ଯଦି ଏ ଜାମରେ ମୋ ମତ ଥାଏ, ସେହି ସବୁ ପାପ ମୋତେ
 ଲାଗୁ ॥ ୩-୪ ॥ ତୋହା :—ଯେଉଁ ଦେବମାନେ ଶ୍ରୀହରି ଓ ହରିଙ୍କ ଚରଣ ଗ୍ରହଣ
 କରି ଭୁବପ୍ରେତଗଣଙ୍କୁ ତନନ୍ତି, ହେ ମାତ ! ଯଦି ଏଥିରେ ମୋ ମତ ଥାଏ, ତେବେ ସେହି-
 ମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ମୋତେ ବିଧାତା ଚପଟୁ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଯେଉଁମାନେ ବେତମାନଙ୍କୁ
 ବିଦୁଷ କରନ୍ତି ଏବଂ ଧର୍ମକୁ ହୁଣି ସକାନ୍ତି (ଧର୍ମଦ୍ଵାରା ଜଣେ ଇଷ୍ଟାହ କରନ୍ତି) : ଯେଉଁମାନେ
 ତୁଗ୍ଧଲିଆ ଓ ଅନ୍ୟର ପାପ କହିଦନ୍ତ୍ର; ଯେଉଁମାନେ କପଟୀ, କୁଟିଳ, କଲହସ୍ତ୍ରୀୟ ଓ ଦୋଧୀ;
 ଯେଉଁମାନେ ବେଦବିଦୁଷ ଓ ବିଶ୍ଵବିରୋଧୀ; ଯେ ସେହି, କପଟ ଓ ବିଦୁଷପାତୁ ଏବଂ ଯେ ପର

ଲେଖା ଲଂପଟ ଲେଖୁପରାବ । ଜେ ତାକହିଁ ପରଧନୁ ପରଦାସ ॥
 ପାଣ୍ଡୋ ମୋଁ ତହୁଁ କେ ଗତି ଘୋର । ଜୋଁ ଜନମ ସୁଦ୍ଧ ସମତ ମୋରା ॥୨॥
 ଜେ ନହିଁ ସାଧୁସଙ୍ଗ ଅନୁରାଗେ । ପରମାରଥ ପଥ ବିମୁଖ ଅଭାଗେ ॥
 ଜେ ନ ଭଜିହିଁ ହରି ନର ତନୁ ପାଇ । ଜହୁଁ ନ ହରି ହର ସୁଜୟ ସୋହାଉ ॥୩॥
 ତଳ ଶ୍ରୁତି ପଂଥୁ ବାମ ପଥ ତଲସ୍ଥ । ବଚକ ବିରତି ବେଷୁ ଜଗୁ ଛଲସ୍ଥ ॥୪॥
 ତହୁଁ କେ ଗତି ମୋହିଁ ସକର ଦେଉ । ଜନମ ଜୋଁ ସୁଦ୍ଧ ଜାନୋଁ ଦେଉ ॥୫॥

ମାତୁ ଭରତଙ୍କ କେ ବଚନ ସୁନି ସାତେ ମରଲ ସୁଭାସୁ ।

କହନ୍ତି ରାମ ପ୍ରିୟ ତାତ ତୁମ୍ଭ ସଦା ବଚନ ମନ କାୟୁ ॥୧୬୮॥

ରାମ ପ୍ରାଣହୁଁ ତେଁ ପ୍ରାଣ ତୁହାରେ । ତୁହୁ ରଘୁପତିହୁଁ ପ୍ରାଣହୁଁ ତେଁ ପ୍ୟାରେ ॥
 ବିଧୁ ବିଷ ଚଣ୍ଡେଁ ସୁବେ ହୁମୁ ଆଗୀ । ହୋଇ ବାରିତର ବାରି ବିରାଗୀ ॥୧୭॥

ଲେଖା, ଲମ୍ପଟ, ଆବର ଲେଖୁପାତରଣ । ଆସନ୍ତେ ଯେ-ସୁହେଁ ପର ଦାସ, ପରଧନ ॥
 ପାଇବ ମୁଁ ଏମାନଙ୍କ ଗତି ଅତି ଘୋର । ଯେବେ ଏଥରେ ସମ୍ମତି ଥାଏ ମାତା, ମୋରା ॥୨॥
 ଯେ କେବେ ନ କରେ ସାଧୁସଙ୍ଗେ ଅନୁରାଗ । ପରମାର୍ଥ-ପଥ-ପ୍ରତିବୁଲ ହୃତଭାଗ୍ୟ ॥
 ନର-ତନୁ ପାଇ ଯେହୁ ହରି ନ ଭଜଇ । ହରି-ହରି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଭଲ ନ ମଣଇ ॥୩॥
 ଶ୍ରୁତି ପଥ ପରିହର ବାମ ପଥେ ତଲେ । ବଞ୍ଚକ ବେଷ ରତିଶ ଜଗତକୁ ଛଲେ ॥
 ତାହାଙ୍କ କୁବର ମୋତେ କଥୁନୁ ମହେଶ । ଏହାର ଭେଦ ଜନମ ଜାଣେ ଯେବେଲେଣା ॥୪॥
 ତାହାଙ୍କ କୁବର ମୋତେ କଥୁନୁ ମହେଶ । ଏହାର ଭେଦ ଜନମ ଜାଣେ ଯେବେଲେଣା ॥୫॥

ମାତା ଭରତଙ୍କ ସତ୍ୟ ଶୁଭାବଦ ସରଳ କଥା ଶ୍ରବଣେ ।

ବୋଲନ୍ତି, ତନୟ, ତୁମ୍ଭେ ରାମପ୍ରିୟ ସଦା କାୟ-ବାକ୍ୟ-ମନେ ॥୧୬୮॥

ରାମ ତୁମ୍ଭ ଖବନର ଖବନ ଅଟନ୍ତି । ତୁମ୍ଭେ ରାମକୁ ଖବନୁ ବଳି ପ୍ରିୟ ଅତି ॥
 ବରଂ ବିଧୁ ବିଷ, ହୁମ ଅଳଳ ସୁବେ । ବାରିତର ଗଣ ବାର-ବେରାଗୀ ହୋଇବେ ॥୧୭॥

ଧନ ଓ ପର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଟାକ ରକ୍ତଆ'ନ୍ତ; ହେ ଜନନୀ ! ଯଦି ଏ କାମରେ ମୋର ସମ୍ମତି
 ଥାଏ, ତେବେ ମୁଁ ସେହିମାନଙ୍କର ଭୟଙ୍କର ଦୁର୍ଗତି ପାଏ ॥ ୧-୨ ॥ ଯଦି ତାଙ୍କର
 ସମ୍ମତିରେ ଅନୁରାଗ ନାହିଁ, ଯେଉଁ ହୃତଭାଗ୍ୟମାନେ ପରମାର୍ଥ ପ୍ରତି ବିମୁଖ, ସେ ମନୁଷ୍ୟ-
 ଶରୀର ପାଇ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଭଜନ ନ କରନ୍ତି, ଯାହାକୁ ହରିହରଙ୍କ ଯଶ ପ୍ରତ୍ୟାଏ ନାହିଁ,
 ଯେଉଁମାନେ ବେକମାର୍ଗ ଶୁଦ୍ଧ ବାମମାର୍ଗରେ ତଳନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଠକ ଓ ବେଶ ବନାଇ
 ଜଗତକୁ ପ୍ରତାପିତ କରନ୍ତି; ହେ ମାତା ! ଯଦି ଏ ରହସ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣିଥାଏ, ତେବେ
 ଶଙ୍କର ମୋତେ ସେହିମାନଙ୍କ ଦୁର୍ଗତି କଥୁନୁ ।” ॥୩-୪॥ ବୋହା—ମାତା କୌଶଲୀ
 ଭରତଙ୍କ ସତ୍ୟ ଓ ଶୁଭାବଦ ସରଳ ବଚନ ଶୁଣି କହବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ରେ ବାପ ! ତୁ ତ
 ବାସୁମନୋବାକ୍ୟରେ ସଦାସଦା ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରିୟ ॥ ୧୬୮ ॥ ଚୌପାରି—
 ଶ୍ରୀରାମ ତୋର ପ୍ରାଣଠାରୁ ବଳି ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣ ଏବଂ ତୁ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ତାହାର
 ପ୍ରାଣଠାରୁ ବଳି ପ୍ରିୟ । ତନ୍ମ ମାରୁ ଭଲେ ବିଷ ଝରୁ, ତୁମ୍ଭାର ଅସ୍ତିତ୍ବ କୃଷ୍ଣ କରୁ ଏବଂ

ଭବଂ ଜ୍ଞାନୁ ବନ୍ଧୁ ମିତେ ନ ମୋହୁ । ଭୁବ୍ଧ ରାମସ୍ତୁ ପ୍ରତିକୂଳ ନ ହୋହୁ ॥
 ମତ ଭୁବ୍ଧାର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଜୋ ଜଗ କହୁଣୁ । ସୋ ସପନେହୁ ସୁଖ ସୁଗତି ନ ଲହୁଣୁ ॥୨॥
 ଅସ କହି ମାତ୍ର ଭରତୁ ହିୟୁ ଲବ । ଅନ ପୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନୟନ ଜଳ ଗୁଣ ॥
 କରତ ବିଲପ ବହୁତ ଏହି ଭାଷା । ବୈଠେହିଁ ଶାନ୍ତି ଗଢ଼ ସବ ରାଜା ॥୩॥
 ବାମଦେଉ ବସିଷ୍ଠ ତବ ଆସ । ସତବ ମହାଜନ ସକଳ ବୋଲୁଣୁ ॥
 ମୁନି ବହୁ ଭାବ ଭରତ ଉପଦେଷେ । କହି ପରମାର୍ଥ ବଚନ ସୁଦେଷେ ॥୪॥
 ତାତ ହୃଦୟୁ ଧୀରଜୁ ଧରତୁ କରତୁ ଜୋ ଅବସର ଆଜୁ ।

ଉଠେ ଭରତ ଗୁର ବଚନ ସୁନି କରନ କହେଉ ସବୁ ସାଜୁ ॥୧୭୯॥
 ନୃପ ତନୁ ବେଦ ବିଦିତ ଅହୁଷ୍ଠାଷ୍ଠା । ପରମ ବିଚିତ୍ର ବିମାନୁ ବନାଷ୍ଠା ॥
 ଗନ୍ଧର୍ବପଦ ଭରତ ମାତ୍ର ସବ ରାଜା । ରଘୁ ରାଜ ଦରସନ ଅଭିଲକ୍ଷୀ ॥୧॥

ଜ୍ଞାନ ଉପକ୍ରମେ ବରଂ ମୋହ ନ ଭୁଟିବ । ଭୁବ୍ଧ ରାମ ପ୍ରତିକୂଳ କେବେ ନ ହୋଇବ ॥
 ଭୁବ୍ଧ ମତ ଏମନ୍ତ ଯେ ଜଗତେ କହୁବେ । ସେ ସ୍ବପ୍ନେ ସୁଖ ସୁଗତି ସୁଖ ନ ଲଭିବେ ॥୨॥
 ଆଲିଙ୍ଗିଲେ ଭରତକୁ ମାତା ଏହା କହୁ । ନେତ୍ରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ମର, ଗୁନୁ ପୟ ବହୁ ॥
 କରୁ କରୁ ନାନାବିଧ ବିଳାପ ଏପରି । ଅଗତ ହୋଇଲ ବସି ସାର ବିଭବଶ ॥୩॥
 ବାମଦେବ ବସିଷ୍ଠାଦି ମୁନି ଆଗମିଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀ ମହାଜନ ଶରଣ ମାନୁ ଶୁଭିଲେ ॥
 ମୁନି ଭରତକୁ ବହୁ ଦେଲେ ଉପଦେଶ । କହୁ ପରମାର୍ଥମୟ ବଚନ ବିଶେଷ ॥୪॥
 ବନ୍ଧୁ ! ହୃଦେ ଧ୍ୟେୟ ଧରି ତାହା କର ଯେପରି ସମୟ ଆଜ ।

ଉଠିଲେ ଭରତ ଶୁଣି ପୁରୁବାକ୍ୟ କରବାକୁ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ॥୧୮୦॥
 ନୃପ ତନୁ ବେଦ ବିଧି ସ୍ଥାନ କରାଇଲେ । ଅତି ବିଚିତ୍ର ବିମାନ ତହୁଁ ବିରଚିଲେ ॥
 ରଖାନ୍ତେ ଭରତ ସବୁ ମାତା ପଦ ଧରି । ରହୁଲେ ରାମ-ଦର୍ଶନ ଅଭିଳାଷ କରି ॥୧॥

ଜଳଚର ଜୀବ ଜଳ ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ ପଛେ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତୁ; ଜ୍ଞାନ ହେବା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋହର ସମାପ୍ତି ନ ଘଟୁ ପଛକେ; କିନ୍ତୁ ରୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି କଦାପି ପ୍ରତିକୂଳ ହୋଇ ନ ପାରୁ । ତୋହର ଏଥିରେ ମତ ଅଛି ବୋଲି ଜଗତର ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କହୁବ, ସେ ସ୍ବପ୍ନରେ ସୁଖା ସୁଖ ଓ ସୁଗତି ପାଇବ ନାହିଁ ।” ॥ ୧-୨ ॥ ଏହୁପରି କହୁ ମାତା କୌଶଲ୍ୟା ଭରତକୁ ଛାଡ଼ିରେ ଆଉଁଜାଇ ନେଲେ । ତାଙ୍କ ଗୁନରୁ ହୃଦୟଧାର ବହୁବାକୁ ଲାଗିଲ ଏବଂ ନେତ୍ରେ ପ୍ରେମାଗ୍ରଜଳ ଭରିଗଲା । ଏହୁ ରୂପେ ବହୁତ ବିଳାପ-ସୁବକ ବସି ବସି ସାରା ରାତି ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା ॥ ୩ ॥ ତଦନନ୍ତର ବାମଦେବ ଓ ବସିଷ୍ଠ ଆସିଲେ । ପ୍ରେମାନେ ସମସ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ମହାଜନଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ । ପୁଣି ମୁନି ବସିଷ୍ଠ ପରମାର୍ଥ ସନ୍ଦାନେ ସ୍ବର ସମୟାନୁକୂଳ ବଚନ କହୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ଭରତକୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ॥ ୪ ॥ ତୋହା :—ବସିଷ୍ଠ କହୁଲେ, “ହେ ବନ୍ଧୁ ! ହୃଦୟରେ ଧ୍ୟେୟ ଧାରଣ କର ଏବଂ ଆଜି ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରବାର ଅବସର ଆସି ପହଞ୍ଚିଛି, ତାହା କର ।”

ଚନ୍ଦନ ଅଗର ଭର ବହୁ ଆଏ । ଅମିତ ଅନେକ ସୁଗନ୍ଧ ସୁଦ୍ରାଏ ।
 ସରଳ ଖର ରତି ଚିତା ବନାଇ । ଜନ୍ମ ସୁରସୁର ସୋପାନ ସୁଦ୍ରାଉ ॥୨॥
 ଏହି ବସ୍ତ୍ର ଦାହନିୟା । ସବ ଖଜୁଳା । ବସ୍ତ୍ରବତ ହାଇ ଚଳୁଲ ଖଜୁଳା ।
 ସୋଧୁ ସୁମୁକ୍ତ ସବ ବେଦ ପ୍ରସନ୍ନା । ଖଜୁ ଭରତ ବସଗତ ବଧାନା ॥୩॥
 ଜହଁ ଜସ ମୁନିବର ଆୟୁଷ ଖଜୁଳା । ତହିଁ ତସ ସହସ ଭୂତି ସବୁ ଖଜୁଳା ।
 ଭୂଧ ବସୁଭ ବସ ସବ ଦାନା । ଧେନୁ ବାଜି ଗଜ ବାହନ ନାନା ॥୪॥
 ସିଂହାସନ ଭୂସନ ବସନ ଅନ୍ନ ଧରଣ ଧନ ଧାମ ।
 ଦିବ ଭରତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭୂମିସୁର ଭେ ପରିସୁରନ କାମ ॥୫॥

ମଗାଳ ଅନେକ ଭର ଚନ୍ଦନ ଅଗର । ନାନାବସ୍ତ୍ର ସୁବାସିତ ପଦାର୍ଥ ସୁନ୍ଦର ॥
 ସରସୁ ତଟରେ ଚିତା କଲେ ବରଦନ । ସୁର-ସୁରକୁ ସୋପାନ ଶୋଭଇ ଯେସନ ॥୬॥
 ଏହି ଭାବେ ଦାହନିୟା । ସମାପି ସମସ୍ତ । ସ୍ନାନ କର ଚଳାଞ୍ଜଳି ଦେଲେ ବସ୍ତ୍ରବତ ॥
 ବସୁର ସକଳ ସୁଦ୍ରା ଜଗମ ସୁରାଣ । କରଲେ ଭରତ ଦଶ ଗାସର ବଧାନ ॥୭॥
 ଯହିଁ ମୁନିବର ଦେଲେ ଆଦେଶ ଯେପରି । ସହସ୍ର ପ୍ରକାରେ କଲେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ସେପରି ॥
 ଶୁକ ହୋଇ ବସିଲେ ଦାନ ଅଗଣିତ । ଗଜ ବାଜି ଧେନୁ ଆଦି ବାହନ ଅମିତ ॥୮॥
 ଭୂସଣ ବସନ ଅନ୍ନ ସିଂହାସନ ଧର ଧନ ମଣି ଧାମ ।
 ବାଣୀଲେ ଭରତ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବସୁ-ସୁଧ ହେଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ-ମନସାମ ॥୯॥

ସୁରୁକ ବଚନ ଶୁଣି ଭରତ ଇଠିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ କରବା ନିମନ୍ତେ
 କହୁଲେ ॥ ୧୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ବେଦକଥିତ ବସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ରାଜାଙ୍କ ଶରୀରର
 ସ୍ନାନ-ବିଧାନ କରାଗଲା ଏବଂ ପରମ ପବିତ୍ର ନିମନ୍ତେ ଗଢାହେଲା । ଭରତ ସମସ୍ତ ମାତାଙ୍କ
 ତରଣ ଧରି ସେମାନଙ୍କୁ ରଖାଇଲେ ଅର୍ପାର ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ସେମାନଙ୍କୁ ସଖା ହେବାକୁ
 ନିବୁଦ୍ଧ କଲେ । ରାଣୀମାନେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦର୍ଶନ-ଅଭିଳାଷରେ ପ୍ରାଣ ଧରି
 ରହୁଲେ ॥ ୧ ॥ ତନ୍ମନ, ଅସ୍ତ୍ରୁ ଓ ବିବିଧ ସୁଗନ୍ଧିତ ଦ୍ରବ୍ୟର ବହୁତ ଭର ଆସିଲା ।
 ସରସୁ ତଟରେ ସୁନ୍ଦର ଚିତାଗୁଁ ରପିତ ହେଲା । ଜଣା ପଡୁଥିଲା, ତାହା ସତେ ଯେପରି
 ସ୍ବର୍ଗର ସିଂହାସନ ଶୋଭିତ ॥୨॥ ଏହିରୂପେ ଶବ-ସମ୍ଭାର-ବିଧି ସମ୍ପନ୍ନ କରାଗଲା ଏବଂ ସମସ୍ତେ
 ବସୁଧୂବକ ସ୍ନାନ କରି ଚଳଚର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ତତ୍ପରେ ବେଦ, ସୁଦ୍ରା ଓ ସୁରାଣ ସମସ୍ତର
 ମତ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ତତ୍ତ୍ୱାନୁସାରେ ଭରତ ପିତାଙ୍କର ଦଶଗାସ-ବଧାନ (ଦଶହନର-କୃତ୍ୟ)
 ସମ୍ପନ୍ନ କଲେ ॥ ୩ ॥ ମୁନିବର ବର୍ଣ୍ଣିତ ଯେଉଁ ଯେପରି ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ, ସେହିଠାରେ
 ଭରତ ସେହି ରୂପେ ହଜାର ପ୍ରକାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ଶୁକ ହୋଇଯିବା ପରେ ଗୋରୁ,
 ଗୋଡ଼ା, ହାତୀ ଆଦି ଅନେକ ପ୍ରକାର ବାହନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦାନ ରୂପେ
 ଦେଲେ ॥ ୪ ॥ ଡୋହା .—ଭରତ ସିଂହାସନ, ଭୂସଣ, ବସ୍ତ୍ର, ଅନ୍ନ, ଭୂମି ଓ ଗୁହ
 ଆଦି ଉପକରଣମାନ ଦାନ-ସ୍ବରୂପ ଦେଲେ । ଭୂବେକ ବାହୁଶମାନେ ଦାନ ପାଇ

ପିତୁ ହୃତ ଭରତ ଶାନ୍ତି ଜପି କରମା । ସୋ ମୁଖ ଲୁଖ ଜାଇ ନହିଁ ବରମା ॥
 ସୁଦ୍ଧିନୁ ସୋଧୁ ମୁନିବର ତବ ଆଦ । ସତ୍ତ୍ୱବ ମହାଜନ ସକଳ ବୋଲୁଏ ॥୧॥
 ବେଠେ ରାଜସିଂହ ସବ ଜାଣି । ପଠଏ ବୋଲି ଭରତ ଦୋଉ ଭାଣି ॥
 ଭରତୁ ବସିଷ୍ଠ ନିକଟ ବେଠାରେ । ମାତ୍ର ଧରମମୟ ବଚନ ଭରତରେ ॥୨॥
 ପ୍ରଥମ କଥା ସବ ମୁନିବର ବରମା । କୈକଲି କୁଟିଲ ଶାନ୍ତି ଜପି କରମା ॥
 ଭୂପ ଧରମଗ୍ରାହ ସତ୍ୟ ସରାଥୀ । ଜେହଁ ତନୁ ପରିହର ପ୍ରେମୁ ନିବାହୀ ॥୩॥
 କହତ ରାମ ଗୁନ ସୀଲ ସୁଭାଞ୍ଜି । ସଜଲ ନୟନ ପୁଲକେଉ ମୁନିରାଞ୍ଜି ॥
 ବହୁତ ଲୁଖନ ସିୟୁ ପ୍ରୀତି ବଖାମା । ସୋକ ସନେହ ମଗନ ମୁନି ଜ୍ଞାନୀ ॥୪॥
 ସୁନନ୍ଦ ଭରତ ଭାଷା ପ୍ରବଳ ବିଲକ୍ଷି କହେଉ ମୁନିନାଥ ।
 ହାନି ଲଭୁ ଶାବନୁ ମରନୁ ଜୟ ଅପଜୟ ବିଧି ହାଥ ॥୧୨୧॥

ପିତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ କଲେ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ ଭରତ । ଲକ୍ଷ ପ୍ରଣେ ତାହା ହୋଇ ନ ପାରେ ବ୍ୟକତ ॥
 ସୁଦ୍ଧିନ ବିରାଡ଼ ତହିଁ ଆସି ମୁନିବର । ତକାଇଲେ ମହାଜନ ସତ୍ତ୍ୱବ-ନିକର ॥୧॥
 ବସିଲେ ସମସ୍ତେ ରାଜ-ସିଂହ ମଧ୍ୟେ ଯାଇ । ଭରତ ଶତ୍ରୁ ଘନକୁ ଆସିଲେ ତକାଇ ॥
 ଭରତକୁ ମୁନି ନିଜ ପାଶେ ବସାଇଲେ । ମାତ୍ର-ଧରମ ସମ୍ପ୍ରଦ-ବଚନ ଭାଷିଲେ ॥୨॥
 କହିଲେ ବସିଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ବୃହନ୍ତ ସମସ୍ତ । କୁଟିଲ କେକେୟା କଲୁ କୁକାର୍ଯ୍ୟ ଯେମନ୍ତ ॥
 ନୃପଙ୍କ ଧରମ ସତ୍ୟ ବ୍ରତ ପ୍ରଣୀପିଲେ । ଯେ ତନୁ ତେଜସ ପ୍ରେମପ୍ରଭା ପାଳିଲେ ॥୩॥
 କହନ୍ତେ ସ୍ୱଭବ, ପ୍ରଣ, ଶୀଳ ରାମଙ୍କର । ସଜଲ-ନୟନ ପୁଲକିଲେ ମୁନିବର ॥
 ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଆଦର ବଖାଣି । ଶୋକ ସେହରେ ନିମଗ୍ନ ହେଲେ ମୁନିଜ୍ଞାନୀ ॥୪॥
 ଶ୍ରୀଙ୍କ ବସ୍ତ୍ର ଭତ ! ଭାଷା ବଳବନ୍ତ, ବୋଇଲେ ମୁନି କାତରେ ।
 ହାନି-ଲଭ, ଯଶ-ଅଯଶ, ଜୀବନ-ମରଣ, ବିଧାତା କରେ ॥୧୨୧॥

ପୁର୍ଣ୍ଣିକାମ ହୋଇଗଲେ ॥ ୧୨୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- ପିତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଭରତ ହାତୀ ସବୁ
 କୃତ୍ୟ କଲେ, ତାହା ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମୁହଁରେ ସୁଦ୍ଧା ବର୍ଣ୍ଣନ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।
 ତତ୍ପରେ ଶ୍ରବଣନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ମୁନିବର ବସିଷ୍ଠ ଆସିଲେ ଏବଂ ସେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ସମସ୍ତ
 ମହାଜନଙ୍କୁ ତକାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ସମସ୍ତ ଲୋକ ରାଜସିଂହରେ ଯାଇ ବସିଗଲେ ।
 ସେତେବେଳେ ମୁନି ଭରତ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ହୃଦ ଭାବକୁ ତକାଇ ପଠାଇଲେ । ବସିଷ୍ଠ
 ଭରତକୁ ଆପାଣୀ ନିକଟରେ ବସାଇଲେ ଏବଂ ମାତ୍ର ଓ ଧର୍ମରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ବଚନ
 କହିଲେ ॥ ୨ ॥ ପ୍ରଥମେ କେକେୟା ସେପରି କପଟାଚରଣ କରିଥିଲେ, ମୁନିବର
 ସେହି ସବୁ କଥା କହିଲେ । ତତ୍ପରେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ-ତ୍ୟାଗପୁତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରେମନିର୍ଦ୍ଦାହ କରିଥିବା ରାଜାଙ୍କ
 ଧର୍ମବ୍ରତ ଓ ସତ୍ୟର ପ୍ରଣୀୟା କଲେ ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଣ, ଶୀଳ ଓ ସ୍ୱଭବର
 ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁ କରୁ ମୁନିରାଜଙ୍କ ନେତ୍ରେ ଜଳ ପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଆସିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ଶତ୍ରୁର
 ପୁଲକିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ତତ୍ପରେ ଲକ୍ଷଣ ଓ ସୀତାଙ୍କ ପ୍ରେମର ବଡ଼ାର କରି ଜ୍ଞାନୀ

ଅଥ ବିଗୁର କେନ୍ଦ୍ର ଦେଇଅ ଦୋସୁ । ବ୍ୟରଥ କାହିଁପର ଖଳିଅ ରୋସୁ ॥
 ତାତ ବିଗୁର କରନ୍ତୁ ମନ ମାଣ୍ଡି । ସୋତ ଜୋଗୁ ବସରଥୁ ନୁହୁ ନାଣ୍ଡି ॥୧॥
 ସୋତଅ ବିପ୍ର ଜୋ ବେଦ ବିସ୍ତାମ । ତଳ ନିଜ ଧରମୁ ବିଷୟ ଲୟୁଲ୍ଲାନା ॥
 ସୋତଅ ନୃପତିଜୋ ମାତ ନ ଜାନା । ଜେନ୍ଦ୍ର ନ ପ୍ରଜା ପ୍ରିୟ ପ୍ରାନ ସମାନା ॥୨॥
 ସୋତଅ ବୟସୁ କୃପନ ଧନବାନୁ । ଜୋ ନ ଅତିଥୁ ସିବ ଭଗତି ପୁଜାନୁ ॥
 ସୋତଅ ସୁଦ୍ର, ବିପ୍ର ଅବମାନ । ମୁଖର ମାନପ୍ରିୟ ଜ୍ଞାନ ଗୁମାନା ॥୩॥
 ସୋତଅ ପୁନି ପତି ବଞ୍ଚକ ନାସ । କୁଟିଲ କଲହପ୍ରିୟ ଲଜ୍ଜାବୁଷା ॥
 ସୋତଅ ବଟୁ ନିଜ ବ୍ରତ ପରିହରଇ । ଜୋ ନହିଁ ଗୁର ଆୟୁସୁ ଅନୁସରଇ ॥୪॥

ଏହା ବିପ୍ଳବଦେବ କାହା ଶିରେଦୋଷ । କାହା ଉପରେ କରବା ଅକାରଣେ ରୋଷ ॥
 ହୃଦୟେ ବିଗୁର କର ବିଲେକ, କୁମର । ଚନ୍ଦ୍ରବା ଯୋଗ୍ୟ ନୁହନ୍ତି କୋଶଳ ରାଗୁର ॥୧॥
 ଚନ୍ଦ୍ରମାୟ ଅଟେ ବିପ୍ର ଯେ ବେଦ-ବିସ୍ତାମ । ତେଜ ନିଜ ଧର୍ମ ରହେ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ॥
 ଚନ୍ଦ୍ରମାୟ ନୃପତି ଯେ ନ ଜାଣଇ ମାତ । ନ କରେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରାଣସମ ପ୍ରୀତି ॥୨॥
 ଚନ୍ଦ୍ରମାୟ ଅଟେ ବୈଶ୍ୟ, ଧନାତ୍ୟ କୃପଣ । ଯେ ନୁହେଁ ଅତିଥୁ-ଶିବ-ଭକ୍ତ-ପରାୟଣ ॥
 ଚନ୍ଦ୍ରମାୟ ଶୂଦ୍ର ଯେହୁ ବିପ୍ର-ଅପମାନ । ବାବୁଲ, ସମ୍ମାନ-ପ୍ରିୟ, ଜ୍ଞାନ-ଅଭିମାନ ॥୩॥
 ଚନ୍ଦ୍ରମାୟ ପୁଣି ପତି-ବଞ୍ଚକମାନାସ । କୁଟିଲା, କଲହ-ପ୍ରିୟା, ନିଜ ଲଜ୍ଜାବୁଷା ॥
 ଚନ୍ଦ୍ରମାୟ ବଟୁ ଯେହୁ ବ୍ରତ ପରିହରେ । ଯେ ଗୁରୁ ଆଦେଶ ଅନୁସରଣ ନ କରେ ॥୪॥

ପୁନି ଶୋକ ଓ ସ୍ନେହରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ପୁନିନାଥ ହୃଷିକ
 ହୋଇ କହିଲେ, “ହେ ଭଗତ ! ଶୁଣ; ଭବିତବ୍ୟତା ବଡ଼ ବଳବାନ୍ । ହାନିଲୁ,
 ଲାବନମରଣ ଓ ଯଶ-ଅଯଶ, ଏସବୁ ବିଧାତାଙ୍କ ହାତରେ ॥ ୧୭୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ଏପରି ବିଗୁର କାହାକୁ ଦୋଷ ଦେବା ଉଚିତ ? ବୃଥାରେ କାହା ଉପରେ ବୋଧ
 କାହିଁକି ବା କରବା ? ହେ ବନ୍ଧୁ ! ମନରେ ବିଗୁର କର । ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ ପାଇଁ
 ଚନ୍ଦ୍ରାର ବିଷୟ କହୁ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଦ ଜାଣେନାହିଁ, ଯେ ଆପଣା
 ଧର୍ମ ଛାଡ଼ି ବିଷୟ-ଲେଖରେ ଜ୍ଞାନ ରହେ, ସେହୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିମନ୍ତେ ଚନ୍ଦ୍ରା କରବା
 ସଜାତ । ଯେଉଁ ରାଜା ମତି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ପ୍ରଜା ପ୍ରାଣସମ ସାହାଜର ପ୍ରିୟ ନୁହନ୍ତି,
 ସେହୁ ରାଜା ବିଷୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରା କରବା କଥା ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁ ବୈଶ୍ୟ ଧନବାନ୍ ହୋଇ
 ସୁଦ୍ଧା କୃପଣ ଏବଂ ଅତିଥୁଙ୍କୁ ସଜ୍ଜାର ଓ ଶିବଙ୍କୁ ଭକ୍ତ କରବାରେ କୁଶଳ ନୁହେଁ, ତାହାର
 ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରା କରବା ସଜାତ । ଯେଉଁ ଶୂଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଅପମାନ ଦିଏ, ବହୁତ
 ପ୍ରତାପ କଥାବାଜ୍ଞୀ କରେ, ମାନସମ୍ମାନ ଓ ବଡ଼ାଇ ଗୁହେଁ ଏବଂ ଜ୍ଞାନର ଗର୍ବ କରେ,
 ସେହୁ ଶୂଦ୍ର ବିଷୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରା କରବା ଯଥାର୍ଥ ॥ ୩ ॥ ପୁନଶ୍ଚ ଯେଉଁ ନାସ ନିଜ ପତିକୁ
 ଛଳନା କରେ, ଯେ କୁଟିଲା, କଲହପ୍ରିୟା ଓ ସେଇଗୁଣୀ, ସେହୁ ନାସ ବିଷୟରେ
 ଚନ୍ଦ୍ରା କରବା ଉଚିତ । ଯେଉଁ ବ୍ରହ୍ମବୃଷ ଆପଣା ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ-ବ୍ରତକୁ ଛାଡ଼ିବ ଏବଂ

ସୋଚିଅ ଗୁଣ୍ଡ ଜୋ ମୋହ ବସ କରଇ କରମପଥ ତ୍ୟାଗ ।

ସୋଚିଅ ଜଣ ପ୍ରପଂଚ ରତ ବିଗତ ବିବେକ ବିରାଗ ॥୧୭୬॥

ବୈଖାନସ ସୋଇ ସୋଚଇ ଜୋଗୁ । ତପୁ ବିହାଇ ଜେନ୍ଦ୍ର ଭୂତଇ ଭୋଗୁ ॥

ସୋଚିଅ ପ୍ରିୟନ ଅକାରନ ହୋଧୀ । ଜନନି ଜନକ ଗୁର ବ୍ୟୁ ବିରୋଧୀ ॥୧८॥

ସବ ବିଧି ସୋଚିଅ ପର ଅପକାଶ । ନିଜ ତନୁ ପୋଷକ ନିରଦୟ ଶ୍ରୀ ॥

ସୋଚିମୟ ସବଦ୍ଧି ବିଧି ସୋଇ । ଜୋ ନ ଗୁଣି ଛରୁ ହରି ଜନହୋଇ ॥୧୯॥

ସୋଚିମୟ ନହିଁ କୋସଲରାଜ । ଭୁଅନ ଗୁରଦସ ପ୍ରଗଟ ପ୍ରଭାଜ ॥

ଭୟଇ ନ ଅହଇ ନ ଅବ ହୋନିହାର । ଭୁୟ ଭରତ ଜୟ ପିତା ତୁଙ୍ଗାର ॥୨୦॥

ବିଧି ହରି ହରୁ ସୁରପତି ବିଧିନାଥ । ବରନହିଁ ସବ ଦସରଥ ଗୁନ ଗାଥ ॥୨୧॥

ଚନ୍ଦ୍ରମୟ ଗୁଣ୍ଡ ମୋହେ ଯେ କରଇ କର୍ମପଥ ପରିତ୍ୟାଗ ।

ଚନ୍ଦ୍ରମୟ ଯତି ପ୍ରପଂଶେ ଯା ପ୍ରୀତି, ରହୁତ-ଜ୍ଞାନ-ବିରାଗ ॥୧୭୬॥

ସେହ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ସଦା ଅଟେ ଚନ୍ଦ୍ରମୟ । ତପ ତେଜଶ ଯାହାକୁ ଭୋଗ ଲାଗେ ପ୍ରିୟ ॥

ଚନ୍ଦ୍ରମୟ ରୁଦ୍ରଲିଆ ଅକାରଣ ହୋଧୀ । ଜନନ-ଜନକ-ଗୁରୁ - ବାନ୍ଧବ-ବିରୋଧୀ ॥୧୮॥

ସବ ଭାବେ ଚନ୍ଦ୍ରମୟ ପର ଅପକାଶ । ଆପଣା ତନୁ-ପୋଷକ ନିର୍ଦୟ ଯେ ଭାଷ ॥

ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଚନ୍ଦ୍ରମୟ ସେ ଅଟଇ । ଛଳ ଛୁଡ଼ି ହରିଜନ ଯେହୁ ନ ହୁଅଇ ॥୧୯॥

ଚନ୍ଦ୍ରାବ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହନ୍ତି ଅଯୋଧ୍ୟାର ନାଥ । ତରୁକଣ ଭୁବନରେ ପ୍ରଭବ ବିଖ୍ୟାତ ॥

ହୋଇ ନାହିଁ, ନାହିଁ କିମ୍ବା ହେବେ ନାହିଁ ନୃପ । ଭରତ, ପିତା ରୁମ୍ଭର ସଲେଯେହେଉପାଆ ॥

ବିଧି ହରିହର ଦିଗପାଳ ସୁର-ପତି । ଦଶରଥ ଗୁଣ-ରାଣି ସବେ ବଶୀଶନ୍ତ ॥୨୦॥

ହୁରୁକ ଆଜ୍ଞାନୁସାରେ ଆଚରଣ କରେନାହିଁ, ସେହ ବ୍ରହ୍ମଗୁଣ ନିମନ୍ତେ ଶୋଚନା କରିବା ବିଧେୟ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଯେଉଁ ଗୁହ୍ୟ ମୋହବଶ କର୍ମମାର୍ଗକୁ ତ୍ୟାଗ କରିଦିଏ ଏବଂ ଯେଉଁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ସ୍ୱସାରର ବିଷୟ-ବାସନାରେ ମନ୍ଦି ଜ୍ଞାନ-ବିରୋଧୀସ୍ଥାନ ହୁଏ, ସେହ ଗୁହ୍ୟ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଚିନ୍ତା କରିବା ଯଥାର୍ଥ ॥୧୭୬॥

ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଯେଉଁ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ତପସ୍ୟା ଛାଡ଼ି ଭୋଗବିଳାସରେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରେ, ତାହାକି ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରଣୀୟ । ଯେ ରୁଦ୍ରଲିଆ, ଅକାରଣରେ ହୋଧ କରେ ଏବଂ ମାତା, ପିତା, ଗୁରୁ ଏବଂ ଭାବବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହଜ ଯେ ବିରୋଧାଚରଣ କରେ, ସେହ ବ୍ୟକ୍ତି ଚିନ୍ତାର ଯୋଗ୍ୟ ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟର ଅନିଷ୍ଟ କରେ, କେବଳ ନିଜର ଶରୀର ପୋଷଣ କରେ ଏବଂ ବିଶେଷ ନିର୍ଦୟ, ତାହାକି ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିବା ସଙ୍ଗତ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଛନ୍ଦ-କପଟ-ତ୍ୟାଗ-ସୁଦ୍ଧ ହରିଙ୍କ ଭକ୍ତ ହୁଏନାହିଁ, ସେହ ବ୍ୟକ୍ତି ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଶୋଚନୀୟ ॥ ୨ ॥ କୋଶଳରାଜ ଦଶରଥଙ୍କ ପ୍ରଭବ ତତ୍ତ୍ୱ ଭୁବନରେ ପ୍ରକାଶିତ । ତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଅନୁଶୋଚନା କରିବା ଅନୁଚିତ । ହେ ଭରତ ! ତୁମ ପିତାଙ୍କ ସମାନ ରାଜା ଅଙ୍ଗଭରେ କେହ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି, ବର୍ତ୍ତମାନ ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା

କହନ୍ତୁ ତାତ କେହି ଭାବ କୋଇ କରନ୍ତି ବଢ଼ାଇ ତାପୁ ।

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭୁବ୍ଧ ସମୁଦ୍ରନ ସରିସ ସୁଅନ ସୁତ ଜାପୁ ॥୧୭୩॥
ସବ ପ୍ରକାର ଭୂପତି ବଡ଼ଭାଗୀ । ବାନ୍ଧି ବନ୍ଧାଦୁ କରିଅ ତେହି ଲଗୀ ॥
ସୁଦୁ ସୁନ ସମୁଦ୍ରି ସୋଡ଼ ପରିହରନ୍ତୁ । ସିର ଧରି ରାଜ ରଜାପୁସୁ କରନ୍ତୁ ॥୧୮॥
ସର୍ବ ରାଜପଦୁ ଭୁବ୍ଧ କହୁଁ ଶାନ୍ତା । ପିତା ବଚନୁ ପୁର ରହିଅ ଶାନ୍ତା ॥
ତଳେ ରାମୁ ନେହି ବଚନହିଁ ଲଗୀ । ତନୁ ପରିହରେଇ ରାମ ବରହାଗୀ ॥୧୯॥
ନୃପତି ବଚନ ପ୍ରିୟ ନହିଁ ପ୍ରିୟ ପ୍ରାଣ । କରନ୍ତୁ ତାତ ପିତୁ ବଚନ ପ୍ରଠାନା ॥
କରନ୍ତୁ ସୀମ ଧରି ଭୂପ ରଜାଣ । ହଇ ଭୁବ୍ଧ କହୁଁ ସବ ଭାବ ଭଲଣ ॥୨୦॥
ପରସୁରାମ ପିତୁ ଅଜ୍ଞା ରାଣୀ । ମାଗୁ ମାତୁ ଲୋକ ସବ ସାଣୀ ॥
ତନୟ ଜଜାତିହି ଜୈବନ୍ତ ଦୟାଈ । ପିତୁ ଅର୍ଗ୍ୟ ଅବ ଅଜୟ ନ ଭୟା ॥୨୧॥

କହୁ ସୁତ ! କିଏ କପରି ରାବରେ କରବ ବଢ଼ାଇ ତାର ।

ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ରାମ ସମ ସ୍ତବ ସୁତ ଘାର ॥୧୭୩॥

ସକଳ ପ୍ରକାରେ ରାମାଦାନ କରଯାଇ । ବନ୍ଧାବ କରବା ବ୍ୟର୍ଥ ଅଟେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ॥
ଏହା ଶୁଣି ବିଶ୍ୱାସ ଚନ୍ଦ୍ରା ପରିହର । ରାଜା ଆଜ୍ଞା ଶିରେ ଘେନ ରାଜାଗୁଣେ କର ॥୧॥
ରାଜପଦ ବେଲଛନ୍ତୁ ଭୁବ୍ଧକୁ ରାଜନ । ସତ୍ୟ କରବା ଉଚିତ ପିତାଙ୍କ ବଚନ ॥
ଯେ ପିତା ବଚନ ଯୋଗେ ରାମକୁ ତେଜିଲେ । ରାମ ବରହ-ଅନଳେ ତନୁ ବସିଲିଲେ ॥୨॥
ନୃପକୁ ବଚନ ପ୍ରିୟ, ପ୍ରିୟ ନୁହେଁ ପ୍ରାଣ । ତର ତୁମର ପିତାଙ୍କ ବଚନ ପ୍ରମାଣ ॥
ଶିଶୁଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ନୃପ ଆଜ୍ଞା ଅନୁସର । ସର୍ବ ପ୍ରକାରେ କଲ୍ୟାଣ ହୋଇବ ତୁମର ॥୩॥
ପରସୁରାମ ପାଲଣ ପିତାଙ୍କ ଆଦେଶ । ବଧୁଲେ ମାତାଙ୍କୁ, ଏସ୍ତ ସାକ୍ଷୀ ସାଗ୍ର ତେଣ ॥
ପୁତ୍ର ପରାଧିକ୍ଷୁ ନିଜ ଯତ୍ନବନ କେଲ । ପିତା ଆଜ୍ଞା ହେବୁ ଅପ ଅପଣ ନ ହେଲ ॥୪॥

ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟକରେ ହେବେ ନାହିଁ ॥ ୫ ॥ ବୁଢ଼ା, ବଞ୍ଚୁ, ଶିବ, ଇନ୍ଦ୍ର ଓ ବ୍ରହ୍ମପାଳ ସମସ୍ତେ
ଦଶରଥଙ୍କ ଗୁଣକଥା କହନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ହେ ବଞ୍ଚ ! ଯାହାଙ୍କର ଶ୍ରୀରାମ,
ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଭ୍ରମେ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କ ପରି ପବନ ପୁତ୍ର, ତାହାଙ୍କର ପ୍ରଣୟା ଭଲ କିଏ କପରି
କରି ପାରିବ, କହ ତ ॥ ୧୭୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ରାଜା ସତ୍ରୁମନ୍ତେ ବଡ଼ ରାମାଦାନ
ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ବନ୍ଧାବ କରବା ବୃଥା । ଏହା ଶୁଣି ଓ ବୁଦ୍ଧିବୃଦ୍ଧ ଭ୍ରମେ
ଚନ୍ଦ୍ରା ପରିହାର କର ଏବଂ ରାଜାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶିଶୁଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ତକନୁପାରେ କାର୍ଯ୍ୟ
କର ॥ ୧ ॥ ରାଜା ଭୁବ୍ଧକୁ ରାଜପଦ ବେଲଛନ୍ତୁ । ଯେଉଁ ପିତା କେବଳ ବଚନ
ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗ କଲେ ଏବଂ ରାମ-ବରହାଗ୍ନିରେ ନିଜ ଶରୀରକୁ ଆହୁତି
କେଲେ, ସେହି ପିତାଙ୍କର ବଚନର ସତ୍ୟତା ରକ୍ଷା କରିବା ତୁମର ଉଚିତ ॥ ୨ ॥
ରାଜାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ବଚନ ପ୍ରିୟ ଥିଲା, ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟ ନ ଥିଲା । ଏଣୁ ହେ ବଞ୍ଚ ! ପିତାଙ୍କ ବଚନର
ସତ୍ୟତା ତୁମେ ପ୍ରମାଣ କର । ରାଜାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶିଶୁଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ତୁମେ ତାହା ପାଳନ

ଅନୁଚିତ ଉଚିତ ବିଚାର ତଳ ଜେ ପାଲଟି ପିତୁ ବେନ ।

ତେ ଶ୍ରୀଜନ ସୁଖ ସୁଜୟ କେ ବସନ୍ତ ଅମରପତି ଧନ ॥୧୭୪॥
 ଅବସି ନରେସ ବଚନ ପୁର କରନ୍ତୁ । ପାଲଟୁ ପ୍ରଜା ସୋକୁ ପରିହରନ୍ତୁ ॥
 ପୁରପୁର ନୁପୁ ପାଇଛି ପରିତୋଷୁ । ତୁମ୍ଭ କହୁଁ ପୁକୁତୁ ସୁଜୟ ନହିଁ ଦୋଷୁ ॥୧॥
 ବେଦ ବିବିଦ ସମତ ସବସ୍ତ କା । ଜେହି ପିତୁ ଦେଇସୋ ପାଞ୍ଚୁଇ ଟୀକା ॥
 କରନ୍ତୁ ରାଜୁ ପରିହରନ୍ତୁ ଗଲ୍ଲମା । ମାନହୁ ମୋର ବଚନ ହିତ ଜାମା ॥୨॥
 ସୁନି ସୁଖ ଲହବ ରାମ ବେଦେସୁ । ଅନୁଚିତ କହବ ନ ପଞ୍ଚିତ କେସୁ ॥
 କୌସଲ୍ୟାଦି ସକଳ ମହତାସୁ । ତେଉ ପ୍ରଜା ସୁଖ ହୋଇଁ ସୁଖାସୁ ॥୩॥
 ପରମ ତୁମ୍ଭାର ରାମ କର ଜାନିହି । ସୋ ସବ ବିଧି ତୁମ୍ଭ ସନ ଭଲ ମାନିହି ॥
 ସୌପେତୁ ରାଜୁ ରାମ କେ ଆସୁ । ସେବା କରେନ୍ତୁ ସନେନ୍ତୁ ସୁଦାସୁ ॥୪॥

ଉଚିତାନୁଚିତ ବିଚାର ତେଜଣ ଯେ ପାଲେ ପିତା ବଚନେ ।

ଲଭ ଏଥୁ ସୁଖ-ସୁଯଶ, ଅନ୍ତେ ସେ ବସଇ ଲଭ, ଭୁବନେ ॥୧୭୫॥
 ଅବଶ୍ୟ ବଚନ ସତ୍ୟ ନୁପଡ଼ଇ କର । ପ୍ରତିଧାଳ ପ୍ରଜାନନେ, ଶୋକ ପରିହର ॥
 ଅମର ପୁରେ ପାଇବେ ପିତା ପରିତୋଷ । ହେବ ତୁମ୍ଭ ପୁଣ୍ୟ ଯଶ, ନ ଲାଗିବ ଦୋଷ ॥୧॥
 ଶ୍ରୁତି ଶ୍ୟାମ ସମସ୍ତଙ୍କ ସମ୍ମତ ଅଟଇ । ଯାହାକୁ ବିଧିନୁ ପିତା ରାଜ୍ୟ ସେ ଲଭଇ ॥
 ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିପାଳ ହୁଅ, ଗୁଣି ପରିହର । ହିତକର ଜାଣି ମ.ନ ବଚନ ମୋହର ॥୨॥
 ଶୁଣି ପ୍ରମୋଦ ଲଭିବେ ରାମ ବରଦେସୁ । ଅନୁଚିତ ନ କହବେ ବୁଧଜନ କେହି ॥
 କଉଶଲ୍ୟା ଆଦି ଯେତେ ତୁମ୍ଭ ମାତାବୁଦ । ପ୍ରଜାଙ୍କ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ ସେମାନେ ହୋଇବେ ଆନନ୍ଦୀ ॥
 ତୁମ୍ଭ ରଘୁପତିଙ୍କର ପ୍ରୀତି ଯେ ଜାଣିବେ । ସକଳ ପ୍ରକାରେ ଭଲ ତୁମ୍ଭକୁ ମଣିବେ ॥
 ଆସିଲେ ରଘୁନନ୍ଦନ ରାଜ୍ୟ ସମର୍ପିବ । ସ୍ବେଦ ବତାଇଣ ସେବା-ଶୁଶ୍ରୂଷା କରିବ ॥୪॥

କର । ଏଥରେ ତୁମର ସବୁ ପ୍ରକାରେ ମଙ୍ଗଳ ନିହତ ॥ ୩ ॥ ପରଶୁରାମ ପିତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କଲେ ଏବଂ ମାତାଙ୍କୁ ମାର୍ଗ ପକାଇଲେ । ସମସ୍ତ ସ୍ବପ୍ନାର ଏହି ବିଷୟରେ ସାକ୍ଷୀ । ରାଜା ଯଯାତିଙ୍କ ପୁତ୍ର ପିତାଙ୍କୁ ନିଜ ଯୌବନ ଦେଇଦେଲେ । ପିତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରିବାରେ ତାଙ୍କର ପାପ ଓ ଅସୟଶ ହେଲା ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଯେ ଔଚିତ୍ୟ ଓ ଅନୌଚିତ୍ୟ ବିଚାର ତ୍ୟାଗ କରି ପିତାଙ୍କ ବଚନ ପାଳନ କରେ, ସେ ଲହ-ଲେକରେ ସୁଖ ଓ ସୁଯଶର ପାତ୍ର ହୋଇ ଶେଷରେ ସ୍ବର୍ଗପୁରରେ ନିବାସ କରେ ॥୧୭୬॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ରାଜାଙ୍କ ବଚନର ସତ୍ୟତା ତୁମେ ପାଳନ କର, ଶୋକ ତ୍ୟାଗ କର ଓ ପ୍ରଜାନନଙ୍କୁ ପାଳନ କର । ଏପରି କଲେ ସ୍ବରାମରାଜା ରାଜା ସନ୍ତୋଷ ପାଇବେ ଏବଂ ତୁମ୍ଭକୁ ପୁଣ୍ୟ ଓ ସୁଯଶ ମିଳିବ, ଦୋଷ ଲାଗିବ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ପିତା ଯାହାକୁ ରାଜ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି, ସେହି ପୁତ୍ର ରାଜତ୍ବଳକ ପାଏ । ଏହା ବେଦୋକ୍ତ ଏବଂ ସକଳ ଶାସ୍ତ୍ରସମ୍ମତ । ଅତିଏବ ତୁମେ ରାଜତ୍ବ କର, ଗୁଣି ତ୍ୟାଗ କର । ମୋର ବଚନକୁ ହିତ ବୁଝି

ଜାଣିଅ ଗୁରୁ ଆୟୁଷୁ ଅବସି କହୁଛି ସତେ କର ଜୋରି ।

ରଘୁପତି ଆସି ଉଚିତ ଜପ ତପ ତବ କରବ କହୋରି ॥୧୭୫॥

କୌଶଲ୍ୟା ଧରି ଧୀରକୁ କହୁଛି । ପୁତ୍ର ପଥ୍ୟ ଗୁରୁ ଆୟୁଷୁ ଅବସି ॥

ସୋ ଆଦର ଅ କରିଅ ହିତ ମାମ । ତଳିଅ ବସାନ୍ତ କାଳଗତି ଜାମ ॥୧୮॥

ବନ ରଘୁପତି ସୁରସୁର ନରନାହୁ । ଭୁବ୍ଧ ଏହି ଭାବ ତାତ କବରହୁ ॥

ପରିଜନ ପ୍ରଜା ସତେ ସବ ଅଂବା । ଭୁବ୍ଧ ସୁତ ସବ କହୁ ଅବଲଂବା ॥୧୯॥

ଲଗି ବିଧି ବାମ କାଳୁ କଠିନାଣ । ଧୀରକୁ ଧରନ୍ତୁ ମାତୁ ବଳି ଜାଣି ॥

ସିର ଧରି ଗୁରୁ ଆୟୁଷୁ ଅନୁସରନ୍ତୁ । ପ୍ରଜା ପାଳି ପରିଜନ ଦୁଖୁ ହରନ୍ତୁ ॥୨୦॥

ବ୍ରହ୍ମର ଆଦେଶ ପାଳନ୍ତୁ ଅବଶ୍ୟ, କହେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଯୋଡ଼ି କର ।

ଆସିଲେ ଶ୍ରୀରାମ ଉଚିତ ଯେହନ ତଥା କରବ, ଭ୍ରମର ॥୧୭୫॥

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ପ୍ରଣି ମାତା କୌଶଲ୍ୟା କହନ୍ତୁ । ପୁତ୍ର, ପଥ୍ୟ ଅଟେ ବ୍ରହ୍ମଦେବ ଅନୁମତି ॥

ତାହା ଆଦର ସହକ କର ହିତ ଜାଣି । ଦୁଃଖ ପରିହର କାଳ ଗତି ଅନୁମତି ॥୧୮॥

ବନେ ରଘୁପତି ସୁର-ସୁରେ ନରବର । ଭୁବ୍ଧ ଏହି ଭାବେ ବସ ! ହେଉଛି କାତର ॥

ପ୍ରଜା ପରିଜନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଜନମା ନିତୟ । ଭୁବ୍ଧ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅବଲମ୍ବନ, ତଳୟ ॥୧୯॥

କାଳ ବିକାଳ ବାମ ବିଲେଖ ବିଧାତା । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୃଦେ ଧରି, ଗୁରୁ ଯାଉଥାଏ ମାତା ॥

ଶିରେ ସେନା କରି ବ୍ରହ୍ମାଜ୍ଞା ଅନୁସର । ପ୍ରଜାକୁ ପାଳଣ ପ୍ରବଳନ-ଦୁଃଖ ହର ॥୨୦॥

ମାନ ॥୨॥ ଏହି କଥା ଶୁଣିଲେ ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଜାନଙ୍କୁ ଶୁଣି ଲାଭ କରିବେ ଏବଂ କୌଣସି ପଣ୍ଡିତ

ତାହାକୁ ଅନୁଗତ ବୋଲି କହୁବେ ନାହିଁ । କୌଶଲ୍ୟା ପ୍ରଭୃତି ଭ୍ରମର ସମସ୍ତ ମାତା ମଧ୍ୟ

ପ୍ରଜାଙ୍କ ସ୍ତବ୍ଧରେ ସ୍ତବ୍ଧ ହେବେ ॥ ୩ ॥ ଯେ ଭ୍ରମର ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱବା ପରମ

ସମ୍ପର୍କ ଜାଣିବ, ସେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଭ୍ରମକୁ ସାଧୁବାଦ ଦେବ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଫେରି ଆସିବା

ପରେ ଭ୍ରମେ ତାଙ୍କୁ ଗୁଣ ଅର୍ପଣ କରିବେ ଏବଂ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ୱେଦରେ ତାଙ୍କୁ ସେବା

କରିବ ।” ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ମନ୍ତ୍ରୀ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହୁଥାଆନ୍ତି, “ବ୍ରହ୍ମର ଆଜ୍ଞା

ଅବଶ୍ୟ ପାଳନ କରନ୍ତୁ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଫେରି ଆସିବା ପରେ ଯେପରି ଉଚିତ,

ସେହିପରି କରିବେ ।” ॥ ୧୭୫ ॥ ତୌଷାଂସ —କୌଶଲ୍ୟା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି କହୁଥା’ନ୍ତୁ,

“ହେ ପୁତ୍ର ! ବ୍ରହ୍ମର ଆଦେଶ ପଥ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ । ତାହାକୁ ଆଦର କରିବା ଉଚିତ ଏବଂ ହିତ

ମାନ ପାଳନ କରିବା ଉଚିତ । କାଳର ଗତି ଜାଣି ବିଷାଦ ତ୍ୟାଗ କରିବା ଉଚିତ ॥ ୧ ॥

ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ବନରେ ଏବଂ ମହାବଳ ଦଶରଥ ଅମର-ଭବନରେ ! ରେ

ବାପ ! ତୁ ଏପରି କାତର ହେଉଛୁ ! ରେ ପୁତ୍ର ! କୁଟୁମ୍ବ, ପ୍ରଜା, ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ସମସ୍ତ

ମାତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଅବଲମ୍ବନ ତୁ ॥୨॥ ବିଧାତାଙ୍କୁ ପ୍ରତିକୂଳ ଓ କାଳକୁ କଠୋର ଦେଖି

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କର । ମାତା ତୋ ଆଗରେ ନିଭୁ ଯାଉଛୁ । ବ୍ରହ୍ମର ଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାରୀ

କରି ତଦନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରକ ହୁଅ । ପ୍ରଜାଜନଙ୍କୁ ପାଳନ କରି କୁଟୁମ୍ବୀ ଜନଙ୍କ

ଗୁର କେ ବଚନ ସଚିବ ଅଭିନନ୍ଦନ୍ । ସୁନେ ଭରତ ହିୟୁ ହିତ ଜନୁ ଚନ୍ଦନୁ ॥
ସୁମା ବହୋରି ମାତୁ ମୃଦୁ ବାମା । ସୀଲ ସନେହ ସରଲ ରସ ସାମା ॥୩॥

ସାମା ସରଲ ରସ ମାତୁ ବାମା ସୁନି ଭରତୁ ବ୍ୟାକୁଲ ଭବ ।
ଲୋଚନ ସରୋରୁହ ପ୍ରବତ ସୀତଳ ବିରହ ଭର ଅଂକୁର ନବ ॥
ସୋ ଦସା ଦେଖତ ସମୟ ତେହି ବିପଣୀ ସବହି ସୁଧ ଦେହ କା ।
ଭୁଲସୀ ସରହତ ସକଲ ସାଦର ସୀର୍ତ୍ତ ସହଜ ସନେହ କା ॥

ଭରତୁ କମଲ କର ଜୋରି ଧୀର ଧୂରଂଧର ଧୀର ଧରି ॥
ବଚନ ଅମିଥ ଜନୁ ବୋରି ଦେତ ଉଚିତ ଉତ୍ତର ସବହି ॥୧୭୭॥

ମାସପାର୍ବତ୍ୟୁଣ, ଅଷ୍ଟାଦଶ ବିଶ୍ରାମ

ମୋହ ଉପଦେସୁ ଘାହା ଗୁର ମାକା । ପ୍ରଜା ସଚିବ ସମତ ସବ ସ୍ତ୍ରୀ କା ॥
ମାତୁ ଉଚିତ ଧରି ଆସୁସୁ ଘାହା । ଅବସି ସୀସ ଧରି ରୁହଇଁ କାହା ॥୧॥

ଗୁରୁ କଥା ମନ୍ତ୍ରୀ ଅଭିନନ୍ଦନ ଭରତ । ଶୁଣିଲେ ହୃଦୟ ହୃତେ ଚନ୍ଦନ ସେମନ୍ତ ॥
ଶୁଣିଲେ ପୁଣି ମାତାଙ୍କ ବାଣୀ ପ୍ରଲଳିତ । ସ୍ନେହ ସୁଶୀଳ ସରଲ ରସରେ ସେଚିତ ॥୨॥

ସିନ୍ଧୁ ଜନମା ବାଣୀ ସରଲ ରସେ, ଶୁଣି ଭରତ ବିକଳ ଆରୁର ।

ଲୋଚନ-ଅରବିନ୍ଦ ପ୍ରବଣ ସିନ୍ଧେ ହୃଦ-ବିରହ ନିବାନ ଅକୁର ।

ଦେଖି ଅବସ୍ଥା ସେ କାଳର, ପାଶୋରି ଦଶା ସୁଦେହର,

ଭୁଲସୀ ସେମେ ଅତି ସମସ୍ତେ ପ୍ରଶଂସନ୍ତ ସୀମାକୁ ସହଜ ସ୍ନେହର ॥

ସୋଡ଼ କଷ୍ଟ-କର ଧୀର ଧୂରନ୍ଦର ଭରତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିଣ ।

ଦିଅନ୍ତି ସଭାରେ ଉଚିତ ଉତ୍ତର ପ୍ରଧା-ବଚନ ଭାଷଣ ॥୧୭୭॥

ମୋତେ ଗୁରୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ଭଲ ଅତି । ସକଳ ଅମାତ୍ୟ ପ୍ରଜାଜନଙ୍କ ସମ୍ମତି ॥

ଦେଲେ ଜନନୀ ଆଦର ଆଦେଶ ଆଦର୍ଶ । ଶିରେ ଯେତି ପାଲିବାକୁ ଗୁହ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ॥୧॥

ହୁଏ ହରଷକର ।” ॥୩॥ ଭରତ ଗୁରୁଙ୍କ ବଚନ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଅଭିନନ୍ଦନ ଶୁଣିଲେ ।

ତାହା ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ନିମନ୍ତେ ଚନ୍ଦନ ପରି (ଶୀତଳ ଓ ହୃତକର) ବୋଧ ହେଉଥିଲା । ତା’

ସାଙ୍ଗକୁ ସେ ମାତା କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ଶୀଳ-ସ୍ନେହ-ସରଳତା-ରସପୂର୍ଣ୍ଣ କୋମଳ ବାଣୀ ଶୁଣିଲେ ॥୨॥ ଛନ୍ଦ—ମାତାଙ୍କ ସରଳତା-ରସପ୍ରସିନ୍ଧୁ ବଚନ ଶୁଣି ଭରତ ବ୍ୟାକୁଲ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।

ତାଙ୍କର ନେତ୍ରକମଳରୁ ଜଳ ବହାଇ ହୃଦୟରେ କାତ ବିରହ-ନିବାନାକୁରକୁ ସିନ୍ଧୁ କରବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାଙ୍କର ଏହି ଦଶା ଦେଖି ସେହି ସମୟରେ ସମସ୍ତେ ଆପଣା ଆପଣା

ଶରୀର ବିଷୟ ଭୁଲିପଲେ । ଭୁଲସୀ ଦ ସ କହନ୍ତି—ସହଜ-ସ୍ନେହର ସୀମା ଭରତକୁ ସମସ୍ତ ଲୋକ ଆଦରପୂର୍ବକ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ସୋରଠା—ଧୈର୍ଯ୍ୟ—

ଗୁର ପିତୁ ମାତୁ ସ୍ତ୍ରୀମି ହୃତ ବାମା । ସୁନି ମନ ମୁହୃତ କରିଅଭଲ ଜାମା ॥
 ଉଚିତ କି ଅନୁଚିତ କିଏ ବିଚାର । ଧରମୁ ଜାଇ ସିର ପାତକ ଭର ॥୨॥
 ଭୁକ୍ତ ଚୌଦେହ ସରଳ ସିଖି ସୋକ । ଜୋ ଆଚରଣ ମୋର ଭଲ ହୋଇ ॥
 ନଦୀପି ଯୁଦ୍ଧ ସମୁଦ୍ଧେ ହଉଁ ମାକେଁ । ଚଉପି ହୋଇ ପରିତୋଷ ନ ଜାକେଁ ॥୩॥
 ଅବ ଭୁକ୍ତ ବିନୟ ମୋର ସୁନି ଲେହୁ । ମୋହ ଅନୁହରଣ ସିଖାଉଁନୁ ଦେହୁ ॥
 ଉଚରୁ ଦେଉଁ ଜମବ ଅପରାଧ । ଦୁଷିତ ଦୋଷ ଗୁନ ଗନହୁଁ ନ ସାଧୁ ॥୪॥
 ପିତୁ ସୁରସୁର ସିସୁ ଗମୁ ବନ କରନ କହୁ ମୋହୁ ଗୁଳି ।
 ଏହି କେଁ ଜାନହୁ ମୋର ହୃତ କେଁ ଆପନ ବଡ଼ କାଜୁ ॥୧୭୭॥

ଶୁଣି ଗୁରୁ ପିତା ମାତା ସ୍ତ୍ରୀମି ଶିକ୍ଷା ବାଣୀ । ପ୍ରମୋଦିତେ କରଣୀୟ ଶୁଭସୁବ କାଣି ॥
 ଉଚିତ କି ଅନୁଚିତ କରନ୍ତେ ବିଚାର । ଧର୍ମ ନଷ୍ଟ ହୁଏ, ଶିରେ ଲଗେ ପାପ ଭର ॥୨॥
 ଗୁମ୍ଫେ ତ ଦିଅ ସରଳ ସେହି ଉପଦେଶ । ଯାହା ଆଚରନ୍ତେ ହୃତ ହେବ ମୋ ବିଶେଷ ॥
 ଯଦ୍ୟପି ଭଲ ପ୍ରକାରେ ଏହା ପୁଁ ବୁଝୁଛୁ । ତଥାପି ଦୃଢ଼ସ୍ତେ ପରିତୋଷ ନ ହେଉଛୁ ॥୩॥
 ଏବେ ବିନୟ ମୋହର ଗୁମ୍ଫେ ଶୁଣି ନିଅ । ମୋତେ ଉପପ୍ରକ୍ତ ଶିକ୍ଷା କୃପା କରି ଦିଅ ॥
 ଅପରାଧ ଜମିବ, ପୁଁ ଦିଏ ଯେ ଉଦ୍ଧର । ସାଧୁ ନ ଗଣନ୍ତି ଗୁଣ ଦୋଷ ଦୁଃଖିତର ॥୪॥
 ସୁର-ପୁରେ ପିତା ବନେ ରାମ ସର୍ବତ ମୋତେ କୁହ, କର ଗୁଣୀ ।
 ଏଥିରେ ମୋହର ବୁଝି ଉପକାର, କି ଆପଣା ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟ ॥୧୭୭॥

ଧୁରନ୍ଧର ଭରତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କଲେ । ସେ କମଳ-କର ଯୋଡ଼ି, ବଚନକୁ ସତେ
 ଅବା ଅମୃତରସରେ ବୁଡ଼ାଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉପପ୍ରକ୍ତ ଉଦ୍ଧର ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ— ॥ ୧୭୭ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—“ଗୁରୁଜୀ ମୋତେ ପ୍ରମୋଦ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ପ୍ରଜା, ମନ୍ତ୍ରୀ ଆଦି ସମସ୍ତଙ୍କର
 ମଧ୍ୟ ଏହି ମତ । ମାତା ମଧ୍ୟ ଉଚିତ ମନେ କରି ଆଜ୍ଞା ଦେଇଅଛନ୍ତି ଏବଂ ପୁଁ ତାହାକୁ
 ଆପଣାର ଶିରୋଧାରୀ କରି ଅବଶ୍ୟ ସେହିରୂପେ ପାଳନ କରିବାକୁ ଲାଗୁକି ॥୧॥ ଗୁରୁ,
 ମାତା, ପିତା, ସ୍ତ୍ରୀମି ଓ ପ୍ରଭୃତଙ୍କ ବାଣୀ ଶୁଣି ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ତାହାକୁ ହୃଦୟରେ ବସାଇ ପାଳନ
 କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଔଚିତ୍ୟ-ଅନୌଚିତ୍ୟ ବିଚାର କରି ଦିଅଲେ ଧର୍ମ ନାଶ ଯାଏ ଏବଂ
 ଶିର ଉପରେ ପାପର ଭର ମାଡ଼ିବସେ ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁଭଳି ଆଚରଣ କଲେ ମୋର ହୃତ
 ହେବ, ଆପଣମାନେ ମୋତେ ସେହି ସରଳ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଅଛନ୍ତି । ଯଦ୍ୟପି ପୁଁ ଏହି
 କଥାକୁ ଭଲ ଭାବରେ ବୁଝୁଛୁ, ତଥାପି ମୋ ମନକୁ ସନ୍ତୋଷ ମିଳୁନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଏବେ
 ଆପଣମାନେ ମୋ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣନ୍ତୁ ଏବଂ ମୋ ଯୋଗ୍ୟତାକୁସାରେ ମୋତେ ଶିକ୍ଷା
 ଦିଅନ୍ତୁ । ପୁଁ ଉଦ୍ଧର ଦେଉଛୁ । ଏ ଅପରାଧ ଜମା କରନ୍ତୁ । ସାଧୁ ପୁରୁଷ ଦୁଃଖୀ ମନୁଷ୍ୟର
 ଦୋଷଗୁଣ ଗଣନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ କୋହା—ପିତା ସ୍ବର୍ଗରେ, ଶ୍ରୀଯୋଗୀରାମ ବନରେ
 ଏବଂ ଆପଣମାନେ ଅଗୋଷ୍ଠାରେ ରାଜତ୍ବ କରିବା ଜମନ୍ତେ ମୋତେ କହୁଅଛନ୍ତି !
 ଏଥିରେ ଆପଣମାନେ ମୋର କଲାଣ କହୁତ ବୋଲି ମନେ କରୁଛନ୍ତି କିମ୍ବା ଆପଣ—

ହିତ ହମାର ସିଂସପତି ସେବକାହିଁ । ସୋ ହରି ଲାଈ ମାତୁ କୁଟିଲାଇଁ ।
ମୋ ଅନୁମାନ ଶାଖ ମନ ମାହାଁ । ଆନ ଉପାୟ ମୋର ହିତ ନାହାଁ ॥୧॥
ସୋକ ସମାଜୁ ରାଜୁ କେହି ଲେଖେଁ । ଲଖନ ରାମ ସିଂସ ବିନୁ ପଦ ଦେଖେଁ ।
ବାଦି ବସନ ବିନୁ ଭୂଷନ ଭାରୁ । ବାଦି ବିରତି ବିନୁ ବ୍ରହ୍ମବିଗୁରୁ ॥୨॥
ସରୁଜ ସଖାର ବାଦି ବହୁ ଭୋଗା । ବିନୁ ହରି ଭଗତି ଜୟ ଜୋଗା ॥
ଜାୟୁ ଶାବ ବିନୁ ଦେହ ସୁହାଈ । ବାଦି ମୋର ସବୁ ବିନୁ ରଘୁରାଈ ॥୩॥
ଜାଉଁ ରାମ ପହିଁ ଆୟୁସୁ ଦେହୁ । ଏକହିଁ ଆଁକ ମୋର ହିତ ଏହୁ ॥
ମୋହି ନୃପ କରି ଭଲ ଆପନ ଚହୁହୁ । ସୋଉ ସନେହ ଜଡ଼ତା ବସ କହୁହୁ ॥୪॥
କେକେହି ସୁଅ କୁଟିଲମତି ରାମ ବିମୁଖ ଗତ ଲଜ ।

ତୁମ୍ଭ ଶୁଦ୍ଧତ ସୁଖ ମୋହବସ ମୋହି ସେ ଅଧମ କେଁ ରାଜ ॥୧୭୮॥

ସୀତା ପଡ଼ଇ ସେବାରେ କଲାଣ ମୋହର । ଜନମା କୁଟିଲ-ପଣ ତାହା ନେଇ ହର ।
ପ୍ର ଅନୁମାନ ଦେଖୁଛି ଜଗତ ମନ୍ଦରେ । ହିତ ମୋର ନାହିଁ ଅନ୍ୟ କେହି ଉପାୟରେ ॥୧॥
କି ଲେଖାରେ ଗଣା ଏହି ରାଜ୍ୟ ଶୋକାସ୍ତକ । ନ ଦେଖିଣ ରାମ ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପଦ ॥
ବସନ ବିହନେ ବୃଥା ବିବିଧ ଭୂଷଣ । ବିନୁ ବରାବର ବ୍ରହ୍ମ ବିନୁ ଅକାରଣ ॥୨॥
ରୋଗ-ହସିତ ଶୟରେ ବୃଥା ବହୁ ଭୋଗ । ଶ୍ରୀ ହରିଙ୍କ ଭକ୍ତି ବିନା ବ୍ୟର୍ଥ ଜପ ଯୋଗ ॥
ନିଷ୍ଠାସ୍ଥାଜନ ସ୍ତବର ଦେହ ଶାବ ବିନେ । ବୃଥା ମୋର ସବୁ ରଘୁନନ୍ଦନ ବିଷ୍ଣୁନେ ॥୩॥
ଯିବ ରାମଙ୍କ ପ୍ରମୋଦେ, ହିଅନ୍ତୁ ଆଦେଶ । କେବଳ ଏଥରେ ମୋର କଲାଣ ଅଶେଷ ॥
ମୋତେ ନୃପ କରି ନିଜ ଭଲ ଯେ ବୁଝୁଛ । ସ୍ନେହ-ଜଡ଼ତା-ବିବଶ ହୋଇ ତା' କହୁଛା ॥୪॥
କେକେସୀ-ଜନସ୍ତ କୁଟିଲ-ହୃଦୟ ନିର୍ଭର ରାମ-ବିପ୍ଳବ ।

ମୋ ପଣ ପାମର ରାଜ୍ୟେ ରହା କରି ମୋହବଶତ୍ତ୍ୱମେ ପୁଣି ॥୧୭୯॥

ମାନଙ୍କର କୌଣସି ବଡ଼ କାମ ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରୁଛନ୍ତି ? ॥ ୧୭୭ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ :- ସୀତାପତି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସେବା କରିବାରେ ହିଁ ମୋର କଲାଣ ନିହତ ।
ମାତାର କୁଟିଲତା ତାହା ମୋଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଲା । ପ୍ର ଅପଣା ମନରେ ଅନୁମାନ
କରି ଦେଖି ନେଇଛି ଯେ, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟରେ ମୋର କଲାଣ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କ ଚରଣ ଦେଖିବା ବିନା ଏହି ଶୋକ-ସମାଜର ରାଜତ୍ୱ
କାହିଁରେ ଗଣା ? ବସ ବିନା ଭୂଷଣଭାର ବୃଥା ଏବଂ ବେରାଗ୍ୟ ବିନା ବ୍ରହ୍ମବିଗୁରୁ
ନିଷ୍ଠୁଳ ॥ ୨ ॥ ରୁଗ୍‌ଶ ଶୟର ନିମନ୍ତେ ନାନା ପ୍ରକାର ଭୋଗ ବ୍ୟର୍ଥ । ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଭକ୍ତି
ବିନା ଜପ ଓ ଯୋଗ ବ୍ୟର୍ଥ । ଶାବନ ବିନା ସ୍ତବର ଦେହ ମନ୍ଦ ବ୍ୟର୍ଥ । ସ୍ନେହପରି
ଶ୍ରୀରାମାତ୍ମଙ୍କ ବିନା ମୋର ସବୁ କିଛି ବୃଥା ॥ ୩ ॥ ମୋତେ ଆଜ୍ଞା ହିଅନ୍ତୁ—ପ୍ର
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବି । ଏଇଥିରେ ହିଁ ମୋ କଲାଣ । ଏହି ଏକମାତ୍ର ପିତାନ୍ତ ମୋର
ଅଟଳ । ମୋତେ ରାଜା କରି ଆପଣମାନେ ଅପଣା ଆପଣାର ହିତ ଯାହା ଲାଜ୍

କହୁଁ ସାଁର ସବ ସୁନ ପଡ଼ିଆହୁ । ଶୁଣିଅ ଧରମସାଲ ନରନାହୁ ॥
 ମୋହି ଗୁଳୁ ହଠି ଦେଇହୁ ଜବସୁ । ରସା ରସାତଲ ଜାଇହି ତବସୁ ॥୧॥
 ମୋହି ସମାନ କୋ ପାପ ନିବାସୁ । ଜେହି ଲଗି ସୀୟୁ ରାମ ବନବାସୁ ॥
 ଶୁଣୁ ରାମ କହୁଁ କାନନୁ ଘାଢ଼ା । ବିହରତ ଗମନୁ ଅମରପୁର ଗାଢ଼ା ॥୨॥
 ମେଁ ସଂ ସବ ଅନରଥ କର ହେବୁ । ବେଠ ବାତ ସବ ସୁନହିଁ ସଚେବୁ ॥
 ବିନୁ ରଘୁସାର ବିଲେକ ଅବାସୁ । ରହେ ପ୍ରାନ୍ତ ସହି ଜଗ ଉପହାସୁ ॥୩॥
 ରାମ ପୁମାତ ବିଷୟ ରସ ରୁଖେ । ଲେଲୁପ ଭୂମି ଶ୍ରେଣ କେ ଭୁଖେ ॥
 କହୁଁ ଲଗି କହୋଁ ହୃଦୟ କଠିନାଣ । ନିଦରି କୁଲିସୁ ଜେହିଁ ଲଗୁ ବଢ଼ାଣ ॥୪॥
 କାରନ ତେଁ କାରନୁ କଠିନ ହୋଇ ଦୋସୁ ନହିଁ ମୋର ।

କୁଲିସ ଅସୁଁ ତେଁ ଉପଲ ତେଁ ଲେହ କରଲ କଠୋର ॥୧୭୯॥

ସତ୍ୟ ମୁଁ କହୁଛି, ମଣ ବିଶ୍ୱାସ ବଚନ । ଧରମ-ଶୀଳ ନୃପତି ହେବା ପ୍ରୟୋଜନ ॥
 ମୋତେ ହୁଏ କି ଗୁଣ ଦେବ ଦେଉଁଛନ୍ତି । ରସା ରସା-ତଳସାମୀ ହେବ ସେହୁଛନ୍ତି ॥୧॥
 ମୋ ସମାନ ଅନ୍ୟ କିଏ ଅଛି ପାପ-ରାଶି । ଯାହା ଲଗି ସୀତା ରାମ ହେଲେ ବନବାସୀ ॥
 ରାଜା ବନେ ପଠାଇଣ ରଘୁନନ୍ଦନକୁ । ବିସ୍ତୋତେ ଗମନ କଲେ ଅମରପୁରକୁ ॥୨॥
 ଏ ସମସ୍ତ ଅନର୍ଥର କାରଣ ମୁଁ ଖଲ । ସତେତେ ଶୁଣୁଛୁ ବସି ବୁଝନ୍ତୁ ସକଳ ॥
 ରଘୁନାୟକ-ବିଷ୍ଣୁନ ବିଲେକ ଅବାସ । ରହୁ ପ୍ରାଣ ଜଗତେ ସହି ଉପହାସ ॥୩॥
 ରାମ ପବନ, ବିଷୟ-ରସ ବିରଜତ । ଅଟେ ମୁଁ ଲେଲୁପ ଭୂମି-ଶ୍ରେଣ-ସୁଧାରତ ॥
 କେତେ ବା କହୁଛୁ ନିଜ ହୃଦ କଠିନତା । ନିଦରି କୁଲିଶ ଯେହୁ ଲଭୁଛୁ ମାନୀତା ॥୪॥
 କାରଣରୁ କାର୍ଯ୍ୟ କଠିନ ଅଟଇ ନାହିଁ କିଛି ଦୋଷ ମୋର ।

କୁଲିଶ ଅସୁଁରୁ ଲୋହ ପାଖାଖରୁ ହୁଏ କରଲ କଠୋର ॥୧୭୯॥

କରୁଅଛନ୍ତି, ତାହା ମଧ୍ୟ ଆପଣମାନେ ଜଣନ୍ତି ବା ମୋହର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ କହୁ-
 ଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—କେକେୟାଲ ପୁଅ, କୁଟିଲବୁଦି, ରାମବିପ୍ଳବ ଓ ନିର୍ଲକ୍ଷ
 ମୋ ପରି ଅଧମ ରାଜାର ରାଜକୃତ୍ତେ ଆପଣମାନେ ଯାହା ସ୍ୱପ୍ନ ଶୁଣୁଅଛନ୍ତି, ତାହା
 ଆପଣମାନଙ୍କର ମୋହ ॥ ୧୭୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ମୁଁ ସତ୍ୟ କହୁଛି । ଆପଣମାନେ
 ସବୁ ଶୁଣି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ, ଧର୍ମଶୀଳର ହିଁ ରାଜା ହେବା ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ । ଆପଣମାନେ
 ମୋତେ ଜବରଦସ୍ତୀ ରାଜା କେଲେମାନେ ପୁଣ୍ୟ ପାତାଳରେ ପଶିଯିବ ॥ ୧ ॥ ମୋହର
 ହେବୁ ସୀତା ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବନବାସ ହେଲା । ତେବେ ମୋ ପରି ପାପର ଗୁହ ଆଉ
 କିଏ ହେବ ? ରାଜା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ବନବାସ ଦେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ବିରହ ମାନେ ସ୍ୱପ୍ନ
 ସ୍ୱର୍ଗ ଗମନ କଲେ ॥ ୨ ॥ ଆଉ ମୁଁ ଖଠ ସବୁ ଅନର୍ଥର କାରଣ ହୋଇ ତେଜାରେ ବସି ରହୁ
 ସବୁ କଥା ଶୁଣୁଛି । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ-ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଗୁହକୁ ଦେଖି ଏବଂ ଜଗତର ଉପହାସ ଯେ
 ସବୁ ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରାଣ ରହୁଅଛି ॥ ୩ ॥ ଏହାର କାରଣ, ଏ ପ୍ରାଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସଦୃଶ ପ୍ରାଣୀ ବିଷୟ

କୈକେୟ ଭବ ତନ୍ମୁ ଅନୁରାଗେ । ପାର୍ଶ୍ବର ପ୍ରାନ୍ ଅବାଲ ଅଗ୍ରାଗେ ॥
 କୌ ପ୍ରିୟ ବିରହପ୍ରାନ୍ ପ୍ରିୟ ଲାଗେ । ଦେଖବ ସୁନବ ବହୁତ ଅବ ଆଗେ ॥୧॥
 ଲକ୍ଷନ ରାମ ସିୟ କହୁଁ ବନ୍ଧୁ ଶାନ୍ତା । ପଠଇ ଅମରପୁର ପତି ହିତ ଶାନ୍ତା ॥
 ଲାହୁ ବିଧବପନ ଅପଜୟ ଆପୁ । ଶାନ୍ତେଇ ପ୍ରଜହୁ ସୋକୁ ସତାପୁ ॥୨॥
 ମୋହି ଶାନ୍ତ ସୁଖ ସୁଜୟ ସୁରଜୁ । ଶାନ୍ତ କୈକେୟ ସବ କର କାଜୁ ॥
 ଏହି ତେଁ ମୋର କାହୁ ଅବ ମାଳା । ତେହି ପର ଦେନ କହୁଛୁ ତୁମ୍ଭ ଟୀକା ॥୩॥
 କୈକେୟ ଜଠର ଜନମି ଜଗ ମାୟା । ସୁହ ମୋହି କହୁଁ କହୁଁ ଅନୁଚିତ ନାୟା ॥
 ମୋହି ବାତ ସବ ବିଧୁଁ ବନାୟ । ପ୍ରଜା ପାତ କତ କରହୁ ସହାୟ ॥୪॥

କୈକେୟୀ-ଜାତ ଶରୀରେ କରି ଅନୁରାଗ । ହୃଦୟ ଭୃଷ୍ଟ ପାମର ପ୍ରାଣ ହୃତଭାଗ୍ୟ ॥
 ଯେବେ ପ୍ରିୟ ବିରହରେ ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟ ଲାଗେ । ଦେଖିବ ଶୁଣିବ ଏବେ ବହୁତ ମୁଁ ଆଗେ ॥୧॥
 ଲକ୍ଷଣ ରାମ ସତାକୁ ବିପିନ ଦିଆଇ । ହୃତ କଲ ସ୍ତବ-ସ୍ତବେ ପଡ଼ିଲି ପଠାଇ ॥
 ସ୍ବୟଂ ଅଗଣ ବୈଷୟ ବୃକ୍ଷ ଅଦଳଇ । ପ୍ରଜାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଶୋକ ସନ୍ତାପ ବିହଇ ॥୨॥
 ମୋତେ ପ୍ରଦାନଇ ସୁଖ ସୁଯଶ ସୁରାଜ୍ୟ । କଲ କେକୟ-ନନ୍ଦନା ସମସ୍ତଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ॥
 ଏହାଠାରୁ ବଳି ଭଲ ହେବକି ମୋହର । ରାଜଶ୍ରୀ ଦେବାକୁ ବୁଝେ କହୁଛୁ ଆବର ॥୩॥
 କୈକେୟୀଜଠରୁ ଜନ୍ମ ହୋଇ ଜଗତରେ । ଏହା କହୁ ଅନୁଚିତ ନୁହେଁ ମୋ ପକ୍ଷରେ ॥
 ମୋ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଧାତା କରି ଦେଇଛୁ ସାଧନ । ପ୍ରଜା ପକ୍ଷ ସହାୟତା କେଉଁ ପ୍ରୟେ ଜନ ॥୪॥

ରାମ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ନୁହେଁ । ଏ ଲୋକପ୍ରାଣ ଭୂମି ଓ ଭୋଗ ପ୍ରତି ସ୍ବଧାରୁର । ମୁଁ ମୋ
 ନିଜ ହୃଦୟର କଠୋରତା କେତେ ବୋଲି କ'ଣ କହବ ? ଏହି ହୃଦୟ ବଳକୁ ମଧ୍ୟ
 ଚରସାର କରି ବଞ୍ଚିମା ପାଇଛୁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—କାରଣରୁ କାର୍ଯ୍ୟ କଠିନତର
 ହୋଇଥାଏ, ଏଥିରେ ମୋର ଦୋଷ ନାହିଁ । ହାତରୁ ବଳ ଓ ପଥରରୁ ଲୁହା ଅଧିକ
 ଭୟାନକ ଓ କଠୋର ହୋଇଥାଏ ॥ ୧୭୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—କୈକେୟୀଠାରୁ
 ଉତ୍ପନ୍ନ ଦେହ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ରଖିଥିବା ଏ ପାମର ପ୍ରାଣ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃତଭାଗ୍ୟ ! ଯଦି ପ୍ରିୟ
 ବିରହରେ ସୁଦ୍ଧା ଏ ପ୍ରାଣ ମୋତେ ପ୍ରିୟ ବୋଧ ହେଉଛି, ତେବେ ଏବେ ଆସକ୍ତ ତ ମୁଁ
 ବହୁତାକ୍ତିକର ଦେଖିବି ଓ ଶୁଣିବି ॥୧॥ କୈକେୟୀ ଲକ୍ଷଣ, ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଜାନକୀଙ୍କୁ ତ ବନବାସ
 ଦେଲ; ସ୍ବର୍ଗକୁ ପଠାଇ ପତିଙ୍କ କଲାଣ ସାଧନ କଲ । ନିଜେ ବୈଷୟ ଓ ଅପରାଗ
 ନେଲ, ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଶୋକ ଓ ସନ୍ତାପ ଦେଇ ॥ ୨ ॥ ଏବଂ ମୋତେ ସୁଖ, ସୁଯଶ ଓ
 ସୁରାଜ୍ୟ ଦେଇଦେଲ ! କୈକେୟୀ ସମସ୍ତଙ୍କ କାମ କରି ଦେଇଛୁ । ଏହାଠାରୁ ବଳି
 ଏବେ ମୋ ପାଇଁ ଆଉ ଭଲ କ'ଣ ହେବ ? ତାହା ଉପରେ ବି ଆପଣମାନେ ମୋତେ
 ରାଜନିକ ଦେବାକୁ କହୁଅଛନ୍ତି ! ॥ ୩ ॥ କୈକେୟୀ ପେଟରୁ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ
 ଏହା ସବୁ ମୋ ନିମନ୍ତେ କିଛି ଅନୁଚିତ ନୁହେଁ । ମୋର ସବୁ କଥା ତ ବିଧାତା ଠିକ୍
 କରି ସଜାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି । ତହିଁରେ ସୁଖି ପ୍ରଜା ଓ ଆପଣମାନେ ପାଞ୍ଚଲୋକ ମିଶି କାହିଁକି

ଗ୍ରହ ଗ୍ରହାତ ପୁନ ବାତ ବସ ତେହି ପୁନ ସାଜି ମାର ।

ତେହି ପିଆଇଅ ବାରୁନା କହନ୍ତୁ କାହ ଉପରୁ ॥୧୮୦॥

କୈକେୟୀମୁନିଜୋଗୁ ଜଗ ଜୋଛି । ଚତୁରତ ବିରଂଚ ଖଣ୍ଡମୋହି ସୋଛି ॥
 ଦସରଥ ଜନୟ ଶମ ଲଗୁ ଶୁଛି । ଖଣ୍ଡି ମୋହି ବିଧି ବାଦି ବଡ଼ାଛି ॥୧॥
 ଭୁକ୍ତ ସବ କହନ୍ତୁ କହାଣ୍ଡନ ଟୀକା । ସପ୍ତ ରଜାପୁଷ୍ପ ସବ କହଁ ମାକା ॥
 ଉତରୁ ଦେଉଁ କେହି ବିଧି କେହି କେହି । କହନ୍ତୁ ସୁଖେନ ଜଥା ରୁଚି ଜେହା ॥୨॥
 ମୋହି କୁମାକୁ ସମେତ ବିହାଛି । କହନ୍ତୁ କହିଛି କେ ଖଣ୍ଡ ଭଲଛି ॥
 ମୋ ବିନୁ କୋ ସଚରାଚର ମାହାଁ । ଜେହି ସିଧୁ ସମୁ ପ୍ରାନପ୍ରିୟ ନାହାଁ ॥୩॥
 ପରମ ହାନ ସବ କହଁ ବଡ଼ ଲହୁଁ । ଅହିନୁ ମୋର ନହିଁ ଦୁଷଣ କାହୁଁ ॥
 ସସୟ ସୀଲ ପ୍ରେମ ବସ ଅହନ୍ତୁ । ସବୁଇ ଉଚିତ ସବ ଜୋ କହୁ କହନ୍ତୁ ॥୪॥

ବ୍ରହ୍ମ-ଉପାଧିତ ବାତରେ ଅଶକ୍ତ ଗର୍ଭ ବୃଦ୍ଧିକ ଦଂଶିତ ।

କାହାକୁ ବାରୁଣି ପିଆଇଲେ ପୁଣି ଉପାୟ ଅଛି କି କହୁ ॥୧୮୦॥

କୈକେୟୀ ପୁଣିର ଯୋଗ୍ୟ ଜଗତରେ ଯାହା । ଚତୁର ବିରହ ଦେଖି ଦେଲ ମୋତେ ତାହା ॥
 ଦଶରଥଙ୍କ ଜନୟ ଶମ ସାନ ଶର । ବୃଥାରେ ବିଧାତା ଦେଲ ମୋତେ ଏ ବଡ଼ାଲା ॥୧॥
 ରୁନେ କରବାକୁ କହୁ ରଜଶ୍ରୀ ତଳକ । ରଜାଙ୍କ ଆଦେଶ, ପୁଣି ମତ ସମସ୍ତଙ୍କ ॥
 କାହାକୁ କାହାକୁ ଦେବ ଉତ୍ତର କପରି । କହୁ ସୁଖେ ଅଭିରୁଚି ଯାହାର ଯେପରି ॥୨॥
 ପରିହର ମୋତେ ମନ୍ଦ-ମନ୍ଦ ମାତା ସହ । ଭଲ କରାଗଲା ବୋଲି କେ କହୁବ କହୁ ॥
 ମୋ ବିନା ସଚରାଚରେ ଆଉ କେ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ସୀତା-ଶମ ଯାହାକୁ ନୁହନ୍ତି ॥୩॥
 ବଡ଼ ହାନ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲଭ ହୁଏ ଶୁଭ । ଅଦିନ ମୋହର, ନାହିଁ ଦୁଷଣ କାହାରି ॥
 ହୋଇଣ ସଖୀ-ଶୀଳ ସ୍ବେଦ-ବର୍ଣ୍ଣାଭୁତ । ଯାହା କହୁ କହୁ ସବେ ସବୁ ଉପପନ୍ଥ ॥୪॥

ସାହାଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି ? ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଯାହାକୁ ମନ୍ଦ ବ୍ରହ୍ମ ଗ୍ରାସ କରୁଅଛି,
 ଯେ ବାୟୁ-ଶ୍ରେଣୀପାତ୍ର ଏବଂ ତାକୁ ପୁଣି ଯଦି ବିଛା ତଳ ମାରିବେ, ଏପରି ଶ୍ରେଣୀକୁ
 ଯଦି ମନ୍ଦ ପିଆଇ ଦିଆଯାଏ, ତେବେ କୁହନ୍ତୁ ତ — ଏହା କପରି ତଳିଷା ? ॥ ୧୮୦ ॥
 ଚୌପାୟ : — କୈକେୟୀର ପୁତ୍ର ନିମନ୍ତେ ସପାରରେ ଯାହା କହୁ ଯୋଗ୍ୟ ଅଲ, ଚତୁର
 ବିଧାତା ମୋତେ ତାହା ସବୁ ଦେଇଦେଲା । କିନ୍ତୁ ‘ଦଶରଥଙ୍କ ପୁଅ’ ଓ ‘ରାମଙ୍କ ସାନ
 ଭାଇ’ ହେବାର ବଡ଼ମା ବିଧାତା ମୋତେ ବୃଥାଟାରେ ଦେଇଦେଲା ॥ ୧ ॥ ଆପଣମାନେ
 ସମସ୍ତେ ମୋତେ ରାଜତଳକ ବ୍ରହ୍ମଣ କରବାକୁ କହୁଅଛନ୍ତି । ରଜାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ସମସ୍ତଙ୍କ
 ନିମନ୍ତେ ହିତକର ! ମୁଁ କାହା କାହାକୁ କି କି ପ୍ରକାରେ ଉତ୍ତର ଦେବି ? ଯାହାକୁ
 ଯେମିତି ରୁଚିକର, ସେହିପରି ଆପଣମାନେ ସୁଖପୁଷ୍ପକ କୁହନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ମୋ କୁମାତା
 କୈକେୟୀ ସମେତ ମୋତେ ବ୍ରତ ଆଉ କିଏ କହୁବ — ଏ କାମ ଭଲ କରାଗଲା
 ବୋଲି ? କୁହନ୍ତୁ ତ । ଜତଚେତନ ଜଗତରେ ମୋ ବିନା ଆଉ କିଏ ଅଛି, ଯାହାକୁ

ରାମ ମାତୁ ପୁଠି ସରଳଚିତ ମୋ ପର ପ୍ରେମୁ ବିସେଷି ।

କହଇ ସୁଭାସୁ ସନେହ ବସ ମୋର ଗାନତା ଦେଖି ॥୧୮୧॥

ଗୁରୁ ବିବେକ ସାଗର ଜଗୁ ଜାନା । କହୁଛି ବିସ୍ମୟ କର ବଦର ସମାନା ॥
ମୋ କହଁ ତଳକ ସାଜ ସଜ ସୋଉ । ଭବିଷ୍ୟ ବିମୁଖ ବିମୁଖ ସବୁ କୋଉଁଆ ॥
ପରିହର ରାମ ସୀତ ଜଗ ମାୟା । କୋଉ ନ କହୁଛି ମୋର ମତ ନାୟା ॥
ସୋ ମୋ ପୁନବ ସହବ ସୁଖ ମାମ । ଅଂତର୍ଭୁ ଖଟ ତହାଁ କହଁ ପାମ ॥୨॥
ତରୁ ନ ମୋହି ଜଗ କହୁଛି କି ପୋରୁ । ପରଲୋକକୁ କର ନାହିଁନ ଧୋରୁ ॥
ଏକଇ ଉର ବସ ଦୁସହ ଦଣ୍ଡାସ । ମୋହି ଲଗି ଥେ ସିତୁ ରାମ ଦୁଖାସ ॥୩॥

ରାମ-ମାତା ମୁହଁ ସରଳ ପ୍ରତିଭା ବହୁତ ପ୍ରେମ ମୋ ପ୍ରତି ।

ସୁଭାବେ ମୋହର ଗାନତା ଦେଖିଣ ସ୍ନେହ-ବିବଶ କହନ୍ତି ॥୧୮୨॥

ଗୁରୁ ବିବେକ-ସାଗର ବିହତ ଜଗତେ । ବିଶ୍ଵ ବରକୋଳି ସମ ଯାହାଙ୍କର ହସ୍ତେ ॥
ମୋ ପାଇଁ ତଳକ ସାଜ ସାଜ ସେ ଅଛନ୍ତି । ବିହ ବାମ ହେଲେ ବାମ ସମସ୍ତେ ହୁଅନ୍ତି ॥୧॥
ତେଜଶ ରାମ ସୀତାଙ୍କୁ ବାଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତରେ । କିଏ ନ କହୁବ ମତ ନାହିଁ ମୋ ଏଥିରେ ॥
ଶୁଣିବି ସହବ ମୁହିଁ ତାହା ପ୍ରଶ୍ନ ମାନ । ଅନ୍ତକୁ ତହିଁ କାହୁଅ, ଯହିଁ ଥାଏ ପାଣି ॥୨॥
ତର ନାହିଁ ଲେନେ, ମୋର ହୋଇବ ଛୁଇଁ । ପରଲୋକର ମଧ୍ୟ ମୋ ଚିନ୍ତା ନାହିଁ କିଛି ॥
ଏକ ଦାବାନାଲ ଦହେ ଦୁଦୟେ ବିଶେଷ । ମୋ ଲଗି ଲଭିଲେ ରାମ ବଇଦେହ କ୍ଳେଶ ॥୩॥

ସୀତାରାମ ପ୍ରାଣସମ ପ୍ରିୟ ନୁହନ୍ତି ? ॥ ୩ ॥ ଯାହା ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ହାନି, ତହିଁରେ
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖି ଲଭ ଦେଖାଯାଉଛି । ମୋର ହୃଦିନ ଅସି ପହଞ୍ଚୁଛି, ଏଥିରେ କାହାରି
କୌଣସି ଦୋଷ ନାହିଁ । ଆପଣମାନେ ସଶୟ, ଶୀଳ ଓ ପ୍ରେମର ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ହୋଇ-
ଥିବାରୁ ଯାହା କିଛି କହୁଅଛନ୍ତି, ସେ ସବୁ ଆପଣଙ୍କୁ ଉଚିତ ବୋଲି ବୋଧ ହେଉଛି ॥୩॥
କୋହା '—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମାତା ବଡ଼ ସରଳହୃଦୟା ଏବଂ ମୋ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ବିଶେଷ
ପ୍ରେମ । ଏଣୁ ମୋର ଦେହ ଦେଖି ସେ ସ୍ଵଭାବିକ ସ୍ନେହବଶତଃ ଏପରି କହୁଅଛନ୍ତି ॥୧୮୩॥
ଗୌପାରି :—ଗୁରୁ ଜ୍ଞାନର ସମୁଦ୍ର, ଏହି କଥା ସାରା ସହାର ଜାଣେ । ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ
ଏ ଜଗତ ହାତ ପାପୁଲି ଉପରେ ଥିବା ବରକୋଳି ପରି । ସେ ମଧ୍ୟ ମୋ ନିମନ୍ତେ
ରାଜତଳକର ସାଜ ସଜାଡ଼ୁଅଛନ୍ତି । ସତ୍ୟ କଥା, ବ୍ୟାଧି ବିପଦର ହେଲେ ସମସ୍ତେ
ବିପଦର ଦେଖିଯାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମ ଓ ସୀତାଙ୍କୁ ଗୁଣ ଦେଲେ ଜଗତରେ ଆଉ
କେହି କହୁବେ ନାହିଁ ଯେ, ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୋର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ମୁଁ ତାହା ପ୍ରଶ୍ନପୂର୍ବକ
ଶୁଣିବି ଓ ସହବ । କାରଣ ଯେଉଁଠାରେ ପାଣି, ସେହିଠାରେ ଶେଷରେ କାହୁଅ
ଥାଏ ହିଁ ॥ ୨ ॥ ସହାର ମୋତେ ଶରାପ କହୁବ, କହୁ; ସେଥି ନିମନ୍ତେ ମୋର ଭର
ନାହିଁ କିମ୍ବା ପରଲୋକ ପାଇଁ ମୋର ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ମୋର ଦୁଦୟରେ କେବଳ
ଗୋଟିଏ ଦାବାନାଲ ଜଳୁଛି ଯେ, ମୋହର ହେତୁ ଶ୍ରୀସୀତାରାମ ଦୁଃଖୀ ହେଲେ ॥ ୩ ॥

ଜୀବନ ଲକ୍ଷ୍ମ ଲକ୍ଷନ ଭଲ ପାଉଁ । ସବୁ ତଳି ରାମ ଚରନ ମନୁ ଲକ୍ଷ୍ମା ।
ମୋର ଜନମ ରଘୁବର ବନ ଲକ୍ଷ୍ମା । ଝୁଠ କାହ ପଛଛାଉଁ ଅଭାଗୀ ॥୩॥
ଆପନ ବାରୁନ ଶାନତା କହୁଛି ସବୁକ୍ଷି ସିନ୍ଧୁ ନାଲ ।

ଦେଖେ ବିନୁରଘୁନାଥ ପଦ କିଅ କେ ଜରନ ନ ଜାଇ ॥୧୮୬॥
ଆନ ଉପାଉ ମୋହ ନହିଁ ସୁଖ । କୋ କିଅ କେ ରଘୁବର ବିନୁ ବୁଝା ।
ଏକହିଁ ଆଁକ ଇହର ମନ ମାୟା । ପ୍ରାତକାଳ ଚଳିହୁଇଁ ପ୍ରଭୁ ପାୟା ॥୧॥
ଜନ୍ମପ ମେଁ ଅନଭଲ ଅପରାଧୀ । ଭେ ମୋହ କାରନ ସକଳ ଉପାଧୀ ।
ତଦପି ସରନ ସନମୁଖ ମୋହ ଦେଖୀ । କ୍ଷମି ସବ କରୁହୁଁ କୃପା ବିସେଷୀ ॥୨॥
ସୀତ ସକୁଚ ସୁଠି ସରଲ ସୁଭାଜି । କୃପା ସନେହ ସଦନ ରଘୁରାଜି ।
ଅଭିହୁକ ଅନଭଲ ଶାନ୍ତ ନ ରାମା । ମେଁ ସିନ୍ଧୁ ସେବକ ଜନ୍ମପି ବାମା ॥୩॥

ଜୀବନର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷୁଣ ପାଇଲ । ସବୁ ତେଜି ରାମ ପଦେ ମନ ଲଗାଇଲ ॥
ମୋର ଜନ୍ମ ରଘୁବର ବନବାସ ଅର୍ଥେ । କି ଅନୁତାପ କରୁଛୁ ହୃତଭାଗା ବ୍ୟର୍ଥେ ॥୩॥
କହଇ ବୁଝାଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗେ ଅତି ସାନତା ଜନର ।

ନ ଦେଖିବା ଯାଏ ରଘୁସାର ପଦ ନ ଯିବ ଜାଲା ହୃଦୟ ॥୧୮୭॥

ରତର ଉପାୟ ମୋତେ ଦୁଃଖୀ ନ ହୁଅଇ । କିଏ ରଘୁସାର ବିନା ହୃଦୟ ଜାଣଇ ॥
ଏହୁ ଏକ ମାତ୍ର ହୁଏ ନିଶ୍ଚୟ ମନରେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଶେ ଗମିବ କାଲି ପ୍ରଭାତରେ ॥୧॥
ଯଦାପି ପୁଁ ମନ୍ଦ-ମନ୍ଦ ଅଟେ ଅପରାଧୀ । ମୋର ହେତୁ ହେଲ ଏହୁ ସମସ୍ତ ଉପାଧୀ ॥
ତଥାପି ସମ୍ମୁଖେ ମୋତେ ଶରଣ ଦେଖିଣ । କରବେ କୃପା ବିଶେଷ ସକଳ ଜ୍ଞମିଣ ॥୨॥
ହୃଦୟା ଶୀଳ ସଙ୍ଗୋତ ସ୍ନେହର ମନ୍ଦର । ଅତି ସରଳ-ସ୍ପଷ୍ଟକ ପ୍ରଭୁ ରଘୁସାର ॥
ଅକ୍ଷର ସୁଧା ଅନନ୍ତ ନ କରନ୍ତି ରାମ । ପୁଁ ଅଟେ ଶିଶୁ ସେବକ ହୋଇଲେ ହେବାମ ॥୩॥

ଜୀବନର ଲକ୍ଷମ ଲକ୍ଷ ତ ଲକ୍ଷୁଣ ପାଇଲେ, ସବୁ କିଛି ତ୍ୟାଗ କରି ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
ଚରଣପଦମରେ ମନ ଲଗାଇଲେ । ମୋର ଜନ୍ମ କେବଳ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବନବାସ
ପାଇଁ ହୋଇଥିଲା । ପୁଁ ହୃତଭାଗୀ ମିଛଟାରେ ଅନୁତାପ କରୁଛୁ ॥୩॥ କୋହା:—ସମସ୍ତଙ୍କୁ
ପୁଣି ନୂଆଁଇ ପୁଁ ନିଜ ଦାରୁଣ ଦେହ କଥା କହୁଛୁ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରଣ ଦର୍ଶନ
ବିନା ମୋ ହୃଦୟର ବାହୁ ଦୂର ହେବନାହିଁ ॥ ୧୮୭ ॥ କୌପାୟ—ମୋତେ
ଆଉ କୌଣସି ଉପାୟ ଦିଅନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିନା ମୋ ହୃଦୟର କଥା ଆଉ କିଏ
ଜାଣିପାରିବ ? ମନ ମଧ୍ୟରେ ମୋର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ପିତାଳ—ପୁଁ (କାଲି) ପ୍ରାତଃକାଳରେ
ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗୁଲିଯିବି ॥ ୧ ॥ ଯଦାପି ପୁଁ ମନ୍ଦ ଓ ଅପରାଧୀ ଏବଂ ମୋହର
ହେତୁ ଏ ସବୁ ଉପଦେଶ ଘଟିଅଛି, ତଥାପି ଶ୍ରୀରାମ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିବେ ଯେ, ପୁଁ
ଶରଣ ପଦ ହେବା ନିମନ୍ତେ ସମ୍ମୁଖରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ, ସେତେବେଳେ ସେ ମୋର
ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଅପରାଧ ଜ୍ଞମା କରିଦେବେ ଏବଂ ମୋ ପ୍ରତି ବିଶେଷ କୃପା କରିବେ ॥ ୨ ॥

ତୁମ୍ଭ ପୈ ପାତ ମୋର ଭଲ ମାଳ । ଆୟୁଧୁ ଆସିଷ ଦେହୁ ସୁବାନା ॥
ଜେହଁ ସୁନ ବନୟ ମୋହି ଜନ ଜାନା । ଆତ୍ମହଁ ବହୁର ରାମୁ ରଜଧାନା ॥୩॥

ଜୟପି ଜନମୁ କୁମାତୁ ତେ ମେ ସଂ ସଦା ସଦୋସ ।

ଆପନ ଜାନ ନ ତ୍ୟାଗିତହିଁ ମୋହ ରଘୁବାର ଭବେସ ॥୧୮॥
ଭରତ ବଚନ ସବ କହଁ ପ୍ରିୟ ଲଗେ । ରାମ ସନେହ ସୁଧା ଜନ୍ମ ପାଗେ ॥
ଲେଗ ବିସ୍ତୋଗ ବିଷମ ବିଷ ଦାଗେ । ମଂସ ସଗଳ ସୁନତ ଜନ୍ମ ଜାଗେ ॥୧९॥
ମାତୁ ସତବ ଗୁର ପୁର ନର ନାସ । ବିକଳ ସନେହଁ ବିକଳ ଭବ ଶ୍ରାସ ॥
ଭରତହିଁ କହଁ ସରାହିଁ ସରାସ । ରାମ ପ୍ରେମ ମୁରତି ତନୁ ଆସ ॥୨୦॥
ତାତ ଭରତ ଅସ କାହେ ନ କହୁ । ପ୍ରାଣ ସମାନ ରାମ ପ୍ରିୟ ଅହୁ ॥
ଜୋ ପାତୁଁ ଅପମା ଜଡ଼ତାହିଁ । ତୁମ୍ଭହିଁ ସୁଗାଲ ମାତୁ କୁଟିଲାଇଁ ॥୨୧॥

ତୁମେ ମଧ୍ୟ ପଞ୍ଚ ମୋର ଭଲ ଏଥୁ ଜାଣି । ପ୍ରଦାନ କର ଆଦେଶ ଅଶିଷ ସୁବାଣୀ ।
ସେମନ୍ତ ବନୟ ଶୁଣି ମୋତେ ଦାସ ମଣି । ଫେରିବେ ରଜଧାନାକୁ ରାମ ରଘୁମଣି ॥୨୨॥

ଯଦ୍ୟପି ଜାତ ମୁଁ କୁମାତା ତରଳ ଶଠ, ଦୋଷୀଙ୍କ ନାୟକ ।

ଆପଣାର ମଣି ନ କରିବେ ତ୍ୟାଗ, ମୋତେ ଭରସା ରାମଙ୍କ ॥୧୮॥

ଭରତ ବାଣୀ ଲଗଲ ସମସ୍ତକୁ ପ୍ରିୟ । ଆତ୍ମାବିତ ରାମ-ସ୍ନେହ-ସୁଧା ରମଣୀୟ ॥
ବିସ୍ତୋଗ-ବିଷମ-ବିଷେ ଲେକେ ଜଳିଥିଲେ । ସଞ୍ଜୀବନୀ ମନ୍ତ୍ର ଶୁଣି ତେଜା ବା ଲଭିଲେ ॥୧९॥
ଜନନୀ ସତବ ପୁରୁ ପୁର ନର ନାସ । ବିକଳ ହୋଇଲେ ସବେ ସ୍ନେହବଶି ଶ୍ରାସ ॥
ଭରତକୁ ପ୍ରଣାମନ୍ତୁ କରଣ ଆଦର । ରାମ-ପ୍ରେମ-ମୁଖି ଭବ ଧର କଲେବର ॥୨୦॥
କର୍ପା ନ କହୁବ ସ୍ତୁତି । ଭରତ ଏସନ । ରଘୁପତି ପ୍ରିୟ ତୁମ୍ଭେ ଅଟ ପ୍ରାଣସମ ॥
ଆପଣା ଜଡ଼ ବୁଦ୍ଧିରେ ଯେ ପାମର ଅତି । ମାତା କୁଟିଲତା ଆଶ୍ରେପିବ ତୁମ ପ୍ରତି ॥୨୧॥

ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଶୀଳ, ହୃଦୋତ, ଅତି ସରଳ ସ୍ଵଭାବ, କୃପା ଓ ସ୍ନେହର ସଦନ । ସେ
କଦାପି ଶତ୍ରୁର ସ୍ତୁତି ଅନୁଷ୍ଠ କରି ନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ବାମ ହେଉଥିଲେ ସ୍ତୁତି
ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଶିଶୁ ଓ ସେବକ ମାତ୍ର ॥ ୩ ॥ ଆପଣମାନେ ପାଞ୍ଚଜଣ ଏଇଥିରେ ମୋର
କଲ୍ୟାଣ ଥିବାର ଅନୁଭବ କରି ସ୍ତୁତିର ବଚନରେ ମୋତେ ଆଜ୍ଞା ଓ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦିଅନ୍ତୁ,
ଯାହା ଫଳରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୋ ବିନତି ଶୁଣି ଓ ମୋତେ ନିଜର ଦାସ ବୋଲି ଜାଣି
ରଜଧାନାକୁ ଫେରି ଆସିବେ ॥ ୪ ॥ କୋହା—“ଯଦ୍ୟପି ମୁଁ କୁମାତାଠାରୁ ଜନ୍ମ
ଲଭ କରିଅଛି ଏବଂ ମୁଁ ଶଠ ଓ ସଦା ଦୋଷପ୍ରସୂତ, ତଥାପି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଉପରେ ମୋର
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭରସା—ସେ ମୋତେ ଆପଣାର ଜାଣି ତ୍ୟାଗ କରିବେ ନାହିଁ ।” ॥ ୧୮ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ—“ଭରତଙ୍କ ବଚନ ସମସ୍ତକୁ ଅତି ପ୍ରିୟ ବୋଧ ହେଲା । ସତେ ଅବା
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରେମାମୃତରେ ତାହା ସରସର ହୋଇଛି କି ! ଶ୍ରୀରାମ ବିରହ ରୂପକ ଭୟାନକ
ବିଷଯୋଗେ ସମସ୍ତେ ଜଳିଯାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ସତେ ଯେପରି ସାଜ ସଜ୍ଜିତ ମନ୍ଦୁକୁ

ସୋ ସଠୁ କୋଟିକ ପୁରୁଷ ସମେତା । ବସିଛି କଲପ ସତ ନରକ ନିକେତା ।
 ଅଛି ଅତି ଅବଗୁନ ନହିଁ ମନ ଗହଣ । ହରଇ ଗରଲ ଦୁଖ ଦାରିଦ୍ର ବହଣ ॥୩॥
 ଅବସି ଚଳିଅ ବନ ରାମୁ ଜହଁ ଭରତ ମଂସ ଭଲ ଖାନ୍ତି ।
 ସୋକ ସିଂଧୁ ବୁଡ଼ିତ ସବୁହିଁ ତୁମ୍ଭ ଅବଲଂବନୁ ଖାନ୍ତି ॥୧୮୩॥
 ଶ୍ରୀ ସବ କେମନ ମୋଦୁ ନ ଥୋର । ଜନ୍ମ ଭନ ଧୁନି ସୁନି ଶୁଭକ ମୋର ।
 ଚଳିତ ପ୍ରାତ ଲଖି ନିରନଉ ଖାନ୍ତି । ଭରତୁ ପ୍ରାନପ୍ରିୟ ଭେ ସବ ଶ୍ରୀ କେ ॥୧୯॥
 ମୁନିହି ବଢ଼ି ଭରତହିଁ ସିନ୍ଧୁ ନାହିଁ । ଚଳେ ସକଲ ଭର ବିଦା କରାଣି ।
 ଧନ୍ୟ ଭରତ ଖାବୁ ଜଗ ମାୟା । ସୀତା ସନେହ ସରାହତ ଜାଣି ॥୨॥

ସେ ନର ପାପିଷ୍ଠ କୋଟି ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗରେ । ନବସିବ କଲ୍ଲ ଶତ ନରକ ଗୁହରେ ॥
 ଅଶ୍ରୀ ଅପ ଅବଗୁଣ ମଣି ନ ଘେନଇ । ହରଇ ଗରଲ, ହୁଷ-ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦହଇ ॥୩॥
 ଶୁଲ ନିଷ୍ଠେ ବନେ ରାମ ସନ୍ନିଧାନେ, ଭଲ ବିରାଗଲ ମତ ।

ଶୋକ-ପିଣ୍ଡ ମଧ୍ୟେ ବୁଡ଼ିଲେ ସରବେ ଆଶ୍ରୟ ଦେଲ, ଭରତ ॥୧୮୩॥

ଲଭିଲେ ଦୁଇସେ ସର୍ବେ ଅପାର ସନ୍ତୋଷ । ଶୁଭକ ମୟୁର ସେହେ ଶୁଣି ଭନ ଘୋଷ ॥
 ପ୍ରସନ୍ନ ଚମନ ଶୁଣି ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଉତ୍ତମ । ଲଗିଲେ ଭରତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରାଣ ସମ ॥୧୯॥
 ମୁନିଙ୍କୁ ବନ୍ଧ ପ୍ରାଣୀ କର ଭରତଙ୍କୁ । ଗମିଲେ ବିଦାୟ ହୋଇ ସକଳେ ଗୁହକୁ ॥
 ଧନ୍ୟ ଭରତ ଖାବନ ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ । ଶୀଳ ସ୍ନେହ ପ୍ରଣୀତ ଯାଆନ୍ତି ପଥରେ ॥୨॥

ଶୁଣିବା ମାତେ ଚେଇଁ ଉଠିଲେ ॥ ୧ ॥ ମାତା, ମନ୍ତ୍ରୀ, ଗୁରୁ, ନଗରର ନରନାରୀ ଆଦି
 ସମସ୍ତେ ସ୍ନେହ ହେବୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଉଠିଲେ । ସମସ୍ତେ ଭରତଙ୍କୁ ପ୍ରଣୀତା କରି କର
 କହୁଥା'ନ୍ତି—“ତୁମର ଶରୀର ଶ୍ରୀରାମ-ପ୍ରେମର ସକାଳ ପ୍ରଭମୁଖି ॥୨॥ ହେ ବାପ ଭରତ !
 ତୁମେ ଏପରି କାହିଁକି ନ କହନ୍ତି ? ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ତୁମେ ପ୍ରାଣସମ ପ୍ରିୟ । ଯେଉଁ ନୀତି
 ଆପଣା ମୁର୍ଖତାବଶତଃ ମାତା କେକେୟାଙ୍କୁ ହୁଟିଲତାକୁ ନେଇ ତୁମ ଉପରେ ସନ୍ଦେହ
 କରିବ, ସେହି ଦୁଷ୍ଟ କୋଟି କୋଟି (ପୁଅ) ପୁରୁଷଙ୍କ ସମେତ ଶହେ କଲ୍ଲଯାଏ ନର୍କରେ
 ଯାଇ ବାସ କରିବ । ପାତର ପାପ ଓ ଅବଗୁଣ ତାହାର ମଣି ଗ୍ରହଣ କରେନାହିଁ ।
 ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ତାହା ବିଷକୁ ହରଣ କରିବ ଏବଂ ହୁଷ ତଥା ଦାରିଦ୍ର୍ୟକୁ ଭୟ
 କରିବ ॥ ୩-୧ ॥ କୋହା—ହେ ଭରତ ! ଶ୍ରୀରାମ ଯେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି, ସେହି
 ବନକୁ ଅବଶ୍ୟ ଶୁଲ । ତୁମେ ଅତି ଉତ୍ତମ ମନ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତର କଲ । ଶୋକ-ସମୁଦ୍ରରେ
 ନିମଗ୍ନ ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ତୁମେ ବଡ଼ ଆଶ୍ରୟ ଦେଲ ।” ॥ ୧୮୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—
 ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ କମ ଆନନ୍ଦ ହେଉନାହିଁ । ମେଘବର୍ଜନ ଶୁଣି ଶୁଭକ ଓ ମୟୁର ଆନନ୍ଦିତ
 ହେଉଅଛନ୍ତି ଅବା ! ପରଦିନ ପ୍ରାତଃ କାଳରେ ଅରଣ୍ୟ-ଯାତ୍ରା ହେବ । ଭରତଙ୍କର
 ଏହି ସ୍ଥଳର ନିର୍ଣ୍ଣୟ ବିଷୟରେ ସମସ୍ତେ ଅବତତ ହୋଇଗଲେ । ତେଣୁ ଭରତ
 ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ହୋଇଗଲେ ॥ ୧ ॥ ମୁନି ବସିଷ୍ଠଙ୍କୁ ବନ୍ଦନା କରି ଏବଂ ଭରତଙ୍କୁ

କହୁଛି ପରସପର ଭା ବଡ଼ କାନ୍ଦୁ । ସକଳ ଚଳେ କର ସାଜୁଛି ସାଜୁ ॥
 ଜେହୁ ରଖୁଛି ରହୁ ଘର ରଖୁଣ୍ଡାଣ । ସୋ ଜାନଲ ଜନ୍ମ ରରଦନ ମାଣ ॥୩॥
 କୋଉ କହୁ ରହନ କହିଅ ନହିଁ କାହୁ । କୋ ନ ଚହଇ ଜଗ ଜୀବନ ଲହୁ ॥୪॥
 ଜରଉ ସୋ ସପତି ସଦନ ସୁଖୁ ସୁହୁଦ ମାଛୁ ପିତୁ ଶୁଭ ।

ସନମୁଖ ହୋଇ ଜୋ ରାମ ପଦ କରେ ନ ସହସ ସହାଇ ॥୧୮୫॥
 ଘର ଘର ସାଜୁଛି ବାହନ ନାନା । ହରଷୁ ହୃଦୟ ପରଶୁତ ପୟାନା ॥
 ଭରତ ଜାଇ ଘର ଶାନ୍ତି ବିରୁର । ନଗରୁ ବାଜି ଗଜ ଭବନ ଭିତାରୁ ॥୧॥
 ସପତି ସବ ରଘୁପତି କେ ଆସୁ । ଜୋ ବିନୁ ଜତନ ଚଳେ ତଳ ତାଣୁ ॥
 ତୋ ପରିନାମ ନ ମୋର ଭଲଇ । ପାପ ସିରୋମଳ ସାଇଁ ଦୋହାଇ ॥୨॥

କହୁ କହୁ ପରସ୍ପରେ ହେଲ ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟ । ସକାଳବାକୁ ଲଗିଲେ ସବେ ଯାହା ସାଜ ॥
 ଗୁହ ରଖା କରବାକୁ ଯାହାକୁ ରଖନ୍ତି । ବେକ କଟିଗଲ ପରି ସେ ମନେ କରନ୍ତି ॥୩॥
 କେ କହେ, ନ କହୁ କା'ରେ ରହବା ନିମନ୍ତେ । କିଏ ଜୀବନର ଲଭ ନ ଗୁହେଁ ଜଗତେ ॥୪॥
 କହୁ ସେ ସମ୍ପଦ, ସଦନ, ସୁହୃଦ, ମାତା, ପିତା, ଭ୍ରାତା ସୁଖ ।

ସହର୍ଷେ ସାହାଯ୍ୟ ନ କରନ୍ତି ଯେହୁ ହେବାରେ ରାମ ସମ୍ପୁଣ୍ଣ ॥୧୮୬॥
 ଭବନେ ଭବନେ ନାନା ବାହନ ସାଜନ୍ତି । ପ୍ରଭତ ଗମନ ଶୁଣି ହରଷ ହୁଅନ୍ତି ॥
 ଭରତ ଗୁହେ ଯାଇଣ କଲିଲେ ବିରୁର । ନଗର ଗଜ ଭୁରଙ୍ଗ ଭବନ ଭଣ୍ଡାର ॥୧॥
 ସମ୍ପତ୍ତି ସକଳ ରଘୁପତିଙ୍କ ଅଟଇ । ଯେବେ ନ ସାଇଣ ତାହା ତେଜଶ ଚଳଇ ॥
 ତେବେ ପରିଣାମ ମୋର ଭଲ ନ ହୋଇବ । ପାପ-ସିରୋମଣି ସ୍ତମ୍ଭିତ୍ରୋହ ଯେ ଲାଗିବ ॥୨॥

ମୁଣ୍ଡ ନିଆଁର ସମସ୍ତ ଲୋକ ଆପଣା ଆପଣା ଘରକୁ ଚଲିଲେ । “ଜଗତରେ ଭରତଙ୍କ ଜୀବନ ଧନ୍ୟ !” ଏହୁ ରୂପେ ସମସ୍ତେ କଥାବାଣୀ ହୋଇ ଯାଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କର ଚରଣ ଓ ସ୍ନେହର ପ୍ରଣାମ କର କର ଗୁଲୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ କଥାବାଣୀ ହେଉଥା'ନ୍ତି, “ବଡ଼ କାମ ଘୋଟାଏ ହେଲା ।” ସମସ୍ତେ ଯିବା ପାଇଁ ଆସ୍ଥାଜନ କରବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯାହାକୁ ସୁଦା ଘର ଦେଖାଦେଖି କରବା ନିମନ୍ତେ ‘ରହ’ ବୋଲି କହୁଥା'ନ୍ତି, ତାହାର ବେକ କଟିଗଲ ପରି ସେ ମନେ କରୁଥାଏ ॥ ୩ ॥ କେହୁ କେହୁ କହୁଥା'ନ୍ତି, “ଘରେ ରହବା ନିମନ୍ତେ କାହାରିକୁ କୁହ ନାହିଁ, ଜଗତରେ ଜୀବନର ଲଭ କିଏ ନ ଗୁହେଁ ?” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତି, ଗୁହ ସୁଖ, ମିତ୍ର, ମାତା, ପିତା ଓ ଭ୍ରାତା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣପ୍ରଳୟ ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ନ ହେବାରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ହସି ହସି ସହାୟତା ନ କରେ, ସେହୁ ସମ୍ପତ୍ତି ଆଦି ଜଳିଯାଉ ॥ ୧୮୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- ଘରେ ଘରେ ଲୋକମାନେ ବିବିଧ ବାହନ ସଜାଡୁଥା'ନ୍ତି । କାଲି ସକାଳେ ଯିବାକୁ ହେବ, ଏଥି ନିମନ୍ତେ ହୃଦୟରେ ଅପାର ହର୍ଷ ଜାତ ହେଉଥାଏ । ଭରତ ଘରକୁ ଯାଇ ବିରୁର କଲେ—“ନଗର, ଅଶ୍ବ, ହସ୍ତୀ, ସ୍ରାବାଦ, କୋଷ ଆଦି ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି

କରଇ ସ୍ବାମି ହୃଦ ସେବକୁ ସୋଇ । ଦୁଷନ କୋଟି ଦେଇ କନ କୋଇ ।
ଅସ ବିରୁଦ୍ଧ ସୁଦ୍ଧ ସେବକ ବୋଲେ । ଜେ ସପନେହୁ ନିଜ ଧରମ ନ ଡୋଲେ ॥୩॥
କହି ସବୁ ମରମୁ ଧରମୁ ଭଲ ଶୁଣା । ଜୋ ଜେହୁ ଲୟୁକ ସୋ ତେହିଁ ଶୁଣା ॥
କରି ସବୁ ଜଗତୁ ବାଣି ରଖଣ୍ଡାରେ । ରାମ ମାତୁ ପହିଁ ଭରତୁ ପିଧାରେ ॥୪॥

ଆରତ ଜନମା ଜାନି ସବ ଭରତ ସନେହ ସୁଜାନ ।

କହେଉ ବନାର୍ଜୁନ ପାଲଙ୍କ ସଜନ ସୁଖାସନ ଜାନ ॥୧୮୭॥
ଚକ୍ର ଚକ୍ର କିମି ପୁର ନର ନାଶ । ତହତ ପ୍ରାତ ଉର ଆରତ ଶୁଣ ॥
ଜାଗତ ସବ ନିସି ଭୟୁଜ ବିହାନା । ଭରତ ବୋଲଏ ସତବ ସୁଜାନା ॥୧॥
କହେଉ ଲେହୁ ସବ ଶିଳକ ସମାଜୁ । ବନହିଁ ଦେବ ମୁନି ରାମହିଁ ସବୁ ॥
ବେଗି ତଳହୁ ସୁନି ସତବ ଜୋଡ଼ାରେ । ଭୁରତ ଭୁରଗ ରଥ ନାଗ ସଂପ୍ରାରେ ॥୨॥

ଯେ ସ୍ବାମୀହୃଦ ସାଧଇ ହୃଦେବକ ସେହୁ । କେଟି ଦୁଷଣ କାହିଁକି ନ ଲଗାଇ ଦେହୁ ॥
ଏହା ଶୁଦ୍ଧ ତଳାଇଲେ ସେବକ ପବିତ୍ର । ସ୍ବପ୍ନେହେ ସ୍ବାଧର୍ମ ନ ହୁଅନ୍ତି ଯେ ହୁଲିତ ॥୩॥
ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଧର୍ମ ମରମ ଶୁଷିଣ । ଯେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟତାହୁ ସେହୁ ନେ ରଖିଣ ॥
ସବୁ ହୃଦତନ କରି ରକ୍ଷକ ରଖିଲେ । ରାମ ମାତଙ୍କ ସମୀପେ ଭରତ ଗମିଲେ ॥୪॥

ସକଳ ଜନମା ଆର୍ତ୍ତବଣ ଜାଣି ସ୍ବେଦ-ପ୍ରସାଦ ଭରତ ।

କହଲେ, ସଜାଅ ପାଲଙ୍କି ହୃଦକ ଅସନ ଯାନ ସମସ୍ତ ॥୧୮୮॥

ଚକ୍ର ଆ ଚକୋଇ ପରି ପୁର ନରନାଶ । ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତ ପ୍ରାତଃକାଳକୁ ଆରତରେ ଶୁଣ ॥
ସାରା ନିଶି ଜାଗରଣେ ହୋଇଲ ପ୍ରଭତ । ଭରତ ତକାର ଆସି ନିପୁଣ ଅମାତ୍ୟ ॥୧॥
କହଲେ, ନିଅ ସକଳ ଅଭିଷେକ ପାତ । ହସିନେ ରାମକୁ ରାଜ୍ୟ ଦେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାକ ॥
ବେଗି ଗୁଲ, ହୁଣି ମହା ପ୍ରଣାମ କରିଲେ । ତଥାପି ଭୁରଙ୍ଗ ଗଳ ରଥ ସଜାଇଲେ ॥୨॥

ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଜୀ । ଯଦି ଏ ସବୁର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ କରି ଏମିତି ଛାଡ଼ି ଗୁଲ୍‌ଯିବ, ତେବେ
ପରିଣାମରେ ମୋର ମଙ୍ଗଳ ନାହିଁ । କାରଣ ସ୍ବାମୀଦେହ ସମସ୍ତ ସାପର ଶିରୋମଣି ॥୧-୨॥
କୋଟି କୋଟ କେହୁ ଦେହ ପଛକେ, ସେହୁ ହେଉଛୁ ପ୍ରକୃତ ସେବକ, ଯେ ସ୍ବାମୀର
ହୃଦ କରେ । ଏହୁପରି ବିରୁଦ୍ଧ କରି ଭରତ କେତେକ ବିଶୁଦ୍ଧ ସେବକକୁ ତଳାଇଲେ,
ଯେଉଁମାନେ କି ସ୍ବାମୀର ହୃଦା କେବେ ଧର୍ମମାର୍ଗରୁ ବିଚଳିତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ॥ ୩ ॥
ଭରତ ସେ ସମସ୍ତକୁ ସମସ୍ତ ରହସ୍ୟ ବୁଝାଇ ପୁଣି ଉତ୍ତମ ଧର୍ମ କହଲେ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ
ଯଥାଯୋଗ୍ୟ କର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଦେଲେ । ସମସ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସହ ରକ୍ଷକଗଣଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ
କରି ଭରତ ରାମମାତା କୌଶଲ୍ୟଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା ।—ସ୍ବେଦସ୍ଥଳ
ଭରତ ସମସ୍ତ ମାତାଙ୍କୁ ଶୋକାର୍ତ୍ତ ସଦାବ ଜାଣି ସେମାନଙ୍କ ସକାଶେ ପାଲଙ୍କି ପ୍ରସ୍ତୁତ
ଏ ପ୍ରଣାସନ ଯାନ ସଜ୍ଜିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେବକମାନଙ୍କୁ କହଲେ ॥ ୧୮୭ ॥
କୌପାୟ :—ନଗରର ନରନାଥ ଚନ୍ଦ୍ରବାଦ-ଚନ୍ଦ୍ରବାଲଙ୍କ ପରି ହୃଦୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ

ଅରୁଂଧତୀ ଅରୁ ଅଗିନି ସମାଉ । ରଥ ଚଢ଼ି ଚଳେ ପ୍ରଥମ ମୁନିରାଉ ।
 ବିପ୍ରବୃନ୍ଦ ଚଢ଼ି ବାହନ ନାନା । ଚଳେ ସକଳ ତପ ତେଜ ନିଧାନା ॥୩॥
 ନଗର ଲୋଗ ସବ ସଜି ସଜି ଜାନା । ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ କହିଁ ଶାନ୍ତି ପୟାନା ॥
 ସିଦ୍ଧିକା ସୁଭଗ ନ ଜାହିଁ ବଖାମା । ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ଚଳିତ ଭାଉ ସବ ଗୁମା ॥୩॥
 ସୌମି ନଗର ସୁଚି ସେବକନି ସାଦର ସକଳ ଚଳାଇ ।

ସୁମିର ରାମ ସିୟୁ ଚରନ ତବ ଚଳେ ଭରତ ଦୋଉ ଭାଇ ॥୧୮୭॥
 ରାମ ଦରସ ବସ ସବ ନର ନାଶ । ଜନ୍ମ କରି କରିନି ଚଳେ ତକ ବାସ ॥
 ବନ ସିୟୁ ରାମ ସମୁଦ୍ରେ ମନ ମାନ୍ୟ । ସାମୁକ ଭରତ ପୟାଦେହିଁ ଜାଣୁ ॥୧९॥

ଅରୁନ୍ଧତୀ, ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର ସାମଗ୍ରୀ ଘେନିଣ । ପ୍ରଥମେ ଚଳିଲେ ମୁନି ସ୍ୟନ୍ଦନେ ଚଢ଼ିଣ ॥
 ବିପ୍ରବୃନ୍ଦ ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ନାନା ବାହନରେ । ତପ-ତେଜ-ପୁଷ୍ଟ ସର୍ବେ ଗମିଲେ ପଛରେ ॥୩॥
 ନଗର ଲୋକ ସକଳେ ସାନ୍ନ ସାଜି ଯାନ । ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ଅଭିମୁଖେ କରିଲେ ପ୍ରସ୍ଥାନ ॥
 ରୁଚିର ପାଲିଙ୍ଗି ଶୋଭା ନ ହୁଏ ବଖାଣି । ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ବଳେ ହେଲେ ସମୁଦାୟ ଗୁଣୀ ॥୩॥
 ସମର୍ପି ନଗର ଶୁଚି ସେବକକୁ ପ୍ରେମେ ସମାଜ ଚଳାଇ ।

ସୀତା ରାମପତି ଚନ୍ଦ୍ର ଯାହାରମ୍ଭ କଲେ ଭକ୍ତ ବେଦି ଭାଇ ॥୧୮୭॥
 ରାମ ଦରଶନ ହେବୁ ସର୍ବେ ନରନାଶ । ଚଳିଲେ କର-କରଣୀ ଯେହ୍ନେ ଗୁଣି ବାସ ॥
 ବନେ ରାମ ବଳଦେହୀ ବିରୁଦ୍ଧ ମନରେ । ଅନୁଜ ସହ ଭରତ ଗୁଲୁଣି ପୟରେ ॥୧९॥

ହୃଷିକେଶ ହୋଇ ପ୍ରୀତିକାଳ ହେବାକୁ ଗୁଣି ବମିଆଆଣ୍ଡ । ସାରା ରାତି ଉଜାଗର ରହୁବା
 ଘରେ ସକାଳ ହୋଇଗଲା । ଭରତ ଚତୁର ମର୍ଦ୍ଦାମାନଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ ॥୧८॥ ଏବଂ କହଲେ,
 “ରାଜ୍ୟାଭିଷେକର ସମସ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ ନେଇ ଗୁଲ । ବନରେ ମୁଖ ବଶିଷ୍ଠ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ
 ରାଜ୍ୟ ଦେବେ । ଶୀଘ୍ର ଗୁଲ ।” ଏହା ଶୁଣି ମର୍ଦ୍ଦମାନେ ବନ୍ଦନା କଲେ ଏବଂ ଭରତ
 ଅଗ୍ନି, ହସ୍ତୀ ଓ ରଥ ସୁସଜ୍ଜିତ କରିଦେଲେ ॥ ୧ ॥ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ମୁନିରାଜ ବଶିଷ୍ଠ
 ଅରୁନ୍ଧତୀ ଓ ସମସ୍ତ ଯଜ୍ଞ ସାମଗ୍ରୀ ସହ ରଥାରୁଡ଼ି ହୋଇ ଚଳିଲେ । ତତ୍ପରେ ତପସ୍ୟା
 ଓ ତେଜର ଭଣ୍ଡାର ବାହୁଣୀ ସମସ୍ତ ଅନେକ ବାହନ ଉପରେ ଚଢ଼ି ଚଳିଲେ ॥ ୩ ॥
 ନଗରର ସମସ୍ତ ଲୋକ ରଥ ସହୁକୁ ସଜାଇ ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟକୁ ଚଳିଲେ । ପାଲିଙ୍ଗମାନଙ୍କର
 ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ଏହୁପରି ସୁଶୋଭିତ ପାଲିଙ୍ଗମାନଙ୍କରେ
 ରାଣୀମାନେ ଚଢ଼ି ଚଳିଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ବିଶ୍ୱାସସାଧୀ ସେବକମାନଙ୍କୁ ନଗର-
 ଭାର ସମର୍ପଣ କରିବା ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଦର ସହକାରେ ବନକୁ ପଠାଇ ଶ୍ରୀ ସୀତାରାମଙ୍କ
 ଚରଣ-କମଳ ଧ୍ୟାନ-ପୂଜକ ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ହୁଇ ଭାଇ ଚଳିଲେ ॥ ୧୮୭ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଦର୍ଶନର ଅନନ୍ୟାୟତ୍ୱପରେ ସମସ୍ତ ନରନାରୀ ଏପରି
 ଚଳିଯାଉଥାନ୍ତି, ବୋଧ ହୁଏ ସତେ ଅବା ତୃଷାଣ୍ଡି ହସ୍ତୀ-ହସ୍ତିନୀ ଜଳ ଦେଖି ଅତି
 ଦୁଃଖ ଗତିରେ ଗୁଲୁଣୁ କି ! ଶ୍ରୀସୀତାରାମ ସମସ୍ତ ସୁଖ ପରିତ୍ୟାଗ-ପୂଜକ ବନରେ

ଦେଖି ସନେହ ଲେଖ ଅନୁରାଗେ । ଭବର ତଳେ ହସ୍ତ ଗୟ ରଥ ଖାଗେ ॥
 ଜାଇ ସମୀପ ଶୁଣି ନିଜ ଡୋଲ । ସୁମ ମାତୁ ମୁଦୁ ବାଳ ବୋଲ ॥୨॥
 ତାତ ଚନ୍ଦ୍ର ରଥ ବଳି ମହତାସ । ହୋଇଛି ପ୍ରିୟ ପରିବାର ଦୁଖାସ ॥
 ଭୁବ୍ଧରେ ଚଳିତ ଚଳିଛି ସବୁ ଲେଖୁ । ସକଳ ସୋକ କୃଷ ନହିଁ ମଗ ନୋଗୁ ॥୩॥
 ସିର ଧରି ବଚନ ଚରନ ସିରୁ ନାହି । ରଥ ଚଢ଼ି ଚଳିତ ଉପ ଦୋଇ ଶୁଭ ॥
 ତମସା ପ୍ରଥମ ହବସ କରି ବାସୁ । ଦୁସର ଗୋମତି ଶାର ନିବାସୁ ॥୪॥
 ପୟ ଅହାର ଫଳ ଅସନ ଏକ ନିସି ଶ୍ରେୟନ ଏକ ଲେଖ ।

କରତ ସୁମ ହୃଦ ନେମ ବ୍ରତ ପରିହର ଭୂଷନ ଶ୍ରେୟ ॥୧୮୮॥
 ସହ ଶାର ବସି ତଳେ ବିହାନେ । ସୁଗବେରପୁର ସବ ନିଅଶନେ ॥
 ସମାସର ସବ ସୁନେ ନିଷାଦ । ହୃଦୟ ବିଶ୍ୱର କରଇ ସବିଷାଦ ॥୧॥

ବିଲେଖ ସ୍ୱେଦ ଲେଖ ଅନୁରାଗେ ଅତି । ଓହ୍ଲାଇ ଶୁଭିଲେ ତେଜ ରଥ ହସ୍ତ ହସ୍ତୀ ॥
 ତହୁ ପାଶେଯାଇ ନିଜ ପାଲିକି ରଖିଲେ । ସୁମଙ୍ଗ ଜନମ ମୁହୁ ବଚନ ଶୁଣିଲେ ॥୨॥
 ପୁଅ ରଥେ ତତ, ନୁହୁଥାଏ ଗର୍ଭଧାସ । ନୋହଲେ ପ୍ରିୟ କୁହୁମ୍ବୁ ହୁଣିହେବେ ଶୁଭ ॥
 ଶୁଭ ଶୁଭିଲେ ଓହ୍ଲାଇ ଶୁଭିଲେ ଲେଖେ । ନୁହୁଣୁ ମାର୍ଗର ଯୋଗ୍ୟ ସବେ କୁଣ ଶୋଭେ ॥୩॥
 ଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାରୀ କରି ପ୍ରଣାମ କରଣ । ତଳିଲେ ଉଭୟ ଶର ସଂହତେ ଚଢ଼ିଣ ॥
 ପ୍ରଥମ ହବସ କରି ତମସା ନିବାସ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ ଗୋମତି ଶାର କଲେ ବାସ ॥୪॥
 ନିସି ଏକ ବାର ପୟ କମ୍ପା ଫଳ ଅହାର ଲେଖେ କରଣ ।

ସୁମ ହେବୁ ବ୍ରତ ନିୟମ ପାଳନ୍ତି ଭୂଷଣ ଶ୍ରେୟ ତେଜସ ॥୧୮୮॥
 ସହ ଶାରେ ବାସ କରି ପ୍ରଭାତେ ଗମିଲେ । ଶୁଗବେର ପୁର ସବେ ନିକଟ ହୋଇଲେ ॥
 ଏ ସକଳ ସମାସର ଶୁଣନ୍ତେ ନିଷାଦ । ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱର କରେ ସବିଷାଦ ॥୧॥

ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି, ମନରେ ଏହପରି ବିଶ୍ୱର କରି ସାନସର ଶହୁଦଳ ସହ ଭରତ
 ପଦବ୍ରଜରେ ଶୁଭିଆଥନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱେଦ ଦେଖି ଲେଖ ପ୍ରେମଗନ୍ଧ ହୋଇ-
 ଗଲେ । ସମସ୍ତେ ଘୋଡ଼ା, ହାତୀ, ରଥମାନଙ୍କରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ
 ଛୁଡ଼ି ପାଦରେ ଶୁଭିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମାତା କୌଶଲ୍ୟା ଭରତଙ୍କ
 ନିକଟକୁ ଗଲେ ଏବଂ ଆପଣାର ପାଲିକି ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଛୁଡ଼ା କରାଇ କୋମଳ
 ବାଣୀରେ କହିଲେ,— ॥ ୨ ॥ “ହେ ପୁତ୍ର ! ମାତା ନିଶ୍ଚୟ ଯାଉଛି । ତୁ ରଥରେ
 ତତ । ଅନ୍ୟଥା ସବୁ ପରିବାର ହୁଣିତ ହେବ । ତୁ ପାଦରେ ଶୁଭିଲେ ସମସ୍ତ ଲେଖ
 ପ କରେ ଶୁଭିବେ । ଶୋକ ହେବୁ ସମସ୍ତେ ହୁବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ପାଦରେ ଶୁଭିବା
 ପାଇଁ ଏ ମାର୍ଗ ଉପପ୍ରସ୍ତ ନୁହେଁ ॥ ୩ ॥ ମାତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାରୀ କରି ଏବଂ ତାଙ୍କ
 ଚରଣତଳେ ପୂଜୁ ନୁଆଇ ହୁଇ ଶର ରଥରେ ଚଢ଼ି ଚଳିଲେ । ପ୍ରଥମ ଦିନ ତମସା
 ଚଟବେ ବାସ କରି ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ ସେମାନେ ଗୋମତି ଶାରରେ ବିଶ୍ରାମ କଲେ ॥୪॥ ଦୋହା—

କାରନ କର୍ତ୍ତନ ଭରତ ବନଜାଣୁ । ହେଁ କହୁ କପଟ ଭାବ ମନ ମାଣୁ ॥
 ଜୋଁ ପେଜୁଁ ନ ହୋଇ କୁଟିଲୁ । ତୋଁ କତ ଲୁହ ସ୍ବଗ କଟକାଣୁ ॥୨॥
 ଜାନହିଁ ସାମୁଜ ରାମହ ମାଣୁ । କରହିଁ ଅକଂଟକ ରାଜୁ ସୁଖାଣୁ ॥
 ଭରତ ନ ରାଜନୀତି ଭର ଆମ । ତବ କଲଂକୁ ଅବ ଜୀବନହାମ ॥୩॥
 ସକଲ ସୁସୁର ଜୁରହିଁ ଜୁଝାଣୁ । ରାମହ ସମର ନ ଜାତନିହାଣୁ ॥
 କା ଆଚରଣୁ ଭରତୁ ଅସ କରଣୁ । ନହିଁ ବିଷ ବେଲ ଅମିଅ ଫଳ ଫରଣୁ ॥୪॥
 ଅସ ବିରୁର ଗୁହଁ ଶାଳ ସନ କହେଉ ସଜଗ ସବ ହୋହୁ ।
 ହଥୁଁ ସହ ବୋରହୁ ତରନି ଶାଳିଆ ଶାଟାବେହୁ ॥୫॥

କେଉଁ କାରଣେ ଭରତ ଯାଉଛନ୍ତି ବନେ । କପଟ ଭବ ଅବଶ୍ୟ ଅହୁ କହୁ ମନେ ॥
 ଯେବେ କହୁ କୁଟିଳତା ନ ଥାନ୍ତା ମନରେ । ନେବେ କପାୟ ନିଅନ୍ତେ ସେନା ସଙ୍ଗତରେ ॥୧॥
 ଭାବିଛନ୍ତି ପ୍ରାଣ ଘେନି ସାମୁଜ ରାମଙ୍କ । କରବେ ପୁଣ୍ୟ-ପୁଷ୍ପକ ରାଜ୍ୟ ଅକଣ୍ଠକ ॥
 ଭରତ ହୃଦେ ନାହାନ୍ତି ରାଜନୀତି ଆଣି । ତେବେ ଅସଶ ଲଭନ୍ତେ, ଏବେ ପ୍ରାଣହାନି ॥୨॥
 ପୁରୁଷର ଯୋଦ୍ଧା ଯଦି ଏକଟ ହୋଇବେ । ସମରେ ରାମଙ୍କୁ କେହି ଜିଣି ନ ପାରିବେ ॥
 କିବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଭରତ ଏମନ୍ତ କରଇ । ବିଷ ଲତିକା ଅମୃତ ଫଳ ନ ଫଳଇ ॥୩॥
 ଏହା ଭାବି ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କୁ କହୁଲୁ, ସାବଧାନ ହୁଅ ଆଜି ।
 ବୃତ୍ତାଭାଷ କାତ କେରୁଆଳ ନାବ ଅବରୁଦ୍ଧ କର ଘାଟ ॥୪॥

କେହି କେବଳ ହୁଅ ପିତୃଆଦି, କେହି ଫଳାହାର କରୁଥାଏ । କେତେକ ଲୋକ ଗୁଡ଼ିରେ
 ଥରେ ମାତ ଭୋଜନ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଭୂଷଣ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠବିଳାସ ତ୍ୟାଗ-ପୁଷ୍ପକ ସମସ୍ତେ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ନିୟମ ଓ ବ୍ରତ ପାଳନ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ରାଜିଯାକ ସଭିନୀ ଶରରେ ବିଶ୍ରାମ କରି ପରଦିନ ସକାଳେ ସେମାନେ ସେଠାରୁ
 ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଶୁଙ୍ଗବେରପୁର ନିକଟରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ନିଷାଦରାଜ
 ସମସ୍ତ ସମାଗୁର ଶୁଣିଲା ଏବଂ ମନେ ମନେ ହୁସିତ ହୋଇ ବିରୁଦ୍ଧବାଦୀ
 ଲାଗିଲା—॥ ୧ ॥ “ଭରତଙ୍କର ବନକୁ ଯିବାର କାରଣ କ'ଣ ? ମନରେ କିଛି
 କପଟଭାବ ଅବଶ୍ୟ ଅହୁ । ଯଦି ମନରେ କୁଟିଳତା ନ ଥା'ନ୍ତା, ତେବେ ସଙ୍ଗରେ
 ସେନା ନେଇ କାହିଁକି ଯାଉଥାଆନ୍ତେ ॥ ୧ ॥ ସାନଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମେତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ
 ମାରି ପୁଣ୍ୟରେ ନିଷ୍ଠୁର ରାଜକୁ କରବା ପାଇଁ ବୋଧ ହୁଏ ସେ ବିରୁଦ୍ଧ କରୁଛନ୍ତି । ତେବେ
 ଭରତ ହୃଦୟରେ ରାଜନୀତି କଥା ବିରୁଦ୍ଧ କଲେ ନାହିଁ । ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ରାଜକୁ
 କରୁଥିଲେ କେବଳ କଳଙ୍କର ଭାଗ ହୋଇଥା'ନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ଏବେ ତ ଜୀବନ ମଧ୍ୟ
 ହରାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ॥ ୨ ॥ ସମ୍ବତ୍ସର ଦେବତା ଓ ଦେବତାଙ୍କର ଯଦି ଏକଜୁଟ ହୁଅନ୍ତି,
 ତେବେ ପ୍ରଜା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ରଣରେ କେହି ଜିଣି ପାରିବ ନାହିଁ । ତେବେ ସେ ଯାହା ଏପରି
 କରୁଅଛନ୍ତି, ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କ'ଣ ? ବିଷଭଜା କଦାପି ଅମୃତ ଫଳ ଫଳନାହିଁ ।” ॥୩॥

ହୋହୁ ସିନୋଇଲ ଶ୍ରେକହୁ ଘାଟା । ଠାଟହୁ ସକଲ ମରେ କେ ଠାଟା ॥
 ସନମୁଖ ଲେହୁ ଭରତ ସନ ଲେଖି । କିଅତ ନ ସୁରସରି ଉତରନ ଦେଉଁ ॥୧॥
 ସମର ମରହୁ ଦୁନି ସୁରସରି ଖର । ରାମ କାକୁ ଛନଭଂସୁ ସଖାର ॥
 ଭରତ ଭାଇ ନୃପୁ ମେଁ ଜନ ନୀରୁ । ବଡେଁ ଭାଗ ଅସି ପାଉଅ ମୀରୁ ॥୨॥
 ସ୍ବାମି କାଜ କରିହୁଁ ରନ ରାଷ । ଜସ ଧବଳହୁଁ ଭୁଅନ ଦସ ରାଷ ॥
 ତଜୁଁ ପ୍ରାମ ରଘୁନାଥ ନିହୋରେ । ଦୁହୁଁ ହାଅ ମୁଦ ମୋଦକ ମୋରେ ॥୩॥
 ସାଧୁ ସମାଜ ନ ଜାକର ଲେଖା । ରାମ ଭରତ ମହୁଁ ଜାୟ ନ ରେଖା ॥
 ଜାୟ କିଅତ ଜଗ ସୋ ମହୁଁ ଭର । ଜନମା ଜୌବନ ବିଟପ କୁଠାରୁ ॥୪॥
 ବିରତ ବିଷାଦ ନିଷାଦପତି ସବୁ କଥାଇ ଉଚ୍ଛୁହୁ ।

ସୁମିରି ରାମ ମାଗେଇ ଭୁରତ ତରକସ ଧନୁଷ ସନାହୁ ॥୧୯୦॥

ଘାଟ ରୁକ କର ହୁଅଥାଉ ହୋଇଯାଅ । ମରଣ-ପାକ ସରବେ ସହର ସଜାଅ ॥
 ସମୁଖେ ଭରତଠାରୁ ଦୁହୁଁ ପ୍ରତ ନଅ । ଖାଇ ଥାଉଁ ଗଙ୍ଗା ପାର ହେବାକୁ ନ ହଅ ॥୧॥
 ସମରେ ମରଣ ପୁଣି ପୁର ନଅ ଖର । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଶୁଣ-ଭଙ୍ଗୁର ଶରୀର ॥
 ଭରତ ଭାତା ନପତି, ଆନ୍ତେ ମାତଜନ । ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟରେ ମିଳଇ ମରଣ ଏପନ ॥୨॥
 ସ୍ବାମୀକାର୍ଯ୍ୟ ହେଉ ଘୋର ହସ୍ତାମ କରବା । ଧବଳ ଯଶ ତରୁକ ଭୁବନେ ଅନିବା ॥
 ରଘୁନାଥଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାଣ ପଶହର । ଉଭୟ ହସ୍ତରେ ମୋଦ-ମୋଦକ ଆମ୍ଭର ॥୩॥
 ସାଧୁ ସମାଜରେ ଯାର ନାମ ନାହିଁ ଲେଖା । ରାମ ଭକ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାହିଁ ଯାର ରେଖା ॥
 ଜଗତେ ମାନବ ବ୍ୟର୍ଥ ପୁଅସାର ଭର । ସେ ଜନମା-ପରବନ-ବୃଷକୁ କୁଠାରୁ ॥୪॥
 କବିଷାଦ ଗ୍ରହ କଥାଇ ଉଦ୍ଧାହୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୁଃସ୍ବରେ ।
 ଚନ୍ଦ୍ର ରଘୁସାର ମ ଗିଲ ଭୂଣୀର ଶୁଷ କବଚ ସତ୍ତରେ ॥୧୯୦॥

କୋହା .—ଏପରି ବିରୁଦ୍ଧ ନିଷାଦରୁକ ଗ୍ରହ ଆପଣା ଜାତିଭରମାନଙ୍କୁ କହଲ,
 “ସାବଧାନ ହୋଇଯାଅ । ନୌକା ସବୁ ଅଧିକାର କରିନଅ । ସେ ସବୁ ବୁଢ଼ାଇଦଅ ।
 ସବୁ ଘାଟ ଅବରୋଧ କରିପନାଅ ॥ ୧୮୯ ॥ ତୌପାଣ .—ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ
 ଘାଟ ସବୁ ଅବରୋଧ କରିନଅ । ସମସ୍ତେ ମରଣ ଲାଗି ପସ୍ତୁତ ହୋଇଯାଅ । ପୁଁ
 ଭରତଙ୍କ ସହୃଦ ସମୁଦ୍ଧରେ ଲଢେଇ କରିବ ଏବଂ ଖାଇ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ତାହାକୁ
 ଗଙ୍ଗା ପାର କରାଇ ଦେଉ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ପ୍ରକରେ ମରଣ, ପୁଣି ପଶବ ଗଙ୍ଗାନୟାର
 ତଟ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଶୁଣଭଙ୍ଗୁର ଶରୀର; ଭରତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭାଇ ଓ ରାଜା ।
 ତାଙ୍କ ହାତରେ ମୋ ପରି ମାତ ସେବକର ମୃତ୍ୟୁ—ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟ ବଳରେ ଏପରି ମୃତ୍ୟୁ
 ମିଳେ ॥ ୨ ॥ ସ୍ବାମୀଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ରଣରେ ଲଢ଼ିବ ଏବଂ ତରୁକ ଭୁବନକୁ ମୋ
 ନିଜ ଯଶରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି ଦେବ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିବ ।
 ମୋର ତ ହୁଇ ହାତରେ ଅନନ୍ଦର ଲଭୁ ! (ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରକରେ ଜୟଲାଭ କଲେ ରାମ—

ବେଗହୁଁ ଭାଇହୁଁ ସଜହୁଁ ସିଞ୍ଚୋଇ । ସୁନି ରଜାଇ କବରାଇ ନ କୋଇ ॥
 ଭଲେହିଁ ନାଥ ସବକହିଁ ସହରଷା । ଏକହିଁ ଏକ ବଡ଼ାଓଇ କରଷା ॥୧॥
 ଚଲେ ନିଷାଦ ଜୋହାର ଜୋହାଷ । ସୁର ସକଲ ରନ ରୁଚଇ ରାଷ ॥
 ସୁମିର ରାମ ପଦ ପଂକଜ ପନସ୍ଥ । ଭାସି ବାଧୁ ଚଢ଼ାଇହିଁ ଧନସ୍ଥ ॥୨॥
 ଅଗଷ ପହୁର କୁଡ଼ି ସିର ଧରସ୍ଥ । ଫରସା ବାସ ସେଲ ସମ କରସ୍ଥ ॥
 ଏକ କୁସଲ ଲୁଟି ଓଡ଼ନ ଶାଢ଼େ । କୁଡ଼ିଁ ଗଗନ ମନହୁଁ ଛୁଟି ଛାଢ଼େ ॥୩॥
 ନିଜ ନିଜ ସାଜୁ ସମାଜୁ ବନାଇ । ଗୁଡ଼ ରାଉତହିଁ ଜୋହାରେ ଜାଣି ॥
 ଦେଖି ସୁଫୁଟ ସବ ଲୁହୁକ ଜାନେ । ଲେ ଲେ ନାମ ସକଲ ସନମାନେ ॥୪॥

ସନ୍ତାମର ସାଜ ଭଲ ସଜାଅ ସହର । ଶୁଣି ମୋ ଅଦେଶ କେହୁ ନ ହୁଅ କାତର ॥
 “ସେ ଆଜ୍ଞା” ବୋଲି କହୁଣେ ସବେ ସହରଷ । ଏକ ଅରେକର ରୋଷେ ବଡ଼ାନ୍ତି ସାହସ ॥୧॥
 ଗଲେ କୁହାଣ କୁହାଣ ନିଷାଦ ସୁଧାମେ । ଶର ସମସ୍ତେ, ଶହୁଡ଼ା ରୁଚଇ ସନ୍ତାମେ ॥
 ସୁର ରାମ ପଦ-ହାଣ ଦୁହରୁ ମଧ୍ୟରେ । ବାଜି ଶର-ମୁଣା ଗୁଣ ବାନ୍ତି କାଣ୍ଡରେ ॥୨॥
 ସାହୁ ପରଧାନ ପୁଣି ଶିରେ କୁଣି ଯାସ । ସଜାନ୍ତି ବରହୁଁ ବାଜି ପରସ୍ତ କଟାସ ॥
 ତାଇ କୃପାଣ ପୁରରେ କୁଶଳ କେ ଅତି । ମନେ ହୁଏ ଶିତି ଛୁଟି ଗଗନେ ଉଡ଼ନ୍ତି ॥୩॥
 ଅପଣା ଅପଣା ସାଜ ସମାଜ ସଜାଇ । କୁହାର କରନ୍ତି ଗୁଡ଼ ରାଉତକୁ ଯାଇ ॥
 ଦେଖି ଭଲ ଯୋଦ୍ଧା ସବ ଉପସ୍ତୁ ଜାଣି । ନାମ ନେଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହଇ ସମ୍ମାନ ॥୪॥

ସେବକର ଯଶୋଲଭ ଏବଂ ମଲେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିତ୍ୟସେବା ଲଭ କରିବ ।) ॥ ୩ ॥ ସାଧୁ
 ସମାଜରେ ଯାହାର ଗଣନା ନାହିଁ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭକ୍ତ-ସମାଜରେ ଯାହାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ,
 ସେ ପୃଥିବୀର ଭରସାରୂପ ହୋଇ ଜଗତରେ ବୃଥାରେ ଖଇହୁ । ସେ ମାତାଙ୍କ
 ଯୋବନ-ବୃକ୍ଷ ନାଟିବା ନିମନ୍ତେ କୁରୁଦି ମାନ୍ଦ ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଏହି ରୂପେ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାଣସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ନିଶ୍ଚୟ କରି ନିଷାଦରାଜ ବିଷାଦ-ରହୁତ
 ହେଲଗଲ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ବଢ଼ାଇ ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା କରି ଭୁରନ୍ତି
 ଜୁଣାର, ଧନୁ ଓ କବଚ ମାରିଲା ॥ ୧୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ସେ କହିଲା, “ହେ
 ଭାଇମାନେ ! ଶ୍ରୀରାମ ପୁରୁଷ ସାଜ ସବୁ ସଜାଅ । ମୋର ଆଜ୍ଞା ଶୁଣି କେହୁ ମନରେ
 ଭାରୁଭବ ପୋଷଣ ନ କର ।” ସମସ୍ତେ ହର୍ଷଭରେ କହି ଉଠିଲେ, “ହେ ନାଥ !
 ବହୁତ ଆଜ୍ଞା,” ଏବଂ ଏହା କହି ସେମାନେ ପରସ୍ପରର ଉତ୍ସାହ ବଢ଼ାଇବାକୁ
 ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ନିଷାଦରାଜକୁ କୁହାର କରି କରି ସମସ୍ତ ନିଷାଦ ଚାଲିଲେ । ସମସ୍ତେ
 ବଡ଼ ଶରଘର ଏବଂ ସନ୍ତାମରେ ଲାଢ଼ିବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଅତି ଭଲ ଲାଗେ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 ଚରଣକମଳର ଯୋତାକୁ ସୁରକ୍ଷା କରି ସେମାନେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଶରମୁଣା ବାନ୍ଧିଲେ ଏବଂ
 ଛୋଟ ଧନୁମାନଙ୍କରେ ଛୁଟିଚଢ଼ାଇଲେ ॥ ୨ ॥ କେହୁ କେହୁ କବଚ ପିନ୍ଧି ଶିର ଉପରେ ଲୁହା
 ଟୋପି ରଖୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ଡାଉଣା, ଭଲ ଓ ବହୁ ଠିକ୍ କରୁଥା’ନ୍ତି । କେହୁ ଜରବାସର

ଭାବେ ଲୁହେ ଧୋଇ ଜଳ ଆଜି କାଜି ବଡ଼ ମୋହି ।

ସୁଖ ସରୋଷ ବୋଲେ ସୁଭଟ ଗାର ଅଧୀର ନ ହୋହି ॥୧୮୧॥

ରାମ ପ୍ରତାପ ନାଥ ବଲ ତୋରେ । କରଣି କଟକୁ ବିନୁ ଭଟ ବିନୁ ଘୋରେ ॥

ଜାଣିବ ପାଇ ନ ପାହେଁ ଧରଣୀ । ଗୁଣ ମୁଣ୍ଡମୟ ମେଦନ କହଣୀ ॥୧୯॥

ଘଣି ଶବ୍ଦଦନାଥ ଭଲ ଟୋଲୁ । କହେଉ ବଜାଉ ଜୁହାଁଇ ତୋଲୁ ॥

ଏକନା କହୁତ ଛୁଟି ଭଲ ବାଏ । କହେଉ ସଗୁନଅଛୁ ଖେଳ ସୁଦାଏ ॥୨୦॥

ବୁଢ଼ୁ ଏକୁ କହ ସଗୁନ ବିରୁଣ । ଭରତହି ମିଳଅ ନ ହୋଇଛୁ ରାଣ ॥

ରାମହି ଭରତୁ ମନାଓନ ଜାଣୁ । ସଗୁନ କହଇ ଅସ ବିଗ୍ରହ ନାଣୁ ॥୨୧॥

ନ କରବ ଭଲ, ହୁଟି ଯେହ୍ନେ କେହୁ ଆଜି ମୋର ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟ ।

ଶୁଣି ଶାରେ ଅତି ସରୋଷେ ବୋଲନ୍ତି ଧର୍ଯ୍ୟ ଧର ଗାର-ଗଲ ॥ ୧୮ ॥

ରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପ ନାଥ, ବଲରୁ ତୋହର । ଗାର-ବାଜି-ଶୁଣା ଆଜି କହିବୁ ସହର ॥

ଜାଲ ଆଉଁ ଆଉଁ ପାଦ ପଛେ ନ ରଖିବୁ । ମୁଣ୍ଡ ଗଣ୍ଡମୟ ସାରା ମେଦନ କହିବୁ ॥୧୯॥

ଦେଖିଣ ସହୃଦ ନିଜ ସୈନ୍ୟକୁ ନିଷାଦ । ବୋଲଇ, ବଜାଅ ଏବେ ପ୍ରବ ତୋଲବାଦ୍ୟ ॥

ଏକକ କହୁବା ମାତେ ବାମେ ହେଲ ଛୁଟ । ଶୁଭମୟ ରଖିବୁମି, ବୋଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣିକ ॥୨୦॥

ଲକ୍ଷଣ ବିରୁର କଣ ବୋଲେ ଏକ ବୃଦ୍ଧ । ଭରତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳ, ନ ହୋଇବ ପ୍ରବ ॥

ରାମଙ୍କୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ଯାଆନ୍ତି ଭରତ । ବିଗ୍ରହ ନୁହେଁ, ଲକ୍ଷଣ ଜଣାଏ ଏମନ୍ତ ॥୨୧॥

ଅବମଣ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ବିଷୟରେ ତ କେତେ ତାଲ ପ୍ରବରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୁଶଳ । ସେମାନେ

ଏପରି ଉତ୍ସାହରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥା'ନ୍ତି ଯେ, ଜଣାପଡ଼ୁଥାଏ ସତେ ଯେପରି ସେମାନେ

ପୁଅପୁଅ ଶୁଣି ଆକାଶରେ ଘାଇ ତେଉଁଅଛନ୍ତି ॥୨୨॥ ଆପଣା ଅପଣା (ଲତାର) ସାନ-ସମାନ

ସଜାଇ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଘାଇ ନିଷାଦରୁ କୁହୁକୁ କୁହାର କଲେ । ନିଷାଦରୁ

ସ୍ତବ୍ଧ ଯୋବାମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ସୁଯୋଗ ବୋଲି ଉପଲବ୍ଧ କଲ ଏବଂ ନାମ

ଧରି ଧରି ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ତାଙ୍କ ସମ୍ମାନିତ କଲ ॥ ୨ ॥ କୋହା — ସେ କହଲୁ,

“ହେ ଭଲମାନେ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ପାଳନରେ କେହୁ ପ୍ରକାରଣା କରିବ ନାହିଁ । ଆଜି ମୋର

ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟ ।” ଏ କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତ ଯୋବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସାହ ସହକାରେ କହଲେ,

“ହେ ଗାର ! ଅଧୀର ହୁଅନାହିଁ ।” ॥ ୧୯ ॥ ତୌପାଦ — “ହେ କାଥ ! ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ

ପ୍ରତାପ ଯୋଗେ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ବଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଭରତଙ୍କ ସେନାକୁ

ସାରସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଅଶ୍ବମେଧ କରିଦେବୁ । ଜାଲ ଆଉଁ ଆଉଁ ପଛରେ ପଦ ରଖିବୁ ନାହିଁ ।

ପୁଅପୁଅ ଗଣ୍ଡମୁଣ୍ଡମୟୀ କରି ପକାଇବୁ ।” ॥ ୨ ॥ ନିଷାଦରୁ ଉତ୍ତମ ସାରକଲ

ଦେଖି କହନ୍ତି, “ରଣ ତୋଲ ବଜାଅ ।” ଏକକ କହୁବା କାତେ ବ ମ ପାଣ୍ଡୁରେ

ଛଳ ହେଲା । ଲକ୍ଷଣିକମାନେ କହଲେ, “ରଣସେନ ଶୁଭ-ଲକ୍ଷଣରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଆମର

ଜୟ ହେବ ।” ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ଲକ୍ଷଣ ବିରୁର କଣ କହଲେ, “ଭରତ ସଙ୍ଗେ ମିଳିଯାଅ ।

ସୁନ ଗୁଡ଼ କହଇ ମାକ କହ ବୁଢ଼ା । ସହସା କରି ପଛତାଣି ବିମୁଡ଼ା ।
ଭରତ ସୁଭଦ୍ରା ସୀତା ବିନୁ ବୁଝେ । ବଡ଼ ହୃତ ହାନି ଜାନି ବିନୁ ଜୁହେ ॥୪॥
ଗହଡ଼ ଘାଟ ଭଟ ସମିଟି ସବ ଲେଉଟି ମରମ ମିଳି ଜାଇ ।

ବୁଝି ମିତ ଅରି ମଧ୍ୟ ଗତି ତପ ତବ କରିହୁଁ ଆଇ ॥୧୯୬॥
ଲଖବ ସନେହ ସୁଭଦ୍ରା ସୁଦାସ । ବୈରୁ ପ୍ରୀତି ନହିଁ ଦୁରଇଁ ଦୁରାସ ।
ଅସ କହି ଭେଟ ସଞ୍ଜୋଡ଼ନ ଲାଗେ । କଂଦ ମୂଲ ଫଳ ଖର ମୃଗ ମାଗେ ॥୧७॥
ମୀନ ପାନ ପାଠୀନ ପୁରନେ । ଭରି ଭରି ଭାରି କହାରହୁ ଆନେ ।
ମିଲନ ସାଜୁ ସଜ ମିଲନ ସିଧାସ । ମଂଗଲ ମୂଲ ସଗୁନ ସୁଭ ପାସ ॥୨॥
ଦେଖି ଦୁରି ତେଁ କହି ନିଜ ନାମ । ଖୁଲୁ ମୁମାସହି ଦଂଡ଼ ପ୍ରନାମ ।
ଜାନି ରାମ ପ୍ରିୟ ଶାନ୍ତି ଅର୍ପାସା । ଭରତହିଁ କହେଉ ବୁଝାଇ ମୁମାସା ॥୩॥

ଶୁଣି ଗୁଡ଼ ବୋଲେ, ବୁଢ଼ା ଭବିଷ୍ୟ କହଇ । ସହସା କରି ପଛକୁ ମୁଦ ସନ୍ତାପଇ ॥
ଭରତଙ୍କ ଗୁଣ ଶୀଳ ସୁଭବ ନ ଜାଣି । ଅବଶରେ ପୁର କଲେ ହେବ ହୃତ ହାନି ॥୪॥
ହୋଇ ଏକହିତ ଜଗି ରହ ଘାଟ ମିଳି ପୁଁ ଭେଦ ଦେନହିଁ ।

ଶହ ମିତ ମଧ୍ୟ-ଭବ ବୁଝି ପଛେ ଯାହା ଭରିତ କରିବି ॥୧୯୭॥
ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୁଁ କରିବି ସେହୁ ସହଜ ସୁଭବ । ଲୁଚାଇଲେ ନ ଲୁଚଇ ବୈର ପ୍ରତିଭବ ॥
ଏମନ୍ତ କହଣ ଭେଟି ଏକତ କରିଲା । କନ୍ଦ ମୂଲ ଫଳ ଖର ମୃଗ ମଗାଇଲା ॥୧॥
ନ'ନା ସୁଲ-କାୟ ମ'ନ ଭକ୍ତ ପ୍ରଭୁଣା । ଆଣିଲେ ଭରୁଆ ପୁଣି କରି ଭରପୁଣା ॥
ମିଲନ ସାଜ ସାଜଣ ମିଳନେ ତଳିଲେ । ସୁମଙ୍ଗଲ ମୂଲ ସୁଭ ଶକୁନ ଦେଖିଲେ ॥୨॥
ଦୂରରୁ ଦର୍ଶନ କରି କହୁ ନିଜ ନାମ । ବଶିଷ୍ଠ ମୁନିଙ୍କୁ କଲ ସେ ବଣ୍ଟ ପ୍ରଣାମ ॥
ଜାଣି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଦେଲେ ସ୍ଵାଶିଷ । ଭରତଙ୍କୁ ବୁଝାଇଣ କହଲେ ମୁମାସ ॥୩॥

ତାଙ୍କ ସହ ଲତାଇ ହେବନାହିଁ ! ଭରତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ମନାଇ ଲେଉଟାଇ ଆଣିବାକୁ
ଯାଉଅଛନ୍ତି । ଲକ୍ଷଣ କହେ—ବିରୋଧ ହେବନାହିଁ ।” ॥ ୩ ॥ ଏହା ଶୁଣି ନିଷାଦରାଜ
ଗୁଡ଼ କହନ୍ତି, “ବୁଦ୍ଧ ଠିକ୍ କହନ୍ତି । ନ ବୁଝି ନ ବିଚାର ଶୀଘ୍ର କୌଣସି କାମ କରି
ମୁର୍ଖମାନେ ଅନୁତାପ କରନ୍ତି । ଭରତଙ୍କ ଚରିତ ଓ ସୁଭବ ନ ବୁଝି ନ ଜାଣି ପୁର କଲେ
ବିଶେଷ ମଙ୍ଗଳ ହାନି ଦଟିବ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଅତଏବ ହେ ସାରଗଣ !
ବୁଝେମାନେ ଏକତ ଯାଇ ସମସ୍ତ ଘାଟ ଅବରୋଧ କରିଥାଅ । ପୁଁ ଭରତଙ୍କ ସହ
ମିଳି ତାଙ୍କର ଭେଦ ସହସ୍ର କରୁଛୁ । ତାଙ୍କର ମିତ ବା ଶତ୍ରୁର ଭବ ବା ଉଦାସୀନର
ଭବ, ଏହା ବୁଝି ଆସି ତତନୁସାରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବ ॥ ୧୯୮ ॥ କୌପାର :—
ତାଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ସୁଭବରୁ ପୁଁ ତାଙ୍କ ସେହୁର ପରିଚୟ ପାଇଯିବ । ଶହଜା ଓ ପ୍ରୀତି
ଗୁପ୍ତ ରଖିଲେ ମଧ୍ୟ ଗୁପ୍ତ ରହେ ନାହିଁ । ଏପରି କହ ସେ ଭେଟିସାମନ୍ତୀ ସବୁ ସକାଳବାକୁ
ଲଗିଲା । ସେ କନ୍ଦମୂଲ, ଫଳ, ପକ୍ଷୀ ଓ ହରିଣ ଆଦି ମଗାଇଲା ॥ ୧ ॥ ଭରୁଆମାନେ

ରାମ ସଖା ପୁନି ସଦୃଶ ତ୍ୟାଗା । ତଳେ ଉତର ଉପଗତ ଅନୁରାଗା ॥
 ଗାଉଁ ଜାତି ଗୁଡ଼ି ନାଉଁ ସୁନାହି । ଶାନ୍ତି ଜୋହାରୁ ମାଥ ମନ୍ତ୍ର ଲାଭି ॥୩॥
 କରତ ଦଣ୍ଡବତ ଦେଖି ତେଜୁ ଭରତ ଲାଭି ଉତର ଲାଭି ।
 ମନହୁଁ ଲାଖନ ସନ ଭେଟି ଭଲ ପ୍ରେମ ନ ହୁଏ ସମାଧି ॥୧୩॥
 ଭେଟିତ ଭରତ ତାହୁ ଅତି ପ୍ରୀତି । ଲୋଗ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପ୍ରେମ କେ ଶାନ୍ତି ॥
 ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଧୂନି ମଂଗଳ ମୂଳ । ସୁର ସରସ୍ବତୀ ତେଜୁ ବରପଣ୍ଡି ମୂଳ ॥୧॥
 ଲୋକ ବେଦ ସବ ଉଚିତ୍ ମୟ । ଜାୟୁ ଗୁଡ଼ି ଛୁଇଁ ଲେଉଟି ସାୟ ॥
 ତେଜୁ ଭରତ ଅଂକ ସମଲଗୁ ଭ୍ରାତା । ମିଳିତ ସୁଲକ ପରିପୁରକ ଗାତା ॥୨॥

ରାମ ସଖା, ଶୁଣି କର ସଂହତ ତେଜୁ । ଗୁଲିଲେ ଭରତ ଅନୁରାଗେ ଉତ୍ତୁଳିଣ ॥
 ରାମ ଜାତି ନାମ ଗୁଡ଼ି ଆପଣା ଶୁଣାଇ । ପ୍ରଣାମ କଲ ମନ୍ତ୍ରରେ ମନ୍ତ୍ରକ ଲାଗାଇ ॥୩॥
 ହୁଅନ୍ତେ ବନତ ଦେଖି ତାକୁ ଭୁତ ହୃଦୟରେ ଆଲିଙ୍ଗିଲେ ।
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହଚର ଭେଟିବେ ସେମନ୍ତେ ଅତି ପ୍ରେମେ ଉତ୍ତୁଳିଲେ ॥୧୩॥

ଭେଟିଲେ ଭରତ ତାହା ସଙ୍ଗେ ସୁହେ ଅତି । ପ୍ରୀତି ଶାନ୍ତି ଦେଖି ଲୋକେ ଲାଗି ପା କରନ୍ତି ॥
 ହୁଏ ସୁମଙ୍ଗଳ ମୂଳ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ସୁନ । କରୁଥେ ପ୍ରଣାମ ବୁଝି କରନ୍ତି ସୁମନ ॥୧॥
 ସେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ମାତ ଲୋକ ବେଦମତେ । ପାଣି ଶୁଷ୍କା ନିଆଯାଏ ସା' ଗୁଡ଼ି ହୁଅନ୍ତେ ॥
 ତା ସଙ୍ଗେ ରାମ ଅନୁଜ ଭଲ ପ୍ରସାରିଣ । ମିଳନ୍ତି ପୁଲକେ ପରିପୁରକ ହୋଇଣ ॥୨॥

ପୁରୁଷା ଓ ବଡ଼ ଭକ୍ତର ମାତ୍ର ଭରତ ଭରତ ନେଇ ଆସିଲେ । ଭେଟି-ସାମଗ୍ରୀମାନ ସଜାଇ
 ସାକ୍ଷାତ ନିମନ୍ତେ ବାହାରିଲେ ବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ସୁମଙ୍ଗଳକାଂକ୍ଷା ଶୁଭ ଶକ୍ତିନ ଦେଖା-
 ଗଲା ॥ ୨ ॥ ନିଷାଦରାଜ ପ୍ରତିଭା କରୁଥିବା ଦେଖି ଆପଣାର ନାମ କହୁ ହରୁ
 ଦଣ୍ଡବତ ପ୍ରଣାମ କଲ । ପ୍ରମୋଦର କରୁଥିବା ତାହାକୁ ରାମଙ୍କ ପ୍ରୀତି ବୋଲି ଜାଣି ଆଶୀର୍ବାଦ
 ଦେଲେ ଏବଂ ଭରତଙ୍କୁ ବୁଝାଇ କହିଲେ, “ଏ ରାମଙ୍କର ମିତ୍ର ।” “ଏ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ମିତ୍ର,” ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଭରତ ରଥ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ସେ ରଥରୁ ଓହ୍ଲାଇ
 ପ୍ରେମରେ ଉତ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ନିଷାଦରାଜ ଗୁଡ଼ି ଆପଣା ଗ୍ରାମ, ଜାତି ଓ
 ନାମ ଶୁଣାଇ ହୃଦୟ ଉପରେ ମଥା ରଖି କୁହାର କଲ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଦଣ୍ଡବତ
 କରବାର ଦେଖି ଭରତ ଉଠାଇ ତାହାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପକାଇଲେ । ହୃଦୟରେ
 ପ୍ରେମ ସମ୍ଭାରି ନ ଥାଏ । ସତେ ଅବା ସ୍ବୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହଚର ଭେଟି ହୋଇଗଲା ॥୧୩॥
 ତୌପାୟ —ଭରତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମରେ ଗୁଡ଼ିକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ପ୍ରେମ-ସାଗର
 ସମସ୍ତେ ସର୍ବସାମୁଦ୍ର ପ୍ରଣାମ କରୁଥା'ନ୍ତି । ମଙ୍ଗଳର ମୂଳ ‘ଧନ୍ୟ’ ‘ଧନ୍ୟ’ ଧୂନି କର
 ଦେବତାଗଣ ତାହାର ପ୍ରଣାମ କରି ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ କହୁଥାନ୍ତି,
 “ଯେଉଁ ନିଷାଦ ଲୋକ ଓ ବେଦ ଉଭୟରେ ମାତ ବୋଲି ଗଣ୍ୟ, ସାହାର ଗୁଡ଼ି
 ଶୁଭା କୁର୍ଦ୍ଧାଲେ ସ୍ବାନ କରବାର ବିଧାନ ଅଛି, ସେହି ନିଷାଦକୁ କୋଳରେ ଭର

ରାମ ରାମ କହୁ ଜେ ଜମୁହାଣୀ । ଚିତ୍ତୁ ନ ପାପ ପୁଞ୍ଜ ସମୁହାଣୀ ॥
 ସୁଦ୍ଧ ତୋ ରାମ ଲଭ ଉର ଲକ୍ଷ୍ମୀ । କୁଲ ସମେତ ଜଗୁ ପାବନ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ॥୩॥
 କରମନାସ ଜହୁ ସୁରସର ପରଈ । ତେହି କୋ କହୁ ସୀସ ନହିଁ ଧରଈ ॥
 ଭଲଟା ନାମୁ ଜପତ ଜଗୁ ଜାନା । ବାଲ୍ୟୀକ ଭବ ବ୍ରହ୍ମ ସମାନା ॥୪॥
 ସୁପତ ସବର ଖସ ଜମନ ଜଡ଼ ପାଞ୍ଚୁଁର କୋଲ କରତ ।

ରାମୁ କହତ ପାବନ ପରମ ହୋତ ଭୁବନ ବିଖ୍ୟାତ ॥୧୯୩॥
 ନହିଁ ଅଗରିଜୁ ଜୁଗ ଜୁଗ ତଳି ଆଇ । କେହି ନ ଘାଣି ରଘୁବୀର ବଡ଼ାଇ ॥
 ରାମ ନାମ ମହିମା ସୁର କହଣୀ । ସୁନି ସୁନି ଅର୍ପୁ ଲେଗ ସୁଖ ଲହଣୀ ॥୧॥
 ରାମସଖାହି ମିଳି ଭରତ ସପ୍ତେମା । ପୁଣି କୁସଲ ସୁମଂଗଲ ଖେମା ॥
 ଦେଖି ଭରତ କର ସୀତୁ ସନେହୁ । ଭା ନିଷାଦ ତେହି ସମୟ ବିଦେହୁ ॥୨॥

ରାମ ରାମ ଉତ୍ତାରିଣ ଯେ ହାଇ ମାରନ୍ତି । ତାହାକୁ ପାତକ-ପୁଞ୍ଜ ସ୍ବର୍ଗ ମ କରନ୍ତି ॥
 ଏହାକୁ ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବସେ ଆଲିଙ୍ଗିଲେ । କୁଲ ସମେତ ଜଗତ ପବନ କରିଲେ ॥୩॥
 କର୍ମନାଶା ଜଳ ସ୍ବର-ସରତେ ମିଳଇ । ତାହାକୁ କହୁ ମସ୍ତକେ କିଏ ନ ସେନଇ ॥
 ଜଗତ ଜାଣେ ଓଲଟା ନାମ ଜପ କର । ବାଲ୍ୟୀକ ପୁନ ହୋଇଲେ ସ୍ବୟଂ ବ୍ରହ୍ମ ପର ॥୪॥
 ଗୁଣ୍ଡାଳ ଶବର ଯବନ ପାମର ଖଇରା କୋରୁ କରତ ।

ଉତ୍ତାରିଣ ରାମ ପାବନ ପରମ ହୁଅନ୍ତି ଭୁବନ-ଖ୍ୟାତ ॥୧୯୪॥
 ଏ ନୁହେଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରସେ ପ୍ରସେ ହୁଏ ଭଲ । କାହାକୁ ଶ୍ରୀରାମ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ବଡ଼ାଇ ॥
 ରାମ ନାମର ମହିମା ବିରୂପେ କହନ୍ତି । ଶୁଣି ଅଯୋଧ୍ୟା-ନିବାସୀ ଆନନ୍ଦ ଲଭନ୍ତି ॥୧॥
 ରାମ ସଖା ସଙ୍ଗେ ମିଳି ଭରତ ସପ୍ତେମ । ପ୍ରଣ କରନ୍ତି କୁଶଳ ସୁମଙ୍ଗଳ ଶେମ ॥
 ଅବଲୋକ ଭରତଙ୍କ ଶୁଣ ଶୀଳ ସେହୁ । ହୋଇଲ ନିଷାଦ ସେହି ସମୟେ ବିଦେହୁ ॥୨॥

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ଭରତ ପୁଲକିତ ଶରୀରରେ ତାହା ସହଚ ମିଳନ କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥
 ଯେଉଁ ଲୋକ ‘ରାମ’ ‘ରାମ’ କହୁ ହାଇ ମାରନ୍ତି, ପାପସମୂହ ତାଙ୍କ ଆଗକୁ ଆସିପାରିନ୍ତି
 ନାହିଁ । ପୁଣି ଏହି ବ୍ରହ୍ମକୁ ତ ସ୍ବୟଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପକାଇଲେ ଏବଂ
 ବର୍ଣ୍ଣ ସମେତ ଏହାକୁ ଜଗତ୍ପାବନ କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ କର୍ମନାଶା ନିର୍ଦ୍ଦାମ
 ଜଳ ଗଙ୍ଗା ନିର୍ଦ୍ଦାରେ ପଡ଼ିଯାଏ ତ ବ୍ରହ୍ମକୁ, ତାହାକୁ ଶିର ଉପରେ କିଏ ଧାରଣ
 ନ କରେ ? ବାଲ୍ୟୀକ ଓଲଟା ନାମ (‘ମରା’ ‘ମରା’) ଜପି ଜପି ବ୍ରହ୍ମ ସମାନ ହୋଇ-
 ଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ମୂର୍ଖ ଓ ପାମର ଗୁଣ୍ଡାଳ, ଶବର, ଖଇରା, ଯବନ,
 କୋରୁ ଓ କରତ ମଧ୍ୟ ‘ରାମ’ ନାମ କହୁ ପରମ ପବନ ଓ ହିଁ ଭୁବନରେ ବିଖ୍ୟାତ
 ହୋଇଯାଆନ୍ତି ॥ ୧୯୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ପ୍ରଗପ୍ତଚାନ୍ଦ୍ରବରୁ ଏହି ଗୀତ ଚଳି ଆସିଅଛି ।
 ଶ୍ରୀ ରଘୁପତି କାହାକୁ ବଞ୍ଚିମା ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ?” ଏହିପରି ଦେବତାମାନେ ‘ରାମ’
 ନାମର ମାହାତ୍ମ୍ୟ କହୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ତାହା ଶୁଣି ଶୁଣି ଅଯୋଧ୍ୟାର ଲୋକମାନେ ଆନନ୍ଦ

ସକୃତ ସନେହ ମୋହୁ ମନ ବାହା । ଭରତହୁ ଚିତ୍ତେ ଏକଟକ ଠାହା ।
ଧରି ଧୀରକୁ ପଦ ବନ୍ଧି ବଢ଼ୋଷ । ଦିନସ୍ଥ ସପ୍ତେମ କରତ କର ଜୋଷ ॥୩॥
କୁସଲ ମୂଲ ପଦ ପଂକଜ ପେଶୀ । ମୈ ତହୁଁ କାଲ କୁସଲ ନିଜ ଲେଖୀ ।
ଅବ ପ୍ରଭୁ ପରମ ଅନୁଗ୍ରହ ତୋରେ । ସହିତ କୋଟି କୁଲ ମଂଗଲ ମୋରେ ॥୪॥

ସମୁଦ୍ଧି ମୋର କରତୁଳି କୁଳ ପ୍ରଭୁ ମହିମା ଜୟ ଜୋଇ ।

ଜୋ ନ ଭଜଇ ରଘୁସାର ପଦ ଜଗ ବିଧି ବଂଚିତ ସୋଇ ॥୧୯୫॥
କପଟୀ କାୟାର କୁମତି କୁଳାଙ୍ଗ । ଲୋକ ବେଦ ବାହେର ସବ ଭାଙ୍ଗ ।
ରାମ ଶାନ୍ତି ଆପନ ଜବସ୍ତା ତେ । ଭୟର୍ତ୍ତ ଭୁବନ ଭୁବନ ତବସ୍ତା ତେ ॥୧॥

ଦୁଃସ୍ୱେ ସଙ୍ଗେତ ସ୍ୱେଦ ଆନନ୍ଦ ବଢ଼ିଲ । ଅପଲକେ ଭରତକୁ ଚାହିଁ ସେ ରହୁଲ ॥
ଚରଣ ବନ୍ଧୁ ଆବର ମନେ ଧ୍ୟେୟ ଧରି । ସପ୍ତେମେ ବିନୟ କରେ କର ଯୋଗ କର ॥୨॥
ନରେଶି କୁଶଳ-ମୂଳ ଚରଣ-କମଳ । ପ୍ରତି ଦିନ କାଳେ ମଙ୍ଗଲ ଆପଣା କୁଶଳ ॥
ଏବେ ପ୍ରଭୁ ଅତି ଅନୁକମ୍ପାରେ ରୁନୁର । କୋଟି କୁଲ ସହ ହେଲୁ ମଙ୍ଗଳ ମୋହର ॥୩॥
ମୋ କୁଳ କରମ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମହିମା ରୁହିଁ ହେଲି ଦୁଃଖରେ ।

ରଘୁସାର ପଦେ ଯେ ନ ଭଜେ ସେହୁ ବିଷୟ-ବସ୍ତୁତ ଜଗତେ ॥୧୯୬॥

କପଟୀ କୁମତି ଶୁରୁ କୁଳାନ୍ତ ସଂସାରେ । ଲୋକ ବେଦରୁ ବାହାର ସକଳ ପ୍ରକାରେ ॥
ରାମ ମୋତେ ଆପଣାର କଲେ ଯେଉଁ ଦିନ । ଭୁବନ-ଭୁବଣ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲି ସେଦିନୁ ॥୧॥

ଲଭ କରୁଥାଆନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ରାମସତ୍ତା ନିଷାଦବ୍ରତ ସଙ୍ଗେ ଭରତ ପ୍ରେମରେ ମିଳି ତାହାକୁ
କୁଶଳ, ମଙ୍ଗଳ ଓ ହିତ ସମାୟର ପରାମର୍ଶ । ଭରତଙ୍କ ଚରଣ ଓ ପ୍ରେମ ଦେଖି
ନିଷାଦ ସେହୁ ସମୟରେ ଆସ୍ତବ୍ୟୁତ ହୋଇଗଲା ॥ ୨ ॥ ତାହାର ମନରେ ସକୋଚ,
ପ୍ରେମ ଓ ଆନନ୍ଦ ଏତେ ବଢ଼ିଗଲା ଯେ, ସେ ହିତା ହୋଇ ଅପଲକ ନୟନରେ
ଭରତକୁ ଦେଖିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ତତ୍ପରେ ଧ୍ୟେୟ ଧାରଣ-ପୂର୍ବକ ଭରତଙ୍କ ଚରଣ
ବନ୍ଧନ କର ପ୍ରେମରେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା— ॥ ୩ ॥ “ହେ
ପ୍ରଭୁ ! ସମସ୍ତ କୁଶଳର ମୂଳ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ କମଳ । ତାହା ଦର୍ଶନ କର ପ୍ରତି ଦିନକାଳ
ଯାଏ ନିଜ କଲ୍ୟାଣ ସମ୍ପଦ କରି ପାରିବୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣଙ୍କ ପରମ ଅନୁଗ୍ରହ କଲରେ
କୋଟି କୁଲ ସମେତ ମୋର ମଙ୍ଗଳ ଲଭି ହୋଇଗଲା ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ମୋର
ନୀତି କର୍ମ ଓ ମାତ କୁଳ ଏବଂ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମହିମା ମନରେ ବରୁଣ (ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ
ନିଜ ଅହେତୁକ କୃପା-ବଶତଃ ମୋ ପରି ମାତକୁ ସ୍ତୁତି ଆପଣାର କରି ନେଲେ । ଅନନ୍ତ
କୋଟି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସ୍ତମ୍ଭ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆର୍ତ୍ତୋକିତ ମହିମା ରୁହିଁ) ଏହିପରି କୃପାକୁ
ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଯେ ନ ଭଜେ, ସେ ବ୍ୟାତାଙ୍ଗ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତାରଣ ବୋଲି ରୁହିଁବାକୁ
ହେବ ॥ ୧୯୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ପ୍ରତି କପଟୀ, ଶୁରୁ, କୁକୁର୍ ଓ କୁଳାନ୍ତ ଏବଂ ଲୋକ
ଓ ବେଦ-ଭରତରୁ ସବୁପ୍ରକାରେ ବାହାରେ । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୋତେ ଆପଣାର

ଦେଖି ପ୍ରୀତି ସୁନି ବିନୟ ସୁହାରି । ମିଳେଉ ବହୋରି ଭରତ ଲୟୁ ଶୁଭ ॥
 କହି ନିଷାଦ ନିଜ ନାମ ସୁବାମୀ । ସାବର ସକଳ ଜୋଡ଼ାସୀ ସମୀ ॥୨॥
 ଜାନି ଲକ୍ଷନ ସମ ଦେହିଁ ଅସୀସା । କିଅନ୍ତୁ ସୁଖୀ ସୟ ଲକ୍ଷ ବସୀସା ॥
 ନରଣି ନିଷାଦୁ ନଗର ନର ନାଶ । ଭବ ସୁଖୀ ଜନ୍ମ ଲକ୍ଷକୁ ନିହାସ ॥୩॥
 କହୁଛି ଲହେଉ ଏହି ଜୀବନ ଲହୁ । ଭେଟେଉ ରାମଭଦ୍ର ଭରି ବାହୁ ॥
 ସୁନି ନିଷାଦୁ ନିଜୁ ଶ୍ରୀରାମ କହାଇ । ପ୍ରମୁଦତମନ ଲଇ ଚଳେଉ ଲେଉଟୁ ॥୪॥

ସନକାରେ ସେବକ ସକଳ ଚଳେ ସ୍ବାମି ରୁଖ ପାଇ ।

ଘର ଚରୁଚର ସର ବାଗ ବନ ବାସ ବନାଏହି ଜାଇ ॥୧୯୭॥

ସୁଂଗବେରସୁର ଭରତ ଘାଣ ଜବ । ଭେ ସନେହେ ସବ ଅଂଗ ସିଥିଲ ତବ ॥
 ସୋହେଉ ଦିଏ ନିଷାଦହି ଲଗୁ । ଜନ୍ମ ତନ୍ମୁ ଧରେ ବିନୟ ଅନୁରାଗ ॥୧॥

ବଲେକି ପ୍ରୀତି ସୁନ୍ଦର ସୁବନୟ ଶୁଣି । ମିଳିଲେ ଭରତଙ୍କର ଅବରନ ପୁଣି ॥
 ନିଷାଦ ପୁତ୍ର ବଚନେ କହି ନିଜ ନାମ । ସାବରେ କଲ ସମସ୍ତ ଶୁଣିବୁ ପ୍ରଣାମ ॥୨॥
 ଦିଅନ୍ତୁ ଆଶିଷ ଜାଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯେମନ୍ତ । ପ୍ରଣେ ବସ୍ତୁ ରହୁ କୋଟି ବରଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ॥
 ନଗର ନାଶ ପୁରୁଷ ଶୁଭକୁ ନିରେଖି । ହୋଇଲେ ସୁଖୀ ଯେସନେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଖି ॥୩॥
 କହନ୍ତି, ଲଭିଲ ଏହୁ ଲଭ ଜୀବନର । ଭେଟିଲେ ଭୁଜ ପ୍ରସାରି ପ୍ରଭୁ ରଘୁବର ॥
 ଶୁଣି ନିଷାଦ ଆପଣା ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ବତାଇ । ପ୍ରମୋଦିତ ମନେ ସଙ୍ଗେ ଚଳିଲ ନିଆଇ ॥୪॥

ଚଳିଲେ ସଙ୍ଗେତେ ସେବକ ସମସ୍ତେ ସ୍ବାମୀ ଅନୁମତି ପାଇ ।

ବନ ଉପବନ ସର ଚରୁ ତଳେ ବାସ ବିରଚିଲେ ଯାଇ ॥୧୯୮॥

ଦେଖିଲେ ଭରତଶୃଙ୍ଗାବେର ପୁର ଯେବେ । ଶିଥିଲ ଅଙ୍ଗ ହୋଇଲ ସ୍ନେହବଶ ତେବେ ॥
 ନିଷାଦ ନାଥ ସଙ୍ଗରେ ଶୋଭିତ ହୁଅନ୍ତୁ । ବିନୟାନୁରାଗ କିବା ତନ୍ମୁ ଧରିଛନ୍ତି ॥୧॥

କଲ ଦିନୁ ପୁଁ ବିଶ୍ୱଭୁଷଣ ହୋଇଗଲି ॥ ୧ ॥ ନିଷାଦରାଜର ପ୍ରୀତି ଦେଖି ଓ ସୁନ୍ଦର
 ବିନତି ଶୁଣି ଭରତଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ପୁଣି ତାହା ସହଜ ମିଳିଲେ । ତଦନନ୍ତର
 ନିଷାଦ ନିଜ ନାମ କହି ନମ୍ନ ଓ ମଧୁର ବାଣୀ ଦେଲି ସମସ୍ତ ଶୁଣିବୁ ଆଦର-ପୁଷ୍ପକ
 ଜୁହାର କଲ ॥ ୨ ॥ ଶୁଣିମାନେ ତାହାକୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମାନ ମନେ କରି “ହୁମେ
 ଶହେ ଲକ୍ଷ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାଣରେ ଜାଇ ରହୁ” ବୋଲି ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଉଥା’ନ୍ତି ।
 ନଗରର ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷମାନେ ନିଷାଦରାଜକୁ ଦେଖି ଏପରି ସୁଖୀ ହେଲେ, ସତେ ଅବା
 ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଖୁଅଛନ୍ତି ! ॥ ୩ ॥ ସମସ୍ତେ କହୁଥା’ନ୍ତି, “ଏହାକୁ କଲ୍ୟାଣ ସ୍ବରୂପ ରାମଭଦ୍ର
 ବାହୁରେ ଭରି ଆଶିଷନ କରୁଅଛନ୍ତି, ସୁତରାଂ ଜୀବନର ସୁଫଳ ଏହୁ ଏକା ଲଭି
 କରିଅଛି ।” ନିଷାଦ ଆପଣା ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ମନରେ ପରମ ଆନନ୍ଦ ଲଭି କଲ
 ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଜ ସଙ୍ଗେ ନେଇ ଚଳିଲ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ସେ ଆପଣାର
 ସମସ୍ତ ସେବକଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେତେ ଯୋଗେ କହୁ କହୁଲ । ସେବକମାନେ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ

ଏହି ବିଧି ଭରତ ସେନୁ ସବ ସଂଗା । ଶାଶ ଜାଇ ଜଗପାବନ ଗଂଗା ॥
 ସମଦାଟ କହଁ ଶାନ୍ତି ପ୍ରନାମ । ସ୍ବାମୀ ମନୁ ମଗନୁ ମିଲେ ଜନୁ ସୁନୁ ॥୨॥
 କରନ୍ତି ପ୍ରନାମ ନଗର ନର ନାଶ । ମୁଦିତ ବ୍ରହ୍ମସୟ ବାରି ନିହାଶ ॥
 କରି ମଜ୍ଜନୁ ମାଗନ୍ତି କର ଜୋଶ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପଦ ପ୍ରୀତି ନ ଥୋଶ ॥୩॥
 ଭରତ କହେଉ ସୁରସରି ତବ ରେନୁ । ସକଳ ସୁଖବ ସେବକ ସୁରଧେନୁ ॥
 ଜୋରି ପାଳି ବର ମାଗନ୍ତି ଏହୁ । ସୀତା ରାମ ପଦ ସହଜ ସନେହୁ ॥୪॥
 ଏହି ବିଧି ମଜ୍ଜନୁ ଭରତୁ କରି ଗୁର ଅନୁସାସନ ପାଇ ।
 ମାତୁ ନନ୍ଦାଘା ଜାଳି ସବ ଡେର ତଳେ ଲଢ଼ାଇ ॥୧୯୭॥

ଏ ଶବ୍ଦେ ଭରତ ଦେଇ ସମସ୍ତ ସେନାକୁ । ଦର୍ଶନ କଲେ ଜଗତପାବନ ଗଙ୍ଗାକୁ ॥
 ରାମ ଦାଃକୁ ସମସ୍ତେ କରଣ ପ୍ରଣାମ । ହୋଇଲେ ମଗନ-ମନ, ମିଳିଲେ ବା ରାମ ॥୧॥
 କରନ୍ତୁ ସ୍ବେଦେ ପ୍ରଣାମ ପୁର ନରନାଶ । ପ୍ରମୋଦିତେ ଅବଲୋକି ବ୍ରହ୍ମସୟ ବାରି ॥
 ସ୍ବାନ କରି ସର୍ବେ କର ଯୋଡ଼ଣ ମାଗନ୍ତୁ । ସୀତା ରାମ ପଦେ ହେଉ ଅନୁରାଗ ଅତି ॥୩॥
 ଭରତ କହଲେ, ପୁର ନଦୀ ତୁମ୍ଭ ରେଣୁ । ସେବକ-ସୁଖ-ଦାୟକ ଯେହ୍ନେ ସୁରଧେନୁ ॥
 ମାଗୁଛୁ ଏ ବରଦାନ ଯୋଡ଼ି ପୁରୁକର । ସହଜ ସ୍ବେଦ ଶ୍ରୀରାମ ଜାନକ ପୟର ॥୪॥
 ଏହି ଶବ୍ଦେ ସ୍ବାନ ଭରତ କରଣ ବ୍ରହ୍ମ ଅନୁମତି ପାଇ ।
 ମାତାମାନେ ସ୍ବାନ ସାରିଲେଣି ଜାଣି ତଳିଲେ ବାସ ଉଠାଇ ॥୧୯୭॥

ହୁଏ ତଳିଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ଗୁହରେ, ବୃକ୍ଷତଳେ, ସରୋବର ଓରରେ, ଉପବନରେ ଓ
 ଜଙ୍ଗଲରେ ବିଶ୍ରାମ ନେବା ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ ॥୧୯୭॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :-
 ଭରତ ଯେତେବେଳେ ଶ୍ରୀକବେରପୁର ଦେଖିଲେ, ପ୍ରେମ ହେତୁ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗପ୍ରାଙ୍ଗ
 ଶିଥିଳ ହୋଇଗଲା । ସେ ନିଷାଦରାଜର କାନ୍ଦ ଉପରେ ହାତ ରଖି ତଳିଲେ । ସେତେବେଳେ
 ସେ ହୃଦେ ଏପରି ଶୋଷ ପାଇଥାଆନ୍ତି, ଯେତେ ଯେପରି ବିନୟ ଓ ପ୍ରେମ ଶରୀର ଧାରଣ
 କରିଥାନ୍ତି ! ॥ ୧ ॥ ଏହି ରୂପେ ଭରତ ସମସ୍ତ ସେନାକୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଜଗତପାବନ
 ଗଙ୍ଗାକୁ ଦର୍ଶନ କଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ସ୍ବାନ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା କରିସଦା ଶ୍ରୀରାମଦାଃକୁ ଯାଇ ସେ
 ପ୍ରଣାମ କଲେ । ତାଙ୍କ ମନ ଏତେ ଆନନ୍ଦମୟ ହୋଇଗଲା, ଯେତେ ଅବା ସ୍ବୟଂ ଶ୍ରୀରାମ
 ତାହାକୁ ମିଳିଗଲେ ! ॥ ୨ ॥ ନଗରର ନରନାଶ ପ୍ରଣାମ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଗଙ୍ଗାଙ୍କ
 ବ୍ରହ୍ମସୟ ଜଳ ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥା'ନ୍ତି । ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ଜଳରେ ସ୍ବାନ କରି ହାତ ଯୋଡ଼ି
 ସମସ୍ତେ ବର ମାଗୁଥା'ନ୍ତି—“ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ତରଣରେ ଆନୁମାନଙ୍କ ପ୍ରେମ ଅଳ୍ପ ନ ହେଉ
 (ଅଧିକ ହେଉ) ।” ॥ ୩ ॥ ଭରତ କହଲେ, “ହେ ଗଙ୍ଗେ ? ତୁମ ବାରି ସମସ୍ତକୁ
 ସୁଖ ଦିଏ ଏବଂ ସେବକ ନିମନ୍ତେ ତ ତାହା ଦାମଧେନୁ । ତୁ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଏହି
 ବରଦାନ ମାଗୁଛୁ—“ସୀତାରାମଙ୍କ ତରଣ ପ୍ରତି ମୋର ସ୍ବଭକ୍ତିକ ପ୍ରେମ ହେଉ ।” ॥ ୪ ॥
 କୋହା :-ଏହି ରୂପେ ଭରତ ସ୍ବାନ ଶେଷ କଲେ । ଯେତେବେଳେ ସେ ଜାଣିଲେ

ଜହଁ ତହଁ ଲେଗନ୍ତୁ ଡେର ଖନ୍ନା । ଭରତ ସୋଧୁ ସବନ୍ତ କର ଲୁହା ॥
 ସୁର ସେବା କରି ଆୟୁସୁ ପାଞ୍ଜି । ରାମ ମାତୁ ପହଁ ଗେ ଦୋଉ ଭାଞ୍ଜି ॥୧॥
 ଚରନ ରୁଁପି କହିକହି ମୁଦୁବାମା । ଜନମା ସକଳ ଭରତ ସନମାମା ॥
 ଭାଇଦି ସୌପି ମାତୁ ସେବକାଞ୍ଜି । ଆୟୁ ନିଷାଦହି ଲୁହୁ ବୋଲୁଞ୍ଜି ॥୨॥
 ଚଲେ ସଖା କର ସୌ କରଜୋରେ । ସିଥଲ ସଖାରୁ ସନେହ ନ ଥୋରେ ॥
 ସୁଞ୍ଜିତ ସଖାହି ସୋ ଠାଉଁ ଦେଖାଞ୍ଜି । ନେକୁ ନୟନ ମନ ଜରନି ଜଡ଼ାଞ୍ଜି ॥୩॥
 ଜହଁ ସିୟୁ ରାମ ଲଖନୁ ନିସି ସୋଏ । କହତ ଭରେ ଜଲ ଲେଟନ କୋଏ ॥
 ଭରତ ବଚନ ସୁନି ଭୟୁଞ୍ଜି ବିଷାଦୁ । ଭରତ ତହଁ ଲଇ ଗୟୁଞ୍ଜି ନିଷାଦୁ ॥୪॥
 ଜହଁ ସିଂସୁପା ପୁମାତ ଚର ରଘୁବର କୟୁ ବିଶ୍ରାମୁ ।

ଅତି ସନେହଁ ସାଦର ଭରତ ଖନ୍ତେଉ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରନାମୁ ॥୧୯୮॥

ଯହିଁ ତହିଁ ଲେକମାନେ ବିଶ୍ରାମ କରିଲେ । ଭରତ ସମସ୍ତଙ୍କର ସନ୍ଦେଶ ଦେକିଲେ ॥
 ଗୁରୁଙ୍କ ସେବା କରିଣ ଅନୁମତି ପାଇ । ରାମ ଜନମା ସମୀପେ ଗଲେ ହୁଇ ଭାଇ ॥୧॥
 ପଦସେବା କରି କହୁ କହୁ ମୁଦୁବାଣୀ । ସାଦରେ ଭରତ ସବୁ ମାତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନି ॥
 ଜନମାଙ୍କ ସେବା ଅର୍ପି ଶତ୍ରୁ-ସଦନକୁ । ତକାଇ ଆଣି ଆପଣେ ନିଷାଦ-ନାଥକୁ ॥୨॥
 ଚଳିଲେ ସଖାର କରେ ମିଳାଇଣ କର । ବିଶେଷ ସ୍ନେହେ ଶିଥଲ ହୁଏ କଲେବର ॥
 କହନ୍ତି ସଖାକୁ, ମୋତେ ଦେଖାଅ ସେ ସୁନ । ନେହ ମନ ଜାଳା କିଛି କରବି ଶୀତଳ ॥୩॥
 ଯହିଁ ନିଶି ସତା ବେନି ଭାତା ଶୋଇଥିଲେ । କହୁଁ କହୁଁ ନେହ କୋଣ ଲେଟକେ ପୁରଲେ ॥
 ଭରତ ବଚନ ଶୁଣି ହୋଇଣ ବିଷାଦ । ଭରତ ସେ ସ୍ଥାନେ ନେଇ ଚଳିଲା ନିଷାଦ ॥୪॥
 ପବନି ଶିଂଶୁପା ବୃକ୍ଷତଳେ ଯହିଁ ବସିଥିଲେ ଶ୍ରୀରାମ ।

ଅତିଶୟ ସ୍ନେହ ଆଦରେ ଭରତ କରିଲେ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମ ॥୧୯୮॥

ଯେ, ମାତାମାନେ ସମସ୍ତେ ସ୍ନାନ କରି ସାରିଲେଣି, ସେ ଗୁରୁଙ୍କ ଆଦେଶାନୁସାରେ ସେଠାରୁ ଡେର ଉଠାଇ ଚଳିଲେ ॥ ୧୯୭ ॥ ତୌପାର :—ଲେକମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଡେର ପକାଇଲେ । ଭରତ ସମସ୍ତଙ୍କ ଖବର ନେଲେ । ତତ୍ପରେ ଦେବହୂଜନ କରି ଆଜ୍ଞା ପାଇ ହୁଇ ଭାଇ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମାତା କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ ॥ ୧ ॥ ଚରଣ ସେବା କରି ଏବଂ କୋମଳ ବଚନ କହୁ ଭରତ ସମସ୍ତ ମାତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କଲେ । ପୁଣି ଭାଇ ଶତ୍ରୁ ଘୃଙ୍କ ହାତରେ ମାତାମାନଙ୍କର ସେବା ସମର୍ପଣ କରି ସେ ନିଷାଦରାଜକୁ ଡାକିଲେ ॥ ୨ ॥ ସଖା ନିଷାଦରାଜର ହାତରେ ହାତ ମିଳାଇ ଭରତ ଚଳିଲେ । ପ୍ରେମ କିଛି କମ ନୁହେଁ । ତାହା ଫଳରେ ତାଙ୍କ ଶରୀର ଶିଥଳ ହୋଇ-ଯାଇଥାଏ । ଭରତ ସଖାକୁ କହୁଥା'ନ୍ତି, “ଯେଉଁଠାରେ ସୀତା, ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାତି ଶୋଇଥିଲେ, ମୋତେ ସେହି ସ୍ଥାନ ଦେଖାଅ ଏବଂ ମୋ ନେହ ଓ ମନର ଦାହକୁ ଟିକିଏ ଶୀତଳ କର ।” ଏପରି କହୁ କହୁ ତାଙ୍କ ନେହକୋଣରେ ପ୍ରେମାଙ୍ଗୁ

କୁସ ସାଥୀ ଲାଞ୍ଜି ନିହାରି ସୁଦ୍ଧା । ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରମାଣ ପ୍ରଦର୍ଶନ ନାହିଁ ॥
 ଚରଣ ରେଖା ରଜ ଆଶିଷ ଲାଭ । ବନର ନ କହଇ ପ୍ରୀତି ଅଧିକାର ॥୧॥
 କନକ ବିନ୍ଦୁ ଦୁଇ ଗୁଣିକ ଦେଖେ । ଗୁଣେ ସୀସ ସୀୟ ସମ ଲେଖେ ॥
 ସଜଲ ବିଲେତନ ହୃଦୟ ଗଲ୍ଲମ । କହଇ ସଖା ସନ ବଚନ ସୁବାମ ॥୨॥
 ଶ୍ରୀହତ ସୀୟ ବିରହ ଦୁଃଖିନୀ । ଜଥା ଅର୍ଥୁଧ ନର ନାହିଁ ବିଲ୍ଲନୀ ॥
 ପିତା ଜନକ ଦେଉଁ ପଟ୍ଟଚର କେନ୍ଦ୍ର । କରତଲ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜୋରୁ ଜଗ ଜେନ୍ଦ୍ର ॥୩॥
 ସମ୍ପର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଭୂଆଲୁ । ଜେନ୍ଦ୍ର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅମରବଚନ ॥
 ପ୍ରାଣନାଥ ରଘୁନାଥ ଗୋସାଇଁ । ଜୋ ବଡ଼ ହୋଇଥୋ ରାମ ବଡ଼ାଇ ॥୪॥

ପରମ ସୁନ୍ଦର କୁଣ ଶଯ୍ୟା ବିଲେକଣ । କରଲେ ପ୍ରଣାମ ପ୍ରେମେ କଣ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ॥
 ପାଦ-ପଦ୍ମ ରେଖା ନେତ୍ରେ ଲଗାଇଲେ ଆଶି । ଅତିଶୟ ପ୍ରୀତି କହୁ ନ ହୁଏ ବଖାଣି ॥୧॥
 କନକ ବୁଦ୍ଧା ପତିତ ହୃଦ ଗୁଣ ଦେଖି । ଯେନିଲେ ମସ୍ତକେ ବଇଦେହ ସମ ଲେଖି ॥
 ସଜଲ ନୟନ, ଗୁଳି-ପରିତାପ-ଭରେ । କହନ୍ତି ସଖା ସମ୍ପରଣେ ବଚନ ମଧୁରେ ॥୨॥
 ଶ୍ରୀହତ ସତ୍ତା ବିରହେ ଏହୁ ହୃଦୟାଳ । ଯେସନେ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ନାଶ ପୁରୁଷ ମଲିନ ॥
 ଜନକ ଜନକେ ଦେବି କେଉଁ ଧଟାନ୍ତର । ଯା'ର କରଣତ ଯୋଗ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜଗତର ॥୩॥
 ଶୁଣିବ ଚରଣ-କୁଳ-ଚରଣି ଭୂପାଳ । ଯା'ର ଯଶ ପ୍ରଣାମେ ସର୍ବେ ଲେଖପାଳ ॥
 ଯଦ୍ବାକ କରୁଛ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଗୋସାଇଁ । ସେ ବଡ଼ ଯାହାକୁ ରାମ ବିଅନ୍ତି ବଡ଼ାଇ ॥୪॥

ଜଳ ଭରି ଆସିଲା । ଭରତଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ନିଷାଦର ମନରେ ବଡ଼ ବିଷାଦ ହେଲା ।
 ସେ ତାହାକୁ ଭରନ୍ତୁ ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ନେଇଗଲା— ॥ ୩-୪ ॥ ଦୋହା :—
 ଯେଉଁଠାରେ ପବନ ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ ତଳେ ଶ୍ରୀରାମ ବିଶ୍ରାମ କରିଥିଲେ, ସେହି ସ୍ଥାନକୁ
 ଭରତଙ୍କୁ ନିଷାଦରୁ ନେଇଗଲା । ଭରତ ସେହିଠାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମ ଓ ଆଦରରେ
 କଣ୍ଠବତ-ପ୍ରଣାମ କଲେ ॥ ୧୯ ॥ ତୌପାରି :—ସୁନ୍ଦର କୁଣଶଯ୍ୟା ଦେଖି ତାହାକୁ
 ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ-ପୁଷ୍ପକ ଭରତ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣ-ଚିହ୍ନରକ ଆଖିରେ
 ଲଗାଇଲେ । ସେତେବେଳର ପ୍ରେମର ଅଧିକାର କହୁ ହେବନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଭରତ
 ସୀତାଙ୍କ ଅଳଙ୍କାରରୁ ଖସି ପଡ଼ିଥିବା ହୃଦୟର ଗୋଟି ସ୍ପର୍ଶକଣ ବା ତାକୁ ଦେଖିଲେ
 ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ସୀତାଙ୍କ ସମାନ ମନେ କରୁ ଶିର ଉପରେ ରଖିଲେ । ତାହାଙ୍କ ନେତ୍ର
 ପ୍ରେମାଗ୍ର ଜଳରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ହୃଦୟରେ ଗୁଳି ପୁରୁ ରହିଥାଏ । ସେ ସଖାକୁ ସୁନ୍ଦର
 ବଚନ ବୋଲିଲେ— ॥ ୨ ॥ “ଏ ସ୍ପର୍ଶକଣ ବା ତାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସୀତାଙ୍କ ବିରହରେ
 ଶ୍ରୀହତ ଏବଂ କାନ୍ତସ୍ଥାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି । ରାମ-ବିରହରେ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟର ନରନାରୀ
 ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଶ୍ରୀହତ ଓ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି । ସୀତାଙ୍କର ପିତା ରାଜା
 ଜନକ । ଜଗତରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଯୋଗ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଯାହାଙ୍କ ହାତ ମୁଁଠାରେ, ସେହି ଜନକଙ୍କ
 ସହିତ ମୁଁ କାହାକୁ ଉପମା ଦେବି ? ॥ ୩ ॥ ସ୍ପର୍ଶକଣର ସୂର୍ଯ୍ୟ ରାଜା ଦଶରଥ ସୀତାଙ୍କର

ପତି ଦେବତା ସୁଖୀୟ ମନି ସୀତା ସାଥୀ ଦେଖି ।

ବିହରତ ହୃଦୟ ନ ହୁଏତ ହର ପବିତେ କଠିନ ବିସେଷି ॥୧୯୯॥

ଲଳନ ଜୋଗୁ ଲଳନ ଲୟୁ ଲେନେ । ଭେ ନ ଭାଇ ଅସ ଅହୁଁ ନ ହୋନେ ॥
ପୁରଜନ ପ୍ରିୟ ପିତା ମାତା ଦୁଲରେ । ସିୟ ରଘୁବୀରହୁ ପ୍ରାନପିଆରେ ॥୧॥
ମୁଦୁ ମୁରତି ସୁକୁମାର ସୁଗୁଞ୍ଜ । ତାତ ବାଉଁ ତନ ଲଗ ନ କାଉଁ ॥
ତେ ବନ ସହୁଁ ବିପତି ସବ ରାଣୀ । ନିଦରେ କୋଟି କୁଲସ ଏହି ଗୁଣୀ ॥୨॥
ରାମ ଜନମି ଜଗୁ ଶାନ୍ତି ଉଜାଗର । ରୁପ ସୀଲ ସୁଖ ସବ ଗୁନ ସାଗର ॥
ପୁରଜନ ପରିଜନ ଗୁରୁ ପିତା ମାତା । ରାମ ସୁଗୁଞ୍ଜ ସବୁ ସୁଖଦାତା ॥୩॥
ବେଶିଉ ରାମ ବଡ଼ାଉ କରୁଣୀ । ବୋଲନ୍ତି ମିଳନ ବିନୟ ମନ ହରୁଣୀ ॥
ସାରଦ କୋଟି କୋଟି ସତ ସେଷା । କର ନ ସକହି ପ୍ରଭୁ ଗୁନ ଗନ ଲେଖା ॥୪॥

ପତିବତା ପୁଣି ପୁରମଣି-ମଣି ଦେଖି ସୀତା କୁଣି ଶେଷ ।

ଏ ବସ ବିଦାଶ୍ଚି ନ ହୁଅଇ ମୋର ପବିରୁ କଠିନ ହେଜ ॥୧୯୯॥

ଲଳନ-ଯୋଗ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଅନୁଜ ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ହୋଇ ନାହିଁ, ନାହିଁ ଭାଇ, ନ ହେବେ ଏସନ ॥
ପୁରଜନ ପ୍ରିୟ, ପିତା ମାତାଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି । ସୀତା ରଘୁନନ୍ଦନଙ୍କ ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟ ଅତି ॥୧॥
ସୁକୁମାର ସୁଖବ ସେ ମୁହୂଳ ଶରୀର । ଲବି ନାହିଁ ଦେହେ କେବେ ଉଦ୍‌ଗ୍ର ସମୀର ॥
ସେ ବନେ ରହନ୍ତୁ ସହ ବିପତ୍ତି ନିତୟ । କୋଟି କୁଳଶକ୍ତି ନିନ୍ଦା କରେ ଏ ହୃଦୟ ॥୨॥
ରାମ ଜନମି ଜଗତ କଲେ ଉଜାଗର । ରୁପ ଶୀଳ ସୁଖ ସବ ସଦ୍‌ଗୁଣ ସାଗର ॥
ପୁରଜନ ପରିଜନ ଗୁରୁ ପିତା ମାତା । ସୁଖବେ ସମସ୍ତଙ୍କର ରାମ ସୁଖଦାତା ॥୩॥
ବଲ୍ଲଭ ସୁଖା ରାମଙ୍କ ବଡ଼ାଇ କରଇ । ତଥାବାଣ୍ଟି ବିନୟ ମନକୁ ହରଇ ॥
କୋଟି ସରସ୍ୱତୀ ପୁଣି ଶେଷ କୋଟି ଶତ । ଲେଖି ରାମ ଗୁଣ କର ନ ପାରିବେ ଅନ୍ତ ॥୪॥

ଶୁଣିବ, ଯାହାଙ୍କ ଶାଶ୍ୱତ ପ୍ରତି ଅମରବୀ-ପତି ଲଭୁ ମଧ୍ୟ ଶୁଣ୍ୟପରାୟଣ । ପ୍ରଭୁ
ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସୀତାଙ୍କର ପ୍ରାଣନାଥ; ସେ ପ୍ରଭୁ ଏତେ ବଡ଼ ଯେ, ସମୀପରେ ଯେ କେହି
ସୁଖା ବଡ଼ ହୁଏ, ସେହିପ୍ରାଣମୟ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ବଳମା ଯୋଗେ ହିଁ ବଡ଼ ହୁଏ ॥ ୪ ॥
କୋହା :—ସେହି ପତିଦେବତା ନାୟଣିରାମଣି ସୀତାଙ୍କ କୁଶଳିନୀ ଦେଖି ମୋର
ହୃଦୟ ଚକିତ ହୋଇ ଯାହା ଫାଟି ଯାଉନାହିଁ ! ଶଙ୍କର ! ଏହା ବକ୍ତ୍ରାରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ
କଠୋର ! ॥ ୧୯୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ମୋର ସାନ ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଓ
ପ୍ରେମର ଯୋଗ୍ୟ । ଏପରି ଭଲ ଅଙ୍ଗତରେ କାହାଣୀକୁ ମିଳିନାହିଁ, ବର୍ଣ୍ଣମାନ କାହାଣୀ
ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ କାହାଣୀକୁ ମିଳିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅଯୋଧ୍ୟା ଲେଙ୍କର
ପ୍ରିୟ, ମାତାପିତାଙ୍କର ଅଲ୍ପଅଳ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ସୀତାରାମଙ୍କ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ; ଯାହାଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି
କୋମଳ ଏବଂ ସୁଖ ସୁକୁମାର, ଯାହାଙ୍କ ଶରୀରରେ କଦାପି ଗରମ ପବନ ଲାଗିନାହିଁ,
ସେ ବନରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବିପତ୍ତି ସହନ କରୁଅଛନ୍ତି । ହାୟ ! ମୋର ଏ ଛୁତି

ସୁଖସରୁପ ରଘୁବଂସମନ ମଂଗଲ ମୋଦ ନିଧାନ ।

ତୋ ସୋର୍ତ୍ତକ କୁସଂଜାୟି ମହି ବଧୁ ଗତି ଅତି ବଲବାନ ॥୨୦୦॥

ରାମ ସୁନା ଦୁଖ କାନ ନ କାଉ । ଜୀବନତରୁ ଜିମି ଜୋଗର୍ତ୍ତର ରାଉ ॥
ପଲକ ନୟନ ଫଳ ମନ ଜେହୁ ଭାଷା । ଜୋଗର୍ତ୍ତୁଁ ଜନନି ସକଲ ଦିନ ରାଷା ॥୧॥
ତେ ଅବ ଫିରିତ ବସିନ ପଦଗୁଣ । କନ୍ଦ ମୂଲ ଫଲ ପୁଲ ଅହାଶ ॥
ଧର କେକର ଅମଂଗଲ ମୂଲ । ଭରସି ପ୍ରାନ୍ ପ୍ରିୟତମ ପ୍ରତିକୂଲ ॥୨॥
ମେଁ ଧର ଧର ଅଭ ଉଦଧୁ ଅଶ୍ରୁଗୀ । ସବୁ ଉତପାତୁ ଭୟରୁ ଜେହୁ ଲଗୀ ॥
କୁଲ କଲଂକୁ କର ସୁଜେହ ବଧାତା । ସାର୍ଦ୍ଦ ବୋହୁ ମୋହି ଖାଉ କୁମାତା ॥୩॥

ସେ ପୁଣ୍ୟ-ସରୁପ ରଘୁକୁଳ-ରୁପ ମଙ୍ଗଳ-ମୋଦ-ନିଧାନ ।

କୃଷି ବିପ୍ଳବଣ ଶୁଅନ୍ତୁ ମସ୍ତକେ ବଧୁଗତି ବଳବନ ॥୨୦୦॥

ରାମ କେବେ ହୁଏ ଶୁଣି ଶ୍ରବଣେନ ଥିଲେ । ଜୀବନ ତରୁ ଯେମନ୍ତେ ରାଜା ଜରିଥିଲେ ॥
ପଲକ ନୟନେ ଫଣୀ ମଣିକୁ ଯେପରି । ଜରିଥିଲେ ମାତା ସଦେ ବଦସ ଶବସ ॥୧॥
ସେ ଏବେ ବନେ ବୁଲନ୍ତୁ ପାଦରେ ଗୁରୁଣ । କନ୍ଦମୂଲ ଫଳ ଫୁଲ ଆହାର କଣିଶ ॥
ଧର କେକରୁ-ଜନୟୀ ଅମଙ୍ଗଲ ମୂଲ । ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟତମଙ୍କର ହେଲ ପ୍ରତିକୂଲ ॥୨॥
ଅଶ୍ରୁଗୀ ପାପ ଉଦଧୁ ମୋତେ ଧର ଶତ । ହୋଇଲ ସା' ଲଗି ଏହି ଉପାତ ସମସ୍ତ ॥
କୁଲର କଳଙ୍କ କର ସୁଜିଲ ବଧାତା । ସ୍ତମିତ୍ରୋହୀ ବରାଲ ମୋତେ ମୋ କୁମାତା ॥୩॥

କଠୋରତାରେ କୋଟିଏ ବନକୁ ମଧ୍ୟ ହତାହର କରି ଦେଲ । ॥ ୧-୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର,
ଜନ୍ମ (ଅବତାର) ଗ୍ରହଣ କରି ଜଗତକୁ ଉଦ୍ଧୃତ କରିଦେଲେ । ସେ ରୁପ, ଚରିତ୍ର,
ପୁଣ୍ୟ ଓ ସମସ୍ତ ପୁଣ୍ୟର ସାଗର । ନଗରବାସୀ, କୁଟୁମ୍ବୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ପିତାମାତା ଆଦି
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସ୍ବରୂପ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରେ ॥ ୩ ॥ ଶତ୍ରୁ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରଣିପାତ
କରନ୍ତି । କଥାବାଣୀ, ମିଳନ ଭଙ୍ଗ ଓ ବିନୟନରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ହରଣ କରି
ନିଅନ୍ତି । କୋଟିଏ ସରସ୍ବତୀ ଓ ଶହେ କୋଟି ଶେଷ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁଣ୍ୟସମୂହ
ଲେଖି ଶେଷ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ କୋହା.—ପୁଣ୍ୟସରୁପ ରଘୁବଂଶ-ଶିରୋମଣି
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ମଙ୍ଗଳ ଓ ଆନନ୍ଦର ଉତ୍ସାର ! ସେ ପୁଣି ଭୂର୍ ଉପରେ କୃଷି ବିପ୍ଳବ
ଶୋଭିଅଛନ୍ତି । ବଧାତାର ରତି ଅତି ବଳବାନ ॥ ୨୦୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ.—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
କଦାପି କାନରେ ହୁଏର ନାମ ଶୁଣି ନାହାନ୍ତି । ମହାବଳ ସ୍ବର୍ଗ ଜୀବନ-ରୂପ ପରି
ତାଙ୍କୁ ଜରି ରହିଥିଲେ । ସମସ୍ତ ମାତା ମଧ୍ୟ ରାତିଦିନ ପଲକ ନୟନର ତୋଳା ଏବଂ
ସାପ ଆପଣାର ମଣିକୁ ସମ୍ଭାଳି ରଖିଲ ପରି ତାହାଙ୍କୁ ସହ ସହକାରେ ଜରି ରହିଥିଲେ ॥ ୧ ॥
ସେହି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏବେ ବନ ମଧ୍ୟରେ ପାଦରେ ବିଚରଣ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ
କନ୍ଦମୂଲ ଓ ଫଳଫୁଲ ଖେଳନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଅମଙ୍ଗଲର ମୂଲ କେବେହୁଁ ଧରକାର,
ଯେ ଆପଣ ପ୍ରାଣ-ପ୍ରିୟତମ ପତିଙ୍କ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିକୂଳ ହୋଇରାଲ ! ॥ ୨ ॥ ମୋପରି

ସୁନି ସପ୍ତେମ ସମୁଦ୍ଧାତ୍ମ ନିଷାଦୁ । ନାଥ କରିଅ କର ବାନ୍ଧି ବିଷାଦୁ ॥
 ରାମ ଭୁବନ ପ୍ରିୟ ଭୁବନ ପ୍ରିୟ ରାମନି । ସୁଦ ନିରଜୋୟ ଦୋୟ ବିଧି ବାମନି ॥୩॥
 ବିଧି ବାମ ଗା କରମା କଠିନ ଜେହିଁ ମାତୁ ଗାନ୍ଧୀ ବାହୁରା ।
 ତେହି ଗତି ପୁନି ପୁନି କରହିଁ ପ୍ରଭୁ ସାଦର ସରହନା ବାହୁରା ॥
 ଭୁଲସୀନ ଭୁଲସୋ ରାମ ପ୍ରୀତିମୁ କହୁଛୁ ହୋଁ ହୋଁ ହେଁ କିଏ ॥
 ପରିନାମ ମଂଗଲ ଜାନି ଅପନେ ଆନିଏ ଧୀରଜ ହିଏ ॥

ଅଂତରଜାମୀ ରାମୁ ସବୁତ ସପ୍ତେମ କୃପାପୁତନ ।

ତଳିଅ କରିଅ ବିଶ୍ରାମୁ ସୁଦ ବିରୁଦ୍ଧ ଦୃଢ଼ ଆନି ମନ ॥୨୦୧॥
 ସଖା ବଚନ ସୁନି ଭର ଧରି ଧୀର । ବାସ ତଳେ ସୁମିରତ ରଘୁବାସ ॥
 ସୁଦ ସୁଧ ପାଇ ନଗର ନର ନାଶ । ତଳେ ବିଲେକନ ଆରତ ଶ୍ରୀ ॥୧॥

ଶୁଣି ଅତିଶୟ ପ୍ରେମେ ବୁଝାଏ ନିଷାଦ । ନାଥ, ଅକାରଣେ କର୍ମା କରୁଛ ବିଷାଦ ॥
 ରାମ ଭୁମ ପ୍ରିୟ, ଭୁମେ ପ୍ରିୟ ରାମଜର । ଏ ଦୋଷ ନିବୁଦ୍ଧ ଅଟେ ବିଧାତା ବାମର ॥୩॥

ବିପକ୍ଷତ ବିହର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସୁକଠୋର ଯେ କଲ କୁପତି ଜନନୀ ।

ଭୁମକୁ ବାରମ୍ବାର ପାତରେ ରଘୁବର ପ୍ରଣୀୟୁଥିଲେ ସେ ରଜନୀ ।

ସତ୍ୟ କହୁଛୁ ଭୁମ ସମ, ନାହାନ୍ତି ରାମ ପ୍ରିୟତମ,

ସଦୃଶେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଆଣ, ଭୁଲସୀ ପରିଣାମ ବିରୁଦ୍ଧ କଲ୍ୟାଣ ପରମ ॥

ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ରାମ ସଙ୍କୋଚ-ସଦନ, ପ୍ରେମ-କୃପା-ପାଶବାର ।

କରନ୍ତୁ ବିଶ୍ରାମ ଦୁଇଦେ ଏସନ ଦୃଢ଼ କରଣ ବିରୁଦ୍ଧ ॥୨୦୧॥

ଶୁଣନ୍ତେ ସଖା ବଚନ ଦୁଇେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି । ବାସେ ଆସମିଲେ ରଘୁନାଥକୁ ସ୍ତମ୍ଭ ॥
 ଏହି ସମାବୁର ପାଇ ପୁର ନାଶ ନରେ । ତଳିଲେ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଅଛି ଆରତରେ ॥୧॥

ପାପ-ପାତର ଓ ହତଭାବ୍ୟକୁ ଧୂଳିକାର ! ଧୂଳିକାର ! ଯାହା ଯୋଗୁ ଏ ସବୁ ଉତ୍ପାତ
 ହୋଇଗଲା । ବିଧାତା ମୋତେ କୁଳର କଳଙ୍କ କରି ଜନ୍ମ ଦେଲା ଏବଂ କୁମାତା ମୋତେ
 ସ୍ବାମୀଦ୍ରାସ୍ତ୍ର କରିଦେଲା । ” ॥ ୩ ॥ ଏହା ଶୁଣି ନିଷାଦରାଜ ପ୍ରେମପୁଞ୍ଜ ବୁଝାଇବାକୁ
 ଲାଗିଲା, “ହେ ନାଥ ! ଆପଣ କାହିଁକି ବୃଥାରେ ବିଷାଦ କରୁଅଛନ୍ତି ? ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
 ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଏବଂ ଆପଣ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରିୟ । ଏହାହିଁ ନିଶ୍ଚିତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଦୋଷ
 ତ ପ୍ରତିକୂଳ ବିଧାତାର ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ — ପ୍ରତିକଳ ବିଧାତାର କାର୍ଯ୍ୟ ବଡ଼ କଠୋର ।
 ତାହା ହିଁ ମାତା କୈକେୟୀଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର ବିଭ୍ରମ କରିଦେଲା । ସେ ରାତିରେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
 ବାରମ୍ବାର ଆଦରପୁଞ୍ଜ ଆପଣଙ୍କୁ ଅତିଶୟ ପ୍ରଣୀୟା କରୁଥିଲେ । ଭୁଲସୀ ଦାସ କହନ୍ତି—
 (ନିଷାଦରାଜ କହୁଥିଲେ ସେ), ଆପଣଙ୍କ ପରି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆଉ କେହି ପ୍ରିୟ
 ନୁହନ୍ତି; ଏହା ମୁଁ ରାଣ ଖାଇ କହୁଅଛି । ପରିଣାମରେ ମଙ୍ଗଳ ହେବ—ଏହା ଜାଣି

ପରଦର୍ଶନା କରି କରୁଛି ପ୍ରନାମ । ଦେଖି କୈକେୟୀ ଖୋରି ନିକାମା ॥
 ଭରି ଭରି ବାରି ବିଲେଚନଲେଖି । ବାମ ବିଧାତାକୁ ଦୃଷ୍ଟନ ଦେଖି ॥୨॥
 ଏକ ସରସୁଛି ଭରତ ସନେହ । କୋଇ କହ ନୃପତି ନିବାହେଉ ନେହୁ ॥
 ନିଂଦଣ୍ଡ ଆପୁ ସରସୁ ନିଷାଦକୁ । କୋ କହ ସକଳ ବିମୋହ ବିଷାଦକୁ ॥୩॥
 ଏକ ବିଧି ଗତି ଲେଖୁ ସବୁ ଜାଗା । ଶ୍ରୀ ରାମସାର ଗୁଣାସ ଲଗା ॥
 ଗୁରୁକୁ ସୁନାର୍ଥୁ ଚଢ଼ାଇ ସୁଡ଼ାଇ । ନନ୍ଦ ନାବ ସବ ମାକୁ ଚଢ଼ାଇ ॥୪॥
 ଦଣ୍ଡ ଶୁଣି ମହୁ ଶ୍ରୀ ସବୁ ପାସ । ଉତ୍ତରି ଭରତ ତବ ସବୁ ସିଂହାସ ॥୫॥
 ପ୍ରାଚୀନି ସ୍ତ୍ରୀ କରି ମାତା ପଦ ବନ୍ଧୁ ଗୁରୁକୁ ପିରୁ ନାର ।
 ଆଗେ କିଏ ନିଷାଦ ଗନ ଖେଳେଇ କଟକୁ ଚଲାଇ ॥୬॥

ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରି ସବେ କରନ୍ତୁ ଜୁହାର । କୈକେୟୀକୁ ଦୋଷଦେଇ ଅନେକ ପ୍ରକାର ॥
 ନେମ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି କରି ଅଶ୍ରୁ ବିସର୍ଜନ୍ତୁ । ବାମ ବିଧାତା ଉପରେ ଦୋଷ ଆସେପ୍ରତି ॥୭॥
 ଭରତଙ୍କ ସ୍ବେଦ କେହ ପ୍ରଶଂସା କରଇ । ପ୍ରେମ ପାଲିଲେ ନୃପତି, ଅନ୍ୟ କେ କହଇ ॥
 ଆପଣାକୁ ନିଜ ନିଷାଦକୁ ପ୍ରଶଂସନ୍ତୁ । ବିମୋହ ବିଷାଦ କହୁପାରେ କା' ଶକତି ॥୮॥
 ଏ ଶବ୍ଦେ ଶୁଣି ରେ ଲୋକେ ଅନିଦ୍ରା ରହଲେ । ପ୍ରଭାତ ହୁଅନ୍ତେ ପାର ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥
 ହୃଦର ନାବେ ଚଢ଼ାଇ ଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠକୁ । ନବ ନାବେ ଚଢ଼ାଇଲେ ଜନନୀମାନଙ୍କୁ ॥୯॥
 ଶୁଣିଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟେ ପାର ସମସ୍ତେ ହୋଇଲେ । ଓହ୍ଲାଇ ଭରତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳିଲେ ॥୧୦॥
 ପ୍ରାଚୀନି ସ୍ତ୍ରୀ କରି ମାତା ପଦ ବନ୍ଧୁ ଗୁରୁକୁ ଶିର ନୁଆଇ ।
 ଆଗେ ଚଳାଇଣ ନିଷାଦ-ମଣ୍ଡଳୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଲେ ଚଳାଇ ॥୧୧॥

ଆପଣ ଦୁଇପୁରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କରନ୍ତୁ ॥ ସୋରଠା — ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅନୁରୀମୀ,
 ସଙ୍କୋଚ, ପ୍ରେମ ଓ କୃପାର ଧାମ, ଏହା ବିଶ୍ବର କରି ଏବଂ ମନରେ ଦୃଢ଼ତା ଆଣି
 ଚାଲନ୍ତୁ ଏବଂ ବିଶ୍ବାସ କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୨୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ସଖାର ବଚନ ଶୁଣି,
 ଦୁଇପୁରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସ୍ବରଣ-ସୁବକ ଭରତ ତେରୁକୁ ଚାଲିଲେ । ନଗରର
 ସମସ୍ତ ସ୍ବାସ୍ଥରୁଷ ଶ୍ରୀରାମ ରହୁଥିବା ସ୍ଥାନର ସମାଗୁର ପାଇ ଅତିଶୟ ଆଗୁର ହୋଇ
 ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଦେଖିବାକୁ ଚାଲିଲେ ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ପଶ୍ୟମାନ କରୁଥା’ନ୍ତି
 ଏବଂ କୈକେୟୀଙ୍କୁ ବହୁତ ଦୋଷ ଦେଉଥା’ନ୍ତି । ନେମ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ପ୍ରତିକୂଳ
 ବିଧାତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦୋଷ ଦେଉଥା’ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ କେହ କେହ ଭରତଙ୍କ ସ୍ବେଦର ପ୍ରଶଂସା
 କରୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ କେହ କେହ କହୁଥା’ନ୍ତି — “ରାଜା ଆପଣାର ପ୍ରେମ ଭଲ ଭାବରେ
 ପାଳନ କଲେ !” ସମସ୍ତେ ଆପଣା ଆପଣାର ନିଜା କରି ନିଷାଦକୁ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥା’ନ୍ତି ।
 ସେହି ସମୟର ବିମୋହ ଓ ବିଷାଦ କିଏ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ପାରିବ ? ॥୩॥ ଏହିରୂପେ ସେ
 ଗତି ସମସ୍ତ ଲୋକ ଜାଗ୍ରତ ଗହଲେ । ସକାଳ ହେବା ମାତେ ନୌକାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲଗିଲ ।
 ସେମାନେ ହୃଦର ନୌକା ଉପରେ ପ୍ରଥମେ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଚଢ଼ାଇଲେ ଏବଂ ତପ୍ତରେ

କପୁତ୍ତି ନିଷାଦନାୟୁ ଅଗୁଆଇଁ । ମାତୁ ପାଲଙ୍ଗ ସକଳ ଚଲଇଁ ॥
 ସାଥ ବୋଲଇ ଭାଇ ଲଗୁ ଖାନ୍ତା । ବିପ୍ରହ ସହିତ ଗର୍ଭରୁ ଗୁର ଖାନ୍ତା ॥୧॥
 ଆପୁ ସୁରସରିହି ଖାନ୍ତା ପ୍ରନାୟୁ । ସୁମିରେ ଲଖନ ସହିତ ସିନ୍ଧୁ ଗୁମୁ ॥
 ଗର୍ଭନେ ଭରତ ପୟାଦେହିଁ ପାଏ । କୋତଲ ସଂଗ ଜାହିଁ ଡୋରିଆଏ ॥୨॥
 କହୁଛି ସୁସେବକ ବାରୁଁ ବାସ । ହୋଇଅ ନାଥ ଅଶ୍ୱ ଅସର୍ପୁରୁ ॥
 ଗୁମୁ ପୟାଦେହିଁ ପାୟୁଁ ସିଧାଏ । ହମ କହଁ ରଥ ଗଜ ବାଜି ବନାଏ ॥୩॥
 ସିର ଭର ଜାହିଁ ଉଚିତ ଅସମୋର । ସବ ତେଁ ସେବକ ଧରମୁ କଠୋର ॥
 ଦେଖି ଭରତ ଗତି ସୁନି ମୁଦୁବାମ । ସବ ସେବକଗନ ଗରୁଁ ଗଲମା ॥୪॥

ନିଷାଦ ଅଧପତିକୁ ଅନ୍ତତେ କରଣ । ମାତାମାନଙ୍କ ପାଲଙ୍ଗି ତହୁଁ ଚଳାଇଣ ॥
 ତଳାଇ ସାନଭାଇକୁ ସଙ୍ଗେ କରିଦେଲେ । ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଠ ବିପ୍ରଙ୍କ ସହ ବିଜେ ହେଲେ ॥୫॥
 ସୁସୁଁ ସୁର-ସହିତକୁ କରଣ ପ୍ରଣାମ । ସୁମର ଲକ୍ଷଣ ସହ ବଜାଦେହୀ ରାମ ॥
 ଗମିଲେ ଭରତ ଖାଲି ପାଦେ ଗୁଲିକରି । ସଙ୍ଗେ ଗୁଲିଆନ୍ତୁ ଖାଲି ଅଶ୍ୱ ବାସ ଧରି ॥୬॥
 ବାରମ୍ବାର କହୁଥାନ୍ତି ସୁସେବକଗଣ । ଗୁଲୁଗୁ ଗୋସାଇଁ, ଅଶ୍ୱ କରି ଆଗେହଣ ॥
 ରାମ ଖାଲି ପାଦେ ଯାଇଛନ୍ତି ଗୁଲି ଗୁଲି । ରଥ ହସ୍ତ ହସ୍ତୀ ମୋ ନମନ୍ତେ ଗଡ଼ା ଖାଲି ॥୭॥
 ଶିର ଭାରେ ଯିବା ଅଟେ ଉପପ୍ରକ୍ତ ମୋର । ସେବକ ଧର୍ମ ସମସ୍ତ ଧର୍ମରୁ କଠୋର ॥
 ଶୁଣି ମୁଦୁବାଣୀ ଦେଖି ଗତି ଭରତଙ୍କ । ଗୁଳରେ ତରଳି ଯା'ନ୍ତି ସମସ୍ତ ସେବକ ॥୮॥

ନୂଆ ନାବ ଉପରେ ମାତାମାନଙ୍କୁ ଚଢ଼ାଇଲେ ॥ ୪ ॥ ଗୁରୁ ପକ୍ଷରେ ସମସ୍ତେ ଗଙ୍ଗାନଦୀ
 ପାର ହୋଇଗଲେ । ତହୁଁରେ ଭରତ ଓହ୍ଲାଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳିଲେ ॥ ୫ ॥
 କୋହା — ସେ ପ୍ରାତଃକାଳର ଶିଶୁସବୁ ସମ୍ପାଦନ କରି ମାତାମାନଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନ
 କଲେ ଏବଂ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଶିର ନୂଆଇ ନିଷାଦଗଣଙ୍କୁ (ପଥ ଦେଖାଇବା ନମନ୍ତେ)
 ଆଗରେ ରଖିଲେ ଏବଂ ସେନା ତଳାଇ ଦେଲେ ॥ ୬ ॥ ତୌପାସ — ସେ
 ନିଷାଦଗଣଙ୍କୁ ଆଗରେ ରଖି ମାତାମାନଙ୍କର ପାଲଙ୍ଗି ସହ ପଛରେ ଚଳାଇଲେ ।
 ସାନ ଭାଇ ଶତ୍ରୁଗୁଣଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗ କରିଦେଲେ । ତହୁଁରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ
 ସହିତ ଗୁରୁ ଗମନ କଲେ ॥ ୭ ॥ ତହୁଁରେ ଭରତ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ ଏବଂ
 ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମେତ ସୀତାରାମଙ୍କୁ ସ୍ୱରଣ କଲେ । ଭରତ ପାଦରେ ଗୁଲିଲେ । ତାଙ୍କ
 ସହିତ ଖାଲି ଅଶ୍ୱ (ଶୋଭାଯାତ୍ରାର ସ୍ୱସଜ୍ଜିତ ଅଶ୍ୱ ପରି) ଲଗାମବନ୍ଧା ହୋଇ ଗୁଲିଆଆନ୍ତି ॥୮॥
 ଉତ୍ତମ ସେବକମାନେ ବାରମ୍ବାର କହୁଥା'ନ୍ତି, “ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ
 ଚଢ଼ନ୍ତୁ ।” ଭରତ ଉତ୍ତର ଦେଉଥାଆନ୍ତି, “ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତ ପାଦରେ ଗୁଲି ଗଲେ । ଆଉ
 ଖାଲି ଆମ ପାଇଁ ରଥ, ହାତୀ ଓ ଘୋଡ଼ା ଗଡ଼ାହୋଇଛନ୍ତି ! ॥୯॥ ମୋର ତ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୁଲି
 ଗୁଲି ଯିବା କଥା । ସେବକର ଧର୍ମ ସବୁଠାରୁ ବଳି କଠିନ । ଭରତଙ୍କ ଦଶା ଦେଖି ଓ
 କୋମଳବାଣୀ ଶୁଣି ସମସ୍ତ ସେବକ ଗୁଳା ହେତୁ ତରଳି ଯାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥

ଭରତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପ୍ରହର କହଁ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରବେଶୁ ପ୍ରୟାଗ ।

କହତ ରାମ ସିନ୍ଧୁ ରାମ ସିନ୍ଧୁ ଜମଣି ଭର୍ମଣି ଅନୁରାଗ ॥୨୦॥

ଝଲକା ଝଲକତ ପାୟୁଛ କୈସେ । ପଙ୍କଜ କୋସ ଓସ କନ ଜୈସେ ॥

ଭରତ ପୟାଦେହିଁ ଆଏ ଆଜୁ । ଭୟଭ ଦୁଷିତ ସୁନି ସକଳ ସମାଜୁ ॥୧॥

ଶବର ଲାଞ୍ଜ ସବ ଲେଗ ନହାଏ । ଖଣ୍ଡ ପ୍ରମାମୁ ହି ବେନହିଁ ଆଏ ॥

ସବଧୁ ସିତାସିତ ମାର ନହାନେ । କିଏ ଦାନ ମହୁସୁର ସନମାନେ ॥୨॥

ଦେଶତ ସ୍ୟାମଲ ଧବଳ ହଲେରେ । ପୁଲକ ସଖର ଭରତ କର ଜୋରେ ॥

ସକଳ କାମପ୍ରଦ ଶାରଥୀରାଜ । ବେଦ ବିଦିତ ଜଗ ପ୍ରଗଟ ପ୍ରସାଦ ॥୩॥

ମାଗଇଁ ଶୁଣ ତ୍ୟାଗି ନିଜ ଧରମୁ । ଆରତ କାହ ନ କରଇ କୁକରମୁ ॥

ଅସ ଜୟ ଜାନି ସୁଜାନ ସୁଦାମା । ସଫଳ କରହିଁ ଜଗ ଜାତକ ବାମା ॥୪॥

ଭରତ ତୃତୀୟ ପ୍ରହରେ ଯାଉଣ ପ୍ରବେଶ କଲେ ପ୍ରୟାଗେ ।

କହ କହ ରାମ ରାମ ସୀତା ରାମ ଉତୁଲିଣ ଅନୁରାଗେ ॥୨୦॥

ଫୋଟକା ତରଣତଳେ ଶୋଭଇ ତେମନ୍ତ । ପଙ୍କଜ କୋଷେ ଶିଖିର ଶୀତର ଯେମନ୍ତ ॥

ଭରତ ଆସିଲେ ପାଦେ ଗୁଲି ଗୁଲି ଆଜ । ଶୁଣି ଦୁଷିତ ହୋଇଲେ ସକଳ ସମାଜ ॥୧॥

ଶବର ନେଲେ, ସମସ୍ତେ ସ୍ଥାନ କରିଲେଣି । ତହୁ ପ୍ରଣାମ କରିଲେ ଆସିଣ ହି ବେଣୀ ॥

ବଧୁ ସହ ସିତାସିତ ମରେ କରି ସ୍ଥାନ । ସମ୍ମାନ ମହାପୁରକୁ ଦେଲେ ବହୁ ଦାନ ॥୨॥

ଦେଖି ଶ୍ୟାମଲ ଧବଳ କରୋଲ ଭରତ । ପୁଲକ ଦେହେ ଶୁଷିଲେ ଯୋଡ଼ି ପ୍ରସାଦ ॥

ସକଳ କାମନା-ପ୍ରଦ ଶର୍ପ ଅଧୀଶ୍ୱର । ଲେକେ ବେଦେ ପୁବିଦିତ ପ୍ରସବ ରୁମର ॥୩॥

ମାଗୁଅଛୁ ଭିକ୍ଷା ତେଜ ଆପଣା ଧରମ । ଆରତ ନ କରେ ଅବା କେଉଁ କୁକରମ ॥

ଏହା ମନେ ବିରୁଦ୍ଧିତ ତହୁର ହୃଦାମ । ହୃଦଳ କରନ୍ତି ଭବେ ଯାତକର ବାଣୀ ॥୪॥

କୋହା .—ପ୍ରେମରେ ଉତ୍ତପିତ ହୋଇ ‘ସୀତାରାମ’ ‘ସୀତାରାମ’ କହୁ ଭରତ ତୃତୀୟ ପ୍ରହରେ ପ୍ରୟାଗରେ ଯାଇ ପ୍ରବେଶ କଲେ ॥ ୨୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ .—ତାଙ୍କ

ତରଣରେ କମଳକୋଷ ଉପରେ ଶିଖିର ବିନ୍ଦୁ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ସବୁ ଫୋଟକା ଶୋଭା ପାଉଥାଏ । ଭରତ ଆଜି ପାଦରେ ଗୁଲି ଅପିଅଛନ୍ତି, ଏହା ଶୁଣି ସାରା ସମାଜ ଦୁଷିତ ହେଲା ॥ ୧ ॥ ସମସ୍ତେ ସ୍ଥାନ କରି ପାରିଲେଣି ବୋଲି ଭରତ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଲେ,

ସେତେବେଳେ ସେ ହି ବେଣୀ ପାଖକୁ ଆସି ତାହୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ତହୁରେ ବଧୁସୁବକ ଗଜାଧିପତିର ଶ୍ୱେତ ଓ ଶ୍ୟାମଲ ଜଳରେ ସ୍ଥାନ କଲେ ଏବଂ ଦାନ ଦେଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନିତ କଲେ ॥ ୨ ॥ ଶ୍ୟାମ ଓ ଶ୍ୱେତ ଲହରୀମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଭରତଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ଏବଂ ସେ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲେ, “ହେ ଶର୍ପସ୍ତର !

ତୁମେ ସମସ୍ତ କାମନାର ପୁରଣକାରୀ । ତୁମ ପ୍ରସବ ସକଳ ବେଦରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏବଂ ସଫାରେ ପ୍ରକାଶିତ ॥ ୩ ॥ ମୁଁ ଆପଣା ଧର୍ମ ତ୍ୟାଗ-ପୁରକ ରୁମକୁ ଭିକ୍ଷା ମାଗୁଅଛୁ !

ଅରଥ ନ ଧରମ ନ କାମ ରୁଚି ଗତି ନ ଚହେଁ ନିରବାନ ।

ଜନମ ଜନମ ରକ୍ତ ରାମ ପଦ ଯୁକ୍ତ ବରଦାନୁ ନ ଆନ ॥୨୦॥
ଜାନହୁଁ ରାମୁ କୁଟିଳ କରି ମୋହୀ । ଲେଗ କହଇ ଗୁର ସାକ୍ଷିବ ଦ୍ରୋହୀ ॥
ସୀତା ରାମ ଚରନ ରକ୍ତ ମୋହେ । ଅନୁଦିନ ବଡ଼ଇ ଅନୁଗ୍ରହ ତୋରେ ॥୧॥
ଜଳଦୁ ଜନମ ଭରି ସୁରକ୍ତ ବିସାରଇ । ଜାତକ ଜନ୍ମ ପରି ପାହନ ଡାରଇ ॥
ରକ୍ତକୁ ରକ୍ତନି ଘଟେ ଘଟି ଜାଣି । ବଢ଼େ ପ୍ରେମ ସବ ଭାଣି ଭଲଇ ॥୨॥
କନକଶ୍ରୀ ବାନ ଚଢ଼ଇ ଜମି ଦାହେ । ଜମି ପ୍ରିୟତମ ପଦ ନେମ ନିବାହେ ॥
ଭରତ ବଚନ ସୁନି ମାୟା ହି ବେନୀ । ଭଦ ମୃଦୁ ବାନ୍ଧି ସୁମଂଗଲ ଦେନୀ ॥୩॥
ତାତ ଭରତ ଭୁକ୍ତ ସବ ହୁଏ ସାଧୁ । ରାମ ଚରନ ଅନୁରାଗ ଅଗାଧୁ ॥
ବାନ୍ଧି ଗଲାନି କରହୁ ମନ ମାୟା । ଭୁକ୍ତ ସମ ରାମକୁ କୋଉ ପ୍ରିୟ ନାୟା ॥୪॥

ଅର୍ଥ ଧର୍ମ କାମେ ନାହିଁ ମୋ କାମନା ନ ଦେହେ ଗତି ନିର୍ବାଣ ।

ଜନ୍ମ ଜନ୍ମାନ୍ତରେ ରାମ-ପଦେ ପ୍ରେମ ଚିନ୍ତ ଏହି ବରଦାନ ॥୨୦॥
କୁଟିଳ ବୋଲଣ ମୋତେ ଶ୍ରୀରାମ ଜାଣନ୍ତୁ । ଗୁରୁ ସ୍ୱମିତ୍ରୋହ ବୋଲି ଲେବେ ବି କହନ୍ତୁ ॥
ସୀତା ରାମ ପାଦ-ପଦେ ଅନୁରାଗ ମୋର । ପ୍ରତି ଦିନ ବୃଦ୍ଧି ହେଉ ଅନୁଗ୍ରହେ ତୋର ॥୧॥
ରକ୍ତକ ଆଜନ୍ମ-ପ୍ରୀତି ମୋର ଭୁଲିଯାଏ । ଜଳ ଯାତନ୍ତେ ପାଷାଣ ପରି ବରଷାଏ ॥
ରକ୍ତକ ରକ୍ତ କମିଲେ ମର୍ଯ୍ୟାଦା କମଇ । ବଢ଼ିଲେ ପ୍ରେମ ତାହାହିଁ ଉତ୍ତମ ଅଟଇ ॥୨॥
କଳନ ଉଚ୍ଚଳ ହୁଏ ତାହନ୍ତେ ଯେପରି । ପ୍ରିୟତମ ପଦେ ପ୍ରୀତି ବଢ଼ୁ ସେହିପରି ॥
ହି ବେଶୀ ମଧୁରୁ ଶୁଣି ଭରତ ବଚନ । ହେଲ ମଙ୍ଗଳଦାୟକ ମୁଦୁମୟ ସ୍ୱନ ॥୩॥
ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ସାଧୁ ହୁନ୍ତେ, ହେ ତନୟ । ରାମ ଚରଣେ ଭୁକ୍ତର ପ୍ରୀତି ଅତିଶୟ ॥
ବୃଥା ଗ୍ଳାନି ହୁନ୍ତେ ସିନା ମନ ମଧ୍ୟେ ବର । ଭୁକ୍ତ ସମ କେହି ନାହିଁ ପ୍ରିୟ ରାମଙ୍କର ॥୪॥

ଆଜ୍ଞା ମନୁଷ୍ୟ କେଉଁ ଦୁଃଖୀ ନ କରେ ? ଏପରି ଦୁଃଖରେ ଜାଣି ସୁଜ୍ଞ ଉତ୍ତମ ଦାସ-
ମାନେ ଯାତକଙ୍କ ଚାଣୀ ସଫଳ କରିଥାଆନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ତୋହା —ମୋର ଅର୍ଥ, ଧର୍ମ
ବା କାମ ସବୁ ରୁଚି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମୋର ମଧ୍ୟ ପ୍ରୀତି ରୁଚି ନାହିଁ । ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ମୋର
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ ପ୍ରତି ପ୍ରୀତି ରହୁ, କେବଳ ଏହି ବରଦାନ ମାଗୁଛି; ଆଉ କିଛି
ନାହିଁ ॥ ୨୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ମୋତେ କୁଟିଳ ଭୁଲୁ ପଛକେ,
ଲେନେ ମୋତେ ଗୁରୁତ୍ରୋହ ଓ ସ୍ୱାମିତ୍ରୋହ କୁହନ୍ତୁ ପଛକେ, କିନ୍ତୁ ତୁମ କୃପା ଯୋଗୁ
ସୀତାରାମ ଚରଣରେ ମୋର ପ୍ରେମ ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ୁଥାଉ ॥ ୧ ॥ ମୋର ଆଜନ୍ମପ୍ରେମୀ
ରକ୍ତକର ଝବର ଭୁଲି ଯାଇପାରେ, ଜଳ ମାରିଲେ ସେ ବଳୁ-କୁଆପଥର ପକାଇ
ପାରେ । କିନ୍ତୁ ରକ୍ତକର ରକ୍ତନ କମିଗଲେ ତାହାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ ।
ପ୍ରେମର ବୃଦ୍ଧିରେ ତାହାର ସବୁ ପ୍ରକାରେ ମଙ୍ଗଳ ॥ ୨ ॥ ଯେପରି ପୋଡ଼ିଲେ, ସୁନା
ଉପରେ ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ, ସେହିପରି ପ୍ରିୟତମଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରେମର ନିୟମ

ତନ୍ମୁ ପୁଲକେଇ ହୁଏଁ ହରଷୁ ପୁନି ବେନି ବଚନ ଅନୁକୂଳ ।

ଭରତ ଧନ୍ୟ କହି ଧନ୍ୟ ସୁର ହରଷିତ ବରଷଣ୍ଠି ଫୁଲ ॥ ୨୦୫ ॥
ପ୍ରମୁଦିତ ଶରଥରାଜ ନିବାସୀ । ବୈଶାମସ ବନ୍ଧୁ ଗୁପ୍ତା ଉଦାସୀ ॥
କହଣ୍ଠି ପରସପର ମିଳି ଦସ ପାଞ୍ଚ । ଭରତ ସନେହୁ ସୀତା ପୁତ୍ର ସାଞ୍ଚ ॥ ୧ ॥
ସୁନତ ରାମ ଗୁନ ରାମ ସୁହାସ । ଭରତାଜ ମୁନିବର ପଣ୍ଡି ଆସ ॥
ଦଣ୍ଡ ପ୍ରନାମୁ କରତ ମୁନି ଦେଖେ । ମୁରତିମନ୍ତ ଶ୍ରାବ୍ୟ ନିଜ ଲେଖେ ॥ ୨ ॥
ଧାଇ ଉଠାଇ ଲାଇ ଭର ଲାଞ୍ଜେ । ଖଣ୍ଡି ଅସୀସ କୃତାରଥ ଖାଞ୍ଜେ ॥
ଆସନ୍ତୁ ଖଣ୍ଡ ନାଇ ପିରୁ ବେଠେ । ଚକ୍ରତ ସକ୍ରତ ଗୁହ୍ୟଜନୁ ଭଜ ପିଠେ ॥ ୩ ॥

ହିବେଶାଙ୍କ ବାଣୀ ଅନୁକୂଳ ଶୁଣି ପୁଲକ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଭରେ ।

ଭରତକୁ ମୋଡେ ‘ଧନ୍ୟ’ ‘ଧନ୍ୟ’ କହୁ ପୁଷ୍ପ ବରଷନ୍ତୁ ସୁରେ ॥ ୨୦୬ ॥

ଅତି ପ୍ରମୋଦିତ ମନ ଶର୍ପରାଜ-ବାସୀ । ବ୍ରହ୍ମରାସ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଗୁହ୍ୟ ଉଦାସୀ ॥
କହନ୍ତୁ ମିଳିତ ଦଣ୍ଡ ପାଞ୍ଚ ପରସ୍ପର । ଶାଳ ସ୍ବେଦ ପଦ୍ମବତୀ ସତ୍ୟ ଭରତର ॥ ୧ ॥
ଶୁଣି ଶୁଣି ମନୋହର ରାମ ପୁଷ୍ପ ଗାନେ । ପ୍ରବେଶିଲେ ଭରତାଜ ମୁନି ସନ୍ନିଧାନେ ॥
କରନ୍ତେ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମ ଦେଖି ମୁନିବର । ମୁଣ୍ଡିମନ୍ତ ମନେ କରି ସୌଭାଗ୍ୟ ନିଜର ॥ ୨ ॥
ଧାଇ ଉଠାଇ ଦୃଢ଼ସ୍ବେ ଲଗାଇ ନେଇଣ । କୃତାର୍ଥ କରିଲେ ଶୁଭ ଆଶିଷ ଦେଇଣ ॥
ଆସନ ଦିଅନ୍ତେ ନିଜ ମନ୍ତ୍ରକେ ବସିଲେ । ପଲାଇ ଲଭ୍ୟା ଗୁହ୍ୟ ବା ପଣିବା ଲଜ୍ଜିଲେ ॥ ୩ ॥

ନିଷାଦ କଲେ ପ୍ରେମୀ ସେବକର ଗୌରବ ବଢ଼ିଯାଏ ।” ଭରତଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି
ହିବେଶୀ ମଧୁର ସ୍ବର ମଙ୍ଗଳବାୟିନୀ କୋମଳବାଣୀ ଶୁଣାଗଲା — ॥ ୩ ॥ “ହେ
ବନ୍ଧୁ ଭରତ ! ତୁମେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ସାଧୁ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ରୁମ୍ଭ ଅଗାଧ ପ୍ରେମ ।
ତୁମେ ବୃଥାରେ ମନରେ ଗୁଳି କରୁଅଛ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ତୁମ ସମାନ ପ୍ରିୟ ଆଉ
କେହି ନାହାନ୍ତି ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା .—ହିବେଶାଙ୍କ ଅନୁକୂଳ ବଚନ ଶୁଣି ଭରତଙ୍କ
ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା । ହୃଦୟରେ ହର୍ଷ ମୁଖିଗଲା । “ଭରତ ଧନ୍ୟ ! ଧନ୍ୟ
ଭରତ ।” କହି ଦେବତାମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ସୁଲ ବରଷିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨୦୬ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ — ଶର୍ପରାଜ-ପ୍ରହାରୀ ବାନପ୍ରସ୍ଥ, ବ୍ରହ୍ମରାସ, ଗୁହ୍ୟ ଓ ସନ୍ନିଧୀସୀ
ସମସ୍ତେ ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ ପାଞ୍ଚଦଣ୍ଡ ମିଳି ପରସ୍ପର କଥାବାର୍ତ୍ତା
ହେଉଥାନ୍ତି, “ଭରତଙ୍କ ପ୍ରେମ ଓ ଚରଣ ପଦ୍ମ ଓ ସତ୍ୟ ।” ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
ସ୍ବରର ଗୁଣ-ସମୁହ ଶୁଣି ଶୁଣି ସେ ମୁନିବର ଭରତାଜଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ । ମୁନି
ଭରତକୁ ଦଣ୍ଡବତ ପ୍ରଣାମ କରିବାର ଦେଖିଲେ ଏବଂ ତାହାଙ୍କୁ ନିଜର ମୁଣ୍ଡିମାନ୍
ସୌଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କଲେ ॥ ୨ ॥ ସେ ଦୌଡ଼ି ଭରତଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଆଲିଙ୍ଗନ
କରି ପକାଇଲେ ଏବଂ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଇ କୃତାର୍ଥ କଲେ । ମୁନି ତାହାଙ୍କୁ ଆସନ
ଦେଲେ । ସେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଏପରି ବସିଲେ, ବୋଧ ହେଲା, ସତେ ସେପରି ସେ

ମୁନି ପୁଁଜିବ କହୁ ପୁତ୍ର ବଡ଼ ସୋର । ବୋଲେ ଶିଷି ଲକ୍ଷି ସୀତା ସଙ୍କୋରୁ ॥
 ସୁନନ୍ଦ ଭରତ ହମ ସବ ପୁଅ ପାଣି । ବିଧି କରତବ ପର କହୁ ନ ବସାଣି ॥୧॥
 ତୁମ୍ଭ ଗଲାନି ଜୟୁଁ ଜନି କରନ୍ତୁ ସମୁଦ୍ଧି ମାତୁ କରତୁଣି ।

ତାତ କୈକେୟି ଦୋଷୁ ନହିଁ ଗଣି ଗିର ମତି ଧୃତି ॥୧୦୭॥
 ସୁହୃଦ୍ କହତ ଭଲି କହିବୁ ନ କୋଉ । ଲୋକୁ ବେଦୁ ବୁଧ ସମତ ଦୋଉ ॥
 ତାତ ତୁମ୍ଭାର ବିମଲ ଜୟୁ ଗାଣି । ପାଇବୁ ଲୋକଉ ବେଦୁ ବଡ଼ାଣି ॥୧॥
 ଲୋକ ବେଦ ସମତ ସବୁ କହଣି । ଜେଣି ପିତୁ ଦେଇ ଗୁଣୁ ସୋ ଲହଣି ॥
 ଗୁଣ ସତ୍ୟବ୍ରତ ତୁମ୍ଭୁଣି ବୋଲଣି । ଦେତ ଗୁଣୁ ସୁଖୁ ଧରମୁ ବଡ଼ାଣି ॥୨॥
 ରାମ ଗର୍ଭୁକୁ ବନ ଅନରଥ ମୁଲ । ଜୋ ସୁନି ସକଲ ବିଷୁ ଭର ମୁଲ ॥
 ସୋ ଶ୍ରୀରାମ ବସ ଗୁଣି ଅପ୍ସାରୀ । କରି କୁରୁଲି ଅନୁକୃତ ପଛତାମା ॥୩॥

ରୁଷି କହୁ ପରୁଷବେ, ଏହି ଚିନ୍ତା ଅତି । ଶୀଳ ସଂକୋଚ ବିଲୋକ ପ୍ରଦଶ ବୋଲନ୍ତି ॥
 ଶୁଣ ଭରତ, ମୁଁ ସବୁ ସନ୍ଦେଶ ପାଇବୁ । ବହୁ ଇଥାଶ ଉପରେ ବଳ ନ ହୁଁ କହୁ ॥୪॥
 ଜନନୀ କୁବର୍ମ ହେଲଣି ନନ୍ଦନ ମଣ ନାହିଁ ମନେ ଗୁଣି ।

କୈକେୟୀର ଏସ ଦୋଷ ନାହିଁ କହୁ ମତି ବଣା କଲ ବାଣୀ ॥୧୦୮॥
 ଭଲ ନ କହୁବେ କେହି ଏହା ବି କହୁନ୍ତେ । ଲୋକ ବେଦ ବେଦ ମାନୀ ବୁଧଙ୍କ ସମ୍ମତେ ॥
 ବସୁ ଭରତ, ରୁମ୍ଭର ଶୁଭ ଯଶ ପାଇ । ଲୋକ ବେଦ ଏଭୁତସ୍ତେ ପାଇବେ ବଡ଼ାଇ ॥୧॥
 ଲୋକ ବେଦ ମତି ଏହା ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି । ଗୁଣ ସେ ଲଭଇ ପିତା ଯାହାକୁ ଦିଅନ୍ତି ॥
 ରୁମ୍ଭକୁ ତକାଇ ଗୁଣ ନୁପ ସତ୍ୟବ୍ରତ । ଦେଇଥିଲେ ପାଇଥାନ୍ତେ ଧରମ ମଦତ ॥୨॥
 ରାମଙ୍କ ବନ ପ୍ରମଦ ଅନର୍ଥର ମୁଲ । ଯାହା ଶୁଣି ଯାଉ ବିଷେ ବ୍ୟାପିଗଲ ଶଳ ॥
 ତାହା ଗୁଣ ବଣ, ଗୁଣୀ ଅଜ୍ଞାନେ ପଡ଼ିଣ । ପଛେ ଅନୁଚିତ୍ର ହୋଇ କୁରୁକି କଣିଷ ॥୩॥

ପଳାଇ ଆସି ସଂକୋଚର ଗୁହରେ ପଶିଯିବାକୁ ବ୍ୟସ ॥ ୩ ॥ ପୁନଃ ପରୁଷଲେ, କ'ଣ
 ଉତ୍ତର ଦେବି ବୋଲି ଭରତ ମନେ ମନେ କହ ଚିନ୍ତା କରୁଥା'ନ୍ତି । ଭରତଙ୍କ
 ଚଣିଷ ଓ ସଂକୋଚ ଦେଖି ରୁଷି କହିଲେ, “ଭରତ ! ଶୁଣ । ଆମେ ସବୁ ଶବର ପାଇ
 ସାଗରୁ । ବିଧାତାଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଉପରେ କାହାଣ ବଣ ତଳେ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥
 ଦୋଷା — ମାତାଙ୍କ କୃତଜ୍ଞତା ମନେ ପକାଇ ରୁମ୍ଭେ ହୃଦୟରେ ଗୁଣ କରନାହିଁ ।
 ହେ ବସ ! କୈକେୟୀଙ୍କର ଲୋଷସି ଦୋଷ ନାହିଁ । ସରସ୍ୱତୀ ତ ତୁମ୍ଭେ ବୁଦ୍ଧି ବାଉଳା
 କରି ଦେଇଥିଲେ ॥ ୧୦୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ରୁମ୍ଭର ଏହି ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ହାତ ଅଛି
 ବୋଲି କେହି କହିଲେ ବି ସେ ଭଲ କହୁବେ ନାହିଁ, କାରଣ ଲୋକମତ ଓ ବେଦମତ
 ଉଭୟ ବିଦ୍ୱାନ୍ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମନ୍ୟ । ହେ ବସ ! ମୋକମତ ଓ ବେଦମତ
 ଉଭୟେ ରୁମ୍ଭ ନିର୍ମଳ ଯଶ ପାଇ ପ୍ରଶଂସା ଲଭ କଣିବେ ॥ ୧ ॥ ଏହି ଲୋକ ଓ ବେଦ
 ଉଭୟଙ୍କର ମାନ୍ୟ ଏବଂ ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି ଯେ, ପିତା ଯାହାକୁ ଗୁଣ ଦିଅନ୍ତି, ସେହି

କହିଲୁଁ ତୁମ୍ଭାର ଅଳପ ଅପରାଧ । କହିଲୁଁ ସୋ ଅଧମୁ ଅପାନ ଅପାଧ ।
କରତେଜୁ ଗୁରୁତ ତୁମ୍ଭେ ନ ଦୋଷ । ଶମନ୍ତ ହୋଇ ସୁନତ ସଂତୋଷ ॥୪॥
ଅବ ଅତି ଶାନ୍ତେହୁ ଭରତ ଭଲ ତୁମ୍ଭେ ଭବିତ ମତ ଏହୁ ।

ସକଳ ସୁମଂଗଳ ମୂଳ ଜଗ ରଘୁବର ତରଳ ସନେହ ॥୧୦॥
ସୋ ତୁମ୍ଭାର ଧନୁ ଶାବନୁ ପ୍ରାଣ । ଭୁବିଶ୍ରାବ କୋ ତୁମ୍ଭେ ସମାନା ॥
ସୁହ ତୁମ୍ଭାର ଆଚରଣ ନ ତାତା । ଦସରଥ ସୁଅନ ରାମ ପ୍ରିୟ ଭ୍ରାତା ॥୧॥
ସୁନହୁ ଭରତ ରଘୁବର ମନ ମାୟା । ପ୍ରେମ ପାତ୍ର ତୁମ୍ଭ ସମ କୋଉ ନାୟା ॥
ଲକ୍ଷନ ରାମ ସୀତା ଅତି ପ୍ରୀତି । ନିଧି ସବ ତୁମ୍ଭେ ସରସତ ବାଣୀ ॥୨॥
ଜାନା ମରମୁ ନହାତ ପ୍ରୟାଗ । ମଗନ ହୋଇଁ ତୁମ୍ଭେ ଅନୁରାଗ ।
ତୁମ୍ଭ ପର ଅପ ସନେହ ରଘୁବର କେ । ସୁଖ ଶାବନ ଜଗ ଜସ ଜତ ନର କେ ॥୩॥

କହିଲେ ଅଳ୍ପ କହୁତ ଅପ୍ରାଧ ରୁମ୍ଭର । ଯେ କହୁବେ ସେ ଅପାଧ ଅଜ୍ଞାନ ପାମର ॥
ରାଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନ ଲାଗନ୍ତା ଦୋଷ । ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ହୋଇଥାଆନ୍ତା ସନ୍ତୋଷ ॥୪॥
ରୁମ୍ଭର ଏ ମତ ଭବିତ ଭରତ ଏବେ କଲ ଭଲ ଅତି ।

ଜଗତେ ସକଳ ସୁମଙ୍ଗଳ ମୂଳ ରାମ ପଦରେ ପାରିତ ॥୧୦॥
ତାହା ରୁମ୍ଭ ପ୍ରାଣ-ଧନ, ଅଟଇ ଶାବନ । ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ କିଏ ରୁମ୍ଭ ସମ ଅନ୍ୟ ॥
ଏହା ରୁମ୍ଭ ପକ୍ଷେ ବସ୍ତୁ, ନୁହଇ ଅଳ୍ପତ । ରାମଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଅନୁଜ ଦଶରଥ ପୁତ ॥୧॥
ଶୁଣ ପୁତ୍ର, ରୁମ୍ଭ ସମ ରଘୁପତି ମନେ । ପ୍ରେମପାତ୍ର ଆଉ କେହୁ ନାହିଁ ଫିଲୁବନେ ॥
ଅତିଶୟ ପ୍ରେମେ ରାମ ପୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ । ସାରା ଜଣି କଟିଗଲ ପ୍ରଣାମ ରୁମ୍ଭଙ୍କୁ ॥୨॥
ଜାଣିଲି ମରମୁ ଦାନ କରନ୍ତେ ପ୍ରୟାଗେ । ଜମନ୍ତୁ ସେ ହେଉଥିଲେ ରୁମ୍ଭ ଅନୁରାଗେ ॥
ରୁମ୍ଭ ଭପରେ ଏମନ୍ତ ସେହୁ ରାମଙ୍କର । ପୁଣି ଶାବନେ ଯେପରି ଜତ ମାନବର ॥୩॥

ପୁତ୍ର ତାହା ପାଏ । ରାଜା ସବ୍ୟସାଚୀ ଥିଲେ; ରୁମ୍ଭଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଦେଇଥା'ନ୍ତେ ତ
ପୁଣି ମିଳିଥାନ୍ତା, ଧର୍ମ ରକ୍ଷାଥା'ନ୍ତା ଓ ଯଶ ହୋଇଥା'ନ୍ତା ॥ ୧ ॥ ସମସ୍ତ ଅନର୍ପର
ମୂଳ ତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବନଗମନ, ଯାହା ଶୁଣି ସମସ୍ତ ସଂସାର ଆଜି ପୀତାଗ୍ରସ୍ତ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
ସେହୁ ବନଗମନ ତ ଭବିତବାଚାବଶିତା ହେଲା । ବୃତହନା ରାଣୀ ତ ଭାବବଶତଃ
ଚକାନ୍ତ କର ଶେଷରେ ଅନୁତାପ କଲେ ॥ ୩ ॥ କହିଲେ ରୁମ୍ଭର ଟିକିଏ ହେଲେ
ଦୋଷ ଅଳ୍ପ ବୋଲି ଯଦି କେହୁ କହେ, ସେ ଅଧମ, ଅଜ୍ଞାନ ଓ ଅପାଧ । ଯଦି ରୁମ୍ଭେ
ଗୁରୁତ କରଥା'ନ୍ତୁ, ତେବେ ପୁଣି ରୁମ୍ଭର ଦୋଷ ହୋଇ ନ ଥା'ନ୍ତା । ଶୁଣି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ
ମଧ୍ୟ ସନ୍ତୋଷ ମିଳିଥା'ନ୍ତା ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ହେ ଭରତ ! ଏବେ ରୁମ୍ଭେ ଯାହା
କଲି, ବହୁତ ଭଲ କଲି । ଏହୁ ମତ ରୁମ୍ଭ ପକ୍ଷରେ ସମୀଚାର । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ତରଣରେ
ପ୍ରେମ ହେବା ହିଁ ସଂସାରର ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳର ମୂଳ ॥ ୧୦ ॥ ଅତିଏବ ସେହୁ
ରାମଚରଣ-ପ୍ରେମ ତ ରୁମ୍ଭ ଧନ, ଶାବନ ଓ ପ୍ରାଣ; ରୁମ୍ଭପରି ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ ଆଉ

ଯୁଦ୍ଧ ନ ଅଧିକ ରଘୁବର ବଢ଼ାଇ । ପ୍ରଳୟ ଭୂତମ୍ଭ ପାଇ ରଘୁରାଜ !
 ହୁଏତ ଯେଉଁଠି ମୋର ମତ ଏହି । ଧର୍ମେ ଦେବ କହୁ ରାମ ସନ୍ଦେହ । ୧୩
 ହୁଏ କହି ଭରତ କଳିକ ଯୁଦ୍ଧ ହସ ସବ କହି ଉଦେଶୁ ।

ରାମ ଭାବେ ରାସ ପିଣି ହିତ ଶ୍ରୀ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟ ଚେନେୟୁ ॥୨୦॥
 ନବ ବଧୂ ବିମଳ ଚାତ କୟା ତୋର । ରଘୁବର କଳିକ କୁମୁଦ ଚକୋର ॥
 ଉଦ୍ଧବ ସତୀ ଅପରିହୀନ କବିତ୍ବ ନା । ଶକ୍ତିଶିଳ ନିଜ ନର ଦିନ ଦୁନା ॥୧॥
 କେ କ ଶେନେ ପ୍ରୀତି ଅତି କରିଥା । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ ରବି ଛବିଶି ନ ଦରିହା ॥
 ନିଦିଦିନ ସୁଖେ ସତୀ ସତ କାହୁ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନ କେବଳ ଭରତକୁ ରହୁ ॥୨॥

ଏ ନୁହେଁ ଅଧିକ କହୁ ବଢ଼ାଇ ରାମଙ୍କ । ପ୍ରଳୟ-ଭୂତମ୍ଭ-ପାଇ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ ॥
 ହୁଏତ ତ ଦରକ, ମୋର ମତ ଏହିପରି । ରାମ-ଦେହ ମନେ ହୁଏ ଦେହ ଅଛ ଧରି ॥୩॥
 ବୁଝିବୁ ଭରତ ! ଏ ବଡ଼ କଳଙ୍କ ଅଛି ମସି ଉପଦେଶ ।

ରାମ-ଭକ୍ତି-ରସ-ପିଣି ହେଉ ହେମ ଏ ସମୟ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶ ॥୨୦॥

ହୁଏତ ନବ ବଧୂ ହେ ! ଯଶ ତୋର ; ରଘୁନାୟକ ବିଜୟ କୁମୁଦ ଚକୋର ॥
 ଉଦ୍ଧବ ରଘୁବ, ଉଚ୍ଚ-ନିଶେ ନ ବୁଝିବ । ଦ୍ଵିତୀୟ ବଢ଼ିବ ନିଜ, ଯଥା ନ ରହିବ ॥୧॥
 ଯିବେନ-ଚକୋର ତା'ରେ ପ୍ରୀତି ଅତିକରେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପ-ରବି ଛବି ନ ଦରିହେ ॥
 ଯିବି ତନ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ହୁଏତ ହେଲବ । କେବେକି ହୁଏତ-ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ନ କରିବ । ୨॥

କିଏ ? ହେ ବସ ! ତୁମ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଅବଶ୍ୟକ ବସ୍ତୁ ନୁହେଁ । କାରଣ ତୁମେ
 ଦଶରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରୀତି ରାଜା । ୧ ॥ ହେ ଭରତ ! ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମନରେ ତୁମ
 ସମାନ ପ୍ରେମପାତ୍ର ଅନ୍ୟ କେହି ନାହିଁ । ରାମେ, ଶ୍ରୀରାମ ଓ ସୀତା, ତମ ଜଣ ଅତି
 ପ୍ରେମରେ ତୁମ ପ୍ରାଣୀ କରୁ କରୁ ସେବନ ରାଜି ବଢ଼ାଇଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ପ୍ରଭାତସମୟରେ
 ସେମାନେ ଦାନ କରୁଥିଲ ବେଳେ ପ୍ରୀତି ସେମାନଙ୍କ ମନେ ବୁଝି ପାରିବୁ । ସେମାନେ
 ତୁମ ପ୍ରେମରେ ମଗ୍ନ ହେଉଥିଲେ । ମୂର୍ଖ ବିଷୟାସକ୍ତ ମରୁଣର ସମାବର ହୁଏତୁ ଜବନ
 ପ୍ରତି ଯେପରି ଅସକ୍ତି, ତୁମ ଉପରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦେହ ସେବନର ଅପାଧ । ୩ ॥ ଏହା
 ରଘୁନାୟକ ପକ୍ଷରେ ଅଧିକ ବଢ଼ାଇବ ବସ୍ତୁ ନୁହେଁ । କାରଣ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ସକ୍ତିତ୍ଵେ ପାଳନ କରିବୁ । ହେ ଭରତ ! ମୋର ଏହି ମତ, ତୁମେ ତ ସତେ ଯେପରି
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରେମର ମୂର୍ତ୍ତିପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ୧୩ କୋହା :—ହେ ଭରତ ! ତୁମ ବନ୍ଧୁରେ ଏହା
 ତୁମର କଳଙ୍କ । ଚନ୍ଦ୍ର ଅମ ସମୟରେ ପକ୍ଷରେ ଏହା ତ ସିନ୍ଧା ବା ଉପଦେଶ । ଶ୍ରୀରାମ-
 ଚନ୍ଦ୍ର-ବସନ୍ତର ମନେ ଏହି ସମୟ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶ (ଅତି ଶୁଭମୟ) ହୋଇଅଛି । ୨୦ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ ବସ ! ତୁମ ଯଶ ନିର୍ମଳ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦାସ କୁମୁଦ ଓ
 ଚକୋର । ଚନ୍ଦ୍ର ତୁମର ଏହି ଯଶ-ଚନ୍ଦ୍ରମା ସତୀସତୀ ଉଦ୍ଧବ ରଘୁବ, ବଦାପି ଅସ୍ତ
 ହେବନାହିଁ । ନିମନ୍ତ-ଅନାଗରେ ଏହା କେବେ ଅସ୍ତ ହେବନାହିଁ, ବରଂ ତନକୁ ତନ

ପୁରୁଷ ରାମ ପୁଷ୍ପେନ ପିୟୁଷା । ଗୁରୁ ଅବମାନ ଦୋଷ ନହିଁ ଦୁଷ୍ଟା ॥
ରାମ ଭଗତ ଅବ ଅମିଅ ଅବାହୁଁ । କାହେନ୍ଦ୍ର ସୁଲଭ ସୁଧା ବସୁଧାହୁଁ ॥୩॥
ଭୂପ ଭଗୀରଥ ସୁରସରି ଆମା । ସୁମିରତ ସକଳ ସୁମଂଗଳ ଖାମା ॥
ଦସରଥ ଗୁନ ଗନ ବରନିନ ଜାହାଁ । ଅଧିକୃ କହା ଜେନ୍ଦ୍ର ସମ ଜଗ ନାହାଁ ॥୪॥

ଜାୟୁ ସନେନ୍ଦ୍ର ସକୋଚ ବସ ରାମ ପ୍ରଗଟ ଭବ ଆଇ ।

ଜେ ହର ହିୟ ନୟନନି କବହୁଁ ନରଖେ ନହାଁ ଅଭାଇ ॥୧୦୯॥

କାରତ ବିଧି ଭୁକ୍ତ ଶାନ୍ତ ଅନୁପା । ଜହଁ ବସ ରାମ ପେମ ମୁଗରୁପା ॥

ତାତ ଗଲନି କରହୁଁ କିୟଁ ଜାଏ । ଭରହୁଁ ଦରିଦ୍ରହୁଁ ପାରସୁ ପାଏ ॥୧॥

ହୋଇବ ରାମ ପୁଷ୍ପେନ-ପିୟୁଷେ ପୁଷ୍ପିତ । ଗୁରୁ ଅବମାନ-ଦୋଷେନ ହେବ ଦୃଷ୍ଟିତ ॥

ରାମ-ଭକ୍ତ ଏବେ ତୁମ୍ଭ ହୃଦୟ ସୁଧାରେ । ସୁଲଭ କଲ ଅମୃତ ରୁଚେ ବସୁଧାରେ ॥୩॥

ନୃପ ଭଗୀରଥ ଗଙ୍ଗା ଆଶିଲେ ଜଗତେ । ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳ ହୁଏ ସାହାକ୍ତ ସୁରଚେ ॥

ଦଶରଥ ଗୁଣାବଳୀ ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ । ଅଧିକ କି, ଯାହା ସମ ବିଶ୍ୱେ ନାହିଁ ଅଧ୍ୟା ॥୪॥

ଯାହାଙ୍କ ସଙ୍କୋଚ-ପ୍ରେମ-ବଶ ହୋଇ ରାମ ପ୍ରଗଟିଲେ ଆସି ।

ଯାହାଙ୍କୁ ହୃଦୟ-ନେତ୍ରେ ଚାହିଁ ତୁମ୍ଭ ନ ହୁଅନ୍ତୁ କାର୍ଣୀବାସୀ ॥୧୦୯॥

ଶାନ୍ତି-ବିଧି କଲ ରୁଚେ ଅତି ଅନୁପମ । ଯହିଁ ବାସ କରେ ରାମ ପ୍ରେମ ମୁଗ ସମ ॥

ଚୂଥାରେ କ୍ରମର, ଗ୍ଳାନ ହୃଦୟେ କରୁଛ । ସ୍ୱର୍ଗମଣି ପାଇ ଦଶଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଚରୁଛ ॥୧॥

ବିଶ୍ୱସ୍ତିତ ହୋଇ ଉତ୍କଳଜର ହେଉଥିବ ॥ ୧ ॥ ଦେବଲୋକ-ଚକୋର ଏହି ଯଶ-ଚନ୍ଦ୍ର

ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମ କରିବେ ଏବଂ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତାପ-ସୂଚୀ ଏହି ଛବିକୁ

ହରଣ କରିବ ନାହିଁ । ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରମା ରାତି ବିନ, ସବଦା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁଖ ଦେବ ଏବଂ

କେକେୟାଙ୍କ ହୃଦୟ-ରାତ୍ରି ଏହାକୁ ଶାସ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଏହି ଚନ୍ଦ୍ର

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରେମାମୃତରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହା ଗୁରୁ-ଅବମାନ-ଜନିତ ଦୋଷରେ

ଦୃଷ୍ଟିତ ନୁହେଁ । ରୂପେ ଏହି ଯଶ-ଚନ୍ଦ୍ରମା ସୃଷ୍ଟି କରି ପୃଥିବୀ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଅମୃତକୁ

ସୁଲଭ କରି ଦେଇଅଛ । ଏବେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭକ୍ତ ଏହି ରସ ଲଭ କରି ତୁମ୍ଭ ହୃଦୟ ॥ ୩ ॥

ରାଜା ଭଗୀରଥ ଗଙ୍ଗାକୁ ଆଶିଥିଲେ । ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ସୁରଣ ସମସ୍ତ ସ୍ୱମଙ୍ଗଲର ଖଣି ।

ଦଶରଥଙ୍କ ଗୁଣସମୂହର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଅଧିକ କ'ଣ କହୁବ ?

ତାଙ୍କର ସମତା କରିବାକୁ ଜଗତରେ ଆଉ କେହି ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା ।—ଜାଙ୍କଜ

ପ୍ରେମ, ଶୀଳ ଓ ସକୋଚର ବର୍ଣ୍ଣାବୃତ ହୋଇ ସ୍ୱୟଂ ସର୍ବଦାନନ୍ଦ ଘନ ଭଗବାନ

ଶ୍ରୀରାମ ଆସି ଆବୃତ ହୋଇଛନ୍ତି । ସ୍ୱୟଂ ମହାଦେବ ତାହାଙ୍କୁ ହୃଦୟ-ନେତ୍ରେ

ଦେଖି ସୁଖ ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ରହୁଲେ ॥ ୧୦୯ ॥ ଗୋପାଳ ।—ରୂପେ ଶାନ୍ତି-ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଜାତ

କଲ । ତହିଁରେ ରାମପ୍ରେମ ହରଣ (ଚନ୍ଦ୍ର) ରୂପରେ ବାସ କରେ । ହେ କାସୀ, ରୂପେ

ଚୂଥାରେ ହୃଦୟରେ ଗ୍ଳାନ କରୁଅଛ । ପରଶମୁଖି ପାଇ ଯାହା ଗୁଣେ ଦାଶଦ୍ରବ୍ୟ

ସୁନନ୍ଦ ଭରତ ହମ ଝୁଠ ନ କହନ୍ତୁ । ଉଦାସୀନ ତାପସ ବନ ରହନ୍ତୁ ॥
 ସବ ସାଧନ କର ସୁଫଳ ସୁହାଡ଼ । ଲକ୍ଷନ ରାମ ସିନ୍ଧୁ ଦରସନ୍ତ ପାଡ଼ୁ ॥୨॥
 ତେହି ଫଳ କର ଫଳ ଦରସ ତୁଲ୍ୟ । ସହିତ ପୟାଗ ସୁଭାଗ ହମାର ॥
 ଭରତ ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭ ଜୟ ଜୟ ଜୟ । କହି ଅସ ପେମ ମଗନ ମୁନି ଭୟ ॥୩॥
 ସୁନି ମୁନି ବଚନ ସଭାସଦ ହରଷେ । ସାଧୁ ସରସି ସୁମନ ସୁର ବରଷେ ॥
 ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଧୁନି ଗଗନ ପୟାଗ । ସୁନି ସୁନି ଭରତ ମଗନ ଅନୁରାଗ ॥୪॥
 ପୁଲକ ଗାତ ହିୟ ରମ୍ୟ ସିନ୍ଧୁ ସଜଳ ସବେରୁହ ନୈନ ।

କରି ପ୍ରନାମ ମୁନି ମଣ୍ଡଳିହି ବୋଲେ ଗଦଗଦ ବୈନ ॥୨୧॥

ମୁନି ସମାଜୁ ଅରୁ ଶରଥରୁ । ସାବିତ୍ରୀ ସପଥ ଅଭାଇ ଅକାଳୁ ॥
 ଏହି ଥଳ ଜୋ କିଛି କହିଅ ବନାଛି । ଏହି ସମ ଅଧିକ ନ ଅଧ ଅଧମାଛି ॥୧॥

ଶୁଣ ଭରତ, ମୁଁ କେବେ ମିଥ୍ୟା ନ କହୁଲି । ଉଦାସୀନ ତପଶ୍ରମ୍ୟ ବିପିନେ ରହୁଲି ॥
 ସବୁ ସାଧନର ଏହି ସୁଫଳ ଶୋଭନ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମ ସୀତାଙ୍କ ଲଭୁଲି ଦର୍ଶନ ॥୨॥
 ସେ ଫଳର ଫଳ ଅଟେ ଦର୍ଶନ ତୁମ୍ଭର । ପ୍ରୟାଗ ସମେତ ବଡ଼ ପୌରାଣ୍ୟ ଆନୁର ॥
 ଧନ୍ୟ ଭରତ, ସୁଯଶେ ଜିଣିଲ ଜଗତ । ମୁନି ପ୍ରେମେ ମଗ୍ନ ହେଲେ ଭାଷିବ ଏମନ୍ତ ॥୩॥
 ଶୁଣି ମୁନିବାଣୀ ସବେ ହରଷ ହୋଇଲେ । ‘ସାଧୁ’ ‘ସାଧୁ’ କହୁ ସ୍ଥରେ ପୁଷ୍ପ ବରଷିଲେ ॥
 ‘ଧନ୍ୟ’ ‘ଧନ୍ୟ’ ଧ୍ବଜ ହେଲ ଗଗନେ ପ୍ରୟାଗେ । ଶୁଣି ଭରତ ହୁଅନ୍ତୁ ମଗ୍ନ ଅନୁରାଗେ ॥୪॥
 ପୁଲକ ଶରୀର ନେତ୍ର-କଞ୍ଜେ ମର ହୃଦୟେ କାନକ ରାମ ।

ଗଦଗଦ ବଚନ ଭାଷିଲେ, କରଣ ମୁନିବୃନ୍ଦାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ ॥୨୧॥

ମୁନିଙ୍କ ସମାଜ ପୁଣି ଶେଷ ଖର୍ଯ୍ୟରୁଜ । ସତ୍ୟ ନୟନରେ ମଧ୍ୟ ହାନ୍ତ ହୁଏ କାର୍ଯ୍ୟ ॥
 ଏହି ସ୍ଥାନେ ଗତି କିଛି କୁହାଯାଏ ଯେବେ । ଏହା ସମ ନାହିଁ ଅସ ଅଧମତା ତେବେ ॥୧॥

ତରୁଅଛ ! ॥ ୧ ॥ ହେ ଭରତ ! ଶୁଣ, ଆମେ ମିଛ କହୁନାହୁଁ; ଆମେ ନରପେଶ,
 ଉଦାସୀନ ତପସ୍ତୀ ଏବଂ ବନରେ ବାସ କରୁ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଶ୍ରୀରାମ ଓ ସୀତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ
 ଆନୁମାନକ୍ରମେ ସମସ୍ତ ସାଧନାର ସୁଫଳ ରୂପେ ମିଳିଲା ॥ ୨ ॥ ତୁମର ଦର୍ଶନ-ଲଭ ମଧ୍ୟ
 ସେହି ମହାନ ଫଳର ପରମ ଫଳ । ପ୍ରୟାଗରୁ ସମେତ ଆମେ ସମସ୍ତେ ବଡ଼
 ଭାଗ୍ୟବାନ୍ । ହେ ଭରତ ! ତୁମେ ଧନ୍ୟ । ତୁମେ ଆପଣା ଯଶରେ ଜଗତକୁ ଜୟ କରି
 ପକାଇଲ ।” ଏହା କହି ମୁନି ପ୍ରେମମଗ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୩ ॥ ଭରତାଜ ମୁନିଙ୍କ
 ବଚନ ଶୁଣି ସଭାସଦଗଣ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ‘ସାଧୁ’ ‘ସାଧୁ’ କହି ପ୍ରଶଂସା-
 ପୂର୍ବକ ଦେବତାମାନେ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କରୁଥାନ୍ତି । ଆକାଶରେ ଓ ପ୍ରୟାଗରୁରେ ‘ଧନ୍ୟ’
 ‘ଧନ୍ୟ’ ଧ୍ବନି ଶୁଣି ଭରତ ପ୍ରେମମଗ୍ନ ହେଉଥାଆନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ତୋହା —ଭରତଙ୍କ
 ଶରୀର ପୁଲକିତ, ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୀ ସୀତାରାମ ବିରାଜିତ ଏବଂ କମଳ ସମାନ ନେତ୍ର
 ପ୍ରେମାଶ୍ରୁରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ସେ ମୁନିମଣ୍ଡଳୀଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ଗଦଗଦ ବଚନ

ତୁମ୍ଭ ସଦଞ୍ଜ କହୁଛି ସତ୍ତ୍ୱଭାବ । ଉର ଅନ୍ତରାଳମୀ ରଘୁରାଜ ॥
 ମୋହିନୀମାତୁ କରତକ କର ସୋରୁ । ନାହିଁ ଦୁଃଖ କିମ୍ବୁ ଜଗୁ ଜାଣିବୁ ପୋରୁ ॥୨॥
 ନାହିନ ଉଚ୍ଛ୍ୱସ ବିଗରଣ ପରଲୋକ । ପିତୃ ମରନ କର ମୋହିନୀ ସୋରୁ ॥
 ସୁକୃତ ସୁଜୟ ଭର ଶୁଭନ ସୁହାଏ । ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ସମ ସରସ ସୁତ ପାଏ ॥୩॥
 ରାମ ବିରହ ଚଳି ତନୁ ଛନଇଁବୁ । ଦୁଃସ ସୋଚ କର କର୍ତ୍ତନ ପ୍ରସବୁ ॥
 ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପିୟ ବିନୁ ପର ପନୟ । କର ମୁଖବେଶ ଫିରୁଛି ବନ ବନୟ ॥୪॥
 ଅଜନ ବସନ ଫଳ ଅସନ ମହୁ ସୟନ ଡାସି ଭୁସ ପାତ ।
 ବସି ତରୁ ତର ନିତ ସହଚ ହିମ ଆତପ ବରଷା ବାତ ॥୨୧୧॥

ରୁନେ ସଦଞ୍ଜ କହୁଛୁ ସତ୍ୟ ଭାବେ ଭଣି । ଅଟନ୍ତି ସଦାନ୍ତରାମୀ ରଘୁକୁଳ-ମଣି ॥
 ଜନନୀକୁଳମୀ ହେବୁ ଚନ୍ଦ୍ରା ପୁଁ ନ କରେ । ନାହିଁ ମୋହାଂଶ, ନାଶନ୍ତୁ ମହ ଜଗତରେ ॥୨॥
 ନାହିଁ ଉଲ୍ଲେଖ, ନାଶ ହେବ ପରଲୋକ । ପିତାଙ୍କ ମୁଖରେ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ କିଛି ଶୋକ ॥
 ଜଗତେ ବ୍ୟାପ୍ତ ସୁକୃତ ସୁଯଶ ସୁଧର । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସଦୃଶ ପାଉଣ କୁମର ॥୩॥
 ରାମ ବିରହେ ତେଜରେ ଭଙ୍ଗୁର ଦେହକୁ । ଆଉ ଅବା କି କାରଣେ ଚିନ୍ତିବା ନୃପକୁ ॥
 ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଜାନଙ୍କ ପଦପାଦ ବିନେ । ପୁତ୍ର ବେଶରେ ବୁଲନ୍ତି ବିପିନ୍ନ ଚିତ୍ତେନେ ॥୪॥
 ବଳକଳ ବସନ, ଫଳ-ମୁଳାଶନ କୁଣ ପଥରେ ଶୟନ ।
 ତରୁ ତଳେ ବସି ସହୁଛନ୍ତି ନିତି ଶର ବରଷା ପବନ ॥୨୧୧॥

ବୋଲଲେ — ॥ ୨୧୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—“ପୁନିମାନଙ୍କ ସମାଜ, ପୁଣି ଶର୍ପରାଜ ।
 ଏଠାରେ ସତରେ ରାଣ ଭାଲେ ମଧ୍ୟ ପୁଣିମାତାରେ ଶତ ହୁଏ । ଏହି ସ୍ଥାନରେ
 ଯଦି କିଛି ମନପଡ଼ା ତଥା କୁହାଯାଏ, ତେବେ ତ ତାହା ସମାନ ଆଉ ବଡ଼ ପାପ ଓ
 ମାତା ନାହିଁ କହୁଲେ ତଳେ ॥ ୧ ॥ ପୁଁ ସତ୍ୟ ଭାବରେ କହୁଅଛୁ । ଆପଣମାନେ
 ସଦଞ୍ଜ ଓ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟର ଅନ୍ତରାଳମୀ । ମୋ ମନରେ ମାତା କୈତେୟୀଙ୍କ
 କୃତଜ୍ଞ ଲାଗି କୌଣସି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ କିମ୍ବା ଜଗତ ମୋତେ ମାତ୍ର ଭାବେ ବୋଲି ମଧ୍ୟ
 ମୋ ମନରେ ହୁଏ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ମୋର ପରଲୋକ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ମଧ୍ୟ
 ମନରେ ଶୋଭା ନାହିଁ । ପିତାଙ୍କ ମରଣ ଯୋଗୁ ମଧ୍ୟ ପୁଁ ହୁଏତ ନୁହେଁ । କାରଣ,
 ତାଙ୍କର ସୁଧର ପୁଣ୍ୟ ଓ ସୁଯଶ ସମସ୍ତ ବିଶ୍ୱରେ ପ୍ରସାରଣ । ସେ ଶ୍ରୀରାମ-ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ
 ସଦୃଶ ପୁତ୍ର ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ପୁଣି ଯେଉଁ ପିତା ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବିରହରେ
 ଆପଣାର ଶରଣରେ ଶରଣ ତ୍ୟାଗ କରିବେଲେ, ସେହିପରି ରାଜାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ
 ଚନ୍ଦ୍ରାର ଶୟନ କ'ଣ ଅଛି ? କେବଳ ଚନ୍ଦ୍ରା ଏତିକି ଯେ, ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା
 ଯୋଗା ବିନା ଖାଲି ପାଦରେ ଓ ପୁନି-ବେଶରେ ବନେ ବନେ ବିଚରଣ କରୁଅଛନ୍ତି ॥୪॥
 ବୋହା :—ପ୍ରମୋଦେ ବଳକଳ ବସନ ପରିଧାନ କରୁଅଛନ୍ତି, ଫଳ ଭୋଜନ କରୁ-
 ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଭୂମି ଉପରେ କୁଣ ଓ ପଥ ବିପ୍ଳବ ଶୋଭିଅଛନ୍ତି । ଆଉ ମଧ୍ୟ ବୃକ୍ଷତଳେ

ଏହି ଦୁଃ ଦାହ ଦହଇ ବିନ ଗୁଣ । ଭୁଖ ନ ବାସର ନେନ ନ ଗୁଣ ॥
 ଏହି କୁରୋତ କର ଔଷଧ ନାହିଁ । ସୋଧେଉଁ ସକଳ ବିଷ ମନ ମାହିଁ ॥୧॥
 ମାତ୍ର କୁମର ବଢ଼ଇ ଅଢ ମୂଲ । ତେହିଁ ହମାର ହିତ କହୁ ବସୁନ ॥
 କଲ କୁଳାଠ କର କହୁ କୁଳଂସୁ । ଗାଡ଼ି ଅବଧ ପଡ଼ି କଠିନ ହୁମଂସୁ ॥୨॥
 ମୋହି ଲଗି ସୁହୁ କୁଠାଟୁ ତେହିଁ ଠାଟା । ଭାଲେସି ସବ ଜଗୁ ବାରହବାଟା ॥
 ମିଟଇ କୁନୋରୁ ରାମ ପରି ଆସ । କସଇ ଅତ୍ରୁଧ ନହିଁ ଆନ ଉପାସ ॥୩॥
 ଭରତ ବଚନ ସୁନିମୁନ ସୁଖ ପାଇ । ସବହିଁ କହୁଁ ବହୁ ଭାବି ବଢ଼ାଇ ॥
 ଚାଚ କରହୁ ଜନ ପୋତୁ ବିସେଷ । ସବ ଦୁଃ ମିଟିହି ରାମ ପରି ଦେଖି ॥୪॥

ଏହାଙ୍କ-ଅନେକ ଜନେନିତି ଭଳ ଗୁଣ । ଭନରେ ଯୁଧା ଜି ନିତୁ ନ ସୁସଇ ରାତି ॥
 ଏହି କୁରୋତ କର ଔଷଧ କେବଣ । ମନ ମଧ୍ୟେ ପାସୁ ବିଷ କଲ ଅନେଷେ ॥୫॥
 ମାତ୍ରା କୁମର ବଢ଼ଇ ଯେ ପାତକ ଗୁଣି । ସେ ମୋର ହିତକୁ ନେଇ ବଦାବବାଣି ॥
 କଲହ-କୁଳଂସୁ ଏକ ପଡ଼ି ଉଠଇ । ପୋତୁନ ଅବଧେ ପଡ଼ି କଠିନ କୁମର ॥୬॥
 ମୋ ନିମନ୍ତେ ଯେହୁ ଏହି କୁସାଳ ସାକ୍ଷୀ । ବାର ବାଟେ ଯାସୁ ବିଷ ବିନଷ୍ଟ କରିବ ॥
 ବହୁଜନେ ରାମ ଏହି କୁରୋତ ନିବି । ଅନ୍ୟ ଉପାସେ ଅଯୋଧ୍ୟା ଶାନ୍ତି ନ ଲଭିବ ॥୭॥
 ଭରତ ବଚନ ଶୁଣି ହୁଣି ହେଲେ ପ୍ରଜ । ସମସ୍ତେ କଲେ କଥାଇ ନାନା ମତେ ପ୍ରଣି ॥
 ନ ହୁଅ ବସୁ, ଅଧିକ ଚିନ୍ତାରେ ବିନୟ । ରାମ ପରି ଦେଖି ହୁଣି ରୁଟିବ ସକଳ ॥୮॥

ନିବାସରୂପକ ସେମାନେ ନିତ୍ୟ ଶାନ୍ତ, ସ୍ବାସ୍ଥ, ବର୍ଷା ଓ ପବନ ସହନ କରୁ-
 ଅଛନ୍ତି ॥ ୧୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଏହି ହାତରେ ଦାହ ଯୋଗେ ଗୁଣ ମୋର ନିରନ୍ତର
 ଜଳିଯାଉଛି । ମୋତେ ଭନରେ ଯୁଧା ବା ରାତ୍ରରେ ନିତ୍ୟ ହେଉନାହିଁ । ମୁଁ ମନେ
 ମନେ ସମସ୍ତ ବିଷ ମଧ୍ୟରେ ଖୋଜି ଯାଉଛି । ମାତ୍ର ଏହି ରୋଗ ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁଠାରେ
 ହେଲେ ଔଷଧ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ମାତ୍ରା କୁବିରୁର ପାପସମୁହର ମୂଳ ଓ ବଢ଼ଇ ପଣ ।
 ତାହା ମୋ ରାଜ୍ୟଲଜ-ହିତର ବାରଣ୍ଡା ଉପକ୍ରମ । ତାହା ସଂହାରରେ
 କଲହରୂପକ ଶରାପ କାଠରେ ରାମ ବନବାସରୂପକ କୁହଇ ଉପକ୍ରମ
 କଲ ଏବଂ ଚଉଦ ବର୍ଷର ଅବଧରୂପକ କଠିନ କୁମର ପଡ଼ି ସେହୁ
 ଯହୁକୁ ପୋତୁକେଲ । (ସେପରି ମାରଣଯତ୍ନର ପ୍ରୟୋଗକାରୀ ଭେଦ କୌଣସି
 ବଢ଼େଇକୁ କହି ତାହାର ବାରଣ୍ଡାରେ ଢଳିଆ କାଠର ଯତ୍ନ ଉପକ୍ରମ କରାନ୍ତି ଏବଂ ଯାହାକୁ
 ମାଗିବାର କଥା, ତାହା ନାମରେ ମହପାଠ କରି ଉକ୍ତ ଯତ୍ନକୁ ପୋତି ଉପକ୍ରମ,
 ସେହୁପଣ କୈଳେସୁ ମଧ୍ୟ ଗାତକ ସକଳ କରି ମୋତେ ରାଜ୍ୟ ଦେବା ନିମନ୍ତେ
 କଲପ୍ରସାଦ ବୃକ୍ଷରେ ଦୃଷ୍ଟିତ ବର ମାଗି ମୋର ବିନାଶର ବାଧା କରାଦେଲ ।) ॥୨॥
 ମୋହର ନିମନ୍ତେ ସେ ଏହି ସମସ୍ତ ଚକ୍ରାନ୍ତ କଲ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଜଗତକୁ ହୁନୁଛନ୍ତି କରି
 ନଷ୍ଟ କରିଦେଲ । ଏହି ହୃଦୌଷ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଫେରି ଆସିଲେ ଯାଇ ମେଣ୍ଟିବ ଏବଂ
 ସେହିକି ବେଳେ ଅଯୋଧ୍ୟା ଶାନ୍ତିରେ ବସି ପାରିବ । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାସ ଯୋଗେ

କରି ପ୍ରବୋଧୁ ମୁନିବର କହେଉ ଅତିଥି ପ୍ରେମପ୍ରିୟ ହୋଡ଼ୁ ।

କଂଠ ମୂଲ ପଲ ପୂଲ ହମ ଦେହୁଁ ଲେହୁଁ କରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥୨୧୬॥
 ସୁନି ମୁନି ବଚନ ଭରତ ହୁଏଁ ସୋରୁ । ଭୟଭୁ କୁଅବସର କଠିନ ସଂକୋରୁ ॥
 ଜାନି ଗରୁଡ଼ ଗୁର ଗିର ବହୋଷୁ । ଚରନ ବଦି ବୋଲେ କର ଜୋଷୁ ॥୨୧॥
 ସିର ଧରି ଆପୁୟୁ କରିଅ ଭୁଞ୍ଜାସୁ । ପରମ ଧରମ ସୁହୁ ନାଥ ହମାସୁ ॥
 ଭରତ ବଚନ ମୁନିବର ମନ ଭାସୁ । ସୁତି ସେବକ ସିଷ ନିକଟ ବୋଲୁ ॥୨୨॥
 ଗୁହ୍ୟ ନୀତି ଭରତ ପହୁନାହିଁ । କଂଠ ମୂଲ ପଲ ଆନନ୍ଦ ଜାଣି ॥
 ଭଲେହୁଁ ନାଥ କହୁ ଚିହ୍ନ ଧର ନାଏ । ପ୍ରମୁଦତ ନିଜ ନିଜ କାଜ ସିଧାଏ ॥୨୩॥

କହୁ ପରତୋଷ ଭାଷିଲେ ମୁନିଶ ଅତିଥି ହୁଅ ପ୍ରେମର ।

ଦେଉଛୁ ମୁଁ ଫଳ-ଫୁଲ କହମୂଳ, ସେହରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା କର ॥୨୪॥

ଶୁଣି ମୁନିଙ୍କ ବଚନ ଚିନ୍ତନ୍ତୁ ଭରତ । କୃପାସୟ ହେଲୁ ଆପି ସଙ୍କୋଚ ଅତ୍ୟନ୍ତ ॥
 ଗୁରୁ ଆଜ୍ଞା ଗରୁଡ଼ୀ ବରୁଣ ଆବର । ବୋଲିଲେ ପ୍ରଥମେ ମୁନିପଦେ ଘୋଷ କର ॥ ୧ ॥
 ଶିରୋଧାରୀ କରି ରୁମ୍ଭ ଆଦେଶ ପାଳନ । ନାଥ, ଏହା ଅଟେ ମୋର ପରମ ଧରମ ॥
 ମୁନିଙ୍କୁ ଭଲ ଲଗିଲି ବାଣୀ ଭରତଙ୍କ । କହୁଲେ ତଳେ ଶୁଣି ଶିଷ୍ୟ ପ୍ରସେବକ ॥୨॥
 ଗୁହ୍ୟ ଭରତ ଆଦିଅଁ କରିବା ନିମନ୍ତେ । କହମୂଳ, ଫଳ ଆଶ ଯାଇଣ ହୁଅନ୍ତେ ॥
 ‘ସେ ଆଜ୍ଞା’ କହୁ ସେମାନେ ପ୍ରଣାମ କରଲେ । ପ୍ରମୋଦିତେ ନିଜ ନିଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ଗମିଲେ ॥୩॥

ତାହା କହି ନ ପାରେ ।” ॥ ୩ ॥ ଭରତଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ମୁନି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ
 ହେଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ତାହାଙ୍କର ବହୁତ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ମୁନି କହୁଲେ, “ହେ
 ବର ! ଅଧିକ ଶୋଚନା କରନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣପୁରାଣ ଦର୍ଶନ କଲ ମାତ୍ରେ
 ସମସ୍ତ ହୁଷ ଯେଉଁସିକ ।” ॥ ୪ ॥ ତୋହା :—ଏହି ରୂପେ ମୁନିବର ଭରତାଜ
 ସେମାନଙ୍କୁ ଶାନ୍ତୁନା ଦେଇ କହୁଲେ, “ଏବେ ଆପଣମାନେ ଆମର ପ୍ରେମପ୍ରିୟ ଅତିଥି
 ହୁଅନ୍ତୁ ଏବଂ କୃପା କରି କହମୂଳ, ଫଳ, ମୂଳ ଆଦି ଯାହା କହୁ ଆମେ ଦେବୁ, ତାହା
 ଶ୍ରଦ୍ଧା କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୨୪ ॥ ତୈପାୟନ—ମୁନିଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଭରତଙ୍କ ହୃଦୟରେ
 ଚିନ୍ତା ହେଲା—ଏ ପ୍ରଣି ଅସମୟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ସଙ୍କୋଚର ବିଷୟ ଆପି ପହଞ୍ଚିଲା ।
 ତଥାପି ଗୁରୁଜନଙ୍କର ବାଣୀ ଆଦରଣୀୟ, ଏହା ବିରୁଦ୍ଧ ସେ ଚରଣ-ବନ୍ଦନା-ପୂଜା ହାତ
 ଯୋଡ଼ି କହୁଲେ,— ॥ ୫ ॥ “ହେ ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାରୀ କରି ତାହା
 ପାଳନ କରିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପରମ ଧର୍ମ ।” ଭରତଙ୍କ ଏ ସବୁ କଥା ମୁନିବରଙ୍କ ମନକୁ
 ଅତି ରୁଚିକର ବୋଧ ହେଲା । ସେ ବିଶ୍ୱାସପାତ୍ର ସେବକ ଓ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପାଞ୍ଜକୁ
 ଡକାଇଲେ ॥ ୬ ॥ ଏବଂ କହୁଲେ, “ଭରତଙ୍କର ଆଦିଅଁ କରିବା ବିଧେୟ । ଯାଇ
 କହମୂଳ ଓ ଫଳ ଆଣ ।” ସେମାନେ “ହେ ନାଥ ! ବହୁତ ଆଜ୍ଞା” କହୁ ମୁଣ୍ଡ
 ନୁଆଇଲେ ଏବଂ ତତ୍ପରେ ସେମାନେ ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଆପଣା ଆପଣା

ମୁନିହ ସୋର ପାଦୁନ ବଡ଼ ନେତ୍ରତା । ତସି ପୁରା ଗୁହ୍ୟ ଜପ ଦେଖିବା ॥
ପୁନ ରିଧି ସିଧି ଅନିମାଦକ ଆଇଁ । ଆୟୁସୁ ହୋଇ ସୋ କରହିଁ ଗୋସାଇଁ ॥୪॥

ରାମ ବିରହ ବ୍ୟାକୁଳ ଭରତ ସାନ୍ତନ ସହିତ ସମାଜ ।

ପଦ୍ମନାଭ କରି ହରହ ଶ୍ରମ କହା ମୁଦିତ ମୁନିରାଜ ॥୨୧୩॥

ରିଧି ସିଧି ସିର ଧରି ମୁନିବର କାମ । ବଡ଼ଭାଗିନି ଆୟୁହ ଅନୁମାମ ॥
କହୁଁ ପରସପର ସିଧି ସମୁଦାୟ । ଅଭୁଲିତ ଅତିଥୀ ରାମ ଲୟ ଭାବ ॥୧॥
ମୁନି ପଦ ବନ୍ଧ କରିଅ ସୋଇ ଆଜୁ । ହୋଇ ସୁଖୀ ସବ ରାଜ ସମାଜୁ ॥
ଅସ କହ ରତେଇ ରୁଚିର ଗୁହ ନାନା । ଜେହୁ ବିଲେନ ବିଲଖାହିଁ ବିମାନା ॥୨॥
ଭୋଗ ବିଭୁତ ଭୁରି ଭରି ରାଖେ । ଦେଖତ ଜିହ୍ଵା ଅମର ଅଭିଲଷେ ॥
ଦାସୀ ଦାସ ସାଜୁ ସବ ଲାଙ୍ଗୁ ॥ ଜୋଗତ୍ଵିତ ରହୁଁ ମନହ ମନୁ ଖାଙ୍ଗୁ ॥୩॥

ଚନ୍ଦ୍ରନ୍ତ ମୁନି ଅତିଥୀ ବଡ଼ ନିମନ୍ତ୍ରଣ । ଯେପରି ହୁଅ ସେପରି ପୁରା ପ୍ରୟୋଜନ ॥
ରୁକି ସିଦ୍ଧି ଅଗ୍ନିମାଦ ହୋଇଲେ ପ୍ରବେଶ । ଆଦେଶ ହଅନ୍ତୁ, ତାହା କରିବ ବିପ୍ରେଶ ॥୪॥

ରାମଙ୍କ ବିରହେ ବ୍ୟାକୁଳ ଭରତ ସାନ୍ତନ, ସହ ସମାଜ ।

ଆଦିତ୍ୟ କରିଣ ହର ଯାଇ ଶ୍ରମ, ମୋଦେ ବୋଲେ ମୁନିରାଜ ॥୨୧୩॥

ରୁକି ସିଦ୍ଧି ଶିରେ ଘେନି ମୁନିବର ବାଣୀ । ଅତିଶୟ ଶୌଭାଗିନୀ ଆପଣାକୁ ଜାଣି ॥
ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟ ସବେ ହୋନ୍ତି କଥାବାର୍ତ୍ତା । ଅଭୁଲମୟ ଅତିଥୀ ରାମଙ୍କର ଭାବ ॥୧॥
ମୁନି ପଦ ବନ୍ଧ ଆଜି କରିବା ତେମନ୍ତ । ସୁଖୀ ହେବେ ସାରା ରାଜସମାଜ ଯେମନ୍ତ ॥
ଏହା କହୁ ନାନା ଗୁହ ରଚିଲେ ରୁଚିର । ଯାହା ଦେଖି ପୁର ଶୌଧ ହୁଅନ୍ତି ଅଧୀର ॥୨॥
ଭୋଗ ବେଭବ ତହିଁରେ ରଖିଲେ ବିଶାଳ । ଯାହାକୁ ଅଭିଳଷନ୍ତ ଦେଖି ଲୋକପାଳ ॥
ଦାସ ଦାସୀ ଆଦି ସାଜ ସାମଗ୍ରୀ ନେଇଣ । ଜରି ରହୁଥାନ୍ତି ମନ ମନ ଲାଗାଇଣ ॥୩॥

କାର୍ଯ୍ୟରେ ବୁଲିଗଲେ ॥ ୩ ॥ ମୁନିଙ୍କ ମନରେ ଚନ୍ଦ୍ରା ହେଲା—“ଆମ୍ଭେମାନେ ଜଣେ
ବଡ଼ ଅତିଥୀଙ୍କୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିଛୁ । ଏବେ ଯେମିତି ହୁଅ ତାହାଙ୍କର ପୁରା ମଧ୍ୟ ସେମିତି ହେବା
ଉଚିତ ।” ଏହା ଜାଣି ରୁକି ଓ ଅଗ୍ନିମାଦ ସିଦ୍ଧି ଆସିଗଲେ ଏବଂ କହୁଲେ, “ହେ
ଗୋସାଇଁ ! ଆପଣଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଯାହା, ଆମେ ମେରଆ କରିଛୁ ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—
ମୁନିରାଜ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ କହୁଲେ, “ସାନ ଭାଇ ଶ୍ରୀରାମ ଓ ସମାଜ ସମେତ ଭରତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
ବିରହରେ ବ୍ୟାକୁଳ । ଏମାନଙ୍କ ଆଦିତ୍ୟ-ସହାୟ କରି ଏମାନଙ୍କ କ୍ଳାନ୍ତ ଦୂର କର ।” ॥୨୧୩॥
ଗୌପାରି :—ରୁକି ସିଦ୍ଧି ଗଣ ମୁନିରାଜଙ୍କ ଆଜ୍ଞାକୁ ଶିରୋଧାରୀ କରି ଆପଣା ଆପଣାକୁ
ବଡ଼ ଭାବ୍ୟବସ୍ଥା ମନେ କଲେ । ସମସ୍ତ ସିଦ୍ଧି ପରସ୍ପର କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥାନ୍ତି—
“ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସାନଭାଇ ଭରତ ଆମର ଅନୁପମ ଅତିଥୀ ॥ ୧ ॥ ଅତିଏକ ମୁନିଙ୍କ
ଚରଣ ବନ୍ଦନା—ପୁରା ଆନୁମାନଙ୍କର ତାହାହିଁ କରିବା ଉଚିତ, ଯାହା ଯୋଗେ ସାରା
ରାଜସମାଜ ସୁଖୀ ହେବ ।” ଏହା କହୁ ସେମାନେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଭବନ ନିର୍ମାଣ କଲେ ।

ସବ ସମାଜୁ ସକ ସିଧୁ ପଲ ମାଣ୍ଡ । ଜେ ପୁଣ ସୁରସୁର ସପନେହୁଁ ନାହୁଁ ।
ପ୍ରଥମେ କାସ କିଏ ସବ କେଣୁ । ସୁନ୍ଦର ପୁଣବ ଜଥା ରୁଚି ଜେଣୁ ॥୩॥
ବହୁର ସପରିଜନ ଭରତ କହୁଁ ଶିଷି ଅସ ଆୟୁସୁ ଶୁଭ ।

ବିଧି ବିସମୟ ଦାୟୁକୁ ବିଭବ ମୁନିବର ତପବଲ ଶୁଭ ॥୧୧॥
ମୁନି ପ୍ରଭାତ ଜବ ଭରତ ବିଲେକା । ସବ ଲଭୁ ଲଗେ ଲେକପତି ଲେକା ॥
ପୁଣ ସମାଜୁ ନହୁଁ ଜାଇ ବଖାମ । ଦେଖତ ବିରତି ବିସାରହୁଁ ଜ୍ଞାନ ॥୧॥
ଆସନ ସୟନ ସୁବସନ ବିତାନା । ବନ ବାଟିକା ବିହର ମୁଗ ନାନା ॥
ସୁରଭି ଫୁଲ ଫଲ ଅମିଅ ସମାନା । ବିମଳ ଜଲସୟ ବିବିଧ ବିଧାନା ॥୨॥

ସମସ୍ତ ଯୋଗାତ କର ପିତା ଶିଖକରେ । ଯେ ପୁଣ ସୁପ୍ତେହେଁ ନାହିଁ ଅମରପୁରରେ ॥
ସମସ୍ତକୁ ଦେଲେ ଅଗ୍ନେ ନିବାସ ଭବନ । ପୁନ୍ଦର ପୁଣବ ରୁଚି ଯାହାର ସେସନ ॥୩॥
ପୁଣି ଗୁହ ଦେଲେ ରୁଚି ଆଜ୍ଞା ମତେ ଭରତକୁ ସଦାହବ ।

ରଚିଲେ ମୁଖେ ତପୋବଳେ ବିଧି-ବିସୟୁକର ବୈଭବ ॥୧୧॥
ବିଲେକଲେ ଯେବେ ମୁନି ସୁବକ ଭରତ । ଲେକ-ପତି-ଲେକ ରୁଚି ଲଗିଲ ଅତ୍ୟନ୍ତ ॥
ପୁଣ ସାମଗ୍ରୀ ଯେ କହୁ ନୁହଇ ବଖାଣି । ଯାହା ନରେଷି ବୈରାଗ୍ୟ ପାଶୋରନ୍ତୁ ଜ୍ଞାନ ॥୧॥
ରୁଚିର ବିତାନ ଶିଖା ଆସନ ବସନ । ବିବିଧ ମୁଗ ବିହର ବନ ଭବନ ॥
ସୁରଭି ପୁମନ-ରାଣି ଫଳ ସୁଧା ସମ । ସୁବିମଳ ଜଳାଶୟ ନାନାଦି ରକମ ॥୨॥

ସେ ସବୁ ଭବନ ଦେଖି ଦେବ-ବିମାନମାନ ମଧ୍ୟ ଅଧୀର ହୁଅନ୍ତୁ ॥୧॥ ସେହି ସବୁ ଘରେ
ସେମାନେ ବହୁତ ଭୋଗ ଓ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟର ସାମଗ୍ରୀ ଭଣ୍ଡି କର ରଖିଦେଲେ । ତାହା ସବୁ ଦେଖି
ଦେବତାମାନେ ମଧ୍ୟ ଲାଲାପିତ ହେଉଥାଆନ୍ତୁ । ଦାସଦାସୀମାନେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସାମଗ୍ରୀ
ଧରି ମନ ଲଗାଇ ସେମାନଙ୍କ ମନକୁ ଜରି ରହୁଥା'ନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ ସବୁ ପୁଣ-
ସାମଗ୍ରୀ ସ୍ବର୍ଗରେ ପୁଣା ସ୍ବପ୍ନରେ ମିଳେନାହିଁ, ଏପରି ସମସ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ ପିତାମାନେ ଶିଖକ
ମଧ୍ୟରେ ସଜାଇ ଦେଲେ । ପ୍ରଥମେ ତ ସେମାନେ ସମସ୍ତକୁ ସେମାନଙ୍କ ଆପଣା
ଆପଣା ରୁଚି ଅନୁସାରେ ପୁଣଦାୟକ ବାସସ୍ଥାନ ଯୋଗାଇ ଦେଲେ ॥୪॥ କୋହା :—
ତତ୍ପରେ ସେମାନେ କୁଟୁମ୍ବ ସମେତ ଭରତକୁ ବାସସ୍ଥାନ ଯୋଗାଇ ଦେଲେ, କାରଣ
ଭରତାଦି ଭରତଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ (ପ୍ରଥମେ ସାଙ୍ଗସାଥୀମାନଙ୍କ ଓ ତତ୍ପରେ ସପରିବାର
ତାଙ୍କ ନିଜ ବିଶ୍ରାମର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉ,) ଏହିପରି ଆଜ୍ଞା ଦେଇଥିଲେ । ମୁନିବର ଆପଣାର
ତପୋବଳରେ ଏପରି ବୈଭବ ସୃଷ୍ଟି କରିଦେଲେ ଯାହା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଚକିତ କରି
ପକାଇବ ॥ ୧୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଯେତେବେଳେ ଭରତ ମୁନିଙ୍କ ପ୍ରସବ ଦେଖିଲେ,
ସେତେବେଳେ ତାହା ଅଗରେ ଉନ୍ନତ, ବରୁଣ, ଯମ, କୃବେର ଆଦି ସମସ୍ତ ଦିଗପାଳଙ୍କ
ଲୋକ ତାହାଙ୍କୁ ରୁଚି ବୋଧ ହେଲା । ପୁଣସାମଗ୍ରୀର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ
ନାହିଁ । ତାହା ସବୁ ଦେଖି ଜ୍ଞାନ ଲେକମାନେ ମଧ୍ୟ ବୈରାଗ୍ୟ ଭୁଲିଯାଆନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥

ଅସନ ପାନ ସୁତ ଅମିଅ ଅମୀ ସେ । ଦେଖି ଲୋକ ସବୁରୁତ ଜମୀ ସେ ॥
 ସୁର ସୁରଣ ସୁରତରୁ ସବୁ କେ । ଲକ୍ଷି ଅଭିଲକ୍ଷୁ ସୁରେସ ସତୀ କେ ॥୩॥
 ରତୁ ବସନ୍ତ ବଡ଼ ହି ବଧ ବୟାସ । ସବ କହି ସୁଲଭ ପଦାରଥ ରୁଷ ॥
 ସୁକ ଚନ୍ଦନ ବନିତାବିକ ଶ୍ରେଣୀ । ଦେଖି ହରଷ ବିସମୟ ବସଲୋଚା ॥୪॥
 ସମ୍ପତି ଚକର ଭରତୁ ଚକ ମୁନି ଆୟୁସ ଖେଳଞ୍ଜୁର ।
 ତେହୁ ନିଧି ଆଶ୍ରମ ପିଂଜରୀ ଶ୍ରେଣୀ ଭା ଭବୁସାର ॥୧୫॥

ମାସପାରାୟଣ, ଉନବିଂଶ ବିଶ୍ରାମ

ନୀଳ ନିମଜ୍ଜନୁ ଖରଥ ରଜା । ନାଲ ମୁନିହୁ ପିନ୍ଧୁ ସନ୍ନିବ ସମାଜା ॥
 ଶିଷି ଆୟୁସୁ ଅସୀସ ପିର ରାଣୀ । କର ଦଣ୍ଡବତ ବିନୟ ବହୁ ଭାଷୀ ॥୧॥
 ଅଶନ-ପାନ ପୀୟୁଷେ ଶୁଭରେ ପୀୟୁଷ । ଦେଖି ଲୋକେ ସଙ୍କୋଚନ୍ତି ସନ୍ନିବସତୁଣ ॥
 ସୁର-ଧେନୁ ସୁର-ଭରୁ ଦ୍ଵାରେ ସମସ୍ତଙ୍କ । ଦେଖି ଅଭିଳାଷ ହୁଏ ଶତୀ ସୁରେଶଙ୍କ ॥୩॥
 ରତୁ ବସନ୍ତ, ହି ବଧ ସମୀର ବହୁର । ରୁଷ ପଦାର୍ଥ ଲୋକଙ୍କୁ ସୁଲଭ ଅଟଇ ॥
 ଚନ୍ଦନ ମାଳ ବାଳାତ ଶ୍ରେଣ ସମୁଦୟ । ବିଲୋକି ଲୋକେ ହୁଅନ୍ତି ହରଷ ବିସ୍ମୟ ॥୨॥
 ସମ୍ପତ୍ତି ଚକୋର ଚକ୍ରୁଆ ଭରତ ଖେଳାଳି ମୁନି ଆଦେଶ ।

ସେ ନିଶି ଆଶ୍ରମ-ପଞ୍ଚୁରରେ ରଖୁ ହୋଇଲ ରଜନ ଶେଷ ॥୧୬॥

ଖର୍ଷ-ରାଜରେ ସ୍ଵାହୀନ କରଣ ଭରତ । ସମାନ ସିନ୍ଧୁ ମୁନିଙ୍କୁ କଲେ ଦଣ୍ଡବତ ॥
 ଶିରେ ଦେଶଣ ରୁଷିଙ୍କ ଆଶିଷ ଆଦେଶ । କର ନମସ୍କାର ଭାଷି ବିନୟ ବିଶେଷ ॥୧॥

ଅସନ, ଶୟା, ହୃଦର ବସ୍ତ୍ର, ଚନ୍ଦ୍ରାତପ, ବନ, ଉପବନ, ନାନାବିଧ ପତ୍ରୀ ଓ
 ପତ୍ର, ସୁଗନ୍ଧିତ ପୁଷ୍ପ ଓ ଅମୃତ ସମାନ ସ୍ଵାଦିଷ୍ଟ ଫଳ, ବିବିଧ ନିର୍ମଳ ଜଳାଶୟ ଏବଂ
 ଅମୃତରେ ନିର୍ମିତ ଓ ତାହା ପରି ପବନ ଖାଦ୍ୟ-ପାନୀୟ ସାମଗ୍ରୀ ସେଠାରେ
 ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ସେ ସବୁ ଦେଖି ସମସ୍ତ ଲୋକ ସନ୍ନିବସୀ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ
 ପରି ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ଯାଉଥାଆନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ଭବନରେ କାମଧେନୁ ଓ କଲ୍ପବୃକ୍ଷ
 ବିରାଜିତ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସମେତ ଲତାଣୀ ମଧ୍ୟ ଲଳାୟିତ ହୋଇ
 ପଡ଼ୁଥାନ୍ତି ॥ ୧-୩ ॥ ବସନ୍ତ ରତୁ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ । ଶୀତଳ, ମନ୍ଦ ଓ ପ୍ରସନ୍ନ—ଚନ୍ଦ୍ର
 ପ୍ରକାର ବାୟୁ ପ୍ରବାହୁତ ହେଉଥାଏ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ, ମୋକ୍ଷ—ଏହି ଚାରି
 ପଦାର୍ଥ ସୁଲଭ । ମାଳା, ଚନ୍ଦନ, ସ୍ତ୍ରୀ ଆଦି ଶ୍ରେଣ-ସାମଗ୍ରୀମାନ ଦେଖି ସମସ୍ତ ଲୋକ
 ହର୍ଷ ଓ ବିଷାଦର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଥାନ୍ତି । ମୁନିଙ୍କ ତପଃ ପ୍ରଭବ ଓ ଏତେ ଶ୍ରେଣ-
 ସାମଗ୍ରୀ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ହର୍ଷ ଜାତ ହେଉଥାଏ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିରହରେ
 ସେମାନେ ନିୟମବ୍ରତ ପାଳନ କରୁଥିବାରୁ ଏ ସବୁ ଶ୍ରେଣବିଳାସ-ସାମଗ୍ରୀରେ କାଳେ
 ସେମାନଙ୍କ ମନ ଆସନ୍ତୁ ହୋଇଯିବ, ଏଥି ନମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ବିଷାଦ ମଧ୍ୟ
 ଜାତ ହେଉଥାଏ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ସମ୍ପତ୍ତି (ଶ୍ରେଣବିଳାସ-ସାମଗ୍ରୀ) ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ,

ପଥ ଗତି କୁସଲ ସାଥ ସଦ ଲାଭେ । ତଳେ ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟେ ଚିତ୍ତ ଘାତେ ॥
 ରାମସଖା କର ଘାତେ ଲଗୁ । ତଳେ ଦେହ ଧରି ଜନ୍ମ ଅନୁରାଗୁ ॥୨॥
 ନାହିଁ ପଦ ସାନ ସୀସ ନହିଁ ଗୁପ୍ତା । ପେମ୍ବ ନେମ୍ବ ବୁଡ଼ି ଧରମ୍ବ ଅମାୟା ॥
 ଲଖନ ରାମ ସିଂହ ପତ୍ନ କହାମ୍ବ । ପୁଂସକ ସଖାକୁ କହତ ମୃଦୁ ବାମ୍ବ ॥୩॥
 ରାମ ବାସ ଥଲ ବିଟପ ବିଲେକେ । ଭର ଅନୁରାଗ ରହତ ନହିଁ ରେକେ ॥
 ଦେଖି ଦୟା ସୁର ବରସହିଁ ଫୁଲ । ଭଲ ମୃଦୁ ମନ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ର ମଂଗଲ ମୁଲ ॥୪॥
 କଏ ଜାହିଁ ଗୁପ୍ତା ଜଳଦ ପୁଷ୍ପଦ ବହଲ ବର ବାତ ।
 ତସ ମରୁ ଭୟୁତ ନ ରାମ କହିଁ ଜସ ଶ୍ରୀ ଭରତହିଁ ଜାତ ॥୨୧୭॥

ପଥ-ପଥ-କୃଷ୍ଣଳ ଯେ ସଙ୍ଗେ ତାକୁ ନେଇ । ତଳେ ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟକୁ ମନ ଚିତ୍ତ ଦେଇ ॥
 ଶ୍ରୀରାମ ସଖା ସ୍ବରରେ ରସିକନ୍ତ କର । ତଳେ ବା ଅନୁରାଗ ଧରି କଲେକର ॥୨॥
 ନାହିଁ ପଦେ ପଦବାଣ, ଶିରେ ନାହିଁ ଗୁପ୍ତା । ଧର୍ମ, ବ୍ରତ, ଅନୁରାଗ, ନିୟମ ନିର୍ମାୟା ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମ ସାତାଳ ପଥର ବାହାଣୀ । ପରାବନ୍ତ ସଖାକୁ ଯେ କହେ ମୃଦୁବାଣୀ ॥୩॥
 ରାମଙ୍କ ନିବାସ-ସ୍ଥଳ ବୃକ୍ଷ ବିଲେକନ୍ତେ । ସମ୍ଭାଳି ନହୁଏ ସ୍ତ୍ରୀତ ଦୁର୍ଦ୍ଦୟେ ଅତ୍ୟନ୍ତେ ॥
 ଦଶା ଦେଖି ବରଷନ୍ତ ପୁରେ ପୁଷ୍ପତୟ । ହୋଇଲ ମୃଦୁଳ ଭୂମି ସୁମଙ୍ଗଳମୟ ॥୪॥
 ଜଳଧର ପ୍ରଭ କରଣ ଗୁଲଲ ସୁଖଦ ବହେ ପବନ ।

ନୋହୁଥଲ ପଥ ରାମକୁ ତେମନ୍ତ ଭରତ ପାଇ ଯେହନ ॥୨୧୮॥

ଭରତ ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ଏବଂ ପ୍ରଜ୍ଞ ଅଦେଶ ଶେଲାଳ (ବ୍ୟାଧ) । ପ୍ରଜ୍ଞ ଅଦେଶ ସେହୁ ରାଜ
 ଆଶ୍ରମ-ପଞ୍ଚୁଷ୍ରେ ଭରତ-ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ଓ ସମ୍ପତ୍ତି-ଚନ୍ଦ୍ରବାଣ ବୁଦ୍ଧକୁ ବନ୍ଦ କରି ରଖିଥିଲ ।
 (ମାତ୍ର ରାଜରେ ଚନ୍ଦ୍ରବାକ-ଚନ୍ଦ୍ରବାଣଙ୍କ ମିଳନ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ସେହୁପକ୍ଷ
 ଭରତାଳଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ରାଜଯାକ ଶ୍ରେୟସୀମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହୁଲେ ପ୍ରଭା ଭରତ ମନରେ
 ବି ସେ ସବୁକୁ ସ୍ପର୍ଶ କଲେ ନାହିଁ ।) ତମେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲୁ ॥୨୧୭॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:—ପ୍ରାତଃ
 କାଳରେ ଭରତ ଶର୍ପଣାକରେ ସ୍ନାନ କଲେ ଏବଂ ସପ୍ତମାନ ପ୍ରଜ୍ଞକୁ ପ୍ରଣାମ
 କଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶ ଓ ଆଶୀର୍ବାଦକୁ ଶିରୋଧାରୀ କରି କଣ୍ଠବତମୁଖକ ବହୁ
 ବିନତି କଲେ ॥ ୧ ॥ ତତନନ୍ତର କୃଷ୍ଣଳ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ସହତ ସମସ୍ତ ସମାଜକୁ
 ଧରି ଭରତ ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ପ୍ରତି ମନ୍ତ୍ରାନ୍ତ ଲଗାଇ ଚଲିଲେ । ଭରତ ରାମସଖା ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ
 କାକରେ ହାତ ରଖି ଗୁଲିଆ'ନ୍ତ । ବୋଧ ହେଉଥାଏ, ସତେ ଯେପରି ସାକ୍ଷୀ ପ୍ରେମ ହିଁ
 ଶରୀର ଧାରଣ କରିଅଛି ॥ ୨ ॥ ତାଙ୍କ ପାଦରେ ଯୋତା ନାହିଁ କି ଶିର ଉପରେ ଗୁପ୍ତା
 ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପ୍ରେମ, ନିୟମ, ବ୍ରତ ଓ ଧର୍ମ ନିଷ୍ପତ୍ତି । ସେ ସଖା ନିଷାଦଗୁଳକୁ
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୀତା ଜେଉଁ ବାଟ ଦେଇ ଗଲେ, ସେ କଥା ପରୁର ପରୁର
 ଗୁଲିଆ'ନ୍ତ ଏବଂ ନିଷାଦ କୋମଳ ବାଣୀରେ ଉତ୍ତର ଦେଇ ଦେଇ ଗୁଲିଆଏ ॥ ୩ ॥
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ଓ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ପ୍ରେମ ଯେତେ ଆବଳ

ଜଡ଼ ଚେତନ ମଗ ଶାବ୍ଦ ଘନେରେ । ଜେ ଚିତ୍ତଏ ପ୍ରଭୁ ଜିହ୍ଵା ପ୍ରଭୁ ହେରେ ॥
 ତେ ସବ ଭବ ପରମ ପଦ ଜୋଗୁ । ଭରତ ଦରସ ମେଟା ଭବ ରୋଗୁ ॥୧॥
 ଯୁଦ୍ଧ ବଡ଼ ବାତ ଭରତ କଇ ନାହା । ସୁମିରତ ଜନହୁ ଶମ୍ଭୁ ମନ ମାହା ॥
 ବାରକ ରାମ କହତ ଜଗ ଜେଉ । ହୋତ ତରନ ତାରନ ନର ତେଉ ॥୨॥
 ଭରତୁ ରାମପ୍ରିୟ ପୁନି ଲଭୁ ଭ୍ରାତା । କସ ନ ହୋଇ ମରୁ ମଂଗଳଦାତା ॥
 ପିତା ସାଧୁ ମୁନିବର ଅସ କହନ୍ତି । ଭରତହୁ ନିରାଶି ହରଷୁ ହିୟୁ ଲହନ୍ତି ॥୩॥
 ଦେଖି ପ୍ରଭାତ ସୁରେସହି ସୋରୁ । ଜଗୁ ଭଲ ଭଲେହି ପୋତ କହୁ ପୋରୁ ॥
 ଗୁରୁ ସନ କହେଉ କରୁଅ ପ୍ରଭୁ ସୋଇ । ରାମହୁ ଭରତହୁ ଭେଟ ନ ହୋଇ ॥୪॥

ଜଡ଼ ଚେତନ ଜଗତେ ଶାବ୍ଦ ଯେତେ ଥିଲେ । ଯେ ଦେଖିଲେ ପ୍ରଭୁ, ପ୍ରଭୁ ଯାହାକୁ ଦେଖିଲେ ॥
 ହେଲେ ପରମ ପଦର ସେ ସମସ୍ତ ଯୋଗ୍ୟ । ଭରତ ଦର୍ଶନେ ନାଶ ହେଲା ଭବ ରୋଗ ॥୧॥
 ଏ ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ ଭରତଙ୍କ ପକ୍ଷେ । ଯାହାକୁ ରଘୁନାୟକ ସୁମରନ୍ତି ବକ୍ଷେ ॥
 ବାରେ ମଧ୍ୟ ଜଗତେ ଯେ 'ରାମ' ଉଚ୍ଚାରଇ । ତରଣ ତାରଣ ଶୀଘ୍ର ସେ ନର କରଇ ॥୨॥
 ଭରତ ରାମଙ୍କ ପ୍ରିୟ ପୁଣି ସାନ ଭ୍ରାତା । କର୍ପା ନ ହୋଇବ ମାର୍ଗ ସୁମଙ୍ଗଳଦାତା ॥
 ପିତା ସାଧୁ ମୁନିବର ଏମନ୍ତ କହନ୍ତି । ଭରତକୁ ଦେଖି ହୃଦେ ହରଷ ହୁଅନ୍ତି ॥୩॥
 ଦେଖି ପ୍ରଭାବ ସୁରେଶ ହୁଏ ଚିନ୍ତାହସ୍ତ । ଭଲକୁ ଭଲ, ମନ୍ଦକୁ ମନ୍ଦ ଏ ଜଗତ ॥
 ଗୁରୁ ଆଗେ କହେ ପ୍ରଭୁ କର ସେ ଯତନ । ରାମ ଭରତଙ୍କ ଭେଟ ନ ହେଉ ଯେହନ ॥୪॥

କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଉତ୍ତୁଳ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଭରତଙ୍କ ଏହି ଅବସ୍ଥା ଦେଖି
 ଦେବତାମାନେ ପ୍ରଶ୍ନବୃତ୍ତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭୂମି କୋମଳ ହୋଇଗଲା ଏବଂ
 ମାର୍ଗ ମଙ୍ଗଳମୟ ହୋଇଗଲା ॥ ୪ ॥ କୋହା .—ମେଘ ଛାୟା ତାନ କରି ଗୁଲିଆଏ ।
 ସୁଖଦ ସୁନ୍ଦର ପବନ ବହୁଥାଏ । ଭରତଙ୍କ ପିତା ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ମାର୍ଗ ଯେପରି
 ସୁଖଦାୟକ ହେଲା, ରାମଙ୍କୁ ସୁଖା ସେହୁପରି ହୋଇ ନ ଥିଲା ॥ ୧୨୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —
 ମାର୍ଗରେ ଅଫଶ୍ୟ ଜଡ଼ଚେତନ ଶାବ୍ଦ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଭୁ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିଥିଲେ ବା ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଥିଲେ, ସେମାନେ
 ସମସ୍ତେ ସେହି ସମୟରେ ପରମପଦର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଗଲେ । କିନ୍ତୁ ଏବେ ଭରତଙ୍କ
 ଦର୍ଶନ ତ ସେମାନଙ୍କ ଭବରୋଗ (ଜନ୍ମମରଣର ରୋଗ) ନାଶ କରିଦେଲା ॥ ୧ ॥
 ଭରତଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହା କୌଣସି ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ, କାରଣ ସ୍ଵୟଂ ଶ୍ରୀରାମ ମଧ୍ୟ ନିଜ
 ମନ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ନାମ ସୁରକ୍ଷା କରୁଥାନ୍ତି । ଜଗତରେ ଯେ କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ଥରେ
 ମାତ୍ର ଯଦି 'ରାମ' କହି ପକାନ୍ତି, ସେ ନିଜେ ଭବସାଗରରୁ ତଥାସାନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ
 ତାରି ଦିଅନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ପୁଣି ଭରତ ତ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସାନ ଭ୍ରାତା ।
 ତେବେ ତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ମାର୍ଗ ମଙ୍ଗଳ ଓ ସୁଖଦାୟକ କିପରି ବା ନ ହୁଅନ୍ତା ? ପିତା,
 ସାଧୁ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୁନିଗଣ ଏହିପରି କହୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ଭରତଙ୍କୁ ଦେଖି ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦ

ସମୁ ସଙ୍କୋଚୀ ପ୍ରେମ ବସ ଭରତ ସପେମ ପୟୋଧୁ ।

ବମ ବାତ ବେଗରନ ଚନ୍ଦ୍ରକ କରୀ ଜତନୁ ଛଡ଼ୁ ସୋଧୁ ॥୨୧୭॥

ବଚନ ସୁନତ ସୁରଗୁରୁ ମୁସୁକାନେ । ସହସନସୁନ ବିନୁ ଲେଚନ ଜାନେ ॥
ମାୟାପତି ସେବକ ସନ ମାୟା । କରଇ ତ ଉଲଟି ପରଇ ସୁରଗୟା ॥୧॥
ତବ କରୁ ଶାନ୍ତି ସମ ରୁଖ ଜାମା । ଅବ କୁରୁଲି କରି ହୋଇଛି ହାମା ॥
ସୁନୁ ସୁରେସ ରଘୁନାଥ ସୁଭାଞ୍ଜ । ନିଜ ଅପରାଧ ରିପାଣ୍ଟି ନ କାଉ ॥୨॥
ଜୋ ଅପରାଧୁ ଭଗତ କର କରଇ । ସମ ରୋଷ ପାବକ ସୋ ଜରଇ ॥
ଲୋକହୁଁ ବେଦ ବିଦିତ ଇତିହାସ । ସୁଦ ମହିମା ଜାନହିଁ ଦୁରବାସା ॥୩॥
ଭରତ ସଶିସ କୋ ସମ ସନେସା । ଜଗୁ ଜପ ସମ ସମୁ ଜପ ଜେସା ॥୪॥

ସମ ପ୍ରେମବଶ ସଙ୍କୋଚୀ ବିଶେଷ ଭରତ ପ୍ରେମ-ସାଗର ।

ଆମ ଆୟୋଜନ ପଣ୍ଡ ହୁଏ, ଏବେ କପଟ ଉପାୟ କର ॥୨୧୭॥

ବଚନ ଶୁଣନ୍ତେ ହୁର ହୁରୁ ମୁରୁଲିଲେ । ସହସ-ନେହକୁ ନେହ-ରହତ ଜାଣିଲେ ॥
ମାୟା କଲେ ମାୟାପତି ସେବକ ଉପରେ । ଉଲଟି ପଡ଼ିବ ଜାଣ ସୁରେନ୍ଦ୍ର, ସବୁରେ ॥୧॥
ତେବେ କହୁ କଣ୍ଠସଲ ସମଇଛା ଜାଣି । ଏବେ କୃତବ ରହିଲେ ହେବ ନିଶ୍ଚୟ ହାଜି ॥
ସୁଭବ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଶୁଣ ସୁରପତି । ନିଜ ପ୍ରତି କୃତ ଦୋଷେ କେବେ ନ କୋପନ୍ତି ॥୨॥
ଯେହୁ ଅପରାଧ ଭକ୍ତ ଜନଙ୍କ କରଇ । ସମ ରୋଷ-ପାବକେ ସେ ଅବଶ୍ୟ ଜଳଇ ॥
ଲୋକେ ବେଦେ ଇତିହାସ ଅଟଇ ଶିଖ୍ୟତ । ଏ ମହିମା ଭଲ ଭାବେ ବୁଝାଯାନ୍ତୁ ଜାଣି ॥୩॥
ଭରତ ସହଶ କିଏ ସମ-ସୁଖ ଅତି । ଶଶୁ ଜପେ ସମ, ସମ ସାହାୟକ ଜପନ୍ତି ॥୪॥

ଲଭ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଭରତଙ୍କ ଏହି ପ୍ରେମ-ପ୍ରଭାବ ଦେଖି ଦେବଗୁଣ ଲଭୁଙ୍କ ମନରେ
ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତା ହୋଇଗଲା—କାଲେ ଶ୍ରୀରାମ ଏହାଙ୍କ ପ୍ରେମର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଫେରିଯିବେ
ଏବଂ ଆମର ଆୟୋଜିତ କାମ କାଲେ ହିତାବସ୍ଥାବିତ । ସହାର ଭଲ ନିମନ୍ତେ ଭଲ ଏବଂ
ମନ୍ଦ ନିମନ୍ତେ ମନ୍ଦ, ସେ ନିଜେ ଯେମିତି, ସହାର ତାହାକୁ ସେହିପରି ଦିଶେ । ସେ ହୁରୁ
ବୁଦ୍ଧିଶକ୍ତି କହିଲେ, “ହେ ପ୍ରଭା ! ଯେମିତି ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଭରତଙ୍କ ମିଳନ ନ ହେବ,
ସେହି ଉପାୟ କରନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ଓ ପ୍ରେମର
ଅଧୀନ ଏବଂ ଭରତ ପ୍ରେମର ସମ୍ପଦ । ଆମର ଆୟୋଜିତ ସବୁ କାମ ଅପଲ ସମୟରେ
ଭଣ୍ଡୁର ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ଏହି ଛନ୍ଦକପଟ ଖୋଳି ଏହାର ଉପାୟ କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୨୧୭ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ — ଲଭୁଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଦେବଗୁରୁ ବୁଦ୍ଧିଶକ୍ତି ହସିଲେ । ସେ ସହସ୍ରନେହ
ଲଭୁଙ୍କୁ ଜ୍ଞାନ-ନେହାଞ୍ଜନ (ମୁଖ) ଦୋଇ ଦିଶୁଥିଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ହେ ଦେବଗୁଣ !
ମାୟାପତି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସେବକ ସହଜ ସହ କେହି ମାୟା କରଇ, ସେହି ମାୟା ଓଲଟି
ନିଜ ଉପରେ ଆସି ପଡ଼େ ॥ ୧ ॥ ସୁଭାଷିତାବେଶ ସମୟରେ ତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଲଭା ଜାଣି

ମନହୁଁ ନ ଆନିଅ ଅମରପତି ରଘୁବର ଭଗତ ଅକାନ୍ତ ।

ଅଜନ୍ତୁ ଲୋକ ପରଲୋକ ଦୁଃଖ ଦିନ ଦିନ ସୋକ ସମାନ୍ତ ॥୨୯୮॥
ସୁନୁ ସୁରେସ ଉପଦେୟ ହମାସ । ରାମହିଁ ସେବକୁ ପରମ ପଥାସ ॥
ମାନକ ସୁଖ ସେବକ ସେବକାଈଁ । ସେବକ ବୈର ବୈରୁ ଅଧିକାଈଁ ॥୨୯
ଜୟପି ସମ ନହିଁ ରାଗ ନ ରୋଷୁ । ଗହଣିଁ ନ ପାପ ପୁନୁ ଗୁନ ଦୋଷୁ ॥
କରମ ପ୍ରଧାନ ବିସ୍ତ କର ରାଖା । ଜୋ ଜସ କରଇ ସୋ ତସ ଫଳୁ ରାଖା ॥୩॥
ତଦପି କରହିଁ ସମ ବିଷମ ବିହାସ । ଭଗତ ଅଭଗତ ହୃଦୟ ଅନୁସାସ ॥
ମୁଗୁନ ଅଲୋପ ଅମାନ ଏକରସ । ରାମ ସଗୁନ ଭବ ଭଗତ ପେମ ବସ ॥୩॥

ମନେ ସ୍ତବ ଆଶ ନାହିଁ ଇନ୍ଦ୍ରଦେବ, ରାମ ଭକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ହାନି ।

ଅପଣ ଏ ଲୋକେ ଦୁଃଖ ପରଲୋକେ ହେବ ନିତ୍ୟ ଶୋକ ଗ୍ଳାନି ॥୨୯୮॥

ଶୁଣ ମୋର ଉପଦେଶ ଅମର-ନାୟକ । ପରମ ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ସେବକ ॥
ସେବକ ସେବାରେ ସୁଖ ସ୍ବହୃଦେ ମଗନ୍ତୁ । ସେବକ-ବୈରେ ଅଧିକ ବୈର ଆଚରନ୍ତୁ ॥୨९॥
ଯଦ୍ୟପି ସମାନ, ନାହିଁ ଅନୁରାଗ ରୋଷ । ନ ଦେଖନ୍ତୁ ପାପ ପୁଣ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କମ୍ଭା ଦୋଷ ॥
କରମ-ପ୍ରଧାନ ବିଶ୍ବ କର ରଖିଛନ୍ତୁ । ଯେ ଯଥା କରନ୍ତୁ ତଥା ଫଳ ସେ ଭୋଗନ୍ତୁ ॥୩॥
ତଥାପି କରନ୍ତୁ ସମ ବିଷମେ ବିହାସ । ଭକ୍ତ ଅଭକ୍ତଙ୍କ ହୃଦ ଭାବ ଅନୁସାର ॥
ଅଗୁଣ ଅମାନ ଅଗୋଚର ଅବିଚ୍ଛନ୍ନ । ରାମ ସଗୁଣ ହୋଇଲେ ଭକ୍ତ ପ୍ରେମାଧୀନ ॥୩॥

ଆମେ କହୁ କରଥୁ । କହୁ ଏ ସମୟରେ ଏପରି ଚନ୍ଦାନୁ କଲେ କେବଳ ଶୁଣି ହିଁ
ସାର ହେବ । ହେ ସୁରେଶ ! ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସ୍ବଭାବ ଶୁଣ । ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଯଦି କେହି
କୌଣସି ଅପରାଧ କରେ, ସେ ସେହି ନିମନ୍ତେ ତଦାପି ରୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥
କହୁ ଯଦି କେହି ତାଙ୍କ ଭକ୍ତ ପ୍ରତି ଅପରାଧ କରେ, ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦୋଷାଦିରେ
କଲି ଭୟାବୁତ ହୋଇଯାଏ । ଲୋକ ଓ ବେଦ ଉଭୟରେ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏହି
ମହିମା କଥା ହୁଏତା ଜାଣନ୍ତୁ । ସାରା ଜଗତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଜପେ । ସେହି ଶ୍ରୀରାମ
ଯାହାଙ୍କୁ ଜପନ୍ତୁ, ସେହି ଭଗତଙ୍କ ସମାନ ରାମଙ୍କର ପ୍ରେମୀ ଆଉ କିଏ ହେବ ? ॥ ୪ ॥
ଦୋହା —ହେ ଦେବରାଜ ! ରଘୁକୁଳଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭକ୍ତର କାମ ଦିଗଂଜବା
କଥା ମନରେ ସ୍ଥବିର ଧରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଏହା କଲେ ଇନ୍ଦ୍ରଲୋକରେ ଅପଯଶ ଏବଂ
ପରଲୋକରେ ଦୁଃଖ ହେବ ଏବଂ ଦିନକୁ ଦିନ ଶୋକର ଉପାଦାନ ବଢ଼ି ଚାଲିବ ॥୨୯୮॥
ଚୌପାଈ :—ହେ ଦେବରାଜ ! ଆମ ଉପଦେଶ ଶୁଣ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସେବକ
ପରମପ୍ରିୟ । ତାଙ୍କ ସେବକ ପ୍ରତି ସେବା କଲେ ସେ ସୁଖ ମନେ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେବକ
ସହୃଦ ଶତ୍ରୁତା କଲେ ସେ ଶତ୍ରୁ ପ୍ରତି ଅଧିକ ଶତ୍ରୁତାଭାବ ପୋଷଣ କରନ୍ତି; ଯଦ୍ୟପି ସେ
ସୁଖଦୁଃଖ ସବୁ ନାଳରେ ସମାନ, ତାଙ୍କଠାରେ ରାଗ ନାହିଁ କି ଦ୍ବେଷ ନାହିଁ କିମ୍ବା
ସେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପାପପୁଣ୍ୟ ଓ ଗୁଣଦୋଷ ପ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ବିଶ୍ବରେ

ରାମ ସଦା ସେବକ ରୁଚି ରାଣୀ । ବେଦ ପୁରାଣ ସାଧୁ ସୁର ସାଣୀ ॥
ଅସ କିମ୍ବ ଜାନି ତଜହୁ କୁଟିଲଣି । କରହୁ ଭରତ ପଦ ପ୍ରୀତି ସୁଦାଣି ॥୩॥

ରାମ ଭଗତ ପରହୃତ ନରତ ପର ଦୁଖ ଦୁଖୀ ଦୟାଳ ।

ଭଗତ ସିରୋମଳ ଭରତ ତେଁ ଜନି ତରପହୁ ସୁରପାଳ ॥୨୧୯॥

ସତ୍ୟସ୍ତଥ ପ୍ରଭୁ ସୁର ହୃତକାଶ । ଭରତ ରାମ ଆୟସୁ ଅନୁସାସ ॥
ସ୍ଵାରଥ ବିବସ ବିକଳ ଭୁହୁ ହୋହୁ । ଭରତ ଦୋଷୁ ନହିଁ ସଭର ମୋହୁ ॥୨॥
ସୁନି ସୁରବର ସୁରଗୁର ବର ବାମ । ଶ୍ରୀ ପ୍ରମୋଦୁ ମନ ମିଟୀ ଗଲମ ॥
ବରଷି ପ୍ରସନ୍ନ ହରଷି ସୁରଗଞ୍ଜ । ଲଗେ ସଗହନ ଭରତ ସୁଗଞ୍ଜ ॥୨॥

ରାମ ସଦା ସେବକଙ୍କ ରୁଚି ରଖିଛନ୍ତି । ବେଦ ପୁରାଣ ବିରୂପ ସାଧୁ ସାଣୀଛନ୍ତି ॥
ଏହା ଜାଣି କୁଟିଲତା ମନୁ ପଶହୁର । ଭରତ ପୟରେ କରାପ୍ରୀତି ମନୋହର ॥୩॥

ରାମ-ଭକ୍ତ ପର-ହୃତ ରତ, ପର-ହଃଶେ ହଃଶୀ ଦୟାମୟ ।

ଭକ୍ତ-ସିରୋମଣି ଭରତଙ୍କୁ ଜାଣି ନ କର ଦେବେନ୍ଦ୍ର, ଭୟ ॥୨୧୯॥

ସତ୍ୟସ୍ତଥ ଦାଶରଥୀ ହର-ହୃତକାଶ । ଭରତ ଅଟନ୍ତି ରାମ ଆଜ୍ଞା-ଅନୁରୂପ ॥
ସ୍ଵାର୍ଥବଶ ହୋଇ ତୁମ୍ଭେ ହେଉଛ କାତର । ଭରତଙ୍କ ଦୋଷ ନାହିଁ ଅଜ୍ଞାନ ରୂପର ॥୧॥
ଶୁଣି ସୁରବର ସୁର-ସୁରୁଙ୍କ ପ୍ରବାଣୀ । ପ୍ରବୋଧ ଲଭିଲେ ମନୁ ନଷ୍ଟ ହେଲା ନ୍ୟାସ ॥
ବରଷି ପ୍ରସନ୍ନ ଦେବଗଜ ପ୍ରମୋଦତ । ପ୍ରଶଂସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଭରତ ଗଗନ ॥୨॥

କେବଳ କର୍ମକୁ ପ୍ରଧାନ କରି ରଖିଅଛନ୍ତି । ଯେ ସେହିପରି କର୍ମ କରେ, ସେହପରି
ଫଳ ସେ ଭୋଗ କରେ ॥୧-୨॥ ତଥାପି ସେ ଭକ୍ତ ଓ ଅଭକ୍ତର ଦୁହେଁ ଅନୁସାରେ ସମ ଓ
ବିଷମ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ନିର୍ଗୁଣ, ନିର୍ଲେପ, ମାନରହୃତ ଏବଂ ସଦା ଏକରସ
ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମ କେବଳ ଭକ୍ତଙ୍କ ପ୍ରେମବଶତଃ ସଗୁଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମ
ସଦାସତ୍ୟଦା ନିଜ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ରୁଚି ରକ୍ଷା କରି ଅପିଅଛନ୍ତି । ବେଦ, ପୁରାଣ, ସାଧୁ ଓ
ଦେବତା ଏହାର ସାଣୀ । ଏପରି ଦୁହେଁରେ ବିରୁଦ୍ଧ କରି କୁଟିଲତା ତ୍ୟାଗ କର ଏବଂ
ଭରତଙ୍କ ଚରଣରେ ସ୍ଵନ୍ଦର ପ୍ରୀତି କର ॥ ୪ ॥ ଦୋହା .—ହେ ଦେବଗଜ ଲଭ !
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭକ୍ତମାନେ ସଦାସତ୍ୟଦା ଅନ୍ୟର ହୃତରେ ଲାଗି ରହନ୍ତି । ସେମାନେ ଅନ୍ୟର
ଦୁଃଖରେ ହଃଶୀ ଓ ଦୟାଳୁ । ପୁଣି ଭରତ ତ ଭକ୍ତ-ସିରୋମଣି । ତାଙ୍କୁ ଆଦୌ
ତରକାହିଁ ॥ ୨୧୯ ॥ ତୌପାଲ —ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ସତ୍ୟସ୍ତଥଙ୍କ ଓ ଦେବତାମାନଙ୍କର
ହୃତକାଶ । ଭରତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅଜ୍ଞାନୁସାରେ ଗୁଲିତ । ତୁମେ ତୃଥୀୟରେ ସ୍ଵାର୍ଥର
ବିଶେଷ ଚଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଅଛ ! ଏଥିରେ ଭୟଭଙ୍କର କୌଣସି ଦୋଷ
ନାହିଁ, ଏହା ରୂପ ମୋହ ମାତ୍ର ॥ ୧ ॥ ଦେବଗୁରୁ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଚନ
ଶୁଣି ଭକ୍ତଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ହେଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ଚିନ୍ତା ଦୂର ହୋଇଗଲା ।
ତହିଁରେ ଦେବଗଜ ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୃଷ୍ଟି କରି ଭରତଙ୍କ ସ୍ଵରାବଳୁ ପ୍ରଶଂସା

ଏହି ବିଧି ଭରତ ଚଳେ ମଗଜାହାଁ । ଦୟା ଦେଖି ମୁନି ସିଦ୍ଧ ସିଦ୍ଧାହାଁ ॥
 ଜବହଁ ରାମ କହି ଲେହିଁ ଉପାସା । ଉମଗତ ପେମୁ ମନହଁ ଚହୁପାସା ॥୩॥
 ଦ୍ରୁତହଁ ବଚନ ସୁନି କୁଲସ ପଷାନା । ପୁରଜନ ପେମୁ ନ ଜାଇ ବଖାନା ॥
 ଶର ବାସ କରି ଜମୁନହଁ ଆସ । ନିରଖି ମାରୁ ଲୋଚନ ଜଳ ଛୁସ ॥୪॥
 ରଘୁବର ବରନ ବିଲେକି ବର ବାରି ସମେତ ସମାଜ ।

ହୋତା ମଗନ ବାରିଧି ବିରହ ତଡ଼େ ବିବେକ ନିହାଜ ॥୧୨୦॥
 ଜମୁନ ଶର ତେଜି ଦିନ କରି ବାସୁ । ଭୟଭି ସମୟ ସମ ସବହି ପୁପାସୁ ॥
 ରାଜହଁ ଘାଟ ଘାଟ ଖା ତରମା । ଆଜି ଅଚଳିତ ଜାହିଁ ନ ବରମା ॥୧॥
 ପ୍ରାତ ପାର ଭଏ ଏକହଁ ଖେଡ଼ୁ । ତୋଷେ ରାମ ସଖା ଖା ସେଡ଼ୁ । ॥
 ଚଳେ ନହାଇ ନଦିହିଁ ସିର ନାଜି । ସାଥ ନିଷାଦନାଥ ଦୋଉ ଭାଜି ॥୨॥

ଏ ଭବେ ଭରତ ଲେ ଯାଆନ୍ତି ପଥରେ । ଦଶା ଦେଖି ପ୍ରଣାମସ୍ଥ ଫଳ ମୁଖରେ ॥
 ଯେତେବେଳେ ‘ରାମ’ କହୁ ଉପାନ୍ତି ନିଶ୍ଚୟ । ମନେ ହୁଏ ଉତ୍ତୁଳି ପ୍ରେମ ଚଉପାଶ ॥୩॥
 ଦ୍ରବନ୍ତି ପଦ ପାଶାଃ ଶୁଣନ୍ତେ ବଚନ । ପୁରଜନ ପ୍ରେମ କରି ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
 ପଥେ ବିଶ୍ରମି ଯମୁନା ଖରେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ନିରେଖି ଦର ନୟନୁ ମର ବୁଢ଼ାଇଲେ ॥୪॥
 ରଘୁବର-ବର୍ଣ୍ଣ ବାରି ବିଲେକି ଭରତ ସହ ସମାଜ ।

ବିରହ-ସାଗରେ ହୁଅନ୍ତେ ନିମଗ୍ନ ଚଢ଼ିଲେ ଜ୍ଞାନ-ଜାହାଜ ॥୧୨୧॥
 ଯମୁନା ଖରେ ସେହନ କରିଲେ ବିଶ୍ରାମ । ସମୟାନୁକୂଳ ହେଲା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆରାମ ॥
 ରାଜ ରାଜ ମଧ୍ୟ ଘାଟ ଘାଟରୁ ତରଣୀ । ଏକଦା ହେଲେ ଅନେକ ନ ହୁଅଇ ଶିଖି ॥୧॥
 ପ୍ରଭାତ ହୁଅନ୍ତେ ପାର ହେଲେ ଏକବାରେ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଲେ ରାମ ସଖାର ସେବାରେ ॥
 ସ୍ଥାନ କରି ପୁଣି ଶିର ନଦୀକୁ ନୁଆଇଁ । ଚଳିଲେ, ସଙ୍ଗେ ନିଷାଦ-ନାଥ ସାନଞ୍ଜର ॥୨॥

କଷିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥ ଏହିରୂପେ ଭରତ ମାର୍ଗରେ ଚଳି ଯାଉଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କର
 ପ୍ରେମମୟୀ ଦଶା ଦେଖି ମୁନି ଓ ସିଦ୍ଧମଣି ମଧ୍ୟ ଭାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଭରତ ଯେତେ-
 ବେଳେ ବି ‘ରାମ’ କହୁ ଶାର୍ଦ୍ଦ ଶ୍ରୀମ ନେଉଥା’ନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସତେ ଯେପରି
 ଚରୁଦିତରେ ପ୍ରେମ ଉତ୍ତୁଳି ପଡ଼ୁଥାଏ ॥ ୩ ॥ ତାଙ୍କ ପ୍ରେମ ଓ ଦୈନ୍ୟ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନ
 ଶୁଣି ବଳି ଓ ପଥର ସ୍ତମ୍ଭ ଭରଣି ଯାଉଥାଏ । ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀମାନଙ୍କ ପ୍ରେମ ତ
 ଅକଥନୀୟ । ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ତେରୁ ପକାଇ ଭରତ ଯମୁନା ତଟକୁ ଆସିଲେ । ଯମୁନା-
 ନଳ ଦେଖି ତାଙ୍କ ନେତ୍ରେ ଜଳ ପୁଷ୍ପ ଆସିଲା ॥ ୪ ॥ ଦୋହ । — ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ
 ବର୍ଣ୍ଣସମ ଶ୍ରୀମ ରାଜର ସ୍ତବ୍ଧ ଜଳ ଦେଖି ସମଗ୍ର ସମାଜ ସମେତ ଭରତ ପ୍ରେମବହୁଳ
 ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ତାଙ୍କର ବିରହ-ସାଗରରେ ବୁଡ଼ୁ ବୁଡ଼ୁ ପୁଣି
 ବିବେକ-ଜାହାଜ ଉପରେ ଚଢ଼ିଲେ । (ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲଭି-
 ଲାଗିବାରେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ) ॥୧୨୨॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେମାନେ ସେହି ଦିନ

ଆଗେ ମୁନିବର ବାହନ ଆଛେ । ରାଜସମାଜ ଜାଇ ସବୁ ପାଛେ ॥
 ତେହି ପାଛେ ଦୋଉ ବଧୂ ପୟାବେ । ଭୂଷନ ବସନ ବେଶ ସୁଠି ସାବେ ॥୩॥
 ସେବକ ସୁଦୃଢ଼ ସଚିବସୁତ ସାଥୀ । ସୁମିରତ ଲଖନ ସୀସୁ ରଘୁନାଥା ॥
 ଜହଁ ଜହଁ ରାମ ବାସ ବିଶ୍ରାମ । ତହଁ ତହଁ କରୁଛି ସପ୍ତେମ ପ୍ରଣାମା ॥୪॥

ମଗବାସୀ ନର ନାରୀ ସୁନି ଧାମ କାମ ତଳ ଧାଇ ।

ଦେଖି ସରୂପ ସନେହ ସବ ମୁଦିତ ଜନମଫଳ ପାଇ ॥୨୨୧॥
 କହୁଛି ସପ୍ତେମ ଏକ ଏକ ପାସୀ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସଖି ହୋଇଁ କି ନାହିଁ ॥
 ବୟ ବୟ ବରନ ରୁପୁ ସୋଇ ଆଲ । ସୀତା ସନେହ ସରିସ ସମ ରୁଲ ॥୨॥

ଆଗେ ଆଗେ ମୁନିବର ସୁଦର ବାହନ । ପଛରେ ରାଜ ସମାଜ କରନ୍ତି ଗମନ ॥
 ତାଙ୍କ ପଛେ ବେନି ଭଲ ପୟାରେ ଚାଲନ୍ତି । ସାଦା ଭୂଷଣ ବସନ ବେଶ ରୁପୁ ଅତି ॥୩॥
 ସଙ୍ଗେ ସେବକ ସଚିବ ସୁଦୃଢ଼ ନିକର । ସୁରଣ କରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ରଘୁନାଥ ॥
 ଯହିଁ ଯହିଁ ପଡେ ରାମ ନିବାସ ବିଶ୍ରାମ । ତହିଁ ତହିଁ ପ୍ରେମ ସହ କରନ୍ତି ପ୍ରଣାମ ॥୪॥

ପଥବାସୀ ନାରୀ-ନର ଶୁଣି ପାଇ କାମ-ଧାମ ତେଜି ଯାଇଁ ।

ରୂପ ଦେଖି ସ୍ନେହେ ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନ ଜନମର ଫଳ ପାଇ ॥୨୨୨॥ ।
 ଅତି ଅନୁରାଗେ ଏକ ଆରେକ କହନ୍ତି । ସଖି, ଏ କାହିଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମ ତ ନୁହନ୍ତି ॥
 ସେହି ରୂପ ବସ୍ତ୍ର ଆଳି, ବୟସ ବରଣ । ସମ ଶୀଳ ସ୍ନେହ ଭବ ସମ ଆଚରଣ ॥୨॥

ଯମୁନା ନଦୀ କୂଳରେ ବାସ କଲେ । ସମୟାନୁସାରେ ଖାଦ୍ୟପାନସବୁ ଆଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା
 ସମସ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ହୋଇଗଲା । ନିଷାଦଗୁଜର ସଙ୍ଗେତ ପାଇ ରାଜଗୁଡ଼ି ବିଭିନ୍ନ ଘାଟରୁ
 ଅଗଣିତ ନାବ ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ସେ ସବୁର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ନ ପାରେ ॥୨॥
 ସକାଳେ ଗୋଟିଏ ଗଣରେ ସମସ୍ତ ଲୋକ ପାଣି ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମସଖା
 ନିଷାଦଗୁଜର ଏହି ସେବାରେ ସମସ୍ତେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ । ତଦନନ୍ତର ସ୍ବାଜ କରି
 ନଦୀକୂଳ ପ୍ରଶାମସୁବଳ ନିଷାଦଗୁଜ ସହଚର ଭାଇ ହୃଦ୍ଦେ ଚଳିଲେ ॥ ୨ ॥ ଆଗରେ ଭୃଷମ
 ବାହନମାନଙ୍କ ଉପରେ ମୁନିବରବୃନ୍ଦ ଚାଲୁଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପଛରେ ସମସ୍ତ ରାଜସମାଜ
 ଯାଉଥାଏ । ତାହା ପଛରେ ଭଲ ହୃଦ୍ଦେ ସାଦା-ଭୂଷଣ-ବସ୍ତ୍ର-ବେଶରେ ପାଦରେ
 ଚଳି ଯାଉଥାଆନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସେବକ, ମିତ୍ର ଓ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରହମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
 ଯାଉଥା'ନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତା ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସୁରଣସୁବଳ ସେମାନେ ଚଳି ଯାଉଥା'ନ୍ତି ।
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବାସ ଓ ବିଶ୍ରାମ-ସ୍ଥଳକୁ ସେମାନେ ପ୍ରେମରେ ପ୍ରଣାମ କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା — ମାର୍ଗ ନିକଟରେ ବାସ କରୁଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଏ ସମାଜର ପାଇ ଘର ଓ
 କାମକାର୍ଯ୍ୟ ଗୁଣି କୌଣି ଯାଉଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ରୂପ ଓ ପ୍ରେମ ଦେଖି ଜନ୍ମଭର
 ହୃଦ୍ଦଳ ପାଇଲେ ବୋଲି ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥାଆନ୍ତି ॥ ୨୨୧ ॥ କୌପାର :— ସ୍ତ୍ରୀମର
 ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପରସ୍ପର କଥାକାର୍ତ୍ତା ହେଉଥା'ନ୍ତି—“ସଖି ! ଏ ହୃଦ୍ଦେ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣ କି

ବେଷୁ ନ ସୋ ସଖି ସୀୟୁ ନ ସଂଗା । ଆଗେଁ ଅମା ତଲ୍ଲ ଚତୁରଂଗା ॥
 ନହିଁ ପ୍ରସନ୍ନ ମୁଖ ମାନସ ଖେଦା । ସଖି ସଦେହୁ ହୋଇ ଏହି ଭେଦା ॥୨॥
 ତାସୁ ତରଳ ଚିତ୍ତଗନ ମନ ମାୟ । କହୁଛିଁ ସକଳ ତେହି ସମନ ସୟାମା ॥
 ତେହି ସରହି ବାମା ପୁର ପୁର । ବୋଲୁ ମଧୁର ବଚନ ଚିତ୍ତ ଦୁଃଖା ॥୩॥
 କହି ସପେମ ସବ କଥା ପ୍ରସଂଗୁ । ଜେହି ବିଧି ରାମ ରାଜ ରସ ଭଂଗୁ ॥
 ଭରତହି ବହୁର ସରହନ ଲଗୀ । ସୀଲ ସନେହ ସୁଭୟୁ ସୁଭାଗୀ ॥୪॥
 ତଲତ ପୟାଦେଁ ଖାତ ଫଲ ପିତା ଖାନ୍ତି ତଳ ରାଜୁ ।

ଜାତ ମନାର୍ଥୁନ ରଘୁବରହି ଭରତ ସରସ କୋ ଆଜୁ ॥୨୨୨॥
 ଭୟପ ଭଗତି ଭରତ ଆଚରନ୍ତୁ । କହତ ସୁନତ ଦୁଖ ଦୁଷନ ହରନ୍ତୁ ॥
 ଜୋ କହୁ କହବ ଥୋର ସଖି ସୋଇ । ରାମ ବଧୁ ଅସ କାହେ ନ ହୋଇ ॥୨॥

ନାହିଁ ସେହୁ ବେଷସଖି, ନାହିଁ ସୀତା ସାଜେ । ଗୁଲନ୍ତି ଚତୁରଂଗୀ ସେନା ଆଗେ ଆଗେ ॥
 ନାହିଁ ସେ ପ୍ରସନ୍ନମୁଖ, ମନ ମଧ୍ୟେ ଖେଦ । ସଖି, ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି ଦେଖ ଏହୁ ଭେଦ ॥୨॥
 ତା' ଚର୍ଚ୍ଚକୁ ଅନ୍ୟ ନାଗ୍ରାହାର୍ଥ ମଣିଲେ । ତୋ ସମ ଚତୁର ନାହିଁ, ସମସ୍ତେ କହିଲେ ॥
 ତାହାକୁ ପ୍ରଶଂସି ଉକ୍ତ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଭଣି । ମଧୁର ବଚନ ଅନ୍ୟ ବୋଲଇ ରମଣୀ ॥୩॥
 କହଣ ସପେମେ ପୁଅ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସମସ୍ତ । ରାମ-ରାମ-ରସ-ଭଜ ହୋଇଲି ଯେମନ୍ତ ॥
 ଭରତେ ପ୍ରଶଂସିବାକୁ ଲାଗିଲ ଆବର । ଗୁଣ ଶୀଳ ଅନୁରାଗ ସୌଭାଗ୍ୟ ସ୍ଥର ॥୪॥
 ପାଦେ ଗୁଲି ଗୁଲି ଫଳ ମୁଲ ଖାଇ ପିତାତ୍ମ ତେଜ ରାଜ୍ୟ ।

ଯାଆନ୍ତି ରାମକୁ ଲେଉଟାଇବାକୁ, ଭରତ ସମ କେ ଆଜ ॥୨୨୨॥
 ଭରତଙ୍କର ଭ୍ରାତୃତ୍ବ ଭକ୍ତି ଆଚରଣ । କହନ୍ତେ ଶୁଣନ୍ତେ ହରେ ପନ୍ଥାପ ଦୁଷଣ ॥
 ଯାହା କହୁ କୁହାଯାଏ ଅଳ୍ପ ସେ ସମସ୍ତ । ରାମ ଅବରଳ କର୍ପା ନ ହେବେ ଏମନ୍ତ ॥୨॥

ନୁହନ୍ତି ? “ହେ ସଖି ! ଏମାନଙ୍କ ବୟସ, ଶରୀର ଓ ରଙ୍ଗରୂପ ତ ଠିକ୍ ତାଙ୍କର ପରି ।
 ଚରିତ୍ର ଓ ସ୍ବେତ ତାଙ୍କର ସଦୃଶ ଏବଂ ଗୁଲିତଲନ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସମାନ ॥ ୧ ॥ କିନ୍ତୁ
 ହେ ସଖି ! ଏମାନଙ୍କର ତ ସେ ବଳ୍ବକଳ ବେଶ ନାହିଁ କି ସୀତା ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ନାହାନ୍ତି
 ଏବଂ ଏମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଚତୁରଂଗୀ ସେନା ତଳି ଯାଉଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ଏମାନଙ୍କ ମୁଖ
 ପ୍ରସନ୍ନ ନୁହେଁ, ଏମାନଙ୍କ ମନରେ ହୃଷ୍ଣ । ହେ ସଖି ! ଏହି ପାର୍ବତ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ସନ୍ଦେହ
 ହେଉଛି ।” ॥୨॥ ତାହାର ଫଳ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଲ । ସମସ୍ତେ କହୁଥା’ନ୍ତି,
 “ଏହା ସମାନ ଚତୁର ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି ।” ତାହାକୁ ପ୍ରଶଂସା କରି ଏବଂ “ତୋ
 କଥା ସତ୍ୟ” କହି ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଜଣକ ତାହାକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଲ ଏବଂ ମଧୁର ବଚନ
 ବୋଲିଲ ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକର ଅନନ୍ତ ଯେଉଁପରି ଭଗ୍ନ ହେଲା, ସେ ସେହି
 ସବୁ କଥା-ପ୍ରସଙ୍ଗ ପ୍ରେମସହକାରେ କହୁଲା । ସେ ଭରତଙ୍କ ଚରିତ୍ର, ସ୍ବେତ ଓ ସୌଭାଗ୍ୟର
 ମଧ୍ୟ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ସେ କହୁଲା, “ଦେଖ ! ଏ

ହମ ସବ ସାମୁଦ୍ର ଭରତକୁ ଦେଖି । ଭରତ ଧନ୍ୟ ଜୁବଣ ଜନ ଲେଖି ॥
 ସୁନି ଗୁନ ଦେଖି ଦସା ପଛତାହାଁ । କେକଲ ଜନନି ଜୋଗୁ ପୁରୁ ନାହାଁ ॥୨॥
 କୋଇ କହ ଦୁଷ୍ଟକୁ ଶୁଣି ନାହିଁ । ବଧୁ ସବୁ ଖରା ହମହି ଜୋ ଦାହିନ ॥
 କହଁ ହମ ଲୋକ ବେଦ ବଧୁ ସୁନା । ଲଘୁ ଚିପୁ କୁଲ କରତୁଳ ମଲ୍ଲମା ॥୩॥
 ବସନ୍ତ କୁଦେସ କୁଗାଁଡ଼ କୁବାମା । କହଁ ସୁତ ବରସୁ ପୁନ୍ୟ ପରିନାମା ॥
 ଅସ ଅନଂଦୁ ଅତିରିକ୍ତ ପ୍ରତି ଗ୍ରାମା । ଜନୁ ମରୁତୁମି କଲପତରୁ ଜାମା ॥୪॥
 ଭରତ ଦରସୁ ଦେଖତ ଖୁଲେଇ ମଗ ଲୋଚନ କର ଭାବୁ ।
 ଜନୁ ସିଂହଲବାସିନ ଭୟର ବଧୁ ବସ ସୁଲଭ ପ୍ରସାଗୁ ॥୨୨୩॥

ଆମେ ଯେ ସାମୁଦ୍ର ଭରତକୁ ନିରୋଧିଲେ । ପ୍ରବଣ ଜନରେଧନ୍ୟ ଗଣନା ହୋଇଲେ ॥
 ଗୁଣ ଶ୍ରୁତି ଦଶା ଦେଖି ହୁଷିତ ହୁଅନ୍ତୁ । କେକେୟା ଜନନି ଯୋଗ୍ୟ ଜନସୁ ନୁହନ୍ତୁ ॥୨॥
 କେବୋଲେ କୌଣସି ଦୋଷ ନାହିଁ ଶୁଣିଲେ । ବହୁ ସବୁ କଲ ଯାହା ସପକ୍ଷ ଆମ୍ଭର ॥
 କାହିଁ ଆମ୍ଭେ ଲୋକ ବେଦ-ବଧୁମତେ ଶୁନ । ଖଟ ନାସ ଜାତି କୁଳ-କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମଳିନ ॥୩॥
 କୁବାମା, କଣ୍ଠେ ବାସ କୁଦେଶେ କୁସାମେ । କାହିଁ ଏହି ଦରଶନ ପୁଣ୍ୟ ପରିଣାମେ ॥
 ପ୍ରତି ଗ୍ରାମେ ହୁଏ ହର୍ଷ ବସୁ ସୁ ଏପରି । ମରୁତୁମେ କଲତରୁ ଉଠିବ ଯେପରି ॥୪॥
 ଭରତ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତେ ଚକଣେ ପଥ ଲୋକଙ୍କର ଭାବ୍ୟ ।
 ଦେବ ବଶେ ଅବା ସିଂହଲ-ବାସୀକୁ ସୁଲଭ ହେଲ ପ୍ରସାଗ ॥୨୨୩॥

ଭରତ ପିତୃଦତ୍ତ ରାଜ୍ୟ ଜ୍ୟାଗ କରି ପାଦରେ ଶୁଭୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଫଳାହାରପୁଷ୍ପକୁ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ମନାଇବା ନିମନ୍ତେ ଯାଉଅଛନ୍ତି । ଏତାଙ୍କ ସମାନ ଆଜି ଆଉ କିଏ ? ॥ ୨୨୨ ॥
 ଗୌପାୟ .—ଭରତଙ୍କ ଭାବୁତ, ଭକ୍ତ ଓ ଅତରଣ କହଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୁତିଲେ ହୁଷା ଓ
 ଦୋଷ ଦୂର ହୋଇଯିବ । ହେ ସଖି ! ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଯେତେ କଥା କହଲେ ହେଁ
 ତାହା ଅତି ଅଳ୍ପ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭାଇ ଏପରି ନ ହୁଅନ୍ତେ ବା କିମିତି ? ॥ ୨ ॥
 ସାନଭାଇ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କ ସହୃଦ ଭରତଙ୍କୁ ଦେଖି ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଜି ସମସ୍ତେ ଧନ୍ୟ ।
 ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରିଚିତ ହେଲୁ । ଏହି ରୂପେ ଭରତଙ୍କ ଗୁଣ ଶ୍ରୁତି ଓ ତାଙ୍କ ଦଶା
 ଦେଖି ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅନୁତାପ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ କହୁଥାନ୍ତି—ଏ ପୁତ୍ର କେକେୟାଙ୍କ ପରି
 ମାତାର ପୁତ୍ର ହେବା ଯୋଗ୍ୟ ନୁହନ୍ତି ।” ॥ ୨ ॥ କେହି କହୁଥାଏ, “ଏଥିରେ ରାଣୀର
 କୌଣସି ଦୋଷ ନାହିଁ । ଏ ସବୁ ବିଧାତା ହିଁ କରିଛନ୍ତି । ଯାହା କିନ୍ତୁ, ତାହା ଆମର
 ଅନୁକୂଳ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଭୁଞ୍ଜ ସ୍ତ୍ରୀ, ଲୋକ ଓ ବେଦବଧୁ, ଉଭୟରୁ ବଞ୍ଚିତା, କୁଳ ଓ କର୍ମ
 ଯୋଗୁ ଆମେ ମଳିନ । ଜଳର ପ୍ରଦେଶ ଓ ଶରୀର ଗ୍ରାମରେ ଆମେ ବାସ କରୁ ଏବଂ
 ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଖଟ ସ୍ତ୍ରୀ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସମାନ ଏପରି ଶୁଣା ସ୍ତ୍ରୀ କେଉଁଠି ? ଏବଂ
 ମହା ପୁଣ୍ୟରାଜର ଫଳସ୍ବରୂପ ଏମାନଙ୍କ ଦର୍ଶନ କେଉଁଠି !” ଏହିପରି ଆନନ୍ଦ ଓ
 ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ଚରଣ ଗାଆଁ ଗାଆଁରେ ଖେଳି ଯାଉଥାଏ । ସତେ ଟକା ମରୁତୁମିରେ

ନିଜ ଗୁନ ସହିତ ରାମ ଗୁନ ଗାଥା । ସୁନତ ଜାଣି ସୁମିରତ ରଘୁନାଥା ॥
 ଖରଥ ମୁନି ଆଶ୍ରମ ସୁରଧାମା । ନିରାଶି ନିମଜ୍ଜି ହିଁ କରୁଁ ପ୍ରନାମା ॥୧॥
 ମନସ୍ଥା ମନ ମାଗଣିଁ ବରୁ ଏହୁ । ସୀସୁ ରାମ ପଦ ପଦୁମ ସନେହୁ ॥
 ମିଳଣିଁ କରତ କୋଲ ବନବାସୀ । ବୈଖାନସ ବଟୁ ଜଞ୍ଜା ଭବାସୀ ॥୨॥
 କରି ପ୍ରନାମୁ ପୁଞ୍ଜିଁ ଜେହି ତେହୁ । କେହି ବନ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରାମୁ ବୈଦେହୀ ॥
 ତେ ପ୍ରଭୁ ସମାରୁର ସବ କହୁଥାଁ । ଭରତହି ଦେଖି ଜନମ ପଢୁ ଲହୁଥାଁ ॥୩॥
 ଜେ ଜନ କହୁଁ କୁସଲ ହସ ଦେଖେ । ତେ ପ୍ରିୟ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସମ ଲେଖେ ॥
 ଏହି ବିଧି ବୁଝିତ ସବହି ସୁବାମା । ସୁନତ ରାମ ବନବାସ କହାମା ॥୪॥

ନିଜ ଗୁଣ ସହ ରଘୁପତି ଗୁଣ-ଗ୍ରାମେ । ଶୁଣି ଶୁଣି ରାଜିଯା'ନ୍ତି ସୁମନ୍ତ ଗ୍ରାମେ ॥
 ଉର୍ଥ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ପୁଣି ଦେବାଗାର । ଅବଲୋକଣ କରନ୍ତି ସ୍ଥାନ ନମସ୍କାର ॥୧॥
 ମନେ ମନେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏ ବର ମାଗନ୍ତି । ସୀତା ରାମ ପାଦ-ପଦ୍ମେ ପ୍ରୀତି ହେଉ ଅତି ॥
 ମିଳନ୍ତେ ପଥେ କରତ କୋଲ ବନବାସୀ । ବାନପ୍ରସ୍ଥ, ବଟୁ ଯତି ଆବର ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ॥୨॥
 ପରୁରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ କରଣ ପ୍ରଣାମ । କେଉଁ ବନେ ଛନ୍ତି ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶ୍ରୀରାମ ॥
 ସେମାନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସହ ସନ୍ଦେଶ କହନ୍ତି । ଭରତଙ୍କୁ ଦେଖି ଫଳ ଜନ୍ମର ଲଭନ୍ତି ॥୩॥
 କୁଣ୍ଡଳେ ଦେଖିବୁ ମୁହିଁ, ଯେ ଜନ କହଇ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମ ପ୍ରିୟ ସେ ଲଭଇ ॥
 ଏହି ଭାବେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପୁଞ୍ଜିଁ ସେମ ବାଣୀ । ଶୁଣି ରଘୁବୀର ବନ-ନିବାସ କାହାଣୀ ॥୪॥

କଳ୍ପବୃକ୍ଷ ଅକ୍ଷୁରିତ ହୋଇଅଛି । ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଭରତଙ୍କ ସ୍ବରୂପ ଦେଖିବା
 ମାତେ ପଥପାଶୁ ବର୍ଣ୍ଣି ଲୋକମାନଙ୍କର ଭାବ ଖୋଲିଗଲା, ସତେ ଅବା ଦେବଯୋଗରୁ
 ସିଂହଳ (ଲଙ୍କା) ବାସୀମାନଙ୍କୁ ଉର୍ଥରାଜ ପ୍ରୟାଗ ସ୍ଥଳର ହୋଇଗଲା କି । ॥ ୨୨୩ ॥
 ତୌପଂଶୁ :—ଏହି ରୂପେ ଆପଣା ଗୁଣ ସହିତ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗୁଣ-କଥା ଶୁଣି ଏବଂ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସ୍ବରାଶ କରି ଭରତ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥାଆନ୍ତି । ଉର୍ଥ ଦେଖିଲେ, ସେ ଚିହ୍ନରେ
 ସ୍ଥାନ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ମୁନି ଆଶ୍ରମ ଓ ଦେବମନ୍ଦିର ଦେଖି ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ
 କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଏବଂ ମନେ ମନେ ଏହି ବରଦାନ ମାଗୁଥା'ନ୍ତି ଯେ, ଶ୍ରୀ ସୀତାରାମଙ୍କ
 ଚରଣ-କମଳରେ ତାଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମ ରହୁ । ମାର୍ଗରେ ଶ୍ଵାଲ, କିରୀଟ, କୋଞ୍ଚି
 ଆଦି ବନବାସୀ ଏବଂ ବାନପ୍ରସ୍ଥ, ବହୁରାଶି, ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଓ ବୈଶ୍ୟା ଭେଟ
 ହେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯାହାକୁ ତାହାକୁ “ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଜାନକୀ କେଉଁ
 ବନରେ ଅଛନ୍ତି” ବୋଲି ଭରତ ପଚାରୁଥା'ନ୍ତି, ତ ସେମାନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମାରୁର କହୁଥା'ନ୍ତି
 ଏବଂ ଭରତଙ୍କୁ ଦେଖି ଜନ୍ମର ଫଳ ଲଭ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ
 କହୁଥା'ନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ସବୁଶଳ ଦେଖିଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଭରତ
 ଶ୍ରୀରାମ-ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପରି ପ୍ରିୟ ମନେ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଏହି ରୂପେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ହୃଦୟ ବାଣୀରେ
 ଭରତ ପଚାରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବନବାସ କାହାଣୀ ଶୁଣି ଶୁଣି ଯାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥

ତେଜ ବାସର ବସି ପ୍ରାତଃ ଚଳେ ସୁମିର ରଘୁନାଥ ।

ରାମ ଦରସ ଶା ଲଳିତା ଭରତ ସରସ ସବ ସାଥ ॥୨୨୪॥

ମଂଗଳ ସରୁନ ହୋଇଁ ସବ କାହୁଁ । ପରକହିଁ ସୁଖଦ କଲେଚନ କାହୁଁ ।
ଭରତହିଁ ସହିତ ସମାଜ ଭରତୁ । ମିଳିତହିଁ ରାମ ମିଟିତୁ ଦୁଖ ଦାହୁ ॥୧॥
କରତ ମନୋରଥ ଜପ ଜୟ ଜାକେ । ଜାହିଁ ସନେତ ସୁରା ସବ ଭୁକେ ॥
ସିଥଲ ଅଙ୍ଗ ପର ମଗଡ଼ି ଡୋଲହିଁ । ବିହବଲ ବଚନ ପେମ ବସ ବୋଲହିଁ ॥୨॥
ରାମସଖା ତେଜ ସମୟ ଦେଖାଣୁ । ସେଲ ସିରୋମଳ ସହଜ ସୁଦାଣୁ ॥
ଜାୟୁ ସମୀପ ସରିତ ପୟ ଖରା । ସୀୟ ସମେତ ବସହିଁ ଦୋଉ ଗରା ॥୩॥
ଦେଖି କରହିଁ ସବ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରନାମ । କହି ଜୟ ଜାନକ ଶାବନ ରାମା ॥
ପ୍ରେମ ମଗନ ଅସ ରଜ ସମାଜୁ । ଜନ୍ମ ଫିରି ଅର୍ପୁ ଚଳେ ରଘୁରାଜୁ ॥୪॥

ବିଶ୍ୱମି ସେ ରାମେ ଗମିଲେ ପ୍ରଭାତେ ସୁମର ଶ୍ରୀ ରଘୁରାଜ ।

ରାମ ଦରଶନ-ଲଳିତା କରଣ ଭରତ ସହ ସମାଜ ॥୨୨୫॥

ମଙ୍ଗଳ ଶକ୍ତନ ସହ ଲେକକୁ ହୁଅଇ । ସୁଖ-ସୁଦାୟକ କାହୁଁ ଲେଚନ କର୍ମଇ ॥
ଭରତ ସମାଜ ସହ ଲଭନ୍ତି ଭସାହ । ମିଳିବେ ରାମ, ନିନଷ୍ଟ ହେବ ହୁଃଖ ଦାହ ॥୧॥
କରି ମନୋରଥ ଯାଉ ଦୁଦୟେ ଯେମନ୍ତେ । ଯାଆନ୍ତି ସେହ-ବାରୁଣି ପିଇଣ ସମସ୍ତେ ॥
ସିଥଲ ଶରୀର ପଡେ ଏଣେ ତେଣେ ପଦ । ପ୍ରେମବଶ ବୋଲୁଥାନ୍ତି ବଚନ ଗଦଗଦ ॥୨॥
ରାମଙ୍କ ସଖା ଦେଖାଇ ଦେଲ ସେହୁକ୍ଷଣି । ଶ୍ରୀରାଜ ରମଣୀୟ ଶୈଳ-ଶିରୋମଣି ॥
ଯାହାର ସମୀପେ ପହଞ୍ଚି ନା ନଦା ଖରେ । ନିବାସ କରନ୍ତି ସ୍ତ୍ରୀତା ସହ ବେଶ ଗରେ ॥୩॥
ଦେଖି ସମସ୍ତେ କରଲେ ଭୂମିଷ୍ଠ ପ୍ରଣାମ । ଉଦାଶ ଜୟ ଜାନକ-ଶାବନ ଶ୍ରୀରାମ ॥
ପ୍ରେମରେ ମଗନ ରାଜ-ସମାଜ ଏପରି । ବାହୁଡ଼ନ୍ତି ରଘୁରାଜ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଯେପରି ॥୪॥

ଦୋହା — ସେହନ ସେହୁଠାରେ ରହୁ ତହିଁ ଅରହନ ପ୍ରାତଃ କାଳରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥକୁ
ସ୍ମରଣ କରି ତଳିଲେ । ସହଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମନରେ ମଧ୍ୟ ଭରତଙ୍କ ପରି ରାମଦର୍ଶନ-ଲଳିତା
ଜାଗ୍ରତ ରହୁଥାଏ ॥ ୨୨୫ ॥ ଚୌପାଈ :— ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମଙ୍ଗଳପୂର୍ବକ ଲକ୍ଷଣ ଦିଶୁଥାଏ ।
ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ବାମ ଦେହ ଓ ବାହୁ ସ୍ମରୁଥାଏ । ଏହା
ସୁଖଦାୟକ ଲକ୍ଷଣର ସୂଚନା । ସମାଜ ସମେତ ଭରତଙ୍କ ଭସାହ ବଡ଼ ଗୁଲିଥାଏ—
ରାମ ମିଳିଯିବେ ତ ହୁଃସହ ଦାରୁଣ ହୁଃଖର ଦହନ ମେଣ୍ଟିଯିବ ॥ ୧ ॥ ଯାହାର ମନରେ
ଯେପରି ଭବ, ସେ ସେହୁପରି ମନୋରଥ କରୁଥାଏ । ପ୍ରେମ-ମଦଗୁରେ ଭଗ୍ନ ହୋଇ
ସମସ୍ତେ ତଳି ଯାଉଥାନ୍ତି । ଅଙ୍ଗ ଶିଥଲ, ରାସ୍ତାରେ ପାଦ ଏପଡ଼ିଯେପଡ଼ି ଦୋହଲ
ପଡ଼ୁଥାଏ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ପ୍ରେମ-ବହୁଳ ହୋଇ ବଚନ ବୋଲୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୨ ॥
ରାମସଖା ନିଷାଦରାଜ, ସେହି ସମୟରେ ସୁଭବ-ସୁଭର ପଞ୍ଚତ-ଶିରୋମଣି କାମର ଗିରି
ଦେଖାଇ ଦେଲ । ଜାହାର ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚି ନା ନଦା କୁଳରେ ସ୍ତ୍ରୀତା ସହଜ ହୁଇ ଭର

ଭରତ ପ୍ରେମୁ ତେହି ସମୟ ଜସ ତସ କହି ସକଲ ନ ସେଷୁ ॥

କବିହି ଅଗମ ଜମି ବ୍ରହ୍ମସୁଖ ଅତ ମମ ମଲିନ ଜନେଷୁ ॥୨୨୫॥
ସକଲ ସନେହ ସିଥିଲ ରଘୁବର କେ । ଗପ କୋସ ଦୁଇ ଦିନକର ଭରକେ ॥
ଜନ୍ମ ଅଳ୍ପ ଦେଖି ବସେ ନିସି ଗତେ । ଲାଜୁ ଗର୍ଭନ ରଘୁନାଥ ପିଣ୍ଡତେ ॥୧॥
ଭଉଁ ରାମୁ ରଜନୀ ଅବସେଷା । ଜାଗେ ସୀର୍ଷ ସପନ ଅସ ଦେଖା ॥
ସହିତ ସମାଜ ଭରତ ଜନ୍ମ ଆସ । ନାଥ ବିସ୍ତୋର ତାପ ତନ ତାଏ ॥୨॥
ସକଲ ମଲିନ ମନ ଘାନ ଦୁଖାସ । ଦେଖି ସାସୁ ଆନ ଅନୁହାସ ॥
ସୁଖ ସିନ୍ଧୁ ସପନ ଭରେ ଜଳ ଲେତନ । ଭଞ୍ଜ ସୋଚବସ ସୋଚ ବିମୋଚନ ॥୩॥

ଭରତଙ୍କ ପ୍ରେମ ସେବାଲେ ଯେସନ ଶେଷ ଅକ୍ଷମ ବର୍ଣ୍ଣନେ ।

କବିଙ୍କ ଅଗମ୍ୟ, ବ୍ରହ୍ମ ସୁଖ ଯେହ୍ନେ ମମତା-ମଲିନ ଜନେ ॥୨୨୫॥

ରଘୁବର ଅନୁରାଗେ ଶିଥିଲ ସମସ୍ତେ । ଗଲେ ହୁଇ କୋଶ ମାତ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ॥
ଜଳ ସ୍ଥଳ ଦେଖି କଲେ ରଜନୀ ଯାପନ । ପ୍ରଭାତେ ଗମିଲେ ଆଗେ ରାମ ବ୍ରହ୍ମତମ ॥୧॥
ତେଣେ ଚନ୍ଦ୍ରାରୁ ଉଠନ୍ତେ ଶେଷ ବିଶ୍ୱବସ । ଶୁଣାଇଲେ ସ୍ୱପ୍ନ ସୀତା ରାମଙ୍କୁ ଏପରି ॥
ସକ୍ଷୁକୁମ୍ଭ ଯେହ୍ନେ ଆସି ଅଛନ୍ତି ଭରତ । ନାଥଙ୍କ ବିସ୍ତୋର-ତାପେ ତନ୍ମୁ ସନ୍ତପତ ॥୨॥
ସମସ୍ତେ ଘାନ ମଲିନ ମନେ ଦୁଃଖ ଭର । ଦେଖିଲି ଶାଶୁମାନଙ୍କୁ ଭରତ ପ୍ରକାର ॥
ଶୁଣି ସୀତା ସ୍ୱପ୍ନ ଗାରେ ସୁଖଲ ଲେତନ । ହେଲେ ଚନ୍ଦ୍ରା ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ଚନ୍ଦ୍ରା-ବିମୋଚନ ॥୩॥

ନିବାସ କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସମସ୍ତ ଲୋକ ସେହି ପଦ୍ମତଳୁ ଦେଖି 'ଜାନକ-ଜୀବନ
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜୟ ହେଉ ।' ଏହିପରି କହି ଦଣ୍ଡବତ-ପ୍ରଣାମ କରୁଥା'ନ୍ତି । ରାଜସମାଜ
ପ୍ରେମରେ ଏପରି ମଗ୍ନ ଯେ, ସତେ ଯେପରି ରଘୁନାଥ ଅସନ୍ଦୋଧାକୁ ଲେଉଟି ଯାଉଅଛନ୍ତି,
ସେହିପରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୋଧ ହେଲା ॥୨॥ କୋହା:—ଭରତଙ୍କ ଭକ୍ତ ସମୟର ପ୍ରେମ ଶେଷ
ମଧ୍ୟ କହି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଅହଙ୍କାର ଓ ମମତା ଯୋଗେ ମଲିନ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ
ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ଯେପରି ଅଗମ୍ୟ, କବିଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସେ ପ୍ରେମ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅଗମ୍ୟ । ॥୨୨୫॥
ଚୌପାଞ୍ଚ:—ସମସ୍ତ ଲୋକ ପ୍ରେମ ହେଉ ଶିଥିଲ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ତେଣୁ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ସ୍ଥଳା
ସେମାନେ ମାତ୍ର ହୁଇ କୋଶ ଚାଲି ଯାଇପାରିଥିଲେ । ତତ୍ପରେ ଜଳସ୍ଥଳର ପ୍ରବ୍ୟା ଦେଖି
ରାତିରେ ସେହିଠାରେ ରହିଗଲେ । ରାତି ପାଞ୍ଚବା ପରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପ୍ରେମୀ ଭରତ
ଆଗେ ଆଗେ ଗମନ କଲେ ॥ ୧ ॥ ତେଣେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାତି ଅବଶେଷ ଥାଇ କାନ୍ଦିତ
ହେଲେ । ରାତିରେ ସୀତା ଏପରି ଗୋଟିଏ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ, ସତେ ଯେମିତି ଭରତ
ସମାଜ ସହିତ ଏଠାକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି; ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବିରହାଗ୍ନିରେ ସେ ସନ୍ତପ୍ତ ॥ ୨ ॥ ସମସ୍ତ
ଲୋକ ମନେ ମନେ ଭାବିଥାନ୍ତି, ଘାନ ଓ ଦୁଃଖୀ । ଶାଶୁମାନେ ଅନ୍ୟ ରୂପରେ ଦେଖା-
ଯାଉଅଛନ୍ତି । ଏହି ସ୍ୱପ୍ନ କଥା ଶ୍ରୀରାମ ତାଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ତାଙ୍କ ନୟନରେ
ଜଳ ଭରି ଆସିଲା ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରା-ହରଣକାଣ୍ଡ ପ୍ରଭୁ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରାର ଅଧୀନ

ଲକ୍ଷ୍ମୀନ ସପନ ସୂତ ଲକ୍ଷ୍ମୀନ ହୋଇ । କଠିନ କୁସୂତ ସୁନାକହି କୋଇ ॥
ଅସ କହି ବଧୂ ସମେତ ନହାନେ । ପୁର ପୁରୁଷ ସାଧୁ ସନମାନେ ॥୩॥

ସନମାନ ସୁର ମୁନି ବଂଶ କେତେ ଉତର ଦିସ ଦେଖତ ଉଏ ।
ନଉ ଧୁର ଖଗ ମୁଗ ଭୂର ଗଗେ ବିକଳ ପ୍ରଭୁ ଆଶ୍ରମ ଗଏ ॥
ଭୁଲସୀ ଉଠେ ଅବଲୋକି କାରୁ କାହ ଚିତ ସଚକିତ ରହେ ।
ସବ ସମାଗୁର କରତ କୋଲନ୍ତି ଆଇ ଦେହ ଅବସର କହେ ॥

ସୁନତ ସୁମଙ୍ଗଲ ଦେନ ମନ ପ୍ରମୋଦ ତନ ପୁଲକ ଉର ।
ସରତ ସରୋରୁହ ନୈନ ଭୁଲସୀ ଭରେ ସନେହ ଜଳ ॥୧୬୭॥
ବହୁର ସୋଚବସ ଭେ ସିପୁରଞ୍ଜନୁ । କାରନ କଞ୍ଚନ ଭରତ ଆଗଞ୍ଜନୁ ॥
ଏକ ଆଇ ଅସ କହା ବହୋଷା । ସେନ ସଗ ଚତୁରଂଗ ନ ଥୋଷା ॥୧୮॥

ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଏମନ୍ତ ସ୍ୱପ୍ନ ଭଲ ନ ହୋଇବ । କଠିନ କୁସମାଗୁର କେହ ଶୁଣାଇବ ॥
ଏହା କହୁ ଭାଇ ସହ ସମାମିଲେ ସ୍ଥାନ । ସୁନ ହି ପୁରୁଷ କଲେ ସାଧୁଙ୍କ ସମ୍ମାନ ॥୩॥

ସମ୍ମାନ ପୁର ମୁନି ପ୍ରଣମି ବସି ପୁଣି ଗୁହ୍ୟେ ଉତ୍ତର କଗକୁ ।
ନଭେ ଧୁଳି ବିପ୍ରଲ ଖଗ ମୁଗ ବ୍ୟାକୁଳ ଧାଆନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ଆଶ୍ରମକୁ ।
ଉଠିଲେ ହେବୁ ନ ଶୁଦ୍ଧ, ଚିତ୍ତରେ ତକିତ ହୋଇବ,
ସମାଗୁର ସମସ୍ତ କୋରୁ ତନ କରତ କହଲେ ସେକାଲେ ଆସିବ ।

ଶୁଣି ଶୁଣି ବାଣୀ ତନୁ ପୁଲକିତ ହେଲେ ପ୍ରମୋଦିତ ମନ ।
ଭୁଲସୀ ସେହନ ପଲ୍ଲବେ ପୁରତ ଶରବ କଣ୍ଠ-ଲୋଚନ ॥୧୬୭॥
ପୁଣି ଚିନ୍ତା ବଶି ହେଲେ ଜାନକୀମଣି । ଭରତଙ୍କ ଆଗମନ ହୁଏ କି କାରଣ ॥
କହୁଲ ଆବର କେହ ଏହୁ ସମାଗୁର । ସଙ୍ଗେ ଛନ୍ଦ ସେନା ଚତୁରଂଗୀ ଅପାର ॥୧୮॥

ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୩ ॥ ସେ କହଲେ, “ହେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! ଏହୁ ସ୍ୱପ୍ନ ଭଲ ନୁହେଁ ।
କେହ କୌଣସି ହୁଏତ୍ତାକ ଶୁଣାଇବ ।” ଏହା କହୁ ସେ ଭଲ ସହ ସ୍ଥାନ କଲେ ଏବଂ
ହି ପୁରୁଷ ମହାଦେବଙ୍କୁ ସୁଜା କହି ସାଧୁମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କଲେ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ .—
ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ସୁଜା-ସମ୍ମାନ ଏବଂ ମୁନିମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦନା କହି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ବସନ୍ତରେ
ଏବଂ ଉତ୍ତର ଦିଗ ଆଡ଼କୁ ଗୁହ୍ୟକାକୁ ଲଗିଲେ । ଆକାଶରେ ଧୁଳି ଛୁଇଁଲା ଯାଏ ।
ବହୁତ ପଶୁପକ୍ଷୀ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଲାର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସୁଥାଆନ୍ତ । ଭୁଲସୀ ଦାସ
କହନ୍ତି,—ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହା ସବୁ ଦେଖିଲେ ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧିକାକୁ ଲଗିଲେ—କାରଣ
କ’ଣ ?” ସେ ମନେ ମନେ ତକିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସେହୁ ସମୟରେ କୋରୁ,
କରତମାନେ ଆସି ସବୁ ସମାଗୁର କହଲେ ॥ ସୋରଠା .—ଭୁଲସୀ ଦାସ କହନ୍ତି,
ସୁନ୍ଦର ମଙ୍ଗଳମୟ ବଚନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା ।

ସୋ ମୁନି ରାମକ୍ଷ ଶ୍ରୀ ଅତି ସୋର । ଇତି ପିତୁ ବଚ ଇତି ବ୍ୟସ୍ତ ସକୋରୁ ॥
 ଭରତ ସୁଗ୍ରହ ସମୁଦି ମନ ମାୟା । ପ୍ରଭୁ ଚିତ ହୃତ ଥିତ ପାତ୍ରୁତ ନାୟା ॥୨॥
 ସମାଧାନ ତବ ଶ୍ରୀ ସୁହ ଜାନେ । ଭରତୁ କହେ ମହୁ ସାଧୁ ସପ୍ନାନେ ॥
 ଲକ୍ଷନ ଲକ୍ଷେଉ ପ୍ରଭୁ ହୃଦୟ ଶକ୍ତରୁ । କହତ ସମୟ ସମ ମାତି ବରୁରୁ ॥୩॥
 ବିନୁ ପୁଲ୍ଲେ କହୁ କହୁ ଗୋସାଇଁ । ସେବକୁ ସମୟ ନ ଜାଠ ଜୋଇଁ ॥
 ଭୁକ୍ତ ସଦଞ୍ଜ ପିରୋମନି ସ୍ଵାମୀ । ଆପନ ସମୁଦି କହୁ ଅନୁଗାମୀ ॥୪॥
 ନାଥ ସୁହୃଦ ସୁଠି ସରଳ ଚିତ ସୀଲ ସନେହ ନିଧାନ ।
 ସବ ପର ପ୍ରୀତି ପ୍ରଣତି ଜୟ ଜାନଥ ଆପୁ ସମାନ ॥୨୭॥

କୃଷି ମନେ ଚନ୍ଦ୍ରା ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଲ ପ୍ରଭୁଙ୍କ । ଏଣେ ପିତା ଆଜ୍ଞା, ତେଣେ ସଙ୍ଗେ ଚନ୍ଦ୍ରାକୃଙ୍କ ॥
 ଭରତ ଗୁଣ ସ୍ଵଭାବ ମନ ମଧ୍ୟେ ଚନ୍ଦ୍ର । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚିତ୍ତ ଉଚିତେ ନ ଲଭଇ ସ୍ଥିତି ॥୧॥
 ସମାଧାନ ହେଲ ତହୁଁ ଏମନ୍ତ ବରୁଣ । ଭରତ ସାଧୁ ଚରୁର ପୁଣି ଆଜ୍ଞାକାୟ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବ୍ୟଗ୍ରତା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ କରିଲେ । ସମୟାନୁକୂଳ ନୀତି ବଚନ ଭଣିଲେ ॥୨॥
 ପରୁରବା ବିନା କିଛି କହୁଛୁ ଗୋସାଇଁ । ଦାସ ଧୃଷ୍ଣତା ଧୃଷ୍ଣତା ନୁହେଁ ବେଳ ପାଇ ॥
 ଆପଣ ଅଟ ସଦଞ୍ଜ ପିରୋମଣି ସ୍ଵାମୀ । ଆପଣା ବରୁର କହେ ଏହି ଅନୁଗାମୀ ॥୩॥
 ନାଥ, ସୁକୋମଳ, ହୃଦୟ ସରଳ, ଶୀଳ ସ୍ଵେଦର ନିଧାନ ।
 ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରୀତି ପରମତ ଜାଣନ୍ତୁ ନିଜ ସମାନ ॥୨୭॥

ଶରୀରରେ ପୁଲକାବଳା ଖେଳିଗଲ ଏବଂ ଶରତ ଋତୁର କମଳ ସମାନ ନେତ୍ର ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ-
 ଜଳରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ॥ ୨୭ ॥ ବୋଧାୟ :—ସୀତାପତି ଶ୍ରୀରାମ ପୁଣି
 ଥରେ ଚନ୍ଦ୍ରାର ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ—ଭରତଙ୍କ ଆସିବାର କାରଣ କ’ଣ ?
 ପୁଣି ଆଉ ଜଣେ ଆସି କହିଲେ, “ତାଙ୍କ ସହିତ ବଡ଼ ତରୁରକ୍ଷୀ ସେନା ମଧ୍ୟ
 ଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଏହା କୃଷି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ଚନ୍ଦ୍ରା ହେଲା । ଏଣେ ପିତାଙ୍କ ବଚନ
 ଓ ଏଣେ ଭାଇ ଭରତଙ୍କ ସଙ୍ଗେତ । ଭରତଙ୍କ ସ୍ଵଭାବକୁ ମନେ ମନେ ରୁଚି ପ୍ରଭୁଙ୍କର
 ଚିତ୍ତ ଯଥାର୍ଥରେ ସ୍ଥିରତା ଲଭ କରି ପାରୁ ନ ଥାଏ ॥୨॥ ତତ୍ପରେ ଭରତ ସାଧୁ, ରୁଚିମାନ
 ଏବଂ ମୋର ଆଜ୍ଞାକାୟ ବୋଲି ଉପଲବ୍ଧ କରି ମନରେ ଜାତ ହୋଇଥିବା ଶଙ୍କା
 ସମାଧାନ କରିଦେଲେ । ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରା ଜାତ ହୋଇଥିବାର
 ଜାଣି ସମୟାନୁକୂଳ ମାତୃତ୍ଵ ବଚନ ବୋଲିଲେ !— ॥ ୩ ॥ “ହେ ସ୍ଵାମୀ ! ଆପଣଙ୍କ
 ପରୁରବା ବିନା ମୁଁ କିଛି କହୁଛି; ଉଚିତ ଅବସରରେ ଧୃଷ୍ଣତା କଲେ ସେବକର ଧୃଷ୍ଣତା
 ଧରାଯାଏ ନାହିଁ । ହେ ସ୍ଵାମୀ ! ଆପଣ ତ ସଦଞ୍ଜ ପିରୋମଣି । ମୁଁ ସେବକ ଆପଣା
 ରୁଚି ବରୁରର କଥା କହୁଛି ॥ ୪ ॥ ବୋଧାୟ :—ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ପରମ ହୃଦୟ,
 ସରଳହୃଦୟ ଏବଂ ଶୀଳ ଓ ସ୍ଵେଦର ଉଦ୍ଧାର । ଆପଣଙ୍କ ମନରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି
 ପ୍ରେମ ଓ ବିଶ୍ଵାସ । ଆପଣ ନିଜ ହୃଦୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଜ ସମାନ ବୋଲି

ବିଷୟ ଜାଣି ପାଇ ପ୍ରଭୁତାଣ । ମୁତ ମୋହ ବସ ହୋଇଁ ଜନାଇ ॥
 ଭରତ ମାତ ରତ ସାଧୁ ପୁଜାନ । ପ୍ରଭୁ ପଦ ପ୍ରେମ ସକଳ ଜଗୁ ଜାନ ॥୧॥
 ତେଜ ଆଜୁ ଗୁମ ପଦୁ ପାଇ । ତଳେ ଧରମ ମରଜାଦ ମେଟାଇ ॥
 କୁଟିଳ କୁବଧୁ କୁଅବସରୁ ତାଳ । ଜାଣି ଗୁମ ବନବାସ ଏକାକୀ ॥୨॥
 କର କୁମରୁ ମନ ସାଜି ସମାଜୁ । ଆସ କରେ ଅକଟକ ଗୁରୁ ॥
 କୋଟି ପ୍ରକାର କଲପି କୁଟିଲୁଇ । ଆସ ଦଲ ବଟୋରି ଦୋଉ ଗୁରୁ ॥୩॥
 ଜୋଟିକିୟୁ ହୋଇ ନ କପଟ କୁରୁଲୁ । କେନ୍ଦ୍ର ସୋହାଗ ରଥ ବାଜି ଗଜାଲୁ ॥
 ଭରତହ ଦୋସୁ ଦେଇ କୋ ଜାଏ । ଜଗ ବୋଉଲ ଗୁଜ ପଦୁ ପାଏ ॥୪॥
 ସସି ଗୁର ଚୟ ଗାମୀ ନରୁଷୁ ଚଢ଼େଇ ଭୂମିସୁର ଜାନ ।
 ଲେକ ବେଦ ତେ ବିମୁଖ ଗୁ ଅଧମ ନ ବେନ ସମାନ ॥୨୨୮॥

ବିଷୟ ବିଳାସୀ ଜାଣ ପ୍ରଭୁ ପଦ ପାଇ । ମୁତ ମୋହବଶ ହୋଇ ହୁଅଇ ଜଣାଇ ॥
 ଭରତ ସାଧୁ ନିପୁଣ ପୁଣି ମାତ-ରତ । ପ୍ରଭୁପଦ ଅନୁଗାମୀ ଜାଣଇ ଜଗଜ ॥୧॥
 ସେ ମଧ୍ୟ ଆଜି ନୃପତି ପଦସ ପାଇଣ । ଗୁମନ କରେ ଧର୍ମର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଏଣଣ ॥
 କୁଟିଳ କୁରୁତା ଏବେ କୁସମୟ ଟାକ । ଜାଣି ଗୁମ ବନବାସେ ଅଛନ୍ତି ଏକାକୀ ॥୨॥
 କର କୁମରୁ ମନେ ସାଜଣ ସମାଜ । ଅସିହୁ କରବା ପାଇଁ ଅକଣ୍ଠକ ଗୁରୁ ॥
 କୋଟି କୁଟିଳତା କଲ୍ପି ହୁଇ ଗୁର ଏଥେ । ଅପିଛନ୍ତି ଠୁଲ ହୋଇ ଜନଙ୍କ ସମେତେ ॥୩॥
 ଯେବେ କପଟ କୁଟିଳ ହୃଦେ ନ ହୁଅନ୍ତା । ଗଜ ରଥ ବାଜି ଗୁର କାହାକୁ ଲଗନ୍ତା ॥
 ଭରତକୁ ଦୋଷ କିଏ ଦେବ କାହିଁ ପାଇଁ । ଜଗତ ବାହୁଲ ହୁଏ ଗୁଜପଦ ପାଇ ॥୪॥
 ଗୁରୁ-ପଦ୍ମାବତୀ ଶଶାଙ୍କ, ନିତୁଷ ଚଢ଼ିଲୁ ଭୂସୁର ସାନେ ।
 ଲେକରୁ ବେଦରୁ ବିମୁଖ ହୋଇଲୁ ମୁତ ବେଦେଶ ସମାନେ ॥୨୨୯॥

ଜାଣନ୍ତି ॥ ୨୨୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- କିନ୍ତୁ 'ମୁତ ବିଷୟାସକ୍ତ ଶାବ ପ୍ରଭୁତ ପାଇ
 ମୋହବଶତ ଆପଣାର ଅସଲ ସ୍ବରୂପ ପ୍ରକାଶ କରି ଦିଅନ୍ତି । ଭରତ ମାତ-ପରାୟଣ,
 ସାଧୁ ଓ ଚରୁର ଏବଂ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରେମ । ଏହି କଥା ସାରା ସମ୍ବାର
 ଜାଣେ ॥ ୧ ॥ ସେହି ଭରତ ମଧ୍ୟ ଆଜି ଆପଣଙ୍କ ଗୋଟିଏ ଗୁଜପଦ ପାଇ ଧର୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦା
 ଲଙ୍ଘନ କରି ଚାଲିଅଛନ୍ତି । କୁଟିଳ, କୁରୁତା ଭରତ କୁସମୟ ଦେଖି ଏବଂ ଗୁମ ବନରେ
 ଏକାକୀ ଅସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଅବାର 'ଜାଣି ଜନ ମନରେ ହୃଦଭସନ ପୋଷଣ
 କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସମାଜ ସାଜି ଗୁରୁଙ୍କ ନିଷ୍ଠାବଦ୍ଧ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଏଠାକୁ ଅପିଅଛନ୍ତି ।
 କୋଟିଏ ପ୍ରକାର କୁଟିଳତା ଓ କପଟ ରଚନା କରି ହୁଇ ଗୁର ସେନା ସମ୍ବତ୍-ସୁବଳ
 ଏଠାକୁ ଅପିଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଯଦି ଏହାଙ୍କ ହୃଦୟରେ କପଟ ଓ କୁବସୁର ନ ଥା'ନ୍ତା,
 ତେବେ ରଥ, ଅଶ୍ବ ଓ ହସ୍ତୀମାନଙ୍କର ପିଞ୍ଚୁ ଏତେବେଳେ କାହାକୁ ବା ଭଲ
 ଲଗନ୍ତା ? କିନ୍ତୁ ଭରତକୁ ଦୋଷ ଦେଉଛୁ କିଏ ? ଗୁଜପଦ ପାଇବା ପରେ ସାଗୁ

ସହସବାହୁ ସୁରନାଥୁ ସିଂହକୂ । କେନ୍ଦ୍ର ନ ରାଜମଦ ପାଦୁ କଳଂକୂ ॥
 ଭରତ ଶାନ୍ତି ପୃଥୁ ଉଚିତ ଉପାଧି । ଶିଷୁ ଶନ ରଂଚ ନ ରାଜବ କାନ୍ତି ॥୧॥
 ଏକ ଶାନ୍ତି ନହିଁ ଭରତ ଭଲହି । ନିଦରେ ରାମୁ ଜାଣ ଅସହାଧି ॥
 ସମୁଦ୍ଧି ପରିହୁ ସୋଭ ଆଜୁ ବିସେଷୀ । ସମର ସରୋଷ ରାମ ମୁଖୁ ପେଶୀ ॥୨॥
 ଏତନା କହତ ମନ୍ତ ରସ ଭୁଲ । ରନ ରସ ବିଟପୁ ପୁଲକ ମିସ ଫୁଲ ॥
 ପ୍ରଭୁ ପଦ ବନ୍ଧି ସୀତ ରଜ ରାଣୀ । ବୋଲେ ସତ୍ୟ ସହଜ ବହୁ ଶ୍ରୀ ॥୩॥
 ଅନୁଚିତ ନାଥ ନ ମାନବ ମୋର । ଭରତ ଜମହିଁ ଉପରୁ ନ ଥୋର ॥
 କହୁଲଗି ସହୁଅ ରହୁଅ ମନୁ ମାରୁ । ନାଥ ସାଥ ଧନୁ ହାଥ ହମାରୁ ॥୪॥

ସହସ୍ର-ବାହୁ ସିଂହକୂ ବିରୂଧ-ନୟକ । ରାଜ-ମଦ ନ ଦେଇଛି କାହାକୁ କଳଙ୍କ ॥
 ଉଚିତ ଉପାୟ ଏହା ଭରତ କରୁଛି । ଶିଷୁ ରାଣ ନ ରଖିବି କାହିଁ ମାତ କରୁ ॥୧॥
 କିନ୍ତୁ ଭଲ କଲ ନାହିଁ ଭରତ ଏ କାମ । ହତାହର କଲ ଜାଣି ଅସହାୟ ରାମ ॥
 ଆଜି ତାହା ଭଲ ରୂପେ ବୁଝା ପଡ଼ିଯିବ । ରଣେ ଯେବେ ରାମ ରୋଷ ପୁଣି ବିଲେକିବ ॥୨॥
 ଏତିକି କହନ୍ତେ ଭୁଲି ମାତ ରସ ପୁଣି । ପୁଲକ ଛଲେ ପ୍ରହୁଟ ରଣ-ରସ-ଦୁମ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପୟର ବନ୍ଧି ଶିରେ ରଖି ରଜ । ଶ୍ରୀରେ ଉଦାର ସତ୍ୟ ପ୍ରଭବ ସହଜ ॥୩॥
 ନ ମଣନ୍ତୁ ନାଥ, ମୋର କଥା ଅନୁଚିତ । କରନ୍ତି ଭରତ ଅଳ୍ପ ଆମର ଅହତ ॥
 କେତେ ପ୍ରହାରିବ ରୁହାରିବ ମାତ୍ର ମନ । ନାଥ ସଙ୍ଗେ, ପୁଣି ମୋର ହସ୍ତେ ଶରାସନ ॥୪॥

ଜଗତ ତ ପାଶଲ ହୋଇଯାଏ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ତତ୍ତ୍ୱ ଗୁରୁପତ୍ନୀବାମୀ ହେଲେ,
 ରାଜା ନହୁଷ ବାହୁଶଙ୍କ ପାଲଟି ଉପରେ ଚଢ଼ିଲେ । ରାଜା ବେଶଙ୍କ ସମାନ ମାତ ତ
 ଆଉ କେନ୍ଦ୍ର ହେବେ ନାହିଁ । ଲୋକ ଓ ବେଦ, ଉଭୟ ପ୍ରତି ସେ ବିପୁଷ ହୋଇ-
 ଥିଲେ ॥ ୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସହସ୍ରବାହୁ, ଦେବରାଜ ରାଜୁ ଓ ସିଂହକୂ ଆଦିଙ୍କ
 ମଧ୍ୟରୁ କାହାକୁ ରାଜପଦ କଲଙ୍କିତ କରିନାହିଁ ? ଭରତ ଏ ଉପାୟ ଯାହା କରିଅଛନ୍ତି,
 ତାହା ଠିକ୍ କରିଅଛନ୍ତି । କାରଣ ଶତ୍ରୁ ଓ ରାଜକୁ କେବେ ହେଲେ ରାଜେ ମାତ ବାଜି
 ରଖିବ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ହଁ, ଭରତ ଗୋଟିଏ କଥା ଭଲ କଲେ ନାହିଁ । ତାହା ହେଉଛି,
 ରାମକୁ ଅସହାୟ ଜାଣି ସେ ତାଙ୍କୁ ହତାହର କଲେ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ସନ୍ତାନରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 କୋପପୂର୍ଣ୍ଣ ପୁଣି ଦେଖି ଏ କଥାର ଫଳ ସେ ଭଲରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରିବେ ।” ॥୩॥
 ଏହା କହିବା ମାତେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମାତରସ ଭୁଲିଗଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଶରୀରରେ ପ୍ରକରସ-ବୃକ୍ଷ
 ପୁଲକାବଳୀ ଛଳରେ ବିକଶିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । (ଅର୍ଥାତ୍ ମାତ୍ରକଥା କହୁ କହୁ ତାଙ୍କ
 ଶରୀରରେ ବାରରସ ଭରିଗଲା) । ସେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣ-ବନ୍ଧନା ପୂଜକ ତାଙ୍କ
 ଚରଣ-ରଜ ଶିରୋଧାରୀ କଲେ ଏବଂ ଆପଣା ସତ୍ୟ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ କଲର ପରିଚୟ ଦେଇ
 କହିଲେ,— ॥ ୩ ॥ “ହେ ନାଥ ! ମୋ କଥା ଅନୁଚିତ ବୋଲି ଏବେ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।
 ଭରତ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସହିତ କମ ଅସହାଚରଣ କରିନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଭୁ ଆମ୍ଭ

ଛବି ଜାତି ରଘୁକୁଳ ଜନମୁ ଗୁମ ଅନୁର ଜଗୁ ଜାନ ।

ଲତହୁଁ ମାର୍ବେ ଚତୁର୍ଥ ସିର ମାତ କୋ ଧୁର ସମାନ ॥୨୨୯॥

ଉଠି କର ଜୋର ରଜାୟୁସୁ ମାଗା । ମନହୁଁ ଗାର ରସ ସୋର୍ତ୍ତ ଜାଗା ॥
ବାଧୁ ଜଟା ସିର କସି କଟି ଗୁଆ । ସାଜ ସରସନୁ ସାୟୁକୁ ହାଆ ॥୨୩॥
ଆଜୁ ଗୁମ ସେବକ ଜୟୁ ଲେଉଁ । ଭରତହୁଁ ସମର ସିଖାଞ୍ଜନ ଦେଉଁ ॥
ଗୁମ ନିରାଦର କର ଫରୁ ପାଞ୍ଜ । ସୋର୍ତ୍ତହୁଁ ସମର ସେଜ ଦୋଉ ଗୁଞ୍ଜ ॥୨୩॥
ଆଇ ବନା ଭଲ ସକଲ ସମାଜୁ । ପ୍ରଗଟ କରଉଁ ରସ ପାଞ୍ଜଲ ଆଜୁ ॥
ଜମି କର ନିକର ଦଲଇ ମୁଗରୁ । ଲେଇ ଲପେଟି ଲଞ୍ଜୁ ଜମି ବାଜୁ ॥୨୩॥
ତେସେହିଁ ଭରତହୁଁ ସେନ ସମେତା । ସାଜୁଜ ନିବର ନିପାତଉଁ ଖେତା ॥
ଜୋଁ ସହାୟ କର ସକରୁ ଆଉ । ତୋ ମାରଉଁ ରନ ଗୁମ ଦୋହାଉ ॥୨୩॥

ଜାତିରେ ଷଟ୍ ସିନ୍ଧୁ ରଘୁକୁଳେ ଜନ୍ମ ଗୁମାନୁଜ ଭୁବିଷ୍ୟତ ।

ମାତ ଧୂଳି ମଧ୍ୟ ଚତୁର୍ଥ ମୁସବେ ଖାଲଣ ପଦ ଆସାତ ॥୨୨୯॥

ଉଠି ମାଗିଲେ ଆଦେଶ ଯୋଗ ଦେନହୁଁ । ମନେ ହୁଏ ଗାର ରସ ନିଦ୍ରାରୁ ଜାଗୁ ॥
ଜଟା ଶିରେ ବାନ୍ଧ ବସି ଭୂଷାର କଟିରେ । ସାଜ ଶରସନ ନେଲେ ଶାୟକ ପାଣିରେ ॥୨୩॥
ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀର ସେବକ ଯଶ ଆଜି ନେବ । ସମରେ ଉପତ ଶିକ୍ଷା ଭରତକୁ ଦେବ ॥
ଗୁମ ହତାଦର ଫଳ ଉପସକ୍ତ ପାଇ । ଶ୍ରୀଅନୁ ସମର ଶେଯେ ମିଳି ହୁଇ ଗାଇ ॥୨୩॥
ଆସି ଭଲ ଜୁଟିରୁଣୁ ହକଲ ସମାଜ । ପ୍ରଗଟ କରବ ରଣେ ପରୁ ରୋଷ ଆଜ ॥
ଯଥା କରନିକରୁ ଦଲେ ମୁଗରୁ । ଶୀର୍ଷ ନେଇଯାଏ ଯେତେ ଗୁଣୁ ନିକୁବାଜ ॥୨୩॥
ତେମନ୍ତେ ହେଲେ ସାଜୁତ ସେନା ସହଚରେ । ବଧୁ ଭରତକୁ ଶ୍ରୀଆଇବ ଭୁତଳରେ ॥
ଯେବେ ଆସି ପହାସୁତା କରିବେ ଶଙ୍କର । ତଥାପି ମାରିବ ରଣେ, ଗୁଣ ଗୁମଜର ॥୨୩॥

ସହଚ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଆମ ହାତରେ ଧନୁ ଅଛି, ଆମେ କେତେଦୂର ଏହା ପହଞ୍ଚିବା ଏବଂ ମନ ମାରି ରହୁଥିବା । ॥ ୪ ॥ ଦୋହା .— ଷଟ୍ ସିନ୍ଧୁ ଜାତି, ରଘୁକୁଳରେ ଜନ୍ମ ଏବଂ ସର୍ବୋପଶ ପୁଁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅନୁଗାମୀ, ଏହା ଜଗତ ଜାଣେ । ଧୂଳି ସମାନ ମାତ, କୃତହୁଁ, କିଏ ଅଛି ? କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଲତ ମାରିଲେ ସେ ବି ପୁଣି ଉପରେ ଆସି ଚଢ଼ୁଛି । ” ॥ ୨୨୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଏହା କହୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଉଠି ଫୁଲ ଦରବା ନମନ୍ତେ ଆଣ୍ଡ ମାଗିଲେ । ସତେ ଅବଂ ବାରିରସ ନିକରୁ ତେଇଁ ଉଠୁ କି ! ଶିରରେ ଜଟା ବାନ୍ଧ କଟିରେ ଭୂଷାରୁ ସେ ଦୃଢ଼ ଗାଦରେ ବନ୍ଧିଲେ । ଧନୁକୁ ସଜାଇ ଶରକୁ ହାତରେ ଧରି କହୁଲେ— ॥ ୧ ॥ “ଆଜି ପୁଁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସେବକ ହେବାର ଗୌରବ ଲାଭ କରିବି ଏବଂ ଭରତକୁ ସହାମରେ ଶିକ୍ଷା ଦେବି । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ହାତାଦର କରିବର ଫଳ ପାଇ ଆଜି ହୁଇ ଗାଇ (ଭରତ-ଶତ୍ରୁ) ରଣ-ଶଯ୍ୟା ଉପରେ ଶେଇବେ ! ” ॥ ଭଲ ହେଲା, ସାରା ସମାଜ ଯାହା ଆସି ଏକଜୁଟ ହୋଇଯାଇଛି । ଆଜି ପୁଁ ସୁବର ସବୁ ବୋଧ ପ୍ରକାଶ କରିବି । ଯେପରି

ଅତି ସରୋଷ ମାଖେ ଲଖନୁ ଲଖି ସୁନି ସପଥ ପ୍ରର୍ଥାନ ।

ସଭୟ ଲୋକ ସବ ଲୋକପତି ଗୃହତ ଭବି ଭବନ ॥୨୩୦॥

ଜଗୁ ଭୟ ମଗନ ଗଗନ ଭଇଁବାମା । ଲଖନ ବାହୁବଳୁ ବିପୁଲ ବଖାମା ॥

ତାତ ପ୍ରତାପ ପ୍ରଭାଉ ଭୁହାରୀ । କୋ କହି ସକଇ କୋ ଜାନନିହାରୀ ॥୧॥

ଅନୁଚିତ ଭବିତ କାନୁ କହୁ ହୋଇ । ସମୁଦି କରିଅ ଭଲ କହ ସବୁ କୋଇ ॥

ସହସା କରି ପାଛେ ପଛୁଡାସୀ । କହୁଛି ବେଦ ବୁଧ ତେ ବୁଧ ନାସୀ ॥୨॥

ସୁନି ସୁର ବଚନ ଲଖନ ସବୁରୁନେ । ରାମ ସୀର୍ବ ସାଦର ସନମାନେ ॥

କହା ତାତ ଭୁହ ମାତି ସୁହାଣି । ସବ ତେ କଠିନ ରାଜମଦୁ ଭାଣି ॥୩॥

ରୋଷଭରେ ଅତି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବୋଲନ୍ତି, ସତ୍ୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଶୁଣନ୍ତେ ।

ଲୋକ ଲୋକପାଳେ ଗୃହାନ୍ତି ବ୍ୟାକୁଳେ ପଳାଇବାକୁ ସମସ୍ତେ ॥୨୩୦॥

ବିଶ୍ୱ ହେଲ ଭୟମଗ୍ନ ନର ହେଲ ବାଣୀ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବାହୁବଳ ବହୁତ ବଖାଣି ॥

ଭୁମ୍ଭ ପ୍ରତାପ ପ୍ରଭାବ, ବସ୍ତୁ ଲଭକ୍ଷଣ । କେ ଜାଣି ପାରିବ କରି ପାରିବ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥୧॥

ଭବିତ ବା ଅନୁଚିତ ଯାହା କହି କର୍ମ । ତରୁଣ କଲେ ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି ଉତ୍ତମ ॥

ସହସା କରି ପଛକୁ ସନ୍ତାପ କରଇ । ବଖାଣନ୍ତି ବେଦ ବୁଧ ବୁଧ ସେ ନୁହଇ ॥୨॥

ସୁରଙ୍କ ବାଣୀ ସୌମିତ୍ର ଶୁଣି ସଙ୍କୋଚିଲେ । ସାବରେ ରାମ ବେଦେହୁତାକୁ ସମ୍ମାନିଲେ ॥

ବଖାଣିଲ ଶ୍ରୁତି, ଭୁକ୍ତେ ମାତ୍ର ମନୋହର । ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ରାଜମଦ ଭୟଙ୍କର ॥୩॥

ସିଂହ ହାତୀ ଦଳକୁ ଦଳିପକାଏ ଏବଂ ବାଜ ଗୁଣ୍ଡରୁକୁ ଝାମି ନିଏ, ସେହପରି ସେନା ଓ

ସାନ ଭଲ ସମେତ ଭରତକୁ ତରୁଣାର-ପୁଟକ ରଣାଙ୍ଗନରେ ପରାସ୍ତ କରିଦେବ ।

ଯଦି ସ୍ୱୟଂ ଶଙ୍କର ଆସି ସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ମୋତେ ରାମଙ୍କ ରାଣ,

ମୁଁ ପ୍ରକରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାରିପକାଇବି ।” ॥ ୩-୪ ॥ ଦୋହା :—ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ

କୋପରେ ଆରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କରିଥିବାର ଦେଖି ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରାମାଣିକ ଶପଥ

ଶୁଣି ସମସ୍ତ ଲୋକ ଭୟଭୀତ ହୋଇଯାଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ଲୋକପାଳମାନେ ଦାବଣି

ପଳାଇଯିବାକୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଥାନ୍ତି ॥ ୨୩୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସାରା ଦିବାର ଭୟମଗ୍ନ

ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଅପାର ବାହୁବଳର ପ୍ରଶଂସା କରି ଆକାଶବାଣୀ

ହେଲା, “ହେ ବସ୍ତୁ ! ତୁମ ପ୍ରତାପ ଓ ପ୍ରଭାବକୁ କିଏ ଜାଣି ପାରେ ଓ କିଏ କହି

ପାରେ ? ॥ ୧ ॥ କିନ୍ତୁ ଯେ କୌଣସି କାମ ହୋଇଥାଉ ରାଜକେ, ତ ହା ଭବିତ କି

ଅନୁଚିତ, ଖୁବ ଭଲ ଭାବରେ ବୁଝି କରିବା ବିଧେୟ । ତେବେ ଯାଇ ସମସ୍ତେ ଭଲ

ବୋଲି କହନ୍ତି ! ବେଦ ଓ ବିଦ୍ୱାନ୍ମାନେ କହନ୍ତି, “ଯେଉଁମାନେ ଜନା ବିରୁଦ୍ଧରେ

ଶୀଘ୍ର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପଛରେ ଅନୁତାପ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍

ନୁହନ୍ତି ।” ॥ ୨ ॥ ଦେବବାଣୀ ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ଓ ସୀତା

ଅଦରପୁଟକ ତାଙ୍କର ସମ୍ମାନ କଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ହେ ବସ୍ତୁ ! ତୁମେ ଅତି ସୁନ୍ଦର

ଜେ ଅତର୍ପ୍ତ ନୃପ ମାତହିଁ ତେଇ । ନାହିଁନ ସାଧୁସଙ୍ଗ ଜେହିଁ ସେଇ ॥
ସୁନନ୍ତ ଲକ୍ଷନ ଭଲ ଭରତ ସଙ୍ଗସା । ବଧୁ ପ୍ରପଂଚ ମହିଁ ସୁନା ନ ଗାସା ॥୮॥

ଭରତକୁ ହୋଇ ନ ରାଜମଦୁ ବଧୁ ହରିହର ପଦ ପାଇ ।

କବହୁଁ କ କାଞ୍ଚା ସୀକରନି ଛୀରସିନ୍ଧୁ ବିନସାଇ ॥୯॥

ତମିରୁ ତରୁନ ତରନିହି ମକୁ ଗିଲଇ । ଗଗନୁ ମଗନ ମକୁ ମେଦହିଁ ମିଲଇ ॥
ଗୋପଦ ଜଳ ବୁଡ଼ିହିଁ ଘଟଜୋମା । ସହଜ ଛମା ବରୁ ଗୁଡ଼େ ଗୁଣମା ॥୧॥
ମସକ ଫୁଁକ ମକୁ ମେରୁ ଉଡ଼ାଉ । ହୋଇ ନ ନୃପମଦୁ ଭରତକୁ ଭାଇ ॥
ଲକ୍ଷନ ଛୁହାର ସପଥ ପିକୁ ଆନା । ସୁତ ସୁଦଧୁ ନହିଁ ଭରତ ସମାନା ॥୨॥
ସଗୁରୁ ଖୀରୁ ଅବଗୁନ ଜକୁ ତାତା । ମିଲଇ ରତଇ ପରପଣୁ ବିଧାତା ॥
ଭରତୁ ହଂସ ରବିବସ ତଡ଼ାଗା । ଜନମି ଶାନ୍ତ ଗୁନ ଦୋଷ ବିଭାଗା ॥୩॥

ଯାହା ପାନ କରି ସେହୁ ନୃପ ହୁଏ ମହ । ସାଧୁସଙ୍ଗ ସେବାରେ ଯେହୋଇନାହିଁ ରତ ॥
ଶୁଣ ଲକ୍ଷଣ, ଭଲ ଭରତ ସାଦୃଶ୍ୟ । ଦେଖି ଶୁଣି ନାହିଁ ବଧୁ-ପ୍ରପଞ୍ଚେ ମନୁଷ୍ୟ ॥୪॥

ନ ହେବ ଭରତେ ରାଜ ମଦୁ, ବଧୁ-ହରିହର ଧବ ପାଇ ।

କେବେହେଁକି କାଞ୍ଚି-ଶୀକର ପତନ୍ତେକ୍ଷୀର ପିରୁ ହୁଡ଼ିଯାଇ ॥୫॥

ତରୁଣତପନେ ବରଂ ତମ ପାରେ ଗିଳି । ଗଗନ ନିମନ୍ତେ ବରଂ ମେଦେ ଯିବ ମିଳି ॥
ଗୋପଦ ଜଳେ ଘଟକ ବରଂ ଗୁଡ଼ିଯିବେ । ସହଜ ଛମା ବରଂ ଧରଣୀ ତେଜବେ ॥୬॥
ମଶକ ଫୁଲରେ ବରଂ ମେରୁ ଉଡ଼ିଯିବ । ଭରତକୁ ଭାଇ, ରାଜ-ମଦ ନ ହୋଇବ ॥
ଲକ୍ଷଣ, ଗୁରୁ ନିୟମ ପିତାଙ୍କର ଶୁଣ । ଭରତ ସମାନ ଶୁଣି ଶ୍ରୀତା ନାହିଁ ଜାଣ ॥୭॥
ସୁପ୍ରଣ-କ୍ଷୀର ହୃଦ୍ୱ୍ୟ-ନୀର ରୂପ, ଶ୍ରୀତା । ମିଳାଇ ରତହୁ ଏହି ପ୍ରପଞ୍ଚ ବିଧାତା ॥
ଭରତ ହଂସ ବିନେଶ-ବିଶ-ଜଡ଼ାଗରେ । ଜନମି ବିଭାଗ କଲ ଶୁଣ ଦୋଷ ହରେ ॥୮॥

ମାତ୍ର କଥା କହଇ । ହେ ଭାଇ । ରାଜ୍ୟଭର ମଦ ସବୁଠାରୁ ବଳ କଠିନ ମଦ ॥ ୩ ॥
ଯେଉଁମାନେ ସାଧୁସଙ୍ଗ (ପ୍ରସଙ୍ଗ) ସେବନ କରି ନାହାନ୍ତି, ସେହୁ ରାଜାମାନେ ରାଜପଦ-
ମଦର ଆଚମନ କରିବା ମାତ୍ରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି । ହେ ଲକ୍ଷଣ ! ଶୁଣ; ଭରତ
ସଦୃଶ ଭବିଷ୍ୟ ପୁରୁଷ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିରେ କେଉଁଠି କେବେ ସଦ୍‌ବାର ଶୁଣା ଯାଇନାହିଁ କି
ଦେଖାଯାଇନାହିଁ ॥ ୪ ॥ କେ.ହ. —ଅନ୍ୟାନ୍ୟର ରାଜକୁ ବା କି ସାମାନ୍ୟ ! ବ୍ରହ୍ମା,
ବିଷ୍ଣୁ ଓ ମହାଦେବଙ୍କ ପଦ ପାଇ ମଧ୍ୟ ଭରତଙ୍କ ମନରେ ରାଜମଦ ଜାତ ହେବନାହିଁ ।
କେବେ ବିହୁଏ କାଞ୍ଚି ଯୋଗେ କ୍ଷୀର ସମୁଦ୍ର ଫଟକି ଯାଇପାରେ କି ? ॥ ୫ ॥
ଗୋପାଳ —ଅନ୍ୟର ତରୁଣ ରବି (ମଧ୍ୟାହ୍ନକାଳୀନ ସୂର୍ଯ୍ୟ)କୁ ଗ୍ରାସ କରି ଦେଉ
ପଛକେ, ଆକାଶ ବାଦଳ-ସମୂହ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ଭାର ମିଳାଇଯାଇ ପଛକେ, ଗୋରୁଖୁରୁ
ପଶୁମାନେ ଜଳରେ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁନି ବୃତ୍ତଯାଆନ୍ତୁ ପଛକେ, ପୃଥିବୀ ଆପଣାର ଗ୍ରହବିକ ଗୁଣ
ସମାକ୍ତ ଗୁଡ଼ିଦେଉ ପଛକେ ଏବଂ ମଣି ଫୁଲି ଦେଲେ ସ୍ତମ୍ଭରୁ ସଫଳ ଉଡ଼ିଯାଇ ପଛକେ;

ଗନ୍ଧ ଗୁନ ପୟ ତଳି ଅବଗୁନ ବାଣ । ନିଜ ଜୟ ଜଗତ ଖଣ୍ଡି ଉଜିଆଣ ॥
 କହତ ଭରତ ଗୁନ ସୀତ୍ତ ସୁଭାଉ । ପ୍ରେମ ପୟୋଧୁ ମଗନ ରଘୁରାଉ ॥୩॥
 ସୁନି ରଘୁବର ବାମା ବିରୂପ ଦେଖି ଭରତ ପର ହେତୁ ।
 ସକଳ ସରସତ ରାମ ସୋ ପ୍ରଭୁ କୋ କୃପାନିକେତୁ ॥୧୩୨॥
 ଜୌନ ହୋତ ଜଗ ଜନମ ଭରତକୋ । ସକଳ ଧରମଧୁର ଧରନି ଧରତକୋ ॥
 କବିକୁଳ ଅଗମ ଭରତ ଗୁନ ଗାଥା । କୋ ଜାନଇ ତୁମ୍ଭ ବିନୁ ରଘୁନାଥା ॥୧॥
 ଲଳନ ରାମ ସିୟୁ ସୁନି ସୁର ବାମା । ଅତି ସୁଖ ଲହେଉ ନ ଜାଇ ବଖାମା ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭରତୁ ସବ ସନ୍ତତ ସହାଏ । ମଂଦାକିନୀ ପୁମାତ ନହାଏ ॥୨॥

ଦେଶ ଗୁଣ-ପୟ ତେଜ ଅବିଗୁଣ-ଜଳ । ନିଜ ସୁଯଶେ ଜଗତ କରଇ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ॥
 କହୁ ଭରତଙ୍କ ଗୁଣ ସୁଭବ ଆବର । ପ୍ରେମ-ପୟୋଧୁରେ ମଗ୍ନ ହେଲେ ରଘୁବର ॥୪॥
 ରଘୁବର ବାଣୀ ହରଗଣେ ଶୁଣି ଦେଖି ଭରତେ ପାରିତ ।
 କିଏ ରାମ ସମ ପ୍ରଭୁ କୃପାଧାମ, କହୁ ସବେ ପ୍ରଣାମନ୍ତ୍ରୀ ॥୧୩୩॥
 ଯେବେ ଭବେ ଭରତଙ୍କ ଜନ୍ମ ନ ହୁଅନ୍ତା । କିଏ ସର୍ବ ଧର୍ମ-ଧୁର ପୃଥ୍ବୀରେ ଧରନ୍ତା ॥
 କବି-କୁଳର ଅଗମ୍ୟ ଭରତଙ୍କ ଗୁଣ । ରୁନୁ ବିନା ରାମ, ଅନ୍ୟ କିଏ ଜାଣେ ଗୁଣ ॥୧॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମ ଜାନଙ୍କ ଶୁଣି ସୁର ବାଣୀ । ଅତି ସୁଖ ଲଭ କଲେ, ନ ହୁଏ ବଖାଣି ॥
 ଏଣେ ଭରତ ସକଳ ସମାଜ ସଙ୍ଗରେ । ସୁନ କଲେ ମନ୍ଦାକିନୀ ପବନ ଜଳରେ ॥୨॥

କିନ୍ତୁ ହେ ଭାଇ ' ଭରତଙ୍କୁ ରାଜମନ୍ଦ କେବେ ଗ୍ରାସ କରି ନ ପାରେ । ହେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ !
 ମୁଁ ରୁମର ଶପଥ ଓ ପିତାଙ୍କର ରାଣ ଖାଇ କହୁଛି—ଭରତଙ୍କ ସମାନ ପବନ ଓ ହୃଦର
 ଭାଇ ସମ୍ଭାରରେ କାହିଁ ॥ ୧-୨ ॥ ହେ ବନ୍ଧୁ ! ଗୁଣ-ହୃଦୟ ଓ ଅବିଗୁଣ-ଜଳକୁ ମିଶାଇ
 ବିଧାତା ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଜଗତକୁ ରଚନା କରିନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଭରତ ସୂର୍ଯ୍ୟବିଶ୍ୱ-ସରୋବରରେ
 ହଂସ ରୂପେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ଗୁଣ ଓ ଦୋଷ ବିଭାସ କରିଦେଇଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଗୁଣ-
 ହୃଦୟକୁ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ ଏବଂ ଅବିଗୁଣ-ଜଳକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଭରତ ଆପଣାର ଯଶରେ
 ଜଗତକୁ ଆଲୋକିତ କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି ।" ଭରତଙ୍କ ଗୁଣ, ଶୀଳ ଓ ସୁଭବ କହୁ କହୁ
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ପ୍ରେମ-ସମୁଦ୍ରରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା .—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 ବାଣୀ ଶୁଣି ଏବଂ ଭରତଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ପ୍ରେମ ଦେଖି ସମସ୍ତ ଦେବତା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣୀୟା
 କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ, "ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସମାନ କୃପାଧାମ ପ୍ରଭୁ
 ଆଉ କିଏ ॥ ୧୩୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ .—ଯଦି ଜଗତରେ ଭରତଙ୍କ ଜନ୍ମ ନ ହୋଇ-
 ଥା'ନ୍ତା, ତେବେ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଧର୍ମର ଅଖକୁ ଧାରଣ କରନ୍ତା କିଏ ? ହେ ରଘୁନାଥ !
 କବିକୁଳ ପକ୍ଷରେ ଅଗମ୍ୟ ଭରତଙ୍କ ଗୁଣ କଥା ଆପଣଙ୍କ ବିନା ଆଉ କିଏ ଜାଣି
 ପାରିବ ?" ॥ ୧ ॥ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୀତା ଦେବତାମାନଙ୍କ ବାଣୀ ଶୁଣି ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ସୁଖ ଲଭ କଲେ । ସେହି ସୁଖର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏଣେ ଭରତ

ସରତ ସମୀପ ଶୁଣି ସବ ଲୋଗା । ମାଗି ମାତୁ ଗୁର ସରବ ନୟୋଗା ॥
 ଚଳେ ଭରତ ଜହଁ ସିନ୍ଧୁ ରଘୁରାଜ । ସାଥ ନିଷାଦନାଥ ଲଘୁ ଭାବି ॥୩॥
 ସମୁଦ୍ଧି ମାତୁ କରତବ ସକୁରୁଷା । କରତ କୁତରକ କୋଟି ମନ ମାହା ॥
 ରମ୍ଭ ଲଖନୁ ସିନ୍ଧୁ ସୁନି ମମ ନାଉଁ । ଉଠି ଜନ ଅନତ ଜାଣି ତଳ ଠାଉଁ ॥୪॥

ମାତୁ ମତେ ମହୁଁ ମାନ ମୋହୁ ଜୋ କହୁ କରଣି ସୋ ଥୋର ।

ଅଥ ଅବଗୁନ ଛମି ଆଦରଣି ସମୁଦ୍ଧି ଆପମ ଓର ॥୧॥
 ଜୋଁ ପରିହରଣି ମଲନ ମନୁ ଜାମ । ଜୋଁ ସନମାନଣି ସେବକୁ ମାମ ॥
 ମୋରୋଁ ସରନ ରାମହ କ ପନହ । ରାମ ସୁସାମି ତୋସୁ ସବ ଜନହ ॥୨॥
 ଜଗ ଜସ ଭଜନ ରୁତକ ମୀନା । ନେମ ପେମ ନିଜ ନିପୁନ ନବାନା ॥
 ଅସ ମନ ଗୁନତ ଚଳେ ମଗ ଜାତା । ସକୁତ ସନେହଁ ସିଥୁଲ ସବ ଗାତା ॥୩॥

ସରତ ସମୀପେ ରସି ସମସ୍ତ ଲୋକକୁ । ମାଗି ଅନୁମତି ମାତା ଗୁରୁ ସରବକୁ ॥
 ଛମିଲେ ଭରତ ଦହି ସାତା ରଘୁବର । ସଙ୍ଗେ ନିଷାଦ-ନାୟକ ଅନୁଜ ଆଦର ॥୩॥
 ସୁମର ମାତା କୁକର୍ମ ସଙ୍କୋଚ କରନ୍ତି । ନାନା ପ୍ରକାର କୃତକ ହୃଦୟେ ପାଶନ୍ତି ॥
 ରାମ ସାତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମୋ ନାମ ଶୁଣି କର । ଉଠି ଧୁଲି ନ ଯାଆନ୍ତି ସ୍ଥାନ ପରିହର ॥୪॥
 ମ'ତା ମତେ ମୋତେ ମଣି ଯାହା କହୁ କରବେ ହେବ ନିଜନ ।

ଆପଣା ବୁଝିଲେ ଆଦରବେ ନିଷ୍ଠେ ତେଜ ଅପ ଅବଗୁଣ ॥୧॥

ମଲନମନା ବୁଝିଣ ଯେବେ ବସନ୍ତିବେ । ସେବକ ଜାଣି ଯେବେ ବା ସମ୍ମାନ କରବେ ॥
 ଅଟେ ରାମ ପଦପାଶ ଶରଣ ମୋହର । ରାମ ପ୍ରସନ୍ନୀ ସରଳ ଦୋଷ ଏ ଦାସର ॥୨॥
 ରୁତକ ମୀନ ଜଗତେ ସୁଯଶ-ଭାଜନ । ନିଜ ପ୍ରେମ ନିୟମେ ଯେ ନିପୁଣ ନୂତନ ॥
 ପଥ ଚାଲି ଯାନ୍ତି ମନେ ବରୁଣ ଏମନ୍ତ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେହେ ହୁଏ ଅଙ୍ଗ ଶିଥଳ ସମସ୍ତ ॥୩॥

ସମସ୍ତ ସମାଜ ସହଜ ପବିତ୍ର ମହାକାମରେ ସ୍ଥାନ କଲେ ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ ସମସ୍ତକୁ
 ନିଆଁ ସମୀପରେ ଅଟକାଇ ମାତା, ଗୁରୁ ଓ ମହାଲ ଆଶା ମାଗି ନିଷାଦରାଜ ଓ ଶତ୍ରୁକୁ
 ନେଇ ଭରତ ସାତା ଓ ଶ୍ରୀରାମ ସହା ସ୍ଥାନକୁ ଗଲେ ॥ ୩ ॥ ଭରତ ନିଜ ମାତା
 କୈକେୟୀଙ୍କ କୃତକୃତ ସ୍ତବ୍ଧ ସ୍ମରଣ କରି ସବୁପକ ହେଲେ ଏବଂ ମନେ ମନେ ଅନେକ
 ସ୍ତୁତିଭର୍ତ୍ତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ସ୍ତୁତିପତ୍ର, “ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସାତା ମୋ ନାମ ଶୁଣି
 କାଲେ ସେ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଚାଲିଯିବେ ॥ ୪ ॥ ଦେହା :—ମୋତେ
 ମାତାଙ୍କ ମହାଦୟାମୀ ମନେ କରି ସେ ଯାହା ବି କରବେ, ତାହା ଅତି ଅଲ୍ଲ । କିନ୍ତୁ ସେ
 ତାଙ୍କ ନିଜ ଆତ୍ମ ବୁଝି ମୋ ପାପ ଓ ଅବଗୁଣକୁ ଅବଶ୍ୟାସ୍ୟ କରି ଦେବେ ଏବଂ ମୋତେ
 ଆଦର ହିଁ କରିବେ ॥ ୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ମଲନମନା ଜାଣି ମୋତେ ବ୍ୟାଦ କରି ଦିଅନ୍ତୁ
 କିମ୍ବା ଆପଣା ସେବକ ମନେ କରି ମୋର ସମ୍ମାନ କରନ୍ତୁ; ମୋ ନିମନ୍ତେ ତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଯୋଗା ହିଁ ଶରଣ । ଶ୍ରୀରାମ ତ ଉତ୍ତମ ସ୍ବାମୀ, ଦୋଷ ତ ସବୁ ଦେବକ ଏହି ଦାସର ॥୨॥

ଫେରତ ମନହୁଁ ମାତୁ କୃତ ଖୋସ । ଚଲିତ ଭଗତି ବଲ ଧୀରଜ ଧୋସ ॥
 ଜବ ସମୁଦେ ରଘୁନାଥ ସୁସଜ୍ଜ । ତବ ପଥ ପରତ ଉତାଇଲ ପାଞ୍ଜ ॥୩॥
 ଭରତ ଦୟା ତେହି ଅବସର କୈସୀ । ଜଲ ପ୍ରବାହୁଁ ଜଲ ଅଳି ଗତି ଜୈସୀ ॥
 ଦେଖି ଭରତ କର ସୋଚୁ ସନେହୁ । ଶ୍ରୀ ନିଷାଦ ତେହି ସମୟୁଁ ବିଦେହୁ ॥୩॥
 ଲଗେ ହୋନ ମଂଗଲ ସଗୁନ ସୁନି ଗୁନି କହତ ନିଷାଦୁ ।

ମିଟିହି ସୋଚ ହୋଇହି ହରଷୁ ପୁନି ପରିନାମ ବିଷାଦୁ ॥୨୩୩॥
 ସେବକ ବଚନ ସତ୍ୟ ସବ ଜାନେ । ଆଶ୍ରମ ନିକଟ ଜାଇ ନିଅରନେ ॥
 ଭରତ ଘାଣ ବନ ସେଲ ସମାଜୁ । ମୁଦିତ ହୁଏତ ଜନ୍ମ ପାଇ ସୁନାଜୁ ॥୧॥
 ଶୁଣି ଶୁଣି ଜନ୍ମ ପ୍ରଜା ଦୁଖାସ । ହିବିଧ ତାପ ପୀଡ଼ିତ ଗ୍ରହ ମାସ ॥
 ଜାଇ ସୁରଜ ସୁଦେସ ସୁଖାସ । ହୋହିଁ ଭରତ ଗତି ତେହି ଅନୁହାସ ॥୨॥

ଜନମା କୁକର୍ମ ଯେହ୍ନେ ଫେରାଏ ପଛକୁ । ଭକ୍ତି ବଳ ଯୈର୍ଯ୍ୟ ଭରେ ଚାଲନ୍ତି ଆଗକୁ ॥
 ସୁରାବ ରଘୁନାଥଙ୍କ ବିଚାରନ୍ତୁ ଯେବେ । ପଥେ ଏଣେତେଣେପାଦ ପଡୁଥାଏ ତେବେ ॥୩॥
 ଭରତଙ୍କ ଦଶା ସେହି ସମୟେ ସେପରି । ଜଲ ଅଳି ଗତି ଜଲ ପ୍ରବାହେ ଯେପରି ॥
 ବିଲେକିଣ ଭରତଙ୍କ ଚିନ୍ତା ଅତି ସ୍ପେହ । ହୋଇଲ ନିଷାଦ ସେହି ସମୟେ ବିଦେହ ॥୪॥
 ମଙ୍ଗଳ ଶବ୍ଦକୁ ହେବାକୁ ଲାଗିଲ କହଲ ନିଷାଦ ଗୁଣି ।

ଚିନ୍ତା ଦୂର ହେବ ହରଷ ହୋଇବ, ପରିଣାମ ହୁଏତ ପୁଣି ॥୨୩୪॥
 ସେବକ ବଚନ ସତ୍ୟ ହୃଦୟେ ମଣିଲେ । ଆଶ୍ରମ ନିକଟେ ଯାଇ ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲେ ॥
 ଭରତ ବନ ଶିଳା ଶ୍ରେଣୀ ନିରେଖିଣ । ମୁଦିତ ହୁଏତ ଯେହ୍ନେ ସୁଖାଦ୍ୟ ପାଇଣ ॥୧॥
 ଲତି ଶୁଣି ଲଭି ପ୍ରଜା ଯେସନେ ହୁଏତି । କଠିନ ଗ୍ରହ ହିବିଧ ତାପେ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ॥
 ସୁଦେଶେ ସୁରାଜ୍ୟ ଯାଇ ସୁଖୀ ସେହୁଅନ୍ତି । ସେହି ଅନୁରୂପ ହୁଏ ଭରତଙ୍କ ଗତି ॥୨॥

ଜଗତରେ ଯଶର ପାତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ଓ ମାନ । ସେହୁମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ନିୟମ ଓ
 ପ୍ରେମକୁ ସଦା ନୂତନ କରି ରଖିବାରେ ନିପୁଣ । ଏପରି ଭାବରେ ମନରେ ବିଚାରି ଭରତ
 ମାର୍ଗରେ ଚଳି ଯାଉଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ସଙ୍କୋଚ ଓ ପ୍ରେମବଶତଃ
 ଶିଥିଳ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ ॥ ୨ ॥ ମାତାକୃତ ହୃଷ୍ୟମ୍ ତାଙ୍କୁ ପଛକୁ ଫେରାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା
 କରୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଧର୍ଯ୍ୟ-ଧୂରନ୍ତର ଭରତ ଭକ୍ତିବଳରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥାନ୍ତି ।
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସୁରାବକୁ ସୂରଣ କରିବା ମାତ୍ରେ ମାର୍ଗରେ ତାଙ୍କ ପାଦ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ପଡୁ-
 ଥାଏ ॥ ୩ ॥ ସେହି ସମୟରେ ଭରତଙ୍କ ଦଶା ଜଳ-ପ୍ରବାହରେ ଜଳ-ଭ୍ରମରର ଗତି
 ପରି ହେଉଥାଏ । ଭରତଙ୍କ ଚିନ୍ତା ଓ ପ୍ରେମ ଦେଖି ସେହି ସମୟରେ ନିଷାଦ ମଧ୍ୟ
 ଦେହର ଅନ୍ତର୍ଭୁଜି ଭାଲିଗଲ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ମଙ୍ଗଳ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯିବାକୁ ଲାଗିଲା ।
 ତାହା ଶୁଣି ଓ ବିଚାର କରି ନିଷାଦରାଜ କହିଲେ, “ଚିନ୍ତା ଦୂର ହେବ, ଆନନ୍ଦ ହେବ;
 କିନ୍ତୁ ପୁଣି ଶେଷରେ ହୁଏତ ହେବ ।” ॥ ୨୩୪ ॥ କୌପାରି :—ଭରତ ସେବକ ଗ୍ରହର

ରାମ ବାସ ବନ ସପତ ଗୁଣା । ସୁଖୀ ପ୍ରଜା ଜନ୍ମ ପାଇ ସୁରଜା ॥
 ସତ୍ତ୍ୱ ବେଶ୍ୟା ବେଶ୍ୟା ନରେଶ୍ୱର । ବିପଦ ସୁହାବନ ପାବନ ଦେଖୁ ॥
 ଉଚ୍ଚ ଜମ ନିୟମ ସେଇ ରଜଧାନୀ । ସାନ୍ତ ସୁମତି ସୁଚି ସୁନ୍ଦର ରାମ ॥
 ସକଳ ଅଙ୍ଗ ସମନ୍ତ ସୁଖର । ରାମ ଚରଣ ଆଶ୍ରିତ ଚିତ ଶୁଭ ॥୪॥

ଜାତି ମୋହ ମହାପାତ୍ର ଦଳ ସହିତ ବିବେକ ଭୁଆଇ ।

କରତ ଅଳଂକାର ରାଜ ପୁରୁ ସୁଖ ସପଦା ସୁକାରୁ ॥୨୩॥

ବନ ପ୍ରଦେଶ ମୁନି ବାସ ବନେରେ । ଜନ୍ମ ପୁର ନଗର ଗାଉଁର ଖେରେ ॥
 ବିପୁଳ ବିଶେଷ ବିହଗ ମୁଗ ନାନା । ପ୍ରଜା ସମାଜ ନ ଜାଇ ବଖାନା ॥୨॥

ରାମଙ୍କ ବାସ ବିପଦ ସମ୍ପତ୍ତି ସୁନ୍ଦର । ସୁଖୀ ପ୍ରଜା ପାଇ ଯେହ୍ନେ ସୁମନ୍ତଲେଖର ॥
 ସତ୍ତ୍ୱ ବେଶ୍ୟା ତହିଁ ବିବେକ ନରେଶ୍ୱର । କାନନ ସୁମନୋହର ପାବନ ପ୍ରଦେଶ ॥
 ସୁନ୍ଦର ନିୟମ ସେଇ ଶୈଳ ରଜଧାନୀ । ଶାନ୍ତ ସୁମତି ସୁଚି ପଦବୃତ୍ତା ରାମ ॥
 ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ସମନ୍ତ ଉତ୍ତମ ରାଜନ । ରାମ ପଦାଶ୍ରିତେ ଅତି ଉତ୍ତମ ମନ ॥୪॥

ଦଳ ସତ ମୋହ-ମହାପାତ୍ର ଜଣି ବିବେକ-ଅବନୀ-ପାଳ ।

କରେ ଅଳଂକାର ରାଜ ପୁର ଶେଷ ସୁଖ ସମ୍ପଦ ସୁକାରୁ ॥୨୩॥

ବନ ପ୍ରଦେଶରେ ମୁନି ବାସ ଅଗଣିତ । ଯେହ୍ନେ ପର୍ବ ପୁର ସାମ ନଗର ଅମିତ ॥
 ବିପୁଳ ବିଶେଷ ନାନା ମୁଗ ବିହଗମ । ପ୍ରଜାଙ୍କ ସମାଜ କର ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନା ॥୨॥

ସମସ୍ତ କଥା ସତ୍ୟ ବୋଲି ଜାଣିଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ଆଶ୍ରମ ସମାପରେ ଯାଇ
 ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ସ୍ଥାନରେ ବନ ଓ ପର୍ବତମାନଙ୍କର ଶୋଭା ଦେଖି ଭରତ ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ଋଷାଣୀ ସତେ ଅବା ଉତ୍ତମ ଅନ୍ତଃ-ଭୋଜନ ପାଇଗଲା ! ॥ ୧ ॥
 ଯେପରି ଅତିବୃଷ୍ଟି, ଅନାବୃଷ୍ଟି ଆଦି ଉପହାସ ଯୋଗେ ଶୁଦ୍ଧ ଏବଂ ତଳ ତାପ
 (ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଆଧିଦେବିକ ଓ ଆଧିଭୌତିକ), କରୁ ଗ୍ରହ ଓ ମହାମାରୀ ଯୋଗେ ପ୍ରସାଦିତ
 ପ୍ରଜାମାନେ କୌଣସି ଉତ୍ତମ ଦେଶ ଓ ଉତ୍ତମ ରାଜାଙ୍କ ରାଜ୍ୟକୁ ଯାଇ ସୁଖୀ ହୁଅନ୍ତୁ,
 ଭରତଙ୍କ ଦଶା ଠିକ୍ ସେହିପରି ହେଉଥାଏ ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିବାସ ଯୋଗେ ବନର
 ଶ୍ରୀ ଏପରି ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥାଏ, ବେଧ ହେଉଥାଏ, ସତେ ଯେପରି ଉତ୍ତମ ରାଜାଙ୍କୁ
 ପାଇ ପ୍ରଜାମାନେ ସୁଖୀ ହେଉଅଛନ୍ତି । ସୁଶୋଭିତ ବନ ହିଁ ପବନ ଦେଶ, ବିବେକ
 ତାହାର ରାଜା ଓ ବେଶ୍ୟା ମନ୍ତ୍ରୀ ॥ ୩ ॥ ସୁନ୍ଦର ଅହଂସା, ସତ୍ୟ, ଅସ୍ତେୟ, ବହୁକର୍ମ
 ଓ ଅପରାଧର ଓ ନିୟମ (ଶୌଚ, ସନ୍ତୋଷ, ଜପ, ସ୍ବାଧ୍ୟାୟ ଓ ଶରୀର ପ୍ରସିଧାନ)
 ଯୋଗା । ପର୍ବତ ରଜଧାନୀ ଏବଂ ଶାନ୍ତ ଓ ସୁବୁଦ୍ଧି ହୁଅନ୍ତି ସୁନ୍ଦର ପଦ୍ମା ରାଣୀ । ସେହି
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜା ରାଜ୍ୟର ସକଳ ଅଙ୍ଗରେ ସମନ୍ତ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣାଶ୍ରିତ ହୋଇ
 ରହୁଥିବେ ତାହାର ଚିତ୍ତରେ ଆନନ୍ଦ ଓ ଉତ୍ସାହ ରହୁଥାଏ । [ସ୍ବାମୀ, ଅମାତ୍ୟ, ସୁବୁଦ୍ଧ,
 କୋଷ, ଶସ୍ତ୍ର, ଦୁର୍ଗ ଓ ସେନା—ଏମାନେ ରାଜ୍ୟର ସାତଗୋଟି ଅଙ୍ଗ ।] ॥ ୪ ॥

ଶଗଡ଼ା କରି ହରି ବାଦ ବରାହ । ଦେଖି ମନ୍ତ୍ରଣ ବୁଧ ସାଜୁ ସରାହା ॥
 ବୟସୁ ବିହାର ଚରଣି ଏକ ସଂଗା । ଜହଁ ତହଁ ମନହଁ ସେନ ଚତୁରଂଗା ॥୨॥
 ଝରନା ଝରଣି ମଉ ଗଜ ଗାଜଣି । ମନହଁ ନିସାନ ବିବଧ୍ ବିଧ୍ ବାଜଣି ॥
 ଚକ ଚକୋର ଶୁଭକ ସୁକ ପିକ ଗନ । କୁଜତ ମଞ୍ଜୁ ମରାଲ ମୁଦିତ ମନ ॥୩॥
 ଅଲଗନ ଗାଉଁଡ଼ ନାଚତ ମୋରା । ଜନ୍ମ ସୁରାଜ ମଂଗଲ ଚହଁ ଓରା ॥
 ବେଲି ବିଟପ ତୁନ ସଫାଲ ସଫୁଲ । ସବ ସମାଜୁ ମୁଦ ମଂଗଲ ମୁଲ ॥୪॥
 ରାମ ସେଲ ସୋରା ନରାଣି ଭରତ ହୃଦୟ ଅତି ପେମୁ ।
 ତାପସ ତପ ଫକ୍ତ ପାଲ ଜମି ସୁଖୀ ସିରନେ ନେମୁ ॥୫॥

ଗଣ୍ଡା, କଣ୍ଡା, ହରି, ବ୍ୟାଘ୍ର, ଗୟଳ, ଶୁକର । ବୃଷ, ମନ୍ତ୍ରଣାଦି ବନ୍ୟ ଶ୍ଵାପଦ ନିକର ॥
 ବେର ତେଜ ଏକ ସଙ୍ଗେ ବିହାର କରନ୍ତି । ଯେସନେ ଚତୁରଙ୍ଗିଣୀ ସେନାଳ ଅଟନ୍ତି ॥୨॥
 ମଉ ଗଜ ଗରଜନ୍ତି ଝରଣା ଝରଲ । ମନେ ହୁଏ ନାନାବିଧ ନିଷାଣ ବାଜଇ ॥
 ଗୁଡ଼କ, ଚକୋର, ଶୁକ, ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ବନେ । କୁଜନ୍ତି ମଞ୍ଜୁ ମରାଲ ପିକ ମୋଦ ମନେ ॥୩॥
 ମଧୁପ-ଗଣ୍ଡଙ୍କ ଗାନ ମୟୁର ନର୍ତ୍ତନ । ଉତ୍ସବ ହୁଏ ସବଦ ସ୍ଵରାଜ୍ୟେ ଯେସନ ॥
 ଭରୁ ଲତା ଭଣି ସଂସେ ସପ୍ତଶ୍ରୁ ସଫଳ । ଆନନ୍ଦ-ମଙ୍ଗଳ-ମୟ ସମାଜ ସକଳ ॥୪॥
 ରାମ ଶୈଳ ଶୋଭା ଦେଖି ଭରତଙ୍କ ହୃଦୟେ ପ୍ରେମ ପରମ ।

ତପ ଫଳ ପାଲ ତାପସ ଯେସନ ସୁଖେ ସମାପେ ନିୟମ ॥୫॥

ଦୋହା :—ମୋହ-ରାଜାକୁ ସେନା ସମେତ ଜୟ କରି ବିବେକ-ରାଜା ନିଷଙ୍ଗନ
 ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରୁଥାଏ । ତାହାର ନଗରରେ ସୁଖ, ସମୃଦ୍ଧି ଓ ସୁକାଳ ବର୍ତ୍ତମାନ ॥୧॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ବନ-ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରେ ଥିବା ପ୍ରଜାବୃନ୍ଦଙ୍କ ବହୁ ବାସସ୍ଥାନ ସତେ ଅବା
 ବହୁ ସହର, ନଗର, ବୃହତ୍ ଓ ଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କର ସମୃଦ୍ଧ । ବହୁ ବିବିଧ ପକ୍ଷୀ ଓ
 ବିବିଧ ପଶୁ ସତେ ଅବା ପ୍ରଜାଙ୍କ ସମାଜ । ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅସମ୍ଭବ ॥୨॥
 ଗଣ୍ଡାର, ହସ୍ତୀ, ସିଂହ, ବ୍ୟାଘ୍ର, ଶୁକର, ଗୟଳ ଓ ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ରାଜାଙ୍କ
 ସାଜସାମଗ୍ରୀ ରୂପେ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ହେବ । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପରର ଶତ୍ରୁ ତା ଭାବି
 ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଏକା ସଙ୍ଗେ ବିଚରଣ କରୁଥା'ନ୍ତି । ମନେ କରି, ଏମାନେ ଚତୁରଙ୍ଗିଣୀ
 ସେନା ॥ ୨ ॥ ଝରଣା ସହ ଝରଝର ନାଦରେ ଝରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଉନ୍ମତ୍ତ ହସ୍ତୀମାନେ
 ଗର୍ଜନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେ ଶବ୍ଦ ସତେ ଯେପରି ନିଷାଣର ଶବ୍ଦ । ଚନ୍ଦ୍ରବାକ, ଚକୋର,
 ଗୁଡ଼କ, ଶୁକ ଓ କୋକିଳ-ସମୃଦ୍ଧ ଏବଂ ସ୍ଵନ୍ଦର ହଂସମାନେ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ କଳରବ
 କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଭ୍ରମର-ସମୃଦ୍ଧ ଗୁଚ୍ଛନ କରୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ମୟୂରମାନେ ନୃତ୍ୟ
 କରୁଥା'ନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ସେହି ଉତ୍ସବ ରାଜ୍ୟର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ମଙ୍ଗଳର ପ୍ରତୀକ୍ଷା ।
 ଲତା, ବୃକ୍ଷ, ଭଣି; ସମସ୍ତେ ଫଳ ଓ ପୁଷ୍ପରେ ସୁଜ୍ଞ । ସାବ ସମାଜ ଆନନ୍ଦ ଓ
 ମଙ୍ଗଳର ଆଧାର ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପଦ୍ମଚର ଶୋଭା ଦେଖି ଭରତଙ୍କ

ମାସପାଞ୍ଚମୁଣ, ବିଂଶ ବିଶ୍ରାମ,

ନବାହୁପାଞ୍ଚମୁଣ, ପଞ୍ଚମ ବିଶ୍ରାମ

ଜବ କେତୁଟ ଉଠେ ଚଢ଼ି ଧାଇଁ । କହେଉ ଭରତ ସନ ଭୁଜା ଉଠାଇ ॥
 ନାଥ ଦେଖିଅଛି ବିଚିତ୍ର ବିସାଳ । ପାଦର ଜଂବୁ ରସାଳ ତମାଳ ॥୧॥
 ନିଜ ଚରୁବରକୁ ମଧ୍ୟ ବଟୁ ସୋହା । ମଞ୍ଜୁ ବିସାଳ ଦେଖି ମନୁ ମୋହା ॥
 ମାଲ ସଦନ ପଲ୍ଲବ ଫଳ ଲଳ । ଅବରଳ ଗୁଡ଼ ସୁଖର ସବ କାଳ ॥୨॥
 ମାନବୁଁ ଉମିର ଅନୁନମୟ ରସା । ବିରଚି ବିଧି ସିକେଲ ସୁଖମାସା ॥
 ଏ ଚନ୍ଦ୍ର ସରତ ସମୀପ ଗୋସାଇଁ । ରଘୁବର ପରନକୁଟୀ ଜହଁ ଗୁଣ ॥୩॥
 ଭୁଲସୀ ଚରୁବର ବିବିଧ ସୁହାବ । କହୁଁ କହୁଁ ସିୟୁଁ କହୁଁ ଲଖନ ଲଗାବ ॥
 ବଟ ଗୁଣୁ ବେଦକା ବନାଇ । ସିୟୁଁ ନିଜ ପାଦ ସରୋଜ ସୁହାଣ ॥୪॥

ଜହଁ ନିଷାଦେଶ ଧାଇଁ ଉଠେ ଚଢ଼ି ଧାଇଁ । କହେ ଭରତ ଆଗେ ସୁଭଜ ଉଠାଇ ॥
 ନାଥ ' ଏ ଦଶନ୍ତ ଯେଉଁ ବିଚିତ୍ର ବିଶାଳ । ଉମିତ, ଜାମୁ, ଆମୁ ଓ ତମାଳ ॥୧॥
 ସେ ଚରୁବରଙ୍କ ମଧ୍ୟ ବଟୁ ପ୍ରଶୋଭିତ । ମଞ୍ଜୁ ବିଶାଳ ବିଲେକ ମୋହ ଲଭେ ଚିତ ॥
 ସଦନ ମାଲ ପଲ୍ଲବ ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ଫଳ । ସବକାଳେ ସୁଖଦାୟୀ ଗୁଣୁ ଅବତଳ ॥୨॥
 ମନେ ହୁଏ ତମୋରୁଣି ଅରୁଣେୟତା । ଏକଦା ଶୋଭା ଲବଣ୍ୟ ରଚିତ କରତା ॥
 ଏ ସବୁ ଜରୁ ପରତ ସମ୍ପଦେ ଗୋସାଇଁ । ରହନ୍ତ ରଘୁନାୟକ ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀ ଗୁଣୁ ॥୩॥
 ବିବିଧ ଭୁଲସୀ ବୃକ୍ଷ ଶୋଭା ପାଏ ଅତି । କାହିଁ ସୀତା କାହିଁ ସରସିନୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠିକୃତ ॥
 ଉତ୍ତମ ପ୍ରଦର ବେଦା ବଟ ଗୁଣୁ ତଳେ । ରଚିତ ସୀତା ନିଜ ସରସିନୀ-କରେ ॥୪॥

ଦୁଇଦିନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରେମ ଜାତ ହେଲା । ନୟନର ସମାପ୍ତି ପରେ ତପସ୍ୟାର ଫଳ ପାଇ
 ତପସୀ ଏହୁପରି ସୁଖ ଲାଭ କରେ ॥ ୨୩୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ତଦନନ୍ତର କେଉଟ
 (ନିଷାଦେଶ) ଦୌଡ଼ି ଉଠ ସ୍ଥାନକୁ ଚଢ଼ିଗଲା ଏବଂ ବାହୁ ଉଠାଇ ଭରତକୁ କହୁବାକୁ
 ଲାଗିଲା, “ହେ ନାଥ । ଏ ଯେଉଁ ଉମିତ, ଜାମୁ, ଆମୁ ଓ ତମାଳ ଆଦି ବିଶାଳ
 ବୃକ୍ଷ ସବୁ ଦେଖାଯାଉଛି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ହୃଦୟ ବିଶାଳ ବଟବୃକ୍ଷ
 ପରିଶୋଭିତ । ତାହାକୁ ଦେଖି ମନ ପୁରୁଷ ହୋଇଯାଏ । ତାହାର ପତ୍ର ମାଲ ଓ
 ନିଘଞ୍ଚ ଏବଂ ତହିଁରେ ଲାଲ ଲାଲ ଫଳ ଫଳିଅଛି । ତାହାର ଘନ ଗୁଣୁ ସବୁ ଗୁଣୁରେ
 ସୁଖ ଦାନ କରେ ॥ ୧-୨ ॥ ସତେ ଅବା ବ୍ରହ୍ମା ସମସ୍ତ ପ୍ରବସ ଶୋଭାକୁ ଏକଦା କର
 ଅନ୍ତକାର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଗୋଟିଏ ବ୍ରହ୍ମ ଗତି ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଗୋସାଇଁ ' ଏ ବୃକ୍ଷମାନ
 ନଦୀର ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ । ସେହିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀର ଅବସ୍ଥିତ ॥ ୩ ॥
 ସେହି ସ୍ଥାନରେ ବିବିଧ ଭୁଲସୀ ଚରୁବର ପରିଶୋଭିତ । ସେ ସବୁକୁ କେଉଁଠି ସୀତା
 ଲଗାଇ ଅଛନ୍ତି ତ କେଉଁଠାରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ଲଗାଇ ଅଛନ୍ତି । ଏହୁ ବଟବୃକ୍ଷର

ଜହ୍ନୀ ବୈଠେ ମୁନିଗନ ସହିତ ନିତ ସିୟ ରାମୁ ସୁଜାନ ।

ସୁନହିଁ କଥା ଇତିହାସ ସବ ଆଗମ ନିଗମ ପୁରାଣ ॥୨୩୭॥

ସଖା ବଚନ ସୁନି ବିଟପ ନିହାସ । ଉମଗେ ଭରତ ବିଲୋଚନ ବାସ ॥

କରତ ପ୍ରନାମ ତଳେ ଦୋଇ ଶୁଭ । କହତ ପ୍ରୀତି ସାରଦ ସକୁରୁଛି ॥୧॥

ହରଷହିଁ ନିରାଶ ରାମ ପଦ ଅଂକା । ମାନହୁଁ ପାରସୁ ପାୟୁଡ଼ ରଂକା ॥

ରଜ ପିର ଧରି ହସ୍ତ ନୟନକୁ ଲୁହୁଛି । ରଘୁବର ମିଳନ ସରିସ ପୁଣ ପାଞ୍ଜୁଛି ॥୨॥

ଦେଖି ଭରତ ଗତି ଅକଥ ଅଜ୍ଞବା । ପ୍ରେମମଗନ ମୁଗ ଖଗ ଜଡ଼ ଗାବା ॥

ସଖାସ୍ତ୍ର ସନେହ ବିବସ ମଗ ଭୁଲ । କହି ସୁପନ୍ନ ସୁର ବରଷହିଁ ଫୁଲ ॥୩॥

ନିରାଶି ସିଦ୍ଧି ସାଧକ ଅନୁରାଗେ । ସହଜ ସନେହ ସରସନ ଲଗେ ॥

ହୋତ ନ ଭୁତଲ ଶୁଭ ଭରତ କୋ । ଅତର ସତରତର ଅତର କରତ କୋ ॥୪॥

ଯହିଁ ବସି ନିତ୍ୟ ମୁନିଙ୍କ ସହିତ ସୁଖ ସୀତା ରଘୁରାଜ ।

ଶୁଣନ୍ତି ସମସ୍ତ କଥା-ଇତିହାସ ନିଗମାଗମ ପୁରାଣ ॥୨୩୮॥

ଶୁଣି ସଖା ବାଣୀ ବୁଝି ଦେଖି ଭରତଙ୍କ । ନୟନରୁ ଉଜୁଲିଲ ସଲିଳ ଲୋଚକ ॥

କରି କହି ପ୍ରଣିପାତ ଗଲେ ହୃଦ ଶୁଭ । ଶାରଦା ସଙ୍ଗେତେ ପ୍ରୀତି କହୁବ କୁ ଯାଉ ॥୧॥

ଦେଖି ରାମ ପଦ-ଚିହ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ହରଷ । ମନେ ହୁଏ ରଜ ଅବା ପାଇଲ ପାରଣ ॥

ରଜ ଶିରେ ରଖି ହୃଦେ ନୟନେ ଘେନନ୍ତି । ରାମ-ମିଳନ ସଦୃଶ ଆନନ୍ଦ ଲଭନ୍ତି ॥୨॥

ଦେଖି ଭରତଙ୍କ ଦଶା ଅକଥା ଅଜ୍ଞବ । ପ୍ରେମେ ମଗ୍ନ ହୋଇ ଖଗ ମୁଗ ଜଡ଼ଜୀବ ॥

ସ୍ନେହ-ବିବଶ ନିଷାଦ ଭୁଲିଗଲ ପଥ । ମୁଷ୍ଟ ବରଷନ୍ତି ସ୍ତରେ କହୁଣି ସୁପଥ ॥୩॥

ନିରାଶି ସିଦ୍ଧି ସାଧକ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି । ସ୍ବାଭାବିକ ଶୀଳ ସ୍ନେହ ପ୍ରଣୟା କରନ୍ତି ॥

ଯେବେ ଉବେ ଭରତଙ୍କ ଜନ୍ମ ନ ହୁଅନ୍ତା । ଅତରେତର କେ ତରେ ଅତର କରନ୍ତା ॥୪॥

ରୁପାରେ ସୀତା ଆପଣା କରି-କମଳରେ ସୁନ୍ଦର ବେଦା ନିର୍ମାଣ କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥

ତୋହା :—ସେହଠାରେ ସୁଜ୍ଞାନ ସୀତାରାମ ମୁନିବୃନ୍ଦଙ୍କ ସହିତ ବସି ନିତ୍ୟ ଶିଷ୍ଟ,

ବେଦ ଓ ପୁରାଣର କଥା-ଇତିହାସ ଆଦି ଶୁଣନ୍ତି” ॥ ୨୩୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ .—ସଖାଙ୍କ

ବଚନ ଶୁଣି ଓ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଭରତ ନେତରେ ଜଳ ଭରି ଆସିଲା । ହୃଦ ଶୁଭ

ପ୍ରଣାମ କରି ଚଲିଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରେମ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ସରସ୍ବତୀ ମଧ୍ୟ ସକ୍ଷମ

ହୁଅନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-ଚିହ୍ନ ଦେଖି ଶୁଭ ହୁହେଁ ଏପରି ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥା’ନ୍ତି,

ସତେ ଅବା ଦଶନ୍ତ ପରଶମଣି ପାଇଲ କି ! ହୁହେଁ ସେଠକାର ଧୂଳିକୁ ମସ୍ତକ ଉପରେ

ରଖୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ହୃଦୟ ତଥା ନେତରେ ଲଗାଉଥା’ନ୍ତି । ଏହିପରି କରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସହ

ମିଳନ ଭୁଲି ସୁଖ ଲଭ କରୁଥା’ନ୍ତି ॥୨॥ ଭରତଙ୍କ ଅନିବଚନୀୟ ଦଶା ଦେଖି ବନର ପଶୁ,

ପକ୍ଷୀ, ଜଡ଼ (ବୃକ୍ଷାଦି) ଓ ଜୀବ ପ୍ରେମରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଗଲେ । ଅତ୍ୟଧିକ ପ୍ରେମରେ ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ

ହେବା ହେତୁ ସଖା ନିଷାଦରାଜ ମଧ୍ୟ ପଥ ଭୁଲିଗଲ । ସେତେବେଳେ ଦେବତାମାନେ

ପ୍ରେମ ଅମିତ ମନ୍ଦରୁ ବିରହ ଭରତ ପସୋଧୁ ଗଞ୍ଜାର ।

ମଥୁ ପ୍ରଗଟେଇ ସୁର ସାଧୁ ହିତ କୃପାସିଂଧ ରଘୁବାର ॥୨୩॥

ସଖା ସମେତ ମନୋହର ଜୋଟା । ଲକ୍ଷେଇ ନ ଲକ୍ଷନ ସନ୍ଦନ ବନ ଓଟା ॥

ଭରତ ଘାଣ ପ୍ରଭୁ ଆଶ୍ରମ ପାଞ୍ଚନ । ସକଳ ସୁମଂଗଳ ସଦନୁ ସୁହାଞ୍ଚନ ॥୧॥

କରତ ପ୍ରବେଶ ମିତେ ଦୁଖ କାଞ୍ଚି । ଜନ୍ମ ଜୋରୀ ପରମାରଥ ପାଞ୍ଚି ॥

ଦେଖେ ଭରତ ଲକ୍ଷନ ପ୍ରଭୁ ଆଗେ । ପୁଞ୍ଜେ ବଚନ କହତ ଅନୁରାଗେ ॥୨॥

ସୀସ ଜଟା କଟି ମୁନ ପଟ ବାଞ୍ଚେ । ଭୁନ କର୍ଷେ କର ସରୁ ଧନୁ କାଞ୍ଚେ ॥

ବେଦ ପର ମୁନ ସାଧୁ ସମାଜୁ । ସୀସ ସହିତ ରାଜତ ରଘୁରାଜୁ ॥୩॥

ପ୍ରେମ ସୁଧା ବର ବିରହ ମନ୍ଦର ଭରତ ସିନ୍ଧୁ ଗଞ୍ଜାର ।

ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରକଟିଲେ ସୁର ସନ୍ନହତେ କୃପାପିତ୍ତ ରଘୁବାର ॥୨୩॥

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସଖା ସମେତ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରଗଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମ କର ନ ପାରିଲେ ଲଟା ଉହାତରେ ॥

ଭରତ ଦେଖିଲେ ପ୍ରଭୁ ଆଶ୍ରମ ପାବନ । ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳ ଧାମ ପରମ ଶୋଭନ ॥୧॥

କରନ୍ତେ ପ୍ରବେଶ ହୁଏ ତାହୁ ରୁଚିଗଲ । ମନେ ହୁଏ ମରମାର୍ଥ ଯୋଗୀ ଲଭ କଲ ॥

ଦେଖିଲେ ଭରତ ଲକ୍ଷ୍ମଣକୁ ପ୍ରଭୁ ଆଗେ । ପରାବନ୍ତେ କହୁଛନ୍ତି ବାଣୀ ଅନୁରାଗେ ॥୨॥

ଶିରେ ଜଟା ପଶ୍ଚାତ୍ ଅଟେ ମୁନ ତୀର । କଟିରେ ଭୂଷାର, କାବେ ଧନୁ, କରେ ଖର ॥

ବେଦରେ ସାଧୁ ଆବର ମୁନେ ସମାଜ । ଜାନକ ସହ ରାଜନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ ରଘୁରାଜ ॥୩॥

ସୁନ୍ଦର ରାସ୍ତା ବତାଇ ପୁଷ୍ପହୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୩ ॥ ଭରତଙ୍କ ପ୍ରେମର ଏହି

କଣା ଦେଖି ସିନ୍ଧୁ ଓ ସାଧକମାନେ ମଧ୍ୟ ଅନୁରାଗରେ ପଶୁପୁଣ୍ୟ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ

ତାଙ୍କର ସ୍ଵାଗତ୍ୟକ ପ୍ରେମର ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ କହଲେ,

“ସହ ଏ ଧରାତଳରେ ଭରତଙ୍କ ଜନ୍ମ ହୋଇ ନ ଥା’ନ୍ତା ଏବଂ ତାଙ୍କ ପ୍ରେମର

ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ନ ଥା’ନ୍ତା, ତେବେ ଜଡ଼କୁ ଚେତନ ଓ ଚେତନକୁ

ଜଡ଼ କିଏ କରନ୍ତା ? ॥ ୪ ॥ କୋହା ‘—ପ୍ରେମ ଅନୁତ, ବିରହ ମନ୍ଦରାଗଳ

ଏବଂ ଭରତ ଗଞ୍ଜାର ସମୁଦ୍ର । କୃପାସାଗର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଦେବତା ଓ ସାଧୁମାନଙ୍କ

ହିତ ନିମନ୍ତେ ଭରତ ରୂପକ ଗଞ୍ଜାର ସମୁଦ୍ରକୁ ଆପଣାର ବିରହରୂପୀ ମନ୍ଦରାଗଳ

ଯୋଗେ ମଜ୍ଜନ କରି ଏହି ପ୍ରେମାମୃତକୁ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି ।” ॥୨୩॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—

ସଞ୍ଜ ଜଙ୍ଗଲର ଅନୁରାଗରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସଖା (ନିଷାଦବର) ସମେତ ଭରତଙ୍କ ଏହି

ମନୋହର ପ୍ରଗଳ ମୁଣ୍ଡିକୁ ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଭରତ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ

ସ୍ଵମଙ୍ଗଳ ଧାମ ଓ ପବନ ଆଶ୍ରମକୁ ଦେଖିଲେ ॥ ୧ ॥ ଆଶ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶ

କରିବା ମାତ୍ରେ ଭରତଙ୍କ ହୁଏ ଓ ତାହୁ ମେଣ୍ଟିଗଲ । ସତେ ଅବା ଯୋଗୀକୁ ପରମାର୍ଥ

ମିଳିଗଲା ! ଭରତ ଦେଖିଲେ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଗରେ ହିତା ହୋଇଅଛନ୍ତି ଏବଂ

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ପ୍ରେମପୁଣ୍ୟ ଭାବରେ ଉତ୍ତର ଦେଉଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଶିର ଉପରେ ଜଟା,

ବଲ୍ଲକଳ ବସନ ଜଟିଳ ତନ୍ମୁ ସ୍ୟାମା । ଜନ୍ମ ମୁନିବେଶ ଶାନ୍ତି ରତି କାମା ॥
କର କମଳନି ଧନୁ ସାୟୁକୁ ଫେରତ । ଜିୟୁ ଶାଜରନି ହରତ ହିଁସି ହେରତ ॥୩॥
ଲସତ ମଂଜୁ ମୁନି ମଂଜୁଳ ମଧ୍ୟ ସାୟୁ ରଘୁଚଂଦୁ ।

ଜ୍ଞାନ ସଭା ଜନ୍ମ ତନ୍ମୁ ଧରେ ଭଗତି ସର୍ବିଦାନଂଦୁ ॥୨୩୯॥
ସାନ୍ତୁଜ ସଖା ସମେତ ମଗନ ମନ । ବିସରେ ହରଷ ସୋକ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଗନ ॥
ପାହି ନାଥ କହି ପାହି ଗୋସାଇଁ । ଭୁତଲ ପରେ ଲକୁଟ ଶା ନାହିଁ ॥୧॥
ବଚନ ସପ୍ତେମ ଲଜନ ପହିରୁନେ । କରତ ପ୍ରନାମୁ ଭରତ ଜିୟୁ ଜାନେ ॥
ବଧୁ ସନେହ ସରସ ଏହି ଓର । ଉତ ସାହିବ ସେବା ବସ ଜୋରା ॥୨॥

ବଲ୍ଲକଳ ବସ୍ତ୍ର ଜଟିଳ କଳେବର ଶ୍ୟାମ । ମୁନିବେଶ ଇତିହାସ ଯେହ୍ନେ ରତି କାମ ॥
କର-କମଳରେ ରୂପ ଶର ପରଶନ୍ତୁ । ହସି ନରେଶ୍ବରେ ହୃଦ ଲୀଳାକୁ ହରନ୍ତୁ ॥୩॥
ବିଳସନ୍ତ ମଞ୍ଜୁ ମୁନି-ମଣ୍ଡଳୀରେ ସୀତା ସହ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ।

ଜ୍ଞାନ ସଭା ମଧ୍ୟ ଯେହ୍ନେ ଭକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ସଦେହ ସର୍ବିଦାନନ୍ଦ ॥୨୩୯॥
ଅନୁଜ ସଖା ସମେତ ପ୍ରେମ-ମଗ୍ନ ମନ । ପାଶୋରଲେ ହର୍ଷ ଶୋକ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଗଣ ॥
ହାହ ନାଥ ! କହ ହାହ ହାହ ରଘୁରାୟ । ପଡ଼ିଲେ ଅବନୀ ପୃଷ୍ଠେ ନଉଡ଼ି ପରାୟ ॥୧॥
ସପ୍ତେମ ବଚନ ମୁହଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବାଣଲେ । ଭରତ ପ୍ରଣମୁଛନ୍ତି, ହୃଦୟେ ଜାଣିଲେ ॥
ଭ୍ରାତୃତ୍ବ ସ୍ନେହ ସ୍ତବ୍ଧର ଆକର୍ଷଣ ଏଣେ । ଟାଣଇ ବଳସୁବକ ସ୍ତମ୍ଭୀ ସେବା ତେଣେ ॥୨॥

କଟିରେ ମୁନିଯୋଗ୍ୟ ବଲ୍ଲକଳ ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ତହିଁରେ ଭୂଷାର (ଶରମୁଖା) ଦୁଇଭାବରେ
ବନ୍ଧା । ହାତରେ ବାଣ ଓ କାନ୍ଥ ଉପରେ ଧନୁ, ବେକ ଉପରେ ମୁନି ଓ ସାଧୁ-
ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଆର୍ଦ୍ରାନ ଏବଂ ସୀତା ସହୃଦ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ବିରାଜମାନ ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମ ବଲ୍ଲକଳ-
ବସ୍ତ୍ରର ପରିଧାନ ଓ ଜଟା ଧାରଣ କରୁଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଶରୀର ଶ୍ୟାମଳ । ସତେ ଅବା
ରତି ଓ କାମଦେବ ମୁନିବେଶ ଧାରଣ କରି ଅଛନ୍ତି ! ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆପଣା
କର-କମଳରେ ଧନୁଶର ପଞ୍ଚକ୍ଷା କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ହସି ରୁହିଁଦେବା ମାତ୍ରେ ହୃଦୟର
ଦାହ ହରଣ କରି ନେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା:—ସ୍ତବ୍ଧର ମୁନିମଣ୍ଡଳୀ ମଧ୍ୟରେ
ସୀତା ଓ ରଘୁକୁଳଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏପରି ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥା'ନ୍ତି, ସତେ ଅବା
ଜ୍ଞାନସଭାରେ ସାକ୍ଷାତ ଭକ୍ତି ଓ ସର୍ବିଦାନନ୍ଦ ଶରୀର-ଧାରଣ-ସୁବକ ବିରାଜମାନ ହୋଇ
ଅଛନ୍ତି । ॥ ୨୩୯ ॥ ତୌପାରି —ସାନରାଜ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଓ ସଖା ନିଷାଦରାଜ ସମେତ
ଭରତଙ୍କ ମନ ପ୍ରେମରେ ନିମଗ୍ନ ହୋଇଗଲା । ହର୍ଷ, ଶୋକ, ସୁଖ, ଦୁଃଖ ଆଦି ସବୁ ସେ
ଭୁଲିଗଲେ । “ହେ ନାଥ ! ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ, ହେ ଗୋସାଇଁ ! ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ,” ଏହୁପରି
କହ ସେ ଭୂମି ଉପରେ ଦଣ୍ଡ ପରି ପଡ଼ିଗଲେ ॥ ୧ ॥ ପ୍ରେମମୁର୍ତ୍ତି ବଚନରୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଚିହ୍ନି
ପକାଇଲେ ଏବଂ ମନେ ମନେ ଜାଣିନେଲେ ଯେ, ଭରତ ପ୍ରଣାମ କରୁଅଛନ୍ତି ।
[ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ହୃତା ହୋଇ ସେ ତାଙ୍କ ସେବାରେ ରତ ଥିବାରୁ ପଛରେ

ମିଳି ନ ଜାଇ ନହିଁ ଗୁହରତ ବନର । ସୁକବି ଲକ୍ଷନ ମନ ଖା ଗତି ଭନର ॥
 ରହେ ଶୁଣି ସେବା ପର ଶର । ଚଢ଼ୀ ଚଢ଼ି ଜନ୍ମ ଖେଳ ଖେଳରୁ ॥୩॥
 କହତ ସପ୍ତେମ ନାଇ ମନ୍ତ୍ର ମାୟା । ଭରତ ପ୍ରଣାମ କରତ ରଘୁନାଥ ॥
 ଉଠେ ରାମ ସୁନ ପେମ ଅଧୀର । କହୁ ପଟ କହୁ ନିଷଙ୍ଗ ଧନୁ ଖର ॥୪॥
 ବରବସ ଲବ ଉଠାଇ ଉର ଲବ କୃପାନ୍ଧ୍ୟାନ ।

ଭରତ ରାମ ଖ ମିଳନ ଲକ୍ଷି ଦିପରେ ସବୁ ଅପାନ ॥୫॥

ମିଳନ ପ୍ରୀତି କିମି ଜାଇ ବଖାମ । କବିକୁଳ ଅଗମ କରମ ମନ ବାମ ॥
 ପରମ ପେମ ପୁରନ ଦୋର ଶର । ମନ ବୁଧ ଚିତ ଅହମିତ ଦିପରର ॥୧॥
 କହନ୍ତୁ ସୁପେମ ପ୍ରଗତି କୋ କରର । କେହି ଗୁପ୍ତା କବିମତି ଅନୁସରର ॥
 କବିର ଅରଥ ଆଖର ବନ୍ଧୁ ସାର୍ । ଅନୁହର ତାଲ ଗତିର ନଟୁ ନାର ॥୨॥

ଭେଟି ନ ହୁଅଇ କମ୍ପା ଗୁଣ ନ ହୁଅଇ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ମନ ଗତି ସୁକବି ଭଣଇ ॥
 ରହଲେ ସେବା ଉପରେ ଶର କରି ନାଥ । ଉତ୍ପତ ପତଙ୍ଗେ ଟାଣେ ଖେଳାଳି ଯେମନ୍ତ ॥୩॥
 ବନତ ମସ୍ତକ ହୋଇ ସପ୍ତେମେ କହନ୍ତୁ । ଭରତ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତୁ ॥
 ଶୁଣି ଉଠି ରାମ ପ୍ରେମ ହୋଇଣ ଅଧୀର । କାହିଁ ବସନ, ଭୂଷାର, କାହିଁ ଧନୁ ଖର ॥୪॥
 ବଳ ସହକାରେ ଉଠାଇ ଦୂରରେ କୃପାନ୍ଧ୍ୟ ଆଲିଙ୍ଗିଲେ ।

ଦେଖି ସବେ ରାମ-ଭରତ ମିଳନ ନିଜ ଦଶା ପାଶୋରଲେ ॥୫॥

ମିଳନ ପ୍ରୀତି କେମନ୍ତେ ହୋଇବ ବଖାଣି । କବିକୁଳ ଅଗମ୍ୟ ଯେ ମନ କର୍ମ ବାଣୀ ॥
 ପରମ ପ୍ରେମରେ ପୁଣି ହେଲେ ବେନିଶଲ । ମନ ବୁଦ୍ଧି ଚିତ୍ତ ଅହଙ୍କାର ଭୁଲି ଯାଇ ॥୧॥
 କହ ସେ ପ୍ରେମ ପ୍ରକଟ କବି କରପାରେ । କବି ମତି ଅନୁସାରୀ ହେବ କି ଆଧାରେ ॥
 କବିର ଅର୍ଥ ଅକ୍ଷର ସତ୍ୟ ବଳ ଅଟେ । ତାଲ ଗତି ଅନୁସର ନାଚନ୍ତୁ ତ ନଟେ ॥୨॥

ହୁତା ହୋଇ ପ୍ରଣାମ କରୁଥିବା ଭରତଙ୍କୁ ଦେଖି ପାଶଲେ ନାହିଁ ।] ଏବେ ଏକ ଦିଗରେ
 ଭଲ ଭରତଙ୍କ ପ୍ରତି ସରସ ପ୍ରେମ ଉତ୍କଳି ପଡ଼ୁଛି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ସ୍ତମ୍ଭୀ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି
 ପ୍ରବଳ ସେବା ॥୩॥ ଶ୍ରୀମାତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ରାମ-ସେବାରୁ ନିଜକୁ ପୃଥକ କରି ସେ ଭରତଙ୍କ
 ସହ ମିଳନ କରିପାରୁ ନା'ନ୍ତି କିମ୍ବା ତାହାକୁ ଉପେକ୍ଷା ମଧ୍ୟ କରିପାରୁ ନା'ନ୍ତି । କୌଣସି
 ଉତ୍ତମ କବି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଚରଣ ଏହି ଦ୍ଵିଧା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରବ । ଶେଷରେ ସେ ସେବା ଅଧିକ
 ମହତ୍ତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରି ତହିଁରେ ରତ ରହିଲେ । ସତେ ଅବା ଉପରକୁ ଉଠିଥିବା
 ଗୁଣକୁ ଖେଳାଳି ଟାଣୁଅଛି ! ॥୩॥ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରେମରେ ଭ୍ରମି ଉପରେ ମସ୍ତକ ନୂଆଁଇ
 କହଲେ, “ହେ ରଘୁନାଥ ! ଭରତ ପ୍ରଣାମ କରୁଅଛନ୍ତି ।” ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ପ୍ରେମରେ ଅଧୀର ହୋଇ ଉଠିଲେ । କେଉଁଠି ବସୁ ଖଣି ପଡ଼ିଲା ତ କେଉଁଠି
 ଭୂଷାର; କେଉଁଠି ଧନୁ ତ କେଉଁଠି ବାଣ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—କୃପାନ୍ଧ୍ୟାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର,
 ତାହାକୁ ନବରଦନ୍ତ ଉଠାଇ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପକାଇଲେ । ଭରତ ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ

ଅଗମ ସନେହ ଭରତ ରଘୁବର କୋ । ଜହ୍ନ ନ ଜାଇ ମନୁ ବିଧି ହରି ହର କୋ ॥
 ସୋମେଁ କୁମନ୍ତ କହୋଁ କେହି ଭାଞ୍ଜା । ବାଜ ସୁରାଗ କି ଗାଡ଼ର ଚାଞ୍ଜା ॥୩॥
 ମିଳନ ବିଲେକ ଭରତ ରଘୁବର ନା । ସୁରଗନ ସଭୟ ଧକଧକା ଧରଣା ॥
 ସମୁଦାଏ ସୁରଗୁର ଜଡ଼ ଜାଗେ । ବରଷି ପ୍ରସ୍ତନ ପ୍ରସଂସନ ଲଗେ ॥୪॥
 ମିଳି ସପେମ ଶିଶୁସୁଦନକୁ କେଉଁଟୁ ଭେଟେଉ ରାମ ।

ଭୁରି ଭାୟୁ ଭେଟେ ଭରତ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ କରତ ପ୍ରନାମ ॥୨୪୧॥
 ଭେଟେଉ ଲଗନ ଲଲକା ଲୟୁ ଶୁଣି । ବହୁରି ନିଷାଦୁ ଲଜ୍ଜା ଭର ଲକ୍ଷି ॥
 ସୁନି ମୁନିଗନ ଦୁହ୍ନୁ ଭାଇନ୍ଦୁ ବଦେ । ଅଭିମତ ଆସିଷ ପାଇ ଅନଂଦେ ॥୧॥

ଅଗମ୍ୟ ସ୍ନେହ ଭରତ ରାମଙ୍କ ଅଟଇ । ବିଧି ହରି ହର ମନ ଯାଇ ନ ପାରଇ ॥
 ତାହା ମୋ କୁମନ୍ତ କେଉଁ ପ୍ରକାରେ ବଞ୍ଚିବ । ବେଣାତେର ସୁଦେ କାହିଁ ସୁରାଗ ବାଜିବ ॥୩॥
 ମିଳନ ଦେଖି ଭରତ ରଘୁନନ୍ଦନଙ୍କ । ଧୃତ୍ୟୁକ ଧକକଇ ସଭୟେ ସୁରଜା ॥
 ବୁଝାନ୍ତେ ବିରୁଧ ଗୁରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଲେ । ସୁମନ ବରଷି ପୁଣି ପ୍ରଣାମା କରିଲେ ॥୪॥
 ମିଳି ସାନୁରାଗେ ଶତ୍ରୁ ଘନ ସଙ୍ଗେ ନିଷାଦେ ଭେଟିଲେ ରାମ ।

ଅତିଶୟ ସ୍ନେହେ ଭେଟିଲେ ଭରତ ଲକ୍ଷ୍ମଣେ କରୁ ପ୍ରଣାମ ॥୨୪୨॥
 ଭେଟିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅତି ପ୍ରେମେ ଅନୁଜକୁ । ପୁଣି ଦୁବେ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ନିଷାଦକୁ ॥
 ତହୁଁ ହୁଇ ଭାଇ ପୁନି-ବୁଦକୁ ବଢ଼ିଲେ । ଲଜ୍ଜିତ ଆଶିଷ ପାଇ ଅନନ୍ଦ ଲଭିଲେ ॥୧॥

ମିଳନ-ରୀତି ଦେଖି ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜର ଅନ୍ତରି ଭୁଲିଗଲେ ॥ ୨୪୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :-
 ମିଳନର ପ୍ରୀତି କିମିତି ବା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ? ତାହା ତ କବିକୁଳ ନିମନ୍ତେ କର୍ମ, ମନ ଓ
 ବାଣୀ, ଚିନ୍ତର ଅଗୋଚର । ଭରତ ଓ ଶ୍ରୀରାମ ଭାଇ ହୁହେଁ ମନ, ହୃଦି, ଚିତ୍ତ ଓ
 ଅହଂକାର ଭୁଲି ପରମ ପ୍ରେମରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହେଉଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ କୁହନ୍ତୁ, ସେ ଭ୍ରମ
 ପ୍ରେମକୁ କିଏ ପ୍ରକାଶ କରି ପାରିବ ? କହିବ ହୃଦି କାହା ଛାୟାକୁ ଅନୁସରଣ କରିବ ?
 କବି ପଥରେ ତ ଅନ୍ଧର ଓ ଅର୍ଥ ପ୍ରକୃତରେ ବଳ । ନଟ ତାଲର ଗତି ଅନୁସାରେ ହିଁ
 ନାଚେ ॥ ୨ ॥ ଭରତ ଓ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପ୍ରେମ ଅଗମ୍ୟ । ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ମହାଦେବଙ୍କ
 ମନ ମଧ୍ୟ ତହିଁରେ ପ୍ରବେଶ କରି ପାରିବ କାହିଁ । ସେହି ପ୍ରେମକୁ ପୁଁ କୁହୁଦି କିପରି
 କହୁବି ? ଭଲ ବେଣାତେରର ସୁତାରୁ କେଉଁଠି କେବେ ସ୍ବରର ରବିଣୀ ଆଲୀପିତ ହୋଇ-
 ପାରେ ? ॥ ୩ ॥ ଭରତ ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମିଳନ-ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦେବତାମାନେ ଭୟଶୃତ
 ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ହୃଦ୍‌ପିଣ୍ଡ ଧନ୍ ଧନ୍ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦେବଗୁରୁ
 ବ୍ରହ୍ମେଣ୍ଡ ବହୁତ ବୁଝାଇଲେ । ତେବେ ଯାଇ ସେହି ମୂର୍ଖମାନେ ଚେତଲେ ଏବଂ ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷ
 କରି ପ୍ରଣାମା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୪ ॥ ହୋହା :-ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରେମ
 ସହକାରେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କ ସହ ମିଳନ କଲେ ଏବଂ ପୁଣି ନିଷାଦକୁ ସହକ ମିଳିଲେ ।
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଣାମ କରୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ସହକ ଭରତ ଅତିଶୟ ପ୍ରେମରେ

ସାମୁକ ଭରତ ଉମଗି ଅନୁରାଗ । ଧରି ସିର ସିସୁ ପଦ ପଦୁମ ପରାଗ ॥
 ପୁନି ପୁନି କରତ ପ୍ରନାମ ଉଠାଏ । ସିର କର କମଳ ପରସି ବୋଧ ॥୨॥
 ସୀସୁ ଅସୀସ ଶାନ୍ତି ମନ ମାନ୍ୟ । ମଗନ ସନେହ ଦେହ ସୁଧ ନାନ୍ୟ ॥
 ସବ ବିଧି ସାମୁକଲ ଲକ୍ଷି ସୀତା । ଭେ ନିସୋଚ ଭର ଅପଡ଼ର ସୀତା ॥୩॥
 କୋଉ କିନ୍ତୁ କହଇ ନ କୋଉ କିନ୍ତୁ ପୁଣି । ପ୍ରେମ ଭାବ ମନ ନିଜ ଗତି ଛୁଣି ॥
 ତେଣୁ ଅବସର କେନ୍ଦ୍ରୁ ଧୀରଜୁ ଧରି । ଜୋର ପାଳି ଦିନେକ ପ୍ରନାମୁ କର ॥୪॥

ନାଥ ସାଥ ମୁନିନାଥ କେ ମାତୁ ସକଳ ପୁର ଲେଗ ।

ସେବକ ସେନପ ସତକ ସବ ଆଏ ବିକଳ ବିସ୍ଫୋଗ ॥୨୪୨॥

ସୀଲସିଧୁ ସୁନି ଗୁର ଆଗର୍ଭନୁ । ସିସୁ ସମୀପ ଗଣେ ଶିପୁଦର୍ଶନୁ ॥
 ତଳେ ସବେଗ ସମ୍ପଦେଶ କାଲ । ଧୀର ଧରମଧୁର ଗନଦୟାଲ ॥୨॥

ସାମୁକ ଭରତ ଅନୁରାଗେ ଉତ୍ତୁଲ୍ଲସ । ସୀତା-ପଦାମୁକ ରଜ ମସ୍ତକେ ଘେନିଶ ॥
 ପୁଣି ପୁଣି ପ୍ରଣିପାତ କରନ୍ତେ ଉଠାଇ । କର-କଣ୍ଠ ଶିରେ ସ୍ପର୍ଶ କଳଶ ବସାଇ ॥୨॥
 ମନ ମଧ୍ୟେ ସୁଆଶିଷ ସୀତା ପ୍ରକାଶିଲେ । ସ୍ଵେଦ-ମଗ୍ନ ହୋଇ ଦେହ ଦଶା ପାଶୋଶିଲେ ॥
 ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଦେଖି ସାମୁକଲ ସୀତା । ନଷ୍ଟ ହେଲ ନିଜ ଭୟ ଦୂର ହେଲ ଚିନ୍ତା ॥୩॥
 କେନ୍ଦ୍ର ନ କହନ୍ତି କିନ୍ତୁ କେନ୍ଦ୍ର ନ ପ୍ରହର । ପ୍ରେମ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନ ସବେ ଶୂନ୍ୟ ନିଜ ଗତି ॥
 ଧୀର ସେହ ସମସ୍ତେ ଦୃଢ଼େ ଧ୍ୟେୟ ଧରି । କର ଯୋଡ଼ି ଜଣାଇଲ ନମସ୍କାର କର ॥୪॥

ନାଥ ' ମୁନିନାଥ-ସଙ୍ଗେ ସବୁ ମାତ ନଗର ଲୋକ ସକଳେ ।

ମନ୍ତ୍ରୀ ସେନାପତି ଭୃତ୍ୟ ଆପିଛନ୍ତି ବିସ୍ଫୋଗ-ଶୋକ ବିକଳେ ॥୨୪୩॥

ଶୁଣନ୍ତେ ଶୀଳସାଗର ଗୁରୁ ଆଗମନ । ସୀତାଙ୍କ ସମୀପେ ରଖି ବରଣ-ଦମନ ॥
 ରମନ କଲେ ସେକ୍ଷଣି ସମ ଖରତର । ଗାନ ଦୟାମୟ ଧୀର ଧର୍ମ-ଧୁରନ୍ଧର ॥୫॥

ମିଳିଲେ ॥ ୨୪୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :-—ତତ୍ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅତି ଉତ୍ସାହରେ ସାନ ଭାଇ
 ଶତ୍ରୁଗ୍ଧକୁ ଭେଟିଲେ । ପୁଣି ସେ ନିଷାଦଗଜକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ତଦନନ୍ତର
 ଭରତ ଶତ୍ରୁଗ୍ଧ ଦ୍ଵାରା ଭାଇ ଉପସ୍ଥିତ ମୁନିମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ ଏବଂ ଆଲିଙ୍ଗିତ
 ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇ ସେମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ॥ ୧ ॥ ସାନ ଭାଇ ଶତ୍ରୁଗ୍ଧଙ୍କ ସମେତ
 ଭରତ ପ୍ରେମରେ ଉତ୍ତପିତ ହୋଇ ସୀତାଙ୍କ ଚରଣ-କମଳର ରଜ ଶିରରେ ଧାରଣ
 କରି ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଣାମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୀତା ସେମାନଙ୍କୁ ଉଠାଇଲେ ଏବଂ
 ଆପଣା କର-କମଳରେ ଦୁହେଁଙ୍କ ଶିର ସ୍ପର୍ଶ କରି ଦୁହେଁଙ୍କୁ ବସାଇଲେ ॥ ୨ ॥ ସୀତା ମନେ
 ମନେ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ । ସ୍ଵେଦମଗ୍ନ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଦେହର ଅଗ୍ନି ଦ୍ଵି ବୋଧ
 ହେଲା ନାହିଁ । ସୀତାଙ୍କୁ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଆପଣାର ଅନୁକୂଳ ଦେଖି ଭରତ ଚିନ୍ତାମୁକ୍ତ
 ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଦୃଢ଼ସ୍ଵରୁ କଲ୍ପିତ ଭୟ ଅପତନ ଗଲା ॥ ୩ ॥ ସେହ ସମୟରେ
 କେନ୍ଦ୍ର କହୁ କହୁ ନ ଆଏ କି କେନ୍ଦ୍ର କହୁ ପରୁ ନ ଆଏ । ମନ ପ୍ରେମ-ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ

ଗୁରୁକୁ ଦେଖି ସାଗୁଜ ଅନୁରାଗେ । ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମ କରିନ ପ୍ରଭୁ ଲଗେ ॥
 ମୁନିବର ଧାଇଁ ଲିପି ଭର ଲାଈ । ପ୍ରେମ ଭମଣି ଭେଟେ ଦୋଉ ଭାଇ ॥୨॥
 ପ୍ରେମ ପୁଲକ କେତୁଟ କହି ନାମୁ । ଖାନ୍ତି ଦୁଇ ତେଁ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମୁ ॥
 ରାମସଖା ରାଧି ବରବସ ଭେଟା । ଜନ୍ମ ମହି ତୁଠକ ସନେହ ସମେଟା ॥୩॥
 ରଘୁପତି ଭଗତି ସୁମଂଗଲ ମୁଲ । ନଉ ସରାହି ସୁର ବରସହିଁ ଫୁଲ ॥
 ଏହି ସମ ନିପଟ ମତ କୋଉ ନାହିଁ । ବଡ଼ ବସିଷ୍ଠ ସମ କୋ ଜଗ ମାହିଁ ॥୪॥
 ଜେହି ଲଖି ଲଖନହୁ ତେଁ ଅଧିକ ମିଳେ ମୁହିତ ମୁନିରାଜ ।

ସୋ ସୀତାପତି ଭଜନ କୋ ପ୍ରଗଟ ପ୍ରତାପ ପ୍ରଭାତ ॥୨୪୩॥

ଗୁରୁକୁ ଦେଖି ସାଗୁଜ ଅନୁରାଗେ ଅତି । ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମ କରିଲେ ପ୍ରଭୁ ରଘୁପତି ॥
 ମୁନିବର ଧାଇଁ ନେଲେ ଦୁଃସ୍ୱେ ଲଗାଇ । ଭେଟିଲେ ସ୍ୱେହେ ଉଚ୍ଛୁଳି ପୁଣି ବେନିଭାଇ ॥୨॥
 ପ୍ରେମେ ପୁଲକ ନିଷାଦ କହି ନିଜ ନାମ । ଦୂରେ ଥାଇ କଲ ତହିଁ ଭୂମିଷ୍ଠ ପ୍ରଣାମ ॥
 ମୁନି ବଳାକାରେ ରାମ ସଖାକୁ ଭେଟନ୍ତି । ମସ୍ତକେ ଲେଟନ୍ତେ ସ୍ୱେହେ ଯେହ୍ନେ ସାରିଟନ୍ତି ॥୩॥
 ରଘୁପତି-ଭକ୍ତି ଅଟେ ସୁମଙ୍ଗଳମୟ । ପ୍ରଣାମ ପୁରେ ପିଞ୍ଚନ୍ତି ନୟ ପୁଷ୍ପତୟ ॥
 ଏହା ପରି ନାହିଁ କେହି ନିପଟ ଅଧମ । ବଡ଼ କେ ଜଗତ ମଧ୍ୟେ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ସମ ॥୪॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅଧିକ ମାନସ ଯାହାକୁ ମିଳନ୍ତି ମୁନି ମୋଦରେ ।

ତାହା ସୀତା-ପତି-ଭଜନ ପ୍ରଭବ ପରାମ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ॥୨୪୩॥

ରାଧାଲୀଳା ପୁର । ସେହି ଅବସରରେ ନିଷାଦରାଜ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଓ ହାତ ଯୋଡ଼ି ପ୍ରଣାମ-
 ପୁଷ୍ପକ ବିନତି କଲେ—॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—“ହେ ନାଥ ! ମୁନିନାଥ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ
 ସମସ୍ତ ମାତା ଏବଂ ନଗରନିବାସୀ, ସେବକ, ସେନାପତି, ମନ୍ତ୍ରୀ ଆଦି ସମସ୍ତେ ଆପଣଙ୍କ
 ବିରହରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଆସିଅଛନ୍ତି ।” ॥୨୪୨॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଗୁରୁଙ୍କ ଆନମନ-ସମ୍ବାଦ
 ଶୁଣି ଶୀଳ-ସାଗର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଶହେ ଯୁକ୍ତ ରହିତେଲେ ଏବଂ
 ସେହି ପରମଧୀର, ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଦର ଓ ସାନନ୍ଦଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେହିକ୍ଷଣି ବେଗେ
 ଚାଲିଲେ ॥୨॥ ଗୁରୁକୁ ଦର୍ଶନ କରି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରେମରେ ନିମଜ୍ଜିତ
 ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ଦଣ୍ଡବତ୍ ପ୍ରଣାମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମୁନିବର ବଶିଷ୍ଠ ଦ୍ୱୌତି
 ସେମାନଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପକାଇଲେ ଏବଂ ପ୍ରେମରେ ଉତ୍ତପ୍ତିତ ହୋଇ ସେ ହୃଦ
 ଭାଙ୍ଗି ସହ ସାକ୍ଷାତ କଲେ ॥ ୨ ॥ ତଦନନ୍ତର ପ୍ରେମରେ ପୁଲକିତ ହୋଇ ନିଷାଦରାଜ
 ଆପଣାର ନାମ କହି ଦୂରରୁ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତ୍-ପ୍ରଣାମ କଲେ । ରାଧି ବଶିଷ୍ଠ ରାମସଖା
 ବୋଲି ଜାଣି ତାହାକୁ ଜବରଦସ୍ତି ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ସତେ ଅବା ଭୂମି ଉପରେ
 ଲେଟି ପଡ଼ିଥିବା ପ୍ରେମକୁ ସାରିଟି ଧରିଲେ ॥ ୩ ॥ “ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଉକ୍ତ ଉତ୍ତମ ମଙ୍ଗଳ
 ସମୁଦ୍ଧର ମୂଳ ।”—ଏହି ରୂପେ କହି ପ୍ରଣାମ-ପୁଷ୍ପକ ଦେବଗଣ ଆକାଶରୁ ପୁଷ୍ପ-ବୃଷ୍ଟି
 କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ କହି ଲାଗିଆଁନ୍ତି, “ଜଗତରେ ଏହାର ସମାନ ନିପଟ

ଆରତ ଲେଗ ଗମ ସବୁ ଜାନା । କରୁନାକର ସୁଜାନ ଭଗବାନା ॥
 ଜୋ ଜେହୁ ଶର୍ମ ରତା ଅଭଲଷୀ । ତେହୁ ତେହୁ କେ ତପି ତପି ରୁଖ ଗଣୀ ॥୧॥
 ସାଗୁଜ ମିଳି ପଲ ମହୁଁ ସବ କାହୁଁ । ଖଡ୍ଗ ଦୁର ଦୁଷ୍ଟ ଦାନ୍ତନ ଦାହୁଁ ॥
 ସୁହ ବଡ଼ ବାତ ଗମ କେ ନାହୁଁ । ଜମି ଘଟ କୋଟି ଏକ ରବି ଗୁଣୀ ॥୨॥
 ମିଳି କେଡ଼ୁଟହୁ ଉମରି ଅନୁଗା । ପୁରଜନ ସକଲ ସଗହୁଁ ଶ୍ରୀ ॥
 ଦେଖି ଗମ ଦୁଷ୍ଟିତ ମହତାଷ । ଜନୁ ସୁବେଲି ଅବଲ୍ଲ ହମ ମାଷ ॥୩॥
 ପ୍ରଥମ ଗମ ଭୈଟି କେକେଲି । ସରଲ ସୁଭାସୁ ଭଗତ ମତି ଭେଲି ॥
 ପଗ ପରି ଖଡ୍ଗ ପ୍ରବୋଧୁ ବହୋଷ । କାଲ କରମ ବଧୁ ପିର ଧରି ଖୋଷ ॥୪॥

କାଣି ଗମ ଅଭିଶପ୍ତ ଆର୍ତ୍ତ ପୁରବାସୀ । କୃପାପିନ୍ନ ଭଗବାନ ଜ୍ଞାନ-ଗୁଣ-ଗୁଣୀ ॥
 ଯା'ର ଅଭିଳାଷ ହୃଦେ ସଲ ଯେ ପ୍ରକାର । ସେପରି ଭବରେ ରୁଚି ରଖିଲେ ତାହାର ॥୧॥
 ପଲକେ ମିଳି ଲେକକୁ ଅନୁଜ ସହୁତ । ଦୂର କଲେ ହୁଂସ-ଦାହ ଦାରୁଣ ହୁଣିତ ॥
 ନୃହର ଗମଜ ପକ୍ଷେ ଏହା ବଡ଼ କଥା । କୋଟି ଘଟ ମଧ୍ୟ ଏକ ରବି ଗୁଣୀ ଯଥା ॥୨॥
 ଭେଟି ନିଷାଦକୁ ସେହେ ଉଚ୍ଛଳିଣ ଅତି । ପୁରଜନ ସବେ ଗୁଣୀ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ॥
 ନିରେଖି ଗମ ସକଲ ମାତାକୁ ହୁଂସିତ । ଯେହେଁ ସୁଲଭତା ଶ୍ରେଣୀହମେ ନିପାତିତ ॥୩॥
 ପ୍ରଥମେ ଭେଟିଲେ କେକେଦ୍ୱାଳି ରସୁପତି । ସରଲ ସୁଭବ ଭକ୍ତ ଆତ୍ମାବିତ ମତି ॥
 ପ୍ରବୋଧ କଣି ଆବର ତରଣେ ପଡ଼ିଣ । କାଲ କର୍ମ ବିହୁ ଶିରେ ବୋଷ ଲଗାଇଣ ॥୪॥

ନୀତି କେହୁ ନାହିଁ ଏବଂ ବଞ୍ଚିବୁଙ୍କ ସମାନ ବଡ଼ ଆଉ କିଏ ? ॥ ୪ ॥ କୋହା.—ଯେଉଁ
 ନିଷାଦକୁ ଦେଖି ତାହା ସହୁତ ପୁନଶ୍ଚ ବଞ୍ଚିବୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ପ୍ରେମରେ
 ମିଳିଲେ, ସେହୁ ନିଷାଦ କେତେ ଗୁଣବାନ ! ଏହା ସବୁ ସୀତାପତି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 ଭଜନର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରତାପ ଓ ପ୍ରଭାବ ।” ॥ ୪ ॥ କୌପାରି.—ଦୟାର ଆକର ପୁଣ୍ୟା ଭଗବାନ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସମସ୍ତ ଲୋକ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ବୋଲି ଜାଣିଲେ । ତଦନନ୍ତର
 ଯେ ଯେଉଁ ଭବରେ ମିଳନର ଅଭିଳାଷୀ ଥିଲା, ତାହାର ରୁଚି ଅନୁସାରେ ପ୍ରଭୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ
 ସମେତ ସେହୁ ଭବରେ ତାହା ସହୁତ ଶୁଣକ ମଧ୍ୟରେ ସାକ୍ଷାତ କଲେ ଏବଂ ତାହାର ହୁଂସ
 ଓ କଠିନ ସ୍ୱଭାବକୁ ଦୂର କରିଦେଲେ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହା କୌଣସି ବଡ଼
 କଥା ନ ଥିଲା । ଯେପରି ଅବଶ୍ୟ କଲପୁର୍ଣ୍ଣ କଲସରେ ଗୋଟିଏ ମାଘ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଅବଶ୍ୟ
 ରୁପା ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହୋଇ ଦେଖାଯାଏ, ସେହୁପରି ଏକ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅନେକ ହୋଇ
 ପୃଥୁର୍ଭାବ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହ ମିଳନ କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ ॥ ୧-୨ ॥
 ସମସ୍ତ ପୁରବାସୀ ପ୍ରେମରେ ଉତ୍ତପ୍ତ ହୋଇ ନିଷାଦକୁ ଭେଟି ତାହାର ଗୁଣକୁ
 ପ୍ରଶଂସା କରୁଥାନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସମସ୍ତ ମାତାକୁ ହୁଂସୀ ଥିବାର ଦେଖିଲେ । ମନୋହର
 ଲତାପଂକ୍ତିକୁ ହମବନ୍ଧୁ ମାରି ପକାଇଥିଲା ପରି ସେମାନେ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ଦେଖାଯାଉଥିଲେ ॥ ୩ ॥
 ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଗମ କେକେଦ୍ୱାଳି ସହୁତ ମିଳିଲେ ଏବଂ ନିଜ ସରଲ ସୁଭବ ଓ ଭକ୍ତ

ଭେଟି ରଘୁବର ମାତା ସବ କର ପ୍ରବୋଧ ପରିତୋଷ ।

ଅଂବ ଲସ ଆଧୀନ ଜଗୁ କାହୁ ନ ଦେଇଅ ଦୋଷ ॥୨୪॥

ଗୁରୁତପ ପଦ ବଦେ ଦୁହୁ ଭାବ । ସହିତ ବିପ୍ରତପ ଜେ ସର୍ବ ଆଶ ।
ଗଂଗ ଗୌରୀ ସମ ସବ ସନମାମ । ଦେହି ଅସୀସ ମୁହିତ ମୁଦୁ ବାମା ॥୧॥
ଗହ ପଦ ଲଗେ ସୁମିତ୍ରା ଅଂକା । ଜହୁ ଭେଟି ସପତ ଅତି ରଂକା ॥
ପୁନି ଜନମା ଚରନନି ଦୋଇ ଭ୍ରାତା । ପରେ ପ୍ରେମ ବ୍ୟାକୁଳ ସବ ଗାତା ॥୨॥
ଅତି ଅନୁରାଗ ଅଂବ ଭର ଲବ । ନୟନ ସନେହ ସଲିଲ ଅଭୁତ୍ପାବ ॥
ତେହି ଅବସର କର ହରଷ ବିଷାଦୁ । କିମି କହି କହେ ମୁକ କିମି ସ୍ବାଦୁ ॥୩॥
ମିଲି ଜନନିହି ସାଜୁକ ରଘୁରାଜ । ଗୁରୁ ସନ କହେଇ କି ଧାରିଅ ପାଇ ॥
ସୁରଜନ ପାଇ ମୁମୁସ ନିଯୋଗୁ । ଜଳ ଅଳ ତକି ତକି ଉତରେଇ ଲେଗୁ ॥୪॥

ଭେଟି ରଘୁବର ମାତା-ନିକରକ୍ତ କଲେ ପ୍ରବୋଧ ସନ୍ତୋଷ ।

ଜନନି, ରାଗର ଅଧୀନ ସଂସାର, କାହାକୁ ନ ଦିଅଦୋଷ ॥୨୪॥

ସ୍ତବୁ ପତ୍ନୀ ପଦେ ବେନିଭାବ ପ୍ରଣମିଲେ । ସହିତ ଯେ ବିପ୍ରନାଶ ସଙ୍ଗେ ଆସିଥିଲେ ॥
ସମ୍ମାନ କରନ୍ତେ ଗଙ୍ଗା ଗହ୍ୱରୀ ଯେସନ । ଆନନ୍ଦେ ଆଶିଷ ଦେଲେ ଭାଷି ପୁବଚନ ॥୧॥
ପୟର ଧରି ବସିଲେ ସୁମିତ୍ରାଙ୍କ ଅଙ୍ଗେ । ବହୁମୁଖ ସମ୍ପାଦି ବା ଭେଟ ହେଲ ରଙ୍ଗେ ॥
ପୁଣି ବେନି ଭାବ ଜନମଙ୍କ ପଦ ତଳେ । ପଡ଼ିଲେ ସଂସାର ପ୍ରେମ ବିଚଳ ବିହ୍ୱଳେ ॥୨॥
ଅତି ଅନୁରାଗେ ମାତା ହୃଦେ ଲଗାଇଲେ । ନୟନ ସୁହୁ ସଲିଲେ ସ୍ନାନ କରାଇଲେ ॥
ସେହି ସମୟର ଯେଉଁ ହରଷ ବିଷାଦ । କେମନ୍ତେ କହିବ କବି ? ମୁକ ଯେହେତୁ ସ୍ବାଦ ॥୩॥
ମାତାଙ୍କୁ ମିଲି ଅନୁକ ସହ ରଘୁବର । ସ୍ତବୁଙ୍କୁ କହିଲେ, ଧର ଆଶ୍ରମେ ପୟର ॥
ପୁନଃ ଅନୁଶାସନ ପୁରଜନ ପାଇ । ଜଳ ସ୍ଥଳ ଦେଖି ଦେଖି ବସା କଲେ ଯାଇ ॥୪॥

ଯୋଗେ ତାଙ୍କ ସନ୍ତାପିତ ମନକୁ ସନ୍ତୁ କର ଦେଲେ । ତପ୍ତରେ ଚରଣ ତଳେ ପଡ଼ି କାଳ,
କର୍ମ ଓ ବିଧାତାଙ୍କ ପୁଣ୍ୟରେ ଦୋଷ ମାଡ଼ି ଶ୍ରୀରାମ ତାହାକୁ ସାଜୁନା ଦେଲେ ॥ ୪ ॥
ଦୋହା :—ତପ୍ତରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସମସ୍ତ ମାତାଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ
ବୁଝାଇ-ସୁଝାଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ—“ହେ ମାତା ! ଜଗତ ରାଗରାଜ ଅଧୀନ । କାହାରିକୁ
ହେଲେ ଦୋଷ ଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।” ॥ ୨୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:—ତଦନନ୍ତର ହୃଦ
ଭାବ ଭରତଙ୍କ ସହିତ ଆସିଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣୀମାନଙ୍କ ସମେତ ସ୍ତବୁପତ୍ନୀ ଅରୁଣାକର ଚରଣ
ବନ୍ଦନା କଲେ ଏବଂ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗଙ୍ଗା ଓ ଗୌରୀଙ୍କ ସମାନ ସମ୍ମାନିତ କଲେ ।
ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ କୋମଳବାଣୀରେ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଉଥାନ୍ତି ॥ ୧ ॥
ତପ୍ତରେ ଭାବ ହୃଦେ ଯାଇ ପାଦ ଧରି ସୁମିତ୍ରାଙ୍କ କୋଳରେ ଆଉଜିଗଲେ । ଦକ୍ଷିଣ
ସମ୍ପାଦି ସହିତ ଭେଟ ହୋଇଗଲା କି ! ତଦନନ୍ତର ହୃଦ ଭାବ ମାତା କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ଚରଣ
ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ପ୍ରେମ ହେତୁ ସେମାନଙ୍କ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗପ୍ରାଣ ଶିଥିଲ ହୋଇ

ମନ୍ତ୍ରପୁର ମଂତ୍ରୀ ମାତୁ ଗୁର ଗନେ ଲେଖ ଲିପି ସାଥ ।

ପାବନ ଆଶ୍ରମ ଗର୍ଭରୁ କିମ୍ବ ଉତ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରଘୁନାଥ ॥୨୫॥

ସୀତା ଆଉ ମୁନିବର ପର ଲାଗି । ଉଚିତ ଅସୀଷ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମନ ମାଗି ॥

ଗୁରପତିନିହି ମୁନିବରୁ ସମେତା । ମିଳି ପ୍ରେମ କହି ଜାଇ ନ ଜେତା ॥୧॥

ବନ୍ଧ ବନ୍ଧ ପର ସିନ୍ଧୁ ସବୁ କେ । ଆସିବବଚନ ଲହେ ପ୍ରିୟ ଜା କେ ॥

ସାଧୁ ସକଳ ଜବ ସୀତା ନିହାସ । ମୃତେ ନୟନ ସହମି ସୁକୁମାରୀ ॥୨॥

ପଣ୍ଡା ବଧୂକ ବସ ମନହୁଁ ମରାଣ୍ଡ । କାହ ଶୁଣି କରତାର କୁରୁଣ୍ଡ ॥

ଜନ୍ମ ସିନ୍ଧୁ ନିରାଶି ନିପଟ ଦୁଷ୍ଟ ପାତ୍ର । ସୋ ସବୁ ସହଅଜେ ଦେଉ ସହାୟ ॥୩॥

ଗୁରୁ ମନ୍ତ୍ରପୁର ମାତା ମନ୍ତ୍ରୀବର ସଙ୍ଗେ ନେଇ ମାନ୍ୟଜନ ।

ଚଳିଲେ ପବନ ଆଶ୍ରମେ ଉତ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରଘୁନାଥ ॥୨୫॥

ସୀତା ଆସି ମୁନିବର ପଦେ ଓଳଗିଲେ । ଉଚିତ ମନ ଲଞ୍ଜିତ ଆଶିଷ ଲଭିଲେ ॥

ଗୁରୁ ଗୁଣାଙ୍ଗୁଳ ମୁନି ପତ୍ନୀଙ୍କ ସମେତେ । ମିଳିଲେ ସପ୍ରେମ କହୁ ନ ହୁଅଇ ଦେତେ ॥୧॥

ବନ୍ଧ ବନ୍ଧ ବଲଦେଶ ସମସ୍ତଙ୍କ ପଦ । ଲଭିଲେ ଆଶିଷ-ବାଣୀ ହୃଦୟ ସୁଖଦ ॥

ଶାଶୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେବେ ସୀତା ନିରେଷିଲେ । ଭସେ ସୁକୁମାରୀ ବେନି ନୟନ ମୁଜିଲେ ॥୨॥

ମନେ ହୁଏ ବ୍ୟାଧବଶ ମରାଣ୍ଡ ପଡ଼ଇ । ହାସ୍ତରେ ମନ୍ତ୍ର ଭଜିବ ଏହା କି କରଇ ॥

ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖି ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲେ ସବେମାତା । ତାହା ସହାୟାଏ ସାହା ସୁହାଏ ବଧାତା ॥୩॥

ପଢୁଥାଏ ॥ ୨ ॥ ଅତି ସ୍ନେହରେ ମାତା ସେମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଧରେ ଆହୁଜି ଧରିଲେ ଏବଂ

ନୟନରୁ ପ୍ରବାହୁତ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ଜଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗାଧୋଇ ଦେଲେ । ସେହି ସମୟର

ହର୍ଷ ଓ ବିଷାଦକୁ କବି କପରି ବା କହୁ ପାରିବ ? ମୁନି ହୃଦ କଥା ବା କପରି କହୁ

ପାରିବ ? ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସ୍ନାନ ଶୁଭ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ସମେତ ମାତା କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ

ଭେଟିଲେ ଏବଂ ଗୁରୁଙ୍କୁ କହିଲେ, “ଆଶ୍ରମରେ ପଦାର୍ପଣ କରନ୍ତୁ ।” ଜଦନନ୍ତର

ମୁନିଶ୍ୱର ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ସମସ୍ତ ଲୋକ ଜଳ ଓ ସ୍ଥଳର ସୁବିଧା ଦେଖି ଉତ୍ତୁଷ୍ଟ

ପଡ଼ିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା .—ଦ୍ରାଘଣ, ମନ୍ତ୍ରୀ, ମାତା ଓ ଗୁରୁ ଆଦି ବସ୍ତ୍ରବସ୍ତ୍ର କେତେକ

ଲୋକଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଉତ୍ତର, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ପବନ ଆଶ୍ରମକୁ ଚଳିଲେ ॥୨୫॥

କୌପାରି :—ସୀତା ଆସି ମୁନିବର ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ପ୍ରଣାମ କଲେ ଏବଂ

ଅଭିଳାଷିତ ଉପସ୍ଥଳ ଆଶିଷ ଲାଭ କଲେ । ତତ୍ପରେ ସେ ମୁନିପତ୍ନୀମାନଙ୍କ ସମେତ

ଗୁରୁପତ୍ନୀ ଅରୁଣପାଣି ସହ ସାଥୀତ କଲେ । ତାଙ୍କର ଯେତେ ପ୍ରେମ, ତାହା କୁହାଯାଇ

ନ ପାରେ ॥ ୧ ॥ ସୀତା ସମସ୍ତଙ୍କ ଚରଣକୁ ଅଲଗା ଅଲଗା ଦନ୍ତନା କରି ଆପଣା

ହୃଦୟ ପ୍ରତି ରୁଚିକର ଆଶୀର୍ବାଦ ଲାଭ କଲେ । ସୁକୁମାରୀ ସୀତା ସମସ୍ତ ଶାଶୁଙ୍କୁ

ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ, ସେ ଶକ୍ତିଯାଇ ଆପଣାର ତଥୁ ବନ୍ଧ କରିଦେଲେ ॥ ୨ ॥

ଶାଶୁମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ବୋଧ ହେଲା, ସତେ ଅବା ରାଜହଂସୀ-ଦଳ

ଜନକପୁତ୍ରା ତବ ଉର ଧରି ଧୀର । ମାଲ ନଳିନ ଲେପୁନ ଭରି ମାର ।
ମିଲ ସକଳ ସାପୁତ୍ର ସିଂହ ଜାଣି । ତେହ ଅବସର କରୁନା ମହି ଗୁଣି ॥୧॥
ଲଗି ଲଗି ପଗ ସବନ ସିଂହ ଭେଟିବ ଅତି ଅନୁରାଗ ।

ହୃଦୟ ଅସୀସହିଁ ପେମ ବସ ରହିଅଛି ଭାଷ ସୋହାଗ ॥୨୪୭॥
ବିକଳ ସନେହ ସୀଂହ ସବ ରାମ । ବେଠନ ସବନ୍ଧ କହେଉ ଗୁର ଜ୍ଞାନ ॥
କହି ଜଗ ଗତି ମାୟିକ ମୁନିନାଥ । କହେ କହୁକ ପରମାରଥ ଗାଥା ॥୧॥
ନୃପ କର ସୁରସୁର ଗର୍ଭକୁ ସୁନାଥ । ସୁନି ରଘୁନାଥ ଦୁସହ ଦୁଖ ପାଥ ।
ମରନ ହେତୁ ନିଜ ନେତ୍ର ବିରାଗ । ଭେ ଅତି ବିକଳ ଧୀର ଧୂର ଧାର ॥୨॥
କୁଲସ କଠୋର ସୁନତ କଟୁ ବାମ । ବିଲପତ ଇଶନ ସୀଂହ ସବ ରାମ ।
ସୋକ ବିକଳ ଅତି ସକଳ ସମାଜ । ମାନହୁଁ ରାଜ ଅକାଳେଉ ଆଜୁ ॥୩॥

ହୃଦେ ତହୁଁ ଧ୍ୟେନି ଧରି ଧରଣୀ କୁମାର । ମାଲ-ନଳିନ-ନୟନେ ପୁଣି କର ବାର ।
ଭେଟିଲେ ଶାଶୁମାନଙ୍କୁ ଜନକ-ନନ୍ଦନ । କରୁଣା ସେହ ସମୟେ ଘୋଷିଲ ମେଦନ ॥୪॥
ସମସ୍ତଙ୍କ ପଦ ଧରି ଧରି ସୀତା ଭେଟିଲେ ସ୍ନେହରେ ଅତି ।

ବିଅନ୍ତୁ ଆଶିଷ ସବେ ପ୍ରେମବଶ, ରହ ସଦା ରାଗ୍ୟବଶ ॥୨୪୮॥
ହୁଅନ୍ତି ସ୍ନେହେ ବିକଳ ସୀତା ସବୁ ରାଣୀ । ବସାଇଲେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହି ଗୁରୁ ଜ୍ଞାନ ॥
ଜଗତ ଗତି ମାୟିକ ବୁଝାଇଣ ପ୍ରତି । ପରମାର୍ଥ କଥା କହି ବଖାଣିଲେ ପ୍ରଣୀ ॥୧॥
ନୃପତିଙ୍କ ସ୍ବର-ସ୍ବର ଯଥା ଶୁଣାଇଲେ । ଶୁଣି ରଘୁନାଥ ହୁଏ ହୁଏ ପାଇଲେ ॥
ନିଜ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ବିରାଗ । ହୋଇଲେ ଅତି ବିକଳ ଧୀର ବ୍ରତଧାରୀ ॥୨॥
ଶୁଣି କୁଲିଶ କଠୋର କର୍କଶ ବଚନ । ବିଲପନ୍ତ ରାଣୀ ସବେ ସୀତା ସଲଗ୍ନ ॥
ଅତି ଶୋକ କୁଳ ହେଲେ ସକଳ ସମାଜ । ମନେ ହୁଏ ନରପତି ମରିଛନ୍ତି ଆଜ ॥୩॥

ଶିକାରୀ ବଣ (ଫାନ୍ଦ)ରେ ପଡ଼ିଯାଇ ଅଛନ୍ତି କି । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ,
“କୁତରୀ ବିଧାତା କ’ଣ କବ ପକାଇଲା ।” ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖି ବଡ଼
ହୁଏ ଅନୁଭବ କଲେ । ଭାବିଲେ, “ଯାହା କହି ଦେବ ସୁଧାଏ, ତାହା ସହବାକୁ ହିଁ
ପଡ଼ିବ ॥ ୩ ॥ ତତ୍ପରେ ଜାନକୀ ହୃଦୟରେ ଧ୍ୟେନି ଧରି ମାଲକମଳ ସମାନ ନେତ୍ରରେ
ଜଳ ଭରି ସମସ୍ତ ଶାଶୁଙ୍କ ସହ ଯାଇ ମିଳନ କଲେ । ସେହ ସମୟରେ ପୁଅଟା ଉପରେ
ସତେ ଯେପରି କରୁଣ ରସର ଧାର ବହୁନଲା ॥ ୪ ॥ ଦେହ — ସୀତା ସମସ୍ତଙ୍କ
ପାଦରେ ଲଗି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମରେ ମିଳନ କରୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତ ଶାଶୁ ହୃଦୟରୁ
ତାହାଙ୍କୁ ସ୍ନେହାଶୀର୍ବାଦ ଦେଉଥା’ନ୍ତି — “ତୁମେ ସୌଭାଗ୍ୟବତ୍ ହୋଇଥାଅ ।” ॥ ୫ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ — ସୀତା ଓ ସମସ୍ତ ରାଣୀ ସ୍ନେହ ହେତୁ ବ୍ୟାକୁଳ । ତତ୍ପରେ ଜ୍ଞାନ ଗୁରୁ
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବସିପଡ଼ିବା ପାଇଁ କହିଲେ । ପୁନିନାଥ ବସିଷ୍ଠ ଜଗତର ଗତି ମାୟିକ ବୋଲି
କହି, କେତେକ ପରମାର୍ଥ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କଥା କହିଲେ ॥ ୧ ॥ ଜନ୍ମନନ୍ତର ବସିଷ୍ଠ ରାଜା

ମୁନିବର ବହୁର ରାମ ସମୁଦାଏ । ସହିତ ସମାଜ ସୁସରତ ନଦୀଏ ॥
 ବ୍ରହ୍ମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ ଦିନ ପ୍ରଭୁ ଶୁଭା । ମୁନିବର କହେ ଜନ୍ମ କାହୁଁ ନ ଲାଭା ॥୩॥
 ଶେଷେ ଭବ ରଘୁନାଦନନ୍ଦ ଜେ ମୁନି ଆସୁସୁ ପାଦ ।
 ଶ୍ରୀରାମ ଭଗବତ ସମେତ ପ୍ରଭୁ ସୋ ସବୁ ସାଦରୁ ଶୁଭ ॥୪୭॥
 କରି ପିତୁ ହିୟା ବେଦ ଜପି ବରମା । ଭେ ପୁଣ୍ୟ ପାତକ ତମ ତରମା ॥
 ଜାୟ ନାମ ପାବକ ଅତି ଭଲ । ସୁମିରତ ସକଳ ସୁମଂଗଳ ମୂଳ ॥୫॥
 ସୁଦ୍ଧ ସୋ ଭୟଭୟ ସାଧୁ ସମତ ଅସ । ଶରଥ ଆବାହନ ସୁରସରି ଜୟ ॥
 ସୁଦ୍ଧ ଭବ ଦୁଇ ବାସର ଗାତେ । ବୋଲେ ଗୁରୁ ସନ ରାମ ପଣ୍ଡାତେ ॥୬॥

ବୁଝାନ୍ତେ ମୁନି ଆବର ରଘୁନାଦନନ୍ଦ । ପ୍ରସବିତେ ସ୍ଥାନ କଲେ ଦେବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ॥
 ସେ ଦିନ ପ୍ରଭୁ ନିର୍ଜଳ ବ୍ରତରେ ରହଲେ । ମୁନି କହଲେହେଁ ଜଳ କେହି ନ ଦେଖିଲେ ॥୭॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ହସନ୍ତେ ମୁନି ରଘୁନାଥେ ଆଜ୍ଞା ପ୍ରଦାନଲେ ଯାହା ।

ଶ୍ରୀରାମ ଭଗବତ ସମସ୍ତ ସାବରେ ପ୍ରଭୁ କଲେ ପୁଣି ତାହା ॥୮୭॥

କରି ପିତୁ ହିୟା ବେଦ ବ୍ୟାସ ଦେସନ । ହୋଇଲେ ପବନ ପାପ-ତପିର-ତପନ ॥
 ପାତକ-ଭୁଳା-ରାଶିକୁ ଯା ନାମ ପାବକ । ସୁରଣ କରନ୍ତେ ସର୍ବ ମଙ୍ଗଳ-କାରକ ॥୯॥
 ଶୁଦ୍ଧ ହେହୋଇଲେ, ସାଧୁ ସମ୍ମତ ଏମନ୍ତ । ଶର୍ପ-ଆବାହନେ ପୁର-ସରତ ସେମନ୍ତ ॥
 ଶୁଦ୍ଧ ହେବା ପରେ ବେନି ବିଜନ୍ତେ ବାସର । ଶୁଦ୍ଧିଲେ ମୁନିଙ୍କ ଆଗେ ସ୍ବେଦେ ରଘୁବର ॥୧॥

ଦଶରଥଙ୍କ ସ୍ବର୍ଗମନ କଥା ଶୁଣାଇଲେ । ତାହା ଶୁଣି ରଘୁନାଥ ହଃସହ ହଃସ
 ଅନୁଭବ କଲେ । ନିଜ ପ୍ରତି ଭାବର ସ୍ବେଦକୁ ହିଁ ଭାବ ମୁଖର କାରଣ ବୋଲି ମନେ
 କରି ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ସୁରକ୍ଷର ରାମ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୨ ॥ ବଳି ସମ ନ କଠୋର ଓ
 କର୍କଶ ବାଣୀ ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତା ଓ ସମସ୍ତ ରାଣୀ ବିଳାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
 ସାରା ସମାଜ ଶୋକରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସତେ ଯେପରି ରାଜା ଆଜି ହିଁ
 ମରଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ପୁଣି ମୁନିବର ବଶିଷ୍ଠ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ସମାଜ ସହିତ
 ସେ ସୁସରତା ମହାକିର୍ତ୍ତୀରେ ସ୍ଥାନ କଲେ । ସେ ଦିନ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମନ୍ତ ନିର୍ଜଳ ବ୍ରତ
 କଲେ । ମୁନି ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ କହିବା ସତ୍ତ୍ବେ କେହି ଜଳ ଗ୍ରହଣ କଲେ ନ ହିଁ ॥ ୪ ॥
 ହୋହା ! —ତହିଁ ଆଉ ଦିନ ସକାଳେ ମୁନି ବଶିଷ୍ଠ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଯାହା ଯାହା ଆଜ୍ଞା
 ଦେଲେ, ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ, ଭକ୍ତ ଓ ଆଦର ସହକାରେ ସେହି ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କଲେ ॥ ୫୭॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ —ବେଦମାନଙ୍କରେ ତତ୍ପତ ମତେ ପିତାଙ୍କ ହିଁ ସ୍ବାଦ ସମ୍ପାଦନ କରି ପାପାକାର-
 ନାଶନ ସୂର୍ଯ୍ୟ-ସୁରୁପ ଶ୍ରୀରାମନ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ହେଲେ । ଯାହାଙ୍କର ନାମ ମାତ୍ର ପାପ-କପାକୁ
 ଭୁବନ୍ତ ଜାଲିଦେବା ନିମନ୍ତେ ଅଗ୍ନି ଏବଂ ଯାହାଙ୍କର ସୁରଣ ମାତ୍ର ସମସ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ-ମଙ୍ଗଳର
 ମୂଳକାରଣ, ସେହି ନିତ୍ୟ, ଶୁଦ୍ଧ, ବୁଦ୍ଧ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀରାମ ଶୁଦ୍ଧ ହେଲେ । ସାଧୁମାନଙ୍କର
 ଏପରି ମତ ଯେ, ଶର୍ପମାନଙ୍କୁ ଆବାହନ କରିବା ଯୋଗେ ସ୍ବଭବ-ଶୁଦ୍ଧା ଗଙ୍ଗା ଯେପରି

ନାଥ ଲେଗ ସବ ନିପଟ ଦୁଖାଣ୍ଡ । କଂଦ ମୂଳ ଫଳ ଅଂବୁ ଅନ୍ତାଣ୍ଡ ।
ସାମୁଜ ଭରତ ସନ୍ତବ ସବ ମାତା । ଦେଖି ମୋହ ପଲ ଜମି ଜୁଗଜାତା ॥୩॥
ସବ ସମେତ ପୁର ଧାରିଅ ପାଉ । ଆପୁ ଇହାଁ ଅମରବତ ରାଉ ।
ବହୁତ କହେଉଁ ସବ କହୁଉଁ ତିଟାଇ । ଉଚିତ ହୋଇ ତସ କରିଅ ଗୋସାଇଁ ॥୪॥

ଧର୍ମ ସେବୁ କରୁନାୟତନ କସ ନ କହୁବୁ ଅସ ରାମ ।

ଲେଗ ଦୁଖିତ ଦିନ ଦୁଇ ଦରସ ଦେଖି ଲହୁଡ଼ୁଁ ବିଶ୍ରାମ ॥୨୪୮॥

ରାମ ବଚନ ସୁନି ସଭୟ ସମାଜ । ଜନ୍ମ ଜଳନିଧି ମହୁଁ ବିକଳ ଜହାଜୁ ।
ସୁନି ରୁର ଗିର ସୁମଂଗଲ ମୁଲ । ଭୟଭ ମନହୁଁ ମାରୁତ ଅନୁକୁଲ ॥୧॥
ପାବନ ପୟୁଁ ତହୁଁ କାଲ ନହାୟୁଁ । ଜୋ ବିଲେକ ଅସ ଓଷ ନସାୟୁଁ ।
ମଂଗଲମୁରତି ଲେଚନ ଭରି ଭରି । ନିରଖଣ୍ଡି ହରଷି ଦଣ୍ଡବତ କରି କରି ॥୨॥

ନାଥ, ଅତି ହୁଃଖୀ ପୁର ନିବାସୀ ସକଳ । ଆହାର କରଣ ଶାକ କଦମ୍ବଳ ଫଳ ॥
ସାମୁଜ ଭରତ ମନ୍ତ୍ରୀ ମାତା ସମ୍ପଦାୟେ । ଦେଖି ମୋତେ କ୍ଷଣବକ କଟେ ପ୍ରସ ପ୍ରାୟେ ॥୩॥
ସମସ୍ତଙ୍କ ସହ ପୁରେ ଧରନ୍ତୁ ପୟର । ଆପଣ ଏଠାରେ, ପୁର-ପୁରେ ନରବର ॥
ବହୁତ କହୁଲି କଲି, ଧୃଷ୍ଟତା ଅତ୍ୟନ୍ତ । ଉଚିତ ଯାହା ଗୋସାଇଁ, କରନ୍ତୁ ତେମନ୍ତ ॥୪॥

ଧର୍ମ-ସେବୁ କୃପା-ସାଗର ଏସନ କପାଁ ନ କହୁବ ରାମ ।

ଲେକେ ଅତି ହୁଃଖୀ, ଦିନ ଦୁଇ ଦେଖି ଲଭନ୍ତୁ ବନ୍ଧୁ ! ବିଶ୍ରାମ ॥୨୪୯॥

ରାମଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ସସିତ ସମାଜ । ଯେତେ ଜଳନିଧି ମଧ୍ୟେ ବିକଳ ଜାହାଜ ॥
ଶୁଣି ମୁନିଙ୍କ ବଚନ ସୁମଙ୍ଗଲ ମୁଲ । ମନେ ହୁଏ ମରୁତ ବା ହେଲ ଅନୁକୁଲ ॥୧॥
ପବନ ପୟେ ଫିକାଲ ସ୍ବାହାନ କରନ୍ତୁ । ଯା ଦର୍ଶନେ ପାପ-ପୁଞ୍ଜ ବିନଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତୁ ॥
ମଙ୍ଗଲ ମୁଣ୍ଡିକୁ ନେବ ପୁରାଇ ପୁରାଇ । ଦଣ୍ଡବତ କରି କରି ନିରେଖନ୍ତୁ ଯାଇ ॥୨॥

ଶୁଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତୁ, ସେହପରି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ-ସ୍ବରୂପ ନିତ୍ୟଶୁଦ୍ଧ ଶ୍ରୀରାମ ଆଜି ଶୁଦ୍ଧ ହେଉଛନ୍ତି ।
ଶୁଦ୍ଧ ହେବାର ହୁଇ ଦିନ ପରେ ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରୀତି ସହକାରେ ଗୁରୁକୁ କହଲେ, “ହେ
ନାଥ ! ସମସ୍ତ ଲୋକ ଏଠାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୁଃଖରେ କାଳାତପାତ କରୁଅଛନ୍ତି । କଦମ୍ବଳ,
ଫଳ ଓ ଜଳ ଆହାର କରୁଅଛନ୍ତି । ଭଲ ଶହସ୍ର ସହସ୍ର ଭରତକୁ, ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଓ
ସମସ୍ତ ମାତାଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋତେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପ୍ରସ ସମାନ କଟିଲି ପରି
ବୋଧ ହେଉଅଛି ॥ ୧-୩ ॥ ଅତଏବ ସମସ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆପଣ ଅଯୋଧ୍ୟାପ୍ରାନ୍ତକୁ ଫେରି
ଗଲନ୍ତୁ । ଆପଣ ଏଠାରେ ଏବଂ ରାଜା ଅମରବତୀରେ । ଅଯୋଧ୍ୟା ଶୂନ୍ୟ । ମୁଁ ବହୁତ
କହି ପକାଇଲିଣି । ଏ ସବୁ ମୋର ଧୃଷ୍ଟତା । ହେ ଗୋସାଇଁ ! ଯେପରି ଉଚିତ,
ସେହପରି କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ବସିଷ୍ଠ କହଲେ ! “ହେ ରାମ ! ତୁମେ ଧର୍ମର
ସେବୁ ଓ ଦୟାର ଧାମ । ତୁମେ ଏପରି ନ କୁହନ୍ତୁ ବା କାହିଁକି ? ଲୋକମାନେ ହୁଃଖୀ ।
ହୁଇ ଦିନ ମାତ୍ର ତୁମ ଦର୍ଶନ କରି ଶାନ୍ତି ଲଭ କରି ନୁହନ୍ତୁ ।” ॥ ୨୪୮ ॥ ଚୌପାୟ :—

ରାମ ସେଲ ବନ ଦେଖନ ଜାଣୁ । ଜହଁ ସୁଖ ସକଳ ସକଳ ଦୁଖ ନାଣୁ ।
 ଝରନା ଝରଣ୍ଡି ସୁଧାସମ ବାଣ । ଯିବିଧ ତାପହର ଯିବିଧ ବୟାଣ ॥୩॥
 ବିଷପ ବେଲି ତୁନ ମୃଗନିତ ଜାଣ । ଫଳ ପ୍ରସୁନ ପଲ୍ଲବ ବହୁ ଭାଣ ॥
 ସୁନ୍ଦର ସିଲ ସୁଖଦ ତରୁ ଗୁଣୁ । ଜାଇ ବରନି ବନ ଛବି କେହି ପାଣୁ ॥୩॥
 ସରନି ସରୋରୁହ ଜଳବିହଗ କୁଜତ ଗୁଞ୍ଜତ ଭଂଗ ।

ବୈର ବିଗତ ବିହରତ ବିସିନ ମୁଗ ବିହଂଗ ବହୁରଂଗ ॥୨୪॥
 କୋଲ କରତ ଭଲ୍ଲ ବନବାସୀ । ମଧୁ ସୁବି ସୁନ୍ଦର ସ୍ବାଦୁ ସୁଧା ସୀ ॥
 ଭରି ଭରି ପରନ ପୁଟୀ ରଚି ରୁଷ । କଂଦ ମୂଲ ଫଳ ଅଂକୁର ଜୁଷ ॥୧॥

ଶ୍ରୀରାମ ଶରଣ ବନ କରନ୍ତି ଦର୍ଶନ । ସ୍ବବ ଦୁଃଖ ରହତ ଯେ ପୁଣର ସଦନ ॥
 ପ୍ରଧା ସମ ଝରଣାରେ ନିର୍ଦ୍ଦରଇ ବାଣ । ଯିବିଧ ସମୀର ସଦା ତାପହସ୍ତ-ହାଣ ॥୩॥
 ନାନା ତରୁ ଲତା ଦୃଶ ଜାତି ଅଗଣିତ । ବିବିଧ ଫଳ ପଲ୍ଲବ ପ୍ରସୁନେ ପୁଷିତ ॥
 ସୁନ୍ଦର ପୁଷ୍ପଦୀଳା ତରୁ ଗୁଣୁ ଗନ । ବନ ଶୋଭା କିଏ ବଢ଼ ପାରିବ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥୪॥
 ସରେ ସରସିତ ଜଳ-ପକ୍ଷୀ ରବ ପୁଷ୍ପରନ୍ତି କଳ ଭଙ୍ଗ ।

ବୈର ପରିହର ବନେ ବିହରନ୍ତି ନାନାବିଧ ଶର ମୁଗ ॥୨୫॥
 ବନବାସୀ କୋହୁ କର କରତ ଅବର । ପ୍ରଧା ସମ ସ୍ବାଦୁ ଶୁଣି ମଧୁ ମନୋହର ॥
 ସୁରୁଚିର ପର୍ଣ୍ଣପୁଟ ଯତନେ ରଚିଣ । କନ୍ଦମୂଳ ଫଳ ପୁଣି ଅଙ୍କୁର ଘେନଣ ॥୧॥

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ସାବ ସମାଜ ଭୟଭୀତ ହୋଇଥିଲା । ସତେ ଅବା ମହି ସମୁଦ୍ରରେ
 ଜାହାଜ କମି ଉଠୁଥିଲା ! କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ପ୍ରଭୁ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
 କଳାଶମୂଳକ ବାଣୀ ଶୁଣିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଜାହାଜ ନିମନ୍ତେ ବାୟୁ ଅନୁକୁଳ
 ହୋଇଗଲା ପରି ସମସ୍ତେ ବୋଧ କଲେ । ॥ ୧ ॥ ସମସ୍ତ ଲୋକ ପୟସ୍ବିନୀ ନଦୀର
 ପବନ ଜଳରେ ଦିନରେ ଭିଜି ଥର ସ୍ବାନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଉକ୍ତ ନଦୀର ଦର୍ଶନ ଯୋଗେ
 ପାପ-ସମୁଦ୍ର ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ସମସ୍ତେ ସ୍ବାନ ପରେ ମଙ୍ଗଳମୂର୍ତ୍ତି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ
 ଦଣ୍ଡବତ୍ ପ୍ରଣାମ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ନେତ୍ର ସୁରୁର ତାହାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୨ ॥
 ସମସ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପସତ (କାମଦଗ୍ଧି) ଓ ବନ ଦେଖିବାକୁ ଯାଉଥା'ନ୍ତି ।
 ସେଠାରେ ସମସ୍ତ ପୁଣର ସଦ୍‌ଭାବ ଓ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖର ଅଭାବ । ଝରଣାରେ ଅମୃତ ସମାନ
 ଜଳ ଝରୁଥାଏ ଏବଂ ଭିଜି ପ୍ରକାର (ଶୀତଳ, ମନ୍ଦ ଓ ପୁରନ୍ତ) ବାୟୁ ଭିଜି ପ୍ରକାର
 (ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଆଧିଭୌତିକ ଓ ଆଧିଦେବିକ) ତାପ ହରଣ କରି ନେଇଥାଏ ॥ ୩ ॥
 ଅସଂଖ୍ୟ ଜାତିର ବୃକ୍ଷ, ଲତା ଓ ଦୃଶ ସେଠାରେ ପ୍ରଶୋଭିତ ଏବଂ ବିବିଧ ଫଳ, ଫୁଲ ଓ
 ପତ୍ରରେ ସେମାନେ ବିମଣ୍ଡିତ । ସୁନ୍ଦର ଶିଳାମାନ ପରିଶୋଭିତ । ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କର ପୁଷ୍ପଦ
 ଗୁଣୁ ସଦୃଶ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ । ବନର ଶୋଭା କିଏ ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ପାରିବ ? ॥ ୪ ॥
 କୋହା :—ସରୋବରମାନଙ୍କରେ କମଳ ବିକସିତ ଏବଂ ଜଳତର ପକ୍ଷୀ କଲରବରତ ।

ସବୁ ଦେଖି କରି ବିନୟ ପ୍ରନାମ । କହି କହି ସ୍ବାଦ ଭେଦ ଗୁନ ନାମ ॥
 ଦେଖି ଲେଗ ବହୁ ମୋଲ ନ ଲେଖୁ । ଫେରତ ରାମ ଦୋହାନ୍ତି ଦେଖୁ ॥୨॥
 କହୁଛି ସନେହ ମଗନ ମୁଦୁ ବାଳ । ମାନତ ସାଧୁ ପେମ ପହିରୁଳ ॥
 ଭୁଲୁ ସୁକୁଣ ହମ ମୀତ ନିଷାଦ । ପାଣ୍ଡୁ ଦରସକୁ ରାମ ପ୍ରସାଦ ॥୩॥
 ହମକୁ ଅଗମ ଅତି ଦରସୁ ଭୁଲାଇ । ଜୟ ମରୁଧରନ ଦେବଧନ ଧାର ॥
 ରାମ କୃପାଲ ନିଷାଦ ନେତ୍ରୀଜା । ପରିଜନ ପ୍ରଜାତ ଚହିଅ ଜୟ ରାଜା ॥୪॥
 ଦୁହ ଜୟୁ ଜାନି ସିଂହୋରୁ ତଳ କରିଅ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲାଗି ନେହୁ ।
 ହମକୁ କୃତାରଥ କରନ ଲାଗି ଫଳ ଭୁନ ଅଂକୁର ଲେହୁ ॥୫॥

ଦୁଃଖ ଲୋକକୁ କରି ବିନୟ ପ୍ରଣାମ । କହ କହି ସ୍ବାଦ ଭେଦ ବହୁ ଗୁଣନାମ ॥
 ଦେଲେହେଁ ଲୋକ ବହୁତ ମୂଲ, ନ ନିଅନ୍ତି । ଫେରାଇଲେ ରାମଙ୍କର ନୟନ ଧରନ୍ତି ॥୨॥
 ବୋଲନ୍ତି ସ୍ବେଦ-ନିମଗ୍ନ ମଧୁର ବଚନ । ପ୍ରେମ ଚିହ୍ନି ସାଧୁଜନ ଦୁଃଖ ପ୍ରସନ୍ନ ॥
 ଭୁଲେ ପ୍ରାଣବନ୍ତ ଆନେ ନିଷାଦ ପାମର । ପାଇଲୁ ରାମ ପ୍ରସାଦେ ଦର୍ଶନ ଭୁରୁ ॥୩॥
 ଆତ୍ମକୁ ଭୁଲୁ ଦର୍ଶନ ଅଗମ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ । ସ୍ବର-ନଦୀ ଧାର ମରୁ-ଭୂମିରେ ଯେମନ୍ତ ॥
 ରାମ କୃପାପିତ୍ତୁ ଯାଏ କଲେ ନିଷାଦକୁ । ରାଜାପରି ହେବା ଲୋଭା ପ୍ରଜା ବାନ୍ଧବକୁ ॥୪॥
 ଏହା ମନେ ହେଜି ସଙ୍କୋଚ ବରଜି ସ୍ବେଦ ଦେଖି କୃପା କର ।
 ଆତ୍ମକୁ କୃତାର୍ଥ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଦେନ ଫଳ-ଭୂଷାକୁର ॥୫॥

ଭ୍ରମରମାନେ ପୁଞ୍ଜନ କରୁଅଛନ୍ତି । ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ପତ୍ରପତ୍ରୀ ବନରେ ଶହେ-ରହେ
 ହୋଇ ବିହାର କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୨୪୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —କୋରୁ, କରାଜ ଓ ଖଲ
 ଆଦି ବନବାସୀ ଲୋକମାନେ ପବନ, ସ୍ବର ଓ ଅମୃତ ସମାନ ସ୍ବାଦକୁ ମଧୁ ଏବଂ
 ନନ୍ଦମୂଳ, ଫଳ ଓ ଅଳ୍ପର ଆଦି ଚୌପାଞ୍ଚ ଓ ପଦ-ପୁତ୍ରୀରେ ଭର୍ତ୍ତି କରି ସମସ୍ତକୁ
 ବିନୟ ଓ ପ୍ରଣାମ ସହକାରେ ଦେଉଥାନ୍ତି । ସେ ସବୁ ପଦାର୍ଥର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ବାଦ, ଭେଦ
 (ପ୍ରକାର), ଗୁଣ ଓ ନାମ ଆଦିର ପରିଚୟ ଦେଇ ଖାଇବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ବଳାଇଥାନ୍ତି ।
 ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀମାନେ ସେ ସବୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ଦାମ୍ ଦେଉଥାନ୍ତି ।
 କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ନେଇ ନ ଥାନ୍ତି ଏବଂ ଫେରାଇ ଦେଲେ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନୟନ ପକାଇ-
 ଥାନ୍ତି ॥ ୧-୨ ॥ ସେମାନେ ପ୍ରେମରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ କୋମଳ ବାଣୀରେ କହୁଥାନ୍ତି,
 “ସାଧୁ ଲୋକମାନେ ପ୍ରେମକୁ ଚିହ୍ନି ତାହାର ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି । ଆପଣମାନେ ତ ପ୍ରଣାମ
 ଏବଂ ଆନୁମୋଦନେ ନିଷାଦ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପାଯୋଗେ ହିଁ ଆନୁମୋଦନ ଆପଣମାନଙ୍କ
 ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରିଅଛୁ ॥ ୩ ॥ ମରୁଭୂମିରେ ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ଧାର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ହେଲା ପରି
 ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଆପଣମାନଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଅତି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ଦେଖନ୍ତୁ, କୃପାକୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
 ନିଷାଦ ଉପରେ କିପରି କୃପା କରିଅଛନ୍ତି । ରାଜା ଯେପରି, ତାଙ୍କ ପରିବାର ଓ ପ୍ରଜା
 ସେହିପରି ମଧ୍ୟ ହେବା ଚାହୁଁ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ହୃଦୟରେ ଏପରି ଜାଣି ସଙ୍କୋଚ

ଭୁକ୍ତ ପ୍ରିୟ ପାତ୍ରନେ ବନ ପରାଧୀନେ । ସେବା ଜୋରୁ ନ ଭାଗ ହମାରେ ॥
 ଦେବ କାହୁଁ ହମ ଭୁକ୍ତ ହିଁ ଗୋସାଇଁ । ଈଁଧରୁ ପାତ କରତ ମିତାଇ ॥୧॥
 ପୁତ୍ର ହମାର ଅତି ବଡ଼ସେବକାଇଁ । ଲେଉଟି ନ ବାସନ ବସନ ଶ୍ରେୟାଇଁ ॥
 ହମ ଜଳ ଖାବ ଖାବଗନ ଘାଣ୍ଟା । କୁଟିଲ କୁରୁଲୁ କୁମତି କୁଜାଣା ॥୨॥
 ପାପ କରତ ନିଧି ବାସର ଜାଣି । ନହିଁ ପଟ କଟି ନହିଁ ପେଟ ଅଭାଣି ॥
 ସପନେହୁଁ ଧରମ ବୁଝି କସ କାଇଁ । ପୁତ୍ର ରଘୁନନ୍ଦନ ଦରସ ପ୍ରଭାଉଁ ॥୩॥
 ଜବ ତେ ପ୍ରଭୁ ପଦ ପଦୁମ ନିହାରେ । ମିତେ ଦୁସହ ଦୁଖ ଦୋଷ ହମାରେ ॥
 ବଚନ ସୁନତ ପୁରନନ ଅନୁରାଗେ । ତହୁଁ କେ ଭାଗ ସରାହନ ଲାଗେ ॥୪॥

ଲଗେ ସରାହନ ଭାଗ ସବ ଅନୁରାଗ ବଚନ ସୁନାଉଁ ।
 ବୋଲଇ ମିଲଇ ପ୍ରିୟ ରାମ ଚରନ ସନେହ ଲଖି ସୁଖ ପାଉଁ ।
 ନର ନାରି ନିଦରହିଁ ନେହୁ ନିଜ ସୁନି କୋଲ ଭଲିନି ଖା ଗିର ।
 ଭୁଲସୀ କୃପା ରଘୁବଂସମନି ଖା ଲେହ ଲେ ଲୋକା ତରା ॥

ପ୍ରିୟ ଅଧ୍ୟ ଆପଣ ଆସିଲ ବନକୁ । ଦେଇ ନାହିଁ ବିଧି ସେବା ସୌଭାଗ୍ୟ ଆନୁକୁ ॥
 ଆପଣଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେ ଅବା ଦେବୁ କି ପଦାଥ । କରତ ମିତତା କାଷ୍ଠ ପଦ ସଙ୍ଗେ ନାଥ ॥୧॥
 ଏ ଆମ୍ଭର ବଡ଼ ଭାଗ ସୁସେବକ-ପଣ । ଶ୍ରେୟର ଯେ ନେଇ ନାହିଁ ବାସନ ବସନ ॥
 ଆମ୍ଭେ ଜଳ ଖାବାଧମ ଖବରଣ-ଘାଣ୍ଟା । କପଟୀ କୃପପରାମୀ କୁମତି କୁଜାଣା ॥୨॥
 ପାପ କରମେ ରଜନୀ ଦିବସ ବିତଇ । କଟିରେ ବସନ ନାହିଁ, ପେଟ ନ ପୁରଇ ॥
 ସ୍ବପ୍ନେ ମଧ୍ୟ କାହିଁ କେବେ ଧର୍ମବୁଝି ଭାବ । ଏହା ରଘୁନନ୍ଦନଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପ୍ରଭାବ ॥୩॥
 ଯେ ଦିନୁ ଦେଖିଲୁ ପ୍ରଭୁ ପଦ୍ମଜ-ପଦ୍ମର । ବୁଟିଗଲ ଦୁଃଖ ଦୋଷ ଦୁଃସହ ଆମ୍ଭର ॥
 ବାଣୀ ଶୁଣି ପୁରଜନେ ଲଭି ଅନୁରାଗ । ପ୍ରଣାମୀ କରନ୍ତି ସୁଖେ ସେମାନଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ॥୪॥

ତାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରଣାମୀ ଆନନ୍ଦେ ପୁରବାସୀ ସପ୍ତେମ ବଚନ ଶୁଣାନ୍ତି ।

ବୋଲୁଲ ମିଳନ ସୀତା ରାମ ଚରଣ-ଭାବ ନିରେଖି ସୁଖ ପାନ୍ତି ।

ନିନ୍ଦନ୍ତି ଲୋକେ ସ୍ବପ୍ନେହକୁ, ଶୁଣି କରଇ ବଚନକୁ,

ଭୁଲସୀ ରଘୁନାହ-କୃପା ବଳରେ ଲୋହ ତରଇ ନେଇଣ ନାଦକୁ ॥

ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ପ୍ରେମବେଶି କୃପା କରନ୍ତୁ । ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ କୃତାର୍ଥ କରବା ନମନ୍ତେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଫଳ, ତୁଷ୍ଟି ଓ ଅଳ୍ପର ପ୍ରହରଣ କରନ୍ତୁ ॥୧୫॥ ଚୌପାଞ୍ଚ--
 ଆପଣମାନେ ପ୍ରିୟ ଅଭ୍ୟାଗତ ରୂପେ ବନରେ ପହଞ୍ଚିଅଛନ୍ତି । ଆମ ଭାଗ୍ୟରେ ଆପଣଙ୍କ ସେବାର ଯୋଗ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ହେ ସ୍ବମି ! ଆପଣଙ୍କୁ ଆମେ ଦେବୁ କ'ଣ ? ମାତ୍ର ଭଜନ ଓ ପଦ ପଢ଼ିନ୍ତୁ କରତକ ମିତତା ସୀମିତ ॥ ୧ ॥ ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେ, ଆପଣଙ୍କ ବସ୍ତ୍ର ଓ ବାସନ ଶ୍ରେୟର ନେଇନାହିଁ, ଏହାହିଁ ଆମର ଆପଣମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବଡ଼ ସେବା ।

ବହୁରହିଁ ବନ ଚନ୍ଦ୍ର ଓର ପ୍ରତିବିନ ପ୍ରମୁଦତ ଲେଖ ସବ ।

ଜଳ ଜ୍ୟେଁ ବାହୁର ମୋର ଭଏ ପୀନ ପାବସ ପ୍ରଥମ ॥୨୫୧॥

ସୁରଜନ ନାହିଁ ମଗନ ଅତି ପ୍ରୀତି । ବାସର ଜାହିଁ ପଲକ ସମ ଗଣା ॥

ସୀସୁ ସାସୁ ପ୍ରତି ବେଷ ବନାହିଁ । ସାଦର କରଇ ସରିସ ସେବକାହିଁ ॥୧॥

ଲକ୍ଷା ନ ମରମୁ ରାମ ବିନୁ ଜାହଁ । ମାୟା ସବ ସିସୁ ମାୟା ମାହଁ ॥

ସୀସୁ ସାସୁ ସେବା ବସ ଲାହୀଁ । ଚିହ୍ନ ଲହୁ ମୁଖ ପିଣ ଆସିଷ ଲାହୀଁ ॥୨॥

ବନ ଚନ୍ଦ୍ରବିତେ ଲେଖ ମୋଦ ମନେ ବହୁରହିଁ ପ୍ରତି ବିନ ।

ପ୍ରଥମ ବରଷା ପାଇଣ ଯେସନେ କେଜା ଭେକ ହୋଇ ପୀନ ॥୨୫୧॥

ପରମ ପ୍ରେମେ ନିମଗ୍ନ ପୁର ନାଶ ନର । ପଲକ ସଦୃଶ କଟି ଯାଏ ସୁବାସର ॥

ଶାଶୁଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସୀତା ରତି ପ୍ରତି ବେଶ । ସମାନ ସେବା କରନ୍ତି ସାଦରେ ବିଶେଷ ॥୧॥

ନ ଜାଣିଲେ ମର୍ମ କେହି ରାମ ବିନା ଆନ । ସମସ୍ତ ମାୟା, ବେଦେଶ୍ୟ ମାୟା-ଅଧିଷ୍ଠାନ ॥

ସୀତା ଶାଶୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କଲେ ସେବାବଶ । ଶିକ୍ଷା ଆଶିଷ ସେମାନେ ଦେଲେ ସହରଷ ॥୨॥

ଆନୁମାନେ ଜତି ଜୀବ, ଜୀବହଂସକ, କୁଟିଳ, କୁତସୀ, କୁରୁକି ଓ କୁଳାତି ॥ ୨ ॥

ଆନୁମାନଙ୍କର ଦିନରାତି କେବଳ ପାପ କରି କରି କହୁଛି । ତେବେ ସ୍ତ୍ରୀ ଆନୁମାନଙ୍କ

କଟିରେ ବସୁ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଆମ ପେଟ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁନାହିଁ । ସ୍ୱପ୍ନରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଆନୁମାନଙ୍କର

ଧର୍ମ-କୁଳି କାହିଁ ? ଏହା ସବୁ ତ ଶ୍ରୀ ରାମାନୁଜ ଦର୍ଶନର ପ୍ରଭାବ ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁ

ଦିନଠାରୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ଦେଖିଲୁଣି, ସେହି ଦିନଠାରୁ ଆମର ହୃଦୟ ହୃଦୟ

ଓ ବୋଷ ଦୂର ହୋଇଗଲାଣି ।” ବନବାସୀମାନଙ୍କର ବଚନ ଶୁଣି ଅଯୋଧ୍ୟାର

ଲେକମାନେ ପ୍ରେମରେ ଭଗିଗଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଭାଗ୍ୟକୁ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ

ଲଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ :—ସମସ୍ତେ ସେମାନଙ୍କ ଭାଗ୍ୟକୁ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ

ଏବଂ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନ ଶୁଣାଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନଙ୍କ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଓ ମିଳନର

ସ୍ୱର ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରେମ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ସୁଖ ଲଭ

କରୁଥା’ନ୍ତି । ସେହି କୋଡ଼ ଓ କରୁଜମାନଙ୍କର ବାଣୀ ଶୁଣି ସମସ୍ତ ନରନାରୀ ଆପଣା

ଆପଣା ପ୍ରେମକୁ ଧିକାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାମସୀତାଙ୍କ କହନ୍ତି, ରାମୁଦ୍‌ଗମଣି

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୃପା ଯୋଗେ ରୁଡ଼ିବା ଯୋଗ୍ୟ ଲୁହା ରାମ-ପ୍ରେମ-ରୂପକ ନୌକା

ସାହାଯ୍ୟରେ ପାର ହୋଇଗଲା ॥ ସୋରଠା :—ସମସ୍ତ ଲୋକ ଦିନକୁ ଦିନ ପରମ

ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ବନର ଚନ୍ଦ୍ରବିତରେ ବିଚରଣ କରୁଥା’ନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ବର୍ଷା ଜଳରେ

ବେଙ୍ଗ ଓ ମୟୂରମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ଏହିପରି ମୋଟା ହୋଇଯାଆନ୍ତି ॥ ୨୫ : ॥

ଚୌପାଈ :—ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରର ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସମସ୍ତେ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମରେ ମଗ୍ନ

ହେଉଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଦିନ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପରି କଟିଯାଉଥାଏ । ଯେତେ ଶାଶୁ ସଲେ

ସେତିକି ରୂପରେ ସୀତା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅତି ଆଦର ସହକାରେ ସମାନ ସେବା କରୁଥା’ନ୍ତି ॥୧॥

ଲକ୍ଷି ମିଥୁ ସହୃଦ ସରଳ ଦୋଉ ଶୁଭ । କୁଟିଳ ଶୁଭ ପଛତାମି ଅପାଉ ॥
 ଅବନି ଜମନ୍ତୁ ଜାତକ କୈଳେଇ । ମନ୍ତ୍ର ନାଶରୁ ବିଧି ମୀରୁ ନ ଦେଇ ॥୩॥
 ଲୋକହୁଁ ବେଦ ବିବିତ କବି କହୁଣୁ । ରାମ ବିମୁଖ ଅଳ୍ପ ନରକ ନ ଲହୁଣୁ ॥
 ପୁତ୍ର ସଂସର ସବ କେ ମନ ମାଣୁ । ରାମ ଗର୍ଭରୁ ବିଧି ଅର୍ପୁଣ କି ନାଣୁ ॥୪॥
 ନିଧି ନ ମାଦ ନହିଁ ଭୁଖ ଦିନ ଭରତୁ ବିକଳ ସୁତ ସୋଚ ।

ମାତ ଶାତ ବିତ ମଗନ ଜପ ମୀନହୁ ସଲିଲ ସଙ୍କୋଚ ॥୨୫୨॥
 ଶାନ୍ତି ମାତୁ ମିସ କାଲ କୁରୁଣ । ଶୁଭ ଶୁଭ ଜପ ପାକତ ସାଣୁ ॥
 କେହି ବିଧି ହୋଇ ରାମ ଅଭିଷେକ । ମୋହି ଅର୍ପୁକଲତ ଉପାଉ ନ ଶୁଣୁ ॥୨୬॥

ସରଳ ବେନ ଶୁଭକୁ ଦେଖି ସୀତାସହ । କୁଟିଳା ରାଣୀ ସନ୍ତାପ କରଇ ଦୁଃସହ ॥୨୭॥
 ଏବେ ହୃଦୟେ କୈଳେଶୀ ଯାତନା କରଇ । ପୃଥ୍ବୀ ସ୍ଥାନ କି ବିହୁ ମୁଖୁ ନ ଦିଅଇ ॥୨୮॥
 ଲୋକେ ବେଦେ ପୁରାଣ କବି ବଖାଣୁ । ରାମ-ବିମୁଖ ନରକେ ବି ସ୍ଥାନ ନ ଲଭୁଣୁ ॥
 ଏହି ଶଙ୍କା ଆଲୋଚଇ ଲୋକଙ୍କ ମନକୁ । ଫେରିବେ କି ନାହିଁ ରାମ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରକୁ ॥୨୯॥

ନିଶି ନିଦ୍ରା କିମ୍ବା ସୁଧା ନାହିଁ ଦିବା ଚିନ୍ତା-ବିକଳ ଭରତ ।

ସଲିଲ କଷ୍ଟରେ ନିମନ ପଙ୍କରେ ନିମଗ୍ନ ମାନ ଯେମନ୍ତ ॥୨୫୩॥

ମାତା ବାହନାରେ କାଲ କୁଚନ କରଇ । ପାତନ୍ତେ ଫସଇ ଶୁଭ ଶୁଭ ବା ପଞ୍ଚଲ ॥
 କପରି ଭବରେ ହେବ ରାମ ଅଭିଷେକ । ମୋଡେ ଦୁର୍ଗା ନ ହୁଅଇ ଉପାୟ ଯେ ଏକ ॥୩॥

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିନା ଏହି ରହସ୍ୟକୁ ଆଉ କେହି ଜାଣିଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ମାୟା ପରାଶର
 ମହାମାୟା ସୀତାଙ୍କ ମାୟାର ହିଁ ଅଙ୍ଗୀଭୂତ । ସୀତା ଶାଶ୍ଵତମାନଙ୍କୁ ନିଜ ସେବାରେ
 ବଶୀଭୂତ କରିନେଲେ । ସେମାନେ ପୁଣି ଲଭ କରି ଉପଦେଶ ଓ ଆଶୀର୍ବାଦ
 ଦେଲେ ॥ ୨ ॥ ସୀତାଙ୍କ ସମେତ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣ ହୁଇଁ ଭାଇ ସରଳ ସୁଭବ ଦେଖି
 କୁଟିଳା ରାଣୀ କୈଳେଶୀ ଯଥେଷ୍ଟ ଅନୁତାପ କଲେ । ସେ ପୃଥ୍ବୀ ଓ ଯମରାଜଙ୍କୁ ମାଗୁଣି
 କରୁଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପୃଥ୍ବୀ ଫାଟି ସମ୍ଭାରବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବାଟ ଦେଇ ନ ଥାଏ କି ବିଧାତା
 ମୁଖୁ ହୁଏ ଦେଇ ନ ଥାଏ ॥ ୩ ॥ ଏ କଥା ଲୋକ ଓ ବେଦରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏବଂ
 କବିମାନେ କହୁଣୁ ଯେ, ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି ବିମୁଖ, ତାହା ନିମନ୍ତେ
 ନରକରେ ପୁରା ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଏହି ସନ୍ଦେହ ହେଉଥାଏ—“ହେ
 ବିଧାତା । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଯୋଧ୍ୟା ଫେରିବା ହେବ କି ନାହିଁ ।” ॥ ୪ ॥ ତୋହା :—
 ଭରତଙ୍କୁ ଶୁଭରେ ନିଦ୍ରା ହେଉ ନ ଥାଏ, କି ଦିନରେ ସୁଧା ବି ହେଉ ନ ଥାଏ ।
 ସେ ପବନ ଚିନ୍ତାରେ ଏପରି ବ୍ୟାକୁଳ, ସତେ ଅବା (ଶୁଷ୍କ ସନ୍ଦେହରସ୍ଥ) ନିମନ୍ତେ
 ପଞ୍ଚରେ ନିମନ୍ତେ ମାନ ଜଳାଭବ ଯୋଗେ ବ୍ୟାକୁଳ ଦେଖିଅଛୁ ॥ ୨୫୨ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ —ଭରତ ଭବିଷ୍ୟନ୍ତ, “ମାତାର ଛଳରେ କାଲ ଆଦି ଚନ୍ଦ୍ରାନୁ କରୁଛି ।
 ଧାନ ପାତଲ ବେଳକୁ ଶୁଭ (ଫସଲ ହାଜିକାରକ ଉପକ୍ରମ) ଭୟ ଆଦି ପହଞ୍ଚିଗଲା କି !

ଅବସି ଫିରଣି ଗୁର ଆୟୁଷ ମାଳା । ମୁନି ପୁନି କହବ ରାମ ରୁଚି ଜାମା ॥
 ମାତୁ କନ୍ଦେହୁଁ ବହୁରଣି ରଘୁରାଜ । ରାମ ଜନନି ହଠ କରବି କି କାଉଁ ॥୨॥
 ମୋହି ଅନୁଚର କର କେତକ ବାତା । ତେହି ମହୁଁ କୁସମଭ ବାମ ବିଧାତା ॥
 ଜୈଁ ହଠ କରଉଁ ତ ନିପଟ କୁକରମୁ । ହରଗିରି ତେ ଗୁରୁ ସେବକ ଧରମୁ ॥୩॥
 ଏକଭ ଜଗୁତି ନ ମନ ଠହରାମା । ସୋଚତ ଭରତହି ରୈନି ବିହାମା ॥
 ପ୍ରାତ ନହାଇ ପ୍ରଭୁହି ସିର ନାହି । ବୈଠତ ପଠଏ ରିଷୟ ବୋଲୁଛି ॥୪॥
 ଗୁର ପଦ କମଳ ପ୍ରନାମ କରି ବୈଠେ ଆୟୁଷ ପାଇ ।

ବିପ୍ର ମହାଜନ ସତବ ସବ ଜୁରେ ସଭାସଦ ଆଇ ॥୧୫॥
 ବୋଲେ ମୁନିବରୁ ଧମୟ ସମାନା । ସୁନହୁ ସଭାସଦ ଭରତ ସୁଜାନା ॥
 ଧରମ ଧୁରାନ ଭାବୁକୁଲ ଭାନୁ । ରାଜା ରାମ ସୁବସ ଭଗବାନୁ ॥୧॥

ଗୁରୁଙ୍କ ଆଦେଶ ମାନ ଅବଶ୍ୟ ଫେରିବେ । ପୁନି ପୁଣି ରାମରୁଚି ଦେଖିଣ କହବେ ॥
 ଜନନୀ କହଲେ ରଘୁପତି ବାହୁଡବେ । ରାମଙ୍କ ମାତା କେବେହେଁ ଜିଦି କିବିବେ ॥୨॥
 କବା ଛୁର କଥା ମାତ୍ର ମୋ ଅନୁଚରର । କୁସମୟ ତହିଁ, ବାମ ବିଧାତା ଆବର ॥
 ଯେବେ ଜିଦି କରେ ହେବ ଅତି କୁକରମ । ହର-ଗିରିଠାରୁ ଗରୁ ସେବକ-ଧରମ ॥୩॥
 କୌଣସି ପ୍ରକ୍ତ ହୃଦୟେ ସ୍ଥାନ ନ ପାଇଲ । ଚିନ୍ତା କରନ୍ତେ ଭରତ ରଜନୀ ପାହୁଲ ॥
 ପ୍ରାତଃ ସ୍ନାନ କରି ଶିର ପ୍ରଭାତୁ ନୁଆଇଁ । ବସିଛନ୍ତି, ପଠାଇଲେ ବସିଷ୍ଠ ଡକାଇ ॥୪॥
 ଗୁରୁ ପାଦପଦ୍ମ ବନ୍ଦନ କରିଣ ଆଦେଶ ପାଇ ବସିଲେ ।

ମନ୍ତ୍ରୀ ମହାଜନ ବିପ୍ର ସଭାଂଗଣ ସମସ୍ତେ ଠୁଲ ହୋଇଲେ ॥ ୧୫॥
 ଭାଷିଲେ ପୁନି-ନାୟକ ସମୟ ଯେମନ୍ତ । ଶୁଣ ସବେ ସଭାସଦ ପ୍ରସାଣ ଭରତ ॥
 ଭାସୁର-କୁଳ - ଭାସୁର ଧର୍ମ - ଧୂରନ୍ଧର । ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ରାଜା ରଘୁବର ॥ ॥

ଏବେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟଭିଷେକ ନି ରୂପେ ହେବ, ମୋତେ ଗୋଟିଏ ହେଲେ
 ଉପାୟ ଦିଶୁନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଗୁରୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ମାନ ଶ୍ରୀରାମ ଅବଶ୍ୟ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରିବେ ।
 କିନ୍ତୁ ବସିଷ୍ଠ ରାମଙ୍କ ରୁଚି ଜାଣି ସେପରି ଫେରିବାକୁ ତାଙ୍କୁ କହି ପାରିଲେ ତ ।
 ମାତା କୌଶଲ୍ୟା କହଲେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଫେରି ପାରିନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଜନ୍ମଦାତ୍ରୀ ମାତା କ'ଣ କେବେ ତାଙ୍କ ଫେରିବା ନିମନ୍ତେ ଜିଦ୍ କରି ପାରିବେ ? ॥ ୨ ॥
 ତେବେ ମୋ ପରି ସେବକର ଗଣନା କାହିଁରେ ? ତହିଁରେ ପୁଣି ସମୟ ଖରାପ ଏବଂ
 ବିଧାତା ମୋର ପ୍ରତିକୁଲ । ଯଦି ମୁଁ ଜିଦ୍ କରୁଛି, ତେବେ କି ଏହା ମୋ ପକ୍ଷରେ
 ଘୋର କୁର୍ମ ଓ ଅଧର୍ମ ହେବ । କାରଣ ସେବକର ଧର୍ମ ଶିବଙ୍କ କୈଳାସ ପର୍ବତଠାରୁ
 ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ଭାଗ୍ୟ (ପାଳନରେ କଠିନ) ।” ॥ ୩ ॥ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ପ୍ରକ୍ତ ଭରତଙ୍କ
 ମନରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଲ ନାହିଁ । ଭବି ଭବି ରାଜି ବିଚାରଲ । ସେ ପ୍ରାତଃ କାଳରେ ସ୍ନାନ
 କରି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ ପରେ ବସିଛନ୍ତି, ଏହିପରି ସମୟରେ ରୁଚି ବସିଷ୍ଠ

ସତ୍ୟସ୍ୟ ପାଳକ ଶ୍ରୁତି ସେତୁ । ରାମ ଜନମୁ ଜଗ ମଂଗଳ ହେତୁ ॥
 ଗୁର ପିତୁ ମାତୁ ବଚନ ଅନୁସାସ । ଖଲ ଦତ୍ତ ଦଳନ ଦେବ ହୃତକାଶ ॥୨॥
 ମାତ୍ର ପ୍ରୀତି ପରମାରଥ ସ୍ଵାରଥୁ । କୋଉ ନ ରାମ ସମ ଜାନ ଜଥାରଥୁ ॥
 ବଧ ହରି ହରୁ ସସି ରବି ବିସିପାଲ । ମାୟା ଖବ କରମ କୁଲି କାଲ ॥୩॥
 ଅଶ୍ଵପ ମହିପ ଜହଁ ଲଗି ପ୍ରଭୁତାଣ । ଜୋଗ ସିଦ୍ଧି ନିଗମାଗମ ଗାଣ ॥
 କର ବିରୁର କିୟୁ ଦେଖନ୍ତୁ ମାନେ । ରାମ ରଜାଇ ସୀସ ସବ ଘା କେ ॥୪॥
 ରାଖେ ରାମ ରଜାଇ ରୁଖ ହମ ସବ କର ହୃତ ହୋଇ ।
 ସମୁଦ୍ଧି ସମ୍ପାଦେ କରନ୍ତୁ ଅବ ସର୍ବ ମିଳି ସମତ ସୋଇ ॥୫॥

ସତ୍ୟ ସକାଳ-ପାଳକ ଶ୍ରୁତି-ଶାସ୍ତ୍ର ସେତୁ । ରାମ-ଜନମ ଜଗତ ମଙ୍ଗଳର ହେତୁ ॥
 ଗୁରୁ ଜନକ ଜନନୀ ବଚନ-ପାଳକ । ଖଲ-ଦଳ-ବିନାଶକ ବିରୁଧ-ରକ୍ଷକ ॥୨॥
 ମାତ୍ର ପ୍ରୀତି ପରମାର୍ଥ ଆବର ସେ ସ୍ଵାର୍ଥ । କେହୁ କ ଜାଣନ୍ତି ରାମ ସମାନ ଯଥାର୍ଥ ॥
 ବଧ ହରିହର ରବି ଶଶି ଦିଗପାଳ । ପ୍ରଭୁତ ଖବ ସୁଭବ ଗୁଣ କର୍ମ କାଳ ॥୩॥
 ଅଶ୍ଵଶ ମହାଶ ଯୋଗପିତ୍ରି ଯେତେ ଜାଣ । ପ୍ରଭୁତ ନିଗମାଗମ କରନ୍ତି ବଖାଣ ॥
 କରମ ରୂପେ ବିରୁର ଦେଖ ହୃଦୟରେ । ରାମ ଆଜ୍ଞା ସମସ୍ତଙ୍କ ମସ୍ତକ ଉପରେ ॥୪॥
 ରଖିଲେ ବିରୁର ଆଜ୍ଞା ରାମଙ୍କର ହୃତ ହୋଇବ ଆନୁର ।
 ବୁଦ୍ଧି ତାହା ଏବେ ପ୍ରକାଶ ସରବେ ମିଳିତ ସମ୍ମତ କର ॥୫॥

ତାଙ୍କୁ ଡକାଇ ପଠାଇଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା ।—ଭରତ ଗୁରୁଙ୍କ ତରଣ-କମଳରେ
 ପ୍ରଣାମ କଲେ ଏବଂ ଗୁରୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ବସିଲେ । ସେତିକି ବେଳେ ବାହୁଣ୍ଡ, ମହାଜନ,
 ମନ୍ତ୍ରୀ ଆଦି ସଭାସଭା ସେଠାରେ ଆସି ଏକତ୍ର ହୋଇଗଲେ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —
 ପ୍ରଜବର ବଶିଷ୍ଠ ସମସ୍ତୋଚିତ ବଚନ କହିଲେ, “ହେ ସଭାସଭା ! ହେ ସୁଜ୍ଞାନ
 ଭରତ ! ଶୁଣ । ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳର ସୂର୍ଯ୍ୟ ମହାଶକ୍ତ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଧର୍ମଧୁରନ୍ଧର ଓ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର
 ଭଗବାନ ॥ ୧ ॥ ସେ ସତ୍ୟପ୍ରତିଜ୍ଞ ଓ ବେଦମର୍ଯ୍ୟାଦାର ରକ୍ଷକ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅବତାର
 ଜଗତର କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ହିଁ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେ ଗୁରୁ, ମାତା ଓ ପିତାଙ୍କ ବଚନ
 ଅନୁସାରେ ଗୁଲିତ ହେବା ପ୍ରଥମ । ସେ ହିଷ୍ଟ-ଦଳର ଦଳନକାରୀ ଏବଂ ଦେବତାବୃନ୍ଦଙ୍କ
 ହୃତକାଶ ॥ ୨ ॥ ମାତ୍ର, ପ୍ରେମ, ପରମାର୍ଥ ଓ ସ୍ଵାର୍ଥକୁ ଶ୍ରୀରାମ ଯେପରି ଯଥାର୍ଥ ତତ୍ତ୍ଵ
 ସହକାରେ ଜାଣନ୍ତି, ସେହିପରି ଆଉ କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ମହାଦେବ,
 ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଦିଗପାଳ, ମାୟା, ଜୀବ, ସମସ୍ତ କର୍ମ ଓ କାଳ, ଶେଷ ଏବଂ (ଦୃଶ୍ୟ
 ଓ ପାତାଳର) ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଵଳା ଆଦି ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଭୁତ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଏବଂ ବେଦ ଓ ଶାସ୍ତ୍ର
 ଗାଉଥିବା ମତେ ଯୋଗର ଯେତେ ପିତା ଅଛନ୍ତି, ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ମସ୍ତକ ଉପରେ ଏକ ମାତ୍ର
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ବିରାଜିତ । (ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୀରାମ, ହିଁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଏକ ମାତ୍ର ମହାମହମ ରାଜ୍ୟର ।)
 ଏହା ହୃଦୟରେ ଲାଲ ରୂପେ ବିରୁର କରି ଦେଖ ॥ ୩-୪ ॥ ଦୋହା ।—ଅତଏବ

ସବ କହୁଁ ସୁଖଦ ରାମ ଅଭିଷେକ । ମଂଗଳ ମୋକ ମୂଲ ମଗ ଏକ ॥
 କେନ୍ଦ୍ର ବଧୁ ଅବଧ ଚଳଣି ରଘୁରାଜ । କହୁଁ ସମୁଦ୍ଧି ସୋଇ କର ଅଭିଷେକ ॥୧॥
 ସବ ସାଦର ସୁନି ମୁନିବର ବାମ । ନୟ ପରମାରଥ ସ୍ଵାରଥ ସାମ ॥
 ଭଜରୁ ନ ଆର୍ତ୍ତ ଲୋଗ ଭବ ଭୋରେ । ତବ ସିରୁ ନାଇ ଭରତ କର ଜୋରେ ॥୨॥
 ଶ୍ରୀରାମ ସ ଭବ ଭୂପ ଘନେରେ । ଅଧିକ ଏକ ତେ ଏକ ବଡ଼େରେ ॥
 ଜନମ ହେତୁ ସବ କହୁଁ ପିତୁ ମାତା । କରମ ସୁଗ୍ରହର ଦେଇ ବିଧାତା ॥୩॥
 ଦଲି ଦୁଖ ସଜଇ ସକଲ କଲାନା । ଅସ ଅସୀସ ଶୁଭର ଜଗୁ ଜାନା ॥
 ସୋ ଗୋସାଇଁ ବଧୁ ଗତି ଜେଣି ଛେନା । ସକଲ କୋ ଟାରି ଟେକ ଜୋ ଟେକା ॥୪॥
 ବୁଝିଅ ମୋହି ଭପାଇ ଅବ ସୋ ସବ ମୋର ଅଭାଗ ।
 ସୁନି ସନେହମୟ ବଚନ ଗୁର ଭର ଭରମା ଅନୁରାଗ ॥୫॥

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣ-ପ୍ରକ ରାମ-ଅଭିଷେକ । ଆନନ୍ଦ-ମଙ୍ଗଳ-ମୂଲ ମାର୍ଗ ଏକ ଏକ ॥
 ଫେରିବେ ଅଯୋଧ୍ୟା କେଉଁ ଭବେ ରଘୁରାଜ । ବିରାଜ କହୁଁ ତାହା, କରବା ଉପାୟ ॥୧॥
 ସାଦରେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଜନାଥଙ୍କ କଥା । ଶୁଣି ମନ୍ତ୍ର ପରମାର୍ଥ ସ୍ଵାର୍ଥ-ସମ୍ପ୍ରୀତି ॥
 ବିଭୋଳ ହୋଇଲେ ଲୋକେ ନ ଆସେ ଭରତ । ବୋଇଲେ ଭରତ ତହୁଁ ନମି ଯୋଡ଼ିକରା ॥
 ଶ୍ରୀରାମ ବଶେ ହୋଇଛନ୍ତି ମହାପ ଅନେକ । ଅଧିକ ପ୍ରଭବବନ୍ତ ଏକ ବଳ ଏକ ॥
 ସମସ୍ତଙ୍କ ଜନମର ହେବୁ ପିତା ମାତା । କର୍ମ କୃତ ଶୁଭଶୁଭ ଦିଅଇ ବିଧାତା ॥୩॥
 ବିନାଶି ହୁଏ ସକଲ କଲ୍ୟାଣ-କାୟକ । ଏମନ୍ତ ଆଶିଷ ଭୁବିତ ଆପଣେ ॥
 ବଧୁ ଗତି ରୋଧ ସେହୁ ଗୋସାଇଁ ପାରନ୍ତି । କେ ଟାଳି ପାରିବ ଯାହା ହକଲ୍ଲ କରନ୍ତି ॥୪॥
 ଏବେ ବି ଆମ୍ଭ ଉପାୟ ବୁଝନ୍ତି, ସେ ସବୁ ମୋର ଅଭାଗ ।
 ଉପୁଜିଲ ଶୁଣି ସେହୁମୟୀ ବାଣୀ ଗୁରୁ ହୃଦେ ଅନୁରାଗ ॥୫॥

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଓ ଅଭିପ୍ରାୟ ରକ୍ଷା କରିବାରେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃତ ହେବ । ରୁଦ୍ରେମାନେ
 ତ ସମସ୍ତେ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକ; ଏହା ବୁଝି ସମସ୍ତେ ଯେଉଁଥିରେ ସମ୍ମତ, ମିଶି ତାହାହିଁ
 କର ॥ ୧୫ ॥ ତୈପାୟନ :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ସମସ୍ତଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରଣ-
 କାୟକ । ମଙ୍ଗଳ ଓ ଆନନ୍ଦର ଏକ ଏକମାତ୍ର ମାର୍ଗ । ଏବେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ କିପରି
 ଅଯୋଧ୍ୟା ଫେରିବେ ? ବିରାଜ କର କହୁ, ସେହି ଉପାୟ କରାଯିବ ।” ॥ ୧ ॥
 ସମସ୍ତେ ପ୍ରଜବର ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର-ପରମାର୍ଥ-ସ୍ଵାର୍ଥ (ଲୌକିକ ହୃତ)-ବିନିଷ୍ଠ ବଚନ
 ଆଦର ସହକାରେ ଶୁଣିଲେ । କହୁ କାହାଣୀକୁ କୌଣସି ଭରତ ଆସୁ ନ ଆସ ।
 ସମସ୍ତେ ବିରାଜ-ଶିଳ୍ପ-ରହିତ ହୋଇଗଲେ । ସେତେବେଳେ ଭରତ ଶିର ନୁଆଁଇ
 ହାତ ଯୋଡ଼ିଲେ ॥ ୨ ॥ ସେ କହିଲେ, “ପୁରୀ-ବଶରେ ଏକ ବଳ ଆରେକ ବଡ଼
 ଅନେକ ରାଜା ରାଜକୁ କରୁଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ଜନ୍ମକାରଣ ହେଉଛନ୍ତି ପିତାମାତା ଏବଂ
 ଶୁଭଶୁଭ କର୍ମର ଫଳ ବିଧାତା ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି ॥୩॥ ଆପଣଙ୍କ ଆଶିଷ ଏକମାତ୍ର ଗୋଟିଏ

ତାତ ବାତ ପୁର ରାମ କୁପାସୁ । ରାମ ବିମୁଖ ସିଧୁ ସପନେହୁଁ ନାହିଁ ॥
 ସକୁଚର୍ତ୍ତ ତାତ କହୁତ ଏକ ବାତା । ଅରଧ ତଜର୍ତ୍ତ ବୁଧ ସରବସ ଜାତା ॥୧॥
 ତୁଳ୍ଲକାନନ ଗର୍ଭନନ୍ଦ ଦୋଳ ଶୁଭ । ଫେରିଅଛି ଲଗନ ସୀମା ରଘୁରାଜ ॥
 ସୁନି ସୁବଚନ ହରଷେ ଦୋଳ ଭ୍ରାତା । ତେ ପ୍ରମୋଦ ପରିପୁରନ ଗାତା ॥୨॥
 ମନ ପ୍ରସନ୍ନ ତନ ତେଜୁ ବିରଜା । ଜନୁ ଜୟ ରାଜ ରାମୁ ଭବ ରଜା ॥
 କହୁତ ଲଭ ଲେଗହୁ ଲଭୁ ହାମା । ସମ ଦୁଖ ସୁଖ ସବ ରେଡ଼ିହିଁ ରାମା ॥୩॥
 କହୁଛି ଭରତୁ ମୁନି କହା ସୋ ଶାନ୍ତେ । ପଦ୍ମ ଜଗି ଶାବନ୍ତ ଅଭିମତ ଶାନ୍ତେ ॥
 କାନନ କରୁଛି ଜନମ ଭରି ବାସୁ । ଏହି ତେ ଅଧିକ ନ ମୋର ସୁପାସୁ ॥୪॥

ବସ୍ତ୍ର । କଥା ସତ୍ୟ, ସବୁ ରାମ ପ୍ରସାଦରେ । ରାମ ପରାତ୍ମ ପ୍ରଣେ ସୁଖ ନାହିଁ ସୁପନରେ ॥
 କହୁବାକୁ କଥା ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ମୋତେ ଲଭେ । ସ୍ବସ୍ୟ ସିବା ସ୍ଥଳରେ ବୁଧ ଅର୍ଚ୍ଚିତ୍ୟାଗେ ॥୧॥
 ତୁମେ ହୁଇ ଭଲ ମିଳି କାନନକୁ ଯାଅ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କାନନ ରଘୁନାଥକୁ ସେବେ ॥
 ହୁଇ ଭାଇ ହରଷିତ ଶୁଣ ସୁବଚନ । ହୋଇଲେ ପ୍ରମୋଦେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ଅପଘନ ॥୨॥
 ପ୍ରସନ୍ନ ମାନସ ତନୁ ତେଜେ ରାଜେ ଅତି । ଯେହ୍ନେ ରାମ ରାଜା ହେଲେ, ବସ୍ତ୍ରରେ ନୃପତି ॥
 ବହୁତ ଲଭ ଲେଖକୁ ଲଭେ ଅଳ୍ପ ହାମ । ସମ ହୁଖ, ସୁଖ ସବେ ବିଳପନ୍ତୁ ରାଣୀ ॥୩॥
 ଭାଷିଲେ ଭରତ, ମୁନି କହବା କରନ୍ତୁ । ଶାବନ ରଚିତ ଫଳ ଜଗତେ ଲଭନ୍ତୁ ॥
 ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜନମ ବାସ କରିବ କାନନେ । ଏସବୁ ବଳି ହୁବଧା କାହିଁ ମୋ ଶାବନେ ॥୪॥

ପଦାର୍ଥ ଯାହା କି ହୁଖ-ସମୁଦ୍ରକୁ ଦମନ କରି ସମସ୍ତ କଲ୍ୟାଣକୁ ସକାଳ ହବ । ଏହା
 ଜଗତ ଜାଣେ । ହେ ସୁମି । ଆପଣ ସେହି ଏକମାତ୍ର ପ୍ରଭାସ ପ୍ରଭୁଷ୍ଟ ଯେ କି ବିଧାତାଙ୍କ
 ବିଧାନର ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିରୋଧ କରି ପାରନ୍ତି । ଆପଣ ଯାହା ନିଶ୍ଚୟ ବା ସକଳ କରିନ୍ତି,
 ତାହାକୁ ଟାଳି ପାରନ୍ତି କିଏ ? ॥ ୪ ॥ କୋହା—ଏବେ ଆପଣ ମୋତେ ଉପାୟ
 ପରୁରୁଅଛନ୍ତି, ଏହା ସବୁ ମୋର ଅଭାବ ।” ଭରତଙ୍କ ପ୍ରେମମୟ ବଚନ ଶୁଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କ
 ହୃଦୟରୁ ପ୍ରେମ ଉତ୍ସୁକି ପଡ଼ିଲା ॥ ୨୫ ॥ କୌପାର—ସେ କହିଲେ, “ହେ
 ବସ୍ତ୍ର ! କଥାଟା ସତ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ତାହା ସବୁ ପ୍ରଭୁ ରାମଙ୍କ କୃପାରେ ହୋଇପାରେ ।
 ରାମ-ବିମୁଖକୁ ସ୍ବପ୍ନରେ ହୁବା ପିତା ମିଳେ ନାହିଁ । ହେ ବସ୍ତ୍ର ! ମୁଁ ଗୋଟିଏ କଥା
 କହୁବାକୁ ସକୋଚ କରୁଛି । ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକମାନେ ସ୍ବସ୍ୟ ସିବାର ଦେଖିଲେ
 ଅଧା ରକ୍ଷା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅଧା ସ୍ଥଳ ଛାଡ଼ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଅତଏବ ତୁମେ
 ହୁଇଗଲ (ଭରତ ଶପଥ) ବନକୁ ଯାଅ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତା ଓ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଲେଉଟାଇ ନିଆଯାଉ । “ଏ ହୁଇବ ବଚନ ଶୁଣି ହୁଇଗଲ
 ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଅଳପ୍ରତ୍ୟାକ୍ଷ ପରମାନନ୍ଦରେ
 ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ॥ ୨ ॥ ସେମାନଙ୍କ ମନ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଗଲା । ଶରୀରରେ
 ତେଜ ହୁଖୋଭିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସତେ ଅବା ରାଜା ଦଶରଥ ଶାଳ ଉଠିଲେ

ଅନ୍ତରଙ୍ଗୀମୀ ରାମୁ ସିନ୍ଧୁ ତୁଳୁ ସରବଜ୍ଞ ସୁଜାନ ।

ଜୌ ପୁର କହନ୍ତୁ ତ ନାଥ ନିଜ ଜଗତ୍ତୀ ବଚନୁ ପ୍ରସ୍ତାନ ॥୨୫୭॥

ଭରତ ବଚନ ମୁନି ଦେଖି ସନେହୁ । ସଭା ସହିତ ମୁନି ଭବ ବିଦେହୁ ॥
ଭରତ ମହା ମହିମା ଜଲ୍ଲସ୍ୟା । ମୁନି ମତ ଠାଡ଼ି ଖାର ଅବଲ ସୀ ॥୧॥
ଗା ତତ୍ତ ପାର ଜତନୁ ହିୟୁ ହେବ । ପାତ୍ରୁକ ନାତ୍ରୁନ ବୋହିତୁ ବେଗ ॥
ଠିରୁ କରିଛି କୋ ଭରତ ବଡ଼ାଣ । ସରସୀ ସୀମି କ ସିଂଧୁ ସମାଜ ॥୨॥
ଭରତୁ ମୁନିହି ମନ ଶ୍ରୀଚର ଶ୍ରୀ । ସହିତ ସମାଜ ରାମ ପଣ୍ଡି ଆସ ॥
ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଣାମ କରି ଶାନ୍ତ ପୁଆସନୁ । ବେଠେ ସବ ମୁନି ମୁନି ଅନୁସାସନୁ ॥୩॥

ଅନ୍ତରଙ୍ଗୀମୀ ରାମ-ଜାନକ, ଆପଣ ହୃଦୟର ସର୍ବ କାଣ ।

ସତ୍ୟ ରାସ ଦେବେ ନାଥ ! ନିଜ ଏବେକରନ୍ତୁ ବାକ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ॥୨୫୭॥

ଭରତ ବଚନ ଶୁଣି ବିନୋକଣ ସ୍ଵେତ । ସଭା ସହ ମୁନିବର ହୋଇଲେ ବିଦେହ ॥
ଭରତ ମହାମହିମା ଅପାର ଅମୁଧ । ଅବଳା ସତ୍ତ୍ଵ ଖରେ ଭବ ପ୍ରଜ-ବର୍ଦ୍ଧି ॥୧॥
ଉପାୟ ଖୋଜିବ ପାର ଯିବାକୁ ଗୁଡ଼ାନ୍ତ । ନଉକା ବୋଇତ ଭେଳା କିନ୍ତୁ ନ ପାଆନ୍ତି ॥
ଆଉ କିଏ ଭରତଙ୍କ ବଡ଼ାଇ କରିବ । ସରସୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟେ କି ପିନ୍ଧୁ ସମ୍ଭାବକ ॥୨॥
ମୁନି ମନ ମଧ୍ୟ ଭଲ ଭରତ ଲାଗିଲେ । ସମାଜ ସହିତ ରାମ ସମୀପେ ଆସିଲେ ॥
ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଣାମ କରିଣ ଦେଲେ ପ୍ରଥମେ । ବସିଲେ ସମସ୍ତେ ଶୁଣି ମୁନିଙ୍କ ଶାସନ ॥୩॥

ଏବଂ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଜା ହେଲେ । ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ତ ଏଥିରେ ଲାଭ
ଅଧିକ ଓ ହାନି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ବୋଧ ହେବ । କିନ୍ତୁ ରାଣୀମାନଙ୍କର ହଃସ-ସ୍ଵାସ ସମାନ ରହିଲା,
ଯେମିତି ହେଲେ ତ ହୁଇ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବନବାସ ଯୋଗେ ସେମାନଙ୍କୁ ବିରହଯାତନା ସେବ
କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହା ବିଚାର ସେମାନେ କାହିଁବାକୁ ଲାଗିଲେ । ॥ ଭରତ କହିଲେ,
“ମୁନିଙ୍କ ବ୍ୟାକୁଳାୟୀ କାମ କଲେ, ତାହାର ଫଳସ୍ଵରୂପ ସମସ୍ତ ଜଗତର ଲୋକମାନଙ୍କୁ
ସେମାନଙ୍କ ଅଭିଳାଷିତ ବସୁ ଲବ୍ଧ ହେବ । ତତ୍ତ୍ଵ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବଧି ବିଶେଷ କିନ୍ତୁ ନୁହେଁ,
ସାରା ଲୋକଯାକ ପ୍ରାୟ ବନରେ ବାସ କରିବ । ଏହାଠାରୁ ବଳି ମୋ କିମନ୍ତେ ବଡ଼
ସ୍ଵପ୍ନ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ତୋହା :—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୀତା ଅନ୍ତରଙ୍ଗୀମୀ ।
ଆପଣ ସର୍ବଜ୍ଞ ଓ ସ୍ଵଜ୍ଞାନୀ । ଯଦି ଆପଣ ସତ୍ୟ କହୁଥାନ୍ତି, ହେ ନାଥ ! ଆପଣ
ବଚନାନୁସାରେ କର୍ମ କରି ତାହାର ସତ୍ୟତା ପ୍ରମାଣିତ କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୨୫୭ ॥
ତୌପାତ୍ର :—ଭରତଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରେମ ଦେଖି ସମସ୍ତ ସଭାସହ ମୁନି
ବଶିଷ୍ଠ ଦେହର ଅସ୍ତିତ୍ଵ ଗୁଣା ଭୁଲିଗଲେ । ଭରତଙ୍କ ମହାମହିମା ସମ୍ବନ୍ଧ ଏବଂ ମୁନିଙ୍କ
ଗୁଣ ତହାର ତତ୍ତ୍ଵ ଉପରେ ଅବଳା ସୀମା ହିତା ହୋଇଥାଏ ॥ ୧ ॥ ତାହା ସେହି
ସମ୍ପଦକୁ ପାଣି ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ । ସେଥି କିମନ୍ତେ ସେ ମନ ମନେ ଉପାୟ ମଧ୍ୟ
ଖୋଜିଲା । କିନ୍ତୁ ନୌକା, ଜାହାଜ ବା ଭେଳା କିନ୍ତୁ ମିଳୁ ନ ଥାଏ । ଭରତଙ୍କ

ବୋଲେ ମୁନିବରୁ ବଚନ ବିରୁଦ୍ଧ । ଦେବ କାଳ ଅବସର ଅନୁହାସ ॥
ସୁନନ୍ତ ରାମ ସରବଜ୍ଞ ସୁଜାନା । ଧରମ ମାତି ଗୁନ ଜ୍ଞାନ ନିଧାନା ॥୩॥
ସବକେଁ ଭର ଅନ୍ତର ବସନ୍ତ ଜାନନ୍ତ ଭାରି କୁଣ୍ଡଳ ।

ପୁରଜନ ଜନମ ଭରତ ହିତ ହୋଇ ସୋ କହିଅ ଉପାଉ ॥୨୫୭॥

ଆରତ କହୁଁ ବିରୁଦ୍ଧ ନ କାଉ । ସୁଖ କୁଆରିନ୍ତି ଆପନ ଦାଉ ॥
ସୁନି ମୁନି ବଚନ କହତ ରଘୁରାଜ । ନାଥ କୁହାରେନ୍ତି ହାଥ ଉପାଉ ॥୧॥
ସବ କର ହିତ ରୁଖ ରାଜର ରାଜେ । ଆସୁସୁ କବି ମୁନିର ପୁର ରାଜେ ॥
ପ୍ରଥମ ଜୋ ଆସୁସୁ ମୋ କହୁଁ ହୋଇ । ମାର୍ଥେ ମାନି କରୋଁ ସିଖ ସୋଇ ॥୨॥
ସୁନି ଜେନ୍ତି କହୁଁ ଜସ କହବ ଗୋସାଇଁ । ସୋ ସବ ଭାତି ଦିଟିହି ସେବକାହିଁ ॥
କହ ମୁନି ରାମ ସତ୍ୟ କୁହୁ ରାଜା । ଭରତ ସନେହ ବିରୁଦ୍ଧ ନ ରାଜା ॥୩॥

ଭାଷିଲେ ମୁନି-ପ୍ରବର ବଚନ ଭବିଷ୍ୟ । ଦେଶ କାଳ ଅନୁକୂଳ ସମୟ ଲେଖଣ ॥
ଶୁଣ ସଂଜ୍ଞା ଚରୁର-ଶିରୋମଣି ରାମ । ଧରମ-ମାତି-ନିୟମ-ଜ୍ଞାନ - ଗୁଣ-ଧାମ ॥୪॥

ସମସ୍ତଙ୍କ ଭର-ମନ୍ତ୍ର ବାସ କର ଜାଣ ପ୍ରଭବ କୁଣ୍ଡଳ ।

ହେବ ଯହିଁ ମାତ, ପରକା ଭରତ-ହୃଦ ସେ ଉପାୟ ଭବ ॥୨୫୭॥

ଆରତ ବିରୁଦ୍ଧ କରି କେବେ ନ କହଇ । କୁଆରିନ୍ତି ନିଜ ଦାଉଁ କେବଳ ଦଶଇ ॥
ଭାଷିଲେ ମୁନି ବଚନ ଶୁଣି ରଘୁରାଜ । ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ ହେତୁ ସକଳ ଉପାୟ ॥୧॥
ସବୁଙ୍କ ଲଜ୍ଜା ରଖିଲେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃତ । ଆଦେଶ ପାଳନେ ସବେ ହେବେ ପ୍ରମୋଦିତ ॥
ପ୍ରଥମେ ବହୁବେ ମୋତେ ଯେବଣ ଆଦେଶ । ସିରେ ସେନେଶ ପାଳବ ସେହୁ ଉପଦେଶ ॥୨॥
ପୁଣି ଯାହା ପ୍ରତି ଆଜ୍ଞା ହୋଇବ ଯେପରି । ସେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ସେବା କରିବ ସେପରି ॥
ଭାଷିଲେ ମୁନିଶ, ସତ୍ୟ କହୁ ରଘୁବର । ଭରତ ସେନେହ ରଖି ଦେଇନି ବିରୁଦ୍ଧ ॥୩॥

ବଞ୍ଚିମା ଆଉ କିଏ ବଞ୍ଚାଣି ପାରିବ ? ଯଜ୍ଞଆର ଶାମ୍ବକା ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ କେଉଁଠି
ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲଣି ? ॥ ୨ ॥ ମୁନି ବଞ୍ଚିଷ୍ଟଙ୍କ ଅନୁରାଗକୁ ଭରତ ଅତି ପ୍ରିୟ ବୋଧ
ହେଲେ ଏବଂ ମୁନି ସମାଜ ସହୃଦ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ । ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ
ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ଉତ୍ତମ ଆସନ ଦେଲେ । ସମସ୍ତ ଲୋକ ମୁନିଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶୁଣି
ବସି ପଡ଼ିଲେ ॥ ୩ ॥ ମୁନିବର ଦେଶ, କାଳ ଓ ଅବସର ଅନୁସାରେ ବିରୁଦ୍ଧ କରି ବଚନ
ବୋଲିଲେ, “ହେ ସଂଜ୍ଞା ! ହେ ଶୁଭ ! ହେ ଧର୍ମ, ମାତି ଓ ପ୍ରଣବ ଭଣ୍ଡାର ରାମ !
ଶୁଣନ୍ତୁ—॥ ୪ ॥ ବୋହା — “ଆପଣ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବାସ କରନ୍ତୁ ଏବଂ
ସମସ୍ତଙ୍କ ଭଲ-ମନ୍ଦ ଭାବକୁ ଜାଣନ୍ତୁ । ପୁରବାସୀମାନଙ୍କର, ସମସ୍ତ ମାତାଙ୍କର ଏବଂ ଭରତଙ୍କର
ଯହିଁରେ ହୃତ ହେବ, ସେହୁ ଉପାୟ କହୁ ବନ୍ତୁ ॥ ୨୫୭ ॥ ବୌପାୟ — ଆଜ୍ଞି
ଲୋକମାନେ କେତେବେଳେ ହେଲେ ବିରୁଦ୍ଧ କରି କଥା କହନ୍ତୁ ନାହିଁ । କୁଆ-ଖୋଲାଳକୁ
ଆପଣାର ସୁଯୋଗ ହିଁ ସୁହାଏ ।” ମୁନିଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ କହବାକୁ ଲାଗିଲେ,

ତେହୁ ତେଁ କହୁଛି ବହୋର ବହୋର । ଭରତ ଭରତ ବସ ଭଲ ମତି ମୋର ।
ମୋରେ ଜାନ ଭରତ ରୁଚି ରଖି । ଜୋ ଗାମାଅ ସୋ ସୁଭ ସିବ ସାଖି ॥୩॥

ଭରତ ବିନୟ ସାଦର-ସୁନିଅ କରଅ ବିରୁଦ୍ଧ ବହୋର ।

କରବ ସାଧୁମତ ଲୋକମତ-ନୁପନୟ ନିଗମ ନିରୋଧ ॥୨୫॥

ଗୁର ଅନୁରାଗ ଭରତ ପର ଦେଖି । ସମ ହୃଦୟ ଆନନ୍ଦ ବିସେଷି ।
ଭରତକୁ ଧରମ ଧରଂଧର ଜାମା । ନିଜ ସେବକ ତନ ମାନସ-ବାମା ॥୧॥
ବୋଲେ ଗୁର ଆୟୁସ ଅନୁକୁଳ । ବଚନ ମଞ୍ଜୁ ମୃଦୁ ମଂଗଳ-ମୁଳ ॥
ନାଥ ସପଥ ପିତୁ ଚରନ ଦୋହାଛି । ଭୟଭ ନ ଭୁଞ୍ଜନ ଭରତ ସମ ଶୁଚି ॥୨॥

ସେହୁ କାରଣେ ପ୍ରଂ ବାରମ୍ବାର କହୁଅଛି । ଭରତ ଭକ୍ତ ମୋ ମନ୍ତ୍ର ବଣା କରି ଅଛି ॥
ମୋ ଜାଣିବାରେ ଭରତ ରୁଚି ରଖି ଯାହା । କରବ, ଶଙ୍କର ସାକ୍ଷୀ, ଶୁଭ ହେବ ତାହା ॥୩॥

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଭରତଙ୍କ ବିନୟ ସାଦରେ ବିରୁଦ୍ଧ କର ଆବର ।

ସାଧୁ ମତ ଲୋକ-ମତ ରାଜନୀତି ନିଗମ ସାର ଆଚର ॥୨୫॥

ଗୁରୁ ଅନୁରାଗ ଦେଖି ଭରତ ଉପରେ । ପରମ ପ୍ରସନ୍ନ ରାମ ହୋଇଲେ ଅନୁରେ ॥
ଭରତକୁ ଅତି ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର ଜାଣି । ନିଜ ଅନୁଚର ଶ୍ରବ ମନ କର୍ମ ବାଣୀ ॥୧॥
ଭାଷିଲେ ଗୁରୁଙ୍କ ଅନୁମତି । ଅନୁକୂଳ । ବଚନ ମୃଦୁ ମଞ୍ଜୁଳ ସୁମଙ୍ଗଳ ମୁଳ ॥
ନାଥଙ୍କ ଶୁଣ ପିତାଙ୍କ ତରଣ ନିୟମ । ହୋଇ ନାହିଁ ଭଲ ଭବେ ଭରତଙ୍କ ସମ ॥୨॥

“ହେ ନାଥ ! ଉପାୟ ତ ଆପଣଙ୍କ ହାତରେ ॥୧॥ ଆପଣଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ରକ୍ଷା କରିବାରେ
ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ଆଜ୍ଞାକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି କହୁ ପ୍ରସନ୍ନତାପୁରବ ତାହା ପାଳନ କରିବାରେ ହିଁ
ସମସ୍ତଙ୍କର ହୃତ ନିହୃତ । ପ୍ରଥମେ ତ ମୋ ପ୍ରତି ଯାହା ଆପଣଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ହେବ, ମୁଁ
ସେହୁ ଉପଦେଶକୁ ଶିରୋଧାରୀ କରି ପାଳନ କରିବି ॥୨॥ ହେ ଗୋସାଇଁ ! ପ୍ରାଣି
ଆପଣ ଯାହାଙ୍କୁ ଯେପରି କହୁବେ, ସେ ସବୁମନ୍ତେ ସେହୁ ସେବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିବେ ।”
ମୁନି ବଶିଷ୍ଠ କହଲେ, “ହେ ରାମ ! ତୁମେ ସତ କହୁଲ । କିନ୍ତୁ ଭରତଙ୍କ ପ୍ରେମ
ବିବେକ-ବିରୁଦ୍ଧ ରଖାଇ ଦେଇନାହିଁ ॥୩॥ ଏଣୁ ମୁଁ ବାରମ୍ବାର କହୁଅଛି—“ମୋ ଭୁକି
ବାରମ୍ବାର ଭରତଙ୍କ ଭକ୍ତର ଅଧୀନ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଭରତଙ୍କ ରୁଚି
ରଖି ଯାହା କିଛି କରାଯିବ, ଶିବ ସାକ୍ଷୀ, ତାହା ସବୁ ଶୁଭକର ହେବ ॥ ୪ ॥
ଦୋହା :—ପ୍ରଥମେ ଭରତଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଆଦରସହକାରେ ଶ୍ରୀଣୁ ନିଅନ୍ତୁ । ତତ୍ପରେ ତାହା
ଉପରେ ବିରୁଦ୍ଧ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ସାଧୁମତ, ଲୋକମତ, ରାଜନୀତି ଓ ବେଦର ସାର
ବାହାର କରି ସେହୁ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୨୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଭରତଙ୍କ
ଉପରେ ଗୁରୁଙ୍କ ସ୍ନେହ ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା ।
ଭରତଙ୍କୁ ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର ଏବଂ ଶଙ୍କର, ମନ ଓ ବଚନରେ ଆପଣା ସେବକ ବୋଲି ଜାଣି
ଶ୍ରୀରାମ ଗୁରୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞାନୁକୂଳ ମନୋହର, କୋମଳ ଓ କଲ୍ୟାଣମୁଳକ ବଚନ ବୋଲିଲେ,

ଜେ ଗୁର ପଦ ଅଂଗୁଳ ଅନୁରାଗୀ । ତେ ଲେକନ୍ତି ବେଦନ୍ତି ବଡ଼ଭାଗୀ ॥
 ଶଉର ଜା ପର ଅସ ଅନୁରାଗୀ । କୋ କହି ସକଇ ଭରତ କର ଭାଗୀ ॥
 ଲଖି ଲୟ ବଧୁ ବୁଦ୍ଧି ସକୁରୁଷ । କରତ ବଦନ ପର ଭରତ ବଡ଼ାଶି ॥
 ଭରତ କହନ୍ତି ସୋଇ କବି ଭଲଇ । ଅସ କହି ରାମ ରହେ ଅରଗାଶି ॥
 ତବ ମୁନି ବୋଲେ ଭରତ ସନ ସବ ସଙ୍କୋଚ ତଳି ତାତ ।

କୃପାସିନ୍ଧୁ ପ୍ରିୟ ବଧୁ ସନ କହନ୍ତି ହୃଦୟ କେ ବାତ ॥ ୨୫୩ ॥
 ସୁନି ମୁନି ବଚନ ରାମ ରୁଖ ପାଞ୍ଜି । ଗୁରୁ ଯାହୁଏ ଅନୁକୁଳ ଅଢାଞ୍ଜି ॥
 ଲଖି ଅପନେ ପିର ସବୁ ଛରୁଛରୁ । କହି ନ ସକନ୍ତି କହୁଁ କରନ୍ତି ବିରୁ ॥ ୨୫୪ ॥
 ପୁଲକି ସଖାର ସଖା ଭବ ଠଡ଼େ । ମାରଜ ନୟନ ନେତ୍ର ଜଳ ବାଡ଼େ ॥
 କହବ ମୋର ମୁନିନାଥ କବାଡ଼ା । ଏହି ତେ ଅଧିକ କହୋଁ ମୋ କାଡ଼ା ॥ ୨୫୫ ॥

ଯେ ଗୁରୁ ଚରଣ-ଅରବିନ୍ଦ ଅନୁରକ୍ତ । ଲେବେ ବେଦେ ସେ ଅଟଇ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ ॥
 ଯାହା ପ୍ରତି ଆପଣଙ୍କ ଏତେ ଅନୁରାଗ । କେ କହ ପାରିବ ପୁଣି ଭରତଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ॥
 ସଙ୍କୋଚ ଲଭଇ ବୁଦ୍ଧି ତେଣି ସାମରାଜ । କରନ୍ତେ ମୁହଁ ଉପରେ ଭରତ ବଡ଼ାଇ ॥
 ଭରତ କହୁବେ ଯାହା, କଲେ ଭଲ ହେବ । ଏହା କହୁ ରାମୁରାଣ ହୋଇଲେ ମାରବ ॥ ୨୫୬ ॥

ଭରତକୁ ତହିଁ ଭାଷିଲେ ମୁନିଶ, ବସ । ସବୁ ଲକ୍ଷ୍ୟା ତେଜି ।
 କୃପାସିନ୍ଧୁ ପ୍ରିୟ ଭ୍ରାତା ଆଗେ କହୁ ହୃଦୟ ବେଦନା ହେଜି ॥ ୨୫୭ ॥
 ଶୁଣି ମୁନି ବାଣୀ ଜାଣି ରାମ ଅଭିମତ । ଗୁରୁ ସ୍ୱର୍ଗ ଅନୁକୁଳେ ତପତ ଭରତ ॥
 ବିଲେଖି ନିଜ ଉପରେ ସାରା ବୋହୁ ଭାର । କହ ନ ପାରିବ କହୁଁ କରନ୍ତି ବିରା ॥ ୨୫୮ ॥
 ସଭା ମଧ୍ୟେ ଉଭା ହେଲେ ପୁଲକିତ ତନୁ । ସ୍ୱେଦ-ସଲିଳ ବହଇ ମରଜ-ନୟନୁ ॥
 ମୋ କହବା କହୁ ସାରିଛନ୍ତି ମୁନି ସ୍ୱର୍ଗ । ଏଥୁ ଅଧିକ କି କହବ ଅନୁରାମୀ ॥ ୨୫୯ ॥

“ହେ ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ ରାଣ ଓ ପିତାଙ୍କ ଚରଣର ଶପଥ । ମୁଁ ସତ୍ୟ କହୁଛି,
 ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ ଭରତ ପରି ଭଲ ଜନ୍ମ ଲଭି ନାହିଁ ॥ ୧-୨ ॥ ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ
 ଗୁରୁଙ୍କ ଚରଣ କମଳ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗୀ, ସେମାନେ ଲୋକ ଓ ବେଦ, ଭବିଷ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ
 ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ । ପୁଣି ଯାହା ପ୍ରତି ଆପଣଙ୍କ ପରି ଗୁରୁଙ୍କର ଏପରି ସ୍ୱେଦ, ସେହୁ
 ଭରତଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ କଥା କିଏ କହ ପାରିବ ? ॥ ୩ ॥ ସାନ ଭାଇ ଜାଣି ଭରତଙ୍କ ମୁହଁ ଆଗରେ
 ତାଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା କରିବା ବିଷୟରେ ମୋ ବୁଦ୍ଧି ସବୁଜିତ ହେଉଅଛି । ତଥାପି ମୁଁ
 ଏତିକି କହୁଏ ଯେ, ଭରତ ଯାହା ବା କହୁ କହୁବେ, ତାହା କଲେ ମଙ୍ଗଳ ।” ଏହା
 କହୁ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମାରବ ରହଇ ॥ ୪ ॥ ତାହା — ତଦନନ୍ତର ମୁନି ଭରତକୁ
 କହିଲେ, “ହେ ବସ ! ସବୁ ସଙ୍କୋଚ ତ୍ୟାଗ କରି କୃପାସାଗର ଓ ପ୍ରିୟ ଭ୍ରାତା
 (ଶ୍ରୀରାମ)ଙ୍କୁ ହୃଦୟର କଥା କୁହ ॥ ୨୬୧ ॥ ତୌପାରି — ମୁନିଙ୍କର ବଚନ ଶୁଣି ଓ
 ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୃପା-ଦୃଷ୍ଟି ପାଇ ଭରତ ଗୁରୁ ଓ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଆପଣାର

ମେଁ ଜାନଇଁ ନିଜ ନାଥ ସୁଗ୍ରହ । ଅପରାଧୁ ପର କୋଡ଼ ନ କାଉଁ ॥
ମୋ ପର କୃପା ସନେହ ବିସେଷୀ । ଖେଳତ ଖୁନିସ ନ କବହୁଁ ଦେଖି ॥୩॥
ସିସୁପନ ତେଁ ପରିହରେଉଁ ନ ସରୁ । କବହୁଁ ନ ଶାନ୍ତି ମୋର ମନ ଭରୁ ॥
ମେଁ ପ୍ରଭୁ କୃପା ଶୁଭ ଜୟ ଜୋଷୀ । ହାରେହୁଁ ଖେଳ ଜିତାଉଁହିଁ ମୋହୀ ॥୪॥
ମହୁଁ ସନେହ ସକୋର ବସ ସନମୁଖ କହୁ ନ ବୋନ ।

ଦରସନ ଭୂପତି ନ ଆଜୁ ଲଗି ପେମ ପିଆସେ ନେନ । ୨୭॥
ବିଧି ନ ପକେଉ ସହି ମୋର ଦୁଲ୍ଲଭ । ମାଟି ଖରୁ ଜନମ ମିସ ପାଗ ॥
ଯୁଦ୍ଧଉ କଳତ ମୋହି ଆଜୁ ନ ଯୋଗ । ଅପମାଁ ସମୁଦ୍ଧି ସାଧୁ ପୁର କୋ ଭ ॥୨॥

ମୁଁ ଜାଣେ ନିଜ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ରୂପର ପ୍ରକୃତି । କୋପ କେବେ ନ କରନ୍ତି ଅପରାଧୀ ପ୍ରତି ॥
ମୋ ଉପରେ ସ୍ନେହ କୃପା କରନ୍ତି ବିଶେଷ । ଖେଳରେ ବିଚାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେଖିନାହିଁ ଲେଖ ॥୩॥
ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଉପେକ୍ଷିତ ନାହାନ୍ତି ମୋ ସଙ୍ଗ । କଦାପି କର ନାହାନ୍ତି ମୋର ମନ ଭଙ୍ଗ ॥
ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୃପା ଶୁଭ ମୁଁ ହେଉଛି ଦୃଢ଼ରେ । ହାରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋତେ ଜିଣାନ୍ତି ଖେଳରେ ॥୪॥
ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗେନ ସ୍ନେହବଶ କହୁ-ନାହିଁ ସମ୍ମୁଖେ ବଚନ ।

ନୁହେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରିଶନ ଭ୍ରମ ପ୍ରେମ-ପିପ ସୀ ନେତନ ॥ ୨୮॥
ବିହ ମୋ ଚେଲବସର ସହ ନ ପାଗଲ । ମାତା ବାହାନରେ ଯୁଦ୍ଧ ଭେଦ ପକାଇଲ ॥
ଏହା ବି କହବା ଆଜି ମୋତେ ନ ଶୋଭଇ । ଆପଣା ବରୁରେ ସାଧୁ ଶୁଭ କେ ଅଟଇ ॥୨॥

ଅନୁଭୂତ ବୋଲି ଜାଣିଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ବୋଧ ଆପଣା ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲା ବୋଲି
ଜାଣିପାରିଲେ । କିନ୍ତୁ କହୁପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । କେବଳ ବିଚାର କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି ॥ ୧॥
ଶେଷରେ ପୁଲକିତ ଶରୀରରେ ସେ ସଭାରେ ହୁଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । କମଳ-ନେତ୍ରରେ
ପ୍ରେମାଶ୍ରୁର ବନ୍ୟା ଆସିଗଲା । ସେ କହୁଲେ, “ମୋ କହୁବା କଥା ତ ମୂଳନାଥ ହିଁ
କହୁ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ମୁଁ ଆଉ କ’ଣ କହୁବି ? ॥ ୨ ॥ ଆପଣା ସ୍ୱର୍ମୀଙ୍କ
ସଭାବ ମୁଁ ଜାଣିଛି । ସେ ଅପରାଧୀ ଉପରେ ସୁଦ୍ଧା କଦାପି ହୋଧ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।
ମୋ ଉପରେ ତ ତାଙ୍କର ବିଶେଷ କୃପା ଓ ସ୍ନେହ । ମୁଁ ଖେଳରେ ହୁଡ଼ା
କେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଅପ୍ରସନ୍ନତା ଦେଖି ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ବାଞ୍ଛକାଳରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗ
ଛୁଡ଼ି ନାହିଁ ଏବଂ ସେ ମଧ୍ୟ ମୋ ମନ ଶୁଦ୍ଧି କେବେ କେହିଓଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନାହାନ୍ତି । ମୁଁ
ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୃପାଶୁଭକୁ ହୃଦୟରେ ଭଲ ରୂପେ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ଖେଳରେ ମୁଁ
ହାରିଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରଭୁ ମୋତେ ଜିଣାଇ ଆସିଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ମୁଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମ
ଓ ହୃଦୋତ୍ସାହ କଦାପି ତାଙ୍କ ଆଗରେ ମୁହଁ ଖୋଲି ନାହିଁ । ମୋର ପ୍ରେମପିପାସ
ନେବ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ଭ୍ରମ ହୋଇ ନାହିଁ ॥ ୨୮ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ — କିନ୍ତୁ ବ୍ୟାତା ମୋ ଚେତନାପଣିଆ ସହ ପାରିଲ ନାହିଁ । ସେ ନିଜ ମାତା
ବ୍ୟପଦେଶରେ (ଛଳରେ) ମୋର ଏବଂ ମୋ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର ସୃଷ୍ଟି କରିଦେଲ ।

ମାତୃ ମନ୍ଦି ମେଁ ସାଧୁ ସୁଖଲ । ଉର ଅପ ଆନନ୍ଦ କୋଟି କୁଶଳ ॥
 ପରଲ କି କୋଉଁଠି ବାଲି ସୁଖଲ । ମୁକୁତା ପ୍ରସବ କି ସବୁକ କାଲି ॥୨॥
 ସପନେନ୍ଦ୍ର ଦୋଷକ ଲେଖୁ ନ କାହୁଁ । ମୋର ଅଭାବ ଉଦୟ ଆବଗାହୁଁ ॥
 ବିନ୍ଦୁ ସମୁଦେଁ ନିଜ ଅପ ପରିପାକୁ । ଜାଣିଛି ଜାଣୁଁ ଜନନି କହି କାକୁ ॥୩॥
 ହୃଦୟ ହେଉ ହାରେଉଁ ସବ ଓଷ । ଏକହି ଭାବ ଭଲେହିଁ ଭଲ ମୋରା ॥
 ଗୁର ଗୋସାଇଁ ସାହିବ ମିଶ୍ର ରାମୁ । ଲଗତ ମୋହି ମାନ ପରିନାମୁ ॥୪॥

ସାଧୁ ସର୍ବ ଗୁର ପ୍ରଭୁ ନିକଟ କହଉଁ ସୁଅଲ ସତିଭର ।

ପ୍ରେମ ପ୍ରପଂଚ କି ଝୁର ଜାନହିଁ ମୁନି ରଘୁରାଜ ॥୨୭୧॥

ଭୂପତି ମରବୁ ପ୍ରେମ ପଦୁ ରାଣୀ । ଜନମ କୁମତି ଜଗତୁ ସବୁ ସାଣୀ ।
 ଦେଖି ନ ଜାଣି ବିକଳ ମହତାଷ । ଜରହିଁ ଦୁସତ ଜର ପୁର ନର ନାଶ ॥୧॥

ମାତା ମନ୍ଦ, ମୁହିଁ ବଡ଼ ସାଧୁ ସତାଗୁଣ । ଏଭାବ ହୃଦେ ଆଶନ୍ତେ କୋଟି ପାପ ସରି ॥
 ଫଳଇ ପ୍ରଧାନ୍ୟ ନାହିଁ କୋଡ଼ୁଅ କେଶରେ । ମୁକୁତା କି ଉପୁଜଇ କାଲି ଶାମୁକାରେ ॥୨॥
 ସୁପ୍ତେ ସୁଦା ଦୋଷ ଏଥ ଲେଖନାହିଁ କା'ର । ମୋର ଅଭାବ ଅଗଣ ଉଦୟ ଅପାର ॥
 ନ ବୁଝିଣ ନିଜ ପାପ ପରିଣାମ ଫଳ । ଜନମାତୁ ହୃଦରେ ଦହଇ ବିଫଳ ॥୩॥
 ହୃଦୟେ ଦାରିଲି ଖୋଜି ଖୋଜି ଚଉଦଶେ । କେବଳ ଏକ ଉପାୟ ଭଲ ମୋର ଚିଣ୍ଡେ ॥
 ଗୁରୁ ଗୋସାଇଁ ଆବର ସ୍ୱାମୀ ସୀତାସୁମ । ଲଗୁଛି ମୋତେ, ଭକ୍ତମ ହେବ ପରିଣାମ ॥୪॥

ସାଧୁ ସର୍ବ ମଧ୍ୟେ ସୁଧାନେ ସର୍ବାବେ ବୋଲେ ଗୁରୁ ସ୍ୱାମୀ କହ ।

ପ୍ରେମ ବା ପ୍ରପଞ୍ଚ କିମ୍ବା ସତ ମିଛ ମୁନି ଶ୍ରୀରାମ ଜାଣନ୍ତି ॥୨୭୨॥

ପ୍ରେମ-ପଣ ରଖି ନୃପ ତେଜରେ ଜୀବନ । ମାତା କୁମତିକି ସାଣୀ ସକଳ ଭୁବନ ॥
 ଦେଖି ନ ହୁଏ ବିକଳ ଜନମଜ୍ଜ ଭାଷ । ହଃସନ ଦାହେ ଜଳନ୍ତି ପୁର ନର ନାଶ ॥୧॥

ଏହା କହବା ଆଜି ମୋ ପକ୍ଷରେ ଶୋଭନୀୟ ନୁହେଁ । କାରଣ, ଆପଣା ବିରୁଦ୍ଧ ବିବେକରେ
 ପ୍ରକୃତରେ ସାଧୁ ଓ ପବିତ୍ର କିଏ ହୋଇପାରିବ ? ॥ ୧ ॥ ମାତା ଜଗ ଏବଂ ମୁଁ ସାଧୁ ଓ
 ସତାଗୁଣ—ଏପରି ଭାବ ହୃଦୟରେ ଆସିବା ହିଁ ଅସମ୍ଭବ ହୃଦୟର ସହିତ ସମାନ । କୋଡ଼ୁଅ
 କେଶରେ ଉତ୍ତମ ଧାନ କେବେ ଫଳି ପାରେ କି ? କିନ୍ତୁ ଶାମୁକା କି କେବେ ମୋତି
 ଜନ୍ମାଇ ପାରେ ? ॥ ୨ ॥ ସୁପ୍ତେ ସୁଦା କାହାର ଲେଖନ ହ ଦୋଷ ନାହିଁ । ମୋର ଅଭାବ
 ଅତଳ ସମୁଦ୍ର । ମୁଁ ଆପଣା ପାପର ପରିଣାମ ନ ବୁଝି ମାତାତୁ କହୁ ବଚନ କହି ବୁଝାରେ
 ଦର୍ଶନ କରାଇଲି ॥ ୩ ॥ ମୋ ନିଜ ହୃଦୟରେ ସବୁଆଡ଼େ ଖୋଜି ମୁଁ ହାତଗଲି । (ମୋ ହୃଦର
 କୌଣସି ଉପାୟ ମୋତେ ଦିଶିଲା ନାହିଁ ।) କେବଳ ବୋଧିଏ ପ୍ରକାର ଉପାୟରେ
 ମୋର ହୃଦ ନିଶ୍ଚୟ ନିଶ୍ଚିତ ବୋଲି ମୋତେ ବୋଧ ହେଉଅଛି । ତାହା ହେଉଛି, ଗୁରୁ
 ଗୋସାଇଁ ସଂସ୍ପର୍ଶ ଏବଂ ସୀତାସୁମ ମୋର ସ୍ୱାମୀ । ଏହାକୁ ଯୋଗୁ ପରିଣାମ ଉତ୍ତମ
 ହେବ ବୋଲି ମୋର ଆଶା ॥ ୪ ॥ ତୋହା—ସାଧୁମାନଙ୍କ ସଭାରେ ଗୁରୁ ଓ

ମନ୍ତ୍ରୀ ସକଳ ଅନରଥ କର ମୁଲ । ସୋ ସୁନ ସମୁଦ୍ଧି ସହେଉଁ ସବ ସୁଲ ॥
 ସୁନ ବନ ଗର୍ଭକୁ ଖଲ୍ଲ ରଘୁନାଥ । କର ମୁନ ବେଷ ଲଙ୍ଗନ ପିୟ ସାଥୀ ॥୨॥
 ବିନୁ ପାନହୁଲ୍ଲ ପୟାଦେହଁ ପାଏ । ସକରୁ ସାଣି ରହେଉଁ ଏହୁ ଧାଏଁ ॥
 ବହୁର ନିହାର ନିଷାଦ ସନେହୁ । କୁଲସ କଠିନ ଉର ଉପୁଡ଼ ନ ବେହୁ ॥୩॥
 ଅବ ସବୁ ଆଶିଲ୍ଲ ଦେଖେଉଁ ଆଲ । ଜଅତ ଖବ ଜତ ସବଲ ସହାଲ ॥
 ଜହ୍ନୁ ନିରାଶି ମଗ ସାପିନି ସାହୀ । ତଜହଁ ବିଷମ ବିଷୁ ତାମସ ଶାହୀ ॥୪॥
 ତେଲ ରଘୁନାଥକୁ ଲଙ୍ଗନୁ ପିୟ ଅନନ୍ତ ଲାଗେ ଜାହୁ ।
 ତାସୁ ତନୟ ତକ ଦୁସହ ଦୁଖ ଦେଉ ସହାହୁଲ୍ଲ କାହୁ ॥୨୭୨॥

କେବଳ ପୁତ୍ର ସମସ୍ତ ଅନର୍ଥର ମୁଲ । ତାହା ଶୁଣି ବିରାଜଣ ସହେ ସବୁ ଶୁଲ ॥
 ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମ ଗମନ କଲେ ବିପିନକୁ । ପ୍ରଜବେଷେ, ସଙ୍ଗେ ଦେବ ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣକୁ ॥୧॥
 ପଦ-ସାଣ ବିନା ଖାଲି ଲୁଲ୍ଲିଷ ପାଦରେ । ଶଙ୍କର ସାକ୍ଷୀ, ରହୁଲ୍ଲ ଏହୁ ଆଦାତରେ ॥
 ପୁଣି ଅବଲୋକ ଅଥ ନିଷାଦର ସ୍ବେଦ । ବିଦାର୍ଯ୍ୟ ନ ହେଲ ବଳ-କଠୋର ଏ ଦେହ ॥୨॥
 ଏବେ ନୟନରେ ସବୁ ଦେଖିଲ୍ଲ ଆପଣ । ଖଲ୍ଲୁ ଜତ ଖବନ ଏ ସବୁ ସହଣ ॥
 ଯାହାକୁ ବିଲୋକ ବିରା ସପିଣ୍ଡୀ ପଥର । ବିଷମ ତାମସ କ୍ଳାନ୍ତ ତେଜନ୍ତୁ ବିଷର ॥୩॥
 ସେହୁ ସୀତା ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଲାଗିଲେ ବରଷ ସମ ଯାହାକୁ ।
 ତା ପ୍ରତେ ଦଳବ ତେଜ ପ୍ରହାରବ ଦୁଃସହ ଦୁଃଖ କାହାକୁ ॥ ୨୭୩ ॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମୀପରେ ଏହୁ ପବନ ଖର୍ଚ୍ଚସ୍ଥାନରେ ପ୍ର ସତ୍ୟ ଭବରେ କହୁଛୁ । ଏହା
 ପ୍ରେମ କି ଇନ୍ଦ୍ରକପଟ ? ମିଥ୍ୟା କି ସତ୍ୟ ? ଏହା ସବୁଙ୍କୁ ପ୍ରଜ ବଶିଷ୍ଠ ଓ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଜାଣନ୍ତି ॥ ୨୭୧ ॥ ତୌପାର :- ପ୍ରେମର ପଣ ରକ୍ଷା କରି ମହାରାଜ
 (ପିତା)ଙ୍କର ମୁଖବରଣ ଏବଂ ମାତାଙ୍କର ହୃଦ୍ଭାବ, ଏହୁ ଉଭୟ ବିଷୟରେ-ସାର୍ବ-
 ସଂସାର ସାକ୍ଷୀ । ମାତାଙ୍କର ବ୍ୟାକୁଳତା ଦେଖି ହେଉନାହିଁ । ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରର ନରନାରୀ
 ଦୁଃସହ ସନ୍ତାପରେ ଦରସ ହେଉଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ମୁଁ ଏ ସବୁ ଅନର୍ଥର ମୁଲ । ଏହା
 ଶୁଣି ଓ ବୁଝି ମୁଁ ସବୁ ଦୁଃଖ-ଶୁଲ ସହଅଛି । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କ ସହଜ
 ପ୍ରଜବେଷ ଧାରଣ କରି ଯୋତା ନ ପିନ୍ଧି ପାଦରେ ଚାଲି ବନକୁ ଗମନ କଲେ ।
 ଶଙ୍କର ସାକ୍ଷୀ, ଏହୁ ଆଦାତରେ ପ୍ରଜା ମୁଁ ଖବିତ ରହୁ ପାରିଲି । ପୁଣି ନିଷାଦରାଜଙ୍କ
 ପ୍ରେମ ଦେଖି ପ୍ରଜା ଏ ବଳକଠୋର ହୃଦୟ ବିଦାର୍ଯ୍ୟ ହେଲ ନାହିଁ । ॥ ୨-୩ ॥ ଏବେ
 ଏଠାକୁ ଆସି ସବୁ ଆଶି ଆଗରେ ଦେଖିଲି । ଏହୁ ଜତ ଖବନ ମୋତେ ସବୁ ପ୍ରହାର
 ଖଲ ରହୁଛି । ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ପଥର ସପିଣ୍ଡୀ ଓ ବିରା ପ୍ରଜା ଆପଣାର ଭୟାନକ
 ବିଷ ଓ ମାଦ୍ର ବୋଧ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଦିଅନ୍ତି, ॥ ୪ ॥ କୋହା :- ସେହୁ ରଘୁନାଥନ,
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ଯାହାକୁ ଶତ ପର ଜଣା ପଡିଲେ, ସେହୁ କେକେଦ୍ଦୀ-ପୁତ୍ର ଭରତ
 ମୁଁ । ମୋତେ ଭ୍ରତ ଦେବ ଆଉ କାହାକୁ (ଏପରି) ଦୁଃସହ ଦୁଃଖ ପ୍ରହାରବ ? ॥ ୨୭୨ ॥

ସୁନିଅତି ବିକଳ ଭରତ ବର ବାମ । ଆରତି ପ୍ରୀତି ବିନୟ ନୟ ସାମ ॥
 ସୋକ ମଗନ ସବ ସର୍ବ ଶରୀର । ମନହୁଁ କମଳ ବନ ପରେଇ ତୁସାର ॥୧॥
 କହୁ ଅନେକ ବିଧି କଥା ପୁରାଣ । ଭରତ ପ୍ରବୋଧ ଶାନ୍ତି ମୁନି ଜ୍ଞାନ ॥
 ବୋଲେ ଭବିତ ବଚନ ରଘୁନାଥ । ବିନୟକୁଳ କେରବ ବନ ଚନ୍ଦ୍ର ॥୨॥
 ଚାତ ଜାୟୁଁ ଜୟୁଁ କରନ୍ତୁ ଗଲ୍ଲମ । ଶ୍ରୀ ଅଧୀନ ଶବ ଗତି ଜାମ ॥
 ଜାନି କାଲ ଚିତ୍ତୁଅନ ମତ ମୋର । ପୁନଃସିଲେକ ଚାତ ତର ତୋର ॥୩॥
 ଭର ଆନତ ତୁମ୍ଭ ପର କୁଟିଲଣି । ଜାଇ ଲେକୁ ପରଲେକୁ ନସାଣି ॥
 ଦୋଷୁ ଦେହୁଁ ଜନନିକୁ ଜଡ଼ ତେଜ । କିନ୍ତୁ ଗୁରୁ ସାଧୁ ସବୁ ନହିଁ ସେଇ ॥୪॥
 ମିଟିହୁଁ ପାପ ପ୍ରପଂଚ ସବ ଅଖିଲ ଅମଂଗଲ ଭାର ।

ଲେକ ସୁଜୟ ପରଲେକ ସୁଖ ସୁମିରତ ନାମୁ ତୁମ୍ଭାର ॥୨୭॥

ଶୁଣନ୍ତେ ବିକଳ ବାଣୀ ଭରତଙ୍କ ଅତି । ଆପ୍ତାଦିତ ମତି ପ୍ରୀତି ଆରତି ବିନତି ॥
 ସତ୍ୟସତ୍ୟ ହେଲେ ଶୋକ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ମଗନ । କମଳ ବନେ ପଡ଼ିଲ ରୁଷାର ଯେସନ ॥୧॥
 କହୁ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରାଚୀନ କାହାଣୀ । ଭରତକୁ ପରତୋଷ କଲେ ମୁନି ଜ୍ଞାନ ॥
 ଭାଷିଲେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ବାଣୀ ଶ୍ରୀ ରଘୁ ପ୍ରଜାପତି । ଅଦିତ୍ୟ-କୁଳ-କୁମ୍ଭ-କାନନ ବାହର ॥୨॥
 ଭାଇ, ମନ ମଧ୍ୟେ ତୃପ୍ତ କରନାହିଁ ସ୍ଥାନ । ପରମେଶ୍ଵର ଅଧୀନ ଶବ ଗତି ଜାଣି ॥
 ଯିକାଲେ ଚିନ୍ତିବିବନେ ଭ୍ରାତ, ମତମୋର । ଯେତେପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ଛନ୍ତି ତଲେ ସବୁତୋରାଣ ॥
 ରୁନେ କୁଟିଲ ବୋଲିଣ ଲବନ୍ତେ ହୃଦୟେ । ଲେକ ପରଲେକ ନାଶ ହୁଅନ୍ତି ଉଭୟେ ॥
 ଜନମାତୃ ଦୋଷ ତଥା ମତି ମନ ସେହୁ । ତୁରୁ ସାଧୁ ସର୍ବ ସେବା କରନାହିଁ ସେହୁ ॥୪॥
 ନଷ୍ଟ ହେବ ସର୍ବ ଅମଙ୍ଗଲ ଭାର ପାପ ପ୍ରପଞ୍ଚ ନିକର ।

ପୁଣ୍ୟ ଏ ଲେକେ, ପୁଣ୍ୟ ପରଲେକେ, ସ୍ଵରନ୍ତେ ନାମ ରୁମର ॥୨୭॥

ଚୌପାଞ୍ଚ — ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ ଏବଂ ହଃସ, ପ୍ରେମ, ବିନୟ ଓ ମାତରେ ସିନ୍ଧୁ ଭରତଙ୍କ
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାଣୀ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଶୋକଭେଦମୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସମସ୍ତ ସର୍ବ ମଧ୍ୟରେ
 ବିଷାଦ ଖେଳିଗଲା । ସତେ ଅବା କମଳବନରେ ରୁଷାର ପଡ଼ିଗଲା ॥ ୧ ॥
 ତଦନନ୍ତର ଜ୍ଞାନ ମୁନି ବର୍ଣ୍ଣିଷ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ପ୍ରବଚନ ଐତିହାସିକ କଥା କହୁ
 ଭରତକୁ ସାନ୍ତନ ଦେଲେ । ପୁଣି ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳ-କୁମ୍ଭ-ବନର ଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥର ଭବିତ
 ବଚନ ବୋଲିଲେ ॥ ॥ “ହେ ବନ୍ଧୁ ! ତୁମେ ଆପଣା ହୃଦୟରେ ତୃପ୍ତରେ ଗ୍ଳାନି
 କରୁଅଛ । ଶବର ଗତି ଉତ୍ତରଙ୍କ ଅଧୀନ ବୋଲି ଜାଣ । ମୋ ମତରେ ଚିନ୍ତାକାଳରେ
 ଓ ଚିନ୍ତାଲେକରେ ଯେତେ ପୁଣ୍ୟାୟା ପ୍ରବୃତ୍ତ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ରୁମର
 ତଲେ ॥ ॥ ହୃଦୟରେ ସ୍ଵପ୍ନ ରୁମ ଉପରେ କୁଟିଲତାର ଆରୋପ ଯେ କରବ,
 ତାହାର ଇହଲୋକ ଓ ପରଲୋକ, ଉଭୟ ଲୋକ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । ଯେଉଁମାନେ
 ସାଧୁ-ସର୍ବ ସେବା କରି ନାହାନ୍ତି, ସେହି ମୂର୍ଖମାନେ ତ ମାତା କେତେଦୂର ଦୋଷ

କହୁଁ ସୁଗୁର ସତ୍ୟ ସିବ ସାଖୀ । ଭରତ ଭୂମି ରହ ରାଜି ରାଣୀ ।
 ତାତ କୁତରକ କରନ୍ତୁ ଜନ ଜାଣି । ବେର ପେମ ନହିଁ ଦୁରଇ ଦୁରାଣୀ ॥୧॥
 ମୁନିଗନ ନିକଟ ବହନ ମୁଗ ଜାଣୁ । ବାଧକ ବଧୁକ ବିଲେକ ପରାଣୁ ॥
 ହିତ ଅନହିତ ପସୁ ପଛୁରି ଜାନା । ମାନୁଷ ତନୁ ଗୁନ ଜ୍ଞାନ ନିଧାନା ॥୨॥
 ତାତ ଛୁହୁହି ମେ ଜାନଇଁ ନକେଁ । କରୋଁ କାହ ଅସମଞ୍ଜସ ଜା କେଁ ॥
 ରାଜେଇ ରାୟ ସତ୍ୟ ମୋହି ତ୍ୟାଗୀ । ତନୁ ପରିହରେଇ ପେମ ପନ ଲାଗୀ ॥୩॥
 ତାସୁ ବଚନ ମେଟତ ମନ ସୋରୁ । ତେହି ତେ ଅଧିକ ତୁହାର ସିକୋରୁ ॥
 ତା ପର ଗୁର ମୋହି ଆୟସୁ ଖୁଲ୍ଲା । ଅବସି ଜୋ କହନ୍ତୁ ତହୁଁ ସୋଇ ଖାଲ୍ଲା ॥୪॥
 ମନୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରି ସକୁଚ ତଳି କହନ୍ତୁ କରୋଁ ସୋଇ ଆଜ ।

ସତ୍ୟସ୍ତଥ ରଘୁବର ବଚନ ସୁନି ଶ୍ରୀ ସୁଖୀ ସମାଜ ॥୨୭୪॥

କହୁଛୁ ସ୍ବାଭାବେ ସତ୍ୟ ସାକ୍ଷୀ ରଥ ଶିବ । ଭୁମ୍ଭୁ ରଖନ୍ତେ ଭରତ ! ଧରଣୀ ରହବ ।
 ବ୍ୟର୍ଥ କୁତର୍କ ମନରେ ଭ୍ରାତ, କର ନାହିଁ । ପ୍ରୀତି ବେର ଲୁଗୁଲେ ଲୁଗଇ କି କାହିଁ ॥୧॥
 ମୁନିଜ ନିକଟେ ମୁଗ ବହନ ଯାଆନ୍ତି । ବାଧକ ବ୍ୟାଧକ ଦେଖି ସଭାସ୍ଥେ ପଳାନ୍ତି ॥
 ନିଜ ହିତାହିତ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ବି ଜାଣଇ । ନର-ତନୁ ଜ୍ଞାନ-ଗୁଣ-ନିଳୟ ଅଟଇ ॥୨॥
 ଭ୍ରାତ ! ମୁଁ ଭୁମ୍ଭୁକୁ ଜାଣେଇଥିମ ପ୍ରକାରେ । ପଡ଼ୁଛୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯେନ ବଡ଼ ଅଭିଆରେ ।
 ରଖିଲେ ନୃପତି ସତ୍ୟ ମୋତେ ପରିତ୍ୟାଗି । ତନୁ ତ୍ୟାଗ କଲେ ପୁଣି ପ୍ରେମ-ପଣ ଲାଗି ॥୩॥
 ଏତନ୍ତେ ତାଙ୍କ ବଚନ ଚିନ୍ତା ଉପୁଜଇ । ତାଠାରୁ ଅଧିକ ଭୁମ୍ଭୁ ସଙ୍ଗେତ ଲାଗଇ ॥
 ଏହାପରେ ଆଜ୍ଞା ମୋତେ ଦେଲେ ଗୁରୁବର । ଅବଶ୍ୟ କହୁବ ଯାହା, କରବି ସତ୍ତ୍ୱର ॥୪॥

ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ତେଜି ଯାହା କହୁବ କରବି ଆଜ ।

ଶୁଣି ସତ୍ୟସନ୍ନ ରଘୁବର ବାଣୀ ପୁଣି ହୋଇଲେ ସମାଜ ॥୨୭୫॥

ହିଅନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା ।—ହେ ଭରତ ! ତୁମର ନାମ ସୁରକ୍ଷ କରିବା ମାତ୍ରେ
 ସମସ୍ତ ପାପ, ଅଜ୍ଞାନ ଓ ଅମଙ୍ଗଲଗୁଣୀ ଦୂର ହୋଇଯିବ ଏବଂ ଇହଲୋକରେ
 ପ୍ରୟଶ ଓ ପରଲୋକରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଶଂସା ଲାଭ ହେବ ॥ ୨୭୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—
 ହେ ଭରତ ! ମୁଁ ସ୍ବାଭାବେ ସତ୍ୟ କହୁଅଛି; ଶିବ ସାକ୍ଷୀ, ଏହି ପୃଥିବୀ ତୁମର ପ୍ରୟଶ
 ଯୋଗେ ରହୁଅଛି । ହେ ବନ୍ଧୁ ! ତୁମେ ବ୍ରତାରେ କୁତର୍କ ନ କର । ବେର ଓ ପ୍ରେମ
 ଲୁଗୁଲେ ବି ଲୁଗେ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ପଶୁ ଓ ପକ୍ଷୀମାନେ ମୁନିମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ
 ନିଉଣ୍ଡରେ ଚାଲିଯାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ହିଂସ୍ରକ ଶିକାରୀଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ପଳାଇ ଯାଆନ୍ତି ।
 ମିତ୍ର ଓ ଶତ୍ରୁକୁ ପଶୁପକ୍ଷୀ ସୁଦ୍ଧା ଚିହ୍ନନ୍ତି । ଆଉ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ତ ଗୁଣ ଓ ଜ୍ଞାନର
 ଭଣ୍ଡାର ହିଁ ॥ ୨ ॥ ହେ ବନ୍ଧୁ ! ମୁଁ ତୁମକୁ ଭଲ ରୂପେ ଜାଣେ । କରବି କ'ଣ ?
 ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ଦ୍ୱିଧା । ରାଜା ମୋତେ ତ୍ୟାଗ କରି ସତ୍ୟରକ୍ଷା କଲେ ଏବଂ ପ୍ରେମପଣ
 ନିମନ୍ତେ ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କଲେ ॥ ୩ ॥ ତାଙ୍କ ବଚନ ଏଡ଼ିଲେ ମନରେ ଚିନ୍ତା । ତହିଁରୁ

ସୁରଗନ ସହିତ ସଭୟ ସୁରଗକୁ । ସୋତହିଁ ଶୁଦ୍ଧ ହୋନ ଅକାକୁ ॥
 ବନତ ଉପାଉ କରତ କହୁ ନାହିଁ । ରାମ ସରନ ସବ ଗେ ମନ ମାନ୍ତି ॥୧॥
 ବହୁର ବରୁଣ ପରସପର କହୁଣ୍ଡ । ରଘୁପତି ଭଗତ ଭଗତି ବସ ଅହୁଣ୍ଡ ॥
 ସୁଧ କରି ଅବଶ୍ୟ ଦୁରବାସା । ଭେ ସୁର ସୁରପତି ନିପଟ ନିରାସା ॥୨॥
 ସନ୍ଦେ ସୁରହୁ ବହୁ କାଳ ବିଷାଦ । ନରହରି କିଏ ପ୍ରଗଟ ପ୍ରହଲଦା ॥
 ଲଗି ଲଗି କାନ କହୁଣ୍ଡ ଧନ ମାଆ । ଅବ ସୁର କାଳଭରତ କେ ହାଆ ॥୩॥
 ଆନ ଉପାଉ ନ ଦେଖିଅ ଦେବା । ମାନତ ରାମ ସୁସେବକ ସେବା ॥
 ହୁଏ ସପେମ ସୁମିରହୁ ସବ ଭରତହୁ । ନିଜ ଗୁନ ସୀଲ ରାମ ବସ କରତହୁ ॥୪॥

ପୁର-ସମୁଦ୍ରଙ୍କ ସହ ପୁରୋଶ ସଭୟେ । ତନ୍ତେ, କାର୍ଯ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହେବା ଶୁଦ୍ଧ ନିଶ୍ଚୟେ ॥
 କୌଣସି ଉପାୟ ପ୍ରତି ନାହିଁ ନିନ ହସ୍ତେ । ମନ ମନ୍ତ୍ର ଗଲେ ରାମ ଶରଣ ସମସ୍ତେ ॥୧॥
 ପରସ୍ପର ବରୁଣଣ କହୁଣ୍ଡ ଆବର । ଅହନ୍ତ ଭକ୍ତର ଭକ୍ତ-ବଶ ରଘୁବର ॥
 ଅମୃତାସ ଦୁଃଖାସାଜ ସୁଖ ଇତିହାସ । ହେଲେ ପୁର ପୁର-ମଣି ନିପଟ ନିରାଶ ॥୨॥
 ସହନ୍ତେ ବହୁତ କାଳ ବିରୂପେ ବିଷାଦ । ନରସିଂହଙ୍କୁ ପ୍ରକଟ କଲେ ପ୍ରହଲଦ ॥
 ପୁଣି ପିଟି କୁହାକୁହୁ ହୁଅନ୍ତୁ କାନରେ । ଏବେ ଦେବତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଭରତ ହାତରେ ॥୩॥
 ନ ଦଶେ ଦେବେ, କୌଣସି ଉପାୟ ଇତି । ସେବକ-ସେବାରେ ପରସ୍ପର ରଘୁବର ॥
 ଦୃଢ଼େ ସପ୍ରେମେ ସୁରଣ କର ଭରତକୁ । ନିଜ ଗୁଣଗାଳେ ବଶ କଲେ ଯେ ରାମକୁ ॥୪॥

ବଳି ଭୂମର ସଙ୍କୋଚ । ତତ୍ପ୍ରପଣ ପ୍ରଭୁ ମୋତେ ଆଜ୍ଞା ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଭୂମେ ଯାହା କରୁ କହୁବ, ସବଣ୍ଡା ମୁଁ ତାହା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା ।—ଭୂମେ ମନକୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରି ଏବଂ ସଙ୍କୋଚ ତ୍ୟାଗ କରି ଯାହା କହୁ
 କହୁବ, ମୁଁ ଆଜି ତାହା ହିଁ କରିବି ।” ସତ୍ୟପ୍ରଭାଙ୍କ ରଘୁକୁଳମଣି ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 ଏହି ବଚନ ଶୁଣି ସାରା ସମାଜ ପୁଣି ହୋଇଗଲା ॥ ୧୭୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ଦେବଗଣ ସମେତ
 ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ର ଭୟାଞ୍ଚକ ହୋଇ ଭବିଷ୍ୟତ ଲାଗିଲେ, “ଏବେ ସଫଳ ହୋଇ
 ଆଶୁସୁବା କାମ ନଷ୍ଟ ହେବାକୁ ଯାଉଛି ।” ସେତେବେଳେ ସେ ମନେ ମନେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଶରଣ ପଶିଲେ ॥ ୧ ॥ ପୁଣି ସେମାନେ ଚିରୁର କରି ପରସ୍ପର କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାକୁ
 ଲାଗିଲେ, “ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ତ ଭକ୍ତର ଭକ୍ତ-ଆନ ।” ଅମୃତାସ ଓ ଦୁଃଖାସାଙ୍କ ଘଟନା
 ମନେ ପକାଇ ଦେବତାଗଣ ଓ ଇନ୍ଦ୍ର ଏକାବେଳେକେ ନିରାଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୨ ॥
 ପ୍ରଥମେ ଦେବତାମାନେ ବହୁତ ସମୟ ଯାଏ ହୁଣ୍ଡା ସହଲେ । ସେତେବେଳେ ଭକ୍ତ
 ପ୍ରହ୍ଲାଦ ହିଁ ନୃସିଂହାବତାରରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରାଇଥିଲେ ।” ସମସ୍ତ
 ଦେବତା ଓ ଇନ୍ଦ୍ର ପରସ୍ପର କାନକୁ କାନ ଲାଗି ପୁଣି ହଲାଇ କହୁଥାନ୍ତି—ଏଥର
 ଦେବତାମାନଙ୍କ କାମ ଭରତଙ୍କ ହାତରେ ॥ ୩ ॥ “ହେ ଦେବତାମାନେ ! ଆଜି
 କୌଣସି ଉପାୟ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାମ ତାହାଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେବକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେ

ସୁନ ସୁର ମତ ସୁରଗୁର କହେଉ ଭଲ ଭୁଞ୍ଜାର ବଡ଼ ଶ୍ରୀ ।

ସକଳ ସୁମଂଗଳ ମୂଳ ଜଗ ଭରତ ଚରନ ଅନୁରାଗ ॥୨୭୫॥
 ସୀତାପତି ସେବକ ସେବକାଞ୍ଚ । କାମଧେନୁ ସପ୍ତ ସରିସ ସୁହାଞ୍ଚ ॥
 ଭରତ ଭଗତି ଭୁଞ୍ଜରେ ମନ ଆଞ୍ଚ । ତଜହୁ ସୋରୁ ବିଧି ବାତ ବନାଞ୍ଚ ॥୨୮॥
 ଦେଖୁ ଦେବପତି ଭରତ ପ୍ରଭାଞ୍ଚ । ସହଜ ସୁଭାସୁ ବିବସ ରଘୁରାଞ୍ଚ ॥
 ମନ ଥିର କରହୁ ଦେବ ଡରୁ ନାଞ୍ଚ । ଭରତହି ଜାଣି ରାମ ପରିରାଞ୍ଚ ॥୨୯॥
 ସୁନ ସୁରଗୁର ସୁର ସମତ ସୋରୁ । ଅଂତରଜାମୀ ପ୍ରଭୁହି ସକୋରୁ ॥
 ନିଜ ସିର ଶ୍ରୀ ଭରତ ଜୟ ଜାନା । କରତ କୋଟି ବିଧି ଭର ଅନୁମାନା ॥୩୦॥

ସୁରଙ୍କ ସମ୍ମତି ଶୁଣି ସୁର-ସୁରୁ କହନ୍ତି, ରୁମ୍ ସୌଭାଗ୍ୟ ।

ଜଗତେ ସକଳ ସୁମଙ୍ଗଳ-ମୂଳ ଭରତ ପଦାନୁରାଗ ॥୨୭୫॥

ସୀତା-ପତି ସେବକର ସେବା ଅନୁରକ୍ତ । ଶତ କାମଧେନୁ ସମ ସୁଖଦ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ॥
 ରୁମ୍ ମନେ ଭରତଙ୍କ ଭକ୍ତି ଯେ ଆସିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରା ପରିହର, ବିହୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭାଳିଲା ॥୨୮॥
 ଭରତ ପ୍ରଭାବ ଅବଲୋକ ସୁରପତି । ସହଜ ସ୍ବେଦ-ବିବଶ ଶ୍ରୀରାମ ଅଟନ୍ତି ॥
 ମନେ ଅସ୍ବେ ଧର ଦେବେ, ଭୟ ନ କରିଣ । ଭରତଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଛୁଆଁ ବିରୁଣଣ ॥୨୯॥
 ଶୁଣି ସୁର-ସୁରୁ ମତ ଚନ୍ଦ୍ରା ସୁରଙ୍କର । ସଙ୍କୋଚ ଲଭିଲେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ରଘୁବର ॥
 ସମସ୍ତ ଭାର ଭରତ ଆପଣା ଉପରେ । ବୁଝି ନାନା ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଅନ୍ତରେ ॥୩୦॥

ସେବା କରେ, ତାହାର ସେବାକୁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ମାନନ୍ତି । ଅତଏବ ଆପଣା ଗୁଣ ଓ ଶୀଳ ଯୋଗେ ଶ୍ରୀ ରାମଙ୍କୁ ଯେ ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ କଣ ପାରିଛନ୍ତି, ସେହି ଭରତଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଆପଣା ଆପଣା ହୃଦୟରେ ସପ୍ତେମ ସ୍ବରୂପ କର ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ତେବତା-ଗଣଙ୍କ ମତ ଶୁଣି ଦେବଗୁରୁ ବୃହସ୍ପତି କହିଲେ, “ଭଲ ବିରୁର କଲ, ରୁମ୍ ମାନଙ୍କର ଭାଗ୍ୟ ବଡ଼ ତେଜାସ୍ବାନ । ଭରତଙ୍କ ଚରଣ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ଜଗତରେ ସକଳ ଶୁଭ-ମଙ୍ଗଳର ମୂଳ କାରଣ ॥ ୨୭୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ସୀତାନାଥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସେବକ ପ୍ରତି ସେବା ଶତ ଶତ କାମଧେନୁ ସେବା ସମାନ ଫଳଦାୟକ । ରୁମ୍ ମାନଙ୍କ ମନରେ ଭରତଙ୍କ ପ୍ରତି ଭକ୍ତି ଆସି ପଡ଼ୁଛି । ତେବେ ଏବେ ଚନ୍ଦ୍ରା ପରିହାର କର । ବ୍ୟାତା ଉପାୟ ଗଢ଼ି ଦେଲେ ॥ ୨ ॥ ହେ ଦେବରାଜ ! ଭରତଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ତ ଦେଖ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସହଜ-ସ୍ବଭାବରେ ତାଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ । ହେ ଦେବଗଣ ! ଭରତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତିବିମ୍ବ — ଏହା ଜାଣି ମନକୁ ସ୍ଥିର କର । ଭୟର କାରଣ କିଛି ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଦେବଗୁରୁ ବୃହସ୍ପତି ଓ ଦେବଗଣଙ୍କ ମତ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରାର ବିଷୟ ଶୁଣି ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ସଙ୍କୋଚ ହେଲା । ସେ ଭରତଙ୍କ କଥା ମାନିବେ କିମ୍ବା ଦେବତାଗଣଙ୍କ କଥା ମାନିବେ, ଏହୁ ଦ୍ବଦ୍ବରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ଏଣେ ଭରତ ସମସ୍ତ ଭାର ଆପଣା ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖି ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିବେ କି ନ କହିବେ, ସେ

କରି ବିଚାର ମନ ପାଶୀ ଠାକା । ରାମ ରଜାସୁସ ଆପନ ମାକା ॥
ନିଜ ପତ୍ନୀ ତଳ ଗଣେଇ ପତ୍ନୀ ମୋର । ଗୋଟିଏ ସନେହ ଗାନ୍ଧୀ ନହିଁ ଥୋର ॥୩॥
ଗାନ୍ଧୀ ଅନୁଗ୍ରହ ଅମିତ ଅତି ସବ ବଧୁ ସୀତାଦାସ ।

କରି ପ୍ରମାଣ ବୋଲେ ଭରତ ଜୋର ଜଳଜ ଜୁଗ ହାଥ ॥୨୭୭॥
କହୋଁ କହାଣ୍ଡୋଁ ଅବ ସ୍ବାମୀ । କୃପା ଅବୁଦ୍ଧି ଅବତରମୀ ॥
ଗୁରୁ ପ୍ରସନ୍ନ ସାହିବ ଅନୁକୁଳ । ମିତ୍ରୀ ମଲ୍ଲନ ମନ କଲପିତ ସୁଲ ॥୧॥
ଅପତ୍ନୀ ଡରେଇଁ ନ ସୋଚ ସମୁଲେ । ରବିନ୍ଦ୍ର ନ ଦୋଷ ଦେବ ଦିବେ ଭୁଲେ ॥
ମୋର ଅଭାବ ମାତ୍ର କୁଟିଲାଇ । ବଧୁ ଗତି ବିଷମ କାଳ କଠିନାଇ ॥୨॥
ପାଉଁ ବେପି ସବ ମିଳି ମୋହ ବାଲ । ପ୍ରତିପାଳ ପନ ଆପନ ପାଲ ॥
ସୁଦ ନଇ ଶୁଭ ନ ଶୁଭର ହୋଇ । ଲୋକହୁଁ ବେଦ ବିଦିତା ନହିଁ ଗୋଇ ॥୩॥

ମନ ମଧ୍ୟ ବିଚାରଣ କଲେ ଏ ଠିକଣା । ରାମଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ୍ତେ କଲ୍ୟାଣ ଆପଣା ॥
ନିଜ ପଣ ପରିହର ମୋ ପଣ ରଖିଲେ । ସ୍ବେଦ ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରଭୁ ଅଳ୍ପ ନ କରିଲେ ॥୪॥
କଲେ ସୀତାପତି ଅନୁଗ୍ରହ ଅତି ଅସୀମ ସବୁ ପକାର ।

ଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ-କମଳ ଭରତ ଶ୍ରୀକଳେ କରି କୁହାର ॥୨୭୮॥
କି କହବ, କୁହାଇବ ଏବେ ଆଉ, ସ୍ବାମୀ । ଅନୁକମ୍ପା-ଅନୁକମ୍ପା ହୁଅ - ଅନୁକମ୍ପା ॥
ଗୁରୁ ପ୍ରସନ୍ନ ଆବର ସ୍ବାମୀ ଅନୁକୁଳ । ଗୁଟିଲ ମଲ୍ଲନ ମନ କଲପିତ ସୁଲ ॥୧॥
ନିଜ ତରେ ତରୁଥିଲି ଚନ୍ଦ୍ରା ଅକାରଣ । ଦିବ ଭ୍ରମେ ନାହିଁ ଦେବ ! ରବିର ଦୃଷଣ ॥
ମୋର ଅଭାବ କୁଟିଲାଇ ଜନନୀ କୁମତି । କଠିନ କାଳ, ବିଷମ ବ୍ୟାଧାର ଗତି ॥୨॥
ପଣ କରି ମିଳି ମୋତେ ସମସ୍ତେ ମାରିଲେ । ପ୍ରତିପାଳ ଆପଣା ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଲିଲେ ॥
ଏ କହୁ ନ୍ୟାୟ ଶୁଭ ନାଥଙ୍କ ନୁହଇ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଲୋକ ବେଦରେ ବିଦିତ ଅଟଇ ॥୩॥

ବିଷୟରେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର କଲ୍ପନା-କଲ୍ପନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୩ ॥
ସବୁ ଆଜ୍ଞା ବିଚାର କରି ପରିଶେଷରେ ସେ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପସନ୍ନ ହେଲେ ଯେ,
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଜ୍ଞା-ପାଳନରେ ହିଁ ତାଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ନିହତ । ସେ ବିଚାରରେ, “ଶ୍ରୀରାମ
ନିଜ ପଣ ଛାଡ଼ି ମୋ ପଣ ରକ୍ଷା କଲେ । ଏହା ତାଙ୍କର କହୁ କମ୍ କୃପା ଓ ସ୍ବେଦ
ନୁହେଁ ॥ ୪ ॥ କୋହାଁ :—ଶ୍ରୀ ଜାନକୀଦାସ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ମୋତେ ଅସାର ଅନୁଗ୍ରହ
ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି ।” ତଦନନ୍ତର ଭରତ କର-କମଳ-ପ୍ରସନ୍ନ ଯୋଗ ପ୍ରଣାମପୂର୍ବକ
କହିଲେ— ॥ ୨୭୭ ॥ କୋହାଁ :—“ହେ ସ୍ବାମୀ ! ହେ କୃପାସାଗର ! ହେ ଅନୁକମ୍ପା !
ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଅଧିକ ଆଉ କ’ଣ କହବ, କୁହାଇବ ବା କ’ଣ ? ଗୁରୁ ମହାରାଜଙ୍କୁ
ପ୍ରସନ୍ନ ଓ ସ୍ବାମୀଙ୍କୁ ଅନୁକୁଳ ଜାଣି ମୋ ମଲ୍ଲନ ମନର କଲ୍ପିତ ପୀଡ଼ା ମେଣ୍ଟିଗଲା ॥୧॥
ମୁଁ ମିଥ୍ୟା ଭୟରେ ଭୀତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି । ମୋ ଚନ୍ଦ୍ରାର କୌଣସି ଦାୟିତ୍ବ ନାହିଁ ।
ହେ ଦେବ ! ଦିବ ଭ୍ରମ ହେବାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର କୌଣସି ଦାୟିତ୍ବ ନାହିଁ । ମୋର

ଜଗୁ ଅନଭଲ ଭଲ ଏକୁ ଗୋସାଈ । କହିଅ ହୋଇ ଭଲ କାୟୁ ଭଲ ।
 ଦେଉ ଦେବତରୁ ସରିସ ସୁଭାଉ । ସନମୁଖ ବିମୁଖ ନ କାହୁଁ କାଉଁ ॥୧॥
 ଜାଇ ନିକଟ ପହିରୁନି ତରୁ ଗୁହଁ ସମନି ସବ ସୋତ ।
 ମାଗତ ଅଭିମତ ପାଞ୍ଚୁ ଜଗ ରାଉ ରଂକୁ ଭଲ ପୋତ ॥୨୭୩॥
 ଲଖି ସବ ବିଧି ଗୁର ସ୍ବାମି ସନେହୁ । ମିଟେଉ ଗ୍ରେଷ୍ମ ନହିଁ ମନ ସଦେହୁ ॥
 ଅବ କରୁନାକର ଶାଳିଅ ସୋଇ । ଜନ ହିତ ପ୍ରଭୁ ଚିତ ଗ୍ରେଷ୍ମ ନ ହୋଇ ॥୧॥
 ଜୋ ସେବକୁ ସାହିବହି ସଂକୋଟୀ । ନିଜ ହିତ ତହଇ ତାପୁମତ ପୋଟୀ ॥
 ସେବକ ହିତ ସାହିବ ସେବକାଈ । କରଇ ସକଲ ସୁଖ ଲୋଭ ବିହାଈ ॥୨॥

ଅଭଲ ଜଗତେ ଭଲ ଆପଣ କେବଳ । କହନ୍ତୁ, କାହାର ଭଲେ ହୋଇବ କୁଶଳ ॥
 ଦେବ ! ଦେବ-ତରୁ ରୁଲ ରୁହର ସଭାବ । କାହା ପ୍ରତିନାହିଁ କେବେ ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର ଭାବ ॥୩॥
 ଶ୍ରଦ୍ଧା ଶ ବିଷେ ଯାଆନ୍ତେ ନିକଟେ ଗୁପ୍ତା ସବୁ ଚନ୍ଦ୍ରା ହରେ ।

ରାଜା ରଜା ଭଲ ମନ୍ଦ, ଅଭିମତ ଫଳ ମାଗି ଲଭ କରେ ॥୨୭୩॥
 ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଜାଣି ଗୁର ସ୍ବାମୀ ସ୍ବେହ । ନ ରହୁଲ ଶୋଭ ମନୁ ରୁଚିଲ ସଦେହ ॥
 ଏବେ କୃପାକ୍ତ, କରନ୍ତୁ ତେମନ୍ତ ଯତନ । ମୋ ଲାଗି ବ୍ୟସ୍ତ ନ ହେଉ ନେତ୍ରେ ପ୍ରଭୁମନ ॥୧॥
 ଯେଉଁ ସେବକ ସ୍ବାମୀକୁ ସଙ୍କୋଚ ଦେଇଣ । ନିଜ ହିତ ଇଚ୍ଛା କରେ ତାର ମତି ସ୍ଥନ ॥
 ସ୍ବାମୀଙ୍କ ସେବାରେ ଅଟେ ସେବକର ହିତ । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସୁଖ ଲୋଭ ବିବର୍ଜିତ ॥୨॥

ହୁଷ୍ୟ, ମାତାଙ୍କ କୁଟିଳତା, ବିଧାତାଙ୍କର କୁଟିଳ ଗତି ଓ କାଳର କଠିନତା—
 ଏ ସବୁ ମିଶି ଅସନ ଜମେଇ ମୋତେ ନଷ୍ଟ କରି ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଶରଣାଗତର
 ରକ୍ଷକ ଆପଣ । ଆପଣ ନିଜ ପଣ ରକ୍ଷା କରି ମୋତେ ରକ୍ଷା କରି ନେଇଛନ୍ତି । ଏହା
 ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କିଛି ନୁଆ ଗତି ନୁହେଁ । ଏହା ଲୋକ ଓ ବେଦରେ ପ୍ରକାଶିତ, ଗୁପ୍ତ
 ହୋଇ ରହିନାହିଁ ॥ ୧-୩ ॥ ସମସ୍ତ ସମ୍ଭାର ମନ୍ଦ ବା ପ୍ରତିକୂଳ ହେଉ ପଛକେ, ମାତ୍ର
 ହେ ସ୍ବାମୀ ! ଏକା ଆପଣ ଭଲ ବା ଅନୁକୂଳ ହେଲେ, କୁହନ୍ତୁ, ଅନ୍ୟ କାହାରି ହିତ-
 ସାଧନ ଦ୍ବାରା ବ୍ୟକ୍ତିର ହିତ ହୋଇ ପାରିବ ? (ସେଥିର ବା ଆବଶ୍ୟକତା ଆଉ
 କାହିଁକି ପଚାବ ?) ହେ ଦେବ ! ଆପଣଙ୍କ ସ୍ବଭବ କଲ୍ପବୃକ୍ଷର ସ୍ବଭବ ପଣ । ତାହା
 କେବେ ହେଲେ କାହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ (ଅନୁକୂଳ) ବା ବିପ୍ରଣ (ପ୍ରତିକୂଳ) ନୁହେଁ ॥ ୪ ॥
 ତୋହା —ସେହି କଲ୍ପବୃକ୍ଷକୁ ଚିହ୍ନି ଯେ ତାହାର ପାଖକୁ ଯାଏ, ତାହାର ଗୁପ୍ତା ହିଁ
 ସମସ୍ତ ଚିନ୍ତାକୁ ନାଶ କରିଦିଏ । ରାଜା, ରଜା, ଭଲ ଓ ମନ୍ଦ; ସମସ୍ତେ ତାହାକୁ ମାଗିବା
 ମାତ୍ରେ ହିଁ ଅଭିଳାଷିତ ବସ୍ତୁ ଲଭ କରନ୍ତି ॥ ୨୭୭ ॥ ତୌପାତ୍ତ —ପ୍ରଭୁ ଓ ସ୍ବାମୀଙ୍କ
 ସବୁ ପ୍ରକାର ସ୍ବେହ ଦେଖି ମୋର ଶୋଭ ମେଣ୍ଟି ଯାଇଛି । ମନରେ କିଛି ହେଲେ
 ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ହେ ବସ୍ତୁର ଆକର ! ଏବେ ସେଇଆ କରନ୍ତୁ, ଯାହା ଦ୍ବାରା ନାସ
 ବିଷୟରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଶୋଭ ନ ରହିବ ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ ସେବକ

ସ୍ଵାରଥ ନାଥ ପିରେଁ ସବଣ୍ଡ କା । କିଏ ରଜାଇ କୋଟି ବଧୂ ମାଳା ॥
 ସୁହୃ ସ୍ଵାରଥ ପରମାରଥ ସାରୁ । ସକଳ ସୁକୁଚ ଫଳ ସୁଗତି ସିଂଗାରୁ ॥୩॥
 ଦେବ ଏକ ବିନୟା ସୁନି ମୋରା । ଉଚିତ ହୋଇ ତସବରବ ବହୋରା ॥
 ଭଲକ ସମାଜୁ ସାଜି ସବୁ ଆନା । କରଥ ସୁପଲ ପ୍ରଭୁ ଜ୍ୟୋ ମନୁ ମାନା ॥୪॥

ସାମୁଜ ପଠଇଅ ମୋହି ବନ ଶାଳିଅ ସବହି ସନାଥ ।

ନଚରୁ ଫେରଅହିଁ ବଧୂ ଦୋଉ ନାଥ ଚଲେଁ ମେଁ ସାଥ ॥୨୭୮॥
 ନଚରୁ ଜାହିଁ ବନ ଶାଳିଉଁ ଭାରି । ବହୁରଥ ସୀସୁ ସହଚ ରଘୁରାଜ ॥
 ଜେହିଁ ବଧୂ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସନ୍ନ ମନ ହୋଇ । କରୁନାସାଗର ଶାଳିଅ ସୋଇ ॥୧॥
 ଦେବି ସାହୁ ସବୁ ମୋହି ଅଭାରୁ । ମୋରେ ମାତ ନ ଧରମ ବିରୁରୁ ॥
 କହୁଉଁ ବଚନ ସବ ସ୍ଵାରଥ ହେରୁ । ରହତ ନ ଆରତ କେଁ ଚିତ ଚେରୁ ॥୨॥

ସ୍ଵାର୍ଥ ସମସ୍ତଙ୍କ ନ୍ୟସ୍ତ ନାଥ, ବାହୁଡ଼ଲେ । ସବ ପ୍ରକାରେ ଉତ୍ତମ ଆଦେଶ ପାଳିଲେ ॥
 ଏହାହିଁ କେବଳ ସ୍ଵାର୍ଥ ପରମାର୍ଥ ସାର । ସକଳ ସୁକୁଚ ଫଳ ସୁଗତି ଶୃଙ୍ଗାର ॥୩॥
 ଶୁଣ ଦେବ-ଦେବ ! ଏକ ବିନତି ମୋହର । ଉଚିତ ମଣିଲେ ତାହା କରବେ ଆବର ॥
 ଅଭିଷେକ ସାଜ ସାଜ ଅଣିଛୁ ସକଳ । ମନ ଯେବେ ମାନେ ପ୍ରଭୁ କରନ୍ତୁ ସୁଫଳ ॥୪॥
 ଭ୍ରାତା ସହ ମୋତେ ପଠାଇ ବନସ୍ତେ ପୁର ସନାଥ କରନ୍ତୁ ।

କିମ୍ବା ବେନିଭାଇ ନାଥ ଲେଉଟାଇ ମୋତେ ସଙ୍ଗରେ ନିଅନ୍ତୁ ॥୨୭୯॥

କିମ୍ବା ଭଲ ଭାଇ ମିଳି ଯିବୁ ବିପିନକୁ । ବାହୁଡ଼ନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ ସୀତା ସହଚ ପୁରକୁ ॥
 ଯେ ଭାବେ ନାଥଙ୍କ ମନ ହୋଇବ ପ୍ରସନ୍ନ । କରୁଣା-ସାଗର କର ତେମନ୍ତ ଯଜନ ॥୧॥
 ଦେବ ! ମୋ ଉପରେ ସାର ରଖିଦେଲ ଭାର । ମୋର କରୁ ନାହିଁ ମତିଧରମ ବିରୁର ॥
 ସ୍ଵାର୍ଥ ଅଭିପ୍ରାୟେ ସବୁ ବଚନ କହଇ । ଆରତ ଚିତ ମଧ୍ୟରେ ତେଜା ନ ରହଇ ॥୨॥

ସୁମାଳୁ ହକୋତରେ ପକାଇ ଆପଣାର ଭଲ, ଗୁହେଁ, ତାହାର ବୁଦ୍ଧି ନୀତି ।
 ସେବକର ହୃତ ତ ଏଇଥିରେ ଯେ, ସେ ସମସ୍ତ ସୁଖ ଓ ଲେଉକୁ ଛାଡ଼ି ସାମାଜିର ସେବା
 ମାତ ଜଗିବ । २ ॥ ହେ ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ ଫେରବାରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସ୍ଵାର୍ଥ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ
 ଆଜ୍ଞା-ପାଳନରେ କୋଟି କୋଟି ପ୍ରକାର କଲ୍ୟାଣ । ଏହି ହେଉଛି ସ୍ଵାର୍ଥ ଓ ପରମାର୍ଥର
 ନିର୍ଯ୍ୟାସ, ସମସ୍ତ ପୁଣ୍ୟର ଫଳ ଏବଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୁଭ ଫଳର ଶୃଙ୍ଗାର ॥ ୩ ॥ ହେ ଦେବ !
 ଆପଣ ମୋର ଗୋଟିଏ ମାତ ବିନତି ଶୁଣନ୍ତୁ—ଯେପରି ଉଚିତ ମନେ କରନ୍ତୁ,
 ତାହାହିଁ କରନ୍ତୁ । ଶୁଣାଭିଷେକର ସମସ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ ସଜା ହୋଇ ଏଠାକୁ ଅଣାଯାଇଛି ।
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମନ ମାନିଲେ, ସେ ସବୁକୁ ଉପଯୋଗ କରି କୃତକୃତ୍ୟ କରନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥
 କୋହା ।—ସାନ ଭଲ ଶହସ୍ର ସହଚ ମୋତେ ବନକୁ ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଅଯୋଧ୍ୟା
 ଫେରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସନାଥ କରନ୍ତୁ । ନୋହୁଲେ ହେ ନାଥ ! ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ
 ହେଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ, ହରି ଭାଇଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ

ଉତ୍ତର ଦେଇ ମୁନି ସ୍ଵାମି ରଜାଇ । ସୋ ସେବକୁ ଲଖି ଲଜ ଲଜାଇ ॥
 ଅସ ମେଁ ଅବଗୁନ ଉଦୟ ଅଗାଧୁ । ସ୍ଵାମି ସନେହ ସରସତ ସାଧୁ ॥୩॥
 ଅବ କୃପାଲ ମୋହି ସୋ ମତ ଶ୍ରୀ । ସକୁଚ ସ୍ଵାମି ମନ ଜାଇଁ ନ ପାଡ଼ି ॥
 ପ୍ରଭୁ ପଦ ସପଥ କହଇଁ ସତ ଭାଉଁ । ଜଗ ମଂଗଲ ହିତ ଏକ ଉପାଉଁ ॥୩॥

ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସନ୍ନ ମନ ସକୁଚ ତଳି ଜୋ ଜେହି ଆୟୁସୁ ଦେବ ।

ସୋ ସିର ଧରି ଧରି କରିହି ସବୁ ମିଟିହି ଅନଟ ଅବରେବ ॥୨୭୯॥

ଭରତ ବଚନ ସୁରି ସୁନି ସୁର ହରଷେ । ସାଧୁ ସରସ ସୁମନ ସୁର ବରଷେ ॥
 ଅସମଂଜସ ବସ ଅର୍ଥୁଧ ନେବାସୀ । ପ୍ରମୁଦିତ ମନ ତାପସ ବନବାସୀ ॥୧॥

ଉତ୍ତର ଯେ ଦିଏ ସ୍ଵାମୀ ଆଜ୍ଞା ଶୁଣିକରି । ଲଜ୍ୟା ଲଜ୍ୟା ଲଭେ ଦେଖି ସେବକ ସେପରି ॥
 ଏମନ୍ତ ପୁଁ ଅବଗୁଣ ଉଦୟ ଅଥଳ । ସ୍ଵାମୀ ସ୍ନେହ ପ୍ରଣୟନ୍ତୁ କହୁ ସାଧୁ ଭଲ ॥୩॥
 ଏବେ କୃପାଳୁ, ପୁଁ ପୁଣି ହୋଇବି ତହିଁରେ । ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ମନେ ସଜ୍ଞୋତ ନୋହିବ ଯହିଁରେ ॥
 ସଭାବେ କହେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣର ରାଣ । ଗୋଟିଏ ଉପାୟେ ହେବ ଜଗତ କଲାଣ ॥୪॥

ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସନ୍ନ ଲଜ୍ୟା ତେଜ ଦେବେ ଯାହାକୁ ଯେଉଁ ଆଦେଶ ॥

ସେ ଶିରେ ଘେନିଣ କରବ ସକଳ, ଯିବ ଏ ଅଭୁଆ କୁଣ୍ଠ ॥୨୮୧॥

ଭରତଙ୍କ ଶୁଣି ବାଣୀ ଶୁଣି ସହରଷେ । ‘ସାଧୁ’ ‘ସାଧୁ’ କହୁ ପୁଷ୍ପ ସିଂହଲେ ହିଁଦଶେ ॥
 ଦ୍ଵିବିଧାବଶହୋଇଲେ ଅଯୋଧ୍ୟା ନିବାସୀ । ପ୍ରମୋଦ ମନ ତାପସ ପୁନି ବନବାସୀ ॥୧॥

ଚଳିବ ॥ ୨୮୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଅଥବା ଆମେ ତିନି ଭାଇ ବନକୁ ଚଳିଯାଇଁ ଏବଂ
 ହେ ରଘୁନାଥ ! ଆପଣ ସ୍ଵାତୀକ୍ଷ ସହୃଦ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରି ଯାଆନ୍ତୁ । ହେ ଦୟାସାଗର !
 ଯେଉଁପରି ଭାବରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମନ ପ୍ରସନ୍ନ ହେବ, ସେଇଆଁ କରନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ହେ ଦେବ !
 ଆପଣ ସମସ୍ତ ଉତ୍ତର ଦାୟିତ୍ଵ ମୋ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରିଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ମୋଠାରେ
 ତ ମାତ୍ର କମ୍ପା ଧର୍ମର ବିଚାର ନାହିଁ । ମୁଁ ତ ନିଜ ସ୍ଵର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମସ୍ତ କଥା କହୁଅଛି ।
 ଆଉଁ ମନୁଷ୍ୟର ଚିତ୍ତରେ ତେଜା (ବିଦେବ) ନ ଥାଏ ॥ ୨ ॥ ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶୁଣି
 ଯେ ଉତ୍ତର ଦିଏ, ଏଭଳି ସେବକକୁ ଦେଖି ଲଜ୍ଜା ପ୍ରକା ଲଜ୍ଜିତ ହୁଏ । ମୁଁ ସମସ୍ତ
 ଅବଗୁଣର ଅଗାଧ ସମୁଦ୍ର । ତଥପି ହେ ସ୍ଵାମୀ ! ସ୍ନେହବଶତଃ ମୋତେ ‘ସାଧୁ’ କହି
 ଆପଣ ମୋତେ ପ୍ରଣାମ କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ହେ କୃପାଳୁ ! ଯେଉଁଥିରେ ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ମନ
 ସକୋଚପ୍ରସନ୍ନ ନ ହେବ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି କଥା ମୋତେ ମଧ୍ୟ ରୁଚିକର । ପ୍ରଭୁଙ୍କ
 ଚରଣର ଶପଥ ଧରି ମୁଁ ସତ୍ୟ କହୁଛି, ଜଗତର କଲାଣ ଦମନ୍ତେ ଏହି ହେଉଛି ଏକମାତ୍ର
 ଉପାୟ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ସକୋଚ ତ୍ୟାଗ କରି ପ୍ରଭୁ ଯାହାକୁ
 ଯେଉଁ ଆଜ୍ଞା ଦେବେ, ତାହାକୁ ସେ ଶିରୋଧାରୀ କରି ପାଳନ କରିବେ ଏବଂ ତଦ୍‌ଭାବ
 ସମସ୍ତ ଉପଦେବ ଓ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇଯିବ ।” ॥ ୨୮୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ଭରତଙ୍କ ପବିତ୍ର ବଚନ ଶୁଣି ଦେବତାମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ ‘ସାଧୁ ସାଧୁ’

ତୁମହିଁ ରହେ ରଘୁନାଥ ସଙ୍କୋଚୀ । ପ୍ରଭୁ ଗତି ଦେଖି ସଭା ସବ ସୋଚୀ ॥
 ଜନକ ଦୁଇ ତେହୁ ଅବସର ଆଏ । ମୁନି ବସିଷ୍ଠ ସୁନି ବେଶି ବୋଲିଏ ॥୨॥
 କର ପ୍ରଣାମ ଚିତ୍ତ ରାମୁ ନିହାରେ । ବେଷୁ ଦେଖି ଭବନପଟ ଦୁଖାରେ ॥
 ଦୁଇକୁ ମୁନିବର ବୁଝି ବାତା । କହନ୍ତୁ ବିଦେହ ଭୂପ କୁସଲତା ॥୩॥
 ସୁନି ସକୁସୁଲ ନାଲ ମହି ମାଆ । ବୋଲେ ଚର ବର ଜୋରେ ହାଥୀ ॥
 ବୁଝିବ ରାଜର ସାଦର ସାଜି । କୁସଲ ହେବୁ ସୋ ଭୟଭ ଗୋସାଇଁ ॥୪॥
 ନାହିଁ ତ କୋସଲନାଥ କେଁ ସାଥ କୁସଲ ଗର ନାଥ ।

ମିଥୁନ ଅର୍ଜୁନ ବିସେଷ ତେଁ ଜଗୁ ସବ ଭୟଭ ଆନାଥ ॥୨୭୦॥
 କୋସଲପତି ଗତି ସୁନି ଜନକୌର । ଭେ ସବ ଲୋକ ସୋକ ବସ ବୌର ॥
 ଜେହିଁ ଦେଖେ ତେହୁ ସମୟ ବିଦେହୁ । ନାମୁ ସତ୍ୟ ଅସ ଲଗ ନ କେହୁ ॥୨୧॥

ମଉନ ରହଲେ ସଙ୍କୋଚଣ ରଘୁପତି । ଚନ୍ଦ୍ରନ୍ତ ସଭ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଦେଖି ପ୍ରଭୁଗତି ॥
 ସେ ସମୟେ ଜନକଙ୍କ ଦୁଇ ପ୍ରବେଶିଲେ । ଶୁଣି ସହର ବଶିଷ୍ଠ ମୁନି ଡକାଇଲେ ॥୨॥
 ପ୍ରଣାମ କରି ସେମାନେ ରାମକୁ ନିରେଖି । ହୋଇଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହାତୀ ପ୍ରଭୁବେଶ ଦେଖି ॥
 ଦୁଇକୁ ମୁନିନାୟକ ପଚାରିଲେ କଥା । କହୁ ବିଦେହ ନୃପଙ୍କ କୁଶଳ ବାରତା ॥୩॥
 ଶୁଣି ସଙ୍କୋଚ ଲଭିଣ ଯୋଡ଼ି ପୁରୁବର । ବୋଲିଲେ ନରମସ୍ତକେ ତହିଁ ଗୁରବର ॥
 ସାଦରେ ଗୋସାଇଁ, ପରାଜିତ ଯେ ଆପଣ । ଏହୁ ମାତ ହେଲା ସ୍ତମ୍ଭ, କୁଶଳ କାରଣ ॥୪॥

ନାହିଁ ତ କୁଶଳ ବୋଶଲପାଳଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗୁଲିଗଲ, ନାଥ ।

ଅଯୋଧ୍ୟା ମିଥୁନା ବିଶେଷେ, ଏମିତି ସାରା ଜଗତ ଅନାଥ ॥୨୭୦॥

ଜନକ ନରବବାସୀ କୋଶଲେଶ ଗତି । ଶୁଣି ହୋଇଲେ ବାବୁଲ ଶୋକବଶ ଅତି ॥
 ସେ ସମୟେ ବିଦେହକୁ ଯେ ଅବଲୋକନ । ସେ ନାମ କାହାକୁ ସତ୍ୟ ପ୍ରଗତି ନୋହୁନ ॥୨॥

କହୁ ପ୍ରଣାଥ - ପୁରୀ ପୁଷ୍ପହସ୍ତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀମାନେ
 ଦୁଃଖରେ ପଡ଼ିଗଲେ—ଦେଖିବା, ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ଏବେ କ'ଣ କହୁଅଛନ୍ତି । ତପସୀ ଓ
 ବନବାସୀ ଲୋକମାନେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବନରେ ରହିବା ଆଶାରେ ମନେ ମନେ ପରମ
 ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କଲେ ॥ ୧ ॥ କିନ୍ତୁ ସଙ୍କୋଚଶୀଳ ରଘୁନାଥ ଜୀବନ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ।
 ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଏପରି ଜୀବନତା ଦେଖି ସାରା ସଭା ଚିନ୍ତାରେ ମଗ୍ନ ରହିଗଲା । ସେହି ସମୟରେ
 ଜନକଙ୍କ ଦୁଇ ଆସିଲେ । ମୁନି ବଶିଷ୍ଠ ସେମାନଙ୍କୁ ଭୁବନ୍ତ ଡକାଇ ନେଲେ ॥ ୨ ॥
 ସେମାନେ ଆସି ପ୍ରଣାମ କଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ । ତାଙ୍କର ମୁନିବେଶ
 ଦେଖି ସେମାନେ ବଡ଼ ହାତୀତ ହେଲେ । ମୁନିବର ବଶିଷ୍ଠ ଦୁଇକୁ ପଚାରିଲେ—
 “ରାଜା ଜନକଙ୍କ କୁଶଳ ସମାଧାର କହ ।” ॥ ୩ ॥ ମୁନିଙ୍କର କୁଶଳପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ଶ୍ରେଷ୍ଠ
 ଦୁଇମାନେ ସଙ୍କୋଚ ପୃଷ୍ଠା ଉପରେ ମୁଣ୍ଡ ଚୁଆଁଇ ପ୍ରଣାମ କଲେ ଏବଂ ହାତ
 ଯୋଡ଼ି କହିଲେ, “ହେ ସ୍ତମ୍ଭ ! ଆଜିର ସହକାରେ ଆପଣ ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ,

ରାଜି କୁରୁଲି ସୁନତ ନରପାଲହି । ସୁହନ କହୁ ଜୟ ମନ ବିନୁ ବ୍ୟାଲହି ॥
 ଭରତ ରାଜ ରଘୁବର ବନବାସୁ । ଶ୍ରୀ ମିଥୁଲେସହି ହୃଦୟୁ ହରାସୁ ॥୨॥
 ନୃପ ବୁଝେ ରୂପ ସତବ ସମାଜୁ । କହନ୍ତୁ ବିରୁର ଉଚିତ କା ଆଜୁ ॥
 ସମୁଦ୍ଧି ଅର୍ଥୁଧ ଅସମଞ୍ଜସ ଦୋଉ । ଚଳିଅ କରନ୍ତିଅ ନ କହ କହୁ କୋଉ ॥୩॥
 ନୃପହିଁ ଧୀର ଧର ହୃଦୟୁ ବିରୁଷ । ପଠଏ ଅର୍ଥୁଧ ଚରୁର ଚର ଗୁରୁ ॥
 ବୁଝି ଭରତ ସତ ଶ୍ରୀ କୁରୁଭ । ଆସନ୍ତୁ ବେଗି ନ ହୋଇ ଲଖାଉ ॥୪॥
 ଗଏ ଅର୍ଥୁଧ ଚର ଭରତ ଗତି ବୁଝି ଦେଖି କରନ୍ତୁ ॥
 ଚଳେ ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟହି ଭରତୁ ଗୁର ଚଳେ ତେରହୁତ ॥୨୭୧॥

ରାଣୀଙ୍କ ହୃଦ କ୍ରନ୍ତ ଶୁଣନ୍ତେ ଭୃପାଳ । ହେଲେ ହୃଦହୃଦି ଯଥା ମଣି ବିନୁ ବ୍ୟାଲ ॥
 ଭରତ ରାଜକୁ ପ୍ରଣି ରାମ ବନବାସ । ଶୁଣି ମିଥୁଲେଶ ହୃଦେ ବିଶାଦ ବିଶେଷ ॥୧॥
 ପରୁରଲେ ତାଙ୍କ ରୂପ ସତବ ସମାଜ । କହନ୍ତୁ ବିରୁର ସବେ ଉଚିତ କି ଆଜ ॥
 ଉଭୟ ପ୍ରକାରେ ରୁହି ଅସଞ୍ଜତ ଅତି । ଅଯୋଧ୍ୟା ଯିବା ନ ଯିବା କେହୁ ନ କହନ୍ତି ॥୨॥
 ନୃପତି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିଣ ହୃଦୟେ ବିରୁର । ପଠାଇଲେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ପଞ୍ଚ ଗୁର ଗୁର ॥
 ସୁଭବ କୁରୁବ ହୃଦେ ରୁହି ଭରତର । ଭେଦ କହୁ ନ ଜଣାଇ ବାହୁଡ଼ ସହର ॥୩॥
 ଅଯୋଧ୍ୟା ଯାଇଣ ଭରତଙ୍କ କର୍ମ ଦେଖି ଗତି ରୁହି ଦୂତେ ।
 ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ଯାଆ କରନ୍ତେ ଭରତ, ଚଳିଲେ ଗୁର ହିଁହୁତେ ॥୨୭୨॥

ତାହାହିଁ, ହେ ଗୋସାଇଁ । କୁଶଳର କାରଣ ହେଲା ॥ ୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ନାହିଁ ତ,
 ହେ ନାଥ ! କୁଶଳମଜାଳ ତ ସବୁ କୋଶଳନାଥ ଦଶରଥଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଗୁଲିଯାଇଛି । ତାଙ୍କ
 ଗୁଲିଯିବା ପରେ ଏମିତି ସାରା ଜଗତ ତ ଅନାଥ ହୋଇଗଲା, କିନ୍ତୁ ମିଥୁଳା ଓ ଅଯୋଧ୍ୟା
 ବିଶେଷ ଭାବରେ ଅନାଥ ହୋଇପଡ଼ିଛି ॥ ୨୭୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଅଯୋଧ୍ୟାନାଥ
 ଦଶରଥଙ୍କ ମରଣ ଶୁଣି ଜନକପୁରବାସୀ ସମସ୍ତ ଲୋକ ଶୋକରେ ପାଗଳ ହୋଇଗଲେ ।
 ସେତେବେଳେ ଯେଉଁମାନେ ବିଦେହକୁ ଶୋକଜମଗ୍ନ ଦେଖିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ
 କାହାରିକୁ ସେମାନଙ୍କର ବିଦେହ ନାମ ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ବୋଧ ହେଲାନାହିଁ । କାରଣ,
 ବିଦେହ (ଦେହାଭିମାନ-ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି) ପକ୍ଷରେ ଶୋକ କିପରି ସମ୍ଭବ ? ॥ ୧ ॥
 ରାଣୀଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରାନ୍ତ ବିଷୟ ଶୁଣି ରାଜା ଜନକଙ୍କୁ ମଣିଷାନୁ ସର୍ପକୁ କହୁ ବୁଦ୍ଧି ନ ଡରିଲା
 ପରି ବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଣି ଭରତଙ୍କ ରାଜ୍ୟଭାର ଓ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବନବାସ
 ଶୁଣି ମିଥୁଲେଶ୍ୱର ଜନକଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ହୁଣ ହେଲା ॥ ୨ ॥ ରାଜା ବିଦ୍ୱାନ ଓ
 ମହିମାମୟ ପରୁରଲେ, ‘ବିରୁର କର କୁହନ୍ତୁ, ଏହି ସମୟରେ କ’ଣ କରିବା
 ଉଚିତ ?’ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଦଶା ରୁହି ଏବଂ ଉଭୟ ଆତ୍ମ ଅତ୍ମା ଜାଣି ‘ଚଳିବା’ କି
 ‘ରହିବା’, କେହୁ କିଛି କହୁଲେ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ସେତେବେଳେ କେହୁ କୌଣସି ମତ
 ଦେଲେ ନାହିଁ, ରାଜା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରିଣ କରି ଗୁର ଜଣ ପ୍ରପ୍ରଚରକୁ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ପଠାଇଲେ ।

ଦୁଇଜଣ ଆଇ ଭରତ କଲ କରମା । ଜନକ ସମାଜ ଜଥାମତି ବରମା ॥
 ସୁନି ଗୁରୁ ପରିଜନ ସବିବ ମହାପତି । ଭେ ସବ ସୋତ ସନେହିଁ ବିକଲ ଅତି ॥୧॥
 ଧରି ଧୀରକୁ କରି ଭରତ ବଢ଼ାଇ । ଲିପ ସୁଭଟ ସାହସ ବୋଲାଇ ॥
 ଘର ପୁର ଦେସ ଶାନ୍ତି ରଖଣ୍ଡରେ । ହସ୍ତ ଗୟ ରଥ ବହୁ ଜାନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ॥୨॥
 ଦୁଃଶାସ ସାଧୁ ତଲେ ତତକାଲ । କିଏ ବିଶ୍ରାମ ନ ମଗ ମହିପାଲ ॥
 ଶୋରଣି ଆକୁ ନଦାଇ ପ୍ରୟାଗା । ତଲେ ଜମ୍ବନ ଉତରନ ସବୁ ଲଗା ॥୩॥
 ଖବର ଲେନ ହମ ପଠ୍ୟ ନାଥ । ଚିତ୍ତ କହୁ ଅସ ମହି ନାୟକ ମାଥା ॥
 ସାଥ କରତ ଛ ସାତକ ଘାଡ଼େ । ମୁନିବର ଭୁରତ ବିଦା ତର କାଢ଼େ ॥୪॥

ବାହୁଡ଼ି ଆସିଣ ଦୁଇେ ମନ ଅନୁସାରେ । ଭରତ କର୍ମ ବଞ୍ଚିଲେ ଜନକ ସଭାରେ ॥
 ଶୁଣି ଗୁରୁ ପ୍ରବଚନ ମନ୍ତ୍ରୀ ମହାପତି । ବିକଳ ହୋଇଲେ ସବେ ଚିନ୍ତା ସ୍ବେଦେ ଅତି ॥୧॥
 ପୁଣି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି କରି ଭରତ ବଢ଼ାଇ । ସେନା ସଭାସବୁ କହୁ ଆଣିଲେ ତକାଲ ॥
 ଘର ପୁର ଦେଶ ମଧ୍ୟେ ରକ୍ଷକ ରଖିଣ । ହସ୍ତ ଗଜ ରଥ ବହୁ ଯାନ ଆୟୋଜଣ ॥୨॥
 ଯାବାକଲେ ଦ୍ବିପଟିକା ସାଧୁ ତତକାଲ । ବିଶ୍ରାମ ନ କରି ପଥ ମଧ୍ୟେ ମହାପାଲ ॥
 ଆଜ ବଞ୍ଚିଭେରେ ସ୍ବାନ ପ୍ରୟାଗେ କରଲେ । ତଳିଣ ଯମୁନା ପାର ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୩॥
 ସନ୍ଦେଶ ହେବୁ ଆମୁକୁ ପଠାଇଲେ, ନାଥ । ଏମନ୍ତ କହୁ ଭୂମିଷ୍ଠ କଲେ ପ୍ରଣିପାତ ॥
 ଛ ସାତ ସଜ୍ଜତେ କରିଦେଇ କରତକୁ । ବିଦାୟ କଲେ ମୁନିଶ ସବୁର ଦୁଇକୁ ॥୪॥

ସେ ସେମାନଙ୍କୁ କହୁ ଦେଲେ, ‘ରୁମ୍ଭେମାନେ ଅଯୋଧ୍ୟା ଯାଅ ଏବଂ ଭରତଙ୍କର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତି ସଭାବ ବା ଅସହଜବର ନିଆର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ମାନ ଆଣି ଶୀଘ୍ର ଫେରି ଆସ । କାହାରିକୁ ଭୂମର ପତ୍ନୀ ଯେପରି ନ ମିଳେ ।’ ॥ ୪ ॥ ବୋହା — ଗୁପ୍ତଚରମାନେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଗଲେ ଏବଂ ଭରତଙ୍କ ଆଦର ଓ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିଲେ । ଭରତ ଚିତ୍କୁଟକୁ ଯେମିତି ତଳିଲେ, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନେ ମିଥୁଳାକୁ ମଧ୍ୟ ଫେରି-ଗଲେ ॥ ୨୭ ॥ ଚୌପାଠ — ଦୁଇମାନେ ଆସି ଜନକଙ୍କ ସଭାରେ ଭରତଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ବର୍ଣ୍ଣନା ଆପଣା ଆପଣା ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ କଲେ । ତାହା ଶୁଣି ଗୁରୁ, କୁଟୁମ୍ବୀନନ, ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ରାଜା ଚିନ୍ତା ଓ ସ୍ବେଦ ଯୋଗୁ ଅତି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୧ ॥ ତଦନନ୍ତର ଜନକ ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ଧାରଣପୂର୍ବକ ଭରତଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ସେ ଉତ୍ତମ ଯୋଦ୍ଧା ଓ ପାଣିଷତମାନଙ୍କୁ ତକାଇଲେ । ଗୁହ, ନଗର ଓ ଦେଶରେ ରକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରାଇ ସେ ଅଶ୍ବ, ହସ୍ତୀ, ରଥ ଆଦି ବହୁତ ଜ୍ଞାନବାହନ ସୁସଜ୍ଜିତ କରାଇଲେ ॥ ୨ ॥ ହୁଇ ଘଟଣା ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଶୋଧ ସେହି ସମୟରେ ଯାହା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ରାଜା ପଥ ମଧ୍ୟରେ କେଉଁଠି ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥଳା କଲେ ନାହିଁ । ଆଜ ବଞ୍ଚି ଶୋରଣ ସମସ୍ତେ ପ୍ରୟାଗରକ୍ଷକରେ ସ୍ବାନ କରି ତଳିଲେ ଏବଂ ଯମୁନା ପାର ହେଉଥିଲେ ॥୩॥ ହେ ନାଥ ! ରାଜା ସନ୍ଦେଶ ନେବା ନିମନ୍ତେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପଠାଇଦେଲେ ।’

ସୁନତ ଜନକ ଆଗର୍ଭ୍ୟକୁ ସବୁ ହରଷେଇ ଅର୍ପୁଧ ସମାଜୁ ।

ରଘୁନନ୍ଦନହିଁ ସକୋରୁ ବଡ଼ ସୋଚ ବିବସ ସୁରଗୁଜୁ ॥୨୭୨॥

ଗରଇ ଗଲୁନି କୁଟିଲ କୈକେଇ । କାହିଁ କହଇ କେହି ଦୁଷ୍ଟକୁ ଦେଇ ॥

ଅସ ମନ ଆନି ମୁଣ୍ଡିତ ନର ନାଶ । ଭୟୁଛ ବହୋଇ ରହବ ଦିନ ଗୁଣ ॥୧॥

ଏହି ପ୍ରକାର ଗତ ବାସର ସୋଇ । ପ୍ରାତ ନହାନ ଲଗ ସବୁ କୋଇ ॥

କରି ମଜୁନୁ ପୁଜଣି ନର ନାଶ । ଗନପ ଗୌଣ ଶପ୍ତରୁ ତମାଣ ॥୨॥

ରମାରମନ ପଦ ବଦି ବହୋଇ । ବିନର୍ପୁଣି ଅଂଜଳ ଅଞ୍ଜଳ ଲୋଣ ॥

ଗଜା ଗମ୍ଭୁ ଜାନକୀ ଗମା । ଆନନ୍ଦ ଅର୍ପୁ ଅର୍ପୁ ରଜଧାନୀ ॥୩॥

ସୁବସ ବସଇ ଫିରି ସହିତ ସମାଜ । ଭରତହିଁ ଗମ୍ଭୁ କରୁଛୁ ଜୁବଗଜା ॥

ଏହି ସୁଖ ସୁଧା ସୀତି ସବ କାହୁ । ଦେବ ଦେବ ଜଗ ଜୀବନ ଲୁହୁ ॥୪॥

ଜନକାଗମନ ଶୁଣି ସ୍ତୁତସନ୍ନ ଅଯୋଧ୍ୟା ଲୋକ-ସମାଜ ।

ହେଲେ ରଘୁପତି ଲକ୍ଷ୍ମ୍ୟବଶ ଅତି, ଚନ୍ଦ୍ରା କରେ ସୁରଗଜ ॥୨୭୩॥

କୁଟିଳା କୈକେୟୀ ସଜ୍ଜିତାଏ ଗୁଣ ଗୁଣେ । କାହାକୁ କହବ, ଦୋଷ ଦେବ ବା କାହାରେ ॥

ଏହା ମନେ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରମୋଦିତ ନରନାଶ । ପୁଣି ଏବେ ରହବାକୁ ହେଲା ଦିନ ଗୁଣ ॥୧॥

ଅସତ ସେହି ବାସର ହୋଇଲୁ ଏମନ୍ତେ । ପ୍ରାତଃସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ସମସ୍ତେ ॥

ସମାପି ସ୍ନାନ ପୁଜନ୍ତୁ ପୁର ନର ନାଶ । ଗଣପତି ହିଁ ପୁରୁଷ ଗଉଣ ତମାରି ॥୨॥

ରମା-ରମଣଙ୍କ ପଦ ଆବର ବଇଶ । ମାଗନ୍ତୁ କାନି ପ୍ରସାରି ଅଞ୍ଜୁଳ ଯୋଡ଼ିଣ ॥

ଗଜା ରଘୁକୁଳ-ମଣି, ବଲଦେହ ଗୁଣୀ । ସୁଖ-ଅବଧୁ ଅଯୋଧ୍ୟା ହେଉ ଗଜଧାନୀ ॥୩॥

ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଉ ପୁଣି ସହିତ ସମାଜ । ଭରତେ କରନ୍ତୁ ପ୍ରବରଜ ରଘୁଗଜ ॥

ଏହି ସୁଖ-ସୁଧା ସିଂହ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ । ଦେଉ ଦଇବ ଜୀବନ-ଲୁଭ ଲଗତରେ ॥୪॥

ଦୁଇମାନେ ଏହିପରି କହୁ ଭୂମି ଉପରେ ମୁଣ୍ଡ ରଖି ପ୍ରଣାମ କଲେ । ମୁନିବର ବଞ୍ଚିଷ୍ଠ ଉତ୍ତମାତ

ଜଣ ଯାଏ କରାତ ସଙ୍ଗରେ ଦେଇ ଦୁଇମାନଙ୍କୁ ରୁରନ୍ତ ବିଦା କରଦେଲେ ॥ ୪ ॥

ବୋହା :—ଜନକଙ୍କ ଆଗମନ-ବାଣୀ ଶୁଣି ଅଯୋଧ୍ୟାର ସକଳ ସମାଜ ଆନନ୍ଦରେ

ନିମଜ୍ଜିତ ହୋଇଗଲେ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ସକୋଚ ଜାତ ହେଲା ଏବଂ

ଦେବଗଜ ଇନ୍ଦ୍ର, ବିଶେଷ ରୂପେ ଚନ୍ଦ୍ରାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୨୭୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—

କୁଟିଳା କୈକେୟୀ ମନେ ମନେ ଅନୁତାପରେ ସଜ୍ଜିତା ଯାହା’ନ୍ତୁ । କାହାକୁ କ’ଣ

କହବେ ବା କାହାକୁ ଦୋଷ ଦେବେ ? ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ନରନାରୀ ମନରେ ବିରୁଦ୍ଧ

କରୁଥା’ନ୍ତୁ, “ଯାହା ହେଉ, ଜନକଙ୍କ ଆପିବା ଦ୍ଵାରା ଭଲ ହେଲା, ଆନୁମାନଙ୍କର

ଏଠି ରହଣି ଆଉ ଗୁଣଦିନ ବଢ଼ିଗଲା ।” ମନରେ ଏହିପରି ବିଚାର କରି ସେମାନେ ପ୍ରସନ୍ନ

ହେଉଥା’ନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ଏହିପରି ସେହିଦିନ ମଧ୍ୟ ବିତିଗଲା । ଚତୁର୍ଥାରିଦିନ ପ୍ରାତଃ କାଳରେ

ସମସ୍ତେ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସ୍ନାନ ପରେ ସମସ୍ତ ନରନାଶ ଗଣେଶ, ଗୌଣ,

ପୁର ସମାଜ ଭାଇନ୍ତି ସହିତ ରାମ ରାଜୁ ପୁର ହୋଇ ।

ଅଛତ ରାମ ରାମ ରାଜା ଅର୍ଜୁନ ମରାମାର ସବୁ କୋଇ ॥୨୭୩॥

ସୁନି ସନେହମୟ ପୁରଜନ ବାମା । ନିଂଦଣ୍ଡି ଜୋଗ ବିରକି ମୁନି ଜ୍ଞାନା ॥

ଏହି ବିଧି ନିଜା କରମ କରି ପୁରଜନ । ରାମନ୍ତ କରଣ୍ଡି ପ୍ରନାମ ପୁଲକି ତନ ॥୧॥

ଉଁଚ ମାତ ମଧ୍ୟମ ନର ନାୟ । ଲହଣ୍ଡି ଦରସୁ ନିଜ ନିଜ ଅନୁହାସ ॥

ସାବଧାନ ସବସ୍ତ୍ର ସନମାନଣ୍ଡି । ସକଳ ସବୁବିଧ କୃପାକ୍ଷୟାନଣ୍ଡି ॥୨॥

ଲବିକାଲହି ତେ ରଘୁବର ବାମା । ପାଲତ ମାତି ପ୍ରୀତି ପରିରାମା ॥

ସୀଲ ସକୋଚ ସିଂଧୁ ରଘୁରାଜ । ସୁମୁଖ ସୁଲେଚନ ସରଳ ସୁସଜ୍ଜ ॥୩॥

ପୁରେ ପୁର ଭାତା ସମାଜ ସମେତ ରାମ ରାଜନ୍ତୁ କରନ୍ତୁ ।

ରାଜା ଆର୍ତ୍ତ ରାମ ଅଯୋଧ୍ୟା ନଗରେ ସମସ୍ତେ ମୁଖୁ ଲଭନ୍ତୁ ॥୨୭୩॥

ଶୁଣି ସ୍ବେଦମୟୀ ମୁକ୍ତ ପୁରଜନ ବାଣୀ । ନନ୍ଦନ୍ତ ଯୋଗବେଶ୍ୟା ଯୋଗୀ ମୁନିଜ୍ଞାନା ॥

ଏହି ଭାବେ ନିଜା କର୍ମ କରି ପୁରଜନେ । ରାମନ୍ତ ଶିର ନୁଆଁନ୍ତି ପୁଲକିତ ତନେ ॥୧॥

ଉତ୍ତମ ମଧ୍ୟମ ମାତ ନରନାୟ-ରାଣ । ନିଜ ନିଜ ଅନୁରୂପେ କରନ୍ତି ଦର୍ଶନ ॥

ସାବଧାନେ ସମ୍ମାନନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ । ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ସବେ କୃପା-ସଦନଙ୍କୁ ॥୨॥

ବାଳକପଣରୁ ରଘୁପତିଙ୍କ ସ୍ବରାଜ । ପାଲନ କରନ୍ତି ମାତି ଚିନ୍ତି ପ୍ରୀତିରାଜ ॥

ଶୀଳ ସଙ୍କୋଚ-ସାରର ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ । ସରଳ-ଚରଣ - ସୁଲେଚନ ସୁବଦନ ॥୩॥

ମହାଦେବ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଭଗବାନଙ୍କ ପୂଜା କରନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ପୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି ଭଗବାନ

ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନାପୁଞ୍ଜବ ହୃଦ ହାତ ଯୋଡି ପଶନ୍ତି ପସାରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି,

“ଶ୍ରୀରାମ ରାଜା ହୁଅନ୍ତୁ, ଜାନଙ୍କ ରାଣୀ ହୁଅନ୍ତୁ ଏବଂ ରାଜଧାରୀ ଅଯୋଧ୍ୟା ଆନନ୍ଦର

ସୀମା ହୋଇ ସମାଜ ସହିତ ସ୍ବର୍ଗରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଉ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭରତଙ୍କୁ

ପ୍ରବରାଜ ପଦରେ ଅଭିଷିକ୍ତ କରନ୍ତୁ । ହେ ଦେବ ! ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ସ୍ବର୍ଗାତ୍ମକ

ପିଣ୍ଡ ଜଗତରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜୀବନର ଲାଭ ଦାନ କର ॥ ୩-୪ ॥ ବୋହା :—ପୁରୁ,

ସମାଜ ଓ ଭଗବାନଙ୍କ ସମେତ ଶ୍ରୀରାମ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁଷ୍ପରେ ରାଜନ୍ତୁ କରନ୍ତୁ ଏବଂ

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଜନ୍ତୁ କରୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ହିଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ମରୁ !”

ସମସ୍ତେ ଏହି ମାଗୁଣି କରୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୨୭୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀମାନଙ୍କ

ପ୍ରେମମୟୀ ବାଣୀ ଶୁଣି ଜ୍ଞାନୀ ମୁନି ହୁକ୍ତା ଆପଣାର ଯୋଗବେଶ୍ୟାକୁ ନିନ୍ଦା କରୁଥା’ନ୍ତି ।

ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀ ନରନାୟ ଏହି ରୂପେ ନିଜାକର୍ମ କରି ପୁଲକିତ ଶରୀରରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ

ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଉଚ୍ଚ, ମାତ ଓ ମଧ୍ୟମ, ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ନିଜ ନିଜ

ଭାବ ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରୁଥା’ନ୍ତି । ସାବଧାନତା ସହକାରେ ଶ୍ରୀରାମ

ସମସ୍ତଙ୍କର ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତେ କୃପାକ୍ଷୟାନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୨ ॥

ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରେମକୁ ଚିନ୍ତି ମାତି ପାଲନ କରନ୍ତି । ବାଳକାଳରୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ଏହି ସ୍ବରାଜ ।

ସୁନତ ଜନନ ଆଚ୍ଛନ୍ଦୁ ସବୁ ହରଷେଇ ଅର୍ପୁଣ ସମାଜ ।

ରଘୁନନ୍ଦନହି ସକୋଟ ବଡ଼ ସୋଚ ବିବସ ସୁରଗୁଜୁ ॥୨୭୬॥

ଗରଜ ଗଲୁଣି କୁଟିଲ କୈକେଇ । କାହିଁ କହଇ କେହି ଦୁଷ୍ଟକୁ ଦେଇ ॥
 ଅସ ମନ ଆଶ ମୁଣିତ ନର ନାଶ । ଭୟେଇ ବଡ଼ୋରି ରହତ କିନ ଗୁଣ ॥୧॥
 ଏହି ପ୍ରକାର ଗତ ବାସର ସୋଇ । ପ୍ରାତ ନନ୍ଦାନ ଲଗ ସବୁ କୋଇ ॥
 ନର ମଜୁକୁ ପୂଜଣ୍ଡି ନର ନାଶ । ଗନପ ଗୌଣ ଚପୁରର ଚମାସ ॥୨॥
 ରମାରମନ ପତ ବନ୍ଧ ବଡ଼ୋର । ବିନର୍ପୁଣ୍ଡି ଅଂଜଳ ଅଞ୍ଜଳ ଜୋର ॥
 ରାଜା ରାମ ଜାନକୀ ରାମ । ଆନନ୍ଦ ଅର୍ପୁଣ ଅର୍ପୁଣ ରଜଧାନୀ ॥୩॥
 ସୁବସ ବସଇ ଫିରି ସହିତ ସମାଜ । ଭରତହି ରାମ କରନ୍ତୁ ଜୁବରାଜ ॥
 ଏହି ସୁଖ ସୁଧା ସାଞ୍ଜ ସବ କାହୁଁ । ଦେବ ତେହୁ ଜଗ ଜୀବନ ଲୁହୁ ॥୪॥

ଜନନାସନ ଶୁଣି ହୁସସନ ଅଯୋଧ୍ୟା ଦେବ-ସମାଜ ।

ହେଲେ ରଘୁପତି ଲକ୍ଷ୍ମୀବଣ ଅତି, ଚନ୍ଦ୍ରା କରେ ସୁରଗୁଜୁ ॥୨୭୭॥

କୁଟିଲା କୈକେୟୀ ସହସ୍ରାଏଶ୍ୱରୀ ଘରେ । କାହାକୁ କହବ, ଦୋଷ ଦେବ ବା କାହାରେ ॥
 ଏହା ମନେ ରାଜ ପ୍ରମୋଦିତ ନରନାଶ । ପୁଣି ଏବେ ରହବାକୁ ହେଲୁ ତନ ଦୁଃଖ ॥୧॥
 ଅଞ୍ଜଳ ସେହି ବାସର ହୋଇଲୁ ଏମନ୍ତେ । ପ୍ରାତଃସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ସମସ୍ତେ ॥
 ସମାପି ସ୍ନାନ ପୂଜନ୍ତି ସ୍ତବ ନର ନାଶ । ଗଣପତି ହିପୁରର ଗଉଡ଼ ତମାଣ ॥୨॥
 ରାମ-ରମଣେ ପତ ଆବର ବଉଣ । ମାଗନ୍ତି କାନ୍ଦ ପ୍ରସାରି ଅହୁଳ ଯୋଡ଼ଣ ॥
 ରାଜା ରଘୁକୁଳ-ମଣି, ବଳଦେହ ରାଣୀ । ସୁଖ-ଅବଧ ଅଯୋଧ୍ୟା ହେଉ ରାଜଧାନୀ ॥୩॥
 ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଉ ପୁଣି ସହିତ ସମାଜ । ଭରତେ କରନ୍ତୁ ସୁବରାଜ ରଘୁରାଜ ॥
 ଏହି ହୁଣ-ସୁଧା ପିଣ୍ଡ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ । ତେଉ ଦଇବ ଜୀବନ-ସୁଖ ଜଗତରେ ॥୪॥

ଦୂତମାନେ ଏହିପରି କହୁ ଭୁମି ଉପରେ ପୁଣି ରହି ପ୍ରଣାମ କଲେ । ପ୍ରଜବର କିଣିଷୁ ରଥଯାତ
 ଜଣ ଯାଏ କିରାତ ସଙ୍ଗରେ ଦେଇ ଦୂତମାନଙ୍କୁ ଭୁବନ୍ତ ବିଦା କରିଦେଲେ ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା :—ଜନକଙ୍କ ଆଗମନ-ବାଣୀ ଶୁଣି ଅଯୋଧ୍ୟାର ସକଳ ସମାଜ ଅନନ୍ଦରେ
 ନିମଜ୍ଜିତ ହୋଇଗଲେ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ହବୋତ ଜାତ ହେଲା ଏବଂ
 ଦେବରାଜ ଭକ୍ତ ବିଶେଷ ରୂପେ ଚନ୍ଦ୍ରାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୨୭୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 କୁଟିଲା କୈକେୟୀ ମନେ ମନେ ଅନୁତାପରେ ସନ୍ଧି ଯାଉଥା'ନ୍ତି । କାହାକୁ କ'ଣ
 କହବେ ବା କାହାକୁ ଦୋଷ ଦେବେ ? ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ନରନାରୀ ମନରେ ବିଦ୍ରବ
 କରୁଥା'ନ୍ତି, “ଯାହା ହେଉ, ଜନକଙ୍କ ଆସିବା ଦ୍ୱାରା ଭଲ ହେଲା, ଅନୁମାନଙ୍କର
 ଏଠି ରହଣି ଅଛି ରାଜକିନ ବଢ଼ିଗଲା ।” ମନରେ ଏହିପରି ବିଚାର କରି ସେମାନେ ପ୍ରସନ୍ନ
 ହେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଏହିପରି ସେହିକିନ ମଧ୍ୟ ବିଚିତ୍ର । ଚହୁଅରହନ ପ୍ରାତଃ କାଳରେ
 ସମସ୍ତେ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସ୍ନାନ ପରେ ସମସ୍ତ ନରନାଶ ଗଣେଶ, ଗୌରୀ,

ସୁର ସମାଜ ଭାଇଛୁ ସହିତ ରାମ ରାଜୁ ପୁର ହୋଉ ।

ଅଛତ ରାମ ରାମ ରାଜା ଅର୍ଘ୍ୟ ମରିଅମାଗ ସବୁ କୋଉ ॥୨୭୩॥

ସୁନି ସନେହମୟ ପୁରଜନ ବାମା । ନିଂଦଣ୍ଡି ଜୋଗ ବିରଜ ମୁନି ଜ୍ଞାନ ॥

ଏହି ବିଧି ନିତ୍ୟ କରମ କରି ପୁରଜନ । ରାମକୁ କରଣ୍ଡି ପ୍ରନାମ ପୁଲକିତନ ॥୧॥

ଉଁଚ ମାତ ମଧ୍ୟମ ନର ନାଶ । ଲହଣ୍ଡି ଦରସୁ ନିଜ ନିଜ ଅନୁହାସ ॥

ସାବଧାନ ସବୁଥା ସନମାନଣ୍ଡି । ସକଳ ସରସ୍ବତ କୃପାନ୍ୟନଣ୍ଡି ॥୨॥

ଲରିକାଇଛି ତେଁ ରଘୁବର ବାମା । ପାଲଟ ମାତ ପ୍ରୀତି ପହିରୁମା ॥

ସୀଲ ସକୋଚ ସିଂଧୁ ରଘୁରାଜ । ସୁମୁଖ ସୁଲେଚନ ସରଳ ପୁରୁଷ ॥୩॥

ପୁରେ ଗୁରୁ ଭ୍ରାତା ସମାଜ ସମେତ ରାମ ରାଜକୁ କରନ୍ତୁ ।

ରାଜା ଆଜି ରାମ ଅଯୋଧ୍ୟା ନଗରେ ସମସ୍ତେ ମୁଖୁ ଲଭନ୍ତୁ ॥୨୭୩॥

ଶୁଣି ସ୍ବେଦମୟୀ ମୁହଁ ପୁରଜନ ବାଣୀ । ନିଜକୁ ଯୋଗବେଶ୍ୟା ଯୋଗୀ ମୁନିଜ୍ଞାନ ॥

ଏହି ଭାବେ ନିତ୍ୟ କର୍ମ କରି ପୁରଜନେ । ରାମକୁ ଶିର ନୁଆଁନ୍ତି ପୁଲକିତ ତନେ ॥୧॥

ଉତ୍ତମ ମଧ୍ୟମ ମାତ ନରନାଶ-ଗଣ । ନିଜ ନିଜ ଅନୁରୂପେ କରନ୍ତି ଦର୍ଶନ ॥

ସାବଧାନେ ସମ୍ମାନନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ । ପ୍ରଣାମା କରନ୍ତି ସବେ କୃପା-ସଦନଙ୍କୁ ॥୨॥

ବାଳକପଣରୁ ରଘୁପତିଙ୍କ ସ୍ବରାଜ । ପାଳନ କରନ୍ତି ମାତ ଚିତ୍ତି ପ୍ରୀତିରାଜ ॥

ଶୀଳ ସଙ୍କୋଚ-ସାଗର ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ । ସରଳ-ଚରଣ - ସୁଲେଚନ ସୁବନ୍ଦନ ॥୩॥

ମହାଦେବ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଭଗବାନଙ୍କ ପୂଜା କରନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ପୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି ଭଗବାନ

ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନାପୁରକ ହୁଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି ପଶନ୍ତି ପହାରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି,

“ଶ୍ରୀରାମ ରାଜା ହୁଅନ୍ତୁ, ଜାନକୀ ରାଣୀ ହୁଅନ୍ତୁ ଏବଂ ରାଜଧାନୀ ଅଯୋଧ୍ୟା ଆନନ୍ଦର

ସୀମା ହୋଇ ସମାଜ ସହିତ ସ୍ବର୍ଗରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଉ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭରତଙ୍କୁ

ପ୍ରବରାଜ ପଦରେ ଅଭିଷିକ୍ତ କରନ୍ତୁ । ହେ ଦେବ ! ଲେଚମାନଙ୍କ ଉପରେ ସ୍ବର୍ଗାମୃତ

ପିଣ୍ଡ ଜଗତରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖବନର ଲାଭ ଦାନ କର ॥ ୩-୪ ॥ ଦୋହା :- ପୁରୁ,

ସମାଜ ଓ ଭାଇମାନଙ୍କ ସମେତ ଶ୍ରୀରାମ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରରେ ରାଜକୁ କରନ୍ତୁ ଏବଂ

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଜକୁ କରୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ହିଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ମରୁ !”

ସମସ୍ତେ ଏହି ମାଗୁଣି କରୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୨୭୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀମାନଙ୍କ

ପ୍ରେମମୟୀ ବାଣୀ ଶୁଣି ଜ୍ଞାନ ମୁନି ସ୍ବଳା ଆପଣାର ଯୋଗବେଶ୍ୟାକୁ ନନ୍ଦା କରୁଥା’ନ୍ତି ।

ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀ ନରନାଶ ଏହି ରୂପେ ନିତ୍ୟକର୍ମ କରି ପୁଲକିତ ଶରୀରରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ

ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଉଚ, ମାତ ଓ ମଧ୍ୟମ, ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ନିଜ ନିଜ

ଭାବ ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରୁଥା’ନ୍ତି । ସାବଧାନତା ସହକାରେ ଶ୍ରୀରାମ

ସମସ୍ତଙ୍କର ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତେ କୃପାନ୍ୟାନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ପ୍ରଣାମା କରୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୨ ॥

ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରେମକୁ ଚିତ୍ତି ମାତ ପାଳନ କରନ୍ତି । ବାଳକାଳରୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ଏହି ସ୍ବରାଜ ।

କହଇ ରାମ ଗୁନ ଗନ ଅନୁରାଗେ । ସବ ନିଜ ଭାଗ ସରସନ ଲାଗେ ॥
ହମ ସମ ସୁନ୍ଦରୀଂଜ ଜଗଥୋରେ । ଜହ୍ନୁଣି ରାମ ଜାନକ କରି ମୋରେ ॥୩॥
ପ୍ରେମ ମଗନ ତେହି ସମୟ ସବ ସୁନି ଆର୍ତ୍ତତ ମିଥୁଲେସୁ ।

ସହିତ ସଭା ସଦ୍ରମ ଉଠେଇ ରବିକୁଳ କମଳ ଦିନେସୁ ॥୨୭୫॥
ଭାଇ ସଗବ ଗୁର ପୁରଜନ ସାଥୀ । ଆଗେ ଗର୍ଭକୁ ଛାଡ଼ି ରଘୁନାଥୀ ॥
ଗିରିବରୁ ଘାଣ ଜନକପତି ଜବସ୍ଥୀ । କରି ପ୍ରନାମୁ ରଥୁ ତ୍ୟାଗେଉ ତବସ୍ଥୀ ॥୨॥
ରାମ ଦରସ ଲଳସା ଉନ୍ମୁହୁ । ପଥ ଶ୍ରମ ଲେସୁ କଲେସୁ ନ କାହୁ ॥
ମନ ତହିଁ ଜହିଁ ରଘୁବର ବେଦେସ୍ଥୀ । ବିନୁ ମନ ତନ ଦୁଖ ସୁଖ ସୁଧ ବେସ୍ଥୀ ॥୩॥
ଆର୍ତ୍ତତ ଜନକୁ ତଲେ ଏହି ଭାଣି । ସହିତ ସମାଜ ପ୍ରେମ ମତି ମାଣି ॥
ଆଏ ନିକଟ ଦେଖି ଅନୁରାଗେ । ସାଦର ମିଳନ ପରସପର ଲାଗେ ॥୩॥

ଗାଲ ରାମ ବ୍ରଣ ଗଣ ଅନୁରାଗେ ଅତି । ନିଜ ନିଜ ଭାଗ ସବେ ପ୍ରଣୀୟା କରନ୍ତି ॥
ଜଗତେ ଅଳପ ପୁଣ୍ୟ-ପୁଣ୍ୟ ଆସୁ ପରି । ଯାହାକୁ ଜାଣନ୍ତି ରାମ ଆପଣାର କରି ॥୪॥
ସେକାଳେ ଜନକ ଆଗମନ ଶୁଣି ସବେ ନିମଗ୍ନ ହରଷ ।

ସଭାଜନ ଭୁଲେ ସବୁର ଉଠିଲେ ରବିକୁଳ-କହ୍ନୁହଂସ ॥୨୭୬॥
ଆଗେ ରଘୁକୁଳ-ମଣି କରିଲେ ଗମନ । ସଙ୍ଗତେ ଭ୍ରାତା ସଗବ ଗୁରୁ ପୁରଜନ ।
ଗିରିବର ମିଥୁଲେଣ ବଲେକଲେ ଯେବେ । ପ୍ରଣାମ କରି ସଂହନ ତ୍ୟାଗ କଲେ ତେବେ ॥୧॥
ରାମ ଦର୍ଶନ ଲଳସା ହୃଦୟେ ବିଶେଷ । କାହାକୁ ନ ଲାଗେ ପଥଶ୍ରମ କୈଶଲ୍ୟେଶ ॥
ମନ ରାମ ବଇଦେହ ନିକଟେ ରହଇ । ମନ ବିନା ତନୁ ହୁଣି ହୁଣି କେ ଜାଣଇ ॥୨॥
ଏହିପରି ଭାବେ ଗୁଲି ଜନକ ଆସନ୍ତି । ସମାଜ ସହିତ ହୋଇ ପ୍ରେମ-ମତି ମତି ॥
ନିକଟେ ଆସି ନରେଣି ଅନୁରାଗ-ଭାରେ । ପରସ୍ପର ମିଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ ସାତରେ ॥୩॥

ସେ ଶୀଳ ଓ ସକୋଟର ସପ୍ତ । ସେ ସୁପୁଷ୍ପ, ସୁଲୋଚନ ଓ ସରଳ ସୁଭାବଶିଷ୍ଟ ॥୧॥
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଗୁଣସମୂହ କହୁ କହୁ ସମସ୍ତ ଲୋକ ପ୍ରେମରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ
ଆପଣା ଆପଣା ଭାଗ୍ୟର ପ୍ରଣୀୟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ କହୁଥାନ୍ତି,
“ସଂସାରରେ ଅମ ସମାନ ପୁଣ୍ୟଗୁଣ ଅତି ଅଳ୍ପ, ଯାହାକୁ କି ଶ୍ରୀରାମ “ମୋନେ ମୋର”
ବୋଲି ଜାଣନ୍ତି ।” ॥ ୪ ॥ ବୋହା :—ସେହି ସମୟରେ ସମସ୍ତ ଲୋକ ପ୍ରେମ-ମଗ୍ନ ।
ଇତି ମଧ୍ୟରେ ମିଥୁଳାପତି ଜନକଙ୍କ ଆସିବାର ଶୁଣି ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳ-କମଳ-ଦିବାକର
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସଭା-ସମେତ ଆଦରରେ ଶୀଘ୍ର ଉଠି ଛୁଟା ହେଲେ ॥ ୨୭୭ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ଭାଇ, ମନ୍ତ୍ରୀ, ଗୁରୁ ଓ ପୁରବାସୀମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ
ଜନକଙ୍କ ପ୍ରାଣତ ନିମନ୍ତେ ଚଳିଲେ । ଜନକ ଗିରିବର ବାମଦନାଥକୁ ଦେଖିଲା ମାତ୍ରେ
ପ୍ରଣାମ କଲେ ଏବଂ ରଥ ଛାଡ଼ି ପାଦରେ ଚଳିଲେ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦର୍ଶନ-ଲଳସା ଓ
ଉତ୍ସାହ ଯୋଗେ କାହାରିକୁ ହେଲେ ପଥଚ୍ୟାନ୍ତ ବା କୈଶ ଜିନିଷ ହେଲେ ଜଣା ପଡ଼

ଲଗେ ଜନକୁ ମୁନିଜନ ପଦ ବଦନ । ଭସିଲୁ ପ୍ରନାମୁ ଲାଲୁ ରଘୁନନ୍ଦନ ॥
ଭାଇଲୁ ସହୃଦ ଶମ୍ଭୁ ମିଳି ଶୁଭକ୍ଷ । ତଳେ ଲଢ଼ାଇ ସମେତ ସମାଜକ୍ଷ ॥୩॥

ଆଶ୍ରମ ସାଗର ସାନ୍ତ ରସ ପୁରନ ପାବନ ପାୟୁ ।

ସେନ ମନହୁଁ କରୁନା ସରିତ ଲିପି ଜାଣି ରଘୁନାଥୁ ॥୨୭୫॥

ବୋରଣ ଜ୍ଞାନ ବିରାଗ କରରେ । ବଚନ ସଂସାକ ମିଳିତ ନଦ ନାରେ ॥
ସୋଚ ଉପାସ ସମୀର ତରଂଗା । ଧୀରଜ ତଟ ତରୁବର କର ଭଂଗା ॥୧॥
ବିଷମ ବିଷାଦ ଚୋରାଢ଼ିକ ଧାର । ଭୟ ଭ୍ରମ ଭଞ୍ଜର ଅବର୍ତ୍ତ ଅପାର ॥
କେତୁକ ରୁଧ ବିଦ୍ୟା ବଡ଼ ନାଥୁ । ସକହିଁ ନ ଖେଲ ଯିକ ନହିଁ ଆତ୍ମା ॥୨॥

ପ୍ରତିଗଣ ପଦ କଲେ ଜନକ ବନ୍ଦନ । ରୁଚି-ମାନଙ୍କୁ ନମିଲେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ ॥
ଭ୍ରାତାଙ୍କ ସହୃଦ ଶମ୍ଭୁ ମିଳିଣ ନୃପଙ୍କୁ । ଗମନ କଲେ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ସମାଜଙ୍କୁ ॥୩॥

ଶାନ୍ତ ରସମୟ ପବନ ସଲିଲେ ପୁଣି ଆଶ୍ରମ ସାଗର ।

ମନେ ହୁଏ ସେନା-କରୁଣା-ନୟାକୁ ନେଇଯାନ୍ତି ରଘୁବର ॥୨୭୫॥

ବିବେକ-ବୈରାଗ୍ୟ-ଜଳ ବୁଡ଼ାଇଣ ଯାଏ । ମିଳନ୍ତି ସଂଶୋକ ବାଣୀ ନୟନାଳ ପ୍ରାୟେ ॥
ଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ଵାସ ବାୟୁସୂକ୍ଷ୍ମ ତରଙ୍ଗ ସେସନ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ତଟ-ତରୁବରେ କରେ ଉପାଟନ ॥୧॥
ବିଷମ ବିଷାଦ ଘୋର ଖରସ୍ଵୋତ ଧାର । ଭୟ ଭ୍ରମ ସନ୍ଦେହାଦ ଆବର୍ତ୍ତ ଅପାର ॥
ରୁଧ କଲବର୍ତ୍ତ ବିଦ୍ୟା ବଡ଼ ନାବ ପ୍ରାୟ । ବାହୁ ନ ପାରନ୍ତି, କହୁ ନ ଦିଶେ ଉପାୟ ॥୨॥

ନ ଥାଏ । ଯେଉଁଠାରେ ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଜାନଙ୍କ ବିରାଜିତ, ସେହୁଠାରେ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କର ମନ । ବିନା ମନରେ ଶରୀର-ପ୍ରସନ୍ନତାରେ ଜ୍ଞାନ କାହାକୁ ହୁଏ ? ॥ ୨ ॥ ଜନକ ଏହି ରୂପେ ଗୁଲି ଆସୁଥାନ୍ତି । ସମାଜ ସମେତ ତାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରେମରେ ଉନ୍ମତ ହେଉଥାଏ । ନିକଟକୁ ଆସିବାର ଦେଖି ସମସ୍ତେ ପ୍ରେମରେ ଭରିଗଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଆଦର ସହୃଦ ଭେଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୩ ॥ ଜନକ ବର୍ଣ୍ଣିଷୁ ପ୍ରଭୃତି ଅଯୋଧ୍ୟାର ପ୍ରତିମାନଙ୍କ ତରଣ ବନ୍ଦନା କରବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶତାନନ୍ଦ ଆଦି ଜନକପୁରବାସୀ ପ୍ରତିମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ପୁଣି ଭ୍ରାତାମାନଙ୍କ ସମେତ ଶ୍ରୀରାମ ଜନକଙ୍କ ସହ ସାଥୀତ କରି ସମାଜ ଚାହାନ୍ତି ଆପଣାର ଆଶ୍ରମକୁ ନେଇଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :- ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ଶାନ୍ତରସର ପବନ ଜଳରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ସମୁଦ୍ର । ଜନକଙ୍କ ସେନା (ସମାଜ) ସତେ ଅବା କରୁଣ-ରସର ନୟା । ଉକ୍ତ ନୟାକୁ ଶାନ୍ତରସ-ସମୁଦ୍ର ସହୃଦ ମିଳାଇବା ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମ ନେଇ ଯାଉଅଛନ୍ତି ॥ ୨୭୫ ॥ ଚୋପାୟ — ଏହି କରୁଣା-ନୟାର ବନ୍ୟା ଜ୍ଞାନ-ବୈରାଗ୍ୟ-ଜ୍ଞାନମାନଙ୍କୁ ବୁଡ଼ାଇ ଦେଇଯାଉଛି । ଶୋକପୁର୍ଣ୍ଣ ବଚନ ନଦ ଓ ନାଲ । ସେମାନେ ଏହି ନୟାରେ ମିଳନ୍ତି ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରାର ଘାସ ଶ୍ଵାସ (ଆହା) ବାୟୁସୂକ୍ଷ୍ମ ତରଙ୍ଗାବଳୀ । ଏହା ଜଳବର୍ତ୍ତୀ ଉତ୍ତମ ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଭାଙ୍ଗି ପକାଉଅଛି ॥ ୧ ॥ ଭ୍ରାତାଙ୍କ ବିଷାଦ ସେହି ନୟାର ବେଗବନ୍ଧ ଧାର । ଭୟ ଓ ଭ୍ରମ

ବନଚର କୋଲ କରତ ବରୁରେ । ଅଳେ ବିଲେକ ପଥକ ହୁଏଁ ହାରେ ॥
ଆଶ୍ରମ ଉଦୟ ମିଳି ଜବ ଜାଇ । ମନହୁଁ ଉଠେ ଅମୁଧ ଅକୁଲଇ ॥୩॥
ସୋକ ବିକଲ ଦୋଉ ରାଜ ସମାଜ । ରହା ନ ଶାନ୍ତ ନ ଧୀରଜୁ ଲଜା ॥
ଭୁପ ରୁପ ଗୁନ ସୀଲ ସରସ୍ୱା । ରୋଷୁଣ୍ଡି ସୋକ ସିଂଧୁ ଅବଗାହ ॥୩॥

ଅବଗାହ ସୋକ ସମୁଦ୍ର ସୋଚୁଣ୍ଡି ନାରି ନର ବ୍ୟାକୁଲ ମହା ।
ଦୈ ଦୋଷ ସକଲ ସରୋଷ ବୋଲୁଣ୍ଡି ବାମ ବିଧି ଶାନ୍ତୋ କହା ॥
ସୁର ସିଦ୍ଧ ତାପସ ଜୋଗିଜନ ମୁନି ଦେଖି ଦସା ବିଦେହ ଶା ।
ଭୁଲସୀ ନ ସମରଥୁ କୋଉ ଜୋ ଭରି ସକେ ସରିତ ସନେହ ଶା ॥

ବଶୁଆ କୋହୁ କରତ ପଥକ ସକଲ । ଅବଲେକ ହୃଦେ ହାରି ରହୁଲେ ନିଶ୍ଚଳ ॥
ଯେବେ ଯାଇଣ ଆଶ୍ରମ-ପିରୁରେ ମିଳିଲ । ମନେ ହୁଏ, ଅମୁନ୍ଧ ଅକୁଲେ ଉଠିଲ ॥୩॥
ଶୋକ ବିକଳ ଉଦୟ ମହାପ ସମାଜ । ନ ରହୁଲ ହୃଦେ କିନ୍ତୁ ଶାନ୍ତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଲଜ ॥
ଭୁପ ରୁପ ଗୁଣ ଶୀଳ ପ୍ରଶଂସା କରିଣ । ରୋଦନ କରନ୍ତି ଶୋକ-ପିରୁରେ ମଜ୍ଜିଣ ॥୪॥

ମଜ୍ଜି ଶୋକ-ସାଗରେ ଚନ୍ଦ୍ରନ୍ତ ନାଶ ନରେ ବ୍ୟାକୁଲ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟଥକ ।
ସବେ ଦେଇଣ ଦୋଷ ବୋଲନ୍ତି ହୋଇ ରୋଷ କି କଲ ବିହ ବିପରୀତ ।
ବିଦେହ ଦଶା ଦେଖି କରି, ତାପସ ସୁର ମୁନି ଧରି,
ଭୁଲସୀ ସମରଥ ନ ହେଲେ କେ ଏମନ୍ତ ଯେ ସିଂହ ସ୍ବେଦ-ନଦା ଭରି ॥

ତାହାର ଅସଂଖ୍ୟ ଭର୍ତ୍ତା ଓ ଚକ । ବିଦ୍ବାନ୍ମାନେ କୈବର୍ତ୍ତ । ବିଦ୍ୟା ହିଁ ବଡ଼ ନୌକା ।
କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ତାହାକୁ ବାହୁ ପାରୁନାହାନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ବିଦ୍ୟାର ସହପ୍ରଯୋଗ କରିପାରୁ
ନାହାନ୍ତି । କାହାର ଅଟକଳରେ ତାହା ଆସିପାରୁ ନ ଥାଏ ॥୨॥ ବନରେ ବିଚରଣକାରୀ
ବିଚର କୋହୁ-କରତମାନେ ଯାହା । ସେମାନେ ଏହି ନଦୀକୁ ଦେଖି ହୃଦୟରେ ହାରି ଥକି
ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏହି କରୁଣା-ନଦା ଯେତେବେଳେ ଯାଇ ଆଶ୍ରମ-ସମୁଦ୍ରରେ ମିଶିଲ,
ସେତେବେଳେ ସେହି ସମୁଦ୍ର ସତେ ଅବା ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହୋଇଉଠିଲ ! ॥ ୩ ॥ ଉଦୟ
ରାଜସମାଜ ଶୋକ ହେତୁ ବ୍ୟାକୁଲ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । କାହାର ଶାନ୍ତ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବା
ଲଜା କିନ୍ତୁ ରହୁଲ ନାହିଁ । ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କର ରୁପ, ଗୁଣ ଓ ଶୀଳର ପ୍ରଶଂସା କରି
ସମସ୍ତେ ରୋଦନ କରୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଶୋକ-ସାଗରରେ ନିମଜ୍ଜିତ ହେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥
ଛନ୍ଦ — ଶୋକ-ସାଗରରେ ନିମଜ୍ଜିତ ହୋଇ ସକଳ ନରନାରୀ ବ୍ୟାକୁଲ ଓ ବ୍ୟଥକ
ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରା କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେମାନେ କୁଲ ହୋଇ ବ୍ୟାତାକୁ ଦୋଷ ଦେଉଥା'ନ୍ତି—
“ବ୍ୟାତା ବାମ ହୋଇ ଏହା କ'ଣ କଲ ?” ଭୁଲସୀଦାସ କହନ୍ତି—ଦେବତା, ସିଦ୍ଧ,
ତପସୀ, ଯୋଗୀ ଓ ପୁନିବର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି କେହି ସମର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ନାହିଁ, ଯେ କି ଉଚ୍ଚ
ସମୟରେ ବିଦେହରାଜ ଜନକଙ୍କ ଦଶା ଦେଖି ପ୍ରେମ-ନଦାକୁ ପାର ହୋଇଯିବ ।

କିଏ ଅମିତ ଉପଦେଶ ଜହଁ ତହଁ ଲୋଗକୁ ମୁନିବରୁଛି ।

ଧୀରକୁ ଧରିଅ ନରେଶ କହେଉ ବସିଷ୍ଠ ବିଦେହ ସନ ॥୨୭୭॥

ଜାୟୁ ଜାନୁ ରବି ଭବ ନିସି ନାସା । ବଚନ କରନ ମୁନି କମଳ ବିକାସା ॥
ତେହି କି ମୋହ ମମତା ନିଅରୁଛି । ସୁହ ସିୟୁ ରାମ ସନେହ ବଢ଼ାଇ ॥୧॥
ବିଷୟ ସାଧକ ସିଦ୍ଧ ସମ୍ପାଦେ । ହି ବିଧି ଜାବ ଜଗ ବେଦ ବଖାନେ ॥
ରାମ ସନେହ ସରସ ମନ ଜାୟୁ । ସାଧୁ ସର୍ଭା ବଡ଼ ଆଦର ତାୟୁ ॥୨॥
ସୋହ ନ ରାମ ପ୍ରେମ ବିନୁ ଗ୍ୟାନୁ । କରନଧାର ବିନୁ ଜିମି ଜଳଜାନୁ ॥
ମୁନି ବହୁବିଧ ବିଦେହ ସମୁଦ୍ଧାଏ । ରାମ ଘାଟ ସବ ଲୋଗ ନହାଏ ॥୩॥
ସକଳ ସୋକ ସଂକୁଳ ନର ନାଶ । ସୋ ବାସରୁ ବାତେଉ ବିନୁ ବାସ ॥
ପୟୁ ଖଗ ମୁଗକୁ ନ ଖାନ୍ତି ଅହାରୁ । ପ୍ରିୟ ପରିଜନ କର କୌନ ବିରୁ ॥୪॥

ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପୁନଃ-ନିକର ଲୋକକୁ ଦେଲେ ବହୁ ଉପଦେଶ ।

କହନ୍ତି ବସିଷ୍ଠ ବିଦେହ ନୃପତି, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରନ୍ତୁ ନରେଶ ॥୨୭୭॥

ଯାହାଙ୍କ ଜାନ-ମାର୍ଗିଣ୍ଡ ଭବ-ନିସି ନାଶେ । ବଚନ-କରଣ ପୁନଃ-କମଳେ ବିକାଶେ ॥
ମୋହ ମମତା କି ପାରେ ତାଙ୍କପାଶେ ଯାଇ । ଏହା ସୀତା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସ୍ନେହର ବଢ଼ାଇ ॥୧॥
ବିଷୟ ସାଧକ ତଥା ସୁତରୁର ସିଦ୍ଧ । ବେଦ ବଖାଣଇ ଜୀବ ଜଗତେ ହି ବିଧି ॥
ରାମ ସ୍ନେହ-ରସ-ସ୍ତୁତି ମନ ଅଟେ ଯାର । ସାଧୁ-ସମାଜରେ ବଡ଼ ଆଦର ତାହାର ॥୨॥
ଶୋଭା ନ ଲଭଇ ରାମପ୍ରେମ ବିନା ଜାନ । କର୍ଣ୍ଣଧାର ଅଭବରେ ସେହ୍ନେ ଜଳଯାନ ॥
ନାନାବେଦ ବିଦେହକୁ ପୁନଃ ବୁଝାଇଲେ । ତହଁ ରାମଘାଟେ ସ୍ଥାନ ସମସ୍ତେ କରିଲେ ॥୩॥
ଶୋକ ବିତାଦରେ ଶୁଦ୍ଧ ସର୍ବେ ନରନାଶ । ଏହପରି ସେ ବାସର ଗଲ ବିନା ବାର ॥
ପଶୁ ଖଗ ମୁଗ ମଧ୍ୟ ନ କଲେ ଆହାର । ପ୍ରିୟ ପରିଜନଙ୍କର କେବଣ ବିରୁ ॥୪॥

(ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରେମନଦୀରେ ନ ବୁଡ଼ି ଜରିଯିବ) ॥ ସୋରଠା—ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ
ପୁନଃମାନେ ଲୋକକୁ ବହୁତ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ଏବଂ ବସିଷ୍ଠ ବିଦେହନରେଶ ଜନକଙ୍କୁ
କହଲେ, “ହେ ରାଜନ୍ ! ଆପଣ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କରନ୍ତୁ ॥ ୨୭୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
ଯେଉଁ ରାଜା ଜନକଙ୍କ ଜାନ-ରବି ଭବର ଜନ୍ମମରଣଚକ୍ର-ରାହି ନାଶ କରିହୁଏ,
ଯାହାଙ୍କର ବଚନ-କରଣ ପୁନଃ-କମଳମାନଙ୍କୁ ବିକଶିତ କରେ, ମୋହ ଓ ମମତା ତାଙ୍କ
ନିକଟକୁ ଥିବା ଆସିପାରେ କି ? ଏହା ତ ଶ୍ରୀସୀତାରାମଙ୍କ ପ୍ରେମର ମହମା ॥ ୧ ॥
ବିଷୟୀ, ସାଧକ ଓ ଜାନବାନ୍ ସିଦ୍ଧ ସ୍ତୁତୁଷ—ଜଗତର ଏ ଭଳି ପ୍ରକାର ଜୀବଙ୍କ ବିଷୟରେ
ବେଦଗଣ କହୁଅଛନ୍ତି । ଏହି ଭଳିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯାହାର ଚିତ୍ତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସ୍ନେହରେ ସରସ,
ସାଧୁସମାଜରେ କେବଳ ତାହାର ବଡ଼ ଆଦର ॥ ୨ ॥ ଯେପରି ନୌକା ବା ଜାହାଜ
କର୍ଣ୍ଣଧାର ବିନା ଶୋଭା ପାଏ ନାହିଁ, ସେହିପରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରେମ ବିନା ଜାନ ଶୋଭା
ପାଏ ନାହିଁ ।” ବସିଷ୍ଠ ବିଦେହରାଜ ଜନକଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲେ । ତଦନନ୍ତର

ଦେଖି ଦେଖି ଚରୁବର ଅନୁରାଗେ । ଜହଁତହଁ ପୁରଜନ ଉଚରନ ଲାଗେ ॥
ଦଲି ଫଲ ମୂଳ କନ୍ଦ ବିଧି ନାନା । ପାବନ ସୁନ୍ଦର ସୁଧା ସମାନା ॥୩॥
ସାଦର ସବ କହଁ ରାମଗୁର ପଠଏ ଭରି ଭରି ଭାର ।

ପୁଲ ପିତର ପୁର ଅତିଥ ଗୁର ଲାଗେ କରନ ପଢ଼ହାର ॥୨୭୩॥
ଏହି ବିଧି ବାସର ଖାତେ ଗୁଣ । ରାମୁ ନିରାଶି ନର ନାହିଁ ସୁଖାସ ॥
ଦୁହୁ ସମାଜ ଅସି ଗୁଣ ମନମାଗୁଁ । ବିନୁ ସିନ୍ଧୁ ରାମ ପିରବ ଭଲ ନାଗୁଁ ॥୧॥
ସୀତା ରାମ ସଙ୍ଗ ବନବାସୁ । କୋଟି ଅମରପୁର ସରସ ସୁପାସୁ ॥
ପରିହରି ଲଙ୍ଗନ ରାମୁ ବୈଦେହୀ । ଜେହି ଦରୁ ଶ୍ରୀକାମ ବିଧି ଚେହୁ ॥୨॥
ଦାହିନ ଦଇଉ ହୋଇ ଜବ ସବୁ । ରାମ ସମୀପ ବସିଅ ବନ ତବୁ ॥
ମନ୍ଦାକିନି ମଜୁ କହୁ କାଲ । ରାମ ଦରସୁ ମୁଦ ମଂଗଲ ମାଲ ॥୩॥

ଦେଖି ଦେଖି ଚରୁ ତଳ ଅନୁରାଗ ମନେ । ବିଶ୍ରାମ କରିଲେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପୁରଜନେ ॥
ଅନେକ ପ୍ରକାରେ କହମୂଳ ଫଳ ଦଳ । ଅମୃତ ସମାନ ସାଦ ପବନ ବିମଳ ॥୪॥
ସାଦରେ କଶିଷ୍ଠ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ପଠାଇଲେ ବହୁ ଭାର ।

ପୁଲ ପିତ ପୁର ଅତିଥ ଗୁରୁକୁ କଲେ ସବେ ଫଳାହାର ॥୨୭୪॥
କଟିଗଲ ଦିନ ଗୁଣି ଏପରି ଭାବରେ । ରାମକୁ ଦେଖି ହୁଅନ୍ତୁ ସୁଖୀ ନାଶ ନରେ ॥
ବେନ ସମାଜଙ୍କ ଏହି ଆକାଞ୍ଛା ହୁଅଇ । ବିନା ସୀତା ରାମ ଭଲ ଫେରିବା ନୁହଇ ॥୧॥
ସୀତା ରାମ ସଙ୍ଗେ ବନ ନିବାସ ପରମ । ସୁବିଧା-ଜନକ କୋଟି ପୁରପୁର ସମ ॥
ପରିହରି ସୀତା ରାମ ପୁମିତା କୁମାର । ଗୁଡ଼େ ଯା'ର ରୁଚି ଚହୁ ବିପକ୍ଷ ତାହାର ॥୨॥
ସପକ୍ଷ ହେବ ଦଇବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯେବେ । କରବା ରାମଙ୍କ ପାଶେ ବନବାସ ତେବେ ॥
ହିଁକାଳ ଅବତାହନ ମନ୍ଦାକିନୀ ଜଳ । ରାମ ଦର୍ଶନ ଆନନ୍ଦ ମଙ୍ଗଳ ସକଳ ॥୩॥

ସୁତରାଫ ପବନ ବହୁଥାଏ ॥ ୨ ॥ ବନର ମନୋହରତା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସତେ ଅବା ଧରଣୀ ଜନକଙ୍କର ଆଶିଷ-ସକାର କରୁଅଛି କି ! ତଦନନ୍ତର ଜନକ-ପୁରବାସୀ ସମସ୍ତ ଲୋକ ସ୍ଥାନ ପରେ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଜନକ ଓ ମୁନିଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ସୁନ୍ଦର ବୃକ୍ଷ ଦେଖି ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବସିଲେ । (ଗୁରୁ) ପବନ, ସୁନ୍ଦର ଓ ଅମୃତସମ ସ୍ବାଦଶୁ ନାନାବିଧ ପତ୍ର, ଫଳ ମୂଳ ଓ କନ୍ଦ ଆଦି (ସେମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପଠାଇଲେ) ॥ ୩-୪ ॥ କୋହା :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠ ବୋଝ ଭର୍ତ୍ତି କରି ବିଭିନ୍ନ ଫଳ ସମସ୍ତଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆଦର ସହକାରେ ପଠାଇଲେ । ପିତୃପୁରୁଷ, ଦେବତା, ଅତିଥ ଓ ଗୁରୁକୁ ପୂଜା କରିବା ପରେ ସେମାନେ ଫଳାହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨୭୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଏହିପରି ଭାବରେ ଗୁଣଦିନ କଟିଗଲା । ଶ୍ରୀରାମ-ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ସମସ୍ତ ନରନାରୀ ସୁଖୀ । ଉଭୟ ସମାଜ ମନରେ ଇଚ୍ଛା ଓ ଅନୁଭବ କରୁଥା'ନ୍ତି, ଶ୍ରୀ ସୀତାରାମଙ୍କ ବିନା ଫେରିବା ଭଲ ନୁହେଁ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀ ସୀତାରାମଙ୍କ ସହ

ଅଟନ୍ତୁ ରାମ ଗିରି ବନ ତାପସ ଅଲ । ଅସନ୍ତ ଅମିଅ ସମ କନ୍ଦ ମୂଲ ପଲ ॥
ସୁଖ ସମେତ ସମ୍ଭବ ଦୁଇ ସାତା । ପଲ ସମହୋହିଁ ନ ଜନଅହିଁ ଜାତା ॥୩॥
ଏହି ସୁଖ ଜୋଗ ନ ଲେଗ ସବ କହୁଁ କହୁଁ ଅସ ଶ୍ରାବୁ ।

ସହଜ ସୁଭାସୁଁ ସମାଜ ଦୁହୁଁ ରାମ ଚରନ ଅନୁରାଗୁ ॥୮୦॥
ଏହି ବିଧି ସକଲ ମନୋରଥ କରନ୍ତୁ । ବଚନ ସପ୍ରେମ ସୁନତ ମନ ହରନ୍ତୁ ॥
ସୀତା ମାତୁ ତେହୁ ସମୟ ପଠାଇଁ । ଦାସୀ ଦେଖି ସୁଅବସରୁ ଆଇଁ ॥୧॥
ସାବକାସ ସୁନି ସବ ସିନ୍ଧୁ ସାସୁ । ଆସୁଛି ଜନକରାଜ ରଜବାସୁ ॥
କୌଶଲ୍ୟା ସାଦର ସନମାମ । ଆସନ ବିଏ ସମୟ ସମ ଆମ ॥୨॥

ଭ୍ରମଣ ରାମ-ଶଲଳ ମୁନି-ସ୍ଥଳ ବନ । କନ୍ଦମୂଳ ଫଳ ସୁଧା ସଦୃଶ ଅଶନ ॥
ସରମ ସୁଖ ସମେତ ଦ୍ଵିତପ୍ତ ବରଷ । ଯିବା ଜାଣି ନ ପାରବା ପଲକ ସଦୃଶ ॥୪॥
କହନ୍ତି ଲେବେ, ‘ଏ ସୁଖ-ଯୋଗ୍ୟ ନୋହୁଁ’, ‘ଆମର କାହିଁ ଏ ଭାଗ୍ୟ’ ।

ସହଜ ସୁଭାସେ ବେନି ସମାଜଙ୍କ ରାମପଦେ ଅନୁରାଗ ॥୮୦॥
ଏହି ଭାବେ ମନୋରଥ କରନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ । ସପ୍ରେମ ବଚନ ମନ ହରଇ ଶୁଣନ୍ତେ ॥
ସୀତାମାତା ସେ ସମୟେ ଦାସୀ ପଠାଇଲେ । ଭଲ ଅବସର ଆସି ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ॥୧॥
ସୀତାଙ୍କ ସବୁ ଶାଶୁଙ୍କୁ ଅଛୁ ଅବକାଶ । ଶୁଣି ଆସିଲେ ଜନକ ମହତୀ ଉଆସ ॥
କୌଶଲ୍ୟା ଅତି ଆଦରେ କରଣ ସମ୍ମାନ । ସମୟ-ଉଚିତ କଲେ ଆସନ ପ୍ରଦାନ ॥୨॥

ବନରେ ବାସ କରିବା କୋଟିଏ ଦେବଲୋକରେ ନିବାସ ସମାନ ସୁଖଦାୟକ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ,
ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଜାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଯାହାକୁ ଘର-ସଂସାର ରୁଚିକର ହୁଏ, ବିଧାତା ତାହାର
ପ୍ରତିକୂଳ ବୋଲି ଚୁଟିବାକୁ ହେବ ॥ ୨ ॥ ଯେତେବେଳେ ଦେବ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅନୁକୁଳ
ହେବ, ସେତେବେଳେ ଯାଇ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପାଖରେ ବନରେ ନିବାସ ସମ୍ଭବ ହେବ ।
ମହାକାମରେ ଭିନ୍ନବେଳା ସ୍ଥାନ, ଆନନ୍ଦ ଓ ମଙ୍ଗଳମାଳା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରୂପ-ଦର୍ଶନ,
ଶ୍ରୀରାମ ପବିତ୍ର (କାମଦନାଥ)ରେ, ବନରେ ଓ ତପସୀମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଭ୍ରମଣ ଏବଂ ଅମୃତ
ସମାନ କନ୍ଦମୂଳ ଓ ଫଳ ଆଦର ଶ୍ରେୟଜନକ । ସୁଖରେ ଚଉଦବର୍ଷ କାଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ସମାନ
ଅତିବାହିତ ହୋଇଯିବ । କମିତି ଗୁଲ୍‌ଯିବ, ଜଣାପଡ଼ିବ ନାହିଁ ॥୩-୪॥ ବୋହା :—ସମସ୍ତ
ଲୋକ କହୁଥାନ୍ତି, “ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହି ସୁଖର ଭୁଜନ ନୋହୁଁ । ଆମର ଏପରି ଭାଗ୍ୟ
କାହିଁ ?” ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣ ପ୍ରତି ଉଭୟ ସମାଜର ସହଜ ସାତ୍ତ୍ଵିକ ପ୍ରେମ ॥୮୦॥
ତୌଷାହି :—ଏହି ରୂପେ ସମସ୍ତେ ମନୋରଥ ପୋଷଣ କରୁଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ
ମଧୁର ଓ ପ୍ରେମମୟୀ ଦାଶୀ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଶ୍ରୋତାର ମନ ସତ୍ୟ ହରଣ (ପ୍ରବ୍ୟ) ହୋଇ
ଯାଉଥାଏ । ସେହି ସମୟରେ ସୀତାଙ୍କ ମାତା ଶ୍ରୀ ସୁନୟନାଙ୍କଦ୍ଵାରା ପ୍ରେରଣ ଦାସୀମାନେ
ସୁଅବସର ଦେଖି ଆସିଲେ ॥ ୧ ॥ ସୀତାଙ୍କ ଶାଶୁମାନେ ବଞ୍ଚିମାନ ଫୁରୁସତ ପାରି-
ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଦାସୀମାନଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶୁଣି ଜନକଙ୍କ ରାଣୀମହଲ ସେମାନଙ୍କ ପହ୍ନ ସାକ୍ଷାତ

ସୀତ ସନେହ ସକଳ ଦୁଃଖ ଓଷ । ଦ୍ରବହିଁ ଦେଖି ସୁନି କୁଳସ କଠୋର ॥
 ପୁଲକ ସିଂହଳ ତନ ବାରି ବିଲେତନ । ମହି ନଖ ଲିଖନ ଲଗି ସବ ସୋଚନ ॥୩॥
 ସବ ସିନ୍ଧୁ ରାମ ପ୍ରୀତି କି ସି ମୂରତି । ଜନ୍ମ କରୁନା ବହୁ ବେଷ ବିସୂରତି ॥
 ସୀତ ମାତ୍ର କହ ବିଧି ରୁଧି ବାଞ୍ଛା । ଜୋ ପୟ ଫେରୁ ଫୋର ପବ ଟାଣା ॥୪॥
 ସୁନିଅ ସୁଧା ଦେଖିଅହିଁ ଗରଲ ସବ କରତୁଟି କରଲ ।

ଜହଁ ତହଁ କାକ ଉଲ୍ଲୁକ ବକ ମାନସ ସକୃତ ମରଲ ॥୨୮୧॥

ସୁନି ସସୋଚ କହ ଦେବି ସୁମିତା । ବିଧି ଗତି ବଡ଼ ବିପସ୍ତତ ବିବିତା ॥
 ଜୋ ସୁନି ପାଲଇ ହରଇ ବହୋଷ । ବାଲକେଲି ସମ ବିଧି ମତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥୧॥
 କୌଶଲ୍ୟା କହ ଦୋଷୁ ନ କାହୁ । ବରମ ବିବସ ଦୁଃଖ ସୁଖ ଛତି ଲହୁ ॥
 କଠିନ କରମ ଗତି ଜାନ ବିଧାତା । ଜୋ ସୁଭ ଅସୁଭ ସକଳ ଫଳ ଦାତା ॥୨॥

ସମ ଶାଳ ସ୍ନେହ ବେନି ପକ୍ଷଙ୍କ ଅଟଇ । ଦେଖି ଶୁଣି ସୁକଠୋର କୁଳିଣ ଦ୍ରବଇ ॥
 ପୁଲକେ ସିଂହଳ ତନୁ ନୟନ ସମର । ନଖେ ମସ୍ତ ଖୋଲି ହେଲେ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ଅଧୀର ॥୩॥
 ସୀତା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରେମ-ପ୍ରତିମା ସମସ୍ତେ । ବହୁ ବେଷ ଧରି ଚନ୍ଦ୍ରେ କରୁଣା ଯେମନ୍ତେ ॥
 ବିଧିରୁଚି ବଦ, ସୀତା ଜନନୀ ବୋଲିଲେ । ବଳ ଲିହଣରେ ପୟଫେଣ ଯେ ଫୋଡ଼ିଲେ ॥୪॥

ଶୁଣିଛେ ସୀତୁଷ, ଦେଖାଯାଏ ବିଷ, ସମସ୍ତ କର୍ମ କରଲ ।

ଯେଣେ ତେଣେ ବକ-ବାସୁଦ ଉତ୍ସୁକ, ମାନସେ ସୁଲ୍ଲ ମରଲ ॥୨୮୨॥

ଶୁଣି ଚନ୍ଦ୍ରା-ଦ୍ରବେ ଦେବୀ ସୁମିତା କହନ୍ତି । ବିଧାତା-ଗତି ବିବିତ ବିପସ୍ତତ ଅତି ॥
 ସେ ସୁନି ପାଲ ଅନ୍ତକୁ ହରଇ ସମସ୍ତ । ବିଧି-ଗତି ଭେଳି ଶିଶୁ-କୌରୁକ ଯେମନ୍ତ ॥୧॥
 ଭୁଷିଲେ କୌଶଲ୍ୟା, କା'ର ଦୋଷ ନାହିଁ ରାଣୀ । କର୍ମାଧୀନ ହୁଏ ସୁଖ ଦୁଃଖ, ଲଭିହାନ ॥
 କଠିନ କର୍ମର ଚଡ଼ି ଜାଣଇ ବିଧାତା । ସେ ଶୁଭ ଅଶୁଭ ସବ କର୍ମଫଳ-ଦାତା ॥୨॥

କବିବାକ୍ତୁ ଆସିଲେ । କୌଶଲ୍ୟା ଆଦର ସହକାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେଲେ ଏବଂ
 ସମସ୍ତୋଚିତ ଆସନ ଆସି ଦେଲେ ॥ ୨ ॥ ଉଭୟ ଦିଗରୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଶାଳ ଓ ପ୍ରେମ
 ଦେଖି ଓ ଶୁଣି କଠୋର ବଳ ସୁଜା ତରଳି ଯାଉଥାଏ । ଶରୀର ପୁଲକିତ ଓ ସିଂହଳ ଏବଂ
 ନେତ୍ରରେ ଶୋକ ଓ ପ୍ରେମର ଅଶ୍ରୁ । ସମସ୍ତେ ପାଦନଖରେ ଭୂମିରେ ଗାର ପକାଉଥା'ନ୍ତି
 ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରା କବିବାରେ ଲଗିଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସମସ୍ତେ ସୀତା-ରାମଙ୍କ ପ୍ରେମ-ମୂର୍ତ୍ତିସ୍ମରଣ ।
 ସତେ ଅବା କରୁଣା ବହୁତ ରୁପ ଧାରଣ କରି ଶୋକ କରୁଛନ୍ତି । ସୀତାଙ୍କ ଜନନୀ
 ସୁନୟନା କହଲେ, “ବିଧାତାର ରୁଚି ବଡ଼ କୁଟିଳ, ସେ ହୁଏ ଫେଣ ପରି କୋମଳ
 ବସ୍ତୁକୁ ବଳ-ଲିହଣରେ ବିକାରୀ କରୁଅଛି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା.—ଅମୃତ କେବଳ ଶୁଣା-
 ଶୁଣି ଦ୍ରବ୍ୟ । ବିଷ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ବିଧାତାର ସବୁ
 କୃତତ୍ତ୍ୱ ଭୟଙ୍କର । ଯେଉଁଠି ଉଚ୍ଛା ସେଇଠି କୁଆ, ଉତ୍ସୁକ ଏବଂ ବରମାନେ ଦେଖା
 ଯା'ନ୍ତି । ମାତ୍ର ହଂସମାନେ ତ ଏକା ମାନସଭୋବରରେ କେବଳ ଥାଆନ୍ତି ॥ ୨୮୩ ॥

ଉପ ରଜାଇ ସୀସ ସବୟା କେ । ଉତପତ୍ତ ଥିଲୁ କିଷ୍କ ଅମୀକେ ॥
 ଦେବ ମୋହ ବସ ସୋଚିଅ ବାଣ । ବିଧି ପ୍ରପଞ୍ଚ ଅସ ଅଚଳ ଅନାଗ ॥୩॥
 ଭୂପତି କଥାବ ମରବ ଉର ଆଞ୍ । ସୋଚିଅ ସଖି ଲକ୍ଷ ନିଜ ହୃଦ ହାମ ॥
 ସୀମା ମାତ୍ର କହ ସତ୍ୟ ସୁବାମ । ସୁକୁଣ ଅବଧି ଅର୍ଥୁଧପତି ରାମ ॥୪॥
 ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରାମୁ ସିନ୍ଧୁ ଜାହ୍ନୁ ବନ ଭଲ ପରିନାମ ନ ପୋରୁ ।

ଗହବର ହସ୍ତ କହ କୌସିଲ ମୋହ ଭରତ କର ପୋରୁ ॥୫॥
 ଶିଷ ପ୍ରସାଦ ଅସୀସ ଭୁକ୍ତାଣ । ସୁତ ସୁତବଧୁ ଦେବସର ବାଣ ॥
 ରାମ ସପଥ ମେଁ ଶାନ୍ତି ନ କାଉ । ସୋ କର କହୁଁ ସଖୀ ସତ ଭାଉ ॥୬॥

ସମସ୍ତଙ୍କ ଶିରେ ଶୁଣ ଅନୁମତି ନ୍ୟସ୍ତ । ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତି ଲବ୍ଧ ବିଷ ହୁଧାହ ଯାବତ ॥
 ଦେବ ! ମୋହବଣ ଚନ୍ଦ୍ରା କରିବା ବିଫଳ । ବିଧି ପ୍ରପଞ୍ଚ ଏମନ୍ତ ଅନାଦି ଅଚଳ ॥୭॥
 ନୃପ ଜୀବନ ମରଣ ଦୁଇେ ସଖି । ସୁର । ଚନ୍ଦ୍ରଅଳେ ନିଜ ହୃଦ ହାମ ଜାଣି କର ॥
 ସୀତା ମାତା 'ସତ୍ୟ' ବୋଲି ଶୁଣିଲେ ସୁବାଣୀ । ସୁକୁଳ ସୀମା ଅନ୍ତରାଳ ନୃପତିଙ୍କ ରାଣୀ ॥୮॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶ୍ରୀରାମ ସୀତା ଯା'ନ୍ତୁ ବନ, ପରଶମ ହୃଦକର ।

ବ୍ୟଥାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦେ କୌଶଲ୍ୟା ବୋଲନ୍ତି, ମୋତେ ଚନ୍ଦ୍ରା ଭରତର ॥୯॥
 ଶୁଣିଲୁକ କୁପା ରୁଦ୍ଧ ଆଶୀର୍ବାଦ ଫଳ । ହୃଦ ହୃଦ-ବଧୁ ସେହୁେ ସୁର-ନୟା ଜଳ ॥
 ରାମ ରାଣ ସଖି । ମୁହିଁ ସେନ ନାହିଁ କେବେ । ତାହା ପକାଇ କହୁଛୁ ସତ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧେ ଏବେ ॥୧୦॥

କୌଶଲ୍ୟା — ଏହା ଶୁଣି ଦେବୀ ପ୍ରମିତା ଶୋକାତୁର ହୋଇ କହଲେ, “କ୍ଷାତାଙ୍କର
 ଗତି ବା ବିଧାନ ବଡ଼ ବିପଦ୍ଭୀତ ଓ ବିଚିତ୍ର । ସେ ସୃଷ୍ଟିର ଉତ୍ପତ୍ତି କରି, ପାଳନ କରେ
 ଏବଂ ପୁଣି ନାଶ କରେ । କ୍ଷାତାର ରୁଦ୍ଧ ବାଳକମାନଙ୍କ ଶେଳ ପକ୍ଷୀ ବିଦେକ-
 ବିରୁଦ୍ଧରୁ ଓ ଅନ୍ତ ଢେଙ୍କା ।” ॥ ୧ ॥ କୌଶଲ୍ୟା କହଲେ, “ତାହାର ତୋଷ ନାହିଁ ।
 ଦୁଃଖ ସ୍ତବ୍ଧ, ହାନିଲୁକ ସବୁ କର୍ମର ଅଧୀନ । କର୍ମର ଗତି ଜାଣିବା କଷ୍ଟକର । ତାହା
 କ୍ଷାତା ହିଁ ଜାଣେ । କ୍ଷାତା ହିଁ ଶୁଭଶୁଭ, ସମସ୍ତ ଫଳର ଦାତା ॥ ୨ ॥ ଶୁଣିଲୁକ
 ଆଜ୍ଞା ସମସ୍ତଙ୍କ ଶିର ଉପରେ । ଉତ୍ପତ୍ତି, ସ୍ଥିତି ଓ ଲବ୍ଧ ଏବଂ ଅମୃତ ଓ ବିଷ—ଏ ସବୁ
 ମଧ୍ୟ ଶୁଣିଲୁକ ଆଜ୍ଞାନ । ହେ ଦେବ ! ମୋହବଣ ଚନ୍ଦ୍ରା କରିବା ତୃପ୍ତ । କ୍ଷାତାର
 ଏହି ପୃଷ୍ଠି ଏହି ରୂପେ ଅଚଳ ଓ ଅନାଦି ॥୩॥ ହେ ସତ୍ ! ମହାରାଜାଙ୍କ ଜୀବନ ଓ ମରଣ-
 ବିଷୟ ଦୁହେଁରେ ସୁରଣ କରି ଅନୁମୋଦନ ଯେଉଁ ଚନ୍ଦ୍ରା କରୁଛୁ, ତାହା ଆନୁମୋଦନ
 ଆପଣ ଆପଣାର ହୃଦ-ହାତ ଦେଖି କରୁଥାନ୍ତୁ ।” ସୀତାଙ୍କ ମାତା କହଲେ, “ଆପଣଙ୍କ
 ଉକ୍ତ ଉତ୍ତମ ଓ ସତ୍ୟ । ଆପଣମାନେ ପୁଣ୍ୟସାଗିରୋମଣି ଅନ୍ତରାଳପତି ମହାରାଜ
 ଦଶରଥଙ୍କ ରାଣୀ । ଏପରି କାହିଁକି ନ କହନ୍ତେ ?” ॥ ୪ ॥ କୋହା — କୌଶଲ୍ୟା
 ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ କହଲେ, “ଶ୍ରୀରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ବନକୁ ଯାଆନ୍ତୁ, ଏହାର
 ପରଶମ ଉତ୍ତମ ହେବ, ଶୁଭ ସହେବନାହିଁ । ମୋତେ ତ ଭରତ ବିଷୟ-ର

ଭରତ ସୀଲ ଗୁନ ବିନୟ ବଢ଼ାଇ । ଶୁଣୁ ପ ଭଗତି ଭବେଷ ଭଲଇ ॥
 କହଇ ସାରକହୁ କର ମତି ଶ୍ରୀରେ । ସାଗର ସୀମ କି ଜାଣି ଭଲରେ ॥୨॥
 ଜାନଇଁ ସଦା ଭରତ ଭୁଲଣପା । ବାର ବାର ମୋହୁ କହେଉ ମହାପା ॥
 କର୍ଷେ କନକୁ ମନ ପାରିଣି ପାଏ । ପୁରୁଷ ପରିଣିଅଛି ସମୟ ସୁଭାଏ ॥୩॥
 ଅନୁଚିତ ଆଜୁ କହବ ଅସ ମୋର । ସୋକ ସନେହ ସୟାନପ ଥୋର ॥
 ସୁନି ସୁରସରି ସମ ପାବନି ବାମ । ଭଲ ସନେହ ବିକଳ ସବ ରାମ ॥୪॥
 କୌଶଲ୍ୟା କହ ଧୀର ଧରି ସୁନହୁ ଦେବ ମିଥୁଲେସି ।
 କୋ ବିବେକନିଧି ବଲ୍ଲଭ ହୁ ହୁସି ସକଳ ଉପଦେସି ॥୨୮୩॥

ବିନୟ ବଢ଼ାଇ ଶ୍ରୀଶୀଳ ଭରତର । ଭ୍ରତୁକୁ ଭକ୍ତି ଉତ୍ତମ ଭରସା ଆବର ॥
 କହନ୍ତେ ଶାରଦା ମତି କୁଣ୍ଡିତ ହୁଅଇ । ସାଗରକୁ ଶାମ୍ଭୁକାରେ କେ ବାହୁ ପାରଇ ॥୨॥
 ଭରତକୁ ସଦା କୁଳ-ଦୀପ ବୋଲି ଜାଣ । ବାରମ୍ବାର କହୁଛନ୍ତି ମୋତେ ନରରାଣ ॥
 କଳକ କଷିଣ, ମଣି ଜହ୍ନସ ଲଭଣ । ପୁରୁଷ ପରଶା ଯାଏ ସମୟ ପାଉଣ ॥୩॥
 ଏହା କହବା ମୋହର ଆଜି ଅନୁଚିତ । ଶୋକ ସ୍ନେହରେ ହୋଇଛ ଜ୍ଞାନ ଚରଣ ॥
 ଶୁଣି ସୁର-ନୟା ସମ ପ୍ରସବନି ବାଣୀ । ସ୍ନେହରେ ଶିଖିଲ ହେଲେ ଯେତେ ଥିଲେ ରାଣୀ ॥୪॥
 ହୃଦେ ଧ୍ୟାନ ଧରି ବୋଲନ୍ତି କୌଶଲ୍ୟା, ଶୁଣ ଦେବ ! ମିଥୁଲେସି ।
 ବିବେକ-ଅମ୍ବୁଧି-ବନ୍ଧୁ, ରୁମନ୍ତ କେ ପାବନ ଉପଦେଶି ॥୨୮୩॥

ଚନ୍ଦ୍ରା ॥ ୨୮୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଉତ୍ତରଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ଓ ଆପଣଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ
 ମୋର ଗୁଣପୁଷ୍ପ ଓ ଗୁଣବଧୂ ଗଙ୍ଗାଜଳ ସମାନ ପବନ । ହେ ସଖି ! ମୁଁ ଆଜିଯାଏ
 ଶ୍ରୀରାମର ନାମରେ କୌଣସି ଶପଥ କରି ନ ଥିଲି । ଏଣୁ ଆଜି ଶ୍ରୀରାମ ନାମରେ ଶପଥ ନେଇ
 ସତ୍ୟ ଭାବରେ କହୁଛି,— ॥ ୧ ॥ “ଭରତର ଶୀଳ, ଗୁଣ, ନମ୍ରତା, ବଡ଼ପଣିଆ,
 ଭ୍ରତୃଭାବ, ଭକ୍ତି, ଭରସା ଓ ସବୁନିଜାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଏପରି କି ସରସମାନ ରୁଚି
 ପ୍ରଭା କୁଣ୍ଡିତ ହୁଏ । ଶାମ୍ଭୁକାରେ କେଉଁଠି ସମୁଦ୍ର ଉତ୍ଥଳା ଯାଇପାରିବ ? ॥ ୨ ॥
 ମୁଁ ଭରତକୁ ସଦା କୁଳଦୀପ ରୂପେ ଜାଣେ । ମହାବୀର ମଧ୍ୟ ମୋତେ ବାରମ୍ବାର
 ଏହୁ କଥା କହୁଥିଲେ । ସୁନାକୁ କଟକି ପଥରରେ କଷି ଲେକେ ଚିତ୍ତନ୍ତ୍ର ଏବଂ ରତ୍ନକୁ
 ଉତ୍ତମ କହୁଣ୍ଡା ହାତରେ ହିଁ ପରସି ଚିତ୍ତାନ୍ତାଏ । ସେହୁପରି ସମୟ ପଡ଼ିଲେ ପୁରୁଷର
 ପରାଜା ତାହାର ସ୍ୱଭାବ ଓ ଚରଣ ଦ୍ୱାରା ହିଁ କରାଯାଇଥାଏ ॥ ୩ ॥ କିନ୍ତୁ ଆଜି ମୋର
 ଏପରି କହବା ମଧ୍ୟ ଅନୁଚିତ । ଶୋକ ଓ ସ୍ନେହ ହେତୁ ବିବେକ-ରୁଚି କମିଯାଏ ।
 (ଲେକେ କହୁଥିଲେ—ମୁଁ ସ୍ନେହବଶତଃ ଭରତର ବଡ଼ାଇ କରୁଛି ।)” କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ
 ଗଙ୍ଗାସମ ପବନ ବାଣୀ ଶୁଣି ସମସ୍ତ ରାଣୀ ସ୍ନେହ ହେତୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା :—କୌଶଲ୍ୟା ପୁଣି ଧ୍ୟାନ ଧରି କହୁଲେ, “ହେ ଦେବ ମିଥୁଲେଶ୍ୱର !
 ଶୁଣନ୍ତୁ ! ଜ୍ଞାନଭଣ୍ଡାର ଜନକ ଆପଣଙ୍କ ପତି । ଆପଣଙ୍କୁ କିଏ ଉପଦେଶ ଦେଇ

ରାଜ ରାଜ ସନ ଅବସରୁ ପାଇ । ଅପମ ଭାଞ୍ଜି କହବ 'ସମୁଦାଈ ॥
 ରାଜିଅଛି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭରତୁ ରାଜିନହିଁ ବନ । ଜୋ' ସୁହମତ ମାନେ ମହାପମନ ॥୧॥
 ତୋ ଭଲ ଜତନୁ କରବ ସୁବିଶ୍ୱା । ମୋରେ ସୋରୁ ଭରତ କର ଶ୍ରୀ ॥
 ଗୁଡ଼ ସନେହ ଭରତ ମନ ମାୟା । ରହେ ନକ ମୋହ ଲଗତ ନାୟା ॥୨॥
 ଲକ୍ଷି ସୁଶ୍ରୀ ସୁନି ସରଳ ସୁବାନ । ସବ ଭଲ ମରନ କରୁନ ରସ ରାମ ॥
 ନଉ ପ୍ରସୁନ ଝରି ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଧନ । ସିଥିଲ ସନେହ ସିଦ୍ଧ ଜୋଗୀ ମୁନି ॥୩॥
 ସବୁ ରାଜବାସୁ ଶିଖିଲ ଲକ୍ଷି ରହେଉ । ତବ ଧରି ଧୀର ସୁମିତ୍ରା କହେଉ ॥
 ଦେବ ଦଣ୍ଡ ଜୁଗ ଜାମିନି ଶାନ୍ତ । ରାମ ମାତୁ ସୁନି ଉଠି ସପ୍ତାଶା ॥୪॥
 ବେଗି ପାଇ ଧାରାଅ ଅଲକ୍ଷ କହ ସନେହ ସତ୍ତ୍ୱପୁ ।

ହମରେ ତୋ ଅବ ଶୁସ ଗତି କେ ମିଥିଲେସ ସଦାୟ ॥୫॥

ରାଣି ! ନୃପତିଙ୍କ ଆସେ ସମୟ ପାଇଣ । କହବ ଆସେ କହଲ ପରି ବୁଝାଇଣ ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରହୁ, ଭରତ ସଙ୍ଗେ ଯାଉ ବନ । ଯେବେ ଏହି ମତ ମାନେ ମହାପମନ ॥୧॥
 ତେମନ୍ତ ଯତନ ତେବେ କରନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱା । ମୋତେ ଭରତର ଚିନ୍ତା ଲକ୍ଷ୍ମୀହୁ ଶ୍ରୀ ॥
 ନିଗୁଡ଼ ସ୍ନେହ ଭରତ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ । ଭଲ ମୋତେ ନ ଲଗଇ ରହବା ଗୁହରେ ॥୨॥
 ନରେଶି ସୁଶ୍ରବ ଶୁଣି ସରଳ ସୁବାଣୀ । କରୁଣା ରସେ ନିମଗ୍ନ ହେଲେ ସବୁ ଶ୍ରୀ ॥
 ଝେଲ ନରୁ ପ୍ରସୁନ 'ଧନ୍ୟ' 'ଧନ୍ୟ' ଧ୍ବନି । ସ୍ନେହରେ ଶିଥିଲହେଲେ ଯୋଗୀ ପୁନଃ ଜାଣି ॥୩॥
 ଶୁଣି ସବୁ ଅନ୍ୟପୁର ସୁଜ୍ଞତ ରହଲେ । ହୃଦେ ଧ୍ୟାନ ଧରି ତହିଁ ସୁମିତ୍ରା କହଲେ ॥
 ଦେବ ଦେବ ଦଣ୍ଡ ହେଲ ଅସାଧ ରଜନୀ । ଶୁଣି ସପ୍ତେମେ ଉଠିଲେ ରାମଙ୍କ ଜନନୀ ॥୪॥

ବାସକୁ ବହନ କରନ୍ତୁ ସମନ, ଶୁଣିଲେ ବତାଇ ସ୍ନେହ ।

ଏବେ ତ ଆମର ଗତି ଭଗବାନ ଜୟା ସଦାୟ ବିଦେହ ॥୫॥

ପାରିବ ? ॥ ୮୩ ॥ ତୌପାରି :—ହେ ରାଣି ! ସୁଯୋଗ ପାଇ ଆପଣ ରାଜାଙ୍କୁ
 ଆପଣା ଆତ୍ମ ଯଥାସମ୍ଭବ ବୁଝାଇ କୁହନ୍ତୁ—ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଘରକୁ ନେଇ ସେହଠାରେ
 ରଖାଯାଉ ଏବଂ ଭରତ ବନକୁ ଯାଉ । କାଳେ ଏହି ମତ ରାଜାଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଯିବ ।
 ଭଲ ଶୁବରେ ବିଚାର କରି ଏହିପରି ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ । ମୋ ମନରେ ଭରତ ବିଷୟରେ
 ଅତ୍ୟଧିକ ଚିନ୍ତା । ଭରତର ମନରେ ନିଗୁଡ଼ ସ୍ନେହ ରହୁଅଛି । ତାହାର ଘରେ ରହବାରେ
 ଭଲ ହେବ ବୋଲି ମୋତେ ଜଣା ପଡ଼ୁ ନାହିଁ ।” ॥ ୧-୨ ॥ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ସ୍ୱରୁପ ଦେଖି
 ଏବଂ ତାଙ୍କ ଉତ୍ତମ ବାଣୀ ଶୁଣି ସମସ୍ତ ଶ୍ରୀ କରୁଣ ରସରେ ନିମଗ୍ନ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।
 ଆକାଶରୁ ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷର ଝଣ ଝଟକାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ 'ଧନ୍ୟ' 'ଧନ୍ୟ' ଧ୍ବନି ହେବାକୁ
 ଲାଗିଲା । ସିଦ୍ଧ ଯୋଗୀ ଓ ପୂଜ୍ୟମାନେ ସ୍ନେହବଶତଃ ଶିଥିଲ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୩ ॥ ସମସ୍ତ
 ଶ୍ରୀସମାଜ ଏହା ଦେଖି ନିସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ତଦନନ୍ତର ସୁମିତ୍ରା ଧ୍ୟାନ ଧରି ଧରି
 କହଲେ, “ହେ ଦେବ ! ରାଜା ହରିଶଚନ୍ଦ୍ର ବିଦଗ୍ଧଭାଷୀ ।” ଏହା ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମାତା

ଲକ୍ଷି ସନେହ ସୁନି ବଚନ ବିମଳା । ଜନକପ୍ରିୟା ଗହ ପାୟ ପୁମାତା ॥
 ଦେବି ଭବିତ ଅସି ବିନୟ ଭୁକ୍ତାଣ୍ଡ । ଦସରଥ ଭବନି ରାମ ମହତାଣ୍ଡ ॥୧॥
 ପ୍ରଭୁ ଅପନେ ମାତହୁ ଆଦରଣ୍ଡ । ଅଗିନି ଧୁମଗିରି ସିର ତନୁ ଧରଣ୍ଡ ॥
 ସେବକୁ ଶୁଭ କରମ ମନ ବାମ । ସଦା ସହାୟ ମହେସୁ ଭବାମ ॥୨॥
 ରତ୍ନରେ ଅଂଗ ଜୋଗୁ ଜଗ କୋ ହେ । ଗାପ ସହାୟ କି ବିନକର ସୋହେ ॥
 ରାମୁ ଜାଇ ବନୁ କରି ସୁର କାଜୁ । ଅତଲ ଅବଧସୁର କରିହୁଁ ରାଜୁ ॥୩॥
 ଅମର ନାଗ ନର ରାମ ବାହୁବଳ । ସୁଖ ବସିହୁଁ ଅପନେ ଅପନେ ଥଲ ॥
 ଯୁଦ୍ଧ ସବ ଜଗବଲିଳ କହି ରାଣା । ଦେବି ନ ହୋଇ ମୁଖା ମୁନି ଭାଷା ॥୪॥

ଅବଲୋକ ସେବ ଶୁଣି ବିମଳ ବଚନ । ଜନକ-ପ୍ରିୟା ଧରଣ ପୟର ପାବନ ॥
 ଦେବ ! ଯଥାର୍ଥ ଭୁମର ଏମନ୍ତ ଭରଣ । ରାମଙ୍କ ଜନନୀ ଦଶରଥ-ପ୍ରଣୟିନୀ ॥୧॥
 ପ୍ରଭୁ ଜଳ ମାନ ଜନେ ଆଦର କରନ୍ତି । ଅଗ୍ନି ଧୁମ, ଗିରି ଭୃଷ ମସ୍ତକେ ଧରନ୍ତି ॥
 ମନ କର୍ମ ବଚନରେ ସେବକ ନରେଶ । ସଦା ସହାୟକ ଏଥୁ ଭବାନୀ ମହେଶ ॥୨॥
 ଭୁମ ସହାୟ ଯୋଗ୍ୟ କେ ଅଛି ଜଗତରେ । ବିବାକର ଶୋଭଇ କି ଗାପ ସାହାଯ୍ୟରେ ॥
 ରାମ ସିବେ ବନେ କବିବାକୁ ସ୍ତବ କାର୍ଯ୍ୟ । ଅତଲ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରେ କବିବେ ସୁରାଜ୍ୟ ॥୩॥
 ଅମର ନାଗ ମନୁଷ୍ୟ ରାମ ବାହୁବଳେ । ସୁଖେ ବିବାସ କରିବେ ଜଳ ଜଳ ସ୍ଥଳେ ॥
 ଏହା ସବୁ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ କହି ରଖିଛନ୍ତି । ଦେବ ! ମିଥ୍ୟା ନ ହୋଇବ ରାଜିଲ ଭରଣା ॥୪॥

କୌଶଲ୍ୟା ପ୍ରେମପୁର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ଉଠିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ସେ ପ୍ରେମ ଓ ସଭାବର
 ସହୃଦ କହଲେ, “ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣମାନେ ଶୀଘ୍ର ତେରୁକୁ ଫେରିବୁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ତ
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଣ୍ଡର ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଗଣ ଅଥବା ମିଥୁଲେଶ୍ବର ଜନକ ସହାୟକ ।” ॥ ୮୪ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ —କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ପ୍ରେମ ଦେଖି ଏବଂ ତାଙ୍କର ବିନୟ ବଚନ ଶୁଣି ଜନକଙ୍କ
 ପ୍ରିୟପତ୍ନୀ ତାଙ୍କର ପବିତ୍ର ଚରଣ ଧରି ପକାଇଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ହେ ଦେବ !
 ଆପଣ ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମାତା । ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏପରି ବିନୟତା
 ସମୀଚାର ॥ ୧ ॥ ପ୍ରଭୁ ଆପଣା ନୀତି ଜନ (ସେବକ)ଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆଦର କରନ୍ତି । ଅଗ୍ନି,
 ଧୁମକ୍ତୁ ଓ ପଞ୍ଚତ ଭୃଷକ୍ତୁ ଆପଣା ଶିର ଉପରେ ଧାରଣ କରେ । ଆମ ରାଜା ମନ,
 କର୍ମ ଓ ବଚନରେ ଆପଣଙ୍କ ସେବକ । ଶ୍ରୀ ମହାଦେବ ଓ ପାଞ୍ଚାଳ ଆପଣଙ୍କର ତ ସଦା
 ସହାୟକ ॥ ୨ ॥ ଆପଣଙ୍କର ସହାୟକ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ ଜଗତରେ ଆଉ କିଏ ଅଛି ?
 ଭଲ ଗାପ ସାହାଯ୍ୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ କେଉଁଠି ଶୋଭା ପାଇପାରନ୍ତି ? ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନକୁ
 ଯାଇ ଦେବତାମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିବେ ଏବଂ ତତ୍ପରେ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରକୁ ଫେରି
 ଅତଲ ରାଜକୁ କରିବେ ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବାହୁବଳର ଆଶ୍ରୟରେ ଦେବତା, ନାଗ ଓ
 ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ଲୋକରେ ଯାଇ ପ୍ରଣାମରେ ବାସ କରିବେ । ଏହା ସବୁ
 ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମୁନି ପ୍ରଥମରୁ କହି ରଖିଅଛନ୍ତି । ହେ ଦେବ ! ମୁନିଙ୍କ ବଚନ ମିଥ୍ୟା

ଅଥ କହୁ ପର ପର ପେମ ଅତି ସିୟୁ ହିତ ବିନୟ ସୁନାଇ ।

ସିୟୁ ସମେତ ସିୟୁମାତୁ ତବ ଚଲା ସୁଆୟୁସୁ ପାଇ ॥୮୮॥
 ପ୍ରିୟ ପରଜନକୁ ମିଲା ବୈଦେହୀ । ଜୋ ଜେହୁ ଜୋଗୁ ଭାବି ତେହୁ କେହୁ ॥
 ତାପସ ବେଷ ଜାନଙ୍କ ଦେଖି । ଶୁ ସବୁ ବିକଳ ବିଷାଦ ବିସେଷୀ ॥୯॥
 ଜନକ ରାମ ଗୁର ଆୟୁସୁ ପାଇ । ତଳେ ଅଳହୁ ସିୟୁ ଦେଖି ଆଇ ॥
 ଲାହି ଲାଇ ଉର ଜନକ ଜାନଙ୍କ । ପାହୁନି ପାବନ ପେମ ପ୍ରାନ୍ତ କା ॥୧॥
 ଉର ଉପଗେଉ ଅଂବୁଧ ଅନୁରାସୁ । ଭୟୁଉ ଭୁପ ମନୁ ମନହୁଁ ପ୍ରୟାଗୁ ॥
 ସିୟୁସନେହ ବଟୁ ବାହୁତ ଜୋଡ଼ା । ତା ପର ରାମ ପେମ ସିୟୁ ସୋଡ଼ା ॥୩॥
 ବିରଜାସା ମୁନି ଜାନୁ ବିକଳ ଜନୁ । ବୁଡ଼ିତ ଲହେଉ ବାଲ ଅବଲଂବନୁ ॥
 ମୋହ ମଗନ ମତି ନହିଁ ବିଦେହ କା । ମହୁମା ସିୟୁ ରଘୁବର ସନେହ କା ॥୩॥

ଏହା କହୁ ପ୍ରେମେ ପଡ଼ିଣ ଚରଣେ ଶାନ୍ତାକୁ ନେବା ଜଣାଇ ।

ସୀତାଙ୍କ ସମେତ ତହିଁ ସୀତା ମାତା ଗମିଲେ ଅଦେଶ ପାଇ ॥୮୮॥

ପ୍ରିୟ ପରଜନ ସଙ୍ଗେ ବୈଦେହୀ ମିଳିଲେ । ସେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ତାହାକୁ ତେମନ୍ତ ଭେଟିଲେ ॥
 ଅବଲେକି ଜାନଙ୍କଙ୍କ ତପସ୍ବିନୀ ବେଷ । ହୋଇଲେ ସଙ୍ଗେ ବିଷାଦେ ବିକଳ ବିଶେଷ ॥୧॥
 ଜନକ ରାମ ଗୁରୁଙ୍କ ଅଦେଶ ପାଇଣ । ବାହୁଡ଼ି ବାସେ ସୀତାକୁ ଦେଖିଲେ ଆସିଣ ॥
 ନେଲେ ଜନକ ସୀତାକୁ ହୃଦୟେ ଲଗାଇ । ପବନ ଅତିଥି ପ୍ରିୟ ଜୀବନର ପାଇ ॥୨॥
 ଅନୁରାଗ-ଅମୃତଧି ହୃଦେ ଉଡ଼ୁଲିଲା । ମନେ ହୁଏ ଭ୍ରମନ ପ୍ରୟାଗ ହୋଇଲା ॥
 ସୀତାଙ୍କ ସ୍ନେହ-ଅକ୍ଷୟ-ବଟ ବଢ଼ିଯାଏ । ତା ଉପରେ ରାମ-ପ୍ରେମ-ଶିଶୁ ଶୋଭା ପାଏ ॥୩॥
 ଜାନ-ବିରଜାସା ମୁନି ବିକଳ ଯେସନ । ବଡ଼ନ୍ତେ ଲଭି କବିଲେ ବାଳାବଲମୁନ ॥
 ମୋହମୟ ମତି ନୁହେଁ ବିଦେହ ନୃପଙ୍କ । ସୁହର ମହୁମା ଏହା ଜାନଙ୍କ ରାମଙ୍କ ॥୪॥

ହୋଇ ନ ପାରେ ।" ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଏହୁପରି କହୁ ଜାନଙ୍କଙ୍କ ମାତା ଅତିଶୟ
 ପ୍ରେମରେ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ପଡ଼ି ସୀତାକୁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ପଠାଇବା ନିମନ୍ତେ
 ତାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ତାଙ୍କଠାରୁ ପୁଅଦେଶ ପାଇ ସୀତାଙ୍କ ସମେତ ସୀତାମାତା
 ତେରୁକୁ ଚଲିଲେ ॥ ୮୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଜାନଙ୍କ ଆପଣା ପ୍ରିୟ ପରଜନକୁ
 ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ସହୃଦ ମିଳିଲେ । ତାହାକୁ ତପସ୍ବିନୀ ବେଶରେ
 ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଶୋକରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିକଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୧ ॥ ଜନକ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଠଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ତେରୁକୁ ଚଲିଲେ ଏବଂ ଆସି ସୀତାକୁ ଦେଖିଲେ । ଜନକ
 ଆପଣାର ପବନ ପ୍ରେମ ଓ ପ୍ରାଣର ଅତିଥି ଜାନଙ୍କଙ୍କୁ ବନ୍ଧରେ ଆଉଟାଇ ନେଲେ ॥ ୨ ॥
 ତାଙ୍କ ହୃଦୟରୁ ବାସ୍ତବ ପ୍ରେମର ସମ୍ପଦ ଉଡ଼ୁଲି ପଡ଼ିଲା ! ରାଜାଙ୍କ ମନ ସତେ ଅବା
 ପ୍ରୟାଗ ହୋଇଗଲା ! ସେହି ସମ୍ପଦ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଆଦିଶକ୍ତି ସୀତାଙ୍କ ଅଲୌକିକ ସ୍ନେହ
 ରୂପକ ଅକ୍ଷୟବଟ ବଢ଼ୁଥିବାର ଦେଖିଲେ । ସୀତାଙ୍କର ସେହି ପ୍ରେମ-ବଟ ଉପରେ

ସିନ୍ଧୁ ପିତୁ ମାତୁ ସନେହ ବସ ବିକଳ ନ ସଖା ସିଂହର ।

ଧରନିସୁତା ଧୀରକୁ ଧରେଉ ସମଉ ସୁଧରମୁ ବରୁଣ ॥୨୮॥

ତାପସ ବେଷ ଜନକ ସିନ୍ଧୁ ଦେଖି । ଭୟର ପେମୁ ପରତୋଷୁ ବିସେଷୀ ॥
ପୁତ୍ରୀ ପବିତ୍ର କିଏ କୁଳ ତୋଉ । ସୁଜୟ ଧବଳ ଜଗୁ କହ ସବୁ କୋଉ ॥୨୯॥
ଜିତି ସୁରସରି ଶରତି ସରି ତୋଷା । ଗର୍ଭୁରୁ ଶକ୍ତି ବିଧି ଅଶ୍ରୁ କରୋଷା ॥
ଗଙ୍ଗା ଅବନି ଥଲ ଶାନ୍ତି ବଡ଼େରେ । ଏହି କିଏ ସାଧୁ ସମାଜ ଘନେରେ ॥୩୦॥
ପିତୁ କହ ସତ୍ୟ ସନେହ ସୁବାମା । ସୀମା ସକୁଚ ମହୁଁ ମନହୁଁ ସମାମା ॥
ପୁନି ପିତୁ ମାତୁ ଲାହି ଉର ଲାହି । ସିଖ ଆସିଷ ହିତ ଶାନ୍ତି ସୁହାରି ॥୩୧॥

ବିକଳ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରିଲେ ପିତା-ମାତା-ସ୍ନେହବଶ ସୀତା ।

ସମସ୍ତ ସ୍ୱଧର୍ମ ବିରୁଦ୍ଧ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିଲେ ଧରା-ଦୁହଡ଼ା ॥୨୮॥

ଦେଖି ଜନକ ସୀତାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତି ବେଷ । ପ୍ରେମ ପରତୋଷ ଦୃଢ଼େ ହୋଇଲା ଅଶେଷ ॥
ପୁତ୍ରୀ ! ପରମ ପବିତ୍ର କଲୁ ବେନି କୁଳ । ଜଗତେ ଗାଆନ୍ଧି ସବେ ସ୍ତବ୍ଧ ଉତ୍କଳ ॥୨୯॥
ଜିଣି ପୁର-ସରତକୁ ତୋ ଶାନ୍ତି-ସରତ । ଭେଦଣ କୋଟି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ ହେଲ ପ୍ରବାହତ ॥
ଗଙ୍ଗା କଲେ ତବେ ସ୍ତବ୍ଧରଥ ସ୍ଥାନ ନିଷ୍ଠେ । ତୋ ଶରତ-ନୟା ଶର୍ପ କଲ ସାଧୁତ୍ୱେ ॥୩୦॥
ସତ୍ୟ ହେତୁ ମୃତ୍ୟୁବାଣୀ ଜନକ ଭାଷନ୍ତୁ । ସୀତା ତାହା ଶୁଣି ଅବା ସକୋତେ ବୁଡ଼ନ୍ତୁ ॥
ହେତୁ ପିତା ମାତା ଦୃଢ଼େ ଲଗାଇ ଆବର । ଦେଲେ ହୃଦୟର ଶିଖା ଆଶିଷ ହୃଦର ॥୩୧॥

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରେମ-ଶିଶୁ (ବାଳକ ରୂପାନ୍ତ ଉପବାନ) ଶୋଭା ପାଉଥାନ୍ତି ॥ ୩ ॥
ଜନକଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ରୂପକ ଚରନ୍ତାସୀ ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ମୁନି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ବୁଝୁ ବୁଝୁ ସତେ
ଅବା ରାମ-ପ୍ରେମ ରୂପକ ଶିଶୁ ବାଳକର ଆଶ୍ରୟ ପାଇ ରକ୍ଷା ପାଇଗଲେ ! ବାସ୍ତବରେ
ଜ୍ଞାନଶିରୋମଣି ବିଦେହରାଜଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ମୋହମୟ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଏହା ତ
ଶ୍ରୀ ସୀତାରାମଙ୍କ ପ୍ରେମର ମହୁମା, ଯାହା କି ଜନକଙ୍କ ପରି ମହାଜ୍ଞାନଙ୍କ ଜ୍ଞାନକୁ ମଧ୍ୟ
ବିକଳ କରି ପକାଇଲା ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ପିତାମାତାଙ୍କର ପ୍ରେମ ହେଉ ସୀତା
ଏତେ ବିକଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଯେ, ସେ ଜନକୁ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ
ପରମ-ଧୈର୍ଯ୍ୟବତୀ ପୃଥ୍ୱୀ-କନ୍ୟା ସୀତା ସମସ୍ତ ଓ ସ୍ୱଧର୍ମ କଥା ବିଚାର କରି ଧୈର୍ଯ୍ୟ
ଧାରଣ କଲେ ॥ ୨୮-୨୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସୀତାଙ୍କୁ ଉପସ୍ଥିତି ବେଶରେ ଦେଖି
ଜନକଙ୍କ ମନରେ ବିଶେଷ ପ୍ରେମ ଓ ସନ୍ତୋଷ ଜାତ ହେଲା । ସେ ବହୁଲେ, “ମା !
ତୁ ହୁଇକୁଳ ପବିତ୍ର କରିଦେଲୁ । ତୋର ନିର୍ମଳ ଯଶ ଯୋଗେ ସାର ସଂସାର ସମୁଦ୍ରକୁ
ହେଉଅଛି ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହୁଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ କୋହର ଶାନ୍ତି-ନୟା ପୁରସରତା ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ
ସୁବା ଜିଣି କୋଟି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ବହୁ ଗୁଣିଛି । ଗଙ୍ଗା ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ପ୍ରବାହତ ।
ଗଙ୍ଗା ହରିଦ୍ୱାର, ପ୍ରୟାଗ ଓ ଗଙ୍ଗାସାଗର, ଏହି ତିନିଗୋଟି ସ୍ଥାନକୁ ପ୍ରଧାନ ଖର୍ଚ୍ଚ
କରିଅଛି । ମାତ୍ର ତୋର ଏହି ଶାନ୍ତି-ନୟା ଅଶେଷ ସନ୍ନ-ସମାଜକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଖର୍ଚ୍ଚ-ସେବରେ

କହନ୍ତି ନ ସୀୟ ସବୁର ମନ ମାଗୁଁ । ଇହାଁ ବସବ ରଜନୀ ଭଲ ନାହିଁ ।
ଲକ୍ଷି ରୁଣ ରାଜି ଜନାୟୁରୁ ରାଜି । ହୃଦୟୁଁ ସବୁବେଳେ ସୀକୁ ସୁଗୁରୁ ॥୩॥
ବାର ବାର ମିଳି ଭେଟି ସିୟ ବିଦା ଶାନ୍ତି ସନମାନ ।

କହୁ ସମୟ ସିର ଭରତ ଗତି ରାଜି ସୁବାନ ସପ୍ନାନ ॥୮୮॥
ସୁନି ଭୂପାଳ ଭରତ ବ୍ୟବହାର । ସୋନ ସୁଗନ୍ଧ ସୁଧା ସସି ସାରୁ ॥
ମୁଦେ ସଜଲ ନୟନ ପୁଲକେ ତନ । ସୁଜୟ ସବୁଦିନ ଲଗେ ମୁଦିତ ମନ ॥୧॥
ସାବଧାନ ସୁନୁ ସୁମୁଖି ସୁଲେଚନ । ଭରତ କଥା ଭବ ବ୍ୟବ ବିମୋଚନ ।
ଧରମ ରାଜନୟୁ ବ୍ରହ୍ମବିରୁ । ଇହାଁ ଜଥାମତି ମୋର ପ୍ରଭୁରୁ ॥୨॥

ନ କହନ୍ତି ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲଭଣ ମନରେ । ରହବା ଭଲ ନୁହଇ ନିଶି ଏ ସ୍ଥାନରେ ॥
ମନ ଜାଣି ନୃପତିକୁ ରାଣୀ ଜଣାଇଲେ । ଶୀଳ ସୁବବ ହୃଦୟେ ପ୍ରଣୀତା କରିଲେ ॥୩॥
ବାରମ୍ବାର ମିଳି ଭେଟି ଜାନଙ୍କୁ ସାବରେ କଲେ ମେଲଣି ।

ତହୁଁ ବେଳ ଦେଖି ଭରତଙ୍କ ଦଶା କହଲେ ରାଣୀ ସୁବାଣୀ ॥୮୯॥
ଶୁଣି ମହାପାଳ ଭରତଙ୍କ ବ୍ୟବହାର । ସଦୃଶ ସର୍ବ୍ବ ସୁବବ ଶଶୀ ସୁଧା ସାରୁ ॥
ପୁଲକ ତନୁ ପଳଳ ନୟନ ଭୁଜିଲେ । ପ୍ରସନ୍ନ ମନେ ପ୍ରପଣ ପ୍ରଣୀତ ଲାଗିଲେ ॥୧॥
ସାବଧାନେ ଶୁଣ ସୁବଦନ ସୁଲେଚନ । ଭରତଙ୍କ କଥା ଭବ-ବଦନ-ମୋଚନ ॥
ଧର୍ମ, ରାଜ-ମତି, ବ୍ରହ୍ମବିବେକ ପ୍ରଭୁର । ଏଥୁ ଯଥାମତି କରିପାରେ ପୁଁ ବିରୁର ॥୨॥

ପରଶତ କରିଅଛି ॥ ୨ ॥ ପିତା ଜନକ ପିନା ସ୍ବେଦରେ ସତ୍ୟ ସୁମନୋହର ବାଣୀ
କହୁଗଲେ । କିନ୍ତୁ ସୀତା ଆପଣାର ବନ୍ଧନା ଶୁଣି ସତେ ଯେପରି ସକୋଚରେ ମହୁଗଲେ ।
ପିତାମାତା ତାହାକୁ ପୁଣି ବନ୍ଧରେ ଆଉଜାଇ ନେଲେ ଏବଂ କଲ୍ୟାଣ-ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁନ୍ଦର
ଶିକ୍ଷା ଓ ଆଶିଷ ଦେଲେ ॥ ୩ ॥ ସୀତା କହୁ କହୁ ନ ଆ'ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ରାତିରେ
ଶାଶୁମାନଙ୍କ ସେବା ସ୍ଥଳ ଏଠାରେ ରହବା ଭଲ ହେବନାହିଁ ବୋଲି ମନେ ମନେ
ସକୋଚ କରୁଥା'ନ୍ତି । ରାଣୀ ସୁନୟନା ଜାନଙ୍କୁ ଅଭିପ୍ରାୟ ବୁଝି ରାଜା ଜନକକୁ
ଜଣାଇ ଦେଲେ । ହୃଦୟୋଚ ଆପଣା ଅପଣା ହୃଦୟରେ ସୀତାଙ୍କର ଶୀଳ ଓ ସୁବବର
ପ୍ରଣୀତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ରାଜାରାଣୀ ବାରମ୍ବାର ସୀତାଙ୍କ
ସହ ମିଳନ-ସୁବବ ତାହାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ଏବଂ ପରିଶେଷରେ ଯଥୋଚିତ ସମ୍ମାନ
ସହତ ତାହାକୁ ବିଦା କଲେ । ତତ୍ତ୍ବର ରାଣୀ ସମୟ ପାଇ ରାଜାଙ୍କ ଆଗରେ
ସୁମନୋହର ବାଣୀରେ ଭରତଙ୍କ ଦଶା ବର୍ଣ୍ଣନ କଲେ ॥ ୮୭ ॥ ତୈପାୟନ :—
ସୁନାରେ ସୁଗନ୍ଧ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରମାରେ ସାର ସୁଧା ସମ ଭରତଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ଶୁଣି ରାଜା
ପ୍ରେମବିହ୍ବଳ ହୋଇ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁଜଳ-ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ର ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । (ସତେ ଅବା
ଭରତଙ୍କ ପ୍ରେମରେ ସେ ଧ୍ୟାନମୟ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।) ତାଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇ
ଉଠିଲା ଏବଂ ସେ ମନେ ମନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଭରତଙ୍କ ସୁମନୋହର ଯଶର ପ୍ରଣୀତା

ସୋ ମତି ମୋର ଭରତ ମହିମାୟ । କହେ କାହୁଁ ଛଳି କୁଅତି ନ ଛାଁୟା ॥
 ବଧୁ ଗନପତି ଅଶ୍ୱପତି ସିବ ସାରଦ । କବି କୋବିଦ ବୁଧ ବୁଦ୍ଧି ବିସାରଦ ॥
 ଭରତ ଚରିତ ଶାରତି କରତୁଣୀ । ଧରମ ସୀଲ ଗୁନ ବିମଳ ବିଭୁଣୀ ॥
 ସମ୍ପଦେ ସୁନତ ସୁଖଦ ସବ କାହୁଁ । ସୁଖ ସୁରସର ରୁଚି ନିଦର ସୁଧାହୁଁ ॥
 ନିରବଧୁ ଗୁନ ନିରୁପମ ପୁରୁଷ ଭରତୁ ଭରତ ସମ ଜାନି ।

କହିଅ ସୁମେରୁ କି ସେର ସମ କବିକୁଳ ମତି ସକୁରୁକି ॥୨୮॥
 ଅଗମ ସବହି ବରନତ ବରବରମା । ଜିମି ଜଳସ୍ଥାନ ମୀନ ଗମ୍ଭ ଧରମା ॥
 ଭରତ ଅମିତ ମହିମା ସୁଦୁ ଗୁମା । ଜାନହିଁ ଗୁମୁ ନ ସକହିଁ ବଖାମା ॥୨॥

ସେ ମତି ମୋର ଭରତ ମହିମାକୁ କଲି । କି କହବ, କୁହା କୁହିଁ ନ ପାରଇ ଛଳି ॥
 ବଧୁ ଗଣପତି ଶିବ ସରସ୍ୱତୀ ଶେଷ । ବୁଧ ବିଶାରଦ କବି କୋବିଦ ବିଶେଷ ॥
 ଭରତଙ୍କ କୃତ କର୍ମ, ସୁଯଶ ଚରିତ । ଧର୍ମ, ଶୀଳ, ଶୁଭ୍ର ଗୁଣ, ବିଭୁତ ପବିତ୍ର ॥
 ବୁଦ୍ଧି ଶୁଣିଲେ ହୁଏ ଲଭନ୍ତି ସମସ୍ତେ । ନିନ୍ଦେ ତା ଶୁଦିରେ ଗଙ୍ଗା, ରୁଚିରେ ଅମୃତେ ॥
 ନିରବଧୁ ଗୁଣ, ପୁରୁଷାନୁପମ, ଭରତ ଭରତ ସମ ।

କବି କୁଳମତି କହୁ ସଙ୍ଗୋତନ୍ତ୍ର ସୁମେରୁ କି ସେର ସମ ॥ ୨୮॥
 ସମସ୍ତକୁ ବରବର୍ଣ୍ଣେ, ଅଗମ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିଲେ । ଜଳସ୍ଥାନ ଭୂମି ମାର୍ଗ ମାନକୁ ଯେମନ୍ତେ ॥
 ଭରତ ମହିମା ଗୁଣ ! ଅପ୍ରମିତ ଅତି । ଜାଣନ୍ତି ରାମ, ମାତ୍ର ସେ ବର୍ଣ୍ଣି ନ ପାରନ୍ତି ॥୨॥

କବିବାକୁ ବରିଲେ ॥ ୧ ॥ ସେ କହଲେ, “ହେ ସୁପୁଣି ! ହେ ସୁନୟନେ ! ସାବଧାନ ହୋଇ ଶୁଣ । ଭରତଙ୍କ କଥା ଭବବନ୍ଧନ-ବିମୋଚନକାରଣୀ । ଧର୍ମ, ରାଜଦାୟ ଓ ବ୍ରହ୍ମବିଗୁର—ଏହି ତିନିଗୋଟି ବିଷୟରେ ନିଜ ଭୂର୍ବି ଅନୁସାରେ ମୋର ଅଲ୍ଲ-ବହୁତ ପ୍ରବେଶ ଅଛି ॥ ୧ ॥ ମୋର ସେ ପ୍ରକାର ଭୂର୍ବି ଭରତଙ୍କ ମହିମା ବା କିପରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ପାରିବ ? ତାହା ଛଳ କବି ପ୍ରକା ତାଙ୍କ ସ୍ତୁତିକୁ କୁହିଁ ପାରିବ ନାହିଁ । ବ୍ରହ୍ମା, ଗଣେଶ, ଶେଷ, ମହାଦେବ ସରସ୍ୱତୀ, କବି, ଜ୍ଞାନୀ, ପଣ୍ଡିତ ଓ ଭୂର୍ବିମାନ—ସମସ୍ତେ ଭରତଙ୍କ ଚରିତ, ଶାନ୍ତି, କୃତିତ୍ୱ, ଧର୍ମ, ଶୀଳ, ଗୁଣ ଓ ନିର୍ମଳ ଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ ଶୁଣି ଏବଂ ବୁଦ୍ଧି ସୁଖ ଲଭ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଗୁଣଗୁଣି ପବିତ୍ରତାରେ ଗଙ୍ଗା ଓ ମୟୂରତାରେ ଅମୃତକୁ ମଧ୍ୟ ନିନ୍ଦା କରେ ॥ ୩-୪ ॥ ଦୋହା :—ଭରତ ଅସୀମ ଗୁଣ-ସମ୍ପନ୍ନ ଓ ଅନୁପମ ପୁରୁଷ । ଭରତଙ୍କ ସମାନ କେବଳ ଭରତ ହିଁ ଅଟନ୍ତି, ବେଶ, ଏତିକି ଜାଣ । ସୁମେରୁ ପଦ୍ମ କ’ଣ ସେର ସହୃଦ ସମାନ ବୋଲି ଆମେ କହିପାରିବା ? ଅତିଏବ ତାହାକୁ କୌଣସି ପୁରୁଷ ସହୃଦ ଉପମା ଦେବାରେ କବିସମାଜର ଭୂର୍ବି ମଧ୍ୟ ସଫଳତ ହୋଇଗଲା ॥ ୨୮ ॥ ତୌପାରି—ହେ ବରବର୍ଣ୍ଣିତ ! ଜଳସ୍ଥାନ ଭୂମି ଉପରେ ଗୁଲିବା ମାଛ ପକ୍ଷରେ ଯେପରି କଷ୍ଟକର, ଭରତଙ୍କ ମହିମା ବର୍ଣ୍ଣନ ସମସ୍ତଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସେହିପରି ଅଗମ୍ୟ । ହେ ଗୁଣ ! ଶୁଣ, ଭରତଙ୍କ ଅପରିମିତ ମହିମା ବିଷୟ ଜଣେ ମାତ୍ର,

ବରନ ସପ୍ତେମ ଭରତ ଅନୁଭବ । ନିୟୁ କିମ୍ବ ଶା ରୁଚି ଲକ୍ଷି କହୁ ଶୁଭ ॥
 ବହୁରହିଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭରତ ବନ ଜାଣୁ । ସବ କର ଭଲ ସବ କେ ମନ ମାଣୁ ॥୨॥
 ଦେବ ପରଂ ଭରତ ରଘୁବର ଶା । ପ୍ରୀତି ପ୍ରସାଦ ଜାଇ ନହିଁ ଚରଣ ॥
 ଭରତ ଅବଧ ସନେହ ମମତା ଶା । ଜୟପି ରାମ ସୀମ ସମତା ଶା ॥୩॥
 ପରମାରଥ ସ୍ଵାରଥ ସୁଖ ସାରେ । ଭରତ ନ ସପନେହୁଁ ମନହୁଁ ନିହାରେ ॥
 ସାଧନ ସିଦ୍ଧି ରାମ ପର ନେହୁଁ । ମୋହିଁ ଲକ୍ଷି ପରତ ଭରତ ମତ ଏହୁ ॥୪॥
 ଶ୍ରେରେହୁଁ ଭରତ ନ ପେଲିହୁଁ ମନସହୁଁ ରାମ ରଜାଇ ।

କରିଅ ନ ସୋଚୁ ସନେହ ବସ କହେଉ ଭୂପ ବିଲଖାଇ ॥୨୮୩॥
 ରାମ ଭରତ ଗୁନ ଗନତ ସପ୍ରୀତ । ନିସି ଦଂପତିକୁ ପଲକ ସମ ବାଟୀ ॥
 ରାଜ-ସମାଜ ପ୍ରାତ ଜୁଗ ଜାଗେ । ଛାଇ ଛାଇ ସୁର ପୁଜନ ଲାଗେ ॥୨୯॥

ଭରତ ପ୍ରଭାତ ବର୍ଣ୍ଣ ସପ୍ତେମ ବିଶୁଭ । କହନ୍ତି ସୀ ମନ ରୁଚି ଜାଣି ଦଣ୍ଡଧାଣ ॥
 ଫେରିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଗଲେ ଭରତ ବନକୁ । ମମସ୍ତେ ଶ୍ରବନ୍ତି ଭଲ ହେବ ସମସ୍ତକୁ ॥୨॥
 ଦେବ ! ପରନ୍ତୁ ଭରତ ରଘୁନାଥଙ୍କର । କଳି ନ ହୁଅଇ ପ୍ରୀତି ପ୍ରସାଦ ମନର ॥
 ଭରତ ଅବଧ ସ୍ଵେଦ-ଶୀଳ ମମତାର । ଯଦ୍ୟପି ରଘୁନାଥଙ୍କ ସୀମା ସମତାର ॥୩॥
 ପରମାର୍ଥ ସୁଖ କମ୍ପା ସାର୍ଥ ସୁଖତୟ । ସ୍ଵପ୍ନେହେଁ ଭରତ ମନେ ନ କରନ୍ତି ଲବ୍ଧ ॥
 ସାଧନ ପିତ୍ତି ରାମଙ୍କ ପଦ ଅନୁରକ୍ତ । ମୋତେ ଜଣାପଡେ ଏହା ଭରତଙ୍କ ମତ ॥୪॥

ସ୍ଵପ୍ନେ ଭୁବ ତେବେ ମନୁ ନ ଟାଳିବେ ଭୁଲି ରାମ ଅନୁମତ ।

ନ କର ବିଷେଷ ଚିନ୍ତା ସ୍ଵେଦବଶ, ଚିତଲେ ନୃପ ବୋଲନ୍ତି ॥୨୮୪॥

ରାମ ଭରତଙ୍କ ଗୁଣ ପ୍ରେମେ ଗୁଣି କର । ଶ୍ରବଣ ସମ ଦମ୍ଭିତକୁ କଟିଲ ଶବ୍ଦ ॥
 ରାଜ-ସମାଜ ଉଭୟ ପ୍ରଭାତେ ଉଠିଲେ । ସ୍ନାନ କରି କରି ଦେବ-ଅର୍ଚ୍ଚନେ ଲାଗିଲେ ॥୨॥

କେବଳ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜାଣନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେ ସୁଦ୍ଧା ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୧ ॥
 ଏହି ରୂପେ ପ୍ରେମରେ ଭରତଙ୍କ ପ୍ରସବର ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ରାଜା ଜନକ ପତ୍ନୀଙ୍କ ମନ-
 ରୁଚି ଅନୁସାରେ କହିଲେ, “ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଫେରିଯାଆନ୍ତୁ ଏବଂ ଭରତ ବନକୁ ଯାଆନ୍ତୁ ।
 ଏଲଥରେ ସମସ୍ତଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ନିହିତ ଏବଂ ଏହା ହିଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଅଛି ॥ ୨ ॥
 କିନ୍ତୁ ହେ ଦେବ ! ଭରତ ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପରସ୍ପର ପ୍ରେମ ଏବଂ ବିଶ୍ଵାସ ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିଶ୍ଵରର
 ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ଆପି ପାରିବ ନାହିଁ । ଯଦ୍ୟପି ଶ୍ରୀରାମ ସମତାର ସୀମା, ଭରତ ପ୍ରେମ ଓ
 ମମତାର ସୀମା ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନନ୍ୟପ୍ରେମକୁ ଗ୍ରହଣ ଭରତ ସମସ୍ତ
 ପରମାର୍ଥ, ସ୍ଵାର୍ଥ ଓ ସୁଖ ଆଡ଼କୁ ସ୍ଵପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ମନ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ
 ପ୍ରେମ ହିଁ ତାଙ୍କର ସାଧନା ଓ ତାହାହିଁ ତାଙ୍କର ପିତା । ଭରତଙ୍କ ବିଷୟରେ ଦେଶ,
 ଏହି ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ପିତାନ୍ତ ମୋତେ ଜଣାପଡେ ।” ॥୪॥ ଦୋହା —ରାଜା ପ୍ରେମରେ
 ଗଦଗଦ ହୋଇ କହିଲେ, “ଭରତ ଭୁଲରେ ସୁଦ୍ଧା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ମନରୁ ଟାଳିବେ

ଗେ ନହାଇ ଗୁର ପଶି ରଘୁରାଜ । ବନ୍ଧି ତରନ ବେଳେ ରୁଷ ପାଇ ॥
 ନାଥ ଭରତ ପୁରଜନ ମହତାସ । ସୋକ ବିକଳ ବନବାସ ଦୁଖାସ ॥୨॥
 ସହଚ ସମାଜ ରାଜ ମିଥୁଲେସୁ । ବହୁତ ବିବସ ଭବ ସହଚ କଲେସୁ ॥
 ଉଚିତ ହୋଇ ସୋଇ ଜାଣି ନାଥ । ହୃତ ସବହୁ କର ରୋରେ ହାଥା ॥୩॥
 ଅସ କହି ଅତି ସକୁଚେ ରଘୁରାଜ । ମୁନି ପୁଲକେ ଲଖି ସୀତା ସୁଭାଜ ॥
 ତୁମ୍ଭ ବିନୁ ରାମ ସକଳ ସୁଖ ସାଜା । ନରକ ସରସ ଦୁଃଖ ରାଜ ସମାଜ ॥୪॥
 ପ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରାନ୍ତ କେ ଜୀବ କେ ଜିବ ସୁଖ କେ ସୁଖ ରାମ ।
 ତୁମ୍ଭ ତଳ ତାତ ସୋହାତ ଗୁହ ଜିହ୍ଵା କିହ୍ଵା ବିଧି ବାମ ॥୧୯॥

ସୁନ କର ରଘୁମଣି ଗୁରୁ ପାଶେ ଯାଇ । ତରଣ ବନ୍ଧି ଶୁଣିଲେ ଅନୁକମ୍ପା ପାଇ ॥
 ନାଥ ! ପୁରଜନ ସଙ୍ଗେ ଜନନୀ ଭରତ । ବନବାସଦୁଃଖୀ, ଶୋକ-ବିକଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ॥୧॥
 ସମାଜ ସହଚ ମହାବଳ ମିଥୁଲେଶ । ବହୁତ ଦିନ ହେଲଣି ସହଚକ୍ରି କୈଶ ॥
 କରନ୍ତୁ ତାହା ଗୋସାଇଁ, ଉଚିତ ସେମନ୍ତେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃତ ନ୍ୟସ୍ତ ଆପଣଙ୍କ ହସ୍ତେ ॥୩॥
 ଏହା କହୁ ରଘୁନାଥ ଅତି ସଙ୍ଗୋପଲେ । ବିଲୋକ ଶୀଳ ସ୍ଵରୂପ ମୁନି ପୁଲକିଲେ ॥
 ରାମ ବିନା, ରାମ, ସୁଖ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାଜ ମାନ । ବେନି ନୃପତି ସମାଜେ ନରକ ସମାଜ ॥୪॥
 ପ୍ରାଣର ପରାଣ ଜୀବର ଜୀବନ ସୁଖର ସୁଖ ଶ୍ରୀରାମ ।
 ରାମ ବିନା ଗୁହ ଯେଉଁ ମଣ୍ଡଳ, ବିହୁ ଅଟେ ତାର ବାମ ॥୧୯॥

ନାହିଁ । ହୃତରାଂ ସ୍ଵେଦର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରା କରବ ଉଚିତ ନୁହେଁ ।” ॥ ୮୮ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ — ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଭରତଙ୍କ ଗୁଣହୀନ ବିଷୟରେ ସପ୍ତେମ କଥୋପକଥନ
 କରୁ କରୁ ପତିପତ୍ନୀଙ୍କ ଆଗରେ ଶୁଣି ପଲକ ମାତ୍ର ପରି ବିଚାର । ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଉଭୟ
 ରାଜସମାଜ ଜାଗ୍ରତ ହେଲେ ଏବଂ ସୁନ-ପ୍ରକାର ଆଦି ସାରି ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ପୂଜା
 କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସୁନ କର ଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ
 ଏବଂ ତାଙ୍କ ତରଣ ବନ୍ଧନା କଲେ । ତାଙ୍କ କୃପାଦୃଷ୍ଟି ପାଇ ସେ କହିଲେ, “ହେ
 ନାଥ ! ଭରତ, ଅଯୋଧ୍ୟାସୁରବାସୀ ଓ ମାତାମାନେ ସମସ୍ତେ ଶୋକରେ ବ୍ୟାକୁଳ
 ଏବଂ ବନବାସ ହେଉ ଦୁଃଖୀ ॥ ୨ ॥ ମିଥୁଳାପତି ରାଜା ଜନକଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସମାଜ
 ସହଚ କଷ୍ଟ ସହବାର ବହୁତ ଦିନ ହୋଇଗଲାଣି । ହୃତରାଂ ହେ ନାଥ ! ଯାହା
 ଉଚିତ, ତାହା ହିଁ କୁହନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ହାତରେ ହିଁ ସମସ୍ତଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ।” ॥ ୩ ॥
 ଏହା କହି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହେତୁଚିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ଶୀଳସ୍ଵରୂପ ଦେଖି
 ମୁନି ବଶିଷ୍ଠ ପ୍ରେମ ଓ ଆନନ୍ଦରେ ପୁଲକିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସେ କହିଲେ, “ହେ
 ରାମ ! ରାମ ବିନା ଘରଦ୍ଵାର ଆଦି ସମସ୍ତ ସୁଖସାମଗ୍ରୀ ଉଭୟ ରାଜସମାଜ ପକ୍ଷରେ
 ନରକ ସମାଜ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—“ହେ ରାମ ! ତୁମେ ପ୍ରାଣର ପ୍ରାଣ, ଆତ୍ମାର ଆତ୍ମା ଓ
 ସୁଖର ସୁଖ । ହେ ବସ ! ରାମ ବିନା ଯାହାକୁ ଭର ବୁଦ୍ଧିକର ବୋଧ ହୁଏ, ସେମାନଙ୍କୁ

ସୋ ସୁଖୁ କରମୁ ଧରମୁ ଜରି ଜାଉ । ଜହଁ ନ ରାମ ପଦ ପକ୍ଷେ ଶୁଭ ।
 ଜୋଗୁ କୁଜୋଗୁ ଜୁନୁ ଅଜୁନୁ । ଜହଁ ନହିଁ ରାମ ପେମ ପରଧାନୁ ॥୧॥
 ଭୁବୁ ବିନୁ ଦୁଖୀ ସୁଖୀ ଭୁବୁ ତେହୁ । ଭୁବୁ ଜାନବୁ କଅଁ ଜୋଜେହୁ କେହୁ ।
 ରାଉର ଆୟୁସୁ ସିର ସବହୁ କେ । ବିବିତ କୃପାଲହୁ ଗତି ସବ ମାକେ ॥୨॥
 ଆୟୁ ଅଶ୍ରମହୁ ଧାରୁଅ ପାଉ । ଭୟୁର ସନେହୁ ସିଥୁଲ ମୁକରାଉ ॥
 କର ପ୍ରନାମୁ ତବ ରାମୁ ସିଧାଏ । ରୁଷି ଧର ଧୀର ଜନକ ପହିଁ ଆଏ ॥୩॥
 ରାମବଚନ ଗୁରୁ ନୃପହୁ ସୁନାଏ । ସୀଲ ସନେହୁ ସୁରାୟୁ ସୁତାଏ ॥
 ମହାରାଜ ଅବ ଶାକ୍ତିଆ ସୋଇ । ସବ କର ଧରମସହିତ ହିତ ହୋଇ ॥୪॥
 ଜ୍ଞାନ ନିଧାନ ସୁଜାନ ସୁଶି ଧରମ ଧୀର ନରପାଲ ।
 ଭୁବୁ ବିନୁ ଅସମଂଜସ ସମନ କୋ ସମରଥ ଏହି କାଲ ॥୫॥

ଜଳି ଯାଉ ସେହୁ ପୁଣ କରମ ଧରମ । ଯହିଁ ନାହିଁ ରାମ ପଦେ ପ୍ରୀତି ମନୋରମ ॥
 ସେହୋଗ କୁହୋଗ ଭୁଲ, ସେ ଜ୍ଞାନ ଅଜ୍ଞାନ । ଯା ମଧ୍ୟରେ ରାମପ୍ରେମ ନୁହଇ ପ୍ରଧାନ ॥୧॥
 ଭୁମ ବିନା ହୁଣୀଲେକେ, ହୁଣୀ ଭୁମ ସହ । ଭୁମେ ସବୁ ଜାଣ ଯଥା ଯାହାର ହୃଦୟ ॥
 ସମସ୍ତଙ୍କ ଶିରୋଧାରୀ ଭୁମ ଅନୁମତି । ବିବିତ କୃପାକ୍ଷୁଦ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କ ଗତି ॥୨॥
 ଆପଣ ଶୁଭ ଆଶ୍ରମେ ରୁଲୁ ପୟର । ରୁଷି ସ୍ନେହରେ ଶିଥୁଲ ହେଲେ ମୁକବର ॥
 ତହୁଁ ଚଳିଲେ ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରଣିପାତ କର । ଜନକ ପାଶେ ଅସିଲେ ରୁଷି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର ॥୩॥
 ରାମ ବଚନ ନୃପକୁ କହଲେ ବଶିଷ୍ଠ । ଶୀଳ ସ୍ନେହ ମନୋହର ଆଚରଣ ଶିଷୁ ॥
 ମହାରାଜ, ଏବେ ତାହା କରନ୍ତୁ ନିଶ୍ଚିତ । ଯହିଁରେ ହେବ ସ୍ବର୍ଗ ସମସ୍ତଙ୍କ ହିତ ॥୪॥
 ଜ୍ଞାନ-ନିକେତନ ଶୁଣି ଧର୍ମବାଦ ଚରୁର ଧୀର ଭୃପତି ।
 ଭୁମ ବିନା କିଏ ଏ କାଳେ ସମର୍ଥ ରୁଟାଇବ ଅସଫଳ ॥୫॥

ବିଧାତା ପ୍ରତିଭୁଲ ବୋଲି ଜାଣ ॥ ୨୧୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- ଯେଉଁଠି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଚରଣ-କମଳରେ ପ୍ରେମ ନାହିଁ, ସେ ପୁଣ, ଚର୍ମ ଓ ଧର୍ମ ଜଳିଯାଉ । ଯେଉଁ ଯୋଗ ଓ
 ଜ୍ଞାନରେ ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରେମର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ନାହିଁ, ସେହୁ ଯୋଗ କୁହୋଗ ଏବଂ ସେହୁ ଜ୍ଞାନ
 ଅଜ୍ଞାନ ॥ ୧ ॥ ଭୁମ ବିନା ସମସ୍ତେ ହୁଣୀ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ହୁଣୀ, ସେହୁମାନେ
 କେବଳ ଭୁମର ସଙ୍ଗ ଯୋଗେ ହୁଣୀ । ଯାହାର ହୃଦୟରେ ଯାହା ଅଛି, ଭୁମେ ସବୁ
 ଜାଣ । ଭୁମ ଆଜ୍ଞା ସମସ୍ତଙ୍କର ଶିରୋଧାରୀ । ଭୁମେ କୃପାକ୍ତ ଏବଂ ଭୁମକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ
 ସ୍ଥିତି ଉଲ୍ଲ ରୂପେ ଜଣା ॥ ୨ ॥ ଅତଏବ ଭୁମେ ଆଶ୍ରମରେ ପଦାର୍ପଣ କର ।”
 ଏହିକି କହୁ ମୁକରାଉ ସ୍ନେହରେ ଶିଥୁଲ ହୋଇପଡିଲେ । ତହୁରେ ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରଣାମ କରି
 ଚଳିଗଲେ ଏବଂ ରୁଷି ବଶିଷ୍ଠ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଜନକଙ୍କ ନିକଟକୁ ଅସିଲେ ॥ ୩ ॥ ତୁରନ୍ତ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସ୍ନେହ-ଶୀଳ-ପ୍ରତି ସ୍ବଭବ-ସ୍ଥାନର ବଚନ ରାଜା ଜନକଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲେ ଏବଂ
 କହିଲେ, “ହେ ମହାରାଜ ! ଯେଉଁଥରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଧର୍ମାନୁକୂଳ କଲ୍ୟାଣ ହେବ, ଆପଣ

ସୁନି ମୁନି ବଚନ ଜନକ ଅନୁରାଗେ । ଲକ୍ଷି ଗତି ଜ୍ଞାନୁ ବିରାଗୁ ବିରାଗେ ॥
 ସିଥିଲ ସନେହୁଁ ଗୁନକ ମନ ମାୟା । ଆସ ଇହାଁ ଖାନ୍ତି ଭଲ ନାହିଁ ॥୧॥
 ରାମହ ବସୁଁ କହେଉ ବନ ଜାନା । ଖାନ୍ତି ଆସୁ ପ୍ରିୟ ପ୍ରେମ ପ୍ରତ୍ନାନା ॥
 ହମ ଅବବନ ତେ ବନହ ପଠାଇ । ପ୍ରମୁଦିତ ପିରବ ବିବେକ ବଢ଼ାଇ ॥୨॥
 ତାପସ ମୁନି ମହସୁର ସୁନି ଦେଖି । ଭଉଏ ପ୍ରେମବସ ବିକଳ ବିସେଷୀ ॥
 ସମଉ ସମୁଦ୍ଧି ଧରି ଧୀରକୁ ରାଜା । ତଲେ ଭରତ ପହିଁ ସହିତ ସମାଜା ॥୩॥
 ଭରତ ଆଇ ଆଗେଁ ଭଲ ଲାଙ୍ଗେ । ଅବସର ସରିସ ସୁଆସନ ଘାଙ୍ଗେ ॥
 ତାତ ଭରତ କହ ତେରିହୁତି ରାଉ । ତୁମ୍ଭହି ବିଦିତ ରଘୁବୀର ସୁଭାଉ ॥୪॥

ଶୁଣି ମୁନି ବାଣୀ ନୃପ ହୃଦେ ଅନୁରାଗ । ଗତି ଦେଖି ହୁଏ ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ବିରାଗ ॥
 ସ୍ନେହେ ଶିଥିଲ ଜନକ ଶୁଣନ୍ତି ମନରେ । ଭଲ କଲି ନାହିଁ ପୁଣି ଆସି ଏ ସ୍ଥାନରେ ॥୧॥
 ରାମକୁ ରାଜା ବିପିନେ ସିବାକୁ କହଲେ । ପ୍ରିୟ ପ୍ରେମ-ପଣ ସ୍ବୟଂ ପ୍ରମାଣ କରଲେ ॥
 ଆମେ ଏବେ ବନସ୍ଥରୁ ବନସ୍ଥେ ପଠାଇ । ପ୍ରମୋଦିତେ ବାହୁଡ଼ିବୁ ବିବେକ ବଢ଼ାଇ ॥ ॥
 ତାପସ ମୁନି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବିଲେକଣ ଗତି । ହେଲେ ବିଶେଷ ବିକଳ ପ୍ରେମବଶ ପତି ॥
 ସମୟ ବିରାଗି ଧ୍ୟାନ ଧରି ନରାଜ । ଗମିଲେ ଭରତ ପାଶେ ସହିତ ସମାଜ ॥୩॥
 ଭରତ ଆସି ହାତରେ ଆଦେଶକରିଲେ । ସମସ୍ତାନୁକୁଳ ଆଶି ହୁଆସନ ଦେଲେ ॥
 ବସ୍ତ୍ର ଭରତ । କହନ୍ତି ହି ହୃତର ରାଣ । ରଘୁନାଥଙ୍କ ସ୍ବଭବ ଭୂମେ ଭଲ ଜାଣ ॥୪॥

ତାହା ହି କରନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ହେ ରାଜନ ! ତୁମେ ଜ୍ଞାନଭଣ୍ଡାର, ପୁଞ୍ଜନ
 ପବନ ଓ ଧର୍ମରେ ଧର । ଏତେବେଳେ ତୁମ ବିନା ଏହି ଦୁଃଖକୁ ଦୂର କରିବାକୁ
 ଆଉ କିଏ ସମର୍ଥ ହେବ ? ॥ ୨୧ ॥ କୌପାର :—ମୁନି ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି
 ଜନକ ପ୍ରେମଗଗ୍ନ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ଦଶା ଦେଖି ଜ୍ଞାନ ଓ ବୈରାଗ୍ୟର ମଧ୍ୟ ବୈରାଗ୍ୟ
 ହୋଇଗଲା । (ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କ ଜ୍ଞାନ-ବୈରାଗ୍ୟ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ସେ ପ୍ରେମରେ
 ଶିଥିଲ ହୋଇଗଲେ ।) ସେ ମନେ ମନେ ବିରାଗ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ଆମେ ଏଠାକୁ
 ଆସିବା ଦ୍ବାରା କିଛି ଭଲ କଲୁନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ରାଜା ଦଶରଥ ଶ୍ରୀରାମକୁ ବନଗମନ
 ନିମନ୍ତେ କହଲେ ଏବଂ ନିଜେ ପ୍ରିୟ (ପୁତ୍ର) ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ପ୍ରେମକୁ ପ୍ରମାଣିତ କରିଦେଲେ ।
 ପ୍ରିୟର ବିରହରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରି ସେ ନିଜ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମର ସତ୍ୟତା ପ୍ରତିପାଦନ
 କରିଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ଆନ୍ଦୋଳନେ ଏହାକୁ ଗହନରୁ ଗହନତର ବନକୁ ପଠାଇ ଆପଣା
 ଆପଣାର ବିବେକ-ବଢ଼ାଇ କରି ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ଫେରିବୁ । ॥ ୨ ॥ ତପସୀ,
 ମୁନି ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏହା ସବୁ ଶୁଣି ଓ ଦେଖି ଅଭ୍ୟସ୍ତ ବିକଳ ହେଲେ । ସମୟକୁ
 ବିରାଗ କରି ରାଜା ଜନକ ଧ୍ୟାନଧାରଣ-ପୁଷ୍ପକ ସୟମାଜ ଭରତଙ୍କ ନିକଟକୁ
 ଚାଲିଲେ ॥ ୩ ॥ ଭରତ ଆଗକୁ ଆସି ତାଙ୍କୁ ସ୍ବାଗତ କଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତାନୁକୁଳ ଉତ୍ତମ
 ଆସନ ଦେଲେ । ଭରତରାଜ ଜନକ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ହେ ବସ୍ତ୍ର ଭରତ !

ରାମ ସତ୍ୟବ୍ରତ ଧରମରତ ସବ କର ସୀତା ସନେହ ।

ସକଟ ସହତ ସକୋତ ବସ କହୁଅ ଜୋ ଆୟୁସୁ ଦେହୁ ॥ ୧୯୬ ॥

ସୁନି ତନ ପୁଲକିତ ନୟନ ଭରି ବାଣ । ବୋଲେ ଭରତୁ ଧୀର ଧରି ଭାଷ ॥
ପ୍ରଭୁ ପ୍ରିୟ ପୁଲ୍ୟ ପିତା ସମ ଆୟୁ । କୁଲଗୁରୁ ସମ ହିତ ମାୟୁ ନ ବାୟୁ ॥ ୧ ॥
କୌଶିକାଦି ମୁନି ସରବ ସମାଜୁ । ଜ୍ଞାନ ଅନୁନ୍ୟ ଆୟୁରୁ ଆଜୁ ॥
ସିୟୁ ସେବକୁ ଆୟୁସୁ ଅନୁଗାମୀ । ଜାନି ମୋହି ସିଖ ଦେଇଅ ସ୍ବାମୀ ॥ ୨ ॥
ଏହି ସମାଜ ଅଳ ବୁଝିବ ରାଜର । ମୌନ ମଳିନ ମୌ ବୋଲବ ବାଉର ॥
ଛୋଟେ ବଦନ କହୁଛି ବଡ଼ ବାତା । ଛମବ ତାତ ଲକ୍ଷି ବାମ ବିଧାତା ॥ ୩ ॥
ଆଗମ ନଗମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁରାଣ । ସେବାଧରମୁ କଠିନ ଜଗୁ ଜାନା ॥
ସ୍ବାମି ଧରମ ସ୍ବାରଥହି ବିସେଷୁ । ବୈରୁ ଅଂଧ ପ୍ରେମହି ନ ପ୍ରବୋଧୁ ॥ ୪ ॥

ରାମ ସତ୍ୟବ୍ରତ ଶୁଭ ଧର୍ମରତ ଶୀଳ ସ୍ବେହେ ଲୋକକର ।

ସକୋତେ ସକଟ ସହଜନ୍ତୁ, ଏବେ କହୁବ ସେ ଆଜ୍ଞା କର ॥ ୧୯୭ ॥

ଶୁଣି ତନୁ ପୁଲକିତ ନେୟୁ ବହେ ବାଣ । କହୁଲେ ଭରତ ଦୃଢ଼େ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଭାଷ ॥
ପ୍ରଭୁ ପ୍ରିୟ ପୁଲ୍ୟ, ପିତା ସଦୃଶ ଅପଣ । ନୁହନ୍ତୁ ମାତା ପିଅର କୁଳ-ଗୁରୁ ସମ ॥ ୧ ॥
କୌଶିକ ପ୍ରଭୁତ ମୁନି ସରବ ସମାଜ । ଜ୍ଞାନ-ସାଗର ଅପଣ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଜ ॥
ଶିଶୁ ସେବକ ମୁଁ ଅଟେ ଆଜ୍ଞା ଅନୁଗାମୀ । ଏହା ବିରୁଣଣ ମୋତେ ଶିକ୍ଷା ଦିଅ, ସ୍ବାମି ॥ ୨ ॥
ବୁଝନ୍ତୁ ଏପରି ବିଜ୍ଞା ଅପଣ ଏ ସ୍ଥଳେ । ମଉନେ ମଳିନ, ଭାଷେ ଗଣା ମୁଁ ପାଗଲେ ॥
ଛୋଟ ବଦନରେ ବଡ଼ି କଥା କହେ ଭାଷ । ଛମିବ ଗୋପାଳ, ବିହ ବିପକ୍ଷ ବିରୁଣ ॥ ୩ ॥
ଆଗମ ନଗମ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ବିଶ୍ୟାତ । ସେବା ଧରମ କଠିନ ଜଗତରେ ଜ୍ଞାତ ॥
ସ୍ବାମୀ ଧର୍ମ ତଥା ସ୍ବାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ବିରୋଧ । ବଇର ଅଛ, ପ୍ରେମର ନାହିଁ ଜ୍ଞାନବୋଧ ॥ ୪ ॥

ରୁମକୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସ୍ବରାଜ ଭଲ ରୂପେ ତ ଜଣା ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର,
ସତ୍ୟବତ ଓ ଧର୍ମପୟସୁଣ, ସମସ୍ତଙ୍କ ଶୀଳ ଓ ସ୍ବେହର ରକ୍ଷକ । ଏଣୁ ସେ
ସକୋତବଶତଃ ସକଟ ସହନ କରୁଅଛନ୍ତି, ଏବେ ତୁମେ ଯେଉଁ ଆଜ୍ଞା ଦେବ, ତାହା
ତାଙ୍କୁ କୁହାଯିବ । ॥ ୧୯୭ ॥ କୌପାହ :—ଏହି କଥା ଶୁଣି ଭରତଙ୍କ ଶରୀର
ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ନୟନ ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ଅତି ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହତ
ସେ କହୁଲେ, “ହେ ପ୍ରଭୁ ! ଆପଣ ଆମ ପିତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରିୟ ଓ ପୁଲ୍ୟ ଏବଂ କୁଳଗୁରୁ
ଶ୍ରୀ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ସମାନ ହୃଦେଷୀ ତ ମାତାପିତା ସ୍ତବ୍ଧା ନୁହନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ବିଶ୍ବାମିତ୍ର ଆଦି
ମୁନି ଓ ମର୍ଦ୍ଦାମାନଙ୍କର ସମାଜ ତ ଏଠି ବର୍ତ୍ତମାନ ଏବଂ ଆଜି ଉନ ଜ୍ଞାନ-ସାଗର
ଆପଣ ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ । ହେ ସ୍ବାମି ! ମୋତେ ଆପଣାର ଶିଶୁ ବାଳକ, ସେବକ ଓ
ଆଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତୀ ବୋଲି ମନେ କର ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ଏହି ସମାଜ ଓ ପୁଣ୍ୟ-
ସ୍ଥଳୀରେ ଆପଣଙ୍କ ପରି ଜ୍ଞାନ ଓ ପୁଣ୍ୟଙ୍କର ମୋତେ ପ୍ରଶ୍ନ ! ଏଥିରେ ମୁଁ ନୀରବ

ରାଣି ରାମ ରୁଟ ଧରମୁ ବ୍ରତ ପରାଧୀନ ମୋହି ଜାନି ।

ସବ କେଁ ସମତ ସବ ହିତ କରିଅ ପେମ୍ ପହିରୁନି ॥୨୯୩॥

ଭରତ ବଚନ ସୁନି ଦେଖି ସୁଗାଢ଼ । ସହିତ ସମାଜ ସରାହତ ରାଜି ॥
ସୁଗମ ଅଗମ ମୁକୁ ମଂଚୁ କଠୋରେ । ଅରଥୁ ଅମିତ ଅତି ଆଶର ଥୋରେ ॥୧॥
ଜ୍ୟୋ ମୁଖୁ ମୁକୁର ମୁକୁରୁ ନିଜ ପାମ । ଗହ ନ ଜାଇ ଅସ ଅଦଭୁତ ବାମ ॥
ଭୁପ୍ତ ଭରତୁ ମୁନି ସହିତ ସମାଜୁ । ଗେ ଜହଁ ବିରୁଧ ହୁମୁଦ ଦ୍ଵିଜରାଜୁ ॥୨॥
ସୁନି ସୁଧୁସୋତ ବିକଲ ସବ ଲୋଗା । ମନହୁଁ ମାନବନ ନବ ଜଲ ଜୋଗା ॥
ଦେବ ପ୍ରଥମ କୁଲରୁର ଗତି ଦେଖି । ନିରାଶି ବିଦେହ ସନେହ ବିସେଷୀ ॥୩॥

ରାଣି ରାମଙ୍କର ଧର୍ମବ୍ରତ ଇଚ୍ଛା ମୋତେ ଜାଣି ପରାଧୀନ ।

ଯେ ସବ-ସହିତ ସମସ୍ତଙ୍କ ହିତ କରନ୍ତୁ ପ୍ରେମ ଚିତ୍ତୁଣି ॥୨୯୩॥

ଭରତ ବଚନ ଶୁଣି ବିଲେକ ଚରିତ । ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ନୃପ ସମାଜ ସହତ ॥
ସୁଗମ୍ୟ ଅଗମ୍ୟ ମୁକୁ କଠୋର ସୁନ୍ଦର । ଅର୍ଥ ଅପ୍ରମିତ ଅତି ଅଳପ ଅକ୍ଷର ॥୧॥
ପ୍ରକ୍ତରେ ପ୍ରଖ, ପ୍ରକ୍ତର ସ୍ଵରରେ ଦେସନ । ଧରା ନ ଯାଏ ଏମନ୍ତ ଅଭୁତ ବଚନ ॥
ଗଲେ ଭୁପତି ଭରତ ମୁନି ସସମାଜ । ଯହିଁ ଥିଲେ ଦେବ-କରାବ-ଦ୍ଵିଜରାଜ ॥୨॥
ଶୁଣି ସମାବୁର ଲୋକେ ଚିନ୍ତାରେ ବିକଲ । ଯେମନ୍ତେ ମାନ-ନିକର ଲଭ ନବ ଜଲ ॥
ଦେବେ ପ୍ରଥମରୁ କୁଲରୁର ଗତି ଦେଖି । ପୁଣି ବିଦେହଙ୍କ ସ୍ଵେଦ ବିଶେଷ ନିରେଡ଼ି ॥୩॥

ରହିଲେ, ମଳିନ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେବ ଏବଂ (ପନ୍ଥାନ୍ତରରେ) ମୋର ଉତ୍ତର ଦେବା
ପାଗଲାମି ହେବ । ତଥାପି ହେ ତାତ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁତ୍ରରେ ବଡ଼ କଥା ଭଲ ମୁଁ ବଢ଼ି
ବଢ଼ି କହୁଛି । ହେ ତାତ । ବିଧାତା ପ୍ରତିକୂଳ ବୋଲି ମନେ କରି ଦୟାପୂର୍ବକ କ୍ଷମା
କରନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ବେଦ, ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ଏ କଥା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏବଂ ଜଗତ
ଏହା ଜାଣେ ଯେ, ସେବାଧର୍ମ ବଡ଼ କଠିନ । ସ୍ଵାଧୀନ ଓ ସ୍ଵର୍ଥ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ବିରୋଧୀ ।
ଶତ୍ରୁତା ଅଛ ଏବଂ ପ୍ରେମର ଜ୍ଞାନ ନ ଥାଏ । ମୁଁ ସ୍ଵର୍ଥର ବଶବର୍ତ୍ତୀ କିମ୍ବା ପ୍ରେମର
ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ କିଛି କହୁନା; ଉଭୟରେ ଭ୍ରାନ୍ତି ରହିବାର ଆଶଙ୍କା ରହିଛି ॥ ୪ ॥
କୋହା :—ଅତଏବ ମୋତେ ପରାଧୀନ ଗଣନ୍ତୁ ଏବଂ ମୋତେ ନ ପରାଣ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
ରୁଚି, ଧର୍ମ ଓ ସତ୍ୟବ୍ରତର ସ୍ଵରକ୍ଷାପୂର୍ବକ ଯାହା ସର୍ବସମ୍ମତ ଏବଂ ସାବଜନକ, ସମସ୍ତଙ୍କ
ପ୍ରେମ ଚିତ୍ତୁ ତାହା ହିଁ ଆପଣ କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୨୯୩ ॥ କୌପାରି :—ଭରତଙ୍କ
ବଚନ ଶୁଣି ଏବଂ ତାହାଙ୍କର ସ୍ଵଭାବ ଦେଖି ସସମାଜ ରାଜା ଜନକ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା
କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭରତଙ୍କ ବଚନ ପ୍ରଶମ ଓ ଅରମ, ସୁନ୍ଦର, କୋମଳ ଓ କଠୋର ।
ତହିଁରେ ଅକ୍ଷର ଅଳ୍ପ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅପାର ଅର୍ଥ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ॥ ୧ ॥ ପ୍ରଭର ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ
ଦର୍ପଣରେ ଦିଶେ ଏବଂ ଦର୍ପଣ ହାତରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ଧରା ପଡ଼େନାହିଁ ।
ସେହିପରି ଭରତଙ୍କର ଏହି ଅଭୁତ ବାଣୀର ଅତିପ୍ରାୟ ବୁଝାପଡ଼ୁ ନ ଥାଏ । କାହାଣୀକୁ

ରାମ ଭଗବତମୟ ଭରତୁ ନିହାରେ । ସୁର ସ୍ଵାରଥୀ ହୃଦର ହିୟୁଁ ଡାରେ ।
ସବ କୋଉ ରାମ ପ୍ରେମମୟ ପେଶା । ଓଏ ଅଲେଖ ସୋଚ ବସ ଲେଖା ॥୩॥

ରାମୁ ସନେହ ସକୋଚ ବସ କହ ସସୋଚ ସୁରରାଜୁ ।

ରଚନ୍ତ ପ୍ରପଞ୍ଚକୁ ପଞ୍ଚ ମିଳି ନାହିଁ ତ ଭୟୁଞ୍ଜ ଅକାଜୁ ॥୨୯୩॥

ସୁରହୁ ସୁମିର ସାରଦା ସରାସୀ । ଦେବ ଦେବ ସରନାଗତ ପାଶୁ ॥
ଫେରି ଭରତ ମତି କରି ନିଜ ମାୟା । ପାଞ୍ଚ ବିରୁଧକୁଳ କରି ଛଳ ଗୁଣ୍ଡା ॥୧॥
ବିରୁଧ ବିନୟ ସନି ଦେବ ସୟାମା । ବୋଲୁ ସୁର ସ୍ଵାରଥ ଜଡ଼ ଜାମା ॥
ମୋ ସନ କହନ୍ତୁ ଭରତ ମତି ଫେରୁ । ଲୋଚନ ସହସ ନ ସୁଝୁ ସୁମେରୁ ॥୨॥

ଭରତକୁ ବିଲେଖଣ ରାମ-ଭକ୍ତମୟ । ହା ହା କାର କଲ ସୁର ସ୍ଵାର୍ଥୀଙ୍କ ହୃଦୟ ॥
ସବେ ରାମ-ପ୍ରେମମୟ ଦେଖିଣ ହିଦଣେ । ରହୁଲେ ଅକଳମୟ ଅତି ଚିନ୍ତାବଣେ ॥୪॥

‘ସ୍ନେହ-ସକୋଚର ବଣ ରଘୁବର’, ଚନ୍ଦ୍ର କହେ ସୁରରାଜ ।

ବରତ ପ୍ରପଞ୍ଚ ମିଳି କରି ପଞ୍ଚ, ନାହିଁ ତ ହେଲ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ॥୨୯୪॥

ପ୍ରଶଂସା କରିଲେ ସୁରେ ଶାରଦାକୁ ସୁର । ଦେବ ଶରଣାଗତକୁ ରଖ କୃପା କରି ॥
ଭଲଥ ଭରତ ମତି କରି ନିଜ ମାୟା । ପାଲ ବୃନ୍ଦାରକ-କୁଳେ ରତି ଛଳ ଗୁଣ୍ଡା ॥୧॥
ଶୁଣି ସୁତରାସ ଦେଖା ଦେବଙ୍କ ବିନତି । ସ୍ଵାର୍ଥରେ ଅଳ ସୁରକୁ ବିରୁର ବୋଲନ୍ତି ॥
ଭରତଙ୍କ ମତି ମୋତେ କହୁଛ ବିଭ୍ରମେ । ଦେଖା ନ ଯାଏ ସୁମେରୁ ସହସ୍ର ନୟନେ ॥୨॥

କୌଣସି ଉତ୍ତର ଆସୁ ନ ଥାଏ । ତଦନନ୍ତର ରାଜା ଜନକ, ଭରତ ଓ ମୁକ ବଶିଷ୍ଠ
ସପ୍ତମାଳ ଦେବକୁଳ-କୁମୁଦବନ-ଚନ୍ଦ୍ରମା ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ ॥ ୧ ॥
ଏହି ସମୟର ଶୁଣି ସମସ୍ତ ଲୋକ ଚିନ୍ତାରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରଥମ ବର୍ଷାର
ଜଳ-ସନ୍ତୋଷରେ ମାନମାନେ ଏହିପରି ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଅନ୍ତି । ଦେବତାମାନେ ପ୍ରଥମେ
କୁଳସ୍ତୁରୁ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ପ୍ରେମବହୁଳ ଦକ୍ଷା ଦେଖିଲେ ଏବଂ ପୁଣି ବିଦେହରାଜ ଜନକଙ୍କର
ବିଶେଷ ସ୍ନେହ ଦେଖିଲେ ॥ ୩ ॥ ଆହୁରି ସେତିକିବେଳେ ଶ୍ରୀରାମ-ଭକ୍ତରେ ଓତପ୍ରୋତ
ଭରତକୁ ଦେଖିଲେ । ଏହିସବୁ ଦେଖି ସ୍ଵାର୍ଥପର ଦେବତାମାନେ ହୃଦୟରେ ପରାଜୟ
ସ୍ୱୀକାର କରି ନିରାଶ ହେଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରାମପ୍ରେମରେ ଆଦୃ
ହୋଇଥିବାର ଦେଖିଲେ । ଫଳରେ ସେମାନେ ଅକଳମୟ ଚିନ୍ତାର ଅଧୀନ
ହୋଇପଡ଼ିଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା ‘—ଦେବରାଜ ରଘୁ ଚିନ୍ତାରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇ
କହଲେ, “ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତ ସ୍ନେହ ଓ ସକୋଚର ବଣବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି ।
ଅତଏବ ସମସ୍ତେ ମିଶି କିଛି ବୋଧାଏ ମାୟା ରଚନା କର, ନୋହିଲେ କାମ ବିଫଳ
ବୋଲି ଜାଣି ॥ ୨୯୪ ॥ କୌଣସି :—ଦେବତାମାନେ ସରସ୍ଵତୀକୁ ସୁରଣ କରି
ତାଙ୍କର ସୁଦ୍ଧା ଗାନ କଲେ ଏବଂ କହଲେ, “ହେ ଦେବ ! ଦେବତାମାନେ ଆପଣଙ୍କ
ଶରଣାଗତ । ସେମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ଆପଣାର ମାୟା ରଚି ଭରତଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି

ବିଧି ହରି ହରି ମାୟା ବଡ଼ ଭାଷା । ସୋଭ ନ ଭରତ ମତି ସକଳ ନିହାସ ॥
 ସୋମତିମୋହି କହତ କରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଚନ୍ଦନ କର କ ଗଣ୍ଡକର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥୩॥
 ଭରତ ହୃଦୟ ସିନ୍ଧୁ ରାମ ନିବାସ । ତହିଁ କ ତମିର ତହିଁ ଚନ୍ଦନ ପ୍ରକାସ ॥
 ଅସକହି ସାରତ ଗଲ ବିଧି ଲୋକା । ବିରୁଧ ବିକଳ ନିଧି ମାନହୁଁ କୋକା ॥୪॥

ସୁର ସ୍ଵାରଥୀ ମଲ୍ଲନ ମନ ଶାନ୍ତ କୁମଂସ କୁଠାଟ ।

ରବି ପ୍ରପଂଚ ମାୟା ପ୍ରବଳ ଭୟ ଭ୍ରମ ଅରତି ଉତ୍ସୁକ ॥୧୯୩॥

କରି କୁରୁଲି ସୋଚତ ସୁରଗଜୁ । ଭରତ ହାଥ ସବୁ କାଜୁ ଅକାଜୁ ॥
 ଗପ ଜନକୁ ରଘୁନାଥ ସମୀପା । ସନମାନେ ସବ ରବିକୁଳ ଘାପା ॥୧॥

ବିଧି ହରି ହରି ମାୟା ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଅଟଇ । ସେ ମଧ୍ୟ ଭରତ ମତି ଗୁଣି ନ ପାରଇ ॥
 ସେ ମତିକୁ କହ ମୋତେ ଶ୍ରେଣ କରବାକୁ । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା କି ଶ୍ରେଣ କରଇ ଶତ୍ରୁଙ୍କ ପ୍ରଭୁକୁ ॥୩॥
 ଭରତ ହୃଦୟେ ସୀତା ରାମଙ୍କ ନିବାସ । ତହିଁ କ ତମିର, ଯହିଁ ତପନ ପ୍ରକାଶ ॥
 ଏହା କହି ସରସ୍ଵତୀ ଘେଲେ ବିଧି ପୁର । ନିଶି ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ପରି ହୁଣୀ ହେଲେ ପୁର ॥୪॥
 ସ୍ଵାର୍ଥୀ ଦେବଗଣ ମଲ୍ଲନ କୁମନ ପାଷ୍ଟ କୁମନ୍ଦ କୁଆଟ ।

ବିରଚିଲେ ମାୟା ପ୍ରପଞ୍ଚ ପ୍ରବଳ ହୁଣି ଭୟ ଭ୍ରମୋତାଟ ॥୧୯୪॥

କରିଣ କୁଚକ ପୁଣି ଚନ୍ଦ୍ରେ ସୁରଧବ । ଭରତ ହୃଦରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ସରବ ॥
 ଗଲେ ମିଥୁଲେଣ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସମୀପ । ସମ୍ମାନିଲେ ସର୍ବମତେ ରଘୁକୁଳ-ଘାପ ॥୧॥

ଭ୍ରଷ୍ଟ କରିଦିଅନ୍ତୁ । ଛଳଛୁଆ ରଚନା କରି ଦେବକୁଳକୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୧ ॥
 ଦେବତାମାନଙ୍କର ବିନତି ପୁଣି ସରସ୍ଵତୀ ଜାଣିଲେ ଯେ, ଏମାନେ ସ୍ଵାର୍ଥର ବଶବର୍ତ୍ତୀ
 ହୋଇ ମୁଣ୍ଡ ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି । ତହିଁ ବୁଦ୍ଧିମତୀ ସରସ୍ଵତୀ କହିଲେ, “ମୋତେ କହୁଛ
 ଭରତଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଭ୍ରଷ୍ଟ କରିଦେବାକୁ ! ସହସ୍ର ନେତ୍ରେ ରଘୁକୁ ସ୍ତମେରୁ ପଦ୍ମ
 ଦିଶୁନାହିଁ ? ॥ ୧ ॥ ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ମହେଶଙ୍କ ମାୟା ଅତି ପ୍ରବଳ । ସେମାନଙ୍କ
 ମାୟା ସୁଦ୍ଧା ଭରତଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି ପାରୁନାହିଁ । ସେହି ବୁଦ୍ଧିକୁ
 ପୁଣି ରଘୁମାନେ ମୋତେ ଭ୍ରଷ୍ଟ କରିଦେବାକୁ କହୁଛ ? ଆରେ ! ଗୁରୁତା
 ପ୍ରଚଣ୍ଡକର ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ କେଉଁଠି ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରି ପାରିଲଣି ? ॥ ୩ ॥ ଭରତଙ୍କ ହୃଦୟରେ
 ସୀତାରାମଙ୍କ ନିବାସ । ଯେଉଁଠାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରକାଶ, ସେଠାରେ ଅନ୍ଧକାର କେଉଁଠି
 ରହୁପାରିବ ? ଏହିପରି କହି ସରସ୍ଵତୀ ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଚଳିଗଲେ । ଦେବଗଣ ରାସିରେ
 ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲା ପ୍ରାୟ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ମଲ୍ଲନ-ମନା
 ଓ ସ୍ଵାର୍ଥପର ଦେବତାମାନେ ଅସହ ପରାମର୍ଶ କରି କୃଷତସତ୍ତ୍ଵ ରଚନା କଲେ । ସେମାନେ
 ପ୍ରବଳ ମାୟାକାଳ ରଚନା କରି ଭୟ, ଭ୍ରମ, ଅସ୍ତ୍ରୀତି ଓ ଉଚ୍ଚାଟନ ଆଦି ବିସ୍ତାର
 କରିଦେଲେ ॥ ୧୯୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—କୁଚବାନ୍ତ ରଚନା କରି ଦେବକୁଳ ଭୟ
 ରବିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “କାମ ସଫଳ ବା ବିଫଳ ହେବା ସବୁ ଭରତଙ୍କ ହାତରେ ।”

ସମୟ ସମାଜ ଧରମ ଅବିଚ୍ଛେଦ । ବୋଲେ ତବ ରଘୁବଂସ ପୁରୋଧା ॥
 ଜନକ ଭରତ ସବାଦୁ ସୁନାହି । ଭରତ କହାଉଛି କହୁ ସୁହାହି ॥୨॥
 ତାତ ରାମ ଜୟ ଆସୁସୁ ଦେହୁ । ସୋ ସବୁ କରେ ମୋର ମତ ଏହୁ ॥
 ସୁନି ରଘୁନାଥ ଜୋରି ଜୁଗ ପାନୀ । ବୋଲେ ସତ୍ୟ ସରଳ ମୁକୁ ବାମ ॥୩॥
 ବିଦ୍ୟମାନ ଆପୁନି ମିଥୁଲେସୁ । ମୋର କହବ ସବ ଭାତି ଭଦେସୁ ॥
 ରାଉର ରାୟ ରଜାପୁସୁ ହୋଇ । ରାଉର ସପଥ ସହା ସିର ସୋଇ ॥୪॥
 ରାମ ସପଥ ସୁନି ମୁନି ଜନକୁ ସକୁଚେ ସହା ସମେତ ।

ଧକଲ ବିଲେକତ ଭରତ ମୁଖୁ ବନଇ ନ ଉଚରୁ ଦେବ ॥୨୯୭॥

ସହା ସକୁଚ ବସ ଭରତ ନିହାସ । ରାମବନ୍ଧୁ ଧରି ଧୀରକୁ ଶ୍ରୀ ॥
 କୁସମଭ ଦେଖି ସନେହୁ ସିଂହାର । ବଡ଼ତ ହୁଏ ଜମି ଘଟଇ ନିବାସ ॥୨॥

ସମୟ, ସମାଜ ତଥା ଧରମ ଉଚିତ । ଶୁଣିଲେ ବିପ୍ଳବ ରଘୁକୁଳ-ପୁରୋଧୁତ ॥
 ଜନକ ଭରତଙ୍କର ସମ୍ବାଦ ବଖାଣି । ଭରତ କହୁଛୁ ପୁଣି କହୁଲେ ପ୍ରବାଣୀ ॥୨॥
 ଦେବ ଯେମନ୍ତ ଆଦେଶ, ବସ୍ତୁ ରଘୁବର । ସମସ୍ତେ ପାଳିବେ ତାହା ଏ ମତ ମୋହର ॥
 ଶୁଣି ରଘୁକୁଳ-ମଣି ଯୋଡ଼ ପ୍ରସ୍ତୁପାଣି । ଶୁଣିଲେ ସତ୍ୟ ସରଳ ମୁକୁ ବାମ ॥୩॥
 ବିଦ୍ୟମାନ ସ୍ୱୟଂ ନାଥ, ମିଥୁଲାଧୀର । ମୋ କହବା ସବୁ ଶବ୍ଦେ ହେବ ଅସ୍ପଦର ॥
 ଆପଣଙ୍କ ନୃପତିଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ହେବ ଯାହା । ଆପଣଙ୍କ ରାଣ, ସତ୍ୟ ସିଦ୍ଧିଧାରୀ ତାହା ॥୪॥
 ରାମଙ୍କ ନିୟମ ଶୁଣି ସଙ୍ଗୋପଣ ମୁନି, ନୃପ, ସଭାଜନେ ।

ଦେଇ ନ ପାରିଣ ଉତ୍ତର ରୁହାନ୍ତ ସର୍ବେ ଭରତ ବଦନେ ॥୨୯୮॥

ସଙ୍ଗୋପ-ବଣ ସମାଜ ବିଲେକ ଭରତ । ରଘୁବର-ଭ୍ରାତା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ॥
 କୁସମୟ ଅବଲେକ ସ୍ନେହ ସମ୍ଭାଳିଲେ । ବଡ଼ନ୍ତେ ବିନ୍ୟା କୁମୁଦ ସେନ୍ଦ୍ରେ ନିବାସିଲେ ॥୧॥

ଏଣେ ରାଜା ଜନକ (ମୁନି ବଶିଷ୍ଠ ଆଦିଙ୍କ ସହ) ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ ।
 ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳ-ଦୀପକ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କର ଯଥୋଚିତ ସମ୍ମାନ କଲେ ॥ ୧ ॥ ସେତେ-
 ବେଳେ ରଘୁକୁଳ-ପୁରୋଧୁତ ବଶିଷ୍ଠ ସମୟ, ସମାଜ ଓ ଧର୍ମର ଅନୁକୂଳ ବଚନ
 କହୁଲେ । ସେ ପ୍ରଥମେ ଜନକ ଓ ଭରତଙ୍କ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ଭରତ
 କହୁଥିବା ପ୍ରଭର କଥାମାନ କହୁ ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୨ ॥ ସେ କହୁଲେ, “ହେ ବସ୍ତୁ ରାମ !
 ମୋର ମତ ହେଉଛି—ତୁମେ ଯେପରି ଆଜ୍ଞା ଦେବ, ସେହିପରି ସମସ୍ତେ କରବେ । ”
 ଏହା ଶୁଣି ହୃଦ ହାତ ଯୋଡ଼ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସତ୍ୟ, ସରଳ ଓ କୋମଳ ବଚନ
 ବୋଲିଲେ— ॥୩॥ “ଆପଣ ଓ ମିଥୁଲେଶ୍ୱର ଜନକଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତି ସମୟରେ ମୋର କହୁ
 କହବା ଧୂଷ୍ଟତା ମାତ୍ର । ଆପଣଙ୍କ ଓ ମହାରାଜଙ୍କର ଯାହା ଆଜ୍ଞା ହେବ, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ
 ନାମରେ ଶପଥ କରି କହୁଛି, ସତ୍ୟରେ ତାହା ସମସ୍ତଙ୍କ ସିଦ୍ଧିଧାରୀ ହେବ । ” ॥୪॥ କୋହା -
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶପଥ ଶୁଣି ସଭାସମେତ ମୁନି ଓ ଜନକ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ । କାହାର

ସୋକ୍ତକନକଲେଚନ ମତି ଗ୍ରେମା । ହସ୍ତ ବିମଳ ଗୁନଗନ ଜଗଜୋମା ॥
 ଭରତ ବିବେକ ବରଦ୍ଧ ବିସାଳ । ଅନାୟାସ ଉପଶା ତେହି କାଳ ॥୨॥
 କରି ପ୍ରନାମ୍ ସବ କହଁ କରଜୋରେ । ରାମୁ ରାଉ ଗୁର ସାଧୁ ନିତୋରେ ॥
 ଛମବ ଆଜୁ ଅତି ଅନୁଚିତ ମୋର । କହୁଁ ବଦନ ମୁହୁ ବଚନ କଠୋର ॥୩॥
 ହୁଏଁ ସୁମିଶ୍ର ସାରଦା ସୁହାଈ । ମାନସ ତେଁ ମୁଖ ପଙ୍କଜ ଆଈ ॥
 ବିମଳ ବିବେକ ଧରମ ନୟ ସାଲ । ଭରତ ଭାରତୀ ମଂଜୁ ମରାଲ ॥୪॥
 ନିରାଶ ବିବେକ ବିଲେଚନହିଁ ସିଥିଲ ସନେହଁ ସମାଜ ।
 କରି ପ୍ରନାମ୍ ବୋଲେ ଭରତୁ ସୁମର ସୀସୁ ରଘୁରାଜ ॥୨୯୭॥

ଶୋକ-ହରଣ୍ୟଲେଚନ ପ୍ରମତ-ଧରଣୀ । ହରଣ ବିମଳ ଗୁଣ-ଗଣ-ପ୍ରସବିନୀ ॥
 ଭରତଙ୍କ ପ୍ରବିବେକ ବରଦ୍ଧ ବିଶାଳ । ଅନାୟାସେ ସମ୍ପଦାର କଲ ସେହି କାଳ ॥୨॥
 କର ଯୋଡ଼ି ସମସ୍ତକୁ ପ୍ରଣାମ କରିଲେ । ରାମ ଗୁରୁ, ସାଧୁ, ନୃପେ ବିନୟ କହଲେ ॥
 ଶମିବ ଆଜି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁଚିତ ମୋର । କହଇ ମୁହୁ ବଦନେ ବଚନ କଠୋର ॥୩॥
 ହୃଦୟେ ସରସ୍ୱତୀକୁ କରନ୍ତେ ଚିନ୍ତନ । ମାନସରୁ ପ୍ରଣାମୁକେ କଲେ ଆଗମନ ॥
 ବିମଳ ବିବେକ ଶୁଭ ଧର୍ମ ମାଡ଼ିଶାଳୀ । ଭରତ-ଭାରତୀ ମୁହୁ ମଞ୍ଜୁଳ ମରାଲୀ ॥୪॥
 ବିବେକ-ଲେଚନେ କରି ବିଲେଚନ ସ୍ନେହ-ଶିଥିଲ ସମାଜେ ।
 କରି ଦଣ୍ଡବତ ଭୂଷିଲେ ଭରତ ସୁର ସୀତା ରଘୁରାଜ ॥୨୯୭॥

ମୁହଁରେ ଉଦ୍ଭର ଆସୁ ନ ଆଏ । ସମସ୍ତ ଲୋକ ଭରତଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଅନାହିଁଆଁ ॥ ୨୯୭ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ—ଭରତ ସାରା ସରାକୁ ସକୋଚର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖିଲେ ।
 ରାମଭ୍ରାତା ଭରତ ବଡ଼ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିଲେ ଏବଂ କୁସମୟ ଦେଖି ନିଜ ହୃଦୟରୁ ଉତ୍କଳି
 ପଡ଼ିଥିବା ପ୍ରେମକୁ ସମ୍ଭାଳିଲେ । ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁକ୍ତି ବିମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ବିନ୍ୟାତଳକୁ ଏହପଣ
 ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବାରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିଥିଲେ ॥ ୧ ॥ ଶୋକ ରୂପକ ହରଣ୍ୟାସ ବିମଳ-ଗୁଣ-
 ଜଗତର ପ୍ରସବିନୀ ବୁଦ୍ଧି-ପୃଥ୍ୱୀକୁ ହରଣ କରିନେଲା । ଭରତଙ୍କ ବିବେକ ବିଶାଳ
 ବରଦ୍ଧ ରୂପରେ ଶୋକ-ହରଣ୍ୟାସକୁ ବିନାଶ କରି ଅନାୟାସରେ ତାହାକୁ ଉଦ୍ଧାର
 କରିଦେଲା ॥ ୨ ॥ ଭରତ ପ୍ରଣାମ-ମୁଦ୍ଦକ ସମସ୍ତକୁ ହାତ ଯୋଡ଼ିଲେ । ସେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର,
 ରାଜା ଜନକ, ଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠ ଏବଂ ସାଧୁ-ସନ୍ଥ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିନତି ସହକାରେ କହଲେ,
 “ଆଜି ମୋର ଏହି ଅତି ଅନୁଚିତ ଆଚରଣକୁ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ମୁଁ କୋପଳ (ଗ୍ରେଟ୍)
 ମୁଖରେ କଠୋର (ଧୃଷ୍ଟକାମୁଣ୍ଡୀ) ବଚନ କହୁଛି ॥ ୩ ॥ ପ୍ରଣି ସେ ପ୍ରଣୋଦ୍ଭାସ ସରସ୍ୱତୀ
 ଦେବୀଙ୍କୁ ମନ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ମରଣ କଲେ । ସରସ୍ୱତୀ ତାଙ୍କ ମାନସ-ମାନସଭୋବରରୁ ଆସି
 ତାଙ୍କ ମୁଖାରବିନ୍ଦ ଉପରେ ବିରାଜିତ ହେଲେ । ନିର୍ମଳ ବିବେକ, ଧର୍ମ ଓ ମାଡ଼ିପ୍ରକ୍ତ ଭରତଙ୍କ
 ଦାଣୀ ସୁନ୍ଦର ହୁଏ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା—ଭରତ ବିବେକ-ନୟନରେ ସମସ୍ତ ସମାଜକୁ
 ପ୍ରେମରେ ଶିଥିଲ ହୋଇଥିବାର ଦେଖିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମମୁଦ୍ଦକ ସୀତା ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ

ପ୍ରଭୁ ପିତା ମାତା ସୁହୃଦ ଗୁରୁ ସ୍ବାମୀ । ପୁତ୍ର୍ୟ ପରମ ହୃଦ ଅନ୍ତରଜାମୀ ॥
 ସରଳ ସୁବାହିବୁ ସୀଲ ନିଧାନୁ । ପ୍ରନତପାଲ ସର୍ବଜ୍ଞ ସୁଜାନୁ ॥୧॥
 ସମର୍ଥ ସରନାଗତ ହୃଦକାଶ । ଗୁନଗାହକୁ ଅବଗୁନ ଅଭ ହାସ ॥
 ସ୍ବାମି ଗୋସାଇଁକୁ ସରସଗୋସାଇଁ । ମୋହି ସମାନ ମୋଁ ସାଇଁ ଦୋହାଇଁ ॥୨॥
 ପ୍ରଭୁ ପିତା ବଚନ ମୋହ ବସ ପେଲ । ଆସୁଛି ଇହାଁ ସମାଜୁ ସକେଲ ॥
 ଜଗ ଭଲ ପୋତ ଉଁଚ ଅରୁ ମାରୁ । ଅମିଥ ଅମରପଦ ମାହୁରୁ ମୀରୁ ॥୩॥
 ରାମ ରଜାଇ ମେଟ ମନ ମାଗୁ । ଦେଖା ସୁନା କତହୁଁ କୋଉ ନାଗୁ ॥
 ସୋ ମୋଁ ସବ ବିଧି ଧର୍ମ ଡିଠାଲ । ପ୍ରଭୁ ମାମା ସନେହ ସେବକାଲ ॥୪॥

କୃପା ଭଲଇଁ ଆପମା ନାଥ ଲାଭ ଭଲ ମୋର ।

ଦୁଷନ ଭେ ଭୁଷନ ସରସ ସୁଜୟ ଗୁରୁ ଚହୁ ଓର ॥୧୮୮॥

ପ୍ରଭୁ ପିତା, ମାତା, ସୁହୃ, ବନ୍ଧୁ, ସଖା, ସ୍ବାମୀ । ପୁତ୍ର୍ୟ, ପରମ ହୃଦେଷୀ ଅଟ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ॥
 ସରଳ ସୁସ୍ବାମୀ, ଶୀଳ ସ୍ବେଦର ସାଗର । ପ୍ରଣତ-ପାଲ, ସର୍ବଜ୍ଞ, ସୁଗଣ ଶେଷର ॥୧॥
 ସମର୍ଥ, ଶରଣାଗତ ଜନହୃଦକାଶ । ସୁଖର ଗ୍ରାହକ, ଅଭ-ଅବିଚ୍ଛେଦ-ହାସ ॥
 ଗୋସାଇଁଙ୍କ ପରି ସ୍ବାମୀ ଗୋସାଇଁ ଅଟନ୍ତି । ମୋ ସମାନ ସ୍ବାମୀ-ଦ୍ରୋଣ ଅଟଇ ମୁଁ ଅଟ ॥୨॥
 ମୋହ-ବଶ ପ୍ରଭୁ ପିତା ବଚନ ଏଡ଼ଣ । ଆପିଲ ଏ ସ୍ଥାନେ ସାର ସମାଜ ଘେନଣ ॥
 ଜଗତରେ ଭଲ ମନ୍ଦ ଭଜ ମାନ ଯେତେ । ହୁଅ ଅମରକୁ ମୂର୍ତ୍ତି ମହରା ସମେତେ ॥୩॥
 ରାମ ରାଜାନୁଶାସନ ଲଭିଅଛୁ ମନେ । ଦେଖି ଶୁଣି ନାହିଁ କାହିଁ କାହାକୁ ଭୁବନେ ॥
 ତାହା ମୁଁ ସବୁ ପ୍ରକାରେ କଲେହେଁ ଧୃଷ୍ଣତା । ପ୍ରଭୁ ମାନଲେ ବିରାଜ ସ୍ବେଦ ସେବକତା ॥୪॥

କୃପା ବିଲେକନେ ନିଜ ଭଲପଣେ କଲ ମୋର ଭଲ, ନାଥ ।

ହୋଇଲି ଦୁଷଣ ଭୁଷଣ ସମାନ, ସୁନ୍ଦର ଭୁବନେ ଖ୍ୟାତ ॥୧୮୮॥

ସୂରଣ କରି କହଲେ,— ॥ ୧୮୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—“ହେ ପ୍ରଭେ ! ଆପଣ ପିତା,
 ମାତା, ସୁହୃଦ, ଗୁରୁ, ସ୍ବାମୀ, ପୁତ୍ର୍ୟ, ପରମହୃଦେଷୀ ଓ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ । ସରଳ-ହୃଦୟ,
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାଲିକ, ଶୀଳର ଉତ୍ସାର, ଶରଣାଗତର ରକ୍ଷକ, ସର୍ବଜ୍ଞ, ସୁଜ୍ଞାନ, ସମର୍ଥ,
 ଶରଣାଗତର ହୃଦକାଶ, ସୁଖ-ସମୁହର ଆଦରକାରୀ ଏବଂ ଅବିଚ୍ଛେଦ ଓ ପାପରହିତ
 ହରଣକାରୀ । ହେ ଗୋସାଇଁ ! ଆପଣଙ୍କ ସମାନ ସ୍ବାମୀ କେବଳ ଆପଣ । ହେ ଗୋସାଇଁ !
 ସ୍ବାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦ୍ରୋହାଚରଣ କରିବାରେ ମୋ ସମାନ କେବଳ ମୁହିଁ ॥ ୧-୨ ॥
 ମୁଁ ମୋହବଶତଃ ପ୍ରଭୁ ଓ ପିତାଙ୍କର ବଚନ ଉତ୍ତରନ କରି, ସମାଜ ସହୃଦ ଏଠାକୁ
 ଆସିଅଛି । ଜଗତରେ ଭଲମନ୍ଦ, ଭଜମାନ, ଅମୃତ ଓ ଅମରପଦ, ବିଷମୂର୍ତ୍ତି ଆଦି କେତୁ
 କେବେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଜ୍ଞାକୁ ମନରେ ସ୍ବୀକାର ଲଭନ କରିଥିବାର ଦେଖାଶୁଣା
 ଯାଇନାହିଁ । ମୁଁ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ସେହି ଧୃଷ୍ଣତା କରିଅଛି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ ସେହି ଧୃଷ୍ଣତାକୁ
 ମୋର ସ୍ବେଦ ଓ ସେବା ବୋଲି ସ୍ବାକାର କରିନେଇଅଛନ୍ତି ॥ ୩-୪ ॥ ଦୋହା :—

ରାଜର ଶକ୍ତି ସୁଦାନ ବଢ଼ାଇ । ଜଗତ ବିହତ ନିରମାଗମ ଗାଇ ॥
 କୁର କୁଟିଳ ଖଲ କୁମତି କଲଂଖ । ମତ ନିର୍ଦ୍ଦୀଳ ନିରାସ ନିହଙ୍ଗ ॥୧॥
 ତେଜ ସୁନି ସରନ ସାମୁହେଁ ଆଏ । ସକୃତ ପ୍ରନାମ କହେଁ ଅପନାଏ ॥
 ଦେଖି ଦୋଷ କବହୁଁ ନ ଉର ଆନେ । ସୁନି ଗୁନ ସାଧୁ ସମାଜ ବଖାନେ ॥୨॥
 କୋ ସାହବ ସେବକହି ନେତ୍ରାଙ୍ଗ । ଆପୁ ସମାଜ ସାଜ ସବ ସାଙ୍ଗ ॥
 ନିଜ କରତୁଳ ନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧି ଅସପନେ । ସେବକ ସକୃତ ସୋରୁ ଉର ଅପନେ ॥୩॥
 ସୋ ଗୋସାଇଁ ନହିଁ ଦୁସର କୋପୀ । ଭୁଜା ଉଠାଇ କହୁଁ ପନ ଶେପୀ ॥
 ପସୁ ନାଚତ ସୁକ ପାଠ ପ୍ରଦାନ । ଗୁନ ଗତି ନଟ ପାଠକ ଆଧୀନ ॥୪॥

ରାଜ-ମାତ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ତବ୍ଧ ବଢ଼ାଇ । ବିଶ୍ଵ-ବିହତ ନିରମାଗମ ଛନ୍ଦି ଗାଇ ॥
 କୁର ସେ କୁଟିଳ, ଖଲ, କୁମତି, କଲଂଖ । ମତ, ନିଶୀଳ, ଆବର ନିରାଶ, ନିଶଙ୍ଗ ॥୧॥
 ସେ ଶୁଣି ଶରଣ ହେବୁ ସମ୍ବୁଦ୍ଧି ଆସନ୍ତେ । ଆପଣା କଲ ବାରେକ ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତେ ॥
 ଦୋଷ ଦେଖି ମଧ୍ୟ କେବେ ହୃଦେ ନ ହେଜିଲ । ଗୁଣ ଶୁଣି ସାଧୁ ସମାଜରେ ବଖାଣିଲ ॥୨॥
 କେଉଁ ସ୍ଵାମୀ ସେବକକୁ ରଖଇ ଏମନ୍ତ । ଆପଣା ସମାନ ସାଜ ସଜାଇ ସମନ୍ତ ॥
 ନିଜ ସ୍ତବ୍ଧ ଶୁଭନ୍ତ ନାହିଁ ସ୍ଵପନରେ । ସେବକ ସଙ୍କୋଚେ ଚନ୍ଦ୍ରା କରନ୍ତି ମନରେ ॥୩॥
 ତେମନ୍ତ ଆପଣ ଏକ, ଅନ୍ୟ ନାହିଁ କେହି । ଭୁଜ ଉଠାଇ କହେ ସତ୍ୟପଣ ଏହି ॥
 ପଶୁ ନାଚେ, ଶୁକ ପାଠ-ପଠନେ ପ୍ରଦାଣ । ଗୁଣ ଗତି ଯେହ୍ନେ ନଟ ପାଠକ ଅଧୀନ ॥୪॥

ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ନିଜ କୃପା ଓ ସଜ୍ଜନତା ବଳରେ ମୋର ହୃଦ କରିଅଛନ୍ତି ।
 ଫଳରେ ମୋର ସମସ୍ତ ଦୁଷ୍ଟତା (ଦୋଷ) ଭୁଷଣ (ଗୁଣ) ସମାନ ହୋଇଅଛି ଏବଂ
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ମୋର ସ୍ତବ୍ଧର ଯଶ ବ୍ୟାପିଯାଇଅଛି ॥ ୨୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ
 ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ ରାଜମାତ ଓ ସ୍ତବ୍ଧର ସ୍ତବ୍ଧବର ପ୍ରଣୀତା ଜଗତରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏବଂ
 ବେଦଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଗାଇଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ କୁର, କୁଟିଳ, ଦୁଷ୍ଟ, କୁହୁଳି, କଲଂଖ,
 ମତ, ଶୀଳଗହ୍ଵତ, ନିଶ୍ଵାସବ୍ୟାଧି (ନାସ୍ତିକ) ଓ ନିଶଙ୍ଗ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ
 ଶରଣରେ ଆସି ଥରେ ମାତ୍ର ପ୍ରଣାମ କଲେ ତ ଆପଣ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜର କରିନେଲେ ।
 ସେହି ଶରଣାଗତମାନଙ୍କ ଦୋଷ ଆପଣ କେବେ ହେଲେ ମନରେ ଆଣି ନାହାନ୍ତି ।
 ବରଂ ସେମାନଙ୍କ ଗୁଣ ଶୁଣି ସାଧୁ-ସମାଜରେ ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୧-୨ ॥
 ସେବକର ସମସ୍ତ ସାଜସମାନ ନିଜେ ସଜାଇ (ତାହାର ସମସ୍ତ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରି)
 ତାଙ୍କୁ ସ୍ତବ୍ଧରେ ରଖନ୍ତି; ଏପରି ପ୍ରଭୁ ଆପଣଙ୍କ ପରି ଆଉ କିଏ ? ପୁଣି ସ୍ତବ୍ଧରେ ସ୍ତବ୍ଧ
 “ମୁଁ ସେବକ ନିମନ୍ତେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛି” ବୋଲି ନ ଭାବି ଓଲଟି କାଳେ ସେବକକୁ
 ସକୋଚ ହେବ, ସେସଲ୍ଲି ଆପଣ ଯେପରି ଚନ୍ଦ୍ରା କରନ୍ତି, ଆଉ କିଏ ସେପରି
 କରିବ ? ॥ ୩ ॥ ମୁଁ ବାହୁ ଉଠାଇ ପଣ କରି କହୁଛି—ଏପରି ସ୍ଵାମୀ ଆପଣଙ୍କ ଦିନା
 ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ବାନର ଆଦି ପଶୁ ନାଚନ୍ତି ଏବଂ ଶୁକମାନେ ପଠିତ ପାଠରେ

ସୌ ସୁଧାରି ସନମାନ ଜନ କିଏ ସାଧୁ ପିରମୋର ।

କୋ କୃପାଲ ବନ୍ଧୁ ପାଲଟେ ବିରବାବଲ ବରଜୋର ॥୨୯୩॥

ସୋକ ସନେହ କି ବାଲ ସୁସାଧୁ । ଆୟୁର୍ ଲଭ ରଜାୟୁସୁ ବାଧୁ ॥

ତବହୁ କୃପାଲ ହେଉ ନିଜ ଓର । ସବହୁ ଭାବ ଭଲ ମାନେଉ ମୋର ॥୧॥

ଦେଖେଉ ପାୟୁ ସୁମଂଗଲ ମୁଲ । ଜାନେଉ ସ୍ବାମି ସହଜ ଅନୁକୁଲ ॥

ବଡ଼େ ସମାଜ ବିଲେକେଉ ଶୁଭ । ବଡ଼ୀ ରୁକ ସାହବ ଅନୁଗୁରୁ ॥୨॥

କୃପା ଅନୁଗ୍ରହ ଅଂଶୁ ଅଭାବ । ଶାନ୍ତି କୃପାନ୍ଧୁ ସବ ଅଧିକାର ॥

ସଖା ମୋର ଦୁଲର ଗୋସାହ । ଅପନେ ସୀଲ ସୁସାଧୁ ଭଲର ॥୩॥

ନାଥ ନିପଟ ମେଁ ଶାନ୍ତି ଦିଠାବ । ସ୍ବାମି ସମାଜ ସକୋଟ ବିହାର ॥

ଅବନୟ ବିନୟ ଜଥାରୁଟି ବାମ । ଛମିହ ଦେଉ ଅତି ଆରତି ଜାମ ॥୪॥

ଏ ଭାବେ ମାନିଷ ଜନେ ସମ୍ମାନଣ ବଲ ସାଧୁ ଅସ୍ତେ ସାର ।

କେ କୃପାଳୁ ବିନା ପାଲବ ସବଲେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଳି ବିକର ॥୨୯୪॥

ଶୋକେ, ସ୍ବେଦରେ ଅଥବା ବାଳକ ସୁସାଧୁ । ଅପିଲ ନୃପଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଉଚ୍ଛାଦିଷ ଭାବେ ॥

ତଥାପି ଆପଣାଆତ୍ମ କରୁଣା-ସାଗର । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଭଲ ମଣିଲ ମୋହର ॥୧॥

ଦରଶନ କଲି ପଦ ସୁମଙ୍ଗଲ-ମୁଲ । ଜାଣିଲି ସହଜେ ସ୍ବାମୀ ଜନ-ଅନୁକୁଲ ॥

ବିଶାଳ ସମାଜେ ନିଜ ବିଲେକଲି ଭାଷ । ବଡ଼ ଦୋଷେ ସୁଧା ସ୍ବାମୀ କଲେ ଅନୁଗୁରୁ ॥୨॥

କୃପା ଅନୁଗ୍ରହ ବହୁ ପାଇ ପୁଁ କୃପତ । କରଲ କରୁଣାନ୍ଧୁ ଅଧିକ ସମସ୍ତ ॥

ରଖିଲ ଗୋସାଇଁ ଗେଲବସର ମୋହର । ନିଜ ଭଲ-ପଣ ଶୀଳ ସୁସାଧୁ ହୁଇର ॥୩॥

ନାଥ । ନିପଟ ଧୃଷ୍ଟତା ଏହା ଆଚରଣ । ସ୍ବାମୀ ସମାଜେ ସଜୋଟ ପୁଣି ସେ ତେଜଲି ॥

ମୋ ଅବନୟ ବିନୟ ଯଥା-ରୁଚି ବାଣୀ । ଶ୍ରମିତ ଦେବ ! ଆରତି ଅତିଶୟ ଜାଣି ॥୪॥

ପ୍ରଗଣ ହୋଇଯାଆନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ପଶ୍ଚିମ ନୃତ୍ୟ ଗତି ଓ ଶୁକର ପାଠ-ପ୍ରଦୀପିତା ଗୁଣ ନୃତ୍ୟ-

ଶିକ୍ଷକ ଓ ପାଠ-ଶିକ୍ଷକର ଅଧୀନ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଏହୁ ରୂପେ ଆପଣା ସେବକଙ୍କର

ସଂଗୋଧନ-ମାର୍ଜନ ଆଦି କର ଆପଣ ସେମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସମ୍ମାନ ଦେଇଅଛନ୍ତି ଏବଂ

ସେମାନଙ୍କୁ ସାଧୁଗଣଙ୍କ ଶିଳ୍ପମଣି କରିଦେଇଛନ୍ତି । କୃପାଳୁଙ୍କ ବିନା ନିଜ ଯଶାବଳୀକୁ

ଦୃଢ଼ତା ସହକାରେ ଆଉ କିଏ ପାଲନ କରିବ ? ॥ ୨୯୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ପୁଁ

ଶୋକ ବା ସ୍ବେଦ-ବଶତଃ ନିଜ ବାଳକ ସୁସାଧୁ ହେଉ ଅଜ୍ଞାନ ମାତ୍ର ଚାଲି ଆସିଥିଲି ।

ତଥାପି କୃପାଳୁ ସ୍ବାମୀ ନିଜ ଗୁଣ ମନେ ପକାଇ ସବୁମନ୍ତେ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ସଫଳ

ହୋଇଛୁ ବୋଲି ସ୍ବାକାର କରିନେଲେ ॥ ୧ ॥ ପୁଁ ସମସ୍ତ ସୁମଙ୍ଗଲର ମୂଳ କାରଣ

ଆପଣଙ୍କ ଚରଣପୁରର ଦର୍ଶନ ଲାଭ କଲି ଏବଂ ଜାଣି ପାରିଲି ଯେ, ସ୍ବାମୀ ସୁସାଧୁବଶତଃ

ମୋ ପ୍ରତି ଅନୁକୁଲ । ଏତେ ବଡ଼ ସମାଜରେ ପୁଁ ନିଜ ଭାଷା କେତେ ଭଲ ତାହା

ଜାଣି ପାରିଲି । ପୁଁ ଏତେ ବଡ଼ ଭଲ କରିଥିଲେ ସୁଧା-ସ୍ବାମୀଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି କେତେ

ସୁଦୃଢ଼ ସୁଜାନ ସୁସାହିବହି ବହୁତ କହବ ବଡ଼ ଖୋର ।

ଆୟୁସୁ ଦେଇଅ ଦେବ ଅବ ସବଇ ସୁଧାସ ମୋର ॥୩୦॥

ପ୍ରଭୁ ପଦ ପଦୁମ ପରାଗ ଦୋହାରି । ସତ୍ୟ ସୁକୃତ ସୁଖ ସୀର୍ତ୍ତ ସୁହାରି ॥
ସୋ କରି କହୁଛି ହୃଦେ ଅପନେ କା । ରୁଚି ଜାଗତ ସୋର୍ତ୍ତକ ସପନେ କା ॥୧॥
ସହଜ ସନେହି ସ୍ବାମି ସେବକାରି । ସ୍ବାରଥ ଛଳ ଫଳ ଚାରି ବିହାରି ॥
ଅଜ୍ଞା ସମ ନ ସୁସାହିବ ସେବା । ସୋ ପ୍ରସାଦୁ ଜନ୍ମ ପାତ୍ରୁର ଦେବା ॥୨॥
ଅସ କହି ପ୍ରେମ ବିଦସ ଭବଭାଷ । ପୁଲକ ସଖର ବିଲୋଚନ ବାସ ॥
ପ୍ରଭୁ ପଦ କମଳ ଗହେ ଅକୁଲୁଛି । ସମୟ ସନେହ ନ ସୋ କହି ଜାଣି ॥୩॥

ସୁଦୃଢ଼ ସୁଜ୍ଞ ସୁସାମୀକୁ ବେଶି କହୁବାଟା ଦୋଷ ଭାରି ।

ଆଦେଶନ୍ତୁ ନାଥ ! ଏବେ ମୋତେ, ସବୁ କଥା ମୋ ଛନ୍ଦ୍ର ସୁଧାରି ॥୩୦॥

ପ୍ରଭୁ-ଚରଣ-କମଳ-ରଜ ମନୋରମ । ସୁକୃତ ସତ୍ୟ ସୁଖର ଅବଧ ଉତ୍ତମ ॥
ରାଣ ଶାଳ ତା'ର କହେ ନିଜ ହୃଦୟର । ଅଭିଳାଷ ଜାଗରଣ ନିଦ୍ରା ସପନର ॥୧॥
ସହଜେ ସ୍ବାମୀ ସେବାରେ ହେଉ ଅନୁରାଗ । ସ୍ବାର୍ଥ ଛଳ, ଶୁଣିତଳ କରି ପରିତ୍ୟାଗ ॥
ଅଜ୍ଞସମ ସୁସାମୀଙ୍କ ସେବା ନାହିଁ ଅନ୍ୟ । ସେ ପ୍ରସାଦନାଥ ! ସେହ୍ନେଲଭ କରୁ ଜନ ॥୨॥
ଏହା କହୁ ପ୍ରେମବଣ ହୋଇଲେ ଅଧୀର । ପୁଲକିତ କଲେବର ବିଲୋଚନେ ମର ॥
ଆକୁଳେ ଧରିଲେ ପ୍ରଭୁ କମଳ ଚରଣ । ସେ ସମୟ ସେହୁ କରି ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥୩॥

ଅନୁରାଗ ! ॥ ୧ ॥ କୃପାକ୍ଷୟାନ ମୋର ସମସ୍ତ ଅଯୋଗ୍ୟତା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋ ପ୍ରତି ସଫାଜୀନ
କୃପା ଓ ଅନୁଗ୍ରହ ସଫାଧିକ ମାନ୍ୟରେ କରିଅଛନ୍ତି । ହେ ଗୋପାଳ ! ଆପଣ ନିଜ
ଶୀଳ, ସ୍ବଭବ ଓ ସହନତାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମୋର ବେଲଦସରପଣିଆ ରକ୍ଷା କରି-
ଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ହେ ନାଥ ! ମୁଁ ସ୍ବାମୀ ଓ ସମାଜଙ୍କ ପ୍ରତି ସକୋଟ ଏଡ଼ିବେଇ ନିଜ
ରୁଚି ଅନୁସାରେ ଅବନୟ ବା ବିନୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନ କହୁ ସଫଥା ଧୃଷ୍ଟତା କରିଅଛି ।
ହେ ଦେବ ! ମୋର ଆରୁରତା ବିଚାର କରି ଆପଣ ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବେ । ୪ ॥
ଦୋହା :—ସୁଦୃଢ଼, ବୃତ୍ତିମାନ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରଭୁକୁ ବହୁତ ପ୍ରତାପ କହବା ବଡ଼
ଅପରାଧ । ସୁତରାଂ ହେ ଦେବ ! ଏବେ ମୋତେ ଆଜ୍ଞା ଦିଅନ୍ତୁ । ଅପଣ ମୋର ସବୁ
କଥା ସୁଧାରି ଦେଇଅଛନ୍ତି ॥ ୩୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ-କମଳର
ସ୍ତମ୍ଭୋତ୍ସବ ରଜ ସତ୍ୟ, ସୁକୃତ ଓ ସୁଖର ସୁଶୋଭନ ସୀମା । ତାହାର ଶପଥ ନେଇ
ଜାଗରଣ, ଶୟନ ଓ ସ୍ବପ୍ନରେ ପ୍ରଭା ମୋ ହୃଦୟରେ ସେହି ଅଭିଳାଷ ନିହତ ଥାଏ,
ତାହା ମୁଁ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି ॥ ୧ ॥ ସେହୁ ଅଭିଳାଷ ହେଉଛି—କପଟ, ସ୍ବାର୍ଥ ଏବଂ ଧର୍ମ,
ଅର୍ଥ, କାମ, ମୋକ୍ଷ ରୂପ ଚାରି ଫଳକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ସ୍ବାଭାବିକ ପ୍ରେମ ସହକାରେ
ସ୍ବାମୀଙ୍କର ସେବା । ଆଜ୍ଞା ପାଳନ ସମାନ ସ୍ବାମୀଙ୍କର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସେବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହୋଇ
ନ ପାରେ । ହେ ଦେବ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ସେବକକୁ ଉକ୍ତ ଆଜ୍ଞା-ପ୍ରସାଦ ମିଳିଯାଉ । ୨ ॥

କୃପାସିନ୍ଧୁ ସନମାନ ସୁବାମ୍ନ । ବୈଠାଏ ସମୀପ ଗହ୍ନ ପାମ୍ନ ॥
ଭରତ ବିନୟ ସୁନି ଦେଖି ସୁଭାଞ୍ଜ । ସିଥିଲ ସନେହେଁ ସଞ୍ଜ ଚନ୍ଦ୍ରବଞ୍ଜ ॥୩॥

ରଘୁବଳ ସିଥିଲ ସନେହେଁ ସାଧୁ ସମାଜ ମୁନି ମିଥିଲ ଧନ ।
ମନ ମହୁଁ ସରସତ ଭରତ ଶ୍ରୀପୁତ୍ର ଭଗତି ଗା ମହିମା ଘନ ॥
ଭରତହୁ ପ୍ରସଂସତ ବିରୂପ ବରଷତ ସୁମନ ମାନସ ମଳିନ ସେ ।
ତୁଳସୀ ବିକଳ ସବ ଲେଗ ସୁନି ସବୁତେ ନିସାଗମ ନଲିନ ସେ ॥

ଦେଖି ଦୁଶାସ ଗାନ ଦୁହ୍ନ ସମାଜ ନର ନାରି ସବ ।
ମନ୍ଦବା ମହା ମଲ୍ଲନ ମୁଏ ମାରି ମଂଗଲ ଚହତ ॥୩୦୧॥

ସମ୍ମାନ କରୁଣାନ୍ୟ ଭାଷି ମନ୍ତ୍ରୁବାଣୀ । ନିଜ ନିକଟରେ ବସାଇଲେ ଧରି ପାଣି ॥
ଭରତ ବିନୟ ଶୁଣି ଅବଲୋକ ଶୀଳ । ସଞ୍ଜ, ରଘୁବଳ ହେଲେ ସ୍ନେହରେ ଶିଥିଲ ॥୪॥

ଶିଥିଲ ରଘୁବଳ ସ୍ନେହେଁ ସାଧୁ-ସମାଜ, ପୁନି, ମିଥିଲା ନରପତି ।
ଭରତ ଭାବପଣ ଭକ୍ତ ମହୁମା ଘନ ମନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଶଂସନ୍ତି ।

ମଳିନ-ମନ ପୁରବଣ, ପ୍ରଶଂସା ସିଞ୍ଚନ୍ତି ସୁମନ,
ତୁଳସୀ ସବକନେ ବିକଳ, ନିଶାଗମେ ସଜ୍ଜୋତ ସରୋତ ଯେସନ ॥

ଉଭୟ ସମାଜ ନାଶ ପୁରୁଷକୁ ଦେଖି ଅତି ହୁଣୀ ଜନ ।
ଭକ୍ତକ କଲ୍ୟାଣ ମାରି ମୁତକକୁ ମନ୍ଦବା ମହା ମଳିନ ॥୩୦୨॥

ଭରତ ଏପରି କହୁ ପ୍ରେମରେ ଅଭିଭୁତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଶରୀର ଝୁଲିକିତ ହୋଇ
ଉଠିଲା । ନେତ୍ରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ-ଜଳ ମୁରି ଆସିଲା । ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ସେ ପ୍ରଭୁ
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ଧରି ପକାଇଲେ । ସେହୁ ସମୟ ଓ ସ୍ନେହର ବର୍ଣ୍ଣନା
କରାହାର ପାରିବ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ କୃପାସିନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀରାମ ହୃମନ୍ତୋଦ୍ଧର ବାଣୀରେ ଭରତଙ୍କ
ସମ୍ମାନ କଲେ ଏବଂ ହାତ ଧରି ତାହାଙ୍କୁ ନିଜ ପାଖରେ ବସାଇଲେ । ଭରତଙ୍କ
ବିନତି ଶୁଣି ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଦେଖି ସମସ୍ତ ସଞ୍ଜ ଓ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସ୍ନେହରେ ଶିଥିଲ
ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ :—ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ, ସାଧୁ-ସମାଜ, ପୁନି ବଶିଷ୍ଠ ଓ
ମିଥିଲାପତି ଜନକ ସ୍ନେହରେ ଶିଥିଲ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସମସ୍ତେ ମନେ ମନେ ଭରତଙ୍କ
ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ଓ ଭକ୍ତିର ଅତିଶୟ ମାହାତ୍ମ୍ୟକୁ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦେବତାମାନେ
ମଳିନ ମନରେ ଭରତଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରି ତାଙ୍କ ଉପରେ ପୁଷ୍ପ-ବୃକ୍ଷ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
ତୁଳସୀ ଦାସ କହନ୍ତି—ସମସ୍ତ ଲୋକ ଭରତଙ୍କ ଭାଷଣ ଶୁଣି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଲେ
ଏବଂ ରାତ୍ରି ଆଗମନରେ କମଳ ଧବଳିତ ହେଲା ପରି ସବୁଜିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ॥
ସୋରଠା :—ଉଭୟ ସମାଜର ନରନାରୀମାନଙ୍କୁ ଗାନ ଓ ହୁଣୀ ଦେଖି ମହାମଳିନ-
ମନା ଭକ୍ତ ମୁତକମାନଙ୍କୁ ମାରି ଆପଣାର ମଳିନ କାମନା କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୩୦୧ ॥

କପଟ କୁରୁଲ ସୀର୍ତ୍ତ ସୁରସକୁ । ପର ଅକାଳ ପ୍ରିୟ ଆପନ କାକୁ ॥
 କାକ ସମାନ ପାକରସୁ ଶୁଣ । ଛଳ ମଲ୍ଲନ କତହୁଁ ନ ପ୍ରଶଂସା ॥୧॥
 ପ୍ରଥମ କୁମତ କରି କପଟୁ ସଂକେଲ । ସୋ ଉରୁଟୁ ସବ କେଁ ପିର ମେଲ ॥
 ସୁରମାୟା ସବ ଲେଗ ବିମୋହନ । ରାମପ୍ରେମ ଅତିସୟ ନ ବିଚ୍ଛେଦେ ॥୨॥
 ଭୟ ଉରୁଟ କସ ମନ ଥର ନାହାଁ । ଛନ ବନ ରୁଚି ଛନ ସଦନ ସୋହାହାଁ ॥
 ଦୁବିଧ ମନୋଗତି ପ୍ରଜା ଦୁଃଖୀ । ସରିତ ସିଂଧୁ ସଂଗମ ଜନ୍ମ ବାଣୀ ॥୩॥
 ଦୁରିତ କତହୁଁ ପରିତୋଷୁ ନ ଲହୁଣୀ । ଏକ ଏକ ସନ ମରମୁ ନ କହୁଣୀ ॥
 ଲଗି ହୁଣୁ ହୁଣି କହ କୃପାଧିଧାନୁ । ସରିସ ସ୍ଥାନ ମଦକାନ ଜୁବାନୁ ॥୪॥
 ଭଜକୁ ଜନକୁ ମୁନିଜନ ସରିବ ସାଧୁ ସଚେତ ବିହାର ।

ଲଗି ଦେବମାୟା ସବହୁ ଜଥାଜୋଗୁ ଜନ୍ମ ପାଇ ॥୩୦୨॥

କପଟ-କୁଚକ-ସୀମା ଅଟେ ସୁରସକୁ । ପର କାର୍ଯ୍ୟ ହାନି, ଅତି ପ୍ରିୟ ଜନ କାର୍ଯ୍ୟ ॥
 କାକ ସମାନ ଅଟଇ ପାକ-ରସୁ ଶୁଣ । ଛଳୀ ମଲ୍ଲନ ନ କରେ କାହାକୁ ପ୍ରଶଂସା ॥୧॥
 ପ୍ରଥମେ କୁମତ ପାହୁଁ କପଟ ହୋଇଲ । ସେ ଉଚାଟ ସମସ୍ତଙ୍କ ଶିରେ ପକାଇଲ ॥
 ସୁରମାୟାରେ ମୋହୁତ ହେଲେ ଲୋକତସୁ । ବିଚ୍ଛେଦ ନ ହୁଏ ରାମପ୍ରେମ ଅତିଶୟ ॥୨॥
 ଭୟ ଉଚାଟେ ଅର୍ହର ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବନ ରୁଚେ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରୁଚଇ ସଦନ ॥
 ଦ୍ଵିବିଧ ମନ ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରଜା ଦୁଃଖୀ ଭାଷ । ସରିତ ସିଂଧୁ ସଂଗମେ ଯେଉଁପରି ବାଣୀ ॥୩॥
 ଦ୍ଵିତୀୟରେ କାହିଁ ମଧ୍ୟ ତୋଷ ନ ଲଭନ୍ତି । କେହୁ କାହାକୁ ଏଥର ମର୍ମ ନ କହନ୍ତି ॥
 ବିଲେଖ ହୁଏ ଭବନ୍ତି କରୁଣା-ନିଧାନ । ସମ ସ୍ଵଭାବ ଯୌବନ ଶ୍ଵାନ ମଦକାନ ॥୪॥
 ଭଜଇ ଜନକ ମୁନି-ବୃନ୍ଦ ମନ୍ଦା ତେଜ ସାଧୁ ସଚେତକୁ ।

ବ୍ୟାପିଲୁ ପାଇଣ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଜନେ ସୁରମାୟା ସମସ୍ତକୁ ॥୩୦୩॥

ତୋପାହୁ:—ଦେବରାଜ ରତ୍ନ କପଟ ଓ କୁଚକାନ୍ତର ଶେଷସୀମା । ପରର କାର୍ଯ୍ୟହାନି ଓ
 ଆପଣାର ସ୍ଵାର୍ଥସାଧନ ତାଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟ । ତାଙ୍କ ସ୍ଵଭାବ କୁଆର ସ୍ଵଭାବ ପରି । ସେ କପଟୀ
 ଓ ମଲ୍ଲନମଳା । ତାଙ୍କର କେଉଁଠି କାହା ଉପରେ ହେଲେ ବିଶ୍ଵାସ ନ ଥାଏ ॥ ୧ ॥
 ପ୍ରଥମେ ସେ କୁରୁର ପାହୁଁ ଛଳ-କପଟ ସମସ୍ତ କଲେ । ତତ୍ପରେ ସେହି କପଟ-
 ମନ୍ଦଯୋଗେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବଶୀଭୁତ କରିଦେଲେ । ପୁଣି ଦେବମାୟା ବଳରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ
 ବିମୋହିତ କରିଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରେମଠାରୁ ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ବିରହ
 ହୋଇ ନ ଥାଏ ॥ ୨ ॥ ଭୟ ଓ ଉଦ୍‌ବେଗ ହେତୁ କାହାରି ମନ ସ୍ଥିର ହେଉ ନ ଥାଏ ।
 ଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବନରେ ରହୁବାକୁ ସେମାନଙ୍କ ଲଜା ହେଉଛି, ତ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ
 ଘର ଭଲ ଲାଗୁଛି । ମନର ଏ ପ୍ରକାର ଦ୍ଵିଧାସୂକ ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଦୁଃଖୀ
 ହେଉଥା'ନ୍ତି । ଯଦେ ଯେପରି ନଦୀ ଓ ସମୁଦ୍ରର ସଂଗମ ସ୍ଥଳରେ ଜଳ ଯୁକ୍ତ ହେଉଅଛି ।
 ॥ ୩ ॥ ଚିତ୍ତର ଏପରି ଦ୍ଵିଧାସୂକ ଅବସ୍ଥାରେ ସେମାନେ କେଉଁଠି ହେଲେ

କୃପାସିନ୍ଧୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲେଗ ଦୁଃଖରେ । ନିଜ ସନେହେଁ ସୁରପତି ଛଳ ଗରେ ॥
 ସତ୍ତ୍ୱ ଗଉଁ ଗୁରୁ ମନ୍ତ୍ରସୁର ମଂଥୀ । ଭରତ ଭଗତ ସବ କେ ମତ ଜନ୍ମୀ ॥୧॥
 ରାମହୁ ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତ ଲକ୍ଷେ ସେ । ସକୁଚତ ବୋଲତ ବଚନ ପିଣ୍ଡେ ସେ ॥
 ଭରତ ପ୍ରୀତି ନନ୍ଦ ବନୟ ବଢ଼ାଇ । ସୁନତ ସୁଖଦ ବରନତ କଠିନାଈ ॥୨॥
 ଜାୟୁ ବିଲେକ ଭଗତ ଲବଲେୟୁ । ପ୍ରେମ ମଗନ ମୁନିଗନ ମିଥୁଲେୟୁ ॥
 ମହିମା ତାୟୁ କହେ କମି ତୁଲସୀ । ଭଗତ ସୁଭୟ ସୁମତ ହୃଦ୍ୱ ତୁଲସୀ ॥୩॥
 ଆୟୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠି ମହିମା ବଡ଼ ଜାମା । କବିକୁଲ କାନି ମାନ ସକୁରୁମା ॥
 କହି ନ ସକତି ଗୁନ ରୁଚି ଅଧିକାଈ । ମତ ଗତି ବାଲ ବଚନ ଗୀ ନାଈ ॥୪॥

ଦୁଃଖିତ ଦେଖି ଲେକକୁ କରୁଣା-ମାଗର । ହେତୁ ନିଜ ସ୍ନେହ, ସ୍ନେହ ଶୁରେଶ୍ୱର ॥
 ସତ୍ତ୍ୱସଦ୍ ଗୁରୁ ବ୍ରହ୍ମ ମନ୍ତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ରପତି । କର୍ଣ୍ଣେ ଭରତ ଭକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ମତ ॥୫॥
 ରାମକୁ ଅନାଦିକ୍ଷୁ ଚିତ୍ତଲେଖା ପରି । ସଙ୍ଗୋପ ବୋଲନ୍ତ ବାଣୀ ଶିଖାଇଲ ପରି ॥
 ଭରତଙ୍କ ପ୍ରୀତି ମତ ବନୟ ବଢ଼ାଇ । ବର୍ଣ୍ଣନେ କଠିନ, ଶୁଣିବାକୁ ପୁଣ୍ୟଦାୟୀ ॥୬॥
 ଯାହାଙ୍କ ଅବଲେକଣ ଭକ୍ତ ଲବ ଲେଖ । ପ୍ରେମରେ ନିମଗ୍ନ ପ୍ରଜଗତ, ମିଥୁଲେଶ ॥
 ତାଙ୍କ ମହିମା କେମନ୍ତେ କହୁବ ତୁଲସୀ । ଭକ୍ତ ସ୍ୱଭାବେ ସୁମତ ପତିର ଉତ୍ତମ ॥୭॥
 ନିଜକୁ ସ୍ୱାମୀ ମହାନ ମହିମା ଭାବଣ । ସଙ୍ଗୋପେ କବିକୁଲଙ୍କ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ମାନଣ ॥
 କହି ନ ପାରିଲୁ ଶୁଣି ହୃଦେ ରୁଚି ଅତି । ବାଳକ ବଚନ ସମ ହୁଏ ମତ ଗତି ॥୮॥

ସନ୍ତୋଷ ପାଇ ନ ଆ'ନ୍ତି ଏବଂ କେହି କାହାରିକୁ ଏଥିର ମର୍ମ କହୁ ନ ଆ'ନ୍ତି ।
 କୃପାନିଧାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେମାନଙ୍କର ଏପରି ଦଶା ଦେଖି ହସି ମନେ ମନେ କହିଲେ,
 “କୁକୁର, ଇନ୍ଦ୍ର ଓ ନବପ୍ରବଳଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଏକା ପରି ।” (ପାର୍ଶ୍ୱମୟ ବ୍ୟାକରଣ ଅନୁସାରେ
 ଶବ୍ଦ, ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ମଦବନ୍ଧ—ଶବ୍ଦସୂର ରୂପ ଏକା ପରି) ॥ ୪ ॥ ଦୋହା—ଭରତ,
 ଜନକ, ପ୍ରଜନନ, ମନ୍ତ୍ରୀ, ଜ୍ଞାନୀ ଓ ସାଧୁସମୂହଙ୍କୁ ଗୁଣ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରକୃତ
 ଓ ସ୍ଥିତି ଅନୁସାରେ ଦେବମାୟା ଶାସ୍ତ୍ର କହି ପକାଇଲ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—
 କୃପାସିନ୍ଧୁ ଦାନବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲେକମାନଙ୍କୁ ନିଜ ସ୍ନେହ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଛଳ ହେତୁ
 ଦୁଃଖିତ ହେବାର ଦେଖିଲେ । ସତ୍ତ୍ୱସଦ୍, ରାଜା, ଜନକ, ଗୁରୁ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ଆଦି
 ସମସ୍ତଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିକୁ ଭରତଙ୍କ ଭକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣାବୃତ୍ତ କରିପକାଇଲ ॥ ୬ ॥ ସମସ୍ତେ ଚିତ୍ତପ୍ରତିମା
 ପରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଆ'ନ୍ତି । ସେମାନେ ସବୁଗତ ହୋଇ କେହି ଶିଖାଇଦେଲ
 ପରି କଥା କହୁଥା'ନ୍ତି । ଭରତଙ୍କ ପ୍ରୀତି, ନିମଗ୍ନତା, ବନୟ ଓ ବଢ଼ାଇ ଶୁଣିବାକୁ
 ପୁଣ୍ୟଦାୟକ । କିନ୍ତୁ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା କଷ୍ଟକର ॥ ୭ ॥ ଯେଉଁ ଭରତଙ୍କ ଭକ୍ତର
 ଲବଲେଖ ମାତ୍ର ଦେଖି ମିଥୁଲେଶ ଜନକ ପ୍ରେମରେ ନିମଗ୍ନ ହୋଇଗଲେ, ସେହି
 ଭରତଙ୍କ ଭକ୍ତର ମହିମା ତୁଲସୀ ଦାସ କିପରି କହୁବ ? ତାଙ୍କ ଶ୍ରେୟସ୍ୱତ୍ୱ ହେତୁ ଅବଶ୍ୟ
 କବର ହୃଦୟରେ ସୁମତ (ପୁରୁଷ) ଉତ୍ତମିତ ହୋଇ ଉଠିଲ ॥ ୮ ॥ କିନ୍ତୁ ସେ ବୁଦ୍ଧି ନିଜେ

ଭରତ ବିମଳ ଜୟ ବିମଳ ବିଧୁ ସୁମତି ଚକୋରକୁମାର ।

ଉଦିତ ବିମଳ ଜନ ହୃଦୟ ନଭ ଏକଟକ ରଣ୍ଡ ନିହାର ॥୩୦୩॥

ଭରତ ସୁଶ୍ରୀ ନ ସୁଗମ ନିଗମହୁଁ । ଲୟ ମତି ଶୁପଲତା କବି ଛମହୁଁ ॥
କହତ ସୁନତ ସତି ଶ୍ରୀ ଭରତ କୋ । ସୀୟ ରାମ ପଦ ହୋଇ ନ ରତ କୋ ॥୧॥
ସୁମିରତ ଭରତହି ପ୍ରେମୁ ରାମ କୋ । ଜେହି ନ ସୁଲଭୁ ତେହି ସରିସ ବାମକୋ ॥
ଦେଖି ତୟାଲ ଦସା ସବଣ୍ଡା ଖା । ରାମ ସୁଜାନ ଜାନ୍ତି ଜନ ଜା ଖା ॥୨॥
ଧରମ ଧୂଣନ ଧୀର ନୟ ନାଗର । ସତ୍ୟ ସନେହ ସୀଲ ସୁଖ ସାଗର ॥
ଦେସୁ କାକୁ ଲଖି ସମଜ ସମାଜୁ । ଫତି ପ୍ରୀତି ପାଲକ ରଘୁରାଜୁ ॥୩॥

ଭରତଙ୍କ ଶ୍ରୀରାମ-ସଖା ଶ୍ରୀରାମ ଶର୍ମା ଚକୋର କନ୍ୟା ପ୍ରମତ ।

ଉଦିତ ଭକ୍ତଙ୍କ ହୃଦ-ଶ୍ରୀକାଶେ ନିର୍ମମେଷ ନିରେଶନ୍ତ୍ର ॥୩୦୩॥

ଭରତ ସୁସବ ନୁହେଁ ଶ୍ରୀତିକୁ ପ୍ରସମ । ଯୁଦ୍ଧ ବୃଦ୍ଧି ତପଲତା କବି ଜନ, ଶ୍ରମ ॥
କହନ୍ତେ, ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ପତ୍ୟ ଶ୍ରବ ଭରତଙ୍କ । ଚରଣେ ରତ ନ ହୁଏ କେ ସୀତା ରାମଙ୍କ ॥୧॥
ପ୍ରମରନ୍ତେ ଭରତକୁ ରାମ ଅନୁରାଗ । ଯାହାକୁ ହୃଦ୍ଭର କିଏ ତା' ସମ ଅଭାଗ୍ୟ ॥
ନିରେଷିଣ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦଶା ଦୟାମୟ । ଚରୁର ଶ୍ରୀ ରାମ ଜାଣି ଜନଙ୍କ ହୃଦୟ ॥୨॥
ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର, ଧୀର, ନୀତିର ନାଗର । ସତ୍ୟ-ସ୍ନେହ-ଶୀଳ-ସୁଖ-ଆନନ୍ଦ-ସାଗର ॥
ଅବଦେଶ ଦେଶ, ଜାଲ, ସମୟ, ସମାଜ । ପାଲକ ଫତି ପ୍ରୀତିର ସଦା ରଘୁରାଜ ॥୩॥

ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏବଂ ଭରତଙ୍କ ମହିମା ଅତି ବଡ଼ ବୋଲି ଜାଣି କବିପରମ୍ପରା ମର୍ଯ୍ୟାଦା ମାନ ସକ୍ରିୟତ ହୋଇଗଲା । (ବର୍ଣ୍ଣନା କରବାକୁ ସାହସ କଲାନାହିଁ ।) ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରତି ତାହାର ରୁଚି ତ ବହୁତ, କିନ୍ତୁ ତାହା ସବୁ କହିବାକୁ ସେ ଅସମର୍ଥ । ବୃଦ୍ଧର ଗତି ବାଳକ-ବଚନ ସମାନ କୁଣ୍ଡଳିତ ହୋଇଗଲା ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଭରତଙ୍କ ନିର୍ମଳ ଯଶ ନିର୍ମଳ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଏବଂ କବିଙ୍କ ସ୍ମରୁର ଚକୋର । ଉକ୍ତ ଚକୋର ଭକ୍ତଗଣଙ୍କ ହୃଦୟ-ନିର୍ମଳାକାଶରେ ଯଶ-ଚନ୍ଦ୍ରମାଙ୍କୁ ଉଦିତ ହେବାର ଦେଖି ତାହାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ନିନୟଣ ନୟନରେ ମାତ୍ର ଅନାଇ ରହନ୍ତୁ । (ତେବେ ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା କିଏ କରି ପାରିବ ?) ॥ ୩୦୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :— ଭରତଙ୍କ ସୁସବର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ବେଦ-ମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଅତଏବ ମୋର ରୁଚୁ ରୁଚିର ଗୁଣ୍ଡଳକୁ କବିମାନେ ଶମା କରନ୍ତୁ । ଭରତଙ୍କ ସୁସବ ନଥା କହୁ କହୁ ଏବଂ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ଏପରି କିଏ ଅଛି, ଯେ ସୀତାରାମଙ୍କ ଚରଣପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ନ ହେବ ? ॥ ୧ ॥ ଭରତକୁ ସୁରଣ କରିବା ମାତ୍ରେ ଯାହାକୁ ଶ୍ରୀରାମପ୍ରେମ ଫୁଲଭ ନ ହୁଏ, ତାହା ସମାନ ହୃତଭାଗ୍ୟ ଅଛି କିଏ ? ଦୟାକୁ ଓ ସୁହୃଦ ଶ୍ରୀରାମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦଶା ଦେଖିଲେ ଏବଂ ଉକ୍ତ ଭରତଙ୍କ ହୃଦୟର ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଜାଣିଲେ ॥ ୨ ॥ ଦେଖି ଓ ଜାଣି ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର, ଧୀର, ନୀତିଚରୁର, ସତ୍ୟ, ସ୍ନେହ, ଶୀଳ ଓ ସୁଖର ସାଗର ଏବଂ ଫତି ଓ ପ୍ରୀତିର ପାଲନକାରୀ

ବୋଲେ ବଚନ ବାଣୀ ସରବସୁ ସେ । ହୃତ ପରିନାମ ସୁନତ ସର୍ବ ରସୁସେ ॥
ତାତ ଭରତ ତୁମ୍ଭ ଧରମ ଧୁଷଣ । ଲୋକ ବେଦ ବିଦ ପ୍ରେମ ପ୍ରସାଦ ॥୪॥

କରମ ବଚନ ମାନସ ବିମଳ ତୁମ୍ଭ ସମାନ ତୁମ୍ଭ ତାତ ।

ଗୁରୁ ସମାଜ ଲଭୁ ବଧୁ ଗୁନ କୁସମୟ କିମି କହୁ ନାତ ॥୩୦୪॥
ଜାନନ୍ତୁ ତାତ ତରଳକୁଲ ଶାଖ । ସତ୍ୟସଂଧ ପିତୁ କାରକ ପ୍ରାଣ ।
ସମଭି ସମାଜ ଲଜ ଗୁରୁଜନ କା । ଉଦାରୀନ ହୃତ ଅନୁଜିତ ମନ କା ॥୧॥
ତୁମ୍ଭହି ବିଦିତ ସବସ୍ଥ କର କରମୁ । ଆପନ ମୋର ପରମ ହୃତ ଧରମୁ ॥
ମୋହି ସବ ଭାବ ଭବେସ ତୁମ୍ଭାସ । ତଦପି କହୁଛି ଅବସର ଅନୁସାସ ॥୨॥
ତାତ ତାତ ବିନୁ ବାତ ହମାସ । କେବଳ ଗୁରୁକୁଲ କୃପା ସିଦ୍ଧାସ ॥
ନକରୁ ପ୍ରଜା ପରିଜନ ପରିବାର । ହମହି ସହିତ ସବୁ ହୋତ ଖିଆରୁ ॥୩॥

ଭାଷିଲେ ବଚନ ବାଣୀ ସବସ୍ଥ ସେମନ୍ତେ । ଶୁଣିବାକୁ ସୁଧାସମ ହୃତକର ଅନ୍ତେ ॥
ତୁମେ ହେ ଭ୍ରାତ ଭରତ ! ଧରମ ଧୁଷଣ । ଲୋକବେଦ ବେଦ ଶାଖା ପ୍ରେମରେ ପ୍ରବୀଣ ॥୪॥
କରମ ବଚନ ମନେ ସ୍ତମ୍ଭାବନ ଭାବ, ତୁମେ ତୁମ ସରି ।

କୁସମୟେ ଗୁରୁ-ସମାଜେ କହୁବି ଅନୁଜ ଗୁଣ କପରି ॥୩୦୫॥
ଜାଣ ତୁମେ ଭ୍ରାତ, ବିବାକର-କୁଲସାଧି । ସତ୍ୟ-ସନ୍ଧ ପିତାଙ୍କର ଅନୁରାଗ ଶାନ୍ତି ॥
ସମୟ ସମାଜ ଲଜ ଗୁରୁଜନଙ୍କର । ଭବ ଉଦାରୀନ ଶହ ମିତ୍ରଙ୍କ ମନର ॥୧॥
ତୁମକୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ବିଦିତ କରମ । ତୁମ ଆମର ପରମ କଲାଣ ଧରମ ॥
ମୋତେ ତୁମର ଭରସା ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ । ତଥାପି କହୁଛୁ କିଛି ସମୟାନୁସାରେ ॥୨॥
ଭ୍ରାତ ' ପିତା ବିନା ଆମ ବିଷୟ ସକଳ । ସମ୍ଭାଳିଲୁ କୁଳଗୁରୁ କରୁଣା କେବଳ ॥
ନରୁ ପ୍ରଜା ପରିଜନ ଗୁହ ପରିବାର । ଆମ ସହ ହୋଇଥାନ୍ତେ ସବେ ନାରାଦାର ॥୩॥

ଶ୍ରୀରାମ ଦେଶ, କାଳ, ଅବସର ଓ ସମାଜ ଅନୁସାରେ ବଚନ ବୋଲିଲେ । ଉକ୍ତ
ବଚନ ବାଣୀସବସ୍ତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପରିଣାମରେ ମଧ୍ୟ ହୃତପ୍ରଦ ଏବଂ ଶୁଣିବାକୁ
ତାହା ଚନ୍ଦ୍ରମାରସ (ଅମୃତ) ସମାନ ଅନନ୍ତବାସୁକ । ସେ କହିଲେ, “ବସ୍ତୁ ଭରତ !
ତୁମେ ଧର୍ମ-ଧୁରନ୍ଧର, ଲୋକ-ବେଦର ଶାଖା ଏବଂ ପ୍ରେମପ୍ରସାଦ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—
ହେ ବସ୍ତୁ ! ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ତୁମେ ହିଁ ତୁମ ସମାନ କର୍ମିନୀ । ଗୁରୁଜନଙ୍କ
ସମାଜରେ ଏବଂ ଏପରି କୁସମୟରେ ସାନ ଭାଇର ଗୁଣ କେତେ ପ୍ରକାରେ କୁହାଯାଇ
ପାରିବ ? ॥ ୩୦୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ ବସ୍ତୁ ! ତୁମେ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଲର ବନ୍ଧୁ, ସତ୍ୟ-
ପ୍ରତିଜ୍ଞ ପିତାଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଓ ଶାନ୍ତି, ସମୟ, ସମାଜ ଓ ଗୁରୁଜନଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ମୀମର୍ଯ୍ୟାଦା ଏବଂ
ଉଦାରୀନ, ମିତ୍ର ଓ ଶହ—ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ କଥା ଜାଣ ॥ ୧ ॥ ତୁମକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ,
ଏବଂ ତୁମ ନିଜର ଓ ମୋର ପରମ-ହୃତକାଶ ଧର୍ମ ବିଷୟ ବିଦିତ । ଯଦ୍ୟପି ତୁମଠାରେ
ମୋର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଭରସା, ତଥାପି ମୁଁ ସମୟାନୁସାରେ କିଛି କହୁଛି ॥ ୨ ॥ ହେ

ଜୌଁ କିନ୍ତୁ ପବସର ଅଧିଷ୍ଠିଁ ବିନେୟୁ । ଜଗନ୍ନେହି ନହୁଡ଼ୁ ନ ହୋଇ କନେୟୁ ॥
ତସ ଉତପାତୁ ତାତ ବିଧି ଲେଖା । ମୁନି ମିଥୁଲେସ ରାଣି ସବୁ ଲେଖା ॥୩॥
ରାଜ କାତ ସତ ଲଜ ପତି ଧରମ ଧରନି ଧନ ଧାମ ।

ଗୁର ପ୍ରଭାତ ପାଳିଛି ସବୁଛି ଭଲ ହୋଇଛି ପରନାମ ॥୩୦॥
ସହର ସମାଜ ତୁହାର ହମାସ । ଭର ବନ ଗୁର ପ୍ରସାଦ ରଖିଥାଉ ॥
ମାତୁ ପିତା ଗୁର ସ୍ବାମି ନିଦେୟୁ । ସକଲ ଧରମ ଧରମଧର ସେୟୁ ॥୧॥
ସୋ ତୁହୁ କରୁଛୁ କରୁଥିବୁ ମୋହୁ । ତାତ ତରନିକୁନ ପାଳକ ହୋହୁ ॥
ସାଧନ ଏକ ସକଲ ପିଧି ବେନ । କରନ୍ତି ସୁରନ୍ତି ଭୁକ୍ତିମୟ ବେନ ॥୨॥
ସୋ ବିରୁଦ୍ଧ ସହି ସକଟ ଶାସ । କରନ୍ତି ପ୍ରଜା ପରିବାରୁ ସୁଖାସ ॥
ବାଟୀ ବିପତି ସବୁଛି ମୋହି ଶାସ । ତୁହୁଛି ପବଧି ଭର ବଡ଼ କିନାହି ॥୩॥

ସେବେ ଅସମୟେ ଅସ୍ତ୍ର ହସନ୍ତି ବିନେଶ । ଜଗତେ କାହାକୁ, କହ, ନ ହୁଅଇ ଶ୍ରେଣୀ ॥
ବନ୍ଦନ ପିତାଙ୍କୁ ହରି ବିଧାତା ଭବତ । ପୁନ ମିଥୁଲେସ ସବୁ ରଖିନେନେ, ହୁତ । ॥୪॥
ସବୁ ରାଜ କାର୍ଯ୍ୟ, ଧନ, ମାନ, ଗୁଣ, ଧରଣ, ଧରମ, ଧାମ ।

ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରଭାତ ପାଳନ କରବ, ଭର ହେବ ପରିଣାମ ॥୩୧॥
ହୁତ ! ରାମର ଅମର ଅନା ସମସ୍ତଙ୍କ । ଶୁଦ୍ଧେ ବନେ ହେବ ଶ୍ରୁତି-ପ୍ରସାଦ ରକ୍ଷନ ॥
ଜନନ ଜନନ ଶ୍ରୁତି ସ୍ବାମିଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ । ସମସ୍ତ ଧର୍ମ-ଧରଣ-ଧାରଣେ ବା ଶେଷ ॥୧॥
ତାହା ରୂପେ କର ଅଛୁ ମୋକରେ କରାସ । ତରୁଣିକୁନର ହୁତ ! ପାଳନ କୁହାଅ ॥
ଏହି ଏକ ସବୁ ସିଦ୍ଧିଦାୟକ ସାଧନ । ଜାଣି ସବୁ ବିଷୟର ହିବେଶ, ଶୋଭନ ॥୨॥
ଏମନ୍ତ ବିଷୟ ସହି ଯେତେ ବିପ୍ରଲ । ଶୁଣ, କର ଯାଇ ପ୍ରଜା ପରିବର-ଦ୍ରବ ॥
ସେବେ ନିଶି ରାଜ ! ମୋର ବାଣ୍ଟିବି ବିପତ୍ତି । ରାମକୁ ଅବଧି ଯାଏ କହ ହେବ ପତି ॥୩॥

ବହ ! ପିତାଙ୍କ ଅନୁସନ୍ଧାନରେ କେବଳ ଶ୍ରୁତି ବଞ୍ଚିବୁଙ୍କ କୁପା ଅନୁମାନେ ଦାୟିତ୍ବ
ସମ୍ଭାଳ ରଖିବୁ । ଅନ୍ୟଥା ଅନୁମାନେ ସହ ସମସ୍ତ ପ୍ରଜା, କୁଟୁମ୍ବ, ପରିବାର ପତି
ସମସ୍ତେ ନାରାଧାର ହୋଇ ଯାଇଥା'ନ୍ତେ ॥ ୩ ॥ ଯଦି ଅସମୟରେ (ସତ୍ୟ ପୂର୍ବରୁ)
ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହୋଇଯାଏ. ତେବେ ଜଗତରେ କାହାକୁ ଶ୍ରେଣୀ ନ ହେବ ? କୁହ ତ ।
ତେ ବହ ! ପିତାଙ୍କର ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟାଇ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ଧାର ବିଧାତା
ନଶି ଦେଇଛୁ । କିନ୍ତୁ ପୁନ ମହାରାଜ ଓ ମିଥୁଲେସର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରକ୍ଷ କରି ନେଇଛନ୍ତି ॥୪॥
ତେହୁ. — ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରଭାତ ବା ସ୍ବାମିଙ୍କ ରାଜାର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ, ରାଜା, ପ୍ରତିଷ୍ଠା,
ଧର୍ମ, ପୂଜ୍ୟ, ଧନ, ଗୁଣ ଅତି ସମସ୍ତ ବିଷୟର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରବ ଏବଂ ପରିଣାମ
ଶୁଭମୟ ହେବ ॥ ୩୧ ॥ ତୌପାରି :— ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରସାଦ ହିଁ କୁହରେ ଓ ବନରେ
ସମାଜ ସମେତ ରାମର ଓ ଅମର ରକ୍ଷକ । ମାତା, ପିତା, ଶ୍ରୁତି ଓ ସ୍ବାମିଙ୍କ ଅଙ୍ଗ-ପାଦ
ପଦ୍ମ ଧର୍ମ-ଧରଣକୁ ଧାରଣ କରିବା ବିଷୟରେ ଶେଷଙ୍କ ସମାଜ ॥ ୧ ॥ ହେ ବହ !

ଜାନି ତୁମ୍ଭକୁ ମୃତୁ କହୁଛି କଠୋର । କୁସମୟ ଚାନ୍ତି ଅନୁଚିତ ମୋର ॥
ହୋଇଁ କୁଠାୟୁଁ ସୁଦୃଢ଼ ସଦାଏ । ଓଡ଼ିଆ ହାଥ ଅସନ୍ନ କେ ଘାଏ ॥ ଆ
ସେବକ କର ପଦ ନୟନ ସେ ମୁଖ ସୋ ସାନ୍ଧବୁ ହୋଇ ।

ଭୁଲସୀ ପ୍ରୀତି କି ଶକ୍ତି ସୁନି ସୁନି ସରଦୃଶିଁ ସୋଇ ॥ ୩୭୭ ॥
ସକ୍ଷ ସକଳ ସୁନି ରଘୁବର ବାମା । ପ୍ରେମ ପୟୋଧି ଅମିଷ୍ଟ ଜନ୍ମ ସାମା ॥
ସିଥିଲ ସମାଜ ସନେହ ସମାଧୀ । ଦେଖି ଦସା ରୂପ ସାରଦ ସାଧୀ ॥ ୧ ॥
ଭରତ ହି ଭୟର ପରମ ସଂତୋଷୁ । ସନମୁଖ ସ୍ବାମି ବିମୁଖ ଦୁଖ ଦୋଷୁ ॥
ମୁଖ ପ୍ରସନ୍ନ ମନ ମିତା ବିଷାଦୁ । ଭା ଜନ୍ମ ଗୁଣେଷୁ ଗିର ପ୍ରସାଦୁ ॥ ୨ ॥

ଜାଣି ମୁଁ ତୁମକୁ ମୃତୁ କହୁଛି କଠୋର । କୁସମୟ ଗୁପ୍ତ । ନୁହେଁ ଅନୁଚିତ ମୋର ॥
କୁସ୍ଥାନେ ଉତ୍ତମ ଗୁପ୍ତା ସାହାଯ୍ୟ କରଇ । ବଳ ଆଦି ଆଦାତକୁ ହସ୍ତ ନିବାରଇ ॥ ୩ ॥
ସେବକ ନୟନ କରପଦ ସମ ସ୍ବାମୀ ହେଲେ ମୁଖ ପ୍ରାଏ ।

ଭୁଲସୀ, ପ୍ରୀତିର ଶକ୍ତି ଦେଖିବାର ସ୍ତବ୍ଧ ପ୍ରଶଂସି ଗାଏ ॥ ୩୭୭ ॥

ସମସ୍ତ ସମାଜ ଶୁଣି ରାମଜୀ ବଚନ । ପ୍ରେମ ସୁଧା-ପୟୋଧିରେ ପ୍ଳାବିତ ଯେସନ ॥
ସ୍ବେଦ-ସମାଧିରେ ଲୋକେ ଶିଥିଲ ହୋଇଲେ । ଦଶା ଦେଖି ସରସ୍ବତୀ ମଉନ ସାଧିଲେ ॥ ୧ ॥
ଭରତ ହୃଦେ ଲଭିଲେ ପରମ ସନ୍ତୋଷ । ସ୍ବାମୀଙ୍କର ଆନୁକୁଲ୍ୟେ ନଷ୍ଟ ଦ୍ଵାଦଶ ଦୋଷ ॥
ମୁଖ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରୁ ଭୂତିଲ ବିଷାଦ । ହୋଇଲ କିବା ମୁକତି ବାଣୀଜ ପ୍ରସାଦ ॥ ୨ ॥

ଭୁମେ ତାହା ହିଁ କର ଏବଂ ମୋତେ ତାହା କରିବା ଦିଅରେ ସାହାଯ୍ୟ କର । ଏହିପରି
ପୂର୍ଣ୍ଣକୁଳର ରକ୍ଷକ ହୁଅ । ସାଧକ ନିମନ୍ତେ ଏହି ଏକମାତ୍ର ଆଜ୍ଞା-ପାଳନର ସାଧନା ସମସ୍ତ
ସିଦ୍ଧିର ଦାତ୍ରୀ ଏବଂ ଏହା ଜାଣିମୟୀ, ପଦ୍ମଗତିମୟୀ ଓ ଶୁଦ୍ଧିମୟୀ ହିଁ ବେଶୀ ॥ ୨ ॥ ଏହାକୁ
ବିଚାର କରି କଠିନତମ ସକଟ ସହନସୁଦ୍ଧ ପ୍ରଜା ଓ ପରିବାରବର୍ଗକୁ ପ୍ରଣୀ କର ।
ହେ ଭାଇ ! ମୋର ବିପତ୍ତି ତ ସମସ୍ତେ ବାଣୀ ନେଇଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତୁମ ପକ୍ଷରେ ତ
ଚରଣ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଡ଼ କଠିନ ସମୟ ॥ ୩ ॥ ତୁମକୁ କୋମଳ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ମୁଁ
କଠୋର କହୁଛି । ହେ ବନ୍ଧୁ ! କୁସମୟରେ ଏହା ମୋ ପକ୍ଷରେ କୌଣସି ଅନୁଚିତ
କଥା ନୁହେଁ । କୁସ୍ଥାନରେ ଉତ୍ତମ ଭାଇ ହିଁ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ବଳ ଆଦିର
ଆଦାତକୁ ମଧ୍ୟ ହାତରେ ନିବାରଣ କରାଯାଇପାରେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ସେବକ
ହାତ, ପାଦ ଓ ନୟନ ପରି ଏବଂ ସ୍ବାମୀ ମୁଖ ସମାଜ । ଭୁଲସୀ ଦାସ କହନ୍ତି— ସେବକ-
ସ୍ବାମୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ପ୍ରୀତିର ଶକ୍ତି ଶୁଣି ସ୍ତବ୍ଧକମାନେ ତାହାକୁ ପ୍ରଶଂସା
କରନ୍ତି ।” ॥ ୩୭୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବାଣୀ ସତେ ଅବା ପ୍ରେମ-
ସମ୍ପଦରୁ ଜାତ ଅମୃତ ଦ୍ଵାରା ପିନ୍ଧି ହୋଇଥିଲା । ସାରା ସମାଜ ତାହା ଶୁଣି ଶିଥିଲ
ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତେ ସତେ ଯେପରି ପ୍ରେମସମାଧିରେ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ! ଏହି ଦଶା
ଦେଖି ସରସ୍ବତୀ ମୌନ ସାଧନ କଲେ ॥ ୧ ॥ ଭରତ ପରମ ସନ୍ତୋଷ ଲଭ କଲେ ।

ହେ ସପ୍ତମ ପ୍ରାଣ କହୋଇ । ବୋଲେ ପାଦ ପଦ୍ମରୁ ଲୋଭ ।
ନାଥ ଉତ୍ତର ସୁଖ ସାଥ ଏବେ କୋ । ନହେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଜଗ ଜନମୁଖେ କୋ । ୩୮
ଅବ କୃପାଳ ଜୟ ଆଶୁସୁ ହୋଇ । କରୁଁ ଯୀସ ଧରି ସାତର ସୋଇ ॥
ସୋ ପବନ ବଦେବ ମୋହି ଦେଇ । ଅବଧ ପାରୁ ପାଣ୍ଡୁ ଚେନ୍ଦ୍ର ସେଇ । ୩୯
ଦେବ ଦେବ ଅବଧେବ ହିତ ଗୁର ଅନୁସାସନୁ ପାଇ ।

ଆମେହିଁ ସବ ଜେରଥ ସକଳୁ ଚେନ୍ଦ୍ର କହଁ କାହ ରଜାଇ । ୩୯
ଲୋ ମନୋରଥୁ ବଡ଼ ମନ ମାହୁଁ । ସବୁ ସବୋତ ଜାତ କହି ନାହୁଁ ॥
କହନ୍ତୁ ତାତ ପ୍ରଭୁ ଆଶୁସୁ ପାଇ । ବୋଲେ ବାଳ ସନେହ ସୁହାରି ୧୦
ବିଷକଟ ଦୁରି ଥିବ ହରଥ ବନ । ଚେମୁଟ ସର ସରି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଗିରିଜନ ॥
ପ୍ରଭୁ ପଦ ଅକ୍ତିତ ପବନ ବସେଷୀ । ଆଶୁସୁ ହୋଇ ତ ଆଶୁହିଁ ଦେଖି ॥ ୩୯

ଅତି ପ୍ରେମ ହରେ ପୁଣି କହି ପ୍ରତିପାତ । ରାଧିନେ ଯୋଡ଼ି ପ୍ରସନ୍ନ କର-ଜଳଜାତ ॥
ନାଥ ! ଉତ୍ତର ସୁଖ ସଙ୍ଗେ ଯିବାର । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମୁଖ ମସତେ ଜନ୍ମ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାର ୧୧
ଏବେ କୃପାଳୁ, ଅବେଶ ହୋଇବ ଯେତେ । ସାବର କରଣ ଚାହା ଶିଶୁଧାରୀ କର ॥
ତତ୍ତ୍ୱ ଗୋଷ୍ଠୀ, ମୋତେ ସେ ଅବନମୁନ । ଅବଧ ପାର ପାଇବ କର ଯା ସେବନ ୧୨
ଦେବ, ଦେବଜନ ଅବଧେବ ପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହୁଅ ଅନୁମତି ।

ଅଶ୍ରୁ ସୁଜଳ ଚର୍ଚ୍ଚର ଦୁଜଳ, କି ଅବେଶ ସେଥ ପ୍ରତି ॥ ୩୯
ଏକ ଅଶ୍ରୁକାନ୍ତ ମୋର ମନେ ଉତ୍ତମଳ । ସରସ ସଙ୍ଗେତ ବସି କହି ନ ହୁଅଇ ॥
‘କହ ହେ ଗୁଣ !’ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରଭୁ ଅନୁମତି । ରାଧିନେ ଭରତ ହେତେ ହୃଦୟ ବରଣ ॥ ୩୯
ବିଷକଟ ଦୁରି ଥିବ ବନ ସର । ସରତ ଶ୍ରୀରାମ ମୁଖ ବିହର ନିର୍ଦ୍ଦୟ ॥
ପ୍ରଭୁ ରେଣୁ ବିସିତ ଅବଧ ବିଶେଷ । ଦର୍ଶନ କରି ଅଧିକ ହୋଇଲେ ଅବେଶ ॥ ୩୯

ହେ ଅନୁମତି ହେବ, ମାତେ ଚାହେଁ ହୁଏ ଓ ଦୋଷ ସବୁ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କ
ହୃଦୟ ହୋଇଲେ ଏବେ ମନର ବିଷାଦ ମେଣ୍ଟିବ । ମୁକତି ସରସତୀ ପ୍ରସାଦ
(ବାଟ) ମିଳିଗଲା କି ! ॥ ୧ ॥ ସେ ପୁଣି ପ୍ରେମ-ପୁଞ୍ଜ ପ୍ରଣାମ କଲେ ଏବେ କର-ନମନ
ଯେଉଁ କହିଲେ, “ହେ ନାଥ ! ଅପେକ୍ଷା ସହ ବନ କରବାର ହୁଏ ମୋତେ
ମିଳିବନ ଏବେ ପୁଁ ନଗରରେ ଜନ୍ମଦେଇ କରବାର ହୁଏ ମଧ୍ୟ ପାଇଗଲା । ୧ ॥
ହେ କୃପାଳ ! ଏବେ ଯେଉଁପରି ଆଜ ହେବ, ପୁଁ ଚାହା ଶିଶୁଧାରୀ କର ଅଭର
ସହଜ ପାଦନ କରଣ ! କିନ୍ତୁ ହେ ଦେବ ! ଅପେକ୍ଷା ମୋତେ କୌଣସି ଏକ ଅବନମୁନ
ଦେଲୁ, ଯାହାକୁ ସେବା କରି ପୁଁ ଏହି ଅବଧ ପାର ହୋଇ ପାଇବି ୧୨ ॥
ହେ ଦେବ ! ପ୍ରଭୁ (ଅପେକ୍ଷା) ଅବଧେବ ସକଳେ ପୁଁ ହୁଅନ୍ତୁ ଆଜୁସାରେ ସମସ୍ତ
ଚର୍ଚ୍ଚା ନବ ନେଇ ଅଧିକ । ସେଥିମଧ୍ୟେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର କି ଆଜ ହେଉଛି ? ॥ ୩୯ ॥
ଗୌପ୍ୟ — ମୋ ମନରେ ଯେଉଁ ଏବେ ମନୋରଥ ରହିଛି । ଉତ୍ତର ଓ ସଙ୍ଗେତ

ଅବସି ଅର୍ଥ ଆୟୁସୁ ସିର ଧରନ୍ତୁ । ତାତ ବିଗତଭୟ କାନନ ଚରନ୍ତୁ ॥
ମୁନି ପ୍ରସାଦ ବନ୍ଧୁ ମଂଗଳ ଦାତା । ପାବନ ପରମ ସୁହାସିନ ଭ୍ରାତା ॥୩॥
ବିଷିନାୟକ ଜହଁ ଆୟୁସୁ ଦେହୀ । ଶୁଖେନ୍ତୁ ଖରଥ ଜଳୁ ଅଳ ଦେହୀ ॥
ସୁନି ପ୍ରଭୁ ବଚନ ଭରତ ସୁଖ ପାତ୍ର । ମୁନି ପଦ କମଳ ମୁଦିତ ପିରୁ ନାତ୍ରା ॥୪॥
ଭରତ ରାମ ସଂବାଦୁ ସୁନି ସକଳ ସୁମଂଗଳ ମୂଳ ।

ସୁର ସ୍ଵାରଥୀ ସରସ୍ଵତୀ କୁଳ ବରଷତ ସୁରତରୁ ଫୁଲ ॥୩୮॥
ଧନ୍ୟ ଭରତ ଜୟ ରାମ ଗୋସାହି । କହତ ଦେବ ହରଷତ ବରିଆହି ॥
ମୁନି ମିଥୁଲେସ ସର୍ବ ସବ କାହୁ । ଭରତ ବଚନ ମୁନି ଭୟସୁ ଉଗ୍ରହୁ ॥୧॥

ଅବଶ୍ୟ ଅର୍ଥ ମୁନିଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶିରେ ଧରି । ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ର ! ବିପିନେ ବିଚର ଉପୁ ତ୍ୟାଗ କରି ॥
ମୁନି ପ୍ରସାଦେ କାନନ ସୁମଙ୍ଗଳ-ଦାତା । ପରମ ପାବନ ଅତି ଶୋଭାମୟ, ଶ୍ରୀତା ॥୩॥
ରୁଷିନାୟକ ଆଦେଶ ଦେବେ ପୁଣି ଯହିଁ । ରଖିବ ଖର୍ଚ୍ଚ ସକଳ ସୁଲ ଦେଖି ତହିଁ ॥
ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ବାଣୀ ସୁଖ ଭରତ ଲଭିଲେ । ମୁନି ପଦ-କଞ୍ଚେ ସ୍ତେମପ୍ରଣାମ କରିଲେ ॥୪॥

ଶୁଣିଲେ ଭରତ-ରାମଙ୍କ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସକଳ ମଙ୍ଗଳ ମୂଳ ।

ସ୍ଵାର୍ଥୀ ସୁରତରୁ ସୁର-ତରୁ ଫୁଲ ସିଂହାସନ ପ୍ରଶଂସି କୁଳ ॥୩୮॥

ଧନ୍ୟ ହେ ଭରତ, ଜୟ ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର । କହୁ ଭରତରେ ସ୍ତରେ ହୁଅନ୍ତୁ ଆନନ୍ଦ ॥
ସମସ୍ତ ସମାଜ ମୁନି ମିଥୁଳା ନୃପତି । ହେଲେ ଉତ୍ସାହିତ ଶୁଣି ଭରତ ଭରତ ॥୧॥

ହେବୁ ମୁଁ ତାହା ପ୍ରକାଶ କରି ପାରୁନାହିଁ ।” ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, “ହେ ଭାଇ !
କହ ।” ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ଭରତ ସ୍ଵେଦ-ସୁମନୋହର ବଚନ ବୋଇଲେ— ॥ ୧ ॥
“ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଯଦି ଆପଣଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ହୁଏ, ତେବେ ମୁଁ ପ୍ରତି, ଶର୍ଚ୍ଚ, ବନ,
ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, ସରୋବର, ନଦୀ, ଶିଖର ଓ ପବନ, ବିଶେଷତଃ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣାର୍ଚ୍ଚିତ
ଭୂମିକୁ ଶିଳ୍ପ ଦେଖି ଆସନ୍ତି ।” ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, “ଅବଶ୍ୟ, ଅର୍ଥ
ରୁଷିଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାରୀ କରି (ତାଙ୍କୁ ପରାଜିତ ତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି)
ଏବଂ ନିର୍ଭୟରେ ବନରେ ବିଚରଣ କରି । ହେ ଭାଇ ! ଅର୍ଥମୁନିଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ବନ
ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳର ଦାତା, ପରମ ପବନ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ॥ ୩ ॥ ଏବଂ ରୁଷିନାୟକ
ଅର୍ଥ ଯେଉଁ ଯେଉଁଠାରେ ଆଜ୍ଞା ଦେବେ, ଆଖିପ୍ରବା ଶର୍ଚ୍ଚକର ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନରେ
ସ୍ଥାପନ କରିଦେବ ।” ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଭରତ ସୁଖ ପାଇଲେ ଏବଂ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ
ମୁନି ଅର୍ଥଙ୍କର ଚରଣ-କମଳରେ ମସ୍ତକ ନତ କଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ସମସ୍ତ
ସୁମଙ୍ଗଳର ମୂଳ ଭରତ ଓ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସମ୍ପାଦି ଶୁଣି ସ୍ଵାର୍ଥପର ଦେବତାମାନେ
ରାଗୁକ୍ତର ପ୍ରଣୀତାବାନପ୍ରସାଦ କଲବୃତ୍ତରୁ ପୁଷ୍ପ ବୃକ୍ଷ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୩୮ ॥
ଚୋପାରି :—“ଭରତ ଧନ୍ୟ, ସ୍ଵାମୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ଜୟ ହେଉ !” ଏହିପରି କହ
ନଦେବତାମାନେ ଅତ୍ୟଧିକ ଆନନ୍ଦିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭରତଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ମୁନି

ଭରତ ରାମ ଗୁନ ଗ୍ରାମ ସନେହୁ । ପୁଲକି ପ୍ରସଂସତ ରାଜ ବିଦେହୁ ॥
 ସେବକ ସ୍ବାମି ସୁଭାଜ ସୁହାସିନ । ନେମୁ ପେମୁ ଅତି ପାବନ ପାବନ ॥୨॥
 ମତି ଅନୁସାର ସରାହନ ଲାଗେ । ସବିବ ସରାସଦ ସବ ଅନୁରାଗେ ॥
 ସୁନି ସୁନି ରାମ ଭରତ ସଂକାଦୁ । ଦୁହ୍ମ ସମାଜ ହିମୁ ହରଷ ବିଷାଦୁ ॥୩॥
 ରାମ ମାତୁ ଦୁଃଖ ସୁଖ ସମ ଜାମ । କହି ଗୁନ ରାମ ପ୍ରବୋଧୀ ରାମ ॥
 ଏକ କହୁଛି ରଘୁସାର ବତାଇ । ଏକ ସରାହତ ଭରତ ଭଲାଇ ॥୪॥
 ଅର୍ଥ କହେଉ ତବ ଭରତ ସନ ସେଲ ସମୀପ ସୁକ୍ଷମ ।

ରାଣିଅ ଶରଥ ତୋୟୁ ତହିଁ ପାବନ ଅମିଅ ଅନୁପ ॥୩୦୧॥
 ଭରତ ଅର୍ଥ ଅନୁସାସନ ପାଞ୍ଚ । ଜଳ ଭଜନ ସବ ଦିଏ ଚଲାଇ ॥
 ସାନ୍ତନ ଆପୁ ଅର୍ଥ ମୁନି ସାଧୁ । ସହିତ ଗଏ ଜହଁ କୁପ ଅଗାଧୁ ॥୧॥

ଭରତ ରଘୁପତିଙ୍କ ଗୁଣ, ଗ୍ରାମ, ସ୍ନେହ । ପୁଲକିତେ ପ୍ରଣାମନ୍ତ ନୃପତି ବିଦେହ ॥
 ସେବକ ସ୍ବାମୀ ସୁଭାବ ଅତି ମନୋରମ । ପ୍ରେମ ନିୟମ ପାବନୁ ପାବନ ପରମ ॥୨॥
 ପ୍ରଣାମବାକ୍ତ ଲାଗିଲେ ସ୍ତମ୍ଭ ଯେପ୍ରଦେ । ମନ୍ତ୍ରୀ ସରାହତ ସବେ ଅନୁରାଗ ମନେ ॥
 ଶୁଣି ଶୁଣି ରଘୁନାଥ ଭରତ ସମ୍ବାଦ । ବେନ ସମାଜ ଦୁହସ୍ତେ ହରଷ ବିଷାଦ ॥୩॥
 ରାମ ମାତା ଦୁଃଖ ସୁଖ ସମ ବୋଲି ଜାଣି । କହୁ ରାମ ଗୁଣ ଗ୍ରାମ ପ୍ରବୋଧିଲେ ରାଣୀ ॥
 କେହୁ ରଘୁନାଥଙ୍କର ବତାଇ କରଇ । ଭରତଙ୍କ ଅନୁରାଗ କେହୁ ପ୍ରଣାମ ॥୪॥
 ଅର୍ଥ ଏଥୁ ଅନ୍ତେ କହୁଲେ ଭରତେ, ଗିରି ପାଶେ କୁପୋଷମ ।

ରାଣ ସେହୁ ସ୍ଥଳେ ଶୁଣି ଶର୍ଥ ଜଳେ ନିର୍ମଳ ଯେ ଅନୁପମ ॥୩୦୧॥
 ଭରତ ଅତିକି ଅନୁଶାସନ ପାରଣ । ସଲିଳ-ଭଣ୍ଡ ସକଳ ଆଗେ ପଠାଇଣ ॥
 ଲୁଚା ଅର୍ଥ ଫଳ, ସାଧୁ-ବୃନ୍ଦ ସହ ନିଜେ । ଗଭୀର କୁପ ସମୀପେ କଲେ ତହିଁ ବିଜେ ॥୧॥

ବଶିଷ୍ଠ, ମିଥିଳାପତି ଜନକ ଏବଂ ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ଉତ୍ସାହ ଓ
 ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା ॥ ୧ ॥ ବିଦେହରାଜ ଜନକ ପୁଲକିତ ହୋଇ ଭରତ ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଗୁଣଗୁଣ ଓ ପ୍ରେମର ପ୍ରଣାମ କରୁଥାଆନ୍ତୁ । ସେବକ ଓ ସ୍ବାମୀ—ଉଭୟଙ୍କର ସ୍ତବ୍ଧ
 ସଭାବ । ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରେମ ଓ ନିୟମ ପବନକୁ ମଧ୍ୟ ପବନର କରପାରେ ॥ ୨ ॥
 ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ସରାହତ ସମସ୍ତେ ପ୍ରେମପୂର୍ବକ ହୋଇ ଆପଣା ଆପଣା ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ପ୍ରଣାମ
 କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଭରତଙ୍କ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ଶୁଣି ଉଭୟ ସମାଜର ଦୁହସ୍ତେ
 ପ୍ରସନ୍ନ ହର୍ଷ ଓ ବିଷାଦର ତରଙ୍ଗ ଖେଳିଗଲା । ଭରତଙ୍କ ସେବାଧର୍ମ ଦେଖି ସେମାନେ
 ପ୍ରସନ୍ନ ଓ ରାମଙ୍କଠାରୁ ବିରହର ସମ୍ଭାବନା ସ୍ବାରୁ ବିଷଣୁ ହେଲେ ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 ମାତା କୌଶଲ୍ୟା ଦୁଃଖ ଓ ସୁଖକୁ ସମାନ ମନେ କଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଗୁଣଗ୍ରାମ କହୁ
 ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ସାନ୍ତନା ଦେଲେ । କେହୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଞ୍ଚିମା (ମହିମା)
 ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥାଆନ୍ତୁ ତ କେହୁ ଭରତଙ୍କ ସହନତାର ପ୍ରଣାମ କରୁଥାଆନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥

ପାବନ ପାଥ ପୁନ୍ୟଥଲ ଶୁଖା । ପ୍ରମୁଦିତ ପ୍ରେମ ଅର୍ଥ ଅସ ଶୁଖା ॥
 ତାତ ଅନାଦି ସିଦ୍ଧ ଥିଲ ଏହୁ । ଲେପେଉ କାଲ ବିଦିତ ନହିଁ କେହୁ ॥୨॥
 ତବ ସେବକହୁ ସରସ ଥିଲ ଦେଖା । ଗାହୁ ପୁନଲ ହିତ କୁପ ବିସେଷା ॥
 ବିଧି ବସ ଉପୁଡ଼ି ବିସ୍ତ ଉପକାରୁ । ପୁରମ ଅଗମ ଅତି ଧରମ ବିଚାରୁ ॥୩॥
 ଭରତକୁପ ଅବ କହିହୁଁ ଲେଖା । ଅତି ପାବନ ଶରଥ ଜଳ ଜୋଗା ॥
 ପ୍ରେମ ସନେମ ନିମଜ୍ଜିତ ପ୍ରାଣ । ହୋଇହୁଁ ବିମଳ କରମମନ ବାଣ ॥୪॥
 କହତ କୁପ ମହୁମା ସକଳ ଗପ ଜହୀ ରଘୁରାଜ ।
 ଅର୍ଥ ପୁନାୟୁ ରଘୁବରହି ଶରଥ ପୁନ୍ୟ ପ୍ରଭାତ ॥୧୦॥

ପବନ ଜଳ ରଖିବ ସେ ପୁଣ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ । ଭାଷିଲେ ଅର୍ଥ ଏପରି ପ୍ରେମ ପ୍ରମୋଦରେ ॥
 ବସ ! ଅଟଇ ଅନାଦି ସିଦ୍ଧ ସ୍ଥଳ ଏହୁ । କାଳ ପାଇ ଲେପ ହେଲା, ନ ଜାଣନ୍ତି କେହୁ ॥୨॥
 ଦେଖି ସେ ସରସ ସ୍ଥାନ ପ୍ରସେବକ-ଗଣ । ହୁଇ ଜଳ ପାଇଁ କୁପ କହିଲେ ଶନନ ॥
 ହୋଇଲ ଦୈବ ଯୋଗରୁ ବିଶ୍ୱ ଉପକାର । ପୁରମ ହେଲା ଅଗମ ଧରମ ବିଚାର ॥୩॥
 ‘ଭରତ କୁପ’ କହୁବେ ଏବେ ଲେଖମାନେ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ପବନ, ଶର୍ଥ ଜଳ ସମାଧାନେ ॥
 ସପ୍ରେମ ନିୟମେ ସ୍ନାନ ସେ ପ୍ରାଣୀ କହିବେ । ମନ କର୍ମ ବଚନରେ ବିମଳ ହୋଇବେ ॥୪॥
 କହୁ କହୁ କୁପ ମହୁମା ସମନ୍ତେ ଗଲେ ଯହିଁ ରଘୁବର ।
 ଶୁଣାଇଲେ ଅର୍ଥ ଶ୍ରୀ ରଘୁପତିଙ୍କୁ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଭାତ ଶର୍ଥର ॥୧୦॥

କୋହୁ .—ଜଗନ୍ନାଥ ଅର୍ଥ ପ୍ରତି ଭରତଙ୍କୁ କହିଲେ, “ଏହି ପବନର ସମ୍ପାଦରେ
 ଗୋଟିଏ କୁପ ଅଛି । ତହିଁରେ ଏହି ପବନ, ଅନୁସମ ଏ ଆମ୍ଭେ ସମାନ ସାଧକମାନଙ୍କୁ
 ସ୍ଥାପନ କରିଛୁ ।” ॥ ୩୦ ॥ କୌପାର :—ଭରତ ଅର୍ଥ ପ୍ରତି ଆଜ୍ଞା ପାଇ ସମସ୍ତ
 ଜଳପାତ ସେଠାକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ ଏବଂ ସାନ ଶୁଭ ଶବ୍ଦ ପୁଣି, ଅର୍ଥ ପ୍ରତି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
 ସାଧୁ-ସନ୍ଥମାନଙ୍କ ସହିତ ସେହି ଚଣ୍ଡର କୁପ ସଦା ସ୍ଥାନକୁ ଗଲେ ॥ ୧ ॥ ସେହି ପୁଣ୍ୟ-
 ସ୍ଥଳରେ ଭକ୍ତ ପବନ ଜଳକୁ ରଖିଦେଲେ । ଅର୍ଥ ପ୍ରତି ପ୍ରେମରେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ
 କହିଲେ, “ହେ ବସ ! ଏହା ଅନାଦି ସିଦ୍ଧସ୍ଥଳ । କାଳକ୍ରମେ ଏହା ଲେପ ପାଇଯାଇଥିଲା ।
 ଏହି କାହାରିକୁ ଏହାର ପତ୍ତି ନ ଥିଲା ।” ॥ ୨ ॥ ଭରତଙ୍କ ସେବକମାନେ ସେହି
 ସରସ ସ୍ଥାନ ଦେଖିଲେ ଏବଂ ଭକ୍ତ ପବନ ଜଳ ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ ସ୍ତମ୍ଭର କୁପ ଖୋଳିଲେ ।
 ଦୈବଯୋଗରୁ ସମସ୍ତ ବିଶ୍ୱର ଉପକାର ହୋଇଗଲା । ଯେଉଁ ଧର୍ମବିଚାର ଅତି ଅଗମ
 ସ୍ଥଳ, ଏହି କୁପ ପ୍ରସବରୁ ତାହା ପୁରମ ହୋଇଗଲା ॥ ୩ ॥ ଏଣିକି ଲୋକେ ଏହି
 କୁପକୁ ‘ଭରତ କୁପ’ କହିବେ । ଶର୍ଥ ଜଳର ସନ୍ତୋଷରେ ଏହା ଅତି ପବନ ହୋଇଗଲା ।
 ଏହି ଜଳରେ ବିଧି ଓ ପ୍ରେମପୁରକ ସ୍ନାନ କଲେ ପ୍ରାଣୀମାନେ ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ
 ନିର୍ମଳ ହୋଇଯିବେ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—କୁପର ମହୁମା ବିଷୟରେ କଥାକାହିଁ
 ହୋଇ ସମସ୍ତ ଲୋକ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସଦା ସ୍ଥାନକୁ ଗଲେ । ଅର୍ଥ ପ୍ରତି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ

କହତ ଧରମ ଇତିହାସ ସପ୍ରୀତ । ଭୟଭ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିଧି ସୋ ସୁଖ ଗଙ୍ଗ ॥
 ନିତ୍ୟ ନିବାହି ଭରତ ଦୋଉ ଗଞ୍ଜ । ରାମ ଅନ୍ଧି ଗୁର ଆୟୁସ୍ ପାଞ୍ଜ ॥୧॥
 ସହିତ ସମାଜ ସାଜ ସବ ସାବେ । ତଲେ ରାମବନ ଅଟନ ପୟାବେ ॥
 କୋମଳ ଚରନ ଚଲିତ ବିନୁ ପନସ୍ଥା । ଭଲ ମୁଦୁ ଭୂମି ସକୁଳ ମନ ମନସ୍ଥା ॥୨॥
 କୁସ କଂଟକ କାକସାଁ କୁରାଞ୍ଜ । କଟୁକ କଠୋର କୁବସୁ ଦୁରାଞ୍ଜ ॥
 ମହି ମଂଜୁଳ ମୁଦୁ ମାରଗ ଖଡ୍ଗେ । ବହତ ସମୀର ହି ବିଧ ସୁଖ ଲୁହେ ॥୩॥
 ସୁମନ ବରଷି ସୁର ଘନ କରି ଗୁହ୍ୟା । ବିଷପ ଫୁଲ ଫଳ ତୁନ ମୁଦୁ ତାହା ॥
 ମୃଗ ବିଲେକ ଖର ବୋଲି ସୁବାମା । ସେବଣି ସମଲ ରାମପ୍ରିୟ ଜାମା ॥୪॥
 ସୁଲଭ ସିଦ୍ଧି ସବ ପ୍ରାକୃତକ୍ରୁ ରାମ କହତ ଜମୁହାତ ।
 ରାମ ପ୍ରାନପ୍ରିୟ ଭରତ କହୁଁ ପୁତ୍ର ନ ହୋଇ ବଡ଼ ବାତ ॥୫॥

କହନ୍ତେ ଧରମ ଇତିହାସ ପ୍ରେମ-ଭରେ । ହୋଇଲ ପ୍ରଭତ ବିତ ସେ ନିଶି ସୁଖରେ ॥
 ନିତ୍ୟ କର୍ମ ସମାପିତ ତହୁଁ ହୁଇ ଗଞ୍ଜ । ଗୁରୁ ରଘୁପତି ଅନ୍ଧି ଅନୁମତି ପାଇ ॥୧॥
 ଭ୍ରମଣେ ରାମ ବିପିନ ସହୃଦ ସମାଜ । ଗମିଲେ ପଦବ୍ରଜରେ ସାଜି ସାବା ସାଜ ॥
 ପଦହାଟ ବିନା ମୁଦୁ ପୟର ଗମନେ । ହୋଇଲ ମୁଦୁଳ ମସ୍ତକୋତ୍ତମ ମନେ ॥୨॥
 କୁଶ କଣ୍ଟା ଗୋଡ଼ରେ ଯା' ଅଜ ଅଳ୍ପ ଭର । ଖଣ୍ଡ, କଠୋର, କୁବସୁ ନୁହଇ ସେ ଧର ॥
 ଭ୍ରମ ମୁଦୁ ମଞ୍ଜୁଳ ମାରଗ ରଚିଲ । ହି ବିଧ ସୁଖ ଘେନିତ ସମୀର ବହୁଲ ॥୩॥
 ଘନ କରି ଗୁରୁ ସୁରେ ସୁମନ ବରଷି । ବୃକ୍ଷେ ଫୁଲ ଫଳ କୃଷ ହୋଇ ମୁଦୁଷଣୀ ॥
 ମୃଗ ଅବଲେକ ଖର ବୋଲି ମଞ୍ଜୁବାଣୀ । ସମସ୍ତେ ସେବା କରିନ୍ତି ରାମପ୍ରିୟ ଜାଣି ॥୪॥
 ସାଧାରଣ ଲୋକ 'ରାମ' କହୁ ହାଇ ମାରନ୍ତେ ସିଦ୍ଧି ଲଭଇ ।
 ରାମ-ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଭରତଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏ ବଡ଼ କଥା ନୁହଇ ॥୫॥

ସେହି ଉର୍ଥର ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଭବ ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୩୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ପ୍ରେମରେ ଧର୍ମ-
 ଇତିହାସ କହୁ କହୁ ସେହି ରାତି ସୁଖରେ ବିତିଗଲ ଏବଂ ସକାଳ ହେଲା । ଭରତ ଓ
 ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଦ୍ଵୟ ଭଲ ନିତ୍ୟକର୍ମ ଶେଷ କଲେ । ତଦନନ୍ତର ଉଭୟେ ଶ୍ରୀରାମ, ଅନ୍ଧି ଓ ଗୁରୁ
 ବଶିଷ୍ଠ ଆଜ୍ଞାନୁସାରେ ସମାଜ ସହୃଦ ସାଦାସିଦ୍ଧା ସାଜରେ ଶ୍ରୀରାମ ବନରେ ଭ୍ରମଣ
 କରିବା ନିମନ୍ତେ ପଦବ୍ରଜରେ ବାହାରିଲେ । କୋମଳ ଚରଣ ଏବଂ ବିନା କୋତାରେ
 ଗଲୁଥା'ନ୍ତି । ଏହା ଦେଖି ପୃଥ୍ଵୀ ମନେ ମନେ ଲଜ୍ଜିତା ହୋଇ କୋମଳ ହୋଇ-
 ଗଲା ॥୧-୨॥ କୁଶ, କଣ୍ଟା, ଗୋଡ଼, ଫାଟ ଓ ଆବତାଣାବତା ମାଟି ଆଦି କର୍ଜଣ, କଠୋର
 ଓ ଖରାପ ବସ୍ତୁକୁ ନୁହଇ ପୃଥ୍ଵୀ ସ୍ଵଭାବ ଓ କୋମଳ ପଥ ସୃଷ୍ଟି କରିଦେଲା । ସୁଖଦାୟକ
 ଶୀତଳ, ମନ୍ଦ ଓ ସୁଗନ୍ଧ ବାୟୁ ବହବାକୁ ଲାଗିଲା ॥ ୩ ॥ ସମସ୍ତେ ଭରତଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ପ୍ରିୟ ଜାଣି ତାଙ୍କର ସେବା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପଥ ମଧ୍ୟରେ ଦେବତାମାନେ ପୁଷ୍ପ
 ବୃକ୍ଷ ନିରୁଥା'ନ୍ତି, ମେଘ ଛୁଆଁ କରୁଥାଏ, ବୃକ୍ଷମାନେ ପୁଷ୍ପିତ ହୋଇ ସେବା କରୁଥା'ନ୍ତି

ଏହି ବିଧି ଭରତ ଫିତଳ ବନ ମାଘୁ । ନେମୁ ପ୍ରେମୁ ଲକ୍ଷି ମୁନି ସବୁବୁଝୁ ॥
 ପୁନଃ ଜଳାଶୟ ଭୂମି ବିଶାଳା । ଖଗମୁଗତରୁ ତୁନ ଗିରି ବନ ବାଗା ॥୧॥
 ଗୁରୁ ବିଶେଷ ପବନ ବିସେଷୀ । ବୃହତ ଭରତ ବିଦ୍ୟ ସବ ଦେଖା ॥
 ସୁନି ମନ ମୁଦିତ କହତ ଶିଷିଗୁରୁ । ହେତୁ ନାମ ଗୁନ ପୁନଃ ପ୍ରଭାତ ॥୨॥
 କତହୁଁ ନିମଜ୍ଜନ କତହୁଁ ପ୍ରନାମ । କତହୁଁ ବିଲେକିତ ମନ ଅଭିରାମ ॥
 କତହୁଁ ବୈଠି ମୁନି ଆୟୁସ ପାଞ୍ଚ । ସୁମିରତ ସୀତା ସହିତ ଦୋଉ ଭାଞ୍ଚ ॥୩॥
 ଦେଖି ସୁଭାତ ସନେହ ସୁସେବା । ଦେଖି ଅସୀସ ମୁଦିତ ବନଦେବା ॥
 ଫିରଣି ଗର୍ବ କିନ୍ତୁ ପହର ଅତୀତ । ପ୍ରଭୁ ପଦ କମଳ ବିଲେକଣି ଆଜି ॥୪॥

ଏ ଭାବେ ଭରତ ବନ ମଧ୍ୟରେ ଭ୍ରମନ୍ତୁ । ସେମ ଚନ୍ଦ୍ରମ ବିଲେକିତ ମୁନି ସଙ୍କୋଚନ୍ତୁ ॥
 ପ୍ରଣାମ ଜଳାଶୟ ଉର୍ଥ, ଭୂମି, ଗିରି, ବନ । ଖଗମୁଗ, ତରୁ ତୃଷ, ବନ ଉପବନ ॥୧॥
 ପବନ ବିଶେଷ ଗୁରୁ ଅସାବ ବିମଳ । ବୃହତ ଭରତ ବିଦ୍ୟ ବିଲେକି ସକଳ ॥
 ଶୁଣି କହନ୍ତୁ ମୁଦିତ ମନେ ରୁଷିବର । ହେତୁ ନାମ ପ୍ରଣାମ ପ୍ରଣାମ ଆବର ॥୨॥
 କାହିଁ ସ୍ନାନ କାହିଁ ଅବା କରନ୍ତୁ ପ୍ରଣାମ । କାହିଁ ଦରଶନେ ହୁଏ ମନେ ଅଭିରାମ ॥
 କାହିଁ ବସି ମୁନିବର ଅନୁମତି ପାଇ । ସୁରଣ କରନ୍ତୁ ସୀତା ସହ ବେନି ଭାଞ୍ଚ ॥୩॥
 ଅବଲେକଣ ସୁଭାବ ସ୍ନେହ ସେବକତା । ହସନ୍ତୁ ଆଶିଷ ମନ ମୁଦିତେ ଦେବତା ॥
 ଦିନ ଅତୀତ ପ୍ରହର ଗତନ୍ତେ ଫେରନ୍ତୁ । ପ୍ରଭୁ ପଦପ-ପଦକ ଆସି ବିଲେକନ୍ତୁ ॥୪॥

ଏବଂ ତୃଷ ନିଜ କୋମଳତା ଦ୍ଵାରା ସେବା କରୁଥାଏ । ପଶ୍ଚିମାନେ ଅବଲେକନ ଓ ପ୍ରଣାମାନେ ମଧୁର ବାଣୀ ଦ୍ଵାରା ସେବାକତା ॥ ୪ ॥ କୋହା :—କୌଣସି ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଲମ୍ବ୍ୟବଶତଃ ହାଇ ମାରିଲ ବେଳେ ଯଦି ‘ରାମ’ ନାମ କହୁଥାଏ, ତେବେ ସମସ୍ତ ସିଦ୍ଧି ତାହାକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ତେବେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରାଣର୍ତ୍ତୟ ଭାବ ଭରତଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହା କୌଣସି ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ ॥ ୩୧୧ ॥ କୌଣସି—ଏହି ରୂପେ ଭରତ ବନରେ ବିଚରଣ କରୁଥା’ନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରମ ଓ ପ୍ରେମକୁ ଦେଖି ମୁନିମାନେ ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷିତ ହେଉଥା’ନ୍ତି । ପବନ ଜଳାଶୟ, ଭୂମିର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ, ପର୍ଣ୍ଣା, ପଶୁ, ବୃକ୍ଷ, ତୃଷ, ପଞ୍ଚତ, ବନ ଓ ଉପବନ—ସବୁକୁ ବିଶେଷ ରୂପେ ପୂଜାର, ବିଶେଷ, ପବନ ଓ ବିଦ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ଭରତ ନାନା ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ରୁଷିଗୁରୁ ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ସମସ୍ତର କାରଣ, ନାମ, ଗୁଣ ଓ ପ୍ରଶଂସାପ୍ରଭାବ କହୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୧-୨ ॥ ଭରତ କେଉଁଠାରେ ସ୍ନାନ କରୁଥା’ନ୍ତି, କେଉଁଠାରେ ପ୍ରଣାମ କରୁଥା’ନ୍ତି, କେଉଁଠି ମନୋହର ସ୍ଥାନ ଦର୍ଶନ କରୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ କେଉଁଠି ଅତିମୁନିଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ନେଇ ବସି ସୀତାଙ୍କ ସମେତ ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭାଇ ଦୁର୍ଗୁକୁ ସୁରଣ କରୁଥା’ନ୍ତି ॥୩॥ ଭରତଙ୍କ ସୁଭାବ, ପ୍ରେମ ଓ ପୂଜାର ସେବାସବୁ ଦେଖି ବନଦେବତାମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଉଥା’ନ୍ତି । ଏହିପରି ଭ୍ରମଣ କରି କରି ସେ ଅତୀତ ପ୍ରହର ଦିନ

ଦେଖେ ଅଳ ଖରଥ ସକଳ ଭରତ ପାଁତ ଦିନ ମାଝ ।

କହତ ସୁନତ ହରି ହର ସୁକସୁ ଗୟର ଦିବସୁ ଭର ପାଝ ॥୩୧୨॥

ସେର ହାଇ ସବୁ ଜୁସ ସମାଜୁ । ଭରତ ଭୂମିସୁର ତେରହୁତସକ ॥

ଭଲ ଦିନୁ ଆଜୁ ଜାଣି ମନ ମାଝୁ । ସମୁ କୃପାଲ କହତ ସକୁରୁଣୁ ॥୧॥

ଗୁର ନୃପ ଭରତ ସସ୍ତ୍ର ଅବଲେଖ । ସକୁର ସମ ପିରି ଅବନ ବିଲେଖ ॥

ସୀଲ ସରସ୍ତ୍ର ସସ୍ତ୍ର ସବ ସୋଚୀ । କହୁଁ ନ ସମ ସମ ସ୍ଥାନି ସକୋଚୀ ॥୨॥

ଭରତ ସୁଜାନ ସମରୁଖ ଦେଖୀ । ଉଠି ସପ୍ତେମ ଧର ଧୀର ବିସେଷୀ ॥

କରି ଦଣ୍ଡବତ କହତକର ଜୋଷ । ସଖୀ ନାଥ ସକଳ ରୁଚ ମୋସ ॥୩॥

ମୋହିଲଗି ସହେଉ ସବୁହିଁ ସଂତାପୁ । ବହୁତ ଭାଞ୍ଜ ଦୁଖ ପାଞ୍ଜୁ ଆପୁ ॥

ଅବ ଗୋସାଇଁ ମୋହି ଦେଉ ରଜାଇ । ସେବଇଁ ଅର୍ପୁ ଅବଧୁ ଭରି ଜାଇ ॥୪॥

ଦେଖିଲେ ସକଳ ଦିବ୍ୟ ଶର୍ପସ୍ଥଳ ପାଞ୍ଚ ଦିନରେ ଭରତ ।

କହନ୍ତେ ଶୁଣନ୍ତେ ହରିହର ଯଶ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲ ଦିବା ଗତ ॥୩୧୨॥

ପ୍ରାତଃ ସ୍ନାନ କରି ସର୍ବେ ହେଲେ ଏକଦିତ । ଭରତ ଭୁସୁର ମନ୍ତ୍ରୀ ବିଦେହ ସହତ ॥

ଭଲ ଦିନ ବୋଲି ଆଜି ଜାଣି ରଘୁପତି । କହୁବାକୁ କୃପାକ୍ତ ମନେ ସଜ୍ଜୋଚନ୍ତ୍ର ॥୧॥

ସ୍ତବୁ, ନୃପ, ସସ୍ତ୍ର, ଭରତକୁ ବିଲେଖଲେ । ସଜ୍ଜୋଚେ ଶ୍ରୀ ରଘୁମଣି ମସ୍ତକ ଗୁହିଲେ ॥

ଚନ୍ଦ୍ରନ୍ତ୍ର ଶୀଳ ପ୍ରଣାମି ସସ୍ତ୍ର ସପ୍ତଦାୟ । କାହିଁ କେ ନାହିଁ ସଜ୍ଜୋଚୀ ସ୍ଥାନୀ ସମ ପ୍ରାୟ ॥୨॥

ଚରୁର ଭରତ ସମ ମନ ଜାଣି ପାର । ଉଠିଣ ସ୍ତେମ ସହତ ଧ୍ୟେୟ ଧର ଭାଷ ॥

କରି ଦଣ୍ଡବତ କର ଯୋଡ଼ଣ ଭାଷିଲେ । ନାଥ ! ମନ ରୁଚ ମୋର ସକଳ ରଖିଲେ ॥୩॥

ସର୍ବେ ସନ୍ତାପ ସହନ କଲେ ମୋ କାରଣେ । ବହୁତ ପ୍ରକାର ଦୁଃଖ ସହନ ଆପଣେ ॥

ଦିଅନ୍ତୁ ଅନୁଶାସନ ଏବେ ମୋତେ ସାରିଁ । ଅବଧୁ ଯାଏ ସେବକ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଯାଇ ॥୪॥

ବିଚିତ୍ର ପରେ ଫେରନ୍ତି ଏବଂ ଫେରି ଆସି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ଦର୍ଶନ

କରନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା :- ଭରତ ପାଞ୍ଚଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ଶର୍ପସ୍ଥଳ ଦର୍ଶନ କରି

ପକାଇଲେ । ଭରବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁ ଓ ମହାଦେବଙ୍କ ସ୍ତୁତୀ କହୁବା ଓ ଶୁଣିବାରେ ପଞ୍ଚମ

ଦିନ ମଧ୍ୟ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲ ॥ ୩୧୨ ॥

ଚୌପାଞ୍ଚ :- ପରଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ସ୍ନାନ କରି ଭରତ, ବ୍ରାହ୍ମଣଗଣ, ମିଥୁନାଧିପତି

ଜନକ ଓ ସମସ୍ତ ସମାଜ ଏକତ୍ର ଜୁଟିଲେ । ଆଜି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଦାୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ

ଉତ୍ତମ ଦିବସ—ଏହା ମନେ ମନେ ଜାଣି ସୁଭା କୃପାକ୍ତ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର କିଛି କହୁବାକୁ

ସକୋଚ କରୁଥାନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମ ଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠ, ରାଜା ଜନକ, ଭରତ ଓ ସମସ୍ତ

ସଭା ଆଡ଼କୁ ଗୁହିଲେ । ମାତ୍ର ପୁଣି ସକୁଚିତ ହୋଇ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇ ସେ ପୃଥକ

ଆଡ଼କୁ ଗୁହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସଭା ତାଙ୍କ ସଭାବ ଓ ଶୀଳକୁ ପ୍ରଣାମ କରି ଭରତାଏ

ଯେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସମାନ ଲକ୍ଷଣୀୟ ସ୍ଥମୀ କେଉଁଠି ହେଲେ ନାହାନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ସୁଜ୍ଞାନ ଭରତ

ଜେହିଁ ଉପାୟ ସୁନ ପାୟ ଜନ୍ମ ଦେଖି ଘାନଦୟାଳ ।

ସୋ ସିଖ ଦେଇଅ ଅବଧୁ ଲଗି କୋପଲପାଲ କୃପାଳ ॥୩୧୩॥

ସୁରଜନ ପରିଜନ ପ୍ରଜା ଗୋସାଇଁ । ସବ ସୁନ ସରସ ସନେହିଁ ସଗାଇଁ ॥

ସଉର ବନ୍ଧ ଭଲ ଭବଦୁଖ ଦାହୁ । ପ୍ରଭୁ ବିନୁ ବାନ୍ଧି ପରମପଦ ଲହୁ ॥୧॥

ସ୍ବାମି ସୁଜାନୁ ଜାଣି ସବ ସ୍ବାଳା । ରୁଚି ଲଲସା ରହନ୍ତି ଜନଜା କା ॥

ପ୍ରନତପାଇ ପାଲିହି ସବ କାହୁ । ଦେଉ ଦୁହୁଁ ହସି ଓର ନିବାହୁ ॥୨॥

ଅସମୋହି ସବ ବିଧୁ ଭୁରି ଭରେସୋ । କିଏ ବିରୁଦ୍ଧ ନ ସୋରୁ ଖରେସୋ ॥

ଆରତି ମୋର ନାଥ କର ଛୋଡୁ । ଦୁହୁଁ ମିଲି ଖୁଦ୍ଧ ଡାଠୁ ହଠି ମୋହୁ ॥୩॥

ଯେ ଉପାୟେ ଦାସ ପୁଣି ଶ୍ରୀଚରଣ ଦେଖିବ, ଘାନ ଦୟାଳୁ ।

ଅବଧୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହଥନ୍ତୁ ସେ ଶିକ୍ଷା କୋଶଳପାଳ, କୃପାଳୁ ॥୩୧୩॥

ନାଥ ! ସୁରଜନ ପରିଜନ ପ୍ରଜାଜନ । ସମସ୍ତ ସ୍ବେଷ୍ଟ ବାନ୍ଧବ ସରସ ପାବନ ॥

ଆପଣଙ୍କ ଲଗି ଭଲ ଭବ-ଦୁଃଖାନଳ । ପ୍ରଭୁ ବିନା ମୋକ୍ଷ ପଦ ଲଭିବା ବିଫଳ ॥୧॥

ଚତୁର ସ୍ବାମୀ ଜାଣନ୍ତି ଉଦ୍ଧବଜନର । ସ୍ଥିତି, ଅଭିରୁଚି, ସବ ଲଲସା ମନର ॥

ପ୍ରଣତପାଳ, ସକଳ ଲୋକଙ୍କୁ ପାଲିବେ । ଅଳ୍ପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭବସୁ ପକ୍ଷ ନିବାହୁକେ ॥୨॥

ମୋତେ ସଂସାରବେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭରସା ଏମନ୍ତେ । କୁଟା ଟିକକର ଚନ୍ଦ୍ରା ନୋହେ ବିରୁରନ୍ତେ ॥

ଆରତି ମୋର ନାଥଙ୍କ ସ୍ବେଦ ସୁସରସ । ହୃଦ୍ଦେ ମିଲିମୋତେକଲେ ଧୃଷ୍ଣୁତା ବିବଶ ॥୩॥

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ଜାଣିପାଇ ପ୍ରେମରେ ଉଠିଲେ ଏବଂ ବିଶେଷ ରୂପେ ଧ୍ୟେୟ-
ଧାରଣ କରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଲେ । ସେ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲେ, “ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ମୋର
ସମସ୍ତ ମନରୁଟି ରଖିଲେ ॥ ୩ ॥ ମୋହର ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତ ଲୋକ ସନ୍ତାପ ସହଲେ
ଏବଂ ଆପଣ ମଧ୍ୟ ମୋହର ହେତୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ହୁଏତ ପାଇଲେ । ଏବେ ପଛ
ମୋତେ ଆଜ୍ଞା ହଥନ୍ତୁ—ମୁଁ ଯାଇ ଚଉକ ବର୍ଷର ମିଆଦ ପୂରିବା ଯାଏ ଅଯୋଧ୍ୟାର ସେବା
କରେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା .—ହେ ଘାନଦୟାଳୁ କୋଶଳାଧୀଶ ! ଯେଉଁ ଉପାୟରେ
ଏହି ଦାସ ପୁଣି ଶ୍ରୀଚରଣ ଦର୍ଶନ କରି ପାରିବ, ହେ କୃପାଳୁ ! ଅବଧୁଯାପନ ନିମନ୍ତେ
ମୋତେ ସେହି ଶିକ୍ଷା ଦଅନ୍ତୁ ॥ ୩୧୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ ଗୋପାଳ ! ଆପଣଙ୍କ
ପ୍ରେମ ଓ ସ୍ନେହ ଘୋରେ ଅଯୋଧ୍ୟାସ୍ଥରବାସୀ ଶ୍ରୀମୁ ପରିଜନ ଓ ପ୍ରଜା ସମସ୍ତେ ପବନ ଓ
ସରସ । ଆପଣଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଭବଦ୍ବାଳାରେ ମରିଯିବା ବରଂ ଭଲ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବିନା
ଏପରି କି ପରମପଦ (ମୋକ୍ଷ)ର ଲାଭ ହୁଏ ବ୍ୟର୍ଥ ॥ ୧ ॥ ହେ ସ୍ବାମୀ ! ଆପଣ ସୁଜ୍ଞାନ;
ହେ ପ୍ରଣତପାଳ ! ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୁଃଖ ଏବଂ ମୋ ମନର ରୁଚି, ଲଲସା ଓ ଆଚରଣ ଜାଣି
ଆପଣ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପାଳନ କରିବେ ଏବଂ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭବସୁ ପକ୍ଷ ନିବାହୁ କରିବେ ॥ ୨ ॥
ମୋର ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଏହି ବନ୍ଧ ଭରସା । ବିରୁଦ୍ଧ କରି ଦେଖିଲେ, କୃଷକର ଚନ୍ଦ୍ରା
ହୁଏ ମନରେ ରହୁ ନାହିଁ । ମୋର ଦେହ ଓ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ବେଦ ଭବସୁ ମିଶି ମୋତେ

ଯୁଦ୍ଧ ବଡ଼ ଦୋଷ ଦୂର କରି ସ୍ଥାମୀ । ତଳ ସକୋଚ ସିଖଇଅ ଅନୁଗାମୀ ॥
ଭରତ ବନସ୍ଥ ସୁନି ସବହିଁ ପ୍ରସସୀ । ଖୀର ନୀର ବିବରନ ଗତି ହଂସୀ ॥୩॥

ଘନବନ୍ଧୁ ସୁନି ବନ୍ଧୁ କେ ବଚନ ଘନ ଛଲଞ୍ଜନ ।

ଦେସ କାଳ ଅବସର ସରିସ ତୋଲେ ରାମୁ ପ୍ରସାଦ ॥୩୧୩॥

ତାତ ଭୁଞ୍ଜାରି ମୋର ପରିଜନ ଜୀ । ଚନ୍ଦ୍ରା ଗୁରୁହି ନୃପହି ଘର ବନଜା ॥
ମାଥେ ପର ଗୁରୁ ମୁନି ମିଥୁଲେସୁ । ହମହିଁ ଭୁଞ୍ଜୁହିଁ ସପନେହୁଁ ନ କଲେସୁ ॥୧॥
ମୋର ଭୁଞ୍ଜାର ପରମ ପୁରୁଷାରଥୁ । ସ୍ଵାରଥୁ ସୁଜୟ ଧରମୁ ପରମାରଥୁ ॥
ପିତୁ ଆୟସୁ ପାଲିହିଁ ଦୁହ୍ନ ଶୁଦ୍ଧ । ଲୋକ ବେଦ ଭଲ ଭୂପ ଭଲଜୀ ॥୨॥
ଗୁରୁ ପିତୁ ମାତୁ ସ୍ଥାମି ସିଖ ପାଲେଁ । ଚଲେହୁଁ ଭ୍ରମଗ ପଗ ପରହିଁ ନ ଖାଲେଁ ॥
ଅସ ବିରୁର ସବ ସୋଚ ବିହାଜ । ପାଲହୁ ଅଓଧ ଅବଧୁ ଭରି ଜାଜୀ ॥୩॥

ଏ ବଡ଼ ଦୋଷ ମୋହର ଦୂର କରି ସ୍ଥାମୀ । ନିଃସଞ୍ଜୋଚ ଶିକ୍ଷା ଦିଅ ଜାଣି ଅନୁଗାମୀ ॥
ଭରତ ବନସ୍ଥ ଶୁଣି ସତେ ପ୍ରଶଂସନ୍ତ । ଶୀର ମର ବିଭଜନେ ଯେ ହଂସିନୀ ପତି ॥୪॥

ଘନବନ୍ଧୁ ଶୁଣି ଭ୍ରାତା ଘନ ବାଣୀ ସରଳ ଛଳ-ବିଞ୍ଚନ ।

ଦେଖି ଦେଶ କାଳ ସମୟାନୁକୂଳ ଭାଷିଲେ ରାମ ପ୍ରସାଦ ॥୩୧୪॥

ଭ୍ରାତ ! ଗୁରୁ ନୃପତିକୁ ଭ୍ରମର ମୋହର । ସବୁ ଚନ୍ଦ୍ରା ସୁଜନଙ୍କ ଗହ୍ଵ ବିପିନର ॥
ମସ୍ତକ ଉପରେ ଗୁରୁ ମୁନି ମିଥୁଲେଶ । ଆତ୍ମକୁ ଭ୍ରମକୁ ନାହିଁ ସପନେହେଁ କ୍ଳେଶ ॥ ॥
ଭ୍ରମର ମୋର ଏହାହିଁ ଅତି ପୁରୁଷାର୍ଥ । ସ୍ଵର୍ଥ ସୁଯଶ ଆବର ଧର୍ମ ପରମାର୍ଥ ॥
ପାଲିବା ଆଦେଶ ବେନି ଭଲ ଜନକଙ୍କ । ଲୋକେ ବେଦେ ଭଲ ହେବ ମଙ୍ଗଳ ନୃପଙ୍କ ॥୨॥
ଗୁରୁ ପିତା ମାତା ସ୍ଥାମୀ ଶିକ୍ଷା ଯେ ପାଲଇ । କୁମାର୍ଗେ ଗଲେହେଁ ପାଦ ଖାଲେ ନ ପଡ଼ଇ ॥
ଏମନ୍ତ ବିରୁର ଚନ୍ଦ୍ରା ସକଳ ତେଜସ୍ଵ । ଅବଧୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ପାଳ ଅତୋଷା ଯାଇଣ ॥୩॥

ଜବରଦସ୍ତି ଧୃଷ୍ଟ କରି ଦେଇଛି ॥ ୩ ॥ ହେ ସ୍ଥାମି ! ମୋର ଏହି ବଡ଼ ଦୋଷକୁ ଆପଣ
ଦୂର କରିଦିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ସକୋଚ ତ୍ୟାଗ କରି ମୋ ପରି ସେବକଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତୁ ।”
ଜଳ-ମିଶ୍ରିତ ହୃଦୟକୁ ଅଲଗା କରି ପାରିବାରେ ହଂସୀର ବିଚିତ୍ର ସ୍ଵଭାବ ସଦୃଶ
ଭରତଙ୍କ ବନବିଶ୍ରାମ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ତାହାର ବିଶେଷ ପ୍ରଶଂସା କଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା ।—
ଘନବନ୍ଧୁ ଓ ପରମ ବୃଦ୍ଧିମାନ ପୁରୁଷ ଶ୍ରୀରାମ ଭ୍ରାତା ଭରତଙ୍କ ଦୈନିକପୁଣ୍ୟ ଓ ଛଳକପଟ-
ସ୍ଥାନ ବଚନ ଶୁଣି ଦେଶ, କାଳ ଓ ସମୟର ଅନୁକୂଳ ବଚନ ବୋଇଲେ,— ॥ ୩୧୪ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ ।—“ହେ ଭ୍ରାତ ! ଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠ ଓ ମହାବଳ ଜନକଙ୍କୁ ଭ୍ରମର, ମୋର,
ପରିବାରର, ଘରର ଓ ବନର ସମସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରା । ଆମ ପୁଣ୍ୟ ଉପରେ ଯେତେବେଳେ
ଗୁରୁ, ମୁନି ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ଓ ମିଥୁନାପତି ଜନକ ଅଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଆମର ବା ଭ୍ରମର
ସମ୍ମୁଖେ ସୁଦ୍ଧା କୌଣସି କ୍ଳେଶ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଆମେ ହୃଦୟର ପିତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ
କରିବା—ମୋର ଓ ଭ୍ରମର ପରମପୁରୁଷାର୍ଥ, ସ୍ଵର୍ଥ, ସୁଯଶ, ଧର୍ମ ଓ ପରମାର୍ଥ ଏକଥାରେ

ଦେସୁ କୋସୁ ପରିଜନ ପରିବାର । ଗୁରପଦ ରଜସ୍ବି ଲଗ ଛନ୍ଦୁସରୁ ।
 ତୁମ୍ଭ ମୁନି ମାତୁ ସନ୍ଧବ ସିଖ ମାମ । ପାଲେନ୍ଦୁ ପୁତ୍ରମି ପ୍ରଜା ରଜଧାନୀ ॥୪॥
 ମୁଖିଆ ମୁଖୁ ସୋ ଗୁହ୍ୟା ଖାନ ପାନ କହୁଁ ଏକ ।

ପାଲଇ ପୋଷଇ ସକଲ ଅଂଗ ତୁଲସୀ ସହିତ ବିବେକ ॥୩୧୫॥

ରାଜଧରମ ସରବସୁ ଏତନୋଇ । କମି ମନ ମାହିଁ ମନୋରଥ ଗୋଇ ॥
 ବଧୁ ପ୍ରବୋଧୁ ଶକ୍ତି ବହୁ ଭାଣ । ବିନୁ ଅଧାର ମନ ତୋଷୁନ ସାଣ ॥୧॥
 ଭରତ ସୀତୁ ଗୁର ସନ୍ଧବ ସମାଜ । ସବୁତ ସନେହ ବିବସ ରଘୁରାଜୁ ॥
 ପ୍ରଭୁ କରି କୃପା ପାଣ୍ଡୁରା ପାହାଁ । ସାଦର ଭରତ ସୀତ ଧରି ଲୁହାଁ ॥୨॥

ଦେବକାଳ ପରିଜନ ଗୁହ୍ୟ ପରିବାର । ଗୁରୁ ପଦ-ରଜେ ନ୍ୟସ୍ତ ହରଷଣ ଭର ॥
 ମୁନି, ମାତା, ସନ୍ଧବଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ରୁନେ ମାନ । ପାଲନ କର ପୁଅବା, ପ୍ରଜା, ରାଜଧାନୀ ॥୪॥
 ମୁଖ ବ୍ରାହ୍ମେ ଶ୍ରୁତ, ମୁରସା ଉଚିତ ଶ୍ରେକନ ପାନକୁ ଏକ ।

ପାଲେ ପୋଷେ ସବୁ ଅଙ୍ଗ ଅବସ୍ତବ ତୁଲସୀ ସହ ବିବେକ ॥୩୧୬॥

ଏତିକି ମାତ୍ର ସମସ୍ତ ରାଜ-ଧର୍ମ ସାର । ମନ ମଧ୍ୟେ ମନୋରଥ ଗୁପ୍ତ ଯେ ପ୍ରକାର ॥
 ଭରତୁ ବୋଧ କଲେହେଁ ବିବସ ଯତନେ । ଅଧାର ବିନା ନ ଆସେ ତୋଷ ଶାନ୍ତି ମନେ ॥୧॥
 ଭରତଙ୍କ ଶୀଳି ଗୁରୁ ସନ୍ଧବ ସମାଜ । ସଙ୍ଗୋପ ସ୍ନେହ ବିବଶ ହୋଇ ରଘୁରାଜ ॥
 ପ୍ରଭୁ ଚରଣ ପାତୁକା କୃପା କରି ଦେଲେ । ସାଦରେ ଭରତ ତାହା ଶିରେ ଘେନି ନେଲେ ॥୨॥

ନିହତ । ନୃପଙ୍କର ବ୍ରତରକ୍ଷା ଆମେ କରି ପାରିଲେ ତାଙ୍କର ଲୋକ ଓ ବେଦ, ଉଭୟରେ
 ମଙ୍ଗଳ ହେବ ॥ ୨ ॥ ଗୁରୁ, ପିତା, ମାତା ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ପାଲନ କଲେ କୁମାରରେ
 ଚଳିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଖାଲରେ ପଡ଼ିବାର ଆଶଙ୍କା ନ ଥାଏ । ଏହିପରି ବିଗୁର କରି ସମସ୍ତ ଚିନ୍ତା
 ପରିତ୍ୟାଗ କର ଏବଂ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଯାଇ ଏହି ଚଉଦ ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ପାଲନ କର ॥ ୩ ॥
 ଦେଶ, ରାଜକୋଷ, କୁହୁମୁ, ପରିବାର ଆଦି ସମସ୍ତଙ୍କ ଦାୟିତ୍ବ ଗୁରୁଙ୍କ ଚରଣ-ରଜ
 ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ । ତୁମେ ମୁନି ବଞ୍ଚିଷ୍ଠ, ମାତା ଓ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଉପଦେଶ ମାନି ତଦନୁ-
 ସାରେ ପୁଅବା, ପ୍ରଜା ଓ ରାଜଧାନୀ ପାଲନ କରୁଥାଅ ॥ ୪ ॥ ତୋହା —ତୁଲସୀ
 ଦାସ କହନ୍ତି—ଶ୍ରୀରାମ କହଲେ, “ମୁଖିଆ (ମୁରସା) ମୁଖ (ପାଣି) ପରି ହେବା ଗୁହ୍ୟ ।
 ଏହା ଏକାକୀ ଶାପଣିଏ ପିନା, କିନ୍ତୁ ବିବେକ ସହଜ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗପ୍ରକାଶ ପାଲନ-
 ପୋଷଣ କରୁଥାଏ ॥ ୩୧୫ ॥ ଚୈତ୍ୟାୟ —ରାଜଧର୍ମର ସାର କଥା ଏତିକି—
 ମନରେ ମନୋରଥ ଯେପରି ଗୋପନୀୟ ହୋଇ ରହୁଥାଏ, ସେହିପରି ରାଜନୀତିକୁ
 ଗୋପନୀୟ କରି ରଖିବ ।” ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ଭାଇ ଭରତଙ୍କୁ କହିତ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲେ ।
 କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଅବଲମ୍ବନ ନ ପାଇ ଭରତଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ତୋଷ ହେଲା ନାହିଁ କି ଶାନ୍ତି
 ହେଲା ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଏଣେ ଭରତଙ୍କ ଚରଣ ଓ ପ୍ରେମ; ତେଣେ ଗୁରୁଜନ, ମନ୍ତ୍ରିବୃନ୍ଦ ଓ
 ସମାଜଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତି । ଏହା ଦେଖି ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ସଙ୍କୋଚ ଓ ପ୍ରେମର ଅତି ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ

ଚରନପୀଠ କରୁନାନ୍ଧଧାନ କେ । ଜନ୍ମ ଜୁଗ ଜାମିକ ପ୍ରଜା ପ୍ରାଣକେ ॥
 ସମ୍ପୃକ୍ତ ଭରତ ସନେହ ରଚନ କେ । ଆଖର ଜୁଗ ଜନ୍ମ ଜୀବ ଜତନକେ ॥୩॥
 କୁଲ କପାଟ କର କୁସଲ କରମକେ । ବିମଳ ନୟନ ସେବା ସୁଧରମ କେ ॥
 ଭରତ ମୁହିତ ଅବଲଂବ ଲହେ ତେ । ଅସ ସୁଖ ଜସ ସିନ୍ଧୁ ରାମୁରହେ ତେ ॥୪॥
 ମାଗେଉ ବିଦା ପ୍ରଦାମୁ କରି ରାମ ଲିଏ ଉର ଲଇ ।

ଲେଗ ଭରତେ ଅମରପତି କୁଟିଲ କୁଅବସରୁ ପାଇ ॥୧୨୭॥
 ସୋ କୁରୁଲି ସବ କହଁ ଭଲ ମଙ୍ଗା । ଅବଧୁ ଆସ ସମ ଜୀବନି ଜା ଖା ॥
 ନତରୁ ଲଖନ ସିନ୍ଧୁ ରାମ ବିସ୍ଫୋଗା । ହୃଦୟ ମରତ ସବୁ ଲେଗ କୁଶେରା ॥୧॥

ଚରଣ ପାଦୁକା ଦେନ କୃପାନ୍ଧଧର । ଯେସନେ ପୁରୁ ପ୍ରହର ପ୍ରଜାଙ୍କ ପ୍ରାଣର ॥
 ସମ୍ପୃକ୍ତ ଭରତଙ୍କର ସ୍ଵେଦ-ରଚନର । ପ୍ରଗଳ ବର୍ଣ୍ଣ କି ଅବା ଜୀବ ସାଧନର ॥୩॥
 କୁଲର କପାଟ, କର ମଙ୍ଗଳ କର୍ମର । ବିମଳ ବେନି ନୟନ, ସେବା ସୁଧର୍ମର ॥
 ଭରତ ପ୍ରମୋଦ ଅବଲମ୍ବନ ଲଭନ୍ତେ । ତଥା ସୁଖ ଯଥା ରାମ ଜାନକ ରହନ୍ତେ ॥୪॥
 ପ୍ରଣମି ବିଦାୟ ମାଗନ୍ତେ, ହୃଦୟେ ନେଲେ ଶ୍ରୀରାମ ଲଗାଇ ।

ଲେକକୁ ଭଜାଟ କଲ ପୁର-ରାଣ କୁଟିଲ କୁବେଳ ପାଇ ॥୧୨୮॥
 ସେ କୃତକ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୋଇଲ କଲ୍ୟାଣ । ଅବଧୁ ଆଶାରେ ସବେ ରଖିଲେ ପରାଣ ॥
 ଅନଂଥା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ରାମଙ୍କ ବିସ୍ଫୋଗେ । ହାହାକାର କରି ମରିଥାଆନ୍ତେ କୁଶେରା ॥୧॥

ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ପଣ୍ଡିତଶେଷରେ ଶ୍ରୀରାମ କୃପା କରି ନିଜ କଠଉ ଦେଲେ ଏବଂ ଭରତ
 ଆଦର ସହକାରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନିଜ ଶିର ଉପରେ ଧାରଣ କରି ନେଲେ ॥ ୨ ॥
 କରୁଣା-ନିଧାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କଠଉ ହୁଇଟି ପ୍ରଜାଜନଙ୍କ ପ୍ରାଣ-ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ
 ସତେ ଯତ୍ନମିତ ହୁଇଟି ପ୍ରହର, ଭରତଙ୍କ ପ୍ରେମ-ରତ୍ନ ନିମନ୍ତେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଏବଂ ଜୀବର
 ସାଧନା ନିମନ୍ତେ ସତେ ଯେପରି ‘ରାମ’ ନାମକ ହୁଇଟି ଅକ୍ଷର ॥ ୩ ॥ ରଘୁକୁଲର ରକ୍ଷା
 ନିମନ୍ତେ ସେ ହୁଇଟି ସତେ ଯେପରି ହୁଇଟି କପାଟ, କୃଷ୍ଣଳ କର୍ମ କରିବା ନିମନ୍ତେ
 ହୁଇ ନିନ୍ଦ୍ର ପରି (ସହାୟକ) ଏବଂ ସେବା-ସୁଧର୍ମର ସୁଖକରଣ ନିମନ୍ତେ ହୁଇଟି ନର୍ମଳ
 ନେତ୍ର । ଏହି ଅବଲମ୍ବନ ମିଳିଯିବାରୁ ଭରତ ପରମ ଆନନ୍ଦିତ । ସୀତାରାମ ପାଖରେ
 ରହିଲେ ତାଙ୍କୁ ଯେପରି ସୁଖ ମିଳନ୍ତା, ଉକ୍ତ କଠଉ ହୁଇଟି ପାଇ ସେ ସେହିପରି ସୁଖ
 ଅନୁଭବ କଲେ ॥ ୪ ॥ ଚୋହା :—ଭରତ ପ୍ରଣାମ କରି ବିଦାୟ ମାଗିଲେ ।
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପକାଇଲେ । ଏଣେ କୁଟିଲ ଲକ୍ଷ୍ମ କୃଷ୍ଣମୟ ପାଇ
 ଲେନଙ୍କ ମନ ଉଜାଟ କରି ଦେଲେ । (ଅଯୋଧ୍ୟା ଆଡ଼କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଦେଲେ ।) ॥୧୨୭॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେ କୃତକାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ହୃତକର ହେଲା । ଅବଧୁ-
 ଆଶା ପରି ତାହା ଜୀବନ ନିମନ୍ତେ ସମ୍ପ୍ରୀବଣ ମନ୍ତ୍ର ହୋଇଗଲା । ଅନଂଥା ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର,
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କ ବିରହ-କୁଶେରରେ ସମସ୍ତେ ଛଟପଟ ହୋଇ ମରିଯାଇଥାନ୍ତେ ॥୧॥

ରାମକୃଷ୍ଣାଁ ଅବରେବ ସୁଧାଞ୍ଜ । ବିବୁଧଧାରୀ ଭଲ ଗୁନବ ଗୋଡ଼ାଞ୍ଜ ॥
 ଭୈଷ୍ଟକ ଭୁଜ ଭରଣ ଶାଳ ଭରତ ସୋ । ରାମପ୍ରେମ ରସୁ କହି ନ ପରତ ସୋ ॥୨॥
 ତନ ମନ ବଚନ ଉପଗ ଅନୁରାଗ । ଧୀର ଧୂରଂଧର ଧୀରକୁ ଡାଗା ॥
 ବାରିଜ ଲୋଚନ ମୋଚକ ବାଞ୍ଜ । ଦେଖି ଦସା ସୁର ସଭା ଦୁଖାଞ୍ଜ ॥୩॥
 ମୁନିଗନ ଗୁରୁ ଧୂର ଧୀର ଜନକ ସୋ । ଜ୍ଞାନ ଅନଲ ମନ କର୍ପେ କନକ ସୋ ॥
 ଜେ ବିରଂଚି ନିରଲେପ ଉପାଏ । ପଦୁମ ପଦ ଜମି ଜଗ ଜଲ ଜାଏ ॥୪॥
 ତେଜ ବିଲେକ ରଘୁବର ଭରତ ପ୍ରୀତି ଅନୁପ ଅପାର ।

ଭଏ ମଗନ ମନ ତନ ବଚନ ସହିତ ବିରାଗ ବିରୁର ॥୧୧୭॥
 ଜହ୍ନା ଜନକ ଗୁରୁ ଗତି ମତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ପ୍ରାକୃତ ପ୍ରୀତି କହତ ବଡ଼ ଖୋଷ ॥
 ବରନତ ରଘୁବର ଭରତ ବିପ୍ଳବୁ । ସୁନି କଠୋର କବି ଜାନିହି ଲେରୁ ॥୧॥

ରାମଙ୍କ କୃପା ସମସ୍ତ ଅତ୍ୟୁତ ଫେଡ଼ଲ । ଦେବ-ମାୟା ସହାୟକ ଗୁଣଦ ହୋଇଲ ॥
 ଭୈଷ୍ଟକେ ଭରତ ସଙ୍ଗେ ଭୁଜ ପ୍ରସାରଣ । ରାମ, ପ୍ରେମରସ କିଏ କହିବ ବର୍ଣ୍ଣିଣ ॥୨॥
 ଭୁକୁଲିଲ କାୟ ମନ ବାଞ୍ଛା ଅନୁରାଗ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ଧୂରନ୍ଧର କଲେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ ॥
 ବାରିଜନସୁନୁ ହେଲ ବାରି ପ୍ରବାହତ । ଦଶା ଅବଲେକ ସୁର-ସମାଜ ହୁଣିତ ॥୩॥
 ମୁନି-ଗଣ, ଗୁରୁ, ଧୀର-ଧୂରଣ ଜନକ । ଜ୍ଞାନାନଳେ କର୍ଷିଛନ୍ତି ଯେ ମନ-କନକ ॥
 ଯେହୁ ନିର୍ଲିପ୍ତ ବିରାଜ ପ୍ରପଞ୍ଚେ ରହୁଣ । ପଙ୍କଜ ପଦ ଯେପରି ଜଳରେ ଜନ୍ମିଣ ॥୪॥

ସେ ମଧ୍ୟ ବିଲେକ ରାମ ଭରତଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଅନୁପ ଅପାର ।

ହୋଇଲେ ବଚନ-ଚନ-ମନେ ମଗ୍ନ ସହ ବୈରାଗ୍ୟ ବିରୁର ॥୧୧୮॥

ଯନ୍ତ୍ର ଗୁରୁ ଜନକଙ୍କ ଶ୍ରେଣ ମତି ଗତି । ପ୍ରାକୃତ ପ୍ରୀତି କହୁବା ତାକୁ ଦୋଷ ଅତି ॥
 ରଘୁବର ଭରତଙ୍କ ବିହର ବର୍ଣ୍ଣିନେ । ଶୁଣି ଜାଣିବେ କଠୋର କବି ବୋଲି ଜନେ ॥୧॥

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପା ସମସ୍ତ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିକେଲ । ଯେଉଁ ଦେବସେନା ଛୁଟିବା
 ଭବେଶ୍ୟରେ ଆସିଥିଲେ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଗୁଣଦାୟକ (ହୃତକାୟ) ଓ ରକ୍ଷକ ହୋଇ-
 ଗଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ବାହୁ ପ୍ରସାରଣ କରି ଭରତଙ୍କ ସହ ମିଳନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ପ୍ରେମର ସେ ରସ କହ ହେବନାହିଁ ॥ ୨ ॥ କାବୋ-ମନୋବଚନରେ ପ୍ରେମ ଭୁକୁଲି
 ପଡ଼ଇ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ଧୂରନ୍ଧର ଶ୍ରୀରାମ ସୁଦ୍ଧା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଡାଗ କରି ପକାଇଲେ । ସେ କମଳ-
 ନୟନରୁ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ଜଳ ଗ୍ରହାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କର ଏ ଦଶା ଦେଖି ଦେବସମାଜ
 ମଧ୍ୟ ହୁଣିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ॥ ୩ ॥ ମୁନିଗଣ, ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣିଷ ଓ ଜନକଙ୍କ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର
 ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ଧୂରନ୍ଧର ଓ ଶ୍ରୀ ଚିତ୍ରଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ମନକୁ ଜ୍ଞାନାଗ୍ନିରେ ସ୍ବବର୍ଣ୍ଣି
 ପରି କରି ସାରିଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମା ସେମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଲିପ୍ତ କରି ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ଜଗତ-
 ଜଳରେ ସେମାନେ ପଦୁପସ୍ଥ ହୁଲ (ଅନାସକ୍ତ ହୋଇ) ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ॥ ୪ ॥
 ତୋହା :—ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଭରତଙ୍କ ଅନୁପମ ଓ ଅପାର ପ୍ରେମ ଦେଖି

ସୋ ସନୋତ ରସୁ ଅକଥ ପ୍ରକାମ । ସମସ୍ତ ସନେହୁ ପୁମିର ସବୁରୁକ ॥
 ଭେଟି ଭରତୁ ରସୁବର ସମୁଦାୟ । ପୁନି ରସୁଦର୍ଶନୁ ହରଷି ହିସୁ ଲବ ॥୧॥
 ସେବକ ସନ୍ଦିବ ଭରତ ରୁଷ ପାଣି । ନିଜ ନିଜ କାଜ ଲଗେ ସବ ଜାଣି ॥
 ପୁନି ଦାରୁନ ଦୁଷ୍ଟ ଦୁଷ୍ଟୁ ସମାଜ । ଲଗେ ଚଳନ କେ ସାଜନ ସାଜା ॥୨॥
 ପ୍ରଭୁ ପଦ ପଦୁମ ଚନ୍ଦି ବୋଇ ଶୁଣି । ତଳେ ସୀତ ଧରି ଲବ ରଜାଣି ॥
 ମୁନି ତାପସ ବନଦେବ ନିହୋଷ । ସବ ସନମାନ ବହୋର ବହୋଷ ॥୩॥
 ଲଙ୍କାନନ୍ଦି ଭେଟି ପ୍ରଜାମୁକର ସିର ଧରି ସିସୁ ପଦ ଧରି ।
 ତଳେ ସପ୍ତେମ ଅସୀସ ପୁନି ସକଳ ସୁମଂଗଳ ମୁର ॥୩୮॥

ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାଣର ଅକଥ ଅଟଇ । ସମସ୍ତ ଦେହ ପୁଣି ସନ୍ଦୋଚ ରତଇ ॥
 ଭେଟି ଭରତୁ ରସୁବର ବୁଝାଇଲେ । ପୁଣି ହର୍ଷେ ଶସ୍ତ୍ର ଗୁଣୁ ହୃଦେ ଲଗାଇଲେ ॥୧॥
 ସେବକ ସନ୍ଦିବ ଜାଣି ଭରତଙ୍କ ମନ । ନିଜ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟେ ସେବେ ଲଗିଲେ ବହନ ॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ତାରୁଣ ହୁଷ ଭରତୁ ସମାଜ । ସକାଳବାକୁ ଲଗିଲେ ପ୍ରହାରର ସାଜ ॥୨॥
 ପ୍ରଭୁ ଚରଣ-ପଞ୍ଜଳ ବନ୍ଧ ଶ୍ରୀ ତା ବେନ । ଯାହା ଆରୁଣ୍ୟେ ଶିରେ ଗ୍ରାସ ଯାହା ଚେନ ।
 ବିନୟ ପୁନି ପେଶା ବିପିନ ଦେବକୁ । ବାରମ୍ବାର ସମ୍ମାନେ ପ୍ରେମେ ସମସ୍ତକୁ ॥୩॥
 ଭେଟି ରାକ୍ଷସକୁ ପ୍ରଣମି ସୀତାକୁ ଶିରେ ଧରି ପଦରଜ ।
 ତଳେ ସପ୍ତେମେ ଶୁଣି ପ୍ରୀତିତ ମଙ୍ଗଳମୟ ସହଜ ॥୩୮॥

ବେଶ୍ୟା ଓ ବିବେକ ସହଜ ମଧ୍ୟ ବାୟୋମନୋବାକରେ ଭକ୍ତ ପ୍ରେମରେ ନିମଗ୍ନ ହୋଇ-
 ଲେ ॥ ୩୮ ॥ ତୋପାଇ :—ଯେଉଁ ପ୍ରେମ ଦେଖି ପ୍ରଭୁ ବଞ୍ଚିବୁ ବୁଝିବି ଗତି
 କୁଳିତ ହୋଇଲେ, ସେହି (ବିଦ୍ୟା) ପ୍ରେମକୁ ଲୋକିତ ପ୍ରେମ କହିବା ବଡ଼
 ଦୋଷାବତ୍ । କିନ୍ତୁ ଯଦି ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଭରତଙ୍କ ବିରହବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ବସେ, ତେବେ
 ସେ ବର୍ଣ୍ଣନା ଶୁଣି ଲୋକେ ତାହାକୁ କଠୋରହୃଦୟ ବୋଲି ମନେ କରିବେ ॥ ୧ ॥
 ଏହି ସନ୍ଦୋଚରସ ଅକଥମୟ । ଅତଏବ କବିର ହୃଦର ବାଣ ସେହି ସମୟର ସୁମନୋହର
 ପ୍ରେମ ସୁରଟ କରି ସକୃଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ଭରତଙ୍କୁ ଭେଟି ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ତାହାଙ୍କୁ
 ବୁଝାଇଲେ । ପୁଣି ହର୍ଷିତ ହୋଇ ଶସ୍ତ୍ର ଗୁଣୁ ଆରମ୍ଭନ କରିପକାଇଲେ ॥ ୨ ॥
 ସେବକ ଓ ମହାମାନେ ଭରତଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ବୁଝି ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ କାମରେ ଯାଇ
 ଘରିଲେ । ଏହା ଶୁଣି ଭରତ ସମାଜରେ ଦାରୁଣ ହୁଷ ବ୍ୟାପିଗଲା । ସେମାନେ
 ତେଣିକି ନିମନ୍ତେ ଆୟୋଜନ କରିବାକୁ ଘରିଲେ ॥ ୩ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ
 ବନ୍ଧନା କରି ଓ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଶ୍ରୁକୁ ଶିରୋଧାରୀ କରି ଭରତ-ଶସ୍ତ୍ର ଦୂର ହରି
 ଚଳିଲେ । ଦୃଷ୍ଟେ ପୁନି, ପେଶା ଓ ବନଦେବତା ସମସ୍ତକୁ ବାରମ୍ବାର ସମ୍ମାନ ବିନତି
 କଲେ ॥ ୪ ॥ ଚୋହା ।—ତଦନନ୍ତର ସେ ଦୃଷ୍ଟେ ରାକ୍ଷସଙ୍କୁ ଭେଟି ପ୍ରଣାମ କଲେ
 ଏବଂ ସୀତାଙ୍କ ଚରଣ-ଧୂଳି ଶିର ହସରେ ଧାରଣ-ପୁଷ୍ପ ସମସ୍ତ ସୁମଙ୍ଗଳମୟ ଅର୍ପଣାଦି

ସାମୁଦ୍ର ଶ୍ଵାସ ନୃପତି ମିର ନାହିଁ । ଶାନ୍ତି ବହୁତ ବିଧି ବିନୟ ବଢ଼ାଇ ।
 ଦେବ କହାଁ କିଏ ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ ପାପୁଡ଼ । ସନ୍ତୁକ ସମାଜ ଜାନନୀ ଆସୁଛି ॥୧॥
 ପୂର ପରୁ ଧାରଣ ଦେଇ ଅସୀସା । ଶାନ୍ତି ଧୀର ଧରି ଗର୍ଭକୁ ମଘସା ।
 ମୁନି ମନ୍ତ୍ରଦେବ ସାଧୁ ସନମାନେ । ବିଦା କିଏ ହରିହର ସମ ଜାନେ ॥୨॥
 ସାଧୁ ସମୀପ ଗପ ଦୋଉ ଶୁଣ । ଫିରେ ବଢ଼ ପର ଆସିଷ ପାଇ ।
 କୈମ୍ବିକ ବାମଦେବ ଜାବାଳ । ପୁରଜନ ପରିଜନ ସତବ ପୁରୁଷ ॥୩॥
 ଜଥା ଜୋରୁ କରି ବିନୟ ପ୍ରନାମ । ବିଦା କିଏ ସବ ସାମୁଦ୍ର ଶ୍ଵାସ ।
 ନାହିଁ ପୁରୁଷ ଲୟ ମଧ୍ୟ ବଡ଼େରେ । ସବ ସନମାନ କୃପାନ୍ୟ ଫେରେ ॥୪॥
 ଭରତ ମାତୁ ପଦ ବଢ଼ି ପ୍ରଭୁ ପୁଣି ସନେହିଁ ମିଳି ରୈଟି ।

ବିଦା ଶାନ୍ତି ସକ୍ତି ପାଲଟି ସକୃତ ସୋଚ ସବ ମେଟି ॥୫॥

ସାମୁଦ୍ର ଶ୍ଵାସ ନୃପତି କରି ନମସ୍କାର । କଲେ ବିନୟ ବଢ଼ାଇ ଅନେକ ପ୍ରକାର ॥
 ଦେବ ! ଦୟାବଶ ହୁଏ ବିଶେଷ ସହଜ । ସମାଜ ସଙ୍ଗତେ ଘେନି ବନକୁ ଆସିଲ ॥୧॥
 ପୁରେ ପଦାର୍ପଣ କର, ଦେଇ ପ୍ରାର୍ଥନା । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଶ୍ଵାସ କଲେ ଅବନୀ ॥
 ମୁନି ମଘଦେବ ସାଧୁ-ବୃନ୍ଦାକୁ ସମ୍ମାନ । ବିଦାୟ କଲେ ହରିହର ସମ ଜାଣି ॥୨॥
 ଶାନ୍ତି 'ସମୀପେ ପ୍ରଣୀ ଯାଇ ବେନୁଲ । ଚରଣ ବନ୍ଦ ଫେରିଲେ ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇ ॥
 କୈବିକ ବାମଦେବ ଜାବାଳ ଆଦର । ପୁରଜନ ପରିଜନ ସତବ ନକର ॥୩॥
 ଯଥାସାଧ୍ୟ କରି କରି ବିନୟ ପ୍ରଣାମ । ବିଦାୟ କଲେ ଲୋକକୁ ସାମୁଦ୍ର ଶ୍ଵାସ ॥
 ଭକ୍ତ ମଧ୍ୟମ ନୀଚ ଯେତେ ନାଶ ନର । ଫେରିଲେ ସମସ୍ତକୁ କରୁଣା-ସାଗର ॥୪॥
 କେକେନ୍ଦ୍ରୀ ପୟର ବନ୍ଦ ରଘୁବର ଶ୍ରୁତି ସ୍ମୃତି ମିଳି କର ।

ପାଲଟି ସକାଳ ବିଦାୟ କଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣନା । ସବୁ ହରି ॥୫॥

ଶ୍ରୀ ପ୍ରେମରେ ଚଳିଲେ ॥ ୩୮ ॥ ସାନ ଶୁଭ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମେତ ଶ୍ରୀରାମ ରାଜା
 ଜନକଙ୍କୁ ପ୍ରାଣାମପୂର୍ବକ ଭାବୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବିନୟ ଓ ପ୍ରଶଂସା କଲେ ଏବଂ
 କହିଲେ, “ହେ ଦେବ ! ଦୟାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆପଣ ବହୁତ ହୁଏ ପାଇଲେ ।
 ସମାଜ ସହଜ ଆପଣ ବନକୁ ଆସିଲେ ॥ ୧ ॥ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଇ ନଗରରେ
 ପଦାର୍ପଣ କରନ୍ତୁ । ଏହା ଶ୍ରୀ ରାଜା ଜନକ ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ଧାରଣ-ପୂର୍ବକ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କଲେ ।
 ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ମୁନି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ସାଧୁମାନଙ୍କୁ ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶିବଙ୍କ ସମାନ ମନେ
 କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ସହଜ ବିଦାୟ କଲେ ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭାଇ ଦୁହେଁ ଶାନ୍ତି
 ସୁନୟନାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ ଏବଂ ତାହାଙ୍କର ଚରଣ ବନ୍ଦନା-ପୂର୍ବକ ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇ
 ଫେରି ଆସିଲେ । ତତ୍ପରେ ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର, ବାମଦେବ, ଜାବାଳ, ସଦାସୁର ଆଦିଙ୍କୁ ସ୍ଵଜନ
 ଓ ପରିଜନ, ନଗରନିବାସୀ ଏବଂ ମନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମ ସାନୁଭାବ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମେତ
 ଯଥାସାଧ୍ୟ ବିନୟ ଏବଂ ପ୍ରଣାମ କରି ବିଦାୟ ଦେଲେ । କୃପାନ୍ୟାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର

ପରଜନ ମାତ୍ର ପିତୃ ମିଳି ସୀତା । ପିଣ୍ଡ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ପ୍ରେମ ପୁଷ୍ପତା ॥
 କର ପ୍ରଣାମୁ ଭେଟିଁ ସବ ସାଧୁ । ପ୍ରୀତି କହତ କର ହୃଦ୍ଦିନ ହୃଦ୍ଦୟ ॥୧॥
 ସୁନି ସିଖ ଅଭିମତ ଆସିଷ ପାଣି । ରଘୁ ସୀୟ ଦୁହ୍ନି ପ୍ରୀତି ସମାଜ ॥
 ରଘୁପତି ପଟ୍ଟ ପାଲଙ୍କି ମଗାଛି । କର ପ୍ରବୋଧୁ ସବ ମାତୃ ଚତାଛି ॥୨॥
 ବାର ବାର ହିଲି ମିଲି ଦୁହ୍ନି ଭାଙ୍ଗି । ସମ ସନେହ ଜନମ୍ ପଡ଼ୁ ଶୁଣି ॥
 ସାଜି ବାଜି ଗଜ ବାହନ ନାନା । ଭରତ ଭୃଷ ଦଲ ଶାନ୍ତି ପୟାନା ॥୩॥
 ହୃଦୟ ଶୁଣୁ ସିୟ ଲକ୍ଷନ ସମେତା । ତଲେ ଜାଣି ସବ ଲେଖ ଅଚେତା ॥
 ବସନ୍ତ ବାଜି ଗଜ ପୟ ହୃଦ୍ଦି ହାରେ । ତଲେ ଜାଣି ପରବସ ମନ ମାରେ ॥୪॥

ଭେଟି ପରଜନ ମାତା ପିଅରକୁ ସୀତା । ଫେରିଲେ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ-ପ୍ରେମ-ପ୍ରପୁଷ୍ପତା ॥
 କର ପ୍ରଣାମ ସକଳ ଶାଶୁକୁ ଭେଟନ୍ତେ । କଟ ଅନୁରାଗ ଚିତ୍ତ ପ୍ରୀତି ବଞ୍ଚାନ୍ତେ ॥୧॥
 ଶୁଣି ଶିକ୍ଷା ଅଭିମତ ଆସିଷ ଲଭୁଣ । ରହଲେ ସୀତା ଭବିଷ୍ୟ ପ୍ରୀତିରେ ମଜ୍ଜିଣ ॥
 ତହୁଁ ରଘୁପତି ଶୁଣୁ ପାଲଙ୍କି ମଗାଇ । ପ୍ରବୋଧ କର ସମସ୍ତ ମାତାକୁ ଚତାଇ ॥୨॥
 ବାରମ୍ବାର ବେଳଭଲ ଭେଟି ସମସ୍ତକୁ । ସମ ସ୍ନେହେ ବାଟେଇଲେ ଜନନୀମାନଙ୍କୁ ॥
 ସାଜି ସାଜି ଗଜରଥ ବନ୍ଧି ବାହାନ । ଭୃଷ ଭରତ ସମାନ କରଲେ ପ୍ରସ୍ଥାନ ॥୩॥
 ହୃଦୟେ ଶୁଣି ଜାନଙ୍କ ଲକ୍ଷଣ ସମେତେ । ପଥ ଚଳିଯାନ୍ତି ଲୋକ ସକଳେ ଅଚେତେ ॥
 ଖରବ ବାଜି ଗଜାଦି ପଶୁ ହୃଦେ ହାର । ପରାଧୀନ ହୋଇ ଶୁଣିଯାନ୍ତି ମନ ମାର ॥୪॥

ସାନ, ମହିଆଁ ଓ ବଡ଼, ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷଙ୍କୁ ସମ୍ମାନର ସହଚ ଫେରାଇଲେ ॥ ୨-୪ ॥ ଦୋହା :—ଭରତଙ୍କ ମାତା କେକେୟୀଙ୍କ ତରଣ ବନ୍ଦନା-ପୁଷ୍ପକ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପରିବର୍ତ୍ତ ଓ ନିଶ୍ଚଳ ପ୍ରେମ ସହକାରେ ସେମାନଙ୍କ ସହ ମିଳନ କଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସମସ୍ତ ସକୋଟ ଓ ଚିନ୍ତା ଦୂର କରି ପାଲଙ୍କି ସଜାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଲେ ॥ ୩୧୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ପତି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରେମରେ ପ୍ରମତା ସୀତାଦେବୀ ବାପ-ଘରର କୁଟୁମ୍ବୀ ପରଜନ ଓ ମାତାପିତାଙ୍କ ସହ ମିଳନ କରି ଫେରି ଆସିଲେ । ପୁଣି ପ୍ରଣାମ କରି ସମସ୍ତ ଶାଶୁଙ୍କ ସହ ମିଳିଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରେମ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ନିମନ୍ତେ କବିର ହୃଦୟରେ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉନ୍ନତ ଅଭାବ ॥ ୧ ॥ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଉପଦେଶ ଶୁଣି ଏବଂ ଅଭିଳାଷିତ ଅର୍ଥାବଦ ପାଇ ସୀତା ଭବିଷ୍ୟ ପକ୍ଷର ପ୍ରୀତିରେ ବହୁତ କାଳ ନିମଜ୍ଜିତ ରହଲେ । ନିପୁରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସ୍ୱପ୍ନର ପାଲଙ୍କି ମଗାଇଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ମାତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ ଚଢ଼ିରେ ଚତାଇଲେ ॥ ୨ ॥ ହୃଦୟରେ ମାତାମାନଙ୍କୁ ସମାନ ପ୍ରେମରେ ଭେଟି ସେମାନଙ୍କୁ ବାଟେଇ ଦେଲେ । ଭରତ ଓ ଶୁକା ଜନକଙ୍କ ଦଳ ଅଶ୍ୱ, ହସ୍ତୀ ଓ ଅନେକ ପ୍ରକାର ସାନ-ବାହନ ସଜାଇ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ॥ ୩ ॥ ସମସ୍ତ ଲୋକ ସୀତା, ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମେତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରି ଅତେ ଅବସ୍ଥାରେ ସତେ ଯେମିତି ତଳ ଯାଉଥାନ୍ତି ।

ଗୁରୁ ଗୁରୁତୟ ପଦ ବଦି ପ୍ରଭୁ ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସମେତ ।

ପିରେ ହରଷ ବିସମୟ ସହିତ ଆସ ପରମ ନିକେତ ॥୩୨୦॥

ବିଦା ଲାଘୁ ସନମାନ୍ନ ନିଷାଦୁ । ଚଳେଉ ହୃଦୟ ବଡ଼ ବିରହ ବିଷାଦୁ ॥
କୋଲ କରାତ ଭଲ ବନରୁଷ । ଫେରେ ପିରେ ଜୋହାର ଜୋହାର ॥୧॥
ପ୍ରଭୁ ପିୟ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବୈଦି ବଟ ଗୁହ୍ୟ । ପ୍ରିୟ ପରଜନ ବିପ୍ଳବ କଲଖାହ୍ୟ ॥
ଭରତ ସନେହ ସୁଭାଉ ସୁବାନା । ପ୍ରିୟା ଅନୁଜ ସନ କହତ ବଖାନା ॥୨॥
ପ୍ରୀତି ପ୍ରସାଦ ବଚନ ମନ କରମା । ଶ୍ରୀମୁଖ ରାମ ପ୍ରେମ ବସ କରମା ॥
ତେହ ଅବସର ଖଗମୁଗ ଜଳ ମୀନା । ବିହକୂଟ ଚର ଅଚର ମଲ୍ଲନା ॥୩॥
ବିରୂପ ବିଲେକ ଦଣା ରଘୁବର ଲା । ବରଷି ସୁମନ କହି ଗତି ଭରଭର ଲା ॥
ପ୍ରଭୁ ପ୍ରନାମୁ କରି ଘାଣ୍ଟି ଭାସେସୋ । ଚଳେ ମୁଦିତ ମନ ଭର ନ ଖାସେ ସୋ ॥୪॥

ଗୁରୁ ଗୁରୁପତ୍ନୀ-ପଦ ବଦି ପ୍ରଭୁ ଦେବ ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣକୁ ।

ବାହୁଡ଼ି ହରଷ-ବିଷାଦ-ବିବଶ ଆସିଲେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୁହ୍ୟକୁ ॥୩୨୦॥

ସମ୍ମାନ କରି ବିଦାୟ କରନ୍ତେ ନିଷାଦେ । ଗମିଲୁ ହୃଦୟେ ଅତି ବିରହ-ବିଷାଦେ ॥
କୋଲ, କର, କରାତାକ ସେତେ ବନରୁଷ । ଫେରିଲେ ସବେ ପ୍ରଭୁକୁ ଜୁହାର ଜୁହାର ॥୧॥
ପ୍ରଭୁ ସୀତା ସଲକ୍ଷଣ ବସି ବଟ ତଳ । ପ୍ରିୟ କୁଟୁମ୍ବ ବିରହେ ହୃଦୟ ବିକଳ ॥
ଭରତଙ୍କ ଆଚରଣ ସ୍ବେଦ ସ୍ବବଚନ । ପ୍ରିୟା ଅନୁଜଙ୍କ ଆଗେ କରନ୍ତି କଥନ ॥୨॥
ପ୍ରୀତି ପ୍ରସାଦ କରମ ମନ ବଚନରେ । ପ୍ରେମବଶ ଉଚାରନ୍ତି ରାମ ଶ୍ରୀମୁଖରେ ॥
ସେହ ସମୟରେ ପଶ୍ଚି ପକ୍ଷୀ ଜଳ ମୀନ । ହେଲେ ବିହକୂଟ ଚର ଅଚର ମଲ୍ଲନ ॥୩॥
ବିରୂପେ ବିଲେକ ଦଣା ରଘୁପତିଙ୍କର । ବରଷି ସୁମନ ଗତି କହଲେ ନିଜର ॥
ପ୍ରଭୁ ଭରଣା ହଅନ୍ତେ ପ୍ରଣିପାତ କରି । ଗମିଲେ ମୁଦିତେ ମନୁ ଭୟ ପରହର ॥୪॥

କଳଦ, ଘୋଡ଼ା, ହାତୀ ଆଦି ପଶୁ ଶିଅଳ ହୃଦୟରେ ସତେ ସେପରି ପରାଧୀନ ହୋଇ
ମନ ମାର ତଳ ଯାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ସୀତା, ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମେତ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
ଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠ ଓ ଗୁରୁପତ୍ନୀ ଅରୁଣଙ୍କ ରରଣବନ୍ଦନା-ପୂର୍ବକ ଦୃଷ୍ଟବିଷାଦର ସହିତ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତୀରକୁ ଫେରିଲେ ॥ ୩୨୦ ॥ କୌପାରି :—ତତ୍ପରେ ସସମ୍ମାନ ନିଷାଦରାଜାକୁ
ବିଦାୟ ଦେଲେ । ନିଷାଦରାଜ ଗୁଲିଲେ ସତ, କନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବିରହ-ଜନିତ
ବିଷାଦ ଥିଲା । ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀରାମ କୋଲ, କରାତ, ଶାଲ ଆଦି ବନଦାରୀ ଲୋକକୁ
ଫେରାଇଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁକୁ ବାରମ୍ବାର ଜୁହାର କରି ଫେରିଲେ ॥ ୧ ॥
ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ, ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବରଗଛ ଗୁମ୍ଫା ତଳେ ବସି ପ୍ରିୟଜନ ଏବଂ ପରିବାରଙ୍କ
ବିରହ ଯୋଗୁ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେ ପ୍ରିୟପତ୍ନୀ ସୀତା ଓ ସାନ ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ
ଆଗରେ ଭରତଙ୍କ ସ୍ବେଦ, ସ୍ବଭବ ଓ ସୁମନୋହର ବାଣୀ ବଖାଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରେମର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆପଣା ଶ୍ରୀମୁଖରେ ଭରତଙ୍କ ବଚନ, ମନ, କର୍ମପୀଡ଼

ସାମୁଦ୍ର ସୀମା ସମେତ ପ୍ରଭୁ ରାଜତ ପରମ କୁଟୀର ।

ଭଗତି ଜନ୍ମ ବୈରାଗ୍ୟ ଜନ୍ମ ସୋହତ ଧର୍ମେ ସମ୍ଭାର ॥୧୧॥

ମୁନି ମହିମୁର ଗୁର ତରତ ଭୁଆଳୁ । ରମ ବିରକ୍ତ ସବୁ ସାକୁ କହାଲୁ ॥
ପ୍ରଭୁ ଗୁନ ଗ୍ରାମ ଗନତ ମନ ମାୟା । ସବ ରୂପରୂପ ତନେ ମତ ଜାଣୁ ॥୧॥
ଜମୁନା ଉତ୍ତରି ପାର ସବୁ ଉପୁଜି । ସୋ ବାସରୁ ବିନୁ ଶ୍ରେଜନ ଗେହୁ ॥
ଉତ୍ତରି ଦେବସରି ଦୁସର ବାସୁ । ରମସଖା ସତ ଖଡ଼ ସୁପାସୁ ॥୨॥
ସକ୍ତି ଉତ୍ତରି ଗୋମଘାଁ ନହାଏ । ଚୌଥେଁ ବିବସ ପୃଷ୍ଠପସୁର ଆଏ ॥
ଜନକୁ ରହେ ପୁର ବାସର ଶୁଭ । ରାଜ ନାଜ ସବ ଯାଜ ସିଦ୍ଧାଶ୍ରା ॥୩॥

ଜାନକ ଅନୁଜ ସହ ରଘୁରାଜ ବରକୁ ପଣ୍ଡି କୁଟୀରେ ।

ଅବା ଜାନ ଭକ୍ତି ବୈରାଗ୍ୟ ଶୋଭନ୍ତି ହୃଦର ନର ଶରୀରେ ॥ ୧୧ ॥

ମୁନି, ମହାହର, ଗୁରୁ, ଭୁପତି, ଭରତ । ରମ ବିରକ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ ସମାଜ ସମସ୍ତ ॥
ପ୍ରଭୁ ଗୁଣୋମ ଗୁଣି ଦୁଇସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ । ସତେ ନରବରେ ବୁଦ୍ଧି ଯାଆନ୍ତି ପଥରେ ॥ ॥
ଅତି ଦେବମାନେ ପାର ସମୁଦା ହୋଇଲେ । ସେହି ବାସର ଶ୍ରେଜନ ବିନା ନହାଲେ ॥
ହୋଇଲେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଗଙ୍ଗାପାରେ ବାସସୁଳ । ରମସଖା ବନ୍ଧୁ ତହିଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଦନ ॥ ॥
ସକ୍ତି ପାର ହୋଇ ସୁନ କଲେ ଗୋମଘାରେ । ଚତୁର୍ଥ ଭିନ୍ନ ପ୍ରବେଶ ଅସୋଧାସୁରେ ॥
ଜନକ ବିବସ ବୁଦ୍ଧି ନଗରେ ରହୁଣ । ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଆତି ସବ ବହୁ ସନ୍ଧାନିଶ ॥ ॥

ଓ ବିଶ୍ଵାସ ଭବସ୍ତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ସେତେବେଳେ ପଣ୍ଡା, ପଣ୍ଡ ଓ ଜଳର ମାନ ଆତି
ଚିତ୍କୁଟର ସମସ୍ତ ଚେତନ ଏବଂ ଜଡ଼ ଙ୍କର ହୃଦିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୧ ॥
ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଦଶା ଦେଖି ଦେବଜନମାନେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ ଏବଂ
ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଆପଣା ପର ପରର ଦଶା କହିଲେ । ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶାମ-
ପୁଷ୍ପ ଆଶ୍ଵାସନା କଲେ । ତେଣୁ ସେମାନେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଚାଲିଲେ । ମନ ମଧ୍ୟରେ
ଚିନ୍ତି ଏ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ତର ରହୁଲ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ କୋହା :—ସାନ ଭାଇ ବନ୍ଧୁ
ଓ ସଂତାଙ୍କ ସମେତ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପଣ୍ଡିକୁଟୀରରେ ଏପରି ସୁଶୋଭିତ ହେଉଅଛନ୍ତି,
ସତେ ଅବା ବୈରାଗ୍ୟ, ଭକ୍ତି ଓ ଜାନ ଶରୀର ଧାରଣପୁଷ୍ପ ହୁଣୋହିତ ହେଉ-
ଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ କୋହା :—ମୁନି, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଗୁରୁ, ବଞ୍ଚିତ୍, ଭରତ, ରାଜା
ଜନକ—ସାରା ସମାଜ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିରକ୍ତରେ ବ୍ୟାକୁଳ । ସମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଗୁଣାବଳୀ
ମନେ ମନେ ସ୍ମରଣ କରି ମାର୍ଗରେ ତୁପ୍ତୁପ୍ତ ତଳିଆହୋଇଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ପ୍ରଥମ ଭିନ୍ନ
ସମସ୍ତ ଲୋକ ଯମୁନା ପାର ହେଲେ । ସେ ଭିନ୍ନ ଜନା ଶ୍ରେଜନରେ ବିଚିତ୍ର । ଗଙ୍ଗା
ପାର ହେବା ପରେ ଶୂଙ୍ଗବରପୁରରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଡେରା ପଡ଼ିଲା । ସେହିଠାରେ ରମସଖା
ନିଶାଦରାଜ ବସବାସର ସମସ୍ତ ହୁବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଦେଲେ ॥ ୫ ॥ ତତ୍ପରେ ସକ୍ତି ନାମ ପାର
ହୋଇ ସେମାନେ ଗୋମଘାରେ ସୁନ କଲେ ଏବଂ ଚତୁର୍ଥ ଭିନ୍ନ ସମସ୍ତେ ଅସୋଧାସୁରେ ଯାଇ

ସୌମି ସତକ ଗୁରୁ ଭରତକୁ ଗୁରୁ । ତେରହୁତି ତେଲ ସାଜି ସବୁ ସାଜୁ ॥
 ନଗର ନାହିଁ ନର ଗୁରୁ ସିଖ ମାମ । ବସେ ସୁଖେନ ରାମ ରଜଧାନୀ ॥୩॥
 ରାମ ଦରସ ଲାଗି ଲେଖ ସବ କରତ ନେମ ଉପବାସ ।

ତଳ ତଳ ଭୂଷନ ଭୋଗ ସୁଖ ନିଅତ ଅବଧି ନା ଆସ ॥୩୨॥

ସତକ ସୁସେବକ ଭରତ ପ୍ରବୋଧେ । ନିଜ ନିଜ କାଜ ପାଇ ସିଖ ଓଧେ ॥
 ପୁନି ସିଖ ଘାଣ୍ଟି ବୋଲି ଲାଗୁ ଶୁଭ । ସୌମି ସକଳ ମାତୁ ସେବକାଞ୍ଚି ॥୧॥
 ଭୂସୁର ବୋଲି ଭରତ କର ଜୋରେ । କର ପ୍ରନାମ ବସୁ ବିନୟ ନିହୋରେ ॥
 ଉଚ ମତ କାରୁନୁ ଭଲ ପୋରୁ । ଆୟୁସୁ ଦେବ ନ କରବ ସଙ୍କୋରୁ ॥୨॥
 ପରିଜନ ପୁରଜନ ପ୍ରଜା ବୋଲୁ । ସମାଧାନୁ କର ସୁବସ ବସାଏ ॥
 ସାଜୁନ ଗେ ଗୁରୁ ଗେହୁଁ ବହୋଷ । କର ବଶ୍ରବତ କହତ କର ଜୋଷ ॥୩॥

ସମର୍ପି ସତକ ଗୁରୁ ଭରତକୁ ଗୁରୁ । ତଳିଲେ ହିନ୍ଦୁତ ସାଜି ଆପଣା ସମାଜ ॥
 ନଗର ନାହିଁ ଗୁରୁଷ ଗୁରୁଶିକ୍ଷା ମାଜ । ରହଲେ ସୁଖ ପୁରବ ରାମ ରଜଧାନୀ ॥୪॥
 ରାମ ଦରଶନ ହେବୁ ପୁରଜନ ନାନା ବ୍ରତ ଉପବାସେ ।

ତେଜି ଭୋଗ ସୁଖ ଭୂଷଣ ସମସ୍ତ ରହଲେ ଅବଧି ଆଣେ ॥୩୨॥

ପାଦ ମର୍ଦ୍ଦା ନିକରକୁ ଭରତ ବୋଧଲେ । ଶିକ୍ଷା ପାଇ ନିଜ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଲେ ॥
 ପୁଣି ଶିଖାଇଲେ ତାଙ୍କ କଳଷ ଶୁଭାକ୍ତ । ସମସ୍ତ ମାତାଙ୍କ ସେବା ସମର୍ପି ତାହାକୁ ॥୧॥
 ତକାଲ ଭରତ ବିପ୍ରବୃନ୍ଦେ ଯୋଡ଼ି କର । ପ୍ରଣମି କହଲେ କଥା ବିନୟ ହୃଦର ॥
 ଉଚ ମତ ଭଲ ମନ କାର୍ଯ୍ୟାଦି ବିଶେଷ । ସଙ୍କୋଚ ନ କର ମନେ ବିହବ ଆଦେଶ ॥୨॥
 ପରିଜନ ପୁରଜନ ପ୍ରଜାକୁ ତକାଲ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସର୍ବ ଭବେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଇ ॥
 ପୁଣି ଗୁରୁ ଗୃହେ ଗଲେ ଅନୁଜକୁ ଘେନି । ଭୂମିଷ୍ଠ ହୋଇ ଶୁଷିଲେ ଯୋଡ଼ି କର ବେନି ॥୩॥

ପହଞ୍ଚିଲେ । ଜନକ ଗୁଣଦିନ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ରହଲେ ଏବଂ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ସାଜସାମଗ୍ରୀ ସମ୍ଭାଳିଲେ । ତତ୍ପରେ ମନ୍ତ୍ରୀ, ଗୁରୁ ଏବଂ ଭରତକୁ ଗୁରୁ ସମର୍ପଣ କଲେ ଏବଂ ଆପଣା କଲବଳ ସାଜି ମିଥୁଳା ତଳିଲେ । ନଗରର ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷମାନେ ଗୁରୁଙ୍କ ଉପଦେଶ ମାନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ସୁଖରେ ବାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୩-୪ ॥
 କୋହା :—ସମସ୍ତ ଲୋକ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ନିୟମ ଓ ଉପବାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ ଭୂଷଣ ଓ ଭୋଗ-ଦିନାସ ତ୍ୟାଗ-ପୁରବ ଅବଧି ଆଣାରେ ଲାବନ ଯାପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୩୨ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଭରତ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସେବକକୁ ବୁଝାଇ କର୍ମ ନିମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ବୁଦ୍ଧ କଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଉପଦେଶ ପାଇ ଆପଣା ଆପଣା କାମରେ ଲାଗିଗଲେ । ତତ୍ପରେ ସେ ଘାନ ଭଲ ଶହସ୍ରକୁ ତାଙ୍କ ତାଙ୍କୁ ଉପହୃତ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଉପରେ ସମସ୍ତ ମାତାଙ୍କ ସେବାଭାବ ସମର୍ପଣ କରିଦେଲେ ॥ ୧ ॥
 ବାହୁଶମାନଙ୍କୁ ତକାଲ ଭରତ ହାତ ଯୋଡ଼ି ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ

ଆୟୁସୁ ହୋଇ ତ ରହୁଛି ସନେମା । ବୋଲେ ମୁନି ତନ ପୁଲକି ସପେମା ॥
ସମୁଦ୍ଧବ କହବ କରବ ତୁମ୍ଭ ଜୋଇ । ଧରମସାରୁ ଜଗ ହୋଇଛି ସୋଇ ॥୪॥
ସୁନି ସିଖ ପାଇ ଅସୀସ ବଡ଼ି ଗନକ ବୋଲି ଚିନ୍ତୁ ସାଧୁ ।

ସିଂହାସନ ପ୍ରଭୁ ପାତୁକା ବୈଠାରେ ନରୁପାଧୁ ॥୩୭୩॥
ରାମ ମାତୁ ଗୁର ପଦ ସିରୁ ନାହିଁ । ପ୍ରଭୁ ପଦପୀଠ ରଜାୟୁସୁ ପାହି ॥
ନଂକଗାଡ଼ି କରି ପରନ କୁଟୀର । ଶକ୍ତି ନିବାସୁ ଧରମ ଧୁର ଧୀର ॥୧॥
ଜଟାକୁଟ ସିର ମୁନିପଟ ଧାସ । ମନ୍ତ୍ର ଖନି କୁସ ସାଧସା ସର୍ପାସ ॥
ଅସନ ବସନ ବାସନ ବ୍ରତ ନେମା । କରତ କଠିନ ଶିଖିଧରମ ସପେମା ॥୨॥

ନିୟମ ସହ ରହୁବ ଆଦେଶ ହୋଇଲେ । ପୁଲକ ଶରୀରେ ମୁନି ସପ୍ତେମେ କହଲେ ॥
ରୁଦ୍ଧିବ କହୁବ ରୁମ୍ଭେ ଆଚରଣ ଯାହା । ଧରମ ସାର ହୋଇବ ଜଗତରେ ତାହା ॥୪॥
ମୁନି ଶିକ୍ଷାଦିଷ ପାଇଣ ଜ୍ୟୋତିଷ ତକାଇ ସ୍ତବନ ସାଧୁ ।

ସିଂହାସନ ପୁଷ୍ପେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାତୁକା ସଂସ୍ଥାପିଲେ ନରୁପାଧୁ ॥୩୭୩॥
ରାମ ମାତା ଗୁରୁପଦେ ଶିର ନୁଆଁଇଣ । ପ୍ରଭୁ ଚରଣ ପାତୁକା ରଜାଣା ପାଇଣ ॥
ନନ୍ଦଗ୍ରାମେ ବରପଣ ପରନ କୁଟୀର । ନିବାସ କଲେ ଧରମ-ଧୁରନ୍ଧର ଧୀର ॥୧॥
ଜଟାକୁଟ ଶିରେ ବହୁ ମୁନିବସୁ-ଧାସ । ମନ୍ତ୍ର ଖୋଲିତହିଁ ମନ୍ତ୍ର କୁଶଳସା ପାସ ॥
ଅଶନ ବସନ ପାଦ ବତାଡ଼ ନିୟମ । ଆଚରଣେ ପ୍ରେମେ ରୁଷି କଠିନ ଧରମ ॥୨॥

କଲେ ଏବଂ ଅବସ୍ଥାନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବିନୟ ଓ ନେତୃତ୍ୱ କଲେ—“ଆପଣମାନେ
ଉଚ୍ଚ ମାତ୍ର (ବଡ଼ ସାନ), ଭଲ ମନ୍ତ୍ର ଆଦି ଯାହା କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ, ସେଥି ନିମନ୍ତେ
ଆଜ୍ଞା ଦିଅନ୍ତୁ । ସକୋଚ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।” ॥ ୨ ॥ ଭରତ ପୁଣି ପରିବାର ନେକ,
ନାଗରକ ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ତକାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ
ସ୍ତମ୍ଭରେ ବସାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ସାନଗଲ ଶତ୍ରୁଗୁଣ ସହଚ ସେ ଗୁରୁଙ୍କ ଘରକୁ ବଲେ
ଏବଂ ଦଣ୍ଡବତ କରି ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲେ, “ହେ ଗୁରୁ ! ଆଜ୍ଞା ହେଲେ ମୁଁ
ନିୟମରେ ରହୁବି ।” ମୁନି ବଶିଷ୍ଠ ପୁଲକିତ ଶରୀରରେ ପ୍ରେମର ସହଚ କହିଲେ,
“ହେ ଭରତ ! ତୁମେ ଯାହା କିଛି ରୁଦ୍ଧିବ, କହୁବ ବା କରବ, ତାହାହିଁ ଜଗତରେ
ଧର୍ମର ସାର ହେବ ॥ ୩-୪ ॥ କୋହା :—ଭରତ ଏହା ଶୁଣି ଏବଂ ଉପଦେଶ ଓ
ବଡ଼ ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇ ଜ୍ୟୋତିଷୀମାନଙ୍କୁ ତକାଇଲେ ଏବଂ ଶୁଭଦିନ ଓ ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ
ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ-ପାତୁକା ନିବସ୍ଥରେ ସିଂହାସନ ଉପରେ ସ୍ଥାପିତ
କରାଇଲେ ॥ ୩୭୩ ॥ କୌପାହ :—ତତ୍ପରେ ଭରତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମାତା କୌଶଲ୍ୟା ଓ
ଗୁରୁଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ-ପାତୁକାର ଆଜ୍ଞା ନେଇ ଧର୍ମଧୁରନ୍ଧର
ଓ ଧୀର ଭରତ ନନ୍ଦଗ୍ରାମରେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତକୁଟୀର ନିର୍ମାଣପୁର୍ବକ ତହିଁରେ ନିବାସ କଲେ ॥ ୧ ॥
ସେ ଶିର ଉପରେ ଜଟାଜଟ ଏବଂ ଶରୀରରେ ମୁନିମାନଙ୍କ ପରିଧେୟ ବଲ୍‌କଲ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ

ଭୂଷନ ବସନ ଭୋଗ ସୁଖ ଭୂଷ । ମନ ତନ ବଚନ ତଜେ ତନ ଭୂଷ ॥
 ଅର୍ଘ୍ୟ ଗୁଣ ସୁରଗୁଣ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଦସରଥ ଧନୁ ସୁନି ଧନୁ ଲଜାନ୍ତ ॥୩॥
 ତେଣୁ ପୁର ବସନ୍ତ ଭରତ ବିନୁ ରାଗା । ଚଂଚଳକ ଜମି ଚମ୍ପକ ବାଗା ॥
 ରମା ବିଲସୁ ରାମ ଅନୁରାଗୀ । ତଜତ ବମନ ଜମି ଜନ ବଡ଼ଭାଗୀ ॥୪॥
 ରାମ ପେମ ଭାଜନ ଭରତୁ ବଡ଼େ ନ ଏହି କରତୁକ ।

ଗୁଡ଼କ ହଂସ ସରସ୍ବତୀ ଚୈବ ବିବେକ ବିଭୁତି ॥୩୬୪॥

ଦେହ ଦିନହୁଁ ଦିନ ଦୁବର ହୋଇ । ଘଟଇ ତେଜୁ ବରୁ ମୁଖଛବି ସୋଇ ॥
 ନିତ ନବ ରାମ ପେମ ପରୁ ପୀନା । ବଡ଼ତ ଧରମ ବରୁ ମରୁ ନ ମଲ୍ଲନା ॥୫॥

ବସନ ଭୂଷଣ ଭୋଗ ସୁଖ ସମ୍ପଦାୟ । ତେଜଲେ ମନ ବଚନ ତନୁ ଭୂଷ ପ୍ରାୟ ॥
 ଅଯୋଧ୍ୟା ରାଜ୍ୟକୁ ଦେବରାଜ ପ୍ରଶଂସଇ । ଦଶରଥ ଧନ ଶୁଣି ଧନକ ଲଜଇ ॥୩॥
 ସେ ପୁରେ ନିଃସ୍ବହେ ବାସ କରନ୍ତି ଭରତ । ଚକ୍ରାକ ରହେ ଚମ୍ପା ବନହେ ଯେମନ୍ତ ॥
 ବଡ଼ ରାମବାନ ରାମ ଅନୁରାଗୀ ଜନ । ତେଜନ୍ତି ରମା ବିଳାସ ବମନ ଯେସନ ॥୪॥
 ରାମ ପ୍ରିୟପାତ ଅଟନ୍ତି ଭରତ, ବିଚିତ୍ର ନୋହେ ଏ କଥା ।

ପ୍ରତିଜ୍ଞା ବିବେକ ପୁଣ୍ୟରେ ଗୁଡ଼କ ହଂସ ପ୍ରଶଂସ୍ୟ ସଦୃଶ ॥୩୬୫॥

ଦିନୁ ଦିନ କଲେବର ହୁଏଲ ହୁଅଇ । ସେହୁ ମୁଖ ଛବି ବଳ, ତେଜ ହିଁ କମଇ ॥
 ନିତ୍ୟ ନବ ରାମ-ପ୍ରେମ ପଣ ହୁଏ ପୀନ । ବଡ଼େ ଧର୍ମବଳ, ମନ ନ ହୁଏ ମଲ୍ଲନ ॥୫॥

କଲେ । ଭୂମି ଶୋଲ ତାହା ଉପରେ କୁଶାସନ ବିଛାଇ ଦେଲେ । ଭୋଜନ, ବସ୍ତ୍ର,
 ବାସନ, ବୃତ୍ତ, ନିୟମ—ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ ସେ ପ୍ରେମ ସହକାରେ 'ରାକ୍ଷମାନଙ୍କର
 କଠୋର ଧର୍ମାତରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୨॥ ଭୂଷଣ, ବସ୍ତ୍ର ଓ ବିବିଧ ଭୋଗ ବିଳାସକୁ
 ସେ ଭୂଷକରୁ ତ୍ୟାଗ କରିଦେଲେ । ଯେଉଁ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଶୋଭାକୁ ଦେବରାଜ ରତ୍ନ
 ସ୍ବର୍ଣ୍ଣା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଯେଉଁ ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା (ଦଶରଥ)ଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି କଥା ଶୁଣି
 କୁବେର ସୁକା ଲକ୍ଷ୍ମିତ ହେଉଥିଲେ, ସେହୁ ଅଯୋଧ୍ୟା ପୁରରେ ଭରତ ଅନାସକ୍ତ ହୋଇ
 ଚମ୍ପା ଉଦ୍ୟାନରେ ଭ୍ରମର ବାସ କଲ ପରି ବାସ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରେମୀ
 ବଡ଼ ରାମବାନ । ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀବିଳାସ (ଭୋଗ ଓ ଯୌର୍ବର୍ଣ୍ଣ)କୁ ବମନ (ବାନ୍ତି) ପରି ତ୍ୟାଗ କରି
 ଦିଅନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ପୁଣି ଭରତ ତ 'ସ୍ବହଂ' ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରେମପାତ । ଏହି
 ପ୍ରକାର ତ୍ୟାଗ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କିନ୍ତୁ ବିଚିତ୍ର କଥା ନୁହେଁ । ଗୁଡ଼କ ଭୂମି-ଜଳ ପାନ ନ
 କରିବାକୁ ତାହାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଏବଂ ହଂସ ଶୀର-ନୀର ସ୍ବପନ କରିବାରେ ତାହାର ବିଚିତ୍ର ଶକ୍ତି
 ହେତୁ ପ୍ରଶଂସାର ପାତ । ଭରତଙ୍କ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଓ ଶକ୍ତି ଏହି ହୁଇ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ପରି ପ୍ରଶଂସନୀୟ ॥୩୬୫॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଭରତଙ୍କ ଶରୀର ଦିନକୁ ଦିନ ହୁଏଲ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥାଏ । ତେଜ (ମେଦ)
 କମି ଯାଉଥାଏ । ବଳ ଓ ମୁଖଛବି ସେହୁପରି ଥାଏ । ରାମ-ପ୍ରେମର ପଣ ନିତ୍ୟ ନୂତନ
 ଓ ପୁଷ୍ଟ ହେଉଥାଏ । ଧର୍ମ-ବଳ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କରୁଥାଏ । ମନ ବିଷୟ ହେଉ ନ ଥାଏ ॥୫॥

ଜମି ଜଳ ନିବିଡ଼ ସରବ ପ୍ରକାସେ । ବିଲସିତ ବେତସ ବନଜ ବିକାସେ ॥
 ସମ ଦମ ହଜମ ନିୟମ ଉପାସା । ନଖତ ଭରତ ହିୟ ବିମଳ ଅକାସା ॥୨॥
 ଧ୍ରୁବ ବିଶ୍ୱାସ ଅବଧି ରାକା ସୀ । ସ୍ୱାମି ସୁରତି ସୁରଗାଥ ବିକାସୀ ॥
 ରାମ ପ୍ରେମ ବିଧି ଅଚଳ ଅଦୋଷା । ସହିତ ସମାଜ ସୋହ ନିତ ଶ୍ରେଣୀ ॥୩॥
 ଭରତ ରହନି ସମୁଦ୍ଦେଶି କରତୁଷ୍ଟା । ଭଗତି ବିରତି ଗୁନ ବିମଳ ବିଭୁଷ୍ଟା ॥
 ବରନତ ସକଳ ସୁକବି ସବୁରୁଷ୍ଟା । ସେଷ ଗନେସ ଗିର ଗମୁ ନାଶ୍ଟା ॥୪॥
 ନିତ ପୁନତ ପ୍ରଭୁ ପୀଠୁଷ୍ଟ ପ୍ରୀତି ନ ହୁବୟ୍ ସମାତି ।

ମାଗି ମାଗି ଆୟୁସୁ କରତ ରାଜ କାଜ ବହୁ ଭାଞ୍ଜି ॥୨୫॥

ପୁଲକ ଗାତ ହିୟୁ ସିୟ ରଘୁସାର । ଶାନ୍ତ ନାମୁ ଜପ ଲେଚନ ଖରୁ ॥
 ଲଖନ ରାମ ସିୟ କାନନ ବସନ୍ତ । ଭରତ ଭବନ ବସି ତପ ତନୁ କସନ୍ତ ॥୧॥

ଯେହ୍ନେ ଜଳ ଉଷା ହୁଏ ଶରବ ପ୍ରକାଶେ । ବିଲସିତ ବେତ-ବନ ବନଜ ବିକାଶେ ॥
 ଶମ ଦମ ଉପବାସ ନିୟମ ସଂଯମ । ଭରତ ହୁବୟ୍ ଶୁଭ୍ର ନଭେ ତର ସମ ॥୨॥
 ଧ୍ରୁବ ବିଶ୍ୱାସ ଅବଧି ପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀ ସମ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସୁରଣ ସୁରମାର୍ଗ ମନୋରମ ॥
 ରାମ ପ୍ରେମ-ବିଧି ଅଟେ ଅଦୋଷ ଅଚଳ । ସହିତ ସମାଜ ନିତ୍ୟ ଶୋଭେ ସୁବିମଳ ॥୩॥
 ଭରତଙ୍କ ସ୍ଥିତି ଗୁଣ କାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟବହାର । ଭକ୍ତି ବେରାଗ୍ୟ ବିମଳ ବିଭୁତି ଆରୁର ॥
 ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ସଙ୍କୋଚନ୍ତି ସୁକବି ସମସ୍ତ । ବାଣୀ ଶେଷ ଗଣେଶଙ୍କ ଅଗମ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ॥୪॥
 ନିତ୍ୟ ଅସମ୍ଭାଳ ପ୍ରେମ-ପୁର୍ଣ୍ଣ ହୃଦେ ପ୍ରଭୁ ପାତୁକା ପୁଜନ୍ତି ।

ମାଗି ମାଗି ଆଜ୍ଞା ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭାଳନ୍ତି ॥୨୬॥

ପୁଲକ ତନୁ ହୁବୟ୍ ସୀତା ରଘୁସାର । ଜହାରେ ଜପନ୍ତି ନାମ, ବିଲେଚନେ ଖରୁ ॥
 ସୀତା ସଉମିତ୍ରୀ ରାମ ରହନ୍ତି କାନନେ । ଭରତ ତପରେ ତନୁ କଷନ୍ତି ଭବନେ ॥୧॥

ଶରତ ରତୁର ପ୍ରକାଶ ଯୋଗେ ଜଳ ଏହୁପରି ହ୍ରାସ ପାଏ । କିନ୍ତୁ ବେତସ ଶୋଭା ପାଏ
 ଏବଂ କମଳ ବିକଶିତ ହୁଏ । ଶମ, ଦମ, ସଂଯମ, ନିୟମ ଓ ଉପବାସ ଆଦି ଭରତଙ୍କ
 ନିର୍ମଳ ଆକାଶର ନକ୍ଷତ୍ରଗଣ ॥ ୨ ॥ ସେହି ଆକାଶରେ ବିଶ୍ୱାସ ଧ୍ରୁବକାରୀ । ଚନ୍ଦ୍ର-
 ବର୍ଷର ଅବଧି ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଆକାଶ-ଗଙ୍ଗା ସୁରଣ ପ୍ରକାଶିତ । ରାମ
 ପ୍ରେମ ହିଁ ଅଚଳ ଓ ନିଷ୍ଠାଳ ତରୁମା । ସେ ଆପଣାର ସମାଜ (ନକ୍ଷତ୍ରଗଣ) ସହିତ
 ନିତ୍ୟ ସୁବିମଳ ରାବରେ ସୁଶୋଭିତ ॥ ୩ ॥ ଭରତଙ୍କ ବସବାସ, ଆଚରଣ, କାର୍ଯ୍ୟ,
 ଭକ୍ତି, ବେରାଗ୍ୟ, ନିର୍ମଳ ଗୁଣ ଓ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ସମସ୍ତ ସୁକବି ସକ୍ଷତ
 ହୁଅନ୍ତି; ସ୍ୱୟଂ ଶେଷ, ଗଣେଶ ଓ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରଭା ସେ ଗୁଣଗୁଣିର ବର୍ଣ୍ଣନା
 ଅଗମ୍ୟ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ କଥା ବା କ'ଣ କହବା ? ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ସେ ନିତ୍ୟ ପ୍ରତି
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାତୁକା ପୂଜନ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ହୃଦୟରୁ ପ୍ରେମ ଉତ୍କଳ ପଡୁଥାଏ । ପାତୁକା-
 ଠାରୁ ଆଜ୍ଞା ମାଗି ସେ ବହୁତ ପ୍ରକାର ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୨୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—

ଦୋଷ ଦିଅଁ ସମୁଦ୍ଧି କହଇ ସବୁ ଲୋଗୁ । ସବ ଦିଅଁ ଭରତ ସରସନ ଜୋଗୁ ।
 ପୁନି ବ୍ରତ ନେମ ସାଧୁ ସବୁରୁଷ । ଦେଖି ଦସା ମୁନିବଳ ଲଜାସୁ ॥୨॥
 ପରମ ପ୍ରମତ ଭରତ ଆଚରନ୍ତୁ । ମଧୁର ମଞ୍ଜୁ ମୁଦ ମଂଗଳ କରନ୍ତୁ ॥
 ହରନ କଠିନ କଳି କରୁଷ କଲେସୁ । ମହାମୋହ ନିସି ଦଲନ ଦିନେସୁ ॥୩॥
 ପାପ ପୁଞ୍ଜ କୁଞ୍ଜର ମୁଗସକୁ । ସମନ ସକଳ ସଂତାପ ସମାକୁ ॥
 ଜନ ରଞ୍ଜନ ଭଞ୍ଜନ ଭବସରୁ । ରାମ ସନେହ ସୁଧାକର ସାରୁ ॥୪॥

ସିନ୍ଧୁ ରାମ ପ୍ରେମ ପିୟୁଷ ପୁରନ ହୋଇ ଜନମୁନ ଭରତ କୋ ।
 ମୁନି ମନ ଅଗମ ଜମ ନିୟମ ସମ ଦମ ବିଷମ ବ୍ରତ ଆଚରତ କୋ ॥
 ଦୁଃଖ ହାହ ଦାରିଦ ଦଂଭ ଦୁଷନ ସୁଜସ ମିସ ଅପହରତ କୋ ।
 କଲିକାଳ ଭୁଲସୀ ସେ ସଂହୁଁ ହଠି ରାମ ସନମୁଖ କରତ କୋ ॥

ଉଭୟ ଦିଗକୁ ଶୁଦ୍ଧ କହନ୍ତି ସମସ୍ତେ । ଭରତ ପ୍ରଶଂସିକାର ଯୋଗ୍ୟ ସବୁ ମତେ ॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ବ୍ରତ ନିୟମ ସାଧୁ ସଙ୍କୋଚନ୍ତି । ଦଶା ଦେଖି ମୁନିଗୁରେ ଲଜିତ ହୁଅନ୍ତି ॥୧॥
 ପରମ ପବିତ୍ର ଭରତଙ୍କ ଆଚରଣ । ମଧୁର ମଞ୍ଜୁଳ ମୋଦ ମଙ୍ଗଳ କାରଣ ॥
 ହରଣ କଳି କରୁଷ ଭୟଙ୍କର କ୍ଳେଶ । ମହାମୋହ ଅନ୍ଧକାର ଦଳନେ ଦିନେଶ ॥୨॥
 ପାପ-ପୁଞ୍ଜ-କୁଞ୍ଜରୁ ବିଦାଶ୍ଚେ କେଶସ । ସକଳ ଶୋକ-ସନ୍ତାପେ ଯମରାଜ ପଣ ॥
 ଜନ-ରଞ୍ଜନ ଭଞ୍ଜନ ଭବ-ଭୟ-ଭର । ଅଟଳ ଶ୍ରୀରାମ ସ୍ନେହ ସୁଧାକର ସାର ॥୩॥

ସୀତା ରଘୁନନ୍ଦନ-ପ୍ରେମ-ପୀୟୁଷେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭରତ ଜନ୍ମ ନ ହୁଅନ୍ତା ।
 ମୁନି ମନ ଅଗମ୍ୟ ନିୟମ ଶମ ଦମ ବିଷମ ବ୍ରତ କେ ଧରନ୍ତା ।
 ଦମ୍ଭ ଦୁଃଖ ଯେ ଦଶଦୁଃଖ, ସୁଯଶ ଛଳେ କେ ହରନ୍ତା,
 କିଏ ଏ କଳି ବାଳେ ଭୁଲସୀ ଶଠେ ବଳେ ରାମଙ୍କ ସମ୍ମୁଖ କରନ୍ତା ॥

ଶରୀର ପୁଲକିତ, ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୀ ସୀତାରାମ ବିରାଜିତ । ଜିଭ 'ରାମ' ନାମ ଜପ
 କରୁଥାଏ । ନେତ୍ରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ-ଜଳ ପରପୂର୍ଣ୍ଣ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଶ୍ରୀରାମ ଓ ସୀତା ବନରେ
 ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଭରତ ଘରେ ରହୁ ପ୍ରଭା ତପସ୍ୟାଯୋଗେ ଶରୀରକୁ ଦୃଢ଼
 କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଉଭୟଆଡ଼ର ପରିସ୍ଥିତି ବିବର କରି ଲେଖକମାନେ କହନ୍ତି, "ଭରତ
 ସବୁମନ୍ତେ ପ୍ରଶଂସାର ଯୋଗ୍ୟ ।" ତାଙ୍କ ବ୍ରତ ଓ ନିୟମ କଥା ଶୁଣି ସାଧୁସନ୍ଥମାନେ
 ମଧ୍ୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ମୁନିଗୁରୁ ମଧ୍ୟ ଲଜିତ ହୁଅନ୍ତି ॥ ୨ ॥
 ଭରତଙ୍କ ପରମ ପବିତ୍ର ଆଚରଣ ମଧୁର, ସୁନ୍ଦର ଓ ଆନନ୍ଦ-ମଙ୍ଗଳକାରୀ, କଳିପୁର
 କଠିନ ପାପ ଓ କ୍ଳେଶ-ସମୁଦ୍ରର ହରଣକାରୀ । ଏହା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଭୁଲ ମହାମୋହରୁପୀ
 ନିଶାର ବିନାଶକାରୀ ॥ ୩ ॥ ଏହା ପାପରାଶି-ହସ୍ତୀ ବିମନ୍ତେ ସିଂହ । ସମସ୍ତ
 ସନ୍ତାପ-ପୁଞ୍ଜର ନାଶକାରୀ । ଏହା ଭକ୍ତମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦଦାୟକ ଏବଂ ଭବ-ଭର-

ଭରତ ଚରିତ କରି ନେମୁ ଭୁଲିଯା ନେ ସାବର ସୁନହିଁ ।
ସୀତା ରାମ ପତି ପ୍ରେମୁ ଅବସି ହୋଇ ଭବ ରସ ବିରଚି ॥୩୬॥

ମାୟପାର୍ବତୀ, ଏକବିଂଶ ବିଶ୍ରାମ

ଇତି ହିମଦ୍ରାମଚରିତମାନସେ ସକଳକଳିକଳୁଷବିଧୁଂ ସନେ
କ୍ରିଷ୍ଣାୟ ସୋପାନଃ ସମାପ୍ତଃ ।

ଭରତ ଚରିତ ନିୟମ ପାଦରେ ଭୁଲିଯା, ଯେହୁ ଶୁଣିବେ ।
ପ୍ରୀତି ହେବ ସୀତା ରାମଙ୍କ ପଥରେ, ଭରତ ବେରାଗୀ ନହୁଁବେ ॥୩୬॥

ଶ୍ରୀରାମ ଚରଣ-ପାଦେ ପ୍ରବେଶ ରାମ-ରୂପ କରି ଧାନ ।
ବିଷ୍ଣୁବାଦରେ ରାମଚୂଡ଼ କରେ ବଳରାମ ଦାସ ଭାନ ॥
ନ ଜାଣେ ଜପ, ଯୋଗ ଯଜ୍ଞ ତପ ନ ଜାଣେ ପୂଜା ଭଜନ ।
ମୋ ପରି ପାମର ଅଧମ ଭୟର ବନ୍ଧୁ କରି, ରହୁପତି ॥
ପ୍ରାବେଶୁ ହେବୁ ରାମ ବଳଦେହ, ନିବଳର ବଳ, ଅସ ।
କୃପା କରି ଥରେ ବାଟୋଇ ବେଶରେ ଶାନ ହୁବେ କରି ବାସ ॥
ରାମ-ପ୍ରିୟ ଭରତ ସ୍ୱବନ୍ଧୁ ଭରତ ଚରଣ-ନକ୍ଷେ ପ୍ରଣାମ ।
ତବ ପଥ ଅନୁଗାମୀ ହେଉ ତନୁ, ମାଗେ ଦାସ ବନରାମ ॥

ଇତି ଶ୍ରୀରାମଚରିତମାନସେ ସକଳ କଳି-କଳୁଷ-ବିଧୁଂ ସନେ
କ୍ରିଷ୍ଣାୟ ସୋପାନ ସମାପ୍ତ ।

ବିଭିନ୍ନଜାତି ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମ-ପ୍ରେମ-ଚନ୍ଦ୍ରମାର ସାର (ଅନୁତ) ପରି ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ:—
ଶ୍ରୀ ସୀତାରାମ-ପ୍ରେମାମ୍ବୁଜ-ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭରତଙ୍କ ଜନ୍ମ ନ ହୋଇଥିଲେ, ଏପରି କି ପ୍ରତି
ମନର ଅଗମ୍ୟ ଯମ, ନିୟମ, ଶମ, କମ ଆଦି କଠିନ ବ୍ରତ କିଏ ଅଚରଣ କରନ୍ତା ?
ତୃଷ୍ଣା, ଦାଶତ୍ୟ, ସନ୍ତାପ, କନ୍ୟା ଅତି ଦୋଷକୁ ଅପଣା ସୁଯୋଗ ଛଳରେ କିଏ ହରଣ
କରନ୍ତା ? ଏବଂ ଭୁଲିଯା ଦାସ ପରି ଶଠକୁ ନବରବସ୍ତ୍ର କିଏ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସମ୍ମୁଖୀନ
କରନ୍ତା ? ସୋରଠା :—ଭୁଲିଯା ଦାସ ନହୁଛି, “ଯେ କୌଣସି ବଂଶ ଯତି ଭରତଙ୍କ
ଚରିତ ନିୟମ ଓ ଅଦର ସମ୍ବଳରେ ଶୁଣିବେ, ସେ ସୀତାରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ
ପ୍ରେମ ଲଭି ନବିବେ ଏବଂ ହାସ୍ୟାତ୍ମକ ବିଷୟ-ରସ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ବେରାଗୀ ଜାନ
ହେବ ।”

କଳିଯୁଗର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାପବିଧିରୁ ଶ୍ରୀରାମଚରିତମାନସେ
କ୍ରିଷ୍ଣାୟ ସୋପାନ (ଅଯୋଧ୍ୟାକାଣ୍ଡ) ସମାପ୍ତ ।

ଓ

ଶ୍ରୀ ରାଗଶାମ୍ବୁ ନମଃ
ଶ୍ରୀ ନାନନ୍ଦବିଷ୍ଣୁ ବିଜୟତେ
ଗୋସ୍ୱାମୀ ଭୁଜସୀଦାସକୃତ

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ

ଭୂତୀୟ ସୋପାନ

ଅରଣ୍ୟ କାଣ୍ଡ

ମୂଳଂ ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱବିବେକଜଳଧେଃ ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁମାନନ୍ଦଦଂ
ବେଶ୍ୱରୀମୂଳଭସ୍ମରଂ ହ୍ୟବନଧ୍ୟାନାପହଂ ତାପହମ୍ ।
ମୋହାନ୍ତୋଧରପୁରପାଟନବିଧୌ ସ୍ୱଃସଭବଂ ଶଙ୍କରଂ
ବନ୍ଦେ ବ୍ରହ୍ମକୁଳଂ କଳଙ୍କଶମନଂ ଶ୍ରୀରାମଭୂପପ୍ରିୟମ୍ ॥୧॥
ସାନ୍ନ୍ୟାସନ-ପୟୋବସିତଭବତୁଂ ପୀତାମ୍ବରଂ ସୁଂଦରଂ
ପାଶୋ ବାଶଶରୀରଂ କଟିଲସତୁଂ ଶୀରଶ୍ଚରଂ ବରମ୍ ।
ରାଜବାସୁତଲୋଚନଂ ଧୃତଜଟାନୁଟେନ ସଂଶୋଭିତଂ ।
ସୀତାଲକ୍ଷ୍ମଣହସ୍ତରଂ ପଥୁଗତଂ ରାମାଭରଣମ୍ ଭଜେ ॥୨॥

ଧର୍ମ-ତରୁ ମୂଳ, ବିବେକ-ସମୁଦ୍ର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଦ ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ ଯେଷନ ।
ବେଶ୍ୱରୀମୂଳର ବିକାଶେ ଭସ୍ମର ଘୋର ପାପ-ତାପ-ତମସ୍ ।

ମରୁତ, ନାଶେ ମୋହ-ମେଘନିବରେ,
ବନ୍ଦେ ବ୍ରହ୍ମକୁଳ କଳଙ୍କ-ଶମନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଶଙ୍କରେ ॥୧॥
ସାନ୍ନ୍ୟାସନ ଘନ ଶରୀର 'ଶୋଭନ' ପୀତାମ୍ବର-ଧର ସୁନ୍ଦର ॥
କରେ ଲୁପଶର କଟିରେ ଭୂଷାର ଆୟତ ନେତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମୀବର ॥

ମସ୍ତକେ, ଜଟାନୁଟ-ସ୍ଥର ଶୋଭିତ ।
ଭଜେ ପଥୁଗତ ରାମାଭରଣକୁ ସୀତା ସହମିତ, ସହୃଦ ॥୨॥

ଧର୍ମ-ବ୍ରହ୍ମର ମୂଳ, ବିବେକ-ସମୁଦ୍ରର ଅନନ୍ତଦାୟକ ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ, ବେଶ୍ୱରୀ-
କମଳର ବିକାଶକାରୀ ସର୍ପୀ, ପାପ-ଘୋରତମର ଅବଶ୍ୟ ନାଶକାରୀ, ତାପହୟ-

ଭ୍ରମା ରାମ ଗୁନ ଗୁଡ଼ି ପଣ୍ଡିତ ମୁନି ପାଠ୍ୟୁଣ୍ଡି ବିରଚି ।

ପାଠ୍ୟୁଣ୍ଡି ମୋହ ବିମୁକ୍ତ ଜେ ହରି ବିମୁଖ ନ ଧର୍ମ ରଚି ॥

ସୁର ନର ଭରତ ପ୍ରୀତି ମେଁ ଗାଈ । ମତି ଅନୁରୂପ ଅନୁପ ସୁହାଈ ॥

ଅବ ପ୍ରଭୁ ଚରିତ ସୁନହୁ ଅତି ପାବନ । କରତ ଜେ ବନ ସୁରନର ମୁନିଶ୍ରବନା ॥

ଏକ ବାର ରୁନି କୁସୁମ ସୁହାଏ । ନିଜ କର ଭୁଷନ ରାମ ବନାଏ ॥

ସୀତହି ପହିରାଏ ପ୍ରଭୁ ସାଦର । ବୈଷ୍ଣବ ପଟିକ ସିଲ ପର ସୁନ୍ଦର ॥୨॥

ସୁରପତି ସୁତ ଧରି ବାୟୁସ ବେଷା । ସଠ ଗୁଡ଼ତ ରଘୁପତି ବଲ ଦେଖା ॥

ଜମି ପିପୀଲିକା ସାଗର ଆହା । ମହା ମନ୍ଦମତି ପାଠ୍ୟୁନ ଗୁହା ॥୩॥

ଭ୍ରମା, ଗୁଡ଼ ରାମ-ଗୁଣ ଶୁଣି ରୂଧ, ମୁନି ବୈରାଗ୍ୟ ଲଭନ୍ତି ।

ଯେ ହରି-ବିମୁଖ ଅଧର୍ମୀ, ଅରୂଧ, ସେ ମୋହ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ॥

ସୁରଜନ ଭରତଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଅନୁପମ । ମତି ଅନୁରୂପ ଗାନ କଲି ମୁଁ ଭ୍ରମ ॥

ପବନ ଚରିତ ଏବେ ଶୁଣ ପ୍ରଭୁଙ୍କର । ବନେ ଯେ କରନ୍ତି ସୁର ମୁନି ହଜକର ॥୧॥

ଏକଦା କୁସୁମ ରମ୍ୟ ବନ୍ଦୁ ତୋଳି ଆଣି । ନିଜ କରେ ରଘୁବର ଭୁଷଣ ଜମିଣି ॥

ଜନକ ପ୍ରତାପ୍ତ ପ୍ରଭୁ ପିତାଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ । ବସିଥିଲେ ରମଣୀୟ ସ୍ତୁତିକ ଶିଳାରେ ॥୨॥

ସୁରପତି ସୁତ କାକ ଶରୀର ଧରିଲେ । ରଘୁପତି ବଲ ଶଠ ଦେଖିବା ଗୁଣିଲେ ॥

ମହା ମନ୍ଦବୃକ୍ତି ଛୁଦ୍ଦ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଯେମନ୍ତେ । ଗୁହେଁସିଲୁ ମାପି ସୁଲ ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ॥୩॥

ହରିଷକାଶ୍ଵ, ମୋହ-ମେଘ-ସମୁଦ୍ରକୁ ଶଶ୍ଵ-ବିଶଣ୍ଡିତ କରିବାରେ ଆକାଶ-ସମୁତ ପବନ-ସରୂପ, ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ବଶଜ (ଆସ୍ତକ) ଏବଂ କଳଙ୍କ-ନାଶକାଶ୍ଵ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀରାମ-ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ମୁଁ ବନ୍ଦନା କରୁଛି ॥ ୧ ॥ ଯାହାଙ୍କର ଶରୀର ସଜଳ ମେଘ ସଦୃଶ ସୁନ୍ଦର (ଶ୍ୟାମଳ ବର୍ଣ୍ଣ), ଯେ ଘନ ଆନନ୍ଦପୁତ୍ର, ଯେ ସୁନ୍ଦର ବଲ୍‌କଳ-ପାତକସ୍ତ ପରିଧାନ କରିଅଛନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କର ହସ୍ତ ଧନୁଶର-ଶୋଭିତ ଏବଂ କଟିଦେଶ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭୂର୍ଣ୍ଣାର (ଶରମୁଖା) ଭରରେ ଶୋଭମାନ, ଯାହାଙ୍କର କମଳ-ନେତ୍ର ବିସ୍ମୃତ ଏବଂ ଯେ ଜଟାଜୁଟ-ସୁଶୋଭିତ, ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମେତ ପଥରୁଣ୍ଡ ସେହି ଆନନ୍ଦଦାୟକ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ମୁଁ ଭଜନ କରୁଛି ॥ ୨ ॥ ସୋରଠା :—ହେ ପାବନ ! ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଗୁଣ ଅତି ଗୁଡ଼ । ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ମୁନିମାନେ ତାହା ସବୁ ଶୁଣି ବୈରାଗ୍ୟ ଲଭି କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେ ବିମୁଖ ଏବଂ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ନାହିଁ, ସେହି ମହାମୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ତାହା ସବୁ ଶୁଣି ମୋହପ୍ରସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସୁର-ବାସୀମାନଙ୍କର ଓ ଭରତଙ୍କର ଅନୁପମ ପ୍ରେମ ମୁଁ ମୋ ନିଜର ରୁକ୍ତି ଅନୁସାରେ ଗାନ କଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନରେ ଯେ ସମସ୍ତ ଲୀଳା କରୁଅଛନ୍ତି, ସେ ସବୁ ଲୀଳାର ଅତି ପବନ ଚରିତ ଶୁଣ । ଉକ୍ତ ଚରଣ ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ମୁନିଗଣଙ୍କ ମନକୁ ବିଶେଷ ରୁଚିକର ॥ ୧ ॥ ଏକଦା ଶ୍ରୀରାମ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଫୁଲ ତୋଳି ଆପଣା ହାତରେ

ସୀତା ଚରନ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହୃଦୟ ଶ୍ରୀ । ମୁକ୍ତ ମନ୍ଦମତି କାରନ କାଗା ॥
ତଲ ଛୁଧର ରଘୁନାୟକ ଜାନା । ସୀକ ଧନ୍ବଶ ସାୟକ ସଂଧାନା ॥୩॥
ଅତି କୃପାଳ ରଘୁନାୟକ ସଦା ଶନ ପର ନେହ ।

ତା ସନ ଆଇ ଶାନ୍ତି ଛାଡ଼ି ମୁରୁଖ ଅବଗୁନ ଗେହ ॥୧॥

ପ୍ରେରତ ମନ୍ଦ ବ୍ରହ୍ମସର ଧାତୁ । ତଲ ଶ୍ରୀ ବାୟସ ଭୟ ପାତ୍ରା ॥
ଧରି ନିଜ ରୂପ ଗଢ଼ି ପିତୁ ପାତ୍ରା । ରାମ ବିମୁଖ ରାଗା ତେହ ନାୟା ॥୨॥
ଶ୍ରୀ ନିରାସ ଭପଣା ମନ ହାସା । ଜଥା ତହ ଭୟ ରାଗି ଦୁର୍ବାସା ॥
ବ୍ରହ୍ମଧାମ ସିବପୁର ସବ ଲୋକା । ଫିର ଶ୍ରମିତ ବ୍ୟାକୁଳ ଭୟ ସୋକା ॥୩॥
କାହ୍ନୁ ବୈଠନ କହା ନ ଓହ୍ଲା । ରାଗି କୋ ସକଲ ରାମ କର ଦ୍ରୋହା ॥
ମାକୁ ମୁଖୁ ପିତୁ ସମନ ସମାନା । ସୁଧା ହୋଇ ବିଷ ସୁନୁ ହରିଜାନା ॥୪॥

ସୀତା ଚରଣେ ସେ ତହୁ ପଳାଇଲ ମାରି । କାରଣ କାକ ଅଧମ ଶୁଦ୍ରକୁଳି ଶ୍ରୀ ॥
ବହନ୍ତେ ରୁଧିର ରଘୁନାୟକ ଜାଣିଲେ । ଧନୁରେ କାଶ ଶାୟକ ହରାନ କଲିଲେ ॥୫॥

ପରମ କୃପାଳ ରଘୁକୁଳମଣି ଘନ-ଦେହ ନରନ୍ତର ।

ତାଙ୍କ ନିକଟରେ କଲ ଆସି କରେ ମୁଖ ଅବଗୁଣାକର ॥୬॥

ମନ୍ଦରେ ପ୍ରେରତ ଯେବେ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ଧାରିଲ । ଦେଖି ଭୟଶ୍ରୀତ ହୋଇ କାକ ପଳାଇଲ ॥
ଧରି ନିଜ ରୂପ ଗଲ ପିତା ଘନିଧାନ । ରାମ ପରାତ୍ମ-ପ୍ରଣ ଜାଣି କହେଲେ ସେହାନ ॥୧॥
ହୃଦେ ଭୟ ଉତ୍ପଳିଲ ହୃଦନ୍ତେ ନିରାଶ । ଯଥା ବିଷ୍ଣୁ ଚକ ହାସେ ହସିତ ହୃଦାସା ॥
ବ୍ରହ୍ମଧାମ, ଶିବପୁର ଅନ୍ୟ ସବ ଲୋକେ । ଭ୍ରମିତ ଅତି ବ୍ୟାକୁଳ ଶ୍ରୀକୁ ଭୟ ଶୋକେ ॥୨॥
କେହ ମଧ୍ୟ ନ କହେଲେ ବସିବାକୁ ଯଶେ । କେ ରାଗି ପାରିବ ରାମଦ୍ରୋହକୁ ଶରଣେ ॥
ମାତା ମୁଖୁ ରୁଲ, ପିତା ଶମନ ସମାନ । ସୁଧା ହୃଦ ବିଷ ସମ, ଶ୍ରୀ ହରିହାନ ॥୩॥

ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଭୂଷଣ ଉପାଦାନ କଲେ ଏବଂ ସ୍ତବର ସ୍ତବିକ ଶିଳା ଉପରେ ବସି ପ୍ରଭୁ
ଆଦର ସହୃଦ ସେହୁ ଅଳଙ୍କାର ସବୁ ସୀତାଙ୍କୁ ପିନ୍ଧାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ଦେବରାଜ
ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜ୍ୟ ଜୟନ୍ତ କୃତାରୂପ ଧରି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ ବଳ ଦେଖିବାକୁ ରତ୍ନା କଲ ।
ମହାମନ୍ଦମତି ପିତୃଶ୍ରୀ ଅଜଳ ସପ୍ତପୁର ପଶ୍ଚାତ୍ତା ମାପିବାକୁ ଯାଉଛୁ ॥ ୨ ॥ ସେହୁ ମୁକ୍ତ
ମନ୍ଦମତି, ଛତୁବେଣୀ କୃତା ସୀତାଙ୍କ ପାଦରେ ଅଶ୍ରୁଦ୍ୱାରା ଆପାତ କରି ପଳାଇଗଲ ।
ରକ୍ତ ବହୁ ଚାଲିଲ । ଏହା ଦେଖି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ ଧନୁରେ କାଶ ଜାଗାୟ କୃଷ୍ଣର ଶର
ଯୋଡ଼ିଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ ଅତିଶୟ କୃପାଳ ଏବଂ ଘନଗଣଙ୍କ ପ୍ରତି
ତାଙ୍କର ସଦାସଦା ପ୍ରେମ । ସମସ୍ତ ଅବିଶ୍ୱାସର ସତ୍ୟ ମୁଖି ଜୟନ୍ତ ଆସି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ
ଛନ୍ଦିବପତି କଲ ॥ ୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ମନ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରତ ହୋଇ ଉକ୍ତ ବ୍ରହ୍ମବାଣ
ବୌଦ୍ଧିଲ । କୃତା ଭୟଶ୍ରୀତ ହୋଇ ବୌଦ୍ଧି ପଳାଇଲ । ନିଜର ପ୍ରକୃତ ରୂପ ଧରି ସେ
ପିତା ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲ । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିରୋଧୀ ବୋଲି ଜାଣି ଇନ୍ଦ୍ର ତାହାକୁ

ମିତ୍ର କରେ ସତ ରସୁ ବେ କରଣ । ତା କହଁ ବିରୁଧନୀ ଚୈତରଣ ॥
 ସବ ଜଗୁ ତାହି ଅନଳତୁ ଚୈତାତା । ନୋ ରଘୁବୀର ବିମୁଖ ସୁଦୁ ଭ୍ରାତା ॥୩॥
 ନାରଦ ଦେଖା ବିକଳ ଜୟଂତା । ଲୁଗି ତୟା କୋମଳ ଚିତ ସଂତା ॥
 ପଠନ୍ତୁ ତୁରତ ରାମ ଚଣ୍ଡି ତାହା । ନଦେସି ପୁନାରି ପ୍ରନତ ହିତ ପାହା ॥୪॥
 ଆତୁର ସଭୟ ଦେହସି ପତ ନାହି । ଯାହି ଯାହି ତୟାଲ ରଘୁରାହି ॥
 ପତୁଳିତ ବନ ପତୁଳିତ ପ୍ରଭୁତାହି । ମେଁ ମତମଂତ ତାନ୍ତି ନହିଁ ପାହି ॥୫॥
 ନିଜ କୃତ କର୍ମ ଜନିତ ଫଳ ପାୟୁଛି । ଅବ ପ୍ରଭୁ ପାଣି ସରନ ଚକ ଆୟୁଛି ॥
 ସୁନି କୃପାଳ ଅତି ଆରତ ବାମ । ଏକନୟନ କରି ତଜା ଭବାମ ॥୬॥

ମିତ୍ର ଶହ, ଶହ ଶହେ କରମ କରଇ । ଗଞ୍ଜା ବୈତରଣୀ ପରି ତା ପାଇଁ ଅଟଇ ॥
 ଅଗ୍ନିଠାରୁ ତପ୍ତ ତାକୁ ସନନ ଜଗତ । ଯେ ରଘୁବୀର ବିପକ୍ଷ ଶୁଣ ଭାତ ! ସତ ॥୩॥
 ନାରଦ ଅବଦେଶରେ ଜୟନ୍ତୁ ବିକଳ । ଉପୁଜିବ ତୟା ସହ ସୁବେବେ କୋମଳ ॥
 ପଠାଇଲେ ତାକୁ ଶ୍ରୀରାମ ସମ୍ପେ ରାମଙ୍କ । କହୁଲୁ ଚିତ୍ରାଣି, 'ଯାହୁ ପ୍ରତିପାଳନ' ॥୪॥
 ଭୟାବୁରେ ତହୁଁ ଯାଇ ଧରିବ ପୟର । ଯାହୁ ଯାହୁ ଦୟାମୟ, ପ୍ରଭୁ ରଘୁବର ॥
 ଅଭିଳାଷ ପ୍ରଭୁକୁ ବଳ ଅନୁପମ । ଜାଣି ନ ପାରିଲୁ, ମତି ମତ ପୁଁ ଅଧମ ॥୫॥
 ହୃଦୟ କର୍ମ-ଜନିତ ଫଳ ପୁଁ ପାଇଲୁ । ଏବେ ପ୍ରଭୁଁ ଯାହୁ ବୁଝି ଶରଣେ ଅସିଲୁ ॥
 ଶୁଣି କୃପାପତି ଅତି ଅରତ ବଚନ । ଚେକିଲେ ଭବାନି ! ଏକନୟନ ଲୋଚନ ॥୬॥

ରଝିଲେ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ତେଣୁ ସେ ନିରାଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ତୁଟାସା ରଝିଲେ ମନରେ
 ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତି ରସୁ କାତ ହେବ ପଣି ତାହାର ମନରେ ରସୁ କହିବ । ସେ କ୍ଳାନ୍ତ ଓ ଭୟ-
 ଶୋକରେ ତାକୁ ନ ହୋଇ ଲୁହଲେନ, ଶିବଦେବ ଅତି ସମସ୍ତ ନେକରେ ଭ୍ରମି
 ଭୁଲିଲ ॥ ୨ ॥ ମାତ୍ର ରଝିତା ତ ଦୂରର ନଥା, କେହି ଏପରି କି ତାକୁ ବଞ୍ଚିବା ନିମନ୍ତେ
 ହୁଅ କହିଲେ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶିରୋହସ୍ତ ଲବ ରକ୍ଷା କରିପାରିବ ? କାନ ଭୁଞ୍ଜି
 କହନ୍ତି, "ହେ ଚରୁତ ! ଶୁଣନ୍ତୁ; ରାମଦୋହ ପ୍ରତି ତ ତାହାର ମାତା ମୃତ୍ୟୁ, ପିତା
 ଯମରାଜ ଓ ଅମୃତ ବିଷ ସମାନ ହୋଇଯାନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ମିତ୍ର ଶହ ଶହ ଶହେ ଭୁଲି ଦାଣି
 କରିବାକୁ ବସେ । ଦେବନାଶ ଗଞ୍ଜା ତାହା ନିମନ୍ତେ ବୈତରଣୀ (ଯମପୁରର ନଦ)
 ଲୋଭିଯାଏ । ହେ ଭଲ ! ଶୁଣନ୍ତୁ; ଯେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପ୍ରତି ବିପ୍ରତ୍ୟ ହୃଦ, ତାହା
 ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତ କରତ ଅଗ୍ନିଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ସନ୍ତାପଦାୟକ ହୁଏ ।" ॥ ୪ ॥ ନାରଦ
 ଜୟନ୍ତୁର ଏପରି ବ୍ୟାକୁଳ ଅବସ୍ଥା ଦେଖିଲେ । ତାଙ୍କ ମନରେ ତୟା ଆସିଗଲା । କାରଣ
 ଯାହୁପକ୍ଷେ ତୁଳସୀ ବଡ଼ କୋମଳ । ସେ ତାହାକୁ ବୁଝାଇ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଉପକ୍ରମ
 ପଠାଇଦେଲେ । ସେ ଚିନ୍ତାର ବନ୍ଧ କହିଲା, "ହେ ଶରଣାଗତ-ହୃଦୟାଳିନ ! ମୋତେ
 ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ।" ॥ ୫ ॥ ଅଗୁର ଓ ଭୟାବୁତ ଜୟନ୍ତୁ ଯାଇ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ ଧରି ପକାଇଲା
 ଏବଂ କହିଲା, "ହେ ଦୟାଳୁ ରଘୁନାଥ ! ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ, ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ଅପେକ୍ଷା କର

ଶାନ୍ତ ମୋହ ବସନ୍ତୋତ୍ତ ଜନ୍ମାପି ତେଜି କର ବଧ ଉଚିତ ।

ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତେଜ କରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୋ କୃପାଳ ରଘୁବୀର ସମ ॥୨॥
ରଘୁପତି ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ବସି ନାନା । ଚରିତ କିଏ ଶୁଣି ସୁଧା ସମାନା ॥
ବହୁରି ରାମ ଅସ ମନ ଅନୁମାନା । ହୋଇଛୁ ଶ୍ରୀର ସବୁଁ ମୋହି ଜାନା ॥୧॥
ସକଳ ମୁନିହୁ ସନ ବିଦା କରାଇ । ସୀତା ସହିତ ଚଲେ ଦ୍ରୌ ଶୁଭ ॥
ଅର୍ଥ କେ ଆଶ୍ରମ ଜବ ପ୍ରଭୁ ରଘୁଜି । ସୁନତ ମହାମୁନି ହରଷିତ ଉପୁଜି ॥୨॥
ପୁଲକିତ ଗାତ ଅର୍ଥ ଉଠି ଧାଏ । ଦେଖି ରାମୁ ଆତୁର ଚଳି ଆଏ ॥
କରଇ ଦଣ୍ଡବତ ମୁନି ଉର ଲାଏ । ପ୍ରେମ ବାରି ଦ୍ରୌ ଜନ ଅଭୁଞ୍ଜିଏ ॥୩॥

ମୋହେ ବଶୀଭୂତ କଲ ଦ୍ରୋହ କର୍ମ ଯଦ୍ୟପି ସେ ବଧପୁତ୍ର ।

କେ ଅଛୁ କୃପାଳୁ ପ୍ରଭୁ ରାମ ସମ, ସ୍ବେହେ କରିଦେଲେ ମୁକ୍ତ ॥୨॥

ରଘୁପତି ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ବନେ ବାସ କରି । ବିବଧ ଚରିତ କଲେ ଶୁଣି ସୁଧା ପରି ॥
ପୁଣି ପ୍ରଭୁ ମନେ ଏହା ଅନୁମାନ କଲେ । ଉଚିତ ଧର୍ମେ ହେବ ମୋତେ ସର୍ବେ ଜାଣିଗଲେ ॥୧॥
ସମସ୍ତ ମୁନିଙ୍କଠାରୁ ମାଗିଣ ବିଦାୟ । ରମିଲେ ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହ ରଘୁରାୟ ॥
ଅନ୍ତିକ ଆଶ୍ରମେ ପ୍ରଭୁ କରଲେ ଚମନ । ଶୁଣି ମହାମୁନି ଅତି ହୋଇଲେ ପ୍ରସନ୍ନ ॥୨॥
ପୁଲକ ଶରୀରେ ଅର୍ଥ ଉଠିଣ ଧାଇଁଲେ । ବିଲେକ ଶ୍ରୀରାମ ଏଣେ ଆତୁରେ ଚାଲିଲେ ॥
କରନ୍ତେ ପ୍ରଣାମ ମୁନି ଲଗାଇ ହୃଦୟେ । ସ୍ବାନ କରାଇଲେ ପ୍ରେମ-ସ୍ବଲ୍ଲିଳେ ଉଭୟେ ॥୩॥

ଅତୁଳିତ ଏବଂ ପ୍ରଭୁକୁ ମଧ୍ୟ ଅନୁସମ; ମୁଁ ମନ୍ଦବୃଦ୍ଧି ତାହା ଜାଣି ପାରି ନ ଥିଲି ॥ ୨ ॥
ଆପଣା କର୍ମରୁ ଜାତ ଫଳ ମୁଁ ପାଇସାନ୍ତି । ହେ ପ୍ରଭୁ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋତେ ରକ୍ଷା
କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଶରଣ ଆଶ୍ରା କରି ଆସିଅଛି ।” ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ପାବତି ।
କୃପାଳୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ତାହାର ଅତିଶୟ ବିକଳ ବାଣୀ ଶୁଣି ତାହାକୁ କଣା କରି
ଛାଡ଼ିଦେଲେ ॥ ୨ ॥ ସୋରଠା :—ସେ ମୋହବଶତଃ ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କରିଥିଲ ।
ସ୍ବଚରା ବଧର ଯୋଗ୍ୟ । ତଥାପି ପ୍ରଭୁ ଦୟାପରବଶ ହୋଇ ତାହାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ।
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପରି ଦୟାଳୁ ଆଉ କିଏ ହେବ ?” ॥ ୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟରେ ବାସ
କରୁଥିବା ସମୟରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ନାନାବିଧ ଲୀଳା କଲେ । ସେ ସବୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ କାନକ
ଅମୃତଭୁକ୍ତ ମଧୁର । ପୁଣି କିଛି ଦିନ ପରେ ଶ୍ରୀରାମ ମନେ ମନେ ଅନୁମାନ କଲେ,
‘ମୋତେ ସମସ୍ତେ ଏଠି ଜାଣିଗଲେଣି । ଏଣୁ ଏଠାରେ ଏଣିକି ବଡ଼ ଜନଗହଳ
ହେବ ।’ ॥ ୧ ॥ ତେଣୁ ସମସ୍ତ ମୁନିଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ସୀତାଙ୍କ ସହ ହରି ଶୁଭ
ଚଲିଲେ । ତତ୍ପରେ ସେ ଅନ୍ତିମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଗମନ-ବାଣୀ
ଶୁଣି ମହାମୁନିଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ତାଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ
ହୋଇଗଲା । ଅର୍ଥ ଉଠି ଧାଇଁଲେ । ତାଙ୍କୁ ବୌଦ୍ଧ ଅପ୍ରସ୍ତବାର ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ ଆହୁରି
ଶୀଘ୍ର ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଚାଲି ଆସିଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ଦଣ୍ଡବତ କରିବା ମାତ୍ରେ ମୁନି ତାଙ୍କୁ

ଦେଖି ରାମ ଛବି ନୟନ ଜୁଡ଼ାନେ । ସାବର ନିଜ ଆଶ୍ରମ ତବ ଆନେ ॥
କରି ପୂଜା କହି ବଚନ ସୁଦ୍ରାଏ । ଦିଏ ମୂଲ ପଲ ପ୍ରଭୁ ମନ ଭାଏ ॥୪॥
ପ୍ରଭୁ ଆସନ ଆସୀନ ଭରି ଲୋଚନ ସୋଭା ନିରଖି ।

ମୁନିବର ପରମ ପ୍ରସାଦ ଜୋରି ପାନି ଅସୁତ କରଇ ॥୫॥

ନମାମି ଭକ୍ତବତ୍ସଳ । କୃପାକୃଷ୍ଣୀଳ କୋମଳ ॥

ଭଜାମି ତେ ପଦାଂକୁଳ । ଅକାମିନୀ ସୁଧାମଦ ॥୬॥

ନିକାମ ଶ୍ୟାମୁଂଦର । ଭବାଂକୁନାଥ ମଂଦର ॥

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କଂଜ ଲୋଚନ । ମଦାଦି ଦୋଷ ମୋଚନ ॥୭॥

ପ୍ରଳଂବ ବାହୁ ବିଦମ । ପ୍ରଭୋଃପ୍ରମେୟ ବୈଭବ ॥

ନିଷଂଗ ରୂପ ସାୟୁକ । ଧରଂ ହି ଲୋକ ନାୟୁକ ॥୮॥

ଦେଖି ରାମ ଛବି ନେତ୍ର ଶୀତଳ କରିଲେ । ସାବରେ ତହୁଁ ଆପଣା ଆଶ୍ରମେ ଆଣିଲେ ॥
ପୂଜା କରି ଭାଷି ମୃଦୁ ମଧୁର ବଚନ । ଦେଲେ ଫଳମୂଳ, ପ୍ରଭୁ ଲଭିଲେ ପ୍ରସନ୍ନ ॥୯॥
ଆସନେ ଆସୀନ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ମୁଣି ନେତ୍ର ପୁରାଇ ରୁଣିଷ ।

ସାବରେ କରନ୍ତି କର ଯୋଡ଼ି ସୁତି ପୂଜି ପରମ ପ୍ରସାଦ ॥୧୦॥

ନମଇ ଭକତ-ବତ୍ସଳ । କୃପାକୃ ପୁଣ୍ୟାଳ କୋମଳ ॥

ଭଜଇ ତବ କଣ୍ଠ-ପଦ । ଅକାମୀ ଜନେ ସୁଧାମଦ ॥୧୧॥

ନିଷାମ ଶ୍ୟାମଳ ସୁନ୍ଦର । ସସାର-ସସୋଧୁ - ମନ୍ଦର ॥

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ପଙ୍କଜ ଲୋଚନ । ମଦାଦି ଦୋଷ ବିମୋଚନ ॥୧୨॥

ବିଦମ ବାହୁ ସୁପ୍ରଭାମୁ । ପ୍ରଭୋ, ଅପ୍ରମେୟ ବୈଭବ ॥

କୋଦଣ୍ଡ ଜୁଣୀର ଶାୟୁକ । ଧର ହି ଭୁବନ ନାୟୁକ ॥୧୩॥

ଉଠାଇ ଆନିଜନ କଲେ ଏବଂ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁଜଳରେ ହୃଦ ଭରିକ୍ତ ଗାଧୋଇ
ପକାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଛବି ଦେଖି ପୁନଃ ନେତ୍ର ଶୀତଳ ହୋଇଗଲା । ତଦନନ୍ତର
ସେ ତାଙ୍କୁ ଆପଣାର ଆଶ୍ରମକୁ ଆଦର ସହକାରେ ନେଇଗଲେ । ତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା
ପରେ ସୁନ୍ଦର ବଚନ କହି ପୂଜି ଫଳମୂଳ ଦେଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମନକୁ ତାହା ସବୁ ଅତି
ରୁଚିକର ହେଲା ॥ ୪ ॥ ସୋରଠା :—ପ୍ରଭୁ ଆସନରେ ବିରାଜମାନ । ନେତ୍ର ପୁରାଇ
ତାଙ୍କ ଶୋଭାଦର୍ଶନ-ମୁଖକ ପରମ ପ୍ରସାଦ ପ୍ରଦବର ହାତ ଯୋଡ଼ି ସୁତି କରିବାକୁ
ଲାଗିଲେ ॥ ୫ ॥ ଜନ :—ହେ ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ! ହେ କୃପାକୃ ! ହେ କୋମଳସ୍ପର୍ଶ !
ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି । ଆପଣଙ୍କର ଯେଉଁ ଚରଣକମଳ-ଦ୍ରବ୍ୟ ନିଷାମ
ପ୍ରଭୁରମାନଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ବପରମଧ୍ୟମ ପ୍ରଦାନ କଲେ, ସେହି ଚରଣ-କମଳ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ମୁଁ
ଭଜନ କରୁଅଛି ॥ ୬ ॥ ଆପଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ଓ ଶ୍ୟାମଳ ଏବଂ ସସାର-ସସୌଦ୍ର

ଦିନେଶ ବଶ ମଣ୍ଡନ । ମହେଶ ଗୁପ୍ତ ଶଣ୍ଡନ ॥
 ମୁମାଂସୁ ସତ ରଂଜନ । ସୁଗରି ଦୁଃଖ ଭଂଜନ ॥୪॥
 ମନୋଜ ବୈଶ ବଂଶିନ । ଅଜାତ ବେଦ ସେବିନ ॥
 ବିଶ୍ୱକ ବୋଧ ବିଗ୍ରହ । ସମସ୍ତ ଦୁଷ୍ଟଶାସନ ॥୫॥
 ନମାମି ଇଂଦ୍ର ପତି । ସୁଖାକର ସତାଂ ଗତି ॥
 ଭଜେ ସଶକ୍ତି ସାମୁଜ । ଶରୀ ପତି ପ୍ରିୟାମୁଜ ॥୬॥
 ଭଦ୍ରଂ ମୁନ ଯେ ନରଃ । ଭଜଂତି ସ୍ତ୍ରୀମ ମଣ୍ଡରଃ ॥
 ପତଂତି ନୋ ଭବାନ୍ତିବେ । ଚିତ୍ତକ ସାତ ସଂକୁଳେ ॥୭॥
 ବିବିକ୍ତ ବାସିନ ସଦା । ଭଜଂତି ମୁକ୍ତସ୍ତେ ମୁଦା ॥
 ନରସ୍ୟ ଇଂଦ୍ରିୟାଦିନ । ପ୍ରସ୍ତୁତ ତେ ଗତିଂ ସୁକଂ ॥୮॥

ଦିନେଶ ବଶ ବିମଣ୍ଡନ । ମହେଶ ଗୁପ୍ତ ଦ୍ୱିଶଣ୍ଡନ ॥
 ମୁମାଂସୁ ସତ୍ତ୍ୱନ ରଞ୍ଜନ । ସୁଗରି - ସମୁଦ୍ଧ ଭଞ୍ଜନ ॥୪॥
 ମନୋଜ ବଲ୍ଲଭ ବଂଶିନ । ଅଜାତ ଅମର ସେବିନ ॥
 ବିଶ୍ୱକ ବିଗ୍ରହ ବିଜ୍ଞାନ । ସମସ୍ତ ସନ୍ତାପ ନାଶନ ॥୫॥
 ନମାମି ପଦ୍ମାଳୟା ପତି । ସୁଖ ଆକର ସତ୍ତ୍ୱ ଗତି ॥
 ଭଜଇ ସଶକ୍ତି ସାମୁଜ । ଶରୀ-ପତିଙ୍କ ପ୍ରିୟାମୁଜ ॥୬॥
 ଭୁମ୍ଭୁ ତରଣ ଯେଉଁ ନର । ଭଜନ୍ତି ତେଜସ ମଣ୍ଡର ॥
 ଭଦ୍ର-ଅର୍ଣ୍ଣବେ ନ ପତିନ୍ତି । ଚର୍ଚ୍ଚ-ତରଙ୍ଗ ମଧ୍ୟେ ଅତି ॥୭॥
 ବିଷମୁ ସଦା ଯେ ବିରାଗୀ । ଭଜନ୍ତି ମୋଦେ ମୁକ୍ତ ଲାଗି ॥
 ନରସ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦିନେତ୍ର । ଭଜନ୍ତି ଭୁମ୍ଭୁ ଗତି ସେତ୍ର ॥୮॥

ମନ୍ଥନ କରିବା ବିଷୟରେ ମନ୍ଥରାଚଳ ସ୍ୱରୂପ । ଆପଣ ବିକଶିତ-କମଳ-ନୟନ ଏବଂ ମହାଦ୍ୱି
 ବୋଷରୁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ମୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣଙ୍କ ବିଲମ୍ବିତ
 ବାହୁଦ୍ୱୟର ପରାକ୍ରମ ଓ ଆପଣଙ୍କ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଅପ୍ରମେୟ । (ବୃଦ୍ଧି ବା ଚର୍ଚ୍ଚର ଭାବରେ
 ଅଧିକା ଅସୀମ) । ଭୂଗୀର ଓ ଧନୁଶର-ଧାରଣକାରୀ ଆପଣ ଶକ୍ତି ଲୋକର ସ୍ୱାମୀ ॥ ୫ ॥
 ଆପଣ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶର ଭୃଷଣ, ଶିବଧନୁ-ବିଭକ୍ତନକାରୀ, ମୁକ୍ତିଦାନ ତଥା ସନ୍ତାନନଙ୍କ
 ଆନନ୍ଦ-ପ୍ରଦାୟକ ଏବଂ ଦେବଶତ୍ରୁ ଅସ୍ତ୍ରରତ୍ନଙ୍କ ବିନାଶକାରୀ ॥ ୬ ॥ କାମଦେବ-ଶତ୍ରୁ
 ମହାଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆପଣ ବନ୍ଧିତ, ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବଗଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେବିତ, ବିଶ୍ୱକ-
 ଜ୍ଞାନମୟ ବିଗ୍ରହ ଏବଂ ସମସ୍ତ ବୋଷର ବିନାଶକାରୀ ॥ ୭ ॥ ହେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି !
 ହେ ହୃଦାକର ଓ ସତ୍ତ୍ୱପୁରୁଷଗଣଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ଗତି ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।

ଭମେକମଭୂତଂ ପ୍ରଭୁଂ । ନିଶ୍ଚୟମୀଶ୍ଵରଂ ବିଭୁଂ ॥
 ଜଗଦ୍‌ସ୍ତୁତ୍ଵଂ ତ ଶାଶ୍ଵତଂ । ଭୂଷୟମେବ କେବଳଂ ॥୧॥
 ଭଜାମି ଭବକଲ୍ପିତଂ । କୁସୋଗିନାଂ ସୁଦୁର୍ଲ୍ଲଭଂ ॥
 ସ୍ଵଭକ୍ତ କଳ୍ପପାଦପଂ । ସମଂ ସୁସେବ୍ୟମନୁବ୍ରଂ ॥୨॥
 ଅନୁପ ରୂପ ଭୂପତିଂ । ନତୋଽହମୁର୍ବିଜାପତିଂ ॥
 ପ୍ରସାଦ ମେ ନମାମି ତେ । ପଦାବ୍ଜ ଭକ୍ତି ଦେହି ମେ ॥୩॥
 ପଠନ୍ତି ଯେ ପ୍ରବଂ ଇଦଂ । ନିଶ୍ଚୟରେଣ ତେ ପଦଂ ॥
 ବ୍ରଜଂ ଚ ନାସ ସଂଶୟଂ । ଭାସ୍ୟ ଭକ୍ତି ସଂଯୁକ୍ତାଃ ॥୪॥

ଭୁମ୍ଭେ ଅଭୂତ ଏକ ପ୍ରଭୁ । ନିଶ୍ଚୟ ପରମେଶ ବିଭୁ ॥
 ଜଗତସ୍ତୁରୁ ନିରନ୍ତର । ଭୂଷୟ ମାତ୍ରକ କେବଳ ॥୧॥
 ଭଜଇ ହେ ଭବ-ବଲ୍ଲଭ । କୁସୋଗୀ ଜନେ ସୁଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ॥
 ସ୍ଵଭକ୍ତ କଲ୍ପତରୁ ଭୁଲ୍ । ସମ ସୁସେବ୍ୟ ଆନୁକୁଲ ॥୨॥
 ଅନୁପ ରୂପ ମହାପତି । ନମଇ ଜନକଜା - ପତି ॥
 ମୋ ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତୁ । ପଦାବ୍ଜ-ଭକ୍ତି ପ୍ରଦାନନ୍ତୁ ॥୩॥
 ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥକ୍ତ ଯେଉଁ ନର । ପଢନ୍ତି ସହୃଦ ଆଦର ॥
 ସେ ନିଃସଂଶୟ ଭୁବ୍ଧଗତି । ଲଭନ୍ତି ସଂପୃକ୍ତ ଭକତି ॥୪॥

ହେ ଶରୀପତି (ଇନ୍ଦ୍ର)ଙ୍କୁ ପ୍ରୀୟ ଅନୁଜ ! (ହେ ବାମନ !) ସ୍ଵରୂପାଶ୍ରୟ ଶ୍ରୀ ସୀତା ଓ
 ଅନୁଜ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଭଜନ କରୁଅଛି ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ
 ମାଣ୍ଡର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ହୋଇ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ସେବା କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଭର୍ତ୍ତ-ବିଭର୍ତ୍ତ
 (ଅନେକ ସଂଶୟ) ରୂପକ ଚରଣରେ ପଶିପୁଣ୍ୟ ସଂସାର-ସମୁଦ୍ର ଆବର୍ତ୍ତନରେ ପଡନ୍ତି
 ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ବାରମ୍ବାର ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁର ଭର୍ତ୍ତସାରେ ପଡନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଏକାନ୍ତବାସୀ
 ଯେଉଁ ପୁରୁଷମାନେ ମୁକ୍ତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଲାଭିତ୍ଵ ପ୍ରଭୃତିର ନିଶ୍ଚୟ କରି ପ୍ରସନ୍ନତାମୁଖକ
 ଆପଣଙ୍କୁ ଭଜନ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ଵରୂପ ଲାଭ କରନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଆପଣ ଏକ
 (ଅଦ୍ଵିତୀୟ), ଅଭୂତ (ମାୟାମୟ ଜଗତରୁ ବିଲକ୍ଷଣ), ପ୍ରଭୁ (ସର୍ବସମର୍ଥ), ଇଚ୍ଛାରହିତ,
 ଇଶ୍ଵର (ସମସ୍ତଙ୍କ ସ୍ଵାମୀ), ବ୍ୟାପକ, ଜଗଦ୍‌ସ୍ତୁରୁ, ସଦାତନ (ନିତ୍ୟ), ଭୂଷୟ (ଭଜ
 ଗ୍ରନ୍ଥଠାରୁ ସର୍ବଥା ଉତ୍କର୍ଷରେ ଏବଂ କେବଳ ଜନ ସ୍ଵରୂପରେ ହିଁ ସ୍ଥିତ ॥ ୪ ॥ ଆପଣ
 ଭବପ୍ରୀୟ, କୁସୋଗୀ (ବିଷୟୀ ପୁରୁଷ)ମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ, ଆପଣା
 ଭକ୍ତବୃନ୍ଦଙ୍କ ନିମନ୍ତେ କଲ୍ପବୃକ୍ଷ, ସମର୍ଥନୀ ଏବଂ ସଦାସର୍ବଦା ଆନନ୍ଦ ସହୃଦ ସେବ୍ୟ । ମୁଁ
 ଆପଣଙ୍କୁ ନିରନ୍ତର ଭଜନ କରୁଛି ॥୧॥ ହେ ଅନୁପମ ସୁନ୍ଦର ! ହେ ଭୂପତି ! ହେ ଜାନକୀ-
 ନାଥ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନିମନ୍ତାର କରୁଛି । ମୋ ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତୁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ

ବିନଶ କରି ମୁନି ନାଲି ସିନ୍ଧୁ କହ କର ଜୋରି ବହୋରି ।

ଚରନ ସଞ୍ଚେଇବ ନାଥ ଜନି କବହୁଁ ତଜେ ମତ ମୋର ॥୪॥

ଅନୁସୁଭୟା କେ ପଦ ଗହ୍ନି ସୀତା । ମିଳି ବହୋରି ସୁସୀଲ ବମାତା ॥

ରିଷିପତିମା ମନ ସୁଖ ଅଧିକାର । ଆସିଷ ଦେଇ ନିକଟ ବୈଠାଈ ॥୧॥

ବିଦ୍ୟା ବସନ ଭୂଷନ ପହୁଁବ । ଜେ ନିତ ନୂତନ ଅମଳ ସୁଦ୍ରାଏ ॥

କହ ରିଷିବଧୂ ସରସ ମୁଦୁ ବାମ । ନାରିଧର୍ମ କହୁ ବ୍ୟାଜ ବଖାମା ॥୨॥

ମାତୁ ପିତା ଭ୍ରାତା ହୃତକାୟ । ମିତପ୍ରଦ ସବ ସୁଦୁ ଗଜକୁମାର ॥

ଅମିତ ଦାନ ଭରା ବୟଦେହ । ଅଧମସୋ ନାରି ଜୋ ସେବ ନ ଦେହା ॥୩॥

ଧୀରଜ ଧର୍ମ ମିତ୍ର ଅଛୁ ନାୟ । ଆପଦ କାଳ ପରିଶିଅଛି ଗୁଣ ॥

ବୁଦ୍ଧ ଶ୍ରେଣବସ' ଜତି ଧନସ୍ଥାନା । ଅନ୍ଧ ବଧୂର ହୋଧୀ ଅତି ଘାନ ॥୪॥

ବିନଶ କରିଷ ମୁନି ପ୍ରଣମିଷ ଉଚ୍ଚାରିଲେ ଯୋଡ଼ି କର ।

ଚରଣ-ସଞ୍ଚେଇ ନାଥ ଯେତେ କେବେ ନ ତେଜୁ ମତ ମୋହର ॥୫॥

ଧର ବଲଦେହ ଅନସୁଭାଙ୍କ ପଦ୍ମର । ସୁଶୀଳ ବିନୀତ ଭବେ ମିଳିଲେ ଆବର ॥

ରୁଷି-ପତ୍ନୀ ମନେ ସୁଖ ବିଶେଷ ଲଭିଲେ । ଆସିଷ ଦେଇ ନିକଟେ ଆସି ବସାଇଲେ ॥୧॥

ସୁଖି ପିତାଭିଲେ ବିଦ୍ୟା ଭୂଷଣ ବସନ । ନିର୍ମଳ ଶୁଦ୍ର ସୁନ୍ଦର ସେ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ॥

ରୁଷି-ବଧୂ ସରଳ ସୁମନେ ହର ବାଣୀ । ନାୟ ଧର୍ମ ହଲେ କହୁ କହୁଲେ ବଖାଣି ॥୨॥

ମାତା, ପିତା, ଭ୍ରାତା ଆଦି ଯେତେ ହୃତକାୟ । ସର୍ବେ ସ୍ୱଲ୍ଲସ୍ତକ ଶୁଣି, ନରେଶ କୁମାର ॥

ଅପ୍ରମିତ ଦାନ ଭରା, ବୈଦେହ, ଅଟନ୍ତି । ଅଧମ ସେ ନାୟ, ତାକୁ ଯେହୁ ନ ସେବନ୍ତି ॥୩॥

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରମ ଆବର ମିତ୍ର ଜନ ନାୟ । ଆପଦ କାଳେ ପରଶା ଯାଆନ୍ତି ଏ ଗୁଣ ॥

ବୁଦ୍ଧ, ବ୍ୟାଧି-ପ୍ରପୀଡ଼ିତ, ଜତି, ଧନ-ହୀନ । ଅନ୍ଧ, ବଧୂର, ଅଧିକା ଦୋଷୀ, ଅତି ଘାନ ॥୪॥

ନମସ୍କାର କରୁଛୁ । ମୋତେ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ପ୍ରତି ଭକ୍ତି ବିଅନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ

ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଏହି ସୂଚକ ଆଦର ସହକାରେ ପଡ଼ନ୍ତି, ସେମାନେ ଆପଣଙ୍କ ଭକ୍ତି ଦ୍ୱାରା

ପ୍ରତି ହୋଇ ଆପଣଙ୍କ ପରମପଦ ଲଭି କରନ୍ତି । ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥

ବୋହା :—ଏହି ରୂପେ ବିନୀତ ସହକାରେ ପ୍ରଣିତ ସ୍ତୁତି ଗୁଆଁଲ, ହାତ ଯୋଡ଼ି ମୁନି

କହଲେ, “ହେ ନାଥ ! ମୋର ମନ୍ତ୍ର ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳକୁ କେବେ ଡାକ ନ

କରୁ ।” ॥ ୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ତଦନନ୍ତର ପରମ ସୁଶୀଳା ଓ ବିନୟୀ ସୀତା

ଅତି ପତ୍ନୀ ଅନସୁଭାଙ୍କ ଚରଣ ଧରି ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କଲେ । ରୁଷି-ପତ୍ନୀଙ୍କ ମନରେ

ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖ ଜାତ ହେଲା । ସେ ଆସିଷ ପ୍ରଦାନ କରି ସୀତାଙ୍କୁ ପାଖରେ ବସାଇଲେ ॥ ୧ ॥

ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ନିତ୍ୟ ନୂତନ, ନିର୍ମଳ ଓ ସୁଶୋଭିତ ବିଦ୍ୟା ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଆଭୂଷଣମାନ

ପିତାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ରୁଷି ପତ୍ନୀ ସୀତାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ମଧୁର ଓ କୋମଳ ବାଣୀରେ

କେତେକ ନାୟଧର୍ମ ବର୍ଣ୍ଣନାପୂର୍ବକ କହବାକୁ ଲାଗିଲେ— ॥ ୨ ॥ “ହେ ଗଜକୁମାର !

ସାସେହୁ ପତି କର କିଏ ଅପମାନ । ନାଶ ପାଉଁ ଜମପୁର ଦୁଃଖ ନାନା ॥
 ଏକଇ ଧର୍ମ ଏକ ବ୍ରତ ନେମା । କାୟୁଁ ବଚନ ମନ ପତି ପଦ ପ୍ରେମା ॥୫॥
 ଜଗ ପତିବ୍ରତା ଗୁଣ ବିଧି ଅହଞ୍ଜୁ । ବେଦ ପୁରାଣ ସତ ସବ କହଞ୍ଜୁ ॥
 ଉତ୍ତମ କେ ଅସ ବସ ମନ ମାଞ୍ଜୁ । ସପନେହୁ ଆନ ପୁରୁଷ ଜଗ ନାଞ୍ଜୁ ॥୬॥
 ମଧ୍ୟମ ପରପତି ଦେଖଇ କୈସେ । ଭ୍ରାତା ପିତା ପୁତ୍ର ନିଜ ଜୈସେ ॥
 ଧର୍ମ ବିଗୁଣ ସମୁଦ୍ଧି କୁଳ ରହଇ । ସୋ ନିକୃଷ୍ଟ ଧିୟୁ ଶୁଦ୍ଧ ଅସ କହଇ ॥୭॥
 ବିନୁ ଅବସର ଭୟୁ ତେ ରହ ଜୋଇ । ନାନେହୁ ଅଧମ ନାରି ଜଗ ସୋଇ ॥
 ପତି ବଚନ ପରପତି ରତି କରଇ । ରୌରବ ନରକ କଲ୍ପ ପତ ପରଇ ॥୮॥

ଏମନ୍ତ ପତିର ମଧ୍ୟ ଅପମାନ କଲେ । ନାଶ ଯମପୁରେ ପାଏ ନାନା ଦୁଃଖ ଭଲେ ॥
 କେବଳ ଏକ ନିୟମ ଏକ ବ୍ରତ ଧର୍ମ । ପତି ପଦ ପ୍ରେମେ ନ୍ୟସ୍ତ ମନ ବାଣୀ କର୍ମ ॥୫॥
 ଚତୁର୍ବଧ ପତିବ୍ରତା ଜଗତେ ଅଛନ୍ତି । ସହ ଶୁଦ୍ଧ ପୁରୁଷାଦି ଏମନ୍ତ କହନ୍ତି ॥
 ଉତ୍ତମର ମନୋଭାବ ରହେ ଏହି ମତେ । ସ୍ବପ୍ନେ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷ ଜଗତେ ॥୬॥
 ମଧ୍ୟମ ପର ପତିକୁ ଦେଖଇ ତେମନ୍ତ । ଭ୍ରାତା ପିତା ପୁତ୍ର ନିଜ ତନୟ ଯେମନ୍ତ ॥
 କୁଳ ଧରମ ବିଗୁଣ କରଣ ସେ ରହେ । ନିକୃଷ୍ଟ ସେ ନାଶ ଶୁଦ୍ଧ ଏହିପରି କହେ ॥୭॥
 ଅସମୟେ କିମ୍ବା ଭୟେ ପତି-ସେବା ରତ । ନାଶ ସେ ଅଧମ ନାଶ ଅଟଇ ଜଗତ ॥
 ପତିକୁ ପ୍ରତୀତି ପରପୁରୁଷେ ରମଇ । ଶତକଳ୍ପ ସେ ରୌରବ ନରକେ ପଡ଼ଇ ॥୮॥

ଶୁଣନ୍ତୁ । ମାତା ପିତା, ଭ୍ରାତା ଆଦି ସମସ୍ତେ ହୃତକାରକ । କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ
 ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ବଖଦାୟକ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ମାତ୍ର ହେ ଜାନକ ! ପତି ତ
 (ମୋକ୍ଷରୂପକ) ଅସୀମ ସ୍ବଖର ଦାତା । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଏପରି ପତିଙ୍କ ସେବା ନ କରେ, ସେ ସ୍ତ୍ରୀ
 ଅଧମ ॥ ୩ ॥ ଯୈର୍ଯ୍ୟ, ଧର୍ମ, ମିତ୍ର ଓ ନାଶ—ଏ ଗୁଣଙ୍କର ପଶ୍ୟନ୍ତା ବିପତ୍ତି ସମୟରେ
 ହିଁ ହୋଇଥାଏ । ଚୂଳ, ଘୋରୀ, ମୂର୍ଖ, ନିର୍ଦ୍ଦିନ, ଅଳ୍ପ, ବଧୂର, କୋଧୀ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ଦାନ ପତିଙ୍କର ଅପମାନ କରିବା ଯୋଗେ ନାଶ ଯମପୁରେ ବହୁବିଧ ଦୁଃଖ ପାଏ ।
 ଶତ୍ରୁର, ବଚନ ଓ ମନରେ ପତିଙ୍କ ତରଣ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ କରିବା, ବେଶ୍, ସ୍ତ୍ରୀର ଏହି
 ଏକମାତ୍ର ଧର୍ମ, ଏକମାତ୍ର ବ୍ରତ ଏବଂ ଏକମାତ୍ର ନିୟମ ॥ ୪-୫ ॥ ଜଗତରେ ଗୁଣପ୍ରକାର
 ପତିବ୍ରତା ଅଛନ୍ତି । ବେଦ, ପୁରାଣ ଓ ସହସ୍ରମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ପତିବ୍ରତାର ମନରେ
 ସଦାସତ୍ୟତା ଏହି ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଭାବ ଜାଗରୁକ ଥାଏ—‘ଜଗତରେ ମୋ ପତିଙ୍କ ବିନା
 ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସ୍ବପ୍ନେ ନାହିଁ ।’ ॥ ୬ ॥ ମଧ୍ୟମ ପ୍ରେମୀର ପତିବ୍ରତା ପରପୁରୁଷକୁ
 ଆପଣାର ସହୋଦର ଭାଇ, ପିତା ବା ପୁତ୍ର ରୂପରେ ଦେଖେ । ଯେଉଁ ନାଶ ଧର୍ମକୁ
 ବିଗୁଣ କରି ଏବଂ ନିଜ କୁଳର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବୁଝି ନିଜକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖେ, ସେହି ସ୍ତ୍ରୀ ନିକୃଷ୍ଟ
 ବୋଲି ବେଦବିଶ୍ୱାସ କହନ୍ତି ॥ ୭ ॥ ଯେଉଁ ନାଶ ଅସମୟରେ ବା ଭୟବଶତଃ ପତିବ୍ରତା
 ହୋଇଥାଏ, ସଂସାରରେ ସେ ଅଧମ ନାଶ ବୋଲି ନାଶ । ଯେଉଁ ନାଶ ଆପଣା ପତିକୁ

ଛନ ସୁଖ ଲାଗି ଜନମ ସତ କୋଟୀ । ଦୁଖ ନ ସମ୍ଭବ ତେହି ସମକୋ ଖୋଟୀ ॥
ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରମ ନାହି ପରମ ଗତି ଲହରୀ । ପତିବ୍ରତ ଧର୍ମ ଗୁଣ ଛଳ ଗହରୀ ॥୧॥
ପତି ପ୍ରତିକୂଳ ଜନମ ଜହଁ ଜାଣି । ବିଧବା ହୋଇ ପାଇ ତନ୍ତୁନାହି ॥୧୦॥

ସହଜ ଅପାଦନି ନାହି ପତି ସେବକ ସୁର ଗତି ଲହରୀ ।

ଜୟ ଗାଉଁଡ଼ ଶ୍ରୁତି ଗୁରୁ ଅଜହଁ କୁଲସିକା ହରିହ ପ୍ରିୟ ॥୫ (କ)॥

ସୁରୁ ସୀତା ତବ ନାମ ସୁମିର ନାହି ପତିବ୍ରତ କରଣି ।

ତୋହି ପ୍ରାନପ୍ରିୟ ଗମ କହିଣି କଥା ସଂସାର ହିତ ॥୫ (ଖ)॥

ସୁନି ଜାନକୀ ପରମ ସୁଖ ପାତ୍ରୀ । ସାଦର ତାସୁ ତରନ ସିନ୍ଧୁ ନାତ୍ରୀ ॥

ତବ ମୁନି ସନ କହ କୃପାକ୍ଷୀନା । ଆୟୁସୁ ହୋଇ ଜାଣି ବନ ଆନା ॥୧॥

ସଖ ସୁଖ ଲାଗି କୋଟି ସହସ୍ର ଜନମ । ଦୁଃଖ ଯେନ ରୁହେ କପମନ୍ଦ ତାହା ସମ ॥

ପରମ ଗତି ଲଭଇ ନାଶ ବିନା ଶ୍ରମେ । ଯେବେ ଛଳ ସ୍ତୁତି ରହେ ପତିବ୍ରତ ଧର୍ମେ ॥୧॥

ପତି ପ୍ରତିକୂଳ ଯହିଁ ସାଇ ଜନମଇ । ଯଉବନ କାଳେ ପ୍ରକା ବିଧବା ହୁଅଇ ॥୧୦॥

ସେବି ନିଜ ପତି ଲଭେ ଶୁଭଗତି, ସହଜେ ଅଶ୍ରୁତ ନାଶ ।

ଅଦ୍ୟାପି ଭୁଲସୀ ହରି ପ୍ରିୟ ଅତି ଯଶ ଗାନ୍ଧୀ ଶୁଣି ଗୁରୁ ॥୫ (କ)॥

ଶୁଣ ସୀତା, ଆଚରଣେ ପତିବ୍ରତା ନାଶ ସୁର ଭ୍ରମ ନାମ ।

ସଂସାର ହିତାର୍ଥେ କହଇ ସମସ୍ତ ଭ୍ରମର ତ ପ୍ରାଣ ଗମ ॥୫ (ଖ)॥

ଶୁଣି ଜାନକୀ ପରମ ପ୍ରମୋଦ ଲଭିଲେ । ସାଦରେ ତାଙ୍କ ତରଣେ ଶିର ନୁଆଁଇଲେ ॥

ତହିଁ ମୁନିକୁ କହିଲେ କରୁଣା-ନିଧାନ । ଆଦେଶ ପ୍ରଦାନ ହେଉ ଯିବ ବନେ ଆନ ॥୧॥

ପ୍ରତାପିତ କର ପରପୁରୁଷ ସହ ରମଣ କରେ, ସେହି ନାଶ ତ କଲ୍ଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରୌରବ
ନର୍କରେ ପଡେ ॥ ୮ ॥ ଶ୍ରେୟମାତ୍ର ସୁଖ ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ନାଶ କୋଟି କୋଟି ଜନ୍ମର

ଦୁଃଖ ରୁହେ ନାହିଁ, ତାହା ପରି ଦୃଷ୍ଟା ଆଉ କିଏ ? ଯେଉଁ ନାଶ ଛନ୍ଦକପଟ ଗୁଣ
ପତିବ୍ରତା ଧର୍ମକୁ ଛାଡ଼ି କରେ, ସେ ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ ପରମଗତି ଲାଭ କରେ ॥ ୯ ॥

କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ନାଶ ପତିଙ୍କର ପ୍ରତିକୂଳାଚରଣ କରେ, ସେ ଯେଉଁଠି ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରୁ
ପଛକେ, ଯୌବନାବସ୍ଥାରେ ପ୍ରକା ବିଧବା ହୋଇଯାଏ ॥ ୧୦ ॥ ଗୋରଠା :—ସ୍ତ୍ରୀ

ଜନ୍ମରୁ ହିଁ ଅସହ୍ୟ । ମାତ୍ର ପତିକୁ ସେବା କରି ସେ ସହଜରେ ଶୁଭଗତି ଲାଭ
କରିଥାଏ । ପାତିବ୍ରତ୍ୟ ଧର୍ମ ଯୋଗେ ହିଁ ଆଜି ଭୁଲସୀ (ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍) ଭଗବାନଙ୍କର ଏତେ ପ୍ରିୟ

ଏବଂ ଗୁରୁ ବେଦ ତାଙ୍କର ଯଶ ସ୍ଥାନ କରନ୍ତି ॥ ୫ (କ) ॥ ହେ ସୀତା ! ଶୁଣ । ଭ୍ରମର
ନାମମାତ୍ର ଧରି ଧରି ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପାତିବ୍ରତ୍ୟ-ଧର୍ମ ପାଳନ କରିବେ । ଶ୍ରୀରାମ ତ ଭ୍ରମର

ପ୍ରାଣସମ ପ୍ରିୟ । ଏହି ପାତିବ୍ରତ୍ୟ-ଧର୍ମ କଥା ତ ସଂସାରର ହିତ ନିମନ୍ତେ ପୁଁ
କହୁଅଛୁ ।” ॥ ୫ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଜାନକୀ ଏହା ଶୁଣି ପରମ ସୁଖ ଲାଭ କଲେ

ଏବଂ ଆଦର ସହକାରେ ତାଙ୍କ ତରଣରେ ମଥା ନୁଆଁଇଲେ । ତତ୍ପରେ କୃପାକ୍ଷୀନ

ହେତୁ ମୋ ପର କୃପା କରେହୁ । ସେବକ ଜାଣି ତଜେହୁ ଜନି ନେହୁ ॥
 ଧର୍ମ ଧୂରଂଧର ପ୍ରଭୁ କୈ ବାମା । ସୁନି ସପ୍ତେମ ବୋଲେ ମୁନି ଜ୍ଞାନ ॥୨॥
 ଜାସୁ କୃପା ଅବ ଯିବ ସନକାଦି । ଚହତ ସକଳ ପରମାରଥ ବାଦା ॥
 ତେ ଭୁକ୍ତ ରାମ ଅକାମ ପିଆରେ । ଘନ ବଧୁ ମୁହୁ ବଚନ ଭରରେ ॥୩॥
 ଅବ ଜାମା ମେଁ ଶ୍ରୀ ଚତୁରାଣ । ଭଜା ଭୁକ୍ତ ହି ସବ ଦେବ ବିହାଣ ॥
 ଜେହୁ ସମାନ ଅତିସୟ ନହିଁ କୋଣ । ତା କର ସୀଲ କସ ନ ଅସ ହୋଣ ॥୪॥
 ଜେହୁ ବିଧି କହୌଁ ଜାହୁ ଅବ ସ୍ବାମୀ । କହୁ ନାଥ ଭୁକ୍ତ ଅନ୍ତରଜାମୀ ॥
 ଅସ କହି ପ୍ରଭୁ ବିଲେକ ମୁନି ଧୀର । ଲେଚନ ଜଳ ବହ ପୁଲକ ସସାର ॥୫॥

ତନ ପୁଲକ ନିର୍ଭର ପ୍ରେମ ପୁରନ ନୟନ ମୁଖ ପଙ୍କଜ ହିଏ ।
 ମନ ଜ୍ଞାନ ଗୁନ ଗୋଷାତ ପ୍ରଭୁ ମେଁ ଶାଖ ଜପ ତପ କା କିଏ ॥
 ଜପ ଜୋଗ ଧର୍ମ ସମୁହ ତେଁ ନର ଭଗତ ଅନୁପମ ପାଞ୍ଜି ॥
 ରଘୁନାଥ ଚରିତ ପୁନଃ ନିଧି ଦିନ ଦାସ ଭୁଲସୀ ଗାଞ୍ଜି ॥

ହେତୁ ମୋ ଉପରେ ଅନୁକମ୍ପା ରଖିଥିବେ । ସେବକ ବିରୁଦ୍ଧ ସ୍ବେହ ତ୍ୟାଗ ନ କରବେ ॥
 ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବାଣୀ । ଶୁଣି ସପ୍ତେମେ ରାଷିଲେ ମୁନିବର ଜ୍ଞାନ ॥୧॥
 ଯାହାଙ୍କ କରୁଣା ବିଧି ଶିବ ସନକାଦି । ଅଭିଳାଷୀ ସମସ୍ତେ ପରମାର୍ଥ-ବାଦା ॥
 ଭୁକ୍ତେ ସେହୁ ରାମ ପ୍ରିୟ ଇନ୍ଦ୍ରାମୀ ଜନର । ଘନବନ୍ଧୁ ଭକ୍ତାବଳ ବଚନ ପ୍ରଚର ॥୨॥
 ଏବେ ମୁଁ ଜାଣି ପାରିଲି ଶିଖ ଚତୁରତା । ଭୁକ୍ତଙ୍କୁ ଭଜିଲେ ତେଜ ସକଳ ଦେବତା ॥
 ଯାହାଙ୍କ ସମାନ କମ୍ପା ବଡ଼ ଜେହୁ ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କ ଶୀଳ ଏମନ୍ତ ନ ହେବ କିପାଇଁ ॥୩॥
 କହୁକି କପରି ଭାବେ, 'ଯାଅ' ବୋଲି ସ୍ବାମୀ । କହୁ ନାଥ ! ଭୁକ୍ତେ ସବ ଲବ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଗୁଣିଲେ ଏହା କହୁ ମୁନି ଧୀର । ଲେଚନୁ ବହୁଲ ମାର ପୁଲକ ଶରୀର ॥୪॥

ଶରୀର ପୁଲକିତ ପ୍ରେମେ ପୁଣି ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୁଖ-ଅମୃତେ ନେହ ସ୍ଥିତି ।
 କି ଜପ ତପ କରି ଦେଖିଲି ମୁହିଁ ହରି ରଘୁସୁ ଗୁଣ ଜ୍ଞାନାଗତ ।
 ଜପ ଯୋଗାଦି ଧରମରେ, ଅନୁପ ଭକ୍ତ ପା'ନ୍ତି ନରେ,
 ନିଶି ଦିନ ପବନ ରଘୁନାଥ ଚରିତ ଭୁଲସୀ ଦାସ ଗାନ କରେ ॥

ଶ୍ରୀରାମ ମୁନିଙ୍କୁ କହଲେ, “ଆପଣଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ହେଲେ ଅନ୍ୟ ବନକୁ ଯିବି ॥ ୧ ॥
 ମୋ ପ୍ରତି ନିରନ୍ତର କୃପା ରଖି ଥା'ନ୍ତୁ ଏବଂ ଆପଣା ସେବକ ଜାଣି ସ୍ବେହ ତ୍ୟାଗ ନ
 କରନ୍ତୁ ।” ଧର୍ମଧୂରନ୍ଧର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଜ୍ଞାନ ମୁନି ପ୍ରେମରେ କହଲେ— ॥୨॥
 “ବ୍ରହ୍ମା, ଶିବ ଓ ସନକାଦି ସମସ୍ତ ପରମାର୍ଥବାଦୀ (ଭକ୍ତବେଦୀ) ଯାହାଙ୍କର କୃପା
 ଆକାଂକ୍ଷା କରନ୍ତି, ହେ ରାମ ! ଆପଣ ସେହୁ ଇନ୍ଦ୍ରାମ-ପୁରୁଷ-ପ୍ରେମୀ ଓ ଘନବନ୍ଧୁ
 ଭଗବାନ । ଏହିପରି କୋମଳ ବଚନ ବୋଲିବା ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତ ଅତି

କଳିମଲ ସମନ ଦମନ ମନ ରାମ ସୁଜସ ସୁଖମୁଲ ।
 ସାଦର ସୁନହିଁ ଜେ ତହୁ ପର ରାମ ରହୁଁ ଅନୁକୁଳ ॥୬ (କ)॥
 କଠିନ କାଲ ମଲ କୋସ ଧର୍ମ ନ ଜ୍ଞାନ ନ ଜୋଗ ଜପ ॥
 ପରିହର ସକଲ ଭବେସ ରାମହୁ ଭଜୁଁ ତେ ଚତୁର ନର ॥୭ (ଖ)॥
 ମୁନିପଦ କମଲ ନାଲ କରି ସୀସା । ତଳେ ବନହୁ ସୁର ନର ମୁନି ଉପା ॥
 ଆଗେ ରାମ ଅନୁଜ ପୁର ପାହେଁ । ମୁନି ବର ବେଷ ବନେ ଅତି କାହେଁ ॥୯॥

କଳି ଅସନ ଶମନ ଦମନ ରାମ-ଯଶ ସୁଖ-ମୁଲ ।
 ସେ ଶୁଣେ ସାଦରେ ରାମ ତା ଉପରେ ରହନ୍ତି ସଦାନୁକୁଳ ॥୬ (କ)॥
 ନାହିଁ ଗୋଗ, ଜ୍ଞାନ, ଜପ, ଧର୍ମ, କର୍ମ ଘୋର କଳି ପାପାଣ୍ଡବ ॥
 ସେ ଚତୁର ଜନ ସେ ଭଜଇ ରାମ ତେଜ ଭରସା ସରବ ॥୭ (ଖ)॥
 ମୁନି ଚରଣ-କମଳେ କରି ପ୍ରସିଦାତ । ତଳିଲେ ବନକୁ ସୁର-ନର-ମୁନିନାଥ ॥
 ଆଗେ ରାମ ପଛେ ପୁଣି ଅନୁଜ ଗୁଲନ୍ତି । ମୁନିବର ବେଷ ରତ ମନୋହର ଅତି ॥୯॥

ସ୍ଵାଭାବକ ॥ ୩ ॥ ଏବେ ମୁଁ ସମସ୍ତ ଦେବତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି କେବଳ ଆପଣଙ୍କୁ ଭଜୁଥିବା
 ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଗୁରୁତ୍ଵ ବୁଝିଲି । ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ ଯାହାଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଉ କେହି
 ନାହାନ୍ତି, ତାହାଙ୍କର ଚରଣ ଏପରି ନ ହୁଅନ୍ତା କିପରି ଭବ ! ॥୩॥ ମୁଁ କିପରି କହୁଛି—
 ହେ ସ୍ଵାମୀ ! ଏବେ ଆପଣ ଯାଆନ୍ତୁ ? ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ, ଆପଣ ହିଁ
 କୁହନ୍ତୁ ।” ଏହୁପରି କହି ଧୀର ମୁନି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମୁନିଙ୍କ ନେତ୍ରରୁ
 ସ୍ନେହାଶ୍ରୁଜଳ ବହୁଥାଏ ଏବଂ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହେଉଥାଏ ॥ ୪ ॥ ଭବ :—ମୁନି
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ନେହରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ତାଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମୁଖ-କମଳରେ
 ତାଙ୍କ ନେତ୍ର ସନ୍ନିବେଷିତ । ସେ ମନେ ମନେ ଶରୀର କରୁଥା’ନ୍ତି—“ମୁଁ ଏପରି କେଉଁ
 ଜପତପ କରିଥିଲି—ଯାହା ଫଳରେ ମନ, ଜ୍ଞାନ, ବ୍ରତ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣଙ୍କ ଭବ୍ରେ
 ସ୍ଥିତି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରି ! ଜପ, ଯୋଗ ଓ ଧର୍ମସମୂହ ଯୋଗେ ମନୁଷ୍ୟ ଅନୁପମ
 ଭକ୍ତି ଲାଭ କରେ । ଶ୍ରୀ ରାମଚରଣ ପଦେ ଚରଣକୁ ଭୁଲିଯାଁ ଦାସ ରାମ ହନ ସଦା
 ଗାନ କରେ ॥ ଦୋହା—“ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସମନୋହର ଯଶ କଳିପୁର ପାପ-ଗୁଣିର ବିନାଶକାରୀ,
 ମନର ଦମନକାରୀ ଏବଂ ସମସ୍ତ ସୁଖର ମୂଳ । ଯେଉଁମାନେ ଏହା ଆଦର ସହକାରେ
 ଶୁଣନ୍ତି, ଶ୍ରୀରାମ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ॥ ୬ (କ) ॥ ସୋରଠା :—ଏହି
 କଠିନ କଳିକାଳ ପାପର ଭଣ୍ଡାର; ଏଥିରେ ଧର୍ମ ନାହିଁ, ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ଯୋଗ ବା ଜପ
 କହୁ ନାହିଁ । ଏହି କାଳରେ ଯେଉଁମାନେ ସକଳ ଭରସାକୁ ଛାଡ଼ି କେବଳ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ
 ଭଜନ କରନ୍ତି, ସେହିମାନେ ହିଁ ଚତୁର ॥ ୭ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ମୁନିଙ୍କ
 ଚରଣ-କମଳରେ ମୁଣ୍ଡ ନୂଆଁଇ ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ମୁନିଗଣଙ୍କ ସ୍ଵାମୀ ଶ୍ରୀରାମ
 ବନକୁ ଚଳିଲେ । ଆଗରେ ଶ୍ରୀରାମ, ପଛରେ ସାନସାନ ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ଉଭୟେ ମୁନିବର

ଉଭୟ ଶାତ ଶ୍ରୀ ସୋହଇ କୈସୀ । ବ୍ରହ୍ମ ଜୀବ ବିତ ମାୟା ଜୈସୀ ॥
 ସରିତା ବନ ଗିରି ଅବଦିତ ଘାଟୀ । ପତି ପଡ଼ିଗୁନ ଦେହିଁ ବର ବାଟୀ ॥୨॥
 ଜହଁ ଜହଁ ଜାହିଁ ଦେବ ରଘୁରାୟ । କରହିଁ ମେଘ ତହିଁ ତହିଁ ନଉ ଗୁପ୍ତା ॥
 ମିଲ ଅସୁର ବିରାଧ ମଗ ଜାତା । ଆର୍ତ୍ତୁତ ହାଁ ରଘୁବୀର ନିପାତା ॥୩॥
 ଭୁରତ ହିଁ ରୁଚର ରୂପ ତେହିଁ ପାତ୍ରୀ । ଦେଖି ଦୁଖୀ ନିଜ ଧାମ ପଠାତ୍ରୀ ॥
 ପୁନି ଆଏ ଜହଁ ମୁନି ସରଭଂଗା । ସୁଂଦର ଅନୁଜ ଜାନକୀ ସଂଗା ॥୪॥
 ଦେଖି ରାମ ମୁଖ ପଙ୍କଜ ମୁନିବର ଲୋଚନ ଭଂଗ ।

ସାଦର ପାନ କରତ ଅତି ଧନ୍ୟ ଜନ୍ମ ସରଭଂଗ ॥୨॥

କହ ମୁନି ସୁନୁ ରଘୁବୀର କୃପାଲ । ସଂକର ମାନସ ରାଜ ମରାଲ ॥
 ଜାତ ରହେଉଁ ବିରଂଚ କେ ଧାମା । ସୁନେଉଁ ଶ୍ରବନ ବନ ଅଇତହିଁ ରାମା ॥୨॥

ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ସୀତା ଶୋଭନ୍ତି ତେମନ୍ତ । ବ୍ରହ୍ମ ଜୀବ ମଧ୍ୟେ ମାୟା ଶୋଭଇ ଯେମନ୍ତ ॥
 ବିପିନ ଗିରି ସଙ୍କଟ ସ୍ତୁତ୍ସୁର ଘାଟ । ନିଜ ସ୍ଵର୍ମାକୁ ଚିହ୍ନିଣ ଦିଅନ୍ତି ସ୍ଵବାଟ ॥୨॥
 ଯେଣେ ଯେଣେ ଦେବ ରଘୁନାୟକ ଗମନ୍ତି । ତେଣେ ତେଣେ ମେଘଗୁପ୍ତା ଗଗନେ କରନ୍ତି ॥
 ଯାଆନ୍ତେ ପଥେ ବିରାଧ ରାକ୍ଷସେ ଭେଟିଲେ । ସେହୁକ୍ଷଣି ରଘୁବୀର ତାହାକୁ ବଧିଲେ ॥୩॥
 ଶୀଘ୍ର ସେ ଲଭିଲ ରୂପ ରୁଚର ନୟନ । ନିଜ ଧାମେ ପଠାଇଲେ ଦେଖି ତାକୁ ପାନ ॥
 ପୁଣି ଆଗମିଲେ ଶରଭଙ୍ଗ ଆଶ୍ରମକୁ । ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ସୁନ୍ଦର ସୀତା ଅନୁଜକୁ ॥୪॥

ବିଲୋକଣ ରାମ ରାଜବ ଆନନ ମୁନିଙ୍କ ଲୋଚନ-ଭଂଗ ।

କରନ୍ତି ସାନନ୍ଦେ ପାନ ମକରନ୍ଦ ଧନ୍ୟ ଜନ୍ମ ଶରଭଙ୍ଗ ॥୨॥

ବୋଲନ୍ତି ମୁଖଣ, ଶୁଣ, ରାମ କୃପାକର । ଶମ୍ଭୁ-ମନ-ମାନସର ରାଜହଂସ ବର ॥
 ଯିବା ପାଇଁ ବସିଥିଲି ପରମେଷ୍ଠୀ ଧାମ । ଶ୍ରବଣେ ଶୁଣିଲି ବନେ ଆସିବେ ଶ୍ରୀରାମ ॥୧॥

ଦେଖି ଧାରଣ କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଭା ପାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜାନକୀ
 ବ୍ରହ୍ମ ଓ ଜୀବଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମାୟା ଭୁଲ୍ଲା ସୁଶୋଭିତା । ନଦୀ, ବନ, ପର୍ବତ ଓ ଦୂର୍ଗମଘାଟୀ,
 ସମସ୍ତେ ଆପଣା ଆପଣା ସ୍ଵର୍ମାକୁ ଚିହ୍ନି ସତେ ଯେମିତି ସୁନ୍ଦର ମାର୍ଗ ଦେଇ
 ଦେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ପଥ ଦେଇ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଯାଉଥା'ନ୍ତି, ସେହି ସେହି
 ପଥ ଉପରେ ମେଘ ଆକାଶରେ ଭଜିତ ହୋଇ ଛାଇ କରୁଥାଏ । ପଥରେ ଯାଇ ଯାଉ ବିରାଟ
 ରାକ୍ଷସ ଆସି ମିଳିଲ । ସମ୍ପୁରଣକୁ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ଶ୍ରୀରାମ ତାହାକୁ ବଧ କଲେ ॥୩॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ହାତରେ ମନ୍ତ୍ରବା ମାତ୍ରେ ସେ ଭୁରନ୍ତି, ସୁନ୍ଦର (ବିଦ୍ୟା) ରୂପ ଲଭି କଲ । ତାହାକୁ ହୃଷିକ
 ଦେଖି ପ୍ରଭୁ ତାକୁ ଆପଣା ପରମଧାମକୁ ପଠାଇଦେଲେ । ତଦନନ୍ତର ସେ ଅନୁଜ ଲକ୍ଷ୍ମଣ
 ଓ ସୀତାଙ୍କ ସହିତ ଶରଭଙ୍ଗ ରୁଷିକ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିଲେ ॥ ୪ ॥ ତୋହା :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ମୁଖ-କମଳ ଦେଖି ମୁନିବରଙ୍କ ନେତ୍ର-ରମ୍ଭର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦର ସହକାରେ ତହିଁରୁ
 ମକରନ୍ଦ-ରସ ପାନ କରୁଥାଏ । ଶରଭଙ୍ଗଙ୍କ ଜନ୍ମ ଧନ୍ୟ ॥ ୨ ॥ ତୌପାହ :—ମୁନି

ଚିତ୍ରଫଳ ପତ୍ର ରହେଉଁ କିନ ରାଗୀ । ଅବ ପ୍ରଭୁ ଦେଖି ଜୁଡ଼ାମା ଶୁଣା ॥
 ନାଥ ସକଳ ସାଧନ ମେଁ ସୁନା । ଶାନ୍ତି କୃପା ଜାନି ଜନ ସାନା ॥୨॥
 ସୋ କହୁ ଦେବ ନ ମୋହି ନିହୋର । ନିଜ ପନ ରାଖେହୁ ଜନ ମନ ରୋରୁ ॥
 ତବ ଲଗି ରହୁହୁ ଧାନ ହୃଦ ଲଗା । ଜବ ଲଗି ମିଲେଁ ତୁହୁହୁ ତନୁ ଜାଗା ॥୩॥
 ଜୋଗ ଜଞ୍ଜ ଜପ ତପ ବ୍ରତ ଖୟା । ପ୍ରଭୁ କହି ଦେଇ ଭଗତି ବର ଲୟା ॥
 ଏହି ବଧୁ ସର ରଚି ମୁନି ସରଭଂଗା । ବେଠେ ହୃଦୟ ଶୁଦ୍ଧ ସବ ସଗା ॥୪॥
 ସୀତା ଅନୁଜ ସମେତ ପ୍ରଭୁ ମାଲ ଜଳଦ ତନୁ ସ୍ୟାମ ।

ମମ ହୃଦ୍ ବସତୁ ନିରଂତର ସରୁନରୁପ ଶ୍ରୀରାମ ॥୧॥

ଅସ କହୁ ଜୋଗ ଅଗିନି ତନୁ ଜାବ । ରାମ କୃପା ବେକୁଂଠ ସିଧାରୁ ॥
 ତାବେ ମୁନି ହରି ଲାଜ ନ ଭୟୁର । ପ୍ରଥମେଁ ଭେଦ ଭଗତି ବର ଲୟୁର ॥୨॥

ରୁମ୍ ପଥ ଗୁଣ୍ଡ ବସିଅଛୁ କିନ ରାଗୀ । ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖି ଶୀତଳ ହେଲ ଏବେ ଶୁଣି ॥
 ନାଥ ! ମୁଁ ଅଟେ ସମସ୍ତ ସାଧନ ବିହୀନ । କଲ ବଡ଼ ଅନୁଗ୍ରହ ଜାଣି ଜନ ଦାନ ॥୩॥
 ନୁହଇ ବିନୟ ଦେବ ! ତାହା କହୁ ମୋର । ଆପଣା ପଣ ରଖିଲ ଭକ୍ତ-ଶିଷ୍ୟ-ବେର ॥
 ରୁହ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଠି ଧାନ ହୃଦ ଲଗି । ରୁମ୍ ମୁଁ ଶୁନ ହେବାପାଏ ତନୁ ଜାଗି ॥୪॥
 ଯୋଗ ସଞ୍ଜ ଜପ ତପ ବ୍ରତ ସେ କରଲି । ପ୍ରଭୁକୁ ସମର୍ପି ଭକ୍ତ ବର ମୁଁ ଘେନିଲି ॥
 ଏହି ଭାବେ ଚିତା ରଚି ମୁନି ଶରଭଙ୍ଗ । ବସିଲେ ହୃଦୟ ପରିହର ସବ ସଙ୍ଗ ॥୫॥
 ଜାନକ ଅନୁଜ ସହ ରଘୁରାଜ ମାଲସନ ତନୁ ଶ୍ୟାମ ।

ହୃଦୟେ ମୋହର ବସ ନିରନ୍ତର ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରୂପ ଶ୍ରୀରାମ ॥୧॥

ଏହା କହୁ ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ରରେ ଜାଳି କଲେବର । ରାମ କୃପା ଲଭି ଗଲେ ଦେବୁଣେ ସହର ॥
 ତେଣୁ ହରିଠାରେ ମୁନି ଲାଜ ନ ହୋଇଲେ । ପ୍ରଥମରୁ ଭେଦ ଭକ୍ତି ବର ଘେନିଥିଲେ ॥୨॥

କହୁଲେ, “ହେ କୃପାଳୁ ରଘୁସାର ! ହେ ଶଙ୍କର-ମନ-ମାନସରେବର-ରାଜହଂସ ! ଶୁଣନ୍ତୁ ।
 ମୁଁ ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଯାଉଥିଲି । ଭାବ ମଧ୍ୟରେ ମୋ କାନରେ ପଡ଼ିଗଲା ଯେ, ଶ୍ରୀରାମ
 ବନ ମଧ୍ୟକୁ ଆସିବେ ॥ ୧ ॥ ସେହି ସମୟଠାରୁ ମୁଁ କିନରାଣୀ ଆପଣଙ୍କ ବାଟକୁ ଗୁଣ୍ଡ
 ବସିଛି । ଏବେ ଆଜି ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖି ମୋ ହୃଦୟ ଶୀତଳ ହୋଇଗଲା । ହେ ନାଥ !
 ମୁଁ ଏବେ ସମ୍ଭାଳୁଛି । ମୋତେ ଆପଣ ନିଜର ଧ୍ୟାନ ସେବକ ଜାଣି ମୋ ପ୍ରତି କୃପା
 କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ହେ ଦେବ ! ଏହା କହୁ ଆପଣଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ଉପକାର ନୁହେଁ ।
 ହେ ଭକ୍ତ-ମନରେ ! ଏପରି କରି ଆପଣ ନିଜର ପଣ ରକ୍ଷା କରିଅଛନ୍ତି । ଏବେ ଏହି
 ଧ୍ୟାନର କଲାଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯେତେବେଳେ ଯାଏ ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ
 ପରମଧ୍ୟାମରେ ଆପଣଙ୍କଠାରେ ଲାଜ ନ ହୋଇଛି, ସେତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହିଠାରେ
 ରୁହନ୍ତୁ ।” ॥ ୩ ॥ ଯୋଗ, ସଞ୍ଜ, ତପ ଆଦି ଯାହା କହୁ ବ୍ରତ ମୁନି କରୁଥିଲେ, ସବୁ
 ପ୍ରଭୁକୁ ସମର୍ପଣ କରି ତତ୍ପରାଧିକାରୀ ଭକ୍ତ-ବର ପ୍ରହର କଲେ । ଏହି ରୂପେ ହୃଦ୍ଭାବ

ଶିଷି ନିକାୟ ମୁନିବର ଗତି ଦେଖି । ସୁଖୀ ଭବ ନିଜ ହୃଦୟ ବିସେଷୀ ॥
 ଅସ୍ତ୍ରୁତ କରନ୍ତି ସକଳ ମୁନି ବୃନ୍ଦା । ଜୟତ ପ୍ରନବ ହୃତ କରୁନା କଂଦା ॥୨॥
 ସୁନି ରଘୁନାଥ ଚଳେ ବନ ଆଗେ । ମୁନିବର ବୃନ୍ଦ ବିସ୍ମୟ ସିଂହ ଲଗେ ॥
 ଅସ୍ତ୍ରୀ ସମୂହ ଦେଖି ରଘୁରାୟ । ପୁରୀ ମୁନିହ ଲଗି ଅତି ଦାୟା ॥୩॥
 ଜାନକହୁଁ ପୁରୁଷ କସ ସ୍ବାମୀ । ସବଦରସୀ ଭୁବ୍ଧ ଅଂତରଜାମୀ ॥
 ନିସିରରନିକର ସକଳ ମୁନି ଖାଏ । ସୁନି ରଘୁରାୟ ନୟନ ଜଳ ଶୁଭ ॥୪॥
 ନିସିରର ସ୍ବାନ କରନ୍ତି ମନ୍ତ୍ର ଭୁଜ ଉଠାଇ ପନ ଶାନ୍ତି ।
 ସକଳ ମୁନିହ କେ ଆଶ୍ରମନ୍ତ୍ର ଜାଇ ଜାଇ ସୁଖ ସାନ୍ତି ॥୫॥

ଅବଲୋକ ମୁନିଶଙ୍କ ଗତି ରଖି ବୃନ୍ଦ । ହୋଇଲେ ନିଜ ହୃଦୟେ ପରମ ଆନନ୍ଦ ॥
 ପ୍ରଭୁକୁ ପୁଣି କରନ୍ତି ମୁନି ସମ୍ବଳୟ । କୟ ଆଶ୍ଚିହତକାୟ, କରୁଣା-ନିଳୟ ॥୬॥
 ପୁଣି ରଘୁନାଥ ହେଲେ ଅଗ୍ରସର ବନେ । ପୁଲକିତ ହୋଇ ସଙ୍ଗେ ଗଲେ ମୁନିଜନେ ॥
 ନିରେଖି ଅସ୍ତ୍ରୀ-ସମୂହ ତହୁଁ ରଘୁରାୟ । ବୁଝିଲେ ମୁନିକୁ ଦୟା ଲଗନ୍ତେ ପରମ ॥୭॥
 ଜାଣି ସବୁ ପୁଣି କସ ପରୁରୁକ୍ତ, ସ୍ବାମୀ । ସବଦର୍ଶୀ ଅତି ଭୁବ୍ଧ ମାତ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ॥
 ନିଶାଚର ବୃନ୍ଦ ସବୁ ମୁନିକୁ ଖାଇଲେ । ଶୁଣି ରଘୁରାୟ ନେତ୍ର ମର ବୁଝାଇଲେ ॥୮॥
 ଶୂନ୍ୟ ନିଶାଚର କରକି ସସାର ଭୁଜ ଟେକି କଲେ ପଣ ।
 ଯାଇ ଯାଇ ସବୁ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମେ ପ୍ରଣ ଦେଲେ ଶ୍ରୀ ରମଣ ॥୯॥

ଭକ୍ତ ଲଭ କରକା ପରେ ମୁନି ଚିତାବ୍ରୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ ଏବଂ ହୃଦୟରୁ ସମସ୍ତ ଆସକ୍ତି
 ତ୍ୟାଗ କରି ତାହା ଉପରେ ଯାଇ ବସିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—“ହେ ଶ୍ୟାମ-ଘନ—
 ଶରୀର ସଗୁଣରୂପ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ! ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମେତ ଆପଣ ନିରନ୍ତର ମୋ
 ହୃଦୟରେ ନିବାସ କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୮ ॥ ଏହିପରି କହୁ ଶରଣଙ୍କ ଯୋଗାଣୀରେ ନିଜ
 ଶରୀର ଜଳାଇ ଦେଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପାଯୋଗେ ସେ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ଚାଲିଗଲେ । ମୁନି
 ପ୍ରଥମରୁ ଭେଦ-ଭ୍ରମର ବର ଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ଲୀନ ହେଲେ
 ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ରୁଚିବୃନ୍ଦ ମୁନିବର ଶରଣଙ୍କ ଏହି ହୃଷ୍ଟ ଭାବ ଦେଖି ହୃଦୟରେ
 ବିଶେଷ ପ୍ରଣ ଲଭ କଲେ । ସମସ୍ତ ମୁନି “ଶରଣାଗତ-ହୃତକାୟ କରୁଣାନିଧାନ ପ୍ରଭୁ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୟ” କହୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସ୍ତୁତି କରୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ
 ବନ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ମୁନିବରବୃନ୍ଦ ତାହାଙ୍କ ସହିତ ଚଲିଲେ । ଅସ୍ତ୍ରୀତଦା
 ଦେଖି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ଦୟା ଆସିଲା । ସେ ମୁନିମାନଙ୍କୁ ସେହି ପ୍ରସଙ୍ଗ
 ପଚାରିଲେ । ମୁନିମାନେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ହେ ସ୍ବାମୀ ! ଆପଣ ସବଦର୍ଶୀ, ସବଙ୍କ ଓ
 ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ । ଆପଣ ସବୁ ଜାଣି ପ୍ରକା ନ ଜାଣିଲ ପରି ଆନୁମାନଙ୍କୁ ପଚାରିଛନ୍ତି
 କିପରି ? ରାକ୍ଷସକଳ ମୁନିମାନଙ୍କୁ ଖାଇଯାଇଛନ୍ତି । ଏ ସବୁ ସେହି ମୁନିମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରୀ ।
 ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁରାୟଙ୍କ ନେତ୍ର କରୁଣାଶ୍ରୁରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ॥ ୪ ॥

ମୁନି ଅଗସ୍ତି କର ସିଷ୍ୟ ସୁଜାନା । ନାମ ସୁଖାନ୍ତନ ରକ୍ତି ଭଗବାନା ॥
 ମନ ହମ ବଚନ ରାମପଦ ସେବକ । ସପନେନ୍ଦୁ ଆନ ଭବେଷ ନ ଦେବକ ॥୧॥
 ପ୍ରଭୁ ଆଗର୍ଥୁନୁ ଶ୍ରବନ ସୁନ ପାଠୁ । କରତ ମନୋରଥ ଆତୁର ଧାଠୁ ॥
 ହେ ବିଧୁ ! ଘନବଧୁ ରତ୍ନରାୟା । ମୋ ସେ ସଠ ପର କରିହୁଁ ଦାୟା ॥୨॥
 ସହିତ ଅନୁଜମୋହି ରାମଗୋସାଇଁ । ମିଳିହୁଁ ନିଜ ସେବକ କା ନାହିଁ ॥
 ମୋରେ କିପୁଁ ଭବେଷ ଦୃଢ଼ ନାସ୍ତି । ଭଗତି ବିରକ୍ତି ନ ଜ୍ଞାନ ମନ ମାସ୍ତି ॥୩॥
 ନହିଁ ସତସଂଗ ଜୋଗ ଜପ ଜାଗା । ନହିଁ ଦୃଢ଼ ଚରନ କମଳ ଅନୁରାଗା ॥
 ଏକ ବାନ୍ଧ କରୁନାନ୍ଧଧାନ କା । ସୋ ପ୍ରିୟ ଜା କେ ଗତି ନ ଆନ କା ॥୪॥
 ହୋଇହୁଁ ସୁପଲ ଆନୁମମ ଲୋଚନ । ଦେଖି ବଦନ ପକ୍ଷଜ ଭବ ମୋଚନ ॥
 ନିର୍ଭର ପ୍ରେମ ମଗନ ମୁନି ଜ୍ଞାନ । କହୁ ନ ଜାଇ ସୋ ଦସା ଭବାନା ॥୫॥

ମୁନି ଅଗସ୍ତିଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ପରମ ପ୍ରସାଣ । ନାମ ଯେ ସୁଖାନ୍ତସ ସଦା ହରିପରାୟଣ ॥
 କାୟୋ ମନୋବାକ୍ୟେ ରାମଚରଣସେବକ । ସପେନ୍ଦୁ ନୁହନ୍ତି ଅନ୍ୟ ଦେବ ଆରାଧକ ॥୧॥
 ପ୍ରଭୁ ଆଗମନ ଯହୁଁ ଶ୍ରବଣେ ଶୁଣିଲେ । କର ନାନା ମନୋରଥ ଆତୁରେ ଧାଇଁଲେ ॥
 ହେ ବିଧୁ ! ଘନବାନ୍ଧବ ପ୍ରଭୁ ରତ୍ନପତି । କୃପା କି କରବେ ମୋ ସମାନ ଶଠ ପ୍ରତି ॥୨॥
 ସୀତା ଅନୁଜ ସହିତ ପ୍ରଭୁ ରତ୍ନରାୟ । ମିଳିବେ କି ମୋତେ ନିଜ ସେବକ ପରାୟ ॥
 ନାହିଁ ମନ ମଧ୍ୟେ ମୋର ଭରସା ଅଟଳ । ନାହିଁ ଦୃଢ଼ସ୍ତେ ବୈରାଗ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଭକ୍ତି ବଳ ॥୩॥
 ନାହିଁ ଜପ ଯୋଗ ଯଜ୍ଞ ସ୍ତବନଙ୍କ ପାଳ । ନାହିଁ ଚରଣ-କମଳେ ଦୃଢ଼ ଅନୁରାଗ ॥
 କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରକୃତି ଏକ କୃପାକ୍ଷର । ସେ ପ୍ରିୟ ସାହାର ଯହିଁ ଆଶ୍ରୟ ଭବର ॥୪॥
 ହୋଇବ ସୁଫଳ ଆଜି ମୋହର ଲୋଚନ । ଦେଖି ବଦନ-ସମ୍ବେଦ ଭବ ବିମୋଚନ ॥
 ବିଭୋଳ ପ୍ରେମରେ ମଗ୍ନ ହେଲେ ମୁନିଜ୍ଞାନ । ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ନ ହୁଏ ସେ ଦଶା, ଭବାନି ॥୫॥

ଦୋହା ।—ଶ୍ରୀରାମ ବାହୁ ଟେକି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ, “ମୁଁ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ରାକ୍ଷସଦ୍ୱାରା କରି ଦେଇ ।” ତତ୍ପରେ ସମସ୍ତ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଇ ଶ୍ରୀରାମ ସେମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଓ ସନ୍ତୋଷଣ ଯୋଗେ ସ୍ୱର୍ଗ ପ୍ରଦାନ କଲେ ॥ ୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ମୁନି ଅଗସ୍ତିଙ୍କର ସୁଖାନ୍ତ ନାମକ ଜଣେ ପୁରାଣ ଶିଷ୍ୟ ଥିଲେ । ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରୀତି ଥିଲା । ସେ ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-ସେବକ ଥିଲେ । ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଭରସା ନ ଥିଲା ॥ ୨ ॥ ସେ କାନରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଗମନ-ସମ୍ଭାବର ପାଇବା ମାତ୍ରେ ବହୁବିଧ ମନୋରଥ ପୋଷଣ କରି ଆତୁର ଭାବରେ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ କୌଣସି ଆସିଲେ । “ହେ ବିଧାତା ! ଘନବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ରତ୍ନନାଥ କ’ଣ ମୋ ପରି ହୁଷ୍ଟ ଉପରେ ଦୟା କରିବେ ? ॥ ୨ ॥ ସ୍ୱର୍ଗୀ ଶ୍ରୀରାମ ସାନଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହ କ’ଣ ମୋତେ ସେବକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖି ମୋ ସହିତ ଭେଟିବେ ? ମୋ ଦୃଢ଼ସ୍ତେ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ହେଉ ନାହିଁ । କାରଣ ମୋ ମନରେ ଭକ୍ତି, ବୈରାଗ୍ୟ ବା ଜ୍ଞାନ କିଛି

ଦିସି ଅରୁ ଦିଦିସି ପରୁ ନହିଁ ସୁଖ । କୋ ମୋଁ ଚଳେଉଁ କହାଁ ନହିଁ ବୁଝା ॥
 କବହୁଁ କ ଫିରି ପାଢେଁ ପୁନି ଜାଣି । କବହୁଁ କ ନୃତ୍ୟ କରଇ ଗୁନ ଗାଣି ॥୭॥
 ଅବରଲ ପ୍ରେମ ଭଗତି ମୁନି ପାଞ୍ଚ । ପ୍ରଭୁ ଦେଖେଁ ତରୁ ଓଟ ଢୁକାଣି ॥
 ଅତିସୟ ପ୍ରୀତି ଦେଖି ରଘୁଶୟ । ପ୍ରଗଟେ ହୃଦୟ ହରନ ଭବ ଶୟ ॥୮॥
 ମୁନିମଗ ମାଝ ଅତଳ ହୋଇ ଝେଁ ସା । ପୁଲକ ସଖାର ପନସ ଫଳ ଜେସା ॥
 ତବ ରଘୁନାଥ ନିକଟ ତଲି ଆସ । ଦେଖି ଦସା ନିଜ ଜନ ମନ ଶୟ ॥୯॥
 ମୁନିହି ରାମ ବହୁ ଭାଞ୍ଚି ଜଗାଡ଼ି । ଜାଗ ନ ଧ୍ୟାନ ଜନିତ ସୁଖ ପାଡ଼ି ॥
 ଭୂପ ରୂପ ତବ ରାମ ଦୁଗାଡ଼ି । ହୃଦୟ ଚତୁର୍ଭୁଜ ରୂପ ଦେଖାଡ଼ି ॥୧୦॥

ଦର ଅଦର କୌଣସି ପଥ ନ ଦଶଇ । କିଏ ପୁଁ, କାହିଁ ଯାଉଛୁ, ଜଣା ନ ପଡ଼ଇ ॥
 କେବେ କେବେ ଦେଉ ପୁଣି ପଛକୁ ଚାଲୁ । କେବେ କେବେ ଗ୍ରନ୍ଥ ଗାଇ ନଉଁନ କରୁ ॥୧୧॥
 ଅବରଲ ପ୍ରେମ ଭକ୍ତି ମୁନି ପାଇଛନ୍ତି । ତରୁ ଉଡ଼ାଡେ ଲୁଚିଣ ପ୍ରଭୁ ନିରେଖନ୍ତି ॥
 ବିଲେକ ରାମ ମୁନିଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଅତି ଭୟ । ହୃଦୟେ ପ୍ରକଟ ହେଲେ ଭବ-ଭୟହୀନ ॥୧୨॥
 ପଥ ମଧ୍ୟେ ବସି ଗଲେ ମୁନି ହୋଇଛୁ । ପଣସ ସଦୃଶ ଦିଶେ ପୁଲକ ଶୟ ॥
 ତହୁଁ ରଘୁନାଥ ଚାଲି ନିକଟେ ଆସିଲେ । ନିଜ ଜନଦଣ୍ଡ ଦେଖି ହରଷ ହୋଇଲେ ॥୧୩॥
 ବହୁତ ଯତନେ ରାମ ଜାଣିତ କରନ୍ତି । ଧ୍ୟାନ ସୁଖ ଲଭି କରି ମୁନି ନ ଉଠନ୍ତି ॥
 ଭୂପ ରୂପ ରଘୁପତି ତହୁଁ ଲୁଚାଇଲେ । ହୃଦ ମଧ୍ୟେ ଚତୁର୍ଭୁଜ ରୂପ ଦେଖାଇଲେ ॥୧୪॥

ହେଲେ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ପୁଁ ସୁସଜ୍ଜ, ଯୋଗ, ଜପ ବା ଯଜ୍ଞ କିଛି ହେଲେ କରିନାହିଁ ।
 କିମ୍ବା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ମୋର ଦୃଢ଼ ଅନୁରାଗ ସୁଦା ନାହିଁ । ହଁ, କରୁଣାନିଧାନ
 ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସ୍ଵରୂପ ହେଉଛି, ଯାହାର ଅନ୍ୟ କେହି ସହାୟକ ବା ଆଶ୍ରୟ ନାହିଁ,
 ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ତାହାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ।” ॥ ୪ ॥ ଭଗବାନଙ୍କର ଏହି ସ୍ଵରୂପ କଥା ମନେ ପଡ଼ିବା
 ମାତ୍ରେ ମୁନି ଆନନ୍ଦମୟ ହୋଇ ବିଚାର କଲେ, “ଆହା ! ଭବବନ୍ଧନର ମୁକ୍ତିଦାତା ପ୍ରଭୁଙ୍କ
 ମୁଖାରବିନ୍ଦକୁ ଦେଖି ଆଜି ମୋର ନେତ୍ର ସ୍ଵପ୍ନଳ ହେବ ।” ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ଭବାନି !
 ଜ୍ଞାନୀ ମୁନି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପ୍ରେମରେ ନିମଗ୍ନ । ତାଙ୍କର ଭକ୍ତ ସମୟର ଅବସ୍ଥା
 ବର୍ଣ୍ଣନାପାତ ॥ ୫ ॥ ତାଙ୍କୁ ଭଗବଦ୍ଦେବ ବା ବାଟଅବାଟ କିଛି ଦିଶୁ ନ ଥାଏ । “ପୁଁ
 କିଏ ଏବଂ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ”—ଏ କଥା ସେ ନିଜେ ଜାଣିପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି ।
 କେତେକେଲେ ସେ ପଛକୁ ଚାଲିଯିବ ପୁଣି ଆଗକୁ ଚାଲୁଥା’ନ୍ତି ତ ଆଉ କେତେକେଲେ
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥଗାନ କରି ନୃତ୍ୟ କରୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୬ ॥ ମୁନି ପ୍ରଗାଢ଼ ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଲଭ କରି
 ପକାଇଲେ । ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ବୃନ୍ଦର ଅନୁରାଗରେ ଲୁଚି ରହି ଭକ୍ତର ପ୍ରେମୋଦୟ ଦଶା
 ଦେଖୁଥା’ନ୍ତି । ମୁନିଙ୍କର ପ୍ରେମାତ୍ମଣ୍ୟ ଦେଖି ଭବଭୟହୀନ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ମୁନିଙ୍କ
 ହୃଦୟରେ ଆବିର୍ଭୁତ ହେଲେ ॥ ୭ ॥ ହୃଦୟରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦର୍ଶନଲଭ କରି ମୁନି ମାର୍ଗ
 ମଧ୍ୟରେ ଅତଳ (ସ୍ଥିର) ହୋଇ ବସିପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ଶରୀର ସୋମାସ ଗୋଟେ

ମୁନି ଅକୁଲଲ ଉଠା ତବ କୈସେଁ । ବିକଳ ସ୍ଥାନ ମନି ପନିବର ଜୈସେଁ ॥
 ଆଗେ ଦେଖି ରାମ ତନ ସ୍ୟାମା । ସୀତା ଅନୁଜ ସହଚ ସୁଖ ଧାମା ॥୧୦॥
 ପରେଉ ଲକୁଟ ଲବ ଚରନହିଲଗୀ । ପ୍ରେମ ମଗନ ମୁନିବର ବଡ଼ଭାଗୀ ॥
 ଭୁଜ ବିସାଳ ଗନ୍ଧି ଲବ ଉଠାଛି । ପରମ ପ୍ରୀତି ରାଗେ ଉର ଲୁଛି ॥୧୧॥
 ମୁନିହ ମିଳିତ ଅସ ସୋହ କୃପାଲ । କନକ ତରୁଣ ଜନ୍ମ ଭୈଷ୍ଟ ତମାଲ ॥
 ରାମ ବଦନୁ ବିଲେକ ମୁନି ଠାଡ଼ା । ମାନହୁଁ ବିସ ମାଝି ଲକ୍ଷି କାଡ଼ା ॥୧୨॥
 ତବ ମୁନି ହୃଦୟୁଁ ଧୀର ଧରି ରହି ପବ ବାରଣ୍ଡି ବାର ।
 ନିଜ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରଭୁ ଆନି ତରି ପୁନା ବିବିଧ ପ୍ରକାର ॥୧୩॥

ମୁନି ଆକୁଳ ହୋଇଣ ଉଠିଲେ ତେମନ୍ତେ । ମଣି ବିନା ଖଣିବର ବ୍ୟାକୁଳ ଯେମନ୍ତେ ॥
 ସମ୍ମୁଖେ ଦର୍ଶନ କଲେ ଶ୍ୟାମ ତନୁ ରାମ । ସୀତା ଅନୁଜ ସହଚ ପ୍ରଭୁ ସୁଖ-ଧାମ ॥୧୦॥
 ପଞ୍ଚଲେ ଚରଣ ତଳେ ଲଢ଼ଇ ସମାନ । ପ୍ରେମେ ମଗ୍ନ ମୁନିବର ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ ॥
 ସୁବିଶାଳ ଭୁଜେ ପ୍ରଭୁ ନେଇଣ ଉଠାଇ । ପରମ ପ୍ରେମେ ରହିଲେ ହୃଦୟେ ଲଗାଇ ॥୧୧॥
 ମୁନିକୁ ମିଳି କୃପାକୁ ଶୋଭନ୍ତୁ ତେସନେ । କନକ ତରୁକୁ ଭେଟେ ତମାଲ ଯେସନେ ॥
 ମୁନି ପ୍ରମୋଦିତ ରାମ ମୁଖ ନିରେଖିଣ । ଉଭା କରାଇଛୁ ଅବା ତହିଁ କେ ଲେଖିଣ ॥୧୨॥
 ତହୁଁ ମୁନିରାଜ ହୃଦେ ଧରି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ପାଦେ ପଡ଼ି ବାରମ୍ବାର ।
 ନିଜ ଆଶ୍ରମକୁ ନେଇଣ ପ୍ରଭୁକୁ ପୂଜିଲେ ବଡ଼ ପ୍ରକାର ॥୧୩॥

ପଶ୍ୟ ସଫଳ ପରି ପୁଲକିତ ହୋଇ ଉଠିଲ । ତହୁଁରେ ରଘୁନାଥ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଚାଲି
 ଆସିଲେ ଏବଂ ଆପଣା ଭକ୍ତର ପ୍ରେମଦଶା ଦେଖି ମନେ ମନେ ଅଭିଶପ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ
 ହେଲେ ॥ ୮ ॥ ଶ୍ରୀରାମ ମୁନିକୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ଲାଗି ଉଠାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁନି
 ଉଠିଲେ ନାହିଁ । ସେ ତ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଧ୍ୟାନରେ ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ କରୁଥିଲେ । ତହୁଁରେ ଶ୍ରୀରାମ
 ଆପଣାର ରାଜାରୂପ ଲୁଚାଇ ରହିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ନିଜର ତରୁଣ ରୂପ
 ପ୍ରକାଶ କଲେ ॥ ୯ ॥ ଆପଣା ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କ ସ୍ବରୂପ ଅନୁଭବିତ ହେବା ମାତ୍ରେ ମୁନି
 ମଣିଧର ସର୍ପଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଣି ବିନା ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲା ପରି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ମୁନି
 ଆପଣା ଆଗରେ ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହଚ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ବିସ୍ମୟ ସୁଖଧାମ ଶ୍ରୀରାମକୁ
 ଦେଖିଲେ ॥ ୧୦ ॥ ଅତି ଭାଗ୍ୟବାନ ମୁନିବର ପ୍ରେମମଗ୍ନ ହୋଇ ଦଣ୍ଡ ପରି ପଡ଼ି
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ଲାଗିଗଲେ । ଆପଣା ବିଶାଳ ବାହୁଯୋଗେ ପ୍ରଭୁ ତାଙ୍କୁ ଉଠାଇ-
 ନେଲେ ଏବଂ ବଡ଼ ପ୍ରେମରେ ତାଙ୍କୁ ଛାତରେ କୁଣ୍ଡାଇ ରଖିଲେ ॥ ୧୧ ॥ ଦୟାଳୁ
 ଶ୍ରୀରାମ ମୁନିଙ୍କ ସହ ମିଳି ସ୍ବଚର୍ଚ୍ଚିତ ବୃକ୍ଷ ସଙ୍ଗେ ତମାଲ ବୃକ୍ଷ ମିଳିଲ ପ୍ରାୟ ସ୍ବଗୋଚିତ
 ହେଉଥାନ୍ତୁ । ମୁନି ମିତ୍ରକୁ ଭାବରେ ପ୍ରତାପ ହୋଇ ନିନିମେଷ ନୟନରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ମୁଖ ଦେଖୁଥାନ୍ତୁ । ସତେ ଯେପରି ବିଚାରିବ ମୁଣ୍ଡିଟିଏ କେନ୍ଦ୍ର ଉଭା କରି ଥୋଇ
 ଦେଇଛି ॥ ୧୨ ॥ କୋହା :—ତଦନନ୍ତର ମୁନି ହୃଦୟରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟଧାରଣ କରି ବାରମ୍ବାର

କହ ମୁନି ପ୍ରଭୁ ସୁନୁ ବିନୟମୋଷ । ଅସୁତ କରୋଁ କର୍ତ୍ତୁନ ବିଧି ତୋଷ ॥
 ମନ୍ତ୍ରମା ଅମିତ ମୋର ମତି ଥୋଷ । ରବିସନ୍ଧ୍ୟା ଖଡ଼୍ୟୋତ ଅଞ୍ଜୋଷ ॥୧॥
 ଶ୍ୟାମ ତାମରସ ଦାମ ଶରୀର । ଜଟା ମୁକୁଟ ପରିଧାନ ମୁନିଚୀର ॥
 ପାଣି ଗୁପ୍ତ ଶର କଟି ତୁଣୀର । ନୌମି ନିରଂତର ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀର ॥୨॥
 ମୋହ ବିପିନ ଘନ ଦହନ କୁଣ୍ଡଳୁ । ସ୍ଵତ ସବେରୁହ କାନନ ଭରୁ ॥
 ନିଶିତର କରି ବରୁଥ ମୁଗରାଜ । ସାଜୁ ସଦା ନୋ ଭବ ଶଗ ବାଜ ॥୩॥
 ଅରୁଣ ନୟନ ରାଜାବ ସୁବେଶ । ସୀତା ନୟନ ଚକୋର ନିଶେଶ ॥
 ହର ହୃଦି ମାନସ ବାଳ ମରାଳ । ନୌମି ରାମ ଉର ବାହୁ ବିଶାଳ ॥୪॥
 ସଶୟ ସର୍ପ ଗ୍ରସନ ଭରଗାଦଃ । ଶମନ ସୁକର୍ମଣ ତର୍କ ବିଶାଦଃ ॥
 ଭବ ଭଞ୍ଜନ ରଞ୍ଜନ ସୁର ସୁଧଃ । ସାଜୁ ସଦା ନୋ କୃପା ବରୁଥଃ ॥୫॥

ବୋଲନ୍ତି ମୁନି, ବିନତି ଶୁଣନ୍ତୁ ମୋହର । କେଉଁ ଭାବେ ପ୍ରଭୁ, ସୁଦ୍ଧ କରିବି ରୁମର ॥
 ମନ୍ତ୍ରମା ଅମିତ ସ୍ଵଳ୍ପ ମୋ ବୁଦ୍ଧି ଅଶକ୍ତ । ରବିସନ୍ଧ୍ୟା ଖଡ଼୍ୟୋତ ପ୍ରକାଶ ସେମନ୍ତ ॥୧॥
 ଶ୍ୟାମ ତାମରସ ବୃଦ୍ଧ ସଦୃଶ ଶରୀର । ଜଟାର ମୁକୁଟ ପରିଧାନ ମୁନି ଚୀର ॥
 ହସ୍ତରେ ଗୁପ୍ତ ଶାୟକ କଟିରେ ତୁଣୀର । ପ୍ରଣମଇ ନିରନ୍ତର ଶ୍ରୀ ରଘୁ ପ୍ରବୀର ॥୨॥
 ମୋହ-ନିବିଡ଼-ବିପିନ ଦହନେ କୁଣ୍ଡଳୁ । ସଜ୍ଜ-ସବେରୁହ-ବନ ବିକାଶକ ଭରୁ ॥
 ରଜମାଚର - କୁଞ୍ଜର - ଯୁଥ-ପଶୁରାଜ । ରଖନ୍ତୁ ଆମକୁ ସଦା ଭବ-ଶଗ-ବାଜ ॥୩॥
 ଅରୁଣ କଞ୍ଜ-ନୟନ ମନୋହର ବେଶ । ଜନକ ସୁତା ଲୋଚନ-ଚକୋର-ନିଶେଶ ॥
 ହର ହୃଦ-ମାନସର ରାଜ ସୁମରାଜ । ନମଇ ଶ୍ରୀରାମ, ବାହୁ ହୃଦୟ ବିଶାଳ ॥୪॥
 ସଶୟ-ସର୍ପ-ଗ୍ରସନେ ବିହଙ୍ଗ-ନାୟକ । କ୍ଳେଶ-ଦାୟକ କୃତର୍କ-ବିଶାଦ-ନାଶକ ॥
 ଭବ-ଭଞ୍ଜନ ରଞ୍ଜନ ବିରୁଧ ନିକର । ରଖନ୍ତୁ ଆମକୁ ସଦା କରୁଣାସାଗର ॥୫॥

ତାଙ୍କ ଚରଣକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ । ତତ୍ପରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଆପଣା ଆଶ୍ରମକୁ ଆଣି ଅନେକ ପ୍ରକାର
 ତାଙ୍କର ପୂଜାବିଧାନ କଲେ ॥୧॥ ୧୦ ॥ ତୌପାଘ :—ମୁନି କହବାକୁ ଲାଗିଲେ—
 “ହେ ପ୍ରଭୋ ! ମୋ ବିନତି ଶୁଣନ୍ତୁ । ମୁଁ କପରି ଭାବରେ ଆପଣଙ୍କ ସୁଦ୍ଧ କରିବି ?
 ଆପଣଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରମା ଅପାର ଓ ମୋ ବୁଦ୍ଧି ଅତି ଅଳ୍ପ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଆଗରେ ଜୁକୁକ୍ଳିଆ
 ଘୋକର କି ଆଲୋକ ? ॥ ୧ ॥ ହେ ମାଳ କମଳମାଳା-ଶ୍ୟାମଶରୀର ! ହେ ଜଟା-
 ମୁକୁଟଧାରୀ ! ହେ ମୁନିଜନଯୋଗ୍ୟ-ବଲ୍ଲଳ-ବସ୍ତ୍ର-ପରିଧାନକାରୀ ! ହେ ଧନୁଶରପାଣି,
 ତୁଣୀର-କଟି ଶ୍ରୀରାମ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନିରନ୍ତର ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ
 ମୋହରୁପକ ଗହନବନକୁ ଦହନ କରିବାରେ ଅର୍ହ, ସଜ୍ଜ କମଳ-ବନକୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ
 କରିବା ବିଷୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ରାକ୍ଷସ-ହସ୍ତବୃନ୍ଦକୁ ପରାସ୍ତ କରିବାରେ ଫିଂହ ଏବଂ
 ସଂସାରର ଜନ୍ମମରଣ-ଚକ୍ରରୁପୀ ପକ୍ଷୀକୁ ନାଶିବା ନିମନ୍ତେ ସଞ୍ଚାର ସ୍ଵରୂପ, ସେହି ପ୍ରଭୁ
 ସଦା ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ହେ ଅରୁଣନୟନ ଓ କମଳସୁବେଶ !

ନିର୍ଗୁଣ ସଗୁଣ ବିଷମ ସମ ରୂପଂ । ଜ୍ଞାନ ଗିରି ଗୋଷ୍ଠତମନୁପଂ ॥
 ଅମଳମଝିଳମନବଦ୍ୟମପାରଂ । ନୌମି ରାମ ଭଂଜନ ମନ୍ତ୍ର ଭାରଂ ॥୬॥
 ଭକ୍ତ କଲ୍ପପାଦପ ଆରାମଃ । ତର୍ଜନ ହୋଧ ଲୋଭ ମଦ କାମଃ ॥
 ଅତି ନାଗର ଭବ ସାଗର ସେତୁଃ । ସାତୁ ସଦା ବିନକର କୁଳ କେତୁଃ ॥୭॥
 ଅତୁଳିତ ଭୁଜ ପ୍ରତାପ ବଲ ଧାମଃ । କଳି ମଲ ବିପୁଲ ବିଭଂଜନ ନାମଃ ॥
 ଧର୍ମ ବର୍ମ ନର୍ମଦ ଗୁଣ ଗ୍ରାମଃ । ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଶଂ ତନୋତୁ ମମ ରାମଃ ॥୮॥
 ଜଦପି ବିରଜ ବ୍ୟାପକ ଅବିନାଶୀ । ସବ କେ ହୃଦୟଂ ନିରଂତର ବାସୀ ॥
 ତଦପି ଅନୁଜ ଶ୍ରୀ ସହିତ ଖରାଣ୍ଡ । ବସତୁ ମନସି ମମ କାନନରୂପା ॥୯॥

ନିର୍ଗୁଣ ସଗୁଣ ସମ ବିଷମ ସ୍ଵରୂପ । ଜ୍ଞାନ-ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ବଚନ-ଅଘାତ ଅନୁପ ॥
 ଅମଳ ଅଶ୍ରୁ ଅଳ ଅକ୍ରନ୍ଧ୍ୟ ଅପାର । ନମର ରାମ ଭଞ୍ଜନ ବସ୍ତ୍ରମଣ ଭାର ॥୬॥
 ଭକ୍ତ ଜନନୀର କଲ୍ପ ପାଦପ ଆରାମ । ତର୍ଜନ ସ୍ଵକଳ ହୋଧ ଲୋଭ ମଦ କାମ ॥
 ପରମ ନାଗର ଭବ-ପାରାବାର ସେତୁ । ସାତ କର ସଦା ବିନକର-କୁଳକେତୁ ॥୭॥
 ଅତୁଳମୟ ପ୍ରତାପ ଭୁଜବଳ ଧାମ । କଳି - କଳୁଷ-ବିପୁଳ-ବିଭଞ୍ଜନ ନାମ ॥
 ଧର୍ମର ବର୍ମ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦ ଗୁଣ ଗ୍ରାମ । ସଦା ମଙ୍ଗଳ ବିଧାନ କର ମୋର ରାମ ॥୮॥
 ଯଦ୍ୟପି ବ୍ୟାପକ ନିର୍ବିକାର ଅବିନାଶୀ । ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ନିରନ୍ତର ବାସୀ ॥
 ତଥାପି ଅନୁଜ ସାତା ସହିତ ଖରାଣ୍ଡ । ନିବାସ କର ମୋ ମନ, ବିପିନବିହାରୀ ॥୯॥

ହେ ସୀତା-ନୟନ-ତକୋର ତନ୍ମୟା ! ହେ ଶିବ-ମନ-ମାନସଭୋବର ବାଳହଂସ !
 ହେ ବିଶାଳହୃଦୟ ଓ ବିଶାଳବାହୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁ-
 ଅଛି ॥ ୫ ॥ ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ସଖୟ-ସର୍ପଙ୍କୁ ଶାସନ କରବା ବିଷୟରେ ଗରୁଡ଼, ଅଭୟ
 କଠୋର ତପରୁ ଜାତ ବିଷାଦର ନାଶକାରକ, ଜନ୍ମମରଣ-ଚକ୍ରର ଅନୁକ ତଥା
 ଦେବତାବୃନ୍ଦଙ୍କ ଆନନ୍ଦଦାୟକ, ସେହି କୃପାପତି ଶ୍ରୀରାମ ସଦାସର୍ବଦା ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ
 ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ॥ ୬ ॥ ହେ ନିର୍ଗୁଣ, ସଗୁଣ, ବିଷମ ଓ ସମରୂପ ! ହେ ଜ୍ଞାନ, ବାଣୀ ଓ
 ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଅଘାତ ! ହେ ଅନୁପମ, ନର୍ମଳ, ଅଖିଳ ଅକ୍ରନ୍ଧ୍ୟ, ଅନନ୍ତ ଏବଂ ଭରଣର-
 ବିଭଞ୍ଜନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ॥ ୭ ॥ ଯେ ଭକ୍ତଜନବୃନ୍ଦଙ୍କ
 ନିମନ୍ତେ କଲ୍ପବୃକ୍ଷର ଉଦ୍ୟାନ, ହୋଧ, ଲୋଭ, ମଦ ଓ କାମର ଭୟପ୍ରଦ, ଯେ ଅତି
 ଚତୁର ଏବଂ ସର୍ବାର-ସମୁଦ୍ରରୁ ତରବା ନିମନ୍ତେ ସେତୁସ୍ଵରୂପ, ସେହି ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳ-କେତନ
 ଶ୍ରୀରାମ ସଦାସର୍ବଦା ମୋତେ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ॥ ୮ ॥ ଯାହାଙ୍କର ବାହୁପ୍ରତାପ
 ଅତୁଳମୟ, ଯେ ବଳରାଧାମ, ଯାହାଙ୍କର ନାମମାତ୍ର କଳିପ୍ରଭର ଅସଂଖ୍ୟ ବଡ଼ ବଡ଼
 ପାପର ବିନାଶକାରୀ, ଯେ ଧର୍ମର କବଚ ବା ରକ୍ଷକ, ଯାହାଙ୍କ ଗୁଣସମୃଦ୍ଧ ଆନନ୍ଦ-
 ଦାୟକ, ସେହି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ନିରନ୍ତର ମୋର କଲ୍ୟାଣ ବିସ୍ତାର କରନ୍ତୁ ॥ ୯ ॥
 ଯଦ୍ୟପି ଆପଣ ନର୍ମଳ, ବ୍ୟାପକ, ଅବିନାଶୀ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ନିରନ୍ତର ନିବାସ

ଜେ ଜାନହିଁ ତେ ଜାନହୁ ସ୍ୱର୍ମୀ । ସଗୁନ ଅଗୁନ ଭର ଅଂଚରଜାମୀ ॥
 ଜୋ କୋସଲପତି ରାବିବ ନୟନା । କରଉ ସୋ ରାମ ହୃଦୟ ମମ ଅୟନା ॥୧୦॥
 ଅସ ଅଭିମାନ ଜାଇ ଜନି ହେଉଁ । ମେଁ ସେବକ ରଘୁପତି ପତି ମେଃରେ ॥
 ସୁନି ମୁନି କଚନ ରମ ମନ ଛାଏ । ବହୁରି ହରଷି ମୁନିବର ଭର ଲାଏ ॥୧୧॥
 ପରମ ପ୍ରସନ୍ନ ଜାନୁ ମୁନି ମୋହ । ଜେ ବର ମାତହୁ ଦେଉଁ ସୋ ଚୋହୁ ॥
 ମୁନିକହ ମେଁ ବର କବହୁଁ ନ ଜାୟ । ସମୁଦ୍ଧି ନ ପରଇ ହେଁ ଠା ସାରୁ ॥୧୨॥
 ଭୁଞ୍ଜି ନିଜ ଲଗେ ରଘୁରାଣି । ସୋ ମୋହି ଦେହୁ ତାସ ସୁଖତାଣି ॥
 ଅବରଲ ଭବତି ବିରତି ବିଜ୍ଞାନା । ହୋହୁ ସକଲ ଗୁନ ଜ୍ଞାନ ନିଧାନା ॥୧୩॥
 ପ୍ରଭୁଜୋ ଫହସୋ ବରୁ ମେଁ ପାଣ୍ଡୁ । ଅବ ସେ ଦେହୁ ମୋହି ଜୋ ଶ୍ରୀ ॥୧୪॥

ସେ ଜାଣିଲେ ଯେ ଜାଣୁ ଅପଣକୁ ସ୍ୱର୍ମୀ । ସହୁଷ୍ଟି ଶର୍ତ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ॥
 ଯେଉଁ କୋଶାଧିପତି ରାବିବନୟନ । କରନ୍ତୁ ସେ ରାମ ମେଃର ହୃଦେ ନିକେତନ ॥୧୦॥
 ଏହି ଅଭିମାନ ଭୁବି ନ ଯାଉ ଗୋସାଇଁ । ପୁଣି ସେବକ ଶ୍ରୀ ରଘୁପତି ମୋର ସାଇଁ ॥
 ଶୁଣି ପ୍ରଜବାଣ୍, ରାମ ପ୍ରମୋଦ ରହିଲେ । ହରଷେ ପୁଣି ପ୍ରଜକୁ ହୃଦେ ଅବିଳ୍ଲ ରେ ॥୧୧॥
 ପରମ ପ୍ରସନ୍ନ ମୋତେ ଜାଣି ପ୍ରଜରାଜ । ସେ ବର ମାଗିବ ତାହା ଦେବି ନିଃସଞ୍ଜ ॥
 ଗୋଇଲେ ପ୍ରଜ, ପ୍ରଁ କେବେ ବର ମାଗିନାହିଁ । କିଏ ସତ କିଏ ମିଛ, ଜଣାପଡ଼େ ନାହିଁ ॥୧୨॥
 ଭ୍ରମକୁ ଭଲ ମନ୍ତ୍ରଣ ରଘୁପତି ଯାହା । ତାହା ହୃଦୟାୟୀ ମୋତେ ପ୍ରମୋଦୁ ଗାହା ॥
 ହୁଅ ଅବନେ ଭକ୍ତ ବୈରାଗ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ । ସକଳ ଗୁଣ ଅବର ବିବେକ-ନିଧାନ ॥୧୩॥
 ପ୍ରଭୁ, ଯାହା ଦେଇ ପ୍ରାପ୍ତ କରି ପୁଁ ସେ ବର । ଏବେ ଭିଅଁ ଯାହା ମୋତେ ଦରଇ ହେଉ ॥୧୪॥

କରନ୍ତୁ, ତଥାପି ହେ ଶ୍ରୀରାମ ! ଅନୁକ ଓ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ପ୍ରହ୍ୱ କାନନରୁ ଏହି
 ରୂପରେ ଅପଣ ମୋ ହୃଦୟରେ ନିବାସ କରନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ହେ ହାମି ! ଅପଣକୁ
 ଯେଉଁମାନେ ସହୁଷ୍ଟି, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଓ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ବୋଲି ଜାଣନ୍ତି, ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ।
 କେବଳ କୋଶାଧିପତି, କମଳନୟନ ଶ୍ରୀରାମ ହିଁ ମୋ ହୃଦୟକୁ ନିଜର ବୃତ୍ତ
 କରନ୍ତୁ ॥ ୧୦ ॥ ପୁଁ ସେବକ ଏକ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ମୋର ସ୍ୱର୍ମୀ । ଏହି ଅଭିମାନ
 ଭୁଲରେ ହୁଏ । ମୋଠାରୁ ଦୂର ନ ହେଉ ।” ପ୍ରଜାଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମ ମନେ ମନେ
 ବଡ଼ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ । ତହିଁରେ ସେ ପ୍ରଜାବରକୁ ଅବିଚ୍ଚିନ କର ପକାଇଲେ ॥ ୧୧ ॥
 ଏକ କହିଲେ, “ହେ ପ୍ରଜ ! ପୁଁ ଭ୍ରମଠାରେ ପରମ ପ୍ରସନ୍ନ ବୋଲି ଜାଣ । ଯେଉଁ
 ବର ମାଗିବ, ତାହା ପୁଁ ଭୁଞ୍ଜୁ ତେବେ ।” ପ୍ରଜା ହୃଦୟରେ କହିଲେ, “ପୁଁ ତ କେବେ
 ହେଲେ ବର ମାଗି ନାହିଁ । ମିଥ୍ୟା କ’ଣ, ସତ୍ୟ କ’ଣ—ଏହା ମୋ ବୁଦ୍ଧି ବିବେକରେ
 ତ ପକାଇ ନାହିଁ ।” ॥ ୧୨ ॥ ଅତଏବ ହେ ରଘୁନାଥ ! ହେ ଦାସ-ହୃଦୟାୟୀ ! ଅପଣକୁ
 ଯାହା ଭଲ ଲାଗେ, ତାହାହିଁ ମୋତେ ଦିଅନ୍ତୁ ।” ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, “ହେ ପ୍ରଜ !
 ତୁମେ ପ୍ରଜାପତି ଭକ୍ତ, ବୈରାଗ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତ ତଥା ଜ୍ଞାନ ନିଧାନ

ଅନୁଜ ଜାନକା ସହିତ ପ୍ରଭୁ ଗୁପ୍ତ ବାନ ଧର ରାମ ।

ମମ ହୃଦ୍ ଗଗନ ଇଂଦୁ ଇବ ବସତୁ ସଦା ନିହକାମ ॥୧୧॥

ଏବମସ୍ତୁ କର ରମାନବାସା । ହରଷି ତଳେ କୁମୁଜ ରୁଷି ପାସା ॥
ବହୁତ ହିବସ ଗୁର ଦରସନୁ ପାସ । ଭବ ମୋହି ଏହି ଆଶ୍ରମ ଆସ ॥୧୨॥
ଅବ ପ୍ରଭୁ ସଗ ଜାଣି ଗୁର ପାସ । ତୁମ୍ଭ କହ ନାଥ ନିହୋସ ନାସ ॥
ଦେଖି କୃପାକ୍ଷୁ ମୁନି ତରୁଣ । ଲବ ସଂଗ ହୃଦସେ ହୋଇ ଶୁଣ ॥୧୩॥
ପନ୍ଥ କହତ ନିଜ ଭଗବତ ଅନୁପା । ମୁନି ଆଶ୍ରମ ପହଂଚେ ସୁର ଭୂପା ॥
ତୁରତ ସୁଖାନ୍ତନ ଗୁର ପହିଁ ଗୟି । କବି ଦଣ୍ଡବତ କହତ ଅସ ଭୟୁକ ॥୧୪॥
ନାଥ କୋସଲଧୀସ କୁମାର । ଆସ ମିଳନ ଜଗତ ଆଧାର ॥
ରାମ ଅନୁଜ ସମେତ ବୈଦେହୀ । ନିଧି ହିନ ଦେବ ଜପତ ହୃଦ୍ ଜେଷ୍ଠ ॥୧୫॥

ଜାନକା ଅନୁଜ ସଙ୍ଗେ ରାଗୁରାଜ ଗୁପ୍ତବାଣୀର ରାମ ।

ମୋ ଦୁଃଖ-ଗଗନେ ସଦା ଇନ୍ଦୁ ସେନ୍ଦ୍ରେ କରନ୍ତୁ ବାସ ନିଷାମ ॥୧୬॥

ଏବମସ୍ତୁ କହ ତହୁଁ ଲଭିବ ନିବାସ । ହରଷେ ତଳିଲେ କୁମୁଦୋନ ରୁଷି ପାଶ ॥
ବହୁ ହିନ ଗୁର ଦରଶନ ନ ପାଇଣ । ହୋଇଲଣି ମୋତେ ଏହି ଆଶ୍ରମେ ରହଣ ॥୧୭॥
ଏବେ ପ୍ରଭୁ ସଙ୍ଗେ ଯିବି ଗୁରୁଙ୍କ ନିକଟ । ତୁମ୍ଭକୁ ନାଥ କୌଣସି ନ ହୋଇବ କଷ୍ଟ ॥
ଦେଖି ମୁନି ତରୁଣତା କରୁଣା ସରିତ । ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କୁ ନେଲେ ହସି ଅନୁଜ ସହିତ ॥୧୮॥
ପଥେ କହୁ କହୁ ନିଜ ଅନୁପ ଭଗବତ । ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମେ ପ୍ରବେଶିଲେ ସୁଗପତ ॥
ଶୀଘ୍ର ସୁଖାନ୍ତ ସ୍ଥରୁଙ୍କ ନିକଟେ ଗମିଲେ । କବି ଦଣ୍ଡବତ ପ୍ରେମେ ଏମନ୍ତ କହଲେ ॥୧୯॥
ନାଥ ! କୋଶଳ ନୃପଙ୍କ ସୁନ୍ଦର କୁମାର । ଆସନ୍ତୁ ମିଳିବା ହେତୁ ଜଗତ ଆଧାର ॥
ରାମ ସଙ୍ଗରେ ଯେନେ ଅନୁଜ ସୀତାଙ୍କୁ । ନିଶି ହିନ ଦେବ ! ଜପ କରୁଛ ଯାହାଙ୍କୁ ॥୨୦॥

ହୋଇଯାଅ ॥ ୧୯ ॥ ତତ୍ପରେ ମୁନି କହଲେ, “ପ୍ରଭୁ ସେହି ବର ଦାନ କେଲେ,
ତାହା ମୁଁ ସହଣ କରନେଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋତେ ଯାହା ଭଲ ଲାଗେ, ତାହା
କଅଳୁ ॥ ୧୮ ॥ ବୋହା—ହେ ପ୍ରଭୋ ! ହେ ଶ୍ରୀରାମ ! ସାନବଲ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ
ସୀତାଙ୍କ ସହ ଧନୁଶରଧାରୀ ରୂପରେ ଆପଣ ନିଷାମ (ସ୍ଥିର) ହୋଇ ମୋର ଦୁଃଖ-
କାଶରେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ସଦୃଶ ସଦା ନିବାସ କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୧୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—“ଏବମସ୍ତୁ”
(ଏହାହିଁ ହେଉ) ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଇନ୍ଦ୍ରାନିବାସି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଅବସ୍ଥା
ରୁଷିକ ପାଖକୁ ଚଳିଲେ । ପୁରାଣ କହଲେ, “ମୋର ଗୁରୁ ଅବସ୍ଥାଙ୍କ ଦର୍ଶନଲାଭ ଓ
ଏହି ଆଶ୍ରମକୁ ଆଗମନ କରିବା ପରେ ବହୁତ ହିନ ଅନ୍ଧବାହୁତ ହୋଇଗଲଣି ॥ ୧ ॥
ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସହିତ ଗୁରୁଙ୍କ ସମୀପକୁ ଯାଏ । ହେ ନାଥ ! ଏହାଦ୍ୱାରା
ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଉପକୃତ କରୁନାହିଁ ।” ମୁନିଙ୍କ ତରୁଣତା ଦେଖି କୃପାନିଧାନ
ଶ୍ରୀରାମ ତାହାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଲେ ଏବଂ ହୃଦ ଶର ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥

ସୁନତ ଅଗସ୍ତି ଭୂରତ ଉଠି ଧାଏ । ହରି ବିଲେକି ଲେଟନ ଜଳ ଗୁପ୍ତ ॥
 ମୁନି ପଦ କମଳ ପରେ ହୋଇ ଶୁଣ । ରାଷି ଅତି ପ୍ରୀତି ଲାଏ ଉର ଲୁଣ ॥୫॥
 ସାବର କୁସଳ ପୁଣି ମୁନି ଜ୍ଞାନ । ଆସନ ବର ବୈଠାରେ ଆମ୍ଭ ॥
 ସୁନି କରି ବହୁ ପ୍ରକାର ପ୍ରଭୁ ପୁଜା । ମୋହି ସମ ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ ନହଁ ଦୁଜା ॥୬॥
 ଜହଁ ଲଗି ରହେ ଅପର ମୁନି ବୃନ୍ଦା । ହରଷେ ସବ ବିଲେକି ସୁଖକଂଦା ॥୭॥
 ମୁନି ସମୁଦ୍ର ମନ୍ତ୍ର ବୈଠେ ସନ୍ନିଧି ସବ ଖା ଓର ।
 ସରଦ ଲମ୍ବ ତନ ଚିତ୍ରପୁତ ମାନସୁ ନିକର ଚକୋର ॥୧୬॥

ଶୁଣନ୍ତେ ଅଗସ୍ତି ଉଠି ଧାଇଁଲେ ଚଞ୍ଚଳ । ହରିକୁ ଦେଖି ନୟନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲ ଜଳ ॥
 ପଡ଼ିଲେ ମୁନିଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମେ ହୁଇ ଝଲ । ରାଷି ଅତି ସ୍ନେହେ ନେଲେ ହୃଦୟେ ଲଗାଇ ॥୫॥
 ସାବରେ କୁଶଳ ପଚାରିବ ମୁନି ଜ୍ଞାନ । ଆଶ୍ରମେ ରମ୍ୟ ଆସନେ ବସାଇଲେ ଅଗ୍ନି ।
 ପୁଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପୂଜଣ ବିବିଧ ବିଧାନ । କହଲେ, ମୋ ସମ ଆଜି ନାହିଁ ଭାଗ୍ୟବାନ ॥୬॥
 ଯେତେ ଦୂର ଯାଏଥିଲେ ଅନ୍ୟ ମୁନିବୃନ୍ଦେ । ହରଷ ହୋଇଲେ ସବେ ଦେଖି ସୁଖକନ୍ଦେ ॥୭॥
 ମୁନିଙ୍କ ସମାଜେ ରଘୁରାଜ ବିଜେ ସମ୍ମୁଖେ ସମସ୍ତଙ୍କର ।
 ରାମ-ଶରଦ୍ଧରୁ ନିରେଖନ୍ତି ଅବା ମୁନି-ଚକୋର ନିକର ॥୧୬॥

ମାର୍ଗରେ ଦେବଗଣଙ୍କ ରାଜରାଜେଶ୍ବର ଶ୍ରୀରାମ ନିଜ ଅନୁପମ ଭକ୍ତିର ବର୍ଣ୍ଣନା କରି
 କରି ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସୁଖାନ୍ତର ଭରଣ, ସ୍ବରୁ ଅଗସ୍ତ୍ୟଙ୍କ ନିକଟକୁ
 ଗଲେ ଏବଂ ଦଣ୍ଡବତ କରି ପ୍ରେମରେ ଏପରି କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ— ॥ ୫ ॥ “ହେ ନାଥ !
 ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ କୁମାର ଜଗଦାଧାର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ସାନଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ
 ପତ୍ନୀ ସୀତାଙ୍କ ସହ ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି । ହେ ଦେବ !
 ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଆପଣ ଦିନରାତି ଜପ କରୁଥାନ୍ତି, ଏହି ହେଉଛନ୍ତି ସେହି
 ରାମଚନ୍ଦ୍ର ।” ॥ ୪ ॥ ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁନି ଉଠି ଧାଇଁଲେ ।
 ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ତାଙ୍କ ନେତ୍ରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ-ଜଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ-
 ଗଲା । ଭାଇ ହୁହେଁ ମୁନିଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ରାଷି ସେମାନଙ୍କୁ
 ଉଠାଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମ ସହକାରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିପକାଇଲେ ॥ ୫ ॥ ଜ୍ଞାନ
 ମୁନି ଆଦର ସହଚ କୁଶଳ ସମାବୁଦ୍ଧି ପରୁର ସେମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆସନରେ
 ବସାଇଲେ । ତଦନନ୍ତର ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପୂଜା କରି କହଲେ, “ମୋ ସମ
 ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ଆଜି ଅନ୍ୟ କେହି ନାହିଁ ।” ॥ ୬ ॥ ସେଠାରେ ଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ
 ମୁନି ଅନନ୍ତର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରି ଅନନ୍ତତ ହେଲେ ॥ ୭ ॥ ଦୋହା ।—
 ମୁନିସଭା ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁନିଙ୍କ ଆଖିକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ବସିଗଲେ ।
 ମୁନିବୃନ୍ଦ ତାଙ୍କ ଆଖିକୁ ଗୁଣ୍ଠି ଏପରି ଦେଖାଯାଉଥାନ୍ତି, ଯେତେ ଯେପରି ଚକୋରସମୁଦ୍ର
 ଶରତ-ପୁଣିମାର ଚନ୍ଦ୍ରଆଖିକୁ ଅପଲବ୍ଧ ନୟନରେ ଅନାଉଅଛନ୍ତି ! ॥ ୧୬ ॥

ତବ ରଘୁବୀର କହା ମୁନ ପାଶୁ । ତୁମ୍ଭ ସନ ପ୍ରଭୁ ଦୁର୍ବର୍ତ୍ତ କହୁ ନାଶୁ ॥
 ତୁମ୍ଭ ଜାନହୁ ଜେହୁ କାରନ ଆପୁର୍ତ୍ତ । ତାତେ ତାତ ନ କହୁ ସମୁଦ୍ଧାପୁର୍ତ୍ତ ॥୧॥
 ଅବ ସୋ ମନ୍ତ ଦେହୁ ପ୍ରଭୁ ମୋଶୁ । ଜେହୁ ପ୍ରକାର ମାରୋ ମୁନଦ୍ରୋଶୁ ॥
 ମୁନ ମୁସୁକାନେ ସୁନ ପ୍ରଭୁ ବାମ । ପୁରେହୁ ନାଥ ମୋହୁ କା ଜାମ ॥୨॥
 ତୁମ୍ଭରେଇଁ ଭଜନ ପ୍ରଣବ ଅବାସ । ଜାନହିଁ ମହମା କହୁକ ତୁମ୍ଭାସ ॥
 ଉମରି ତରୁ ବିସାଲ ତବ ମାୟା । ଫଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଅନେକ ନିକାୟା ॥୩॥
 ଜୀବ ଚରାଚର ଜଂତୁ ସମାନା । ଶ୍ଵାତର ବସନ୍ତ ନ ଜାନହିଁ ଆନା ॥
 ତେ ଫଳ ଭଜକ କଠିନ କରାଲ । ତବ ଭୟ ଉରତ ସଦା ସୋଉ କାଲ ॥୪॥
 ତେ ତୁମ୍ଭ ସକଳ ଲୋକପତି ସାଣ୍ଠି । ପୁରେହୁ ମୋହୁ ମନୁଜ କା ନାଣ୍ଠି ॥
 ଯୁଦ୍ଧ ବର ମାଗହିଁ କୁପାଳିକେତା । ବସହୁ ହୃଦୟ ଶ୍ରୀ ଅନୁଜ ସମେତା ॥୫॥

କହଲେ ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀର ତହୁଁ ମୁନଶକ୍ତ । ପ୍ରଭୁ, କେଉଁ କଥା ନାହିଁ ଅଜ୍ଞାତ ରୁମକ୍ତ ॥
 ରୁମେ କାଣିଅଛୁ ଯେଉଁ କାରଣେ ଆସିଛୁ । ଦେବ ! ସେହୁ ହେତୁକହୁ ନ ବୁଝାଏ କହା ॥
 ଏବେ ସେ ମହାତ୍ମା ମୋତେ କହୁ ମୁନଶକ୍ତ । ଯେ ରାବେ ମୁନଦ୍ରୋଶକ୍ତ ମାଗିବ ସହୁର ॥
 ମଧୁର ହସିଲେ ମୁନ ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ବାଣୀ । ପରୁଷଲ ଗାନନାଥ ମୋତେ କହ କାଣି ॥୧॥
 ରୁମ ଭଜନ ପ୍ରତାପ ପ୍ରବଦେ, ରୁମର । ମହମା ଜାଣଇ କହୁ ବୁଝ ଅବ-ଅର ॥
 ଶ୍ରୀମଣି ତରୁ ବିଶାଳ ମାୟା ଯେ ରୁମର । ଅନେକାନେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଫଳ ସେ ବୃକ୍ଷର ॥୨॥
 ଚରାଚର ଜୀବ ଜନ୍ତୁ ଜୀବାଣୁ ସମାନ । ଉତରେ ରହନ୍ତି, କହୁ ନ ଜାଣନ୍ତି ଆନ ॥
 ସେ ଫଳ ଭଜକ ଅଟେ କାଳ ବିକଟାଳ । ରୁମ ଭୟେ ଭୟ କରେ ସଦା ସେହୁ କାଳ ॥୩॥
 ସେ ରୁମେ ସମସ୍ତ ଲୋକ ଲୋକପାଳଧର । ପରୁଷୁଛୁ ମୋତେ ଯେହୁେ ପ୍ରାକୃତ ମାନବ ॥
 ଏହୁ ବର ମାଗୁଅଛୁ କରୁଣା-ନିଳୟ । ସୀତା ଅନୁଜ ସହଚର ବସ ମୋ ହୃଦୟ ॥୫॥

ତୈତ୍ରୀୟ :—ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀରାମ ମୁନିଙ୍କୁ କହଲେ, “ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣଙ୍କଠାରେ ତ କହୁ ଚୋପମୟ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେଉଁ କାରଣରୁ ଆସିଅଛୁ, ତାହା ଆପଣ ତ ଜାଣନ୍ତି । ହେ ତାତ ! ଏହୁ ହେତୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବୁଝାଇ କହୁ କହୁଲି ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ମୋତେ ସେହୁ ମନ୍ତ ବା ପରମର୍ଶ କଅନ୍ତୁ, ଯେପରି କି ମୁଁ ମୁନିଦ୍ରୋହୀ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ମାରି ପକାଇବି ।” ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବାଣୀ ଶୁଣି ମୁନି ମୁରୁକ ହସିଲେ ଏବଂ କହଲେ, “ଆପଣ କ’ଣ ବିଚାରି ମୋତେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ ? ॥ ୨ ॥ ହେ ପାପନାଶକ ! ମୁଁ ତ ଆପଣଙ୍କ ଭଜନ-ପ୍ରଣବ ଯୋଗେ ଆପଣଙ୍କର ଅଲ୍ଲ କହୁ ମହମା ଜାଣେ । ଆପଣଙ୍କ ମାୟା ବିଶାଳ ଶ୍ରୀମଣି ବୃକ୍ଷ ପରି । ଅନେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସମୂହ ତାହାର ଫଳ ॥ ୩ ॥ ଚରାଚର ଜୀବ ସକଳ ଶ୍ରୀମଣି ଫଳ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଲୀଳାଶ୍ରୀ ପରି ସେହୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ବାସ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନେ ସେହୁ ଷ୍ଟୁତି ଜଗତ ଛଡା ଅନ୍ୟ କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସେହୁ ସବୁ ଫଳର ଭଜକ କଠୋର ଓ କରାଳ କାଳ । ସେହୁ କାଳ ମଧ୍ୟ ସଦାସତତା ଆପଣଙ୍କୁ

ଅବିରଲ ଭଗତି ବିରତି ସତସଙ୍ଗ । ଚରନ ସବେରୁହ ପ୍ରୀତି ଅଭଂଗା ॥
 ନନ୍ଦ୍ୟାପି ବ୍ରହ୍ମ ଅଖଣ୍ଡ ଅନଂତା । ଅନୁଭବ ଗମ୍ୟ ଭଜନ୍ତି ଜେହୁ ସାତା ॥୭॥
 ଅସ ତବ ରୂପ ବଖାନଇଁ ଜାନଇଁ । ଫିରି ଫିରି ସଗୁନ ବ୍ରହ୍ମ ରତି ମାନଇଁ ॥
 ସଂତତ ଦାସହୁ ଦେହୁ ବଡ଼ାଛ । ତାତେ ମୋହି ପୁଁଛେହୁ ରଘୁରାଜ ॥୭॥
 ହେ ପ୍ରଭୁ ପରମ ମନୋହର ଠାଉଁ । ପାବନ ପଞ୍ଚବଟୀ ତେହୁ ନାଉଁ ॥
 ଦଣ୍ଡକ ବନ ପୁମାତ ପ୍ରଭୁ କରହୁ । ଭଗ୍ନ ଶାପ ମୁନିବର କର ହରହୁ ॥୮॥
 ବାସ କରହୁ ତହିଁ ରଘୁକୁଳ ରାୟା । ଖଜେ ସକଲ ମୁନିହୁ ପର ଦାୟା ॥
 ତଲେ ରାମ ମୁନି ଆୟସୁ ପାଞ୍ଜି । ଭୁରତହିଁ ପଞ୍ଚବଟୀ ନିୟୁରାଜ ॥୯॥

ଭକ୍ତ ବୈରାଗ୍ୟ ସଜ୍ଜନ ସଙ୍ଗ ଅବିରଲ । ଚରଣ-ସବେରେ ପ୍ରୀତି ଉପୁଜୁ ଅଟଳ ॥
 ନନ୍ଦ୍ୟାପି ବ୍ରହ୍ମ ବ୍ୟାପକ ଅଖଣ୍ଡ ଅନନ୍ତ । ଅନୁଭବ-ଗମ୍ୟ ଯାରେ ସୁମରନ୍ତି ସହ ॥୭॥
 ଏମନ୍ତ ରୂପ ରୂପର କହଇ ଜାଣଇ । ତଥାପି ସବୁଣ ବ୍ରହ୍ମେ ପ୍ରୀତି ପୁଁ କରଇ ॥
 ସତତ ଦାସକୁ ଦିଅ ବତାଇ ଆଦର । ସେ କାରଣେ ପରୁରୁଛ ମୋତେ, ରଘୁବର ॥୭॥
 ଅହ ପ୍ରଭୁ ସ୍ଥାନ ଏକ ପରମ ଶୋଭନ । ପଞ୍ଚବଟୀ ନାମ ତାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପାବନ ॥
 ଦଣ୍ଡକ ବନକୁ ପ୍ରଭୁ, ପବିତ୍ର କରନ୍ତୁ । ଭଗ୍ନ ଅଭିଶାପ ମୁନିବରଙ୍କ ହରନ୍ତୁ ॥୮॥
 ନିବାସ କରିଣ ତହିଁ ପ୍ରଭୁ ରଘୁପତି । କରନ୍ତୁ ଦୟା ସମସ୍ତ ମୁନିଜନ ପ୍ରତି ॥
 ଆଜ୍ଞାଭୁଜ କରି ତହିଁ ଶ୍ରୀରାମ ଚଳିଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ପଞ୍ଚବଟୀ ବନ ନିକଟ ହୋଇଲେ ॥୯॥

ତରେ ॥ ୪ ॥ ସେହୁ ପ୍ରଭୁ ଆପଣ ସମସ୍ତ ଲୋକପାଳଙ୍କ ସ୍ତମ୍ଭ ହୋଇ ପ୍ରଭା ମୋତେ
 ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ! ହେ କୃପାଧାମ ! ମୁଁ ଏହୁ ବର ଆପଣଙ୍କୁ
 ମାଗୁଛି ଯେ, ଆପଣ ସୀତା ଓ ସାନୁଭବ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମେତ ମୋ ହୃଦୟରେ ସଦାସର୍ବଦା
 ନିବାସ କରନ୍ତୁ ॥ ୫ ॥ ପ୍ରଗାତ ଭକ୍ତ, ବୈରାଗ୍ୟ, ସକ୍ଷ୍ମତା ଓ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-
 କମଳରେ ଅରୁଣ ପ୍ରେମ ମୋତେ ମିଳୁ । ନନ୍ଦ୍ୟାପି ଆପଣ ଅଖଣ୍ଡ ଓ ଅନନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମ,
 ଆପଣଙ୍କୁ ଅନୁଭବ ଦ୍ଵାରା ହିଁ ଜାଣିହୁଏ ଏବଂ ସମସ୍ତମାନେ ଆପଣଙ୍କର ଭଜନ କରନ୍ତି ।
 ନନ୍ଦ୍ୟାପି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଏମନ୍ତ ରୂପକୁ ଜାଣେ ଏବଂ ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ, ତଥାପି
 ଫେରି ଫେରି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର କେବଳ ସବୁଣ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କଠାରେ (ଏହି ସ୍ଵରର ସ୍ଵରୂପଠାରେ)
 ପ୍ରେମ ମାନେ । ଆପଣ ସେବକରଣଙ୍କୁ ସଦାସର୍ବଦା ଗୌରବ ଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି । ସେହିହେତୁ
 ହେ ରଘୁନାଥ ! ଆପଣ ମୋତେ ପରୁଣଅଛନ୍ତି ॥ ୬-୭ ॥ ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଏକ
 ପରମ ମନୋହର ଓ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନ ଅଛି । ତାହାର ନାମ ପଞ୍ଚବଟୀ । ହେ ପ୍ରଭୋ !
 ପଞ୍ଚବଟୀ ସ୍ଵାମୀ (ଧୃସ୍ତକଧୃସ୍ତ ଓ ଅପବିତ୍ର) ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟକୁ ଆପଣ ପବିତ୍ର ଓ ସବୁଜ-ଶ୍ୟାମଳ
 କରନ୍ତୁ ଏବଂ ମୁନିବର ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ରୁଷିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି (ଜମ୍ବୁ ଶୁକ୍ରାଦିଙ୍କର ଦଣ୍ଡନୃପଙ୍କ
 ପ୍ରତି) କଠୋର ଅଭିଶାପ ହରଣ କରିନିଅନ୍ତୁ ॥ ୮ ॥ ହେ ରଘୁକୁଳସ୍ତମ୍ଭ ! ସମସ୍ତ ମୁନିଙ୍କ
 ପ୍ରତି ଆପଣ ଦୟା ପ୍ରକାଶ କରି ସେହିଠାରେ ନିବାସ କରନ୍ତୁ ।” ମୁନିଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଇ

ଗୀଧରାଜ ସେଁ ଭେଟ ଭଲ ବହୁ ବଧୂ ପ୍ରୀତି ବତାଇ ।

ଗୋଦାବରୀ ନିକଟ ପ୍ରଭୁ ରହେ ପରମ ଗୁହ ଗୁଲ ॥୧୩॥

ଜବ ତେଁ ରାମ ଖନ୍ତୁ ତହିଁ ବାସା । ପୁଣୀ ଭଏ ମୁନି ବାଣୀ ସାସା ॥

ଗିରି ବନ ନଦୀ ତାଲ ଛବି ଗୁପ୍ତ । ଦିନ ଦିନ ପ୍ରତି ଅତି ହୋଇଁ ପୁଡ଼ାଏ ॥୧॥

ଖର ମୁଗ ଚୂନ ଅନନ୍ତ ରହୁଁ । ମଧୁପ ମଧୁର ଗୁଞ୍ଜନ ଛବି ଲହୁଁ ॥

ସୋ ବନ ବରନିନ ସକ ଅଶ୍ରୁରାଜା । ଜହଁ ପ୍ରଗଟ ରଘୁବୀର ବିରାଜା ॥୨॥

ଏକ ବାର ପ୍ରଭୁ ପୁଣ ଆସୀନ । ଲକ୍ଷ୍ମୀନ ବଚନ କହେ ଛଲସ୍ଥାନା ॥

ସୁର ନର ମୁନି ସତରତର ସାଜି । ମେଁ ପୁଛୁଁ ନିଜ ପ୍ରଭୁ ଖା ନାହିଁ ॥୩॥

ମୋହି ସମୁଦାୟ କହୁଛୁ ସୋଇ ଦେବା । ସବ ତଳି କରୋଁ ତରନରଜ ସେବା ॥

କହୁଛୁ ଜ୍ଞାନ ବିରାଗ ଅସ୍ତ୍ର ମାୟା । କହୁଛୁ ସୋ ଭଗତି କରୁଛୁ ଜେହିଁ ଦାୟା ॥୪॥

ଗୁଧ୍ରରାଜ ସଙ୍ଗେ ହୋଇଲ ମିଳନ ଅତି ପ୍ରୀତି ବତାଇଣ ।

ଗୋଦାବରୀ ପାଶେ ପ୍ରଭୁ କଲେ ବାସ ପଣ୍ଡିତୁଣୀର ରତଣ ॥୧୩॥

ଯେଉଁ ଦିନୁ ରାମ ତହିଁ କଣ୍ଠରେ ନିବାସ । ପୁଣୀ ହେଲେ ମୁନିଗଣ ଦୂର ହେଲ ସାସ ॥

ଗିରି ନଦୀ ପୁଷ୍କରିଣୀ ବନ ପ୍ରଶୋଭିତ । ଦିନୁଦିନ ହେଲେ ବହୁ ଶୋଭାରେ ପୁଷିତ ॥୧॥

ଆନନ୍ଦରେ ଖର ମୁଗ ନିକର ରହୁଛି । ମଧୁପ ମୁହୁ ଗୁଞ୍ଜନ ସୁଖମା ଲଭୁଛି ॥

ବଞ୍ଚି ନ ପାରେ ସେ ବନ ଶୋଭା ଅହରାଜ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ବିରାଜୁଛି ଯହିଁ ରଘୁରାଜ ॥୨॥

ଏକଦା ପୁଣି ପୁବକ ପ୍ରଭୁ ସମାସୀନ । ଭାଷିଲେ ବଚନ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଛଳ ସ୍ଥାନ ॥

ସୁର-ନର-ମୁନି-ଶବ୍ଦ ତରତର ରାୟ । ମୁଁ ପଚାରୁ ଅଛି ମୋର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପରାୟ ॥୩॥

ମୋ ଆଶେ କହୁଛୁ ଦେବ ! ତାହା ବୁଝାଇଣ । ସେବିବି ତରଣରଜ ସକଳ ତେଜଣ ॥

କହୁଛୁ ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ମାୟା ଯେ ଆବର । କୁହୁ ସେ ଭକ୍ତି ଯନ୍ତ୍ରରେ ଦୟା ତୁମେ କର ॥୪॥

ଶ୍ରୀରାମ ସେଠାରୁ ଚଳିଗଲେ ଏବଂ ଶୀଘ୍ର ପଞ୍ଚବଟୀ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ॥ ୧ ॥

ଦୋହା — ସେଠାରେ ଗୁଧ୍ରରାଜ (ଜଟାୟୁ) ସହ ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ତାହା ସଙ୍ଗେ

ବହୁ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରେମ ବତାଇ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଗୋଦାବରୀ ସମୀପରେ ପହଞ୍ଚିଣୀର

ନିର୍ମାଣ କରି ରହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଶ୍ରୀରାମ ସେହି ସ୍ଥାନରେ

ବାସ କରିବା ଦିନଠାରୁ ମୁନିଗଣ ପୁଣୀ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭୟ ଦୂର ହୋଇଗଲା ।

ପବନ, ବନ, ନଦୀ ଓ ସରୋବର ଛବିରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନେ ଦିନକୁ

ଦିନ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଶୋଭା ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧୪ ॥ ପଞ୍ଚୀ ଓ ପଶ୍ଚିମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ

ବାସ କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ଭ୍ରମରମାନେ ମଧୁର ଗୁଞ୍ଜନ କରି ଶୋଭା ପାଉଥାଆନ୍ତି ।

ଯେଉଁଠାରେ ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରୂପରେ ବିରାଜମାନ, ସର୍ବରାଜ ଶେଷଦେବ ପ୍ରଭା

ସେହି ବନର ବଞ୍ଚିନୀ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଏକଦା ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ପୁଣିରେ ବସି

ଥାଆନ୍ତି । ସେହିକେଳେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାହାଙ୍କୁ ଛଳସ୍ଥାନ ସରଳ ବଚନ କହିଲେ,

ଶୁଣିବ ଶବ୍ଦେ ଉଦ ପ୍ରଭୁ ସକଳ କହନ୍ତୁ ସମୁଦାୟ ।

ଜାତେ ହୋଇ ଚରନ ରକ୍ତ ସୋକ ମୋହ ଭ୍ରମ ଜାଇ ॥୧୩॥

ଥୋରେନ୍ତି ମହିଁ ସବ କହୁଛି ବୁଝାଇ । ସୁନନ୍ତ ତାତ ମତ ମନ ଚିତ ଲାଜି ॥

ମେଁ ଅରୁମୋର ତୋର ତେଁ ମାୟା । ଜେହିଁ ବସ କାହ୍ନେ ଶାବ ନିକାୟା ॥୧୪॥

ଗୋ ଗୋତର ଜହଁ ଲଗି ମନ ଜାଜି । ସୋ ସବ ମାୟା ଜାନେନ୍ତୁ ଭାଜି ॥

ତେହିଁ କର ଭେଦ ସୁନନ୍ତ ଭୁବ୍ଧ ସୋଇ । ବିଦ୍ୟା ଅପର ଅବିଦ୍ୟା ଦୋଇ ॥୧୫॥

ଏକ ଦୁଷ୍ଟ ଅତିସୟ ଦୁଖରୂପା । ଜା ବସ ଶାବ ପରା ଭବକୁପା ॥

ଏକ ରଚଇ ଜଗ ଗୁନ ବସ ଜାକେଁ । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରେରଇ ନହିଁ ନିଜ ବଲ ତାକେଁ ॥୧୬॥

ଶୁଣିବ ଶାବଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଯେ ପ୍ରଭେଦ କହ ସମସ୍ତ ବୁଝାଇ ।

ହୋଇବ ଯଦ୍ବାସ୍ତବ ପଦେ ପ୍ରୀତି ଶୋକ ମୋହ ଭ୍ରମ ଯାଇ ॥୧୩॥

ସନ୍ଧେପରେ କହୁଅଛି ସେ ସବୁ ବୁଝାଇ । ଶୁଣ ଭ୍ରାତ ! ମତ ଚିତ୍ତ ମାନସ ଲଗାଇ ॥

‘ମୁଁ’ ‘ମୋର’ ବୁ ‘ତୋର’ ସବୁ ମାୟାରେ ହୁମାର । ଯେ ବଣ କରି ରଖିଛି ଶାବ ଦେହଧାରୀ ॥

ଗୋଗୋତର ଯାଇପାରେ ଯେତେଦୂର ମନ । ସେସବୁକୁ ମାୟା ବୋଲି ଜାଣି ହେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ॥

ଶୁଣ ଭାଇ ! ରୂପେ ଏବେ ପ୍ରଭବ ତାହାର । ବିଦ୍ୟା ଆଦର ଅବିଦ୍ୟା ଭ୍ରାତୁ ପ୍ରକାର ॥୧୫॥

ଏକ ଅତି ଦୁଷ୍ଟା, ଦୁଃଖ ରୂପିଣୀ ଅଟଇ । ଯା ଅଧୀନ ଶାବ ଭବ-କୁପରେ ପଡ଼ଇ ॥

ଏକ ବିରଚଇ ବିଶ୍ଵ, ଗୁଣ ବଣ ଯାର । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରେରଣାରେ, ନିଜ ବଳ ନାହିଁ ତାର ॥୧୬॥

“ହେ ଦେବ-ନର-ପୁନି-ଚରଣର ସ୍ଵାମୀ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନିଜର ପ୍ରଭୁ ବୋଲି

ମନେ କରି ପଶୁରୁଛି ॥ ୩ ॥ ହେ ଦେବ ! ମୁଁ ଯେପରି ସବୁ ଡ଼ାକ କରି ଆପଣଙ୍କ

ଚରଣ-ରଜମାସର ସେବା କରିପାରିବି, ତାହାହିଁ କେବଳ ମୋତେ କହି ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଜ୍ଞାନ, ବୈରାଗ୍ୟ ଓ ମାୟାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଯେଉଁ ଭକ୍ତି ଯୋଗେ ଆପଣ ଦୟା

କରିନ୍ତି, ସେହି ଭକ୍ତି ମୋତେ କୁହନ୍ତୁ ॥୪॥ ଦୋହା :—ହେ ପ୍ରଭେ ! ଶୁଣିବ ଓ ଶାବର

ଭେଦ ଆଦି ସବୁ ବିଷୟ ମୋତେ ବୁଝାଇ କୁହନ୍ତୁ—ଯାହା ଯୋଗେ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରେ

ମୋର ପ୍ରୀତି ହେବ ଏବଂ ମୋ ମନରୁ ଶୋକ, ମୋହ ଓ ଭ୍ରମ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ ॥ ୧୩ ॥

ତୈପାରି :—ଶ୍ରୀରାମ କହଲେ, “ହେ ବସ ! ମୁଁ ତମ୍ଭକରେ ସବୁ ବୁଝାଇ କହି

ଦେଉଛି । ରୂପେ ମନ, ଚିତ୍ତ ଓ ବୁଦ୍ଧି ଲଗାଇ ଶୁଣ । ‘ମୁଁ’ ଓ ‘ମୋର’, ‘ବୁ’ ଓ

‘ତୋର’—ଏହାହିଁ ମାୟା; ଏହାହିଁ ସମସ୍ତ ଶାବଙ୍କୁ ବଶୀଭୂତ କରି ରଖିଅଛି ॥ ୧ ॥

ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଗୋଚର ସମସ୍ତ ବିଷୟକୁ ଏବଂ ଯେତେ ଦୂର ମନ ଯାଇପାରେ, ହେ ଭାଇ !

ସେ ସବୁକୁ ମାୟା ବୋଲି ଜାଣିବ । ତାହାର ମଧ୍ୟ, ଗୋଟିଏ ବିଦ୍ୟା ଓ ଅନ୍ୟଟି

ଅବିଦ୍ୟା, ଏହିପରି ଦୁଇଟି ଭେଦ ରୂପେ ଶୁଣ— ॥ ୨ ॥ ଗୋଟିଏ (ଅବିଦ୍ୟା) ଦୁଷ୍ଟ ବା

ଦୋଷପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ଦୁଃଖରୂପା । ତାହାର ବଶୀଭୂତ ହୋଇ ଶାବ ସହାର-କୁପରେ

ପଡ଼େ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ବିଦ୍ୟା । ଗୁଣ ତାହାର ବଶୀଭୂତ ଏବଂ ଏହା ନିଜର

ଜ୍ଞାନ ମାନ ଜହଁ ଏକଇ ନାହିଁ । ଦେଖ ବ୍ରହ୍ମ ସମାନ ସବ ମାୟାଁ ॥
କହିଅ ତାତ ସୋ ପରମ ବେରୀ । ଭୁନ ସମ ସିଦ୍ଧି ଖଳ ଗୁନ ଜାଗୀ ॥୩॥
ମାୟା ଈସ ନ ଆପୁ କହୁଁ ଜାନ କହିଅ ସୋ ଜୀବ ।

ବ୍ୟ ମୋକ୍ଷ ପ୍ରଦ ସବପର ମାୟା ପ୍ରେରକ ସୀବ ॥୧୫॥
ଧର୍ମ ତେଁ ବରତ ଜୋଗତେ ଜ୍ଞାନ । ଜ୍ଞାନ ମୋକ୍ଷପ୍ରଦ ବେଦ ବଖାନା ॥
ଜା ତେଁ ବେଗି ଦ୍ରବୟଁ ମେଁ ଶୁଦ୍ଧ । ସୋ ମମ ଭଗତ ଭଗତ ସୁଖଦାୟୀ ॥୧॥
ସୋ ସୁତଂସ ଅବଲଂବ ନ ଆନା । ତେହୁ ଆଧୀନ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ॥
ଭଗତି ତାତ ଅନୁପମ ସୁଖମୁଳ । ମିଳଇ ଜୋ ସତ ହୋଇଁ ଅନୁକୁଳ ॥୨॥
ଭଗତି କ ସାଧନ କହୁଁ ବଖାନା । ସୁଗମ ପତ୍ର ମୋହୁ ପାଠୁଁ ପ୍ରାମ ॥
ପ୍ରଥମହୁ ବିପ୍ର ଚରନ ଅତି ପ୍ରୀତି । ନିଜ ନିଜ କର୍ମ ନରତ ଶ୍ରୁତି ଶାସ୍ତ୍ର ॥୩॥

ଜ୍ଞାନ ସେ କୁହାଏ ଯହିଁ ନାହିଁ କହୁ ମାନ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ବ୍ରହ୍ମ ଦେଖଇ ସମାନ ॥
କୁହାଯାଏ ଶ୍ରୁତି ! ସେହୁ ପରମ ବେରୀ । ଭୂଷ ସଦୃଶ ଯେ ସିଦ୍ଧି, ତନୁ ଗୁଣ ଜାଗୀ ॥୩॥
ଯେ ନ ଜାଣେ ମାୟା ଶୁଣ ନିଜକୁ ସେ ଜୀବ କୁହାଏ ଆବର ।

ବନ୍ଧ-ମୋକ୍ଷବାଚା ସଂସାରତ ଶ୍ରୁତି, ମାୟା-ପ୍ରେରକ ଶୁଦ୍ଧ ॥୧୬॥
ଧର୍ମରୁ ବେରୀୟା, ଜ୍ଞାନ ଯୋଗରୁ ହୁଅଇ । ଜ୍ଞାନ ମୋକ୍ଷପ୍ରଦ, ବେଦ ବର୍ଣ୍ଣନ କରଇ ॥
ଯହିଁରେ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅଇ ମୁଁ, ଭଲ । ସେ ମୋର ଭକ୍ତି କୁହାଏ ଭକ୍ତି ସୁଖଦାୟୀ ॥୧॥
ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ସେ ଅନ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ ବ୍ୟବନ । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ସଂଶ୍ଳେଷ ତାହାର ଅଧୀନ ॥
ଭକ୍ତି ଶ୍ରୁତି ! ଅତି ଅନୁପମ ସୁଖ-ମୁଳ । ମିଳଇ, ଯେବେ ହୁଅନ୍ତି ସହ ଅନୁକୁଳ ॥୨॥
ଭକ୍ତିର ସାଧନ ଶୁଣ, କହୁଛୁ ବଖାଣି । ଲଭନ୍ତି ଯେଉଁ ସୁଗମ ପଥେ ମୋକ୍ଷେ ପ୍ରାଣୀ ॥
ପ୍ରଥମ, ବିପ୍ର ଚରଣେ ଅଭିଶୟ ପ୍ରୀତି । ନିଜ ନିଜ କର୍ମେ ବ୍ୟସ୍ତ ସଦା ଶ୍ରୁତି ଶାସ୍ତ୍ର ॥୩॥

ବଚନା କରେ । ଏହି ବିଦ୍ୟା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦ୍ବାରା ହିଁ ପ୍ରେରକ ହୁଏ । ତାହାର ନିଜର ବଳ ଟିକିଏ
ହେଲେ ପ୍ରକା ନାହିଁ ॥୩॥ ଯେଉଁଥିରେ ମାନ ଆଦି ଗୋଟିଏ ହେଲେ ପ୍ରକା ଦୋଷ ନାହିଁ,
ତାହା ହେଉଛି ଜ୍ଞାନ । ତାହା ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ସମାନ ରୂପରେ ଦେଖେ । ହେ ବନ୍ଧୁ !
ଯେ ସମସ୍ତ ସିଦ୍ଧି ଓ ତନୁ ଗୁଣକୁ ଭୁଣବତ୍ ତ୍ୟାଗ କରି ଦେଇଛୁ, ତାହାକୁ ପରମ ବେରୀ
ବୋଲି କହିବା ଉଚିତ ॥୩॥ ତାହା:—ଯେ ମାୟାକୁ, ଶୁଦ୍ଧରକୁ ଓ ଆପଣାର ସ୍ବରୂପକୁ
ଜାଣେ ନାହିଁ, ତାହାକୁ ଜୀବ କହିବା ଉଚିତ । ଯେ କର୍ମୀନୁସାରେ ବନ୍ଧନ ଓ ମୋକ୍ଷର ଦାତା,
ସମସ୍ତଙ୍କର ଉଦ୍ଧାର ଓ ମାୟାର ପ୍ରେରକ, ସେହି ହେଉଛନ୍ତି ଶୁଦ୍ଧ ॥୧୬॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:—
ଧର୍ମୀଚରଣରୁ ବେରୀୟା ଏବଂ ଯୋଗରୁ ଜ୍ଞାନ ନାତି ହୁଏ ଏବଂ ଜ୍ଞାନ ମୋକ୍ଷ ପ୍ରଦାନ
କରେ ବୋଲି ବେଦଗଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ହେ ଭଲ ! ଯାହା ଯୋଗେ ମୁଁ ଶୀଘ୍ର
ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଏ, ତାହା ହେଉଛି ମୋ ପ୍ରତି ଭକ୍ତି; ମୋ ପ୍ରତି ଏହି ଭକ୍ତି ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ
ସୁଖ ପ୍ରଦାନ କରେ ॥ ୧ ॥ ଭକ୍ତି ଭକ୍ତି ସ୍ବତନ୍ତ୍ର । ତାହା ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନ ଆଦି କୌଣସି

ଏହି କର ଫଳ ପୁନ ବସୟ ବରା । ତବ ମମ ଧର୍ମ ଉପଜ ଅନୁରାଗ ॥
 ଶ୍ରବଣାଦି ନବ ଭକ୍ତି ଦୃଢ଼ାୟ । ମମ ଲାଲ ରକ୍ତ ଅତି ମନ ମାୟା ॥୪॥
 ହୃଦ ଚରନ ପଙ୍କଜ ଅତି ପ୍ରେମା । ମନ ହମ ବଚନ ଭଜନ ଦୃଢ଼ ନେମା ॥
 ଗୁରୁ ପିତୁ ମାତୁ ବଧୂ ପତି ଦେବା । ସବ ମୋହି କହିଁ ଜାନେ ଦୃଢ଼ ସେବା ॥୫॥
 ମମ ଗୁନ ଗାଞ୍ଜିତ ପୁଲକ ସଞ୍ଚାର । ଗଦଗଦ ଗିର ନୟନ ବହ ମାର ॥
 କାମ ଆଦି ମଦ ଦମ୍ଭ ନ ଜାକେ । ତାତ ନିରଂତର ବସ ମେଁ ତାକେ ॥୬॥

ବଚନ କର୍ମ ମନ ମୋର ଗତି ଭଜନୁ କରୁଛି ନିଷ୍ଠାମ ।

ତିହୁ କେ ହୃଦୟ କମଳ ମହୁଁ କରୁଛି ସଦା ବିଶ୍ରାମ ॥୧୭॥

ଏହାର ଫଳ ଅଟଇ ବସୟ ବେରାଗ । ତେବେ ମୋ ଚରଣେ ଉପୁଜଇ ଅନୁରାଗ ॥
 ଶ୍ରବଣାଦି ନବବିଧ ଭକ୍ତି ଦୃଢ଼ କରେ । ଅତ୍ୟଧିକ ସ୍ନେହ ମନ ମୋ ଲାଲ ଉପରେ ॥୪॥
 ସହ ଚରଣ-ପଙ୍କଜେ ପ୍ରୀତି ମନୋରମ । ମନ କର୍ମ ବାଚ୍ୟେ ଦୃଢ଼ ଭଜନ ନିୟମ ॥
 ଗୁରୁ ଜନମା ଜନକ ବନ୍ଧୁ ସମା ଦେବା । ସବୁମୋଡେ ଜାଣିକରେ ଦୃଢ଼ଚିତ୍ତେ ସେବା ॥୫॥
 ମୋର ଗୁଣ ଗାଇ ଗାଇ ପୁଲକ ଶରୀର । ଗଦଗଦ ବଚନ ବହେ ନୟନରୁ ମାର ॥
 କାମ ମଦ ଦମ୍ଭ ଆଦି ନାହିଁ କିଛି ଯାର । ଭ୍ରାତା ! ନିରନ୍ତର ବଶ ଅଟେ ମୁଁ ତାହାର ॥୬॥

ପୁଣି ଗତି, ମନ-କର୍ମ-ବାଚ୍ୟେ କରି ବିଶ୍ୱାସ, ଭଜେ ନିଷ୍ଠାମ ।

ତାହାର ହୃଦୟ-କମଳ-ନିଳୟେ କରଇ ସଦା ବିଶ୍ରାମ ॥୧୭॥

ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ବା ସାଧନକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ । ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଭୃତି ତ ତାହାର
 ଅଧୀନ । ହେ ତାତ ! ଭକ୍ତି ଅନୁପମ ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଗର ମୁଳ । ତାହା ମଧ୍ୟ ଯେତେବେଳେ
 ସହଜୁଳ ଅନୁକୂଳ ହୁଅନ୍ତି, ଭକ୍ତକୁ ମିଳେ ॥ ୨ ॥ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଭକ୍ତର ସାଧନଗୁଡ଼ିକ
 ବିସ୍ମୃତ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଛି । ଏହା ସ୍ୱପନ ମାର୍ଗ, କାରଣ ଏହାର ଯୋଗେ ଜୀବ
 ମୋଡେ ଅନାୟାସରେ ଲଭ କରେ । ପ୍ରଥମେ ତ ବ୍ରାହ୍ମଣଗଣଙ୍କ ଚରଣରେ ଅତିଶୟ
 ପ୍ରୀତି ହେବା ଲାଗୁ । ବେଦର ଶ୍ରୀ ଅନୁସାରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଆପଣା ଆପଣା
 ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ-ସମର୍ଥକ କର୍ମରେ ଲାଗି ରହୁବା ଆବଶ୍ୟକ ॥ ୩ ॥ ତତ୍ପରେ ଏହାର ଫଳ-ସ୍ୱରୂପ
 ଜୀବ ମନରେ ସମସ୍ତ ବିଷୟବାସନା ପ୍ରତି ବେରାଗ୍ୟ ଜାତ ହେବ । ବେରାଗ୍ୟ ଜାତ
 ହେବା ପରେ ମୋ ଧର୍ମ (ଭାବବତ ଧର୍ମ) ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବ । ତଦନନ୍ତର ହେବ
 ଆଦି ନ' ପ୍ରକାର ଭକ୍ତି ଦୃଢ଼ ହେବ ଏବଂ ତାହାର ମନରେ ମୋର ଲାଲା-ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରତି
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମ ଜାତ ହେବ ॥ ୪ ॥ ଯାହାର ମନରେ ସାଧୁସମ୍ମାନ ଚରଣ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ
 ଜାତ ହୁଏ; ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ଯେ, ଭଜନର ଦୃଢ଼ ନିୟମ ଜାଣେ ଏବଂ ଯେ
 ମୋଡେ ଗୁରୁ, ପିତା, ମାତା, ଭ୍ରାତା, ପତି ଓ ଦେବତା ଆଦି ସମସ୍ତ ରୂପରେ ଜାଣେ
 ଏବଂ ମୋ ସେବାରେ ଯେଉଁ ଜୀବ ଦୃଢ଼, ମୋର ଗୁଣ ଗାଇବା ସମୟରେ ଯାହାର
 ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୁଏ, ବାଣୀ ଗଦଗଦ ହୋଇପଡେ ଏବଂ ନେତ୍ରରୁ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ଜଳ

ଭଗବତ୍ତୋଗ ସୁଖ ଅତି ସୁଖ ପାତ୍ରା । ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ପ୍ରଭୁ ଚରନନ୍ତ୍ରୀ ସିରୁ ନାତ୍ରା ॥
 ଏହି କଥୁ ଗପ କହୁକ ଦିନ ପାତ୍ରା । କହତ ବିଶ୍ବଗ ଜ୍ଞାନ ଗୁନ ମାତ୍ରା ॥୧॥
 ସୁପନଶା ଶୁବନ କେ ବହୁମା । ବୁଝୁ ବୁଦୟ ଦାରୁନ ଜୟ ଅହୁମା ॥
 ପଞ୍ଚବଟୀ ସୋ ଗଲ ଏକ ବାସ । ଦେଖି ବିକଳ ଭଲ ଜୁଗଲ କୁମାର ॥୩॥
 ଭ୍ରାତା ପିତା ପୁତ୍ର ଉରଗାଣ । ପୁରୁଷ ମନୋହର ନିରଖତ ନାସ ॥
 ହୋଇ ବିକଳ ସକ ମନହ ନ ଶ୍ରେଣୀ । ଜମି ରବିମନି ହୁବ ରବିହି ବିଲେଖୀ ॥୩॥
 ରୁଚିର ରୂପ ଧରି ପ୍ରଭୁ ପହିଁ ନାହିଁ । ବୋଲି ବଚନ ବହୁତ ମୁସୁକାଣ୍ଡ ॥
 ଭୁକ୍ତ ସମ ପୁରୁଷ ନ ମୋ ସମ ନାସ । ସୁହ ସଂଜୋଗ କଥୁ ରବୁ ବିଶ୍ବସ ॥୩॥

ଭକ୍ତ ଯୋଗ ଶୁଣି ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସମ ତରଣେ ଶିର ନୂଆଁଇଲେ ॥
 ଏହି ଶ୍ରବେ କହୁ ଦିନ ହୋଇଲ ଯାପନ । ଜ୍ଞାନ ମତ ବେଶ୍ୟାଦି କରନ୍ତେ କଥନ ॥୧॥
 ଶୂର୍ପଣ୍ଖା ଶୁବଣର ଅଟଇ ଭରିମା । ଦାରୁଣା ବୁଝୁ-ବୁଦୟା ଯେହ୍ନେ ଭୁକଜିମା ॥
 ଏକଦା ସେ ଆସି ପଞ୍ଚବଟୀ ବିପିନକୁ । ବିକଳ ହୋଇଲ ଦେଖି ବେନି କୁମାରକୁ ॥୨॥
 ଭ୍ରାତା, ପିତା, ପୁତ୍ର ଆଦି ଶୁଣ ଉରଗାର । ମନୋହର ପୁରୁଷକୁ ନରଖଇ ନାସ ॥
 ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରେ ମନକୁ । ସୟା ସୂର୍ଯ୍ୟମଣି ଦ୍ରବେ ବିଲେଖ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ॥୩॥
 ରମ୍ୟ ରୂପ ଧରି ପ୍ରଭୁ ନିକଟେ ଗମିଲ । ବହୁତ ହସି ହସିଷ ବଚନ କହଲ ॥
 ଭୁମ ସମ ପୁରୁଷ ମୋ ସମ ନାହିଁ ନାସ । ଏହି ସଂଯୋଗ ବିଧାତା ରଚିତୁ ବିଶ୍ବର ॥୩॥

ବହୁବାକୁ ଲଗେ, ଆଉ ମଧ୍ୟ କାମ, ମଦ, କମ୍ପ ଆଦି ଯାହାଠାରେ ନ ଥାଏ; ହେ ଭଲ !
 ମୁଁ ସଦାସଦା ତାହାର ଅଧୀନରେ ହିଁ ରହେ ॥ ୫-୬ ॥ କୋହା :—ଯେଉଁମାନେ
 କର୍ମ, ବଚନ ଓ ମନ ସହୁତ ମୁହିଁ ଗତି ବୋଲି ବିଶ୍ବାସ କରନ୍ତି ଏବଂ ଜହ୍ନାମ ଶ୍ରବରେ
 ମୋହର ଭଜନ କରନ୍ତି, ସେହୁମାନଙ୍କ ହୃଦୟ-କମଳରେ ମୁହିଁ ସଦା ବିଶ୍ରାମ
 କରେ ।” ॥ ୧୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଏହି ଭକ୍ତଯୋଗ ବିଷୟ ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ହୁଖ ଲାଭ କଲେ ଏବଂ ସେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ତରଣରେ ଶିର ନୂଆଁଇଲେ । ଏହି
 ରୂପେ ବେଶ୍ୟା, ଜ୍ଞାନ, ପୁଣ୍ୟ ଓ ନୀତି କହୁ କହୁ କହୁ ଦିନ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା ॥୧॥
 ଶୂର୍ପଣ୍ଖା ନାମକ ଶୁବଣର ଗୋଟିଏ ଭଉଣୀ ଥିଲା । ସେ ନାହୁଣୀ ସମାନ ଭୟାନକ
 ଏବଂ ବୁଝୁବୁଦୟା ଥିଲା । ଏକଦା ସେ ପଞ୍ଚବଟୀକୁ ଗଲା ଏବଂ ରାଜକୁମାର ହୃଦକୁ
 ଦେଖି କାମପାତ୍ରାରେ ଆକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ॥ ୨ ॥ କାକ ଭୃଶ୍ମଣି କହନ୍ତି, “ହେ
 ଗରୁଡ଼ ! ଶୂର୍ପଣ୍ଖା ସମାନ ଶୁଣସୀ, ଧର୍ମଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟା କାମାନ୍ତଳା ସ୍ତ୍ରୀ ଭ୍ରାତା, ପିତା ବା ପୁତ୍ର
 ଯେ ହୋଇଥାଉ ସତ୍ତ୍ବେ, କୌଣସି ମନୋହର ପୁରୁଷକୁ ଦେଖି ବିକଳ ହୋଇପଡ଼େ ଏବଂ
 ମନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ-ସନ୍ତତ ଚଢ଼ିପାରେ ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତମଣି ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ଦେଖି ଯେପରି
 ତରଳିଯାଏ, ସେହିପରି ଶୂର୍ପଣ୍ଖାର ଅବସ୍ଥା ହେଲା ॥ ୩ ॥ ସେ ସ୍ତବ୍ଧ ରୂପ ଧରି ପ୍ରଭୁଙ୍କ
 ଶାଖକୁ ଗଲା ଏବଂ ବହୁତ ହସି ହସି କହଲା, “ଭୁମ ସମ ପୁରୁଷ ମୋ ସମ ନାହିଁ ନାହିଁ କିଁ

ମମ ଅନୁରୂପ ପୁରୁଷ ଜଗ ମାଣ୍ଡ । ଦେଖେଉଁ ଖୋଜି ଲୋକ ଚହୁଁ ନାଣ୍ଡ ॥
ତାତେଁ ଅବ ଲଗି ରହିଉଁ କୁମାର । ମନୁ ମାନା କହୁ ତୁମ୍ଭେ ନିହାଣ ॥୩॥
ସୀତାକୁ ଚିତାଇ କହୁ ପ୍ରଭୁ ବାତା । ଅହର କୁମାର ମୋର ଲଗୁ ଭ୍ରାତା ॥
ଗଲ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ରପୁ ଭରିମା ଜାମା । ପ୍ରଭୁ ବିଲୋକ ବୋଲେ ମୃଦୁ ବାମା ॥୪॥
ସୁନ୍ଦର ସୁନୁ ମୋଁ ଉଦ୍ଧ କର ଦାସୀ । ପରାଧୀନ ନହିଁ ତୋର ସୁପାସୀ ॥
ପ୍ରଭୁ ସମର୍ଥ କୋସଳପୁର ରାଜା । ଜୋ କହୁ କରହିଁ ଉନନ୍ଦ ସବ ଗୁଜା ॥୫॥
ସେବକ ସୁଖ ଚହ ମାନ ଭିକାରୀ । ବ୍ୟସନା ଧନ ସୁଭ ଗତି ବିଭିରୁଣୀ ॥
ଲେଖୁ ଜୟ ଚହ ଶୁଭ ଗୁମାମା । ନର ଦୁହି ଦୁଧ ଚହତ ଏ ପ୍ରାମା ॥୬॥
ପୁନି ଫରି ରାମ ନିକଟ ସୋ ଆଇ । ପ୍ରଭୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ପହିଁ ବହୁର ପଠାଇ ॥
ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ କହା ତୋହି ସୋ ବରଇ । ଜୋ ଭୁନ ତୋରି ଲଳ ପରିହରଇ ॥୭॥

ମୋ ଅନୁରୂପ ପୁରୁଷ ନାହିଁ ଜଗତରେ । ଖୋଜି ମୁଁ ଦେଖିଲି ତନୁଭବନ ମଧ୍ୟରେ ॥
ସେ କାରଣୁ ଆଜି ଯାଏ କୁମାର ରହୁ । ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରୁହିଁ ମୋ ମନ ମାନ୍ୟତା କହୁ ॥୧॥
ସୀତାକୁ ରୁହିଁ ଭାଷିଲେ ପ୍ରଭୁ ବାଣୀକର । ଅଟଇ ପ୍ରବୀ କୁମାର ଅନୁଜ ମୋହର ॥
ଯାଆନ୍ତେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପାଶେ, ବିପ୍ରଭଗ୍ନୀନାଶି । ପ୍ରଭୁକୁ ରୁହିଁ ବୋଲିଲେ ତହୁଁ ମୁହୁବାଣୀ ॥୨॥
ସୁନ୍ଦର, ଶୁଣ ମୁଁ ଅଟେ ଦାସ ତାହାଙ୍କର । ପରାଧୀନେ ପ୍ରବ୍ୟବସ୍ଥା ନ ହେବ ତୋହର ॥
ପ୍ରଭୁ ଅଟନ୍ତି ସମର୍ଥ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଧବ । ଯାହା କରବେ ତାହାକୁ ସାଜିବ ସରବ ॥୩॥
ସେବକ ସୁଖ ଲହଇ, ପ୍ରମୋଦ ଭିକାରୀ । ବ୍ୟସନା ସମ୍ପଦ, ଶୁଭ ଗତି ବ୍ୟଭିରୁଣୀ ॥
ଲେଖର ଯଶ ଆକାଂକ୍ଷା ଶୁଭର ଗୁମାନ । ଏ ସବୁ ଆକାଶୁ ହୁଏତ ହୁଣିବ ସମାନ ॥୪॥
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟେ ଦେଖି ଆସିଲ ସେ ଶୁଣି । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପାଶେ ରାମ ପଠାଇଲେ ପୁଣି ॥
କହିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତହୁଁ, ତୋତେ ସେ ବରବ । ଚୁଣିଛୁଣାଇ ସେ ଦୂରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବିସର୍ଜବ ॥୫॥

ମୋ ସମାନ ସ୍ତ୍ରୀ ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ବିଧାତା ବହୁତ ବୁଦ୍ଧିବିଭବ ଭାଷ୍ୟରେ ଆମ
ହୃଦୟ ମିଳନ ଲେଖିଅଛୁ ॥ ୧ ॥ ତନୁ ଭବନରେ ମୁଁ ଖୋଜି ଦେଖିଲି ଯେ, ମୋ
ଲଗି ବର କେଉଁଠି ହେଲେ ନାହିଁ । ଏହି ହେତୁ ମୁଁ ଆଜିଯାଏ କୁମାର ରହୁ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଦେଖି ମୋ ମନ କେତେକ ପରିମାଣରେ ମାରି ଯାଇଛି । ॥ ୧ ॥
ସୀତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ରୁହିଁ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ କହିଲେ, “ମୋ ସାନ ଭାଇ କୁମାର ।” ତେଣୁ ସେ
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାହାକୁ ଶୟନ ଭବିଷ୍ୟ ବୋଲି ବିବରଣରେ ଏବଂ
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ରୁହିଁ କୋମଳ ବଚନ କହିଲେ— ॥ ୨ ॥ “ହେ ସୁନ୍ଦର ! ଶୁଣ; ମୁଁ
ଏହାଙ୍କର ଦାସ । ମୁଁ ପରାଧୀନ । ଏଣୁ ମୋ ପାଖରେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ସ୍ତବ୍ଧବ୍ୟାଧି ମିଳିବ ନାହିଁ ।
ପ୍ରଭୁ ସମର୍ଥ, କୋଶଳପୁରର ରାଜା, ସେ ଯାହା କହୁ କର ପାରିବେ । ତାଙ୍କୁ ସବୁ
ସୁନ୍ଦର ॥ ୩ ॥ ଯଦି ସେବକ ସୁଖ କାମନା କରେ, ଭିକାରୀ ପ୍ରମୋଦ ରୁହେ,
ବ୍ୟସନା ଧନ ଓ ବ୍ୟଭିରୁଣୀ ଶୁଭଗତି ରୁହେ, ଲେଖ ଯଶ ରୁହେ ଏବଂ ଅଭିମାନୀ ଧର୍ମ,

ତବ ଶିପିଆନି ରାମ ପଶ୍ୟ ଗଞ୍ଜ । ରୂପ ଭୟଙ୍କର ପ୍ରଗଟତ ଭଞ୍ଜ ।
ସୀତାନ୍ତ ସଭୟ ଦେଖି ରତ୍ନସାଗର । କହା ଅନୁଜ ସନ ସମ୍ବନ୍ଧ ବୁଝାଇ ॥୧୦॥
ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ଅତି ଲାଭବ ସୋ ନାକ କାନ ବିନ୍ଦୁ ଖାନ୍ତି ।

ତାଙ୍କେ କର ସୁବନ କହୁଁ ମନହୁଁ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ଶାନ୍ତି ॥୧୧॥
ନାକ କାନ ବିନ୍ଦୁ ଭଲ ବିକରାସ । ଜନ୍ମ ସୁବ ସୈଲ ଗେରୁ କୈ ଧାସ ॥
ଖର ଦୁଷ୍ଟନ ପଶ୍ୟ ଗଲ ବିଲପାତା । ଧ୍ବଜ ଧ୍ବଜ ତବ ବଲ ପୌରୁଷ ଭ୍ରାତା ॥୧॥
ତେଣି ପୁରୁ ସବ କହେପି ବୁଝାଇ । ଜାତୁଧାନ ସୁନ ସେନ ବନାଇ ॥
ଧାବ ନିସିତର ନିକର ବରୁଆ । ଜନ୍ମ ସପତ୍ନ କଳ୍ପଲ ଗିରି, ଜୁଆ ॥୧॥

ତହୁଁ କୋଥାନ୍ତୁତହୋଇ ଗଲ ରାମକଣ୍ଠ । ପ୍ରକଟ କରିଲ ରୂପ ଭୟଙ୍କର ଅତି ॥
ସୀତାକୁ ଭୟ-ହସିତ ଦେଖି ରତ୍ନସାଗର । କହୁଲେ ଅନୁଜ ଆଗେ ସଙ୍କେତେ ବୁଝାଇ ॥୧୦॥

ଅତି ଅନାୟାସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାହାର ହୃଦ୍ଧ କଲେ ନାକ କାନ ।

ତା ହସ୍ତେ ଆହ୍ୱାନ-ପଦ ଦେଲେ ଯେତେ ଦଶଶିର ସନ୍ନିଧାନ ॥୧୧॥

ନାଶା କର୍ଣ୍ଣ ବିନା କଣ୍ଠେ ଅତି ଭୟଙ୍କର । ମନେ ହୁଏ ଶରଳରୁ ପ୍ରବେ ଗେରୁଧାର ॥
ବ୍ୟାକୁଳେ ଖର ଦୁଷ୍ଟପାଶେ ବୋଲେ ଯାଇ । ଧ୍ବଜ ଧ୍ବଜ ହୁଏ ବଲ ପୁରୁଷତ୍ୱ, ଭଲ ॥୧॥
ସେ ପରୁରନ୍ତେ, ସମସ୍ତ ବୁଝାଇ କହୁଲ । ଶୁଣି ଜାତୁଧାନ ନିଜ ସେନାକୁ ଗଲଲ ॥
ଧାଇଲେ ରଜନୀକର-ନିକର ଶୁଷ୍କଣ । ସପତ୍ନ କଳ୍ପଲ-ଗିରି-ସମୁଦ୍ର ଯେସନ ॥୧॥

ଅର୍ଥ, ନାମ, ମୋକ୍ଷ ଗୁହ୍ୟେ, ତେବେ ବୁଝିବାକୁ ହେବ ଯେ, ଏ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ଆକାଶ
ହୁଏ ହୁଏ ପାଇବାକୁ ଲଜ୍ଜା କରନ୍ତି ବା ଅସମ୍ଭବକୁ ସମ୍ଭବ କରିବାକୁ ଗୁହାଣ୍ଡ ॥୧॥ ସେ
ଦେଶ ପୁଣି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲ । ପ୍ରଭୁ ପୁଣି ସବେ ତାହାକୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ନିକଟକୁ
ପଠାଇ ଦେଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହୁଲେ, “ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ଲଜ୍ଜାକୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାପୁରକ ତ୍ୟାଗ
କରିଦେବ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ନିପଟ ନିର୍ଲକ୍ଷ୍ମ, ସେହି ବେଦନ ଗୁମକୁ ବରଣ କରିବ ।” ॥ ୧ ॥
ତତ୍ପରେ ସରସେ ସରସରେ ହୋଇ ଶୂର୍ପଣଖା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲ ଏବଂ ଆପଣାର
ଭୟଙ୍କର ରୂପ ପ୍ରକାଶ କଲ । ତାହାର ବିକଟାଳ ରୂପ ଦର୍ଶନରେ ସୀତାକୁ ଭୟାଞ୍ଜକ
ହେବାର ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମୁପାସ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସଙ୍କେତ ସାହାଯ୍ୟରେ କିଛି କହୁଦେଲେ ॥୧୦॥
କୋହା — ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅତି ସହଜରେ ତାହାକୁ ନାକକାନ-ବିନ୍ଦୁନ କରିଦେଲେ । ସତେ
ଯେପରି ତାହାର ହାତରେ ସେ ରାକ୍ଷସକୁ ଫୁଲ ନିମନ୍ତେ ଆହ୍ୱାନ ଦେଲେ ! ॥ ୧୧ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ — ନାକକାନ ବିନା ସେ ବିକରାସ ହୋଇଗଲା । ସର୍ବତରୁ ଗେରୁର
ଧାର ବହୁଲ ପରି ତାହାର ଶରୀରରୁ ରକ୍ତଧାର ବହୁବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ବିନାପ କରି
କରି ଖରଦୁଷ୍ଟଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲ ଏବଂ କହୁଲ, “ହେ ଭଲ ! ଗୁମ ପୌରୁଷକୁ
ଧ୍ବଜକାର, ଗୁମ ବଲକୁ ଧ୍ବଜକାର !” ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ ତାରଣ ପରୁରନ୍ତେ, ଶୂର୍ପଣଖା
ସବୁ ବୁଝାଇ କହୁଲ । ସବୁ ଶୁଣି ରାକ୍ଷସମାନେ ସେନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । ରାକ୍ଷସବୃନ୍ଦ

ନାନା ବାହନ ନାନାକାର । ନାନାୟୁଧ ଧର ଘୋର ଅପାର ।
 ସୁପନଶା ଆଗେ କରି ଲୀଳା । ଅସୁର ରୂପ ଶୁଭ ନାସା ଶୁଣା ॥୩॥
 ଅସଗୁନ ଅମିତ ହୋଇଁ ଭୟକାରୀ । ଗନହିଁ ନ ମୃତ୍ୟୁ ବିବସ ସବ ଝାଣୀ ।
 ଗଜହିଁ ତରୁଣ ଗଗନ ଉଡ଼ାୟାଁ । ଦେଖି କଟକୁ ଭଟ ଅତି ହରଷାୟାଁ ॥୪॥
 କୋଉ କହ କଥା ଧରନ୍ତୁ ହୋଇଲି । ଧରି ମାରନ୍ତୁ ତପୁ ଲେହୁ ଛଡ଼ାଲି ।
 ଧୁରି ପୁରି ନର ମଣ୍ଡଳ ରହା । ରାମ ବୋଲଇ ଅନୁଜ ସନ କହା ॥୫॥
 ଲେ ଜାନକିନ୍ଦ୍ର ଜାହୁ ଗିରିକଂଦର । ଆର୍ତ୍ତ ନିପିତର କଟକୁ ଭୟଂକର ।
 ରହେନ୍ତୁ ସଜଗ ସୁନି ପ୍ରଭୁ କେ ବାମା । ତଳେ ସହୃଦ ଶ୍ରୀ ସର ଧନୁ ପାମା ॥୬॥
 ଦେଖି ରାମ ଉପଦଳ ଚଳ ଆର୍ତ୍ତ । ବିହସି କଠିନ କୋଦଣ୍ଡ ଚଡ଼ାର୍ତ୍ତ ॥୭॥

ବିବିଧ ବାହନ ପୁଣି ବିବିଧ ଆକାର । କରେ ଧରନ୍ତୁ ନାନା ଆୟୁଧ ଅପାର ॥
 ଆଗେ ଚଳାଇଲେ ଶୂର୍ପଣ୍ଖାକୁ ସରନ । ଅମଙ୍ଗଳ ବେଷ, ଶୁଭ ନାସିକା ବିସନ ॥୩॥
 ଭୟଙ୍କର ଅଲକ୍ଷଣ ହୁଅଇ ଅମିତ । ନ ଗଣନ୍ତୁ ମୃତ୍ୟୁବଣ ସକଳ ଦଳତ ॥
 ଗରଜନ୍ତୁ ତରଜନ୍ତୁ ଗଗନେ ଉଡ଼ନ୍ତୁ । ଧାଟ ଦେଖି ଯୋଦ୍ଧା ଅତି ହରଷ ହୁଅନ୍ତୁ ॥୪॥
 କିଏ କହେ, ଲାଭ ଥାଉଁ ଧର ହୁଇ ଶୁଭ । ଧରି ମାରି କରି ନିଅ ନାଶକୁ ଛଡ଼ାଇ ॥
 ଧୁଳି ଆଛାଦି ରହୁଲ ନକ୍ଷେପଶ୍ଚଳରେ । ରାମ ତାକଣ କହଲେ ଅନୁଜ ଆଗରେ ॥୫॥
 ନେଇ ଜାନକୀଙ୍କୁ ଯାଅ ଶରଣ କନ୍ଦର । ଆହୁଛନ୍ତି ନିଶାଚର-ସୁଅ ଭୟଙ୍କର ॥
 ରହୁବ ସତର୍କ, ଶୁଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କର ବାଣୀ । ତଳିଲେ ସୀତା ସହୃଦ ଧନୁଶର ପାଣି ॥୬॥
 ଦେଖି ରାମ ଘୋଷି ଆହୁଛନ୍ତି ଶତ୍ରୁ ଘୋର । ହସି ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇଲେ କୋଦଣ୍ଡେ କଠୋରା ॥୭॥

ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଦୌଡ଼ିଲେ । ସତେ ଯେପରି ପକ୍ଷଧାରୀ କହୁଲ ପକ୍ଷତ ସବୁ ଦୌଡ଼ି
 ଛୁଟିଛନ୍ତି ! ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଯାନବାହନ ଉପରେ ଆରୁଡ଼ି ହୋଇ-
 ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଆକାରପ୍ରକାର ମଧ୍ୟ ଅନେକ । ସେମାନେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର
 ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଆୟୁଧ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ନାକନାନ-ବିଦ୍ୟନା-ଅମଙ୍ଗଳ ସ୍ଵରୂପିଣୀ ଶୂର୍ପଣ୍ଖାକୁ
 ସେମାନେ ଆଗରେ ରଖିଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଅଗଣିତ ଭୟଙ୍କର ଅଶ୍ତ୍ରର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖି-
 ଯାଉଥାଏ । କିନ୍ତୁ ମୃତ୍ୟୁର ବଣ ହେବା ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ସେ ସବୁକୁ
 ଗଣ ନ ଥା'ନ୍ତି । ଗର୍ଜନ କରୁଥା'ନ୍ତି, ଆହ୍ୱାନ ଦେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଆକାଶରେ
 ଉଡ଼ୁଥା'ନ୍ତି । ସେନାକୁ ଦେଖି ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥
 କିଏ କହୁଥାଏ, “ହୁଇ ଶରକୁ ଖସନ୍ତା ଧରି ପକାଅ, ଧରି ମାରି ପକାଅ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀକୁ
 ଛଡ଼ାଇ ଆଣ ।” ଆକାଶମଣ୍ଡଳ ଧୂଳିରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳେ
 ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ, “ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କର ଭୟାନକ ସେନା ଆମ୍ଭ
 ପଡ଼ୁଛୁଣି । ଜାନକୀଙ୍କୁ ଧରି ତୁମେ ପଞ୍ଚତ ଗୁଣ୍ଠୀକୁ ଚାଲିଯାଅ । ସାବଧାନ ରହବ ।”
 ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବଚନ ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହାତରେ ଧନୁଶର ଧରି ସୀତାଙ୍କ ସହୃଦ

କୋଦଣ୍ଡ କଠିନ ଚତାଇ ସିର ଜଟ ଜୁଟ ବାଧକ ସୋଡ଼ କୈଂ ।
ମରକତ ସମ୍ବଲ ପର ଲରତ ଦାମିନି କୋଟି ସୌ ଜୁଗ ଭୁଜଗ ଜୈଂ ॥
କଟି କପି ନିଷଂଗ ବିସାଲ ଭୁଜ ଗନ୍ଧ ଗୁପ୍ତ ବିପିଣ ସୁଧାର କୈ ।
ଚିତ୍ରତ ମନହୁଁ ମୃଗରାଜ ପ୍ରଭୁ ଗଜରାଜ ଘଟା ନିହାର କୈ ॥

ଆଇ ଗଏ ବଗମେଲ ଧରନ୍ତୁ ଧରନ୍ତୁ ଧାଡ଼ିତ ସୁଭଟ ।

ଜଥା ବିଲେକ ଅଲେଲ ବାଲରବନ୍ଧୁ ଘେରତ ଦମ୍ଭଜ ॥୧୮॥

ପ୍ରଭୁ ବିଲେକ ସର ସକର୍ତ୍ତ ନ ଡାକ୍ତ । ଅକିତ ଭୁଞ୍ଜ ରଜମାର ଧାସ ॥
ସତବ ବୋଲି ବୋଲେ ଖର ଦୁଷନ । ପୃଥ୍ବ କୋଇ ନୃପବାଳକ ନରଭୂଷନ ॥୧९॥
ନାଗ ଅସୁର ସୁର ନର ମୁନି ଜେତେ । ଦେଖେ ଜିତେ ହତେ ହମ କେତେ ॥
ହମ ଭରି ଜନ୍ମ ସୁନହୁ ସବ ଶୁଭ । ଦେଖି ନହିଁ ଅପି ସୁଂଦରତାଞ୍ଜ ॥୨०॥

କଠୋର କୋଦଣ୍ଡରେ ବ୍ରଷ ଚତାଇ ଶିରେ ଜଟା ବାନ୍ଧନ୍ତେ ବିରାଜନ୍ତୁ ।

ମର୍ଦ୍ଦତାକୁ ଶିଖରେ କୋଟି ବିହଂସିତରେ ବେନି କ ଭୁଜଙ୍ଗ ପୁଝନ୍ତୁ ।

ଭୁଜେ କୋଦଣ୍ଡ କରେ ଖର, କଟିରେ କଷିଲେ ଭୂଶୀର,

କି ଅବା ଗଜପତି-ସୁଅକୁ ନରେଶନ୍ତ ମୁଦେନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ରଘୁସାର ॥

କହୁ 'ଧର' 'ଧର' ଧାର୍ଯ୍ୟ ଗରବରେ ଆସି ହେଲେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟାନ ।

ଘେରନ୍ତୁ ଦମ୍ଭଜେ ବାଳ ବିବାକରେ ସେହ୍ନେ ଏକାଞ୍ଚ ଦେଖିଣ ॥୧୮॥

ପ୍ରଭୁକୁ ବିଲେକି ଶୁଭ ନ ପାରନ୍ତୁ ଶର । ସୁକିତ ହୋଇ ଭୁଞ୍ଜେ ରାକ୍ଷସ ନିକର ॥
ସତବେ ଡକାଇ ବୋଲିଲେ ଖର ଦୁଷଣ । ଏ କେଉଁ ନୃପ ବାଳକ ନର-ବିଭୂଷଣ ॥୧९॥
ଦେବ ଦାନବ ମାନବ ନାଗ ମୁନି ପେତେ । ଦେଖିବୁ, ଶୁଣିବୁ, ଆମ୍ଭେ ବିନାଶିବୁ ତେତେ ॥
ଜନ୍ମରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୁଣି ଶୁଭ ସବେ । ଏମନ୍ତ ପ୍ରହର ରୂପ ଦେଖି ନାହୁଁ ଭବେ ॥୨०॥

ଚଳିଲେ ॥ ୫-୭ ॥ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ସେନା ନିକଟକୁ ଆସିଗଲାଣି—ଏହା ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ
ହସି କଠିନ କୋଦଣ୍ଡରେ ଗୁପ୍ତ ଚତାଇଲେ ॥ ୭ ॥ ଛନ୍ଦ—କଠିନ କୋଦଣ୍ଡ
ଚତାଇ ମସ୍ତକ ଉପରେ ଜଟାର ଜୁଡ଼ା ବାନ୍ଧୁଥିବା ସମୟରେ ପ୍ରଭୁ କପରି ଶୋଭା
ପାଉଥିଲେ ନା, ମର୍ଦ୍ଦତାଣି-ମସ୍ତକ ଉପରେ କୋଟି କୋଟି ବିନ୍ଦୁଲ ସହଜ ହୁଇଟି
ସର୍ବ ସତେ ସେମିତି ଲଢ଼ୁଅଛନ୍ତି । କଟିରେ ଭୂଶୀର କଷି, ବିଶାଳ ବାହୁରେ ଧନୁ ଧରି
ଓ ଶର ସୋଖି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଅଛନ୍ତି । ସତେ ସେପରି
ଭୀଷଣ ହସିସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଆସିବାର ଦେଖି ସିଂହ ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ନିଶ୍ଚୟ କରୁଅଛୁ !
ସୋରଠା '—“ଧର”, “ଧର” ବୋଲି କୁହାଣି ଗୋଡ଼ାମାନଙ୍କ ଲଗାମ ମିଳାଇ
ପଂଚୁବକ ଭାବରେ ରାକ୍ଷସ-ସେନା ଅତି ଶୀଘ୍ର ବୋଧେ ଆସିଲେ । ବାଳରବନ୍ଧୁ ଏକାଞ୍ଚ
ଦେଖି ତାକୁ ସେପରି ମନେହୁ ନାମକ ରାକ୍ଷସଗଣ ଘେରିଯାଆନ୍ତୁ, ଏହି ରାକ୍ଷସମାନେ

ଜଦ୍ୟପି ଭଗିନୀ ଶାନ୍ତି କୁରୁପା । ବଧ ଲାଘବ ନହିଁ ପୁରୁଷ ଅନୁପା ॥
 ଦେହୁ ତୁରତ ନିଜ ନାରି ଦୁରାରି । ଶାବତ ଭବନ ଜାହୁ ଦୌ ଶୁଭ ॥୩॥
 ମୋର କହା ତୁମ୍ଭ ତାହା ପୁନାର୍ତ୍ତୁ । ତାପୁ ବଚନ ସୁନି ଆତୁର ଆର୍ତ୍ତୁ ॥
 ଦୁଇହୁ କହା ରାମ ସନ ଜାଣି । ସୁନତ ରାମ ବୋଲେ ମୁସୁକାରି ॥୪॥
 ହମ ଛନ୍ଦୀ ମୁଗୟା ବନ କରସ୍ଥ । ତୁମ୍ଭ ସେ ଖଲ ମୁଗ ଖୋଜି ଫିରସ୍ଥ ॥
 ରିପୁ ବଳବତ ଦେଖି ନହିଁ ଡରସ୍ଥ । ଏକ ବାର କାଲହୁ ସନ ଲରସ୍ଥ ॥୫॥
 ଜଦ୍ୟପି ମନୁଜ ଦନୁଜକୁଲ ଭାଲକ । ମୁନି ପାଲକ ଖଲ ସାଲକ ବାଲକ ॥
 ଜୌ ନ ହୋଇ ବଲ ଭର ଫିରି ଜାହୁ । ସମରବିମୁଖ ମେଁ ହତଉଁନ କାହୁ ॥୬॥

ଯଦ୍ୟପି ଏ ଭଗିନୀକୁ କରଇ କୁରୁପ । ବଧବା ଯୋଗ୍ୟ ନୁହଇ ପୁରୁଷ ଅନୁପ ॥
 ଲୁଗୁଇ ଥିବା ନାଶକୁ ଦେଇଣ ରୁଚିତ । ଯାଆନ୍ତୁ ଉଭୟ ଭାଇ ଭବନେ ଶାବତ ॥୩॥
 ଶୁଣାଇ ରୁମ୍ଭେ ତାହାକୁ କଥନ ଆନୁର । ତାହାର ଉତ୍ତର ଦେନି ବାହୁତ ସହୁର ॥
 ଦୂତେ କହୁଲେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଯାଇଣ । ଶୁଣିଲେ ରାମ ଭାଷିଲେ ମଧୁରେ ହସିଣ ॥୪॥
 ଆମ୍ଭେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ମୁଗୟା ଅର୍ଥେ ବନେ ଯାଉ । ରୁମ୍ଭ ସମ ଖଲ ମୁଗ ଖୋଜି ରୁଲୁଥାଉ ॥
 ବଳବନ୍ତ ରିପୁ ଅବଲୋକିଣ ନ ତରୁ । ଏକ ବାର କାଲ ସଜେ ପୁରା ପୁରୁ କରୁ ॥୫॥
 ଯଦ୍ୟପି ନର, ଦନୁଜ-କୁଳ-ବିଧିବଦ୍ଧ । ମୁନି-ପାଲକ, ବାଲକ, ଖଲ-ବିନାଶକ ॥
 ଯେବେ ବଳ ନାହିଁ ତେବେ ବାହୁତ ଗୁହୁକ । ମାରଇ ନାହିଁ ମୁଁ କେବେ ରଣ ବିପ୍ରଶକ ॥୬॥

ସେହପରି ଗୁଣ ଦିଗରୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ପକାଇଲେ ॥ ୧୮ ॥ ଚୌପାଈ —
 ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ-ନିଧି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ରାଗସଜ ସେନା ପ୍ରମୁଦୁତ ହୋଇ
 ପଡ଼ିଲେ । ସେମାନେ ତାଙ୍କ ଉପରକୁ ଶର ଚିଡ଼ି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମର୍ଦ୍ଦାକୁ ଡକାଇ
 ଖରଦୁଷଣ କହୁଲେ, “ଏହି ରାଜକୁମାର ତ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଭୂଷଣ ॥ ୧ ॥ ଯେତେ
 ବି ନାଗ, ଅସୁର, ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ମୁନି ଅଛନ୍ତି; ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେଜାଣି
 କେତେ ଆମେ ଦେଖିଛୁ, ଜିଣିଛୁ ଏବଂ ମାରିଅଛୁ । ପରନ୍ତୁ ହେ ରାଜମାନେ ।
 ଶୁଣ, ଜନ୍ମରୁ ଆଜିଯାଏ ଏପରି ସୁନ୍ଦରତା କେଉଁଠି ହେଲେ ଦେଖିନାହିଁ ॥ ’ ॥
 ଏ ଆନୁର ଭାବଣାକୁ କୁରୁପ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଏପରି ଅନୁପମ ପୁରୁଷ ବଧର ଯୋଗ୍ୟ
 ନୁହେଁ । ‘ଲୁଗୁଇ ରଖିଥିବା ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀ ଆନୁକୁ ଦେଇଦିଅ ଏବଂ ଭାଇ ହୁହେଁ ଜଗିବା-
 ବସ୍ତାରେ ଗୁହୁକ ଫେରିଯାଅ ।’—ଆନୁର ଏହି କଥା ରୁମ୍ଭେମାନେ ତାହାକୁ ଶୁଣାଇ
 ଦିଅ ଏବଂ ତାହାଠାରୁ ଉତ୍ତର ଆଣି ଶୀଘ୍ର ଆନୁ ନିକଟ ଆସ ।” ଦୂତମାନେ ଯାଇ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଏହି ସନ୍ଦେଶ କହୁଲେ । ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ହସି କହିଲେ,
 “ଆମ୍ଭେ କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବନରେ ଶିକାର କରୁ ଏବଂ ରୁମ୍ଭ ସରି ବୃଷ୍ଟ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ହିଁ ଖୋଜି
 ରୁଲୁ । ଆମ୍ଭେ ବଳବାନ ଶତ୍ରୁଙ୍କୁ ଦେଖି ତରୁନାହିଁ । ଲଢ଼ିବାକୁ ଆସିଲେ ଏପରି
 କି କାଳ ସହତ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭେ ଏକବାର ଲଢ଼ିପାରୁ । ଆମ୍ଭେ ମନୁଷ୍ୟ ହେଲେ ପୁରା

ରନ ଚଢ଼ି କରିଅ କପଟ ଚଢ଼ୁରାଣ । ରଘୁ ପର କୃପା ପରମ କଦରାଣ ॥
ଦୁର୍ଭକ୍ତ ଜାଲ ଭୁରତ ସତ କହେଉ । ସୁନି ଖର ଦୁଷନ ଉର ଅତି ଦହେଉ ॥୭॥

ଉର ଦହେଉ କହେଉ କି ଧରନ୍ତୁ ଧାଏ ବିକଟ ଭଟ ରଜନୀଚରା ।
ସର ରୂପ ତୋମର ସକ୍ତି ସୁଲ କୃପାନ ପରିଷ ପରସୁ ଧରା ॥
ପ୍ରଭୁ ଶାନ୍ତି ଧନୁଷ ଟଙ୍କୋର ପ୍ରଥମ କଠୋର ଘୋର ଭୟାବହା ।
ଭଏ ବଧୂର ବ୍ୟାକୁଳ ଜାକୁଧାନ ନ ଜ୍ଞାନ ତେହୁ ଅବସର ରହା ॥

ସାବଧାନ ହୋଇ ଧାଏ ଜାନି ସବଲ ଆରାଜ ।
ଲଗେ ବରଷନ ରାମ ପର ଅସ୍ତ୍ର ସସ୍ତ୍ର ବହୁ ଭାଞ୍ଜ ॥୧୯ (କ)॥
ତିହୁ କେ ଆସୁ ଧ ତଲ ସମ କରି କାଟେ ରଘୁବୀର ।
ତାନି ସରସନ ଶ୍ରବନ ଲଗି ପୁନି ଛୁଡ଼େ ନିଜ ଖାର ॥୧୯ (ଖ)॥

ସକ୍ଷାମେ ଆମି ରୁହୁର୍ଯ୍ୟ ଛଳ ଆଚରଣ । ଶତ୍ରୁ ପ୍ରତି କୃପା ଶୁରୁପଣର ଲକ୍ଷଣ ॥
ଦୁର୍ଜମାନେ ଯାଇ ଏହା କହଲେ ସହୃଦ । ଶୁଣି ଖର ଦୁଷଣଙ୍କ ଦହଲ ଅନ୍ତର ॥୭॥

କହନ୍ତି, ଜଳେ ଉର, ‘ଧରରେ’, ଶୁଣି ସର ଧାଇଁଲେ ଦୈତ୍ୟ ଭୟଙ୍କର ।
କୁଠାର, ରୂପଣର, ଯଷ୍ଟି ଖଡ୍ଗ, ପ୍ରଦମର, ପରଶୁ, ଶୂଳ ଶକ୍ତିଧର ।
ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରଥମରେ, ଧନୁ ଟଙ୍କାର କଲେ ଖରେ,
ହୋଇଗଲେ ବଧୂର ବ୍ୟାକୁଳେ ତମାଚର ହଜିଲ ଜ୍ଞାନ ସେ କାଳରେ ॥

ଶତ୍ରୁ ବଳବାନ ଜାଣି, ସାବଧାନ ହୋଇ ପାପିଷ୍ଠେ ଧାଇଁଲେ ।
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଉପରେ ବହୁ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ବରଷିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୧୯ (କ)॥
ଆସୁ ଧ ତାହାଙ୍କ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ନାଟିଣ ଶଲ ସମାଣ ।
ଶ୍ରବଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟାଣି ଶରସନ ଛୁଡ଼ିଲେ ପୁଣି ସବାଣ ॥୧୯ (ଖ)॥

ଦୈତ୍ୟକୁଳର ବିନାଶକ ଓ ପୁନଃପୁନଃ ରକ୍ଷକ, ଆମ୍ଭେମାନେ ବାଳକ, ତଥାପି
ହୁଷ୍ଟମାନଙ୍କର ଦଣ୍ଡଦାତା । ଯଦି ବଳ ନ ଥାଏ, ତେବେ ଘରକୁ ଫେରିଯାଅ ।
ସମରବିପ୍ଳବ କୌଣସି ପ୍ରାଣୀକୁ ମୁଁ ହତ୍ୟା କରେ ନାହିଁ ॥୩-୭॥ ରଣ ଭୂମିକୁ ମାତ୍ର ଆମି
କପଟ-ରୁହୁଣ କରିବା ଏବଂ ଶତ୍ରୁ ଉପରେ ଦୟା କରିବା ତ ବଡ଼ କାପୁରୁଷତା ।”
ଦୁର୍ଜମାନେ ଫେରି ରୁରନ୍ତ ଖରଦୁଷଣଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ସମାବୃତ ଦେଲେ । ଉକ୍ତ ସମାବୃତ
ଶୁଣି ରାକ୍ଷସ-ନେତା ହୁହୁଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦୟ ହୋଧରେ ଜଳି ଉଠିଲ ॥ ୭ ॥ ଛନ୍ଦ :—
ଖର-ଦୁଷଣଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦୟ ଜଳି ଉଠିଲ । ଚକ୍ରନନ୍ତର ସେ ହୁହୁଁ କହଲେ, “ଧର ଆଶ,
ବନ୍ଦୀ କରି ପକାଅ ।” ଏହି ଆଦେଶ ପାଇ ଭୟାନକ ରାକ୍ଷସ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ବାଣ,
ଧନୁ, ଭଲ, ଶକ୍ତି, ଶୂଳ, କୃପାଣ, ଦର୍ପା ଓ ଫାର୍ସା ଧର ଧାଇଁଲେ । ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ
ପ୍ରଥମେ ଧନୁରେ ଅତି କଠୋର ଓ ଭୟାନକ ଟଙ୍କାର କଲେ । ତାହା ଶୁଣି ରାକ୍ଷସମାନେ

ତବ ତଳେ ବାନ କରାଇ । ପୁରୁଷର ଜନ୍ମ ବହୁ ବ୍ୟାଧି ॥
 କୋପେଇ ସମର ଶ୍ରୀରାମ । ତଳେ ବିସିଖ ନିସିତ ନିକାମ ॥୧॥
 ଅବଲୋକ ଶରତର ଶାର । ମୁର ତଳେ ନିସିତର ସାର ॥
 ଉଏ ହୁଇ ଶାନ୍ତିର ଭାଇ । ଜୋ ଶୁଣି ରନ ତେ ନାଇ ॥୨॥
 ତେନ୍ନ ବଧବ ହମ ନିଜ ପାନ । ପିରେ ମରନ ମନ ମହୁଁ ଠାନ ॥
 ଆୟୁଧ ଅନେକ ପ୍ରକାର । ସନମୁଖ ତେ କରୁଛି ପ୍ରହାର ॥୩॥
 ରାୟ ପରମ କୋପେ ଜାନି । ପ୍ରଭୁ ଧନୁଷ ସର ସଂଧାନି ॥
 ଶୁଣି ବିପୁଲ ନାଗର । ଲଗେ କଟନ ବିକଟ ପିସାଚ ॥୪॥

(ପ୍ରବନ୍ଧ) ଧାର୍ଯ୍ୟେ ବାଣ ବିକରାଇ । ହୁକାର ଯେନ୍ନେ ବହୁବ୍ୟାଧି ।
 କୋପେଇ ଶ୍ରୀରାମ ସମରେ । ତଳେ ଶ୍ରୀରାମ ନିକରେ ॥୧॥
 ବିଲୋକ ଶର ତର ଶାର । ପଳାନ୍ତି ନିଶାଚର ସାର ॥
 ହୋଇଲେ ହୁଇ ତନି ଭାଇ । ସେ ଯିବ ସମରୁ ପଳାଇ ॥୨॥
 ତାକୁ ବଧୁର ନିଜ ପାଣି । ଫେରିଲେ ମନେ ମୁଖୁ ଠାଣି ॥
 ଆୟୁଧ ଅନେକ ପ୍ରକାର । ସମୁଦ୍ଧେ କଲେ ସେ ପ୍ରହାର ॥୩॥
 ରାୟ ପରମ କୋପେ ଜାଣି । ପ୍ରଭୁ ଧନୁରେ ଶର ଟାଣି ॥
 ଶୁଣିଲେ ବିପୁଲ ନାଗର । କଟନ୍ତି ବିକଟ ପିସାଚ ॥୪॥

ବଧୁର ଓ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଟିକିଏ ହେଲେ
 ତେତାଚେତନ୍ୟ ରହୁ ନାହିଁ ॥ ଦୋହା.—ଶତ୍ରୁ ବଳବାନ୍ ଜାଣି ସେମାନେ
 ସାବଧାନ ହୋଇ ଧାର୍ଯ୍ୟେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମମନ୍ତ୍ରଙ୍କ ଉପରେ ବହୁତ ପ୍ରକାର ଅସୁଖ
 ବର୍ଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧୧ (କ) ॥ ଶ୍ରୀ ରାୟସାର ସେମାନଙ୍କ ଅସୁଖ ସବୁ
 ତଳ ପରି ଟିକି ଟିକି କରି କାଟି ପକାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ଧନୁକୁ କର୍ଣ୍ଣପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକର୍ଷି
 ତାଙ୍କ ଶର ଗୁଡ଼ିଲେ ॥ ୧୧ (ଖ) ॥ ଛନ୍ଦ :—ବହୁତ ସର୍ପ ‘ସ’ ‘ସ’ ‘ସ’ କରି ଉଡ଼ି
 ଚାଲିଲେ ପରି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଧନୁରୁ ଉତ୍ପାନକ ବାଣମାନ ଉଡ଼ି ଚାଲିଲା । ଶ୍ରୀରାମ ସନ୍ତାପରେ
 ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ହୋଧାନୁତ ହେଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ଶାନ୍ତିରୁ ଶାନ୍ତିର ଶର ତାଙ୍କ
 ଧନୁରୁ କୁଟି ଚାଲିଥାଏ ॥ ୧ ॥ ଅନ୍ୟନ୍ତ ଶାନ୍ତି ବାଣ-ସମୂହ ଦେଖି ରାୟସାରମାନେ
 ପଛସୁଆ ଦେଇ ଧାର୍ଯ୍ୟ ପକାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ଶର, ଦୁଷଣ ଓ ହିଂସା, ତନି ଭାଇ
 ହୁଇ ହୋଇ କହିଲେ, “ସେ ରାଣ-ସେହରୁ କୌଣି ପକାଇବ, ତାହାକୁ ଆମେ ନିଜ
 ହାତରେ ବଧ କରିବୁ ।” ତେଣୁ ପକାଇ ଯାଉଥିବା ରାୟସମାନେ ମନେ ମନେ ମୁଖୁ
 ନିଶିତ ବୋଲି ଜାଣି ଲେଉଟି ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ସମୁଦ୍ଧେ ଆପି ସେମାନେ ଅନେକ
 ପ୍ରକାର ଅସୁ-ଶତ୍ରୁରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧-୩ ॥
 ଶତ୍ରୁ ଅତିହୁଇ ବୋଲି ଜାଣି ପ୍ରଭୁ ଧନୁରେ ଶର ତଳାଇ ବହୁତ ଶର ଗୁଡ଼ିଲେ

ଉର ସୀସ ଭୁଜ କର ଚରନ । ଜହଁ ତହଁ ଲଗେ ମହି ପରନ ॥
 ଶିବକରତ ଲଗତ ବାନ । ଧର ପରତ କୁଧର ସମାନ ॥
 ଭଟ କଟତ ତନ ସତ ଖଣ୍ଡ । ପୁଣି ଉଠତ କରି ପାଶଣ୍ଡ ॥
 ନଭ ଉଡତ ବହୁ ଭୁଜ ମୁଣ୍ଡ । ବନ୍ଦୁ ମୌଲି ଧାଡ଼ୁତ ରୁଣ୍ଡ ॥
 ଖଗ କଙ୍କ କାକ ସୁଗାଲ । କଟକଟହଁ କଠିନ କରାଲ ॥୨॥

କଟକଟହଁ ଜଂଗୁକ ଭୂତ ପ୍ରେତ ପିସାଚ ଖର୍ପର ସଂଚହଁ ।
 ବେତାଲ ସାର କପାଲ ତାଲ ବଜାଲ ଜୋଗିନି ନଂଚହଁ ॥
 ରଘୁସାର ବାନ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହଁ ଭଟଛ କେ ଉର ଭୁଜ ସିର ।
 ଜହଁ ତହଁ ପରହଁ ଉଠି ଲରହଁ ଧର ଧରୁ ଧରୁ କରହଁ ଭୟକର ଗିର ॥୧॥

ମସ୍ତାରେ କର ଶିର ହୁକ । ପଡଲ ଯହିଁ ତହିଁ ପକ ॥
 ଲଗନ୍ତେ ବାଣ ଚକାରନ୍ତି । ପାହାଡ ସମାନ ପଡନ୍ତି ॥୫॥
 ହୁଅଇ ତରୁ ଶତ ଖଣ୍ଡ । ପୁର୍ନଶ୍ଚ ଗଡନ୍ତି ପାଶଣ୍ଡ ॥
 ଖେ ବହୁ ଭୁଜ ମୁଣ୍ଡ ଉଡେ । ନିର୍ମୁଣ୍ଡ ଗଣ୍ଡି ଯେ ଦଉଡେ ॥୬॥
 ଗୁଧ୍ର ଶୁଗାଲ କାକ କଙ୍କ । କଟି - କଟାନ୍ତି ଭୟାନକ ॥୭॥

କଟି-କଟାନ୍ତି ବୁକ, ଭୂତ ପ୍ରେତ ଜମ୍ବୁତ, ପିଶାଚ ଖର୍ପର ସଞ୍ଜନ୍ତି ।
 ବଜାନ୍ତି ଯେ ବେତାଲ ସାର କପାଲେ ତାଲ, ଘୋରିନୀ ଆବର ନାଚନ୍ତି ।
 ପ୍ରଚଣ୍ଡ ରଘୁବର ଡର, କାଟେ ସାରଙ୍କ ଭୁଜ ଶିର,
 ଯେଣେ ତେଣେ ପଡନ୍ତି ଗଣ୍ଡି ଉଠି ପ୍ରଘ୍ନ, ଭୟଦ 'ଧର' 'ଧର' ଗିର ॥୧॥

ଏବଂ ସେହି ସବୁ ଶିର ଯୋଗେ ଭୟାନକ ରାକ୍ଷସମାନେ କଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୪ ॥
 ସେମାନଙ୍କ ହାତ, ମୁଣ୍ଡ, ବାହୁ, ହାତ ଓ ଗୋଡ ଭୂମି ଉପରେ ଯେଉଁଠି ସେଇଠି
 ପଡିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଶର ବାଜିବା ମାତ୍ରେ ସେମାନେ ହାଡ଼ା ପରି ଚକ୍ରାର କରୁଥା'ନ୍ତି ।
 ପାହାଡ ପରି ସେମାନଙ୍କ ଗଣ୍ଡି କଟି ଖସି ପଡୁଥାଏ ॥ ୫ ॥ ଘୋରାମାନଙ୍କର ଶରୀର
 ଶହ ଶହ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । ସେମାନେ ପୁଣି ମାୟାବଳରେ ଉଠି ଛୁଟା
 ହେଉଥା'ନ୍ତି । ଆକାଶରେ ବହୁତ ବାହୁ ଓ ମୁଣ୍ଡ ଉଡୁଥାଏ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡ ବିନା ଗଣ୍ଡି ସବୁ
 ଦୌଡୁଥାଏ ॥ ୬ ॥ ଚଳ, କାଉ ଆଦି ପକ୍ଷୀ ଓ ଚିରୁଆମାନେ ଭୟଙ୍କର କର୍କଶ
 ରତ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୭ ॥ ଛନ୍ଦ :- ଶୁଗାଲମାନେ କଟ କଟ ଶବ କରୁଥାଆନ୍ତି;
 ଭୂତପ୍ରେତ ଓ ପିଶାଚମାନେ ଖୋପଡ ସବୁ ସଞ୍ଜହ କରୁଥାଆନ୍ତି । ସାର ବେତାଲମାନେ
 ଖୋପଡ ଉପରେ ତାଲ ବଜାଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଘୋରିନୀମାନେ ନାଚ କରୁଥା'ନ୍ତି ।
 ଶ୍ରୀ ରଘୁସାରଙ୍କ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାଣ ଘୋରାମାନଙ୍କ ବନ୍ଧୁଛଳ, ବାହୁ ଓ ମୁଣ୍ଡ ପ୍ରଭୃତିକୁ
 ଖଣ୍ଡିଖଣ୍ଡିତ କରି ପକାଉଥାଏ । ସେମାନଙ୍କ ଗଣ୍ଡି ଏଠିସେଠି ଖସି ପଡୁଥାନ୍ତି, ସେଗୁଡିକ

ଅଂତାତ୍ମସ୍ତୁ ଗନ୍ଧ ଉଦ୍ଭବ ଗୀଠ ପିସାଚ କର ଗନ୍ଧ ଧାତୁସ୍ତୁ ।
 ସଂଗ୍ରାମ ସ୍ବର ବାସୀ ମନସ୍ତୁ ବହୁ ବାଲ ଗୁଡ଼ୀ ଉଦ୍ଭାତୁସ୍ତୁ ॥
 ମାରେ ପରାରେ ଉର ବିଦାରେ ବିସୁଲ ଭଟ କହ୍ନରତ ପରେ ॥
 ଅବଲୋକି ନିଜ ଦଲ ବିକଲ ଭଟ ଚିପିରାବି ଖର ଦୁଷନ ପିରେ ॥୨॥
 ସର ସକ୍ତି ତୋମର ପରସ୍ତ ସୁଲ କୃପା ନ ଏକତ୍ବ ବାରସ୍ତୁ ।
 ବରି କୋପ ଶ୍ରୀରାମର ପର ଅଗନିତ ନିସାଚର ଡାରସ୍ତୁ ॥
 ପ୍ରଭୁ ନିମିଷ ମହ୍ନୁ ରିପୁ ସର ନିବାର ପରୁର ଡାରେ ସାୟୁକା ।
 ଦସ ଦସ ବିସିଖ ଉର ମାଝ ମାରେ ସକଲ ନିପିତର ନାୟୁକା ॥୩॥
 ମହୁ ପରତ ଉଠି ଭଟ ଉରତ ମରତ ନ କରତ ମାୟା ଅତି ଘନା ।
 ସୁର ଉରତ ଚୌଦ୍ର ସହସ ପ୍ରେତ ବିଲୋକି ଏକ ଅତ୍ମଧ ଧନା ॥
 ସୁର ମୁନି ସଭସ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ ଦେଖି ମାୟାନାଥ ଅତି କୌତୁକ କରେ୍ୟା ।
 ଦେଖନ୍ତୁ ପରସପର ରାମ କର ସଂଗ୍ରାମ ରିପୁଦଲ ଲରି ମରେ୍ୟା ॥୪॥

ଅନ୍ତ ଘେନି ଉତନ୍ତେ ଗୁପ୍ତ, ପିଶାଚ ହସ୍ତେ ଧରିଣ ଭୂମିରେ ଧାଆନ୍ତି ।
 ସଂଗ୍ରାମ ପ୍ରବବାସୀ ଯେନ୍ତେ ବାଳକ ଶ୍ରୀ ମୁଦତେ ପତଙ୍ଗ ଉଡାନ୍ତି ।
 ବହୁତ ମରନ୍ତି, ହାରନ୍ତି, ଗୁଡ଼ି ଫାଟି କେ ଚିହ୍ନାରନ୍ତି,
 ଦଶା ନିଜ ଦଳର ଦେଖି ବିକଟ ଖର ଦୁଷଣ ହିଁଶିର ଆସନ୍ତି ॥୧॥
 ଗୁପ୍ତ, ମୁଦର, ବାଣ ଶକ୍ତି, ଶୂଳ, କୃପାଣ ପରଶ୍ଚ ଏକ ବାର କରେ ।
 କୋପ କରି ପ୍ରଖର ରାଗର ଉପର ଫିଙ୍ଗିଲେ ବହୁ ନିଶାଚରେ ॥
 ପ୍ରଭୁ ନିମିଷେ ଶହ ଶର, କାଟିଲେ ଶାୟୁକେ ନିଜର ॥
 ପୁଣି ସବ ଦୈତ୍ୟେଶ ଦୁଦୟେ ଦଶ ଦଶ ବିଶିଖ ମାରିଲେ ସହୁର ॥୨॥
 ପୃଥ୍ବୀରେ ପଡନ୍ତି ପୁଣି ଉଠି ଲଡନ୍ତି ନ ମର ମାୟା ଆଚରନ୍ତି ।
 ଦେଖି ଡରନ୍ତି ସ୍ବରେ ଦୈତ୍ୟ ଚୌଦ୍ରଙ୍କାରେ ଏକାକ୍ଷ କୋଶଳ ଭୂପତି ॥
 ଦେଖି ସ୍ବରକ୍ତୁ ଭୟାନାନ୍ତ, କୌତୁକ କଲେ ମାୟାକାନ୍ତ ॥
 ପରସ୍ପରକୁ ରାମ ଦେଖି କରି ସଂଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚତ୍ବ ରିପୁ ହେଲେ ପ୍ରାପ୍ତ ॥୩॥

ପୁଣି ଉଠି ଲଢୁଆନ୍ତି ଏବଂ ‘ଧର’ ‘ଧର’ କହୁ ଭୟଙ୍କର ଶବ୍ଦ କରୁଥାନ୍ତି ॥ ୧ ॥
 ଅନ୍ତ-ଦଉଡ଼ର ଘୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡି ଧରି ଶାଗୁଣୀ ଉଡୁଆଆନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡିଟିକୁ ଧରି
 ପିଶାଚ ଦୌଡ଼ି ଥା’ନ୍ତି । ଜଣା ପଡୁଥାଏ, ସତେ ଯେପରି ସଂଗ୍ରାମ-ନଗର-ନିବାସୀ
 ବହୁତ ବାଳକ ଗୁଡ଼ି ଉଡାଇବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଅନେକ ଯୋଦ୍ଧା ନିହତ ଓ ପରାସ୍ତ
 ହେଲେ । ଅନେକଙ୍କ ଗୁଡ଼ି ଫାଟି ଯାଇଥାଏ ଏବଂ ସେମାନେ ପଡ଼ି ଚିହ୍ନାର କରୁଥାଆନ୍ତି ।
 ଆପଣା ସେନାଙ୍କ ବ୍ୟାକୁଳ ଦଶା ଦେଖି ହିଁଶିର ଓ ଖର-ଦୁଷଣ ଆଦି ଯୋଦ୍ଧା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ

ରାମ ରାମ କହୁ ତନୁ ତଳହିଁ ପାଉଁଶି ପଦ ନିବାନ ।
 କର ଉପାୟ ରିପୁ ମାରେ ଜନ ମହୁଁ କୃପାନ୍ଧାନ ॥୨୦ (କ)॥
 ହରଷିତ ବରଷିହିଁ ସୁମନ ସୁର ବାଜିହିଁ ଗରନ ନିସାନ ।
 ଅସୁକ କର କର ସବ ତଲେ ସୋଇତ ବିବଧ ବିମାନ ॥୨୦ (ଖ)॥
 ଜବ ରଘୁନାଥ ସମର ରିପୁ ଖାତେ । ସୁର ନର ମୁନି ସବ କେ ଉପୁ ଶାତେ ॥
 ତବ ଲକ୍ଷ୍ମୀନ ନୀତିହୁ ଲେ ଆସ । ପ୍ରଭୁ ପଦ ପରତ ହରଷି ଉର ଲୁପ ॥୧॥
 ସୀତା ଚିତ୍ରପୁ ସ୍ୟାମ ମୁଦୁ ଗାତା । ପରମ ପ୍ରେମ ଲୋଚନ ନ ଆଦାତା ॥
 ପଞ୍ଚବଟୀ ବସି ଶ୍ରୀରଘୁନାୟକ । କରତ ଚରିତ ସୁର ମୁନି ସୁଖଦାୟକ ॥୨॥

‘ରାମ’ ‘ରାମ’ କହୁ ତନୁ ପରହର ପାଆନ୍ତି ପଦ ନିବାଣ ।
 କରଣ ଉପାୟ ରିପୁ କଲେ ଶସ୍ତ୍ର ଶଶକେ କୃପା-ନିଧାନ ॥୨୦ (କ)॥
 ବିରୁଧେ ହରଷି ସୁମନ ବରଷି ବନାଇ ନରେ ନିବାଣ ।
 ସୁକ କର କର ସବେ ଗଲେ ଚଢ଼ି ଶୋଭିତ ନାନା ବିମାନ ॥୨୦ (ଖ)॥
 ଯେବେ ରଘୁନାଥ ରଣେ ଶସ୍ତ୍ର କଲେ ନୟ । ସୁର ନର ମୁନି ସବେ ହୋଇଲେ ନିର୍ଭୟ ॥
 ତହୁଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତାଙ୍କୁ ସେନ ଆଗମିଲେ । ପ୍ରଭାସାବେ ପଡ଼ୁଁ ହର୍ଷେ ହୃଦେ ଲଗାଇଲେ ॥୧॥
 ଶ୍ୟାମ ମୁଦୁ ତନୁ ସୀତା କର ବିଲୋକନ । ପରମ ପ୍ରେମରେ ଭୁପୁ ନ ହୁଏ ଲୋଚନ ॥
 ପଞ୍ଚବଟୀ ବନେ ବାସ କର ରଘୁପତି । ସୁର ମୁନି ସୁଖ-ଦାୟା ଚରିତ କରନ୍ତି ॥୨॥

ଆତ୍ମକୁ ମୁହାଁଇଲେ ॥ ୨ ॥ ଅଗଣିତ ରାକ୍ଷସ ବୋଧ କର ଏକାଥରକେ ବାଣ, ଶକ୍ତ,
 ଭଲ, ଦୀର୍ଘା, ଶୂଳ ଓ କୃପାଣ ଆଦି ସବୁ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଶ୍ରୀ ରଘୁବରଙ୍କ ଉପରକୁ ଛାଡ଼ିଲେ ।
 ପ୍ରଭୁ ଶଶକ ମଧ୍ୟରେ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ବାଣ ସବୁ କାଟି ଦେଲେ ଏବଂ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ
 ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିଜର ବାଣ ନିକ୍ଷେପ କଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାକ୍ଷସ-ସେନାପତିର
 ବକ୍ଷରେ ଦଶ-ଦଶ କର ବାଣ ବିଛଇଲେ ॥ ୩ ॥ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ପୁଣ୍ୟ ଉପରେ ଖସି
 ପଡ଼ୁଥାଆନ୍ତି । ପୁଣି ଉଠି ଲଢୁଥାଆନ୍ତି । ମରୁ ନ ଥା’ନ୍ତି, ବରଂ ବହୁତ ପ୍ରକାର ଅତି-
 ମାୟା ରଚନା କରୁଥା’ନ୍ତି । ଦେବତାମାନେ ପ୍ରେତ (ରାକ୍ଷସ)ଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ତର୍କ ହଜାର
 ଓ ଅଯୋଧ୍ୟାନାଥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଏକାକୀ ଦେଖି ତରୁଥାଆନ୍ତି । ଦେବତା ଓ ମୁନିମାନଙ୍କୁ
 ଉତ୍ସାହ ଦେବାର ଦେଖି ମାୟାଧୀଶ ପ୍ରଭୁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କୌତୁକ କଲେ । ସେହି ମାୟା
 ବଳରେ ଶତ୍ରୁସୈନ୍ୟମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ରାମ ରୂପରେ ଦେଖିଲେ ଏବଂ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ
 ପ୍ରବଳ କର ମଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା ।—ସମସ୍ତେ “ଏହି ରାମ, ଏହାକୁ ମାର” ଏହିପରି
 ‘ରାମ’ ‘ରାମ’ କହୁ ଶବ୍ଦର ଡାକ କରୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ନିବାଣ ପଦ ଲାଭ କରୁଥା’ନ୍ତି ।
 କୃପାନ୍ଧାନ ଶ୍ରୀରାମ ଏହି ଉପାୟ ବଳରେ ଶଶକ ମଧ୍ୟରେ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ ମାର
 ପକାଇଲେ ॥ ୨୦ (କ) ॥ ଦେବତାମାନେ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ପୁଷ୍ପହୃଷ୍ଟି କରୁଥା’ନ୍ତି ।
 ଆକାଶରେ ନାଗରା ବାଜୁଥାଏ । ତତ୍ପରେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ସୁକ କର ଅନେକ

ଧୂଆଁ ଦେଖି ଖର ଦୁଷନ କେର । ଜାଇ ସୁପନଖା ରବନ ପ୍ରେରା ॥
 ବୋଲାଇ ବଚନ କୋଥ କରି ଭାଷା । ଦେସ କୋସ କୈ ସୁରତ ବିସାସ ॥୩॥
 କରସି ପାନ ସୋର୍ଷୁସି ବିନୁ ରାଜା । ସୁଧୁ ନହିଁ ତବ ସିର ପର ଆରାଜା ॥
 ରାଜ ମାତ୍ର ବିନୁ ଧନ ବିନୁ ଧର୍ମ । ହରିହର ସମର୍ପଣ ବିନୁ ସତକର୍ମ ॥୪॥
 ବିଦ୍ୟା ବିନୁ ବିବେକ ଉପଜାଏ । ଶ୍ରମ ପଲ ପଡ଼େ କବି ଅରୁ ପାଏ ॥
 ସଜା ତେ ଜଣା କୁମର ତେ ରଜା । ମାନ ତେ ଜ୍ଞାନ ପାନ ତେ ଲଜା ॥୫॥
 ପ୍ରୀତି ପ୍ରଦୟ ବିନୁ ମଦ ତେ ଗୁମା । ନାସହିଁ ବେଗି ମାତ୍ର ଅସି ସୁମା ॥୬॥
 ରିପୁ ରୁଜ ପାବକ ପାପ ପ୍ରଭୁ ଅଛି ଗନ ଅନ ଗ୍ରେଷ୍ଟ କରି ।
 ଅସ କହି ବିବିଧ ବିଲପ କରି ଲଗା ରୋଦନ କରନ ॥୨୧ (କ)॥

ଖର ଦୁଷଣ ଆଦିଙ୍କ ଧୂସ ବିଲେକଣ । ଶୂର୍ଯ୍ୟଶା ରାବଣକୁ ପ୍ରେରାଇ ଯାଇଣ ॥
 ବୋଲାଇ ବଚନ କୋଥ ଅତିଶୟ କରି । ଦେଶ କୋଷାଦିର ନାହିଁ ସୁରଣ ଗୋହର ॥୩॥
 ସୁରାପାନ କରି ଶୋଇ ରହୁ ଦିନ ରାତି । ଖବର ନାହିଁ, ତୋ ଶିର ଉପରେ ଅରାତି ॥
 ମାତ୍ର ବିନା ରାଜ୍ୟ ତଥା ଧନ ବିନା ଧର୍ମ । ହରି ସମର୍ପଣ ବିନା ନାନା ଶୁଭ କର୍ମ ॥୪॥
 ବିଦ୍ୟା, ବିବେକ ଉତ୍ତମ କରାଇବା ବିନା । ପଡ଼ିବା ଆଦିର ଶ୍ରମ ଶେଷେ ସାର ପିନା ॥
 ଆସକ୍ତରେ ଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରତି ରଜା କୁମରରେ । ମାନ ତୋଷେ ଜ୍ଞାନ, ଲଜ୍ୟା ମଦ୍ୟ ସେବନରେ ॥୫॥
 ନମ୍ରତା ବିହୀନେ ପ୍ରୀତି, ଗର୍ବ ଦୋଷେ ଗୁଣୀ । ନଷ୍ଟ ଶାସ୍ତ୍ର, ଏମନ୍ତ ପୁଁ ମାତ୍ର ଅଛି ଶୁଣି ॥୬॥
 ରିପୁ, ରୋଗ, ସର୍ପ, ପ୍ରଭୁ, ଅଗ୍ନି, ପାପ ସ୍ତ୍ରୀ ନ ଗଣ ଏହାକୁ ।
 ଏହା କହୁ ନାନା ପ୍ରକାରେ ବିଲପି ଲଗିଲ ସେ କାହାକୁ ॥୨୧(କ)॥

ପୁଣ୍ୟୋଦ୍ଧତ ବିମାନରେ ଚଲିଲେ ॥ ୨୦ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ଯେତେବେଳେ
 ଶ୍ରୀ ରାମାନାଥ ପ୍ରକରେ ଶହୁମାନଙ୍କୁ ଜୟ କଲେ ଏବଂ ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ପୁନଃ,
 ସମସ୍ତଙ୍କ ଭୟ ଦୂର ହୋଇଗଲା, ସେତେବେଳେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସ୍ରୀତାଙ୍କୁ ନେଇ ଆସିଲେ ।
 ପ୍ରଭାଙ୍ଗ ଚରଣରେ ସେମାନେ ପଡ଼ୁଥିବା ବେଳେ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ସେମାନଙ୍କୁ
 ଉଠାଇ କୋଳ କରି ପକାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ସ୍ରୀତା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶ୍ୟାମଳ ଓ କୋମଳ ଶରୀରକୁ
 ପ୍ରେମ ସହକାରେ ଦେଖୁଥାନ୍ତି । ନେତ୍ର ପରିତପ୍ତ ହେଉ ନ ଥାଏ । ଏହି ରୂପେ ପଞ୍ଚ-
 ବର୍ତ୍ତୀରେ ବାସ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଶ୍ରୀରାମ ଦେବତା ଓ ପୁନଃଶ୍ରୀ ପୁଣ୍ୟ-ଦାୟକ ଲୀଳା
 କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥ ଖର-ଦୁଷଣଙ୍କ ଧୂସ ଦେଖି ଶୂର୍ଯ୍ୟଶା ଯାଇ ରାବଣକୁ
 ଉଦ୍ଦେଶିତ କଲା । ଅତିଶୟ କୋଥ ସହକାରେ ସେ ବଚନ ବୋଲାଇ, “ତୁ ଦେଶ ଓ
 ରାଜକୋଷର ଖବର ଭୁଲିଗଲୁଣି ॥ ୩ ॥ ମଦ ପିଉଛୁ, ଦିନରାତି ପଡ଼ି ଶୋଇ ରହୁଛୁ ।
 ଶହ ତୋ ପୁଣ୍ୟ ଉପରେ, ଏ ଖବର ତୁ ରଖିନାହିଁ ? ମାତ୍ର ବିନା ରାଜ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ ବିନା
 ଧନ ଲାଭ କଲେ, ଭଗବାନଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ ନ କରି ଉତ୍ତମ କର୍ମ କଲେ ଏବଂ ବିବେକ
 ଉତ୍ତମ ନ କରି ବିଦ୍ୟା ପଢ଼ିଲେ ପରିଶ୍ରମରେ କେବଳ ପରିଶ୍ରମ ହିଁ ସାର ହେବ ।

ସକ୍ଷ ମାତ୍ର ପରି ବ୍ୟାକୁଳ ବହୁ ପ୍ରକାର କହ ସେଇ ।

ତୋହି ଜିଅଇ ଦସକଂଧର ମୋର କି ଅସି ଗତି ହୋଇ ॥୨୧ (ଖ)॥

ସୁନତ ସକ୍ଷସଦ ଉଠେ ଅକୁଲଜି । ସମୁଦାଈ ରହି ବାନ୍ଧି ଉଠାଇ ।
କହ ଲଂକେସ କହସି ନିଜ ବାତା । କେଉଁ ତବ ନାସା କାନ ନିପାତା ॥୧॥
ଅର୍ଥୁଧ ନୃପତି ଦସରଥ କେ ଜାଏ । ପ୍ରଭୁଷ ପିଂଗ ବନ ଖେଳନ ଆଏ ॥
ସମୁଦି ପଶ୍ୟମୋହି ଉଛୁ କେ କରମ । ରହିତ ନିସାତର ଜରିହୁଁ ଧରମ ॥୨॥
ଜିହ୍ଵ କର ଭୁଜବଲ ପାଇ ଦସାନନ । ଅଭୟ ଭବ ବିଚରର ମୁନି କାନନ ॥
ଦେଖତ ବାଲକ କାଲ ସମାନା । ପରମ ଧୀର ଧର୍ମୀ ଗୁନ ନାନା ॥୩॥

ସକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳେ ପଡ଼ିଲ ବିକଳେ କହ କାନ୍ଦ ନାନା ମତେ ॥

ଦଶକଣ୍ଠ, ତୋର ପ୍ରାଣ ଥାଉ ମୋର ଗତି କହୁଏ ଏମନ୍ତେ ॥୨୧ (ଖ)॥

ଏହା ଶୁଣି ସକ୍ଷସଦେ ଆକୁଳେ ଉଠିଲେ । ବାହୁ ଧରି ଉଠାଇଣ ବହୁ ବୁଝାଇଲେ ॥
କହ ଆପଣା ବୁଝାନ୍ତ ବୋଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣର । କେ କଲ ନାସିକା କଣ୍ଠେ-ହେଉନ ତୋହର ॥୧॥
ଅଯୋଧ୍ୟା ନୃପତି ଦଶରଥଙ୍କ ନନ୍ଦନ । ପ୍ରଭୁଷ-ପିଂଗ ବୀତାର୍ଥେ ଆସିଛନ୍ତି ବନ ॥
ବୁଝା ପଡ଼ୁଅଛୁ ମୋତେ କର୍ମ ତାହାଙ୍କର । କଣିବେ ବହୁବଳକୁ ଶୂନ୍ୟ ନିଶାତର ॥୨॥
ଯାହାଙ୍କର ଭୁଜବଳ ପାଇ ଦଶାନନ । ଅଭୟ ହୋଇଣ ପ୍ରତି ଭ୍ରମନ୍ତି କାନନ ॥
ଅଟନ୍ତି କାଲ ସମାନ ଦେଖନ୍ତେ ବାହୁତ । ଅତି ଧୀର ଧର୍ମକର୍ମୀ ନାନା ଗୁଣ ଗୁଣ ॥୩॥

ବିଷୟ ସଙ୍ଗରେ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ, କୁମରଣୀ ହେବୁ ରାଜା, ମାନ ଦ୍ଵାରା ଜ୍ଞାନ, ମହରା-ପାନ
ହେବୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ନମ୍ରତା ବିନା ପ୍ରୀତି ଓ ମଦ (ଅହଙ୍କାର) ହେବୁ ଗୁଣୀ ଶାସ୍ତ୍ର ନଷ୍ଟ ହୁଏ ।
ଏହି ପ୍ରକାର ମାତ୍ରବାକ୍ୟ ପୁଁ ଶୁଣିଅଛୁ ॥ ୪-୭ ॥ ସୋରଠା :—ଶନ୍ଦ, ସେଗ, ଅଗ୍ନି,
ପାପ, ସ୍ଵର୍ଗ ଓ ସର୍ପକୁ ଶୁଦ୍ଧ ବୋଲି ମନେ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।” ଏହିପରି କହୁ
ଶୂର୍ପଣଖା ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବିଳାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨୧ (କ) ॥ ତୋହା —
ରାବଣର ସକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ସେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ି ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବିଳାପ କରୁଥାଏ
ଏବଂ କହୁଥାଏ, “ଆଉ ଦଶଗ୍ରୀବ । ତୁ ଜାଇ ଆଉ ଆଉ ମୋର କ’ଣ ଏପରି ଦଶା
ହେବା ସମୀଚିନ ?” ॥ ୨୧ (ଖ) ॥ ତୋପାଇ —“ଶୂର୍ପଣଖାର ବଚନ ଶୁଣିବା
ମାତ୍ରେ ସକ୍ଷସଦମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସେମାନେ ଶୂର୍ପଣଖାର ବାହୁ ଧରି
ତାହାକୁ ଉଠାଇଲେ ଏବଂ ବୁଝାଇଲେ । ଲଙ୍କାପତି ରାବଣ କହିଲେ, “ତୋ ନିଜ କଥା
କହ ମ ! କିଏ ତୋ ନାକ-କାନ କାଟିଲ ?” ॥ ୧ ॥ ସେ କହିଲେ, “ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା
ଦଶରଥଙ୍କ ପ୍ରଭୁଷପିଂଗ ପ୍ରତି ସ୍ଥିତିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବନକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରୁ
ମୋତେ ତ କଣ ପଡ଼ୁଛି ଯେ ସେ ସୁସ୍ଵପାକୁ ରାକ୍ଷସଗୁଣ୍ୟ କରିଦେବେ ॥ ୨ ॥ ହେ
ଦଶପ୍ରାଣ ! ତାଙ୍କର ବାହୁବଳର ଅସ୍ତ୍ରସ୍ତ୍ର ପାଇ ପ୍ରମାଣେ ବନରେ ଜର୍ଭସୁରେ ବିଚରଣ
କରିବାକୁ ଲାଗିଲେଣି । ସେମାନେ ଦେଖିବାକୁ ତ ବାଲକ, କିନ୍ତୁ ବାସୁବରେ କାଲ

ଅତୁଲିତ ବଳ ପ୍ରତାପ ହୋଇ ଗୁଣା । ଖଲ ବଧ ରତ ସୁର ମୁନି ସୁଖବାତା ।
 ସୋଭାଧାମ ରାମ ଅସ ନାମ । ତହୁ କେଁ ସଂଗ ନାହି ଏକ ସ୍ୟାମା ॥୩॥
 ରୂପସୂର୍ଯ୍ୟ ବଧୁ ନାହି ସର୍ବୋତ୍ତମ । ରତ ସତ କୋଟି ତାସୁ ବଳହୀନ ।
 ତାସୁ ଅନୁଜ କାଟେ ଶୁଭ ନାସା । ସୁନି ତବ ଭଗିନି କରୁଛି ପରିହାସା ॥୪॥
 ଖର ଦୁଷନ ସୁନି ଲଗେ ପ୍ରକାଶ । ଛନ ମହୁଁ ସକଳ କଟକ ଭଞ୍ଜ ମାସ ।
 ଖର ଦୁଷନ ତସିର କର ଘାତା । ସୁନି ଦସ୍ୟାସ ଜରେ ସବ ଗାତା ॥୫॥
 ସୁପନଶହି ସମୁଦ୍ଧାୟ କରି ବଳ ବୋଲେସି ବହୁ ଭାତ ।

ଗୟାଉ ଭବନ ଅତି ସୋଚବସ ମାବ ପରଇ ନହିଁ ଶୁଭ ॥୬॥

ସୁର ନର ଅସୁର ନାଗ ଖଗ ମାହୁଁ । ମୋରେ ଅନୁଚର କହୁଁ କୋଉ ନାହୁଁ ॥
 ଖର ଦୁଷନ ମୋହୁ ସମ ବଳବତା । ତହୁହୁ କୋ ମାରଇ କହୁ ଭଗବତା ॥୧॥

ଅତୁଲିତ ପରାକ୍ରମ-ବଳେ ବେନି ଗୁଣା । ଖଳ-ବଧରତ ସୁର-ମୁନି-ସୁଖବାତା ॥
 ଶୋଭାଧାମ ରାମ ନାମ ବତର ଏମନ୍ତେ । ଅହ ଏକ ଶ୍ୟାମା ନାଶି ତାହାର ସଙ୍ଗତେ ॥୩॥
 ରୂପ ସୁଖରେ ବଧାତା ଗତିହୁ ବାମାକୁ । ରତ ଶତ କୋଟି ହୋନ୍ତି ଉତ୍ସର୍ଗ ତାହାକୁ ॥
 ତା ଅନୁଜ କରଲ ମୋ ଶୁଭ ନାସା ନାଶ । ‘ପୁ’ ତବ ଭଗିନୀ, ଶୁଣି କଲେ ପରିହାସ ॥୪॥
 ସାହାଯ୍ୟ ହେବୁ ତାକନ୍ତେ ଖର ଦୁଷଣକୁ । ସଖ ମଧ୍ୟେ ନାଶିଲେ ସେ ସକଳ ସେନାକୁ ॥
 ଖର ଦୁଷଣ ଆବର ଶିଖିରୁଜ ହୁଅ । ଶୁଣି ରାବଣର ଅଙ୍ଗ ଜଳିଲ ସମସ୍ତ ॥୫॥

ବୁଦ୍ଧାୟଣ ଶୂର୍ଯ୍ୟଶାକୁ ଲଙ୍ଘେଣ ସୁବଳ ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ।

ଗମିଲ ନିବାସେ, ଅତି ଚନ୍ଦ୍ରାବଶେ ନିଦ ନ ଲଗେ ଶବ୍ଦ ॥୬॥

ସୁରସୁର ନର ନାଗ ଖଗ ମଧ୍ୟେ କାହିଁ । ମୋ ଅନୁଚର ସମାନ କେହୁ ପ୍ରକା ନାହିଁ ॥
 ଖର ଦୁଷଣ ମୋ ସମ ଖର ବଳବାନ । ତାହାକୁ ମାରିବ କିଏ ବିନା ଭଗବାନ ॥୧॥

ସମାନ । ସେମାନେ ପରମଧୀର, ମାତ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧନୁର୍ବର ଏବଂ ଅନେକ ଗୁଣରେ
 ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ॥ ୩ ॥ ଉଭୟ ଭାଇଙ୍କ ବଳ ଓ ପ୍ରତାପ ଅତୁଳନୀୟ । ବୃଷ୍ଟଗଣଙ୍କୁ ବଧ କରିବାରେ
 ସେ ଦୁହେଁ ଏବେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଖଳବଧ କରି ସେ ଦେବତା ଓ ମୁନିମାନଙ୍କୁ ସୁଖ ତାନ
 କରୁଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ‘ରାମ’ ବୋଲି ଯାହାଙ୍କ ନାମ, ସେ ଶୋଭାଧାମ । ତାଙ୍କ
 ସହଚର ଗୋଟିଏ ତରୁଣୀ ପ୍ରଜାଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଛୁ ॥ ୪ ॥ ବଧାତା ସେହୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଏପରି ମନୋହର
 ରୂପସୁଖି କରି ଗତିଅଛୁ ଯେ, କୋଟିଏ ରତ ସୁଦ୍ଧା ସେ ରୂପ ଆଗରେ ନିଛୁ ଯିବେ ।
 ତାଙ୍କର ସାନ ଭାଇ ମୋ ନାକ-କାନ କାଟି ଦେଇଛୁ । ପୁଁ ତୋର ଭଉଣୀ—ଏହା ଶୁଣି
 ସେମାନେ ମୋତେ ଉପହାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୫ ॥ ମୋର ଚକ୍ରାର ଶୁଣି ଖର-
 ଦୁଷଣ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆସିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଶରଣ ମଧ୍ୟରେ
 ସମସ୍ତ ସେନାଙ୍କୁ ମାରି ପକାଇଲେ ।” ଖର, ଦୁଷଣ ଓ ଶିଖିରୁର ବଧ ବିଷୟ ଶୁଣି
 ରାବଣର ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ଜଳି ଉଠିଲ ॥ ୬ ॥ କୋହା—ସେ ଶୂର୍ଯ୍ୟଶାକୁ ବୁଦ୍ଧାୟ ନାନା

ସୁର ରଞ୍ଜନ ରଞ୍ଜନ ମନ୍ତ୍ର ଶ୍ରୀ । ଜ୍ୟୌଂ ଭଗବତ ଲୁହ ଅବତାର ॥
 ଜ୍ୟୌମେଁ ଜାଭ ବେରୁ ହଠି କରଇଁ । ପ୍ରଭୁ ସର ପ୍ରାନ୍ତ ତଳେ ଭବ ତରଇଁ ॥୨॥
 ହୋଇଛି ଭଜନୁ ନ ତାମସ ଦେହ । ମନ ହମ ବଚନ ମନ୍ତ୍ର ଦୃଢ଼ ଏହା ॥
 ଜ୍ୟୌଂ ନରରୂପ ଭୂପସୁତ କୋଇ । ହରିହର ନାରି ଜାତି ରନ ଦୋଇ ॥୩॥
 ତଲ ଅକେଲ ଜାନ ତତି ତହୁଁ । ବସ ମାଣ୍ଡତ ସିଂଧୁ ତଟ ଜହୁଁ । ॥
 ଇହାଁ ରମ ଜୟ ଜୁଗୁଢ଼ ବନାଇ । ସୁନହୁ ଇମା ସୋ କଥା ସୁହାଇ ॥୪॥
 ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ଗଏ ବନହିଁ ଜବ ଲେନ ମୁଲ ଫଲ କନ୍ଦ ।
 ଜନକସୁତା ସନ ବୋଲେ ବିହସି କୃପା ସୁଖ ବୃନ୍ଦ ॥୫॥

ସୁର ରଞ୍ଜନ ରଞ୍ଜନ ବହୁମନ୍ତ୍ର ଶ୍ରୀ । ଯେବେ ଜଗନ୍ନାଥ ହୋଇଥାନ୍ତି ଅବତାର ॥
 ତେବେ ମୁଁ ଯାଇଣ ହଠି ଶତ୍ରୁତା କରିବି । ପ୍ରଭୁ ଶରେ ପ୍ରାଣ ତେଜ ସଂସାରୁ ତରିବି ॥୨॥
 ଭଜନ ହୋଇ ନ ପାରେ ତାମସ ଦେହରେ । ଏ ଦୃଢ଼ ହବଲ୍ଲ ମନ କର୍ମ ବଚନରେ ॥
 ଯେବେ ନର ରୂପ କେହି ନୃପତି ତନୟ । ହରିହ ନାୟ ଦେହକୁ ରଣେ କରି କରୁ ॥୩॥
 ଗଲ ସେ ଏକାନ୍ତ ଯାନ୍ ଅଶ୍ୱେତଶ ଚହିଁ । ସମୁଦ୍ରତଟେ ମାଣ୍ଡତ ବାସ କରେ ଯହିଁ ॥
 ଯେମନ୍ତ କୌଶଳ ଏଣେ ତଳେ ରହୁବର । ଶୁଣ ପାରବତୀ, ସେହି କଥା ମନୋହର ॥୪॥
 ଯେବେ ଫଳ ମୂଳ ଆଣିବାକୁ ବନେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତଳେ ରମନ ।
 ଶୁଣିଲେ ଜନକ-ଜନସ୍ୱାକୁ ହସି କରୁଣା-ସୁଖ-ସଦନ ॥୫॥

ପ୍ରକାରେ ନିଜର ବଳ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲ, ସତ । କିନ୍ତୁ ଅତିଶୟ ଚିନ୍ତାତ ହୋଇ
 ଅପଣା ମହଲକୁ ଗଲ । ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ ତାହାକୁ ସାରା ରାତି ନିଦ ଆଣି ନାହିଁ ॥ ୨ ॥
 ତୈପାୟ — ସେ ମନେ ମନେ ବିଚାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲ, “ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ,
 ଅସୁର, ନାଗ ଓ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି କେହି ନାହିଁ, ଯେ ମୋର ସେବକ ସଙ୍ଗେ
 ସୁଖୀ ସମାନ ହେବ । ଆଉ ଖର ଦୁଷଣ ତ ମୋହର ପରି ବଳବାନ୍ । ସେ ହୁହୁକୁ
 ଭଗବାନ୍ଙ୍କ ବିନା ଆଉ କିଏ ମାରି ପାରନ୍ତା ? ॥ ୧ ॥ ସୁରରଞ୍ଜନ ଓ ମନ୍ତ୍ରାକାର-ବିଭିନ୍ନ
 ଭବାବନ୍ ସ୍ୱୟଂ ଯଦି ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ଯାଇ ଜବରଦସ୍ତି
 ତାଙ୍କ ସହୃଦ ଶତ୍ରୁତା କରିବି ଏବଂ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବାଣରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରି ଭବସାଗରରୁ
 ପାର ହୋଇଯିବି ॥ ୨ ॥ ଏହି ତାମସ ଶରୀରରେ ଭଜନ ତ ହେବ ନାହିଁ । ଅତଏବ
 ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ମୋର ଏହାହିଁ ଦୃଢ଼ ନିଶ୍ଚୟ ଯେ, ଯଦି ସେମାନେ ନରରୂପ
 କୌଣସି ରାଜକୁମାର ହୋଇଥିବେ, ତେବେ ସେ ହୁହୁକୁ ପ୍ରକରେ ଜିଣି ତାଙ୍କ ସ୍ୱାକୁ
 ହରଣ କରି ନେବି ।” ॥ ୩ ॥ ଏହିପରି ବିଚାର କରି ରାବଣ ରଥରେ ଚଢ଼ି ସମୁଦ୍ରତଟରେ
 ଯେଉଁଠାରେ ମାଣ୍ଡତ ରହୁଥିଲ, ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ଏକାନ୍ତ ଗଲ । ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ
 ପାଟଳ ! ଏଣେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯେଉଁ କର୍ମ କଲେ, ସେହି ମନୋହର କଥା ଶୁଣ । — ॥୪॥
 କୋହା :—ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯେତେବେଳେ କଳମୂଳ, ଫଳ ଇତ୍ୟାଦି ଆଣିବା ପାଇଁ ବନ

ସୁନନ୍ଦ ପ୍ରିୟା ବ୍ରତ ରୁଚିର ସୁଧୀଳ । ମୈଁ କହୁ କରବି ଲଳିତ ନର ଲାଲ ॥
 ତୁମ୍ଭ ପାବକ ମହୁଁ କରନ୍ତୁ ନିବାସ । କୈଁ ଲଗି କରୌଁ ନିବାଚର ନାସା ॥୧॥
 ଜବନ୍ନି ରାମ ସବ କହା ବଖାମା । ପ୍ରଭୁ ପଦ ଧରି ହୃଦ୍ ଅନଳ ସମାମ ॥
 ନିଜ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ରାଶି ତହୁଁ ସୀତା । ତେସଲ ସୀଲ ରୂପ ସୁବିମାତା ॥୨॥
 ଲକ୍ଷ୍ମୀନନ୍ଦହୁଁ ସୁଦ ମରମୁ ନ ଜାନା । କୈଁ କହୁ ଚରିତ ରବୁ ଭବବାନା ॥
 ଦସମୁଖ ଚୟୁଡ଼ି ଜହାଁ ମାଣ୍ଡରୁ । ନାଲ ମାଥ ସ୍ଵାରଥ ରତ ମରୁ ॥୩॥
 ନର୍ତ୍ତନ ମତ କୈଁ ଅତି ଦୁଖଦାୟ । ଜମି ଅଙ୍କୁସ ଧରୁ ଭଗଗ ବିଲଭ ॥
 ଭୟଦାୟକ ଖଲ କୈଁ ପ୍ରିୟ ବାମା । ଜମି ଅକାଲ କୈଁ କୁସୁମ ଭବାନା ॥୪॥
 କର ପୂଜା ମାଣ୍ଡର ତବ ସାବର ପୁଣି ବାତ ।

କର୍ତ୍ତୁନ ହେତୁ ମନ ବ୍ୟଗ୍ର ଅତି ଅକସର ଆୟୁତ ତାତ ॥୫॥

ଶୁଣ ପ୍ରିୟା ପତିବ୍ରତା ସୁଦୟ ସୁଖୀନା । ମୁଁ କହୁ କରବା ରୁହେଁ ସୌମ୍ୟ ନରଲାଳା ॥
 ତୁମ୍ଭେ ପାବକ ମଧ୍ୟରେ କର ଯାଇ ବାସ । ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରଇ ମୁଁ ନିଶାଚର ନାଶ ॥୧॥
 ଯେବେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସହୁ ବିସ୍ତାରି କହଲେ । ପ୍ରଭୁ ପଦ ଧରି ଦୃଢ଼େ ଅନଳେ ମିଳିଲେ ॥
 ନିଜ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ତହିଁ ରଖିଗଲେ ସୀତା । ତେମନ୍ତ ଶୀଳ ସ୍ଵରୂପ ଆବର ବିମାତା ॥୨॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୁତା ଏହାର ମର୍ମ ନ ଜାଣିଲେ । ଯେ କହୁ ଚରିତ ରବୁନନ୍ଦନ ରତଲେ ॥
 ଦଶମୁଖ ଗଲ ଯହିଁ ରହଇ ମାଣ୍ଡର । ଶିର ନୁଆଁଇଲ ତାକୁ ସ୍ଵାର୍ଥ-ରତ ମତ ॥୩॥
 ମାତଙ୍କ ନର୍ଦ୍ଦିବା ଅଟେ ଦୁଃଖଦ ଅତ୍ୟନ୍ତ । ଅଙ୍କୁଶ, ଧନୁ, ଭରଣ, ବିରାଜି ଯେମନ୍ତ ॥
 ଭୟ-ପ୍ରଦାୟକ ଜାଣ ଖଲ ମୁହୁ ବାଣୀ । ଯେପରି ଅସମୟର କୁସୁମ, ଭବାନି ॥୪॥
 ପୂଜା କରି ତହୁଁ ମାଣ୍ଡର ବୋଇଲ କହୁ କୁଶଳାଦି ବାଣୀ ।

କେବଣ କାରଣେ ଅତି ବ୍ୟଗ୍ର ମନେ ଏକାକୀ ଆସିଲ ଶୁଭା ॥୫॥

ମଧ୍ୟକୁ ଗଲେ, ସେତେବେଳେ କୃପା ଓ ସୁଖର ରାଶି ଶ୍ରୀରାମ ହୁଏ ଜାନକକୁ
 କହଲେ— ॥ ୧ ॥ “ହେ ପ୍ରିୟେ ! ହେ ସୁନ୍ଦର ପତିବ୍ରତେ ! ନେ ସୁଖୀନେ !
 ଶୁଣ, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କିଛି ମନୋହର ମନୁଷ୍ୟ-ଲାଳା କରବି । ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ମୁଁ ରାକ୍ଷସମାନକୁ
 ବଧ କରୁଅଛି । ତୁମେ ଟିକିଏ ଅଗ୍ନି ମଧ୍ୟରେ ରୁହ ।” ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମ ସୀତାଙ୍କୁ ସହୁ
 କଥା ବୁଝାଇ କହବା ମାତେ ସୀତା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ପଦ-ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଦୃଢ଼ତାରେ ଧାରଣ
 କରି ଅଗ୍ନିରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସୀତା ନିଜର ଶ୍ରୀରାମୁପରି ସେହଠାରେ ରଖିଦେଲେ ।
 ଭକ୍ତ ଶ୍ରୀରାମୁପରି ଠିକ୍ ତାଙ୍କର ପତି ଶୀଳ-ସୁସ୍ଵାଦ-ରୂପକ ଓ ସେହପରି ବିନୟ ॥ ୨ ॥
 ଭବବାନ ଯାହା କିଛି ଲାଳା ରଚନା କଲେ, ସେ ରହସ୍ୟକୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୁତା ଜାଣି
 ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସ୍ଵାପସର ଓ ମତ ରାବଣ ଯେଉଁ ମାଣ୍ଡର ଅଲ, ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ତଳ
 ଏକ ତାହାକୁ ମଥା ନୁଆଁଇ ପ୍ରଣାମ କଲ ॥ ୩ ॥ ଅଙ୍କୁଶ, ଧନୁ, ସାପ ଓ ବିରାଜିର
 ନର୍ଦ୍ଦିବା ଯେପରି ଦୁଃଖଦାୟକ, ମତର ନର୍ଦ୍ଦିବା (ନମତା) ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଦୁଃଖଦାୟକ ।

ଦୟମୁଖ ସକଳ କଥା ତେଜି ଆଗେ । କହୁ ସହିତ ଅଭିମାନ ଅଭାଗେ ॥
 ହୋହୁ କପଟ ମୁଗ ଭୁଞ୍ଜ ଛଲକାସ । ଜେହି ବଧୁ ହରି ଆନୋ ନୃପନାସ ॥୧॥
 ତେହି ପୁନି କହା ସୁନହୁ ଦୟାସୀ । ତେ ନରରୂପ ଚରାଚର ଈସା ॥
 ତାସୋ ତାତ ବସୁନ୍ତ ନହିଁ ଖଜେ । ମାର୍ବେ ମରଥ ଜିଆଏ ଖଜେ ॥୨॥
 ମୁନିମଣ ରାଖନ ଗୟାଉ କୁମାର । ବହୁ ପର ସର ରଘୁପତି ମୋହି ମାର ॥
 ସତ ଜୋଜନ ଆୟୁର୍ହି ଜନ ମାହୁଁ । ଚିହ୍ନ ସନ ବସୁନ୍ତ କିଏ ଭଲ ନାହୁଁ ॥୩॥
 ଭଲ ମମ ଖଟ ଭୁଂଗ କା ନାହିଁ । ଜହଁତହଁମେ ଦେଖିବ ଦୋଉ ଗ୍ରାହି ॥
 ଜୋଁ ନର ତାତ ତଦପି ଅତି ସୁର । ଚିହ୍ନିବ ବସେଧୁ ନ ଆଇହି ପୁର ॥୪॥

ସକଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ କଶମ୍ପଣ ତା ଆଗରେ । ଶୁଣାଇଲୁ ହୃଦୟର ସ୍ବ ସହୃଦରେ ॥
 ହୁଅ ନପଟ କୁରଙ୍ଗ ଭୁମ୍ଭେ ଛଲକାସ । ଯେଉଁସବେ ଆସିବ ପୁଁ ହରି ନୃପ ନାସ ॥୧॥
 ଶୁଣି ବୋଲଇ ମାଗୁନ, ଶୁଣ ଲଙ୍କପତି । ସେ ନର ରୂପ ଜଗତନାୟକ ଅଟନ୍ତି ॥
 ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଚୋର ତବ ଭଡ଼ିତ ରୁହଇ । ସେ ଖଆନ୍ତି, ପ୍ରାଣୀ ଖାଏ, ମାରିଲେ ମରଇ ॥୨॥
 ମୁନି ଯଜ୍ଞ ରଖିବାକୁ କୁମାରେ ଆସିଲେ । ବିନାଟଳ ଶର ମୋତେ ଶ୍ରୀରାମ ମାରିଲେ ॥
 ଶତ ଯୋଜନ ଆସିଲ ପରକ ମଧ୍ୟରେ । କୁଶଳ ନାହିଁ ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିଶେଷରେ ॥୩॥
 ହୋଇଲ ମୋ ଦଶା ଭୁକ୍ତା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସମାନ । ଯେତେ ତେଣେ ଭ୍ରାତାଦ୍ବୟେ କରେ ପୁଁ ଦର୍ଶନ ॥
 ବଡ଼ ଶୂରସାର ସେହୁ ହେଲେ ସୁଧା ନର । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିଶେଷରେ ନ ମିଳିବ ଫଳ ॥୪॥

ହେ ଭବାନୀ ! ଅକାଳ କୁହମ ଯେପରି ଭୟପ୍ରଦ, ହୃଷ୍ଟର ମଧୁର ବାଣୀ ମଧ୍ୟ ସେହୁପରି
 ଭୟ କିଏ ! ॥ ୪ ॥ କୋହା ।—ତବନନ୍ତର ମାଗୁନ ରାବଣକୁ ପୁଜା କରି ଆଦରରେ
 ତାହାକୁ ସମାୟତ ପରାଣ—“ହେ ତାତ ! ଆପଣଙ୍କ ମନ କି ହେବୁ ଆଜି ଏତେ
 ବ୍ୟଗ୍ର ଏବଂ ଆପଣ ଏକାକୀ କାହିଁକି ଆସିଅଛନ୍ତି ?” ॥ ୨୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ହୃଦୟର
 ରାବଣ ଅଭିମାନରେ ତାହାକୁ ସମସ୍ତ ବିଷୟ କହିଲା ଏବଂ ପ୍ରଣୀ କହିଲା, “ତୁମେ
 ଛଳ କରି କପଟ-ମୁଗ ହୁଅ । ଏହି ଉପାୟରେ ପୁଁ ସେହି ରାଜବଧୂକୁ ନେଇ
 ଆସିବି ।” ॥ ୧ ॥ ମାଗୁନ କହିଲା, “ହେ କଶ୍ୟପ ! ଶୁଣନ୍ତୁ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ମନୁଷ୍ୟ-
 ରୂପଧାରୀ ଚରାଚରର ଶିଖର । ହେ ତାତ ! ତାଙ୍କ ସହିତ ଶତ୍ରୁତା ଆଦରଣ କରନ୍ତୁ
 ନାହିଁ । ସେ ମାରିଲେ ପ୍ରାଣୀ ମରେ ଏବଂ ସେ ଖାଆଇଲେ ପ୍ରାଣୀ ଖାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତଙ୍କ
 ଜୀବନ-ମରଣ ତାଙ୍କର ଅଧୀନ ॥ ୨ ॥ ଏହି ରାଜକୁମାର ହୃଦ୍ଦେ ପ୍ରତି ଦିଶାମିତଙ୍କ
 ଯଜ୍ଞରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଯାଉଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଶ୍ରୀ ରାବୁନାଥ ମୋତେ ଫଳସ୍ଥାନ
 ଶର ମାରିଥିଲେ, ଯାହା ଫଳରେ ପୁଁ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଶହେ ଯୋଜନ ଦୂରରେ ଆସି
 ପଡ଼ିଲି । ତାଙ୍କ ସହ ଶତ୍ରୁତା ବଳେ ମଙ୍ଗଳ ହେବ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ମୋ ଦଶା ତ ଭୁକ୍ତା
 ଖଟ ସମାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଁ ଯେଉଁଆଡେ ଅନାଉଛି, ସେ ଆଡ଼େ
 ଶ୍ରୀରାମଲକ୍ଷଣ ହୁଇ ଶାଳୁଛନ୍ତି ହିଁ ବେଞ୍ଚୁଅଛନ୍ତି । ହେ ତାତ ! ସେମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇ-

ଜେହିଁ ତାଡ଼କା ପ୍ରବାହ ହୁଏ ଖଣ୍ଡେଇ ହରକୋଦଣ୍ଡ ।

ଖର ଦୁଷ୍ଟନ ତସିର ବଧେଇ ମନୁଜ କି ଅସ ବରବଣ୍ଡ ॥୨୫॥

ଜାହ୍ନୁ ଭବନ କୁଳ କୁସଲ ବରୁଣ । ସୁନତ ଜର ଶାନ୍ତିସି ବହୁ ଗାଣ ॥
ଗୁରୁ ଜମି ମୁଡ଼ କରସି ମମ ବୋଧା । କହୁ ଜଗ ମୋହି ସମାନ କୋ ଜୋଧା ॥୧॥
ତବ ମାଗତ ହୃଦୟ ଅନୁମାନ । ନବହି ବରୋଧେଁ ନହିଁ କଲାନା ॥
ସଖୀ ମର୍ମୀ ପ୍ରଭୁ ସଠ ଧନା । ବେଦ ବଂଶ କବି ଭାନସ ଗୁମା ॥୨॥
ଉଭୟ ଭାତି ଦେଖା ନିଜ ମରନା । ତବ ତାକସି ରଘୁନାୟକ ସରନା ॥
ଉତରୁ ଦେବ ମୋହି ବଧବ ଅଭାଗେଁ । କସ ନ ମରୋଁ ରଘୁପତି ସର ଲଗେଁ ॥
ଅସ କିୟୁ ଜାଳ ଦସାନନ ସଂଗା । ଗଲ ଗୁମ ପଦ ପ୍ରେମ ଅଭଂଗା ॥
ମନ ଅତି ହରଷ ଜନାଡ଼ୁ ନ ତେଣୁ । ଆଜୁ ଦେଖିହୁଁ ପରମ ସନେଣୁ ॥୩॥

ତାଡ଼କା ପ୍ରବାହ ବଧକର ଯେହୁ ଖଣ୍ଡିଲେ ହର କୋଦଣ୍ଡ ।

ବଧୁଲେ ଯେ ଖର ଦୁଷ୍ଟଣେ, ନର କି ଏସନ ସାର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ॥୨୫॥

ଯାଅ ଭବନକୁ କୁଳ କୁଶଳ ବରୁଣ । ଶୁଣି ସେଷେ ଜଳିତାକୁ ଗାଳି ଦେଲ ଭାଷ ॥
ପ୍ରଭୁ ପ୍ରାୟେ କରୁ ମୋର ପ୍ରବୋଧ ଅଧମ । କହ ଏ ଜଗତେ ଯୋଦ୍ଧା କିଏ ସେ ମୋ ସମ ॥୧॥
ତହୁଁ ମାଗତ ହୃଦୟେ କଲ ଅନୁମାନ । ନବଜ୍ଞ ବରୋଧେ ନାହିଁ କଦାପି କଲ୍ୟାଣ ॥
ଶ୍ରୀ, ମର୍ମୀ, ପ୍ରଭୁ, ଶଠ, ଧନବନ୍ତ ପୁଣି । ବେଦ୍ୟ, ବର୍ଜନନ, କବି ସେ ପ୍ରଜାଣ ପୁଣି ॥୨॥
ଉଭୟ ପ୍ରକାରେ ଦେଖି ଆପଣା ମରଣ । ତହୁଁ ଶୁଣିଲ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ ଶରଣ ॥
ବଧବ ଏ ଖଲ ଦେବ ପ୍ରଭୁର ଯେବେ । କପା ନ ମରବ ପ୍ରଭୁ କର ଶରେ ତେବେ ॥୩॥
ଏହା ମନେ ଭାବ ଦଶ ଆନନ ସହତେ । ଗଲ ଗୁମ ପଦେ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ପ୍ରୀତି ତତେ ॥
ନ ଜଣାଏ ତାକୁ ଅତିଶୟ ମୋଦ ମନ । ଅତି ସରମ ପ୍ରଭୁକୁ କରବି ଦର୍ଶନ ॥୪॥

ଥିଲେ ପ୍ରଜା ଅତି ଶୂରସାର । ସେମାନଙ୍କ ସହ ବରୋଧ ବା ଶତ୍ରୁତା କଲେ ଆପଣଙ୍କ
କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସଫଳ ହେବନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ସେ ତାଡ଼କା ଓ ପ୍ରବାହକୁ
ମାରି ଶିବଧନୁ ପନାୟାସରେ ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ଏବଂ ଖରଦୁଷ୍ଟ ଓ ଦିଶିଗୁକୁ ବଧ କରି
ପକାଇଲେ । ମନୁଷ୍ୟ କେଉଁଠି ଏତେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବଳବାନ୍ ଶୂରସାର ହୋଇ
ପାରନ୍ତା ? ॥ ୨୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଅତଏବ ଆପଣା କୁଳର କୁଶଳ କାମନା କରି
ଆପଣ ଫେରି ଯାଆନ୍ତୁ ।” ଏହା ଶୁଣି ରାବଣ ଜଳି ଉଠିଲା ଏବଂ ତାହାକୁ ବହୁତ ଗାଳି
ଦେଇ ହୁସରନ କହିଲା, “ଆରେ ମୁର୍ଖ ! ତୁ ପ୍ରଭୁ ପରି ମୋତେ ଜ୍ଞାନ ଶିଖାଉଛୁ ”
କହିଲୁ ଭଲ, ସହାରରେ ମୋ ପରି ଯୋଦ୍ଧା ଆଉ କିଏ ଅଛି ?” ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ
ମାଗତ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଅନୁମାନ କଲ ଯେ ଶୟଧାଣ, ମର୍ମଜ୍ଞ, ସମର୍ଥ ସ୍ଥାନୀ, ଶଠ,
ଧନବାନ୍, ବେଦ୍ୟ, ଶକ୍ତି, କବି ଓ ପ୍ରଜାଣ—ଏହି ନଅ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହତ ଶତ୍ରୁତା
ଆଚରଣ କଲେ ମଙ୍ଗଳ ହୁଏନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଯେତେବେଳେ ମାଗତ ଉଭୟ ପ୍ରକାରେ

ନିଜ ପରମ ପ୍ରୀତିମ ଦେଖିଲେତନ ସୁଫଳ କରି ସୁଖ ପାଇବେ ।
 ଶ୍ରୀ ସହିତ ଅନୁଜ ସମେତ କୃପାକଳେତ ପଦ ମନ ଲାଭିବେ ।
 ନିଦାନ ଦାୟକ ହୋଧ ଜା କର ଭଗବତ ଅବସନ୍ନ ବସକଣ୍ଠ ।
 ନିଜ ପାନ ସର ସୁଧାନ ସୋ ମୋହି ବଧୂହି ସୁଖସାଗର ହସି ॥

ମମ ପାତ୍ରେ ଧର ଧାର୍ଯ୍ୟ ଧରେ ସରସନ ବାନ ।

ଫିରି ଫିରି ପ୍ରଭୁହି ବିଲେକହରି ଧନ୍ୟ ନ ମୋ ସମ ଆନ ॥୨୩॥

ତେହି ବନ ନିକଟ ଦସାନନ ଗୟା । ତବ ମାଣ୍ଡଳ କପଟ ମୃଗ ଭୟା ॥

ଅତି ବିଚିତ୍ର କହୁ ବରୁନ ନ ଜାଣି । କନକ ଦେହ ମନ ରଚିତ ବନାଣି ॥୧॥

ପରମ ପ୍ରିୟତମ ଦେଖି ନିଜ ନୟନ ସ୍ପର୍ଶଳ କରି ସୁଖୀ ହେବ ।

ଶ୍ରୀ ଅନୁଜ ସହିତ କରୁଣା-ନିଧାନଙ୍କ ଚରଣେ ମନ ତହିଁ ଦେବ ।

ନିଦାନ ପ୍ରତ ଯେ ହୋଧରେ, ଭକ୍ତ ଅବଶ୍ୟ ବଶ କରେ,

ସେ ସ୍ୱର୍ଗ-ସିନ୍ଧୁ ହରି ମୋତେ ବଧୂବେ କରି ସରାନ ଶର ନିଜ କରେ ॥

ମୋ ପତ୍ରେ ଧାଆନ୍ତେ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ଧରି ଶରସନ ବାଣ ।

ଫେରି ଫେରି ଗୁଣ୍ଡି, ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେଖିବେ ମୋ ସମ ଧନ୍ୟତେ ଆନ ॥୨୩॥

ସେ ବନ ନିକଟେ ଦଶ-ବଦନ ଚଳଇ । ତହିଁ ମାଣ୍ଡଳ କପଟ କୁରଙ୍ଗ ହୋଇଲ ॥

ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଚିତ୍ର କର ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ । ମଣି-ଶକ୍ତି କନକ ଶରୀର ରଚନ ॥୧॥

ନିଜର ମରଣ ଦେଖିଲ, ସେତେବେଳେ ସେ ରଘୁନାଥଙ୍କଠାରେ ଶରଣ ପଶିବାକୁ
 ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କଲ । ସେ ଶ୍ରବଣ, “ଭବର ଦେଲ (ନାହିଁ କଲ) ମାତେ ଏହି ହୃତଭାବ
 ମୋତେ ମାର ପକାଇବ । ତେବେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଶରୀର ଆଗାତରେ କାହିଁକି
 ନ ମରିବ ?” ॥ ୩ ॥ ହୃଦୟରେ ଏହିପରି ବିଚାର ସେ ରାବଣ ସଙ୍ଗେ ଗୁଲିଲ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଚରଣରେ ତାହାର ଅଶ୍ରୁ ପ୍ରେମ । “ଆଜି ମୁଁ ମୋ ପରମସ୍ନେହୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଦେଖିବି”—
 ଏହା ବିଚାର ସେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଅପାର ହର୍ଷ ଲାଭ କରୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଆପଣା ହୃଦୟର
 ହର୍ଷ ସେ ରାବଣକୁ ଜଣାଇଲ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ :—ମନେ ମନେ ସେ ଶ୍ରବୁଥାଏ, “ମୋ
 ପରମପ୍ରିୟତମଙ୍କୁ ଦେଖି ନେତ୍ର ସ୍ପର୍ଶ କରିବି ଏବଂ ପରମସ୍ନେହୀ ଲାଭ କରିବି । ଜାନକୀ ଓ
 ସାନ ଶବ୍ଦ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହିତ କୃପାକ୍ଷାନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ମନଃମାନ ଲଗାଇବି ।
 ଯାହାଙ୍କର ହୋଧ ସୁଧା ମୋର ଦାନ କରେ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କଠାରେ ଭକ୍ତ ସେହି ଅବଶ
 (ସତତ) ଭଗବାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣାଭୁତ କରିପାରେ, ଆହା ! ସେହି ଆନନ୍ଦ-ସାଗର
 ଶ୍ରୀହରି ଆପଣା ହସ୍ତରେ ଧନୁଶର ଗ୍ରାସି ମୋତେ ବଧ କରିବେ ! ତୋହା :—
 ମୋତେ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ଧନୁଶର ଧରି ପୃଥିବୀ ଭସରେ ଦୌଡ଼ିଥିବା ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ମୁଁ ଫେରି
 ଫେରି ଅନାଇବି । ମୋ ସମାନ ଧନ୍ୟ ଆଉ କେହି ନାହିଁ ।” ॥ ୨୨ ॥ ତୌପାରି .—
 ଯେତେବେଳେ ରାବଣ ଶ୍ରୀରାମ ବାସ କରୁଥିବା ବନ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲ, ମାଣ୍ଡଳ

ସୀତା ପରମ ରୁଚିର ମୃଗ ଦେଖା । ଅଙ୍ଗ ଅଙ୍ଗ ସୁମନୋହର ବେଶା ॥
 ସୁନନ୍ଦ ଦେବ ରଘୁବୀର କୃପାଲ । ଏହି ମୃଗ କର ଅତି ସୁନ୍ଦର ଛୁଲ ॥୨॥
 ସଙ୍ଗସଂଥ ପ୍ରଭୁ ବଧ କରି ଏହା । ଆନନ୍ଦ ଚର୍ମ କହୁଛି ବୈଦେହୀ ॥
 ତବ ରଘୁପତି ଜାନକ ସବ କାରନ । ଉଠେ ହରଷି ସୁର କାଜୁ ସଞ୍ଚାରନ ॥୩॥
 ମୃଗ ବିଲେକି କଟି ପରିକର ବାଧା । କରତଲ ରୂପ ରୁଚିର ସର ସାଧା ॥
 ପ୍ରଭୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନହି କହା ସମ୍ପର୍କାଞ୍ଜ । ଫିରିତ ବିପିନ ନିସିତର ବହୁ ଭାଞ୍ଜ ॥୪॥
 ସୀତା କେରି କରେହୁ ରଖିଥାଣ । ବୁଧ ବିବେକ ବଲ ସମୟ ବିରୁଣ ॥
 ପ୍ରଭୁହି ବିଲେକି ତଲ ମୃଗ ଭାଣ । ଧାଏ ଶମୁ ସରସନ ସାଣା ॥୫॥
 ନିଗମ ନେତ୍ର ସିବ ଧ୍ୟାନ ପାତ୍ର । ମାୟାମୁଗ ପାଛେ ସୋ ଧାତ୍ର ॥
 କବହୁ ନିକଟ ପୁନ ଦୁରି ପରାଣ । କବହୁ କ ପ୍ରଗଟଇ କବହୁ ଛପାଣ ॥୬॥

ସୀତା ବିଲେକିଲେ ମୃଗ ପରମ ସୁନ୍ଦର । ଅଙ୍ଗ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତି ଅତି ବେଶ ମନୋହର ॥
 ଶୁଣ ଦେବ ! ରଘୁବୀର କରୁଣା ନିଳୟ । ଏହି କୁରଙ୍ଗର ଛୁଲ ରମ୍ୟ ଅତିଶୟ ॥୧॥
 ସଙ୍ଗସଂଥ ପ୍ରଭୁ, ଏହି କୁରଙ୍ଗକୁ ମାର । ଆଶନ୍ତୁ ଚର୍ମ, ବୋଲିଲେ ଜନକ କୁମାର ॥
 ତହିଁ ସମସ୍ତ କାରଣ ଜାତା ରଘୁବଳ । ଉଠିଲେ କରବା ପାଇଁ ହର୍ଷେ ସୁର କାର୍ଯ୍ୟ ॥୩॥
 ମୃଗକୁ ବିଲେକି ବଳ-ପରିକର ହେଲେ । କରେ ମନୋହର ଶର ଶରସନ ନେଲେ ॥
 ପ୍ରଭୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଆଗେ କହୁଲେ ବୁଝାଇ । ଭ୍ରମନ୍ତି ବିପିନେ ବହୁ ନିଶାଚର, ଭାଞ୍ଜ ॥୪॥
 ସୀତାଙ୍କ ରକ୍ଷା କରିବ ସକାଶେ ରହିଣ । ବିବେକ ସମୟ ବଳ ବୁଦ୍ଧି ବିରୁଣିଣ ॥
 ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖିଣ ମୃଗ ତଲଲ ପଳାଇ । ଧାଇଁଲେ ରଘୁନନ୍ଦନ କୋଣସି ସକାଳ ॥୫॥
 ନିଗମ ଅବସ୍ୟ ଶିବ ଧ୍ୟାନେ କ ପାଆନ୍ତି । ମାୟାମୁଗ ପଛେ ପଛେ ସେ ପ୍ରଭୁ ଧାଆନ୍ତି ॥
 କେବେ ସନ୍ଧି କଟ କେବେ ଦୂରକୁ ପଳାଏ । କେବେ ଦେଖାଦେଇ ପୁଣି କେବେ ଲୁଚିଯାଏ ॥୬॥

କପଟ-ମୃଗ ରୂପ ଧାରଣ କଲ । ଉକ୍ତ ମୃଗ ଅତିଶୟ ବିଚିତ୍ର, ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ରୂପ ତାର ।
 ସୁନା ଶରୀରରେ ମଣି ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ତାହାର ରୂପ ଗଢାହୋଇଥିଲା ॥ ୧ ॥ ସୀତା
 ସେହି ପରମ-ସୁନ୍ଦର ହରିଣକୁ ଦେଖିଲେ । ତାର ଅଙ୍ଗ-ଅଙ୍ଗର ଛଟା ଅତି ମନୋହର
 ଥିଲା । ସେ କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ହେ ଦେବ ! ହେ କୃପାଳୁ ରଘୁବୀର ! ଶୁଣନ୍ତୁ,
 ଏ ମୃଗର ଛୁଲ ଅତି ସୁନ୍ଦର ॥ ୨ ॥ ଜାନଙ୍କ କହୁଲେ, “ହେ ସଙ୍ଗସଂଥ ପ୍ରଭୋ !
 ଏହାକୁ ମାର ଏହାର ତମତା ଆଣି ମୋତେ ଦିଅନ୍ତୁ ।” ତଦନନ୍ତର ଶ୍ରୀରାମ ସବୁ କାରଣ
 ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ଦେବଗଣଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ପୁରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ଉଠିଲେ ॥ ୩ ॥
 ହରିଣକୁ ଦେଖି ରାମ କଟି-ବସ୍ତ୍ର କଟି ବାନ୍ଧିଲେ ଏବଂ ହାତରେ ଧନୁ ଧରି ତାହାକୁ
 ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସୁନ୍ଦର ଶର ଘୋଷିଲେ । ତତ୍ପରେ ପ୍ରଭୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ବୁଝାଇ କହୁଲେ,
 “ହେ ଭାଇ ! ବନରେ ବହୁତ ଗୁପ୍ତସ୍ଥ ବୁଲୁଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ତୁମେ ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିବେକ
 ଯୋଗେ ବଳ ଓ ସମୟ ବିରୁଦ୍ଧ କରି ସୀତାଙ୍କ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କର ।” ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖି

ପ୍ରଗଟତ ଦୂରତ କରତ ଛଳ ଭୁଷ । ଏହି ବଧୁ ପ୍ରଭୁକୁ ଗପୁର ଲେ ଦୁଷ ॥
 ତବ ତକ ସମ କଠିନ ସର ମାସ । ଧରଣ ପରେଇ କରି ଘୋର ସୁକାସ ॥୭॥
 ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ କର ପ୍ରଥମକୁ ଲେ ନାମ । ପାଛେ ସୁମିରେସି ମନ ମହୁଁ ସମା ॥
 ପ୍ରାଣ ତଜତ ପ୍ରଗଟେସି ନିଜ ଦେହ । ସୁମିରେସି ସମ୍ପ୍ର ସମେତ ସନେହା ॥୮॥
 ଅନ୍ତର ପ୍ରେମ ତାସୁ ପଶୁରୁନା । ମୁନି ଦୁର୍ଲଭ ଗତି ଖାନ୍ତି ସୁଜାନା ॥୯॥
 ବିପୁଳ ସୁମନ ସୁର ବରଷଣ୍ଡି ଗାତ୍ରୁଣ୍ଡି ପ୍ରଭୁ ଗୁନ ଗାପ ।

ନିଜ ପଦ ଖଣ୍ଡ ଅସୁର କହୁଁ ଗାନବଧୁ ରଘୁନାଥ ॥୧୦॥

ଖଲ ବଧୁ ତୁରତ ଫିରେ ରଘୁସାର । ସୋହ ଶୁପ କର କଟି ତୁମାର ॥
 ଆରତ ଗିରୀ ସୁମା ଜବ ସୀତା । କହ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ସନ ପରମ ସଖାତା ॥୧॥

ଲୁଚି ପ୍ରକଟି ସେ ଛଳ ଆଚର ପ୍ରଭୁର । ଏମନ୍ତେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ନେଇ ଗଲ ବହୁ ଦୂର ॥
 ତହୁଁ ସମ ଶାଶ୍ଵତ ଗର ମାରନ୍ତେ ଲକ୍ଷ୍ମୀରେ । ପଡ଼ିଲ ଘୋର ଚକ୍ରାନ୍ତ ଧରଣୀ ପୁଷ୍ପରେ ॥୨॥
 ପ୍ରଥମରେ ଉତ୍ତାପେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ନାମ । ପରେ ପୁଣି ମନ ମଧ୍ୟେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଶ୍ରୀରାମ ॥
 ତେଜନ୍ତେ ପ୍ରାଣ ପ୍ରକଟ କଲ ନିଜ ଦେହ । ସୁରଣ କରଣ ସମତନ୍ତ୍ରୁ ସ୍ଵେଦୁହ ॥୩॥
 ଅନ୍ତର ପ୍ରେମ ତାହାର ଚିହ୍ନି ରଘୁପତି । ଦେଲେ ତାହାକୁ ମୁନିଙ୍କ ପ୍ରହରଣ ଗତି ॥୪॥

ବିପୁଳ ସୁମନ ସ୍ଵରେ ବରଷଣ ଗାଆନ୍ତି ଗୁଣ ନିକର ।

ନିଜ ପଦ ପ୍ରଭୁ ଦେଲେ ଅସୁରକୁ ଗାନବଧୁ ରଘୁବର ॥୫॥

ଖଲ ବଧୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ ଦେବି ରଘୁସାର । ଶୋଭେ କରେ ଶରୀରନ କଟିରେ ତୁଣ୍ଡାର ॥
 ଆରତବାଣୀ ଶୁଣିଲେ ଯେତେବେଳେ ସୀତା । କହଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆଗେ ହୋଇ ଉପସ୍ଥାତା ॥୬॥

ମୃଗ ଧାର୍ଯ୍ୟ ପଳାଇଗଲା । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ଧନୁରେ ଶର ଘୋଷି ତାହାର ପଛରେ
 ଧାର୍ଯ୍ୟଲେ ॥ ୫ ॥ ଦେବଗଣ ଯାହାଙ୍କ ବିଷୟରେ ‘ନେତ୍ର’ ନେତ୍ର କହୁ ରହୁଯାଆନ୍ତି
 ଏବଂ ଶିବ ମଧ୍ୟ ଯାହାଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନରେ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ, ସେହି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ମାୟାବରପତ
 ମୃଗ ପଛରେ ଦୌଡ଼ୁଅଛନ୍ତି । ମୃଗ କେତେବେଳେ ନିକଟକୁ ଆସି ଯାଉଥାଏ, ତ
 ଆଉ କେତେବେଳେ ଦୂରକୁ ପଳାଇ ଯାଉଥାଏ । କେତେବେଳେ ଦୁର୍ଗା ହେଉଥାଏ, ତ
 କେତେବେଳେ ଅଦୃଶ୍ୟ ॥ ୬ ॥ ଏହିପରି ଦୁର୍ଗା ଓ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
 ବହୁବଧ ଛଳକପଟ କରି ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ବହୁତ ଦୂରକୁ ନେଇଗଲା । ସେତେବେଳେ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶ୍ରିର କର କଠୋର ଶର ନିଷେପ କଲେ । ସେହି ଶରାଘାତରେ
 ହରିଣ ଘୋର ଚକ୍ରାନ୍ତ କରି ଭୂମି ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲା ॥ ୭ ॥ ପ୍ରଥମେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ନାମ
 ନେଇ ସେ ପରେ ମନରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କଲା । ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ ସମୟରେ ସେ ନିଜ
 ରକ୍ତସ ଶରୀର ପ୍ରକାଶ କଲା ଏବଂ ପ୍ରେମରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କଲା ॥ ୮ ॥ ସର୍ବଜ୍ଞ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହାର ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମକୁ ଚିହ୍ନି ତାକୁ ମୁନିଜନ-ହୃଦୟ ନିଜ ପରମପଦ-
 ଗତି ଦେଲେ ॥ ୯ ॥ ଦୋହା .—ଦେବତାଗଣ ବହୁତ ପୁଷ୍ପହୁଣ୍ଡି କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ

ଜାହୁ ବେଗି ସଙ୍କଟ ଅତି ଭ୍ରାତା । ଲକ୍ଷ୍ମନନ ବିହସି କହା ସୁରୁ ମାତା ॥
 ଭୁକୁଟି ବିଲସ ସୃଷ୍ଟି ଲୟ ହୋଇ । ସପନେହୁଁ ସଙ୍କଟ ପରଲ କି ସୋଇ ॥୨॥
 ମରମ ବଚନ ଜବ ସୀତା ବୋଲ । ହରି ପ୍ରେରତ ଲକ୍ଷ୍ମନ ମନ ତୋଲ ॥
 ବନ ଦସି ଦେବ ସୌମି ସବ କାହୁ । ତଲେ ଜହୀ ରାବନ ସସି ରାହୁ ॥୩॥
 ସୁନ ଶୀତ ଦସକଂଧର ଦେଖା । ଆତ୍ମା ନିକଟ ଜଗ କେଁ ବେଷା ॥
 ଜାକେଁ ଡର ସୁର ଅସୁର ତେରାସୁ । ନିସି ନ ମୁଁ ଦିନ ଅନ ନ ଖାସୁ ॥୪॥
 ସୋ ଦସସୀସ ସ୍ଥାନ ଖା ନାହିଁ । ଇତ ଉତ ଚିତଲ ତଲ ଭୁଡ଼ିହାହିଁ ॥
 ଲମି କୁପନ୍ନ ପରୁ ଦେବ ଖଗେସା । ରହ ନ ତେଜ ତନ ବୁଧ ବଲ ଲେସା ॥୫॥

ଯଥା ଶୀଘ୍ର ସଙ୍କଟରେ ପଡ଼ଇନ୍ତୁ ଭ୍ରାତା । ହସି ଉଦାରରେ ସହମିତ, ଶୁଣ ମାତା ॥
 ଭୁକୁଟି ବିଳାସେ ସୃଷ୍ଟି ବିଲସ ହୁଅଇ । ସପ୍ନେହେଁ କେବେ କି ତାକୁ ସଙ୍କଟ ପଡ଼ଇ ॥୨॥
 କହୁଲେ ଜାନକା ଯହୁଁ ମରମ ବଚନ । ହରି ପ୍ରେରତେ ଟଳିଲ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ମନ ॥
 ସମର୍ପି ସୀତାକୁ ବନ ଦସି ଦେବସଖେ । ରମିଲେ ରାବଣ ଶଶୀ-ରାହୁ ସନ୍ନିଧାନେ ॥୩॥
 ଶୂନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଦଶ ନନ୍ଦର ଦେଖିଲ । ଯଦିବେଶ ଧରି ତହୁଁ ନିକଟେ ଆସିଲ ॥
 ଯାର ଅତି ତରେ ସୁର ଅସୁର ତରନ୍ତି । ନିଶି ନ ହୁଅନ୍ତି ଦିବା ଅନ୍ନ ନ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ॥୪॥
 ସେହୁ ଦଶଶିର ଏବେ ହୋଇ ଶ୍ଵାନ ପ୍ରାୟ । ଏଣେ ତେଣେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ କରବାକୁ ଯାଏ ॥
 ଏପରି କୁପଥେ ପଦ କଥନ୍ତେ ଖଗେଶ । ନ ରହଇ ଦେହେ ତେଜ ବୁଦ୍ଧି ବଲ ଲେଶ ॥୫॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧାବାଥା ସୁଦ୍ଧା କରୁଥା'ନ୍ତି—“ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ରାଘବାଧ୍ୟକ୍ଷ ସାନ-ବଞ୍ଚିତା ଦେଖ ।
 ସେ ମାଘତ ପରି ଅସୁରକୁ ମଧ୍ୟ ଆପଣା ପରମପଦ (ବେକୁଣ୍ଠ ଲୋକ) ଦେଇ-
 ଦେଲେ ।” ॥ ୨୭ ॥ ତୌପାୟ :-ହୁଏ ମାଘତକୁ ମାରି ଶ୍ରୀ ରାଘବାରି ହିରନ୍ତି
 ଲେଉଟି ପଡ଼ିଲେ । ହାତରେ ଧନୁ ଓ କଟିରେ ତୁଣ୍ଡାର ଶୋଭା ପାଉଥାଏ । ଏଣେ
 ସୀତା ମାଘତର ମୃତ୍ୟୁକାଳୀନ ଆର୍ତ୍ତନାଦ (‘ହା ଲକ୍ଷ୍ମଣ !’ ସ୍ଵର) ଶୁଣି ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ଭୟାନ୍ତ ହେଲେ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣକୁ କହିଲେ— ॥ ୧ ॥ “ରୁମେ ଶୀଘ୍ର ଯାଅ, ତୁମ
 ବଡ଼ଭାଇ ଫକଟରେ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ।” ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହସି ହସି କହିଲେ, “ହେ ମାତା ! ଶୁଣ,
 ଯାହାଙ୍କର ଭୁକୁଟି-ବିଳାସ ମାତ୍ରଦ୍ଵାରା ସମସ୍ତ ସୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରଳୟ ବ୍ୟାପିଯାଏ, ସେହି ଶ୍ରୀରାମ
 କି କେବେ ସ୍ଵପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ଫକଟରେ ପଡ଼ି ପାରନ୍ତି ?” ॥ ୨ ॥ ଏହା ଶୁଣି ସୀତା
 ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ କେତେକ ମର୍ମଭେଦୀ ବଚନ କହିଲେ । ତାହାରି ଫଳରେ ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କ
 ପ୍ରେରଣାରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟ ତଥ୍ୟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ତହିଁରେ ସେ ବନ-ଦେବତା ଓ
 ଦେବ-ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ସୀତାଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କରି ରାବଣ-ଚନ୍ଦ୍ରମା ନିମନ୍ତେ ରାହୁସଦୃଶ
 ଶ୍ରୀରାମ ଥିବା ସ୍ଥଳକୁ ଗଲେ ॥ ୩ ॥ ଏଣେ ରାବଣ ସୁନ୍ଦରୀତେ ଶୂନ୍ୟଶାନ୍ ଦେଖି
 ସନ୍ଦ୍ୟାସୀ ବେଶରେ ସୀତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଯେଉଁ ରାବଣର ତରଳ
 ଦେବତା ଓ ଦାନବ ଏତେ ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଥା'ନ୍ତି ସେ, ରାତିରେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଦ ଓ

ନାନା ବିଧି କହୁ କଥା ସୁଦାଈ । ରଜନୀତି ଭୟ ପ୍ରୀତି ଦେଖାଇ ॥
 କହୁ ସୀତା ସୁଦୁ ଜଣା ଗୋସାଇଁ । ବୋଲେହୁ ବଚନ ଦୁଷ୍ଟ ଗା ନାହିଁ ॥୭॥
 ତବ ରାବନ ନିଜ ରୂପ ଦେଖାଉଁ । ଭାଇ ସଭୟ ଜବ ନାମୁ ସୁନାଉଁ ॥
 କହୁ ସୀତା ଧରି ଧୀରକୁ ଗାଡ଼ା । ଆଇ ଗୟାଉ ପ୍ରଭୁ ରହୁ ଖଲ ଠାଡ଼ା ॥
 ଜମି ହରିବଧୁକୁ କୁହୁ ସସ ରାହା । ଭୟସି କାଲବସ ନିସିତର ନାହା ॥
 ସୁନତ ବଚନ ଦସସୀସ ରସାନା । ମନ ମହୁ ତରନ ବଂଶ ସୁଖ ମାନା ॥୮॥
 ହୋଧବନ୍ତ ତବ ରାବନ ଲୁହସି ରଥ ବୈଠାଇ ।
 ତଲ ଗଗନପଥ ଆତୁର ଭୟ ରଥ ହାକ ନ ଜାଇ ॥୯॥

ଅନେକ ପ୍ରକାରେ କହୁ ଶୁଣାଇଲ କଥା । ରାଜନୀତି ଭୟ ପ୍ରୀତି ଦେଖାଇଲ କଥା ॥
 କହୁନ୍ତି ଜନକପୁତ୍ରା ଶୁଣି ଯତି-ରାୟ । ବଚନ ବୋଲୁଛ ଭୁମେ ହୁଷ୍ଟଙ୍କ ପରାୟ ॥୭॥
 ତହୁଁ ଦଶଶିର ଜଳ ରୂପ ଦେଖାଇଲ । ଶୁଭ ହେଲେ ସୀତା ସେବେନାମ ଶୁଣାଇଲ ॥
 ଧରି ଦୃତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧସ-ହୁହୁତା ବୋଲନ୍ତି । ଖଲ, ଯଶେ ହୁତା ରହୁ ପ୍ରଭୁ ଆହୁରନ୍ତି ॥୮॥
 ଯେସବେ ସିଂହ ବଧୁକୁ ବୁଝେ ସୁଦୁଶଣ । ମୋତେ ବୁଝିରନ୍ତନାଥ, ହେଲ କାଳବଣ ॥
 ଶୁଣି ଏ ବଚନ ବୋଧ ଲଭିଲ ରାବଣ । ସୁଖୀ ହେଲ ମନ ମଧ୍ୟେ ବନ୍ଧଣ ତରଣ ॥୯॥
 ହୋଧବନ୍ତ ହୋଇ ତହୁଁ ଲଙ୍କାଗାରି ରଥରେ ନେଇ ବସାଇ ।
 ତଳେ ନଉପଥ ଭୟାବୁରେ ରଥ ନ ପାରଇ ସେ ଚଳାଇ ॥୧୦॥

ଦିନରେ ଶ୍ଵେତ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେହୁ ଦଶଶିର ରାବଣ କୁକୁର ପରି ଏଣେ ତେଣେ ଅନାହିଁ
 (ରାଣି ପରି) ହାସ୍ୟାସକ ଆଚରଣ କରିବାକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ତାଙ୍କ ଭୁଞ୍ଜି କହନ୍ତି,
 “ହେ ତରୁଣ ! ଏହୁପରି କୁମାରରେ ପାଦ ଦେବା ମାତ୍ରେ ଶରୀରରେ ତେଜ, ବୃଦ୍ଧି
 ଏବଂ ବଳ ଲେଖମାତ୍ର ରହେ ନାହିଁ ।” ॥ ୪-୫ ॥ ରାବଣ ଅନେକ ପ୍ରକାର ସୁନ୍ଦର କଥା
 ଗତି ସୀତାଙ୍କୁ ଶୁଣାଇବାରେ ଲାଗିଲା ଏବଂ ତତ୍ପରେ ରାଜନୀତି, ଭୟ ଓ ପ୍ରେମ ବିଷୟ
 ପ୍ରକାଶ କଲା । ସୀତା କହଲେ, “ହେ ଯତି ଗୋସାଇଁ ! ଭୁମେ ତ ହୁଷ୍ଟ ପରି ବଚନ
 କହୁଛନ୍ତି ।” ॥ ୭ ॥ ତତ୍ପରେ ରାବଣ ଆପଣାର ପ୍ରକୃତ ରୂପ ଦେଖାଇଲା ଏବଂ ନାମ
 ‘ରାବଣ’ ବୋଲି ତାହାଠାରୁ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସୀତା ଭୟ-ଶୁଭ ହୋଇ ଉଠିଲେ ।
 ସେ ଗରୀର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କରି କହଲେ, “ଆରେ ହୁଷ୍ଟ ! ହୁତା ହୋଇ ରହ । ପ୍ରଭୁ
 ଦେବଟି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ॥ ୭ ॥ ସିଂହ-ବଧୁକୁ ସାମାନ୍ୟ ଶରଣ ଯେପରି ବୁଝେ,
 ହେ ରାଣସରାଜ ! ତୁ ମୋତେ ଲଳସା କରି ସେହୁପରି କାଳବଣ ହେବାକୁ ଯାଉଅଛୁ ।”
 ଏହୁପରି ବଚନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ରାବଣର ମନରେ ବୋଧ ଅସିଗଲା । କିନ୍ତୁ ମନ ମଧ୍ୟରେ
 ସେ ସୀତାଙ୍କ ତରଣ ବନ୍ଧନା କରି ସୁଖଭର କଲା ॥ - ॥ ସୋରାଠୀ — ତତ୍ପରେ
 ହୋଧରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ରଥ ଉପରେ ନେଇ ବସାଇଲା ଏବଂ
 ଅତି ଆତୁରତା ସହ ଆକାଶ ମାର୍ଗରେ ଚଳିଲା । (ରାମ) ତତ୍ପରେ ସେ ରଥକୁ ହାକି

ହା ଜଗ ଏକ ସାର ରଘୁରାୟ । କେହି ଅପରାଧ ବିସାରେହୁ ଦାୟ ।
 ଆରତି ହରନ ସରନ ସୁଖଦାୟକ । ହା ରଘୁକୁଳ ସରୋଜ ବିନନାୟକ ॥୧॥
 ହା ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ଭୁଞ୍ଜାଉ ନହିଁ ଦୋଷ । ସୋ ପଛ ପାୟୁଛି ଖଣ୍ଡେଇଁ ରୋଷ ॥
 ବିବିଧ ବିଲପ କରତି ବୈଦେହୀ । ଭୁବ କୃପା ପ୍ରଭୁ ଦୂର ସନେହୀ ॥୨॥
 ବିପତି ମୋର କୋ ପ୍ରଭୁ ହୁ ସୁନାଥ । ପୁରୋଡ଼ାସ ଚହ ରାସର ଖାଥା ॥
 ସୀତା କୈ ବିଲପ ସୁନି ଭାଷା । ଭବ ଚରାଚର ଖବ ଦୁଖାସା ॥୩॥
 ଗୀଧରଜ ସୁନି ଆରତି ବାମା । ରଘୁକୁଳ ତିଳକ ନାରି ପହିରାମା ॥
 ଅଧମ ନିସାଚର ଲାଙ୍ଗୁଳ ଜାଣି । ଜମି ମଲେଇ ବସ କପିଳ ଗାଣି ॥୪॥
 ସୀତେ ପୁଅ କରସି ଜନି ହାସା । କରୁହୁଁ ଜାତୁଧାନ କର ନାସା ॥
 ଧାତ୍ରୀ ହୋଧବନ୍ତ ଖଗ କୈସେ । ଛୁଟଇ ପବ ପରବତ କହୁଁ ଜୈସେ ॥୫॥

ହା ! ଜଗତେ ଏକ ସାର ରଘୁକୁଳକେତୁ । ତପ୍ତ ପାଶୋରିଲେ କେଉଁ ଅପରାଧ ହେତୁ ॥
 ଆରତି-ହାଣ, ଶରଣ-ସୁଖ ପ୍ରଦାୟକ । ହା ! ରଘୁକୁଳ-ସରୋଜ-ବିବସ-ନାୟକ ॥୧॥
 ହା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! କିନ୍ତୁ ମାତ ନାହିଁ ରୁମ୍ଭ ଦୋଷ । ତାହାର ଫଳ ପାଇଲି କଲି ଯେଉଁ ରୋଷ ॥
 କରନ୍ତି ଅନେକ ମତେ ବିଳାପ ବୈଦେହୀ । ଦୂରେ ଶୁଣିଗଲ ପ୍ରଭୁ, କୃପା ସୁଖ ସ୍ବେଷ୍ଟ ॥୨॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ କେ ଶୁଣାଇବ ବିପଦ ମୋହର । ହୋମ ହବ୍ୟ ଭସିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରେ ଖର ॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ବଲଦେହଙ୍କ ବିଳାପ ଅମିତ । ଚରାଚର ଖବ ସବେ ହୋଇଲେ ହୁଣିତ ॥୩॥
 ଗୁଧରଜ ଶୁଣି କଲ ଏ ଆରତି ବାଣୀ । ରଘୁକୁଳ ତିଳକଙ୍କ ଚୟ ବୋଲି ନାଣି ॥
 ନେଇ ଯାଉଅଛୁ ନରେ ନିଶାଚର ଶୂନ । କପିଳା ଗାଉ ହୋଇଛି ସେଣ୍ଡେ ମୁହାଧନା ॥୪॥
 ପୁଅ, ଜନକ ନନ୍ଦନ, ନର ନାହିଁ ହାସ । କରବ ପୁଅ ରଜନୀ-ଚରଣ ବିନାଶ ॥
 ଅତି ହୋଧ-ବନ୍ତ ଖଗ ଧାର୍ଯ୍ୟ ତେମନ୍ତେ । ପଡ଼ଇ ପବ ପବତ ଉପରେ ସେମନ୍ତେ ॥୫॥

ପାରୁ ନ ଥାଏ ॥ ୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସୀତା ବିଳାପ କରୁଥା'ନ୍ତି, ହା ଜଗତର
 ଅଦ୍ବିତୀୟ ସାର ରଘୁନାଥ ! ଆପଣ ମୋର କେଉଁ ଅପରାଧ ଯୋଗେ ମୋତେ ଭବି-
 ଗଲେ ? ହା ହୁଣିହୁର ! ହା ଶରଣାଗତ-ସୁଖଦାୟକ ! ହା ରଘୁକୁଳ-ବିମଳ-
 ତଦାକର ! ହା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! ରୁମର କୌଣସି ଦୋଷ ନାହିଁ । ମୁଁ ହୋଧ କରିଅଛି ।
 ତାହାର ଫଳ ପାଇଚଲି ।” ଜାନଙ୍କ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବିଳାପ କରୁଥା'ନ୍ତି—“ହାୟ !
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୃପା କି ଅପାର । ପରନ୍ତୁ ସେହି ସ୍ବେଷ୍ଟ ପ୍ରଭୁ ମୋର ବହୁତ ଦୂରରେ
 ରହୁଛନ୍ତି ॥ ୧-୨ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ମୋର ଏ ବିପତ୍ତି କଥା କିଏ ଶୁଣାଇବ ? ଯଜ୍ଞାନୁକୃ-
 ତ ଖାଇବାକୁ ଚାହୁଁ ଅଛି ।” ସୀତାଙ୍କ ଅତିଶୟ ବିଳାପ ଶୁଣି ଜଗତେଜନ ସମସ୍ତ ଜବ
 ହୁଣିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୩ ॥ ଗୁଧରଜ ଜଣାନ୍ତୁ ସୀତାଙ୍କ ହୁଣିଗଲା ବାଣୀ ଶୁଣି
 ଚନ୍ଦ୍ରିଗନ ଯେ, ଏ ରଘୁକୁଳତିଳକ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଏବଂ ଅଧମ ରାକ୍ଷସ ଏହାଙ୍କୁ
 ବଳାକାର କରି ନେଇ ଯାଉଅଛି । କପିଳା ଗାଉ ମୁଣ୍ଡ ପାଇରେ ପଡ଼ିଯାଇଛି ॥

ରେ ରେ ଦୁଷ୍ଟ ଠାତ କନ ହୋଇ । ନିର୍ଭୟ ଚଳେଇଁ ନ ଜାନେହି ମୋହୁ ॥
 ଆର୍ତ୍ତେ ଦେଖି କୃତାନ୍ତ ସମାନା । ଫିରି ଦସକଂଧର କର ଅନୁମାନା ॥୭॥
 କା ମୈନାକ କ ଶରପତ ହୋଇ । ମମ ବଲ ଜାନ ସହିତ ପଟିସୋଇ ॥
 ଜାନା ଜରଠ ଜଟାୟୁ ଏହା । ମମ କର ଶରଥ ଗୁଡ଼ିହି ଦେହା ॥୮॥
 ସୁନକ ଗୀଧ ହୋଧାତୁର ଧାଡ଼ି । କହ ସୁରୁ ରବନ ମୋର ସିଖାଡ଼ି ॥
 ତଳ ଜାନକହି କୁସଲ ଗୁଡ଼ ଜାହୁ । ନହିଁ ତ ଅସ ହୋଇହି ବହୁବାହୁ ॥୯॥
 ରାମ ରୋଷ ପାବକ ଅତି ଘୋର । ହୋଇହି ସଲଭ ସକଳ କୁଲତୋର ॥
 ଉତରୁ ନ ଦେବ ଦସାନନ ଜୋଧା । ଚକହିଁ ଗୀଧ ଧାଡ଼ି କରି ହୋଧା ॥୧॥
 ଧରି କର ବିରଥ ଶାନ୍ତ ମହ ଗିର । ସୀତହି ରାଣି ଗୀଧ ସୁନ ଫିର ॥
 ରୈଚନ୍ଦ୍ର ମାରି ବିକାରେପି ଦେହା । ବନ୍ଧୁ ଏକ ଭଲ ମୁରୁଗୁ ତେହା ॥୧୦॥

ରେ ରେ ଦୁଷ୍ଟ କପାଁ ଶେଷେ ଛାଡ଼ା ନ ହେଉକୁ । ମୋତେ ନ ଦେଖିଣ ଗୁଲି ନିର୍ଭୟେ ଯାଉକୁ ॥
 ଆସିବା ଦେଖି ଶରକୁ କୃତାନ୍ତ ସମାନ । ପଛକୁ ଚାହିଁ ଲଙ୍ଘେଣ କରେ ଅନୁମାନ ॥୧୧॥
 କି ମଇନାକ ଅଥବା ଶରପତ ଏହୁ । ଜାଣିଛୁ ବଳ ମୋହର ସ୍ତମ୍ଭୀ ସହ ଯେହୁ ॥
 ଜାଣିଲୁ ପୁନଶ୍ଚ ବୁଦ୍ଧ ଜଟାୟୁ ଯେ ଏହୁ । ମୋ କର ପବନ ଶୀର୍ଷେ ତେଜିବ ଏ ଦେହା ॥୧୨॥
 ଶୁଣି ଅତି କୋଧାତୁରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ଶତେଣ । ବୋଇଲୁ ଶୁଣୁ ରାବଣ, ମୋର ଉପଦେଶ ॥
 ତେଜି ଜାନକାକୁ ଯାଅ କୁଶଳେ ଭବନ । ଅନ୍ୟଥା ବିପ୍ଳବବାହୁ, ହୋଇରୁ ଏସନ ॥୧୩॥
 ରାମଙ୍କ ରୋଷ-ପାବକ ଅତିଶୟ ଘୋର । ପତଙ୍ଗ ହୋଇବେ ସାର ସରବାରତୋର ॥
 ଉତ୍ତର ଦିଅଇ ନାହିଁ ଗର ଲଙ୍କପତି । ତହିଁ ଜଟାୟୁ ଧାର୍ଯ୍ୟ କୋଧ କରି ଅତି ॥୧୪॥
 ବିରଥ କରିଣ କେଶ ଧରି ଚରୁଣଲ । ସୀତାକୁ ରଖି ଗୁପ୍ତେଣ ଆବର ଫେରିଲ ॥
 ଚନ୍ଦ୍ର ମାଣିଷ ତାହାର ଦେହ ବିକାରଲ । ଦଣ୍ଡେକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ମୁହଁ । ତାହାକୁ ହୋଇଲୁ ॥୧୫॥

ସେ କହିଲ, “ହେ ପୁତ୍ରୀ ସୀତେ ! ଉତ୍ତର କର ନାହିଁ । ମୁଁ ଏହୁ ରାକ୍ଷସକୁ ନାଶ କରିବି ।
 ଏହା କହ ସେହୁ ଚକ୍ରୀ କୋଧରେ ପରପୁଣ୍ୟ ହୋଇ ପବନ ଆଡ଼କୁ ବଳୁ କୁଟିଲ ପରି
 ସେହୁ ରଥ ଆଡ଼କୁ ଦୌଡ଼ିଲ ॥ ୫ ॥ ସେ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ କହିଲ, “ରେ ରେ ଦୁଷ୍ଟ !
 ଛାଡ଼ା ହେଉ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ନିର୍ଭୟରେ ଗୁଲିଯାଉକୁ ? ମୋତେ ତୁ ଜାଣି ନାହିଁ ॥”
 ତାହାକୁ ସମରାଜ ସମାନ ଆସିବାର ଦେଖି ରାବଣ ବୁଲିପଡ଼ି ମନେ ମନେ ଅନୁମାନ
 କରିବାକୁ ଲାଗିଲ—ଏ ମୈନାକ ପଟେ ବା ପର୍ଯ୍ୟାମାନଙ୍କର ସ୍ତମ୍ଭୀ ଚରୁତ । ମାତ୍ର ସେ
 ଚରୁତ ତ ଆପଣା ସ୍ତମ୍ଭୀ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସମେତ ମୋ ବଳ କଥା ଜାଣେ ! ଟିକିଏ ପାଖକୁ
 ଆସି ରାବଣ ତାହାକୁ ଚିହ୍ନି ପକାଇଲ ଏବଂ କହିଲ, “ଏ ତ ବୁଦ୍ଧ ଜଟାୟୁ । ମୋର
 ହାତ-ଘାଟିରେ ଏ ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରିବ ।” ॥ ୬-୭ ॥ ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଗୁପ୍ତ
 କୋଧରେ ପରପୁଣ୍ୟ ହୋଇ ଅତି ଦେବରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ କହିଲ, “ରାବଣ ! ମୋ
 ଉପଦେଶ ଶୁଣ । ଜାନକାକୁ ଗୁଡ଼ି କୁଶଳମୁଖକ ତୋ ନିଜ ଘରକୁ ଗୁଲିଯାଆ ।

ତବ ସନ୍ଦୋଧ ନିସିତର ଶିସିଆନା । କାନ୍ତେସି ପରମ କରୁଲ କୃପାନା ॥
 କାନ୍ତେସି ପଞ୍ଚ ପରା ଖଗ ଧରମ । ସୁମିର ରାମ କରି ଅବଦୃତ କରମ ॥୧୧॥
 ସୀତକୁ ଜାନ ଚଢ଼ାଇ ବହୋଷ । ତଲ ଉତାଇଲ ସାସ ନ ଥୋଷ ॥
 କରନ୍ତି ବିଲପ ଜାତି ନଭ ସୀତା । ବ୍ୟାଧ ବିବସ ଜନ୍ମ ମୃତୀ ସନ୍ତାପ ॥୧୨॥
 ଗିରି ପର ବୈଠେ କପିଳ ନିଜାସ । କହି ହରି ନାମ ସାଧୁ ପଟ ଡାସ ॥
 ଏହି ବିଧି ସୀତକୁ ସୋ ଲେ ଗପୁର । ବନ ଅସୋକ ମହୁଁ ରାଖିତ ଉପୁର ॥୧୩॥
 ହାରି ପରା ଖଲ ବହୁ ବିଧି ଭୟ ଅରୁ ପ୍ରୀତି ଦେଖାଇ ।
 ତବ ଅସୋକ ପାଦପ ତର ରାଖିସି ଜତନ କରଇ ॥୧୪ (କ)॥

ତହୁଁ ଅତି ହୋଧ କରି ନିଶାବର-ପାଳ । କାନ୍ତିଲ ଅତି କଠୋର କୃପାଣ କରୁଲ ॥
 କାନ୍ତେସି ଖଗର ପଞ୍ଚ ହେଲ ରୂପତିତ । ସୁମର ରାମ ଅଭୂତ କୃତରୁ ସହୃଦ ॥୧୫॥
 ଜନକ ପ୍ରତାପ୍ତ ସାନେ ଚଢ଼ାଇ ଆବର । ତଲିଲ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାସେ ହୋଇ ତରୁର ॥
 ବିଳାପ କରି ଯାଆନ୍ତୁ ନଭ ପଥେ ସୀତା । ବ୍ୟାଧ ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ଯେହ୍ନେ ମୃତୁଣୀ ସନ୍ତାପ ॥୧୬॥
 ଗିରି ପୁଷ୍ପେ ଉପବିଷ୍ଣୁ ତପିଳୁ ଦେଖିଣ । ଫିଙ୍ଗି ଦେଲେ ପଟ ହରି ନାମ ଉତାରିଣ ॥
 ଏହି ପ୍ରକାରେ ସୀତାକୁ ଘେନି ସେ ଗମିଲ । ପ୍ରଜର ଅଶୋକ ବନ ମଧ୍ୟରେ ରଖିଲ ॥୧୭॥
 ଦ୍ଵାରାଗଲ ଡଳ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ଭୟ କୁପ୍ରୀତି ଦେଖାଇ ।
 ଅଶୋକ ପାଦପ ତଳେ ତହୁଁ ନେଇ ରଖିଲ ସହ କରଇ ॥୧୮ (କ)॥

ନୋହୁଲେ ରେ ବହୁବାହୁ ! ଏପରି ଅବସ୍ଥା ହେବ ଯେ, ରାମଙ୍କ ହୋଧରୂପୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ଭୟଙ୍କର ଅଗ୍ନିରେ ତୋର ସାରା ବଶ ପଡ଼ଇ ହୋଇ ପଡ଼ି ଭୟାବୁତ ହୋଇଯିବେ ।”
 ଯୋକା ରାବଣ କହୁ ଉତ୍ତର ଦେଉ ନ ଥାଏ । ତହୁଁରେ ଗୁପ୍ତ ହୋଧ କରି ଧାର୍ଯ୍ୟ ॥୧-୧॥
 ସେ ରାବଣର ବାଳ ଧର ତାହାକୁ ରଥ ତଳେ ଏପରି ଛୁଟି ଫିଙ୍ଗି ଦେଲ ଯେ, ସେ ଧରଣୀ
 ଉପରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଲ । ଗୁପ୍ତ ସୀତାକୁ ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ବସାଇ ପୁଣି ଦେଖିଲ ଏବଂ
 ଅଶ୍ଵରେ ଆଦାତ କରି କର ରାବଣର ଦେହକୁ ବିଦାୟ କର ଦେଲ । ଫଳରେ
 ଘଡ଼ିଏ କାଳ ଯାଏ ରାବଣର ମୁହଁ ହୋଇଗଲ ॥୧୦॥ ତଦନନ୍ତର ରାବଣ ଲହାବଣିତା
 ଅଧିକ ହୁଇ ହୋଇ ଅତି ଭୟାନକ କୃପାଣ ବାହାର କଲ ଏବଂ ତହିଁରେ ଜଟାମୁର
 ତେଣି କାଟି ଦେଲ । ପତ୍ନୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅଳ୍ପୁନ ଲୀଳା ବିଷୟ ସୁରକ୍ଷ କରି ପୃଥକା ଉପରେ
 ଖସିପଡ଼ିଲା ॥ ୧୧ ॥ ସୀତାକୁ ପୁଣି ରଥ ଉପରେ ଚଢ଼ାଇ ରାବଣ ଅତି ଆତୁରତା
 ସହକାରେ ତଲିଲ । ତାହାର ଭୟ କମ୍ ନ ଥିଲା । ସୀତା ଆକାଶରେ ବିଳାପ କରି
 କରି ଯାଉଥାନ୍ତୁ । ସତେ ଅବା କୌଣସି ଭୟାବୁତା ହରିଣୀ ବିବଶା ହୋଇ ବ୍ୟାଧ
 କବଳରେ ପଡ଼ିଯାଇଛି କି ! ॥୧୨॥ ପଟ ଉପରେ ବସିଥିବା ବାନରମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସୀତା
 ହରିଣୀମାନେ ଉତ୍ତପ୍ତ-ବସ ପକାଇ ଦେଲେ । ଏହି ରୂପେ ସେ ସୀତାକୁ ନେଇଗଲ
 ଏବଂ ତାକୁ ନେଇ ଅଶୋକ ବନରେ ରଖିଲ ॥ ୧୩ ॥ ଦୋହା :—ସୀତାକୁ ବହୁତ

ନବାହ୍ନିପାଶୁୟୁଣ, ଷଷ୍ଠ ବିଶ୍ରାମ

ଜେନ୍ତୁ ବଧୂ କପଟ କୁରଂଗ ସିଂହ ଧାଇଁ ଚଲେ ଶ୍ରୀରାମ ।

ସୋ ଛବି ସୀତା ରାଣି ଉର ରଟିତ ରହୁଛି ହରିନାମ ॥୨୯ (ଖ)॥

ରଘୁପତି ଅନୁଜନ୍ତୁ ଆର୍ତ୍ତୁତ ଦେଖି । ବାହୁଜ ଚିନ୍ତା ଶାନ୍ତି ବିସେଷୀ ॥
ଜନକସୁତା ପରିହରିତୁ ଅକେଲା । ଆସୁଛୁ ତାତ ବଚନ ମମ ପେଲା ॥୧॥
ନିସିଂହ ନିକର ପିରାଣି ବନମାସୀ । ମମ ମନ ସୀତା ଆଶ୍ରମ ନାସୀ ॥
ଗନ୍ଧ ପଦ କମଳ ଅନୁଜ କର ଜୋଷ । କହେଉ ନାଥ କହୁ ମୋହି ନ ଖୋଷ ॥୨॥
ଅନୁଜ ସମେତ ଗପ ପ୍ରଭୁ ତହୁଁ । ଗୋଦାବରୀ ତଟ ଆଶ୍ରମ ଜହୁଁ । ॥
ଆଶ୍ରମ ଦେଖି ଜାନକୀ ସୁନା । ଉପ ବିକଳ ଜପ ପ୍ରାକୃତ ସୁନା ॥୩॥
ହା ଗୁନଖାନ୍ତି ଜାନକୀ ସୀତା । ରୂପ ସୀଲ ବ୍ରତ ନେମ ପୁନତା ॥
ଲକ୍ଷ୍ମୀନ ସମୁଦ୍ଧାଏ ବହୁ ଭାଣା । ପୁଛତ ତଳେ ଲତା ତରୁ ପାଣା ॥୪॥

ସେମନ୍ତେ କପଟ କୁରଂଗ ସଙ୍ଗରେ ଧାଇଁ ଗୁଲିଲେ ଶ୍ରୀରାମ ।

ହୃଦେ ରଖି ସେହି ଛବି ବରଦେଷ ରହିଥାନ୍ତି ହରି ନାମ ॥୨୯ (ଖ)॥

ଅନୁଜକୁ ଆସିବାର ଦେଖି ରଘୁପତି । ବାହ୍ୟକ ଚିନ୍ତା ବ୍ୟସ୍ତତୋଇଲେ ବହୁତ ॥
ଜନକ ସୁତାଙ୍କୁ ଭ୍ରାତ 'ଏକାକୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା । ଆସିଲ ଏସବୁ ମୋର ବଚନ ଏତିଷ୍ଠ ॥୧॥
ଅହର ବୃନ୍ଦ ଭ୍ରମନ୍ତି ବିପିନ ମଧ୍ୟରେ । ମୋ ମନେ ହୃଦ, ନ ସ୍ବଦେସୀତା ଆଶ୍ରମରେ ॥
ଚରଣାମୂଳ ଅନୁଜ ଧରି ଯୋଡ଼ି କର । ବୋଇଲେ ଗୋସାଇଁ, ନାହିଁ ଅଗ୍ରାଧ ମୋହର ॥୨॥
ଅନୁଜ ସହଚର ତହୁଁ ପ୍ରଭୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ । ଗୋଦାବରୀ ତଟେ ରମ୍ୟ ଆଶ୍ରମେ ଆସିଲେ ॥
ଆଶ୍ରମ ଅବଲୋକଣ ନାନଙ୍କ ବିଷୟ । ହୋଇଲେ ବିକଳ ଯେତେ ଶାଧାରଣ ଧ୍ୟାନ ॥୩॥
ଆହା ! ଗୁଣମୟୀ ସୀତା ଜନକ ହୃଦୟ । ରୂପଶୀଳ ସ୍ବେଦବ୍ରତ ନିୟମ ପବନୀ ॥
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବହୁ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇ କହୁଲେ । ଲତା ତରୁ-ନିକରକୁ ପଶୁଛି ତଳିଲେ ॥୪॥

ପ୍ରକାରେ ଉଷ୍ମ ଓ ଶ୍ରୀତି ଦେଖାଇ ଯେତେବେଳେ ସେ ହୁଷ୍ଟ ହାରିଗଲ, ସେତେବେଳେ
ଯହୁପୁଞ୍ଜକ ତାହାକୁ ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ ତଳେ ନେଇ ରଖିଦେଲା ॥ ୨୯ (କ) ॥ ଯେଉଁପରି
ସ୍ବପ୍ନରେ କପଟ ମୁଗ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରୀରାମ ଦୌଡ଼ି ଗୁଲିଥିଲେ, ସେହି ଛବିକୁ ହୃଦୟରେ ରଖି
ସୀତା ନିରନ୍ତର ହରିନାମ ଜପ କରୁଥାନ୍ତି ॥ ୨୯ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ଏଣେ
ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ସାନଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଆସିବାର ଦେଖି ବାହ୍ୟ ରୂପରେ ବହୁତ ଚିନ୍ତା କଲେ
ଏବଂ କହୁଲେ, “ହେ ସାଇ ! ତୁମେ ଜାନକୀଙ୍କୁ ଏକାକୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମୋର ଆଦେଶ ଲଙ୍ଘନ
କରି ଏଠାକୁ ଗୁଲି ଆସିଲ ! ॥ ୧ ॥ ରାକ୍ଷସ କଳମାନେ ବନରେ ବିଚରଣ କରୁଅଛନ୍ତି ।
ମୋର ମନରେ ଏପରି କମିତି ଆଶଙ୍କା । ହେଉଛି ଯେ, ସୀତା ଆଶ୍ରମରେ ନାହାନ୍ତି ।”
ସାନଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ଧରି ହାତ ଯୋଡ଼ି କହୁଲେ, “ହେ ନାଥ !

ହେ ଶଗ ମୁଗ ହେ ମଧୁକର ଶ୍ରେୟା । ଭୁକ୍ତ ଦେଖି ସୀତା ମୁଗନେୟା ॥
 ଶଞ୍ଜନ ସୁକ କପୋତ ମୁଗ ମୀନା । ମଧୁପ ନିକର କୋକିଳ ପ୍ରସନ୍ନା ॥୫॥
 କୁଂଢ କଲ୍ଲ ଦାଡମ ଦାମିଳ । କମଳ ସରଦ ସପି ଅଶ୍ରୁସମିଳ ॥
 ବରୁନ ପାସ ମନୋଜ ଧନୁ ହଂସା । ଗଜ କେତୁର ନିଜ ସୁନତ ପ୍ରସଂସା ॥୬॥
 ଶ୍ରୀଫଳ ଜନକ କଦଳି ହରଷାସ୍ତ୍ର । ନେକୁ ନ ସଙ୍କ ସକୁଚ ମନ ମାସ୍ତ୍ର ॥
 ସୁନୁ ଜାନକୀ ତୋହି ବିନୁ ଆନୁ । ହରଷେ ସକଲ ପାଇ ଜନୁ ଗୁଳୁ ॥୭॥
 କମି ସହି ଜାତ ଅନଖତୋହି ପାସ୍ତ୍ର । ପ୍ରିୟା ବେଗି ପ୍ରଗଟପି କସ ନାସ୍ତ୍ର ॥
 ଏହି ବିଧି ଖୋଜିତ ବିଲପିତ ସ୍ବାମୀ । ମନହୁଁ ମହା ବିରହା ଅତି କାମୀ ॥୮॥

ଆହେ ଶଗ ମୁଗ, ଆହେ ମଧୁକର ରାଜ । ଭୁକ୍ତେ କି ଦେଖିଲ ମୁଗ-ନୟନକୁ ଆଜ ॥
 ଶଞ୍ଜନ ଶୁକ କପୋତ ମୁଗଗଣ ମାନ । ମଧୁପ ନିକର କଲ କୋକିଳ ପ୍ରସାଣ ॥୫॥
 କୁଂଢ କଲ୍ଲ ଡାଳିମ୍ବ ସେ ଆବର ଦାମିଳ । ଶରଦ କମଳ ଶର୍ମା ଭୁଜଙ୍ଗ କାମିଳ ॥
 ବରୁଣ ପାଶ ମଦନ ଧନୁ ହଂସ-ବର । ଗଜ କେଶସ ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣନ୍ତୁ ନିକର ॥୬॥
 ଶ୍ରୀଫଳ ହେମ କଦଳୀ ହରଷ ହୁଅନ୍ତୁ । ଲହ୍ମ୍ୟା ଉଷ୍ଣ କଣ୍ଠ ମାତ୍ର ମନେ ନ କରନ୍ତୁ ॥
 ଶୁଣ ବିଦେହ-ଜନୁକା ଭୁମ୍ଭ ବିନା ଆଜ । ପ୍ରସନ୍ନ ସମସ୍ତେ ଯେହ୍ନେ ପାଇଛନ୍ତି ଗନ୍ୟା ॥୭॥
 କେମନ୍ତେ ଏ ଅଭିମାନ ସହୁ ତୁ ପାରୁଛୁ । ପ୍ରିୟା କାହିଁ ପାଇଁ ବେଗି ପ୍ରକଟ ନୋହୁଛୁ ॥
 ଖୋଜନ୍ତୁ ବିଳାପ କରି ଏହି ଭାବେ ସ୍ବାମୀ । ଯେପନେ ମହାବିରହା ଅତିଶୟ କାମୀ ॥୮॥

ମୋର ଏଥିରେ କିଛି ମାତ୍ର ଦୋଷ ନାହିଁ ।” ॥ ୨ ॥ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହୃଦ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ
 ଗୋଦାବରୀ ତଟରେ ଯେଉଁଠି ତାଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ଥିଲା, ସେହୁଠାକୁ ଗଲେ । ଆଶ୍ରମରେ
 ଜାନଙ୍କୁ ନ ଥିବାର ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ବ୍ୟାକୁଳ ଓ ଦାନ ହୋଇ
 ପଡ଼ିଲେ ॥ ୩ ॥ ସେ ବିଳାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ହେ ଗୁଣଶର୍ଣ୍ଣ ଜାନକୀ ! ହା ରୁପ-
 ଶୀଳ-ବ୍ରତ-ନିୟମ-ପବିତ୍ରା ସୀତେ !” ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲେ ।
 ତଦନନ୍ତର ଶ୍ରୀରାମ ଲଜା ଓ ବୃକ୍ଷ-ପଂକ୍ତ ଆଦିକୁ ପରାଣ ପରାଣ ଚଳିଲେ— ॥ ୪ ॥
 ହେ ପର୍ଯ୍ୟାମନେ ! ହେ ପଶ୍ଚିମାନେ ! ହେ ଭ୍ରମରଶ୍ରେଣୀ ! ତୁମେ କେଉଁଠି ମୁଗନୟନୀ
 ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖିଅଛୁ କି ? ଶଞ୍ଜନ, ଶୁକ, କପୋତ, ହରିଣ, ମାନ, ଭ୍ରମର-ସମୂହ, ପ୍ରସାଣ
 କୋକିଳ, କୁନ୍ଦକଳୀ, ଡାଳିମ୍ବ, ବିଜୁଳି, କମଳ, ଶରଦମ୍ବ, ଓ ନାଗୁଣୀ, ବରୁଣ ପାଶ,
 କାମଦେବଙ୍କ ଧନୁ, ହଂସ, ଗଜ ଓ ସିଂହ—ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଆଜ ନିଜ ନିଜ ପ୍ରଶଂସା
 ଶୁଣୁଅଛନ୍ତି ॥ ୫-୬ ॥ ଶ୍ରୀଫଳ, ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଓ କଦଳୀ ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ
 ମନରେ ଟିକିଏ ନେଲେ ଶଙ୍କା ଓ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ହେ ଜାନକୀ ! ଶୁଣ, ତୁମ ବିନା
 ଏମାନେ ଗନ୍ୟା ପାଇବଲା ପରି ଆନନ୍ଦିତ ନେଉଅଛନ୍ତି । (ଅର୍ଥାତ୍ ତୁମ ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ
 ଆଗରେ ଏମାନେ ସବୁ ରୁନି ଓ ଅପମାନିତ ଥିଲେ । ଆଜ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ଏମାନେ
 ନିଜ ନିଜ ଶୋଭାର ବ୍ୟବସାୟ ଫୁଲି ଯାଉଛନ୍ତି ।) ॥ ୭ ॥ ସେମାନଙ୍କ ଏହି ସ୍ବର୍ଗୀୟ ତୁମେ

ପୁରନକାମ ରାମ ସୁଖ ରାସୀ । ମନୁଜ ଚରଣକର ଅଜ ଅବିନାସୀ ॥
ଆଗେ ପରା ଗୀଧପତି ଦେଖା । ପୁମିରତ ରାମ ଚରଣ ଜହ୍ନ ରେଖା ॥୧॥

କର ସବେଳ ସିର ପରସେଇ କୃପାସିଂଧୁ ରଘୁସାର ।

ନିରାଶି ରାମ ଛବି ଧାମ ମୁଖ ବିଗତ ଭବି ସବ ପୀର ॥୩॥

ତବ କହ ଗୀଧ ବଚନ ଧରି ଧାସ । ସୁନନ୍ଦ ରାମ ଭଞ୍ଜନ ଭବ ଶାସ ॥
ନାଥ ଦସାନନ ସୁହ ଗତି ଶାନ୍ତି । ତେହିଁ ଖଲ ଜନକପୁତ୍ରା ହରି ଲାନ୍ତି ॥୧॥
ଲେ ଦକ୍ଷିନ ଦିଗି ଗୟାଉ ଗୋସାଇଁ । ବିଲପତି ଅତି କୁରସା ଗା ନାହିଁ ॥
ଦରସ ଲଗି ପ୍ରଭୁ ରାମେହିଁ ପ୍ରାଣ । ଚଳନ ଚହତ ଅବ କୃପାଦିଧାନା ॥୨॥
ରାମ କହା ତରୁ ରାମେହିଁ ତାତା । ମୁଖ ମୁସୁକାର କହା ତେହିଁ ବାତା ॥
ଜାକର ନାମ ମରତ ମୁଖ ଆତ୍ମା । ଅଧମତ ମୁକୁତ ହୋଇ ଶ୍ରୁତି ଗାତ୍ରା ॥୩॥

ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ପୁଣ୍ୟରାଶି । ନର ଚରଣ କରନ୍ତି ଅଳ ଅବିନାଶୀ ॥
ଦେଖିଲେ ଗୁପ୍ତ ପତିଥବାର ଅଗରେ । ସୁରାଶ ରାମ ଚରଣ ଚକ୍ରି ହୃଦୟରେ ॥୧॥

ସରସିକ ହସ୍ତେ ଶିର ପରଶନ୍ତେ, ରଘୁସାର କୃପାକର ।

ନିରେଶିଣ ରାମ ପୁଣ୍ୟ ଛବି-ଧାମ ନାଶିଲ ପୀଡ଼ା ନିକର ॥୩॥

ତହୁଁ ଧ୍ୟାନୀ ଧରି ଗୁପ୍ତ ବୋଲଇ ବଚନ । ଶୁଣ ରଘୁନାଥ, ଭବ-ଭୟ-ବିଭଞ୍ଜନ ॥
ନାଥ ! ଦଶାନନ ମୋର ଏହି ଦଶା କଲ । ସେ ଖଲ ସଦା ସୀତାକୁ ହରି ନେଇଗଲ ॥୧॥
ଦକ୍ଷିଣରେ ଗୋସାଇଁ, ଦେଶଗଲ ସେହି । ବିଲପୁ ଥିଲେ କୁରସା ସଦୃଶ ବେଦେହୀ ॥
ଦରଶନ ହେତୁ ପ୍ରଭୁ ରାମେହିଁ ପ୍ରାଣ । ଯିବା ପାଇଁ ଗୁହେଁ ଏବେ, କରୁଣାଦିଧାନ ॥୨॥
ରାମ କହଲେ ହେତାଳ ! ରାଗ କଲେବର । ମନ ମନ ହସି ଗୁପ୍ତ ହଥଇ ଭବର ॥
ଯା' ନାମପୁଣ୍ୟ ଆସନ୍ତେ ମୁଖ ସମୟରେ । ଶ୍ରୁତି କହେ, ଶଠ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତି ଲଭ କରେ ॥୩॥

ସହଜ କପଣ ? ହେ ଶ୍ରୀସ୍ତେ ! ରାମେ ଶୀଘ୍ର ଦେଖା ଦେଉନାହିଁ କାହିଁକି ? ଏହି ରୂପେ
ଅନନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଅଥବା ମହାମହାମାୟା ସ୍ବରୂପା-ଶକ୍ତି ସୀତାଙ୍କ ସାମୀ ଶ୍ରୀରାମ ସୀତାଙ୍କୁ
ଖୋଜି ଖୋଜି ବିଳାପ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସତେ ସେମିତି କୌଣସି ଜଣେ ମହାବିରାଗ ଓ
କାମୁକ ପ୍ରଭୃତି ସେ' ॥୮॥ ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ, ଆନନ୍ଦରାଶି, ଅଳନ୍ଧା ଓ ଅବିନାଶୀ ଶ୍ରୀରାମ
ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ପରି ଲାଳା କରୁଅଛନ୍ତି ! କହୁତୁର ଅସ୍ତସର ହେବା ପରେ ସେ ଗୁପ୍ତପତ୍ର
ଜଟାମୁକୁ ପତିଥବାର ଦେଖିଲେ । ସେ ଧ୍ବନା, କୁଳଶ ଆଦି ରେଖାଙ୍କିତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
ଚରଣଦ୍ବୟ ସ୍ବରଣ କରୁଥିଲ ॥ ୧ ॥ କୋହା :—କୃପାସାରର ଶ୍ରୀ ରଘୁସାର ନିଜ କର-
କମଳରେ ତାହାର ଶିର ଶ୍ପର୍ଶ କଲେ । ଶୋଭାଧାମ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପରମସ୍ତୁତର ପୁଣ୍ୟ ଦେଖି
ତାହାର ସବୁ ସୀତା ଚାଲିଯାଇଥାଏ ॥ ୩ ॥ କୌସାଲ୍ୟ —ତବୁରେ ଧ୍ୟାନୀ ଧାରଣ
କରି ଗୁପ୍ତ ଏ କଥା କହନ, “ହେ ଭବଭୟ-ବିନାଶନ ଶ୍ରୀରାମ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ହେ ନାଥ !
ରାବଣ ମୋର ଏ ଦଶା କହିଅଛି । ସେହି ହୁଷ୍ଟ ଜାନକଙ୍କୁ ହରଣ କରି ନେଇଅଛି ॥ ୧ ॥

ସୋ ମମ ଲୋଚନ ଗୋଚର ଆଗେ । ଶୁଣିବେ ଦେହ ନାଥ କେହି ଶାନ୍ତି ॥
 ଜଳ ଭରି ନୟନ କହୁଛି ରସୁରାରି । ତାତ କର୍ମ ନିଜ ତେଁ ଗତି ପାରି ॥୩॥
 ପରହୃତ ବସ ଜହ୍ନ କେ ମନ ମାୟା । ତହୁ କହୁଁ ଜଗ ଦୁର୍ଲଭ କହୁ ନାୟା ॥
 ତନୁ ତଳି ତାତ ଜାହୁ ମମ ଧାମା । ଦେଉଁ କାହୁ ତୁମ୍ଭ ପୁରନକାମା ॥୪॥
 ସୀତା ହରନ ତାତ ଜନି କହୁଛି ପିତା ସନ ଜାଇ ।

ଜୌ ମୈ ରାମ ତ କୁଲ ସହିତ କହିଛି ଦସାନନ ଆଇ ॥୩୫॥

ଗୀଧ ଦେହ ତଳି ଧରି ହରି ରୂପା । ଭୁଷନ ବହୁ ପଟ ପୀତ ଅନୁପା ॥
 ସ୍ୟାମ ଗାତ ବିସାଲ ଭୁଜ ବୃଷ । ଅସ୍ତ୍ରଶିଳ କରତ ନୟନ ଭରି ବାସ ॥୧॥

ମୋ ନୟନ ସମ୍ମୁଖରେ ଉଦ୍ଧ ପ୍ରଭୁ ସେହୁ । କେଉଁ ଅଭାବରୁ ନାଥ ! ରଖିବି ଏ ଦେହ ॥
 ଶୁଣିଲେ ନୟନୁ ମାର ତାଲି ରସୁପତି । ତାତ ! ନିଜ କରମରୁ ଲଭିଲୁ ପ୍ରତି ॥୩॥
 ପରହୃତ ଯା'ର ମନେ ନିବାସ କରଇ । ତାହାକୁ ଜଗତେ କହୁ ଦୁର୍ଲଭ ନୁହଇ ॥
 ତନୁ ପରିହରି ବିଜେ କର ମୋର ଧାମ । କି ଦେବି ତୁମ୍ଭକୁ, ତୁମ୍ଭେ ସ୍ବୟଂ ପୁଣ୍ୟକାମ ॥୪॥
 ଜାନଙ୍କୁ ହରଣ ପିତାଙ୍କ ଆଗରେ ତାତ, ଯାଇ ନ କହୁବ ।

ରାମ ପୁଣି ଯେବେ କୁଲ ସହ ତେବେ ରାବଣ ଯାଇ କହୁବ ॥୩୬॥

ଦେହ ତ୍ୟାଗ କରି ଗୁପ୍ତ ଧରି ହରି ରୂପ । ବିବିଧ ଭୂଷଣ ପୀତ ବସନ ଅନୁପ ॥
 ଶ୍ୟାମଳ ତନୁ ବିଶାଳ ଭୁଜବନ୍ଧୁ, ବୃଷ । ସୁନ୍ଦର କରଇ ନୟନେ ପୁଣ୍ୟ କରି ବାସ ॥୧॥

ହେ ଗୋପାୟ ! ସେ ତାହାକୁ ନେଇ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ ଯାଇଅଛି । ସୀତା କୁରଣ ପରି
 ଅତି କରୁଣ ସ୍ବରରେ କଲାପ କରୁଥିଲେ । ହେ ପ୍ରଭୋ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର କେବଳ ଦର୍ଶନ
 ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାଣ ବ୍ୟାଧି ରଖିଥିଲି । ହେ କୃପାକ୍ଷୀନ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ପ୍ରାଣ ଶୁଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତି
 ଲାଭୁକି ।" ॥୧॥ ଶ୍ରୀରାମ କହିଲେ, "ବାପ ! ଶରୀରକୁ ବ୍ୟାଧି ରଖ ।" ଏହା ଶୁଣି ହସି
 ହସି ଜଟାୟୁ କହିଲେ, "ମଲ୍ଲବେଳେ ଯାହାଙ୍କ ନାମ ମାତ୍ର ମୁଖରେ ଆସିଗଲେ ଅଧମ ପୁରା
 ମୁକ୍ତି ପାଇଯାଏ ବୋଲି ବେଦମାନେ ଗାନ କରନ୍ତି, ସେହୁ ପ୍ରଭୁ ଆପଣ ମୋ ନେତ୍ରଗୋଚର
 ହୋଇ ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ହେ ପ୍ରଭୋ ! କେଉଁ ଅଭାବ ପୁରଣ ନିମନ୍ତେ ମୁଁ
 ଏବେ ଆଉ ଦେହ ରଖିବି ?" ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ନୟନରେ ଶ୍ରୀ ରାମଦାସ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ,
 "ବାପ ! ତୁମେ ନିଜ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କର୍ମଯୋଗେ ଦୁର୍ଲଭ ପତି ଲାଭ କରିଅଛ । ॥ ୩-୪ ॥
 ଯାହାଙ୍କ ମନରେ ଅନ୍ୟର ହୃଦ-କାମନା ବାସ କରେ, ତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଜଗତରେ
 କୌଣସି ପତି ଦୁର୍ଲଭ ନୁହେଁ । ହେ ତାତ ! ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରି ତୁମେ ମୋ
 ପରମଧାମକୁ ଯାଅ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ ଦେବି କ'ଣ ? ତୁମେ ତ ପୁଣ୍ୟକାମ ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁ କିଛି
 ପାଇସାରିଛ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା :—ହେ ତାତ ! ସୀତା-ହରଣ ବିଷୟ ତୁମେ ଯାଇ
 ପିତାଙ୍କୁ କହୁବ ନାହିଁ । ଯଦି ମୁଁ ରାମ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଦଶମୁଖ ରାବଣ ସବୁଟି
 ସେଠାକୁ ଯାଇ ନିଜେ କହୁବ ।" ॥ ୩୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ .—ଜଟାୟୁ ଗୁପ୍ତର ଶରୀର

ଜୟ ରାମ ରୂପ ଅନୁପ ନିର୍ଗୁଣ ସଗୁନ ଗୁନ ପ୍ରେରକ ସହା ।
ଦସର୍ସାସ ବାହୁ ପ୍ରତଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡନ ଚକ୍ଷୁ ସର ମଣ୍ଡନ ମହା ॥
ପ୍ରାଥୋଦ ଗାତ ସରୋଜ ମୁଖ ଶୁଭାବ ଆୟୁତ ଲୋଚନଂ ।
ନିତ ନୌମି ରାମୁ କୃପାଲ ବାହୁ ବିସାଲ ଭବ ଭୟ ମୋଚନଂ ॥୧॥

ବଳମପ୍ରମେୟମନାଦିମଜ୍ଜମବ୍ୟକ୍ରମେକମଗୋଚରଂ ।

ଗୋବିନ୍ଦ ଗୋପର ଦୁଃସ୍ବର ବିଜ୍ଞାନଘନ ଧରମଧରଂ ॥
ଜୋ ରାମ ମହ ଜପନ୍ତ ସନ୍ତ ଅନନ୍ତ ଜନ ମନ ରଂଜନଂ ।
ନିତ ନୌମି ରାମ ଅକାମ ପ୍ରିୟ କାମାଦି ଖଲ ଦଲ ଗଂଜନଂ ॥୨॥
ଜେହି ଶ୍ରୁତି ନିରଂଜନ ବ୍ରହ୍ମ ବ୍ୟାପକ ବିରଜ ଅଜ କହି ଗାତ୍ରିଣୀଂ ।
କରି ଧ୍ୟାନ ଜ୍ଞାନ ବିରାଗ ଜୋଗ ଅନେକ ମୁନି ଜେହି ପାତ୍ରିଣୀଂ ॥
ସୋ ପ୍ରଗଟି କରୁନା କଂଦ ସୋଗ୍ଧ ବୃଂଦ ଅଗ ଜଗ ମୋହକ ।
ମମ ହୃଦୟ ପକ୍ତଜ ଭୂଂଗ ଅଜ ଅନଂଗ ବହୁ ଛବି ସୋହକ ॥୩॥

ଜୟ ଜୟ ଶ୍ରୀରାମ ନିର୍ଗୁଣ ଅନୁପମ ସଗୁଣ ଗୁଣର ପ୍ରେରକ ।
ଦଶଶିର ପ୍ରତଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡନ ଗୁନ ଚକ୍ଷୁ ପ୍ରତଷ୍ଠ ଶାୟନ ଧାରକ ।
ଜଳଦ ତନୁ କଞ୍ଚାନନ, ଆୟୁଷ ନେତ୍ରି ଭୂମଣ୍ଡନ,
ନିତ୍ୟ ନମର ରାମ ଭବ-ଭୟ-ମୋଚନ ବିଶାଳ ବାହୁ ତୟା-ଘନ ॥୧॥
ପ୍ରତାପ ଅପ୍ରମେୟ ଅନାଦି ଅଦୃଶ୍ୟ ଅଳ ଅବ୍ୟକ୍ର ଅଗୋଚର ।
ଗୋବିନ୍ଦ ସେ ଗୋପର, ଦୁଃସ୍ବ-ବିକାର-ହର, ବିଜ୍ଞାନ-ଘନ ଧର-ଧର ।
‘ରାମ’ ମନ୍ତ୍ରର ଜପନାଶ, ସହ ଜନଙ୍କ ମନୋହାରୀ,
ନିତ୍ୟ ନମେ ସେ ରାମ, ନିଷ୍କାମ ପ୍ରିୟ, କାମ-ମହାଦ ଦୁଷ୍ଟ-ଗଞ୍ଜନ ॥୨॥
ଯାହାକୁ ନିରଞ୍ଜନ, ଅଜ, ବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମ କହିଣ ହୃଦେବ ଗାଆନ୍ତି ।
କଣି ବିଦଧ ଧ୍ୟାନ ଯୋଗ ବେରାଗ ଜ୍ଞାନ ଯାହାକୁ ମୁନିଶେ ଧ୍ୟାଆନ୍ତି ।
ପ୍ରଗଟି ସେ ଶୋଭା ନିଲୟ, ଜଗନ୍ନାଥନ ଦୟାମୟ,
ମୋ ହୃଦ-କଞ୍ଚ ଭୁଜ, ଶୋଭେ ଯା’ପ୍ରତି ଅଜ ଅନଜ ଶୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନିତୟ ॥୩॥

ତ୍ୟାଗ କରି ହରିଙ୍କ ରୂପ ଧାରଣ କଲ ଏବଂ ବହୁ ଅନୁପମ ବିଦ୍ୟା ଭୂଷଣ ଓ ହିଦ୍ୟା ପ୍ରତାପର ପରିଧାନ କଲ । ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀର, ବିଶାଳ ଚରୁଭୂଜ ଓ ନେତ୍ରଦ୍ବୟକୁ ପ୍ରେମ-ଆନନ୍ଦାଗ୍ରରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ସେ ପ୍ରକଟ କରୁଅଛୁ— ॥ ୧ ॥ ଭଜନ—“ହେ ରାମ । ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ । ଆପଣଙ୍କ ରୂପ ଅନୁପମ, ଆପଣ ନିର୍ଗୁଣ ଓ ସଗୁଣ ଏବଂ ସତ୍ୟରେ ଗୁଣ (ବା ମାୟା)ର ପ୍ରେରକ । ଦଶଶିର ରାବଣର ପ୍ରତଷ୍ଠ ବାହୁମାନଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡ-ଖଣ୍ଡ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆପଣ ପ୍ରତଷ୍ଠ ବାଣ-ଧାରଣକାରୀ ଏବଂ ପୃଥିବୀର ବିମଣ୍ଡନକାରୀ । ସୁଜନ-

ଜୋ ଅଗମ ସୁଗମ ସୁଗ୍ରବ ନିର୍ମଳ ଅସମ ସମ ସୀତଲ ସଦା ।
ପସ୍ୟଂତି ଜଂ ଜୋଗୀ ଜତନ କରି କରତ ମନ ଗୋ ବସ ସଦା ॥
ସୋ ରାମ ରମାନିବାସ ସଂତତ ଦାସ ବସ ହିତୁବନ ଧନା ।
ମମ ଉର ବସଇ ସୋ ସମନ ସଂସୃତି ଜାୟୁ ଶାରତ ପାବନା ॥୩॥

ଅବରଲ ଭରତ ମାଗି ବର ଗୀଧ ଗୟୁଡ଼ ହରିଧାମ ।
ତେହି ଜା ହିୟା ଜଥୋଗତ ନିଜ କର ଲାଜୀ ରାମ ॥୩୩॥

ଯେ ସୁଗମ୍ୟ ଅଗମ୍ୟ ସୁଗ୍ରବ ସମାସମ ଶୀତଳ ସୁଦ୍ଧ ରମଣୀୟ ।
ଯହେ ଯାହାକୁ ହୃଦେ ଦେଖନ୍ତି ଯୋଗିବୃନ୍ଦେ ସୁବଶ କରି ମନେଇଁୟୁ ।
ସଦା ସେ ରାମ ରମାପତି, ସେବକ ବଶ ବଶ୍ଚରତି,
ବସନ୍ତୁ ହୃଦେ ମମ ସେ ସସ୍ପୃଶ ଶମନ, ଯାହାଙ୍କ ପବନ ଲାଗି ॥୩॥

ମାଗି ଅବରଲ ଭରତ ସୁବିମଳ ଗୁଧ ଗନ୍ଧ ହରିଧାମ ।
ତାହାର ସମସ୍ତ ହିୟା ଯଥୋଗତ କଲେ ନିଜ କରେ ରାମ ॥୩୩॥

ଜଳଦ-ଶ୍ୟାମ-ଶରୀର, କମଳମୁଖ ଓ ବଶାଳ-ରାଜ୍ୟ-ଲୋଚନ, ବଶାଳ-ବାହୁ ଓ
ଭବଭୟବିଭୀଷଣ କୃପାଳୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ମୁଁ ନିତ୍ୟ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ॥ ୧ ॥ ଆପଣ
ଅପରିମିତ-ବଳ, ଅନାଦି, ଅଜନ୍ମା, ଅବ୍ୟକ୍ତ, ଏକ, ଅଗୋଚର, ଗୋବିନ୍ଦ, ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ବାକ୍ଷତ,
(ଜନ୍ମମରଣ, ସୁଖଦୁଃଖ, ହର୍ଷଶୋକାଦି) ଦୁହର ହରିଶଙ୍କରୀ, ବିଜ୍ଞାନର ଘନମୁଖି ଓ
ପୃଥିବୀର ଆଧାର ଏବଂ ‘ରାମମନ୍ତ୍ର’ ଜପଦାୟ ଅଜନ୍ମ ସଦ୍‌ଜନମାନଙ୍କ ମନୋରଞ୍ଜନକାରୀ ।
ସେହି ନିଷ୍ଠାମଣ୍ଡିୟ ତଥା କାମାଦି ଲଳବଳଙ୍କ ଦଳନକାରୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ମୁଁ ନିତ୍ୟ ନମସ୍କାର
କରୁଅଛି ॥ ୨ ॥ ଯାହାକୁ ଶୁଣି (ବେଦ) ଗଣ ନିରଞ୍ଜନ, ବ୍ରହ୍ମ, ବ୍ୟାପକ, ନିର୍ବିକାର
ଓ ଅଜନ୍ମା କହୁ ଗାନ କରନ୍ତି, ମୁନିଗଣ ଯାହାକୁ ଜ୍ଞାନ, ଜ୍ଞାନ, ବୈରାଗ୍ୟ ଓ ଯୋଗ
ସୁଭୂତି ଅନେକ ସାଧନା ବଳରେ ଲାଭ କରନ୍ତି; ସେହି କରୁଣାକର, ଶୋଭାବୃନ୍ଦ ଓ
ଅଗମ୍ୟ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ୍ ଆବର୍ତ୍ତ ଓ ହୋଇ ତରୁତର ଜଗତକୁ ମୋହନ କରୁଅଛନ୍ତି ।
ସେ ମୋର ହୃଦୟ-କମଳର ଭ୍ରମରସ୍ବରୂପ । ତାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗରେ ଅନେକ କାମଦେବଙ୍କ
ଛତ ଶୋଭା ପାଉଅଛି ॥ ୩ ॥ ସେ ଅଗମ ଓ ସୁଗମ, ନିର୍ମଳ-ସୁଗ୍ରବ, ବଶମ ଓ ସମ
ଏବଂ ସଦା ଶୀତଳ (ଶାନ୍ତ); ମନ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରସୁବଶକୁ ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ କରି ବହୁତ ସାଧନା-
ବଳରେ ଯୋଗୀମାନେ ଯାହାକୁ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି, ସେହି ଭିନ୍ନଭୁବନର ସ୍ବାମୀ, ନିରନ୍ତର
ଦାସ-ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ, ରମାନିବାସ ଶ୍ରୀରାମ, ଯାହାଙ୍କ ପବନ ଲାଗି ସଂସାରର ଜନ୍ମ-
ମରଣଚକ୍ରକୁ ନାଶ କରେ, ସେହି ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ମୋହନ ହୃଦୟରେ ନିବାସ କରନ୍ତୁ । ॥୪॥
ତୋହା :—ଅବରଲ (ଅଶକ୍ତ) ଭକ୍ତ-ବର ମାଗି ଗୁଧରାଜ ଜଟାୟୁ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ପରମଧାମକୁ
ଲୁଚିଗଲା । ଶ୍ରୀରାମ ତାହାର ସଂସାରାଦି ହିୟା ଆପଣା ହାତରେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ

କୋମଳ ଚିତ ଅତି ଘନଦୟାଳୁ । କାରନ ବିନ୍ଦୁ ରଘୁନାଥ କୃପାଳୁ ॥
 ଗୀଧ ଅଧମ ଖଗ ଆମିଷ ଭୋଗୀ । ଗତି ଶୁଦ୍ଧୀ ଜୋ ଜାତକ ଜୋଗୀ ॥୧॥
 ସୁନନ୍ଦ ଉମା ତେ ଲୋଗ ଅଭାଗୀ । ହରି ତଳି ହୋଇଁ ବିଷୟ ଅନୁରାଗୀ ॥
 ପୁନି ସୀତହିଁ ଖୋଜିତ ହୋଁ ଶୁଭ । ତଳେ ବିଲୋକିତ ବନ ବହୁତାରି ॥୨॥
 ସକୃଳ ଲତା ବିଚିତ୍ର ଘନ କାନନ । ବହୁ ଖଗ ମୃଗ ତହିଁ ଗଜ ପଞ୍ଚାନନ ॥
 ଆଶ୍ରୁତ ପରୁ କବ୍ୟ ନିପାତା । ତେହିଁ ସବ କଣ୍ଠ ସାପ କୈ ବାତା ॥୩॥
 ଦୁରବାସା ମୋହି ଶୁଦ୍ଧୀ ସାପା । ପ୍ରଭୁ ପଦ ପେଶି ମିଟା ସୋ ପାପା ॥
 ସୁନୁ ଗନ୍ଧବ କହୁଛି ମେଁ ତୋଷା । ମୋହି ନସୋହାଇ ବ୍ରହ୍ମକୁଳ ଦ୍ରୋଷା ॥୪॥
 ମନ ସମ ବଚନ କପଟ ତଳି ଜୋ କର ଭୁସୁର ସେବ ।

ମୋହି ସମେତ ବିରଂଗ ସିବ ବସ ତାକେଁ ସବ ଦେବ ॥୫॥

କୋମଳ ଚିତ୍ତ ଘନଜ୍ଞ ଉପରେ ଦୟାଳୁ । ହେବୁ ରହୁତ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ କୃପାଳୁ ॥
 ଅଧମ ପକ୍ଷୀ ଗିରିଧୀ ଅମିଷାଦି ଭୋଗୀ । ସେହି ଗତି ଦେଲେ ତାକୁ, ମାଗନ୍ତୁ ଯା ଯୋଗୀ ॥୧॥
 ଶୁଣ ଉମା ! ହତଭାଗ ସେ ଲୋକ ଅଟନ୍ତୁ । ହରି ତଳେ ବିଷୟେ ସେ ଆସନ୍ତୁ ହୁଅନ୍ତୁ ॥
 ପୁଣି ଦେଖି ଶୁଭ ବରଦେଖିବୁ ଖୋଜିଣ । ତଳିଲେ ବିଦ୍ରାଘିଁ ଘନ ବନ ବିଲୋକିଣ ॥୨॥
 ସକୃଳ ଲତା ବିଚିତ୍ର ନିବିଡ଼ କାନନ । ବହୁ ଖଗ ମୃଗ ତହିଁ ଗଜ ପଞ୍ଚାନନ ॥
 ଆସନ୍ତେ ପଥରେ ତଳେ ଜବନିକୁ ହୁତ । କହୁଲୁ ସେ ଅଭିଶାପ ବୁଝନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ॥୩॥
 ହୁବାସା ମୁନି ପ୍ରଦାନ କଲେ ମୋତେ ଶାପ । ପ୍ରଭୁପଦ ଦେଖି ନଷ୍ଟ ହୋଇଲୁ ସେ ପାପ ॥
 ଶୁଣ ଗନ୍ଧବ ପ୍ରବଣ ତୋତେ ମୁଁ କହୁଲୁ । ବ୍ରହ୍ମକୁଳ-ଦ୍ରୋଷ ମୋତେ ଭଲ ନ ଲାଗୁଲୁ ॥୪॥
 ତେଜ ମନ-କର୍ମ-ବଚନୁ କପଟ ସେ ଭୁଦେବେ ସେବା କରେ ।

ମୋ ସହଚର ହରି ବିରହ ତାହାର ଅଧୀନ ସବ ଅମରେ ॥୫॥

କଲେ ॥ ୩୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋମଳସ୍ଵଭାବ, ଘନଦୟାଳୁ
 ଏବଂ ବିନା-କାରଣ-କୃପାଳୁ । ଗୁପ୍ତ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଧମ ଓ ମାଂସାହାରୀ ।
 ଯୋଗୀନଙ୍କ ଅଭିଳାଷିତ ହୁଇଁ ଶୁଭ ଗତି ମଧ୍ୟ ଉପବାଦ ତାହାକୁ ପ୍ରଦାନ କଲେ ॥ ୧ ॥
 ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ପାଟଳ ! ଶୁଣ । ଯେଉଁମାନେ ଉପବାଦକୁ ଗ୍ରହଣ ବିଷୟ-ବାସନା
 ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ ରଖନ୍ତି, ସେମାନେ ହତଭାଗ ।” ତତ୍ପରେ ହରି ଶୁଭ ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜି
 ଖୋଜି ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ସେମାନେ ବନର ନିବିଡ଼ତା ଦେଖି ଦେଖି ଚାଲିଥାନ୍ତି ॥ ୨ ॥
 ଉକ୍ତ ସଂଘ ନିବିଡ଼ ବନ ଲତା ଓ ବୃକ୍ଷାବଳୀରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ତହିଁରେ ବହୁତ ପକ୍ଷୀ,
 ମୃଗ, ହସ୍ତୀ ଓ ସିଂହ ବାସ କରୁଥାନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମାର୍ଗରେ ଆସୁ ଆସୁ ଜବନ
 ରାକ୍ଷସକୁ ମାରି ପକାଇଲେ । ସେହି ରାକ୍ଷସ ଆପଣା ଅଭିଶାପ ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟ ସବୁ
 କହୁଲୁ ॥ ୩ ॥ ସେ କହୁଲୁ, “ହୁବାସା ରୁଷି ମୋତେ ଅଭିଶାପ ଦେଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ସେ ସବୁ ପାପ ମେଣ୍ଟିଗଲା ।” ଶ୍ରୀରାମ କହୁଲେ, “ହେ

ସାପତ ତାଡ଼ିତ ପରୁଷ କହଂତା । ବିପ୍ର ପୁନ୍ୟ ଅସ ଗାତ୍ରୁର୍ହି ସଂତା ॥
 ପୁନଃ ବିପ୍ର ସୀଲ ଗୁନ ସ୍ଥାନା । ସୁଦ୍ର ନ ଗୁନ ଗନ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରସାଦା ॥୧॥
 କହି ନିଜ ଧର୍ମ ତାହି ସମ୍ବୋଧୁ । ନିଜ ପଦ ପ୍ରୀତି ଦେଖି ମନ ଗ୍ରୀଧୁ ॥
 ରଘୁପତି ଚରନ କମଳ ସିନ୍ଧୁ ନାହିଁ । ଗୟତ୍ତ ଗଗନ ଆପନ ଗତି ପାହି ॥୨॥
 ତାହି ଦେଇ ଗତି ରାମ ଉଦାର । ସବସ୍ୟ କେଁ ଆଶ୍ରମ ପରୁ ଧାର ॥
 ସବସ୍ୟ ଦେଖି ରାମ ଗୁହଁ ଆସ । ମୁନି କେ ବଚନ ସମୁଦ୍ଧି କିପୁଁ ଭାସ ॥୩॥
 ସରସିନ ଲେଚନ ବାହୁ ବିସାଳ । ଜଟା ମୁକୁଟ ସିର ଉର ବନମାଳ ॥
 ସ୍ୟାମ ଗୌର ସୁନ୍ଦର ଦୋଉ ଭାଷ । ସବସ୍ୟ ପସ୍ୟ ଚରନ ଲପଟାଣ ॥୪॥
 ପ୍ରେମ ମଗନ ମୁଖ ବଚନ ନ ଆତ୍ମ । ପୁନି ପୁନି ପଦ ସଂସ୍ପର୍ଶ ସିର ନାତ୍ମ ॥
 ସାଦର ଜଳ ଲେ ଚରନ ପଶାରେ । ପୁନି ସୁନ୍ଦର ଆସନ ବୈଠାରେ ॥୫॥

ଅଭିଶାପି, ତାଡ଼ି, କହୁ କଠୋର ବଚନ । ବିପ୍ର ସୁଦ୍ରା ପୁନ୍ୟ, ସହ କହନ୍ତି ଏସନ ॥
 ପୁନର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ ବିପ୍ର ଗୁଣଶୀଳ ସ୍ଥାନ । ପୁନ୍ୟ ନୁହେଁ ଶୁଦ୍ର ଗୁଣ ଜ୍ଞାନେ ସେ ପ୍ରସାଦ ॥୧॥
 କହୁ ଆପଣା ଧରମ ତାକୁ ବୁଝାଇଲେ । ନିଜ ପଦେ ପ୍ରୀତି ଦେଖି ସୁସନ୍ନ ହୋଇଲେ ॥
 ରଘୁପତି ପାଦ-ପଦ୍ମେ ମସ୍ତକ ନୁଆଇଁ । ଗଲେ ସେ ଗଗନ ପଥେ ନିଜ ଗତି ପାଇ ॥୨॥
 ତାହାକୁ ଗତି ଦେଇଣ ଶ୍ରୀରାମ ଉଦାର । ଶବସ୍ୟ ଆଶ୍ରମେ ଆଗମିଲେ ଶୋଭାଧାର ॥
 ଶବସ୍ୟ ଦେଖିଲୁ ଗୁହେଁ ରାମ ଉପସ୍ଥିତ । ମୁନିଙ୍କ ବଚନ ସୁର ହରଷ ଅମିତ ॥୩॥
 ସଂସ୍ପର୍ଶ ଲେଚନ ବାହୁ ପ୍ରଲମ୍ବ ବିଶାଳ । ମସ୍ତକେ ଜଟା ମୁକୁଟ ହୃଦେ ବନମାଳ ॥
 ଶ୍ୟାମଳ ଗଉର ବେଶ ଭାତା ମନୋହରେ । ଦେଖି ଶବସ୍ୟ ସାନନ୍ଦେ ଲେଟିଲ ସୟରେ ॥୪॥
 ପ୍ରେମରେ ନିମଗ୍ନ, ମୁଖ ବାଣୀ ନ ଝୁରଇ । ବାରମ୍ବାର ପଦ-ସଂସ୍ପର୍ଶ ହେ ପ୍ରଣମଇ ॥
 ସାଦରେ ସଲିଳ ଆଖି ପଦ ପ୍ରସାଳଲ । ସୁନ୍ଦର ଆସନେ ପୁଣି ନେଇ ବସାଇଲ ॥୫॥

ଗନ୍ଧର୍ବ ! ଶୁଣ, ମୁଁ ବ୍ରହ୍ମକୁ କହୁଛି, ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଳ ପ୍ରତି ଦ୍ରୋହାଚରଣ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି
 ମୋତେ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ କପଟ
 ଜ୍ୟାଣ କରି ଯେଉଁମାନେ ଭୁଦେବ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ସେବା କରନ୍ତି, ମୋତେ ମିଶାଇ ବୁଢ଼ା,
 ଶିବ ଆଦି ସମସ୍ତ ଦେବତା ସେମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣାଭିତ ହୁଅନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଚୌପାଠ :—
 ଅଭିଶାପ ଦେଇ, ମାଣ ଓ କଠୋର ବଚନ କହୁ ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁନର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି
 ସହଜନଗଣ କହନ୍ତି । ଶୀଳ ଓ ଗୁଣସ୍ଥାନ ହୋଇ ସୁଦ୍ରା ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁନର୍ଯ୍ୟ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
 ଗୁଣଗଣପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଜ୍ଞାନ-ନିପୁଣ ହୋଇ ସୁଦ୍ରା ଶୁଦ୍ର ପୁନ୍ୟ ନୁହେଁ ।” ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
 ଆପଣା ଧର୍ମ (ରାବକ ଧର୍ମ) କହୁ ତାହାକୁ ବୁଝାଇଲେ । ପ୍ରଭୁ ନିଜ ଚରଣରେ
 ତାହାର ପ୍ରେମ ଦେଖି ତାହାକୁ ମନେ ମନେ ଆଦର କଲେ । ଉଦନଗୁର ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ
 ଚରଣ-କମଳରେ ପୁଣି ନୁଆଁଇ ସେ ସୁଗତି (ଗନ୍ଧର୍ବର ସ୍ବରୂପ) ପାଇ ଆକାଶକୁ
 ଚାଲିଗଲ ॥ ୨ ॥ ଉଦାର ଶ୍ରୀରାମ ତାହାକୁ ଗତିପ୍ରତି ଦେଇ ଶବସ୍ୟ ଆଶ୍ରମରେ ଆସି

କଂକ ମୂଳ ଫଳ ସୁରସ ଅତି ଶ୍ୟାମ କହୁଁ ଆନ ।

ପ୍ରେମ ସହୃଦ ପ୍ରଭୁ ଶାବ ବାରମ୍ବାର ବଖାନି ॥୩୩॥

ପାନ ଜୋର ଆରୋଁ ଭଲ ଠାଡ଼ୀ । ପ୍ରଭୁକୁ ବଲେକି ପ୍ରୀତି ଅତି ବାଡ଼ୀ ॥

କେନ୍ଦ୍ର ବଧୂ ଅସ୍ତୁତି କରଇଁ ତୁହାର । ଅଧମ ଜାତି ମୋଁ ଜଡ଼ମତି ଭାଷ ॥୧॥

ଅଧମ ତେଁ ଅଧମ ଅଧମ ଅତି ନାଶ । ତହୁଁ ମହଁ ମୋଁ ମତିମତ ଅବାଶ ॥

କହ ରଘୁପତି ସୁନୁ ଶ୍ରୀମତି ବାତା । ମାନଇଁ ଏକ ଭଗତି କର ନାତା ॥୨॥

ଜାତି ପାଠି କୁଲ ଧର୍ମ ବଡ଼ାଶ । ଧନ ବଳ ପରିଜନ ଗୁନ ଚତୁରାଶ ॥

ଭଗତି ସ୍ଥାନ ନର ସୋହର କେସା । କିନ୍ତୁ ଜଳ ବାରିବ ଦେଖିଅ ଜେସା ॥୩॥

କହ ମୂଳ ଫଳ ସୁରସ ସ୍ତୁତୀ ଦେଲ ଶ୍ରୀରାମକୁ ଆଣି ।

ପ୍ରଭୁ ପ୍ରେମେ ଅତି ବସିଣ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ବହୁ ପ୍ରକାରେ ବଢ଼ାଣି ॥୩୩॥

କର ଯୋଡ଼ି ଆଗେ ଭାବ ହେଲ ଏଥୁ ଅନ୍ତେ । ପ୍ରଭୁକୁ ବଲେକି ପ୍ରୀତି ବଢ଼ିଲ ଅନ୍ତେ ॥

କପରି ଭାବରେ ପୁଣି କରଇ ତୁମର । ଅଧମ ଜାତି ମୁଁ ଅତି ନିରୁଦ୍ଧି ପାମର ॥୧॥

ଅଧମ ବଳ ଅଧମ, ଅଧମାତି ନାଶ । ତହିଁରେ ମୁଁ ଅସିଷିତା ମତି-ମତି ଭାଷ ॥

ବୋଲନ୍ତି ରାମ, ଶବ୍ଦ, ଶୁଣ ମୋ ବଚନ । ଭକ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ହୁଏ ମୁଁ ପ୍ରସନ୍ନ ॥୨॥

ଜାତି ପଂକ୍ତି କୁଳ ଧର୍ମ ଆବର ମାନ୍ୟତା । ଧନବଳ ପରିଜନ ଶୁଣ ଚତୁରତା ॥

ଭକ୍ତିସ୍ଥାନ ନର ଶୋଭା ଲଭଇ ତେମନ୍ତେ । ବାରିବନା ଦେଖାଯାଏ ବାରିବ ଯେମନ୍ତେ ॥୩॥

ପଦ୍ମହଳେ । ଶବ୍ଦ ଶ୍ରୀରାମକୁ ଘରକୁ ଆସୁଥିବାର ଦେଖିଲ । ସେତେବେଳେ ମୁନି ମଜନଙ୍କ

କଥା ମନେ ପକାଇ ତାହାର ମନ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଗଲା ॥ ୩ ॥ କମଳନୟନ, ବିଶାଳବାହୁ,

ଜଟାମୁକୁଟ-ମଣ୍ଡଳ ଓ ବନମାଳା-ହୃଦୟ ଶ୍ୟାମଳ ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଚୋର ଲକ୍ଷ୍ମଣ—ସ୍ଥାନର

ହୃଦୟ ଶାନ୍ତ ଚରଣରେ ଶବ୍ଦ ଲେଖି ପଡ଼ିଲା ॥ ୪ ॥ ସେ ପ୍ରେମରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ

ପଡ଼ିଲା, ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରୁ ନ ଥାଏ । ବାରମ୍ବାର ଚରଣ-କମଳରେ ମୁଣ୍ଡ ନୂଆଁଇ

ଥାଏ । ଭବରେ ଜଳ ନେଇ ଆଦରରେ ଭଲ ହୃଦୟ ଚରଣ ଧୋଇ ଦେଲ ଏବଂ

ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନର ଆସନ ଉପରେ ବସାଇଲା ॥ ୫ ॥ ବୋହା ।—ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ

ରସାଳ, ଓ ସ୍ବାଦିଷ୍ଟ କହ-ମୂଳ ଓ ଫଳ ଆଣି ଶ୍ରୀରାମକୁ ଦେଲା । ପ୍ରଭୁ ବାରମ୍ବାର

ପ୍ରଶଂସା କରି ସେ ଶ୍ରବଣ ପ୍ରେମ ସହୃଦ ଭେଜନ କଲେ ॥ ୩୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—

ତତ୍ପରେ ଶବ୍ଦ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଆଗରେ ଛୁଟା ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖି ତାହାର

ପ୍ରେମ ଅତି ମାତାରେ ବଢ଼ିଗଲା । ସେ କହିଲା, “ମୁଁ କପରି ଭାବରେ ଅପଣଙ୍କ ପୁଣି

କରିବି ? ମୁଁ ଜାତିରେ ନୀତି ଓ ଅତି ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି ॥ ୧ ॥ ଅଧମରୁ ଅଧମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ

ସ୍ବାମୀନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଧମ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ “ହେ ପାପନାଶକ ! ମୁଁ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି ।”

ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ କହିଲେ, “ହେ ଭୀମ ! ମୋ କଥା ଶୁଣ, ମୁଁ ତ କେବଳ ଗୋଟିଏ

ମାତ୍ର ଭକ୍ତର ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ବାକାର କରେ ॥ ୨ ॥ ଜାତିପାଠ, କୁଳ, ଧର୍ମ, ବଢ଼ାଇ, ଧନ,

ନବଧା ଭଗତି କହୁଁ ତୋହି ପାଶୁ । ସାବଧାନ ସୁନ୍ଦୁ ଧରୁ ମନ ମାଶୁ ॥
ପ୍ରଥମ ଭଗତି ହେଉଛ କର ସଂଗା । ଦୁସରି ରତି ମନ କଥା ପ୍ରସଂଗା ॥୪॥
ଗୁରୁ ପଦ ପକ୍ଷେ ସେବା ଶ୍ରୀମନ୍ତ୍ର ଭଗତି ଅମାନ ।
ଚୌଥ ଭଗତି ମନ ଗୁନଗନ କରଇ କପଟ ତଳି ଗାନ ॥୫॥

ମନ୍ତ୍ର ଜାପ ମନ ଦୃଢ଼ ବିସ୍ତାସ । ପଞ୍ଚମ ଭଜନ ସୋ ବେଦ ପ୍ରକାସ ॥
ଛଠ ଦମ ସୀଲ ବିରତି ବହୁ କରମ । ନିରତ ନିରଂତର ସଜ୍ଜନ ଧରମ ॥୧॥
ସାତତ୍ରୁଁ ସମମୋହି ମୟ ଜଗ ଦେଖା । ମୋ ତେଁ ହେ ଅଧିକ କରି ଲେଖା ॥
ଆଠତ୍ରୁଁ ଜଥାଲଭ ସନ୍ତୋଷ । ସପନେହୁଁ ନହିଁ ଦେଖଇ ପରଦୋଷ ॥୨॥
ନବମ ସରଳ ସବ ସନ ଛଲଞ୍ଜନା । ମନ ଭବେସ ହିସୁ ହରଷ ନ ଘାନା ॥
ନବ ମହୁଁ ଏକଇ ଜନ୍ମ କେଁ ହୋଇ । ନାହିଁ ପୁରୁଷ ସତରାତର କୋଇ ॥୩॥

ନବଧା ଭଗତି ବଖାଣି କହେ ତୋ ଆଗରେ । ସାବଧାନେ ଶୁଣି ଧର ଦୁହସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ॥
ସଜ୍ଜନ ସଙ୍ଗ କୁହାଏ ପ୍ରଥମ ଭକତି । ଦ୍ଵିତୀୟ ମୋ କଥା ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ ମତି ॥୪॥
ତୃତୀୟ ଚରଣ-ସରୋରୁହ ସେବା ଭୃଗୁଭୁ ଭକ୍ତି ଅମାନ ।
ଚତୁର୍ଥ ଭକତି ଅଟେ ମନ ଗୁଣ କପଟ ତେଜିଷ ଗାନ ॥୫॥

ମୋହର ମନ୍ତ୍ର ଜପରେ ସ୍ଫୁଟତ ବିଶ୍ଵାସ । ପଞ୍ଚମ ଭଜନ ତାହା ବେଦରେ ପ୍ରକାଶ ॥
ଷଷ୍ଠ ଦମ ଶୀଳ ବହୁ କର୍ମରୁ ବିରାଗ । ସଜ୍ଜନ ଧର୍ମେ ସତତ ରତି ଅନୁରାଗ ॥୧॥
ସପ୍ତମ ମୋ ମୟ ସବ ଜଗତକୁ ଦେଖେ । ମୋଠାରୁ ଅଧିକ କରି ସଜ୍ଜନେ ଲେଖେ ॥
ଅଷ୍ଟମ ଯଥା ଲଭରେ କରଇ ସନ୍ତୋଷ । ସ୍ଵପ୍ନରେ ସ୍ଵପ୍ନା ପରର ନ ଦେଖଇ ଦୋଷ ॥୨॥
ନବମ ସରଳ ସବ ଛଳ ବିଚଳିତ । ଦୃଢ଼େ ମୋ ଭରସା ହର୍ଷ-ବିଷାଦ-ରହିତ ॥
ଏ ନବରୁ ଏକ ଗୋଟି ଭକ୍ତିପୁତ୍ର ଯେହୁ । ହେଉ ନର ନାଶ ତର ଅତର ଯେ କେହୁ ॥୩॥

ବଳ, କୁହୁନ୍ତୁ, ଗୁଣ ଓ ଚରୁତା—ଏହୁ ସବୁ ଆଇ ମଧ୍ୟ ଭକ୍ତିସ୍ଥାନ ମନୁଷ୍ୟ ଜନହୀନ
ବାଦଲ ପରି ନୀରସ ଓ ଶୁଷ୍କ ଦେଖାଯାଏ ॥ ୩ ॥ ପୁଁ ତୁମକୁ ଏବେ ମୋ ନବଧା ଭକ୍ତି
ବିଷୟ କହୁଛି । ତୁମେ ସାବଧାନ ହୋଇ ଶୁଣ ଓ ଦୃଢ଼ ସ୍ଵ ମଧ୍ୟରେ ଅବଧାରଣ କର ।
ପ୍ରଥମ ଭକ୍ତି ହେଉଛି ସାଧୁସଙ୍ଗଙ୍କର ସଙ୍ଗ, ଦ୍ଵିତୀୟ ଭକ୍ତି ହେଉଛି ମୋ କଥା-ପ୍ରସଙ୍ଗରେ
ପ୍ରେମ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —ତୃତୀୟ ଭକ୍ତି ହେଉଛି, ଅଭିମାନଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଗୁରୁଙ୍କ
ଚରଣ-କମଳର ସେବା କରିବା ଏବଂ ଚତୁର୍ଥ ଭକ୍ତି ହେଉଛି, କପଟ ତେଜି ମୋର
ଗୁଣ-ଗଣ ଗାନ କରିବା ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ମୋର ('ରାମ') ମନ୍ତ୍ରର ଜପ ଓ
ମୋଠାରେ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ଵାସ—ଏହା ପଞ୍ଚମ ଭକ୍ତି । ଏହା ବେଦରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଷଷ୍ଠ ଚକ୍ତି
ହେଉଛି, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ନିଗ୍ରହ, ଶୀଳ, ବହୁତ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବେଗାଣ ଏବଂ ନିରନ୍ତର ସନ୍ନି
ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଧର୍ମାଚରଣରେ ଅପ୍ତୋକ୍ତିତ ରହିବା ॥ ୧ ॥ ସପ୍ତମ ଭକ୍ତି ହେଉଛି ସମସ୍ତ
ଜଗତକୁ ସମାନ ଭାବରେ 'ମୋ'ମୟ (ରାମମୟ) ଦେଖିବା ଏବଂ ସାଧୁସଙ୍ଗକୁ

ସୋଇ ଅତିଶୟ ଶ୍ରମିନି ପ୍ରିୟ ମୋର । ସକଳ ପ୍ରକାର ଭଗତି ଦୃଢ଼ ତୋରେ ॥
 ଜୋଗିବୃନ୍ଦ ଦୁଇଲଭ ଗତି ଜୋଇ । ତୋ କହୁ ଆଜୁ ସୁଲଭ ଭଲ ଯୋଇ ॥୪॥
 ମମ ଦରସନ ଫଳ ପରମ ଅନୁପା । ଶବ ପାତ୍ର ନିଜ ସହଜ ସରୁପା ॥
 ଜନକସୁତା କଲ ସୁଧ ଶ୍ରମିନୀ । ଜାନକ କହୁ କରବରଗାମିନୀ ॥୫॥
 ପଥା ସରହ ଜାହୁ ରଘୁବାଇ । ତହିଁ ହୋଇହୁ ସୁଗ୍ରୀବ ମିତାଇ ॥
 ସୋ ସବ କହୁହୁ ଦେବ ରଘୁବାସ । ଜାନକହୁଁ ପୁତ୍ରହୁ ମତିଧୀର ॥୬॥
 ବାର ବାର ପ୍ରଭୁ ପଦ ସିନ୍ଧୁ ନାହିଁ । ପ୍ରେମ ସହିତ ସବ କଥା ସୁନାହିଁ ॥୭॥

କହି କଥା ସକଳ ବିଲେକ ହରି ମୁଖ ହୃଦୟ ପଦ ପଙ୍କଜ ଧରେ ।
 ତଳ ଜୋଗ ପାବକ ଦେହ ହରି ପଦ ଲୀନ ଭଲ ଜହଁ ନହିଁ ପିରେ ॥
 ନର ବିବିଧ କର୍ମ ଅଧର୍ମ ବହୁ ମତ ଯୋକପ୍ରଦ ସବ ଖ୍ୟାଗହୁଁ ।
 ବିଶ୍ୱାସ କରି କହ ଦାସ ଭୁଲିଯାଁ ରାମ ପଦ ଅନୁରଗହୁଁ ॥

ସେହି ଅତିଶୟ ପ୍ରିୟ, ଜପସ୍ମିନି, ମୋର । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଭକ୍ତି ଦୃଢ଼ ଅଟେ ତୋର ॥
 ଯୋଗିବୃନ୍ଦଙ୍କୁ ସେ ଗତି ଅଟଇ ହର୍ଲଭ । ତୋତେ ଆଜି ସେହି ଗତି ହୋଇଲୁ ସୁଲଭ ॥୪॥
 ମୋର ଦରଶନ ଫଳ ଅତି ଅନୁପମ । ଶବ ଲଭ କରେ ନିଜ ସ୍ୱରୂପ ଭକ୍ଷମ ॥
 ଗଜଗାମିନୀ ଜାନକ ସମାସୁର ଯେବେ । ଜାଣିଥାଅ କିଛି କହୁ, ରାମାବର, ତେବେ ॥୫॥
 ପଥା ସରହୁ ଯାଆନ୍ତୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ । ତହିଁ ହୋଇବ ସୁଗ୍ରୀବେ ମିତବା ସ୍ଥାପନ ॥
 କହୁବ ସେ ସବୁ କଥା, ଦେବ ରଘୁବାସ । ଜାଣିଥାଇ ସୁବା ପରୁରୁତ ମତି ଧୀର ॥୬॥
 ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଭୁ ପଦେ କରି ଦଣ୍ଡବତ । ପ୍ରେମେ ଶୁଣାଇଲୁ ନିଜ ବୃନ୍ଦାନ୍ତ ସମସ୍ତ ॥୭॥

ସବ ବୃନ୍ଦାନ୍ତ କହୁ ହରିଙ୍କ ମୁଖ ଗୁଣ୍ଡି ଧାତୁଣି ତରଣ ନଳିନ ।
 ତନ୍ତୁ ଯୋଗାଳନରେ ଖ୍ୟାତି ହରି ପଦ୍ମରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନାଶି ହେଲୁ ଲୀନ ।
 ବିବିଧ କର୍ମ ଧର୍ମ ମତ, ଦ୍ୱାଷଦ, ତେଜଣ ସମସ୍ତ,
 କହେ ଭୁଲିଯାଁ ଦାସ, ହୁଅ କରି ବିଶ୍ୱାସ ରାମଙ୍କ ପଦେ ଅନୁରକ୍ତ ॥

ମୋଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ କରି ମାନବା । ଅସ୍ତମ ଭକ୍ତି ଦେଉଛୁ, ଯାହା କିଛି ମିଳିଯିବ,
 ତହିଁରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବ ଓ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଖା ଅନ୍ୟର ଗୋଷ୍ଠ ଦେଖିବ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ନବମ
 ଭକ୍ତି ଦେଉଛୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହ ସରଳ ଓ କପଟରହିତ ବ୍ୟବହାର କରିବ, ହୃଦୟରେ
 ମୋ ପ୍ରତି ଭରସା ରଖିବ ଏବଂ ଯେ କୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ ସୁଖା ହର୍ଷ ବା ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ
 ହେବନାହିଁ । ଏହି ନଅଟି ଭକ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ଯାହାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ହେଲେ ବି ଭକ୍ତି ଥାଏ,
 ସେ ସ୍ୱାପ୍ନରୁଷ, ଜଡ଼ଚେତନ, ଯେ କେହି ହେଉ ପଛକେ, ହେ ଶ୍ରମିନି ! ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ପ୍ରିୟ । ପୁଣି ରାମଠାରେ ତ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଭକ୍ତି ଦୃଢ଼ । ଅତିସର ଯୋଗୀପୁଞ୍ଜଙ୍କୁ
 ଯେଉଁ ଗତି ହର୍ଲଭ, ଆଜି ରାମ ନିମନ୍ତେ ସେହି ଗତି ସୁଲଭ ହୋଇଯାଇଛି ॥ ୩-୪ ॥

ଜାତି ହୁଏ ଅଥ ଜନ୍ମ ମହୁ ମୁକ୍ତ ଖୁଦ୍ଧି ଅସି ନାହିଁ ।

ମହାମନ୍ଦ ମନ ସୁଖ ଚନ୍ଦ୍ରସି ଧାସେ ପ୍ରଭୁକୁ ବିସାରି ॥୩୭॥

ଚଳେ ରାମ ଜାଗା ବନ ସୋଉ । ଅତୁଲିତ ବଳ ନର କେତୁରି ଦୋଉ ।

ବିରହା ଲବ ପ୍ରଭୁ କରତ ବିଷାଦ । କହତ କଥା ଅନେକ ସଂବାଦା ॥୧॥

ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ଦେଖୁ ବିପିନ କଲ ସୋଉ । ଦେଖତ କେହି କର ମନ ନହିଁ ଗ୍ରେଷ୍ଠ ।

ନାହିଁ ସହିତ ସବ ଖଗ ମୁଗ ଚୂଡ଼ା । ମାନହୁଁ ମୋର କରତ ହୁଣି ନିଂଦା ॥୨॥

ଜାତି କୂଳହୀନ ପାପ ରୂପେ ଜନ୍ମ ତାରିଲେ ନାଶ ଏସନ ।

ଏପରି ପ୍ରଭୁକୁ ପାଶୋରିଣ ସୁଖ ରୁହେଁ ମହାମନ୍ଦ ମନ ॥୩୭॥

ଚଳିଲେ ଶ୍ରୀରାମ ସେହୁ ବନ ପରିହର । ଅତୁଳ ବଳିଷ୍ଠ ବେନି ମାନବ-କେଶରୀ ॥

ବିରହା ସଦୃଶ ପ୍ରଭୁ କରଣ ବିଷାଦ । କହନ୍ତି କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗେ ଅନେକ ସମ୍ବାଦ ॥୧॥

କାନନ ଶୋଭା ଲମ୍ବୁଣ, କର ବିଲେକନ । ଦେଖନ୍ତେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ କା'ର ନ ହୋଇବ ମନ ॥

ନାଶକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଖଗ ମୁଗ ପତ୍ର । ମନେ ହୁଏ ଅବା ମୋର ନିନ୍ଦା କରୁଛନ୍ତି ॥୨॥

ମୋ ଦର୍ଶନ-ଲଭର ଫଳ ଅନୁପମ । ଯାହା ବଳରେ ଜୀବ ଆପଣା ସହନ ସ୍ଵରୂପକୁ

ପାଏ । ହେ ଭ୍ରମିକ ! ଏବେ ତୁମେ ଯଦି କରବର (ସାବିତର)-ରାମିନ ଜାନକଙ୍କ କହୁ

ଖବର ଜାଣିଥାଅ, ତେବେ ମୋତେ କୁହ ।' ॥ ୫ ॥ ଶବ୍ଦ କହିଲୁ, “ହେ ରଘୁନାଥ !

ଆପଣ ପମ୍ପା ନାମକ ସରୋବର କୂଳକୁ ଯାଆନ୍ତୁ । ସେଠାରେ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ସହ ଆପଣଙ୍କର

ମିତ୍ରତା ହେବ । ହେ ଦେବ ! ହେ ରଘୁନାଥ ! ସେ ସମସ୍ତ ଘଟଣା କହିବ । ହେ

ଧୀରମତି ! ଆପଣ ସବୁ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ମୋତେ ପରୁରୁଅଛନ୍ତି ।’ ॥ ୬ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣରେ

ବାସନ୍ତୀର ପୁଣ୍ୟ ନୁଆ ଲ ପ୍ରେମ ସହକାରେ ସେ ସମସ୍ତ କଥା ଶୁଣାଇଲୁ ॥୭॥ ଛନ୍ଦ—ସବୁ

କଥା କହି ଭଗବାନଙ୍କ ପୁଣ୍ୟ ଦର୍ଶନ କରି, ସେ ଦୁର୍ବଳରେ ତାଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ଧାରଣ

କଲ ଏବଂ ଯୋଗାବିନୀରେ ଦେହ ତ୍ୟାଗ କରି ସେ ସେହୁ ହର୍ଷିତ ହରି-ପଦରେ ଲାଜ

ହୋଇଗଲା, ଯେଉଁଠାରୁ ଆଉ ଫେରିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । ଭୁଲଣୀ ଦାସ କହନ୍ତି, “ଅନେକ

ପ୍ରକାର କର୍ମ, ଅଧର୍ମ ଓ ବହୁ ମତବାଦ—ଏ ସବୁ ଶୋକଦାୟକ । ହେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ !

ଏ ସବୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଏବଂ ବିଶ୍ଵାସ ସହକାରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରେମ କର ।

କୋହା :—ଯେ ମାତଜାତି ଓ ପାପର ଜନ୍ମଭୂମି ଥିଲା, ଏପରି ସ୍ତ୍ରୀକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ

ପୂଜା କରିଦେଲେ । ଆରେ ମହାତୁର୍ଯ୍ୟ ମନ ! ତୁ ଏପରି ପ୍ରଭୁକୁ ଭୁଲି (ପାର୍ଥିବ) ସୁଖ

ଲୋଭୁଛୁ ? ॥ ୩୭ ॥ ଚୌପାଠ :—ଶ୍ରୀରାମ ସେହୁ ବନକୁ ଗୁପ୍ତି ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ।

ଉଭୟ ଭାବ ଅତୁଲିତ ବଳ ଓ ନରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସିଂହ ସମାନ । ପ୍ରଭୁ ବିରହ ପରି

ବିଷାଦ ପ୍ରକାଶ କରି ଅନେକ କଥା ଓ ସମ୍ବାଦ କହି ଚାଲିଥା'ନ୍ତି— ॥ ୧ ॥ ହେ ଲମ୍ବୁଣ !

ଟିକିଏ ବନର ଶୋଭା ଦେଖ ତ । ଏହାକୁ ଦେଖି ଦାହାର ମନ ସ୍ଵରୂପ ହେବ ।

ପର୍ଣ୍ଣପତ୍ରବୃନ୍ଦ ସମସ୍ତେ ସର୍ବାକ, ସତେ ଯେପରି ସେମାନେ ମୋତେ ନିନ୍ଦା କରୁ-

ହମନ୍ତ ଦେଖି ମୁଗ ନିକର ପରାଣ । ମୁଗୀ କହୁଛି ଭୁବ୍ଧ କହୁଁ ଭୟ ନାହିଁ ॥
 ଭୁବ୍ଧ ଆନନ୍ଦ କରନ୍ତୁ ମୁଗ ଜୀବ । କଷ୍ଟନ ମୁଗ ଖୋଜନ ଏ ଆଦି ॥୩॥
 ସଂଗ ଲାଭ କରିବା କରି ଲେଖା । ମାନହୁଁ ମୋହି ସିଖାଓଁରୁ ଦେହାଁ ॥
 ସାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣର ପୁନି ପୁନି ଦେଖିଅ । ଭୂପ ସୁସେବିତ ବସ ନହିଁ ଲେଖିଅ ॥୪॥
 ଶୁଣିଅ ନାହିଁ ଜଦପି ଭର ମାହାଁ । ଜୁବଣ ସାସ୍ତ୍ର ନୃପତି ବସ ନାହାଁ ॥
 ଦେଖନ୍ତୁ ତାତ ବସନ୍ତ ସୁହାଓଁ । ପ୍ରିୟା ସ୍ଥାନ ମୋହି ଭୟ ଉପଜାଓଁ ॥୫॥
 ବିରହ ବିକଳ ବଳସ୍ଥାନ ମୋହି ଜାନେସି ନିପଟ ଅକେଳ ।
 ସହୃଦ ଶ୍ରୀନ ମଧୁକର ଖଗ ମଦନ ଶାନ୍ତ ବନମେଲ ॥୬(କ)॥
 ଦେଖି ଗୟାଉ ଭ୍ରାତା ସହୃଦ ତାସୁ ଦୂତ ସୁନି ବାତ ।
 ଭେଦ ଶାନ୍ତେଇ ମନହୁଁ ତବ କଟକୁ ହଟକି ମନଜାତ ॥୬(ଖ)॥

ଆମ୍ଭକୁ ଦେଖି ପଳାନ୍ତି ହୁରୁଜ ନିକର । ହୁରୁଜୀ କହନ୍ତି, ଭୁମେ ନାହିଁପାର୍ ଭର ॥
 ଆନନ୍ଦେ ବିଚର ଭୁମେ, ହେ ମୁଗନନନ । ଅସିଛନ୍ତି ଖୋଜବାକୁ ଏ ମୁଗ କାଷ୍ଠନ ॥୩॥
 କଷ୍ଟ କରିଣୀକୁ ସଙ୍ଗେ ଘେନି ଯାଉଛନ୍ତି । ମନେହୁଏ, ଉପଦେଶ ମୋତେ ଦେଉଛନ୍ତି ॥
 ବାରମ୍ବାର ଦେଖି ଶାସ୍ତ୍ର ସୁଧା ସୁରୁକ୍ତ । ବଶ ନୋହେ ନୃପ ହେଲେ ସୁଧା ସୁସେବିତ ॥୪॥
 ରଖିଲେ ନାସାକୁ ନିଜ ଦୃଢ଼ସ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶେ । ପ୍ରବଶ, ଶାସ୍ତ୍ର, ନୃପତି ନ ରହନ୍ତି ବଶେ ॥
 ବିଲେଖ ଶୁଭ ! ବହନ୍ତି ପରମ ସୁନ୍ଦର । ପ୍ରିୟା-ସ୍ଥାନ ହୋଇ ମୋତେ ଉପକାଶିତ ॥୫॥
 ବିରହ ବିକଳ ମୋତେ ସ୍ଥାନବଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଏକାଘା ଜାଣି ।
 ବନ ଖଗ ଭୁଜ ସଙ୍ଗେ ଅନନ୍ତ ମୋ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲଣି ॥୬(କ)॥
 ଦେଖିଗଲେ ଶୁଭ ସହୃଦ ତା' ଦୂତ, ଶୁଣି ତାହାର ବଚନ ॥
 ଛୁଇଁଣି ପକାର ଦେଇଛି ଯେସନେ ସେନା ଅଟକି ମଦନ ॥୬(ଖ)॥

ଅଛନ୍ତି ! ॥ ୨ ॥ ଆମ୍ଭକୁ ଦେଖି ହରିଷ-ଦଳ ଭୟ ହେବୁ ଦୌଡ଼ି ପଳାଉଅଛନ୍ତି ଓ
 ହରିଷୀମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ କହୁଅଛନ୍ତି, “ଭୁମର ଦୌଷ୍ଟିକ ଭୟ ନାହିଁ । ଭୁମେ ତ
 ସାଧାରଣ ହରିଷଙ୍କଠାରୁ ଜାତ, ଅତଏବ ଭୁମେମାନେ ଆନନ୍ଦ କର । ଏମାନେ ତ ସୁକାର
 ହରିଷ ଖୋଜବାକୁ ଅସିଅଛନ୍ତି ।” ॥ ୩ ॥ ହସ୍ତୀମାନେ ହସ୍ତୀମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଲଗାଇ
 ନେଇ ଆସୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସତେ ଯେପରି ମୋତେ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଛନ୍ତି (ଯେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ
 କଦାପି ଏକାକୀ ଛାଡ଼ିଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ) । ଉତ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀର ଚନ୍ଦ୍ରନ କରାଯାଇଥିବା
 ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ବାରମ୍ବାର ଦେଖୁଥିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଉତ୍ତମ ରୂପେ ସେବିତ ରାଜା ମଧ୍ୟ
 ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରୁତ ହେଲ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ॥ ୪ ॥ ନାସାକୁ ଯେତେ ଦୃଢ଼ସ୍ତ୍ର
 ମଧ୍ୟରେ ରଖି ପଛକେ, ସେ ବଶରେ ରହେନାହିଁ । ଏହିପରି ପ୍ରବଶ ସ୍ତ୍ରୀ, ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ରାଜା
 ନାହାରି ବଶରେ ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ହେ ଭଲ ! ଏହି ସୁନ୍ଦର ବସନ୍ତକୁ ଦେଖ ତ । ପ୍ରିୟା-
 ବିନା ମୋଠାରେ ଏହା ଭୟ ଜାତ କରାଉଅଛି ॥ ୫ ॥ ବୋହା :—ମୋତେ ବିରହ-

ବିଷୟ ବିସାଳ ଲତା ଅରୁଣାଳା । ବିବିଧ ବିତାନ ବିଏ ଜନ୍ମ ତାମା ॥
 କଦଳି ତାଳ ବର ଧୂଳୀ ପତାକା । ଦେଖି ନ ମୋହୁ ଧୀର ମନ ଜାକା ॥୧॥
 ବିବିଧ ଭାଣ୍ଡ ପୁଲେ ଚରୁ ନାନା । ଜନ୍ମ ବାନ୍ଦେଇ ବନେ ବହୁ ବାନା ॥
 କହୁଁ କହୁଁ ସୁନ୍ଦର ବିଷୟ ସୁହାଏ । ଜନ୍ମ ଭଟ୍ଟ ବିଲଗ ବିଲଗ ହୋଇ ଶୁଭ ॥୨॥
 କୁଜତ ପିକ ମାନହୁଁ ଗଜ ମାତେ । ତେଜ ମହୋଷ ଉଁଚ୍ଚ ବିସରାତେ ॥
 ମୋର ଚକୋର ଖାର ବର ବାଣୀ । ପାଶବତ ମରାଲ ସବ ତାଣୀ ॥୩॥
 ଖାତିର ଲବକ ପଦତର ଜୁଆ । ବରନ ନ ଜାଇ ମନୋଜ ବରୁଆ ॥
 ରଥ ଗିରି ସିଲ ହୁଁଦୁଷ୍ଟ ଝରନା । ରୁଚକ ବଂସୀ ଗୁନ ଗନ ବରନା ॥୪॥

ବିଶାଳ ବୃକ୍ଷ ଉପରେ ଲତା ମାଡ଼ିଛନ୍ତି । ମନେ ହୁଏ ନାନାବିଧ ତପୁ ଟାଣିଛନ୍ତି ॥
 କଦଳୀ ତାଳ ଯେ ଧୂଳୀ ପତାକା ରୁଚର । ଦେଖି ସେ ମୋହୁ ନ ଲଭେ ଯାର ମନସ୍ଥିର ॥୧॥
 ନାନାବିଧ ରଙ୍ଗେ ନାନା ତରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତି । ଯେହ୍ନେ ଧନୁର୍ବୀର ନାନାବେଷ ସୁଶୋଭିତ ॥
 କାହିଁ କାହିଁ ମନୋହର ପାଦପେ ଶୋଭନ୍ତି । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇ ଅବା ଯୋଗା ଜଗିଛନ୍ତି ॥୨॥
 କୋକିଳ ସ୍ବନ କି ମନ୍ଦ ବାରଣ ଗର୍ଜନ । ସାରସ କୁମ୍ଭାଟି ଓଟ ଖଜର ଯେସନ ॥
 ମୟୂର ଶୁକ ଚକୋର ବାଜି ମନୋହର । କପୋତ ମରାଲ ଆଦି ବିହଙ୍ଗମବର ॥୩॥
 ଚିତ୍ରିର ଗୁଣ୍ଡୁର ଯେହ୍ନେ ପଦତର ଗଣ । ବର୍ଣ୍ଣ ନ ହୁଅଇ କାମ ସେନା ଅଗଣନ ॥
 ଝରଣା ନିଷାଣ ଗନ୍ଧର୍ବିନୀ ରଥ ପ୍ରାୟେ । ରୁଚକ ବଂସୀ ସମାନ ଗୁଣ-ଗଣ ଗାଏ ॥୪॥

ବ୍ୟାକୁଳ, ବଳସ୍ଥାନ ଓ ଏକାବେଳକେ ଏକାକୀ ଜାଣି କାମଦେବ ବନ, ଭ୍ରମର ଓ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ମୋ ଉପରେ ପ୍ରଂଶ୍ରବକ ଆଦମଣ କରିଦେଇଛୁ ॥ ୩୭ (କ) ॥
 କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ତାହାର ଦୂତ ଦେଖିଗଲା ଯେ, ସ୍ତ୍ରୀ ମୋ ଶୁଭ ସହିତ ଅଛି, ତାହାର କଥା ଶୁଣି କାମଦେବ ସତେ ଯେପରି ସେନାକୁ ଅଟକାଇ ତେଣୁ ପକାଇ ଦେଇଛୁ ॥ ୩୭ (ଖ) ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ବିଶାଳ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କରେ ଲତାମାନେ ଛନାଛନ୍ତି ହୋଇ ଏପରି ଜଟୀଳହୁଅନ୍ତି ସତେ ଯେପରି ନାନା ପ୍ରକାରର ଜନ୍ମ ଟାଣି ଦିଆହୋଇଅଛି କି ! କଦଳୀ ଓ ତାଳପତ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପତାକାରୁଲ । ଏସବୁ ଦେଖି କେବଳ ଯାହାର ମନ ଧୀର, ସେହୁ ମୋହୁତ ହୁଏ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଅନେକ ବୃକ୍ଷ ନାନାବିଧ ପୁଷ୍ପରେ ବିମଣ୍ଡିତ । ସତେ ଅବା ବିଭିନ୍ନ ପୋଷାକଧାରୀ ବହୁତ ଧନୁର୍ବୀର ଗାର ! କେଉଁଠି କେଉଁଠି ସୁନ୍ଦର ବୃକ୍ଷ ଏପରି ଶୋଭା ପାଉଛନ୍ତି, ସତେ ଯେପରି ଯୋଗାମାନେ ଅଲଗା ଅଲଗା ଗୁଣ୍ଡୁରୀ ପକାଇ ଅଟଳ ଭାବରେ ରହୁଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ କୋକିଳମାନେ କଲରବ କରୁଅଛନ୍ତି; ଉକ୍ତ କଲରବ ଉନ୍ମତ୍ତ ହସ୍ତୀମାନଙ୍କ ଗର୍ଜନ ରୁଲ୍ଲ ପ୍ରସାଦ ହେଉଛି । ସାରସ ଓ କୁମ୍ଭାଟିଆ ପକ୍ଷୀ ସତେ ଯେପରି ଓଟ ଓ ଖଜର ! ମୟୂର, ଚକୋର, ଶୁକ, କପୋତ ଓ ହଂସ ସତେ ଯେପରି ସୁନ୍ଦର ଆରବ ଦେଶୀୟ ଗୋଡ଼ା ॥ ୩ ॥ ଚିତ୍ରିର ଓ ଗୁଣ୍ଡୁର ପକ୍ଷୀ ସତେ ଅବା ପଦାତିକ ଦଳ । କାମଦେବଙ୍କ ଅଗଣିତ ସେନାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ

ମଧୁକର ମୁଖର ଭେରି ସହନାଇ । ହିବିଧ ବୟାରି ବସୀଠୀ ଆଇ ॥
ଚତୁରଂଗିନୀ ସେନ ସିଂହ ଲାଙ୍ଗେ । ବିଚରତ ସବନ୍ଧି ଚୁନୌଘା ଗାଙ୍ଗେ ॥୫॥
ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ଦେଖତ କାମ ଅମଳା । ରହୁଛି ଧୀର ତନ୍ତ୍ର କେ ଜଗ ଲାକା ॥
ଏହି କେଁ ଏକ ପରମ ବଳ ନାସ । ତେହୁ ତେଁ ଉବର ମୁଭଟ ସୋଇ ଗୁଣ ॥୬॥

ତାତ ଶାନ୍ତି ଅତି ପ୍ରବଳ ଖଲ କାମ ହୋଧ ଅରୁ ଲୋଭ ।

ମୁଖ ବିଜ୍ଞାନ ଧାମ ମନ କରୁଛି ନିମିଷ ମହୁଁ ଗ୍ରେଭ ॥୩ (କ)॥

ଲୋଭ କେଁ ଲଜ୍ଜା ଦମ୍ଭ ବଳ କାମ କେଁ କେବଳ ନାସ ॥

ହୋଧ କେଁ ପରୁଷ ବଚନ ବଳ ମୁନିବର କହୁଛି ବିରୁଣି ॥୩ (ଖ)॥

ଗୁନାଶୀତ ସତଗତର ସ୍ବାମୀ । ଗୁମ ଉମା ସବ ଅନ୍ତରକାମୀ ॥

କାମିନ୍ଧି କେଁ ଘନତା ଦେଖାଇ । ଧୀରୁ କେଁ ମନ ବିରତି ଦୃଢ଼ାଇ ॥୧॥

ମଧୁକର ରବ ଭେଷା ପେହେକାଳି ପରି । ହିବିଧ ବାତ ଆସନ୍ତି ଦୂତ ରୂପ ଧରି ॥

ଚତୁରଙ୍ଗିଣୀ ସକଳ ସେନାକୁ ଘେନିଣ । ବିଚରତ ସମସ୍ତକୁ ଆହ୍ୱାନ କରଣ ॥୫॥

ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଅବଲୋକିଣ ସେନା ମଦନର । ଯେଉଁ ଯେଉଁଠି, ବିଶ୍ୱେ ଗଣନା ତାଙ୍କର ॥

ଏହାର ପରମ ବଳ ଅଟେ ଏକ ନାସ । ତହିଁରୁ ଯେ ଉଦ୍ଧରନ୍ତି ଯୋଦା ସେହୁ ଗୁଣ ॥୬॥

ସ୍ତୁତ ! ଶୁଦ୍ଧ ଖଳ ପରମ ପ୍ରବଳ କାମ ହୋଧ ଆଉ ଲୋଭ ।

କରନ୍ତି ବିଜ୍ଞାନ-ଧାମ ମୁନି ମନ ନିମିଷ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଭ ॥୩ (କ)॥

ଅଟଇ ଲୋଭର ଲଜ୍ଜା ଦମ୍ଭ ବଳ, କାମର କେବଳ ନାସ ।

ବଚନ କଠୋର ଏ ବଳ ହୋଧର, କହନ୍ତି ମୁନି ବିରୁଣି ॥୩ (ଖ)॥

ହିସ୍ତୁଣ ଅଶୀତ ଚର ଅଚରଣ ସ୍ବାମୀ । ଗୁମ ପାରବତ୍ତ । ସବ ଦୃଢ଼-ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ॥

କାମୀ ଜନକ ଘନତା ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି । ଧୀରକ ମନ ବେଗୁଣେ ଦୃଢ଼ କରୁଛନ୍ତି ॥୧॥

ପାଶବ ନାହିଁ । ପବତ ଶିଳାମାନ ରଥ ଏବଂ ଝୁଣ୍ଡାମାନ ନିଷାଣ । ଗୁଜକମାନେ ଶୁଟ ହୋଇ ଯଶାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଭ୍ରମରଗଣ ଗୁଞ୍ଜନ ଭେଷା ଓ ପେହେକାଳି । ଶୀତଳ, ମନ୍ଦ ଓ ସ୍ତବ୍ଧତ ପବନ ଦୂତ ରୂପ ଧରି ଆସିଲ ପରି ଜଣାପଡ଼ୁ ଆସନ୍ତି । ଏହି ରୂପେ ଚତୁରଙ୍ଗିଣୀ ସେନାକୁ ସାକ୍ଷରେ ନେଇ କାମଦେବ ସତେ ଯେପରି ସମସ୍ତକୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ ବିଚରଣ କରୁଅଛୁ । ॥ ୫ ॥ ହେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! କାମଦେବଙ୍କ ଏହି ସେନାକୁ ଦେଖି ଯେଉଁମାନେ ଧୀର ହୋଇ ରହନ୍ତି, ସେହିମାନେ ହିଁ ଜଗତରେ ସାର ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରନ୍ତି । ଏହି କାମଦେବର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ବଳ ହେଉଛି, ନାସ । ତାହାଠାରୁ ଯେ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଯାଆନ୍ତି, ସେହି ଜଗତରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯୋଦ୍ଧା ॥ ୬ ॥ ଦୋହା ।—ହେ ଗୁରୁ ! କାମ, ହୋଧ ଓ ଲୋଭ—ଏ ଶିଖିହେଁ ଅତି ପ୍ରବଳ ଦୃଷ୍ଟି । ଏମାନେ ବିଜ୍ଞାନଧାମ ମୁନିଗଣଙ୍କ ମନକୁ ମଧ୍ୟ ଉଷକ ମଧ୍ୟରେ ଶୁଦ୍ଧ କରୁଅଛନ୍ତି ॥୩ (କ)॥ ଲୋଭର ଲଜ୍ଜା ଓ ଦମ୍ଭ ବଳ, କାମର ବଳ କେବଳ ନାସ । ହୋଧର କଠୋର ବଚନ

କୋଥ ମନୋଜ ଲୋଭ ମଦ ମାୟା । ଛୁଟିଛି ସକଳ ରାମ ଗା ଦାୟା ।
 ସୋ ନର ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ନହିଁ ଭୁଲ । ଜା ପର ହୋଇ ସୋ ନଟ ଅନୁକୁଳ ॥୧॥
 ଉମା କହୁଛି ମୋ ଅନୁଭବ ଅପନା । ସତ ହରିଭଜନ ଜଗତ ସବ ସପନା ॥
 ପୁନି ପ୍ରଭୁ ଗଏ ସରୋବର ଖାସ । ପମ୍ପା ନାମ ସୁଭଗ ଚଂଦ୍ରାବ ॥୩॥
 ସତ ହୃଦୟ ଜୟ ନିର୍ମଳ ବାସ । ବାଧେ ଘାଟ ମନୋହର ଶୁଷ୍କ ॥
 ଜହଁ ତହଁ ପିଅଛି ବିବଧ ମୁଗ ମସ । ଜନ୍ମ ଉଦାର ଗୁହ ଜାତକ ଶୁଭ ॥୩॥
 ପୁରଇନି ସଦନ ଓଟ ଜଳ ବେଗି ନ ସାଇଅ ମର୍ମ ।
 ମାୟାଛନ୍ଦ ନ ଦେଖିବି ଜେସେଁ ନିର୍ଗୁନ ବ୍ରହ୍ମ ॥୩୯ (କ)॥
 ସୁଖୀ ମୀନ ସବ ଏକ ରସ ଅତି ଅଗାଧ ଜଳ ମାହିଁ ।
 ଜଥା ଧର୍ମସୀଲକୁ କେ ଦିନ ସୁଖ ସଂଜୁତ ଜାହିଁ ॥୩୯ (ଖ)॥

କାମକୋଧ ଲୋଭମୋହମାୟା ଯେ ଆବର । ରାମଙ୍କ କୃପାରେ ନଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ନିକର ॥
 ସେ ନର ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲରେ କେବେ ନ ଭୁଲଇ । ନଟ ଅନୁକୁଳ ଯାହା ଉପରେ ହୁଅଇ ॥୧॥
 ଉମା, ନିଜ ଅନୁଭବ କରେ ମୁଁ କଥନ । ହରିଙ୍କ ଭଜନ ସତ୍ୟ, ଜଗତ ସ୍ବପନ ॥
 ପୁଣି ପ୍ରଭୁ ପହଞ୍ଚିଲେ ସରୋବର ଖର । ପମ୍ପା ନାମ ରମଣୀୟ ବିମଳ ଗନ୍ଧାର ॥୩॥
 ସତ୍ତ୍ୱ ହୃଦୟ ସମାନ ହୃଦମଳ ବାର । ନିବଳ ହୋଇଛି ଘାଟ ମନୋହର ଶୁଷ୍କ ॥
 ପିଅନ୍ତି ମୁଗ ବିହଙ୍ଗ ଯହିଁ ତହିଁ ଜଳ । ଯେହ୍ନେ ଉଦାର ଗୁହରେ ଯାତକ ଗହଳ ॥୩॥
 ସଦନ କମଳ-ପତ୍ରାବୃତ ଜଳ ବେଗି ନ ମିଳଇ ମର୍ମ ।
 ମାୟା-ପରିଛନ୍ଦ ହୋଇଣ ଯେସକ ନ ଦିଶେ ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ॥୩୯ (କ)॥
 ଅଶ୍ରୁ ପୁଣରେ ଅଶ୍ରୁ ଜଳରେ ରହନ୍ତି ମୀନ ନିକର ।
 କଟେ ପୁଣ-ପ୍ରଭୁ ବିବସ ଯେମନ୍ତ ଧର୍ମଶୀଳ ଲୋକଙ୍କର ॥୩୯ (ଖ)॥

ହେଉଛି ବଳ । ମୁନିବର ଏକଥା ବିବର କହୁଅଛନ୍ତି ।” ॥ ୩୮ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ପାବକ ! ଶ୍ରୀରାମ ଗୁଣାଞ୍ଜଳ ଏବଂ ଚରଣର ଜଗତର ସ୍ବାମୀ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ
 ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ।” ଉପର୍ଯ୍ୟକ୍ତ କଥାମାନ କହୁ ସେ କାମୁକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦୈନ୍ୟ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି
 ଏବଂ ଧାର ପୁରୁଷମାନଙ୍କଠାରେ ଥିବା ଦୈର୍ଘ୍ୟଗୁଣର ଦୃଢତା ସ୍ବାକାର କରୁଅଛନ୍ତି ॥୧॥
 କୋଧ, କାମ, ଲୋଭ, ମଦ ଓ ମାୟା—ଏସବୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୟାଯୋଗେ ଅପସରିଯାଏ ।
 ସେ ନଟ ଯାହା ପଡି ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି, ସେହି ମନୁଷ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ବା ମାୟାରେ କେବେ
 ହେଲେ ଭୁଲେ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ହେ ଉମା ! ମୁଁ ତୁମକୁ ମୋ ନିଜ ଅନୁଭବ କହୁଛି—
 ହରି-ଭଜନ ମାତ୍ର ହିଁ ସତ୍ୟ ଏବଂ ଏ ସାରା ଜଗତ ସ୍ବପ୍ନବତ୍ ମିଥ୍ୟା ।” ତତ୍ପରେ ପ୍ରଭୁ
 ଶ୍ରୀରାମ ପମ୍ପା ନାମକ ପୁରର ଓ ଗଣ୍ଡାର ସରୋବର ଖରକୁ ଗଲେ ॥ ୩ ॥ ତାହାର
 ଜଳ ସତ୍ତ୍ୱ ହୃଦୟ ଭଳି ନିର୍ମଳ । ମନୋହର ପୁରର ଶୁଣିବୋଟି ଘାଟ ବନ୍ଦା ହୋଇଅଛି ।
 ବିବସ ପଶ୍ଚି ଏଠିସେଠି ଜଳପାନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଉଦାର ଦାମ ପୁରୁଷଙ୍କ ଦ୍ବାରରେ

ବିକସେ ସରସିନ ନାନା ରଂଗା । ମଧୁର ମୁଖର ଗୁଂଜତ ବହୁ ଭଂଗା ॥
 ବୋଲତ ଜଳକୁକ୍କୁଟ କଲଲଂସା । ପ୍ରଭୁ ବିଲେକ ଜରୁ କରତ ପ୍ରସଂସା ॥୧॥
 ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ବକ ଖଗ ସମୁଦାଈ । ଦେଖତ ବନର ବରଣ ନହିଁ ଜାଈ ॥
 ସୁଂଦର ଖଗ ଗନ ଶିର ସୁହାଈ । ଜାତ ପଥକ ଜରୁ ଲେତ ବୋଲାଇ ॥୨॥
 ତାଲ ସମୀପ ମୁନିହୁ ବୁଡ଼ ଗୁପ । ଚନ୍ଦ୍ର ଦିପି କାନନ ବିଟପ ସୁହାଏ ॥
 ଚମ୍ପକ ବକୁଳ କଦଂବ ତମାଲ । ପାଟଲ ପନସ ପରାସ ରସାଲ ॥୩॥
 ନବ ପଲ୍ଲବ କୁସୁମିତ ତରୁ ନାନା । ଚଞ୍ଚଳ ପଟଲ କର ଗାନା ॥
 ସୀତଲ ମନ୍ଦ ସୁଗନ୍ଧ ସୁଗ୍ରହ । ସଂଚିତ ବହୁଲ ମନୋହର ବାଉଁ ॥୪॥
 କୁହୁ କୁହୁ କୋକିଳ ଧ୍ବଜ କରୁଥାଁ । ସୁନି ରବ ସରସ ଧ୍ୟାନ ମୁନି ଟରୁଥାଁ ॥୫॥

ବିକସିତ ସରସିନ ନାନାବିଧ ରଙ୍ଗେ । ମଧୁର ପ୍ରଖରାୟକ ଗୁଞ୍ଜରନ୍ତ ଭଙ୍ଗେ ॥
 ବକ ହଂସ ଜଳକାକ ଆନନ୍ଦେ ରବନ୍ତ । ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖି ଅବା ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତ ॥୧॥
 ଚନ୍ଦ୍ରବାକ, ବକ ଆଦି ନାନାବିଧ ପକ୍ଷୀ । ଦେବଲ ଦେଖି ହୁଅଇ, ନ ହୁଏ ବିବକ୍ଷି ॥
 ସୁନ୍ଦର ଖଗ-ବୃନ୍ଦାଙ୍କ ସୁମଧୁର ସ୍ବନ । ପଥ ପଥକଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ନିଅନ୍ତ ଯେସନ ॥୨॥
 ସରସୀ ପାଶେ ମୁନିଙ୍କ ବାସ ମନୋହର । ଚନ୍ଦ୍ରଦିପେ ରଙ୍ଗେ ବନ ବିଟପ ସୁନ୍ଦର ॥
 ଚମ୍ପକ, ବକୁଳ, ରମ୍ୟ କଦମ୍ବ ତମାଲ । ପାଟଲ, ପଶସ, ବହୁ ପଳାଶ ରସାଲ ॥୩॥
 ନବ ପଲ୍ଲବିତ ନାନା ତରୁ କୁସୁମିତ । ତହିଁ ଉପରେ ମଧୁପ ନିକରଙ୍କ ଗୀତ ॥
 ଶୀତଲ ମନ୍ଦ ସୁଗନ୍ଧ ସହଜେ ରୁଚିତ । ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ ସଦା ପ୍ରଖର ସମୀର ॥୪॥
 କୁହୁ କୁହୁ ଧ୍ବଜ ପୁଣି ବୋକଲ ଚରଇ । ଶୁଣି କଲରବ ଧ୍ୟାନ ମୁନିଙ୍କ ଭଜଇ ॥୫॥

ଭକ୍ତକରଣଙ୍କ ସମାବେଶ ହେଲୁ ପ୍ରାୟ ସେଠାରେ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ସମାବେଶ ହୋଇଅଛି ॥୩॥
 କୋହା '—ମାୟାବୃତ ଖବକୁ ଯେପରି ନିର୍ଦ୍ଦୁଷ ଦ୍ରୁମ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ, ସେହିପରି
 ଘନ କମଳ-ପତ୍ରଦ୍ବାରା ଆବୃତ ହୋଇଥିବା ହେତୁ ଜଳର ଅନ୍ତରୁ ଶୀଘ୍ର ଜାଣି
 ହେଉନାହିଁ ॥ ୩୯ (କ) ॥ ଧର୍ମପରାୟଣ ଲୋକମାନେ ପ୍ରଖ୍ୟାନ୍ତରେ ଆପଣା ଆପଣା
 ହବସ ଯାପନ କଲ ପକ୍ଷ ସେହି ସରୋବରର ଅଗ୍ର ଜଳରେ ଅଖଣ୍ଡ ପ୍ରଖରେ ମଣ୍ଡମାନେ
 ବାସ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩୯ (ଖ) ॥ ଚୌପାଈ '—ତହିଁରେ ବିବିଧ ରଙ୍ଗର କମଳ
 ଫୁଟିଥାଏ । ବହୁତ ଭ୍ରମର ମଧୁର ସ୍ବରରେ ଗୁଞ୍ଜନ କରୁଥାଆନ୍ତି । ବକ, ହଂସ ଓ
 ଜଳକାକ କଲରବ କରୁଥା'ନ୍ତି । ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖି ସତେ ଅବା ସେମାନେ ପ୍ରଶଂସା
 କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଚନ୍ଦ୍ରବାକ, ବକ ଆଦି ପକ୍ଷୀସମୁହେଁ ଦେଖିବା କଥା । ସେମାନଙ୍କ
 ବର୍ଣ୍ଣନା ଅପମୃଦ । ସୁନ୍ଦର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର କଲରବ ରୁଚିକର ବୋଧ ହେଉଥାଏ ।
 ସତେ ଯେପରି ସେମାନେ ମାର୍ଗରୁଣ୍ଡ ପଥକଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ନେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ସେହି
 ସରୋବର ସମୀପରେ ମୁନିମାନେ ଆଶ୍ରମ ନିର୍ମାଣ କରିଥାଆନ୍ତି । ତାହାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ
 ବନର ସୁନ୍ଦର ବୃକ୍ଷରାଜି । ଚମ୍ପା, ବକୁଳ, କଦମ୍ବ, ତମାଲ, ପାଟଲ, ପଶସ, ପଳାଶ ଓ

ଫଳ ଭାର ନମି ବିଷୟ ସବ ରହେ ଭୂମି ନିଅର ।

ପର ଉପକାର ପୁରୁଷ ଜମି ନର୍ତ୍ତକ୍ଷି ସୁସପତ ପାଇ ॥୪୦॥

ଦେଖି ରାମ ଅତି ରୁଚିତ ଚଲଣ । ମନ୍ତ୍ରକୁ ଖନ୍ଦ ପରମ ସୁଖ ପାଣ୍ଡୁ ॥
ଦେଖି ସୁନ୍ଦର ଚରଣର ଗୁଣ । ବେଠେ ଅନୁଜ ସହିତ ରଘୁରାୟ ॥୧॥
ତହିଁ ପୁନି ସକଳ ଦେବ ମୁନି ଆସ । ଅସୁତ କରି ନିଜ ଧାମ ସିଧାସ ॥
ବେଠେ ପରମ ପ୍ରସନ୍ନ କୃପାଳ । କହତ ଅନୁଜ ସନ କଥା ରସାଳ ॥୨॥
ବିରହବଂତ ଭଗବତହିଁ ଦେଖି । ନାରଦ ମନ ଭା ସୋଚ ବିସେଷୀ ॥
ମୋର ସାପ କରି ଅଙ୍ଗୀକାର । ସହତ ରାମ ନାନା ଦୁଖ ଭାର ॥୩॥
ଏସେ ପ୍ରଭୁହିଁ ବିଲେକହିଁ ଜାଣି । ପୁନି ନ ବନିବୁ ଅସ ଅବସରୁ ଆଣି ॥
ସୁତ ବିଚ୍ଛିରି ନାରଦ କରି ସାନା । ଗସ ଜହଁ ପ୍ରଭୁ ସୁଖ ଆସୀନା ॥୪॥

ଫଳ ଭାରେ ନତ ବିଷୟ ସମସ୍ତ ଭୂମିକୁ ଛୁଇଁ ରହନ୍ତି ।

ପର ଉପକାର ପୁରୁଷ ସେପରି ନମନ୍ତି ପାଇ ସମ୍ପତ୍ତି ॥୪୦॥

ଦେଖି ରାମ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଅତି ମନୋରମ । ସ୍ନାନ ସମାପିଣ ହୁଏ ଲଭିଲେ ପରମ ॥
ବିଲେକି ସୁନ୍ଦର ତରୁ ପ୍ରଶଂତଳ ଗୁଣ । ବସିଲେ ଅନୁଜ ସନ ରଘୁକୁଳ ସାଥ ॥୧॥
ତହିଁ ପୁଣି ଦେବ ମୁନି ସମସ୍ତେ ଆସିଲେ । ସୁତ କରି କରି ନିଜ ଧାମକୁ ଗମିଲେ ॥
ପରମ ପ୍ରସନ୍ନ ମନେ ବସି ଜନପାଳ । କହନ୍ତି ଅନୁଜ ଆଗେ କଥା ସ୍ମରଣାଳ ॥୨॥
ନରେନ୍ଦ୍ର ଭଗବାନକୁ ବିରହ ବଂଧୁତ । ନାରଦ ହୋଇଲେ ଅତି ହୃଦୟେ ଚିନ୍ତିତ ॥
ମୋର ଦଶ ଅଭିଶାପ କରି ଅଙ୍ଗୀକାର । ସହନ୍ତି ରଘୁନାୟକ ନାନା ହୁଏ ଭାର ॥୩॥
ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁକୁ ଯାଇ କରିବି ଦର୍ଶନ । ପୁଣି ନ ମିଳିବ ଆସି ହୃଦୋର ଏସନ ॥
ଏହା ବିଚ୍ଛିରି ନାରଦ ଗଣା କରେ ଧରି । ବିନେ କଲେ ସହିଥିଲେ ପ୍ରଣାମନ ହରି ॥୪॥

ଆମ୍ଭ ଅତି ବହୁଶୟ ବୃକ୍ଷ ନବ ନବ ପତ୍ର ଓ ପ୍ରଗନ୍ତତ ପୁଷ୍ପରେ ବିମଣ୍ଡିତ । ସେମାନଙ୍କ
ଉପରେ ତ୍ରମର-ବୃକ୍ଷ ଗୁଞ୍ଜନ-ରତ । ସୁସ୍ବଚ୍ଚତଃ ଶୀତଳ, ମନ୍ଦ, ହୃଦୟତ ଏବଂ ମନୋହର
ବାୟୁ ନିରନ୍ତର ବହୁଥାଏ ॥ ୩-୪ ॥ କୋଇଲିମାନେ ‘କୁକୁ’ ‘କୁକୁ’ ରବ କରୁଥା’ନ୍ତି ।
ସେମାନଙ୍କ ରସାଳ କଳରବ ଶ୍ରୁତି ମନଗଣଙ୍କ ଧ୍ୟାନ ମଧ୍ୟ ଭର ହୋଇ ଯାଉଥାଏ ॥ ୫ ॥
ତୋହା :—ଫଳ ଭାରେ ଅବନତ ହୋଇ ସମସ୍ତ ବୃକ୍ଷ ପୃଷ୍ଠାକୁ ଆସି ଗମିଥା’ନ୍ତି ।
ସେମାନେ ପରୋପକାରୀ ପୁରୁଷ ସମ୍ପତ୍ତି ପାଇ ବିନୟ ସହକାରେ ନିଜ ପଡ଼ିଥିବ ପ୍ରାୟ
ବୋଧ ହେଉଥାନ୍ତି ॥ ୪୦ ॥ ଗୋପାୟ :—ଅତି ରୁଚିର ସରୋବର ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ
ତହିଁରେ ସ୍ନାନ କଲେ ଏବଂ ପରମସ୍ତୁଷ୍ଟ ମୁଖ କଲେ । ଗୋଟିଏ ହ୍ରଦର ଉପମ ବୃକ୍ଷର
ଗୁଣ ଦେଖି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସାନ ଭାଇ ରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କେ ସହିତ ସେହଠାରେ ବସିଗଲେ । ୧ ॥
ସେଠାକୁ ସମସ୍ତ ଦେବତା ଓ ମୁନି ଆସିଲେ ଏବଂ ଦ୍ରୁତି କରି ଆପଣା ଆପଣା ଧାମକୁ
ଗମନ କଲେ । କୃପାନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମ ପରମ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ବସି ସାନ ଭାଇ ରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କେ ସଙ୍ଗେ

ଗାତ୍ରିତ ରାମ ଚରଣ ମୁଦୁ ବାମ । ପ୍ରେମ ସହିତ ବହୁ ଭାତି ବଖାମ ॥
କରତ ଦଣ୍ଡବତ ଲିଏ ଉଠାଇ । ସଖେ ବହୁତ ବାର ଉର ଲୁଇ ॥୫॥
ସ୍ବାଗତ ପୁଣି ନିକଟ ବୋଠାରେ । ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ସାଦର ଚରନ ପଖାରେ ॥୬॥
ନାନା ବିଧି ବିନୟ କରି ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସନ୍ନ ଭୟୁଁ ଜାନି ।

ନାରଦ ବୋଲେ ବଚନ ତବ ଜୋରି ସବେହୁଡ଼ ପାନି ॥୪୧॥

ସୁନନ୍ତ ଉଦାର ସହଜ ରଘୁନାୟକ । ସୁନ୍ଦର ଅଗମ ସୁଗମ ବର ଦାୟକ ॥
ଦେହ ଏକ ବର ମାଗଇଁ ସ୍ବାମୀ । ଜନ୍ମପି ଜାନନ ଅନ୍ତରଜାମୀ ॥୧॥
ଜାନନ୍ତ ମୁନି ତୁମ୍ଭ ମୋର ସୁଗଞ୍ଜ । ଜନ ସନ କବହୁଁ କି କରଇଁ ଦୁଗଞ୍ଜ ॥
କର୍ତ୍ତନ ବସୁ ଅସି ପ୍ରିୟ ମୋହି ଲଗୀ । ଜୋ ମୁନିବର ନ ସକହୁ ତୁମ୍ଭ ମାଗୀ ॥୨॥

ଗାଲଣ ରାମ ଚରଣ ସ୍ତମ୍ଭର ବାଣୀ । ପ୍ରେମ ସହିତ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବଖାଣି ॥
କରନ୍ତେ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମ ନେଇଣ ଉଠାଇ । ରଖିଲେ ବହୁ ସମୟ ହୃଦୟେ ଲଗାଇ ॥୩॥
ସ୍ବାଗତ କରି ଆପଣା ପାଶେ ବସାଇଲେ । ସାଦରେ ସ୍ତମ୍ଭାସ୍ତୁତ ପଦ ପ୍ରସାଦିଲେ ॥୪॥
କରି ନାନାମତେ ବିନୟ ହୃଦରେ ପ୍ରଭୁକୁ ପ୍ରସନ୍ନ ଜାଣି ।

ସ୍ବରାଜେ ନାରଦ ବଚନ ହୁଣ୍ଡକ ଯୋଡ଼ି ସବେହୁଡ଼ ପାନି ॥୪୨॥

ଶୁଣ ପରମ ଉଦାର ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ । ସ୍ତମ୍ଭ ଅଗମ ରାମ ବର ପ୍ରଦାୟକ ॥
ମାତ୍ରଅଛି ମୁହିଁ, ଦିଅ ଏକ ବର, ସ୍ବାମୀ । ଯଦ୍ୟପି ଜାଣ ସକଳ ହୃଦ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ॥୧॥
ଜାଣ ମୁନିବର, ତୁମ୍ଭେ ମୋହର ସ୍ବରାଜ । ଜନଠାରେକେବେକି ମୁଁ କରଇ ହୃଦ୍ଭବ ॥
ଏପରି କି ବସୁ ମୋତେ ପ୍ରିୟ ନବେ ଅଛି । ଯାହା ମାରି ନ ପାରୁଛ ତୁମ୍ଭେ ଯନ୍ତ୍ର-ଯନ୍ତ୍ର ॥୨॥

ରସପୁଣ୍ଡ୍ର କଥାବାଣୀ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଭଗବାନଙ୍କୁ ବିରହ-ବ୍ୟସ୍ତତ ଦେଖି ନାରଦଙ୍କ
ମନରେ ବିଶେଷ ରୂପେ ଚିନ୍ତା ହେଲା ଯେ, ତାଙ୍କର ଅଭିଶାପ ଗ୍ରହଣ କରି ଶ୍ରୀରାମ ନାନା
ପ୍ରକାର ହାତରେ ଭର ସହନ କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ “ଏପରି ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ପ୍ରଭୁକୁ ଯାଇ
ଟିକିଏ ଦେଖି ଆସେ, ଆଉ ଏପରି ଅବସର ଆସିବ ନାହିଁ ।” —ଏହା ବିଚାର ନାରଦ
ହାତରେ ବାଣୀ ଧରି ପ୍ରଭୁ ହୁଣ୍ଡରେ ଯେଉଁଠାରେ ବସିଥିଲେ, ସେହି ସ୍ଥାନକୁ କଲେ ॥ ୪ ॥
ସେ ପ୍ରେମଭରା କୋମଳ ବାଣୀରେ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା-ସୂଚକ ରାମ-ଚରଣ
ଗାଇ ଗାଇ ତଳି ଆସୁଥିଲେ । ଦଣ୍ଡବତ କରିବାର ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ନାରଦଙ୍କୁ
ଉଠାଇନେଲେ ଏବଂ ବହୁ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କୁ ସ୍ଥିତିରେ ବୁଲାଇ ଧରିଲେ ॥ ୫ ॥ ତତ୍ପରେ
ସ୍ବାଗତ-କାଳୀନ କୁଶଳ-ସମ୍ବାଦର ଆଦି ପରାଣ ପାଖରେ ବସାଇଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆଦର
ସହକାରେ ତାଙ୍କ ଚରଣ ଧୋଇଦେଲେ ॥ ୬ ॥ ବହୁ ପ୍ରକାରେ ବିନତି କରି ପ୍ରଭୁକୁ
ମନ ମନ୍ତରେ ପ୍ରସନ୍ନ ଜାଣି ନାରଦ କର-କମଳ ଯୋଡ଼ି ବଚନ ବୋଇଲେ— ॥ ୪୧ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ — “ହେ ସହଜ-ଉଦାର ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ଆପଣ ସ୍ତମ୍ଭନୋହର,
ଅଗମ ଓ ସୁଗମ ବରଦାୟକ । ହେ ସ୍ବାମୀ ! ମୁଁ ଗୋଟିଏ ବର ମାଗୁଅଛି । ତାହା

ଜନ କହୁଁ କହୁଁ ଅଦେୟ ନହିଁ ମୋର । ଅସ ବିସ୍ବାସ ତଜହ୍ନ ଜନ ଶ୍ରେରେ ।
 ତବ ନାରଦ ବୋଲେ ହରଷାନ୍ତ । ଅସ ବର ମାଗୁଁ କରୁଁ ତିଠାନ୍ତ ॥୩॥
 ଜୟାପି ପ୍ରଭୁ କେ ନାମ ଅନେକା । ଶୁଣି କହ ଅଧିକ ଏକ ତେଁ ଏକା ।
 ରାମ ସକଳ ନାମକୁ ତେଁ ଅଧିକା । ହୋଇ ନାଥ ଅତି ଶର ଗନ ବଧିକା ॥୪॥
 ରାଜା ରଜନୀ ଭଗତି ତବ ରାମ ନାମ ସୋଇ ସୋମ ।

ଅପର ନାମ ଉଚ୍ଚରନ ବିମଳ ବସନ୍ତ ଭଗତ ଉର ବ୍ୟୋମ ॥୫(କ)॥

ଏବମସ୍ତୁ ମୁନି ସନ କହେଇ କୃପାସିନ୍ଧୁ ରଘୁନାଥ ।

ତବ ନାରଦ ମନ ହରଷ ଅତି ପ୍ରଭୁ ପଦ ନାୟକ ମାଥ ॥୬(ଖ)॥

ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ରଘୁନାଥହିଁ ଜାମା । ସୁନି ନାରଦ ବୋଲେ ମୃଦୁ ବାମା ।
 ରାମ ଜବହିଁ ପ୍ରେରେଇ ନିଜ ମାୟା । ମୋହେଇ ମୋହି ସୁନହୁ ରଘୁରାୟା ॥୭॥

ଭକ୍ତ ପାଇଁ ନାହିଁ କହୁ ଅଦେୟ ମୋ ପାଶେ । ଭୁଲି ମଧ୍ୟ ନ ତେଜବ ଏମନ୍ତ ବିଶ୍ବାସେ ।
 କହୁଲେ ନାରଦ କହୁଁ ହରଷ ହୋଇଣ । ଏହି ବର ମାଗୁଅଛି ଧୃଷ୍ଣତା କରିଣ ॥୮॥
 ଯଦ୍ୟପି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନାମ ଜଗତେ ଅନେକ । ଶୁଣି ବଶାଣେ ପ୍ରତିକ ଏକ ବଳି ଏକ ।
 ‘ରାମ’ ସକଳ ନାମଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ । ହେଉ ନାଥ ଅତି-ଶର-ଗଣକୁ ବଧିକ ॥୯॥

ପୁଣିମା ରଜନୀ ଅଟେ ତୁମ୍ଭ ଭକ୍ତି, ‘ରାମ’ ନାମ ଶୁଭ ସୋମ ।

ଅନ୍ୟ ଯେତେ ନାମ ତାରାଗଣ ସମ ବସୁ ଭକ୍ତି-ହୃଦ-ବ୍ୟୋମ ॥୧୦(କ)॥

‘ଏବମସ୍ତୁ’ ବୋଲି କହୁଲେ ମୁନିକୁ କୃପାସିନ୍ଧୁ ରଘୁନାଥ ।

ନାରଦ ପ୍ରସନ୍ନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣେ ନୁଆଁଇଲେ ତହୁଁ ଶିର ॥୧୧(ଖ)॥

ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଜାଣି । ଶୁଷିଲେ ନାରଦ ମୃଦୁ ସ୍ତମ୍ଭର ବାଣୀ ।
 ରାମ, ଯେଉଁକ୍ଷଣି ନିଜ ମାୟାକୁ ପ୍ରେରଇ । ଶୁଣ ରଘୁକୁଳମଣି, ମୋତେ ବିମୋହିଲ ॥୧୨॥

ମୋତେ ଦିଅନ୍ତୁ । ଆପଣ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ହୋଇଥିବା ହେଉ ସବୁ ତ ଜାଣନ୍ତି ।” ॥ ୧ ॥
 ଶ୍ରୀରାମ କହୁଲେ, “ହେ ମୁନି ! ତୁମେ ମୋର ସ୍ୱରୂପ ତ ଜାଣ । ମୁଁ କ’ଣ ଆପଣା
 ଭକ୍ତଙ୍କଠାରୁ କେବେ କିଛି ଗ୍ରହ ରଖେ ? ହେ ମୁନିବର ! ମୋର ଏପରି କି ପ୍ରିୟ
 ବସୁ ଅଛି, ଯାହା ତୁମେ ମାଗି ପାରିବ ନାହିଁ ? ॥ ୨ ॥ ଭକ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ମୋର
 ଅଦେୟ ହୋଇ କିଛି ନାହିଁ—ଏହିପରି ବିଶ୍ବାସ ଭୁଲିବେ ପ୍ରକା ଗୁଡ଼ି
 ନାହିଁ ।” ନାରଦ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ କହୁଲେ, ହେ ପ୍ରଭୁ ! ମୁଁ ଧୃଷ୍ଣତା କରି
 ଏହି ବର ମାଗୁଅଛି—॥ ୩ ॥ ଯଦ୍ୟପି ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଅନେକ ନାମ ଅଛି ଏବଂ ସେ ସବୁ
 ଏକ ବଳି ଆରେକ ଅଧିକ, ତଥାପି ହେ ନାଥ ! ‘ରାମ’ ନାମ ସବୁ ନାମଠାରୁ ଅଧିକ
 ହେଉ ଏବଂ ସେହି ନାମ ପାସ-ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ବଧନାଶ ଶିକାରୀ ସମାନ ହେଉ ॥୪॥ କୋହା :-
 ଆପଣଙ୍କ ଭକ୍ତ ପୁଣିମା ରାଜା, ତହିଁରେ ‘ରାମ’ ନାମ ଏହି ପୁଣିକର, ଏବଂ ଅନ୍ୟନାମ ସବୁ
 ତାରାଗଣ ହୋଇ ଭକ୍ତଗଣଙ୍କ ହୃଦୟ ରୂପକ ନିର୍ମଳ ଆକାଶରେ ନିବାସ କରୁ ॥୫(କ)॥

ତବ ବିବାହ ମେଁ ଗୁଡ଼ିଆଁ ଲାଗୁ । ପ୍ରଭୁ କେହି କାରନ କରେ ନ ଯାହା ॥
 ସୁଦ୍ଧ ମୁଖ ତୋହି କହୁଛି ସହସୋପା । ଭଜୁଛି ଜେ ମୋହି ତଳ ସକଲ ଭବୋପା ॥୨॥
 କରୁଛି ସଦା ତୁମ୍ଭ କୈ ରଖିଥାଏ । ଜମି ବାଲକ ରାଖଇ ମହତାସ ॥
 ଗହ ସିନ୍ଧୁ ବନ୍ଧ ଅନଳ ଅହି ଧାଉ । ତହିଁ ରାଖଇ ଜନମ ଅରଗାଉ ॥୩॥
 ଗ୍ରୋଡ଼ ଭବଁ ତେହି ସୁତ ପର ମାତା । ପ୍ରୀତି କରଇ ନହିଁ ପାଛୁଲି ବାତା ॥
 ମୋରେଁ ଗ୍ରୋଡ଼ ତନୟ ସମ ଜ୍ଞାନ । ବାଲକ ସୁତ ସମ ଦାସ ଅମାନ ॥୪॥
 ଜନକ ମୋର ବଲ ନିଜ ବଲ ତାହା । ଦୁହ କହିଁ କାମ ଦୋଧ ଶିଶୁ ଆହା ॥
 ସୁଦ୍ଧ ବିଶୁଦ୍ଧ ପଣ୍ଡିତ ମୋହି ଭଜନ୍ତି । ପାଏତୁଁ ଜ୍ଞାନ ଭଗତି ନହିଁ ତଜନ୍ତି ॥୫॥

ତେବେ ମୋର ଇଚ୍ଛା ଅଲଗା ହେବା ପାଇଁ । ପ୍ରଭୁ କେହି କାରଣରୁ ନ ଦେଇ କରଇ ॥
 ଶୁଣ ମୁନି, କହୁଛୁ ମୁଁ ସହରଷେ ତୋତେ । ସମସ୍ତ ଭରସା ତେଜି ଯେ ଭଜଇ ମୋତେ ॥୨॥
 ତାହାର ରକ୍ଷା ସଦା ସ୍ବୟଂ ମୁଁ କରଇ । ଯେଉଁ ଶବେ ବାଲକକୁ ଜନମ ରଖଇ ॥
 ଧାଏଁ ଶିଶୁ ବସ୍ତ୍ର ଅର୍ଶ୍ବି ସର୍ପ ଧରିବାକୁ । ରଖଇ ତହିଁ ଓଗାଳି ଜନମ ତାହାକୁ ॥୩॥
 ପ୍ରୋତି ହୁଅନ୍ତେ ମାତା ସେ ତନୟ ଉପରେ । ପୁତ୍ର ସମୟର ସ୍ବେଦ ଦୁଦସ୍ବେ ନ କରେ ॥
 ମୋହର ପ୍ରୋତି କୁମର ସମ ଅଟେ ଜ୍ଞାନ । ବାଲକ ସୁତ ସଦୃଶ ସେବକ ଅମାନ ॥୪॥
 ଭକ୍ତର ମୁଁ ଅଟେ ବଲ ତାର ନିଜ ବଲ । ବେନିଜ ଶିଶୁ ଅଟନ୍ତି କାମ ଦୋଧ ଖଲ ॥
 ଏହା ବିଶୁଦ୍ଧ ମୋତେ ପଣ୍ଡିତେ ଭଜନ୍ତି । ଜ୍ଞାନ ପାଇଲେହେଁ ଭବି ତ୍ୟାଗ ନ କରନ୍ତି ॥୫॥

କୃପାସାଗର ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ମୁନିଙ୍କୁ ‘ଏକମସୁ’ (‘ଏହାହିଁ ହେଉ’) ବୋଲି କହିଲେ ।
 ତଦନନ୍ତର ନାରଦ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣରେ ମଥା
 ନୁଆଁଇଲେ ॥ ୪ ॥ (ଖ) ॥ ତୌପାର ‘—ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ଜାଣି ନାରଦ
 ପୁଣି କୋମଳବାଣୀରେ କହିଲେ, “ହେ ରାମ ! ହେ ରଘୁନାଥ ! ଶୁଣନ୍ତୁ; ଆପଣ
 ଯେବେ ଆପଣା ମାୟାକୁ ପ୍ରେରଣ କରି ମୋତେ ମୋହିତ କରିଥିଲେ, ସେତେବେଳେ
 ମୁଁ ବିବାହ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲି । ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ମୋତେ କି ହେବୁ
 ବିବାହ କରିବାକୁ ଦେଲେ ନାହିଁ ?” ପ୍ରଭୁ କହିଲେ, “ହେ ମୁନି ! ଶୁଣ, ମୁଁ ରୁମଙ୍କୁ
 ହର୍ଷରେ କହୁଛି ଯେ, ଯେ ସମସ୍ତ ଆଶା—ଭରସା ଛାଡ଼ି ଦେବଲ ମୋତେ ହିଁ ଭଜନ କରେ,
 ବାଲକକୁ ଜନମ ରକ୍ଷା କଲ ପରି ମୁହିଁ ସ୍ବୟଂ ତାହାର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରେ । ଶିଶୁ
 ବାଲକ ଯେତେବେଳେ ଧାଇଁ ଅର୍ଶ୍ବି ସର୍ପକୁ ଧରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ
 ମାତା ତାହାକୁ ଆପଣା ହାତରେ ଅଲଗା କରି ବନ୍ଧାଇ ନଏ ॥ ୧-୩ ॥ ପ୍ରୋତି
 ହୋଇଗଲେ ସେହି ପ୍ରହଠାରେ ମାତା ଅବଶ୍ୟ ସ୍ତେଷ କରେ, କିନ୍ତୁ ସୁଦ୍ଧ ପରି ତାହାର
 ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ବିଷୟ ସେ ଆଉ ଚିନ୍ତା କରେନାହିଁ । ଜ୍ଞାନ ମୋର ପ୍ରୋତି ପୁତ୍ର ପରି
 ଏବଂ ଆପଣା ବଲ ବିଷୟରେ ନିରାଶ୍ରୟ ସେବକ ମୋର ଶିଶୁ ପୁତ୍ର ସମାନ ॥ ୪ ॥
 ମୋ ସେବକ ଭକ୍ତର କେବଳ ମୋହୁଣ ବଲ ଉପରେ ଭରସା । ଜ୍ଞାନର ଆପଣା ବଲ

କାମ ହୋଧ ଲେଖକ ମଦ ପ୍ରବଳ ମୋହ କୈ ଧାରି ।

ଚିତ୍ତ ମହିଁ ଅତି ବାରୁନ ଦୁଖଦ ମାୟାରୂପୀ ନାରି ॥୪୩॥

ସୁନୁ ମୁନି କହ ସୁସନଶ୍ରୁତି ସନ୍ତା । ମୋହ ବିପିନ କହୁଁ ନାରି ବସନ୍ତା ।
ଜପ ତପ ନେମ ଜଳଶ୍ରୟ ଝାସ । ହୋଇ ଗ୍ରୀଷମ ସୋଷଇ ସବ ନାଶ ॥୧॥
କାମ ହୋଧ ମଦ ମସ୍ତକ ଭେକା । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ହରଷପ୍ରଦ ବରଷା ଏକା ॥
ଦୁଃଖାସନା କୁମୁଦ ସମୁଦାଈ । ଚିତ୍ତ କହିଁ ସରଦ ସଦା ସୁଖଦାଈ ॥୨॥
ଧର୍ମ ସକଳ ସରସୀରୁହ ବୃନ୍ଦା । ହୋଇ ହିମ ଚିତ୍ତୁ କହଇ ସୁଖ ମନ୍ଦା ॥
ପୁନି ମମତା ଜବାସ ବହୁତାଈ । ପଛୁହଇ ନାରି ସିପିର ଶବ୍ଦ ପାଈ ॥୩॥
ପାପ ଭଲୁକ ନିକର ସୁଖକାଶ । ନାରି ନିବିଡ଼ ରଜନୀ ଅଧିଆଶ ॥
ବୁଧବଳ ସୀଲ ସତ୍ୟ ସବ ମୀନା । ବନସୀ ସମ ଯିୟୁ କହୁଁ ପ୍ରସାଦା ॥୪॥

କାମ ହୋଧ ଲେଖ ମଦାଦ ସରବ ପ୍ରବଳ ମୋହ କଟକ ।

ମାୟା ରୂପୀ ନାଶ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଶୁଣ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ-ଦାୟକ ॥୪୩॥

ଶୁଣ ପ୍ରମାଣ, ଭଣନ୍ତୁ ଶ୍ରୁତି ଶାସ୍ତ୍ର ସହ । ମୋହ-ବିପିନକୁ ନାଶ ଅଟଇ ବସନ୍ତ ॥
ଜପ ତପ ନିୟମାଦ ଜଳାଶ୍ରୟ ପ୍ରାୟ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ହୋଇଣ ଶୋଷଇ ନାଶ ସମୁଦାୟ ॥୧॥
କାମ ହୋଧ ମଦ ମୋହ ମସ୍ତକ ଭେକ । ଏହାକୁ ପୁଣ ଦେବାକୁ ନାଶ ବର୍ଷା ଏକ ॥
କୁମୁଦ ସମାନ ମଦ ବାସନା ନିକର । ତାହାକୁ ନାଶ-ଶରତ ସଦା ପୁଷ୍କର ॥୨॥
ଧର୍ମ ସକଳ ଅଟନ୍ତୁ ସରସିନ-ବୃନ୍ଦା । ହିମ ହୋଇଣ ତାହାକୁ ହିଏ ଦୁଃଖ ମନ୍ଦ ॥
ପୁଣି ମମତା ଜବାସ କଣ୍ଠକ ଅମିତ । ପାଇ ନାଶ-ଶୀତ-ରୁହ ହୁଅନ୍ତୁ ବର୍ଜିତ ॥୩॥
ପାପ-ଭଲୁକ-ଗଣଙ୍କ ସଦା ପୁଷ୍କ ଦାଣୀ । ଅଟଇ ନାଶ ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାର ରାଣୀ ॥
ବୁଦ୍ଧବଳ ଶୀଳ ସତ୍ୟ ଏ ସମସ୍ତେ ମୀନ । ବନସୀ ସମ ରମଣୀ, କହନ୍ତୁ ପ୍ରସାଦ ॥୪॥

ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜାତ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ କାମହୋଧ ରୂପକ ଶତ୍ରୁ ଉତ୍ତମୁକ୍ତ ପଥ ଓଗାଳନ୍ତି । (ସେବକ ଭକ୍ତର ଶତ୍ରୁକୁ ଦମନ କରିବା ଦାୟିତ୍ୱ ମୋ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ । କିନ୍ତୁ ଆପଣା ବଳ ବିଷୟରେ ସଚେତ ଜ୍ଞାନକୁ ଶତ୍ରୁକବଳରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଦାୟିତ୍ୱ ମୋର ନୁହେଁ ।) ଏହା ବିଷୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ ମୋତେ ହିଁ ଜାଣନ୍ତି । ଜ୍ଞାନ ଲଭ ପରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଭକ୍ତକୁ ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୫ ॥ କୋହା :—କାମ, ହୋଧ, ଲେଖ ଓ ମଦ ପ୍ରଭୃତି ମୋହର ପ୍ରବଳ ସେନା । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମାୟା-ସ୍ୱରୂପିଣୀ ନାଶ ଅତିଶୟ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖଦାୟିନୀ ॥ ୪୩ ॥ କୌପାର :—ହେ ପୁନ ! ଶୁଣ; ପୁରୁଷ, ବେଦ ଓ ସମ୍ବିଦ୍ୟାମାନେ କହନ୍ତି ଯେ, ମୋହ-ବଳକୁ ପଛବିତ କରିବା ବିଷୟରେ ନାଶ ବସନ୍ତ ରତ୍ନ ସମାନ । ଜପ, ତପ, ନିୟମାଦ ସମୁଦାୟ ଜଳାଶ୍ରୟକୁ ନାଶ ଗ୍ରୀଷ୍ମରୁ ପରି ସୁବିଧା ଶୋଷି ପକାଏ ॥ ୧ ॥ କାମ, ହୋଧ, ମଦ ଓ ମାୟାର୍ଥ ଆଦି ବେଦ । ବର୍ଷାରୁ ତୁଳ୍ଲ ଏମାନଙ୍କୁ ଅନନ୍ତ ପ୍ରଦାନ କରେ ଏହି ନାଶ । ଦୁଃଖାସନା ସହ କୁମୁଦ-

ଅବଗୁନ ମୂଲ ସୁଲପ୍ରଦ ପ୍ରମଦା ସବ ଦୁଃଖ ଖାନ୍ତି ।

ତାତେ ଶୁଦ୍ଧ ନିବାରନ ମୁନି ମେଁ ସୁଦ୍ଧ ଜିୟୁଁ ତାନ୍ତି । ୪୩

ସୁନି ରଘୁପତି କେ ବଚନ ସୁଦାଏ । ମୁନି ତନୁସୁଲକ ନୟନ ଭରି ଆଏ ।
କହନ୍ତୁ କର୍ତ୍ତୁନ ପ୍ରଭୁ କେ ଅସି ଶୁଣା । ସେବକ ପର ମମତା ଅଛୁ ପ୍ରୀତା ॥୧॥
ଜେନ ଭଜଣି ଅପ ପ୍ରଭୁ ଭ୍ରମ ତ୍ୟାଗୀ । ଜ୍ଞାନ ରକ୍ତ ନର ମନ ଅଭାଗୀ ॥
ସୁନି ସାବର ବୋଲେ ମୁନି ନାରଦ । ସୁନନ୍ତ ସୁମ ବିଜ୍ଞାନ ବିସାରଦ ॥୨॥
ସତତ କେ ଲଜ୍ଜନ ରଘୁସାସ । କହନ୍ତୁ ନାଥ ଭଜନ ଭବ ଶାସ ।
ସୁନୁ ମୁନି ସତତ କେ ଗୁନ କହଇଁ । ଜାତେ ମେଁ ଉଦ୍ଧ କେଁ ବସ ରହଇଁ ॥୩॥

ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ-ମୂଲ ନାଥ ସବ ଶୂଳ-ପ୍ରଦାୟିନୀ, ହୁଃଶ-ଶ୍ରୀ ।

ତେଣୁ ନିବାରଣ କଲି, ମୁନିରାଣ, ଏହା ମୁଁ ହୃଦୟେ ଶ୍ରୀ ॥୪॥

ଶୁଣନ୍ତେ ରଘୁପତିଙ୍କ ବଚନ ରୁଚିର । ମୁନି ତନ୍ତ୍ର ପୁରକିତ ନେତ୍ରେ ପୁଣି ନର ॥
କହ, କେଉଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଏହୁପରି ଶାନ୍ତି । ଦାସ ଉପରେ ମମତା ପୁଣି ଅତି ପ୍ରୀତି ॥୧॥
ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ସେ ଭ୍ରମ ତେଜି ନ ଭଜଇ । ଜ୍ଞାନରକ୍ତ ସେ ଅଭାଗୀ, କ୍ରମତି ଅଟଇ ॥
ସାବରେ କହଲେ ପୁଣି ଦେବଶି ନାରଦ । ଶୁଣ ରଘୁନାଥ, ପ୍ରବିଜ୍ଞାନ ବିଶାରଦ ॥୨॥
ସାଧୁଜନଙ୍କ ଲକ୍ଷଣ ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ । ବର୍ଣ୍ଣନ କରନ୍ତୁ, ଭବ-ଭୟ-ବିଭଞ୍ଜନ ॥
ଶୁଣ ମୁନି ! ସହ ଶୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନ କରୁଛୁ । ଯହିଁରେ ସଦା ମୁଁ ତାଙ୍କ ଅଧୀନେ ରହୁଛୁ ॥୩॥

ସମୁଦ୍ର । ସେମାନଙ୍କୁ ସବଦା ପ୍ରଶ୍ନ ଦେବା ବିଷୟରେ ନାଥ ଶରତଭର ॥ ୧ ॥ ସମସ୍ତ
ଧର୍ମ କମଳ-ସମୁଦ୍ର । ନିକୃଷ୍ଟ ପ୍ରଶ୍ନ-ଦାୟିନୀ ନାଥ କ୍ରମ ରୂପେ ତାହାକୁ ଜଳାଇ ନଷ୍ଟ
କରିଦେ । ପୁଣି ମମତା ରୂପୀ ନିବାସସମୁଦ୍ର ନାଥ-ଶିଖର-ରୁ ପାଇ ପରିକିତ ହୋଇ
ଉଠେ ॥ ୨ ॥ ପାପ-ଉଲ୍ଲୁକ-ସମୁଦ୍ରଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ନାଥ ଘୋର ଅନ୍ଧକାରମୟୀ ରଜନୀ
ହୁଲା ପ୍ରଦାୟିନୀ । ହୃଦ, ବଳ, ଶୀଳ ଓ ସତ୍ୟ ଏ ସବୁ ମଣ୍ଡ୍ୟ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ନାଶ
କରିବା ବିଷୟରେ ନାଥ ବଚଣୀ ଦୋଲି ପ୍ରସାଣ ପ୍ରଭୃଷ୍ଟ କହନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ପ୍ରବକ୍ତା ନାଥ
ସମସ୍ତ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ମୂଲ, ପୀତାଦାୟିନୀ ଏବଂ ସମସ୍ତ ହୁଃଶର ଶ୍ରୀ । ହେ ମୁନି ! ଏହୁସବୁ
କାରଣରୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଜାଣିଶୁଣି ବିବାହରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିପଲି । ॥ ୪୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ । —
ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସୁମନୋହର ବଚନ ଶୁଣି ମୁନିଙ୍କ ଶରୀର ପୁରକିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ
ଏବଂ ନେତ୍ରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ଜଳରେ ପୁରମଲ । ମନେ ମନେ ସେ ଭବିଷ୍ୟେ, “କହ ତ କେଉଁ
ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଏପରି ଶାନ୍ତି, ସାହାର ସେବକଠାରେ ଏତେ ମମତା ଓ ପ୍ରେମ ! ॥ ୧ ॥
ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଭ୍ରମ ତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ଏପରି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଭଜନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନେ
ଜ୍ଞାନ-ରକ୍ତ, ହୃଦୟ ଓ ହତଭାଗ୍ୟ ।” ତତ୍ପରେ ନାରଦମୁନି ଆତର ସହୃଦ କହଲେ,
“ହେ ବିଜ୍ଞାନ-ବିଶାରଦ ଶ୍ରୀରାମ ! ଶୁଣନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ହେ ରଘୁସାସ ! ହେ ଭବଭୟ-ବିଭଞ୍ଜନ
ମୋ ନାଥ ! ଏବେ କୃପାପୂର୍ବକ ସହଜ ଲକ୍ଷଣ ମୋତେ କୁହନ୍ତୁ ।” ଶ୍ରୀରାମ କହଲେ,

ଷଟ୍ ବିକାର ଜିତ ଅନନ୍ଦ ଅକାମ । ଅଚଳ ଅକ୍ଷୟ ସୁଖ ସୁଖଧାମା ॥
 ଅମିତବୋଧ ଅମାତ୍ର ମିତଭୋଗୀ । ସତ୍ୟସାର କବି କୋବିଦ ଜୋଗୀ ॥୪॥
 ସାବଧାନ ମାନବ ମଦହୁନା । ଧୀର ଧର୍ମ ଗତି ପରମ ପ୍ରସାଦୀ ॥୫॥
 ଗୁନାଗାର ସଂସାର ଦୁଃଖ ରହିତ ବିରାଜ ସନ୍ଦେହ ।

ତଳି ମମ ଚରନ ସରୋଜ ପ୍ରିୟ ଚିତ୍ତ କହୁଁ ଦେହ ନ ଗେହ ॥୪୫॥
 ଜିଜ୍ଞାସୁ ଶ୍ରବଣ ସୁନତ ସବୁରୁହୀଁ । ପର ଗୁନ ସୁନତ ଅଧିକ ହରଷାହୁଁ ।
 ସମ ସୀତଳ ନହିଁ ଡାଗହିଁ ମାୟା । ସରଳ ସୁଭାଷ ସବୁକ୍ତି ସନ ପ୍ରୀତି ॥୧॥
 ଜପ ତପ ବ୍ରତ ଦମ ସଜ୍ଜମ ନେମା । ଗୁରୁ ଗୋବିନ୍ଦ ବିପ୍ର ପଦ ପ୍ରେମା ॥
 ଶ୍ରଦ୍ଧା ଛମା ମୟାବୀ ଦାୟା । ମୁକ୍ତିତା ମମ ପଦ ପ୍ରୀତି ଅମାୟା ॥୨॥

ଷଟ୍ ବିକାର ରହିତ ନିଷ୍ପାପ ନିଷ୍ପାମ । ଅବିଚଳ ଅକ୍ଷୟ ଶୁଦ୍ଧ ସୁଖ ଧାମ ॥
 ଅମିତ ଜ୍ଞାନ ନିଃସୂତ୍ର ପୁଣି ମିତ ଭୋଗୀ । ସତ୍ୟସଜ୍ଜଳ କୋବିଦ କବି ଗୁଣୀ ଯୋଗୀ ॥୪॥
 ସାବଧାନ, ମାନସ, ମଦାଦି ବିହୀନ । ଧୈର୍ଯ୍ୟବନ୍ତ, ଧର୍ମେ, ଜ୍ଞାନେ ପରମ ପ୍ରସାଦୀ ॥୫॥
 ଗୁଣ-ନିବେଦନ ଭବ-ହଂସ-ଶୂନ୍ୟ ରହିତ ଏବଂ ସନ୍ଦେହ ।

ମୋ ପଦ-ପଙ୍କଜ ତେଜ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରିୟ ନ ଲଗଇ ଗୁହ୍ୟ ଦେହ ॥୪୬॥
 ଶ୍ରବଣେ ଆପଣା ଗୁଣ ସଙ୍କୋଚ କରନ୍ତି । ପର ଗୁଣ ଶୁଣି ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ॥
 ସମ ଶୀତଳ କଦାପି ନ ତେଜନ୍ତି ନାହିଁ । ସରଳ ସ୍ଵଭାବ ସମସ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରୀତି ॥୧॥
 ଜପ ତପ ବ୍ରତ ଆଉ ନିୟମ ସମ୍ଭବ । ଗୁରୁ ଗୋବିନ୍ଦ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଦେ ପ୍ରେମ ସମ ॥
 ଶ୍ରଦ୍ଧା ଯମା କରୁଣା ମିତ୍ରତା ଆଦର । ପ୍ରସନ୍ନତା ନିଷ୍ପତି ପ୍ରୀତି ମୋ ପରୁର ॥୨॥

“ହେ ମୁକ୍ତି ! ଶୁଣ; ମୁଁ ସହସ୍ରଶ୍ରୀକଳୀ, ଯାହା ହେବୁ ମୁଁ ସେହିମାନଙ୍କ ବଶରେ ରହେ,
 ବଖାଣି କହୁଛି— ॥ ୩ ॥ ସେହି ସହସ୍ରମାନେ କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ମୋହ, ମଦ ଓ
 ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ, ଏହି ଛଅ ବିକାରକୁ ଜିଣି, ନିଷ୍ପାପ, ନିଷ୍ପାମ, ନିଷ୍ଠୁର (ସ୍ଥିର) ଅକ୍ଷୟ (ସଂତ୍ୟାଗୀ),
 ବାହାରେ ଭିତରେ ପବନ, ସୁଖଧାମ, ଅସୀମ, ଜ୍ଞାନବାନ୍, ଇଚ୍ଛା-ରହିତ, ମିତାହାସ,
 ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ, କବି, ବିଦ୍ଵାନ୍ ଓ ଯୋଗୀ ହୁଅନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ସେମାନେ ସାବଧାନ, ଅନ୍ୟସତ୍ତା
 ସମ୍ମାନପ୍ରଦ, ଅଭିମାନଶୂନ୍ୟ, ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ୍, ଧର୍ମ, ଜ୍ଞାନ ଓ ଆଚରଣରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିପୁଣ
 ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଯଥୋଚିତ ମାନ-ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ॥ ୫ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେମାନେ ଗୁଣାଗାର, ସଂସାରର ହଂସରୁ ରହିତ ଏବଂ ସନ୍ଦେହରୁ ସଂହତ
 ବିପ୍ର । ମୋର ଚରଣ-କମଳକୁ ଗ୍ରନ୍ଥି ସେମାନଙ୍କୁ ଆପଣା ଆପଣାର ଦେହ ପ୍ରିୟ
 ନୁହେଁ କି ଗୁହ୍ୟ କି ପ୍ରିୟ ନୁହେଁ ॥ ୪୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେମାନେ କାନରେ
 ଆପଣାର ଗୁଣ ଶୁଣିବାକୁ ସବୁଜିତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟର ଗୁଣ ଶୁଣିଲେ ବିଶେଷ ପନନ୍ଦନ
 ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନେ ସମଶୀତଳ, ନ୍ୟାୟକୁ କଦାପି ଡାକ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସରଳ ସ୍ଵଭାବ
 ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରେମଭାବ ରଖନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ ଜପ, ତପ, ବ୍ରତ, ଦମ,

ବିରକ ବିବେକ ବିନୟ ବିଜ୍ଞାନ । ବୋଧ ଜଥାରଥ ବେଦ ସୁରାମା ॥
 ଦନ୍ତ ମାନ ମଦ କରଣ୍ଡି ନ କାନ୍ତି । ଭୁଲି ନ ଦେହିଁ କୁମାରର ପାଞ୍ଚ ॥୩॥
 ଗାତ୍ରୁଣ୍ଡି ସୁନଣ୍ଡି ସଦା ମମ ଲାଲ । ହେତୁ ରହିତ ପରହିତ ରତ ସୀଲ ॥
 ମୁକ୍ତି ସୁନୁ ସାଧୁକୁ କେ ଗୁନ ଜେତେ । କହି ନ ସକଣ୍ଡି ସାରଦ ଶ୍ରୁତି ତେତେ ॥୩॥

କହି ସକ ନ ସାରଦ ସେଷ ନାରଦ ସୁନତ ପଦ ପଙ୍କଜ ଗହେ ।
 ଅସ ଘନବନ୍ଧୁ କୃପାଲ ଅପନେ ଭଗତ ଗୁନ ନିଜ ମୁଖ କହେ ॥
 ସିନ୍ଧୁ ନାଲ ବାରଣ୍ଡି ବାର ଚରନନ୍ଦି ବ୍ରହ୍ମସୁର ନାରଦ ଗପ ।
 ତେ ଧନ୍ୟ ଭୁଲସୀଦାସ ଆସ ବିହାର ଜେ ହରି ରଙ୍ଗ ରବ ॥

ରାବନାର ଜୟ ପାବନ ଗାତ୍ରୁଣ୍ଡି ସୁନଣ୍ଡି ଜେ ଲୋଗ ।

ରାମ ଭଗତି ଦୃଢ଼ ପାତ୍ରୁଣ୍ଡି ବିନୁ ବିରାଜ ଜପ ଜୋଗ ॥୪୭ (କ)॥

ବିବେକ ବୈରାଗ୍ୟ ତଥା ବିନୟ ବିଜ୍ଞାନ । ବେଦ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରବୃତ୍ତରେ ଯଥାରଥ ଜ୍ଞାନ ॥
 ଦନ୍ତ ମାନ ମଦ ଭଲ କେବେ ନ କରନ୍ତି । ଭୁଲି ମଧ୍ୟ କୁମାରରେ ପଦ ନ ଦିଅନ୍ତି ॥୩॥
 ଗାଥାନ୍ତ ଶୁଣନ୍ତି ମୋର ଲାଳା ଶୁଣ ନିତ୍ୟ । ପରହିତେ ସଦା ବ୍ରତ କାରଣ ରହିତ ॥
 ଶୁଣ ମୁନିବର, ଶୁଣ ସାଧୁଙ୍କର ଯେତେ । କହି ନ ପାରନ୍ତି ଶ୍ରୁତି ସରସ୍ବତୀ ତେତେ ॥୩॥

“ନ ପାରନ୍ତି ବଖାଣି ଶେଷ ଶାରଦା”, ଶୁଣି ଧରିଲେ ପ୍ରଭୁପଦ ମୁନି ।

କୁପାଳ୍ପ ଘନନାଥ ଭକ୍ତ ଶୁଣ ଏମନ୍ତ କହଲେ ନିଜ ମୁଖେ ଶୁଣି ।

ନମି ଚରଣେ ଦାରମ୍ଭାର, ନାରଦ ଗଲେ ବ୍ରହ୍ମାଗାର,

ଭୁଲସୀ ସେହି ଧନ୍ୟ ହରି ରଙ୍ଗେ ଯା ମନ ରଙ୍ଗଇ ତେଜି ଆଶା ଭର ॥

ରାବଣାର ଯଶ ପବନ ସରସ ଯେଉଁ ଜନ ଶୁଣେ, ଗାଏ ।

ବିନା ଜପ ଯୋଗ ସାଧନ ବୈରାଗ୍ୟ ରାମ-ଭକ୍ତ ଦୃଢ଼ ପାଏ ॥୪୭ (କ)॥

ସରସ ଓ ନିୟମାଦିରେ ରତ ରହନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ତବୁ, ଗୋବିନ୍ଦ ତଥା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ
 ଚରଣରେ ପ୍ରେମ ରଖନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଯମା, ମୈତ୍ରୀ, ଦୟା, ମୋଦ
 (ପ୍ରସନ୍ନତା) ଏବଂ ମୋ ଚରଣ ପ୍ରତି ନିଷ୍ପତ୍ତି ପ୍ରେମ ଥାଏ ॥ ୨ ॥ ଆଉ ମଧ୍ୟ ବୈରାଗ୍ୟ,
 ବିବେକ, ବିନୟ, ବିଜ୍ଞାନ (ପରମାତ୍ମା ଜ୍ଞାନ) ଏବଂ ବେଦପ୍ରବୃତ୍ତ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ
 ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଥାଏ । ସେମାନେ ଦନ୍ତ, ଅଭିମାନ ଓ ମଦ କେବେ କରନ୍ତି ନାହିଁ
 ଏବଂ ଭୁଲରେ ସୁଦ୍ଧା କୁମାରରେ ପାଦ ରଖନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ସଦା ମୋହର ଲାଳାପ୍ରସଙ୍ଗ
 ଗାଥାନ୍ତ ଓ ଶୁଣନ୍ତି ଏବଂ ଅହେତୁକ ଭାବରେ ଅନ୍ୟର ହୃଦରେ ଲାଗି ରହନ୍ତି । ହେ ମୁନି !
 ଶୁଣ, ସାଧୁସନ୍ଥଙ୍କର ଯେତେ ଶୁଣ, ତାହା ସବୁ ସରସ୍ବତୀ ଓ ବେଦ ସୁଦ୍ଧା କହୁପାରନ୍ତି
 ନାହିଁ ।” ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ — “ଶେଷ ଓ ଶାରଦା ସୁଦ୍ଧା କହି ପାରିବେ ନାହିଁ,” ଏହା
 ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ନାରଦ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ଧରି ପକାଇଲେ । ଘନବନ୍ଧୁ କୃପାଳୁ

ପାପସିଂହା ସମ ଜୁବିତ ତନ ମନ ଜନି ହୋସି ପଡ଼ଇ ।
ଭଜନ୍ତି ରାମ ତଳି କାମ ମଦ କରନ୍ତି ସଦା ସତସଙ୍ଗ ॥୪୭ (ଖ)॥

ମାସପାର୍ବତ୍ୟୁଣ, ଦ୍ଵାବିଂଶ ବିଶ୍ରାମ

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ରାମଚରିତମାନସେ ସକଳକଳିକଳୁଷବିଧୁଂସନେ
ଭୃଙ୍ଗୟଃ ସୋପାନଃ ସମାପ୍ତଃ ।

ପାପ-ଶିଂହା ସମ ପ୍ରବତ୍ତ ଯୋବନ, ମନ, ନ ହୁଅ ପଡ଼ଇ ।
ଭଜ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତେଜି କାମ ମଦ କର ସଦା ସତ-ସଙ୍ଗ ॥୪୭ (ଖ)॥

* * * * *

ବିଷୟ ସମ୍ପଦ ତେଜି ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ପାନ ଦାସ ବଳରାମ ।
ସ୍ତବୁ ଉପଦେଶ ଯେନ ସହରଷ ଭଜ ସ୍ତେମେ 'ରାମ' ନାମ ॥
ନାହିଁ ତୋ ଭରସା ବୁଦ୍ଧି ବଳ ଆଶା ନାହିଁ ଦୃଢ଼ଭକ୍ତ ମନ୍ଦ ।
ପଣ ହୁ ଶରଣ ପଙ୍କଜ ଚରଣ, ନିନ୍ଦାଶବେ ରସୁପତି ॥
ଦେଖି ପ୍ରବର୍ତ୍ତର ରମ୍ୟ ରକ୍ତାଧର ନୟନ ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରଭର ।
ନ ଭୁଲରେ ମନ, ହରି ଦରଶନ ନିମନ୍ତେ ଯତନ କର ॥
ଜନ ଜନ୍ମାନୁରେ ଜପିଣ ସାଦରେ ଯେଉଁ ନାମ ପ୍ରଜନନ ।
ପାଇଲେ ରାମକୁ ଜପ ସେ ନାମକୁ ବଳରାମ ଅକ୍ଷୟନ ॥

ଇତି ଶ୍ରୀରାମଚରିତମାନସେ ସକଳ କଳିକଳୁଷବିଧୁଂସନେ
ଭୃଙ୍ଗୟଃ ସୋପାନ (ଅରଣ୍ୟକାଣ୍ଡ) ସମାପ୍ତ ।

ପ୍ରଭୁ ଏହି ରୂପେ ଆପଣା ଶ୍ରୀପୁଣ୍ଡରେ ନିଜ ଭକ୍ତଗଣଙ୍କ ସ୍ତୁତି କହଲେ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନଙ୍କ
ଚରଣରେ ବାରମ୍ବାର ଶିର ନୁଆଁଇ (ପ୍ରଣାମ କରି) ନାରଦ ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଚାଲିଗଲେ ।
ଚାଲିଯା ଦାସ କହନ୍ତି ଯେ, ଯେଉଁ ପୁରୁଷମାନେ ସକଳ ଆଶାଭରସା ତ୍ୟାଗ କରି କେବଳ
ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ, ସେହି ପୁରୁଷମାନେ ଧନ୍ୟ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା.—ଯେଉଁ
ଲୋକମାନେ ରାବଣର ଶତ୍ରୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପରିତ ଯଶ ଗାନ ଓ ଶ୍ରବଣ କରିବେ, ସେମାନେ
ବୈରାଗ୍ୟ, ଜପ ଓ ଯୋଗ ଦିନା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦୃଢ଼ ଭକ୍ତ ହୋଇ କଣିବେ ॥ ୪୭ (କ) ॥
ପ୍ରବତ୍ତ ନାସର ଶରଣ ପାପକର ଜ୍ୟୋତି ପର । ରେ ମନ ! ତୁ ଜହ୍ନରେ ପଡ଼ଇ
ହୁଅନାହିଁ । କାମ ଓ ମଦ ତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଭଜନ କର ଏବଂ ସଦା ସତ୍ସଙ୍ଗ
କର ॥ ୪୭ (ଖ) ॥

କଳି ପୁରର ସମସ୍ତ ପାପର ବିଧୁଂସନକାରୀ ଶ୍ରୀରାମଚରିତମାନସର
ଭୃଙ୍ଗୟଃ ସୋପାନ (ଅରଣ୍ୟକାଣ୍ଡ) ସମାପ୍ତ ।

ଓଁ

ଶ୍ରୀ ଗତିଶାନ୍ତ ନମଃ
ଶ୍ରୀ ଜାନକବନ୍ଧୁ ବନସ୍ତେ
ଗୋସ୍ୱାମୀ ଭୁବନାଧିପତି

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାଳା

ଚତୁର୍ଥ ସୋପାନ

କର୍ଷିତା କାଣ୍ଡ

କୁନ୍ଦେନ୍ଦ୍ରୀବରସୁନ୍ଦରବଚନେ । ବିଜ୍ଞାନଧାମାବୁତେ ।
ଶୋଭାଦେଶୀ ବରଧାକୁ ନେ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରତୋ ଗୋବତ୍ସବୁଦପ୍ରିୟେ ॥
ମାୟାମାନ୍ଦୁଷୁପିଣୋ ରଘୁବରୋ ସତ୍ତ୍ୱମବମୋ ହୃତୋ ।
ସୀତାନ୍ଦେଷଣତପୁରୋ ପଥଗତୋ ଭକ୍ତପ୍ରବୋ ତୋ ହ ନଃ ॥୧॥
ବ୍ରହ୍ମାନ୍ଦୋଧସମୁଦ୍ଭବଂ କଳିମଳପ୍ରସଂସନଂ ରାବ୍ୟସୁଂ ।
ଶ୍ରୀମତ୍ତମୁମୁଖେନ୍ଦୁସୁନ୍ଦରବରେ ସଂଶୋଭିତଂ ସବିତା ॥
ସଂସାରମୟଭେଷଜଂ ସୁଖକରଂ ଶ୍ରୀଜାନକାଶ୍ରମନଂ ।
ଧନ୍ୟାସ୍ତେ କୃତନଃ ପିବନ୍ତି ସତତଂ ଶ୍ରୀରାମନାମାମୃତମ୍ ॥୨॥

କୁନ୍ଦ ଭକ୍ତୀବର ସଦୃଶ ସୁନ୍ଦର ବଳିଷ୍ଠ ବିଜ୍ଞାନ ସାଗର ।

ଶୋଭାଧାରଧନୁର୍ଧରଶ୍ରୀ ଯେବ୍ୟସ୍ତ୍ରୀୟ ଗୋବତ୍ସବୁଦଙ୍କର ।

ସତ୍ତ୍ୱମ, -ରଞ୍ଜନ ମାୟା ରୂପୀ ନର,

ସୀତା-ଅନ୍ଦେଷଣ-ରତ, ପଥଗତ ଭକ୍ତବେଦ ରଘୁବର ॥୧॥

ବେଦ-ଅମୁନ୍ଦସ୍ତ ଭବିଷ୍ୟ ଅବ୍ୟୟ କଳି-କଳାଷ ବିନାଶକ ।

ଶିବଙ୍କ ପୁନ୍ଦର ଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରସେ ସଦା ଶୋଭିତ ଜାନକାଶ୍ରମନ ।

ମଧୁର, ମହୋତ୍ତମ ଭବ-ସେବକ,

ଧନ୍ୟ ସେ ପ୍ରଣାମା ପିବନ୍ତି ସେ ସଦା 'ଶ୍ରୀରାମ' ନାମ ଅମୃତକ ॥୨॥

କୁନ୍ଦପୁଷ୍ପ ଓ କଳବମଳ ସମାନ ସୁନ୍ଦର ଗୌର ଓ ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଳବାନ,
ବିଜ୍ଞାନର ଧାମ, ଶୋଭାସମ୍ପନ୍ନ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧନୁର୍ଧର, ବେଦଗଣ-ବନ୍ଧକ, ଗୋବ୍ରାହ୍ମଣବୃନ୍ଦ-

ମୁକ୍ତି ଜନ୍ମ ମହି ଜାଣି ଜ୍ଞାନ ଖାନ୍ତି ଅନ୍ଧ ହାନ୍ତି କର ।

ଜହଁ ବସ ସ୍ୱଭୁ ଭବାନି ସୋ କାର୍ଯ୍ୟ ସେଇଅ କସ ନ ॥

ଜରତ ସକଳ ସୁର ବୃନ୍ଦ ବିଷମ ଗରଲ ଜେହି ପାନ କଥ ।

ତେହି ନ ଭଜସି ମନ ମନ୍ଦ କୋ କୃପାଲ ସଙ୍କର ଧରସ ॥

ଆଗେଁ ଚଲେ ବହୁର ରଘୁରାୟା । ରକ୍ଷାମୁକ ପବତ ନିୟୁରାୟା ॥

ତହିଁ ରହ ସରବ ସହିତ ସୁଗ୍ରୀଓ । ଆଶ୍ରୁତ ଦେଖି ଅତୁଲ ବଳ ସୀଓ ॥୧॥

ଅତି ସଞ୍ଜାତ କହୁ ସୁର ହନୁମାନ । ପୁରୁଷ ଜୁଗଳ ବଳ ରୂପ ନିଧାନ ॥

ଧରି ବଟୁ ରୂପ ଦେଖୁ ତେଁ ଜାଣି । କହେସୁ ଜାଣି ଜୟ ସପ୍ତନ ବୁଝାଇ ॥୨॥

ପ୍ରଭୁ-କନ୍ଦରୁମି ଜାଣି ଜ୍ଞାନ-ଖଣି ଶମନ ପାତକ-ରାଣି ।

ଯହିଁ ନିବସନ୍ତି ଶଙ୍କର ଭବାନୀ କର୍ପା ନ ସେବ ସେ କାଣୀ ॥

ଜଳନ୍ତେ ଅମର-ନିକର, ଯେ ହର ପିଇଲେ ବିଷ ବିଷମ ।

ତାହାକୁ ନ ଭଲ ହୁଏଁ ପାମର; କୃପାଳୁ କେ ଶିବ ସମ ॥

ଆଗେ ପୁଣି ରଘୁନାଥ ଶମନ କରିଲେ । ରକ୍ଷାମୁକ ପରବତ ନିକଟ ହୋଇଲେ ॥

ତହିଁ ରହଇ ପ୍ରତୀବ ସରବ ସଙ୍ଗତେ । ଅପିବା ଦେଖି ଅତୁଳନାୟ ବଳବନ୍ତେ ॥୧॥

ଅତି ସଞ୍ଜାୟେ କହଇ, ଶୁଣ ହନୁମାନ । ପୁରୁଷ ପ୍ରଗଳ ବଳ-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ନିଧାନ ॥

ବଟୁରୂପେକପି ! ତୁମେଯାଅ ସେଠାବକୁ । ଯାହା କଥା ବୁଝି କହ ଠାରରେ ଆମକୁ ॥୨॥

ପ୍ରିୟ, ମାୟା-ମନୁଷ୍ୟ-ରୂପଧାରୀ, ସତ୍ତ୍ୱ ଧର୍ମର ରକ୍ଷା-କରତସ୍ପରୂପ, ସର୍ବହୃତକାରୀ,

ସୀତାଦେବତା-ତତ୍ପର ଓ ପଥକ ରଘୁବର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ଶ୍ରୀଲକ୍ଷ୍ମଣ ଉଭୟେ

ନିଶ୍ଚୟ ଆନୁମାନଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ ପୁଣ୍ୟସ୍ଥା ପୁରୁଷମାନେ ବେଦ-

ସମୁଦ୍ର-ମନ୍ଥନରୁ ଜାତ, କଳିକାଳ-ମଳର ସର୍ବଥା ବିଧିସ୍ଥନକାରୀ, ଅବିନାଶୀ, ଭଗବାନ

ଶ୍ରୀଶମ୍ଭୁଙ୍କ ସ୍ମରଣ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରଣାମରେ ସର୍ବା ଶୋଭମାନ, ଜନ୍ମମରଣ-ସ୍ୱେଚ୍ଛାର

ଔଷଧ, ସର୍ବପ୍ରଣବୀତା ଓ ଶ୍ରୀଜାନଙ୍କ ଲବନ-ସ୍ୱରୂପ ‘ଶ୍ରୀରାମ’ ନାମାମୃତ ନିରନ୍ତର

ପାନ କରୁଥାନ୍ତି, ସେହିମାନେ ଧନ୍ୟ ॥ ୨ ॥ ଯୋରଠା :—ଯେଉଁଠାରେ

ଶିବ-ପାଟ୍ଟା ବାସ କରନ୍ତି, ସେହି ଜାଣିକୁ ପ୍ରଭୁର ଜନ୍ମରୁମି, ଜ୍ଞାନର ଖଣି ଓ ପାପର

ବିନାଶକାରଣୀ ବୋଲି ଜାଣି ତା’ର ସେବା କାହିଁକି ନ କରୁଛ ? ଯେଉଁ ହଳାହଳ

ବିଷଯୋଗେ ସମସ୍ତ ଦେବତାବୃନ୍ଦ ଜଳୁଥିଲେ, ସେହି ବିଷକୁ ସ୍ୱୟଂ ଶଙ୍କର ପାନ କରି

ପକାଇଲେ । ରେ ମନ୍ଦମତ ! ତୁ ସେହି ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ନ ଭଲ କାହିଁକି ? ତାଙ୍କପରି

କୃପାଳୁ ଆଉ କିଏ ? ତୌପାତ :—ରଘୁନାଥ ପୁଣି ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ।

ରକ୍ଷାମୁକ ପବତ ପାଖେଇ ଆସିଲା । ସେହିଠାରେ ମନ୍ଦିରୁଦଙ୍କ ସହ ପ୍ରତୀବ ବାସ

କରୁଥିଲେ । ଅତୁଳନାୟ ବଳସୀମା ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଆପ୍ତସ୍ୱର ଦେଖି ପ୍ରତୀବ

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସାହୀତ ହୋଇ କହିଲେ, “ହେ ହନୁମାନ ! ଶୁଣ, ଏ ପୁରୁଷ ହୁଏଁ ବଳ ଓ

ପଠଏ ବାଲି ହୋଇଁ ମନ ମୋଲ । ଭାବେ ତୁରତ ତତେ ପୁତ୍ର ସେଲ ॥
 ବିପ୍ର ରୂପ ଧରି କରି ତହିଁ ଗୟା । ମାଥ ନାଲ ପୁରତ ଅସ ଭୟା ॥୩॥
 କୋ ତୁମ୍ଭ ସ୍ୟାମଲ ଗୋର ସଖା । ଛନ୍ଦୀ ରୂପ ପିରତୁ ବନ ଶାସ ॥
 କଠିନ ଭୂମି କୋମଲ ପଦ ଗାମୀ । କର୍ତ୍ତୁନ ହେତୁ ବିଚରତୁ ବନ ସ୍ଥାମୀ ॥୪॥
 ମୃଦୁଲ ମନୋହର ସୁନ୍ଦର ଗାତା । ସହତ ଦୁସହ ବନ ଆତପ ବାତା ॥
 ଶା ତୁମ୍ଭ ଶାନ୍ତି ଦେବ ମହିଁ କୋଇ । ନର ନାରାୟଣ ଶା ତୁମ୍ଭ ଦୋଇ ॥୫॥

ଜଗ କାରନ ତାରନ ଭବ ଭଞ୍ଜନ ; ଧରମ ଶାର ।

ଶା ତୁମ୍ଭ ଅଖିଲ ଭୁବନ ପତି ଲୁହ ମନୁଜ ଅବତାର ॥୧॥

କୋସଲେସ ଦସରଥ କେ ଜାଏ । ହମ ପିତୁ ବଚନ ମାନ ବନ ଆଏ ॥

ନାମ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣନ ଦୋଇ ଶାରି । ସଙ୍ଗ ନାରି ପୁକୁମାର ପୁତ୍ରାଣ ॥୧॥

ଯଦି ସେ ମଲ୍ଲନମନା ବାଲିରେ ପ୍ରେରତ । ପଳାରବି ପ୍ରତି ପୁଁ ଏ ପଦତ ତୁରତ ॥
 ବ୍ରାହ୍ମଣର ରୂପେ ତହିଁ ଗଲେ ହନୁମାନ । ପ୍ରଣମି କୃପାଧାମତୁ କଲିଲେ ପ୍ରଣନ ॥୩॥
 କିଏ ଆପଣ ଶ୍ୟାମଲ ଉତ୍ତର ଶରୀର । ଶହସ୍ର ରୂପେ ବିଚର ବନ ମଧ୍ୟେ ବାର ॥
 କଠିନ ଭୂମି କୋମଲ ଚରଣେ ଗଲୁଛ । କେଉଁ କାରଣରୁ ସ୍ତମ୍ଭ, ବିପିନେ ବୁଲୁଛ ॥୪॥
 ମୃଦୁ ମନୋହର ଭୂମି ତନ୍ମୁ ସ୍ତମ୍ଭୋତ୍ତନ । ସହର ବନେ ହୁଏତ ଆତପ ପବନ ॥
 ଯି ଦେବଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କି ଭୂମ୍ଭେ କେହି ଅଟ । ନର ନାରାୟଣ ଭୂମ୍ଭେ ବେନି କି ପ୍ରକଟ ॥୫॥

ଜଗତ-କାରଣ ଭବ-ଭବାରଣ ଭଞ୍ଜନ ଧରଣୀ-ଶାର ।

କି ଭୂମ୍ଭେ ଅଖିଲ ଭୁବନାଦି ମୂଳ, ନେଲ ନର ଅବତାର ॥୧॥

ଅସୋଧା ନରେଶ ଦଶରଥଙ୍କ ନନ୍ଦନ । ପିତା ସଙ୍ଗ ମାନ ଆମ୍ଭେ ଆସିବୁ କାନନ ॥

ନାମ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବେନି ଶାର ଅଟୁ । ସଙ୍ଗେ ଶ୍ୟାମା ପ୍ରକୁମାର ନାରାୟଣ, ବଟୁ ! ॥୧॥

ରୂପର ନିଧାନ । ରୂପେ ବ୍ରହ୍ମରୂପ ରୂପ ଧରି ଯାଇ ଦେଖ । ମନରେ ସେମାନଙ୍କର
 ଯଥାର୍ଥ ପରିଚୟ ଜାଣି ମୋତେ ସଙ୍ଗେତ ସାହାଯ୍ୟରେ ବୁଝାଇଦିଅ ॥ ୧-୨ ॥ ଯଦି
 ସେ ମଲ୍ଲନମନା ବାଲିଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରତ ହୋଇଥା'ନ୍ତି, ତେବେ ପୁଁ ଶୀଘ୍ର ଏ ପଦତକୁ
 ପ୍ରତି ପଳାଇଯିବି । ଏହା ହୁଣି ହନୁମାନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ରୂପ ଧରି ସେଠାକୁ ଗଲେ ଏବଂ
 ମନ୍ତ୍ର କୁଆଁର ପରାବତୀକୁ ଲଗିଲେ— ॥ ୩ ॥ “ହେ ବାର ! ଶ୍ୟାମଲ ଓ ଗୋରଶରୀର-
 ଧାରୀ ଆପଣମାନେ କିଏ ? ଶହସ୍ରରୂପ ଧରି ବନରେ ଏପରି ବିଚରଣ କରୁଅଛନ୍ତି କି
 ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ? ହେ ସ୍ତମ୍ଭ ! ଆପଣ କୋମଲ ଚରଣରେ ଏହି କର୍କଶ ବନଭୂମି ଉପରେ
 କି ହେବୁ ଭ୍ରମଣ କରନ୍ତି ? ॥ ୪ ॥ ଆପଣଙ୍କର ମୃଦୁଲ, ମନୋହର, ସୁନ୍ଦର ଶରୀର;
 ଆପଣ ବନର ହୁଏତ ଆତପ ଓ ବାୟୁକୁ ସହନ କରୁଅଛନ୍ତି ! ଆପଣ ବ୍ରହ୍ମା, ବିଶ୍ଣୁ ଓ
 ମହେଶ୍ୱର—ଏହି ତିନି ଦେବତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଅଟନ୍ତି କି ? ଅଥବା ଆପଣ ଉଭୟେ ନର
 ଓ ନାରାୟଣ ? ॥ ୫ ॥ ଦୋହା.—ଅଥବା ଆପଣ ଜଗତର ମୂଳ କାରଣ ଓ

ଇହାଁ ହସ ନିସିରର ବୈଦେହୀ । ବିପ୍ର ଫିରହିଁ ହମ ଖୋଜିତ ଦେହୀ ॥
 ଆପନ ଚରିତ କହା ହମ ଗାଈ । କହନ୍ତୁ ବିପ୍ର ନିଜ କଥା ବୁଝାଇ ॥୨॥
 ପ୍ରଭୁ ପଶୁଣୁନି ପରେଇ ଗନ୍ଧି ଚରନା । ସୋ ପୁଣ ଉମା ଜାଇ ନହିଁ ବରନା ॥
 ପୁଲକିତ ତନ ମୁଖ ଆର୍ତ୍ତ ନ ବଚନା । ଦେଖିତ ରୁଚିର ବେଶ କୈ ରଚନା ॥୩॥
 ପୁନି ଧୀରଜୁ ଧରି ଅସ୍ତୁତ ଖାନ୍ନା । ହରଷ ହୃଦୟ ନିଜ ନାଥକୁ ଚାନ୍ନା ॥
 ମୋର ନ୍ୟାଉ ମେଁ ପୁରୁ ସାହିଁ । ଭୁବୁ ପୁଛନ୍ତୁ କସ ନର କା ନାହିଁ ॥୪॥
 ତବ ମାୟା ବସ ଫିରହିଁ ଭୁଲନା । ତା ତେଁ ମେଁ ନହିଁ ପ୍ରଭୁ ପଶୁଣୁନା ॥୫॥
 ଏକୁ ମେଁ ମନ ମୋହବସ କୁଟିଲ ହୃଦୟ ଅଜ୍ଞାନ ।
 ପୁନି ପ୍ରଭୁ ମୋହି ବସାରେଇ ଖନବନ୍ଧୁ ଭଗବାନ ॥୬॥

ଏଥୁ ନିଶାଚର ହରି ନେଲ ସେ ସୀତାକୁ । ଆନେ ଖୋଜି ବୁଲୁ ବିପ୍ର ବସିନେ ତାହାକୁ ॥
 ଆପଣା ବୁଝନ୍ତୁ ମୁହିଁ କହୁଲି ଗୋସାଇଁ । କହ ନିଜ କଥା ଏବେ ଆମକୁ ବୁଝାଇ ॥୭॥
 ପ୍ରଭୁକୁ ଚିହ୍ନି ପଡିଲେ ଶ୍ରୀଚରଣ ଧରି । ସେ ପୁଣ ଉମା ! ବର୍ଣ୍ଣନ ନ ହୁଅଇ କରି ॥
 ପୁଲକିତ ତନୁ ମୁଖେ ନ ଆସେ ବଚନ । ଦେଖନ୍ତି ଅତି ରୁଚିର ବେଶ ବିରଚନ ॥୮॥
 ପୁଣି ମନେ ଧ୍ୟେୟ ଧରି ବିନତି କରିଲେ । ନିଜ ନାଥେ ଚିହ୍ନି ହୃଦେ ହରଷ ହୋଇଲେ ॥
 ମୁଁ ସେ ପରୁଣଲି ସ୍ବାମି, ଉଚିତ ମୋହର । ଭୁବେ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରାୟେ ପରୁର କପର ॥୯॥
 ଭୁବୁ ମାୟାଚକ୍ରେ ପତି ଭ୍ରମିଣ ଭୁଲିଲି । ତେଣୁ ନିଜ ପ୍ରଭୁକୁ ମୁଁ ଚିହ୍ନି ନ ପାରିଲି ॥୧୦॥
 ଏକେ ତ ମୁଁ ମନ କୁଟିଲ କୁହୁବ ମୋହ ବିବଶ ଅଜ୍ଞାନ ।
 ପୁଣି ପ୍ରଭୁ ମୋତେ ପାଶୋରିଲ ମନୁ, ଖନବନ୍ଧୁ ଭଗବାନ ॥୧୧॥

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋକର ସ୍ବାମୀ ସ୍ବୟଂ ଭଗବାନ, ଯେ କି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଭବ-ସାଗରରୁ ପାର
 କରିବାକୁ ଓ ପୃଥିବୀର ଭାର ନାଶ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମନୁଷ୍ୟ ରୂପରେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ
 କରିଅଛନ୍ତି ?” ॥ ୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, “ଆନେ ହୁହେଁ
 କୋଶଳରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର ଏବଂ ପିତାଙ୍କ ବଚନ ରକ୍ଷା କରି ବନକୁ ଆସିଅଛୁ ।
 ଆମ ହୃଦୟ ନାମ ରାମ-ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ଆମେ ହୁହେଁ ଭାଇ । ଆମ ସଙ୍ଗରେ (ମୋର) ପୁରୁଷ
 ପୁତ୍ରମାସ ସ୍ବା ଥିଲେ ॥ ୧ ॥ ଏଠି ବନରେ ରାକ୍ଷସ ମୋ ପତ୍ନୀ ଜାନଙ୍କୁ ହରଣ କରି
 ନେଲ । ହେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ! ଆମେ ତାହାକୁ ହିଁ ଖୋଜି ବୁଲୁଛୁ । ଆମେ ତ ଆପଣା ବୁଝନ୍ତୁ
 କହ ଶୁଣାଇଲୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ହେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ! ଭୁମେ ଆପଣା କଥା ବୁଝାଇ କହ ।” ॥ ୨ ॥
 ପ୍ରଭୁକୁ ଚିହ୍ନି ହନୁମାନ୍ ତାହାଙ୍କ ଚରଣ ଧରି ପୃଥିବୀ ଉପରେ ପଡିଗଲେ । ଶିବ କହନ୍ତି,
 “ହେ ପାଦ ! ସେ ପୁଣ ଅବର୍ଣ୍ଣମୟ । ଶରୀର ପୁଲକିତ, ମୁହଁରୁ ବଚନ ବାହାରୁ
 ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ବରର ବେଶ-ପରିପାଟୀ ଦେଖିବାରେ ଲାଗିଆ’ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ତତ୍ପରେ
 ଧ୍ୟେୟ ଧରି ସେ ସୁତି କଲେ । ତତ୍ପରେ ହନୁମାନ୍ କହିଲେ, “ହେ ନାଥ ! ମୁଁ ଯାହା
 ପରୁଣଲି, ତାହା ପରୁଣବା ତ ମୋ ପକ୍ଷରେ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ । (ବହୁବର୍ଷ ପରେ ଆପଣଙ୍କୁ

ଜଦପି ନାଥ ବହୁ ଅବଗୁନ ମୋରେ । ସେବକ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପରେ ଜନ ଶ୍ରେରେ ॥
 ନାଥ ଶାବ ଚବ ମାୟା ମୋହା । ସୋ ନିପ୍ରବର ଭୁଞ୍ଜାରେହିଁ ଗ୍ରେହା ॥୧॥
 ତା ପର ମେଁ ରଘୁପାର ବୋହାଈ । ଜାନହିଁ ନହିଁ କହୁ ଭଜନ ଉପାଈ ॥
 ସେବକ ସୁତ ପତି ମାତୁ ଭବେସେଁ । ରହଇ ଅସୋଚ ବନଇ ପ୍ରଭୁ ପୋସେଁ ॥୨॥
 ଅସ କହି ପରେଉ ଚରନ ଅକୁଲାଇ । ନିଜ ତନୁ ପ୍ରଗଟି ପ୍ରୀତି ଉର ଗୁଞ୍ଜାଇ ॥
 ତବ ରଘୁପତି ଉଠାଇ ଉର ଲାଡ଼ୁ । ନିଜ ଲେଚନ ଜଳ ସୀତି ଜୁଡ଼ାଡ଼ୁ ॥୩॥
 ସୁନୁ କପି ଜୟ ମାନସି ଜନି ଉନା । ତେଁ ମମ ପ୍ରିୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ତେଁ ଦୁନା ॥
 ଧନଦରସୀ ମୋହି କହ ସବ କୋଇ । ସେବକ ପ୍ରିୟ ଅନନ୍ୟ ଗତି ସୋଇ ॥୪॥

ଯଦାପି ନାଥ ମୋଠାରେ ହୃଦ୍ଘାତ ପମିତ । ସେବକେ ଭୁଲିବା ନୁହେଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଉଚିତ ॥
 ନାଥ ! ଶାବ ରୁନୁ ମାୟା ମୋହୁତ ଅଟଇ । ଆପଣଙ୍କ କୃପାରେ ସେ ନିଶ୍ଚାର ଲଭଇ ॥୧॥
 ତାହା ପରେ ମୋତେ ରୁନୁ ଶୁଣ, ରଘୁରାୟ । ଜାଣଇ ନାହିଁ ମୁଁ କହି ଭଜନ ଉପାୟ ॥
 ସେବକ ତନୟ ସ୍ଵାମୀ ମାତାଙ୍କ କଲରେ । ରହନ୍ତି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ, ପ୍ରଭୁ ପୋଷନ୍ତି ବାଧରେ ॥୨॥
 ଏହା କହ ଶ୍ରୀ ଚରଣେ ପଡ଼ିଲେ ଅପୟେ । ପ୍ରଗଟି ସତନୁ, ପ୍ରୀତି ପୁଷିତ ହୃଦୟେ ॥
 ତହୁଁ ରଘୁପତି ହୃଦେ ଉଠାଇ ଆସିଲେ । ଲେଚନ ସଲିଳ ସିଂହ ଶୀତଳ କରିଲେ ॥୩॥
 ଶୁଣ କପି, ମନ ମଧ୍ୟେ ମାନ ନାହିଁ ଭଣା । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପପେଷା ହୁନେ ପ୍ରିୟ ହୃଦ ଗୁଡ଼ା ॥
 ସମଦର୍ଶୀ ବୋଲି ମୋତେ ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି । ଅନନ୍ୟଗତ ସେବକ ପ୍ରିୟ ମୋର ଅତି ॥୪॥

ଦେଖିଲି, ତାହା ପ୍ରଣୀତ ପଣୀ ବେଶରେ । ମୋର ତ ବାନର ଭୂତି । ଏଣୁ ଚିତ୍ତ ପାଶଲି
 ନାହିଁ । ଆପଣା ପରିସ୍ଥିତିର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମୁଁ ପରୁର ବେଲି ।) କିନ୍ତୁ ଆପଣ
 ମନୁଷ୍ୟ ପରି କପରି ପରୁରୁ ଅଛନ୍ତି ? ॥ ୫ ॥ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ମାୟା ହେବୁ ଭୁଲି
 ଭ୍ରମିତ । ତେଣୁ ମୋ ନିଜର ପ୍ରଭୁକୁ ଚିତ୍ତ ପାଶଲି ନାହିଁ ॥ ୫ ॥ କୋହା — ଏବେ ତ
 ମୁଁ ସ୍ଵାବତୀ ମନ । ଦ୍ଵିତୀୟତା ମୋହର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ଏବଂ ତୃତୀୟତା କୃଷିଳ ଓ ଅଜ୍ଞାନ ।
 ପ୍ରଣୀତ ଚର୍ଚ୍ଚରେ ହେ ସାନବନ୍ଧୁ ଭଗବାନ ! ଆପଣ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଭୁଲିଗଲେ ! ॥ ୬ ॥
 ତୌପାହି :—ହେ ନାଥ ! ଯଦାପି ମୋଠାରେ ବହୁତ ଅବିଚାର, ତଥାପି ସେବକକୁ
 ଭୁଲିଯିବା ଶ୍ଵର୍ମାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ହେ ନାଥ ! ଶାବ ଆପଣଙ୍କ ମାୟାରେ
 ବମୋହୁତ । ସେ କେବଳ ଆପଣଙ୍କ କୃପାଦ୍ଵାରା ହିଁ ନିଶ୍ଚାର ପାଇପାରେ ॥ ୧ ॥
 ତହୁପରି ହେ ରଘୁପାର ! ତୁମ ଶୁଣ ପକାଇ ମୁଁ କହୁଛି ଯେ, ମୁଁ ଭଜନ-ସାଧନ କହୁ
 ଜାଣେନାହିଁ । ସେବକ ସ୍ଵର୍ମାଙ୍କର ଏବଂ ପୁଣି ମାତାଙ୍କର ଭରଣାରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ
 ତ ସେବକର ପାଳନ-ପୋଷଣ କରବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ॥ ୨ ॥ ଏହୁପରି କହୁ ହନୁମାନ
 ଆକୁଳ ହୃଦୟରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ସେ ଆପଣା ପ୍ରକୃତ ଶରୀର ପ୍ରକାଶ
 କଲେ । ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମ ଭରପଣ । ରଘୁନାଥ ତାଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି
 ପକାଇଲେ ଏବଂ ଆପଣା ନୟନ-ଜଳରେ ସିନ୍ଧୁ କରି ତାଙ୍କୁ ଶୀତଳ କଲେ ॥ ୩ ॥

ସୋ ଅନନ୍ୟ କାଳେ ଅସି ମତି ନ ଟରଇ ହନୁମନ୍ତ ।

ମୋଁ ସେବକ ସତରତର ରୂପ ସ୍ଵାମି ଭଗବନ୍ତ ॥୩॥

ଦେଖି ପବନପୁତ ପତି ଅନୁକୁଳ । ହୃଦୟେ ହରଷ ଶାନ୍ତ ସବ ସୁଲ ॥
ନାଥ ସେଲ ପର କପିପତି ରହଇ । ସୋ ସୁଗ୍ରୀବ ଦାସ ତବ ଅହଇ ॥୧॥
ତେହି ସନ ନାଥ ମୟୂର୍ତ୍ତୀ ଜାଜେ । ଶନ ଜାନି ତେହି ଅଭୟ କରାଜେ ॥
ସୋ ସୀତା କର ଖୋଜ କରାଇହି । ଜହଁ ତହିଁ ମରକଟ କୋଟି ପଠାଇହି ॥୨॥
ସେହି ବିଧି ସକଳ କଥା ସମୁଦ୍ଧାରି । ଲିଏ ଦୁଃଖ ଜନ ପୀଠି ଚଡ଼ାଇ ॥
ଜବ ସୁଗ୍ରୀବ ରାମ କହୁଁ ଦେଖା । ଅତିସୟ ଜନ୍ମ ଧନ୍ୟ କରି ଲେଖା ॥୩॥
ସାଦର ମିଲେଉ ନାହିଁ ପଦ ମାଥା । ଭେଟେଉ ଅନୁଜ ସହିତ ରଘୁନାଥ ।
କପି କର ମନ ବିରୁର ଏହି ଶାନ୍ତ । କରିହୁଁ ବିଧି ମୋ ସନ ଏ ପ୍ରୀତି ॥୪॥

ସେ ଅଟେ ଅନନ୍ୟ ସାହାର ଏସନ ମତି ଦୃଢ଼ ହନୁମାନ ।

ମୁଁ ସେବକ, ତର-ଅତର ସମାର ରୂପ-ରାଶି ଭଗବାନ ॥୩॥

ବିଲେକି ପବନ-ପୁତ ସ୍ଵାମୀ ଅନୁକୁଳ । ହୃଦୟେ ହରଷ ଦୂର ହେଲ ସବ ଶୁଳ ॥
ନାଥ ! ବିଶି ଦୃଷ୍ଟେ କପି-ନାୟକ ରହଇ । ସେ ସୁଗ୍ରୀବ ଆପଣଙ୍କ ସେବକ ଅଟଇ ॥୧॥
ତାହା ସଜାତରେ ପ୍ରଭୁ ! ମିତ୍ରତା କରନ୍ତୁ । ଶନ ବିରୁଣେ ତାକୁ ଅଭୟ ଦିଅନ୍ତୁ ॥
ଜାନଙ୍କୁ ଅନେଷଣ ସେହି କରାଇବ । ସେଣେ ତେଣେ ଅବଶିତ କପି ପଠାଇବ ॥୨॥
ଏହି ପ୍ରକାରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବୁଝାଇ । ନେଇଗଲା ଉଭୟଙ୍କୁ ପିଠିରେ ବସାଇ ॥
ସେବେ ଶ୍ରୀରାମ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସୁଗ୍ରୀବ ଦେଖିଲା । ଅତିଶୟ ଧନ୍ୟ ନିଜ ଜନମ ଲେଖିଲା ॥୩॥
ସାଦରେ ମିଳି ତରଣେ ନୂଆଁଇଲା ଶିର । ଭେଟିଲେ ଅନୁଜ ସହ ପ୍ରେମେ ରଘୁବୀର ॥
କପି ମନ ମଧ୍ୟ ବିରୁର ଏହି ଶାନ୍ତ । କରିବେ କଥାତା, ଏହି ମୋ ସଙ୍ଗେ କି ପ୍ରୀତି ॥୪॥

ତବୁରେ ଶ୍ରୀରାମ କହିଲେ, “ହେ କପି ! ଶୁଣ; ମନକୁ ଗ୍ରେଷ୍ଟ କରନାହିଁ । ରୂପେ
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କଠାରୁ ମୋର ହୃଦୟ ଶ୍ରୀୟ । ସମସ୍ତେ ମୋତେ ସମଦର୍ଶୀ ବୋଲି କହନ୍ତି ।
ମାତ୍ର ସେବକ ଅନନ୍ୟଗଣ ହୋଇଥିବାରୁ ମୋର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ॥ ୪ ॥
ବୋହା :—ହେ ହନୁମାନ ! ନିଜେ ସେବକ ଏବଂ ଏହି ଚରାଚର ଜଗତ
ତାହାର ସ୍ଵାମୀ ଭଗବାନଙ୍କର ରୂପ ବୋଲି ସାହାର ବୁଦ୍ଧି ଓ ଜ୍ଞାନ
ଅଟଇ, ସେହି ହେଉଅ ଅନନ୍ୟ (ଭକ୍ତ) ।” ॥ ୩ ॥ ତୌପାର — ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ଅନୁକୁଳ
ଦେଖି ପବନକୁମାର ହନୁମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦ ପୁରଣ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ
ଦ୍ଵାଷ ଅପସରିଗଲା । ସେ କହିଲେ, “ହେ ନାଥ ! ଏହି ପବନ ରୂପରେ
ବାନରାଜ ପ୍ରଭୀବ ରହନ୍ତି, ସେ ଆପଣଙ୍କ ଦାସ ॥ ୧ ॥ ହେ ନାଥ ! ତାଙ୍କ ସହ ମିତ୍ରତା
କରନ୍ତୁ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଶନ କାଶି ନିର୍ଦ୍ଦୀକ କରିଦିଅନ୍ତୁ । ସେ ସୀତାଙ୍କ ଅନେଷଣ
କରାଇବେ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ କୋଟି କୋଟି ବାନର ପଠାଇବେ ।” ॥ ୨ ॥

ତବ ହନୁମନ୍ତ ଉଦୟ ଦିପି ଖା ସବ କଥା ସୁନାଇ ।

ପାବକ ସାଖୀ ଦେଇ କରି ଜୋଷ ପ୍ରୀତି ଦୁଢ଼ାଇ ॥୪॥

କାହିଁ ପ୍ରୀତି କହୁ ଶତ ନ ରାଖା । ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ରାମ ଚରିତ ସବ ଶୁଣା ॥
କହୁ ସୁଗ୍ରୀବ ନୟନ ଭରି ବାସ । ମିଳିବୁ ନାଥ ମିଥୁଲେସକୁମାରୀ ॥୧॥
ମନ୍ଦିତ ସନ୍ନିବିତ ଲହାଁ ଏକ ବାସ । ବୈଠ ରହେଉଁ ମୋଁ କରତ ବିରୁସ ॥
ଗଗନ ପନ୍ଥ ଦେଖି ମୋଁ ଜାତା । ପରବସ ପଥ ବହୁତ ଭଲପାତା ॥୨॥
ରାମ ରାମ ହା ରାମ ସୁକାଶ । ହମବୁ ଦେଖି ଖିନ୍ନେଇ ପଟ ଡାସ ॥
ମାଗା ରାମ କୁରତ ତେହିଁ ସାଧା । ପଟ ଉର ଲାଲ ସୋତ ଅତି ଖାଧା ॥୩॥

କହୁ ହନୁମନ୍ତ ସକଳ ବୃକ୍ଷନ୍ତ ଉଦୟ ପଥେ ବୁଝାଇ ।

କଲ ପରସ୍ପର ପ୍ରୀତି ଦୃଢ଼ତର ପାବକ ସାଖୀ ରଖାଇ ॥୪॥

ପ୍ରୀତି କଲେ ହୃଦେ କହୁ ନ ରଖି ଅନ୍ତର । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମେ ରାମ ଚରିତ ନକର ॥
ବୋଲଇ ସୁଗ୍ରୀବ ନେତେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ବାର । ମିଳିବେ ନାଥ ମିଥୁଲା ନରେଶ-କୁମାରୀ ॥୧॥
ମନ୍ଦାଙ୍କ ସହୃଦ ଏହୁ ସ୍ଥାନେ ଏକବାର । ବସିଥାଇ କରୁଥିଲି ମୁଁ କହୁ ବିରୁର ॥
ଗଗନ ମାର୍ଗରେ ପୁଣି ଦେଖିଲୁ ଯିବାର । ପରବଶେ ପତି କରି ବିନାସ ଅପାର ॥୨॥
ରାମ, ରାମ, ରାମ, ଆହା ରାମ ! ଉଦାଶ । ଫିଙ୍ଗି ଦେଲେ ପଟ ଆମ୍ଭ ଦିବକୁ ଚାହିଁ ॥
ମାତଲେ ରାମ, ସୁଗ୍ରୀବ ଆଖିଲ ବୁଝଇ । ବସନ ହୃଦେ ଲଗାଇ ଶୋକ କଲେ ଅତି ॥୩॥

ଏହି ରୂପେ ସମସ୍ତ କଥା ବୁଝାଇ ହନୁମାନ୍ ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହୃଦ ଭାବକୁ ପିଠିରେ ବସାଇ ନେଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ଆପଣା ଜନ୍ମ ଅତି ଧନ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କଲେ ॥ ୩ ॥ ସୁଗ୍ରୀବ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣତଳେ ମସ୍ତକ ନୂଆଁଇ ଆଦର ସହକାରେ ତାଙ୍କ ସହୃଦ ମିଳନ କଲେ । ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ ରାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମେତ ତାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଭେଟିଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ମନେ ମନେ ଚିନ୍ତା କରୁଥା'ନ୍ତି, “ହେ କ୍ଷମାତା ! ଏ କ'ଣ ମୋ ସହୃଦ ପ୍ରୀତି କରିବେ ?” ॥ ୪ ॥ ବୋହା :—ଜନନୁର ହନୁମାନ୍ ଉଦୟ ଚରଣର ସମସ୍ତ କଥା ଶୁଣାଇ ଅଗ୍ନିକୁ ସାକ୍ଷୀ କରି ପରସ୍ପରଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଦୃଢ଼ କରିଦେଲେ । (ଉଦୟକୁ ମିନିତା-ସୂକ୍ଷ୍ମରେ ଆବଦ୍ଧ କରିଦେଲେ ।) ॥ ୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ଉଦୟେ ପରସ୍ପରଙ୍କୁ ନୁହେଁ ସହୃଦ ପ୍ରୀତି କଲେ, ଟିକିଏ ହେଲେ ଅନ୍ତର ରଖିଲେ ନାହିଁ । ତତ୍ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ସମସ୍ତ ଇତିହାସ କହୁଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ସାଗୁନୟନରେ କହୁଲେ, “ହେ ନାଥ ! ମିଥୁଲେଶକୁମାରୀ ଜାନଙ୍କ ମିଳିଯିବେ ॥ ୧ ॥ ଏକଦା ମୁଁ ଏଠାରେ ମନ୍ଦାମାନଙ୍କ ସହ ବସି କହୁ ବିରୁର କରୁଥିଲି । ସେତେବେଳେ ପରାଧୀନା ଓ ଆତନ୍ତ୍ର ହିନାପରତା ଜାନଙ୍କକୁ ଆକାଶ ମାର୍ଗରେ ଯାଉଥିବାର ଦେଖିଲି ॥ ୨ ॥ ଆମ୍ଭକୁ ଦେଖି ସେ “ରାମ ! ରାମ ! ହା ରାମ !” ବୋଲି ଆଉଁଳାକ କରି ଉଦୟସ୍ବ-ବସ୍ତ୍ର ପକାଇ ଦେଲେ ।” ଶ୍ରୀରାମ ଉକ୍ତ ବସ୍ତ୍ର ମାଗିବା ମାତ୍ରେ ସୁଗ୍ରୀବ ତାହା ଆଣି ଦେଲେ ।

କହୁ ପୁଣିବ ପୁନହୁ ରଘୁବୀର । ତଜହୁ ସୋର ମନ ଆନହୁ ଧୀର ॥
ସବ ପ୍ରକାର କରିହୁଁ ସେବକାରି । ଜେହୁ ବଧୁ ମିଳିହୁ ଜାନକୀ ଆରି ॥୩॥

ସଖା ବଚନ ସୁନି ହରଷେ କୃପାସିନ୍ଧୁ ବଲସୀଠୁ ।

କାରନ କର୍ତ୍ତନ ବସହୁ ବନ ମୋହୁ କହୁହୁ ପୁଣିଠୁ ॥୩॥

ନାଥ ବାଲି ଅରୁ ମେଁ ହୋଁ ଶୁଣି । ପ୍ରୀତି ରଘୁ କହୁ ବରନ ନ ଜାଣି ॥
ମୟସୁତ ମାୟାବା ତେହୁ ନାହିଁ । ଆତ୍ମା ସୋ ପ୍ରଭୁ ହମରେ ଚାହିଁ ॥୧॥
ଅଧି ଶକ୍ତି ପୁର ହାର ପ୍ରକାଶ । ବାଲୁ ଶୟ ବଳ ସହଇ ନ ପାଶ ॥
ଧାତୁ ବାଲି ଦେଖି ସୋ ଶୁଣା । ମେଁ ପୁନ ରଘୁହଁ ବଧୁ ସିଂହ ଲଗା ॥୨॥
ଗିରିବର ଗୁହାଁ ପ୍ରାପ୍ତ ସୋ ଜାଣି । ନବ ବାଲୁ ମୋହୁ କହା ବୁଝାଣି ॥
ପରିଶେଷୁ ମୋହୁ ଏକ ପଶ୍ୟୁରା । ନହିଁ ଆତ୍ମହଁ ତବ ଜାନେସୁ ମାଗ ॥୩॥

କହଇ ପୁଣିବ; ପୁଣି ପ୍ରଭୁ ରଘୁବର । ଚନ୍ଦ୍ରା ପରିହର, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ମନ ମଧ୍ୟ ଧର ॥
ସକଳ ହୋରେ ସେବା କରିବ ରୁମର । ଜନକ କୁମାର ପୁଣି ମିଳିବେ ଯେପରି ॥୪॥

ସଖାଙ୍କ ବଚନେ ତୋଷ ହେଲେ ମନେ କୃପାଳୁ ବଳୀ ଅଗବ ।

ଜେଉଁ କାରଣରୁ ବନେ ବାସ କର, ମୋ ଆଗେ କହୁ ପୁଣିବ ॥୫॥

ନାଥ ! ବାଲି ଆବରୁ ମୁଁ ଅଛି ବେନି ଶୁଣ । ଥିଲି ଯେତେ ପ୍ରୀତି, କହୁ ନ ହୁଅଇ ଗାଲ ॥
ମାୟାବା ନାମରେ ମୟ ଦାନବ କୁମର । ଅପିଲ ଏକଦା ପ୍ରଭୁ ସେ ଆନୁ ନଗର ॥୧॥
ଅର୍ଜୁନେ ପ୍ରବ୍ରାଜାରେ ଚିତ୍ରାର କରିଲ । ବାଲି ମଧ୍ୟ ଶୟ ବଳ ସହ ନ ପାରିଲ ॥
ଧାଆନ୍ତେ ବାଲି ବିନୋକ ଗଲ ସେ ପଲାଇ । ମୁଁ ପଛେ ରମିଲି ଭାତା ସହାୟତା ପାଇଁ ॥୨॥
ଗିରିବର ଗୁହାଁ ମଧ୍ୟ ପଶିଲ ସେ ଯାଇ । ତାହା ଦେଖି ବାଲି ମୋତେ କହଇ ବୁଝାଇ ॥
ଏକ ପକ୍ଷ ଯାଏ ମୋତେ ଅପେକ୍ଷା କରିବୁ । ଯେବେ ନ ଆସିବ ତେବେ ମରବା ଜାଣିବୁ ॥୩॥

ବହୁକୁ ବସରେ ଲଗାଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବହୁତ ଶୋକ କଲେ ॥ ୩ ॥ ପୁଣିବ କହଲେ,
“ହେ ରଘୁବୀର ! ପୁଣିବ, ଶୋକ ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ମନରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଆଣନ୍ତୁ । ମୁଁ
ସବୁମନ୍ତେ ଆପଣଙ୍କ ସେବା କରିବି, ଯାହା ଫଳରେ ଜାନକୀଙ୍କୁ ଆପଣ ପାଇ
ପାରିବେ ।” ॥ ୪ ॥ ତାହା :—କୃପାପାତ୍ର ଓ ବଲସୀମା ଶ୍ରୀରାମ ସଖା ହୁଣିବନ୍
ବଚନ ଶୁଣି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । କହଲେ, “ହେ ପୁଣିବ ! ତୁମେ ବନରେ କି ହେବୁ
ବାସ କରୁଅଛ ?—ମୋତେ କୁହ ତ ॥ ୫ ॥ ତୌପାର :—ପୁଣିବ କହଲେ,
“ହେ ନାଥ ! ବାଲି ଓ ମୁଁ ବୁଲି ଶୁଣି । ଆମ ବୁଦ୍ଧିର ଭିତରେ ଅବଶ୍ୟକ ସତ୍ୟ
ପ୍ରାପ୍ତି ଥିଲା । ହେ ପ୍ରଭୁ ! ମୟ ଦାନବର ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ଥିଲା । ତାହାର ନାମ ମାୟାବ ।
ସେ ଥରେ ଆମ ଗାଆଁକୁ ଆସିଲା ॥ ୧ ॥ ସେ ରାତି ଅଧରେ ନଗରର ଡାକିନ ନିକଟକୁ
ଆସି କୋର ବଳ । ବାଲି ଶୟ ବଳ (ଆହୁନ) ସହ ପାରିଲ ନାହିଁ, ସେ ବୌଦ୍ଧିକ ।
ତାହାକୁ ଦେଖି ମାୟାବା ବୌଦ୍ଧି ପଲାଇଲା । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଭଲ ସଙ୍ଗେ ଲାଗି ତକଲି ।” ॥

ମାସ କବସ ତହିଁ ରହେଉଁ ଖରାବ । ନିସବ ରୁଧିର ଧାର ତହିଁ ଶରାବ ॥
 ବାଲି ହତେସି ମୋହ ମାରିବ ଆଶ । ପିଲା ଦେଇ ତହିଁ ଚଳେଉଁ ପରାଶ ॥୩॥
 ମଂସିହୁ ପୁର ଦେଖା ଦିନୁ ସାଶ । ଶେଷେଇ ମୋହ ଗଜ ବରିଆଶ ॥
 ବାଲି ତାହୁ ମାରି ଗୁଡ଼ ଆଶୁ । ଦେଖି ମୋହ କିପୁଁ ଭେଦ ବଡ଼ାଶୁ ॥୪॥
 ରପୁ ସମମୋହ ମାରେସି ଅତି ଶରାବ । ହରି ଲେହେସି ସବସୁ ଅରୁ ନାଶ ॥
 ତାକେଁ ଭୟ ରଘୁବୀର କୁପାଲ । ସକଳ ଭୁବନ ମେଁ ପିରେଉଁ ବିହାଲ ॥୫॥
 ଲହାଁ ସାପ ବସ ଆଶୁତ ନାଶୁ । ତଦପି ସଞ୍ଚିତ ରହେଁ ମନ ମାଶୁ ॥ ୬॥
 ସୁନି ସେବକ ଦୁଖ ଘନଦୟାଲ । ପରକ ଉଠି ଦୌ ଭୁଜା ବିସାଲ ॥୭॥
 ସୁରୁ ସୁଗ୍ରୀବ ମାରିହଉଁ ବାଲିହୁ ଏକହୁ ବାନ ।

ବ୍ରହ୍ମ ରୁଦ୍ର ସରନାଗତ ଗର୍ବ ନ ଉବରଣେଁ ପ୍ରାନ ॥୮॥

ମାସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେସ୍ଥାନେ ରହୁଛି, ଖରାବ । ରୁଧିର-ଧାର ତହିଁରୁ ବାହାରିଲା ଶରାବ ॥ ୧ ॥
 ବାଲିକ ମାରି ମାରିବ ମୋତେ ଆସି ଏବେ । ଭବି, ଶିଳା ଦ୍ଵାରେ ରହି ପଳାଇଲି ତେବେ ॥୨॥
 ପୁରକୁ ଶ୍ଵର୍ମୀ-ରହୁତ ଦେଖି ମନ୍ଦିପଣ । ବଳାହାରେ ଗଜ ମୋତେ କଲେ ସମର୍ପଣ ॥
 ବାଲି ତାହାକୁ ବିନାଶି ଗୁଡ଼କୁ ଆସିଲା । ମୋତେ ବିଲେକ ହୃଦୟେ ବୋରି ବଢ଼ାଇଲା ॥୩॥
 ରପୁ ସମାନ ବହୁତ ମାରିଣ ଆବର । ହରଣ କଲ ସବସୁ ନାଶକୁ ମୋହର ॥
 ତା । ଭୟରେ ରଘୁବୀର, କରୁଣା-ସଦନ । ବିକଳେ ଭ୍ରମିଲି ମୁହିଁ ସକଳ ଭୁବନ ॥୪॥
 ଅଭିଶାପ ସଦା ହେବୁ ଏଥୁ ନ ଆସଇ । ତଥାପି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟ ସହତ ରହଇ ॥
 ଶୁଣି ସେବକର ହୁଣ ଘନ ଦୟାମୟ । ନିର୍ମଳ ହୋଇଲି ଭୁଜ ବିଶାଳ ଭୟରୁ ॥୫॥

ଶୁଣ ରହସ୍ତତ, ବାଲିକୁ ମୁଁ ହୃତ କରିବି ଏକ ବାଣରେ ।

ବିରହ ଉଶାନ ଗଲେହେଁ ଶରଣ ବଞ୍ଚିବ ନାହିଁ ପ୍ରାଣରେ ॥୬॥

ସେ ମାୟାବା ଗୋଟିଏ ପଦ୍ମତ ପ୍ରାଣରେ ଘାରି ପଶିଲା । ତତ୍ପରେ ବାଲି ମୋତେ ବୁଝାଇ
 କହଲା, “ତୁ ଗୋଟିଏ ପଦ୍ମଯାଏ ମୋ ପଥ ଅନେଇ ରହୁ । ସହ ମୁଁ ଉକ୍ତ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ
 ନ ଆସେ, ତେବେ ବୁଝିବୁ ଯେ ମୁଁ ନିହତ ॥ ୧ ॥ ହେ ଖରାବ ! ମୁଁ ସେହଠାରେ
 ମାସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହୁଛି । ସେହୁ ପ୍ରାଣୀ ମଧ୍ୟରୁ ରକ୍ତର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ାଧାର ବାହାରିଲା । ତେଣୁ
 ମୁଁ ବୁଝିଲି ଯେ, ସେହୁ ଶରୀର ବାଲିକୁ ମାରି ପକାଇଲୁ । ଏବେ ଆସି ମୋତେ ମାରିବ ।
 ଏଣୁ ମୁଁ ପ୍ରାଣୀ ଦ୍ଵାରରେ ଖଣ୍ଡେ ପଥର ଲଗାଇ ପକାଇ ଆସିଲି ॥୨॥ ମର୍ଦ୍ଦାମାନେ ପୁରକୁ
 ପ୍ରଭୁଶ୍ଵାନ (ଅଗ୍ରଜନ) ଦେଖି ମୋତେ ଜବରଦସ୍ତି ଗଜ ସମର୍ପଣ କରିଦେଲେ । ବାଲି
 ତାହାକୁ ମାରି ଭରକୁ ଫେରିଲା ଏବଂ ମୋତେ ଗଜସିଂହାସନ ଉପରେ ବସିଥିବାର
 ଦେଖି ମନ ମଧ୍ୟରେ ମୋ ପ୍ରତି ଶତ୍ରୁତା ପାଶୁଲା ॥ ୩ ॥ ସେ ମୋତେ ଶତ୍ରୁ ମନେ କରି
 ବହୁତ ମାରିଲା ଏବଂ ମୋର ସ୍ଵର୍ଗ ଓ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ମଧ୍ୟ ହରଣ କରି ନେଲା ।

ଜେ ନ ମିତ ଦୁଃଖ ହୋଇଁ ଦୁଃଖୀ । ତତ୍ତ୍ୱ ବିଲେକକ ପାତକ ଶ୍ରେୟ ॥
 ନିଜ ଦୁଃଖ ଶିର ସମରଜ କରି ଜାନ । ମିତର ଦୁଃଖ ରଜ ମେରୁ ସମାନ ॥୧॥
 ଜନ୍ମ କେଁ ଅସି ମତି ସହଜ ନ ଆଇ । ତେ ସଠ କତ ହଠି କରତ ମିତାଇ ॥
 କୁପଥ ନିବାର ସୁପଥ ଚଲୁ । ଗୁନ ପ୍ରଗଟଇ ଅବଗୁନହି ଦୁର୍ଗୁଣ ॥୨॥
 ଦେବ ଲେକ ମନ ସଙ୍କ ନ ଧରଇ । ବଲ ଅନୁମାନ ସଦା ହିତ କରଇ ॥
 ବିପତି କାଲ କର ସତଗୁନ ନେହା । ଶୁଦ୍ଧ କହ ସନ୍ତ ମିତ ଗୁନ ଏହା ॥୩॥
 ଆଗେଁ କହ ମୃଦୁ ବଚନ ବନାଇ । ପାଛେଁ ଅନହିତ ମନ କୁଟିଲାଇ ॥
 ଜା କର ଚିତ ଅହି ଗତି ସମ ଭାଇ । ଅସ କୁମିତ ପରିହରେହିଁ ଭଲଇ ॥୪॥

ଯେ ମିତ ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖ ଲଭ ନ କରଇ । ତାକୁ ବିଲେକକେ ଶ୍ରେୟ ପାତକ ଲଭଇ ॥
 ନିଜ ଶିରସେ ଦୁଃଖେ ରଜ ଭୁଲ ମଣେ । ମିତର ଦୁଃଖ-ରଜକୁ ମେରୁ ପରି ଗଣେ ॥୧॥
 ସହଜେ ଯାଇ ଏମନ୍ତ ବୁଦ୍ଧି ନ ସୁରଇ । ସେ ଶଠ ମିତ୍ୟାରେ କପା ମିତତା କରଇ ॥୨॥
 କୁପଥରୁ ନିବାରଣ ସୁପଥେ ଚଲିବ । ଗୁଣ ପ୍ରକଟିଣ ଅବଗୁଣକୁ ଲୁଚିବ ॥୩॥
 ଦେବାନେକାରେ ସଙ୍ଗୋତ ନ ମଣେ ଅନ୍ତରେ । ବଲ ଅନୁମାନେ ସଦା ସହାୟତା କରେ ॥
 ବିପତ୍ତି କାଳେ କରଇ ସେହୁ ଶତ ଗୁଣ । ଶୁଦ୍ଧ କହନ୍ତି ଏମନ୍ତ ସନ୍ତ ମିତ ଗୁଣ ॥୪॥
 ସମ୍ମୁଖେ କହଇ ଗର୍ବ କୋମଳ ବଚନ । ପରୋକ୍ଷେ ଅହିତ ପାଶେ କୁଟିଲି ତା' ମନ ॥
 ଯାଇ ତହିଁ ବଡ଼ ଭଲ, ଅହଂକାର ସମ । ଏମନ୍ତ କୁମିତ ପରିହରବା ଉତ୍ତମ ॥୫॥

ହେ କୃପାଳୁ ରଘୁବୀର । ତାହାର ଭୟରେ ମୁଁ ସମସ୍ତ ଲୋକରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ
 ଭ୍ରମିଲି ॥ ୬ ॥ ସେ ଅଭିଶାପ ହେବୁ ଏଠାକୁ ଆସୁନାହିଁ, ସତ; ତଥାପି ମୁଁ ତାହା
 ପ୍ରତି ଭୟାବ୍ୟ ହୋଇ ରହୁଛି ॥ ସେବକର ଦୁଃଖ ଶୁଣି ଗାନକଣ୍ଠାକୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ
 ହୃଦ ବାହୁ କର୍ମି ଉଠିଲ ॥ ୭ ॥ ବୋହା :—ସେ କହଲେ, ହେ ସୁଜୀବ । ମୁଁ
 ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବାଣରେ ବାଲିକୁ ମାର ପକାଇବ । ବୁଢ଼ା ଓ ଶିବଙ୍କ ଶରଣାଗତ
 ହେଲେ ସୁଦା ତାହାର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ॥ ୮ ॥ ତୋପାଇ :—
 ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ମିତ ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କୁ କେବଳ
 ଦେଖିଦେଲେ ବଡ଼ ପାପ ଲାଗେ । ଆପଣାର ସବତ ସମାନ ଦୁଃଖକୁ ଧୁଲି ଭୁଲି ଓ
 ମିତର ଧୁଲିସମାନ ଦୁଃଖକୁ ସୁମେରୁ ସବତ ଭୁଲି ବୁଦ୍ଧିବା ଉଚିତ ॥ ୯ ॥ ଯାହାକୁ
 ସହଜରେ ଏପରି ବୁଦ୍ଧି ମିଳିନାହିଁ, ସେହୁ ଶଠମାନେ ନିବରତ୍ରୀ କାହିଁକି ମିତତା
 କରନ୍ତି ? ମିତତାର ଧର୍ମ ହେଉଛି, ତାହା ମିତକୁ ମନ ମାର୍ଗରୁ ନିବାରଣ କରି ଭଲ
 ମାର୍ଗରେ ଚଳାଇବ । ତାହାର ଗୁଣ ସେ ପ୍ରକାଶ କରିବ ଏବଂ ଅବଗୁଣ(ବୋଧ)କୁ
 ଲୁଚାଇ ରଖିବ ॥ ୧୦ ॥ ଦେଖନେଣ ବିଷୟରେ ସେ ମନରେ ଶଙ୍କା ରଖେ ନାହିଁ ।
 ବିପତ୍ତି ସମୟରେ ତ ଶହେ ଗୁଣ ସେହୁ କରବ । ଦେବଗଣ କହନ୍ତି, ସନ୍ତ ମିତକର

ସେବକ ସଠ ନୃପ କୃପନ କୁନାଶ । କପଟୀ ମିତ୍ର ସୁଲ ସମ ଶୁଣ ॥
 ସଖା ସୋଚ ତ୍ୟାଗହୁ ବଳ ମୋରେ । ସବ ବିଧି ଗଟକ କାଳ ମୈଁ ତୋରେ ॥୩॥
 କହ ସୁଗ୍ରୀବ ସୁନହୁ ରଘୁନାଥ । ବାଲି ମହାବଳ ଅତି ରନ୍ଧ୍ୟାସ
 ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ଅସ୍ତି ତାଲ ବେଶସ୍ୟ । ବିନୁ ପ୍ରସାସ ରଘୁନାଥ ଜହାଏ ॥୪॥
 ଦେଖି ଅମିତ ବଳ ବାଢ଼ୀ ପ୍ରୀତି । ବାଲି ବଧବ ଲକ୍ଷ ଭଲ ପରମାଣୁ ॥
 ବାର ବାର ନାହିଁ ପଦ ସୀସା । ପ୍ରଭୁକୁ ଜାଣି ମନ ହରଷ କର୍ମସା ॥୫॥
 ଉପଜା ଜ୍ଞାନ ବଚନ ତବ ବୋଲ । ନାଥ କୃପା ମନ ଭୟର ଅଲୋଲ ॥
 ସୁଖ ସମ୍ପତି ପରିବାର ବଢ଼ାଇ । ସବ ପରିହର କରିହଉଁ ସେବକାଞ୍ଚି ॥୬॥

ଶଠ ସେବକ, କୃପଣ, ନୃପତି, କୁନାଶ । କପଟୀ ମିତ୍ର ଅଟନ୍ତି ଶୁଲ ସମ ଶୁଣ ॥
 ସଖା ! ମନୁ ଚିନ୍ତା ପରିହର ବଳ ମୋର । ସବୁ ପ୍ରକାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବୁ ମୁଁ ତୋର ॥୩॥
 ବୋଲଇ ସୁଗ୍ରୀବ, ଶୁଣ, ଦେବ ରଘୁନାଥ । ବାଲି ମହାବଳୀ ଅଟେ ଅତି ରନ୍ଧ୍ୟାସ ॥
 ଦେଖାନ୍ତେ ହୃଦୟ ଅସ୍ତି ପ୍ରୀତି ସପ୍ରତାପ । ପ୍ରସାସ ବିନା ଧୂସିଲେ ରଘୁକଳ-ପାଳ ॥୪॥
 ଦେଖି ଅମିତ ବଳ ବୁଝି ହେଲ ପ୍ରୀତି । ବାଲିକୁ ବିନାଶିବାର ହୋଇଲ ପ୍ରସନ୍ନ ॥
 ବାରମ୍ବାର ତରଣରେ କରି ପ୍ରଣିପାତ । ପ୍ରଭୁକୁ ଚିହ୍ନି ହରଷ ମନ କର୍ମନାଥ ॥୫॥
 ଉପଜନ୍ତେ ଜ୍ଞାନ ତହୁଁ କହଲ ଏହକ । ନାଥ, କୃପାରେ ହୋଇଲ ଅବିଚଳ ମନ ॥
 ସୁଖ ଧନ ଧାମ ପରିବାର ବଢ଼ପଣ । ସବୁ ପରିହର ସେବା କରିବି ତରଣ ॥୬॥

ଏଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ଗ୍ରନ୍ଥ (ଲକ୍ଷଣ) ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଗରେ ବନେଇବୁନେଇ କୋମଳ
 ବଚନ କହେ ଓ ପଛରେ ମନ କାମ କରେ ଏବଂ ମନରେ ସାହାଯ୍ୟ କୁଟିଳତା ପୁର
 ରହୁଥାଏ, ହେ ଭଲ ! ସର୍ବଗତ ପରି ଯାହାର ମନ ବଦ, ସେହି କୃତ୍ରିମ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
 ତ୍ୟାଗ କରିବାରେ ହିଁ ମଙ୍ଗଳ ॥ ୪ ॥ ମୁଁ ସେବକ, କୃପଣ ରାଜା, କୁଳଟା ସ୍ତ୍ରୀ ଓ
 କପଟୀ ମିତ୍ର—ଏ ଶୁଣି ଶୁଣି ସମାନ ପାଢ଼ାଦାୟକ । ହେ ସଖା ! ମୋହର ବଳ-ଭରସା
 ଉପରେ ତୁମେ ସବୁ ଚିନ୍ତା ଓ ଶୋକ ତ୍ୟାଗ କର । ମୁଁ ସବୁମନ୍ତେ ତୁମକୁ ସାହାଯ୍ୟ
 କରିବି । ॥ ୫ ॥ ସୁଗ୍ରୀବ କହଲେ, “ହେ ରଘୁନାଥ ! ଶୁଣନ୍ତୁ—ବାଲି ମହାବଳୀ
 ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରନ୍ଧ୍ୟାସ ।” ତତ୍ପରେ ସୁଗ୍ରୀବ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ହୃଦୟ ରାକ୍ଷସର ଅସ୍ତି ଓ
 ତାଳବୃକ୍ଷ ଦେଖାଇଲେ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଅନାୟାସରେ ଧୂସ କରି ଦେଲେ ॥୬॥
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ଅପରିମିତ ବଳ ଦେଖି ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଆହୁରି ବଢ଼ିଗଲା
 ଏବଂ ତାହାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇଗଲା ଯେ, ଏ ଅବଶ୍ୟ ବାଲିକୁ ବଧ କରି ପାରିବେ ।
 ସେ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ତରଣରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇଲେ । ପ୍ରଭୁକୁ ଚିହ୍ନି ସୁଗ୍ରୀବ ମନେ
 ମନେ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଲଭି କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୭ ॥ ଯେତେବେଳେ ଜ୍ଞାନ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲା,
 ସେ ବଚନ ବୋଲିଲେ—“ହେ ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ କୃପାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ମନ ସ୍ଥିର
 ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ସୁଖ, ସମ୍ପତ୍ତି, ପରିବାର ଓ ବଡ଼ାଇ ସବୁ ତ୍ୟାଗ କରି କେବଳ

ସୁନତ ବାଲି ହୋଧାତୁର ଧାତୁ । ଗହ୍ନ କର ରଚନ ନାରି ସମୁଦାତ୍ମ ।
ସୁନୁ ପତି ଜହ୍ନୁ ମିଲେଇ ସୁଗ୍ରୀବ । ତେ ହୋ ବଧ ତେଜ ବଲ ସୀତା ॥୧୩॥
କୋସଲେସ ସୁତ ଲକ୍ଷ୍ମନ ରାମ । କାଳକୃ ଗାତି ସକର୍ଣ୍ଣ ସଂଗ୍ରାମ ॥୧୪॥

କହ ବାଲୀ ସୁନୁ ଶ୍ରୀ ସୁସୁ ସମବରସୀ ରଘୁନାଥ ।

ଜୈଁଁ କଦାଚି ମୋହୁ ମାରଣ୍ଡି ତୌ ପୁନି ହୋଇଁ ସନାଥ ॥୧୫॥

ଅସ କହୁ ଚଳ ମହା ଅଭିମାନ । ତୁନ ସମାନ ସୁଗ୍ରୀବହୁ ଜାମ ।
ଭିରେ ଉଭୌ ବାଲୀ ଅତି ଚର୍ଚ୍ଚା । ମୁଠିକା ମାରି ମହାଧୁନି ଗର୍ଜା ॥୧୬॥
ତବ ସୁଗ୍ରୀବ ବିକଳ ହୋଇ ଶ୍ରୀ । ମୁଣ୍ଡି ପ୍ରହାର ବଜ୍ର ସମ ଲଗା ।
ମୈଁ ଜୋ କହା ରଘୁସାର କୃପାଳ । ବଧୁ ନ ହୋଇ ମୋର ସୁହ କାଳ ॥୧୭॥

ଶୁଣନ୍ତେ ବାଲି ଧାତୁର ହୋଧାତୁରେ ଭାଷ । କର ଚରଣ ଧରଣ ବୁଝାଇଲ ନାଶ ।
ମିଳିତ ପ୍ରହାର ଯାହା ସଙ୍ଗେ ଶୁଣ, ଧବ । ଅତୁଳିତ ବଳ ସୀମା ସେ ହୁଇ ବାନ୍ଧବ ॥୧୮॥
କୋଶଳପତିଙ୍କ ସୁତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମ । କାଳକୃ ଜଣି ପାରନ୍ତି କଣିଷ ସଂଗ୍ରାମ ॥୧୯॥

ବୋଲେ ଚହଁଁ ବାଲି ଶୁଣ ଶ୍ରୀ ସୁସୁ, ସମବର୍ଣ୍ଣୀ ରଘୁନାଥ ।

କଦାଚିତ ଯେବେ ମୋତେ ବା ମାରବେ ତେବେ ହୋଇବି ସନାଥ ॥୨୦॥

ଏହା କହୁ ଚଳିଲ ସେ ମହା ଅଭିମାନ । କୃଷ୍ଣ ସମ ହୁଇ ବୋଲି ପ୍ରହାରକୁ ମାନି ।
ପ୍ରସିଦ୍ଧେ ଉଭୟେ, ବାଲି ଅତି ତରଳିଣ । ମହାଧୁନି ଗରଜିଲ ମୁଣ୍ଡିକ ମାଣିଷ ॥୨୧॥
ବିକଳ ହୋଇ ପ୍ରହାର ତହଁଁ ପଳାଇଲ । ମୁଣ୍ଡିକ ପ୍ରହାର ବଜ୍ର ସମାନ ଲାଗିଲ ।
ମୁଁ ସେ କହୁଥିଲି, ରଘୁସାର କୃପାକର । ଭଲ ନୁହଇ, ଏ କାଳ ଅତି ମୋହର ॥୨୨॥

ଏବଂ ହୁମନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟ ମିଳିବ ।” କାକ ଭୁଞ୍ଜି କହନ୍ତି, “ହେ ପକ୍ଷିପତି ଗରୁଡ଼ ! ନଟ
ମର୍ଦ୍ଦିକୁ ନିବୁଇଲ ପରି ଶ୍ରୀରାମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିବୁନ୍ତି ବୋଲି ବେଦବଶ ବଞ୍ଚାଣନ୍ତି ॥୧୯-୨୦॥
ତଦନନ୍ତର ପ୍ରହାରକୁ ସଙ୍ଗେ ନେଇ ଏବଂ ହାତରେ ଧନୁଶର ଧାରଣ କରି
ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଚଳିଲେ । ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ପ୍ରହାରକୁ ବାଲି ନିକଟକୁ ପ୍ରେରଣ
କଲେ । ସେ ଶ୍ରୀ ରାମଙ୍କ ବଳ ପାଇ ବାଲି ନିକଟକୁ ଅସି ଗର୍ଜନ କଲେ ॥୨୧॥ ଶୁଣିବା
ମାତ୍ରେ ବାଲି ହୋଧାତୁର ହୋଇ ଧାତୁ । ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ତାକୁ ଚରଣ ଧରି ତାହାକୁ
ବୁଝାଇଲ, “ହେ ନାଥ ! ଶୁଣନ୍ତୁ—ପ୍ରହାର ଯାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଅସିଅଛନ୍ତି, ସେ
ହୁଇ ଭଲ ତେଜ ଓ ବଳର ସୀମା ॥ ୧୪ ॥ ସେହି କୋଶଳାଧୀନ ଦଶରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର
ରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସଂଗ୍ରାମରେ କାଳକୃ ମଧ୍ୟ କହୁ କହି ପାରନ୍ତି ।” ॥ ୧୫ ॥ ତୋହା :—
ବାଲି କହୁଲ, ହେ ଶ୍ରୀ ! ହେ ସୁସୁ । ଶୁଣ—ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସମବର୍ଣ୍ଣୀ । ଯଦିବା ସେ
କଦାପି ମୋତେ ମାରନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ସନାଥ ହୋଇଯିବି ।” ॥ ୧୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
ଏହୁପରି କହୁ ମହାଭିମାନୀ ବାଲି ପ୍ରହାରକୁ କୃଷ୍ଣବତ୍ ମନେ କରି ଚଳିଲ । ଉଭୟେ
ପ୍ରକଟେ ଭିଡି ପଡିଲେ । ବାଲି ପ୍ରହାରକୁ ବହୁତ ଧମକାଇଲ ଏବଂ ବିଧା ମାରି ବଡ଼

ଏକରୂପ ଭୁକ୍ତ ଭ୍ରାତା ଦୋଷ । ତେହି ଭ୍ରମ ତେଁ ନହିଁ ମାରେଉଁ ସୋଷ ॥
 କର ପରସା ସୁଗ୍ରୀବ ସଂସାର । ତନ୍ତୁ ଶୁ କୁଲସ ଗଢ଼ି ସବ ପୀରା ॥୧॥
 ମେଲୁ କଂଠ ସୁମନ କେ ମାଲ । ପଠନ୍ତୁ ପୁନି ବଳ ଦେଇ ବିସାଲ ॥
 ପୁନି ନାନା ବିଧି ଭଞ୍ଜି ଲଗାଇ । ବିଷୟ ଓଷ୍ଠ ଦେଖି ରଘୁରାଇ ॥୨॥
 ବହୁ ଛଳ ବଳ ସୁଗ୍ରୀବ କର ହିସ୍ସ ହାସ ଭୟ ମାନ ।

ମାସ ବାଲ ରାମ ତବ ହୃଦୟ ମାଟି ସର ତାନ ॥୩॥

ପର ବିକଳ ମହି ସର କେ ଲଗେ । ପୁନି ଉଠିବେଠ ଦେଖି ପ୍ରଭୁ ଆଗେ ॥
 ସ୍ୟାମ ଗାତ ସିର ଜଟା ବନାଏ । ଅରୁନ ନୟନ ସର ରୂପ ତତାଏ ॥୪॥
 ପୁନି ପୁନି ଚିତାଇ ଚରନ ଚିତ ଖଟ୍ଟା । ସୁଫଳ ଜନ୍ମ ମାନା ପ୍ରଭୁ ଚୀଡ଼ା ॥
 ହୃଦୟ ପ୍ରୀତି ମୁଖ ବଚନ କଠୋର । ବୋଲ ଚିତାଇ ରାମ କା ଓର ॥୫॥

ଦେଖି ଏକ ରୂପ ରୁନୁ ଉଭୟ ଭ୍ରାତାକୁ । ଭ୍ରମ ବିବଶ ମାରିଲି ନାହିଁ ମୁଁ ତାହାକୁ ॥
 ସୁଗ୍ରୀବ ଶରୀରେ ପ୍ରଭୁ ପୁଣି କଲେ କର । ହରି ସବୁ ପୀଡ଼ା ହେଲ ବଳ କଲେବର ॥୬॥
 ଲମ୍ବାଇ କଣ୍ଠରେ ତାର ସ୍ତମ୍ଭକର ମାଲ । ପୁଣି ପଠାଇଲେ ବଳ ଦେଖଣ ବିଶାଳ ॥
 ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ପୁଣି ହୋଇଲ ସନ୍ତାପ । ବିଷୟ ଉଦ୍‌ହାତେ ଆଇ ଦେଖାଅ'ନ୍ତୁ ରାମ ॥୭॥

ବହୁ ଛଳ ବଳ କରଣ ସୁଗ୍ରୀବ ତରନ୍ତେ ହୃଦୟେ ହାସ ।

ମାରିଲେ ବାଲର ହୃଦ ମଧ୍ୟେ ଶର ଆକର୍ଷି ତହିଁ ଖରାବ ॥୮॥

ବାଜନ୍ତେ ବାଣ ବିକଳେ ମନ୍ତ୍ରରେ ପଡ଼ିଲ । ପୁଣି ଉଠି ବସି ଆଗେ ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖିଲ ॥
 ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀର ଶିରେ ଜଟା ବିରଚନ । ଖଚିତ ରୂପ ଶାୟକ ଅରୁଣ ଭେଦନ ॥୯॥
 ପୁଣି ପୁଣି ଗୁହଁ ଚିତ୍ତ ଚରଣେ ଅପିଲ । ପ୍ରଭୁକୁ ଚିହ୍ନି ସୁଫଳ ଜନମ ମଣିଲ ॥
 ହୃଦୟେ ପ୍ରୀତି ମୁଖରେ କଠୋର ବଚନ । ବୋଇଲ ଗୁହଁ ସମ୍ମୁଖେ ରାମଙ୍କ ବଦନ ॥୧୦॥

ଜୋରରେ ଗର୍ଜନ କଲ ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ ସୁଗ୍ରୀବ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଳାଇଲେ ।
 ବିଧାର ଆଘାତ ତାହାକୁ ବଳ ସମାନ କଷ୍ଟକର ହେଲ । ସେ ଆସି କହିଲେ, “ହେ
 କୃପାଳୁ ରଘୁବୀର ? ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରଥମରୁ କହିସାରି ନା—ବାଲି ମୋ ଭାଇ ନୁହେଁ,
 କାଲି ବୋଲି ।” ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମ କହିଲେ, “ଭ୍ରମ ହୁଇ ଶୁଦ୍ଧ ରୂପ ଏକା ପରି । ଏହି
 ଭ୍ରମରେ ମୁଁ ତାହାକୁ ମାରିଲି ନାହିଁ ।” ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀରାମ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ଶରୀରକୁ ହାତରେ
 ପୁଣି କଲେ । ଫଳତଃ ତାହାଙ୍କ ଶରୀର ବଳ ପରି ଶକ୍ତି ହୋଇଗଲା ଏବଂ ସମସ୍ତ ପୀଡ଼ା
 ଅପସରି ଗଲା ॥ ୩ ॥ ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀରାମ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ଗଳାରେ ଫୁଲମାଳା ଲମ୍ବାଇ ଦେଲେ
 ଏବଂ ପୁଣି ତାହାକୁ ବହୁତ ବଳ ଦେଇ ପଠାଇଲେ । ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ଅନେକ ପ୍ରକାର
 ପ୍ରତ ହେଲ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଚୂଷ ଆତ୍ମ ଆଲରେ ରହି ହୃଦୟ ପ୍ରକ ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା :—ସୁଗ୍ରୀବ ବହୁତ ଛଳବଳ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ତରି ହୃଦୟରେ
 ହାରିଗଲେ । ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀରାମ ଧନୁ ଆକର୍ଷି ବାଲର ବସ ମଧ୍ୟକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି

ଧର୍ମହେତୁ ଅବତରେତୁ ଗୋପାୟ । ମାରେତୁ ମୋହି ବ୍ୟାଧ ଶ ନାହିଁ ॥
 ମେଁ ବୈଷ୍ଣୁ ପୁଣ୍ୟାବ ପିଆସ । ଅବଗୁନ କର୍ତ୍ତୁନ ନାଥ ମୋହି ମାରି ॥୩॥
 ଅନୁଜ ବଧୂ ଭଗିନୀ ପୁତ ନାଥ । ପୁରୁ ସଠ କନ୍ୟା ସମ ଏ ଗୁଣ ॥
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କୁତୁସ୍ତ ବିଲେକଲ ଜୋର । ତାହି ବଧୈଁ କହୁ ପାପ ନ ହୋଇ ॥୪॥
 ମୁତ ତୋହି ଅଭସ୍ୟୁ ଅଭିମାନ । ନାହିଁ ସିଂହାର୍ତ୍ତୁନ କରସି ନ କାନା ॥
 ମମ ଭୁଜ ବଳ ଆଶ୍ରିତ ତେହି ଜାମା । ମାରି ଚତୁର୍ଥ ଅଧମ ଅଭିମାନ ॥୫॥
 ସୁନହୁ ରାମ ସ୍ବାମୀ ସନ ତଳ ନ ଗୁରୁଣ ମୋର ।
 ପ୍ରଭୁ ଅଜହଁ ମେଁ ପାପୀ ଅନ୍ତକାଳ ଗତ ତୋର ॥୬॥

ଧର୍ମହେତୁ ଅବତାର ହୋଇଣ ଗୋପାୟ । ବ୍ୟାଧ ପର ଲୁଚ ମୋତେ ମାରଲ କପାୟ ॥
 ମୁଁ ହେଲ ବଇର ପ୍ରିୟ ପୁଣ୍ୟାବ କେମନ୍ତ । କେଉଁ କାରଣରୁ ନାଥ, ମୋତେ କଲ ହତ ॥୩॥
 ଅନୁଜ, ବଧୂ, ଭଗିନୀ, ପୁଣି ପୁତ ନାଥ । କନ୍ୟା ସମାନ ଅଟନ୍ତୁ ଶଠ, ଏହି ଗୁଣ ॥
 ଏମାନଙ୍କୁ କୁତୁସ୍ତରେ ଯେତୁ ବିଲେକଲ । ତାହାକୁ ବଧୂରେ କହୁ ପାପ ନ ଲଗଇ ॥୪॥
 ମୁତ, ତୋର ବଦନର ଅତି ଅଭିମାନ । ନାଥର ହୃଦର ଶିଖା ନ କରନ୍ତି କାନ ॥
 ମୋ ଭୁଜବଳ ଆଶ୍ରିତ ତାକୁ ହୁଏ ଜାଣି । ମାରବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ ଅଧମାଭିମାନ ॥୫॥

ଶୁଣ ସ୍ବାମୀ ରାମ, ସୁନ୍ଦର ପ୍ରକାଶ ନ ଶାନ୍ତେ ଗୁରୁଣ ମୋର ।

ପ୍ରଭୁ, ଏବେ କି ମୁଁ ରହୁଛି ପାତକ ଅନ୍ତେ ପାଇ ଗତ ତୋର ॥୬॥

ଶର ମାରିଲେ ॥ ୮ ॥ ଚୌପାୟ —ବାଣ ବାଜବା ମାତେ ବାଲ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ
 ପୁଅଣ ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲା । କହୁ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଆଗରେ ଦେଖି ସେ ପୁଣି ଉଠି
 ବସିଲା । ଭଗବାନଙ୍କ ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀର, ଶିର ଉପରେ କଟା, ଲାଲ ନେତ୍ର ଏବଂ ସେ
 ଶରୀରର ଧନୁ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ବାଲ ବାରମ୍ବାର ଭଗବାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଗୁହଁ
 ତାଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ-ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଚିତ୍ତ ଲଗାଇଲା । ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ସେ ନିଜ ନନ୍ଦ ସଙ୍ଗଳ
 ମନେ କଲା । ତାହାର ହୃଦୟରେ ପ୍ରୀତି ସ୍ଥଳ, କହୁ ମୁହଁରେ କଠୋର ବଚନ ।
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଗୁହଁ ସେ କହିଲା, “ହେ ନାଥ ! କି ବୋଷରେ ଆପଣ ମୋତେ
 ମାରିଲେ ? ଆପଣ ଧର୍ମରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ମୋତେ
 ବ୍ୟାଧ ପର ଲୁଚ ମାରିଲେ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଶତ୍ରୁ ଏବଂ ପୁଣ୍ୟାବ ପ୍ରିୟମିତ୍ର ! ହେ ନାଥ !
 ଆପଣ କେଉଁ ବୋଷ ହେତୁ ମୋତେ ମାରିଲେ ?” ॥ ୨-୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମକହିଲେ, “ରେ ମୂର୍ଖ !
 ଶୁଣ ! ସାନ ଭାଇର ସ୍ତ୍ରୀ, ଭଗିନୀ, ପୁତ୍ରବଧୂ ଓ କନ୍ୟା—ଏ ଗୁଣ ହେଁ ସମାନ । ଏମାନଙ୍କୁ
 ଯେ କେହି ଶରୀର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖେ, ତାହାକୁ ବଧ କରିବାରେ ଆଦୌ ପାପ ହୁଏନାହିଁ ॥୪॥
 ହେ ମୁତ ! ତୋ ମନରେ ତ ଅତି ଅଭିମାନ । ତୁ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀର ଉପଦେଶ, ପ୍ରଭୁ ହୁଏ
 କର୍ଣ୍ଣପାତ କଲୁନାହିଁ । ଆରେ ଅଧମ ଅଭିମାନ ! ପୁଣ୍ୟାବକୁ ମୋ ବାହୁବଳରେ ଆଶ୍ରିତ
 ଜାଣି ହୁଏ ତୁ ତାହାକୁ ମାରବାକୁ ଗୁହଁ ପଲୁ ! ॥ ୫ ॥ ବୋହା :—ବାଲ କହିଲା,

ସୁନତ ରାମ ଅତି କୋମଳ ବାଣୀ । ବାଲି ସୀସ ପରସେଇ ନିଜ ପାମ ॥
 ଅତଳ କରୋଁ ତନୁ ରାଖନ୍ତୁ ପ୍ରାଣ । ବାଲି କହା ସୁନୁ କୃପାକ୍ଷୀନ ॥୧॥
 ଜନ୍ମ ଜନ୍ମ ମୁନି ଜତନୁ କରୁଣା । ଅନ୍ତ ରାମ କହି ଆଶ୍ୱତ ନାଶ ॥
 ଜାସୁ ନାମ ବଳ ସକର କାସୀ । ଦେବ ସବୁ ସମ ଗତି ଅବିନାସୀ ॥୨॥
 ମମ ଲୋଚନ ଗୋଚର ସୋଇ ଆଶ୍ରୁ । ବହୁର କି ପ୍ରଭୁ ଅସ ବନିବ ବନାଶ୍ରୁ ॥୩॥

ସୋ ନସୁନ ଗୋଚର ଜାସୁ ଗୁନ ନିତ ନେତି କହି ଶ୍ରୁତି ଗାତ୍ରୁଣୀ ।
 ଲିଖି ପବନ ମନ ଗୋ ନିରସ କରି ମୁନି ଧ୍ୟାନ କବହୁ କି ପାତ୍ରୁଣୀ ॥
 ମୋହି ଜାନି ଅତି ଅଭିମାନ ବସ ପ୍ରଭୁ କହେଇ ରାଖୁ ସଶରଣୀ ।
 ଅସ କର୍ତ୍ତନ ସଠ ହଠି କାଟି ସୁରତରୁ ବାରି କରିବୁ ବବୁରଣୀ ॥୧॥

ଶୁଣି ରଘୁନାଥ ଅତି ହୃଦୋମଳ ବାଣୀ । ବାଲି ମସ୍ତକରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ ନିଜ ପାଣି ॥
 ଅତଳ କରୁଛୁ ଜନୁ, ରଖ ନିଜ ପ୍ରାଣ । ବାଲି କହୁଲ, ଶୁଣନ୍ତୁ, କରୁଣା-ନିଧାନ ॥୧॥
 ଜନମ ଜନମ, ମୁନି ଯତନ କରଇ । ଅନ୍ତ ସମସ୍ତକୁ ‘ରାମ’ କହି ନ ଆସଇ ॥
 ଯାର ନାମ ବଳେ ଅବିନାଶୀ ଉପାପତି । ସମସ୍ତକୁ ସମତତ କାଶୀରେ ଦିଅନ୍ତି ॥୨॥
 ମୋ ଲୋଚନ ସମ୍ମୁଖରେ ସେ ପ୍ରଭୁ ଆସତ । ପୁଣି କେବେ ଦୃଷ୍ଟିବ କି ସନ୍ତୋଷ ଏମନ୍ତ ॥୩॥

ସେହୁ ମୋ ସମ୍ମୁଖର ଶ୍ରୁତି ଗୁଣ ଯାହାର ‘ନେତି’ ‘ନେତି’ କହି ଗାଆନ୍ତି ।
 ଲିଖି ଇନ୍ଦ୍ରସୁ ମନ ପବନ ମୁନିଜନ କଦାପି ଧ୍ୟାନେ କେ ପାଆନ୍ତି ।
 ଜାଣି ମୁଁ ଅଭିମାନୀ ଅତି, ରଖ ଏ ଦେହକୁ କହନ୍ତି,
 ଏମନ୍ତ କେଉଁ ଶଠ କାଟି ପୁର ବିଷୟ ବାଣିରେ ଗୋହରା ରୋପନ୍ତି ॥୧॥

“ହେ ଶ୍ରୀରାମ ! ଶୁଣନ୍ତୁ—ଆପଣ ପ୍ରମୋଦ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱାମୀ, ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ମୋ ଗୁରୁତ୍ୱ
 ଖଟିବ ନାହିଁ । ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଅନୁକାଳରେ ଆପଣଙ୍କ ଗତି (ଶରଣ) ପାଇ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ପାପୀ
 ହୋଇ ରହୁଛି !” ॥ ୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ବାଲର ଅତି କୋମଳ ବାଣୀ ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମ
 ତାହାର ଶିରକୁ ଆପଣା ହାତରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ ଏବଂ କହିଲେ, ମୁଁ ତୋ ଶରଣକୁ
 ଅତଳ କରିଦେଉଛି । ତୁ ଆପଣା ପ୍ରାଣ ରଖ ।” ବାଲି କହୁଲ, ହେ କୃପାକ୍ଷୀନ !
 ଶୁଣନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ “ମୁନି-ଗଣ ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ବହୁବିଧ ସାଧନ କରୁଥାଆନ୍ତି । ତଥାପି
 ଅନୁକାଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ‘ରାମ’ ନାମ କହି ଆସେନାହିଁ । ଯାହାଙ୍କ ନାମ ବଳରେ
 ଶଙ୍କର କାଶୀରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ରୂପରେ ଅବିନାଶୀ ଗତି (ମୁକ୍ତି) ଦିଅନ୍ତି, ସେହି
 ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୋ ନେତ୍ର ସମ୍ମୁଖରେ ବିରାଜମାନ । ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଏହିପରି ପ୍ରୟୋଗ ଆଉ
 କେବେ ମୋତେ ମିଳିବ କି ? ଛନ୍ଦ — ଶ୍ରୁତିଗୁଣ ‘ନେତି’ ‘ନେତି’ କହି ନିରନ୍ତର
 ଯାହାଙ୍କ ଗୁଣ ଗାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରାଣ-ମନକୁ ଜୟ କରି ଓ ଇନ୍ଦ୍ରସୁମନକୁ ନିରସ
 (ନିଗ୍ରହ) କରି ମୁନିମାନେ ଧ୍ୟାନ ବଳରେ ସୁଦ୍ଧା ଯାହାଙ୍କର ରୂପ ଦୃଷ୍ଟି ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି,

ଅବ ନାଥ କରି କରୁନା ବିଲେକହୁ ଦେହୁ ଜୋ ବର ମାଗଇଁ ।
 ଜେଣିଁ ଜୋନି ଜନ୍ମେଁ କମି ବସ ତହିଁ ସମସବ ଅନୁରାଗଇଁ ॥
 ସୁହ ତନୟ ମମ ସମ ବିନୟ ବଲ କଲାନପ୍ରଦ ପ୍ରଭୁ ଲଳିତା ।
 ଗହ ବାହ ସୁର ନର ନାହ ଆପନ ଦାସ ଅଙ୍ଗଦ ଶାଳିତା ॥୨॥

ସୁମ ଚରନ ଦୃଢ଼ ପ୍ରୀତି କରି ବାଲି ଶାନ୍ତି ତନୁ ତ୍ୟାଗ ।
 ସୁମନମାଲ ଜମି କଣ୍ଠ ତେଁ ଗିରତ ନ ଜାନଇ ନାଗ ॥୧୦॥
 ସୁମ ବାଲି ନିଜ ଧାମ ପଠାନ୍ତୁ । ନଗର ଲୋଗ ସବ ବ୍ୟାକୁଲ ଧାନ୍ତୁ ॥
 ନାନା ବିଧି ବିଲପ କର ତାରା । କୁଟେ କେସ ନ ଦେହ ସଂଗ୍ରାସ ॥୧॥

କରୁଣା ଦୃଷ୍ଟି ପାତ କରଣ ଏବେ ନାଥ, ହସନ୍ତୁ କରି ମାଗେ ଏହୁ ।
 ଯେବଣ ଯୋନି ଜନ୍ମ ହେବ ସ୍ୱକର୍ମ, ସୁମ ପୟରେ ପ୍ରୀତି ତବ ହେଉ ।
 ଏ ପ୍ରତି ତପ ଶୁଭଶିଷ, ବିନୟ ବଳେ ମୋ ସରସ,
 ଅଙ୍ଗଦ କରି ଧରି ଆପଣା ଦାସ କରି ସେନନ୍ତୁ ସୁର ନର ଶଶ ॥୨॥

ସୁମ ପତେ ଅତି ଦୃଢ଼ କରି ପ୍ରୀତି ବାଲି କର ତନୁ ତ୍ୟାଗ ।
 କଣ୍ଠରୁ ଯେମନ୍ତ ବୃକ୍ଷମାଲ ରୁଚି ହୁଅନ୍ତେ ନ ଜାଣେ ନାଗ ॥୧୦॥
 ସୁମ ବାଲିକୁ ଆପଣା ଧାମେ ପଠାଇଲେ । ନଗର ଲୋକ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟାକୁଲେ ଧାଇଁଲେ ॥
 ବିଳାପ କରଇ ତାରା ବିବିଧ ପ୍ରକାରେ । ମୁକୁଳିତ କେଶ ଦେହ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରେ ॥୧॥

ଯେହୁ ପ୍ରଭୁ ସାକ୍ଷାତ ଆପଣ ମୋ ସମ୍ମୁଖରେ ଆବରୁତ । ଆପଣ ମୋତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ଶୁଭମାନର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମନେ କରି ଦେହ ରଖିବାକୁ ମୋତେ କହିଲେ ।
 ପରନ୍ତୁ ଏପରି ମୁର୍ଖ କିଏ ହେବ, ଯେ ଜବରଦସ୍ତି କଲହୁଷକୁ କାଟି ତାହା ସ୍ଥାନରେ
 ଗୋଡ଼ିରୁ ବୁଝଇ ବଞ୍ଚିବ କରବ ? ॥ ୧ ॥ ହେ ନାଥ ! ଏବେ ମୋ ଉପରେ କୃପାଦୃଷ୍ଟି
 ହସନ୍ତୁ ଏବଂ ମୁଁ ଯାହା ବର ମାଗୁଛି, ତାହା ହସନ୍ତୁ । ମୁଁ କର୍ମବଶରେ ଯେ କୌଣସି
 ଯୋନିରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରେ ନା କାହିଁକି, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରେମ କରେ । ହେ
 ମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ ପ୍ରଭେ ! ଏହୁ ମୋର ପୁତ୍ର ଅଙ୍ଗଦ ବିନୟ ଓ କଲ ବିଷୟରେ ମୋ ସହୃଦ ସମାନ,
 ଏହାକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କଣ୍ଠୁ । ହେ ଦେବତା ଓ ମନୁଷ୍ୟଗଣଙ୍କ ନାଥ । ବାହୁ ଧରି ଏହାକୁ
 ଆପଣା ଦାସ ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ କୋହା — ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରୀତି
 ରଖି ବାଲି ତାହାର ଶରୀରକୁ ହାତ ନିଜ ଗଳାରୁ ଫୁଲମାଳା ଖସିପଡ଼ିଲ ବେଳେ ଜାଣି
 ନ ପାରିଲ ପରି ଅତି ସହଜରେ ତ୍ୟାଗ କରି ପକାଇଲା ॥ ୧୦ ॥ ତୌପାରି :—ଶ୍ରୀରାମ
 ବାଲିକୁ ଆପଣା ପରମଧାମକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ନଗରର ସମସ୍ତ ଲୋକ ବ୍ୟାକୁଲ
 ହୋଇ ଧାଇଁଲେ । ବାଲିପତ୍ରୀ ତାର ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବିଳାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।
 ତାହାର କେଶ ମୁକୁଳି ପଡ଼ିଥାଏ ଏବଂ ସେ ଆପଣା ଦେହକୁ ସମ୍ଭାଳି ପାରୁ ନ ଥାଏ ॥୧॥

ତାରା ବିକଳ ଦେଖି ରଘୁରାୟ । ସାହୁ ଜ୍ଞାନ ହରି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମାୟା ॥
 ଛାଡ଼ି ଜଳ ପାବକ ଗଗନ ସମୀପ । ପଞ୍ଚ ରଚିତ ଅତି ଅଧମ ସଂସାର ॥୨॥
 ପ୍ରଗଟି ସୋ ତନୁ ତବ ଆର୍ତ୍ତେ ସୋଡ଼ି । ଜୀବ ନିତ୍ୟ କେହି ଲଗି ତୁମ୍ଭ ସେଡ଼ି ॥
 ଉପଜା ଜ୍ଞାନ ଚରନ ତବ ଲଗି । ଲକ୍ଷ୍ମେୟ ପରମ ଭଗତି ବର ମାଗି ॥୩॥
 ଭମା ଦାରୁ ଜୋଷିତ କା ନାହିଁ । ସବୁ ନିରୁପ୍ପତ ସମ୍ଭୁ ଗୋସାଇଁ ॥
 ତବ ସୁଗ୍ରୀବହି ଆୟୁଷୁ ସାହୁ । ମୃତକ କର୍ମ ବିଧବତ ସବ ଶାହୁ ॥୪॥
 ରାମ କହା ଅନୁକହି ସମୁଦାହି । ରାଜ ଦେହୁ ସୁଗ୍ରୀବହି ଜାହି ॥
 ରଘୁପତି ଚରନ ନାହିଁ କରି ମାଆ । ତଳେ ସକଳ ପ୍ରେରତ ରଘୁନାଥ ॥୫॥

ଲକ୍ଷ୍ମନ ତୁରତ ବୋଲିଏ ପୁରଜନ ବିପ୍ର ସମାଜ ।

ରାଜୁ ଶହୁ ସୁଗ୍ରୀବ କହିଁ ଅଙ୍ଗଦ କହିଁ ଜୁବରାଜ ॥୧୧॥

ତାରାକୁ ବିକଳ ଦେଖି ରଘୁକୁଳ-ମଣି । ଦେଇ ଜ୍ଞାନଶିଖା ମାୟା ହରିଲେ ସେ ଶିଖି ॥
 ଶିତି ଜଳ ହୃତାଶନ ଗଗନ ସମୀପ । ପଞ୍ଚ ବିରଚିତ ଏହି ଅଧମ ଶରୀର ॥୧॥
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସେ ତନୁ ତୋର ସମ୍ମୁଖେ ଶୟନ । ଜୀବ ନିତ୍ୟ, କାହା ପାଇଁ କରୁ ତୁ ରୋଦନ ॥
 ଉପୁଜନ୍ତେ ଜ୍ଞାନ ତହିଁ ଚରଣେ ପଡ଼ିବ । ସୁହୃଦ୍ ଭାବି ବର ଦେଖିଲୁ ମାଗିଣ ॥୩॥
 ଶୁଣ ଶୈଳ ପ୍ରଜା ! ବାଣୁ ପିତୃଳା ପରାୟ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନୟଅନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ରାମ ରାୟ ॥
 ପୁଣି ସୁଗ୍ରୀବକୁ ପ୍ରଭୁ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତେ । ମୃତକ କର୍ମ ସକଳ କଲ ବିଧିମତେ ॥୪॥
 ରାମ ଅନୁକଣ୍ଠ ତହିଁ କହୁଲେ ବୁଝାଇ । ରାଜ୍ୟ ସମର୍ପଣ କର ସୁଗ୍ରୀବକୁ ଯାଇ ॥
 ରଘୁ-ନାୟକ ଚରଣେ ପ୍ରଣାମ କରିଣ । ତଳିଲେ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପ୍ରେରତ ହୋଇଣ ॥୫॥

ସହର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମନ୍ତ୍ରୀ ପୁରଜନ ତକାଳ ବିପ୍ର-ସମାଜ ।

ସୁଗ୍ରୀବକୁ ରାଜ୍ୟ ଦେଲେ ସାଜି ସାଜ, ଅଙ୍ଗଦକୁ ସୁବରାଜ ॥୧୧॥

ତାରାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ଦେଖି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ତାରାକୁ ଜ୍ଞାନ ଦେଲେ ଏବଂ ତାହାର ମାୟା
 (ଅଜ୍ଞାନ) ହରଣ କରିନେଲେ । ସେ କହିଲେ, “ଶିତି, ଅପ, ତେଜ, ବ୍ୟୋମ ଓ
 ମରୁତ—ଏହି ପାଞ୍ଚ ତତ୍ତ୍ୱରେ ଏହି ଅତି ଅଧମ ଶରୀର ଗଠିତ ॥୧॥ ସେହି ନରର ଶରୀର ତ
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରୂପ ଆଗରେ ଶାସ୍ତିକ ଏବଂ ଜାଦୀୟା ନିତ୍ୟ । ତେବେ ତୁମେ କାହିଁକି ବିଳାପ
 କରୁଅଛ ?” ଯେତେବେଳେ ତାରାର ଜ୍ଞାନ ଉପୁଜା ହେଲା, ସେ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣରେ
 ଲାଗିଗଲା ଏବଂ ପରମ ଭଗ୍ନର ବର ମାଗିଲା ॥ ୩ ॥ ଶିବ କହିଲୁ, “ହେ ଭମା ! ସୁମା
 ଶ୍ରୀରାମ କାଠକଣ୍ଠେଇ ପଶି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନୟନ୍ତି ।” ତଦନନ୍ତର ଶ୍ରୀରାମ ସୁଗ୍ରୀବକୁ ଆଦେଶ
 ଦେଲେ ଏବଂ ସୁଗ୍ରୀବ ବାଲର ସମସ୍ତ ଅନ୍ତେଷ୍ଟି ଡିଏା ଯଥାବଧି ସମ୍ପାଦନ କଲେ ॥ ୪ ॥
 ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀରାମ ସାନରାଜ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ କହିଲେ, “ତୁମେ ଯାଇ ସୁଗ୍ରୀବକୁ ରାଜ୍ୟ ଦାନ
 କରିଦିଅ ।” ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗେ ସମସ୍ତେ ତାହାଙ୍କର ଚରଣରେ ମସ୍ତକ
 ନୂଆଁଇ ଚଳିଲେ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା :—ଲକ୍ଷଣ ରୁରନ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀ, ପୁରଜନ ଓ ଦ୍ରାହ୍ମଣ-

ଉମା ରାମ ସମ ହୃଦ ଜଗ ମାୟା । ଗୁରୁ ପିତୃ ମାତୃ ବଧୂ ପ୍ରଭୁ ନାୟା ॥
 ସୁର ନର ମୁନି ସବ କୈ ସୁଦ ଶାସ୍ତ୍ର । ସ୍ଵାରଥ ଲାଗି କରୁଛି ସବ ପ୍ରୀତି ॥୧॥
 ବାଲି ସାସ ବ୍ୟାକୁଳ ଭିନ ରାଗ । ତନ ବହୁ ବୁନ ଚିନ୍ତା । ଜର ଗୁଣା ।
 ସୋଇ ସୁଗ୍ରୀବ ଲାଜ କପିରାଜ । ଅତି କୃପାଳ ରଘୁରାୟ ସୁଭାଜ ॥୨॥
 ଜାନକହୁ ଅସ ପ୍ରଭୁ ପରିହରଣ । କାହେ ନ ବିପତ୍ତି ଜାଲ ନର ପରଣ ॥
 ସୁନି ସୁଗ୍ରୀବକୁ ଲାଜ ବୋଲାଇ । ବହୁ ପ୍ରକାର ନୃପମତ ସିଖାଇ ॥୩॥
 କହ ପ୍ରଭୁ ସୁନୁ ସୁଗ୍ରୀବ ହସାସା । ସୁର ନ ଜାଣି ଦସ ରୁଣ ବସାସା ॥
 ଗତ ଗ୍ରୀଷମ ବରଷା ରୁଣୁ ଆଜ । ରହୁଛନ୍ତି ନିକଟ ସେଲ ପର ଗୁଣ ॥୪॥
 ଅଜାଦ ସହିତ କରନ୍ତୁ ଭୁକ୍ତ ଗୁଣ । ସତତ ହୃଦୟ ଧରେହୁ ମମ କାଜୁ ॥
 ଜବ ସୁଗ୍ରୀବ ଭବନ ଫିରି ଆସ । ସମୁ ପ୍ରବରଣନ ଗିରି ପର ଗୁଣ ॥୫॥

ଉମା ! ରାମ ସମ ଅତି ହୃଦୋତ୍ସାହକେ । ନୁହନ୍ତି ତୁରୁ ଜନକ ଜନମା ବାନ୍ଧବେ ॥
 ସୁର ନର ମୁନି ସମସ୍ତଙ୍କ ଏହି ଶାନ୍ତି । କହନ୍ତି ସମସ୍ତେ ନିଜ ସ୍ଵାର୍ଥ ହେବୁ ପ୍ରୀତି ॥୧॥
 ବାଲିର ସାସେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଭିନରାତି । ବବର୍ଣ୍ଣି ତନୁ, ଚିନ୍ତାରେ ଜଳୁଥିଲ ଗୁଣ ॥
 ସେହି ସୁଗ୍ରୀବକୁ କଲେ କପିଳ ରାଜ୍ୟର । ଅତି କୋମଳ ସ୍ଵଭାବ ରଘୁପତିଙ୍କର ॥୨॥
 ଜାଣି ସୁଖା ଯେ ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁକୁ ତେଜବେ । ବିପତ୍ତି ଜାଲେ କର୍ମା ସେ ନର ନ ପଡ଼ିବେ ॥
 ପୁଣି ସୁଗ୍ରୀବକୁ ପାଶେ ତକାଇ ଆଣିଲେ । ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ନୃପ ମତ ଶିଖାଇଲେ ॥୩॥
 କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ସୁଗ୍ରୀବେ, ଶୁଣ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର । ସୁରେ ନ ସିଦ୍ଧି ଚଉଦ ବରଷ ପ୍ରମାଣ ॥
 ବିଗତ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ବରଷା ରୁଣୁ ଆସିଲଣି । ରହୁଛନ୍ତି ନିକଟ ଶେଲେ କୁଟୀର ଜମିଣି ॥୪॥
 ଅଜାଦ ସହିତ ଭୁକ୍ତେ କର ଗାଲ ରାଜ୍ୟ । ସବା ହୃଦେ ଧାନ ରସିଧବ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ॥
 ତହୁଁ ସୁଗ୍ରୀବ ଭବନେ ବାହୁଡ଼ି ଆସିଲେ । ପ୍ରବର୍ଷଣ ଗିରି ପୁଷ୍ପେ ଶ୍ରୀରାମ ରହୁଲେ ॥୫॥

ସମାଜକୁ ତକାଇଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟ ଓ ଅଜାଦକୁ
 ହୃଦୟ ପଦ ଦେଲେ ॥ ୧ ॥ ତୌପାୟ — “ହେ ସାବଧାନ ! ଜଗତରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ସଦୃଶ ହୃଦୋତ୍ସାହକେ, ପିତା, ମାତା, ବନ୍ଧୁ ଓ ସ୍ଵର୍ଗୀ ଆଦି କେହି ନାହାନ୍ତି । ଦେବତା,
 ମନୁଷ୍ୟ ଓ ମୁନି, ସମସ୍ତଙ୍କର ଏହି ଶାନ୍ତି ଯେ, ସେମାନେ କେବଳ ସ୍ଵାର୍ଥ ନିମନ୍ତେ ସବୁ
 ପ୍ରୀତି କରନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ ସୁଗ୍ରୀବ ଭିନରାତି ବାଲି ଭୟରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ
 ରହୁଥିଲେ, ଯାହାଙ୍କ ଶରୀର ବହୁ ଦୁଃଖ ଯୋଗେ ବିବର୍ଣ୍ଣି ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା ଏବଂ ଚିନ୍ତାରେ
 ଯାହାଙ୍କ ହୃଦୟ ଜଳୁଥିଲା, ସେହି ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କୁ ସେ ବାନରମାନଙ୍କ ରାଜା କରିଦେଲେ ।
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସ୍ଵଭାବ ଅତି କୟାଳୁ ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ଜାଣିଶୁଣି ସୁଖା ଏପରି
 ପ୍ରଭୁକୁ ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ବିପତ୍ତି-ଜାଲରେ ବାହୁଡ଼ି ବା ନ ପଡ଼ିବେ ?” ତତ୍ପରେ
 ଶ୍ରୀରାମ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କୁ ତକାଇ ନେଲେ ଏବଂ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ତାହାଙ୍କୁ ରାଜମତ ଶିକ୍ଷା
 ଦେଲେ ॥ ୩ ॥ ତତ୍ପରେ ପ୍ରଭୁ କହୁଲେ, “ହେ ବାନରପତି ସୁଗ୍ରୀବ ! ଶୁଣ—ମୁ

ପ୍ରଥମେ ଦେବତା ଗିରି ଗୁଡ଼ା ଗୁଣେଇ ରୁଚିର ବନାଇ ।

ରାମ କୃପାକ୍ଷୁ କହୁ ଦିନ ବାସ କରୁଣିଗେ ଆଇ ॥୧୬॥

ସୁନ୍ଦର ବନ କୁସୁମିତ ଅତି ସୋଭା । ଗୁଞ୍ଜିତ ମଧୁପ ନିକର ମଧୁ ଲେଖା ॥
କନ୍ଦ ମୂଳ ଫଳ ପତ୍ର ସୁହାଏ । ଭବ ବହୁତ ଜବ ତେଁ ପ୍ରଭୁ ଆଏ ॥୧॥
ଦେଖି ମନୋହର ସେଇ ଅନୁପା । ରହେ ତହିଁ ଅନୁଜ ସହଚ ସୁରଭୁପା ॥
ମଧୁକର ଖଗ ମୃଗ ତନୁଧରି ଦେବା । କରୁଣି ସିବ ମୁନି ପ୍ରଭୁ କେ ସେବା ॥୨॥
ମଙ୍ଗଳ ରୂପ ଭୟଭୀ ବନ ତବ ତେଁ । ଶାନ୍ତି ନିବାସ ରମାପତି ଜବ ତେଁ ॥
ଫଟିକ ସିଲ ଅତି ସୁଭ୍ର ସୁହାଣ । ସୁଖ ଆସୀନ ତହିଁ ଦ୍ରୋଣ ॥୩॥

ପ୍ରଥମରୁ ଦେବେ ଶରଣ କଲର ରଖିଥିଲେ ସଜାଇଣ ।

ରାମ କୃପାକ୍ଷୁ କହୁ ଦିନ ଆସି ବାସ କରିବେ ଭବଣ ॥୧୭॥

ସୁନ୍ଦର ବନ ବିଷୟ କୁସୁମିତ ଶୋଭେ । ଗୁଞ୍ଜିତ କରନ୍ତି ଚକ୍ରାକ ମଧୁ ଲେଖେ ॥
ସ୍ବାଦ କନ୍ଦମୂଳ ଫଳ ଅକ୍ବର ମଧୁର । ଯେ ଦିନୁ ପ୍ରଭୁ ଆସିଲେ ହୋଇଲ ପ୍ରଭୁର ॥୧॥
ଦେଖି ଅନୁପମ ଶୈଳ ମନୋହର ଅତି । ରହୁଲେ ଅନୁଜ ସହ ତହିଁ ପୁର-ପତି ॥
ମଙ୍ଗଳ ରୂପ ହୋଇଲ ଶରଣ ସେ ଦିନୁ । ନିବାସ କରିଲେ ରମା-ରମଣ ଯେ ଦିନୁ ॥୨॥
ଦେବତା ଖଗ ମୃଗ ମଧୁକର ଦେହେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବା କରନ୍ତି ସିବ ମୁନି ସ୍ବେହେ ॥
ଫଟିକ ଶିଳା ସୁନ୍ଦର ଶୁଭ୍ର ଅତିଶୟ । ସୁଖେ ଉପବିଷ୍ଟ ତହିଁ ବାନ୍ଧବ ଭଉସୁ ॥୩॥

ଚଉକ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସିବୁ ଯିବିନାହିଁ । ଗ୍ରୀଷ୍ମରୁ ବିଷ ବର୍ଷାରୁ ଆସିଗଲଣି ।
ମୁଁ ଏହଠାରେ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପଟ୍ଟର ଉପରେ ବାସ କରିବି ॥ ୪ ॥ ତୁମେ ଅଙ୍ଗଦ ସହ
ରାଜିବୁ କର । ମୋ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟ ସଦା ହୃଦୟରେ ଧ୍ୟାନ ରଖିଥିବ । ତଦନନ୍ତର
ସୁଗ୍ରୀବ ଆପଣା ଭବନକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତଣ ପଟ୍ଟର ଉପରେ ଯାଇ
ବାସ କଲେ ॥ ୫ ॥ କୋହା :—ଦେବତାମାନେ ସୁଦୂର ସେହ ପଟ୍ଟର ଗୋଟିଏ
ଗୁମ୍ଫାକୁ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ସଜାଇ ରଖିଥିଲେ । ସେମାନେ ଭାବିଥିଲେ, କୃପାକ୍ଷୁ ରାମ
କହୁ ଦିନ ପାଇଁ ଏଠାରେ ଆସି ନିବାସ କରିବେ ॥ ୬ ॥ କୌପାର :—ସୁନ୍ଦର
ବନ କୁସୁମିତ ହୋଇ ଅତି ଶୋଭା ପାଉଛି । ମଧୁ ଲେଖରେ ଭ୍ରମର-ସମୂହ ଗୁଞ୍ଜିତ
କରୁଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଦିନଠାରୁ ପ୍ରଭୁ ସେହ ବନ ମଧୁକୁ ଆସିଲେ, ସେହ ଦିନଠାରୁ
ବନରେ ସୁନ୍ଦର କନ୍ଦ ମୂଳ, ଫଳ ଓ ପତ୍ରର ପରିମାଣ ପ୍ରଭୁର ହୋଇଗଲା ॥ ୭ ॥
ମନୋହର ଓ ଅନୁପମ ପଟ୍ଟରକୁ ଦେଖି ଦେବାସୁରାଜ ଶ୍ରୀରାମ ସାନଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହ
ସେହଠାରେ ରହୁଲେ । ଦେବତା, ସିବ ଓ ମୁନିମାନେ ଭ୍ରମର, ପକ୍ଷୀ ଓ ପଶୁ ଶରୀର
ଧାରଣପୁରକ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବା ବଶବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୮ ॥ ଯେଉଁ ଦିନଠାରୁ ରମାପତି
ଶ୍ରୀରାମ ସେଠାରେ ନିବାସ କଲେ, ସେହ ଦିନଠାରୁ ବନ ମଙ୍ଗଳ-ସୁରୂପ ହୋଇଗଲା ।
ଫଟିକମଣିର ଗୋଟିଏ ଶୁଭ୍ର ଶିଳା ସୁଖୋଦିତ । ତହିଁ ଉପରେ ହୁଇ ଭଲ ସୁଖରେ

କହତ ଅନୁଜ ସନ କଥା ଅନେକା । ଭଗତ ବିରତି ନୃପମଣି ବିବେକା ॥
ବରଷା କାଳ ମେଘ ନଭ ଗୁପ । ଗରଜତ ଲଗତ ପରମ ସୁହାସ ॥୪॥
ଲକ୍ଷ୍ମୀନନ୍ଦ ଦେଖୁ ମୋର ଗନ ନାଚତ ବାରିବ ପେଶି ।

ଗୁଣ୍ଡ ବିରତି ରତ ହରଷ ଜୟ ବିଷ୍ଣୁ ଭଗତ କହୁଁ ଦେଖି ॥୧॥
ଘନ ଘମଞ୍ଜ ନଭ ଗରଜତ ଘୋର । ପ୍ରିୟା ସ୍ଥାନ ଡରପତ ମନ ମୋର ॥
ବାମନ ଦମକ ରହ ନ ଘନ ମାୟା । ଖଲ କେ ପ୍ରୀତି ଜଥା ଥର ନାହିଁ ॥୨॥
ବରଷଣ୍ଡି ଜଳଦ ଭୂମି ନିଅଣ୍ଟାଏ । ଜଥା ନିର୍ଦ୍ଦୟ ବୁଧ ବିଦ୍ୟା ପାଏ ॥
ବୁଦ୍ଧ ଅସାତ ସହଣ୍ଡି ଗିରି କେସେ । ଖଲ କେ ବଚନ ସନ୍ତ ସହଜେସେ ॥୩॥
ଛୁଦ୍ର ନୟାଁ ଭରି ତଳୁଁ ତୋରଣ । ଜୟ ଥୋରେହୁଁ ଧନ ଖଲ ଲତରଣ ॥
ଭୂମି ପରତ ଶ୍ରୀ ତାବର ପାମ । ଜରୁ ଶାବଣ ମାୟା ଲପଟାମା ॥୪॥

ଅନୁଜଙ୍କ ଆଗେ କଥା କହନ୍ତି ଅନେକ । ନୃପ ମଣି ଭକ୍ତି ତଥା ବୈରାଗ୍ୟ ବିବେକ ॥
ବରଷା କାଳ ମେଘରେ ଆଛନ୍ଦ ଅମ୍ବର । ଗରଜନ୍ତେ ଲଗ୍ନପଥ ପରମ ସୁହର ॥୪॥
ବିଲୋକ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମୟୁରର ଗଣ ନାଚନ୍ତି ଅଦ୍ରେ ନରେଶି ।

ବୈରାଗ୍ୟ ବିରତ ଗୁହୁକ୍ଷ ସେମନ୍ତ ଦୂର୍ଗ ବିଷ୍ଣୁ ଭକ୍ତେ ଦେଖି ॥୧॥
ଗର୍ବୀ ଘନ ଗରଜରେ ଗରଜଇ ଘୋର । ପ୍ରିୟା ବିହନରୁ ମନ ତରୁଥୁ ମୋର ॥
ତପଳା ତମକ ଘନେ ସ୍ଥିତ ନ ହୁଅଇ । ଖଲଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଯେପରି ସ୍ଥିର ନ ରହଇ ॥୨॥
ବରଷେ ଜଳଦ ଭୂମି ନିକଟ ହୋଇଣ । ଯେହ୍ନେ ନଚ ହୁଏ ବୁଧ ପ୍ରବିଦ୍ୟା ପାଇଣ ॥
ବିନ୍ଦୁ ଆସାତ ଶଲଜ ସହନ୍ତି ସେପରି । ଖଲଙ୍କ ବଚନ ସନ୍ତ ସହେ ଯେଉଁ ପରି ॥୩॥
ଛୁଦ୍ର ନୟା ପୁର ବେଗେ ଉଡୁଲି ତଳନ୍ତି । ଯେହ୍ନେ ସ୍ଵଲ୍ପଧନେ ଖଲ ବାହୁନ ହୁଅନ୍ତି ॥
ଆବଳ ହୋଇଲ ପାଣି ଭୂମିରେ ପଡନ୍ତେ । ଲବକ ମାୟା ପ୍ରତାପ ରଖିଛୁ ଯେମନ୍ତେ ॥୪॥

ବିରାଜମାନ ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମ ସାନଗର ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଭକ୍ତ, ବୈରାଗ୍ୟ, ରାଜମାତା ଓ ଜ୍ଞାନ
ସମ୍ବଳରେ ଅନେକ କଥା କହୁଥାଆନ୍ତି । ବର୍ଷା କାଳରେ ଆକାଶ ମେଘାଛନ୍ଦ ହୋଇ
ଗର୍ଜନ କଲବେଳେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଲଗ୍ନଥାଏ ॥ ୪ ॥ କୋହା—ଶ୍ରୀରାମ କହିବାକୁ
ଲାଗିଲେ, “ହେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! ଦେଖ, ମୟୁରଗଣ ବାଦଲମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ନାରୁଅଛନ୍ତି ।
ବୈରାଗ୍ୟରେ ଅନୁରକ୍ତ ଗୁହୁକ୍ଷ କୌଣସି ବିଷ୍ଣୁ ଭକ୍ତକୁ ଦେଖି ଠିକ୍ ସେହିପରି ଆନନ୍ଦିତ
ହୁଏ ॥ ୧ ॥ ତୌପାତ୍—ଆକାଶରେ ଗର୍ବୀ ବାଦଲ ଘୋର ଗର୍ଜନ କରୁଛି ।
ପ୍ରିୟା ବିନା ମୋ ମନ ତରୁଥୁ । ହୁଷ୍ଟ ପ୍ରୀତି ସ୍ଥିର ନ ରହିଲ ପ୍ରାୟ ବାଦଲରେ
ତପଳାର ତମକ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହୁନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ବିଦ୍ବାନ୍ମାନେ ବିଦ୍ୟା ପାଇ ନମ୍ନ
ହୋଇଯାଆନ୍ତି, ସେହିପରି ବାଦଲ ପ୍ରାୟ ନିକଟକୁ ନଇଁ ବର୍ଷା କରୁଥୁ । ଖଲଙ୍କ
ବଚନ ସନ୍ତମାନେ ସହଜ ପରି ବର୍ଷା-ବିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଆସାତ ପଦ୍ମଗଣ ସହଜ
କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଅଳ୍ପ ଧନରେ ପ୍ରକା ବିଷ୍ଣୁମାନେ ଗର୍ବୋନ୍ମତ୍ତ ହେଲ ପରି ଛୁଦ୍ର

ସମିତି ସମିତି ଜଳ ଭରଣି ତଳୁଣି । ଜମି ସଦଗୁନ ସଜ୍ଜନ ପଣି ଆଣି ॥
 ସରିତା ଜଳ ଜଳନିଧି ମହୁଁ ଜାଣି । ହୋଇ ଅତଳ ଜମି ଜବ ହରି ପାଣି ॥୩॥
 ହରିତ ଭୂମି ଭୂନ ସବୁଲ ସମୁଦି ପରଣି ନହିଁ ପଛ ।

ଜମି ପାଖଣ୍ଡ ବାଦ ତେ ରୁପ ହୋଣି ସଦଗୁଣ ॥୧୩॥

ଦାଦୁର ଧୂଳି ଚହୁଁ ଦିସା ସୁନ୍ଦାଣି । ବେଦ ପଡ଼ଣି ଜନ୍ମ ବଟୁ ସମୁଦାଣି ॥
 ନବ ପଲ୍ଲବ ଭବ ବିଟପ ଅନେକା । ସାଧକ ମନ ଜସ ମିଲେ ବିବେକା ॥୧॥
 ଅର୍କ ଜବାସ ପାତ ବିନ୍ଦୁ ଭୟୁତ । ଜସ ସୁରାଜ ଖଲ ଉଦ୍ୟମ ଗୟୁତ ॥
 ଖୋଜତ କତହୁଁ ମିଲଇ ନହିଁ ଧୂଷ । କରଇ ହୋଧ ଜମି ଧରମହୁ ଦୁଷ ॥୨॥
 ସସି ସପନ ସୋହ ମହୁ ଜେସୀ । ଉପକାଶ କେ ହପତ ଜେସୀ ।
 ନିସି ତମ ଘନ ଖଦ୍ୟୋତ ବିରଜା । ଜନ୍ମ ଦଂଭୁ କର ମିଲ ସମାଜା ॥୩॥

ବହୁ ବହୁ ଜଳ କଲେ ଜଳାଶୟେ ପୁଣି । ସଜ୍ଜନ ପାଶେ ଯେସନେ ଆସନ୍ତି ସଦଗୁଣ ॥
 ସରିତ ସଲ୍ଲକ ମିଲେ ପିନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟେ ଯାଇ । ଅତଳ ହୁଏ ଯେପରି ଜବ ହରି ପାଇ ॥୩॥
 ଧରଣୀ ହରିତ ଭୂଷେ ଆଚ୍ଛାଦିତ ଦୃଶ୍ୟ ନ ହୁଅଇ ପଥ ।

ପାଖଣ୍ଡ ଲେକନ ବିବାଦେ ଯେମନ୍ତ ଲୁପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ସଦଗୁଣ ॥୧୪॥

ଚଉଦିପେ ହୁଣାଯାଏ ମଣ୍ଡୁକଙ୍କ ସୁନ । ବହୁରଣ ବେଦପାଠ କରନ୍ତି ଯେସନ ॥
 ନବ ପଲ୍ଲବତ ହେଲେ ତରୁ ସମୁଦାୟ । ସାଧକ ମନେ ବିବେକ ଉପୁଜିଲା ପ୍ରାୟ ॥୧॥
 ହୋଇଲେ ପଠି ଦୟନ ଅରଣ୍ଡ ଜବାସ । ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଖଲ ଉଦ୍ୟମ ଯେହେତୁ ହୁଏ ନାଶ ॥
 ଖୋଜନ୍ତେ ସୁଦା ମାର୍ଗରେ ଧୂଳି ନ ମିଲଇ । ହୋଧ ଧରମହୁ ଦୂର ଯେସନେ କରଇ ॥୨॥
 ଶସୀରେ ସମ୍ପନ୍ନ ମହୁ ଶୋଭଇ ତେମନ୍ତ । ପର ଉପକାଶର ସମ୍ପତ୍ତି ଯେମନ୍ତ ॥
 ନିବିଡ଼ ନିଶୀରେ ନଭେ ଖଦ୍ୟୋତ ରାଜନ୍ତି । ଦାମ୍ଭିକ କଲ ଏକସ ଯେହେତୁ ହୋଇଛନ୍ତି ॥୩॥

ନଦୀମାନେ ଜଳପୁଣି ହୋଇ କୁଲ ରାଜନ କରନ୍ତି । ଜବ ମାୟାରେ ଜଡ଼ି ଦୃଷିତ ହେଲ
 ପ୍ରାୟ ପୃଥ୍ଵୀରେ ପଡ଼ିବା ମାତେ ପାଣି ଗୋଳିଆ ହୋଇଯାଇଛି ॥ ୩ ॥ ସଦଗୁଣମାନ
 ସଜ୍ଜନ ନିକଟକୁ ଚାଲି ଆସିଲ ପରି ଜଳ ଏକସ ଆସି ସବେବରକୁ ପରିପୁଣି କରୁଛି ।
 ଜବ ଶ୍ରୀହରିକୁ ପାଇ ଅତଳ ହେଲ ପରି ନଦୀ-ଜଳ ସମୁଦ୍ରରେ ମିଶି ସ୍ଥିର ହୋଇ-
 ଯାଏ ॥ ୪ ॥ କୋହା—ପୃଥ୍ଵୀ ଘାଟରେ ପରିପୁଣି ହୋଇ ସବୁଜ ବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ
 କରିଥାଏ । ତଳରେ ପଥ ଦେଖାଯାଉନାହିଁ । ପାଖଣ୍ଡ ମତ ପ୍ରସ୍ତର ଯୋଗେ ସଦଗୁଣ
 ଏହୁପରି ଗୁପ୍ତ (ଲୁପ୍ତ) ହୋଇଯାଏ ॥ ୧୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ବ୍ରହ୍ମରାମାନେ
 ବେଦପାଠ କଲ ପରି ଚଉଦିପରେ ମଣ୍ଡୁକଙ୍କ ଧୂଳି ସ୍ଵରର ଢବରେ ହୁଣାଯାଇଛି ।
 ସାଧକ ମନରେ ବିବେକର ଉଦୟ ହେଲେ କାହା ସତେଜ ଓ ସ୍ଵରର ହୋଇପଡେ ।
 ସେହୁପରି ଅନେକ ଅନେକ ବୃକ୍ଷ ନବ ପରିରାଜିରେ ପଲ୍ଲବିତ ହୋଇ ସୁଜନ, ସତେଜ ଓ
 ସୁଶୋଭିତ ଦେଖାଯାଉଛନ୍ତି ॥ ୧୫ ॥ ଅର୍କଜବାସ ପରିଶଦ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ସ୍ଵରାଜ୍ୟରେ

ମହାବୃଷ୍ଟି ଚଳି ପୁଟି କଥାଟା । ଜମି ସୁତରା ଉଏଁ ବଗରହିଁ ନାହିଁ ॥
 କୃଷୀ ଜଗତୁଣ୍ଡି ତରୁର କସାନା । ଜମି ବୁଧ ତଜଣି ମୋହ ମତ ମାନା ॥୩॥
 ଦେଖିଅତ ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ଖର ନାହିଁ । କଲିହି ପାଇ ଜମି ଧର୍ମ ପରାଣ ॥
 ଉଷର ବରଷର ଭୂନ ନହିଁ ଜାମା । ଜମି ହରିଜନ ହୁଏଁ ଉପଜ ନ କାମା ॥୪॥
 ବିବିଧ ଜଂଜୁ ସବୁଲ ମନ୍ତ୍ର ଭ୍ରାଜା । ପ୍ରଜା ବାତ ଜମି ପାଇ ସୁରଜା ॥
 ଜହଁ ତହଁ ରହେ ପଥକ ଥକ ନାନା । ଜମି ଲହୁ ପୁ ରନ ଉପଜେ ଜ୍ଞାନା ॥୫॥
 କବହୁଁ ପ୍ରବଳ ବହ ମାରୁତ ଜହଁ ତହଁ ମେଘ ବିଲହିଁ ।
 ଜମି କପୁତ କେ ଉପଜେ କୁଲ ସକର୍ମ ନସାହିଁ ॥୧୫ (କ)॥

ମହାବୃଷ୍ଟି ଜଳ ବହେ ଶୁଣି ଶ କଥାଟା । ସୁତରା ହୋଇ ଯେସନେ ଭୁଷୁହୁଏ ନାହିଁ ॥
 ତରୁର କୃଷକ କୃଷି କରେ ଦେଉଷଣ । ମୋହ ମତ ମାନ ବୁଧ ତ୍ୟାଗର ଯେସନ ॥୩॥
 ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ କାହିଁ ଦୃଶ୍ୟ ନ ହୁଅଇ । କଲି ଆସନେ ଯେହ୍ନେ ଧରମ ଲୁଚଇ ॥
 କୃଷନ ଜନ୍ମର ବର୍ଷା ହେଲେହେଁ ଉଷରେ । କାମ ନ ଉପୁଜେ ଯେହ୍ନେ ସହ ହୃଦୟରେ ॥୪॥
 ବିବିଧ ଜନ୍ମରେ ପୁଣି ରାଜେ ବସୁନ୍ଧର । ପ୍ରାଜ୍ୟ ପାଇଣ ପ୍ରଜା ବତନ୍ତ୍ର ଯେପରି ॥
 ପଥକ ଯଥା ସ୍ଥାନରେ ସୁକତ ରହୁଲେ । ଯେମନ୍ତେ ଲହୁ ପୁସଣ ଜ୍ଞାନ ଉପୁଜିଲେ ॥୫॥
 କେବେ କେବେ ବହୁ ପ୍ରବଳ ମାରୁତ ମେଘ ସମୁହ ଉତାଏ ।
 କୁପୁତ ଜନମ ହୋଇଣ ଯେସନ କୁଲ ସକର୍ମ ବୁଝାଏ ॥୧୫ (କ)॥

ଶଲକ ଉଦ୍ୟମ ଏହୁପରି ନାଶ ଯାଏ । ବୋଧ ଧର୍ମକୁ ଦୂର କରିଦେଇ ପରି ଶୋକିଲେ
 ହୁଏ ମାର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଧୂଳି ଟିକିଏ ମିଳୁନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଉପକାରୀ ପୁରୁଷର ସମ୍ପତ୍ତି
 ସୁଶୋଭିତ ହେଲେ ପରି ଶ୍ୟାମସିନ୍ଧୁ ହୋଇ ମହା ଶୋଭା ପାଉଅଛି । ଦାର୍ମିକ ସମାଜ
 ଏକଦା ନୁହେଁ ପରି ରାହିର ଘନ ଅନ୍ଧକାରରେ ଜଳୁଜଳିଆ ପୋକମାନେ ଶୋଭା
 ପାଉଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ମହାବୃଷ୍ଟି-ଜଳ ଶ୍ୟାମ କଥାଟା ଲବନ କରି ବହୁ ଯାଉଛି । ସୁତରା
 ହେଲେ ସମାଜେ ଏହୁପରି କୁଳମର୍ଯ୍ୟାଦା ଲବନ କରି ନଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି । ବିଦ୍ବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି
 ଆପଣା ଦୁର୍ଦ୍ଦୟରୁ ମୋହ, ମତ ଓ ମାନ ତ୍ୟାଗ କଲେ ପଣ ତରୁର କୃଷକମାନେ କୃଷି
 ସେବରୁ ବାଜୁକା ଆଦି ଓପାଣି ଡୋପାଣି ହୁଅନ୍ତି (ଏକ କୃଷି ଦେଉଷଣ କରିନ୍ତି) ॥ ୪ ॥
 କଲିପ୍ରବଳ ପାଇ ଧର୍ମ ପଳାଇପଲ ପରି ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀମାନେ ଜଳରୁ ପଳାଇଯାଆନ୍ତି ।
 ବିକାର ସଞ୍ଜେ ହରିଶକ୍ତର ଦୁର୍ଦ୍ଦୟରେ କାମର ଉଦ୍ବେଗ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେହପରି ଉଷର
 ଭୂମିରେ ବର୍ଷା ସଞ୍ଜେ ଘାସଟିଏ ହୁଏ ଜନ୍ମେ ନାହିଁ ॥ ୫ ॥ ମହା ବିବିଧ ଜନ୍ମରେ
 ପରିପୁଣି ହୋଇ ପ୍ରବଳତ୍ବ ପାଇ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଜା-ପରିପୁଣି ହେଲେ ପରି ଶୋଭା ପାଉଛି ।
 ବିଦ୍ୟା ଜ୍ଞାନର ଉଦୟ ହେଲେ ଲହୁ ପୁମାନେ ଯେପରି ସିଂହର ହୋଇ ପଡନ୍ତି, ସେହପରି
 ପଥକମାନେ ଠାବେ ଠାବେ (ବର୍ଷାଯୋଗୁଁ) ଅଟକି ଯାଉଅଛନ୍ତି ॥ ୬ ॥ କୋହା :—
 କେବେ କେବେ ବାୟୁ ବତ ଜୋରରେ ବହୁବାକୁ ଲାଗେ । କୋହା କୁପୁତ ଜନ୍ମ ଲାଭ

କବହୁଁ ଦିବସ ମହୁଁ ନିଶିତ୍ତ ତମ କବହୁଁ କ ପ୍ରଗଟ ପଡ଼େ ॥

ବିନୟଇ ଉପଜଇ ଜ୍ଞାନ ଜମି ପାଇ କୁସଗ ସୁସଗ ॥୧୫ (ଖ)॥

ବରଷା ବିଗତ ସରଦ ରିତୁ ଆସି । ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ଦେଖନ୍ତୁ ପରମ ସୁହାସି ॥
 ଫୁଲେଁ କାସ ସକଲ ମହି ଗୁଣି । ଜନ୍ମ ବରଷା କୃତ ପ୍ରଗଟ କୁଡ଼ାସି ॥୧॥
 ଉଦିତ ଅଗସ୍ତି ପଦ୍ମ ଜଳ ସୋଖା । ଜମି ଲେଉଟୁ ସୋଷଇ ସଂଚୋଷା ॥
 ସରିତା ସର ନିର୍ମଳ ଜଳ ସୋହା । ସତ ହୃଦୟ ଜସ ରତ ମତ ମୋହା ॥୨॥
 ରସ ରସ ସୁଖ ସରିତ ସର ପାମା । ମମତା ତ୍ୟାଗ କରଣ୍ଡି ଜମି ଜ୍ଞାନ ॥
 ଜାନି ସରଦ ରିତୁ ଶଞ୍ଜନ ଆସ । ପାଇ ସମୟ ଜମି ସୁକୃତ ସୁହାସ ॥୩॥
 ପକ୍ଷ ନ ରେନ୍ତୁ ସୋହ ଅସି ଧରମା । ମାତ ନୟନ ନୃପ କେ ଜସି କରମା ॥
 ଜଳ ସଂକୋଚ ବିକଳ ଭର୍ତ୍ତି ମୀନା । ଅବୁଧ କୁଟୁମ୍ଭୀ ଜମି ଧନସ୍ଥନା ॥୪॥

କେବେ ଦିବସରେ ଘନ ଅନ୍ଧକାର କେବେ ଆଦିତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ।

କୁସଙ୍ଗ ସୁସଙ୍ଗ ପାଇ ଯେତେ ଜ୍ଞାନ ଲଭେ ବିନାଶ ବିକାଶ ॥୧୫ (ଗ)॥

ବର୍ଷା ବିଗତ ଶରଦ ରିତୁ ପ୍ରବେଶଇ । ନରେଶ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଅତି ସୁନ୍ଦର ତଣଇ ॥
 କାଶତଣ୍ଡା ଫୁଲେ ମହା ହୋଇଲୁ ଆଜ୍ଞାନ । ବରଷା ଆକୃତି ବୃତ୍ତ ପ୍ରଗଟେ ଯେସନ ॥୧॥
 ଉଦିତ ଅଗସ୍ତି ଶୋଷେ ପଥ ସଲିଳକୁ । ଯେତେ ସନ୍ତୋଷ ଶୋଷଣ କରଇ ଲେଉଟୁ ॥
 ସର ସରିତର ଜଳ ଦିଶେ ପରିସାର । ମୋହ-ମଦ-ଶୂନ୍ୟ ସମ୍ପଦ ହୃଦ ଯେ ପ୍ରକାର ॥୨॥
 ଧୀରେ ଧୀରେ ଶୃଙ୍ଖେ ନୟାପୁଷ୍ପଶ୍ରୀପାଣି । ମମତା ତ୍ୟାଗ କରଇ ଯେଉଁ ଭବେ ଜ୍ଞାନ ॥
 ଶରଦ ଆଗତ ଜାଣି ଆସିଲୁ ଶଞ୍ଜନ । ସମୟ ପାଇ ସୁକୃତ ଶୋଭଇ ଯେସନ ॥୩॥
 ଧୂଳି ପଞ୍ଚଶୂନ୍ୟ ଶୋଭେ ଧରଣୀ ଏପରି । ଦାନ୍ତ-ନିପୁଣ ନୃପର କୃତିତ୍ବ ଯେପରି ॥
 ବିକଳ ଦୋଇଲେ ଜଳ ନିଅଶ୍ବରୁ ମାନ । ଅବୁଧ କୁଟୁମ୍ଭୀ ଯେତେ ହୋନ୍ତେ ଧନସ୍ଥନ ॥୪॥

କରି କୁଳର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧର୍ମ ନାଶ କଲା ପରି ବାତଲକୁ ଇତସ୍ତତଃ ଉଡ଼ାଇ ଦିଏ ॥ ୧୫ (ଦ) ॥
 କେବେ କେବେ ବାତଲ ଯୋଗେ ଦିନବେଳେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ଧକାର ଘୋଡ଼ିଯାଏ ଏବଂ ପୁଣି
 କେତେବେଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଅନ୍ତି । କୁସଙ୍ଗ ଏହିପରି ଜ୍ଞାନ ନାଶ କରେ ଏବଂ ସୁସଙ୍ଗ
 ଯୋଗେ ତାହା ପୁଣି ଜନ୍ମ ଲଭ କରେ ॥ ୧୫ (ଝ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ହେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ !
 ଦେଖ, ବର୍ଷାରୁ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ପରମହୃଦର ଶରତ ରୁ ଅସିନ ।
 ବିକଶିତ କାଶତଣ୍ଡା ଫୁଲରେ ପୃଥ୍ବୀ ଅତ୍ରାତତ । ସତେ ଅବା ବର୍ଷାରୁ ଅପଣାର
 ବାସନ୍ତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛି ! ॥ ୧ ॥ ସନ୍ତୋଷ ଲେଉଟୁ ଶୋଷି ନେଇ ପରି ଅଗସ୍ତ୍ୟ
 ନକ୍ଷତ୍ର ଉଦିତ ହୋଇ ମାର୍ଗବର୍ତ୍ତୀ ଜଳକୁ ଶୋଷି ନେଲାଣି । ମଦ-ମୋହ-ରହିତ
 ସହଗର୍ବ ହୃଦୟ ଯେପରି ନିର୍ମଳ (ସୁର) ଭବରେ ଶୋଭ ପାଏ, ସେହିପରି ନୟ-
 ସରୋବରର ନିର୍ମଳ ଜଳ ଶୋଭ ପାଉଅଛି ॥୨॥ ଯେପରି ଜ୍ଞାନ (ବିବେକ) ପୁରୁଷମାନେ
 ମମତା ତ୍ୟାଗ କରିନ୍ତି, ସେହିପରି ନୟ-ସରୋବରର ଜଳ ଧୀରେ ଧୀରେ ଶୁଷ୍କିଯାଏ ।

କିନ୍ତୁ ଘନ ନିର୍ମଳ ସୋହ ଅଳାସା । ହରିଜନ ଭବ ପରିହରି ସବ ଆସା ॥
 କହୁଁ କହୁଁ ବୃଷ୍ଟି ସାରଣୀ ଥୋଷା । କୋଇ ଏକ ପାଠୁ ଭରତ ନିମିମୋଷା ॥୫॥
 ଚଳେ ହରଷି ତଳ ନଗର ନୃପ ତାପସ ବନିକ ଭିଖାର ।
 ଜମି ହରିଭରତ ପାଇ ଶ୍ରୀମ . ତଳୁଁ ଆଶ୍ରମୀ ଶୁଭ ॥୬॥
 ସୁଖୀ ମୀନ ଜେ ମାର ଅଗାଧା । ଜମି ହରି ସରନ ନ ଏକଜି ବାଧା ॥
 ଫୁଲେଁ କମଳ ସୋହ ସର କୈସା । ନିର୍ଗୁନ ବ୍ରହ୍ମ ସବୁନ ଭବ ଜୈସା ॥୧॥
 ଗୁଞ୍ଜଳ ମଧୁକର ମୁଖର ଅନୁପା । ସୁନ୍ଦର ଖଗ ରବ ନାନା ରୂପା ॥
 ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ମନ ଦୁଖ ନିସି ପେଶୀ । ଜମି ଦୁର୍ଜନ ପର ସପକ ଦେଖୀ ॥୨॥

ସେଇ ବନା ହୃଦୟ ଶୋଭଇ ଆକାଶ । ଯେତେ ହରିଜନ ତେଜ ସବ ଅଭିଳାଷ ॥
 କାହିଁ କାହିଁ ସୁଲ ବୃଷ୍ଟି ଶାରଦା ହୁଅଇ । ଯେମନ୍ତେ ବଢ଼ିତ କେନ୍ଦ୍ର ମୋ ଭକ୍ତି ଭଲଇ ॥୩॥
 ସୁଖେ ତେଜ ବାସ ଗମିଲେ ତାପସ ନୃପ ବଣିକ ଭିଖାର ।
 ଯେତେ ହରି ଭକ୍ତି ପାଇବ ତେଜସ୍ବ ଶ୍ରୀମ, ସୁଆଶ୍ରମୀ ଶୁଭ ॥୪॥
 ସୁଖୀ ସେ ମୀନ ଯେ ଥିଲେ ଅଗାଧଜଳରେ । ଯେତେ କହୁ ବାଧା ନାହିଁ ହରି ଶରଣରେ ॥
 ଗୁଞ୍ଜଳ ପଦେ ସର ଶୋଭଇ ତେମନ୍ତ । ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ସବୁଣ ହୋଇଲେ ଯେମନ୍ତ ॥୫॥
 ଗୁଞ୍ଜାର କରନ୍ତି ଅଳିହୁନ ଅନୁପମ । ବିବିଧ ଶବ-ସଂସାର ବବ ମନୋରମ ॥
 ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ନିଶି ଦେଖି ହୁଅନ୍ତି ହୁଏ ମନେ । ବିଲେକ ପର ସମିତି ଦୁର୍ଜନ ଯେସନେ ॥୬॥

ଶରତ ରତ୍ନ ଆସିବାର ଜାଣି ଶୁଦ୍ଧନ ପର୍ଯ୍ୟାମାନେ ଆସିଲେ । ଅବସର ପାଇ ସୁନ୍ଦର
 ସୁକୁଚ (ପୁଷ୍ପ) ଏହୁପଟ ଆସିଯାଏ ॥ ୩ ॥ ପକ୍ଷ ଓ ଧୂଳିଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଧରଣୀ (ନିର୍ମଳ
 ଭାବରେ) ମାନ୍ଦବପୁଷ୍ପ ରାଜାର କୃତଜ୍ଞ ପରି ଶୋଭା ପାଏ । ମୂର୍ଖ ବୁଝୁନା ଧନ ବନା
 ଯେପରି ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଏ, ସେହୁପରି ଜଳ ନିଅଣ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ିବାରୁ ମାନସାନେ ବ୍ୟାକୁଳ
 ହେଉଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଭଗବତ୍ଭକ୍ତ ସମସ୍ତ ଆଶା ତ୍ୟାଗ କରି ସୁଶୋଭିତ ହେଲା ପରି
 ବାରିକ ବନା ନିର୍ମଳ ଆକାଶ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଅଛି । ନେତ୍ରି କେତ୍ରି ଶରତକାଳୀନ
 ଅତି ଅଳ୍ପ ବୃଷ୍ଟି ହେଉଅଛି । ମୋର ଭକ୍ତ ସେହୁପରି କେନ୍ଦ୍ର କେନ୍ଦ୍ର କୃପାକୁ ଲଭ
 କରନ୍ତି ॥ ୫ ॥ ଡୋହା :—ଏହି ରତ୍ନରେ ରାଜା, ତପସ୍ବୀ, ବେପାରୀ ଓ ଭିକ୍ଷୁ
 (ଯଥାକ୍ରମେ ବିକସ୍, ତପସ୍ବୀ, ବେପାରୀ ଓ ଭିକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ) ଆନନ୍ଦ ମନରେ ନଗର
 ତ୍ୟାଗ କରି ଚଳିଲେଣି । ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଭକ୍ତ ଲଭ କରି ଶୁଭ ଆଶ୍ରମୀ ଜନମାନେ ସମସ୍ତ
 ଶ୍ରୀମସାଧନ ଏହୁପରି ତ୍ୟାଗ କରି ତଅନ୍ତି ॥ ୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଯେଉଁ ମାନସାନେ
 ଅଜଳ ଜଳରେ ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସୁଖୀ । ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ହୋଇଯିବା
 ପରେ ଜୀବର ଗୋଟିଏ ବୋଲି ବାଧା ରହେ ନାହିଁ । ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ସବୁଣ ହୋଇଗଲେ
 ଯେପରି ଶୋଭା ପାଆନ୍ତି, ସେହୁପରି ବିବିଧ କମଳମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସର୍ବେକର
 ଶୋଭା ପାଉଅଛି ॥ ୧ ॥ ଭ୍ରମରଗଣ ଅନୁପମ ଶବ୍ଦ କରି ବ୍ରହ୍ମଜ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ

ରୁଚକ ରଚିତ ତୃଷା ଅତି ଓଷ୍ଠ । ଜମି ସୁଖ ଲହଇ ନ ସଙ୍କରଦ୍ରୋଷ ॥
 ସରଦାତପ ନିଧି ସସି ଅପହରଣ । ସନ୍ତ ଦରସ ଜମି ପାତକ ଟରଣ ॥୩॥
 ଦେଖି ଇନ୍ଦ୍ର ଚକୋର ସମୁଦାଈ । ଚିତଓଷ୍ଠି ଜମି ହରିଜନ ହରି ପାଈ ॥
 ମସକ ଦଂସ ସାତେ ହିମ ସାସା । ଜମି ଦ୍ଵିଜଦ୍ରୋହ କିଏ କୁଲ ନାସା ॥୩॥
 ଭୂମି ଖାତ ସକୂଳ ରହେ ଗପ ସରଦ ରିତୁ ପାଇ ।

ସଦଗୁର ମିଲେ ଜାଣି ଜମି ସସୟ ଭ୍ରମ ସମୁଦାଈ ॥୧୭॥
 ବରଷା ଗତ ନିର୍ମଳ ରିତୁ ଆଈ । ସୁଧ ନ ତାତ ସୀତା କେ ପାଈ ॥
 ଏକ ବାର କେସେହୁଁ ସୁଧ ଜାନୋ । କାଳହୁ ଖାତ ନିମିଷ ମହୁଁ ଆନୋ ॥୧॥
 କଚହୁଁ ରହଇ ନୋଁ ଖାବତି ହୋଇ । ତାତ ଜତନ କରି ଆନଉଁ ସୋଇ ॥
 ସୁଗ୍ରୀବହୁଁ ସୁଧ ମୋର ବସାୟ । ପାଣ୍ଡା ଗଜ କୋସ ସୁର ନାଶ ॥୨॥

ଅତଂନ୍ତ ତୃଷିତ ହୋଇ ରୁଚକ ରଚିତ । ଶଙ୍କର-ଦ୍ରୋଷ ଯେମନ୍ତେ ସୁଖ ନ ଲଭଇ ॥
 ଶରଦାତପକୁ ନିଶି ଶଶି ଅପହରେ । ସନ୍ତ ଦରଶନ ଯେହ୍ନେ ପାପ ଦୂର କରେ ॥୩॥
 ଇନ୍ଦ୍ରକୁ ଅବଲୋକନ୍ତୁ ଚକୋର ସମସ୍ତ । ହରିକୁ ପାଇ ରୁଦ୍ରାନ୍ତ ଯେହ୍ନେ ହରି ଭକ୍ତ ॥
 ମଶକ ଡାଉଣ ମଲେ ପାଇ ହିମ ସାସ । ଦ୍ଵିଜଦ୍ରୋହ କଲେ ଯେହ୍ନେ କୁଳ ଯାଏ ନାଶ ॥୩॥
 ଭୂମି ଖାବେ ପୁଣି ହୋଇ ରହୁଥିଲ ଗଲେ ପାଇଣ ଶରତ ।

ସଦଗୁରୁ ମିଳନ୍ତେ ପଳାନ୍ତ ଯେମନ୍ତେ ସଶୟ ଭ୍ରମ ସମସ୍ତ ॥୧୭॥
 ବରଷା ବିତତ, ରୁତୁ ନିର୍ମଳ ପ୍ରବେଶ । ନ ପାଇଲି ଶ୍ରୀତ, ବଳଦେବୀଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ॥
 ନିପଣ ଶ୍ରବେ ଧରେ ପୁଁ ସନ୍ଦେଶ ଲଭନ୍ତି । କାଳହୁ ଶିଖି ନିମିଷ ମଧ୍ୟରେ ଆଶନ୍ତି ॥୧॥
 କାହିଁ ଅବା ଥବେ ଯେବେ ଖାବତି ହୋଇଣ । ଆଶିଷ ଭ୍ରାତ, ତାହାକୁ ଯତନ କରିଣ ॥
 [ସୁଗ୍ରୀବ ସୁବା ଭୁଲିଲ ସୁରଣ ମୋହର । ପାଇ ଶ୍ରୀକୋଷ ସୁର ପ୍ରମଦା ଆବର ॥୨॥

ପକ୍ଷୀମାନେ ନାନାବଧ କଲରବ କରୁଅଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟର ସମ୍ପତ୍ତି ଦେଖି ହୃର୍ଜନ ମନରେ
 ଯେପରି ହୁଃଖ ଜନ୍ମେ, ରୁଦ୍ଧି ଦେଖି ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ମନରେ ସେହୁପରି ହୁଃଖ ଜାତ
 ହେଉଛି ॥୨॥ ରୁଚକ ଅତିଶୟ ତୃଷାନ୍ତ ହୋଇ ରହୁଅଛି । ଶଙ୍କର-ଦ୍ରୋଷ ଜନ ଏହୁପରି
 ସୁଖ ପାଏ ନାହିଁ । ସାଧୁସଙ୍ଗଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ପାପ ଦୂର ହୋଇଗଲା ପରି ଶରତ ରୁଦ୍ଧିର
 ଆତପକୁ ରଜନୀରେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ହରଣ କରି ନିଅନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଯେପରି ଭଗବଦ୍ଭକ୍ତ
 ଭଗବାନଙ୍କୁ ପାଇ ନିର୍ମମେଷ ନୟନରେ ତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି, ଚକୋରସମୁହ
 ଚନ୍ଦ୍ରମାକୁ ସେହୁପରି ଅବଲୋକନ କରନ୍ତି । ଗ୍ରାହଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶତ୍ରୁତାରଣ କଲେ ଯେପରି
 କୁଳନାଶ ଯାଏ, ସେହୁପରି ହିମ ଭୟରେ ମଶକ ଓ ଡାଉଣମାନେ ନାଶ ତଲେ ॥ ୧ ॥
 ଦୋହା :—ସଦଗୁରୁ-ଲଭି ଯୋଗେ ସନ୍ଦେହ ଓ ଭ୍ରମସମୁହ ଯେପରି ଖୁଲି ଯାଇଥାଏ,
 ସେହୁପରି (ବର୍ଷାରୁ ହେଉ) ପୃଥିବୀରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇସକା ଖବକନ୍ତୁ ସବୁ ଶରତ ରୁଦ୍ଧି
 ପାଇ କେଉଁଆଡେ ଖୁଲିଗଲେ ॥ ୧୭ ॥ ବୋଧାୟ :—ବର୍ଷା ଅନ୍ଧବାହୁତ ହୋଇପକ,

ଜେହଁ ସାପୁକ ମାଗ ମେଁ ବାଲୁ । ତେହଁ ସର ହତହିଁ ମୁତ କହୁଁ କାଲୁ ॥
 ଜାସୁ କୃପା ଛୁଟିହିଁ ମତ ମୋହା । ତା କହୁଁ ଭିମା କ ସପନେହୁଁ କୋହା ॥
 ଜାନହିଁ ପୁତ୍ର ଚରିତ ମୁନି ଜ୍ଞାନ । ଜହ ରଘୁବୀର ଚରନ ରତି ମାୟ ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମନ ହୋଧବନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ଜାନା । ଧନୁଷ ଚଢ଼ାଇ ଚହେ କର ବାଦା ॥୩॥

ତବ ଅନୁଜହ ସମୁଦ୍ଧାତ୍ମା ରଘୁପତି କରୁନା ସୀତା ।

ଭୟ ଦେଖାଇ ଲେ ଆତ୍ମହତ ତାତ ସଖା ସୁଗ୍ରୀବ ॥୧॥

ଇହାଁ ପବନସୁତ ହୃଦୟ ବିରାଗ । ସମ କାଳୁ ସୁଗ୍ରୀବ କିସାଗ ॥
 ନିକଟ ଜାଇ ଚରନଛାଁ ସିନ୍ଧୁ ନାଥ । ଭୁବିହୁ ବିଧି ତେହ କହି ସମୁଦ୍ଧାତ୍ମା ॥୨॥

ବାଳିକ ବଧୂଲ ମୁହିଁ ଯେଉଁ ଶାପକରେ । ମୁତକୁ ବାଲ ବିନାଶ କରିବ ସେ ଶରେ ॥
 ୧. କୃପାରେନସ୍ତୁହୋନ୍ତ୍ରମୋହନବ ଦୋଷ । ତାକୁଭିମାସପ୍ତେହେକହୋଇପାରେଭେଷା ॥୩॥
 ଜ୍ଞାନ ମୁନିବର ଏହି ରହସ୍ୟ ଜାଣନ୍ତୁ । ଯେ ରଘୁବୀର ଚରଣେ ପ୍ରୀତି କରିଛନ୍ତି ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ହୋଧବନ୍ତ ନାହିଁ । ଧନୁରେ ଗୁଣ ବାଜିଣ ଧନୁଶର ପାଣି ॥୩॥

ତହୁଁ କୃପା ମୁହିଁ-ପ୍ରଭୁ ରଘୁପତି ବୁଝାଇଲେ ଅନୁଜକୁ ।

ଭୟ ଦେଖାଇଲା ଯାଇ ତାକିଆଣ ଭ୍ରତ ! ସଖା ସୁଗ୍ରୀବକୁ ॥୧॥

ଏଣେ ପବନ-ଜନସ୍ତ ହୃଦେ ବିରାଗ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ସୁଗ୍ରୀବ ଭୁଲିବ ॥
 ନିକଟକୁ ଯାଇ ଶିର ଚରଣେ ନୁଆଇଁ । ତରୁବିଧି ରାଜନୀତି କହୁଇ ବୁଝାଇ ॥୨॥

ନିର୍ମଳ ଭେତ ବୁଝୁ ଆସିଲ । ମାତ ହେ ଭାଇ ! ସୀତାଙ୍କର କୌଣସି ସନ୍ଦେଶ ମିଳିଲ
 ନାହିଁ । ଅରେ ମାତ ଠିକଣା ଯଦି ପାଆନ୍ତି, ତେବେ କାଳକୁ ସୁଦ୍ଧା ଜୟ କରି
 ଶଶନ ମଧ୍ୟରେ ଜାନସାଙ୍କୁ ନେଇ ଆସନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁଠି ଆସନ୍ତୁ ପଛକେ, ହେ ଭାଇ !
 ଯଦି ଜାଣିବ ସବେ, ଯଦି କରୁ ପୁଁ ତାହାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଆଣିବି । ସୁଗ୍ରୀବ ରାଜ୍ୟ, କୋଷ,
 ନଗର ଓ ନାଶ ପାଇପଲେ, ତେଣୁ ମୋ ଶବର ଭୁଲିବଲେ ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁ
 ବାଣଦ୍ଵାରା ପୁଁ ବାଳିକୁ ମାରିଥିଲ, ସେହି ବାଣରେ ବାଲି ସେ ମୁର୍ଖକୁ ମଧ୍ୟ ମାରିବି ।”
 ଶିବ କହନ୍ତି, ହେ ଭିମା ! ଯାହାଙ୍କ କୃପାରେ ମତ ଓ ମୋହ ହୃଦ ହୋଇଯାଏ,
 ତାଙ୍କୁ ସ୍ଵପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ହୋଧ ହୋଇପାରେ କି ? (ଏହା କି ଜ୍ଞାନ ମାତ ।) ॥ ୩ ॥
 ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ମୁନିଗଣ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରୀତି ଯୋଡ଼ିଅଛନ୍ତି, ସେହିମାନେ
 କେବଳ ଏହି ଜ୍ଞାନ-ରହସ୍ୟକୁ ଜାଣନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ନିଜ
 ହେବାର ଜାଣିଲେ, ସେ ଧନୁରେ ଶର ଯୋଡ଼ି ହାତରେ ଧାରଣ କଲେ ॥ ୪ ॥
 ବୋହା — ତତ୍ପରେ ଚରୁଣାର୍ଯ୍ୟମା ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସାନଭର ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ,
 “ହେ ଭ୍ରତ ! ସଖା ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କୁ କେବଳ ଭୟ ଦେଖାଇ ନେଇ ଆସ । (ତାହାକୁ
 ମାରିବା କଥା ନୁହେଁ ।) ॥ ୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଏଣେ ପବନ କୁମାର ଶ୍ରୀ ହନୁମାନ୍
 ବିରାଗ କଲେ, “ସୁଗ୍ରୀବ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଭୁଲିଗଲେ ।” ସେ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ

ସୁନି ସୁଗ୍ରୀବ ପରମ ଭୟ ମାନ । ବିଷୟ ମୋର ହରି ଲଢ଼େଇ ଜ୍ଞାନ ।
 ଅବ ମାରୁତସୁତ ଦୁତ ସମୁଦା । ପଠୁଡ଼ୁ ଜହଁ ତହଁ ବାନର କୁହା ॥୨॥
 କହୁ ପାଖ ମହୁ ଆର୍ତ୍ତ ନ ଜୋର । ମୋରେ କର ତା କର ବଧ ହୋଇ ।
 ତବ ହନୁମନ୍ତ ବୋଲିଏ ଦୁତା । ସବ କର କରି ସନମାନ ବହୁତା ॥୩॥
 ଭୟ ଅରୁ ପ୍ରୀତି ମାତ ଦେଖାଇ । ତଳେ ସକଳ ଚରନକୁ ସିର ନାହି ॥
 ଏହି ଅବସର ଲକ୍ଷ୍ମନ ପୁର ଆସ । ହୋଧ ଦେଖି ଜହଁ ତହଁ କପି ଧାଏ ॥୪॥
 ଧନୁଷ ଚଢ଼ାଇ କହା ତବ ଜାରି କରଇ ପୁର ଗୁର ।

ବ୍ୟାକୁଳ ନଗର ଦେଖି ତବ ଆସୁଇ ବାଲିକୁମାର ॥୧୯॥
 ଚରନ ନାହି ପିରୁ ବିନୟ ଖଣ୍ଡା । ଲକ୍ଷ୍ମନ ଅଭୟ ବାଦ ତେହ ଖଣ୍ଡା ॥
 ହୋଧବନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମନ ସୁନି କାନା । କହ କପୀସ ଅତି ଭୟ ଅକୁଳନା ॥୧॥

ଶୁଣନ୍ତେ ସୁଗ୍ରୀବ ଅତି ଭୟ ମଣି କର । ବୋଲଇ ବିଷୟ ମୋର ଜ୍ଞାନ ନେଲ ହରି ॥
 ଏବେ ମରୁତ-ନନ୍ଦନ, ତାଜ ବହୁ ଦୁତ । ପଠାଅ ଶୁଣି ହବନ୍ତ ବାନରକ ମୁଅ ॥୨॥
 କୁହ, ଏକ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ଯେହୁ ନ ଆସିବ । ମୋ କରେ ତାହାର ବଧ ଅବଶ୍ୟ ହୋଇବ ॥
 ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ହନୁମାନ ଦୁତକୁ ଗାଇଣ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସବୁ ମତେ ସମ୍ମାନ କରିଣ ॥୩॥
 ଭୟ ପ୍ରୀତି ମାତ ଆଦି କହନ୍ତେ ହୃଦା । ଗମିଲେ ସବେ ଚରଣେ ମସ୍ତକ ନୁଆଇ ॥
 ସେହୁ ସମୟରେ ପୁରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆସିଲେ । ହୋଧଦେଖି ଯେଣେ ତେଣେ ବାନରୋଧ ଲୋଟି ॥

ରୂପେ ବାନ୍ତି ଶୁଣି ବୋଲିଲେ ଜାଲିଣ କରିବି ପୁଁ ପୁର ଖାର ।

ଅତି ଭୟାବୁର ବିଲେଖି ନଗର ଆସିଲା ବାଲି କୁମାର ॥୧୯॥
 ଚରଣେ ପ୍ରଣାମ କରି କରନ୍ତେ ବିନୟ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରବୀନ କଲେ ତାହାକୁ ଅଭୟ ॥
 ହୋଧବନ୍ତ ସଭମିତ୍ରି ଶ୍ରବଣେ ଶୁଣିଣ । ବୋଲଇ କପୀଶ ଅତି ଆକୁଳ ହୋଇଣ ॥୧॥

ତାଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରଣୁ ନୁଆଇଲେ । ସାମ, କାନ, ଦଣ୍ଡ, ଭେଦ—ଏହି ଶୁଣି ମାତ
 ବିଷୟ ତାକୁ କହୁ ହୃଦାଲେ ॥ ୧ ॥ ହନୁମାନଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ସୁଗ୍ରୀବ ବଡ଼ ଭୟ
 କଲେ ଏବଂ କହଲେ, “ବିଷୟ—ବାସନା ମୋ ଜ୍ଞାନ ହରଣ କରି ନେଇଥିଲ ।
 ହେ ପବନସ୍ତୁତ ! ଯେଉଁଠି ଯେଉଁଠି ବାନରମୁଖ ସବୁ ରହନ୍ତି, ସେହୁ ସବୁ ସ୍ଥାନକୁ
 ଦୂତମାନଙ୍କୁ ପଠାଅ ॥ ୨ ॥ ଏବଂ କହନ୍ତି ଯେ, ପକ୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ନ ଆସିବ,
 ତାହାର ବଧ ଅବଶ୍ୟ ମୋହର ହାତରେ ହେବ ।” ତଦନନ୍ତର ହନୁମାନ ଦୂତକୁ
 ତକାଇରେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବହୁତ ସମ୍ମାନ କରି ଭୟ, ପ୍ରୀତି ଓ ମାତ ଦେଖାଇଲେ ।
 ସମସ୍ତ ବାନର ଚରଣରେ ଶିର ନୁଆଇ ଚଳିଲେ । ଏତିକିବେଳେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନଗର ମଧ୍ୟକୁ
 ଆସିଲେ । ତାଙ୍କ ହୋଧ ଦେଖି ବାନରମାନେ ଏଣେ ତେଣେ ଦୌଡ଼ି ପଳାଇ
 ଗଲେ ॥ ୩-୪ ॥ ବୋଲା :—ତପୁରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଧନୁରେ ଶର ଯୋଗି କହଲେ,
 “ଏହିକ୍ଷଣି ନଗରକୁ ଜାଲି ଭସ କରିଦେବି ।” ସମସ୍ତ ନଗରକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହେବାର

ସୁନୁ ହନୁମନ୍ତ ସଙ୍ଗ ଲେ ତାର । କରି ବିନୟ ସମୁଦାୟ କୁମାର ॥
 ତାର ସହିତ ଜାଇ ହନୁମାନ । ଚରନ ବନ୍ଧି ପ୍ରଭୁ ସୁଜୟ ବଞ୍ଚାନା ॥୨॥
 କରି ବିନୟ ମନ୍ଦିର ଲେ ଆସ । ଚରନ ପଶାରି ପଲ୍ଲବ ବେଠାଏ ॥
 ତବ କର୍ପାସ ଚରନକୁ ସିରୁ ନାହିଁ । ଗନ୍ଧ ଭୁଜ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ କଂଠ ଲଗାଉ ॥୩॥
 ନାଥ ବିଷୟ ସମ ମଦ କହୁ ନାହିଁ । ମୁନିମନ ମୋହ କରଇ ଛନ ମାହିଁ ॥
 ସୁନତ ବିନାତ ବଚନ ସୁଖ ପାଉଁ । ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ତେହି ବହୁବିଧ ସମୁଦାୟ ॥୪॥
 ପବନ ତନୟ ସବ କଥା ସୁନାଇ । ଜେହି ବିଧି ଗପ ଦୁଇ ସମୁଦାୟ ॥୫॥
 ହରଷି ତଳେ ସୁଗ୍ରୀବ ତବ ଅଙ୍ଗବାନ୍ଧ କରି ସାଥ ।
 ରାମାନୁଜ ଆଗେ କରି ଆସ ଜହଁ ରଘୁନାଥ ॥୬॥

ତୁମ୍ଭେ ହନୁମାନ, ତାର ସଙ୍ଗେ ମିଳି ଯାଅ । ବିନତ କରିଣ ରାଜକୁମାରେ ବୁଝାଅ ॥
 ତାର ସଙ୍ଗେ ଯାଇ ତହୁଁ ପବନ ନନ୍ଦନ । ଚରଣ ବନ୍ଧି ପ୍ରସନ୍ନ କରିଲେ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥୧॥
 ବିନତ କରି ଗୁହୁକୁ ଆଣିଲେ ସାକରେ । ପଦ ଧୋଇ ବସାଇଲେ ପଲ୍ଲବ ଉପରେ ॥
 ତହୁଁ କର୍ପାସର ଆସି ପ୍ରଣାମନ୍ତେ ପଦେ । ଭୁଜ ଧରି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲଗାଇଲେ ଦୃଢ଼େ ॥୨॥
 ନାଥ ! ବିଷୟ ସମାନ ମଦ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ । ଗଣକ ମଧ୍ୟେ ମୋହଇ ମୁନିବର ମନ ॥
 ଶୁଣି ବିନାତ ବଚନ ସନ୍ତୋଷ ଲଭିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାହାକୁ ନାନାମତେ ବୁଝାଇଲେ ॥୩॥
 ସମସ୍ତ ବୃଣ୍ତାନ୍ତ ପୁଣି ପବନ କୁମାର । ଶୁଣାଇଲା, ଦୁଇ ସବୁ ଗଲେ ଯେ ପ୍ରକାର ॥୪॥
 ସୁଗ୍ରୀବ ସାନନ୍ଦେ ଘେନି ତହୁଁ ସଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗବାନ୍ଧ ମରଚି ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଆଗେ କରି ଆଗମିଲେ ରଘୁପତିଙ୍କ ନିକଟ ॥୫॥

ଦେଖି ବାଳପୁତ୍ର ଅଙ୍ଗତ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ ॥ ୧୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଅଙ୍ଗଦ
 ତାହାଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ଶିର ନୁଆଁଇ ବିନତ କଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଭୟବାହୁର
 ଆଶ୍ରୟ ଦେଲେ । କପିଶିଳ ସୁଗ୍ରୀବ ଆପଣା କାନରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ବୁଲି ହେବାର ଶୁଣି
 ଭୟରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ କହିଲେ, “ହେ ହନୁମାନ ! ଶୁଣ; ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ
 ନେଇ ବିନୟ ସହକାରେ ରାଜକୁମାରଙ୍କୁ ବୁଝାଇ-ପ୍ରସାଦ ଶାନ୍ତ କର ।” ହନୁମାନ
 ତାର ସଙ୍ଗେ ଯାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଧନା କଲେ ଏବଂ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରଭର ଯଶ ବର୍ଣ୍ଣନା
 କଲେ ॥ ୧-୨ ॥ ସେ ବିନତ କରି ତାହାଙ୍କୁ ମହଲ ଭିତରକୁ ନେଇ ଆସିଲେ ଏବଂ
 ତାଙ୍କ ଚରଣ ଧୋଇ ତାଙ୍କୁ ପଲ୍ଲବ ଉପରେ ବସାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ବାନରରାଜ ସୁଗ୍ରୀବ
 ତାଙ୍କ ଚରଣରେ ଶିର ନୁଆଁଇଲେ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହାତ ଧରି ତାହାଙ୍କୁ ଆଲିନ କରି
 ପକାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ସୁଗ୍ରୀବ କହିଲେ, “ହେ ନାଥ ! ବିଷୟ ସମାନ ମଦ ଆଉ ନାହିଁ ।
 ଏହା ମୁନିମାନଙ୍କ ମନରେ ପ୍ରକାଶକ ମଧ୍ୟରେ ମୋହ ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବ ।” ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ
 ସବନରୁ ବଚନ ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପୁଣି ପାଇଲେ ଏବଂ ତାହାଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ
 ବୁଝାଇଲେ ॥ ୪ ॥ ତତ୍ପରେ ପବନପୁତ୍ର ହନୁମାନ ଯେଉଁପରି ଭାବରେ ବିଭିନ୍ନ ଭାବକୁ

ନାହିଁ ତରଳ ସିନ୍ଧୁ କହୁ କର ଜୋର । ନାଥ ମୋହି କହୁ ନାହିଁନ ଖୋର ।
 ଅତିସୟ ପ୍ରବଳ ଦେବ ତବ ମାୟା । ଛୁଟଇ ରାମ କରୁଛୁ ଜୌ ବାୟା ॥୧॥
 ବିଷୟ ବିଷୟ ସୁର ନର ମୁକ୍ତି ସ୍ଥାମୀ । ମେଁ ପାଉଁର ପୟ କରି ଅତି କାମୀ ।
 ନାହିଁ ନୟନ ସର ଜାହୁ ନ ଲାଗା । ଘୋର ହୋଧତମ ଜିପି ଜୋ ଜାଗା ॥୨॥
 ଲୋଭ ପାପ ଜେହୁଁ ରର ନ ବ୍ୟାପା । ସୋ ନର ଭୁଲ୍ଲ ସମାନ ରସୁରସା ॥
 ଯୁଦ୍ଧ ଗୁନ ସାଧନ ତେଁ ନହିଁ ହୋଇ । ଭୁଲ୍ଲୁଣ କୁପାଁ ପାଉଁ କୋଇ କୋଇ ॥୩॥
 ତବ ରସୁପତି ବୋଲେ ମୁସୁକାହି । ଭୁଲ୍ଲୁ ପ୍ରୟ ମୋହି ଭରତ ଜିମି ରାହି ॥
 ଅବ ସୋଇ ଜଗତ କରୁଛୁ ମନ ଲାହି । ଜେହୁ ବିଧି ସୀତା ଜେ ସୁଧ ପାହି ॥୪॥
 ଏହି ବିଧି ହୋତ ବଚକଣ୍ଠ ଆଏ ବାନର ଜୁଥ ।

ନାନା ବରନ ସକଳ ଦିପି ଦେଖିଅ ଶ୍ୟାମ ବରୁଥ ॥୧୧॥

ତରଣେ ପ୍ରଥମି ବୋଲେ କର ଘୋଡ଼କର । ନାଥ ! ନାହିଁ କହୁ ମାତ ଦୁଷଣ ମୋହର ॥
 ଦେବ ! ଅତିଶୟ ମାୟା ପ୍ରବଳ ଭୁଲ୍ଲର । ଦୁରହୁଏ ତେବେ ଯେବେ ଭୁଲ୍ଲେ ବୟା କର ॥୧॥
 ବିଷୟ ବିଷୟ ସୁର ନର ମୁକ୍ତି ସ୍ଥାମୀ । ମୁଁ ଅଟେ ପାମର ପଣ୍ଡ କରି ଅତି କାମୀ ॥୨॥
 ଯେ ନାଥ ନୟନ-ଶରେ ବିକ ନ ହୁଅଇ । ଘୋର ହୋଧ-ତମୀରେ ଯେ ଜାଗତ ରହଇ ॥୩॥
 ଲୋଭ-ପାଶ ଜଳ ଗଲେ ନ ବନ୍ଧାଏ ଯେହୁ । ଭୁଲ୍ଲ ସମ ରସୁନାଥ ଅଟେ ନର ଯେହୁ ॥
 ଏହି ଗୁଣ ନ ହୁଅଇ ସାଧନ ବଳରେ । ଭୁଲ୍ଲ କରୁଣାରେ କେହୁ କେହୁ ରାଜ କରେ ॥୪॥
 ତହୁଁ ହୁଏ ଭବାନିଲେ ଶ୍ରୀ ରସୁନନନ । ଭୁଲ୍ଲେ ମୋର ପ୍ରୀତି ରର ଭରତ ଯେବନ ॥
 ମନ ଲାଗାଇଣ ଏବେ ସେ ଯତନ କର । ପାଇବି ଯେଉଁ ପ୍ରକାରେ ସୀତାଙ୍କ ଉଦର ॥୫॥
 ଏଣେ ବାଣୀକାପ ହେଉଥୁଲ୍ଲ ବେଳେ ଆସିଲେ ଯୁଧ ବାନର ।
 ନାନାବିଧ ବର୍ଣ୍ଣ ସବୁ ଭସେ ପୁଣି ଦିଶନ୍ତି କଟି-ନଳର ॥୬॥

ଦୂତ ସମୁଦ୍ଧ ଯାଇଥିଲେ, ସେ ସବୁ ଘଟଣା କହୁ ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୧ ॥ - ବୋହା :-
 ତହୁଁରେ ଅଳ୍ପ ପ୍ରଭୁ ବାନରପଣକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସାନସର ଲକ୍ଷ୍ମଣକୁ
 ଆଗରେ ରଖି ପ୍ରସାଦି ଆନନ୍ଦତ ମନରେ ଚାଲିଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମ ସେହିଠାରେ ଥିଲେ,
 ସେଠାକୁ ଆସିଲେ ॥ ୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- ଶ୍ରୀ ରସୁନାଥଙ୍କ ତରଣରେ ଶିର ନୁଆଇ
 ହାତ ଯୋଡ଼ି ପ୍ରସାଦି କହୁଲେ, “ହେ ନାଥ ! ମୋର ଚୌପାଞ୍ଚି ଦୋଷ ନାହିଁ ।
 ହେ ଦେବ ! ଆପଣଙ୍କ ମାୟା ପ୍ରବଳ । ହେ ରାମ ! ଆପଣ ଯେବେ ବୟା କରନ୍ତି,
 ଏହା ଦୂର ହୁଏ ॥ ୧ ॥ ହେ ସୁମି ! ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ମୃଗ ସମସ୍ତେ ବିଷୟର
 ବଶୀଭୂତ । ମୁଁ ତ ପାମର ପଣ୍ଡ ଏବଂ ପଣ୍ଡପଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ଅତି କାମୀ, ବାନର ।
 ସୁର ନୟନ-ବାଣ ଯାହାକୁ ବିକ କର ନାହିଁ, ଯେ ଭୟଙ୍କର ହୋଧରୁଣୀ ଅନ୍ଧକାରମୟୀ
 ରଜନୀରେ ମଧ୍ୟ ଜାଗତ ଆଏ ଏବଂ ଲୋଭ-ପାଶରେ ଯେ ଆପଣାର ଗଳା ବନ୍ଧାଇ ନାହିଁ,
 ହେ ରସୁନାଥ ! ସେହି ମନୁଷ୍ୟ ଦେବଳ ଆପଣଙ୍କର ସମାନ । ଏ ସବୁ ଗୁଣ ସାଧନ-

ବାନର କଟକ ଉମା ମେଁ ଦେଖା । ସୋ ମୁରୁଖଜୋ କରନ ଚହ ଲେଖା ॥
ଆଇ ରାମ ପଦ ନାହୁଁ ମାଥା । ନରଖି ବଦନୁ ସବ ହୋଇଁ ସନାଥା ॥୧॥
ଅସ କପି ଏକ ନ ସେନା ମାୟା । ରାମ କୁସଲ ଜେହୁ ପୁରୀ ନାୟା ॥
ସୁହ କହୁ ନହିଁ ପ୍ରଭୁ କଲ ଅଧିକାର । ବସୁରୁପ ବ୍ୟାପକ ରଘୁରାଜ ॥୨॥
ଠାଡେ ଜହଁ ଚହଁ ଆସୁସୁ ପାଇ । କହ ସୁଗ୍ରୀବ ସବହି ସମୁଦାଈ ॥
ରାମ କାକୁ ଅରୁ ମୋର ନହୋର । ବାନର ନୁଅ ଜାହୁ ଚହଁ ଓର ॥୩॥
ଜନକ ସୁତା କହଁ ଖୋଜହୁ ଜାଣି । ମାସ ହବସ ମହଁ ଆସହୁ ଭାଣି ॥
ଅବଧ ମେଟି ଜୋ ବିନୁ ସୁଧ ପାଏ । ଆର୍ତ୍ତୁଲ ବନହୁ ସୋ ମୋହୁ ମରାଏ ॥୪॥

ବାନରଜ ଆଟ ମୁହିଁ ଦେଖିଲି, ପାବନ । ସେ ମୁର୍ଖେଗଣା ଯେଗଣି ଲେଖିବା ଲଜୁଲ ॥
ଆସି ରଘୁପତି ପଦେ କଲ ପ୍ରଣିପାତ । ନିରେଖି ବଦନ ସବେ ହୁଅନ୍ତି ସନାଥ ॥୧॥
ସେନାରେ ଏପରି କେହୁ କପି ନ ରହୁଲେ । ରାମ ଯାହାକୁ କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ ନ କରିଲେ ॥
ଏହା କହୁ ବିଶେଷତ୍ୱ ନୁହେଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କର । ବ୍ୟାପକ ବିଶ୍ୱ ସବୁପ ଶ୍ରୀ ରଘୁ ପ୍ରବର ॥୨॥
ଉଭା ହେଲେ ଯଥା ସ୍ଥାନେ ଅନୁମତି ପାଇ । ବୋଲଇ ପ୍ରସ୍ତାବ ସବ କପିକୁ ବୁଝାଇ ॥
ରାମଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଆବର ଏଥୁ ମୋ ବିନୟ । ଚତୁର୍ଦିଗେ ଶୁଭିଯାଅ ବାନର ନିବୟ ॥୩॥
ଜନକ ସୁତାଙ୍କ କର ଅନୁକମ୍ପା ଯାଇ । ମାସ ହବସ ମଧ୍ୟରେ ବାହୁଡ଼ିବ ଭାଇ ॥
ସନ୍ଦେଶ ନ ପାଇ ଯେହୁ ଅବଧ ଲଂଘିବ । ଆସିଲେ ମୋ କରେ ସେହୁ ଅବଶ୍ୟ ମରବ ॥୪॥

ବଳରେ ଲବ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ କୃପାବଳରେ କେହୁ କେହୁ ଏହି ପ୍ରଣବ୍ରତକୁ
ଲଭ କରିନ୍ତି ।” ॥ ୧-୩ ॥ ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ହସି କହୁଲେ, “ହେ ଭାଇ !
ତୁମେ ଭରତ ପରି ମୋର ପ୍ରିୟ । ଏବେ ଯେପରି ସଂତାଙ୍କ ଖବର ମିଳିବ, ମନ ଲଗାଇ
ସେହୁ ଉପାୟ କର ॥ ୪ ॥ ବୋହା :—ଏହୁପରି କଥାବାଣୀ ଶୁଣିଥିଲବେଳେ
ବାନର-ଯୁଥମାନେ ଆସିଗଲେ । ସବୁ ଦିଗରେ ଅନେକ ରଙ୍ଗର ବାନର-ଦଳ ଦେଖା-
ଗଲେ ॥ ୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ଉମା ! ସେହୁ ବାନରସେନା
ମୁଁ ଦେଖିଥିଲି । ତାହାର ଗଣନା କରିବାକୁ ଯେ ଲକ୍ଷା କରିବ, ସେ ମହାମୁର୍ଖ । ସମସ୍ତ
ବାନର ଏକ ପରେ ଏକ ଆସି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ସମ୍ପର୍କ ନୂଆଁଉଥା’ନ୍ତି ଏବଂ
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ମାଧୁର୍ଯ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀପୁଞ୍ଜର ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରି କୃତାର୍ଥ ହେଉଥା’ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସେନା
ମଧ୍ୟରେ ଏପରି କୌଣସି ବାନର ସ୍ଥିତ ଗଲେ ନାହିଁ ଯାହାକୁ ଶ୍ରୀରାମ କୁଶଳବାଣୀ
ପଚାରିଲେ ନାହିଁ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏ କୌଣସି ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ । କାରଣ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ
ବିଶ୍ୱରୂପ ଓ ସର୍ବବ୍ୟାପକ ॥ ୨ ॥ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ସମସ୍ତେ ଯେଉଁଠି ସେଉଁଠି ହୁତା ହୋଇ-
ଗଲେ । ତତ୍ପରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ସମସ୍ତ ବାନରଙ୍କୁ ବୁଝାଇ କହୁଲେ, “ହେ ବାନର ସମୂହ ।
ଏହା ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ମୋର ଅନୁରୋଧ—ଭୁଲେମାନେ ଶୁଣିଦିଗକୁ ଯାଅ ॥୩॥
ଯାଇ ଜାନଙ୍କୁ ଟୋକ । ହେ ଭାଇମାନେ ! ମାସକ ମଧ୍ୟରେ ଫେରି ଆସିବ । ତେ

ବଚନ ସୁନତ ସବ ବାନର ଜହଁତହିଁ ତଲେ ଭୁରଂତ ।

ତବ ସୁଗ୍ରୀବ ବୋଲିଏ ଅଂଗଦ ନଲ ହନୁମନ୍ତ ॥୨୬॥

ସୁନନ୍ତୁ ମଲ ଅଙ୍ଗଦ ହନୁମାନ । ଜାମବନ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀର ସୁଜାନା ।
ସକଳ ସୁଭଟ ମିଳି ଦକ୍ଷିଣ ଜାହୁ । ସୀତା ସୁଧୁ ସୁଢେବୁ ସବ କାହୁ ।
ମନ ସମ ବଚନ ସୋ ଜତନ ବିରୁରେହ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର କର କାଜୁ ସିଂହରେହ ।
ଭାନୁ ପୀଠି ସେଇଅ ଉର ଆଗା । ସ୍ବାମିନ୍ଦ୍ର ସବ ଭବ ଛଲ ଜାଗା ।
ତଳ ମାୟା ସେଇଅ ପରଲୋକା । ମିଟଣ୍ଡି ସକଳ ଭବସମ୍ଭବ ସୋକା ।
ଦେହ ଧରେ କର ସୁହ ପଛୁ ଭାଷ । ଭଜିଅ ରାମ ସବ କାମ ବିହାଣ ।
ସୋଇ ରୁନଙ୍କ ସୋଇ ବଡ଼ଭଗୀ । ଜୋ ରଘୁବୀର ଚରନ ଅନୁଗାମୀ ।
ଆୟୁସୁ ମାଗି ଚରନ ସିନ୍ଧୁ ନାଶ । ତଲେ ହରଷି ସୁମିରତ ରଘୁବୀରୀ ।

ଶ୍ରୀଶକ୍ତେ ବଚନ ଯେଣେ ତେଣେ ସେନା ଗମିଲେ ସେବେ ସେହୁର ।

ତହିଁ ହନୁମାନ, ନଲ, ଅଙ୍ଗଦକୁ ତାଜ କହେ କର୍ପାଶ୍ବର ॥୨୭॥

ଶ୍ରୀ ନଲ ମଲ ବାଳି ସୁତ ହନୁମନ୍ତ । ଅନ୍ତ ସୁତଭୁର ମନ୍ତ୍ର ଧୀର ଜାମ୍ବବନ୍ତ ।
ସକଳ ଯୋଦା ମିଳଣ ଯାଅ ଦକ୍ଷିଣକୁ । ସୀତାଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ପରୁରବ ସମସ୍ତକୁ ॥୨୮॥
ମନ କର୍ମ ବଚନେ ସେ ଉପାୟ ଚକ୍ରବ । ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସାଧୁବ ।
ଭାନୁପୁଷ୍ପ ଦେଶେ ସେବା ସମ୍ପୁଣ୍ଣେ ଅନଳ । ସ୍ବାମୀ ସବ ଭବେ ସେବା ପଣ୍ଡିତୁ ଛଳି ।
ମାୟାକାମାଦକ ସେବା ତଲେ ପରଲୋକ । ବିନଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତୁ ଭବ-ସମ୍ଭବୁର ଶୋକ ॥
ଦେହ ଧରଣର ଭଲ ଅଟେ ଏହି ଫଳ । ରାମକୁ ଭଜ ତେଜଶ କାମନା । ସକଳ ॥
ସେହି ଶୁଣବନ୍ତୁ ସେହି ଭାଷାବାନ ଅନ୍ତ । ରଘୁବୀର ପଦ ଅନୁଗାମୀ ଯେ ଅଟନ୍ତୁ ॥
ଆଦେଶ ମାଗି ଚରଣେ ପ୍ରଣାମ କରଣ । ତଳିଲେ ହୃଦୟେ ରଘୁନାଥକୁ ସୁରଣ ॥

ମାସକ ପରେ ସନ୍ଦେଶ ବିନା ଖେର ଆସିବ, ମୋ ହାତରେ ତାହାର ବିଧି
ସୁଜଣିତ ।” ॥ ୨ ॥ ତୋହା :—ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ସମସ୍ତ ବାନର ଭୁବନ୍ତୁ ବିଭବି
ବିବକ୍ତ ତଳିଲେ । ତପୁରେ ସୁଗ୍ରୀବ ଅଙ୍ଗଦ, ନଲ ଓ ହନୁମାନ ଆଉ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ
ଯୋଦାମାନଙ୍କୁ ତଳାଇଲେ ॥ ୨୭ ॥ ତୋହା :—ଏବଂ କହିଲେ, “ହେ ଧୀରଭୁବ, ତହିଁର
ନଲ, ନଳ, ଅଙ୍ଗଦ, ଜାମ୍ବବାନ୍ ଓ ହନୁମାନ ! ଶୁଣ—ରୁନେ ସବୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯୋଦା ମିଶି
ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ ଯାଅ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୀତାଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ପରୁର ॥ ୨ ॥ ମନ, ବଚନ ଓ
କର୍ମରେ ତାହାଙ୍କ ଠିକଣା ପାଇବାର ଯତ୍ନ କର, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦି କର । ସୁଖକୁ
ପିଠିତେ ଏବଂ ଅସୁଖକୁ ହୃଦୟରେ (ଆଗରେ) ସେବନ କରବା ଉଚିତ ।” କିନ୍ତୁ ଛଳକପିଟି
ସ୍ଥୁତି ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମ ସକଳ ଭାବରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବା କରବା ଉଚିତ ॥ ୨ ॥
ମାୟା (ବିଷୟ ପ୍ରତି ମମତା ଆସକ୍ତ) ତ୍ୟାଗ କରି ପରଲୋକର ସେବା (ଭଗବାନଙ୍କ
ଦୟାଧୀନ ପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଭଗବତ୍ ସେବା ରୂପା ସାଧନା) କରିବା ଉଚିତ । ଯାହା

ପାଠେ ପବନତନୟ ସିନ୍ଧୁ ନାହା । ଜାନି କାନୁ ପ୍ରଭୁ ନିକଟ ବୋଲୁଥା ।
 ପରସା ସୀସ ସଶେରୁତ ପାମ । କରମୁଦ୍ରିକା ଖଣ୍ଡି ଜନ ଜାମ ॥୫॥
 ବହୁ ପ୍ରକାର ସୀତହ ସମୁଦାୟତ । କହି ବଲ ବରହ ବେଗି ଭୁଲୁ ଆସତୁ ॥
 ହନୁମତ ଜନ୍ମ ସୁଫଳ କରି ମାନ । ତଳେଇ ହୃଦୟ ଧରି କୃପାଧାନ ॥୬॥
 ଜୟାପି ପ୍ରଭୁ ଜାନତ ସବ ବାତା । ରାଜମତି ରାଜତ ସୁରସାତା ॥୭॥
 ତଳେ ସକଳ ବନ ଖୋଜତ ସରିତା ସର ଗିରି ଖୋଡ ।

ରାମ କାନୁ ଲୟୁତନ ମନ ବିସର ତନ କର ଗୋଡ ॥୮॥
 କତହୁଁ ହୋଇ ନିସିତର ସେଁ ଚୋଟା । ପ୍ରାନ୍ତ ଲେହିଁ ଏକ ଏକ ଚପେଟା ॥
 ବହୁ ପ୍ରକାର ଗିରି କାନନ ହେଉଛି । କୋଉ ମୁନ ମିଲଇ ତାହୁ ସବ ଦେଉଛି ॥୯॥

ପଛେ ପବନ ତନୟ ଭରନ୍ତେ ପ୍ରଥାମ । କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଜାଣି ପାଶେ ଡକାଇଲେ ରାମ ॥
 ଶିରେ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନିକ ସଶେରୁତ ପାଣି । କର ମୁଦ୍ରିକା ପ୍ରଦାନ କଲେ ଜନ ଜାଣି ॥୧॥
 ଜନକ ପ୍ରତାପ ନାନା ମତେ ବୁଝାଇବ । କହଣ ବଲ ବରହ ଶୀଘ୍ର ବାହୁଡିବ ॥
 ସୁଫଳ ଜନମ ମଣି ତହୁଁ ହନୁମାନ । ତଳେଇ ହୃଦୟେ ସୁରି କରୁଣା-ନିଧାନ ॥୩॥
 ଯଦ୍ୟପି ପ୍ରଭୁ ସକଳ ବୁଝନ୍ତି ଜାଣନ୍ତି । ରାଜମତି ସୁର-ସାତା ପାଳନ କରନ୍ତି ॥୪॥
 ଗଲେ ସତେ ବନ ଗିରି ଅନେଷିଣ ସର ସରତ କନ୍ଦର ।

ରାମ କାର୍ଯ୍ୟେ ମନ କରି ଲୟୁତନ ଭୁଲିଲେ ସେହୁ ଦେହର ॥୫॥
 କାହିଁ କହାବତେ ଯେବେ ଅସ୍ତରେ ଭେଟନ୍ତି । ଏକ ଏକ ରୂପତାରେ ଶବ୍ଦନ ନିଅନ୍ତି ॥
 ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ଗିରି କାନନ ଖୋଜନ୍ତି । କୌଣସି ମୁନ ମିଲଇ ତାହାକୁ ଦେଉନ୍ତି ॥୬॥

ଫଳରେ ଭବସମୁତ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଶୋକ ମେଣ୍ଟିଯାଏ । ହେ ରାମ ' ଶରୀର ଧାରଣ
 କରିବାର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଫଳ ଏହି ଯେ, ସମସ୍ତ କାମନାକୁ ପ୍ରତି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭଜନ
 କରିବା ବିଧେୟ ॥ ୩ ॥ ଯେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣପ୍ରେମୀ, ସେହି ବୃଣ୍ଡ ଓ ଅତି
 ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ ।'' ଆଜ୍ଞା ମାତ୍ର ଓ ଚରଣ ତଳେ ଶିର ନୁଆଁଇ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନାମ ସୁରଣ କରି
 ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦତ ହୋଇ ତଳିଲେ ॥ ୪ ॥ ସମସ୍ତଙ୍କ ପଛରେ ପବନପ୍ରତି ଶ୍ରୀ ହନୁମାନ
 ମସ୍ତକ ଅବନତ କଲେ । କାର୍ଯ୍ୟ ତଥା ବିଭବ ଲାଗି ପ୍ରଭୁ ତାହାକୁ ଆପଣା ନିକଟକୁ
 ଡକାଇଲେ । ସେ ଆପଣା କର-କମଳରେ ତାହାଙ୍କର ଶିର ସ୍ପର୍ଶ କଲେ ଏବଂ ତାହାକୁ
 ଆପଣାର ସେବକ ଜାଣି ତାକୁ ଆପଣା ହାତର ମୁଦ ବାହାର କରି ଦେଲେ ॥ ୫ ॥
 ଏବଂ କହଲେ, "ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ଗୀତାକୁ ବୁଝାଇବ ଏବଂ ମୋ ବଳ ତଥା ବିରହ
 କଥା କହୁ ରୂପେ ଶୀଘ୍ର ଫେରି ଆସିବ । ହନୁମାନ ଆପଣା ଜନ୍ମ ସଫଳ ମନେ କଲେ
 ଏବଂ କୃପାଧାନ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରି ସେ ତଳିଲେ ॥ ୬ ॥ ଯଦ୍ୟପି
 ଦେବରକ୍ଷକ ପ୍ରଭୁ ସବୁ ଜାଣନ୍ତି, ତଥାପି ସେ ରାଜମତି ରକ୍ଷା କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୭ ॥
 ଦୋହା :—ସମସ୍ତ ବାନର ବନ, ଜୟା, ସରୋବର, ପବନ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନ ଖୋଜି ଖୋଜି

ଲଗି ତୃଷା ଅତିସୟୁ ଅଭୁଲ୍ଲନେ । ମିଲଇ ନ ଜଲ ଘନ ରହନ ଭୁଲ୍ଲନେ ॥
 ମନ ହନୁମାନ ଶାନ୍ତ ଅନୁମାନା । ମରନ ଚହତ ସବ ବିନୁ ଜଳ ପାନା ॥୨॥
 ଚଢ଼ି ଗିରି ସିଖର ଚଢ଼ୁଁ ଦିପି ଦେଖା । ଭୂମି ବିବର ଏକ କୌତୁକ ପେଖା ॥
 ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ବକ ହଂସ ଉଡ଼ାୟୁ । ବହୁତକ ଖର ପ୍ରବିସନ୍ତି ତେହି ମାୟୁ ॥୩॥
 ଗିରି ତେ ଉତ୍ତର ପବନପୁତ ଆତ୍ମା । ସବ କହୁଁ ଲେ ସୋଇ ବିବର ଦେଖାତ୍ମା ॥
 ଆଗେଁ କେଁ ହନୁମନ୍ତହି ଲୁହା । ପେଠେ ବିବର ବିଲଂବୁ ନ ଖୁହା ॥୪॥
 ଖାଣ ଜାଇ ଉପବନ ବର ସର ବିଗସିତ ବହୁ କଂଜ ।
 ମନ୍ଦିର ଏକ ରୁଚିର ତହିଁ ବେଠି ନାରି ତପ ପୂଂଜ ॥୫॥

ଲଗନ୍ତେ ତୃଷା ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଲେ ବିକଳ । ଭୂମିଲେ ଗହନ ବନେ, ନ ମିଲଇ ଜଳ ॥
 ତହିଁ ହନୁମାନ ମନେ କଲ ଅନୁମାନ । ମରଣ ଗୁହାନ୍ତ ସବେ ବିନା ଜଳ ପାନ ॥୬॥
 ଚଢ଼ି ଗିରି ଶୃଙ୍ଗେ ଚଢ଼ୁଥରେ ନିରେଖିଲ । କହୁଛୁ ଏକ ଭୂମି ବିବରେ ଦେଖିଲ ॥
 ଚନ୍ଦ୍ରବାକ କଳହଂସ ସାରସ ଉଡ଼ନ୍ତି । ବହୁ ଖର ତାହା ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି ॥୭॥
 ଗିରିରୁ ଅବତରଣ ପବନ କୁମର । ନେଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲ ସେ ବିବର ॥
 ହନୁମନ୍ତକୁ ସରବେ ଅଗ୍ରସର କରି । ପଶିଲେ ବିବର ମଧ୍ୟେ ବିଲମ୍ବ ନ କରି ॥୮॥
 ଦେଖିଲେ ଯାଇଣ ରମ୍ୟ ଉପବନ ସବେ ପ୍ରସ୍ତୁତି କଞ୍ଜ ।
 ତହିଁ ମନୋହର ଚରଣେ ମନ୍ଦିର ରହେ ନାଶ ତପସ୍ତୁ ॥୯॥

ଚଳି ଯାଉଥା'ନ୍ତି । ମନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ତାମରେ ଲୟୁଲ୍ଲନ । ଆପଣା ଆପଣା ଶରୀର ପ୍ରତି
 ସ୍ତୁତା ମମତା ବୁଝି ଯାଇଥାଏ ॥ ୧୦ ॥ ଗୋପାଳ —କେଉଁଠି କୌଣସି ଶୁଦ୍ଧ ସହ
 ଭେଟାଭେଟି ହୋଇଯାଉଛି ତ, ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତତାରେ ତାହାର ପ୍ରାଣ ନେଇ ଯାଉ-
 ଥା'ନ୍ତି । ପଦ୍ମ ଓ ବନ ସବୁ ବହୁ ପ୍ରକାରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରୁଥା'ନ୍ତି । କୌଣସି ମୂଳ ବା
 ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ସହ ଭେଟ ହୋଇଗଲେ, ସୀତାଙ୍କ ଶବର ପରାଣବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ
 ଘେରି ଯାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଇତି ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତୃଷା ହେଲା । ସମସ୍ତେ ବ୍ୟାକୁଳ
 ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜଳ କେଉଁଠି ହେଲେ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଗହନ ବନରେ
 ସମସ୍ତେ ଭ୍ରମି ବୁଲିଲେ । ହନୁମାନ ମନେ ମନେ ଅନୁମାନ କଲେ ଯେ, ଜଳ ପିଇବାକୁ
 ନ ପାଇ ସମସ୍ତେ ମରବାକୁ ଯେମିତି ଲୁହା କଲେଣି ॥ ୨ ॥ ସେମାନେ ପାହାଡ଼ ଅଗରେ
 ଚଢ଼ି ଗୁରି ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଲେ । ଭୂମି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ବିଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ
 ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଇଲା । ତାହାର ଉପରେ ଚନ୍ଦ୍ରବାକ, ବସ ଓ ହଂସମାନେ ଉଡ଼ୁ-
 ଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ବହୁତ ପକ୍ଷୀ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ପବନକୁମାର
 ହନୁମାନ ପଦ୍ମତରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ସେହି ଗୁମ୍ଫା
 ଦେଖାଇଲେ । ସମସ୍ତେ ହନୁମାନଙ୍କୁ ଅବସ୍ଥାରେ ରଖି ସେହି ଗୁମ୍ଫା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ
 କଲେ । ବିଲମ୍ବ କଲେନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଗୋପାଳ :—ଉତ୍ତରେ ସେମାନେ ଯାଇ ଗୋଟିଏ

ଦୁଇ ତେଁ ତାହୁଁ ସବୁହଁ ସିନ୍ଧୁ ନାହିଁ । ପୁରୁଷେ ନିଜ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସୁନାହିଁ ॥
 ତେଣୁ ତବ କହା କରନ୍ତୁ ଜଳ ପାନ । ଖାନ୍ତୁ ସୁରସ ସୁନ୍ଦର ପାଳ ନାନା ॥୧॥
 ମଜ୍ଜନ୍ତୁ ଖାନ୍ତୁ ମଧୁର ପାଳ ଖାଏ । ତାହୁଁ ନିକଟ ପୁନି ସବ ଚଳି ଆଏ ॥
 ତେଣୁ ସବ ଆପଣ କଥା ସୁନାହିଁ । ମୋଁ ଅବ ଜାବ ଜହଁ ରଘୁରାଜ ॥୨॥
 ମୁଁ ଦହୁ ନୟନ ବିବର ତଳି ଜାହୁଁ । ପୈତୃକ ସୀତାହଁ ଜଳ ପଛୁଡାହୁଁ ॥
 ନୟନ ମୁଁ ଦି ପୁନି ଦେଖିବି ଗାବ । ଠାଡ଼େ ସକଳ ସିନ୍ଧୁ କେ ଖାବ ॥୩॥
 ସୋ ପୁନି ଗଲି ଜହଁ ରଘୁନାଥ । ଜାଇ କମଳ ପଦ ନାଏସି ମାଥା ॥
 ନାନା ରାତି ବିନୟ ତେଣୁ ଖାନ୍ତା । ଅନପାୟନ ଭଗତ ପ୍ରଭୁ ଘାନ୍ତା ॥୪॥
 ବଦଣ୍ଡ ବନ କହୁଁ ସୋ ଗଲ ପ୍ରଭୁ ଅଙ୍ଗ ଧରି ସୀସ ।

ଭର ଧରି ରାମ ଚରନ ଜୁଗ ଜେ ବନ୍ଦିତ ଅଜ ଶିଷ ॥୫॥

ଦୁଇଥାଇ ସବେ ତାହୁଁ ପ୍ରଣାମ କରିଲେ । ପରୁରନ୍ତେ ନିଜ କଥା କହୁ ଶୁଣାଇଲେ ॥
 ତହୁଁ ବୋଲେ ଉପସ୍ଥାନ ଜଳ ପାନ କର । ଖାଅ ନାନାବିଧ ଫଳ ସ୍ତ୍ରୀହୁଁ ସୁନ୍ଦର ॥୧॥
 ସ୍ଥାନ କରି କପି ଡାଲ ମଧୁ ଫଳମୁଳ । ପୁଣି ତା'ନିକଟେ ଆସି ହେଲେ ସବେ ଠୁଳ ॥
 ଶୁଣାଇଲେ ତେ ଆପଣା ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସବବ । ପ୍ରାୟେ ସାଉଛୁ ରହି ଶ୍ରୀ ରଘୁପୁରୁଷ ॥୨॥
 ମୁଦ ବିଲେଚନ, ସିବ ତେଜଶ ବିବର । ପାଇବ ସୀତାହୁଁ ଆଉ ନ ହୁଅ କାତର ॥
 ନୟନ ପୁରୁଷ ପୁଣି ବିଲେକଲେ ଗାରେ । ହୃତା ବୋଲଛନ୍ତି ସବେ ଜଳନୟ ଗାରେ ॥୩॥
 ସେ ପୁଣି ଗମିଲୁ ରହି ଥିଲେ ରଘୁନାଥ । ଯାଇ ଚରଣ-କମଳେ କଳ ପ୍ରଣିପାତ ॥
 ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ତହୁଁ କରନ୍ତେ ବିନତି । ପ୍ରଭୁ ତାହୁଁ ଦେଲେ ନିଜ ଅଚଳା ଭଜନ ॥୪॥

ବଦନ୍ତକାନନ ଗଲ ସେ ବହନ ପ୍ରଭୁ ଅଙ୍ଗ ସିରେ ଘେନି ।

ହୃଦେ ରଖି କିଧି ହର, ପ୍ରଭୁଙ୍କର ବନ୍ଦନାୟ ପଦ ବେନି ॥୫॥

ବସିବୁ ଓ ପୋଷଣ ଦେଖିଲେ । ତହିଁରେ ବହୁତ କମଳ ଫୁଟିଥାଏ । ସେଠାରେ
 ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ମନ୍ଦିର ଥାଏ, ତହିଁରେ ଗୋଟିଏ ଉପସ୍ଥାନ ମୁଣି ନାଶ ଦିଅଥାଏ ॥ ୧ ॥
 ତୋପାଇ । — ଦୂରରୁ ସମସ୍ତେ ତାହାକୁ ଶିର ଗୁଆଁର ପ୍ରଣାମ କଲେ । ପରୁରନ୍ତେ,
 ସେ ନିଜର ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କହୁ ଶୁଣାଇଲ । ତହୁଁରେ ସେ କହୁଲୁ, “ଜଳ ପାନ କର
 ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ରସାଳ ସୁନ୍ଦର ଫଳ ଖେଳନ କର ।” ॥ ୧ ॥ ଆଜ୍ଞା ପାଇ
 ସମସ୍ତେ ସ୍ଥାନ କଲେ, ମଧୁର ଫଳ ଖାଇଲେ ଏବଂ ପୁଣି ସମସ୍ତେ ତାହା ନିକଟକୁ ଚାଲି
 ଆସିଲେ । ତହୁଁରେ ସେ ଆପଣା କଥା ସବୁ କହୁ ଶୁଣାଇଲ ଏବଂ କହୁଲୁ “ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସ୍ୱର୍ଗ ଶାଳକୁ ଯିବି ॥ ୨ ॥ ଭୁବନମାନେ ଆସି ବୁଦ୍ଧ ହୁଅ । ଗୁଣ ବାହାରକୁ
 ଯା । ଭୁବନମାନେ ସୀତାହୁଁ ପାଇବ । ନିରାଶ ହୁଅନାହିଁ ।” ଆସି ବୁଦ୍ଧ ପୁଣି ଖୋଲିବା
 ମାତେ ସମସ୍ତ ବୀର ଦେଖିଲେ ଯେ, ସେମାନେ ସମସ୍ତ ଫଳରେ ଭିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣପଛନ୍ତି ॥୩॥
 ସେହି ନାହିଁ ସେଠାରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଥିଲେ, ସେଠାକୁ ଗଲ । ସେ ଯାଇ ପ୍ରଭୁଙ୍କ

ଇହାଁ ବିରୁରହିଁ କପି ମନ ମାଣ୍ଡି । ଶାନ୍ତ ଅବଧି କାଳ କହୁ ନାଣ୍ଡି ॥
 ସବ ମିଳି କହୁଛି ପରସ୍ପର ବାତା । ବିନୁ ସୁଧ ଲବି କରବ କା ଭ୍ରାତା ॥୧॥
 କହ ଅଙ୍ଗଦ ଲୋଚନ ଭରି ବାଣ । ଦୁହଁ ପ୍ରକାର ଭଲ ମୃତ୍ୟୁ ହମାଣ ॥
 ଇହାଁ ନ ସୁଧ ସୀତା କେ ପାଇ । ଇହାଁ ରବି ମାରିଛୁ କପିରାଜ ॥୨॥
 ପିତା ବଧେ ପର ମାରତ ମୋହ । ରାଣା ରାମ ନିହୋର ନ ଓହ୍ଲ ॥
 ପୁନି ପୁନି ଅଙ୍ଗଦ କହ ସବ ପାଣ୍ଡି । ମରନ ଭୟର କହୁ ସଂସୟ ନାଣ୍ଡି ॥୩॥
 ଅଙ୍ଗଦ ବଚନ ସୁନତ କପି ଶାସ । ବୋଲି ନ ସକଛି ନୟନ ବହ ମାସ ॥
 ଜନ ଏକ ସୋତ ମଗନ ହୋଇ ରହେ । ପୁନି ଅସ ବଚନ କହତ ସବ ଭବ ॥୪॥

ଏଣେ କପି ମନ ମଧ୍ୟେ ବିରୁରନ୍ତୁ ଆଜ । ପୁରୁଷ ଅବଧି, କହୁ ନ ହୋଇଲ କାର୍ଯ୍ୟ ॥
 ସବେ ମିଳି ପରସ୍ପର ହୋଇ କଥାବାର୍ତ୍ତା । ସମାବୁର ନେବା ବିନା କ କରବା ଭ୍ରାତା ॥୧॥
 କହଇ ଅଙ୍ଗଦ ଅଶ୍ରୁ ନେତ୍ରେ ପୁଣି କର । ବେନ ପ୍ରକାରେ ହୋଇଲ ମରଣ ଆମ୍ଭର ॥
 ସୀତାଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ କହୁ ନ ପାଇଲେ ଏଣେ । ଗଲେ ମାରବ ମର୍ଦ୍ଦତ ଅଧିପତି ତେଣେ ॥୨॥
 ପିତାଙ୍କ ବଧ ଉଦ୍ଧରେ ମୋତେ ଥାନ୍ତା ମାର । ରଖିଲେ ରାମ, ନୁହଇ କରୁଣା ତାହାର ॥
 ବାରମ୍ବାର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅଙ୍ଗଦ କହଇ । ମରଣ ହୋଇଲ ଏବେ ସଖୟ ନୁହଇ ॥୩॥
 ବାଲି ତନୟ ବଚନ ଶୁଣି କପି ଶାସ । ବୋଲି ନ ପାରନ୍ତି କହୁ ନେତୁ ବହେ ମର ॥
 ଶଶ ଏକ ରହ ସବେ ଶୋକରେ ମଗନ । କହୁଲେ ଭବି ଆବର ଏମନ୍ତ ବଚନ ॥୪॥

ତରଣ-କମଳରେ ମସ୍ତକ ନୁଆଁଇଲ ଏବଂ ବହୁ ପ୍ରକାରେ ଦିନତି କଲ । ପ୍ରଭୁ
 ତାହାକୁ ଆପଣାର ଅଚଳା ଭକ୍ତ ପ୍ରଦାନ କଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା
 ଶିରୋଧାରୀ କରି, ବୁଢ଼ାମହେଶ-ବନ୍ଧିତ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ତରଣ-ପ୍ରବଳ-ସୃଷ୍ଟି ଦୁର୍ବଳରେ
 ଧାରଣ କରି ସେହି ନାଶ (ସ୍ୱପ୍ନପ୍ରଭ) ବଦନକାନ୍ତମକୁ ଗୁଲିଗଲ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଈ :—
 ଏଣେ ବାନରଗଣ ମନରେ ବିରୁର ଜରୁଆଆନ୍ତି, “ସୀତା ସନ୍ତାନ ସମୟ ତ ଅତିବାହିତ
 ହୋଇଗଲା, ମାତ୍ର କାମ ତ କହୁ ହେଉନାହିଁ ।” ସମସ୍ତେ ମିଶି ପରସ୍ପର କଥାବାର୍ତ୍ତା
 କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ହେ ଭାଇ ! ଏବେ ସୀତାଙ୍କ ଖବର ନ ନେଇ ଆନେମାନେ
 ଫେରି କ’ଣ କରିବା ?” ॥ ୬ ॥ ଅଙ୍ଗଦ ଅଶ୍ରୁପୁର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ରେ କହୁଲେ, “ଉଦୟ ପ୍ରକାରେ
 ଆମର ମୃତ୍ୟୁ ସୁନଶ୍ଚିତ । ଏଣେ ସୀତାଙ୍କ ଖବର ମିଳିଲ ନାହିଁ ଏବଂ ତେଣେ ସେଠାକୁ
 ଫେରିଗଲେ ବାନରଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମାର ପକାଇବେ ॥ ୭ ॥ ପିତାଙ୍କ ବଧ ପରେ ତ
 ସେ ମୋତେ ମାର ପକାଇଥା’ନ୍ତେ । ଶ୍ରୀରାମ ମୋତେ ରକ୍ଷା କଲେ । ଏଥିରେ
 ସ୍ୱର୍ଗୀୟଙ୍କର କୌଣସି ଉପକାର ନାହିଁ । ଅଙ୍ଗଦ ବାରମ୍ବାର ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହୁଥା’ନ୍ତି—
 ଏବେ ମରଣ ହେଲା ଜାଣ, ଏଥିରେ ଭଲେମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ॥ ୮ ॥ ବାନର ଗରବୁର
 ଅଙ୍ଗଦଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣୁଥାଆନ୍ତି, ମାତ୍ର କହୁ କହୁପାରୁ ନ ଥା’ନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ନୟନରୁ
 ଜଳଧାର ବହୁ ଗୁଲିଆଏ । ଶଶକାଳ ସମସ୍ତେ ତନ୍ତ୍ରାମୟ ହୋଇ ରହିଲେ । ତପ୍ତରେ

ହମ ସୀତା କୈ ସୁଧୁ ଲୁହେଁ ବିନା । ନହିଁ ଜେହେଁ କୁବରଜ ପ୍ରସାଦା ॥
 ଅସ କହି ଲବନ ସିନ୍ଧୁ ତଟ ଜାଣି । ବୈଠେ କପି ସବ ଦର୍ଭ ଉପାଣି ॥୫॥
 ଜାମବନ୍ତ ଅଙ୍ଗଦ ଦୁଃଖ ଦେଖି । କହୁଁ କଥା ଉପଦେଷ ବିସେଷୀ ॥
 ତାତ ଶୁମକହୁଁ ନର ଜନ ମାନହୁ । ନିର୍ବୁଦ ବ୍ରହ୍ମ ଅଜିତ ଅଜ ଜାନହୁ ॥୬॥
 ହମ ସବ ସେବକ ଅତି ବଡ଼ଶରୀ । ସତତ ସଗୁନ ବ୍ରହ୍ମ ଅନୁରୀ ॥୭॥

ନିଜ ଇଚ୍ଛା । ପ୍ରଭୁ ଅବତରଇ ମୁର ମନ୍ତ୍ର ଗୋ ଦ୍ଵିଜ ଲଗି ।

ସଗୁନ ଉପାସକ ସ୍ଵର ତହିଁ ରହୁଛି ମୋକ୍ଷ ସବ ଜାଗି ॥୮॥

ଏହି କଥୁ କଥା କହୁଛି ବହୁ ଭାଷା । ଗିରି କଂଦରୀ ସୁମ ସଂପାଞ୍ଚା ॥

ବାହେର ହୋଇଦେଖି ବହୁ ଶାସା । ମୋହି ଅହାର ଶାନ୍ତ ଜଗଦାସା ॥୯॥

ସୀତାଙ୍କର ସମାଧାର ଆମ୍ଭେ ନ ନେଇଣ । ନ ସିନ୍ଧୁ ପୁରକୁ ପ୍ରବରଜ ପ୍ରସ୍ତୁତାଣ ॥
 ଏମନ୍ତ ବିରାଟ ଯାଇ ଶାର ସିନ୍ଧୁ ତଟେ । ବସିଲେ କୁଣ୍ଡ ବିପ୍ଳବ ସକଳ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ॥୧॥
 ଜାମ୍ବବନ୍ତ ଅବଲୋକ ଅଙ୍ଗଦେ ଦୁଃଖିତ । ଉପଦେଶ କଥା କହୁ ଶୁଣାଏ ଅମିତ ॥
 ବହୁ ! ନର ରୂପେ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ନ ମଣ । ନିର୍ବୁଦ ବ୍ରହ୍ମ ଅଜିତ ଅଜ ବୋଲି ଗଣ ॥୨॥
 ଆମ୍ଭେ ସେବକ ସମସ୍ତ ପରମ ପୌରୀ । ସତତ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ବ୍ରହ୍ମ ସବ ଅନୁରୀ ॥୩॥

ପୁର ମନ୍ତ୍ର ଦ୍ଵିଜ ଧେନୁ ହେଉ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ପ୍ରକଟିଛନ୍ତି ।

ସନ୍ତୁଷ୍ଟୋପାସକ ମୋକ୍ଷ ଆଦି ସ୍ଵର୍ଗ ତେଜ ଅସତ୍ତ ରହନ୍ତି ॥୪॥

ଏ ଲବେ କହନ୍ତେ କଥା କହୁତ ପ୍ରକାରେ । ଶୁଣିଲ ସମ୍ପାଦି ଥାଇ ଗିରି କନ୍ଦରରେ ।

ବାହାର ହୋଇ ଦେଖିଣ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ବିଶେଷ । କହୁଇ ଆହାର ମୋତେ ଦେଲେ ପରମେଶ ॥

ଏପରି ବଚନ ବୋଲିଲେ, “ହେ ପ୍ରୟୋଗ୍ୟ ପ୍ରବରଜ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ସୀତାଙ୍କ ଖବର
 ନ ନେଇ ଫେରିବୁ ନାହିଁ ।” ଏହିପରି କହୁ ସମସ୍ତ ବାନର ଲବଣ ସାଗର ତଟକୁ
 ଗଲେ ଏବଂ ସେହିଠାରେ କୁଣ୍ଡ ବିପ୍ଳବ ବଢ଼ିଗଲେ ॥ ୪-୫ ॥ ଜାମ୍ବବାନ୍ ଅଙ୍ଗଦଙ୍କ
 ଦୁଃଖ ଦେଖି ବିଶେଷ ଉପଦେଶ କଥା କହୁଲେ । ସେ କହିଲେ, “ହେ ଭାଇ ! ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ
 ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି ନ ଗଣ । ସେ ନିର୍ବୁଦ ବ୍ରହ୍ମ, ଅଜେୟ ଓ ଅଜନ୍ମା ବୋଲି ଜାଣ ॥ ୬ ॥
 ନିରନ୍ତର ସନ୍ତୁଷ୍ଟଶ୍ରୀରାମଙ୍କଠାରେ ପ୍ରୀତି ରଖୁଥିବାରୁ ଆମେ ସମସ୍ତ ସେବକ ଅତି
 ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ॥ ୭ ॥ କୋହା :—ଦେବତା, ପୁଷ୍ପା, ଘୋରୁ ଓ ଦ୍ରାଘ୍ୟମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ
 ପ୍ରଭୁ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ବଳରେ ଅବତାର ପ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟୋପାସକ
 ଭକ୍ତଗଣ ସାଲୋକ୍ୟ ସାମୀପ୍ୟ, ସାରୂପ୍ୟ, ସାର୍ବତ୍ଵ ଓ ସାପ୍ତକ୍ୟ ଆଦି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ମୋକ୍ଷ
 ଜ୍ୟାମ କରି ତାଙ୍କର ସେବାରେ ଲାଗି ରହନ୍ତି ।” ॥ ୮ ॥ ତୌପାର :—ଏହିରୂପେ
 ଜାମ୍ବବାନ୍ ଅଜେୟ ପ୍ରକାର କଥା କହୁଥାଆନ୍ତି । ସତତ କନ୍ଦରରେ ବାସ କରୁଥିବା
 ସମ୍ପାଦି ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣିଲ । ବାହାରକୁ ଆସି ସେ ବହୁତ ବାନର ଦେଖିଲ । ସେ
 କହିଲ, “ନିମଗ୍ନର ଅତି ପୁଁ ଘରେ ବସି ଥାଉ ଥାଉ ମୋ ନିମନ୍ତେ ବହୁତ ଆହାର

ଆଜୁ ସବୁ କହି ଉଚ୍ଚନ କରଇଁ । ଦିନ ବହୁ ଚଳେ ଅହାର ବିନୁ ମରଇଁ ॥
 କବହୁଁ ନ ମିଳି ଭରି ଉଦର ଅହାର । ଆଜୁ ଶୁଣି ବିଧି ଏକହିଁ ବାର ॥୨॥
 ଉତ୍ତରେ ଗୀଧ ବଚନ ସୁନି ଜାନା । ଅବ ଶ୍ରୀ ମରନ ସତ୍ୟ ହମ ଜାନା ॥
 କପି ସବ ଉଠେ ଗୀଧ କହି ଦେଖୀ । ଜାମଦଗ୍ଧ ମନ ସୋଚ ବିସେଷୀ ॥୩॥
 କହ ଅଙ୍ଗଦ ବିରାଟ ମନ ମାୟା । ଧନ୍ୟ ଜଟାୟୁ ସମ କୋଉ ନାୟା ॥
 ରାମ କାଳ କାରନ ତନୁ ତ୍ୟାଗୀ । ହରିପୁର ଗୟା ପରମ ବଡ଼ଭାଗୀ ॥୪॥
 ସୁନି ଶଗ ହରଷ ସୋକ ଜୁତ ବାମା । ଆର୍ତ୍ତ ନିକଟ କପିର ଭୟ ମାମା ॥
 ତହୁଁ ଅଭୟ କରି ପୁରୁଷି ଜାଣି । କଥା ସକଳ ତହୁଁ ତାହି ସୁନାଣି ॥୫॥
 ସୁନି ସପାତି ବଧୂ କେ କରମା । ରଘୁପତି ମହିମା ବହୁବଧୂ ବରମା ॥୬॥

ଆଜି ଏହି ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହିବି ଭାଷଣ । ବହୁ ଦିନ ହେଲ ମରେନ ପାଇ ଭେଜନ ॥
 କେବେ ମିଳି ନାହିଁ ପୁଣି ଉଦର ଅହାର । ଆଜି ବଧାତା ପ୍ରଦାନ କଲ ଏକ ବାର ॥୧॥
 ଗୁପ୍ତ ବଚନ ଶ୍ରବଣେ ଶୁଣନ୍ତେ ତରଳେ । ଶ୍ରବ୍ୟ ମରଣ ହେବାର ସମସ୍ତେ ଜାଣିଲେ ॥
 ବିଲେକି ଗୁପ୍ତକୁ ଭାଷି ହେଲେ କହିଲ । ଜାମ୍ବବନ୍ତ ମନେ ଚିନ୍ତା ହୋଇଲ ବିପୁଳ ॥୨॥
 ମନେ ବିରାଟ ବାଳି ତନୁ କହଇ । ଜଟାୟୁ ସଦୃଶ ଧନ୍ୟ ଅନ୍ୟ କେ ନୁହଇ ॥
 ରାମଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ତନୁ ପରିତ୍ୟାଗି । ହରି ପୁର ଯାହା କଲ ପରମ ସୌଭାଗୀ ॥୩॥
 ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶୋକପୁର ବଚନ ସମ୍ପାଦି । ଆସନ୍ତେ ନିକଟେ ଭାବିଲେ କପିକାନ୍ତି ॥
 ଅଭୟ ଦେଇଣ ଯାଇ ପରାଶର ତାକୁ । ସମସ୍ତ ବୃଣ୍ତ କପି ଶୁଣାଇଲେ ତାକୁ ॥୪॥
 ଭ୍ରାତାର କୃତ୍ୟ ସମ୍ପାଦି ଶ୍ରବଣ କରନ୍ତେ । ରଘୁପତିଙ୍କ ମହିମା ବର୍ଣ୍ଣି ନାନା ମତେ ॥୫॥

ପଠାଇଅଛନ୍ତି । ॥ ୧ ॥ ଆଜି ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶାଲସିବ । ବହୁ ଦିନ ବିଚାରଣୀ । ଭେଜନ
 ବିନା ମରୁଥିବ । ସେତେବେଳେ ଭେଜନ କେବେ ମିଳେ ନାହିଁ । ଆଜି ବଧାତା ଗୋଟିଏ
 ଥରରେ ମୋତେ ବହୁତ ଭେଜନ ଦେଇ ପକାଇଛନ୍ତି ।” ॥ ୨ ॥ ଗୁପ୍ତର ବଚନ
 କାନରେ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସମସ୍ତେ ତରଳେ ଏବଂ ଶ୍ରବଣେ, “ଆଜି ସମସ୍ତେ ମନୁ,
 ଏହା ଆମେ ଜାଣି ଯାଉଛୁ ।” ତତ୍ପରେ ସେହି ସମ୍ପାଦି ନାମକ ଗୁପ୍ତକୁ ଦେଖି ସବୁ
 ବାନର ଉଠି ଛୁଡ଼ା ହେଲେ । ଜାମ୍ବବନ୍ତଙ୍କ ମନରେ ବିଶେଷ ଚିନ୍ତା ହେଲା ॥ ୩ ॥
 ଅଙ୍ଗଦ ମନେ ମନେ ବିରାଟ କରି କହଲେ, “ଆହା ! ଜଟାୟୁ ପକ ଧନ୍ୟ ଆଉ କେହି
 ନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରି ସେହି ପରମ-ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ
 ଭଗବାନଙ୍କ ପରମଧ୍ୟାମକୁ ଚାଲିଗଲେ ।” ॥ ୪ ॥ ହର୍ଷ ଓ ଶୋକଭାବ ବଚନ ଶୁଣି
 ସେହି ପକ୍ଷୀ (ସମ୍ପାଦି) ବାନରଗଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲା । ବାନରମାନେ ତରଳେ ।
 ସେମାନଙ୍କୁ ଅଭୟ ବଚନ ଦେଇ ସେ ନିକଟକୁ ଗଲ ଏବଂ ଜଟାୟୁର ସମାବୃତ ପରାଶର ।
 ସେମାନେ ତାହାକୁ ସମସ୍ତ କଥା କହି ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୫ ॥ ଭଲ ଜଟାୟୁର କୃତବୁଦ୍ଧି ଶୁଣି
 ସମ୍ପାଦି ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ମହିମା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା ॥ ୬ ॥ ଦୋହା :—

ମୋହ ଲେ ଜାହୁ ସିଂଧୁତଟ ଦେଉଁ ତିଲ୍ଲଂଜଲ ତାହୁ ।

ବଚନ ସହାଇ କରବ ମେଁ ପେହୁଡ଼ୁ ଖୋଜଡ଼ୁ ଜାହୁ ॥୨୬॥

ଅନୁଜ ହିୟା କର ସାଗର ଖର । କହି ନିଜ କଥା ସୁନଡ଼ୁ କପି ସାର ।
ହମ ହୋଁ ବଧୁ ପ୍ରଥମ ତରୁନାହି । ଗଗନ ଗପ ରବ ନିକଟ ଉଡ଼ାହି ॥୧॥
ତେଜ ନ ସହି ସକ ସୋ ଫିରି ଆଣ୍ଡା । ମେଁ ଅଭିମାନ ରବ ନିଅଣ୍ଡା ॥
ଜରେ ପଙ୍ଗ ଅତି ତେଜ ଅପାର । ପରେଉଁ ଭୁମି କର ଘୋର ଚକାର ॥୨॥
ମୁନି ଏକ ନାମ ତନ୍ତ୍ରମା ଓଷା । ଲଗା ଦୟା ଦେଖି କର ମୋହା ॥
ବହୁ ପ୍ରକାର ତେହୁ ଜ୍ଞାନ ସୁନାଣ୍ଡା । ଦେହଜନିତ ଅଭିମାନ ଛଡ଼ାଣ୍ଡା ॥୩॥
ସେତା ବ୍ରହ୍ମ ମନୁଜ ତନୁ ଧରିଣ୍ଡା । ତାୟ ନାହି ନିସିତରପତି ହରିଣ୍ଡା ॥
ତାୟ ଖୋଜ ପଠଇହୁ ପ୍ରଭୁ ଦୁବା । ତହୁଣ୍ଡୁ ମିଲେଁ ତେଁ ହୋବ ସୁମତା ॥୪॥

ନେଇଥାଅ ମୋତେ ଜଳନ୍ଧର ତଟେ ଦେବ ଚଳାଞ୍ଜଳ ତାହୁ ।

ବଚନ ଦ୍ଵାରା ପୁଁ କରବ ସାହାୟ, ପାଇବ ଖୋଜ ସାହାଜୁ ॥୨୭॥

ଅନୁଜ ହିୟା କରଣ ପାରବାର ଖରେ । କହଇ ଆପଣା କଥା ଶୁଣ ମତ ଧୀରେ ॥
ପ୍ରଥମ ତରୁଣ ବାଳେ ଆମ୍ଭେ ହୁଇ ଭଲ । ଗଗନେ ଉଡ଼ିଲୁ ବଡ଼ ପାଶେ ସିବା ପାଇଁ ॥୧॥
ତେଜ ସେ ସହନ ପାଇ ଆସିଲ ବାହୁଡ଼ୁ । ପୁଁ ଅଭିମାନ ଗମିଲ ରବ ପାଶେ ଉଡ଼ି ॥
ଜଳଗଲ ପଥ ମୋର ଅପାର ତେଜରେ । ପଡ଼ଇ ଘୋର ଚକ୍ରାବ ଅବନୀ ତଳରେ ॥୨॥
ତନ୍ତ୍ରମା ନାମରେ ଏକ ଥିଲେ ମୁନିବର । ଲଗିଲ ଦୟା ବିଶେଷ ବିପତ୍ତି ମୋହର ॥
ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ମୋତେ ଜ୍ଞାନ ଶିଖାଇଲେ । ଦେହ ବସସୁକ ଅଭିମାନ ସେ ହରିଲେ ॥୩॥
ସେତାପୁରେ ବ୍ରହ୍ମ ହେବେ ନରତନୁଧାରୀ । ଅସ୍ତରପତି ହରିବ ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ନାୟ ॥
ତାଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ପ୍ରଭୁ ପଠାଇବେ ଦୂତ । ମିଳିଲେ ସେମାନେ ରୁହୁ ହେବୁ ଶୁଭପୁତ ॥୪॥

ସେ କହଲୁ, “ମୋତେ ସମୁଦ୍ର ଦୁଳକୁ ନେଇ ଚାଲ । ପୁଁ ଜଟାୟୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
ତଳତର୍ପଣ କରିବ । ରୁମର ଏହି ସେବା ବିନିମୟରେ ପୁଁ ଭୁବୁଡ଼ୁ ବଚନରେ ସାହାୟ
କରିବ । (ସାତାଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ଦେବ ।) ସାହାଜୁ ରୁମେ ଖୋଜୁଅଛ, ତାହାଙ୍କୁ
ପାଇସିବ ।” ॥ ୨୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସମୁଦ୍ର ତଟରେ ସାନଭର ଜଟାୟୁର ହିୟା
ପ୍ରଭୁତି ସମ୍ପନ୍ନ କର ସମ୍ପାଦ ଆପଣା କଥା କହବାକୁ ଲଗିଲ—“ହେ ସାର ବାନରମାନେ !
ଶୁଣ—ଆମେ ହୁଇ ଭଲ ପ୍ରଥମ ଯୌବନରେ ଥରେ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ନିକଟକୁ
ଗଲୁଗଲୁ । ୧ ॥ ଜଟାୟୁ ତେଜ ସହ ପାଶଲ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପୁଁ ବଡ଼ ଅଭିମାନ ଥିଲ ।
ଏଣୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲୁଗଲୁ । ଅତି ଅପାର ତେଜରେ ମୋର ତେଣା ହୁଇଟି
ଜଳିଗଲା । ପୁଁ ବଡ଼ ନୋରରେ ଚକ୍ରାର କର ଭୁମି ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲା ॥ ୨ ॥ ସେଠାରେ
ତନ୍ତ୍ରମା ନାମକ ଜଣେ ମୁନି ଥିଲେ । ମୋତେ ଦେଖି ତାଙ୍କ ମନରେ ଅତି ଦୟା ଜାତ
ହେଲା । ସେ ମୋତେ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ଜ୍ଞାନ ଶୁଣାଇଲେ ଏବଂ ମୋର ଦେହଜନିତ

ଜମିଦୁର୍ଦ୍ଦି ପଞ୍ଜ କରସି ଜନ ଚିଂତା । ଚନ୍ଦ୍ରବଦନେଶ୍ଵରଦେବପୁତ୍ରୋଽସୀତା ।
 ମୁନି କଲ ଗିରୀ ସତ୍ୟ ଭଲ ଆଜୁ । ସୁନି ମମ ବଚନ କରନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ କାନ୍ତ ॥୧॥
 ଗିରି ଶିବୁଟ ଉପର ବସ ଲଂକା । ତହିଁ ରହ ଶୁବନ ସହଜ ଅସଂକା ॥
 ତହିଁ ଅସୋକ ଉପବନ ଜହଁରହଇ । ସୀତା ବୈଠି ସୋର ରତ ଅହଇ ॥୨॥
 ମୋଁ ଦେଖଇଁ ତୁମ୍ଭ ନାହିଁ ଗୀଧବ ଦୃଷ୍ଟି ଅପାର ।

ବୁଡ଼ି ଭୟୁର୍ଜି ନ ତ କରତେଇଁ କରୁକ ସହାୟ ତୁମ୍ଭାର ॥୩॥

ଜୋ ନାଥଲ ସତ ଜୋଜନ ସାଗର । କରଇ ସୋ ରାମ କାଜ ମତ ଆଗର ॥
 ମୋହି ବଲେକ ଧରନ୍ତୁ ମନ ଧୀର । ରାମ କୃପା କସ ଭୟୁଜ ସଖାର ॥୪॥
 ପାପିଉ ଜା କର ନାମ ସୁମିରଣୀ । ଅତି ଅପାର ଭବସାଗର ତରଣୀ ॥
 ତାସୁ ଦୁତ ତୁମ୍ଭ ତଳ କଦଗଇ । ରାମ ହୃଦୟ ଧରି କରନ୍ତୁ ଉପାରି ॥୫॥

କର୍ତ୍ତାଳବ ପକ୍ଷ, ମନେ କରନାହିଁ ଚିନ୍ତା । ତାହାକୁ ଠାବ କରାଇଦେବୁ ପୁଣି ସୀତା ॥
 ମୁନିଙ୍କ ଭରଣ ସତ୍ୟ ହେଲ ଆସି ଆଜ । ଶୁଣି ମୋ ବଚନ ରୁମ୍ଭେ କର ପ୍ରଭୁ କାର୍ଯ୍ୟ ॥୬॥
 ଶିବୁଟ ଗିରି ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ ଲଙ୍କା । ତହିଁ ରହଇ ଶୁବଣ ସହଜେ ନିଶ୍ଚଳା ॥
 ଅଶୋକ ଉଦ୍ୟାନ ତହିଁ ମଧ୍ୟେ ରମ୍ୟ ଅତି । ସେଠାରେ ବସି ଜନକ ହୃଦତା ଚିନ୍ତନ୍ତୁ ॥୭॥

ମୋତେ ଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ ରୁମ୍ଭକୁ ନ ହୁଏ ଗୁପ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରଖର ।

ବୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲି ନୋହଲେ କରନ୍ତି ସାହାଯ୍ୟ କହୁ ରୁମ୍ଭର ॥୮॥

ସାଗର ଶତ ସୋଜନ ଯେହୁ ଲଂଘିଯିବ । ସେ ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ ରାମଙ୍କ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରବ ॥
 ମୋତେ ବଲେକିଣ ରୁମ୍ଭେ ଧ୍ୟେୟ ଧର ମନେ । ରାମ କୃପାରେ ଶରୀର ହୋଇଲ କେସନେ ॥୯॥
 ପାପୀ ମଧ୍ୟ ସାହାଜର ନାମ ପ୍ରମରନ୍ତୁ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପାର ଭବ-ସାଗର ତରନ୍ତୁ ॥
 ତାଙ୍କ ଦୂତ ରୁମ୍ଭେମାନେ ଶୁରୁତା ତେଜଣ । ଉପାୟ କର, ରାମକୁ ହୃଦୟେ ଚିନ୍ତଣ ॥୧୦॥

ଅଭିମାନକୁ ମୋଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ଦେଲେ ॥ ୩ ॥ ସେ ପୁଣି କହଲେ, ‘ହେତାପୁରରେ
 ସାହାଜ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ଧାରଣ କରବେ । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ରାକ୍ଷସଗଜା ହରି
 ନେଇଯିବ । ତାଙ୍କ ସଜାନରେ ପ୍ରଭୁ ଦୂତ ପଠାଇବେ । ତାଙ୍କ ସହ ମିଳନ ପରେ ହୁ
 ପବନ ହୋଇଯିବୁ ॥ ୪ ॥ ଏବଂ ତୋ ତେଣା ପୁଣି ଅନ୍ତରିବ । ଚିନ୍ତା କରନାହିଁ । ତାକୁ
 ରୁ ସୀତାକୁ ଦେଖାଇ ଦେବୁ ।’ ମୁନିଙ୍କ ବାଣୀ ଆଜି ସତ୍ୟ ହେଲା । ଏବେ ମୋ ବଚନ
 ଶୁଣି ରୁମ୍ଭେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କର ॥ ୫ ॥ ଶିବୁଟ ସତ୍ୟ ଉପରେ ଲଙ୍କା ନବସ୍ଥ ଅବସ୍ଥିତ ।
 ସେଠାରେ ସୁଭବତା ନିର୍ଭୀକ ଶୁବଣ ବାସ କରେ । ସେଠାରେ ଥିବା ଅଶୋକ ନାମକ
 ଉପବନରେ ସୀତା ଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସେ ସେଠାରେ ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ହୋଇ ବସି-
 ଅଛନ୍ତି ॥ ୬ ॥ ବୋହା — ମୁଁ ତାହାକୁ ଦେଖୁଅଛି । ତୁମେ ଦେଖିପାରୁନାହିଁ ।
 ଗୁପ୍ତର ଅପାର ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ବଳରେ ମୁଁ ତାହାକୁ ଦେଖିପାରୁଅଛି । କ’ଣ କରବ ?
 ମୁଁ ବୁଝା ହୋଇଗଲିଣି; ନୋହଲେ ରୁମ୍ଭକୁ ଅବଶ୍ୟ କହୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ॥ ୮ ॥

ଅଥ କହୁ ଗରୁଡ଼ ଗୀଧ ଜବ ରୟୁର । ତହୁ କେ ମନ ଅତି ବିସମୟ ଭୟୁର ॥
 ନିଜ ନିଜ ବଳ ସବ କାହୁଁ ଶ୍ରୀ । ପାର ଜାଇ କର ସଂସୟ ରଖା ॥୩॥
 ଜରଠ ଭୟୁର ଅବ କହଇ ରିକ୍ତେସା । ନହିଁ ତନ ରହା ପ୍ରଥମ ବଲ ଲେସା ॥
 ଜବହିଁ ହି ବିଦମ ଭବ ଶରଣ । ତବ ମେଁ ତରୁନ ରହେଉଁ ବଲ ଶ୍ରୀ ॥୪॥
 ବଲ ବାଧକ ପ୍ରଭୁ ବାଡ଼େଉ ସୋ ତରୁ ବରନ ନ ଜାଇ ।
 ଉଭୟ ଶର ମହିଁ ପାହାଁ ସାତ ପ୍ରବଳିନ ଧାଇ ॥୫॥
 ଅଂଗ କହଇ ଜାହିଁ ମେଁ ପାର । କିୟ ସଂସୟ କହୁ ପିରଣ ବାର ॥
 ଜାମବନ୍ତ କହୁ ତୁହୁ ସବ ଲୟୁକ । ପଠଇଅ କିମି ସବଣ କର ନାୟକ ॥୬॥

ଏହା କହୁ ଗୁପ୍ତ ଯେବେ ଗରୁଡ଼ ! ତଳିନ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନେ ଅତି ବିସୟ ହୋଇଲ ॥
 ନିଜ ନିଜ ବଳ ତହୁଁ ସମସ୍ତେ ଶ୍ରୀଲେ । ପାରକୁ ଯିବାକୁ କହୁ ସଶୟ ରଖିଲେ ॥୩॥
 ବୁଲ ମୁଁ ହୋଇଲି ଏବେ, ବୋଲଇ ରକ୍ଷେଣ । ପ୍ରଥମ ବଲ ଶରରେ ନାହିଁ ଲବ ଲେଣ ॥
 ଯେବେ ହି ବିଦମ ରୂପ ହୋଇଲେ ଶରଣ । ତେବେ ମୁଁ ତରୁଣ ଥିଲି, ଥିଲ ବଲ ଶ୍ରୀ ॥୪॥

ବଳକୁ ବାନ୍ଧିଲେ ପ୍ରଭୁ ଯେ ବଢ଼ିଲେ ହୃଦେ ସେ ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା ।

ବେଳ ଗତି ମଧ୍ୟେ କରୁଥିଲି ମୁହିଁ ଧାଇଁ ସମ୍ପ୍ର ପଶିବମା ॥୫॥

ଅଜାବ ବୋଲଇ, ମୁହିଁ ହୋଇଯିବି ପାର । ସଶୟ ହେଉଛୁ କହୁ ଫେରି ଆସିବାର ॥
 ସମସ୍ତେ ଯୋଗ୍ୟ ହୁମେ, ବୋଲେ ଜାମବନ୍ତ । ନାୟକ ସମସ୍ତଙ୍କର, ସେଷିବୁ କେମନ୍ତ ॥୬॥

ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଯେ ଶହେ ଯୋଜନ ସମୁଦ୍ର ଲାଞ୍ଚି ପାରିବ ଏବଂ ବୁଦ୍ଧିର ଗୁହ୍ୟ ହୋଇଥିବ,
 ସେହି କେବଳ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରିବ । ମୋତେ ଦେଖି ମନରେ ଯେଉଁ ଧାରଣା
 କର । ଦେଖ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପାବଳରେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ମୋ ଶରୀର ପକ୍ଷପ୍ରକୃତ ହୋଇ
 କପର ସ୍ୱର ହୋଇଯାଇଛି ! ॥ ୧ ॥ ପାରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଯାହାଙ୍କ ନାମମାତ୍ର ସ୍ମରଣ କରିବା
 ମାତ୍ରେ ଅପାର ଭବସାଗରରୁ ତରଳାଏ, ରୂମେ ତାହାଙ୍କର ଦୂତ । ଅତଏବ କାପୁରୁଷତା
 ତ୍ୟାଗ କରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ଧାରଣପୂର୍ବକ ଭଜାୟ କର ।” ॥ ୨ ॥ କାକ ଭଗ୍ନଶ୍ରୀ
 କହନ୍ତି, “ହେ ଗରୁଡ଼ ! ଏହି ରୂପେ କହୁ ଯେତେବେଳେ ଗୁପ୍ତ ସ୍ୱଳ୍ପଗଲା, ସେତେବେଳେ
 ବାନରଗଣଙ୍କ ମନରେ ଅତିଶୟ ବିସୟ ଜାତ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ଆପଣା ଆପଣା ବଳ
 ବଖାଣିଲେ । କିନ୍ତୁ ସମୁଦ୍ରକୁ ପାର ହେବା ବିଷୟରେ ସମସ୍ତେ ସନ୍ଦେହ ପ୍ରକାଶ କଲେ ॥୩॥
 ରକ୍ଷରାଜ ଜାମବନ୍ତ କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ମୁଁ ଏବେ ବୁଢ଼ା ହୋଇଗଲି । ଶରୀରରେ
 ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବଳ ଆଉ ଲେଖନୀ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ଶରୀର ଶ୍ରୀରାମ ବାମନ ଅବତାର
 ସ୍ମରଣ କରୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ପ୍ରବଳ ଥିଲି ଏବଂ ମୋଠାରେ ବହୁତ ବଳ
 ଥିଲା ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ବଳକୁ ବାନ୍ଧିବା ସମୟରେ ପ୍ରଭୁ ଏତେ ବଢ଼ିଗଲେ ଯେ
 ସେ ଶରୀରର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ମାତ୍ର ହୁଇ ଗତି ମଧ୍ୟରେ
 କୌଣସି ସେହି ଶରୀରକୁ ସାତଥର ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରି ପକାଇଲି ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—

କହ ରକ୍ଷପତି ସୁନହୁ ହନୁମାନ । କା ରୂପ ସାଧୁ ରହେହୁ ବଳବାନ ॥
 ପବନ ତନୟ ବଳ ପବନ ସମାନ । ବୁଧ ବିବେକ ବିଜ୍ଞାନ ନିଧାନ ॥୨॥
 କର୍ତ୍ତୃନ ସୋ କାକୁ କଠିନ ଜଗମାୟ । ଜୋ ନହିଁ ହୋଇ ତାତ ଭୁଞ୍ଜ ପାୟ ॥
 ରାମ କାଜ ଲାଗି ତବ ଅବତାର । ସୁନତହିଁ ଭୟହୁ ପଦତାକାର ॥୩॥
 କନକ ବରନ ତନ ତେଜ ବିରଜ । ମାନହୁଁ ଅପର ଗିରିହୁ କର ରଜା ॥
 ସିଂହନାଦ କରି ବାରୁଣି ବାର । ଲାଲହିଁ ନାଭିରୁ ଜଳନିଧି ଖାର ॥୪॥
 ସହିତ ସହାୟ ରବନହୁ ମାୟ । ଆନହିଁ ରହୁଁ ଯିବୁଟ ଉପାୟ ॥
 ଜାମବନ୍ତ ମେଁ ପୁଛୁଛି ତୋହୁ । ଉଚିତ ସିଖାଡ଼ୁନୁ ଘନହୁ ମୋହୁ ॥୫॥
 ଏତନା କରହୁ ତାତ ଭୁଞ୍ଜ ଜାଣି । ସୀତହୁ ଦେଖି କହୁହୁ ସୁଧ ଆଣି ॥
 ତବ ନିଜ ଭୁଜ ବଳ ରାଜବନେନା । କୌତୁକ ଲାଗି ଫଗ କପି ସେନା ଶ୍ରୀ

କହେ ରକ୍ଷପତି, ତହୁଁ ଶୁଣ ହନୁମାନ । ମଉନ ସାଧୁ ବସିଛ କର୍ପା ? ବଳବାନ ॥
 ପବନ-ତନୟ, ବଳ ପବନ ସମାନ । ବୁଦ୍ଧ ବିବେକ ଆବର ବିଜ୍ଞାନନିଧାନ ॥୨॥
 ଏମନ୍ତ କେଉଁ କଠିନ କାର୍ଯ୍ୟ ଜଗତରେ । ଯାହା ହୋଇ ନ ପାରଇ ବସ ! ରୁମ୍ଭ କରେ ॥
 ରାମ କାର୍ଯ୍ୟ କରବାକୁ ତବ ଅବତାର । ଶୁଣନ୍ତେ କପି ହୋଇଲ ପବତ ଆକାର ॥୩॥
 ସ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଶରୀର ତେଜେ ବିରଜଇ । ମନେ ହୁଏ ଅନ୍ୟ ଶିଶୁ-ରାଜ କି ଅଟଇ ॥
 ସିଂହନାଦ କରେ ତହୁଁ କପି ବାରମ୍ବାର । କୌତୁକରେ ଲଂଘି ଯିବି ଜଳନିଧି ଖାର ॥୪॥
 ସହାୟକ ସହ ଦଶଶିରକୁ ମାଗବି । ଯିବୁଟ ଶଲ୍ୟ ଏଥୁ ଉପାଡ଼ି ଆଣିବି ॥
 ଶୁଣ ଜାମ୍ବବନ୍ତ, ପୁଣି ପଚାରଇ ତୋତେ । ଉଚିତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ତଥ ଏବେ ମୋତେ ॥୫॥
 ଏତିକି ମାତ୍ର କ୍ରମର ! ରୁମ୍ଭେ ପାଇ କର । ସୀତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ଶୁଣାଅ ଝବର ॥
 ପଚାରେନି ପ୍ରକାଶିବେ ନିଜ ବାହୁବଳ । କହିବୁକେ କପି ସୈନ୍ୟେ ନେବେ ସେ ସଙ୍ଗର ॥୬॥

ଅଜାତ କହିଲେ, “ମୁଁ ଆରପାଶକୁ ତ ଗୁଲିଯିବି ସତ, କିନ୍ତୁ ଫେରି ଆସିବା ବିଷୟରେ ମୋ ମନରେ କିଛି ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହେଉଅଛି ।” ଜାମ୍ବବାନ୍ କହିଲେ, “ତୁମେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଯୋଗ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ତୁମେ ସମସ୍ତଙ୍କ ନେତା । ତୁମଙ୍କୁ କିପରି ପଠାଯିବ ?” ॥ ୧ ॥ ରକ୍ଷରାଜ ଜାମ୍ବବାନ୍ ଶ୍ରୀ ହନୁମାନଙ୍କୁ କହିଲେ, “ହେ ହନୁମାନ ! ହେ ବଳବାନ ! ଶୁଣ, ତୁମେ ଏପରି ରୂପ ହୋଇ ରହିଛ କାହିଁକି ? ତୁମେ ପବନଙ୍କ ହୃତ ଓ ବଳରେ ପବନଙ୍କ ସମାନ । ତୁମେ ବୁଦ୍ଧ, ବିବେକ ଓ ବିଜ୍ଞାନର ଖଣି ॥ ୨ ॥ ଜଗତରେ ଏପରି କଠିନ କାମ କ’ଣ ଅଛି, ଯାହା ହେ ଶକ୍ତ ! ତୁମ ଦ୍ଵାରା ନ ହୋଇ ପାରିବ ? କେବଳ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ତ ତୁମ ଅବତାର ହୋଇଅଛି ।” ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ହନୁମାନ ପଦତାକାର ହୋଇଗଲେ ॥ ୩ ॥ ତାଙ୍କ ଦେହର ରଙ୍ଗ ସ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ପରି ଘଣ୍ଟି ମାନ ଏବଂ ଶରୀରର ତେଜ ସୁଶୋଭିତ ହୋଇ ଉଠିଲା, ସତେ ଯେପରି ସଂତମାନଙ୍କ ଅପର ରାଜା ସ୍ତମ୍ଭରେ ଆସି ଉଠି ହେଲା କି ! ବାରମ୍ବାର ସିଂହନାଦ କରି ହନୁମାନ କହିଲେ,

କପି ସେନ ହର ସଂଭାର ନିସିତର ସମ୍ପଦ ସୀତକୁ ଆନନ୍ଦେ ।
 ଦେଲେକ ପାବନ ସୁଜୟ ସୁର ମୁନି ନାରଦାଦି ବଖାନି ହେ ॥
 ଜୋ ସୁନତ ଗାତ୍ରିକ କହତ ସମୁଦ୍ଧତ ପରମ ପଦ ନର ପାତ୍ରିକ ।
 ରଘୁସାର ପଦ ପାଥୋଜ ମଧୁକର ବାସ ଭୁଲସୀ ଗାତ୍ରିକ ॥

ଭବ ଭେଷଜ ରଘୁନାଥ ଜୟ ସୁନହିଁ ଜେ ନର ଅରୁ ନାର ।
 ଚିହ୍ନ କର ସକଳ ମନୋରଥ ସିଦ୍ଧ କରହିଁ ସିଂହସର ॥୩୦ (କ)॥
 ମଲେସୁଲ ତନ ସ୍ୟାମ କାମ କୋଟି ସୋଭ ଅଧିକ ।
 ସୁନଥ ତାସୁ ଗୁନ ଗ୍ରାମ ଜାସୁ ନାମ ଅସ ଖଗ ବଧିକ ॥୩୦ (ଖ)॥

ମାସପାର୍ବତୀ, ହିମୋଦିଶ ବିଶ୍ରାମ

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ରାମଚରିତମାନସେ ସକଳକଳିକଳୁଷବିଧୂସନେ
 ଚତୁର୍ଥଃ ସୋପାନଃ ସମାପ୍ତଃ ।

କପି ସେନା ସଙ୍ଗରେ ହହାରି ନିଶାତରେ ଶ୍ରୀରାମ ସୀତାକୁ ଆଣିବେ ।
 ହିଲ୍ଲବନ ପାବନ ପୁରଣ ପୁରଣ ନାରଦାଦି ମୁନି ଗାଇବେ ।
 କହୁବେ ଶୁଣିବେ ଯେ ଜନ, ଲଭିବେ ସେ ପଦ ପାବନ ॥
 ରଘୁସାର ପଦ୍ମର - ପଙ୍କଜ - ମଧୁକର ଭୁଲସୀ କରଇ ଗାୟନ ॥
 ହହାର ଭେଷଜ ରଘୁନାଥ ଯଶ ଶୁଣନ୍ତୁ ଯେ ନର ନାରୀ ।
 ତାହାଙ୍କ ସମସ୍ତ ମନ ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତୁ ଶରଣ ॥୩୦ (କ)॥
 ମଲୋସୁଲଖ୍ୟାମ ତନୁ କୋଟି କାମ ଶୋଭକୁ ଚିଣି ଅଧିକ ॥
 ତାଙ୍କ ଗୁଣ-ଶ୍ରୀମ ଶୁଣି ଯାଇ ନାମ ଅସ-ଖଗକୁ ବଧିକ ॥୩୦ (ଖ)॥

“ମୁଁ ଏହି ଲବଣାକ୍ତ ସମୁଦ୍ରକୁ ଖେଳ ଖେଳରେ ଲଢ଼ନ କରିପାରିବି ॥ ୪ ॥ ଏବଂ
 ସହାୟକ ଅନୁଚର-ବର୍ଗଙ୍କ ସମେତ ରାବଣକୁ ମାରୁଁ ହିଁ କୃତ ପଦ୍ମକୁ ଓପାଡ଼ି ଏଠାକୁ
 ନେଇ ଆସି ପାରିବି । ହେ ଜାମ୍ବବାନ୍ ! ମୁଁ ଭୁବକୁ ପଶୁରେ--ଏ ବିଷୟରେ
 ମୋର କ'ଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ତାହାର ଉତ୍ତର ଶିକ୍ଷା ମୋତେ ଦିଅ ।” ॥ ୫ ॥ ଜାମ୍ବବାନ୍
 କହିଲେ, ହେ ଭାଇ ! ତୁମେ ଯାଇ କେବଳ ଏତିକି କର । କେବଳ ଯାଇ ସୀତାଙ୍କୁ
 ଦେଖି ଲେଉଟି ଆସ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ସମାବୁର କୁହ । ତତ୍ପରେ କମଳନୟନ ଶ୍ରୀରାମ ଆପଣା
 ବାହୁବଳ ପ୍ରକାଶକରିବେ ଏବଂ ରାକ୍ଷସଗଣଙ୍କୁ ହହାର କରି ସୀତାଙ୍କୁ ନେଇ ଆସିବେ ।
 କେବଳ କୌତୁକବଶତଃ ସେ ବାନର ସେନାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେବେ ॥୬॥ ଛନ୍ଦ :—ବାନର
 ସେନାକୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ରାକ୍ଷସଗଣଙ୍କୁ ହହାର କରି ଶ୍ରୀରାମ ସୀତାଙ୍କୁ ନେଇ ଆସିବେ ।
 ସେତେବେଳେ ଦେବତା ଓ ନାରଦାଦି ମୁନିଗଣ ଭଗବାନଙ୍କୁ ହିଲ୍ଲବନ-ପାବନ ପୂଜର
 ଯଶାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବେ । ତାହାକୁ ଶୁଣିଲେ, ଗାଇଲେ, କହିଲେ ଏବଂ ହୁଏଲେ

ପଡ଼ିତପାବନ ହୃଦିତ ନାଶନ ଭକ୍ତ ବିଶ୍ରାମଦାୟକ ।
 ତେଜ ସର୍ବ ଆଶ ବଳରାମ ଦାସ, ଭଜ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ ॥
 ହୁଅନ୍ତୁ ପ୍ରସନ୍ନ ପ୍ରଣବୀନୁରାଗୀ ଶଳ-କଳନ ଶରୀର ।
 କରନ୍ତୁ କରୁଣା ଜନହୃଦ ଲୁଗି ତରଣେ କରେ ଗୁହାରି ॥

ଇତି ଶ୍ରୀରାମଚରିତମାନସେ ସକଳ କଳିକଳୁଷବିଧିଂ ସନ୍ଦେ
 ଚତୁର୍ଥ ସୋପାନ (କୃଷ୍ଣାକାଣ୍ଡ) ସମାପ୍ତ ।

ମନୁଷ୍ୟମାନେ ପରମପଦ ପାଆନ୍ତି । ତାହାକୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀର-ଚରଣ-କମଳ-ମଧୁକର
 ଭୁଲସୀଦାସ ଗାନ କରନ୍ତି । ଦୋହା :—ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀରଙ୍କ ଯଶ ଜନ୍ମମରଣ ରୂପକ ରୋଗ
 ଜମନ୍ତେ ଅବ୍ୟର୍ଥ ଔଷଧ । ଯେଉଁ ନରନାରାୟଣ ଏହାକୁ ଶୁଣିବେ, ହିଣ୍ଡିରାରି ଶ୍ରୀରାମ
 ସେମାନଙ୍କ ସକଳ ମନୋରଥ ଫଳ କରିବେ ॥ ୩୦ (କ) ॥ ସୋରଠା :—ଯାହାଙ୍କର
 ଶରୀର ମାଲୋତୁଳ ସମ ଖ୍ୟାମଳ, ଯାହାଙ୍କର ଶୋଭା କୋଟି କନ୍ଦର୍ପଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ,
 ଏବଂ ଯାହାଙ୍କର ନାମ ପାପ-ପକ୍ଷିଗଣଙ୍କୁ ମାରିବା ଜମନ୍ତେ ବ୍ୟାଧି ସମାନ, ସେହି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଗୁଣସମୂହକୁ ଅବଶ୍ୟ ଶୁଣିବା ଉଚିତ ॥ ୩୦ (ଖ) ॥

କଳିପୁରର ସମସ୍ତ ପାପର ବିଧିଂସକାରୀ ଶ୍ରୀରାମଚରିତମାନସର
 ଚତୁର୍ଥ ସୋପାନ (କୃଷ୍ଣାକାଣ୍ଡ) ସମାପ୍ତ ।

ଓ

ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ
ଶ୍ରୀ ଜାନନୀବନ୍ଧବେ ବିନୟତେ
ଗୋସ୍ୱାମୀ ଭୁଜସୀଦାସକୃତ

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ

ପଞ୍ଚମ ସୋପାନ
ସୁନ୍ଦର କାଣ୍ଡ

ଶାନ୍ତଂ ଶାଶ୍ୱତମସ୍ତମେୟମନନ୍ଦଂ ନିର୍ବାଣଶାନ୍ତିପ୍ରଦଂ
ବୁଦ୍ଧାଶମୁପଶାନ୍ତିସେବ୍ୟମନିଶଂ ବେଦାନ୍ତବେଦ୍ୟଂ ବିଭୁମ୍ ।
ରାମାଶ୍ୟଂ ଜଗନ୍ନାଥରଂ ସୁରସୁରଂ ମାୟାମନୁଷ୍ୟଂ ହରିଂ
ବନ୍ଦେଽହଂ କରୁଣାକରଂ ରଘୁବରଂ ଭୂପାଳଚୂଡ଼ାମଣିମ୍ ॥୧॥

ନାନ୍ୟା ସ୍ତୁତ୍ୱା ରଘୁପତେ ହୃଦୟେଽୟମ୍ଭୟେ

ସତ୍ୟଂ ବଦାମି ତ ଭବାନଶିଳାନ୍ତସମ୍ଭା ।

ଭକ୍ତିଂ ପ୍ରୟତ୍ନ ରଘୁପୂଜକ ନିର୍ଭରଂ ମେ

କାମାଦିଦୋଷରହିତଂ କୁରୁ ମାନସ ତ ॥୨॥

ଶାନ୍ତ, ସନାତନ, ଅନନ୍ଦ, ନିର୍ବାଣ, ଶାନ୍ତିକ, ପ୍ରମାଣରୁ ପର ।

ସଦା ବୁଦ୍ଧ-ଶମୁ-ଶେଷ-ସେବ୍ୟ ବିଭୁ ବେଦବେଦ୍ୟ ବିଶ୍ୱ-ଭାଷିନ ।

ବନ୍ଦଇ 'ରାମ' ନାମଧାରୀ ରାମକ ।

ନୃପ-ଚୂଡ଼ାମଣି, ହରି କୃପା-ଶିଖି, ସୁର-ହରୁ, ମାୟା-ମାନବ ॥୧॥

ନାହିଁ ହୃଦେ ମୋର କାମନା ଅନ୍ୟ, ଅସିଳାନ୍ତସମ୍ଭା ଅନ୍ୟ ଆପଣ ।

ସତ୍ୟ ମୁଁ କହୁଛି, ହେ ରଘୁପତି ! ତଥା ମୋତେ ନିଜ ନିର୍ଭର ଭକ୍ତି ।

ମନକୁ ମୋହର

କାମ ଆଦି ଦୋଷ ରହିତ କର ॥୨॥

ଶାନ୍ତ, ସନାତନ, ଅସ୍ତମେୟ, ନିଷ୍ପାପ, ମୋକ୍ଷରୂପ ପରମ ଶାନ୍ତିର ଦାତା, ବୁଦ୍ଧା,
ଶମୁ ଓ ଶେଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜଗନ୍ନାଥ ସେବକ, ବେଦାନ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞେୟ (ଜାଣିବା ଯୋଗ୍ୟ),
ସର୍ବବ୍ୟାପକ, ସ୍ତୁତମଣିଙ୍କୁ ଗୁରୁ, ମାୟା-ମନୁଷ୍ୟ, ସମସ୍ତ ପାପର ହରିଶଙ୍କାର, କରୁଣାକର,

ଅତୁଳିତବଳଧାମଂ ହେମଶୈଳାଭଦେହଂ

ଦନ୍ତଜବନକୃଷ୍ଣାଦୁଂ ଜ୍ଞାନନାମଗ୍ରଗଣ୍ୟମ୍ ।

ସକଳଗୁଣଧାନଂ ବାନରାଶାମଧୀଶଂ

ରଘୁପତିପ୍ରିୟଭକ୍ତଂ ବାଚଜାତଂ ନମାମି ॥୩॥

ଜାମବତ କେ ବଚନ ସୁହାଏ । ସୁନି ହନୁମନ୍ତ ହୃତସ୍ତୁ ଅତି ଶ୍ରୀଏ ॥
ତବ ଲଗି ମୋହି ପରିଶେଷୁ ଭୁଲୁ ଶାନ୍ତି । ସହି ଦୁଃଖ କଂଦ ମୂଳ ଫଳ ଖାଇ ॥୧॥
ଜବ ଲଗି ଆଡ଼ୁଇଁ ସୀତହି ଦେଖି । ହୋଇଛି କାଜୁ ମୋହି ହରଷ ବିସେଷୀ ॥
ସୁଦ କହି ନାଇ ସବୁକି କହୁଁ ମାଆ । ତଳେଉ ହରଷି ହୁଏୁ ଧରି ରଘୁନାଥା ॥୨॥
ସିଂଧୁ ଶାର ଏକ ଭୂଧର ସୁନ୍ଦର । କୌତୁକ କୁହି ଚଢ଼େଇ ତା ଉପର ॥
ବାର ବାର ରଘୁସାର ସଞ୍ଚାର । ତରକେଇ ପବନତନୟ ବଳ ଶାନ୍ତି ॥୩॥

ଅତୁଳମୟ ସେ ବଳର ଧାମ, ହେମ ଶୈଳ ତନୁ ଗୁଣ-ନିଧାନ ।

ଜ୍ଞାନ-ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ କର୍ମ-ନାୟକ, ଦଇତ-ବନକୁ ଘେନୁ ପାବକ ॥

ପ୍ରଭଞ୍ଜନ-ପ୍ରତି,

ନମଇ ଶ୍ରୀ ରଘୁପତିଙ୍କ ଦୃଢ଼ ॥୩॥

ଶୁଣନ୍ତେ ଜାମ୍ବବନ୍ତର ସୁନ୍ଦର ବଚନ । ହୃଦେ ହନୁମାନ ଅତି ହୋଇଲେ ପ୍ରସନ୍ନ ॥
ଅପେକ୍ଷି ରହୁବ ମୋତେ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଭାଇ । ସହ ହୁଏ କଳମୂଳ ଫଳ ଖାଇ ॥୧॥
ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୀତାକୁ ପୁଁ ଦେଖି ନ ଆସଇ । ହୋଇବ କାର୍ଯ୍ୟ ମନରେ ହରଷ ହୁଅଇ ॥
ଏହା କହି ପ୍ରଣିପାତ କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ । ତଳେଲେ ହରଷ ହୃଦେ ସୁଖ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ॥୨॥
ସବୁ ଖାରେ ଥିଲ ଏକ ଶଇଳ ସୁନ୍ଦର । କୌତୁକେ ଚଢ଼େଇ ତା ଉପର ॥
ବାବମ୍ବାର ରଘୁସାରେ ହୃଦେ କରି ଲସୁ । ତେଇଲେ ଶାନ୍ତି ବଳିଷ୍ଠ ପବନ ତନୟ ॥୩॥

ରଘୁବର, ଭୁଞ୍ଜାଳ-ଶିରୋମଣି, ‘ରାମ’ ନାମରେ ଅଭିହତ ଜଗତସ୍ବରକ୍ତୁ ପୁଁ ବନ୍ଦନା
କରୁଅଛୁ ॥ ୧ ॥ ହେ ରଘୁନାଥଙ୍କ । ପୁଁ ସତ୍ୟ କହୁଅଛୁ । ଆପଣ ତ ବିଶେଷରେ
ସମସ୍ତଙ୍କର ଅନୁରାଗ ଏବଂ ଅନୁରାଗୀ । ମୋ ହୃଦୟରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାମନା
ନାହିଁ । ହେ ରଘୁ ପ୍ରଭାବ ! ମୋତେ ଆପଣଙ୍କର ନିର୍ଭୟ (ସୁଖ) ଭକ୍ତ ହେଉ ଏବଂ
ମୋର ମନକୁ କାମାଦି ବୋଧରୁ ପ୍ରକୃତ କରନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ଅତୁଳମୟ ବଳଧାମ, ସୃଷ୍ଟି-ପଦ୍ମ
(ସୁମେରୁ)-କାନ୍ତି-ଶରୀର, ଦୈତ୍ୟ-ବନ-ଦହନକାରୀ ଅଗ୍ନି, ଜ୍ଞାନ-ଗଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ, ସକଳ ଗୁଣ-ନିଧାନ ବାନର-ଗଣଙ୍କ ପ୍ରଭୁ, ରଘୁନାଥଙ୍କ ପ୍ରିୟଭକ୍ତ
ପବନ-ପୁତ୍ର ହନୁମାନଙ୍କୁ ପୁଁ ପ୍ରଣାମ କରୁଛୁ ॥ ୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ - ଜାମ୍ବବନ୍ତଙ୍କ
ମନୋହର ବଚନ ହନୁମାନଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ଅତି ରୁଚକର ବୋଧ ହେଲା । ତାହା ଶୁଣି
ସେ କହିଲେ, “ହେ ଭାଇ । ଭୁମ୍ଭେମାନେ ହୁଏ ସହ କଳମୂଳ ଫଳ ଖାଇ ପୁଁ ସୀତାକୁ
ଦେଖି ନ ଫେରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ବାଟକୁ ଚାହିଁ ବସିଥିବ । କାର୍ଯ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ସଫଳ

ଜେହିଁ ଶିର ଚରନ ଦେଇ ହନୁମଂତା । ଚଳେଉ ସୋ ଗା ପାତାଳ କୁରଂତା ॥
 ଜମି ଅମୋଗ ରଘୁପତି କର ବାନା । ଏହା ଭାବ ଚଳେଉ ହନୁମାନା ॥୩॥
 ଜଳନିଧି ରଘୁପତି ଦୁତ ବିରାଜ । ତେଁ ମୈନାକ ହୋଇ ଶ୍ରମଦାସ ॥୩॥
 ହନୁମାନ ତେହି ପରସା କର ପୁନି ଶାନ୍ତି ପ୍ରନାମ ।

ରାମ କାନ୍ତ ଶାନ୍ତେଁ ବିନୁ ମୋହି କହଁ ବିଶ୍ରାମ ॥୧॥

ଜାତ ପବନସୁତ ଦେବହୁ ଦେଖା । ଜାନେଁ କହଁ ବଳ ବୁଦ୍ଧି ବିସେଷା ॥
 ସୁରସା ନାମ ଅହିତ କେଁ ମାତା । ପଠାଇଛି ଆଇ କହଁ କାତା ॥୧॥
 ଆଜୁ ସୁରହୁ ମୋହି ଶାନ୍ତି ଅଦାସ । ସୁନତ ବଚନ କହ ପବନକୁମାର ॥
 ରାମ କାନ୍ତ କର ଫିରି ମେଁ ଆର୍ତ୍ତୁଇଁ । ସୀତା କଲ ସୁଧୁ ପ୍ରଭୁହି ସୁନାର୍ତ୍ତୁଇଁ ॥୨॥

ସେ ଶିର ହନୁମନ୍ତ ଚରଣ ରୂପରେ । ପଶିଗଲ ସେହୁକ୍ଷଣି ପାତାଳ ଭିତରେ ॥
 ଯେମନ୍ତେ ଅମୋଗ ଅଟେ ରଘୁପତି ବାଣ । ସେହି ଭାବେ ହନୁମାନ କରଲେ ପ୍ରସାଣ ॥୧॥
 ଜଳନିଧି-ରାମ ଦୁତ ବୋଲିଣ ବିରାଜ । କହେ ମରନାକ ଅଗେ, ହୁଅ ଶ୍ରମଦାସ ॥୩॥
 ହନୁମାନ ତାର ଶିରେ ଭୁଇଁ କର କହଲେ କର ପ୍ରଣାମ ।

ରଘୁପତି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରିବାଯାଏ ମୋତେ ବା କାହିଁ ବିଶ୍ରାମ ॥୧॥

ବିରୂପେ ଦେଖିଣ ବାତ-ହୃତକୁ ଯିବାର । ଜାଣିବା ନିମନ୍ତେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ ବଳ ବୁଦ୍ଧି ତାର ॥
 ସୁରସା ନାମେ ଅହୁଳ ମାତା ଏକ ଥିଲ । ପଠାନ୍ତେ ତାକୁ ସେ ଅପି ଏମନ୍ତ କହଲ ॥୧॥
 ଆଜି ସ୍ତବେ ଦେଲେ ମୋତେ ଉତ୍ତମ ଅହାର । ଶୁଣି ବଚନ ବୋଲଇ ପବନ-କୁମାର ॥
 ରାମ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପୁଣି କାହୁଣି ଅପିହ । ସୀତାଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ଯାଇ ପ୍ରଭୁକୁ କହବ ॥୨॥

ହେବ । କାରଣ ମୋର ହୃଦୟରେ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଜାତ ହେଉଅଛି ।” ଏହା କହି
 ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପୁଣି ନୁଆଁଲେ ଏବଂ ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ମୁଖି ଧାରଣ କରି
 ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ଚଳିଲେ ॥ ୧-୨ ॥ ସମୁଦ୍ର ଖରରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ତମ୍ଭର ପଟ୍ଟ
 ଥିଲା । ହନୁମାନ୍ ଅବଲୀକାତମେ ଡେଇଁ ତା ଉପରେ ଚଢ଼ିଗଲେ ଏବଂ ବାରମ୍ବାର
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ପୁରଣ କରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଳବାନ୍ ହନୁମାନ ତାହା ଉପରୁ ଅତି ବେଗରେ
 ଡେଇଁପଡ଼ିଲେ ॥୩॥ ଯେଉଁ ପଟ୍ଟ ଉପରେ ହନୁମାନ୍ ପାଦ ରଖି ଡେଇଁଲେ, ତାହା ଶୀଘ୍ର
 ପାତାଳ ଭିତରକୁ ଧସିକ ଗଲା । ରଘୁନାଥଙ୍କ ଅମୋଗ ବାଣ ଯେପରି ଦୁର୍ଭାଗରେ
 ଚଳେ, ହନୁମାନ୍ ସେହିପରି ଦୁର୍ଭାଗରେ ଚଳିଲେ ॥ ୪ ॥ ସମୁଦ୍ର ତାହାକୁ
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଦୂତ ବୋଲି ଜାଣି ମୈନାକ ପଟ୍ଟକୁ କହିଲା, “ହେ ମୈନାକ ! ତୁ
 ଏହାକୁ ତୋ ନିଜ ଉପରେ ବିଶ୍ରାମ ଦେଇ, ଏହାଙ୍କର କାନ୍ତି ଦୂର କର ।” ॥ ୫ ॥
 କୋହା—“ହନୁମାନ୍ ତାହାକୁ ହାତରେ ଭୁଇଁ ଦେଲେ ଏବଂ ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲେ,
 “ହେ ଭାବ ! ଶ୍ରୀ ରାମଙ୍କ କାମ ନ ସାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର ବିଶ୍ରାମ କାହିଁ ?” ॥ ୧ ॥
 ତୌପାୟ—“ଦେବତାମାନେ ପବନ-ପୁତ୍ର ହନୁମାନ୍ଙ୍କୁ ଯାଉଥିବାର ଦେଖିଲେ ।

ତବ ତବ ବଦନ ପୈଠିହର୍ତ୍ତ ଆଶ୍ରି । ସଙ୍ଗ କହୁଛି ମୋହି ଜାନ ଦେ ମାହି ॥
 କର୍ତ୍ତୁନେହୁଁ ଜତନ ଦେଇ ନହିଁ ଜାନା । ପ୍ରସସି ନ ମୋହି କହେଉ ହନୁ ମାନା ॥୩॥
 ଜୋଜନ ଭରି ତେହିଁ ବଦନୁ ପସାର । କପି ତନୁ ଶୁଦ୍ଧ ଦୁଗୁନ ବିସାର ॥
 ସୋରହ ଜୋଜନ ମୁଖ ତେହିଁ ଠପୁଇ । ଭୁରତ ପବନସୁତ ବଢ଼ିସ ଭୟୁଇ ॥୪॥
 ଜସ ଜସ ସୁରସା ବଦନୁ ବଡ଼ାଡ଼ା । ତାସୁ ଦୁନ କପି ରୂପ ଦେଖାଡ଼ା ॥
 ସତ ଜୋଜନ ତେହିଁ ଆନନ ଶୁଦ୍ଧା । ଅତି ଲଘୁ ରୂପ ପବନସୁତ ଲୁହା ॥୫॥
 ବଦନ ପଇଠି ପୁନି ବାହେର ଆଡ଼ା । ମାଗା ବିଦା ତାହି ପିନ୍ଧୁ ନାଡ଼ା ॥
 ମୋହି ସୁରହ ଜେହିଁ ଲଗି ପଠାଡ଼ା । ବୁଧ ବଳ ମରମୁ ତୋର ମେଁ ପାଡ଼ା ॥୬॥

ତେବେ ଆସି ପ୍ରବେଶିବି ରୁମ୍ବ ବଦନରେ । ଗୁଣ୍ଡିକଥମାତ, ସଙ୍ଗ କହେ ତୋ ଆଗରେ ॥
 ଯିବାକୁ ନ ଦିଏ ବହୁ କଲେହେଁ ଯତନ । ଖାଅନା ମୋତେ, ବୋଲିଲେ ପବନ-ନନ୍ଦନ ॥
 ଯୋଜନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ମୁଖ କଲ ସେ ପ୍ରସାର । କପି କଲେବର ହେଲ ଦ୍ଵିଗୁଣ ବିସାର ॥
 ସୋହନ ଯୋଜନ ସେହୁ ବଦନ ମେଲିଲ । ସହର ପବନ-ପ୍ରସ ବଢ଼ିଶ ହୋଇଲ ॥୭॥
 ଯେମନ୍ତେ ଯେମନ୍ତେ ମୁଖ ସୁରସା ବତାଏ । କପି ନିଜ ରୂପ ତାର ଦ୍ଵିଗୁଣ ଦେଖାଏ ॥
 ଶତ ଯୋଜନ ବିସାର କଲ ଯେ ବଦନ । ଅତି ଶୁଦ୍ଧ ରୂପ ଧରି ମରୁତ-ନନ୍ଦନ ॥୮॥
 ମୁଖ ମଧ୍ୟେ ପଶି ପୁଣି ବାହାର ଆସିଲେ । ପ୍ରଶାମ କରି ତାହାକୁ ବିଦାୟ ମାଗିଲେ ॥
 ମୋତେ ସେଷିଲେ ଯେ ହେବୁ ଚିତ୍ତଧରକର । ବୁଦ୍ଧି ବଳ ମରମ ମୁଁ ପାଇଲି ତୋହର ॥୯॥

ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ବଳବୃଦ୍ଧି ପ୍ରଶଂସା କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ସ୍ଵରସା ନାମକ
 ସର୍ପ-ମାତାକୁ ପଠାଇଲେ । ସେ ଆସି ହନୁମାନଙ୍କୁ ଏହି କଥା କହିଲେ— ॥ ୧ ॥
 “ଆଜି ଦେବତାମାନେ ମୋତେ ଆହାର ଦେଇଅଛନ୍ତି ।” ଏହି କଥା ଶୁଣି, ପବନ-
 କୁମାର ହନୁମାନ କହିଲେ, “ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ମୁଁ ଫେରି ଆସେ ଏବଂ ସୀତାଙ୍କ
 ଶରଣ ପ୍ରବ୍ରଜୁ ଶୁଣାଇ ଦିଏ ॥ ୨ ॥ ତତ୍ପରେ ମୁଁ ଆସି ତୋ ପାଟିରେ ପଶିଯିବି ଏବଂ
 ତୁ ମୋତେ ଖାଇବୁ । ହେ ମାତା । ମୁଁ ସଙ୍ଗ କହୁଛି, ଏବେ ମୋତେ ଯିବାକୁ ଦେ ।
 ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ସୁଦା ସୁରସା ହନୁମାନଙ୍କୁ ଗୁଣ୍ଡିକ ନାହିଁ,
 ସେତେବେଳେ ହନୁମାନ କହିଲେ, “ତେବେ ମୋତେ ଖାଇ ଯାଆ ।” ॥ ୩ ॥ ସୁରସା
 ଯୋଜନ ଆକାନ୍ତରେ ମୁହଁ ମେଲେଇଲ । ସେତେବେଳେ ହନୁମାନ ଆପଣାର ଶରଣକୁ
 ହୁଇଗୁଣ ବୁଦ୍ଧି କରିଦେଲେ । ସୁରସା ଶୋହଳ ଯୋଜନ ଆକାନ୍ତରେ ମୁହଁ ମେଲି କଲ ।
 ହନୁମାନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବଢ଼ିଶ ଯୋଜନ ଆକାନ୍ତରେ ଆପଣା ଶରଣକୁ ବତାଇ
 ଦେଲେ । ସୁରସା ମୁହଁର ବିସାର ବତାଇ ଚାଲିଆସି ତ ହନୁମାନ ଆପଣାର ହୁଇଗୁଣ
 ରୂପ ବୁଦ୍ଧି ଦେଖାଇ ଚାଲିଆସିଲା । ସୁରସା ଶହେ ଯୋଜନ ଆକାନ୍ତରେ ମୁଖ ବିସ୍ତୃତ
 କଲ । ସେତେବେଳେ ହନୁମାନ ଅତି ଶୁଦ୍ଧ ରୂପ ଧାରଣ କରି ପକାଇଲେ ॥ ୪ ॥
 ଏବଂ ସେ ତାହାର ପାଟି ଭିତରେ ପଶି ଶୀଘ୍ର ବାହାର ଆସିଲେ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁ

ରାମ କାନ୍ତ ସବୁ କରିବୁ ତୁମ୍ଭ ବଳ ବୁଦ୍ଧି ନିଧାନ ।

ଆସିବ ଦେଇ ଗଈ ସୋ ହରଷି ଚଳେଉ ହନୁମାନ ॥୨॥

ନିଧିତର ଏକ ସିନ୍ଧୁ ମନ୍ତ୍ର ରହଇ । କରି ମାୟା ନନ୍ଦୁ କେ ଖଗ ଗହଇ ॥
 ଜୀବ ଜନ୍ତୁ କେ ଗଗନ ଉଡ଼ାୟ । ଜଳ ବିଲୋକ ତହୁ କେ ପରିଗ୍ରହ ॥୧॥
 ଗହଇ ଗ୍ରହ ସକ ସୋ ନ ଉଡ଼ାୟ । ଏହି ବିଧି ସଦା ଗଗନଚର ଖାଇ ॥
 ସୋଇ ଜଳ ହନୁମାନ କହୁ ଖଣ୍ଡା । ତାହୁ କପଟ କପି ଭୁରତହିଁ ଚାନ୍ଦା ॥୨॥
 ତାହି ମାର ମାରୁକସୁତ ଖାଏ । ବାରିଧ ପାର ଗହୁଉ ମତିଧାର ॥
 ତହିଁ ଜାଲ ଦେଖି ବନ ସୋଇ । ଗୁଞ୍ଜିତ ଚଞ୍ଚଳକ ମଧୁ ଲେଖ ॥୩॥
 ନାନା ତରୁ ଫଳ ଫୁଲ ସୁହାଏ । ଖଗ ମୁଗ ବୃନ୍ଦ ଦେଖି ମନ ଶୁଏ ॥
 ସେଇ ବିସାଲ ଦେଖି ଏକ ଆଗେ । ତା ପର ଧାଇଁ ଚଢ଼େଉ ଭୟ ତ୍ୟାଗେ ॥୪॥

ରାମଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବୁ ସକଳ ରୁ ବଳ-ବୁଦ୍ଧି-ନିଧାନ ।

ଆସିବ ଦେଇ ଶ୍ରୀରାମ ଗମିଲ, ହର୍ଷେ ଗଲେ ହନୁମାନ ॥୨॥

ନିଶାଚର ଏକ ସିନ୍ଧୁ ମନ୍ତ୍ରରେ ରହଇ । ମାୟା କରି ନରାମୀ ଖଗକୁ ଧରଇ ॥
 ସେ ଜୀବ ଜନ୍ତୁ ଉଡ଼ନ୍ତି ଗଗନ ପଥରେ । ସେମା ନକ ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ବିଲୋକ ଜଳରେ ॥୧॥
 ଧରନ୍ତେ ଗୁରୁ ସେ ଜୀବ ଉଡ଼ି ନ ପାରଇ । ଏ ଶବ୍ଦେ ସଦା ଗଗନ-ବିହାରୁ ଭସଇ ॥
 ହନୁମାନ ପ୍ରତି ସୁଧା କଲ ସେହି ଜଳ । ତାହାର କପଟ କପି ତହୁଲେ ଚଞ୍ଚଳ ॥୨॥
 ତାହାକୁ ମାର ମରୁତ-ସୁତ ମହାବୀର । ବାରିଧ ପାର ହୋଇଲେ ଅତି ମତିଧାର ॥
 ତହିଁ ଯାଇ ବିଲୋକଲେ ଶୋଭା ଦିନଇ । ଗୁଞ୍ଜାର କରନ୍ତି ମଧୁଲେଖ ମଧୁକର ॥୩॥
 ନାନା-ବିଧି ତରୁ ଫଳ ପୁଷ୍ପେ ସୁଶୋଭିତ । ଖଗ ମୁଗ ବୃନ୍ଦ ଦେଖି ମନ ଆନନ୍ଦିତ ॥
 ବିଶାଳ ଶରଳ ଏକ ଦେଖି ସମ୍ମୁଖରେ । ଧାଇଁ ଚଢ଼ି ଗଲେ ଭୟ ତେଜ ତା ଉପରେ ॥୪॥

ତାକୁ ବିଦାୟ ମାଗିଲେ । ସ୍ମରଣ କହଇ, “ଦେବତାମାନେ ତୁମ ବୁଦ୍ଧିବଳର ରହସ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ମୋତେ ପଠାଇଥିଲେ । ତୁମ ବୁଦ୍ଧିବଳର ରହସ୍ୟ ମୁଁ ପାଇଗଲି ॥ ୧ ॥ ତୋହା :—ତୁମେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ, କାରଣ ତୁମେ ବଳ-ବୁଦ୍ଧିର ଭଣ୍ଡାର ।” ଏହି ଅର୍ଥାବଦ ଦେଇ ସେ ଚାଲିଗଲା । ତଦନନ୍ତର ହନୁମାନ ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ଚଲିଲେ ॥ ୨ ॥ ତୋପାର :—ସମ୍ପଦରେ ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତସୀ ରହୁଥିଲା । ସେ ମାୟା କରି ଆକାଶରେ ଉଡ଼ୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଧରି ନେଉଥାଏ । ଆକାଶରେ ଯେଉଁ ଜୀବଜନ୍ତୁମାନେ ଉଡ଼ୁଥାନ୍ତି, ଜଳରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖି ସେ ଉଡ଼ି ପ୍ରତିବିମ୍ବଗୁଡ଼ିକୁ ଧରି ନେଉଥାଏ, ଯାହା ଫଳରେ ସେମାନେ ଉଡ଼ି ନ ପାରୁ ଜଳରେ ଖସି ପଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ଏହି ରୂପେ ସେ ସଦାସର୍ବଦା ଆକାଶରେ ଉଡ଼ୁଥିବା ଜୀବମାନଙ୍କୁ ଖାଇଥାଏ । ସେ ହନୁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସେହି ଜଳ-ରସିକ-ମୁଖ କଲା । ହନୁମାନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହାର କପଟ ଜାଣି ପକାଇଲେ ॥ ୩-୪ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତି

ଉମା ନ କହୁ କପି କୈ ଅଧିକାର । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ ଜୋ କାଲହୁ ଖାଇ ॥
ଗିରି ପର ଚଢ଼ି ଲଂକା ଦେହିଁ ଦେଖି । କହୁ ନ ଜାଇ ଅତି ଦୁର୍ଗ ବିସେଷୀ ॥୩॥
ଅତି ଉଚ୍ଚ ଗଲନିଧି ଚହୁଁ ପାସା । କନକ କୋଟ କର ପରମ ପ୍ରକାସା ॥୪॥

କନକ କୋଟ ବିଚିତ୍ର ମନ କୃତ ସୁନ୍ଦରପୁତନା ଘନା ।
ଚଉଦିଶେ ହୁଅ ସୁକଟେ ସାଥୀଁ ରୁଦ୍ଧ ସୁର ବହୁ ବିଧି ବନା ॥
ଗଜ ବାଜି ଖଇର ନିକର ପଦଚର ରଥ ବରୁଥୁଁ କୋ ଗନ୍ତେ ।
ବହୁରୂପ ନିଧିଚର ଜୁଥ ଅତିବଲ ସେନ ବରନତ ନହିଁ ବନ୍ତେ ॥୧॥
ବନ ବାଗ ଉପବନ ବାଟିକା ସର କୁପ ବାପୀଁ ସୋହୁଁ ।
ନର ନାଗ ସୁର ଗଂଧର୍ବ କନ୍ୟା ରୂପ ମୁନି ମନ ମୋହୁଁ ॥
କହୁଁ ମାଲ ଦେହ ବିସାଲ ସୈନ୍ୟ ସମାନ ଅତିବଲ ଗର୍ଜୁଁ ।
ନାନା ଅଶ୍ୱାରେନ୍ଦ୍ର ଭରଣି ବହୁବିଧ ଏକ ଏକତ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚୁଁ ॥୨॥

ଉମା । ଏହା କହୁ କପି ବଳିମା ନୁହଇ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପ, କାଳେ ଯେଉଁ ପାରିଲ ॥
ଶଲିଲେ ଚଢ଼ି ସେ ଲଙ୍କା କଲ ବିଲୋକନ । ପରମ ବିଶାଳ ହୁର୍ତ୍ତ ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥୩॥
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ଗଲନିଧି ଚଉପାଶେ । କନକ ପ୍ରାଚୀର ପୁଣି ପରମ ପ୍ରକାଶେ ॥୪॥

ହେମମୟ ପାଚୀର ମଣିକୃତ ରୁଚିର ବିଚିତ୍ର ଘନ ଆସୁତନ ।
ରାଜ ମାର୍ଗେ ଚଉକ ଗଲ ହାଟ ଅନେକ ସ୍ତମ୍ଭର ନଗର ରତନ ।
ଗଜ ରୁରାଜ ପଦଚର, ଅସଂଖ୍ୟ ସ୍ୟନ୍ତନ ଖଇର,
ନାନା ରୂପ ଦଇତ ସୈନ୍ୟ ବଳବନ୍ତ, କେ ବର୍ଣ୍ଣି ପାରିବ ନିକର ॥୧॥
ବିବିଧ ଜୋଟାବନ ଉଦ୍ୟାନ ଉପବନ କୁପ ସରସୀ ବିରାଜନ୍ତି ।
ଗନ୍ଧର୍ବ ନାଗ ନର ସୁର କନ୍ୟା ନିକର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟେ ମୁନିଙ୍କୁ ମୋହନ୍ତି ।
କାହିଁ ପାହାଡ଼ ସମ ଅତି, ବିଶାଳ ମଲ୍ଲ ରରଜନ୍ତି,
ବହୁ ବୃକ୍ଷ ଶାଳାରେ ପୁରୁ ନାନା ପ୍ରକାରେ ଏକତ୍ର ଏକ ଭରଜନ୍ତି ॥୨॥

ଧୀର-ବୃତ୍ତି, ଧୀର ହନୁମାନ୍ ତାହାକୁ ମାତ୍ର ସମ୍ପଦ୍ ପାରି ହୋଇପାରେ । ସେଠାକୁ ଯାଇ
ସେ ବନର ଶୋଭା ଦେଖିଲେ । ମଧୁ-ଲୋଭରେ ଭ୍ରମରମାନେ ସେଠାରେ ଗୁଞ୍ଜନ
କରୁଥା'ନ୍ତି । ॥ ୩ ॥ ବିବିଧ ବୃକ୍ଷ ଫଳପୁଷ୍ପରେ ସୁଶୋଭିତ । ପର୍ଯ୍ୟା ଓ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ଦେଖି
ସେ ମନେ ମନେ ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ । ସମ୍ମୁଖରେ ଗୋଟିଏ ବିଶାଳ ପଟ୍ଟ ଚଢ଼ି,
ହନୁମାନ ଉପୁ ତ୍ୟାଗ କରି, ତାହା ଉପରକୁ ଦଉଡ଼ି ଚଢ଼ିଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଶିବ କହନ୍ତି,
“ହେ ଉମା ! ଏସ୍ତରେ ବାନର ହନୁମାନଙ୍କର ଟିକିଏ ହେଲେ ବଞ୍ଚିବତେଲ ନାହିଁ ।
ଏହା ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପ୍ରତାପ । ଉକ୍ତ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କାଳକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାସ କରପକାଏ । ପଟ୍ଟ ଉପରେ
ଚଢ଼ି ସେ ଲଙ୍କା ଦେଖିଲେ । ଅତି ବିରାଟ ଦୂର୍ଗ, ସ୍ତମ୍ଭରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ

କରି ଜତନ ଭଟ କୋଟିକୁ ବିକଟ ତନ ନଗର ଚନ୍ଦ୍ର ବିସି ରକ୍ତସ୍ନା ॥
 କହୁଁ ମହୁଷ ମାନୁଷ ଧେନୁ ଖର ଅଜ ଖଲ ନିସାଚର ଭକ୍ତସ୍ନା ॥
 ଏହି ଲାଗି ଭୁଲସୀଦାସ ଲକ୍ଷ ଶା କଥା କହୁ ଏକ ହେ କହା ।
 ରଘୁବୀର ସର ଶରଥ ସଶରକ୍ଷି ତ୍ୟାଗି ଗତି ପୈତୃକ୍ଷି ମସା ॥୩॥

ସୁର ରଖଣ୍ଡାରେ ଦେଖି ବହୁ କପି ମନ ଖଲୁ ବିରୁର ।
 ଅତି ଲଘୁ ରୂପ ଧରୌ ନିସି ନଗର କରୌ ପରସାର ॥୩॥

କରି ଯନ୍ତ୍ର ବହୁଧା ବିକଟ-ବସ୍ତ୍ର ଯୋଦ୍ଧା ନଗର ପ୍ରବକ୍ଷା କରନ୍ତି ।
 କାହିଁ ଧେନୁ ମହୁଷ ଖର ଗ୍ରୀବ ମନୁଷ୍ୟ ପାପିଷ୍ଠ ରକ୍ଷସେ ଭକ୍ଷନ୍ତି ।
 ଏଣୁ ଭୁଲସୀ ସୁଚ୍ଛେ ଅତି, କଲ ଏ ଚରଣ ଭଣିତ,
 ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀର ଶର-ଖର୍ପେ ତେଜି ଶରୀର ପାଇବେ ପରମ ସୁଗତି ॥୩॥

ନଗର-ରକ୍ଷକ ବିଲୋକି ଅନେକ କପି ବିରୁରେ ମନରେ ।
 ଅତି ସୁସ୍ଥ ରୂପ ଧରି ରଜନୀରେ ପଶିବ ପୁର ମଧ୍ୟରେ ॥୩॥

ନାହିଁ ॥ ୫ ॥ ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଛଦ ଏବଂ ତାହା ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ସମୁଦ୍ର । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଚୀରରୁ
 ପରମ ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥାଏ ॥ ୬ ॥ ଛନ୍ଦ :—ବିବିଧ ମଣି-ବିଜିତ ସର୍ବ
 ପ୍ରାଚୀର, ତାହାର ମଧ୍ୟରେ ବହୁତ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଗୁହ । ଛକ, ବଳାର, ସୁନ୍ଦର ମାର୍ଗ
 ଓ ଗଳିମାନ ରହିଥାଏ । ସୁନ୍ଦର ନଗର ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ସୁସଜ୍ଜିତ । ହସ୍ତୀ, ଅଶ୍ୱ,
 ଶରୀର ତଥା ପଦାତିକ ଓ ଗଡ଼ ସମୁଦ୍ରକୁ କିଏ ଗଣି ପାରିବ ? ବିବିଧ ରୂପର ରକ୍ଷସ-କଳ
 ରହିଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ବଳବଶା ସେନା ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ଅସମ୍ଭବ ॥ ୧ ॥
 ବନ, ଉଦ୍ୟାନ, ଉପବନ, ଫୁଲ ବଗିଚା, କୁସ ଓ ବାମ୍ବୀ ପ୍ରଭୃତି ଶୋଭା ପାଉଥାଏ ।
 ପ୍ରମୁଖ୍ୟ, ନାଗ, ଦେବତା ଓ ଗନ୍ଧର୍ବ ଚନ୍ଦ୍ରମାନେ ନିଜ ନିଜ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ପୁନିମାନଙ୍କ
 ମନ ମଧ୍ୟ ମୋହୁ ନେଉଥା'ନ୍ତି । କେଉଁଠି ପବନ ସମାନ ବୃହତ୍-କାୟ ବଳବାନ୍
 ମନ୍ତ୍ରମାନେ ଗର୍ଜନ କରୁଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ଅନେକ ଆଖିତାରେ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ଲତାର
 କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ପରସ୍ପରକୁ ଆହ୍ୱାନ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଭୟଙ୍କର ଶରୀର-ବିଶିଷ୍ଟ
 କୋଟି କୋଟି ଯୋଦ୍ଧା ଅତି ସାବଧାନତାର ସହିତ ନଗରର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଘେରି
 ତାହାର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରୁଥାଆନ୍ତି । କେଉଁଠି ବୃଷ ରକ୍ଷସମାନେ ପଣ୍ଡା, ମନୁଷ୍ୟ,
 ଗାଈ, ଘଷ ଓ ଛେଳିମାନଙ୍କୁ ଖାଉଥାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶର-
 ଖର୍ପରେ ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରି ପରମ ଗତି ଲାଭ କରିବେ । ଏକସ ପାଇଁ ଭୁଲସୀ ଦାସ
 ଅତି ଅଳ୍ପକାଳେ ଏମାନଙ୍କ କଥା କହି ସାରିବେ । ॥ ୩ ॥ ଦୋହା :—ନଗରର
 ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ସରକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ହନୁମାନ୍ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ରୂପ ଧାରଣ-ପୁଷ୍ପକ
 ରଥରେ ନଗରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମନେ ମନେ ବିରୁଦ୍ଧ କଲେ । ॥ ୩ ॥

ମସକ ସମାନ ରୂପ କରି ଧରା । ଲଙ୍କାକୁ ଚଳେଉଁ ସୁମିର ନରହରା ।
 ନାମ ଲଙ୍କା ଏକ ନିସିତରା । ସୋ କହ ଚଳେସି ମୋହି ନିରା ॥୧॥
 ଜାନେହି ନନ୍ଦି ମରମୁ ସଠ ମୋର । ମୋର ଅହାର ଜହାଁ ଲଗି ରୋଗ ।
 ମୁଠିକା ଏକ ମହା କରି ହମା । ରୁଧିର ବମତ ଧରମାଁ ତନମା ॥୨॥
 ସୁନି ସଂସାର ଉଠି ସୋ ଲଙ୍କା । ଜୋର ପାନି କର ବିନୟ ସଫଳା ।
 ଜବ ରାବନହି ବ୍ରହ୍ମ ବର ଶାହା । ଚଳେ ବିରଂଚି କହା ମୋହି ଚାହା ॥୩॥
 ବିକଳ ହୋସି ତେଁ କରି କେଁ ମାରେ । ତବ ଜାନେସୁ ନିସିତର ସଂସାରେ ।
 ତାତ ମୋର ଅତି ପୁନ୍ୟ ବହୁତା । ଦେଖେଉଁ ନୟନ ରାମ କର ଦୁତା ॥୪॥
 ତାତ ସ୍ୱର୍ଗ ଅପବର୍ଗ ସୁଖ ଧରା ତୁଲ ଏକ ଅଂଗ ।

ତୁଲ ନ ତାହି ସକଳ ମିଳି ଜୋ ସୁଖ ଲବ ସତସଂଗ ॥୫॥

ମଶକ ସମାନ ରୂପ କରି ତହୁଁ ଧର । ଲଙ୍କାରେ ପ୍ରବେଶ କଲ ସୁର ନରହର ।
 ଲଙ୍କା ନାମରେ ସୁର ଏକ ନିଶାଚର । କହେ ସେ, କାହିଁ ଯାଉ ମୋତେ ଅନାଦର ॥୬॥
 ଜାଣି ନାହିଁ ଆରେ ଶଠ, ମରମୁ ରୁ ମୋର । ମୋର ଆହାର ଅଟେ ଯହିଁ ଯେତେ ରୋଗ ॥
 ମୁଠିକ ଏକ କର୍ପାଶ ତାହାକୁ ମାରିଲ । ରୁଧିର ବମନ କର ମହାରେ ପଡ଼ଲ ॥୭॥
 ପୁଣି ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ଉଠି ସେ ଲଙ୍କା । କର ଯୋଡ଼ି ସଶକ୍ତିତେ କରଇ ଦରଜ ॥
 ଯେବେ ରାବଣକୁ ବ୍ରହ୍ମା ବର ପ୍ରଦାନିଲେ । ବାହୁଡ଼ିବାବେଳେ ମୋତେ ଚିହ୍ନାଇ କହୁଲେ ॥୮॥
 କରି ପ୍ରହାରେ ରୁ ଯେବେ ବିକଳ ହୋଇବୁ । ତେବେ ନିଶାଚରଙ୍କର ସଂହାର ଜାଣିବୁ ॥
 ତାତ ! ସୁଖ ପୁଣ୍ୟ ମୋର ଅଟଇ ବହୁତ । ଦେଖିଲି ନିଜ ନୟନେ ରାମଙ୍କର ଦୁତ ॥୯॥
 ଧର ସପ୍ତ ସ୍ୱର୍ଗ-ସୁଖ ଅପବର୍ଗ ନିଜର ଏକ ଅଙ୍ଗେ ।

ନ ହୋଇବେ ତୁଲ ସଂସେ ମିଳି ତାହା ଯେ ସୁଖ ଶଶସଂସଙ୍ଗେ ॥୧୦॥

ତୌପାଘ—ହନୁମାନ୍ ମଶାର ରୂପ ଧାରଣ କରି ନର ରୂପରେ ଲଙ୍କା କରୁଥିବା ଭଗବାନ
 ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସୂଚଣା କରି, ଲଙ୍କାକୁ ଚଳିଲେ । ଲଙ୍କାର ଦ୍ୱାର ଦେଶରେ ଲଙ୍କା
 ନାମକ ଗୋଟିଏ ରାକ୍ଷସୀ ରହୁଥିଲା । ସେ କହିଲା, “ମୋତେ କିନ୍ତୁ ନ ପରୁ
 ଏପରି ବେଶାଭର କରି କୁଆଡେ ଚାଲିଯାଉଛୁ ? ॥ ୧ ॥ ରେ ମୂର୍ଖ ! ତୁ ମୋ ରହସ୍ୟ
 ଜାଣିନାହିଁ । ଯେଉଁଠାରେ ଯେତେ ରୋଗ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମୋର
 ଆହାର ।” ମହାକବି ହନୁମାନ୍ ତାହାକୁ ଗୋଟାଏ ବଧା ମାରିଲେ, ଫଳରେ ସେ
 ରକ୍ତ ବାନ୍ତି କରି ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଟଳି ପଡ଼ିଲା ॥ ୨ ॥ ସେହି ଲଙ୍କା ପୁଣି ଥରେ ଆପଣାକୁ
 ସମ୍ଭାଳି ଉଠିଲା ଏବଂ ଭୟ ହେତୁ ହାତ ଯୋଡ଼ି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ କହିଲା,
 “ରାବଣକୁ ବ୍ରହ୍ମା ବର ଦେଇ ଯେତେବେଳେ ଦେଖି ଯାଉଥିଲେ, ସେତେବେଳେ
 ସେ ମୋତେ ରାକ୍ଷସ-ଗଣଙ୍କ ବିନାଶର ନିର୍ଦ୍ଦଶନ କହୁ ଦେଇଥିଲେ ॥ ୩ ॥ ତାହା
 ହେଉଛି, ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ବାନରର ମାଡ଼ରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ି, ସେତେବେଳେ

ପ୍ରବନ୍ଧ ନଗର ଖଜେ ସବ କାଜା । ହୃଦୟ ଶୁଣି କୋସଲପୁର ରାଜା ॥
 ଗରଲ ସୁଧା ଶୁଣୁ କରୁଛି ମିତାଇ । ଗୋପବ ସିନ୍ଧୁ ଅନଳ ସିତଲଇ ॥୧॥
 ଗରୁଡ଼ ସୁମେରୁ ରେଣୁ ସମ ତାହା । ରାମ କୃପା କରି ଚିତଞ୍ଚୁ ଜାହା ॥
 ଅତି ଲଘୁ ରୂପ ଧରେଉ ହନୁମାନ । ପୈଠା ନଗର ସୁମିରି ଭଗବାନ ॥୨॥
 ମଂଦିର ମଂଦିର ପ୍ରତି କରି ସୋଧା । ଦେଖେ ଜହ୍ନିତହିଁ ଅଗନିତ ଜୋଧା ॥
 ଗୟତ ଦସାନନ ମନ୍ଦର ମାହା । ଅତି ବିଚିତ୍ର କହି ଜାତ ସୋ ନାହା ॥୩॥
 ସମ୍ବନ କବି ଦେଖା କପି ତେଣୁ । ମଂଦିର ମହୁଁନ ଶାଖି ବୈଦେହୀ ॥
 ଭବନ ଏକ ପୁନି ଶାଖ ସୁହାଣୁ । ହରି ମଂଦିର ତହିଁ ଭିନ୍ନ ବନାଣୁ ॥୪॥

ନଗରେ ପ୍ରବେଶି ପ୍ରଣେ କରି ଯବ ତାର୍ଯ୍ୟ । ହୃଦୟେ ଚନ୍ଦ୍ର କୋଶଳ ପୁର ନରରାଜ ॥
 ଗରଲ ଅମୃତ, ଶହୁ ମିତତା କରଇ । ଗୋଷ୍ଠବ ପିନ୍ଧୁ, ଅନଳ ଶୀତଳ ଲଗଇ ॥୧॥
 ବଶାଳ ସୁମେରୁ ରେଣୁ ସଦୃଶ ତାହାକୁ । ରାମ କୃପା ଦୃଷ୍ଟି କରି ଗୃହାନ୍ତି ଯାହାକୁ ॥
 ଅତି ସୁସ୍ଥ ରୂପ ତହିଁ ଧରି ହନୁମାନ । ପ୍ରବେଶ କଲେ ନଗରେ ସୁଖ ଭଗବାନ ॥୨॥
 ତନ୍ମୁ ତନ୍ମୁ କରି ପ୍ରତି ଭବନ ଖୋଜିଲେ । ଯେଣେ ତେଣେ ଅଗଣିତ ଯୋଦ୍ଧାକୁ ଦେଖିଲେ ॥
 ଗଲେ ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ଦଶ ଆନନ ଆଗାରେ । ଅତି ବିଚିତ୍ର କର୍ଣ୍ଣନ ହୋଇ ସେ ନ ପାରେ ॥୩॥
 ଶବ୍ଦନ କରି ସ୍ୱକାର ଦେଖିଲେ ତାହାକୁ । ଗୃହ ମଧ୍ୟେ ନ ଦେଖିଲେ ଜନକସ୍ତକାକୁ ॥
 ବିଲେଖିଲେ ପୁଣି ଏକ ସ୍ତମ୍ଭର ଭବନ । ହରି ମନ୍ଦିର ସେ ସ୍ଥାନେ ପୃଥକ ରଚନ ॥୪॥

ରାଜସମାଜଙ୍କ ସହାର ହେଲ ବୋଲି ଧରି ନେବାକୁ ହେବ । ହେ ବାପ । ମୋର
 ବଡ଼ ପୁଣ୍ୟ ଯେ, ମୁଁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦୂତକୁ ଆଜି ନେହରେ ଦେଖି ପାରିଲି ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା —ବାପ । ସ୍ୱର୍ଗ ଏବଂ ମୋକ୍ଷର ସମସ୍ତ ସୁଖକୁ ତରୁକୂର ଗୋଟିଏ ପଲରେ ଯଦି
 ରଖାଯାଏ, ତେବେ ତାହା ସବୁ ମିଶି ସୁଖା ଅନ୍ୟ ପଲରେ ରଖା ହୋଇଥିବା ଶ୍ରୀମାତ
 ସାଧୁସଙ୍ଗ—ଜନିତ ସୁଖ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —
 ଅଯୋଧ୍ୟା ପ୍ରସାର ରାଜା ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରି ନଗରରେ ପ୍ରବେଶ
 କରି, ସବୁ କାମ କରିଯାଅ ।” ହେ ଗରୁଡ଼ । ଯାହାକୁ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଥରେ ମାତ
 କୃପା-ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖି ଦେଇଛନ୍ତି, ତାହା ପକ୍ଷରେ ବିଷ ଅମୃତ ହୋଇଯାଏ । ଶହୁ
 ମିତତା କରିବାକୁ ଲାଗେ, ସମସ୍ତ ଗାଈ ଖୁବ୍ ପରି ଛୋଟ ହୋଇଯାଏ । ଅଗ୍ନିରେ
 ଶୀତଳତା ଆସିଯାଏ ଏବଂ ସୁମେରୁ ପର୍ବତ ତାହା ନିମନ୍ତେ ଧୂଳିକଣା ସଙ୍ଗେ ସମାନ
 ହୋଇଯାଏ । ତଦନନ୍ତର ହନୁମାନ ଅତି ଶୁଦ୍ଧ ରୂପ ଧାରଣ କଲେ ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କୁ
 ସୁରଣ କରି ନଗରରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ॥ ୨ ॥ ସେ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ
 ମନ୍ଦିର ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ । ଏଠି ସେଠି ଅସଂଖ୍ୟ ଯୋଦ୍ଧା ଦେଖିଲେ । ତତ୍ପରେ ସେ
 ରାବଣର ମହଲକୁ ଗଲେ । ତାହା ଅତି ବିଚିତ୍ର ଥିଲା । ତାହା ରାଷାରେ ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ॥୩॥
 ହନୁମାନ ରାବଣଙ୍କୁ ଶବ୍ଦନ କରିସ୍ୱକାର ଦେଖିଲେ । କିନ୍ତୁ ମହଲରେ କାନିଆ ଦେଖାଗଲେ

ରାମାୟୁଧ ଅଙ୍କିତ ଗୁହ ସୋଭା ବରଣ ନ ଜାଇ ।

ନବ ଭୁଲସିକା ବୃନ୍ଦ ତହିଁ ଦେଖି ହରଷ କରିଗଲା ॥୫॥

ଲଙ୍କା ନିସିତର ନିକର ନିବାସ । ଇହାଁ କହାଁ ସଜ୍ଜନ କର ବାସ ।
ମନ ମହତରକ କରେଁ କରିଲଗା । ତେହାଁ ସମୟ ବିଶ୍ୱାସନୁ ଜାଗା ॥୬॥
ରାମ ରାମ ତେହାଁ ସୁମିରନ ଖାନ୍ନା । ହୃଦୟ ହରଷ କରି ସଜ୍ଜନ ଚୀନ୍ତା ॥
ଏହି ସନ ହଠି କରିହଉଁ ପଛରୁମ । ସାଧୁ ତେଁ ହୋଇନ କାରକ ଜାମ ॥୭॥
ବିପ୍ର ରୂପ ଧରି ବଚନ ସୁନାଏ । ସୁନତ ବିଶ୍ୱାସନ ଉଠି ତହିଁ ଆଏ ॥
କରି ପ୍ରନାମ ପୁଣି କୁସଲଛି । ବିପ୍ର କହୁହୁ ନିଜ କଥା ବୁଝାଇ ॥୮॥
ଶ୍ରୀ ଭୁକ୍ତ ହରି ଦାସକୁ ମହିଁ କୋଇ । ମୋରେଁ ହୃଦୟ ପ୍ରୀତି ଅତି ହୋଇ ॥
ଶ୍ରୀ ଭୁକ୍ତ ରାମୁ ଘାନ ଅନୁରାଗୀ । ଆୟୁହ ମୋହିଁ କରନ ବଡ଼ରାଗୀ ॥୯॥

ରାମାୟୁଧେ ଘର ଚନ୍ଦିତ ସୁନ୍ଦର ଶୋଭା ନୁହଇ ବରଣି ।

ନବୀନ ଭୁଲସୀ ବିଷୟ ଅନେକ ଦେଖି ହର୍ଷ କରିମଣି ॥୫॥

ଲଙ୍କା ଅଟେ ନିଶାରେ ନାତିକ ନିବାସ । ଏ ସ୍ଥାନେ କାହୁଁ ଆସିଲ ସଜ୍ଜନଙ୍କ ବାସ ॥
ମନ ମଧ୍ୟେ ଅନୁମାନ କରି କରୁଥିଲ । ଏ ସମୟେ ବିଶ୍ୱାସଣ ଜାଗତ ହୋଇଲ ॥୬॥
'ରାମ' ନାମ ସେହି ପ୍ରତି କରିନ୍ତେ ଚନ୍ଦ୍ରନ । ହରଷ ହୋଇଲ କରି ଚିନ୍ତାଣ ସଜ୍ଜନ ॥
ଏହା ସଙ୍ଗେ କରିବି ପ୍ରତି ଚିନ୍ତା ପରିଚିତ । ସାଧୁ ଦ୍ୱାରା ନ ହୁଅଇ କୌଣସି ଅତିକ ॥୭॥
ବିପ୍ର ରୂପ ଧରି ତହିଁ ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରିଲେ । ପୁଣି ବିଶ୍ୱାସଣ ଉଠି ତା' ପାଶେ ଆସିଲେ ॥
ପ୍ରଣାମ କରି ପୁଛିଲେ କୁଶଳ ବାରତା । କହୁ ବିପ୍ର, ବୁଝାଇଣ ମୋତେ ନିଜ କଥା ॥୮॥
ଭୁମେ କି ଶ୍ରୀ ହରିଙ୍କର ଅତି କେହି ଦାସ ? । ମୋହୁବେ ଉତ୍ତୁକେ ଅତି ଶରଧା ବିଶ୍ୱାସ ॥
କି ଭୁମେ ଘାନାନୁରାଗୀ ରାମ ଭଗବାନ । ଆସିଛ ମୋତେ କରିବା ପାଇଁ ଭାଗ୍ୟବାନ ॥୯॥

ନାହିଁ । ତହିଁରେ ପୁଣି ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ମହଲ ଦେଖାଗଲା । ତହିଁରେ ଭଗବାନଙ୍କର
ଗୋଟିଏ ଅଲଗା ମନ୍ଦିର ଉପାରି ହୋଇଥିଲା ॥ ୪ ॥ କୋହା '—ସେହି ମହଲରେ
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆୟୁଧ (ଧନୁଶରର ଚନ୍ଦ୍ର) ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥିଲା । ତାହାର ଶୋଭା ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ।
ସେଠାରେ ନୁଆ ନୁଆ ଭୁଲସୀ ରଜ ପ୍ରତିକୃତି ଦେଖି ହନୁମାନ୍ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ॥ ୫ ॥
ତୌପାରି '—“ଲଙ୍କା ତ ରାକ୍ଷସ-ବୃନ୍ଦଙ୍କ ନିବାସ ସ୍ଥାନ । ଯେଠାରେ ସାଧୁ ସଜ୍ଜନଙ୍କର
ନିବାସ କାହୁଁ ଆସିଲା ?”—ହନୁମାନ୍ ମନେ ମନେ ଏହି ରୂପେ ଚର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
ସେହି ସମୟରେ ବିଶ୍ୱାସଣ ଜାଗି ଉଠିଲେ ॥ ୬ ॥ ବିଶ୍ୱାସଣ 'ରାମ' ନାମ ସ୍ମରଣ ଓ
ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ । ହନୁମାନ ତାହାକୁ ସଜ୍ଜନ ବୋଲି ଜାଣିଲେ ଏବଂ ହୃଦୟରେ
ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଲଭି କଲେ । ସେ ମନରେ ବିଚାର କଲେ, “ଏହାକୁ ମୋ ନିଜ ଆତ୍ମ
ଆଦ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିବ । କାରଣ ସାଧୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ ହାଲ ହୁଏନାହିଁ ।
ପକ୍ଷାନ୍ତରେ କାର୍ଯ୍ୟ ସଫଳ ହୁଏ ।” ॥ ୭ ॥ ବ୍ରାହ୍ମଣ ରୂପ ଧରି ହନୁମାନ ତାକୁ ବଚନ

ତବ ହନୁମନ୍ତ କହୁ ସବ ରାମ କଥା ନିଜ ନାମ ।

ସୁନତ ଜୁଗଲ ତନ ପୁଲକ ମନ ମଗନ ସୁମିର ଗୁନଗ୍ରାମ ॥୬॥

ସୁନନ୍ତ ପବନସୁତ ରହନ ହମାସ । ଜମି ଦସନନ୍ତ ମହୁଁ ଖାଉ ବିରାଗ ॥
ତାତ କବହୁଁ ମୋହି ଜାଣ ଅନାଥ । କରହୁଁ କୃପା ଭୀରୁକୁଳ ନାଥ ॥୧॥
ତାପସ ତନୁ କହୁ ସାଧନ ନାଥ । ପ୍ରୀତି ନ ପଦ ସବେଜ ମନ ମାଥୁଁ ॥
ଅବ ମୋହି ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ହନୁମନ୍ତ । ବିନୁ ହରି କୃପା ମିଳୁଁ ନହିଁ ସତା ॥୨॥
ଜୌ ରଘୁବୀର ଅନୁଗ୍ରହ ଖାନ୍ଦା । ତୌ କୁହୁ ମୋହି ଦରସୁ ହଠି ଖାନ୍ଦା ॥
ସୁନନ୍ତ ବିଶ୍ଵାସନ ପ୍ରଭୁ କୈ ଶାନ୍ତ । କରୁଁ ସଦା ସେବକ ପର ପ୍ରୀତି ॥୩॥

ତହୁଁ ହନୁମନ୍ତ କହନ୍ତେ ସମସ୍ତ ରାମ କଥା ନିଜ ନାମ ।

ପୁଲକ ଆନନ୍ଦେ ମଗ୍ନ ହେଲେ ହୃଦେ ଶୁଣି ସୁର ଶୁଣ ଗ୍ରାମ ॥୭॥

ଶୁଣ ମୋର ଅବସ୍ଥିତି, ପବନ-ନନ୍ଦନ । ଦଶନଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଜନ୍ମା ହୃଦେ ଯେସନ ॥
କହ କପି, କେବେ ମୋତେ ଜାଣିଣ ଅନାଥ । କରବେ କରୁଣା ପ୍ରଭୁ ଭୀରୁକୁଳ-ନାଥ ॥୧॥
ସାଧନ ନ ହୁଏ କହୁ ତାପସ ଦେହରେ । ମନ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରୀତି ନାହିଁ ପକ୍ଷକ ପୟରେ ॥
ଏବେ ଭରସା ହୋଇଲୁ ମୋତେ ହନୁମନ୍ତ । ଶ୍ରୀ ହରିଙ୍କ କୃପା ବିନା ନ ମିଳନ୍ତି ସହ ॥୨॥
କଲେ ରଘୁବୀର କୃପା ମୋ ଉପରେ ଯେଣୁ । ଅନ୍ଧାରକେ ଦରଶନ ଦେଲ ରୁନେ ତେଣୁ ॥
ଶୁଣ ବିଶ୍ଵାସଣ, ଏହା ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଶକ୍ତି । କରନ୍ତି ସଦା ଆପଣା ଦାସ ପ୍ରତି ପ୍ରୀତି ॥୩॥

ଶୁଣାଇଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କଲେ । ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ବିଶ୍ଵାସଣ ସେଠାକୁ ଆସିଲେ । ସେ
ଦ୍ରାଘଶ ରୂପଧାରୀ ହନୁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି କୁଣ୍ଡଳ ବାନ୍ଧି ପରୁରଲେ ଏବଂ କହଲେ,
“ହେ ବ୍ରହ୍ମଣ ଦେବ ! ଆପଣା କଥା ବୁଝାଇ କୁହ ॥ ୧ ॥ ରୂପେ କଣ ହରି-ଭକ୍ତ-
ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଜଣେ ? ତୁମଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋ ହୃଦୟରୁ ଅତୀବ ପ୍ରେମ ଉତ୍ପଳି
ପଡୁଛି ବୋଲି ମୁଁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରୁଛି, ଅଥବା ରୂପେ ଗାନ-ପ୍ରେମୀ ସ୍ଵୟଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
ଏବଂ ମୋତେ ଦର୍ଶନ ଦେଇ ଅତି ଭାବ୍ୟବାନୁ କରବା ନିମନ୍ତେ ଆସିଅଛ କି ? ॥ ୨ ॥
ଦୋହା । —ହନୁମାନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସମସ୍ତ କଥା କହ ନିଜର ନାମ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ । ଶୁଣିବା
ମାତ୍ରେ ଉତ୍ତମଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶୁଣ-ସମୂହ ସୁରଣ କରି
ଉତ୍ତମଙ୍କ ମନ ପ୍ରେମ ଓ ଆନନ୍ଦରେ ନିମଗ୍ନ ହୋଇଗଲା ॥ ୩ ॥ ତୈପାୟନ :—ବିଶ୍ଵାସଣ
କହରେ, “ହେ ପବନପୁତ୍ର ! ଦନ୍ତଗଣଙ୍କ ଭିତରେ ବିଚର କିଏ ରହୁଲ ପରି ମୁଁ ଏଠାରେ
(ଅତି ଭୟରେ) ରହୁଅଛି । ହେ ତାତ ! ମୋତେ ଅନାଥ ବୋଲି ଜାଣି ସର୍ବବ୍ୟଗ୍ର-ନାଥ
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୋ ପ୍ରତି କେବେ କୃପା କରିବେ କି ? ॥ ୧ ॥ ମୋର ତାମସୀ (ରାଗସ)
ଶରୀର ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁ ଉପାୟ ବା ସାଧନ କହୁ ନାହିଁ ଏବଂ ମୋ ମନରେ
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣକମଳ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ହେ ହନୁମାନ ! ଏବେ
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି କୃପାଦୃଷ୍ଟି ଅଛି ବୋଲି ମୋ ମନରେ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ଵାସ

କହନ୍ତୁ କର୍ତ୍ତନ ମୈ ପରମ କୁଳନା । କପି ଚଞ୍ଚଳ ସବଣ୍ଡ ବଧୁ ସୁନା ॥
 ପ୍ରାତ ଲେଉ ଜୋ ନାମ ହମାର । ତେହି ବନ ତାହି ନ ମିଲେ ଅହାର ॥୩॥
 ଅସ ମୈ ଅଧମ ସଖା ସୁନୁ ମୋହୁ ପର ରଘୁବାର ।

ଶାନ୍ତୀ କୃପା ସୁମିର ଗୁନ ଭରେ ବିଲେଚନ ନୀର ॥୭॥
 ଜାନକହୁଁ ଅସ ସ୍ବାମି ବିସାଖ । ଫିରହିଁ ତେ କାହେ ନ ହୋହିଁ ଦୁଖାଣ ॥
 ଏହି ବଧୁ କହତ ରାମ ଗୁନ ଗ୍ରାମ । ପାତ୍ରୁ ଅନିବାର୍ୟ ବିଶ୍ରାମ ॥୧॥
 ପୁନି ସବ କଥା ବିଶ୍ବସନ କହ । ଜେହି ବଧୁ ଜନକସୁତା ତହିଁ ରହ ॥
 ତବ ହନୁମନ୍ତ କହା ସୁନୁ ଭ୍ରାତା । ଦେଖି ଚହଇଁ ଜାନକୀ ମାତା ॥୨॥
 ଜୁଗୁଞ୍ଚ ବିଶ୍ବସନ ସକଲ ସୁନାହି । ତଲେଉ ପବନସୁତ ବିଦା କରାଣ ॥
 କର ସୋଇ ରୁପ ଗୟାରୁ ପୁନି ତହୁଁ । ବନ ଅସୋକ ସୀତା ରହ ଜହୁଁ ॥୩॥

କହ, ମୁଁ ଅଟଇ କେହି ପରମ କୁଳନ । କପି ଚଞ୍ଚଳ ପ୍ରକୃତି, ସବଣ୍ଡବେ ସୁନ ॥
 ପ୍ରାତଃକାଳେ ଉଠି ଆମ ନାମ ଯେ ନଥଇ । ସେ ବନଯାକ ଆହାର ତାକୁ ନ ମିଳଇ ॥୩॥
 ଏମନ୍ତ ଅଧମ ମୁହିଁ, ସଖେ, ଶୁଣ ମୋ ଉପରେ ରଘୁବାର ।

କଲେ ଅନୁଛନ୍ଦ, ସୁର ଗୁଣ ସ୍ବେଦ ନେହେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେନ ମର ॥୭॥
 ଜାଣି ସୁଖା ଯେ ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁକୁ ଭୁଲିବେ । ବିଷୟେ ପଡ଼ି ସେ କର୍ପା ହୁଣୀ ନ ହୋଇବେ ॥
 କହନ୍ତେ ଏହି ପ୍ରକାରେ ରାମ ଗୁଣ ଗ୍ରାମ । ଅନିବାରଣ୍ୟ ହୁହେଁ ଲଭିଲେ ବିଶ୍ରାମ ॥୧॥
 ପୁଣି ବିଶ୍ବସଣ ସବୁ ବୁଝନ୍ତ କହଲେ । ଯେ ଭାବେ ଜନକସୁତା ଯେଉଁ ସ୍ଥାନେ ଥିଲେ ॥
 ଶୁଣି ତହିଁ ହନୁମାନ ବୋଲେ ଶୁଣ, ଭ୍ରାତା । ଦେଖିବାକୁ ଲଜ୍ଜା କରେ ବଳଦେହୀ ମାତା ॥୨॥
 ଉପାୟ ସକଲ ବିଶ୍ବସଣ ଶୁଣାଇଲେ । ବିଦାୟ ହୋଇ ପବନ ଜନୟ ତଲିଲେ ॥
 ଧରି ସେ ରୁପ ଆବର ଆରମିଲେ ତହିଁ । ଅଶୋକ ବନରେ ସୀତା ରହୁଥିଲେ ଯହିଁ ॥୩॥

ହୋଇଗଲା । କାରଣ ହରିଜ କୃପା ବନା ସାଧୁସଙ୍ଗଙ୍କର ଦର୍ଶନ ମିଳେନାହିଁ ॥ ୨ ॥
 ଯେତେବେଳେ ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀର ମୋ ପ୍ରତି କୃପା କରିଅଛନ୍ତି, ତୁମେ ମୋତେ ଆପଣା ଆଡ଼
 ଦର୍ଶନ ଦେଇଅଛ ।” ହନୁମାନ କହଲେ, “ହେ ବିଶ୍ବସଣ ! ଶୁଣ, ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଏହି ଶୁଣି
 ଯେ, ସେ ସବଦା ସେବକକୁ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି ॥୩॥ ମୁଁ ଅବା କେହି ବଡ଼ କୁଳନ ?—ଭଲ
 କହୁ ତ । ଜାତିରେ ଚଞ୍ଚଳ ବାନର ଏବଂ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ମାତ ଓ ସୁନ । ସକାଳେ ଯେଉଁ
 ବ୍ୟକ୍ତି ଆମ ବାନରମାନଙ୍କ ନାମ ଧରିପକାଏ ତାହାକୁ ସେ ହନୁଯାକ ଭୋଜନ ମିଳେ
 ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ହେ ସଖେ । ଶୁଣ—ମୁଁ ଏତେ ଅଧମ, ତଥାପି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
 ମୋ ପ୍ରତି କୃପା କରିଅଛନ୍ତି ।” ଭଗବାନଙ୍କ ଗୁଣ ସୁରଣ କରି ହନୁମାନଙ୍କ ହୃଦ
 ନେହରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁଜଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଆସିଲା ॥ ୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଯେଉଁମାନେ
 ଜାଣିଶୁଣି ମଧ୍ୟ ଏପରି ସ୍ବାମୀ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଭୁଲି ବିଷୟବାସନା ପଛରେ ଭ୍ରମି ହୁଲନ୍ତି,
 ସେମାନେ କାହିଁକି ବା ହୁଣ ଭୋଗ ନ କରିବେ ?” ଏହି ରୂପେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଗୁଣ-ଗ୍ରାମ

ଦେଖି ମନକୁ ମହୁଁ ଶାନ୍ତ ପ୍ରାମା । ବୈଠେହିଁ ଶାନ୍ତ ଜାତ ନିଧି ଜାମା ॥
କୃଷ ତନୁ ସୀସ ଜଟା ଏକ ବେଳା । ଜପନ୍ତ ହୃଦୟ ରଘୁପତି ଗୁନ ଶ୍ରେଣୀ ॥୪॥

ନିଜ ପଦ ନୟନ ଦିଏଁ ମନ ରାମ କମଳ ପଦ ଲୀନ ।

ପରମ ଦୁର୍ଗା ଶ୍ରୀ ପବନସୁତ ଦେଖି ଜାନଙ୍କୀ ସାନ ॥୮॥

ତରୁ ପଲ୍ଲବ ମହୁଁ ରହା ଭୁକାଶ । କରଇ ବିରୁର କରୋଁ କା ଶ୍ରୀ ॥
ତେଜ ଅବସର ରାବନୁ ତହିଁ ଆଶ୍ରୁ । ସାଗ ନାଶ ବହୁ କର୍ପ ବନାଶ୍ରୁ ॥୧॥
ବହୁ ବିଧି ଖଲ ସୀତକୁ ସମୁଦାଶ୍ରୁ । ସାମ ଦାନ ଭୟ ଭେଦ ଦେଖାଶ୍ରୁ ॥
କହ ରାବନୁ ସୁନୁ ସୁମୁଖି ସୟାମ । ମନ୍ଦୋଦରୀ ଆଦି ସବ ରାମ ॥୨॥

ନିଶ୍ଚଳ ମନ ମଧ୍ୟେ କରଲେ ପ୍ରଣାମ । ବସି ବସି କଟି ଯାଉଥାଏ ନିଶି ଯାମ ॥
ନୃଶ କଲେବର, ଶିରେ ଏକଜଟା ବେଣୀ । ଜପନ୍ତ ହୃଦୟେ ରଘୁପତି ଗୁଣ ଶ୍ରେଣୀ ॥୩॥

ନିଶ୍ଚଳ ନୟନ ନିଜ ପଦେ, ମନ ରାମ ଚରଣରେ ଲୀନ ।

ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୃଷିକ ହୋଇ ବାମୁସୁତ ନରେଶି ଜାନଙ୍କୀ ସାନ ॥୮॥

ତରୁ ପଲ୍ଲବ ମଧ୍ୟରେ ନିଜକୁ ଲୁଚାଇ । ବସି ବିରୁରଇ, ଏବେ କି କରବି, ଭଲ ॥
ସେହି ସମୟରେ ତହିଁ ଆସିଲ ରାବଣ । ସଙ୍ଗେ ବହୁ ନାୟ ସଙ୍ଗେ ଭୂଷିତ ଭୂଷଣ ॥୧॥
ବହୁ ପ୍ରକାରେ ସୀତାକୁ ଖଲ ବୁଝାଇଲ । ସାମ ଦାନ ଭୟ ତଥା ଭେଦ ଦେଖାଇଲ ॥
କହଇ ରାବଣ, ଶୁଣ ସୁମୁଖି, ନାଗରି । ମନ୍ଦୋଦରୀ ଆଦି ଯେତେ ମହିଷୀ ମୋହଣ ॥୨॥

କହୁ କହୁ, ସେ ଅନନ୍ତନାୟ (ପରମ) ଶାନ୍ତି ଲଭ କଲେ ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ ବିଶ୍ୱାସୀ
ଶ୍ରୀମତୀ ଜାନଙ୍କୀ ଯେଉଁପରି ଭବରେ ସେଠି ଲଙ୍କାରେ ରହୁଥିଲେ, ସେ ସବୁ କଥା
କହଲେ । ତାହା ଶୁଣି ହନୁମାନ୍ କହଲେ, “ହେ ଭଲ ! ଶୁଣ; ମୁଁ ଜାନଙ୍କୀ ମାତାଙ୍କୁ
ଦେଖିବାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରେ ।” ॥ ୨ ॥ ବିଶ୍ୱାସୀ ମାତାଙ୍କ ଦର୍ଶନର ସମସ୍ତ ଉପାୟ କହୁ
ଶୁଣାଇଲେ । ହନୁମାନ୍ ବିଦାୟ ନେଇ ଚଲିଲେ । ପୁଣି ସେହି ମଣାର ରୂପ ଧରି ଅଶୋକ
ବନରେ ଯେଉଁଠି ସୀତା ରହୁଥିଲେ, ସେଠାକୁ ଗଲେ ॥ ୩ ॥ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖି ହନୁମାନ୍
ତାହାଙ୍କୁ ମନେ ମନେ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ବସି ବସି ତାଙ୍କର ରାବିର ରୁଣ ପ୍ରହର ବିନ୍ଦୁ
ଯାଉଥାଏ । ଶଙ୍ଖର ହ୍ରଦଳ ହୋଇଯାଉଥାଏ । ଶିର ଉପରେ ଜଟାର ଗୋଟିଏ ବେଣୀ
ପ୍ରଶୋଭିତ । ସେ ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୀ ରାମନାଥଙ୍କ ଗୁଣାବଳୀ ଜପ କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୪ ॥
କୋହା — ଶ୍ରୀମତୀ ଜାନଙ୍କୀ ତାଙ୍କ ନେତ୍ରପ୍ରଗଳ୍ଭ ନିଜ ଚରଣରେ ସନ୍ନିବେଶିତ କରିଥାଆନ୍ତି
ଏବଂ ତାଙ୍କ ମନଧ୍ୟାନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ଲୀନ ହୋଇ ରହୁଥାଏ । ଜାନଙ୍କୀଙ୍କୁ
ଦାନା ଓ ହୃଷିକା ଦେଖି ପବନ-ସୁତ ହନୁମାନ୍ ମଧ୍ୟ ଅଭିଶପ୍ତ ହୃଷିକ ହୋଇ-
ପଡ଼ିଲେ ॥ ୮ ॥ ତୌପାରି — ହନୁମାନ୍ ବୃଷର ପଥ ଅନୁସାରେ ଲୁଚିଗଲେ
ଏବଂ ବିରୁର କଲେ, “ଆରେ ଭଲ, କି ଉପାୟରେ ଏହାଙ୍କ ହୃଷିକ ହରଣ କରିବ ?”
ସେହି ସମୟରେ ବହୁତ ସୀତା ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆତମ୍ଭର ସହକାରେ ରାବଣ ସେଠାକୁ

ତବ ଅନୁଚକ୍ଷୁ କରଇଁ ପନ ମୋର । ଏକ ବାର ବିଲେକୁ ମମ ଓରୁ ॥
 ତୁନ ଧରି ଓଟି କହୁଛି ବୈଦେହୀ । ସୁମିର ଅବଧପତି ପରମ ସନେହୀ ॥୩॥
 ସୁନୁ ଦସମୁଖ ଖଦ୍ୟୋତ ପ୍ରକାସା । କହୁଛି କି ନିଲମା କରଇ ବିକାସା ॥
 ଅସ ମନ ସମୁଦ୍ଧ କହୁଛି ଜାନକୀ । ଖଲ ସୁଧୁ ନହି ରଘୁବୀର ବାନ ଖା ॥୩॥
 ସଠ ସୁନେଁ ହରି ଆନେହି ମୋହୀ । ଅଧମ ନିଲଜ୍ଞ ଲଜ ନହିଁ ତୋହୀ ॥୩॥
 ଆପୁହି ସୁନି ଖଦ୍ୟୋତ ସମ ରାମହି ଭାନୁ ସମାନ ।

ପରୁଷ ବଚନ ସୁନି କାନ୍ତି ଅସି ବୋଲ ଅତି ଖସିଆନ ॥୩॥
 ସୀତା ତେଁ ମମ କୃତ ଅପମାନା । କଟିହଉଁ ତବ ସିର କଠିନ କୃପାନା ॥
 ନାହିଁ ତ ସପକ୍ଷ ମାନୁ ମମ ବାମା । ସୁମୁଖି ହୋଇ ନ ତ ଜୀବନ ହାମା ॥୩॥

ତୋ ଅନୁଚକ୍ଷୁ କରଇ ମୋର ଏହି ପଣ । ମୋ ଆଡ଼କୁ ଏକବାର କର ନିଶ୍ଚକ୍ଷଣ ॥
 ତୁଣ କର ଆବରଣ କହୁନ୍ତି ବୈଦେହୀ । ସୁଗଣ ଅଯୋଧ୍ୟାପତି ସ୍ତ୍ରୀଯୁକ୍ତମ ସ୍ନେହୀ ॥୩॥
 ଶୁଣ ହୁଷ୍ଟ ଦଶମୁଖ, ଖଦ୍ୟୋତ ପ୍ରକାଶ । କେବେହେଁ କି ନିଲମା କରଇ ବିକାଶ ॥
 ଏହା ମନ ମନ୍ତ୍ରେ ରୁଷ୍ଟ, କହୁନ୍ତି ଜାନକୀ । ଖଲ ! ରଘୁବୀର ବାଣ ନାହିଁ ସୁରଣ କି ॥୩॥
 ହରଣ କରି ଆସିଲୁ, ଶଠ, ଶୁଣ ମୋତେ । ଅଧମ ନିଲଜ୍ଞ ଲଜ ନ ଲବର ତୋତେ ॥୩॥

ଶୁଣି ଆପଣାକୁ ଖଦ୍ୟୋତ ସଦୃଶ ରାମକୁ ଭାନୁ ସମାନ ।

ପରୁଷ ବଚନ ଶୁଣି ଅତି ରୋଷେ କହୁଲା କାନ୍ତି କୃପାଣ ॥୩॥

ସୀତା, ରୁହ କଲୁ ମୋର ଅପମାନ ଭାଷ । କାଟିବି ତୋ ଶିର ଘୋର କୃପାଣ ପ୍ରହାର ॥
 ନାହିଁ ତ ସହର ଏବେ ମାନ ମୋର ବାଣୀ । ଅନ୍ୟାୟ ସ୍ତମ୍ଭସି, ହେବୁ ଜୀବନରେ ହାନି ॥୩॥

ଆସିଲା ॥ ୧ ॥ ସେହି ହୁଷ୍ଟ ସୀତାକୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ହୁଇଲେ; ସାମ, ଦାନ, ଭୟ ଓ
 ଭେଦ ମାଡ଼ ଦେଖାଇଲା । ରାବଣ କହୁଲା, “ହେ ସ୍ତମ୍ଭସି ! ହେ ଚହୁରି ! ଶୁଣ,
 ମନ୍ଦୋଦରୀ ଆଜି ସମସ୍ତ ରାଣୀଙ୍କୁ ଫୁଁ ରୁମର ଡାହାଁ କରିଦେବ । ଏହା ମୋର ପଣ ।
 ତୁମେ ଥରେ ମାତ୍ର ମୋ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ତ ଭଲ !” ଆପଣାର ପରମ ସ୍ନେହ ଅଯୋଧ୍ୟା-ପତି
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସୁଧୁଷଣ କରି ଜାନକୀ ତୁଣ ଅନ୍ତରାଳରେ କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ହେ
 ଦଶମୁଖ ! ଶୁଣ, ଖଦ୍ୟୋତର ପ୍ରକାଶରେ କେବେ କମଳାଣ ବିକଶିତ ହୋଇପାରେ କି ?
 ତୁ ଆପଣାକୁ ସେହିପରି ମନେ କର । ରେ ହୁଷ୍ଟ ! ତୋତେ ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀରଙ୍କ
 ବାଣର ଖବର ନାହିଁ କି ? ରେ ଶଠ ! ତୁ ମୋତେ ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶରେ ହରଣ କରି
 ନେଇ ଆସିବୁ । ରେ ଅଧମ ! ତୋତେ ଲହା ମାଡ଼ୁନାହିଁ ? ॥ ୧-୫ ॥ କୋହା—
 ରାବଣ ନିଜେ ଖଦ୍ୟୋତ ସମାନ ଏବଂ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମାନ ବୋଲି ଶୁଣି ଏବଂ
 ସୀତାଙ୍କର କଠୋର ବଚନ ଶୁଣି, ଖଣ୍ଡା ବାହାର କରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଝୋଟରେ
 କହୁଲା— ॥ ୧ ॥ ତୌପାହ :—ସୀତା ! ତୁ ମୋତେ ଅପମାନିତ କରିଅଛୁ । ଫୁଁ
 ଏହି କଠୋର କୃପାଣରେ ତୋର ଶିର କାଟି ପକାଇବି । ନାହିଁ ତ ଏବେ କି ଶୀଘ୍ର

ସ୍ୟାମ ସରୋଜ ଦାମ ସମ ସୁନ୍ଦର । ପ୍ରଭୁ ଭୁଜ କରି କର ସମ ବସକରର ॥
 ସୋ ଭୁଜକଂ କି ତବ ଅସି ଘୋର । ସୁନୁ ସଂ ଅସ ପ୍ରତ୍ନାନ ପନ ମୋରା ॥୨॥
 ଚନ୍ଦ୍ରହାସ ହରୁ ମମ ପରିତାପଂ । ରଘୁପତି ବିରହ ଅନଳ ସଂଜାତଂ ॥
 ସୀତଲ ନିପିତ ବହସି ବର ଧାର । କହ ସୀତା ହରୁ ମମ ଦୁଃଖ ଭାର ॥୩॥
 ସୁନତ ବଚନ ପୁନି ମାରନ ଧାତ୍ତୁ । ମୟୁଜନୟାଁ କହି ମାତି ବୁଝାଣୁ ॥
 କହେସି ସକଲ ନିପିତରହୁ ବୋଲଇ । ସୀତହି ବହୁବଧୁ ସାସତ୍ତ୍ୱ ଜାଣି ॥୪॥
 ମାସ ବିବସ ମହୁଁ କହା ନ ମାନା । ତୋ ମେଁ ମାରବି କାତି କୃପାନା ॥୫॥
 ଭବନ ଗୟଇ ବସକଂଧର ଇହାଁ ପିସାରିନି ବୃନ୍ଦ ।
 ସୀତହି ସାସ ଦେଖାନ୍ତୁହିଁ ଧରଣି ରୂପ ବହୁ ମନ୍ଦ ॥୧୦॥

ଶ୍ୟାମ ଅରବିନ୍ଦ ଦାମ ସଦୃଶ ଶୋଭନ । ପ୍ରଭୁ ଭୁଜ କରିକର ସମ, ଦଶାନନ ॥
 ସେଭୁଜ ଏ କଣ୍ଠେ କନ୍ଦାଘୋରଶତ୍ରୁ ଗତୋର । ଶୁଣଶଂ, ସଜ୍ୟ ଅଟେ ଏହି ପଣ ମୋରା ॥୧॥
 ଚନ୍ଦ୍ରହାସ, ହର ମୋର ସନ୍ତାପ ସରବ । ରଘୁପତିଙ୍କ ବିରହ - ଅନଳ - ସନ୍ତବ ॥
 ଶୀତଲ ଗନ୍ଧର୍ବ ଦାତ ରୁ କରିଛୁ ଧାରଣ । କହନ୍ତି ଜାନକୀ, କର ମୋ ହୁଃଖ ହରଣ ॥୩॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ପୁଣି ମାରବା ନିମନ୍ତେ ଧାରଇ । ମୟୁ-ଜନୟାଁ କହଣ ମାତି ବୁଝାଇଲ ॥
 ବୋଲଇ ଅନେକ ନିଶାଚକ୍ଷୁ ତକାଇ । ସୀତାଙ୍କୁ ସାସ ଦେଖାଅ ରୁମ୍ଭେମାନେ ଯାଇ ॥୪॥
 ମାସକ ମଧ୍ୟେ କହବା ନ ମାନବ ଯେବେ । ନିଜ କୃପାଣେ ତା ଶିର କାଟିବି ମୁଁ ତେବେ ॥୫॥
 ଫେରିଲ ଭବନ ତହୁଁ ଦଶାନନ, ଏଣେ ନିଶାଚକ୍ଷୁ-ବୃନ୍ଦ ।
 ଜାନକୀଙ୍କୁ ସାସ ଦେଖାନ୍ତି ବିଶେଷ ଧରି ରୂପ ବହୁ ମନ୍ଦ ॥୧୦॥

ମୋ କଥା ମାନି ନେ । ହେ ପୁତ୍ରଣି ! ଅନ୍ୟଥା ତୋତେ ଜୀବନ ହରାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ॥୧॥
 ସୀତା କହଲେ, “ହେ ଦଶର୍ଥୀବ ! ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବାହୁ ମାଳକମଳ ମାଳା ସମାନ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ
 ହସ୍ତୀ ଶୁଣ୍ଠ ସଦୃଶ ପୁଷ୍ପ ଓ ଦିଶାଳ । ସେହି ବାହୁ ହିଁ ମୋ କଣ୍ଠରେ ପଡ଼ିବ କନ୍ଦାଘ ତୋର
 ଭୟଙ୍କର ଖଣ୍ଡା ପଡ଼ିବ ! ରେ ଶଂ । ଶୁଣ, ଏହା ମୋର ସ୍ୱଳ୍ପତ ପଣ ॥ ୨ ॥ ସୀତା
 କହନ୍ତି, “ରେ ଚନ୍ଦ୍ରହାସ (ଖଣ୍ଡା) ! ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ବିରହାଗ୍ନିରୁ ଜାତ ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ଜ୍ୱାଳାକୁ ରୁ ହରଣ କରି ନେ । ରେ ଚନ୍ଦ୍ରହାସ ! ରୁ ଶୀତଲ, ଗନ୍ଧର୍ବ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧାର
 ବହନ କରିଅଛୁ । ଅର୍ଥାତ୍, ତୋର ଧାର ଶୀତଲ ଓ ଗନ୍ଧର୍ବ । ରୁ ମୋର ହୁଃଖ-ଭାରକୁ
 ହରଣ କରିନେ ।” ॥୩॥ ସୀତାଙ୍କର ଏ ବଚନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ରାବଣ (ତାହାଙ୍କୁ) ମାରବାକୁ
 ଦଉଡ଼ିଲା । ସେତେବେଳେ ମୟୁ ଦାନବର କନ୍ୟା ମନ୍ଦୋଦରୀ ମାତିବାଣୀ କହି ତାହାକୁ
 ବୁଝାଇଲା । ତଦନନ୍ତର ରାବଣ ସମସ୍ତ ରାକ୍ଷସୀଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲା, “ରୁମ୍ଭେମାନେ ଯାଇ
 ସୀତାଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ଭୟ ଦେଖାଅ ॥ ୪ ॥ ଯଦି ମାସକ ମଧ୍ୟରେ ସେ କଥା
 ନ ମାନେ, ତେବେ ମୁଁ ଏହି ଖଣ୍ଡା ବାହାର କରି ତାହାକୁ ମାରି ପକାଇବି ।” ॥ ୫ ॥
 ବୋହା :—ଏହିପରି କହି ରାବଣ ଘରକୁ ଚାଲିଗଲା । ଏଣେ ରାକ୍ଷସୀଗଣ ଅତି କ୍ରୁରପ

ହିଜଟା ନାମ ରାକ୍ଷସୀ ଏକା । ରାମ ଚରନ ରକ୍ତି ନିପୁନ ବିବେକା ॥
 ସବନ୍ତେ ବୋଲି ସୁନାଏସି ସପନା । ସୀତହି ସେଇ କରତୁ ହିତ ଅପନା ॥୧॥
 ସପନେ ବାନର ଲଙ୍କା ଜାଣ । ଜାତୁଧାନ ସେନା ସବ ମାଣ ॥
 ଖର ଆରୁଡ଼ ନଗନ ଦସସୀସା । ମୁଣ୍ଡିତ ସିର ଖଣ୍ଡିତ ଭୁଜ ସାସା ॥୨॥
 ଏହି ବିଧି ସୋ ଦକ୍ଷିନ ଦିସି ଜାଣି । ଲଙ୍କା ମନହୁଁ ବିଶ୍ୱାସନ ପାଣି ॥
 ନଗର ପିଣ୍ଡ ରଘୁବୀର ଦୋହାଣି । ତବ ପ୍ରଭୁ ସୀତା ବୋଲି ପଠାଣି ॥୩॥
 ସୁହ ସପନା ମେଁ କହଇଁ ପୁକାଣି । ହୋଇଛି ସତ୍ୟ ଗର୍ବ ଦିନ ଗୁଣି ॥
 ତାହୁ ବଚନ ସୁନି ତେ ସବ ଡରାଣି । ଜନକସୁତା କେ ଚରନନ୍ଦି ପଶାଣି ॥୪॥
 ଜହଁ ତହଁ ଗଣିଁ ସକଲ ତବ ସୀତା କର ମନ ସୋଚ ।

ମାସ ଦିବସ ଖାତେ ମୋହି ମାରିଛି ନିସିଚର ପୋତ ॥୧୧॥

ହିଜଟା ନାମରେ ଥିଲା ନିଶାଚର ଏକ । ରାମଙ୍କ ଚରଣେ ପ୍ରୀତି ନିପୁଣ ବିବେକ ॥
 ଶୁଣାଏ ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଡକାଇଣ । କର ନିଜ ନିଜ ହିତ ସୀତାଙ୍କୁ ସେବଣ ॥୧॥
 ସ୍ୱପ୍ନରେ ବାନର ଏକ ଲଙ୍କାକୁ ଜାଲିଲା । ସମ୍ପଦାୟ ଜାତୁଧାନ ସେନାକୁ ମାରିଲା ॥
 ଖର ଉପରେ ଆରୁଡ଼ ଲଙ୍କେଶ୍ୱର ଉଲଗ୍ନ । ମୁଣ୍ଡିତ ଶିର ଆବର ଭୁଜ ବିଂଶ ଭଗ୍ନ ॥୨॥
 ଏମନ୍ତ ବେଶରେ ସେହି ଦକ୍ଷିଣକୁ ଗଲା । ମନେ ହୁଏ, ବିଶ୍ୱାସଣ ଲଙ୍କା ପ୍ରାପ୍ତ କଲା ॥
 ନଗରେ ରାମଙ୍କ ଜୟ ଘୋଷଣା କରାଇ । ତହଁ ପ୍ରଭୁ ଜାନଙ୍କୁ ଆଣିଲେ ଡକାଇ ॥୩॥
 ଏପରି ସ୍ୱପ୍ନ ମୁହିଁ କହୁଛି ବିଶ୍ୱାସି । ହୋଇବ ସତ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଘଲେ ଦିନ ଗୁଣି ॥
 ତାହାର ବଚନ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଭରିଲେ । ଜନକ ତନୟାଙ୍କର ଚରଣେ ପଡ଼ିଲେ ॥୪॥

ସବେ ଯେଣେ ତେଣେ ଚାଲିଗଲେ, ଏଣେ ସୀତା ହୁଅନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ର ।

ପୁଣି ଏକ ମାସ ହୋଇଲେ ଅବଶ୍ୟ ବଧବ ହୁଷ୍ଟ ଦଇତ ॥୧୧॥

ଧାରଣ କରି ସୀତାଙ୍କୁ ଭୟ ଦେଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିଜଟା ନାମକ ଜଣେ ରାକ୍ଷସୀ ଥିଲା । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣରେ
 ତାହାର ଅଗାଧ ପ୍ରୀତି ଥିଲା ଏବଂ ସେ ବିବେକଜ୍ଞାନରେ ନିପୁଣା ଥିଲା । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ
 ତାଙ୍କ ସେମାନଙ୍କୁ ଆସନ୍ତାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦିଶିଲା ଶୁଣାଇଲା ଏବଂ କହିଲା, “ସୀତାଙ୍କୁ ସେବା କରି
 ନିଜ ନିଜର କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କର ॥ ୧ ॥ ସ୍ୱପ୍ନରେ ମୁଁ ଦେଖିଲି, ଗୋଟିଏ ବାନର ଲଙ୍କା
 ପୋଡ଼ି ଦେଇଛି । ସମସ୍ତ ରାକ୍ଷସ ସେନାଙ୍କୁ ସେ ବଧ କରି ଦେଇଅଛି । ରାବଣ ଉଲଗ୍ନ ହୋଇ
 ଗଧ ଉପରେ ଆରୁଡ଼ ହୋଇଅଛି । ତାହାର ମୁଣ୍ଡ ଲଣ୍ଡା ହୋଇଅଛି ଏବଂ ବିଂଶ ବାହୁ ଖଣ୍ଡ
 ଖଣ୍ଡ ହୋଇ କଟି ଯାଇଅଛି ॥ ୨ ॥ ଏହି ରୂପେ ସେ ଦକ୍ଷିଣ (ସମସ୍ତଙ୍କ) ଦିଗକୁ ଯାଉଅଛି ଏବଂ
 ଧରି ନିଅ, ବିଶ୍ୱାସଣ ଲଙ୍କା ପାଇଅଛି । ନଗରରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଜୟନାଦ ମୁଖରୀତ
 ହେଉଅଛି । ଜନକଙ୍କର ପ୍ରଭୁ ସୀତାଙ୍କୁ ଡକାଇ ପଠାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କରି
 କହୁଛି ଯେ, “ଏହି ସ୍ୱପ୍ନ ଗୁଣଦିନ ପରେ ସତ୍ୟ ହୋଇ ପ୍ରମାଣିତ ହେବ ।” ତାହାର

ଶିଳା ସନ ବୋଲୁଁ କର ଜୋର । ମାତୁ ବିପତ୍ତି ସଂଗିନି ତେଁ ମୋର ॥
 ତଳେ ଦେହ କରୁ ବେଗି ଉପାରି । ଦୁସ୍ତର ବିରହ ଅବ ନହିଁ ସହି ଜାରି ॥୧॥
 ଆନି କାଠ ରତ୍ନ ଚିତା ବନାଇ । ମାତୁ ଅନଳ ପୁଣି ଦେହ ଲଗାଇ ॥
 ସଙ୍ଗେ କରନ୍ତି ମମ ପ୍ରୀତି ସମ୍ଭାଷଣ । ସୁନେ କୋ ଶ୍ରବନ ସୁର ସମ ବାଣୀ ॥୨॥
 ସୁନତ ବଚନ ପଦ ଗହ୍ମ ସମ୍ଭାଷଣ । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ ବଳ ସୁଜୟ ସୁନାଏ ॥
 ନିଧି ନ ଅନଳ ମିଳୁ ସୁକୁମାର । ଅସ କହି ସୋନିତ ଭବନ ପିପାସ ॥୩॥
 କହ ସୀତା ବିଧି ଶ୍ରୀ ପ୍ରତିଭୁ । ମିଳନ୍ତି ନ ପାବକ ମିତ୍ରନ୍ତି ନ ସୁନ ॥
 ଦେଖିଅତ ପ୍ରଗଟ ଗଗନ ଅଂଗାର । ଅବନି ନ ଆର୍ତ୍ତତ ଏକତ୍ର ତାର ॥୪॥

ଶିଳା ଆଗେ ବୋଲନ୍ତି ଯୋଡ଼ା ଚଞ୍ଚଳ । ବିପତ୍ତିକାଳେ ରୁ ମାତ, ସଙ୍ଗିନି ମୋହର ॥
 ଚଞ୍ଚଳ ଉପାସ କର, ଶରୀର ତେଜସ୍ବ । ଦୁଃସ୍ତର ବିରହ ଆଉ ସହ ନ ପାରିବି ॥୧॥
 ଆଖି କାଷ୍ଠ ସନ୍ତେ କର ଚିତା ବିରଚନ । ତହିଁରେ ଅନଳ ପୁଣି ଲଗାଅ ବହନ ॥
 ସଙ୍ଗେ କରୁଅ ଚରୁର, ପ୍ରୀତିକୁ ମୋହର । ଶ୍ରବିବ ଶ୍ରବଣେ କିଏ ବାଣୀ ଶୁଣ ପରି ॥୨॥
 ଶ୍ରବଣେ ବଚନ ପଦ ଧରି ବୁଝାଇଲ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପ ବଳ ସୁଯଶ ଉଣିଲ ॥
 ନିଧିରେ ମିଳିବ ନାହିଁ ଅନଳ, ବେଦେଷ । ଏହା କହି ଗଲ ନିଜ ଭବନକୁ ସେହୁ ॥୩॥
 କହନ୍ତି ସୀତା, ବିଧାତା ହେଲ ପ୍ରତିଭୁ । ନ ମିଳେ ପାବକ, ନଷ୍ଟ ନ ହୁଅଇ ଶୁଣ ॥
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଗଗନ ମଧ୍ୟେ ଅନଳ ଦିଶଇ । ଅବନୀକୁ ଏକ ମଥା ତାର ନ ଆସଇ ॥୪॥

ବଚନ ଶୁଣି ସେହୁ ସମସ୍ତ ଶୁଣସୀ ତରଳରେ ଏବଂ କାନନୀୟ ଚରଣ ତଳେ
 ପଡ଼ିଗଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଅନନ୍ତର ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଯେ ପ୍ରଥମେ
 ଶୁଣିଗଲେ । ସୀତା ମନରେ ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ଗୋଟିଏ ମାସ ଅନ୍ଧକାର ହେବା
 ପରେ ମାତ ଶୁଣିବ ଶୁଣିବ ଆମ ମୋତେ ମାରବ ।” ॥ ୧୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସୀତା
 ହାତ ଯୋଡ଼ି ଶିଳାକୁ କହିଲେ, “ହେ ମାତା ! ତୁ ମୋର ବିପତ୍ତିର ସଙ୍ଗିନୀ । ଶୀଘ୍ର
 ଏପରି କୌଣସି ଉପାୟ କର ଯେପରି ମୁଁ ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରି ପାରବି । ବିରହ
 ଅସହ୍ୟ ହୋଇ ଶୁଣିଛି । ଏବେ ଏହା ଆଉ ସହ୍ୟ ହେଉନାହିଁ ॥ ୧ ॥ କାଠ ଆଖି
 ଚିତା ସଜାଡ଼ି ଦେ । ହେ ମାତା ! ପୁଣି ତହିଁରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେ । ହେ ଚରୁର !
 ତୁ ମୋ ପ୍ରୀତିକୁ ସଙ୍ଗେ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ କରି ଦେ । ଶୁଣିବ ଶୁଣି ପରି ହାତଗାୟକ
 ବାଣୀ କାନରେ ଏତେ କିଏ ଶୁଣିବ ? ॥ ୨ ॥ ସୀତାଙ୍କର ବଚନ ଶୁଣି ଶିଳା ଚରଣ ଧରି
 ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲ ଏବଂ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପ, ବଳ ଓ ସୁଯଶ ଶୁଣାଇଲ । ସେ କହିଲା, “ହେ
 ସୁକୁମାର ! ଶୁଣ, ରାତି ସମୟରେ ଅଗ୍ନି ମିଳିବ ନାହିଁ ।” ଏହିପରି କହି ସେ ଆପଣା
 ଘରକୁ ଶୁଣିଗଲା ॥୩॥ ସୀତା ମନେ ମନେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “କଣ କରିବି ? ବିଧାତା
 ତ ବିପତ୍ତିତ ହୋଇଗଲା । ଅଗ୍ନି ମିଳିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସୀତା ମେଣ୍ଟିବ ନାହିଁ । ଆକାଶରେ
 (ତାରାମାନେ) ନିଆଁ ଚିତ୍ତପରି ଝଟୁଥିବାର ଦେଖାଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ପୃଥିବୀ ଉପରକୁ ଗୋଟିଏ

ହରିଜନ ଜାଣି ପ୍ରୀତି ଅତି ଗାଢ଼ୀ । ସଜଲ ନୟନ ପୁଲକାବଳି ବାଢ଼ୀ ॥
 ବୁଡ଼ିତ ବିରହ ଜଳଧି ହନୁମାନ । ଭୟହୁ ତାତ ମୋ କହୁଁ ଜଳଜାନା ॥୧॥
 ଅବ କହୁ କୁସଲ ଜାଣି ବଲିହାସ । ଅନୁଜ ସହିତ ସୁଖ ଭବନ ଖରାସ ॥
 କୋମଳଚିତ କୃପାଲ ରସୁରାଜ । କପି କେହି ହେବୁ ଧରା ନିରୁରାଜ ॥୨॥
 ସହଜ ବାନ୍ଧି ସେବକ ସୁଖଦାୟକ । କବହୁଁ କ ସୁରତି କରତ ରସୁନାୟକ ॥
 କବହୁଁ ନୟନ ମମ ସୀତଲ ତାତା । ହୋଇହୁଁ ନିରାଶି ସ୍ୟାମମୁଦୁଗାତା ॥୩॥
 ବରନୁ ନ ଆଶୁ ନୟନ ଭରେ ବାସ । ଅହହ ନାଥ ହୋଁ ନିପଟ ବିସାସ ॥
 ଦେଖି ପରମ ବିରହାକୁଳ ସୀତା । ବୋଲ କପି ମୁଦୁ ବଚନ ବିମଳା ॥୪॥

ହରିଜନ ଜାଣି ପ୍ରୀତି ବଢ଼ିଲ ଅମିତ । ସଜଲ ନୟନ ସେମାବଳୀ ପୁଲକିତ ॥
 ବୁଡ଼ିନ୍ତେ ବିରହ-ସିନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟେ ହନୁମାନ । ମୋ ପାଇଁ ହୋଇଲୁ ପ୍ରତ ! ବୁଡ଼ି ଜଳସାନ ॥୧॥
 ନୁହଁସାଏ ବସ ! ଏବେ କୁଶଳ ଶୁଣାଅ । ଅନୁଜ ସହଜ ସୁଖ-ସିନ୍ଧୁ ରସୁରାୟ ॥
 କୋମଳ ଚିତ୍ତ କୃପାହୁ ରସୁକୁଳ କେରୁ । ନିଷ୍ଠୁର ପଣ ଧରିଲେ କପି, କେଉଁ ହେବୁ ॥୨॥
 ସତ୍ୟ-ସଂକଳ୍ପ ସେବକ ସୁଖ-ପ୍ରଦାୟକ । କେବେ କି ମନେ ପକାନ୍ତି ଶ୍ରୀରସୁନାୟକ ॥
 କେବେ ବସ ! ଏ ନୟନ ଶୀତଳ ମୋହର । ହୋଇବ, ନିରାଶି ଶ୍ୟାମମୁଦୁକଲେବର ॥୩॥
 ନ ଶୁରେ ବାଣୀ, ନୟନେ ପୁରଲ ସଜଲ । ଆହା ହା ନାଥ, ନିପଟ ମୋତେ ପାଶୋରିଲ ॥
 ଦେଖି ସୀତାକୁ ବିରହାକୁଳ ଅତିଶୟ । ବୋଲଇ ମାରୁତି ମୁଦୁ ବଚନ ବିନୟ ॥୪॥

ଏହି ମୁହ ମୁହ ଆଣିଛୁ । ଶ୍ରୀରାମ ମୋ ହାତରେ ଆପଣଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ନିମନ୍ତେ ଏହି ସନ୍ତକ
 ଦେଇଅଛନ୍ତି ॥” ॥୫॥ ସୀତା ପଚାରିଲେ, “କର ଓ ବାନରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନିପରି ହେଲୁ, କହୁ ?”
 ହନୁମାନ୍ ଯେଉଁପରି ଭାବରେ ଭକ୍ତ ସଙ୍ଗେ ବା ମିଳନ ହୋଇଥିଲା, ସେ ସବୁ କଥା
 କହିଲେ ॥୬॥ କୋହା :—ହନୁମାନ୍ଙ୍କ ପ୍ରେମଭାବ ବଚନ ଶୁଣି, ସୀତାଙ୍କ ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ
 ଜାତ ହେଲା । ସେ ଜାଣିନେଲେ, ଏହି ବାନର ମନ, ବଚନ ଓ ଚର୍ମରେ କୃପାସାଗର
 ଶ୍ରୀ ରସୁନାୟକ ଦାସ ॥ ୧୦ ॥ କୌପାରି :—ଭଗବାନ୍ଙ୍କ ସେବକ ବୋଲି ଜାଣିବାକୁ
 ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ସୀତାଙ୍କର ମନରେ ପ୍ରଗାଢ଼ ପ୍ରେମ ଜାତ ହେଲା । ନେତ୍ରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ-
 ଜଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଆସିଲା ଏବଂ ଶରୀର ଅତିଶୟ ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା । ସୀତା କହିଲେ,
 “ହେ ବସ ହନୁମାନ୍ ! ବିରହ-ସାଗରରେ ମୁଁ ବୁଡ଼ି ଯାଉଥିଲି ବେଳେ ତୁମେ
 ଜାହାଜ ହେଲୁ ॥ ୧ ॥ ମୁଁ ନିଉଛୁ ଯାଉଛୁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସମେତ
 ଶରୀର ସୁଖଧାମ ପ୍ରଭୁଙ୍କର କୁଶଳ ଓ ମଙ୍ଗଳ ବାଞ୍ଛା ମୋତେ କହ । ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରସୁନାୟକ ତ
 କୋମଳ-ହୃଦୟ ଏବଂ କୃପାହୁ, ତେବେ ହେ ହନୁମାନ୍ ! ସେ କେଉଁ କାରଣରୁ ଏପରି
 ନିଷ୍ଠୁରତା ପୋଷଣ କଲେ ? ॥ ୨ ॥ ସେବକକୁ ସୁଖ ଦାନ କରିବା ତାଙ୍କର ସ୍ୱଭାବିକ
 ମହତ୍ତ୍ୱ । ସେ ରସୁନାୟକ କଣ କେବେ ମୋତେ ମନେ ପକାନ୍ତି ? ହେ ବସ ! କେବେ
 ତାଙ୍କର ଶ୍ୟାମଳ କୋମଳ ଅଙ୍ଗକୁ ଦର୍ଶନ କରି ମୋ ନେତ୍ରେ ଶୀତଳ ହେବ କି ?” ॥ ୩ ॥

ମାତୁ କୁସଲ ପ୍ରଭୁ ଅନୁଜ ସମେତା । ତବ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଗା ସୁକୁପା ନିକେତା ॥
ଜନ ଜନମା ମାନନ୍ତୁ ଈର୍ଷ୍ୟ ଉଦା । ଭୁକ୍ତ ତେଁ ପ୍ରେମ ରାମ କେଁ ଦୁନା ॥୩॥
ରଘୁପତି କର ସବେସୁ ଅବ ସୁନୁ ଜନମା ଧରି ଧୀର ।

ଅସ କହି କପି ରତନବ ଉତ୍ସୁକ ଭରେ ବିଲେଚନ ମାର ॥୧୩॥

କହେଉ ରାମ ବିୟୋଗ ତବ ସୀତା । ମୋ କହୁଁ ସକଲ ଭବ ବିପତ୍ତିତା ॥
ନବ ତରୁ କସଲୟ ମନହୁଁ କୁସାନ୍ତୁ । କାଳନିଧା ସମ ନିଧି ସସି ଭାନୁ ॥୧॥
କୁବଳୟ ବିପିନ କୁଂଜ ବନ ସରିସା । ବାରିବ ତପତ ତେଲ ଜନୁ ବରିସା ॥
ଜେ ହିତ ରହେ କରତ ତେଲ ସୀତା । ଉରଗ ସ୍ବାସ ସମ ହି ବିଧ ସମୀରା ॥୨॥

ମାତ, ସକୃଷ୍ଣଳ ପ୍ରଭୁ ଅନୁଜ ସହୃଦ । ରୁମ୍ଭ ହୁଃଖେ ହୁଃଖୀସେହ କରୁଣା-ସନ୍ନିତ ॥
ଜନମା, ମନ ମଧ୍ୟରେ ମଣ ନାହିଁ ଉଦା । ରୁମ୍ଭ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ରଘୁନାଥଙ୍କ କ୍ରିଷ୍ଣା ॥୩॥
ରଘୁପତିଙ୍କର ଯଂଦେଶ ଜନମା, ଶୁଣ ଏବେ ହୋଇ ସୁର ।

ଏହା ଚକ୍ର କପି ହୋଇଲ ରତ୍ନବଦନ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲ ନେତ୍ରେ ମାର ॥୧୩॥

ରାମ କହୁଛନ୍ତି ସୀତା ! ରୁମ୍ଭ ବିୟୋଗରେ । ବିପତ୍ତିତ ହୋଇଛନ୍ତି ସବେ ମୋ ଉପରେ ॥
ନବ ଜଗଲୟ ମନେ ହୁଅଇ କୁଶାନ୍ତୁ । କାଳନିଧା ସମ ନିଧି, ଶର୍ମା ସେହେ ଭାନୁ ॥୧॥
ବରପ୍ର ବିପିନ ପ୍ରାୟେ କମଳ କାନନ । ବାରିବ ତପତ ତେଲ କରଷେ ସେସନ ॥
ହିତ କରୁଥିଲେ ସେହୁ, କଅନ୍ତୁ ସେ ବ୍ୟଥା । ହି ବିଧ ସମୀର ଲଗେ ପର୍ବସ୍ବାସ ଯଥା ॥୨॥

ତାଙ୍କ ପ୍ରହରୁ ଆଉ ବଚନ ବାହାରିଲ ନାହିଁ । ନେତ୍ରେ ବିରହ-ଜନିତ ଅଶ୍ରୁ-ଜଳ ଭରିଆସିଲା
ଏବ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୁଃଖର ସହୃଦ ସେ କହଲେ, “ହା ନାଥ ! ଆପଣ ବଂଶ ଏକାବେଳକେ
ମୋତେ ଭୁଲିଗଲେ ?” ସୀତାଙ୍କୁ ବିରହ ହେତୁ ପରମ ବ୍ୟାକୁଳ ଦେଖି ହନୁମାନ୍
କୋମଳ ଏବ ବିନୟ ବଚନ ବୋଲିଲେ— ॥ ୪ ॥ ହେ ମାତ ! “ପ୍ରତୟାଧାମ ପ୍ରଭୁ
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହୃଦ କୃଷ୍ଣଳରେ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ଆପଣଙ୍କ ହୁଃଖରେ ହୁଃଖିତ । ହେ ମାତ !
ମନରେ ଗ୍ଳାନି କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ହୃଦୟର ପ୍ରେମ
ନିହତ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା ।—ହେ ମାତ ! ଏବେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ
ଶୁଣନ୍ତୁ ।” ଏପରି କହି ହନୁମାନ୍ ପ୍ରେମରେ ରତ୍ନବଦ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ନୟନରେ
ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ-ଜଳ ଭରି ଆସିଲା ॥ ୧୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—(ହନୁମାନ୍ କହିଲେ) “ରାମଚନ୍ଦ୍ର
କହୁଅଛନ୍ତି, ‘ହେ ସୀତା ! ତୁମର ବିରହରେ ମୋ ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ବିପତ୍ତିତ
ହୋଇଯାଇଅଛି । ବୃକ୍ଷର ନବ ଜଗଲୟ ସତେ ଯେପରି ଅଗ୍ନି ସମାନ; ସୁଦ୍ଧି କାଳ-
ସୁଦ୍ଧି ପରି ଏବ ତନ୍ମୟା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସଦୃଶ ହୋଇଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ କମଳବନ ଭାଲ ବା ବଜ୍ରୀର
ବନ ସଦୃଶ ହୋଇଅଛି । ମେଘ ପଡ଼େ ଅବା ତପ୍ତ ତେଲ ହୁଏଁ ନରୁଛି । ଯେଉଁମାନେ
ହିତ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ଏବେ ସୀତା ବେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ହି ବିଧ (ଶୀତଳ,
ମନ ଓ ସ୍ତବଜ) ବାୟୁ ପର୍ବର ସ୍ବାସ ସଦୃଶ ବିଷାକ୍ତ ଓ ରବିମ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି ॥ ୨ ॥

କହେନ୍ତୁ ତେଁ କହୁ ଦୁଃଖ ଘଟି ହୋଇ । କାହିଁ କହେଁ ସୁଦ୍ଧା ଜାନ ନ କୋଇ ॥
 ତରୁ ପ୍ରେମ କର ମମ ଅରୁ ତୋର । ଜାନତ ପ୍ରିୟା ଏକୁ ମନୁ ମୋର ॥୩॥
 ସୋ ମନୁ ସଦା ରହତ ତୋହି ପାଶୁଁ । ଜାନୁ ପ୍ରୀତି ରସୁ ଏତନେହି ମାଶୁଁ ॥
 ପ୍ରଭୁ ସଦେସୁ ସୁନତ ବୈଦେହୀ । ମଗନ ପ୍ରେମ ତନ ସୁଧୁ ନହିଁ ତେହୀ ॥୪॥
 କହ କପି ହୃଦୟୁ ଧୀର ଧରୁ ମାତା । ସୁମିରୁ ରାମ ସେବକ ସୁଖଦାତା ॥
 ଉର ଆନନ୍ଦ ରଘୁପତି ପ୍ରଭୁତାଣ । ସୁନ ମମ ବଚନ ତଜହୁ କଦରାଣ ॥୫॥

ନିସିତର ନିକର ପତଂଗ ସମ ରଘୁପତି ବାନ କୃପାନ୍ତୁ ।

ଜନନୀ ହୃଦୟୁ ଧୀର ଧରୁ ଜରେ ନିସାଚର ଜାନୁ ॥୧୫॥
 କୌଁ ରଘୁବୀର ହୋଇ ସୁଧୁ ପାଞ୍ଚ । କରତେ ନହିଁ ବିଲଂବୁ ରଘୁରାଞ୍ଚ ॥
 ରାମ ବାନ ରବି ଉପଁ ଜାନକୀ । ତମ ବରୁଥ କହଁ ଜାତୁଧାନ କୀ ॥୧॥

କହନ୍ତେ କେତେକ ଦୁଃଖ ଅଳପ ହୁଅଇ । କାହାକୁ କହୁବ ଏହା କେହୁ ନ ଜାଣଇ ॥
 ପ୍ରେମ ତରୁ ରୁନୁ ଆନୁ ହୁଏଁକ ମଧର । ଜାଣଇ ପ୍ରିୟେ, କେବଳ ଏ ମନ ମୋହର ॥୩॥
 ସେହୁ ମନ ରହେ ସଦା ରୁନୁ ନିକଟରେ । ଜାଣ ପ୍ରୀତି ରସ ଏହୁ ଅଳ୍ପ ସଙ୍କେତରେ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ଯେବେବେ ତେହୁ ଶୁଣିଲେ । ପ୍ରେମମଗ୍ନ ହୋଇ ଦେହ ଦଶା ପାଶୋରିଲେ ॥୪॥
 କହଇ କପି, ହୃଦୟେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର ମାତା । ସୁଶଶ ରାମ, ସେବକ-ଆନନ୍ଦ-ପ୍ରଦାତା ॥
 ମହମା ରଘୁପତିଙ୍କ ହୃଦୟେ ବିରୁର । ଶୁଣି ମୋ ବଚନ ତନ୍ତ୍ରା କର ପରିହାର ॥୫॥

ନିଶାଚରଗଣ ପତଙ୍ଗ ସମାନ କୃପାନ୍ତୁ ରାମଙ୍କ ବାଣ ।

ଜନନୀ, ହୃଦୟେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦେନା କର ରସୁ ଜାତୁଧାନ କାଣ ॥୧୫॥
 ଯେବେ ରଘୁବୀର ପାଇଥାଆନ୍ତେ ସନ୍ଦେଶ । ବିଲମ୍ବ କରନ୍ତେ ନାହିଁ କେବେହେଁ ସ୍ଵରେଶ ॥
 ରାମ ବାଣ-ଦିବାକର ହୋଇଲେ ଉଦୟ । କାହିଁ ଜାତୁଧାନ ସେନା ତମ ସମ୍ବଳୟ ॥୧॥

ମନର ଦୁଃଖ କହୁଦେବା ଯୋଗେ ମଧ୍ୟ କହୁ ଜମିଯାଏ । କିନ୍ତୁ କହୁବ କାହାକୁ ?
 ଏହୁ ଦୁଃଖ କେହୁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ହେ ପ୍ରିୟେ ! ମୋର ଏବଂ ତୁମର ପ୍ରେମର ତରୁ
 (ରହସ୍ୟ) କେବଳ ମୋର ମନହିଁ ଜାଣେ ॥ ୩ ॥ ଏବଂ ସେହୁ ମନ ସବୁବେଳେ
 ତୁମର ପାଖରେ ରହୁଅଛି । ବେଶ୍, ମୋର ପ୍ରେମର ସାର ମାତ୍ର ଏତିକରେ ବୁଝିଅଛି ।”
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ଶୁଣିବା ମାନେ ଜାନକୀ ପ୍ରେମ-ମଗ୍ନ ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କୁ ଶରୀରର
 ଖୋଳ-ଖବର କିଛି ରହଇ ନାହିଁ । ହନୁମାନ୍ କହଲେ, “ହେ ମାତା ! ହୃଦୟରେ
 ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କର ଏବଂ ସେବକଗଣଙ୍କ ସ୍ତୁତି-କାତା ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କର ।
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପ୍ରଭୁତ୍ଵ ହୃଦୟରେ ଧ୍ୟାନ କର ଏବଂ ମୋର ବଚନ ଶୁଣି କାପୁରୁଷତା
 ତ୍ୟାଗ କର ॥ ୫ ॥ କୋହା :—ରାକ୍ଷସବୃନ୍ଦ ପତଙ୍ଗ ଭୁଲ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ବାଣ
 ଅଗ୍ନିଭୁଲ । ହେ ମାତା ! ହୃଦୟରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କର ଏବଂ ରାକ୍ଷସମାନେ ହେଲ
 ଜଳିଲେ ବୋଲି ଜାଣ ॥ ୧୫ ॥ କୌପାର :—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯଦି ଖବର

ଅବଶ୍ୟ ମାତ୍ର ମୋଁ ଜାଣି ଲଖିଲି । ପ୍ରଭୁ ଆସୁଥିଲୁ ନହିଁ ରାମ ଦୋହାରି ॥
 କହୁକ ବନ୍ଧବ ଜନମା ଧରୁ ଧୀର । କପିତ୍ବ ସହଜ ଅଭିହାସି ରଘୁବାସ ॥୨॥
 ନିସିଂହ ମାରି ତୋହୁ ଲେଖିବୁହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ନାରଦାଦି ଜୟ ଗେହୁହିଁ ॥
 ହେଁ ସୁତ କପି ସବୁ ଭୁଞ୍ଜି ସମାନ । ଜାତୁଧାନ ଅତି ଭଟ ବଳବାନ ॥୩॥
 ମୋରୋ ହୁଏ ପରମ ସୁଦେହ । ସୁନି କପି ପ୍ରଗଟ ଶାନ୍ତି ନିଜ ଦେହ ॥
 ଜନକ ଭୂଧରକାର ସଂସାର । ସମର ଭୟଙ୍କର ଅତିବଳ ସାର ॥୪॥
 ସୀତା ମନ ଭାବେସ ତବ ଭୟୁତ । ପୁନି ଲଭୁ ରୂପ ପବନସୁତ ଲଭୁତ ॥୫॥
 ସୁନୁ ମାତା ସାଖାମୁଗ ନହିଁ ବଲ ବୁଦ୍ଧି ବିସାଳ ।
 ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ ତେଁ ଗରୁଡ଼କୁ ଖାଇ ପରମ ଲଭୁ ବ୍ୟାଳ ॥୬॥

ଏହୁକ୍ଷି ମାତ ' ଦେନି ରୁମ୍ଭକୁ ଯାଆନ୍ତି । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ରାଣ, ଅଦେଶ କେଇ ସେ ନାହାନ୍ତି ॥
 ଆଉ କହୁହନ ମାତ, ହୃଦେ ଧ୍ୟାନ ଧର । କପିଙ୍କ ସହଜ ଆଗମିବେ ରଘୁବର ॥୭॥
 ହୁଷ୍ଟକୁ ମାରି ରୁମ୍ଭକୁ ସଙ୍ଗେ ନେଇଯିବେ । ବିଭବନେ ନାରଦାଦି ସୁପଣ ଗାଇବେ ॥
 ହେ ସୁତ ' କପି ନିକର ରୁମ୍ଭର ସମାନ । ଜାତୁଧାନ ମହାଯୋଦ୍ଧା ଅତି ବଳବାନ ॥୮॥
 ଏଣୁ ମୋର ହୃଦେ ହୁଏ ପରମ ସନ୍ଦେହ । ଶୁଣନ୍ତେ କପି ପ୍ରଗଟ କଲ ନିଜ ଦେହ ॥
 ଜନକ ଭୂଧର ରୁମ୍ଭ ବିଶାଳ ଶରୀର । ସମରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର, ମହାବଳୀ ସାର ॥୯॥
 ସୀତାଙ୍କ ମନରେ ତହୁଁ ଭରସା ହୋଇଲ । ପୁଣି ସୁଷ୍ଟ ରୂପ ବାୟୁ-ଜନୟ ଧରିଲ ॥୧୦॥
 ଶୁଣ ମାତ, ଶାଖାମୁଗର ବଳ-ବୁଦ୍ଧି ବୁଦ୍ଧି ବିଶାଳ ।
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପେ ଗରୁଡ଼କୁ ସୁଦା ଖାଏ ଅତି ସ୍ବତ୍ବ ବ୍ୟାଳ ॥୧୧॥

ପାଇଥା'ନ୍ତେ, ତେବେ ସେ ବଳମ୍ଭ କରି ନ ଥା'ନ୍ତେ । ହେ ଜାନକ ! ରାମଙ୍କ ବାଣ-ରବି
 ଉଦତ ହେଲେ ରାକ୍ଷସ-ସେନା ରୂପକ ଅନ୍ଧକାର କାହୁଁ ରହୁପାରିବ ? ॥ ୧ ॥ ହେ
 ମାତା ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିମାନ ଏଠାରୁ ନେଇ ଯାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରାଣ,
 ମୋତେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ନାହିଁ । ଅତଏବ ହେ ମାତା ! " ଆଉ କହୁ ଭନ ଧ୍ୟାନ ଧର ।
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାନରମାନଙ୍କ ସହଜ ଏଠାକୁ ଆସିବେ ॥ ୨ ॥ ଏବଂ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ମାରି
 ଆପଣଙ୍କୁ ନେଇଯିବେ । ନାରଦ ଆଦି ମୁନି ରାକ୍ଷସମାନେ ତଳ ଲୋକରେ ତାଙ୍କର
 ଯଶ ଗାନ କରିବେ ।" ସୀତା କହିଲେ, "ହେ ବସ ! ସମସ୍ତ ବାନର ରୁମ୍ଭର ସମାନ
 ଶୁଦ୍ରାକୃତି-ବର୍ଣ୍ଣ, ରାକ୍ଷସମାନେ ଅତି ବଳବାନ୍ ଯୋଦ୍ଧା । ସ୍ବତ୍ବ ମୋ ମନରେ
 ବଡ଼ ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହେଉଅଛି—ତୁମପରି ବାନରମାନେ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ କିପରି
 ଜିଣି ପାରିବେ ?" ଏହା ଶୁଣି, ହନୁମାନ୍ ନିଜର ଶରୀର ପ୍ରକାଶ କଲେ । ସର୍ପ୍ତ ପଦ୍ମ
 (ହମେରୁ) ଆକାରର ଅତି ବିଶାଳ ଶରୀର ତାଙ୍କର । ତାହା ପ୍ରକରେ ଶତ୍ରୁର ହୃଦୟରେ
 ଭୟ ଜାତ କରାଏ । ଏହୁପରି ଅତି ବଳବାନ୍ ଓ ସାର ଶରୀର ତାହାଙ୍କର ॥ ୪ ॥
 ସେତେବେଳେ ସେହି ଶରୀର ଦେଖି ସୀତାଙ୍କ ମନରେ ବିଶ୍ବାସ ହେଲା । ହନୁମାନ୍

ମନ ସତୋଷ ସୁନତ କପି ବାମ । ଭଗତ ପ୍ରତାପ ତେଜ ବଲ ସାମ ॥
 ଆସିଷ ଖଣ୍ଡି ରମପ୍ରିୟ ଜାନା । ହୋଡ଼ୁ ତାତ ବଲ ସୀଲ ନିଧାନ ॥୧॥
 ଅଜର ଅମର ଗୁନନିଧି ସୁତ ହୋଡ଼ୁ । କରନ୍ତୁ ବହୁତ ରଘୁନାୟକ ଛୋଡ଼ୁ ॥
 କରନ୍ତୁ କୃପା ପ୍ରଭୁ ପସ ସୁନି କାନା । ନିର୍ଭର ପ୍ରେମ ମଗନ ହନୁମାନ ॥୨॥
 ବାର ବାର ନାଏସି ପଦ ସୀସା । ବୋଲ ବଚନ ଜୋରି କର କାସା ॥
 ଅବ କୃତକୃତ୍ୟ ଭୟର୍ତ୍ତ ମେଁ ମାତା । ଆସିଷ ତବ ଅମୋଗ ବିଶ୍ୱାସା ॥୩॥
 ସୁନନ୍ତ ମାତୁ ମୋହି ଅତିସୟ ଭୁଖା । ଲଗି ଦେଖି ସୁନ୍ଦର ଫଳ ରୁଖା ॥
 ସୁନୁ ସୁତ କରଣ୍ଡି ବିପିନ ରଖଣ୍ଡାସ । ପରମ ସୁଉଟ ରଜମାତର ଶ୍ରୀ ॥୪॥
 ଚିହ୍ନ କର ଭୟ ମାତା ମୋହି ନାହିଁ । ଜୌ ତୁମ୍ଭ ସୁଖ ମାନନ୍ତୁ ମନ ମାହିଁ ॥୫॥

ଲଭିଲେ ମନେ ସନ୍ତୋଷ କପିବାଣୀ ଶୁଣି । ସେପତ ଭକ୍ତ-ପ୍ରତାପ-ତେଜ-ବଳେ ପୁଣି ॥
 ଜାଣି ରମପ୍ରିୟ କଲେ ଆଶିଷ ବ୍ରତାନ । ହୁଅ ସୁତ ! ତେଜ ବଳ ବୁଦ୍ଧିର ନିଧାନ ॥୧॥
 ହୁଅ ବନ୍ଧୁ ! ଶୁଣନିଧି ଅଜର ଅମର । କରନ୍ତୁ ସତତ ରାମ ସ୍ତୋତ୍ର ତୋ ଉପର ॥
 ବରିବେ କରୁଣା ପ୍ରଭୁ, ଶୁଣି ଶ୍ରବଣରେ । ମନୁ ହେଲେ ହନୁମାନ ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶ ପ୍ରେମରେ ॥୨॥
 ବାରମ୍ବାର ପାଦତଳେ ପ୍ରଣାମ କରିଲେ । କେନି କର ଯୋଡ଼ି କପି ବଚନ କହିଲେ ॥
 ଏବେ କୃତକୃତ୍ୟ ପୁଣି ହେଲ ନିଷ୍ଠେ ମାତ । ଅନିଷ୍ଟଳ ଅଟେ ରଘୁ ଆଶିଷ ବିଶ୍ୱାସ ॥୩॥
 ଶୁଣ ମାତ, ନବେ ମୋତେ ଯୁଧା ଅତିଶୟ । ବିଲେକିଟ ମନୋହର ପଦ ଫଳତୟ ॥
 ଶୁଣ ସୁତ ! ବିପିନକୁ ରଖା କରୁଛନ୍ତି । ବହୁ ନିଶାତର ଯୋଦ୍ଧା ବଳବାନ ଅତି ॥୪॥
 ତାହାଙ୍କର ଭୟ ମୋତେ ନାହିଁ ଚିନ୍ତାମାତ୍ର । ଯେବେ ରଘୁନେ ମନ ମଧ୍ୟେ ଭଲ ମାନ, ମାତ ॥୫॥

ପୁଣି ଯୁଦ୍ଧ ରୂପ ଧାରଣ କରିନେଲେ ॥ ୫ ॥ ତୋହା :—“ହେ ମାତା ! ଶୁଣ,
 ବାନରମାନଙ୍କଠାରେ ବେଶି ବଳ ବୁଦ୍ଧି ନ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପରେ ଅତି ଯୁଦ୍ଧ
 ସର୍ପ ମଧ୍ୟ ଗରୁଡ଼କୁ ଭୟାବ କରପାରେ ।” ॥ ୧୬ ॥ ତୌପାହ :—ଭକ୍ତ, ପ୍ରତାପ,
 ତେଜ ଓ ବଳରେ ପିତ୍ର ହନୁମାନଙ୍କ ବାଣୀ ଶୁଣି, ସୀତାଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ତୋଷ ଜାତ
 ହେବ । ସେ ହନୁମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରିୟ ପାତ୍ର ଜାଣି ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ ଏବଂ କହିଲେ,
 “ହେ ବନ୍ଧୁ ! ତୁମେ ବଳ ଓ ଶୀଳର ନିଧାନ ହୁଅ ॥ ୧ ॥ ହେ ପୁତ୍ର ! ତୁମେ ଅଜର,
 ଅମର ଓ ଶୁଣନିଧି ହୁଅ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ରୁମ ଉପରେ ବଶେଷ କୃପା କରନ୍ତୁ ।” “ପ୍ରଭୁ
 କୃପା କରନ୍ତୁ” କାନରେ ଏପରି ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ହନୁମାନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରେମରେ ମଗ୍ନ
 ହୋଇଗଲେ ॥ ୨ ॥ ହନୁମାନ ବାରମ୍ବାର ସୀତାଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରଣାମ ନୂଆଁକଲେ
 ଏବଂ ପୁଣି ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲେ, “ହେ ମାତା ! ଏବେ ମୁଁ କୃତାପ ହୋଇଗଲି ।
 ଆପଣଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ଅମୋଗ । —ଏହି କଥା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ॥ ୩ ॥ ହେ ମାତା ! ଶୁଣ, ସୁନ୍ଦର
 ଫଳ-ବିମଣ୍ଡିତ ବୃକ୍ଷ ଦେଖି ମୋତେ ଅତି ଯୁଧା ଲାଗୁଅଛି ।” ସୀତା କହିଲେ, “ହେ
 ପୁତ୍ର ! ଶୁଣ, ଅତି ବଡ଼ ଯୋଦ୍ଧା ରାକ୍ଷସମାନେ ଏହି ବନର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ

ଦେଖି ବୁଦ୍ଧି ବଳ ନିପୁନ କପି କହେନ୍ତୁ ଜାନକୀ ଜାହ୍ନୁ ।

ରଘୁପତି ଚରନ ହୃଦୟ ଧରି ତାତ ମଧୁର ଫଳ ଖାନ୍ତି ॥୧୬॥

ଚଳେଉ ନାହିଁ ପିନ୍ଧୁ ପେଠେଉ ବାଗା । ଫଳ ଖାଏସି ତରୁ ତୋରେ ଲଗା ॥

ରହେ ଚହାଁ ବହୁ ଭଟ ରଖିଥିଲେ । କହୁ ମାରେସି କହୁ ଜାଇ ପୁକାରେ ॥୧୭॥

ନାଥ ଏକ ଆଶ୍ରୁ କପି ଶୁଣ । ତେହିଁ ଅସୋକ ବାଟିକା ଉଜାଣ ॥

ଖାଏସି ଫଳ ଅରୁ ବିଟପ ଉପାରେ । ରଜନ ମଦି ମଦି ମହି ଭାରେ ॥୧୮॥

ପୁନି ରବନ ପଠଏ ଭଟ ନାନା । ଚିତ୍ତୁ ଦେଖି ଗର୍ଜେଉ ହନୁମାନ ॥

ସବ ରଚନାଚର କପି ସଂସାରେ । ଗଏ ପୁକାରତ କହୁ ଅଧମାରେ ॥୧୯॥

ପୁନି ପଠପୁରୁ ତେହିଁ ଅଛୁକୁମାର । ତଳ ସଂଗ ଲେ ସୁଭଟ ଅପାର ॥

ଆଶ୍ରୁତ ଦେଖି ବିଟପ ଗହ୍ନ ଚର୍ଚ୍ଚା । ତାହୁ ନିପାତ ମହାଧୁନ ଗର୍ଜା ॥୨୦॥

ବୁଦ୍ଧି ବଳେ କପି ନିପୁଣ ବିଲେଖ କହୁଲେ ଜାନକୀ, ଯାଅ ।

ରଘୁପତି ପଦ ଧରି ଶୁଭ ' ହୃଦେ ଶ୍ରମଧୁର ଫଳ ଖାଅ ॥୧୬॥

ଚଳିଲେ ପ୍ରଣାମ କରି ପ୍ରଦେଶିଲେ ବନେ । ଫଳ ଖାଇଣ ବିଟପ ଲଗିଲେ ଭଣ୍ଡନେ ॥

ବହୁ ଯୋଦ୍ଧା ସେ ବନକୁ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । କେତେକ୍ରମାଭଲେ, କେତେଯାଇ ଗୁହାରିଲେ ॥୧୭॥

ନାଥ ' ଆସିଅଛି ଏକ ଶିଖାଳ ମର୍ଚ୍ଚଟ । ଅଶୋକ ଉଦ୍ୟାନ ସେହୁ କରୁଛି ବିନଷ୍ଟ ॥

ଖାଅଲ ଫଳ ଆବର ବୃକ୍ଷ ଉପାତଲ । ରକ୍ଷକକୁ ମଦି ମଦି ମସ୍ତରେ ଫିଙ୍ଗଲ ॥୧୮॥

ଶୁଣି ରାବଣ ସେଷିଲ ଯୋଦ୍ଧା ଅଗଣକ । ତାହାକୁ ଦେଖି ଗର୍ଜିଲ ପବନ-ନନ୍ଦନ ॥

ସମସ୍ତ ନିଶାଚରକୁ କପି ସହାରିଲେ । ଦରମର ହୋଇ କେତେ ଯାଇ ଶିକାରିଲେ ॥୧୯॥

ପୁଣି ପଠାଇଲ ସେହୁ ଅକ୍ଷୟ କୁମାର । ତଳିଲ ସେ ସଙ୍ଗେ ସୈନ୍ୟ ସେନିଷ ଅପାର ॥

ଆସିବା ଦେଖି ବିଟପ ଧରି ତରଜିଲ । ତାହାକୁ ବିନାଶି ମହାଧୁନ ଗରଜିଲ ॥୨୦॥

କରୁଅଛନ୍ତି ।' ॥ ୪ ॥ ହନୁମାନ୍ କହୁଲେ, ହେ ମାତା ! ଯଦି ଆପଣ ମନ ମଧ୍ୟରେ

ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଆଜ୍ଞା ଦେବେ, ତେବେ ମୋ ମନରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଦୌ ଭୟ ରହିବ

ନାହିଁ ।' ॥ ୫ ॥ କୋହା — ହନୁମାନ୍‌ଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧି ଓ ବଳରେ ନିପୁଣ ଦେଖି ଜାନକୀ

କହୁଲେ, “ହେ ବସ ! ଯାଅ, ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରଣ-ସ୍ପର୍ଶକୁ ହୃଦୟରେ ଧାରଣ

କରି ମଧୁର ଫଳ ସ୍ବେଚ୍ଛନ କର ।” ॥ ୧୬ ॥ ତୌପାର :— ସେ ସୀତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ

କରି ଚଳିଲେ ଏବଂ ଉଦ୍ୟାନରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେଠାରେ ଫଳ ଖାଇଲେ ଏବଂ ବୃକ୍ଷମାନ

ଗଛବାକୁ ଲଗିଲେ । ସେଠାରେ ବହୁତ ଯୋଦ୍ଧା ଜହ୍ନୁଆଳ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ

ମଧ୍ୟରୁ ସେ କେତେକଙ୍କୁ ମାରି ଫକାଇଲେ ଏବଂ ଆଉ କେତେ ଜଣ ଯାଇ ରାବଣ

ଆଗରେ ଅଭିଯୋଗ କଲେ ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ କହୁଲେ, “ହେ ନାଥ ! ଗୋଟିଏ ବହୁ

ବାନର ଆସିଅଛି । ସେ ଅଶୋକବାଟିକା ଉଜାଡି ଦେଇଛି, ଫଳ ସବୁ ଖାଇ ଦେଉଛି,

ବୃକ୍ଷ ସବୁ ଓପାଡି ପକାଇଛି ଏବଂ ଜହ୍ନୁଆଳମାନଙ୍କୁ ବଳି ଭୂମି ଉପରେ ପକାଇ

କହୁ ମାରେସି କହୁ ମର୍ଦ୍ଦସି କହୁ ମିଲସି ଧରି ଧୁରି ।

କହୁ ପୁନି ଜାଇ ପୁନାରେ ପ୍ରଭୁ ମର୍ଦ୍ଦ ବଲ ଭୁରି ॥୧୮॥
 ପୁନି ସୁତ ବଧ ଲଂକେସ ରସାନା । ପଠସି ମେଘନାଦ ବଲବାନା ॥
 ମାରସି ନିଜ ସୁତ ବାଧେସୁ ତାହା । ଦେଖିଅ କପିକୁ କହଁ କର ଆହା ॥୧९॥
 ଚଲ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଅଭୁଲିତ ଜୋଧା । ବଧୁ ନିଧନ ପୁନି ଉପଜା ହୋଧା ॥
 କପି ଦେଖା ଦାରୁନ ଭଟ ଆର୍ତ୍ତ । କଟକଟାଇ ଗର୍ଜା ଅରୁ ଧାର୍ତ୍ତ ॥୨०॥
 ଅତି ବିସାଲ ତରୁ ଏକ ଉପାସ । ବିରଥ ଶାନ୍ତି ଲଂକେସ କୁମାର ॥
 ରହେ ମହାଭଟ ତାକେ ସଂଗା । ଗଢ଼ି ଗଢ଼ି କପି ମର୍ଦ୍ଦଇ ନିଜ ଅଂଗା ॥୨୧॥

କେତେକ୍ର ମାରିଲ କେତେକ୍ର ଦଳିଲ, କେତେ ଧୁଲି କଲ ଧରି ।

କେତେ ପୁଣି ଯାଇ ଚିତ୍କାରିଲେ ପ୍ରଭୁ, ମର୍ଦ୍ଦ ବିଶେଷ ବନୀ ॥୧॥

ଶୁଣି ସୁତ ବଧ ଅତି ରୋଷେ ଲଙ୍କାଗଣ । ପଠାଇଲ ମେଘନାଦ ପୁଅ ବଳବାନ ॥
 ନ ମାରି ତାହାକୁ ବାନ୍ଧ ଆଶିବ, କୁମର । ଦେଖିବା କେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ଆସିବ ବାନର ॥୨॥
 ତହୁଁ ଅଭୁଲିତ ଯୋଦ୍ଧା ଚଳିଲ ଶହାରି । ଶତ୍ରୁବଧ ଶୁଣି ହୋଧ ଉପୁଜିଲ ଶବ ॥
 ଦାରୁଣ ବୀର ଆସଇ, କପି ବିଲେକଣ । ଧାର୍ତ୍ତ ସହୁର କଟକଟ ଗରଜଣ ॥୩॥
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଶାଳ ଏକ ତରୁ ଉପାଡ଼ିଲ । ଲଙ୍କପତି କୁମରକୁ ବିରଥ କରିଲ ॥
 ଥିଲେ ଯେଉଁ ମହା ମହା ଯୋଦ୍ଧା ତାର ସଙ୍ଗେ । ଧରି ଧରି ମରଦଲ କପି ନିଜ ଅଙ୍ଗେ ॥୪॥

ଦେଇଛୁ ।” ॥ ୨ ॥ ଏହା ଶୁଣି ରାବଣ ବହୁତ ଯୋଦ୍ଧା ପଠାଇଲ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି
 ହନୁମାନ ଗର୍ଜନ କଲେ । ହନୁମାନ ସମସ୍ତ ରାକ୍ଷସକୁ ମାରି ପକାଇଲେ । ଯେଉଁମାନେ
 ଦରମା ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନେ ଚିତ୍କାର କରି ପକାଇଗଲେ ॥ ୩ ॥ ତତ୍ପରେ ରାବଣ
 ଅକ୍ଷୟକୁମାରକୁ ପଠାଇଲ । ସେ ଅକ୍ଷୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯୋଦ୍ଧା ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଚଳିଲ ।
 ତାହାକୁ ଆସ୍ତ୍ରସବାର ଦେଖି ହନୁମାନ ଗୋଟାଏ ବୃକ୍ଷ ହାତରେ ଧରି ତାହାକୁ ଡଳନା
 କଲେ ଏବଂ ତାହାକୁ ମାରି ମହାଧ୍ବନି କରି ଗର୍ଜନ କଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା —
 ସେ ସେନା ମଧ୍ୟରୁ କେତେକକୁ ମାରି ପକାଇଲେ ଏବଂ କେତେକକୁ ଦଳି ପକାଇଲେ ।
 ଆଉ କେତେକକୁ ସେ ଧରି ଧରି ଧୁଲିରେ ମିଳାଇ ଦେଲେ । କେତେକ ପୁଣି ଯାଇ
 “ରାବଣ ଆଗରେ ଚିତ୍କାର କଲେ, “ହେ ପ୍ରଭୁ ! ବାନର ଅତି ବଳବାନ ॥ ୧୮ ॥
 ଚୋପାସ :—ପ୍ରହର ବଧ ଖବର ଶୁଣି ରାବଣ ନିଜ ହୋଇ ଉଠିଲ ଏବଂ ସେ ଆପଣାର
 ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ବଳବାନ ମେଘନାଦକୁ ପଠାଇଲ । ତାହାକୁ ସେ କହୁଲ, “ହେ ପୁତ୍ର !
 କପିକୁ ମାରିବୁ ନାହିଁ, ତାହାକୁ ବାନ୍ଧ ଆଣିବୁ । ଦେଖାଯାଉ, ସେ ବାନର କେଉଁଠାରୁ
 ଆସିଅଛି ॥ ୧ ॥ ଇନ୍ଦ୍ରବଜେତା ଅନୁପମ ଯୋଦ୍ଧା ମେଘନାଦ ଚଳିଲ । ଭଲ ନିହତ
 ହୋଇଛୁ ବୋଲି ଜାଣିବାରୁ ତାହାର ମନରେ ହୋଧ ଜାତ ହେଲା । ହନୁମାନ
 ଦେଖିଲେ, ଏଥର ଉତ୍ସବର ଯୋଦ୍ଧା ଜଣେ ଆସିଅଛି । ତେଣୁ ସେ କଟକଟ ଶବରେ

ଚିହ୍ନି ନିପାତି ତାହା ସନ ବାଜା । ଭରେ ଜଗଲ ମାନହୁଁ ଗଜରାଜା ॥
ମୁଠିକା ମାରି ତତା ତରୁ ଜାରି । ତାହା ଏକ ଛନ ମୁରୁଗୁ ଆଣି ॥୩॥
ଉଠି ବହୋର ଗାନ୍ଧୀ ସି ବହୁ ମାୟା । ଗାନ୍ଧୀ ନ ଜାଇ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ଜାୟା ॥୪॥

ବ୍ରହ୍ମ ଅସ୍ତ୍ର ତେଜ ସାଧା କପି ମନ ଗାନ୍ଧୀ ବରୁର ।

ଜୋଁ ନ ବ୍ରହ୍ମସର ମାନହୁଁ ମହୁମା ମିଟଇ ଅପାର ॥୧୧॥

ବ୍ରହ୍ମବାନ କପି କହୁଁ ତେଜ ମାର । ପରତହୁଁ ବାର କଟକୁ ସଂହାର ॥
ତେଜ ଦେଖା କପି ମୁରୁଗୁତ ଭୟର । ନାଗପାସ ବାଧେସି ଲେ ଗୟର ॥୧॥
ଜାୟ ନାମ କପି ସୁନହୁ ଭବାନୀ । ଭବ ବନ୍ଦନ କାଟିହୁଁ ନର ଜ୍ଞାନୀ ॥
ତାୟ ଦୁତ କି ବନ୍ଦ ତରୁ ଆଶ୍ରୟ । ପ୍ରଭୁ କାରଜ ଲାଗି କପିହୁଁ ବଧାଶ୍ରୟ ॥୨॥

ତାହାକୁ ବଧ ତା' ସଙ୍ଗେ ପୁରୁଷ ଆଦର । ପୁରୁଷ ବା ବେନ ଗଜରାଜ ପରଷର ॥
ପୁରୁଷ ମାଣ୍ଡା ତରୁ ଉପରେ ତରୁଲ । ତାହାକୁ ମୁହଁ ଶରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଲ ॥୪॥
ଉଠି ପୁଣି ବହୁତ ସେ ମାୟା ଆରମ୍ଭିଲ । ପ୍ରଭଞ୍ଜନ-ତନୁକୁ ଜିଣି ନ ପାରିଲ ॥୫॥

ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ସନ୍ତାନ କରନ୍ତେ ସେ ପୁଣି କପି ତରୁଲ ବରୁର ।

ହେବେ ବ୍ରହ୍ମଶର ନ ମାନବ, କଷ୍ଟ ହେବ ମହୁମା ଅପାର ॥୧୧॥

ବ୍ରହ୍ମବାଣ ସନ୍ତାନ ସେହି କମଳ ମାରଲ । ପଡ଼ିଲ ସମୟେ ବହୁ ସେନା ସଂହାରଲ ॥
କପି ମୁହଁ ତ ହେବାର ଜାଣି ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ । ନାଗପାଶେ ବାନ୍ଧି ନେଇ ତଳିଲ ଭୂରତ ॥୧॥
ସାହାଜୀ ନାମ ସୁରକ୍ଷ କରଣ ଭବାନୀ । ଭବ ବନ୍ଦନ କାଟିଲୁ ପୁନବର ଜ୍ଞାନୀ ॥
ତାହାଙ୍କ ଦୂତ କେବେ କି ବନ୍ଦନେ ଆସଇ । ପ୍ରଭୁ ତାହା ହେବୁ କପି ଜନକୁ ବାନ୍ଧଇ ॥୨॥

ଗର୍ଜନ କରି କୋଡ଼ିଲେ ॥ ୨ ॥ ସେ ଗୋଟିଏ ଅତି ବଡ଼ ଗଛ ଓପାଡ଼ି ପକାଇଲେ
ଏବଂ ତାହାର ପ୍ରହାରରେ ଲଙ୍ଗେଶ୍ଵର ସ୍ଵର୍ଗର ପୁଅ ମେଘନାଦର ରଥ ଭାଙ୍ଗି ତାହାକୁ
ବିରଥ କରିଦେଲେ । ତାହାର ସଙ୍ଗରେ ଥିବା ବଡ଼ ବଡ଼ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ହନୁମାନ
ଆପଣା ଅଙ୍ଗରେ ଦଳି ତଳଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୩ ॥ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାରବା ପରେ
ହନୁମାନ ମେଘନାଦ ସହଚାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପର ସହଚାରି
ଲାଭିବା ସମୟରେ ବୁଦ୍ଧି ଗଜରାଜ ପରଷର ସହଚାରି ଲାଗିଲେ ପଣି ଜଣାପଡ଼ିଆ'ନ୍ତି ।
ହନୁମାନ ତାହାକୁ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଧା ମାରି ଯାଇ ବୁଦ୍ଧି ଉପରେ ତରୁଲେ । ଶରଣ ନିମନ୍ତେ
ତାହାର ମୁହଁ ଆସିଗଲା ॥ ୪ ॥ ସେ ପୁଣି ଉଠି ବହୁତ ପ୍ରହାର ମାୟା ରଚନା କଲା ।
କିନ୍ତୁ ପବନପୁତ୍ର ହନୁମାନଙ୍କୁ ଜିଣିପାରୁ ନ ଥାଏ ॥ ୫ ॥ କୋହା :—ପରଶେଷରେ ମେଘ-
ନାଦ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କଲା । ହନୁମାନ ମନରେ ବରୁର କଲେ, “ସହ ପୁଁ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ରକୁ
ନ ମାନବ, କେବେ ତାହାର ଅପାର ମହୁମା ହ୍ରାସ ଲାଭବ ।” ॥୧୧॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
ରାଷ୍ଟ୍ରପୁତ୍ର ହନୁମାନଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମବାଣ ମାରଲା । ତାହା ବାଜିବା ମାତ୍ରେ ସେ ବୁଦ୍ଧିରୁ ତଳେ
ଶାସି ପଡ଼ିଲେ । କିନ୍ତୁ ପଡ଼ିବା ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଅନେକ ସେନା ମାରି ପକାଇଲେ ।

କପି ବନ୍ଧନ ସୁନି ନିସିଚର ଧାଏ । କୌତୁକ ଲାଗି ସଭା ସବ ଆଏ ॥
 ଦସମୁଖ ସଭା ଖାଣି କପି ଜାଇ । କହି ନ ଜାଇ କହୁ ଅତି ପ୍ରଭୁତାହି ॥୩॥
 କର ଜୋରେ ସୁର ବିସିପ ବିମାତା । ଭୁବୁଟି ବିଲୋକିତ ସକଳ ସଭାତା ।
 ଦେଖି ପ୍ରତାପ ନ କପି ମନ ସୁକା । ଜମି ଅଶ୍ବିନେ ମହୁଁ ଗରୁଡ଼ ଅସୁକା ॥୪॥

କପିକୁ ବିଲୋକି ଦସାନନ ବିହସା କହି ଦୁଃଖୀ ।

ସୁତବଧ ସୁରତି ଶାନ୍ତି ସୁନି ଉପଜା ହୃଦୟ ବିଷାଦ ॥୧॥

କହ ଲଙ୍କେସ କର୍ତ୍ତୁନ ତେଁ ଶାସା । କେହି କେ ବଳ ଘାଲେହି ବନ ଖାସା ॥
 ଶାସା ଶ୍ରବନ ସୁନେହି ନହିଁ ମୋହା । ଦେଖଉଁ ଅତି ଅସକ୍ଷ ସଠ ତୋହା ॥୧॥

ଶୁଣନ୍ତେ କପି ବନ୍ଧନ ରାକ୍ଷସେ ଧାଉଁଲେ । କୌତୁକ ଦେଖିବା ପାଇଁ ସଭାକୁ ଆସିଲେ ॥
 ଦଶମୁଖ ସଭା ଯାଇ ଦେଖେ ହନୁମନ୍ତ । କହ ନ ହୁଅଇ କହୁ ଶୈଶ୍ୟ ଅଭାନ୍ତ ॥୩॥
 ଦେବ ଦିଗମାଳ କର ଯୋଡ଼ିଣ ବିମାତେ । ଭୁବୁଟି ଅବଲୋକନ୍ତି ସକଳେ ସଭାତେ ॥
 ପ୍ରତାପ ଦେଖି ନ ହୁଏ କପି ମନେ ଖଜା । ଯେତେ ଅଶ୍ବିନେ ମଧ୍ୟେ ଗରୁଡ଼ ଅଶକା ॥୪॥

କପିକୁ ଗୁଣିଣ କହୁ ହୃଦନ ଦଶବଦନ ହସିଲ ।

କ୍ରମେ ମରଣ ହୁମରନ୍ତେ ପୁଣି ହୃଦେ ହୁଣ ଉପୁଜିଲ ॥୧॥

ବୋଲେ ଲଙ୍କେଶ୍ବର, ହୁକୁ କାହିଁକା ମର୍ଜିତ । କାହାର ବଳରେ ହୁଷ୍ଟ, ବନ କଲୁ ନଷ୍ଟ ॥
 କେବେକି ଶ୍ରବଣେ କପି ଶୁଣିନାହୁଁ ମୋତେ । ଅଭାନ୍ତ ନାଶକ ଶଠ, ଦେଖୁଅଛୁ ତୋତେ ॥୧॥

ରାକ୍ଷସପୁତ୍ର ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲ ଯେ ହନୁମାନ୍ ମୁକ୍ତି ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ସେତେ-
 ବେଳେ ସେ ତାହାଙ୍କୁ ନାଗପାଶରେ ବାନ୍ଧି ନେଇଗଲା ॥୧॥ (ଶିବ କହନ୍ତି) “ହେ ଭବାନୀ !
 ଯାହାଙ୍କ ନାମ କପି ଶାମ ମନୁଷ୍ୟ ସମାର-ବନ୍ଧନକୁ କାଟି ପକାନ୍ତି, ତାହାଙ୍କ ଦୂତ
 କେଉଁଠି ବନ୍ଧନରେ ପଡ଼ିପାରନ୍ତା ? କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ନିମନ୍ତେ ହନୁମାନ୍
 ନିଜେ ନିଜକୁ ବନ୍ଧାଇ ନେଲେ ।” ॥୨॥ ବାନର ବନ୍ଧନରେ ପଡ଼ିଅଛି, ଏହା ଶୁଣି ରାକ୍ଷସମାନେ
 ଦୌଡ଼ିଲେ ଏବଂ କୌତୁକ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତେ ସଭାକୁ ଆସିଲେ । ହନୁମାନ୍
 ଯାଇ ରାବଣର ସଭା ଦେଖିଲେ । ତାହାର ଅଗ୍ରଣୟ ପ୍ରଭୁ ବା ଶୈଶ୍ୟ ବିଷୟ ଭାଷାରେ
 ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ଅସମ୍ଭବ ॥ ୩ ॥ ଦେବତା ଓ ଦିଗମାଳମାନେ ଡାକ ଯୋଡ଼ି ବଡ଼
 ନମ୍ରତାର ସହୃଦ ଭୟାବ୍ରତ ଅବସ୍ଥାରେ ରାବଣର ଭୁଲୁନାକୁ (ଆଜ୍ଞାକୁ) ଟାକି ବସିଥାନ୍ତି ।
 ତାହାର ଏପରି ପ୍ରତାପ ଦେଖି ପୂଜା ହନୁମାନ୍ଙ୍କ ମନରେ ଟିକେ ମାତ୍ର ଭୟ ହେଉନାହିଁ ।
 ସର୍ପଗଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗରୁଡ଼ ନିର୍ଭୟରେ ରହିଲା ପରି ସେ ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ଛୁଟା ହୋଇ
 ରହିଲେ ॥ ୪ ॥ ହେତା :—ହନୁମାନ୍ଙ୍କୁ ଦେଖି, ରାବଣ ହୃଦନ କହୁ ଶୁଦ୍ଧ
 ହସିଲା । ପୁଣି ପୁଣ୍ୟବଧ ବିଷୟ ସୁରଣ କରିବା ମାତ୍ରେ ତାହାର ହୃଦୟରେ ବିଷାଦ
 ଜାତ ହେଲା ॥ ୧ ॥ କୌପାର :—ଲଙ୍କାପତି ରାବଣ କହୁଲା, “ରେ ବାନର !
 ତୁ କିଏ ? କାହା ବଳରେ ତୁ ବନକୁ ଉଜାଡ଼ି ନଷ୍ଟ କରି ପକାଇଲୁ ? ତୁ କଣ କେବେ

ମାରେ ନିସିତର କେହିଁ ଅପରାଧ । କହୁ ସଂତୋହି ନ ପ୍ରାନ୍ତକର ବାଧା ॥
 ସୁନୁ ରାବନ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ନିବାସୀ । ପାଇ ଜାୟୁ ବଳ ବିରଚିତ ମାୟା ॥୨॥
 ଜାକେଁ ବଳ ବିରଂଚି ହରି ଶୁଭା । ପାଲଟ ସୃଜିତ ହରତ ଦୟାସୀୟା ॥
 ଜା ବଳ ସୀସ ଧରତ ସହସାନନ । ଅଶ୍ରୁକୋପ ସମେତ ଶିରି କାନନ ॥୩॥
 ଧରଇ ଜୋ ବିବିଧ ଦେହ ସୁରସାତା । ତୁମ୍ଭ ସେ ସଂହୁ ପିଣ୍ଡାନ୍ତୁରୁ ଦାତା ॥
 ହର କୋଦଣ୍ଡ କଠିନ ଜେହିଁ ଭଞ୍ଜା । ତେହି ସମେତ ନୃପ ଦଳ ମଦ ଗଞ୍ଜା ॥୪॥
 ଖର ଦୁଷନ ହିସିରୁ ଅରୁ ବାଲୁ । ଦଧେ ସକଳ ଅଭୁଲିତ ବଳସାଲୁ ॥୫॥
 ଜାକେଁ ବଳ ଲବଲେସ ତେଁ ଜିତେହୁ ଚରଣର ଝାରି ।
 ତାସୁ ଦୁଇ ମେଁ ଜା କର ହରି ଆନେହୁ ପ୍ରିୟ ନାରି ॥୬॥

କେହିଁ ଅପରାଧେ ବଧ କରୁ ନିଶାଚର । କହୁ ଶଂ, ତୋତେ ନାହିଁ ଶାବନର ଡର ॥
 ଶୁଣ ନିଶାଚର-ନାଥ ! ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସକଳ । ରଚନ କରଇ ମାୟା ପାଇ ଯାର ବଳ ॥୨॥
 ଯାହାର ବଳରେ ବିଷ୍ଣୁ ବିରାଟ ମହେଶ । ପାଲନ୍ତି ସୃଜନ୍ତି ପୁଣି ହରନ୍ତି, ଲଙ୍ଘେଶ ॥
 ଯା' ବଳେ ବହୁଳ ଶିରେ ସହସ୍ର ଆନନ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସହୃଦ ନଦୀ ଶରଳ ଜାନନ ॥୩॥
 ଧରନ୍ତି ବିବିଧ ଦେହ ଯେହିଁ ପୁର ଯାତା । ରୁମ୍ଭ ସମାନ ଶଂଙ୍କ ସଦା ଶିଖା ଦାତା ॥
 କଠୋରହରକୋଦଣ୍ଡ ଯେହୁ ବିଭକ୍ତିଲେ । ତାହା ସଙ୍ଗେ ନୃପତିଙ୍କ ଗର୍ବ ଯେ ଗଞ୍ଜିଲେ ॥୪॥
 ଖର ଦୁଷଣ ବିରାଟ ଆବର ଯେ ବାଲି । ବଧଲେ ଅଭୁଲମୟ ସର୍ବ ବଳଶାଳୀ ॥୫॥

ଯାର ବଳ ଲବ ଲେଶ ମାତ୍ର ପାଇ ଜିଣିଲୁ ସତରାଚର ।

ମୁହିଁ ଦୁଇ ତାର ଆଖିକୁ ରୁ ଯାର ହରି ପ୍ରିୟ ନାଶବର ॥୬॥

ମୋତେ ଅର୍ଥାତ୍ ମୋ ନାମ ଓ ଯଶକୁ କାନରେ ଶୁଣିନାହିଁ ? ରେ ଶଂ ' ମୁଁ ତୋତେ
 ଅତିଶୟ ନିର୍ଭୀକ ଦେଖୁଛି ॥ ୧ ॥ ରୁ କେହିଁ ଅପରାଧରେ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ମାରିଲୁ ?
 ରେ ମୁର୍ଖ ! କହ, ତୋ ମନରେ କଣ ପ୍ରାଣ ଯିବ ବୋଲି ଭୟ ନାହିଁ ?" ହନୁମାନ
 କହିଲେ, "ହେ ରାବଣ ! ଶୁଣ; ଯାହାଙ୍କର ବଳ ପାଇ ମାୟା ସମସ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ସମୂହ
 ସୃଷ୍ଟି କରେ, ହେ ଦଶଶିର । ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ମହେଶ୍ୱର ଯାହାଙ୍କ ବଳରେ ସପ୍ତାରର
 ସୃଜନ, ପାଳନ ଓ ହହାର କରନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କ ବଳରେ ସହସ୍ର-ପୁଣ୍ୟ ଶେଷ ପର୍ବତ ଓ
 ବନ ସମେତ ସମସ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଶିର ଉପରେ ଧାରଣ କରନ୍ତି, ଯେ ଦେବତାମାନଙ୍କ
 ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ନାନାବିଧ ଶସ୍ତ୍ରର ଧାରଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ଯେ ରୁମ୍ଭ ପରି ମୁର୍ଖଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା
 ଦିଅନ୍ତି, ଯେ ଶିବଙ୍କର କଠୋର ଧନୁକୁ ଭଙ୍ଗ ପକାଇଲେ ଏବଂ ତାହା ସହୃଦ
 ନୃପତିଙ୍କ ଗର୍ବ ଶଂ କରଦେଲେ, ଯେ ଖର, ଦୁଷଣ, ହିସିର ଓ ବାଲି ଆଦି
 ସକଳ ଅଭୁଲମୟ ବଳବାନ୍ ଶରଙ୍କୁ ବଧ କଲେ ॥ ୨-୫ ॥ ତୋହା :—
 ଯାହାଙ୍କର ଲେଶ ମାତ୍ର ବଳରେ ରୁମ୍ଭେ ସମସ୍ତ ଚରାଚର ଜଗତକୁ ନୟ କରିଅଛୁ ଏବଂ
 ଯାହାଙ୍କର ପ୍ରିୟପତ୍ନୀକୁ ରୁମ୍ଭେ ହରଣ କଣ ଆଖି; ମୁଁ ତାହାଙ୍କର ଦୁଇ ॥ ୬ ॥

ଜାନଉଁ ମେଁ ତୁମ୍ଭାର ପ୍ରଭୁତାଣ । ସହସ୍ରବାହୁ ସନ ପଶ୍ୟ ଲଗଣ ।
 ସମର ବାଲି ସନକର ଜୟ ପାଣ୍ଡୁ । ସୁନି କପି ବଚନ ବିହସି ବିହସଣ୍ଡା ॥୧॥
 ଖାୟୁଉଁ ଫଳ ପ୍ରଭୁ ଲଗାଁ ତୁଖାଁ । କପି ସୁଭାଉ ତେଁ ତୋରେଉଁ ରୁଖାଁ ॥
 ସବ କେଁ ଦେହ ପରମ ପ୍ରିୟ ସ୍ବାମୀ । ମାରଣ୍ଡିଁ ମୋହିଁ କୁମାରଚ ଚାମୀ ॥୨॥
 ଜନ୍ମ ମୋହିଁ ମାରାତେ ମେଁ ମାରେ । ତେହିଁ ପର ବାଁଧେଉଁ ତନୟ ତୁମ୍ଭାରୋଁ ।
 ମୋହିଁ ନ କରୁଁ ବାଁଧେ କଲ ଲଜା । ଜନ୍ମ ଚହଣ୍ଡିଁ ନିଜ ପ୍ରଭୁ କର କାଜା ॥୩॥
 ବିନଶା କରଉଁ ଜୋର କର ରାବନ । ସୁନହୁଁ ମାନ ତଳି ମୋର ପିଖାଣ୍ଡନ ॥
 ଦେଖନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭ ନିଜ କୁଲହିଁ ବିରାଟ । ଭ୍ରମ ତଳି ଭଜନ୍ତୁ ଭଗତ ଭୟହୀନ ॥୪॥
 ଜାକେଁ ଡର ଧରି କାଲି ଡେରାଣ । ଜୋ ସୁର ଅସୁର ଚରାଚର ଖାଣ ॥
 ତାସୋଁ ବୟରୁ କବହୁଁ ନହିଁ କାତେ । ମୋରେ କହେଁ ଜାନକା ଶାନ୍ତେ ॥୫॥

ଜାଣଇ ପୁଣି ପ୍ରଭୁତା ବିଷମ ଗୋହର । ସହସ୍ରବାହୁ ସଙ୍ଗତେ ହୁଅନ୍ତେ ସମର ॥
 ବାଲି ସହ ରଣେ ଯଶ ଲଭୁଥୁକୁ ପୁଣି । ହସି ବାଆଁ ରେଲ ଦେଲ କପି ବାଣୀଶୁଣି ॥୧॥
 ଶୁଧାଲବିବାରୁ ମୋତେ ଫଳ ମୁଁ ଭୁଞ୍ଜିଲି । କପି ସହସ୍ର କାରଣେ ବିଷମ ହେଲି ॥
 ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଥର ପ୍ରିୟ ନିଜ ଦେହ, ସ୍ବାମୀ । ମାରିଲେ ମୋତେ ରାକ୍ଷସକୁମାରର-ଚାମୀ ॥୨॥
 ମାରିଲି ମୁହିଁ ତାହାକୁ ଯେ ମୋତେ ମାରିବ । ଏହା ପରେ ଆସି ତୋର ତନୟ ବାନ୍ଧଲ ॥
 ମୋତେ ବାନ୍ଧବାରେ କହୁ ନ ଲାଗଇ ଲଜ । କବିବାକୁ ଗୁହେଁ ନିଜ ପ୍ରଭୁଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ॥୩॥
 ବିନତି ନରୁଛୁ କର ଯୋଡ଼ି, ଲଙ୍କେଶ୍ବର । ଶୁଣ ମାନ ପରିହର ହୁଣିଷା ମୋହର ॥
 ଦେଖ ରୁହି ଅପଣାର କୁଳକୁ ବିରାଟ । ଭ୍ରମ ତ୍ୟାଗ କରି ଭଜ ତନ୍ତ୍ର ଭୟହୀନ ॥୪॥
 ଯାର ଥର ଯାସେ କାଲି ହସିତ ହୁଅଇ । ସେ ପୁର ଅସୁର ଚର ଅତରେ ଭୟଇ ॥
 ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗତେ ବେର କଦାପି ନକର । ସାତାକୁ ହସ ବଚନ ମାନସ ମୋହର ॥୫॥

ଗୌପାଣ୍ଡୁ:—ମୁଁ ରୁମ ପ୍ରଭୁତୁକୁ ଭଲରୂପେ ଜାଣେ । ସହସ୍ରବାହୁ ସଙ୍ଗରେ ରୁମର ଲତାଇ
 ହୋଇଥିଲ ଏବଂ ବାଲି ସହସ୍ର ଫୁଲ କରି ରୁମେ ଯଶସୋବିବ ଲଭୁ କରୁଥିଲ ।” ହନୁ-
 ମାନଙ୍କ ମର୍ମଭେଦ ବଚନ ଶୁଣି, ରାବଣ ହସି ଉକ୍ତ କଥାକୁ ଟାଳି ଦେଲ ॥୧॥ (ହନୁମାନ
 ଶୁଣି କହିଲେ) “ହେ ରାକ୍ଷସପତଙ୍କ ପ୍ରଭୁ ! ମୋତେ ଭେଦ ଲଗୁଥିଲା । ଏଣୁ ମୁଁ ଫଳ
 ଖାଇବି ଏବଂ ବାନର ସଙ୍ଗେ ହେଉ ଗତ ହେବି ପକାଇଲି । ହେ ନିଶାଚରପତଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ !
 ଶଙ୍କର ସମସ୍ତଙ୍କର ପରମପ୍ରିୟ । କୁସଅଗାମୀ ହୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସମାନେ ମୋତେ ମାରବାକୁ ଲାଗିଲେ
 ॥୨॥ ସେତେବେଳେ ମୋତେ ଯେଉଁମାନେ ମାରିଲେ, ମୁଁ ସେହିମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମାରିଲି ।
 ତାହା ଉପରେ ରୁମ ପ୍ରଥମ ମୋତେ ବାନ୍ଧ ପକାଇଲା । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ା ସିବାରେ ମୋର ଟିକିଏ
 ହେଲେ ଲହା ନାହିଁ । ମୁଁ ତ ମୋ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଜମିତ ହେଉ, ସେଇଥିରେ ଆହସ୍ୟ ॥୩॥
 ହେ ରାବଣ ! ମୁଁ ହାତଯୋଡ଼ି ରୁମଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି—ରୁମେ ଅଭିମାନ ଗୁଡ଼ିକ ମୋ ଉପ-
 ଦେଶ ଶୁଣ । ନିଜର ପଦସି କୁଳ ବିଷୟ ବିରାଟ କରି ଦେଖ ଏବଂ ଭ୍ରମକୁ ପରିହାର କରି

ପ୍ରଜାତପାଳ ରଘୁନାୟକ କରୁନାସିଲୁ ଖରାବ ।

ଗର୍ବ ସରନ ପ୍ରଭୁ ରାମେହିଁ ତବ ଅପରାଧ ବିସାରି ॥୨୬॥

ରାମ ତରଳ ପକ୍ୱଜ ଭର ଧରନ୍ତୁ । ଲଙ୍କା ଅତଳ ରାଜୁ ଭୁକ୍ତ କରନ୍ତୁ ॥
 ରାମ ପୁଲସ୍ତି ଜୟ ବିମଳ ମୟଂକା । ତେହୁ ସପି ମହୁଁ ଜନ ହୋହୁ କଲଂକା ॥୧॥
 ରାମ ନାମ ବିନ୍ଦୁ ଗିର ନ ସୋହା । ଦେଖୁ ବିରୁଦ୍ଧ ଜାଗି ମଦ ମୋହା ॥
 ବସନସ୍ଥାନ ନହିଁ ସୋହ ସୁରାଣ । ସବ ଭୁଷନ ଭୂଷିତ ବର ନାଶ ॥୨॥
 ରାମ ବିମୁଖ ସପକ ପ୍ରଭୁତାରି । ଜାଇ ରଘୁ ପାଇ ବିନ୍ଦୁ ପାଇ ॥
 ସଜଳ ମୂଳ ଜହ୍ନ ସରିତହୁ ନାହାଁ । ବରଷି ଗର୍ବ ପୁନି ତବହିଁ ସୁଖାହାଁ ॥୩॥
 ପୁରୁ ଦସକଂ କହୁଛି ପନ ରୋପୀ । ବିମୁଖ ରାମ ଯାତା ନହିଁ କୋପୀ ।
 ସକର ସହସ ବିଷ୍ଣୁ ଅଜ ତୋଷା । ସକହ ନ ରାମି ରାମ କର ଦ୍ରୋଷା ॥୪॥

ପ୍ରଜାତ-ପାଳକ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ କରୁଣା-ପିତୁ ଖରାବ ।

ଗଲେ ତୁ ଶରଣ ରାମିବେ ଭୁଲିଣ ତୋର ଅପରାଧ ଶୁଣ ॥୨୭॥

ରାମ ତରଣ-ପକ୍ୱଜ ସୁରଣ ହୃଦୟେ । ଲଙ୍କାରେ ଅତଳ ରାଜ୍ୟ କର ତୁ ନିର୍ଭୟେ ॥
 ରାମ ପୁଲସ୍ତିଙ୍କ ଯଶ ନିର୍ମଳ ନାଶେଷ । ସେ କୁଳେ କଳଙ୍କ ଦେବେ ନ ହୁଅ, ଲଙ୍ଘେଶ ॥୧॥
 ‘ରାମ’ ନାମ ବିନା ବାଣୀକ ହୁଏ ଶୋଭନ । ଦେଖ ରାଜ ମଦ ମୋହ ତରଣ ବର୍ଜନ ॥
 ବସନ ବିହନେ ଶୋଭା ନ ପାଏ, ସୁରାରି । ସକାଳକାର-ମଣ୍ଡିତା ନାଶ ମନୋହାରୀ ॥୨॥
 ରାମ-ବିମୁଖ ଜନର ସଂପତ୍ତି ପ୍ରଭୁତା । ଥାଇ ନ ଥିଲ ପରାସ୍ତ, କାଣ ଏକାକୀ ॥
 ସଜଳ ମୂଳ ନୁହନ୍ତି ସେବଣ ସରତ । ବର୍ଷା ବିଷମରେ ଶୁଷ୍କ ଗାଆନ୍ଧବ ରୁଣତ ॥୩॥
 ପଣ କରି କହୁଛୁ ମୁଁ, ଶୁଣ, ଲଙ୍ଘେଶ୍ୱର । କେହୁ ସୁଦା ଯାତା ନାହିଁ ରାମ ବିମୁଖର ॥
 ସହସ୍ର ବିଷ୍ଣୁ ବିରାଜି ବିରୁପାକ ତୋତେ । ରାମି ନ ପାରିବେ କେବେ ରାମଦ୍ରୋଷ ହୋଦ୍ରୋଷ ॥

ଭକ୍ତ-ଉତ୍ସ-ହାରକ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଭଜନ କର ॥ ୪ ॥ ଯେ ଦେବତା, ରାମସ ଓ ସମସ୍ତ
 ଚରଚରକୁ ଗ୍ରାସ କରି ପକାଏ, ସେହୁ କାଳ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଭୟରେ ଅସ୍ତଗୟ ଶୁଦ୍ଧ ହୁଏ ।
 ସେହୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସହୃଦ ବଦାସି ଶତ୍ରୁତା କରନାହିଁ ଏବଂ ମୋର କଥାକୁପାରେ କାନଙ୍କୁ
 ଡେରାଇ ଦିଅ ॥୫॥ କୋହା । —ଶରଣେ ଶ୍ରୀରଘୁନାଥ ଶରଣାଟକଙ୍କ ରକ୍ଷକ ଓ କହ୍ନାର
 ସାପର । ଶରଣ ଗଲେ ପ୍ରଭୁ ତୁମର ଅପରାଧ ଭୁଲି ତୁମକୁ ତାଙ୍କ ଶରଣରେ ଗ୍ରହଣ
 କରିନେବେ ॥ ୬ ॥ ତୌପାୟ । —ତୁମେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ତରଣ-କମଳକୁ ହୃଦୟରେ
 ଧାରଣ କର ଏବଂ ଲଙ୍କାରେ ଅତଳ ରାଜତ୍ୱ କର । ରାମି ପୁଲସ୍ତିଙ୍କ ଯଶ ନିର୍ମଳ ତରୁମା
 ସମାନ । ତୁମେ ସେହୁ ତରୁମାରେ କଳଙ୍କ ହୁଅନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ‘ରାମ’ ନାମ ବିନା ବାଣୀ
 ଶୋଭା ପାଏନାହିଁ । ମଦ ମୋହ ପଶ୍ଚାତ୍ୟାତ କରି ବିପୁର ଦେଖ । ହେ ଦେବତାଙ୍କ
 ଶତ୍ରୁ । ସମସ୍ତ ଭୂଷଣରେ ଭୂଷିତା ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧୁ ବିନା ଶୋଭା ପାଏ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥
 ରାମ-ବିମୁଖ ପୁରୁଷ ପାଶରେ ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ରହୁ ସୁଦା ଯାତା ଏବଂ ତାହା

ମୋହ ମୂଳ ବହୁ ସୁଲ ପ୍ରବ ତ୍ୟାଗହୁ ତମ ଅଭିମାନ ।

ଭଜନ୍ତୁ ରାମ ରଘୁନାୟକ କୃପାସିନ୍ଧୁ ଭଗବାନ ॥୨୩॥

ଜନ୍ମପି କହୁ କପି ଅତି ହୃତ ବାମା । ଭଗତି ବିବେକ ବିରତି ନୟ ସାମା ॥

ବୋଲୁ ବିହସି ମହା ଅଭିମାନ । ମିଳୁ ହମନ୍ତ କପି ଗୁର ବଡ଼ ଜ୍ଞାନ ॥୧॥

ମୃତ୍ୟୁ ନିକଟ ଆଇ ଖଲ ତୋହୁ । ଲଗେସି ଅଧମ ସିଖାଡ଼ୁନ ମୋହୁ ॥

ଭଲଟା ହୋଇବ କହ ହନୁମାନ । ମତିଭ୍ରମତୋର ପ୍ରଗଟମେ ଜାନା ॥୨॥

ସୁନି କପି ବଚନ ବହୁତ ଶିସିଆନା । ବେଗି ନ ହରନ୍ତୁ ମୁତ କର ପ୍ରାନା ॥

ସୁନତ ନିସାଚର ମାରନ ଧାଏ । ସତବହୁ ସହିତ ବିଶ୍ୱକ୍ଷୁ ଆଏ ॥୩॥

ମୋହ ଅଟେ ମୂଳ ବିବଧ ଶୂଳର ତ୍ୟାଗ କରି ଅଭିମାନ ।

ଭଜନ ଭୁ କର ରାମ ରଘୁବର କୃପାସିନ୍ଧୁ ଭଗବାନ ॥୨୩॥

ଯଦ୍ୟପି କହୁଲ କପି ହୃତ ବାଣୀ ଅତି । ବିବେକ ବୈରାଗ୍ୟ ମାତ ମିଶ୍ରିତ ଭକତି ॥

ବୋଲୁ ହସି ରାବଣ ମହା ଅଭିମାନ । ମିଳୁ ମୋତେ ମର୍ଦ୍ଦତ ଗୁରୁ ବଡ଼ ଜ୍ଞାନ ॥୧॥

ଖଲ, ତୋ ନିକଟେ ମୃତ୍ୟୁହେଲଣି ପ୍ରବେଶ । ଦେଉଛୁ ଅଧମ, ତେଣୁ ମୋତେ ଉପଦେଶ ॥

ଓଲଟା ଅଟେ, ପବନ ତନୟ କହୁଲ । ମତିଭ୍ରମ ତୋହର ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ଜାଣିଲ ॥୨॥

ଶୁଣନ୍ତେ କପି ବଚନ ହୋଇ ବୋଧାନ୍ୱିତ । ବୋଲେ ମୁତ, ପ୍ରାଣକର୍ପା ନ ହର ବୁଦ୍ଧିତ ॥

ଶୁଣି ମାରିବା ନିମନ୍ତେ ଅସ୍ତ୍ରରେ ଧାଇଁଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀ ସହ ବିଶ୍ୱକ୍ଷଣ ତେବେ ଆସିଲେ ॥୩॥

ପାଇ ସୁଦ୍ଧା ନ ପାଇବା ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଯେଉଁ ନଗର ମୂଳରେ ଜଳ-ସ୍ରୋତ ନ ଥାଏ,

ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ କେବଳ ବୃକ୍ଷଜଳ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ, ସେହି ନଦୀ ବର୍ଷା ବନ୍ଧିଯିବା

ମାତ୍ରେ ଶୀଘ୍ର ଶୁଣିଯାଏ ॥ ୩ ॥ ହେ ରାବଣ ! ଶୁଣ । ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି କହୁଛି ଯେ,

ରାମ-ବିପ୍ଳବ ଜନନ୍ତୁ କେହି ରକ୍ଷା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଶଙ୍ଖର, ବିଷ୍ଣୁ

ଓ ବ୍ରହ୍ମା ସୁଦ୍ଧା ଶ୍ରୀରାମଦ୍ରୋଣ ହୋଇଥିବାରୁ ତୁମଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥

ବୋହା :—ମୋହୁଁ ଯାହାର ମୂଳ, ଅଜ୍ଞାନ-ଜନ୍ମତ ଏପରି ଅଭିଶପ୍ତ ପାତାକାୟନ

ତମ ସଦୃଶ ଅଭିମାନକୁ ତ୍ୟାଗ କରିଦିଅ ଏବଂ ରଘୁକୁଳ-ନାୟକ କୃପାସାଗର ଭଗବାନ

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଭଜନ କର ।” ॥ ୨୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହନୁମାନ ଭକ୍ତ, ଜ୍ଞାନ,

ବୈରାଗ୍ୟ ଓ ମାତ-ସମ୍ମୁଳିତ ବହୁତ ହୃତକର କଥା କହଲେ ହେ ମହା-ଅଭିମାନ

ରାବଣ ହସି ବ୍ୟଙ୍ଗ କରି କହୁଲ, “ମୋତେ ଏହି ବାନର ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଜ୍ଞାନ ଗୁରୁ

ରୂପେ ମିଳିଗଲା । ॥ ୧ ॥ ରେ ହୁଷ୍ଟ ! ତୋ ମୃତ୍ୟୁ ଆସନ୍ତୁ । ଅଧମ ! ମୋତେ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ

ଗୁଲିଛୁ ।” ହନୁମାନ କହୁଲେ, “ଏହାର ଠିକ୍ ବିପକ୍ଷତ ଘଟନା ଘଟିବ (ଅର୍ଥାତ୍

ତୋହରି ମୃତ୍ୟୁ ଆସନ୍ତୁ, ମୋହର ନୁହେଁ) । ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭବରେ ଜାଣିଲିଣି, ଏହା

ତୋର ମତିଭ୍ରମ ।” ॥ ୨ ॥ ହନୁମାନଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି, ରାବଣ ଅଭିଶପ୍ତ କୋପ କଲ

ଏବଂ କହୁଲ, “ଆରେ ! ଏ ମୂର୍ଖର ପ୍ରାଣ ଶୀଘ୍ର କାହିଁକି ହରଣ କରୁନାହିଁ ?”

ନାଲ ସୀସ କରି ବିନୟ କହୁତା । ମତ ବିଶେଷ ନ ମାରିଅ ଦୁତା ॥
ଆନ ଦଣ୍ଡ କରୁ କରିଅ ଗୋସାଇଁ । ସବୁ କହା ମନ୍ତ୍ର ଭଲ ଭାରି ॥୩॥
ସୁନତ ବିହସି ବୋଲୁ ଦସକଂଧର । ଅଂଗ ଉଂଗ କରି ପଠଇଅ ବଦର ॥୩॥
କପି କେଁ ମମତା ପୁଞ୍ଜ ପର ସବୁ କହଇଁ ସମ୍ବୋଧର ।

ତେଲ ବୋଇ ପଟ ବାଧୁ ପୁନି ପାବକ ଦେହ ଲଗାଇ ॥୨୩॥

ପୁଞ୍ଜସ୍ଥାନ ବାନର ତହିଁ ଜାଇନ୍ତି । ତବ ସଠ ନିଜ ନାଥ ହିଁ ଲଲ ଆଇନ୍ତି ॥
ଜିହ୍ଵା କେଁ ଲାଙ୍ଗିସି ବହୁତ ବଡ଼ାଇ । ଦେଖଇଁ ମୋ ଚିତ୍ତ କେଁ ପ୍ରଭୁଚାରି ॥୧॥
ବଚନ ସୁନତ କପି ମନ ମୁସୁକାନା । ଭଲ ସହାୟ ସାରଦ ମୋଁ ଜାନା ॥
ଜାତୁଧାନ ସୁନି ଶୁବନ ବଚନା । ଲଗେ ରତେଁ ମୁଡ଼ ସୋଇ ରଚନା ॥୨॥

ପ୍ରଣମି ବୋଇଲେ କରି ବିନୟ କହୁତ । ମତ ବିଶେଷ, ଲକ୍ଷେଶ, ନ ମାରନ୍ତୁ ଦୁତ ॥
ଇଚର ଦଣ୍ଡ ବଧାନ କରନ୍ତୁ, ଗୋସାଇଁ । ସମସ୍ତେ କହଲେ ଭଲ ଏ ମନ୍ତ୍ରଣା, ଭାରି ॥୪॥
ଶୁଣନ୍ତେ ହସି ବୋଲଇ ନିଶାଚରେଶ୍ଵର । ଅଙ୍ଗ ଉନ୍ମୁଳ କରି ତେବେ ପଠାଅ ବାନର ॥୫॥

କପିର ବହୁତ ପୁଞ୍ଜରେ ମମତା କହେ ଦେଖାକୁ ବୁଝାଇ ।

ତଲଇ ବୋଲଣ ବସୁ ତାରି ପୁଣି ପାବକ ଦିଅ ଲଗାଇ ॥୨୪॥

ପୁଞ୍ଜସ୍ଥାନ ହୋଇ ଯେବେ ମରୁଚି ଯିବ । ତେବେ ଶଠ ସଙ୍ଗେ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଆଣିବ ॥
କରୁଥୁ ଅତି ଅମିତ ବଡ଼ାଇ ଯାହାର । ଦେଖିବି ମୁହିଁ କେମନ୍ତ ପ୍ରଭୁକୁ ତାହାର ॥୧॥
ବଚନ ଶୁଣନ୍ତେ କପି ମନେ ମୁରୁଜଇ । ଜାଣୁଛି ମୁହିଁ, ଶାରଦା ସହାୟ ହୋଇଲ ॥
ଶୁଣି ଜାତୁଧାନେ ଦଶବନ୍ଦନ ବଚନ । ମୁତେ ଅର୍ଘ୍ୟ ସଂସୋଗର କରିଲେ ରଚନ ॥୨॥

ଶୁଣିବା ମାତେ ରାକ୍ଷସମାନେ ତାହାକୁ ମାରିବାକୁ ବୋଲିଲେ । ସେତକବେଳେ
ମର୍ଦ୍ଦାମାନଙ୍କ ସହୁତ ବ୍ୟାଧିଶ ଯେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ॥ ୩ ॥ ସେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଁ
ଅତି ବିନୟ ସହକାରେ ରାବଣକୁ କହଲେ, “ତୁତକୁ ମାରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।
ଏହା ମାତ୍ର-ବରୁଦ । ହେ ଗୋସାଇଁ । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉ । ସମସ୍ତେ
କହଲେ, “ଭାଇ, ଏହି ପରାମର୍ଶ ଉତ୍ତମ ।” ॥ ୪ ॥ ଏହା ଶୁଣିବା ମାତେ ରାବଣ ହସି
କହିଲ, “ଆହା, ବାନରର ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗ କରି ତାହାକୁ ପଠାଇ ଦିଆଯାଉ ॥ ୫ ॥
କୋହା — ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝାଇ କହୁଛି । ଲଙ୍ଗୁଳରେ ବାନରର ମମତା ବେଶୀ,
ଅତଏବ ତେଲରେ ଲୁଗା ବୁଡ଼ାଇ ଏହାର ଲଙ୍ଗୁଳରେ ବାନ୍ଧିଦିଅ ଏବଂ ତହିଁରେ ନିଆଁ
ଲଗାଇ ଦିଅ ॥ ୬ ॥ କୌପାର:—ଯେତେବେଳେ ଏହି ବାନର ଲଙ୍ଗୁଳ-ସ୍ଥାନ ଅବସ୍ଥାରେ
ଯେଠାକୁ (ନିଜ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟକୁ) ଯିବ, ସେତେବେଳେ ଏହି ମୁଣ୍ଡ ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଅବଶ୍ୟ
ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆଣିବ । ଯାହାଙ୍କର ଏ ଏତେ ବଡ଼ାଇ କହିଛି, ମୁଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରଭୁକୁ ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ
ଟିକିଏ ଦେଖିନେଇ ଭଲ ।” ॥ ୭ ॥ ଏହି ବଚନ ଶୁଣି ହନୁମାଦ ମନେ ମନେ ହସିଲେ
ଏବଂ ଭାବିଲେ, “ସରସ୍ଵତୀ ଏହାର ଏପରି ବୁଦ୍ଧି-ସ୍ତ୍ରୀତ୍ଵରେ ସହାୟକ ହୋଇଛନ୍ତି

ରହା ନ ନରର ବସନ ଘୃତ ତେଲ । ବାଡ଼ୀ ପୁଁଛ ଝଡ଼ କପି ଖେଳୁ ।
 କୌତୁକ କହି ଆସ ପୁରବାସୀ । ମାରଣ୍ଡି ଚରନ କରଣ୍ଡି ବହୁ ହିଂସୀ ॥
 ବାଜଣି ଡୋଲ ଦେଶି ସବ ଚାଷୀ । ନରର ଫେର ପୁଣି ପୁଁଛ ଢଳାଷୀ ॥
 ପାକକ ଜରତ ଦେଶି ହନୁମଂତା । ଭୟୁତ ପରମ ଲଘୁରୁପ ତୁରଂଗା ॥
 ନିରୁଦ୍ଧ ଚଢ଼େଇ ବସି କନକ ପଟାଣୀ । ଭଣି ସହର ନିସାରର ନାଶୀ ॥
 ହରି ପ୍ରେରଣ ଦେହି ଅବସର ତଲେ ମରୁତ ଉନରୁସ ।

ଅଟହାସ କରି ଗର୍ଜା କପି ବଢ଼ି ଲଟ ପଳାସ ॥୧୫॥

ଦେହ ବିସାନ ପରମ ହରୁଆଣ । ମଂଜର ଚେଁ ମନ୍ଦର ଚଡ଼ ଧାଣ ॥
 ଜରଇ ମରର ଶ୍ରୀ ଲେଗ ବିହୀନ । ଝପଟ ଲପଟ ବହୁ ଲୋଟି କରୁଲ ॥୧୬॥

ନ ରହିଲୁ ଡୁର ମଧ୍ୟ ଘୃତ ବହୁ ତେଲ । ବଢ଼ିଲୁ ପୁଞ୍ଜ ଚଢ଼େଇ କପି କରୁ ଖେଳ ॥
 କରୁତୁକ ଦେଶିବାକୁ ନରର ନିବାସୀ । ଗୋରଠା ଗାଣ କରୁଛୁ ଉପହାସ ଅସି ॥୧୭॥
 ବଜାଇ ଡୋଲ ସକଳେ ତେଲ କରତାଣ । କରରେ ଗୁରୁର ପୁଞ୍ଜ ଅସି ଦେବେ ନାଶ ॥
 ବିଲେକ ପବନ ହୁତ ଅସି ପ୍ରକୃତ । ହୋଇଲୁ ଅଟାନ୍ତ ସୁଧୁ ଶରର ରୁଣ୍ଡ ॥୧୮॥
 ତେଜି ତପିଷ୍ଠା ହେମ ପଟାଣ ଉପରେ । ହେଲେ ବିଶାଳର ନାଶ କାତର ଦୟାରେ ॥୧୯॥

ହରିଙ୍କ ଗଙ୍ଗାରେ ବହୁଲ ସେ ନାମେ ପ୍ରଭୁତନ ଅଟଇଶ ।

କରି ଅଟହାସ ଗରଜ କପିଶ ବଢ଼ି ଛୁଇଁଲୁ ଅକାଶ ॥୨୦॥

ବିଶାଳ ଦେହ ପରମ ଉତ୍ତାପ ଅଟଇ । ବହୁକୁ ବହୁ ସବେସେ ଧାଇଁଣ ଚଢ଼ଇ ॥
 ଜରଇ ନଗର, ସେବେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଅନ୍ତୁ । ବାହାରଇ ଗୁଳାମୀଦା ଭୟାନକ ଅଛି ॥୨୧॥

ବୋଲୁ ପୁଁ ଜାଣିଗଲୁ । ॥ ଗୁରୁରେ ବଚନ ଶୁଣି, ମୁଖ ଗୁଣସମାନେ ପଶି-ସହୋଗର
 ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ନିଶିପଡ଼ିଲେ ॥୨୨॥ ଲଙ୍କାରେ ଶ୍ରବଣବାରେ ଏତେ ବୁଝା ଓ ବୋଲିବାରେ
 ଘିଅ-ତେଲ ଏତେ ଲାଗିଲୁ ଯେ, ନଗରରେ ଅଛି ବୁଝା, ଘିଅ ଓ ତେଲ ରହିଲୁ ନାହିଁ । ହନୁ-
 ମାନ ଏପରି ଲାଳା ଚଳେ ଯେ, ମଞ୍ଚରୁ ବହୁତ ବଢ଼ି ରହୁ ହୋଇଗଲୁ । ନରରବାସୀ
 ଲେକମାନେ ତାମସା ଦେଶିବାକୁ ଅସିଲେ । ସେମାନେ ହନୁମାନଙ୍କୁ ଗୋରଠା
 ମାରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ବହୁତ ଉପହାସ ଓ ପରହାସ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୨୩ ॥ ଡୋଲ ବାଜୁଥାଏ,
 ସମସ୍ତେ ତାଳି ବଜାଉଥା'ନ୍ତି । ହନୁମାନଙ୍କୁ ନଗରରେ ବୁଲେ ଚଢ଼େଇ ମଞ୍ଚରୁରେ
 ନିଆଁ ରଖାଇ ଦେଲେ । ନିଆଁ ଜଳିବାର ଦେଖି, ହନୁମାନ ଶୀଘ୍ର ଅତି ଶୁଫଳ ରୂପ
 ଧାରଣ କଲେ ॥ ୨୪ ॥ ବଚନରୁ ବାହାରି ସେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଅଟାଳନ, ଉପରେ ଯାଇ
 ଚଢ଼ିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଗୁଣସ-ନାୟମାନେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୨୫ ॥
 ତୋହା :—ସେହି ସମୟରେ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଅଟଇଶ ପବନ ବହିବାକୁ
 ଲାଗିଲୁ । ହନୁମାନ ଅଟହାସ କରି ଗର୍ଜନ କଲେ ଏବଂ ବଢ଼ି ଅକାଶରେ ଯାଇ
 ଲାଗିଲେ ॥ ୨୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଦେହ ଅତି ବିଶାଳ, କିନ୍ତୁ ଅତିଶୟ ହାଲୁକା

ତାତ ମାତ୍ର ହା ସୁନିଅ ସୁନାସ । ଏହି ଅବସର କୋ ହମନ୍ତି ଉବାସ ॥
 ହମନୋ କହା ପୁତ୍ର କରି ନହିଁ ହୋଇ । ବାନର ରୂପ ଧରୁଁ ସୁର କୋଇ ॥୨॥
 ସାଧୁ ଅବଞ୍ଚା କର ପକ୍ତ ଯାସା । ଜରଇ ନଗର ଅନାଥ କର ଜେସା ॥
 ଜାଗ ନଗରୁ ନିମିଷ ଏକ ମାସୁ । ଏକ ବିଶ୍ଵାସନ କର ଗୁଡ଼ ନାସୁ ॥୩॥
 ତା କର ଦୃଢ଼ ଅନଲ ଜେହିଁ ସିରିଜା । ଜଗ ନ ସୋ ତେହି କାରନ ଗିରିଜା ॥
 ଉଲଟି ପଲଟି ଲଙ୍କା ସବ ଜାଗ । କୁହ ପର ସୁନ ସିର ମୟାସ ॥୪॥
 ପୁରୁ ବୁଝାଇ ଖୋଲ ଶ୍ରମ ଧରି ଲଘୁ ରୂପ ବହୋଇ ।

ଜନକ ସୁତା କେ ଆଗେଁ ଠାକୁ ଉପୁଇ କର ଜୋର ॥୨୭॥

ମାତ୍ର ମୋହି ସାଜେ କହୁ ଚାହା । ଜେସେଁ ରଘୁନାୟକ ମୋହି ଖାହା ॥
 ବୁଢ଼ାମନ ଉତାରି ତବ ଦୟା । ହରଷ ସମେତ ପବନପୁତ ଲୟଇ ॥୧॥

ତାତ, ମାତ, ବୋଲି ସବେ କରନ୍ତି ଚିତ୍କାର । ଏ କାଳେ ଆମ୍ଭକୁ କିଏ କରବ ଉକାର ॥
 ପୁଁ ଯେ କହୁଥିଲି ଏହୁ ନୁହଇ ମର୍କଟ । କପି ରୂପରେ କୌଣସି ଦେବତା ପ୍ରକଟ ॥୨॥
 ସାଧୁ ଅବଞ୍ଚାର ଫଳ ହୁଅଇ ଏପରି । ନଗର ଜଳେ ଅନାଥ ଲୋକଙ୍କ ଯେପରି ॥
 ନିମିଷ ମଧ୍ୟରେ ଯାଗ ନଗର ଜାଲିଲ । ବିଶ୍ଵାସେ ଶୁଣି କାର ଗୁଡ଼ ନ ରହଇ ॥୩॥
 ତାହାଙ୍କ ଭକ୍ତ, ଅନଳ ଯେତେଲେ ସୁଜନ । ସେହୁ ହେଉ ଗିରିଜା ! ସେନ ହେଲ ଦହନ ॥
 ଉଲଟି ପାଲଟି ଜାଲି ଲଙ୍କାକୁ ସମସ୍ତ । ତେଇଁ ପଡ଼ିଲ ପିନ୍ଧୁରେ କହୁଁ ହନୁମନ୍ତ ॥୪॥
 ପୁରୁ ଲଭାଇଣ ଅପହର ଶ୍ରମ ଲଘୁ ରୂପରେ ଆବର ।

ଜନକ ପୁତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଆସି ଉଭୟ ହେଲ ଯୋଡ଼ି କର ॥୨୭॥

ମାତା ! ମୋତେ ଚିହ୍ନି କହୁ କରନ୍ତି ପ୍ରଦାନ । ଯେଉଁଭାବେ ହେଲଥିଲେ ମୋତେ ରଘୁରାଣୀ ॥
 ମଥାମଣି କାନ୍ତି ତହୁଁ ବଳଦେଶ୍ଵ ଦେଲେ । ହରଷ ସମେତ କରେ ହନୁମନ୍ତ ନେଲେ ॥୧॥

(ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ମୃତିଦାୟକ) । ସେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ମହଲରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମହଲ ଉପରେ
 ଚଢ଼ି ଯାଉଥା'ନ୍ତି । ନଗର ଜଳୁଥାଏ । ଲୋକମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥା'ନ୍ତି । ଅଗ୍ନିର
 କୋଟି କୋଟି ଭୟଙ୍କର ଶିଖା ଚରୁର୍ଦ୍ଧ୍ଵରେ ବ୍ୟାପି ଯାଉଥାଏ ॥ ୧ ॥ ହାୟ ବାପ !
 ହାୟ ମାଆ ! ଏହୁ ଅବସରରେ ଆମକୁ କିଏ ରକ୍ଷା କରିବ ?—ଚରୁର୍ଦ୍ଧ୍ଵରେ ଏହୁ
 କରୁଣ ସ୍ଵର ଶୁଭୁଥାଏ । ସେମାନେ କହୁଥା'ନ୍ତି, “ଆମେ ପ୍ରଥମରୁ କହୁଥିଲୁ—ଏ ବାନର
 ନୁହେଁ, ବାନର-ରୂପଧାରୀ କୌଣସି ଜଣେ ଦେବତା ।” ॥୨॥ ସାଧୁଙ୍କୁ ଅପମାନ ଦେବାର
 ଫଳ ଏହୁପରି । ଦେଖ, ନଗର ଅନାଥ ନଗର ପରି ଦିପ୍ତି ଜଳି ଯାଉଛି ।” ହନୁମାନ୍
 ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କ୍ଷଣରେ ସମସ୍ତ ନଗର ଜାଲି ଦେଲେ । ଏକମାତ୍ର ବିଶ୍ଵାସଜନୀ ଘର ଜାଲିଲେ
 ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ପାବକ ! ଯେ ଅଗ୍ନିକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି, ହନୁମାନ୍
 ତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ । ଏହି ହେଉ ସେ ଅଗ୍ନିରେ ଜଳିଲେ ନାହିଁ । ହନୁମାନ୍ ଓଲଟ-ପାଲଟ
 କରି ସମସ୍ତ ଲଙ୍କା ଜାଲି ଦେଲେ । ତତ୍ପରେ ସେ ସମୁଦ୍ରରେ ତେଇଁ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୪ ॥

କହେନ୍ତୁ ତାତ ଅସ ମୋର ପ୍ରନାମ । ସବ ପ୍ରକାର ପ୍ରଭୁ ପୁରନକାମ ॥
 ଘନ ଦୟାଲ ବରଦୁ ସଂଭାଷ । ହରନ୍ତୁ ନାଥ ମମ ସଙ୍କଟ ଭାଷ ॥୨॥
 ତାତ ସନ୍ତପ୍ତ କଥା ସୁନାଏନ୍ତୁ । ବାନ ପ୍ରତାପ ପ୍ରଭୁକୁ ସମୁଦାଏନ୍ତୁ ॥
 ମାସ ଦିବସ ମହୁଁ ନାଥୁ ନ ଆଡ଼ୁ । ତୋ ପୁନି ମୋହି କଥାତ ନହିଁ ପାଡ଼ୁ ॥୩॥
 କହୁ କପି କେହି ବଧୁ ଶୁଣିଁ ପ୍ରାଣ । ଭୁଲୁଛୁ ତାତ କହତ ଅବ ଜାନା ॥
 ତୋହି ଦେଖି ସୀତଲ ଭଲ ଶୁଣ । ପୁନି ମୋ କହୁଁ ସୋଇ ଦିନୁସୋରାଣ ॥୪॥
 ଜନକସୁତକୁ ସମୁଦାଇ କରି ବହୁ ବଧୁ ଧୀରଜ ଖଣ୍ଡ ।
 ଚରନ କମଳ ସିନ୍ଧୁ ନାଲ କପି ଗର୍ଭକୁ ରାମ ପହିଁ ଖଣ୍ଡ ॥୨୭॥

କହୁକ ସୁତ ! ପ୍ରଭୁକୁ ମୋହର ପ୍ରଣାମ । ସକଳ ପ୍ରକାରେ ରୁନେ ଅଟ ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ ॥
 ଘନ ଦୟାନ୍ୟ ନିଜ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସୁମର । ହରନ୍ତୁ ନାଥ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଙ୍କଟ ମୋହର ॥୧॥
 ସୁତ ! ଶବ୍ଦ ଜନସୁର କଥା ଶୁଣାଇବ । ବାଣ ପ୍ରତାପ ପ୍ରଭୁକୁ କହୁ ରୁଦ୍ଧାଇବ ॥
 ମାସ ଦିନ ମଧ୍ୟେ ଯେବେ ନାଥ ନ ଆସିବେ । ତେବେ ପୁଣି ଖବରରେ ମୋତେ ନପାଇବେ ॥୨॥
 କହୁ କେଉଁଠାବେ ପ୍ରାଣ ରଖିବି ମୁଁ, ବଧୁ । ରୁନେ ମଧ୍ୟ ଯିବା ପାଇଁ ଏବେ କହୁଅଛୁ ॥
 ରୁମୁକୁ ଦେଖି ଶୀତଳ ହୋଇଥିଲୁ ଶୁଣ । ପୁଣି ମୋ ନିମନ୍ତେ ସେହି ଦିନ ସେହି ରାତି ॥୩॥
 ଜନକ ସୁତାକୁ ରୁଦ୍ଧାଇଣ କପି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବହୁ ପ୍ରତାପଲେ ।
 ଚରଣ-କମଳେ ପ୍ରଣାମ କରିଣ ରାମଙ୍କ ପାଶେ ଗମିଲେ ॥୨୭॥

ବୋହା —ହନୁମାନ ଲଙ୍କାକୁ ଲଢ଼ାଇ କ୍ଳାନ୍ତ ଦୂର କଲେ ଏବଂ ପୁଣି ଶୁଦ୍ର ରୂପ
 ଧାରଣ କରି ଶ୍ରୀମତୀ ଜାନକଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ପାଇଁ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ॥ ୨୭ ॥
 ବୌଦ୍ଧା —ହନୁମାନ କହଲେ, “ହେ ମାତା । ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ମୋ ହାତରେ
 ରୁମ ପାଖକୁ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନ ଦେଇଥିଲେ, ରୁମେ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନ
 ମୋତେ ଦିଅ ।” ତେଣୁ ସୀତା ନିଜ ରୂପାମଣି ଉତ୍ତାର ତାହାକୁ ଦେଲେ । ହନୁମାନ
 ତାହା ଆନନ୍ଦ ସହକାରେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ । ଜାନକ କହଲେ, “ହେ ବଧୁ !
 ମୋର ପ୍ରଣାମ ନିବେଦନ କରିବ—“ହେ ପ୍ରଭୁ ! ଆପଣ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ ।
 ତଥାପି ଘନ-ହୁଣ୍ଡାକୁ ଦୟା କରିବା ଆପଣଙ୍କର ଚୈତ୍ତବ ଏବଂ ମୁଁ ଅଛୁ ଘନା ।
 ଅତଏବ ସେହି ଚୈତ୍ତବକୁ ସ୍ମରଣ କରି ହେ ନାଥ ! ମୋର ଭାବ ସଙ୍କଟକୁ ଦୂର
 କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୨ ॥ “ହେ ବଧୁ ! ଲହୁପୁତ୍ର ଜୟନ୍ତର କଥା ତାହାକୁ ଶୁଣାଇବ ଏବଂ
 ପ୍ରଭୁକୁ ତାହାଙ୍କ ଦାଣ୍ଡ ପ୍ରତାପ ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦେବ । ଯଦି ମାସକ ମଧ୍ୟରେ ନାଥ
 ନ ଆସନ୍ତି, ତେବେ ମୋତେ ଆଉ ଖବରପତ୍ରରେ ପାଇବେ ନାହିଁ ।” ॥ ୩ ॥ “ହେ
 ହନୁମାନ ! କୁହ, ମୁଁ କପରି ପ୍ରାଣ ରଖିବି । ହେ ଜାତ ! ରୁମେ ବି ବର୍ତ୍ତମାନ
 ଯିବାକୁ କହୁଅଛୁ । ରୁମକୁ ଦେଖି ମୋ ହୃଦୟ ଶୀତଳ ହେଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ପକ୍ଷରେ
 ସେଇ ଦିନ ଓ ସେଇ ରାତି !” ॥ ୪ ॥ ବୋହା :—ହନୁମାନ ଜାନକଙ୍କୁ ରୁଦ୍ଧାଇ

ଚଳିତ ମହାଧନ ଗର୍ଜିତ ଶ୍ରୀ । ଗର୍ଭ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁନା ନିସିତର ନାଶ ॥
 ନାଶି ପିନ୍ଧୁ ଏହି ପାରଦ ଆଶ୍ରୟ । ସବବ କଳିକାଳ କପିତ୍ବ ସୁନାଶ୍ରୟ ॥୧॥
 ହରଷେ ସବ ବଲେକ ହନୁମାନ । ନୂତନ ଜନ୍ମ କପିତ୍ବ ତବ ଜାନା ॥
 ମୁଖ ପ୍ରସନ୍ନ ତନ ତେଜ ବିସ୍ମୟ । ଶୁଭେଷି ସମତନ୍ତ୍ର କର କାଜା ॥୨॥
 ମିଳେ ସକଳ ଅତି ଭବ ସୁଖାୟ । ତଳପତ ମାନ ପାତ୍ର ଜମି ବାସ ॥
 ଚଳେ ହରଷି ରଘୁନାୟକ ପାସ । ପୁଣ୍ୟ କହନ ନିର୍ମଳ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦାସ ॥୩॥
 ତବ ମଧୁବନ ଶ୍ରୀଚର ସବ ଆସ । ଅନ୍ୟତ ସମତ ମଧୁ ଫଳ ଖାସ ॥
 ରଖିଥାରେ ଜବ ବରଜନ ଲଗେ । ମୁଷ୍ଟି ପ୍ରହାର ହନତ ସବ ଭାଗେ ॥୪॥

ଜାଲ ପୁକାରେ ତେ ସବ ବନ ଉତ୍ତାର ନୁହେଁ ।

ସୁନା ସୁଗ୍ରୀବ ହରଷ କପି କରି ଆସ ପ୍ରଭୁ କାଜ ॥୫॥

ଚଳନ୍ତେ ଗର୍ଜନ କଲେ ଧନ ଭୟାନକ । ଶୁଣି ଗର୍ଭପାତ ହେଲ ଦେବନାୟକ ॥
 ଲଂଘି ପାରବାର ଏହି ପାରଦ ଆସିଲେ । ବାନରକୁ କଳିକାଳ ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଇଲେ ॥୧॥
 ହରଷିତ ଦେଖି ସବେ ପବନ ପ୍ରଭୁକୁ । ନୂତନ ଜନ୍ମ ବୋଲିଣ ମଣିଲେ ନିଜକୁ ॥
 ପ୍ରସନ୍ନ ବଦନ କେତେ ରୁଚେ କଲେବର । ସୁମ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ଜାଣିଲେ ବାନର ॥୨॥
 ମିଳ ସବେ ଅତିଶୟ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଲେ । ଛଟପଟ ହେଇ ମାନ ପାଣି ବା ପାଇଲେ ॥
 ଚଳିଲେ ହରଷେ ରଘୁନାୟକଙ୍କ ପାଶ । କହୁ ଶୁଣି ପଥ ମଧ୍ୟ ନବ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦାସ ॥୩॥
 ତହୁଁ ମଧୁବନ ମଧ୍ୟ ପଶିଣ ବାନରେ । ମଧୁର ଫଳ ଖାଇଲେ ଅନ୍ୟତ ସଙ୍ଗରେ ॥
 ରଖି ନିଜର ପତ୍ର ବାରିଣ କରିଲେ । ମୁଷ୍ଟି ପ୍ରହାର କରନ୍ତେ ସବେ ପଳାଇଲେ ॥୪॥

ସମସ୍ତେ ଆସିଣ ପ୍ରହାରଲେ, ବନ ଉତ୍ତାରନ୍ତି ପ୍ରବର ।

ଶୁଣି କପିପତି ହରଷିତ ଅତି ଭବ କପି କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ॥୫॥

ବହୁରୂପେ ଧ୍ୟାନ ଦେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ପ୍ରଣାମ ନୁହାଁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ନିକଟକୁ ଗମନ କଲେ ॥ ୨୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ସେବକା ସମୟରେ ସେ ମହା ଧନ
 କରି ଭାରି ଗର୍ଜନ କଲେ ଏବଂ ତାହାକୁ ଶୁଣି ରାମେ ନାୟକ ଗର୍ଭପାତ ହେବାକୁ
 ଲାଗିଲେ । ସମସ୍ତେ ଲାଜନ କରି ସେ ଏପାରକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ବାନରମାନଙ୍କୁ କଳିକାଳ
 ଧନ ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ହନୁମାନ୍ଙ୍କୁ ଦେଖି, ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ
 ଏବଂ ସେତେବେଳେ ବାନରମାନେ ଆପଣା ଆପଣାର ନବଜନ୍ମ ହେଲ ବୋଲି ବିବର
 କଲେ । ହନୁମାନ୍ଙ୍କ ମୁଖ ପ୍ରସନ୍ନ ଓ ଶରୀରରେ ତେଜ ବିସ୍ମୟମାନ । ତହୁଁ
 ବାନରମାନେ ଚୁହିପାରିଲେ ଯେ, ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରମୋଦନ କରି ଆସିଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥
 ସମସ୍ତେ ହନୁମାନ୍ଙ୍କ ସହଜ ମିଳନ କଲେ ଏବଂ ଅତି ସୁଖ ଲଭ କଲେ । ସତେ ଅବା
 ଛଟପଟ ହେଉଥିବା ମାନଙ୍କୁ ଜଳ ମିଳିଗଲା । ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ନୂଆ ନୂଆ
 ଲକ୍ଷ୍ମୀଦାସ-ବୃନ୍ଦାବନ ଆଦି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକଙ୍କ ପାଶକୁ ଚାଲିଲେ ॥ ୩ ॥

ଜୌଁ ନ ହୋଇ ସୀତା ସୁଧ ପାଣ୍ଡ । ମଧୁବନ କେ ଫଳ ସକର୍ତ୍ତ କି ଖାଉ ॥
 ଏହି ବିଧି ମନ ବିଚାର କର ରାଜା । ଆଉ ଗଏ କପି ସହିତ ସମାଜା ॥୧॥
 ଆଉ ସବୁହିଁ ନାଡ଼ି ପତ ସୀସା । ମିଳେଉ ସବୁହିଁ ଅତି ପ୍ରେମ କପୀସା ।
 ପୁଁଜି କୁସଲ କୁସଲ ପତ ଦେଖି । ରାମକୃପା ଶ୍ରୀ କାଳୁ ବିସେଷୀ ॥୨॥
 ନାଥ କାଳୁ ଖାଉଛୁ ହନୁମାନା । ରାଖେ ସକଲ କପିହୁ କେ ପ୍ରାଣା ॥
 ସୁନ ସୁଗ୍ରୀବ ବହୁର ତେଜ ମିଳେଉ । କପିହୁ ସହିତ ରଘୁପତି ପହିଁ ଚଳେଉ ॥୩॥
 ରାମ କପିହୁ ଜବ ଆର୍ତ୍ତର ଦେଖା । କିଏ କାଳୁ ମନ ଦରଷ ବିସେଷା :
 ପଟିକ ଦିଲ ବେଠେ ହୋଇ ଶୁଭ । ପରେ ସକଲ କପି ଚରନସ୍ଥି ଜାଣି ॥୪॥

ଯେବେ ନ ଥାନ୍ତେ ଫଳାନ୍ତ ସମାରୁର ପାଇ । ତେବେ ମଧୁବନ ଫଳ ପାରନ୍ତେ କି ଖାଇ ॥
 ଏମନ୍ତେ ମନେ ବିଚାର କରୁ କପିରାଜ । ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲେ ଆସି ମର୍ତ୍ତ ସମାଜ ॥୫॥
 ଆସି ସବେ ପତ ଜଳେ ପ୍ରଶାମ କରଲେ । ଅତି ପ୍ରେମେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କର୍ପାଣ ଭେଟିଲେ ॥
 ପୁଛନ୍ତେ କୁଶଳ, “ପତ ଦେଖି ସବୁ ଭଲ । ରାମଙ୍କ କୃପାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଲୁ ସଫଳ” ॥୬॥
 ନାଥ ! ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧଣ ପବନ କୁମର । ରହିଲୁ ପ୍ରାଣ ସକଳ କପି ସେନାଙ୍କର ॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ସୁଗ୍ରୀବ ଉଠି ପୁନଶ୍ଚ ମିଳିଲେ । କପିଙ୍କ ସହ ଶ୍ରୀରାମ ସମୀପେ ଚଳିଲେ ॥୭॥
 ରାମ ବିଲୋକିତ କପି ସେନା ଅଗ୍ରମନ୍ତୁ । କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟେ ଦୃଷ୍ଟ ହେଲେ ଅତି ॥
 ଛଟିକ ଶିବରେ ବଢ଼ିଥିଲେ ହୁଇ ଶୁଭ । ପଡ଼ିଲେ ଚରଣତଳେ କପି ସବେ ଯାଇ ॥୮॥

ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତେ ମଧୁବନ ଭିତରକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ଅଙ୍ଗଦଙ୍କ ସମ୍ମୁଖେ ହସେ
 ସମସ୍ତେ ମଧୁର ଫଳ ଭୋଜନ କଲେ । ରକ୍ଷକମାନେ ତାରଣ କରିବାରୁ ବାନରମାନେ
 ବିଧା ମାରିଲେ ଏବଂ ବ୍ୟାଧାମତ ଖାଇବା ମାତ୍ରେ ସେମାନେ ମଧୁବନ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଲେ ॥୯॥
 କୋହା — ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଯାଇଁ ଚିତ୍କାର କଲେ ଯେ, ପ୍ରବରାଜ ଅଙ୍ଗଦ ବନ
 ଉଜାଡ଼ି ପକାଇଛନ୍ତି । ଏହା ଶୁଣି ସୁଗ୍ରୀବ ବାନରମାନେ ସ୍ବଭୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରି
 ଆସିଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଜାଣି, ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ॥ ୧୦ ॥ ତୌପାରି — ଯଦି ସୀତାଙ୍କ
 ଖବର ପାଇ ନ ଥାନ୍ତେ, ତେବେ ସେମାନେ ମଧୁବନର ଫଳ ଖାଇ ପାରନ୍ତେ କି ? ରାଜା
 ସୁଗ୍ରୀବ ଏହିରୂପେ ମନରେ ବିଚାର କରୁଥିବା ବେଳେ ବାନର ସମାଜ ଆସି ସେଠାରେ
 ପହଞ୍ଚିଲେ ॥ ୧୧ ॥ ସମସ୍ତେ ଆସି ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରଶାମ କଲେ । କପିରାଜ
 ସୁଗ୍ରୀବ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ବଡ଼ ପ୍ରେମରେ ମିଳନ କଲେ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କୁଶଳ-ବାଞ୍ଛି
 ପଚାରିଲେ । ବାନରମାନେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ଦର୍ଶନ ହେଉ
 ସମସ୍ତ କୁଶଳ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପାହେତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଶେଷ ସଫଳତା ମିଳିଅଛି ॥ ୧ ॥
 ହେ ନାଥ ! ହନୁମାନ୍ ହିଁ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତ ବାନରଙ୍କ
 ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷା କରିଅଛନ୍ତି ।” ଏହା ଶୁଣି ସୁଗ୍ରୀବ ହନୁମାନ୍ଙ୍କୁ ପୁଣି ଭେଟିଲେ ଏବଂ
 ସମସ୍ତ ବାନରଙ୍କ ସମେତ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ନିକଟକୁ ଚାଲିଲେ ॥୧୨॥ ଶ୍ରୀରାମ ବାନରମାନଙ୍କୁ

ପ୍ରୀତି ସହିତ ସବ ଶେଷେ ରଘୁପତି କରୁନା ପୁଂଜ ।

ପୁଂଜୀ କୁସଲ ନାଥ ଅବ କୁସଲ ଦେଖି ପଦ କଂଜ ॥୨୯॥

ଜାମବନ୍ତ କହ ସୁନୁ ରଘୁରାୟ । ଜା ପର ନାଥ କରହୁ ତୁଚ୍ଛ ଦାୟା ॥

ତାହା ସଦା ସୁର କୁସଲ ନିରନ୍ତର । ସୁର ନର ମୁଖ ପ୍ରସନ୍ନ ତା ଉପର ॥୨୯॥

ସୋଇ ବିଜୟ ବିଜୟ ଗୁନସାଗର । ତାସୁ ସୁଜୟ ତ୍ରୈଲୋକ ଉଜାଗର ॥

ପ୍ରଭୁ ଶା କୃପା ଉପୁଞ୍ଜ ସବୁ କାଜୁ । ଜନ୍ମ ହମାର ସୁଫଳ ଗୁ ଆଜୁ ॥୩୦॥

ନାଥ ପବନସୁତ ଶାନ୍ତି ଜୋ କରମା । ସହସହ ମୁଖ ନ ଜାଇ ସୋ ବରମା ॥

ପବନଜନୟ କେ ଚରିତ ସୁଦ୍ରାଏ । ଜାମବନ୍ତ ରଘୁପତିହୁ ସୁନାଏ ॥୩୧॥

ସୁନତ କୃପାନ୍ଧୁ ମନ ଅତି ଶୁଭ । ପୁତ୍ର ହନୁମାନ ହରଷି ହୁଏ ଲୁପ ॥

କହୁ ତାତ କେହି ଭୀତି ଜାନମା । ରହତି କରତି ରଜା ସୁପ୍ରାନ୍ତ ଶା ॥୩୨॥

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରୀତି ସହ ରଘୁପତି ଶେଷିଲେ କରୁଣାପୁଞ୍ଜ ।

ପୁଞ୍ଜନ୍ତେ କୁଶଳ, “ନାଥ ! ସକୃଶଳ ଦେଖି ଏବେ ପଡ଼କଲୁ” ॥୨୯॥

ଜାମ୍ବବନ୍ତ ବୋଲେ ଶୁଣ ରଘୁକୁଳକାନ୍ତ । ଅନୁସନ୍ଧ କର ତୁମ୍ଭେ ଯା ଉପରେ, ନାଥ ॥

ତାହାର ସଦା କୁଶଳ ମଙ୍ଗଳ ସଂସାରେ । ସୁର ନର ମୁଖ ସର୍ବେ ପ୍ରସନ୍ନ ତାଠାରେ ॥୨୯॥

ବିଜୟା ବିଜୟା ସେହୁ ବ୍ରତ ପଦ୍ମପାର । ଶିଳାଲେଖେ ଆଲେଖିତ ପ୍ରସନ୍ନ ତାହାର ॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୃପାରେ ପିତା ହେଲେ ସର୍ବ କାର୍ଯ୍ୟ । ହୋଇଲେ ଖଳ ସମସ୍ତ ଆନୁ ଜନ୍ମ ଆଜ ॥୩୦॥

ନାଥ ! ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କଲ ପବନ ନନ୍ଦନ । ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁଣ୍ୟ ତାହା ହୋଇ ନ ପାରେ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥

ପ୍ରଭାସନ ତନୟର ଚରିତ ସୁନ୍ଦର । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲ ରଞ୍ଜେଶ୍ବର ॥୩୧॥

ଶ୍ରୀ କୃପାନ୍ଧୁ ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଲେ । ଦରଶେ ହନୁମାନଙ୍କୁ ହୃଦେ ଲଗାଇଲେ ॥

କହ ବନ୍ଧୁ ! କେଉଁଥିବେ ଜନକ ସନ୍ତତି । ନିଜ ଶାବନର ରକ୍ଷା କରିଣ ରହନ୍ତି ॥୩୨॥

କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରି ଆସୁଥିବାର ଦେଖିଲେ ଏବ ମନରେ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କଲେ ।

ହୃଦୟର ସ୍ପଷ୍ଟିକ ସିଳା ଉପରେ ବସିଥିଲେ । ସମସ୍ତ ବାନର ଯାଇ ତାଙ୍କ ଚରଣତଳେ

ପଡ଼ିଗଲେ ॥ ୨୯ ॥ ଦୋହା :—କରୁଣାପୁଞ୍ଜ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହୃଦ

ପ୍ରେମରେ ମିଳନ କଲେ ଏବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କୁଶଳ-ବାଞ୍ଛା ସମ୍ଭବିଲେ । ବାନରମାନେ

କହଲେ, “ହେ ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳର ଦର୍ଶନ ପାଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ତ

କୁଶଳ ।” ॥ ୩୦ ॥ ତୌପାଲ —ଜାମ୍ବବାନ୍ତ କହଲେ, “ହେ ରଘୁନାଥ ! ଶୁଣନ୍ତୁ;

ହେ ନାଥ ! ଯାହା ଉପରେ ଆପଣ ବସୁ, କରନ୍ତୁ, ତାହାର ସଦାସର୍ବଦା କଲ୍ୟାଣ ଓ

ନିରନ୍ତର କୁଶଳ । ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ମୁଖି ସମସ୍ତେ ତା ଉପରେ ପ୍ରସନ୍ନ ରହନ୍ତି ॥୩୧॥

ସେହୁ ବିଜୟା, ବିଜୟା ଏବ ଶ୍ରୀହରିର ହୋଇଯାଏ । ତାହାର ସୁନ୍ଦର ଯଶ

ଶିଳାଲେଖରେ ସୁକାଶିତ ହୁଏ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୃପାରେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସୁବୁଦୁ ରୂପେ ସମ୍ପନ୍ନ

ହୋଇଥାନ୍ତି । ଆଜ ଆମ ଜନ୍ମ ସଫଳ ହୋଇଗଲା ॥ ୩୨ ॥ ହେ ନାଥ ! ପବନପୁତ୍ର

ନାମ ପାତ୍ରରୁ ବିବସ୍ୟ ନିସି ଧ୍ୟାନ ଭୁକ୍ତାର କପାଟ ।

ଲେଚନ ନିଜ ପଦ ଜୟିତ ଜାହିଁ ପ୍ରାନ୍ କେହିଁ ବାଟ ॥୩୦॥

ଚଳତ ମୋହି ରୁଡ଼ାମନି ଖାନ୍ତି । ରଘୁପତି ହୃଦୟୁଁ ଲଇ ସୋଇ ଲାନ୍ତି ॥
ନାଥ ଜୁଗଲ ଲେଚନ ଶୁଷ୍କ ବାଣୀ । ବଚନ କହେ କହୁ ଜନକକୁମାରୀ ॥୧॥
ଅନୁଜ ସମେତ ଗହେଡ଼ୁ ପ୍ରଭୁ ଚରନା । ଘାନବନ୍ଧୁ ପ୍ରନତାରତି ହରନା ॥
ମନ ନିମ ବଚନ ଚରନ ଅନୁରାଗୀ । କେହିଁ ଅପରାଧ ନାଥ ହୋଁ ଡାଗୀ ॥୨॥
ଅବଗୁନ ଏକ ମୋର ମେଁ ମାନା । ବିଚାରତ ପ୍ରାନ୍ ନ ଶାନ୍ତି ପୟାନା ॥
ନାଥ ସୋ ନୟନହୀଁ କୋ ଅପରାଧା । ନିସରତ ପ୍ରାନ୍ କରହିଁ ହଠି ବାଧା ॥୩॥

ନାମ ନିଶିତନ ପହୁରୁ ଦିଅଲ, ପଡ଼ୁ ଧ୍ୟାନ କପାଟ ।

ନିଜ ପଦେ ନେତ୍ର-ତାଲ ସୁସ୍ପନ୍ଦ୍ର, ପ୍ରାଣ ଯିବ କେଉଁ ବାଟ ॥୩୧॥

ଆଦିବାସମୟେ ମୋତେ ରୁଡ଼ାମଣି ଦେଲେ । ହୃଦୟେ ଲଗାଇ ତାହା ରଘୁପତି ନେଲେ ॥
ନାଥ ! ପ୍ରଗଳ୍ଭ ନୟନେ ପୁଣିଁ କର ନାହିଁ । ବଚନ କହୁଲେ କହୁ ଜନକ-କୁମାରୀ ॥୧॥
ଅନୁଜ ସହ ଧରିବ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ । ଘାନବନ୍ଧୁ ପ୍ରଣତର ସଙ୍କଟ ହରଣ ॥
ମନ କର୍ମ ବଚନରେ ଚରଣାନୁରାଗୀ । କେଉଁ ଅପରାଧ ନାଥ ! ମୋତେ ଦେଲ ଡାଗୀ ॥୨॥
ଅବିପ୍ରାଣ ଏକ ପୁଣିଁ ଜାଣଇ ମୋହର । ବିସ୍ତୋରେ ଦେହରୁ ପ୍ରାଣ ନ ହେଲ ଅନୁର ॥
ନାଥ ! ନୟନର ଅଟେ ଅପରାଧ ଏହି । ପ୍ରାଣ ବାହାରନ୍ତେ ବାଧା ଉପକାଏ ସେହି ॥୩॥

ହନୁମାନ୍ ଯେଉଁ କୃତନ୍ତ୍ର କରି ଦେଖାଇଲେ, ହଜାର ମୁଣ୍ଡରେ ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତତ୍ପରେ ଜାମ୍ବବୀର୍ ହନୁମାନଙ୍କ ସ୍ତବ୍ଧ ଚରଣ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ କହି ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ଉକ୍ତ ରଚିତ କୃପାନ୍ୟ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମନକୁ ଅନ୍ତର୍ଗତ ରୁଚିକର ବୋଧ ହେଲା । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ, ହନୁମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ଥରେ ଆଶଙ୍କନ କରିପକାଇଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ହେ ବନ୍ଧୁ ! କହ, ସୀତା ନିପତ୍ତ ଶବ୍ଦରେ ରହନ୍ତି ଓ କିପରି ନିଜ ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ହନୁମାନ୍ କହିଲେ, “ଆପଣଙ୍କ ନାମ ଶ୍ରବଣ ପ୍ରହସ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି, ଆପଣଙ୍କର ଧ୍ୟାନହିଁ କପାଟ । ନେତ୍ରସ୍ପନ୍ଦନ ନିଜର ଚରଣରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ, ଏହା ତାଲ ପରି ଲଗିଅଛି, ତେବେ ପ୍ରାଣ ଯିବ କେଉଁବାଟେ ? ॥ ୩୦ ॥ ଚୋପାୟ :—ଫେରିବା ଦେଲେ ସେ ମୋତେ ତାଙ୍କ ରୁଡ଼ାମଣି ଉତ୍ତାରି ଦେଲେ ।” ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ତାହା ନେଇ ହୃଦୟରେ ଲଗାଇଲେ । ହନୁମାନ୍ ପୁଣି କହିଲେ, “ହେ ନାଥ ! ହୃଦ ନେତ୍ରରେ ଜଳ ଭରି ଜାନକୀ ମୋତେ କହୁ କଥା କହୁଅଛନ୍ତି— ॥ ୧ ॥ “ସାନ ଭାଇ ସମେତ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ଧରିବ ଏବଂ କହିବ, ‘ଆପଣ ଘାନବନ୍ଧୁ, ଶରଣାଗତର ହୁଏତ ହରଣକାରୀ ଏବଂ ମୁଁ ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ଆପଣଙ୍କର ଚରଣ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗୀ । ତଥାପି ସ୍ୱାମୀ କେଉଁ ଅପରାଧରେ ମୋତେ ଡାଗ କରିଦେଲେ ? ॥ ୨ ॥ ହଁ, ମୁଁ ମୋର ଗୋଟିଏ ଦୋଷ ସୀତାର କରୁଛି ଯେ,

ବିରହ ଅଗିନି ତନ୍ମୁ ଭୁଲ ସମୀପ । ସ୍ବାସ ଜରଇ ଛନ୍ଦ ମାହିଁ ସଶସ୍ତ୍ର ॥
ନୟନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜଳ ନିଜ ହୃଦୟ । ଜରୁଁ ନ ପାତ୍ର ଦେହ ବିରହାଗୀ ॥୩॥
ସୀତା କେ ଅତି ବିପତ୍ତି ବିପାଳ । ବିନହିଁ କହେଁ ଭଲ ସାନଦୟାଲ ॥୫॥

ନିମିଷ ନିମିଷ କରୁନାନ୍ତି ଜାହିଁ କଲପ ସମ ସାଧି ।

ବେଗି ଚଳିଅ ପ୍ରଭୁ ଆନିଅ ଭୁଜବଳ ଖଲବଳ ଗାତି ॥୩୧॥

ସୁନି ସୀତା ଦୁଃଖ ପ୍ରଭୁ ସୁଖ ଅସୁନା । ଭରି ଆସ ଜଳ ସଜିବ ନୟନା ॥
ବଚନ କାୟ ମନ ମମ ରତି ଜାହା । ସପନେହୁଁ ବୁଝିଅ ବିପତ୍ତି କି ତାହା ॥୧॥
କହ ହୁନୁମନ୍ତ ବିପତ୍ତି ପ୍ରଭୁ ସୋହ । ଜବ ତବ ସୁମିରନ ଭଜନ ନ ହୋଇ ॥
କେତକି ବାତ ପ୍ରଭୁ ଜାତୁଧାନ ଗା । ଶିପୁହୁ ଗାତି ଆନିଷା ଜାନକୀ ॥୨॥

ବିରହ ଅନଳ, ତନ୍ମୁ ଅଟେ ଭୁଲ ପ୍ରାୟ । ଶ୍ବାସ-ସମୀରେ ଶ୍ବେଦେ ଜଳିଯା'ନ୍ତା କାୟ ॥
ନିଜ ହୃଦୟ ନେହ ସଲିଳ ସୁବଳ । ବିରହ-ଅଗ୍ନିରେ ଦେହ ଜଳି ନ ପାରଇ ॥୪॥
ଜନକ ସୁତାଙ୍କ ଅତି ବିପତ୍ତି ବିଶାଳ । ନ କହୁବା ଭଲ ମଣେ, ପ୍ରଭୁ ସାନପାଳ ॥୫॥

ନିମେଷ ନିମେଷ କରୁଣା-ନିବାସ, ବିଚଳ କଲ୍ପ ସମାନ ।

ଯାଇଣ ଚନ୍ଦ୍ରଲେ ଆଶ ଭୁଜବଳେ ଜଣି ଖଲ ଜାତୁଧାନ ॥୩୧॥

ଶୁଣି ସୀତା ଦୁଃଖ ପ୍ରଭୁ ସୁଖ-ନିବେଦନ । ସଲିଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲ ସଜିବ ଲେବନ ॥
ମନ କର୍ମ ବଚନରେ ଯାହାର ମୁଁ ଗତି । ସମ୍ଭରେ ସୁତା ତାହାକୁ ପଡେ ଲ ବିପତ୍ତି ॥୧॥
ବୋଲେ ହନୁମାନ, ସେହୁ ବିପତ୍ତି ଅଟଇ । ଯେବେ ରୁମ୍ଭ ସୁମରଣ ଧ୍ୟାନ ନ ହୁଅଇ ॥
କେଉଁ ଛୁଇଁ କଥା ମାତ ଶଶୀଚରଣର । ଶିପୁକୁ ଜଣି ସୀତାକୁ ଆଶ୍ରୁ ସହର ॥୨॥

ଆପଣଙ୍କର ବିରହ ହେବା ମାତ୍ରେ ମୋ ପ୍ରାଣ ଚାଲିଯାଇ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ହେ ନାଥ !
ପ୍ରାଣ ବାହାର ଯିବାରେ ନେହ ବଳ-ସୁବଳ ବାଧା ଦେଉଛ । ଏହା ତ ନେହପ୍ରଗଳ୍ଭର
ଅପରାଧ । ॥ ୩ ॥ ବିରହ ଅଗ୍ନି, ଶ୍ବେଦ ଭୁଲ ଏବଂ ଶ୍ବାସ ପବନ, ଏହୁରୂପେ ଅଗ୍ନି ଓ
ପବନର ସଂଯୋଗରେ ଏହି ଶ୍ବେଦ ଶ୍ବେଦ ମଧ୍ୟରେ ଜଳି ଯାଇପାରନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ନେହ
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ବରୂପ ଦେଖି ସୁଖୀ ହେବ ବୋଲି ଆପଣା ହୃଦ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅଗ୍ନି ଜଳ ବୃଦ୍ଧି
କରୁଛ । ଯାହା ଫଳରେ ବିରହ ଅଗ୍ନିରେ ଏ ଦେହ ମଧ୍ୟ ଜଳି ପାରୁନାହିଁ ॥ ୪ ॥
ସୀତାଙ୍କର ବିପତ୍ତି ଅତି ବଡ଼ । ହେ ସାନଦୟାକୁ 'ତାହା ନ କହଲେ ଅତି ଭଲ ।
କାରଣ, କହଲେ ଆପଣଙ୍କୁ ଅତି ଲେଖ ହେବ ॥ ୫ ॥ କୋହା :—ହେ କରୁଣା-
ନିଧାନ ! ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କଲପର ଅତିବାହିତ ହେଉଛ ।
ଅତଏବ ହେ ପ୍ରଭୁ ! ଶୀଘ୍ର ଚାଲନ୍ତୁ ଏବଂ ନିଜର ଭୁଜବଳରେ ହୃଷ୍ଟ ଦଳକୁ ଜୟ କରି
ସୀତାଙ୍କୁ ନେଇ ଆସନ୍ତୁ ॥ ୩୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସୀତାଙ୍କ ଦୁଃଖ ଶୁଣି, ସୁଖ-ସଦନ
ପ୍ରଭୁଙ୍କ କମଳ-ନୟନରେ ଜଳ ଭରି ଆସିଲ ଏବଂ ସେ କହଲେ, "ମନ, ବଚନ ଓ
ଶ୍ବେଦରେ ଯାହାର ମୁଁ ଗତି, ତାହା ଉପରେ କେବେ ସ୍ବପ୍ନରେ ସୁତା ବିପତ୍ତି

ସୁନୁ କପି ତୋହି ସମାନ ଉପକାର । ନାହିଁ କୋଉ ସୁର ନର ମୁନି ତନୁଧାର ॥
 ପ୍ରଭୁ ଉପକାର କରେ କାତୋର । ସନମୁଖ ହୋଇ ନ ସକତ ମନ ମୋର ॥
 ସୁନୁ ସୁତ ତୋହି ଉଦ୍ଧିନ ମୋଁ ନାହୁଁ । ଦେଖେଉଁ କର ବିରୁର ମନ ମାହୁଁ ।
 ପୁନି ପୁନି କପିହି ଚିତ୍ତେ ସୁରପାତା । ଲେଚନ ଲର ପୁଲକ ପତି ଗାତା ॥
 ସୁନି ପ୍ରଭୁ ବଚନ ବିଲେକି ମୁଖ ଗାତ ହରଷି ହନୁମନ୍ତ ।

ଚରନ ପରେଉ ପ୍ରେମାକୁଳ ଯାହି ଯାହି ଭଗବନ୍ତ ॥୮॥
 ବାର ବାର ପ୍ରଭୁ ଚହଇ ଉଠାଣ । ପ୍ରେମମଗନ ତେହି ଉଠିବ ନ ଶ୍ରୀ ॥
 ପ୍ରଭୁ କର ପଙ୍କଜ କପି କେ ସୀସା । ସୁମିଶି ସୋ ଦସା ମଗନ ଗୌରୀସା ॥୯॥

ଶୁଣି କପି 'ତୋ ପମାନ ବଡ଼ ଉପକାର । ନାହିଁ ଦେହ ହର ନର ମୁନି ତନୁଧାର ॥
 କେଉଁ ପ୍ରଭୁ-ଉପକାର କରବ ମୁଁ ତୋର । ତୋ ସମ୍ମୁଖ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ ମନ ମୋର ॥
 ଶୁଣି କପି ! ତୋ ରଖରୁ ନୁହେଁ ମୁଁ ଉନ୍ମୁକ୍ତ । ଦେଖିଲି ମନ ମଧ୍ୟରେ ବିରୁର ବହୁତ ॥
 ଶୁଣାନ୍ତି କପିକୁ ବାରମ୍ବାର ହରପତି । ନୟନେ ଧର ଫୁଲ କଲେବର ଅତି ॥
 ପ୍ରଭୁ ବାଟ ଶୁଣି ହରଷିତେ ପ୍ରତି ମୁଖ ଦେଖି ହନୁମାନ ।

ଅତି ପ୍ରେମାଭୁର ପଡ଼ିଲେ ପଥରେ "ସାହି ସାହି ଭଗବାନ" ॥୧॥
 ପ୍ରଭୁ ବଡ଼ କର ଉଠାଇବାକୁ ଯତନ । ଉଠିବା ନ ଲାଗେ ସେହି ପ୍ରେମେ ନିମଗନ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ କର-କମଳ ଶିରେ କପିଙ୍କର । ସେ ଦଶା ସୁର ମଗନ ହେଲେ ଉପାବର ॥୨॥

ପଡ଼ିପାରେ କି ? ॥ ୧ ॥ ହନୁମାନ କହିଲେ, "ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଯେତେବେଳେ
 ଆପଣଙ୍କ ଭଜନ ମନେ ନ ପଡ଼େ, ସେତିକି ବେଳେ ବିପତ୍ତି ପଡ଼ିବ ବୋଲି ଜାଣି ।
 ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଶୁଣିସମାନଙ୍କ କଥା ବେଳେ ଅବା ! ଆପଣ ଶତ୍ରୁକୁ ଜିତି ଜାନଙ୍କୁ
 ନେଇ ଆସିବେ ।" ॥ ୨ ॥ ଭଗବାନ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ, "ହେ ହନୁମାନ ! ଶୁଣ,
 କେବଳା ମନୁଷ୍ୟ ଓ ମୁନି, ଶରୀରଧାର କେହି ଜଣେ ପ୍ରଭା ରୂପ ସମାନ ମୋର
 ଉପକାର ନୁହନ୍ତି । ମୁଁ ରୂପର ପ୍ରଭୁପକାର କପରି କରବ ? ମୋ ମନ ରୂପ ଆଗରେ
 କିନ୍ତୁ ଶିର ଲଗିପାରୁନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ହେ ପ୍ରଭୋ ! ମୁଁ ମନରେ ବହୁତ ବିରୁର କରି
 ଦେଖିଲି ଯେ, ମୁଁ ରୂପାରୁ ରକ୍ଷିତ ହୋଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ଦେବଗଣଙ୍କ ରକ୍ଷନ
 ପ୍ରଭୁ ବାରମ୍ବାର ହନୁମାନଙ୍କୁ ଦେଖୁଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ନେତ୍ରପ୍ରସରରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ଜଳ
 ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଶରୀର ଅତି ପୁଲକିତ ॥ ୪ ॥ ତୋହା :—ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଏବଂ
 ତାଙ୍କର ପ୍ରସନ୍ନ ମୁଖ ଓ ପୁଲକିତ ଅଙ୍ଗକୁ ଦେଖି ହନୁମାନ ଅନନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ
 ଏବଂ ପ୍ରେମରେ ବିକଳ ହୋଇ, "ହେ ଭଗବାନ ! ମୋତେ ରକ୍ଷା କର, ରକ୍ଷା କର"
 କହି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ ॥ ୫ ॥ ତୌପାସ —ପ୍ରଭୁ ତାହାକୁ
 ବାରମ୍ବାର ଉଠାଇବାକୁ ଲାଗୁନ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରେମମଗ୍ନ ହନୁମାନ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ପ୍ରତି
 ଉଠିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ପ୍ରଭୁଙ୍କ କର-କମଳ ହନୁମାନଙ୍କ ଶିର ଉପରେ

ସାବଧାନ ମନ କରି ପୁନି ସଙ୍କର । ଲଗେ କହନ କଥା ଅତି ସୁନ୍ଦର ॥
 କପି ଉଠାଇ ପ୍ରଭୁ ହୃଦୟ ଲଗାଣ୍ଡ । କର ଗହ୍ମ ପରମ ନିକଟ ବୋଠାଣ୍ଡ ॥୨॥
 କହୁ କପି ଶବନ ପାଲଟ ଲଙ୍କା । କେନ୍ଦ୍ର ବିଧି ଦହେଉ ଦୁର୍ଘାତ ଅତି ବଙ୍କା ॥
 ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସନ୍ନ ଜାନା ହନୁମାନା । ବୋଲି ବଚନ ବିଗତ ଅଭିମାନା ॥୩॥
 ସାଖାମୁଗ କୈ ବଡ଼ ମନୁସାହି । ସାଖା ତେଁ ସାଖା ପର ଜାଣି ॥
 ନାହିଁ ସିନ୍ଧୁ ହାଟକପୁର ଜାଣ । ନିସିତରଗନ ବଧ ବିପନ ଉଜାଣ ॥୪॥
 ସୋ ସବ ତବ ପ୍ରତାପ ରଘୁସିଂହ । ନାଥ ନ କହୁ ମୋର ପ୍ରଭୁତାଣ୍ଡ ॥୫॥
 ତା କହୁ ପ୍ରଭୁ କହୁ ଅଗମ ନହିଁ ଜା ପର ଭୁବ୍ଧ ଅନୁକୁଳ ।

ତବ ପ୍ରଭାବ ବଡ଼ବାନଲକ୍ଷ୍ମ ଜାଣି ସକଳ ଖଲୁ ଭୁଲ ॥୬॥
 ନାଥ ଭଗତ ଅତି ସୁଖଦାୟିନୀ । ଦେହ ହୃଦା କରି ଅନପାୟିନୀ ॥
 ପୁନି ପ୍ରଭୁ ପରମ ସରଳ କପି ବାମା । ଏକମସ୍ତୁ ତବ କହେଉ ଭବାମା ॥୭॥

ସାବଧାନ ମନ ପୁଣି କରି ସିଲେତନ । କହବାକୁ ଆରମ୍ଭିଲେ ସେ କଥା ଶୋଭନ ॥
 କପି ଉଠାଇ ପ୍ରଭୁ ହୃଦେ ଲଗାଇଲେ । କର ଧରି ନିଜ ଅତି ପାଶେ ବସାଇଲେ ॥୮॥
 କହୁ କପି ! ଦଶାନନ ପାଲଟ ବୃହତ । ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଲଙ୍କା ହୃଦୟ ବହୁଳ କେମନ୍ତ ॥
 ପ୍ରଭୁକୁ ପ୍ରସନ୍ନ ଜାଣି ପବନ ନନ୍ଦନ । ପରିହର ଅଭିମାନ ଶୁଷ୍କ ବଚନ ॥୯॥
 ଶାଖା-ମୁଗର ଏ ବଡ଼ ପୌରୁଷ ଅଟଇ । ଶାଖାରୁ ଅନ୍ୟ ଶାଖାକୁ ଯାଇ ସେ ପାରଇ ॥
 ଲଘିଷା ପିନ୍ଧୁ କନକ ନଗର ଜାଲଇ । ନିଶାଚର-ଗଣ ବଧ ବନ ଉଜାଡ଼ଇ ॥୧୦॥
 ସେ ସବୁ ରୁଦ୍ର ପ୍ରତାପ ପରାକମ୍ବ, ନାଥ । କାହିଁ କହୁ ପ୍ରଭୁ ଏଥ ମୋର ପୁରୁଷାର୍ଥ ॥୧୧॥
 ତାହାକୁ ଅଗମ୍ୟ ନୁହେଁ କହୁ ପ୍ରଭୁ ରୁଦ୍ରେ ପ୍ରସନ୍ନ ଯାଠାରେ ।

ରୁଦ୍ର ପ୍ରତାପରେ ବଡ଼ବାନଲକ୍ଷ୍ମ ଜୁନା ନିଶ୍ଚେ ଜାଲି ପାରେ ॥୧୨॥
 ନାଥ ! ଭବ୍ତ ଅତି ସୁଖଦାୟିନୀ ରୁଦ୍ର ! ଅଲଭ୍ୟ ଅମୂଲ୍ୟ ତାହା ହଥ କୁପା କରି ॥
 ପରମ ସରଳ ଶୁଣି ନପିବର ବାଣୀ । “ଏକମସ୍ତୁ” ବୋଲି ପ୍ରଭୁ ଶୁଣିଲେ ଭବାମା ॥୧୩॥
 ରହୁଥାଏ । ସେହୁ ଅବସ୍ଥା ସ୍ବରକ୍ଷ କରି, ଶିବ ପ୍ରେମମୟ ହୋଇଗଲେ ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ
 ମନକୁ ସାବଧାନ କରି ଶଙ୍କର ଅତି ସୁନ୍ଦର କଥା କହବାକୁ ଲାଗିଲେ—ହନୁମାନଙ୍କୁ
 ଉଠାଇ ପ୍ରଭୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ହାତ ଧରି ଅତି ନିକଟରେ ବସାଇଲେ ॥୧୪॥ (ଏବଂ
 ତାହାଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ) “ହେ ହନୁମାନ୍ ! ସବଣ ଦ୍ଵାରା ସ୍ଵରକ୍ଷିତ ଲଙ୍କା ଏବଂ ତାହାର ବହୁ-
 ଆତ୍ମରମୟ ଗୁର୍ତ୍ତକୁ ତୁମେ କିପରି ଜାଲିଲ ?” ହନୁମାନ୍ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସନ୍ନ ବୋଲି ଜାଣି,
 ଅଭିମାନ-ରହିତ ବଚନ କହିଲେ—॥ ୧୫ ॥ “ବାନରର ବେଶ୍ ଏତିକି ପୁରୁଷାର୍ଥ
 ଯେ, ସେ ଏକ ତାଳରୁ ଅନ୍ୟ ତାଳକୁ ଚାଲିଯାଏ । ମୁଁ ସମସ୍ତ ଲଙ୍କା ନିକଟ କରି ଯାହା
 ନଗର ଜାଲିଲ ଏବଂ ସୁରସରାଜ୍ୟ ମାଣ ଅଶୋକବନକୁ ଉଜାଡ଼ି ଦେଲି, ହେ ରଘୁନାଥ ।
 ଏ ସବୁ ତ କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତାପର ଫଳ । ହେ ନାଥ ! ଏସବୁ ମୋର ପ୍ରଭୁକୁ

ଉମା ରାମ ସୁଗ୍ରହ ଜେହଁ ଜାନା । ତାହୁ ଭଜନ୍ତୁ ତଳ ଶ୍ରୀ ଧନ ଆନା ॥
 ସୁହ ସଦାତ ଜାୟୁ ଉର ଆତ୍ମା । ରଘୁପତି ଚରନ ଭଗତି ସୋର ପାତ୍ରା ॥୧॥
 ସୁନି ପ୍ରଭୁ ବଚନ କହୁଁ କପିତୁଂତା । ଜୟ ଜୟ ଜୟ କୃପାଳ ସୁଖକଂଦା ॥
 ତବ ରଘୁପତି କପିପତି ହୁ ବୋଲୁଥା । କହା ତଲେ କର କରନ୍ତୁ ବନାତ୍ରା ॥୨॥
 ଧବ ବିଲମ୍ବ ଦେହ କାରନ କାଜେ । ଭୁରତ କପିହୁ କହୁ ଆୟୁସୁ ଖଜେ ॥
 କୌତୁକ ଦେଖି ସୁମନ କହୁ ଚରଣୀ । ନଭ ତେ ଭବନ ତଲେ ସୁର ହରଣୀ ॥୩॥
 କପିପତି ଦେଖି ବୋଲୁଥ ଆସ ଜୁଥପ ଜୁଥ ।
 ନାନା ବରନ ଅଭୁଲ ବଳ ବାନର ଶୁଭୁ ବରୁଥ ॥ ୩୪ ॥

ଉମା । ରାମଙ୍କ ସ୍ବରୂପ ନାଟକ ଯେ ଜନ । ଅନ୍ୟ ନ ଭଜଇ ତେଜ ତାହାଙ୍କ ଭଜନ ॥
 ଏହି ସମ୍ଭାଷଣ ସେହି ସ୍ବରୂପ କରଇ । ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରଣ ଭକ୍ତି ସେ ଭଜଇ ॥୧॥
 ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ବାଣୀ, ଉଚ୍ଚାରନ୍ତୁ କପିହୁନ । ଜୟ ଜୟ ଜୟ କୃପାସିନ୍ଧୁ ସୁଖ-କଦ ॥
 ତବାଇ କପିପତିକୁ ତହୁଁ ରଘୁପତି । କହୁଲେ ହୁଅ ପ୍ରସ୍ଥାନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ॥୨॥
 ବିଲମ୍ବ ବରୁଇ ଅଭି କେବଟ କାରଣେ । ସହର ଆଦେଶ ହୁଅ ରୁଷ-କପି-ଗଣେ ॥
 କହୁହୁନ ଦେଖି ବହୁ ହୁମନ ବରଣି । ନଭ ନିଜ ପୁରେ ପଲେ ବହୁଧେ ହରଣ ॥୩॥
 କଟି ଅଧୀରୁ ତକାନ୍ତେ ସହର ଅଧିନେ ଯଥପଣେ ।
 ନାନାବଧ ବର୍ଣ୍ଣ ବଳ ଅନୁପମ ରୁଷ କପି ଅଗଣନ ॥୩୪॥

(ବଡ଼େଇ) ଟିକିଏ ହେଲେ ନାହିଁ । ॥୪-୩॥ ବୋହା :—ହେ ପ୍ରଭେ ! ଯାହାପ୍ରତି ଆପଣ
 ପ୍ରସନ୍ନ, ତାହା ପକ୍ଷରେ କିଛି ହେଲେ କଠିନ ହୁଏନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଭବରେ ଭୁଲ
 ବାତବାନଳକୁ ନିହତ୍ସୁ ଜାଣି ଦେଇପାରେ । ଅର୍ଥାତ୍ ଅସମ୍ଭବ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇ-
 ପାରେ । ॥୩॥ ବୌପାର :—ହେ ନାଥ ! ମୋତେ ଆପଣଙ୍କ ଅତି ହୃଦୟାତ୍ମକ
 ଅଭିଳାଷ କୃପା କରି ଦିଅନ୍ତୁ ।” ହେ ଭବାନୀ ! ହନୁମାନ୍ଙ୍କ ଅତି ସରଳ ବାଣୀ ଶୁଣି,
 ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ‘ତଥାସୁ’ କହଲେ ॥ ୧ ॥ ହେ ଉମା ! ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ସ୍ବରୂପ ନାଟିଲୁ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭଜନ ଶୁଣି ତାହାକୁ ଅନ୍ୟ କଥା ରୁଚିବର ହୁଏନାହିଁ ।
 ଏହି ଉମା ସେବକଙ୍କ ସମ୍ଭାଷଣ ଯାହାର ହୃଦୟରେ ଧ୍ୟାନେ, ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଚରଣ-ରମଣରେ ଭକ୍ତି ପାଇବାର ବୋଲି ଜାଣି ॥ ୨ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି,
 ବାନରଗଣ କହବାକୁ ଲାଗିଲେ, “କୃପାହୀନ ଆନନ୍ଦକନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଜୟ ହେଉ, ଜୟ
 ହେଉ, ଜୟ ହେଉ ।” ତଦନନ୍ତର ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ କପିରାଜ ହସ୍ତାବଳୀ ତକାଇଲେ ଏବଂ
 କହୁଲେ—“ପ୍ରସ୍ଥାନ (ଅଭିଯାନ) ପାଇଁ ଆସ୍ଥାନନ କର ॥ ୩ ॥ ବଞ୍ଚିମାନ ବିଲମ୍ବ
 କାହିଁକି କରାଯିବ ? ବାନରଗଣଙ୍କୁ ଭୁରନ୍ତୁ ଆଦେଶ ଦିଅ ।” ଭବବାନଙ୍କର ଏହି ରାବଣ-
 ବଧ-ଜ୍ଞାନାର ଆସ୍ଥାନନ ଦେଖି ଦେବତାମାନେ ବହୁତ ହୃଦ୍ବନ୍ତୁ କର ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ
 ଆକାଶମାର୍ଗରେ ଆପଣା ଆପଣା ଘେନୁକୁ ଚଲିଲେ ॥ ୪ ॥ ବୋହା :—ବାନର-ରାଜ

ପ୍ରଭୁ ପଦ ପଙ୍କଜ ନାଡ଼ୁଛି ଧୀସା । ଗର୍ଜନ୍ତି ଶୁଭ୍ର ମହାବଳ ଖସା ॥
 ଦେଖିଁ ରାମ ସକଳ କପି ସେନା । ଚିତ୍ତେ କୃପା କରି ରକ୍ତବ ନୈନା ॥୧॥
 ରାମ କୃପା ବଳ ପାଇ କପିଂଦା । ଭବ ପଛନ୍ତୁ ମନହୁଁ ଗିରିଂଦା ॥
 ହରଷି ରାମ ତବ ଶାନ୍ତ ପୟାନା । ସଗୁନ ଭବ ସୁନ୍ଦର ସୁଭ ନାନା ॥୨॥
 ଜାୟୁ ସକଳ ମଙ୍ଗଳମୟ ଖଣ୍ଡା । ତାୟୁ ପୟାନ ସଗୁନ ସୁହ ମଙ୍ଗା ॥
 ପ୍ରଭୁ ପୟାନ ଜାନା ବୈଦେହୀ । ଫରକ ବାମ ଅଂଗ ଜନ୍ମ କହି ଦେହୀ ॥୩॥
 ଜୋଇଜୋଇ ସଗୁନ ଜାନକହି ହୋଇ । ଅସଗୁନ ଭୟଭ ରାବନହି ସୋଇ ॥
 ଚଲ କଟକୁ କୋ ବରନେ ପାସ । ଗର୍ଜନ୍ତି ବାନର ଶୁଭ୍ର ଅପାସ ॥୪॥
 ନଖ ଆୟୁଧ ଗିରି ପାଦପଥାସ । ତଳେ ଗଗନ ମହି ଲଛାଗୁଣ ॥
 କେଶବନାଥ ଶୁଭ୍ର କପି କରସା । ଉଗମଗାହିଁ ବିଗ୍ରହ ଚିତ୍କରସା ॥୫॥

ପ୍ରଭୁ ପଦର-ପଙ୍କଜେ ନୂଆଁଇ ଶିର । ଗରଜନ୍ତି ମହାବଳୀ ରାକ୍ଷ କପି ଶିର ॥
 କପିଙ୍କ ସେନାକୁ ରାମ କରି ନିଷ୍ଠାସ । ଗୁହ୍ୟେ କୃପା ଦୃଷ୍ଟିରେ ରାମବ ରାକ୍ଷାସ ॥୧॥
 ରାମ କୃପାବଳ ଲଭ କରିଷ କପିଂଦ । ହେ ଲଳେ ପକ୍ଷ ସପ୍ତକ୍ତ ଯେସନେ ଗୈରଦ ॥
 ହରଷେ ପ୍ରସାଦ ତହୁଁ କଲେ ରସବର । ହୋଇଲ ଅନେକ ଶୁଭ ଶକ୍ତନ ସୁନ୍ଦର ॥୨॥
 ମଙ୍ଗଳମୟ ପକଳ ଯାହାଙ୍କର ଶାନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ଯାହା ଶକ୍ତନସ୍ତକ୍ତ ହେବା ମତି ॥
 ଜାଣି ପାରିଲେ ଜାନକୀ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦ । ବାମାଙ୍ଗ ସ୍ତବନ ହୋଇ କହୁଥାଏ ଜାଣ ॥୩॥
 ଶକ୍ତନ ହୁଏ ଜନକ କୁମାରକୁ ଯାହା । ଅଶକ୍ତନ ହୁଏ ଲଙ୍କ-କାୟକକୁ ତାହା ॥
 ତଳିଲେ ଯାତ, କେ କରି ପାଶବ ବର୍ଣ୍ଣନ । ପର୍ଜନ କରନ୍ତି ରାକ୍ଷ କପି ଅଗଣନ ॥୪॥
 ନଖ ଆୟୁଧ ପାତାଣ ଗିରିଦୁମ ଧାସ । ରୁଲନ୍ତି ମୟାବତନେ କପି ଲଛାଗୁଣ ॥
 କେଶବ ନନାଦ ଶୁଭ୍ର ମର୍ଜିତ କରନ୍ତି । ବିଚଳିତ ବିଗ୍ରହକେ ଘୋର ଚିତ୍କାରନ୍ତି ॥୫॥

ସୁସ୍ତାବ ଶୀଘ୍ର ବାନରମାନଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ । ସେନାପତିମାନଙ୍କ ଦଳ ସହ ଆସିଗଲେ ।
 ବାନର ଓ ଉଚ୍ଛ୍ୱଳମାନଙ୍କ ଦଳ ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ଏବଂ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଅନୁଲମ୍ବୁ
 ବଳ ॥ ୩୪ ॥ ତୌପାୟ — ସେମାନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ଶିର ନୂଆଁଇ
 ଥାଆନ୍ତି । ମହାବଳୀ ରାକ୍ଷ ଓ ବାନରମାନେ ଗର୍ଜନ କରୁଥାନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମ ସମସ୍ତ
 ବାନରସେନାକୁ ଦେଖିଲେ, ତଦନନ୍ତର ସେ କୃପା-କମଳ-ନେତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ
 ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ରାମଙ୍କ କୃପାଦୃଷ୍ଟିର ବଳ ପାଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାନରମାନେ ସତେ
 ଯେପରି ପକ୍ଷଧାସ ବଡ଼ ପକ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ତହିଁରେ ଶ୍ରୀରାମ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ
 ରଖାଉଯାନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଅନେକ ସୁନ୍ଦର ଓ ଶୁଭ ଶକ୍ତନ ଦେଖାଗଲା । ଯାହାଙ୍କର
 ଶାନ୍ତି ସମସ୍ତ ଶୁଭରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ତାଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ ବେଳେ ଶୁଭ ଶକ୍ତନ ହେବା ଲୌକିକ
 ମତି ମାତ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ ଜାନକୀ ମଧ୍ୟ ଜାଣି ପକାଇଲେ । ତାଙ୍କର ବାମ ଅଙ୍ଗରେ
 ସୁରଣ ହୋଇ ସତେ ଯେମିତି କହୁଥାଏ—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଆତ୍ମପଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଜାନକୀକୁ

ବିକଳରହିଁ ବିଗ୍ଗଜ ଡୋଲ ମହି ଗିରି ଲୋଲ ସାଗର ଖରଉରେ ।
ମନ ହରଷ ସଭା ଗନ୍ଧବ ସୁର ମୁନି ନାଗ କଂନର ଦୁଖ ଟରେ ।
କଟକଟହିଁ ମର୍କଟ ବିକଟ ଭଟ ବହୁ କୋଟି କୋଟିହୁ ଧାତ୍ରୁଣ୍ଡ ।
ଜୟ ରାମ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପ କୋପଲନାଥ ଗୁନଗନ ଗାତ୍ରୁଣ୍ଡ ॥୧॥

ସହି ସକ ନ ଭାର ଉଦାର ଅହିପତି ବାର ବାରହିଁ ମୋହଣ ।
ଗହ ଦସନ ପୁନି ପୁନି କମଠ ପୁଷ୍ପ କଠୋର ସୋ କମି ସୋହଣ ।
ରଘୁବୀର ରୁଚିର ପ୍ରୟାନ ପ୍ରସ୍ଥିତି ଜାନି ପରମ ସୁହାତ୍ରମା ।
ଜନ୍ମ କମଠ ଖର୍ପର ସର୍ପରାଜ ସୋ ଲିଖିତ ଅବିଚଳ ପାତ୍ରୁଣ୍ଡ ॥୨॥

ବିଗ୍ଗଜେ ବିକାରନ୍ତ ମନ୍ତ୍ର ଚରି ଅରନ୍ତ ଚଞ୍ଚଳେ ଉକୁଳେ ସାଗର ।
ଭୂତିଲ ଦୁଃଖ, ହର୍ଷ ହେଲେ ଧୂର ମୁନିଶ କନ୍ଦର ଭବ ନିଶାକର ।
ମର୍କଟେ ଦଶନ ସ୍ବେଦାନ୍ତ, ଅସଂଖ୍ୟ ଅସଂଖ୍ୟ ଧାଆନ୍ତ ।
‘ଜୟ ରାମ ପ୍ରବଳ ପରାକର୍ମୀ’, କୋଶଳ-ନାଥକ ସ୍ତୁତଶ ଗାଆନ୍ତ ॥୩॥

ସେନାଙ୍କ ଭର ଅହ-ପତି ଉଦାର ସହ ନ ପାରେ, ଅତି ବିଚଳିତ ।
ଦଶନେ ବାରମ୍ବାର କୂର୍ମ ପୁଷ୍ପ କଠୋର ଧରନ୍ତେ ତେମନ୍ତ ଶୋଭିତ ।
ରାମ ରୁଚିର ଅଭିଯାନ, ବିଗ୍ଗ ପରମ ଶୋଭନ,
ଯେହ୍ନେ କରୁଥ ପୁଷ୍ପେ ଭୁଜଙ୍ଗରାଜ ଲେଖେ ସେ କଥା ଅଚଳ ପାବନ ॥୪॥

ଯାହା ଯାହା ହୁଏ ଶକ୍ତିନ ହେଉଥାଏ, ତାହା ସବୁ ରାବଣ ପକ୍ଷରେ ଅଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ
ରୂପେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଉଥାଏ । ସେନା ଚଳିଲେ; ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା କିଏ କରି
ପାରିବ ? ଅସଂଖ୍ୟ ବାନର ଓ ଭୟାନକ ଗର୍ଜନ କରୁଥା’ନ୍ତି । କେବଳ ନଈ ଯେଉଁମାନଙ୍କ
ଆତ୍ମଧୂସ, ଇଚ୍ଛାନ୍ତ୍ରୀରେ ଅବାଧରେ ଯେଉଁ ଭୟାନକମାନେ ଗୁଲିପାରନ୍ତି, ଏହିପରି ଭୟାନକ
ଓ ବାନରଗଣ ସର୍ବତ୍ର ଓ ବୃକ୍ଷମାନ ଧାରଣ କରି କେହି ଆକାଶ ମାର୍ଗରେ ଏବଂ
କେହି ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଚଳିଯାଉଥା’ନ୍ତି । ସେମାନେ ସିଂହ ସମାନ ଗର୍ଜନ କରୁଥା’ନ୍ତି ।
ସେମାନଙ୍କର ଗୁଲିବା ଓ ଗର୍ଜନ କରିବା ଯୋଗେ ହିରଣ୍ୟମାନେ ବିଚଳିତ ହୋଇ
ଶୁଣି ଗର୍ଜନ କରୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୫ ॥ ଛନ୍ଦ :—ହିରଣ୍ୟମାନେ ଭୟଙ୍କର ଗର୍ଜନ
କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପୃଥିବୀ ବୋହୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲା, ସର୍ବତ୍ରମାନେ ଚଞ୍ଚଳ ହେବାକୁ
ଲାଗିଲେ ଏବଂ ସମୁଦ୍ରମାନେ ଉକୁଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଗନ୍ଧବ, ଦେବତା, ମୁନି, ନାଗ
ଓ କନ୍ଦରମାନେ ସମସ୍ତେ ‘ଏବେ ଆମର ଦୁଃଖ ଦୂର ହେଲା’ ବୋଲି ମନେ କରି
ଆନନ୍ଦିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । କୋଟି କୋଟି ଭୟଙ୍କର ବାନର-ଯୋଦ୍ଧା ବାନ୍ତି,
କଟକଟ କରୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ କୋଟି କୋଟି ହଂସ୍ୟରେ ସେମାନେ ବୋହୁଥା’ନ୍ତି ।
‘ପ୍ରବଳପ୍ରତାପ କୋଶଳନାଥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କୟ ହେଉ’ ଏହିପରି ଧ୍ବଜ କରି ସେମାନେ

ଏହି ବିଧି ଜାଇ କୃପାକ୍ଷୟ ଉତ୍ତରେ ସାଗର ଖର ।

ଜହଁ ତହଁ ଲଗେ ଖାନ ପଲ ଶୁଭ୍ର ବିପୁଳ କପି ସାର ॥୩୫॥

ଉଡ଼ି ନିସାଚର ରହୁଛି ସସଙ୍କା । ଜବ ତେଁ ଜାରି ଗପୁଡ଼ କପି ଲଙ୍କା ॥

ନିଜ ନିଜ ଗୁଡ଼ି ସବ କରୁଛି ବିରୁଦ୍ଧ । ନହିଁ ନିର୍ଯ୍ୟାତରକୁଳ କେର ଉଦାର ॥୧॥

ଜାୟୁ ଦୁଇ ବଳ ବରନି ନ ଜାଇ । ତେଣୁ ଆସି ପୁର କର୍ତ୍ତୁନ ଭଲାଇ ॥

ଦୁଇଜଣ ସନ ସୁନି ପୁରଜନ ବାମା । ମନ୍ଦୋଦରୀ ଅଧିକ ଅକୁଳମା ॥୨॥

ରହୁଥି ଜୋରି କର ପତି ପତ ଲଗା । ବୋଲି ବଚନ ମାତି ରସ ପାଗା ॥

କନ୍ତ କରଣ ହରି ସନ ପରିହରହୁ । ମୋର କହା ଅତି ହୃଦ ହୃଦୁ ଧରହୁ ॥୩॥

ଏ ଶବ୍ଦେ ଯାଇଣ କୃପାକ୍ଷୟକେତନ ପ୍ରବେଶିଲେ ପିଣ୍ଡ ଖରେ ।

ଯହଁ ତହଁ ଫଳ ଖାଇଲେ ବିପୁଳ ରକ୍ଷ ମରକଟ ସାରେ ॥୩୬॥

ଶକ୍ତିତେ ରହନ୍ତି ତେଣେ ଖଲ ଜାତୁଧାନ । ଯେଉଁ ହିନ୍ଦୁ ଲଙ୍କା ଜାଲି ଖଲ ହିନ୍ଦୁମାନ ॥

ନିଜ ନିଜ ଗୁଡ଼େ ସବେ କରନ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧ । ନାହିଁ ରଜନୀଚରଙ୍କ କୁଳର ନିନ୍ଦାର ॥୧॥

ଯାର ଦୁଇ ବଳ ଜଣ ନ ହୁଏ କର୍ତ୍ତୁନ । ଭଲ କି ହେବ ସେ ପୁରେ କଲେ ଆଗମନ ॥

ଦୁଇଜଣ ପୁଣି ଶୁଣି ପୁରଜନ ବାଣୀ । ହୋଇଲି ବ୍ୟାକୁଳ ହୃଦ ମନ୍ଦୋଦରୀ ଶାଣୀ ॥୨॥

ଏକାନ୍ତେ କର ଯୋଡ଼ଣ ପତି ପତି ଧରି । ବୋଲଇ ବଚନ ମାତି-ରସପ୍ରକ୍ତ କରି ॥

କାନ୍ତ, ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଦେବ ହରି ସଙ୍ଗ ପରିହର । ମୋ କଥନ ହୃଦ ମଣି ହୃଦେ ଘେନାକର ॥୩॥

ଭାବୁକ ଶ୍ରୀବାକୀ ଗାନ କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଉଦାର ସର୍ପରାଜ ଶେଷ ମଧ୍ୟ

ସେନାମାନଙ୍କ ଶୁଭ ସହପାତ୍ର ନ ଥା'ନ୍ତି । ସେ ବାରମ୍ବାର ମୋହସ୍ତ୍ର (ବିଚଳିତ) ହୋଇ

ପଡ଼ୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ବାରମ୍ବାର କରୁପର କଠୋର ଦୃଷ୍ଟିଦେଖି କ୍ରନ୍ତରେ ଧାରଣ (ଭେଦନ)

କରୁଥା'ନ୍ତି । ଏହିପରି କରୁଥିବା ବେଳେ ସେ ଏପରି ଶୋଭା ପାଉଥାଆନ୍ତି, ସତେ

ସେପରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ହୃଦର ଅଭିଯାନକୁ ପରମ ମନ୍ଦୋଦରୀ ପ୍ରସଙ୍ଗ ରୂପେ ମନେ କରି

ସେହି ଅଚଳ ପରିଣତ କଥାକୁ ସର୍ପରାଜ ଶେଷ କରୁପର ପିଠିରେ ଲେଖୁଅଛନ୍ତି । ॥ ୨ ॥

ଦୋହା — ଏହି ରୂପେ କୃପାକ୍ଷୟ ଶ୍ରୀରାମ ସମୁଦ୍ର ତଟରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଅନେକ

ରକ୍ଷ-ବାନର ସାର ଯେଉଁଠି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେଇଠି ଫଳ ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୩ ॥

ଗୋପାଳ — ତେଣେ ଯେଉଁଠି ନଠାରୁ ହିନ୍ଦୁମାନ ଲଙ୍କା ଜଳାଇ ଗଲେ, ସେହିଦିନୁ

ରାକ୍ଷସମାନେ ଭୟାବ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ରହୁଥା'ନ୍ତି । ଆପଣା ଆପଣା ଘରେ ସମସ୍ତେ ବିରୁଦ୍ଧ

କରୁଥା'ନ୍ତି — ଏବେ ରାକ୍ଷସ-କୁଳର ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଆଉ କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥

ଯାହାଙ୍କ ଦୁଇ ବଳ ଅବର୍ଣ୍ଣମୟ ସେହି ପ୍ରଭୁ ସ୍ବୟଂ ନଗରକୁ ଆସିଲେ, ନଗରର

ମଙ୍ଗଳ କାହିଁ ? ଦୂର୍ଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ନଗରନିବାସୀମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣି, ମନ୍ଦୋଦରୀ

ଅତିଶୟ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୨ ॥ ସେ ଏକାନ୍ତରେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ପଡ଼ିତ ଚରଣ

ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା ଏବଂ ମାତି-ରସ-ପ୍ରକ୍ତ ବାଣୀ କହିଲା, “ହେ ପ୍ରିୟତମ ! ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ

ସମୁଦ୍ଧତ ଜାୟୁ ଦୃଢ଼ କର କରମା । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଗର୍ଭ ରଜନୀଚର ଘରମା ॥
 ତାୟୁ ନାରି ନିଜ ସରିବ ବୋଲୁଛି । ପଠନ୍ତୁ କନ୍ତ ଜେ ଚନ୍ଦ୍ର ଉଲୁଛି ॥୩॥
 ତବ କୁଲ କମଳ ବିପିନ ଦୁଖଦାଛି । ସୀତା ସୀତ ନିସା ସମ ଆଛି ॥
 ସୁନନ୍ଦ ନାଥ ସୀତା ବିନୁ ଖନ୍ଦେ । ହିତ ନ ତୁହାର ସମୁ ଅଜ କାନ୍ଦେ ॥୩॥
 ରାମ ବାନ ଅହିଂସନ ସରିସ ନିକର ନିସାଚର ଭେକ ।

ଜବ ଲଗି ପ୍ରସବ ନ ତବ ଲଗି ଜତନୁ କରନ୍ତୁ ତଳିଟେକ ॥୩୭॥

ଶ୍ରବନ ସୁମା ସଠ ତା କରି ବାମା । ବିଦ୍ରୁପା ଜଗତ ବିହିତ ଅଭିମାନ ॥
 ସଭୟ ସୁଶ୍ରବ ନାରି କର ସାରୁ । ମଙ୍ଗଳ ମନ୍ତ୍ର ଭୟ ମନ ଅତି କାରୁ ॥୧॥
 ଜ୍ୟୋତି ଆଶ୍ରୟ ମର୍କଟ କଟକାଛି । ଜିଅନ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧେ ନିପିତର ଖାଛି ॥
 କମ୍ପିନ୍ତି ଲୋକପ ଜାଗା ସାସା । ତାୟୁ ନାରି ସଶ୍ରବ ବଡ଼ ହାସା ॥୨॥

ଯାହାଙ୍କ ଦୃଢ଼ କର୍ମ ସ୍ଵରନ୍ତେ ଶେଷେ । ନିଶାଚର ନାଶ ଗର୍ଭ ସୁବନ୍ଧୁ ମନ୍ତ୍ରରେ ॥
 ତାହାଙ୍କ ନାଶକୁ ନିଜ ସରିବେ ଡଳାଇ । ଭଲ ଯେବେ ବୁଝି ନାଥ, ଦିଅନ୍ତୁ ପଠାଇ ॥୧॥
 ଭୁବ କୁଳ-ସରୋବର-ବନ ଦୁଃଖ ବାଣୀ । ଅସିଅନ୍ତୁ ସୀତା ଯେତେ ଶୀତରୁ ରାଣୀ ॥
 ଶୁଣ ନାଥ, ଭୁମ୍ଭେ ଯେବେ ସୀତାଙ୍କୁ ନ ଦେବ । ଶମୁ ଅଜ ସାହାଯ୍ୟେ ବି କଲ୍ୟାଣ ନ ହେବ ॥୩॥
 ରାମ ବାଣ ଅହି-ସମୁଦ୍ର ସମାନ ଭେକ ଅସୁର ନିକର ।

ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାପ ନ କରନ୍ତୁ ନାଥ, ହଠ ତେଜି ଯନ୍ତ୍ର କର ॥୩୮॥

ଶୁଣନ୍ତେ ଶ୍ରବଣେ ଶଲ ମନ୍ଦୋଦରୀ ବାଣୀ । ଉପହାସ କଲ ବିଶ୍ଵ-ବିଦିତାଭିମାନ ॥
 ସଭୟ ସୁଶ୍ରବ ସତ୍ୟ ଅଟେ ନାଶକର । ମଙ୍ଗଳରେ ଭୟେ ମନ ହୁଅଇ କାତର ॥୧॥
 ଯେବେ ମର୍କଟ ଢଳ ବାନ୍ଧଣ ଅସିବେ । ବିଚାର ରାକ୍ଷସେ ଶାଢ଼ ତାହାଙ୍କୁ ବଢ଼ିବେ ॥
 ଯାହାର ହାସେ କମ୍ପନ୍ତି ସବେ ଲୋକପତି । ତା ନାଶ ସଶ୍ରବ, ଏହା ଉପହାସ ଅତି ॥୨॥

ସହଜ ଶତ୍ରୁତା ପରିହାର କରନ୍ତୁ । ମୋ କଥାକୁ ଅତି ହୃଦକର ମନେ କରି ଦୃଢ଼ୟରେ
 ଧାରଣ କରନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ଯାହାଙ୍କର ଦୃଢ଼ କୃତବ୍ଧି ମନେ ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ରାକ୍ଷସ
 ନାଶମାନଙ୍କ ଗର୍ଭପାତ ହୁଏ, ହେ ପ୍ରିୟତମ ! ଯଦି ମଙ୍ଗଳ ବୁଝାନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣ
 ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଡକାଇ ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ସୀତା
 ଆପଣଙ୍କ କୁଳ-ବମଳକାନନ ପ୍ରତି ଦୁଃଖ-ବାସିନ୍ଦ୍ରୀ ଶୀତ ରାଣି ରୂପେ ଅସିଅଛନ୍ତି ।
 ହେ ନାଥ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ସୀତାଙ୍କୁ ନ ଫେରାଇଲେ ଶମୁ ଓ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ କୃତ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗେ
 ହୁତା ଆପଣଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ॥ ୫ ॥ ତୋହା ‘—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 ବାଣମାନ ସର୍ପଗଣ ସମାନ ଏବଂ ରାକ୍ଷସସମୁଦ୍ର ବେଳମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ସେମାନେ
 ଏମାନଙ୍କୁ ଗିଳିଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଜିଦ୍ ଗୁଡ଼ିକ ଉପାୟ କରି ନିଅନ୍ତୁ ।’ ॥ ୩୭ ॥ ତୌପାରି :-
 ମୂର୍ଖ ଜଗତ-ବିଚିତ-ଅଭିମାନ ରାବଣ ମନ୍ଦୋଦରୀ କଥା ଶୁଣି ଖୁବ୍ ହୁଅଇ ଏବଂ
 କହିଲା, “ସୀମାନଙ୍କ ସୁଶ୍ରବ ବାସ୍ତବିକ ଅତି ସ୍ଵରୁ । ମଙ୍ଗଳରେ ହୁତା ଭୂମେ ଏତେ

ଅସ କହି ବିହସି ତାହା ଉର ଲାଞ୍ଜି । ଚଳେଉ ସଭା ମମତା ଅଧିକାଞ୍ଜି ॥
 ମନ୍ଦୋଦରୀ ହୃଦୟ କର ଚିନ୍ତା । ଭୟଭୟ କନ୍ତ ପର ବିଧି ବିପତ୍ତିତା ॥୩॥
 ବୈଦେହ ସଭା ଖବର ଅସି ପାଇ । ସିଂଧୁ ପାର ସେନା ସବ ଆଇ ॥
 ବୃହସ୍ପତି ସତ୍ତ୍ୱକ ଭବିତ ମତ କହନ୍ତୁ । ତେ ସବ ହସେ ମନ୍ତ୍ର କର ରହନ୍ତୁ ॥୪॥
 କିତେହୁ ସୁଗନ୍ଧର ତବ ଶ୍ରୀମ ନାଶ୍ତି । ନର ବାନର କେହି ଲେଖେ ମାଶ୍ତି ॥୫॥
 ସତ୍ତ୍ୱକ ବୈଦେହ ଗୁର ଗୁଣ ଜ୍ୟୋତିସ୍ତୁ ବୋଲନ୍ତି ଭୟ ଆସ ।

ଗଜ ଧର୍ମ ତନ ଗୁଣ କର ହୋଇ ବେଗିନ୍ତି ନାସ ॥୬॥
 ସୋଇ ଗବନ କହୁଁ ବନ ସହାୟ । ଅସୁର କରନ୍ତି ସୁନାଇ ସୁନାଇ ॥
 ଅବସର ଜାଣି ବିଶ୍ୱସନ୍ତୁ ଆତ୍ମା । ଭ୍ରାତା ଚରନ ସୀସୁ ତେହିଁ ନାତ୍ମା ॥୭॥

ଏହା କହୁ ହୃଦେ ତାକୁ କର ଆଲିଙ୍ଗନ । ଅଧିକ ମମତେ ଗଲ ସଭାକୁ ବଦନ ॥
 ମନ୍ଦୋଦରୀ ଚିନ୍ତା କରେ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ । ବିଧି ବିପତ୍ତିତ ହେଲ କାଳୁଲ ଉପରେ ॥୮॥
 ବସନ୍ତେ ସଭାରେ ଏହା ପାଇଲ ସନ୍ଦେଶ । ସିଂହପାରେ କପିସେନା ହେଲେଣି ପ୍ରବେଶ ॥
 ପରୁରେ ମହାକୁ କହୁ ସମ୍ମତ ଉଚିତ । ହସିଣ କହୁଲେ ସବେ, ରହନ୍ତୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ॥୯॥
 କିଣନ୍ତେ ହୃଦୟରକୁ ନ ପାଇଲ କଷ୍ଟ । କେଉଁ ଲେଖାରେ ଗଣନା ମନୁଷ୍ୟ ମନଃ ॥୧୦॥
 ମହା ବୈଦ୍ୟାସୁରୁ ଏ ତନ ଭାଷଣେ ବୋଲନ୍ତେ ପ୍ରୀୟ ବଚନ ।

ଗଜ ଧର୍ମ ତନୁ ଗୁଣ କଷ୍ଟେ ବିନାଶ ହୁଏ ବହନ ॥୧୧॥
 ସେହୁ ସହାୟକ ଗବଣକୁ ମିଳିଛନ୍ତି । ଶୁଣାଇ ଶୁଣାଇ ପୁଣି ସରବେ କରନ୍ତି ॥
 ବେଳ ଜାଣି ବିଶ୍ୱସଣ ତହିଁ ଆଗମିଲ । ଭ୍ରାତା ଚରଣରେ ସେହୁ ଶିର ନୁଆଇଲ ॥

ଭୟ କରୁଅଛ । ତୁମ ମନ ଅତି ହୃଦୟ ॥ ୧ ॥ ସବ ବାନରମାନଙ୍କର ସେନା ଆସିବ,
 ତେବେ ବିଚାର ଗୁଣସମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଖାଇ ଆପଣା ଶବ୍ଦନ ବିବାହ କରିବେ ।
 ଲୋକପାଳମାନେ ମଧ୍ୟ ଯାହାର ଚରରେ କର୍ମ ଉଠନ୍ତି, ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ତୁମେ ହୋଇ
 ତରୁଅଛୁ ! ଏହା ବଡ଼ ଉପହାସର କଥା ।” ॥ ୨ ॥ ଗୁଣ ଏପରି କହି ହସିଲ
 ଏବଂ ମନ୍ଦୋଦରୀକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲ । ତାହା ପ୍ରତି ଅଧିକ ମମତା ଦେଖାଇ ସେ ସଭାକୁ
 ଗୁଣିଲ । ମନ୍ଦୋଦରୀ ହୃଦୟରେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା—କଥାତା ପଡ଼ିବୁ ପ୍ରତିକୂଳ
 ହେଲେଣି ॥ ୩ ॥ ସଭାରେ ସେ ଯାଇଁ ବସିବା ମାତ୍ରେ ଖବର ପାଇଲ ଯେ, ଶତ୍ରୁ ପକ୍ଷର
 ସମଗ୍ର ସେନା ସମୁଦ୍ରର ସେ ପାରରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେଣି । ସେ ମହାମାନଙ୍କୁ କହୁଲ,
 “ଉଚିତ-ପରମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତୁ—ବର୍ତ୍ତମାନ କଣ କରିବାକୁ ହେବ ।” ସେତେବେଳେ
 ସେମାନେ ଶୁଭ ହସିଲେ ଏବଂ କହଲେ, “ବର୍ତ୍ତମାନ ପରମର୍ଶ ପାଇଁ କ’ଣ ଆଉ ଅଛି ?
 ଆପଣ ଚତୁଁ ହୋଇ ବସି ରହନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ଆପଣ ଦେବତା ଓ ଗୁଣସମାନଙ୍କୁ
 ଜୟ କରନ୍ତୁ । ସେତେବେଳେ ତ ଆପଣଙ୍କୁ ପରିଶ୍ରମ ଆକୃଷ୍ଟ ପଡ଼ିନାହିଁ । ଏବେ
 ମନୁଷ୍ୟ ଓ ବାନରଙ୍କ ଗଣନା କାହିଁରେ ?” ॥ ୫ ॥ ବୋହା :—ମହା, ବୈଦ୍ୟ ଓ

ସୁନି ସିନ୍ଧୁ ନାଲ ବୈଠ ନିଜ ଆସନ । ବୋଲ ବଚନ ପାଇ ଅନୁସାସନ ॥
 ଜୋ କୃପାଲ ପୁଣ୍ଡିତ ମୋହି ବାତା । ମତି ଅନୁରୂପ କହୁଛି ହିତ ତାତା ॥୨॥
 ଜୋ ଆପନ ଶୁଦ୍ଧେ କଲ୍ୟାଣ । ସୁଜୟ ସୁମତି ସୁଭ ଗତି ସୁଖ ନାନା ॥
 ସୋ ପରନାରି ଲିଲର ଗୋସାଇଁ । ତଜଉ ଚଉଥ କେ ତମ କି ନାହିଁ ॥୩॥
 ଚୌଦହ ଭୁବନ ଏକ ପତି ହୋଇ । ଭୁବଦ୍ରୋହ ଚିତ୍ତର ନହିଁ ସୋଇ ॥
 ଗୁନସାଗର ନାଗର ନର ଜୋଉ । ଅଲପଲୋଭ ଭଲ କହଇ ନ କୋଉ ॥୪॥
 କାମ ହୋଧ ମଦ ଲୋଭ ସବ ନାଥ ନରକ କେ ପଂଥ ।
 ସବ ପରିହରି ରଘୁସାରହି ଭଜନ୍ତୁ ଭଜନ୍ତି ଜେନ୍ତି ସଂତ ॥୫॥

ପ୍ରଣମି ବସିଲ ପୁଣି ଆପଣା ଆସନେ । ଶୁଭିଲ ବଚନ ତହୁଁ ଶ୍ରୀରାମାସନେ ॥
 ଯେବେ କୃପାମୟ ! ମୋତେ ଉପାୟ ପରୁର । କହୁଛୁ ପୁଁ ହିତକଥା ମତ ଅନୁସାର ॥୨॥
 ଯେବେ ଅଭିଳାଷ କର ଆପଣା କୁଶଳ । ସୁପତି ସୁମତି ସୁଖ ସୁପଣ ସକଳ ॥
 ତେବେ ପରରମଣୀର ମୁଖାବଲୋକନ । ତେଜନ୍ତୁ ନାଥ ଚତୁର୍ଥୀ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଯେସନ ॥୩॥
 ଚଉଦ ଭୁବନ ମଧ୍ୟ ଏକ ପତି ଯେହୁ । ଭୁତ ଦ୍ରୋହ କରି ଚିତ୍ତ ନ ପାରଇ ସେହୁ ॥
 ଗୁଣ-ସାଗର ନାଗର ଯେ ନର ଅଟଇ । ଅଳ୍ପ ଲୋଭେ ତାକୁ କେହୁ ଭଲ ନ କହଇ ॥୪॥
 କାମ ହୋଧ ମଦ ଲୋଭ ସବ ନାଥ ' ନରକର ପଥ ।
 ତେଜଣ ସକଳ ରାମ ପତି ଭଜ, ଭଜନ୍ତୁ ଯାହାକୁ ପଡୁ ॥୫॥

ଶ୍ରୀ—ଏ ଭଜନ୍ତେ ଯଦି ସୁମାର୍ଗ ଅପ୍ରସନ୍ନତାର ଆଶଙ୍କା ବା ଶୁଭ ଆଶାରେ ହିତ
 କଥା ନ କହୁ ଶୁଣି କରନ୍ତି, ତେବେ ରାଜ୍ୟ, ଶରୀର ଓ ଧର୍ମ ଯଥାକ୍ରମେ ଏ ଭଜିଗୋଟି
 ଧନର ଶୀଘ୍ର ବିନାଶ ଘଟେ ॥ ୩୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ରାବଣ ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ସେହୁ
 ପ୍ରକାର ଦୂର୍ଯ୍ୟୋଦ ଆଦି ପହଞ୍ଚିଲେ । ମନ୍ଦାମାନେ ତାହାକୁ ଶୁଣାଇ ଶୁଣାଇ ମୁହଁରେ ସୁତି
 କରୁଥାନ୍ତି । ଏହୁ ସମୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ଅବସର ଜାଣି ବିଶ୍ଵକ୍ଷଣ ଆଦି ପହଞ୍ଚିଲେ ।
 ସେ ବଡ଼ ଭଲଙ୍କ ଚରଣରେ ଶିର ନୁଆଁଇଲେ ॥ ୧ ॥ ପୁଣି ଥରେ ମଥା ନୁଆଁଇ
 ଆପଣା ଆସନରେ ବସିଗଲେ ଏବଂ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ବଚନ ବୋଲିଲେ, “ହେ କୃପାକୃ !
 ଯେତେବେଳେ ଆପଣ ମୋ ପରାମର୍ଶ ଲୋଡ଼ିଛନ୍ତି, ମୁଁ ମୋ ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ଆପଣଙ୍କ
 ହିତକଥା କହୁଅଛି— ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ କଲ୍ୟାଣ, ସୁପଣ, ସୁବୁଦ୍ଧି, ସୁପତି ଓ
 ନାନାବିଧ ସୁଖ ଶୁଦ୍ଧେ, ହେ ପ୍ରଭୋ ! ତାହାର ପର ସ୍ତ୍ରୀର ଲଲିତକୁ ଚତୁର୍ଥୀ
 ଚନ୍ଦ୍ରପକ୍ଷ ନ ଶୁଣିବା ଉଚିତ ॥ ୩ ॥ ଚଉଦ ଭୁବନର ପ୍ରଭୁ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଜଗମାନଙ୍କ
 ସହୃଦ ଶତ୍ରୁତା କଲେ କେହୁ ଚିତ୍ତ ପାରିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ମଣିଷ ପ୍ରଣର ସମ୍ପଦ
 ଏବଂ ଚତୁର, ଯଦି ତାହାର ଟିକିଏ ମାତ୍ର ସୁଦ୍ଧା ଲୋଭ ଥାଏ, କେହୁ ତାହାକୁ ଭଲ
 ବୋଲି କହନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ହେ ନାଥ ! କାମ ହୋଧ, ମଦ ଓ
 ଲୋଭ—ଏ ସବୁ ନର୍କର ମାର୍ଗ । ଏ ସମସ୍ତକୁ ଛାଡ଼ି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭଜନ୍ତୁ, ଯାହାକୁ ନ

ତାତ ସମ ନହିଁ ନର ଭୂପାଳ । ଭୁବନେଶ୍ୱର କାଳହୁ କର କାଳ ॥
 ବ୍ରହ୍ମ ଅନାମୟ ଅଜ ଭଗବାନ । ବ୍ୟାପକ ଅଜିତ ଅନାଦି ଅନନ୍ତ ॥୧॥
 ଗୋ ଦିନ ଧେନୁ ଦେବ ହିତକାଶ । କୃପାସିଂଧୁ ମାତୃଷ ତନୁଧାରୀ ॥
 ଜନ ରଞ୍ଜନ ଭଞ୍ଜନ ଖଲ ବ୍ରାତା । ବେଦ ଧର୍ମ ରକ୍ଷକ ସୁର ଭ୍ରାତା ॥୨॥
 ତାହୁ ବସୁନ୍ତ ତଳ ନାଲିଆ ମାଆ । ପ୍ରନତାରଣ ଭଞ୍ଜନ ରଘୁନାଥ ॥
 ଦେହ ନାଥ ପ୍ରଭୁ କହୁଁ ବେଦେଶ୍ୱର । ଭଜନ୍ତୁ ସମ ବିନୁ ହେତୁ ସନେଶ୍ୱର ॥୩॥
 ସରନ ଗର୍ବ ପ୍ରଭୁ ତାହୁ ନ ଜାଣା । ବିଷ୍ଣୁଦ୍ରୋହ କୃତ ଅସ୍ତ ଲେଖି ଲାଗା ॥
 ଜାୟ ନାମ ସୟ ତାପ ନିସାଂସନ । ସୋଇ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଗଟ ସମୁଦ୍ଧେ କରୁଁ ଶ୍ରବନ ॥୪॥
 ବାର ବାର ପଦ ଲଗଇଁ ବିନୟ କରଇଁ ବସସୀସ ।

ପରିହର ମାନ ମୋହ ମଦ ଭଜନ୍ତୁ କୋସଲଧୀସ ॥୩୯ (କ)॥

ବ୍ରତ ' ସମଚନ୍ଦ୍ର ନର ଭୂପାଳ ନୁହନ୍ତି । ବିଶ୍ୱେଶ, କାଳର ପ୍ରଭା କାଳ ସେ ଅଟନ୍ତି ॥
 ବ୍ରହ୍ମ ଅନାମୟ ସେହୁ ଅଜ ଭଗବନ୍ତ । ବ୍ୟାପକ ଅଜିତ ପୁଣି ଅନାଦି ଅନନ୍ତ ॥୧॥
 ମୟ ମହାପୁର ପୁର ଧେନୁ ହିତକାଶ । କରୁଣା-ପିତା ମାନବ ଲଳେବର-ଧାରୀ ॥
 ସବନ-ରଞ୍ଜନ, ଖଲ-ସମୁଦ୍ର-ରଞ୍ଜନ । ଶୁଣ ଭାତ, ସଦା ବେଦ ଧରମ-ରକ୍ଷଣ ॥୨॥
 ତାଙ୍କଠାରେ ବୈର ତେଜି ନୁଆଁ ଅମୁକ । ପ୍ରଗଟ-ହୁଣ୍ଡ-ଭଞ୍ଜନ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥକ ॥
 ସମର୍ପଣ କରି ନାଥ, ପ୍ରଭୁକୁ ବେଦେଶ୍ୱର । ଭଜ ରଘୁରାଜ ସେହୁ ଅକାରଣ ସ୍ନେହ ॥୩॥
 ଶରଣେ ଆସନ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ନ ତେଜନ୍ତି ତାକୁ । ବିଷ୍ଣୁଦ୍ରୋହ କୃତ ପାପ ଲଗିଛି ଯାହାକୁ ॥
 ଯାହାଙ୍କ ନାମ ବିବିଧ ତାପ ବିନାଶନ । ସେ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରକଟ ହୃଦେ, ହେନ ଦଶାନନ ॥୪॥
 ପଞ୍ଚ କଳେଶ୍ୱର ! ପଦେ ବାରମ୍ବାର କରୁଛୁ ପଞ୍ଚ ବିନତି ।

ପରିହର ଦ୍ରୋହ ମାନ ମଦ ମୋହ ଭଜ କୋଶଳାଧିପତି ॥୩୯ (କ)॥

ସନ୍ତାନମାନେ ଭଜନ କରନ୍ତି ॥ ୩୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ ଭ୍ରାତ ! ସମ କେବଳ
 ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ରାଜା ନୁହନ୍ତି । ସେ ସମସ୍ତ ଲୋକର ସ୍ୱାମୀ ଏବଂ କାଳର ମଧ୍ୟ କାଳ ।
 ସେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ଯଶ, ଶ୍ରୀ, ଧର୍ମ, ବୈଶାଖ୍ୟ ଏବଂ ଜୀବର ଭଣ୍ଡାର ଭଗବାନ ।
 ସେ ନିରାମୟ, ବିକାର-ରହତ, ଅଳଗ୍ନା, ବ୍ୟାପକ, ଅଜେୟ, ଅନାଦି ଓ ଅନନ୍ତ
 ପରବ୍ରହ୍ମ ॥ ୧ ॥ ସେହି କୃପାସାଗର ଭଗବାନ ପୃଥିବୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଗୋରୁ ଓ
 ଦେବତାମାନଙ୍କ ହୃତ ସାଧନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି ।
 ହେ ଭାଇ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ସେ ପ୍ରେକ୍ଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦଦାୟକ, ହୃଷ୍ୟଗଣଙ୍କ ବିନାଶକାରକ
 ଏବଂ ବେଦ ଓ ଧର୍ମର ରକ୍ଷକ ॥ ୨ ॥ ଶତ୍ରୁତା ତ୍ୟାଗ କରି ତାହାକୁ ଶିର ନୁଆଁନ୍ତୁ ।
 ସେହି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଶରଣାଗତର ହୁଣ୍ଡନାଶକାରୀ । ହେ ନାଥ ! ସେହି ସର୍ବେଶ୍ୱର
 ପ୍ରଭୁକୁ ଜାନକୀକୁ ଦେଇ ଦିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଅହେତୁକ ପ୍ରେମିକ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭଜନ କରନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥
 ସମସ୍ତ ଜଗତ ପ୍ରତି ଦ୍ରୋହାଚରଣ କରିବାର ପାପ ଯାହାକୁ ଲଗିଥାଏ, ସେ ଯଦି ପ୍ରଭୁଙ୍କର

ମୁନି ପୁଲସ୍ତି ନିଜ ସିଷ୍ୟ ସନ କହି ପଠଇ ସୁତ ବାତ ।

ତୁରନ୍ତ ସୋ ମେଁ ତୁମ୍ଭ ସନ କହା ପାଇ ସୁଅବଦରୁ ତାତ ॥୩୯ (୫)॥
ମାଲବନ୍ତ ଅତି ସତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ପାଦନା । ତାସୁ ବଚନମୁନି ଅତି ସୁଖମାନା ।
ଚାତ ଅନୁଜ ତବ ନୀତି ବିଭୂଷନ । ସୋ ଭର ଧରନ୍ତୁ ଜେ କହତ ବିଶ୍ୱାସନ ॥୧॥
ଶିଶୁ ଭଜନରସ କହତ ସଠ ଦୋଷ । ଦୁରି ନ କରନ୍ତୁ ଇହା ହତ କୋଷ ॥
ମାଲବନ୍ତ ଗୁହ୍ୟ ଚୟୁଇ ବହୋଷ । କହତ ବିଶ୍ୱାସନୁ ପୁନି କର ଜୋଷ ॥୨॥
ସୁମତି କୁମତି ସବ କେ ଭର ରହନ୍ତୁ । ନାଥ ପୁରାନ ନିଗମ ଥସ କହନ୍ତୁ ॥
ଜହାଁ ସୁମତି ତହଁ ସପତି ନାନା । ଜହାଁ କୁମତି ତହଁ ବିପତି ନିତାନା ॥୩॥

ପୁଲସ୍ତି ମହର୍ଷି ପେଷିଲୁ ନିଜ ସିଷ୍ୟକୁ ଏହା କୁହାଇ ।

କହନ୍ତି ତାହା ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଆଗେ ଶ୍ରୀରାମ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ସୁମମର ପାଇ ॥୩୯ (୫)॥
ମାଲବନ୍ତ ନାମେ ଅନ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ପଦ । ଶୁଣି ତା ବଚନ କହେ ସୁଖ ଲଭ ଅତି ॥
ବସୁ, ଅନୁଜ ତୁମ୍ଭର ବାଦ-ବିଭୂଷଣ । ହୃଦେତାହା ଯେନ ଯାହା କହେ ବିଶ୍ୱାସଣ ॥୧॥
ଶିଶୁ ଗୌରବ ଉଣନ୍ତି ବେଳ ଶଠ ଏହି । ଦୂର ନ କରୁଅ କର୍ପା ଏ ସ୍ଥାନରୁ କେହି ।
ମାଲବନ୍ତ ନିଜ ଗୁହ୍ୟ ବାହୁଡ଼ି ଆସିଲ । କର ଯୋଡ଼ି ବିଶ୍ୱାସଣ ପୁନଃ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ॥୨॥
ସୁମତ୍ରଙ୍କ ହୃଦେ ବାସ ସୁମତି କୁମତି । ନାଥ ! ନିଗମ ପୁରାଣ ଏମନ୍ତ କହନ୍ତି ॥
ସୁମତି ସ୍ଥାନେ ବିବିଧ ସମ୍ପତ୍ତି ନିବାସ । କୁମତି ପାଶେ ରହନ୍ତି ବିପତ୍ତି ବିନାଶ ॥୩॥

ଶରଣାଗତ ହୁଏ, ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ତାହାକୁ ସୁଦା ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯାହାଙ୍କର
ନାମ ଶୁଣି ପାପର ନାଶକାରୀ, ସେହି ପ୍ରଭୁ ମନୁଷ୍ୟ ରୂପରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।
ହେ ରାବଣ ! ହୃଦୟରେ ଏହି କଥା ରହି ରଖନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ତୋହା —ହେ ଦଶଶିର !
ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ଆପଣଙ୍କ ଚରଣତଳେ ପଡ଼ୁଛି ଏବଂ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି—ମାନ, ମୋହ
ଓ ମଦ ତ୍ୟାଗପୁର୍ବକ ଆପଣ ବୋଶଲପତି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଭଜନ କରନ୍ତୁ ॥ ୩୯ (କ) ॥
ମୁନି ପୁଲସ୍ତିଙ୍କ ତାଙ୍କ ସିଷ୍ୟ ହାତରେ ଏହି କଥା କହି ପଠାଇଅଛନ୍ତି । ହେ ଚାତ !
ସୁଅବଦର ପାଇ ମୁଁ ତୁରନ୍ତ ଏହି କଥା ପ୍ରଭୁ (ଆପଣ)ଙ୍କୁ କହିଦେଲି ।” ॥ ୩୯ (ଖ) ॥
ତୌପାତ୍ତ :—ମାଲବନ୍ତ ନାମକ ଜଣେ ଅତି ବୁଦ୍ଧିମାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ସେ ବିଶ୍ୱାସରେ
ବଚନ ଶୁଣି ଥିଲେ ସୁଖ ମଣିଲେ । ସେ କହିଲେ, “ହେ ଚାତ ! ଆପଣଙ୍କ ସାନ ଭାଇ
ବିଶ୍ୱାସଣ ନୀତିବିଭୂଷଣ, ଅର୍ଥାତ୍ ନୀତିବାନ । ବିଶ୍ୱାସଣ ଯାହା କହୁ କହୁଛନ୍ତି, ତାହା
ହୃଦୟରେ ଅବଧାରଣ କରି ନିଅନ୍ତୁ ।” ॥ ୧ ॥ ରାବଣ କହିଲେ, “ଏହି ମୂର୍ଖ ହୃଦେ
ଶହର ମହମା ବଖାଣୁ ଅଛନ୍ତି । ଏଠାରେ କିଏ ଅଛରେ ? ଏମାନଙ୍କୁ ଦୂର କର ନା ।”
ମାଲବାନ ତ ଏହା ଶୁଣି ଘରକୁ ଫେଟିଗଲେ ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସଣ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିବାକୁ
ଲାଗିଲେ— ॥ ୨ ॥ “ହେ ନାଥ ! ପୁରାଣ ଓ ବେଦ ଏହିପରି କହନ୍ତି ଯେ, ସୁବୁଦ୍ଧି
ଓ କୁବୁଦ୍ଧି ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଥାଏ । ଯେଉଁଠାରେ ସୁବୁଦ୍ଧି ଥାଏ, ସେଠାରେ

ତବ ଉର କୁମଳ ବସୀ ବିପକ୍ଷତା । ହୃତ ଅନୁହତ ମାନହୁ ଉପୁ ପ୍ରୀତା ॥
କାଳରାତି ନିଦିତରକୁଳ କେଶା । ତେହି ସୀତା ପର ପ୍ରୀତି ଭବେଶ ॥୩॥
ତାତ ଚରନ ଗହି ମାଗଇଁ ସଖହୁ ମୋର ଦୁଲାର ।

ସୀତା ଦେହୁ ରାମ କହୁଁ ଅନ୍ତତ ନ ହୋଇ କୁହୁର ॥୪॥

ଗୁଧ ପ୍ରସାଦ ଶୁଣି ସମତ ବାମ । କଷ୍ଟ ବିଶ୍ୱାସନ ମାତ ବଖାମ ॥
ସୁନତ ଦସାନନ ଉଠା ଉପାଶ । ଖଲ ତୋହି ନିକଟ ମୁଖୁ ଅବ ଆଶ ॥୧॥
ଜିଅସି ସଦା ସଠ ମୋର ଜିଆଡ଼ୁ । ଉପୁ କର ପଳ ମୁହ ତୋହି ଭାଡ଼ୁ ॥
କହସି ନ ଖଲ ଅସ କୋ ଜଗ ମାୟୁ । ଭୁଜ ବଲ ଜାହି ଜିତା ମୋଁ ନାୟୁ ॥୨॥
ମମ ପୁର ବସି ତପସିତ ପର ପ୍ରୀତି । ଯଠ ମିଛୁ ଜାଇ ତହୁଣି କହୁ ମାୟା ॥
ଅସ କହି କହେସି ଚରନ ପ୍ରହାର । ଅନୁଜ ଗହେ ପଦ ବାରୁଁ ବାର ॥୩॥

ହୁମ୍ବ ହୁଦସେ କୁମଳ ବସେ ବିପକ୍ଷତ । ହୃତକୁ ଅହତ ମଣ ବରଷାକୁ ମିତ ॥
ନିଶୀତର-କୁଳକୁ ଯେ କାଳରାତି ପଶ । ସେ ସୀତା ଉପରେ ପ୍ରୀତି ଅଧିକ ହୁମ୍ବର ॥୪॥

ପଦ ଧରି ଭଲ, ଏହା ପୁଁ ମାଗଇ ରଖ ମୋ ଗେଲବସର ।

ଉଅନ୍ତୁ ଜାନକୀ ରାମଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ, ନ ହେବ ହାତ ଉନ୍ମୁର ॥୫॥

ଗୁଧ ପ୍ରସାଦ ଶୁଣିକ ସମତ ବଚନ । ବର୍ଣ୍ଣନ କରି କହୁଲ ମାତ ବିଶ୍ୱାସଣ ॥
ଶୁଣନ୍ତେ ଦଶବଦନ ସରୋଷେ ଉଠିଲ । ଖଲ 'ତୋ ନିକଟ ଏବେ ମୁଖୁ ଆଗମିଲ ॥୧॥
ମୋର ଜିଆଇବା ନେଇ ଖଡ଼ ସଦା ଖଠ । ଶପ୍ତପକ୍ଷ ତୋତେ ଏବେ ଭଲ ଲଗେ, ନଷ୍ଟ ॥
କହ ଖଲ 'ଏପରି କେ ଅଛୁ ଜଗତରେ । ଯାହାକୁ ପୁଁ ଜିଣିନାହିଁ ସ୍ୱଭୁଜ ବଳରେ ॥୨॥
ମୋ ପୁରେ ରହୁ ତପସୀ ସଙ୍ଗେ କରୁ ପ୍ରୀତି । ଶଠ ! ତାକୁ ମିଳି ପାଇ ଶିଖା ଏହୁମାତି ॥
ଏହା କହି କଲ ସେହୁ ଚରଣ ପ୍ରହାର । ଅନୁ ଧରିଲ ଶ୍ରୁତା ପଦ ବାରମ୍ବାର ॥୩॥

ନାନା ପ୍ରକାରର ସମ୍ପଦ ଓ ସୁଖ ରହୁଥାଏ ଏବଂ ସେହିଠାରେ କୁରୁକି ଥାଏ,
ସେଠାରେ ପରିଣାମରେ ବିପଦ ଓ ଦୁଃଖ ରହୁଥାଏ ॥୧॥ ଆପଣଙ୍କ ହୃଦୟରେ
ବିପକ୍ଷତ ରୁକି ଆସି ପଡ଼ିଥାଏ । ଏହି ହେତୁ ଆପଣ ହୃତକୁ ଅହତ ଏବଂ ଶରୀରକୁ ମିତ
ବୋଲି ମନେ କରୁଅଛନ୍ତି । ଯେ ରାକ୍ଷସକୁଳ ପ୍ରତି କାଳରାତି ସମାନ, ସେହି ସୀତାଙ୍କ
ପ୍ରତି ଆପଣଙ୍କର ବଡ଼ ପ୍ରୀତି । ॥୪॥ ତୋହା — ହେ ତାତ ! ପୁଁ ଚରଣ ଧରି
ଆପଣଙ୍କୁ ଭିକ୍ଷା ମାଗୁଛି — ଆପଣ ମୋର ବାଳକୋଚିତ ଆଗ୍ରହ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ,
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସୀତାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଉଅନ୍ତୁ । ସେଥିରେ ଆପଣଙ୍କର କିଛି ଅହତ ହେବ
ନାହିଁ । ॥୫॥ ଗୌପାୟ — ବିଶ୍ୱାସଣ ପଣ୍ଡିତ ଜନୋଚିତ ଏବଂ ପ୍ରସାଦ ଓ ବେଦଗଣ-
ସମ୍ମତ ବାଣୀରେ ଖଣି କଥା ବଖାଣି କହିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହା ସବୁ ଶୁଣିବା ମାତ୍ର ଶବ୍ଦ
ଶୁଣି ହୋଇ କହିଲୁ, “ରେ ହୁଷ୍ଟ । ଏବେ ମୁଖୁ ତୋ ନିକଟକୁ ଆସିଗଲାଣି ॥ ୧ ॥
ଆରେ ମୁର୍ଖ ! ତୁ ଖାଇଛୁ କେବଳ ମୋହର ଅନ୍ତରେ । କିନ୍ତୁ ରେ ମୁର୍ଖ ! ତୋତେ

ଉମା ସନ୍ତ କଲ ଇନ୍ଦ୍ର କଡ଼ାଣ୍ଡ । ମନ୍ଦ କରତ ଜୋ କରଇ ଭଲଣ୍ଡ ॥
 ତୁମ୍ଭ ପିତୁ ସରିସ ଭଲେହିଁ ମୋହି ମାର । ରାମ ଭଜେ ହିତ ନାଥ ତୁମ୍ଭାର ॥୪॥
 ସତବ ସଙ୍ଗ ଲେ ନଭପଥ ଗୟୁର । ସବହି ସୁନାଇ କହତ ଅପ ଭୟୁର ॥୫॥

ରାମୁ ସତ୍ୟସକଳ ପ୍ରଭୁ ସଭା କାଲବସ ତୋର ।

ମେ ରଘୁବୀର ସରନ ଅବ ଜାଉଁ ଦେହ ଜନ ଖୋର ॥୬॥

ଅସ କହି ଚଲ ବିଶ୍ଵସନୁ ଜବହୁଁ । ଆୟୁଷ୍ୟନ ଭଏ ସବ ତବହୁଁ ॥
 ସାଧୁ ଅବଜ୍ଞା ତୁରତ ଭବାମ୍ । କର କଲାନ ଅଖିଲ କେ ହାମ ॥୭॥
 ରାବନ ଜବହିଁ ବିଶ୍ଵସନ ଟାଗା । ଭୟୁର ବିଭବ ବିନୁ ତବହିଁ ଅଭାଗା ॥
 ଚଳେଉ ହରଷି ରଘୁନାୟକ ପାହୁଁ । କରତ ମନୋରଥ ବହୁ ମନ ମାହୁଁ ॥୮॥

ଉମା, ସହଜର ଏହି ବତାଇ ଅଟଇ । ତା ପ୍ରତି ଭଲ କରନ୍ତି ଯେ ମନ୍ଦ କରଇ ॥
 ତୁମ୍ଭେ ପିତା ସମ ମୋତେ ମାରିଲ ଯଥାର୍ଥ । ରାମଙ୍କୁ ଭଜିଲେ ତୁମ୍ଭ ହିତ ହେବ, ନାଥ ॥୬॥
 ସତବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତହୁଁ ନଭ ପଥେ ଯାଇ । କହୁଲ ଏମନ୍ତ ସଭାଜନଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ॥୫॥
 ରାମ ସତ୍ୟବ୍ରତ ସ୍ଵାମୀ ସମରଥ କାଲବଶ ସଭା ତୋର ।

ଏବେ ରଘୁବୀର ଶରଣେ ପୁଁ ଯାଏ ନ କିହୁବ ଦୋଷ ମୋର ॥୬॥

ଏହା କହୁ ବିଶ୍ଵସଣ ଗଲ ଯେଉଁଠି । ଆୟୁଷ୍ୟନ ନିଶାଚରେ ହୋଇଲେ ସେଠି ॥
 ସାଧୁଜନଙ୍କ ଅବଜ୍ଞା କରନ୍ତେ, ଭବାମ୍ । ହୁଅଇ ଶୀଘ୍ର ଅଖିଲ କଲ୍ୟାଣର ହାତ ॥୭॥
 ରାବଣ ବିଶ୍ଵସଣଙ୍କୁ ତେଜଲ ଯେ ଦିନୁ । ହୋଇଲ ରାବଣ-ବୈଭବ-ରହତ ସେଦିନୁ ॥
 ଚଳିଲ ରଘୁନାୟକ ସମାପେ ହରଷେ । ନାନାବଧ ଅଭିଳାଷା କରିଣ ମାନସେ ॥୮॥

ଶନୁପକ୍ଷ ବେଶି ଭଲ ଲାଗେ । ଆରେ ହୁଷ୍ଟ ! କହ ତ, ଜଗତରେ ଏପରି କିଏ ଅଛି,
 ଯାହାକୁ ପୁଁ ମୋ ବାହୁବଳରେ ନ ଜିଣିଛି ? ॥ ୧ ॥ ମୋ ନଗରରେ ରହୁ ତୁ ସ୍ତେମ
 କରୁଛୁ ତପସ୍ଵୀମାନଙ୍କ ସହୃଦ ! ମୁଖ ! ସେହୁମାନଙ୍କ ସହ ଯାଇ ମିଶ୍ ଏବଂ ସେହୁମାନଙ୍କୁ
 ଜାତିବାକ୍ୟ କହ ।” ଏହିପରି କହୁ ରାବଣ ତାଙ୍କୁ ଚୋଇଠା ମାରିଲା । ମାତ୍ର ସ୍ଵାନଭଲ
 ବିଶ୍ଵସଣ ମାତ୍ର ଖାଇ ସୁଦ୍ଧା ବାରମ୍ବାର ତାହାର ଚରଣ ଧରିଲେ ॥ ୩ ॥ ଶିବ କହନ୍ତି—
 ହେ ଉମା ! ସାଧୁସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର ଏହି ହେଉଛି ମହୁମା ଦେ, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କେହି
 ଅସଦାଚରଣ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ଅସଦାଚରଣମାନଙ୍କର ହିତ କରିଥାନ୍ତି ।
 ବିଶ୍ଵସଣ କହଲେ, “ଆପଣ ମୋର ପିତାଙ୍କ ସମାନ । ମୋତେ ଯାହା ମାରିଲେ,
 ଭଲ ତ ବଲେ । କିନ୍ତୁ ହେ ନାଥ ! ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭଜନରେ ହିଁ ଆପଣଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ
 ନିହତ ।” ॥ ୪ ॥ ଏହିକି କହୁ ବିଶ୍ଵସଣ ଆପଣାର ମନ୍ଦମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ
 ଆକାଶମାର୍ଗକୁ ଉଠିଗଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଏହିପରି କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ— ॥ ୫ ॥
 ଦୋହା —“ଶ୍ରୀରାମ ସତ୍ୟସକଳ ଏବଂ ସତ୍ୟସମର୍ଥ ପ୍ରଭୁ ଏବଂ ହେ ରାବଣ ! ତୁମ
 ସମାଜ କାଲର ବଣ ହେଲଣି । ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପୁଁ ଏବେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ହେଉଛି;

ଦେଖିବୁଁ ଜାଇ ତରନ ଜଳଜାତା । ଅରୁନ ମୃଦୁଲ ସେବକ ସୁଖଦାତା ।
 ଜେ ପଦ ପରସି ତସି ରସିନାସ । ଦଣ୍ଡନ କାନନ ପାବନକାସ ॥୩॥
 ଜେ ପଦ ଜନକପୁରୀ ଉର ଲାସ । କପଟ କୁରଂଗ ସଙ୍ଗ ଧର ଧାସ ॥
 ହର ଉର ସର ସରୋଜ ପଦ ଜେଇ । ଅହୋଭାଗ୍ୟ ମେଁ ଦେଖିବୁଁ ତେଇ ॥୪॥

ଜିହ୍ଵା ପାୟୁକ କେ ପାଦୁକହିଁ ଭରତୁ ରହେ ମନୁ ଲାଲ ।

ତେ ପଦ ଆଜୁ ବିଲେକିବୁଁ ଇନ୍ଦ୍ର ନୟନହିଁ ଅବ ଜାଇ ॥୫॥

ଏହି ବଧୁ କରତ ସପ୍ତେମ ବରୁଣ । ଆୟୁର ସପତ ସିନ୍ଧୁ ଏହିଁ ପାସ ॥
 କପିଳ ବ୍ୟାସକୁ ଆର୍ତ୍ତୁତ ଦେଖା । ଜାନା କୋଉ ଚିତ୍ତ ଦୁତ ବିସେଷା ॥୬॥

ବିଲେକିବ ଡାଇ ଆଜି ସରୋରୁହ ପଦ । ଅରୁଣ ମୃଦୁ ମଞ୍ଜୁଳ ସେବକ ସୁଖଦ ॥
 ଯେଉଁ ପଦ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ତରବର ରସି କାସ । ଦଣ୍ଡନ କାନନ ଯେହୁ ପ୍ରପାବନକାସ ॥୭॥
 ଯେ ପଦ ଜନକପୁରୀ ଦୁହସେ ଆସିଲେ । କପଟ କୁରଙ୍ଗ ଧରବାକୁ ଯେ ଧାଇଁଲେ ॥
 ହର ଦୁହ-ସର ସରସିନ ଯେ ପୟର । ଅହୋଭାଗ୍ୟ ଦେଖିବି ମୁଁ ସେ ପଦସ୍ତବର ॥୮॥

ଯେବଣ ତରଣ-ପାଦୁକାରେ ମନ ରହନ୍ତି ଭୁତ ଲଗାଇ ।

ବିଲେକିବ ସେହୁ ପଦ ଆଜି ଏହି ନୟନରେ ଏବେ ପାଇ ॥୯॥

ଏହି ଭାବେ କରୁ କରୁ ସପ୍ତେମ ବରୁଣ । ହୋଇଲୁ ଆସି ସେ ଶ୍ରୀମୁ ପାସକାର ପାର ॥
 ବ୍ୟାସଣ ଆଗମନ ବାନର ଦେଖିଣ । କୌଣସି ଶତ୍ରୁର ଦୁତ ଦୁହସେ ଭାବଣ ॥୧॥

ମୋତେ ଆଉ ଦୋଷ ଦେବନାହିଁ ।” ॥ ୪୧ ॥ ତୌପାୟ ।—ଏହିପରି କହୁ ବ୍ୟାସଣ
 ଶୁଣିଯିବା ମାତେ ସମସ୍ତ ରାକ୍ଷସ ଆୟୁଷସ୍ଥାନ ହେଲପରି ବୋଧ କଲେ । ଶିବ କହନ୍ତି—
 ହେ ଭବାନୀ ! ସାଧୁଙ୍କ ପ୍ରତି ଅପମାନ ଆଶ୍ରାପ୍ରାପ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲ୍ୟାଣର ନାଶକାରକ
 ହୋଇଥାଏ ॥ ୧ ॥ ରାବଣ ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବ୍ୟାସଙ୍କୁ ପରତ୍ୟାଗ କରି ଦେଲୁ,
 ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ହତଶରୀ ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟସ୍ଥାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ବ୍ୟାସଣ ଆନନ୍ଦିତ
 ହୋଇ ମନରେ କାନାକ୍ଷ ମନୋରଥ ପୋଷଣ କରି ଶ୍ରୀ ରାମନାଥଙ୍କ ନିକଟକୁ
 ଚାଲିଲେ ॥ ୨ ॥ ସେ ଭାବୁଥାନ୍ତି, “ମୁଁ ଯାଇ ଭଗବାନଙ୍କ କୋମଳ ଓ ଲାଲଚର୍ଚ୍ଚିତ୍ର
 ପୁରର ତରଣ-କମଳ ଦର୍ଶନ କରିବି । ଉକ୍ତ ତରଣଦ୍ଵୟ ସେବକର ସୁଖଦାୟକ ।
 ସେହି ତରଣପ୍ରଗଳଭ ଶର୍ଣ୍ଣ ଲାଲ କରି ରୁଷିପତ୍ନୀ ଅହଲ୍ୟା ତରବଲେ ଏବଂ ତାହା
 ଦଣ୍ଡନାରଣ୍ୟର ପରହକାରକ ॥ ୩ ॥ ସେହି ତରଣପ୍ରଗଳଭ ଜାନଙ୍କ ଦୁହସରେ ଧାରଣ
 କରି ରଖିଥାନ୍ତି । ଉକ୍ତ ତରଣଦ୍ଵୟ ମାୟାମୁଖ ସଙ୍ଗେ ପୃଥ୍ଵୀ ଉପରେ ଦୌଡ଼ିଥାନ୍ତି ।
 ସେହି ତରଣ-କମଳଦ୍ଵୟ ଶିବଙ୍କର ଦୁହସ-ସରୋବରରେ ବରଜମାନ । ମୋହର
 ଅହୋଭାଗ୍ୟ ଯେ, ମୁଁ ଆଜି ସେହି ତରଣ-ପ୍ରଗଳଭ ଦେଖିବି ॥ ୪ ॥ କୋହା :—
 ଯେଉଁ ତରଣପ୍ରଗଳଭ ପାଦୁକାଦ୍ଵୟରେ ଭରତ ନିଜ ମନଧ୍ୟାନ ଲଗାଇ ରଖିଥାନ୍ତି,
 ଆହା ! ମୁଁ ଆଜି ଏହିକ୍ଷଣି ଡାଇ ସେହି ତରଣ-ପ୍ରଗଳଭ ଏହି ମୋର ନେତ୍ରେ

ତାହା ରଖି କର୍ପାସ ପହିଁ ଆସ । ସମାବୁର ସବ ତାହା ସୁନାଏ ।
 କହ ସୁଗ୍ରୀବ ସୁନନ୍ତ ରଘୁବଞ୍ଚ । ଆତ୍ମା ମିଳନ ବସାନନ ଶୁଭ ॥୨॥
 କହ ପ୍ରଭୁ ସଖା ବୃହସ୍ପତି କାହା । କହଇ କର୍ପାସ ସୁନନ୍ତ ନରନାହା ।
 ଜାନି ନ ଜାଇ ନିସାଚର ମାୟା । କାମରୂପ କେହି କାରନ ଆୟା ॥୩॥
 ଭେଦ ହମାର ଲେନ ସଠ ଆତ୍ମା । ରାକ୍ଷସ ବାଧୁ ମୋହି ଅସ ଶ୍ରୀ ॥
 ସଖା ମାତି ତୁମ୍ଭ ମାକି ବିରାଣ । ମମ ପନ ସରନାଗତ ଭୟହାଣ ॥୪॥
 ସୁନି ପ୍ରଭୁ ବଚନ ହରଷ ହନୁମାନ । ସରନାଗତ ବଚ୍ଛଇ ଭରବାନା ॥୫॥
 ସରନାଗତ କହୁଁ ଜେ ତଜହିଁ ନିଜ ଅନନ୍ତ ଅନୁମାନ ।

ତେ ନର ପାତ୍ରୁଁର ପାପମୟ ଚିତ୍ତୁହି ବିଲେକତ ହାନି ॥୬॥

ତାହାକୁ ରଖି କର୍ପାସ ନିକଟେ ଆସିଲେ । ସମାବୁର ସବୁ ତାକୁ କହ ଶୁଣାଇଲେ ॥
 କହଇ ସୁଗ୍ରୀବ, ଶୁଣ, ରଘୁକୁଳ-ସାହି । ମିଳିବା ପାଇଁ ଆସିବ ଦଶାନନ ଶୁଭ ॥୧॥
 ପରୁରନ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୁ ସଖା । ଶବ ରୁନେ କସ । ବୋଲଇ ସୁଗ୍ରୀବ, ଶୁଣ ରଘୁକୁଳ ଭଣ ।
 ରଜନୀଚରଙ୍କ ମାୟା ଜାଣି ନ ହୁଅଇ । କାମରୂପୀ କି କାରଣେ ଏଠାକୁ ଆସଇ ॥୨॥
 ଶଠ ଆସିଅଛି ଭେଦ ନେବାକୁ ଆମ୍ଭର । ରଖନ୍ତୁ ବାନ୍ଧ, ଏମନ୍ତ ବିରୁ ମୋହର ॥
 ସଖା, ଭଲ ମାତି ରୁନେ କହଇ ବିରାଣ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା ମୋର ଶରଣାଗତ-ଭୟହାଣ ॥୩॥
 ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ବାଣୀ ହର୍ଷ ହେଲେ ହନୁମାନ । ଶରଣାଗତ-ବନ୍ଧୁର ରାମ ଭଗବାନ ॥୪॥

ଶରଣାଗତକୁ ତେଜଇ ଯେ ନିଜ ଅପକାର ଅନୁମାନ ।

ସେ ଶଠ ପାମର ପାପମୟ ନର, ତାକୁ ବିଲେକନ୍ତେ ହାନି ॥୫॥

କେଶବ ।” ॥ ୪୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଏହି ରୂପେ ପ୍ରେମ ସହିତ ବିରୁର କରି ସେ
 ଶୀଘ୍ର ସମୁଦ୍ର ଆର ପାକରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସେନା ସ୍ବାନରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ।
 ବାନରମାନେ ବିଶ୍ୱକ୍ଷେତ୍ର ଆସୁଥିବାର ଦେଖି ତାହାକୁ ଶହ ପକ୍ଷର କୌଣସି ଜଣେ
 ବଞ୍ଚିଷ୍ଟ ଦୂତ ବୋଲି ମନେ କଲେ ॥ ୧ ॥ ତାହାକୁ କଥା ପହଞ୍ଚିବେ ରଖି ସେମାନେ
 ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ସମାବୁର ତାଙ୍କୁ କହ ଶୁଣାଇଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ କହଲେ, “ହେ ରଘୁନାଥ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ରାବଣର ଶୁଭ ଆପଣଙ୍କ
 ସଙ୍ଗେ ଯାତ୍ରାତ ଚରବାକୁ ଆସିଅଛି ।” ॥ ୨ ॥ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ କହଲେ, “ହେ ମିତ୍ର !
 ତୁମେ କ’ଣ ଶୁଣୁଛ ?” ବାନରଗୁଣ ସୁଗ୍ରୀବ କହଲେ, “ହେ ମହାବୀର ! ଶୁଣନ୍ତୁ,
 ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ମାୟା ଜାଣି ହୁଏନାହିଁ । ମଳୟାଦ୍ୱୀପରେ ରୂପ-ପରବର୍ତ୍ତନକାରୀ
 ଏ କପଟୀ କେଜାଣି କି ହେତୁ ଆସିଅଛି ॥ ୩ ॥ ବୋଧ ହେଉଛି, ଏହି ମୂର୍ଖ ଆମର
 ଭେଦ ଖୋଜି ନେବାକୁ ଆସିଅଛି । ଏଣୁ ମୋତେ ଉଚିତ ବୋଧ ହେଉଛି ଯେ,
 ଏହାକୁ ବାନ୍ଧ ରଖାଯାଉ ।” ଶ୍ରୀରାମ କହଲେ, “ହେ ମିତ୍ର ! ତୁମେ ମାତି ତ ଉତ୍ତମ
 ବିରୁର । କିନ୍ତୁ ଶରଣାଗତର ଭୟକୁ ହରଣ କରିବା ମୋର ତ ପଣ ।” ॥ ୪ ॥

କୋଟି ବିପ୍ର ବଧ ଲଗଣ୍ଡି ତାହୁଁ । ଆର୍ଦ୍ର ସରନ ତଜହିଁ ନହିଁ ତାହୁଁ ॥
 ସନମୁଖ ହୋଇ ଖବ ମୋହି ଜବହୁଁ । ଜନ୍ମ କୋଟି ଅଥ ନାସହିଁ ତବହୁଁ ॥୧॥
 ପାପବନ୍ତ କର ସହଜ ସୁଭାବ । ଭଜନ୍ତୁ ମୋର ତେହୁ ଶ୍ରୀମଦ ନାଉଁ ॥
 ଜୋଁ ପ୍ରେମୁଷ୍ଟୁକହୁଁ ସୋଇ ହୋଇ । ମୋର ସନମୁଖ ଆଉ କି ସୋଇ ॥୨॥
 ନିର୍ମଳ ମନ ଜନ ସୋ ମୋହି ପାଉଁ । ମୋହି କପଟ ଛଲ ଛୁଦ୍ର ନ ଶ୍ରୀ ॥
 ଭେଦ ଲେନ ପଠିତା ବସସୀସା । ତବହୁଁ ନ କହୁ ଭୟ ଡାକି କପୀସା ॥୩॥
 ଜଗ ମହୁଁ ସଖା ନିସାତର ଜେତେ । ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ୍ତ ହନଇ ନିର୍ମିଷ ମହୁଁ ତେତେ ॥
 ଜେଁ ସଂସାର ଆଉଁ ସରନାହିଁ । ରଖିହଉଁ ତାହି ପ୍ରାଣ କା ନାହିଁ ॥୪॥

କୋଟି ବିପ୍ରବଧ ପାପ ଲଗଇ ଯାହାକୁ । ଶରଣେ ଆସିଲେ ତ୍ୟାଗ ନ କରେ ବି ତାକୁ ॥
 ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବ ହୁଏ ଯେଉଁକ୍ଷଣି । କୋଟି ଜନ୍ମର କଲ୍ୟାଣ ନାଶେ ସେହୁକ୍ଷଣି ॥୧॥
 ପାପବନ୍ତର ସହଜ ସୁଭାବ ଅଟଇ । ମୋ ଭଜନ ତାକୁ କେବେ ଭଲ ନ ଲଗଇ ॥
 ଯେବେ ବା ହୃଷ୍ଟହୃଦୟେ ସେହି ହୋଇଥବ । ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କେବେ ଆସି କି ପାରିବ ॥୨॥
 ନିର୍ମଳ ମନ ସେ ଜନ ସେ ମୋତେ ଲଭଇ । କପଟ ଛଲ ଛୁଦ୍ର ମୁଁ ଭଲ ନ ମଣଇ ॥
 ଭେଦ ନେବା ପାଇଁ ପ୍ରେତପୁଲେ ଲଙ୍କପତି । ତଥାପି କପୀଶ ! କହୁ ନାହିଁ ଭୟ କ୍ଷତି ॥୩॥
 ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ ସଖା, ନିଶାତର ଯେତେ । ନିମେଷ ମଧ୍ୟେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବିନାଶିବ ତେତେ ॥
 ଯେବେ ସଭୟେ ଶରଣ ସେହି ଆସିଥାଏ । ରଖିବି ତାହାକୁ ନିଜ ପରାଣ ପରାୟେ ॥୪॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ହନୁମାନ୍ ହସିତ ହେଲେ ଏବଂ ମନେ ମନେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ,
 “ଭଗବାନ୍ କପଣ ଶରଣାଗତବସ୍ତୁଳ, ଦେଖ ।” ॥ ୫ ॥ ଦୋହା :—ଶ୍ରୀରାମ
 କହୁଲେ, “ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଆପଣାର ଅହତ ଅନୁମାନ କରି ଶରଣାଗତକୁ ତ୍ୟାଗ
 କରିଦିଅନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ସ୍ତବ୍ଧ ପାପ ଲାଗେ ॥ ୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ଯାହାକୁ କୋଟି ବ୍ରାହ୍ମଣହତ୍ୟାର ଦୋଷ ଲାଗିଥାଏ, ମୋ ଶରଣରେ ସେ ଆସିଲେ
 ମୁଁ ତାହାକୁ ସ୍ତବ୍ଧ ତ୍ୟାଗ କରେ ନାହିଁ । ଖବ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ମାତ୍ର
 ତାହାର କୋଟି କୋଟି ଜନ୍ମର ପାପ ନାଶ ହୋଇଯାଏ ॥ ୧ ॥ ପାଞ୍ଚାଶ୍ରୁ ମୋ ଭଜନ
 ଜମା ଭଲ ଲାଗେନାହିଁ । ଏହା ତାହାର ସହଜ ସୁଭାବ । ଯଦି ରାବଣର ସେହି ଛାଉ
 ହୃଷ୍ଟମନା ହୋଇଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ସେ ମୋ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କବାପି ଆସି ପାରିଥାନ୍ତା
 କି ? ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ ନିର୍ମଳମନା, ସେହି ମୋତେ ପାଏ । ମୋତେ କପଟ,
 ଛଳ ଓ ଛୁଦ୍ର ଭଲ ଲାଗେନାହିଁ । ଯଦି ବା ରାବଣ (ଆମର) ଭେଦ ଖୋଜି ନେବାକୁ ଏହାକୁ
 ପଠାଇଥାଏ, ତଥାପି ହେ ସୁଗ୍ରୀବ ! ଆମର ନିକର କୌଣସି ଭୟ ବା କ୍ଷତି
 ହେବନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ବାରଣ ହେ ସଖେ ! ଜଗତରେ ଯେତେ ବି ରାକ୍ଷସ ଅଛନ୍ତି, ଲକ୍ଷ୍ମଣ
 କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାରି ଦେଇ ପାରିବେ ଏବଂ ଯଦି ସେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ
 ମୋ ଶରଣରେ ଆସିଥାନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ତାହାକୁ ପ୍ରାଣ ପରି ସ୍ତବ୍ଧ କରିବି ॥ ୪ ॥

ଉଦୟ ଶୁଭି ତେହି ଆନନ୍ଦ ହୁଏ କହ କୃପାଜନେତ ।

ଜୟ କୃପାଲ କହି କପି ତଲେ ଅଙ୍ଗଦ ହନୁ ସମେତ ॥୪୪॥

ସାଦର ତେହି ଆଗେ କରି ବାନର । ତଲେ ଜହ୍ନ ରଘୁପତି କରୁନାକର ॥
ଦୁରିହି ତେ ଦେଖେ ହୋଁ ଭ୍ରାତା । ନୟନାନନ୍ଦ ଦାନ କେ ଦାତା ॥୧॥
ବହୁର ଗ୍ରାମ ଛବିଧାମ ବିଲେଖ । ରହେଉ ଠିକି ଏକଟକ ପଲ ଶ୍ରେଣୀ ॥
ଭୁଜ ପ୍ରଲଂବ କଂଜାରୁନ ଲେଚନ । ସ୍ୟାମଲ ଗାତ୍ର ପ୍ରନତ ଭୟମୋଚନ ॥୨॥
ସିଂହ କଂଧ ଆୟତ ଉର ସୋହା । ଆନନ ଅମିତ ମଦନ ମନ ମୋହା ॥
ନୟନ ମାର ପୁଲକିତ ଅତି ଗାତା । ମନ ଧର ଧୀର କହ୍ନ ମୃଦୁ ବାତା ॥୩॥
ନାଥ ଦୟାନନ କର ମୋଁ ଭ୍ରାତା । ନିସିତର ବସ ଜନମ ସୁରହାତା ॥
ସହଜ ପାପପ୍ରିୟ ତାମସ ଦେହ । ଜଥା ଉଲୁକହ ତମ ପର ନେହା ॥୪॥

ଉଦୟ ପ୍ରକାରେ ନେଇ ଆସ ତାକୁ ହୁଏ କୃପାକୁ କହଲେ ।

ଜୟ କୃପାଧାମ, କହୁ ହନୁମାନ ଅଙ୍ଗଦ ଆଦି ବର୍ମିଲେ ॥୪୫॥

ସାଦରେ ତାହାକୁ ଆଗେ କରିଣ ମର୍କଟେ । ଅସିଲେ କୃପାକୁ ରଘୁନାଥଙ୍କ ନିକଟେ ॥
ଦୂର ବିଶ୍ୱଖଣ୍ଡ ବିଲେଖିଲ ବେନି ଭ୍ରାତା । ନୟନାନନ୍ଦ ଦାନର ଅଟନ୍ତି ସେ ଦାତା ॥୧॥
ପୁଣି ଛବିଧାମ ଗ୍ରାମତନ୍ତ୍ରୁ ଦେଖିଣ । ରହୁଲ ସେ ନିର୍ମିତେଷ ସୁନତ ହୋଇଣ ॥
ପ୍ରଲମ୍ଭକ ଅରୁଣ ପଙ୍କଜ ଲେଚନ । ଶ୍ୟାମଲ ଗାତ୍ର ପ୍ରବତ-ଭୟ-ବିମୋଚନ ॥
କେଶରୀ ସୁନ ଆୟତ ହୃଦୟ ଶୋଭଇ । ବଦନ ବହୁ ମଦନ ମନକୁ ମୋହଇ ॥
ନୟନେ ମାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୁଲକ ଶରୀର । ମନ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ବାଣୀ ଶୁଣିଲୁ ରୁଚିର ॥୩॥
ନିଶାଚର ବଶେ ମୋର ନନ୍ଦ ସୁରହାତା । ନାଥ ! ଦଶବଦନର ଅଟଇ ମୁଁ ଭ୍ରାତା ॥
ସଭାବରେ ପାପପ୍ରିୟ ତାମସିକ ଦେହ । ଅନ୍ଧକାର ପ୍ରତି ସେହ୍ନେ ଉଲୁକର ସ୍ନେହ ॥୪॥

ଦୋହା :—କୃପାସଦନ ଶ୍ରୀରାମ ହୁଏ କହଲେ, “ଉଦୟ ପରଶୁବିରେ ତାହାକୁ
ନେଇଆସ ।” ତସ୍ମିନ୍ ଅଙ୍ଗଦ ଓ ହନୁମାନଙ୍କ ସମେତ ପୁଣିବ “କୃପାକୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର
ଜୟ ହେଉ” କହୁ ଚଲିଲେ ॥ ୪୫ ॥ ତୌପାୟ — ବିଶ୍ୱଖଣ୍ଡ ଆଦର ସହକାରେ
ଅଗ୍ର ଭାବରେ ରଖି ବାନରଗଣ ଭରୁଣାକର ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ଗଲେ ।
ନେତ୍ରାନନ୍ଦଦାୟକ ହୁଇ ଭ୍ରାତାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱଖଣ୍ଡ ଦୂରରୁ ଦେଖିନେଲେ ॥ ୧ ॥ ପୁଣି
ଶୋଭାସଦନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ଅପଲକ ନୟନରେ ପ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ଚାହିଁ ରହଲେ ।
ଉପବାନ୍ଧବ ବିଶାଳ ବାହୁ । ରକ୍ତ କମଳ ସହସ୍ର ନେତ୍ର ଏବଂ ଶରଣାଗତର
ଭୟନାଶକାରକ ଶ୍ୟାମଲ ଶରୀର ॥ ୨ ॥ ସିଂହର ସୁନ ସହସ୍ର ସୁନ ଓ ବିଶାଳ
ବକ୍ଷସ୍ଥଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଭା ପାଉଥାଏ । ଅସଂଖ୍ୟ କାମଦେବଙ୍କ ମନବିମୋହନକାରୀ
ପୁଣି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର । ଉପବାନ୍ଧବ ସ୍ବରୂପ ଦର୍ଶନ କରି ବିଶ୍ୱଖଣ୍ଡ ନେତ୍ରରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ-
ଜଳ ପୁର ଆସିଲା ଏବଂ ଶରୀର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଫୁଲକିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ପୁଣି ମନରେ

ଶ୍ରବନ ସୁଜୟ ସୁନି ଆୟୁର୍ ପ୍ରଭୁ ଉଠନ ଉବ ଶୁଭ ।

ହାଡ଼ି ହାଡ଼ି ଆରତି ହରନ ସରନ ସୁଖର ରଘୁଶର ॥୧୫॥

ଅସ କହି କରତ ଦଣ୍ଡବତ ଦେଖା । ଭୁବତ ଉଠେ ପ୍ରଭୁ ହରଷ ବିସେଷା ॥

ସାନ ବଚନ ସୁନି ପ୍ରଭୁ ମନ ଶୁଣୁ । ଭୁଜ ବିସାଲ ଗନ୍ଧି ହୃଦୟ ଲଗାଣୁ ॥୧॥

ଅନୁଜ ସହୃଦ ମିଲି ଗିରି ବୈଠାଣ । ବୋଲେ ବଚନ ଉଗତ ଉପହାସ ॥

କହୁ ଲଙ୍କେସ ସହୃଦ ପରିବାର । କୁସଲ କୁଠାହର ବାସ ଭୁଞ୍ଜା ॥୨॥

ଖଲମଣ୍ଡଳ ବସନ୍ତ ଭିନ୍ନ ରାଗ । ସଖା ଧରମ ନିବହନ କେହି ଭାଷା ॥

ମୈ ଜାନକୀ କୁହାର ସବ ରାଗ । ଅତି ନୟ ନୟନ ନ ଶୁଣୁ ଅମାୟା ॥୩॥

ବସେ ପ୍ରସନ୍ନ ଶ୍ରୀ ଆମିଲ ପ୍ରଭୁ ଭବଭୟହାର ।

ହାଡ଼ି ହାଡ଼ି ହୁଷ-ହରଷ ଶରଣ ରଘୁଶର ପ୍ରସନ୍ନା ॥୪॥

ଏହା କହୁ ଦଣ୍ଡବତ କରବା ଦେଖନ୍ତେ । ଭୁବତ ଉଠିଲେ ପ୍ରଭୁ ହରଷ ଅତ୍ୟନ୍ତେ ॥

ସାନ ବାଣୀ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରମୋଦ ଲଭିଷ । ବିଶାଳଭୁଜେ ଉଠାଇ ହୃଦେ ଆଲିଙ୍ଗଣ ॥୧॥

ଅନୁଜ ସହୃଦ ମିଲି ପାଶେ ବସାଇଲେ । ପ୍ରଭୁ ଭକ୍ତ-ଭବହାର ବଚନ ଶୁଣିଲେ ॥

ସପରବାର କୁଶଳ କହୁ, ଲଙ୍କେଶ୍ୱର । କୃଷିତ ସ୍ଥାନରେ ବାସ ଅଟଇ ଭୁଞ୍ଜ ॥୨॥

ତନ ରାତି ରାତି ଖଲ ମଣ୍ଡଳୀ ମଧ୍ୟରେ । ସଖା 'ଧର୍ମ ପ୍ରତି ପାଳ କପରି ଶବରେ ॥

ଜାଣଇ ପୁଣି ଭୁଞ୍ଜର ସମ୍ପଦାୟ ଶକ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ନ୍ୟାୟ-ନିପୁଣ, ନ ଭବ ଅମାୟା ॥୩॥

ଧ୍ୟାନ ଧାରଣ କରି ସେ କୋମଳ ବଚନ କହଲେ— ॥ ୩ ॥ “ହେ ନାଥ । ମୁଁ

ଦଶମୁଖ ରାବଣର ଭାଇ । ହେ ଦେବପତିପାତା । ମୋର ଜନ୍ମ ରାକ୍ଷସକୁଳରେ ।

ମୋର ଜାମତ ଶଶ୍ୱର । ଭଲକରି ଅନ୍ଧକାର ପ୍ରତି ଯେପରି ସହଜ ସ୍ୱେଦ, ସେହିପରି

ସୁଭବତା ପାପ ମୋର ଅତି ପ୍ରିୟ ॥ ୪ ॥ କୋହା —ପ୍ରଭୁ ଭବ-ଭୟ-ନାଶକାୟ—

କାନରେ ଆପଣଙ୍କର ଏହି ପ୍ରସନ୍ନ ଶ୍ରୀ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଅଛି । ହେ ଦୁଃଖୀର

ଦୁଃଖହାରକ ଓ ଶରଣାରତର ପ୍ରବନ୍ଧାୟକ ଶ୍ରୀ ରଘୁଶର ! ମୋତେ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ,

ମୋତେ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ପ୍ରଭୁ ତାହାକୁ ଏହିପରି କହି ଦଣ୍ଡବତ୍

କରୁଥିବାର ଦେଖିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଶୀଘ୍ର

ଉଠିଲେ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟା ଦୈନିକପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମନକୁ ଅତି ରୁଚିକର ବୋଧ ହେଲା ।

ସେ ଆପଣା ବିଶାଳ ବାହୁରେ ତାହାକୁ ଧରି ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପକାଇଲେ ॥ ୧ ॥

ଅନୁଜ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହୃଦ ତାହାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପ୍ରଭୁ ଆପଣା ପାଖରେ ତାକୁ

ବସାଇଲେ ଏବଂ ଭକ୍ତ-ଭବହାରକ ବଚନ କହିଲେ, “ହେ ଲଙ୍କେଶ ! ସପରବାର

ସମେତ ଆପଣାର କୁଶଳ ବାଣୀ କୁହ । ଭୁଞ୍ଜ ନିବାସ ଗୋଟିଏ ଶୁଭ ସ୍ଥାନରେ ॥ ୨ ॥

ଭୁମେ ତନୁରାତି ହୁଷ୍ଟ ମଣ୍ଡଳୀରେ ବାସ କର । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ, ହେ ସଖେ !

ଭୁମ ଧର୍ମର କପରି ଶବରେ ନିବାସ ହେଉଛି ? ମୁଁ ଭୁଞ୍ଜ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି (ଆଶ୍ୱର

ବନ୍ଧୁ ଭଲ ବାସ ନରକ କର ତାତା । ହୁଷ୍ଟ ସ୍ତବ ଜନ ଦେଇ ବିଧାତା ॥
ଅବ ପଦ ଦେଖି କୁସଲ ରଘୁବତ୍ସୁ । ଜେଁ ତୁଳ୍ଲ ଲାଙ୍ଗୁଳି ଜାନି ଜନ ଦାୟା । ୩

ତବ ଲଗି କୁସଲ ନ ଖବ କହୁଁ ସପନେହୁଁ ମନ ବିଶ୍ରାମ ।

ଜବ ଲଗି ଭଜତ ନ ରାମ କହୁଁ ସୋକଧାମ ତଜ କାମ ॥୪୭॥

ତବ ଲଗି ହୃଦୟେ ବସତ ଖଲ ନାନା । ଲେଉ ମୋହ ମଜ୍ଜର ମଦ ମାନା ॥
ଜବ ଲଗି ଉର ନ ବସତ ରଘୁନାଥ । ଧରେ ରୂପ ସାୟକ କଟି ଭାଷା । ୧॥
ମମତା ତରୁନ ତମୀ ଅଧିଆସ । ରାଗ ଦେଖ ଉଲ୍ଲୁକ ସୁଖକାଶ ॥
ତବ ଲଗି ବସତ ଖବ ମନ ମାୟା । ଜବ ଲଗି ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ ରକ ନାୟା ॥୨॥
ଅବ ମେଁ କୁସଲ ମିଟେ ଭୟ ଭାରେ । ଦେଖି ରାମ ପଦ କମଲ ଭୃଷ୍ଟାରେ ॥
ତୁଳ୍ଲ କୃପାଳ ଜା ପର ଅନୁକୁଲ । ତାହୁ ନ ବ୍ୟାପ ସି ବିଧ ଭବକୁଲ ॥୩॥

ନରକେ ବାସ କରବା ବରଂ ଭଲ, ଭାତା । ହୁଷ୍ଟଙ୍କ ସଙ୍ଗ ସେପରି ନ ଦେବ ବିଧାତା ॥
କୁଶଳ ଏବେ ବିଲେକ ପଦ ରଘୁମଣି । ରୁମ୍ଭେ ସେତରୁଣୀ କଲ ନିଜ ଜନେଗଣି ॥୪॥

ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାହିଁ ଖବର କୁଶଳ ସ୍ବପ୍ନେହେଁ ମନେ ବିଶ୍ରାମ ।

ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି 'ରାମ' ନ ଭଜଇ ତେଜ ଶୋକଧାମକାମ ॥୫୭॥

ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିବସନ୍ତି ହୃଦେ ନାନା ଖଲ । ଲେଉ ମୋହ ମଦ ମାନ ସମ୍ଭର ସକଳ ॥
ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉରେ ନ ବସନ୍ତି ରଘୁବର । ଧରଣ ରୂପ ଶାୟକ କଟିରେ ଭୂଷାର । ୧॥
ମମତା ଅଟେ ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାର ରାସି । ରାଗ ଦେଖ ଉଲ୍ଲୁକଙ୍କ ଅତି ସୁଖ ଦାସୀ ॥
ରହଇ ଖବ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟେ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପ ରକ ନାହିଁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ॥୨॥
ଏବେ ମୁଁ କୁଶଳ, ଭୟ ରୁଚିଲ ଭାଷଣ । ଅବଲେକ ରାମ ! ରୁମ୍ଭେ ରାମାବ ଚରଣ ॥
ରୁମ୍ଭେ କୃପାଳ ଯା ପ୍ରତି ହୁଅ ଅନୁକୁଲ । ତାହୁ ନ ବାଧଇ ସବୁ ତାପ ଭୟ ଶୂଳ ॥୩॥

ବ୍ୟବହାର) ଜାଣେ । ରୁମ୍ଭେ ଅତି ମାତ୍ରମୁଖ, ରୁମ୍ଭକୁ ଅମଳ କମା ସୁଦ୍ଧାଏନାହିଁ ॥୪॥
ହେ ବନ୍ଧୁ ! ନରକେ ବାସ କରବା ବରଂ ଭଲ । କିନ୍ତୁ ବିଧାତା ହୁଷ୍ଟଙ୍କ ସଙ୍ଗ କଦାପି
ନ ହିଅନ୍ତୁ ।" ବିଶ୍ବାକ୍ଷ କହୁଲେ, "ହେ ରଘୁନାଥ ! ଆପଣ ମୋତେ ନିଜ ସେବକ
ବୋଲି କାଣି ମୋ ପ୍ରତି କହୁ । ପ୍ରକାଶ କରି ମୋତେ ଦର୍ଶନ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଏବେ
ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ଦର୍ଶନ କରି ମୁଁ କୁଶଳରେ ଅଛି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଯେତେବେଳ
ଯାଏ ଖବ ବିଦୟ ବାସନା, କାମନା ଆଦି ଶୋକର ଧାମକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ
ଭଜନ ନ କରେ, ସେତେବେଳ ଯାଏ ଖବର କୁଶଳମଙ୍ଗଳ ନାହିଁ ଏବଂ ସେ ସ୍ବପ୍ନରେ
ସୁଦ୍ଧା ମନରେ ଶାନ୍ତି ଲଭି କରପାରେନାହିଁ ॥ ୫୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଯେତେବେଳଯାଏ
ହସ୍ତରେ ଧନୁଶର ଓ କଟିରେ ଭୂଷାର ଧାରଣ କରି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ହୃଦୟରେ
ନ ବସନ୍ତି, ସେତେବେଳଯାଏ ଲେଉ, ମୋହ, ମାୟାସୀ, ମଦ, ମାନ ଆଦି ଅନେକ
ଖଲ ହୃଦୟରେ ବାସ କରୁଥିବେ ॥ ୧ ॥ ମମତା ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାରମୟୀ ରଜନୀ ।

ମୋଁ ନିମିତ୍ତର ଅତି ଅଧମ ସୁଭାଞ୍ଜ । ସୁଭ ଆଚରଣୁ ଶୁଭ ନାହିଁ କାଞ୍ଜ ॥
ଜାୟୁ ରୂପ ମୁଖ ଧ୍ୟାନ ନ ଆଶ୍ରୟ । ତେହିଁ ପ୍ରଭୁ ହରଷିତୁଦୟ ମୋହି ଲାଞ୍ଜ ॥୧॥

ଅହୋଭାଗ୍ୟ ମମ ଅମିତ ଅତି ରାମ କୃପା ସୁଖ ସୁଞ୍ଜ ।

ଦେଖେଉଁ ନୟନ ଦିରଂଗ ସିବ ସେବ୍ୟ ନୁଗଲ ପଦ କଞ୍ଜ ॥୨॥

ସୁନନ୍ଦ ସଖା ନିଜ କହଉଁ ସୁଭାଞ୍ଜ । ଜାନ ଭୁବୁଣି ସମୁ ଗିରିଜାଞ୍ଜ ॥
ଜୋଁ ନର ହୋଇ ଚରାଚର ହୋଇ । ଆଶ୍ରୟ ପଦସୁ ସରନ ଚକି ମୋହ ॥୧॥
ଚକି ମଦ ମୋହ କପଟ ଛଳ ନାନା । କରଉଁ ସଦ୍ୟ ତେହ ସାଧୁ ସମାନା ॥
ଜନମା ଜନକ ବନ୍ଧୁ ସୁତ ଦାସ । ତନୁ ଧନୁ ଭବନ ସୁହୃଦ ପରିବାସ ॥୨॥

ପୁଣି ନିଶାଚର ଅତି ଅଧମ ସୁଭାଞ୍ଜ । କେବେ କର ନାହିଁ ଶୁଭ ଆଚରଣ ଶୁଭ ॥
ଧ୍ୟାନେ ନ ଲଭନ୍ତି ଯେଉଁ ରୂପ ପ୍ରଜନନ । ସେ ପ୍ରଭୁ ହରଷେ ମୋତେ କଲେ ଆଲିଙ୍ଗନ ॥୩॥

ଅହୋଭାଗ୍ୟ ମୋର ଅମ୍ଭବ ଅପାର ରାମ କୃପା-ସୁଖ-ସୁଞ୍ଜ ।

ଦେଖିଲି ନୟନେ ଦିରଂଗ ସିବଙ୍କ ସେବ୍ୟ ପ୍ରଭୁ ପଦକଞ୍ଜ ॥୪॥

ଶୁଣ ସଖା ! କହୁଅଛି ସୁଭବ ଜନର । ଜାଣନ୍ତି କାନ ଭୁବୁଣି ଗିରିଜା ଶଙ୍କର ॥
ଯେଉଁ ନର ଚରାଚର ହୋଇ ହୋଇକର । ଅସର ସରସେ ବୁଝି ଶରଣ ମୋହର ॥୧॥
ଚେନିଶ ଛଳ କପଟ ମୋହ ମଦ ମାନ । କରଇ ସଦ୍ୟ ଜାହାକୁ ସାଧୁଙ୍କ ସମାନ ॥
ଜନମା ଜନକ ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧା ତନୟ । ତନୁ ଧନ ପରିଜନ ସୁହୃଦ ନିଲୟ ॥୨॥

ରାଗଦ୍ବେଷ-ଇନ୍ଦ୍ରକଳ୍ପ ଏହା ସୁଖ ଦାନ କରେ । ଯେତେବେଳେ ଯାଏ ପ୍ରଭୁଙ୍କର
ପ୍ରାଣ-ରକ୍ତ ଭଦ୍ରତ ହୋଇ ନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ଯାଏ ମମତା-ରାଗି ଜୀବର ହୃଦୟରେ
ବସବାସ କରୁଥାଏ ॥ ୧ ॥ ହେ ଶ୍ରୀରାମ ! ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ଦର୍ଶନ କରି ମୁଁ
ବର୍ତ୍ତମାନ କୁଶଳରେ ଅଛି ଏବଂ ମୋର ଭାଗ୍ୟ ଭୟ ଦୂର ହୋଇଯାଇଛି । ନେ କୃପାଳୁ !
ଆପଣ ଯାହା ପ୍ରତି ଅନୁକୂଳ ହୁଅନ୍ତି, ତାହାକୁ ତାହା ପ୍ରକାରର ଭବ୍ୟତା (ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ,
ଆଧିବୈଦିକ ଓ ଆଧିଭୌତିକ ତାପ) ବ୍ୟାପେ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ମୁଁ ଅତି ନୀଚ ସୁଭାବର
ରାଗସ । ମୁଁ କେବେ ହେଲେ ଶୁଭ ଆଚରଣ କରି ନାହିଁ । ତଥାପି ଯାହାଙ୍କର ରୂପ
ପ୍ରଜନନଙ୍କ ଧ୍ୟାନରେ ପ୍ରଭା ଅସେ ନାହିଁ, ସେହି ପ୍ରଭୁ ଅନନ୍ତତ ହୋଇ ମୋତେ
ଆଲିଙ୍ଗନ କରିନେଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା .—ହେ କୃପା-ସୁଖପୁଷ୍ପ ଶ୍ରୀରାମ ! ମୋର
ଅସୀମ ଶୌଭାଗ୍ୟ ଯେ, ବ୍ରହ୍ମା ଓ ସିବଙ୍କ ଦ୍ବାରା ସେବିତ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ-କମଳପ୍ରଗଳ୍ଭକୁ
ମୁଁ ଆପଣା ନେସରେ ଦେଖିଲି ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶ୍ରୀରାମ କହିଲେ,
“ହେ ସଖେ ! ରୁମକୁ ମୁଁ ମୋ ସୁଭବ ଚଷମରେ କହୁଅଛି । ଶୁଣ, ମୋର ସୁଭବ
କାନ ଭୁବୁଣି, ସିବ ଓ ଶାବରା ଜାଣନ୍ତି । କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଡ଼ଚେତନ
ଜଗତର ହୋଇ ହୋଇଥାଉ ସବୁକେ; ଯଦି ସେ ଭୟଭୀତ ଅବସ୍ଥାରେ ମୋର ଶରଣାଗତ
ହୁଏ ଏବଂ ଯଦି ମଦ, ମୋହ ଓ ନାନାବ୍ୟ ଛଳକପଟ ଧ୍ୟାନ କରିଦିଏ, ତେବେ ମୁଁ

ସବ କର ମମତା ତାଗ ବଟୋଷ । ମମ ପଦ ମନକୁ ବାଧ ବର ତୋଷ ॥
 ସମଦରସୀ ଇଚ୍ଛା କହୁ ନାହିଁ । ହରଷ ସୋକ ଭୟ ନହିଁ ମନ ମାୟା ॥୩॥
 ଅସ ସଜ୍ଜନ ମମ ଭର ବସ କେସେ । ଲେଖୁ ହୃଦୟ ବସକ ଧନୁ ଜେସେ ॥
 ତୁମ୍ଭ ସାଶିଖେ ସତ ପ୍ରିୟ ମୋରେ । ଧରଇ ଦେହ ନହିଁ ଆନ ନିହୋରେ ॥୪॥
 ସଗୁନ ଉପାସକ ପରହୃତ ନରତ ମାତ ଦୃଢ଼ ନେମ ।

ତେ ନର ପ୍ରାଣ ସମାନ ମମ ଚିତ୍ତ କେ ଦିନ ପଦ ପ୍ରେମ ॥୫॥
 ସୁନୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସକଳ ଗୁନ ତୋରେ । ତାତେ ତୁମ୍ଭ ଅତିଶୟ ପ୍ରିୟ ମୋରେ ॥
 ରାମ ବଚନ ସୁନ ବାନର ଜଥା । ସକଳ କହୁଛି ଜୟ କୃପା ବରଥା ॥୬॥
 ସୁନତ ବିଷୟକୁ ପ୍ରଭୁ କେ ବାଦ । ନହିଁ ଆଦାତ ଶ୍ରବନାମୃତ ଜାମ ॥
 ପଦ ଅମୃତ ଗନ୍ଧ ବାରୁଛି ବାସ । ହୃଦୟ ସମାତ ନ ପ୍ରେମ ଅପାସ ॥୭॥

ଠୁଳ କର ସମସ୍ତଙ୍କ ମମତା-ସମ୍ପଦ । ରହୁ ବଳି ମୋ ଚରଣେ ବାଜେ ସେ ମନକୁ ॥
 ସମଦର୍ଶୀ, କହୁ ମାତ ଆକାଂକ୍ଷା ନ କରେ । ହର୍ଷ ଶୋକ ଭୟ ନାହିଁ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ॥୧॥
 ଏମନ୍ତ ସଜ୍ଜନ ମୋର ହୃଦେ ବସେ ତେଜେ । ଲେଖୁ ହୃଦୟରେ ଧନ ବାସ କରେ ସେଜେ ॥
 ତୁମ୍ଭ ସମ ସହ ପ୍ରିୟ ଅଟନ୍ତି ମୋହର । ଆନ ନେହୁରରେ ନ ଧରେ ମୁଁ କଲେବର ॥୨॥
 ସଗୁଣୋପାସକ ପରହୃତ-ରତ ଅଟଳ ନୟନ ମାତ ।

ଅଟଳ ସେ ନର ପ୍ରାଣଭୂୟ ମୋର ଦିନପତେ ଯାର ପ୍ରୀତି ॥୩॥
 ଶୁଣ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! ତୁମ୍ଭେ ସବୁ ଗୁଣାନୟ । ସେ କାରଣ ଅଟ ମୋର ପ୍ରିୟ ଅତିଶୟ ॥
 ରାମଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ମର୍ଜିତ ନକର । ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି, ଜୟ ଜୟ କୃପାକର ॥୪॥
 ଶୁଣି ବିଷୟ ପ୍ରିୟ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ବାଣୀ । ପରହୃତ ନ ଲଭଇ କର୍ଣ୍ଣାମୃତ ଜାଣି ॥
 ଧରଇ ପଦ-ଅମୃତ ସ୍ବେଦେ ବାରମ୍ବାର । ହୃଦେ ନ ସମ୍ଭାବ ପ୍ରେମ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପାର ॥୫॥

ତାହାକୁ ଅତି ଶୀଘ୍ର ସାଧୁଙ୍କ ସମାନ କରିଦେ । ମାତା, ପିତା, ଶୁଭ୍ରା, ପୁତ୍ର, ସ୍ତ୍ରୀ, ଶରୀର,
 ଧନ, ଗୃହ, ମିତ୍ର ଓ ପରିବାର—ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ମମତା-ସମ୍ପଦ ଏକାଠି କରି ତହୁଁ
 ଗୋଟିଏ ତୋଷା ବଳି ସେ ନକର ମନକୁ ମୋର ଚରଣରେ ବାନ୍ଧ ହେବ, (ଅର୍ଥାତ୍
 ସମସ୍ତ ସାଂସାରିକ ସମ୍ବନ୍ଧର କେନ୍ଦ୍ର ମୋତେ କରିଦେବ), ସେ ସମଦର୍ଶୀ, ଯାହାର
 ମନରେ କହୁ ହେଲେ ଇଚ୍ଛା (ଆମନା) ନାହିଁ ଏବଂ ଯାହାର ମନରେ ହର୍ଷ, ଶୋକ ଓ
 ଭୟ ନାହିଁ, ଏହିପରି ସଜ୍ଜନ, ଲେଖୁ ହୃଦୟରେ ଧନ ବସା ବାନ୍ଧଇ ପର ମୋ ହୃଦୟରେ
 ବାସ କରେ । ତୁମ ସଦୃଶ ସହ ମୋର ପ୍ରିୟ । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନେହୁର
 ଯୋଗେ ମୁଁ ଦେହ ଧାରଣ କରେ ନାହିଁ ॥ ୧-୫ ॥ ଚୋଦା ।—ଯେଉଁମାନେ
 ସଗୁଣ (ସାକାର) ଉପବାନ୍ତ ଉପାସକ, ଅନ୍ୟ ହୃତରେ ଲାଗି ରହନ୍ତି, ମାତ୍ର ଓ
 ନୟନରେ ଦୃଢ଼, ବାହ୍ୟଗୁଣଙ୍କ ଚରଣରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅବରତ ପ୍ରେମ, ସେହି
 ମନୁଷ୍ୟମାନେ ମୋର ପ୍ରାଣସମ ପ୍ରିୟ ॥ ୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ ଲଙ୍କାପତି !

ସୁନନ୍ଦ ଦେବ ସତରଘର ସ୍ତ୍ରୀ । ପ୍ରବଚଣା ଉର ଅନ୍ତରଜାମୀ ।
 ଉର କହୁ ପ୍ରଥମ ବାସନା ରହୁ । ପ୍ରଭୁ ପଦ ପ୍ରୀତି ସରିତ ସୋ ବସୁ ॥୩॥
 ଅବ କୃପାଳ ନିଜ ଭଗତି ପାଞ୍ଜି । ଦେହ ସଦା ସିବ ମନ ଶ୍ରୀମୁଖ ॥
 ଏକମୁଖ କହି ପ୍ରଭୁ ରନଧୀର । ମରା ତୁରତ ସିନ୍ଧୁ କର ମାରା ॥୪॥
 ଜଗତି ମତା ତବ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ମୋର ଦରସୁ ଅମୋଗ ଜଗମାହିଁ ॥
 ଅସ କହି ରାମ ଚଳକ ତେଜି ସାର । ସୁମନ ବୃଷ୍ଟି ନର ଭଣ୍ଡ ଅପାର ॥୫॥
 ରାବନ କୋପ ଅନଳ ନିଜ ସ୍ବାସ ସମୀର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ।
 ଜଗତ ବିଶ୍ବସନୁ ସଖେଇ ଘାଣ୍ଡେଇ ରଜ ଅଖଣ୍ଡ ॥୪୯ (କ)॥

ଶୁଣ ଦେବ ରଘୁବୀର ! ଚରଘର ସ୍ତ୍ରୀ । ପ୍ରବଚଣା ସଞ୍ଜ ଉର ଅନ୍ତରଜାମୀ ॥
 ଦୁଇଦେ ବାସନା କହୁ ଅଳ ପ୍ରଥମରେ । ବହୁଗଳ ପ୍ରଭୁ-ପଦ-ପ୍ରୀତି-ସରିତରେ ॥୩॥
 ଏବେ କୃପାଳ, ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦ ପରମ ପାବନ । ତୁ କୃପା କରି ଶିବ ମନ କମୋହନ ॥
 “ଏକମୁଖ” କହୁ ତହୁଁ ପ୍ରଭୁ ରଣଧୀର । ମରାଇ ଆଣିଲେ ଶୀଘ୍ର ପାରାବାର ମାର ॥୪॥
 ଯଦପି ଆକାଂକ୍ଷା-ଶୂନ୍ୟ ସତା ! ତୁମ୍ଭ ମନ । ଜଗତେ ନିଷ୍ଠଳ ନୁହେଁ ମୋର ଦରଶନ ॥
 ଏହା କହୁ ରାମ ରଜ-ଚଳକ ରଚିଲେ । ଅପାର ସୁମନ ନରୁ ସ୍ତ୍ରୀରେ ବରଷିଲେ ॥୫॥
 ରାବଣର କୋପ-ହ୍ରୋଶନେ ନିଜ ଶ୍ବାସ-ସମୀରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ।
 କଳ୍ପ ବିଶ୍ବସଣେ ରକ୍ଷା କରି ଦେଲେ ଶ୍ରୀରାମ ରାଜ୍ୟ ଅଖଣ୍ଡ ॥୪୯ (କ)॥

ଶୁଣ, ରୁମଠାରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ସମସ୍ତ ପ୍ରଣ ନହୁତ । ଏହି ହେବୁ ରୁମେ ମୋର ଅତି ସ୍ତ୍ରୀ ।”
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ସମସ୍ତ ବାନର କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ, “କୃପାହୁଁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର
 ଜୟ ହେଉ ।” ॥ ୧ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବାଣୀ ବିଶ୍ବସଣ ଶୁଣୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ତାହାକୁ କର୍ଣ୍ଣ ନିମନ୍ତେ
 ଅମୃତ ମନେ କରି ତହିଁରେ ଆଦୌ ତୃପ୍ତ ହେଉ ନ ଥା’ନ୍ତି । ସେ ବାନମୁର
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳକୁ ଧରୁଥାଆନ୍ତି । ଅପାର ପ୍ରେମ ଦୁଇଦିଗରେ ସମ୍ଭାର ନ ଥାଏ ॥୨॥
 ବିଶ୍ବସଣ କହିଲେ, “ହେ ଦେବ ! ହେ ଚରଘର ଜଗତର ସ୍ତ୍ରୀ । ହେ ଶରଣାଗତ-
 ରକ୍ଷକ ! ହେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମି ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ପ୍ରଥମେ ମୋ ଦୁଇଦିଗରେ କହୁ ବାସନା ସ୍ବଳ ।
 ତାହା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣର ପ୍ରୀତି-ନୟରେ ବହୁଗଳ ॥ ୩ ॥ ଏବେ ହେ କୃପାଳ ! ଶିବ-
 ମନର ସଦା-କମୋହନକାଶିଣୀ ଅପଣାର ପବନ ଭଣ୍ଡ ମୋତେ ଦଅନ୍ତୁ ।” “ତଥାହୁଁ”
 କହୁ ରଣଧୀର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଭୁବନ୍ତ ସମ୍ପଦ ଜଳ ମାରିଲେ ॥ ୪ ॥ ଏବଂ କହିଲେ,
 “ହେ ସଖେ ! ଯଦାପି ତୁମର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ, ଜଗତରେ ମୋର ଦର୍ଶନ ଅମୋଗ ।
 (ତାହା ବ୍ୟର୍ଥ ହୁଏ ନାହିଁ ।)” ଏହା କହୁ ଶ୍ରୀରାମ ତାହାଙ୍କର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର
 ଦେଲେ । ଆକାଶରୁ ଅପାର ପ୍ରସ୍ଫୁଟ ହେଲେ ॥ ୫ ॥ ତୋହା :—ରାବଣର କୋପାଦ୍ବି
 ବିଶ୍ବସଣର ଶ୍ବାସ-(ବଚନ)-ପବନରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହୋଇ ଜଳୁଥିଲା । ତହିଁରେ ପ୍ରବଳିତ
 ବିଶ୍ବସଣକୁ ଶ୍ରୀରାମ ରକ୍ଷା କରିନେଲେ ଏବଂ ତାହାକୁ ଲଙ୍କାର ଅଖଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟ

ନୋ ସପତି ସିବ ରାବନକୁ ଖାନ୍ତି କିଂ ଦସ ମାଥ ।

ସୋଇ ସପତା ବିଶ୍ଵସନକୁ ସକୁର ଖାନ୍ତି ରଘୁନାଥ ॥୪୯ (ଖ)॥

ଅସ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତି ଭଜନ୍ତି ଜେ ଆନା । ତେ ନର ପୟ କିନ୍ତୁ ପୁଂସ୍ତ ବିଷାନା ॥
ନିଜ ଜନ ଜାନି ତାହି ଅପନାଥ । ପ୍ରଭୁ ସୁଭବ କପିକୁଲ ମନ ଶ୍ରୀ ॥୧॥
ସୁନି ସବଞ୍ଜ ସବଂ ଉର ବାସୀ । ସବରୂପ ସବ ରହିତ ଉଦାସୀ ॥
ବୋଲେ ବଚନ ମାତି ପ୍ରତିପାଳକ । କାରନ ମନୁଜ ଦନୁଜକୁଲ ଘାଳକ ॥୨॥
ସୁନୁ କର୍ମାସ ଲଙ୍କାପତି ଗାର । କେହି ବିଧି ତରିଅ ଜଲଧି ଗଂଗାର ॥
ସଜ୍ଜୁଲ ମକର ଉରଗ ସେ ଜାଣା । ଅତି ଅଗାଧ ଦୁସ୍ତର ସବ ଶ୍ରୀ ॥୩॥
କହ ଲଙ୍କେସ ସୁନନ୍ଦ ରଘୁନାଥକ । କୋଟି ସିନ୍ଧୁ ସୋଷକ ତବ ସାୟକ ॥
ଜନ୍ମାପି ତଦପି ମାତି ଅସି ଗାଈ । ବିନୟ କରୁଅ ସାଗର ସନ ଜାଈ ॥୪॥

ସେ ସମ୍ପତ୍ତି ଶିବ ରାବଣକୁ ଦେଲେ ହସନ୍ତେ ଦଶ ମସ୍ତକ ॥

ସେ ସମ୍ପଦ ଦେଲେ ବିଶ୍ଵସଣ ତାସେ ସଙ୍କୋଚେ ରଘୁନାଥକ ॥୪୯ (ଖ)॥

ଏମନ୍ତ ସ୍ଵରୂପୁ ତେଜ ଆନେ ସେ ଭଜଇ । ଶୂଳ-ପୁଛ-ସ୍ତନ ପଶ୍ଚ ସେ ଦର ଅଟଇ ॥
ଆପଣାର କଲେ ତାକୁ ଜାଣି ନିଜ ଜନ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ଵରୂପେ କପି ହୋଇଲେ ପ୍ରସନ୍ନ ॥୧॥
ପୁନଶ୍ଚ ସବଞ୍ଜ ସବଂ ଅନ୍ତଃପୁର ବାସୀ । ସବରୂପ ସଦା ସବ-ରହିତ ଉଦାସୀ ॥
ଶୁଣିଲେ ବଚନ ମାତି ଧରମ ପାଳକ । କାରଣ ନର, ଅସୁରକୁଲ ସହାରକ ॥୨॥
ଶୁଣ କପି-ଅଧୀଶ୍ଵର, ଲଙ୍କାପତି ଗାର । କେଉଁଠିବେ ପାର ହେବା ଜଲଧି ଗନ୍ଧାର ॥
ଉରଗ ମକର ମାନ ଜାତି ଅଗଣିତ । ସବୁ ପ୍ରକାରେ ହସ୍ତର ଗଞ୍ଜର ଅମିତ ॥୩॥
ବୋଲଇ ଲଙ୍କେଶ ଶୁଣ, ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥକ । କୋଟି ସମୁଦ୍ର ଶୋଷକ ରୁନ୍ଧୁଣ ଶାୟକ ॥
ଯନ୍ମାପି, ତଥାପି ମାତି ଭଣଇ ଏପରି । ବିନୟ କରନ୍ତୁ ସିନ୍ଧୁ ଆସେ ଯାଇ କର ॥୪॥

ଦେଲେ ॥ ୪୯ (କ) ॥ ରାବଣ ଦଶଶିର ବଳି ଦେଇ ଯେଉଁ ସମ୍ପଦ ଶିବଙ୍କଠାରୁ ଲଭି
କରିଥିଲା, ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ସଂପତ୍ତି ବିଶ୍ଵସଣଙ୍କୁ ଅତି ସଂକୋଚ ସହକାରେ ଦାନ
କଲେ ॥ ୪୯ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଏହିପରି ପରମକୃପାଳୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗ କରି ସେହି
ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଅନ୍ୟକୁ ଭଜନ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଶିବ ଓ ଲଙ୍କା ନ ଥିବା ପଶୁ ।
ଶ୍ରୀରାମ ବିଶ୍ଵସଣଙ୍କୁ ନିଜର ସେବକ ବୋଲି ଜାଣି ଆପଣାର କରି ନେଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ
ସ୍ଵରୂପ ବାନରକୁଲଙ୍କ ମନକୁ ଅତିଶୟ ରୁଚିତର ହେଲା ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ ସବଞ୍ଜ,
ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୁଃସ୍ଵ-ନିବାସୀ, ସବରୂପ, ସବରହିତ, ଉଦାସୀ, କାରଣ ସହତ (ଭକ୍ତଜନଙ୍କ
ଉପରେ କୃପା କରିବା ନିମନ୍ତେ) ମନୁଷ୍ୟାବତାର ଏବଂ ରାବଣକୁଲଙ୍କ ନାଶକାରୀ ଶ୍ରୀରାମ
ମାତିରକ୍ଷକ ବଚନ ବୋଲିଲେ— ॥ ୨ ॥ “ହେ ଗାର ବାନରରାଜ ପ୍ରତାପ ଓ ଲଙ୍କାପତି
ବିଶ୍ଵସଣ ! ଶୁଣ, ଏହି ଗଞ୍ଜର ସମୁଦ୍ରକୁ କପରି ପାର କରାଯିବ ? ନାନା ଜାତିର ମଗର,
ସର୍ପ ଓ ମଣ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ଏହି ଅତି ପଥାଧ ସମୁଦ୍ରକୁ ପାର କରିବା ନିତାନ୍ତ

ପ୍ରଭୁ ଭୁକ୍ତାର ବୁଲୁରୁ ଜଳଧି କହିବୁ ଉପାୟ କରୁଛି ।

କିନ୍ତୁ ପ୍ରୟାସ ସାଗର ଭରିବୁ ସକଳ ଭାବୁ କପି ଧାରି ॥୫୦॥

ସଖା କହୁ ଭୁକ୍ତ ମାନ ଉପାଧି । କରୁଅ ଦୈବ ଜୌ ହୋଇ ସହାଧି ॥
ମନ୍ଦ ନ ଯୁଦ୍ଧ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ମନ ଭାବୁ । ରାମ ବଚନ ସୁନ ଅତି ଦୁଃଖ ପାତ୍ର ॥୧॥
ନାଥ ଦୈବ କର କର୍ତ୍ତନ ଭାବେସା । ସୋଷିଅ ସିନ୍ଧୁ କରୁଅ ମନ ରୋସା ॥
କାନ୍ଦର ମନ କହୁ ଏକ ଅଧାର । ଦୈବ ଦୈବ ଆଲସୀ ପୁନାର ॥୨॥
ପୁନର ବିହସି କୋଲେ ରଘୁସାର । ଯିବେହିଁ କରବ ଧରନ୍ତୁ ମନ ଧୀର ॥
ଅସ କହି ପ୍ରଭୁ ଅନୁଜନ୍ମ ସମୁଦାୟ । ସିଂଧୁ ସମୀପ ଗପ ରଘୁସାଧି ॥୩॥
ପ୍ରଥମ ପ୍ରନାମ କାନ୍ତ ସିନ୍ଧୁ ନାହି । ବୈଠେ ପୁଣି ତଟ ବର୍ତ୍ତ ଉପାଧି ॥
ଜବହିଁ ବିଶେଷନ ପ୍ରଭୁ ପଣ୍ଡି ଆସ । ପାଛେ ରାବନ ଦୁର ପଠାଏ ॥୪॥

ପ୍ରଭୁ ! ରଘୁ ବୃନ୍ଦ-ସ୍ତବ୍ଧ ଜଳଧି, କହୁବେ ଭାବ ଉପାୟ ।

କିନ୍ତୁ ପ୍ରୟାସରେ ଭରିବେ ସାଗର ଭସ କପି ସମୁଦାୟ ॥୫୦॥

ସଖା ! ବଂଶୀଧର ରଘୁ ଉତ୍ତମ ଉପାୟ । କରବ ଦରବ ଯେବେ ହୋଇବ ସହାୟ ॥
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏ ମନ୍ତ୍ରଣାକୁ ଭଲ ନ ମଣିଲେ । ରାମଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ହୁଣିତ ହୋଇଲେ ॥୧॥
ନାଥ ! ଦରବର କେଉଁ ଭରସା କରନ୍ତି । ଶୋଷନ୍ତୁ ସାଗର ମନେ ରୋଷ ବହୁ ଅତି ॥
ଭାବୁଙ୍କ ମନର ଏକ ଅଧାର ଅଟଇ । ଅଳପଥ 'ଦୈବଦୈବ' ଗ୍ରହଣ କରଇ ॥୨॥
ଶୁଣନ୍ତେ ହୁଏ ଭାବିଲେ ରଘୁକୁଳ-କାନ୍ତ । ଏପରି କରବ ମନେ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି, ଭାବ ॥
ଏହା କହୁ ବୁଝାଇଣ ପ୍ରଭୁ ଅନୁଜନ୍ମ । ତଳିଲେ ରଘୁନାୟକ ସାଗର ଡାରକୁ ॥୩॥
ପ୍ରଥମରେ ଦାଲଣ ସେ ପ୍ରଣାମ କରଲେ । ପୁଣି ତଟେ କୁଣ୍ଡଳନ ବିଛାଇ ବସିଲେ ॥
ଯେବେ ବିଶେଷଣ ପ୍ରଭୁ ନିକଟେ ଆସିଲ । ପଛେ ପଛେ ବ୍ରହ୍ମଚର ରାବଣ ପେଷିଲ ॥୪॥

କଠିନ ବ୍ୟାପାର ॥ ୩ ॥ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ବିଶେଷଣ କହଲେ, “ହେ ରଘୁନାଥ ! ଯଦ୍ୟପି ଆପଣଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବାଣ କୋଟି କୋଟି ସମୁଦ୍ରକୁ ଶୁଖାଇ ଦେଇପାରେ, ତଥାପି ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର କହେ ଯେ, ସ୍ବପ୍ନେ ଯାଇ ସମୁଦ୍ରକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଆପଣଙ୍କର ଉଚିତ ॥ ୪ ॥ ତୋହା ।—ହେ ପ୍ରଭୁ ! ସମୁଦ୍ର ଆପଣଙ୍କର କୁଳର ପୁଂସ୍ବରୂପ, ସେ ବିଭବ କଣ ଉପାୟ କହୁ ଦେବେ । ସେହି ଉପାୟ ବଳରେ ଭସ ଓ ବାଜରାଗଙ୍କ ସମସ୍ତ ସେନା ବିନା ପଞ୍ଚଶ୍ରମରେ ସମୁଦ୍ର ପାର ହୋଇଯିବେ ।” ॥୫०॥ ଗୋପାଳ:—ଶ୍ରୀରାମ କହଲେ, “ହେ ସଖେ ! ତୁମେ ଉତ୍ତମ ଉପାୟ ବଜାଇ ଦେଲ । ଏହାହିଁ କରାଯାଉ; କେଜାଣି ଯଦି ଦୈବ ସହାୟକ ହୁଏ ।” ଏହି ପରାମର୍ଶ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଲ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ସେ ଅତିଶୟ ହୁଃଖ ପାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହଲେ, “ହେ ନାଥ ! ଦୈବ ଉପାୟେ କି ଭରସା ? ମନରେ ହୋଧ କରନ୍ତି ଏବଂ ସମୁଦ୍ରକୁ ଶୁଖାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଏହି ଦୈବ ତ କାସ୍ତୁରୁଷ ମନର ଗୋଟିଏ ଆଧାର ବା ଅବଲମ୍ବନ ।

ସକଳ ଚରିତ ଚିତ୍ତ ଦେଖେ ଧର୍ମେ କପଟ କପି ଦେହ ।

ପ୍ରଭୁ ଗୁନ ହୃଦୟ ସରହୁଛି ସରନାଗତ ପର ନେହ ॥୫୧॥

ପ୍ରଗଟ ବଖାନୁଛି ରାମ ସୁଭାଷ । ଅତି ସପ୍ରେମ ଗା ବସର ଦୁଃଖ ॥

ରସ କେ ଦୂତ କପିହୃଦବ ଜାନେ । ସକଳ ବାଂସ କର୍ପାସ ପଣ୍ଡି ଆନେ ॥୧॥

କହ ସୁଗ୍ରୀବ ସୁନହୁ ସବ ବାନର । ଅଂଗ ଭଂଗ କରି ପଠନ୍ତୁ ନିମିତର ॥

ସୁନି ସୁଗ୍ରୀବ ବଚନ କପି ଧାଏ । ବାଂସ କଟକ ଚହୁଁ ପାସ ଫିରାଏ ॥୨॥

ବହୁ ପ୍ରକାର ମାରନ କପି ଲାଗେ । ଖନ ପ୍ରକାରତ ତଦପି ନ ଡାଗେ ॥

ଜୋ ହମାର ହର ନାସା କାନା । ତେହୁ କୋପଲ୍ୟାସ କୈ ଆନା ॥୩॥

ସମସ୍ତ ଚରିତ ଦେଖିଣ ସେ କପି-ଦେହ ଧରି କପଟରେ ।

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶରଣା-ଗତ, ସ୍ବେଦ ଶୁଣ ପ୍ରଣାମନ୍ତୁ ହୃଦୟରେ ॥୫୧॥

ପ୍ରକାଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣି ଲଗିଲେ ରାମଙ୍କ ସୁଭାବ । ଅଭିଶପ୍ତ ପ୍ରେମେ ଭୁଲି ତରୁ ଉଦ୍‌ଭାବ ॥

ରହୁତୁତ ବୋଲି ତେବେ ଜାଣିଲେ ମର୍କଟେ । ତାହାକୁ ବାନ୍ଧି ଆଣିଲେ କର୍ପାସ ନିକଟେ ॥୧॥

କହଇ କର୍ପାଶ, ଶୁଣ, ସଫ ବନର-ର । ଅଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗ କରି ଛୁଣି ହସ ନିଶାବରେ ॥

ଶୁଣି ସୁଗ୍ରୀବ ବଚନ ବାନରେ ଧାଇଁଲେ । ବାନ୍ଧଣ ବନ୍ଧକ ନଉଦିଗେ ଭ୍ରମାଇଲେ ॥୨॥

ଅନେକ ପ୍ରକାରେ କପି ପ୍ରହାର କରନ୍ତୁ । ଘାନେ ଚିତ୍କାର କଲେହେଁ ଛୁଣି ନ ଦିଅନ୍ତୁ ॥

କାଟିବ ଯେହୁ ଛବଣ ନାସିକା ଆନ୍ତର । ତାହାକୁ ଶୁଣ ବୋଶଲ ନରେଶ୍ବରଙ୍କର ॥୩॥

ଅଳସୁଆ ଲୋଚନାନେ ହିଁ ‘ହା ଦେବ ! ହା ଦେବ !’ ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୧ ॥

ଏହା ଶୁଣି ଶ୍ରୀ ରାମାୟଣ ହସି କହଲେ, “ଏହପଣ ଆମେ କରବା, ମନରେ ଧ୍ୟାନ ଧର ।”

ଏହପଣ କହୁ ସାନ ଭାଇକୁ ବୁଝାଇ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ସମ୍ପଦ ନିକଟକୁ ଗଲେ ॥ ୩ ॥

ସେ ପ୍ରଥମେ ଶିର ନୁଆଁଇ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ତତ୍ପରେ ନଳରେ କୁଣ ବସ୍ତ୍ରଇ ବସିପଡିଲେ ।

ଏଣେ ଶୁଣାଷଣ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ରବଣ ତାହାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ

କେତେକ ଦୂତ ପଠାଇଥିଲ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଦୂତମାନେ କପଟରେ ବାନର-

ଶରୀର ଧାରଣ କରି ସମସ୍ତ ଲୀଳା ଦେଖିଲେ । ସେମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ମନରେ

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଗୁଣାବଳୀ ଏବଂ ଶରଣାଗତ ପଣ ତାହାଙ୍କ ସ୍ବେଦର ପ୍ରଣାମ କରିବାକୁ

ଲଗିଲେ ॥ ୫୧ ॥ ତୌପାହ —ପୁଣି ସେମାନେ କପଟ ରୂପରେ ମଧ୍ୟ ଅଭିଶପ୍ତ

ପ୍ରେମରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସୁଭାବର ପ୍ରଣାମ କରିବାକୁ ଲଗିଲେ ଏବଂ ଆପଣା ଆପଣା କପଟ-

ବେଶ ଭୁଲିଗଲେ । ସେତେବେଳେ ବାନରମାନେ ଜାଣିଲେ ଯେ, ସେମାନେ ଶହର

ଦୂତ । ଏହା ଜାଣି ସେମାନେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବାନ୍ଧି ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ନିକଟକୁ ନେଇ

ଆସିଲେ ॥ ୧ ॥ ସୁଗ୍ରୀବ କହଲେ, “ହେ ବାନରମାନେ ! ରାମସମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ

ଅଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗ କରି ପଠାଇଦିଅ ।” ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ବାନରମାନେ ଧାଇଁଲେ ।

ଦୂତମାନଙ୍କୁ ବାନ୍ଧି ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଗୁଣପାଶରେ ବୁଲାଇଲେ ॥ ୨ ॥ ବାନରମାନେ

ସୁନି ଲକ୍ଷ୍ମିମନ ସବ ନିକଟ ବୋଲିଏ । ଦୟା ଲକ୍ଷି ହୁଏ ଭୁରତ ଶ୍ରେତାଏ ।
 ରବନ କର ଘାତକ୍ତ ସୁହ ପାଞ୍ଜି । ଲକ୍ଷ୍ମିମନ ବଚନ ବାରୁ କୁଲିଦାଞ୍ଜି ॥୩॥
 କହେନ୍ତୁ ମୁଖାଗର ମୁତ ସନ ମମ ସବେସୁ ଉଦାର ।

ସୀତା ଦେଇ ମିଲନ୍ତ ନ ତ ଆଶ୍ରୁ କାନ୍ତ କୁହାର ॥୪॥
 ଭୁରତ ନାର ଲକ୍ଷ୍ମିମନ ପଦ ମାଥା । ତଳେ ଦୁଇ ବରନତ ଗୁନଗାଥା ॥
 କହତ ରାମ ଜୟ ଲଙ୍କା ଆସ । ରବନ ତରନ ସୀସ ଚିହ୍ନ ନାଏ ॥୫॥
 ହିତସି ଦସାନନ ପୁଞ୍ଜୀ ବାତା । କହସି ନ ସୁକ ଆପଣ କୁସଲତା ॥
 ସୁନି କହୁ ଖବର ବସୁଧନ କେସ । ଜାଣି ମୁଖୁ ଆଶି ଅତି ନେସ ॥୬॥
 କରତ ରାଜ ଲଙ୍କା ସଂତାପି । ଡୋଇଛି ଜବ କର ଶଟ ଅଭାଗୀ ॥
 ସୁନି କହୁ ଶୁଭ ଶାସ କଟକାଶି । କଠିନ କାଳ ପ୍ରେରତ ତଳ ଆଶି ॥୭॥

ଶୁଣି ସହମିତ ତାଙ୍କୁ ନିକଟେ ତକାର । ଦୟା ଉପୁଜନ୍ତେ ହୁଏ ଦେଲେ ପ୍ରକଳାର ॥
 ରବଣ ହସ୍ତରେ ଦେବ ଏହି ପଥ ମମ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଚିତ୍ତ ପଥ, କୁଳାଜାଗ୍ରତମ ॥୮॥
 ଯାଇ ମୁତ ଆଗେ କହବ ପ୍ରଣାମ ଉଦାର ସନ୍ଦେଶ ମୋର ।

ସୀତା ଦେଇ ମିଳ, ତା ନୋହଲେ କାଳ ନିକଟେ ହେଲଣି ତୋର ॥୯॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତରଣେ ଶୀଘ୍ର କରଣ ପ୍ରଣାମ । ଗମିଲେ ଦୂତେ ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ଗୁଣଗ୍ରାମ ॥
 କହୁ କହୁ ରାମ ଯଶ ଲଙ୍କା ଆଗମିଲେ । ରବଣପଦେ ସେମାନେ ଶିର ନୁଆଇଲେ ॥୧०॥
 ହୁଏ ତହୁ ଦଶାନନ ପରାରେ ଦାରତା । ଶୁଣାଅ ଶୁକ । ଅପଣା କୁଣ୍ଡଳାଦି କଥା ॥
 ପୁଣି ସେ ବସୁଧରେ କହ ସମାବୁ । ମୁଖୁ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ନିକଟେ ଉପସ୍ଥିତ ଯାତ ॥୧୧॥
 ରାଜ୍ୟ କରନ୍ତେ ସେ ଶଂଲଙ୍କା କଲ୍ଲତ୍ୟାଗ । ଯବ ଶୁଟ ସମ ଏବେ ହେବ ହୃତଭ୍ୟାସ ॥
 ପୁଣି କହୁ ରୁଷ ମର୍ଦ୍ଦକ୍ଷ ସୈନ୍ୟ ପଂକ୍ତ । ଘୋର କାଳ ପ୍ରେରଣାରେ ଶୁଭ ଆହୁବନ୍ତ ॥୧୨॥

ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ମାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ ଘାତ ରାବରେ ଚିତ୍କାର କରୁଥାନ୍ତି । ତଥାପି ଦାନରମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଲେ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ଦୂତମାନେ ଚିତ୍କାର କରି କହଲେ, “ଯେ ଆମର ନାବ କାନ କାଟିବ, ତାହାକୁ କୋଶଳାଧୀଶ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଣ ।” ॥ ୩ ॥ ଏହା ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିକଟକୁ ଡକାଇଲେ । ତାଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ଦୟା ହେଲା । ସେ ହସି ରାମସମାନଙ୍କୁ ହରନ୍ତୁ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ କହଲେ, “ରାବଣର ହାତରେ ଏହି ପଥ ଦେବ ଏବଂ ତାହାକୁ ଚହ୍ନ—‘ହେ କୁଳିଦାତା ! ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ପଡ଼ି ।’” ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ପୁଣି ସେହି ମୂର୍ଖ ଅଗରେ ମୋର ଏହି ଉଦାର (କୃପାପୂର୍ଣ୍ଣ) ସନ୍ଦେଶ ନଶ୍ୱସ୍ତ କରି କହବ—ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଇ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସହୃଦ ମିଳନ କରି, ଅନ୍ୟଥା ହୁମର କାଳ ଆସିବ ବୋଲି ଜାଣି ।” ॥ ୫ ॥ ତୈପାୟ :—ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ତରଣରେ ମସ୍ତକ ନୁଆଇ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଧୂଳିକଳା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଦୂତମାନେ ଶୀଘ୍ର ଚଳିଗଲେ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ

ଜନ୍ମ କେ ଶାବନ କର ରଖିଥାଏ । ଭୟର ମୁହୁଲ ଚିତ ସିନ୍ଧୁ ବିରୁଦ୍ଧ ।
କହୁ ତପସିନୀ କେ ବାତ ବହୋଷ । ଜନ୍ମ କେ ହୃଦୟ ସାଧ ଅତି ମୋଷ ॥୩॥

ଶା ଭଲ ଭେଟ କ ଫିରି ଗଏ ଶ୍ରବନ ସୁନସୁ ସୁନ ମୋର ।

କହସି ନ ରପୁଦଲ ତେଜ ବଲ ବହୁତ ଚଳିତ ଚିତ ତୋର ॥୩॥

ନାଥ କୁପା କରି ପୁଁଛେକ କୈସେ । ମାନହୁ କହା ହୋଧ ତଜ କୈସେ ॥
ମିଲି ଜାଲ ଜବ ଅନୁଜ ଭୁଲ୍ଲାର । ଜାତହିଁ ରାମ ଚିଲକ ତେହି ସାର ॥୧॥
ରାବନ ଦୁତ ହମହି ସୁନି କାନା । କପିହୁ ବାଧୁ ଘାନ୍ଧେ ଦୁଖ ନାନା ॥
ଶ୍ରବନ ନାସିକା କାଟେ ଲଗେ । ରାମ ସପଥ ଘାନ୍ଧେ ହମ ତ୍ୟାଗେ ॥୨॥

ଯାହାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ପ୍ରାଣ-ରକ୍ଷକ ଉଦାର । ହୋଇଛୁ ବିଚରା ମୁହମନା ପାରାବାର ॥
କହ ବେନି ଜପସ୍ତ୍ର ଆବର ସନ୍ଦେଶ । ଯାହାଙ୍କ ହୃଦୟେ ହାସ ମୋହର ବିଶେଷ ॥୩॥

ହୋଇଲ ଭେଟ କି ଫେରିଗଲେ ଶୁଣି କହେଁ ସୁସଖ ମୋହର ।

କହ ବିପ୍ରଦଳ ତେଜ ବଳ, କପା ଚଳିତ ଚିତ ତୋହର ॥୩॥

ନାଥ । ପରୁଷନ କୁପା କରିଣ ସେମନ୍ତ । ମାନନ୍ତ ବଚନ ହୋଧ ତେଜିଣ ତେମନ୍ତ ॥
ମିଲିଲୁ ହୁମୁ ଅନୁଜ ଯାଇ ଯେଉଁସଖି । କରାଇଲେ ରାମ ରାଜହଲନ ସେଉଣି ॥୧॥
ରାବଣର ଦୁତ ବୋଲି ଆନୁଜ୍ଞ ଜାଣିଣ । ନାନାବିଧ ହୁଣ ଦେଲେ ବାନରେ ବାନ୍ଧଣ ॥
ଶ୍ରବଣ ନାସିକା କାଟିବାକୁ ଆରମ୍ଭିଲେ । ରାମଙ୍କ ରାଣ ହସନ୍ତ ଆନୁଜ୍ଞ ତ୍ୟାଗିଲେ ॥୨॥

ଯଶସୀଥା କହୁ କହୁ ସେମାନେ ଲଙ୍କାକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ରାବଣର ଚରଣରେ ଶିର
ନୁଆଁଲେ ॥ ୧ ॥ ଦଶମସ୍କନ୍ଧ ରାବଣ ହସି ପରୁଷଲ, “ଆରେ ଶୁଭ ! ଆପଣା କୁଣ୍ଡଳ
ସମାଗୁର କହନ୍ତୁ କାହିଁକି ? ଆହୁରି ପୁଣି ଯେଉଁ ବିଶାଖର ମୁଣ୍ଡ ଆସନ୍ତୁ, ତାହାର
ସମାଗୁର ଶୁଣ ॥ ୨ ॥ ମୁଁ ରାଜହୁ କରୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଲଙ୍କାକୁ ତ୍ୟାଗ କରିଦେଲି ।
ହୃତସ୍ମର୍ୟ ଏବେ ଯବର ଶୀତ ପରି ନର ବାନରଙ୍କ ସହୃଦ ପେଶି ହୋଇ ମରବ ।
ଆହୁରି ପୁଣି ଯେଉଁ ଭଲ ଓ ବାନରସଣ କଠୋର କାଳର ପ୍ରେରଣାରେ ଏଠାକୁ ଗୁରୁ
ଆସିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଖବର କହ ॥୩॥ କୋମଳମନ୍ତ ବିଚର ସମୁଦ୍ର ସେହି ସେନାମାନଙ୍କର
ଶାବନ-ରକ୍ଷକ ହୋଇଅଛୁ । (ସମୁଦ୍ର କ ସ୍ଥଳେ ରାକ୍ଷସମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ କେଉଁ କାଳରୁ
ମାରି ଖାଇ ଯାଇଥାନ୍ତେ ।) ଆଉ ମୋତେ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ଜରୁଥିବା ସେହି ଜପସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କ
ଖବର କହ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା.—ସେମାନଙ୍କ ସହୃଦ ତୋର ଭେଟ ହେଲୁ ନା ମୋ
ସୁସଖ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସେମାନେ ଫେରିଗଲେ ? ଶତ୍ରୁ-ସେନାର ତେଜ ଓ ବଳ
କହ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ତୋର ଚିତ ତ ଅଭିଶପ୍ତ ଚଳିତ ହୋଇଥିଲ ପରି ବୋଧ-
ହେଉଛି ।” ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ଦୁତ କହଲ, “ହେ ନାଥ ! ଆପଣ କୁପା କରି
ଯେପରି ପରୁଷଲେ, ସେହୁପରି ହୋଧ ତ୍ୟାଗ କରି ମୋ କଥା ମାନନ୍ତୁ, ଅର୍ଥାତ୍ ମୋ
କଥା ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ସାନଙ୍କର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସହିତ ଯାଇ ସାକ୍ଷାତ କଲ ମାତ୍ରେ

ସୁଂଶୁକ୍ତ ନାଥ ରାମ କଟକାଞ୍ଚି । ବଦନ କୋଟି ସତ ବରନ ନ ଜାଞ୍ଚି ॥
 ନାନା ବରନ ଶୁଭ୍ର କରି ଧାସ । ବିକଟାନନ ବିସାଳ ଭୟକାଶ ॥୩॥
 ଜେହଁପୁର ଦହେଉଦହେଉ ସୁତତୋଷ । ସକଳ କରିଛୁ ମହୁଁ ତେହି ବଜୁଥୋଷ ॥
 ଅମିତ ନାମ ଶୁଣ କଠିନ କରାଲ । ଅମିତ ନାମ ବଳ ବିପୁଳ ବିସାଳ ॥୪॥
 ଦ୍ଵିବିଦ ମୟୁଂଦ ମାଲ ନଳ ଅଙ୍ଗଦ ଗଦ ବିକଟାସି ।

ଦଧିମୁଖ କେହର ନିସଂ ସଂ ଜାମବନ୍ତ ବଳରାସି ॥୫॥
 ଏ କରି ସବ ସୁଗ୍ରୀବ ସମାନା । ଇଚ୍ଛୁ ସମ କୋଟିକୁ ଗନଇ କୋ ନାନା ॥
 ରାମ କୃପା ଅଭୁଲତ ବଳ ଚିହ୍ନସି । ତୁନ ସମାନ ସେ ଲୋକହି ଗନସି ॥୬॥

ପରାଶର କପି-ସୈନ୍ୟ-ବୃନ୍ଦା, ରାଜନ । କୋଟି ଶତପୁଣେ କରି ନ ହେବ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
 ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର ଶୁଭ୍ର କରି ଦେହଧାସ । ବିକଟାନନ ବିଶାଳ ଭୟକାତକାଶ ॥୧॥
 ସେ ରୁଦ୍ର ପୁର ଦହଣ ବଧୁଲ କୁମାର । ସମସ୍ତ କରିଛଠାରୁ ଅଳ୍ପ ବଳ ତାର ॥
 ଅସଂଖ୍ୟ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କ ନାମ କଠୋର କରାଲ । ଅସଂଖ୍ୟ ବାରଣ ବଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଶାଳ ॥୨॥

ଦ୍ଵିବିଦ ମୟୁଦ କେଶସ୍ତ୍ର କୁମୁଦ ବିକଟାସ୍ୟ ନଳ ମାଲ ।

ଗଦ ଦଧି ମୁଖ ଅଙ୍ଗଦ ପ୍ରସଂ ଜାମବନ୍ତ ବଳଶାଳି ॥୩॥

ଏ କରି ସବେ ଅଛନ୍ତି ସୁଗ୍ରୀବ ସମାନେ । ଏହାଙ୍କ ସଦୃଶ କୋଟି, ଗଣଇ କେ ଆନେ ॥
 ରାମ କୃପାରେ ତାହାଙ୍କ ବଳ ଅନୁପମ । ଗଣନ୍ତି ତଳ ଲୋକକୁ ଶୁଭ୍ର କୃଷ ସମ ॥୪॥

ଶ୍ରୀରାମ ତାହାର ଅଭିଷେକ ବିଧାନ କରିଦେଲେ ॥ ୧ ॥ ଆମ୍ଭେମାନେ ରାବଣର ଦୂତ,
 ଏହା ଜାନରେ ଶୁଣି ବାନରମାନେ ଆମ୍ଭକୁ ବାନ୍ଧି ବହୁତ କଷ୍ଟ ଦେଲେ, ଏପରି କି ଆମ
 ନାକକାନ କାଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରାଣ ସକାଳବାରୁ ସେମାନେ ଯାଇ
 ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଲେ ॥ ୨ ॥ ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସେନା ବିଷୟରେ
 ପଚାରିଲେ । ତାହା ତ ଶହେ କୋଟି ମୁଖରେ ସୁଦ୍ଧା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।
 ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ଉତ୍କଳ ଓ ବାନରସେନା ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମୁଖ ଉତ୍କଳର, ଶରୀର
 ବିଶାଳ ଓ ଉତ୍ସାହନ ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁ ବାନର ନଗରକୁ ଜାଳିଦେଇ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି
 ଅନ୍ଧସ କୁମାରକୁ ମାରିଲା, ତାହାର ବଳ ତ ସମସ୍ତ ବାନରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଳ୍ପ । ଅସଂଖ୍ୟ
 ନାମଧାରୀ ଅତି କଠୋର ଓ ଉତ୍କଳର ଯୋଦ୍ଧା ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଅସଂଖ୍ୟ
 ହସ୍ତୀର ବଳ ନିହତ ଏବଂ ସେମାନେ ଅତି ବିଶାଳ ॥ ୪ ॥ କୋହା —ଦ୍ଵିବିଦ,
 ମୟୁନ, ମାଲ, ନଳ, ଅଙ୍ଗଦ, ଗଦ, ବିକଟାସ୍ୟ, ଦଧିମୁଖ, କେଶସ୍ତ୍ର, ନିଶଂ, ଶଂ ଓ
 ଜାମ୍ବବନ୍ତ—ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ବଳରାଶି ॥ ୫ ॥ ଗୋପାଲ —ଏ ସମସ୍ତ ବାନର
 ବଳରେ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ସମାନ ଏବଂ ଏମାନଙ୍କ ପରି ଗୋଟିଏ ହୁଇଛି ନୁହେଁ, କୋଟି କୋଟି
 ଅଛନ୍ତି । ସେହି ବହୁ-ସଂଖ୍ୟକ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ କିଏ ଗଣି ପାରିବ ? ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପାରୁ
 ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଅଭୁଲତା ବଳ । ସେମାନେ ତଳଲୋକକୁ ତଣ ସମାନ ମନେ

ଅସ ମୈ ସୁନା ଶ୍ରବନ ଦସକଂଧର । ପଦୁମ ଅଠାରହ ଜୁଥପ ବଂଦର ॥
ନାଥ କଟକ ମହୁଁସୋ କପି ନାହୁଁ । ଜୋ ନ ଭୁବୁହୁ ଶାନ୍ତେ ରନ ମାହୁଁ ॥୨॥
ପରମ ବୋଧ ମୀଜିହିଁ ସବ ହାଥା । ଆସୁସୁ ପୈ ନ ଦେହିଁ ରଘୁନାଥା ॥
ସୋଷହିଁ ସିନ୍ଧୁ ସହିତ ବେଷ ବ୍ୟାଲ । ପୁରହିଁ ନ ତ ଭରି କୁଧର ବିସାଲ ॥୩॥
ମର୍ଦ୍ଦି ଗର୍ବ ମିଳିତୁହିଁ ଦସସୀସା । ଯାସେଇ ବଚନ କହୁହିଁ ସବ ଶାସା ॥
ଗର୍ଜିହିଁ ତର୍ଜିହିଁ ସହଜ ଅସଂକା । ମାନହୁଁ ପ୍ରସନ ଚହତ ହୁହିଁ ଲଂକା ॥୪॥

ସହଜ ସୁର କପି ଭାତୁ ସବ ପୁନ ପିର ପର ପ୍ରଭୁ ରାମ ।

ରାବନ କାଲ କୋଟି କହୁଁ ଶାନ୍ତ ସକହିଁ ସଂଗ୍ରାମ ॥୫॥

ରାମ ତେଜ ବଲ ବୁଧ ବିପୁଲ୍ଲଭ । ସେଷ ସହସ ସତ ସକହିଁ ନ ଗାଈ ॥
ସକ ସର ଏକ ସୋଷି ସତ ସାଗର । ତବ ଭ୍ରାତବୁ ପୁଂଜେଇ ନୟ ନାଗର ॥୧॥

ଏମନ୍ତ ଶ୍ରବଣେ ମୁହିଁ ଶୁଣିଲି ଲଙ୍କା । ଅଠର ପଦ୍ମ ବାନର ଅଟନ୍ତି ଘୃଥପ ॥
ଏପରି କୌଣସି କପି ନାହିଁ ସେ ଘୃଥରେ । ଜିଣି ନ ପାରିବ ଯେହୁ ରୁନୁକୁ ସମରେ ॥୨॥
ପରମ ବୋଧେ ମଳନ୍ତି କପି ଘଟେ ହାତ । ଆଜ୍ଞା ନ ଦିଅନ୍ତି କନ୍ତୁ ରଘୁକୁଳ-କାନ୍ତ ॥
ଭରଣ ବେଶ ସହଜ ସାଗର ଶୋଷିବା । ନାହିଁ ତ ଆଣି ଶିଖାକ ଶରଣେ ପୋଡିବା ॥୩॥
ମର୍ଦ୍ଦିଷା ଧୁଳିରେ ମିଳାଇବା ଦଶାନନେ । କହନ୍ତି କପି-ସମୁହ ବଚନ ଏସନେ ॥
ଗରଜନ୍ତି ତରଜନ୍ତି ସହଜେ ଆଶଙ୍କା । ମନେ ହୁଏ ଗ୍ରାସିବାକୁ ଶକ୍ତିଛନ୍ତି ଲଙ୍କା ॥୪॥

ଏକେ ତ ବାନର ଭଲୁ ସବେଶ୍ବର ପୁଣି ପ୍ରଭୁ ରାମ ଶିରେ ।

ରବଣ ! ଅସଂଖ୍ୟ କାଳକୁ ସେ ଜିଣି-ପାରିବେ ରଣ-ଭୂମିରେ ॥୫॥

ରାମ ତେଜ ବୁଦ୍ଧିବଳ ବିପୁଳ ବତାଇ । ସମସ୍ତ ଶକ୍ତ ଅସ୍ତ୍ରଶ ନ ପାରିବେ ଗାଇ ॥
ଶରକରେ ଶୋଷି ଶକ୍ତ ପାରିନ୍ତି ସାଗର । ମାତ-ନିପୁଣ ପୁଞ୍ଜିଲେ ଭ୍ରାତାଙ୍କୁ ରୁନୁର ॥୧॥

କରନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ହେ ଦଶଗ୍ରୀବ ! ମୁଁ ବାନରେ ଏପରି ଶୁଣିଅଛି ଯେ, ଏକା ବାନର
ସେନାପତିଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅଠର ପଦ୍ମ । ହେ କାଥ ! ସେହୁ ସେନା ମଧ୍ୟରେ ଏପରି କେହୁ
ଗୋଟିଏ ବାନର ନାହିଁ ଯେ ଆପଣଙ୍କୁ ରଣରେ ଜୟ ନ କରି ପାରିବ ॥ ୨ ॥ ସମସ୍ତଙ୍କୁ
ସମସ୍ତେ ଅତିଶୟ ବୋଧରେ ହାତ ମଜୁ ଅଛନ୍ତି । କନ୍ତୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା
ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । “ଆମ୍ଭେମାନେ ମାଛ ଓ ସାପମାନଙ୍କ ସମେତ ସମସ୍ତ ସମୁଦ୍ରକୁ ଶୋଷି
ପକାଇବୁ । ନଚେତ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଟ୍ଟା ଦ୍ବାରା ତାହାକୁ ପୋତି ସମତଳ କରିଦେବୁ ॥”
ଏବଂ ରାବଣଙ୍କୁ ଦଳି ତକଟି ଧୁଳିରେ ମିଳାଇ ଦେବୁ ।” —ସମସ୍ତ ବାନର ଏହୁପରି
କଥାବାଣୀ ହେଉଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ସ୍ବଭବତଃ ନିର୍ଭୀକ । ସେମାନେ ଏପରି ଗର୍ଜନ କରୁଛନ୍ତି
ଓ ଧମକତମକ ଦେଉଅଛନ୍ତି ଯେ ସତେ ଯେପରି ସେମାନେ ଲଙ୍କାକୁ ଗିଳି ପକାଇବାକୁ
ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ସମସ୍ତ ବାନର ଓ ଭଲୁ ନ ସ୍ବଭବତଃ
ଶୂରସାର ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଶିର ଉପରେ ପ୍ରଭୁ ସବେଶ୍ବର ଶ୍ରୀରାମ । ହେ ରାବଣ !

ତାପୁ ବଚନ ସୁନି ସାଗର ପାହାଁ । ମାଗତ ପତ୍ର କୃପା ମନ ମାହାଁ ॥
 ସୁନତ ବଚନ ବିହସା ଦସର୍ପାସା । ଜ୍ୟୋଁ ଅସି ମତ ସତ୍ୟାୟ କୃତ ଗାୟା ॥୨॥
 ସହଜ ଶୁଭ୍ର କର ବଚନ ଦୃଢ଼ାଞ୍ଜ । ସାଗର ସନ ଠାମ ମରଲଞ୍ଜ ॥
 ମୁତ ମୃଷା କା କରସି ବଢ଼ାଞ୍ଜ । ଉପୁ ବଲ ବୁଦ୍ଧି ଥାନ୍ତି ମେଁ ପାଞ୍ଜ ॥୩॥
 ସତ୍ତ୍ବ ସଞ୍ଚିତ ବିଶ୍ୱାସନ ଜାକେଁ । ବିଜୟ ବିଭୁତ କହଁ ଜଗ ତାକେଁ ॥
 ସୁନି ଖଲ ବଚନ ଦୁତ ରସ ବାତୀ । ସମୟ ବିରୁଦ୍ଧ ପର୍ବିକା କାତୀ ॥୪॥
 ରାମାନୁଜ ଗଢ଼ାଁ ସୁଦ୍ଧ ପାମା । ନାଥ ବରୁଇ କୁଡ଼ାଡ଼ୁଡ଼ୁ ଗୁଣା ॥
 ବିହସି ବାମ କର ଲୁହାଁ ଧବନ । ସତ୍ତ୍ବ ବୋଲି ସବ ଲଗ ବିରୁଡ଼ନ ॥୫॥

ତାହାଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ପିତୁ ନିକଟରେ । ମାଗନ୍ତୁ ମାର୍ଗ, କରୁଣା ଅଶେଷ ମନରେ ॥
 ବଚନ ଶୁଣି ହର୍ଷଲ ସେ ଦଶ ମସ୍ତକ । ଏହୁ ବୁଦ୍ଧିକୁ ତ ରକ୍ଷ କରି ସହାୟକ ॥୬॥
 ସହଜେ ଶୁଭ୍ର, ବଚନ ସତ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧ । ସାଗର ସମୀପେ ଅଳି କରଇ ମାଲିଖ ॥
 ମୁତ, ମିଛଟାରେ କେତେକରୁହୁ ବତାଇ । ଶପ୍ତ ବଲ ବୁଦ୍ଧି ସମା ପାଶୁ ପୁଁ ପାଇ ॥୭॥
 ସତ୍ତ୍ବ ଅଟେ ଉତ୍ସାହ ବିଶ୍ୱାସଣ ଯାର । ବିଜୟ ବିଭୁତ କେହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ବା ତାର ॥
 ଶୁଣି ଖଲ ବାକ୍ୟ ଦୋଷ ଦୂତର ବଢ଼ିଲ । ସମୟ ବିରୁଦ୍ଧ ତହୁଁ ପର୍ବିକା କାତଲି ॥୮॥
 ରାମାନୁଜ ଏହୁ ପଥ ଅଛନ୍ତି ପଠାଇ । ନାଥ ! ଦୁର୍ବସ୍ୟ ଶୀତଳ କରନ୍ତୁ ପତାଇ ॥
 ହସିଣ ଦଶବଦନ ବାମ କରେ ନେଲ । ସତ୍ତ୍ବକୁ ତାଳ ଶଠ ପତାଇ ଲୁଗିଲ ॥୯॥

ସେ ସତ୍ରାମରେ କୋଟି କୋଟି ଭାବକୁ ମଧ୍ୟ ଜଣି ପାରନ୍ତି ॥ ୧୫ ॥ ତୌପାରି :—
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ତେଜ (ସାମର୍ଥ୍ୟ), ବଳ ଓ ବୁଦ୍ଧିର ଅଧିକ୍ୟ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଶେଷ ମଧ୍ୟ ଗାଇ
 ପାରିବେ ନାହିଁ । ସେ ତୋଟିଏ ମାତ୍ର ବାଣରେ ଶହ ଶହ ସମୁଦ୍ର ଶୁଖାଇ ଦେଇପାରନ୍ତି ।
 କିନ୍ତୁ ମାତ୍ରଦୃଶ ଶ୍ରୀରାମ ମାତ୍ରଦୟା ନିମନ୍ତେ ଆପଣଙ୍କ ଭାଇଙ୍କୁ ଉପାୟ ପରାଣରେ ॥ ୧ ॥
 ଆପଣଙ୍କ ଭାଇଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମ ସମୁଦ୍ରକୁ ବାଟ ମାନ୍ତ୍ରଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମନରେ କୃପା
 ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ତେଣୁ ସେ ସମୁଦ୍ରକୁ ଶୁଖାଇ ନାହାନ୍ତି ।” ଦୂତର ଏହି ସବୁ କଥା ଶୁଣି
 ରାବଣ ଖୁବ୍ ହସିଲା ଏବଂ କହିଲା, “ଏହିପରି ବୁଦ୍ଧି ସଦା ଯୋଗୁ ତ ସେ ବାନରଗଣଙ୍କୁ
 ସହାୟକ କରିଅଛୁ ॥ ୨ ॥ ସର୍ବବଳ ଉତ୍ସାହ ବିଶ୍ୱାସର ବଚନକୁ ପ୍ରମାଣ କରି ସେ
 ସମୁଦ୍ର ଉପରେ ପିଲଳିଆ ଜଳ ଧରି ବସିଛୁ । ଆରେ ମୂର୍ଖ ! ମିଛଟାରେ ତାହାର ବତାଇ
 କେତେ କରୁଅଛୁ । ବେଶ, ଶହ ରାମର ବଳ ଓ ବୁଦ୍ଧିର ପରିଚୟ ପୁଁ ପାଇ
 ପାରିଛୁ ॥୩॥ ଯାହାର ବିଶ୍ୱାସଣ ପରି ତାପ୍ରଭୂତ ମନ୍ତ୍ରୀ, ତାହାକୁ ଜଗତରେ ବିଜୟ ଓ ବିଭୁତ
 (ଶୈଶ୍ୟ) କାହୁଁ ମିଳିବ ?” ହସ୍ତ ରାବଣର ବଚନ ଶୁଣି ଦୂତର ଦୋଷ ବଢ଼ିଗଲା ।
 ସେ ଉପସ୍ଥିତ ଅବସ୍ଥରେ ଦେଖି ପଥ ବାହାର କଲା ॥ ୪ ॥ କହିଲା, “ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସାନଭାଇ
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏହି ପଥ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ହେ ନାଥ ! ଏହାକୁ ପତାଇ ଦୁର୍ବସ୍ୟ ଶୀତଳ କରନ୍ତୁ ।”
 ରାବଣ ହସି ପହଞ୍ଚିକୁ ବାମ ହସ୍ତରେ ଗ୍ରହଣ କଲା ଏବଂ ମନ୍ତ୍ରୀକୁ ତଳାଇ ସେହି ମୂର୍ଖ

ବାଚନ୍ତ ମନହି ରହାଇ ସଠ ଜନ ଘାଲି କୁଲ ଖାସ ।

ରାମ ବିରୋଧ ନ ଉଦରସି ସରନ ବିଷ୍ଣୁ ଅଜ ଈସ ॥୫୭ (କ)॥

ଶା ତଜ ମାନ ଅନୁଜ ଇବ ପ୍ରଭୁ ପଦ ପଙ୍କଜ ଭୃଂଗ ।

ହୋହି କି ରାମ ସରନଲ ଖଲ କୁଲ ସହିତ ପଟଂଗ ॥୫୭ (ଖ)॥

ସୁନତ ସଭୟ ମନ ମୁଖ ମୁସୁକାଈ । କହତ ଦୟାନନ ସବହି ସୁନାଈ ॥

ଭୂମି ପର କର ଗହତ ଅକାସା । ଲଘୁ ତାପସ କର ବାଗ ବିଲାସ ॥୧॥

କହ ସୁକ ନାଥ ସତ୍ୟ ସବ ବାମା । ସମୁଦ୍‌ହ ଗୁଡ଼ି ପ୍ରକୃତ ଅଭିମାନ ॥

ସୁନହୁ ବଚନ ମମ ପରିହର ହୋଧା । ନାଥ ରାମ ସନ ତଜହୁ ବିରୋଧା ॥୨॥

ଅତି କୋମଳ ରଘୁବୀର ସୁଭାଈ । ଜୟାପି ଅଖିଲ ଲୋକ କର ରାଈ ॥

ମିଳିତ କୁପା ତୁଳ ପର ପ୍ରଭୁ କରିସା । ଉର ଅପରାଧ ନ ଏକଉ ଧରିସା ॥୩॥

କଥାରେ ମନକୁ ଖୁପି କରି ଶଠ କୁଳ ବିନାଶ ନ କର ।

ରାମ ବିରୋଧେ ନ ବଞ୍ଚିବୁ, ଶରଣ ଗଲେ ବୁଢ଼ା ବିଷ୍ଣୁ ହର ॥୫୭ (କ)॥

ପରିହର ମାନ ହୁଅ ଶ୍ରୀତା ସମ ପ୍ରଭୁ ପଦକରେ ଭଜ ।

କମ୍ପା ହୁଅ ରାମ ଶରନଲେ ଖଲ, କୁଳ ସହିତ ପଟଙ୍ଗ ॥୫୭ (ଖ)॥

ଶୁଣନ୍ତେ ସଭୟ ମନ ପ୍ରଣେ ପ୍ରସ୍ତକାର । ବୋଲେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦଶବଦନ ଶୁଣାଇ ॥

ଭୂମିରେ ପତିତ ଯେହ୍ନେ ଧରଇ ଆକାଶ । ଉଦ୍‌ ତପସୀଙ୍କ ତେହ୍ନେ ବଚନ ବିଲାସ ॥୧॥

ବୋଲଇ ଶୁକ ମଣିମା । ସତ୍ୟ ସବୁ ବାଣୀ । ଗୁହ୍ୟ ତେଜସ ଆଚରଣ ଅଭିମାନ ॥

ଶୁଣନ୍ତୁ ମୋର ବଚନ ପରିହର ହୋଧ । ନାଥ ! ରଘୁନାଥ ସଙ୍ଗେ ତେଜନ୍ତୁ ବିରୋଧ ॥୨॥

ଅତି କୋମଳ ସୁଭବ ପ୍ରଭୁ ରଘୁପତି । ଅଖିଲ ଲୋକନାୟକ ସଦାପି ଅଟନ୍ତି ॥

ମିଳନ୍ତେ ଗୁମ୍ଫା ଉପରେ କରୁଣା କରବେ । ଛଳେ ମାତ୍ର ଅପରାଧ ହୃଦେ ନ ଧରିବେ ॥୩॥

ଭାବୁଦାରା ପଦଟି ପଡେଇବାକୁ ଲାଗିଲା ॥୫॥ ଦୋହା :—ପଟିକାରେ ଲେଖାଥିଲା—

“ଆରେ ମୂର୍ଖ ! କେବଳ କଥାରେ ହିଁ ମନକୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରି ଆପଣା କୁଳକୁ ବୁ ଏପରି

ନଷ୍ଟ ଗ୍ରସ୍ତ କରି ନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସହ ଶତ୍ରୁତା କରି ବୁ ବୁଢ଼ା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ମହେଶଙ୍କ

ଶରଣାପନ୍ନ ହେବେ ପୁଣି ବହୁ ପାରିବୁ ନାହିଁ ॥ ୫୭ (କ) ॥ ଅଭିମାନ ଗୁଡ଼ି ନିଜ

ସ୍ବାନୁଭାବ ବିଶାଦେ ପରି ପ୍ରଭଙ୍କ ଚରଣ-କମଳର ଭ୍ରମର ହୋଇଯାଆ, ଅଥବା

ରେ ହସ୍ତ ! ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶରନନରେ ପରିବାର ସହିତ ପଟଙ୍ଗ ହୋଇଯାଆ । (ଏହି

ହୃଦୟ କଥାରୁ ତୋତେ ଯାହା ଧୂଳିକର, ତାହା ହିଁ କର ।)” ॥ ୫୭ (ଖ) ॥

ଚୌପାଈ ।—ପଟର ବିଷୟ-ବସୁ ଶୁଣିବା ମତେ ରାବଣ ମନରେ ଭୟ-ଶତ

ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବରେ (ଉପରେ ଉପରେ) ହସି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ କହିବାକୁ

ଲାଗିଲା—“ପୁଅଣା ଉପରେ ପତିତ ଜୈଷ୍ଠସି ବଂଶ ହାତରେ ଆକାଶକୁ ଧରିବାକୁ ଯେପରି

ଚେଷ୍ଟା କରେ, ସେହିପରି ଏହି ଲଘୁ ତପସୀ ଲକ୍ଷଣ ବାବୁ ବିଲାସ କରୁଅଛି (ଫୁଟାଣି

ଜନକପୁତ୍ରା ରଘୁନାଥକୁ ଶ୍ରୀଜେ । ଏତନା କହା ମୋର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜେ ॥
 ଜକ ତେହିଁ କହା ଦେନ ବୈଦେହୀ । ଚରନ ପ୍ରହାର ଶାନ୍ତ ସଂ ତେହୁ ॥୩॥
 ନାଲ ଚରନ ସିନ୍ଧୁ ଚଲ ସୋ ତହିଁ । କୃପାସିନ୍ଧୁ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଜହିଁ ॥
 କର ପ୍ରମାୟ ନିଜ କଥା ସୁନାନ୍ତି । ରାମ କୃପା ଆପନ ଗତି ପାନ୍ତି ॥୩॥
 ରବି ଅଗସ୍ତି ଶ୍ରୀ ସାପ ଭବାନୀ । ରାଜସ ରଘୁର ରହା ମୁନି ଜ୍ଞାନୀ ॥
 ବନ୍ଦ ରାମ ପଦ ବାରହିଁ ବାସ । ମୁନି ନିଜ ଆଶ୍ରମ କହୁଁ ପରାଧୀନ ॥୩॥
 ବିନୟ ନ ମାନଇ ଜଲଧି ଜଡ଼ ଗପ ଶୁଣି ବିନ ସାଜ ।

ବୋଲେ ରାମ ସକୋପ ଚକ ଭୟ ବିନୁ ହୋଇ ନ ପ୍ରୀତି ॥୩॥

ଜନକ-ଜନୟା ରଘୁନାଥଙ୍କୁ କହନ୍ତି । ଏତନ କହବା ପ୍ରଭୁ ! ମୋହର କରନ୍ତୁ ॥
 ଯେବେ ସେ ବରଦେହୀଙ୍କୁ ଦେବାକୁ କହନ୍ତି । ଚରଣ ପ୍ରହାର ଶଂ ତାହାକୁ କରନ୍ତି ॥୩॥
 ଚରଣେ ଶିର ନୂଆଁଇ କଲ ସେ ପ୍ରସାଦ । ଚରଣ-ପ୍ରାସର ରଘୁରାଜ ସନ୍ନିଧାନ ॥
 ପ୍ରଣାମ କରି ଆପଣା ବୃତ୍ତନ୍ତ ଶୁଣାଇ । ରାମଙ୍କ କୃପାରେ ଗଲ ନିଜ ଗତି ପାଇ ॥୩॥
 ରବି ଅଗସ୍ତିଙ୍କ ଅଭିଶାପରୁ, ଭବାନୀ । ରାଜସ ସେ ହୋଇଥିଲା, ଅଲ ମୁନି ଜ୍ଞାନୀ ॥
 ବନ୍ଦ ବାରମ୍ବାର ରଘୁନାଥଙ୍କ ପଦର । ନିଜ ଆଶ୍ରମକୁ ଚାଲିଗଲା ଅନନ୍ତର ॥୩॥
 ନ ଶୁଣେ ବିନୟ ଜଡ଼ ଜଳରାୟ କଟିଗଲା ଛନ୍ଦି ବିନ ।

ଭୟ ବିନା ପ୍ରୀତି ନ ହୁଏ, ବୋଲନ୍ତି ଶ୍ରୀରାମ ରୋଷ ହୋଇଣ ॥୩॥

ମାରୁଅଛି) ।” ॥ ୧ ॥ ଦୁଇ ଶୁକ କହନ୍ତି—“ହେ ନାଥ ! ଅଭିମାନ ସ୍ଵଭାବ ତ୍ୟାଗ କରି
 ଏହି ପଥରେ ଲିପିତ ସମସ୍ତ ବିଷୟକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତୁ । ଦୋଷ ତ୍ୟାଗ କରି,
 ମୋ ବଚନ ଶୁଣନ୍ତୁ । “ହେ ନାଥ ! ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସହୃଦ ଶତ୍ରୁତା ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥
 ଶ୍ରୀ ରଘୁରାଜ ସମସ୍ତ ଲୋକର ସ୍ଵର୍ଗ । ତଥାପି ତାଙ୍କ ସ୍ଵଭାବ ଅତି କୋମଳ । ଆପଣ
 ତାଙ୍କ ସହୃଦ ମିଳିବା ମାତ୍ରେ ପ୍ରଭୁ ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ କୃପା କରିବେ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କର
 ଗୋଟିଏ ବୋଲି ଅପରାଧ ସେ ଦୂରସ୍ଥରେ ଧରିବେ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ
 ଜାନଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କରି ଦିଅନ୍ତୁ । ହେ ପ୍ରଭୁ ! ମୋର ଏତନ କହବା କଥା କରନ୍ତୁ ।”
 ଯେତେବେଳେ ସେହି ଦୁଇ ଜାନଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କରିବା କଥା କହନ୍ତି, ହୁଷ୍ଟ ରାବଣ
 ତାହାକୁ ଗୋଇଠା ମାରିଲା ॥ ୪ ॥ ସେ ମଧ୍ୟ ବିସ୍ଵାସ ପରି ରାବଣ ଚରଣରେ ଶିର
 ନୂଆଁଇ କୃପାପ୍ରାସର ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସ୍ଵର୍ଗ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଗଲା । ପ୍ରଣାମ କରି ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ
 ନିଜ କଥା ଶୁଣାଇଲା ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପା ହେବୁ ଆପଣାର ଗତି (ମୁନିର ସ୍ଵରୂପ)
 ପାଇଲା ॥ ୫ ॥ ଶିବ କହନ୍ତି—ହେ ଭବାନୀ ! ସେ ମୁଁଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ମୁନି ଥିଲା, ଅଗସ୍ତ୍ୟ
 ମୁନିଙ୍କ ଅଭିଶାପ ହେବୁ ରାଜସ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ବାରମ୍ବାର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନା
 କରି ସେହି ମୁନି ଆପଣା ଆଶ୍ରମକୁ ଚାଲିଗଲା ॥ ୬ ॥ ତୋହା—ଏଣେ ଛନ୍ଦି ବିନ
 ବିଚାରଣା । କିନ୍ତୁ ଜଡ଼ ସମ୍ପଦ ଭବବାନ୍ଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣି ନ ଥାଏ । ତେଣୁ ଶ୍ରୀରାମ

ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ବାନ ସରସନ ଆନୁ । ସୋଷୋଁ ବାରିଧି ବିସିଖ କୁସାନୁ ॥
 ସଠ ସନ ବିନୟ କୁଟିଳ ସନ ପ୍ରୀତ । ସହଜ କୃପନ ସନ ସୁନ୍ଦର ମାତ୍ର ॥୧॥
 ମମତାରତ ସନ ଜ୍ଞାନ କହାମ । ଅତି ଲେଖ୍ୟ ସନ ବିରାଜି ବଢ଼ାମ ॥
 ଦୋଧୁକି ସମ କାମିକି ହରି କଥା । ଉସର ସାଜ ବସଁ ଫଳ ଜଥା ॥୨॥
 ଅସ କହି ରଘୁପତି ରୂପ ଚଢ଼ାଡ଼ି । ସୁହ ମତ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ କେ ମନ ଶୁଣି ॥
 ସରାନେଉ ପ୍ରଭୁ ବିସିଖ କରାଇ । ଉଠି ଉଦୟ ଉର ଅନ୍ତର ଜ୍ଞାନ ॥୩॥
 ମକର ଉରଗ ଝୁସ ଗନ ଅକୁଳନେ । ଜରତ ଜନ୍ତୁ ଜଳନିଧି ଜବ ଜାନେ ॥
 କନକ ଥାର ଭରି ମନିଗନ ନାନା । ବିପ୍ର ରୂପ ଆପୁର ତଳ ମନା ॥୪॥
 କାଟେହିଁ ପଇ କଦରା ଫରାଇ କୋଟି ଜତନ କୋଉ ସୀତ ।

ବିନୟ ନ ମାନ ଖଗେସ ସୁନୁ ଡାଟେହିଁ ପଇ ନଡ଼ି ମାତ ॥୫॥

ଆଦି ବାଣ ଶରସନ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ମୋହର । କୁଶାନ୍ତ ଶାୟକେ ଏବେ ଶୋଷିବି ସାଗର ॥
 ଶଠ ଆଗେ ବିନୟ କୁଟିଳ ଆଗେ ପ୍ରୀତି । ସହଜ କୃପଣ ଆଗେ ମନୋହର ମାତ୍ର ॥୧॥
 ମମତା-ରତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନର କଠନ । ଅତି ଲେଖ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ବୈରାଗ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
 ଦୋଧା ଆଗେ ଶମ, କାମୀ ଆଗେ ହରିକଥା । ଉଷରେ ସାଜ ରେଇଲେ ଫଳ ହୁଏ ଯଥା ॥୨॥
 ଏହା କହୁ ରୂପେ ଗୁଣ ଶ୍ରୀରାମ ବାନ୍ଧଲେ । ଏ ମତେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମନେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଲେ ॥
 ସରାନ କରନ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ବିସିଖ କରାଇ । ଉଠିଲ ଉଦୟ ଅଭ୍ୟନ୍ତରୁ ଜ୍ଞାନାମାଳ ॥୩॥
 ବିକଳ ହୋଇଲେ ଝୁସ ଉରଗମକର । ଜଳନ୍ତେ ଜନ୍ତୁ ଜାଣିଲ ତହୁଁ ରହାକର ॥
 କନକ ଥାଳରେ ନାନା ମଣି ପୂର୍ଣ୍ଣ କର । ବିପ୍ର ରୂପେ ଅଗମିତ ମାନ ପରହର ॥୪॥
 କାଟିଲେ କଦଳୀ ଫଳଇ, ଅଥଚ କୋଟି ଯନ୍ତ୍ର କର ସିଂହ ।

ବିନୟ ନ ମାନେ ଖଗପତି ! ଶୁଣ, ଭୟେ ନତ ହୁଏ ମାତ ॥୫॥

ଦୋଧରେ କହଲେ, “ବିନା ଭୟରେ ପ୍ରୀତି ହୁଏ ନାହିଁ ॥ ୫୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —
 ହେ ଲକ୍ଷଣ ! ଧନୁଶର ଆଣ, ମୁଁ ଅଗ୍ନି-ଶରରେ ସମୁଦ୍ରକୁ ଶୁଖାଇ ଦେବି । ମୂର୍ଖ ପ୍ରତି
 ବିନୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା, କୁଟିଳ ସହୃଦ ପ୍ରୀତି କରିବା, ସ୍ୱଭବତଃ କୃପଣକୁ ହୃଦୟ ମାତ୍ର-
 ରୂପଦେଶ ଦେବା, ମମତାଦତ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ ଆଗରେ ଜ୍ଞାନ ବଚନ ବୋଲିବା, ଅତି ଲେଖ୍ୟ
 ଆଗରେ ବୈରାଗ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବା, ଦୋଧୀ ନିକଟରେ ଶାନ୍ତିର କଥା କହିବା ଏବଂ
 କାମୁକ ଆଗରେ ଭଗବାନଙ୍କ କଥା ବୟାନ କରିବା ଉତ୍ତର ଭୂମିରେ ସାଜ ବସନ
 କରିବା ପରି ନିଷ୍ଫଳ ହୋଇଥାଏ” ॥ ୧-୨ ॥ ଏହିପରି କହୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଧନୁରେ
 ଶର ଯୋଡ଼ିଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଏହି ମତ ଲକ୍ଷ୍ମଣେ ମନକୁ ଅତି ରୁଚିବ ବୋଧ ହେଲା ।
 ପ୍ରଭୁ ଭୟାନକ ଅଗ୍ନିବାଣ ଯୋଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ସମୁଦ୍ରର ଦ୍ରବ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅଗ୍ନି ଜ୍ୱାଳା
 ଉଠିଲା ॥ ୩ ॥ ମରର, ଘର୍ପ ଓ ମଣ୍ଡ୍ୟମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଯେତେବେଳେ
 ମୁମୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସମସ୍ତେ ଜଳୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଜାଣିଲା, ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଥାଲରେ ଅନେକ ମଣି ପୂର୍ଣ୍ଣ କର

ସଉସୁ ସିନ୍ଧୁ ଗନ୍ଧ ପଦ ପ୍ରଭୁ କେରେ । ଛମନ୍ତ ନାଥ ସବ ଅବଗୁନ ମେରେ ।
 ଗଗନ ସମୀର ଅନଳ ଜଳ ଧରଣ । ଇନ୍ଦ୍ର କଳ ନାଥ ସହଜ ଜଡ଼ କରଣ ॥୧॥
 ତବ ପ୍ରେରଣ ମାୟା ଉପଜାଏ । ସୃଷ୍ଟି ହେତୁ ସବ ଗୁରୁନି ଗାଏ ॥
 ପ୍ରଭୁ ଆୟୁସୁ ଜେନ୍ଦ୍ର କହ ଜସ ଅହର । ସୋ ତେନ୍ଦ୍ର ଭାବ ରହେ ସୁଖ ଲହର ॥୨॥
 ପ୍ରଭୁ ଭଲ ଖାନ୍ଦ ମୋହି ସିଖ ଖାନ୍ଦୀ । ମରଜାଦା ସୁନି ତୁଳସୀ ଖାନ୍ଦୀ ॥
 ତୋଲ ଗର୍ବାର ସୁନ୍ଦ୍ର ପସୁ ନାଶ । ସକଳ ତାଡ଼ନା କେ ଅଧିକାର ॥୩॥
 ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ ମେ ଜାବ ସୁଖାଇ । ଉତରଣ କଟକୁ ନ ମୋର ବଡ଼ାଇ ॥
 ପ୍ରଭୁ ଅଜ୍ଞ ଅପେଲ ଶୁଣ ଗାଇ । କରୋଁ ସୋ ବେଗି ଜୋ ତୁଳସୀ ସୋହାଇ ॥୪॥
 ସୁନତ ବମତ ବଚନ ଅତି କହ କୁପାଲ ମୁସୁକାଈ ।
 ଜେନ୍ଦ୍ର ବଧୁ ଉତରେ କପି କଟକୁ ତାତ ସୋ କହନ୍ତୁ ଉପାଈ ॥୫॥

ସଉସୁ ଜଳଧି ଧରି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପୟର । ଛମ ନାଥ ' ଅବଗୁଣ ସକଳ ମୋହର ॥
 ଆକାଶ ବାୟୁ ଅନଳ ଜଳ ବସୁନ୍ଧର । ନାଥ ' ସୁରାବତ ଜଡ଼ ବର୍ମ ଏହାଙ୍କର ॥୧॥
 ତୁମ୍ଭ ପ୍ରେରଣାରେ ମାୟା କରନ୍ତୁ ଉତ୍ସବ । ସୃଷ୍ଟି ହେତୁ ସବ ଗୁରୁ କରନ୍ତୁ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପା ପ୍ରତି ଯେମନ୍ତ ଅଟଇ । ସେ ସେହି ପ୍ରକାରେ ରହୁ ଅନଳ ଲଭଇ ॥୨॥
 ପ୍ରଭୁ ମୋତେ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ଉତ୍ତମ କରଇ । ମର୍ଯ୍ୟାଦା ସକଳ ନାଥ ' ତୁମ୍ଭେ ବରଦଇ ॥
 ତୋଲ ଅବାଧ ଆବର ଶକ୍ତି ପଶୁ ନାଶ । ଏ ସବେ ଅଟନ୍ତି ନାଶ ତାଡ଼ନାଧିକାର ॥୩॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପେ ଶୁଣିଯିବି ମୁଁ ସବୁର । ପାର ହେବେ ଆଟ, ଯଶ ନ ହେବ ମୋହର ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଅଲଂକାର, ଶୁଣି ବଞ୍ଚାଣଇ । କର ତାହା, ଯାହା ଭଲ ତୁମ୍ଭକୁ ଲଭଇ ॥୪॥
 ବମତ ବଚନ ଶୁଣନ୍ତେ ହସିଣ ରସିଲେ କରୁଣାକର ।
 ମରକଟ ଥାଟ ପାର ହେବେ ଯେହ୍ନେ ତାତ ! ସେ ଯଜନ କର ॥୫॥

ଅଭିମାନ ଛାଡ଼ି ବ୍ରାହ୍ମଣ ରୂପରେ ଆସିଲ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—କାକ ଭୁଞ୍ଜି କହନ୍ତୁ—
 ହେ ଚରୁତ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, କେହି କୋଟି କୋଟି ଉପାୟ କରି ଜଳ ସିଞ୍ଚୁ ପଛକେ,
 କିନ୍ତୁ କଦଳୀ ଗଛକୁ ତ କାଟିବା ଯୋଗେ ହିଁ ତାହା ଫଳେ । ଖଟ ବ୍ୟଗ୍ରକୁ ବିନୟ ଯୋଗେ
 ମନାଇ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ଧମକ ଯୋଗେ ହିଁ ନମ୍ର ହୁଏ ଏବଂ ବାଟକୁ ଆସେ ॥ ୫ ॥
 ଚୌପାଈ :—ସପ୍ତମ୍ଭୁ ଉତ୍ସାହେ ଘୋର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ଧରି କହନ୍ତୁ, “ହେ ନାଥ !
 ମୋର ସମସ୍ତ ଅବଗୁଣ (ଦୋଷ) ଛମା କରନ୍ତୁ । ହେ ନାଥ ! ଆକାଶ, ବାୟୁ, ଅଗ୍ନି,
 ଜଳ ଓ ପୃଥିବୀ—ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ସୁଚ୍ଚବତଃ ଜଡ଼ ॥ ୧ ॥ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ
 ମାୟା ଏମାନଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି ନମନ୍ତେ ଉତ୍ସବ କରଇ । ସମସ୍ତ ଗୁରୁ ଏହି ବସନ୍ତ ଗାଇଛନ୍ତି ।
 ଯାହା ନମନ୍ତେ ସ୍ବାମୀଙ୍କର ଯେପରି ଆଜ୍ଞା, ସେ ସେହି ପ୍ରକାରେ ରହବାରେ ପ୍ରଣ
 ପାଏ ॥ ୨ ॥ ପ୍ରଭୁ ମୋତେ ଶିକ୍ଷା (ଦଣ୍ଡ) ଦେଇ ଭଲ କଲେ । କିନ୍ତୁ ମର୍ଯ୍ୟାଦା
 (ଜୀବଙ୍କ ସ୍ବଭାବ) ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ଦ୍ବାରା ହିଁ ସୃଷ୍ଟ । ତୋଲ, ତୁଆଁର (ମୂର୍ଖ), ଶକ୍ତି, ପଶୁ ଓ

ନାଥ ମାଳ ନଳ କପି ହୋଇ ଶୁଭ । ଲବିକାହିଁ ରାଧି ଆସିବ ପାରି :
 ତୁଳ କେଁ ପରସ ବସି ଗିରି ଶ୍ରେରେ । ତରୁଣି ଜଳଧି ପ୍ରତାପ କୁହାରେ ॥୧॥
 ମେଁ ସୁନି ଉରଧର ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଭୁକାହିଁ । କରୁଛୁଁ ବଳ ଅନୁମାନ ସହାହିଁ ॥
 ଏହି ବଧୁ ନାଥ ପୟୋଧି ବଧାଉଅ । ଜେହିଁ ସୁତ ସୁଜୟ ଲୋକ ତହୁଁ ଗାଇଅ ॥୨॥
 ଏହି ସର ମମ ଉତ୍ତର ତଟ ବାସୀ । ହୃତହୁ ନାଥ ଖଲ ନର ଅଭାସୀ ॥
 ସୁନି କୃପାଳ ସାଗର ମନ ଶାସ । ଭୁବତହିଁ ହସ ରାମ ରନଧୀର ॥୩॥
 ଦେଖି ରାମ ବଳ ପୌରୁଷ ଶାସ । ହରଷି ପୟୋନିଧି ଭୟର ସୁଖାସ ॥
 ସକଳ ଚରିତ କହି ପ୍ରଭୁକୁ ସୁନାଉ । ଚରନ ବନ୍ଧ ପାଥୋଧି ସିଧାଉ ॥୪॥

ଶୁଣ ନାଥ ! ନଳ ନଳ କପି ହୁଇ ଶୁଭ । ବାଲ୍ୟକାଳେ ଥିଲେ ରାଧି ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇ ॥
 ତାହାଙ୍କ କର ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଶୁଭ ଗିରିବର । ଶ୍ରୀପଦେ ଜଳଧି ମଧ୍ୟେ ପ୍ରତାପେ ହୁଅର ॥୧॥
 ମୁଁ ପୁଣି ହୃଦେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପ ଧରଇ । ବଳ ଅନୁମାନେ କହି ସାହାଯ୍ୟ କରିବି ॥
 ଏହି ଭାବେ ନାଥ କର ପୟୋଧି ବନ୍ଧନ । ଗାଇବେ ହିଁ ଲୋକେ ଏହି ସୁପଣ ସେସନ ॥୨॥
 ଏ ଶ୍ରେରେ ମୋର ଉତ୍ତରତଟର ନବାସୀ । ବିନାଶକୁ ନାଥ ! ଖଲ ନର, ପାପଗଣି ॥
 ଶୁଣି ଦୟାଧି ମନସ୍ତାପ ଜଳଧର । ଦୂର ହରଣ ନଲେ ରାମ ରଣଧୀର ॥୩॥
 ବିଲୋକି ରାମଙ୍କ ବଳ ପୌରୁଷ ଅପାର । ହରଣେ ଶୁଣି ହୋଇଲୁ ତହୁଁ ଅନୁପାର ॥
 ସବୁ ଚରିତ ପ୍ରଭୁକୁ କହି ଶୁଣାଇଲୁ । ଚରଣ ବନ୍ଧନ କର ପୟୋଧି ଗମିଲୁ ॥୪॥

ନାଥ—ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ତାଡ଼ନା (ଦଣ୍ଡ)ର ଅଧିକାରୀ ॥ ୩ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପରେ ମୁଁ
 ଶୁଣିଯିବି ଏବଂ ସେନା ଆଉ ପାରିବୁ ପାଇ ହୋଇଯିବେ । ଏଥିରେ ମୋର ବତାଇ
 ରହିବ ନାହିଁ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଅନୁସାରେ ବୋଲି ବେଦମାନେ ରାଆନ୍ତି ।
 ଏବେ ଆପଣଙ୍କୁ ସାହା ରୁଚିକର, ମୁଁ ସେଇଆ କରିବି ।” ॥ ୦ ॥ ଦୋହା :—
 ସମୁଦ୍ରର ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିମ୍ନରେ ବଚନ ଶୁଣି କୃପାଳୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ହସି କହିଲେ, “ହେ ତାତ !
 ଯେପରି ଭାବରେ ବାନର ସେନା ପାଇ ହୋଇଯିବେ, ସେହି ଉପାୟ ବତାଇ
 ତଥ୍ୟ ।” ॥ ୫୧ ॥ ତୌପାରି :—ସମୁଦ୍ର କହିଲୁ, “ହେ ନାଥ ! ମାଳ ଓ ନଳ
 ହୁଇ ବାନର ଭାଇ । ସେମାନେ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ରୁଷିଂଠାରୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇଥିଲେ ।
 ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତାପରେ ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତୃଦ୍ବାରା ଶୁଭ ପଦେ ହୁଇ ସମୁଦ୍ର ଉପରେ
 ଶ୍ରୀପଦେ ॥ ୧ ॥ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରଭୁକୁ ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରି ନିଜ ବଳ ଅନୁସାରେ
 ମୋ ଦ୍ବାରା ଯେତେ ଦୂର ସମ୍ଭବ, ସାହାଯ୍ୟ କରିବି । ହେ ନାଥ ! ଏହି ରୂପେ ସମୁଦ୍ରକୁ
 ବତାନ୍ତୁ, ଯାହା ଜଳରେ ଛିଡ଼ି ଲୋକରେ ଆପଣଙ୍କର ସୁପଣ ଗାନ ହୋଇ ପାରିବ ॥ ୨ ॥
 ଏହି ବାଣ ଯୋଗେ ମୋର ଉତ୍ତର ତଟରେ ବାସ କରୁଥିବା ପାପଗଣି ହୁଣ୍ଡ, ନରମାନଙ୍କୁ
 ବଧ କରନ୍ତୁ ।” କୃପାଳୁ ଓ ରଣଧୀର ଶ୍ରୀରାମ ସମୁଦ୍ରର ମନର ପୀଡ଼ା ଶୁଣି ରୁଚନ୍ତ ସେହି
 ପୀଡ଼ା ହରଣ କରିନେଲେ । ଅର୍ଥାତ୍ ତାହା ଯୋଗେ ସେହି ହୁଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ବଧ

ନିଜ ଭବନ ଗର୍ଭନେତ୍ର ସିନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀରାମପତିଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧ ମତ ଶ୍ରୀପୁତ୍ର ॥
 ସୁଦ୍ଧ ଚରଣ କଳିମଳ ହର ଜଥାମତି ଦାସ ଭୁଲସୀ ଗାୟତ୍ରୀ ॥
 ସୁଖ ଭବନ ସମୟ ସମନ ଦର୍ଶନ ବିଷାଦ ରଘୁପତି ଗୁନ ଗନା ॥
 ତଳ ସକଳ ଆସ ଭରୋସ ଗାତ୍ରୀଙ୍କୁ ସୁନନ୍ଦ ସଂତତ ସଠ ମନା ॥

ସକଳ ସୁମଙ୍ଗଳ ଦାୟକ ରଘୁନାୟକ ଗୁନ ଗାନ ।
 ସାଦର ସୁନନ୍ଦି ତେ ତରୁଣି ଭବ ସିନ୍ଧୁ ବିନା ଜଳଜାନ ॥୭॥

ମାସପାର୍ବତ୍ୟୁଷ, ତତ୍ତ୍ୱବିଂଶ ବିଶ୍ରାମ

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ରାମଚରଣମାନସେ ସକଳକଳିକଳୁଷବିଧ୍ୟୁସନେ
 ପଞ୍ଚମଃ ସୋପାନଃ ସମାପ୍ତଃ ।

ସିନ୍ଧୁ ସ୍ୱଭବନକୁ ଗାଆନ୍ତେ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଏ ମତ ଉତ୍ତମ ଲଗିଲ ।
 କଳି-କଳୁଷ-ନାଶୀ ଏ ଚରଣ ଭୁଲସୀ ଯେହନେ ସମସ୍ତ ଗାଇଲ ।
 ହୁଷ ସଖୟ ଦନାଶନ, ହୁଷଭବନ ରାମଗୁଣ,
 ତେଜ ସକଳ ଆଶା ସମ୍ପାଦର ଭରସା ସଦା ଗା' ହୁଷ ମୁତ ମନ ॥

ସଦା ସୁମଙ୍ଗଳ-ଦାୟକ ସକଳ ରଘୁପତି-ଗୁଣଗାନ ।
 ହୁଷେ ଯେ ସାଦର ଭବସିନ୍ଧୁ ପାର ହୁଏ, ବିନା ଜଳଯାନ ॥୭॥

× × × ×

ସୁମର ସବନ-ହୃତ ହନୁମାନ ହୃଦେ ଧାରି ପ୍ରଭୁ ପାଦ ।
 ହୃଦର ସୋପାନ ଦାସ ବଳରାମ କଲ ଶ୍ରୀ ଅନୁବାଦ ॥
 ଖୋଜି ହନୁମନ୍ତ, ସୀତାଙ୍କୁ ଯେମନ୍ତ ସନ୍ଦେଶ ଦେଇ ରାମଙ୍କୁ ।
 ତେମନ୍ତ ଏ ଗାନ ବିନୟ ଦେବନ ଜଣାଇ ଦିଅ ନାଥଙ୍କୁ ॥

କରି ପକାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶ୍ରୀରାମ ବଳ ଓ ପୌରୁଷ ଦେଖି ସମ୍ପଦୁ ହର୍ଷ ଓ
 ହୁଷ ଲଭି କଲ । ସେ ସେହି ହୁଷମାନଙ୍କ ସମସ୍ତ ଚରଣ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ କହି ଶୁଣାଇଲ । ତତ୍ତ୍ୱରେ
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ବଦନା କରି ସମ୍ପଦୁ ଚଳିଗଲ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ :—ସମ୍ପଦୁ ନିଜ ଘରକୁ
 ଚଳିଗଲ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ସମ୍ପଦୁର ପରାମର୍ଶ ରୁଚେଇ ବୋଧ ହେଲା । ଏହି ଚରଣ
 କଳିପ୍ରସର ପାପସମୁଦ୍ରର ହରଣକାରୀ । ଭୁଲସୀ ଦାସ ନିଜ ଭୂର୍ ଅନୁସାରେ ଏହାକୁ
 ଗାଇଥାନ୍ତ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଗୁଣାବଳୀ ହୁଷର ସବନ, ସନ୍ଦେହର ନାଶକାରୀ ଏବଂ
 ବିଷାଦର ଦମନକାରୀ । ଆରେ ମୂର୍ତ୍ତି ମନ । ତୁ ସଂସାରର ସମସ୍ତ ଆଶା ଭରସା
 ତ୍ୟାଗ କରି ନିରନ୍ତର ଏ ସବୁକୁ ଗାନ ଏବଂ ଶ୍ରବଣ କର । ତୋହା :—ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ

ଶରଣ-ବସନ ଭକ୍ତ-ପ୍ରତିପାଳ ଦୟାଳୁ ଘନ-ବିଶ୍ରାମ ।
 ଏ ଅଧମ ଜନେ ଆପଣା ଶରଣେ ନେବେ ଦୟା କରି ରାମ ॥
 ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ସୋପାନ ଯେ ନର ସ୍ବେଦେ ପର୍ତ୍ତ ବେ ଶୁଣିବେ ।
 କହେ ବଳରାମ, ତାର ମନସାମ ମାରୁଡ଼ ପୁଣି କରବେ ॥

ଇତି ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସେ ସକଳ କଳି କଳୁଷ ବିଧ୍ବଂସନେ
 ପଞ୍ଚମ ସୋପାନ (ସୁନ୍ଦରକାଣ୍ଡ) ସମାପ୍ତ ।

ସୁଖବାନ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁମଙ୍ଗଳର ଦାତା । ଯେଉଁମାନେ ଏହାକୁ ଆଦରରେ ଶୁଣିବେ,
 ସେମାନେ ତତ୍ତ୍ବ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜଳଯାନ ବିନା ଭବ-ସାଗରରୁ ତରି-
 ଯିବେ ॥ ୭୦ ॥

କଳି ପୁରୀ ସମସ୍ତ ପାପର ବିଧ୍ବଂସନକାରୀ ଶ୍ରୀରାମଚରିତମାନସର
 ପଞ୍ଚମ ସୋପାନ (ସୁନ୍ଦରକାଣ୍ଡ) ସମାପ୍ତ ।

ଓ

ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ
ଶ୍ରୀ ଜାନକାବଲ୍ଲଭେ ନମଃ
ଗୋସ୍ୱାମୀ ଭୁଳକ୍ଷୀବାସକୃତ

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ

ଷଷ୍ଠ ସୋପାନ

ଲଙ୍କା କାଣ୍ଡ

ସମଂ କାମାରସେବ୍ୟଂ ଭବଭୟହରଣଂ କାଳମତ୍ତେଭୟିଂହଂ ।
ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ରଂ ଜ୍ଞାନଗମ୍ୟଂ ଗୁଣନିଧିମଜ୍ଜିତଂ ନିର୍ଗୁଣଂ ନିର୍ବିକାରମ୍ ।
ମାୟାଶାଫଂ ସୁରେଶଂ ଖଳବଧନରତଂ ବ୍ରହ୍ମବୃନ୍ଦେକଦେବଂ ।
ବନ୍ଦେ କନ୍ଦାବଦାତଂ ସରସିଜନୟନଂ ଦେବମୁର୍ଖାଶରୁପମ୍ ॥୧॥
ଶଙ୍ଖେନ୍ଦ୍ରାଭମଙ୍ଗାବସୁନ୍ଦରଚନ୍ଦ୍ରଂ ଶାଙ୍କୁଲଚର୍ମମୁରଂ ।
କାଳବ୍ୟାଳବଲଭୁଷଣଧରଂ ଗଙ୍ଗାଶିଖାକ୍ଷପ୍ରିୟମ୍ ।
କାଶୀଶଂ କଳକଳୁଷୋଦ୍ଧମନଂ କଲ୍ୟାଣକଳ୍ପଦ୍ରୁମଂ ।
ନୌମୀତ୍ୟଂ ଶିଶିଜାପତଂ ଗୁଣନିଧିଂ କନ୍ଦର୍ପହଂ ଶଙ୍କରମ୍ ॥୨॥

କାମାର ସେବ୍ୟ ରାମ ଭବ-ଭୟ-ହରଣ କାଳ-ମତ୍ତ-କ୍ଷୟ-କେଶବ ।
ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ଜ୍ଞାନ-ଗମ୍ୟ ନିର୍ବିକାର ନିର୍ଗୁଣ ଅଜିତ ଗୁଣନିଧି ହରି ।
ବାହୁଶ୍ୟ ଦେବ ମାୟାଶାଫ, ସୁରେଶ ଖଳ-ବଧରତ,
ବନ୍ଦେ ନିର୍ମଳ ଘନ ସରସିଜ-ନୟନ ଭୂପତି-ଭୂପ ଭଗବନ୍ତ ॥୧॥
ଶଙ୍ଖ ରତ୍ନ ସମ ତନ୍ତୁ ଅତି ରମ୍ୟ କାଶୀଶ ବ୍ୟାସୁ ଚର୍ମାମୁର ।
କାଳ-ସର୍ପ ଶିର-ନିଭୁଷଣ-ଧର ଗଙ୍ଗା-ଶିଖି-ପ୍ରିୟ ଶଙ୍କର ।
ନମସ୍ତେ, କଳ-ମଳ-ପାପ-ଶମନ,
କାମାର, କଲ୍ୟାଣ-କଳ୍ପ-ଦ୍ରୁମ, ଗୁଣ-ନିଧାନ ଶିଶିକା-ରମଣ ॥୨॥

କାମାର ଶିବଙ୍କ ସେବ୍ୟ, ଭବଭୟ-ହରଣକାରୀ, କାଳରୂପୀ ମତ୍ତ ହସ୍ତୀ ନମନ୍ତେ
୧ଂହ, ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର, ଜ୍ଞାନଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞେୟ, ଗୁଣନିଧି, ଅଜିତ, ନିର୍ଗୁଣ, ନିର୍ବିକାର,

ଯୋ ଦଦାତି ସତାଂ ଶମୁଃ କୈବଲ୍ୟମପି ଦୁର୍ଲଭମ୍ ।
 ଖଳାନାଂ ଦଣ୍ଡକୃଦ୍ୟୋଃସୌ ଶଂକରଃ ଶଂ ତନୋତୁ ମେ ॥୩॥

ଲବ ନିମେଷ ପରମାତ୍ମ ଜୁଗ ବରଷ କଳପ ସର ଚଣ୍ଡ ।
 ଭଜସି ନ ମନ ତେହି ରାମ କୋ କାନ୍ତୁ ଜାୟୁ କୋଦଣ୍ଡ ॥

ସିଂଧୁ ବଚନ ସୁନି ରାମ ସତ୍ତ୍ବ ବୋଲି ପ୍ରଭୁ ଅସ କହେଉ ।
 ଅବ ବିଲଂବୁ କେହି କାମ କରନ୍ତୁ ସେତୁ ଉତ୍ତରେ କଟକୁ ॥
 ସୁନନ୍ତୁ ଭୀମକୁଳକେତୁ ଜାମବନ୍ତ କର ଜୋରି କହ ।
 ନାଥ ନାମ ତବ ସେତୁ ନର ଚଢ଼ି ଭବସାଗର ତରଣି ॥

ଯେ ଶିବ ଦିଅନ୍ତି ସନ୍ତୁକ କୈବଲ୍ୟ-ଦୁର୍ଲଭ ଗତି ।
 କଲ୍ୟାଣ କରନ୍ତୁ ସେ ଶଙ୍କର ସେହୁ ଖଳେ ଦଣ୍ଡନ୍ତୁ ॥୩॥

ଲବ ଯେ ନିମେଷ ପରମାତ୍ମ ବର୍ଷ ପ୍ରଗ କଲ୍ଲ ଶର ଚଣ୍ଡ ।
 ସେ ରାମଙ୍କୁ ମନ ନ କରୁ ଭଜନ, କାଳ ଯାହାଙ୍କ କୋଦଣ୍ଡ ॥

ସିରୁ ବାଣୀ ଶୁଣି ମନ୍ଦାକିନ୍ୟ ହବାର ଭାଷଲେ ଏସନ ରାମ ।
 ସେହୁ ରତ, ଏବେ ସେନା ହେବେ ପାରି, ଆଉ ବିଲମ୍ବେ କି କାମ ॥
 କହେ ଜାମ୍ବବନ୍ତ ଯୋଡ଼ି ପ୍ରଗକର, ଶୁଣି ଭୀମକୁଳ-କେତୁ ।
 ତଡ଼ି ଭବସିନ୍ଧୁ ପାର ହୋନ୍ତି ନର ନାଥ ! ରାମ ନାମ-ସେବୁ ॥

ମାୟାଶକ୍ତ, ପୁରେଣ, ଖଳବଧ-ତପୁର, ବ୍ରାହ୍ମଣବୃନ୍ଦ ଯାହାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଦେବତା,
 ଜଳଦ-କର୍ମଳ (ମେଘଶ୍ୟାମ), କମଳନୟନ ଏବଂ ପୃଥ୍ବୀପତି ରୂପରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ
 ପରମଦେବ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ପୂଜିବନା କରୁଅଛୁ ॥ ୧ ॥ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ମା-କାନ୍ତିପ୍ରକ୍ତ, ବ୍ୟାଘ୍ରଚର୍ମ-
 ପରିହତ, କୃଷ୍ଣସର୍ପରୂପୀ ଭୟାନକ ଭୃଷଣରେ ଭୂଷିତ, ଗଙ୍ଗାଚର, ମାତ୍ରେମୀ, କାଶୀପତି,
 କଳିପ୍ରସ-ପାପସମୁହ-ନାଶକାରୀ, କଲ୍ୟାଣ-କଲ୍ଲବୃକ୍ଷ, ଶୁଣନିଧାନ ଏବଂ କାମଦେବ-
 ଭୟାକାରୀ, ପାଞ୍ଚପାପ, ବହୁମୟ ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ପୂଜି ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁ ॥ ୨ ॥ ଯେ
 ସନ୍ତ ପ୍ରଭୁଷମାନଙ୍କୁ ଅତି ଦୁର୍ଲଭ କୈବଲ୍ୟପ୍ରକ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ଯେ ଦୃଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ
 ଦଣ୍ଡଦାନ କରନ୍ତି, ସେହୁ କଲ୍ୟାଣକାରୀ ଶ୍ରୀ ଶମ୍ଭୁ ମୋହର ମଙ୍ଗଳ ବିସ୍ତାର କରନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥
 ଦୋହା :—ଲବ, ନିମେଷ, ପରମାତ୍ମ, ବର୍ଷ, ପ୍ରଗ ଓ କଲ୍ଲ ଯାହାଙ୍କର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଶର
 ଏବଂ କାଳ ଯାହାଙ୍କର ଧନୁ, ରେ ମନ ! ତୁ ସେହି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ନ ଭଲୁ କାହିଁକି ?
 ଯୋରା :—ସପ୍ତକ୍ରୁର ବଚନ ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ମନ୍ଦାମାନଙ୍କୁ ତକାଇ ଏପରି କହିଲେ,
 “ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ବିଲମ୍ବ କାହିଁକି ? ସେତୁ ଦିଆରି କର । ସେନାମାନେ ପାର ହେବେ ।”
 ଜାମ୍ବବନ୍ତ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲେ, “ହେ ଭୀମକୁଳକେତୁ ଶ୍ରୀରାମ ! ଶୁଣନ୍ତୁ । ହେ ନାଥ !
 ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ସେତୁ ତ ଅପଣଙ୍କ ନାମ । ତାହାର ଆଶ୍ରୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ସମ୍ଭାର-

ସୁନ୍ଦରୀ ଲଳିତା ଚରଣ କଳି ବାସ । ଅସ ସୁନ୍ଦ ପୁନି କହ ପବନକୁମାରୀ ॥
 ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ ବଡ଼ବାନଲ ଭାଷ । ସୋଷେଇ ପ୍ରଥମ ପୟୋଜ୍ୟ ବାସ ॥୧॥
 ତବ ରସ ନାଶ ରୁଦନ ଜଳ ଧାର । ଭରେଇ ବହୋଇ ଭୟର ତେହିଁ ଖାର ॥
 ସୁନି ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପବନସୁତ କେଶ । ହରଷେ କପି ରଘୁପତି ତନ ହେଷ ॥୨॥
 ଜାମବନ୍ତ ବୋଲେ ଦୋଇ ଭାଷ । ନଲ ମାଲହୁ ସବ କଥା ସୁନାଶ ॥
 ରାମ ପ୍ରତାପ ପୁମିର ମନ ମାସ୍ତ । କରନ୍ତୁ ସେଇ ପ୍ରୟାସ କହୁ ନାସ୍ତ ॥୩॥
 ବୋଲି ଲବ କପି ନିକର ବହୋଷ । ସକଳ ସୁନହୁ ବିନୟ କହୁ ମୋଷ ॥
 ରାମ ଚରଣ ପଙ୍କଜ ଭର ଧରନ୍ତୁ । କୌତୁକ ଏକ ଭାବୁ କପି କରନ୍ତୁ ॥୪॥
 ଧାଡ଼ିତୁ ମର୍କଟ ଚକଟ ବରୁଥା । ଆନନ୍ଦ ବଡ଼ପ ଗିରିହୁ କେ ନୁଥା ॥
 ସୁନି କପି ଭାବୁ ତଲେ କର ହୁହା । ଜୟ ରଘୁନାଥ ପ୍ରତାପ ସମୁହା ॥୫॥

ଏ ଛନ୍ଦୁ ସିନ୍ଧୁ ପାର ହୋଇବା କିପରି । ଏହା ଶୁଣି ପୁଣି ବୋଲେ ପବନ କୁମାର ॥
 ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ ବଡ଼ବାନଲ ଅତି ଭାଷ । ଶୋଷି ନେଲ ପ୍ରଥମରୁ ପୟୋଜ୍ୟ ବାସ ॥୧॥
 ରାମ ଶିଳ୍ପ-ରମଣୀର ଅଶ୍ରୁଜଳ ଧାର । ବଡ଼ ପୁଣି ହୋଇ ପୁଣି ହୋଇଲ ସେ ଶାର ॥
 ପବନ ପ୍ରଚର ଶୁଣି ଅଭ୍ୟୁକ୍ତ ଏସନ । କପି ରଘୁନାଥେ ଗୁହ୍ୟ ହୁଅନ୍ତୁ ପ୍ରସନ୍ନ ॥୨॥
 ତହୁଁ ଜାମବନ୍ତ ବେନି ଭରତୁ ଶାଳଲ । ନଲ ମାଲହୁ ସମସ୍ତ କଥା ଶୁଣାଇଲ ॥
 ରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପ ନିଜ ମନ ମଧ୍ୟେ ଚନ୍ଦ୍ର । ସେହୁ ରଚ, ନ ହୋଇବ ପ୍ରୟାସ କହୁତ ॥୩॥
 ତକାଇ ଆଣି ଆବର କପି ମୁଥକୟ । ବୋଇଲ ଶୁଣ ସମସ୍ତେ କହୁ ମୋ ବିନୟ ॥
 ରାମ ଚରଣ ପଙ୍କଜ ହୃଦୟରେ ସୁର । କହନ୍ତୁକ କର ଏକ ମିଳି ରାମ ହରି ॥୪॥
 ଧାଅଁ, ଚକଟ ମର୍କଟ କଟକ ନିକର । ଉପାଡ଼ି ଆଣ ବଡ଼ପ ଶାଳଲ ସବୁର ॥
 ଶୁଣି 'ହୁହ' 'ହାଆ' କର ଶାଳୁ କପିକୁଳ । ଗଲେ ଘୋଷି ରଘୁନାଥ ପ୍ରତାପ ବିପୁଳ ॥୫॥

ସମୁଦ୍ର ପାର ହୋଇଯାଆନ୍ତୁ । ଚୌପାଞ୍ଚ :—ତେବେ ଏହି ଛନ୍ଦୁ ସମୁଦ୍ର ପାର
 କରିବାକୁ କେତେ ସମୟ ଲାଗିବ ?” ଏପରି ଶୁଣି ପୁଣି ହନୁମାନ୍ କହିଲେ, “ପ୍ରଭୁଙ୍କ
 ପ୍ରତାପ ପ୍ରବଳ ବାଡ଼ବାନଲ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଏହା ପ୍ରଥମେ ସମୁଦ୍ର ଜଳ ଶୁଖାଇ
 ଦେଇଥିଲ ॥ ୧ ॥ କନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ଶିଳ୍ପ-ରମଣୀଗଣଙ୍କ ଅଶ୍ରୁଧାରରେ ଏହା ପୁଣି ପୁଣି
 ବୋଇଗଲା । ଆଉ ମଧ୍ୟ ସେହି କାରଣରୁ ଏହା ଲବଣାକ୍ତ ହୋଇଗଲା ।” ହନୁମାନ୍ଙ୍କର
 ଏହି ଅଭ୍ୟୁକ୍ତ ଶୁଣି ବାନରମାନେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଗୁହ୍ୟ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ
 ପଡ଼ିଲେ ॥ ୨ ॥ ଜାମବନ୍ତ ନଳମାଳ, ହର ଭରତୁ ତକାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ସବୁ କଥା
 କହୁ ଶୁଣାଇଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ମନରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପ କଥା ସୁରଣ କରି ତେହୁ
 ନିର୍ମାଣ କର । ରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପ ଘୋଷେ ରୁମୁମାନଙ୍କୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ପରିଶ୍ରମ ପଡ଼ିବ
 ନାହିଁ ।” ॥ ୩ ॥ ପୁଣି ବାନରମାନଙ୍କୁ ତକାଇଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ରୁମୁମାନେ
 ସମସ୍ତେ ମୋର କହି ବିନତି ଶୁଣ । ନିଜ ନିଜ ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ-

ଅତି ଉଚିତ ଗିରି ପାଦପ ଲୀଳା ଲେଖି ଉଠାଇ ।

ଆଜି ଦେଖି ନଳ ଲୀଳା ରଚଣା ତେ ସେତୁ ବନାଇ ॥୧॥

ସେଲ ବିସାଳ ଆଜି କପି ଦେଖୁ । କଂଦୁକ ଇବ ନଳ ଲୀଳା ତେଲେଖୁ ।
ଦେଖି ସେତୁ ଅତି ସୁନ୍ଦର ରଚନା । ବିହସି କୃପାକ୍ଷୟ ବୋଲେ ବଚନା ॥୧॥
ପରମ ରମ୍ୟ ଉତ୍ତମ ସୁଦୃଢ଼ ଧରଣ । ମନ୍ତ୍ରମା ଅମିତ ଜାଇ ନହିଁ ବରଣ ।
କରିଦେଇ ଇନ୍ଦ୍ରୀୟ ସ୍ବତ୍ତ୍ୱ ଆପନା । ମୋରେ ହୃଦୟ ପରମ କଳପନା ॥୨॥
ସୁଖ କପୀସ ବହୁ ଦୁତ ପଠାଏ । ମୁନିବର ସକଳ ବୋଲି ଲେ ଆଏ ।
ଲିଙ୍ଗ ଆଦି ବିଧିବଦ୍ଧ କରି ପୂଜା । ସିବ ସମାନ ପ୍ରିୟ ମୋହି ନ ଦୁଜା ॥୩॥

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କଳ ତରୁ ଗିରି ଶୂଙ୍ଗ କୌତୁକେ ଆସି ଉଠାଇ ।

ନଳ ଲୀଳା କବିର ଦିଅନ୍ତି ସକଳେ ରଚନ୍ତି ସେତୁ ସଜାଇ ॥୧॥

ଶିଳାଳ ବିଶାଳ ଆଖି ମର୍କଟେ ଦିଅନ୍ତି । ନଳ ଲୀଳା ତାହା ପେଣୁ ସଦୃଶ ନିଅନ୍ତି ॥
ବିଲେଖି ସେତୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ରଚନ । ହସିଣ କରୁଣାକ୍ଷୟ ଭାଷିଲେ ବଚନ ॥୧॥
ପରମ ରମ୍ୟ ଉତ୍କଳ ଏ କୁମ୍ଭ ଅଟଇ । ଅପାର ମନ୍ତ୍ରମା ବର୍ଣ୍ଣି ହୋଇ ନ ପାରିଇ ॥
କରିବ ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଶଙ୍କର ସ୍ଥାପନା । ମୋର ହୃଦୟେ ହୃଦୟ ପରମ କଲ୍ପନା ॥୨॥
ଶୁଣି କପିନୀସ ହୃଦ ଦୂତ ପଠାଇଲେ । ମୁନିବର ନିକରକୁ ଡାକି ସେ ଆସିଲେ ॥
ଲିଙ୍ଗ ସ୍ଥାପି ପୂଜା କଲେ ସବୁ ଉଧାନ । ଶଙ୍କର ସମାନ ପ୍ରିୟ ନାହିଁ ମୋର ଆନ ॥୩॥

ପୁରୀର ଧାରଣା କବି ଏବଂ ସମସ୍ତ ଭକ୍ତଙ୍କ ଓ ବାନର ମିଶ୍ରି ଗୋଟିଏ କରୁଛନ୍ତି ଭଳି
ଏହି କାମ କର ॥ ୪ ॥ ଉତ୍କଳର ବାନରମାନେ ସମସ୍ତେ ଦୌଡ଼ିଯାଆ ଏବଂ ବୃକ୍ଷ
ଓ ପର୍ବତମାନ ଓପାଡ଼ି ଆଣ । ଏହି ଶୁଣି ବାନର ଓ ଭକ୍ତମାନେ ହଠାତ୍ ରକ୍ତି ସ୍ନାତ୍ତି
ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତାପସମ୍ବନ୍ଧର ଜୟଗାନ କରି ଚଲିଲେ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା —
ସେମାନେ ଅତି ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ ଓ ବୃକ୍ଷମାନ ଅବଲୋକନେ (ଓପାଡ଼ି) ଉଠାଇ
ନେଇ ଆସୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଆଖି ନଳଲୀଳା ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି । ସେ ହୃଦୟେ ଭଲ ଭାବରେ
ସଜାଇ ସୁନ୍ଦର ସେତୁ ନିର୍ମାଣ କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:—ବାନରମାନେ ବଡ଼
ବଡ଼ ପାହାଡ଼ ଆଖି ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ନଳଲୀଳା ସେତୁତଳୁ କନ୍ଦୁକ (ପେଣୁ) ପରି
ନେଇ ଯାଉଥା'ନ୍ତି । ସେତୁର ଅତି ସୁନ୍ଦର ସଠନ ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ହସି ବଚନ
ବୋଲିଲେ— ॥ ୭ ॥ “ଏଠିକାର କୁମ୍ଭ ପରମ ରମଣୀୟ ଓ ଉତ୍କଳ । ଏହାର ଅର୍ଥାତ୍
ମନ୍ତ୍ରମା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏଠାରେ ଶିବଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନା କରିବି ।
ମୋର ହୃଦୟରେ ଏହି ମହାବଳ ରହିଛି ।” ॥ ୮ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି
ବାନରଗଣ ସୁଗ୍ରୀବ ବହୁତ ଦୂତ ପଠାଇଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠପୁରୁଷ ଡାକି
ଆଣିଲେ । ପ୍ରଭୁ ଶିବଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନା କରି ବିଧିମୁତ୍ତକ ତାହାଙ୍କର ପୂଜାଉଧାନ କଲେ ।
ପୁଣି ଭଗବାନ କହିଲେ, “ଶିବଙ୍କ ସମାନ ମୋର ଅନ୍ୟ କେହି ପ୍ରିୟ ନୁହନ୍ତି ॥ ୯ ॥

ସିବଦ୍ରୋଣୁ ମମ ଭଗତ କହାଣ୍ଡୁ । ସୋ ନର ସପନେହୁଁ ମୋହି ନ ପାଣ୍ଡୁ ॥
 ସଙ୍କର ବିମୁଖ ଭଗତ ଚହ ମୋଷ । ସୋ ନାରାଣ ମୁକ୍ତ ମତ ପୋଷ ॥୩॥
 ସଙ୍କରପ୍ରିୟ ମମ ଦ୍ରୋଣୁ ସିବଦ୍ରୋଣୁ ମମ ଦାସ ।
 ତେ ନର କରୁଛି କଲପ ଭରି ଘୋର ନରକ ମହୁଁ ଦାସ ॥୨॥

ଜେ ରାମେଶ୍ୱର ଦରସନୁ କରିହୁଛି । ତେ ତନୁ ତଳ ମମ ଲୋକ ସିଧରିହୁଛି ॥
 ଜୋ ରଜାଜଲୁ ଆଜି ଚଢ଼ାଇଛି । ସୋ ସାଜୁକ୍ୟ ମୁକ୍ତି ନର ପାଇଛି ॥୧॥
 ହୋଇ ଅକାମ ଜୋ ଛଳ ତଳ ସେଇଛି । ଭଗତ ମୋରି ତେହି ସଙ୍କର ଦେଇଛି ॥
 ମମ କୃତ ସେବୁ ଜୋ ଦରସନୁ କରିଣୁ । ସୋ ବିନୁ ଶ୍ରମ ଭବସାଗର ତରିଣୁ ॥୨॥
 ରାମ ବଚନ ସବ କେ ଶୁଣୁ ରାବ । ମୁନିବର ଜନ ଜନ ଆଶ୍ରମ ଆସ ॥
 ଗିରିଜା ରଘୁପତି କେ ପୁତ୍ର ସାଥୀ । ସତତ କରୁଛି ପ୍ରନତ ପର ପ୍ରୀତି ॥୩॥

ସିବ-ଦ୍ରୋଣୁହୋଇ ମୋର ଦାସ ଯେକୁହାଏ । ସୁପନରେ ସୁଦା ମୋତେ ସେ ନର ନ ପାଏ ॥
 ସିବ ପରାତ୍ମ-ପୁଣ୍ୟସେହୁ ଶୁଣି ମୋ ଭକତ । ସେ ଅଟେ ନାରାଣ ମୁକ୍ତ ହୁଏ ମନ-ମତ ॥୩॥

ସିବ ପ୍ରିୟ ହୋଇ ଯେ ମୋହର ଦ୍ରୋଣୁ ସିବଦ୍ରୋଣୁ ମୋର ଦାସ ।

କରଇ ସେ ନର କଲ୍ଲ ଏକ ଘୋର ନରକ ମଧ୍ୟରେ ଦାସ ॥୨॥

ଯେ ରାମେଶ୍ୱର ସାଦରେ ଦର୍ଶନ କରିବେ । ତନୁ ପରିହରି ମମ ଧାମେ ସେ ତଳିବେ ॥
 ଯେଉଁ ନର ରଜାଜଳ ଅଣି ଚଢ଼ାଇବେ । ସାପୁକ୍ୟ ମୁକ୍ତି ସେ ନର ସହଜେ ପାଇବେ ॥୧॥
 ନିଶାମ ହୋଇଶାଢ଼ଳ ତେଜ ଯେ ସେବିବେ । ଶଙ୍କର ତାହାକୁ ମୋର ଭକ୍ତ ପ୍ରକାଶିବେ ॥
 ମୋ ରଚିତ ସେହି ଯେହୁ ଦର୍ଶନ କରିବେ । ଶ୍ରମ ବିହୀନ ସେ ଭବସାଗର ତରିବେ ॥୨॥
 ରାମଙ୍କ ବଚନେ ସବେ ପ୍ରମୋଦ ଲଭିଲେ । ମୁନିବର ଜନ ଜନ ଆଶ୍ରମେ ଗମିଲେ ॥
 ଗିରିଜା ! ରଘୁପତିଙ୍କ ଅଟେ ଏହି ସାଥୀ । ସତତ କରନ୍ତି ଜନ ଦାସ ପ୍ରତି ପ୍ରୀତି ॥୩॥

ଯେ ସିବଙ୍କ ସହଜ ଦ୍ରୋହାଚରଣ କରି ମୋର ଭକ୍ତ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ, ସେହି
 ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦା ମୋତେ ପାଏ ନାହିଁ । ଶଙ୍କରଙ୍କ ପ୍ରତି ବିମୁଖ ହୋଇ ଯେ ମୋର
 ଭକ୍ତ କାମନା କରେ, ସେ ନରକଗାମୀ, ମୁର୍ଖ ଓ ଅଲଗୁର୍କି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—
 ଯେଉଁମାନେ ଶଙ୍କର-ପ୍ରିୟ, କିନ୍ତୁ ମୋର ଦ୍ରୋଣୁ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ସିବଦ୍ରୋଣୁ ହୋଇ
 ମୋର ଦାସ ହେବାକୁ କାମନା କରନ୍ତି, ସେହି ମନୁଷ୍ୟମାନେ କଲ୍ଲେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘୋର
 ନରକରେ ନିବାସ କରନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ମୋ ଦ୍ୱାର
 ସ୍ଥାପିତ ଏହି ରାମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବେ, ସେମାନେ ଶଙ୍କର ତାଙ୍କ ପରେ ମୋର
 ଲୋକକୁ ସିବେ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ରଜାଜଳ ଅଣି ଏହାଙ୍କ ଉପରେ ଚଢ଼ାଇବ, ସେ ସାପୁକ୍ୟ
 ମୁକ୍ତି ପାଇବ ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଛନ୍ଦନପତ୍ର ଗୁଳି ନିଶାମ ମନରେ ଶ୍ରୀରାମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ
 ପୂଜା କରିବ, ତାହାକୁ ଶଙ୍କର ମୋହର ଭକ୍ତ ଦାନ କରିବେ ଏବଂ ଯେ ମୋ ଦ୍ୱାର
 ନିମନ୍ତ ସେହି ଦର୍ଶନ କରିବ, ସେ ନିଜା ପରିଶ୍ରମରେ ସହାର-ସମୁଦ୍ର ପାର

ବାଧା ସେତୁ ମାଲ ନଳ ନାଗର । ରାମ କୃପା ଜୟ ଭୟଞ୍ଜ ଉଜାଗର ॥
 ବୁଢ଼ିହିଁ ଆନନ୍ଦ ବୋରହିଁ ଜେଇ । ଭଏ ଭପଲ ବୋହିତ ସମ ତେଇ ॥୩॥
 ମନ୍ତ୍ରମା ଯୁଦ୍ଧ ନ ଜଳଧି କଲ ବରମା । ପାତ୍ରନ ଗୁନ ନ କପିତ୍ତ କଲ କରମା ॥୩॥
 ଶ୍ରୀ ରାୟବାର ପ୍ରତାପ ତେଁ ସିନ୍ଧୁ ତରେ ପାଷାଣ ।

ତେ ମନ୍ତ୍ରମୟ ଜେ ରାମ ତଳ ଭଜିହିଁ ଜାଇ ପ୍ରଭୁ ଆନ ॥୩॥

ବାଧୁ ସେତୁ ଅତି ସୁଦୃଢ଼ ବନାନ୍ତୁ । ଦେଖି କୃପାନ୍ଧୁ କେ ମନ ଶ୍ରାନ୍ତୁ ॥
 ତଳ ସେନ କହୁ ବରନି ନ ଜାଇ । ଗର୍ଜିହିଁ ମର୍ଜିତ ଭଟ ସମୁଦାଈ ॥୧॥
 ସେତୁବନ୍ଧ ଭିଗ ତଡ଼ି ରାୟଗଈ । ଚିତ୍ରାନ୍ତ କୃପାଲ ସିନ୍ଧୁ ବହୁତାଈ ॥
 ଦେଖନ କହୁଁ ପ୍ରଭୁ କରୁନାକଂଦା । ପ୍ରଗଟ ଭଏ ସବ ଜଳଚରବୁଦା ॥୨॥

ବାରିଲେ ସେତୁ ପାଶ କପି ମାଲ ନଳ । ରାମ କୃପାରେ ପ୍ରୟଶ ହୋଇଲ ଭଞ୍ଜନ ॥
 ବୁଢ଼ାଇ ଅନ୍ୟକୁ ଯେହୁ ନିତେ ବୁଢ଼ିଯାଏ । ହୋଇଲେ ସେହୁ ଉପଲ ବୋଇତ ପରାଏ ॥୪॥
 ସିନ୍ଧୁ ମନ୍ତ୍ରମା ବୋଲି ଏ କହୁ ନ ହୁଅଇ । ପଥର ଗୁଣ ବା କପି କୃତବୁ ନୁହଇ ॥୫॥

ଶ୍ରୀ ରାୟବାରଙ୍କ ପ୍ରତାପ ବଳରେ ସିନ୍ଧୁରେ ଭସେ ପାଷାଣ ।

ସେ ମନ୍ତ୍ର ମଳିନ ଯେ ରାମେ ତେଜିଣ ଭଜେ ଯାଇ ପ୍ରଭୁ ଆନ ॥୩॥

ବାରି ସେତୁ ଅତିଶୟ ସୁଦୃଢ଼ କରଲେ । ଦେଖି କୃପାନ୍ଧୁ ମନେ ପ୍ରସନ୍ନ ଲଭିଲେ ॥
 ଗୁଲିଲେ ସେନ୍ୟ ଯେକରି ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ । ମର୍ଜିତ ସାର ସମୁଦ୍ର କରନ୍ତି ଗର୍ଜନ ॥୧॥
 ସେତୁ ବନ୍ଧ ତଟ ପରେ ତଡ଼ି ରାୟପତି । ପାଗର ବିସ୍ତାର କୃପାମୟ ନିବେଶନ୍ତି ॥
 କରୁଣାକର ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ । ଜଳଚର ବୁଦ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଲେ ସମସ୍ତେ ॥୨॥

ହୋଇଯିବ ।” ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବଚନ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକୁ ରୁଚିକର ବୋଧ ହେଲା ।
 ତଦନନ୍ତର ଭକ୍ତଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୁନିବୃନ୍ଦ ଆପଣା ଆପଣା ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ଶିବ
 କହନ୍ତି, “ହେ ପାବକ । ଶ୍ରୀ ରାୟନାଥଙ୍କର ଏହି ଶାଢ଼ି ଯେ, ସେ ଶରଣାଗତ ପ୍ରତି ଯଦା
 ପ୍ରୀତି କରନ୍ତି ।” ॥ ୩ ॥ ତରୁର ନଳ ଓ ମାଲ ସେତୁ ବାରିଲେ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପା ହେତୁ
 ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଭଞ୍ଜନ ଯଶ ସଫଳ ବ୍ୟାପିଗଲା । ଯେଉଁ ପଥର ଆପେ ଆପେ ବୁଢ଼ିଯାଏ
 ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବୁଢ଼ାଇଦିଏ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଆଜି ବୋଇତ ପର (ଭବ୍ୟାସ)
 ହୋଇଗଲା ॥ ୪ ॥ ଏଥିରେ ସମୁଦ୍ରର ମନ୍ତ୍ରମା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଏହା
 ପଥରର ଗୁଣ ଅଥବା ବାନରଗଣଙ୍କ କରମଣ୍ଡ ନୁହେଁ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା :—ଶ୍ରୀ ରାୟବାରଙ୍କ
 ପ୍ରତାପ ଯୋଗେ ପଥର ମଧ୍ୟ ସମୁଦ୍ର ଉପରେ ଭସିଲା । ଏପରି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭାଗ
 କରି ଯେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଭଜନ କରେ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ମନରୁକି ॥ ୩ ॥
 ଚୌପାଈ :—ନଳମାଲ ସେତୁ ବାରି ତାହାକୁ ଅତି ମଜବୁତ କରିଦେଲେ । ଏହା ଦେଖି
 କୃପାନ୍ଧାନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମନ ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କଲା । ସେନା ତଳିଲେ । ସେମାନଙ୍କ
 ବର୍ଣ୍ଣନା ଅସମ୍ଭବ । ଯୋଦ୍ଧା ବାନରମାନେ ଗର୍ଜନ କରୁଥାନ୍ତି ॥୧॥ କୃପାନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର,

ମନର ନନ୍ଦ ନାନା ଝୁଣ ବ୍ୟାଲ । ସତ ଜୋଜନ ତନ ପରମ ବିସାଲ ॥
 ଅଭୟେଇ ଏକ ଚିତ୍ତୁକ୍ତ ଜେ ଖାଣ୍ଡ । ଏକତ୍ର କେ ତର ତେପି ତେରାଣ୍ଡ ॥୩॥
 ପ୍ରଭୁକ୍ତ ବିଲେକହିଁ ଟରହିଁ ନ ଟାରେ । ମନ ହରଷିତ ସବ ଉଏ ସୁଖାରେ ॥
 ଚିତ୍ତ ଖାଁ ଓଟ ନ ଦେଖିଅ ବାଣ୍ଡ । ମନନ ଉଏ ହରି ରୂପ ନିହାଣ୍ଡ ॥୪॥
 ତଳ କଟକୁ ପ୍ରଭୁ ଆୟୁସ ପାଣ୍ଡ । କୋ କହି ସବ କପି ଦଳ ବିସୁଲ୍ଲ ॥୫॥
 ସେତୁବନ୍ଧ ଭଲ ଶୁର ଅତି କପି ନଭ ପନ୍ଥ ଉଡାହିଁ ।

ଅପର ଜଳଚର ଉପର ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ପାରୁଛନ୍ତି କାହିଁ ॥୬॥
 ଅପ କୌତୁକ ବିଲେକ ଦୌ ଶୁଣ । ବିହଁସି ଚଳେ କୃପାଳ ରଘୁରାଜ ॥
 ସେନ ସହିତ ଉତ୍ତରେ ରଘୁରାଜ । କହି ନ ଜାଇ କପି ଜୁଅପ ଶୁଭ ॥୭॥

ନାନା ପ୍ରକାର ମରର ମାନ ନନ୍ଦ ବ୍ୟାଲ । ଶତ ଯୋଜନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶରୀର ବିଶାଳ ॥
 ଏମନ୍ତ ଏକ ତାହାକୁ ଧରି ଯେ ଉଡ଼ଇ । ଅନ୍ୟର ଉପରେ ସେ ବି ପଳାଇ ଚଳଇ ॥୮॥
 ଟାଳିଲେ ଟଳନ୍ତୁ ନାହିଁ ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖନ୍ତୁ । ମନ ହରଷିତ ଦେଖି ସରବେ ହୁଅନ୍ତୁ ॥
 ତାହାଙ୍କ ଉଡ଼ାତେ ନ ଦିଶଇ ସିନ୍ଧୁ ଜଳ । ହରି ରୂପ ରୁହିଁ ପ୍ରେମେ ନିମଗ୍ନ ସକଳ ॥୯॥
 ଗୁଣିଲେ ସୈନ୍ୟ ପାଇଣ ଅଦେଶ ରାମଙ୍କ । ଗଣି କେ ପାରିବ ଅଦୃଶ୍ୟତା ମର୍ଦ୍ଦିନୀ ॥୧୦॥
 ସେତୁବନ୍ଧେ ଅତି ଭିତ ହେଲ, କପି ଗଗନ ପଥେ ଉଡ଼ନ୍ତୁ ।

ଅନ୍ୟ ଜଳଚର ଉପରେ ଚଢ଼ି ଶ ଅନୁଶେ ପାର ହୁଅନ୍ତୁ ॥୧୧॥
 ଏହି କଉତୁକ ଅବଲେକ ବେନ ଶୁଭ । ହସି ଯାନ୍ତି କଲେ କୃପାପିତ୍ତ ରଘୁନାଥ ॥
 ସୈନ୍ୟଙ୍କ ସହିତ ପାର ହେଲେ ରଘୁମଣି । ସୁଅପଙ୍କ ଭିତ କହି ନ ହୁଅଇ ବହିଁ ॥୧୨॥

ସେତୁବନ୍ଧ ତଟ ଉପରେ ଚଢ଼ି ସମୁଦ୍ରର ଚଣ୍ଡାର ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କରୁଣାକନ୍ଦ
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲଭି ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତ ଜଳଚର ଖବ ଜଳ ଉପରେ ଆସି ଦେଖା
 ଦେଲେ ॥ ୧ ॥ ବହୁତ ପ୍ରକାର ମରର, କୁମ୍ଭୀର, ମୟୂ ଓ ସର୍ପ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର
 ଶହେ ଶହେ ଯୋଜନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅତି ବିଶାଳ ଶରୀର । ସେମାନଙ୍କୁ ଖାଇ ପାରିଲ ଭଲ
 ଜନ୍ତୁ କେତେକ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ସେମାନେ ବି ଅନ୍ୟ କାହାଣି କାହାଣି ଭବୁ ହେବୁ ସ୍ଵଭବତଃ
 ତରୁଥିଲେ ॥୨॥ ଜନ୍ତୁ ସେମାନେ ଆଜି ସମସ୍ତେ ସ୍ଵାଭବିକ ଶତ୍ରୁତା ଭୁଲି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦର୍ଶନରତ ।
 ଯଦ୍ଵିଧାରେ ପ୍ରଭୁ ଦୂର ହେଉ ନ ଥା'ନ୍ତି, ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଆନନ୍ଦିତ, ସମସ୍ତେ ସୁଖୀ,
 ସେମାନେ ଆତ୍ମାଆଲ କରବା ହେବୁ ଜଳ ବିଶୁ ନ ଥାଏ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ
 ଭଗବାନଙ୍କ ରୂପ ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ଓ ପ୍ରେମରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଗଲେ ॥ ୪ ॥ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଆଜ୍ଞା ପାଇ ସେମାନେ ଚଳିଲେ । ବାନର-ସେନାଙ୍କ ବିପୁଳ ସଂଖ୍ୟା କିଏ କହି
 ପାରିବ ? ॥ ୫ ॥ ତୋହା —ସେତୁବନ୍ଧ ଉପରେ ବଡ଼ ଭିତ ହୋଇଗଲା । ଏହି
 ହେବୁ କେତେକ ବାନର ଆକାଶମାର୍ଗରେ ଉଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କେତେକ
 ଜଳଚର ଖବଜନ୍ତୁମାନଙ୍କ ଉପରେ ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ପାର ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୪ ॥

ପିରୁ ପାର ପ୍ରଭୁ ଡେର ଖୁଆ । ସକଲ କପିକୁ କହୁ ଆସୁସୁ ଖୁଆ ॥
 ଖାନ୍ତୁ ଜାଇ ଫଳ ମୂଳ ସୁଦାଏ । ସୁନତ ଶୁଭ୍ର କପି ଜହଁ ତହଁ ଧାଏ ॥୨॥
 ସବ ତରୁ ଫରେ ରାମ ହୃତ ଲଗା । ରତୁ ଅରୁ କୁରୁକୁ କାଲ ଗଡ଼ ଡାଗା ॥
 ଖାନ୍ତୁ ମଧୁର ଫଳ ବିଷପ ହଲୁଡୁହିଁ । ଲଙ୍କା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ସିଖର ଚଲୁଡୁହିଁ ॥୩॥
 ଜହଁ କହଁ ଫିରିତ ନିସାଚର ପାଡୁହିଁ । ଘେରି ସକଲ ବହୁ ନାଚ ନରୁଡୁହିଁ ॥
 ଦସନନ୍ତ୍ର କାଟି ନାସିକା କାନା । କହୁ ପ୍ରଭୁ ସୁଜୟ ଦେହିଁ ତବ ଜାନା ॥୪॥
 ଜହ୍ନ କର ନାସା କାନ ନିପାତା । ଚିହ୍ନ ରାବନହିଁ କହୁ ସବ ବାତା ॥
 ସୁନତ ଶ୍ରବନ ବାରିଧି ବଂଧନା । ଦସମୁଖ ବୋଲି ଉଠା ଅକୁଲନା ॥୫॥
 ବାଞ୍ଛା ବନନିଧି ମାରନିଧି ଜଳଧି ସିଂଧୁ ବାଞ୍ଛସ ।

ସତ୍ୟ ତୋୟନିଧି କଂପତି ଉଦଧି ପୟୋଧି ନୟସ ॥୬॥

ପିରୁ ପାରେ ଡେର କଲେ ପ୍ରଭୁ ରଘୁପତି । ସକଲ କପିକୁ କହଁ ଦେଲେ ଅନୁମତି ॥
 ଖାଅ ଯାଇ ଫଳ ମୂଳ ସ୍ତୁତ୍ୟୁତୁ ବ୍ରହ୍ମର । ଏହା ଶୁଣି ଯେତେତେଣେ ଧାଇଁଲେ ବାନର ॥୧॥
 ସବୁ ତରୁ ଫଳିଥିଲେ ରାମ ହୃତ ଲଗି । ରତୁ ଅଶରୁ କାଲ ଗଡ଼ ପରିଜାଗି ॥
 ଖାଆନ୍ତୁ ମଧୁର ଫଳ ବିଷପ ଝୁଣନ୍ତୁ । ଲଙ୍କା ଉପରକୁ ଗିରି ଶିଖର ଫିଙ୍ଗନ୍ତୁ ॥୨॥
 ଭ୍ରମନ୍ତେ ଯଦି କୌଣସି ରାକ୍ଷସେ ପାଆନ୍ତୁ । ଘେରି ସବେ ତାକୁ ନାଚ ବହୁତ ନରୁନ୍ତୁ ॥
 ଦଶନେ କର୍ଣ୍ଣ ଆବର ନାସିକା କାଟନ୍ତୁ । କୁହାଇ ପ୍ରଭୁ ସୁଦକ୍ଷ ଯିବାକୁ ହଥନ୍ତୁ ॥୩॥
 ଯାହାଙ୍କର ନାକ କାନ କପି କାଟିଥିଲେ । ରାବଣ ଆଗେ ସେ ସବୁ ବୁଝନ୍ତୁ କହୁଲେ ॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ଶ୍ରବଣେ ସେରୁ ସମୁଦ୍ରେ ବନ୍ଦନ । ଆକୁଳେ କହୁ ଉଠିଲ ସେ ଦଶବନ୍ଦନ ॥୪॥

ସତ୍ୟ ମରନିଧି ଉଦଧି ପୟୋଧି ସଲିଳପତି ବାଞ୍ଛସ ।

ପିରୁ ବନନିଧି ଜଳଧି ତୋୟନିଧି ବାଞ୍ଛଲେ କି ତଟିନୀଶ ॥୫॥

ଚୌପାଞ୍ଚ :—କୃପାଳୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ହୁଲ ଶର ଏହା କୌତୁକ ଦେଖି
 ହସି ହସି ଚଲିଲେ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସେନାଗଣଙ୍କ ସହୃଦ ସମୁଦ୍ର ପାର ହୋଇଗଲେ ।
 ବାନର ମୁଥପତିମାନଙ୍କର ଭିତ ଗୁଣାରେ କହୁ ହେବନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ପ୍ରଭୁ ସମୁଦ୍ର
 ଏ ପାରରେ ଡେର ପକାଇଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ବାନରକୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ, “ରୁନେମାନେ
 ଯାଇ ରୁଡ଼କର ଫଳମୂଳ ଖାଅ ।” ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଭଲ୍ଲକ ଓ ବାନରମାନେ
 ଏତେତେଣେ ଧାଇଁବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ହୃତ (ସେବା) ଚମନ୍ତେ ସମସ୍ତ
 ବୃକ୍ଷ ରତୁ-ଅରୁ (ଅର୍ଥାତ୍ ସମୟର ଗତି) ଭଲ୍ଲ ଫଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବାନର ଓ
 ଭଲ୍ଲକମାନେ ମିଠା ମିଠା ଫଳ ଖାଉଥାଆନ୍ତୁ, ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଦୋହଲୁଥିବା ଏବଂ
 ପବିତ୍ର ଶିଖରମାନଙ୍କୁ ଲଙ୍କା ଆଡ଼କୁ ଫିଙ୍ଗୁଥାଆନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ରୁଲୁ ରୁଲୁ ସେଉଁଠାରେ
 ସେମାନେ କୌଣସି ରାକ୍ଷସକୁ ଭେଟୁଥା’ନ୍ତି, ତାକୁ ସମସ୍ତେ ଘେରି ଖୁବ୍ ନାଚ ନରୁଥିବା’ନ୍ତି,
 ଗାନ୍ତରେ ତାହାର ନାକକାନ ଛୁଣାଇ ଦେଉଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ତାହାକୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସୁଦକ୍ଷ

ନିଜ ବିକଳତା ବିରୁଦ୍ଧ ବଦୋଷ । ବିହସିତମୁଖ ଗୁଡ଼ କରି ଉପୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।
 ମନ୍ଦୋଦରୀ ସୁନେମା ପ୍ରଭୁ ଆସୁ । କୌତୁକୀ ପାଥୋୟ ବଧାୟେ ॥୧॥
 କର ଗହ୍ମ ପତିତ ଭବନ ନିଜ ଆଶ । ବୋଲୁ ପରମ ମନୋହର ବାଣ ।
 ଚରନ ନାଲ ପିରୁ ଅଂତରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ସୁନନ୍ଦ ବଚନ ପିୟ ପରିହର କୋପା ॥୨॥
 ନାଥ ବସୁନ୍ଧୁ ଜାଜେ ତାହା ସୌ । ବୁଧ ବଳ ସକଥ ଜାଣି ତାହା ସୌ ।
 ବୁଦ୍ଧ ହି ରଘୁପତି ହି ଅନ୍ତର କୈସା । ଖଳୁ ଖଦ୍ୟୋତ ଦିନକର ହି ଜୈସା ॥୩॥
 ଅତି ବଳ ମଧୁ କୈଟଭ ଜେହିଁ ମାରେ । ମହାବୀର ବିଜୟୁତ ସଂହାରେ ।
 ଜେହିଁ ବଳ ବାଧୁ ସହସ୍ରଭୁଜ ମାର । ସୋଇ ଅବତରେଇ ହରନ ମହି ଶ୍ରୀ ॥୪॥
 ତାପୁ ବିରୋଧ ନ ଜାଣିଥା ନାଥ । କାଲ କରମ ଜବ ଜାକେଁ ହାଥା ॥୫॥

ନିଜ ବ୍ୟାକୁଳତା କର ବିରୁଦ୍ଧ ଆବର । ହସି ଉପୁ ନୁହୁଲଣ ତଳିଲ ସେ ଘର ॥
 ମନ୍ଦୋଦରୀ ଶୁଣି ପାର ପ୍ରଭୁ ଆଗମନ । କରୁଥିଲେ ପାଶବାର କରଣ ବନ୍ଧନ ॥୧॥
 ପଣ କର ଧର ନିଜ ଭବନକୁ ଆଣି । ଶୁଣିଲ ମୁହ ପରମ ମନୋହର ବାଣୀ ॥
 ଅଞ୍ଜଳ ପ୍ରସାଦ ଶିର ଚରଣେ ନୁଆଁଇ । କୋପ ପରିହର ଶୁଣ ମୋ ବଚନ ପାଇଁ ॥୨॥
 ନାଥ ! ଶହୁତା କରବା ଉଚିତତାରେ । ବୁଦ୍ଧ ବଳରେ ଯାହାକୁ ଜଣାଯାଇ ପାରେ ॥
 ବୁଦ୍ଧ ରଘୁପତି ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର ତେମନ୍ତ । ନିହୁରୁ ଜାଣ ଖଦ୍ୟୋତ ଶ୍ରେଷ୍ଠରେ ଯେମନ୍ତ ॥୩॥
 ଅତି ବଳୀ ମଧୁ କୈଟଭ ଯେ ମାରଲେ । ମହାବୀର ବିଜୟୁତ ସଂହାର କରଲେ ॥
 ଯେ ବଳ ବାଧୁ ଜାଣିଲେ ସହସ୍ରଭୁଜକୁ । ସେ ଅବତରଲେ ମସ୍ତ ଶ୍ରୀ ହରିବାକୁ ॥୪॥
 ବିରୋଧ ନ କର ନାଥ ! ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ । କାଲ ନିର୍ମ ଗୁଣ ନ୍ୟସ୍ତ ଯାହାଙ୍କର ହସ୍ତେ ॥୫॥

କହୁ ବା ତାହା ଦ୍ଵାରା କୁହାଇ ତାକୁ ପ୍ରତି ଦେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଯେଉଁ
 ରାଜସମାନଙ୍କର ନାକାନ କଟିଗଲା, ସେମାନେ ଯାଇ ରାବଣ ଆଗରେ ସମସ୍ତ
 ସମାଧୁର କହଲେ । ସମସ୍ତ ଉପରେ ସେହିବଳ ବଳା ଯାଇଥିବାର ଖବର ରାବଣ
 ଜାଣିବା ମାତ୍ରେ ଘାବରେଇଗଲା ଏବଂ ଦଶମୁଖରେ କହୁ ଉଠିଲା— ॥ ୫ ॥ ତୋହା —
 “ବନନ୍ଧ୍ୟ, ମାନନ୍ଧ୍ୟ, ଜଳନ୍ଧ୍ୟ, ପିତୃ, ବାୟୁଣ, ତୋୟୁନ୍ଧ୍ୟ, କମ୍ପିତ, ଉଦ୍ୟୁ, ପୟୋଧ୍ୟ,
 ନୟାଗକୁ ସତରେ ସେମାନେ ବାଧୁ ପକାଇଲେ ।” ॥ ୫ ॥ ତୋହାର — ପୁଣି
 ରାବଣ ନିଜର ବ୍ୟାକୁଳତା ଭଲ ରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ଉପରେ ଉପରେ ହସିଲୁ
 ଏବଂ ଉପୁ ଭୁଲି ତାହାର ମହଲ ଭିତରକୁ ଗଲା । ମନ୍ଦୋଦରୀ ଯେତେବେଳେ
 ଶୁଣିଲ ଯେ, ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ଆସିଲେଣି ଏବଂ ସେ କୌତୁକ-କୌତୁକରେ ସମୁଦ୍ରରେ
 ବଳ ବଳାଇ ପାରିଛନ୍ତି, ସେ ହାତ ଧରି ପତିକୁ ଆପଣା ମହଲ ମଧ୍ୟକୁ ନେଇ ଆସି
 ଅତି ମନୋହର ବାଣୀ ବୋଲିଲ । ଚରଣରେ ମସ୍ତ ନୁଆଁଇ ସେ ଆପଣାର ଅଞ୍ଜଳ
 ପ୍ରସାଦ କହିଲୁ, “ହେ ଶ୍ରୀସୁତମ ! କୋପ ପରିହାର କରି ମୋ ବଚନ ଶୁଣନ୍ତୁ ।” ॥୧-୨॥
 ହେ ନାଥ ! ବୁଦ୍ଧ ଓ ବଳ ଦ୍ଵାରା ଯାହାକୁ ଜୟ କରାଯାଇ ପାରେ, ତାହାଣ ସଙ୍ଗେ

ରାମହିଁ ସୌମି ଜାନକ ନାଲ କମଳ ପଦ ମାଥ ।

ସୁତ କହୁଁ ଗଜ ସମର୍ପି ବନ ଜାଇ ଭଜିଅ ରଘୁନାଥ ॥୭॥

ନାଥ ଘନଦୟାଲ ରଘୁରାଜ । ବାଘର ସନମୁଖ ଗଏ ନ ଖାଉ ॥

ରୁଦ୍ଧିଅ କରନ ସୋ ସବ କରି ସାତେ । ଭୁଞ୍ଜୁ ସୁର ଅସୁର ଚରଚର ଜାତେ ॥୧॥

ସନ୍ତ କହୁଁ ଅସି ମାତି ଦସାନନ । ଚୌପୈପନ ଜାଇଛି ନୃପ କାନନ ॥

ତାସୁ ଭଜନ ଜାଳିଅ ତହିଁ ଭର୍ତା । ଜୋ କର୍ତା ପାଲକ ସଂହର୍ତା ॥୨॥

ସୋଇ ରଘୁବୀର ପ୍ରକଟ ଅନୁରାଗୀ । ଭଜନ୍ତୁ ନାଥ ମମତା ସବ ଜାଗୀ ॥

ମୁନିବର ଜତନୁ କରୁଁ ଜେହି ଲଗୀ । ଭୁପ ସଜୁ ତଳ ହୋଇଁ ବିରାଗୀ ॥୩॥

ଜନକ ସ୍ତୁତାକୁ ସମର୍ପି ରାମକୁ ନମି ପଦକଞ୍ଚେ ଶିର ।

ରାମେଶ୍ବର ସ୍ତୁତେ ସମର୍ପି ବନସ୍ତେ ଭଜ ଯାଇ ରଘୁବୀର ॥୩॥

ନାଥ ! ଘନ ଦୟାନିଧି ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ । ଶରଣ ଗଲେ, ବ୍ୟାଘ୍ର ବି କରେ ଭକ୍ଷଣ ॥

ଯାହା କରିବାର ଥିଲା ସେ ସବୁ କରିଲା । ଭୁଞ୍ଜେ ଚରଚର ସୁର ଅସୁର ଜଣିଲା ॥୧॥

ସନ୍ତ କହନ୍ତି ଏମନ୍ତ ମାତି, ଦଶାନନ । ବାକ୍ୟେ ନୃପକୁ ଯିବା ଭବିତ କାନନ ॥

ତାହାଙ୍କ ଭଜନ ତହିଁ କର ଯାଇ, ଭଣ୍ଡା । ସେ ବୁଝାଣୁ କଥା ଧଣ୍ଡା ଆବର ସହଣ୍ଡା ॥୨॥

ସେ ରଘୁବୀର ଅଛନ୍ତି ପ୍ରଣତାନୁରାଗୀ । ଭଜନ୍ତୁ ନାଥ ! ମମତା ମଦ ପରିତ୍ୟାଗୀ ॥

ଯତନ କରିନ୍ତି ମୁନିବର ଯାହା ଲଗି । ରାଜ୍ୟ ତ୍ୟକ୍ତ କରି ଭୁପ ହୁଅନ୍ତି ବେରାଗୀ ॥୩॥

ଶତ୍ରୁତା କରିବା ବିଧେୟ । ଜୁଟୁଜୁଲିଆ ପୋକ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେତେକ ପ୍ରଭେଦ,

ଆପଣ ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଭେଦ ସେତେକ ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ବନ୍ଧୁ ରୂପରେ

ମହାବଳୀ, ମଧୁ ଓ କୈଟଭ ନାମକ ଦୈତ୍ୟ ଦ୍ବୟଙ୍କୁ ମାରିଲେ, ଏବଂ ବରାହ ଓ ନୃସିଂହ

ରୂପରେ ମହାଶୂରବୀର ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ ଓ ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ନାମକ ଦିବପୁତ୍ର ଦୁହିଁଙ୍କୁ ସହାର

କଲେ, ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ବାମନ ରୂପରେ ବଳିକୁ ବାନ୍ଧିଲେ ଏବଂ ପରଶୁରାମ ରୂପରେ

ସହସ୍ରବାହୁକୁ ମାରିଲେ, ସେହି ଭାବଦାନ୍ ପୁଅବୀର ଭାବ ହିରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ

ରାମ ରୂପରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ହେ ନାଥ ! ଯାହାଙ୍କ ହସ୍ତରେ କାଳ,

କର୍ମ ଓ ଜୀବ ସମସ୍ତେ ରହୁଅଛନ୍ତି, ତାହାଙ୍କ ସହଜ ଶତ୍ରୁତା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ॥ ୫ ॥

ଦୋହା — ଶ୍ରୀରାମ ଚରଣ-କମଳରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁ ତାଙ୍କର ଶରଣ ପଶନ୍ତୁ, ତାଙ୍କୁ

ଜାନଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କରି ଦଅନ୍ତୁ ଏବଂ ପୁଣିକି ରାଜ୍ୟ ଦେଇ ବଳିକୁ ଯାଇ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ

ଭଜନ କରନ୍ତୁ ॥ ୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ହେ ନାଥ ! ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଦାନବଜ୍ଞ

ଉପରେ ଦୟା କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଶରଣାଗତ ହେଲେ, ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବ୍ୟାଘ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ ଖାଏ

ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଯାହା କରିବା ଭବିତ ଥିଲା, ତାହା ସବୁ ଆପଣ କରି ସାରିଛନ୍ତି ।

ଆପଣ ଦେବତା, ରାକ୍ଷସ ଓ ଚରଚର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜୟ କରି ପକାଇଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ହେ

ଦଶମୁଖ ! ସତ୍ତଜନ ଏପରି ମାତି କହୁଥା'ନ୍ତି—ଚତୁର୍ଥ ଅବସ୍ଥାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବାକ୍ୟରେ

ସୋଇ କୋସଲ୍ୟାସ ରଘୁରାୟ । ଆୟତ୍ତ କରନ ତୋହି ପର ଦାୟ ।
 ଜୌ ପ୍ରିୟ ମାନନ୍ତମୋର ସିଖାଞ୍ଜନ । ସୁନସୁହୋଇ ଚିତ୍ତୁଁ ପୁର ଅତି ପାଞ୍ଜନ ॥୩॥
 ଅସ କହି ନୟନ ଘର ଭରି ଗନ୍ଧ ପଦ କଂପିତ ଗୀତ ।

ନାଥ ଭଜନ୍ତୁ ରଘୁନାଥକୁ ଅଚଳ ହୋଇ ଅନ୍ତର୍ଭାତ ॥୨॥

ତବ ରବନ ମୟସୁତା ଉଠାଇ । କହେ ଲଗ ଖଲ ନିଜ ପ୍ରଭୁତାଣି ॥
 ସୁରୁ ତେଁ ପ୍ରିୟା ବୃଥା ଭୟ ମାନା । ଜଗ ଜୋଧା କୋ ମୋହି ସମାନା ॥୧॥
 ବରୁଣ କୃବେର ପବନ ଜମ କାଲ । ଭୁଜବଳ ଜିତେଉଁ ସକଳ ଦିଗପାଲ ॥
 ଦେବ ବହୁଜ ନର ସବ ବସ ମୋରୈ । କର୍ତ୍ତୁନ ହେବୁ ଉପଜା ଭୟ ତୋରୈ ॥୨॥

ସେହି ଅଯୋଧ୍ୟା-ନାୟକ ରଘୁକୁଳ ପତି । ଦୟା କରିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭ ପ୍ରତି ॥
 ଯେବେ ଜାଣିବୁ, ମୋର ବଚନ ମାନକ । ଭଜନ୍ତୁବନେ ପବନ ସୁଯଶ ଲଭିବ ॥୩॥
 ଏହା କହ ବାଣ ନେହେ ପୁଣି କହି କର୍ମ ତେ ଧରେ ତରଣ ।

ଭଜ ରଘୁନାଥ ପଦ ଯାଇ ନାଥ, ନ ଯିବ ମୋ ସୁଲକ୍ଷଣ ॥୨॥

ତହୁଁ ଜଣିବି ମୟ-ସୁତାକୁ ଉଠାଇ । ବର୍ଣ୍ଣନ କରିଲ ଖଲ ଆପଣା ବଢାଇ ॥
 ଶୁଣ ପ୍ରିୟାବର, ତୁମ୍ଭେ ବୃଥା ଭୟ ମାନ । ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ କିଏ ଯୋଦ୍ଧା ମୋ ସମାନ ॥୧॥
 ବରୁଣ କୃବେର ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ଯମ କାଲ । ଭୁଜବଳେ ଜିଣିଲୁ ମୁଁ ବଣ ଦିଗପାଲ ॥
 ଦେବଦାନବମାନବ ସବେ ବଣ ମୋର । କେଉଁ କାରଣରୁ ଭୟ ଉତ୍ପଳଇ ତୋର ॥୨॥

ରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବନବନନ ବିଧେୟ । ହେ ସୁମି ! ସେଠାରେ ଆପଣ ସୃଷ୍ଟିର କଣ୍ଠା,
 ପାଳକ ଓ ସହାୟକ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କୁ ଭଜନ କରନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ସମସ୍ତ
 ବିଷୟ-ମମତା ତ୍ୟାଗ କରି ସେହି ଶରଣାଗତ-ପ୍ରେମୀ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଭଜନ କରନ୍ତୁ ।
 ଯାହାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୁନିଗଣ ସାଧନା କରନ୍ତି ଏବଂ ରାଜାମାନେ ରାଜ୍ୟ ଗୁଣ
 ବୈରାଗୀ ହୋଇପାରନ୍ତି, ସେହି କୋଶଳାଧୀଶ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ
 ଦୟା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆସିଅଛନ୍ତି । ହେ ପ୍ରିୟତମ ! ଯଦି ଆପଣ ମୋ ଶିକ୍ଷା
 ମାନନେବେ, ତେବେ ଆପଣଙ୍କର ଅତି ପଦନ ଓ ସୁନ୍ଦର ଯଶ ଭଜ ଲୋକରେ ବ୍ୟାପି
 ଯିବ ।” ॥ ୩-୪ ॥ କୋହା —ଏପରି କହ ସାତ ଅଶ୍ୱପୁଣି ନେହରେ ପଡ଼ିବ ତରଣ
 ଧର ପ୍ରକର୍ମ ତ ଶରଣରେ ପୁଣି ମନୋଦୟ କହଲୁ, “ହେ ନାଥ ! ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ
 ଭଜନ କରନ୍ତୁ, ଯାହା ଫଳରେ ମୋର ହାତ-ନାଚ ବନ୍ଦ ହୋଇ ରହିଥାଏ ।” ॥ ୫ ॥
 ଗୌପାୟ —ତଦନନ୍ତର ରବଣ ମୟସୁତା ମନୋଦୟଙ୍କୁ ଉଠାଇଲ ଏବଂ ସେହି ଦୃଷ୍ଟ
 ତାହାଙ୍କୁ ଆପଣା ପ୍ରଭୁ ବିଷୟରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା—“ହେ ପ୍ରିୟେ ! ଶୁଣ ।
 ତୁ ବୃଥାରେ ଭୟ ପୋଷଣ କରୁ । ଜଗତରେ ମୋ ସମାନ ଯୋଦ୍ଧା କିଏ କହୁ ତ ॥୧॥
 ବରୁଣ, କୃବେର, ପବନ, ସମରାଜା ଆଦି ସମସ୍ତ ବିଜୟାଳଙ୍କୁ ଏବଂ କାଳକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ
 ଆପଣା ବାହୁ-ବଳରେ ଜିଣି ରଖିଛି । ଦେବତା, ଦାନବ ଓ ମନୁଷ୍ୟ ସମସ୍ତେ ମୋର

ନାନା ବିଧି ତେଜ କହେ ପି ବୁଝାଇ । ସଙ୍ଗେ ବହୋଇ ବୈଠ ସୋ ଜାଇ ॥
 ମନ୍ଦୋଦରୀ ଦୁଇପୁଅ ଅସ ଜାନା । କାଳବସ୍ୟ ଉପଜା ଅଭିମାନ ॥୩॥
 ସଙ୍ଗେ ଆଇ ମନ୍ତ୍ରି ତେଜ ବୁଝା । କରବ କର୍ତ୍ତନ ବିଧିରୁ ସୈ ଜୁଝା ॥
 କହୁଛି ସତବ ସୁନୁ ନିସିତରନାହା । ବାର ବାର ପ୍ରଭୁ ପୁଛନ୍ତୁ କାହା ॥୪॥
 କହନ୍ତୁ କର୍ତ୍ତନ ଭୟ କରିଅ ବିରାଗ । ନର କପି ଭାବୁ ଅହାର ହମାଗ ॥୫॥
 ସବ ବେ ବଚନ ଶ୍ରବନ ସୁନି କହ ପ୍ରହସ୍ତ କର ଜୋର ।

ମନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ ନ କରିଅ ପ୍ରଭୁ ମନ୍ତ୍ରି ମନ୍ତ୍ର ଅତିଥୋର ॥୬॥

କହୁଛି ସତବ ସଂଠକୁରସୋହାଗା । ନାଥ ନ ପୁର ଆର୍ତ୍ତ ଏହି ଭାଗା ॥
 ବାରିଧ ନାହି ଏକ କପି ଆର୍ତ୍ତ । ତାପୁ ଚରଣ ମନ ମହୁଁ ସବୁ ଗାଆଁ ॥୭॥

କହିଲ ତାହାକୁ ପ୍ରାୟା ବହୁତ ବୁଝାଇ । ନ ଶୁଣି ସଙ୍ଗରେ ପୁଣି ବସିଲ ସେ ଯାଇ ॥
 ମନ୍ଦୋଦରୀ ମନ ମନ୍ତ୍ର ଏମନ୍ତ ଜାଣିଲ । କାଳ ବଶ ଅଭିମାନ କାନ୍ତେ ଉପୁଜିଲ ॥୮॥
 ସଙ୍ଗକୁ ଯାଇ ପରାରେ ମନ୍ତ୍ରିଙ୍କ ଆଗରେ । କେଉଁ ପ୍ରକାରେ ପୂର୍ବିକା ଶପ୍ତ ସଙ୍ଗତରେ ॥
 ବୋଲନ୍ତି ସତବେ ଶୁଣି, ନିଶାଚର-ଭାଗ । ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଭୁ, ହୁମ୍ବେ ପରାବୁଛ କିଏ ॥୯॥
 କହ, କେଉଁ ଭୟ ହେବୁ କରିବା ବିରାଗ । ମନୁଷ୍ୟ ରକ୍ଷ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଆମ୍ଭର ଆହାର ॥୧୦॥
 ଶୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କ ବଚନ ପ୍ରହସ୍ତ କହଇ ସମୋତ କର ।

ମାତ୍ର ପ୍ରତିକୂଳ ନ ଚଳ ଭୁପାଳ, ଅଳ୍ପ ବୁଦ୍ଧି ମନ୍ତ୍ରିଙ୍କର ॥୧୧॥

ପ୍ରହରୁହାଁ କଥା ସବେ କହନ୍ତି ସତବ । ନାଥ ! ଏ କଥା କୌଣସି କାମେ ନ ଆସିବ ॥
 ଲଂଘି ବାରିଧ ଏକ ଅସିଲ ବାଜର । ତା ଚରଣ ଗାଉଛନ୍ତି ଏବେ ନିଶାଚର ॥୧୨॥

ବଶୀଭୂତ । ତଥାପି ତୋ ମନରେ କି ହେବୁ ଏ ଭୟ ଜାତ ହେଲ ?” ॥ ୧ ॥
 ମନ୍ଦୋଦରୀ ତାହାକୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇ କହିଲ । କିନ୍ତୁ ରାବଣ ତାହାର ପଦେ
 ହେଲେ କଥା ଶୁଣିଲ ନାହିଁ । ସେ ପୁଣି ଯାଇ ସଙ୍ଗରେ ବସିପଡ଼ିଲ । ମନ୍ଦୋଦରୀ
 ଦୁଇପୁଅରେ ଅନୁଭବ କରିପାରିଲ ଯେ, କାଳର ବଶ ହେବା ହେବୁ ସ୍ଥମ୍ଭ ମନରେ
 ଅଭିମାନ ଆସିଯାଇଛି ॥୩॥ ସଙ୍ଗକୁ ଆସି ରାବଣ ଶପ୍ତ ସଙ୍ଗତ କପର ଭାବରେ ପ୍ରତି କରିବାକୁ
 ହେବ ତାହା ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପଚାରିଲ । ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ହେ
 ରାବଣ-ନାଥ ! ହେ ପ୍ରଭେ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ଆପଣ ବାରମ୍ବାର ଏମିତି କ’ଣ ପଚାରୁ ଅଛନ୍ତି ?
 ॥୪॥ ଏପରି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଭୟ କ’ଣ ଅଛି, ଯାହା ଉପରେ ଏତେ ବିରାଗ ଦରକାର
 ପଡ଼ୁଛି ? କୁହନ୍ତୁ ତ ! ମନୁଷ୍ୟ ଏବଂ ଦାନର ଭୟ କି ଆମର ଭୋଜନ-ସାମଗ୍ରୀ” ॥୫॥
 କୋହାଁ—କାନରେ ସମସ୍ତଙ୍କ କଥା ଶୁଣି, ରାବଣର ପ୍ରତି ପ୍ରହସ୍ତ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିବାକୁ
 ଲାଗିଲ—“ହେ ପ୍ରଭେ ! ମାତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଛି କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର
 ବୁଦ୍ଧି ଅତି ଅଳ୍ପ ॥ ୬ ॥ ଗୋପାଳ :—ଏହି ସବୁ ମୂର୍ଖ ଗୁହ୍ୟକାର ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ
 ଗୋଷାମକ କରୁଅଛନ୍ତି । ହେ ନାଥ ! ଏ ପ୍ରକାର କଥାରେ ମାତ୍ର କାମ କିଛି ହୁଏନାହିଁ ।

ହୁଏ ନ ରହୁ କୁହୁଛି ତବ କାହୁଁ । ଜାରତ୍ ନଗରୁ କସ ନ ଧରି ଖାହୁଁ ।
 ସୁନତ ମାକ ଆଗେ ଦୁଖ ପାଞ୍ଜି । ପବନ ଅସ ମତ ପ୍ରଭୁକୁ ସୁନାହୁଁ ॥୨॥
 ଜେହିଁ ବାଣସ ବଧାୟୁରୁ ହେଲ । ଉତ୍ତରେଇ ସେନ ସମେତ ସୁବେଲ ॥
 ସୋ ଭରୁ ମନୁଜ ଖାବ ହମ ଭାରି । ବଚନ କହୁଛି ସବ ଗାଲ ପୁଲୁଇ ॥୩॥
 ତାତ ବଚନ ମମ ସୁନୁ ଅତି ଆଦର । ଜନି ମନ ଗୁନହୁ ମୋହି କରି କାଦର ॥
 ପ୍ରିୟ ବାମାଜେ ସୁନୁଛି ଜେ କହୁଣୁ । ଯାସେ ନର ନିକାୟ ଜଗ ଅହୁଣୁ ॥୪॥
 ବଚନ ପରମ ହୃତ ସୁନତ କଠୋରେ । ସୁନୁଛି ଜେ କହୁଛି ତେନର ପ୍ରଭୁ ଥୋରେ ॥
 ପ୍ରଥମ ବସୀଠ ପଠଇ ସୁନୁ ମାଣ । ସୀତା ଦେଲ କରତୁ ସୁନ ପ୍ରୀତି ॥୫॥
 ନାହିଁ ପାଇ ଫିରି ନାହିଁ ଜୈଁ ତୌ ନ ବଢାଇଅ ରାରି ।
 ନାହିଁ ତ ସନମୁଖ ସମର ମନ୍ତ୍ର ତାତ କରିଅ ହଠି ମାରି ॥୬॥

ସୁଧା କି ନ ଥିଲ ତେବେ ସମସ୍ତକୁ, ଭାରି । ଜାଲନ୍ତେ ନଗର ଧରି ନ ପାରିଲ ଖାରି ॥
 ଶୁଣିବାକୁ ଭଲ, ହାତ-ବାସୁକ ଅନ୍ତକୁ । ମର୍ଦ୍ଦିଗଣ ସେହି ମତ ଶୁଣାନ୍ତି ନାଥକୁ ॥୭॥
 ଯେ ବାଣସ୍ୟ ବାନ୍ଧଲେ କୌତୁକ ଖେଳରେ । କପିବନ ସହ ତେରୁ କଲେ ସୁବେଳରେ ॥
 ତାକୁ ନର ମଣି ଆମ୍ଭେ କରିବୁ ଭେଜନ । ମୁହଁ ଆଣି କରି ସବେ ବୋଲନ୍ତି ବଚନ ॥୮॥
 ଯାକରେ ତାତ, ମୋହର କଥନ ଶୁଣନ୍ତି । ଶରୁ ବୋଲି ନିଜ ମନ ମଧ୍ୟେ ନ ଶୁଣନ୍ତି ॥
 ପ୍ରିୟ ବାଣୀ ଯେ ଶୁଣନ୍ତି ପୁଣି ଯେ କହନ୍ତି । ଏମନ୍ତ ନର ସଂସାରେ ବହୁତ ମିଳନ୍ତି ॥୯॥
 ବଚନ ପରମ ହୃତ କଠୋର ଶୁଣନ୍ତେ । କହନ୍ତି ଶୁଣନ୍ତି ଅଲ୍ଲ ମନୁଷ୍ୟ ଜଗତେ ॥
 ମାତ ଅନୁରୂପ ଦୂତ ପେଶି ପ୍ରଥମରେ । ସୀତାକୁ ଦେଲ କରନ୍ତୁ ପ୍ରୀତି ଏହା ପରେ ॥୧୦॥
 ନାହିଁ ପାଇ ଯେବେ ଫେରିଯିବେ ତେବେ ବୈରବୁର୍ଦ୍ଧ ନ କରନ୍ତୁ ।
 ନାହିଁ ତ ସମ୍ମୁଖ ସଂଗ୍ରାମରେ ତାତ, ବଳ ସୁବକ ମାରନ୍ତୁ ॥୧୧॥

ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବାନର ସମସ୍ତ ଲାଞ୍ଜ କରି ଆସିଥିଲା । ତାହାର ଲାଳା ସମସ୍ତ ରାସସ
 ଅଦ୍ୟାବଧି ମନେ ମନେ ଗାଲ ହେଉଛନ୍ତି । ॥ ୧ ॥ ସେତେବେଳେ ରୁମ୍ଭମାନଙ୍କ
 ମଧ୍ୟରୁ କାହାଣୀକୁ ଶୁଧା ଲାଗୁ ନ ଥିଲା ! ବାନର ତ ରୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଭେଜନ-ସାମଗ୍ରୀ ।
 ନଗର ଜାଲିବା ସମୟରେ ତାକୁ ଧରି କାହିଁକି ଖାଇ ଦେଲ ନାହିଁ ? ଏହି ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ
 ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଏପରି ପରମର୍ଶ ଦେଇଅଛନ୍ତି, ଯାହା ଶୁଣିମଧୁର, କିନ୍ତୁ ତାହା ଗୋଟିଏ
 ଭବିଷ୍ୟତରେ ହାତ ମିଳିବ ॥ ୨ ॥ ଯେ ଅବଲୋକିତେଶ୍ୱର ସମସ୍ତକୁ ବନ୍ଧାଇ ପକାଇଲେ
 ଏବଂ ସେନା ସମେତ ସୁବେଳ ପର୍ବତ ଉପରେ ଆସି ଓହ୍ଲାଇଅଛନ୍ତି, ହେ ଭଲ ! କୁହ ତ, ସେ
 ମନୁଷ୍ୟ କି—ଯାହାକୁ କି କହୁଛ, ଆମେମାନେ ଶାନ୍ତବେଦ ବୋଲି ? ସମସ୍ତେ ତାକୁ
 ମାରି ପାଗଲକ ପରି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଅଛ ! ॥ ୩ ॥ ହେ ତାତ ! ମୋର କଥା ସବୁ
 ଅତି ଆଦରରେ ଶୁଣନ୍ତୁ । ମୋତେ କାମ୍ବରୁଷ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଜଗତରେ
 ଏପରି ମନୁଷ୍ୟ ପଲ ପଲ ହୋଇ ରହୁଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ମୁଖମଧୁର କଥା ଶୁଣନ୍ତି

ସୁତ ମତ ଜେଁ ମାନସ ପ୍ରଭୁ ମୋର । ଉଭୟ ପ୍ରକାର ସୁଜୟ ଜଗ ତୋର ॥
 ସୁତ ସନ କହ ଦସକଂ ରସାଞ୍ଜ । ଅସି ମତ ସଂ କେହିଁ ତୋହିଁ ସିଖାଞ୍ଜ ॥୧॥
 ଅବସ୍ଥା ତେଁ ଉର ସଂସୟ ହୋଇ । ବେନୁମୁଳ ସୁତ ଉପୁଡ଼ି ଘମୋଇ ॥
 ସୁନ ପିତୁ ଗିର ପରୁଷ ଅତି ଘୋର । ତଲ ଉଦନ କହି ବଚନ କଠୋର ॥୨॥
 ହିତ ମତ ତୋହିଁ ନ ଲାଗଇ କେସେଁ । କାଲ ବିବସ କହୁଁ ଭେଷଜ ଜେସେଁ ॥
 ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟ ଜାଣ ଦସସୀସା । ଉଦନ ତଳେଉ ନିରାଶର ଭୁଜ ଗାସା ॥୩॥
 ଲଙ୍କା ସିଖର ଉପର ଆଗାର । ଅତି ବିଚିତ୍ର ତହୁଁ ହୋଇ ଅଖାର ॥
 ବେଠ ଜାଇ ତେହିଁ ମନ୍ଦିର ରାବନ । ଲାଗେ କଂନର ଗୁନଗନ ଗାଞ୍ଜନ ॥୪॥
 ବାଜୁଛି ତାଲ ପଖାଞ୍ଜନ ଗାନ । ନୃତ୍ୟ କରୁଛି ଅପଞ୍ଚର ପ୍ରସାନ୍ନ ॥୫॥

ଏହୁ ମତ ଯେବେ ପ୍ରଭୁ, ମାନବ ମୋହର । ବେନୁ ପ୍ରକାରେ ସୁନ୍ଦର ଜଗତେ ରୁମ୍ଭର ॥
 ଶୁଣି ସୁତକୁ ନନ୍ଦଲ ବୋଧେ ଦଶକଣ୍ଠ । ଏମନ୍ତ ବୁଦ୍ଧି କେତୋତେ ଶିଖାଇଲ ଶଠ ॥୧॥
 ଏତେବେଳୁ ତୋ ହୃଦୟେ ହୁଅଇ ସଖୟ । ବେଷ୍ଟ-ମୂଳ ସତ୍ୟାନାଶୀ ହୋଇଲୁ ଜନୟ ॥
 ଶୁଣି ପିତାର ପୌରୁଷ ବାକ୍ୟ ଅତିଘୋର । ଗମିଲୁ ଉଦନେ କହ ବଚନ କଠୋର ॥୨॥
 ହିତ ମତ ତୋତେ ଭଲ ନ ଲାଗେ ତେମନ୍ତ । କାଲ ବିବଶ ପ୍ରାଣୀକୁ ଔଷଧ ଯେମନ୍ତ ॥
 ସନ୍ଧ୍ୟା ଉପସ୍ଥିତ ଲଙ୍କାନାୟକ ଦେଖିଣ । ତଳଲୁ ଗୁଡ଼କୁ ବଂଶଭୁଜେ ନିରେଖିଣ ॥୩॥
 ଲଙ୍କାର ଶିଖରେ ରମ୍ୟ ଆଗାର ଶୋଭିତ । ଅତି ବିଚିତ୍ର ଆଖତା ହୁଏ ତହିଁ ନିତ୍ୟ ॥
 ବସିଲୁ ସେହୁ ଉଦନେ ଯାଇ ଲଙ୍କେଶ୍ଵର । ଶୁଣି ଗାୟନେ ଲାଗିଲେ କନ୍ଦର ନିକର ॥୪॥
 ବାଜଇ ଝାଞ୍ଜ ଆବର ପଖାଞ୍ଜନ ଗାଣ । ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି ସୁଦଶ ଅପ୍ସରା ପ୍ରସାନ୍ନ ॥୫॥

ଓ କହନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ହେ ପ୍ରଭେ ' ଶୁଣିବାକୁ କଠୋର, କିନ୍ତୁ ପରଶାମରେ ପରମହତବର
 ବଚନ ଯେଉଁମାନେ ଶୁଣନ୍ତି ଓ କହନ୍ତି, ସେପରି ମନୁଷ୍ୟ ସଂସାରରେ ଅତି ଅଳ୍ପ ।
 ମାତ୍ର ଶୁଣନ୍ତୁ; ତଦନ୍ତସାରେ ପ୍ରଥମେ ଦୂତ ପଠାନ୍ତୁ ଏବଂ ତତ୍ପରେ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଇ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରୀତି ସ୍ଥାପନ କରନ୍ତୁ ॥ ୫ ॥ ବୋହା '—ଯଦି ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ପାଇ ଫେରି
 ଯାଆନ୍ତି, ତେବେ ବୃଥାରେ ଆଉ ଦୁହ୍ନ ବଢ଼ାନ୍ତୁ ନାହିଁ । ନଚେତ୍ (ଯଦି ନ ଫେରିବ)
 ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ତବ୍ଧରୂପରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଦୂର ଗର୍ବରେ ଇତେଇ କରି ମାର-କାଟ
 କରନ୍ତୁ ॥ ୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ '—ହେ ପ୍ରଭେ ' ଯଦି ଆପଣ ମୋର ପରାମର୍ଶ ମାନିବେ,
 ତେବେ ଜଗତରେ ଉଭୟ ପ୍ରକାରେ ଆପଣଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ହେବ ।' ରାବଣ ହୋଧରେ
 ପଶୁପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପ୍ରସନ୍ନ କହଲୁ, "ଆରେ ମୁଖ ! ତୋତେ ଏପରି ବୁଦ୍ଧି କିଏ
 ଶିଖାଇଲ ? ॥ ୧ ॥ ବର୍ତ୍ତମାନଠାରୁ ତୋ ମନରେ ସଖୟ ହେଉଛି ? ରେ ପୁଅ !
 ତୁ ନ ବାଞ୍ଛୁ ମୂଳରେ ଘମୋଇ (ବାଞ୍ଛୁମାରୀ ରୋଗ) ହେଲୁ !" ପିତାଙ୍କର ଅତି ଘୋର
 ଓ କଠୋର କାଣୀ ଶୁଣି ପ୍ରହସ୍ତ ଏପରି କଠୋର ବଚନ କହ କହ ଘରକୁ ଚାଲିଗଲା—
 ॥୭॥ "ହେ ପିତା ! ଯେପରି କାଳକବଳରେ ପଶୁସ୍ତବ୍ଧା ରୋଗୀକୁ ଔଷଧ ଭଲ ଲାଗେ

ସୁନାସୀର ସତ ସଖସ ସୋ ସତତ କରଇ ବିଲସ ।

ପରମ ପ୍ରବଳ ରସ ସୀସ ପର ତଦ୍ୟପି ସୋଚ ନ ହାସ ॥୧୦॥

ଚହାଁ ସୁବେଳ ସେଲ ରଘୁନାଥ । ଉଚରେ ସେନ ସହିତ ଅତି ଶ୍ରୀ ॥

ସିଖର ଏକ ଉଚ୍ଚ ଅତି ଦେଖି । ପରମ ରମ୍ୟ ସମ ସୁଭ୍ର ବିସେଷୀ ॥୧୧॥

ଚହାଁ ତରୁ କସଲସୁ ସୁମନ ସୁହାସ । ଲକ୍ଷ୍ମନ ରତି ନିଜ ତାପ ତପାସ ॥

ତା ପର ସୁଧର ମୃଦୁଲ ମୃଗରୁଲ । ତେହୁ ଆସନ ଆସୀନ କୃପାଳ ॥୧୨॥

ପ୍ରଭୁ କୃତ ସୀସ କପୀସ ଉଚ୍ଚଂଗା । ବାମ ଦକ୍ଷିଣ ଦିପି ରୂପ ନିଷଂଗା ॥

ଦୁହଁ କର କମଳ ସୁଧାରତ ବାନା । କହ ଲଙ୍କେସ ମଂସ ଲଗି କାନା ॥୧୩॥

ଶତ ସୁନାସୀର ସମ ଦଶଶିର ସତତ କରେ ବିଳାସ ।

ପରମ ପ୍ରବଳ ଶବ୍ଦ ଶିରେ ଛୁଡା, ତଥାପି ନ କରେ ହାସ ॥୧୦॥

ଏଣେ ସୁବେଳ ଶବ୍ଦେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ । ପହଞ୍ଚିଲେ ସଙ୍ଗେ ସେନ ସେନୀ ସଙ୍ଗେନ ॥

ବିନୋଦ ପୁରର ଏକ ଗିରିପର ଶୂନ୍ୟ । ଅତି ସୁସ୍ଥ ସମତଳ ଅବସ୍ଥା ଉଦ୍ଭୁଜ ॥୧୧॥

ସପ୍ତ ସ୍ଥାନେ ମୃଦୁ ସୁମନ କଶଳସୁ ଆଣି । ଉଭୟଲେ ସହମିତ ସାଜ ନିଜ ପାଣି ॥

ମୃଦୁ ମୃଦୁ ଗୁଲ ତହିଁ ଉପରେ ପ୍ରଭର । ସେହୁ ଆସନେ ଅଟୀନ ହେଲେ କୃପାକର ॥୧୨॥

ନିର୍ଦ୍ଦାଶ ଉତ୍ସାହେ ପ୍ରଭୁ ରଘୁରୁଦ୍ର ଶିର । ବାମତାହାଟ ପାର୍ଶ୍ବରେ କୋଦଣ୍ଡ ଭୂଷାର ॥

ବେନି କର-କମଳରେ ଶର ସଳଖନ୍ତି । କର୍ଣ୍ଣ ସମୀପେ ମରଣା କହେ ଲଙ୍କପତି ॥୧୩॥

ନାହିଁ, ସେହୁପରି ହୃଦକର ପରାମର୍ଶ ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରସବ ପକାଇନାହିଁ । ସତ୍ୟ

ସମୟର ଆଗମନ ଜାଣି ରାବଣ ତାହାର ହଂସ ବାହୁକୁ ନିଷ୍ପେଷ କରି କରି ମହଲ

ମଧ୍ୟକୁ ଗୁଲିବଲି ॥ ୧୦ ॥ ଲଙ୍କାର ଶିଖର ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ବିଶେଷ ମହଲ

ସ୍ଥଳ । ସେହୁଠାରେ ନୃତ୍ୟଂଗୀତର ଆଡ଼ତା ଜମିଥିଲା । ରାବଣ ସେହୁ ମହଲ ମଧ୍ୟକୁ

ଘାରି ବସିପଡ଼ିଲା । ନନ୍ଦରମାନେ ତାହାର ପ୍ରତ୍ୟାବଳୀର ଗାଥା ଗାୟବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୧୧॥

କରତାଳି, ମୁହଁ ଓ ଗାଣା ବାଜୁଥାଏ । ପ୍ରଗଣା ଅପ୍ସରମାନେ ନୃତ୍ୟ କରୁଥାଆନ୍ତି ॥୧୨॥

ବୋହା — ସେଠାରେ ରାବଣ ଶହ ଶହ ଲକ୍ଷ ଗୁଳ୍ମ ନିରନ୍ତର ଭୋଗବିଳାସ କରୁଥାଏ ।

ରାମଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅତି ପ୍ରବଳ ଶତ୍ରୁ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଥିଲେ ହୁଏ ତାହାର ମନରେ ଚିନ୍ତା ନ

ଥାଏ କି ତର ବି ନ ଥାଏ ॥ ୧୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :— ଏଣେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସୁବେଳ ପଡ଼ତ

ଉପରେ ବିରାଟ ସେନାତଳ ସହୁତ ଓହ୍ଲାଇଲେ । ପବତର ଗୋଟିଏ ଅତି ଉଚ୍ଚ,

ପରମରମଣୀୟ, ସମତଳ ଓ ବିଶେଷ ରୂପେ ଉଦ୍ଭୁଜ ଶିଖର ପ୍ରଦେଶ ଦେଖି ସେହୁଠାରେ

ଲକ୍ଷଣ ବୃକ୍ଷର କୋମଳ ପତ୍ର ଓ ହୃଦୟ ଫୁଲ ନିଜ ହାତରେ ସଜାଇ ବିଛାଇ ଦେଲେ ।

ତାହା ଉପରେ ପ୍ରଭର ଓ କୋମଳ ମୃଗରୁଲ ବିଛାଇ ଦେଲେ । ସେହୁ ଆସନ ଉପରେ

କୃପାଳ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ବିରାଜମାନ ହେଲେ ॥ ୧-୨ ॥ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ବାନରରାଜ

ହସ୍ତାବଳି ତୋଳରେ ନିଜ ମସ୍ତକ ରଖିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବାମ ପାର୍ଶ୍ବରେ ଧନୁ ଓ

ବଡ଼ଭାଗୀ ଅଙ୍ଗଦ ହନୁମାନ । ଚରନ କମଳ ଗୁପ୍ତ ବଧୂ ନାନା ।
 ପ୍ରଭୁ ପାହେଁ ଲକ୍ଷ୍ମନ ଶରୀର । କଟି ନିଷଂଗ କର ବାନ ସରସନ ॥୩॥
 ଏହି ବଧୂ କୃପା ରୂପ ଗୁନ ଧାମ ରମ୍ୟ ଆସୀନ ।
 ଧନ୍ୟ ତେ ନର ଏହିଁ ଧ୍ୟାନ ଜେ ରହତ ସଦା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲୀନ ॥୧୧(କ)॥
 ପୁରବ ଦିପା ବିଲେକି ପ୍ରଭୁ ଦେଖା ଉଦ୍ଭିତ ମୟଂକ ।
 କହତ ସବୁ ଦେଖନ୍ତୁ ସମିହି ମୃଗପତି ସରସ ଅସଂକ ॥୧୧(ଖ)॥
 ପୁରବ ଦିପି ଗିରିଗୁହା ନିବାସୀ । ପରମ ପ୍ରତାପ ତେଜ ବଳ ଗୁଣୀ ॥
 ମଉ ନାଗ ତମ କୁମ୍ଭ ବିଦାସୀ । ସମି କେସରୀ ଗଗନ ବନ ଗୁଣୀ ॥୧॥
 ବିଅରେ ନର ମୁକୁତାହଳ ତାର । ନିପି ସୁନ୍ଦରୀ କେର ସିଂଗାରୀ ॥
 କହ ପ୍ରଭୁ ସମି ମହୁ ମେତକତାଲି । କହନ୍ତୁ କାହ ନିଜ ନିଜ ମତି ଭାଲି ॥୨॥

ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବାଲିସ୍ତବ, ହନୁମନ୍ତ । ସେବନ୍ତି ପଦ-ପଞ୍ଚକ ବଡ଼ ଭାବ୍ୟବନ୍ତ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପଛେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସ୍ଥିତି ସାରସନେ । ସବୁତ କଟି ନିଷଙ୍ଗ ବାଣ ଶରସନେ ॥୩॥

ଏହି ଭବେ ଗୁଣ-ଶାଳି ସୁଖଧାମ କୃପାକୁ ରମ ଆସୀନ ।

ଧନ୍ୟ ନର ସେହୁ ଏହିଁ ଧ୍ୟାନେ ଯେହୁ ରହଇ ସତତ ଲୀନ ॥୧୧ (କ)॥

ପୁରବ ଦିପକୁ ଅବଲେକି ପ୍ରଭୁ ନିରେଖି ଲଭୁ ଉଦୟ ॥

ଭବିଷ୍ୟେ ସେନାକୁ, ଦେଖି ତମାକୁ ମୁଗେନ୍ଦ୍ର ସମ ନିର୍ଭୟ ॥୧୧(ଖ)॥

ପୁର ଦିପ ଗୁହା ଚତୁର ନିବାସୀ । ପରମ ପ୍ରତାପଶାଳୀ ତେଜ-ବଳ-ଗୁଣୀ ॥
 ଉନ୍ମୁଖ ମାତଙ୍ଗ ତମ ପଶୁକୁ ବିଦାସୀ । ଶଶୀ-କେଶରୀ ଗଗନ-ଶପିନ ବିଦାସୀ ॥୧॥
 ବିହସାଏ ମୁକ୍ତାଚୟ ନରେ ତାରାଗଣୀ । ନିଶି-ନାଗ ସୁନ୍ଦରୀ ରୂପର ଭୃଷଣୀ ॥
 ବୋଲନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଶଶୀଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଯେଶ୍ୟମନ୍ତ । କହ ତାହା କହ ଭଲ, ନିଜ ନିଜ ମତି ॥୨॥

ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ବରେ ଭୂର୍ଗାର ରଖା ହୋଇଛି । ସେ ଆପଣାର କର-କମଳ-ଦ୍ବୟରେ
 ବାଣ ସୁଧାରୁଥାନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବିଶେଷ କାନ ପାଖକୁ ଲାଗି ପରମର୍ଶ ଦେଉଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥
 ପରମ ରାମବାନ ଅଙ୍ଗତ ଓ ହନୁମାନ୍ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଚରଣ-କମଳ
 ଘଷି ଦେଉଥାନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କଟିରେ ଭୂର୍ଗାର କଷି ଓ ହସ୍ତରେ ଧନୁଶର ଧରି ସାରସନରେ
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପଛରେ ସୁଶୋଭିତ ଦେଉଥାନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଏହି ରୂପେ କୃପା,
 ରୂପ (ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ) ଓ ଗୁଣର ଧାମ ଶ୍ରୀରାମ ବିରାଜମାନ । ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ଏହି
 ରୂପ-ଧ୍ୟାନରେ ସଦା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରଖନ୍ତି, ସେହିମାନେ ଏହି ସ୍ବପାରରେ ଧନ୍ୟ ॥ ୧୧ (କ) ॥
 ପୁର ଦିପ ଆଡ଼କୁ ଗୁହୀ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତନ୍ତ୍ରଙ୍କର ଉଦୟ ଦେଖିଲେ । ସେତେବେଳେ
 ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ତନ୍ତ୍ରମାତ୍ର ଦେଖ ତ, ସିଂହ ସମାନ କେଡ଼େ
 ନିର୍ଭୀକ ! ॥ ୧୧ (ଖ) ॥ କୋହା :—ପୁର ଦିପ ରୂପକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବାସ କରୁଥିବା
 ପରମ ପ୍ରତାପ, ତେଜ ଓ ବଳର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଏହି ତନ୍ତ୍ରମା ରୂପକ ସିଂହ ଅନ୍ତକାର ରୂପକ

କହ ସୁଗ୍ରୀବ ସୁନହୁ ରଘୁରାଜ । ସସି ମହୁଁ ପ୍ରଗଟ ଭୂମି କୈ ଝାଞ୍ଜି ॥
 ମାରେଉ ରାହୁ ଧସିହୁ କହ କୋଇ । ଭର ମହୁଁ ପଶ୍ୟ ସ୍ୟାମତା ସୋଇ ॥୩॥
 କୋଇ କହ ଜବକିଧି ରତିମୁଖ ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ସାର ଭାଗ ସସି କର ହରି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ॥
 ଛୁଦୁ ସୋ ପ୍ରଗଟ ଇନ୍ଦୁ ଭର ମାୟା । ତେହି ମଗ ଦେଖିଅ ନର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ॥୪॥
 ପ୍ରଭୁ କହ ଗରଲ ବନ୍ଧୁ ସସି କେର । ଅତି ପ୍ରିୟ ନିଜ ଭର ଗାଢ଼ ବସେର ॥
 ବିଷୟଜୁତ କରନକର ପସାର । ଜାରତ ବିରହବୀତ ନରନାଶ ॥୫॥
 କହ ହନୁମନ୍ତ ସୁନହୁ ପ୍ରଭୁ ସସି ତୁମ୍ଭାର ପ୍ରିୟ ଦାସ ।
 ତବ ମୁରତି ବିଧୁ ଭର ବସତି ସୋଇ ସ୍ୟାମତା ଅଭାସ ॥୧୨(କ)॥

ନବାହ୍ନିପାର୍ବତୀ, ସପ୍ତମ ବିଶ୍ରାମ

ବୋଲଇ ସୁଗ୍ରୀବ, ଶୁଣ, ପ୍ରଭୁ ରଘୁରାଜ । ପଡ଼ିଛୁ ଶଶୀ ଉପରେ ଛାୟା ପୃଥ୍ବୀର ॥
 ମାରିଲ ରାହୁ ଶଶୀକୁ, କହେ ଅନ୍ୟ କେହି । ହୃଦୟ ମଧ୍ୟେ ପଡ଼ିଛୁ ଶ୍ୟାମଲତା ସେହି ॥୩॥
 ନେ କହେ ବିହରଣ ରତି ମୁଖ ଯେବେ । ଚନ୍ଦ୍ର ମାର ସାରଭାଗ ହରିନେଲ ତେବେ ॥
 ହୃଦ ସେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଇନ୍ଦୁ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ । ନର ଛାୟା ଦେଖାଯାଏ ସେହି ମାରଗରେ ॥୪॥
 ବସିଲେ ପ୍ରଭୁ ଗରଲ ବିଧୁବନ୍ଧୁ ଯେହି । ଅତିପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟ, ହୃଦେ ବାସ ଦେଲ କେହି ॥
 ବିଷ ସମିଶ୍ରିତ ରସି, ନିକର ପସାର । ଜାଲଇ ବିରହ-ବନ୍ଧୁ ନର ଆଉ ନାହିଁ ॥୫॥
 ବୋଲେ ହନୁମନ୍ତ ଶୁଣ ସୁରନାଥ ! ଶଶୀ ତବ ପ୍ରିୟ ଦାସ ।
 ରୁମ୍ଭ ମୁଖି ତାର ହୃଦେ ବାସ କରେ, ସେହି ଶ୍ୟାମତା ଅଭାସ ॥୧୨ (କ)॥

ବିନୟ ସୁଗ୍ରୀବ ମସ୍ତକକୁ ବିଦ୍ୟାଣ୍ଡି କରି ଆକାଶ-କାନନରେ ଚର୍ଚ୍ଚୟରେ ବିଚରଣ
 କରୁଅଛୁ ॥ ୧ ॥ ଆକାଶରେ ବିସ୍ଥିତହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ତାରାମାନେ ମୋତି ସଦୃଶ ।
 ସେଗୁଡ଼ିକ ନିଶା ରୁପିଣୀ ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଶୃଙ୍ଗାର ।” ପ୍ରଭୁ କହିଲେ, “ଭଲମାନେ !
 ଚନ୍ଦ୍ରମାରେ ଯେଉଁ ତାଳମା ଅଛୁ, ତାହା କଣ ? ଆପଣା ଆଶେ ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ
 କୁହ” ॥ ୨ ॥ ସୁଗ୍ରୀବ କହିଲେ, “ହେ ରଘୁନାଥ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ଚନ୍ଦ୍ରମାରେ ପୃଥ୍ବୀର
 ଛାୟା ଦେଖାଯାଉଛି ।” କେହି ଜଣେ କହିଲେ, “ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ରାହୁ ମାରିଥିଲା’ ସେହି
 ଆକାଶର କଳା ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ହୃଦୟରେ ପଡ଼ିଛି ।” ॥ ୩ ॥ ଆଉ କେହି ଜଣେ କହିଲେ,
 “ଯେତେବେଳେ ବୁଢ଼ା କାମପତ୍ନୀ ରତିଙ୍କର ମୁଖ ଗତ ଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ
 ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସାର ଭାଗ ବାହାର କରିନେଲେ । ଫଳରେ ରତିଙ୍କ ମୁଖ ତ ପରମ ସୁନ୍ଦର
 ହୋଇଗଲା, କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ହୃଦୟରେ ହୃଦ ରହଗଲା । ସେହି ହୃଦ ଚନ୍ଦ୍ରମା
 ହୃଦୟରେ ଏବେ ବର୍ଣ୍ଣମାଳ । ସେହି ବାଟ ଦେଇ ଆକାଶର କଳାଗ୍ରଭ ଚନ୍ଦ୍ରମାରେ
 ଦେଖାଯାଉଛି ।” ॥ ୪ ॥ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ କହିଲେ, “ବିଷ ଚନ୍ଦ୍ର ମାଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟ ଭାବ ।
 ଏହି ହେତୁ ସେ ବିଷକୁ ନିଜ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ରଖିଅଛନ୍ତି । ବିଷପ୍ରକୃତ ନିକର

ପବନତନୟ କେ ବଚନ ସୁନି କହଁସେ ରମୁ ସୁଜାନ ।

ଦକ୍ଷିନ ଦିସି ଅବଲୋକି ପ୍ରଭୁ ବୋଲେ କୃପାଧାନ ॥୧୬(ଖ)॥

ଦେଖୁ ବିଶ୍ୱକ୍ଷଣ ଦକ୍ଷିନ ଆସା । ଘନ ଘନଂତ ଦାମିନୀ ବିରାସା ।
ମଧୁର ମଧୁର ଗରଜଇ ଘନ ଘୋର । ହୋଇ ବୃଷ୍ଟି ଜନ ଉପଲ କଠୋର ॥୧॥
କହତ ବିଶ୍ୱକ୍ଷଣ ସୁନନ୍ତ କୃପାଲ । ହୋଇ ନ ତଡ଼ିତ ନ ବାରିବମାଲ ॥
ଲଙ୍କା ସିଂହର ଉପର ଆଗାର । ତହିଁ ଦସକନ୍ଦର ଦେଖ ଅଖାର ॥୨॥
ଛବି ମେଘତମ୍ବର ସିର ଧାସୀ । ସୋଇ ଜନ୍ମ ଜଳଦହଟା ଅତି କାଶୀ ॥
ମନ୍ଦୋଦରୀ ଶ୍ରବନ ତାଟଂକା । ସୋଇ ପ୍ରଭୁ ଜନ୍ମ ଦାମିନୀ ଦମଂକା ॥୩॥
ବାଜଇଁ ତାଲ ମୃଦଙ୍ଗ ଅନୁପ । ସୋଇ ରବି ମଧୁର ସୁନନ୍ତ ସୁରଭୁପା ॥
ପ୍ରଭୁ ମୁସୁକାନ ସମୁଦ୍ଧି ଅଭିମାନ । ଗୁପ୍ତ ଚଢ଼ାଇ ବାନ ସଂଧାନ ॥୪॥

ଶୁଣନ୍ତେ ପବନ-ତନୟ ବଚନ ହସିଲେ ପ୍ରସାଣ ରାମ ।

ପ୍ରନୟ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ ଗୁଣ୍ଡିଣ ଶୁଣିଲେ କରୁଣାଧାମ ॥୧୭ (ଖ)॥

ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ ଅବଲୋକ, ଲଙ୍କେଶ୍ୱର । ମେଘଗର୍ଜନ ତପଳା ତମକ ଆବର ॥
ମଧୁର ମଧୁର ମେଘ ଗରଜଇ ଘୋର । ବୃଷ୍ଟି ବା ହେବ କରକା ପଥର କଠୋର ॥୧॥
ବୋଲେ ବିଶ୍ୱକ୍ଷଣ ପ୍ରଭୁ ! କୃପାମୟ ଶୁଣ । ନୁହେଁ ମେଘମାଳ କମ୍ପା ଶୌଦାମିନୀ ପୁଣ ॥
ଲଙ୍କା ଶିଖର ଉପରେ ଆଗର ସୁନ୍ଦର । ତହିଁ ଆଶେତା ହୁଅଇ ଦଶବନ୍ଦନ ॥୨॥
ଛବି-ମେଘତମ୍ବର ତା ଶିରରେ ଶୋହଇ । ଅତି କୃଷ୍ଣ ଘନ ଘଟା ପରି ସେ ଦଶଇ ॥
ଯେଉଁ କର୍ଣ୍ଣଦୁଲ୍ଲଖୋରେ ମନ୍ଦୋଦରୀ କର୍ଣ୍ଣେ । ତପଳା ତମକେ ପ୍ରଭୁ ଯେସନେ ଗରନେ ॥୩॥
ବାଜଇଁ ତାଲ ଆବର ମୃଦଙ୍ଗ ଅନୁପ । ସେ ଅଟେ ମଧୁର ଘୋଷ, ଶୁଣ ସୁର-ଭୂପ ॥
ପ୍ରଭୁ ମୁହଁ ପ୍ରବୁକଲେ ଚୁରି ଅଭିମାନ । ଗୁପ୍ତେ ପ୍ରଣ ବାନ୍ଧି କଲେ ଶାୟକ ସନ୍ଧାନ ॥୪॥

କରଣ-ସମୁଦ୍ରକୁ ବିସ୍ତାର କରି ସେ ବିରାଟ ନରନାୟକଙ୍କୁ ବିରହାଗିରେ ଜଳାଉ-
ଅଛନ୍ତି ।” ॥ ୫ ॥ କୋହା :—ହନୁମାନ୍ କହିଲେ, “ହେ ପ୍ରଭେ ! ଶୁଣନ୍ତୁ; ତନ୍ତ୍ର
ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରିୟ ସେବକ, ଆପଣଙ୍କର ପୁତ୍ରର ଶ୍ୟାମଳ ମୁଣ୍ଡି ତନ୍ତ୍ର ଦୃଢ଼ତ୍ୱରେ ବାଧ
କରେ । ସେହି ଶ୍ୟାମଳିମାର ସଙ୍କେତ ତନ୍ତ୍ର ମାଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ୧୭ (କ) ॥ ପବନ-
ପୁତ୍ର ହନୁମାନ୍ଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି, ସୁଜ୍ଞାନୀ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ହସିଲେ । ତତ୍ପରେ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ
ଗୁଣ୍ଡି କୃପାଧାନ ପ୍ରଭୁ କହିଲେ— ॥ ୧୭ (ଖ) ॥ କୌପାର :—“ହେ ବିଶ୍ୱକ୍ଷଣ !
ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ ଆଡ଼କୁ ଗୁହ, ବାଦଲ କପର ଘଟଗଢ଼ି କରୁଛୁ ଏବଂ କିଜୁଳି କପର ତମକୁଛୁ ।
ଉତ୍ସୁକର ବାଦଲ ମଧୁର ମଧୁର ସ୍ୱରରେ ଗର୍ଜନ କରୁଅଛୁ । କାଳେ କଠୋର କୃଆପଥର
ବୃଷ୍ଟି ହେବ ।” ॥ ୧ ॥ ବିଶ୍ୱକ୍ଷଣ କହିଲେ, “ହେ କୃପାକୁ ! ଶୁଣନ୍ତୁ । କାହା ବିଜୁଳି
ନୁହେଁ କମ୍ପା ଘନଘଟା ନୁହେଁ । ଲଙ୍କାର ଶିଖର ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ମହଲ ଅଛି ।
ଦଶଗ୍ରୀବ ରାବଣ ସେଠାରେ ନତ୍ୟ-ସ୍ଥାନର ଆଶ୍ରୟ ଦେଖୁଅଛୁ ॥୨॥ ରାବଣ ଆପଣା ଶିର

ଛନ୍ଦ ମୁକୁଟ ତାଟଂକ ତବ ହୃଦେ ଏକସ୍ଥାଁ ବାନ ।

ସବ କେ ଦେଖତ ମନ୍ତ୍ର ପରେ ମରମୁ ନ କୋଇ ଜାନ ॥୧୩(କ)॥

ଅସ କୌତୁକ କରି ରାମ ସର ପ୍ରବସେଇ ଆଇ ନିଷଂଗ ।

ରାବନ ସଙ୍ଗ ସଫଳ ସବ ଦେଖି ମହା ରସଭଂଗ ॥୧୩(ଖ)॥

କମ୍ପ ନ ଭୂମି ନ ମନ୍ତ୍ରତ ବିସେଷା । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର କହୁ ନୟନ ନ ଦେଖା ॥

ସୋଚନ୍ତି ସବ ନିଜହୃଦୟ ମହାଶ୍ଵ । ଅସଗୁନ ଭୟଇ ଭୟଙ୍କର ଭାଷ ॥୧॥

ବସମୁଖ ଦେଖି ସଙ୍ଗ ଭୟ ପାଇ । ବିହସି ବଚନକହ ଜୁଗୁତ ବନାଇ ॥

ସିରଇ ଗିରେ ସ୍ଵତତ ସୁର ଜାୟ । ମୁକୁଟ ପରେ କସ ଅସଗୁନ ତାୟ ॥୨॥

ଛନ୍ଦ କର୍ଣ୍ଣମୂଳ ମୁକୁଟ ସକଳ କାଟି ଦେଲେ ଏକ ବାଣେ ।

ସର୍ବେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ମନ୍ତ୍ରରେ ପଡ଼ିଲେ ମରମ କେହୁ ନ ଜାଣେ ॥୧୩ (କ)॥

କରି କଇତୁକ ଶ୍ରୀରାମ ଶାୟକ ଭୂର୍ଣ୍ଣାରେ ହେଲ ପ୍ରବେଶ ।

ମହା ରସଭଙ୍ଗ ଦେଖି ସଙ୍ଗସକ ସଂପିତ ହେଲେ ବିଶେଷ ॥୧୩ (ଖ)॥

ନ କମ୍ପେ ଭୂମି ପ୍ରକଳ ବାୟୁ ନ ବହଇ । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର କହୁ ନେତ୍ରେ ଦୃଶ୍ୟ ନ ହୁଅଇ ॥

ବିନୁନ୍ନ ସର୍ବେ ଆପଣା ହୃଦୟେ ବିରାଜ । ଅଶକ୍ତ ହେଲ ଆସି ରାବଣକୁ ଭାଷ ॥୧॥

ସଙ୍ଗ ଭୟ ପାଇବାର ଦେଖି ଦଶାନନ । ହସିଣ ପୁତ୍ର ସହୃଦ କହୁଲ ବଚନ ॥

ମନ୍ତ୍ରକ ପତନ ସଦା କଲାଣ ଯାହାର । ମୁକୁଟ ଖସିଲେ କେହ୍ନେ ଅଶକ୍ତ ତାର ॥୨॥

ଉପରେ ମେଘତମ୍ବର ସଦୃଶ ଛନ୍ଦ ଧାରଣ କରିଅଛି । ତାହା ସତେ ଯେପରି ବିଶାଳ ଓ

ଗାତ କଲା ଘନଘଟା । ମନ୍ତୋଦୟ କାନରେ ସେହି କର୍ଣ୍ଣମୂଳ ଦୋହଲୁଅଛି,

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ତାହା ସତେ ଅତୀ ବିନୁଲି ପରି ତମକୁହୁ ॥ ୩ ॥ ହେ ପୁରୁଷପ ।

ଶୁଣନ୍ତୁ; ଅନୁପମ ତାଳ ଓ ମୁଦଙ୍ଗ ବାଜୁଅଛି । ତାହା ଘନର ମଧୁର ଧ୍ଵନି ।^୧ ରାବଣର

ସଜ୍ଜମାନ ହୃଦିପାରି, ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଭୁକ ହସିଲେ । ସେ ଧନୁରେ ଗୁଣ ତତାଇ ତା ଉପରେ

ଶର ଯୋଗିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା .—ପ୍ରଭୁ ଗୋଟିଏ ବାଣରେ ରାବଣର ଛନ୍ଦ,

ମୁକୁଟ ଓ ମନ୍ତୋଦୟର କର୍ଣ୍ଣମୂଳ କାଟି ସକାଳ ଦେଲେ । ସେପ୍ରତିକ ସମସ୍ତଙ୍କ

ଆଖି ଆଗରେ ଭୂମି ଉପରେ ଆସି ପଡ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହାର ରହସ୍ୟ କେହୁ ଜାଣିଲେ

ନାହିଁ ॥ ୧୩ (କ) ॥ ଏପରି ତମକାର ଯୁକ୍ତି କଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶର ଫେରିଆସି ଭୂର୍ଣ୍ଣାରେ

ପଶିଗଲା । ଏହି ମହାନ ରସଭଙ୍ଗ ଦେଖି ରାବଣର ସମସ୍ତ ସଙ୍ଗ ଭୟାନ୍ତ ହୋଇ

ପଡ଼ିଲା ॥ ୧୩ (ଖ) ॥ ଗୌପାୟ —ଭୂମିକମ୍ପ ହେଲାକାହିଁ କିମ୍ବା ପ୍ରକଳ ପବନ ବା

ତୋଡ଼ାନ ବହଇ ନାହିଁ । କେହୁ ନୟନରେ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଫୁଟା ଦେଖିଲେ ନାହିଁ ।

ତଥାପି ଏ ଛନ୍ଦ, ମୁକୁଟ ଓ କର୍ଣ୍ଣମୂଳ ଉପରି ଛୁଣି ପଡ଼ିଲା ? ଏହି ବିଷୟ ସମସ୍ତେ

ନିଜ ନିଜ ହୃଦୟରେ ଚିନ୍ତା କରୁଥା'ନ୍ତୁ । ଏ ଯେ ଅତି ଭୟଙ୍କର ଅଶ୍ଵର ଲକ୍ଷଣ ! ॥ ୧ ॥

ସତ୍ତ୍ଵକୁ ଭୟାନ୍ତ ହେବାର ଦେଖି, ରାବଣ ହସି ପୁତ୍ର ଛଳରେ ଏ ବଚନ କହୁଲା—

ସୟନ କରନ୍ତୁ ନିଜ ନିଜ ଗୃହ ଜାଣି । ଗର୍ଭନେ ଭବନ ସକଳ ସିର ନାହିଁ ।
ମନ୍ଦୋଦରୀ ସୋଚ ଭର ବସେଇ । ଜବ ତେଁ ଶ୍ରବନପୁର ମନ୍ତ୍ର ଖସେଇ ॥୩॥
ସଜଳ ନୟନ କହ ଜୁଗ କର ଜୋଷ । ସୁନହୁ ପ୍ରାଣପତି ବିନଶ ମୋଷ ॥
କନ୍ତ ରାମ ବିରୋଧ ପରିହରନ୍ତୁ । ଜାନି ମନୁଜ ଜନ ହଠ ମନ ଧରନ୍ତୁ ॥୪॥
ବିଶ୍ଵରୂପ ରଘୁବଂଶମଣି କରନ୍ତୁ ବଚନ ବିସ୍ଵାସ ।

ଲୋକ କଲ୍ଲନା ବେଦ କର ଅଂଗ ଅଂଗ ପ୍ରତି ଜାୟ ॥୧୪॥

ପଦ ପାତାଳ ସୀସ ଅଜ ଧାମ । ଅପର ଲୋକ ଅଂଗ ଅଂଗ ବିଶ୍ରାମ ॥
ଭୁକ୍ତ ବିଳାସ ଭୟଙ୍କର କାଳ । ନୟନ ଦିବାକର କଟ ଘନମାଳ ॥୧॥
ଜାୟ ଦ୍ରାଘ ଅସ୍ତ୍ରମାଳୁମାର । ନିପି ଅରୁ ଦିବସ ନିମେଷ ଅପାର ॥
ଶ୍ରବନ ଦିସା ଦସ ବେଦ ବଖାମ । ମାରୁତ ସ୍ଵାସ ନିଗମ ନିଜ ବାନୀ ॥୨॥

ନିଜ ନିଜ ଗୃହେ କର ଶୟନ ଯାଇଣ । ଗର୍ଭନେ ଭବନେ ସବେ ଜୁହାର କରଣ ॥
ମନ୍ଦୋଦରୀ ହୃଦେ ଅତି ଚକ୍ଷୁତ ହୋଇଲ । ଯେ ତନ୍ତ୍ର ମୟରେ କର୍ଣ୍ଣ ସ୍ପର୍ଶ ପଡ଼ିଲ ॥୩॥
ସଜଳ ନୟନେ ବୋଲେ ଯୋଡ଼ିପୁରୁଷ । ଶୁଣ ପ୍ରାଣପତି, ଏହି ବିନତି ମୋହର ॥
ନାଥ ! ରଘୁନାଥ ସଙ୍ଗ ବିରୋଧ ତେଜନ୍ତୁ । ମନୁଷ୍ୟ ମଣି ହୃଦୟେ ହଠ ନ ଧରନ୍ତୁ ॥୪॥

ବିଶ୍ଵରୂପ ପ୍ରଭୁ ରଘୁବଂଶମଣି ବିଶ୍ଵାସ କର ବଚନ ।

ସାର ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କଲ୍ଲନା କରଇ ବେଦ ଏସନ ॥୧୫॥

ଚରଣ ପାତାଳ ଶିର ପରମେଷ୍ଠୀ ଧାମ । ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗରେ ବିଶ୍ରାମ ॥
ଭୁକ୍ତ ବିଳାସ ଭୟ ଭୟଙ୍କର କାଳ । ନୟନ ପୁରୀ ଆବର କେଶ ମେଘମାଳ ॥୧॥
ଯାହାର ପ୍ରାଣ ଅଟନ୍ତି ଅଶ୍ଵିନୀ କୁମାର । ରଜନ ଦିବସ ନେତ୍ର ପଲକ ଅପାର ॥
ଶ୍ରବଣ ଛ' ଶୁଭଦିନ ନିଗମେ କର୍ଣ୍ଣନ । ମରୁତ ନିଶ୍ଵାସ ବେଦ ଆପଣା ବଚନ ॥୨॥

“ଶିରପାତ ହୁକା ଯାହା ପକ୍ଷରେ ନିରନ୍ତର ମଙ୍ଗଳ-ଦାୟକ ହୋଇଅଛି, ପ୍ରକୃତ-ପାତ
ତାହା ନିମନ୍ତେ ଅଶ୍ରୁ ଲକ୍ଷଣ ହେବ କିପରି ? ॥ ୧ ॥ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଯାଇ
ଶୟନ କର । ଭୟର କାରଣ କିଛି ନାହିଁ ।” ତେଣୁ ସମସ୍ତେ ପୁଣି ନୂଆଁ ନିଜ ନିଜ
ଘରକୁ ଗଲେ । ଯେତେବେଳେଠାରୁ କର୍ଣ୍ଣଫୁଲ ଭୂମି ଉପରେ ପଡ଼ିଲଣି, ସେତେବେଳୁ
ମନ୍ଦୋଦରୀ ହୃଦୟରେ ଚିନ୍ତାର ଶ୍ଵେତ ବାସ କମଣି ॥ ୩ ॥ ସଜଳ ନେତ୍ରରେ ହୃଦହୀନ
ଯୋଡ଼ି ମନ୍ଦୋଦରୀ ରାବଣକୁ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା, “ହେ ପ୍ରାଣନାଥ ! ମୋର ବିନତି
ଶୁଣନ୍ତୁ । ହେ ପ୍ରିୟତମ ! ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସହିତ ବିରୋଧ (ଶତ୍ରୁତା) ପରିହାର କରନ୍ତୁ ।
ତାଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି ଜାଣି ମନରେ ଜିଦ ଧରନ୍ତୁ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—
ରଘୁକୁଳ-ଶିରୋମଣି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ବିଶ୍ଵରୂପ । ବେଦ ତାହାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗରେ
ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକର କଲ୍ଲନା କରନ୍ତି । ମୋର ଏହି ବଚନ ଉପରେ ଆପଣ ବିଶ୍ଵାସ
କରନ୍ତୁ ॥ ୧୪ ॥ ଚୋପାୟ :—ପାତାଳ ଯେଉଁ ବିଶ୍ଵରୂପ ଭଗବାନଙ୍କର ଚରଣ,

ଅଧର ଲୋଭ ଜମ ବସନ କରାଇ । ମାୟା ହାସ ବାହୁ ଦିଗପାଇ ॥
 ଆନନ ଅନଳ ଅମ୍ବୁପତି ଲହା । ଉତପତି ପାଇନ ପ୍ରଲୟ ସମୀହା ॥୩॥
 ରୋମରାଜି ଅଶ୍ୱାଦଶ ଶର । ଅସ୍ଥି ସେଇ ସରିତା ନସ ଜାର ॥
 ଉଦର ଉଦୟ ଅଧରୋ ଜାତନା । ଜରମୟ ପ୍ରଭୁ କା ବହୁ କଲପନା ॥୪॥
 ଅହଙ୍କାର ସିବ ବୁଦ୍ଧି ଅଜ ମନ ସସି ଚିତ୍ତ ମହାନ ।
 ମନୁଜ ବାସ ସଚରାଚର ରୂପ ରାମ ଭଗବାନ ॥୫(କ)॥
 ଅସ ବିରୁଷ ସୁକୁ ପ୍ରାନପତି ପ୍ରଭୁ ସନ ବୟସୁ ବିହାର ।
 ପ୍ରୀତି କରନ୍ତୁ ରଘୁବୀର ପଦ ମମ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧୀନ ନ ଜାଇ ॥୫(ଖ)॥
 ହିଂସା ନାହିଁ ବରନ ପୁନି କାନା । ଅହୋ ମୋହ ମହିମା ବଲବାନା ॥
 ନାହିଁ ପୁଣ୍ୟ ପଥ ସବ କହଣ୍ଡ । ଅବଗୁନ ଆଠ ସଦା ଉର ରହଣ୍ଡ ॥୬॥

ଅଧର ଲୋଭ ଦଶନ ଯମ ବିକରାଇ । ମାୟା ଅଟହାସ ଯାର ବାହୁ ଦିଗପାଇ ॥
 ଆନନ ଅନଳ ଲହା । ଅଟ ବରୁଷ । ଉପୁଡ଼ି ମାଲନ ନାଶ ନିତ୍ୟ କର୍ମ ପୁଣ୍ୟ ॥୭॥
 ରୋମାବଳୀ ଅଶ୍ୱାଦଶ ଶର ବନସ୍ତତ । ଅସ୍ଥି ଶରଳ, ସରିତ ଅଙ୍ଗ ଶିର ପନ୍ଥ ॥
 ଉଦର ଉଦୟ ପ୍ରହ୍ଲା ନରକ ଯାତନା । ସକଳ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅମିତ କଲ୍ପନା ॥୮॥
 ଅହଙ୍କାର ଶିବ ବୁଦ୍ଧି ବ୍ରହ୍ମା, ମନ-ଚନ୍ଦ୍ରମା ଚିତ୍ତ ମହାନ ।
 ଚରାଚର ବିଶ୍ୱ-ନିବାସ, ମନୁଷ୍ୟ-ରୂପ ରାମ ଭଗବାନ ॥୯(କ)॥
 ଏହା ବିରୁଷ ପ୍ରାଣନାଥ, ଶୁଣ, ପ୍ରଭୁ ସଙ୍କ ଦେବ ଜ୍ୟୋତ ।
 ଅନୁରାଗ କର ରାମଙ୍କ ପୟର, ନ ଯିବ ମୋର ଶୌଭାଗ୍ୟ ॥୯(ଖ)॥
 ହସିଲ ରମଣୀ ବାଣୀ ଶୁଣି ଲଙ୍କାରଣ । ଅହୋ ମୋହ ପରସମ ଦେତେ ବଳବାନ ॥
 ସତ୍ୟ ଏକା ସତ୍ୟ ନାଶ ସ୍ୱଭବ ଭଣନ୍ତୁ । ଅବଗୁଣ ଆଠ ସଦା ଦୁଦୟ ରହନ୍ତୁ ॥୧०॥

ବୁଦ୍ଧଲୋକ ଯାହାଙ୍କର ମସ୍ତକ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦିଗକୁ ଅଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟରାଗର
 ସମସ୍ତ ଲୋକର ବିଶ୍ରାମ, ଭୟଙ୍କର କାଳ ଯାହାଙ୍କର ଭୁବୁଦ୍ଧି-ସଂଗୁଳନରେ ବାସ କରେ,
 ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯାହାଙ୍କର ନେତ୍ର, ମେଘମାଳ ଯାହାଙ୍କର ବାଳ, ଅଶ୍ୱିନାକୃମାର ଯାହାଙ୍କର ନାସା,
 ରାହୁ ଓ ବିନ ଯାହାଙ୍କର ଅପାର ଉମେଷ, ଦଶଦିଗ କର୍ଣ୍ଣ, ବାୟୁ ଶ୍ୱାସ, ବେଦ
 ଯାହାଙ୍କର ନିଜର ବାଣୀ, ଲୋଭ ଯାହାଙ୍କର ଅଧର, ଯମରାଜ ଭୟାନକ ଦାନ୍ତ, ମାୟା
 ହାସ୍ୟ, ଦିଗପାଇ ବାହୁ, ଅଗ୍ନି ପୁଷ୍ପ, ବରୁଷ ଲହା, ଉପୁଡ଼ି, ମାଲନ ଓ ପ୍ରଲୟ
 ଯାହାଙ୍କର ଚେଷ୍ଟା ବା ହିଂସା, ଅଠର ପ୍ରକାର ଅସଂଖ୍ୟ ବନସ୍ତତ ଯାହାଙ୍କର ରୋମାବଳୀ,
 ପଦ୍ମଚରଣ ଅସ୍ଥି, ନଦୀମାନେ ଶିରପ୍ରସିରସମୁହ, ସମୁଦ୍ର ଉତର, ନରକ ଯାହାଙ୍କର
 ନିମ୍ନ ଲହାୟ, ଏହି ରୂପେ ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ବିଶ୍ୱମୟ, ତାଙ୍କର ଅଧିକ କଲ୍ପନା ବା କ'ଣ
 କରାଇ ପାରେ ? ॥ ୧-୪ ॥ ଡୋହା :—ଶିବ ଯାହାଙ୍କର ଅହଙ୍କାର, ବ୍ରହ୍ମା ବୁଦ୍ଧି,
 ଚନ୍ଦ୍ରମା ମନ ଏବଂ ମହାନ ବିଷ୍ଣୁ ହିଁ ଯାହାଙ୍କର ଚିତ୍ତ, ସେହି ଚରାଚର ରୂପ ଭଗବାନ

ସାହସ ଅନୁତ ଚପଲତା ମାୟା । ଭୟ ଅବବେକ ଅସୌଚ ଅଦାୟା ॥
 ରସ କର ରୂପ ସକଳ ତେଁ ଗାତ୍ର । ଅତି ବିସାଲ ଭୟ ମୋହି ସୁନାତ୍ରା ॥୨॥
 ସୋ ସବ ପ୍ରିୟା ସହଜ ବସ ମୋରେ । ସମୁଦ୍ଧି ପସ ପ୍ରସାଦ ଅବ ତୋରେ ॥
 ଜାନିଉଁ ପ୍ରିୟା ତୋର ଚତୁରାଈ । ଏହି ବିଧି କହୁଛୁ ମୋର ପ୍ରଭୁତାଈ ॥୩॥
 ତବ ବଚକସ୍ତ୍ର ଗୁଡ଼ ମୁଗଲେଚନି । ସମୁଦ୍ଧି ସୁଖଦ ସୁନତ ଭୟମୋଚନି ॥
 ମନ୍ଦୋଦରି ମନ ମହୁଁ ଅସ ଠୟୁର । ପିୟୁଷ କାଲବସ ମତ୍ରମ ଭୟୁର ॥୪॥
 ଏହି ବିଧି କରତ ବିନୋଦ କହୁ ପ୍ରାତ ପ୍ରଗଟ ବସକଂଧ ।

ସହଜ ଅସକା ଲଙ୍କପତି ସଭା ଗୟୁର ମଦ ଅଂଧ ॥୧୭(କ)॥

ସାହସ ମିଥ୍ୟା ଆବର ମାୟା ଚଞ୍ଚଳତା । ଭୟ ଅବବେକ ଅପବିତ୍ର ନିର୍ଭୟତା ॥
 ଶତ୍ରୁର ରୂପ ସକଳ ରୁଦ୍ଧ ବଞ୍ଚାଶିଳୁ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଶାଳ ଭୟମୋଚେ ଦେଖାଇଲୁ ॥୧॥
 ସେ ସବୁ ପ୍ରିୟେ ! ସହଜେ ଅଧୀନ ମୋହର । ରୁଦ୍ଧ ପ୍ରାଣିଲି ଏବେ ପ୍ରସାଦେ ତୋହର ॥
 ଜାଣିଲି ପ୍ରିୟେ ! ତୋଦର ଗୁରୁତ୍ଵ ପରମ । ଏହି ଭବେ କହୁଛୁ ତୁ ମୋର ପରାବସ ॥୩॥
 ତୋର ବାଞ୍ଛାଳାପ ଗୁଡ଼ ମୁଗବିଲେଚନା । ରୁଦ୍ଧେନ୍ଦ୍ର ସୁଖ, ଶୁଣେନ୍ଦ୍ର ଭୟ-ବିମୋଚନା ॥
 ମନ୍ଦୋଦରୀ ମନ ମଧ୍ୟେ ଏମନ୍ତ ଠାଣିଲୁ । କାଳ ବଶ ମତ୍ର ଭ୍ରମ କାନ୍ତ ହୋଇଲୁ ॥୪॥
 ଏ ଭବେ ବିବିଧ ବିନୋଦ କରିଷ ପ୍ରାତ ହୋନ୍ତେ ଦଶଲବ ।

ସହଜେ ନିଶିକ୍ଷ ସେ ହିଲଙ୍କନାୟକ ସଭା ଗଲୁ ମଦ ଅବ ॥୧୭ (କ)॥

ଶ୍ରୀରାମ ମନୁଷ୍ୟ ରୂପରେ ନିବାସ କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୧୫ (କ) ॥ ହେ ପ୍ରାଣପତି ! ଶୁଣନ୍ତୁ ।
 ଏହିପରି ବିରୁଦ୍ଧ କରି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସହଜ ଶତ୍ରୁତା ପ୍ରକଟ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ
 ପ୍ରେମ କରନ୍ତୁ । ଫଳରେ ମୋ ଅହସ୍ତଲକ୍ଷଣାପଣିଆ କୁଆଡେ ପ୍ରିୟନାହିଁ ଏବଂ ହାତ
 କାତ ମୋର ବଳ ହୋଇ ରହୁଥିବ ॥ ୧୫ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ !—ପହୁଁର ବଚନ
 କାନରେ ଶୁଣି ରାବଣ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ହସିଲା ଏବଂ କହିଲା, “ଓହୋ ! ମୋର
 ମହୁମା ଅତି ବଳବତ୍ତ । ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ତବ୍ଧ ବିଷୟରେ ତାହାର ହୃଦୟରେ ଆଠଟି ଅବଗୁଣ
 ସଦା ବାସ କରେ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଯାହା କହନ୍ତି, ତାହା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ ॥ ୧ ॥
 ସାହସ, ମିଥ୍ୟା, ଚଞ୍ଚଳତା, ମାୟା ଅର୍ଥାତ୍ ଜଳ, କଫ, ଭୟ, ଅବବେକ ବା ମୂର୍ଖତା,
 ଅପବିତ୍ରତା ଏବଂ ନିର୍ଭୟତା—ଏହି ଆଠଟି ଅବଗୁଣ ସ୍ତ୍ରୀ ହୃଦୟରେ ବାସ କରେ ।
 ତୁ ଶତ୍ରୁର ସମସ୍ତ ବିରୁଦ୍ଧ ରୂପ ବିଷୟ ଗାଇଗଲୁ ଏବଂ ମୋତେ ତାହା ବିଷୟରେ
 ଅତି ଭୟପ୍ରଦ କାହାଣୀ କୁଣ୍ଠାଇଲୁ ॥ ୨ ॥ ହେ ପ୍ରିୟେ ! ଏହି ସମସ୍ତ ଚରଣର
 ବିଶ୍ଵ ସହଜରେ ମୋ ଅଧୀନ । ତୋର କୃପାରୁ ମୋତେ ସବୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ରତ
 ପଡ଼ିଲା । ହେ ପ୍ରିୟେ ! ତୋ ଗୁରୁତ୍ଵ ପ୍ରଂ ଜାଣିଗଲି, ତୁ ଏହିରୂପେ ମୋ ପ୍ରଭୁତା ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରୁଅଛୁ ॥ ୩ ॥ ହେ ମୁଗ-ନୟନ ! ତୋର କଥାଗୁଡ଼ାକ ଅତି ରହସ୍ୟମୟୀ ।
 ରୁଦ୍ଧେନ୍ଦ୍ର ସୁଖ ଦାନ କରେ ଏବଂ ଶୁଣିଲେ ଭୟରୁ ମୁକ୍ତ ହୁଏ ।” ମନ୍ଦୋଦରୀ ମନରେ

ଫୁଲଇ ପରଇ ନ ବେତ ଜଦପି ସୁଧା ବରଷିଁ ଜଲଦ ।

ମୁରୁଖ ହୃଦୟ ନ ଚେତ ଜ୍ୟୌଁ ଗୁର ମିଲିଁ ବିରଂଚ ସମ ॥୧୬(ଖ)॥

ଇହାଁ ପ୍ରାତ ଜାଗେ ରଘୁରାଜ । ପୁରୁ ମତ ସବ ସବିବ ବୋଲାଇ ॥
କହନ୍ତ ବେଶି କା କରଅ ଉପାଜ । ଜାମବନ୍ତ କହ ପବ ସିରୁ ନାଜ ॥୧॥
ସୁନୁ ସବଞ୍ଜ ସକଳ ଉର ବାସୀ । ବୁଧ ବଲ ତେଜ ଧର୍ମ ଗୁନ ରାସୀ ॥
ମଂସ କହୁଁ ଜନ ମତ ଅନୁସାସ । ଦୂତ ପଠାଇଅ ବାଲକୁମାର ॥୨॥
ମନ ମନ୍ତ୍ର ସବ କେ ମନ ମାନା । ଅଂଗଦ ସନ କହ କୁପାଳଧାନା ॥
ବାଲଚନ୍ଦୟ ବୁଧ ବଲ ଗୁନ ଧାମା । ଲଙ୍କା ଜାହୁ ତାତ ମମ କାମା ॥୩॥
ବହୁତ ବୁଝାଇ କୁହୁଛି କା କହୁଁ । ପରମ ଚକ୍ରର ମେଁ ଜାନକ ଅହୁଁ ॥
କାନୁ ହମାର ତାପୁ ହିତ ହୋଇ । ଶୟ ସନ କରେହୁ ବଚକଥା ସୋଇ ॥୪॥

ବରଷିଲେ ସୁଧା ଜଳଦ ପାୟୁଷ ନ ଫୁଲେ ନ ଫଳେ ବେତ ।

ମିଳିଲେହେଁ ଗୁରୁ ବିରଷ ସଦୃଶ ମୂର୍ତ୍ତି ହୃଦୟ ଅଚେତ ॥୧୬(ଖ)॥

ଏଣେ ପ୍ରାତଃକାଳେ ରାମ ଜାଗତ ହୋଇଲେ । ତକାଇ ମନ୍ତ୍ରାଂଗଣକୁ ମତ ପରୁଗଲେ ॥
କହନ୍ତୁ ଶୀଘ୍ର, କବିବା କେବଣ ଉପାୟ । ଚରଣେ ପ୍ରଣାମ କରି ବୋଲେ ରାଷ ରାୟ ॥୧॥
ଶୁଣ ସବଞ୍ଜ ସକଳ ହୃଦୟ ନିବାସୀ । ବୁଦ୍ଧିବନ ଶୀଳ ତେଜ ଧର୍ମ ଗୁଣ ରାଣୀ ॥
ମନ୍ତ୍ରଣା କହୁଛି ଜନ ମତ ଅନୁସାରେ । ଦୂତ ଚରଣ ପଠାନ୍ତୁ ବାଲର କୁମାରେ ॥୨॥
ଉତ୍ତମ ମତ, ମାନନ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ । ଅଙ୍ଗଦ ଆଗେ କହଲେ କରୁଣା-ସଦନ ॥
ବାଳି ହିତ, ବୁଦ୍ଧିବଳ ବିବେକ ଆଳୟ । ମୋ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଶାସନଙ୍କାକୁ ଜନୟ ॥୩॥
ବୁଝାଇ ହୁମୁକୁ କଥ କହବ ପ୍ରଚୁର । ଜାଣେ ଭଲ ରୂପେ ବୁଝେ ପରମ ଚକ୍ରର ॥
ଅନୁର କାର୍ଯ୍ୟ ତାହାର କଲାଣ ହୋଇବ । ଶହୁ ସଙ୍ଗେ ସେହିପରି ବାରତା କରିବ ॥୪॥

ନିଷ୍ଠୟ କରିଲେ ଯେ, କାଳର ବଶୀଭୂତ ହେବାରୁ ପରିଙ୍କର ବର୍ଜିମାନ ମନ୍ତ୍ରପ୍ରମ
ହୋଇଗଲଣି ॥ ୪ ॥ କୋହା — ଏହି ରୂପେ ଅଜ୍ଞାନବଶତଃ ବହୁ ବିନୋଦ କରୁ କରୁ
ରାବଣ ଆଗରେ ସକାଳ ହୋଇଗଲା । ସ୍ଵପ୍ନବତଃ ନିର୍ଭୀକ ଓ ଗର୍ବାଦ ଲଙ୍କାପତି
ସଭା ମଧ୍ୟକୁ ଗଲା ॥ ୧୬ (କ) ॥ ସୋରଠା — ମେଘ ଅମୃତ ବୃଷ୍ଟି କଲେ ମଧ୍ୟ
ବେତସ ଲତା ପୁଷ୍ପିତ ବା ଫଳିତ ହୁଏନାହିଁ । ଏହି ରୂପେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ସଦୃଶ ଜ୍ଞାନ ଗୁରୁ
ମିଳିଲେ ମଧ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତି ହୃଦୟରେ ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମେ ନାହିଁ ॥ ୧୬ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —
ଏଣେ ସ୍ଵବେଳ ପବିତ୍ର ଉପରେ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଜାଗତ ହେଲେ ଏବଂ
ସେ ସମସ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ତକାଇ ପରାମର୍ଶ ମାଗିଲେ—“ବର୍ଜିମାନ କି ଉପାୟ କରାଯିବ,
ଶୀଘ୍ର କୁହନ୍ତୁ ।” ନାୟବାନ୍ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ଶିର ନୁଆଁଇ କହଲେ— ॥ ୧ ॥
“ହେ ସବଞ୍ଜ ! ହେ ସବାନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମି ! ହେ ବୁଦ୍ଧିବଳ-ତେଜ ଧର୍ମ-ଗୁଣ ରାଣୀ ! ଶୁଣନ୍ତୁ;
ମୁଁ ମୋ ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଅଛି—ବାଲକୁମାର ଅଙ୍ଗଦକୁ ଦୂତ କରି

ପ୍ରଭୁ ଅଜ୍ଞା ଧରି ସୀସ ଚରନ ବନ୍ଧି ଅଙ୍ଗଦ ଉଠେଉ ।

ସୋଇ ଗୁନସାଗର ଉପ ସମ କୃପା ଜା ପର କରନ୍ତୁ ॥୧୭(କ)॥

ସ୍ୱୟଂସିଦ୍ଧ ସବ କାଜ ନାଥ ମୋହି ଆଦର ଦୟା ।

ଅସ ବିରାଜି ନୂବରାଜ ତନ ପୁଲକିତ ହରଷିତ ହୃଦୟ ॥୧୭(ଖ)॥

ବନ୍ଧି ଚରନ ଉର ଧରି ପ୍ରଭୁତାଣ । ଅଙ୍ଗଦ ଚଳେଉ ସବନ୍ଧି ସିନ୍ଧୁ ନାହିଁ ।

ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ ଉର ସହଜ ଅସକା । ରନବୀକୁସୁ ବାଲିୟୁତ ବଂକା ॥୧୮॥

ପୁର ପୈଠ ଶବନ କର ବେଟା । ଖେଳିଚରହା ସୋ ହୋଇ ଗୋ ଭେଟା ।

ବାତହିଁ ବାତ କରଷ ବଡ଼ ଆଜି । ଜୁଗଲ ଅତୁଲ ବଲ ପୁନି ତରୁନାହିଁ ॥୧୮॥

ପ୍ରଭୁ ଆଜ୍ଞା ପିରେ ଦେଶଣ ଅଙ୍ଗଦ ଉଠିଲ ବନ୍ଧ ପୟର ।

ସେ ସମର୍ଥ ଗୁଣ-ସିନ୍ଧୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଯା' ଉପରେ କୃପା କର ॥୧୭ (କ)॥

ନାଥ, ସ୍ୱୟଂସିଦ୍ଧ ଆପଣଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ମୋତେ ଆଦର ।

କହୁ ପ୍ରମୋଦିତ ହେଲ ପ୍ରବରାଜ ପୁଲକିତ କଳେବର ॥୧୭ (ଖ)॥

ବନ୍ଧି ଶ୍ରୀଚରଣ ଦୃଢ଼େ ମହମା ସୁରଣ । ଅଙ୍ଗଦ ଗମିଲ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣମିଣ ॥

ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପେ ସହଜ ନିଶଙ୍ଗ ଦୃଢ଼ୟ । ସମର-ଉଦୟ ଖର ବାଲିର ତନୟ ॥୧୮॥

ପୁରେ ପ୍ରବେଶନ୍ତେ ଶେଳୁଥିବା ସମୟରେ । ଭେଟ ହୋଇଲ ଶବ୍ଦ ତନୟ ସଙ୍ଗରେ ॥

କଥାରେ କଥାରେ ଦୋଧ ବଢ଼ି ଶଲ ପୁଣି । ଉଭୟେ ଅତୁଲ ବଳୀ ପ୍ରତାପୀ ତରୁଣ ॥୧୮॥

ପଠାଯାଉ ।” ॥ ୨ ॥ ଏହି ସତ୍ତ୍ୱପରାମର୍ଶ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଗଲା । କୃପାକ୍ଷୀନ

ଶ୍ରୀରାମ ଅଙ୍ଗଦଙ୍କୁ କହିଲେ, “ହେ ବଳ-ଭୂର୍ବି-ଗୁଣ-ଧାମ ବାଲିପୁତ୍ର ! ହେ ବଣ୍ଡ !

ତୁମେ ମୋ କାମ ନିମନ୍ତେ ଲଜା ଯାଅ ॥ ୩ ॥ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବେଶିଗୁଣୀଏ ରୂପାଲ କଣ

କହିବି ? ମୁଁ ଜାଣିଛି, ତୁମେ ପରମ ଚତୁର । ଯେପରି ଆମର କାମ ହେବ ଏବଂ ଶତ୍ରୁର

କଲ୍ୟାଣ ହେବ, ଶତ୍ରୁ ସଙ୍ଗେ ସେହି ରୂପେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବ ।” ॥ ୪ ॥ ସୋରଠା :-

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଦେଶ ଶିଶୁଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଏବଂ ତାଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଧନା କରି, ଅଙ୍ଗଦ ଉଠିଲେ

ଏବଂ କହିଲେ, “ହେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀରାମ ! ଆପଣ ଯାହା ଉପରେ କୃପା କରନ୍ତି, ସେ

ଗୁଣ-ସାଗର ହୋଇଯାଏ ॥ ୧୭ (କ) ॥ ସ୍ୱର୍ମାଙ୍କର ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱୟଂସିଦ୍ଧ; ତଥାପି

ପ୍ରଭୁ ବିଜୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଯାହା ମୋତେ ପଠାଉଛନ୍ତି ଏହା ପ୍ରଭୁଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି

ଆଦରର ପରିରୂପକ ।” ଏହିପରି ବିରାଜି ପ୍ରବରାଜ ଅଙ୍ଗଦଙ୍କୁ ଦୃଢ଼ ଆନନ୍ଦିତ ଓ

ଶସ୍ତ୍ରର ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା ॥ ୧୭ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- ଚରଣ ବନ୍ଧନା କରି

ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦୃଢ଼ୟରେ ଧାରଣ କରି ଅଙ୍ଗଦ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ

ଚଳିଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପ ଦୃଢ଼ୟରେ ଧାରଣ କରି ସ୍ୱଭବତଃ ନିର୍ଭୀକ ରଣସାର

ବାଲିପୁତ୍ର ଚଳିଲେ ॥ ୧ ॥ ଲଙ୍କାରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ମାତ୍ରେ ଶବ୍ଦର ପୁଣି ସଙ୍ଗେ

ତାଙ୍କର ଭେଟ ହୋଇଗଲା । ସେ ସେଠାରେ ଶେଳୁଥିଲା । କଥା କଥାକେ ହୁହୁଙ୍କ

ତେହିଁ ଅଙ୍ଗଦ କହୁଁ ଲାଜ ଉଠାଇ । ଗହ୍ମ ପଦ ପଟକେଇ ଭୂମି ଭର୍ତ୍ତି । ॥
 ନିସିଚରନକର ଦେଖି ଭଟ୍ଟ ଶୁଣ । ଜହଁ ତହିଁ ଚଳେ ନ ସକହିଁ ପ୍ରକାଶ ॥ ୩ ॥
 ଏକ ଏକ ସନ ମରମୁ ନ କହୁଁ । ସମୁଦ୍ର ତାସୁ ବଧ ଚପକରି ରହୁଁ ॥
 ଭୟଭ କୋଳହଳ ନଗର ମହାଶ । ଆତ୍ମା କପି ଲଙ୍କା ଜେହିଁ ଜାଣ ॥ ୪ ॥
 ଅବ ଧୋଁ କହା କରୁଛି କରତାସ । ଅତି ସଞ୍ଚିତ ସବ କରହିଁ ବିରାସ ॥
 ବିନୁ ପୁଡ଼େ ମରୁ ଦେହିଁ ଦେଖାଇ । ଜେହ୍ନ ବିଲେକ ସୋଇଜାଇ ସୁଖାଇ ॥ ୫ ॥
 ଗହ୍ମର ସଶ ଦରବାର ତବ ପୁମିର ରାମ ପଦକଞ୍ଚ ।

ସିଂହ ଠଣ୍ଡନ ଲତ ଭତ ଚିତ୍ତେ ଧୀର ସାର ବଳପୁଞ୍ଜ ॥ ୧୮ ॥

ଭୂରତ ନିସାଚର ଏକ ପଠାତ୍ମା । ସମାସୁର ରାବଣକୁ ଜନାତ୍ମା ॥
 ସୁନତ ବିହସି ବୋଲୁ ଦସସୀସା । ଆନନ୍ଦ ବୋଲି କହାଁ କର ଶାସା ॥ ୧୯ ॥

ସେ ଅଙ୍ଗଦ ଉପରକୁ ନାଚ ଉଠାଇଲ । ପଦ ଧରି ଭ୍ରମାଇଣ ଭୂମିରେ ଚେତଲ ॥
 ରଜନୀଚର ସମୁଦ୍ର ଦେଖି ସାର ଶୁଣ । ଯେତେତେଥେ ପଲାଇଲେ ନ ପାଶ ଚକ୍ରାଣ ॥ ୨୦ ॥
 ଏକ ଅନ୍ୟ ଶକ୍ତିରେ ମର୍ମ ନ କହଇ । ବୁଝିଣ ତାହାର ବଧ ସାରବ ରହଇ ॥
 ନଗର ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଚହଳ ପଡ଼ଇ । ଆସିବୁ ସେ ଦପି ଯେହ୍ନ ଲଙ୍କା ଜାଲିଥିଲ ॥ ୨୧ ॥
 କେଜାଣି ବିଧାତା ଏବେ ଦେବ କହପତି । ଅତି ଭୟ ଯାସେ ଯେବେ ବିରାଟ କରନ୍ତି ॥
 ନ ପରୁଷଲେ ହେଁ ମାର୍ଗ ଦିଅନ୍ତି ଦେଖାଇ । ଯାହାକୁ ବୁଝେ ସେବେତେ ଭୟେ ଶୁଣିଯାଇ ॥ ୨୨ ॥
 ସୁବେଶିଲ ବିପ୍ଳବ-ସଭା ଦ୍ଵାର ଦେଶେ ସୁର ରାମ ପଦକଞ୍ଚ ।

ସିଂହ ଠାଣି, ଏଣେ ତେଣେ ନିରେଖଇ ଧୀର ସାର ବଳପୁଞ୍ଜ ॥ ୧୮ ॥

ସେହୁକ୍ଷଣି ଏକ ଜଣାଚରକୁ ପେଶିଲ । ସମାସୁର ରାବଣକୁ ଯାଇ ଶୁଣାଇଲ ॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ହସି ବୋଲଇ ସେ ଦଶ କରଇ । ତାକିଆଣ ଏଥୁ, କେଉଁ ସ୍ଥାନର ବାନର ॥ ୧୯ ॥

ମଧ୍ୟରେ କଳହ ବଢ଼ିଗଲ । ହୁହେଁ ଅଭୁଜମାସୁ ବଳବାଇ ଏବଂ ହୁହୁଙ୍ଗର
 ଯୋଦନାବସ୍ଥା ॥ ୨୦ ॥ ସେ ଅଙ୍ଗଦ ଉପରକୁ ଗୋଇଠା ଉଠାଇଲ । ଅଙ୍ଗଦ ସେନ
 ପାଦକୁ ଧରି ବୁଲଇ ବୁଲଇ ତାହାକୁ ଭୂମି ଉପରେ କରୁଛି ମାଣଦେଲେ । ରାହସ୍ୟମାନେ
 ଏକ ବିରାଟ ଯୋବାକୁ ଦେଖି ଏଣେତେଣେ ଦୌଡ଼ି ପଲାଇଲେ । ଭୟ ଦେଉ
 ସେମାନେ ତାକ ମଧ୍ୟ ଦେଇପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । କେହ୍ନ କାହାରିକୁ ପ୍ରକୃତ ରହସ୍ୟ
 କହୁ ନ ଥାନ୍ତି । ରାବଣର ସେହୁ ପୁଅର ବଧ ବିଷୟ ଜାଣି ସମସ୍ତେ ଦୁଃସ ହୋଇ
 ରହୁଥାଉଥାନ୍ତି । (ରାବଣ ପୁଅର ମୁଦ୍ୟା-ସମ୍ପାଦ-ପ୍ରସୁର ଏବଂ ରାହସ୍ୟମାନଙ୍କର ଭୟରେ
 ପଲାଇଲେ ହେଉ) ସମସ୍ତ ନଗରରେ କୋଳାହଳ ବ୍ୟାପିଗଲ ଯେ, ଯେଉଁ ବାନର
 ଲଙ୍କା ଜଳାଇଥିଲ, ସେହୁ ପୁଣି ଆସିଅଛି ॥ ୨୧ ॥ ସମସ୍ତେ ଅତି ଭୟାବୃତ ହୋଇ
 ବିରାଟ ଜଣବାକୁ ଲାଗିଲେ ଯେ, ବିଧାତା ଏବେ କ'ଣ କରିବ କେଜାଣି । ସେମାନେ
 ବିନା ପ୍ରଶ୍ନରେ ସ୍ଵତାପ୍ରକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଅଙ୍ଗଦକୁ ରାବଣ ଦରବାରକୁ ଶୁଣା କହୁ

ଆୟୁସୁ ପାଇ ଦୂତ ବହୁ ଧାଏ । କପିକୁଞ୍ଜରୁ ବୋଲି ଲେ ଆଏ ॥
 ଅଙ୍ଗଦ ଶାଖ ଦସାନନ ଓଷ୍ଠେ ସେ । ସହଚ ପ୍ରାନ କଞ୍ଜଲଗିର ଜେସେ ॥୨॥
 ଭୁଜା ବିଷପ ସିର ସୁଖ ସମାନ । ରୋମାବଲ ଲତା ଜନ୍ମ ନାନା ॥
 ମୁଖ ନାସିକା ନୟନ ଅରୁ କାନା । ଗିରି କଂଦର ଖୋଦ ଅନୁମାନା ॥୩॥
 ଗୟତ ସଭା ମନ ନେକୁ ନ ମୁଗ । ବାଲିତନୟ ଅତିବଲ ବାକୁର ॥
 ଉଠେ ସଭାସଦ କପି କହୁଁ ଦେଖି । ଶବନ ଉର ଶ୍ରୀ ଦୋଧ ବିସେଷୀ ॥୪॥
 ଜଥା ମଉ ଗଜଜୁଅ ମହୁଁ ପଞ୍ଚାନନ ଚଲି ଜାଇ ।
 ରାମ ପ୍ରତାପ ସୁମର ମନ ବେଠ ସଭା ସିର ନାଲ ॥୧୯॥

ଆଦେଶ ପାଆନ୍ତେ ଦୂତ ବହୁତ ଧାଇଁଲେ । କପି-କୁଞ୍ଜରୁ ତାଙ୍କ ସହର ଆଣିଲେ ॥
 ଅଙ୍ଗଦ ଦେଖିଲ ଦଶାନନକୁ ତେମନ୍ତ । ପ୍ରାଣ ସହଚ କଞ୍ଜଲ ଶରଳ ଯେମନ୍ତ ॥୨॥
 ଭୁଜା ବିଷପ, ମସ୍ତକ ଶିଖର ସମାନ । ରୋମାବଳୀ ଲତାବୃକ୍ଷ ବିବିଧ ବିଧାନ ॥
 ମୁଖ ନାସିକା ନୟନ ଶ୍ରବଣ ଆବର । ହୃଦ ଅନୁମାନ ଗିରି ଗହର କର ॥୩॥
 ସଭାକୁ ଚଲି ନ କରି ମନେ ଚିନ୍ତେ ଉୟ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଳୀ ଉଦ୍ଭିତ ବାଲିର ତନୟ ॥
 କପିକୁ ଦେଖି ଉଠିଲେ ସର୍ବ ସଭାସଦେ । ଅତି ଦୋଷ ଉପୁଜିଲ ଦଶାନନ ଦୃଢ଼େ ॥୪॥
 ଯଥା ମଉଗଜ-ସୁଅଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପଞ୍ଚାନନ ଚାଲିଯାଇ ।
 ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରତାପ ମନେ ସୁର ସଭା ବସିଲ ଶିର ନୂଆଇ ॥୧୯॥

ଦେଉଆ'ନ୍ତ । ଅଙ୍ଗଦଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଯାହା ଉପରେ ପଡୁଥାଏ, ଉୟ ହେଉ ସେ ଶୁଣି
 ଯାଇଥାଏ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ସୁରଣ କରି ଅଙ୍ଗଦ ରାବଣର
 ସଭା ଦରବାରକୁ ଗଲେ । ସେହୁ ସାର ଏବଂ ବଳରାଘଣ ଅଙ୍ଗଦ ସିଂହଦାଣ୍ଡିରେ
 ଏଣେତେଣେ ଚାହିଁବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ଅଙ୍ଗଦ ଶୀଘ୍ର ଜଣେ
 ରାକ୍ଷସକୁ ରାବଣ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ତାଙ୍କ ଆଗମନର ସମାୟ ଲଗାଇଲେ । ଶୁଣିବା
 ମାତ୍ରେ ରାବଣ ହସି କହୁଲା, “ତାଙ୍କ ଆଶ, କେଉଁଠିକାର ବାନର, ମୁଁ ଟିକିଏ
 ଦେଖେ ।” ॥ ୧ ॥ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ବହୁତ ଦୂତ ଦୌଡ଼ିଲେ ଏବଂ ବାନରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
 ହସ୍ତୀ ସମାନ ଅଂଦକୁ ତାଙ୍କ ଆଣିଲେ । ଅଙ୍ଗଦ ରାବଣକୁ ଏପରି ଭାବରେ ବସି
 ଅବାର ଦେଖିଲେ, ସତେ ଯେମିତି ସେ ଗୋଟାଏ ଜବନ୍ତ କଞ୍ଜଲ ପଟ୍ଟ ! ॥ ୨ ॥
 ତାହାର ବାହୁମାନେ ଚୂଷ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡମାନେ ପଟ୍ଟ ଶିଖରସମୂହ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ।
 ରୋମାବଳୀ ସତେ ଅବା ଲତାସମୂହ । ମୁଖ, ନାସିକା, ନେତ୍ର ଓ କର୍ଣ୍ଣ ପଟ୍ଟର
 କନ୍ଦର ଓ ଗୁଞ୍ଜା ସଦୃଶ ॥ ୩ ॥ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଳବାନ୍ ସାର ବାଲିପୁତ୍ର ଅଙ୍ଗଦ ସଭା ମଧ୍ୟକୁ
 ଗଲେ । ସେ ମନରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ସଙ୍କୋଚ କଲେ ନାହିଁ । ଅଙ୍ଗଦଙ୍କୁ ଦେଖିବା
 ମାତ୍ରେ ସମସ୍ତ ସଭାସଦ ଉଠି ଛୁଡ଼ା ହେଲେ । ଏହା ଦେଖି ରାବଣର ମନରେ ବଡ଼
 ଦୋଷ ଜାତ ହେଲା ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଯେପରି ଉନ୍ମତ୍ତ ହସ୍ତିସୂଅ ମଧ୍ୟରେ ସିଂହ

କହ ଦସକଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀନରାୟେ କମର । ମେ ରଘୁସାର ଦୂତ ବସକଂଧର ॥
 ମମ ଜନକନ୍ତ୍ର ତୋଷ୍ଠ ରଘୁ ମିତାଶ୍ଚ । ତବ ହୃତ କାରନ ଆୟୁର୍ଭି ଶୁଭ ॥୧॥
 ଉତ୍ତମ କୁଲ ପୁଲସ୍ତି କର ନାଶ୍ଚ । ସିବ ବିରଂବ ପୁଜେତୁ ବହୁ ଭାଷା ॥
 ବର ପାୟୁତୁ ଶାନ୍ତେତୁ ସବ କାଜା । ଶାନ୍ତେତୁ ଲେକପାଲ ସବ ରାଜା ॥୨॥
 ନୃପ ଅଭିମାନ ମୋହବସ କଂବା । ହରି ଆନନ୍ଦୁ ସୀତା ଜଗଦଂବା ॥
 ଅବ ପୁରୁ କହା ସୁନତୁ ତୁମ୍ଭ ମୋରା । ସବ ଅପରାଧ ଛମିହିଁ ପ୍ରଭୁ ତୋରା ॥୩॥
 ଦସନ ଗହ୍ମତୁ ତୁନ କଂ କୁଠାଶ୍ଚ । ପରିଜନ ସହିତ ସର୍ବ ନିଜ ନାଶ୍ଚ ॥
 ସାବର ଜନକସୁତା କରି ଆଗେ । ଏହି ବିଧି ତଳତୁ ସକଳ ଭୟ ଡାଗେ ॥୪॥

ପ୍ରଜନପାଲ ରଘୁବଂସମନି ଯାହୁ ଯାହୁ ଅବ ମୋହି ।

ଆରତ ଗିରା ସୁନତ ପ୍ରଭୁ ଅଭୟ କରେଗୋ ତୋହି ॥୧॥

ହୋଲେ ଦଶକଣ୍ଠ, କର୍ମ କାହିଁକାର ରୁହ । ଶୁଣ ଦଶାନନ, ରଘୁସାର ଦୂତ ପ୍ରହ୍ଳି ॥
 ମୋ ପିତା ସଙ୍ଗରେ ସଲ ମିତ୍ରତା ରୁନୁର । ତେଣୁ ତୁମ୍ଭ ହୃଦେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ଆସିଲି ସହର ॥୧॥
 ପୁଲସ୍ତିଙ୍କ ନାତି, ଜନ୍ମ ଉତ୍ତମ କୁଳରେ । ଶିବ ବିରାଟ ପୁଲିଲ ବିବିଧ ଭବରେ ॥
 ବର ପ୍ରାପ୍ତ କରି କର୍ମ ସକଳ କରିଲ । ସର୍ବଲୋକ-ପାଲେ ସବୁ ରାଜାକୁ ଜିଣିଲ ॥୨॥
 ନରପତି ଅଭିମାନ ମୋହ ବଶେ କମ୍ପା । ହରି ଆଣିଲ ଜନକ-ହୃତା ଜଗଦମ୍ପା ॥
 ଏବେ ଶୁଣ ଶୁଭ ଉପଦେଶ ଏ ମୋହର । ସବୁ ଅପରାଧ ପ୍ରଭୁ ଛମିବେ ତୁମ୍ଭର ॥୩॥
 କଣ୍ଠରେ କୁଠାର ତୁଣ୍ଡ ଧରିଣ ଦଶନେ । ସଙ୍ଗେ ଘେନି ନାସ ପରିବାର ପୁରଜନେ ॥
 ସାବରେ ବଳଦେହକୁ ଅସ୍ତ୍ରତେ କରିଣ । ଏହି ଭବେ ସୁଲ ଭୟ ସମସ୍ତ ତେଜିଣ ॥୪॥

“ଶରଣପାଲକ ଶ୍ରୀ ରଘୁ ନାୟକ ଯାହୁ ଯାହୁ ଏବେ ମୋତେ ।”

ଆରତ ବଚନ ଶୁଣନ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମ ଅଭୟ କରିବେ ତୋତେ ॥୧॥

ନିଶଙ୍କ ହୋଇ ଚାଲିଯାଏ, ସେହପରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପ ହୃଦୟରେ ସ୍ପରଶ କରି
 ସେ ନିର୍ଭୟରେ ସବୁ ମଧ୍ୟରେ ମଥା ନୁଆଁଇ ବସିଗଲେ ॥ ୧୧ ॥ ତୌପାତ୍ତ :—
 ରାବଣ କହୁଲ, “ଆରେ ବାନର ! ତୁ କିଏ ?” ଅଙ୍ଗଦ କହଲେ, “ରେ ଦଶଶ୍ରୀ !
 ମୁଁ ଶ୍ରୀ ରଘୁସାରଙ୍କର ଦୂତ, ମୋର ପିତାଙ୍କର ଗୋ ସହସ୍ର ମିତ୍ରତା ସୁଲ । ଏଣୁ ଆରେ
 ଭର । ମୁଁ ତୋ ମଙ୍ଗଳ ଉପନ୍ତେ ଆସିଅଛି ॥ ୧ ॥ ତୋହର କୁଲ ଉତ୍ତମ, ପୁଲସ୍ତି
 ରାଜିକର ରୁ ନାତି । ଶିବ ଓ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ତୁ ବହୁ ସ୍ତବାରେ ପୂଜା କରିଅଛୁ । ଉଭୟଙ୍କଠାରୁ
 ବର ପାଇଅଛୁ ଏବଂ ସମସ୍ତ କାମରେ ପିତାଙ୍କୁ ଲାଭ କରିଅଛୁ । ଲେକପାଲ ଏବଂ ସମସ୍ତ
 ରାଜାଙ୍କୁ ତୁ ଜିଣି ପାରିଅଛୁ ॥ ୨ ॥ ରାଜମତ ବା ମୋହର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ତୁ
 ଜଗବନନୀ ସୀତାଙ୍କୁ ହରଣ କରି ନେଇ ଆସିଛୁ । ଏବେ ତୁ ମୋର ହୃତ କଥା ଶୁଣ ।
 ମୋ କଥାକୁସାରେ ତଳିଲେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ତୋର ସମସ୍ତ ଅପରାଧ ଶମା କରୁଦେବେ ।
 ଦାନ୍ତରେ କୁଟା ଦେଇ ଗଳାରେ କୁରୁତି ପକା ଏବଂ ହୃଦୟ ନିଜ ଆପଣା

ରେ କପିପୋତ ବୋଲୁ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ । ମୁତ ନ ଜାନେନ୍ତୁ ମୋହି ସୁରାସୀ ॥
 କହୁ ନିଜ ନାମ ନିଜ କର ଶୁଦ୍ଧ । କେହି ନାଚେ ମାନସୀ ମିତାଈ ॥୧॥
 ଅଂଗଦ ନାମ ବାଲି କର ବେଟା । ତା ସୌ କବହୁଁ ଭଲ ହୁ ଭେଟା ॥
 ଅଙ୍ଗଦ ବଚନ ସୁନତ ସକୁରୁନା । ରହା ବାଲି ବାନର ମେଁ ଜାନା ॥୨॥
 ଅଙ୍ଗଦ ତହୁଁ ବାଲି କର ବାଲିକ । ଉପଜେନ୍ତୁ ବସ ଅନଳ କୁଳଦାଳକ ॥
 ଗର୍ଭ ନ ଗପୁଡ଼ ବ୍ୟର୍ଥ କୁହୁ ଜାୟୁହୁ । ନିଜ ମୁଖ ତାପସ ଦୂତ କହାୟୁହୁ ॥୩॥
 ଅବ କହୁ କୁସଲ ବାଲି କହୁ ଅହଈ । ବିହୁଁସି ବଚନ ତବ ଅଙ୍ଗଦ କହଈ ॥
 ଦିନ ଦସ ଗଏଁ ବାଲି ପହଁ ଜାଈ । ବୁଝେନ୍ତୁ କୁସଲ ସଖା ଭର ଲାଈ ॥୪॥

ରେ କପି ମନ୍ଦ ବଚନ ବୋଲ ସମ୍ଭାଳିତ । ମୁତ, ଜାଣିନାହୁଁ ମୋତେ ସୁରାସୀ ବୋଲିତ ॥
 କହୁ ନିଜ ନାମ ନିଜ ପିତାବ ଆବର । କେଉଁ ସମ୍ଭବରୁ ମିତ ମାନକୁ ବାନର ॥୧॥
 ଅଙ୍ଗଦ ନାମମୋହର ବାଲିର କୁମର । ତାସଙ୍ଗେଭେଟକ ବେବେହୋଇଛି ତୋହର ॥
 ଅଙ୍ଗଦ ବଚନ ଶୁଣି ସଙ୍ଗୋତ ଲଭିଲ । ଜାଣେ ପୁଣି, ବାଲି ଏକ ମରକଟ ସୁଲ ॥୨॥
 ଅଙ୍ଗଦ, ହୋଇବୁ ସେହୁ ବାଲିର ବାଲିକ । ଜନ୍ମିଲୁ ବେଶ୍ଟ ଅନଳ କୁଳ-ବିନାଶକ ॥
 ଗର୍ଭ ନ ଫାଟିଲ, ବୃଥା ରୁହୁ ଉପୁଜିଲୁ । ନିଜ ବଦନେ ତାପସ ଦୂତ କୁହାଇଲୁ ॥୩॥
 ଏବେ ଶୁଣାଅ, କୁଶଳ ବାଲି କାହିଁ ରହେ । ଶୁଣନ୍ତେ ହସି ବଚନ ବାଲିସୁତ କହେ ॥
 ଦିନ ଦଶ ଅନ୍ତେ ବାଲି ନିକଟକୁ ଯାଇ । ପରୁରୁ ସବୁ ହୃଦେ ସଖାକୁ ଲଗାଇ ॥୪॥

ନାରାୟଣଙ୍କ ସହଚର ଅନ୍ତରରେ ଜାନଙ୍କୁ ପ୍ରସେଷକରେ ରଖି ସମସ୍ତ ଭୟ ତ୍ୟାଗ
 କରି ଚାଲି—॥ ୪ ॥ ବୋହା —ଏବଂ ଏହାରୁପେ ଆଶ୍ଚି ପ୍ରାର୍ଥନା କର—“ହେ
 ଶରଣାଗତପାଳକ ରାବଣ-ଶିରୋମଣି ଶ୍ରୀରାମ ! ମୋତେ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ, ରକ୍ଷା
 କରନ୍ତୁ ।” ତୋହର ଆଶ୍ଚିନାଦ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ପ୍ରଭୁ ତୋତେ ନିର୍ଭୀକ କରି
 ଦେବେ ॥ ୧୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ରାବଣ କହୁଲୁ, ଆରେ ବାନର ପିଲା ! ସମ୍ଭାଳି କରି
 କଥା କହ । ମୂର୍ଖ ! ପୁଁ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଶତ୍ରୁ । ତୁ ମୋତେ ଜାଣିନାହୁଁ ? ଆରେ ଭଲ :
 ତୋ ନିଜର ଓ ତୋ ବାପର ନାମ କହ ତ, କେଉଁ ସମ୍ଭବରୁ ତୁ ମିତ୍ରତା ସ୍ୱୀକାର
 କରୁଛୁ ?” ॥ ୧ ॥ ଅଙ୍ଗଦ କହଲେ, “ମୋର ନାମ ଅଙ୍ଗଦ, ପୁଁ ବାଲିପୁତ୍ର । ତାଙ୍କ
 ସହଚର ତୋହର କେବେ ଭେଟ ହୋଇଥିଲା ନି ?” ଅଙ୍ଗଦଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ
 ରାବଣ ଟିକିଏ ଶଙ୍କିଲେ ଏବଂ କହୁଲୁ, “ହଁ, ମୋର ମନେ ପଡ଼ିଲା, ବାଲି ନାମରେ
 ଗୋଟିଏ ତାନର ଥିଲା ॥ ୨ ॥ ଆରେ ଅଙ୍ଗଦ ! ତୁହ ବାଲିର ପୁତ୍ର ନା ? ଆରେ କୁଳ-
 ନାଶକ ! ତୁ ତୋ ନିଜ କୁଳ-ବଂଶବନ (ବାର୍ତ୍ତାବନ) ନମନ୍ତେ ଅଗ୍ନି ରୂପରେ ଜାତ
 ହେଲୁ । ମାତାର ଗର୍ଭରେ ହିଁ କାହିଁକି ନଷ୍ଟ ହେଲୁ ନାହିଁ ? ତୁ ବୃଥାରେ ନନ୍ଦନଭ
 କଲୁ ଏବଂ ଆପଣା ପୁତ୍ରରେ ତପସ୍ୱୀମାନଙ୍କ ଦୂତ ବୋଲି ନିଜର ପରିଚୟ ଦେଲୁ ॥ ୩ ॥
 ଏବେ ବାଲିର କୁଶଳ-ବାଣୀ କହ ତ । ତେ ଅନିକାଲି କେଉଁ ?” ଅଙ୍ଗଦ କହି

ସମ ବିଶେଷ କୁସଲ ଜୟ ହୋଇ । ସୋ ଯବ ତୋହୁ ସୁନାଇଛି ସୋଇ ॥
ସୁନୁ ସଠଭେଦହୋଇମନ ତାକେ । ଶ୍ରୀରାମସାର ହୃଦୟ ନହିଁ ଜାକେ ॥୫॥

ହମ କୁଲଦାଲକ ସତ୍ୟ ଭୁକ୍ତ କୁଲପାଲକ ଦସପୀସ ।

ଅନ୍ଧ ଭୟର ନ ଅସ କହୁଛି ନୟନ କାନ ଚବ ସାସ ॥୬॥

ସିବ ଚରଂଚ ସୁର ମୁନି ସମୁଦାୟ । ରାହତ ଜାୟୁ ଚରନ ସେବକାୟ ॥
ତାୟୁ ଦୁତହୋଇ ହମ କୁଲ ବୋସ । ଅଭୟହୁଁ ମତି ଉର ବିହର ନ ତୋସ ॥୧॥
ସୁନି କଠୋର ବାମା କପି କେସ । କହତ ଦସାନନ ନୟନ ତରେସ ॥
ଖଲ ଚକଟିନବଚନସବ ସହଜ । ମାତ ଧର୍ମ ମେଁ ଜାନତ ଅହଜ ॥୨॥
କହ କପି ଧର୍ମସୀଲତା ତୋସ । ହମହୁଁ ସୁନ କୃତ ପର ସିୟ ରେସ ॥
ବେଶୀ ନୟନ ଦୁତ ରଖିଥାସ । ବୁଡି ନ ମରହୁ ଧର୍ମ ବ୍ରତଧାସ ॥୩॥

ସମକ ବିଶେଷେ ଯେନ୍ତେ ହୁଅଇ କୁଶଳ । ତୋ ଆଗରେ ଶୁଣାଇବ ବାଲି ସେ ସକଳ ॥
ଶୁଣି ଶଠ । ମନେ ଭେଦ ହୁଅଇ ତାହାର । ଶ୍ରୀ ରାମସାର ନାହାନ୍ତି ହୃଦୟେ ଯାହାର ॥୪॥

ମୁଁ କୁଳନାଶକ, ରୁ କୁଲପାଲକ ସତ୍ୟ, ଶୁଣି ଲଙ୍କ ଭଣ୍ଡ ।

ଅନ୍ଧ ବଧୂର ନ କହୁବେ ଏସନ ନେତ୍ର କର୍ଣ୍ଣ ତୋର ବଂଶ ॥୫॥

ବିରାଟ ଶଙ୍କର ସୁର ମୁନିବର ଗଣ । ସେବନେ ଅଭିଳଷନ୍ତ ଯାହାଙ୍କ ଚରଣ ॥
ତାହାଙ୍କ ଦୁତହୋଇ ମୁଁ କୁଳ ବୁଝାଇଛି । ଏମନ୍ତ ବୁଦ୍ଧିକୁ ତୋର ହୃଦ ନ ସାହିଛି ॥୧॥
ଶୁଣନ୍ତେ କପିର ଏହି କଠୋର ବଚନ । ନୟନ ତରୁଛି ତହୁଁ ବୋଲେ କଣାନନ ॥
ଶଠ, ମୁଁ ତୋର କଠିନ ବଚନ ସହଇ । ମାତ ଧର୍ମ ସମୁଦାୟ ଉତ୍ତମ ଜାଣଇ ॥୨॥
ବୋଲଇ କପି, ଧରମଣୀଲ ପଣ ତୋର । ମୁଁକି ବି ଶୁଣିଛି, ଅଛି ପର ନାସ ରେର ॥
ଦେଖିଲି ନିଜ ନୟନେ ଦୁତ ରକ୍ଷାକାସ । ବୁଡି ନ ମରୁଛି ଯାହା ଧର୍ମ-ବ୍ରତ ଧାସ ॥୩॥

କହିଲେ, “କଣ ବୀର ଦିନ ପରେ ରୁ ନିଜେ ବାଲିଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବୁ ଏବଂ ମିତ୍ରକୁ
ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ତାହାକୁ କୁଶଳ-ବାଞ୍ଛା ପଚାରିବୁ ॥ ୪ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସହିତ ଶତ୍ରୁତା
କଲେ ଯେପରି କୁଶଳ ହୁଏ, ସେ ତୋତେ ସବୁ ଶୁଣାଇ କହୁବେ । ରେ ମୁର୍ଖ ! ଶୁଣ,
ଯାହାର ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୀ ରାମସାର ବାସ ନ କରନ୍ତି, ଭେଦ ନୀତି ତାହା ଉପରେ ନିଜର
ପ୍ରସବ ପକାଇ ପାରେ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା — ମୁଁ ତ କୁଳ-ନାଶକ, ଏହା ସତ୍ୟ ଏବଂ
ରେ ସ୍ବବଶ । ରୁ କୁଳ-ରକ୍ଷକ ! ଅନ୍ଧ ଓ ବଧୂରମାନେ ସୁଦ୍ଧା ଏପରି କଥା କହନ୍ତି ନାହିଁ,
ତୋର ତ ବଂଶ ନେତ୍ର, ବଂଶ କର୍ଣ୍ଣ ଅଛି ॥ ୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଶିବ, ଦ୍ରାଘାକ
ଦେବତା ଏବଂ ପ୍ରହରୁଦ ଯାହାଙ୍କର ଚରଣ-ସେବା ହମନ୍ତେ ଆଶ୍ରୟୀ, ସେହି ପ୍ରଭାଙ୍କ
ଦୁତ ହୋଇ ମୁଁ କୁଳ ବୁଝାଇଦେଲି ? ଆରେ ! ଏପରି ବୁଦ୍ଧି ହୋଇ ହୁଏ ତୋ
ହୃଦୟ ଡାକି ଯାଉନାହିଁ ? ॥ ୧ ॥ ବାନର ଅଙ୍ଗବଳ୍ଲ କଠୋର ବାଣୀ ଶୁଣି, ରାବଣ
ବଡ଼ ରୁଦ୍ଧାଣି କରି କହନ୍ତି, “ଆରେ ବ୍ରହ୍ମ ! ମୁଁ ନୀତି ଓ ଧର୍ମ-ରକ୍ଷା କଥା ଜାଣିଛି

କାନ ନାକ ବିନ୍ଦୁ ଭରିନି ନିନ୍ଦାଣ । ଛମା ଲାଙ୍ଗି ତୁମ୍ଭ ଧର୍ମ ବରଣ ।
ଧର୍ମସୀଲତା ତବ ଜଗ ଜାଗୀ । ପାତ୍ରୀ ଦରସୁ ହମନ୍ତୁ ବଡ଼ଭାଗୀ ॥୪॥

ଜନ ଜନ୍ମସି ଜଡ଼ ଜନ୍ମ କପି ସଠ ବଲେକୁ ମମ ବାହୁ ।

ଲୋକପାଲ ବଳ ବିପୁଲ ସସି ପ୍ରସନ ହେତୁ ସବ ଶୁଭ ॥୨୬(କ)॥

ପୁଣି ନର ସର ମମ କର ନିକର କମଲହ୍ନି ପର କରି ବାସ ।

ସୋଭତ ଭୟର ମରାଲ ଇବ ସମୁ ସହିତ କୈଳସ ॥୨୬(ଖ)॥

ତୁମ୍ଭରେ କଟକ ମାଝୁ ପୁନୁ ଅଙ୍ଗଦ । ମୋ ସନ ଭରଣ କର୍ତ୍ତନ ଜୋଧା ବଦ ।
ତବ ପ୍ରଭୁ ନାରି ବିରହ ବଳସ୍ଥନ । ଅନୁଜ ତାସୁ ହୁଏ ଦୁର୍ଗା ମଲ୍ଲନା ॥୧॥
ତୁମ୍ଭ ପୁଣିବ କୁଲଦ୍ରୁମ ଦୋଇ । ଅନୁଜ ହମାର ଶ୍ଵରୁ ଅତି ସୋଇ ।
ଜାମବନ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀ ଅତି ବୁଢ଼ା । ସୋ କ ହୋଇ ଅବ ସମରୁତା ॥୨॥

ନାକକାନନ୍ଦନା ଯେବେ ଭଗୀକୁଦେଖିଲୁ । ଧରମ ବରଣ ରୁହ ଶମା ଆଗଲୁ ॥
ତୋର ଧର୍ମଶୀଳ ପଣ ବିଶେ ପ୍ରକାଶିତ । ଦର୍ଶନ ପାଇଲି ମୋର ସୌଭାଗ୍ୟ ଅମିତ ॥୪॥

ବୃଥାରେ ନ ଜଲ୍ଲ କଟି ଜଡ଼ଜନ୍ମ, ଶଠ, ଦେଶ ମୋର ବାହୁ ।

ଲୋକପାଲ ବଳ-ବହୁ ମା ବିପୁଲ ଗ୍ରାସିବାକୁ ଯେହ୍ନେ ଶୁଭ ॥୨୭(କ)॥

ପୁଣି ନର-ସର ମୋ କର ନିକର-କମଳ ଉପରେ ବାସ ।

ହୋଇଲେ ଶୋଭିତ ମରାଲ ଯେସନ ଶମୁ ସହ କଲଲସ ॥୨୭(ଖ)॥

ଶୁଣିରେ ଅଙ୍ଗଦ, ତୋର ସୈନ୍ୟଙ୍କମଧ୍ୟରେ । ପ୍ରତିବେକ ଯୋଦ୍ଧା ଅଛୁ ମୋହର ସଙ୍ଗରେ ॥
ନାଶ ବିରହରେ ତୋର ପ୍ରଭୁ ବଳସ୍ଥନ । ଅନୁଜ ତାହାର ହୁଏ ଶେ ହୁଏତ ମଲ୍ଲନା ॥୧॥
ରୁ ଆଉ ପୁଣିବ କୁଲ ବିଷୟ ଉଭୟ । ଅନୁଜ ମୋର ଅଛଇ ଶ୍ଵରୁ ଅତିଶୟ ॥
ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୃଦ୍ଧ ତୋହର ମନ୍ତ୍ରୀ ଜାମବନ୍ତ । ସମର ଆରୁତ ସେହୁ ହୋଇବ କେମନ୍ତ ॥୨॥

ବୋଲି ତୋହର ସମସ୍ତ କର୍ମଣ ବଚନ ସହୁ ॥ ୨ ॥ ଅଙ୍ଗଦ କହିଲେ, “ତୋ
ଧର୍ମଶୀଳତା କଥା ମୁଁ ଭଲରୂପେ ଶୁଣିଛି । ତୁ ପର ସୀକୁ ହରଣ କରିବୁ ଏବଂ
ଦୁତକୁ ରକ୍ଷା କରିବା କଥା ତ ମୁଁ ଆପଣା ଆଖିରେ ଦେଖିନେଲି ! ଏପରି ଧର୍ମ ବ୍ରତ-ଧାରୀ
ତୁ ! ବୃଦ୍ଧ ମରାଯାଉନାହିଁ ! ॥ ୩ ॥ ନାସାକର୍ଣ୍ଣବିସ୍ତନା ଭଗିନୀକୁ ଦେଖି, ତୁ ଧର୍ମ ବରଣ
କରି (ଶତ୍ରୁକୁ) ତ ଶମା କରି ଦେଇଥିଲୁ ! ତୋହର ଧର୍ମପରାୟଣତା ଜଗତ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ମୁଁ
ଯେ ତୋ ଦର୍ଶନ ପାଇଲି, ସେଥିଲାଗି ନିଜକୁ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମନେ କରୁଛି ॥ ୪ ॥
ଦୋହା :—ରାବଣ କହିଲା, “ଆରେ ଜଡ଼ଜନ୍ମ ବାନର ! ବୃଥାରେ ବନ୍ଦବନ୍ଦ କରନାହିଁ;
ଆରେ ମୁର୍ଖ ! ମୋର ବାହୁ-ପ୍ରତିକୁ ଦେଖ୍ ତ । ଏମାନେ ସମସ୍ତ ଲୋକପାଲଙ୍କ ବିଶାଳ
ବଳ-ବହୁ ମାତ୍ର ଗ୍ରାସ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଶୁଭ ଅଛନ୍ତି ॥ ୨୭ (କ) ॥ ପୁଣି ତୁ ଶୁଣିଥିବୁ
ଯେ, ଆକାଶ-ସରୋବରରେ ମୋର ବାହୁ-କମଳ ଉପରେ ବସି ଶିବ ସମେତ
କୈଳାସ ପଦ୍ମତ ହୁଏ ସହୁ ଶୋଭା ଲାଭ କରିଥିଲା ! ॥ ୨୭ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—

ସିଲ୍ ପି କର୍ମ ଜାନକ୍ଷି ନଲ ମଲ । ହେଁ କପି ଏକ ମହା ବଳସୀଲ ॥
 ଆତ୍ମା ପ୍ରଥମ ନଗରୁ ଜେକ୍ଷି ଜାଲ । ସୁନତ ବଚନ କହ ବାଲିକୁମାରୀ ॥
 ସତ୍ୟ ବଚନ କହୁ ନିସିତର ନାହା । ସୀତେହୁଁ ଖସ ଖାନ୍ତି ସୁର ଦାହା ॥
 ରାବନ ନଗର ଅଲ୍ପ କପି ଦହଇ । ସୁନି ଅସ ବଚନ ସତ୍ୟ କୋ କହଇ ॥୩॥
 ଜୋ ଅତି ସୁଭଟ ସରହେହୁ ରାବନ । ସୋ ସୁଗ୍ରୀବ କେର ଲଘୁ ଧାଡ଼ିନ ॥
 ତଲଇ ବହୁତ ସୋ ଶର ନ ହୋଇ । ପଠନ୍ତା ଶବର ଲେନ ହମ ସୋଇ ॥୪॥
 ସତ୍ୟ ନଗରୁ କପି ଜାରେଉ ବିନୁ ପ୍ରଭୁ ଆସୁସୁ ପାଇ ।
 ପିଣ୍ଡ ନ ଗୟତ ସୁଗ୍ରୀବ ପହିଁ ଚେହିଁ ଭୟ ରହା କୁକାଲ ॥୫॥ (କ)

ଶିଳ୍ପ କରମ ଜାଣନ୍ତି ନଳ ଆଉ ମଲ । ଅଳ୍ପ ଏକ ମରୁଜଟ ମହାବଳଶୀଳ ॥
 ଅସିତ ପ୍ରଥମେ ଦେହୁ ନଗର ଜାଲଇ । ଶୁଣି ଉପହାସ କର ଅଙ୍ଗଦ କହଇ ॥୬॥
 ସତ୍ୟ କଥନ କରୁ କ ରାକ୍ଷସ ରାଜନ । ସତ୍ୟ ତୋର ପୁର କପି କରଇ ଦହନ ॥
 ରାବଣ ପୁରକୁ ଶୁଦ୍ର ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଦହଇ । ଏମନ୍ତ ବଚନ ଶୁଣି ସତ୍ୟ କେ କହଇ ॥୭॥
 ଅତି ଯୋଦ୍ଧା ଯାହାକୁ ରୁ ଦହୁ, ଲଙ୍ଗେଶ୍ୱର । ସାମାନ୍ୟ ହରକରା ସେ ଅଟେ ପୁଣ୍ଡରୀକ ॥
 ଶର ନ କୁହାଏ ସେହୁ ବୁଲେ ସେ ବିଶେଷ । ପେଟେଥିଲୁ ଆମେ ତାକୁ ନେବାକୁ ସମେଶ ॥୮॥
 ସତ୍ୟ କି ଏ କଥା, ପ୍ରଭୁ ଆଜ୍ଞା ବିନା କପି ନଗର ଜାଲଇ ?
 ତେଣୁ ନ ଦେଶ ସେ ପୁଣ୍ଡରୀକ ପାଶେ, ଭୟରେ ଲୁଚି ରହଇ ॥୯॥ (କ)

ଆରେ ଅଙ୍ଗଦ ! ଶୁଣ, ତୋ ସେନା ମଧ୍ୟରେ ମୋ ସହକ ଲଢ଼ି ପାରିବ, ଏପରି
 ଯୋଦ୍ଧା କିଏ ଅଛୁ ? ତୋ ମାଲିକ ତ ସ୍ତ୍ରୀ ବିରହରେ ବଳହୀନ ହେଉଅଛୁ ଏବଂ
 ତାହାର ସାନ ଭାଇ ତାହାର ଦୁଃଖ ହେଉ ଦୁଃଖୀ ଓ ଭବାସୀନ ॥ ୧ ॥ ରୁ ଓ ପୁଣ୍ଡରୀକ
 ଉଭୟେ ନଦୀ ତଟର ବୃକ୍ଷ । ରହଇ ମୋ ସାନ ଭାଇ ବିଶ୍ୱାସୀ । ସେ ତ ବଡ଼ ଭରକୁଳା ।
 ମନ୍ତ୍ରୀ କାମୁବାନ୍ ଅତି ବୃଦ୍ଧ, ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲଢ଼ାଇ ନିମନ୍ତେ କଣ ସମର୍ଥ ହୋଇ
 ପାରିବ ? ॥ ୨ ॥ ନଳ ମଲ ତ କାରୁଣ୍ୟ କର୍ମ ମାତ୍ର ଜାଣନ୍ତି । ହଁ, ଗୋଟିଏ ବାନର
 ନିଶ୍ୱାସ ମହା ବଳବାନ୍, ଯେ ପ୍ରଥମେ ଆସିଥିଲା ଏବଂ ଲଜା ଜାଲି ଦେଇଥିଲା ।
 ଏହି ବଚନ ଶୁଣି ବାଲି-ପୁଅ ଅଙ୍ଗଦ କହଲେ— ॥ ୩ ॥ “ହେ ରାକ୍ଷସ-ରାଜ ! ସତକଥା
 କହ, ସେହି ବାନର ପ୍ରକୃତରେ ତୋ ନଗର ଜାଲି ଦେଇଥିଲା କି ? ରାବଣ ପରି
 ଜଗତଜିତସ୍ତ୍ରୀ ଯୋଦ୍ଧାର ନଗର ! ତାହା ପୁଣି ଗୋଟିଏ ଶୁଦ୍ର ବାନର ଜାଲିଦେଲା !
 ଏପରି କଥା ଶୁଣି ଏହାକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି କିଏ କହେବ ? ଯାହାକୁ ରୁ ଅତି ବଡ଼
 ଯୋଦ୍ଧା ବୋଲି କହୁ ପ୍ରଶଂସା କରୁଛୁ, ସେ ତ ପୁଣ୍ଡରୀକ ଗୋଟିଏ ଅତି ସାମାନ୍ୟ
 ହରକରା । ସେ ବହୁତ ବୁଲେ, ଶର ନୁହେଁ । ଆମେ ତ ତାହାକୁ ନେବଳ ଶବର
 ନେବା ନିମନ୍ତେ ପଠାଇଥିଲୁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ସତରେ କଣ ସେହି ବାନର
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ବିନା ତୋ ନଗର ଜାଲିଦେଲା ? ଜଣାପଡ଼ୁଛି, ସେହି ଭୟରେ

ସତ୍ୟ କହୁଛି ଦୟାକଂଠ ସବ ମୋହି ନ ସୁନି କହୁ କୋହ ।
 କୋଉ ନ ହୁମାରେ କଟକ ଅସ ତୋ ସନ ଲରତ ଜୋ ସୋହ ॥୨୩(ଖ)॥
 ପ୍ରୀତି ବିଶେଷ ସମାନ ସନ କରିଅ ଖଳ ଅସି ଆହୁ ।
 ଜୌ ମୁଗପତି ବଧ ମେଡ଼ିକହି ଭଲ କି କହଇ କୋଉ ତାହି ॥୨୩(ଗ)॥
 ଜନ୍ମପି ଲଭୁତା ରାମ କହୁଁ ତୋହି ବଧେ ବଡ଼ ଦୋଷ ।
 ତଦପି କଠିନ ଦୟାକଣ୍ଠ ସୁନୁ ଛବି ଜାତି କର ଶେଷ ॥୨୩(ଘ)॥
 ବଡ଼ ଉକ୍ତି ଧନୁ ବଚନ ସର ହୁବୟୁ ଦହେଉ ଉପୁ ଖାସ ।
 ପ୍ରତିଉତ୍ତର ସତ୍ତ୍ୱସିନ୍ଧୁ ମନହୁଁ କାହୁଁତ ଭଟ ଦସସୀସ ॥୨୩(ଙ)॥
 ହୁଁସି ବୋଲେଉ ଦୟାମୌଳି ତବ କପି କର ବଡ଼ ଗୁନ ଏକ ।
 ଜୋ ପ୍ରତିପାଲଇ ତାସୁ ହିତ କରଇ ଉପାୟୁ ଅନେକ ॥୨୩(ଚ)॥

ସତ୍ୟ ରୁ କଥନ କରୁ ଦଶାନନ, ହୋଧ ବି ମୋତେ ନ ଲଗେ ।
 ଆମ୍ଭ ଥାଟେ କେହି ଏହୁପରି ନାହିଁ ଶୋଭିବ ସୁଦ୍ଧି ତୋ ସାଙ୍ଗେ ॥୨୩(ଝ)॥
 ସମ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରୀତି ବିଶେଷ ଉଚିତ ମାତ୍ର ଏମନ୍ତ ଉଷଇ ।
 ସିଂହ ମଣ୍ଡୁକକୁ ବଧେ ଯେବେ, ତାକୁ ଭଲ କେହି କି କହଇ ॥୨୩(ଞ)॥
 ଯଦ୍ୟପି ରାମଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏ ଲଭୁତା ତୋର ବଧେ ବଡ଼ ଦୋଷ ।
 ତଥାପି କଠିନ ଶୁଣ ଦଶାନନ, ଶସିସୁ ଜାତିଙ୍କ ଶେଷ ॥୨୩(ଟ)॥
 ବଡ଼ ଉକ୍ତି-ରୂପେ ବଚନ-ନାଗୁଡେ କପି ଦହେ ଉପୁ ଉର ।
 ଅବା ପ୍ରଭୁଉର-ସଖାଣିରେ ଖାର କାହୁଁ ଲଙ୍କ-ରାଣୁର ॥୨୩(ଡ)॥
 ହୁଁସି ପ୍ରତିଉକ୍ତି କରେ ଲଙ୍କପତି, କପି ଶୁଣ ବଡ଼ ଏକ ।
 ଯେ ପ୍ରତିପାଲଇ ତାର ହିତ ପାଇଁ କରେ ଉପାୟୁ ଅନେକ ॥୨୩(ଢ)॥

ସେ ଫେରି ପୁରୀବନ୍ଦ ପାଖକୁ ଯାଇନାହିଁ ଏବଂ କେଉଁଠି ଲୁଚି ରହୁଛି ! ॥ ୨୩ (କ) ॥
 ରେ ରାବଣ ! ତୁ ସବୁ କଥା ସତ୍ୟ କହୁଛୁ—ଶୁଣି ମୋର ଟିକିଏ ହେଲେ ହୋଧ
 ନାହିଁ । ବାସୁନ୍ଦର ଆମ ସେନା ମଧ୍ୟରେ ଏପରି କେହି ହେଲେ ନାହିଁ ଯେ କି ତୋ
 ସଙ୍ଗରେ ଲଢ଼ି ଶୋଭା ପାଇବ ॥ ୨୩ (ଖ) ॥ ମାତ୍ର କହେ, ପ୍ରୀତି ଓ ଶତ୍ରୁତା
 ସମସ୍ତଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହୃଦ କରବା ଉଚିତ । ସିଂହ ଯଦି ବେଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ବଧ କରେ,
 ତେବେ ତାହାକୁ କେହି ଭଲ କହୁବ କି ? ॥ ୨୩ (ଗ) ॥ ଯଦ୍ୟପି ତୋତେ ବଧ
 କରିବାରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ଲଭୁତା ଏବଂ ଅତି ଦୋଷ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ, ତଥାପି ହେ ରାବଣ !
 ଶୁଣ ! ଶସିସୁ ଜାତିର ହୋଧ ବଡ଼ କଠୋର । ॥ ୨୩ (ଘ) ॥ ବକ୍ରୋକ୍ତି-ଧନୁରେ
 ବଚନ-ବାଣ ମାତ୍ର ଅଙ୍ଗଦ ଶତ୍ରୁର ହୃଦୟ ଜଳାଇ ଦେଲେ । ଖାର ରାବଣ ସେହି ସବୁ
 ବାଣକୁ ସତେ ଯେପରି ପ୍ରଭୁଉର ରୂପକ ସଖ୍ୟାଣି ଯୋଗେ ବାହାର କରୁ-
 ଥାଏ ॥ ୨୩ (ଙ) ॥ ତଦନନ୍ତର ରାବଣ ହୁଁସି କହିଲା, “ବାନରଠାରେ ଯୋଡ଼ାଏ

ଧନ୍ୟ ଶାସ ଜୋ ନିଜ ପ୍ରଭୁ କାଜା । ଜହଁ ତହଁ ନାଚଇ ପରିହର ଲଙ୍କା ।
 ନାଚି କୁହ କର ଲେଗ ରିଝାଇ । ପତି ହିତ କରଇ ଧର୍ମ ନିପୁନାଇ ॥୧॥
 ଅଙ୍ଗଦ ସ୍ଵାମିଭକ୍ତ ତବ ଜାଣି । ପ୍ରଭୁଗୁନ କସ ନ କହୁଏ ଏହି ଭାଷା ॥
 ମେଁ ଗୁନଗାହକ ପରମ ସୁଜାନା । ତବ କଟୁରଟନି କରଇଁ ନହିଁ କାନା ॥୨॥
 କହ କପି ତବ ଗୁନଗାହକତାଇ । ସଙ୍ଗ ପବନସୁତ ମୋହି ସୁନାଇ ॥
 ବନ ବଧ୍ୟଂସି ସୁତ ବଧୁ ପୁର ଜାଣ । ତଦପି ନ ତେହିଁ କହୁ କୃତ ଅପକାର ॥୩॥
 ସୋଇ ବିରୁଦ୍ଧ ତବ ପ୍ରକୃତି ସୁହାଇ । ଦସକଂଧର ମେଁ ଶାନ୍ତି ଡିଠାଇ ॥
 ଦେଖେଉଁ ଆଇ ଜୋ କହୁ କପି ଶ୍ରୀ । ତୁମ୍ଭରେଁ ଲଜ ନ ରୋଷ ନ ମାଣା ॥୪॥
 ଜୌ ଅସି ମତ ପିତୁ ଖାଏ ଖାସା । କହି ଅସ ବଚନ ହୁଏ ଦସସୀସା ॥
 ପିତୃଶ୍ରୀ ଖାଇ ଖାତେଉଁ ପୁନି ତୋହା । ଅବସ୍ଥା ସମୁଦ୍ଧି ପର କହୁ ମୋହା ॥୫॥

ଧନ୍ୟ କପି ଯଦୁ ନିଜ ପ୍ରଭୁ ବାଣୀ ଲଭି । ଯହିଁ ତହିଁ ନାଚୁଥାଏ ଲଙ୍କା ପରିତ୍ୟାଗି ॥
 ନାଚି ଶୂନ୍ୟଚିତ ମାରି ଲୋକଙ୍କୁ ମୋହଇ । ସ୍ଵାମୀ ନିମନ୍ତେ ନିପୁଣ କୌଶଳ କରଇ ॥୧॥
 ଅଙ୍ଗଦ, ଅଟଇ ତୋର ଜାତି ସ୍ଵାମୀ ଭକ୍ତ । ପ୍ରଭୁ ଗୁଣ ନ କହୁ କପି ରୁ ଏମନ୍ତ ॥
 ମୁଁ ଗୁଣ-ଗ୍ରାହକ ବଡ଼ ତରୁର ଅଟଇ । ତୋ କଟୁ ବଚନ କଣ୍ଠପାତ ନ କରଇ ॥୨॥
 ଅଙ୍ଗଦ କହୁଲ, ତୋର ଗୁଣ-ଗ୍ରାସପଣ । ଯଦ୍ୟ ମୋତେ ଶୁଣାଇଲୁ ପବନ-ନନ୍ଦନ ॥
 ବନ ଧ୍ୟଂସି ସୁତ ବଧୁ ପୁର କଲ ଡାର । ତଥାପି ନ କଲୁ କହୁ ଅପକାର ତାର ॥୩॥
 ବିରୁଦ୍ଧ ତୋହର ସେହୁ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରକୃତି । ଧୃଷ୍ଟକା କରିଲି ମୁହିଁ, ଶୁଣ ଲଙ୍କାପତି ॥
 ଦେଖିଲି ଯେ କହୁ କହୁଥିଲୁ ହନୁମାନ । ନାହିଁ ତୋର ସ୍ଵଲ୍ଲ କହା ରୋଷ ଅଭିମାନ ॥୪॥
 ପିତାକୁ ଖାଇଲୁ ଯେଣୁ ତୋ ବୁଦ୍ଧି ଏସନ । ହୁଏଲ ଧାବଣ କହୁ ଏମନ୍ତ ବଚନ ॥
 ପିତାକୁ ଖାଇଣ ଏବେ ଖାଇଥାନ୍ତି ତୋତେ । ସୁରଣ ହୋଇଲ ଏବେ ବଥା କହୁ ମୋତେ ॥୫॥

ବିଶିଷ୍ଟ ଗୁଣ ଯେ, ତାହାକୁ ଯେ ପ୍ରତିପାଳନ କରେ, ସେ ଅନେକ ଉପାୟରେ ତାହାର
 ହିତ କରବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ ॥୨୩(କ)॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :-ବାନର ନିଜ ମାଲିକ ନିମନ୍ତେ
 ଲଙ୍କା ଗୁଡ଼ି ଯେଉଁଠି ଲଙ୍କା ସେଇଠି ନାଚେ । ସେଥିଲୁଗି ସେ ଧନ୍ୟ । ନାଚିବାକୁ ଏବଂ
 ଶୂନ୍ୟଚିତ ମାରି ସେ ଲୋକଙ୍କୁ ଖୁସି କରେ । ଏହିପରି ସେ ମାଲିକର ହିତ ସାଧନ କରେ ।
 ଏହା ତାହାର ଧର୍ମର ନିପୁଣତା ॥୧॥ ହେ ଅଙ୍ଗଦ ! ତୋ ଜାତି ସ୍ଵର୍ଗଭକ୍ତ, ତେଣୁ ତୁ ତୋ
 ମାଲିକ-ଗୁଣ ଏପରି ସ୍ଵାଦେ କପରି ନ ବଖାଣନ୍ତୁ ? ମୁଁ ଗୁଣ-ଗ୍ରାହକ ଏବଂ ପରମ ପୁଣ୍ୟମାନ ।
 ଏହି ହେତୁ ତୋହର କଠୋର ବଚନ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦେଉନାହିଁ ।” ॥ ୨ ॥ ଅଙ୍ଗଦ
 କହୁଲେ, “ତୋହର ପ୍ରକୃତ ଗୁଣ-ଗ୍ରାହକତା ତ ହନୁମାନ ମୋତେ ଶୁଣାଇଥିଲେ ।
 ସେ ଅଶୋକ-ବନକୁ ବଧ୍ୟଂସ କରି ତୋ ପୁତ୍ରକୁ ବଧ କରି ନଗରକୁ ନଳାଇ
 ଦେଇଥିଲେ । ତଥାପି ତୋର ଗୁଣଗ୍ରାହକତା ହେତୁ ତୁ ବୁଝିଲୁ ଯେ, ସେ ତୋହର
 କିଛି ହେଲେ ଅପକାର କରି ନାହାନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ରେ ଦଶରାଜ ! ତୋର ସେହୁ ସୁନ୍ଦର

ବାଲି ବିମଳ ଜୟ ଭାଜନ ଜାମ୍ । ହୃଦୟ ନ ଚୋଡ଼ି ଅଧମ ଅଭିମାନ ॥
 କହୁ ରାବନ ରାବନ ଜଗ କେତେ । ମୋ ନିଜ ଶ୍ରବନ ସୁନେ ସୁନୁ କେତେ ॥୭॥
 ବଳିଷ୍ଠ ଜଗତ ଏକ ଉପହୁ ପଡ଼ାଇ । ରାଣେଇ ବାଧୁ ସିନ୍ଧୁଛୁ ହସ୍ତସାଇ ॥
 ଖେଳନ୍ତି ବାଲକ ମାରୁଛି ଜାଇ । ଦୟା ଲାଗି ବଳ ସାହୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠାଛୁ ॥୮॥
 ଏକ ବହୋର ସହସ୍ରଭୁଜ ଦେଖା । ଧାଇଁ ଧରା ଜମି ନଂରୁ ହସେଇ ॥
 କୌତୁକ ଲାଗି ଭବନ ଲେ ଆଡ଼ା । ସୋ ସୁଲକ୍ଷ୍ମି ମୁନି ଜାଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠାଡ଼ା ॥୯॥
 ଏକ କହର ମୋହି ସକୁଚ ଅଛି ରହା ବାଲି ଗାଁ ଗାଁ ॥
 ଇନ୍ଦ୍ର ମହୁ ରାବନ ତେଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଟ୍ୟ ବଦହୁ ତଳ ମାଖ ॥୧୦॥

ବାଲିର ବିମଳ ଯଶ-ଭାଜନ ବିରୁଦ୍ଧ । ନ ବଧେ ତୋତେ ଅଧମ ଅଭିମାନ ଭାଷ ॥
 କହୁ ରାବଣ, ରାବଣନଗରରେ କେତେ । ଶୁଣ, ଶୁଣାଉଛୁ ତୋତେ ଶୁଣିଛୁ ମୁଁ ସେତୋଡ଼ା ॥
 ବଳି ଶ୍ରୀବାକୁ ଏକ ଶମ୍ଭୁଲ ପାତାଲେ । ରଖିଲେ ଶିଶୁ-ସମୂହ ଦାନ୍ତ ହସ-ଶାଲେ ॥
 ବେଳନ୍ତି ବାଲକ-ବୃନ୍ଦ ପ୍ରହାରନ୍ତି ଯାଇ । ଦୟା ଲାଗିବାକୁ ବଳ ଦେଇ ପ୍ରକୃତାଇ ॥୬॥
 ସହସ୍ର-ଭୁଜ ଭଗର ରାବଣେ ଦେଖିଲ । କୌଣସି ଜନ୍ମ ବିଶେଷ ଭବିଷ୍ୟ ଧରିଲ ॥
 ଆଖିଲା ନିଜ ଭବନେ କଉରୁକ ପାଇଁ । ତାହାକୁ ସୁଲକ୍ଷ୍ମି ମୁନି ପ୍ରକୃତ କଲେ ଯାଇ ॥୭॥
 ଭଗର କହନ୍ତେ ନରା ଲାଗେ ମୋତେ ଥିଲା ସେ ବାଲି କାଶରେ ।
 ତୁ କେଉଁ ରାବଣ ପଟ୍ୟ କହ, ମାନ ତେଜ ଏହାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ॥୮॥

ସୁଭବ କଥା ବିରୁଦ୍ଧ କର ମୁଁ କହୁ ଧୃଷ୍ଣତା କରିଅଛି । ହନୁମାନ ଗାହା କହୁ କହୁଥିଲେ,
 ମୁଁ ଆସି ତାହା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଦେଖିପାରିଛି । ବାସୁକରେ ତୋହର ଲଜା, ବୋଧ ଓ
 ବିରକ୍ତି କହୁ ହେଲେ ନାହିଁ ।” ॥ ୪ ॥ ରାବଣ କହିଲା, “ଆରେ ବାନର ! ତୋର
 ଏପରି ବୁଦ୍ଧି ହୋଇଥିବାରୁ ତୁ ତୋ ଦାସକୁ ଡାକରଲୁ ।” ଏପରି ବଚନ କହୁ ରାବଣ
 ହସିଲା । ଅଙ୍ଗଦ କହିଲେ, “ପିତାଙ୍କୁ ଡାକ ପୁଣି ତୋତେ ମଧ୍ୟ ଡାକିଯାଆନ୍ତି, କିନ୍ତୁ
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଶୀଘ୍ର ମୋ ମନକୁ ଆସିଯାଇଛି ! ॥ ୫ ॥ ଆରେ ନର
 ଅଭିମାନ ! ବାଲିଙ୍କ ନିର୍ମଳ ଯଶର ପାତ୍ର ରୂପେ ତୋତେ ଜାଣି, ମୁଁ ତୋତେ ମାରୁନାହିଁ ।
 ରାବଣ ! ନଗରରେ କେତେ ଜଣ ରାବଣ ଅଛନ୍ତି, କହ ତ । ମୁଁ ସେତେ ରାବଣଙ୍କ
 କଥା ମୋ କାନରେ ଶୁଣିଛି, ସେ ସବୁ ଶୁଣି— ॥ ୬ ॥ ଜଣେ ରାବଣ ତ ବଳକୁ
 ଜିଣିବାକୁ ପାତାଳକୁ ଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ପିତୃମାନେ ତାହାକୁ ଅଶ୍ୱଶାଳାରେ
 ବାନ୍ଧ ରଖିଥିଲେ । ବାଲକମାନେ ଶ୍ରେଷ୍ଠା’ନ୍ତି ଏବଂ ତା ନିକଟକୁ ଯାଇ ଯାଇ ତାହାକୁ
 ମାରୁଥା’ନ୍ତି । ବଳଙ୍କ ମନରେ ଦୟା ଆସିଲା । ସେ ତାକୁ ମୁନି କରାଇଦେଲେ ॥୭॥ ପୁଣି
 ଜଣେ ରାବଣକୁ ସହସ୍ର-ବାଧୁ ଦେଖିଥିଲା ଏବଂ ସେ କୌଣସି ତାହାକୁ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଜନ୍ମ
 ବୋଲି ମନେ କରି ଧରି ପକାଇଲା । କୌତୁକ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ସେ ତାହାକୁ ଘରକୁ
 ନେଇଆସିଲା । ତହିଁରେ ସୁଲକ୍ଷ୍ମୀ ମୁନି ଯାଇ ତାହାକୁ ମୁକ୍ତ କଲେ ॥୮॥ ବୋହାଁ-ଆଉ ଜଣେ

ସୁଦୁ ସଠ ସୋଇ ଶବନ ବଳସୀଲ । ହରଗିରି ଜାନ ଜାସୁ ଭୁଜ ଲଲ ॥
 ଜାନ ଉମାପତି ଜାସୁ ସୁରାଜ । ପୁଜେଉଁ ଜେନ୍ଦ୍ର ସିର ସୁମନ ଚଢ଼ାଇ ॥୧॥
 ସିର ସରୋଜ ନିଜ କରନ୍ତି ଉତାସ । ପୁଜେଉଁ ଅମିତ ବାର ହିପୁରାସ ॥
 ଭୁଜ ବିହମ ଜାନନ୍ତି ଦରପାଲ । ସଠ ଅଜନ୍ତୁ ଜନ୍ମ କେଁ ଭର ସାଲ ॥୨॥
 ଜାନନ୍ତି ଦରଗଜ ଭର କଠିନାଜ । ଜବ ଜବ ଭରଇଁ ଜାଇ ବରଥାଇ ॥
 ଜନ୍ମ କେ ଦସନ କରାଇ ନ ଫୁଟେ । ଭର ଲଗତ ମୁଲକ ଭବ ଟୁଟେ ॥୩॥
 ଜାସୁ ଚଳତ ଡୋଲତି ଇମି ଧରମ । ଚକ୍ରତ ମଉ ଗଜ ଜମି ଲଘୁ ଚରମ ॥
 ସୋଇ ଶବନ ଜଗ ବିକିତ ପ୍ରତାପୀ । ସୁନେନ୍ତି ନ ଶ୍ରବନ ଅଲକ ପ୍ରଲପୀ ॥୪॥

ଶୁଣ ଶଠ । ପୁଣି ସେ ରବଣ ବଳଶୀଳ । ଯା'ର ଭୁଜବଳ ଜାଣେ ଶକର ଶରଳ ॥
 ଜାଣନ୍ତି ଯାର ଶରତା ପାରବତୀ-ସାର । ପୁଜଇ ଯାହାକୁ ରି-ସୁମନ ଚଢ଼ାଇ ॥୧॥
 ଶୁଣାଇ ସିର-ସରୋଜ ଆପଣା ହସ୍ତରେ । ଅନେକ ବାର ପୁଜଇ ଶିବକୁ ସାବରେ ॥
 ଭୁଜ-ବିହମ ଜାଣନ୍ତି ଦରପାଲ ଗଣ । ଅଦ୍ୟାପି ଶଠ ଯାହାଙ୍କ ଦୃଢ଼ସ୍ତେ କଷଣ ॥୨॥
 ଜାଣନ୍ତି ଦରଗଜେ ଦୃଢ଼ କଠିନତା ମୋର । ଯେବେ ଯେବେ ବଳାକାରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଲୋର ॥
 ଯାହାଙ୍କ କରାଇ ଦନ୍ତେ ବସ ନ ଫୁଟିଲ । ଦୃଢ଼ସ୍ତେ ବାଜନ୍ତେ ମୁନା ସଦୃଶ ତୁଟିଲ ॥୩॥
 ଯାହାର ଗୁଲନ୍ତେ କର୍ମେ ଧରଣୀ ଏମନ୍ତେ । ଯଥା ଶୁଦ୍ଧ ନାବେ ମଉ ବାରଣ ଚକ୍ରନ୍ତେ ॥
 ସେହୁ ରବଣ ପୁଁ ବିଶ୍ୱ ବିକିତ ପ୍ରତାପୀ । ଶୁଣି ନାହୁଁ ଶ୍ରବଣେ କି ରେ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରଲପୀ ॥୪॥

ରବଣର କଥା କହୁବାକୁ ମୋ ମନରେ ବଡ଼ ସନ୍ଦେହ — । ସେ ବହୁତ
 ଧନ ଯାଏ ବାଳିଙ୍କ କାଖରେ ରହୁଥାନ୍ତୁ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୁ କେଉଁ ରବଣ ?
 ଚିତାଚିତ୍ତ ଶୁଣି ସତ ସତ କହୁଥାଅ ।” ॥ ୨୪ ॥ ତୌପାତ୍ର :—ରବଣ କହୁଲୁ, “ଆରେ
 ମୁର୍ଖ ! ଶୁଣ, ଯେଉଁ ରବଣର ବାହୁର କରମନ୍ତ କେଲାସ ପବତ ଜାଣେ, ମୁଁ ସେହୁ
 ବଳବାନ୍ ରବଣ । ଯାହାର ଶରତା ଉମାପତି ମହାଦେବ ଜାଣନ୍ତି, ଯାହାକୁ କି
 ମୁଁ ଆପଣାର ସିର-ସୁମନ ଚଢ଼ାଇ ପୂଜା କରୁଥିଲି, ମୁଁ ହେଉଛି ସେହି ରବଣ ॥୧॥
 ମୁଁ ମୋ ସିର-କମଳ ସହୁ ଆପଣା ହସ୍ତରେ ଉତାରି ଥିବି । ସିର ହିପୁରାସ ଶିବକୁ
 ପୂଜା କରୁଥାନ୍ତୁ । ଆରେ ମୁର୍ଖ ! ମୋ ବାହୁ-ପରାବମ ଦରପାଲମାନେ ଜାଣନ୍ତି ।
 ସେମାନଙ୍କ ଦୃଢ଼ସ୍ତେ ଅଦ୍ୟାବଧି ମୋର ପରାବମ-ଜଳତ ଆଦାତ ପାଢ଼ା ଦେଉଥାନ୍ତୁ ॥୨॥
 ଦରଗଜମାନେ ମୋର ବକ୍ଷର କଠୋରତା ଜାଣନ୍ତି । ଯେବେ ଯେବେ ଯାଇ ମୁଁ
 କବରଦଣ୍ଡି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼ିଛି, ସେମାନଙ୍କ ଭୟାନକ ଦାନ୍ତ ମୋ ଗୁଡ଼ରେ
 କେବେ ଫୁଟି ନାହିଁ କିମ୍ବା ଆଦାତ-ଚକ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରିପାରି ନାହିଁ । ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ମୋ
 ଗୁଡ଼ରେ ଲାଗିବା ମାତ୍ରେ ସେମାନଙ୍କ ଦାନ୍ତ ସହୁ ମୁନା ପରି ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଛି ॥୩॥ ଉନ୍ମତ୍ତ
 ହସ୍ତୀ ଶୁଦ୍ଧ ନୌକା ଉପରେ ଚଢ଼ିଇ ବେଳେ ଜାହା ଯେପରି ବୋହୁଲି ଉଠେ,
 ସେହୁପରି ଯାହାର ଗୁଲିବା ସମୟରେ ପୃଥିବୀ ବୋହୁଲି ଉଠେ, ମୁଁ ସେହୁ ଜଗତପ୍ରସିଦ୍ଧ

ତେହି ରାବନ କହିଲେ କହୁଥି ନର କର କରୁଥି ବଖାନ ।

ରେ କପି ବଂଶର ଖବ ଖଲ ଅବ ଜାନା ତବ ଜ୍ଞାନ ॥୧॥
 ସୁନି ଅଙ୍ଗଦୁ ସକୋପ କହ ବାନ । ବୋଲୁ ସିଂହର ଅଧମ ଅଭିମାନ ॥
 ସହସବାହୁ ଭୁଜ ଗହନ ଅପାର । ଦହନ ଅନଳ ସମ ଜାୟୁ କୁଠାର ॥୨॥
 ଜାୟୁ ପରସୁ ସାଗର ଖର ଧାର । ବୁଡ଼େ ନୃପ ଅଗନିତ ବହୁ ବାର ॥
 ତାୟୁ ଗର୍ବ ଜେହି ଦେଖିତ ଭାଗା । ସୋ ନର କୈଁ ଦସପୀସ ଅଭାଗା ॥୩॥
 ରାମ ମନୁଜ କସ ରେ ସଠ ବଂଶା । ଧନ୍ୟ କାମୁ ନଦୀ ପୁନି ଗଂଗା ॥
 ପସୁ ସୁରଧେନୁ କନ୍ୟତରୁ ରୁଖା । ଅନ୍ଧବାନ ଅରୁ ରସ ପୀୟୁଷା ॥୪॥
 ବୈନତେୟ ଖର ଅହି ସହସାନନ । ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ପୁନି ଉପଲ ଦସାନନ ॥
 ସୁନୁ ମତିମନ୍ଦ ଲୋକ ବୈକୁଣ୍ଠ । ଲୁଭ କି ରଘୁପତି ଭଗତି ଅକୁଣ୍ଠ ॥୫॥

ତୁଛ କହୁ ସେହି ରାବଣକୁ ତୁହି ନରର କରୁ ବଖାଣ ।

ରେ କପି ବଂଶର ଖବ ଖଲ, ତୋର ଜାଣିଲି ମୁଁ ଏବେ ଜ୍ଞାନ ॥୬॥

ଶୁଣି ଅଙ୍ଗଦ କହଇ କୋପଭର ବାଣୀ । ସମ୍ଭାଳି ବଚନ ବୋଇ ଅଧମାଭିମାନ ॥
 ସହସ୍ର-ବାହୁର ଭୁଜ ଗହନ ଅପାର । ଦହନେ ଅନଳ ସମ ସାହାର କୁଠାର ॥୧॥
 ସାହାର ପରଶୁ-ସିନ୍ଧୁ ଶାନ୍ତୁଣ ଲହଡ଼ାରେ । ବୁଡ଼ିଗଲେ ଅଗଣିତ ନୃପ ବହୁବାରେ ॥
 ଗର୍ବ ତାର ପଳାଇଲୁ ସାହାକୁ ଦେଖନ୍ତେ । ଅଭାଗା ଦଶକନ୍ଧର, ନର ସେ କେମନ୍ତେ ॥୨॥
 ରାମ ମନୁଷ୍ୟ କପରି ରେ ଶଠ, ପାମର । କାମ ଧନୁର୍ଦ୍ଧାର, ଗଙ୍ଗା ନଦୀ କି ଆବର ॥
 ପଶୁ ସୁରଧେନୁ, କଲ୍ୟାଣ କଟପରେ । ଅନ୍ଧ କି ଦାନ ? ପୀୟୁଷ ଲେଖା କି ରସରେ ॥୩॥
 ବୈନତେୟ ବିହଙ୍ଗ କି, ଅହୁ ଅଟେ ଶେଷ । ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ପଥର କି କହ, ଅସୁରଗଣ ॥
 ଶୁଣ ମତିମନ୍ଦ, ଲୋକ କି ବୈକୁଣ୍ଠପୁର । ରଘୁପତି ଭଗତି କି ଆନ ଲଭ ପରି ॥୪॥

ପ୍ରତାପୀ ରାବଣ । ଆରେ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରଳାପକାର ! ତୁ କ'ଣ ମୋ ବିଷୟ ଆପଣା କାନରେ
 କେବେ ଶୁଣିନାହିଁ ? ॥ ୧ ॥ ଦୋହା :—ସେହି ମହାପ୍ରତାପୀ ଓ ଜଗତ୍-ପ୍ରସିଦ୍ଧ
 ରାବଣ ହେଉଛୁ ମୁଁ । ତୁ ମୋତେ ସାମାନ୍ୟ ବୋଲି କହୁଛୁ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟର ବଚନ
 କରୁଛୁ ? ଆରେ ହୁଷ୍ଟ, ଅସତ୍ୟ, ତୁଛ ବାନର ! ଏବେ ମୁଁ ତୋର ଜ୍ଞାନ ଜାଣି-
 ପାରିଲି । ॥ ୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ରାବଣର ଏ ସବୁ ବଚନ ଶୁଣି, ଅଙ୍ଗଦ ହୋଧରେ
 ବଚନ ବୋଲିଲେ, “ଆରେ ନୀତି ଅଭିମାନ ! ସମ୍ଭାଳି କଥାବାଣୀ କର । ସାହାଜର
 ଫାରଣା, ସହସ୍ର ବାହୁର ଭୁଲାରୁପୀ ଅପାର ବଳକୁ ଜଳାଇବା ନିମନ୍ତେ ଅସ୍ତ୍ରସମାନ
 ଥିଲ, ସାହାଜର ଫାରଣା-ସାଗରର ଖଡ୍ଗ ଧାରରେ ଅଗଣିତ ରାଜା ଅନେକ ଥର
 ବୁଡ଼ିଗଲେ, ସେହି ପରଶୁରାମଙ୍କ ଗର୍ବ ସାହାକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ପଳାଇଗଲ, ଆରେ
 ଅଭାଗା ଦଶଗିରି । ସେ ମନୁଷ୍ୟ କପରି ? ॥ ୩ ॥ ରେ ସୁଣି ଉଦୟ ! ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
 ମନୁଷ୍ୟ କପରି ? କାମଦେବ ଧନୁର୍ଦ୍ଧାର କି ? ଗଙ୍ଗା କ'ଣ ନଦୀ ? କି ମଧ୍ୟେନୁ କ'ଣ

ସେନ ସହିତ ତବ ମାନ ମଥୁ ବନ ଉଜାରି ପୁର ଜାରି ।

କସ ରେ ସଠ ହନୁମାନ କପି ଗୟାଉ ଜୋ ତବ ସୁତ ମାରି ॥୨୭॥

ସୁନୁ ରାବନ ପରିହରି ଚତୁରାରି । ଭଜସି ନ କୃପାସିଧୁ ରଘୁରାରି ॥

ଜୌ ଖଲ ଭସି ରାମକର ହୋଷ । ବ୍ରହ୍ମ ରୁଦ୍ର ସବ ରାଶି ନ ତୋଷ ॥୧॥

ମୁକ୍ତ ବୃଥା ଜଳ ମାରସି ଗାଲ । ରାମ ବସୁର ଅସ ହୋଇଛି ହାଲ ॥

ତବ ସିର ନିକର କପିହୁ କେ ଆଗେ । ପରିହର୍ଣ୍ଣ ଧରଣ ରାମସର ଲାଗେ ॥୨॥

ତେ ତବ ସିର କଂସୁକ ସମ ନାନା । ଖେଳିହର୍ଣ୍ଣ ଶୁଭୁ କାସ ଚୌଗାନା ॥

ଜବର୍ଣ୍ଣ ସମର କୋପିଛି ରଘୁନାୟକ । ଛୁଟିହର୍ଣ୍ଣ ଅତି କରାଲ ବହୁ ସାୟକ ॥୩॥

ତବ କି ଚଲିଛି ଅସ ଗାଲ ଭୁଘାସ । ଅସ ବିରୁଦ୍ଧ ଭଜୁ ରାମ ଉଦାସ ॥

ସୁନତ ବଚନ ରାବନ ପରଜଗ । ଜରତ ମହାନଲ ଜନ୍ମ ଘୃତ ପସ ॥୪॥

ସେନା ସହ ତୋର ମାନ ମହୁ ପୁର ଜାଲି ବନ ଧୁଂସ କରି ।

ରେ ଶଠ ! କେମନ୍ତୁ ତପି ହନୁମନ୍ତ ? ଗଲ ଯେତୋ ସୁତେ ମାରି ॥୨୭॥

ଚତୁରତା ପରିହରି ଶୁଣ ଲଜପତି । ନ ଭଜୁ ତୁ କପୀ କୃପାପିନ୍ନ ରଘୁପତି ॥

ଯେବେ ଖଲ ହୋଇବୁ ତୁ ହୋଷ ରାମକର । ରାଶି ନ ପାରିବେ ତୋତେ ବିରୁଦ୍ଧ ଶଙ୍କର ॥୧॥

ନ କର ଆଶୁ ପ୍ରଳାପ ମୁତ, ଅକାରଣେ । ରାମବିରୋଧେ ତୋ ଦଶା ହୋଇବ ଏସନେ ॥

ତୋହର ଶିର ନିକର କପିଙ୍ଗ ଅସ୍ତତେ । ପଡ଼ବ ମଥରେ ରାମ ଶାୟକ ଲଗନ୍ତେ ॥୨॥

ତେବେ ତୋର ଶିର ଘେନି ବାନର ଭଞ୍ଜକ । ଖେଳିବେ ପେଣୁ ସଦୃଶ ଖେଳ କରୁବନ ॥

ଯେବେ ଶ୍ରୀରଘୁନାୟକ ସମରେ କୋପିବେ । ଅତି କରାବ ଅସଂଖ୍ୟ ଶାୟକ ମାରିବେ ॥୩॥

ତେବେ କି ଏମନ୍ତ ଆଶୁ ରହିବ ତୋହର । ଏହା ବିରୁଦ୍ଧ ଉଦାର ଭଜ ରଘୁବର ॥

ଶୁଣନ୍ତେ ବଚନ ଦଶବଦନ ଜଳିଲ । ନିଳନ୍ତ ଅନଳେ ଘୃତ କି ଅବା ପଡ଼ିଲ ॥୪॥

ପଶୁ ? କଲ୍ଲବୃକ୍ଷ କ'ଣ ଚଳୁ ? ଅନ୍ନ କ'ଣ ଦାନ ? ଅମୃତ କ'ଣ ରସ ? ॥୩॥

ଚରୁତ କ'ଣ ପକ୍ଷୀ ? ଶେଷ କଣ ସର୍ପ ? ଆରେ ରାବଣ ! ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ବି କ'ଣ ପଥର ?

ଆରେ ଏ ମୂର୍ଖ ! ଶୁଣ, ବୈକୁଣ୍ଠ ବି କ'ଣ ଲୋକ (ସହାର) ? ଏବ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅଗଣ୍ଠ ଭଣ୍ଡ

କ'ଣ ଇଚ୍ଛା ଲାଭ ପରି ? ॥୪॥ ବୋହା — ସେନା ସମେତ ତୋର ଅଭିମାନକୁ ମହନ

କରି, ଅଶୋକବନକୁ ଉକାଡ଼ି, ନଗରକୁ ଜଳାଇ ଓ ତୋ ପ୍ରହରୁ ମାଣି ଯେ ଫେରିଗଲେ,

ତାଙ୍କର ତୁ କିଛି ଚଣ୍ଡପାଶରୁ ନାହିଁ । କରେ ହୃଷ୍ଟ ! ସେ ହନୁମାନ୍ କ'ଣ

ବାନର ? ॥୨୭॥ ଚୌପାସ — ଆରେ ରାବଣ ! ଚତୁରତା କପଟ ଆଦି ଡାକ

କରି ଶୁଣ, କୃପାଦାସର ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ତୁ କାହିଁକି ଭଜନ କରୁନାହୁଁ ? ଆରେ ହୃଷ୍ଟ !

ଯଦି ତୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶତ୍ରୁ ହେଲୁ, ତେବେ ତୋତେ ବହା ଓ ରୁଦ୍ର ପ୍ରଭା ରକ୍ଷା କରି

ପାରିବେ ନାହିଁ । ॥୧॥ ରେ ମୁତ ! ବୃଥାରେ ଗାଲୁ ମାରି ନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ

ଶତ୍ରୁତା କଲେ ତୋର ଦଶା ଏପରି ହେବ ଯେ ତୋର ଶିର ସବୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବାଣ ଲାଗିବ ।

କୁନ୍ଦକରନ ଅସ ବ୍ୟୁ ମମ ସୁତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଦାଶି ।

ମୋର ପରାକ୍ରମ ନହିଁ ସୁନେନ୍ଦ୍ର ଜିତେଉଁ ଚରଚର ଝାରି ॥୨୭॥

ସଠ ସାଙ୍ଗାମୁଗ ଜୋରି ସଦାଶି । ବାଧା ସିଂଧୁ ଇହର ପ୍ରଭୁତାଶି ॥

ନାଦହିଁ ଖଗ ଅନେକ ବାସସା । ସୁର ନ ହୋହିଁ ତେ ସୁର ସବ ଖସା ॥୧॥

ମମ ଭୁଜ ସାଗର ବଳ ଜଳ ପୁର । ତହିଁ ବୁଡ଼େ ବହୁ ସୁର ନର ସୁର ॥

ସସ ପୟୋଧୁ ଅଗାଧ ଅପାର । କୋ ଅସ ସାର ଜୋ ପାଇବୁ ପାର ॥୨॥

ଦିଗପାଇଲୁ ମେଁ ମାର ଭରଣୀ । ଭୂପ ସୁଜସ ଖଲ ମୋହି ସୁନାଡ଼ୀ ॥

ଜିଠି ପେ ସମର ସୁଭଟ ଚବ ନାଥ । ପୁନି ପୁନି କହୁଛି ଜାୟ ରୁନ ଗାଥା ॥୩॥

କୁନ୍ଦକର୍ଣ୍ଣ ସମ ସହୋତର ମମ ସୁତ ଶକାର ବଦତ ।

ପରାକ୍ରମ ମୋର ହୁଣିନାହିଁ ? ଶଠ, ମୁଁ ଚରାରେ ବନ୍ଦିତ ॥୨୫॥

ଶଠ, ଶାଖା-ଜମ୍ବୁକର ପାଇ ସହାୟତା । ବାଧ୍ୟ ସେଇ ଏକି ମାତ ପ୍ରଭୁଷତା ॥

ନଂସନ୍ତ ବହୁ ବହୁକ ବିହୃତ ସାଗର । ଶୁର ସେ ରୁହନ୍ତି ଶୁଣ, ଜଡ଼ ବନର ॥୧॥

ମୋର ଭୁଜ-ପାରାବାର ବଳ-ଜଳେ ପୁରେ । ଯହିଁରେ ରୁଡ଼ିଲେ ବହୁ ସୁର ନର ଶୁରେ ॥

ବଂଶ ପୟୋଦଧି ଅତି ଗନ୍ଧର ଅପାର । ଏମନ୍ତ ସାର କିଏ ସେ ହୋଇଥିବ ପାର ॥ ॥

ଚରପାନଙ୍କ ହସ୍ତେ ମୁଁ ରୁହାଇଲି ଜଳ । ନୃପ ସୁସଖ ହୁଣିଲି ମୋ ସମ୍ଭୁଜେ, ଖଲ ॥

ଯେବେବି ସମରେ ସାର ଅଟଇ ତୋ ପତି । ବାରମ୍ବାର ବଂଶାଣ୍ଡୁ ଯା ଗୁଣ ଲେଖି ॥୨॥

ମାତେ ବାନରମାନଙ୍କ ସମ୍ଭୁଜରେ ଭୂମି ଉପରେ ଘୋଷିବ ॥ ୧ ॥ ଏବଂ ଭଣ୍ଡୁ-ବାନରମାନେ ତୋର ସେହି କନ୍ଦୁକ ସମାନ ଶିରମାନଙ୍କୁ ଧରି ପେଣ୍ଡୁ ଘେନିବେ ।

ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀ ରାମାନାଥ ସ୍ଥଳରେ ନୋପ କରିବେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସନ୍ଧି ସାକ୍ଷୀ

ଜଗଲ ବାଣ ଧନୁରୁ ଛୁଟି ଆସିବ, ସେତେବେଳେ ତୋର ଏପରି ଗାନ୍ଧୁ ଚଳିବ କି ?

ଏପରି ବରୁଣ ଉଦାର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭଜ ।” ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗ ଏହି ସବୁ ବଚନ ଶୁଣି, ରାବଣ

ଅତ୍ୟଧିକ ମାତାରେ ଜଳି ଉଠିଲା । ସତେ ଅବା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ତିତ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଅଗ୍ନିରେ ଘୃତର

ଆହୁତି ହେଲା କି ! ॥ ୨-୪ ॥ ଦୋହା :—ରାବଣ କହିଲେ, “ଅରେ ମୁଣ୍ଡ !

କୁନ୍ଦକର୍ଣ୍ଣ ପରି ମୋର ଶର, ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସ୍ତବ୍ଧସିଦ୍ଧ ମେଘନାଦ ମୋର ପୁତ୍ର ! ଏବଂ ମୋ

ପରାକ୍ରମ ତ ରୁ ହୁଣି ନାହିଁ । ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଡ଼ଚେତନ ଜଗତକୁ ଜୟ କରିଅଛି ! ॥୨॥

ତୌପାରି :—ରେ ହୁଷ୍ଟ ! ବାନରମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ରାମ ସମ୍ପୃକ୍ତ ବାଧି ପକାଇଲେ;

ବେଶ, ଏହା ହିଁ ତାହାର ପ୍ରଭୁତ୍ବ । ସମୁଦ୍ରକୁ ତ ଅନେକ ପର୍ଯ୍ୟାନ୍ତ ବଞ୍ଚି ଯାଉଛନ୍ତି ।

ଜନ୍ମ ଏହା ଯୋଗେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଶୂରସାର ହୋଇ ଯାଉନାହାନ୍ତି । ଅରେ

ମୁଣ୍ଡ ବାନର ! ହୁଣ୍ଡ— ॥ ୧ ॥ ମୋର ଘୋଷିବ ଘୋଷିବ ବାହୁ-ସମ୍ପୃକ୍ତ ବଳ-ଜଳରେ

ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ତହିଁରେ ବହୁତ ଶୂରସାର ଦେବତା ଓ ମନୁଷ୍ୟ ବ୍ରତ ସାରିଛନ୍ତି । କହ

ଏପରି ଶରସାର କିଏ, ଯେ ମୋର ଏହି ଅଗାଧ ଓ ଅଗାର ବଂଶ ସମ୍ପୃକ୍ତ ପାର

ତୌ ବସୀଠ ପଠନ୍ତୁ କେନ୍ଦ୍ର କାଜା । ରସ ସନ ପ୍ରୀତି କରତ ନହିଁ ଲଜା ॥
ହରଣିର ମଥନ ନରଖୁ ମମ ବାହୁ । ପୁନି ସଠ କପି ନିଜ ପ୍ରଭୁ ହି ସରହୁ ॥୧॥

ସୁର କର୍ତ୍ତୁନ ରାବନ ସରସ ସୁକର କାଟି ଜେହିଁ ସୀସ ।

ହୁନେ ଅନଳ ଅତି ହରଷ ବହୁ ବାର ସାଣି ଗୌରୀସ ॥୨॥

ଜରତ ବିଲେକେହିଁ ଜବହିଁ କପାଳ । ବଧୁ କେ ଲକ୍ଷେ ଅଙ୍କ ନିଜ ଭାଲ ॥
ନର କେଁ କର ଆସନ ବଧ ବୀରୀ । ହସେହିଁ ଜାଳ ବଧୁ ଗିର ଅସୀରୀ ॥୩॥
ସୋଉ ମନ ସମୁଦ୍ରେ ସୀସ ନହିଁ ମୋରେ । ଲକ୍ଷା ହରଷୁ ଜରଠ ମତି ଭୋରେ ॥
ଆନ ସାର ବଳ ସଠ ମମ ଆଗେ । ପୁନି ପୁନି କହୁଥି ଲଜ ପତି ଡାଗେ ॥୪॥
କହ ଅଳକ ସଲଜ୍ଜ ଜଗ ମାଣ୍ଡ । ରାବନ ତୋହିଁ ସମାନ କୋଉ ନାହିଁ ॥
ଲଜବନ୍ତ ତବ ସହଜ ସୁଭାଈ । ନିଜ ମୁଖ ନିଜ ଗୁନ କହୁଥି ନ କାଈ ॥୫॥

ତେବେ ପୁଣି ପଠାଇଛୁ ଦୂତ କ ନମନ୍ତେ । ଶତ୍ରୁ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରୀତି, ଲଜ୍ଜା ନ ଲଗେ କରନ୍ତେ ॥
ହରଣିର ବିମନ୍ତନ ମୋର ଭୁଜବନ୍ତ । ଦେଖି ନିଜ ନାଥେ ପୁଣି ପ୍ରଣାମ ପାଷଣ ॥୬॥

ଶୁର କପ ଦକ୍ଷ-ବଦନ ସଦୃଶ ଶିର ସେ କାଟି ସୁକର ।

ଅନଳରେ ହୋମ କଲ ବହୁବାର ହରଷିତେ, ସାଣୀ ହର ॥୭॥

ଜଳନ୍ତେ ଶିର ଦେଖିଲି ସେହି ସମୟରେ । ବଧାତା ଲୁପିତ ଚିତ୍ତ ସୁଭାଳ ପଟରେ ॥
ମନୁଷ୍ୟ ହୁଣ୍ଡେ ଆପଣା ନିଧନ ପତିତ । ହସିଲି ବଧୁ ଲେଖନ ଅସତ୍ୟ ଭାବଣ ॥୮॥
ତାହା ମନ ମଧ୍ୟେ ବୁଝି ସୀସ ମୋର ନାହିଁ । ବୃତ୍ତ ଶ୍ରେଣପଣେ ବୁଝା ଲେଖିଅଛୁ ନାହିଁ ॥
ଅନ୍ୟ ସାର ବଳ ଶଠ କପି, ବାର ବହୁ । ଲଜ୍ଜା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷା ତେଜଶ ମୋ ଆଗରେ କହୁ ॥୯॥
ଦୋଲଇ ଅଙ୍ଗଦ, ବିଶ୍ଵ ମଧ୍ୟରେ ତୋ ପ୍ରାୟ । ନ ସୁବେ ସଲଜ୍ଜ କେହି ଶୁଣି ଲଙ୍କାସୁୟ ॥
ଲଜ୍ଜାଶୀଳତା ସହନେ ସୁଭାବ ତୋହର । ନିଜ ମୁଖେ କେବେ ଗୁଣ ନ କହୁ ନିଜର ॥୧୦॥

ହୋଇଥିବ ? ॥ ୧ ॥ ଆରେ ହୁଷ୍ଟ ' ପୁଁ ଏପଣି କି ଦରପାଳମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଜଳ
ଭସାଉଛୁ । ଏବଂ ତୁ ଜଣେ ରାଜାର ଯୁଦ୍ଧଶ ମୋତେ ଶୁଣାଉଛୁ । ସେହି ସୁଭର ଗୁଣଗାଥା
ତୁ ବାରମ୍ବାର କହୁଛୁ, ଯଦି ତୋର ସେହି ପ୍ରଭୁ ସନ୍ତାନରେ ଲଭୁଆ ଯୋଦ୍ଧା ଅଟେ,
ତେବେ ସେ ଦୂତ କି ନମନ୍ତେ ପଠାଇଛୁ ? ଶତ୍ରୁ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରୀତି (ସନ୍ଧି) କରିବାରେ
ତାହାକୁ ଲଜ୍ଜା ଆସୁନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ ଦୈତ୍ୟ ସହଚର ମନ୍ତ୍ରନକ୍ଷ ମୋର ଭୁଜା-
ସମୁଦ୍ରେ ଦେଖ । ତତ୍ପରେ ଆରେ ମୁଖ ବାନର । ନିଜ ମାଲିକର ପ୍ରଶଂସା କର ॥ ୧ ॥
ତୋହା — ରାବଣ ସମାନ ଶରୀରର ଆଉ କିଏ—ସେ ନିଜ ହାତରେ ଶିର କାଟି କାଟି
ଅତି ଅନନ୍ଦରେ ବହୁତ ଥର ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଅଗ୍ନିରେ ହୋମ ଦେଇଥିଲେ ? ସ୍ଵୟଂ
ଗୌରୀପତି ଶିବ ଏହି କଥାର ସାଣୀ ॥ ୨ ॥ ତୌପାର — ପ୍ରଶଂସାଜନକ ଜଳବା
ସମୟରେ ଯେତେବେଳେ ପୁଁ ଲଙ୍କାରେ ଲୁପିତ ବଧାତାଙ୍କ ଅକ୍ଷର ଦେଖିଲି,
ସେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ ହାତରେ ମୋ ମୁଣ୍ଡ କଥା ପୁଁ ପତିଲି ଏବଂ ବଧାତାଙ୍କ ବାଣୀ

ସିର ଅରୁ ସେଇ କଥା ଚିତ ରଖ । ତା ତେଁ ବାର ଶାସ ତେଁ କହୁ ।
 ସୋ ଭୁଜବଲ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଉର ଘାଲ । ଶାନ୍ତେନ୍ଦ୍ର ସହସ୍ରବାହୁ ବଳି ବାଲୁ ॥୪॥
 ସୁନୁ ମତିମନ୍ଦ ଦେହ ଅବ ପୁର । କାଟେଁ ସୀସ କି ହୋଇଅ ସୁର ॥
 ଇଂଦ୍ରଜାଲି କହୁଁ କହିଅ ନ ଶାର । କାଟଇ ନିଜ କର ସକଲ ସର୍ବର ॥୫॥
 ଜରୁଁ ପତଙ୍ଗ ମୋହବସ ଶର ବହୁଁ ଖରବୁନ୍ଦ ।

ତେ ନହିଁ ସୁର କହାଣ୍ଡୁଁ ସମୁଦ୍ରେ ଦେଖୁ ମତିମନ୍ଦ ॥୬॥
 ଅବ ଜନ ବଚବହାଣ୍ଡୁ ଖଲ କରଣ । ସୁନୁ ମମ ବଚନ ମାନ ପରିହରଣ ॥
 ଦସମୁଖ ମେଁ ନ ବସୀଠାଁ ଆସୁଛି । ଅସ ବିରୁର ରଘୁବୀର ପଠାସୁଛି ॥୭॥

ଶିର ଶଲ କାହାଣୀ ରହୁଛି ତୋ ମନେ । କହୁଲୁଣି ବଂଶବାର ତୁ ଦଶବଦନେ ॥
 ସେହୁ ଭୁଜ-ବଳ ହୃଦେ ଲୁଗୁର ରଖିବୁ । ବଳି ବାଲି ସହସ୍ରବାହୁକ୍ତ ସେ ଜିଣିବୁ ॥୮॥
 ଶୁଣ ମତିମନ୍ଦ, ଦିଅ ଉତ୍ତର ଏଥର । କାଟି ଶିର କେହ କେବେ କୁହାଏ କି ଧାର ॥
 କୁହୁକିଆକୁ ତ କେହୁ ଧାର ନ କହଇ । ଆପଣା କରେ ସଞ୍ଚାର ଶରୀର ବାଟଇ ॥୯॥
 ଜଳନ୍ତି ପତଙ୍ଗ ମୋହବସ, ଶର ବହୁନ୍ତି ସେ ଖରବୁନ୍ଦ ।

ଶିର ବୋଲି କେହୁ ନ କୁହାନ୍ତି କାହିଁ ରୁହିଁ ଦେଖ, ମତିମନ୍ଦ ॥୧୦॥
 ଏବେ ଖଲ, ନ ବଢାଅ ପ୍ରଳାପ କଥନ । ମାନ ପରିହର ଶୁଣ ମୋହର ବଚନ ॥
 ଦଶମୁଖ ଆସି ନାହିଁ ଦୂତ ପୁଁ ହୋଇଣ । ପେଟିଛନ୍ତି ରଘୁବୀର ଏହା ବିରୁଷ ॥୧୧॥

(ଲିଖନ)କୁ ଅସତ୍ୟ ଜାଣି ପୁଁ ହସିଲ । ॥ ୧ ॥ ସେହୁ କଥାକୁ ରୁହିଁ ବା ସ୍ମରଣ କରି,
 ସୁଦ୍ଧା ମୋ ମନରେ ଭୟ ନାହିଁ । କାରଣ ପୁଁ ମନେ କରୁଛୁ ଯେ, ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରହ୍ମା ବୁଦ୍ଧି-ଭ୍ରମ
 ହେତୁ ଏହିପରି ଲେଖି ଦେଇଛନ୍ତି । ଆରେ ମୁଁ ' ତୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ତ୍ୟାଗ କରି
 ମୋ ଅଗରେ ବାରମ୍ବାର ଅନ୍ୟ ଧାରର ବଳ ବଞ୍ଚାଶୁଛୁ !' ॥ ୨ ॥ ଅନ୍ଧ କହଲେ,
 "ଆରେ ରାବଣ ! ତୋ ସମାନ ସଲକୁ ଜଗତରେ କେହୁ ନାହିଁ । ଲହାଣୀଲତା ତୋର
 ସହଜ ସ୍ବଭାବ । ତୁ ଆପଣା ମୁହଁରେ ତୋ ନିଜ ଶୁଣ କେତେବେଳେ ହେଲେ ତ
 କହୁନୁ !" ॥ ୩ ॥ ଶିର କାଟିବା ଓ କୋଳାସ ଉଠାଇବା କଥା ତୋ ମନରେ ବସା
 ବାନ୍ଧି ରହୁଥିଲା । ଏହି ହେତୁ ଭିତ ମଧ୍ୟରେ ତୁ ସେହୁ କଥା କୋଡ଼ଏ ଥର କହିଯାଇଲୁଣି ।
 ଯେଉଁ ବାହୁ-ବଳରେ ତୁ ସହସ୍ରବାହୁ, ବଳି ଓ ବାଲିକୁ ଜୟ କରିଥିଲୁ, ସେହି ବାହୁବଳ
 କଥା ତୁ ମନ ଭିତରେ ଲୁଗୁର ରଖିବୁ ॥୪॥ ଆରେ ମହାବୁଦ୍ଧ ! ଶୁଣ, ଏବେ ସେତିକି
 କହୁଥା । ଶିର କାଟିଲେ ସୁଦ୍ଧା କେହୁ କଣ ଶ୍ରୀରାମ ହୋଇଯାଏ ? ଉତ୍ତର ଦେ ।
 ଯିଏ ଜାଲିନ ନିଜ ହାତରେ ତାହାର ସମସ୍ତ ଶରୀର କାଟି ପକାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାହାକୁ
 ଧାର ବୋଲି କୁହାଯାଏ ନାହିଁ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା :—ଆରେ ମହାବୁଦ୍ଧ ! ରୁହିଁ ଦେଖ,
 ପତଙ୍ଗମାନେ ମୋହବସ ଅଗ୍ନିରେ ଜଳି ମରନ୍ତି । ଚକ୍ରମାନେ ବୋଟ ବୋହୁ ଧୁଲନ୍ତି;
 କିନ୍ତୁ ଏହି ହେତୁ ସେମାନେ ଶ୍ରୀରାମ ନାମରେ ଅଭୟତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୬ ॥

ବାର ବାର ଅସ କହଇ କୃପାଲ । ନନ୍ଦିଁ ଗଜାର ଜୟ ବଧୈଁ ସୁକାଲ ॥
ମନ ମହୁଁ ସମୁଦ୍ଧିବଚନ ପ୍ରଭୁ କେରେ । ସହେଉଁ କଠୋର ବଚନ ସଠ କେରେ ॥୨॥
ନାହିଁ ତ କର ମୁଖ ଉଞ୍ଜନ ତୋର । ଲେ ଜାଣେଉଁ ସୀତକୁ ବରଜୋର ॥
ଜାନେଉଁ ତବ ବଲ ଅଧମ ସୁରାସ । ସୁନେଁ ହରି ଆନନ୍ଦ ପରନାସ ॥୩॥
ତେଁ ନିସିଚର ପତି ଗନ୍ଧୁ ବହୁତା । ମେଁ ରଘୁପତି ସେବକ କର ଦୁତା ॥
ଜୋଁ ନ ରାମ ଅପମାନହଁ ତରଇଁ । ତୋହି ଦେଖତ ଅସକୌଚୁକ କରଇଁ ॥୪॥

ତୋହି ପଟକ ମହି ସେନ ହୁଅ ତୌପଟ କରି ତବ ଗାଉଁ ।

ତବ ଜୁବତିହୁ ସମେତ ସଠ ଜନକସୁତହି ଲେ ଜାଉଁ ॥୫॥
ଜୋଁ ଅସକରୋଁ ତଦପି ନ ବଢାଣ । ମୁଏହି ବଧୈଁ ନନ୍ଦିଁ କହୁ ମନୁସାଣ ॥
କୌଲ କାମ ବସ କୃପିନ କମୁଡ଼ା । ଅତି ଦରିଦ୍ର ଅଜସୀ ଅତି ବୁଢ଼ା ॥୬॥

ବାରମ୍ବାର କୃପାକ୍ଷ ଏହା କହୁଛନ୍ତି । ଶୂରାଲେ ବଧଲେ ସିଂହ ନ ଲଭେ ଲବଣ ॥
ମନ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ହୁମର । ସହୁଛି ଶଠ କଠୋର ବଚନ ତୋହର ॥୧॥
ନାହିଁ ତ ଏବେ ତୋ ମୁଖ କବଣ ଉଞ୍ଜନ । ବନାହାରେ ଦେନଯାନ୍ତି ସୀତାକୁ ବହନ ॥
ଜାଣିଲି ତୋହର ବଳ ଅଧମ ସୁରାସ । ଶୂନ୍ୟରେ ଆଖିଲୁ ଯେବେ ହରି ପରନାସ ॥୩॥
ହୁଅ ନିଶାଚର-ପତି ଗରବ ବହୁତ । ଅଟଇ ମୁଁ ରଘୁପତି ସେବକର ଦୁତ ॥
ରାମଙ୍କ ଅପମାନକୁ ଯେବେ ନ ତରନ୍ତି । ତୋ ନେତ୍ର ସମ୍ମୁଖେ ଏହି କୌତୁକ କରନ୍ତି ॥୪॥

ତୋତେ କରୁଛନ୍ତି ସେନାକୁ ମାଣଣ ରାଜ୍ୟ ତୋର ନଷ୍ଟ କରି ।

ତୋ କାଶ୍ୟପ ସହ ଜନକ ସୁତାକୁ ନେଇ ଯାନ୍ତି ଶଠ । ୪ ॥୫॥

ଏହା କଲେ ସୁତା କହୁ ନ ହେବ ବଢାଇ । ମତାକୁ ମାରିଲେ କେହି ବର ନ କୁହାଇ ॥
ବାମସାରଣୀ କାମୁକ କିମ୍ବଦ କୃପଣ । ଅତି ଦରିଦ୍ର ନିହତ ଅତି ବୁଢ଼ ଜନ ॥୬॥

ଗୌସାହି — ଆରେ ହୁଷ୍ଟି । ଆଉ କଥା ବଢା ନାହିଁ, ମୋ ବଚନ ଶୁଣ ଏବଂ ଅଭିମାନ
ତ୍ୟାଗ କର । ହେ ଦଶମୁଖ । ମୁଁ ଦୁତ ପରି ସନ୍ଧ୍ୟା କରିବାକୁ ଆସିନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ରଘୁଙ୍କର
ଏହିପରି ବସୁର କରି ମୋତେ ପଠାଇ ଅଛନ୍ତି— ॥ ୧ ॥ କୃପାକୁ ଶ୍ରୀରାମ ବାରମ୍ବାର
ଏପରି କହୁଛି ଯେ, ଶୂରାଲକୁ ବଧ କଲେ ସିଂହକୁ ଯଶ ମିଳେନାହିଁ । ଆରେ ମୂର୍ଖ !
ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେହ ବଚନକୁ ସ୍ୱରଣ କରି ମୁଁ ତୋର କଠୋର ବଚନ ସହ୍ୟଅଛି ॥ ୨ ॥
ଅନ୍ୟଥା ତୋ ମୁହଁ ଗୁଳି ମୁଁ ସୀତାକୁ ନବରତନି ନେଇ ଯାଆନ୍ତି । ଆରେ ଅଧମ
ହୁରଣ । ଯେଉଁଦିନଠାରୁ ତୁ ଶୂନ୍ୟରେ ପରସ୍ତାକୁ ହରଣ କରି ଆଖିଲୁଣି, ସେହି
ଦିନଠାରୁ ତୋ ବଳ ମୁଁ ଜାଣି ସାରୁଛି । ତୁ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ରାଜା ଏବଂ ବଡ଼ ଡଙ୍ଗା ।
କିନ୍ତୁ ମୁଁ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସେବକ (ସୁଗ୍ରୀବ)ଙ୍କ ଦୁତ । ଅର୍ଥାତ୍ ସେବକର ସେବକ । ଯଦି
ମୁଁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅପମାନକୁ ନ ତରନ୍ତି, ତେବେ ତୋର ଆଖି ଆଗରେ ଏପରି ଅଭିନୟ
କରନ୍ତି— ॥ ୪ ॥ ବୋହା ।—ତୋତେ ଭୂମିରେ ପଡ଼ାଇ ତୋର ସେନାକୁ ବଧ

ସଦା ରୋଗବସ ସତତ ହୋଧୀ । ବିଷ୍ଣୁ ବିମୁଖ ଶୁଦ୍ଧ ସନ୍ତ ବିରୋଧୀ ॥
 ତନ୍ତ୍ର ପୋଷକ ନିନ୍ଦକ ଅଦ ଖାମ୍ । ଶାନ୍ତିତ ସବ ମମ ଚୌଦ୍ର ପ୍ରାମ ॥୨॥
 ଅସ ବିରୁଦ୍ଧ ଖଲ ବଧୂ ନ ତୋଷା । ଅବ ଜନ ରସ ଉପଜାତୁଁସି ମୋଷା ॥
 ସୁନି ସକୋପ କହ ନିସିତରନାଥ । ଅଧର ବସନ ଦସି ମୀଜିତ ହାଥା ॥୩॥
 ରେ କପି ଅଧମ ମରନ ଅବ ଚହସୀ । ଗ୍ରେଟେ ବଦନ ବାତ ବଢି କହସୀ ॥
 କହୁ ଜଳୁସି ଜଢି କପି ବଲ ଜାକେ । ବଲ ପ୍ରତାପ ବୁଧ ତେଜ ନ ତାକେ ॥୪॥
 ଅଗୁନ ଅମାନ ଜାନି ତେହି ଖାନ୍ତି ପିତା ବନବାସ ।
 ସୋ ଦୁଖ ଅରୁ ଜୁବଣ ବରହ ସୁନି ନିସି ଦିନ ମମ ହାସ ॥୫(କ)॥

ସଦା ରୋଗବସ ପ୍ରତି ନିରନ୍ତର ହୋଧୀ । ବିଷ୍ଣୁ ପରାଜିତ ମୁଖ ଶୁଦ୍ଧ ସନ୍ତ ବିରୋଧୀ ॥
 ସତନୁ-ପୋଷକ ନିନ୍ଦାକାଶ ପାପ-ଖଣି । ଶାନ୍ତିତେ ବି ଶବ ସମ ଏ ଚଉଦ ପ୍ରାଣୀ ॥୨॥
 ଏହା ବିରୁଦ୍ଧ ତୋତେ ନ ବଧଇ, ଖଲ । ଏବେ ଉପୁଜାଅ ନାହିଁ ମୋର ହୋଧାନଳ ॥
 ଶୁଣି ସରୋଷେ ବୋଲଇ ନିଶାଚରନାଥ । ଦଶନେ ଅଧର କାଟି ମଲ ବେନ ହାତ ॥୩॥
 ରେ କପି ଅଧମ । ଏବେ ମୁଖ ଅଭିଳାଷୁ । ଗ୍ରେଟ ବଦନରେ ବଢି ବଢି କଥା ଶୁଣୁ ॥
 କହୁ ପ୍ରଳୟକୁ ଜଡ କପି, ବଳେ ଯାର । ନାହିଁ ବୁଦ୍ଧି ବଳ ତେଜ ପରାଜୟ ତାର ॥୪॥
 ଅମାନ ଅଗୁଣ ତାହାକୁ ଶ୍ରବଣ ଦେଲ ପିତା ବନବାସ ।
 ସେ ହୁଏ ଆବର ବରହ ନାଶର ନିଶି ଦିନ ମୋର ହାସ ॥୫ (କ)॥

କରି ଦିଅନ୍ତି । ଆରେ ମୂର୍ଖ । ତୋର ପୁରକୁ ନଷ୍ଟଭୟ କରି, ତୋ ପ୍ରବନ୍ଧ ସ୍ତମ୍ଭାଜନ
 ସମେତ ଜାନଙ୍କୁ ନେଇଯାଆନ୍ତି ॥ ୩୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଏପରି କଲେ ହୁକା,
 ଏଥରେ ମୋର କୌଣସି ବଢାଇ ନାହିଁ । ହୁକାରକୁ ମାରିବାରେ କିଛି ହେଲେ
 ପ୍ରବୁଦ୍ଧ (ବାହାଦୁରୀ) ନାହିଁ । ବାମମାର୍ଗୀ, କାମୁକ, କୃପଣ, ଅନ୍ଧମୁଖ, ଅନ୍ଧ ଦଶଦୁ,
 ନିନ୍ଦକ, ଅନ୍ଧ ବୁଦ୍ଧ, ନିନ୍ଦା ରୋଗୀ, ନିରନ୍ତର ହୋଧୀ, ଉପବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପ୍ରତି ବିମୁଖ,
 ବେଦ ଓ ସାଧୁସନ୍ଥଙ୍କ ବିରୋଧୀ, ବେବଳ ନିଜର ଶରୀର-ପୋଷଣକାରୀ, ପରନିନ୍ଦକ
 ଏବଂ ପାପର ଖଣି—ଏହି ଚଉଦ ପ୍ରାଣୀ ଖଲ ଥାଉ ଥାଉ ମଲ ପରି ॥ ୧-୨ ॥ ଆରେ
 ହୁଷ୍ଟ ! ଏହି ବିଚାରରେ ମୁଁ ତୋତେ ବଧ କରୁନାହିଁ । ଏବେ ତୁ ଆଉ ମୋଠାରେ
 ହୋଧ କନ୍ଦା ନ ଥି ।” ଅଙ୍ଗଦର ବଚନ ଶୁଣି, ରାଗସରାଜ ରାବଣ ହୋଧରେ କାନ୍ତି
 କାମୁକ ପକାଇଲ ଏବଂ ହାତ ମଲ କହିଲ,—“ ୩ ॥ “ଆରେ ନିଜ ବାନର ! ଏବେ
 ତୁ ମରିବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ । ଏହି ହେତୁ ଗ୍ରେଟ ପ୍ରହରେ ବଡ କଥା କହୁଛୁ । ଆରେ ମୂର୍ଖ
 ବାନର ! ଯାହା ବଳରେ ତୁ ଏତେ କର୍ମଣ କଥା ବଡି ଯାଉଛୁ, ତାହାଠାରେ ବଳ,
 ପ୍ରତାପ, ବୁଦ୍ଧି ଅଥବା ତେଜ ଟିକିଏ ହେଲେ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ପିତା ତ
 ତାହାକୁ ଗ୍ରଣୟନ ଓ ମାନସାନ ମନେ କରି ବନବାସ ଦେଇଦେଲେ । ସେହି ହେତୁ
 ତାହାର ମନରେ ହୁଏ, ତାହା ଉପରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ସ୍ତମ୍ଭା ସ୍ତମ୍ଭା ବିରହ ଏବଂ ପ୍ରତି ଦିନରାତି

ଜନ୍ମ କେ ବଲ୍ଲ କର ଗର୍ବ ତୋହି ଅଭସେ ମନୁଜ ଅନେକ ।

ଶାନ୍ତି ନିପାତର ଦିବସ ନିଧି ମୁଖ ସମୁଦ୍ଧେ ତଳ ଟେକ ॥୩୧(ଖ)॥
 ଜବ ତେହିଁ ଶାନ୍ତି ଗୁମ କେ ନିନ୍ଦା । ହୋଧବନ୍ତ ଅତି ଭୟଭୟ କରିଦା ॥
 ହରି ହର ନିନ୍ଦା ସୁନଇ ଜୋ କାନା । ହୋଇ ପାପ ଗୋଦାତ ସମାନା ॥୧॥
 କଟକଟାନ କରିକୁଞ୍ଜର ଶାସୀ । ଦୁହଁ ଭୁଜଦଣ୍ଡ ତମକ ମହି ମାଣୀ ॥
 ଡେଲଇ ଧରନି ସଭାସଦ ଖସେ । ତଳେ ଶାଳ ଭୟ ମାନ୍ତିତ ଗ୍ରସେ ॥୨॥
 ଗିରତ ସଂଭାରି ଉଠା ଦସକଂଧର । ଭୁତଲ ପରେ ମୁକୁଟ ଅତି ସୁଂଦର ॥
 କହୁ ତେହିଁ ଲେ ନିଜ ସିରହୀ ସଂହାରେ । କହୁ ଅଙ୍ଗଦ ପ୍ରଭୁ ପାସ ପବଂରେ ॥୩॥
 ଆର୍ତ୍ତୁତ ମୁକୁଟ ଦେଖି କରି ଶୁଭେ । ଦିନସ୍ଥା ଲୁକ ପରନ ବିଧି ଲଗେ ॥
 ଶା ଶବନ କରି କୋପ ତଲ୍ୟ । କୁଲିସ ଶୁଣି ଆର୍ତ୍ତୁତ ଅତି ଧାଏ ॥୪॥

ମୁଖ ସ୍ତା ବଲର ଗରବ ତୋଠାର ଏପରି ନର ଅନେକ ।

ଶାନ୍ତି ଶାସନ ରଜନୀ ଦିବସ, ବୁଝି ଟେକି ଅବବେକ ॥୩୧ (ଖ)॥
 ଯହଁ ରଘୁପତିଙ୍କର ନିନ୍ଦା ସେ କରଇ । ଅତି ହୋଧାଧିକତତ୍ତ୍ୱ କର୍ମାନ୍ତ ହୋଇଲ ॥
 ହରିହର ନିନ୍ଦା ଯେହୁ ଛବଣେ ଶୁଣଇ । ଗୋବଧ ସଦୃଶ ପାପ ତାହାକୁ ଲଗଇ ॥୧॥
 କଟ କଟ କରି କରି-କୁଞ୍ଜର ପ୍ରତାପ । ପିଟିଲ ମନ୍ଦରେ ବେଗେ ବେନ ଭୁଜ ଦଣ୍ଡ ॥
 କର୍ମିଲ ଧରଣୀ, ସଭେ ଓଲଟି ପଡ଼ିଲେ । ହାସ-ମରୁତ ହାସଲେ ପଳାଇ ତଳିଲେ ॥୨॥
 ପଡ଼ିଲେ ସମ୍ଭାଳି ଦଶବଦନ ଉଠିଲା । ସୁନ୍ଦର ମୁକୁଟ ଦଶ ଭୁଜଲେ ପଡ଼ିଲା ॥
 କହୁ ସେ ଉଠାଇ ନିଜ ଶିରେ ରଖିନେଲା । କହୁ ଅଙ୍ଗଦ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଶେ ଫିଟିଦେଲା ॥୩॥
 ମୁକୁଟ ଆସିବା ଦେଖି ପଳାନ୍ତି ବାନରେ । ଭଲକାପାତ ହୁଅଇ ନ ବ୍ୟାଧା ! ଦିନରେ ॥
 କିମ୍ବା କୋପ କରି ପେଶିଅଛି ଲଙ୍କସାହି । କୁଲିଶ ଶୁଣି ଆସନ୍ତି ଅତି ବେଗେ ଧାଇଁ ॥୪॥

ମୋର ଭର ॥ ୩୧ (କ) ॥ ସାହାର ବଳ ଦିଅସୁରେ ତୋ ମନରେ ଏତେ ଗର୍ବ,
 ସେହୁପରି ଅନେକ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ତ ରାକ୍ଷସମାନେ ଦିନରାତି ଭେଜନ କରନ୍ତି । ଆରେ
 ମୁଖେ କିନ୍ତୁ ଛାଡ଼ି କଥା ବୁଝ ॥ ୩୧ (ଖ) ॥ ତୌପାୟ :—ଯେତେବେଳେ ସେ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା କଲେ, ସେତେବେଳେ କର୍ମାଣ ଅଙ୍ଗଦ ଅଭୟ ହୁଏ କହେଲେ ।
 କାରଣ ଶାସ୍ତ୍ର କହେ ଯେ, ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଭାବରେ ଭବମାନ ବସ୍ତୁ ଓ ଶିବଙ୍କର
 ନିନ୍ଦା ଶୁଣେ, ତାହାର ଗୋବଧ ସମାନ ପାପ ହୁଏ ॥ ୧ ॥ ବାନର-ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଙ୍ଗଦ
 ଅତି କୋରରେ ଗର୍ଜନ କଲେ ଏବଂ ସେ ଅତି କୋରରେ ନିଜ ହୃଦ ବାହୁକୁ ଭୂମି
 ଉପରେ ପ୍ରହାର କଲେ । ପୃଥ୍ବୀ କର୍ମିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଫଳରେ ବସିଥିବା ସଭାସଦମାନେ
 ଖସି ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ଭୟ ରୂପକ ପବନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତ ଦୋଇ ଭୌତି ପଳାଇଲେ ॥ ୨ ॥
 ଶାସନ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ସମ୍ଭାଳି ଉଠିଲା । ତାହାର ଅତି ସୁନ୍ଦର ମୁକୁଟଗୁଡ଼ିକ ପୃଥ୍ବୀ
 ଉପରେ ଖସିପଡ଼ିଲା । କେତୋଟିକୁ ସେ ଉଠାଇ ନିଜ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ସଜାଇ ରଖିଲା

କହ ପ୍ରଭୁ ହୁଏ ଜନ ହୃଦୟ ଶେଷକୁ । ଲୁକ ନ ଅସନ କେତୁ ନହିଁ ବହୁ ॥
 ଏ କିଶୋର ଦସକର କେରେ । ଆଶ୍ଚିତ ବାଲିଚନୟ କେ ପ୍ରେରେ ॥୫॥
 ଭରକ ପବନସୁତ କର ଗହେ ଆନି ଧରେ ପ୍ରଭୁ ପାସ ।
 କୌତୁକ ଦେଖିଣି ଭାବୁ କପି ଦିନକର ସରସ ପ୍ରକାସ ॥୬(କ)॥
 ଭଞ୍ଜ ସକୋପି ଦସାନନ ସବ ସନ କହତ ରସାଇ ।
 ଧରନ୍ତୁ କପିହି ଧର ମାରନ୍ତୁ ସୁନି ଅଙ୍ଗତ ମୁସୁକାଇ ॥୭(ଖ)॥
 ଏହି ବଧୁ ବେଗି ସୁଭଟ ସବ ଧାଡ଼ୁଡ଼ୁ । ଖାନ୍ତୁ ଭାବୁ କପି ଜହ ଜହଁ ପାଡ଼ୁଡ଼ୁ ॥
 ମର୍କଟସ୍ଥାନ କରନ୍ତୁ ମହି ଜାଣି । ଜିଅତ ଧରନ୍ତୁ ତାପସ ଦୌ ଭାଣି ॥୮॥

ହସି ଭାଷିଲେ ଶ୍ରୀରାମ ହୃଦୟେ ନ ଭର । ନୁହେଁ ଭଲ୍ଲବା ଶୁଦ୍ଧ କେତୁ ଅଶନ ଆବର ॥
 ଭଗ-ମଉଜର ଏହି କିଶୋର ଅଟନ୍ତି । ବାଲି-ଚନୟ ପ୍ରେଷିତ ହୋଇ ଆହୁରିନ୍ତି ॥୫॥
 ତେଇ କରେ ଧରି ସମ୍ଭାର-କୁମର ଆଶିଲ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଶେ ।
 କୌତୁକ ଦେଖନ୍ତି ରାକ୍ଷସପିତୃନ୍ଦ ଭିନେଶ ସମ ପ୍ରକାଶେ ॥୬(କ)॥
 ତେଣେ ପଛ ମନ୍ଥ ଦଶାନନ ଗୋଧେ ବୋଲଇ ସକଳେ ବାଣୀ ।
 ‘ବାନରକୁ ଧରି, ଧରି ତାକୁ ମାର’, ହସନ୍ତି ଅଙ୍ଗଦ ଶୁଣି ॥୭(ଖ)॥
 ଏହିଭାବେ ଶାସ୍ତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଦେହ-ବର, ଧାର୍ଯ୍ୟ । ଯହିଁ ପାତ୍ର ତହିଁ ରାକ୍ଷ ମର୍କଟକୁ ଖାଅ ॥
 ମନ୍ଥ ଅମର୍କଟ, ଗୋର ନୟ ଘୋଷ କର । ନିଶିତେ ଆଶ ଭଲ୍ଲସୁ ତପସୀକୁ ଧରି ॥୮॥

ଏବଂ ଆଉ କେତୋଟି ଅଙ୍ଗଦ ଭଞ୍ଜ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚରଣ ପାଦକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲେ ॥୭॥
 ମୁକୁଟସ୍ଥାପନ ଅସ୍ତ୍ରଧାର ଦେଖି ବାନରମାନେ ଭୌତି ପଲାଇଗଲେ । ସେମାନେ
 ଭବିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ହେ ବିଧାତା ! ଭିନରେ ନଷ୍ଟ ଭଲ୍ଲବାପାତ ହେଲୁ କି ? ଅଥବା
 ରାବଣ କୋଧ କରି ଏକା ସଙ୍ଗେ ଶୁଣବଳ୍ଲ, ଚଳାଇବାରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅତି ବେଗରେ
 ଆସୁଅଛୁ କି ?” ॥ ୪ ॥ ପ୍ରଭୁ ସେମାନଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ଲାଗି, ହସି କହିଲେ “ମନରେ
 ଭର ନାହିଁ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଭଲ୍ଲବା ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ ବଳ୍ଲ, କେବୁ କିନ୍ତୁ ରାହୁ ନୁହେଁ ।
 ଭଲ୍ଲମାନେ ! ଏଗୁଡ଼ିକ ତ ରାବଣର ମୁକୁଟ, ବାଲିପୁଷ୍ପ ଅଙ୍ଗଦ ଦ୍ଵାରା ଫିଙ୍ଗାହୋଇ
 ଏ ସବୁ ଆସୁଅଛୁ ।” ॥ ୫ ॥ ବୋହା :—ସବନପୁଷ୍ପ ହନୁମାନ୍ ତେଇପକ୍ଷ ସେଗୁଡ଼ିକୁ
 ହାତରେ ଧରିନେଲେ ଏବଂ ଆଶି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଖରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ରଖିଦେଲେ । ଭଲ୍ଲକ
 ଓ ବାନରମାନେ ଏ କୌତୁକ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେଗୁଡ଼ିକ ସୂର୍ଯ୍ୟେ ପରି
 ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛୁ ॥ ୬ (କ) ॥ ତେଣେ ସଭାରେ ରାବଣ କୋଧରେ ଗର୍ଜି ସମସ୍ତଙ୍କୁ
 କହିଲା, “ବାନରକୁ ଧରିନିଅ ଏବଂ ଧରି ମାରପକାଅ ।” ଅଙ୍ଗଦ ଏହା ଶୁଣି, ମୁରୁକି
 ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୭ (ଖ) ॥ ବୋଧାଇ :—ରାବଣ ପ୍ରଣି କହିଲା, “ଏହାକୁ
 ମାରି ସମସ୍ତ ଯୋଦ୍ଧା ଶାସ୍ତ୍ର ଭୌତି ଏବଂ ଯେଉଁଠି ଯେଉଁଠି ଭଲ୍ଲକ ଏବଂ ବାନରକୁ
 ପାଉଛନ୍ତି, ସେହିଠାରେ ତାଙ୍କୁ ଖାଇଦିଅ । ପୁତ୍ରବାକୁ ବାନରସ୍ଥାନ କରଦିଅ ଏବଂ ଯାଇ

ପୁଣି ସକୋପ ବୋଲେଉ ପ୍ରବରଣ । ଗାଲ ବଜାଉଁତ ତୋହି ନ ଲଜା ॥
 ମରୁ ଗର କାଟି ନିଲଜ କୁଲବାଞ୍ଚା । ବଳ ଦିଲେକ ଦିହରତି ନହିଁ ପ୍ରାଣ ॥୨॥
 ରେ ହିୟୁବେର କୁମାରଗରାମୀ । ଖଲ ମଲ ଗୁପି ମନ୍ଦମତି କାମୀ ॥
 ସନ୍ଧ୍ୟପାତ ଜଳପ୍ରସି ଦୁବାଦା । ଉପସି କାଲବସ ଖଲ ମନୁଜାଦା ॥୩॥
 ସ୍ତ୍ରୀ କୋ ପ୍ରଭୁ ପାଞ୍ଚୁଡ଼ିଗୋ ଆଗେ । ବାନର ଭାଜୁ ଚପେଟହିଁ ଲଗେ ॥
 ରମ୍ଭ ମନୁଜ ବୋଲତ ଅସି ବାମା । ଶିରହିଁ ନ ତବ ରସନା ଅଭିମାନୀ ॥୪॥
 ଶିରହୁଁ ରସନା ସଫସ୍ତ ନାସ୍ତି । ସିରହିଁ ସମେତ ସମର ମନ୍ତ୍ର ମାସ୍ତି ॥୫॥
 ସୋ ନର କୈ୍ୟା ଦସକର ବାଲି ବଥୋ ଜେହିଁ ଏକ ସର ।
 ଗାସହୁଁ ଲୋଚନ ଅଛୁ ଧର ତବ ଜନ୍ମ କୁଜାତି ଜଡ଼ ॥୩୩(କ)॥

ଶୁଣି ସକୋପେ ଅବର ବୋଲେ ପ୍ରବରଣ । ଆଶୁ ଦେଖାଉଛୁ, ତୋତେ ନ ଲଗଇ ଲଜ ॥
 ଗଲା କାଟି ନିର୍ଭୁତ ରୁ ମର, କୁଲବାଞ୍ଚା । ମୋ ବଳ ଦେଖି ଦିଗାଣ୍ଡି ନ ହୁଏ ତୋ ପ୍ରାଣ ॥୨॥
 ରେ ନାସ୍ତବେର ଅଧମ କୁମାରଗରାମୀ । ଖଲ ପାପଗୁଣି ଅତି ମନ୍ଦମତି କାମୀ ॥
 ସନ୍ଧିପାତ ହେଲୁ ପର କହୁ ହୁବଚନ । ଶଠ ନଗୁହାଟ, କାଲ ଅଟେ ତୋ ଅସନ୍ନ ॥୩॥
 ଏହାର ଫଳ ପାଇବୁ ଆଡେ ଯାଇକର । ଗୁପ୍ତତା ବିଧା ମାରିବେ ଯେବେ ରଖ ହୁବି ॥
 ରମ ମନୁଷ୍ୟ, ବୋଲନ୍ତେ ଏକପରି ବାଣୀ । ଛୁଡ଼ ନ ପଡ଼ଇ ତୋର ଜିହ୍ଵା ଅଭିମାନୀ ॥୪॥
 ଛୁଡ଼ିବ ରସନା, ନାହିଁ ସଂଶୟ ଏଥିରେ । ଦଶମସ୍ତକ ସମେତ ସମର ଭୂମିରେ ॥୫॥
 ଯେ ବଧୂଲେ ବାଲି ମାରି ଏକ ଶର ସେ ନର କି ? ଦଶକର ।

ଧିକ ତୋ ଜନମ କୁଜାତି ପାମର ଦିଂଶ ଦେବ ଆଉ ଅଛୁ ॥୩୩ (କ)॥

ହୁଇ ତପସୀ ଭର ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଶବ୍ଦତ ଅବସ୍ଥାରେ ଧରପକାଅ । ” ॥ ୧ ॥ ରାବଣର
 ହୋଧପୁଣ୍ଡି ବଚନ ଶୁଣି, ପ୍ରବରଣ ଅଙ୍ଗଦ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୁଇ ହୋଇ କହଲେ, “ଗାଲୁ
 ମାରିବାରେ ତୋତେ ଲଜ ଲଗୁନାହିଁ । ଆରେ ନିର୍ଭୁତ ! ଆରେ କୁଲନାଶକ !
 ଗଲା କାଟି (ଆସୁହତ୍ୟା କର) ମରଯାଅ । ମୋର ବଳ ଦେଖି ପ୍ରଭା ତୋ ପ୍ରାଣ
 ତାହୁନାହିଁ ? ॥ ୨ ॥ ରେ ନାସ୍ତବେର । ଆରେ କୁପଥଗାମୀ । ଆରେ ଦୁଷ୍ଟ । ଆରେ
 ପାପପୁଷ୍ଟ । ମନ୍ଦମତି କାମୁକ । ତୁ ସନ୍ଧିପାତ ଯୋଗୁଁ ଏପରି ହୁବଚନ ବହୁଅଛୁ କି ?
 ଆରେ ଦୁଷ୍ଟ ଗୁଣସ୍ଥ । ତୁ କାଲର ବଶ ହେଲୁଣି । ॥ ୩ ॥ ଏହାର ଫଳ ତୁ ଆମକୁ
 ବାନର ଓ ଭୟାନକମାନଙ୍କଠାରୁ ଗୁପ୍ତତା ଖାଇଲେ ପାଇବୁ । ରାମ ମନୁଷ୍ୟ—ଆରେ
 ଅଭିମାନୀ ! ଏପରି ବଚନ ବୋଲିବା ମାତେ ତୋ ଜିହ୍ଵାମାନ ଶୁଣି ପଡ଼ୁନାହିଁ ? ॥ ୪ ॥
 ତୋର ଦେବଲ ଜଗତୁଜକ (ଏକାଞ୍ଚ) ନୁହେଁ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଶିବମାନଙ୍କ ସମେତ ରଖଭୂମିରେ
 ଖସି ପଡ଼ିବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ॥୫॥ ଯୋରଠା—ରେ ଦଶକର । ଯେ ଗୋଟିଏ
 ମାତ ଶରରେ ବାଲିକୁ ମାରି ପକାଇଲେ, ସେ ମନୁଷ୍ୟ କିପରି ? ଆରେ କୁଜାତି ।
 ଆରେ ଜଡ଼ । କୋଡ଼ିଏ ଅଣି ଆଇ ମଧ୍ୟ ତୁ ଅଛୁ ! ତୋର ଜନ୍ମକୁ ଧିକାର ॥୩୩(କ)॥

ତବ ସୋନିତ ଶା ପ୍ୟାସ ତୃଷିତ ରାମ ସାୟୁକ ନିକର ।

ତଜଞ୍ଜୁ ତୋହି ତେହି ସାସ କଟ୍ ଜଲ୍ ପକ ନିସିତର ଅଧମ ॥୩୩(ଖ)॥
ମେଁ ତବ ଦସନ ତୋରିବେ ଲୁପୁକ । ଆୟୁସୁ ମୋହି ନ ଖିନ୍ନ ରଘୁନାୟକ ॥
ଅସି ରସ ହୋଇ ଦସଭମୁଖ ତୋରୋଁ । ଲଙ୍କା ଗହ୍ମ ସମୁଦ୍ର ମହାବୋରୋଁ ॥୧॥
ଗୁଲ୍ଲି ଫଳ ସମାନ ତବ ଲଂକା । ବସନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଭୁକ୍ତ ଜନ୍ତୁ ଅସକା ॥
ମେଁ ବାନର ଫଳ ଖାତ ନ ବାସ । ଆୟୁସୁ ଖିନ୍ନ ନ ରାମ ଉଦାର ॥୨॥
ଜୁଗୁଡ଼ି ସୁନତ ରବନ ମୁସୁକାଣ । ମୁହ ପିଣିହି କହଁ ବହୁତ ହଂଠାଣ ॥
ବାଲି ନ କବହଁ ଗାଲ ଅସ ମାସ । ମିଲି ତପସିହୁ ତେଁ ଭବସି ଲବାର ॥୩॥
ସାତେହଁ ମେଁ ଲବାର ଭୁଜ ସାହା । ଜୋଁ ନ ଉପାରିହିଁ ତବ ଦସ ଶାହା ॥
ସମୁହିଁ ରାମ ପ୍ରତାପ କପି କୋପା । ସବୁ ମାଝ ପନ କରି ପଦ ସେପା ॥୪॥

ତୋହର ଶୋଣିତ-ତୃଷାରେ ତୃଷିତ ରାମ ଶାୟୁକ ନିକର ।

ସେ ଆଶାରେ ତୋତେ ତଜଲ ଘୃଷିତ, ବାବହୁକ ନିଶାଚର ॥୩୩ (ଖ)॥
ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଯୋଗ୍ୟ ତୋହର ଦଶନ । ଆଦେଶ ନାହାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ ॥
ଏମନ୍ତ ହୋଧ ହୁଏ କି, ଦଶଶିର ତାଡ଼ି । ସମୁଦ୍ରେ ବୁଡ଼ାନ୍ତି ତୋର ଲଙ୍କାକୁ ଉପାଡ଼ି ॥୧॥
ଡ଼ିମିର ଫଳ ସମାନ ଅଟଇ ତୋ ଲଙ୍କା । ରହୁ ରୁମ୍ଭେ ଜନ୍ତୁ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ନିଶଙ୍ଗା ॥
ମୁଁ କପି, ଫଳ ଖାଆନ୍ତୁ ନ ଲଗେ ବିଳମ୍ବ । ଆଦେଶ ଦେଇନାହାନ୍ତି ଉଦାର ରାଘବ ॥୨॥
ପୁଣି ଶୁଣନ୍ତେ ମୁରୁଜ ବୋଲେ ଲଙ୍କାସାଇଁ । ମୁତ, ଏତେ ମିଛ ବ୍ରତେ ଶିଖିଅଛୁ କାହିଁ ॥
ବାଲି ଆଖି କରିନାହିଁ କେବେହେଁ ଏମନ୍ତେ । ବାଳୁଙ୍ଗା ହେଲୁ ତୁ ମିଲି ତପସୀ ସଙ୍ଗେ ॥୩॥
ସତ୍ୟ ମୁଁ ବାଳୁଙ୍ଗା ଶୁଣ, ବଂଶଭୁଜ ତେବେ । ଉପାଡ଼ିବ ନାହିଁ ତୋର ଦଶନହା ଯେବେ ॥
ରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପ କପି ସୁରଣ କୋପିଲ । ସବୁ ମଧ୍ୟେ ପଣ କରି ତରଣ ଆପିଲ ॥୪॥

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶର-ସମୁହ ତୋ ରକ୍ତର ପିପାସ । ଆରେ କଠୋର ବାବହୁକ ନୀତ
ରାକ୍ଷସ ! ଏହି ଭୟରେ ମୁଁ ତୋତେ ଛାଡ଼ି ଦେଉଛି । ॥ ୩୩ (ଖ) ॥ ତୌପାର —
ମୁଁ ତୋର ଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ସମର୍ଥ; କିନ୍ତୁ କରେ କଣ ? ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ମୋତେ
ଆଦେଶ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଏପରି ହୋଧ ଆସୁଛି ଯେ, ମୁଁ ତୋର ଦଶମୁଖ ଭାଙ୍ଗି
ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ତୋର ଲଙ୍କାକୁ ଧରି ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ାଇ ଦିଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ତୋ ଲଙ୍କା
ଡ଼ିମିର ବୃକ୍ଷ ପରି, ରୁମ୍ଭେ ସବୁ ଖାଟ ପଣ, ତାହା ଭିତରେ ଅଜ୍ଞାନ-ବଶତଃ ନିର୍ଭୀକ
ହୋଇ ବାସ କରୁଅଛୁ । ମୁଁ ବାନର, ଏହି ଫଳକୁ ଖାଇବାକୁ ମୋତେ ବା କେତେ
ସମୟ ଲାଗିଥା'ନ୍ତା ! କିନ୍ତୁ ଉଦାର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେପରି ଆଦେଶ ଦେଇନାହାନ୍ତି । ॥ ୨ ॥
ଅଜ୍ଞାନଙ୍କ ପୁଣି ଶୁଣି ରାବଣ ମୁରୁଜ ହୁଏଲ୍ ଏବଂ କହନ୍ତି, “ଆରେ ମୁଣ୍ଡ ! ବହୁତ
ମିଛ କହୁବା ତୁ କେଉଁଠାରୁ ଶିଖିଲୁ ? ବାଲି ତ ଏପରି ତାଲୁ କେବେ ମାରି ନ ଥିଲା ।
ଜଣାପଡ଼ୁଛି, ତୁ ତପସୀମାନଙ୍କ ସହୃଦ ମିଶି ମିଛୁଆ ହୋଇଯାଇଛୁ” ॥ ୩ ॥ ଅଜ୍ଞଦ

ଜୌଁ ମମ ଚରନ ସକସି ଧ୦ ଟାଣ । ଫିରଣ୍ଟି ସମ୍ମ ସୀତା ମେଁ ହାଣ ॥
 ସୁନହୁ ସୁଭଟ ସବ କହ ଦସସୀସା । ପଦ ଗହୁ ଧରନ ପଛୁରହୁ ଶାସା ॥୩॥
 ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଆଦିକ ବଲବାନା । ହରଷି ଉଠେ ଚହୁଁ ଚହୁଁ ଭଟ ନାନା ॥
 ଝପଟଣ୍ଟି କର ବଲ ବିପୁଲ ଉପାଣ । ପଦ ନ ଚରଇ ବେଠଣ୍ଟି ସିନ୍ଧୁ ନାଲ ॥୩॥
 ପୁନ ଉଠି ଝପଟଣ୍ଟି ସୁର ଆଗଣା । ଚରଇ ନ ଶାସ ଚରନ ଏହି ଭାଣା ॥
 ପୁରୁଷ କୁଜୋଗୀ ଜମି ଉରଗାଣ । ମୋହ ବିଟପ ନହିଁ ସକହିଁ ଉପାଣ ॥୩॥
 କୋଟିହୁ ମେଘନାଦ ସମ ସୁଭଟ ଉଠେ ହରଷାଳ ।
 ଝପଟଣ୍ଟି ଟରେ ନ କପି ଚରନ ପୁନ ବେଠଣ୍ଟି ସିନ୍ଧୁ ନାଲ ॥୩୪(କ)॥

ଯଦି ମୁଦ, ମୋ ପାଦ କେ ଉଠାଇ ପାରିବେ । ଜାନଙ୍କ ହାରିଲି ବୋଲି ସମ ଫେରିବେ ॥
 ଶୁଣ ସବେ ସାରବର, ବୋଲେ ଲଙ୍ଗେଶ୍ୱର । ପଦ ଧରି ଧରଣୀରେ କରୁଛ ବାନର ॥୩॥
 ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଆଦି ବଳବନ୍ତ ଜଣାତର । ହରଷେ ଉଠି ଆସିଲେ ବହୁ ସାରବର ॥
 ବିପୁଲ ବଳ ଉପାୟ କରିଣ ଟେକନ୍ତି । ପାଦ ନ ଉଠନ୍ତି, ନଜମସ୍ତକେ ବସନ୍ତି ॥୩॥
 ଉଠି ଉଠାନ୍ତି ଅମର-ରାସ୍ତ୍ର ବାନମ୍ବୀରେ । ନ ଉଠେ କପି ଚରଣ ଏମନ୍ତ ପ୍ରକାରେ ॥
 କୁଶୋଗୀପୁରୁଷ ଯେହ୍ନେ, ବିହଙ୍ଗରାଜନ । କର ନ ପାରନ୍ତି ମୋହ-ବୃକ୍ଷ ଉପାଟନ ॥୩॥
 ବଳେ ମେଘନାଦ ସମ କୋଟି ଯୋଦ୍ଧା ଉଠିଲେ ହରଷଭରେ ।
 କୁବନ୍ତ ଉଠାନ୍ତି, ନ ଉଠେ, ଲଙ୍କାରେ ବସିଯା'ନ୍ତି ନନ୍ଦ ଶିରେ ॥୩୪ (କ)॥

କହୁଲେ, “ଆରେ ବଂଶବାହୁ ! ଯଦି ତୋର ଦଶ ଜଣ ପୁଁ ଓଟାରି ନ ପାରିଲି, ତେବେ
 ମୁଁ ବାହୁବଳ ଚପୁଲି ଓ ମିଥ୍ୟାକାୟା ।” ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତାପ ସୁରଣ କରି ଅଳ୍ପକ ଦୋଷା-
 ନ୍ତର ହୋଇ ଉଠିଲେ ଏବଂ ସେ ରାବଣ ସଭାରେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି ପାଦ ନମାଇ ଦେଲେ
 । ୩ ॥ ଏବଂ କହୁଲେ, “ଆରେ ମୂର୍ଖ ! ଯଦି ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ମୋ ପାଦ
 ଉଠାଇପାରିବ, ତେବେ ଶ୍ରୀରାମ ଫେରିଯିବେ । ସୀତାଙ୍କୁ ହରାଇଲେ ବୋଲି ତାଙ୍କର
 ଧାରଣା ହେବ ।” ରାବଣ କହୁଲେ, “ହେ ସାରମାନେ ! ଶୁଣ, ପାଦ ଧରି ବାନରକୁ
 ଭୂମି ଉପରେ ପକାଇ ଦିଅ” ॥ ୪ ॥ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ (ମେଘନାଦ) ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ବଳବାନ୍
 ଯୋଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କ ଆସନରୁ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସେମାନେ ପୁରୁ ବଳ-
 ସମ୍ପନ୍ନରେ ବହୁତ ଉପାୟ କରି ଝପଟି ପଡ଼ିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପାଦ ଟକ୍ତି ନ ଥାଏ ।
 ତତ୍ପରେ ଲଙ୍ଗାରେ ମଥା ନୁଆଇ ସେମାନେ ପୁଣି ଜଳ ଫଳ ସ୍ଥାନରେ ଯାଇ ବହୁ'ଥାନ୍ତି ॥ ୩ ॥
 ତାଙ୍କ ଭୃଷ୍ଟି କହନ୍ତି, “ସେହି ଦେବଶସ୍ତ୍ର ସାଧସମାନେ ପୁଣି ଉଠି ଝପଟୁ'ଥାନ୍ତି ।
 ହେ ସର୍ବଶତ୍ରୁ ଗରୁଡ଼ ! ଯେପରି ବିଷୟୀ ପୁରୁଷର ମୋହ-ବୃକ୍ଷ ଉପକୂଳ ପାରିନାହିଁ,
 ସେହିପରି ଅଜାତକ କରିଣ ଆକୌ ଟକ୍ତି ନ ଥାଏ ॥ ୨ ॥ ଦୋହା :—ମେଘନାଦ
 ସମାନ କୋଟି କୋଟି ବଳବାନ୍ ସାର ଯୋଦ୍ଧା ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସେମାନେ
 ବାନମ୍ବୀର ଲମ୍ପି ପ୍ରଦାନ କରୁଥା'ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବାନରର ଚରଣ ଉଠୁ ନ ଥାଏ । ତେଣୁ ଲଙ୍ଗା

ଭୂମି ନ ଗୁଡ଼ିତ କରି ଚରନ ଦେଖତ ଶିଶୁ ମଦ ଭାଗ ।

କୋଟି ବିଘ୍ନ ତେଁ ସନ୍ତ କର ମନ କିମି ମାତ ନ ଜାଗ ॥୩୪(ଖ)॥
କପି ବଲ ଦେଖି ସକଳ ହୃଦ୍ୱାହରେ । ଉଠା ଆସୁ କପି କେ ପରାବୁରେ ।
ଗହଡ଼ ଚରନ କହ ବାଲିକୁମାର । ମମ ପଦ ଗହେଁ ନ ତୋର ଉଦାର ॥୧॥
ଗହଡ଼ ନ ରାମ ଚରନ ସଠ ଜାଣି । ସୁନତ ପିତା ମନ ଅତି ସକୁରୁଣି ॥
ଭୟଭୀ ତେଜହତ ଶ୍ରୀ ସବ ଗଣ । ମଧ୍ୟ ଦିବସ କିମି ସପ୍ତି ସୋହାଣ ॥୨॥
ସିଂହାସନ ବେଠେଇ ସିର ନାହିଁ । ମାନହୁ ସମ୍ପତି ସକଳ ଗଠିଆ ॥
ଜଗଦାତମା ପ୍ରାଣପତି ରାମ । ତାସୁ ବିମୁଖ କିମି ଲହ ଶ୍ରଦ୍ଧାମା ॥୩॥
ଉମା ରାମ ଗା ଭୁକୁଟି ବିଳାସ । ହୋଇ ବିସ୍ତ୍ର ପୁନ ପାଠିଲ ନାସା ॥
ଭୁନ ତେଁ କୁଲିସ କୁଲିସ ଭୁନ କରଇ । ତାସୁ ଦୁତ ପନ କହୁ କିମି ଟରଇ ॥୪॥

ଭୂମି ନ ଗୁଡ଼ିତ ଅଙ୍ଗଦ ଚରଣ ଦେଖି ଶିଶୁ ବଦ୍ଧ ଭାବେ ।

ସହ କୋଟି ବିଘ୍ନ ପଡ଼ନ୍ତେ ଯେସନ ତଥାପି ମାତ ନ ଜାଗେ ॥୩୪(ଖ)॥
ହାରିଲେ ସମସ୍ତେ କପି ବଳ ବିଲେକଣ । ଉଠିଲ ନିଜେ ଅଙ୍ଗଦ ଆହ୍ୱାନ ଶୁଣିଣ ॥
ଧରନ୍ତେ ଚରଣ ବୋଲେ ବାଲିକୁମାର । ମୋ ପଦ ଧରିଲେ ତୋର ନୋହୁବ ନିସ୍ତାର ॥୧॥
ନ ଧରୁ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପଦ ଶଠ, ଯାଇ । ଶୁଣି ବାହୁଡ଼ଲ ମନେ ଅତି ଲଜ୍ଜା ପାଇ ।
ଶ୍ରୀ ସକଳ ନୟନ ତାର ତେଜ ହେଲ ହୃତ । ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟେ ଶରୀ ଶୋଭଇ ଯେମନ୍ତ ॥୨॥
ସିଂହାସନେ ଯାଇ ଶିର ନୁଆଁଇ ବସିଲ । ମନେ ହୁଏ ଯେତେ ସବ ସମ୍ପତ୍ତି ହାରିଲ ।
ଜଗତ ଆଧାର ପ୍ରାଣ ପ୍ରସୂତମ ରାମ । ତାହାଙ୍କ ବିମୁଖ କେତେ ଲଜବ ବିଶ୍ରାମ ॥୩॥
ଉମା, ରଘୁପତିଙ୍କର ଭୁକୁଟି ବିଳାସ । ଉପୁଜାଏ ବିଶ୍ୱ, ପୁଣି କରଇ ବିନାଶ ॥
ଭୃଷ୍ଣକୁ ଯେ ବଳ ବଳେ ଭୃଷ୍ଣ ପାରେ କର । ତାଙ୍କ ଦୂତ ପଦ କହ, ଟଳିବ କପରି ॥୪॥

ହେବୁ ସମସ୍ତେ ଶିର ନୁଆଁଇ ବସି ପଡ଼ୁଥା'ନ୍ତୁ ॥ ୩୪ (କ) ॥ ଯେପରି କୋଟି କୋଟି
ବିଘ୍ନ ଅପିଲେ ସ୍ୱଳା ସାଧୁର ମନ ମାତ ଜାଗ କରେନାହିଁ, ସେହୁପରି ବାନର
(ଅଙ୍ଗଦ)ଙ୍କ ଚରଣ ପୃଥ୍ୱୀକୁ ଛୁତୁ ନ ଥାଏ । ଏହା ଦେଖି ଶତ୍ରୁ ରାବଣର ମଦ ଦୂର
ହୋଇଗଲା ॥ ୩୪ (ଖ) ॥ ଗୋପାଳ :—ଅଙ୍ଗଦଙ୍କ ବଳ ଦେଖି, ସମସ୍ତେ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନରେ
ହାରିଗଲେ । ତଦନନ୍ତର ତାଙ୍କ ଆହ୍ୱାନ ଖମେ ରାବଣ ନିଜେ ଉଠିଲ । ଯେତେବେଳେ
ସେ ଅଙ୍ଗଦଙ୍କ ଚରଣ ଧରିଲା, ସେତେବେଳେ ବାଲିକୁମାର କହୁଲେ, “ମୋ ଚରଣ
ଧରିଲେ ତୋର ନିସ୍ତାର ହେବନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଆରେ ମୁଁ ! ତୁ ଯାଇ କାହିଁକି
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ ଧରୁନାହୁଁ ?” ଏହା ଶୁଣି ରାବଣ ମନେ ମନେ ଅତି ହତାଶ
ହୋଇଗଲା । ତାହାର ସମସ୍ତ ଶିଷ୍ୟ ଚାଲିଯାଇଥାଏ । ମଧ୍ୟାହ୍ନ କାଳରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଯେପରି
ସ୍ୱାନପ୍ରସବ ଦିଶନ୍ତି, ସେ ସେହୁପରି ତେଜସ୍ୱୀ ହୋଇଗଲା । ସେ ଲଜ୍ଜାରେ ପ୍ରହତ ନୁଆଁଇ
ସିଂହାସନ ଉପରେ ଯାଇ ବସିଲା । ସତେ ଅବା ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ହରାଇ ବସିଅଛି କି !

ସୁନି କପି କହୁ ଶକ୍ତି ବିଧି ନାନା । ମାନ ନ ତାହୁ କାହୁ ନିଅସନା ॥
 ରବୁ ମଦ ମଥୁ ପ୍ରଭୁ ସୁନୁ ସୁନାସେ । ସୁହ କହୁ ଚନ୍ଦ୍ରୋ ବାଲି ନୃପ ଜାସେ ॥୩॥
 ହତୋଁ ନ ଶେଷ ଖେଳାଇ ଖେଳାଇ । ତୋହୁ ଅବହୁଁ କା କରୋଁ ବଡ଼ାଇ ॥
 ପ୍ରଥମହିଁ ତାସୁ ତନୟ କପି ମାସ । ସୋ ସୁନି ରାବନ ଭୟୁତ ଦୁଖାସ ॥୪॥
 ଜାକୁଧାନ ଅଙ୍ଗଦ ପନ ଦେଖି । ଭୟ ବ୍ୟାକୁଳ ସବ ଭୟ ବିସେଷୀ ॥୫॥

ରବୁ ବଳ ଧରଣି ହରଣି କପି ବାଲିଜନୟ କଲପୁଞ୍ଜ ।

ସୁଲକ ସମ୍ଭାର ନୟନ ଜଳ ଗହେ ରାମ ପଦକଞ୍ଚ ॥୩୫(କ)॥

ସାଈଁ ଜାନ ଦସକର ଭବନ ଗୟତ ବିଲଖାଇ ।

ମନ୍ଦୋଦରୀ ରାବନକୁ ବହୁର କହା ସମୁଦାଇ ॥୩୫(ଖ)॥

ପୁଣି କପି ମନ୍ତ୍ର କହେ ବିବିଧ ଧ୍ୟାନ । ମାନଇ ନାହିଁ ହୁଅନ୍ତେ କାଳ ସନ୍ନିଧାନ ॥
 ରବୁ ମଦ ମଥୁ ପ୍ରଭୁ ଯଶ ଶୁଣାଇଲ । ଏହା କହୁ ବାଲି ନୃପ ତନୟ ଦେଶଲ ॥୩॥
 ଏବେ ନିଜ ମୁଖେ କିଏ କରବ ବତାଇ । ମାରିବ ତୋତେ ସମରେ ଖେଳାଇ ଖେଳାଇ ॥
 ପ୍ରଥମ କପି ମାରଲ ତାହାର କୁମର । ଏହା ଶୁଣି ଅତି ହୁତାଣୀ ହେଲ ଲଙ୍ଗେଶ୍ୱର ॥୪॥
 ଜାକୁଧାନଚଣ ପଣ ଦେଖି ଅଙ୍ଗଦର । ଭୟ ଆଜଙ୍ଗରେ ହେଲେ ବିଶେଷ କାତର ॥୫॥

ରବୁ ବଳ ଧର୍ଷି ହୁବସେ ହରଣି ବାଲିହତ ତେଜ-ପୁଞ୍ଜ ।

ସୁଲକ ସମ୍ଭାର-ନୟନେ ଧରିଲା ଯାଇ ରାମ ପଦ-କଞ୍ଚ ॥୩୬(କ)॥

ଅନ୍ତ ଦବାକର ଜାଣି ଦଶଶିର ବିକଳେ ଗୁହେ ଗମିଲ ।

ମନ୍ଦୋଦରୀ ପୁଣି ଅନେକ ପ୍ରକାରେ କହୁ କଥା ବୁଝାଇଲ ॥୩୬(ଖ)॥

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସମସ୍ତ ଜଗତର ଆତ୍ମା ଓ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣର ହୁମୀ । ଯେଉଁ ପ୍ରାଣୀ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି
 ବିପ୍ରଣ ହୁଏ, ସେ କପରି ଶାନ୍ତି ପାଇ ପାରିବ ? ॥ ୩ ॥ ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ରାମ !
 ଯେଉଁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉନ୍ନତ ବିଳାସ ଯୋଗେ ବିଶ୍ୱ ଭରଣ ହୁଏ ଏବଂ ପୁଣି ଲୟ ଭଙ୍ଗେ,
 ସେ ଭୃଶକୁ ବଳ ଏବଂ ବଳକୁ ଭୃଶ କରି ଦିଅନ୍ତି, ତାହାଙ୍କ ଦୂତର ପଣ କପରି
 ଟଳି ପାରିବ, କୁହତ ।” ॥ ୪ ॥ ଅଙ୍ଗଦ ପୁଣି ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ମନ୍ତ୍ର ବାକ୍ୟ
 କହିଲେ, କିନ୍ତୁ ରାବଣର କାଳ ନିକଟ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ କିଛି ମାନସ ନାହିଁ ।
 ଶତ୍ରୁର ଚକ୍ରକୁ ଚର୍ଚ୍ଚି କରି ଅଙ୍ଗଦ ତାହାକୁ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରସନ୍ନ ଶୁଣାଇଲେ
 ଏବଂ ସେ ରାଜା ବାଲିର ପୁତ୍ର ବୋଲି କହୁ ଚଳିଲେ ॥ ୫ ॥ ପୁଣି କହିଲେ, “ରାଣ-
 ଭୂମିରେ ତୋତେ ଖେଳାଇ ଖେଳାଇ ଯଦି ମାରି ନ ପାରେ, ତେବେ ଏବେଠାରୁ
 ବା କି ବତାଇ କରିବ ?” ଅଙ୍ଗଦ ମୁହରୁ ତାହାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ମାର ସାରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ
 ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି, ରାବଣ ହୁତାଣି ହେଲା ॥ ୬ ॥ ଅଙ୍ଗଦଙ୍କ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସଫଳ ହେବାର
 ଦେଖି ସମସ୍ତ ରାକ୍ଷସ ଭୟ ହେତୁ ଅତିଶୟ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ॥ ୭ ॥
 କୋହା — ଶତ୍ରୁ ବଳ ମର୍ଦ୍ଦନ କରି, ବଳ-ପୁଞ୍ଜ ବାଲିପୁତ୍ର ଅଙ୍ଗଦ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ

କନ୍ତ ସମୁଦ୍ଧି ମନ ତଜନ୍ତୁ କୁମତିସ୍ତ । ସୋହ ନ ସମର ଭୁବ୍ଧି ରଘୁପତିସ୍ତ ॥
 ରାମାନୁଜ ଲଘୁ ରେଖ ଖରୁଣି । ସୋଉ ନହିଁ ନାଦେହୁ ଅସି ମନୁପାଣି ॥୧॥
 ପିୟୁ ଭୁବ୍ଧି ତାହି ଜିତବ ସଂଗ୍ରାମା । ଜା କେ ଦୁତ କେର ପୂଜ କାମା ॥
 କୌତୁକ ସିନ୍ଧୁ ନାହିଁ ତବ ଲଂକା । ଆୟୁର କପି କେହଣ ଅସକା ॥୨॥
 ରଖବାରେ ହୁତି ବିପିନ ଉଜାସ । ବେଶତ ତୋହି ଅଛୁ ତେହିଁ ମାସ ॥
 ଜାରି ସକଳ ପୁର ଲାହେସି ଗୁର । କହାଁ ରହା ବଲ ଗବଂ ଭୁବ୍ଧାସ ॥୩॥
 ଅବ ପତି ମୁଷା ଗାଲ ଜନିମାରହୁ । ମୋର କହା କହୁ ହୁଦୟ ବିରୁରହୁ ॥
 ପତି ରଘୁପତିହି ନୁପତି ଜନିମାନହୁ । ଅଗ ଜଗ ନାଥ ଅଭୁଲବଲ ଜାନହୁ ॥୪॥

କାନ୍ତ ! ବିରୁର କୁମତି ମନୁ ପରିହର । ନ ଶୋଭେ ରାମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମର ରୁନୁର ॥
 ରାମାନୁଜ ଧନୁରେଖା ଟାଣିଥିଲେ ଯେହୁ । ତାହା ଲଘି ନ ପାରିଲ, ମନୁଷ୍ୟତା ଏହୁ ॥୧॥
 ତାଙ୍କୁ କି ଜିଣି ପାରିବ ରଣେ, ସ୍ରାଶେଶ୍ବର । ଏମନ୍ତ କୃତିତ୍ବ ଦେଖ ଯାହାଙ୍କ ଦୁତର ॥
 କହିଉକେ ସିନ୍ଧୁ ଲଘି ନିର୍ଭୟେ, ଲଙ୍କେଶ । କପି-ସିଂହ ରୁନୁ ଗତେ ହୋଇଲ ପ୍ରବେଶ ॥୨॥
 ରକ୍ଷକଗଣଙ୍କୁ ବଧ ବନ ଉଜାଡ଼ିଲ । ରୁନୁ ସମ୍ମୁଖେ ଅକ୍ଷୟ ହୃତକୁ ମାରିଲ ॥
 ଜାଲି ସାସ ପୁର ଯେବେ କଲ ସେ ପାଉଁଶ । କାହିଁ ଥିଲ ରୁନୁ ବଲ ଗରବ ପୌରୁଷ ॥୩॥
 ଏବେ ପ୍ରାଣପତି, ମିଥ୍ୟା ପ୍ରଳାପ ନ କର । ହୃଦୟେ ବିରୁର କହୁ କଥନ ମୋହର ॥
 ପତି, ଶ୍ରୀ ରଘୁପତିଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟ ନ ମଣ । ତରୁତର ନାଥ ଅଭୁଲିତ ବଳୀ ଗଣ ॥୪॥

ଆସି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ତରଣ-କମଳ ଧରି ପକାଇଲେ । ତାଙ୍କର ଶରୀର ପୁଲକିତ
 ଏବଂ ନେତ୍ର ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ-ଜଳରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ॥ ୩୫ (କ) ॥ ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ ଗଲଣି,
 ଜାଣି ଦଶଗ୍ରୀବ ବିଷଣୁ ବଦନରେ ମହଲ ମଧୁକୁ ଗଲ । ମନ୍ଦୋଦରୀ ରାବଣଙ୍କୁ
 ବୁଝାଇ ପୁଣି କହଲ—॥ ୩୫ (ଖ) ॥ ଚୌପାଠ :—“ହେ କାନ୍ତ ! ମନରେ ବିରୁର
 କଣ କୁହୁଛି ଡାକ କରନ୍ତୁ । ଆପଣ ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତି ଶୋଭା ପାଏନାହିଁ ।
 ତାଙ୍କର ସାନଭାଇ ସାମାନ୍ତ ଗୋଟିଏ ରେଖା ଟାଣି ଦେଇଥିଲେ । ତାହାକୁ ଆପଣ
 ଲଘନ କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ, ଏଇ ତ ଆପଣଙ୍କ ପୁରୁଷତ୍ବ ॥ ୧ ॥ ହେ ପ୍ରିୟକମ !
 ଯାହାଙ୍କ ଦୁତର କାମ ଏହୁପରି, ତାଙ୍କୁ ଆପଣ ସଂଗ୍ରାମରେ ଜିଣି ପାରିବେ କି ? ସେହୁ
 ବାନର-କେଶବ ହନୁମାନ୍ ଅବଲମ୍ବନମେ ପ୍ରମୁଦ ଲଘନ କହି ଆପଣଙ୍କ ଲଙ୍ଗାକୁ
 ନିର୍ଭୟରେ ଚାଲିଆସିଥିଲ ! ॥ ୨ ॥ ପ୍ରହସମାନଙ୍କୁ ମାରି ସେ ଆଶୋକ ବନ ଉଜାଡ଼ି
 ଦେଲ । ଆପଣଙ୍କ ଆଖି ଆଗରେ ଅସଫଳମାରକୁ ବଧ କରି ଦେଲ ଏବଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
 ନଗରକୁ ଜଳାଇ ପାଉଁଶ କରିଦେଲ । ସେ ସମୟରେ ଆପଣଙ୍କ ବଳର ଗର୍ବ କୁଆଡ଼େ
 ଚାଲିଯାଇଥିଲା ? ॥ ୩ ॥ ବର୍ତ୍ତମାନ ହେ ସୁମି ! ବୃଥାରେ ଗାଲୁ ମାରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।
 ମୋ କଥା ମାନି ମନରେ କିଛି ବିରୁର କରନ୍ତୁ । ହେ ପତି ! ଆପଣ ଶ୍ରୀ ରଘୁପତିଙ୍କୁ
 କେବଳ ରାଜା ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ପକ୍ଷାନ୍ତରେ, ସେ ତରୁତର ଜଗତର

ବାନ ପ୍ରତାପ ଜାନ ମାଣ୍ଡବ । ତାୟୁ କହା ନହିଁ ମାନେହି ମାୟୁ ॥
 ଜନକ ସଭା ଅଗଣିତ ଭୂପାଳ । ରହେ କୁହୁଡ଼ ବଳ ଅତୁଳ ବିପାଳ ॥୩॥
 ଭଞ୍ଜ ଧନୁଷ ଜାନକା ବିଆସ । ତବ ସଂଗ୍ରାମ ଜିତେହୁ କିନ ତାସ ॥
 ସୁରପତି ସୁତ ଜାନକ ବଳ ଥୋଗ । ରାଣା ଜିଅତ ଆସିବୁରହି ପୋଗ ॥୩॥
 ସୁପନଶା କେ ଗତି କୁହୁ ଦେଖି । ତବପି ହୃଦୟ ନହିଁ ଲଜ ବିସେଷୀ ॥

ବଧୁ ବିରାଧ ଖର ଦୁଷନହି ଲାଲି ହଜୋ କବଂଧ ।

ବାଲି ଏକ ସର ମାରେମା ତେହି ଜାନକ ଦସକଂଧ ॥୩୭॥

ଜେହିଁ ଜଳନାଥ ବଧାୟୁଡ଼ ହେଲ । ଉତରେ ପ୍ରଭୁ ଦଳ ସହିତ ସୁବେଲ ॥
 କାରୁଣୀକ ଜନକର କୁଲ କେତୁ । ଦୁତ ପଠାୟୁଡ଼ ତବ ହିତ ହେତୁ ॥୧॥

ବାଣ ପ୍ରତାପ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଜାଣଲ ମାଣ୍ଡବ । ତା କଥାକୁ ନ ମାନିଲ ଠାଣି ବୁଦ୍ଧି ମାନ ॥
 ଜନକ ସଭାରେ ଅଗଣିତ ମଣ୍ଡପାଳ । ଥିଲ ବୁଝେ ବଳବାନ ଅତୁଳ ବିଶାଳ ॥୩॥
 ଧନୁରାଜି ବିବାହ ସେ ହୋଇଲେ ସୀତାକୁ । ତେବେ ସଂଗ୍ରାମରେ କର୍ପା ନ ଜିଣିଲ ତାକୁ ॥
 ସୁର-ପତି-ସୁତ ବଳ ଜାଣଇ କହୁତ । ଏକ ଆଖି ଦଶା କର ରଖିଲେ ଗାଡ଼ିତ ॥୩॥
 ଶୂର୍ପଣ୍ଖା ଗତି ନିଜ ନୟନେ ଦେଖିଲ । ତଥାପି ହୃଦୟେ କିଛି ଲଜା ନ ଲଭିଲ ॥୩॥

ବଧୁ ବିରାଧକୁ ଖର ଦୁଷଣକୁ ହେଲେ ନାଶିଲେ କବର ।

ଏକା ବାଣକରେ ବାଲିକୁ ବଧୁଲେ, ତାକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଦଶକର ॥୩୮॥

ସେ ଜଳନ୍ଧର ବନ୍ଦନ କରାଇ ଖେଳରେ । କପି ଦଳ ସହ ତେର ବଳେ ସୁବେଳରେ ॥
 ସତ କାରୁଣିକ ଜନକର-କୁଳ-କେତୁ । ସପକ ସେ ପଠାଇଲେ ବୁଝୁ ହିତ ହେତୁ ॥୧॥

ହୁମା ଏବଂ ଅତୁଳମାୟୁ ବଳବାନ ପ୍ରଭୁ ବୋଲି ଜାଣନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ମାନ ମାଣ୍ଡବ ମଧ୍ୟ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶରୀର ପ୍ରତାପ ଜାଣିଥିଲ । କିନ୍ତୁ ଆପଣ ତା କଥା ସ୍ତବ୍ଧ ମାନିଲେ ନାହିଁ ।
 ଜନକଙ୍କ ସଭାରେ ଅଗଣିତ ରାଜାବୃନ୍ଦ ଥିଲେ । ସେଠାରେ ବିଶାଳ ଓ ଅତୁଳମାୟୁ
 ବଳବାନ ଆପଣ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ ॥ ୫ ॥ ସେହିଠାରେ ଶ୍ରୀରାମ ଶିବଧନୁ ରାଜି ଜାନକଙ୍କୁ
 ବିବାହ କଲେ । ସେତେବେଳେ ଆପଣ ତାହାକୁ ସଂଗ୍ରାମରେ କାହିଁକି ଜିଣିଲେ ନାହିଁ ?
 ରହୁ ପୁତ୍ର ଜୟନ୍ତ ତାଙ୍କ ବଳ ବିଷୟରେ କିଛି କିଛି ଜାଣେ । ଶ୍ରୀରାମ ତାକୁ ଧରି
 ତାର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଆଖି ଫୋଡ଼ି ଦେଲେ ଏବଂ ତାହାକୁ ଶାବିତାବତ୍ସାରେ
 ଛାଡ଼ିଦେଲେ ॥ ୬ ॥ ଶୂର୍ପଣ୍ଖା ଦଶା ତ ଆପଣ ଦେଖିଛନ୍ତି । ତଥାପି ଆପଣଙ୍କ
 ହୃଦୟରେ ଲଜେଇ ବିଷୟ ଚନ୍ଦ୍ରା କଣ ଆପଣଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଲଜା ଲଗୁନାହିଁ ! ॥ ୭ ॥
 ବୋହା :—ଯେ ଭବ୍ୟ ଓ ଖରଦୁଷଣକୁ ମାରି ଅବଲୀକାତମେ କବରକୁ ମଧ୍ୟ
 ବଧ କରିଦେଲେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଶରୀରରେ ବାଲିକୁ ବିନାଶ କଲେ, ହେ ଦଶକର !
 ଆପଣ ତାଙ୍କ ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁଝନ୍ତୁ ॥ ୩୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ଅବଲୀକାତମେ
 ସମୁଦ୍ରକୁ ବାନ୍ଧି ପକାଇଲେ ଏବଂ ସେନା ସମେତ ସୁବେଳ ପର୍ବତ ଭୂପରେ ଆସି

ସକ୍ଷୀ ମାତ୍ ଜେହିଁ ତବ ବଲ ମଥା । କର ବରୁଥ ମହୁଁ ମୁଗପତି ଜଥା ।
 ଅଂଗଦ ହନୁମତ ଅନୁଚର ଜାକେ । ରନବୀକୁରେ ଶାର ଅତି ବାକେ ॥୨॥
 ତେହି କହି ପିୟ ପୁନି ପୁନି ନର କହୁଛୁ । ମୁଧା ମାନ ମମତା ମଦ ବହୁଛୁ ।
 ଅହତ କନ୍ତ କୃତ ରାମ ବିଶେଷ । କାଲ ବିବସ ମନ ଉପଜ ନ ବୋଧା ॥୩॥
 କାଲ ଦଣ୍ଡ ଗଣି କାହୁ ନ ମାର । ହରଇ ଧର୍ମ ବଲ ବୁଦ୍ଧି ବିରୁଦ୍ଧ ।
 ନିକଟ କାଲ ଜେହିଁ ଆର୍ତ୍ତତ ସାଜି । ତେହି ଭ୍ରମ ତୋଇ ଭୁଲାଇବି ନାହିଁ ॥୪॥
 ଦୁଇ ସୁତ ମରେ ଦହେଉ ପୁର ଅଜହୁଁ ପୁର ପିୟ ଦେହୁ ॥

କୁପାସିଧୁ ରଘୁନାଥ ଭଜି ନାଥ ବିମଲ ଜୟ ଲେହୁ ॥୧୭॥
 ନାଶି ବଚନ ପୁନି ବିସିଷ ସମାନା । ସଭା ଗୟିଉ ଉଠି ହୋତ ବିଦାନା ॥
 ବୈଠ କାଲ ସିଂହାସନ ଫୁଲ । ଅତି ଅଭିମାନ ହାସ ସବ ଭୁଲ ॥୧॥

ସକ୍ଷ ମଧ୍ୟେ ରୁମ୍ବ ବଲ ଦେ କଲ ମହନ । ଗଜ-ପୁଅ ମଧ୍ୟେ ମୁଗନାୟକ ଯେହନ ॥
 ଅଜଦ ହନୁମନ୍ତାଦି ଯାର ଅନୁଚର । ସମର-ଉନ୍ନତ ଅତି ଧାର ଶରବର ॥୨॥
 କାଳୁ ନାଥ, ବାରମ୍ବାର ମନୁଷ୍ୟ କହୁଛ । ବୃଥା ହୃଦେ ମାନ, ମଦ, ମମତା ବହୁଛ ॥
 ଆହାହା ! କାଳୁ କରଇ ରାମଙ୍କ ବିଶେଷ । କାଲ-ବଣ, ମନେ ଉପୁଜିବ ନାହିଁ ବୋଧ ॥୩॥
 ବାଲ ଦଣ୍ଡ ଧରି କହ ନ ମାରେ କାହାକୁ । ହରଇ ବୁଦ୍ଧି ଧରମ ବଲ ବିରୁଦ୍ଧକୁ ॥
 ଯାହାର ନିକଟେ ନାଥ ! କାଲ ପ୍ରବେଶଇ । ରୁମ୍ବ ସଦୃଶ ତାହାର ମନ୍ତ୍ରଣ ଭ୍ରମଇ ॥୪॥

ମରେ ବେନିସ୍ତୁତ ପୁର ଭୟାବୁତ, ଅନ୍ୟାପି ସୀତାକୁ ବିଅ ।

କୁପାସିବୁ ରଘୁଶରକୁ ଭଜିଷ ନାଥ ଶୁଭ ଯଶ ନଥ ॥୧୭॥
 ନାଶି ବଚନ ବିଶିଷ ସମାନ ଶୁଣନ୍ତେ । ଉଠି ସକ୍ଷ ଗୁହେ ଗଲ ପ୍ରବତ ହୁଅନ୍ତେ ॥
 ବସିଲ ଯାଇଣ ଶଲ ସିଂହାସନେ ଫୁଲ । ଅତି ଅଭିମାନ ବଣ ହାସ ସବୁ ଭୁଲ ॥୧॥

ଉପୁଜିଛନ୍ତି, ସେହି ଶ୍ରେୟ-କୁଳ-କେତନ କରୁଣାମୟ ଭଗବାନ୍ ଆପଣଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ
 ନିମନ୍ତେ ଦୂତ ପଠାଇଥିଲେ ॥ ୧ ॥ ଉକ୍ତ ଦୂତ ସର୍ବ-ସ୍ଥଳକୁ ଆସି ସିଂହ, ହସ୍ତଦଳ
 ମଧ୍ୟରେ ପଶି ତାହାକୁ ଉନ୍ମତ୍ତ କରି ପଶି ଆପଣଙ୍କ ବଳକୁ ମନୁଁ ପକାଇଲ । ରଣରେ
 ଅଜେୟ ଅତି ବିକଟ ଶାର ଅଜଦ ଓ ହନୁମାନ୍ ତାହାଙ୍କର ସେବକ ॥ ୨ ॥ ହେ ପତି ।
 ଆପଣ ତାହାକୁ ବାରମ୍ବାର ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି କହୁଅଛନ୍ତି । ଆପଣ ବୃଥାରେ ମାନ,
 ମମତା ଓ ମଦର ବୋଧ ମସ୍ତକ ଉପରେ ବହନ କରୁଅଛନ୍ତି । ହା ପ୍ରିୟତମ ! ଆପଣ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସହୃଦ ଶୟତା କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ କାଲର ଅଭିଶପ୍ତ ବଣ ଦେବାରୁ ଆପଣଙ୍କ
 ମନରେ ଏବେ ସ୍ୱତ୍ୱା ଜ୍ଞାନ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉନାହିଁ ॥ ୩ ॥ କାଲ ଦଣ୍ଡ ବା ବାଜି ସାହାସରେ
 କାହାକୁ ମାରେନାହିଁ । ସେ ଧର୍ମ, ବଲ, ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିରୁଦ୍ଧକୁ ହରଣ କରିଦେ ।
 ହେ ସ୍ତ୍ରୀ ! ଯାହାର କାଲ ବା ମରଣ ସମୟ ପାଶେଇ ଆସେ, ତାହାର ଆପଣଙ୍କ ପତି
 ଭ୍ରମ ନାତ ହୁଏ ॥ ୪ ॥ ବୋହା—ଆପଣଙ୍କର ହୃଦ ଫୁଟୁଛି ନିହତ ହେଲେଣି ଏବଂ

ଇହାଁ ରାମ ଅଂଗଦହି ବୋଲୁଥା । ଆଇ ଚରନ ପଂକଜ ସିରୁ ନାଥୁ ।
 ଅତି ଆଦର ସମାପ ବୈଠାସ । ବୋଲେ ଚିହ୍ନି ସି କୃପାଲ ଖରାସ ॥୨॥
 ବାଲିତନୟ କୌତୁକ ଅତି ମୋହ । ତାତ ସତ୍ୟ କହୁ ପୁରୁଷ ଚୋହ ।
 ରାବନ୍ ଜାତୁଧାନ କୁଲ ଟୀକା । ଭୁଜବଲ ଅକୁଲ ଜାସୁ ଜଗ ଲୀକା ॥୩॥
 ତାସୁ ମୁକୁଟ ଭୁଞ୍ଜ ରୁଣି ଚଲିବ । କହନ୍ତୁ ତାତ କର୍ତ୍ତୁମ ବିଧି ପାଏ ॥
 ସୁନୁ ସବଞ୍ଜ ପ୍ରନତ ସୁଖକାସ । ମୁକୁଟ ନ ହୋଇଁ ଭୂପରାଜ ରୁଣି ॥୪॥
 ସାମ ଦାନ ଅରୁ ଦଣ୍ଡ ବିଭେଦ । ନୃପ ଉର ବସନ୍ତି ନାଥ କହ ବେଦ ।
 ମାତ ଧର୍ମ କେ ଚରନ ସୁହାଏ । ଅସ ଇସୁଁ ଜାଣ ନାଥ ପଛୁ ଆଏ ॥୫॥

ଏଣେ ଅଙ୍ଗଦକୁ ଡକାଇଲେ ରାବୁର । ଆସି ଚରଣ-କମଳେ ନୂଆଁଇଲ ଶିର ॥
 ଅତି ଆଦରେ ସମାପେ ବସାଇଲେ ଆସି । ଶୁଣିଲେ ହସି କରୁଣାପିତୁ ଧନୁପାଣି ॥୬॥
 ବାଲିସ୍ତବ, ଲବେ ଅତି କରୁତ ମୋତେ । ସତ୍ୟ କହ ବସୁ ! ମୁହିଁ ପରୁର ଗୋତେ ॥
 ରାବଣ ରାକ୍ଷସ-କୁଳ-ତଳକ ଅଟଇ । ଅଭୁଲିତ ଭୁଜ-ବଳୀ ବିଶ୍ୱେ ସେ ଗଣଇ ॥୭॥
 ତାହାର ମୁକୁଟ ରୁଣି ରୁମ୍ଭେ ପଠାଇ । କହୁ ସ୍ତବ, ତାହା କେଉଁ ପ୍ରକାରେ ପାଇଲ ॥
 ଶୁଣି ସବଞ୍ଜ, ଆରତ ଜନ-ସ୍ତବ-କାସ । ମୁକୁଟ ନୁହନ୍ତି, ସେହୁ ନୃପ ଗୁଣ ରୁଣି ॥୮॥
 ନାଥ ! ସାମ, ଦାନ, ଦଣ୍ଡ, ଆଦର ବିଭେଦ । ନୃପ ହୃଦେ ସଦା ନିବସନ୍ତି, ତଣେ ବେଦ ॥
 ଶକ୍ତି ଧର୍ମର ଏ ରୁରୁ ଚରଣ ଅଟନ୍ତି । ଏହା ମନେ ଜାଣି ଆଗମିଲେ ପ୍ରଭୁ କହ ॥୯॥

ନଗର ଜଳି ଛାରିଖାର ହୋଇଛି । ଯାହା ହେବାର କଥା, ହୋଇଯାଇଛି । ହେ
 ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ! ଏବେ ବି ଏହୁ ଭୁଲ୍ (ସନ୍ଦ)କୁ ପୁରଣ କରି ନିଅନ୍ତୁ । ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ସହଜ ଶତ୍ରୁତା ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ । ହେ ନାଥ ! କୃପାସାଗର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭଜନ କରି,
 ନିର୍ମଳ ଯଶ ଲଭ କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୬ ॥ ତୌପାତ୍ର ‘—ସ୍ୱାମି ବାଣ ସମାନ ବଚନ
 ଶୁଣି, ସକାଳ ହେବା ମାତ୍ରେ ରାବଣ ସକ୍ଷେପକୁ ଚଳିଗଲା ଏବଂ ସମସ୍ତ ଭୟ ବଦୂତ
 ଦୋଇ, ଅତି ଅଭିମାନରେ ଫୁଲି ସିଂହାସନରେ ଯାଇ ବସିଲା ॥ ୭ ॥ ଏଣେ
 ହିବେଳ ପଟ୍ଟ ଉପରେ ଶ୍ରୀରାମ ଅଙ୍ଗଦକୁ ଡାକିଲେ । ସେ ଆସି ଚରଣ-କମଳରେ
 ମୁଣ୍ଡ ନୂଆଁଇଲେ । ଅତି ଆଦରରେ ତାହାଙ୍କୁ ପାଖରେ ବସାଇ ଖରାସ କୃପାକ୍ତ ଶ୍ରୀରାମ
 ହସି କହିଲେ— ॥ ୮ ॥ “ହେ ବାଲିସ୍ତବ ! ମୋତେ ବଡ଼ କୌତୁକ ଲାଗୁଛି । ହେ
 ବସୁ ! ଏଲଥ ପାଇଁ ମୁଁ ତୁମକୁ ପରୁରୁଛି । ମୋତେ ସତ୍ୟ କହ । ରାବଣ ରାକ୍ଷସ-
 କୁଳର ନିଳକ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଜଗତରେ ତାହାର ଅଭୁଜନୟ ବାହୁବଳର ଆଜ୍ଞା
 ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ॥ ୯ ॥ ତାହାର ରୁଣିଗୋଟି ମୁକୁଟ ତୁମେ ଫିଙ୍ଗିଦେଲ । ହେ ବସୁ !
 ତୁମେ ସେଗୁଡ଼ିକ ନିପତ ପାଇଲ, କୁହ ତ ।” ଅଙ୍ଗଦ କହିଲେ, “ହେ ସବଞ୍ଜ ! ହେ
 ଶିବଶାସନ-ସ୍ତବକାୟକ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ସେଗୁଡ଼ିକ ମୁକୁଟ ନୁହେଁ । ସେ ସବୁ ରାଜାଙ୍କର
 ରୁଣିଗୁଣ ॥ ୧ ॥ ହେ ନାଥ ! ବେଦଗଣ କହନ୍ତି— ସାମ, ଦାନ, ଦଣ୍ଡ ଓ ଭେଦ— ଏହୁ

ଧର୍ମସ୍ଥାନ ପ୍ରଭୁ ପଦ ବିମୁଖ କାଳ ବିବସ ଦସର୍ପାସ ।

ତେନ୍ଦ୍ର ପରିହରି ଗୁନ ଆସ ସୁନହୁ କୋସଲଧୀସ ॥୩୮(କ)॥

ପରମ ଚତୁରତା ଶ୍ରବନ ସୁନ ବିହସେ ରାମ ଉଦାର ।

ସମାରୁର ପୁନି ସବ କହେ ଗଡ଼ କେ ବାଲିକୁମାର ॥୩୮(ଖ)॥

ରିପୁ କେ ସମାରୁର ଜବ ପାଏ । ରାମ ସତବ ସବ ନିକଟ ବୋଲୁଏ ॥

ଲଂକା ବାଁକେ ରୁରି ଦୁଆର । କେନ୍ଦ୍ର ବିଧି ଲଗିଅ କରନ୍ତୁ ବିରାଟ ॥୧॥

ତବ କପୀସ ରିଜ୍ଞେସ ବିଶ୍ୱାସନ । ସୁମିରି ହୃଦୟ ଦିନକର କୁଲ ଭୂଷନ ॥

କରି ବିରୁର ତହୁ ମନ୍ତ ଦୃଢ଼ାର୍ଥ । ରୁରି ଅମ କପି କଟକୁ ବନାର୍ଥ ॥୨॥

ଜଥାଜୋଗ ସେନାପତି ଜାହେ । ଜୁଅପ ସକଲ ବୋଲି ତବ ଲାହେ ॥

ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ କହୁ ସବ ସମୁଦ୍ଧାସ । ସୁନି କପି ସିଂହନାଦ କରି ଧାଏ ॥୩॥

ଧର୍ମସ୍ଥାନ ପ୍ରଭୁ-ଚରଣ-ବିମୁଖ କାଳ-ବିବସ ଲଙ୍ଗେଶ ।

ତାହାକୁ ତେଜଶ ଆପିଲେ ଏପ୍ରଣ, ଶୁଣ କୋଶଳ ନରେଶ ॥୩୮(କ)॥

ସୁଚରୁର ବାଣୀ ଶ୍ରବଣରେ ଶୁଣି ହସିଲେ ରାମ ଉଦାର ।

ଗଡ଼ର ସକଲ ସମାରୁର ତହୁଁ କହୁଲ ବାଲିକୁମାର ॥୩୮(ଖ)॥

ସମାରୁର ରାମ ଯେବେ ରିପୁର ପାଇଲେ । ସତବହୁଁ ତହୁଁ ନିଜ ନିକଟେ ରାଇଲେ ॥

ଲଙ୍କାରେ ହର୍ଷମ ଅତି ଦୃଢ଼ ରୁରି ଦ୍ୱାର । ଲଂକାବା କେଉଁ ପ୍ରକାରେ କରନ୍ତୁ ବିରାଟ ॥୧॥

ତହୁଁ କପିପତି ରୁଷପତି ବିଶ୍ୱାସଣ । ସୁମନ ହୃଦୟେ ରଘୁକୁଳ-ବିଭୂଷଣ ॥

ବିରାଟ ସେମାନେ ସ୍ଥିର ମନ୍ତ୍ରଣା କରିଲେ । ରୁରି ଶ୍ରବ କରି କପି ସେନାକୁ ବାଣୀଲେ ॥୨॥

ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସେନାପତି ନିପୁଣ କରାଇ । ସମସ୍ତ ସୁଅପତିକୁ ଆଣିଲେ ତକାଇ ॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପ କହୁ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ । ଶୁଣି ସିଂହନାଦ କରି ସକଳେ ଧାଇଲେ ॥୩॥

ରୁରିଗୋଟି ଗୁଣ ରାଜାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଏପ୍ରକ୍ତିକ ମାତ୍ର-ଧର୍ମର ରୁରିଗୋଟି
ସୁନ୍ଦର ଚରଣ । ମନରେ ଏହା ଜାଣି ଏମାନେ ନାଥଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସି ଯାଇଛନ୍ତି— ॥ ୫ ॥

ତୋହା — ଦଶଶିର ରାବଣ ଧର୍ମସ୍ଥାନ, ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପଦଠାରୁ ବିମୁଖ ଏବଂ କାଳର ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତି ।

ସୁଚରୁଁ ହେ କୋଶଳରାଜ ! ଶୁଣନ୍ତୁ; ଏହି ପ୍ରଣବ୍ରତକ ରାବଣକୁ ଛାଡ଼ି ଆପଣଙ୍କ

ନିକଟକୁ ଆସି ଯାଇଛନ୍ତି ।” ॥ ୩୮(କ) ॥ ଅନ୍ଧକଙ୍କ ପରମ ରୁଦ୍ଧିପୂର୍ଣ୍ଣ ଉକ୍ତି କାନରେ

ଶୁଣି, ଉଦାର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତତ୍ପରେ ବାଲିପୁତ୍ର ଲଙ୍କାଗଡ଼ର

ସମସ୍ତ ସମାରୁର କହୁଲେ ॥ ୩୮(ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଯେତେବେଳେ ଶହରୁ

ସମାରୁର ସବୁ ମିଳିଗଲା, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସମସ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଡାକିଲେ ଏବଂ କହୁଲେ,

“ଲଙ୍କାର ରୁରିଗୋଟି ଅତି ବିକଟ ଦ୍ୱାର ଅଛି, ସେପ୍ରକ୍ତିକ ଉପରେ କପରି ଆବମଣ

କରାଯିବ, ଏ ବିଷୟରେ ବିରାଟ କର ।” ॥ ୧ ॥ ତଦନ୍ତର ବାନରରାଜା ସୁଗ୍ରୀବ,

ରୁଷପତି ଜାମ୍ବବାନ୍ ଓ ବିଶ୍ୱାସଣ ହୃଦୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶ-ଭୂଷଣ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ

ହରଷିତ ସ୍ବପ୍ନ ଚରନ ସିର ନାଡ଼ୁଛି । ଗନ୍ଧ ପିରି ସିଖର ଖର ସବ ଧାଡ଼ୁଛି ॥
ଗର୍ଜଣ ଗର୍ଜଣ ଭାବୁ କପୀସା । ଜୟ ରଘୁଙ୍କର କୋପଲଧୀସା ॥୩॥
ଜାନତ ପରମ ହୃଦ ଅତି ଲଙ୍କା । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ କପି ଚଳେ ଅସକା ॥
ଗଟାଟୋପ କରି ଚହୁଁ ଦିସି ଘେଷା । ମୁଖୁଛି ନିସାନ ବଜାଡ଼ୁଛି ଭେଷା ॥୫॥

ଜୟତ ସ୍ବପ୍ନ ଜୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ଜୟ କପୀସ ପୁରୀଡ଼ୁ ।

ଗର୍ଜଣ ସିଂହନାଦ କପି ଭାବୁ ମହା ବଳସୀଡ଼ୁ ॥୩୯॥

ଲଙ୍କା ଭୟଭୟ କୋଲହଳ ଭାଷା । ସୁନା ଦସାନନ ଅତି ଅହଙ୍କାରୀ ॥

ଦେଖନ୍ତୁ ବନରହୁ କେର ଡିଠାଣ । ବହୁସି ନିସାଚର ସେନ ବୋଲଣ ॥୧॥

ହରଷିତେ ସ୍ବପ୍ନ ପଦେ ମସ୍ତକ ନୁଆନ୍ତୁ । ଧରି ପିରି ଶୃଙ୍ଗ ସାର ସକଳେ ଧାଆନ୍ତୁ ॥
ଗଜନନ୍ତ ଭରଜନ୍ତୁ ରୁଷ କପି ବର । ଜୟ ଜୟ ରଘୁଙ୍କର କୋଶଳାଧୀଶ୍ବର ॥୪॥
ଜାଣି ହୁବା ସ୍ବପ୍ନଶାଳ ହୃଦ ଗତ ଲଙ୍କା । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପେ କପି ଚଳିଲେ ନିଶ୍ଚଳ ॥
ଘନଘଟା ପରି ଚଉଦପେ ଗଲେ ଘେର । ବଳାନ୍ତ ପ୍ରଖେ ନିଷାଣ ପେଡ଼େକାଳୀ ଭେଷ ॥୫॥

‘ଜୟ ରଘୁନାଥ’ ଅନୁକ ସହୃଦ ଜୟ ପୁରୀବ କପୀଶ ।

ସିଂହନାଦ କରି ଗରଜନ୍ତୁ ହରି ରୁଷ ମହା ବଳାଧୀଶ ॥୩୯॥

ହୁଅନ୍ତେ ଲଙ୍କାଗଡ଼ରେ କୋଳାହଳ ଭାଷ । ଶୁଣିଲ ଦଶବଦନ ଅତି ଅହଙ୍କାରୀ ॥
ଦେଖ ଏ ମାଙ୍କଡ଼ଙ୍କର ଧୂଷ୍ଣତା କେମନ୍ତ । ହସି ଡକାଇଲ ନିଶାଚରକୁ ସମସ୍ତ ॥୧॥

ସୁରଣ କଲେ ଏବଂ ହରୁର କରି ସେମାନେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିରୂପଣ କଲେ । ସେମାନେ
ବାନରସେନାଙ୍କର ଶୁଣିଗୋଟି ଦଳ ଗଠିଲେ ॥ ୨ ॥ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ
ସଥାସଥାସ୍ୟ ସେନାପତି ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ତତ୍ପରେ ସମସ୍ତ ଦଳପତିଙ୍କୁ ଡକାଇ ଆଣିଲେ
ଏବଂ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପ କହୁ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ । ତାହା ଶୁଣି ବାନରମାନେ ସିଂହପରି
ଗର୍ଜନ କରି ଦୌଡ଼ିଲେ ॥ ୩ ॥ ସେମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ
ପ୍ରଣି ନୁଆଁଉଥା’ନ୍ତୁ ଏବଂ ପଦଚର ଶିଖର ପ୍ରଦେଶ ଧରି ସମସ୍ତ ସାର ଦୌଡ଼ିଥା’ନ୍ତୁ ।
“କୋଶଳରାଜ ଶ୍ରୀ ରଘୁସାରଙ୍କର ଜୟ ହେଉ” ବୋଲି ଡାକ ଡାକ ସମସ୍ତ ଭାଲୁ ଓ
ବାନରମାନେ ଚହୁଁନ କରୁଥା’ନ୍ତୁ ଏବଂ ଆହ୍ୱାନ କରୁଥା’ନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ଲଙ୍କାକୁ ପରମ
ଅଜେୟ ଗତ ଜାଣି ହୁବା ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତାପରେ ବାନରମାନେ ନିର୍ଭୀକ
ହୋଇ ଚାଲିଲେ । ସେମାନେ ଗଟାଟୋପ (ଚହୁଁନ ଗଡ଼ ଘେର ରହୁଥିବା ଘନଘଟା) ପରି
ଲଙ୍କାକୁ ଚାରିଆଡ଼ୁ ଦେଇଗଲେ ଏବଂ ପ୍ରହରେ ରଣବାଦ୍ୟ ଓ ଭେଷ ଆଦି ବଜାଇବାକୁ
ଲାଗିଲେ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା — ମହାବଳ-ସୀମା ଭକ୍ତ ବାନର ଓ ଭକ୍ତମାନେ ସିଂହ
ପରି ଭକ୍ତ ସ୍ବରରେ “ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଜୟ”, “ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଜୟ” ଏବଂ “ବାନରରାଜ ପୁରୀବଙ୍କ
ଜୟ”—ଏହିପରି ଗର୍ଜନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୩୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଲଙ୍କାରେ
ବଡ଼ କୋଳାହଳ ବ୍ୟାପିଗଲା । ଅତି ଅହଙ୍କାରୀ ସ୍ବଭାବ ତାହା ଶୁଣି କହୁଲା, “ବାନର-

ଆଏ ଶ୍ୟାମ କାଳ କେ ପ୍ରେରେ । କୁଧାବତ ସବ ନିସିତର ମେରେ ॥
 ଅସ କହି ଅଟହାସ ସଠ ଶାନ୍ତା । ବୁଡ଼ ବେଠେ ଅହାର ବିଧି ଶାନ୍ତା ॥୨॥
 ସୁଭଟ ସକଳ ଶୁଭହୁଁ କିସି ଜାହୁ । ଧରି ଧରି ଶୁଭ ଶ୍ୟାମ ସବ ଶାନ୍ତା ॥
 ଉମା ରାବନକୁ ଅସ ଅଭିମାନା । ଜମି ଟିକିଇ ଖର ସୁତ ଉତାନା ॥୩॥
 ତଳେ ନିସାଚର ଆୟୁସ ମାଗୀ । ଗହ୍ମ କର ଉଠିପାଳ ବର ସାଗୀ ॥
 ତୋମର ମୁଦ୍‌ଗର ପରସୁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ । ସୁଲ କୃପାନ ପରିସ ଗିରିଶଣ୍ଡା ॥୪॥
 ଜମି ଅରୁନୋପଳ ନିକର ନିହାସ । ଧାଡ଼ୁଣି ସଠ ଖର ମାଂସ ଅହାସ ॥
 ଚୌତ ଉଠ ଗୁଣ ଚିତ୍ତୁ ନ ସୁଆ । ଜମି ଧାଏ ମନୁଜାଦ ଅବୁଆ ॥୫॥
 ନାନାୟୁଧ ସର ଗୁପ ଧର ଜାତୁଧାନ ବଳସାର ।

କୋଟ କରୁରୁଛି ଚଢ଼ି ଗଏକୋଟି କୋଟି ରନ୍ଧୀର ॥୬॥

କାଳର ପ୍ରେରଣ ହୋଇ କପି ଆସିଛନ୍ତି । ଶୁଧାବନ୍ତ ସବେ ମୋର ରାକ୍ଷସ ଅଟନ୍ତି ॥
 ଏହା କହି ଅଟହାସ କଲ ଦଶାନନ । ଘରେ ବସି ଆସିଦେଲ ବିଧାତା ଭେଜନ ॥୧॥
 ଶର ସମୁଦାସେ, ମିଳି ଚରୁଦିଗେ ଯାଅ । ଧରି ଧରି ସବୁ ରାକ୍ଷ ମରୁଟକୁ ଖାଅ ॥
 ଉମା ! ରାବଣକୁ ହୁଏ ଅଭିମାନ ତଥା । ଶୁଅଇ ଟିକିଇ ଖର ପାଦ ଟେକି ଯଥା ॥୨॥
 ତଳିଲେ ରଜମାଚର ଆଦେଶ ମାରିଣ । ଭଲ ଉଦ୍‌ପାଳ ବର୍ତ୍ତା ହସ୍ତରେ ଧରିଣ ॥
 ତୋମର, ମୁଦ୍‌ଗର, ପ୍ରଣି ପରଶୁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ । କୃପାଣ ପରିସ ଶୁଭ ଶୁଲ ଗିରି-ଶଣ୍ଡ ॥୩॥
 ଯେମନ୍ତେ ଦେଖି ଅରୁଣ ଉପଳ ନିକର । ମୂର୍ତ୍ତି ମାଂସାହାସ ପକ୍ଷୀ ଧାଆନ୍ତି ସବୁର ॥
 ଚଞ୍ଚୁଭଗ୍ନ ହାଣ ତାକୁ ନ ହୁଅଇ ବୋଧ । ଯେମନ୍ତେ ଧାଇଁଲେ ନରଆହାସ ନିବୋଧ ॥୪॥
 ନାନାୟୁଧ ଶର ଗୁପ ଧରି ଜଣି ଜାତୁଧାନ ବଳସାର ।

ଚଢ଼ିଗଲେ ହୁଣି ଶିଖର ଉପରେ କୋଟି କୋଟି ରନ୍ଧୀର ॥୫॥

ମାନଙ୍କ ଧୃଷ୍ଟତା ଦେଖ ତ । ଏହା କହି ସେ ହୁଅ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ସେନାକୁ ଡକାଇଲ ॥୧॥
 “ବାନରମାନେ କାଳର ପ୍ରେରଣାରେ ଶୁଭ ଆସିଛନ୍ତି । ମୋର ରାକ୍ଷସ ସମସ୍ତେ
 ଶୁଧାବନ୍ତ । ବିଧାତା ଏମାନଙ୍କୁ ଘରେ ବସିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଭେଜନ ଦେଇଦେଲ ।” —
 ଏହା କହି ସେହି ମୂର୍ତ୍ତି ଅଟହାସ କଲ ॥ ୨ ॥ ଏବଂ କହିଲ, “ହେ ବାନରମାନେ !
 ତୁମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଶୁଭ ହରକୁ ଯାଅ ଏବଂ ଭୟାନ ଓ ବାନର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଧରି
 ଖାଅ ।” ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ଉମା ! ଟିକିଇ ପକ୍ଷୀ ଗୋଡ଼ ଉପରକୁ କରି ଶୋଇଥାଏ ।
 ସତେ ଅବା ଆକାଶକୁ ମାଟି ନେବ । ରାବଣର ସେହିପରି ଅଭିମାନ ଅଛି ॥ ୩ ॥
 ରାକ୍ଷସମାନେ ରାବଣର ଆଦେଶ ମାନ ଏବଂ ହାତରେ ଉତ୍ତମ ଉଦ୍‌ପାଳ, ବର୍ତ୍ତା, ତୋମର,
 ମୁଦ୍‌ଗର, ପ୍ରଚଣ୍ଡ, ଶାନ୍ତା, ଶୁଲ, ଧଧିରାସ୍ତ୍ର ଭରବାସ୍ତ୍ର, ପରିସ (ଲୌହିନୀ ମୁଦ୍‌ଗର) ଏବଂ
 ପାହାଡ଼ଶଣ୍ଡ ଧରି ଚାଲିଲେ ॥ ୪ ॥ ଯେପରି ମୂର୍ତ୍ତି ମାଂସାହାସ ପକ୍ଷୀ ଲାଲ ବର୍ଣ୍ଣର ପଥର-
 ସମୂହ ଦେଖି ତାହାକୁ ମାଂସ ମନେ କରନ୍ତି ଓ ତାହା ଉପରକୁ ଡାକି ପଡ଼ି ଥଣ୍ଡ ମାରନ୍ତି ଏବଂ

କୋଟ କିରୁଣି ସୋହୁଣି କୈସେ । ମେରୁକେ ସୁଂଗୁଣି ଜନ୍ମ ଦନ ବୈସେ ॥
 ବଜ୍ରୁଁ ତୋଳ ନିସାନ ଜୁଝାଇ । ସୁନି ଧୁନି ହୋଇ ଭଟୁଣି ମନ ଗୁଞ୍ଜ ॥୧॥
 ବାଜୁଁ ଭେରି ନଫାରି ଅପାର । ସୁନି ବାଦର ଭର ଜାଣି ଦରବ ॥
 ଦେଖୁଣି ଜାଇ କପିତ୍ତ କେ ଠଙ୍କା । ଅତି ବସାଇ ଜନ୍ମ ଶୁଭୁ ସୁଭୁଟା ॥୨॥
 ଧାଡୁଣି ଗନୁଁ ନ ଅଦରାଟ ଗାଟା । ପଦତ ପୋରି କରୁଁ ଗହ୍ନ ବାଟା ॥
 ନଟକଟାଣି କୋଟିତ୍ତ ଭଟ ଗଜୁଁ । ଦସନ ଓଠ କାଟୁଁ ଅତି ଭଜୁଁ ॥୩॥
 ଭଟ ବଦନ ଭଟ ସମ ଦୋହାଣ । ଜୟତ ଜୟତ ଜୟ ପସ ଲବଣ ॥
 ନିପିତର ପିଖର ସମୁଦ୍ର ତଡ଼ାଡୁଣି । କୁହ ଧରୁଁ କପି ଫେରି ଚଲୁଣି ॥୪॥

ହୁର୍ଣ ଶିଖରରେ ଶୋଭା ପାଆନ୍ତି ତେମନ୍ତ । ମେରୁ ଶୃଙ୍ଗେ ଘନଭଳି ଶୋଭନ୍ତି ଘେମନ୍ତ ॥
 ହୁଅଇ ତୋଳ ନିଶାଣ ପ୍ରଭ ବାଦନାତ । ଶୁଣନ୍ତେ ସରଜ ମନେ ଉଡୁଳେ ଭୁଜାତ ॥୧॥
 ପୁଣି ଭେରାପେହେକାଳା ଅପାର ବାଜଇ । ଶୁଣି ପାତକଜ ମନ ଭୟରେ କମ୍ପଇ ॥
 ଦେଖିଲେ ଗୁଣସେ ଯାଇ ଆଟ ଚପିଜର । ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିଶାଳ ତନ୍ମୁ ରୁଷ ସରବର ॥୨॥
 ଧାଆନ୍ତି ଗଣୁଁ ନାହିଁ ଘାଟ କି ଅଘାଟ । ପଦନ ଶୋଭା କରନ୍ତି ତହିଁ ମଧ୍ୟେ ବାଟ ॥
 କଟ କଟ କଣି ଦୋଟି ଯୋଡା ଚରଜନ୍ତୁ । ଦଶନେ ଅଧର କାଟି ଅତି ଚରଜନ୍ତୁ ॥୩॥
 ତେଣେ 'ଜୟଦଶାନନ' ଏଣେ 'ନୟସମ' । 'ନୟେଶ', 'ନୟେଶ' କଣ ହୋଇଲି ହସନ ॥
 ନିଶାଚର ଗିରି ଶୂନ୍ୟ ସମୁଦ୍ର ଫିଙ୍ଗନ୍ତି । ତେଇଁ ଧରି କପି ପୁଣି ତାହା ପ୍ରହାରନ୍ତି ॥୪॥

ପଥରେ ପଥ ଶୁଣି ଯିବାକୁ ଦୃଢ଼ ସେମାନେ ବୋଧ ହୁଏନାହିଁ, ସେହୁପରି ସେହି ନିବୋଧ
 ଗୁଣସମାନେ (ଆପଣା ଆପଣା କଷ୍ଟ ଭୁଲି) ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୧॥ କୋହା — ଅନେକ
 ପ୍ରକାର ଅସୁଖ ଓ ଧନୁଶର ଧାରଣ କରି କୋଟି କୋଟି କଳବାନ ଓ ରଣଧୀର
 ଗୁଣସ ସାର ହୁର୍ଣସାଚାରର ଗମ୍ଭୀରମାନଙ୍କ ଉପରେ ବର୍ତ୍ତିଲେ ॥୪॥ କୋପାରି —
 ହୁମେରୁ ଶିଖର ଉପରେ ବାଦଲମାନେ ଶୁଷ୍କ ବେଳେ ଯେପରି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ,
 ପ୍ରଧାନ ପ୍ରାଚୀରର ଗମ୍ଭୀରମାନଙ୍କ ଉପରେ ସେମାନେ ବସି ସେହୁପରି ଶୋଭା ପାଉଥାନ୍ତି ।
 ରଣୋଦ୍‌ଘୋଷ ତୋଳି, ନିଶାଣ ଓ ହୁଇଁଲ ଅତି ବାଜୁଥାଏ । ସେମାନଙ୍କର
 ଧନୁ ଶୁଣି, ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କ ମନରେ ଲତାଇ କଳବା ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ସାହ ଜାତ
 ହେଉଥାଏ ॥୧॥ ଅବଶିଷ୍ଟ ଶୁଭକାର ଓ ଭେଷ୍ୟ ବାଜୁଥାଏ । ସେହୁପରି ଧନୁ ଶୁଣି
 କାପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଦୃଢ଼ତ୍ବରେ ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଉଥାଏ । ଗୁଣସମାନେ ଯାଇ ପ୍ରବିଶିତ-
 ବାସ୍ୟ ମହାଯୋଦ୍ଧା ବାନର ଓ ଭଲ୍ଲୁରମାନଙ୍କ ଆଟ ଦେଖିଲେ ॥ ୨ ॥ ସେମାନେ
 ଦେଖିଲେ ଯେ, ଭଲ୍ଲୁକ ଓ ବାନରମାନେ ଦୌଡ଼ିଉନ୍ତି । ସେମାନେ ବାଟଅବାଟ <ବ>
 ଉଦ୍‌ଘୋଷ, ଗଳଟ ଘାଟି ଆଦି କରୁ ଗଣ୍ଡ ନ ଥାନ୍ତି । ପାହାଡ଼କୁ ଫଟାଇ ତା ଭିତରେ
 ସୁପ୍ରା ଦିଅନ୍ତି କଣ ସଜାଉଥାନ୍ତି । କୋଟି କୋଟି ଯୋଦ୍ଧା ତାନ୍ତୁ କଟକଟ କରି ଗର୍ଜନ
 କରୁଥାନ୍ତି । କାନ୍ତରେ ଓଠ ତାପୁତୁଆଁନ୍ତି ଏବଂ ଶୂନ୍ୟ ଧମକତମକ ହେଉଥାନ୍ତି ॥୩॥

ଧରି କୁଧର ଖଞ୍ଜ ପ୍ରଚଞ୍ଜ ମର୍ଜିତ ଶୁଭ ଗତି ପର ଭାରଣୀ ।
 ଝପଟିଛି ଚରନ ଗନ୍ଧ ପଟକ ମନ୍ଦି ଉଜ୍ଜି ଚଲିତ ବହୁର ପରୁରଣୀ ॥
 ଅତି ତରଳ ତରୁନ ପ୍ରତାପ ତରପଣି ତମକି ଗତି ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ଗପ ।
 କପି ଶୁଭ ଚଢ଼ି ମନ୍ଦିରୁ ଲହଁ ଚଢ଼ି ରାମ ଜୟ ଗାଉଁତ ଭବ ॥

ଏକୁ ଏକୁ ନିସିତର ଗନ୍ଧ ପୁନି କପି ଚଳେ ପରାଇ ।

ଉପର ଆପୁ ହେଠ ଭଟ ଗିରୁଛି ଧରନି ପର ଆଇ ॥୪୧॥
 ରାମ ପ୍ରତାପ ପ୍ରବଳ କପିକୁଥା । ମର୍ଦ୍ଦିଛି ନିସିତର ସୁଭଟ କରୁଥା ॥
 ଚଢ଼େ ଦୁର୍ଗ ପୁନି ଜହଁ ତହଁ ବାନର । ଜୟ ରଘୁବୀର ପ୍ରତାପ ଦିବାକର ॥୧॥

ରୁକ୍ଷ କଟି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଧରି କୁଧର ଶଶ୍ଵ ଗଡ଼ ଉପରକୁ ଫିଙ୍ଗନ୍ତି ।
 ତେଇଁ ପାଦ ଧରନ୍ତି ମସ୍ତକେ କରୁଛନ୍ତି ପଳାନ୍ତେ ଗର୍ଜିତ ଡାକନ୍ତି ॥
 ଚପଳ ପ୍ରବା ଚଳୀ ହସି, -ଭସି କେ ତଳି ତେଇଁ ଚଢ଼ି,
 ଆଗେ ଗଡ଼ ଉପରେ ପଶି ସଭ୍ୟେ ପରେ ଗାଆନ୍ତି ରାମ ଯଶାବଳୀ ॥

ଧରି ଏକ ଏକ ରଜନୀ-ତରକୁ କପି ତେଇଁ ଏହା ପରେ ।

ଆପଣେ ଉପର ତଳେ ନିଶୀତର ପଡ଼ନ୍ତି ଧର ପୃଷ୍ଠରେ ॥୪୨॥
 ରାମ ପ୍ରତାପେ ପ୍ରବଳ ମର୍ଜିତ ନିକର । ମର୍ଦ୍ଦନ କରନ୍ତି ବୃନ୍ଦ ବୃନ୍ଦ ନିଶୀତର ॥
 ପୁଣି ଦୂର୍ଗେ ଚଢ଼ି ଜୟ ଘୋଷିଲେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ । ଜୟ ଜୟ ରଘୁବୀର ପ୍ରତାପ-ମାଣ୍ଡିଣ୍ଡ ॥୧॥

ତେଣେ ରାବଣର ଏବଂ ଏଣେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଜୟଧ୍ବନି ନିନାଦିତ ହେଉଥାଏ । “ଜୟ”
 “ଜୟ” “ଜୟ” ଧ୍ବନି ହେବା ମାତ୍ରେ ଲଢ଼ାଇ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ରାକ୍ଷସମାନେ ଗଦା
 ଗଦା ପଟ୍ଟ-ଶୃଙ୍ଗ ଫିଙ୍ଗୁଥା’ନ୍ତି । ବାନରମାନେ ତେଇଁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଧରି ନେଇଥା’ନ୍ତି
 ଏବଂ ସେହିମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଓଲଟାଇ ଫିଙ୍ଗୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ :—ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାନର
 ଓ ଭସ୍କୁନମାନେ ପଟ୍ଟ ଶଶ୍ଵମାନ ଧରି ଗଡ଼ ଉପରକୁ ପକାଉଥା’ନ୍ତି । ସେମାନେ
 ଝପଟି ପଡ଼ୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ପାଦ ଧରି ସେମାନଙ୍କୁ ପୃଥକ ଉପରେ କରୁଛି
 ଦେଉଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଲେ, ବାନରମାନେ ପୁଣି ଆହୁନ
 ଦେଉଥା’ନ୍ତି । ଅତି ଚଞ୍ଚଳ ଓ ତରୁଣ ପ୍ରତାପୀ ଭସ୍କୁନମାନେ ଗର୍ଜନ କରି ତେଇଁ
 ଗଡ଼ ଉପରେ ଚଢ଼ିଗଲେ ଏବଂ ଯେଉଁଠି ଇଚ୍ଛା ସେଇଠି ମହଲମାନଙ୍କରେ ପଶି
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଯଶାବଳୀ ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ଦୋହା :—ପୁଣି ଜଣେ ଜଣେ ରାକ୍ଷସକୁ
 ଧରି ସେହି ବାନରମାନେ ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଲେ । ଉପରେ ବାନରମାନେ ନିଜେ ଏବଂ
 ତଳେ ରାକ୍ଷସ ଓ କାମାନେ—ଏହି ରୂପେ ସେମାନେ ଦୂର୍ଗ ଉପରୁ ପୃଥକ ଉପରେ
 ଆସି ପଡ଼ୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୪୧ ॥ ଚୋପାୟ :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପ ଯୋଗୁ ପ୍ରବଳ ବାନର-
 ଦଳ ରାକ୍ଷସ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ଦଳ ଦଳ କରି ଦଳ ଦେଉଥା’ନ୍ତି । ବାନରମାନେ

ଚଳେ ନିସାଚର ନିକର ପରାଧି । ପ୍ରବଳ ପବନ କିମି ଭନ ସମୁଦ୍ରାଞ୍ଚ ॥
 ହାହାକାର ଭୟାବୁ ପୁର ଶୁଷ୍କ । ସ୍ବେତୁର୍ଣ୍ଣ କାଳକ ଆତୁର ନାଶ ॥୨॥
 ସବ ମିଳି ଦେଖି ସୁବନକୁ ଗାୟ । ସୁଜ କରତ ଏହି ମୁଖୁ ହୁଁକାୟ ॥
 ନିଜ ଦଳ ବିଚଳ ସୁମା ତେଣୁ କାନା । ଫେରି ସୁଭଟ ଲଂକେସ ଉପାନା ॥୩॥
 ଜୋ ରନ ବିମୁଖ ସୁନା ମେଁ କାନା । ସୋ ମେଁ ହତବ କରଲ କୃପାନା ॥
 ସବସୁ ଖାଇ ଶ୍ରେଣ କର ନାନା । ସମର ଭୂମି ଉପ ବଲ୍ଲଭ ପ୍ରାନା ॥୪॥
 ଭଗ୍ନ ବଚନ ମୁଖି ସକଳ ଶେଷନେ । ଚଳେ ହୋଧ କରି ସୁଭଟ ଲଙ୍କାନେ ॥
 ସନ୍ତୁ ଖ ମରନ ଖର କେଁ ଯୋଗ । ତବ ଚିତ୍ତ ତଜା ପ୍ରାନ କର ଲେଖ ॥୫॥

ବହୁ ଆୟୁଧ ଧର ସୁଭଟ ସବ ଭରଣି ପରାଧି ପରାଧି ॥

ବ୍ୟାକୁଳ କିଏ ଶୁଭ କପି ପରିଷ ସିଂହଲୁକି ମାରି ॥୬॥

ପଳାଇଲେ ତହୁଁ ତମାଚର ସମ୍ପଦାୟ । ପ୍ରବଳ ମାରୁତେ ମେଘ-ସମୁଦ୍ର ପରାୟ ॥
 ହାହାକାର ଶବ ପୁରେ ପଡ଼ିଗଲା ଶୁଷ୍କ । ସ୍ବେଦନ୍ତ ଅରତ ସ୍ବରେ ବାଳ ବୃକ ନାଶ ॥ ୧ ॥
 ସବେ ସୁବଣକୁ ଗାଳି ଉଠନ୍ତି ମିଳିତ । ସୁଖ୍ୟ କରନ୍ତେ ସେ ମୁଖୁ ଅଖିଲ ବରଣ ॥
 ନିଜ ଦଳ ଛାଡ଼ିକା ଦେଇ ବାହୁଡ଼ନ୍ତି । ଶୁଣି ଶ୍ରବଣେ ସବେଷେ ବୋଲେ ଲଙ୍କପତି ॥୩॥
 ଯାହାକୁ ରଣାଙ୍ଗନରୁ ଫେରିବା ଜାଣିବ । ତାହାକୁ ନିଜ କରଲ କୃପାଣେ ମାରିବ ॥
 ସବସୁ ମୋ ଖାଇ ସବୁ ଶ୍ରେଣ ଶ୍ରେଣ କର । ପ୍ରାଣ ପ୍ରାୟ ଲବେ ରଣ-ଭୂମିରେ ହୁମୁର ॥୪॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ଉତ୍ତର ବଚନ ସକଳେ ତରଣ । ଫେରିଲେ ସବେଷେ ସାରସଜୋତ ଲଭଣ ॥
 ସନ୍ତୁ ଖ ମରଣ ଶୋଭ ଅଟଇ ସାରର । ତହୁଁ ତେଜିଲେ ସେମାନେ ଲେଉଟାକନର ॥୫॥

ବିବିଧ ଆୟୁଧ ଧରି ସାରବୃନ୍ତ ପ୍ରବିଲେ ତାଙ୍କ ତକାର ।

କରିଲେ ବ୍ୟାକୁଳ ଭଲ କପିକଳ ପ୍ରଦସର ସିଂହଲ ମାରି ॥୬॥

ପୁଣି ସେଉଁ ଲଙ୍କା ସେଉଁ ହୁର୍ଣ୍ଣ ଉପରେ ଚର୍ଚ୍ଚିତଲେ ଏବଂ ପ୍ରତାପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟସମ
 ଶ୍ରୀ ରାଘବଙ୍କର ଜୟଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ସେପରି ସବନ ଜୋରରେ
 ବହୁଲେ ବାକଲସମୁଦ୍ର ଇତସ୍ତତଃ ହୋଇଯାଏ, ସୁସନ୍ଧକଳ ସେହପରି ଦୌଡ଼ି
 ପଳାଇଲେ । ଲଙ୍କା ନଗରରେ ଶୁଷ୍କ ଗୋଟାଏ ହାହାକାର ବ୍ୟାପିଗଲା । ବାଳକ,
 ନାଶ ଓ ସ୍ବେଦୀମାନେ ଅସମର୍ଥତା ହେତୁ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥ ସମସ୍ତେ ମିଶି
 ସୁବଣକୁ ଗାଳି ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ ସେ, ସୁଜକୁ କରୁଥିବା ସବସ୍ଥାରେ ଏ ପାପିଷ୍ଠ
 ମୁଖକୁ ବୃଥାଟାରେ ତାଙ୍କ ଅଖିଲ । ସୁବଣ ଯେତେବେଳେ କାନରେ ଶୁଣିଲ ସେ,
 ତା ସେନା ବିଚଳିତ ହେଉଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ପଳାଇଥିବା ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ
 ଲେଉଟାଇ ସେ ହୋଧରେ କହୁଲା— ॥ ୩ ॥ “ସେ ପ୍ରବଳ ପରାୟା ବେଳ ପଳାଉଥିବୁ
 ବୋଲି ମୋ କାନରେ ବାଜିବ, ତାହାକୁ ମୁଁ ନିଜେ ଭୟଙ୍କର ଉପାୟ ଚରବାସରେ
 ମାରିବି । ମୋର ସବୁ କିଛି ଖାଇଲ, ବିବିଧ ଶ୍ରେଣବିଶାସ କଲ ଏବଂ ଏବେ ରଣ-

ଭୟ ଆତୁର କରି ଭାଗନ ଲାଗେ । ଜନ୍ମସି ଭ୍ରମା ଶାନ୍ତିହୁଁ ଆଗେ ॥
 କୋଉ କହୁ କହୁ ଅଂଗଦ ହନୁମନ୍ତ । କହୁ ନଲ ମାଲ ଦୁବଦ ବଳବନ୍ତ ॥୧॥
 ନିଜ ଦଳ ବିକଲ ସୁନା ହନୁମାନ । ପଞ୍ଚମ ଦ୍ଵାର ରହା ବଳବାନ ॥
 ମେଘନାଦ ତହୁଁ କରଇ ଲରଇ । ଟୁଟ ନ ଦ୍ଵାର ପରମ କଠିନାଈ ॥୨॥
 ପବନଚନୟ ମନ ଶ୍ରୀ ଅତି ଦୋଷ । ଗର୍ଜେଉ ପ୍ରବଳ କାଲ ସମ ଜୋଷ ॥
 କୁହ ଲଂକ ଗଡ଼ ଉପର ଆଡ଼ୁ । ଗହ୍ଵ ଗିରି ମେଘନାଦ କହୁଁ ଧାଡ଼ୁ ॥୩॥
 ଭଂଜେଉ ରଥ ସାରଥୀ ନିପାତ । ତାହୁ ହୃଦୟ ମହୁଁ ମାରେସି ଲାତ ॥
 ଦୁସରେୟୁତ ବିକଲ ତେଣୁ ଜାନା । ସ୍ୟଂଦନ ଭାଲ ତୁରତ ଗୁହ ଆନା ॥୪॥

ଭୟାତୁରେ ମରକଟ ଚଳିଲେ ପଲାଇ । ଯନ୍ମସି ଭ୍ରମା ଶିଖିବେ କରି ଆଗେ ଯାଇ ॥
 କେ କହେ, କାହୁ ଧନଦ କାହୁ ହନୁମନ୍ତ । କାହାନ୍ତି ଦୁବିଧା ନଳମାଲ ବଳବନ୍ତ ॥୧॥
 ନିଜ ଦଳ ଅସ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣି ହନୁମାନ । ପଞ୍ଚମ ଦୁଆରେ ତେବେ ଥିଲ ବଳବାନ ॥
 ମେଘନାଦ ରହୁ ତହୁଁ ସମର କରଇ । ପରମ କଠିନ ସେହୁ ଦ୍ଵାର ନ ଭାଙ୍ଗଇ ॥୨॥
 ପବନ-ଚନୟ ବୋଧେ ହୋଇଣ ଅଧାର । ପ୍ରଳୟ କାଳ ସମାନ ଗରଜିଲ ସାର ॥
 ତେରପଡ଼ି ଲଙ୍କାଗଡ଼ ଉପରେ ଆସିଲ । ଗିରି ଧର ମେଘନାଦ ନିକଟେ ଧାଇଁଲ ॥୩॥
 ରଥ ଭାଙ୍ଗି ସାରଥୀ କରଣ ନିପାତ । ତାହାର ହୃଦୟ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରହାରିଲ ନାତ ॥
 ଲତର ସାରଥୀ ତାକୁ ବିଲେଖି ବିକଲ । ସ୍ୟଂଦନ ରୁଲି ଗୁହକୁ ଆଣିଲ ଚଞ୍ଚଳ ॥୪॥

ଭୂମିରେ ପ୍ରାଣ ଭୂମର ଏତେ ପ୍ରସ୍ତ ହୋଇଗଲା !” ॥ ୪ ॥ ରବିଶର କଠୋର ବଚନ
 ଶୁଣି, ସମସ୍ତ ସାର ଡରଗଲେ ଏବଂ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ବୋଧ କରି ଥିବ ନିମନ୍ତେ ସେହି
 ଗୁଲିଲେ । ରଣରେ ଶତ୍ରୁ ସମ୍ମୁଖରେ ଲଢ଼ି ଲଢ଼ି ମରିବାରେ ହିଁ ସାରଙ୍କର ଶୋଭା,
 ଏହା ଭାବ ସେମାନେ ପ୍ରାଣର ଲୋଭ ତ୍ୟାଗ କଲେ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା :—ବହୁତ
 ଅସୁଖ ସାରଣ କରି ସମସ୍ତ ସାର ଆତ୍ମାନ ଦେଇ ଦେଇ ଲତାଇ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
 ସେମାନେ ଲୌହପୁଞ୍ଜ ମୁଦଗର ଓ ହିଣ୍ଡଲରେ ମାରି ମାରି ସମସ୍ତ ଭଣ୍ଡୁକ ଓ ବାନରକୁ
 ବ୍ୟାକୁଳ କରି ପକାଇଲେ ॥୪॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ଭ୍ରମା ! ପରେ
 ବାନରମାନେ ଅବଶ୍ୟା ଜୟଲାଭ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ଏବେ ସେମାନେ ଭୟାତୁର ହୋଇ
 ପଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।” କେହୁ କହୁଥାଏ, ଅନ୍ଧକ ଓ ହନୁମାନ୍ କେଉଁଠାରେ ?
 ବଳବାନ୍ ନଳ, ମାଲ ଓ ଦୁବିଦ କେଉଁଠି ?” ॥ ୧ ॥ ବଳବାନ୍ ହନୁମାନ୍ ପଞ୍ଚମ
 ଦ୍ଵାରରେ ଥାଇ ତାଙ୍କ ନିଜ ଦଳ ବିକଳ ହୋଇଥିବା କଥା ଶୁଣିଲେ । ସେଠାରେ
 ତାଙ୍କ ସହୃଦ ମେଘନାଦ ଥିବ କରୁଥିଲ । ସେହୁ ଦ୍ଵାର ଭାଙ୍ଗୁ ନ ଥାଏ । ଭାଙ୍ଗିବାକୁ
 ଅତି କଷ୍ଟ ହେଉଥାଏ ॥ ୨ ॥ ସେତେବେଳେ ହନୁମାନ୍ଙ୍କ ମନରେ ଅତିଶୟ ବୋଧ
 ଜାତ ହେଲା । ସେହୁ ଯୋଦ୍ଧା କାଳ ସଦୃଶ ଅତି ଜୋରରେ ଗର୍ଜନ କଲେ । ତତ୍ପରେ
 ସେ ତେରପଡ଼ି ଲଙ୍କା ଦୁର୍ଗ ଉପରେ ଚଢ଼ିଗଲେ ଏବଂ ପାହାଡ଼ଟାଏ ଧରି ମେଘନାଦ

ଅଂଗଦ ସୁନା ପବନ ସୁତ ଗଡ଼ ପର ଗୟାଉ ଅକେଲ ।

ରନକାକୁର ବାଲସୁତ ତରକି ଚତେଉ କପି ଖେଲ ॥୪୩॥

ନୁହ କରୁଛ ହୁଅ ଦୌ ବଂଦର । ରାମ ପ୍ରତାପ ସୁମିର ଉର ଅଂଚର ॥
ରାବନ ଉବନ ଚତେ ଦୌ ଧାଉ । କରୁଛି କୋସଲଧୀସ ଦୋହାଉ ॥୧॥
କଲସ ସହୁତ ଗହ୍ୱ ଉବନୁ ତହାଡ଼ି । ଦେଖି ନିସାଚରପତି ଉୟ ପାଡ଼ି ॥
ନାରି ବୃନ୍ଦ କର ପୀଟିଛି ଗୁଣ୍ଡା । ଅବ ଦୁଇ କପି ଆଏ ଉଡ଼ପାଉ ॥୨॥
କପିଲାଲ କର ଚିହ୍ନିଛି ଡେରୁଡ଼ିଆ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର କର ସୁନସୁ ସୁନାଓଁ ॥
ସୁନି କର ଗହ୍ୱ କଂଚନ କେ ଖଂଭା । କହେନ୍ତି କରଅ ଉଡ଼ପାତ ଅଂଭା ॥୩॥
ଗଜି ପରେ ଉୟ କଟକ ମଝାସା । ଲଗେ ମଝେ ଭୁଜବଲ ଶାସ୍ତ୍ର ॥
କାହ୍ନୁ ଲାଭ ଚପେଟିଛି କେନ୍ଦୁ । ଭଜନ୍ତୁ ନ ରାମକୁ ସୋ ଫଳ ଲେହୁ ॥୪॥

ହୁର୍ଗେ ମହାଗାର ଏକାକୀ ପିବାର ଅଙ୍ଗଦ ଯହୁଁ ଶୁଣିଲ ।

ସମର ଉନ୍ମୁଖି ଗାର ବାଲସୁତ ଖେଲେ ତମକ ଚଢ଼ିଲ ॥୫॥

ପ୍ରବେଶେ ଉନ୍ମୁଖି ହୁଅ ବାନର ଉଭୟେ । ରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପ କରି ସୁରଣ ହୃଦୟେ ॥
ରାବଣ ଉବନେ ବେନି ଚଢ଼ିଗଲେ ଧାଇଁ । ରାମଙ୍କ ଜୟ ଘୋଷଣା କରିନ୍ତି ଶୁଣାଇଁ ॥୧॥
କଲସ ସହ ଶାନ୍ତି ଉବନ ନିଚୟ । ଦେଖି ନିଶାଚର-ପତି ଲଭେ ଅତି ଉୟ ॥
ଅବଳାବୁଦ ପିଟନ୍ତି ନିଜ କରେ ପ୍ରତି । ଏବେ ଆସିଛନ୍ତି ହୁଅ ବାନର ଉପାସା ॥୨॥
ଚପି ଲାଲ କର ପୁଣି ଡାହାଣୁ ଡାହାଣୁ । ଶ୍ରୀ ରାମନାଥକର ସୁରଣ ଶୁଣାନ୍ତି ॥
କରେ ଉପାଶଣ ତହୁଁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ ସ୍ତମ୍ଭ । ଉଭୟେ ଉପାତ କରି ଲଗିଲେ ଆରମ୍ଭ ॥୩॥
ଶତ୍ରୁଙ୍କ ସେନା ମଧ୍ୟରେ ଡେଇଁ ସେ ପଡ଼ିଲେ । ଭୁଜବଲେ ଶତ୍ରୁକଲ ମର୍ଦ୍ଦନେ ଲଗିଲେ ॥
କାହାକୁ ନାଚ କାହାକୁ ବୁଝୁଥା ପ୍ରହାର । ରାମଙ୍କୁ ସେ ନ ଉଚିଲ ନିଅ ଫଳ ଭାର ॥୪॥

ଅତକୁ ଦୌଡ଼ିଲେ ॥ ୩ ॥ ସେ ରଥ ଭାଙ୍ଗି ପକାଇଲେ ଏବଂ ସାରଥୀକୁ ମାରି ତଳେ
ପକାଇ ଦେଲେ । ମେଘନାଦର ବନ୍ଧରେ ଗୋଟାଏ ଗୋରୁ ମାରିଲେ । ଅନ୍ୟ
ଜଣେ ସାରଥୀ ମେଘନାଦକୁ କଂକୁଳ ଜାଣି, ତାହାକୁ ରଥରେ ପକାଇ ଚାଲନ୍ତି ଘରକୁ
କେଇ ଆସିଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ଏଣେ ଅଙ୍ଗଦ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଲେ ଯେ,
ପବନପୁତ୍ର ହନୁମାନ୍ ହୁଅ ଉପରେ ଏକାକୀ ରହୁଅଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେ ରଣସାର
ବାଲସୁତ ମାଙ୍କଡ଼ଖେଳ ପରି ଡେଇଁ ହୁଅ ଉପରକୁ ଚଢ଼ିଗଲେ ॥ ୫ ॥
ଚୌପାଠ — ପ୍ରକରେ ବାନର ଦ୍ୱୟ ଶତ୍ରୁଗଣଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ହୁଅ ହୋଇ ଚାଲିଲେ ।
ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପ ବିଷୟ ସୁରଣ କରି ଉଭୟେ ଧାଇଁ ରାବଣର ମହଲ
ଉପରେ ଚଢ଼ିଗଲେ ଏବଂ କୋଶଲରାଜ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଜୟ ଘୋଷଣା କରିବାକୁ ଲଗିଲେ ॥ ୧ ॥
ସେମାନେ କଲସ ସମେତ ମହଲକୁ ଧରି ଧୂସ କରିଦେଲେ । ଏହା ଦେଖି ରାଣସରାଜ
ରାବଣ ଚିନ୍ତାଗଲ । ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷେ ହାତ ପିଟିବାକୁ ଲଗିଲେ ଏବଂ କହୁଲେ,

ଏକ ଏକ ସୌ ମର୍ଦ୍ଦନ୍ତି ତୋର ଚଲନ୍ତୁଛି ମୁଁ ତ ।

ରାବନ ଆଗେ ପରୁଛି ତେ ଜନ୍ମ ପୁଟୁଛି ବଧୁକୁଁ ତ ॥୩॥
ମହା ମହା ମୁଖିଆ ଜେ ପାତୁଛି । ତେ ପଦ ଗନ୍ଧ ପ୍ରଭୁ ପାସ ଚଲନ୍ତୁଛି ।
କହଇ ବିଶ୍ଵାସ କହୁ କେ ନାମ । ଦେହିଁ ରାମ ତରୁନ ନିଜ ଧାମ ॥୧॥
ଶଲ ମନୁଜାଦ ଦ୍ଵିଜାମିଷ ଭୋଗୀ । ପାତୁଛି ଗତି ଜୋ ଜାତତ ଜୋଗୀ ॥
ଭ୍ରମା ରାମ ମୁଦୁଚିତ କରୁନାକର । ବସୁର ଶ୍ରବ ପୁମିରତ ମୋହି ନିପିରତ ॥୨॥
ଦେହିଁ ପରମ ଗତି ସୋ ଜୟୁଁ ଜାମ । ଅସ କୃପାଲ କୋ କହନ୍ତୁ ଭବାମା ॥
ଅସ ପ୍ରଭୁ ପୁନ ନ ଭଜନ୍ତି ଭ୍ରମଜାଗୀ । ନର ମଳମଂଦ ତେ ପରମ ଅଭାଗୀ ॥୩॥

ଏକ ଏକ ସଙ୍ଗେ ମରଦଣ ଅଙ୍ଗେ ମୋଡ଼ ଫିଙ୍ଗି ଦାନ୍ତି ପୁଣ୍ଡ ।

ରାବଣ ଅସ୍ତ୍ରତେ ପଡ଼ନ୍ତି ଜେମନ୍ତେ ଭଙ୍ଗେ ଯେତେ ଦଧୁକୃଷ୍ଣ ॥୪॥

ପୁଣ୍ୟ ପୁଣ୍ୟ ଯେଉଁ ସେନାପତିକୁ ପାଆନ୍ତି । ପାଦ ଧରି ଫିଙ୍ଗି ପ୍ରଭୁ ନିକଟେ ପଠାନ୍ତି ॥
କହେ ବିଶ୍ଵାସ ଗଣି ସେମାନଙ୍କ ନାମ । ତାହାକୁ ପ୍ରଭା ଦଅନ୍ତି ନିଜ ଧାମ ରାମ ॥୧॥
ଶଲ ନରଦାସ ଯେହୁ ଆମିଷାଦ ଭୋଗୀ । ପାଆନ୍ତି ଗତି, ଯାତନ୍ତି ଯାହା ସଦା ଯୋଗୀ ॥
ଭ୍ରମା ! ରାମ ମୁହୁ ଚିତ୍ତ କରୁଣା-ଆକର । “ବୈରାଗ୍ୟରେ ସୁରନ୍ତି ମୋତେ ନିଶ୍ଚର” ॥୨॥
ଦଅନ୍ତି ପରମ ଗତି ଏହା ମନେ ଜାଣି । କହୁ କେ ଅନ୍ୟ ଏପରି କୃପାକୁ, ଶବାଣୀ ॥
ନ ଭଜେ ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ତେଜଶ ଯେ ଭ୍ରମ । ମତିମନ୍ଦ ସେହୁ ନର ଅଭାଗ୍ୟ ଅଧମ ॥୩॥

“ଏପରି ହୁଇଟା ଉପକ୍ରମ ବାନର ଏକା ସଙ୍ଗେ ଆସିଅଛନ୍ତି ।” ॥ ୧ ॥ ଉଭୟେ
ବାନରଲୀଳା କରି ସେମାନଙ୍କୁ ତରୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସ୍ତବ୍ଧ ସେମାନଙ୍କୁ
ଶୁଣାଉଥା’ନ୍ତି । ତତ୍ପରେ ସ୍ପର୍ଷିତ ହୁଇଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ହାତରେ ଧରି ପରସ୍ପର ହୁହାକୁହୁ ହେଲେ,
“ଏବେ ଉପାତ ଆରମ୍ଭ କରାଉଛି ।” ॥ ୩ ॥ ସେମାନେ ଗର୍ଜନ କରି ଶହୁ ସେନାଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ତେଜ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ଆପଣା ଆପଣାର ଅମିତ ବାହୁବଳରେ ଶହୁ ସେନାଙ୍କୁ
ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କାହାକୁ ଗୋଇଁଠା ଏବଂ କାହାକୁ ଗୁପ୍ତା ମାରି ତାହାର
ଖବର ନେଉଥା’ନ୍ତି ଏବଂ କହୁଥା’ନ୍ତି, “ରୂମେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭଜୁନାହିଁ, ତାହାର ଏହି ଫଳ
ପାଅ ।” ॥ ୩ ॥ କୋହା:—ସେ ବୃହେ ଜଣକୁ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ସଙ୍ଗେ ରଗତି ଦଳି ପକାଉଥା’ନ୍ତି
ଏବଂ ପୁଣି ସବୁ ଫଟାଇ ଫିଙ୍ଗି ଦେଉଥା’ନ୍ତି । ଉକ୍ତ ଶିରମାନ ଯାଇ ରାବଣର ଆଗରେ
ପଡ଼ିଥାଏ ଏବଂ ଏପରି ଫୁଟୁଥାଏ ଯତେ ଯେମିତି ଦହୁକୃଷ୍ଣମାନ ଫୁଟୁଛି । ॥ ୪ ॥
ତୌପାରି:—ଯେଉଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ପ୍ରଧାନ ସେନାପତିମାନଙ୍କୁ ସେମାନେ ଧରୁଥାଆନ୍ତି,
ସେମାନଙ୍କ ପାଦ ଧରି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଉଥା’ନ୍ତି । ବିଶ୍ଵାସ ସେମାନଙ୍କ
ନାମ କହୁ କହୁ ଦେଉଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭା ଆପଣାର ଧାମ (ପରମ ପଦ)
ଦେଉଥାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଯୋଗୀମାନେ ଯେଉଁ ପରମଗତି ଭ୍ରମା କରି ପ୍ରଭା ପାଆନ୍ତି
ନାହିଁ, ସେହୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନ୍ୟଭେଦ ଏବଂ ନରଭକ୍ତ ବୁଝ ରାସସମାନେ ତାହା

ଅଂଗଦ ଅରୁ ହନୁମଂତ ପ୍ରବେଶ । ଲାଞ୍ଜ ଦୁର୍ଗ ଅସ କହ ଅବଧେସା ॥
ଲଂକା ଦ୍ରୋକପି ସୋହୁଁ କୈସେଁ । ମଅହିଁ ସିନ୍ଧୁ ଦୁଇ ମନ୍ଦର ଜୈସେଁ ॥୩॥
ଭୁଜ ବଲ ଶ୍ଵପୁ ବଲ ଦଲମଲ ଦେଖି ବିବସ କର ଅଂତ ।

କୁଦେ କୁଗଲ ବିଗତ ଶ୍ରମ ଆସ ଜହଁ ଭଗବତ ॥୪॥

ପ୍ରଭୁ ପଦ କମଲ ସୀସ ଚିହ୍ନ ନାଏ । ଦେଖି ସୁଭଟ ରଘୁପତି ମନ ଶାଏ ॥
ରାମ କୃପା କରି ଜୁଗଲ ନିହାରେ । ଭାବ ବିଗତଶ୍ରମ ପରମ ସୁଖାରେ ॥୧॥
ଗପ ଜାଣି ଅଂଗଦ ହନୁମାନ । ପିରେ ଭାବୁ ମର୍କଟ ଭଟ ନାନା ॥
ଜାତୁଧାନ ପ୍ରଦୋଷ ବଲ ପାଉ । ଧାଏ କରି ଦସସୀସ ହୋହାଉ ॥୨॥

ଅଳକ ଆବର ବାୟୁଜନୟ ପ୍ରବେଶ । କଲେଖି ହୁରେ, କହନ୍ତି ଏହା କୋଶଲେଶ ॥
ଲକ୍ଷ୍ମୀବିଜୟ ମଧ୍ୟେ କପି ଶୋଭନ୍ତି ତେମନ୍ତ । ମହନ୍ତି ପିତୃକୁ ବେଳ ମନ୍ଦର ଯେମନ୍ତ ॥୩॥

ନିଜ ଭୁଜବଳେ ଶ୍ଵପୁବଲ ଦଳ ଦେଖି ବିବସର ଅନ୍ତ ।

ଶ୍ରମ ଦୂର କରି ତେଇଁ ଆଗମିଲେ ହୁହେଁ, ଯହିଁ ଭଗବନ୍ତ ॥୪॥

ପ୍ରଭୁ ଚରଣ-କମଳେ ନୂଆଁଲେ ଶିର । ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଲେ ରାମ ଦେଖି ଭଲ ସାର ॥
ରାମ କୃପା କରି ଉଭୟକୁ ନିରେଖିଲେ । ରହୁତ ଜ୍ଞାନ ପରମ ସୁଖୀ ସେ ହୋଇଲେ ॥୧॥
ସିବାର ଜାଣି ଅଳକ ପବନ-ନନ୍ଦନ । ଫେରିଲେ ରାମ ମର୍କଟ ସୈନ୍ୟ ଅଗଣନ ॥
ରଜନୀଚର ପ୍ରଦୋଷ ବଲ ସବେ ପାଉ । ଧାରିଲେ ଉଦାର ‘ଜୟ ଜୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାଥ’ ॥୨॥

ଅନାୟାସରେ ଲାଭ କରୁଥାଆନ୍ତୁ । ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ଭ୍ରମା ! ଶ୍ରୀରାମ ଅତି କୋମଳ-
ଦୃଢ଼ଘ ଓ କରୁଣାକର । ସେ ବିସ୍ମୟା’ନ୍ତୁ, “ଶତ୍ରୁ ଭବରେ ହେଉ ପଛକେ,
ରାକ୍ଷସମାନେ ମୋତେ ସ୍ମରଣ ତ କରୁଅଛନ୍ତି ।” ॥ ୨ ॥ ହୃଦୟରେ ଏହିପରି ବିଚାର
କରି ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ପରମ ଗତି (ମୋକ୍ଷ) ଦେଉଥା’ନ୍ତୁ । ହେ ଭବାନୀ ! କହୁ ତ
ଏପରି କୃପାକୁ ଆଉ କିଏ ? ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଏପରି ସ୍ୱଭାବ ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ
ଶ୍ରମ ତ୍ୟାଗ କରି ତାଙ୍କର ଭଜନ କରେ ନାହିଁ, ସେ ଅତି ମନ୍ଦବୃତ୍ତି ଏବଂ ଅଗାଧ
ଭବ୍ୟାନ୍ତର ।” ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମ କହିଲେ, “ଅଳକ ଓ ହନୁମାନ ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ପଶି
ଯାଇଅଛନ୍ତି । ହୁଇଟି ମନ୍ଦର ପର୍ବତ ସମୁଦ୍ରକୁ ମହାନ ଜଳ ପରି ବାନର ହୁହେଁ ଲଙ୍କା
ଧ୍ୟୁସ କରୁଥିବା ବେଳେ ଶୋଭା ପାଉଅଛନ୍ତି ।” ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ବାହୁବଳରେ
ଶତ୍ରୁସେନାକୁ ହୁହେଁ ଦଳି ରଗତ ପକାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ଉନ ଶେଷ ହେବାର
ଦେଖି ହନୁମାନ ଓ ଅଳକ ହୁହେଁ କୁହପଡ଼ିଲେ ଏବଂ କ୍ଳାନ୍ତ ଦୂର କରି ଭଗବାନ
ଶ୍ରୀରାମ ଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ଆସିଗଲେ ।” ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେମାନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ
ଚରଣ-କମଳରେ ଶିର ନୂଆଁଲେ । ଉତ୍ତମ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ
ମନେ ମନେ ଅତି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ଶ୍ରୀ ରାମ ଦୟା କରି ଉଭୟଙ୍କ ଆତ୍ମକୁ ଦୃଷ୍ଟିପାତ
କଲେ । ତଳରେ ସେମାନେ କ୍ଳାନ୍ତପ୍ରକୃ ହୋଇ ପରମ ସୁଖ ଲାଭ କଲେ ॥ ୧ ॥

ନିସିତର ଅଳ ଦେଖି କପିପିରେ । ଜହଁ ତହଁ କଟକଟାଇ ଭଟ ଭରେ ॥
 ଦ୍ରୋ ଦଳ ପ୍ରବଳ ପରୁଷ ପରୁଷ । ଲରତ ସୁଭଟ ନହିଁ ମାନହିଁ ହାସ ॥୩॥
 ମହାସାର ନିସିତର ସବ କାରେ । ନାନା ବରନ ବଲ୍ଲମୁଖ ଭାରେ ॥
 ସବଲ ଜୁଗଲ ଦଳ ସମବଲ ଜୋଧ । କୌତୁକ କରତ ଲରତ କରି ହୋଧ ॥୪॥
 ପ୍ରାବିଟ ସରଦ ପୟୋଦ ଘନେରେ । ଲରତ ମନହଁ ମାରୁତ କେ ପ୍ରେରେ ॥
 ଅନପ ଅଂକପନ ଅରୁ ଅତିକାୟ । ବିଚଳିତ ସେନ ଖଣ୍ଡି ଲହୁ ମାୟ ॥୫॥
 ଭୟଭ ନିମିଷମହଁ ଅତି ଅଧିଆସ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରୁଧିରେପଲ ରୁଧ ॥୬॥
 ଦେଖି ନିବିଡ଼ ତମ ଦସହଁ ହସି କପିଦଳ ଭୟଭ ଖଣ୍ଡର ।
 ଏକନ୍ତ ଏକ ନ ଦେଖଇ ଜହଁ ତହଁ କରହିଁ ପୁକାର ॥୭॥

ନିଶୀତର ସେନା ଦେଖି କପି ଲେଉଟିଲେ । କଟ କଟ ଶବ କରି ପ୍ରବ ଆରମ୍ଭିଲେ ॥
 ଭୟଭ ଦଳ ପ୍ରବଳ ତାକି ପରସ୍ପର । ଲତନ୍ତ ହାର ନ ମାନି ମଦେ ସାରବର ॥୧॥
 ସର ତମୀର ସବେ କୃଷ୍ଣ ଅତିଶୟ । ବିବଧ ବର୍ଣ୍ଣର ଭାନ୍ତି ମର୍କଟ ନିବୟ ॥
 ସବଲ ପ୍ରବଳ ଦଳ ସମଯୋଦା ଅତି । ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ହୋଧ କରିଣ ପ୍ରବନ୍ତ ॥୨॥
 ବର୍ଷା ଶରଦ କାଳର ଜଳଦ ନିବର । ସବନ ପ୍ରେରିତେ ଯେହ୍ନେ କରନ୍ତି ସମର ॥
 ସେନାପତି ଅକମ୍ପନ ଆଉ ଅତିକାୟ । ବିଚଳିତ ସେନା ଦେଖି କଲେ ନିଜ ମାୟ ॥୩॥
 ନିମିଷ ମଧ୍ୟେ ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧାର ଘୋଟିଲ । ରୁଧିର ପଥର ଖାର ବରଷା ହୋଇଲ ॥୪॥
 ଦଶ ଭଣି ତମ ନିବିଡ଼ ଦେଖିଣ କପି ଦଳେ ହାସ ଅତି ।
 ଏକକୁ ଆରେକ ଦେଖି ନ ପାରନ୍ତି ହାହାକାର ଚିତ୍କାରନ୍ତି ॥୫॥

ଅଙ୍ଗଦ ଓ ହନୁମାନଙ୍କୁ ଫେରିବାର ଜାଣି ସମସ୍ତ ଭୟାନକ ଓ ବାନର ସାରମାନେ
 ଲେଉଟିଲେ । ଶୁଣିସମାନେ ପ୍ରତୋଷକାଳୀନ ବଳ ପାଇ ରାବଣର ଜୟ ଘୋଷଣା
 ଦେଇ ବାନରମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ॥ ୧ ॥ ଶୁଣି ସେନାକୁ ଆସୁଥିବାର
 ଦେଖି ବାନରମାନେ ଲେଉଟି ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ସେହି ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଏଣେ ତେଣେ
 ଦାନ୍ତ କଟ କଟ କରି ଲଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ହୁଇଟି ଯାକ ଦଳ ଅତି ବଳବାନ ।
 ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ ଲଢ଼ୁଆନ୍ତି, କେନ୍ଦ୍ର ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି ॥୨॥
 ସମସ୍ତ ଶୁଣି ସମସ୍ତାଙ୍କର ଏବଂ ଅତି କୃଷ୍ଣକାୟ । ବାନରମାନେ ବିଶାଳକାୟ ଏବଂ
 ସେମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣ ବିବଧ ପ୍ରକାର । ଭୟଭ ଦଳ ବଳବାନ ଏବଂ ସମବଳୀ ଯୋଦ୍ଧା ।
 ସେମାନେ ହୋଧର ସହୃଦ ଲଢ଼ୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ କୌତୁକରେ ସାରତା ଦେଖାଉଥା'ନ୍ତି ॥୩॥
 ଶୁଣି ଏବଂ ବାନରମାନେ ପ୍ରବ କରିବା ସମୟରେ ଏପରି ପ୍ରସାଦ ହେଉଥା'ନ୍ତି ସତେ
 ଯେପରି ବର୍ଷା ଓ ଶରତ ଋତୁର ଅନେକ ମେଘ ପବନଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ପରସ୍ପର
 ସହୃଦ ଲଢ଼ୁଅଛନ୍ତି ! ଅକମ୍ପନ ଓ ଅତିକାୟ ଆଦି ଶୁଣି ସେନାପତିଗଣ ଆପଣା ସେନାକୁ
 ବିଚଳିତ ହେବାର ଦେଖି ମାୟା କଲେ ॥ ୫ ॥ ଶୁଣକ ମଧ୍ୟରେ ଶୁଣିଅତେ ଘୋର

ସକଳ ମରମୁ ରଘୁନାୟକ ଜାନା । ଲବ ବୋଲି ଅଜ୍ଞବ ହନୁମାନା ॥
 ସମାଗୁର ସବ କହୁ ସମୁଦ୍ରାଏ । ସୁନତ କୋପି କରିବୁଁ ଜର ଧାଏ ॥୧॥
 ପୁନ କୃପାଲ ହୁଁସି ରୂପ ଚଢ଼ାଡ଼ା । ପାତ୍ରକ ସାୟକ ସପଦ ଚଳୁଡ଼ା ॥
 ଭୟଭ ପ୍ରକାସକତହୁଁ ତମ ନାୟା । ଜ୍ଞାନ ଉଦୟ ଜମି ସୁସୟ ଜାୟା ॥୨॥
 ଭାବ ବଳମୁଖ ପାଇ ପ୍ରକାସା । ଧାଏ ହରଷି ବିଗତଶ୍ରମ ସାସା ॥
 ହନୁମାନ ଅଂଗଦ ରନ ଗାଜେ । ହାଁକ ସୁନତ ରଜନୀତର ଭାଜେ ॥୩॥
 ଭଗତ ଭଟ ପଟକହିଁ ଧର ଧରମା । କରହିଁ ଭାବ କପି ଅଭୁତ କରମା ॥
 ଗହ୍ମ ପଦ ଭାରହିଁ ସାଗର ମାୟା । ମକର ଭରଗ ଝେ ଧର ଧର ଶାୟା ॥୪॥

ସକଳ ମରମ ଜାଣିପାରି ରଘୁସାହିଁ । ହନୁମାନ ଅଜ୍ଞବକୁ ଆଣିଲେ ଡକାଇ ॥
 ସବ ସମାଗୁର ପ୍ରଭୁ କହୁ ବୁଝାଇଲେ । ଶୁଣନ୍ତେ ସକୋପେ କପି-କୃଷ୍ଣର ଧାଇଁଲେ ॥୧॥
 ହୁଁ କୃପାକ୍ଷୁ ରୂପ ବାନ୍ଧଣ ଆବର । ପାବକ ଶାୟକ ସନ୍ଧି ଶୁଣିଲେ ସହର ॥
 ହୋଇଲ ପ୍ରକାଶ, ତମ ନ ରହୁଲ କାହିଁ । ଜ୍ଞାନ ଉଦୟେ ସନ୍ଧି ସା ରହେ ନାହିଁ ॥୨॥
 ଭଲ ମରକଟ ବୃନ୍ଦ ପାଇଣ ପ୍ରକାଶ । ଧାଇଁଲେ ହରଷେତୁର ହେଲ ଶ୍ରମ ସାସ ॥
 ହନୁମାନ ଅଜ୍ଞବ ଯେ ରଣେ ପରଜନ୍ତୁ । ହୁଁ କାର ଶୁଣି ରାକ୍ଷସେ ପଳାଇ ଚଳନ୍ତୁ ॥୩॥
 ପଳାନ୍ତେ ଯୋଦ୍ଧାକୁ ଧରି ମନ୍ତ୍ରରେ କରୁଛି । କରନ୍ତୁ ଅଭୁତ କାର୍ଯ୍ୟ ରାକ୍ଷ କପି ଧାନ୍ତି ॥
 ପଦ ଧରି ଶିଖିବୁଁ ସାଗର ଭିତରେ । ଧରି ଧରି ଶାନ୍ତି ଝେ ଭରଗ ମକରେ ॥୪॥

ଅନ୍ଧକାର ବ୍ୟାପିଗଲା । ରକ୍ତ, ପଥର ଏବଂ ପାଣି ଗର୍ଭା ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ॥ ୨ ॥
 ଦୋହା — ଦଶ ଦିଗରେ ନିବିଡ଼ ଘନ ଅନ୍ଧକାର ଦେଖି ବାନର ସେନାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
 କୋଳାହଳ ବ୍ୟାପିଗଲା । କେହି ନାହାନ୍ତି କେହି ପାରୁ ନଥାନ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତେ
 ଏଣେ ତେଣେ ଡିହାର କରୁଥାନ୍ତି ॥ ୨୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସମସ୍ତ
 ରହସ୍ୟ ଜାଣି ପକାଇଲେ । ସେ ଅଜ୍ଞବ ଏବଂ ହନୁମାନ୍ଙ୍କୁ ଡକାଇ ନେଲେ ଏବଂ
 ସମସ୍ତ ସମାଗୁର କହୁ ବୁଝାଇଲେ । ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଭବିଷ୍ୟ କର୍ମାଗୁର ବୋଧ କରି
 ଧାଇଁଲେ ॥ ୧ ॥ ତତକାଳର କୃପାକ୍ଷୁ ଶ୍ରୀରାମ ହୁଁ ହୁଁ ଧନୁରେ ଶର ଯୋଡ଼ିଲେ ଏବଂ ରୁଚନ୍ତ
 ଅଗ୍ନି ବାଣ ଚଳାଇଲେ । ଫଳରେ ରାକ୍ଷସମାନେ ଆଲୋକିତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ କେଉଁଠି ହେଲେ
 ଅନ୍ଧକାର ରହିଲା ନାହିଁ । ଜ୍ଞାନୋଦୟ ହେଲେ ଯେପରି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହ ତୁର ହୋଇ-
 ଯାଏ, ସେହିପରି ଆଲୋକର ଆବିର୍ଭାବ ମାତ୍ରେ ଅନ୍ଧକାର ତୁର ହୋଇଗଲା ॥ ୨ ॥ ଭଲ ଓ
 ବାନରମାନେ ଆଲୋକ ପାଇ ଡାନ୍ତି ଓ ଭୟରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲେ ଏବଂ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ
 ଧାଇଁଲେ । ଅଜ୍ଞବ ଓ ହନୁମାନ୍ ପ୍ରଭୃତି ଗର୍ଭା ଉଠିଲେ । ସେ ହୁଣ୍ଡିଙ୍କର ହୁଁକାର
 ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ରାକ୍ଷସମାନେ ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ପଳାଇ ଯାଉଥିବା ରାକ୍ଷସ
 ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ବାନର ଓ ଭଲ କନ୍ୟା ଧରି ମାରି ପୁଅବା ଉପରେ ପକାଇ ଦେଉଥାନ୍ତି ।
 ସେମାନେ ଯଦି ଅଭୁତ ପ୍ରଭ-କୌଶଳ ଦେଖାଉଥାନ୍ତି । ପାଦ ଧରି ସେମାନଙ୍କୁ

କହୁ ମାରେ କହୁ ଗାୟନ କହୁ ଗଡ଼ ଚଢ଼େ ପଢ଼ଇ ।

ଗର୍ଜନ୍ତି ଶ୍ରୀରାମ ବନମୁଖ ଶ୍ରୀରାମ ବନ ବିଚଳଇ ॥୪୭॥

ନିଧା ଜାନି କପି ଗୁରୁତ ଅମା । ଆସ ଜହ୍ନା କୋସଲ ଧମା ॥
ରାମ କୃପା କରି ଚିତ୍ରା ସବୟା । ଭବ ବିଗତଶ୍ରମ ବାନର ଉବୟା ॥୧॥
ଉହା ଦସାନନ ସରବ ହୁଁକାରେ । ସବ ସନ କହେସି ସୁଭଟ ଜେମାରେ ॥
ଅଧା କଟକୁ କପିହୁ ସଂଭାସ । କହୁହୁ ବେଗି କା କରିଅ ବିରୁସ ॥୨॥
ମାଲବଂତ ଅତି ଜରଂ ନିସାତର । ରାବନ ମାତୁ ପିତା ମନ୍ଦା ବର ॥
ବୋଲି ବଚନ ମାତୁ ଅତି ପାଞ୍ଚନ । ସୁନହୁ ତାତ କୁହୁମୋର ସିଖାଞ୍ଚନ ॥୩॥
ଜବ ତେଁ କୁହୁ ସୀତା ହରି ଆମ । ଅସରୁନ ହୋଇଁ ନ ଜାହିଁ ବଖାମା ॥
ବେଦ ପୁରାଣ ଜାୟୁ ଜୟୁ ଗାୟୋ । ରାମ ବିମୁଖ କାହୁଁ ନ ସୁଖ ପାୟୋ ॥୪॥

କେତେକ ଅହତ, ରଣେ କେତେ ହତ, କେତେ ହୁର୍ଗେ ପଳାଇଲେ ।

ଶ୍ରୀରାମ-ବନ-ବଳ ହୁଏ ଭୟ କରି ରୁଷ କପି ଗରଜିଲେ ॥୪୭॥

ନିଶାକାଳ ଜାଣି କପି ସେନା ଗୁରୁ ଦଳ । ଆସିଲେ କୋଶଳାଧୀଶ ସମାପେ ସକଳ ॥
ରାମ କୃପା କରି ନିରେଖିଲେ ଯେଉଁକ୍ଷଣି । ବିଗତ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇଲେ କପି ସେହୁ କ୍ଷଣି ॥୧॥
ତେଣେ ଦଶାନନ ନିଜ ମନ୍ଦାକୁ ଡାକଇ । ଯେଉଁ ସାର ମଲେ ସମସ୍ତକୁ ଶୁଣାଇଲ ॥
ଅର୍ଚ୍ଚ ସେନାକୁ ମର୍କଟ କରିଲେ ସହାର । କହୁ ଶୀଘ୍ର ଏବେ କିସ କରିବା ବିରୁର ॥୨॥
ମାଲବନ୍ତ ନାମେ ଥିଲା ଏକ ନିଶାତର । ରାବଣର ମାତାମହ, ବୃଦ୍ଧ ମନ୍ଦାବର ॥
ବୋଲଇ ଅତି ପବିତ୍ର ବାଣୀ ମାତୁପୁତ୍ର । ଶୁଣ ମୋର ଉପଦେଶ କଥା କହୁ, ସୁତ ॥୩॥
ଯେହୁକୁ ସୀତାକୁ ହରି ଆଣିଲୁ ତୁ ଛଳି । ହୁଅଇ ଯେ ଅଶକ୍ତନ, ନ ହୁଅଇ କଳି ॥
ବେଦ ପୁରାଣ ଯାହାଙ୍କ ସୁମଣ ଗାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପ୍ରତିକୂଳ କେବେ ସୁଖ ନ ପାଆନ୍ତି ॥୪॥

ସମୁଦ୍ରରେ ନିକ୍ଷେପ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସମୁଦ୍ରରେ ମଗର, ସର୍ପ ଓ ମଣ୍ଡାମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ
ଧରି ଖାଇ ଯାଉଥାଆନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—କେତେକ ନିହତ ହେଲେ, କେତେକ
ଅହତ ହେଲେ ଏବଂ କେତେକ ଦଉଡ଼ି ଗତ ଉପରେ ଚଢ଼ିଗଲେ । ଭଲ୍ଲୁକ ଓ ବାନର
ସାରମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ବଳରେ ଶତ୍ରୁ ଦଳକୁ ବିଚଳିତ କରି ଗର୍ଜନ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥୪୭॥
ତୌପାୟ :—ରାବି ହେବାର ଜାଣି ବାନରମାନଙ୍କର ଗୁଣଦଳ ସେନା ଶ୍ରୀରାମ ଥିବା
ସ୍ଥାନକୁ ଆସିଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି କୃପା-ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କରିବା ମାତ୍ରେ ଏହି
ବାନରଗଣ କ୍ଳାନ୍ତପୁତ୍ର ହୋଇଗଲେ ॥ ୧ ॥ ତେଣେ ଲଙ୍କାରେ ରାବଣ ମନ୍ଦାମାନଙ୍କୁ
ଡାକାଇଲା ଏବଂ ଯେଉଁ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ କଥା ସମସ୍ତଙ୍କୁ
କହୁ ଶୁଣାଇଲା । ସେ କହୁଲା, “ବାନରମାନେ ଅର୍ଚ୍ଚସେନା ସହାର କରିଦେଲେଣି ।
ଏବେ ଶୀଘ୍ର କୁହ, କି ଉପାୟ ବା ବିରୁର କରାଯିବ ?” ॥ ୨ ॥ ମାଲବନ୍ତ ନାମକ
ଜଣେ ଅତି ବୃଦ୍ଧ ରାଜସ୍ବ ଥିଲା । ସେ ରାବଣର ମାତାର ପିତା, ଅର୍ଥାତ୍ ମାତାମହ (ଅଳା)

ହରମ୍ୟାଛୁ ଭ୍ରାତା ସହୃଦ ମଧୁ କୈଟଭ ବଳବାନ ।
ଜେହଁ ମାରେ ସୋଇ ଅବତରେଉ କୃପାସିଂଧୁ ଭଗବାନ ॥୩(କ)॥

ମାସପାର୍ବତ୍ୟୁଣ, ପଞ୍ଚବିଂଶ ବିଶ୍ରାମ

କାଳରୂପ ଖଲ ବନ ବହନ ଗୁନାଗାର ଘନବୋଧ ।

ସିବ ବିରଂଗ ଜେହଁ ସେବହଁ ତା ସୌ କର୍ତ୍ତନ ବିରୋଧ ॥୩(ଖ)॥

ପରିହର ବସୁରୁ ଦେହୁ ବୈଦେହୀ । ଭଜନ୍ତୁ କୃପାକ୍ଷୟ ପରମ ସନେହୀ ॥
ତାଙ୍କେ ବଚନ ବାନ ସମ ଲାଗେ । କରୁଥା ମୁହଁ କରି ଜାଣି ଅଗ୍ରଗେ ॥୧॥
ବୁଡ଼ି ଉପସିନ ତ ମରତେଉଁ ତୋହୁ । ଅବ ଜନ ନୟନ ଦେଖାନ୍ତୁସି ମୋହୁ ॥
ତେହଁ ଅପନେ ମନ ଅସ ଅନୁମାନା । ବଧୋ ତହତ ଏହୁ କୃପାକ୍ଷୟାନା ॥୨॥

ଅନୁକ ସହୃଦ ହରଣ୍ୟାସ, ମଧୁ-କଇଟଭ ବଳବାନ ।

ସେହୁ ବିନାଶିଲେ ସେ ଅବତରିଲେ କୃପାସିଂଧୁ ଭଗବାନ ॥୩ (କ)॥

କାଳରୂପ ଖଲ-ବିପିନ ଅନଳ ଗୁଣାଗାର ଘନବୋଧ ।

ଯାହାକୁ ସେବନ୍ତୁ ବିଧିମାପନ୍ନ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କି ବିରୋଧ ॥୩ (ଖ)॥

ବୈର ପରିହର ବସୁ ! ଦେଇ ବଇଦେହୀ । ଭଜ କରୁଣାସାଗର ପରମ ସେନେହୀ ॥
ଲଗିଲ ବାଣ ସମାନ ତାହାର ବଚନ । କଳାମୁହଁ କରିଥାଅ ଅଗ୍ରଗ୍ୟ, ବହନ ॥୧॥
ହୃତା ହୃଦ୍ରେନ୍ତୁଣି ନରୁ ମାରିଥାନ୍ତୁ ତୋତେ । ଏବେ ନିଜ ମୁହଁ ଆଉ ନ ଦେଖାଅ ମୋତେ ॥
ସେ ଅପଣା ମନ ମଧ୍ୟେ କର ଅନୁମାନ । ଏହାର ବଧ ରାହାନ୍ତୁ କରୁଣାକ୍ଷୟାନ ॥୨॥

ଏବଂ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନ୍ତ୍ରୀ ସଲ । ସେ ଅତି ପବିତ୍ର ନୀତିବାଚ୍ୟ କହୁବାକୁ ଲଗିଲ, “ହେ ବସୁ !
ମୋର ମଧ୍ୟ କେତୋଟି ଉପଦେଶ ରୂମକୁ ଦେବାର ଅଛି, ଶୁଣ—॥ ୩ ॥ “ଯେଉଁ
ଦିନଠାରୁ ରୂମେ ସୀତାଙ୍କୁ ହରଣ କରି ଆଣିଛ, ସେହୁ ଦିନଠାରୁ ଏତେ ଅଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ
ଦେଖାଯାଉଅଛି ଯେ, ତାହାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ହେବନାହିଁ । ବେବ-ପୁରୁଷମାନେ
ଯାହାଙ୍କର ଯଶ ଗାନ କରୁଅଛନ୍ତି, ସେହୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତି ବିମୁଖ ହୋଇ କେହୁ କେବେ
ପୁଣ୍ୟ ପାଇନାହିଁ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଭଲ ହରଣ୍ୟାକର୍ମପୁ ସହୃଦ ହରଣ୍ୟାସ ଏବଂ
ବଳବାନ ମଧୁକୈଟଭଙ୍କୁ ଯେ ବଧ କରିଅଛନ୍ତି, ସେହୁ କୃପାସାଗର ଭଗବାନ
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରୂପରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି ॥ ୩ (କ) ॥ ସେ କାଳସ୍ବରୂପ, ଖଲ-ବନ
ବହନ ନିମନ୍ତେ ଅଗ୍ନି, ଗୁଣାକାର ଏବଂ ଜ୍ଞାନଘନ । ସିବ ଏବଂ ବହ୍ମା ପ୍ରଭା ଯାହାଙ୍କୁ
ସେବା କରନ୍ତି, ତାଙ୍କ ସହୃଦ ଶତ୍ରୁତା କାହିଁକି ? ॥୩(ଖ)॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ଅତଏବ ଶତ୍ରୁତା
ଛାଡ଼ି ତାହାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଜାନଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କରିଦିଅ ଏବଂ କୃପାକ୍ଷୟାନ ପରମସ୍ନେହୀ
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭଜନ କର ।” ରାବଣଙ୍କୁ ତାହାର ବଚନ ବାଣ ପରି କଷ୍ଟକର ବୋଧ
ହେଲା । ସେ କହିଲା, “ଆରେ ହତଭାଗ୍ୟ ! ପୁଣି କଲା କରି ଏଠାରୁ ବାହାରିଯାଅ ॥ ୧ ॥

ସୋ ଉଠି ଗୟୁଞ୍ଜ କହୁତ ଦୁଃଖୀ । ତବ ସନ୍ଦୋପ ବୋଲେଉଁ ଘନନାଦା ॥
 କୌତୁକ ପ୍ରାତ ଦେଖିଅଛୁ ମୋର । କରୁଛୁ ବହୁତ କହୌଁ କା ଆସା ॥୩॥
 ସୁନି ସୁତ ବଚନ ଭସେଯା ଆଶ୍ରୁ । ପ୍ରୀତି ସମେତ ଅଂକ ଦୈଠାଶ୍ରୁ ॥
 କରତ ବିରୁର ଭୟୁଞ୍ଜ ଭୟୁସାସ । ଲଗେ କପି ସୁନି ତହୁଁ ଦୁଆସ ॥୪॥
 କୋପି କପିହୁ ଦୁର୍ବଟ ଗଡ଼ ଘେର । ନଗର କୋଲାହଳ ଭୟୁଞ୍ଜ ଘନେର ॥
 ବିବିଧାୟୁଧ ଧରି ନିସିରର ଧାବ । ଗଡ଼ ତେଁ ପବତ ଶିଖର ତଡ଼ାବ ॥୫॥

ତାଏ ମସ୍ତାଧର ସିଖର କୋଟିହୁ ବିବିଧ ବିଧି ଗୋଲ ତଳେ ।
 ଘଡ଼ଗୁଡ଼ ଜମି ପବପାତ ଗର୍ଜତ ଜନ୍ମ ପ୍ରଲୟ କେ ବାଦଲେ ॥
 ମର୍କଟ ବିକଟ ଭଟ ଜୁଟତ କଟତ ନ ଲଟତ ତନ ଜଟିର ଭବ ।
 ଗହ୍ମ ସେଲ ତେହୁ ଗଡ଼ ପର ତଲୁଣ୍ଡୁଁ ଜହଁ ସୋ ତହଁ ନିସିରର ହବ ॥

ଉଠି ହୁଷତନ କହୁ ଗଲ ମାଲ୍ୟବନ୍ତ । ବୋଲେ ମେଘନାଦ ରେଷେ ହୋଇ ଆରକତ ॥
 ପ୍ରସାଦେ ଦେଖିବ ମୋର କୌତୁକ, ଲଙ୍କପ । କରବି ବହୁତ କହୁ କି ଲଭ ଅଳପ ॥୧॥
 ଶୁଣି କୁମର ବଚନ ଭରସା ଆସିଲ । ପ୍ରୀତି ସହୃଦ ଆପଣା ଅଙ୍ଗେ ବସାଇଲ ॥
 କରନ୍ତେ ବିରୁର ନିଶି ଶେଷ ହେଲୁ ଆସି । ଗୁରୁଦ୍ଵାରେ ଠୁଲ ହେଲେ ଗୁଣ କପି ରାଣି ॥୨॥
 କୋପିଣ ହୃର୍ଗମ ଗଡ଼ ଘେରିଲେ ମର୍କଟ । ନଗରରେ କୋଲାହଳ ହୋଇଲ ବିକଟ ॥
 ନାନାବିଧ ଅସ୍ତ୍ର ଧରି ଅସ୍ତ୍ରରେ ଧାଇଁଲେ । ଗଡ଼ ଉପରୁ ପବତ ଶିଖର ଖିଲିଲେ ॥୩॥

ଫିଙ୍ଗନ୍ତି ପରବତ ଶିଖର ଶତ ଶତ ବିବିଧ ଗୋଲ ପ୍ରହାରନ୍ତୁ ।
 ବଜ୍ରପାତ ପରାୟ ଶବ୍ଦ ହୁଏ, ପ୍ରଲୟ-ବାସିବ ସହୃଦ ଗର୍ଜନ୍ତି ।
 ସମ୍ମୁଖେ ବିକଟ ବାନର, ପୁରୁ ହୋଇଲେ ଜରଜର,
 ଉଠାଇ ସେହୁ ଗିରି ଫିଙ୍ଗନ୍ତି ହୃର୍ଗୋପର ମରନ୍ତି ବହୁ ନିଶୀତର ॥

ତୁ ବୃତ୍ତା ହୋଇଗଲୁଣି, ନଚେତ୍ ତୋତେ ମାର ପକାଇଥା'ନ୍ତି । ଏବେ ମେ ଆଣି
 ଆଗରେ ତୋ ପୁତ୍ର ଦେଖାନାହିଁ ।" ରାବଣର ଏହି ବଚନ ଶୁଣି ମାଲ୍ୟବନ୍ତ ମନେ
 ମନେ ଅନୁମାନ କଲ ଯେ, କୃପାକ୍ଷାନ ଶ୍ରୀରାମ ଏବେ ଏହାକୁ ବଧ କରିବାକୁ
 ଚାହୁଁଲେଣି ॥ ୨ ॥ ସେ ରାବଣକୁ କଠୋର ବଚନ କହୁ କହୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲ ।
 ତତ୍ପରେ ମେଘନାଦ ହୋଧରେ କହୁଲ, "ସଦାଲେ ମୋ କରାମତ ଦେଖିବ ।
 ପୁଁ ବହୁତ କିଛି କରବି; ଅଲ୍ଲ କହୁ ବା ଲଭ କ'ଣ ? ॥ ୩ ॥ ପୁତ୍ରର ବଚନ ଶୁଣି
 ରାବଣର ମନରେ ଭରସା ଆସିଗଲ । ସେ ପ୍ରେମରେ ତାହାକୁ କୋଳରେ ବସାଇଲ ।
 ବିରୁର କରୁ କରୁ ସକାଳ ହୋଇଗଲ । ବାନରମାନେ ଯାଇ ପୁଣି ଗୁରୁଦ୍ଵାର
 ନିକଟରେ ଲାଗିଗଲେ ॥ ୪ ॥ ବାନରମାନେ ହୋଧ କରି ହୃର୍ଗମ ଗଡ଼କୁ ଘେରିଗଲେ ।
 ନଗରରେ ବଡ଼ କୋଲାହଳ ବ୍ୟାପିଗଲ । ରାକ୍ଷସମାନେ ବହୁବିଧ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଧାରଣ

ମେଘନାଦ ସୁନ ଶ୍ରବନ ଅସ ଗନ୍ତୁ ପୁନ ଛେଂକା ଆଇ ।

ଉତ୍ତରୋଽପାର ଦୁର୍ଗ ତେ ସନ୍ତୁ ଖ ତଲ୍ୟୋ ବଜାଇ ॥୧୯॥

କହିଁ କୋସଲଧୀସ ହୌ ଭ୍ରାତା । ଧନୁୀ ସକଳ ଲୋକ ବିଖ୍ୟାତା ॥

କହିଁ ନଳ ମାଳ ଦୁବିଦ ସୁଗ୍ରୀଓ । ଅଂଗଦ ହନୁମଂତ ବଳ ସୀଓ ॥୧॥

କହିଁ ବିଶ୍ଵାସନୁ ଭ୍ରାତାହୋଷ୍ଠ । ଆଜୁ ସବହି ହଠି ମାରଇଁ ଓଷ୍ଠ ॥

ଅସ କହି କଠିନ ବାନ ସଧାନେ । ଅତିସୟ ହୋଧ ଶ୍ରବନ ଲଗି ତାନେ ॥୨॥

ସର ସମୁଦ୍ର ସୋ ଗୁଣେ ଲଗା । ଜନୁ ସପକ୍ଷ ଧାତୁହିଁ ବହୁ ନାଗା ॥

ଜଟିତହିଁ ପରତ ଦେଖିଅହିଁ ବାନର । ସନ୍ତୁ ଖ ହୋଇ ନ ସକେ ତେହି ଅବସର ॥୩॥

ଶୁଣି ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଶ୍ରବଣେ ଏମନ୍ତ ନଗର ସେଇ ହୋଇଲ ।

ଦୁର୍ଗରୁ ବାହାର ହୋଇ ସାରବର ଡାକ ସମ୍ମୁଖେ ତଳିଲ ॥୧୯॥

କାହିଁଛନ୍ତି କୋଶଲେଶ ସାର ବେନୁଜ୍ଞ । ଧନୁର୍ଧାରୀ ଯେ ସକଳ ଲୋକରେ ବିଖ୍ୟାତ ॥

କାହିଁ ନଳ ମାଳ କାହିଁ ଦୁବିଧ ସମୁଦ । କାହିଁ ହନୁମାନ ବଳୀ ସୁଗ୍ରୀବ ଅଙ୍ଗଦ ॥୧॥

କାହିଁ ଗଲୁ ଗୁଡା-ଦ୍ରୋଣ ମନ୍ତ୍ରୀ ବିଶ୍ଵାସତ । ଆଜ ସବେ, ହଠି ତାକୁ କବିବ ନିଧନ ॥

ଏମନ୍ତ କହୁ କଠିନ ବାଣ ସନ୍ଧାନଲ । ଅତି କୋପ କରି କର୍ଣ୍ଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ଟାଣିଲ ॥

ଶୁଣିବାକୁ ଲଗିଲ ସେ ଶର ଅଗଣନ । ସପକ୍ଷ ନାଗ ଅସଂଖ୍ୟ ଧାଆନ୍ତି ଯେସନ ॥

ଯେଣେ ତେଣେ ମରତ ପଡ଼ିବା ବିଶନ୍ତି । ସେକାଳେ କେହି ସମ୍ମୁଖ ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତି ॥୩॥

କବି ଧାଇଁଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ଗତ ଉପରୁ ପଦ୍ମ ଶୃଙ୍ଗମାନ ଖସାଇଲେ ॥ ୧ ॥

ଉତ୍ତର.—ସେମାନେ କୋଟି କୋଟି ପଦ୍ମଶୃଙ୍ଗ ଖସାଇଲେ । ଅନେକ ପ୍ରକାରର

ଗୋଲା ତଳିବାକୁ ଲାଗିଲ । ସେହି ଗୋଲାମାନ ଏପରି ଗର୍ଜନ କରୁଥାଏ, ସତେ

ସେପରି ବଳପାତ ହେଉଛି ! ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ପ୍ରଳୟକାଳୀନ ବାଦଲ ପରି ଗର୍ଜନ

କରୁଥା'ନ୍ତି । ବିନିତ ବାନର ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଲଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଥା'ନ୍ତି, ଆହୁତ

ହେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଶର ଗର୍ଜର ହେଉଥାଏ । ତଥାପି ସେମାନେ ସାହସ

ହରଷ ନ ଥା'ନ୍ତି । ସେମାନେ ପାହାଡ଼ ଉଠାଇ ଦୁର୍ଗ ଉପରକୁ ବିଜୁଥା'ନ୍ତି ।

ରାକ୍ଷସମାନେ ଯେ ଯେଉଁଠାରେ ଥାଆନ୍ତି, ନିନ୍ଦିତ ହେଉଥା'ନ୍ତି ॥ କୋଡ଼ା :—

ମେଘନାଦ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଲ ଯେ, ବାନରମାନେ ପୁଣି ଦୁର୍ଗକୁ ଘେରିଗଲେଣି,

ସେତେବେଳେ ସେ ସାର ଦୁର୍ଗରୁ ଓହ୍ଲାଇଲ ଏବଂ ରାକ୍ଷସାଦି ବଜାଇ ସେମାନଙ୍କ ଆଗକୁ

ଗୁଲିଆସିଲ ॥ ୧୯ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ମେଘନାଦ ଚିତ୍କାର କରି କହିଲ, “ସମସ୍ତ

ଲୋକରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଧନୁର୍ବର କୋଶଲଧୀଶ ଭ୍ରାତା ହୁହେଁ କେଉଁଠାରେ ? ନଳ, ନଳ

ଦୁବିଦ, ସୁଗ୍ରୀବ ଏବଂ ବଳସୀମା ଅଙ୍ଗଦ ଓ ହନୁମାନ୍ କେଉଁଠି ? ॥ ୧ ॥ ଭ୍ରାତୃହୋଷ୍ଠ

ବିଶ୍ଵାସଣ କେଉଁଠି ? ଆଜି ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏବଂ ସେହି ବୁଷ୍ଟକୁ ଅବଶ୍ୟ ମାରିବି ।”

ଏହା କହି ସେ ଧନୁରେ କଠୋର ବାଣ ଯୋଗିଲ ଏବଂ ଅତିଶୟ କୋପ କରି

ସୋ ଉଠି ଗୟିଲ କହୁତ ଦୁଃଖୀ । ତବ ସକୋପ ବୋଲେଇ ଘନନାଦା ॥
 କୌତୁକ ପ୍ରାତ ଦେଖିଅଛୁ ମୋର । କରୁଛୁ ବହୁତ କହୁଁ କାଥୋରା ॥୩॥
 ସୁନି ସୁତ ବଚନ ଭବେସା ଆଶ୍ରା । ପ୍ରୀତି ସମେତ ଅଂକ ବୋଠାଠା ॥
 କରତ ବରୁର ଭୟୁର ଭରୁସାର । ଲଗେ କପି ପୁନି ତହୁଁ ଦୁଆର ॥୪॥
 କୋପି କପିହୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ ଗଡ଼ ଘେର । ନଗର କୋଳହୁରୁ ଭୟୁର ଘନେର ॥
 ବିବିଧାୟୁ ଧର ଧର ନିସିତର ଧାବ । ଗଡ଼ ତେଁ ପଦତ ଶିଖର ତହାବ ॥୫॥

ତାଏ ମଞ୍ଚଧର ସିଖର କୋଟିହୁ ବିବିଧ ବିଧି ଗୋଲ ଚଳେ ।
 ଘଡ଼ଗଡ଼ ଜମି ପବିତ୍ରାତ ଗର୍ଜିତ ଜହୁ ପ୍ରଲୟ କେ ବାଦଲେ ॥
 ମର୍କଟ ବିକଟ ଭଟ ଜୁଟିତ କଟିତ ନ ଲଟିତ ତନ ଜର୍ଜର ଭବ ।
 ଗହ୍ମ ସେଲ ତେହୁ ଗଡ଼ ପର ଚଲୁଛୁଁ ଜହୁଁ ସୋ ତହୁଁ ନିସିତର ହବ ॥

ଉଠି ହୁବଚନ କହୁ ଗଲ ମାଲ୍ୟବନ୍ତ । ବୋଲେ ମେଘନାଦ ଶେଷେ ହୋଇ ଆରକତ ॥
 ପ୍ରସାଦେ ଦେଖିବ ମୋର କୌତୁକ, ଲଜପ । କରବ ବହୁତ କହୁ ନ ଲଭ ଅନପ ॥୧॥
 ଶୁଣି କୁମର ବଚନ ଭରସା ଆସିଲ । ପ୍ରୀତି ସହୃଦ ଆପଣା ଅଙ୍ଗେ ବସାଇଲ ॥
 କରନ୍ତେ ବରୁର ନିଶି ଶେଷ ହେଲ ଆସି । ଶୁଣିବାରେ ଠୁଳ ହେଲେ ରକ୍ଷ କରି ରାଣି ॥୨॥
 କୋପିଣ ଦୁର୍ଗମ ଗଡ଼ ଘେରଲେ ମର୍କଟ । ନଗରରେ କୋଳହୁରୁ ହୋଇଲ ବିକଟ ॥
 ନାନାବିଧ ଅସୁ ଧର ଅସୁରେ ଧାଇଁଲେ । ଗଡ଼ ଉପରୁ ପଦତ ଶିଖର ଫିଙ୍ଗିଲେ ॥୩॥

ଫିଙ୍ଗନ୍ତି ପରବତ ଶିଖର ଶତ ଶତ ବିବିଧ ଗୋଲ ପ୍ରହାରନ୍ତି ।
 ବଜ୍ରପାତ ପରାୟ ଶବ ହୁଏ, ପ୍ରଲୟ-ବାରିଦ ସହୁଣ ଗର୍ଜନ୍ତି ।
 ସମ୍ମୁଖେ ବିକଟ ବାନର, ପୁରୁ ହୋଇଲେ ଜରଜର,
 ଉଠାଇ ସେହୁ ଗିରି ଫିଙ୍ଗନ୍ତି ହୁର୍ଗୋପର ମରନ୍ତି ବହୁ ନିଶାଚର ॥

ରୁ ବୁଢ଼ା ହୋଇଗଲୁଣି, ନଚେତ୍ ତୋତେ ମାରି ପକାଇଥା'ନ୍ତି । ଏବେ ମେ ଆଖି
 ଆଗରେ ତୋ ମୁହଁ ଦେଖାନାହିଁ ।” ରାବଣର ଏହି ବଚନ ଶୁଣି ମାଲ୍ୟବନ୍ତ ମନେ
 ମନେ ଅନୁମାନ କଲ ଯେ, କୃପାକ୍ଷୀନ ଶ୍ରୀରାମ ଏବେ ଏହାକୁ ବଧ କରିବାକୁ
 ଚାହୁଁଲେଣି ॥ ୨ ॥ ସେ ରାବଣକୁ କଠୋର ବଚନ କହି କହି ଉଠି ଚାଲିଗଲ ।
 ତହୁଁରେ ମେଘନାଦ ଡୋଧରେ କହିଲ, “ସକାଳେ ମୋ କରାମତି ଦେଖିବ ।
 ମୁଁ ବହୁତ କିଛି କରବ; ଅଳ୍ପ କିଛି ବା ଲଭ କ’ଣ ? ॥ ୩ ॥ ପୁଅର ବଚନ ଶୁଣି
 ରାବଣର ମନରେ ଭରସା ଆସିଗଲା । ସେ ପ୍ରେମରେ ଜାହାକୁ କୋଳରେ ବସାଇଲା ।
 ବରୁର କରୁ କରୁ ସକାଳ ହୋଇଗଲା । ବାନରମାନେ ଯାଇ ପୁଣି ଶୁଣିବା
 ନକଟରେ ଲାଗିଗଲେ ॥ ୪ ॥ ବାନରମାନେ ଡୋଧ କରି ଦୁର୍ଗମ ଗଡ଼କୁ ଘେରିଗଲେ ।
 ନଗରରେ ବଡ଼ କୋଳାହଳ ବ୍ୟାପିଗଲା । ରାକ୍ଷସମାନେ ବହୁବିଧ ଅସୁର ଧାରଣ

ମେଘନାଦ ସୁନି ଶ୍ରବନ ଅସ ଗନ୍ଧୁ ପୁନି ଛେଂକା ଆଇ ।

ଉତ୍ତରୋଂ ଶର ଦୁର୍ଗ ତେଁ ସନ୍ଧୁ ଖ ଚଲୋଂ ବଜାଇ ॥୪୯॥

କହିଁ କୋସଲ୍ୟାସ ହୋଁ ଭ୍ରାତା । ଧନ୍ୟ ସକଳ ଲୋକ ବିଖ୍ୟାତା ॥

କହିଁ ନଳ ମାଳ ଦୁଇବ ସୁଗ୍ରୀବ । ଅଂଗକ ହନୁମଂତ ବଲ ସୀତ୍ରା ॥୧॥

କହିଁ ବିଶ୍ଵାସନୁ ଭ୍ରାତାଦ୍ରୋଷ । ଆଜୁ ସବହୁ ହଠି ମାରଇଁ ଓଷା ॥

ଅସ କହୁ କଠିନ ବାନ ସୁଧାନେ । ଅତିସୟ ହୋଧ ଶ୍ରବନ ଲଗି ତାନେ ॥୨॥

ସର ସମୁଦ୍ର ସୋ ଗୁଡ଼େ ଲଗା । ଜନୁ ସପକ୍ଷ ଧାତ୍ରୁହିଁ ବହୁ ନାଗା ॥

ଜହଁ ତହିଁ ପରତ ଦେଖିଅହିଁ ବାନର । ସନ୍ଧୁ ଖ ହୋଇ ନ ସକେ ତେହୁ ଅବସର ॥୩॥

ଶୁଣି ଇନ୍ଦ୍ର ଜିତ ଶ୍ରବଣେ ଏମନ୍ତ ନଗର ଘେରୁ ହୋଇଲ ।

ଦୁର୍ଗରୁ ବାହାର ହୋଇ ଶରବର ଡାକ ସମ୍ମୁଖେ ଚଳିଲ ॥୪୯॥

କାହିଁଛନ୍ତି କୋଶଲେଶ ଶର ବେନିଭ୍ରତ । ଧନ୍ୟାର୍ଥୀୟ ଯେ ସକଳ ଲୋକରେ ବିଖ୍ୟାତ ॥

କାହିଁ ନଳ ମାଳ କାହିଁ ଦ୍ଵିବିଧ ମୟୁର । କାହିଁ ହନୁମାନ ବଳୀ ପୁରୀବ ଅଙ୍ଗଦ ॥୧॥

କାହିଁ ଗଲୁ ଭ୍ରାତା-ଦ୍ରୋଷ ମନ୍ତ୍ରୀ ବିଶ୍ଵାସ । ଆଜ ସବେ, ହଠି ତାକୁ କରବି ନିଧନ ॥

ଏମନ୍ତ କହୁ କଠିନ ବାଣ ସନ୍ଧାନଲ । ଅତି କୋପ କରି କଣ୍ଠେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟାଣିଲ ॥ ॥

ଛାଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲ ସେ ଶର ଅଗଣନ । ସପକ୍ଷ ନାଗ ଅସଂଖ୍ୟ ଧାଆନ୍ତି ଯେସନ ॥

ଯେଣେ ତେଣେ ମରକଟ ପଡ଼ିବା ବିଶନ୍ତି । ସେକାଳେ କେହୁ ସମ୍ମୁଖ ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତି ॥୩॥

କହୁ ଧାର୍ଯ୍ୟଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ଗଡ଼ ଉପରୁ ପବନ ଶୁଙ୍ଘମାନ ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୫ ॥

ଛନ୍ଦ୍ର.—ସେମାନେ କୋଟି କୋଟି ପବନଶୁଙ୍ଘ ଶୁଣାଇଲେ । ଅନେକ ପ୍ରକାରର

ଗୋଲା ଚଳିବାକୁ ଲାଗିଲ । ସେହି ଗୋଲାମାନ ଏପରି ଗର୍ଜନ କରୁଥାଏ, ସତେ

ଯେପରି ବଜ୍ରପାତ ହେଉଛି ! ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ପ୍ରଳୟକାଳୀନ ବାଦଲ ପରି ଗର୍ଜନ

କରୁଥା'ନ୍ତି । ବିକଟ ବାନର ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଲଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଥା'ନ୍ତି, ଆହୁତ

ହେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଶର ଗର୍ଜର ହେଉଥାଏ । ତଥାପି ସେମାନେ ସାହସ

ହରାଇ ନ ଥା'ନ୍ତି । ସେମାନେ ପାହାଡ଼ ଉଠାଇ ଦୁର୍ଗ ଉପରକୁ ଫିଙ୍ଗୁଥା'ନ୍ତି ।

ରାକ୍ଷସମାନେ ଯେ ଯେଉଁଠାରେ ଥାଆନ୍ତି, ନିହତ ହେଉଥା'ନ୍ତି ॥ କୋହା :—

ମେଘନାଦ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଲ ଯେ, ବାନରମାନେ ପୁଣି ଦୁର୍ଗକୁ ଘେରୁଛଲେଣି,

ସେତେବେଳେ ସେ ଶର ଦୁର୍ଗରୁ ଓହ୍ଲାଇଲ ଏବଂ ରଣବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ସେମାନଙ୍କ ଆଗକୁ

ଗୁଲିଆସିଲ ॥ ୪୯ ॥ କୌପାଲ :—ମେଘନାଦ ଚିତ୍କାର କରି କହିଲ, “ସମସ୍ତ

ଲୋକରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଧନୁର୍ବର କୋଶଲ୍ୟାଧୀଶ ଭ୍ରାତା ହୁଅନ୍ତେ କେଉଁଠାରେ ? ନଳ, ନଳ

ଦ୍ଵିବିଦ, ପୁରୀବ ଏବଂ ବଳସୀମା ଅଙ୍ଗଦ ଓ ହନୁମାନ କେଉଁଠି ? ॥ ୧ ॥ ଭ୍ରାତୃଦ୍ରୋଷ

ବିଶ୍ଵାସ କେଉଁଠି ? ଆଜି ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏବଂ ସେହି ହୁଷୁକୁ ଅବଶ୍ୟ ମାଗିବି ।”

ଏହା କହି ସେ ଧନୁରେ କଠୋର ବାଣ ଯୋଷିଲ ଏବଂ ଅତିଶୟ ଦୋଧ କରି

ଜହଁ ତହଁ ଭାଗି ତଲେ କପି ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ବିସନ୍ଧ ସବନ୍ଧ ଜଳ ଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।
ସୋ କପି ଭାବୁ ନ ରନ ମହଁ ଦେଖା । କହେସି କେନ୍ଦୁ ନ ଛାନ୍ଦ ପଦେଶା । ୪
ତସ ତସ ସର ସବ ମାରେସି ପରେ ଭୂମି କପି ବର ।

ସିଂହନାଦ କରି ଗର୍ଜା ମେଘନାଦ ବଲ ଧାର ॥୫॥

ଦେଖି ପଦନସ୍ଥୁତ କଟକ ବିହାର । କୋଧବତ ଜନ୍ମ ଧାୟୁର କାର ॥
ମହାସେଲ ଏକ ଭୂରତ ଉପାର । ଅତି ଶିଷ ମେଘନାଦ ପର ଡାର ॥୬॥
ଅର୍ପୁତ ଦେଖି ଗୟୁର ନର ସୋର । ରଥ ସାରଥୀ ଭୂରଗ ସବ ଖୋର ॥
ବାର ବାର ପରୁର ହନୁମାନ । ନିକଟ ନ ଆର୍ତ୍ତ ମରମୁ ସୋଜାନ । ୭

ତସ ବ୍ୟାକୁଳରେ ରୁଷ୍ୟପି ପଳାଇଲେ । ପ୍ରତି ଅନ୍ତରାତ୍ମା ସବେ ମନୁ ପାଶୋଶିଲେ ।
ସମରେ ଦେଖା ନ ଗଲେ ସେ କପି ରୁଷେଶ । ନ କଦ ଯାହାକୁ ପ୍ରାଣ ମାତ ଡବେଶେଷ । ୮
ଦଶ ଦଶ ଶର ମାରନ୍ତେ ନିକର ପଡ଼ିଲେ ମର୍ତ୍ତକ ଘର ।

ତହଁ ସିଂହନାଦ କରି ମେଘନାଦ ଗରଜଲ ରଣଧାର ॥୯॥

ବ୍ୟାକୁଳ ସେନାକୁ ଦେଖି ସବନନନ୍ଦନ । କୋଧାତୁର ହୋଇ ବାନ ଧାର୍ଯ୍ୟ ଦେହନ ॥
ଶୀଘ ସେ ଏକ ଶଶୀଳ ଶୌଳ ଉପାକ୍ରମ । ଅତି ରାଗେ ମେଘନାଦ ଉପରେ କ୍ରିନ୍ଦ ॥ ୧॥
ଅସିବା ଦେଖି ଅନାଶେ ଗଲ ସେ ପଳାଇ । ରଥ ସାରଥୀ ଭୂରଗ ସବନ ହରାଇ ।
ବାରମ୍ବାର ତାକ ତସ ସମାର କ୍ରମାର । ମରମ ଜାଣି ସେ ପାଶେ ନ ଅହର ତାର ॥ ୩॥

ତାହାକୁ ବାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାଣିବ ॥ ୨ ॥ ସେ ଶରସମୁହ ଛୁଡ଼ିବାକୁ ଧନ୍ଦ । ସତେ
ଅବା ବହୁତ ପକ୍ଷଧାତୁ ସର୍ବ ଦୈତି ଯାଉଅଛନ୍ତି କ । ଏବେତେବେ ବାନରମାନେ
ତଳେ ପଡ଼ିଯାଉଅବାବ ଦେଖା ଯାଉଥା'ନ୍ତି । ସେହି ସମୟରେ କେହି ମଧ୍ୟ ତାହାର
ଅଗ୍ରରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଭଣ୍ଡୁକ ଓ ବାନରମାନେ ଏବେତେବେ
ଦୈତି ପଳାଇଗଲେ । ସମସ୍ତେ ପ୍ରତି ଉତ୍ତମୁକ ରଜ୍ଜା ପାସୋଶି ପଳାଇଲେ ।
ରଣଭୂମିରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଝୁଟା ବାନର ବା ଭଣ୍ଡୁକ ଦେଖାଦେ ନାହିଁ,
ଯାହାକୁ କି ସେ ପ୍ରାଣମାତ୍ର ଅବଶେଷ ନ କରି ପଳାଇଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ରଣଭୂମିରେ
ପଡ଼ିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାନର ବା ଭଣ୍ଡୁକ କେବଳ ପ୍ରାଣ ଧରି ବଢ଼ ରହିଲେ ମତ । କିନ୍ତୁ
ପ୍ରତ୍ୟେକର ବଳ ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତାର୍ଥ ସବୁ ଝୁଲିଗଲା ॥ ୪ ॥ ତୋହା :—ସେ ପୁଣି
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦଶ ଦଶ କରି ଶର ମାରୁ ଏବଂ ବାନର ଗରମାନେ ପୃଥକ୍ ଉପରେ
ବସି ପଡ଼ିଲେ । ବଳବାନ୍ ଓ ଧୀର ମେଘନାଦ ସିଂହ ସ୍ବରୂପ ନାତ କରି ପର୍ଜନ
କରିବ କୁ ସରିବ ॥ ୫ ॥ ଗୋପାର :—ସମସ୍ତ ସେନାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ଦେଖି ସବନହସ
ତହୁମାନ୍ କୋଷ କରି ଏପରି ଦୈତିଲେ, ସତେ ଅବା ବାନ ଧାର ଉଡ଼େଇ !
ସେ ପୁରନ୍ତ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ରାଜା ପାହାଡ଼ ଓପାଡ଼ ଅଣିଲେ ଏବଂ ଅନ୍ତଶୟ କୋଟର
ସହତ ତାହା ମେଘନାଦ ଉପରକୁ ଛାଡ଼ିଲେ ॥ ୬ ॥ ପାହାଡ଼ ଅଡ଼େଇବ ଦେଖି

ରଘୁପତି ନିକଟ ଗୟା ଘନନାଦା । ନାନା ଭାଞ୍ଜି କରେସି ଦୁର୍ବାଦା ॥
 ଅସ୍ତ୍ର ସସ୍ତ୍ର ଆୟୁଧ ସବ ଡାରେ । କୌତୁକସ୍ଥ ପ୍ରଭୁ କାଟି ନିବାରେ ॥୩॥
 ଦେଖି ପ୍ରତାପ ମୁତ ସିଦ୍ଧିଆନା । କରେ ଲଗ ମାୟା ବିଧି ନାନା ॥
 ଜମି କୋଉ କରେ ଗରୁଡ଼ ସେ ଖେଳ । ଡରପାଣ୍ଡେ ଗହ୍ମ ସ୍ବଳ୍ପ ସପେଲ ॥୩॥
 ଜାୟୁ ପ୍ରବଳ ମାୟା । ବସ ସିବ ବିରଂଗ ବଡ଼ ଗ୍ରେଟ ।

ତାହା ଦେଖାନ୍ତୁର ନିସିତର ନିଜ ମାୟା ମତି ଖୋଟ ॥୪୧॥
 ନଭ ଚଢ଼ି ବରଷ ବିପ୍ଳବ ଅଂଗାର । ମହା ତେ ପ୍ରଗଟ ହୋଇଁ ଜଳଧାର ॥
 ନାନା ଭାଞ୍ଜି ପିସାଚ ପିସାଚୀ । ମାରୁ କାଟି ଧୁଳି ବୋଲାଇଁ ନାରୀ ॥୧॥
 ବିଷ୍ଣୁ ପୁରୁ ରୁଧିର କଟ ହାତୀ । ବରଷଇ କବଚୁ ଉପଲ ବହୁ ଗୁଡ଼ା ॥
 ବରଷି ଧୁର ଶାନ୍ତେସି ଅଧିଆର । ସୁଧ ନ ଆପନ ହାଥ ପସାର ॥୨॥

ରଘୁପତି ନିକଟକୁ ଗଲ ଶବ୍ଦଜିତ । କହୁ କହୁ ହୁବନ ପାମର ଅମିତ ॥
 ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରାଦି ଆୟୁଧ ମାଗଲ ବହୁତ । ଛଳ ସମ କାଟି ନିବାରେ ରଘୁପତି ॥୩॥
 ବିଲେକ ପ୍ରତାପ ମୁତ ଅଭ୍ୟନ୍ତ କୋପିଲ । ନାନାବିଧ ମାୟା ତହୁଁ ରଚନ କରିଲ ॥
 ଯେପରି କେହୁ ଗରୁଡ଼ ସଂଜ ଖେଳୁଥାଏ । ସୁଦୁ ସର୍ପ ଶିଶୁ ଧରି ତାହାକୁ ଡରାଏ ॥୪॥
 ଯାହାଙ୍କ ପ୍ରବଳ ମାୟା ବର୍ଣ୍ଣାଭୁତ ବିଧି ଶିବ ଗ୍ରେଟ ବଡ଼ ।

ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖାଏ ନିଜ ମାୟା ବଳ ନିଶାଚର ମତି ଜଡ଼ ॥୫୧॥
 ଗଗନେ ଚଢ଼ି ବରଷେ ବିପ୍ଳବ ଅନଳ । ପ୍ରକଟ ହୁଏ ମହାରେ ବହୁ ସ୍ବୋତ ଜଳ ॥
 ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରଣି ପିଣାଚ ପିଣାଚୀ । 'ହାଣ' 'ମାର' 'କାଟ' ଧୁଳି କରୁଥାନ୍ତି ନାଟ ॥୧॥
 ବିଷ୍ଣୁ ପୁର ହାତ ବାଳ ରୁଧିର ଆବର । ବୃକ୍ଷିକରେ କେବେକେବେ ଅଘଣ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତର ॥
 ଧୁଳି ବରଷାଇ ଦିବ ଅନ୍ଧାର କରିଲ । ଆପଣା ହସ୍ତ ପ୍ରସାର ଦେଖା ନ ପଡ଼ିଲ ॥୨॥

ସେ ଆକାଶକୁ ଉଡ଼ିଗଲ । ତାହାର ରଥ, ସାରଥ ଓ ଘୋଡ଼ାମାନେ ନଷ୍ଟରୁଷ୍ଟ
 ହୋଇଗଲେ । ହନୁମାନ୍ ତାହାକୁ ବାରମ୍ବାର ଆହ୍ୱାନ କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି ।
 କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ବଳର ରହସ୍ୟ ଜାଣି ମେଘନାଦ ନିକଟକୁ ଆସୁ ନ ଥାଏ ॥ ୨ ॥ ତଦନନ୍ତର
 ମେଘନାଦ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲ ଏବଂ ସେ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନେକ ପ୍ରକାର
 କଠୋର ବଚନ ପ୍ରୟୋଗ କଲ । ତତ୍ପରେ ସେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଓ ସମସ୍ତ
 ପ୍ରକାର ଆୟୁଧ ପ୍ରୟୋଗ କଲ । ପ୍ରଭୁ ଅବଳାକାଶମେ ସେ ସମସ୍ତକୁ କାଟି ଅଲଗା
 କରିଦେଲେ ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପ ଦେଖି ସେହୁ ମୂର୍ଖ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲ ଏବଂ ନାନାବିଧ
 ମାୟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସତେ ଅବା ସୁଦୁ ସର୍ପ ଶିଶୁକୁ ହସ୍ତରେ
 ଧରି ଗରୁଡ଼କୁ ଡରାଇ ତାହା ସଙ୍ଗେ ନୀତା-କୌତୁକ କରୁଅଛି । ॥ ୪ ॥
 ବୋହା :—ଶିବ ଓ ବ୍ରହ୍ମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାନବଡ଼ ସମସ୍ତ ଦେବତା ଯାହାଙ୍କର ଅତି
 ବଳବତ୍ତା ମାୟାର ବର୍ଣ୍ଣାଭୁତ, ମତକୁଳି ନିଶାଚର ତାହାଙ୍କୁ ନିକର ମାୟା

କପି ଅକୁଲ୍ଲନେ ମାୟା ଦେଖି । ସବ କର ମରନ ବନା ଏହି ଲେଖି ॥
 କୌତୁକ ଦେଖି ରାମ ମୁସୁକାନେ । ଭଏ ସଞ୍ଚିତ ସକଳ କପି ଜାନେ ॥
 ଏକ ବାନ କାଟୀ ସବ ମାୟା । ଜମି ହନକର ହର ତମିର ନିକାୟା ॥
 କୃପାଦୃଷ୍ଟି କପି ଭାବୁ ବିଲେକେ । ଭଏ ପ୍ରବଳ ରନ ରହୁଁ ନ ରେକେ ॥୩॥
 ଆୟସୁ ମାରି ରାମ ପଣ୍ଡି ଅଂଗଦାକ କପି ସାଥ ।

ଲକ୍ଷ୍ମନ ତଳେ ହୁଇ ହୋଇ ବାନ ସରସନ ହାଥ ॥୪॥

ଛତନ ନୟନ ଭର ବାହୁ ବିସାଲ । ହିମଗିରି ନିଭ ତନୁ କଛୁ ଏକ ଲଲ ॥
 ଇହା ଦସାନନ ସୁଭଟ ପଠାଏ । ନାନା ଅସ୍ତ୍ର ସସ୍ତ୍ର ଗଢ଼ି ଧାଏ ॥୫॥

ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଲେ କପି ମାୟା ଦେଖିକରି । ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖ ହେବ, ଭାବିଲେ ଏପରି ॥
 କହୁକ ଦେଖି ରାମ ମନେ ପ୍ରବୁଦ୍ଧ । ସକଳ କପିକୁ ଭୟେ କାତର ଜାଣିଣ ॥୬॥
 ଏକ ବାଣ ମାରି ମାୟା କାଟିଲେ ସକଳ । ସେହୁେ ହନକର ହର ଭମିର-ପଟଳ ॥
 କୃପାଦୃଷ୍ଟି କରି ଭାବୁ କପିକୁ ଦେଖନ୍ତେ । ହେଲେ ରଣେ ପ୍ରବଳ, ନ ରହନ୍ତୁ ରଖନ୍ତେ ॥୭॥
 ମାରି ଅନୁମତି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟୁ ଅଙ୍ଗଦାବଳ ସଙ୍ଗତେ ।

ଚଳିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତହୁଁ ସକୋପିତ ବାଣ ଶରସନ ହସ୍ତେ ॥୮॥

ଅରୁଣ ନୟନ ହୃଦ ବାହୁ ପ୍ରବିଶାଳ । ହିମଗିରି ସମ ତନୁ ରେଷେ କଛୁ ଲଲ ॥
 ତେଣେ ପଠାଇଲ ବହୁ ବୀର ଲଙ୍କପତି । ନାନା ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ଧରି ଧାଇଁଲେ ଝଟଇ ॥୯॥

ଦେଖାଉଛୁ । ॥ ୫୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଆକାଶରେ ଚଢ଼ି ସେ ରାକ୍ଷସ ବହୁତ ଅଗ୍ନି
 ବୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଭୂମିରୁ ଜଳଧାର ବାହାରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅନେକ ପ୍ରକାର
 ପିଣ୍ଡାତ ତଥା ପିଣ୍ଡାତମାନ ନାତି ନାତି ‘ମାର’, ‘କାଟ’ ଆଦି ଧରି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୧॥
 ସେ ରାକ୍ଷସ କେତେବେଳେ ବସା, ପୁଜ, ରକ୍ତ, ବାଳ ଓ ଅଗ୍ନି ବୃଷ୍ଟି କରୁଥାଏ ଏବଂ
 ଆଉ କେତେବେଳେ ବହୁତ ପଥର ଫିଙ୍ଗି ଦେଉଥାଏ । ପୁଣି ସେ ଧୁଳି ବୃଷ୍ଟି କରି
 ଏପରି ଭାବରେ ଅନ୍ଧକାର କରିଦେଲା ଯେ, ନିଜର ପ୍ରସାରିତ ହସ୍ତ ଥିବା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର
 ହେଲାନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ମାୟା ଦେଖି ବାନରମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ ।
 ସେମାନେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଏହିପରି ଭାବରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମରଣ ଆସି ପଡ଼ୁଥିଲା ।
 ଏହି କୌତୁକ ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ ମୁସୁକ ହସିଲେ । ସମସ୍ତ ବାନର ଭୟଙ୍କର ହୋଇ
 ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ବୋଲି ସେ ଜାଣି ପାରିଲେ ॥ ୩ ॥ ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀରାମ ଗୋଟିଏ
 ମାତ୍ର ଶରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅରକାର-ସମୁଦ୍ରକୁ ହରଣ କରିନେଲା ପରି ସମସ୍ତ ମାୟା କାଟି
 ଦୂର କରି ପକାଇଲେ । ତଦନନ୍ତର ସେ କୃପାପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବାନର-ଭଲ୍ଲୁକମାନଙ୍କ
 ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ । ଫଳତଃ ସେମାନେ ଏପରି ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ ଯେ, ରଣ
 ନିମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ବାରଣ କଲେ ଥିବା ସେମାନେ ବିରତ ହେଇ ନ ଥାନ୍ତି ॥ ୪ ॥
 ବୋହା :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କଠାରୁ ଆଜ୍ଞା ମାରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହସ୍ତରେ ଧନୁଶର ଧରି ଅଙ୍ଗଦ ଆଦି

ଭୂଧର ନଖ ବିଟପାୟୁଧ ଧାସ । ଧାଏ କପି ଜୟ ରାମ ପ୍ରକାଶ ।
 ଭରେ ସକଳ ଜୋରନ୍ତି ସନ ଜୋଶ । ଇତ ଉତ ଜୟ ଇଚ୍ଛା ନହିଁ ଥୋଷ ॥୧॥
 ମୁଠିକନ୍ତ ଲତନ୍ତ ଦୌତନ୍ତ କାଟନ୍ତି । କପି ଜୟସୀଲ ମାରି ପୁନି ଡାଟନ୍ତି ॥
 ମାରୁ ମାରୁ ଧରୁ ଧରୁ ଧରୁ ମାରୁ । ସୀସ ତୋରି ଗନ୍ଧ ଭୁଜା ଉପାରୁ ॥୩॥
 ଅସି ରବ ପୁର ରସ ନବ ଖଞ୍ଜା । ଧାତୁହିଁ ଜହଁ ଚହଁ ଛୁଞ୍ଚ ପ୍ରଚଞ୍ଜା ॥
 ଦେଖନ୍ତି କୌତୁକ ନର ସୁରବୁଂଦା । କବହୁଁ କ ବିସମୟ କବହୁଁ ଅନଂଦା ॥୪॥
 ରୁଧିର ଗାଞ୍ଜ ଭରି ଭରି ଜମେନା ଉପର ଧୁର ଉଡ଼ାଇ ।
 ଜନ୍ମ ଅଂଗାର ସ୍ବୟନ୍ତ ପର ମୁତକ ଧୁମ ରହେନା ଛୁଇ ॥୫॥

ନଖ ଶଲ୍ୟ ଆବର ହୁମାୟୁଧ-ଧାସ । ଧାଇଁଲେ ବାନରେ ‘ଜୟ ଶ୍ରୀରାମ ଉଚ୍ଚାରି’ ॥
 ପ୍ରସନ୍ନ ସକଳେ ନିଜ ନିଜ ଯୋଡ଼ି ଦେଖି । ବେନ ପକ୍ଷ ପ୍ରଭ ଜୟ ଲଭ ଲଭା ଲେଖି ॥୨॥
 ବୋଇଠା ବିଧା ମାରିଣ ଦଶନେ କାଟନ୍ତି । କପି ଜୟଶୀଲ ଶପ୍ତ ମାରି ଡାଲକନ୍ତି ॥
 ‘ମାର ମାର’ ‘ଧର ଧର’ ‘ଧରଧର ମାର’ । ‘ଶିର ଶରୀ’ ଶପ୍ତ ଭୁଜ ଧରିଣ ଉପାଡ଼ି ॥୩॥
 ଏକ ଧନ ପୁର ଚହୁଥୁଲ ନବଶସ୍ତ୍ର । ଦେଖେ ତେଣେ ଧାଉଁଥାନ୍ତି କବନ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ॥
 ବିଲେକନ୍ତି କଉରୁକ ନଭେ ପୁରବୁଦ । ଦେବେହେଁବିଷାଦ ଦେବେ ହୁଅନ୍ତି ଆନନ୍ଦ ॥୪॥
 ପୁର ପୁର ଗର୍ଭି ଜମିଯାଏ ରକ୍ତ ଉପରେ ଧୁଳି ଉଡ଼ଇ ।
 ସେଥିନେ ପାବନ ଉପରେ ମୁତକ ପାଉଁଶ ତାଙ୍କି ରହଇ ॥୫॥

ବାନରଗଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ହୋଧରେ ଚଳିଲେ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ତାଙ୍କର ନେତ୍ର
 ଅରୁଣ, ପ୍ରଶନ୍ନ ବନ୍ଧ ଓ ବିଶାଳ ବାହୁ । ହୁମାତଳ ପବନ ସମାନ ଭଞ୍ଜଳ (ଗୋର) ଶରୀର
 ରସତ୍ତ୍ୱ ରକ୍ତିମାୟୁକ । ଏଣେ ରାବଣ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ବଡ଼ ଯୋଦ୍ଧା ପଠାଇଲା । ସେମାନେ
 ଅନେକ ଅରୁଣ ଧରି ଧାଇଁଲେ ॥ ୧ ॥ ପବନ, ନଖ ଓ ବୃକ୍ଷ ସବୁକୁ ଆୟୁଧ ରୂପେ
 ଧରି ବାନରମାନେ ‘ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜୟ’ ଧ୍ବନି କରି ଦୌଡ଼ିଲେ । ବାନର ଓ
 ରାକ୍ଷସମାନେ ଯୋଡ଼ିଯୋଡ଼ି ହୋଇ ଲଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏ ପକ୍ଷ, ସେ ପକ୍ଷ—
 ଭଉସୁ ପକ୍ଷରେ ଜୟ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ପ୍ରବଳ ॥ ୨ ॥ ବାନରମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ
 ବିଧା ଓ ବୋଇଠା ମାରୁଥାଆନ୍ତି, ଘାନ୍ତରେ ଆଘାତ କରୁଥାଆନ୍ତି । ବିଜୟଶୀଲ
 ବାନରମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ମାରି ପୁଣି ଧମକାଉଥା’ନ୍ତି । ‘ମାର’, ‘ମାର’, ‘ଧର’, ‘ଧର’
 ଧରି ମାରିପକାଅ, ମୁଣ୍ଡ ବଟାଇଦିଅ ଏବଂ ବାହୁ ଧରି ଉପାଡ଼ି ପକାଅ’ ଆଦି ଧ୍ବନି
 ନବଶସ୍ତ୍ରରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ କବନ (ଗର୍ଭ) ସବୁ ଏଣେ ତେଣେ ଦୌଡ଼ିଥା’ନ୍ତି ।
 ଆକାଶରେ ଦେବତାମାନେ ଏକ କୌତୁକ ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ
 କେତେବେଳେ ଶୋଭା ଜାତ ହେଉଥାଏ ଏବଂ କେତେବେଳେ ବା ଆନନ୍ଦ ॥ ୩ ॥
 ଦୋହା —ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କରେ ରକ୍ତ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ଜମିଯାଇଥାଏ ଏବଂ ତାହାର ଉପରେ
 ଧୁଳି ଉଡ଼ି ପଡ଼ିଯାଇଥାଏ । ସେହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ମନେ ହେଉଥାଏ, ସତେ ଅବା

ଘାୟୁଲ ବାର ବିସଜଣି ଜେସେ । କୁସୁମିତ କଂସୁକ କେତନ୍ତୁ ଜେସେ ।
 ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ମେଘନାଦ ଦୌ ଜୋଧା । ଭରଣି ପରସପର କରି ଅତି ହୋଧା ॥୧॥
 ଏକ ହୁ ଏକ ସକଲ ନହିଁ ଖଣ୍ଡା । ନିପିତର ଛଳ ବଳ କରଇ ଅମଣ୍ଡା ॥
 ହୋଧବନ୍ତ ତବ ଭୟୁତ ଅନଂତା । ଭଂଜେଉ ରଥ ସାରଥୀ ଭୂରଂତା ॥୨॥
 ନାନା ବିଧି ପ୍ରହାର କର ସେଷା । ରାକ୍ଷସ ଭୟୁତ ପ୍ରାନ୍ ଅବସେଷା ॥
 ରବନ ସୁତ ନିଜ ମନ ଅନୁମାନା । ସକଟ ଭୟୁତ ହରିହ ମମ ପ୍ରାଣା ॥୩॥
 ବାରଘାତମା ଗୁଡ଼ିସି ସୀରୀ । ତେଜସ୍ବୀନ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ଭର ଲଗୀ ॥
 ମୁରୁଗୁ ଭୟ ସକ୍ତି କେ ଲଗେ । ତବ ଚଳ ଗୟୁତ ନିକଟ ଭୟୁତାଗେ ॥୪॥
 ମେଘନାଦ ସମ କୋଟି ସତ ଜୋଧା ରହେ ଉଠାଇ ।
 ଜଗଦାଧାର ସେଷ କମି ଉଠେ ତଳେ ଶିପିଆଇ ॥୫॥

ଆହତ ହୋଇଣ ସାରେ ବିସଜନ୍ତୁ ତେହେ । କଂଶୁକ ବିଷୟ ଶୋଭେ କୁସୁମିତେ ଯେହେ ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବାରିବନାଦ ବେନ ଯୋଧା ଅତି । ହୋଧ କରି ପରସ୍ପର ସନ୍ତାମେ ପ୍ରହେ ॥୧॥
 ଏକକୁ ଆରେକ ରହେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନ ପାରଇ । ନିଶୀତର ଛଳ ବଳ ଅମଣ୍ଡା କରଇ ॥
 ହୋଇଲେ ଅନନ୍ତ ତହୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଧତ । ଭାଙ୍ଗିଲେ ରଥ ସାରଥୀ ଭୂରଙ୍ଗ ଭୂରଙ୍ଗ ॥୨॥
 ନାନା ପ୍ରକାର ଆୟୁଧ ପ୍ରହାରଲେ ଶେଷ । ରାକ୍ଷସ ହୋଇଲ ରହୁ ପ୍ରାଣ ଅବଶେଷ ॥
 ରବଣି ନିଜ ହୃଦୟେ କଲ ଅନୁମାନ । ସକଟ ପଡ଼ିଲ ଏବେ ହରିବ ମୋ ପ୍ରାଣ ॥୩॥
 ବାର-ଘାତମା ଶାୟୁକ ସନ୍ତାନ ଗୁଡ଼ିଲ । ତେଜ-ପୁଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ହୃଦୟେ ବସିଲ ॥
 ମୁହିଁ ତ ହୋଇଲେ ଶେଷ ବାଜନ୍ତେ ଶକତି । ତହୁଁ ଭୟ ପରିହର ବୁଲିଗଲ କର ॥୪॥
 ମେଘନାଦ ପରି କୋଟି ଶତ ଯୋଧା ଉଠାଇ ଅତି ରହଲେ ।
 କେହେ ବିଶ୍ବାଧାର ଅନନ୍ତ ଉଠିବେ ଲହା ପାଇ ବାହୁଡ଼ଲେ ॥୫॥

ନିଆଁରତପ୍ରସ୍ତୁତକୁ ପାଉଁଶ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବୁ ! ॥ ୫୩ ॥ ଚୌପାରି :-ଆହତ
 ବାରଗଣ କୁସୁମ-ବିକଶିତ ପଳାଶ ବୃକ୍ଷ ସଦୃଶ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥା'ନ୍ତୁ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ
 ମେଘନାଦ, ଉଭୟ ଯୋଦ୍ଧା କୋପାନ୍ବିତ ହୋଇ ପରସ୍ପର ସହୃଦ ଲଢ଼ୁଥା'ନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥
 କେନ୍ଦ୍ର କାହାଣୀକୁ ଜିଣିପାରୁ ନ ଥା'ନ୍ତୁ । ରାକ୍ଷସ ଛଳବଳ, ମାୟା କୌଶଳ ଓ ଅମଣ୍ଡ
 କରୁଥାଏ । ତେଣୁ ଭରବାନ୍ ଅନନ୍ତ (ଲକ୍ଷ୍ମଣ) ହୁଏ ହେଲେ । ସେ ଶୀଘ୍ର ତାହାର
 ରଥ ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ଏବଂ ସାରଥୀକୁ ଶଶ୍ବତଶକ୍ତି କରି ପକାଇଲେ ॥ ୨ ॥ ଶେଷ
 (ଲକ୍ଷ୍ମଣ) ତାହା ଉପରେ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାକ୍ଷସର
 ପ୍ରାଣ ମାତ୍ର ଅବଶେଷ ରହିଲା । ରାକ୍ଷସ ପ୍ରତି ମେଘନାଦ ମନରେ ଅନୁମାନ କଲ,
 “ଏବେ ମୋ ପ୍ରାଣ ସକଟ ଅଛି ପହଞ୍ଚିଲଣି ଏବଂ ଏ ନିଶ୍ଚୟ ମୋର ପ୍ରାଣ ହରଣ
 କରି ନେବେ ।” ॥ ୩ ॥ ତତ୍ପରେ ସେ ବାରଘାତମା ଶକ୍ତି ତଳାଇଲା । ସେହି ତେଜସ୍ବି
 ଶକ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବକ୍ଷରେ ବିଦ୍ୟ ହେଲା । ଶକ୍ତି ଲାଗିବା ମାତ୍ରେ ତାଙ୍କର ମୁହଁ ଆସିଗଲା ।

ସୁନ୍ଦୁ ଗିରିଜା ହୋଧାନଲ ଜାୟୁ । ଜାରଇ ଭୁବନ ଗୁଣ ଦସ ଆୟୁ ॥
 ସକ ସଂଗ୍ରାମ ଜାତି କୋ ତାହା । ସେବର୍ହି ସୁର ନର ଅଗ ଜଗ ଜାହା ॥୧॥
 ସୁହ କୌତୁହଲ ଜାନଇ ସୋଇ । ଜା ପର କୃପା ରାମ କୈ ହୋଇ ॥
 ସଂଧ୍ୟା ଭଇ ପିରି ହୋ ବାହୁମା । ଲଗେ ସଂସାରନ ନିଜ ନିଜ ଅମା ॥୨॥
 ବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମ ଅଜିତ ଭୁବନେଶ୍ୱର । ଲକ୍ଷ୍ମନ କହଁ ବୁଝ କରୁନାକର ॥
 ତବ ଲଗି ଲୋ ଆସୁଛି ହନୁମାନ । ଅନୁଜ ଦେଖି ପ୍ରଭୁ ଅତି ଦୁଃଖ ମାନା ॥୩॥
 ଜାମଦନ୍ତ କହ ବେଦ ସୁଷେନା । ଲଙ୍କା ରହୁଛି କୋ ପଠଇ ଲେନା ॥
 ଧରି ଲଘୁ ରୂପ ଗୟୁଛି ହନୁମନ୍ତ । ଆନେଉ ଭବନ ସମେତ ଭୂରଂତା ॥୪॥

ଶୁଣ ଗିରିସ୍ତତା, ଯାର ବୋଧ-ହୃତାଶନ । ଯଶବେ ଜାଲି ପାରଇ ଚଉଦ ଭୁବନ ॥
 ସଂଗ୍ରାମରେ କିଏ ଜିଣି ପାରବ ତାହାକୁ । ସୁରନର ଚରାଚର ସେବନ୍ତ ଯାହାକୁ ॥୧॥
 ଏହି କଉତୁହ ଜାଣି ସେ ଜନ ପାରଇ । ଯାହା ଉପରେ ରାମଙ୍କ କରୁଣା ହୁଅଇ ॥
 ହୁଅନ୍ତେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଉଭୟ ବାହୁମାଂସେଲେ । ନିଜ ନିଜ ସେବ୍ୟ ସବେ ସମ୍ଭାଳି ଲାଗିଲେ ॥୨॥
 ବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମ ଅଜିତ ଭୁବନ ଶ୍ୱର । “ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାହିଁ” ପ୍ରଜ୍ଞିଲେ କରୁଣାପାତର ॥
 ତେତେବେଳେ ନେଇ ଆଗମିଲ ହନୁମାନ । ଭ୍ରାତାକୁ ଦେଖି ହୁଷିତ ହେଲେ ଭଗବାନା ॥
 ଲଙ୍କାରେ ରହଇ ବେଦ୍ୟ, ବୋଲେ ରକ୍ଷୟ । ସୁଷେନ ନାମ, କାହାକୁ ପଠାଇ ଅଣାଅ ॥
 ଯୁଦ୍ଧ ରୂପ ଧରି ଗଲ ପବନ କୁମର । ସେନ ଆସିଲ ଭବନ ସମେତ ସହର ॥୪॥

ସେତେବେଳେ ମେଘନାଦ ଭୟ ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗୁଲିଗଲ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—
 ମେଘନାଦ ପରି ଅବସିତ ଯୋଦ୍ଧା ତାହାକୁ ଉଠାଇଥା’ନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ଜଗଦାଧାର
 ଶ୍ରୀଶେଷ (ଲକ୍ଷ୍ମଣ) ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉଠନ୍ତେ ବା କିପରି ? ତେଣୁ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ
 ଲକ୍ଷିତ ହୋଇ ଗୁଲିଗଲେ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଈ :—ଶିବ କହନ୍ତୁ, “ହେ ଗିରିଜେ !
 ଶୁଣ । ପ୍ରଳୟ-କାଳରେ ଯେଉଁ ଶେଷନାଚକ ହୋଧାଗ୍ନି ଚଉଦ ଭୁବନକୁ
 ଜାଳି ପକାଏ ଏବଂ ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ସମସ୍ତ ଚରାଚର ଜୀବ ଯାହାକୁ ସେବା
 କରନ୍ତି, ତାହାକୁ ସଂଗ୍ରାମରେ କିଏ ଜିଣି ପାରବ ? ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ଯାହା ପ୍ରତି
 କୃପାଦୂର୍ବ୍ଣ ସ୍ୱର, କେବଳ ସେହି ଏହି ଲଙ୍କାକୁ ଜାଣି ପାରବ ।” ସନ୍ଧ୍ୟା ହେବାରୁ ଉଭୟ
 ପକ୍ଷର ସେବାମାନେ ଲେଉଟି ପଡ଼ିଲେ । ସେନାପତିମାନେ ଆପଣା ଆପଣାର
 ସେନାମାନଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥ ବ୍ୟାପକ, ବ୍ରହ୍ମ, ଅଜେୟ, ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ
 ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଶ୍ୱର ଏବଂ କରୁଣାକର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପଶୁଗଲେ, “ଲକ୍ଷ୍ମଣ କେଉଁଠି ?”
 ସେତେବେଳକୁ ହନୁମାନ୍ ତାହାକୁ ନେଇ ଆସିଥା’ନ୍ତୁ । ସାନ ଭାଇର ଏପରି ଦଶା
 ଦେଖି ପ୍ରଭୁ ଅତିଶୟ ହୁଷିତ ହେଲେ ॥ ୩ ॥ ଜାୟୁବାନ୍ କହଲେ “ଲଙ୍କାରେ
 ସୁଷେନ ବେଦ୍ୟ ରହନ୍ତି, ତାକୁ ତାଙ୍କଅଣିବା ନିମନ୍ତେ କାହାକୁ ପଠାଯିବ ?”
 ହନୁମାନ୍ ଯୁଦ୍ଧ ରୂପ ଧାରଣ କରି ଗଲେ ଏବଂ ସୁଷେନକୁ ତାଙ୍କ ଗୃହ ସମେତ ଭୁରନ୍ତୁ

ରାମ ପଦାରବିଂଦ ସିର ନାୟକ ଆଇ ସୁଷେନ ।

କହା ନାମ ଗିରି ଔଷଧୀ ଜାହୁ ପବନପୁତ ଲେନ ॥୫୫॥

ରାମ ଚରନ ପରସିତ ଉର ରାଖୀ । ତଳ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ସୁତ ବଳ ରାଖୀ ॥
ଉହା ଦୁତ ଏକ ମରମୁ ଜନାହା । ରାବନ୍ କାଳନେମି ଗୁହ ଆହା ॥୧॥
ଦସମୁଖ କହା ମରମୁ ତେହିଁ ସୁନା । ପୁନ ପୁନ କାଳନେମି ସିରୁ ଧନା ॥
ଦେଖତ ଭୁଞ୍ଜି ନଗରୁ ଜେହିଁ ଜାଗ । ତାସୁ ପଂଥ କୋ ରୋକନ ପାଗ ॥୨॥
ଭଜ ରଘୁପତି କରୁ ହିତ ଆପନା । ଗୁଞ୍ଜୁ ନାଥ ମୁଖା ଜଳନା ॥
ମାଲ କଂଜ ତରୁ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୟାମା । ହୃଦୟ ରାଖୁ ଲୋଚନାଭରମା ॥୩॥
ମେଁ ତେଁ ମୋର ମୁଡ଼ତା ଜାଗ । ମହା ମୋହ ନିସି ସୁତତ ଜାଗୁ ॥
କାଲ ବ୍ୟାଲ କର ଭଜକ ଜୋଇ । ସପନେହୁଁ ସମର କି ଶାନ୍ତି ଯୋଇ ॥୪॥

ପ୍ରଭାଙ୍ଗ ଚରଣ-ପ୍ରସ୍ତୋତେ ପ୍ରଣାମ କଲ ସୁଷେଣ ଅସିଣ ।

ଗିରି ଔଷଧର ନାମ କହୁ ବୋଲେ, ଅଶ ମାରୁତ, ଯାଇଣ ॥୫୫॥

ରାମ ଚରଣ-ପଞ୍ଜକ ହୃଦ ମଧ୍ୟେ ଆଣି । ଗଲ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ-ସୁତ ସୁବଳ ବଖାଣି ॥
ତେଣେ ଏକ ରୁର ଏହି ଭେଦ ଜଣାଇଲ । ରାବନ୍ କାଳନେମିର ଗୁହକୁ ଆସିଲ ॥୧॥
ଦଶ-ପୁଣ କଥନର ମରମ ସେ ଶୁଣି । କାଳନେମି ନିଜ ଶିର ପିଟେ ପୁଣି ପୁଣି ॥
ରୁମ୍ଭ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଯେହୁ ପୁର ନାଲଗର । ତାର ମାର୍ଗ ଅବରୁଦ କହିବ କେ ଭଲ ॥୨॥
ଭଜ ଶ୍ରୀ ରଘୁପତିକୁ ନିଜ ହିତ କର । ମିଥ୍ୟା ପ୍ରଳାପ ଲଜେଣ, ଏବେ ପଶିହର ॥
ନଳ ସରୋରୁହ ରୁରୁ କଲେବର ଶ୍ୟାମ । ହୃଦୟ ମଧ୍ୟେ ସୁରନ୍ତ ନୟନାଭରମ ॥୩॥
ତେଜ ଅହଙ୍କାର ମଦ ମମତା ସମସ୍ତ । ମହାମୋହ-ରାହେ ହୁଅ ନିଦ୍ରାରୁ ଜାଗିତ ॥
କାଳରୂପୀ ବ୍ୟାଲର ଯେ ଭକ୍ଷକ ଅଟଇ । ସୁପ୍ନେହେଁ ତାହାକୁ ଜଣା ଯାଇ କି ପାରଇ ॥୪॥

ଉଠାଇ ଆଣିଲେ ॥ ୪ ॥ ତୋହା .—ସୁଷେଣ ଅସି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣାର-
ବନ୍ଧରେ ମସ୍ତକ ଅବନତ କଲେ । ସେ ଔଷଧ ଓ ପଦ୍ମର ନାମ କହୁଦେଲେ ଏବଂ
କହଲେ, “ହେ ପବନପୁତ ! ତୁମେ ଔଷଧ ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ଯାଅ ।” ॥ ୫୫ ॥
ବୌଦ୍ଧାୟ :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ-ପ୍ରଭଳ ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରି ପବନପୁତ
ହନୁମାନ ନିଜର ବଳ ବଖାଣି (ଅର୍ଥାତ୍ ଏଇ ପୁଁ ଆଣିଲି, ଏପରି କହ) ଚଳିଲେ ।
ଏଣେ ଜଣେ ଗୁପ୍ତଚର ରାବଣକୁ ଏହି ଖବର ଦେଇଦେଲା । ଖବର ପାଇ ରାବଣ
କାଳନେମିର ଘରକୁ ଆସିଲା ॥ ୧ ॥ ରାବଣ ତାହାକୁ ସମସ୍ତ ବୁଝାନ୍ତ କହିଲା ।
କାଳନେମି ଶୁଣି ବାରମ୍ବାର ପୁଣି ପିଟିଲା । ସେ କହିଲା, “ତୁମ ଆଖି ଆଗରେ ଯେ
ନଗରକୁ ଜଳାଇ ପକାଇଲା, ତାହାର ମାର୍ଗ କିଏ ଅବରୋଧ କରି ପାରିବ ? ॥ ୨ ॥
ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଭଜନ କରି ତୁମେ ଆପଣାର କଲ୍ଲାଣ ସାଧନ କର । ହେ ନାଥ !
ମିଥ୍ୟା ଜଳନା ଜାଗ କର । ନୟନାଭରମ ନଳକମଳଶ୍ୟାମଳ ଓ ସୁନ୍ଦର ଶରୀରକୁ

ସୁନ ଦସକଂଠ ରସାନ ଅତି ତେହିଁ ମନ ଖାନ୍ତି ବିରୁର ।

ରାମଦୁତ କର ମରୋଁ ବରୁ ସୁଦ୍ଧ ଖଲ ରତ ମଲ୍ଲ ଭର ॥୫୭॥

ଅସ କହି ତଲ ରକ୍ଷି ସଗ ମାୟା । ସର ମଂଡର ବର ବାଗ ବନାୟା ॥

ମାରୁତସୁତ ଦେଖା ସୁଭ ଆଶ୍ରମ । ମୁନିକୁ ବୁଝି ଜଲ ପିସ୍ତୋଁ ଜାଇ ଶ୍ରମ ॥୧॥

ରାଜ୍ୟ କପଟ ବେଶ ତହିଁ ସୋହା । ମାୟାପତି ଦୁତକୁ ତହ ମୋହା ॥

ଜାଇ ପବନସୁତ ନାୟୁଛ ମାଥା । ଲର ସୋ କହେ ରାମ ଗୁନ ଗାଥା ॥୨॥

ହୋତ ମହା ରନ ରାବନ ରାମହିଁ । ଜିତହୁଁ ରାମ ନ ସଂସୟ ପ୍ତା ମହିଁ ॥

ଇହାଁ ଉଏଁ ମେଁ ଦେଖଇଁ ଭାଇ । ଜାନଦୃଷ୍ଟି ବଲ ମୋହି ଅଧିକାଈ ॥୩॥

ଶୁଣି ଲଙ୍କ-ନାଥ ହୁଅନ୍ତେ କୋଧିତ, ମନେ ସେକଲ ବିରୁର ।

ରାମ ଦୁତ କରେ ମୁଖ ଶ୍ରେୟସ୍ବର, ଏ ଖଲ ପାପ ଆଚାର ॥୫୭॥

ଏହା କହ ଯାଇ ପଥେ ମାୟା ବିପ୍ରାଶଲ । ପର, ମନ୍ଦର, ସ୍ତନ୍ଦର ଉଦ୍ୟାନ, ରଚିଲ ॥

ମରୁତ-ସୁତ ବିଲେକି ରୁଚିର ଆଶ୍ରମ । ମୁନିକୁ ବୁଝି ପିଇବି ଜଳ, ସିବ ଶ୍ରମ ॥୧॥

ରାକ୍ଷସ କପଟ ବେଶେ ତହିଁ ଶୋଭ ପାଏ । ମାୟାପତି ସେବକକୁ ମୋହବାକୁ ବୁଝେ ॥

ପବନ ତଳସ୍ଥ ଯାଇ କରନ୍ତେ ପ୍ରଶାମ । କହବାକୁ ଲାଗିଲ ସେ ରାମ ଗୁଣଗାମ ॥୨॥

ରାବଣ ରାମଙ୍କ ମହାସମର ବୁଝନ୍ତୁ । ଜିଣିବେ ରାମ, ସଂସୟ ନାହିଁ ଏଥୁ କହୁ ॥

ଏହୁ ସ୍ଥାନେ ଥାଇ ମୁହିଁ ଦେଖୁଛୁ ସମସ୍ତ । ଜାନ ଦୃଷ୍ଟି ବଲ ମୋର ଅଧିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ॥୩॥

ରୁମ ହୁଦୟରେ ଧାରଣ କର ॥ ୩ ॥ ‘ପୁ’ ଓ ‘ରୁ’ ଭେଦଭାବ ଏବଂ ମମତା-ମୂର୍ଖତାକୁ

ତ୍ୟାଗ କରିଦିଅ । ମହାମୋହ-ନିଶାରେ ଶୋଇ ରହୁଛୁ । ଏବେ ଜାଣି ଉଠ । ଯେ

କାଳ-ସର୍ପର ସୁଦ୍ଧା ଉଦ୍ଧବ, ରଣରେ ତାହାଙ୍କୁ ଜିଣି ହୁଏ କି ?” ॥ ୧ ॥ ଦୋହା —

ତାହାର ଏହି ସବୁ କଥା ଶୁଣି ରାବଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୋଧ ହେଲା । ସେତେବେଳେ

କାଳନେମି ମନେ ମନେ ବିରୁର କଲା, “ଏହା ହାତରେ ମରିବା ଯେପରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ

ଦୁତ ହାତରେ ମୁଖୁ ବରଣ କରିବା ଶ୍ରେୟସ୍ବର । ଏ ହୁଏ ତ ପାପରାଶିରେ ସଂବଦା

ରତ ।” ॥ ୫୭ ॥ ତୌପାରି :— ମନେ ମନେ ଏପରି କହି ସେ ଚାଲିଲା ଏବଂ ମାର୍ଗରେ

ମାୟା ରଚନା କଲା । ସରୋବର, ମନ୍ଦର ଏବଂ ସ୍ତନ୍ଦର ଉଦ୍ୟାନ ନିର୍ମାଣ କଲା ।

ହନୁମାନ ସ୍ତନ୍ଦର ଆଶ୍ରମ ଦେଖି ଲାଗିଲେ, “ମୁନିକୁ ପଚାରି ଜଳପାନ କରିବି, ଫଳତା

ମୋର ଲାଗୁ ହୁଏ ହୋଇଯିବ ।” ॥ ୧ ॥ ରାକ୍ଷସ କପଟରେ ମୁନି ବେଶ ଧାରଣ

କରି ସେଠାରେ ବିରାଜମାନ ଥିଲା । ସେହି ମୂର୍ଖ ନିଜ ମାୟାରେ ମାୟାପତିଙ୍କର ଦୁତକୁ

ମୋହିତ କରିବାକୁ ବୁଝୁଛି । ମାରୁତ ତାହାର ନିକଟକୁ ଯାଇ ମନ୍ତ୍ରଣା ଗୁଆଇଲେ ।

ସେହି ଖଲ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଗୁଣଗାମ କହବାକୁ ଲାଗିଲା ॥ ୨ ॥ ସେ କହିଲା, “ରାବଣ ଓ

ରାମଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମହାସମର ହେଉଅଛି । ରାମ ଜୟ ଲାଭ କରିବେ, ଏଥରେ ଯଦେହି

ନାହିଁ । ହେ ଭାଇ । ମୁଁ ଏହାଠାରେ ରହି ସବୁ ଦେଖୁଅଛି । ମୋର ଜାନଦୃଷ୍ଟିର

ମାଗା ଜଳ ତେହିଁ ଘଡ଼ୁ କମଂଡଲ । କହ କପି ନହିଁ ଅଦାହିଁ ଥୋରେଁ ଜଳ ॥
ସର ସଜନ କରି ଆତୁର ଆତ୍ମହୁ । ବିଛା ବେହିଁ ଜ୍ଞାନ ଜେହିଁ ପାତ୍ରହୁ ॥୩॥
ସର ପ୍ରେଠତ କପି ପଦ ଗହା ମକଣ୍ଡ ତବ ଅକୁଲନ ।

ମାଣ ସୋ ଧର ଦିବ୍ୟ ତନୁ ତଲ୍ଲ ଗଗନ ଚଢ଼ି ଜାନ ॥୫୭॥

କପି ତବ ଦରସ ଭଇଁ ନିଷ୍ଠାପା । ମିଟା ତାତ ମୁନିବର କର ସାପା ॥
ମୁନି ନ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ ନିସିଚର ଘୋର । ମାନହୁ ସତ୍ୟ ବଚନ କପି ମୋରା ॥୧॥
ଅସ କହି ଗଈ ଅପଛରା ଜବହୁଁ । ନିସିଚର ନିକଟ ଗୟା କପି ତବହୁଁ ॥
କହ କପି ମୁନି ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣା ଲେହୁ । ପାହେଁ ହମନ୍ତ ମନ୍ତ୍ର ତୁମ୍ଭ ଦେହୁ ॥୨॥
ସିର ଲଂବୁର ଲପେଟି ପଛରା । ନିଜ ତନୁ ପ୍ରଗଟେସି ମରଣ ବାରା ॥
ରାମ ରାମ କହି ଗୁଡ଼େସି ପ୍ରାଣ । ସୁନି ମନ ହରଷି ଚଳେଉ ହନୁମାନ ॥୩॥

ମାଗନ୍ତେ ଜଳ, ବତାଇଦେଲ କମଣ୍ଡଲ । ବୋଲେ କପି, ତୁମ୍ଭେ ନ ବିହବ ସୁଲ୍ଲ ଜଳ ॥
ସରେ ସ୍ଥାନ ପାନ କରି ବାହୁତ ବହନ । ଦେବି ଗୁରୁଗଣା, ଜ୍ଞାନ ପାଇବ ଯେପନ ॥୪॥

ପ୍ରବେଶନ୍ତେ ସରେ ମକଣ୍ଡ ଆତୁରେ କପି ଚରଣ ଧରିଲ ।

ମାରନ୍ତେ ତାହାକୁ, ଧର ଦିବ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର ଯାନେ ଗଗନେ ଚଳିଲ ॥୫୭॥

କପି, ତବ ଦରଶନେ ହୋଇଲି ନିଷ୍ଠାପ । ନଷ୍ଟ ହେଲ ସ୍ବତ, ମୁନିବର ଅଭିଶାପ ॥
ମୁନି ନ ଅଟଇ, ଏହୁ ନିଶାଚର ଘୋର । ବିଶ୍ବାସ ମାନ ବଚନ ସତ୍ୟ ଏହୁ ମୋରା ॥୧॥
ଏହା କହ ଅପସରା ଗଲ ଯେଉଁ ଯିଣି । ନିଶାଚର ପାଶେ କପି ଅଟିଲ ସେ ଯିଣି ॥
ବୋଲେ କପି ମୁନି 'ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣା' ଯେ ନିଅ । ପଛେ ପୁଣି ବୁଲେ ମୋତେ ଗୁରୁଗଣା ଦିଅ ॥୨॥
ଲଙ୍କା ତ ଶିରେ ଗୁଡ଼ାଇ ମଞ୍ଚରେ ବେତଲ । ମଲ୍ଲବେଳେ ନିଜ ତନୁ ପ୍ରକଟ କରିଲ ॥
'ରାମ' 'ରାମ' ଉଚ୍ଚାରିଣ ତେଜଲ ପରାଣ । ତଳିଲେ ମନ ହରଷେ ପୁଣି ହନୁମାନ ॥୩॥

ବହୁତ ବଳ ।" ॥ ୩ ॥ ହନୁମାନ୍ ତାହାକୁ ଜଳ ମାଗିଲେ । ସେ କମଣ୍ଡଳୁଟିଏ ଦେଇଦେଲ । ହନୁମାନ୍ କହଲେ, "ଅଲ୍ଲ ଜଳରେ ମୋର ପରିତୃପ୍ତି ହେବନାହିଁ ।" ତହୁଁ ସେ ଉଦ୍‌ବେଶୀ ମୁନି କହଲ, "ସରୋବରରେ ସ୍ଥାନ କରି ଶୀଘ୍ର ଲେଉଟି ଆସ । ମୁଁ ତୁମକୁ ଘଣ୍ଟା ଦେବି । ତଦ୍‌ବା ରୂପେ ଜ୍ଞାନ ଲଭ କର ।" ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ସରୋବରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ମାତ୍ରେ ଗୋଟିଏ ମଗଣ୍ଡ ହନୁମାନ୍‌ଙ୍କ ପାଦ ଧରି ପକାଇଲ । ହନୁମାନ୍ ତାହାକୁ ମାଗିଦେଲେ । ତହୁଁରେ ସେ ଦିବ୍ୟ ଦେନ ଧାରଣ କରି ବିମାନରେ ଚଢ଼ି ଆକାଶ ମାର୍ଗରେ ଚଳିଗଲ ॥ ୫୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ସେ କହଲ, "ହେ ବାନର ! ମୁଁ ତୁମ ଦର୍ଶନରେ ପାପପୁଣ୍ୟ ହୋଇଗଲି । ନେ ବସ୍ତ ! ମୁନିବରଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ଅଭିଶାପ ଆଜି ମେଣ୍ଟିଗଲ । ହେ କପି ! ଏ ମୁନି ନୁହେଁ, ଘୋର ନିଶାଚର । ମୋ ବଚନ ସତ୍ୟ ମାନ ।" ॥ ୧ ॥ ଏପରି କହ ସେହୁ ଅପସରା ରାକ୍ଷସିକା ମାତ୍ରେ ହନୁମାନ୍ ନିଶାଚର ନିକଟକୁ ଗଲେ । ହନୁମାନ୍ କହଲେ,

ଦେଖା ଦେଲ ନ ଔଷଧ ଚୀଢ଼ା । ସହସା କରି ଉପାରି ଗିରି ଲୁହା ।
ଗହ୍ମ ଗିରି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ନର ଧାର୍ଯ୍ୟକ ଭୟୁତ । ଅର୍ଜୁନପୁଷ୍ପ ଉପର କରି ଗୟୁତ ॥୪॥

ଦେଖା ଭରତ ବିସାଳ ଅତି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ମନ ଅନୁମାନ ।

ବିନୁ ଫର ପାୟକ ମାରେଇ ରୂପ ଶ୍ରବନ ଲଗି ତାନି ॥୫॥

ପରେଇ ମୁରୁଛି ମହୁଲଗତ ସାୟକ । ସୁମିରତ ରାମ ରାମ ରଘୁନାୟକ ॥
ସୁନି ପ୍ରିୟ ବଚନ ଭରତ କବ ଧାଏ । କରି ସମୀପ ଅତି ଆତୁର ଆଏ ॥୧॥
ବିକଳ ବିଲେକ କାସ ଉର ଲୁହ । ଜାଗତ ନହିଁ ବହୁ ଭାତ ଜଗାଡ଼ା ॥
ମୁଖ ମଲ୍ଲନ ମନ ଉଏ ଦୁଖାସ । କହୁତ ବଚନ ଭରି ଲେଟନ ବାସ ॥୨॥

ଦେଖିଲେ ଗିରି, ଔଷଧ ଚୀଢ଼ି ନ ପାରିଲେ । ସହସା କରି ଶରଣ ଉପାଡ଼ି ଆସିଲେ ॥
ଗିରି ଧରି ନିଶି ନରେ ଉଡ଼ି ଆସିଲେ । ଅନ୍ତୋଧ୍ୟାତ୍ମ ଉପରେ କରି ପହଞ୍ଚିଲେ ॥୩॥

ବିଲେକ ଭରତ ବିଶାଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିଶାବର ଅନୁମାନ ।

ବିନା ଫଳ ବାଣ ମାରିଲେ ଶ୍ରବଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୋଦଣ୍ଡ ଟାଣି ॥୪॥

ପଡ଼ିଲ ମୁହଁ ମଧ୍ୟରେ ଲଗନ୍ତେ ଶାୟକ । ସୁମରତ 'ରାମ' 'ରାମ' ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ ॥
ଶୁଣି ପ୍ରିୟ ବାଣୀ ଉଠି ଭରତ ଧାଇଁଲେ । କରି ସମୀପେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆତୁରେ ଆସିଲେ ॥୧॥
ବିକଳ ଦେଖି କରିବୁ ଦୁଃଖେ ଲଗାନ୍ତି । ଉଠଇ ନାହିଁ, ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ଉଠାନ୍ତି ॥
ବଦନ ମଲ୍ଲନ ମନେ ହୁଏ ହୋଇ କାସ । କହନ୍ତି ବଚନ ନେତ୍ରେ ପୁଣି କର ବାସ ॥୨॥

“ହେ ପୁରୀ ପ୍ରଥମେ ହୁରୁ-ଦକ୍ଷିଣା ନେଇ ନଅନୁ । ପରେ ଆପଣ ମୋତେ ମନ୍ତ୍ର
ଦିଅନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ହନୁମାନ୍ ତାହାର ଶିରକୁ ଲୁହରେ ଛୁଡ଼ାଇ ତାହାକୁ ଭୂମିରେ
ପକାଇ ଦେଲେ । ମଣିଷ ସମୟରେ ସେ ନିଜର (ରାକ୍ଷସ) ଶରୀର ପ୍ରକାଶ କଲା ।
ସେ ‘ରାମ’ ‘ରାମ’ କହୁ ପାଣ ଗୁଡ଼ିଲ । ତାହାର ପୂର୍ବରୁ ‘ରାମ’ ‘ରାମ’ ଉଚ୍ଚାରଣ
ଶୁଣି ହନୁମାନ ମନେ ମନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଚଲିଲେ ॥ ୨ ॥ ସେ ପଦ୍ମକୁ
ଦେଖିଲେ । ମାତ୍ର ଔଷଧ ଚୀଢ଼ି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଅବଳମ୍ବେ ପଦ୍ମକୁ ଉପାଡ଼ି
ପକାଇଲେ । ପଦ୍ମ ଧରି ହନୁମାନ ରାତିରେ ଆକାଶମାର୍ଗରେ ଉଡ଼ି ଚଲିଲେ ଏବଂ
ଅନ୍ତୋଧ୍ୟାତ୍ମ ଉପରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ ॥ ୩ ॥ ଦୋହା — ଭରତ ଆକାଶରେ ଗୋଟାଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ
ବିଶାଳ ରୂପ ଦେଖିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେ ମନେ ମନେ ଅନୁମାନ କଲେ ଯେ,
ଏ କୌଣସି ଗୋଟାଏ ରାକ୍ଷସ ଯାଉଛି । ସେ ଧନୁକୁ ତାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟାଣି ଗୋଟାଏ
ଫଳଦାନ ଶର ମାରିଲେ ॥ ୪ ॥ ତୈପାୟ — ଶର ବାଜିବା ମାତ୍ରେ ହନୁମାନ୍
‘ରାମ’ ‘ରାମ’, ‘ରଘୁପତି’ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ମୁହଁତ ହୋଇ ଭୂମି ଉପରେ ଖସି
ପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରିୟ ବଚନ (‘ରାମ’ ନାମ) ଶୁଣି ଭରତ ଉଠି ଦୌଡ଼ିଲେ ଏବଂ ଅତିଶୟ
ଆତୁର ହୋଇ ହନୁମାନ୍ଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ ॥ ୧ ॥ ହନୁମାନ୍ଙ୍କୁ ବ୍ୟାକୁଳ
ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ସେ ତାହାକୁ ଅଭିଜ୍ଞାନ କରି ପକାଇଲେ । ବହୁତ ପ୍ରକାରେ

ଜେହଁ ବଧୁ ରାମ ବିମୁଖ ମୋହିଁ କହୁ । ତେହଁ ପୁନ ପୁନ ବାରୁନ ଦୁଃ ଖହୁ ॥
 ଜୌଁ ମୋରୈଁ ମନ ବଚ ଅରୁ କାୟା । ପ୍ରୀତି ରାମ ପଦ କମଲ ଅମାୟା ॥୩॥
 ତୌ କପି ହୋଇ ବିଗତ ଶ୍ରମ ସୁଲ । ଜୌଁ ମୋ ପର ରଘୁପତି ଅନୁକୁଳ ॥
 ସୁନତ ବଚନ ଉଠି ବୈଠ କର୍ପାସା । କହି ଜୟ ଜୟତି କୋସଲଧୀସା ॥୪॥
 ଲୁହ କପିହି ଭର ଲଇ ପୁଲକିତ ତନୁ ଲୋଚନ ସଜଲ ।

ପ୍ରୀତି ନ ହୃଦୟ ସମାଇ ସୁମିତ୍ର ରାମ ରଘୁକୁଳ ତିଳକ ॥୫॥
 ତାତ କୁସଲ କହୁ ସୁଖନିଧାନ କା । ସହିତ ଅନୁଜ ଅରୁ ମାତୁ ଜାନକା ॥
 କପି ସବ ଚରିତ ସମାସ ବଖାନେ । ଭବ ଦୁଖୀ ମନ ମହୁଁ ପଛୁତାନେ ॥୬॥

ଯେଉଁ ଚିତ୍ତ କଲ ମୋତେ ରାମ ପସାଦ୍ ପୁଣ । ସେହୁ ପୁଣି ଦେବ ଆଜି ଏ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ ॥
 ଯେବେ ମୋର ଆସ ମନ କର୍ମ ବଚନରେ । ନିଷପଟ ପ୍ରୀତି ରାମ ପଦ୍ମକ ପୟରେ ॥୭॥
 ତେଲେ କପି ହୋଇଯାଉ ଶୂନ୍ୟ ଶ୍ରମ ଶୂଳ । ଯେବେ ମୋ ଉପରେ ରଘୁପତି ଅନୁକୁଳ ॥
 ଉଠି ବସିଲ ବଚନ ଶୁଣି କପିବର । ଉଦାର ‘ଜୟ ଜୟେତି କୋଶଳଧୀଶ୍ଵର’ ॥୮॥
 ତନୁ ପୁଲକିତ ନୟନେ ଲୋଚନ କପିକୁ ଲଗାଇ ଭରେ ।

ସୁଗ ରାମ, ରଘୁ-କୁଳର ତଳନ ଅନୁରାଗେ ହୃଦ ପୁରେ ॥୯॥
 ଅନୁଜ ଜାନକା ସହ କୁସାନ୍ତର । କୁଶଳ ମଙ୍ଗଳ କହୁ ଭ୍ରତ, କପିବର ॥
 କପି ସନ୍ତୋଷେ ଭଣିଲ ସକଳ ଚରିତ । ଶୁଣନ୍ତେ ହୋଇଲେ ମନେଅତି ସନ୍ତୁଷିତ ॥୧୦॥

ସେ ତାହାଙ୍କୁ ଉଠାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଉଠୁ ନ ଥା’ନ୍ତି । ତେଣୁ
 ଭରତଙ୍କ ମୁଖ ମଳିନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଅନ୍ତଃନୁ ହୃଷିତ ହେଲେ ଏବଂ
 ନେତ୍ରରେ ଚଷାଦର ଆଶ୍ରୁ ଭରି ବଚନ ବୋଲିଲେ— ୧ ॥ “ଯେଉଁ ବ୍ୟାତା
 ମୋତେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତି ବିମୁଖ କରାଇଲେ, ସେହୁ ପୁଣି ମୋତେ ଏହି ଭୟାନକ
 ଦୁଃଖ ଦେଲେ । ଯଦି ମନ, ବଚନ ଓ ଶରୀରରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ
 ମୋର ନିଷପଟ ପ୍ରେମ ଥାଏ ଏବଂ ଯଦି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ମୋ ପ୍ରତି ଅନୁକୁଳ, ତେବେ
 ଏହି ବାନର କୁଳ୍ମ ଓ ପୀତାରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇ ।” ଏହି ବଚନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ କପିରାଜ
 ହନୁମାନ ‘କୋଶଳପତି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜୟ ହେଉ, ଜୟ ହେଉ’ କହି ଉଠି
 ବସିଲେ ॥ ୩-୪ ॥ ସୋରଠା :—ଭରତ ହନୁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରେମରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି
 ପକାଇଲେ । ତାଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ଏବଂ ନେତ୍ରରେ ଆନନ୍ଦ ଓ
 ପ୍ରେମର ଅଶ୍ରୁଜଳ ଭରି ଆସିଲା । ରଘୁକୁଳତଳକ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସୁରଣ କରି ଭରତଙ୍କ
 ହୃଦୟରେ ପ୍ରୀତିର ସୀମା ରହୁ ନ ଥାଏ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଭରତ କହିଲେ, “ହେ
 ତାତ ! ଶାନ ଭଲ ଲକ୍ଷଣ ଓ ମାତା ଜାନକାଙ୍କ ସମେତ ହୃଦୟଧାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 କୁଶଳ ସମାବୁର କୁହ । ହନୁମାନ ସନ୍ତୋଷରେ ସମସ୍ତ କଥା କହିଲେ । ତାହା ସହ
 ଶୁଣି ଭରତ ହୃଷିତ ହେଲେ ଏବଂ ମନେ ମନେ ଅନୁତାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥—

ଅନ୍ତତଃ ଦେବ ମୈଁ କତ ଜଗ ଜାୟୁର୍ହି । ପ୍ରଭୁ କେ ଏକତ୍ୱ କାଜ ନ ଆୟୁର୍ହି ॥
 ଜାଜି କୁଅବସରୁ ମନ ଧରି ଧୀର । ପୁନି କପି ସନ ବୋଲେ ବଳସାର ॥୨॥
 ତାତ ଗହରୁ ହୋଇଛି ତୋହି ଜାତା । କାନୁ ନସାଇଛି ହୋତ ପ୍ରଭାତା ॥
 ତତୁ ମମ ସାୟୁକ ସୈଳ ସମେତା । ପଠନ୍ତୁଁ ତୋହି ଜର୍ଜ୍ଜ କୁପାକକେତା ॥୩॥
 ପୁନି କପି ମନ ଉପଜା ଅଭିମାନା । ମୋରେ ଶର ଚଳିଛି କମି ବାନା ॥
 ଶମ ପ୍ରଭାବ ବିରୁର ବହୋଷା । ବନ୍ଦି ଚରନ କହ କପି କର ଜୋଷା ॥୪॥
 ତବ ପ୍ରତାପ ଉର ରଖି ପ୍ରଭୁ ଜେହୁର୍ହି ନାଥ ତୁରନ୍ତ ।
 ଅସ କହି ଆୟୁସ ପାଇ ପଦ ବନ୍ଦି ଚଳେଉ ହନୁମନ୍ତ ॥୫(କ)॥
 ଭରତ ବାହୁବଳ ସୀଲ ଗୁନ ପ୍ରଭୁପଦ ପ୍ରୀତି ଅପାର ।
 ମନ ମହୁଁ ଜାତ ସରସ୍ୱତ ପୁନି ପୁନି ପବନକୁମାର ॥୬(ଖ)॥

ଆହାହା ! ଦେବ ମୁଁ କପି ଜଗତେ ଜନ୍ମିଲି । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଗୋଟିଏ ମାତ କାର୍ଯ୍ୟେ ନ ଆସିଲି ॥
 ବିରୁରଶି କୁସମୟ ମନ କରି ସ୍ଥିର । ଶୁଣିଲେ ପ୍ରକଟ କପି ଆସେ ବଳସାର ॥୧॥
 ହନୁ ସିବାରେ ବିଳମ୍ବ ହୋଇଯିବ, ଭୁତ । କାର୍ଯ୍ୟନଷ୍ଟ ହେବ ନିନ୍ଦେ ହୋଇଲେ ପ୍ରଭାତ ॥
 ତତ ମୋ ବାଣ ଉପରେ ଶର ଧରି । ପଠାଇବ କୁପାପିତ୍ର ସମାପେ ହରିତ ॥୩॥
 ଶୁଣି ଅଭିମାନ ଉପୁଜିଲ କପି ମନେ । ମୋ ଶର ସହସ୍ର ବାଣ ଚଳିବ କେସନେ ॥
 ଶମଙ୍କ ପ୍ରତାପ ହୃଦେ ବିରୁର ଆବର । ବୋଇଲି ଚରଣ ବନ୍ଦି ଯୋଡ଼ି ଦେନି କର ॥୪॥
 ହନୁର ପ୍ରତାପ ହୃଦେ ସ୍ଥିର ନାଥ, ଉଚ୍ଛି ମୁଁ ଯିବି ସତର ।
 ଏହା କହୁ ଆଜ୍ଞା ପାଇ, ପଦ ବନ୍ଦି ଗମିଲି ବାୟୁକୁମର ॥୫(କ)॥
 ଭରତଙ୍କ ଶୀଳ, ଗୁଣ, ବାହୁ ବଳ ପ୍ରଭୁ ପଦେ ପ୍ରୀତି ପୁର ।
 ନିଜ ମନେ ମନେ ପ୍ରଶଂସା କରଣ ଯାଏ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତି ॥୬(ଖ)॥

“ହା ଦେବ ! ମୁଁ ଜଗତରେ ଜାଣିକି ଜନ୍ମିଲି କଲି ? ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଗୋଟିଏ ହେଲେ
 କାମରେ ଲାଗିଲି ନାହିଁ ।” ପୁଣି କୁସମୟ ଜାଣି ମନରେ ଧ୍ୟାନ ଧରି ବଳସାର
 ଭରତ ହନୁମାନଙ୍କୁ କହଲେ—“ ୧ ॥ ହେ ଜାତ ! ହନୁର ସିବାରେ ବିଳମ୍ବ
 ହେବ ଏବଂ ସକାଳ ହେଲେ ମାତେ କାମ ବିଫଳପଲ୍ଲ ବୋଲି ଜାଣ । ଅଜବକ
 ରୂପେ ପଦେ ସମେତ ମୋ ଶର ଉପରେ ତଡ଼ିଯାଅ ଏବଂ ମୁଁ ହନୁକୁ କୁପାଧାମ
 ଶ୍ରୀରାମ ସଦା ସ୍ଥାନକୁ ପଠାଇ ଦେବି ।” ୩ ॥ ଭରତଙ୍କର ଏହି କଥା ଶୁଣି
 ହନୁମାନଙ୍କ ମନରେ ଅଭିମାନ ଜାତ ହେଲା—“ମୋ ଶରରେ ଶର ଚଳିବ କିପରି ?”
 କିନ୍ତୁ ପୁଣି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ବିଷୟ ବିରୁର କରି ଭରତଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନା-
 ପୂର୍ବକ ହାତ ଯୋଡ଼ି ବୋଲିଲେ—“ ୪ ॥ କୋହା :—“ହେ ନାଥ ! ହେ ପ୍ରଭାତ !
 ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତାପ ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରି ରୁଚୁ ଚଳିଯିବି ।” ଏହିପରି କହି
 ଭରତଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ଓ ତାଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନା କରି ହନୁମାନ ଚଳିଲେ ॥ ୬ (କ) ॥

ଭୁଞ୍ଜି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନୁଜ କିନ୍ତାଣି । ବୋଲେ ବଚନ ମନୁଜ ଅନୁସାରି ।
 ଅର୍ଥରାଶି ଗଢ କପି ନହୁଁ ଆୟୁଜ । ରାମ ଉଠାଇ ଅନୁଜ ଉର ଲୁହୁଜ ।
 ସକଳୁ ନ ଦୁଃଖିତ ଦେଖି ମୋହି ଜାଉ । ବ୍ୟସ୍ତ ସଦା ତତ ଦୃଶୁଲ ଦୁଃଖ ।
 ମମ ହୃଦ ଲଗି ତଜେହୁ ପିତୁ ମାତା । ସହେହୁ ବିପିନ ହିମ ଆପେ ବାଟା ମଃ
 ସୋ ପଦୁରାଗ କହୁଁ ଅବ ଶୁଣ । ଉଠୁ ନ ସୁନ ମଦ ବର ଚକଲୁଣ ।
 ଜ୍ୟୋଁ ଜନରେଉଁ ବନ ବନ୍ଧୁ ବିଶ୍ଳେଷୁ । ପିତା ବଚନ ମନରେଉଁ ନହୁଁ ଓହୁଁ ମଃ
 ସୁତ ବିତ ନାରି ଭବନ ପରିବାର । ହୋଣୁଁ ଜାଣୁଁ ଜଟ ବାଗଣୁଁ ବାର ॥
 ଅସ ବିରୁଦ୍ଧ କିମ୍ବୁ ଜାତହୁ ତାତା । ମିତ୍ର ଲ ନ ଜଗତ ସହୋଦର ଭ୍ରାତା ।
 ଜଥା ପଂଖ ବିନୁ ଖର ଅତି ଖନା । ମନ ବିନୁ ପନ ଜରିବର କର ସୁନା ॥
 ଅସ ମମ କିବନ ବ୍ୟସ୍ତ ବିନୁ ତୋହୁ । ଜ୍ୟୋଁ ଜଡ଼ ଦେବ କଥାଣ୍ଡେ ମୋହୁ ମଃ

ତେବେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ କରି ବିଚେରନ । ସ୍ବାକୃତ ନର ସଦୃଶ ବୋଲନ୍ତି ବଚନ ॥
 ଅର୍ଦ୍ଧରାଶି ଗଢ କପି ନ ଆସିବ, ଭଲ । ଦୃଢ଼େ ଲଗାଇଲେ ରାମ ଅନୁଜେ ଉଠାଇ ॥ ୧ ॥
 କେତେହେଲେ ହୁଏତ ଦେଖି ନ ପାରୁ ମୋହର । ଭଲ, ସବୁ ନାନେମୁହୁ ହେବ ତୋହର ॥
 ମୋହୁତ ନମନ୍ତେ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ତେଜୁ । ବିପିନେ ହିମ ଅତପ ତରଙ୍ଗ ସହୁ ॥ ୨ ॥
 ସେହି ଅନୁରାଗ ଏବେ କାହିଁଗଲା, ଭଲ । କୁଣି ମୋ ବିଳାପ ତ ଶୁଣି ନ ଉଠୁ କଥାଣ୍ଡ ॥
 ବିପିନେ ଭାତା ବିଛେଦ ସେବେ ଜାଣିଥାନ୍ତି । ପିତାଙ୍କ ସେହି ବଚନ ପୁଁ ମାନ ନ ଥାନ୍ତି ॥ ୩ ॥
 ସଦନ ସମ୍ପଦ ତାରୁ ହୃତ ପରିବାର । ଜଗତେ ଏସବୁ ହୋଇଥାନ୍ତି ବରମ୍ଭାର ।
 ଉଠ ବେତେଇ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧ ମନରେ । ନ ମିଳଇ ସହୋଦର ଭ୍ରାତା ଜଗତରେ ॥ ୪ ॥
 ଯଥା ପକ୍ଷୀ, ଘନ ଅନ୍ତ ହୁଏ ପକ୍ଷବନେ । ମଣି ବିନା ଖର୍ଚ୍ଚା ନଈବର କର ହନେ ॥
 ତଥା ମୋ କିବନ ଭଲ, ତୋ ବିନା ହୋଇବ । ଯଦି ସେ ଜଡ଼ଭଲବ ମୋତେ କଥାଣ୍ଡ ॥ ୫ ॥

ମନେ ମନେ ଭରତଙ୍କ ବାହୁବଳ, ଶୀଳ, ଗୁଣ ଓ ସ୍ବାକୃତଗରେ ତାଙ୍କର ଅପାର
 ପ୍ରେମର ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଶଂସା କରି ମାରୁଣି ଶ୍ରୀ ହନୁମାନ୍ ତଳିଯାଇଥା'ନ୍ତି । ୧ ୭ (୫) ॥
 ଗୋପାଳ । —ତେଣେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ବଚନ
 ବୋଲିଲେ “ଅଧ ରାତି ବିଷୟଲକ୍ଷି, ହନୁମାନ୍ ଆସିଲେ ନାହିଁ ।” ଏହା ଚେ
 ଶ୍ରୀରାମ ସାନ ଭଲ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ଉଠାଇ ବନ୍ଧରେ ଆଉଁଳାଇ ଧରିଲେ । ୧ ॥ ଏବଂ କହିଲେ,
 “ହେ ଭଲ ! ତୁମେ ମୋତେ କଦାପି ଦୁଃଖିତ ଦେବାର ଦେଖିପାରନାହିଁ । ତୁମର
 ସର୍ବଦା ସହକା କୋମଳ ଥିଲା । ମୋର ହୃତ ନମନ୍ତେ ତୁମେ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ବ୍ୟାପ
 କଲ ଏବଂ ବନରେ ଶୀତ, ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଓ ସଦନ ଆଦି ସବୁ ସହନ କଲ ॥ ୨ ॥ ହେ ଭଲ !
 ସେହି ପ୍ରେମ ଏବେ କାହିଁ ? ମୋର ବିଳାପ ଯଥା କୁଣି ତୁମେ ଉଠୁନାହିଁ ବାହିନି ?
 ବନରେ ଭ୍ରାତୃ-ବିରୁଦ୍ଧ ହେବ ବୋଲି ପୁଁ ଆଗରୁ ଜାଣିଥିଲେ ପିତୃବଚନ ହିଁ
 ମାନ ନ ଥା'ନ୍ତି । ୩ ॥ ପୁତ୍ର, ଧନ, ସ୍ତ୍ରୀ, ଘର ଓ ପରିବାର—ଏ ସମସ୍ତେ ଜଗତରେ

ଜେତୁଣି ଅର୍ଥୁଧ କର୍ତ୍ତୁନ ମୁହୁ ଲକ୍ଷ । ନାରି ହେବୁ ପ୍ରିୟ ଭାଇ ଗର୍ଭୁଣ୍ଡାଃ ॥
 ବରୁ ଅପଜୟ ସହଚେତ୍ତି ଜଗମାୟୁ । ନାରି ହାନି ବିସେଷ ଛତି ନାୟୁ ॥୭॥
 ଅବ ଅପଲେକୁ ସୋକୁ ସୁତ ତୋର । ସହସ୍ର ନିଠୁର କଠୋର ଭର ମୋର ॥
 ନିଜ ଜନନୀ କେ ଏକ କୁମାର । ତାତ ତାସୁ କୁହୁ ପ୍ରାଣ ଅଧାର ॥୮॥
 ସୌ ପେପି ମୋହୁ କୁହୁ ଗନ୍ଧ ପାମ । ସବ ବିଧି ପୁଣ୍ୟକ ପରମ ହିତ ଜାମ ॥
 ଉଚରୁ କାହ ଦୈତୁଣି ତେହୁ ଜାଣ । ଉଠି କିନ ମୋହୁ ପିଣ୍ଡାତ୍ମକ ଭାଣ ॥୯॥
 ବହୁ ବିଧି ସୋଚତ ସୋଚ ବିମୋଚନ । ସୁବଳ ସଲିଲ ଗଳିବ କଲ ଲୋଚନ ॥
 ଉମା ଏକ ଅଶୀଃ ରଘୁରାଜ । ନର ଗତି ଭଗତ କୃପାର ଦେଖାଣ ॥୧୦॥

ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଯିବ କେଉଁ ପୁଣି ମୁଁ ନେଇଣ । ନାୟ ହେବୁ ଅତି ପ୍ରିୟ ଭାଇ ହରାଇଣ ॥
 ବରଷ ଅଳ୍ପାଣି ଶୁଣି ଆଆନ୍ତୁ ମୟାରେ । ବେଣି କହୁ ଯତି ନାହିଁ ରମଣୀ ହାନିରେ ॥୧१॥
 ଏବେ ଅଯଶ୍ଚ ପଟରେ ଏ ଶୋକ ତୋହର । ନିଷ୍ଠୁର କଠୋର ମନ ସହବ ମୋହର ॥
 ନିଜ ଜନନୀଙ୍କ ଏକ ମାତକ କୁମାର । ଶୁଭ, ରୁମ୍ଭେ ଅତି ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣର ଆଧାର ॥୧୨॥
 ଅର୍ପଣ କଲେ ରୁମ୍ଭକୁ ମୋତେ ଧରି ପାଣି । ସବଳ ଭାବେ ପୁଣ୍ୟକ ହିତକାରୀ ଜାଣି ॥
 କେଉଁ ଉତ୍ତର ତାହାକୁ ଦେବ ଏବେ ଯାଇ । ଉଠି କିପା ମୋତେ ତାହା ନ ବୁଝାଅ, ଭାଇ ॥୧୩॥
 ବହୁ ପ୍ରକାରେ ଚିନ୍ତା ଚିନ୍ତା-ବିମୋଚନ । ସୁବଳ ସଲିଲ-ଝର, ସରୋଜ-ଲୋଚନ ॥
 ଗିରିଜା ! ଏକ ଅଶୀ ରଘୁ କୁଳେଶ୍ଵର । ଦେଖାନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ଗତି ଭକ୍ତ-କୃପାକର ॥୧୪॥

ବାରମ୍ବାର ଆସନ୍ତି ଏବ ଯାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଜଗତରେ ସହୋଦର ଭାଇ ବାରମ୍ବାର
 ମିଳେନାହିଁ । ହୃଦୟରେ ଏହା ବିଚାର କର ଏବ ହେ ବସୁ ! ଉଠ ॥ ୪ ॥ ତେଣା
 ବିନା ପକ୍ଷୀ, ମଣି ବିନା ପର୍ବ ଓ ଶୁଣୁ ବିନା କରବର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାଧନା ହୋଇ
 ଯାଆନ୍ତି । ହେ ଭାଇ ! ଯଦି ତତ ଦୈବ ମୋତେ ଜାଣିବ ରଖେ, ତେବେ ତୁମ
 ବିନା ମୋ ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ସେହୁପରି ହେବ ॥ ୫ ॥ ସ୍ତ୍ରୀ କମଳେ ପ୍ରିୟ ଭ୍ରାତାକୁ
 ହରାଇ ମୁଁ କେଉଁ ମୁହଁରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ଯିବି ? ରାମଠାରେ ବାରତା କହୁ ନାହିଁ,
 ତଳରେ ସେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ହରାଇ ବସିଲୁ—ଏହି ଅପବାଦ ମୁଁ ଶୁଣି ଆଆନ୍ତି ପଛକେ;
 ଭାଇକୁ ହରାଇ ନ ଯା'ନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀ ହାନି ବା ହରଣ ଯୋଗେ ମୋର ବିଶେଷ କୌଣସି
 ସତ ନ ଥିଲା ॥ ୬ ॥ ଏବେ ହେ ପୁତ୍ର ! ମୋର ନିଷ୍ଠୁର ଓ କଠୋର ହୃଦୟ ଏହି
 ଅପପଣ ଓ ତୁମର ବିରହ-ଜଳିତ ଶୋକ, ଉଭୟକୁ ସହକ ବଢ଼ିବ । ହେ ବସୁ !
 ତୁମେ ନିଜ ମାତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ଓ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣାଧାର ॥ ୭ ॥ ସର୍ବବିଧି
 ପୁଣ୍ୟକାରୀ ଓ ପରମ-ହିତକାରୀ ଜାଣି ସେ ମୋତେ ହାନି ଧରି ରୁମ୍ଭକୁ ସମର୍ପଣ
 କରି ଦେଇଥିଲେ । ମୁଁ ଏବେ ଯାଇ ତାହାକୁ କି ଉତ୍ତର ଦେବି ? ଦେ ଭାଇ !
 ତୁମେ ଉଠି ମୋତେ ଶିଖାଉ ନ ଦାହିକ ? ॥ ୮ ॥ ଚିନ୍ତା-ବିମୋଚନକାରୀ ଶ୍ରୀରାମ
 ବହୁ ରୂପେ ଶୋକ କରୁଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କ କମଳ-ଦଳ-ଲୋଚନରୁ ଜଳ ବହୁ ଯାଉଥାଏ ।

ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଳାପ ସୁନି କାନ ବିକଳ ଭବ ବାନର ନିକର ।

ଆଇ ଗୟର ହନୁମାନ ଜମି କରୁନା ମହଁ ଖର ରସ ॥୭୧॥

ହରଷି ରାମ ଭେଟେଇ ହନୁମାନ । ଅତି କୃତଜ୍ଞ ପ୍ରଭୁ ପରମ ସୁଜନା ॥
ଭୁରତ ବୈଦ ତବ ଖାନ୍ତି ଉପାଧି । ଉଠି ବୈଦେ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ହରଷାଧି ॥୧॥
ହୃଦୟ ଲଲ ପ୍ରଭୁ ଭେଟେଇ ଭ୍ରାତା । ହରଷେ ସକଳ ଭକ୍ତ କପି ବ୍ରାତା ॥
କପି ସୁନି ବୈଦ ତହା ପହଁ ରୁଣୁ । ଜେହୁ ବିଧି ତବହୁ ତାହୁ ଲଲ ଆଣୁ ॥୨॥
ସୁହ ଦୁଷ୍ଟାନ୍ତ ଦସାନନ ସୁନେଉ । ଅତି ବିଷାଦ ସୁନି ସୁନି ସିର ଧୁନେଉ ॥
ବ୍ୟାକୁଳ କୁମ୍ଭକରନ ପହଁ ଆଣୁ । ବିବିଧ ଜନନ କରି ତାହୁ ଜଗାଣୁ ॥୩॥
ଜାଗା ନିସିତର ଦେଖିଅ କୈସା । ମନହଁ କାନ୍ଦୁ ଦେହ ଧରି ବୈସା ॥
କୁମ୍ଭକରନ ବୁଝା କହୁ ଭାରି । କାହେ ତବ ମୁଖ ରହେ ସୁଖାଧି ॥୪॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରଳାପ ଶୁଣି ରୁଷ ହରି ବ୍ୟାକୁଳେ ରୋଦନ କଲେ ।

କରୁଣା ମଧ୍ୟରେ ଖର ରସ ପରି ବାତସ୍ଥଳ ଆପଣଲେ ॥୭୧॥

ଭେଟିଲେ ହନୁମାନଙ୍କୁ ହର୍ଷେ ରଘୁରାମ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କୃତଜ୍ଞ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଗଣ ପରମ ॥
ତତ୍ତ୍ଵଶେଷ ସ୍ଵପ୍ନେଷ ତହଁ କରନ୍ତେ ଯତନ । ଉଠି ବସିଲେ ହରଷେ ସୁମିତ୍ରା ନନ୍ଦନ ॥୧॥
ପ୍ରଭୁ ଅନୁଜକୁ ଦୃଢ଼େଲଗାଇ ଭେଟିଲେ । ରୁଷ ମର୍ଜିତ ସମ୍ପଦ ପ୍ରମୋଦ ଲଭିଲେ ॥
ପୁଣି କପି ତହଁ ରଖି ବୈଦ୍ୟକୁ ଆସିଲ । ଯେ ଭବେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ତାକୁ ଆଣିଥିଲ ॥୨॥
ଶୁଣନ୍ତେ ଦଶବନ୍ଦନ ଏହି ସମାସୁର । ଅତି ହୁଏତେ ନିଜ ଶିର ପିଟେ ବାରମ୍ବାର ॥
ବ୍ୟାକୁଳେ ସେ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ନିକଟେ ଗମିଲ । ଅନେକ ଯତନ କରି ତାହୁ କରଇ ॥୩॥
ଉଠି ନିଶୀତର ଦେଖାଯାଏ ସେହପରି । ମନେ ହୁଏ ବସିଥିବୁ କାଳ ଦେହ ଧରି ॥
କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ପଶୁଗଲ, କହୁ ମୋତେ, ଭାଇ । ବନ୍ଦନ ରୂପର ଶୁଣି ଯାଇଛୁ କପାରି ॥୪॥

ଶିବ ଚନ୍ଦ୍ରନ୍ତ, “ହେ ଉମା ! ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଏକ ବା ଅଦ୍ଵିତୀୟ ଏବଂ ଅଶ୍ଵତ୍ଵ ବା
ବିରହ-ପ୍ରକ୍ତ । ଭକ୍ତଗଣଙ୍କ କୃପାକାରକ ଭଗବାନ୍ ଲୀଳା କରି ମନୁଷ୍ୟର ଦଶା
ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସୋରଠା :—ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଲୀଳା-ପ୍ରଳାପ କାନରେ ଶୁଣି
ବାନର-ସମ୍ପଦ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ହନୁମାନ୍ ଆସି
ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ସତେ ଅବା କରୁଣ ରସ ସହଜ ଖରରସ ଆସି ମିଶିଗଲା । ॥ ୨ ॥
ବୌପାରୀ :—ଶ୍ରୀରାମ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ହନୁମାନଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ । ପ୍ରଭୁ ପରମ ପ୍ରଜ୍ଞାନ
ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୃତଜ୍ଞ । ତତ୍ପରେ ବୈଦ୍ୟ ସ୍ଵପ୍ନେଷ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରତିକାର ଚ୍ୟାନ କଲେ
ଏବଂ ତାଙ୍କ ଚିକିତ୍ସାରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଉଠି ବସିଲେ ॥ ୧ ॥ ପ୍ରଭୁ ଭଲକୁ
ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଭେଟିଲେ । ଭକ୍ତ ଓ ବାନର-ମାନେ ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦ ଲଭ କଲେ ।
ତତ୍ପରେ ହନୁମାନ୍ ବୈଦ୍ୟକୁ ଯେମିତି ଆଣିଥିଲେ, ସେହପରି ନେଇ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ
ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଲେ ॥ ୨ ॥ ଏହି ସମାସୁର ରାବଣ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଲା, ସେ

କଥା କହୁ ସବ ଚେହଁ ଅଭିମାନ । ଜେନ୍ତୁ ପ୍ରକାର ସୀତା ହରି ଆମ ॥
 ତାତ କପିତ୍ଥ ସବ ନିସିତର ମାରେ । ମହା ମହା ଜୋଧା ସଂଭାରେ ॥୫॥
 ଦୁର୍ମୁଖ ସୁରବିସୁ ମନୁଜ ଅହାସ । ଭଟ ଅତିକାୟ ଅକଂପନ ଭାସ ॥
 ଅପର ମହୋଦର ଆଦିକ ସାସ । ପରେ ସମର ମହି ସବ ରନ୍ଧୀସ ॥୬॥
 ସୁନି ଦସକଂଧର ବଚନ ତବ କୁଂଭକରନ ବିଲ୍‌ଖାନ ।

ଜଗଦଂବା ହରି ଆନ ଅବ ସଂ ରୁଦ୍ରତ କଲ୍ୟାନ ॥୭॥

ଭଲ ନ ଶାନ୍ତ ତେଁ ନିସିତର ନାହା । ଅବ ମୋହି ଆଇ ଜଗାଏହି କାହା ॥
 ଅଜହ୍ନୁ ତାତ ଜାଗି ଅଭିମାନ । ଭଜନ୍ତୁ ରାମ ହୋଇହି କଲ୍ୟାନ ॥୧॥
 ହେଁ ଦସସୀସ ମନୁଜ ରଘୁନାୟକ । ଜାକେଁ ହନୁମାନ ସେ ପାୟକ ॥
 ଅହତ ବ୍ୟ ତେଁ ଶାନ୍ତି ଖୋଟାଇ । ପ୍ରଥମର୍ଥ ମୋହି ନ ସୁନାଏହି ଆଇ ॥୨॥

ସମସ୍ତ ବୃକ୍ଷନ୍ତ ଅଭିମାନ ବଖାଣିଲ । ଯେଉଁଭାବେ ସୀତାକୁ ସେ ହରି ଆଣିଥିଲ ॥
 ଭ୍ରାତ, ନିଶିତ ଆମ୍ଭ ସେନାକୁ ମାରଲେ । ମହା ମହା ନିଶାବର ଯୋଦ୍ଧାକୁ ବଧୁଲେ ॥୩॥
 ହୁମୁଖ ଅମର ଶତ୍ରୁ ମନୁଷ୍ୟ ଆହାସ । ଗର ଅତିକାୟ ତଥା ଅକଂପନ ଭାସ ॥
 ମହୋଦର ଆଦି ଯେତେଥିଲେ ଅନ୍ୟ ଗର । ପଡ଼ିଲେ ସମର ମଧ୍ୟେ ସବେ ରଖଧୀର ॥୪॥

ଶୁଣି କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ରାବଣ ବଚନ ହୋଇଲ ଅତି ବିକଳ ।

ନରତ ଜନନ ଶଠ, ହରି ଆଣି କାମନା କର କୁଶଳ ॥୫॥

ନିଶାବର-ରାଜ, ରୁମ୍ଭେ ଭଲ ନ କରାଇ । ଏବେ ବୃଥା ଆସି ସିନା ମୋତେ ଉଠାଇଲ ॥
 ଏବେ ପୁଣି ଭ୍ରାତ, ପଶନ୍ତୁର ଅଭିମାନ । ଭଜ ଶ୍ରୀରାମେ, ଅବଶ୍ୟ ହୋଇବ କଲ୍ୟାଣ ॥୧॥
 ଦଶଶିର, ମନୁଷ୍ୟ କି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ । ଯାହାଙ୍କର ହନୁମାନ ସଦୃଶ ପାୟକ ॥
 ଆହାତା ! ମହା କରମ କଲ ରୁମ୍ଭେ ଭଲ । ପ୍ରଥମରୁ ମୋତେ ଆସି ନ ଦେଲ ଶୁଣାଇ ॥୨॥

ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଷାଦରେ ପୁଣି ମିଡ଼ିଲ । ସେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ନିକଟକୁ ଗଲ
 ଏବଂ ବହୁତ ଉପାୟ କରି ତାହାକୁ ଉଠାଇଲ ॥ ୩ ॥ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଚେହଁ ଉଠିଲ ।
 ସେ କପରି ଦେଖାଯାଉଥାଏ ନା, ସତେ ଯେପରି କାଳ ଶେଷର ଧାରଣ କରି ଦସିହୁ ।
 କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ପଚାରିଲ, “ହେ ଭଲ ! କୁହ ତ, ତୁମର ପୁଅ-ପୁତ୍ର ତ ଶୁଣିଯାଇଛୁ କାହିଁକି ?”
 ସେହି ଅଭିମାନ ରାବଣ ଯେପରି ଭାବରେ ସୀତାକୁ ହରଣ କରି ଆଣିଥିଲ, ସେହି
 ସମ୍ଭାରୁ ବର୍ଣ୍ଣମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘଟିଥିବା ସମସ୍ତ କଥା ତାହାକୁ ବୁଝାଇ କହିଲ ।
 ସେ ପୁଣି କହିଲ, “ହେ ତାତ ! ବାନରମାନେ ସମସ୍ତ ରାକ୍ଷସଙ୍କୁ ମାର ପକାଇଲେ ।
 ବଡ଼ ବଡ଼ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସହାର କରି ପକାଇଲେ ॥ ୪ ॥ ହୁମୁଖ, ଦେବଶତ୍ରୁ
 (ଦେବାନ୍ତକ), ମନୁଷ୍ୟରାକ୍ଷକ (ନରାନ୍ତକ), ବିଭୀଷଣ ଯୋଦ୍ଧା ଅତିକାୟ ଓ ଅକଂପନ ଏବଂ
 ମହୋଦର ଆଦି ସମସ୍ତ ରାକ୍ଷସୀର ଗର ପ୍ରକୃତରେ ନିହତ ହେଲେ ।” ॥ ୫ ॥
 ଦୋହା — ରାବଣର ବଚନ ଶୁଣି କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ କହିଲ, “ମୁର୍ଖ !

କାହ୍ନେହୁ ପ୍ରଭୁ ବିଶେଷ ତେହୁ ଦେବକ । ସିବ ବିରଂଚ ସୁର ଜାକେ ସେବକ ॥
 ନାରଦ ମୁନି ମୋହି ଜ୍ଞାନ ଜୋ କହା । କହୁତେଉଁ ତୋହି ସମସ୍ତ ନିରବଦା ॥୩॥
 ଅବ ଭରି ଅଂକ ଭେଟୁ ମୋହି ଭାରି । ଲୋଚନ ସୁଫଳ କରୌ ମେଁ ଜାଣି ॥
 ସ୍ୟାମ ଗାତ ସରସୀରୁହ ଲୋଚନ । ଦେଖୌ ଜାଇ ତାପ ସୟ ମୋଚନ ॥୩॥
 ରାମ ରୂପ ରାମ ସୁମିରତ ମଗନ ଭୟୁତ ଛନ ଏକ ।

ରାବନ ମାଗେଉ କୋଟି ଘଟ ମଦ ଅରୁ ମହୁଷ ଅନେକ ॥୭୩॥

ମହୁଷ ଖାଇ କରି ମହରା ପାନା । ଗର୍ଜା ବଜ୍ରାଘାତ ସମାନା ॥
 କୁମ୍ଭକରନ ଦୁର୍ମଦ ରନ ରଂଗା । ତଲ ଦୁର୍ଗ ତଳ ସେନ ନ ସଂଗା ॥୭୩॥

ସେ ଦେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବେର କଲ, ଲଙ୍ଘେଶ୍ଵର । ଯାହାଙ୍କ ସେବକ ସ୍ତବ ବିରୁଷ ଶଙ୍କର ॥
 ନାରଦ ମୁନି ଯେ ଜ୍ଞାନ କହୁଥିଲେ ମୋତେ । ବେଳଅନ୍ଧନାହିଁ ତାହା କହୁବାକୁ ତୋତେ ॥୩॥
 ଏବେ ଅଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଭେଟ ମୋତେ ଭାଇ । ନିଜ ଲୋଚନ ସୁଫଳ କରିବି ମୁଁ ଯାଇ ॥
 ଶ୍ୟାମଲ ଶରୀର ସରସିତ ବିଲୋଚନ । ଯାଇ ବିଲୋକିବି ତାପ ସୟ ବିମୋଚନ ॥୩॥

ରାମ ରୂପ ଗୁଣ ହୃଦୟେ ସୁଖଣ ମନ୍ତ୍ର ହେଲ ଯଶ ଏକ ।

ମାଗିଲ ରାବଣେ କୋଟି ଘଟ ମଦଂ ପୁଣି ମହୁଷ ଅନେକ ॥୭୩॥

ମହୁଷ ଖାଇ ଅବର ମଦଂ କରି ପାନ । ଗର୍ଜିଲ କଠୋର ବଜ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ସମାନ ॥
 କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ମଦୋନ୍ମତ ଅତି ରଣ ରଙ୍ଗେ । ତଲ ଦୁର୍ଗ ତେଜ ସେନା ନ ନେତଣ ସଙ୍ଗେ ॥୭୩॥

ଜଗନ୍ନନୀ ଜାନଙ୍କୁ ହୃଦୟ କରି ଏବେ ତୁମେ କଲାଣ ରାହୁଛ ? ॥ ୭୨ ॥ ହେ
 ରାଣସରାଜ ! ତୁମେ ଭଲ କାମ କଲନାହିଁ । ଏବେ ଆସି ମୋତେ ଉଠାଇଲ କ'ଣ ?
 ହେ ଭାତ ! ଏବେ ବି ଅଭିମାନ ତ୍ୟାଗ କରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭଜନ କରିବ ତ ତୁମର
 କଲାଣ ହେବ ॥ ୧ ॥ ହେ ରାବଣ ! ଯାହାଙ୍କର ହନୁମାନ୍ ସହୁଣ ସେବକ, ସେହି
 ରାବୁନାଥ କ'ଣ ମନୁଷ୍ୟ ? ହାୟ ଭାଇ ! ପ୍ରଥମରୁ ତୁମେ ମୋତେ ଯାହା ଏହି ସବୁ
 ଘଟଣା ଶୁଣାଇଲ ନାହିଁ, ବଡ଼ ଖରାପ କଲ ॥ ୨ ॥ ହେ ହୁମି ! ଶିବ, ବ୍ରହ୍ମା ଆଦି
 ଯେଉଁ ପରମ ଦେବତାଙ୍କ ସେବକ, ତୁମେ ତାହାଙ୍କ ସହୃଦ ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କଲ ।
 ନାରଦ ମୁନି ମୋତେ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ବିଷୟ କହୁଥିଲେ, ମୁଁ ତୁମଙ୍କୁ ତାହା କହିଥା'ନ୍ତି ।
 କିନ୍ତୁ ଏବେ ତ ସମସ୍ତ ଗତିଗଲଣି ॥ ୩ ॥ ହେ ଭାଇ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ଶେଷଅର ପାଇଁ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ କୋଳରେ ମୋତେ ଆଲିଙ୍ଗନ କର । ମୁଁ ଯାଇ ନିଜ ନେତ୍ର ସଫଳ କରେ ।
 ତନିତାପରୁ ପ୍ରକୃତା ଶ୍ୟାମଶରୀର, କମଳନେତ୍ର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଯାଇ ଦର୍ଶନ କରେ । ॥ ୩ ॥
 କୋହା :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରୂପ ଓ ଗୁଣ ସୁଖଣ କରି ସେ ଯଶକାଳ ସେମରେ ମନ୍ତ୍ର
 ହୋଇଗଲା । ତତ୍ପରେ ରାବଣଙ୍କୁ କହି କୋଟିଏ କଲସ ମହରା ଓ ଅନେକ ମହୁଷ
 ମଗାଇଲା ॥ ୭୩ ॥ କୋହା :—ମହୁଷ ଭୋଜନ ଓ ମହରା ପାନ କରି ସେ
 କୁମ୍ଭପାତ ପରି ଗର୍ଜନ କଲା । ମଦୋନ୍ମତ ଏବଂ ରଣୋତ୍ତାପ-ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଦୁର୍ଗ

ଦେଖି ବିଷୟକୁ ଆଗେ ଆସୁଛି । ପରେଇ ତରଳ ନିଜ ନାମ ସୁନାୟୁଛି ॥
 ଅନୁଜ ଉଠାଇ ଦୁହେଁ ଦେଖି ଲାଗୁ । ରଘୁପତି ଭକ୍ତ ଜାଣି ମନ ଘାସୁ ॥୨॥
 ତାତ ଲାଭ ସବନ ମୋହି ମାର । କହୁତ ପରମ ହିତ ମନ୍ତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧ ॥
 ଦେଖି ଗଲୁନ ରଘୁପତି ପହିଁ ଆସୁଛି । ଦେଖି ଗଲ ପ୍ରଭୁ କେ ମନ ଘାସୁଛି ॥୩॥
 ସୁନୁ ସୁତ ଭୟୁଛି କାଲବସ ସବନ । ସୋ କି ମାନ ଅବ ପରମ ପିତାପୁତ୍ର ॥
 ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ତେଁ ଧନ୍ୟ ବିଷୟନ । ଭୟୁତ ତାତ ନିପିତର କୁଳ ଭୁଷନ ॥୪॥
 ବଧୁ ବସ ତେଁ ଶାନ୍ତ ଉଜାଗର । ଭଜେନ୍ତୁ ସମ ସୋଗ ସୁଖ ସାଗର ॥୫॥
 ବଚନ କର୍ମ ମନ କପଟ ତଳି ଭଜେନ୍ତୁ ସମ ରନ୍ଧୀର ।
 ଜାହୁ ନ ନିଜ ପର ସୁଖ ମୋହି ଭୟୁଛି କାଲବସ ସାର ॥୬॥

ଦେଖି ତାକୁ ବିଷୟର ସମ୍ମୁଖେ ଆସିଲ । ପୁଣି ପତ ଧରି ନିଜ ନାମ ଶୁଣାଇଲ ॥
 ଅନୁଜ ଉଠାଇ ଦୁହେଁ କଲ ଆଲିଙ୍ଗନ । ରଘୁପତି ଭକ୍ତ ଜାଣି ହୋଇଲ ପ୍ରସନ୍ନ ॥୧॥
 ତାତ, ଗୋଇଁ ମାଗଲ ମୋତେ ଲଙ୍ଘେଶ୍ଵର । କହନ୍ତେ ହିତକାରକ ମନ୍ତ୍ରଣା ପ୍ରଦର ॥
 ଆସିଲ ସେ ଗୁଣ ବଶ ରଘୁପତି କଟ । ଦେଖି ଗଲ ପ୍ରଭୁ ମନ ଗୋଷ ହେଲ ଅତ ॥୨॥
 ଶୁଣ ପ୍ରତ, କାଳବଶ ହେଲଣି ସବଣ । ସେ ଦେଖି ସବେ ମାନବ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ବଚନ ॥
 ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ରୁହି ଶ୍ରୀ ବିଷୟଣ । ହୋଇଲୁ ରଜନଚର-କୁଳ-ବିଭୁଷଣ ॥୩॥
 ଭାବ, ବଶ ରୁହି ଏକ ଅଲୋଚନ କରିଲୁ । ଶୋଷ-ପ୍ରଣ-ପାଶବାର ସମସ୍ତ ଭଜିଲୁ ॥୪॥
 ମନ କର୍ମ ବାଚ୍ୟ କପଟ ତେଜସ ଭଜ ସମ ରଣଧୀର ।
 ପାଅ, ନିଜ ପର ମୋତେ ନ ଦଶଇ, କାଳବଶ ହେଲି ସାର ॥୫॥

ଛାଡ଼ି ଚାଲିଲ । ସଙ୍ଗରେ ସେନା ପୁରା ନେଇ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ତାହାକୁ ଦେଖି ବିଷୟର
 ସମ୍ମୁଖକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ତାହାର ତରଣ ତଳେ ପଡ଼ି ଆପଣାର ନାମ ଶୁଣାଇଲେ ।
 ସାନ ଭାଇକୁ ଉଠାଇ ସେ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଭକ୍ତ ବୋଲି ଜାଣି
 କୁନ୍ତଳେ ତାହାକୁ ମନେ ମନେ ଆଦର କଲ ॥ ୨ ॥ ବିଷୟର କହଲେ, “ହେ
 ତାତ ! ପରମ ହିତକର ପରାମର୍ଶ ଏବଂ ବିରୁଦ୍ଧ କହୁବାରୁ ସବଣ ମୋତେ ଗୋଇଁ
 ମାଗଲ । ସେହି ଗୁଣ ହେତୁ ମୁଁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପାଶକୁ ଗୁଲି ଆସିଛି । ପ୍ରଭୁ
 ମୋତେ ଗଲ-ଗଲ ଦେଖି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦର କଲେ ଏବଂ ମୁଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପ୍ରୀତିପାତ୍ର
 ହେଲି ।” ॥ ୩ ॥ କୁନ୍ତଳେ କହଲେ, “ହେ ପ୍ରତ ! ଶୁଣ । ସବଣ ତ କାଳର ବଶ
 ହୋଇଲଣି । ସେ କ’ଣ ଏବେ ଉତ୍ତମ ଶିକ୍ଷା ମାନବ ? ହେ ବିଷୟ ! ତୁ ଧନ୍ୟ,
 ଧନ୍ୟ, ଧନ୍ୟ ! ତୁ ସାଧବବଂଶର ଭୁଷଣ ହୋଇଗଲୁ ॥ ୪ ॥ ହେ ଭାବ !
 ତୁ ଶୋଷ ଓ ପ୍ରଣାମର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭଜି ଆପଣାର କୁଳକୁ ଦେଖାପାମନ
 କରିଦେଲୁ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା — ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ କପଟ ଡାକ୍ତର କର
 ରଣଧୀର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭଜନ କର । ହେ ଭାବ ! ମୁଁ କାଳର ବଶ ହୋଇଲଣି ।

ବଧୂ ବଚନ ସୁନି ଚଳି ବଞ୍ଚିବନ । ଆସୁଛି ଜହଁ ସୈନ୍ୟେକ ବଞ୍ଚୁଷନ ।
 ନାଥ ଭୂଧରବାର ସଞ୍ଚାର । କୁନ୍ଦକରନ ଆର୍ତ୍ତର ରନଧୀର ॥୧॥
 ଏତନା କପିହୁ ସୁନା ଜବ କାନା । କଲକଲର ଧାଏ ବଳବାନା ॥
 ଲିଏ ଉଠାଇ ବଟପ ଅରୁ ଭୂଧର । କଟକଟାଇ ତାରୁଛି ତା ଉପର ॥୨॥
 କୋଟି କୋଟି ଗିରି ସିଖର ପ୍ରହାର । କରୁଛି ଶୁଭ୍ର କପି ଏକ ଏକ ବାର ॥
 ମୁରୋଧା ନ ମନୁଚନ୍ତି ଚରୋଧା ନ ଚାରୋଧା । ଜମି ଗଜ ଅର୍କ ଫଲନକୋମାରୋଧା ॥୩॥
 ତବ ମାରୁତସୁତ ମୁଠିକା ହନୋଧା । ପରୋଧା ଧରଣ ବ୍ୟାକୁଳ ପିରଧୁନୋଧା ॥
 ପୁନି ଉଠି ତେହିଁ ମାରେଉ ହନୁମଂତା । ଦୁର୍ମିତ ଭୂତଲ ପରେଉ ତୁରଂତା ॥୪॥

ବାହୁଡ଼ି ଶର ବଚନ ଶୁଣି ବଞ୍ଚିବନ । ଅସିଲ ଯହିଁ ଶ୍ରୀରାମ ସୈନ୍ୟେକ ଭୂଷଣ ॥
 ନାଥ, ମହା ମହାଧର ଆକାର ଶରୀର । ଆସୁଅଛି କୁନ୍ଦକର୍ଣ୍ଣ ରଣଧୀର ଶର ॥୧॥
 ଏତିକି ମାତ୍ର ଶୁଣନ୍ତେ କପି ବଳବାନ । ‘ହୁଉ’ ‘ହାଆ’ ଶବ୍ଦ କରି ହେଲେ ଧାବମାନ ॥
 ଉପାଡ଼ି ନେଇ ବଟପ ଭୂଧର ଆବର । ଫଳିଲେ ଉଭୟ କୁନ୍ଦ ଶ୍ରବଣ ଉପର ॥୨॥
 କୋଟି କୋଟି ପରବତଶୃଙ୍ଗ ଏକାବେଳେ । ପ୍ରହାର କରିନ୍ତି ଉଷ୍ମ କପିବୃନ୍ଦ ହେଲେ ॥
 ଟାଳନ୍ତେ ନ ଟାଳେ ତରୁ ନ ଟାଳଇ ମନ । ଅରଣ୍ୟ ଫଳ ମାରନ୍ତେ ଗଜେନ୍ଦ୍ର ଯେସନ ॥୩॥
 ତହୁଁ ହନୁମାନ ଏକ ମୁଣ୍ଡିକ ମାରଇ । ଭୂମିରେ ପଡ଼ି ବ୍ୟାକୁଳେ ମୁଣ୍ଡ ସେ ପିଟିଲ ॥
 ପୁଣି ସେ ଉଠି ମାରଇ ପବନ କୁମରେ । ଆଘାତେ ମାରୁଛି ଭୂମି ପଡ଼ିଲ ସବୁରେ ॥୪॥

ମୋତେ ଆପଣାପର କହୁ ବାରି ହେଉନାହିଁ । ଏଣୁ ରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାଆ ॥ ୭ ॥
 ଚୌପାରି :—ସ୍ଥର ବଚନ ଶୁଣି ବଞ୍ଚିବନ ସେହିପରି ଏବଂ ଯିନେକଭୂଷଣ
 ଶ୍ରୀରାମ ଯେଉଁଠାରେ ଥିଲେ, ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ଆସିଲେ । ବଞ୍ଚିବନ କହିଲେ, “ହେ ନାଥ !
 ପବତ ସମାନ ବଶାବତୀରୁ ରଣଧୀର କୁନ୍ଦକର୍ଣ୍ଣ ଆସୁଅଛି ।” ॥ ୧ ॥ ବାନରମାନେ
 ଯେତେବେଳେ କାନରେ ଏତିକି ମାତ୍ର ଶୁଣିଲେ, ସେହି ବଳବାନ୍ମାନେ ହର୍ଷଧୂନ
 କରି ଧାଇଁଲେ । ସେମାନେ ବୃକ୍ଷ ଓ ପବତ ସବୁ ଉପାଡ଼ି ଉଠାଇ ଆଖିଲେ ଏବଂ
 ତାନ୍ତ୍ର କଟକଟ କରି ସେ ସବୁକୁ ତାହାର ଉପରେ ପକାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥
 ଭୟାନକ ଓ ବାନରମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅରରେ ଗୋଟି ଗୋଟି ପାହାଡ଼ଶୃଙ୍ଗ
 ଦ୍ଵାରା ତାହା ଉପରେ ପ୍ରହାର କରୁଥା’ନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ତାହାର ମନ ବଳିତ
 ହେଉ ନ ଥାଏ କିନ୍ତୁ ଶରୀରକୁ ଟାଳିଲେ ସ୍ଥଳା ତାହା ଟିକିଏ ହେଲେ ଟିକି ନ ଥାଏ ।
 ହସ୍ତୀକୁ ଅର୍କ ଫଳରେ ଆଘାତ କଲେ ତାହାର ଚୈଷୟ ଯନ୍ତ୍ର ବୁଜାଯାଏ । ସେହିପରି
 ଏହି ସବୁ ପବତର ଆଘାତରେ ତାହାର କିଛି ଯନ୍ତ୍ର ହେଉ ନ ଥାଏ । ॥ ୩ ॥
 ତତ୍ପରେ ହନୁମାନ ତାହାକୁ ଗୋଟାଏ ବଧା ମାରଲେ । ଫଳରେ ସେ ବ୍ୟାକୁଳ
 ହୋଇ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲା ଏବଂ ମୁଣ୍ଡ ପିଟିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତତ୍ପରେ ପୁଣି ଉଠି
 ସେ ହନୁମାନଙ୍କୁ ମାରଲେ । ହନୁମାନ ଚନ୍ଦ୍ରର ଖାଲ ଭୂରନ୍ତ ପୃଥିବୀ ଉପରେ

ସୁନ ନଲ ମାଲକ୍ଷି ଅବନ ପଛରେସି । ଜହଁ ତହଁ ପଟକ ପଟକ ଭଟ ଡାରେସି ।
ଚଲ ବଲ୍ଲମୁଖ ସେନ ପସୁଛି । ଅତି ଭୟ ସମିତ ନ କୋଉ ସମ୍ଭାଷି ॥୫॥

ଅଂଗଦାକ କପି ମୁରୁଛୁତ କରି ସମେତ ସୁଗ୍ରୀବ ।

କାଁଖ ଢାକ କପିରାଜ କହୁଁ ଚଲ ଅମିତ ବଲ ସୀତ୍ତ ॥୬॥

ଉମା କରତ ରଘୁପତି ନର ଲାଲ । ଖେଳତ ଗରୁଡ଼ ଜମି ଅଶ୍ବଗନ ମାଲ ॥
ଭୁକୁଟି ଭଂଗ ଜୋ କାଲହିଁ ଖାଇ । ତାହା କି ସୋଡ଼ଇ ଯାସି ଲଗାଇ ॥୧॥
ଜଗ ପାବନ କାରୁତ ବିସ୍ତରହୁହିଁ । ଗାଇ ଗାଇ ଭବନଧି ନର ତରହୁହିଁ ॥
ମୁରୁସ୍ତ ଗଲ ମାରୁତସୁତ ଜାଗା । ସୁଗ୍ରୀବହୁ ତବ ଖୋଜନ ଲାଗା ॥୨॥
ସୁଗ୍ରୀବହୁ କୈ ମୁରୁସ୍ତ ଖାଣ । ନିରୁକ ରଘୁଭ ତେହୁ ମୃତକ ପ୍ରଖାଣ ॥
କାଟେସି ଦସନ ନାସିକା କାନା । ଗରଜ ଅବାସ ତଲେଉ ତେହିଁ ଜାନା ॥୩॥

ପୁନଶ୍ଚ ନଲ ମାଲକ୍ଷି ଧରି କଲୁଲ । ଯହିଁ ତହିଁ ହେଉ କୁଟି ଯୋଦ୍ଧାକୁ ମାରିଲ ॥
ମରତେ ସେନା ତହୁଁ ପଲାଇ ଚଲିଲେ । ଅତି ଭୟ ସାସେ ଦେହ ପଶି ନ ପାରିଲେ ॥୪॥

ଅଙ୍ଗଦ ପୁରୀବ ସହୁତ ପରବ କପିକୁ କରି ମୁହିଁତ ।

କମି ଅଧଂଶରେ ଜାକଣ ଜାଣରେ ଚଲିଲା ବଳୀ ଅମିତ ॥୫॥

ଉମା । ନର ଗାଳା ରଘୁନାଥୁନ କରନ୍ତି । ଯେତେ ଅହନଶ ମେଲେ ଖେଳେ ଖେପଡ଼ି ॥
ଭୁକୁଟି ଶଳାସ ଘାର କାଳକୁ ଭଜଇ । ତା' ପକ୍ଷେ ଏନ୍ତୁ ପ୍ରକ ଶୋଭା କି ହୁଅଇ ॥୧॥
ବିଶ୍ଵପାବନ ପୁରଣ ବିସ୍ତାର ଚରିବେ । ଗାଇ ଗାଇ ନର ଭବ-ବାରିଧି ତରିବେ ॥
ମୁହିଁ ଶୁଭନ୍ତେ ଭଂଷ ପବନ କୁମର । ପୁରୀବକୁ ଗୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲ ଆବର ॥୨॥
କପି-ପତି ମୁରୁସ୍ତ କି ଅଙ୍ଗତ ହୋଇଲ । ମୃତକ ପ୍ରଖାଣ ଦେଇ ତେହିଁ ସେ ପଡ଼ିଲ ॥
ଦଶନେ ଡାହାର କଣ୍ଠ ନାସିକା କାଟିଣ । ଗରଜ ଅବାଶେଯାନ୍ତେ ସେ ଜାଣି ପାରିଣା ॥

ଖସି ପଡ଼ିଲେ ॥ ୪ ॥ ତହୁଁରେ ସେ କୁମୁଦର୍ଣ୍ଣ ନଳନାଲକୁ ଭୂମି ଉପରେ ପକାଇଦେଲ
ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁଠି ଲଜ୍ଜା ସେହୁଠାରେ ତଳେ ପକାଇଦେଲ ।
ବାନର ସେନା ଦୌଡ଼ି ପକାଇଲେ । ସମସ୍ତେ ଅତିଶୟ ଭୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।
ତେହୁ ଆଗକୁ ଆସୁ ନ ଥାଏ ॥ ୫ ॥ ତୋହା .— କୁମୁଦର୍ଣ୍ଣ ପୁରୀବ ସମେତ
ଅଙ୍ଗଦାଦି ବାନରଗଣଙ୍କୁ ମୁହିଁତ କରିଦେଲ । ପୁଣି ସେହି ଅପରିମିତ ବଳର ସୀମା
କୁମୁଦର୍ଣ୍ଣ ବାନରଗଣ ପୁରୀବଙ୍କୁ ଜାଣରେ ଜାକ ଚଲିଲ ॥ ୬ ॥ ଗୌପାୟ :—
ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ଉମା ! ଉଭୂତ ସର୍ପସମୂହ ମଧ୍ୟର ମିଳି ଖେଳିଲ ପରି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ
ନରଲାଳା କରୁଅଛନ୍ତି । ସେ ରୁ ଉନ୍ନୀର ସଙ୍କେତ ମାତ୍ରକେ କାଳକୁ ପ୍ରକା ଭବଣ
କରି ପକାନ୍ତି, ତାହାଙ୍କୁ ଦେଉଁ ଏପରି ପ୍ରକ ଶୋଭାପାଏ କି ॥ ୧ ॥ ଉଗ୍ରବାନ
ଏହି ଲାଳାଯୋଗେ ଜଗତପାବନ ଶାନ୍ତି ବିସ୍ତାର କରିବେ ଏବଂ ସେହି ଶାନ୍ତି ଗାଇ
ଗାଇ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଭବ-ସାଗରରୁ ତରିଯିବେ ।” ମୁହିଁ ତୁର ହୋଇଗଲ ।

ଚହେଇ ଚରନ ଗନ୍ଧ ଭୂମି ପଛୁର । ଅତି ଲାଭବୁଁ ଉଠି ପୁନି ତେହ ମାର ।
 ପୁନି ଆସୁଇ ପ୍ରଭୁ ପଶି ବଳବାନ । ଜୟକ ଜୟକ ଜୟ କୃପାକ୍ଷୀନା ॥୩॥
 ନାକ କାନ କାଟେ ଲୟ ଜାମ । ଫିର ହୋଧ କରି ଭଲ ମନ ଗୁମ ।
 ସହଜ ଶ୍ୟାମ ପୁନି ବିନୁ ଶୁଭ ନାସା । ଦେଖତ କରି ଭଲ ଉପକା ସାସା ॥୩॥
 ଜୟ ଜୟ ଜୟ ରଘୁବଂସମନି ଧାଏ କରି ଦେହୁ ହୁ ।

ଏକଟି ବାର ତାହୁ ପର ଗୁଡ଼େଇ ଗିରି ତରୁ ହୁହୁ ॥୭୭॥

କୁଂଭକରନ ରନ ରଂଗ ବିରୁଦ୍ଧା । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ତଲ କାଲ ଜନ୍ମ ହି ତା ।
 କୋଟି କୋଟି କରି ଧରି ଧରି ଖାଇ । ଜନ୍ମ ଟୀଡ଼ି ଗିରି ଗୁହାଁ ସମାଇ ॥୧॥

ଚରଣ ଧରି ଧରଣ, ପରେ ପକାଇଲ । ଅତି ଶୀଘ୍ର ଉଠି ପୁଣି ତାକୁ ସେ ମାରିଲ ॥
 ପୁଣି ଆଗମିଲ ପ୍ରଭୁ ପାଶେ ବଳବାନ । 'ଜୟେଇ ଜୟେଇ ଜୟ କରୁଣାକ୍ଷୀନ' ॥୩॥
 କାପିଳ କର୍ଣ୍ଣ ଛେଦନ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଜାଣି । ଅତି ହୋଷେ ଲେଉଟିଲି ମନେ ମାନି ଗୁମ ॥
 ସହଜେ ଶ୍ୟାମ ପୁନି ଶୁଭ-ନାସାସନ । ଦେଖି ହସିତ ହୋଇଲେ ବାନର ସରନ ॥୩॥

କହ 'ଜୟ ଜୟ ରଘୁବଂଶରାୟ କରି ଧାଇଁ କରି ହୁ ହୁ ।

ସେତେ ତା ଉପରେ ଏକାପକେ ତରୁ ଭୁଧର ଗୁଡ଼େଇ ବହୁ ॥୭୮॥

କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଗଣ ରଙ୍ଗେ ହୋଇ ଉନ୍ମାଦିତ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଆଗମିଲ ଯେହୁକାଳ ବୋଧାନ୍ତି ॥
 କୋଟି କୋଟି ମନଟୁ ଗିରିରେ ଧରି ଧରି । ସମାନ୍ତ ଶଲଭ ଗିରି ଉଡ଼ରେ ଯେପରି ॥୧॥

ସେତେବେଳେ ମାରୁତି ହନୁମାନ୍ କାଗି ଉଠିଲେ ଏବଂ ପୁଣି ପୁଣିବକ୍ତ୍ର ଖୋଜିବାକୁ
 ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ପୁଣିବକ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ମୁହଁ ଦୂର ହେଲା । ସେତେବେଳେ ସେ ମଲପରି
 ହୋଇ ତାହାର କାନ୍ଧରୁ ଉଠିଗଲେ । କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ତାହାକୁ ମୁତ ବୋଲି ମନେ କଲ ।
 ସେ କାନ୍ଧରେ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣର କାଳକାଳ କାଟି ପକାଇଲେ ଏବଂ ଗର୍ଜନ କରି ଆକାଶ
 ଉପରକୁ ଉଠିଗଲେ । ସେତେବେଳେ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ତାଙ୍କ ଚହରାକା ଜାଣି ପାରିଲ ॥ ୩ ॥
 ସେ ପୁଣିବକ୍ତ୍ର ପାଦ ଧରି ତାହାକୁ ଭୂମି ଉପରେ ପକାଇ ଦେଲା । ପୁଣିବକ୍ତ୍ର ପତି
 ଚୁଣିରେ ଉଠି ତାହାକୁ ମାରିଲେ । ତଦନନ୍ତର ବଳବାନ୍ ପୁଣିବକ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟକୁ
 ଆସିଲେ ଏବଂ କହଲେ, "କୃପାକ୍ଷୀନ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଜୟ ହେଉ, ଜୟ ହେଉ,
 ଜୟ ହେଉ" ॥ ୪ ॥ କାଳକାଳ କଟିଯାଇଛି, ଏହା ଜାଣି କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣର ମନରେ
 ଅତିଶୟ ଗୁମ ଜାତ ହେଲା ଏବଂ ସେ ଅତିଶୟ ବୋଧରେ ଲେଉଟିଲା । ଏକେ ତ
 ତାହାର ଆକୃତି ସହଜେ ଉପକର । ପୁଣି ନାସାକର୍ଣ୍ଣବିସ୍ମୟ ହେବାକୁ ଆହୁରି
 ଉତ୍ସାହନ ଦିଶୁଥାଏ । ତାହାକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ବାନରସେନା ମଧ୍ୟରେ ଭୟ ଜାତ
 ହେଲା ॥ ୫ ॥ କୋହା—“ରଘୁବଂଶ-ମଣିଙ୍କର ଜୟ ହେଉ, ଜୟ ହେଉ, ଜୟ
 ହେଉ”—ଏହିପରି ଧ୍ବନି ସହଜ ବାନରଗଣ 'ହୁ' 'ହୁ' କରି କୋଡ଼ିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତେ
 ଏକା ସଙ୍ଗେ ତାହା ଉପରକୁ ପକେ ଓ ହୁଣମାନ ଗୁଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୬ ॥

କୋଟିକୁ ଗନ୍ଧ ସଞ୍ଚର ସନ ମର୍ଦ୍ଦା । କୋଟିକୁ ମୀନ ମିଳନ୍ତୁ ମନ୍ତ୍ର ଚର୍ଦ୍ଦା ॥
 ମୁଖ ନାସା ଶ୍ରବନନ୍ତୁ କ୍ଷୀ ବାଟା । ନିପରି ପରଶ୍ଚି ଶକ୍ତି କରି ଠାଟା ॥୨॥
 ରନ ମଦ ମନ୍ତ୍ର ନିଶାଚର ଦର୍ପା । ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜନ୍ମ ଏହି ବିଧି ଅର୍ପା ॥
 ମୁରେ ସୁଭଟ ସବ ପିରନ୍ତି ନ ଫେରେ । ସୁଦ୍ଧ ନ ନୟନ ସୁନନ୍ତି ନନ୍ତି ଚେରେ ॥୩॥
 କୁମ୍ଭକରନ କରି ପ୍ରୋତ ବିଭାସ । ସୁନି ଧାଞ୍ଜ ରଜନର ଧାସ ॥
 ଦେଖି ରାମ ବିକଳ କଟକାଞ୍ଜ । ଶୁଣୁ ଅମଳ ନାନା ବିଧି ଆଞ୍ଜ ॥୪॥
 ସୁଦ୍ଧ ସୁଗ୍ରୀବ ବିଷ୍ଣୁପଦ ଅନୁଜ ସଂସ୍ପରେତୁ ସୈନ ।
 ମୈ ଦେଖିଛି ଖଲ ବଲ ଦଳହି ବୋଲେ ରାଜବନେନ ॥୫॥

କୋଟିକୁ ଧରି ଆପଣା ଅଙ୍ଗେ ମରଦଳା । କୋଟିକୁ ମଳି ଧୂଳରେ ପୁଣି ମିଳାଇଲା ॥
 ପୁଣ ନାସିକା ଆଦର ଶ୍ରବଣ ବାଟରେ । ବାହାର ପଳାନ୍ତି ଭ୍ରମ ମର୍ଦ୍ଦତ ନିକରେ ॥୬॥
 ରଣ ମହୋଦ୍ଧୃତ ନିଶାଚର କଳା ଦର୍ପ । ନିବା ବିଷ୍ଣୁ ଗ୍ରାସିବାକୁ କରନ୍ତି ସଜଳ ॥
 ପଳାନ୍ତି ବାରେ ଫେରନ୍ତେ ରଣେନ ଫେରନ୍ତି । ନିତ୍ୟେ ନେତ୍ରେ ତାଳିଲେ ପୁରା ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ॥୭॥
 କରି ସୈନ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ରବସ୍ତ୍ର କଳା କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ । ଶୁଣନ୍ତେ ଧାଇଁଲେ ଶୀଘ୍ର ନିଶାଚର ଗଣ ॥
 ଦେଖି ରଘୁନାଥ ନିଜ ସେନାକୁ ବିକଳ । ପୁଣି ଆସୁଛନ୍ତି ଭଣ୍ଡା ଶୁଣୁ ଦଳ ବଳ ॥୮॥
 ଶୁଣ ବିଷ୍ଣୁପଦ ପୁଣିବ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସମ୍ଭାଳ ରୁନେ ସୈନ୍ୟକୁ ।
 ଭାଷିଲେ ରାଜବ-ନୟନ, ପୁଁ ଯାଇ ଦେଖିବ ଖଲ ଦଳକୁ ॥୯॥

ଚୌପାଠ :—ରଣରଙ୍ଗରେ ଉନ୍ମତ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ସେମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସମ୍ମୁଖରେ
 ଏପରି ଗୁରୁଆଏ ଯେ ତାହାକୁ ଦେଖି ବୋଧ ହେଉଥାଏ, ସତେ ଅବା କାଳ
 ଆସୁଅଛି ! ସେ କୋଟି କୋଟି ବାନରକୁ ଏକା ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଧରି ଖାଇବାରେ
 ଲାଗିଲା । ବାନରମାନେ ତାହାର ପାଟିରେ ପବନଗୁମ୍ଫାରେ ପଦପାଳ ଦଳ ସମ୍ଭାଳିଗଲା
 ପରି ପଶି ଯାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ କୋଟି କୋଟି ବାନରକୁ ଧରି ସେ ଶଙ୍ଖରରେ ମର୍ଦ୍ଦନ
 କରି ପକାଇଲା । କୋଟି କୋଟି ବାନରକୁ ହାତରେ ମଳି ପୃଥ୍ବୀର ଧୂଳରେ
 ମିଳାଇଦେଲା । ପେଟରେ ପଶିଥିବା ଉଚ୍ଛ୍ୱଳ ଓ ବାନରମାନେ ପଳ ପଳ ହୋଇ
 ତାହାର ପାଟି, ନାକ ଓ କାନ ବାଟ ଦେଇ ବାହାର ପଳାଇ ଯାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥
 ରଣମନ୍ଦରେ ଉନ୍ମତ ରାକ୍ଷସ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ମନେ ମନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗର୍ବିତ ହେଲା । ସତେ ଅବା
 ବିଧାତା ତାହାକୁ ସମସ୍ତ ବିଷ୍ଣୁ ଅର୍ପଣ କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସେ ତାହାକୁ ସ୍ଥାପ
 କରି ପକାଇବ । ସମସ୍ତ ଯୋଦ୍ଧା କୌଣି ହୁଡ଼ା ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଲେଉଟାଇଲେ
 ହୁଡ଼ା ସେମାନେ ଲେଉଟୁ ନ ଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଆଖିକୁ ବାଟ ଚିହ୍ନ ନ ଥାଏ
 ଏବଂ ତାଳିଲେ ହୁଡ଼ା ସେମାନେ ଶୁଣୁ ନ ଥା'ନ୍ତି ! ॥ ୩ ॥ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ବାନର ସେନାକୁ
 ଭତସ୍ତର କରି ପକାଇଲା । ଏହା ଶୁଣି ରାକ୍ଷସସେନା ମଧ୍ୟ କୌଣିଲେ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
 ଦେଖିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର ବାନରସେନା ବ୍ୟାକୁଳ ଏବଂ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷର ନାନା ପ୍ରକାର

କର ସାରଂଗ ସାଜି କଟି ଶ୍ରୀ । ଅଳ ଦଳ ଦଳନ ଚଳେ ରଘୁନାଥ ॥
 ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡି ପ୍ରଭୁ ଧନୁଷ ଟଙ୍କୋର । ରଘୁଦଳ ବଧୂର ଭୟଭୟ ସୁନି ସୋର ॥୧॥
 ସତ୍ୟସଂଧ ଶ୍ରୁତି ସର ଲଜ୍ଜା । କାଳସର୍ପ ଜନ୍ମ ଚଳେ ସପଜ୍ଜା ॥
 କହଁ କହଁ ଚଳେ ବିପୁଳ ନାରାୟ । ଲଗେ କଟନ ଉଟ ବିକଟ ପିସାରୁ ॥୨॥
 କଟିହିଁ ଚରନ ଭର ସିର ଭୁଜଦଂଡ଼ା । ବହୁତକ ଖାର ହୋଇଁ ସତ ଖଂଡ଼ା ॥
 ଦୁର୍ମି ଦୁର୍ମି ଶାୟଳ ମହି ପରସ୍ତ । ଉଠି ସଂଭର ସୁଭଟ ପୁନି ଲରସ୍ତ ॥୩॥
 ଲଗତ ବାନ ଜଳଦ ଜମି ଗାଜହିଁ । ବହୁତକ ଦେଖି କଠିନ ସର ଶ୍ରାବହିଁ ॥
 ଶ୍ରୁତି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ମୁଁତ ବିନୁ ଧାଉଁହିଁ । ଧରୁ ଧରୁ ମାରୁ ମାରୁ ଧନି ଗାଉଁହିଁ ॥୪॥
 ଛନ ମହୁଁ ପ୍ରଭୁକେ ସାୟକହ୍ନି କାଟେ ବିକଟ ପିସାର ।
 ପୁନି ରଘୁବୀର ନିଷଂଗ ମହୁଁ ପ୍ରବିଷେ ସବ ନାରାତ ॥୫॥

ହସ୍ତରେ ଶାରଙ୍ଗ ସାଜି କଟିରେ ତୁଣୀର । ଅର ଦଳ ଦଳବାକୁ ଗଲେ ରଘୁବୀର ॥
 ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଭୁ କୋଦଣ୍ଡ ଟଙ୍କାର କରଲେ । ଶର ଶୁଣି ଶପ୍ତ ଦଳ ବଧୂର ହୋଇଲେ ॥୧॥
 ସତ୍ୟସଂଧ ପ୍ରଭୁ ଶର ପ୍ରହାଣଲେ ଲକ୍ଷ । ମନେହୁଏ କାଳସର୍ପ ଚଳନ୍ତି ସପକ୍ଷ ।
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ବେଗେ ଚଳଣ ନାରାତ ନିକର । କାଟିବାକୁ ଆରମ୍ଭଲେ ଖାର ଭୟଙ୍କର ॥୨॥
 କଟକ ଚରଣ ଶିର ଭର ଭୁଜ ଦଣ୍ଡ । ବହୁତ ଖାର ହୁଅନ୍ତି ଶକ ଶକ ଶକ୍ତ ॥
 ଭ୍ରମି ଭ୍ରମି ଶକ ଖରେ ମହାରେ ପଡ଼ନ୍ତି । ସମ୍ଭାଳି ଉଠି ଆବର ଲେଉଟି ଲଭନ୍ତି ॥୩॥
 ବାନେ ବାଣ ଜଳଦ ସଦୃଶ ଗର୍ଜନ୍ତି । ଦେଖି ଶକ୍ଷ ଶର କେତେ ପଳାଇ ଚଳନ୍ତି ॥
 ମହାବୀର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଗଣ୍ଡି ଦେଉଛନ୍ତି । 'ଧର ଧର' 'ମାର ମାର' ଶର ଉଡ଼ାଉଛନ୍ତି ॥୪॥
 ଶରକେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶାୟକ-ପ୍ରଭାବ କାଟି ବିକଟ ପିସାର ।
 ଆସି ରଘୁମଣି ତୁଣୀରେ ପୁଣି ପ୍ରବେଶ ହେଲେ ନାରାତ ॥୫॥

ସେନା ଆସିଗଲେଣି ॥ ୪ ॥ ଡୋହା :—ସେତେବେଳେ ତମଳନୟନ ଶ୍ରୀରାମ
 କହଲେ, “ହେ ହସ୍ତୀବ ! ହେ ବିଶ୍ଵାକ୍ଷ ! ହେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! ଶୁଣ, ରୁମ୍ଭେମାନେ ସେନାଙ୍କୁ
 ସମ୍ଭାଳ । ମୁଁ ଏହି ହସ୍ତର ବଳ ଓ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦେଖିନେଉଛି ।” ॥ ୭୬ ॥
 ଗୌପାରି :—ହସ୍ତରେ ଧନୁ ଓ କଟିରେ ତୁଣୀର ସଜାଇ ରହି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଶତ୍ରୁ
 ସେନାକୁ ଦଳନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଥମେ ତ ଧନୁର ଟଙ୍କାର କଲେ ।
 ଟଙ୍କାରର ରଘୁନାଥ ଶର ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଶତ୍ରୁଦଳ ବଧୂର ହୋଇପଡ଼ିଲେ ॥ ୧ ॥
 ତତ୍ପରେ ସତ୍ୟପ୍ରତିଜ୍ଞ ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷେ ଶର ପ୍ରକଟଲେ । ପକ୍ଷପାତ କାଳସର୍ପ ଚଳିଲ ପରି
 ସେହି ସବୁ ଶର ଗୁଲୁଥାଏ । ଏତେବେଳେ ବହୁତ ଶର ଉଡ଼ି ଗୁଲୁଥାଏ ଏବଂ
 ସେଗୁଡ଼ିକରେ ଭୟଙ୍କର ରାକ୍ଷସ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ କଟିଯାଉଥା’ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ସେମାନଙ୍କର
 ପାଦ, ଗୁଡ଼ି ଓ ବାହୁଦଣ୍ଡ କଟିଯାଉଥାଏ । ବହୁତ ଖାର ଶହ ଶହ ଶକ୍ତରେ ବିଭକ୍ତି
 ‘ହୋଇଗାଉଥା’ନ୍ତି । ଆହତମାନେ ଚତୁର ଖାର ଭ୍ରମି ଉପରେ ଲେଟି ପଡ଼ି ଥା’ନ୍ତି ।

କୁମ୍ଭକରନ ମନ ଘାଣ ବରଷ । ହୃଦ ଛନ ମାଝ ନିସାତର ଧାସ ॥
 ଶ୍ରୀ ଅତି ହୃଦ ମହାବଳ ଗାର । କସ୍ତୁର ମୁଗନାୟକ ନାଦ ଗିରିର ॥୧॥
 କୋପି ମହାଧର ଲେଇ ଉପାସ । ଭାରଇ ଜହଁ ମର୍କଟ ଭଟ ଗୁଣ ॥
 ଆଶ୍ଚତ ଦେଖି ସେଇ ପ୍ରଭୁ ଭାରେ । ସରଞ୍ଜି କାଟି ରନ ସମ କରି ଡାରେ ॥୨॥
 ପୁନି ଧନୁ ତାନି କୋପି ରଘୁନାୟକ । ଛାଡ଼େ ଅତି କରଲ ବହୁ ସାୟକ ॥
 ତନୁମହୁଁ ପ୍ରବେଶି ନିସର ସର ଜାୟ । ଜମି ଦାମିନି ଦନ ମାଝ ସମାୟ ॥୩॥
 ସୋନିତ ସୁବତ ସୋହ ତନୁ କାରେ । ତନୁ କଳ୍ପଲ ଗିରି ତେରୁ ପନାରେ ॥
 ବିକଲ ବିଲେକ ଗୁଡ଼ି କପି ଧାଏ । ବିହସା ଜବହଁ ନିକଟ କପି ଆଏ ॥୪॥

ତହୁଁ ମନ ମଧ୍ୟେ ବିରାଗଲ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ । ଶଶ ମଧ୍ୟେ ହୃଦ ହେଲେ ନିଶାତର ଗଣ ॥
 ଦ୍ରୋରଣ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ହୃଦ ମହାବଳ ଗାର । କରଣ ମୁଗନାୟକ ନିନାଦ ରମ୍ୟର ॥୧॥
 କୋପି ମହା ମହାଧର ଉପାଡ଼ି ଆସିଲ । ଯହଁ ରଣ ମରକଟ ତହିଁ କରୁଣଲ ॥
 ବିଶାଳ ଶଲର ପ୍ରଭୁ ଅପିବା ଦେଖିଣ । ରକ ପର ନୁହଁ କଲେ ନାରାତେ କାଟିଣ ॥୨॥
 ପୁଣି ଧନୁ ଟାଣି କୋପି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ । ପ୍ରତିଲେ ଅତି କରଲ ଅସଂଖ୍ୟ ଶାୟକ ॥
 ତନୁରେ ପ୍ରବେଶି ଗର ବାହାର ଯାଆନ୍ତି । ଯେସନେ ଦାମିନି ଦନ ମଧ୍ୟେ ମିଳିଯାନ୍ତି ॥୩॥
 ଶୋଣିତ ସୁବତ କୁଣ୍ଡ ଶରୀର ଶୋଭଇ । କଳ୍ପଲ-ଗିରିରୁ ଫେରୁ ଧାର କି ବହୁଇ ॥
 ବିକଲ ଦେଖି ତାହାକୁ ଧାଇଁଲେ ମର୍କଟ । ଅଟକାସ କଲ ସେହୁ ଆସନ୍ତେ ନିକଟ ॥୪॥

ଉତ୍ତମ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ପୁଣି ସମ୍ଭାଳି ଉଠୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଲଢୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ବାଣ
 ବାଜିବା ମଃତେ ସେମାନେ ମେଘ ପରି ଗର୍ଜନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଅନେକେ କଠୋର ବାଣ
 ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ପଲାଇ ଯାଉଥା'ନ୍ତି । ହୁନୁମତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତାପ କବରୀ ସବୁ ଦୌଡ଼ୁଥା'ନ୍ତି
 ଏବଂ 'ଧର', 'ଧର', 'ମାର', 'ମାର' ଧ୍ବଜ ଗାନ (ଉଚ୍ଚାରଣ) କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବାଣ ଶବ୍ଦ ମାତ୍ରକ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ସାନକ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ କାଟି ରଖିଦେଲ । ପୁଣି
 ଉକ୍ତ ବାଣ ସବୁ ଫେରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚୂର୍ଣ୍ଣରେ ପ୍ରବେଶ କଲ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ବିରାଜ କରି ଦେଖିଲ ଯେ, ଶ୍ରୀରାମ ଶଶ ମାତ୍ରକ ମଧ୍ୟରେ ରାକ୍ଷସ ସେନାକୁ
 ସହାର କରି ପକାଇଲେଣି । ସେତେବେଳେ ସେ ମହାବଳୀ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ହୃଦ ହୋଇ
 ରମ୍ୟର ସିଂହନାଦ କଲ ॥ ୧ ॥ ସେ ଜୋଧ କରି ପଟ୍ଟ ଉଠାଡ଼ି ପକାଉଥାଏ
 ଏବଂ ଅତି ମହାବୀର ବାଦର ଯୋଦ୍ଧା ସବା ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ତାହା ପକାଇ ଦେଉଥାଏ ।
 ବଡ଼ ବଡ଼ ପଟ୍ଟ ସବୁ ଆସ୍ତ୍ରସୂତ୍ର ଦେଖି ପ୍ରଭୁ ସେପ୍ରତିକୁ ଶରରେ କାଟି ଧୁଳି ପରି
 ଗୁଣ୍ଡ କରି ପକାଇଲେ ॥ ୨ ॥ ପୁଣି ରଘୁନାଥ ଧନୁକୁ ଆକର୍ଷି ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସାନକ
 ଶର ପ୍ରକ୍ତିଲେ । ସେହୁ ସବୁ ବାଣ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣର ଶରୀରରେ ପଶି ତାହାର ଅଙ୍ଗୁଳରେ
 ପିଠିପଟେ ବାହାର ଯାଉଥାଏ । ସତେ ଅବା ମେଘ ଦେହରେ ବିକଳ ଲାଗି ହୋଇ-
 ଯାଉଛି ! ॥ ୩ ॥ ତାହାର କଳା ଦେହରୁ ରକ୍ତ ବହି ଏପରି ଶୋଭା ପାଉଥାଏ, ସତେ

ମହାନାଦ କରି ଗର୍ଜା କୋଟି କୋଟି ଗହ୍ମ କାସ ।

ମନ୍ତ୍ର ପଠକଲ ଗଜରାଜ ଇବ ସପଥ କରଇ ବସସୀସ ॥୭୯॥

ଭାଗେ ଭାବୁ ବଳମୁଖ ଜୁଥା । ବୁକୁ ବିଲୋକ ଜମି ମେଷ ବରୁଥା ।
ଚଳେ ଶ୍ରୀ କପି ଭାବୁ ଭବାନୀ । ବିକଲ ପୁକାରତ ଆରତ ବାମ ॥୧॥
ସୁହ ନିସିତର ଦୁକାଲ ସମ ଅହୁଛି । କପିକୁଲ ଦେସ ପରନ ଅବ ଚହୁଛି ।
କୃପା ବାରିଧର ରାମ ଶରଣ । ପାହୁ ପାହୁ ପ୍ରନତାରତ ହାସ ॥୨॥
ସକରୁନ ବଚନ ସୁନତ ଭଗବାନ । ଚଳେ ସୁଧାର ସରସନ ବାନ ।
ରାମ ସେନ ନିଜ ପାତେଁ ବାଲୁ । ଚଳେ ସକୋପ ମହା ବଳପାଲୁ ॥୩॥
ଶୈବ ଧନୁଷ ସର ସତ ସଂଧାନେ । ଛୁଟେ ଶର ସରସ ସମାନେ ॥
ଲଗତ ସର ଧାଡ଼ୁ ରସ ଭସ । କୁଧର ଡଗମଗତ ଡୋଲକ ଧର ॥୪॥

ମହାନାଦ କରି ଗରଜଲ ଭବ କୋଟି କୋଟି କପି ମନ୍ତ୍ର ।

କରୁଛଇ ଧର ଗଜରାଜ ପର 'ରାବଣର ଜୟ' କହୁ ॥୭୯॥

ପଳାଇଲେ ତହୁଁ ଭାଲୁ ମର୍ତ୍ତ ସମସ୍ତ । ବୁକୁ ଦେଖନ୍ତେ ମେଷ ସମୁହ ସେମନ୍ତ ॥
ପଳାଇ ଚଳିଲେ ରକ୍ଷ କପି, ପାରବଶ । ବିକଳେ ଆରତ ବାଣୀ ଚିତ୍କାର କରନ୍ତୁ ॥୧॥
ଏ ନିଶୀତର ଅକାଳ ସଦୃଶ ଅଟଇ । କପି-କୁଳ-ଦେଶେ ଏବେ ପଡ଼ିବା ଚାହୁଁଇ ॥
କୃପା ବାରିଧର ରଘୁନାୟକ ଶରଣ । ହାହୁ ହାହୁ ଘନବନ୍ଧୁ ଆଶି-ହାସ-ହାସ ॥୨॥
ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ କରୁଣ ବଚନ । ଚଳିଲେ ସଜାଇ ତହୁଁ ଶରସନ ।
ରାମ ନିଜ ସୈନିକଙ୍କୁ କରଣ ପଛରେ । ମହାବଳ-ଶାଳୀ ଆଗମିଲେ ଖୋଧରେ ॥୩॥
ଧନୁ ଆକର୍ଷଣ ଶତ ଶର ସଜାନଲେ । ଛୁଟନ୍ତେ କୁଟକର୍ଣ୍ଣବ ଦେହେ ପ୍ରବେଶିଲେ ॥
ବାଜନ୍ତେ ବାଣ ହୋଧରେ ପୁରୁଷ ଧାଇଁଲ । ଅର ଅର ଧରାଧର ଧରଣୀ କମିଲ ॥୪॥

ଅବା କହଲ ପଟ୍ଟରୁ ବେରୁର ଧାର ବହୁ ଯାଉଅଛି ! ତାହାର ବ୍ୟାକୁଳତା ଦେଖି
ଭଲ୍ଲୁକ ଓ ବାନରମାନେ ଧାଇଁଲେ । ସେମାନେ ନିଜଙ୍କୁ ଆପିବା ମାତ୍ରେ ସେ
ହସିବାକୁ ଲାଗିଲ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଏବଂ ଅତି ଘୋର ଶବ୍ଦରେ ଗର୍ଜନ କଲ ।
କୋଟି କୋଟି ବାନରଙ୍କୁ ଧରି ଗଜରାଜ ପର ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ଭୂମି ଉପରେ
କରୁଛବାକୁ ଲାଗିଲ ଏବଂ ରାବଣର ଜୟଧ୍ବନି କରିବାକୁ ଲାଗିଲ ॥ ୭୯ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ :— ଏହା ଦେଖି ଭଲ୍ଲୁକ ଓ ବାନର ଦଳମାନେ ହେଟାବାଦକୁ ଦେଖି
ମେଣ୍ଡାପଲ ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଲ ପର ପଳାଇଗଲେ । ଶିବ କହନ୍ତୁ, “ହେ ଭବାନୀ ! ବାନର
ଓ ଭଲ୍ଲୁକମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଆଶିଷରେ ଚିତ୍କାର କରି ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଲେ ॥” ॥୧॥
ସେମାନେ କହବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ଏ ରାକ୍ଷସମାନେ ହୁରିଅଛି ପର । ବାନର-କୁଳ-
ଦେଶରେ ସେମାନେ ପଡ଼ିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ହେ କୃପା-ଜନଧର ଶ୍ରୀରାମ ! ହେ ଶରଣ !
ହେ ଶରଣାଗତ-ହୁଣ୍ଡାବକ ! ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ, ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ କରୁଣ ବଚନ

ଲଞ୍ଜ ଏକ ଦେହଁ ସେଇ ଉପାଟୀ । ରଘୁକୁଳତଳକ ଭୂଜା ସୋଇ କାଟୀ ॥
 ଧାଡ଼ା ବାମ ବାହୁ ଗିରି ଧାସ । ପ୍ରଭୁ ସୋଇ ଭୂଜା କାଟି ମସ୍ତ୍ର ପାସ ॥୫॥
 କାଟେ ଭୂଜା ସୋଡ଼ ଖଲ କେସା । ପଛଘନ ମଂଦର ଗିରି ଜେସା ॥
 ଉଚ୍ଚ ବିଲେକନ ପ୍ରଭୁ ହି ବିଲେକା । ଗ୍ରସନ ଚନ୍ଦ୍ର ମାନହୁଁ ବେଲେକା ॥୬॥

କରି ବିକ୍କାର ଘୋର ଅତି ଧାଡ଼ା ବଦନୁ ପସାରି ।

ଗଗନ ସିତ ସୁର ହାସିତ ହା ହା ହେତି ପୁକାରି ॥୭॥

ସଭୟ ଦେବ କରୁନାନ୍ତି ଜାନ୍ୟା । ଶ୍ରବନ ପ୍ରଜଂତ ସସସନୁ ତାନ୍ୟା ॥
 ବିସିଖନିକର ନିପିଚର ମୁଖ ଭରେଇ । ତଥାପି ମହାବଳ ଭୂମି ନ ପରେଇ ॥୮॥

ନେଲୁ ସେ ଏକ ଶଲ ଶିଖର ଉପାଟି । ରଘୁକୁଳତଳକ ସେ ଭୂଜ ଦେଲେ କାଟି ॥
 ଧାଇଁଲ ବାମ ବାହୁରେ ଗିରିବର ବହୁ । ପ୍ରଭୁ ସେହୁ ଭୂଜ କାଟି ପକାଇଲେ ମସ୍ତ୍ର ॥୯॥
 ଭୂଜ କଟିଯାନ୍ତେ ଖଲ ଶୋଭିଲ ତେମନ୍ତ । ପଥ ରହୁତ ମନ୍ଦର ପଟ୍ଟ ଯେମନ୍ତ ॥
 ଉଚ୍ଚ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରଭୁକୁ ଚକ୍ର ବିଲେକଲ । ମନେ ହୁଏ, ଚନ୍ଦ୍ରଲେକ ଗ୍ରସନେ ଚାହିଁଲ ॥୧୦॥

ଧାଇଁଲ ସେ ପ୍ରତି ଅତି ଘୋର ରତି ବଦନ କରି ବସ୍ତ୍ରାର ।

ନଜେ ସିତ ପୁର ହୋଇ ଉପାହର କଲେ ପଟେ ହାହାକାର ॥୧୧॥

ସଞ୍ଜିତ ବିରୁଧ-ବୃନ୍ଦା ନୃପାନ୍ୟ ଜାଣି । ଶ୍ରବଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୃଢ଼ ଶରସନ ଟାଣି ॥
 ବହୁ ବାଣ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ ସୁସମ ମୁଖରେ । ତଥାପି ନ ପଡ଼େ ମହାବଳୀ ଭୂତଳରେ ॥୧୨॥

ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଭଗବାନ୍ ଧନୁଟାଣ ପକାଇ ତଳିଲେ । ମହାବଳୀ ଶ୍ରୀରାମ ସେନାକୁ
 ପଶ୍ଚାଦ୍ଭରରେ ରଖିଲେ ଏବଂ ସେ କୋଣ କୋଧରେ ଅସ୍ତ୍ରପର ହେଲେ ॥ ୩ ॥
 ସେ ଧନୁକୁ ଆକର୍ଷିତ କରିରେ ଶହେ ଶର ଯୋଡ଼ିଲେ । ବାଣ ସବୁ କୁଟିଲା ଏବଂ
 ତାହାର ଶରୀରରେ ପଶିଗଲା । ବାଣ ବାଜିବା ମାତ୍ରେ ସେ କୋଧରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ
 ଧାଇଁଲା । ସେ ଧାଇଁଲା ବେଳେ ପଟ୍ଟମାନ ଦୋହଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ପୁଅବା
 ହଲିବାକୁ ଲାଗିଲା ॥ ୪ ॥ ସେ ଗୋଟିଏ ପଟ୍ଟ ଓପାଜି ନେଲା । ରଘୁକୁଳତଳକ
 ଶ୍ରୀରାମ ତାହାର ସେହୁ ବାହୁଟିକୁ କାଟି ପକାଇଲେ । ତେଣୁ ସେ ବାମ ହସ୍ତରେ ପଟ୍ଟକୁ
 ନେଇ ଧାଇଁଲା । ପ୍ରଭୁ ତାହାର ସେ ବାହୁଟିକୁ ମଧ୍ୟ କାଟି ଭୂମି ଉପରେ ପକାଇ
 ଦେଲେ ॥ ୫ ॥ ବାହୁ କଟିଯିବା ପରେ ସେ ପଛଘନ ମନ୍ଦରର ପରି ଶୋଭା ପାଇଲା । ସେ
 ଉଚ୍ଚ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରଭୁକୁ ଚାହିଁଲା । ସତେ ଅବା ଚନ୍ଦ୍ର ଲୋକକୁ ଗିଳି ପକାଇବାକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ !
 ॥ ୬ ॥ ସେ ଅତି ଜୋରରେ ଗର୍ଜନ କରି ପାଟି ମେଲା କରି ଧାଇଁଲା । ଆକାଶରେ ସିଦ୍ଧ
 ଓ ଦେବତାଗଣ ତହିଁ ‘ହା ’ ‘ହା ’ ‘ହା !’ କହୁ ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୭ ॥
 ଗୌପାରି —କରୁଣାନ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ଦେବତାମାନେ ଉତ୍ସୁକ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି
 ବୋଲି ଜାଣିପାରିଲେ । ତେଣୁ ସେ ଧନୁକୁ କାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟାଣି ସୁସମ ମୁଣ୍ଡକୁ
 ବାଣଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ଵାରା ଭରିଦେଲେ । ତଥାପି ସେ ମହାବଳୀ ଭୂମି ଉପରେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ॥ ୮ ॥

ସରଞ୍ଜି ଭବ ମୁଖ ସନ୍ନିଧି ଧାଡ଼ି । କାଳ ସୋନ ସଙ୍ଗବ ଜନ୍ମ ଆଡ଼ି ॥
 ତବ ପ୍ରଭୁ କୋପି ଶାସ୍ତ୍ର ସର ଲୁହା । ଧର ତେଁ ଭଲ ତାପୁ ସିର ଶାନ୍ତା ॥୨॥
 ସୋ ସିର ପରେଇ ଦସାନନ ଆଗେଁ । ବିକଳ ଭୟରୁ ଜମି ଫଳ ମନ ତ୍ୟାଗେଁ ॥
 ଧରଣି ଧସଇ ଧର ଧାଡ଼ି ପ୍ରଚଂଡ଼ା । ତବ ପ୍ରଭୁ କାଟି ଶାନ୍ତ ଦୁଇ ଖଂଡ଼ା ॥୩॥
 ପରେ ଭୂମି ଜମି ନରୁ ତେଁ ଭୂଧର । ହେଠ ଦାବ କପି ଭାବ ନିସାଚର ॥
 ତାପୁ ତେଜ ପ୍ରଭୁ ବଦନ ସମାନା । ସୁର ମୁଖ ସବୁହିଁ ଅତଂଭବ ମାନା ॥୪॥
 ସୁର ଦୁଂଦୁଭାଁ ବଜାଡ଼ିହିଁ ହରଷହିଁ । ଅସୁତ କରୁଛି ସୁମନ ବହୁ ବରଷହିଁ ॥
 କର ବନଙ୍ଗ ସୁର ସକଳ ସିଧାଏ । ତେଣୁ ସମୟ ଦେବରଷି ଆଏ ॥୫॥
 ଗଗନୋପରି ହରି ଗୁନ ଗନ ଗାଏ । ଛୁଟିର ଶାରରସ ପ୍ରଭୁ ମନ ଶାଏ ॥
 ବେଗି ହତହୁ ଖଲ କହି ମୁନି ରଏ । ରାମ ସମର ମହି ସୋଭଇ ଭଏ ॥୬॥

ଶରପୁଣ୍ଡ୍ର ମୁଖ ହୋଇ ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ଧାଞ୍ଜିଲ । ଲବନ୍ତ ଜୁଣିର ରୂପେ କାଳ କି ଆସଇ ॥
 ତହୁ ପ୍ରଭୁ କୋପ କରି ମାର ଶାସ୍ତ୍ର ଶର । ବିଚ୍ଛନ୍ନ ଜଳେ ତାହାର ଶରୀରରୁ ଶିର ॥୧॥
 ସେଶିର ପଡ଼ଇ ଯାଇ ଦଶାନନ ଆଗେ । ବିକଳ ହୋଇଲ ଯଥା ବର୍ଷା ମଣି ତ୍ୟାଗେ ॥
 ଧରଣୀ ଧସାଇ ଧାଏଁ ତା ଗଣ୍ଡି ପ୍ରଚଣ୍ଡ । ପୁଣି ପ୍ରଭୁ ଶର ମାର କଲେ ବେନିଖଣ୍ଡ ॥୨॥
 ପଡ଼ଇ ଭୂମିରେ ଯେହେତୁ ନରୁ ଭୂଧର । ତଳେ ମାଡ଼ି ଶର ମରକଟ ନିଶାଚର ॥
 ତାହାର ତେଜ ମିଳିଲ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଦନେ । ଦେଖି ଅଶ୍ୱର୍ଥୀ ମଣିଲେ ସୁର ମୁନି ଜନେ ॥୩॥
 ସୁରେ ହୁନ୍ଦୁଇ ବଜାଇ ହରଷ ହୁଅନ୍ତି । ‘ଜୟ ଜୟ’ କହ ନରୁ ପୁଣି ବରଷନ୍ତି ॥
 ବିନତି କରି ବିରୂପ ନିକର ଚଳିଲେ । ସେହୁ ସମୟରେ ଦେବ ରଷି ଆଗମିଲେ ॥୪॥
 ଗଗନେ ଥାଇ ଗାଆନ୍ତୁ ହରି ପ୍ରଣ ଗଣ । ବିଦ୍ୟା ଶର-ରସ ଭବ, ପ୍ରଭୁ ମୋକ ମନ ॥
 ଶ୍ରୀରାମ ହୁଷ୍ଟେ ମାର, ମୁନି କହଣ ଚଳିଲେ । ରାମ ସମର ଭୂମିରେ ଶୋଭଇ ହୋଇଲେ ॥୫॥

ମୁଖ ବାଣରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ଏହୁପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣରେ ଧାଞ୍ଜିଲା ।
 ସତେ ଅବା କାଳ ଲବନ୍ତ ଜୁଣିର ରୂପ ଧରି ଆସୁଅସୁ ! ସେତେବେଳେ ପ୍ରଭୁ
 କୋପ କରି ଶାସ୍ତ୍ର ବାଣ ନେଲେ ଏବଂ ତାହା ଦ୍ୱାରା ତାହାର ମୁଣ୍ଡକୁ ଗଣ୍ଡିରୁ
 ପୃଥକ୍ କରି ଦେଲେ ॥ ୧ ॥ ସେହୁ ମୁଣ୍ଡ ରାବଣ ଆଗରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଲା । ତାହାକୁ
 ଦେଖି ରାବଣ ଏପରି ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲା, ସତେ ଯେପରି ସର୍ପ ମଣି ହରାଇଅଛି !
 କୁନ୍ତକର୍ଣ୍ଣର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଗଣ୍ଡି ଧାଞ୍ଜିଲା । ଭୂମି ଲହୁଡ଼ି ଯାଉଥାଏ । ପ୍ରଭୁ ସେହୁ ସମୟରେ
 ତାହାର ଗଣ୍ଡିକୁ କାଟି ହୁଇଖଣ୍ଡ କରି ଦେଲେ ॥ ୨ ॥ ବାନର ଭଣ୍ଡକ ଓ ନିଶାଚର-
 ମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର ପାଦ ତଳେ ରୁପି ସେହୁ ହୁଇଟି ଖଣ୍ଡ ଭୂମି ଉପରେ ଆକାଶରୁ
 ଦୁଇଟି ପାହାଡ଼ ଖସି ପଡ଼ଇ ପଛ ପଡ଼ିଗଲା । ତାହାର ତେଜ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମୁଖରେ
 ବିଲମ୍ବ ହୋଇଗଲା । ଏହା ଦେଖି ଦେବତା ଓ ମୁନିମାନେ ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ
 ହେଲେ ॥ ୪ ॥ ଦେବତାମାନେ ହୁନ୍ଦୁଇ ବଜାଉଥାନ୍ତି, ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥାନ୍ତି ଏବଂ

ସଂଗ୍ରାମ ଭୂମି ବିରାଜ ରତ୍ନପତି ଅଭୁଲବଲ କୋସଲ ଧନା ।
 ଶ୍ରମ ବିନ୍ଦୁ ମୁଖ ଗୁଣାବ ଲୋଚନ ଅରୁନ ତନ ସୋନିତ କମା ।
 ଭୁଜ ଜୁଗଲ ଫେରତ ସର ସରସନ ଶୁକ୍ର କପି ଚନ୍ଦ୍ର ବିସି ବନେ ।
 କହ ଦାସ ଭୁଲସୀକହ ନ ସବ ଛବି ସେଷ ଜେହୁ ଆନନ୍ଦ ଘନେ ॥

ନିସିତର ଅଧମ ମଲ୍ଲକର ତାହୁ ଶୁଭ ନିଜ ଧାମ ।

ଗିରିଜା ତେ ନର ମନ୍ଦମତି ଜେ ନ ଭଜନ୍ତି ଶ୍ରୀରାମ ॥୭୧॥

ବିନ କେ ଅନ୍ତ ଫିଶି ହୋ ଅମା । ସମର ଭଣି ସୁଭଟହୁ ଶ୍ରମ ଘନା ।
 ରାମ କୃପା କପି ଦଲ ବଲ ବାଡ଼ା । ଜମି ଭୁନ ପାଇ ଲଭ ଅତି ଡାଡ଼ା ॥୭୧॥

ରଣ-ଭୂମିରେ ଅତି ରାଜଶ୍ରୀ ରତ୍ନପତି ଅଭୁଲ-ବଳୀ ଶୋଭିତ ।
 ବଦନେ ଶ୍ରମ ଜଳ ପଡ଼-ନେତ ମଞ୍ଜୁଳ ରୁଚିର ଅଙ୍ଗେ ରକ୍ତ ବିନ୍ଦୁ ॥
 ଭୁଲଶ୍ରୀ ରାମ ଶର କରେ, କପି ଭଞ୍ଜିତ ଚୌଦିଗରେ,
 କହେ ଦାସ ଭୁଲସୀ ଶୋଭା ନ ପାରେ ଶୁଣି ଖଣିତ ସହସ୍ର ପୁଣ୍ଡରେ ॥

ଜତ ନିଶାଚର ପାତଳ ଆକର, ତାକୁ ଦେଲେ ନିଜ ଧାମ ।

ଶୁଣ ପାରବତି, ସେହୁ ମନ୍ଦମତି ନ ଭଜଇ ସେ ଶ୍ରୀରାମ ॥୭୧॥

ବାହୁଡ଼ାଲେ ବେଦସେନା ବିନସର ଅନ୍ତେ । ସମର କରଣ ଘୋର ସାରଣ ସଙ୍ଗତେ ॥
 ରାମ କୃପାରେ ବଢ଼ିଲ କପି ଦଲ ବଲ । ଯଥା ବୃଣ ପାଇ ଅତି ବଡ଼େ ଦାବାନଳ ॥୭୧॥

ସୁଦ୍ଧ ତାନପୁଷ୍ପକ ବହୁତ ପୁଷ୍ପ ବୃକ୍ଷ କରୁଥା'ନ୍ତି । ବିନତି କର ସମସ୍ତ ଦେବତା
 ଗୁଲିଗଲେ । ସେହୁ ସମୟରେ ଦେବର୍ଷି ନାରଦ ଆସିଲେ ॥ ୫ ॥ ଆକାଶ ମାର୍ଗରୁ
 ସେ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କର ସାରସପଦ୍ମରୁ ଗୁଣାବଳୀ ଗାନ କଲେ । ତାଙ୍କର ଗାନ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମନକୁ
 ଅତି ରୁଚିକର ହୋଇ ଥିଲା । “ଏବେ ବ୍ରହ୍ମ ରାବଣକୁ ଶୀଘ୍ର ମାରନ୍ତୁ” — ଏହା
 କହି ମୁନି ଗୁଲିଗଲେ । ତଦନନ୍ତର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ରଣଭୂମିକୁ ଆସି ସେଠାରେ ପ୍ରଣୋଭିତ
 ହେଲେ ॥ ୬ ॥ ଛନ୍ଦ: — ଅଭୁଲମୟ ବଳଧାମ କୋଶଳପତି ଶ୍ରୀ ରାମଜାଥ
 ରଣଭୂମିରେ ପ୍ରଣୋଭିତ । ପୁଣ୍ୟରେ ହେବହନ୍ତ । କମଳ ସମାନ ନେତ୍ର ରାମର ଲାଲ ।
 ଶରୀର ଉପରେ ରକ୍ତ-କର୍ଣ୍ଣିକା ପ୍ରଣୋଭିତ । ସେ ଉଭୟ ହସ୍ତରେ ଧନୁଶର ବୁଲାଇଥା'ନ୍ତି ।
 ଚନ୍ଦ୍ରନିଗରେ ଭଞ୍ଜିତ ଓ ଦାନରଗଣ ପ୍ରଣୋଭିତ । ଭୁଲସୀଦାସ କହନ୍ତି, —
 ସହସ୍ରାନନ ସ୍ଵୟଂ ଶେଷଦେବ ପ୍ରଭା ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଏହି ଛବି ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ॥
 ଦୋହା — ଶିବ କହନ୍ତି, — “ହେ ଗିରିଜେ ! ମନ ରାମସ୍ତ ଓ ପାପର ଖଣି କୁହକର୍ଣ୍ଣକୁ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଧ୍ୟାତ୍ମ ପରମଧାମ ଦେଇଦେଲେ । ଅଭବକ ସେହୁ କହୁଲୁ ଶ୍ରୀରାମକୁ
 ଯେଉଁମାନେ ଭଜନ ନ କରନ୍ତି, ସେହୁମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ମନ୍ଦ-ବୁଦ୍ଧି ।” ॥ ୭ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ : — ବିନ ଶେଷ ହେବାକୁ ଉଭୟ ସେନା ଫେରିଲେ । ଆଜିର ପ୍ରଭାତେ

ଶ୍ରୀଜହ୍ନ ନିସିଦର ଦିନୁ ଅରୁ ରାଣୀ । ନିଜ ମୁଖ କହେଁ ପୁକୁଚ ଜେନ୍ତୁ ଗାଁ ।
 ବହୁ ବିଲପ ଦସକଂଧର କରଇ । ବଧୂ ସୀସ ପୁନି ପୁନି ଉର ଧରଇ ॥୨॥
 ରୋଡ଼ୁଛି ନାହିଁ ହୃଦୟ ହୃଦ ପାମ । ତାହୁ ତେଜ ବଲ ବିପୁଲ ବଖାମ ॥
 ମେଘନାଦ ତେହି ଅବସର ଆୟୁ । କହି ବହୁ କଥା ପିତା ସମସ୍ତାୟୁ ॥୩॥
 ଦେଶେନ୍ଦ୍ର କାଲି ମୋର ମନୁସାହି । ଅବହିଁ ବହୁତ କା କରେଁ ବଢ଼ାଇ ॥
 ଇନ୍ଦ୍ରଦେବ ସେଁ ବଲ ରଥ ପାୟୁଛି । ସୋ ବଲ ତାତ ନ ତୋହି ଦେଖାୟୁଛି ॥୪॥
 ଏହି ବିଧି ଜନ୍ମିତ ଉପୁଇ ବିଦାନା । ଚହୁଁ ଦୁଆର ଲଗେ କପି ନାନା ॥
 ଲଜ କପି ଭାବୁ କାଲ ସମ ସାର । ଉଚ ରଜମାଚର ଅତି ରନଧୀର ॥୫॥
 ଲରୁଛି ସୁଭଟ ନିଜ ନିଜ ଜୟ ହେବୁ । ବରନି ନ ଜାଇ ସମର ଖଗକେବୁ ॥୬॥

ରାକ୍ଷସେ ସସ୍ତ୍ର ଭଜନ୍ତି ଦିବା ବିଭବସା । ନିଜ ବଦନେ କହନ୍ତେ ପୁକୁଚ ଯେପରି ॥
 ବହୁତ ବିଲପ ଦଶ ବଦନ କରଇ । ବାରମ୍ବାର ଭାଜା ଶିର ହୃଦୟେ ଧରଇ ॥୭॥
 ରୋଦନ କରନ୍ତି ନାଶ ବନ୍ଧେ ପିଟି ପାଣି । ତାହାର ତେଜ ପ୍ରତାପ ବିପୁଳ ବଖାଣି ॥
 ସେହୁ ସମୟରେ ମେଘନାଦ ଆଗମିଲ । ବହୁ କଥା ଜନକକୁ କହୁ ବୁଝାଇଲ ॥୮॥
 ଦେଶିକ କାଲି ମୋହର ପରାଦମ ଥାଇ । କଶିବ କଥା ଏବେ ବହୁତ ବଢ଼ାଇ ॥
 ଇନ୍ଦ୍ରଦେବଠାରୁ ବଲ ରଥ ପାଇଥିଲି । ସେ ବଲ ତାତ, ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଦେଖାଇ ନ ଥିଲି ॥୯॥
 ଏଭାବେ ଭାବନ୍ତେ ନିଶି ଶେଷ ହେଲୁ ଆସି । ଦେଶିଲେ ଗୁଣ ହୁଆର ରାକ୍ଷ ବୃକ୍ଷବାସୀ ॥
 ଏଣେ ଭାବୁ ମରକଟ କାଳ ସମ ସାର । ତେଣେ ନିଶାଚର-ଗଣ ଅତି ରଣଧୀର ॥୧୦॥
 ପ୍ରହରୁ ଯୋଦ୍ଧା ଆପଣା ଜୟ ଯଶ ହେବୁ । ବଞ୍ଚି ନ ହୁଅଇ ମହାରଣ, ଖଗକେବୁ ॥୧୧॥

ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ବିଶେଷ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମା ଦାସ ପାଇଲେ
 ଅଗ୍ନିର ତେଜ ଯେପରି ବହୁପ୍ରଣରେ ବଢ଼ିଯାଏ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପାଦୃଷ୍ଟି ପାଇ ବାନର
 ସେନାଙ୍କ ବଳ ସେହୁପରି ବଢ଼ିଗଲା ॥ ୧ ॥ ତେଣେ ଆପଣା ପ୍ରାଣରେ ଆପଣାର
 ପ୍ରାଣ କହିଲେ ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ଯେପରି ହ୍ରାସ ପାଏ, ସେହୁପରି ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କର
 ସଂଖ୍ୟା ଦିନରାତି ହ୍ରାସ ପାଇବାରେ ଲାଗିଥାଏ ! ରାବଣ ଅତିଶୟ ବିଳାପ କରୁଥାଏ ।
 ସେ ବାରମ୍ବାର ଭାଇ କୁମୁଦର୍ଣ୍ଣର ଶିରକୁ ବନ୍ଧରେ ଲଗାଉଥାଏ ॥ ୨ ॥ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ
 ତାହାର ବିପୁଳ ତେଜ ଓ ବଳ ବାହୁନ ହାତରେ ଗ୍ରହଣ ପିଟି କାହୁଁଥାନ୍ତି । ସେହି
 ସମୟରେ ମେଘନାଦ ଆସିଲ ଏବଂ ସେ ନାନାଦିଧି କଥା କହି ପିତାକୁ ବୁଝାଇଲ ॥ ୩ ॥
 ସେ କହିଲା, “କାଲି ମୋ ପୁରୁଷାର୍ଥ ଦେଖନ୍ତୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶିପ୍ରତାପ ବଢ଼ାଇ
 ବା କ’ଣ କରବ ? ହେ ତାତ । ମୋ ଇନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ବଲ ଓ ରଥ
 ମୁଁ ପାଇଥିଲି, ତାହା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଏହିପରି ଆତ୍ମାଳିନ
 କରୁ କରୁ ସକାଳ ହୋଇଗଲା । ଲଙ୍କାର ଗୁଣଦ୍ବାରରେ ବହୁତ ବାନର ଆସି
 ଦୁଇ ଭାବରେ ଜମିଗଲେ । ଏଣେ କାଳ ସମାନ ସାର ବାନର ଓ ଭଲ୍ଲଭ ଏବଂ

ମେଘନାଦ ମାୟାମୟ ରଥ ଚଢ଼ି ଗୟାରୁ ଅକାସ ।

ଗର୍ଜେଇ ଅଟକାସ କରି ଭଲ କପି କଟକଣ୍ଡ ଶାସ ॥୨୮॥

ସକ୍ତି ସୁଲ ତରବାରି କୃପାଣ । ଅସ୍ତ୍ର ସସ୍ତ୍ର ଭୁଲିଯାୟୁଧ ନାନା ॥

ଡାରଇ ପରସ୍ତ ପରିଷ୍ଟ ପାଷାଣ । ଲଗେଇ ବୃଷ୍ଟି କରେ ବହୁ ବାନା ॥୨୯॥

ଦସ ଦିପି ରହେ ବାନ ନର ଗୁଣ । ମାନହୁଁ ମଦା ମେଘ ଝରି ଲୁଣ ॥

ଧରୁ ଧରୁ ମାରୁ ସୁନିଅ ଧୁନି କାନା । ଜୋ ମାରଇ ତେହକୋଇ ନ ଜାନା ॥୩୦॥

ଗହ୍ମିରି ତରୁ ଅକାସ କପି ଧାଡ଼ୁଣି । ଦେଖଣି ତେହନ ହୁଣିତ ଫିରି ଆଡ଼ୁଣି ॥

ଅବଦଟ ଘାଟ ବାଟ ଗିରି କଂଦର । ମାୟା ବଲ ଖଢ଼େପି ସର ପଂଜର ॥୩୧॥

ଜାଣି କହଁ ବ୍ୟାକୁଲ ଭବ ବଂଦର । ସୁରପତି ବଂଦି ପରେ ଜନ୍ମ ମଂଦର ॥

ମାରୁତସୁତ ଅଂଗଦ ନଲ ମାଲ । ଖଢ଼େପି ବିକଲ ସକଲ ବଲସୀଲ ॥୩୨॥

ମାୟାମୟ ରଥ ଚଢ଼ି ଶତକିତ ଗମନ କରି ଆକାଶ ।

ଗରଜେ ପ୍ରଳୟ-ପୟୋଦ ପରସ୍ତ ହେଲ କପି ଦଳେ ଶାସ ॥୨୮॥

ଚଳାଏ ଶକତି, ଶୂଳ ଶତସ, କୃପାଣ । ବଜ୍ରାୟୁଧ, ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ବିବିଧ ବିଧାନ ॥

ପରଶୁ ପରିଷ୍ଟ ମାରେ, ଫିଙ୍ଗଇ ପଥର । ଲୁଣିଲ ସେ ବୃଷ୍ଟି କରି ନାନାବିଧ ଶର ॥ ୨୯ ॥

ଦଶ ଦିଗେ ଶରମାଳ ଆଛାଡ଼ି ରହୁଲ । ମନେ ହୁଏ ମଦା ମେଘ ଝରି ଲୁଗାଲୁଗ ॥

‘ଧର ଧର, ମାର’ ଧୁନି ଶ୍ରବଣେ ଶୁଭଲ । ଯେ ମାରଇ ତାକୁ କେହ ଜାଣିନ ପାରଇ ॥ ୩୦ ॥

ଧରି ଗିରି ତରୁ କପି ଧାଆନ୍ତି ଗରଜେ । ନ ଦେଖି ତାହାକୁ ବାହୁଡ଼ନ୍ତି ହୁଣିମନେ ॥

ବାଟ ଘାଟ ପରବତ କନ୍ଦର ସଜ୍ଜଟ । ରଡ଼ିଲ ଶର-ପଞ୍ଜୁଣ ମାୟାବଳେ ନଷ୍ଟ ॥ ୩୧ ॥

କାହିଁ ଯିବେ ଉପ୍ରେ ହେଲେ ବ୍ୟାକୁଳ ବାନର । ସ୍ଵରେଷ ବନ୍ଦୀରେ ଯେହ୍ନେ ପଡ଼ନ୍ତି ମନ୍ଦର ॥

ମାରୁତସୁତ ଅଙ୍ଗଦ ନଲ ଆଉ ମାଲେ । ବିକଲ କଲ ସକଲ ସାର ବଲଶୀଲେ ॥ ୩୨ ॥

ତେଣେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରଣଧାର ଗୁଣସ ॥ ୫ ॥ ଭବସ୍ତ୍ର ପକ୍ଷର ଯୋଦ୍ଧା ଆପଣା ଆପଣାର

ବିଜୟ ନିମନ୍ତେ ଲଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ହେ ପରୁତ ! ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଭୁ ଭାଷାରେ

ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ନ ପାରେ ॥ ୬ ॥ ଦୋହା :—ମେଘନାଦ (ସୁବୋକ୍ତ) ମାୟାମୟ

ରଥରେ ଚଢ଼ି ଆକାଶକୁ ଗୁଲିଗଲ ଏବଂ ଅଟକାସ କରି ଗର୍ଜନ କଲ । ଫଳରେ

ବାନର ସେନା ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ସ ବ୍ୟାପିଗଲ ॥ ୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେ ଶକ୍ତି, ଶୂଳ

ତରବାଣ, କୃପାଣ ଆଦି ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଏବଂ ବଜ୍ର ଆଦି ବହୁବିଧ ଆୟୁଧ ଚଳାଇଲ ଏବଂ

ଫାରଶୀ, ପୁରୁର, ପଥର ଆଦି ପକାଇ ବହୁବିଧ ବାଣ ବୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲ ॥ ୮ ॥

ଆକାଶର ଦଶଦିଗରେ ବାଣ ଗୁରୁ ହୋଇଗଲ । ସତେ ଅବା ମଦା ନକ୍ଷତ୍ରର

ବାଦଲମାନେ ଝଡ଼ିବର୍ଷା ଲଗାଇ ଦେଲେ । ‘ଧର, ଧର, ମାର’ ଏହି ଶବ୍ଦମାନ

କାନକୁ ଶୁଣାଯାଉଥାଏ । କିନ୍ତୁ କିଏ ମାରୁଥାଏ, ତାହାକୁ କେହ ଜାଣିପାରୁ

ନ ଥା’ନ୍ତି ॥ ୯ ॥ ପଦ୍ୟ ଓ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଧରି ବାନରମାନେ ଆକାଶରେ ଦୌଡ଼ି

ପୁନି ଲକ୍ଷ୍ମନ ସୁଗ୍ରୀବ ବିଶ୍ୱାସନ । ସରଞ୍ଜି ମାରି ଶାନ୍ତେପି ଜର୍ଜର ତନ ॥
 ପୁନି ରଘୁପତି ସେଁ କୁହେଁ ଲଗା । ସର ଛାଡ଼ଇ ହୋଇ ଲଗହିଁ ନାଗା ॥୫॥
 ବ୍ୟାଲ ପାସ ବସ ଭବ ଶରଣ । ସୁବସ ଅନନ୍ତ ଏକ ଅବିକାଶ ॥
 ନଟ ଇବ କପଟ ଚରିତ କର ନାନା । ସଦା ସୁତନ୍ତ୍ର ଏକ ଭଗବାନା ॥୬॥
 ରନ ଯୋଗ ଲଗି ପ୍ରଭୁହିଁ ବଂଧାୟେ । ନାଗ ପାସ ଦେବହୁ ଭୟ ପାୟେ ॥୭॥
 ଗିରିଜା ଜାୟୁ ନାମ ଜପି ମୁନି କାଟହିଁ ଭବ ପାସ ।

ସୋ କ ବ୍ୟଥ ତର ଆର୍ତ୍ତୁଇ ବ୍ୟାପକ ବିଶ୍ୱ ନିବାସ ॥୧॥
 ଚରିତ ରାମ କେ ସଗୁନ ଭବାନୀ । ତହିଁ ନ ଜାହିଁ ବୁଦ୍ଧି ବଳ ବାମୀ ॥
 ଅସ ବିଶ୍ୱର ଜେ ତଜ୍ଞ ବିରାଗୀ । ରାମହୁ ଭଜହିଁ ତର୍କ ସବ ଖାଗୀ ॥୧॥

କର୍ପାଶୁର ବିଶ୍ୱାସ ଲକ୍ଷ୍ମଣେ ଆଦର । ତନ୍ତୁ ଜର୍ଜରିତ କଲ ପ୍ରହାରଣ ଶର ॥
 ପୁଣି ସେ ପୁଣି ଲଗିଲ ରଘୁପତି ସଙ୍ଗ । ଶର ପ୍ରତନ୍ତେ ଲଗନ୍ତି ହୋଇଣ ଭୁଜଙ୍ଗ ॥୨॥
 ନାଗପାଶ ବନ୍ଦନରେ ପଡ଼ିଲେ ଶରଣ । ସୁବଶ ଅନନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ଏକ ଅବିକାଶ ॥
 ନାନା କପଟ ଚରିତ ନଈକ ସମାନ । କରନ୍ତି ସଦା ସୁତନ୍ତ୍ର ରାମ ଭଗବାନ ॥୩॥
 ରଣଶୋଭା ଲଗି ଆପଣାକୁ ବନ୍ଧାଇଲେ । ଦେଖି ଦଶା ଦେବେ ଭୟସନ୍ତପ୍ତ ହୋଇଲେ ॥୪॥

ଗିରିଜା । ଯାହାଙ୍କ ନାମ ଜପି ନର କାଟନ୍ତି ସଂସାର ପାଶ ।

ସେ ପ୍ରଭୁ କେବେ କି ବନ୍ଧନେ ପଡ଼ନ୍ତି ବ୍ୟାପକ ବିଶ୍ୱନିବାସ ? ॥୧॥

ସଗୁଣ ଚରିତ ରଘୁନାଥଙ୍କ, ଶ୍ୟାମା । ତର୍କଣା କର ନ ହୁଏ ମନ ବୁଦ୍ଧି ବାଣୀ ॥
 ଏମନ୍ତ ବିଶ୍ୱର ଯେହୁ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ ବିରାଗୀ । ଭଜନ୍ତି ରାମ ସକଳ ତର୍କ ପରିତ୍ୟାଗୀ ॥୧॥

ଦୌଡ଼ି ଯାଉଥା'ନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାହାକୁ ଦେଖିପାରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି । ଏହୁ ହେତୁ ହୁଏତ
 ହୋଇ ଦେଖି ଆସୁଥା'ନ୍ତି । ମେଘନାଦ ମାୟା ବଳରେ ହୃଦୟ ଘାଟି, ଗୁପ୍ତା ଏବଂ
 ପଦ୍ମ କନ୍ଦରା ସବୁକୁ ଶର-ପଞ୍ଚୁଣ୍ଡରେ ପରିଣତ କରିଦେଲା ॥ ୩ ॥ “ଏବେ ଯିବା
 କୁଆଡ଼େ ?—ଏହା ଭାବି ବାନର-ମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସତେ ଅବା
 ପଦ୍ମମାନେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବର୍ଦ୍ଧାଣାଳରେ ପଡ଼ିଗଲେ କି । ମେଘନାଦ ମାରୁତସୂତ ହନୁମାନ,
 ଅଙ୍ଗଦ, ନଳ ଏବଂ ଗାଲ ଆଦି ସମସ୍ତ ବଳବାନ୍ ସାରକ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ କରିଦେଲା ॥ ୪ ॥
 ପୁଣି ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୁଗ୍ରୀବ ଓ ବିଶ୍ୱାସଶକ୍ତ ବାଣରେ ମାରି ସେମାନଙ୍କ ଶରୀରକୁ ସଜ୍ଜିତ
 କରିଦେଲା । ତତ୍ପରେ ସେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସହୃଦ ଲତିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଯେଉଁ
 ବାଣ ଛୁଟୁଥାଏ, ତାହା ସବୁ ସାପ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଦେହରେ ଆସି ଲାଗୁଥାଏ ॥ ୫ ॥
 ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ସୁତନ୍ତ୍ର, ଅନନ୍ତ, ଏକ (ଅଶଶ୍ୱ) ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ସେହୁ ଶରଣ ଶ୍ରୀରାମ
 ନାଗପାଶ ବନ୍ଧନରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ସର୍ବଦା ସୁତନ୍ତ୍ର, ଏକ (ଅଦ୍ୱିତୀୟ) ଭଗବାନ ।
 ସେ ନଟପରି ନାନାବସ କପଟ-ଲୀଳା କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୬ ॥ ରଣଶୋଭା ନମନ୍ତେ ପ୍ରଭୁ
 ନିଜକୁ ନାଗପାଶ ବନ୍ଧନରେ ପକାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତତ୍ପରେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ମନରେ

ବ୍ୟାକୁଳ କଟକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଘନନାବା । ପୁନଃ ଗ୍ରା ପ୍ରଗଟ କହଇ ଦୁର୍ବାଦା ॥
 ଜାମବତ କହ ଖଲ ରହୁ ଠାଡ଼ା । ପୁନଃ କର ତାହୁ ହୋଧ ଅତି ବାଡ଼ା ॥୨॥
 ବୁଡ଼ ଜାନ ସଠ ଛାଡ଼େହିଁ ତୋହା । ଲୁଗେସି ଅଧମ ପରୁରେ ମୋହା ॥
 ଅସ କହି ତରଳ ହିଁ ସୁଲ ଚଲୁୟେ । ଜାମବତ କର ଗହୁ ସୋଇ ଧାୟେ ॥୩॥
 ମାରମ୍ମି ମେଘନାଦ କେ ଗୁଞ୍ଜା । ପରା ଭୂମି ଦୁର୍ମିତ ସୁରଦାଞ୍ଜ ॥
 ପୁନଃ ଚପାନ ଗହୁ ଚରନ ଫିରୁୟେ । ମହୁ ପଲ୍ଲବ ନିଜ ବଳ ଦେଖାଉୟେ ॥୪॥
 ବର ପ୍ରସାଦ ସୋ ମରଇ ନ ମାର । ତଦ ଗହୁ ପଦ ଲଂକା ପର ଡାବ ॥
 ଇହାଁ ଦେବଶିଷି ଗରୁଡ଼ ପଠାୟେ । ରାମ ସମୀପ ସପହ ସୋ ଆୟେ ॥୫॥

ବ୍ୟାକୁଳ ସେନାକୁ କହ ମେଘନାଦକହ । ପ୍ରକଟ ହୋଇଲୁ ପୁଣି ହୃଦୟନ କହ ॥
 ବୋଲେ ନାମୁବନ୍ତ, ସଙ୍ଗେ ହୁଡ଼ା ରହୁ, ଖଲ । ଶୁଣନ୍ତେ ତାହାର ହୋଧ ବଢ଼ିଲୁ ପ୍ରବଳ ॥୬॥
 ହୁଡ଼ା ଜାଣି ଶଠ, ଗୁଡ଼ି ଦେଇଥିଲୁ ତୋତେ । ଆହ୍ୱାନ କରୁଛୁ ଏବେ ଅଧମରୁ ମୋତେ ॥
 ଏହା ସେକହ ପ୍ରଶସ୍ତ ହିଁ ଶୂଳ ଗୁଳିଲୁ । ନାମୁବନ୍ତ ତାହା କରେ ଦେଖଣ ଧାର୍ଯ୍ୟ ॥୭॥
 ମାରନ୍ତେ ହିଁ ଶୂଳ ମେଘନାଦର ଗୁଡ଼ିରେ । ଭୂମି ଭୂମି ସୁରଦାଞ୍ଜ ପଡ଼ିଲୁ ଶିଥିରେ ॥
 ସଙ୍ଗେସେ ପୁଣି ତା' ପାଦ ଧରି ରୁଷପଡ଼ । ବୁଲଇ ଚରୁଡ଼ ମହା ଦେଖାଏ ଶକତି ॥୮॥
 ମାରନ୍ତେ ନ ମରେ ସେହୁ ବରର ପ୍ରସାଦେ । ତହୁଁ ଲଙ୍କା ହୃଦେ ଫିରି ଦେଲୁ ଧରି ପାଦେ ॥
 ଏଣେ ନାରଦ ପଠାନ୍ତେ ଶବନାୟକକୁ । ଶୀଘ୍ର ସେ ଆସିଲେ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପାଖକୁ ॥୯॥

ବଡ଼ ଭୟ ଜାତ ହେଲା ॥ ୭ ॥ ତୋହା .—ଶିବ କହନ୍ତୁ—“ହେ ଗିରିଜେ !
 ଯାହାଙ୍କର ନାମ ଜପ କରି ପ୍ରଜନନମାନେ ଭବ-ବନ୍ଧନ କାଟି ପାରନ୍ତି, ସେହୁ
 ସବ-ବ୍ୟାପକ ଓ ବିଶୁଦ୍ଧବାସ ପ୍ରଭୁ କେବେ ବନ୍ଧନରେ ପଡ଼ିପାରନ୍ତି କି ? ॥ ୭ ॥
 ତୌପାଲ —ହେ ଭବାନୀ ! ବୁଦ୍ଧି ଓ ବାଣୀ ବଳରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଏହି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଲୀଳା
 ବିଷୟରେ ତର୍କ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ଏପରି ବିଶୁଦ୍ଧ କରୁଣାମୟ ଓ ଦୈର୍ଘ୍ୟ
 ପୁରୁଷମାନେ ସମସ୍ତ ତର୍କ ଓ ଶଙ୍କା ତ୍ୟାଗ କରି କେବଳ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭଜନ କରନ୍ତି ॥ ୮ ॥
 ମେଘନାଦ ସେନାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ କରିଦେଲା । ତତ୍ପରେ ସେ ଦେଖାଦେଲା ଏବଂ
 ହୃଦୟନ କହବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାହା ଶୁଣି ନାମୁବାନ କହଲେ—“ଆରେ ହୃଷ୍ଟ !
 ଠିଆ ହୋଇ ରହ ।” ଏହା ଶୁଣି ମେଘନାଦର ହୋଧ ବହୁ ପରିମାଣରେ ବଢ଼ିଗଲା ।
 ସେ ବହୁଲା, “ଆରେ ମୁର୍ଖ ! ତୋତେ ହୃଦ ବୋଲି ଜାଣି ମୁଁ ଗୁଡ଼ି ଦେଇଥିଲି ।
 ଆରେ ଅଧମ ! ଏବେ ତୁ ମୋତେ ଆହ୍ୱାନ ଦେବାରେ ଲାଗିଛୁ ?” ଏହିପରି କହ
 ସେ ତକ ତକ କରୁଥିବା ହିଁ ଶୂଳ ଚଳାଇଲା । ନାମୁବାନ ସେହୁ ହିଁ ଶୂଳକୁ ହାତରେ
 ଧରି ଧାନ୍ତିଲେ ॥ ୯ ॥ ସେ ତାହା ମେଘନାଦର ଗୁଡ଼ିରେ ମାରଲେ । ସୁର-ଦାତକ
 ମେଘନାଦ ହିଁ ଶୂଳର ଆଘାତରେ ଚକ୍ରର ଖାଇ ଭୂମି ଉପରେ ଖସିପଡ଼ିଲା ।
 ନାମୁବାନ ପୁଣି ନୋଧରେ ମୁଣ୍ଡି ହୋଇ ପାଦ ଧରି ତାହାକୁ ବୁଲାଇଲେ ଏବଂ

ଶଗପତି ସବ ଧରି ଖାଏ ମାୟା ନାଗ ବରୁଥ ।

ମାୟା ବିଗତ ଭଏ ସବ ହରଷେ ବାନର ଜୁଥ ॥୭୪ (କ)॥

ଗନ୍ଧି ଗିରି ପାଦପ ଉପଲ ନଖ ଧାଏ ଖାସ ଶିସାଇ ।

ଚଲେ ତମୀରର ବିକଳତର ଗଡ଼ ପର ଚଢ଼େ ପରାଇ ॥୭୪ (ଖ)॥

ମେଘନାଦ କୈ ମୁରୁରୁ ଜାଗୀ । ପିତାକୁ ବିଲେକି ଲଜ ଅତି ଲଗୀ ॥

ଭୁରତ ଗୟତ୍ର ଗିରିବର କଂଦର । କରୌ ଅଜୟ ମଖ ଅଧ ମନ ଧର ॥୧॥

ଇହା ବିଶ୍ୱକ୍ଷନ ମନ୍ତ୍ର ବିରୁର । ସୁନନ୍ଦ ନାଥ ବଳ ଅତୁଲ ଉଦାର ॥

ମେଘନାଦ ମଖ କରଇ ଅପାବନ । ଖଲ ମାୟାସା ଦେବ ସତାର୍ପନ ॥୨॥

କୌ ପ୍ରଭୁ ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ସୋ ପାଇଛି । ନାଥ ବେଗି ପୁନି ଶାନ୍ତି ନ ଜାଇଛି ॥

ସୁନି ରଘୁପତି ଅତିସୟ ସୁଖ ମାନା । ବୋଲେ ଅଂଗଦାଦି କପି ନାନା ॥୩॥

ଗରୁଡ଼ ସକଳ ବ୍ୟାଲକ୍ଷ୍ମ କବଳ କରନ୍ତେ, ଯଶ ଭିତରେ ।

ମାୟା ଦୁଷ୍ଟଭୂତ ହୋଇଲ ରୁଷିତ ହରଷ ହରି ଶକରେ ॥୭୪ (କ)॥

ଧରି ଗିରିବର ପାଦପ ପ୍ରସ୍ତର କପି ସକୋପେ ଧାଇଁଲେ ।

ବିକଳେ ପଳାଇ ଜଣାତରେ ଯାଇ ଗଡ଼ ଉପରେ ଚଢ଼ିଲେ ॥୭୪ (ଖ)॥

ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ମେଘନାଦ ଚୈତନ୍ୟ ଲଭିଲ । ପିତାକୁ ବିଲେକି ଲଜା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲଗିଲ ॥

ଶୀଘ୍ର ସେ ଗଲ ସୁନ୍ଦର ଶିଳନ କନ୍ଦରେ । କରକ ଅଜେୟ ଯଜ୍ଞ ଭବ ସୁମନରେ ॥୧॥

ସେ ସନ୍ଦେଶ ବିଶ୍ୱକ୍ଷଣ ପାଇଣ କହଇ । ଶୁଣ ପ୍ରଭୁ, ସମାସର ଏମନ୍ତ ଅଟଇ ॥

କରେ ଅପାବନ ଯଜ୍ଞ ମେଘନାଦ ପାପୀ । ଖଲ ମାୟାସା ବିରୂଧ-ମାନବ-ସନ୍ତାପୀ ॥୨॥

ଯଦି ମହାପ୍ରଭୁ, ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ସେ ପାରିବ । ନାଥ, ସହଜେ ଶତ୍ରୁକୁ ଜିଣି ନ ହୋଇବ ॥

ଶୁଣି ରଘୁପତି ଅତି ଆନନ୍ଦ ଲଭିଲେ । ଅଙ୍ଗଦ ହନୁମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ ଆଣିଲେ ॥୩॥

ତାହାକୁ ଭୁମି ଉପରେ କରୁଣି ନିନର ବଳ ଦେଖାଇଲେ ॥ ୪ ॥ କିନ୍ତୁ ଯେତେ

ମାରିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବରପ୍ରସାଦରୁ ସେ ମରୁ ନ ଥାଏ । ସେତେବେଳେ ଜାନୁକାନୁ

ତାହାର ପାଦ ଧରି ତାହାକୁ ଲଜା ହୁର୍ଗ ଉପରକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲେ । ଏଣେ ଦେବଶି

ନାରଦ ଗରୁଡ଼ଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ । ସେ ଶୀଘ୍ର ଆସି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ॥ ୫ ॥

ତୋହା :—ପଞ୍ଚାସକ ଗରୁଡ଼ ସମସ୍ତ ମାୟା-ସ୍ୱର୍ପଙ୍କୁ ଧରି ଖାଇଗଲେ । ତେଣୁ ସମସ୍ତ

ବାନରଦଳ ମାୟାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ॥ ୭୪ (କ) ॥ ପଟ୍ଟ, ବୃକ୍ଷ,

ପଥର ଓ ନଈ ଆଦି ଧରି ବାନରମାନେ ହୁଇ ହୋଇ ଧାଇଁଲେ । ଜଣାତରମାନେ

ବ୍ୟାକୁଳତର ହୋଇ ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଲେ ଏବଂ ପଳାଇ ଯାଇ ହୁର୍ଗ ଉପରେ

ଚଢ଼ିଗଲେ ॥ ୭୪ (ଖ) ॥ ତୌପାୟ :—ମେଘନାଦର ମୂର୍ତ୍ତି ଲୁଚିଗଲା । ପିତାକୁ

ଦେଖି ତାକୁ ବଡ଼ ଲଜା ଲଗିଲା । “ମୁଁ ଅଜେୟ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଯଜ୍ଞ କରିବି”—

ଏହା ମନରେ ସ୍ଥିର କରି ସେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଟ୍ଟ ଗୁମ୍ଫା ମଧ୍ୟକୁ ଚାଲିଗଲା ॥ ୧ ॥ ଏଣେ

ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ସଂଗ ଜାହ୍ନୁ ସବ ଶୁଦ୍ଧ । କରନ୍ତୁ ବିଧିଂସ ଜଞ୍ଜ କର ଜାଣି ॥
 ତୁମ୍ଭ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ମାରେନ୍ତୁ ରନ ଓଷ୍ଠ । ଦେଖି ସଭସ୍ତୁ ସୁର ଦୁଃଖ ଅଳ ମୋହୁ ॥୩॥
 ମାରେନ୍ତୁ ତେହୁ ବଲ ବୁଦ୍ଧି ଉପାଧି । ଜେହ୍ନି ଜୀଜେ ନିଧିରର ସୁନୁ ଶୁଦ୍ଧି ॥
 ଜାମବତ ସୁଗ୍ରୀବ ବିଶ୍ୱାସନ । ସେନ ସମେତ ରହେନ୍ତୁ ଶନିଉ ଜନ ॥୪॥
 ଜବ ରଘୁବୀର ଶୁଦ୍ଧି ଅନୁସାସନ । କଟି ନିଷଂଗ କସି ସାଜି ସରସନ ॥
 ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ ଉର ଧରି ରନଧୀର । ବୋଲେ ଘନ ରବ ଶିର ଶିରାସ ॥୫॥
 କୌଁ ତେହୁ ଆଜୁ ବଧେଁ କିନ୍ତୁ ଆର୍ତ୍ତେ । ତୌ ରଘୁପତି ସେବକ ନ କହାଣ୍ଡେ ॥
 କୌଁ ସତ ସଂକର କରନ୍ତି ସହାଧି । ତଦପି ହତର୍ତ୍ତ ରଘୁବୀର ବୋହାଧି ॥୬॥

ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳି ଯାଅ, ସବେ ଭଲ । କର ଯଜ୍ଞ ବିଧିଂସନ ଏହୁକ୍ଷଣି ଯାଇ ॥
 ତୁମ୍ଭେ ସଭମିତ୍ର, ରଣେ ମାରବ ତାହାକୁ । ହୁଏ ମୋତେ ଲାଗେ ଶୁଦ୍ଧ ଦେଖି ଦେବତାଙ୍କୁ ॥୧॥
 ହେ ଭଲ ! ମାରବ ତାକୁ ବନେ କରୁଣେ । ନିଶୀତର ନାଶ ଯିବ ଯେପନେକ ହେଲେ ॥
 ଜାମ୍ବବନ୍ତ କପିରାଜ ପୁଣି ବିଶ୍ୱାସଣ । ସମାପେ ରହୁବ ସେନା ସହ ଶନିଜଣ ॥୨॥
 ଯେବେ ଅନୁମତି ଦେଲେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ । କଟିରେ ନିଷଙ୍ଗ କରେ ବାଣ ଶରସନ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପ ଦୃଢ଼େ ଧରି ରଣଧୀର । ଭାଷିଲେ ଜଳଦ ସମ ବଜନ ଗର୍ଭୀର ॥୩॥
 ଆଜି ଶଲ୍ୟକୁ ନ ବଧୁ ଫେରିବୁ ମୁଁ ଯେବେ । କୁହାଇବି ନାହିଁ ରଘୁପତି ଦାସ ତେବେ ॥
 ଯଦ୍ୟପି ସାହାଯ୍ୟ ଶକ୍ତ କରିବେ ଶଙ୍କର । ତଥାପି ମାରବ ଶୁଣ ରଘୁପତିଙ୍କର ॥୪॥

ବିଶ୍ୱାସଣ ଗୋଟିଏ ପରାମର୍ଶ ଦିଏ କଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ କହିଲେ, “ହେ ଅରୁଣମୟ ବଳବାନ୍ ଉଦାର ପ୍ରଭୁ ! ଦେବତାମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହିତ, ହୁଷ୍ଟ, ମାୟାସା ମେଘନାଦ ଅପାବନ ଯଜ୍ଞ କରୁଅଛୁ ॥ ୧ ॥ ହେ ପ୍ରଭୁ ! ଯଦି ସେ ଯଜ୍ଞରେ ସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିବ, ହେ ନାଥ ! ତେବେ ମେଘନାଦକୁ ଶୀଘ୍ର (ସହଜରେ) ଆଉ ଜୟ କରାଇଲ ନ ପାରେ ।” ଏହା ଶୁଣି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ଲାଭ କଲେ ଏବଂ ଅଙ୍ଗବାଦ ବହୁତ ବାନରଙ୍କୁ ଡକାଇ କହିଲେ— ॥ ୨ ॥ “ହେ ଭଲମାନେ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସଙ୍ଗରେ ଯାଅ ଏବଂ ଯାଇ ମେଘନାଦର ଯଜ୍ଞ ବିଧିଂସ କର । ହେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! ପ୍ରଭୁରେ ତୁମେ ତାକୁ ମାର । ଦେବତାମାନେ ଭୟଶୁଦ୍ଧ, ଏହା ଦେଖି ମୋତେ ବଡ଼ ହୁଏ ଲାଗୁଅଛି ॥ ୩ ॥ ହେ ଭଲ ! ଶୁଣ, ଏପରି ବଳ, ବୁଦ୍ଧି ଓ ଉପାୟରେ ତୁମେ ତାକୁ ମାରବ, ଯେପରି କି ନିଶୀତରର ବିନାଶ ହେବ । ହେ ଜାମ୍ବବନ୍ତ, ସୁଗ୍ରୀବ ଓ ବିଶ୍ୱାସଣ ! ତୁମେ ଶନି ଜଣ ସେନା ସମେତ ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରୁହ ।” ॥ ୪ ॥ ଏହି ରୂପେ ଯେତେବେଳେ ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀର ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ, ସେତେବେଳେ କଟିରେ ତୁର୍ଣ୍ଣାର କଣ୍ଠ ଏବଂ ଧନୁ ସଜାଇ ରଣଧୀର ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପ ଦୃଢ଼ବୃତ୍ତେ ଧାରଣ କରି ମେଘ-ଗର୍ଭୀର ବାଣୀ କହିଲେ— ॥ ୧ ॥ “ଯଦି ମୁଁ ଆଜି ତାହାକୁ ନ ମାରି ଫେରିବି, ତେବେ ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀରଙ୍କ ସେବକ ନାମରେ ଆଉ ଅଭିହତ ହେବିନାହିଁ । ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁପତିଙ୍କ ନାମରେ ମୁଁ

ରଘୁପତି ଚରନ ନାଲ ସିରୁ ଚଳେଉଁ କୁରଂତ ଅନଂତ ।

ଅଂଗଦ ମଲ ମୟଂଦ ନଲ ସଂଗ ସୁଭଟ ହନୁମଂତ ॥୭୫॥
ଜାଇ କପିକୁ ସୋ ଦେଖା ବେସା । ଆହୁତି ଦେବ ରୁଧିର ଅରୁ ଘେଁସା ।
ଶାନ୍ତି କପିକୁ ସବ ଜଞ୍ଜ ବଧଂସା । ଜବ ନ ଉଠଇ ଚବ କରହିଁ ପ୍ରସଂସା ॥୭୬॥
ତଦପି ନ ଉଠଇ ଧରେହିଁ କଚ ଜାଞ୍ଜ । ଲବହିଁ ହୁତି ହୁତି ଚଳେ ପରାଞ୍ଜ ॥
ଲେଁ ହିସୁଲ ଧାଡ଼ା କପି ଭାଗେ । ଆସ ଜହଁ ରାମାନୁଜ ଆଗେ ॥୭୭॥
ଆଡ଼ା ପରମ ହୋଧ କର ମାରା । ଗର୍ଜ ଘୋର ରବ ବାରହିଁ ବାରା ॥
କୋପି ମରୁତସୁତ ଅଂଗତ ଧାସ । ହୁତି ହିସୁଲ ଉର ଧରନି ଗିରାସ ॥୭୮॥
ପ୍ରଭୁ କହୁଁ ଗୁଁଡ଼େସି ସୁଲ ପ୍ରଚଂଡ଼ା । ସର ହୁତି କୃତ ଅନଂତ ଜୁଗ ଖଞ୍ଜା ॥
ଉଠି ବହୋରି ମାରୁତି ଜୁବରାଜା । ହତହିଁ କୋପି ଡେହୁଁ ଘାଉ ନ ବାଜା ॥୭୯॥

ବଦ ରଘୁନାଥ-ପଦ-ନଳ-ଜାତ ଗମିଲେ ଶୀଘ୍ର ଅନନ୍ତ ।

ସଙ୍ଗରେ ଅଙ୍ଗଦ ଦ୍ଵିବିଦ ମୟୁଦ ନଳ ମାଳ ହନୁମନ୍ତ ॥୮୦॥

ଦେଖିଲେ ତାହାକୁ ଯାଇ ବାନର ନକର । ଆହୁତି ଦେବ ମହୁଷ ରୁଧିର ଆବର ॥
ତହୁଁ ମରକଟ ଗଣ ଯଜ୍ଞ ବଧୁଂସିଲେ । ଯେବେ ନ ଉଠଇ ତହୁଁ ପ୍ରଶଂସା ନଲେ ॥୮୧॥
ତଥାପି ସେ ନ ଉଠନ୍ତେ କେଶ ଧରି ଯାଇ । ଗୋଇଠା ମାରି ମାରିଣି ଯାଆନ୍ତି ପଲାଇ ॥
ହିଶୁଲ ନେଇ ଧାଆନ୍ତେ ପଲାଇଲେ କପି । ଆସିଲୁ ରାମାନୁଜ ଆଗେ କୋପେ କର୍ମ ॥୮୨॥
ଅତି ହୋଧାତୁରେ କର ହିଶୁଲ ପ୍ରହାର । ଘୋର ଗରଜନ କଲ ଶଠ ବାରମ୍ବାର ॥
କୋପି ଧାଇଁଲେ ଅଙ୍ଗଦ ପବନ-ଚନୟ । ଧରଣୀସ୍ତ୍ରୀ କଲ ମାରି ହିଶୁଲ ହୃଦୟ ॥୮୩॥
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଉପରେ ଶୁଲ ଛୁଡ଼ିଲୁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ । ଶରେ କାଟିଣ ଅନନ୍ତ କଲେ ବେନି ଶଣ୍ଡ ॥
ଉଠି ପୁଣି ରୋଷତରେ ମାରୁତି ଅଙ୍ଗଦ । ମାରନ୍ତେ ତାକୁ, ଆସାତ ନ ଲଭଇ ମନ୍ଦ ॥୮୪॥

ଶପଥ କରି ବହୁତ—ଯଦି ଶହ ଶଠ ଶଙ୍କର ସୁଦା ଆସି ତାହାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି,
ତଥାପି ମୁଁ ତାହାକୁ ଆଜି ନଷ୍ଟୁ ମାରି ପକାଇବି ।” ॥ ୭ ॥ କୋହା —
ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ଶିର ନୁଆଁ ଶେଷାବତାର ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶୀଘ୍ର
ଚଲିଲେ । ତାଙ୍କ ସହଚର ଅଙ୍ଗଦ, ମାଳ, ମୟୁଦ, ନଳ ଓ ହନୁମାନ୍ ଆଦି ଉତ୍ତମ
ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଥିଲେ ॥ ୭୫ ॥ କୌପାର —ବାନରମାନେ ଯାଇ ଦେଖିଲେ ଯେ
ସେ (ମେଘନାଦ) ବସି ରକ୍ତ ଓ ମହୁଷ ଆହୁତି ଦେଉଅଛି । ବାନରମାନେ ସମସ୍ତ
ଯଜ୍ଞ ଧୂସ କରଦେଲେ । ତଥାପି ସେ ନ ଉଠିବାରୁ ସେମାନେ ତାହାର ପ୍ରଶଂସା
କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୭୬ ॥ ତଥାପି ସେ ଉଠିଲା ନାହିଁ । ବାନରମାନେ ଯାଇ ତାହାର
ବାଳ ଧରିଲେ ଏବଂ ତାହାକୁ ଗୋଇଠା ମାରି ମାରି ପଲାଇ ଚାଲିଲେ । ସେ ହିଶୁଲ
ଧରି ଧାଇଁଲା । ତେଣୁ ବାନରମାନେ ପଲାଇଲେ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯେଉଁଠାରେ ଠିଆ
ହୋଇଥିଲେ ସେଠାକୁ ଆସିଗଲେ ॥ ୭୭ ॥ ସେ ମେଘନାଦ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଧାଧାନ

ଫିରେ ସାର ଶିଶୁ ମରଇ ନ ମାସ । ତବ ଧାତୁ କର ଘୋର ଶିକାରୀ ॥
 ଆତ୍ମତ ଦେଖି ହୁଏ ଜନ୍ମ କାଳ । ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ପ୍ରାଣେ ବିସିଦ୍ଧ କରାଇ ॥୫॥
 ଦେଖେସି ଆତ୍ମତ ପରି ସମ ବାନ । ଭୁରତ ଉତ୍ସୁକ ଖଳ ଅଟରଧାନା ॥
 ବିବିଧ ବେଶ ଧରି କରଇ ଲଗାଇ । କବଚୁକ ପ୍ରଗଟି କବଚୁ ଦୁଇ ନାହି ॥୬॥
 ଦେଖି ଅଜୟ ଶିଶୁ ଭରପେ କାସ । ପରମ ହୁଏ ତବ ଉତ୍ସୁକ ଅସୁସା ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ମନ ଅସ ମନ୍ତ୍ର ଦୁଃଖୀ । ଏହି ପାପିଣି ମେଁ ବହୁତ ଖେଳୁଥା ॥୭॥
 ସୁମିର କୋପଲଧୀସ ପ୍ରତାପ । ସର ସଂଧାନ କାଳ କର ଦାପା ॥
 ଗୁଡ଼ା ବାନ ମାଟ୍ ଉର ଲଗା । ମରଣ ବାର କପଟୁ ସବ ଡାଗା ॥୮॥

ମାରନ୍ତେ ନ ମରେ ଶିଶୁ ଗରେ ବାହୁତନ୍ତ୍ର । ପୁଣି ଧାର୍ଯ୍ୟ ଗର୍ଭନ କରି ଘୋର ଅନ୍ତ ॥
 ଆସିବାର ଦେଖି ଯଥା ହୋଧାହୁତକାଳ । ଗୁଡ଼ରେ ପୁମିହାସୁତ ଶାୟକ କରାଇ ॥୯॥
 ଆସିବା ଅବଲୋକଣ ବଳ ସମ ବାଣ । ସେହୁକ୍ଷଣି ହୋଇଗଲ ଖଳ ଅନ୍ତର୍ଦାନ ॥
 ନାନାବ୍ୟ ବେଶ ଧରି ସମର କରଇ । କେବେଲୁଚିଯାଏ, କେବେ ଦୂରେ ପ୍ରକଟଇ ॥୧୦॥
 ବିନେକ ଅଜୟ ଶିଶୁ ବାନରେ ଡଳିଲେ । ପରମ ହୋଧୁତ ତହୁଁ ଅସୁଖ ହୋଇଲେ ॥
 ମନ ମଧ୍ୟ ବିରାଗରେ ପୁମିହାସୁତ ପ୍ରତ । ଖେଳାଇଲୁଣି ମୁଁ ଏହି ପାପୀକୁ ବହୁତ ॥୧୧॥
 ସୁରଣ କରି ପ୍ରତାପ କୋଶଳ-ନାଥଙ୍କ । ଅନ୍ତ ଦର୍ପେ ସନ୍ଦାହରେ ଧନୁରେ ଶାୟକ ॥
 ଗୁଡ଼ନ୍ତେ ବାଣ ତାହାର ଦୃଢ଼ବେ ବାଜିଲ । ମୁଝୁ ସମୟେ ସମସ୍ତ କପଟି ତେଜିଲ ॥୧୨॥

ହୋଇ ଆସିଲ ଏବଂ ବାରମ୍ବାର ଉତ୍ସୁକର ଶର କରି ଗତିବାକୁ ଲାଗିଲ । ମାରୁଣ
 (ହନୁମାନ) ଓ ଅନ୍ୟ କୋପ କରି ଧାଇଁଲେ । ସେ ଗୁଡ଼ରେ ସି ଶୂଳ ମାରି ହୁଣ୍ଡିକୁ
 ଭୁମି ଉପରେ ପକାଇ ଦେଲ ॥ ୩ ॥ ପୁଣି ସେ ପ୍ରଭୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଉପରକୁ ପ୍ରତାପ ସି ଶୂଳ
 ଗୁଡ଼ିଲ । ଅନନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶର ମାରି ତାହାକୁ ହୁଇଖଣ୍ଡ କରିଦେଲେ । ହନୁମାନ ଓ
 ପ୍ରବରାଜ ଅନ୍ୟ ପୁଣି ଉଠି ହୋଧ କରି ତାହାକୁ ମାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ
 ତାହାଠାରେ ଆସାତ ଲାଗିଲା ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଶତ୍ରୁ ମେଘନାଦକୁ ମାରିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ
 ମରୁନାହିଁ । ଏହା ଦେଖି ଯେତେବେଳେ ଗରମାନେ ଲେଉଟିଲେ, ସେତେବେଳେ
 ସେ ଘୋର ଗର୍ଜନ କରି ଡରିଲେ । ତାହାକୁ ହୁଏ କାଳ ପରି ଆସୁଥିବାର ଦେଖି
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଗୋଟିଏ ଉଦ୍‌ଯାନ ଶର ଗୁଡ଼ିଲେ ॥ ୫ ॥ ବଳ ସମାନ ବାଣ ଆସୁଥିବାର
 ଦେଖି ସେ ହୁଷ୍ଟ ଶୀଘ୍ର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ପୁଣି ଭଲ ଭଲ ରୂପ ଧରି ପ୍ରଭୁ
 କରିବାକୁ ଲାଗିଲ । କେତେବେଳେ ସେ ଦେଖା ଦେଉଥାଏ ତ, ଆଉ କେତେବେଳେ
 ଲୁଚି ଯାଉଥାଏ ॥ ୬ ॥ ଶତ୍ରୁକୁ ଅପରାଧେ ଦେଖି ବାନରମାନେ ଡରିଗଲେ ।
 ସେତେବେଳେ ସପରାଜ ଶେଷ (ଲକ୍ଷ୍ମଣ) ଅତିଶୟ ହୁଏ ହେଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମନେ
 ମନେ ଏହି ଶବ୍ଦର ଦୃଢ଼ାଭୁତ କଲେ—“ଏହି ପାପୀକୁ ମୁଁ ବହୁତ ଖେଳାଇ ପାରିଲୁଣି;
 ଏବେ ଏହାର ଅନ୍ତ କରିବା ଉଚିତ ।” ॥ ୭ ॥ କୋଶଳପତି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପ ସୁରଣ

ରାମାନୁଜ କହିଁ ରାମ କହିଁ ଅସ କହିଁ ଶ୍ରୀହେମି ପ୍ରାନ୍ ।

ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ତବ ଜନନୀ କହ ଅଂଗଦ ହନୁମାନ ॥୭୬॥

ବିନୁ ପ୍ରସାସ ହନୁମାନ ଉଠାୟେ । ଲଙ୍କା ଦ୍ଵାର ରାକ୍ଷି ପୁନି ଆସେ ।
ତାହୁ ମରନ ସୁନି ସୁର ଗଂଧର୍ବା । ଚଢ଼ି ବିମାନ ଆସ ନର ସର୍ବା ॥୧॥
ବରଷି ସୁମନ ଦୁଇ ଶ୍ରୀ ବଜାଉଛି । ଶ୍ରୀରାମନାଥ ବିମଲ ଜୟ ଗାଉଛି ॥
ଜୟ ଅନନ୍ତ ଜୟ ଜଗଦାଧାର । ଭୁକ୍ତ ପ୍ରଭୁ ସବ ଦେବହ୍ନି ନିସ୍ତାର ॥୨॥
ଅସୁତ କରି ସୁର ସିଦ୍ଧ ସିଧାସ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କୃପାସିଂଧୁ ପଣି ଆସ ॥
ସୁତ ବଧ ସୁନା ଦସାନନ ଜବହାଁ । ମୁରୁକ୍ତି ତପୁଜ ପରେଉ ମନ୍ତ୍ର ତବହାଁ ॥୩॥
ମଂଦୋଦରୀ ରୁଦନ କର ଶାସ । ଉର ତାଡ଼ନ ବହୁ ଭାତି ପୁକାସ ॥
ନଗର ଲୋଗ ସବ ବ୍ୟାକୁଲ ସୋର । ସକଳ କହୁଛି ଦାସକଂଧର ପୋର ॥୪॥

‘ରାମାନୁଜ କାହିଁ, ରାମ କାହିଁ’ କହ ପରିହରଲ ସେ ପ୍ରାଣ ।

ଧନ୍ୟ ତୋର ମାତା, କହନ୍ତି ଏମନ୍ତ ଅଜାଦାବ ହନୁମାନ ॥୭୭॥

ପ୍ରସାସ ବିନା ପବନନନ୍ଦନ ଉଠାଇ । ଲଙ୍କାଦ୍ଵାରେ ରାକ୍ଷି ଫେରି ଆସିଲ ସେ ଯାଇ ॥
ତାହାର ମରଣ ଶୁଣି ଅମର ଗନ୍ଧର୍ବେ । ବିମାନେ ଚଢ଼ି ଆକାଶେ ଆଗମିଲେ ସର୍ବେ ॥୧॥
ବରଷି ସୁମନ ହର୍ଷେ ହୃଦୁଇ ବଜାନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ରାମରାଜଙ୍କ ଶୁଭ ସୁଯଶ ଗାଆନ୍ତି ॥
‘ଜୟ ଅନନ୍ତ ଜୟେତ ଜଗତ ଆଧାର’ । ହୃଦେ କଶିଲ ସକଳ ସ୍ଵରକୁ ନିସ୍ତାର ॥୨॥
ସୁତ କରି କରି ସିଦ୍ଧ ଅମରେ ଗମିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କୃପାସିଂହଙ୍କ ନିକଟେ ଆସିଲେ ॥
କୁମର ବଧ ଶୁଣିଲ ଦଶାନନ ଯେବେ । ମୁକ୍ତି ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲ ଧରଣୀରେ ଦେବେ ॥୩॥
ମଂଦୋଦରୀ ପ୍ରସଙ୍ଗୋକେ ରୋଦନ କରଇ । ବହୁ ପ୍ରକାରେ ବାହନ ହୃଦୟ ତାଡ଼ଇ ॥
ନଗର ଲୋକ ସକଳ ବ୍ୟାକୁଲେ ଜନ୍ମନ୍ତି । ଅତି ମନ୍ଦ ଦଶକବ, ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି ॥୪॥

କରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସାରୋତକ ଦର୍ପରେ ଶର ସଂହାନ କଲେ । ବାଟ ଛାଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ତାହା
ତାହାର ବନ୍ଧର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ଭେଦ କଲା । ମରିବା ସମୟରେ ସେ ସମସ୍ତ କପଟ
ତ୍ୟାଗ କଲା ॥ ୮ ॥ ତୋହା । — “ରାମାନୁଜ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କେଉଁଠି ? ରାମ କେଉଁଠି ?” —
ଏହୁପରି କହି ସେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା । ଅଜ୍ଞତ ଓ ହନୁମାନ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ,
“ତୋର ମାତା ଧନ୍ୟ, ଧନ୍ୟ” । କାରଣ ତୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ହସ୍ତରେ ନିହତ ହେଲୁ ଏବଂ
ମରିବା ସମୟରେ ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସ୍ଵରଣକରି ସେମାନଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲୁ ॥ ୭୭ ॥
ତୋହାର — “ହନୁମାନ ଅନାୟାସରେ ତାହାକୁ ଉଠାଇ ନେଲେ ଏବଂ ରାଜାର
ଦ୍ଵାର ଦେଶରେ ତାହାକୁ ରାକ୍ଷି ସେ ଫେରି ଆସିଲେ । ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ-ସଦାଦ ପାଇ
ଦେବତା ଓ ଗନ୍ଧର୍ବ ଆଦି ସମସ୍ତେ ବିମାନରେ ଚଢ଼ି ଆକାଶ ମାର୍ଗକୁ ଆସିଲେ ॥ ୧ ॥
ସେମାନେ ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷ କଲି ହୃଦୁଇ ବଜାଉଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ଶ୍ରୀ ରାମନାଥଙ୍କ ନିର୍ମଳ ଯଶ
ଗାନ କରୁଥା’ନ୍ତି । “ହେ ଅନନ୍ତ, ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ ! ହେ ଜଗଦାଧାର !

ତବ ଦସକଂଠ ବିବଧ ବିଧି ସମୁଦ୍ଧାନ୍ ସବ ନାରି ।

ନସ୍ତର ରୂପ ଜଗତ ସବ ବେଶନ୍ତ ହୃଦୟ ବିରୁଦ୍ଧ ॥୭୭॥

ତିହ୍ନି ଜ୍ଞାନ ଉପଦେଶ ରାବନ । ଆତ୍ମନ ମଂତ କଥା ସୁଦ ପାବନ ॥

ପର ଉପଦେଶ କୁସଲ ବହୁତେରେ । ଜେଆତରୁଁ ତେ ନର ନ ଦନେରେ ॥୧॥

ନିସା ସିଂହନ ଉପୁଡ଼ି ଭବିଷ୍ୟ । ଲଗେ ଭାବ କପି ରୁଦ୍ଧ ଦ୍ଵାର ॥

ସୁଭଟ ବୋଲାଇ ଦସାନନ ବୋଲ । ରନ ସନ୍ଧ୍ୟା ଜା କର ମନ ଡୋଲ ॥୨॥

ସୋ ଅବହାଁ ବନ୍ଧୁ ଜାତ ପରାଧି । ସନ୍ଧ୍ୟା ବିମୁଖ ଉପ ନ ଭଲଇ ॥

ନିଜ ଭୁଜବଳ ମେଁ ବସୁନ୍ଧ୍ର ବତାଣ୍ଡ । ଦେହୁଁ ଉତରୁ ତୋ ରିପୁ ଚଡ଼ି ଆଣ୍ଡ ॥୩॥

ତହୁଁ ଦଶଶିର ଅନେକ ପ୍ରକାର ବୁଝାଇଲ ସବୁ ନାଶ ।

ପ୍ରସନ୍ନ ସମସ୍ତ ଅଟେ ନାଶବନ୍ତ, ଦେଖ ହୃଦୟ ବିରୁଦ୍ଧ ॥୭୭॥

ତାକୁ ଜ୍ଞାନ ଉପଦେଶ ରାବଣ ବିଧି । ସ୍ଵୟଂ ମନ, ପ୍ରପଦ୍ୟ କଥା ସେ କହଇ ॥

ପରୋପଦେଶ କୁଶଳ ବହୁତେଶାସାନ୍ତ । ଯେ ଆଚରନ୍ତି ସେ ନରବିଶେଷ ନାହାନ୍ତି ॥୧॥

ହୋଇଲ ପ୍ରଭାତ ଆସି ନିଶି ହୋଇ ଶେଷ । ଘେରଲେ ରୁଦ୍ଧ ହୁଅଇ ରୁଷ ମର୍ଚ୍ଚଟେଶ ॥

ପୋକାକୁ ଡକାଇ ତହୁଁ ବୋଲେ ଦଶାନନ । ସମ୍ମୁଖ ସମରେ ଯା'ର ଭୟ କରେ ମନ ॥୨॥

ଏହି ସମୟରୁ ବରଂ ଯାଉ ସେ ପଲାଇ । ପ୍ରଭେ ପ୍ରସ୍ତୁତଙ୍କ ଦେବା ଭଲ ନୁହେଁ, ଭଲ ॥

ନିଜ ଭୁଜବଳେ ମୁଣ୍ଡି ବୋଇ ବତାଇଲ । ଉତ୍ତର ଦେବ ଶତ୍ରୁ ଯେ ବତାଉ କରଇ ॥୩॥

ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ ' ହେ ପ୍ରଭେ ' ଆପଣ ସମସ୍ତ ଦେବତାଙ୍କୁ ମହା ବିପତ୍ତିରୁ

ଉଦ୍ଧାର କରିଦେଲେ ।" ॥ ୧ ॥ ଦେବତା ଓ ସିଦ୍ଧମାନେ ସୁଦ୍ଧ କରି ରୁଦ୍ଧଲେ ।

ଜନନନ୍ଦର ଲକ୍ଷ୍ମଣ କୃପାପାତ୍ରର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ । ରାବଣ ପ୍ରସବ୍ୟ-

ସମାବୁର ପାଇବା ମାତ୍ରେ ମୁହିଁ ତ ହୋଇ ଭୂମି ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲ ॥ ୩ ॥ ମହୋଦରା

ସୁଦ ପିଟି ପିଟି ଓ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବାହୁନ ବାହୁନ ଚିତାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ନଗରର ସମସ୍ତ ଲୋକ ଶୋକରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସମସ୍ତେ ରାବଣକୁ

ମାତ ବୋଲି କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା—ସେତେବେଳେ ରାବଣ

ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲା—“ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ବିରୁଦ୍ଧ କରି ଦେଖ,

ଜଗତର ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ରୂପ ନାଶବାନ୍ ।" ॥ ୭୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ରାବଣ ସେମାନଙ୍କୁ

ଜ୍ଞାନୋପଦେଶ ଦେଲା । ସେ ସ୍ଵୟଂ ନୀତି । କିନ୍ତୁ ତାହାର କଥା ଶୁଣି ଓ ପଦ୍ୟ ।

ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେବାରେ ତ ବହୁତ ଲୋକ ନିପୁଣ । କିନ୍ତୁ ଉପଦେଶ

ଅନୁସାରେ ଆଚରଣ କରିବା ଲୋକ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକ ନ ଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥

ରାତି ବିହରଣ, ସକାଳ ହେଲା । ରାତ୍ର ଓ ଦାନରମାନେ ପୁଣି ରୁଦ୍ଧ ଦ୍ଵାରଦେଶକୁ

ଯାଇ ଦୃଢ଼ ରହିଲେ । ଦଶାନନ ରାବଣ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ କହିଲା, “ପ୍ରଭେ

ଶତ୍ରୁ ସମ୍ମୁଖରେ ଯାହାର ମନ ବିଚଳିତ ହୁଏ, ସେ ଏବେଠାରୁ ସଲାଭଲେ

ଅସକହି ମରୁତ ବେଗ ରଥ ସାଜା । ବାଜେ ସକଳ ଜୁହାର ବାଜା ॥
ଚଳେ ଶାର ସବ ଅଭୁଲିତ ବଲ୍ଲ । ଜନ୍ମ କଳ୍ପଲ କୈ ଆଧୀ ଚଲ୍ଲ ॥୩॥
ଅସଗୁନ ଅମିତ ହୋଇଁ ତେଣୁ କାଲ । ଗନଇ ନ ଭୁଜବଲ୍ଲ ଗବ୍ ବସାଲ ॥୩॥

ଅତି ଗବ୍ ଗନଇ ନ ସଗୁନ ଅସଗୁନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଆୟୁଧ ହାଥଟେ ।
ଭଟ ଗିରତ ରଥ ତେ ବାଜି ଗଜ ଚକ୍ରକରଇ ଭୁଜର୍ଣ୍ଣ ସାଥ ତେ ॥
ଗୋମାୟୁ ଗାଧ କରଇ ଖର ରବ ସ୍ଥାନ ବୋଲିଛି ଅତି ଘନେ ।
ଜନ୍ମ କାଲିଦୁତ ଭଲ୍ଲୁକ ବୋଲିଛି ବଚନ ପରମ ଭୟାଞ୍ଜନେ ॥

ତାହି କି ସଂପତି ସଗୁନ ସୁଭ ସପନେହୁ ମନ ବିଶ୍ରାମ ।

ଭୁତଦ୍ରୋହ ରତ ମୋହବସ ରାମ ବିମୁଖ ରକ୍ତି କାମ ॥୭॥

ଏହା କହୁ ବାହୁବେଗ ସଂହତ ହାଜିଲ । ରଣ-ଉନ୍ମାଦକ ବାଦ୍ୟ ସକଳ ହାଜିଲ ॥
ଚଳିଲେ ଅଭୁଲମୟ ଶାର ବଳବାନ । ମନେ ହୁଏ, ବହୁଲ କି କଳ୍ପଲ ତୋତାନ ॥୩॥
ଅଶକ୍ତ ନ ଅସମିତ ହୋଇଲ ସେ କାଳେ । ନ ଗଣଇ ଭୁଜବଲ୍ଲ ଗରବ ବିଶାଳେ ॥୩॥

ବଳ ଗବେ ନ ଗଣେ ଶକ୍ତ ନ ଅଶକ୍ତେ ଖସଇ ଆୟୁଧ ହସ୍ତରୁ ।

ସାରେ ରଥ ପଡ଼ନ୍ତି ଚକ୍ରାଣି ହସ୍ତ ହସ୍ତୀ ପଳାଇ ଚଳନ୍ତି ସଙ୍ଗରୁ ।

ଗୁପ୍ତ ଶୂଗାଳ ଶ୍ଵାନ ଖର, ରବ କରନ୍ତି ଭୟଙ୍କର,

କାଲଦୂତ ଯେପରି ଭଲ୍ଲୁକ ଭୟକାଶ କରନ୍ତି ଧ୍ବଜ ଶାଖା ସ୍ଵର ॥

କାହିଁ ତାର ଶୁଭ ଶକ୍ତ ନ ଯୁଦ୍ଧି ସ୍ଵପ୍ନେହେ ମନେ ବିଶ୍ରାମ ।

ମୋହ ବଶାଭୁତ କାମରତ ଭୁତ-ଦ୍ରୋହ ଯେ ବିମୁଖ ରାମ ॥୩॥

ଉତ୍ତମ । ପ୍ରକାଶମିତ୍ର ଯାଇ ବିମୁଖ ହୋଇ ପଛଦୁଆ ଦେବାରେ ମଇଲ ନାହିଁ ।
ମୁଁ ଆପଣା ବାହୁବଳ ଉପରେ ଭରସା କର ଶତ୍ରୁତା ବଢ଼ାଇବୁ । ଯେଉଁ ଶତ୍ରୁ ଚଢ଼ି
ଆସିବୁ, ତାହାକୁ ମୁଁ ମୋ ପକ୍ଷରୁ ହିଁ ଜବାବ ଦେବି ।” ॥ ୨-୩ ॥ —ଏହିପରି କହୁ ସେ
ପବନ ପରି ବେଗବାନୀ ରଥ ସଜାଇଲ । ସମସ୍ତ ରଣବାଦ୍ୟ ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲ ।
ସମସ୍ତ ଅଭୁଲମୟ ବଳବାନ ଶାର ଏପରି ଭାବରେ ଗୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଯେ, ଦେଖି
ବୋଧ ହେଲା, ସତେ ଅବା କଳ୍ପଲର ତୋତାନ ମାଡ଼ିଆସୁଛୁ ! ॥ ୪ ॥ ସେତେବେଳେ
ଅସଂଖ୍ୟ ଅପଶକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଲା । କିନ୍ତୁ ନିଜ ବାହୁବଳ ବିଷୟରେ ଅତ୍ୟଧିକ
ଗର୍ବ ଥିବା ହେତୁ ଗର୍ବ ସେ ସବୁର ଗଣନା କରୁ ନ ଥାଏ ॥ ୫ ॥ ଛନ୍ଦ :—
ଅତ୍ୟଧିକ ଗର୍ବ ହେତୁ ସେ ଶକ୍ତ ନ ଅପଶକ୍ତ କଥା ବିସ୍ମରକ୍ତ ଅଛି ନ ଥାଏ ।
ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରମାନ ହାତରୁ ଖସି ପଡ଼ୁ ଥାଏ । ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ରଥରୁ ଖସିପଡ଼ୁ ଥାନ୍ତି । ଘୋଡ଼ା ଓ
ହାତୀମାନେ ସଜା ଗୁଡ଼ି ଗର୍ଜନ କର ପଳାଇ ଯାଉଥାନ୍ତି । ବିଲୁଆ, ଶାଗୁଣୀ, କୁଆଁ ଓ ଗୟ-
ମାନେ ଭୟଙ୍କର ରକ୍ତି କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ କୁକୁରମାନେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟରେ ବୋବାଉଥାନ୍ତି ।

ଚଳେଉଁ ନିସାଚର କଟକୁ ଅପାସ । ଚତୁରଂଗିନୀ ଅମ୍ଭ ବହୁ ଧାରା ॥
 ବିବିଧ ଭାଞ୍ଜ ବାହନ ରଥ ଜାନା । ବିପୁଳ ବରନ ପତାକ ଧ୍ବଜ ନାନା ॥୧॥
 ଚଳେ ମଉ ଗଜ ଜୁଅ ଘନେରେ । ପ୍ରାକଟ ଜଳଦ ମରୁତ ଜନ୍ମ ପ୍ରେରେ ॥
 ବରନ ବରନ ବିରଦେଇ ନିକାୟ । ସମର ସୁର ଜାନହିଁ ବହୁ ମାୟା ॥୨॥
 ଅତି ବିବିଧ ବାହନୀ ବିରାଜ । ସାର ବସଂତ ସେନ ଜନ୍ମ ସାଜ ॥
 ଚଳଇ କଟକ ବିଗସିଂଧୁର ଡଗଞ୍ଚ । ଛୁଇତ ପୟୋଧୁ କୁଧର ଡଗମଗଞ୍ଚ ॥୩॥
 ଉଠି ରେନୁ ରବି ଗୟତ ଛପାଞ୍ଜ । ମରୁତ ଅକଟ ବସୁଧା ଅକୁଲଞ୍ଜ ॥
 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିସାଚ ଘୋର ରବ ବାଜହିଁ । ପ୍ରଲୟ ସମୟ କେ ଘନ ଜନ୍ମ ଗାଜହିଁ ॥୪॥
 ଭେରି ନଫୀର ବାଜ ସତନାଞ୍ଜ । ମାରୁ ଗଗ ସୁରଟ ସୁଖଦାଞ୍ଜ ॥
 କେହୁରି ନାଦ ସାର ସବ କରଞ୍ଚ । ନିଜ ନିଜ ବଳ ପ୍ରୋରୁଷ ଉତରଞ୍ଚ ॥୫॥

ଲୁଲିଲେ ରଜନଚର ବାହନ ପଥାର । ଚତୁରଂଗିନୀ କଟକ ଅନେକ ପ୍ରକାର ॥
 ଯାନ ବାହନ ଆବର ରଥ ଅଗଣିତ । ବିପୁଳ ବର୍ଣ୍ଣର ଧ୍ବଜ ପତାକା ଅମିତ ॥୧॥
 ଗମିଲେ ମଉ କୁହର ଯଥ ଅଗଣନ । ମରୁତ ପ୍ରେକ୍ଷିତେ ବର୍ଷା ଜଳଦ ଯେସନ ॥
 ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର ବଳୀ ନିଶାଚରଚୟ । ସମରେ ଶୂର ଜାଣନ୍ତି ମାୟା ଅଭିଶୟ ॥୨॥
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ବିବିଧ ବାହନ ବିରାଜେ । ସାର ବସନ୍ତ ଯେସନେ ନିଜସେନାସାଜେ ॥
 ଲୁଲିଲେ କଟକ ବିଗ ବାରଣ୍ଡା ଅରଜ୍ଜ । ଉଦ୍‌ବେଳିତ ନାରାୟଣ କୁଧର କମ୍ପଜ୍ଜ ॥୩॥
 ରେଣୁ ଉଡ଼ି ଆକାଶତ ହେଲେ ବିନମଣି । ପବନ ସୁକିତ ହେବ ଆକୁଳ ଧରଣୀ ॥
 ହୃଦୟ ନିଷାଚ ଘୋର କରନ୍ତି ଗର୍ଜନ । ମହା ପ୍ରଲୟତେ ଯେହ୍ନେ ଗରଜଇ ଘନ ॥୪॥
 ଭେରୀ ଗୁଣ୍ଠପେହେକାଳୀବିପୁଳ ବାଜଇ । 'ମାରୁ'ରାଗ ଯୋଦ୍ୟମନ ଉନ୍ନାଦ କରଇ ॥
 କେଶରୀ ନିନାଦ ସାର ସମ୍ପଦ କରନ୍ତି । ନିଜ ନିଜ ବଳ ତେଜ ପ୍ରୋରୁଷ କହନ୍ତି ॥୫॥

ଉଲ୍ଲୁକମାନେ ଏପରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସାହନ ଧ୍ବଜ କରୁଥା'ନ୍ତି, ତାହା ଶୁଣି ବୋଧ ହେଉଥାଏ, ସତେ ଯେପରି ସେମାନେ ଜାଲର ଦୂତ ରୂପେ ମୁଣ୍ଡ ସନ୍ଦେଶ ଶୁଣାଇ ଅଛନ୍ତି ॥ ଦୋହା—ସେ ଜୀବ-ଦ୍ରୋହରେ ରତ, ମୋହବଶ, ରାମକ୍ରମ୍ପଣ ଓ କାମାସକ୍ତ, ତାହାକୁ ସ୍ବପ୍ନରେ ହୁକା ସମ୍ପତ୍ତି, ଶୁଭ ଶକ୍ତିନ ଓ ମାନସିକ ବିଶ୍ରାମ ମିଳିପାରେ କି ? ॥ ୭୮ ॥ ଚୌପାଈ—ରାଜସ୍ବରଜ୍ଜର ଅପାର ସେନା ଚଳିଲେ । ଚତୁରଂଗିନୀ ସେନା ଅନେକ ଦଳରେ ବିଭକ୍ତ । ବିବିଧ ବାହନ, ରଥ ଓ ଯାନ ଶୋଭା ପାଉଅଛି । ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ଅନେକ ପତାକା ଓ ଧ୍ବଜା ପରିଶୋଭିତ ॥ ୧ ॥ ଉନ୍ନତ ହସ୍ତୀମାନେ ପଲ ପଲ ହୋଇ ଧୁଲିଆ'ନ୍ତି । ସତେ ଅବା ପବନ-ପ୍ରେରଣ ବର୍ଷା ରୁରୁର ବାଜଇ । ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ବାନା-ଧାରୀ ସାରବୃନ୍ଦ ଲୁଲିଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ବଡ଼ ସମରସାର ଏବଂ ବହୁତ ମାୟା ରଚନା କରି ଜାଣନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଅତି ବିବିଧ ବାହନୀ ବିରାଜିତ । ସତେ ଯେମିତି ସାର ବସନ୍ତ ସେନା ସଜାଇଅଛି । ସେନାମାନେ

କହଇ ଦସାନନ ସୁନହୁ ସୁଭଜା । ମର୍ଦ୍ଦହୁ ଶୁକ୍ଳ କପିତ୍ଥ କେ ଠକା ॥
ହୋଁ ମାରିହୁଁ ଭୂପ ହୋଁ ଶୁଭ । ଅସକହ ସନ୍ନୟ ଯୋଗ ରୋଗେ ॥୭॥
ସୁହ ସୁଧ ସକଳ କପିତ୍ଥ କବ ପାଇ । ଧାଏ କରି ରଘୁବୀର ଦୋହାଣ ॥୮॥

ଧାଏ ବିଶାଳ କରୁଲ ମର୍ଦ୍ଦଟ ଶୁକ୍ଳ କାଲ ସମାନ ତେ ।
ମାନହୁଁ ସପକ୍ଷ ଉଡ଼ାହିଁ ଭୂଧର ବୃନ୍ଦ ନାନା ବାନ ତେ ॥
ନଖ ଦସନ ସୈଳ ମହାଦ୍ରୁମାୟୁଧ ସବଲ ସଂକ ନ ମାନହୁଁ ।
ଜୟ ରାମ ରାବନ ମଉଁ ଗଜ ମୃଗେଷ ସୁଜୟ ବଖାନହୁଁ ॥

ଦୁହୁ ଦିସି ଜୟ ଜୟକାର କରି ନିଜ ନିଜ ଜୋଷ ଜାନି ।
ଭିରେ ଶାର ଇତ ରାମହୁଁ ଉତ ରାବନହୁଁ ବଖାନି ॥୧୯॥

ବୋଲେ ଚକ୍ରକଣ୍ଠ, ଶୁଣ ସର୍ବେ ବରବର । ଭ୍ରୁ ମର୍ଦ୍ଦକ ଆଟ ରୁମ୍ଭେ ରୁଣ୍ଡି କର ॥
ମୁଁ ନିଜେ ମାରିବି ସେହୁ ଭୂପ ହୁଇବର । ଏହାକହି ସେନା ଦେଲୁ ସମ୍ମୁଖେ ଚଳାଇ ॥୧॥
ଏ ସନ୍ତେଜିତେବେ ରଘୁ ମର୍ଦ୍ଦଟ ପାଇଲେ । ରଘୁବୀର ଜୟଦୋଷ କରିବି ଧାଇଁଲେ ॥୨॥

ଧାଇଁଲେ ବିକଟାଳ କାଳ ସମ ବିଶାଳ ଭ୍ରୁ ମର୍ଦ୍ଦଟ ଅଗଣିତେ ।
ଯେସନେ ପକ୍ଷପ୍ରଜ ପରବତ ବହୁତ ଉଡ଼ନ୍ତି ଶାୟକ ପ୍ରେଶିତେ ।
ଆୟୁଧ ନଖ ତନ୍ତ୍ର ପକ୍ତି, ସବଲେ ଶଙ୍ଖାନ ମଣ୍ଡେ,
ଜୟ ରାମ ଲଙ୍କେଶ-ମଉଁ-ଗଜ-ପୁରୋଷ ପ୍ରୟଶ ବର୍ଣ୍ଣନ କରନ୍ତି ॥

କରି ଜୟ ଜୟ କଟକ ଉତ୍ତୟ ନିଜ ନିଜ ଯୋଡ଼ି ଜାଣି ।
ଏଣେ ରାମଙ୍କର ତେଣେ ରାବଣର ପ୍ରବିଲେ ଜୟ ବଢ଼ାଣି ॥୧୯॥

ଭୁଲିବାରୁ ଦିଗ୍‌ଗମାନେ ଡୋହୁଲିବାକୁ ନଗିଲେ । ସମୁଦ୍ରମାନେ ସ୍ମୃତିତ ହୋଇ
ଉଠିଲେ ଏବଂ ପବନମାନେ ହୁଲିବାକୁ ନଗିଲେ ॥ ୩ ॥ ଏତେ ଧୂଳି ଉଡ଼ିଲ ଯେ,
ଦୂର୍ଘା ଲୁଚିଗଲେ । ପବନର ଗତି ସହସା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ପୃଥିବୀ ବ୍ୟାକୁଳ
ହୋଇ ଉଠିଲା । ଡୋଇ ଓ ନିଶାଣମାନ ଶୁଷ୍କ ଧୂଳିରେ ଗର୍ଜନ କରୁଥାଏ । ସତେ
ଯେମିତି ପ୍ରଳୟକାଳୀନ ବାଦଲମାନେ ଗର୍ଜନ କରୁଅଛନ୍ତି ॥୪॥ ଭେଟ, ଗୁଣ ଓ
ଶବ୍ଦନାମାନଙ୍କରେ ଯୋବାଗଢ଼ଙ୍କ ପୁଣ୍ୟଦାୟକ ‘ମାରୁ’ ରାଗ ବାଜୁଥାଏ । ସମସ୍ତ ବର
ପ୍ରଦାନକ କରୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣା ଆପଣାର ବଳ-ପ୍ରାପ୍ତ ବଢ଼ାଣୁଥା’ନ୍ତି ॥ ୫ ॥
ରାବଣ କହନ୍ତି, “ହେ ଉତ୍ତମ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ! ରୁମ୍ଭେମାନେ ଉତ୍କଳ ଓ ବାନରଦଳ-
ମାନଙ୍କୁ ଚକଟି ପକାଅ ଏବଂ ମୁଁ ହୁଇ ରାଜକୁମାର ବରକୁ ମାରିବି ।”—ଏହିପରି
କହୁ ସେ ସମ୍ମୁଖରେ ନିଜ ସେନା ଚଳାଇଲା ॥ ୬ ॥ ଯେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ବାନର
ଏହି ଝବର ପାଇଲେ, ସେମାନେ ଶ୍ରୀ ରଘୁଙ୍କର ଜୟଧ୍ବଜ ଡାକ ଦେଖିଲେ ॥ ୭ ॥
ଛନ୍ଦ :—ସେହୁ ବିଶାଳ ଓ କାଳ ସମ କରୁଲ ବାନରଭଞ୍ଜନମାନେ ଦୌଡ଼ିଲେ ।

ରାବନ୍ ରଥୀ ବିରଥ ରଘୁବୀର । ଦେଖି ବିଶ୍ଵାସନ ଭୟଭୀ ଅଧୀର ॥
 ଅଧିକ ପ୍ରୀତି ମନ ଶ୍ରୀ ସଂବେଦନା । ବଞ୍ଚି ରତନ କହ ସହିତ ସନେହା ॥୧॥
 ନାଥ ନ ରଥ ନହିଁ ତନ ପଦ ସାନା । କେହି କିଧି ଜିତବ ଶର ବଳବାନା ॥
 ସୁନନ୍ଦ ସଖା କହ କୃପାକିଧୀନା । ଜେହିଁ ଜୟ ହୋଇ ସୋ ସ୍ୟନ୍ଦନ ଆନା ॥୨॥
 ସୌରଜ୍ୟୀରଜ ଚେହିଁ ରଥ ଗୁନା । ସତ୍ୟ ସୀଲ ଦୃଢ଼ ଧୂଳୀ ପତାକା ॥
 ବଲ ବିବେକ ଦମ ପରହୃତ ଘୋରୋ । ଛମା କୃପା ସମତା ରଜୁ ନୋରେ ॥୩॥
 ଈସ ଭଜନ୍ ସାରଥୀ ସୁଜାନା । ବିରତି ଚର୍ମ ସଂତୋଷ କୃପାନା ॥
 ଦାନ ପରସ୍ତ ବୁଧ ଶକ୍ତି ପ୍ରଚଣ୍ଡ । ବର ବିଜ୍ଞାନ କଠିନ କୋଦଣ୍ଡା ॥୪॥

ରାବଣ ସରଥ, ରଥସ୍ଥାନ ରଘୁବୀର । ଦେଖି ବିଶ୍ଵାସନ ଅତି ହୋଇଲ ଅଧୀର ॥
 ଅଧିକ ପ୍ରୀତି ଦୃଢ଼ସ୍ଥେ ଦୃଢ଼ସ୍ଥେ ସନେହ । ରବଣ ବନ୍ଦନ କରି କହଇ ସମ୍ବେଦ ॥୧॥
 ନାଥ, ନାହିଁ ରଥ କମ୍ପା ତନୁ ପଦ ସାଣ । କପଳ ଶ୍ଵେତ ଜିଣିବେ ବିପ୍ଳବ ବଳବାନ ॥
 ଶୁଣିବେ ସଖା ! ଶୁଣିଲେ କରୁଣା ନିଧାନ । ଯହିଁରେ କହୁ ଦୃଢ଼ସ୍ଥ ସେ ସଂନ୍ଦାନ ଆନ ॥୨॥
 ଶୌର୍ଯ୍ୟଧୈର୍ଯ୍ୟବିହୀନ ଅଟେ ସେ ରଥର । ସତ୍ୟ ଶୀଳ ଦୃଢ଼ ଧୂଳୀ ପତାକା ଅବର ॥
 ବଳ ବିବେକ, ଦମନ ପରହୃତ ଘୋରା । ଛମା କରୁଣା ସମତା-ବିରତିରେ ଘୋରା ॥୩॥
 ଈଶ୍ଵର ଭଜନ ଚର୍ମ ପ୍ରସାଦ ସାରଥ । ବିଶ୍ଵାସୀତା-ସନ୍ତୋଷ ଶତ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ॥
 ଦାନ ପରସ୍ତ ହୃଦୟ ଶକ୍ତି ଯେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ । ଭବ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ଅତି କଠିନ କୋଦଣ୍ଡ ॥୪॥

ସତେ ସେମିତି ପରଧାଣ ସଂଜମାନେ ଉତ୍ତୁଅଛନ୍ତି ! ସେମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣ ନାନା
 ପ୍ରକାର । ନଖ, କାନ୍ଥ, ପଦ୍ମ ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ ବୃକ୍ଷ ସବୁ ସେମାନଙ୍କର ଆୟୁଧ । ସେମାନେ
 ଅତି ବଳବାନ୍ । ସେମାନେ କାହାର ଭୟ ସ୍ଵୀକାର କରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି । ରାବଣ
 ରୁଲ୍ଲ ଭୟ ହସ୍ତୀ ନମନ୍ତେ ସିଂହ ସ୍ଵରୂପ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କହୁ କହୁକାର କରି ସେମାନେ
 କାହାଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ଯଶ ବଂଶୀଧାରୀ ॥ ତୋହା —ଉଭୟ ପକ୍ଷର
 ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ‘ଜୟ ଜୟ’ ଧ୍ବନି କରି ନିଜ ନିଜର ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵୀ ବାହନେଲେ ଏବଂ
 ଏଣେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଓ ତେଣେ ରାବଣର ଯଶ ବଂଶୀ ପରସ୍ପର ସହ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟାପ୍ତ
 ହେଲେ ॥ ୭୧ ॥ ତୌପାୟ !—ରାବଣ ରଥୀ ଓ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ବିରଥ—ଏହା
 ଦେଖି ବିଶ୍ଵାସନ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ହେତୁ କାହାଙ୍କ ମନରେ
 ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ହେଲେ ଯେ, ପ୍ରଭୁ ରଥବିହୀନ ହୋଇ ରଥୀ ରାବଣକୁ ଜିଣିବେ କିପରି ?
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ବନ୍ଦନା-ପୂର୍ବକ ସେ ସ୍ଵେଦରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ— ॥ ୧ ॥
 “ହେ ନାଥ ! ଆପଣଙ୍କର ରଥ ନାହିଁ କମ୍ପା ଶରୀର-ରକ୍ଷକ ବଦନ (ସାଞ୍ଜୁ) ଓ ଯୋଦ୍ଧା
 ନାହିଁ । ସେହି ବଳବାନ୍ ସାର ରାବଣକୁ ଆପଣ କିପରି କହୁ କହିବେ ?” କୃପାକିଧୀନ
 ଶ୍ରୀରାମ କହିଲେ, “ହେ ସଖେ ! ଶୁଣ, ଯାହା ଦ୍ଵାରା କହୁ ହୁଏ, ସେ ରଥ ଭଲ
 ପ୍ରକାର ॥ ୧ ॥ ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଓ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଉକ୍ତ ରଥର ଚକ । ସତ୍ୟ ଓ ସଦାଗୁର କାହାର

ଅମଳ ଅଚଳ ମନ ସୋନ ସମାନ । ସମ ଜମ ନିୟମ ସିଲ୍ଲମୁଖ ନାନା ॥
 କବଚ ଅଭେଦ ବିପ୍ର ଗୁର ପୂଜା । ଏହି ସମ ବିଜୟ ଉପାୟ ନ ଦୁଜା ॥୫॥
 ସଖା ଧର୍ମମୟ ଅସ ରଥ ଜାକେ । ଜାତନ କହିଁ ନ କତକ୍ତୁଁ ଶୁଣି ତାକେ ॥୬॥
 ମହା ଅଜୟ ସଂସାର ଶୁଣୁ ଶାନ୍ତି ସକଳ ସୋ ସାର ।
 ଜାକେ ଅସ ରଥ ହୋଇ ଦୃଢ଼ ସୁନନ୍ଦ ସଖା ମତଧୀର ॥୭(କ)॥
 ସୁନ୍ନ ପ୍ରଭୁ ବଚନ ବିରାଷନ ହରଷି ଗହେ ପବ କଂଜ ।
 ଏହି ମିସ ମୋହି ଉପଦେସେନ୍ଦ୍ର ରାମ କୃପା ସୁଖ ସୁଂଜ ॥୭(ଖ)॥
 ଭଜ ପରୁର ଦସକଂଧର ଭଜ ଅଂଗତ ହନୁମାନ ।
 ଲରଜ ନିସାଚର ଭାନ୍ତି କପି କରି ନିଜ ନିଜ ପ୍ରଭୁ ଆନ ॥୭(ଗ)॥

ନିର୍ମଳ ଅଚଳ ମନ ଭୂଷାର ସମାନ । ସମସ୍ତ ନିୟମ ଶମ ନାନାକ୍ଷ ବାଣ ॥
 ଅଭେଦ୍ୟ କବଚ ଗୁରୁ ବିପ୍ର ପୂଜା ବର । ଏହା ସମ ଅନ୍ୟୋପାୟ ନାହିଁ ବିଜୟର ॥୫॥
 ସଖା ! ଧର୍ମମୟ ରଥ ସାହାର ଏମନ୍ତେ । ଶୁଣୁ କାହିଁ ନାହିଁ ତାକୁ ଜଣିବା ନିମନ୍ତେ ॥୬॥
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଜୟ ଶବ୍ଦ ଏ ସଂସାର ଜଣିପାରେ ସେହି ସାର ।
 ସାହାର ଏମନ୍ତ ଆଏ ଦୃଢ଼ ରଥ ଶୁଣ ସଖା ! ମତ ଧୀର ॥୭(କ)॥
 ଶୁଣି ବିଶ୍ୱାସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଧରିଲ ପଦ-ପଙ୍କଜ ।
 ଏହି ବାହାନାରେ ଶିକ୍ଷା ଦେଲ ମୋତେ ରାମକୃପା ଶୁଣ ପ୍ରଭୁ ॥୭(ଖ)॥
 କରଇ ଆହ୍ୱାନ ତେଣେ ଦଶାନନ ଏଣେ ଅଙ୍ଗଦ ମାରୁତ ।
 ପ୍ରବନ୍ଧ ବାନର ଭାନ୍ତି ନିଶାଚର ଘୋଷି ସ୍ୱ ସ୍ୱ ପ୍ରଭୁ ଖ୍ୟାତି ॥୭(ଗ)॥

ଦୃଢ଼ ଧୂଳା ଓ ପତାକା । ବଳ, ବିବେକ, ଲାଭ, ସୁଦମନ ଏବଂ ପରୋପକାର—ଏ ସ୍ୱର୍ଗ-
 ଗୋଟି ତାହାର ଏଣୁ । ଶମା, କୟା ଏବଂ ସମତା-ରହୁ ଦ୍ୱାରା ଏମାନେ ରଥରେ
 ଘୋରୁ ହୋଇଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଶୁଣିବେଳେ ଭଜନ ହିଁ ଉକ୍ତ ରଥର ସଂଚାଳକ ଚରୁର
 ସାରଥୀ । ବୈରାଗ୍ୟ, ତାଲ ଓ ସନ୍ତୋଷ ଭରବାଣ । ଦାନ ଦୀରକ୍ଷା, ବୃଦ୍ଧ ପରଶୁ
 ଶକ୍ତି, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଜ୍ଞାନ କଠୋର ଧନୁ ॥ ୪ ॥ ନିର୍ମଳ (ପାପରହତ) ଓ ଅଚଳ (ସ୍ଥିର)
 ମନ ତତ୍ତ୍ୱର ସମାନ । ଶମ (ମନର ବର୍ଣ୍ଣାକରଣ), ଅହଂସାଦି ଯମ ଓ ଶୌରୁତ ନିୟମ—
 ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ବହୁବିଧ ବାଣ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଗୁରୁପୁଜନ ଅଭେଦ୍ୟ କବଚ ।
 ଏମାନଙ୍କ ପରି ବିଜୟର ଅନ୍ୟ ଉପାୟ କିଛି ନାହିଁ ॥ ୫ ॥ ହେ ସଖେ ! ଯାହାର
 ଏହିପରି ଧର୍ମମୟ ରଥ ଆଏ, ତାହା ପକ୍ଷରେ ଜଣିବା ନିମନ୍ତେ କେଉଁଠାରେ
 ଦେଲେ ଶବ୍ଦ ନାହାନ୍ତି ॥ ୬ ॥ ଦୋହା :—ହେ ଧୀରବୃଦ୍ଧ ସଖେ ! ଶୁଣ,
 ଯାହା ପାଖରେ ଏପରି ଦୃଢ଼ ରଥ ଆଏ, ସେହି ସାର ସଂସାର (ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ) ଯଶ
 ମହା ଦୂର୍ଜୟ ଉପ୍ରକୃ ମଧ୍ୟ ଜଣି ପାରିବ । ରାବଣ କଥା କେତେ ମାତ୍ର ୨ ॥ ୮ ॥ (କ) ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ବିଶ୍ୱାସେ ହୃଦିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଚରଣ-ନମନ ଧରି ପକାଇଲେ

ସୁର ବ୍ରହ୍ମାଦି ସିଦ୍ଧ ମୁକ୍ତ ନାନା । ଦେଖତ ରନ ନଭ ଚଢ଼େ ବିମାନା ॥
 ହମନ୍ତୁ ଉମା ରହେ ତେହିଁ ସୁଗା । ଦେଖତ ସୁମ ଚରିତ ରନ ରଂଗା ॥୧॥
 ସୁଭଟ ସମର ରସ ଦୁହ୍ନୁ ଦିସି ମାତେ । କପି ଜୟସୀଲ ସୁମ ବଲ ତାତେ ॥
 ଏକ ଏକ ସନ ଭରହିଁ ପରୁରହିଁ । ଏକହୁ ଏକ ମର୍ଦ୍ଦି ମହୁ ପାରହିଁ ॥୨॥
 ମାରହିଁ କାଟହିଁ ଧରହିଁ ପରୁରହିଁ । ସୀସ ତୋର ସୀସହୁ ସନ ମାରହିଁ ॥
 ଭଦର ବିଦାରହିଁ ଭୁଜା ଉପାରହିଁ । ଗହ୍ମ ପଦ ଅବନ ପଟକ ଭଟ ଡାରହିଁ ॥୩॥
 ନିପିତର ଭଟ ମହୁ ଗାଡ଼ହିଁ ଶୁଲୁ । ଉପର ଭାରି ଦେହିଁ ବହୁ ବାଲୁ ॥
 ସାର ବଲ୍ଲମୁଖ ଜୁଷ ବିରୁଦ୍ଧେ । ଦେଖିଅତ ବିପୁଲ କାଳ ଜନ୍ମୁ ଫୁଲେ ॥୪॥

ବ୍ରହ୍ମା ଆଦି ସୁର ସିଦ୍ଧ ମୁକ୍ତ ରକ୍ଷିତଶ । ବିମାନେ ଚଢ଼ି ଗଗନେ ବିଲେକନ୍ତୁ ରଣ ॥
 ମୁଁ ବିଭୀଷା ସେହୁକାଳେ ଥିଲି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗ । ଦେଖିବାକୁ ରସୁସାର ଲାଲା ରଣ ରଙ୍ଗ ॥୧॥
 ବେନପକ୍ଷୀ ସାରେ ହେଲେ ଭଲୁଷ ସମରେ । କପି ଜୟଶୀଳ ସୁମ ବଲ ତାଙ୍କ ପରେ ॥
 ଏକ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଫୁରି ଆହ୍ୱାନ କରନ୍ତୁ । ଏକହୁ ଏକ ମର୍ଦ୍ଦିଶ ମହୁରେ ଫିଙ୍ଗନ୍ତୁ ॥୨॥
 ମାରନ୍ତୁ କାଟନ୍ତୁ ଧରଣୀରେ କବ୍ବତନ୍ତୁ । ମୁଣ୍ଡ କାଟି ଅନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ମାରନ୍ତୁ ॥
 ପେଟ ବିଦାରନ୍ତୁ ପୁଣି ଭୁନ ଉପାତନ୍ତୁ । ସାର ପଦ ଧରି କୁଟି ମଧୁରେ ଛେଚନ୍ତୁ ॥୩॥
 ରାକ୍ଷସ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କୁ କପିମନ୍ତ୍ରରେ ପୋତନ୍ତୁ । ଉପରେ ବହୁତ ବାଲି ଘୋଡ଼ାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ॥
 ସାର ବଳୀ ମରକଟ ପ୍ରକେ ଭୟାଦିତ । ଦେଖାଯାନ୍ତୁ ସେହୁେ କାଳ ବିପୁଲ ଦୋଧୁଳ ॥୪॥

ଏବଂ କହଲେ, “ହେ କୃପା-ପୁଷ୍ପ-ପୁଷ୍ପ ଶ୍ରୀରାମ ! ଆପଣ ଏହୁ ଜଳରେ ମୋତେ ମହାନ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ।” ॥ ୮୦ (ଖ) ॥ ସେଆତ୍ମ ରାବଣ ଆହ୍ୱାନ ଦେଉଥାଏ ତ ଏଆତ୍ମ ଅଙ୍ଗଦ ଓ ହନୁମାନଙ୍କ ଆହ୍ୱାନ । ରାକ୍ଷସ ଓ ଭଲୁକବାନରମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ସ୍ତମ୍ଭର ଦ୍ୱାହ ଦେଇ ପ୍ରକ କରୁଥାଆନ୍ତୁ ॥ ୮୦ (ଗ) ॥ ଚୌପାରି !—ବ୍ରହ୍ମା ଆଦି ଦେବତାମାନେ ଏବଂ ଅନେକ ସିଦ୍ଧମୁକ୍ତ ବିମାନ ଉପରେ ଚଢ଼ି ଆକାଶ ମାର୍ଗରୁ ପ୍ରକ ଦେଖୁଥାଆନ୍ତୁ । ସିଦ୍ଧ କହନ୍ତୁ, “ହେ ଉମା ! ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେ ସମାଜରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲି ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରଣ-ରଙ୍ଗ-ଲାଲା ଦେଖୁଥିଲି ॥ ୧ ॥ ଉଭୟ ପକ୍ଷର ଯୋଦ୍ଧା ରଣ-ରସରେ ଭଲୁଷ । ବାନରବାନଙ୍କର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବଳ ଉପରେ ଭରସା । ଏହୁ ହେତୁ ସେମାନେ ବିଜୟ ଲାଭ କରୁଥା’ନ୍ତୁ । ବାନର ଓ ରାକ୍ଷସ-ମାନେ ପରସ୍ପର ସହୃଦ ଲଢୁଥା’ନ୍ତୁ, ପରସ୍ପରକୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଉଥା’ନ୍ତୁ ଏବଂ ପରସ୍ପରକୁ ଦଳି ପୁଣ୍ୟ ଉପରେ ପକାଇ ଦେଉଥା’ନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ମାରକାଟ କରି ଧରି ପକାଇ ଦେଉଥା’ନ୍ତୁ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡ କାଟି ସେହୁ ମୁଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମାରୁଥା’ନ୍ତୁ । ପେଟ ଚିରି ଦେଉଥା’ନ୍ତୁ, ବାହୁ ଖିଟାଇ ଦେଉଥା’ନ୍ତୁ ଏବଂ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ପାଦ ଧରି ପୁଣ୍ୟ ଉପରେ ସକାଇ ଦେଉଥା’ନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ଭଲୁକମାନେ ରାକ୍ଷସ-ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ଭୂମି ଭିତରେ ପୋତି ଦେଉଥା’ନ୍ତୁ ଏବଂ ଉପରେ ବହୁତ ବାଲି

ଦି ଶେ କୃତାଂତ ସମାନ କରି ତନ ପ୍ରବତ ସୋନିତ ରାଜହୁଁ ।
 ମଦହୁଁ ନିସାତର କଟକ ଭଟ ବଲବତ ଘନ ଜମି ଗାଜହୁଁ ॥
 ମାରହୁଁ ଚପେଟହୁଁ ଡାଟି ଦାତହୁଁ କାଟି ଲତହୁଁ ମୀଜହୁଁ ।
 ଚିକ୍କରହୁଁ ମର୍କଟ ଶୁଭ୍ର ଛଲ ବଲ କରହୁଁ ଜେହୁଁ ଖଲ ଛାଜହୁଁ ॥୧॥
 ଧରି ଗାଲ ଫାରହୁଁ ଭର ବିଦାରହୁଁ ଗଲ ଅଂତାବର ମେଲହୁଁ ।
 ପ୍ରହ୍ଲାଦପତି ଜନ୍ମ ବିବିଧ ତନ୍ମୁ ଧରି ସମର ଅଂଗନ ଖେଲହୁଁ ॥
 ଧରୁ ମାରୁ କାଟୁ ପଛୁରୁ ଘୋର ଗିର ଗଗନ ମହି ଭରି ରହୁ ।
 ଜୟ ରାମ ଜୋ ତୁନ ତେ କୁଲସ କର କୁଲସ ତେ କର ତୁନ ସହ ॥୨॥

ଦୋଷେ କୃତାନ୍ତ ପରି କରିଙ୍ଗ ଦେହୁ ଶେ ଶୋଣିତ ଶୋଭା ପାଏ ଅତି ।
 ମଦିଷ୍ଟ ଜାତୁଧାନ କଟକ ବଲବାନ ଘନ ଯେସନେ ଗରଜନ୍ତୁ ।
 ତନ୍ତେ କାଟି ଲତେ ପେଷନ୍ତୁ, ଶୁଭ୍ରତା ମାର୍ଗତାଲକନ୍ତୁ,
 ଯେମନ୍ତେ ଛଲ ବଲେ ଶୟ ହୋଇବେ ଖଲେ ଚିହ୍ନାକି ତେମନ୍ତ କରନ୍ତୁ ॥୧॥
 ଗାଲ ଧରି ଚରନ୍ତୁ ହୃଦୟ ବିଦାରନ୍ତୁ ଗଲାବେ ଅନୁଷ୍ଠ ପିନ୍ତନ୍ତୁ ।
 ଯେନ୍ତେ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ନାଥ ତନ୍ମୁ ଧରି ଅମିତ ସନ୍ତାମ ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ଖେଳନ୍ତୁ ।
 ଚିକଟ 'ମାର ଧର' ଧୂଳି, ପୁରୁଲ ଗଗନ ଅବନୀ,
 ଜୟ ଶ୍ରୀ ରଘୁରାଣ, ଅଗନିକୁ ଯେ ତୃଷ୍ଣ କରନ୍ତୁ ତୃଷ୍ଣକୁ ଅଗନି ॥୨॥

ଘୋଡ଼ାଲ ଦେଉଥା'ନ୍ତି । ଘୃକରେ ଶତ୍ରୁଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ୁଥିବା ସାର ବାନରମାନେ
 ଅନେକ କ୍ଷୁଦ୍ର କାଳ ପରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥାନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ :—କ୍ଷୁଦ୍ର କାଳ ସମାନ
 ସେହୁ ବାନରମାନେ ରକ୍ତ-ପ୍ରବିତ ଶରୀରରେ ଶୋଭିତ ହେଉଥା'ନ୍ତି । ସେମାନେ
 ବଳବାନ୍ ସାର ରାକ୍ଷସ ସେନାଙ୍କ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ଦଳି ପକାଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ମେଘ ପରି
 ଗର୍ଜନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ତାଲକି ଶୁଭ୍ରତା ମାରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଦାନ୍ତରେ କାଟି ଲତ ମାରି
 ପେଷି ପକାଉଥା'ନ୍ତି । ବାନର ଓ ଭଞ୍ଜକମାନେ ଚିହ୍ନାକି କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଯେପରି
 ହୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସମାନେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବେ, ଛଲବଲକୋଶଲ ଯୋଗେ ତହିଁର ଉପାୟ
 କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ଗାଲ ଚରି ପକାଉଥା'ନ୍ତି, ବନ୍ଧ
 ବିଦାରଣ କରି ଦେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ତ ଦାହାର କରି ଗଲାବେ
 ପକାଉଥା'ନ୍ତି । ସେହୁ ବାନରମାନେ ଏପରି ଦେଖାଯାଉଥା'ନ୍ତି, ସତେ ଯେପରି
 ପ୍ରହ୍ଲାଦ-ପତି ଶ୍ରୀ ନୃସିଂହ ଭଗବାନ୍ ଅନେକ ଶରୀର ଧାରଣ କରି ରଣ-ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ
 ବୀଡ଼ା କରୁଅଛନ୍ତି । “ଧର, ମାର, କାଟ, ପକାଇ ଉଅ” ଆଦି ଘୋର ଶବ୍ଦ ଆକାଶ ଓ
 ପୃଥିବୀରେ ବ୍ୟାପି ଯାଉଥାଏ । “ବାହୁବରେ ତୃଷ୍ଣକୁ ବଳ ଏବଂ ବଳକୁ ତୃଷ୍ଣ କରିପାରିନ୍ତି
 ଯେଉଁ ଶ୍ରୀରାମ (ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ନିବଳକୁ ସବଳ ଏବଂ ସବଳକୁ ନିବଳ କରି ପାରିନ୍ତି),

ନିଜ ଦଳ ବିଚଳିତ ଦେଖେସି ଶସ ଭୂଜା ଦସ ଗୁପ ।

ରଥ ଚଢି ଚଳେଇ ବସାନନ ଫିରତୁ ଫିରତୁ କର ବାପ ॥୧॥

ଧାୟୁର ପରମ ହୁଇ ଦସକଂଧର । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଚଳେ ହୃଦ ଦେ ବଂଦର ॥
ଗନ୍ଧି କର ପାଦପ ଉପଲ ପଡ଼ାସ । ଭାରେନ୍ଧି ତା ପର ଏକହିଁ ବାସ ॥୧॥
ଲଗଣ୍ଡି ସେଲ ବଳ ତନ ତାୟ । ଖଂଡ ଖଂଡ ହୋଇ ଫୁଟିଛି ଆୟ ॥
ଚଳ ନ ଅଚଳ ରହା ରଥ ସେପୀ । ରନ ଦୁର୍ମଦ ଶବନ ଅତି କୋପୀ ॥୨॥
ଲତ ଉତ ଝପଟି ଝପଟି କରି କୋପା । ମଦେଁ ଲଗ ଭୟର ଅତି କୋପା ॥
ଚଳେ ପରାଉ ଭାବୁ କରି ନାନା । ସାହୁ ସାହୁ ଅଂଗଦ ହନୁମାନା ॥୩॥
ପାହୁ ପାହୁ ରଘୁସାର ଗୋସାଇଁ । ସୁହ ଖଲ ଖାଇ କାଲ କା ନାଇଁ ॥
ତେହିଁ ଦେଖେ କରି ସକଳ ପରାଦେ । ଦସହୁଁ ଗୁପ ସାୟୁକ ସଂଧାନେ ॥୪॥

ଦେଖି ନିଜ ବଂଶ ବିଚଳିତ ଦଶ-ଗୁପ ବଂଶ ଭୁଜେ ଧର ।

ଚଳିଲା ସଂଗତ ଚଢି ବଶାନନ ‘ଫେର ଫେର’ ଦର୍ପ କରି ॥୧॥

ଧାଇଁଲ ପରମ କୋଧାତୁରେ ଦଶପୁଷ । ଚପି ହୁ ହା ଶର କରି ଆସିଲେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ॥
କରେ ଧରଣ ପାଦପ ପାହାଡ ପ୍ରସର । ଫିଙ୍ଗିଲେ ଏକାବେଳକେ ଶବଣ ଉପର ॥୧॥
ବାଜଣ ଶରଳ ତାର ବଳ ଶରୀରରେ । ଶସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଚୁଣ୍ଡି ହୋଇଲେ ସହରେ ॥
ନ ଚଳି ଅଚଳ ରଥ ସ୍ଥାପି ସେ ସ୍ଥାନରେ । ରଣ ଦୁର୍ମଦ ଶବଣ ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭରେ ॥୨॥
ଲତପ୍ରତାପ ରୁଷ କରି ହୋତାକୁ ଧରଣ । ମଦନ କରିଲା ହୁଷ୍ଟ ଉନ୍ମତ ହୋଇଣ ॥
ଚଳିଲେ ପଳାଇ ଶଲ୍ୟ ମର୍ଦ୍ଦକ ନିତୟ । ‘ପାହୁ ପାହୁ ବାଜି-ସୁତ ସବନ-ତନୟ’ ॥୩॥
‘ପାହୁ ପାହୁ ପାହୁ ସବୁ ରଘୁକୁଳ କନ୍ୟା’ । ଏ ଖଳ ଶାପ ଅମଳୁ ଯେସନେ କୁତାନ୍ତ ॥
ପଳାନ୍ତି କପିସମୂହ ଶବଣ ଦେଖିଣ । ଦଶ ଦଶ ଶରସନେ ଶାୟୁକ ସନ୍ଧାନ ॥୪॥

ସେହ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର କହୁ ହେଉଁ, ଏହୁ ଧୂଳି ଶୁଣା ଯାଉଥାଏ ॥ ୧ ॥ ବୋହା ‘—
ଶବଣ ଆପଣାର ସେନାକୁ ବିଚଳିତ ହେବାର ଦେଖିଲା । ତେଣୁ ସେ ବଂଶ ବାହୁରେ
ଦଶଗୋଟି ଧନୁ ଧରି ରଥ ଉପରେ ଚଢ଼ିଲା ଏବଂ ଉପରେ ‘ଫେର’ ଫେର’ ବୋଲି
କହୁ ଗୁଲିଲା ॥ ୧ ॥ ଚୋପାସ:—ଶବଣ ଅନ୍ଧଶୟ ହୁଇ ହୋଇ ଦଉଡ଼ିଲା ।
ବାନରମାନେ ହୁଙ୍ଗାର କରି ତାହା ଆଗରେ ଗୁଲିଲେ । ସେମାନେ ହାତରେ ଗଛ,
ପଥର ଓ ପଟତ ଧରି ଶବଣ ଉପରକୁ ଏକାବେଳକେ ଫିଙ୍ଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ସର୍ବତ୍ରମାନେ
ବଳୁ ରୁଲ ତାହାର ଶରୀରରେ ଲାଗିବା ମାତ୍ରେ ଶୀଘ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଲାଗି
ଯାଉଥାନ୍ତି । ଅନ୍ଧଶୟ କୋପୀ ରଣୋନ୍ମତ ଶବଣ ରଥ ଅଟକାଇ ଅଚଳ ଭାବରେ
ଠିଆ ହେଲା । ନିଜ ସ୍ଥାନରୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ଟିକିଲା ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ତାହାର ମନରେ
ଅନ୍ଧଶୟ ବୋଧ ଜାତ ହେଲା । ସେ ଏତେତେଣେ ଡେଇଁ ଏବଂ ନାଶକୁଳ ବାନର-
ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ଦଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅନେକ ବାନରଭଣ୍ଡର “ହେ ଅଗଦ !

ସଂଧାନ ଧନୁ ସର ନିକର ଗୁଡ଼େସି ଉରଗ ଜମି ଉଡ଼ି ଲଗସ୍ଥୀ ।
 ରହେ ପୁର ସର ଧରଣୀ ଗଗନ ବିସି ବିବିସି କହୁଁ କପି ଭାଗସ୍ଥୀ ॥
 ଭୟେ! ଅତି କୋଳହଲ ବିକଳ କପି ଦଳ ଭାଙ୍ଗି ବୋଲନ୍ତି ଆତୁରେ ।
 ରଘୁଶର କରୁନା ସିଂଧୁ ଆରତ ବ୍ୟଥା ଜନ ରଜ୍ଜକ ହରେ ॥

ନିଜ ଦଳ ବିକଳ ଦେଖି କଟି କପି ନିଷଂଗ ଧନୁ ହାଥ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀନନ୍ଦ ଚଳେ ନିଜ ହୋଇ ନାଲ ରାମ ପଦ ମାଥ ॥୮୬॥
 ରେ ଖଲ କା ମାରସି କପି ଭାଲୁ । ମୋହି ବିଲେକୁ ତୋର ମେଁ କାଲୁ ॥
 ଖୋଜକ ରହେଉଁ ତୋହି ସୁତବାଣୀ । ଆଜି ନିପାତି ଜୁଡ଼ାଡ଼ୁଇଁ ଗୁଣୀ ॥୮୭॥

ସନ୍ଧାନ ବହୁ ବାଣ ଗୁଡ଼େସେ ସେ ଉଡ଼ିଣ ଲଗନ୍ତି ସେହେ ବିଷଧର ।
 ବିଦ ବିଦଗଦ୍‌ଗର ମହାରେ ପୁଣି ଶର କାହିଁ ପଳାଇବେ ବାନର ।
 ହୋଇଲା ବୋଲାହଲ ଅତି, ବ୍ୟାକୁଳେ ମର୍ଦ୍ଦିତ ବୋଲନ୍ତି,
 ‘ରାମ କରୁଣା-ସିନ୍ଧୁ, ଆରତ ଜନ-ବନ୍ଧୁ, ସୁଜନ-ରକ୍ଷକ ଶ୍ରୀପତି’ ॥

ବିଲେକ ବିକଳ ନିଜ ସୈନ୍ୟ ଦଳ କଟି ଭୁଷ ଧନୁ କରେ ।

ଚଳିଲେ ସୌମିନ୍ଦ୍ର ବୋଧ କରି ଅତି ପ୍ରଣମି ରାମ ପୟରେ ॥ ୮୮ ॥

ରେ ଖଲ ! ମାରୁଛୁ କିସ ଭାଙ୍ଗିବ ବାନର । ମୋତେ ନିରେଶ, ମୁଁ ବାଳ ଅଟଇ ତୋହର ॥
 ଖୋଜି ବୁଲୁଥିଲି ତୋତେ ଆରେ ସୁତବାଣୀ । ଆଜି ବଧ କରି ତୁମ୍ଭ କଣିକା ମୁଁ ଗୁଣି ॥୮୯॥

ହେ ହନୁମାନ୍ ! ରକ୍ଷା କର, ରକ୍ଷା କର,” ଧ୍ବଜ କରି ପଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ “ ॥
 “ହେ ରଘୁସାର ! ହେ ଗୋପାୟ ! ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ, ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ଏହି ଦୁଷ୍ଟ କାଳ ପତି
 ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ଖାଇଯାଇଛୁ ।” —ଏହି ଚିତ୍କାର କରି ସମସ୍ତେ ପଳାଇବାରେ ଲାଗିଲେ ।
 ରାବଣ ଦେଖିଲା ଯେ, ସମସ୍ତ ବାନର ପଳାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ସେ ଏକାବେଳେ
 ଦଶ ଦଶ ଧନୁରେ ଶର ଯୋଗିଲା ॥୯୦॥ ଛନ୍ଦ :—ସେ ଧନୁ ଉପରେ ଶର-ସମୂହ ଯୋଡ଼ି
 ଗୁଡ଼ିଲା । ସେହି ଶର ସବୁ ସର୍ପ ପରି ଉଡ଼ିଯାଇ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଲାଗୁଥାଏ । ଦୃଶ୍ୟ,
 ଆକାଶ ଓ ଭଗବତ୍‌ସ ସଦୃଶ ବାଣ ପୁଣି ହୋଇଯାଇଥାଏ । ବାନରମାନେ ପଳାଇବେ
 କୁଆଡ଼େ ? ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୋଲାହଲ ବ୍ୟାପିଗଲା । ବାନର-ଭଞ୍ଜନମାନଙ୍କର ସେନା
 “ହେ ରଘୁସାର ! ହେ କରୁଣାସାଗର ! ହେ ଆର୍ତ୍ତବନ୍ଧୁ ! ନେ ଭକ୍ତ ଜନ-ରକ୍ଷକ
 ଦୁଃଖ-ହାରକ ହୁଅ !” ଆଦି ଆର୍ତ୍ତନାଦ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ଦୋହା :—ନିଜ
 ସେନାଙ୍କର ବ୍ୟାକୁଳତା ଦେଖି ନଟିରେ ତୁଣୀର କଣ ଏବଂ ନାଟରେ ଧନୁ ଧରି ଲକ୍ଷଣ
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ମସ୍ତକ ନୂଆଁ ଲାଲେ ଏବଂ ବୋଧରେ ଚଳିଲେ ॥ ୯୧ ॥
 ଗୋପାୟ !—ଲକ୍ଷଣ ରାବଣ ନିକଟକୁ ଯାଇ କହିଲେ, ଆରେ ଦୁଷ୍ଟ ! ବାନର ଓ
 ଭଞ୍ଜନମାନଙ୍କୁ ମାରୁଛୁ କଣ ! ମୋତେ ଦେଖ ! ମୁଁ ତୋର କାଳ !” ରାବଣ କହିଲା,

ଅସ କହୁ ଗୁଡ଼େସି ବାନ ପ୍ରତୀକ୍ଷା । ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ କିଏ ସକଳ ସତ ଖଣ୍ଡା ॥
 କୋଟିକୁ ଆୟୁଧ ଶବନ ଡାରେ । ତଳ ପ୍ରତ୍ନାନ କରି କାଟି ନିବାରେ ॥୨॥
 ପୁନି ନିଜ ବାନହୁ ଶୁଭ ପ୍ରହାର । ସ୍ୟନ୍ଦୁର ଭଞ୍ଜ ସାରଥୀ ମାର ॥
 ସତ ସତ ସର ମାରେ ଦସ ଶୁଲ । ଗିରି ସ୍ୟନ୍ଦୁର ଜନ୍ମ ପ୍ରବେଶି ବ୍ୟାଲ ॥୩॥
 ପୁନି ସତ ସର ମାର ଉର ମାୟା । ପରେଉ ଧରଣି ତଳ ପୁଅ କହୁ ନାୟା ॥
 ଉଠା ପ୍ରବଳ ପୁନି ମୁହୁରୁ ଜାଗୀ । ଗୁଡ଼େସି ବ୍ରହ୍ମ ଶାନ୍ତି ଜୋ ସାଗୀ ॥୪॥

ସୋ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତ ପ୍ରତୀକ୍ଷ ସକ୍ତି ଅନନ୍ତ ଉର ଲଗୀ ସଂସ୍ଥା ।
 ପରେଏ ଶାର ବିକଳ ଉଠାନ୍ତି ଦସମୁଖ ଅତୁଳ ବଳମହମା ରଂସ୍ଥା ॥
 ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭବନ ବିରାଜ ଜା କେଁ ଏକ ପିର ଜମି ରଜ କମା ।
 ତେହୁ ଚହ ଉଠାନ୍ତି ମୁକ୍ତି ରାବନ ଜାନ ନହିଁ ସ୍ବେଦନ ଧମା ॥

ଏହା କହୁ ପ୍ରହାରୀଲ ଦକ୍ଷିଣ ପ୍ରତୀକ୍ଷ । ଶର ମାର ସେହିମିତି କଲେ ଶତ ଶକ୍ତି ॥
 କୋଟି ଆୟୁଧ ଗିରିର ସେବେସେ ରାବଣ । ତଳ ସମ କାଟି ପ୍ରଭୁ କଲେ ନିବାସଣ ॥୨॥
 ପୁଣି ନିଜ ବାଣ ଶୁଣି ପ୍ରହାର କରିଲେ । ରଥ ଗୁଣି ସାରଥୀର ଶବନ ହରିଲେ ॥
 ଶକ୍ତିଲେ ଦଶ ମସ୍ତକେ ଶତ ଶତ ଶର । ଗିରି ଶଙ୍ଖେ ପ୍ରବେଶନ୍ତି ଯଥା ବିଦ୍ୟର ॥୩॥
 ଶତ ଶର ପ୍ରହାରଲେ ଦୁଦୟ ମଧ୍ୟରେ । ଅତେତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲ ଅବନ ଉପରେ ॥
 ମୁହୁର୍ତ୍ତ ହୁଏ ହୋନ୍ତେ ଉଠି ପ୍ରବଳ ଆବର । ଗୁଡ଼ିଲ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦୟା ଶକ୍ତି ଭୟଙ୍କର ॥୪॥

ସତତ ବ୍ରହ୍ମ ଦୟା ସେହୁ ଶକ୍ତି ଅନନ୍ତ ଦୃଢ଼ସ୍ଥେ ଯାଇଣ ବାଜିଲ ।
 ଶର ପଡ଼ିଲେ ତଳ ତୋଳେ ଅତୁଳ ବଳୀ ରାବଣ, ମହମା ରହୁଲ ।
 ବିରାଜେ ରଜ ସମ ଯାର, ଏକ ମସ୍ତକେ ବିଶ୍ବାସାର,
 ମୁକ୍ତି ରାବଣ ତାକୁ ଗୁଡ଼େ ଉଠାଇବାକୁ ନ ଜାଣେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଆଧାର ॥

ଆରେ ମୋର ପ୍ରସ-ଘାତକ ! ମୁଁ ତୋତେ ହିଁ ଖୋଜୁଥିଲି । ଆଜି ତୋତେ ମାର
 ମୋ ଦୁଦୟ ଶୀତଳ କରିବି ॥ ୧ ॥ ଏହା କହୁ ସେ ପ୍ରତୀକ୍ଷ ବାଣ ଗୁଡ଼ିଲ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ
 ସମସ୍ତ ବାଣକୁ ଶହ ଶହ ଶକ୍ତି କରି କାଟିଦେଲେ । ରାବଣ କୋଟି କୋଟି ଅସୁଶୁଣ୍ଠ
 ଚଳାଇଲ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେ ସବୁକୁ ତଳ ପ୍ରମାଣେ ଟିକି ଟିକି କରି କାଟି ହଟାଇ
 ଦେଲେ ॥ ୨ ॥ ପୁଣି ଆପଣା ବାଣ ଦ୍ଵାରା ତାହା ଉପରେ ପ୍ରହାର କଲେ । ତାହାର
 ରଥକୁ ଗୁଣି ସାରଥୀକୁ ମାର ପକାଇଲେ । ରାବଣର ଦଶ ମୁଣ୍ଡକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଶହ
 ଶହ ବାଣ ମାରଲେ । ସେହୁ ସବୁ ବାଣ ତାହାର ମୁଣ୍ଡମାନଙ୍କରେ ଏପରି ପଶିଗଲ,
 ସତେ ଅବା ପକ୍ଷତ ଶିଖରମାନଙ୍କରେ ସର୍ପମାନେ ପ୍ରବେଶ କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ପୁଣି
 ସେ ତାହାର ଦକ୍ଷିଣ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଏକଶହ ବାଣ ମାରଲେ । ସେ ଭୂମି ଉପରେ ଖପି
 ପଡ଼ିଲ । ତାହାର ଟିକିଏ ହେଲେ ଚେତା ରହୁଲ ନାହିଁ । ପୁଣି ମୁହୁର୍ତ୍ତ ହୁଏ ହୋନ୍ତେ,

ଦେଖି ପବନସୁତ ଧାୟୁର ବୋଲଇ ବଚନ କଠୋର ।

ଆର୍ତ୍ତ କପିକୁ ଦିନେ ଯେହୁଁ ମୁଣ୍ଡି ପ୍ରହାର ପ୍ରଦୋର ॥୩॥

ଜାନୁ ଟେକି କପି ଭୂମି ନ ଗିର । ଉଠା ସଞ୍ଜର ବହୁତ ରସ ଭର ।
ମୁଠିକା ଏକ ତାହୁ କପି ମାର । ପରେଉ ସେଇ ଜନ୍ମ ବଜ୍ର ପ୍ରହାର ॥୧॥
ମୁରୁରୁ ଗେ ବହୋର ସୋ ଜାଗା । କପି ବଳ ବିପୁଳ ସରସନ ଲଗା ।
ଧର ଧର ମନପୌରୁଷ ଧର ମୋହ । ଜୌ ଚୌ କଅତ ରହେସି ସୁରଦ୍ରୋହ ॥୨॥
ଅସ କହୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହୁଁ କପି ଲାୟେ । ଦେଖି ଦୟାନନ ବିସମୟ ପାୟେ ।
କହ ରଘୁବୀର ସମୁଦ୍ଧେ କହୁଁ ଭ୍ରାତା । ଭୁଲୁ କୃତାନ୍ତ ଭଜକ ସ୍ଵର ଶାତା ॥୩॥

ଧାଇଲ ଦେଖିଣ ପବନ-ନନ୍ଦନ କହୁ ବଚନ କଠୋର ।

ଆସନ୍ତେ ତାହାର ହୃଦୟେ ପ୍ରହାର କଲ ସେ ମୁଣ୍ଡିକ ଘୋର ॥୩॥

ଜାନୁ ଟେକି ରହଇଲ କପି ନ ପଡ଼ି । ପୁଣି ଅଧ ରୋଷ ଭରେ ସମ୍ଭାଳି ଉଠିଣ ।
ମୁଣ୍ଡିକ ଏକ ମାରନ୍ତେ କପି ଦଶାନନେ । ପଡ଼ିଲ ଶରଣ ବଜ୍ର ପ୍ରହାରେ ଯେସନେ ॥୧॥
ମୁହଁ ତୁର ହୋନ୍ତେ ପୁଣି ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଲ । କପିର ବଳ ବିପୁଳ ପ୍ରଶଂସା କରିଲ ॥
‘ଧର ମୋ ବଳ ପୌରୁଷ ଧର ଧର ମୁଣ୍ଡି । ଖବର ରହୁଲ ଯେଣୁ ସୁରଦ୍ରୋହ ରୁହୁ’ ॥୨॥
ଏହା କହୁ କପି ସହମିତ କୁ ଆସିଲ । ଦେଖି ଦଶାନନ ଅତି ଅଶ୍ରୁଣି ମଣିଲ ॥
କହନ୍ତି ରଘୁନାଥକ ମନେ ହେଲ ଭ୍ରାତା । ଭୁଲେ କୃତାନ୍ତ-ଭଜକ ଅତି ସ୍ଵର-ଶାତା ॥୩॥

ସେହି ପ୍ରବଳ ରାବଣ ଉଠିଲ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ଶକ୍ତି ଚଳାଇଲ ॥ ୪ ॥
ଉଦ୍ଧୃତ :—ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦତ୍ତ ପ୍ରବଳ ଶକ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବନ୍ଧରେ ବାଜିଲା । ସାର ଲକ୍ଷ୍ମଣ
ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲେ, ରାବଣ ତାହାଙ୍କୁ ଉଠାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ତାହାର
ଅଗୁଣମୟ ବଳ ମହମା ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଗଲା । ଯାହାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଶିର ଉପରେ
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରୂପୀ ଭବନ ଗୋଟିଏ ଧୁଳିକଣା ପରି ବିରାଜିତ, ତାହାଙ୍କୁ ମୁଖ ରାବଣ
ଉଠାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ସେ ଭଲ ଭାବନର ସ୍ଵର୍ଗ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଜାଣିନାହିଁ ॥
ଦୋହା :—ଏହା ଦେଖି ପବନ-ପୁତ୍ର ହନୁମାନ୍ କଠୋର ବଚନ କହୁ କହୁ ଧାଇଁଲେ ।
ହନୁମାନ୍ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ରାବଣ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଅତି ଭୟଙ୍କର ମୁଣ୍ଡି ପ୍ରହାର କଲା ॥ ୩ ॥
ଗୋପାଳ :—ହନୁମାନ୍ ଜଣ ଟେକି ରହୁଗଲେ, ଭୂମି ଉପରେ ପଡ଼ିଲେ ନାହିଁ ଏବଂ
ପୁଣି ବୋଧରେ ପରମୁଣ୍ଡି ହୋଇ ସମ୍ଭାଳି ଉଠିଲେ । ସେ ରାବଣଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ବଧା
ମାରିଲେ । ବଜ୍ରବାତରେ ପସତ ପଡ଼ିଗଲା ପରି ରାବଣ ତଳେ ଖସିପଡ଼ିଲା ॥ ୧ ॥
ମୁହଁ ଭଙ୍ଗ ହେବା ପରେ ସେ ପୁଣି ଜାଗି ଉଠିଲା ଏବଂ ହନୁମାନଙ୍କ ବିପୁଳ ବଳକୁ
ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ହନୁମାନ୍ କହଲେ, “ମୋ ପୌରୁଷକୁ ଧର, ଧର ଏବଂ
ମୋତେ ମଧ୍ୟ ଧର । ଆରେ ଦେବଦ୍ରୋହ ! ତୁ ଏବେ ବି ଖବର ରହୁଛି !” ॥ ୨ ॥
ଏପରି କହୁ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଉଠାଇ ହନୁମାନ୍ ତାହାଙ୍କୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପାଖକୁ ନେଇ

ସୁନତ ବଚନ ଉଠିବେଠ କୁପାଲ । ରତ୍ନ ଗଗନ ସୋ ସକଳ କରାଲ ।
ସୁନ କୋଦଣ୍ଡ ବାନ ଗହ୍ମ ଧାଏ । ରଘୁ ସନ୍ମୁଖ ଅତି ଆତୁର ଆସ । ୩୩

ଆତୁର ବହୋରି ବିଭୀଷଣ ସ୍ୟନ୍ଦନ ସୁତ ହୃଦ ବ୍ୟାକୁଳ କହେ ।
ଗିରୋଧା ଧରଣ ଦସକଂଧର ବିକଳତର ବାନ ସତ ବେଧୋ ହୁଏ ।
ସାରଥୀ ଦୁସର ଘାଲି ରଥ ତେହି ଭୁରତ ଲଙ୍କା ଲେ ଗହେ ।
ରଘୁବୀର ବଧୁ ପ୍ରତାପପୁଞ୍ଜ ବହୋରି ପ୍ରଭୁ ଚରନହୁଁ ନହେ ।

ଉଡ଼ା ଦସାନନ ଜାଗି କରି କରେ ଲଗ କହୁ ଜଗ୍ୟ ।

ରାମ ବିରୋଧ ବିଜୟ ତହ ସଠ ହଠ ବସ ଅତି ଅଗ୍ୟ । ୩୩
ଉଡ଼ା ବିଶ୍ଵାସନ ସବ ସୁଧୁ ପାଇ । ସପକ ଜାଇ ରଘୁପତିହି ସୁନାହି ।
ନାଥ କରଇ ରାବନ ଏକ ଜାଗା । ସିଦ୍ଧ ଭବ ନହିଁ ମରହି ଅଭାଗା । ୩୪

ଶୁଣନ୍ତେ ବଚନ ଉଠି ବସିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ଗଗନେ ଗମନ କଲ ସେ ଶକ୍ତି ଶାସଣ ।
ପୁଣିଧନ୍ତୁ ଶର ଧରି ସୌମିତ୍ରୀ ଧାରିଲେ । ଶତ୍ରୁ ସମ୍ମୁଖକୁ ଅତି ତହଲେ ଆସିଲେ । ୩୫

ତହଲେ ଆସି ରଥ ଭାଙ୍ଗି ସୁତକୁ ହୃଦ ବ୍ୟାକୁଳ ରାବଣେ କହିଲେ ।

ବିଚିତ୍ର ଶନ ଶର ଦୁହେଁ ରାବଣର ପଡ଼ିଲ ବିକଳେ ଭୂମିରେ ।

ଆନ ସାରଥ୍ୟ ସ୍ୟନ୍ଦନରେ, ତତାଇ ଚଳିଲା ନଗରେ,

ଆସି ପ୍ରତାପ-ପିତୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀର ବନ୍ଧୁ, ନମିଲେ ରାମଙ୍କ ପୟରେ ॥

ତେଣେ ଦଶାନନ ଜାଗୁତ ହୋଇଣ ଆରମ୍ଭିଲା ଏକ ପଞ୍ଜ ।

ରାମ ପରାତ୍ମଜ ଲଭେ ଜୟ ପୁଣି ଶଠ ହଠ-ବଣ ଅଞ୍ଜ । ୩୬

ଏଣେ ବିଶ୍ଵାସଣ ସବୁ ସମାସର ପାଇ । ସତ୍ତ୍ଵର ରଘୁନାଥକୁ ଜଣାଇଲା ଯାଇ ।
ନାଥ, କରେ ଦଶାନନ ପଞ୍ଜ ଏକ ବଡ଼ । ସିଦ୍ଧ ହେଲେ ନ ମରବ ହୃଦଭାଗ୍ୟ ନଡ଼ । ୩୭

ଆସିଲେ । ଏହା ଦେଖି ରାବଣ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଲା । ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀର ଲକ୍ଷ୍ମଣକୁ କହିଲେ,
“ହେ ଭାଇ ! ମନ ମଧ୍ୟରେ ରୁଦ୍ଧ, ରୁମେ କାଳର ପ୍ରଭା ଭସନ ଏବଂ ବେଦଗଞ୍ଜ
ରସନ ।” ॥ ୩୮ ॥ ଏହା ବଚନ ଶୁଣିବା ମାତରେ କୃପାକୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଉଠି ବସିଲେ ।
ସେହି କରାଳ ଶକ୍ତି ଆକାଶକୁ ଚାଲିଗଲା । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପୁଣି ଧନ୍ତୁଶର ଧରି ଦୌଡ଼ିଲେ ଏବଂ
ଅତିଶୀଘ୍ର ଶତ୍ରୁ ସମ୍ମୁଖରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ୩୯ ॥ ଛନ୍ଦ :—ପୁଣି ସେ ଅତିଶୀଘ୍ର
ରାବଣ ରଥକୁ ଚାଲି କରି ସାରଥ୍ୟକୁ ମାରି ଧକାଇଲେ ଏବଂ ରାବଣକୁ ବ୍ୟାକୁଳ କରି
ଦେଲେ । ଶହେ ବାଣ ଦ୍ଵାରା ତାହାର ହୃଦୟ ବିକଳ ହେଲେ । ଫଳରେ ରାବଣ
ଅତି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଭୂମି ଉପରେ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ ଏକ
ସାରଥ୍ୟ ତାହାକୁ ରଥରେ ପକାଇ ଶୀଘ୍ର ଲଙ୍କାକୁ ନେଇଗଲା । ପ୍ରତାପ-ପୁଞ୍ଜ ରଘୁବୀରଙ୍କ
ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପୁଣି ଆସି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଦୋହା —ତେଣେ

ପଠୁଁ ନାଥ ବେଗି ଭଟ ବଦର । କରୁଛି ବିଧି ଅର୍ଥ ଦୟାକଂଧର ॥
 ପ୍ରାଣ ହୋଇ ପ୍ରଭୁ ସୁରକ୍ଷ ପଠାଏ । ହନୁମନ୍ତାଦି ଅଂଗର ସବ ଧାଏ ॥
 କୌତୁକ କୁହ ଚଢ଼େ କପି ଲଂକା । ପ୍ରେମେ ରାବନ ଭବନ ଅସ୍ତକା ॥
 ଜଗ୍ୟ କରଇ ଜବହୁଁ ସୋ ଦେଖ । ସକଳ କପିହୁ ଶ୍ରୀ ହୋଧ ବିସେଷା ॥
 ରନ ତେ ନିଲଜ ଶ୍ରୀ ଗୁଡ଼ ଆର୍ତ୍ତ । ଲହାଁ ଆଇ ବକଧାନ ଲଗାତୁ ॥
 ଅସ କହି ଅଙ୍ଗଦ ମାର ଲତା । ଚିତ୍ତେ ନ ସଠ ସ୍ଵାରଥ ମନ ରାତା ॥

ନହିଁ ଚିତ୍ତେ ଜବ କର କୋପ କପି ଗହ୍ଵ ଦସନ ଲାଗୁ ମାରୁ ॥
 ଧରି କେସ ନାରି ନିକାରି ବାହେର ତେଜସ୍ଵୀନ ପୁନାରୁ ॥
 ତବ ଉଠେଇ ହୁ ଲୁ କୃତାନ୍ତ ସମ ଗହ୍ଵ ଚରନ ବାନର ଡାରୁ ॥
 ଏହି ଶାବ କପିହୁ ବିଧି ଲୁକ ମଣ ଦେଖି ମନ ମହୁଁ ହାରୁ ॥

ପଠାନ୍ତୁ ନାଥ, ମର୍କଟ ସାଗର ବହନ । ଯଜ୍ଞ ବିଧିରେ ପୁଣି ଆସିବ ରାବଣ ॥
 ପ୍ରଭାତହୁଅନ୍ତେ ପ୍ରଭାତ ଯୋଦ୍ଧାକୁ ପେଷିଲେ । ହନୁମନ୍ତ ଅଙ୍ଗଦାଦି ସମସ୍ତେ ଯାଇଲେ ॥
 ବହୁବେଳେ ତେଇଁ କପି ଚଢ଼ି ଶଲ୍ୟାରେ । ପ୍ରବେଶ କଲେ ନିଶଙ୍କେ ରାବଣ ଆଗରେ ॥
 ଦେଖନ୍ତେ ତାହାକୁ ବସି ଯଜ୍ଞ କରବାର । କପି-ନିକରଙ୍କ କୋପ ବଢ଼ିଲା ଅସାର ॥
 ଗଣ୍ଡି ପଲାଇ ନିର୍ଲଜ୍ଞ ଗୁଡ଼କୁ ଆସିବୁ । ଏଠାରେ ବସିବ ବନ-ଧାନ ଲଗାଇବୁ ॥
 ମାରିଲୁ ଗୋଇଁଠା କହି ଅଙ୍ଗଦ ଏମନ୍ତ । ଦୃଷ୍ଟି ନ ଚଳାଏ ଶଠ ସ୍ଵର୍ଥେ ମନ ରକ୍ତ ॥

ଦୃଷ୍ଟି ନ କଲ ଯେବେ ସକୋପେ କପି ତେବେ କାମୁଡ଼ି ଗୋଇଁଠା ମାରିଲେ ।
 ନାଶୁଣ କେଶ ଧରି ଘରୁ ବାହାର କରି ଆଗନ୍ତେ ହୁଏଣେ ଚିତ୍କାରିଲେ ।
 ତହୁଁ ଉଠିଣ କାଳ ପରି, ଫିଙ୍ଗେ କପିକୁ କୋପେ ଧରି,
 ଏହା ମଧ୍ୟେ ବାନରେ ଯଜ୍ଞ ନାଶନ୍ତେ ଶରେ ହାରିଲୁ ଦୃଢ଼ ଦେଖି କରି ॥

ଲଙ୍କାରେ ରାବଣ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ନାଶି ଉଠି କହି ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେହୁ ମୁଖ ଓ
 ଅତି ଅଜ୍ଞାନୀ ଜିହ୍ଵାରେ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସହୃଦ ଶତ୍ରୁତା କରି ବିକସ୍ତ ଲଜ୍ଜା କରୁଛି ॥ ୮୪ ॥
 କୌପାରି -- ଏବେ ବିଶ୍ଵାସ ସମସ୍ତ ଖବର ପାଇଲେ ଏବଂ ଶୀଘ୍ର ଯାଇ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ
 କହି ଶୁଣାଇଲେ, “ହେ ନାଥ । ରାବଣ ଗୋଟିଏ ଯଜ୍ଞ କରୁଅଛି । ତାହା ସିବ
 ହେଲେ ଅଗ୍ରତା ସହଜରେ ମରିବ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ହେ ନାଥ । ଭରନ୍ତ ବାନର-
 ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ପଠାନ୍ତୁ । ସେମାନେ ଯାଇ ଯଜ୍ଞ ବିଧି କରନ୍ତୁ । ଫଳରେ ରାବଣ
 ପ୍ରାଣ-ଭୂମିକୁ ଆସିବ ।” ପ୍ରାୟଃ କାଳ ହେବା ମାତ୍ରେ ପ୍ରଭୁ ସାର ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ
 ପଠାଇଲେ । ହନୁମାନ ଓ ଅଙ୍ଗଦ ଆଦି ସମସ୍ତ ପ୍ରଧାନ ବୀର ଯାଇଲେ ॥ ୨ ॥
 ବାନରମାନେ ଅବଲୋକ-ନମେ ତେଇଁ ଲଙ୍କା ବୁର୍ଗ ଉପରେ ଯାଇ ଚଢ଼ିଲେ ଏବଂ
 ନିର୍ଭୟରେ ରାବଣର ମହଲ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ତାହାକୁ ଯଜ୍ଞ କରୁଥିବାର

ଜଗ୍ୟ ବିଧିଂସି ବୁଧଲ କପି ଆଏ ରଘୁପତି ପାପ ।

ଚଳେଉ ନିସାଚର ହୁଏ ହୋଇ ଜାଗି ନିବନ କେ ଆସ ॥୩॥
ଚଳଚ ହୋଇଁ ଅତି ଅସୁର ଉପୁଙ୍କର । ଦୈଠିଁ ଗୀଧ ଉଡାଇ ସିରଫ ପର ॥
ଉପୁରୁ କାଳବସ କାହୁ ନ ମାନା । କହେସି ବଜାଣୁତୁ ଜୁର ନିସାନା ॥୧॥
ଚଳି ତମୀଚର ଅମା ଅପାର । ବହୁ ଗଜ ରଥ ପଦାତି ଅସଞ୍ଜାର ॥
ପ୍ରଭୁ ସନ୍ନିଧି ଧାଏ ଖଲ କେସେ । ସଲଭ ସମୁଦ ଅନଳ କହଁ କେସେ ॥୨॥

ଯଜ୍ଞ କରି ନଷ୍ଟ କୃଷ୍ଣଲେ ମଦଃ ଶ୍ରାମଜ ପାଶେ ଆସନ୍ତେ ।

ତେଜ ଖବର ଆଶା ନିଶାଚର ଚଳିଲେ କୋଥେ ଅନ୍ୟନ୍ତେ ॥୮୫॥

ଗୁଲନ୍ତେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ହୁଏ ଉପୁଙ୍କର ଅତି । ଗୁଧ ଉଚ୍ଛିତ ତା ମସ୍ତକ ଉପରେ ବସନ୍ତି ॥
କାଳ ବିବଶି ତାହାକୁ ଲୁହ ନ ମାନିଲ । ‘ସମର ବାଦ୍ୟ ନିଶାଣ ବଜାଅ’ କହନ୍ତି ॥୧॥
ଚଳିଲେ ରଜମାର ସୈନ୍ୟ ଅରଣିତ । ଗଜ ବାଜି ପଦଚର ସ୍ୟନ୍ଦନ ଅମିତ ॥
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମ୍ମୁଖେ ଖଲ ଧାଆନ୍ତୁ ସେପରି । ଅନଳ ଦେଖି ଖଲଭ ସମୁଦ ସେପରି ॥୨॥

ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ବାନରମାନଙ୍କର ମନରେ ଅତିଶୟ କୋପ ଜାତ ହେଲା ॥ ୩ ॥
ସେମାନେ କହଲେ, “ଆରେ ଏ ନିର୍ଭୀକ ! ରଣ ଭୂମିରୁ ଘରକୁ ପଳାଇ ଆସିଲୁ ଏବଂ
ଏଠାରେ ଆସି ବନ୍ଧୁ-ଧାନ୍ କଣ ବଢ଼ିଛି ।” ଏହା କହୁ ଅଙ୍ଗଦ ଗୋଇଁ ମାରିଲେ ।
କିନ୍ତୁ ସେ ହୁଷ୍ଟର ମନ ସ୍ୱର୍ଷରେ ଅନୁରକ୍ତ ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ତାହାଙ୍କ ଆଜକୁ ଦୃଷ୍ଟିପାତ
ହୁକା କଲାନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ — ତେ ନ ଗୁହ୍ୟବାରୁ ବାନରମାନେ କୋପ କରି
ତାହାକୁ ଦାନ୍ତରେ ଧରି କାମୁଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଲାଜ ମାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବାଳ ଧରି ସେମାନଙ୍କୁ ଘରୁ ବାହାରକୁ ଘୋଷାରି ଆଣିଲେ । ସ୍ତ୍ରୀମାନେ
ଅତିଶୟ ଦାନାଦାନା ଅବସ୍ଥାରେ ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେତେବେଳେ ଗୁରୁଣ
କାଳ ପରି ହୁଏ ହୋଇ ଉଠିଲା ଏବଂ ବାନରମାନଙ୍କ ପାଦ ଧରି ସେମାନଙ୍କୁ ତଳେ
ପକାଇବାରେ ଲାଗିଲା । ଭାତି ମଧ୍ୟରେ ବାନରମାନେ ଯଜ୍ଞ ବିଧିଂସ କଣ୍ଠପକାଇଲେ ।
ଏହା ଦେଖି ଗୁରୁଣ ମନେ ମନେ ପରାଜୟ ସୀତାର କଲା ॥ ଦୋହା — ଯଜ୍ଞ ଧୂସ
କରି ସମସ୍ତ ଚତୁର ବାନର ରଘୁନାଥଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଗଲେ । ସେତେବେଳେ ଗୁରୁଣ
ଜାଇବାଇ ଆଶା ଗୁଡ଼ି ଅତିଶୟ କୋପରେ ଗୁଲିଲା ॥ ୮୫ ॥ ବୌପାରୀ ! — ଗୁଲିବା
ସମୟରେ ଉପୁଙ୍କର ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଲକ୍ଷଣ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଲା । ଶାବୁଣୀମାନେ ଉଚ୍ଛିତ
ତାହାର ପୁଣ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପରେ କପିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ କାଳର ବଣ ହୋଇଥିବାରୁ
କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଲକ୍ଷଣକୁ ମାନୁ ନ ଥାଏ । ସେ କହନ୍ତି, “ରଣନିଶାଣ
ବଜାଅ ।” ॥ ୧ ॥ ନିଶାଚରମାନଙ୍କ ଅପାର ସେନା ଚଳିଲା । ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ବହୁତ
ହସ୍ତୀ, ଗଥ, ଅଶ୍ୱାସେଣା ଓ ପଦାତିକ ଥିଲେ । ପଟଙ୍କସମୁଦ କଳିବା ନିମନ୍ତେ ଅଗ୍ନି
ଆଜକୁ ଧାରିଲା ପରି ସେହି ହୁଷ୍ଟମାନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥

ଲହାଁ ଦେବତାଙ୍କୁ ଅସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡା । ବାରୁନ ବସନ୍ତ ହମସ୍ତ ଏହି ଶାନ୍ତି ॥
 ଅବ ଜନ ରାମ ଖେଳାଓଡ଼ୁ ଏହା । ଅବସୟ ଦୁଷିତ ହୋଇ ଦେବେଶ ॥
 ଦେବ ବଚନ ସୁନି ପ୍ରଭୁ ମୁସୁକାନା । ଉଠି ରଘୁଶର ସୁଧାରେ ବାନା ॥
 ଜଟା ଜୁଟ ଦୃଢ଼ ବାଧ୍ୟେ ମାଥେ । ସୋହର୍ଣ୍ଣ ସୁମନ ଶୀତ ବଚ ଗାଥେ ॥
 ଅରୁନ ନୟନ ବାରିତ ତନୁ ସ୍ୟାମ । ଅଖିଲ ଲୋକ ଲୋଚନାଭିରାମ ॥
 କଟି ତଟ ପରିକର କସେୟା ନିଷଂଗା । କର କୋଦଣ୍ଡ କଠିନ ସାରଂଗା ॥

ସାରଂଗ କର ସୁନ୍ଦର ନିଷଂଗ ପିଲାମୁଖାକର କଟି କସେୟା ।
 ଭୁଜଦଣ୍ଡ ପାନ ମନୋହରପୁତ ଭର ଧରସୁର ପଦ ଲସେୟା ॥
 କହ ଦାସ ଭୁଲସୀ ଜବହିଁ ପ୍ରଭୁ ସର ରୂପ କର ଫେରନ ଲଗେ ।
 ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବିଗ୍ନଜ କମଠ ଅଛି ମନ୍ତ୍ର ସିନ୍ଧୁ ଭୂଧର ଭଗମଗେ ॥

ଏଣେ ସୁଦ୍ଧ କଲେ ମିଳି ଦେବତା ପକଳ । ବାରୁଣ ବସନ୍ତ ଦେଲ ଆମୁକ୍ତ ଏ ଖଳ ॥
 ଏବେ ଏହାକୁ ଖେଳାଅ ନାହିଁ, ରଘୁପତି । ଅବସୟ ବଳଦେଶ ହୁଣିତ ହୁଅନ୍ତୁ ॥
 ଦେବବାଣୀ ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ମଧୁରେ ହସିଲେ । ଉଠି ରଘୁଶର ଧନୁ ବାଣ ସମ୍ଭାଳିଲେ ॥
 ଶିରେ ଜଟା-ଜୁଟ ଦୃଢ଼େ କରଲେ ବନ୍ଧନ । ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ ପରମ ଶୋଭନ ॥
 ଅରୁଣ ନୟନ ତନୁ ମାରଧର ଶ୍ୟାମ । ଅଖିଲ ଭୁବନ ଲୋକ ଲୋଚନାଭିରାମ ॥
 ବଳ-ପରିକର ଶୋଭେ କଟିରେ ନିଷଙ୍ଗ । କଠିନ ଶାୟକ କରେ କୋଦଣ୍ଡ ସାରଙ୍ଗ ॥

ଶାରଙ୍ଗ ଧନୁକର କଟିରେ ଶରୀର ଭୂଷାର ନିବଳ ସୁନ୍ଦର ।
 ଭୁଜ ଦଣ୍ଡ ପୁଅଲ ଆୟତ ବନ୍ଧ ସ୍ଥଳ ଶୋଭନ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ପୟର ।
 ଭୁଲସୀ ଯେବେ ପ୍ରଭୁ ଶର-କୋଦଣ୍ଡେ ପର୍ଶ କଲେ କର,
 ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଅବସ୍ଥା ମସ୍ତ କୁର୍ମ ବିଗ୍ନଜ କର୍ମିଲେ ଶରଳ ସାଗର ॥

ଏଣେ ଦେବଗଣ ସୁଦ୍ଧ କଲେ, “ହେ ଶ୍ରୀରାମ । ଏ ରାବଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ହୁଣି
 ଦେଲୁଣି । ଏବେ ଆପଣ ଏହାକୁ ଆଉ ଅଧିକ ଖେଳାନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଜାନଙ୍କ ଅନ୍ୟ
 ହୁଣି ଶ୍ରେୟ କରୁଅଛନ୍ତି ।” ॥ ୩ ॥ ଦେବତାମାନଙ୍କର ବିଦାତ ବଚନ ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ମୁରୁକି
 ହସିଲେ । ପୁଣି ସେ ଉଠି ବାଣ ସ୍ୱଧାରିଲେ । ନିଜ ମସ୍ତକ ଉପରେ ଜଟାଜୁଟ
 କରି କରି ବାନ୍ଧିଅଛନ୍ତି, ତାହାର ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ପୁଷ୍ପମାନ ଗୁଚ୍ଛା ହୋଇ ସୁଶୋଭିତ
 ହେଉଅଛି ॥ ୪ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଅରୁଣ ନୟନ ଏବଂ ମେଘଶ୍ୟାମ ଶରୀର ଅଖିଲ ବିଶ୍ୱର
 ନୟନାଭିରାମକାଶ । ସେ କଟିରେ ପରିକର ଓ ଭୂଷାର କରି ବାନ୍ଧିଲେ ଏବଂ ହସ୍ତରେ
 କଠୋର ଧନୁଶର ଧାରଣ କଲେ ॥ ୫ ॥ ଛନ୍ଦ :—ପ୍ରଭୁ ହସ୍ତରେ ଧନୁ ଓ କଟିରେ
 ବାଣଖଣି (ଅଷ୍ଟୟ) ସୁନ୍ଦର ଭୂଷାର କରି ଧରିଲେ । ତାଙ୍କର ଭୁଜଦଣ୍ଡ ପୁଷ୍ପ ଏବଂ
 ମନୋହର ପ୍ରଶସ୍ତ ବନ୍ଧ ଉପରେ ରୁଚ୍ଛ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ପଦ-ଚିହ୍ନ (ଶ୍ରୀବତ୍ସ ପଦ) ସୁଶୋଭିତ ।

ସୋରା ଦେଖି ହରଷି ସୁର ବରଷଣ୍ଠି ସୁମନ ଅପାର ।

ଜୟ ଜୟ ଜୟ କରୁନାନ୍ତି କବି ବଳ ଗୁନ ଆଗର ॥୮୭॥

ଏହାଁ ଗୀତ ନିସାଚର ଅଙ୍ଗ । କସମସାତ ଆଶ ଅତି ଘନ ।
ଦେଖି ତଳେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କପି ଭଟ୍ଟା । ଛଳସୁକାଳ କେ ଜନ୍ମ ଦନ ଘଟା ॥୧॥
ବହୁ କୃପାନ୍ ତରବାଣ ତମକଣ୍ଠି । ଜନ୍ମ ଦର୍ଶି ଦିଅଁ ଦାମିନୀ ତମକଣ୍ଠି ॥
ଗଜରଥ ଭୁରଗ ଚକ୍ରାର କଠୋର । ଗର୍ଜଣି ମନହୁଁ ବଲ୍ଲଭକ ଘୋର ॥୨॥
କପି ଲଂଗୁର ବିପୁଳ ନର ଗୁପ୍ତ । ମନହୁଁ ଲମ୍ବଧନୁ ଉଦ୍ଧା ସୁଦାସ ॥
ଉଠଇ ଧୂଳି ମାନହୁଁ ଜଳଧାର । ବାନ ବୁଦ୍ଧ ଭେ ବୃଷ୍ଟି ଅପାର ॥୩॥
ଦୁହୁଁ ଦିଅଁ ପବନ କରଣ୍ଠି ପ୍ରହାର । ବଜ୍ରପାତ ଜନ୍ମ ବାରଣ୍ଠି ବାର ॥
ରଘୁପତି କୋପି ବାନ ଝରି ଲାଈ । ଶାୟିଲ ଭେ ନିସିଚର ସମୁଦାୟ ॥୪॥

ଶୋରା ଦେଖି ଅନ୍ତ ସ୍ତବେ ବରଷନ୍ତି ସ୍ତବେ ସୁମନ ଅପାର ।

‘ଜୟ ପ୍ରଭୁ ଜ୍ଞାନ-ବ୍ରତ-ବଳ-ଧାମ ହରଷ ଧରଣୀ ଶର’ ॥୮୭॥

ଏହି ସମୟରେ ଜଣାତର ଦଳ ବଳ । ସଦନେ ଅଫିଲେ ଅଗେ ତର କୋଳାହଳ ॥
ସମ୍ମୁଖେ ତଳିଲେ କପି ସାର ଦେଖିକର । ପ୍ରଳୟ-କାଳୀନ ଦନଘଟା ଯେଉଁ ପକ୍ଷ ॥୧॥
ବହୁତ କୃପାଣ ଶକ୍ତି ଶକ୍ତି ତମକର । ଯେତେ ସୌଦାମିନୀ ଦଶହସେ ତମକର ॥
ଗଜ ରଥ ଭୁରଙ୍ଗ ଚକ୍ରାର କଠୋର । ମନେ ହୁଏ ଗରଜନ୍ତି ବଳାହକ ଘୋର ॥୨॥
କପିଙ୍କ ଲୁହ ବିପୁଳ ନରେ ଆହାତକ । ମନେହୁଏ ଲମ୍ବଧନୁ ଉଦ୍ଧା ଅମିତ ॥
ଉଡଇ ଧୂଳି ଆବାଶେ ଯେତେ ଜଳଧାର । ବାଣ ବୁଦ୍ଧ ବୃଷ୍ଟି ବିରୁ ସଦୃଶ ଅପାର ॥୩॥
ବେନି ପକ୍ଷ ଧରବତ କରନ୍ତି ପ୍ରହାର । ମନେ ହୁଏ ବଜ୍ରପାତ ହୁଏ ବାରମ୍ବାର ॥
ବାଣହତ ଲଗାଇଲେ କୋଟିରଘୁରାୟ । ଆହତ ହୁଅନ୍ତି ଜଣାତର ସମୁଦାୟ ॥୪॥

ଭୁଲଣୀ ଦାସ କହନ୍ତି—ସବୁ ହସ୍ତରେ ଧନୁଶର ଧାରଣ କରି ତାହା ଘୁରାଇବା ମାତ୍ରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ, ବିରଞ୍ଜନ, କରୁଣ, ଶେଷ, ପୁଅବା, ସମୁଦ୍ର ଓ ପବନ ସମସ୍ତେ କୋହଲି ଉଠିଲେ ॥ ଦୋହା —ଭଗବାନଙ୍କ ଶୋରା ଦେଖି ଦେବତାମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଅପାର ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆଉ ମଧ୍ୟ “ଶୋରା-ଶକ୍ତି-ବ୍ରତ-ଧାମ କରୁଣା-ନିଧାନ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଜୟ ହେଉ, ଜୟ ହେଉ, ଜୟ ହେଉ” —ଏହି ଧ୍ବନି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୮୭॥ ଚୌପାଈ —ଲତି ମଧ୍ୟରେ ନିଶାଚରରଣଙ୍କ ଅଶ୍ରୁଶୟ ନିକଟ ସେନା ପରସ୍ପରକୁ ଠେଲିପେଲି ଆସିଲେ । ସେନାକୁ ଚେଷି ବାନର ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ପ୍ରଳୟକାଳୀନ ବାଦଲସମୂହ ପରି ତାହା ଆଗରେ ତଳିଲେ ॥ ୧ ॥ ବହୁତ କୃପାଣ ଓ ତରବାଣ ତମକୃପାସ । ସତେ ଅବା ଦଶ ବିପରେ ବିନୁଳି ତମକୁ ପଛ ! ହସ୍ତୀ, ରଥ ଓ ଅଶ୍ବମାନଙ୍କର କଠୋର ଚକ୍ରାର ଶୁଣି ବୋଧ ହେଉଥାଏ, ସତେ ଯେପରି ବାଦଲମାନେ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଗର୍ଜନ କରୁଅଛନ୍ତି ! ॥ ୨ ॥ ବାନରମାନଙ୍କର

ଲଗତ ବାନ ବର ଚିତ୍ତରହୁଁ । ଘୁମି ଘୁମି ଚହିଁ ଚହିଁ ମହି ପରହୁଁ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୈନ ଜନ୍ମ ନିର୍ଦ୍ଦର ଭାଷା । ସୋନିତ ସରି କାତର ଉପକାଶ ॥

କାତର ଉପକାର ରୁଧିର ସଜିତା ତଳ ପରମ ପଥାବନ ।
ତୋଉ କୁଳ ଚଳ ରଥ ରେତ ଚନ୍ଦ୍ର ଅବର ଉପାବନ ।
ଜଳ ଜଳୁ ଗଜ ପଦର ଉପର ଘର ଶିଖର ବାହନ କୋ ଗେନ ।
ସର ସକ୍ତି ଚୋମର ସର୍ପ ଶୁପ ଚରଂ ଚର୍ମ କମଳ ଘେନ ॥

ବର ପରଶୁ ଜନ୍ମ ଜର ଶ୍ରେ ମଜା ବହୁ ବହୁ ଫେନ ।

କାତର ଦେଖି ଉପଶି ଚହିଁ ସୁଭଟର କେ ମନ ଗେନ ॥୭॥

ଦଶନ୍ତେ ମାନ୍ତ ଜରେ ବିଦାର କରନ୍ତି । ହୁମି ଭୂମି ରାଜପୁତ୍ର ମହାର ପଦ୍ମକୁ ॥
ସୁବର ନିର୍ଦ୍ଦର ଘେନେ ଶିଳନରୁ ହର । ଶୋଭିତ ମହାହତ ସର-ହସନ ॥୧॥

ତପାବୁ ତପୁନରୁ ରୁଧିର ମଜ ହର କହିବ ଅନ୍ତ ପଥାବନ ।

ତଟ ଧାତ ଉପରୁ ରଥ ବାନ୍ତକାରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ପବନି ତଥାବନ ।

ପଥାବ ଶୁଭର ହୁବନ, କେଜନ୍ତୁ ଏ ମାମା ରଜ,

ଶ୍ରୀ ଶାସନ ପଥ ଶାସ ଘେନେ ଚକ୍ର ପକାତେ ଶ୍ରେୟସେ ଗରଜ ॥

ପଦ୍ମ ଶ୍ରେ ଶର ଘେନେ ତରୁ ତର ମଜା ବହୁ ବେଶ ସମ ।

ବିଦେଶର ଶୁଭ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ, ଶାସନେ ମନ ପ୍ରସନ୍ନ ॥୨॥

ବହୁତ ସକ୍ତ ଅନ୍ତଃଶତ ଶ୍ରୀ ହୋତାଧାରାଧାର । ସତେ ଅନ୍ତ ଅନ୍ତାଶରେ ହୁବର
ଜନ୍ମ ଅନୁମାନ ଉପତ ହୋତାଧାର ! ଧୂଳି ଜନଧାର ପଥ ଉପରକୁ ଉଠୁଥାଏ । ବାହୁପନ
ବର୍ତ୍ତନବତ୍ତମାନଙ୍କର ପଥାର ବୃଷ୍ଟି ହେଉ । ୧ ॥ ଉପରୁ ଅନ୍ତ, ଶାସନାମନେ
ପଦତ ଦ୍ଵାର ପ୍ରସାର କରୁଥାନ୍ତି । ସତେ ଅନ୍ତ ବାହୁଧାର ବସ୍ତ୍ରପାତ ହେଉଅଛି !
ଶ୍ରୀ ରାମାନାଥ ହୋତ କଟି ବାହୁ ଶୁଭ ଲଗାଇ ଦେଲେ । ଗନରେ ସମସ୍ତ ରାଜସ୍ଵେନ
ଆସତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୪ ॥ ଶାନ୍ତ ବାନ୍ତିବା ମାତେ ଶାସନେ ଶ୍ରୀରାମ କଟି
ଉଠୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ତୋତକା ଶେଷ ହୁଏ ଉପରେ ଏଠି ସେଠି ପଡ଼ିଯାଉଥାନ୍ତି ।
ସେମାନଙ୍କ ଶରୀରରୁ ପଦରୁ ବହୁ ନିର୍ଦ୍ଦର-ଧାର ବହୁ ପଥ ରଜଧାର ଶୁଣି
ଶୁଣିଥାଏ । ଏହା ରାମାନାଥ ହୁତସ୍ଵରେ ହୁଏ ଗାତ କରୁଥାଏ ୫ ଶ୍ରେୟସେ—
ଶ୍ରୀରାମ-ହୁତ-ଶ୍ରୀ ଅନ୍ତ ପଥସ୍ଵ ରଜ-ନଗ ବହୁ ଶ୍ରୀରାମ । ଉପରୁ ଗନ ଶ୍ରୀ ମନ
ହୁତାଶି ମୂଳ । ରଥ ବାନ୍ତିବା ଏ ଚନ୍ଦ୍ର ଜଳ ଉପର । ସେହି ନଗ ପଦ ଉପର
ବହରେ ବହୁ ଶାନ୍ତିଧାର ହୁଏ, ପଥାବନ, ଅନ୍ତ, ଅନ୍ତ ଅନ୍ତ ବିଷୟ ବାହନମାନଙ୍କ
ଗଣନା କିଏ କରି ପାରିବ ? ଏମାନେ ନଗର ଜନଜନ୍ତୁ । ବାଣ, ଶ୍ରୀ ଓ ଗୋମ-
ହୁତର ସର୍ପ, ଧନୁ, ଚରଣ ଏବଂ ଶାସନେ ପନେତ କଳପ ॥ ବୋହା ।—ନଗ-

ମଞ୍ଜୁଁ ଭୂତ ପିସାଚ ବେତାଲ । ପ୍ରମଥ ମହା ଶ୍ଵେତଂଗ କରାଲ ॥
 କାକ କଙ୍କ ଲେ ଭୃକା ଉଡ଼ାନ୍ତ । ଏକ ତେଁ ଛାନ୍ଦି ଏକ ଲେ ଖାନ୍ତ ॥୧॥
 ଏକ କହୁଁ ଆସିବ ସୌଂଦାୟ । ସଠକ୍ ଭୁକ୍ତାର ଦରିଦ୍ର ନ ଜାୟ ॥
 କହୁଁରତ ଭଟ୍ଟ ବାସୁଲ ତଟ ଗିରେ । କହୁଁରତ ମନହୁଁ ଅର୍ଦ୍ଧ ଜଳ ପରେ ॥୨॥
 ଶୈବେଁ ଗୀଧ ଆଦି ତଟ ଭବ । ଜନ୍ମ ବ୍ୟସା ଖେଳତ ଚିତ ଦବ ॥
 ବହୁ ଭଟ୍ଟ ବହୁଁ ଚଢ଼େ ଖଗ ଜାନ୍ତ । ଜନ୍ମ ନାଶ୍ଵର ଖେଳୁଁ ସରି ମାନ୍ତ ॥୩॥
 ଜୋଗିନି ଭରି ଭରି ଖସ୍ପର ସରୁଁ । ଭୂତ ପିସାଚ ବଧୁ ନର ନଂରୁଁ ॥
 ଭଟ୍ଟ କପାଳ କରତାଳ ବଜାନ୍ତୁଁ । ଗୁମୁଣ୍ଡା ନାନା ବିଧି ଗାନ୍ତୁଁ ॥୪॥

ପିଣ୍ଡାତ ବେତାଲ ଭୂତ ସ୍ଵାହାନ କରନ୍ତି । କରାଲ ଯୋଗିନୀ ମନ ଆନନ୍ଦେ ଖେଳନ୍ତି ॥
 ଗୁଧ ବାସୁଦାସ ଭୂକ ଘେନି ଉଡ଼ିଯାନ୍ତି । ଏକ ସନ୍ତୋଷୁ ନେଇ ଛତାଲ ଖାଆନ୍ତି ॥୧॥
 ଅନ୍ୟକେହୁ କହେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ହେଲେ ପ୍ରକାଶିତ । ଶଠ, ନ ଯାଉଛୁ ଭୁକ୍ତ ଦରିଦ୍ରତା ମଧ୍ୟ ॥
 ଆହୁତ ସାରେ ପଡ଼ିଣ ତଟେ ଚିତ୍କାରନ୍ତି । କିବା ଏଣେ ତେଣେ ଅର୍ଦ୍ଧ ଜଳେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ॥୨॥
 ତଟେ ବସି ଗୁଧ ଶବ୍ଦ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଟାଣନ୍ତି । ମନେ ହୁଏ, ମନ ଦେଇ ବନସି ଖେଳନ୍ତି ॥
 ଭସିବା ଶବ୍ଦ ଉପରେ ବିହଙ୍ଗେ ବସନ୍ତି । ତାହା ସେହୁେ ନଦୀମଧ୍ୟେ ନାଉଁରା ଖେଳନ୍ତି ॥୩॥
 ଯୋଗିନୀ ପୁଣି କରଣ ଖସ୍ପର ସଞ୍ଚନ୍ତି । ଭୂତ ପିଣ୍ଡାତଙ୍କ ବଧୁ ଗଗନେ ନାଚନ୍ତି ॥
 ସାରା କପାଳେ କରତାଳ ସେ ବଜାନ୍ତି । ଗୁମୁଣ୍ଡା ସକଳ ନାନା ପ୍ରକାରେ ଗାଆନ୍ତି ॥୪॥

ଖରରେ ବୃକ୍ଷମାନେ ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼ିଲ ପକ୍ଷ ସାରଗଣ ପୃଥକ ଉପରେ ଟଳି ପଡ଼ୁଥା'ନ୍ତି । କେବେ
 ସମାନ ବହୁତ ମନ୍ତ୍ରା ବହୁଥାଏ । ଶୁରୁ ଓ କାନ୍ତରୁଷମାନେ ଏହା ଦେଖି ତରଳ ବେଳେ ଉଦ୍‌ସ
 ଯୋକାମାନେ ତାହା ଦେଖି ସ୍ତବ୍ଧ ଲଭି କରୁଥା'ନ୍ତି ॥୧॥ କୌସାରି.—ଭୂତ, ପିଣ୍ଡାତ,
 ବେତାଲ, ମହାଭୟଙ୍କର ଲଟାଧାରୀ ଏବଂ ପ୍ରମଥ (ଶିବରତ୍ନ)ମାନେ ସେହୁ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ
 କରୁଅଛନ୍ତି । କୃତ୍ଵା ଓ ଚିଲମାନେ ବାହୁମାନ ଧରି ଉଡ଼ୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଛତାଲ
 ଖାଇଯାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ କେହୁ ଜଣେ କହୁଥାଏ, “ଆରେ ମୂର୍ଖ ! ଏପରି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଖାଦ୍ୟ
 ବହୁତ, ତଥାପି ତୁମର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ମେଣ୍ଟୁନାହିଁ ।” ଆହୁତ ଯୋକାମାନେ ତଟ ଉପରେ
 ପଡ଼ି କରୁଣ ଚିତ୍କାର କରୁଥା'ନ୍ତି । ସତେ ଯଦି ଏଣେତେଣେ ଅର୍ଦ୍ଧ ଜଳ (ମୃତ୍ୟୁ
 କାଳରେ ଅର୍ଦ୍ଧ ଜଳରେ ସଂସିଦ୍ଧ) ବଂଶୁମାନେ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ! ॥ ୨ ॥ ଶାସ୍ତ୍ରତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟେନ
 ଅନ୍ତ ଟାଣୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ନଦୀତଟରେ ଧାନମୟ ହୋଇ ବଞ୍ଚିଣୀ ଶ୍ଵେତୁସ୍ତବା
 ମାନ୍ୟସାଧନମାନଙ୍କ ପକ୍ଷ ପ୍ରତିତ ହେଉଥାଆନ୍ତି । ବହୁତ ଯୋକା ବହୁ ଯାଉଥା'ନ୍ତି
 ଏବଂ ପକ୍ଷୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଚଢ଼ି ଚାଲୁଥା'ନ୍ତି । ସେମାନେ ନଦୀରେ ନୌକା
 ବହାର କଲ ପରି ଜଣାପଡ଼ୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଯୋଗିନୀମାନେ ଖସ୍ପରମାନଙ୍କରେ ରକ୍ତ
 ଭରି ଜମା କରୁଥା'ନ୍ତି । ଭୂତପିଣ୍ଡାତ ବଧୁମାନେ ଆକାଶରେ ନୃତ୍ୟରତ । ଗୁମୁଣ୍ଡାମାନେ
 ଯୋକାମାନଙ୍କ କପାଳମାନ ଧରି କରତାଳ ବଜାଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ନାନା ପ୍ରକାରେ ଗାନ

ଜଂଗୁକ ନିକର କଟକଟ କଟହିଁ । ଖାହିଁ ହୁଆହିଁ ଅଦାହିଁ ଦପଟହିଁ ॥
କୋଟିହୁ ରୁଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡ ବିନୁ ଡୋଲିହିଁ । ସୀସ ପରେ ମହୁ ଜୟ ଜୟ ବୋଲିହିଁ ॥୫॥

ବୋଲିହିଁ ଜୋ ଜୟ ଜୟ ମୁଣ୍ଡ ରୁଣ୍ଡ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ସିର ବିନୁ ଧାଡ଼ୁଣ୍ଡ ।
ଖପ୍ପରିହୁ ଖଗ୍ଗ ଅଭୁଜ୍ଜି ଜୁଜ୍ଜୁହିଁ ସୁଭଟ ଭଟହୁ ଡହାଡ଼ୁଣ୍ଡ ।
ବାନର ନିସାଚର ନିକର ମର୍ଦ୍ଦହିଁ ରାମ ବଲ ଦର୍ପିତ ଭବ ।
ସଂଗ୍ରାମ ଅଂଗନ ସୁଭଟ ସୋଡ଼ୁଣ୍ଡ ରାମ ସର ନିକରହିଁ ହବ ॥

ରାବନ ହୃଦୟ ବିରାଗ ଭା ନିସିଚର ସଂହାର ।

ମୈ ଅକେଲ କପି ଭାବୁ ବହୁ ମାୟା କରୌ ଅପାର ॥୮॥

ଦେବହୁ ପ୍ରଭୁହୁ ପୟାଦେଁ ଦେଖା । ଉପଜା ଭର ଅତି ଗ୍ରେଭ ବିସେଷା ॥
ସୁରପତି ନିଜ ରଥ ଭୁରତ ପଠାଡ଼ି । ହରଷ ସହଚ ମାତଲି ଲେ ଆଡ଼ି ॥୯॥

ଶିବା କଟକଟ କରି ଖାଉଥା'ନ୍ତି ଶବ । ତାଲକନ୍ତୁ ପେଟ ଭରି, କର ହୁଁହୁଁ ରବ ॥
କୋଟିକୋଟି ଗଣ୍ଡି ମୁଣ୍ଡରହୁତ ଭ୍ରମନ୍ତି । ତଳେ ଶିର ପଡ଼ି 'ଜୟ ଜୟ' ଉଚ୍ଚାରନ୍ତି ॥୧॥

ବୋଲନ୍ତି 'ଜୟ ଜୟ' ପ୍ରଚଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡତୟ ନିର୍ମୁଣ୍ଡ ଗଣ୍ଡି ଦଉଡ଼ନ୍ତି ।

ଖସେ ଖସୁର ପାଇଁ କରୁଥାନ୍ତି ଲତାର, ପୁଷ୍ପରେ ବାରଙ୍କୁ ଲେଟାନ୍ତି ।

ଦର୍ପିତ ରାମ ବଳେ ଅଧ, କପି ଦେଖାଙ୍କୁ ମରଦନ୍ତି,

ସଂଗ୍ରାମ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ବିକ ରାମଙ୍କ ଶରେ ଅସ୍ତର ନିକର ହୁଅନ୍ତି ॥

ହୃଦୟେ ବିରାଗ କରେ ଦଶଶିର ରାକ୍ଷସେ ହେଲେ ସଂହାର ।

ମୈ ଅଟେ ଏକାଙ୍ଗ, ବହୁ ଭାଲୁ କପି, ମାୟା କରବି ବସ୍ତାର ॥୮॥

ପ୍ରଭୁ ପଦଗାମୀ ଅବଲୋକ ଦେବଗଣ । ହୃଦୟେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାନ ହୋଇଲ ଉତ୍ସବ ॥

ସୁରପତି ନିଜ ରଥ ଶୀଘ୍ର ପଠାଇଲ । ହରଷ ସହଚ ଘେନି ମାତଲି ଆସିଲ ॥୯॥

କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଶ୍ରୀରାମମାନେ କଟକଟ ଶବ କରି ଶବମାନଙ୍କୁ କାପୁଡ଼ୁଥା'ନ୍ତି,
ଖାଉଥା'ନ୍ତି, ହୁଆଁ, ହୁଆଁ ଗର୍ଜନ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ପେଟ ପୁରୁଗଲେ ପରସ୍ପରକୁ ଡଳନା
କରୁଥା'ନ୍ତି । କୋଟି କୋଟି ଗଣ୍ଡି ମୁଣ୍ଡ ବିନା ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ମୁଣ୍ଡମାନେ
ପୃଥ୍ବୀଉପରେ ପଡ଼ି 'ଜୟ ଜୟ' ଧ୍ବନି କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୫ ॥ ଛନ୍ଦ —କଟ: ମୁଣ୍ଡମାନେ
'ଜୟ ଜୟ' ବୋଲୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଗଣ୍ଡି ମୁଣ୍ଡ ବିନା ଦୌଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଥା'ନ୍ତି ।
ପକ୍ଷୀମାନେ ଖସୁର ଲାଗି ପରସ୍ପର ସହଚ କଲିତକରାଳ କରି ଲତାର କରବାରେ ବାନ୍ଧ ।
ଉତ୍ସବ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଅନ୍ୟ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ଭୂମିରେ ଲେଟାଇ ଦେଉଥା'ନ୍ତି ।
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବଳରେ ଦର୍ପିତ ବାନରମାନେ ରାକ୍ଷସକଲମାନଙ୍କୁ ଦଳି ଚକଟି ପକାଉଥା'ନ୍ତି ।
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବାଣସମୂହ ଦ୍ଵାରା ହତ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ରକ୍ଷପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଶୋଇ ଯାଉଥା'ନ୍ତି ॥
କୋହା:—ରାବଣ ମନରେ ବିରାଗିଲା, "ରାକ୍ଷସମାନେ ବିନାଶ ତଳି ଯାଇଲେଣି ।

ତେଜସ୍ବୀ ରଥ ଦିବ୍ୟ ଅନୁପ । ହରଷି ଚତେ କୋସଲପୁର ଭୂପା ॥
 ଚଞ୍ଚଳ ଭୂରଗ ମନୋହର ଶୁଣ । ଅଜର ଅମର ମନ ସମ ଗତିକାଶ ॥୨॥
 ରଥାରୁତ ରଘୁନାଥକୁ ଦେଖି । ଧାଏ କପି ବହୁ ପାଇ ବିସେଷୀ ॥
 ସନ୍ତ ନ ଜାଇ କପିକୁ କେ ମାଣ । ତବ ରାବନ ମାୟା ବିପ୍ରାଶ ॥୩॥
 ସୋ ମାୟା ରଘୁବାରହି ବୀରୀ । ଲକ୍ଷ୍ମନ କପିକୁ ସୋ ମାଣ ସୀତା ॥
 ଦେଖି କପିକୁ ନିସାଚର ଅମ । ଅନୁଜ ସହିତ ବହୁ କୋସଲଧନ ॥୪॥

ବହୁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମନ ଦେଖି ମର୍କଟ ଶୁଭ୍ର ମନ ଅତି ଅପତରେ ।
 ଜନ୍ମ ବିଦ ଲକ୍ଷିତ ସମେତ ଲକ୍ଷ୍ମନ ଜହଁ ସୋ ତହଁ ଚିତଫୁଲ୍ଲି ଖରେ ॥
 ନିଜ ସେନ ଚକିତ ବିଲୋକି ହଁସି ସର ରୂପ ସଜ କୋସଲ ଧନ ।
 ମାୟା ହସ ହରି ନିମିତ୍ତ ମହୁଁ ହରଷୀ ସକଳ ମର୍କଟ ଅମ ॥

ତେଜ-ସ୍ବୀ ରଥ ଦିବ୍ୟ ପରମ ଅନୁପ । ହସି ଚତିଲେ କୋଶଳ ନଗରର ଭୂପ ॥
 ଚଞ୍ଚଳ ଭୂରଙ୍ଗ ଅତି ମନୋହର ଶୁଣ । ଅଜର ଅମର ପୁଣି ମନ-ଗତିକାଶ ॥୨॥
 ବିଲୋକି ରଘୁପତିକୁ ସ୍ୟନ୍ଦନ ଆରୁତ । ଧାର୍ଯ୍ୟେ ରକ୍ଷ ମର୍କଟ ବଳ ପାଇ ଦୃଢ଼ ॥
 କପିଙ୍କ ମାତ୍ର ରାବଣ ସହ ନ ପାଶଲ । ତହଁ ନିଜ ମାୟା ଜାଇ ବିପ୍ରାଶ କରିଲ ॥୩॥
 ସେ ମାୟା ଶୁଭ ଶ୍ରୀରଘୁନାଥକୁ ଦେବକ । ସତ୍ୟ ମାନିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମର୍କଟ ସକଳ ॥
 ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସେନା ଅପାର ବାନରେ ଦେଖନ୍ତୁ । ଅନୁଜ ସହିତ ବହୁ କୋଶଳାଧିପତି ॥୪॥

ବହୁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରକ୍ଷ ମର୍କଟଗଣ ଦେଖିଣ ଦୁଃସ୍ବେ ତଣ୍ଡଲେ ।
 ତହିଁ ଲକ୍ଷିତ ରାବେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହ ସବେ ସୁକିନ୍ଦେ ଅନାଦି ରହିଲେ ।
 ସେନା ଚକିତ ରଘୁବର, ବିଲୋକି ରୂପେ ସାଜ ଶର,
 ନିମେଷ ମଧ୍ୟେ ହରି ମାୟା ନିଅନ୍ତେ ହରି ହରଷ ରକ୍ଷ କପି ଦଳ ॥

ହଁ ଏକାଶ୍ର ଏବଂ ବାନର-ଉତ୍ସୁକମାନେ ଅନେକ । ଅଭବକ ହଁ ଏବେ ଅପାର
 ମାୟା ରନୋ କରିବ ॥ ୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଦେବତାମାନେ ପ୍ରଭୁକୁ ପାତରେ
 ରୁଲି ପ୍ରତି କରୁଥିବାର ଦେଖିଲେ । ଏହା ଦେଖି ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ହୁଣ୍ଡ
 ଜାତ ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାଙ୍କ ରଥ ଶୀଘ୍ର ଯୋଗ ଦେଲେ । ତାଙ୍କର
 ସାରଥୀ ମାତଳୀ ଆନନ୍ଦରେ ରଥ ଧରି ଆସିଲେ ॥ ୯ ॥ ସେହି ଦିବ୍ୟ, ଅନୁପମ ଓ
 ତେଜୋମୟ ରଥ ଉପରେ କୋଶଳପୁରର ରାଜା ଶ୍ରୀରାମ ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ଆରୋହଣ
 କଲେ । ଉକ୍ତ ରଥରେ ରୁଣୁଗୋଟି ଚଞ୍ଚଳ, ମନୋହର, ଅଜର, ଅମର ଓ ମନ-
 ସମାନ ବେଗଗାମୀ ଦେବଲୋକର ଅଶ୍ବ ଯୋଗୁଁ ନୋଇଥିଲେ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥକୁ
 ରଥ ଉପରେ ଚିତ୍ତିଥିବାର ଦେଖି ବାନରମାନେ ବିଶେଷ ବଳ ପାଇ ଦେଖିଲେ ।
 ସେମାନଙ୍କର ଆଦାତ ସହି ହେଉ ନ ଥାଏ । ସେତେବେଳେ ରାଜା ମାୟା ବିପ୍ରାଶ

ବହୁତ ରାମ ସବ ତନ ଚିତାଇ ବୋଲେ ବଚନ ଗଞ୍ଜାର ।

ଦୁଃଖକୁ ଦେଖନ୍ତୁ ସକଳ ଶ୍ରମିତ ଭବ ଅତି ବାର ॥୧॥

ଅସ କହି ରଥ ରଘୁନାଥ ଚଲୁଥା । ବସ୍ତ୍ର ଚରଣ ପଙ୍କଜ ସିନ୍ଧୁ ନାଥ ।
 ଚକ ଲଙ୍କେସ ଦୋଧ ଭର ଗୁଣ୍ଡା । ଗର୍ଜତ ଗର୍ଜତ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଧାତୁ ॥୧॥
 ଜାତେନ୍ଦ୍ର ଜେ ଭଟ ସଜୁଗ ମାୟା । ସୁରୁ ତାପସ ମେଁ ତୁଳ ସମନାୟା ॥
 ରାବନ ନାମ ଚରଣ ଜସ ଜାନା । ଲେକପ ଜା କେଁ ବଂଶଧାନା ॥୨॥
 ଖର ଦୁଷ୍ଟନ ବିରାଧ ଭୁକ୍ତ ମାର । ବଧେନ୍ଦ୍ର ବ୍ୟାଧ ଇବ ବାଲି ବିରାଗ ॥
 ନିସିଚର ନିକର ସୁଭଟ ସଂସାରେନ୍ଦ୍ର । କୁନ୍ଦକରନ ଘନନାଦକୁ ମାରେନ୍ଦ୍ର ॥୩॥

ପୁଣି ରଘୁନାଥ ସମସ୍ତକୁ ବୁଝି ଶୁଭଲେ ବାଣୀ ଗମ୍ଭୀର ।

ଦ୍ରୁତ ଶୁଭ ଦେଖ ସବେ କରି ରକ୍ଷ, ଶ୍ରମିତ ଦେଲଣି ବାର ॥ ୧ ॥

ଏହା କହି ରଥ ଚଳାଇଲେ ରଘୁନାଥ । ବସ୍ତ୍ର ଚରଣ-ପଙ୍କଜେ ନୂଆଁ ଲଗଣ ଶିର ॥
 ତହୁଁ ଲଙ୍କପତି ପତି ହୋଇ ଦୋଷାନ୍ତ । ଗର୍ଜନ କରି ସମ୍ମୁଖେ ଧାଇଁଲୁ ରୁଚିତ ॥୧॥
 ଜିଣିଲୁ ଦେଉଁ ବୀରକୁ ନରଣ ସଂଗ୍ରାମ । ଶୁଣୁ ତାପସ, ମୁଁ ନୁହେଁ ତାହାଙ୍କ ସମାନ ॥
 ରାବଣ ନାମ ସୁନ୍ଦର ଦେବ ସଂସାରେ । ଲେକପାଳ ଅବରୁଚ ଯା' ବଂଶୀଶାଳାରେ ॥୨॥
 ଖର ଦୁଷ୍ଟ ବିରାଧ କବଚେ ବଧୁଲୁ । ବ୍ୟାଧ ସଦୃଶ ନୁହଣ ବାଲିକୁ ମାରୁଲୁ ॥
 ସହାଚରୁ ସବ ବାର ରଜନଚରକୁ । ବିନାଶିଲୁ କୁନ୍ଦକର୍ଣ୍ଣ ଜଳଦନାଦକୁ ॥୩॥

ଚଲ ॥ ୩ ॥ କେବଳ ଏକା ସେହି ରଘୁନାଥକୁ ଉକ୍ତ ମାୟା ଶର୍ଣ୍ଣ କଲନାହିଁ ।
 ସମସ୍ତ ବାନର ଓ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପୁରା ଉକ୍ତ ମାୟାକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କଲେ ।
 ବାନରମାନେ ଆସ୍ତ୍ରଶ୍ଚ ସେନା ମଧ୍ୟରେ ଭଲ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମେତ ଅନେକ ରାମକୁ
 ଦେଖିଲେ ॥ ୧ ॥ ଛନ୍ଦ :—ବହୁତ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଖି ବାନର ଓ ତରୁଣମାନେ
 ମିଥ୍ୟା ଭୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୀତଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହଚ ସେମାନେ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତିମା ପରି
 ସେହିଠି ସେହିଠି ହୁଡ଼ା ହୋଇ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆପଣାର ସେନାକୁ ଆହୁର୍ଣ୍ଣ-
 ଚକିତ ହେବାର ଦେଖି କୋଶଳ-ପତି ହୁଃଖ-ହାରକ ଭବବାନ୍ ହରି ହସି ଧନୁ
 ଉପରେ ଶର ଯୋଗିଲେ ଏବଂ ଶରକ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ମାୟା ହରଣ କରିନେଲେ ।
 ସମସ୍ତ ବାନର ସେନା ଏହା ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । କୋହା —ତହୁଁରେ
 ଶ୍ରୀରାମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ବୁଝି ଗମ୍ଭୀର ବଚନ ବୋଇଲେ “ହେ ବାନମାନେ ।
 ରଘୁନାଥେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲାଲୁ ହୋଇପଡ଼ିଅଛ, ଏଣୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ଏବଂ ରାବଣର
 ଦୁନ୍ଦ୍ର ଶୁଭ ଦେଖ ।” ॥ ୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ଏପରି କହି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ-
 ମାନଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ଶିର ନୂଆଁଲେ ଏବଂ ପୁଣି ରଥ ଚଳାଇଲେ ।
 ସେତେବେଳେ ରାବଣର ଦୁହସ୍ତରେ ଦୋଷ ବ୍ୟାପିଗଲୁ ଏବଂ ସେ ଗର୍ଜନ କରି
 ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ ଆଗରେ ଦୌଡ଼ିଲା ॥ ୧ ॥ ସେ କହିଲା, “ଆରେ ଚପଟି ! ଶୁଣ,

ଆଜୁ ବସୁରୁ ସବୁ ଲେଉଟି ନିବାସୁ । ଜୌ ରନ ଭୂପ ଭାଜି ନହିଁ ଜାଣୁ ॥
 ଆଜୁ କରୁଣି ଖଡ୍ଗ କାଳ ହୁଣ୍ଡାଲେ । ପରେନ୍ତୁ କଠିନ ରବନ କେ ପାଲେ ॥୩॥
 ସୁନି ଦୁବଚନ କାଳବସ ଜାନା । ବିହସି ବଚନ କହ କୁପାନ୍ଧିଆନା ॥
 ସତ୍ୟ ଯତ୍ୟ ସବ ତବ ପ୍ରଭୁତାଣ । ଜନ୍ମସି ଜନ ଦେଖାଉ ମନୁସାଣ ॥୩॥

ଜନ ଜନ୍ମନା କରି ସୁଜୟ ନାସହି ମାତି ସୁନହି କରହି ଛମା ।
 ସଂସାର ମହ୍ନ ପୁରୁଷ ବିବିଧ ପାଟଲ ରସାଳ ପନସ ସମା ॥
 ଏକ ସୁମନସ୍ରତ ଏକ ସୁମନ ଫଳ ଏକ ଫଳଲ କେବଳ ଲଗଣୀ ।
 ଏକ କହୁଣ୍ଡି କହୁଣ୍ଡି କରୁଣ୍ଡି ଅପର ଏକ କରୁଣ୍ଡି କହୁତ ନ ବାଗଣୀ ॥

ଆଜି ସେ ସବୁ ବେରର ନେବି ପ୍ରତିଶୋଧ । ଯେବେ ସମସ୍ତ ପଳାଇ ନ ଯିବୁ, ନିବୋଧ ॥
 ଆଜି ତୋତେ ଦେବ ଖଳ, କାଳର ହାତରେ । ପଡ଼ୁ ଆସି କଠୋର ରାବଣ ପାଲରେ ॥୪॥
 ଶୁଣି ହୁବଚନ ତାକୁ କାଳବଣ ଜାଣି । ହସି ଉଦାରିଲେ କୃପା-ଅନୁକମ୍ପ ବାଣୀ ॥
 ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ଅଟେ ସବୁ ପ୍ରଭୁତାତୋହର । ଦେଖାଅ ତୋ ପଡ଼ୁରୁଷ, ପ୍ରଳାପ ନ କର ॥୫॥

ପ୍ରଳାପ କରି ହୁଷ୍ଟ, ଯଶ ନ କର ନଷ୍ଟ ମାତି ଶୁଣାଏ, ଶମ, ମାନ ।
 ତନି ସକାର ନର ଜଗତରେ, ପାଟଲ ରସାଳ ପଣସ ସମାନ ।
 ପୁଷ୍ପ କେ, ପୁଷ୍ପ ଫଳ କେହି, ଫଳୁଛି ଭୃଗୁସ୍ତ ଧରଇ,
 ଏକ କହେ ନ କରେ, ଦ୍ଵିତୀୟ କହୁ କରେ, ନ କହୁ ଭୃଗୁସ୍ତ କରଇ ॥

ଭୂମେ ଯେଉଁ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ଜିଣିଅଛ, ପୂର୍ବ ସେମାନଙ୍କ ସମାନ ନୁହେଁ, ମୋର ନାମ
 ରାବଣ, ଯେଉଁ ରାବଣର ବନ୍ଦୀଖାନାରେ ଏପଣି କି ଲୋକପାଳମାନେ ସ୍ଥଳା ବନ୍ଦୀ
 ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ପୂର୍ବ ସେହି ରାବଣ । ମୋର ଯଶ ସମସ୍ତ ଜଗତ ଜାଣେ ॥ ୧ ॥
 ଭୂମେ ଖର, ଦୁଷଣ ଓ ବିରାଧକୁ ମାଣିଲ, ବିଚର ବାଳିକୁ ବ୍ୟାଧି ପଣ ବଧ କଲ ।
 ବଡ଼ ବଡ଼ ରାକ୍ଷସ-ଯୋଦ୍ଧା-ସମୂହକୁ ସହାର କଲ ଏବଂ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଓ ମେଘନାଦକୁ
 ମଧ୍ୟ ମାଣିଲ ॥ ୩ ॥ ରାଜା ' ଯଦି ଭୂମେ ରଣ-ଭୂମିରୁ ପଳାଇ ନ ଯାଅ, ତେବେ
 ଆଜି ପୂର୍ବ ସେ ସମସ୍ତ ଶତ୍ରୁତାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବି । ଆଜି ପୂର୍ବ ଦୁମନ୍ତକୁ ନିହୟ କାଳର
 ହାତରେ ସମର୍ପଣ କରୁଦେବି । ଭୂମେ କଠୋର ରାବଣ ପାଲରେ ଆଜି ପଡ଼ିଯାଇଛି ।' ॥୪॥
 ରାବଣର ହୁବଚନ ଶୁଣି ଏବଂ ତାହାକୁ କାଳର ବଶାଭୁତ ହେବାର ଜାଣି ଶ୍ରୀରାମ ହସିଲେ
 ଏବଂ ଏହି କଥା କହିଲେ—“ଭୂମ କହୁବା ଅନୁସାରେ ଭୂମର ସମସ୍ତ ପ୍ରଭୁତ୍ଵ
 ଏକାବେଳକେ ସତ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଏବେ ଆଉ ବୃଥାରେ ପ୍ରଳାପ କରନାହିଁ, ଆପଣାର
 ପ୍ରଭୁତ୍ଵାର୍ଥ ଦେଖାଅ ॥ ୫ ॥ ଛଳ —ବୃଥା ବକବାଦ କରି ଆପଣାର ସ୍ଵୟଶ ନଷ୍ଟ
 କରନାହିଁ । ଶମା କର, ଭୂମକୁ ମାତି ଶୁଣାଉଛ । ଶୁଣ, ସଂସାରରେ ତନି ପ୍ରଳାପ
 ପୁରୁଷ ଥାଆନ୍ତି —ପାଟଲ (ଗୋଲପ), ଆମ୍ବ ଓ ପଣସ ପଣ । ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାର (ପାଟଲ)

ରାମ ବଚନ ସୁନି ବହୁଥା ମୋହି ସିଖାତ୍ମକ ଗ୍ୟାନ ।

ବୟରୁ କରତ ନହିଁ ତବ ଡରେ ଅବଲଗେ ପ୍ରିୟ ପ୍ରାଣ ॥୧୦॥

କହି ଦୁର୍ବଚନ ହୁଏ ଦସକଂଧର । କୁଳସ ସମାନ ଲଗ ଛୁଁଡ଼େ ସର ॥
ନାନକାର ସିଲ୍ଲମୁଖ ଧାଏ । ବିସି ଅରୁ ଚିତ୍ତସି ଗଗନ ମହି ଛୁଏ ॥୧॥
ପାବକ ସର ଛୁଁଡ଼େଇ ରଘୁନାଥ । ଜନ ମହୁଁ ଜରେ ନିସାଚର ଶର ॥
ଗୁଡ଼ିସି ଖସି ସକ୍ତି ଶିସିଆଇ । ବାନ ସଂଗ ପ୍ରଭୁ ଫେରି ଚଲଇ ॥୨॥
କୋଟିହୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଶିସୁଲ ପକାରେ । ବନୁ ପ୍ରୟାସ ପ୍ରଭୁ କାଟି ନିକାରେ ॥
ନିଫଳ ହୋଇଁ ରାବନ ସର କେସେ । ଖଲ କେ ସକଲ ମନୋରଥ ଜେସେ ॥୩॥

ରାମଙ୍କର ବାଣୀ ହୁଏ ବୋଲେ ଶୁଣି, ମୋତେ ଶିଖାଉଛୁ ଜ୍ଞାନ ।

ବେର କଲବେଳେ ନ ତହିଁକୁ ତଳେ, ଏବେ ପ୍ରିୟ ଲୁପେ ପ୍ରାଣ ॥୧୦॥

କହି ଦୁର୍ବଚନ କୋପେ ଡେଇଙ୍କନାୟକ । କୁଳସ ସମାନ ତହୁଁ ଗୁଡ଼ିଲ ଶାୟକ ।
ନାନା ପ୍ରକାର ଅସଂଖ୍ୟ ନାୟକ ଧାଇଁଲେ । ଭର ଚିତ୍ତର ଅବନ ଅମ୍ଭର ଛୁଇଁଲେ ॥୧॥
ଅନଳ ବାଣ ଛୁଡ଼ିଲେ ପ୍ରଭୁ ରଘୁନାଥ । ଶର ମଧ୍ୟେ ଉଡ଼ୁ ହେଲେ ନିଶାଚର ଫର ॥
ଗାନ୍ଧଣ ଶକ୍ତି ପ୍ରହାସିଲ ନିହା ପାଇ ଅତି । ବାଣ ସହଜ ପଠାଇ ଦେଲେ ରଘୁପତି ॥ ॥
ଫିଙ୍ଗେ କୋଟି କୋଟି ଚନ୍ଦ୍ର ଶିଶୁଲ ମୁଦ୍‌ଗର । ଅନାୟାସେ ପ୍ରଭୁ କାଟି ପକାନ୍ତି ସବୁର ॥
ବିଫଳ ହୁଅଇ ଦଶଶିର ଶର ତେହେ । ଖଲ ଲୋକଙ୍କର ସର୍ବ ମନୋରଥ ଦେହେ ॥୩॥

କେବଳ ଫୁଲ ଦିଅନ୍ତି, ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରକାର (ଆତ୍ମ) ଫୁଲ ଓ ଫଳ ଉଭୟ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ତୃତୀୟ
ପ୍ରକାର (ପଣସ)ରେ କେବଳ ଫଳହିଁ ଲାଗେ । ଏହି ରୂପେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ପ୍ରଥମ ଜାତିର ପୁରୁଷମାନେ କହନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କରନ୍ତି ନାହିଁ; ଦ୍ଵିତୀୟ ଜାତିର
ପୁରୁଷମାନେ କହନ୍ତି ଏବଂ କରନ୍ତି ମଧ୍ୟ ଏବଂ ତୃତୀୟ ଜାତିର ପୁରୁଷମାନେ କେବଳ
କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବାଣୀରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କୋହା :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବଚନ
ଶୁଣି ରାବଣ ଶୁଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ କହନ୍ତି, “ମୋତେ ଜ୍ଞାନ ଶିଖାଉଛୁ ! ସେତେବେଳେ
ଶତ୍ରୁତା କଲବେଳକୁ ତରଲ ନାହିଁ; ଏବେ ରାମଙ୍କୁ ରାମର ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟ ବୋଧ
ହେଉଅଛି !” ॥ ୧୦ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ବୃଷକନ କହି ରାବଣ ହୁଏ ହୋଇ ବଳି
ସମାନ ବାଣ ଛୁଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲ । ଅନେକ ଆକାରର ବାଣ କୁଟି ଚୌଡ଼ିନ ଏବଂ
ଭବ-ବିଭବ ଏବଂ ଆକାଶ ଓ ପୃଥିବୀ ସର୍ବତ୍ର ଛୁଇଁ ହୋଇଗଲା ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ
ଅଗ୍ନି ବାଣ ଛୁଡ଼ିଲେ । କାହାରି ପ୍ରୟୋଗରେ ରାବଣର ସମସ୍ତ ବାଣ ଶରଣ ମଧ୍ୟରେ
ଉଡ଼ୁଡ଼ୁତ ହୋଇଗଲା । ତହିଁରେ ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହୋଇ ଶେଷ ଶକ୍ତି ଛୁଡ଼ିଲ । କିନ୍ତୁ
ଶ୍ରୀରାମକନ୍ଦ କାହାକୁ ଆପଣାର ବାଣ ସହଜ ଫେରାଇ ପଠାଇଦେଲେ ॥ ୨ ॥
ରାବଣ କୋଟି କୋଟି ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଶିଶୁଲ ଚଳାଉଥାଏ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ ଅନାୟାସରେ
ସେଗୁଡ଼ିକୁ କାଟି ଦୂର କରି ଦେଉଥାନ୍ତି । ବୃଷ୍ଟ ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତ ମନୋରଥ ବିଫଳ

ତବ ସତ ବାନ ସାରଥୀମାରେସି । ପରେଉ ଭୂମି ଜୟ ରାମ ପୁକାରେସି ॥
ରାମ କୃପା କରି ସୁତ ଉଠାଣ୍ଡ । ତବ ପ୍ରଭୁ ପରମହୋଧ କହୁଁ ପାଣ୍ଡା ॥୩॥

ଭୟେ ହୁଇ ଜୁଇ ବିରୁଦ୍ଧ ରଘୁପତି ସୋନ ସାୟକ କସମସେ ।
କୋଦଣ୍ଡ ଧୁଳି ଅତି ଚଣ୍ଡ ସୁନି ମନୁଜାଦ ସବ ମାରୁତ ଗ୍ରସେ ॥
ମନ୍ଦୋଦରୀ ଭର କଂପ କଂପତି କମଠ ଭୁ ଭୁଧର ସସେ ।
ବିକଳରହିଁ ବିରାଜନ ଦସନ ଗନ୍ଧ ମନ୍ତ୍ର ଦେଖି କୌତୁକ ସୁର ହୁଁସେ ॥

ତାନେଉ ରୂପ ଶ୍ରବନ ଲାଗି ଗୁଡ଼େ ବିସିଖ କରାଇ ।

ରାମ ମାରଗନ ଗନ ଚଳେ ଲଢ଼ଲଢ଼ାତ ଜନ୍ମ ବ୍ୟାଲ ॥୧୧॥

ଚଳେ ବାନ ସପକ୍ଷ ଜନ୍ମ ଭରଗା । ପ୍ରଥମହିଁ ହତେଉ ସାରଥୀ ଭୁରଗା ॥
ରଥ ଭିକ୍ଷୁକ ହୁତି କେତୁ ପତାକା । ଗର୍ଜା ଅତି ଅଂତର ବଲ ଥାକା ॥୧॥

କହୁଁ ସାରଥୀକୁ ଶତ ବର୍ଣ୍ଣ ମାଗଲ । 'ଜୟ ରାମ' ଉଚାରି ସେ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲ ॥
ରାମ କୃପା କରି ସାରଥୀକୁ ଉଠାଇଲେ । ପୁଣି ପ୍ରଭୁ ଅତିଶୟ ହୋଧରେ ଗୁରୁଲେ ॥୩॥

ହୋଇଲେ ପ୍ରବେଶ ହୁଇ ରାମ ଶତ ବିରୁଦ୍ଧ ଭୂଷାରେ ଶର ଶକାୟିତ ।

ମନୁଜାଦ କୋଦଣ୍ଡ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାତ ଗ୍ରସନେ ସମା ଘାତ ।

କର୍ମେ ମନ୍ଦୋଦରୀ ଅତି, ଭୁଅବଧୁ ସିଦ୍ଧ କର୍ମେ ଘାତ,

ଉତ୍ତରଣେ ଚିତ୍କାରନ୍ତୁ ଦନ୍ତେ ଧରି ଧରିନୀ ଚରେଣି ଅମରେ ହସନ୍ତୁ ॥

ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟାଣି ଶ୍ରୀରାମେ ପ୍ରତିନ୍ତେ ବାଣ କରାଇ ।

ଗମିଲେ ରାମେ ଶ୍ରୀରାମେ ଯେତେ ଲହ ଲହ କରି ବ୍ୟାଲ ॥୧୧॥

ଚଳିଲେ ବାଣ ଯେସନେ ସପକ୍ଷ ଭରଗ । ପ୍ରଥମେ ନାଶିଲେ ଯାଇ ସାରଥୀ ଭୁରଗ ॥
ନାଶିଣ କେତୁ ପତାକା ଉଠିଲେ ସଂହନ । ମନ୍ଦୋଦରୀ ଅତିଲେ ବି କଲ ଗରଜନ ॥୧॥

ହେଲ ପରି ରାବଣର ବାଣମାନ ନିଷ୍ଠୁର ହେଉଥାଏ ॥ ୩ ॥ ତଦ୍‌ପରେ ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
ସାରଥୀକୁ ଏକଶତ ବାଣ ମାଗଲ । ସାରଥୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଜୟଧ୍ବଜ କରି ଭୂମି ଉପରେ ଖସି
ପଡ଼ିଲ । ଶ୍ରୀରାମ କୃପା କରି ସାରଥୀକୁ ଉଠାଇଲେ । ପ୍ରଭୁ ଅତିଶୟ କୋପ କଲେ ॥ ୪ ॥

ଉଚ୍ଚ — ପ୍ରବେଶେ ଶତ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶ୍ରୀରାମ କୋପ କଲେ । ସେତେବେଳେ ଭୂଷାବସ୍ତ୍ର
ବାଣ ସବୁ ବାହାରକୁ ଆସିବାକୁ ଆରୁର ହେଉଥାଏ । ତାଙ୍କ ଧନୁର ଅତି ପ୍ରଚଣ୍ଡ
ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ମନୁଷ୍ୟ-ଭେଦ ସମସ୍ତ ରାଜସ୍ବ ବାତପ୍ରସ୍ତ ନେଇ ପରି ଅତିଶୟ ଭୟାବ୍ଧ
ହେଲେ । ମନ୍ଦୋଦରୀର ହୃଦୟ କର୍ମି ଉଠାଇ, ସମୁଦ୍ର କରୁଣ, ପୃଥିବୀ ଓ ପଦ୍ମତମାଳେ
ସମସ୍ତେ ଚରିଗଲେ । ବିରାଜନମାନେ ପୃଥିବୀକୁ ତାନ୍ତରେ ଧରି ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ
ଲାଗିଲେ । ଏହି କୌତୁକ ଦେଖି ଦେବତାମାନେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥
ଦୋହା :—ଧନୁକୁ କାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟାଣି ଶ୍ରୀରାମ ଭୟାନକ ବାଣ ପ୍ରତିନ୍ତେ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ

ତୁଚ୍ଛ ଆନ ରଥ ଚଢ଼ି ଶିଥିଆନା । ଅସ୍ତ ଶସ୍ତ୍ର ଗୁଡ଼େସି ବଧ ନାନା ।
 ନିଫଳ ହୋଇଁ ସବ ଉଦ୍ୟମ ତାକେ । କିମି ପରଦ୍ରୋହ ନିରତ ମନସା କେ ॥୧॥
 ତବ ସବନ ଦସ ସୁଲ ଚଲୁଥା । ବାଜି ଶୁଣି ମନ୍ତ୍ର ମାର ଗିରୁଥା ।
 ତୁରଗଉଠାଇ କୋପି ରଘୁନାୟକ । ଖୋଟ ସରସନ ଗୁଡ଼େ ସାୟକ ॥୨॥
 ସବନସିର ମରୋଜ ବନରୁଷ । ତଳ ରଘୁଶର ସିଲମୁଖ ଧାସ ।
 ଦସ ଦସ ବାନ ଭଲ ଦସ ମାରେ । ନିସରି ଜଏ ଚଲେ ରୁଧିର ପନାରେ ॥୩॥
 ସବତ ରୁଧିର ଧାୟୁକ ବଲବାନା । ପ୍ରଭୁ ପୁନି କୃତ ଧନୁ ସର ସଂଧାନା ।
 ଖାସ ଖାର ଚୟୁଶର ପକାରେ । ଭୁଜୁଛି ସମେତ ସୀସ ମନ୍ତ୍ର ପାରେ ॥୪॥

ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋପେ ରୁଚିତ ଚଢ଼ି ରଥ ଆନ । ପ୍ରହାଶଲ ଅସ୍ତ ଶସ୍ତ୍ର ବନ୍ଧନ ବଧାନ ॥
 ନିଫଳ ହୁଏ ବାହାର ଉଦ୍ୟମ ସକଳ । ଯଥା ସଦା ପର-ଦ୍ରୋହ-ରତ ମନୁଷ୍ୟର ॥
 ତହୁଁ ଦଶଶିର ଦଶ ଶଲ ହୋଇଲ । ଅସ୍ତ ଶୁଣି ମାର ଧରଣୀରେ ଶୁଆଲ ॥
 ତୁରଗଉଠାଇ କୋପି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ । ରୁଚିଲେ ଅତି କରୁଲ ଅସଂଖ୍ୟ ଶାୟକ ॥
 ସବଣ ଶିର-ସରସଜ-ବିପିନ ବିହାସ । ତଳିଲେ ରାମଙ୍କ ବାଣ-ଭ୍ରମରଙ୍କ ଯାତି ॥
 ଭେଦଣ ଲଲିଟ ଦେଶେ ଦଶ ଦଶ ଶର । ବାହାର ଯାନ୍ତେ ବହୁଳ ରୁଧିର ପ୍ରଶର ॥
 ସବନ୍ତେ ଶୋଷିତ ବଳି ହେଲୁ ଧାବମାନ । ପ୍ରଭୁ ପୁଣି ରୂପେ ଶର କଟକ ସଜାନ ॥
 ଦଶଶ ନାଶର ରଘୁନନ୍ଦନ ପ୍ରତିଲେ । ଭୁଜ ସହଜ ମସ୍ତକ କାଟି ଦଡ଼ାଇଲେ ॥

ବାଣମାନ ସର୍ପଗଣ ତରଙ୍ଗାୟିତ ଦୋର ଉଠିଲ ପଶି ତଳବାକୁ ଲୁଗିଲ ॥ ୧ ॥
 ଚୌପାରି — ବାଣ ସହୁ ଏପରି ଉଠି ଚାଲିଥାଏ, ସତେ ଅବା ପକ୍ଷପାତୀ ସର୍ପମାନେ
 ଉଡ଼ୁଅଛନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଥମେ ସାରଥୀ ଓ ଅଶ୍ବମାନଙ୍କୁ ମାତେକାଇଲ । ପୁଣି ରଥକୁ
 ଚୂର୍ଣ୍ଣବିଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଧ୍ବଜା ଓ ପତାକାଗୁଡ଼ିକୁ ତଳେ ପକାଇଦେଲ । ସେତେବେଳେ
 ସବଣ ଅତି ଲୋରରେ ଚଢ଼ିନି କଲ ସତ, କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳକୁ ତାହାର ମନର
 ବଳ ଅତି ଯାଇଥିଲା ॥ ୧ ॥ ରୁରନ୍ତ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ରଥରେ ଚଢ଼ି ଲଢ଼ିତ ହୋଇ
 ସେ ନାନା ପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ । ଯେପରି ପରଦ୍ରୋହ-ନିରତ ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତ
 ଉଦ୍ୟମ ନିଷ୍ଫଳ ହୁଏ, ସେହିପରି ତାହାର ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମ ବର୍ଥ ହେଉଥାଏ ॥ ୨ ॥
 ତଦନନ୍ତର ସବଣ ଦଶଗୋଟି ଫିଣ୍ଡଳ ଚଳାଇଲ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ଶୁଣିଗୋଟି ଅଶ୍ବକୁ
 ମାନ୍ୟ ପୃଷ୍ଠା ଉପରେ ପକାଇଦେଲ । ଶ୍ରୀରାମ ଅଶ୍ବମାନଙ୍କୁ ଉଠାଇଲେ ଏବଂ ବୋଧ
 କରି ଧନୁ ଟାଣି ବାଣ ଗୁଡ଼ିକ ॥ ୩ ॥ ସବଣର ମସ୍ତକ-ଦମକ-ବନରେ ଗିରଣ
 କରିବା ଅଭିପ୍ରାୟରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁଶରଙ୍କ ବାଣ-ଭ୍ରମର-ପଂକ୍ତି ତଳିଲ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହାର
 ଦଶ ଶିରରେ ଦଶ ଦଶ ଲେଖାଏଁ ବାଣ ମାରିଲେ । ଉକ୍ତ ବାଣଗୁଡ଼ିକ ଶିରମାନଙ୍କର
 ଆର ପାଖରେ ଫୁଟି ବାହାରିଲ ଏବଂ ଶିରମାନଙ୍କରୁ ରକ୍ତର ଧାର ଛୁଟିବାକୁ
 ଲାଗିଲା ॥ ୪ ॥ ରୁଧିର ବହୁବା ମାତେ ବଳବାନ୍ ସବଣ ଦୋଡ଼ିଲା । ପ୍ରଭୁ ପୁଣି ଧନୁରେ

କାଟକହୁଁ ପୁନି ଭବ ନୟନେ । ରାମ ବହୋରି ଭୁଜା ସିର ଛାନେ ॥
 ପ୍ରଭୁ ବହୁ ବାର ବାହୁ ସିର ହବ । କଟକ ଝଟିକି ପୁନି ନୁତନ ଭବ ॥୭॥
 ପୁନି ପୁନି ପ୍ରଭୁ କାଟକ ଭୁଜ ସୀସା । ଅତି କୌତୁକୀ କୋଷଲଧୀସା ॥
 ରହେ ସ୍ଥଳ ନଭ ସିର ଅରୁ ବାହୁ । ମାନହୁଁ ଅମିତ କେତୁ ଅରୁ ରାହୁ ॥୮॥

ଜନ୍ମ ରହୁ କେତୁ ଅନେକ ନଭ ପଥ ସୁବତ ସୋନିତ ଧାତୁହୁଁ ।
 ରଘୁବୀର ଶର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଲଗଣ୍ଡି ଭୂମି ଶିରନ ନ ପାତୁହୁଁ ॥
 ଏକ ଏକ ସର ସିର ନିକର ଛେଦେ ନଭ ଉଡିତ ଇମି ସୋଡ଼ହୁଁ ।
 ଜନ୍ମ କୋପି ଦିନକର କର ନିକର ଜହଁ ଇହଁ ବିଧୁଂଭୁଦ ପୋଡ଼ହୁଁ ॥

ଜମି ଜମି ପ୍ରଭୁ ହର ତାପୁ ସିର ଜମି ଜମି ହୋଣ୍ଡି ଅପାର ।

ସେବକ ବିଷୟ ବିବର୍ଧ ଜମି ନିତ ନିତ ନୁତନ ମାର ॥୯॥

କାଟିବା ମାତେକ ପୁଣି ହୋଇଲ ନୟନ । ପୁନଶ୍ଚ ଶ୍ରୀରାମ କଲେ ଭୁଜ ଶିର ନୁନ ॥
 କାଟନ୍ତେ ପୁଣି ନୁତନ ହୁଅଇ ଝଟିତ । ପ୍ରଭୁ ବାରମ୍ବାର ବାହୁ ମହକ ଛେଦନ୍ତି ॥୧॥
 ପୁଣି ପୁଣି ପ୍ରଭୁ ଉଛେଦନ୍ତି ଭୁଜ ଶିର । ଅତି କୌତୁକୀ କୋଶଳ ନରବର ସାର ॥
 ଆକାଶରେ ଆତ୍ରାତତ ହେଲ ଶିର ବାହୁ । ଯେସନେ ଉଡିତ ଅସୀତି କେତୁ ରାହୁ ॥୨॥

ରାହୁ କେତୁ ଗଗନେ ବହୁ ଧାବତ ଯେତେ ବୁଢ଼ାଇ ଶୋଣିତ ରାଜନ୍ତୁ ।

ରଘୁବୀରଙ୍କ ଗାନ୍ଧବ ବାଣବିକ ହୋଇଣ ଭୂମିରେ ପତି ନ ପାରନ୍ତୁ ।

ଶୋଭନ୍ତି ଏମନ୍ତ ଅମ୍ବରେ, ବିଭ ଅନେକ ଶିର ଶରେ,

କରନିକରେ ଯେତେ ବୁଢ଼ନ୍ତି ଏତେତେଣେ ରାହୁକୁ ଶ୍ଵସର ରୋଷରେ ॥

ଯହଁ ଯହଁ ଶିର କାଟନ୍ତି ତାହାର ଉପରେ ପୁଣି ଅପାର ।

ବିଷୟ ସେବନ୍ତେ ବଡ଼ଇ ଯେମନ୍ତେ ନିତ୍ୟ ନିତ୍ୟ ନବ ମାର ॥୧॥

ବାଣ ଯୋଡିଲେ । ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀର ଭରଣ ଗୋଟି ବାଣ ମାରିଲେ ଏବଂ ବଂଶବାହୁ ସମେତ
 ଦଶରଥକୁ କାଟି ଭୂମି ଉପରେ ପକାଇଦେଲେ ॥ ୫ ॥ ଶିର ଓ ହସ୍ତମାନ କଟିଯିବା
 ମାତେ ପୁଣି ନୂଆ ହୋଇ ବାହାରୁଆ'ନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମ ପୁଣି ବାହୁ ଓ ମହକମାନକୁ
 କାଟି ପକାଇଦେଲେ । ଏହପରି ପ୍ରଭୁ ବହୁତ ବାର ବାହୁ ଓ ମୁଣ୍ଡ କାଟି ପକାଇଦେଲେ ।
 କିନ୍ତୁ କାଟିବା ମାତେ ସେସ୍ତେଇ ପୁଣି ନୂଆ ହୋଇଯାଉଥାଏ ॥ ୬ ॥ ପ୍ରଭୁ କୋଶଳ-
 ପତି ଶ୍ରୀରାମ ଅତି ଲଳାପ୍ରିୟ । ତେଣୁ ସେ ବାରମ୍ବାର ତାର ବାହୁ ଓ ଶିରକୁ କାଟି
 ପକାଉଥା'ନ୍ତି । ଆକାଶରେ ଶିର ଓ ବାହୁମାନେ ଏପରି ସ୍ଥଳ ହୋଇ ଯାଉଥା'ନ୍ତି ଯେ,
 ସେମାନେ ଅସଂଖ୍ୟ କେତୁ ଓ ରାହୁ ଯେ ଦେଖା ଯାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୭ ॥ ଛନ୍ଦ — ସତେ ଅବା
 ଅନେକ ରାହୁ ଓ କେତୁ ବୁଧର ବୁଢ଼ାଇ ଆକାଶ-ମାର୍ଗରେ ଦୃଶ୍ୟ ଅଛନ୍ତି !
 ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀରଙ୍କ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାଣ ସବୁ ବାଜି ସେସ୍ତେଇକି ପୃଥିବୀ ଉପରେ ପତି ପାରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି ।

ଦସମୁଖ ଦେଖି ସିରନ୍ତ କୈ ବାଡ଼ୀ । ବିସର ମରନ ଭଣ୍ଡ ରସ ଗାଡ଼ୀ ।
ଗଜେଇ ମୁକ୍ତ ମହା ଅଭିମାନ । ଧାୟୁର ଦସହୁ ସରସନ ଚାମା ॥୧॥
ସମରଭୂମି ଦସକଂଧର କୋପେନା । ବରଷି ବାନ ରଘୁପତି ରଥ ଚୋପେନା ॥
ଦଣ୍ଡ ଏକ ରଥ ଦେଖି ନ ପରେଇ । ଜନ୍ମ ନିହାର ମହୁଁ ଦିନକର ଦୁରେଇ ॥୨॥
ହାହାକାର ସୁରନ୍ତ ଜବ ଖଣ୍ଡା । ତବ ପ୍ରଭୁ କୋପି କାରମୁକ ଖଣ୍ଡା ॥
ସର ନିବାଣ ରଘୁକେ ସିର କାଟେ । ତେ ଦିସି ଦିବସି ଗଗନ ମନ୍ତ୍ର ପାଟେ ॥୩॥
କାଟେ ସିର ନଭ ମାରଗ ଧାଡ଼ୁଣ୍ଡି । ଜୟ ଜୟ ଧୁନି କରି ଭୟ ଉପଜାଡ଼ୁଣ୍ଡି ॥
କହଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମୁଣ୍ଡାବ କପାଧା । କହଁ ରଘୁଶର କୋପଲଧା ॥୪॥

ଶିର ବୁଦ୍ଧି ଯେବେ ଦଶବଦନ ଦେଖିଲ । ଭୁଲିଲ ମରଣ ଗାତ ଜୋଧ ଭୁଞ୍ଜିଲ ।
ଗରଜନ କରି ମୁକ୍ତ ମହା ଅଭିମାନ । ଧାବମାନ ହେଲ ଦଶ ଶରସନ ଟାଣି ॥୧॥
ସମର ଭୂମିରେ ଦଶ ବଦନ କୋପିଣ । ରମଙ୍କ ରଥ ପୋତଲ ବାଣ ବରଷଣ ॥
ଦଣ୍ଡକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖା ନ ଗଲ ସଂଭନ । କୁହୁଣ୍ଡି ମଧ୍ୟେ ଅଦୃଶ୍ୟ ଦିନେଶ ଯେସନ ॥୨॥
ହାହାକାର ଶବ୍ଦ କଲେ ସକଳ ଅମରେ । ତହୁଁ ପ୍ରଭୁ କୋପି ନେଲେ ଶରସନକରେ ॥
ଶର କାଟିଣ ଶରୀର ମସ୍ତକ ହେଉଲେ । ଭବ ବିଭବ ଗଗନ ମହା ଆଜ୍ଞାତଲେ ॥୩॥
କାହୁଁଦବା ଶିର ନଭ ମାର୍ଗରେ ଯାଆନ୍ତି । ଜୟ ଜୟ ଧୁନି କରି ଭୟ ଭୁଞ୍ଜିକାନ୍ତି ॥
କାହିଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅଙ୍ଗତ କପି ଅଧଂଶୁର ? କାହିଁ ଅଯୋଧ୍ୟାଧ୍ରମ ଗୁମ ରଘୁବର ॥୪॥

ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବାଣଦ୍ୱାରା ଶିର-ସମୁହ ଛୁନ୍ନ ହୋଇ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିବା ସମୟରେ
ଏପରି ଶୋଭା ପାଉଥା'ନ୍ତି, ସତେ ଯେପରି ଯଦି ଜୋଧ କରି ଜଗନ୍ନାଥଦ୍ୱାରା
ଏଣେ ତେଣେ ଗୁହମାନଙ୍କୁ ଗୁରୁ ଅଛନ୍ତି । କୋହା — ପ୍ରଭୁ କାହାର ପ୍ରଶ୍ନପ୍ରତିକ୍ର
କାଟିବା ମାତ୍ରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅପାର ମାତାରେ ବଢ଼ି ଯାଉଥାଏ । ବିଷୟ-ହେନ-ସେବନ
ଯୋଗେ କାମ ଏହିପରି ଭାବରେ ଜିଜ୍ଞାସୁ ନୂତନ ଭାବରେ ବଢ଼ି ଗଲେ ॥ ୧ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ — ଶିର-ସମୁହର ବୁଦ୍ଧି ଦେଖି ରାବଣ ମରଣ କଥା ଭୁଲିଗଲା । ତାହାର
ମନରେ ଗଭୀର ଜୋଧ ଜାତ ହେଲା । ସେହୁ ମହା ଅଭିମାନ ମୁଣ୍ଡ ନଢ଼ି ନ ଜଳ ଏବଂ
ଦଶଗୋଟି ଧନୁ ଟାଣି ବୋଉଲା ॥ ୧ ॥ ରଣଭୂମିରେ ଗୁବଣ ଜୋଧ କଲ ଏବଂ ବାଣ
ବୃଷ୍ଟି କରି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ରଥକୁ ଆଜ୍ଞାତ କରି ପକାଇଲା । ଏକଦଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଥ
ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ, ସତେ ଯେମିତି କୁହେଳିକା ମଧ୍ୟରେ ଦୂରୀ ହୋଇଗଲେ । ॥ ୨ ॥
ଦେବତାମାନେ ଯେତେବେଳେ ହାହାକାର କଲେ, ସେତେବେଳେ ପ୍ରଭୁ ଜୋଧ କରି
ଧନୁ ଉଠାଇଲେ ଏବଂ ଶରୀର ବାଣ ସବୁକୁ ହଟାଇ ଦେଇ ସେ ଶରୀର ମସ୍ତକ-
ପ୍ରତିକ୍ର କାଟି ପକାଇଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଗ୍ରହଜଟ, ଆକାଶ ଓ ପୃଥିବୀ
ସଂହତ ହୋଇଲେ ॥ ୩ ॥ ଛୁନ୍ନ ମସ୍ତକମାନ ଆକାଶମାର୍ଗରେ ଦଉଡ଼ିଥା'ନ୍ତି ଏବଂ
‘ଜୟଜୟ’ ଧୁନି କରି ଭୟ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥା'ନ୍ତି । “ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ବାନର-ରାଜ ପ୍ରଭୁ ବ

କହଁ ରାମ କହୁଁ ସିର ନିକର ଧାଏ ଦେଖି ମର୍କଟ ଭଳି ଚଲେ ।
 ସଂଧ୍ୟା ନିଧି ରଘୁବଂସମଣି ହୁଁସି ସରହୁଁ ସିର ବେଧେ ଭଲେ ॥
 ସିର ମାଲିକା କର କାଲିକା ଗହ୍ମ ବୃନ୍ଦ ବୃନ୍ଦ ହୁଁ କହୁ ମିଳୁଁ ।
 କର ରୁଧିର ସର ମହୁରୁ ମନହୁଁ ସଂଗ୍ରାମ ବଟ ପୁରନ ଚଲୁଁ ।

ପୁର କସକଂଠ ହୁଇ ହୋଇ ଛାଡ଼ି ସକ୍ତି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ।

ଚଲୁ ବିଶ୍ଵାସନ ସନ୍ନିଧି ମନହୁଁ କାଲି କର ଦଣ୍ଡ ॥୧୩॥

ଆର୍ତ୍ତେ ଦେଖି ସକ୍ତି ଅତି ଘୋର । ପ୍ରନତାରତି ଭଞ୍ଜନ ପନ ମୋର ।
 ତୁରତ ବିଶ୍ଵାସନ ପାହେଁ ମେଲ । ସନ୍ନିଧି ରାମ ସହେଉ ପୋଇ ସେଲ ॥୧॥
 ଲାଗି ସକ୍ତି ମୁରୁଗ କହୁ ଭଲ । ପ୍ରଭୁ କୃତ ଖେଳ ସୁରତ କଳଲକ୍ଷ ।
 ଦେଖି ବିଶ୍ଵାସନ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀମ ପାୟେ । ଗହ୍ମ କର ଗଦା ହୁଇ ହୋଇ ଧାୟେ ॥୨॥

କାହିଁ ରାମ କହଣ ଧାଆନ୍ତ ମୁଣ୍ଡଗଣ ଦେଖି ବାନରେ ପଲାଇଲେ ।

ସନ୍ତାନ ଶର ପୁଣି ଶ୍ରୀ ରଘୁବଂସମଣି ମସ୍ତକ ହେତେନ ଲଗିଲେ ।

ହସ୍ତରେ ମୁଣ୍ଡମାଳ ଧରି, କାଲିକା-ସମ୍ବନ୍ଧ ବିଚରି,

ଚଳନ୍ତି ବା ସଂଗ୍ରାମ-ବଟ-ପୁରା କାରଣ ରୁଧିର-ସରେ ସ୍ଥାନ କରି ॥

ତହୁଁ ଲଙ୍କପତି ଦୋଧ ତର ଅତି ଗୁଡ଼ନ୍ତେ ଶକ୍ତି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ।

ବିଶ୍ଵାସ ଆଗେ ଚଳିଲୁ ସେ ବେଗେ ମନେ ହୁଏ କାଲ ଦଣ୍ଡ ॥୧୩॥

କଲେକ ସଦବେଶେ ଶକ୍ତି ଆସଇ ଶୁଭେ । ପଶତ ହୁଏ-ଭସ୍ତ୍ରନ ସ୍ବର ନିନ ପଣ ॥
 ପଛେ ଠେଲିଦେଇ ବିଶ୍ଵାସକୁ ଝଟେ । ସମ୍ବନ୍ଧେ ହସ୍ତରେ ରାମ ସେ ଗାନ୍ଧବୀ ଶକତି ॥୧॥
 ଶକ୍ତିବାଚେ କହଣେ ହୋଇଲେ ମୁହଁତ । ପ୍ରଭୁ କରନ୍ତି କୌତୁକ ସ୍ବରେ ଭବୁ ଶୁଭ ॥
 ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀମ-ପାତ୍ର ଅବଲେକ ବିଶ୍ଵାସଣ । କଲେ ଗଦା ଧରି ଦୋଧେ ଧାଇଁଲୁ ଶୁଭେ ॥୨॥

କେଉଁଠି ? କୋଣ-ପତି ରଘୁବାଲ କେଉଁଠି ?" ଏହୁପରି ଧ୍ବନି କରି ଶିରମାନେ
 ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିଆ'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ହହ — "ରାମ କେଉଁଠି ?" — ଏହା କହୁ ଶିର-
 ସମ୍ବନ୍ଧେ ଦଉଡ଼ିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ବାନରମାନେ ପଲାଇଗଲେ । ସେତେବେଳେ
 ରଘୁବାଲମଣି ଶ୍ରୀରାମ ଧନୁରେ ବାଣ ଯୋଡ଼ିଲେ ଏବଂ ହସି ବାଣମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସେହି
 ଶିରଗୁଡ଼ିକୁ ଭଲ ଭାବରେ ବନ୍ଧ କରି ପକାଇଲେ । ବହୁତ କାଲିକା ସ୍ଵ ସ୍ଵ ହସ୍ତରେ
 ମୁଣ୍ଡମାଳା ଧରି ଦଳ ଦଳ ମିଳି କୋଠ ହେଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ରୁଧିର-ନଦୀରେ
 ସ୍ଥାନ କରି ଚଲିଲେ । ସତେ ଅବା ସଂଗ୍ରାମ-ବଟବୃକ୍ଷକୁ ପୁରା କରିବାକୁ ଯାଉଅଛନ୍ତି ।"
 ଦୋହା । — ପୁଣି ରାବଣ ହୁଇ ହୋଇ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଶକ୍ତି ଗୁଡ଼ନ୍ତ । ତାହା ବିଶ୍ଵାସ ଆଗରେ
 କାଲ (ସମରାଜ)ର ଦଣ୍ଡ ପରି ମାଡ଼ି ଆସିଲୁ ॥ ୧୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ । — ରାମଚନ୍ଦ୍ର
 ଦେଖିଲେ ଯେ, ବିଶ୍ଵାସଣ ଆଡ଼କୁ ଅତି ଭୟାନକ ଶକ୍ତି ମାଡ଼ି ଆସୁଅଛି । ସେ ବିଶ୍ଵାସଲେ,

ରେ କୁଣ୍ଡଳ୍ୟ ସଠ ମଂଦ କୁବୁଦେ । ତେଁ ସୁର ନର ମୁନି ନାଗ ବରୁଦେ ॥
 ସାଦର ସିବ କହୁଁ ସୀସ ଚଢ଼ାଏ । ଏକ ଏକ କେ କୋଟିହୁ ପାଏ ॥
 ତେଣୁ କାରନ ଖଲ ଅବ ଲଗି ବାଟେ । ଅବ ତବ କାକୁ ସୀସ ପର ନାଟେ ॥
 ରାମ ବିମୁଖ ସଠ ଚହସି ସଂପଦା । ଅସ କହୁ ହନେସି ମାଝୁ ଉର ଗଦା ॥୪॥

ଉର ମାଝୁ ଗଦା ପ୍ରହାର ଘୋର କଠୋର ଲଗତ ମହୁ ପରେ ।
 ଦସ ବଦନ ସୋନିତ ସୁବଳ ପୁନି ସଂସାର ଧାୟେ ରଧ ଭରେ ।
 ଦ୍ରୋ ଭରେ ଅତିବଳ ମଲ୍ଲିଜୁକ ବିରୁଦ ଏକୁ ଏକହୁ ହନେ ।
 ରଘୁସାର ବଳ ଦପତ ବିଶ୍ଵସନୁ ଘାଲି ନହିଁ ତା କହୁଁ ଗନେ ॥

ରେ ଅଭାଗ୍ୟ, ଜତ ମନ୍ଦ ଅଧମ କୁବୁଦେ । ପ୍ରବୁଲୁ ରୁ ସୁର ନର ନାଗଜ ବରୁଦେ ॥
 ସାଦର ସଦାସିବକୁ ଶିବ ଚଢ଼ାଇଲୁ । ଏକ ଏକ ବଦଳରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପାଇଲୁ ॥
 ତେଣୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖଲ ବଞ୍ଚିଅଛି, ଭଲ । ଏବେ ତୋ ଶିର ଉପରେ ନାଚିଲୁଣି ବାଲ ॥
 ରାମ ବିମୁଖ ସୀଦ ଲଜ୍ଜା କରୁ, ମୃତ । ଏହା କହୁ ହୃଦେ କଳ ଗଦାଘାତ ଦୃତ ॥୫॥

ବନ୍ଧ ଉପରେ ଘୋର ଗଦାଘାତ କଠୋର ଲଗନ୍ତେ ମସ୍ତାବେ ପଡ଼ିଲ ।
 ଦଶପୁଣ୍ଡ ରୁଧିର ବହନ୍ତେ, ତଣ୍ଡିର ସମ୍ଭାଳି ସରୋତେ ଧାଇଁଲ ।
 ମଲ୍ଲି ପ୍ରକ ହୁଡ଼େ କରନ୍ତି, ଏକକୁ ଆରେକ ମାରନ୍ତି,
 ରାମଙ୍କ ବଳ ପାଇ ତା' ମାତ ନ ଶରଣ ଗବତ ବିଶ୍ଵସତ ଅଛି ॥

ଶିରଶାଗତର ହଃଖ-ବିନାଶ ମୋର ପଣ ।' ଏହା ବରୁଣ ସେ ବିଶ୍ଵସଣକୁ ପଛରେ
 ରଖିନେଲେ ଏବଂ ସମ୍ମୁଖକୁ ଆସି ନିଜେ ଉକ୍ତ ଶିର ସହନକରିନେଲେ ॥୧॥ ଶିବର ଆଘାତ
 ଯୋଗେ ତାଙ୍କର ଟିକିଏ ମୁଝୁ । ହୋଇଗଲା । ପ୍ରଭୁ ତ ଲାଳା ମାତ ଲଗିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ
 ଦେବତାମାନେ ତାହା ବୁଝି ନ ପାରି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରଭୁ ଶାଶ୍ଵତକ କଣ୍ଠ
 ପାଇବାର ଦେଖି ଶ୍ଵେତଶ୍ରୀ ନୁହେଁ ହେଲେ ଏବଂ ହାତରେ ଗଦା ଧରି କୌଡ଼ିଲେ ॥୨॥
 ସେ କହୁଲେ, “ଆରେ ଅଭାଗୀ ! ମୂର୍ଖ, ଲାଜ, ହୁଏ, କି । ରୁ ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ,
 ପୁନି, ନାଗ ଆଦି ସମସ୍ତଙ୍କ ସହୁତ ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କଲୁ । ତୁ ଆଦରରେ ଶିବଙ୍କ
 ସମ୍ମୁଖରେ ଶିର ବା ଦେଲୁ । ଏହା ଫଳରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବଦଳରେ କୋଟିଏ
 କୋଟିଏ ଶିର ପାଇଲୁ ॥ ୩ ॥ ଆରେ ବୁଝୁ । ସେହୁହେତୁ ତୁ ଏତେବେଳ ଯାଏଁ
 ବଞ୍ଚିଅଛୁ; କିନ୍ତୁ ଏବେ କାଳ ତୋ ପୁଣି ଉପରେ ନାଚିଲୁଣି । ଆରେ ମୂର୍ଖ । ତୁ ରାମଙ୍କ
 ପ୍ରାଣ ବିପ୍ରଣ ହୋଇ ହୁଖ-ସଂପତ୍ତି ଚାହୁଁଛୁ ?” ଏହା କହୁ ଶ୍ଵେତଶ୍ରୀ ରାବରଣ ବନ୍ଧର
 ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ଗଦା ପ୍ରହାର କଲେ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ — ବନ୍ଧର ମଧ୍ୟ-ସ୍ଥଳରେ ଗଦାର
 ଘୋର ଓ କଠୋର ପ୍ରହାର ବାଜିବା ମାତେ ରାବଣ ରୁମ୍ଭି ଉପରେ ଖସି ପଡ଼ିଲ ।
 ତାହାର ଦଶ ପୁଣ୍ଡରୁ ରକ୍ତ ବୋହୁବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ନିଜକୁ ପ୍ରଣି ସମ୍ଭାଳି କୋମରେ

ଉମା ବିଶ୍ଵେଷନ୍ତୁ ରାବନକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ ।

ସେ ଅବ ଉତ୍ତର କାଲ ଜେଁ । ଶ୍ରୀ ରାବଣର ପ୍ରଶ୍ନ ॥୧୮॥

ଦେଖା ଶ୍ରମିତ ବିଶ୍ଵେଷନ୍ତୁ ରାବଣ । ଧାୟୁର ହନୁମାନ ଗିରି ଧାସ ॥
ରଥ ଭୂରଂଗ ସାରଥୀ ନିପାତା । ହୃଦୟ ମାଝି ତେହି ମାରେସି ଲତା ॥୧୯॥
ଠାଡ଼ ରହା ଅତି କଂପିତ ଗାତା । ଗୟୁର ବିଶ୍ଵେଷନ୍ତୁ ଜହଁ ଜନସାତା ॥
ପୁନି ରାବନ କପି ହତେଇ ପରାସ । ତଳେଇ ଗଗନ କପି ପୁଁଛ ପସାସ ॥୨୦॥
ଗହ୍ଵିସି ପୁଁଛ କପି ସହକ ଉଡ଼ାନା । ପୁନି ଫିରି ଉରେଇ ପ୍ରବଳ ହନୁମାନା ॥
ଲରତ ଅକାସ ଜଗଲ ସମ ଜୋଧା । ଏକହି ଏକୁ ହନତ କରି ଦୋଧା ॥୨୧॥

ଗିରିକା । ରାବଣ ଆଗେ ବିଶ୍ଵେଷଣ ଚାହିଁ କ ପାରନ୍ତା ଦେବେ ?

ଶ୍ରୀ ରାବଣରଜ ପ୍ରତାପେ, ଅନୁକ ସମାଜ ଲତେ ସେ ଏବେ ॥୧୮॥

ବିନେକଣ ହୁମ-କୁନ୍ତ ବିଶ୍ଵେଷଣେ ରାବଣ । ଧାର୍ଯ୍ୟ ସହର ହନୁମାନ ଗିରିଧାସ ॥
ରଥ ସାରଥୀ ଭୂରଂଗ ଜଣେ ସଂହାର । ଗୋରଠା ମାଣିଲ ବସ ସ୍ଥଳରେ ତାହାର ॥୧୯॥
ହତା ରାବଣ କଂପିତ କଲେବର ଅତି । ଗଲ ଜହଁ ବିଶ୍ଵେଷଣ ଜନସାତା କତି ॥
ପୁଣି ରାବଣ କପିକୁ ଅହାନି ମାଣିଲ । କପି ଲୁହ ଲମ୍ବା କରି ଗଗନେ ଗମିଲ ॥୨୦॥
ଧରିଣ ପୁଲ୍ଲ ଉଡ଼ିଲ କପି ସଙ୍ଗରେ । ପକଳ ପାବନ ପୁଣି ପ୍ରସେ ଆକାଶରେ ॥
ନଭ ପଥେ ସମ ଘୋରା ଉଭୟେ ପ୍ରସନ୍ନ । ଏକ ଏକ ଘୋଷ କରି ପ୍ରହାର କରନ୍ତି ॥୨୧॥

ପରପୁରୁଷ ହୋଇ ଦୌଡ଼ିଲ । ଉଭୟ ମହାବଳୀ ଘୋରା ପରସ୍ପର ସହକ ଲତେଇରେ
ଲଗିଲେ ଏବ ମଲ୍ଲ-ପ୍ରକରେ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ହୋଇ ପରସ୍ପରକୁ ଆଘାତ କରିବାକୁ
ଲଗିଲେ । ଶ୍ରୀ ରାବଣରଜ ବଳରେ ଗର୍ବିତ ବିଶ୍ଵେଷଣ ରାବଣ ପଣ କରାବଦନା
ଘୋରାକୁ ପାସଙ୍ଗରେ ପ୍ରତା ପକାଇ ନ ଥା'ନ୍ତି । ଦୋହା — ଶିବ ବହନ୍ତି, "ହେ
ଉମା । ବିଶ୍ଵେଷଣ କଣ ଦେବେ ରାବଣ ଆଗରେ ଆସି ଇଠାର ଚାହିଁ ପାରଥା'ନ୍ତେ ?
କିନ୍ତୁ ଏବେ ସେ କାଲ ପଣ ତା ସହକ ଲତେଇଲେ । ଏହା କେବଳ ଶ୍ରୀ ରାବଣରଜର
ପ୍ରଶ୍ନ ।" ॥ ୧୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ବିଶ୍ଵେଷଣକୁ ଅତିଶୟ କୁନ୍ତ ହୋଇ ପତିତଦାର
ଦେଖି ହନୁମାନ ପବନ ଧାରଣ କରି ଦୌଡ଼ିଲେ । ସେ ସେହି ପବନରେ ରାବଣର
ରଥ, ଅଶ୍ଵ ଓ ସାରଥୀକୁ ହତାର କରି ପକାଇଲେ ଏବ ତାହାର ସ୍ଥାନରେ ଗୋରଠା
ମାଣିଲେ ॥ ୧ ॥ ରାବଣ ହତା ହୋଇ ରହଲ । କିନ୍ତୁ ତାହାର ଶରୀର ଅତି ମାତାରେ
କଂପିତାକୁ ଲାଗିଲ । ଉଚ୍ଚକନ-ତାରକ ଶ୍ରୀରାମ ତେଜଠାରେ ଥିଲେ, ବିଶ୍ଵେଷଣ ସେହିଠାକୁ
ଗଲେ । ପୁଣି ରାବଣ ଅହାନି ଦେଇ ହନୁମାନଙ୍କୁ ଆବାଦ କଲ । ସେ ଲୁହ ବିସ୍ତାର
କରି ଆକାଶ ମଧ୍ୟକୁ ଚାଲିଗଲେ ॥ ୨ ॥ ରାବଣ ତାହାର ଲୁହ ଧରି ପକାଇଲ,
ହନୁମାନ ତାହାକୁ ପକରେ ଦେଇ ଉପରେ ଉଡ଼ିଲେ । ପୁଣି ଦେଇ ମହାବଳୀ
ହନୁମାନ ତାହା ସହକ ଲଗିଲେ । ହନୁ ସମାଜ ଘୋରା ଆକାଶରେ ପରସ୍ପର ସହକ

ସୋହସ୍ତ୍ର ନଭ ଛଳ ବଳ ବହୁ କରନ୍ତି । କହଳଗିରି ସୁମେରୁ ଜନ୍ମ ଲଭନ୍ତି ।
ବୁଧବଳ ନିସିଦର ପରଲ ନ ପାରେ । ତବ ମାରୁତସୁତ ପ୍ରଭୁ ସଂଭାରେ ॥୩॥

ସଂଭାରି ଶ୍ରୀ ରଘୁବର ଧୀର ପରୁର କପି ରାବନ୍ କୁ ହନେ ।
ମନ୍ଥ ପରତ ପୁନି ଉଠି ଲରତ ଦେବହୁ ଜୁଳେ କହୁଁ ଜୟ ଜୟ ହନେ ॥
ହନୁମନ୍ତ ସଂକଟ ଦେଖି ମର୍ଦ୍ଦକ ଶୁଭ୍ର ହୋଧାତୁର ଚଳେ ।
ରାମମନ୍ତ ରାବନ ସକଳ ସୁଭଟ ପ୍ରତାପ ଭୁଜବଳ ଦଳମଳେ ॥

ତବ ରଘୁବର ପରୁରେ ଧାଏ ଖସି ପ୍ରତାପ ।

କପି ବଳ ପ୍ରବଳ ଦେଖି ଦେଖି ଶୁଭ୍ର ପ୍ରଗଟ ପାତ୍ର ॥୧୪॥

ଅନ୍ତରଧାନ ଭୟଭୀ ଜନ ଏକା । ପୁନି ପ୍ରତେଷ୍ଟ ଖଲ ରୂପ ଅନେକା ॥
ରଘୁପତି କଟକ ଶୁଭ୍ର କପି ଜେତେ । ଜହଁ ଚହଁ ପ୍ରଗଟ ଦୟାନନ ତେତେ ॥୧॥

ବହୁ ଛଳ ବଳ କଳି ମୋହନ୍ତ ମରନେ । କହଳ ଗିରି ସୁମେରୁ ବହନ୍ତ ଯେତେନେ ॥
ବୁଧ ବଳେ ରାମସବୁ ଦେଖି ନ ପାରିଲ । ତହୁଁ ପବନଜନସ୍ତ ପ୍ରଭୁକୁ ସ୍ତବ୍ଧ ॥୧॥

ସୁଶିଖ ରଘୁବର ପରତହୁତ ଧର ମାନ୍ୟ ସେ ଲଙ୍କପତିକୁ ।

ଧରଣରେ ପଡ଼ନ୍ତି, ପୁଣି ଉଠି ମନ୍ଥନ୍ତି, ପ୍ରରେ ପ୍ରଶଂସନ୍ତି ବେମନ୍ତ ।

ସଂକଟ ଦେଖି ମାରୁତର, ସେତେ ଧାଇଁଲେ କପି ବର,

ପ୍ରତାପ ଭୁଜନଳେ ଯୋଧାକୁ ଦଳି ମନ୍ଦ ସମରମତ ଭଣିବିର ॥

ରାମ ହରାବେ ଗରୁଡ଼ ଗୁଣରେ ଧାଇଁଲେ କପି ପ୍ରତାପ ।

ମର୍ଦ୍ଦକ ଡଳ ଦେଖି ସେ ବହୁଳ ପ୍ରକଟ ଲଭ ପାତ୍ର ॥୧୫॥

ଅନ୍ତରଧାନ ହୋଇଯାଇ ଖଳ ଯେ ଏକ । ପୁଣି ପ୍ରକଟିଲ ରୂପ ଧରଣ ଅନେକ ॥
ରଘୁପତି ବାହୁମରେ ହୁଲି କପି ଯେତେ । ଯେତେତେତେ ଦେଖାଗଲେ ଦଶାନନ ତେତେ ॥୧॥

ଲଭୁଥା'ନ୍ତି ଏକ ପରହରକୁ ହୋଧରେ ଅତି କରୁଥା'ନ୍ତି । ଭବସ୍ତ୍ର ବହୁ ଛଳବଳ-
କୌଶଳ କଳି ଆଦାଶରେ ନର୍ତ୍ତନ ଦେଲେ ଏପରି ଶୋଭ ପାଇଥା'ନ୍ତି, ସତେପଦା
କହଳଗିରି ଓ ସୁମେରୁ ପର୍ବତ ପରହର ସହିତ ଲଭୁ ଅଛନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ବୁଧ ଓ
ବଳଦ୍ଵାରା ରାବତକୁ ପକାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କଲି ହୁକା ସେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ, ସେତେବେଳେ
ମାରୁତ ହନୁମାନ୍ ପ୍ରଭୁକୁ ସରଣ କଲେ ॥୪॥ ଏହା — ଶ୍ରୀ ରଘୁବରଙ୍କୁ ସ୍ତବ୍ଧ
କରି ଧର ହନୁମାନ ଅତ୍ୟାଧିକ ରାବତକୁ ଆକାତ କଲେ । ସେ ହୁହେ ହୁହେ
ଉପରେ ପଡ଼ୁଥା'ନ୍ତି, ପୁଣି ଉଠି କରୁଥା'ନ୍ତି । ଦେବତାମାନେ ଭୟବର 'ବସ୍ତ୍ର ବସ୍ତ୍ର'
ଧରି କଳିବାରେ ଯୁଗ୍ମଥା'ନ୍ତି । ହନୁମାନ୍ଙ୍କ ଉପରେ ନିକଟ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖି
ବାନର ଓ ଭଣ୍ଡକମାନେ ହୋଧାପୁର ହୋଇ ଧାଇଁଲେ । ଲମ୍ବ ବଳ-ମତରେ ଉନ୍ନତ
ରାବତ ସମସ୍ତ ଯୋଧାଙ୍କୁ ଆସିବାର ପ୍ରତାପ ବାହୁବଳରେ ତକଟି ଦଳି ପକାଇଲେ ॥

ଦେଖେ କପିତ୍ଥ ଅମିତ ଦସସୀସା । ଜହଁ ତହଁ ଭଜେ ଭାବୁ ଅରୁ ଗାସା ।
 ଭାଗେ ବାନର ଧରଣ୍ଡି ନ ଧୀର । ସାହି ସାହି ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ରଘୁସାର ॥୨॥
 ଦହଁ ହସି ଧାଡ଼ୁଣି କୋଟିତ୍ଥ ଶବନ । ଗର୍ଜଣି ଘୋର କଠୋର ଭୟାବନ ॥
 ଡରେ ସକଳ ସୁର ତଳେ ପଶୁଛି । ଜୟ କେ ଆସ ତଜହୁ ଅବ ଭାଷି ॥୩॥
 ସବ ସୁର ଜିତେ ଏକ ଦସକଂଧର । ଅବ ବହୁ ଭଏ ତକହୁ ଗିରି କଂଦର ॥
 ରହେ ବିରଂଗ ସାବୁ ମୁନ ଗ୍ୟାମ । ଜିହ୍ଵ ଜିହ୍ଵ ପ୍ରଭୁ ମହିମା କହୁ ଜାମା ॥୪॥

ଜାନା ପ୍ରତାପ ତେ ରହେ ନିର୍ଭୟ କପିତ୍ଥ । ରଘୁ ମାନେ ପୁରେ ।
 ତଳେ ବିଚଳି ମର୍କଟ ଭାବୁ ସକଳ କୃପାଳ ପାହି ଭୟାବୁରେ ॥
 ହନୁମନ୍ତ ଅଂଗଦ ମାଲ ନଲ ଅତିବଳ ଲରତ ରନ ବାକୁରେ ।
 ମର୍କଟ ଦସାନନ କୋଟି କୋଟିତ୍ଥ କମଟ ଭୁ ଭଟ ଅଜୁରେ ॥

ବିଲେକ କପି ନକର ବହୁ ଦଶାନନ । ପଳାଇ ତଳିଲେ ସାର ବିଳେକ ବହନ ॥
 ପଳାନ୍ତ କପି ସମୁଦ୍ର ଧେନି ନ ଧରନ୍ତୁ । ‘ହାହୁ ହାହୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଭୁ ରଘୁପତି’ ॥୧॥
 ଦଶହରାକୋଟିକୋଟି ଧାଆନ୍ତ ଶବର । ଗର୍ଜନ କରନ୍ତୁ ଅତି କଠୋର ଶ୍ରାବଣ ॥
 ଭୟରେ ବିରୁଧ ବୁଦ୍ଧ ତଳିଲେ ପଳାଇ । ଜୟ ଅଭିଳାଷ ଏବେ ପଶୁହର, ଭାବ ॥୨॥
 ଜିଣିଲା ଏକ ସ୍ଵାଦୀ ସକଳ ଅମର । ଏବେ ବହୁ ହେଲେ, ଗିରି ଗୁହା ଆଶ୍ରା କର ॥
 ରହୁଲେ ନିଭୟେ ବଧ ଶମ୍ଭୁ ମୁନ ଶାମ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମହିମା କହୁ ଯେହୁ ଥିଲେ ଜାଣି ॥୩॥

ମହିମା ସେ ଜାଣନ୍ତୁ ନିର୍ଭୟେ ସେ ରହନ୍ତୁ, ମର୍କଟ ସତ୍ୟ ବରୁଣିଲେ ।
 ଭୟରେ ବିଚଳିତ ଭାବୁ କପି ସମସ୍ତ ‘ହାହୁ କୃପାହୁ’ ଚିକାରିଲେ ।
 ଅଙ୍ଗଦ ପ୍ରଭାସନ-ସ୍ଵର, ନଳ ମାଳାଦି ବଳସ୍ତୁତ,
 କୋଟି ଭଟ ସ୍ଵାବଣ-ସ୍ଵର ମରବନ କରନ୍ତୁ, କପଟ-ଭୁଜାତ ॥

ଦୋହା — ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀ ରଘୁସାରଙ୍କ ଆହ୍ଵାନ-କ୍ରମେ ପ୍ରତଣ୍ଡ ସାର ବାନରମାନେ
 ଧାଇଁଲେ । ବାନରମାନଙ୍କ ପ୍ରବଳ ତଳକୁ ଦେଖି ସ୍ଵାବଣ ମାୟା ପ୍ରକାଶ କଲ ॥ ୧୫ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ — ଶଶକ ନମନ୍ତେ ସେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ପୁଣି ସେହୁ ଦୃଷ୍ଟ ଅନେକ
 ରୂପ ପ୍ରକାଶ କଲ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସେନା ମଧ୍ୟରେ ସେତେ ଭୟାନକ ଓ ବାନର
 ଥିଲେ, ତହୁକିରିରେ ସେତକ ସଂଖ୍ୟାରେ ସ୍ଵାବଣ ଆବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଗଲେ ॥ ୧ ॥
 ବାନରମାନେ ଅଗଣିତ ସ୍ଵାବଣ ଦେଖିଲେ । ଭୟାନକ ଓ ବାନରମାନେ ଏଣେତେଣେ
 ଦଉଡ଼ି ପଳାଇଗଲେ । ବାନରମାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିପାରୁ ନ ଥା’ନ୍ତୁ । “ହେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ !
 ହେ ରଘୁସାର ! ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ, ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ” — ଏହୁପରି ଚିକାର କରି ସେମାନେ
 ପଳାଇ ଯାଉଥା’ନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ଦଶହରାରେ କୋଟି କୋଟି ସ୍ଵାବଣ ବୋଉଥା’ନ୍ତୁ ଏବଂ
 ଅତି ଘୋର କଠୋର ଓ ଭୟାନକ ଗର୍ଜନ କରୁଥା’ନ୍ତୁ । ସମସ୍ତ ଦେବତା ଭୟଗଲେ

ସୁର ବାନର ଦେଖେ ବିକଳ ହୁଁସେ । କୋପଲୁଧୀସ ।

ସକ ପାରଂଗ ଏକ ସର ହତେ ସକଳ ଦୟସୀସ ॥୧୭॥

ପ୍ରଭୁ ଜନ ମହୁଁ ମାୟା ସବ କାଟୀ । ଜମି ରବ ଉର୍ବ ଗାହିଁ ତମ ପାଟୀ ॥
ରବକୁ ଏକ ଦେଖି ସୁର ହରଷେ । ପିରେ ସୁମନ ବହୁ ପ୍ରଭୁ ପର ବରଷେ ॥୧८॥
ଭୁଜ ଉଠାଇ ରଘୁଚକ୍ର କପି ଫେରେ । ପିରେ ଏକ ଏକତ୍ର ତବ ଟେରେ ॥
ପ୍ରଭୁ ବଢ଼ି ପାଇ ଶକ୍ତି କପି ଧାଏ । ତରଳ ତମକି ସୁଜନ ମହି ଆଏ ॥୧୯॥
ଅସୁକି କରକ ଦେବତାଙ୍କ ଦେଖେ । ଭୟର୍ହ ଏକ ମେଁ ଇନ୍ଦ୍ର କେ ଲେଖେ ॥
ସଂହ୍ର ସଦା ତୁମ୍ଭ ମୋର ମରାୟୁଲ । ଅସ କହି କୋପି ଗଗନ ପର ଧାୟୁଲ ॥

ସୁର ବାନରକୁ ବିଲେଇ ବିକଳ ରଘୁନାୟକ ହୁଅଇ ।

ସାଜି ଶରୀର ସକଳ ରାବଣ ନିମେଷ ମଧ୍ୟ ହରିଲେ ॥୨୦॥

ପ୍ରଭୁ ଶକ୍ତି ନରେ ସବୁ ମାୟା ଦେଲେ କାଟି । ତପନ ଉଦୟେ ଯେତେ ତମ ପାଏ ଘାଟି ॥
ବିଲେଇ ରାବଣ ଏକ ହରଷେ ଅମରେ । ସୁମନ ବୁଝି କରଲେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଉପରେ ॥୧९॥
ରଘୁଚକ୍ର ଭୁଜ ତେଲି କପିକୁ ଡାକନ୍ତେ । ଏକ ଏକ ତାକି ତାକି ହେଉଲେ ସମସ୍ତେ ॥
ପ୍ରଭୁ ବଳ ପାଇ ରକ୍ଷ ମନଟେ ଧାରିଲେ । ତମକି ତହଲ ରଣ ଭୂମିକୁ ଅଇଲେ ॥୨୦॥
ବିଲେଇ ସେବକବାକ୍ସ ପ୍ରଶଂସୁଥିବାରେ । ବୋଲେ, ଏକାକୀ ହେଲୁ ଫୁଁ ଏହାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧେ ॥
ଶଠ, ସତା ମାତ୍ର ଭୁଞ୍ଜି ଖାଇଲ ମୋ ହସ୍ତେ । ଏହା କହୁ ଧାରିଲ ସେ ଅନ୍ତଃକ୍ଷ ପଥେ ॥୨୧॥

ଏବ “ହେ ଭଲ ! ଏବେ ଜୟର ଆଶା ଗୁଣିଦିଅ” — ଏହୁପରି କହୁ ଗୋଡ଼ି
ପଲାଇଲେ ॥୨୨॥ “କଣେ ମାଧ୍ୟ ରାବଣ ସମସ୍ତ ଦେବତାଙ୍କୁ ଈର୍ଷି ପକାଇଥିଲା । ଏବେ ତ
ବହୁତ ରାବଣ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ଏହି ହେତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପାହାଡ଼ର ଗୁମ୍ଫାମାନଙ୍କରେ
ଆଶ୍ରୟ ନିଅ ।” କହୁ ବୁଝା ଶବ୍ଦ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତି ପ୍ରଜାମାନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର କହିବୁ ମହମା
ଜାଣିଥିବାକୁ ନିଉଥିବେ ରହିଥାଆନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ଛନ୍ଦ — ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପ
ଜାଣିଥିଲେ, ସେମାନେ ନିଉଥିବେ ହୁଇ ହୋଇ ରହିଥା’ନ୍ତୁ । ବାନରମାନେ ବହୁ
ଶବ୍ଦ ରୂପେ ପରିହସ୍ତ ଅନେକ ରାବଣର ରୂପଗୁଣକୁ ସତ୍ୟ ମନେ କଲେ । ଏହି ହେତୁ
ସମସ୍ତ ବାନର ଓ ଭଲ୍ଲୁକ ବିଚଳିତ ହୋଇ “ହେ କୃପାଳୁ ! ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ” — ଚିତ୍କାର
କରି ଭୟ ଯୋଗୁଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଗୋଡ଼ି ପଲାଇଲେ । ଥଣ୍ଡ ବଳବାନ୍ ରାବଣର
ହନୁମାନ୍, ଅଙ୍ଗଦ, ନାଲ ଓ ନଳ ରହିଥା’ନ୍ତୁ ଏବଂ ତପଟ-ଭୂମିରୁ ଅନ୍ତର ରୂପେ
ଉତ୍ପନ୍ନ କୋଟି କୋଟି ଯୋଦ୍ଧା-ରାବଣଙ୍କୁ ଦଳି ଦେଉଥା’ନ୍ତୁ । ବୋହା — ଦେବତା
ଓ ବାଘରମାନଙ୍କ ବ୍ୟାକୁଳତା ଦେଖି କୋଶଳ-ପଣ୍ଡ ଶ୍ରୀରାମ ହୁଅଇ ଏବଂ ଧନୁରେ
ବାଣ ଚଢ଼ାଇ ସମସ୍ତ ମାୟା ରାବଣଙ୍କୁ ମାରି ପକାଇଲେ ॥ ୧୭ ॥ ଗୋପାଳ —
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦ୍ଭିତ ହେବା ମାତ୍ରେ ଅନିକାରଣୀ ଫାଟିଗଲ ପଣ ପ୍ରଭୁ ଶବ୍ଦକ ମଧ୍ୟରେ
ସମସ୍ତ ମାୟା କାଟି ପକାଇଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟିଏ ମାଧ୍ୟ ରାବଣଙ୍କୁ ଦେଖି

।ହାକାର କରତ ସୁର ଶ୍ରାବେ । ଖଲ୍ଲହୁ ଜାହୁ କହଁ ମୋରେଁ ଆଗେ ॥
ଦଶି ବିକଲସୁର ଅଂଗଦ ଧାତୟା । ଦୁହି ଚରନ ଗନ୍ଧ ଭୂମି ଶିଶୁୟୋ ॥୪॥

ଗନ୍ଧ ଭୂମି ପାରେଂ । ଲତ ମାରେଂ । ବାଲିସୁତ ପ୍ରଭୁ ପହିଁ ଗୟୋ ।
ସଂଭାରି ଉଠି ଦସକଂ ଘୋର କଠୋର ରବ ଗର୍ଜତ ଉୟୋ ॥
କରି ଦାପ ରୂପ ଚଢ଼ାଇ ଦସ ସଂଧାନ ସର ବହୁ ବରଷଇ ।
କିଏ ସକଲ ଭଟ ଘାୟୁଲ ଉୟାକୁଲ ଦେଖି ନିଜ ବଲ ହରଷଇ ॥

ତବ ଲଘୁପତି ଶୁବନ କେ ସୀସ ଭୂଜା ସର ରୂପ ।

କାଟେ ବହୁତ ବଡେ ପୁନ ଜମି ଖାରଥ କର ପାପ ॥୧୬॥

।ହାକାର କରତହୁଁ ପଲାଇଲେ ଦେବେ । ମୂର୍ଖେ, କାନ୍ଧି ଯାଅ ମୋର ପଶୁଖରୁ ଏବେ ॥
ଦଶି ସୁରକୁ ବିକଳ ଅଙ୍ଗଦ ଧାଇଲ । ଡେଇଁ ପାଦ ଧରି ଧରଣରେ କରୁଣଲ ॥୫॥

ମହା ପକାଇ, ନାତ ମାରିଣ ବାଲିସୁତ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟେ ଆସିଲ ।

ସମ୍ଭାଳିଣ ଆବର ଉଠି ଦଶକରର ଘୋର କଠୋର ଗରଜିଲ ।

ସଜାନ୍ନ କାଶ ରୂପ ଦଶେ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧପେ ସେ ବରଷେ,

କରି କଟି ସକଳ ଆହୁତ ଉୟାକୁଲ ସୁବଳ ବିଲେଇ ହରଷେ ॥

ତହୁଁ ରଘୁସାର ଦଶବଦନର ଭୁଜ ଶିର ଶର ରୂପ ।

କାଟନ୍ତେ ବର୍ଜିତ ହୁଅନ୍ତି ବହୁତ, ଯେସନେ ଘାସରେ ପାପ ॥୧୭॥

ଦେବତାମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ଲେଉଟି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଉପରେ ବହୁତ
ପୁଷ୍ପ ଚୂର୍ଚ୍ଚି କଲେ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀ ରାମାୟଣ ବାହୁ ଉଠାଇ ସମସ୍ତ ବାଳରକୁ ଫେରାଇଲେ ।
ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଡାକିହାକି ଲେଉଟି ଆସିଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଳ ପାଇ ଭଲ୍ଲୁକ ଓ
ନାନରମାନେ ଧାଇଁ ପଡ଼ିଲେ । ଶୀଘ୍ର ଡେଇଁ ସେମାନେ ରଣଭୂମି ମଧ୍ୟକୁ ଆସିଲେ ॥୨॥
ଦେବତାମାନେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ପୁଣି ଚରୁସକାର ଦେଖି ରାବଣ ଶୁଣିଲେ “ଏମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ
ମୁଁ ଜଣେ ହୋଇଗଲି, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜଣେ ସେ ଏମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଯଥେଷ୍ଟ, ଏମାନେ
ତାହା ଜାଣିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେ କହୁଲେ, “ଆରେ ମୂର୍ଖମାନେ ! ତୁମେମାନେ ତ
ହତାସବଦା ମୋ ହାତର ମାତୁଆ ।” ଏପରି କହୁ ସେ କୋପ କରି ଆକାଶ-ମାର୍ଗରେ
ଦେବତାମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଲେ ॥ ୩ ॥ ଦେବତାମାନେ ହାହାକାର କରି ପକାଇବାକୁ
ଲାଗିଲେ । ରାବଣ କହିଲେ, “ଆରେ ହୁଷ୍ଟମାନେ ! ମୋ ଆଗରୁ ତୁଆଡ଼େ ଯାଇପାରିବ ?”
ଦେବତାମାନଙ୍କ ବ୍ୟାକୁଳତା ଦେଖି ଅଙ୍ଗଦ ଦୈତ୍ତିଲେ ଏବଂ ଡେଇଁପଡ଼ି ରାବଣର
ପାଦ ଧରି ତାହାକୁ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ପକାଇଦେଲେ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ —ବାଲିସୁତ
ଅଙ୍ଗଦ ତାହାକୁ ଧରି ପୃଥିବୀ ଉପରେ ପକାଇ ଦେଲେ ଏବଂ ଘୋରାଠା ମାରିଲେ ।
ଉଦନନ୍ତର ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଚାଲିଗଲେ । ରାବଣ ସମ୍ଭାଳି ଉଠିଲେ ଏବଂ ଅତି

ସିର ଭୁଜ ବାଢ଼ି ଦେଖି ରସ କେଶ । ଭାବ କପିତ୍ତ ରସ ଭଣ୍ଡ ବନେଷ ॥
 ମରତ ନ ମୃତ କଟେହୁଁ ଭୁଜସୀସା । ଧାଏ କୋପି ଭାବ ଭଟ୍ଟ କାସା ॥୧॥
 ବାଲିତନୟ ମାରୁତ ନଳ ମାଲ । ବାନରଗଜ ଦୁବିଦ ବଳସୀଲ ॥
 ବିଟପ ମହାଧର କରୁଛି ପ୍ରହାର । ସୋଇ ଗିରି ତରୁ ଗଢ଼ି କପିତ୍ତ ସୋ ମାର ॥୨॥
 ଏକ ନଖୁରି ରସ ବସୁଷ ବିଦାସ । ଭାବି ତଳୁଛି ଏକ ଲତକ ମାସ ॥
 ତବ ନଳ ମଳ ସିରୁଛି ରତି ଗୟତ । ନଖୁରି ଲାଲର ବିଦାରତ ଭୟତ ॥୩॥
 ରୁଧିର ଦେଖି ବିଦାସ ଭର ଶାସ । ଭିକ୍ଷୁ ଧରନ କହୁଁ ଭୁଜା ପସାସ ॥
 ଗହେ ନ ଜାଣି କରୁଛି ପର ପିରସ । ଜନ୍ମ ଜଗ ମଧୁପ କମଳବନ ଚରସ ॥୪॥

ବିବର୍ଜିତ ବାହୁ ଶିର ବିଲେକ ରସର । ରସ କପି ଅନ୍ତ ଗୋଧେ ହୋଇଲେ ଆହର ॥
 ଶିର ଭୁଜ କାଟିଲେହେଁ ନ ମରଇ ଶଠ । କହୁ ପରୋଷେ ଧାଢ଼ିଲେ ରସ ମରତ ॥୧॥
 ବାଲି ତନୟ ମାରୁତ ନଳ ଆଉ ମଳ । ବାନରଗଜ ଦୁବିଦ ଆଉ ବଳଶୀଲ ॥
 ବିଟପ ଶବଳ ପ୍ରହାରନ୍ତୁ ଆଖି କର । କପିତ୍ତ ସେ ମାରେ ସେହ ଗିରି ତରୁ ଧର ॥୨॥
 କେହୁ ନଖ ଦ୍ଵାରା ଶୁଦ୍ଧ ବସୁ ବିଦାରନ୍ତୁ । ଗୋଇଁ ମାରି ଅନ୍ୟ କେ ମାଲ ଚଳନ୍ତୁ ॥
 ତହୁଁ ନଳ ମଳ ଶିର ଉପରେ ଚଢ଼ିଣ । ନଖରେ ଲଲଟ ଭାର କରଲେ ବିଦାସ ॥୩॥
 ରୁଧିର ଅବଲେକନ୍ତେ ଦୁଃଖିତ ସ୍ଵରାଶି । ତାକୁ ଧରବାକୁ ରହେ ସ୍ଵଭୁଜ ପ୍ରସାଶି ॥
 ଧର ନ ହସନ୍ତୁ ଶିର ଉପରେ ଭମନ୍ତୁ । ବେନ ମଧୁପ ବା ପଦ୍ମ ବନେ ବିବରନ୍ତୁ ॥୪॥

ଭୟଙ୍କର କଠୋର ଶବ୍ଦରେ ଗଢ଼ିତ କରବାକୁ ଲାଗିଲ । ସେ ଗହରେ ଦଶଗୋଟି
 ଧନୁରେ ଗୁଣ୍ଡ ଚଢ଼ାଇଲ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ବହୁଳ ଦାଣ୍ଡ ଘୋଷି ବୁଣ୍ଡି କରବାକୁ
 ଲାଗିଲ । ସେ ସମସ୍ତ ଘୋଷାକୁ ଆହତ ଓ ଭୟ-ଦ୍ୟାକୁଳ କରିଦେଲ ଏବଂ ନିଜର
 ବଳ ଦେଖି ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଲଭ କଲ ॥ ଦୋହା — ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ରାବଣର
 ଶିର, ବାହୁ, ବାଣ ଓ ଧନୁ କାଟି ପକାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ପାପ କଲେ, ତାହା
 ଯେପରି ବହୁଗୁଣରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ, ସେହିପରି ରାବଣର ଶିର, ବାହୁ, ଶର ଓ ଧନୁ
 ଆଦି ପୁଣି ବହୁତ ଗୁଣରେ ବଢ଼ିଗଲ ॥ ୧୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଶହର ଶିର ଓ ବାହୁ
 ଆଦି ବଢ଼ିବାର ଦେଖି ଉତ୍କଳ ଓ ବାନରମାନଙ୍କ ମନରେ ଅଶ୍ରୁଶ୍ରୁ ଖୋସ ଜାତ
 ହେଲା । ଏହୁ ମୁର୍ଖ ବାହୁ ଓ ଶିର କଟିଲେ ସ୍ତବ୍ଧା ମରୁନାହିଁ—ଏହା କହ ଉତ୍କଳ ଓ
 ବାନର ଘୋଷାମାନେ ଖୋସ କରି ଧାଢ଼ିଲେ ॥୧॥ ବାଲିପୁତ୍ର ଅଜାତ, ମାରୁତ ଜନ୍ମମାନ,
 ନଳ, ମାଲ, ବାନରଗଜ ପ୍ରସ୍ତାବ ଓ ଦୁବିଦ ଆଦି ବଳବାନ୍ ସମସ୍ତେ ତାହା
 ଉପରେ ବୁଝ ଓ ପଟ୍ଟମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରହାର କରୁଥାନ୍ତି । ସେ ସେହି ପଟ୍ଟ ଓ
 ବୁଝମାନଙ୍କୁ ଧରି ତଳୁରା ବାନରମାନଙ୍କୁ ମାରୁଥାଏ ॥ ୧ ॥ କୌଣସି ଗୋଟିଏ
 ବାନର ନଖରେ ଶହ-ଶହରକୁ ବିଦାସ ପକାଇ ଯାଉଥାଏ ତ ଆଉ କେହି ତାହାକୁ
 ଗୋଇଁ ମାରି ଗୁଲିଯାଉଥାଏ । ତତ୍ପରେ ନଳ ଓ ମାଲ ରାବଣର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ

କୋପି କୁହନ୍ତୋ ଧରେସି ବହୋଘ୍ନ । ମହି ପଟକତ ଭଜେ ଭୂଜା ମରୋଘ ॥
 ପୁନଃ ସକୋପ ଦସ ଧନୁ କର ଲାଢ଼େ । ସରଞ୍ଜି ମାର ଘାୟୁଲ କପି ଶାଢ଼େ ॥୫॥
 ହନୁମନ୍ତାଦି ମୁରୁଛୁତ କରି ବଂକର । ପାଇ ପ୍ରଦୋଷ ହରଷ ଦସକଂଧର ॥
 ମୁରୁଛୁତ ଦେଖି ସକଲ କପି ଶାସ । ଜାମଦନ୍ତ ଧାୟୁଞ୍ଜ ରନଧୀର ॥୬॥
 ସଙ୍ଗ ଶୁଭ୍ର ଭୂଧର ଚରୁ ଧାସ । ମାରନ ଲଗେ ପରୁର ପରୁଷ ॥
 ଭୟଞ୍ଜ ହିତ ରାବନ ବଲବାନ । ଗହି ପଦ ମହି ପଟକଲ ଭଟ ନାନା ॥୭॥
 ଦେଖି ଶୁଭ୍ରପତି ନିଜ ଦଲ ଘାତା । କୋପି ମାଝ ଉର ମାରେସି ଲତା ॥୮॥

ଭର ଲତ ଘାତ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଲଗତ ବିକଲ ରଥ ତେ ମହି ପରା ।
 ଗହି ଶୁଭ୍ର ବୀସହୁଁ କର ମନହୁଁ କମଲହୁଁ ବସେ ନିସି ମଧୁକରା ॥
 ମୁରୁଛୁତ ବିଲେକି ବହୋର ପଦ ହତି ଶୁଭ୍ରପତି ପ୍ରଭୁ ପହିଁ ଗୟେ ।
 ନିସି ଜାଳ ସ୍ୟନ୍ତନ ଘାଲି ତେହି ତଦ ସୁତ ଜତନୁ କରତ ଭୟେ ॥

କୋପି ଧରଲ ଆବର ଭବସୁକ୍ତ ଡେଇଁ । କରୁଡ଼ନ୍ତେ ପଳାଇଲେ ଭୁଜ ମୋଡ଼ଦେଇ ॥
 ପୁଣି ସେଷ ସହ ଦଶ ଧନୁ ଘେନି କରେ । ବାଣ ପ୍ରହାର ଆଘାତ କଲ କପିବରେ ॥୫॥
 ହନୁମନ୍ତାଦି କପିକୁ କରଣ ମୁହିଁତ । ପ୍ରଦୋଷ ଜାଣି ରବଣ ହେଲ ହରଷିତ ॥
 ମୁହିଁତ ଦେଖି ସମସ୍ତ ମରକଟ ଗର । ଧାଇଁଲ ସହର ଜାମୁବନ୍ତ ରଣଧୀର ॥୬॥
 ସଙ୍ଗତେ ଶୁଭ୍ର ପାଦପ-ପରବତ-ଧାସ । ମାରିଲେ ତାହାକୁ ପ୍ରଭେ ତାକ ମାର ମାର ॥
 ହୋଇ ବୋଧାନ୍ତ କଲବାନ ଦଶାନନ । ତରଣ ଧରି କରୁଡ଼େ ଭଟ ଅଗ୍ରଣେ ॥୭॥
 ବିଲେକି ରକ୍ଷନାୟକ ନିଜ ଦଲ ଘାତ । ତାହାର ବକ୍ଷ ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରହାରଲ ନାତ ॥୮॥

ହୃଦେ ନାତ ବାଜନ୍ତେ ଅତି ପ୍ରଚଣ୍ଡାଘାତେ ପଡ଼ିଲ ରଥ ତଳେ ଭଲ ।
 ରକ୍ଷକ୍ତ ବଂଶହସ୍ତେ ଧରି ଶୋଭେ ତେମନ୍ତେ ରାତିରେ ପଦେ ଯେନ୍ତେ ଅଲ ।
 ମୁହିଁତ ଜାଣି ରକ୍ଷପତି, ମାର ତଳଲ ପ୍ରଭୁ କତି,
 ସୁତ ନିଶି ନରେଶି ଅନ୍ୟ ସ୍ୟନ୍ତନେ ରଖି ନେଇଣ ଯହୁ କଲ ଅତି ॥

ଚତିଗଲେ ଏବଂ ନଖରେ ତାହାର ଲଳଟକୁ ବିଦାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୫ ॥ ରକ୍ତ ଦେଖି
 ରବଣ ମନରେ ବଡ଼ ହାଣ୍ଡ ଜାତ ହେଲା । ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ହାତ
 ପସାରିଲା । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଧରା ପଡ଼ୁ ନ ଥା'ନ୍ତି, ହାତଗ୍ରସ୍ତକ ଉପରେ ଉପରେ
 ବୁଲୁଥା'ନ୍ତି, ସତେ ଅବା ହୁରଟି ଭ୍ରମର କମଳ-ବନରେ ବିଚରଣ କରୁଅଛନ୍ତି ! ॥ ୪ ॥
 ତତ୍ପରେ ସେ ବୋଧରେ ଡେଇଁ ହୁଣ୍ଟିକୁ ଧରି ପକାଇଲା । ପୃଥ୍ବୀ ଉପରେ ହୁଣ୍ଟିକୁ
 କରୁଣିଲ ବେଳେ ସେମାନେ ତାହାର ବାହୁଗ୍ରସ୍ତକୁ ମୋଡ଼ି ମକଟ ପଳାଇଗଲେ ।
 ପୁଣି ସେ ବୋଧ କରି ହସ୍ତଗ୍ରସ୍ତକରେ ଦଶଗୋଟି ଧନୁ ଧରିଲା ଏବଂ ବାନରମାନଙ୍କୁ
 ବାଣରେ ମାର ଆହୁତ କରିଦେଲା ॥ ୫ ॥ ହନୁମାନ୍ ଅତି ସମସ୍ତ ବାନରଙ୍କୁ ମୁହିଁତ

ମୁରୁଗୁ କରତ ଶୁଭ୍ର କରି ସବ ଆସ ପ୍ରଭୁ ପାସ ।

ନିସିରର ସକଳ ରାବନହି ଘେରି ରହେ ଅତି ସାସ ॥୧୮॥

ମାସପାରମ୍ପରୀ, ଷଡ୍‌ବିଂଶ ବିଶ୍ରାମ

ତେଣୁ ନିସି ସୀତା ପହଁ ଜାଇ । ହିଜଟା କହି ସବ କଥା ସୁନାଇ ॥
ସିର ଭୁଜ ବାଡ଼ି ସୁନତ ରସୁକେଷ । ସୀତା ଉର ଭଲ ସାସ ଘନେଶ ॥୧॥
ମୁଖ ମଲ୍ଲନ ଉପମା ମନ ଚିଂତା । ହିଜଟା ସନ ବୋଲୁଁ ତବ ସୀତା ॥
ହୋଇଛି କହା କହସି କନ ମାତା । କେହି ବଧୁ ମାରିଛି ବସୁ ଦୁଖତାତା ॥୨॥
ରଘୁପତି ସର ସିର କଟେହୁଁ ନ ମରଇ । ବଧୁ ବିପତ୍ତିତ ଚରିତ ସବ କରଇ ॥
ମୋର ଅଭାଗ୍ୟ ଜିଆଡ଼ୁକ ଓଷା । କେହି ହୋଇଁ ତୁର ପଦ କମଳ ବିଚ୍ଛେଦ ॥୩॥

ବୈଦନଂ ଲଭିତ ଭଲ କରିଗଣ ଆସିଲେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଶେ ।

ରାବଣକୁ ତେଣେ ବେଢ଼ି ଜାଣିନେ ରହୁଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହାସେ ॥୧୮॥

ସେହି ରଜନୀରେ ସୀତା ନିକଟକୁ ଯାଇ । ହିଜଟା କହୁଲ ସବୁ ବୁଝୁଲୁ ବୁଝାଇ ॥
ଶିର ଭୁଜ ବଡ଼ି ବାର ଶୁଣନ୍ତେ ରହୁର । ସୀତାଙ୍କ ହୃଦୟେ ହାସ ହୋଇଲ ପ୍ରଭୁର ॥
ବଦନ ମଳିନ, ମନେ ଉପୁଜିଲ ଚିନ୍ତା । ହିଜଟା ଆଗେକହୁଲେ ହୁଃଖେତହୁଁ ସୀତା ॥
ଏବେ କହେଲିବ ପୁଣି କହ ବେଗେ, ମାତା । କେଉଁ ପ୍ରକାରେ ମରବ ବଣ-ହୁଃଖୋତା ॥
ରଘୁପତି ଶରେ ଶିର କଟି ନ ମରଇ । ବହୁ ବିପତ୍ତିତ ସବୁ ଚରିତ କରଇ ॥
ମୋର ଅଭାଗ୍ୟ ତାହାକୁ ଜାଣାଇ ରଖିଛି । ଯେ ହରି ପଦ-କମଳ ବିଚ୍ଛେଦ କରୁଛି ॥୩॥

କରି ଏବଂ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟ ପାଇ ରାବଣ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା । ସମସ୍ତ ବାନର ସାରକୁ
ମୁହଁତ ଦେଖି ରଣଧାର ଜାମ୍ବବାନ୍ ଧାଇଁଲେ ॥ ୭ ॥ ଜାମ୍ବବାନ୍ଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସବା
ଭଲମାନେ ପସତ ଓ ବୃକ୍ଷ ଧରି ରାବଣକୁ ଆହ୍ୱାନ କରି କରି ମାଣ୍ଡବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
ବଳବାନ୍ ରାବଣ ହୁଇ ହେଲା ଏବଂ ପାଦ ଧରି ଧରି ଅନେକ ଯୋଦ୍ଧାକୁ ଭୂମି ଉପରେ
କରୁଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ॥୭॥ ଆପଣା ଦଳର ଶୟଂସ ଦେଖି ଜାମ୍ବବାନ୍ ହୋଧ କରି ରାବଣର
ଗୁପ୍ତରେ ଗୋଇଠା ମାରିଲେ ॥ ୮ ॥ ଛନ୍ଦ — ପ୍ରତିରେ ଲତର ପ୍ରତୀତି ଆଦି
ଲାଗିବା ମାତ୍ରେ ରାବଣ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ରଥରୁ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଉପପଡ଼ିଲା । ସେ
ବିଂଶ ହସ୍ତରେ ଭଲମାନକୁ ଧରି ରଖିଥିଲା । ସତେ ଯେପରି ରାଣି କାଳରେ ଭ୍ରମରଗଣ
କମଳମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି । ତାହାକୁ ମୁହଁତ ଦେଖି ରଣରାଜ ଜାମ୍ବବାନ୍
ତାହା ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଇଠା ମାରିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଚାଲିଆସିଲେ ।
ରାଣି ଉପସ୍ଥିତ ଜାଣି ସାରଥ୍ୟ ରାବଣକୁ ରଥରେ ପକାଇଲା ଏବଂ ତାହାକୁ ତୋଟା
କରିବା ନିମନ୍ତେ ଉପାୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ॥ ବୋହା :— ମୁହଁ । ତୁର ହେବା
ପରେ ସମସ୍ତ ଉଲ୍ଲୁକ ଓ ବାନର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ । ତେଣେ ସମସ୍ତ ରଣସ

ଜେହଁ କୃତ କପଟ କନକ ମୁଗ ଝୁଠା । ଅଜହଁ ସୋ ଦେବ ମୋହି ପର ରୁଠା ॥
 ଜେହଁ ବଧୂ ମୋହି ଦୁଖ ଦୁସନ୍ତ ସଦାଏ । ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ କହଁ କଟୁବଚନ କହାଏ ॥୪॥
 ରଘୁପତି ବରହ ସବିଷ ସର ଶୁଣ । ତଳ ତଳ ମାର ବାର ବହୁ ମାଣ ॥
 ଯାସେହଁ ଦୁଖ ଜୋ ଶୁଖ ମମ ପ୍ରାଣ । ସୋଇ ବଧୂ ତାହୁ ଜିଆଡ଼ି ନ ଆନା ॥୫॥
 ବହୁ ବଧୂ କର ବଲ୍ଲପ ଜାନକୀ । କର କର ସୁରତି କୃପାଧିଧାନ କୀ ॥
 କହ ହିଜଟା ସୁନୁ ଶୁଣକୁମାରୀ । ଉର ସର ଲଗତ ମରଇ ସୁରାଣ ॥୬॥
 ପ୍ରଭୁ ତା ତେଁ ଉର ହତଇ ନ ତେଣୁ । ଏହି କେ ହୃଦୟ ବସତ ବେଦେଣୁ ॥୭॥

କନକ କପଟ ମୁଗ ମିଥ୍ୟା । କଲ୍ଲ ସେହୁ । ଅନ୍ୟାପି ରୁଷ୍ଟ ଉଦ୍‌ବ ମୋ ଉପରେ ସେହୁ ॥
 ସେ ବଧୂ ମୋତେ ହାସହ ଦୁଃଖ ସୁହାଇଲା । ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ପୁଣି କହଁ ଶବ୍ଦ କୁହାଇଲା ॥୪॥
 ରଘୁପତି ବରହ ବସମ ଶୁଣ ଶର । ଗୁଣି ଗୁଣି ବାରମ୍ବାର ମାରେ ମୋ ଉପର ॥
 ଏତେ ହାସେ ପୁରା ସେହୁ ମୋ ପ୍ରାଣ ରଖିବୁ । ସେ ବଧୂ ତାହୁ ଶାପ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କହଁ କହଁ ॥୫॥
 ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବଧୂ କଲପନ୍ତୁ ସୀତା । କରୁଣାଧିକ ଶବ୍ଦ ହୃଦେ କର ଚିତ୍ତା ॥
 ବୋଲଇ ହିଜଟା, ଶୁଣ ଜନକ କୁମାରୀ । ହୃଦୟେ ବାଣ ବାଜନ୍ତେ ମରବ ସୁରାଣ ॥୬॥
 ବାସ କରନ୍ତୁ ବେଦେଣୁ ହୃଦୟେ ଏହାର । ତେଣୁ ପ୍ରଭୁ ବସେ ଶର ନ ମାରନ୍ତି ଭାର ॥୭॥

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ରାବଣଙ୍କୁ ଘେରି ପକାଇଲେ ॥ ୧୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ସେହୁ ରଜନୀରେ ହିଜଟା ସୀତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ତାହାଙ୍କୁ ସମସ୍ତ କଥା କହୁ
 ଶୁଣାଇଲେ । ଶବ୍ଦରୁ ଶିର ଓ ବାହୁମାନଙ୍କ ଚୁର୍ଚ୍ଚି ସମ୍ଭାବ ଶୁଣି ସୀତାଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼
 ଭୟ ଜାତ ହେଲା ॥ ୧ ॥ ତାହାଙ୍କର ମୁଖ ମନ୍ଦିନ ହୋଇଗଲା । ମନରେ ଚିନ୍ତା
 ଜାତ ହେଲା । ସେ ହିଜଟାଙ୍କୁ କହିଲେ, “ହେ ମାତା ! କହୁନାହିଁ କାହିଁକି ?
 କ’ଣ ହେବ ? ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁର ହାତୀଦାୟକ ଏହି ରାବଣ କପଟ ମରବ ? ॥ ୨ ॥
 ଶ୍ରୀ ରାମାନନ୍ଦଙ୍କ ବାଣୀଶ୍ରବଣ ଯୋଗେ ତାହାର ଶିରସମୁହୁ କଟିଲେ ଫୁଟା ସେ
 ମରୁନାହିଁ । ବଧାତା ସମସ୍ତ ଘଟନା ଶିପଶିପ କରୁଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତ କଥା ହେଉଛି,
 ଏହା ମୋର ହୃଦାନ୍ତ । ମୋର ହୃଦାନ୍ତ ହିଁ ମୋତେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରୁ
 ବହୁତ କର ରଖିବୁ ଏବଂ ତାହାହିଁ ତାହାଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇବୁ ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁ ଦେବ କପଟରେ
 ମିଥ୍ୟା-ସ୍ତବ୍ଧ-ମୁଗ ଗଢ଼ିଥିଲେ, ସେହୁ ଦେବ ଏବେ ବି ମୋ ପ୍ରତି ରୁଷ୍ଟ । ସେହୁ
 ବଧାତା ମୋତେ ହାସହ ଦୁଃଖ ସହନ କରାଇଲେ । ସେଇ ହିଁ ମୋ ମୁହଁରେ
 ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପ୍ରତି କହଁ ବଚନ ପ୍ରୟୋଗ କରାଇଲେ ॥ ୪ ॥ ଯେଉଁ ବଧାତା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ବରହ-ଜନିତ ଅତି ବଡ଼ାକ୍ତ ଶରରେ ମୋତେ ଗୁଣି ଗୁଣି ବହୁତ ଥର ମାରୁଛନ୍ତି ଏବଂ
 ଏବେ ପୁରା ମାରୁଛନ୍ତି, ଆଉ ଏପରି ହାସହ ଦୁଃଖରେ ଯେ ମୋ ପ୍ରାଣ ବଞ୍ଚାଇ
 ରଖିଛନ୍ତି, କେବଳ ସେହି ବଧାତା ସେହି ରାବଣଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇ ଅଛନ୍ତି, ଅନ୍ୟ କେହି
 ଏହା କରୁନାହିଁ ॥ ୫ ॥ କୃପାଧିଧାନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସୁରାଣ କରି କରି ଜାନକୀ ବହୁତ

ଏହି ଲେ ହୃଦୟୁଁ ବସ ଜାନକା ଜାନକା ଉର ମମ ବାସ ହେ ।
ମମ ଉଦର ଭ୍ରମନ ଅନେକ ଲାଗତ ବାନ ସବ କର ନାସ ହେ ॥
ସୁନି ବଚନ ହରଷ ବିଷାଦ ମନ ଅତି ଦେଖି ପୁନି ହିଁଜଟା କହା ।
ଅବ ମରିବି ରମ୍ଭ ଏହି ବିଧି ସୁନବି ସୁନ୍ଦରି ତଜବି ସଂସୟ ମହା ॥

କାଟକ ସିର ହୋଇବି ବିକଳ କୁଟି ଜାଇବି ତବ ଧାନ ।

ତବ ରାବନବି ହୃଦୟୁଁ ମହୁଁ ମରିବିବି ରମ୍ଭ ସୁଜାନ ॥୧୩॥
ଅସ କହି ବହୁତ ଭାତି ସମୁଦାଈ । ପୁନି ହିଁଜଟା ନିଜ ଭବନ ପିଧାଈ ॥
ରାମ ସୁଗ୍ରହ ସୁମିରି ବୈଦେହୀ । ଉପକା ବିରହ ବିଧା ଅତି ତେହା ॥୧॥

ଏହାର ହୃଦେ ସୀତା ବାସ କରନ୍ତି, ସୀତା-ହୃଦୟେ ମୋହର ନିବାସ ।
ମୋ ହୃଦୟେ ଭୁବନ ଅନେକ ବାସ, ବାସ ବାଜିଲେ ହେବ ସବନାଶ ।
ହୃଷି ବିଷାଦ ଏହା ଶୁଣି, ଦେଖି ହିଁଜଟା ବୋଲେ ପୁଣି,
ହୁଣ୍ଟ, ଏହି ଭାବେ ମରିବି ରମ୍ଭ ଏବେ, ନ କର ଚନ୍ଦ୍ରା ମନେ ପୁଣି ॥

କଟୁଥାନ୍ତେ ଶିର ହୋଇବି ଅଧୀର ନ ରହୁବି ରୁଧି ଧାନ ।

ତେବେ ରାବଣର ବନ୍ଧୁରେ ଶର ମାରିବେ କୃପାକ୍ଷୀନ ॥୧୪॥
ଏହା କହି ବୁଝାଇଣ ଅନେକ ପ୍ରକାର । ପୁଣି ହିଁଜଟା ରୁହୁକୁ ଗଲ ଆପଣାର ॥
ରାମଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ସ୍ୱର ଜଳକ-କୁମାରୀ । ବିରହ-ବେଦନା ହୃଦେ ଉଠୁକିଲ ଭାଷ ॥୧॥

ପ୍ରକାରେ ବିଳାପ କରୁଥାନ୍ତି । ହିଁଜଟା କହିଲେ, “ହେ ରାଜକୁମାର ! ଶୁଣ;
ଦେବତାମାନଙ୍କ ଶ୍ରୀ ରାବଣର ବନ୍ଧରେ ଶର ବାଜିବା ମାତ୍ରେ ସେ ମରି ଯାଆନ୍ତି ॥ ୭ ॥
ତାହାର ହୃଦୟରେ ଜାନକା (ଆପଣ) ନିରନ୍ତର ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି; ଏହି ହେତୁ ପ୍ରଭୁ
ତାହାର ବନ୍ଧକୁ ଶର ମାରୁ ନାହାନ୍ତି ॥ ୭ ॥ ଛନ୍ଦ -- ପ୍ରଭୁ ମନରେ ବିଚାର
କରୁଅଛନ୍ତି, ‘ରାବଣଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାନକାଙ୍କ ନିବାସ, ଜାନକାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ମୋର
ନିବାସ ଏବଂ ମୋ ଉଦରରେ ଅନେକ ଭୁବନ । ଅତଏବ ରାବଣର ହୃଦୟରେ ବାଣ
ବାଜିବା ମାତ୍ରେ ସକଳ ଭୁବନର ନାଶ ହୋଇଯିବ ।’ ଏହା ବିଚାର କରି ସେ ବାଣ
ମାରିବାରୁ ସାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।” ଏହି ବଚନ ଶୁଣି ସୀତାଙ୍କ ମନରେ ଅତିଶୟ
ହୃଷି ଓ ବିଷାଦ ଜାତ ହେଲା । ଏହା ଦେଖି ହିଁଜଟା ପୁଣି କହିଲେ, “ହେ ହୃଦୟ !
ଏବେ ମହାସମୟ ଡାକ କରୁଅଛି । ଶୁଣ, ଶ୍ରୀ ଏହିପରି ମରିବି— ॥ ତୋହା ‘—
ଶିଖ-ସମୁଦ୍ର ବାରମ୍ବାର କଟିଯିବା ଫଳରେ ରାବଣ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇପଡ଼ିବ ଏବଂ
ତାହାର ହୃଦୟରୁ ଗୁମର ଧାନ ଭଗ୍ନ ହୋଇଯିବ । ସେତକିବେଳେ ଅନୁରୀମା
ଶ୍ରୀରାମ ରାବଣର ବନ୍ଧରେ ବାଣ ବିକ କରବେ ।” ॥ ୧୪ ॥ ତୌପାରି :—ଏହିପରି
କହି ହିଁଜଟା ସୀତାଙ୍କୁ ବହୁ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲେ ଏବଂ ତଦନନ୍ତର ଆପଣାର ଗୁହୁ

ନିପିନ୍ଧି ସପିନ୍ଧି ନିବନ୍ଧି ବହୁ ଭାଷା । ଜୁଗ ସମ ଭବି ସିଂହ ନ ଶାସା ॥
 କରନ୍ତି ବଲପ ମନକୁ ମନ ଶାସା । ରାମ ବିରହ ଜାନକୀ ଦୁଶାସା ॥୨॥
 ଜବ ଅତି ଭୟକୁ ବିରହ ଭର ବାହୁ । ପରକେଉ ବାମନସୁନ ଅନ୍ତ ବାହୁ ॥
 ସଗୁନ ବିଶ୍ଵର ଧନ ମନ ଧାସ । ଅବ ମିଳିବୁହିଁ କୃପାଲ ରଘୁସାସ ॥୩॥
 ଇହା ଅଧିକସି ରାବନ ଜାଗା । ନିଜ ସାରଥୀ ସନ ଶୀଘ୍ର ନ ଲଗା ॥
 ସଠ ରନଭୁମି ଛଡ଼ାଇସି ମୋହା । ଧର ଧର ଅଧମ ମନ୍ଦମତି ତୋହା ॥୪॥
 ତେଣୁ ପଦ ଗନ୍ଧ ବହୁ ବଧୁ ସମୁଦାତ୍ମା । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭବ ରଥ ଚଢ଼ି ପୁନ ଧାତ୍ମା ॥
 ପୁନ ଆଗର୍ଭୁର ଦସାନନ କେଶ । କପିତଳ ଖରଭର ଭୟକୁ ଗନେଶ ॥୫॥
 ଜହଁ ତହଁ ଭୁଧର ଚଟପ ଉପାସ । ଧାବ କଟକଟାଇ ଭଟ ଭାସା ॥୬॥

ନିଶିକୁ ଶଶିକୁ ନିନ୍ଦା କରନ୍ତୁ ବିଶେଷ । ପ୍ରସ ସଦୃଶ ରଜନୀ ନ ହୁଅଇ ଶେଷ ॥
 ମନେ ମନେ ଅତିଶୟ ବିନାପ କରନ୍ତୁ । ରାମ ଶ୍ରେଷ୍ଠେ ଜାନକୀ ସନ୍ତାପିତା ଅତି ॥୧॥
 ଯେବେ ବିରହେ ହୋଇଲୁ ଦୁଃଖଦୁଃଖ । କର୍ମିଲ ସେ କାଳେ ବାମବାହୁ ବିଲେଚନ ॥
 ଶକୁନ ବିଶ୍ଵର ଧର୍ମ ଧରିଲେ ଦୁଃଖେ । ଏବେ ମିଳିବେ କୃପାକୁ ଶରଣ ନିଶ୍ଚୟେ ॥୨॥
 ତେଣେ ନିଶାକେ ରାବଣ ରୋଚନୀ ଲଭିଲ । ନିଜ ସାରଥୀ ଉପରେ ବୋଧିତ ହୋଇଲ ॥
 ଶଠ, ରଣାଙ୍ଗୁ ନେଇ ଆସିବୁ ରୁ ମୋତେ । ଅଧମ ମାନବ-ମନ୍ତ୍ର ଧର ଧର ତୋତେ ॥୩॥
 ଭରଣ ଧରି ସେ ନାନା ଉପେ ବୁଝାଇଲ । ପ୍ରାଚ ହୋନ୍ତେ ରଥ ଚଢ଼ି ପୁଣି ଆଗମିଲ ॥
 ଆସଇ ଦଶବନ୍ଦନ, ଏହା ଶୁଣି ପାର । କପିତଳ ଦଳେ ହୋଇଲ ବେଳାହଳ ଭାସ ॥୪॥
 ଯେଣୁ ତେଣୁ ଉପାଡ଼ଣ ପାଦପ ପଦ୍ମତ । ଧାଇଁଲେ ହୁ ହା ଭରଣ ଚରି ବଳବନ୍ତ ॥୫॥

ସୁଲ୍ଲଭଲେ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସ୍ଵଭାବ ସ୍ଵରୂପ କଳି ଜାନକୀଙ୍କ ମନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରହାବସ୍ଥା
 ଜାତ ହେଲା ॥ ୧ ॥ ସେ ରାଣି ଓ ଭଗ୍ନମାୟା ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ନିନ୍ଦା କରୁଥା'ନ୍ତି
 ଏବଂ କହୁଥା'ନ୍ତି—“ରାଣି ପ୍ରସ ସମାନ ବଡ଼ ହୋଇଗଲାଣି, ଆଦୌ କହିନାହିଁ ।”
 ଜାନକୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବିରହରେ ହୃଷିକା ହୋଇ ମନେ ମନେ ଅତିଶୟ ବିନାପ
 କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଯେତେବେଳେ ବିରହ ଯୋଗେ ତାଙ୍କ ଦୁଃଖରେ କାରୁଣ୍ୟ
 ଦାହ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ବାମ ନେତ୍ର ଓ ବାହୁ ଡେଇଁ ଉଠିଲା । ଶୁଭ
 ଲକ୍ଷଣ ଜାଣି ସେ ମନେ ମନେ ଧର୍ମ ଧାରଣ କଲେ ଏବଂ ଏଣିକି କୃପାକୁ
 ଶ୍ରୀ ରାମୁଙ୍କର ଅବଶ୍ୟ ମିଳିବେ ବୋଲି ମନରେ ଦୃଢ଼ ଆଶା ପୋଷଣ କଲେ ॥ ୩ ॥
 ଏଣେ ଅଳ୍ପ ରାତିରେ ରାବଣ ମୁକ୍ତାରୁ ଉଠିଲା ଏବଂ ନିଜ ସାରଥୀ ଉପରେ ରୋଷ
 କରି କହଲା, “ଆରେ ମୂର୍ଖ ! ରୁ ମୋତେ ରଣ-ଭୂମିରୁ ଅଲଗା କରିଦେଲୁ । ଆରେ
 ଅଧମ ! ଆରେ ମନ୍ଦବୃକ୍ ! ତୋତେ ଧର୍କାର ! ତୋତେ ଧର୍କାର !” ॥ ୪ ॥
 ସାରଥୀ ରାବଣର ଚରଣ ଧରି ତାହାକୁ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲା । ସକାଳ ହେବା
 ମାତ୍ରେ ସେ ରଥରେ ଚଢ଼ି ପୁଣି ରଣଭୂମିକୁ ଧାଇଁଲା । ରାବଣର ଆଗମନ-ସମ୍ଭାବ

ଧାଏ ଜୋ ମର୍ଦ୍ଦଟ ବକଟ ଶୁଭ୍ର ଜଗଲ କର ଭୂଧର ଧର ।
ଅତି କୋପ କରୁଛି ପ୍ରହାର ମାରତ ଭଜି ତଲେ ରଜମାତର ।
ଚିତଲାଇ ଦଳ ବଲବନ୍ତ ଶାସନ୍ତ ଘେରି ପୁନି ରାବନ୍ତ ଲିପେ ।
ଚନ୍ଦ୍ର ଦିପି ତପେଟହୁଁ ମାରି ନଖହୁଁ ବିଦାରି ତନ୍ତୁ ବ୍ୟାକୁଳ କିପେ ।

ଦେଖି ମହା ମର୍ଦ୍ଦଟ ପ୍ରବଳ ରାବନ ଶାନ୍ତ ବିରୁଦ ।

ଅନ୍ତରହିତ ହୋଇ ନିମିଷ ମହୁଁ କୁତ ମାୟା ବିସ୍ତାର ॥୧୦॥

ଜବ ଶାନ୍ତ ତେହିଁ ପାଖଣ୍ଡ । ଭାବ ପ୍ରଗଟି ଜନ୍ତୁ ପ୍ରଗଣ୍ଡ ।
ବେତାଳ ଭୂତ ପିସାଚ । କର ଧରେ ଧରୁ ନାରାଚ ॥୧॥
ଜୋଗିନି ଗହେଁ କରବାଲ । ଏକ ହାଥ ମନୁଜ କପାଳ ।
କରି ସଦ୍ୟ ସୋନିତ ପାନ । ନାଚୁଛି କରୁଛି ବହୁ ଗାନ ॥୨॥

ଧାଇଁନେ ମରକଟ ରକ୍ଷ ସାର ବକଟ ବିଶାଳ ଗିରି ଧରି କରେ ।

କୋପ କରି ଅତ୍ୟନ୍ତେ ମାରନ୍ତେ କରୁଛନ୍ତେ ପଳାଇ ଖଲେ ଶଶୀତରେ ।

ପରସ୍ତ କରିଣ ସେନାକୁ, ଘେନିଲେ ସେ ବିଂଶନାହାକୁ,

ବେନ ଚିତରୁ ମାରି ତପି ନଖେ ବିଦାରି ବ୍ୟାକୁଳ କରିଲେ ତାହାକୁ ॥

ଦେଖି କପି ଦଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବଳ ରାବଣ କର ବିରୁଦ ।

ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇ ଶର ମଧ୍ୟେ ସେହୁ ମାୟା କରିଲୁ ବିସ୍ତାର ॥୧-୧॥

ଯେବେ ସେ ରଚିଲ ପାଖଣ୍ଡ । ପ୍ରକଟ ହେଲେ ଜନ୍ତୁ ଚଣ୍ଡ ।

ବେତାଳ ଭୂତ ଯେ ପିଶାଚ । କରେ ଧର ଧରୁ ନାରାଚ ॥୧॥

ଯୋଗିନି ହସ୍ତେ ଖଣ୍ଡି ଧରେ । କର କପାଳ ଅନ୍ୟ କରେ ॥

ସଦ୍ୟ ଶୋଣିତ କରି ପାନ । ନାଚି କରନ୍ତି ବହୁ ଗାନ ॥୨॥

ଶ୍ରୀ ବିନୟ-ପେନା ମଧ୍ୟରେ କୋଳାହଳ ବ୍ୟାପିଗଲା ॥ ୫ ॥ ବଡ଼ ବଡ଼ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ

ଏକତେଣୁ ପ୍ରବଳ ଓ ବୃଷ ଓପାଡ଼ି ଖୋସରେ ଦାନ୍ତ ନଟକଟ କରି ଧାଇଁଲେ ॥ ୬ ॥

ଛନ୍ଦ :—ବିକଟ ଓ ବିକରାଳ ବାନର ଓ ଭୟାନକ ହାତରେ ପ୍ରବଳ ଧରି ଧାଇଁଲେ ।

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖୋସରେ ସେମାନେ ପ୍ରହାର କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଆଗାଧରେ

ଗୁରୁମାନେ ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଗଲେ । ବଳବାନ୍ ବାନରମାନେ ଶତ୍ରୁସେନାକୁ ବିଚଳିତ

କରି ପ୍ରାଣି ରାବଣକୁ ଘେରି ପକାଇଲେ । ସେମାନେ ଗୁରୁଆଡ଼ୁ ତାହାକୁ ଗୁପ୍ତତା ମାଣି

ଓ ନଖରେ ତାହାର ଶରୀର ବିଖଣ୍ଡି କରି ବ୍ୟାକୁଳ କର ପକାଇଲେ ॥ ଦୋହା :—

ବାନରମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖି ରାବଣ କ'ଣ ବିରୁଦ କ'ଣ

ଏବଂ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇ ଶରଣ ମଧ୍ୟରେ ସେ ମାୟା ବିସ୍ତାର କଲୁ ॥ ୧୦ ॥

ତୌପାଣ୍ଡ :—ସେତେବେଳେ ସେ ମାୟାପ୍ରସଂସ୍ତ ରଚନା କଲା, ସେତେବେଳେ

ଧରୁ ମାରୁ ବୋଲୁଛି ଘୋର । ରହି ପୁରୁ ଧନ ଚହୁଁ ଓର ॥
 ମୁଖ ବାଲି ଧାଉଁଛି ଖାନ । ତବ ଲଗେ କାସ ପରାମ ॥
 ଜହଁ ଜାହିଁ ମଜିଟ ଶାଗି । ତହଁ ବରତ ଦେଖୁଛି ଆଗି ॥
 ଉଏ ବିକଲ ବାନର ଶାହୁ । ପୁନି ଲଗ ବରଷେ ବାହୁ ॥
 ଜହଁ ତହଁ ଥକିତ କରି କାସ । ଗର୍ଜେଇ କହୁଛି ଦମପୀସ ॥
 ଲଜ୍ଜିମନ କପୀସ ମମେତ । ଉଏ ସକଲ ଗାର ଅଚେତ ॥
 ହା ରାମ ହା ରଘୁନାଥ । କହି ପୁରୁଟ ମୀନୁଛି ହାଥ ॥
 ଏହି ବିଧି ସକଲ ବଲ ତୋର । ତେହିଁ ଶାହୁ କପଟ ବହୋର ॥
 ପ୍ରଗଟେସି ବିପୁଲ ହନୁମାନ । ଧାଏ ଗଡ଼େ ପାଷାଣ ॥
 ତହୁଁ ରାମ ଘେରେ ଜାଇ । ଚହୁଁ ହସି ବରୁଥ ବନାଇ ॥

ଚଉଦଶରେ 'ମାର ଧର' । ବ୍ୟାପିଲା ଧନ ଭୟଙ୍କର ॥
 ବଦନ ମେଲଇ ଧାଆନ୍ତ । ସଭାସ୍ଥେ ବାନରେ ପଲାଇ ॥
 ପଲାଇ ପାନ୍ତ କପି ଯହିଁ । ଦେଖନ୍ତୁ ଅଗ୍ନି ଜଳେ ତହିଁ ॥
 ବିକଳ ହେଲେ ରୁଷ ହରି । ଲଗିଲା ବାଲି ବର୍ଷା କରି ॥
 ସୁକିତ କପିକୁ କରିଲା । ପୁଣି ରାବଣ ସରଜିଲା ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ କପୀସ ସମେତ । ସମସ୍ତେ ହୋଇଲେ ଅଚେତ ॥
 'ହା ରାମ ହା ରଘୁ ପ୍ରବର' । କହୁ ମଲନ୍ତ ଘାରେ କର ॥
 ଏ ଭାବେ ହରି ସବ ବଳ । ପୁଣି ସେ ଆଚରଣ ଛଳ ॥
 ପ୍ରକଟ ବହୁ ହନୁମନ୍ତ । ଧାଆନ୍ତ ଧରି ପରବତ ॥
 ବେଢ଼ିଲେ ରାମକୁ ଯାଇ ସେ । ଦଳ ବାନ୍ଧଣ ଚଉଦଶେ ॥

ଉପର ଶାବମାନେ ଆବିର୍ଭୁତ ହେଲେ । ବେତାଳ, ଭୂତ ଓ ପିଶାଚମାନେ ହାତରେ
 ଧନୁଶର ଧରି ଆବିର୍ଭୁତ ହେଲେ ॥ ୧ ॥ ଯୋଗିନୀମାନେ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ତରବାସ
 ଓ ଅନ୍ୟ ହାତରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଉପର ଧରି ସଦୃଶ ରକ୍ତ ପିଇ ନୃତ୍ୟ ଓ ବିବିଧ
 ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥ ସେମାନେ "ଧର, ଧର, ମାର, ମାର"
 ଆଦି ଘୋର ଧନ କରୁଥାଆନ୍ତୁ । ଚଉଦଶରେ ସଦୃଶ ଏହି ଧନ ଭରିଗଲା । ସେମାନେ
 ପାଟି ମେଲ କରି ଖାଇବାକୁ ଧାଉଁଥା'ନ୍ତୁ । ଏହା ଦେଖି ବାନରମାନେ ପଲାଇବାକୁ
 ଲାଗିଲେ ॥ ୩ ॥ ବାନରମାନେ ଯେଉଁଆଡ଼କୁ କୌଣସି ପଲାଇଥା'ନ୍ତୁ, ସେ ଆଡ଼େ ଅଗ୍ନି
 ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ହେଉଥିବାର ଦେଖୁଥାଆନ୍ତୁ । ବାନର ଓ ଭଲ୍ଲୁକମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ
 ପଡ଼ିଲେ । ତତ୍ପରେ ରାବଣ ବାହୁକା ବୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୪ ॥ ବାନରମାନଙ୍କୁ
 ଭରିଲା ସ୍ଥାନରେ ଶ୍ରାନ୍ତ ଓ ଧ୍ୱାନ୍ତ କରି ରାବଣ ପୁଣି ଗର୍ଜନ କଲା । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୁଗ୍ରୀବ
 ସମେତ ସମସ୍ତ ଗାର ଅଚେତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୫ ॥ "ହେ ରାମ ! ହା ରଘୁନାଥ !"

ମାରତ୍ତୁ ଧରତ୍ତୁ ଜନ ଜାଇ । କଟକଟହିଁ ପୁଁଛ ଉଠାଇ ।
 ଦହିଁ ଦିସି ଲଢ଼େର ବିରାଜ । ତେହିଁ ମଧ୍ୟ କୋସଲରାଜ ॥୮॥
 ତେହିଁ ମଧ୍ୟ କୋସଲରାଜ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୟାମ ତନ ସୋରା ଲହୁ ।
 ଜନ୍ମ ଲହୁ ଧନୁଷ ଅନେକ ଶା ବର ବାରି ତୁଙ୍ଗ ତମାଲହୁ ।
 ପ୍ରଭୁ ଦେଖି ହରଷ ବିଷାଦ ଭର ସୁର ବଦତ ଜୟ ଜୟ ଜୟ କଷ ।
 ରଘୁବୀର ଏକହିଁ ଖର କୋପି ନିମେଷ ମହୁଁ ମାୟା ହସ ॥୯॥
 ମାୟା ବିଗତ କପି ଭାଜୁ ହରଷେ ବିଟପ ଗିରି ଗନ୍ଧି ସବ ପିରେ ।
 ସର ନିକର ଗୁଡ଼େ ରାମ ରାବନ ବାହୁ ପିର ପୁନି ମନ୍ତ୍ର ଗିରେ ॥
 ଶ୍ରୀରାମ ରାବନ ସମର ଚରିତ ଅନେକ କଲୁ ଜୋ ଗାଡ଼ୁହୁଁ ।
 ସତ ସେଷ ସାରତ ନିଗମ କବି ତେଜ ତଦପି ପାର ନ ପାଡ଼ୁହୁଁ ॥୧॥

ଯାଇ ନ ପାରୁ, ମାର ହେକ । ଶବ କରନ୍ତି ପୁଛ ଟେକି ।
 ବିରାଜେ ଚଉଦଗେ ଲୁହ । ତା ମଧ୍ୟ କୋଶଳର ରାଜ ॥ ८ ॥
 ମଧ୍ୟ କୋଶଳପାଳ କଲେବର ଶ୍ୟାମଳ ରୁଚିତ ହସମା ଲଭନ୍ତି ।
 ଲହୁ ଧନୁ ବିପୁଳ ଯେତେ ତୁଙ୍ଗ ତମାଳ ତରୁକୁ ବାଡ଼ ବାନ୍ଧିଲୁ ।
 ବିରୂପେ ପ୍ରଣୀତୁଣ୍ଡ ହେଲେ, ଦେଖିଣ 'ଜୟ ଜୟ' କଲେ,
 କୋପି ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀର ସବାନି ଏକ ଖର ସଖେ ମାୟା ହସ ନେଲେ ॥ ୯ ॥
 ମାୟା ଅପସରନ୍ତେ ରକ୍ଷ କପି ମୁଦିତେ ଧାଇଁଲେ ଧରି ଗିରିଦୁମ୍ପ ।
 ପ୍ରତି ଶର ନିକର ରାମ ଦଶାନନର କାଟିଲେ ଶିର ବାହୁ ପ୍ରଣ ।
 ରାମ ରାବଣ ରଣ ସାର, ରାଇଲେ କଲପ ଅପାର,
 ଶତ ଶାରଦା ଶେଷ ଶୁଦ୍ଧ ଶାସ୍ତ୍ର ଅଶେଷ ତଥାପି ନ ପାଇବେ ପାର ॥ ୧ ॥

ତାଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସୋଦାସଣ ହାତ ମଳ ଅନୁଭାସ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଏହୁରୂପେ ସମସ୍ତଙ୍କ ବଳ
 ଭାଙ୍ଗି ରାବଣ ପ୍ରଣି ଅନ୍ୟ ଏକ ମାୟା ରଚନା କଲ ॥ ୭ ॥ ସେ ବହୁତ ହନୁମାନଙ୍କର
 ସୃଷ୍ଟି ୧ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଲ । ସେମାନେ ପଥର ଧରି ଧାଇଁଲେ । ସେମାନେ କଲ ଗର୍ଜି
 ଯାଇ ରୁଣିଆଡ଼ୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସେରାଗଲେ ॥ ୮ ॥ ସେମାନେ ଲୁହ ଟେକି ଦାନୁ କଟକଟ
 କରି ତାଙ୍କବାକୁ ଲୁଗିଲେ, “ମାର, ମାର, ଧର, ସେମିତି କି ଯାଇ ନ ପାଚନ୍ତି ।”
 ସେମାନଙ୍କ ଲୁହ ଧରୁ ଦଶ ଦିଗରେ ଶୋଭା ପାଉଥାଏ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ
 କୋଶଳରାଜ ଶ୍ରୀରାମ ବିରାଜମାନ ॥ ୮ ॥ ଛନ୍ଦ — ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୋଶଳରାଜ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀର ଏପରି ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥାଏ, ଯେତେ ଥର ତା
 ତମାଳବୃକ୍ଷ ନିମନ୍ତେ ଅନେକ ଲହୁ ଧନୁର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାଡ଼ ତଥାଯାଇଛି ! ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେଖି
 ଦେବତାମାନେ ହର୍ଷ ଓ ବିଷାଦପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ “ଜୟ, ଜୟ, ଜୟ”—ଏହୁପରି

ତାକେ ଗୁନ ଗନ କହୁ କହେ ଜଡ଼ମତି ଭୁଲସୀଦାସ ।

ଜମି ନିଜ ବଳ ଅନୁସାରେ ଯେ ମାଛା ଉଡ଼ଇ ଅକାସ ॥୧୦୧(କ)॥

କାଟେ ସିର ଭୁଜ ବାର ବଡ଼ ମରତ ନ ଉଟ ଲଂକେସ ।

ପ୍ରଭୁ ହୀଡ଼ିତ ସୁର ପିତ ମୁନି ବ୍ୟାକୁଲ ଦେଖି କଲେସ ॥୧୦୧(ଖ)॥

କାଟିତ ବଡ଼ି ସୀସ ସମୁଦାଈ । ଜମି ପ୍ରତି ଲଭ ଲେଉ ଅଧିକାଈ ।

ମରଇ ନ ଶିଶୁ ଶ୍ରମ ଭୟୁତ ବିସେଷା । ଧନ ବିଶ୍ୱସନ ଜନ ତବ ଦେଖା ॥୧॥

ଉମା କାଲ ମର ଜାଣି ଶୁଭ । ସୋ ପ୍ରଭୁ କର ଜନ ପ୍ରୀତି ପଶୁଛୁ ।

ସୁଦୁ ସରବନ୍ୟ ଚରାଚରନାୟକ । ପ୍ରନତପାଲ ସୁର ମୁନି ସୁଖଦାୟକ ॥୨॥

ତାହାଙ୍କ ଶରଣ କହୁ ଜଡ଼-ମତି ଭୁଲସୀ ଦାସ କହୁଇ ।

ଯେହ୍ନେ ନିଜ ବଳ ଅନୁସାରେ ଯୁକ୍ତ ମାଛ ଆକାଶେ ଉଡ଼ଇ ॥୧୦୧ (କ)॥

କାଟିଲେହେଁ ସିର ବାଡ଼ୁ ବଡ଼ବାର ନ ମରେ ସାରଲକେଶ ।

ପ୍ରଭୁ କୁଳ ଶେଳ ବଲେକ ବିକଳ ପୁର ପ୍ରତି ଜାଣି କେଶ ॥ ୧୦୧ (ଖ)॥

କାଟିବା ମାତେ ବଡ଼ନ୍ତ ମସ୍ତକ ସକଳ । ଯଥା ସ୍ଥଳ ଲଭେ ଲେଉ ବଡ଼ଇ ପ୍ରବଳ ॥

ନ ମରଇ ଶିଶୁ, ଶ୍ରମ ବିଶେଷ ଲଭିଲେ । ତହୁଁ ସୁମ ବିଶ୍ୱସଣ ଆଡ଼କୁ ବୁଝିଲେ ॥୧॥

ଉମା । ଯାଇଛାରେ କୋଟି କାଳ ବିମରନ୍ତ । ସେ ପ୍ରଭୁ କହୁ କନର ସୀତ ପରଶନ୍ତ ॥

ଶୁଣ, ସର୍ବଜ୍ଞ ସତର-ଅଚର-ନାୟକ । ପୁର-ପ୍ରତି-ପୁଣ୍ୟକାତା ପ୍ରଣବ - ପାଳକ ॥ ୧॥

କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେତେବେଳେ ପ୍ରଭୁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବାଣରେ ନିମେଷକ

ମଧ୍ୟରେ ରାବଣର ସମସ୍ତ ମାୟା ହରଣ କରିଦେଲେ ॥ ୧ ॥ ମାୟା ଦୂର ହୋଇଯିବା

ପରେ ବାନର ଓ ଭଲ୍ଲୁରମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ ବୃକ୍ଷ ଓ ପକ୍ଷୀମାନ ନେଇ

ନେଇ ସମସ୍ତେ ଲେଉଟି ପଡ଼ିଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ବାଣସମୂହ ଗୁଡ଼ିଲେ । ତଦ୍ୱାରା ରାବଣର

ହସ୍ତ ଓ ଶିରମାନ ଚଟି ଭୂମି ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ଯଦି ଶତ ଶତ ଶେଷ. ସରସ୍ୱତୀ,

ବେଦ ଓ କବି କଲ୍ୟାଣ ଧରି ଶ୍ରୀରାମ ଓ ରାବଣଙ୍କ ପ୍ରକଟରୂପ ଗାଇବେ, ତଥାପି

ସେମାନେ ତାହାର ପାର ପାଇ ପାରୁବେ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ କୋହା — ଗ୍ରେଟ୍ ମାଛ ପ୍ରକା

ଯେପରି ଆପଣା ବଳ ଅନୁସାରେ ଆକାଶରେ ଉଡ଼େ, ସେହିପରି ମନ୍ଦବୃଦ୍ଧି ଭୁଲସୀଦାସ

ଉକ୍ତ ପ୍ରକ-ପ୍ରସଙ୍ଗର କେତୋଟି ବିଶ୍ୱବ ମାତ୍ର କହୁଅଛୁ ॥ ୧୦୧ (କ) ॥ ପ୍ରଭୁ ଶିର ଓ

ବାଡ଼ୁମାନ ବଡ଼ତ ଥର କାଟିଲେଣି. ତଥାପି ଖର ରାବଣ ମରୁନାହିଁ । ପ୍ରଭୁ ତ ଲଳା

କରୁଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ପ୍ରତି ସିଦ୍ଧ ଓ ଦେବତାମାନେ ପ୍ରଭୁ କ୍ଳେଶ ପାଉଅଛନ୍ତି ବୋଲି

ମନେ କରି ବ୍ୟାକୁଲ ହେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୧୦୧ (ଖ) ॥ ଗୋପାଳ — କାଟିବା ମାତେ

ଶିର-ସମୂହ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲଭ ଉପରେ ଲେଉ ବଡ଼ିଗଲା ପରି ବଡ଼ିଯାଉଥାଏ । ଶତ୍ରୁ

ମରୁନାହିଁ ଏବଂ ପରଶ୍ରମ ବଡ଼ତ ହେଲାଣି । ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀରାମ ବିଶ୍ୱସଣଙ୍କ ଆଡ଼କୁ

ବୁଝିଲେ ॥ ୧ ॥ ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ଉମା ! ଯାହାର ଲହା ମାତେ କାଳ ପ୍ରକା

ନାଭିକୁଣ୍ଡ ପିୟୂଷ ବସ ସୁା କେଁ । ନାଥ ଜିଅତ ରାବନୁ ବଲ ତା କେଁ ।
 ସୁନତ ବିଶ୍ୱାସନ ବଚନ କୃପାଲ । ହରଷି ଗହେ କର ବାନ କରୁଲ ॥୩॥
 ଅସୁର ହୋନ ଲଗେ ଇବ ନାନା । ରୋଡ଼ୁଣି ଖର ସୁକାଲ ବହୁ ସ୍ଥାନା ।
 ବୋଲଣି ଖଗ ଜଗ ଆରତି ହେତୁ । ପ୍ରଗଟ ଉଏ ନଭ ଜହଁ ତହଁ କେତୁ ॥୪॥
 ଦସ ବିସି ଦାହ ହୋନ ଅତି ଲଗା । ଭୟର ପରବ ବିନୁ ରବି ଉପରାଗା ।
 ମନ୍ଦୋଦରି ଭର କଂପତି ଶ୍ୱାସ । ପ୍ରତିମା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନୟନ ମଗ ବାଣୀ ॥୫॥

ପ୍ରତିମା ରୁଦ୍ଧଣି ପବିତ୍ରାତ ନଭ ଅତି ବାତ ବହୁ ଡୋଲତି ମନ୍ତ୍ର ।
 ବରଷଣି ବଲହକ ରୁଧିର କତ ରଜ ଅସୁର ଅତି ସକ କୋ କନ୍ୟା ॥
 ଭତପାତ ଅମିତ ବିଲେକି ନଭ ସୁର ବିକଲ ବୋଲଣି ଜୟ ଜୟ ।
 ସୁର ସଭୟ ଜାଣି କୃପାଲ ରଘୁପତି ରୁପ ସର ଜୋରତ ଉଏ ॥

ନାଭି କୁଣ୍ଡରେ ଏକାର ଅମୃତ ରହୁ । ନାଥ, ତାହାରି ବଳରୁ ରାବଣ ବହୁ ॥
 ଶୁଣି ବିଶ୍ୱାସଣ ବାଣୀ କରୁଣାପାତର । ହରଷେ ଧରରେ କରେ ବାଣ ଭୟଙ୍କର ॥୩॥
 ଅଶକ୍ତ ହେବ ତେବେ ବିବଧ ବିଧାନ । ରୋଡ଼ନ୍ତି ବହୁ ଶୂନ୍ୟାଲ ପ୍ରଣି ଖର ଶ୍ୱାନ ॥
 ରାବନ୍ତି ଖଗ ଜଗତ ଅଲକ୍ଷଣ ହେତୁ । ପ୍ରଗଟ ହୋଇଲେ ଯହିଁ ତହିଁ ଧ୍ରୁମକେତୁ ॥୪॥
 ଦଶଦିଗ ତେବେ ଦାହ ହେବାକୁ ଲାଗିଲ । ପଦ ବିନା ରବି ଉପରାଗ ଆବହିଲ ॥
 ମନ୍ଦୋଦରୀ ଦୁଇ ଦେଶ କମ୍ପମାନ ଶ୍ୱାସ । ପ୍ରତିମା ନୟନୁ କଲେ ବିମୋଚନ ବାଣ ॥୫॥

ପ୍ରତିମା ପ୍ରବେ ବାଣ, ବଳ ପତଲ ଶ୍ୱାସ, ଭୁ କଂପେ, ମରୁତ ବହୁଲ ।
 ବର୍ଷନ୍ତି ମେଘମାଲ ରଜ ରୁଧିର ବାଲ, ଅଶ୍ରୁତ କେ କହୁ ପାରିଲ ।
 ଉପାତ ବିରୂପେ ଦେଖିଲେ, ବିକଳେ 'ଜୟେନ୍ଦ୍ର' ଘୋଷିଲେ,
 ସୁରେ ସଭୟ ଜାଣି କୃପାକୁ ରଘୁମଣି କୋତଣ୍ଡେ ଶର ସନ୍ତାନିଲେ ॥

ମରାଯାଏ, ସେହି ପ୍ରଭୁ ସେବକର ପ୍ରୀତି ପରୀକ୍ଷା କରୁଅଛନ୍ତି ।" ବିଶ୍ୱାସଣ କହିଲେ,
 "ହେ ସର୍ବଜ୍ଞ ! ହେ ତରୁତର-ନାୟକ ! ହେ ଶରଣାଗତ-ପାଳକ ! ହେ ତେବନୀ-
 ପ୍ରଜ-ସୁଖଦାୟକ ! ଶୁଣେ— ॥ ୨ ॥ "ଏହାର ନାଭିକୁଣ୍ଡରେ ଅମୃତର ନିବାସ ।
 ହେ ନାଥ ! ରାବଣ ତାହାଟି ବଳରେ ଜଳ ରହୁଛି ।" ବିଶ୍ୱାସଜ୍ଞେ ବଚନ ଶୁଣିବା
 ମାତେ କୃପାକୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ହସ୍ତରେ ଭୟଙ୍କର ବାଣ ଧାରଣ
 କଲେ ॥ ୩ ॥ ସେହି ସମୟରେ ନାନା ପ୍ରକାରର ଅଶ୍ରୁତ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଗଲା । ବହୁତ
 ଗଧ, ଶୂନ୍ୟାଲ ଓ କୁକୁର ବୋବାଳ ଗୁଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପକ୍ଷୀମାନେ କଗତର ବୁଝ
 ଜଣାଇବା ନିମନ୍ତେ ବୋବାଲବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆକାଶରେ ଏଣେ ତେଣେ ଧ୍ରୁମକେତୁ
 (ଲକ୍ଷ୍ମୀତାରା) ଦେଖା ଦେଲେ ॥ ୪ ॥ ଦଶଦିଗରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦାହ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।
 ବିନା ଯୋଗରେ ସର୍ପେ ପରାଗ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ମନ୍ଦୋଦରୀର ହୃଦୟ ଅତି ମାଣୀରେ

ଶେଷ ସରସନ ଶ୍ରବନ ଲଗି ଗୁଡ଼େ ସର ଏକଶପ ।

ରଘୁନାୟକ ସାୟକ ଚଳେ ମାନହୁଁ କାଲ ଫମସ ॥୧୦୬॥

ସାୟକ ଏକ ନାହିଁ ସର ଯୋଷା । ଅପର ଲଗେ ଭୁଜ ସିର କରି ଶେଷା ॥
ଲେଁ ସିର ବାହୁ ଚଳେ ନାସରୁ । ସିର ଭୁଜ ଶ୍ରୀନ ରୁଣ୍ଡ ମନ୍ତ୍ର ନାରୁ ॥୧॥
ଧରଣ ଧସଇ ଧର ଧାଡ଼ୁ ପ୍ରଚଣ୍ଡା । ଚବ ସର ହତ ପ୍ରଭୁ କୃତ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡା ॥
ଗର୍ଜେଇ ମରନ ଘୋର ରବ ଶୁଷ୍କ । କହୁଁ ରାମ ରନ ହତୋଁ ପରୁଷ ॥୨॥
ତୋଲି ଭୂମି ଗିରତ ଦସକଂଧର । ହୁଇତ ସିନ୍ଧୁ ସରି ହରଗନ ଭୂଧର ॥
ଧରଣ ପରେଇ ହୋଁ ଖଣ୍ଡ ବଡ଼ାଇ । ଶୁରି ଶୁଭ ମର୍କଟ ସମୁଦାଇ ॥୩॥

ଶ୍ରବଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ଅନ୍ତର୍ଣ୍ଣ ଗୁଡ଼େ ନାରା ଏକଦଶଶ ।

ଚଳିଲେ ଶାୟକ-ନିକର ରାମଙ୍କ ଯେସନେ କାଲ ଫଣିଶ ॥୧୦୭॥

ଶର ଏକ ନାହିଁସର ଶୋଷିଲ ଯୁଦ୍ଧରେ । ସରୋଷେ ଲଗିଲେ ଅନ୍ୟେ ଭୁଜମସ୍ତକରେ ॥
ସେନଶ ବାହୁ ମସ୍ତକ ଚଳିଲେ ନାରାଦେ । ଭୁଜ ସିର ବନା ଗଣ୍ଡି ଧରଣରେ ନାନେ ॥୧॥
ଧରଣୀ ଧସିଲ ଗଣ୍ଡି ଧାଆନ୍ତେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ । ତହୁଁ ପ୍ରଭୁ ବାଣ ମାରି କଲେ ବେଳ ଖଣ୍ଡ ॥
ମୁଣ୍ଡ ସମୟରେ ଘୋର ଗରଜିଲ ଶୁଷ୍କ । କାହିଁ ରାମ ? ରଣାଙ୍ଗନେ ଶୁଣାଇବ ମାରି ॥୨॥
କର୍ମିଲ ମସ୍ତ ପଡ଼ନ୍ତେ ସେ ଦଶକନ୍ଦର । ଶୋଭିତ ପିନ୍ଧୁ ସରନ ହରଗନ ଭୂଧର ॥
ପଡ଼ିଲ ଭୂମିରେ ପ୍ରଭୁ ଖଣ୍ଡ ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ । ତଳେ ଶୁଭ ମର୍କଟ ଅସଂଖ୍ୟ ମଣିଷ ॥୩॥

କର୍ମିବାକୁ ଲଗିଲ । ମୁଣ୍ଡିମାନେ ନେତ୍ରପଥରେ ଜଳ ବହାଇବାକୁ ଲଗିଲେ ॥ ୩ ॥
ଉଦ.—ମୁଣ୍ଡିମାନେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲଗିଲେ, ଆକାଶରୁ ବନ୍ତପାତ ହେବାକୁ ଲଗିଲ,
ଅତି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବେଗରେ ବାୟୁ ବହୁଲ । ପୃଥିବୀ କୋହଳିବାକୁ ଲଗିଲ, ମେଘମାନେ
ରଜି, ବାଲ ଓ ଧୂଳି ବୁଣ୍ଟି କରିବାକୁ ଲଗିଲେ । ଏହି ରୂପେ ଏତେ ଅଧିକ ମାତାରେ
ଅମଙ୍ଗଳ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଗଲା, ତାହାକୁ ଜଣ କଥାରେ କହି ପାରିବ ? ଅସଂଖ୍ୟ ଉତ୍ସାହ
ଦେଖି ଆକାଶରେ ଦେବତାମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲେ ଏବଂ “ଜୟ ଜୟ” ଧ୍ବନି କରିବାକୁ
ଲଗିଲେ । ଦେବତାମାନେ ଉତ୍ସୁକତା ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ନାଣି କୃପାକୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ
ଧନୁ ଉପରେ ଶର ଯୋଡ଼ିବାକୁ ଲଗିଲେ ॥ ତୋ । —ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ କାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଧନୁକୁ ଟାଣି ଏକଦଶଶ ଗୋଟି ବାଣ ଗୁଳିଲେ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାଣଗୁଡ଼ିକ ଚଳିଲ
ବେଳେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାଳସର୍ପ ଚଳିଲ ପରି ବୋଧ ହେଉଥାନ୍ତି ॥ ୧୦୭ ॥ ତୋପାଇ —
ଗୋଟିଏ ବାଣ ନାହିଁସର ଅମୃତ କୁଣ୍ଡକୁ ଶୋଷିନେଲା । ଅନ୍ୟ ଦଶଶତାଂଶ ବାଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
କରି ତାହାର ସିର ୬ ବାହୁମାନଙ୍କରେ ବାଜିଲା । ବାଣ ସବୁ ସିର ଓ ବାହୁମାନଙ୍କୁ ଧରି
ଚଳିଲା । ସିର-ବାହୁ-ହସନ ଗଣ୍ଡି ପୃଥିବୀ ଉପରେ ନାଚିବାକୁ ଲଗିଲା ॥ ୧ ॥ ଗଣ୍ଡି
ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବେଗରେ ତୋଡ଼ିଥାଏ, ଫଳରେ ଭୂମି ଦବିବାକୁ ଲଗିଲା । ସେତେବେଳେ
ପ୍ରଭୁ ବାଣ ମାରି ତାହାକୁ ହୁଇଖଣ୍ଡ କରିଦେଲେ । ମରିବା ସମୟରେ ରାବଣ ବଡ଼

ମନ୍ଦୋଦରି ଆଗେ ଭୁଜ ସୀସା । ଧରି ସର ଚଳେ ଜହ୍ନା ଜଗନ୍ନାଥ ।
 ପ୍ରବିଷେ ସବ ନିଷଙ୍ଗ ମହୁଁ ଜାଣି । ଦେଖି ସୁରଭ ଦୁନ୍ଦୁଭୁଁ ବଜାଇ ॥୩॥
 ତାସୁ ତେଜ ସମାନ ପ୍ରଭୁ ଆନନ । ହରଷେ ଦେଖି ସମୁଁ ଚରୁରନନ ।
 ଜୟ ଜୟ ଧୁନି ପୁର ବ୍ରହ୍ମଂଜା । ଜୟ ରଘୁବୀର ପ୍ରବଳ ଭୁଜବଂଜା ॥୪॥
 ବରଷନ୍ତି ସୁମନ ଦେବ ମୁନିବୃନ୍ଦା । ଜୟ କୃପାଳ ଜୟ ଜୟତି ମୁକୁନ୍ଦା ॥୫॥

ଜୟ କୃପା କଂଦ ମୁକୁନ୍ଦ ଦୁନ୍ଦ ହରନ ସରନ ସୁଖପ୍ରଦ ପ୍ରଭୋ ।
 ଖଲ ଦଳ ବିଦାରନ ପରମ କାରନ କାରୁଣ୍ୟକ ସଦା ବିଭୋ ॥
 ସୁର ସୁମନ ବରଷନ୍ତି ହରଷ ସଂକୁଳ ବାଜ ଦୁନ୍ଦୁଭୁ ଗହଗନ୍ଧା ।
 ସଂଗ୍ରାମ ଅଂଗନ ରାମ ଅଂଗ ଅନଂଗ ବହୁ ସୋଭା ଲହା ॥୬॥

ମନ୍ଦୋଦରୀ ସନ୍ନିଧରେ ରଖି ଭୁଜ ଶିର । ଫେରିଲେ ଶାୟକ ଯହିଁ ପ୍ରଭୁ ରଘୁବୀର ॥
 ପ୍ରବେଶିଲେ ଆସି ସବେ ନିଷଙ୍ଗ ମନ୍ତରେ । ଦେଖି ନରେ ବଜାଇଲେ ହୃଦୟ ଅମରେ ॥୧॥
 ତାର ତେଜ ମିଳିଗଲା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆନନେ । ଦେଖି ଅଳ ଶିବ ହେଲେ ଭବପୁର ପ୍ରସନ୍ନେ ॥
 ଜୟ ଜୟ ଶବ୍ଦେ ପୁଣି ହେଲୁ ନବଗନ୍ଧ । ‘ଜୟ ରଘୁବୀର ପରାବର୍ତ୍ତା ଭୁଜବନ୍ଧ’ ॥୨॥
 ସୁମନ ବୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ସୁର ମନ ବୃନ୍ଦ । ‘ଜୟ କୃପାମୟ ଜୟ ଜୟତି ମୁକୁନ୍ଦ’ ॥୩॥

ଜୟ କୃପାସାଗର ମୁକୁନ୍ଦ ଦୁନ୍ଦହର ଶରଣ-ସୁଖଦାୟୀ ପ୍ରଭୋ ।
 ଖଲ-ଦଳ-ଦାରଣ ପରାସର କାରଣ ସତତ କାରୁଣିକ ବିଭୋ ।
 ବର୍ଷନ୍ତି ବିରୂପେ ସୁମନ, ହୃଦୟ ବାଜେ ଘନ ଘନ,
 ସଂଗ୍ରାମ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ରାମଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ଧରେ ବହୁ ଅନଙ୍ଗ ଶୋଭଗଣ ॥୪॥

ଭୟଙ୍କର ଶବ୍ଦ କରି ଗର୍ଜନ କରି କହିଲୁ, “ରାମ କେଉଁଠି ? ମୁଁ ତାହାକୁ ଆହ୍ୱାନ
 କରି ପ୍ରକରେ ମାରିବି !” ॥ ୧ ॥ ରାବଣ ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ପୃଥ୍ୱୀ ଦୋହଲିଗଲା ।
 ସମୁଦ୍ର, ନଦୀ, ଧରଣ ଓ ପଦ୍ମମାନେ ଖୁବ୍ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ରାବଣ ଗଣି
 ହୁଇଗଡ଼କୁ ବସ୍ତ୍ରାବ କରି ତାହାଦ୍ୱାରା ଭୟଙ୍କର ଓ ବାନରମାନଙ୍କୁ ଦାବି
 ପୃଥ୍ୱୀ ଉପରେ ଖସି ପଡ଼ିଲା ॥ ୨ ॥ ରାବଣର ବାହୁ ଓ ଶିରଗୁଡ଼ିକୁ ମନ୍ଦୋଦରୀ ଆଗରେ
 ରଖି ରାମ-ବାଣ ଗଣଗଣର ଶ୍ରୀରାମ ସଦା ସ୍ଥାନକୁ ଫେରିଗଲା । ସମସ୍ତ ବାଣ ଯାଇ
 ଜଣାରିରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ଏହା ଦେଖି ଦେବତାମାନେ ହୃଦୟ ବଜାଇଲେ ॥ ୪ ॥
 ରାବଣର ତେଜ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମୁଖରେ ସମ୍ଭାଇ ଗଲା । ଏହା ଦେଖି ଶିବ ଓ ବ୍ରହ୍ମା ଆନନ୍ଦିତ
 ହେଲେ । ସମସ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ “ଜୟ ଜୟ” ଧ୍ୱନି ଗରିଗଲା । “ପ୍ରବଳ ଭୁଜବନ୍ଧ
 ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀରଙ୍କ ଜୟ ଦେଉ”, ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୫ ॥ ଦେବତା
 ଓ ମୁନି-ବୃନ୍ଦ ପୁଣି ବୃଷ୍ଟି କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ କହୁଥାନ୍ତି—“କୃପାକୃଙ୍କର ଜୟ ହେଉ,
 ମୁକୁନ୍ଦଙ୍କର ଜୟ ହେଉ, ଜୟ ହେଉ !” ॥ ୬ ॥ ଇନ୍ଦ୍ର :—ହେ କୃପାକନ୍ଦ ! ହେ

ସିର ଜଟା ମୁକୁଟ ପ୍ରସ୍ତର ବିର ବିର ଅତି ମନୋହର ରାଜସ୍ଥ ।
 ଜନ୍ମ ମାଳଗିରି ପର ଚିତ୍ତ ପଟଳ ସମେତ ଉତ୍କଳ ଗ୍ରାମସ୍ଥ ।
 ଭୁଜବଣ ସର କୋକିଳ ଫେରତ ରୁଧିର କନ ଚନ ଅତି ବନେ ।
 ଜନ୍ମ ରାୟମୁଖୀ ତମାଳ ପର ବେଠା ବିପୁଳ ସୁଖ ଆପନେ ॥୨॥

କୃପାଦୃଷ୍ଟି କରି ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରଭୁ ଅଭୟ କିଏ ସୁରବୁଦ ।
 ଭାବୁ ଗାଧ ସବ ଦରଷେ ଜୟ ସୁଖଧାମ ମୁକୁନ୍ଦ ॥୧୦୩॥
 ପତି ସିର ଦେଖତ ମନ୍ଦୋଦରୀ । ମୁକୁନ୍ଦ ବିକଳ ଧରଣ ଖସି ପଶା ॥
 ଜୁବିତ ବୁଦ ବେଢ଼ିତ ଉଠି ଧାଉଁ । ତେଣୁ ଉଠାଇ ରାବନ ପଣ୍ଡି ଆଣି ॥୧॥

ଶିରେ ଜଟା ବନ୍ଧନ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରସ୍ତର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ପାଜନ୍ତି ।
 ଯଥା ମାଳ ଶାଢ଼ୀ ଶଙ୍ଖେ ଚିତ୍ରପଟଳ ତାରଙ୍ଗ ସହଜ ରାଜନ୍ତି ।
 ପୋଛନ୍ତି ଧୃପ ଶର କରେ, ରୁଧିର ବିଧି କଲେବରେ,
 ଅରୁଣ ଶୁକ ଗଣ ମହାପୁଷ୍ପେ ମନେ କିବା ତମାଳ ବୃକ୍ଷ ପରେ ॥୨॥

ପ୍ରଭୁ କୃପା-ଦୃଷ୍ଟି କରଣ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସୁରକ୍ତ କଲେ ଅଭୟ ।
 ବୋଲନ୍ତି ଆନନ୍ଦେ ରୁଷ କପି ବୃନ୍ଦେ 'ସୁଖଧାମ ହରି ଜୟ' ॥୧୦୩॥
 ପତି ଶିର ମନ୍ଦୋଦରୀ ଯେବେ ବଲେକଲ । ବିକଳେ ମୁହଁତ ହୋଇ ମନ୍ଦରେ ପଡ଼ିଲା ॥
 ପ୍ରବଚନେ ରୋଦନ କଲେ ଉଠି ଧାଉଁ । ରାବଣ ପାଶେ ତାହାକୁ ଆଣିଲେ ଉଠାଇ ॥୧॥

ମୋକ୍ଷତା ପ୍ରକୃତ 'ହେ ଦୁଃଖୀରକ' ହେ ଶରଣାଗତ-ସୁଖ-ଦାୟକ ପ୍ରଭୋ !
 ହେ ଶନଦଳ-ବିହାରକ 'ହେ ପରମ ତାରଣ ! ହେ ସଦା-କରୁଣାକର' ହେ ସଦା-
 ବ୍ୟାପକ ହୋ ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ !" କେବଳାମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ପରମୁର୍ତ୍ତି
 ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଦଳଦଳ ନାଦରେ ହୃଦୟମାନ ବାଜି ଉଠୁଥାଏ ।
 ରଣଭୂମିରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଙ୍ଗପ୍ରାନ୍ତମାନେ ଅନେକ କାମଦେବଙ୍କ ଶୋଭା ଲଭ
 କଲେ ॥ ୧ ॥ ଶିର ଉପରେ ଜଟାମାନଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ବିରାଜିତ । ତାହାର ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ
 ଅତି ମନୋହର ପୁଷ୍ପ ଶୋଭା ପାଉଥାଏ । ସତେ ଅବା ନାନ ପବନ ଉପରେ ଚିତ୍ର-
 ସମୃଦ୍ଧ ସହଜ ନକ୍ଷତ୍ରମାନେ ପ୍ରଶୋଭିତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମ ନିଜ ଭୁଜ-ଦଣ୍ଡରେ
 ଧନୁ ଓ ଶର ଘୁରୁଉଥା'ନ୍ତି । ଶରର ଉପରେ ରୁଧିର-ରଣମାନ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟଥାଏ ।
 ସତେ ଅବା ତମାଳ ବୃକ୍ଷ ଉପରେ ବହୁତ ଲାଲମନ୍ ଶୁକପତ୍ରୀ ଆପଣା ଆପଣାର ମହା-
 ପୁଷ୍ପରେ ମଜ୍ଜା ହୋଇ ନିଶ୍ଚଳ ଅବସ୍ଥାରେ ବସିଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ କୋହା.—ପ୍ରଭୁ
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର କୃପାଦୃଷ୍ଟି ଦୃଷ୍ଟି କରି ଦେବବୃନ୍ଦକୁ ଅଭୟ କରିଦେଲେ । ବାନର ଓ
 ଭଲ କମାନେ ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ "ସୁଖଧାମ ମୁକୁନ୍ଦଙ୍କ ଜୟ ହେଉ",
 ଏହିପରି ଧ୍ବନି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧୦୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ.—ପତିଙ୍କର ଶିର ଦେଖିବା

ପତି ଗତି ଦେଖି ତେ କରୁଛି ପ୍ରକାଶ । ହୁଟେ କଟ ନହିଁ ବସୁଷ ସିଂହାସ ।
 ଉର ତାଡ଼ନା କରୁଛି ବିଧି ନାନା । ଶ୍ରେଷ୍ଠତ କରୁଛି ପ୍ରତାପ ବଖାନା ॥୨॥
 ତବ ବଳ ନାଥ ତୋଲ ନିତ ଧରମା । ତେଜସ୍ବୀନ ପାବକ ସପି ଭରମା ॥
 ସେଷ କମଠ ସହି ସକହିଁ ନ ଭାବ । ସୋ ତନ୍ତୁ ଭୂମି ପରେଉ ଭରି ଗୁଣ ॥୩॥
 ବରୁନ କୁବେର ସୁରେସ ସମୀର । ରନ ସନ୍ତୁଷ ଧରି କାହୁଁ ନ ଧୀର ॥
 ଭୁଜବଳ ଜିତେନ୍ଦ୍ର କାଳ ଜମ ସାଧି । ଆନୁ ପରେନ୍ଦ୍ର ଅନାଥ ଜା ନାହିଁ ॥୪॥
 ଜଗତ ବିଦିତ ଭୂଷାରି ପ୍ରଭୁତାଣ । ସୂତ ପରିଜନ ବଳ ବରନି ନ ଜାଣି ॥
 ରାମ ବିମୁଖ ଅସ ହାଲ ଭୂଷାବ । ରତ୍ନା ନ କୋଉ କୁଲ ଶ୍ରେଷ୍ଠନିହାସ ॥୫॥

ପତି ଗତି ଦେଖି କରେକରୁଷ ଚିନ୍ତାର । ଉନ୍ମୁକ୍ତ କେଶ, ସମ୍ଭାଳି ନୋହେ ଦେହ ଭାର ॥
 ତାତଳ ନିଜ ହୃଦୟ ବିବିଧ ବିଧାନେ । ଶ୍ରେୟନ କରି ପଡ଼ଇ ପ୍ରତାପ ବଖାଣେ ॥ ୧ ॥
 ନାଥ । ତୁମ୍ଭ ବଳେ ଧରା କମ୍ପି ଥିଲ ନିତ୍ୟ । ନିସ୍ତେଜ ହୋଇଲେ ଶଶି, ଅନଳ, ଆଦିତ୍ୟ ॥
 ପାରୁ ନ ଥିଲେ କଳ୍ପପ ଶେଷ ଭର ସହ । ସେ ତନ୍ତୁ ପଡ଼ଇ ଆଜି ଧୂଳିପୁତ୍ର ମୟ ॥ ୩ ॥
 ବହୁଷ କୁବେର ଶତ ସମୀର ଅମରେ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ କେହି ନ ଧରିଲେ ସମ୍ମୁଖ ସମରେ ।
 ଭୁଜବଳେ କାନ୍ତି, କାଳ ଯମକୁ ଜିଣିଲ । ଅନାଥ ସଦୃଶ ଆଜି ଭୂମିରେ ଶୋଇଲ ॥ ୪ ॥
 ଜଗତେ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରତାପ ବିଦିତ ଅଟଇ । ସୂତ ପରିଜନ ବଳ କହୁ ନ ହୁଅଇ ।
 ରାମ ପରାତ୍ମ ପ୍ରଣେତୁମ୍ଭ ଏବଶା ହୋଇଲ । କାନ୍ଦିବ ବୋଲିଷ କେହି କୁଲେ ନ ରହିଲେ ॥ ୫ ॥

ମାତେ ମନ୍ଦୋଦରୀ ବ୍ୟାକୁଳା ଓ ମୁହିଁତା ହୋଇ ଭୂମି ଉପରେ ଖପିପଡ଼ିଲ । ସ୍ବାମୀନେ
 କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଉଠି ଧାଇଁଲେ ଏବଂ ତାହାକୁ ଉଠାଇ ରାବଣ ପାଶକୁ ଆଣିଲେ ॥ ୧ ॥
 ପଡ଼ଇ ଦଶା ଦେଖି ମନ୍ଦୋଦରୀ ଆଦି ସ୍ବାମୀନେ ବାହୁନ ବାହୁନ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
 ସେମାନଙ୍କ ବାଳ ପୁକୁଳି ଗଲ ଏବଂ ଦେହର ଅବସ୍ଥା ସମ୍ଭାଳିବା ଆଡ଼କୁ ସେମାନେ ଦୃଷ୍ଟି
 ଦେଇପାରୁ ନ ଥା'ନ୍ତି । ସେମାନେ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ଗ୍ରନ୍ଥ ପିଟୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି
 ରାବଣେ ପ୍ରତାପ ବଖାଣୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ମନ୍ଦୋଦରୀ କହୁଥାଏ, “ହେ ନାଥ । ତୁମ ବଳ ଯୋଗେ
 ପୃଥିବୀ ସବୁବେଳେ କମ୍ପି ଥିଲା । ଅଗ୍ନି, ଚନ୍ଦ୍ରମା ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ ତୁମ ଆଗରେ ନିସ୍ତେଜ ଥିଲେ ।
 ଶେଷ ଓ କଳ୍ପପ ସ୍ତବ୍ଧା ଯାହାଙ୍କ ଶରୀର-ଭର ସହ୍ୟାରୁ ନ ଥିଲେ, ତୁମର ସେହି
 ଶରୀର ଆଜି ଧୂଳିଧୂସର ହୋଇ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ପଡ଼ିଅଛି ॥ ୩ ॥ ବହୁଷ, କୁବେର,
 ଇନ୍ଦ୍ର ଓ ବାୟୁ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ସ୍ତବ୍ଧା ରଖିଲେ ତୁମ ଆଗରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ
 କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ହେ ସ୍ତ୍ରୀ ! ତୁମେ ଆପଣା ବାହୁ-ବଳରେ କାଳ ଓ ଯମରାଜକୁ
 ସ୍ତବ୍ଧା ଜିଣି ପାରିଥିଲ । ତୁମେ ଯେହି ମହାପରାକ୍ରମଶାଳୀ, ସାର ଆଜି ଅନାଥ ପରି
 ପଡ଼ିଅଛ ॥ ୪ ॥ ତୁମର ପ୍ରଭୁକୁ ସାରା ସମ୍ପାରରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ତୁମର ପୁତ୍ର ଓ ଆତ୍ମୀୟ
 ସୁଜନଙ୍କ ବଳ ହାସ୍ତ, ‘ବର୍ଣ୍ଣନାଶତ’ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି ବିପ୍ରଶ ହେବାରୁ ତୁମର
 ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ହେଲା । ପରଶମରେ ଆଜି କୁଳରେ କାନ୍ଦିବାକୁ କେହି ଜଣେ ସ୍ତବ୍ଧା

ତବ ବସ ବଧୁ ପ୍ରପଞ୍ଚ ସବ ନାଥ । ସଭୟ ଦସିପ ନିତ ନାଡ଼ୁଣି ମାଥା ॥
ଅବ ତବ ପିର ଭୁଜ ଜମ୍ବୁକ ଖାଣ୍ଡୁ । ସମ କମ୍ବୁକ ସୁତ ଅନୁଚିତ ନାଣ୍ଡୁ ॥୭॥
କାଲ ବବସ ପତି କହା ନ ମାନ । ଅଗ ଜଗ ନାଥୁ ମନୁଜ କରି ଜାନା ॥୮॥

ଜାନେନା ମନୁଜ କରି ଦନୁଜ ଜାନନ ଦହନ ପାବକ ହରି ସ୍ବୟଂ ।
ଜେନ୍ଦ୍ର ନମତ ସିବ ବ୍ରହ୍ମାଦି ସୁର ପିଅ ଭଜେନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦି କରୁନାମୟଂ ॥
ଆଜନ୍ମ ତୋ ପରଦ୍ରୋହ ରତ ପାପୋଦମୟ ତବ ଚନ୍ଦ୍ର ଅୟଂ ।
ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୁ ଦୟା ନୀଳ ଧାମ ସମ ନମାମି ବ୍ରହ୍ମ ନିରାମୟଂ ॥
ଅହତ ନାଥ ରଘୁନାଥ ସମ କୃପାସିନ୍ଧୁ ନନ୍ଦି ଆନ ।
ଜୋଗିବୃନ୍ଦ ଦୁର୍ଲଭ ଗତି ତୋହି ଘଣ୍ଟି ଭଗବାନ ॥୧୦॥

ବଧାତା ପ୍ରପଞ୍ଚ ସବ ରୁମ୍ବ ବଣ କାନ୍ତ । ମନ୍ତ୍ରକ ନୁଆରି ଥିଲେ ଉଦ୍ଦେ ଦଶି-ନାଥ ॥
ଜମ୍ବୁକ ଖାଣ୍ଡୁ ରୁମ୍ବ ଭୁଜ ଶିର ଏବେ । ସମଦ୍ରୋହେ ଏହା ନୁହେ ଅନୁଚିତ କେବେ ॥୭॥
କାଳବଣ ହୋଇ ପତି, କଥା ନ ମାନିଲ । ସକଳ ଲୋକନାଥକୁ ମନୁଷ୍ୟ ମଣିଲ ॥୮॥

ମଣିଲ ନର କଣ ସ୍ବୟଂ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ହରି ଦନୁଜ-ବନ-କୁଶାନୁକୁ ।
ସାହାକୁ ବ୍ରହ୍ମା ଶିବ ସ୍ବରେ ନମନ୍ତୁ ଧବ, ନ ଭଜିଲ ସେ କୃପାଜୁକୁ ।
ଆଜନ୍ମ ପରଦ୍ରୋହ ରତ, ରୁମ୍ବ ଏ ଦେହ ପାପାସକ୍ତ,
ରୁମ୍ବକୁ ନିଜ ଧାମ ଦେଲେ ବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ରୀରାମ ନମାମି ବିକାର ବିଗତ ॥
ଅହା ପ୍ରିୟତମ, ରଘୁନାଥ ସମ କୃପାସିନ୍ଧୁ ନାହିଁ ଆନ ।
ସେ ଗତି ଯୋଗୀକୁ ହରି ଭୁମ୍ବକୁ ଦେଲେ ତାହା ଭଗବାନ ॥୧୦॥

ରହୁଲ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ହେ ନାଥ । ବଧାତାଙ୍କର ସଂସ୍ଥ ସୃଷ୍ଟି ଭ୍ରମର ଧର୍ମରେ ଥିଲା ।
ଲୋକପାଳମାନେ ସଦାସତ୍ୟ । ଭବସକ୍ତ ହୋଇ ରୁମ୍ବକୁ ମନ୍ତ୍ରକ ନୁଆରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ
ହାୟ । ଆଜି ଶୂରାଳମାନେ ରୁମ୍ବ ଶିର ଓ ବାହୁଗୁଡ଼ିକୁ ଶ୍ରେୟନ କରୁଅଛନ୍ତି ।
ରାମ-କମ୍ବୁକ ନିମନ୍ତେ ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଅନୁଚିତ ନୁହେଁ ॥ ୬ ॥ ହେ ପତି ! କାଲର
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣାଭୁତ ହୋଇଥିବାରୁ ତୁମେ କାହାର କଥା ମାନିଲ ନାହିଁ ଏବଂ ତରତର ନାଥ
ପରମାତ୍ମାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି ମଣିଲ ॥ ୭ ॥ ଜନ — ଦେବତା-ବନକୁ ଜଳାଭବା
ନିମନ୍ତେ ଦାବାନି ସ୍ବରୂପ ସାହାବୁ ଶ୍ରୀହରିକୁ ତୁମେ ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି ମଣିଲ । ଶିବ ଓ
ବ୍ରହ୍ମା ଆଦି ଦେବତା ସାହାକୁ ନମସ୍କାର କରନ୍ତି, ସେହି କରୁଣା-ମୟ ଭଗବାନକୁ
ହେ ପ୍ରିୟତମ ! ତୁମେ ଭଜିଲ ନାହିଁ । ତୁମର ଏହି ଶରୀର ଜନ୍ମକାଳରୁ ହିଁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ
ପ୍ରତି ଦ୍ରୋହ କରିବାରେ ତତ୍ପର ଥିଲା ଏବଂ ପାପ-ସମୁଦ୍ରରେ ପ୍ରବସିଲା । ତଥାପି ଯେଉଁ
ନିବକାର ବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ରୀରାମ ରୁମ୍ବକୁ ତାଙ୍କ ନିଜର ଧାମ ଦେଲେ, ମୁଁ ତାହାକୁ ନମସ୍କାର
କରୁଅଛି ॥ ଦୋହା — ଅହା । ନାଥ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସମାନ କୃପା-ସାଗର

ମନ୍ଦୋଦରୀ ବଚନ ସୁନି କାନା । ସୁର ମୁନି ସିଦ୍ଧ ସବଦ୍ଧି ସୁଖ ମାନା ॥
 ଅଜ ମହେସ ନାରଦ ସନକାଦି । ଜେ ମୁନିବର ପରମାର୍ଥବାଦୀ ॥୧॥
 ଭବି ଲେଚନ ରଘୁପତିହି ନିହାସ । ପ୍ରେମ ମଗନ ସବ ଭବ ସୁଖାସ ॥
 ରୁଦନ କରତ ଦେଖି ସବ ନାସ । ଗୟା ବିଶ୍ଵାସନୁ ମନ ଦୁଖ ଭାସ ॥୨॥
 ବଧୂ ଦୟା ବିଲେକ ଦୁଖ ଖାନ୍ତା । ତବ ପ୍ରଭୁ ଅନୁଜହି ଆୟୁସୁ ଗନ୍ତା ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ତେହି ବହୁବିଧ ସମୁଦାୟେ । ବହୁର ବିଶ୍ଵାସନ ପ୍ରଭୁ ପହିଁ ଆୟେ ॥୩॥
 କୃପାଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରଭୁ ତାହି ବିଲେକା । କରନ୍ତି ନିୟା ପରିହର ସବ ସୋକା ॥
 କାହିଁ ନିୟା ପ୍ରଭୁ ଆୟୁସୁ ମାୟା । ବିଧିବଦ୍ଧ ଦେସ କାଲ ଜୟଁ ଜାମା ॥୪॥
 ମନ୍ଦୋଦରୀ ଆଦି ସବ ଦେଇ ତିଳଂଜଳି ତାହି ।

ଭବନ ଗର୍ଭ ରଘୁପତି ଗୁନ ଗନ ବରନତ ମନ ମାନ୍ତି ॥୧୦୩॥

ମନ୍ଦୋଦରୀର ରୋଦନ ଶ୍ରବଣରେ ଶୁଣି । ସୁଖ ମଣିଲେ ସକଳ ପୁର ପିତା ମୁନି ॥
 ବିରଣ୍ଡ ଶମ୍ଭୁ ନାରଦ ରାଷି ସନକାଦି । ସେ ମୁନିବର ଅଟନ୍ତି ପରମାର୍ଥବାଦୀ ॥୧॥
 ନେତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରଘୁପତିଙ୍କୁ ଦେଖିଣ । ସମସ୍ତେ ସୁଖୀହୋଇଲେ ପ୍ରେମେନିମଜ୍ଜିଣ ॥
 ରୋଦନ କରନ୍ତି ଅବଲେକି ସତେ ନାସ । ତଳ ବିଶ୍ଵାସନ ତହୁଁ ମନ ଦୁଃଖେ ଭାସ ॥୨॥
 ଭ୍ରାତା ଦଶା ଦେଖି ଦୁଃଖୀହୋଇଲ ସେ ଅତି । ତହୁଁ ପ୍ରଭୁ ଅନୁଜକୁ ଦେଲେ ଅନୁମତି ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣତାହାକୁ ନାନାଭାବେ ବୁଝାଇଲେ । ପ୍ରଣି ବିଶ୍ଵାସନ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରମାପେ ଆସିଲେ ॥୩॥
 ପ୍ରଭୁ ତାକୁ ବିଲେକଲେ କୃପା ଦୃଷ୍ଟିକରି । “ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଠି କରମ କର ଶୋକ ପରିହରି” ॥
 ନିୟା ସମାପିଲ ପ୍ରଭୁ ଆଦେଶ ମାନଣ । ବିଧିମତେ ଦେଶକାଳ ମନେ ବିରାଜଣ ॥୪॥
 ମନ୍ଦୋଦରୀ ଆଦି ରମଣୀ ସରବେ ଦେଇ ତାକୁ ଚିନାନ୍ତଳି ।

ଦେଶରେ ଭବନ ଦୃଢ଼ସ୍ଥେ ସୁଶିଖ ରଘୁନାଥ ଗୁଣାବଳି ॥୧୦୪॥

ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଯେଉଁ ଭଗବାନ ରାମଙ୍କୁ ଏହି ଗତି ଦେଲେ, ତାହା ଯୋଗି-
 ଜନମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ହୁଇଁଲ ॥ ୧୦୫ ॥ ତୌପାୟ — ମନ୍ଦୋଦରୀଙ୍କ ଚରଣ କାନରେ
 ଶୁଣି ଦେବତା, ମୁନି ଓ ସିଦ୍ଧମାନେ ସମସ୍ତେ ସୁଖ ମଣିଲେ । ବ୍ରହ୍ମା, ମହାଦେବ,
 ନାରଦ ଓ ସନକାଦି ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରମାର୍ଥବାଦୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୁନିଗଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ନେତ୍ର
 ପୁରାଇ ଦେଖି ପ୍ରେମମୟ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ଗୁଣ ସୁଖୀ ହେଲେ । ଆପଣା ଗୃହର
 ସମସ୍ତ ସ୍ଵୀକୃତି କାରୁଣ୍ୟବାର ଦେଖି ବିଶ୍ଵାସନ ମନରେ ବଡ଼ ଦୟା ହେଲା ଏବଂ ସେ
 ସେମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ ॥ ୧-୨ ॥ ସେ ଭାଇର ଦଶା ଦେଖି ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କଲେ ।
 ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ବିଶ୍ଵାସନଙ୍କୁ ଯେଉଁଠି ଦେବା ନିମନ୍ତେ ସ୍ନାନ ଉପକୃଷ୍ଟ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ
 ତାହାକୁ ବହୁ ପକାରେ ବୁଝାଇଲେ । ତଦନନ୍ତର ବିଶ୍ଵାସନ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଫେରି
 ଆସିଲେ ॥ ୩ ॥ ପ୍ରଭୁ ତାହାକୁ କୃପା-ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ସମସ୍ତ
 ଶୋକ ତ୍ୟାଗ କରି ରାବଣର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଠି ନିୟା କର ।” ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ମାନି ଦୃଢ଼ସ୍ଥରେ

ଆଇ ବିଶ୍ଵାସନ ପୁନି ସିନ୍ଧୁ ନାସ୍ତେ । କୃପାସିନ୍ଧୁ ତବ ଅନୁଜ ବୋଲିବେ ।
 ତୁମ୍ଭ କର୍ପାସ ଅଙ୍ଗଦ ନଳ ନଳ । ଜାମବନ୍ତ ମାରୁତ ନୟସାଲି ॥୧॥
 ସବ ମିଲି ଜାନ୍ତୁ ବିଶ୍ଵାସନ ସାଥୀ । ସାରେତୁ ତିଳକ କହେଉ ରଘୁନାଥୀ ॥
 ପିତାବତନ ମେଁ ନଗର ନ ଆଶ୍ଵର୍ଜ୍ୟ । ଆପୁ ସରସ କରି ଅନୁଜ ପଠାଶ୍ରୁତ୍ତି ॥୨॥
 ଭୁରତ ତଳେ କରି ପୁନି ପ୍ରଭୁବତନ । କାହ୍ନୀ ଜାଇ ତିଳକ କା ରଚନା ॥
 ସାବର ସିଂହାସନ ବେଠାସ । ତିଳକ ସାର ଅସୁତ ଅନୁସାସ ॥୩॥
 ଜୋର ପାନି ସବସ୍ଥାଁ ସିର ନାଏ । ସହିତ ବିଶ୍ଵାସନ ପ୍ରଭୁ ପହଁ ଆଏ ॥
 ତବ ରଘୁବୀର ବୋଲି କରି ଲାଙ୍ଗେ । କହୁ ପ୍ରିୟ ବତନ ପୁଣୀ ସବ କାହ୍ନେ ॥୪॥

କିଏ ପୁଣୀ କହୁ ବାମୁ ସୁଧା । ସମ ବଲ ଭୁଞ୍ଜାରେ ଶୁଣୁ ହସେ ।
 ପାସେ ବିଶ୍ଵାସନ ରଜି ତହୁଁ ପୁର ଜୟ ଭୁଞ୍ଜାସେ ନିତ ନସେ ॥
 ମୋହୁ ସହିତ ସୁର କାରକ ଭୁଞ୍ଜାସ ପରମ ପ୍ରୀତି ଜୋ ଗାଇହେଁ ।
 ସଂସାର ସିନ୍ଧୁ ଅପାର ପାର ପ୍ରସାସ କହୁ ନର ପାଇହେଁ ॥

ଅସି ବିଶ୍ଵାସଣ ପୁଣି ନମିଲି ତରଣେ । ଭାରିଲେ କୃପାକୁ ତହୁଁ ତାଳଣ ଲକ୍ଷଣେ ॥
 ଭୁମ୍ଭେ କର୍ପାଶ୍ଵର, ବାଲିସ୍ତତ, ନଳ ନଳ । ଜାମବନ୍ତ, ହନୁମାନ, ନାତି-ଧର୍ମ-ଶୀଳ ॥୧॥
 ଯାଅ ସବେ ସଙ୍ଗେ ବିଶ୍ଵାସଣକୁ ଘେନଣ । ରାଜ୍ୟଭାଷେକ କରସ ସବଧ ମିଳଣ ॥
 ପିତାଙ୍କ ବଚନ ମାଳ ପୁରେ ମୁଁ ନ ଯାଏ । ଅପଣା ସଦୃଶ କରି ଅନୁଜେ ପଠାଏ ॥୨॥
 ଗଲେ କରି ଶୀଘ୍ର ଶୁଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ । କଲେ ଯାଇ ଅଭିଷେକ ସାମଗ୍ରୀ ରଚନ ॥
 ସାବରେ ସିଂହାସନରେ ତାହାକୁ ବସାଇ । ପୁଣି କଲେ ମିଳି ରାଜତିଳକ କରାଇ ॥୩॥
 ଯୋଡ଼ି ପାଣି ପୁଣି ସବେ ପ୍ରଣାମ କରଲେ । ବିଶ୍ଵାସଣ ସହ ପ୍ରଭୁ ପାଶେ ଆରମିଲେ ॥
 ତହୁଁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ ତାଙ୍କ ବାନରକୁ । କହୁ ପ୍ରିୟ ବାଣୀ ପୁଣୀ କଲେ ସମସ୍ତକୁ ॥୪॥

ପୁଣୀ କରଲେ ଭାଣି ସୁଧାସମ ସୁବାଣୀ, ଭୁମ୍ଭ ବଲରେ ଶୁଣୁ ଘାତ ।
 ଲଭିଲୁ ବିଶ୍ଵାସଣ ରାଜ୍ୟ, ତତ୍ୟ ନଗନ ହିଁ ଲେକେ ଭୁମ୍ଭ ଯଶ ଖ୍ୟାତ ।
 ମୋ ସହ ଭୁମ୍ଭ ଶୁଭୁ ଖାଣି, ଗାରବେ ଯେ ପରମ ପ୍ରୀତି,
 ଭବ-ସିନ୍ଧୁ ଅପାର ହୋଇ ପାରିବେ ପାର ସେ ନର ସହଜ ସୁବତି ॥

ଦେଶନାକର ବିରୁଦ୍ଧ ତର ବିଶ୍ଵାସଣ ଯଥାବଧି ସମସ୍ତ ହିଁ ସାମ୍ବନ୍ଧ କଲେ ॥ ୪ ॥
 ତୋହା :—ମନ୍ତ୍ରୋଦୟ ଆଦି ସ୍ତାମାନେ ରାବଣକୁ ଭଲତର୍କଣ ଦେଇ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ
 ପ୍ରଣାଦଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନାପୁସ୍ତକ ମହଲକୁ ଚଲେ ॥ ୧୦୫ ॥ ତୋହା :—ସମସ୍ତ ହିଁ ସାମ୍ବ-
 କର୍ମ-ସମ୍ପାଦନ ପରେ ବିଶ୍ଵାସଣ ପୁଣି ଆସି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ସେତେବେଳେ
 କୃପା-ସାଗର ଶ୍ରୀରାମ ସାନ ଗଲ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ତକାଇଲେ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ କହଲେ,
 “ବାନରରାଜ ପ୍ରଜାପତି, ଅଙ୍ଗଦ, ନଳ, ନାଲି, ଜାମ୍ବବାନ୍ ଓ ମାରୁତ ଆଦି ଭୁମ୍ଭେ ସମସ୍ତେ

ପ୍ରଭୁ କେ ବଚନ ଶ୍ରବନ ସୁନି ନହିଁ ଅବାହିଁ କପିପୁଞ୍ଜ ।

ବାର ବାର ସିର ନାଡ଼ୁହିଁ ଗହଣିଁ ସକଳ ପଦ କଞ୍ଜ ॥୧୦୭॥

ସୁନି ପ୍ରଭୁ ବୋଲି ଲୟୁତ ହନୁମାନ । ଲଙ୍କା ଜାହ୍ନ କହେଉ ଭଗବାନା ॥

ସମାରୁର ଜାନକୀ ହୁ ସୁନାଡ଼ୁହୁ । ତାସୁ କୁସଲ ଲେ ଭୁଞ୍ଜ ଚଳ ଆଡ଼ୁହୁ ॥୧॥

ତବ ହନୁମନ୍ତ ନଗର ମନ୍ତ୍ର ଆସ । ସୁନି ନିସିତସ୍ୟ ନିସାଚର ଧାସ ॥

ବହୁ ପ୍ରକାର ଭିକ୍ଷୁ ପୂଜା ଖାନ୍ତି । ଜନକସୁତା ଦେଖାଇ ସୁନି ଖାନ୍ତି ॥୨॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଶ୍ରବଣେ ଶୁଣିଣ କପି ଚୂପୁ ନ ହୁଅନ୍ତି ।

ସବେ ବାରମ୍ବାର କର ନମସ୍କାର ପଦ-ରାଜ୍ୟ ଧରନ୍ତି ॥୧୦୮॥

ପବନ-ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପୁଣି ତାଙ୍କ ଭଗବାନ । କହଲେ, ଲଙ୍କାକୁ ଯାଅ, ବନ୍ଧୁ ହନୁମାନ ॥

ସମାରୁର ଜାନକୀକୁ ଶୁଣାଇ ସକଳ । ଟେରି ଆସ ଦେଇ ତାଙ୍କ ବାରତା କୁଣଳ ॥୧॥

ତହିଁ ପୁରେ ଆଗମିଲେ ପବନ-କୁମର । ଶୁଣନ୍ତେ ଧାଇଁଲେ ନିଶାଚର ନିଶାଚର ॥

ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ପୁନଃ ସେମାନେ ତାହାକୁ । ଦେଖାଇ ଦେଲେ ଆଦର ଜନକପୁତାକୁ ॥୨॥

ମାନ୍ଦି-ନିପୁଣ ଲୋକ ମିଶି ବିଶ୍ଵାସଞ୍ଜ ନିକଟକୁ ଯାଅ ଏବଂ ତାହାଙ୍କର ରାଜ୍ୟଭିଷେକ କରନ୍ତୁ । ପିତାଙ୍କ ବଚନ ହେତୁ ମୁଁ ନଗର ମଧ୍ୟକୁ ଆସିପାରୁନି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋ ନିଜ ସମାନ ବାନର-ବୃନ୍ଦ ଓ ସାନ ଭାଇଙ୍କୁ ପଠାଉଅଛି ॥ ୧-୨ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ବାନରମାନେ ଭୁରନ୍ତୁ ଚଳିଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ଯାଇ ବିଶ୍ଵାସଞ୍ଜ ରାଜ୍ୟଭିଷେକର ସମସ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଥିଲେ । ଆଦରରେ ସେମାନେ ବିଶ୍ଵାସଞ୍ଜକୁ ସିଂହାସନ ଉପରେ ବସାଇ ଅଭିଷିକ୍ତ କଲେ ଏବଂ ସୁଖ କଲେ ॥ ୩ ॥ ସମସ୍ତେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ତାହାକୁ ଶିର ନୁଆଁଇଲେ । ତଦନନ୍ତର ବିଶ୍ଵାସଞ୍ଜ ସମେତ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ ।

ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ରାମସ୍ଵର ବାନରମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ନେଲେ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବଚନ କହି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁଖୀ କଲେ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ :—ଭଗବାନ୍ ଅମୃତ ସମ ଏହି ବଚନ କହି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁଖୀ କଲେ ।

—“ଭ୍ରମରମାନଙ୍କ ବଳରେ ଏହି ସୁବଳ ଶୀଘ୍ର ନିହତ ହୋଇ ପାରିଲେ ଏବଂ ବିଶ୍ଵାସଞ୍ଜ ରାଜ୍ୟ ପାଇଲେ । ଏହି ହେତୁ ତିନି ଲୋକରେ ଭ୍ରମର ଯଶ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ହୋଇ ବ୍ୟାପିବ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମୋ ସମେତ ଭ୍ରମରମାନଙ୍କ ଶୁଣି ଶୁଣି ପରମପ୍ରେମରେ ଗ୍ରାସ କରନ୍ତେ, ସେମାନେ ଅନାୟାସରେ ଏହି ଅସାର ସଂସାର-ସାଗରକୁ ଯାଇ ହୋଇପାରିବେ ॥ ଦୋହା :—ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ କାନରେ ଶୁଣି ବାନରବୃନ୍ଦଙ୍କୁ କୁପ୍ରିର ଅବସ୍ଥାନ ଘଟୁ ନ ଥାଏ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରଣ ନୁଆଁଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ଧରୁଥାନ୍ତି ॥ ୧୦୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ପୁଣି ପ୍ରଭୁ ହନୁମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ନେଲେ । ଭଗବାନ୍ କହିଲେ, “ଭ୍ରମେ ଲଙ୍କା ଯାଅ । ଜାନକୀଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ସମାରୁର ଶୁଣାଅ ଏବଂ ତାଙ୍କ କୁଣଳ ସମ୍ବାଦ ନେଇ ଭ୍ରମେ ଚାଲି ଆସ ॥ ୧ ॥ ତଦନନ୍ତର ହନୁମାନ ନଗର ମଧ୍ୟକୁ ଆସିଲେ । ଏହା ଶୁଣି ରାସସରସସମୀପରେ

ଦୁରିତ୍ତ ତେଁ ପ୍ରନାମ କରି ଶାନ୍ତ । ରଘୁପତି ଦୂତ ଜାନଙ୍କ ଚାନ୍ଦା ॥
 କହୁତ ତାତ ପ୍ରଭୁ କୃପାମୟେ । କୁସଳ ଅନୁଜ କରି ସେନ ସମେତ ॥
 ସବ ବିଧି କୁସଳ କୋସଲଧୀସା । ମାତୁ ସମର ଶାନ୍ତେ । ଦସସାସା ॥
 ଅବିଚଳ ରାଜୁ ବିଶ୍ୱାସନ ପାସେ । ସୁନି କରି ବଚନ ହରଷ ଭର ଗୁଣେ ॥ ୪ ॥

ଅତି ହରଷ ମନ ତନ ପୁଲକ ଲେଚନ ସଜଳ କହ ପୁନ ପୁନ ରମା ।
 କା ଦେଉଁ ତୋହୁ ଦେଲେକ ମହୁଁ କରି କମପି ନହିଁ ବାମା ସମା ॥
 ସୁନୁ ମାତୁ ମେଁ ପାସେ । ଅଖିଲ ଜଗ ରାଜୁ ଆଜୁ ନ ସଂସୟ ।
 ରନ ଶାନ୍ତି ବିପୁଳ ବଧୁ ଜୁତ ପସ୍ୟାମି ରାମନାମୟ ॥

ଦୂରେ ଥାଇ ହନୁମନ୍ତ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ରଘୁପତି ଦୂତ ବୋଲି ଜାନଙ୍କ ଚିତ୍ତେ ॥
 ଶ୍ରୀରାମ କ୍ରମେ, ପ୍ରଭୁ କରୁଣା-ନିଧି । କୁଶଳ ଅନୁଜ ସହ ସକଳ କରି ॥
 ସବୁମତେ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ କୋଶଳର କାନ୍ତ । ଶିଖିଲେ ଦଶାନନକୁ ସନ୍ତାପରେ, ମାତ ॥
 ବିଶ୍ୱାସଣ ଅବିଚଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପାଇଲ । ଶୁଣି କରି ବାଣୀ ହୃଦ ହରଷେ ପୁଣି ॥ ୫ ॥

ଅତି ହରଷ ମନ ସକଳ ବିଲେଚନ ପୁଲକେ ଉଦାରନ୍ତ ରମା ।
 କ ଦେବି ତୋତେ କରି, ଉଚ୍ଚଳେକେ କମପି ନାହିଁ ଏ ବଚନ ଉପମା ।
 ମାତ, ମୁଁ ଆଜି ଅସଂଖ୍ୟ, ଲଭିଲି ବିଶ୍ୱ ରାଜ୍ୟବସୁ,
 ରଣେ ଶତ୍ରୁ ନିବୃତ୍ତ ଶିଖି, ଅନୁଜ ସହ ଦେଖିଲି ରାମ ବିରାମୟ ॥

ତାଙ୍କର ସକାର ନିମନ୍ତେ ଧାଇଁଲେ । ସେମାନେ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ହନୁମାନଙ୍କୁ ପୂଜା
 କଲେ ଏବଂ ଜାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇଦେଲେ ॥ ୧ ॥ ହନୁମାନ ଦୂରରୁ ଥାତାକୁ ପ୍ରଣାମ
 କଲେ । ଜାନଙ୍କ ତାହାଙ୍କୁ ପୂର୍ବ-ପରିଚିତ ରାମ-ଦୂତ ବୋଲି ଚିହ୍ନି ପକାଇଲେ ।
 ସେ ପଚାରିଲେ, “ହେ ବସୁ ! କହ ତ, କୃପାଧାମ ମୋର ପ୍ରଭୁ ସାନଭାଇ ଓ ବାନର
 ସେନାଙ୍କ ସହତ କୁଶଳ ଅଛନ୍ତି କି ?” ॥ ୨ ॥ ହନୁମାନ କହିଲେ, “ହେ ମାତ !
 କୋଶଳପତି ଶ୍ରୀରାମ ସବୁ ପ୍ରକାରେ କୁଶଳ ଅଛନ୍ତି । ସେ ସନ୍ତାପରେ ଦଶଶିର ରାବଣକୁ
 ଜୟ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସଣ ଅତଳ ରାଜ୍ୟ ଲଭି କରୁଅଛନ୍ତି ।” ହନୁମାନଙ୍କ ବଚନ
 ଶୁଣି ଥାତାଙ୍କର ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦର ଲହରୀ ଖେଳିଗଲା ॥ ୩ ॥ ଉକ୍ତ :—ଜାନଙ୍କ
 ହୃଦୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହର୍ଷ ହେଲା । ତାଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ନେତ୍ରରେ
 ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁର ଜଳ ଭରିଗଲା । ସେ ବାରମ୍ବାର କହୁଥାଆନ୍ତି, “ହେ ହନୁମାନ ! ମୁଁ
 ତୁମକୁ ଦେବି କ’ଣ ? ଏହି ସମ୍ଭାର ସମାନ ପ୍ରିୟ ବିଷୟ ମୋ ନିମନ୍ତେ ତଳ
 ଭୂବନରେ ଆଉ କହୁ ନାହିଁ ।” ହନୁମାନ କହିଲେ, “ହେ ମାତ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ମୁଁ ଆଜି
 ନିଃସନ୍ଦେହ ରାବଣେ ସମସ୍ତ ଜଗତର ରାଜକୁ ଲଭି କଲି । ରଣରେ ଶତ୍ରୁସେନାକୁ
 ଶିଖି ଅନୁଜ ସମେତ ନିବିକାର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ମୁଁ ହୃଦ ନେତ୍ରରେ ଦେଖୁଅଛି, ଏହା ମୋର

ସୁନୁ ସୁତ ସଦଗୁନ ସକଳ ତବ ହୃଦୟ ବସନ୍ତ ହନୁମନ୍ତ ।

ସାନୁକୁଲ କୋସଲପତି ରହନ୍ତୁ ସମେତ ଅନନ୍ତ ॥୧୦୭॥

ଅବ ସୋଇ ଜତନ କରନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭ ତାତା । ଦେଖିବି ନୟନ ସ୍ୟାମ ମୁଦୁ ଗାତା ।
ତବ ହନୁମାନ ରାମ ପରି ଜାଣି । ଜନକ ସୁତା କେ କୁସଲ ସୁନାହି ॥୧॥
ସୁନୁ ସଦେସୁ ଶୁଭକୁଳଭୂଷନ । ବୋଲି ଲିଏ ନୁବରକ ବିଶ୍ୱାସନ ॥
ମାରୁତସୁତ କେ ସର ସିଧାଓଡ଼ୁ । ସାଦର ଜନକସୁତକୁ ଲେ ଆଓଡ଼ୁ ॥୨॥
ଭରତହିଁ ସକଳ ଗଣ ଜନ୍ମ ସୀତା । ସେଓଡ଼ୁଁ ସବ ନିସିଚଣ୍ଡ ବିମାତା ॥
ବେଗି ବିଶ୍ୱାସନ ତୁମ୍ଭହିଁ ସିଖାୟେ । ତୁମ୍ଭ ବହୁ ବଧ ମଜ୍ଜନ କରଓଡ଼ୁୟେ ॥୩॥
ବହୁ ପ୍ରକାର ଭୂଷନ ପଡ଼ିରାଏ । ସିଦ୍ଧିକା ରୁଚିର ସାଜ ପୁନି ଲାଏ ॥
ତା ପର ହରଷି ଚଢ଼ୀ ବେଦେଶୁ । ସୁମିରି ରାମ ସୁଖଧାମ ସନେଶୁ ॥୪॥

ବନ୍ଧୁ ହନୁମନ୍ତ, ସଦ୍‌ଗୁଣ ସମସ୍ତ ତୋ ହୃଦେ ବାସ କରନ୍ତୁ ।

ଅନୁଜ ସହୃଦ ରାଜବଂଶନାଥ ସଦାନୁକୁଲ ରହନ୍ତୁ ॥୧୦୭॥

ଏବେ ସ୍ତୁତ, ଯାଇ ରୂପେ କର ସେ ଯତନ । ମୁହଁ ଶ୍ୟାମ ତନ୍ତୁ ନେହେ ଦେଖିବି ସେସନ ॥
ତହିଁ ହନୁମାନ ରାମ ସମୀପେ ଆସିଲେ । ସୀତାଙ୍କ କୁଶଳ ସମାବୁର ଶୁଣାଇଲେ ॥୧॥
ଶୁଣନ୍ତେ ସନେଶୁ ଶୁଭକୁଳ-ବିମଣ୍ଡନ । ତାଙ୍କ ପ୍ରବରକ ବିଶ୍ୱାସଣକୁ ବହନ ॥
କହଲେ, ଯାଇ ପବନ ସ୍ତୁତ ସକାଳରେ । ଜନକସୁତାକୁ ଘେନି ବାହୁଡ଼ି ସାଦରେ ॥୨॥
ଜମିଲେ ଶୀଘ୍ର ସମସ୍ତେ ଯହିଁ ଥିଲେ ସୀତା । ସେବା କରୁଥିଲେ ବହୁ ରକ୍ଷଣୀ ବିମାତା ॥
ତହିଁ ବିଶ୍ୱାସଣ ସେମାନଙ୍କୁ ଶିଖାଇଲେ । ସାଦରେ ବଳଦେଶୁକୁ ସ୍ଥାନ କରାଇଲେ ॥୩॥
ବିଦ୍ୟା ବସୁ ଆଭରଣ ପିନ୍ଧାଇ ଆବର । ସକାଳ ଆଖିଲେ ସଜ୍ଜି ଶିଦ୍ଧିକା ସ୍ମରଣ ॥
ତହିଁରେ ବସିଲେ ମନହରଷେ ବେଦେଶୁ । ସୁର ସୁଖଧାମ ରାମ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ସ୍ନେହ ॥୪॥

ସମସ୍ତ ଜଗତର ରାଜତ୍ୱ-ପ୍ରାପ୍ତି ସଙ୍ଗେ ସମାନ ॥” ବୋହା :—ଜାନଙ୍କ କହଲେ,
“ହେ ପୁତ୍ର । ଶୁଣ, ତୁମ ହୃଦୟରେ ସମସ୍ତ ସଦ୍‌ଗୁଣ ନିବାସ କରୁ ଏବଂ ହେ ହନୁମାନ !
ଶେଷ (ଲକ୍ଷ୍ମଣ)ଙ୍କ ସମେତ କୋଶଳପତି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ସଦା ତୁମ ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନ
ରୁହନ୍ତୁ ॥ ୧୦୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ ବନ୍ଧୁ ! ତୁମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ଭାସୁ କର,
ଯାହା ଫଳରେ ତୁ ଏହି ନେହ-ଦ୍ୱୟରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୋମଳ ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀର ଦର୍ଶନ
କରିବ ।” ତତ୍ପରେ ହନୁମାନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଜାନଙ୍କଙ୍କ କୁଶଳ ସମାବୁର
ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳ-ଭୂଷଣ ଶ୍ରୀରାମ ସନେଶୁ ଶୁଣି ପ୍ରବରକ ଅଜଡ଼ ଓ
ବିଶ୍ୱାସଣଙ୍କୁ ତକାଇଲେ ଏବଂ କହଲେ, “ତୁମେ ହୁଅେଁ ହନୁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯାଅ ଏବଂ
ଆଦର ସହକାରେ ଜାନଙ୍କଙ୍କୁ ନେଇଆସ ।” ॥ ୨ ॥ ସେ ହୁଅେଁ ଜାନଙ୍କ ସେହିଠାରେ
ଥିଲେ, ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ରୁବନ୍ତ ଗଲେ । ସମସ୍ତ ରକ୍ଷଣୀ ନମତା ସହକାରେ ଜାନଙ୍କଙ୍କୁ ସେବା
କରୁଥିଲେ । ବିଶ୍ୱାସଣ ଶୀଘ୍ର ସେମାନଙ୍କୁ ହୁଣାଇଦେଲେ । ସେମାନେ ସୀତାଙ୍କୁ

ବେତପାଳ ରଜ୍ଜକ ଚହୁଁ ପାସା । ତଳେ ସକଳ ସନ ପରମ ହୁଲସା ॥
 ଦେଖନ ଶୁଭ୍ର ଗାସ ସବ ଆସ । ରଜ୍ଜକ କୋପି ନିବାରନ ଧାଏ ॥୩॥
 କହ ରଘୁସାର କହା ମମ ମାନହୁ । ସୀତକୁ ସଖା ପୟାବେଁ ଆନହୁ ॥
 ଦେଖନ୍ତୁଁ କପି ଜନମା ଶା ନାହିଁ । ବିହସି କହା ରଘୁନାଥ ଗୋସାହିଁ ॥୪॥
 ସୁନ ପ୍ରଭୁ ବଚନ ଶୁଭ୍ର କପି ହରଷେ । ନର ତେଁ ସୁରହୁ ସୁମନ ବହୁ ବରଷେ ॥
 ସୀତା ପ୍ରଥମ ଅନଳ ମହୁଁ ରାଣୀ । ପ୍ରଗଟି ଶକ୍ତି ଚହ ଅନ୍ତର ସାଣୀ ॥୫॥

ତେଣୁ କାରନ କରୁନାନ୍ତି କହେ କହୁକ ଦୁଃଖୀ ।

ସୁନତ ଜାତୁଧାମ ସବ ଲଗାଁ କରେ ବିଷାଦ ॥୧୦୮॥

ପ୍ରଭୁ କେ ବଚନ ସୀତ ଧରି ସୀତା । ବୋଲୁ ମନ ହମ ବଚନ ସୁମତା ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦୋହୁ ଧରମ କେ ନେଗୀ । ପାବକ ପ୍ରଗଟି କରନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭ ବେଗୀ ॥୧॥

ବେତପାଣି ରକ୍ଷକ ଯେ ବେତ ଚଉପାଶେ । ଆସିଲେ ଏହୁ ପ୍ରକାରେ ପରମ ଉତ୍ତାପେ ॥
 ଦେଖିବାକୁ ସତେ ରକ୍ଷ ମର୍କଟ ଅସନ୍ତ । ରକ୍ଷକ କୋଟି ତାହାକୁ ଧାଇଁ ନିବାରନ୍ତ ॥୨॥
 ଭାଷିଲେ ରଘୁନନ୍ଦନ ମୋ ବଚନ ମାନ । ସଖା, ତଳାଇ ଜନକତନୟାକୁ ଆଣ ॥
 ଦେଖନ୍ତୁ କପି ସକଳେ ଜନନ ପରାସ୍ତ । ହସି ଭାଷିଲେ ଏମନ୍ତ ରଘୁକୁଳ-ରାସ୍ତ ॥୩॥
 ପ୍ରଭୁ ବାଣୀ ଶୁଣି ରକ୍ଷ-କପି ହରଷିତ । ନରୁ ପୁରେ ବରଷନ୍ତ ସୁମନ ଅମିତ ॥
 ସୀତାକୁ ପ୍ରଥମେ ଅଗ୍ନିମଧ୍ୟେ ରଖିଥିଲେ । ଅନ୍ତର ସାକ୍ଷୀ ପ୍ରକଟ କରବା ଚାହିଁଲେ ॥୪॥

ସେହୁ କାରଣରୁ କୃପାକ୍ଷୁ କହୁ କହୁଲେ କହୁ ବଚନ ।

ଶୁଣନ୍ତେ ସକଳ ନିଶାଚର ଲଳ ହେଲେ ବିଷାଦିତ ମନ ॥୧୦୯॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଶିରେ ଘେନା କର ସୀତା । ମନ କର୍ମ ବଚନରେ ଭାଷିଲେ ପହଞ୍ଚା ॥
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଧର୍ମ-ପାଳନେ ସାହା ହୁଅ ଏବେ । ପାବକ ପ୍ରକଟ ହୁନ୍ତେ କର ଯାଇ ବେଗେ ॥୧॥

ବହୁବିଧ ସ୍ଥାନ କରାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ତାହାକୁ ବହୁତ ପ୍ରକାର ଅଳଂକାର ପିତାକଲେ
 ଏବଂ ଗୋଟିଏ ସ୍ତମ୍ଭର ପାଲୁଙ୍କି ସଜାଇ ନେଇ ଆସିଲେ । ସୀତା ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ
 ସୁଖଧାମ ପ୍ରିୟତମ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷ କରି ତାହା ଉପରେ ଆନନ୍ଦରେ ଆସ୍ବାଦିତ
 କଲେ ॥ ୪ ॥ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ରକ୍ଷକମାନେ ହସ୍ତରେ ବେତ ଧରି ଚଳିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ
 ମନରେ ପରମ ଉତ୍ତାପ । ରକ୍ଷ ଓ ବାନରରକ୍ଷ ସମସ୍ତେ ଦର୍ଶନ ହମନ୍ତେ ଆସିଲେ ।
 ସେମାନଙ୍କୁ ନିଷେଧ କରବା ହମନ୍ତେ ସମସ୍ତ ରକ୍ଷକ ବୋଧରେ ଧାଇଁଲେ ॥ ୫ ॥
 ଶ୍ରୀ ରଘୁସାର କହୁଲେ, “ହେ ମିତ୍ର ! ମୋ କଥା ମାନ ଏବଂ ସୀତାଙ୍କୁ ପାଦରେ ଚଳାଇ
 ଆଣ । ଫଳରେ ବାନରମାନେ ମାତା ହତୁଣ ତାହାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରବେ ।” ଗୋସାଇଁ
 ଶ୍ରୀରାମ ହସି ଏହିପରି କହୁଲେ ॥ ୬ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ରକ୍ଷବାନରବୃନ୍ଦ ଆନନ୍ଦିତ
 ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଆକାଶରୁ ଦେବତାବୃନ୍ଦ ବହୁତ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କଲେ । ସୀତାଙ୍କର
 ପ୍ରକୃତ ସ୍ବରୂପ ସୁଖରୁ ଅଗ୍ନିରେ ସରକ୍ଷିତ ରହୁଥିଲା । ଏବେ ଅନ୍ତରର ସାକ୍ଷୀ ଉଦ୍‌ଘୋଷ

ସୁନି ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ସୀତା କୈ ବାମା । ବିରହ ବିବେକ ଧରମ ନିତି ସାମା ॥
 ଲେଚନ ସଜଲ ଜୋରି କର ଦୋଉ । ପ୍ରଭୁ ସନ କହୁ କହୁ ସଜନ ନ ଓଉ ॥୨॥
 ଦେଖି ରାମ ରୁଖ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ଧାଏ । ପାବକ ପ୍ରଗଟି କାଠ ବହୁ ଲାଏ ॥
 ପାବକ ପ୍ରବଳ ଦେଖି ବୈଦେହୀ । ହୃଦୟ ହରଷ ନହିଁ ଉୟ କହୁ ତେହୀ ॥୩॥
 କୌଁ ମନ ବଚ ହମ ମମ ଉର ମାଣ୍ଡି । ତଳ ରଘୁବୀର ଆନ ଗତି ନାଣ୍ଡି ॥
 ତୌ କୃପାନ୍ତୁ ସବ କୈ ଗତି ଜାନା । ମୋ କହୁଁ ହୋଉ ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡ ସମାନା ॥୪॥

ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡ ସମ ପାବକ ପ୍ରବେସ କିୟା ସୁମିରି ପ୍ରଭୁ ମୈଥଲ ।
 ଜୟ କୋସଲେସ ମହେସ ବଂଶିତ ଚରନ ରତି ଅତି ନିର୍ମଳ ॥
 ପ୍ରତିହସ୍ତ ଅରୁ ଲୌକିକ କଲଂକ ପ୍ରତଣ୍ଡ ପାବକ ମହୁଁ ନରେ ।
 ପ୍ରଭୁ ଚରିତ କାହୁଁ ନ ଲଖେ ନଉ ସୁର ସିତି ମୁନି ଦେଖିଣି ଖରେ ॥୧॥

ଶୁଣି ଜନକ-ପ୍ରତାପ ବଚନ ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ବିରହ ବିବେକ ମାତ ଧର୍ମ ପଂମିଶ୍ରଣ ॥
 ସଜଳ ନୟନ କର ପ୍ରଗଳ ଯୋଡ଼ିଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମ୍ମୁଖେ କହୁ କହୁ ନ ପାରିଲେ ॥୨॥
 ବିଲେକ ରାମଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସଉମିରି ଯାଇ । ପାବକ ପ୍ରଗଟି କଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅଣାଇ ॥
 ଅନଳ ପ୍ରବଳ ଅତି ବିଲେକଣ ସୀତା । ହୃଦୟେ ହରଷ କହୁ ନାହିଁ ଉୟ ଡଳା ॥୩॥
 ଯେବେ ମନ କର୍ମ ବାକ୍ୟ ହୃଦୟେ ମୋହର । ତେଜ ରଘୁନାଥ ଗତି ନ ଥାଏ ଇଚର ॥
 ତେବେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଚିତ୍ତ ଜାଣି, ହୃତାଶନ । ମୋ ନିମନ୍ତେ ହୋଇଯାଅ ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡ ଯେସନ ॥୪॥

ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡ ଅବିକଳେ ପ୍ରବେଶିଲେ ଅନଳେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ସୁରଣ ମୈଥଳୀ ।
 ‘ଜୟ କୋଶଲେଶ୍ବର’ ବନ୍ଧନ ମହେଶ୍ବର, ଯା’ ପଦେ ରତି ନିଶମଳୀ’ ।
 ଲେକ-କଳଙ୍କ ବିମ୍ବ ଖରେ, ଜଳିଲେ ଖବୁ ଅନଳରେ,
 ପ୍ରଭୁ ଚରିତ କେହୁ ହୁଏ ପାରିଲେ ନାହିଁ, ଦେଖନ୍ତୁ ଅମରେ ଅମ୍ଭରେ ॥୧॥

ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ॥ ୨ ॥ ଦୋହା :—ଏହି ହେତୁ କରୁଣାନ୍ଧଧାନ
 ଶ୍ରୀରାମ ଲୀଳାର ଅଧୀନ ହୋଇ ସୀତାଙ୍କୁ କେତେକ ହୃଦୟନ କହଲେ । ତାହା ଶୁଣି
 ରାମସୀତାଙ୍କ ବିଷାଦ ପ୍ରକାଶ କଲେ ॥ ୧୦୮ ॥ ଚୌପାଈ —ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ
 ଶିରୋଧାରୀ କରି ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ପଡ଼ିଥା ସୀତା କହଲେ, “ହେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।
 ତୁମେ ମୋ ଧର୍ମାଚରଣରେ ସହାୟକ ହୁଅ ଏବଂ ଶୀଘ୍ର ଅଗ୍ନି ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।” ॥ ୧ ॥
 ଶ୍ରୀସୀତାଙ୍କର ବିରହ-ବିବେକ-ଧର୍ମ-ମାତ-ସିଦ୍ଧ ବଚନ ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ନେତ୍ରରେ ବିଷାଦର
 ଅଶ୍ରୁ ଜଳ ଭରି ଆସିଲା । ସେ ହୃଦ ହାତ ଯୋଡ଼ି ହୃତା ହୋଇ ରହଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ
 ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ କହୁ କହୁପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ହୁଏ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କୌଣିକେ
 ଏବଂ ଅଗ୍ନି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ବହୁତ କାଷ୍ଠ ନେଇ ଆସିଲେ । ଅଗ୍ନିକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବଳ ହେବା
 ଦେଖି ଜାନଙ୍କାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା । ତାହାଙ୍କ ମନରେ ଭୟ ଟିକିଏ

ଧରି ରୂପ ପାବକ ପାନ ଗନ୍ଧ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟ ଶ୍ରୁତି ଜଗ ବିହତ ଜୋ ।
 ଜମି ଜୀରସାଗର ଇନ୍ଦିରା ରାମନ୍ତ ସମର୍ପଣ ଆନ ସୋ ।
 ସୋ ରାମ ବାମ ବିଭୀଷ ଗଜକ ରୁଚିର ଅତି ସୋଗ୍ର ଭଲ ।
 ନବ ମାଲ ମାରଜ ନିକଟ ମାନହୁଁ କନକ ପକ୍ଷଜ ଗା କଲ ॥୨॥

ବରଷଣ୍ଠି ସୁମନ ହରଷି ସୁର ବାଜଣ୍ଠି ଗଗନ ନିସାନ ।
 ଗାଣ୍ଡୁଣ୍ଠି କଂନର ସୁରବଧୁ ନାଚଣ୍ଠି ଚର୍ତ୍ତା ବିମାନ ॥୧୦୯(କ)॥
 ଜନକସୁତା ସମେତ ପ୍ରଭୁ ସୋଗ୍ର ଅମିତ ଅପାର ।
 ଦେଖି ଭାବୁ କପି ହରଷେ ଜୟ ରଘୁପତି ସୁଖସାର ॥୧୦୯(ଖ)॥

ଚହୁଁ ଅନ୍ନ ଶରୀର ଧରି, ଧରିଣ ବର ସତ୍ୟଶ୍ରୀ ଶ୍ରୁତି-ଶିଳ-ଖ୍ୟାତ ।
 ଇନ୍ଦିରାକୁ ଯେତେନ ସିନ୍ଧୁ କଲ ଅର୍ପଣ ରାମନ୍ତ କଲେ ସମର୍ପିତ ।
 ସେ ରାମ ବାମ ରାଗେ ଜତି, ରାଜନ୍ତ ଅତିଶୋଭା ବଢ଼ି,
 ନବ ମାଲ ମାରଜ ପାଶେ ରାଜେ ବା ହେଜ କନକ ସରସିକ କତି ॥୨॥

ବକାଲ ନିଷାଣ ନରେ ସ୍ତର ଗଣ ହରଷେ ପୁଷ୍ପ ବସନ୍ତ ।
 ଗାଲଣ କନ୍ଦର ଦେବବଧବର ହମାନେ ରତି ନାଚନ୍ତ ॥୧୦୯ (କ)॥
 ଜାନକୀ ସହୃଦ ପ୍ରଭୁ ରଘୁନାଥ ଶୋଭା ଲଭନ୍ତ ଅପାର ।
 ନିରେଣି ଆନନ୍ଦ ରାଜ-ନି-ବୃତ୍ତ 'ଜୟ ରାମ ସୁଖ-ସାର' ॥୧୦୯ (ଖ)॥

ହେଲେ ଜାତ ହେଲା ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ସୀତା (ମାଳାଧୀନା ହୋଇ) କହିଲେ “ସହ
 ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ମୋ ଦୁହସ୍ତରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଗୁଣ ଅନ୍ୟର ଗତି ନ ପାଏ,
 ତେବେ ସକଳ-ମନ-ଗତିଜାତୀ ଅଗ୍ନିଦେବ ମୋ ନିମନ୍ତେ ଚନ୍ଦନ ପତ୍ର ଶୀତଳ
 ହୋଇଯାଆନ୍ତୁ ।” ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ :— ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ ମଦେଶଙ୍କ ଦ୍ଵାରା
 ବଢ଼ିତ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ଚରଣରେ ସୀତାଙ୍କ ଅତି ନିର୍ମଳ ପ୍ରୀତି ନିହତ, ସୀତା ସେହି
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା କରି ଓ ସେହି ‘କୋଶଳପତିଙ୍କର ଜୟ’ କହି ଚନ୍ଦନ ସମ ଶୀତଳ
 ଅଗ୍ନିରେ ପ୍ରଦେଶ କଲେ । ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ (ସୀତାଙ୍କ ଗୁଣାମୁଖି) ଓ ତାହାଙ୍କର ଲୌକିକ
 ଲଳନା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଗ୍ନିରେ ଜଳଗଲା । କେହି ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଏହି ମାଳା ସବୁ ଜାଣି ପାରିଲେ
 ନାହିଁ । ଦେବତା, ପିତା ଓ ପୁତ୍ରଗଣ ସମସ୍ତେ ଆକାଶରେ ଛୁଟି ହୋଇ ଦେହ
 ଥାଆନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ଚନ୍ଦନନ୍ତର ଅଗ୍ନି ଶରୀରାଂଶ-ସୁବଦ୍ଧ ଦେବ-ଜଗତ-ପ୍ରସିଦ୍ଧା ବାସୁଦେବ
 ଶ୍ରୀ (ସୀତା)ଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଧରି ତାହାଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କଲେ । ସତେ ଅବା ଜୀରସାଗର
 ବିଷ୍ଣୁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଇନ୍ଦ୍ରାକୁ ସମର୍ପଣ କରିଦେଲେ । ସେହି ସୀତା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବାମ
 ପାଶ୍ଵରେ ବିରାଜିତା ହେଲେ । ସେ ପ୍ରଗଳ୍ଭ ମୁଣ୍ଡିକ ଶୋଭା ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୁଚିର । ସତେ
 ଅବା ନବ ମାଲ ମାରଜ ନିକଟରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସରୋଜ-କଳ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଅଛି । ॥ ୨ ॥

ତବ ରଘୁପତି ଅନୁସାସନ ପାଇ । ମାତଲି ତଳେଉଁ ତରନ ସିରୁ ନାହିଁ ।
 ଆଏ ବେବ ସଦା ସ୍ଵାରଥୀ । ବଚନ କହୁଛି ଜନୁ ପରମାରଥୀ ॥୧॥
 ଘାନବନ୍ଧୁ ଦୟାଲ ରଘୁରାୟ । ଦେବ ଶାନ୍ତି ଦେବହୁ ପର ଦାୟା ।
 ବିସ୍ଵଦ୍ରୋହ ରତ ସୁହ ଖଲ କାମୀ । ନିଜ ଅସ୍ତ୍ର ଗୟୁର କୁମାରଗଗମୀ ॥୨॥
 ଭୁକ୍ତ ସମରୂପ ବ୍ରହ୍ମ ଅବିନାଶୀ । ସଦା ଏକରସ ସହଜ ଉଦାସୀ ।
 ଅକଲ ଅଗୁନ ଅଜ ଅନନ୍ଦ ଅନାମୟ । ଅଜିତ ଅମୋଘସକ୍ତି କରୁନାମୟ ॥୩॥
 ମୀନ କମଳ ସୁକର ନରହସ୍ୟ । ବାମନ ପରସୁରାମ ବସୁ ଧଣ ॥
 ଜବ ଜବ ନାଥ ସୁରକ୍ଷ ଦୁଷ୍ଟ ପାୟେ । ନାନା ଚରୁ ଧରି ଭୁକ୍ତ ନିସାୟେ ॥୪॥

ଭକ୍ତ ରଘୁପତି ଅନୁସାସନ ପାଇଣ । ମାତଲି ତଳେ ପଡେ ପ୍ରଣାମ କରିଣ ॥
 ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ସଦାସ୍ପର୍ଶୀବିରୂପେ ଆସିଲେ । ପରମାର୍ଥୀ ଯେଉଁପରି ବଚନ ଶୁଣିଲେ ॥୧॥
 ଘାନବନ୍ଧୁ ଦୟାଲ ରଘୁକୁଳେଶ୍ଵର । କରୁଣା ବିହୀନ ଦେବ ଦେବଙ୍କ ଉପର ॥
 ବିଶ୍ଵ-ଦ୍ରୋହ-ରତ ଏହି ଖଲ ଅବିନାଶୀ । ନିଜ ପାଶେ ନଷ୍ଟ ହେଲ କୁମାରଗଗମୀ ॥୨॥
 ଭୁକ୍ତ ସବଙ୍କ ବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମ ଅବିନାଶୀ । ସଦା ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଟ ସହଜ ଉଦାସୀ ॥
 ଅକଲ ଅଗୁଣ ଅନନ୍ଦ ଅନାମୟ । ଅଜିତ ଅମୋଘ ଶକ୍ତି କରୁଣା-ନିଳୟ ॥୩॥
 ମଣ୍ଡ୍ୟ କରୁଣ ଶୂକର ପ୍ରଣି ନରହସ୍ୟ । ବାମନ ପରସୁରାମ କଳେବର ଧଣ ॥
 ଯେବେ ଯେବେ ନାଥ, ଦୃଃପତେ ଦେବତାକୁ । ନାନାବିଧ ରୂପ ଧରି ରଖି ଭୁକ୍ତ ତାକୁ ॥୪॥

କୋହା — ଦେବତାମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ପୁଷ୍ପ ବୃକ୍ଷ କରବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
 ଆକାଶରେ ନିଷାଣ ନିନାଦିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । କନ୍ଦୁରମାନେ ସଜାତ ଗାନ କରିବାକୁ
 ଲାଗିଲେ । ଅସ୍ପଦସୁଗଣ ବିମାଦମାନଙ୍କରେ ଆବେଶିତ କରି ନୃତ୍ୟ କରିବାକୁ
 ଲାଗିଲେ ॥ ୧୦୧ (କ) ॥ ଜାନଙ୍କଙ୍କ ସମେତ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅପରିମିତ ଓ
 ଅପାର ଝଣାଞ୍ଜ ଦେଖି ଭକ୍ତଙ୍କ ଓ ବାନରଗଣ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ “ସୁଖପାର
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଜୟ” ଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧୦୧ (ଖ) ॥ ତୌପାର —
 ତଦନନ୍ତର ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇ ଇନ୍ଦ୍ର-ସାରଥୀ ମାତଲି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣରେ
 ଶିର ନୁଆଁଇ ରଥ ନେଇ ଚାଲିଗଲେ । ତସୁରେ ସଦାସ୍ପର୍ଶରତ ଦେବତାମାନେ ଆସିଲେ ।
 ସେମାନେ ସତେ ଯେପରି ବଡ଼ ପରମାର୍ଥୀ, ସେହିପରି କଥାବାକ୍ସୀ କରୁଥାଆନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥
 “ହେ ଘାନବନ୍ଧୁ ! ହେ ଦୟାଳୁ ରଘୁରାଜ ! ହେ ପରମଦେବ ! ଆପଣ ଦେବତାମାନଙ୍କ
 ଉପରେ ବଡ଼ ଦୟା କଲେ । ବିଶ୍ଵଦ୍ରୋହ-ନରତ ଏହି ଦୃଷ୍ଟ, କାମୁକ ଓ କ୍ରପଦଗାମୀ
 ରାବଣ କେବଳ ଆପଣାର ପାପଯୋଗେ ହିଁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା ॥ ୨ ॥ ଆପଣ ସମରୂପ,
 ବ୍ରହ୍ମ, ଅବିନାଶୀ, ନିତ୍ୟ ଏକରସ, ସ୍ଵଭବତଃ ଉଦାସୀନ (ଶନ୍ତ ସ୍ଥିତି-ସ୍ଵବ-ରହିତ),
 ଅଖଣ୍ଡ, ନିର୍ଗୁଣ, (ମାୟିକ ଗୁଣରହିତ), ଅକଳ୍ମା, ନିଷ୍ଠାପ ଈର୍ଷ୍ୟାର, ଯଜ୍ଞେୟ,
 ଅମୋଘଶକ୍ତି (ଅବ୍ୟର୍ଥଶକ୍ତି) ଏବଂ ଦୟାମୟ ॥ ୩ ॥ ଆପଣ ମଣ୍ଡ୍ୟ, କରୁଣ, ବସନ୍ତ,

ସୁହ ଖଲ ମଲିନ ସଦା ସୁରଦ୍ରୋଣ । କାମ ଲୋଭ ମଦ ରତ ଅତି କୋଷୀ ॥
 ଅଧମ ସିରୋମଳ ତବ ପଦ ପାତ୍ର । ସୁହ ହମରେ ମନ ବିସମୟ ଆତ୍ର ॥୫॥
 ହମ ଦେବତା ପରମ ଅଧିକାରୀ । ସ୍ଵାରଥରତ ପ୍ରଭୁ ଭଗତ ବିସାସୀ ॥
 ଭବ ପ୍ରବାହ ସତତ ହମ ପରେ । ଅବ ପ୍ରଭୁ ପାତ୍ର ସରନ ଅନୁସରେ ॥୬॥

କରି ବିନଷ୍ଟା ସୁର ସିଦ୍ଧ ସବ ରହେ ଜହଁ ଜହଁ କର ଜୋର ।

ଅତି ସପ୍ତେମ ତନ ପୁଲକ ବିଧି ଅସୁତ କରତ ବହୋର ॥୧୧୦॥
 ଜୟ ରାମ ସଦା ସୁଖଧାମ ହରେ । ରତ୍ନନାୟକ ସାୟକ ରୂପ ଧରେ ॥
 ଭବ ବାରନ ବାରନ ସିଂହ ପ୍ରଭେ । ରୁନ ସାଗର ନାଗର ନାଥ ବିଭେ ॥୧॥
 ତନ କାମ ଅନେକ ଅନୁପ ଛଦା । ରୁନ ଗାତ୍ରତ ସିଦ୍ଧ ମୁମୁକ୍ତ କଦା ॥
 ଜୟ ପ୍ରାବନ ରବନ ନାଗ ମହା । ଖଗନାଥ ଜଥା କରି କୋପ ଗହା ॥୨॥

ପାପମୁଳ ଦଶଶିର ବିରୁଧ ବିରୋଧୀ । କାମ-ଲୋଭ-ମଦରତ ଅତିଶୟ ଗୋଧୀ ॥
 ସେ କୃପାଳୁ ଆପଣଙ୍କ ଧାମେ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଦେଖି ଆମ୍ଭ ମନେ ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା ॥୩॥
 ପରମାଧିକାରୀ ଆମ୍ଭେ ସତଳ ଅମର । ସ୍ଵର୍ଗବଣ ହୋଇ ଭକ୍ତି ଭୁଲିଣ ରୁମ୍ଭର ॥
 ଭବ ପ୍ରବାହରେ ଆମ୍ଭେ ପଡ଼ିଛୁ ସତତ । ଏବେ ପ୍ରଭୁ ପାତ୍ର ପାତ୍ର, ଶରଣେ ଆଗତ ॥୪॥

ବିନତି କରଣ ସୁର ସିଦ୍ଧ ଗଣ ଉଭୟ ହେଲେ ଯୋଡ଼ି କର ।

ଅତି ପ୍ରେମେ ମୟ କମଳ-ଅସନ ସୁଦ୍ଧ କରିଲେ ଆଦର ॥୧୧୧॥
 ଜୟ ଶ୍ରୀରାମ ହରି ସୁଖ-ଆଦର । ରତ୍ନନାୟକ ରୂପ ଶାୟକ ଧର ॥
 ଭବ-ଗନ-ବିପାଶ୍ଟ୍ରୀ କେଶରୀ ପ୍ରଭୁ । ସୁଖ-ସାଗର-ନାଥ ନାଗର ବହୁ ॥୧॥
 ତନୁ ଅସଂଖ୍ୟ କାମ ଅନୁପ ଛବି । ଗାଆନ୍ଧୁ ପୁଣ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ମୁମୁକ୍ତ କବି ॥
 ପବନ-ଯଶ, ମହାନାଗ ଲଙ୍କେଶ । କୋପ କରି ଧରଣ ଯଥା ଖରେଶ ॥୨॥

ନୃସିଂହ, କାମନ ଓ ପରଶୁରାମଙ୍କ ରୂପରେ ଶରୀର ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ହେ ନାଥ !
 ଯେବେ ଯେବେ ଦେବତାମାନେ ତୁମ୍ଭେ ପାଇଅଛନ୍ତି, ସେହୁ ସେହୁ ସମୟରେ ଆପଣ
 ଅନେକ ଶରୀର ଧାରଣପୁରକ ସେମାନଙ୍କ ତୁମ୍ଭେ ନାଶ କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଏହୁ ଦୃଷ୍ଟି,
 ମଳିନ-ଦୁର୍ଦ୍ଦୟ, ଦେବ-ବୃନ୍ଦଙ୍କ ନିତ୍ୟ ଶତ୍ରୁ, କାମମଦ-ଲୋଭଭରତ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୋଧୀ
 ଥିଲ । ଏପରି ଅଧମ-ଶିରୋମଣି ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ପରମପଦ ଲଭି କଲ । ଏହା ଆନୁମାନଙ୍କ
 ମନରେ ବିସ୍ମୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି ॥ ୫ ॥ ଆମେ ଦେବତାମାନେ ପରମ ଅଧିକାରୀ ହୋଇ
 ହୁଏ। ସ୍ଵର୍ଗପର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲୁ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ଭକ୍ତି ଭୁଲି ଛାଡ଼ିଲୁ ଭବ-ସାଗରର
 ପ୍ରବାହରେ ପଡ଼ିଅଛୁ । ଏବେ ହେ ପ୍ରଭେ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କ ଶରଣାଗତ
 ହୋଇଅଛୁ । ଆନୁମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୬ ॥ ଦୋହା — ବିନତି କରି
 ଦେବତା ଓ ସିଦ୍ଧମାନେ ଯେଉଁଠି ସେଇଠି ହାତ ଯୋଡ଼ି ହୁଅ ହୋଇ ରହଲେ ।
 ସେତେବେଳେ ଅତିଶୟ ପ୍ରେମରେ ପୁଲକିତ-ଶରୀର ହୋଇ ବୁଢ଼ା ସୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ

ଜନରଞ୍ଜନ ଭଞ୍ଜନ ସୋକ ଭୟଂ । ଗତହୋଧ ସଦା ପ୍ରଭୁ ବୋଧମୟଂ ।
 ଅବତାର ଉଦାର ଅପାର ଗୁନଂ । ମହିଷର ବିଭଂଜନ ଜ୍ଞାନଦନଂ ॥୩॥
 ଅଜ ବ୍ୟାପକମେକମନାହି ସଦା । କରୁନାକର ରାମ ନମାମି ମୁଦା ॥
 ରଘୁବଂସ ବିଭୂଷନ ଦୁଷନ ହା । କୃତ ଭୂପ ବିଶ୍ୱାସନ ଶାନ ରହା ॥୩॥
 ଗୁନ ଜ୍ଞାନ ନିଧାନ ଅମାନ ଅଜଂ । ନିତ ରାମ ନମାମି ବିଭୁଂ ବିରଜଂ ॥
 ଭୁଜଦଣ୍ଡ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରତାପ ବଳଂ । ଖଲ୍ଲକୃନ୍ଦ ନିଳଂଦ ମହା କୁପଳଂ ॥୩॥
 ବିନୁ କାରନ ଘନ ଦୟାଲ ହୃତଂ । ଛବିଧାମ ନମାମି ରମା ସହୃତଂ ॥
 ଭବ ତାରନ କାରନ କାଜ ପରଂ । ମନ ସ୍ତବ୍ଧତ ଦାରୁନ ଦୋଷହରଂ ॥୩॥

ଜନ ରଞ୍ଜନ ଭଞ୍ଜନ ଶୋକ ଭୟଂ । ଗତ ହୋଧ ସଦା ବିବେକମୟଂ ॥
 ଉଦାର ଅବତାର ଗୁଣ ଅପାର । ଜ୍ଞାନ-ଦନ ହରଣ ଧରଣୀ-ଭାର ॥୩॥
 ଅଜ ବ୍ୟାପକ ଏକ ଅନାହି ରାମ । ନମାମି କୃପାକର ଭକ୍ତ-ବିଶ୍ରାମ ॥
 ରଘୁବଂଶ-ଭୂଷଣ ଦୋଷ-ନାଶନ । ଘନ ବିଶ୍ୱାସକୃ କଲ ରାଜନ ॥ ॥
 ଗୁଣ-ଜ୍ଞାନ-ନିଧାନ ଅମାନ ଅଜ । ନିତ୍ୟ ନମାମି ରାମ, ବିଭୁ ବିରଜ ॥
 ଭୁଜ-ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରତାପ ବଳ । ଖଲ-କଲ-ଦଳନେ ମହା କୁଶଳ ॥୩॥
 ଘନ-ଜନ-ହୃତ୍ପେଷୀ ହେବୁ ରହୃତ । ନମାମି ଛବି-ଧାମ ରମା ସହୃତ ॥
 ଭବ-ତାରଣ କାର୍ତ୍ତିକାରଣ ପର । ମନ-ସମ୍ବଦ ଦୋଷ ଦାରୁଣ ହର ॥୩॥

ଲଗିଲେ—॥ ୧୧୦ ॥ ଛନ୍ଦ :—“ହେ ନିତ୍ୟ-ସୁଖଧାମ ହୁଃଖହାରକ ହରି ! ହେ
 ଧନୁବାଣ-ଧାରୀ ରଘୁନାଥ ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ । ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ଭବ-
 ବାରଣ-ଦାରଣ କେଶବ ସଦୃଶ । ହେ ନାଥ ! ହେ ସର୍ବବ୍ୟାପକ ! ଆପଣ ଗୁଣ-ସାଗର
 ଓ ପରମ ଚତୁର ॥ ୧ ॥ ଆପଣଙ୍କ ଶରୀର ଅନେକ କାମଦେବ ସମାନ ଏବଂ ତାହାର
 ଛବି ଅନୁପମ । ପିତା ପ୍ରମୋଦ ଓ କବିମାନେ ଆପଣଙ୍କ ଗୁଣଗାନ କରନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କେ
 ଯଶ ପବନ । ଆପଣ ରାବଣ ପରି ମହାସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ଗରୁଡ ପରି ହୋଧ କରି ଧରି
 ପକାଇଲେ ॥ ୨ ॥ ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ଭକ୍ତଜନଙ୍କ ମନୋରଞ୍ଜନକାରକ ଏବଂ
 ସେମାନଙ୍କ ଶୋକ-ଭୟ-ଭଞ୍ଜନକାରକ । ଆପଣ ସଦା ବିପତହୋଧ ଏବଂ ଫଳ ଜନ-
 ସ୍ୱରୂପ । ଆପଣଙ୍କ ଅବତାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଉଦାର, ଅପାର ବିଦ୍ୟାଗୁଣ-ବିଶିଷ୍ଟ, ଭବର-
 ବିଭଞ୍ଜନକାରୀ ଏବଂ ଜ୍ଞାନଦନ ॥ ୩ ॥ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କଲେ ହୁଏ ଆପଣ ନିତ୍ୟ,
 ଅଜନ୍ମା, ବ୍ୟାପକ, କେ (ଅଦ୍ୱିତୀୟ) ଓ ଅନାଦି । ହେ କରୁଣାକର ଶ୍ରୀରାମ ! ମୁଁ
 ଆପଣଙ୍କୁ ଅନୁଗ୍ରହ ଦର୍ଶନେ ନମସ୍କାର ଅରୁଅଛି । ହେ ରଘୁକୁଳ-ବିଭୂଷଣ ! ହେ ଦୃଷ୍ଟି
 ରାମସ ହୃତ୍ୟାକାଶ ! ହେ ସକଳ ଦୋଷହାରକ ! ବିଶ୍ୱାସ ଘନ ଥିଲେ । ତାହାକୁ
 ଆପଣ ଲଜାର ରାଜା କରିଦେଲେ ॥ ୪ ॥ ହେ ଗୁଣଜ୍ଞାନନିଧାନ ! ହେ ଅଜନ୍ମା !
 ହେ ବ୍ୟାପକ ବିଭୋ ! ହେ ମାୟିକ-ବିକାର-ରହୃତ ଶ୍ରୀରାମ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନିତ୍ୟ

ସର ଶୁପ ମନୋହର ସୋନଧରଂ । ଜଳଜାନ୍ତନ ଲେଚନ ଭୂପବରଂ ।
 ସୁଖମନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀରମନଂ । ମଦ ମାର ମୁଧା ମମତା ସମନଂ ॥୭॥
 ଅନବଦ୍ୟ ଅଖଣ୍ଡ ନ ଗୋଚର ଗୋ । ସବରୂପ ସଦା ସବ ହୋଇ ନ ଗୋ ॥
 ଇତି ବେଦ ବଦନ୍ତି ନ ଦନ୍ତକଥା । ରବି ଆଚପ ଭିନ୍ନମଭିନ୍ନ ଜଥା ॥୮॥
 କୃତକୃତ୍ୟ ବିଶ୍ଳେଷକ ବାନର ଏ । ନିରାଶନ୍ତ ତବାନନ ସାଦର ଏ ॥
 ଧୂଳି ଶାବନ ଦେବ ସନ୍ଧର ହରେ । ତବ ଭକ୍ତି ବିନା ଭବ ଭୁଲି ପରେ ॥୯॥
 ଅବ ସ୍ନାନଦୟାଳ ଦୟା କରିବୀ । ମତି ମୋର ବିଭେଦକଷ୍ଟ ହରିବୀ ॥
 ଜେହୁ ତେ ବିପକ୍ଷତ ହିୟା କରିବୀ । ଦୁଖ ସୋ ସୁଖ ମାନ ସୁଖୀ ତରିବୀ ॥୧୦॥

ସୁନ୍ଦର ଶର-ସୁପ-ଭଣୀର-ଧର । ଜଞ୍ଜାବୁଷ-ଲେଚନ ଭୂପବର ॥
 ରମା-ରମଣ ରମ୍ୟ ସୁଖ ଭବନ । ମହା-ମମତା-ମଦ - ମାର ଶମନ ॥୭॥
 ଅନବଦ୍ୟ ଅଗୋଚର ଅଖଣ୍ଡିତ । ସର୍ବ ରୂପ ଶାଶ୍ୱତ ସର୍ବ ରହୁତ ॥
 ବେଦବାକ୍ୟ, ଏନ୍ତେ କଲ୍ପିତକଥା । ରବି ଆଚପ ଭିନ୍ନ ଅଭିନ୍ନ ଯଥା ॥୮॥
 କୃତକୃତ୍ୟ ବିଶ୍ଳେଷ, ଏମନ୍ତ ବାନରେ । ନିରାଶନ୍ତ ଯେହୁନ୍ତ ପୁଣି ସାଦରେ ॥
 ଧୂଳି ଦେବଙ୍କ ଦେହପ୍ରାଣ, ଶ୍ରୀପତି । ରୁମ୍ଭ ଭକ୍ତି ଭିନ୍ନଣ ଭବେ ପତିନ୍ତି ॥୯॥
 ଏବେ ଗାଳ ଦୟାଳୁ, କରୁଣା କର । ଭେଦ ଶବ ମୋହର ମନ୍ତ୍ରରୁ ହର ॥
 ଯେହୁ ଏ ପ୍ରପଞ୍ଚ ଚିହ୍ନା ନ କରିବ । ଦୁଃଖକୁ ସୁଖ ମାନ ସୁଖେ ଭ୍ରମିବ ॥୧୦॥

ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁ । ଆପଣଙ୍କ ଭୁଜଦଣ୍ଡର ପ୍ରତାପ ଓ ବଳ ପ୍ରଚଣ୍ଡ । ହସ୍ତ ସମ୍ପୃକ୍ତ
 ନାଶ କରିବାରେ ଆପଣ ପରମ ନିପୁଣ ॥ ୫ ॥ ହେ ଅହେତୁଳ-ଦାନ-ଦୟା-ହୃଦକାରିନ
 ଓ ଶୋଭାଧାମ ! ରମା (ଜାନକୀ)ଙ୍କ ସମେତ ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି । ଆପଣ
 ଭବ-ସାଗର-ତାରଣକାରୀ, କାରଣରୂପ ପ୍ରକୃତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟରୂପ ଜଗତ, ଉଭୟର
 ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଏବଂ ମନରୁ ଜାତ କାରୁଣ୍ୟ ଦୋଷର ନିରାଶଙ୍କ ॥ ୬ ॥ ଆପଣ ମନୋହର
 ବାଣ, ଧନୁ ଓ ତୁରୀର ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଅରୁଣ କମଳ ସମାଜ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଆପଣଙ୍କ
 ନେତ୍ର । ଆପଣ ଭୂପବର, ସୁଖମନ୍ଦର, ସୁନ୍ଦର, ଶ୍ରୀ (ଲକ୍ଷ୍ମୀ)ଙ୍କ ବଳଭ ତଥା ମଦ
 (ଅହଙ୍କାର), କାମ ଓ ମିତ୍ୟା ମମତାର ନାଶକାରକ ॥ ୭ ॥ ଆପଣ ଅନବଦ୍ୟ
 (ଅକ୍ଷୟ ବା ନିର୍ଦୋଷ), ଅଖଣ୍ଡ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟରାଜ୍ୟ ଶାନ୍ତ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ । ଆପଣ ସର୍ବଦା
 ସର୍ବରୂପ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ସେ ସବୁ ବେବେ ହୋଇ କାହାନ୍ତି—ଏହା ବେଦଗଣ କହନ୍ତି ।
 ଏହା କୌଣସି ଦନ୍ତକଥା (ନିପଟ କଲ୍ପନା ମାତ୍ର) ନୁହେଁ । ଯେପରି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ
 ପ୍ରକାଶ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇ ସ୍ତବା ଅଭିନ୍ନ, ସେହିପରି ଆପଣ ସର୍ବାରଠାରୁ
 ଉଭୟ ଭିନ୍ନ ଓ ଅଭିନ୍ନ ॥ ୮ ॥ ହେ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରାଣେ ! ଏହି ସମସ୍ତ ବାନର ଆପଣଙ୍କ
 ମୁଖ ଆଦରପୂର୍ବକ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ କରୁଅଛନ୍ତି, ଏଣୁ ଏମାନେ କୃତାର୍ଥରୂପ । ହେ ହରେ !
 ଆମ ଅମର ଶାବନ ଓ ଦେବଶରୀରକୁ ଧୂଳିକାର । କାରଣ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କ

ଖଲଖଣ୍ଡନ ମଣ୍ଡନ ରମ୍ୟ ଜମା । ପଦ ପଙ୍କଜ ସେବିତ ସମ୍ଭୁ ଉମା ॥
ନୃପନାୟକ ଦେ ବରଦାନମିତଂ । ଚରନାଂବୁଜ ପ୍ରେମ ସଦା ସୁଭଦଂ ॥୧୧॥

ବିନୟ ଖଣ୍ଡି ଚତୁର୍ବଳନ ପ୍ରେମ ସୁଲକ ଅତି ଗାତ ।

ସୋଭାସିଂଧୁ ବିଲେକକ ଲେଚନ ନୟନ ଅଭାତ ॥୧୧୧॥

ତେହି ଅବସର ଦୟାରଥ ଚଢ଼ି ଆସ । ତନୟ ବିଲେକ ନୟନ ଜଳ ଛୁସ ॥
ଅନୁଜ ସହିତ ପ୍ରଭୁ ବନ୍ଦନ ଖଣ୍ଡା । ଆସିରବାଦ ପିତା ତବ ଖଣ୍ଡା ॥୧॥
ତାତ ସକଳ ତବ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଭାଞ୍ଜ । ଖାତେୟା ଅଜୟ ନିସାଚରରଞ୍ଜ ॥
ସୁନି ସୁତ ବଚନ ପ୍ରୀତି ଅତି ବାଞ୍ଛୀ । ନୟନ ସଲିଲ ରୋମାବଳି ଠାଞ୍ଛୀ ॥୨॥

ଖର-ଖଣ୍ଡନ ଗୁରୁ ଧର-ମଣ୍ଡନ । ପଦ-ପଙ୍କଜ ଉମା-ଶୟନ - ବନ୍ଦନ ॥

ଦିଅ ଏ ବରଦାନ, ନୃପ ନାୟକ । ପଦାବଳ-ପ୍ରେମ ସଦା ସୁଖ-ଦାୟକ ॥୧୧॥

ବିନୟ କରଣ କମଳ-ଆସନ ପ୍ରେମେ ପ୍ରସଞ୍ଜିତ ମନ ।

ଶୋଭା-ନିବେଦନ ପ୍ରଭୁକୁ ଗୁଣିଣ ତପ୍ତ ନ ହୁଏ ନୟନ ॥୧୧୧॥

ସେ ସମୟେ ଦଶରଥ ଚଢ଼ି ଆଗମିଲେ । ତନୟେ ନିରେଖି ନେତ୍ର ମର ବୁହାଇଲେ ॥
ଅନୁଜ ସହିତ ପ୍ରଭୁ କରନ୍ତେ ପ୍ରଣାମ । ସ୍ବେଦେ ପିତା କଲେ ତହିଁ ଆଶିଷ ପ୍ରଦାନ ॥୧॥
ତାତ ! ଏସମୟ ବୁଝୁ ପୁଣ୍ୟ ପଦ୍ମବରେ । ଜଣିଲୁ ଅଜେୟ ଶିଖରର ଅଧୀଶ୍ବରେ ॥
ଶୁଣି ସୁତ ବାଣୀ ପ୍ରୀତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ିଲ । ନୟନେ ନର ଶରୀର ରୋମାଞ୍ଚ ହୋଇଲ ॥୨॥

ଭକ୍ତରୁ ବହୁତ ହୋଇ ସାଂସାରିକ ବିଷୟବାସନାରେ ଭ୍ରମି ଚାଲୁଛୁ ॥ ୧ ॥ ହେ
ପାନଦୟାଳୁ ! ମୁଁ ନିଜେ ବିଭେଦକାରଣୀ ବୁଦ୍ଧି ଯୋଗେ ବିପତ୍ତିର କର୍ମ କରୁଛି ଏବଂ
ଯାହା ଦୁଃଖ, ତାହାକୁ ସୁଖ ମନେ କରି ଆନନ୍ଦରେ ବିଚରଣ କରୁଛି । ମୋତେ ଦୟା
କରନ୍ତୁ ଏବଂ ମୋର ଏହି ବିଭେଦକାରଣୀ ବୁଦ୍ଧି ହରଣ କରି ନିଅନ୍ତୁ ॥ ୧୦ ॥ ଆପଣ
ଦୃଷ୍ଟଗଣଙ୍କ ଶୁଣନାପାଇଁ ଏବଂ ପୁଅଗାର ରମଣୀୟ ଭୂଷଣ । ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ
ଶ୍ରୀ ଶିବ-ପାଦପଙ୍କଜ ଦ୍ବାରା ସେବିତ । ହେ ନୃପନାୟକ ! ମୋତେ ବରଦାନ ଦିଅନ୍ତୁ,
ଯେପରି ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ମୋର ସଦା ଶୁଭଦ (ଅନନ୍ୟ) ପ୍ରେମ
ରହୁବ ।” ॥ ୧୧ ॥ ଦୋହା .—ଏହି ରୂପେ ବୁଝା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମ-ପୁଲକିତ
ଶରୀରରେ ସୁତ କଲେ । ଶୋଭା-ସମ୍ପଦ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରି କରି ତାଙ୍କ ନେତ୍ର ତୃପ୍ତ
ହେଉ ନ ଥାଏ ॥ ୧୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ .—ସେହିକି ବେଳେ ଦଶରଥ ସେହି ସ୍ଥାନକୁ
ଆସିଲେ । ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ନେତ୍ରରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ଜଳ ପୁରିଗଲା । ସାନ ଭାଇ
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସମେତ ପ୍ରଭୁ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦନା କଲେ ଏବଂ ପିତା ସେମାନଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ
ଦେଲେ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମ କହିଲେ, “ହେ ପିତା ! ଏ ସବୁ ଆପଣଙ୍କ ପୁଣ୍ୟର ପ୍ରସବ,
ଯାହା ବଳରେ ମୁଁ ଅଜେୟ ରାବଣକୁ ସ୍ତବ୍ଧରେ ଜୟ କରି ପାରିଲି ।” ପୁତ୍ରଙ୍କ ବଚନ
ଶୁଣି ତାଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଅତିଶୟ ବଢ଼ିଗଲା । ନେତ୍ରପୁରାଣରେ ଜଳ ଭରିଗଲା ଏବଂ ରୋମାବଳୀ

ରଘୁପତି ପ୍ରଥମ ପ୍ରେମ ଅନୁମାନ । ଚିତର ପିତାଙ୍କୁ ଘାଣ୍ଟିବ ଦୃଢ଼ ଗ୍ୟାନା ।
 ତା ଡେଇଁ ଉମା ମୋହ ନହିଁ ପାୟେ । ଦସରଥ ଭେଦ ଭଗତି ମନ ଲାୟେ ॥୩॥
 ସବୁନୋପାସକ ମୋହ ନ ଲେଖୁ । ଚିତ୍ତ କହୁଁ ରାମ ଭଗତି ନିଜ ଦେଖୁ ॥
 ବାର ବାର କରି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପ୍ରନାମ । ଦସରଥ ହରଷି ଗପ ସୁରଧାମା ॥୩॥
 ଅନୁଜ ଜାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରଭୁ କୁସଲ କୋସଲଧୀସ ।
 ସୋଭା ଦେଖି ହରଷି ମନ ଅସୁତି କରି ସୁର ଈସ ॥୧୨॥

ଜୟ ରାମ ସୋଭାଧାମ । ଦାସକ ପ୍ରନତ ବିଶ୍ରାମ ।
 ଧୃତ ସୋନ କରି ସର ରୂପ । ଭୁଜବନ୍ଧୁ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପ ॥୧॥
 ଜୟ ଦୁଷ୍ଟନାରି ଶରୀର । ମର୍ଦ୍ଦନ ନିସାଚର ଧାର ।
 ସୁହ ଦୁଷ୍ଟ ମାରେଇ ନାଥ । ଉପ ଦେବ ସକଳ ସନାଥ ॥୨॥

ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଭୁ କରଣ ପ୍ରେମ ଅନୁମାନ । ନିରେଖି ପିତାଙ୍କୁ ପୁଣି ଦେଲେ ଦୃଢ଼ ଜ୍ଞାନ ॥
 ସେ ବାରଣ୍ଡା ଉମା, ମୋକ୍ଷପଥ ନ ଲଭିଲେ । ଦଶରଥ ଭେଦ ଭଗତି ମନେ ଦେଖିଲେ ॥୩॥
 ପ୍ରସ୍ତୁତ ଉପାସକ ସେ ମୋକ୍ଷ ନ ଲାଭନ୍ତି । ତାହାଙ୍କୁ ରାମ ଆପଣା ଭକ୍ତ ପ୍ରଦାନନ୍ତି ॥
 ବାରମ୍ବାର କରି ପୁଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ । ହରଷିତେ ଦଶରଥ ଘରେ ନିଜ ଧାମ ॥୪॥
 ଅନୁଜ ଜାନଙ୍କ ସହିତ ରାଜନ୍ତୁ କୃଷ୍ଣଲେ ଚୋଖଳାଧୀଶ ।
 ଛକ ବିଲେକଣ ପ୍ରମୋଦିତ ମନ, ସୁତିକରେ ସୁର ଭଣ ॥୧୨॥

ଜୟ ଶ୍ରୀରାମ ପୁଣି ଧାମ । ଦାସକ ପ୍ରଣତ ବିଶ୍ରାମ ॥
 ଦୁର୍ଗା-ଶର - ରୂପଧାରୀ । ପ୍ରତାପ ଭୁଜ-ବନ୍ଧୁ ଭଣ ॥୧॥
 ଜୟ ଦୁଷ୍ଟ-ଶର-ରାଜା । ମର୍ଦ୍ଦନ ଅମର ଅରାଧନ ॥
 ଏ ଦୃଷ୍ଟେ ବିନାଶିଲ, ନାଥ । ବିରୂପେ ହୋଇଲେ ସନାଥ ॥୨॥

ତାଙ୍କୁ ଉଠିଲ ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ପ୍ରଥମ (ତାଙ୍କ ଶରଣ କାଳର) ପ୍ରେମ କଥା ବିବର
 କରି ପିତାଙ୍କ ଆଜକୁ ବୁଝି ତାହାଙ୍କୁ ଆପଣା ଦୃଢ଼ ସ୍ବରୂପ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାତ କରାଇ
 ଦେଲେ । ହେ ଉମା ! ଦଶରଥ ଭେଦଭଗତିରେ ନିଜ ମନଧାନ ଲଗାଇଥିଲେ । ଏହି
 ହେତୁ ସେ ମୋକ୍ଷ ପାଇଲେ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଉପବାନ୍ଧୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସ୍ବରୂପର ଉପାସକ
 ଭକ୍ତ ଏ ରୂପ ମୋକ୍ଷ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ମଧ୍ୟ । ସେମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମ ଆପଣାର ଭକ୍ତ ଦିଅନ୍ତି ।
 ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀରୂପରେ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଣାମ କରି ଦଶରଥ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଦେବଲୋକକୁ
 ଚାଲିଗଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ସାନଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଜାନଙ୍କ ସମେତ ପରମକୃଷ୍ଣ
 ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ଚୋଖଳାଧୀଶଙ୍କ ଶୋଭା ଦେଖି ଦେବରାଜ ଲାଭୁ ମନରେ ହର୍ଷିତ ହୋଇ
 ସୁତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ— ॥ ୧୨ ॥ ଛନ୍ଦ :—“ଶୋଭାଧାମ, ଶରଣାଗତ ବିଶ୍ରାମ-
 ଦାସକ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ଦୁର୍ଗା-ଧନୁ-ଶର-ଧାରୀ, ପ୍ରବଳ-ପ୍ରତାପୀ, ଭୁଜବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର

ଜୟ ହରିନ ଧରଣୀ ଭାର । ମହିମା ଉଦାର ଅପାର ॥
 ଜୟ ରାବନାର କୃପାଳ । କିଏ ଜାତୁଧାନ ବିହୀନ ॥୩॥
 ଲଙ୍କେସ ଅତି ବଳ ରବି । କିଏ ବସ୍ୟ ସୁର ଗଂଧବ ॥
 ମୁନି ସିଦ୍ଧ ନର ଶର ନାଗ । ହଠି ପତ୍ର ସବ କେଁ ଲଗ ॥୪॥
 ପରଦ୍ରୋହ ରତ ଅତି ଦୁଷ୍ଟ । ପାୟେ ସୋ ପଞ୍ଚ ପାପିଷ୍ଠ ॥
 ଅବ ସୁନନ୍ଦ ଗାନ ଦୟାଳ । ରାଜାବ ନୟନ ବିଶାଳ ॥୫॥
 ମୋହି ରହା ଅତି ଅଭିମାନ । ନହିଁ କୋଉ ମୋହି ସମାନ ॥
 ଅବ ଦେଖି ପ୍ରଭୁ ପଦ କଂଜ । ଗତ ମାନ ପ୍ରଦ ଦୁଃସୂକ ॥୬॥
 କୋଉ ବ୍ରହ୍ମ ନିର୍ବୁଦ ଧାତୁ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ଜେହି ଶ୍ରୁତି ଗାତୁ ॥
 ମୋହି ଶ୍ରୁତି କୋସଲଭୂପ । ଶ୍ରୀରାମ ସୁବୁଦ ସରୁପ ॥୭॥

ଜୟ ହରିଷ ଭବି ଭର । ମହିମା ଉଦାର ଅପାର ॥
 ଜୟ କୃପାଳ ରାବଣାର । ବିନାଶ କରିଲ ସ୍ଵରାଜ ॥୩॥
 ଲଙ୍କେଶ ଅତି ବଳ ରବି । ବାନ୍ଧୁଲ ଅମର ଗନ୍ଧବ ॥
 ମୁନି ମାନବ ଶର ନାଗ । ରୋଧୁଲ ସମସ୍ତଙ୍କ ମାର୍ଗ ॥୪॥
 ଅବ୍ୟକ୍ତ ପରଦ୍ରୋହୀ ଶଳ । ପାପିଷ୍ଠ ପାଇଲ ସେ ଫଳ ॥
 ଏବେ ଶୁଣନ୍ତୁ ଗାନପାଳ । ରାଜାବଲେଟନ ବିଶାଳ ॥୫॥
 ଥିଲ ସେ ମୋର ଅଭିମାନ । ମୋ ସମନାହିଁ କେହି ଅନ ॥
 ଏବେ ବିଲେଇ କଞ୍ଚୁ ପଦ । ହୁଟିଲ ମାନ ହୁଃଖପ୍ରଦ ॥୬॥
 କେହି ନିର୍ବୁଦ ବ୍ରହ୍ମ ଧାତୁ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ରାବେ ବେଦଗାତୁ ॥
 ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ରେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଭୂପ । ଶ୍ରୀରାମ ସୁବୁଦ ସରୁପ ॥୭॥

ଜୟ ହେଉ ! ॥ ୧ ॥ ହେ ଶରଦୃଷଣାର ଓ ରାକ୍ଷସ ସେନାଙ୍କ ମର୍ଦ୍ଦନକାରୀ ! ଆପଣଙ୍କର
 ଜୟ ହେଉ ! ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୁ ବଧ କଲେ । ଫଳରେ ସମସ୍ତ ଦେବତା
 ସନାଥ (ସ୍ଵରକ୍ଷିତ) ହୋଇଗଲେ ॥ ୨ ॥ ହେ ଭୂମି-ଭରହାରକ ! ହେ ଅପାର-
 ଉଦାର-ମହିମ ! ଆପଣଙ୍କ ଜୟ ହେଉ । ହେ ରାବଣାର ! ହେ କୃପାଳ ! ଆପଣଙ୍କ
 ଜୟ ହେଉ । ଆପଣ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ନଷ୍ଟଭ୍ରଷ୍ଟ କରିଦେଲେ ॥ ୩ ॥ ଲଙ୍କାପତି ରାବଣର
 ଆପଣା ବଳପରାକ୍ରମ ଉପରେ ବଡ଼ ଗର୍ବ ଥିଲା । ସେ ଦେବତା ଓ ଗନ୍ଧବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ
 ଆପଣାର ବଶୀଭୂତ କରି ନେଇଥିଲା ଏବଂ ମୁନି, ସିଦ୍ଧ, ମନୁଷ୍ୟ, ପକ୍ଷୀ ଓ ନାଗ ଆଦି
 ସମସ୍ତଙ୍କର ପଥ ବଳପୂର୍ବକ ଅବରୋଧ କରିଥିଲା ॥ ୪ ॥ ଅନ୍ୟ ସବୁଜ ଦ୍ରୋହ କରିବା
 ବିତର୍କରେ ସେ ଅତି ତତ୍ପର ଥିଲା ଏବଂ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଦୁଷ୍ଟ ଥିଲା । ଏବେ ହେ ଗାନକହାତୀ !
 ହେ କମଳ-ବିଶାଳନୟନ ! ଶୁଣନ୍ତୁ ॥ ୫ ॥ ମୋ ମନରେ ଅତି ବଡ଼ ଅଭିମାନ ଥିଲା
 ଯେ, ମୋ ସମାନ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଚରଣ-କମଳ-

ବୈଦେହ ଅନୁଜ ସମେତ । ମମ ହୃଦୟ କରନ୍ତୁ ନିକେତ ॥
ମୋହି ଜାଳିବି ନିଜ ଦାସ । ଦେ ଭକ୍ତି ରମାନିବାସ ॥୮॥

ଦେ ଭକ୍ତି ରମାନିବାସ ସାସହରନ ସରନ ସୁଖଦାୟକ ।
ସୁଖଧାମ ରାମ ନମାମି କାମ ଅନେକ ଛନ୍ଦି ରଘୁନାୟକ ॥
ସୁରବୃନ୍ଦ ରଞ୍ଜନ ହୃଦୟଞ୍ଜନ ମନୁଜତରୁ ଅତୁଲିତ ବଳ ।
ବ୍ରହ୍ମାଦି ସଙ୍କର ସେବ୍ୟ ରାମ ନମାମି କରୁନା କୋମଳ ॥

ଅବ କରି କୃପା ବିଲେକ ମୋହି ଆୟୁସ୍ ଦେହ କୃପାଳ ।
କାହ କରୌଁ ସୁନି ପ୍ରିୟ ବଚନ ବୋଲେ ଶ୍ରୀନଦୟାଳ ॥୧୧॥

ଅନୁଜ ସୀତା ସଙ୍ଗତରେ । ନିବାସକର ମୋହୁଦରେ ॥
ମୋତେ ବିରୁଦ୍ଧ ନିଜ ଦାସ । ଭକ୍ତି ଦିଅନ୍ତୁ ଶ୍ରୀ ନିବାସ ॥୮॥

ଦିଅ ରମାନିବାସ ! ଭକ୍ତି, ହୃଦୟ ଦାସ ଶରଣ-ସୁଖ-ପ୍ରଦାୟକ ।
ସୁଖଧାମ ଶ୍ରୀରାମ ନମାମି, ବହୁ କାମ-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ ।
ରଞ୍ଜନ ବୃନ୍ଦାବନ-କୁଳ, ନରେଶ ବଳିଷ୍ଠ ଅରୁନ,
ଅଜ-ଶିବ-ବନ୍ଦନ ଭବ-ଭଞ୍ଜନ ରାମ, ନମାମି କରୁଣା ମୁହୂଳ ॥

ଏବେ କୃପା ନେତ୍ରେ ଅବଲେକମୋତେ ଆଦେଶ ଦିଅ କୃପାଳ ।
କି କରବ, ଶୁଣି ଅତି ପ୍ରିୟ ଦାଣୀ ଶୁଣିଲେ ଘନ କୟାଳୁ ॥୧୧॥

ଦର୍ଶନ ଯୋଗେ ବହୁ-ହୃଦୟ-ଦାୟକ ମୋର ଭକ୍ତି ଅରମାନ ଗୁଣଯାଉଅଛି ॥ ୭ ॥
ବେଦଗଣ ଯାବାକୁ ଅବ୍ୟକ୍ତ (ନିରାଚାର) କହନ୍ତୁ, ସେହି ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମକୁ କେହି ଧ୍ୟାନ
କରନ୍ତି । ପରନ୍ତୁ ହେ ରାମ ! ଆପଣଙ୍କ ଏହି ସପ୍ତଶ କୋଶଳରାଜ-ସ୍ବରୂପ ହିଁ ମୋର
ଅତି ପ୍ରିୟ ॥ ୭ ॥ ଶ୍ରୀ ଜାନକୀ ଓ ସାନକର ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସମେତ ଆପଣ ମୋ ହୃଦୟରେ
ବାସ କରନ୍ତୁ । ହେ ରମାନିବାସ ! ମୋତେ ଆପଣାର ଦାସ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତୁ
ଏବଂ ଆପଣାର ଭକ୍ତି ଦାନ କରନ୍ତୁ ॥ ୮ ॥ ଛନ୍ଦ — ହେ ରମାନିବାସ ! ହେ
ଶରଣାଗତ ଭୟହାରକ ! ହେ ଶରଣାଗତ-ସୁଖଦାୟକ ! ମୋତେ ଆପଣାର ଭକ୍ତି
ଦିଅନ୍ତୁ । ହେ ସୁଖଧାମ ! ହେ ଅନେକ-କାମଦେବ-ଛବିଧାର, ରଘୁକୁଳସ୍ଥମି ଶ୍ରୀରାମ !
ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି । ହେ ସୁରବୃନ୍ଦ ଆନନ୍ଦ-ଦାୟକ ! ହେ (ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ,
ହର୍ଷବିଷାଦ, ସ୍ବପ୍ନ ହୃଦୟ ଆଦି) ଦୁର୍ଗର ନାଶକାର, ହେ ମନୁଷ୍ୟ-ଶରୀରଧାର, ଅରୁଣନାୟ
ବଳଶାଳୀ, ବ୍ରହ୍ମା ଶିବାଦି ସେବ୍ୟ, କରୁଣା-କୋମଳ ଶ୍ରୀରାମ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର
କରୁଅଛି ॥ ତୋହା — ହେ କୃପାଳୁ ! ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣଙ୍କର କି ସେବା
କରିପାରେ, ମୋ ଆଡ଼କୁ କୃପାଦୃଷ୍ଟି ପକାଇ ମୋତେ ଆଶ୍ରୟ କରନ୍ତୁ ।” ଇନ୍ଦ୍ରଜର
ଏହି ପ୍ରିୟ ବଚନ ଶୁଣି ଶ୍ରୀନଦୟାଳୁ ଶ୍ରୀରାମ କହଲେ — ॥ ୧୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—

ସୁଦୁ ସୁରପତି କପି ଭାବୁ ହମାରେ । ପରେ ଭୂମି ନିସିତରହି ଜେ ମାରେ ॥
 ମମ ହିତ ଲାଗି ତଳେ ଇନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାଣ । ସକଳ ଜିଆଉ ସୁରେସ ସୁଜାନା ॥୧॥
 ସୁଦୁ ଖଗେସ ପ୍ରଭୁ କୈ ସୁହ ବାଳା । ଅତି ଅଗାଧ ଜାନହିଁ ମୁନି ଗ୍ୟାମ ॥
 ପ୍ରଭୁ ସକ ହି ଭୁଅନ ମାରି ଜିଆଇ । କେବଳ ସଦେଶ୍ଵ ଖାନ୍ତି ବଡ଼ାଇ ॥୨॥
 ସୁଧା ବରଷି କପି ଭାବୁ ଜିଆଏ । ହରଷି ଉଠେ ସବ ପ୍ରଭୁ ପହିଁ ଆଏ ॥
 ସୁଧାବୃଷ୍ଟି ଭେ ଦୁହୁଁ ଦଳ ଉପର । କିଏ ଭାବୁ କପି ନହିଁ ରଜନୀର ॥୩॥
 ରାମାକାର ଭଏ ତହୁ କେ ମନ । ମୁକ୍ତ ଭଏ ଛୁଟେ ଭବ ବନ୍ଦନ ॥
 ସୁର ଅଂସିକ ସବ କପି ଅରୁ ଶରୀ । କିଏ ସକଳ ରଘୁପତି କାଁ ଶରୀ ॥୪॥
 ରାମ ସରିସ କୋ ଘନ ହିତକାଶ । କାହ୍ନେ ମୁକୁତ ନିସାଚର ଝାସ ॥
 ଖଲ ମଲଧାମ କାମରତ ରଞ୍ଜନ । ଗତି ପାଇ କୋ ମୁନିବର ପାଠୁ ନ ॥୫॥

ଶୁଣ ସୁରପତି, ରୁଷ କପିକୁ ଆମ୍ଭର । କରନ୍ତି ଧରଣୀସ୍ତ୍ରୀ ମାରି ନିଶାଚର ॥
 ମୋହୁତ ଲାଗି ଏମାନେ ତ୍ୟାଗ କଲେ ପ୍ରାଣ । ଜିଆଇ ଦିଅ ଏହାକୁ ସୁରେଶ୍ଵ ହଜାଣ ॥୬॥
 ଶୁଣ ଖଗରାଜ, ଏହି ପ୍ରଭୁଙ୍କର ବାଣୀ । ଅତି ରମ୍ୟର, ଜାଣନ୍ତି ମୁନିବର ଜ୍ଞାନ ॥
 ପ୍ରଭୁ ହି ଭୁବନ ମାରି ପାରନ୍ତି ଜିଆଇ । କେବଳ ସୁରରାଜକୁ ଦେଲେ ଏ ବଡ଼ାଇ ॥୭॥
 ଅମୃତ ବରଷି ରୁଷ କପି ଜିଆଇଲେ । ଉଠିବ ସର୍ବେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟେ ଆସିଲେ ॥
 ସୁଧା ବୃଷ୍ଟି ହେଲୁ ବେନି ଦଳଙ୍କ ଉପରେ । ବହୁଲେ ରୁଷ ମର୍ଦ୍ଦତ ମଲେ ନିଶାଚରେ ॥୮॥
 ରାମାକାର ହୋଇଥିଲା ତାହାଙ୍କର ମନ । ମୁକ୍ତ ହୋଇଲେ ତେଜଶ୍ଵ ସହାର ବନ୍ଦନ ॥
 ରୁଷ ବାନର ସମସ୍ତେ ଦେବଅଂଶୀଥିଲେ । ରଘୁପତିଙ୍କ ଇଚ୍ଛାରେ ସମସ୍ତେ ବହୁଲେ ॥୯॥
 ରାମଙ୍କ ସଦୃଶ କିଏ ଘନ ହିତକାଶ । ମୁକ୍ତ ଯେ କଲେ ସକଳ ନିଶାଚରେ ମାରି ॥
 ଖଲ ପାପ-ଧାମ କାମରତ ଦଶାନନ । ପାଇଲୁ ଗତି ନ ପାନ୍ତି ଯାହା ମୁନି ଜନ ॥୧୦॥

“ହେ ଦେବରାଜ ! ଶୁଣ, ନିଶାଚରମାନେ ଆମର ଯେଉଁ ଭଲ୍ଲୁକ ଓ ବାନରମାନଙ୍କୁ ମାରି ପକାଇଅଛନ୍ତି, ସେହୁମାନେ ଭୂମି ଉପରେ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ମୋହୁତ ହିତ ନିମନ୍ତେ ଆପଣା ଆପଣାର ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ହେ ଶୁଣ ସୁରେଶ୍ଵ ! ଏମାନଙ୍କୁ ଜିଆଇଦିଅ ।” ॥ ୧ ॥ କାକ ଭୁଷ୍ଟି କରନ୍ତି, “ହେ ଗରୁଡ଼ ! ଶୁଣେ, ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଏହି ବଚନ ଅତି ଗୁରୁ । ଜ୍ଞାନ ମୁନିମାନେ କେବଳ ଏ ସବୁ ଜାଣି ପାରନ୍ତି । ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ହି ଲୋକଙ୍କୁ ମାରି ମଧ୍ୟ ଜୀବିତ କରିପାରନ୍ତି । ଏଠାରେ ତ ସେ କେବଳ ଇନ୍ଦ୍ରକୁ ମହତ୍ତ୍ଵ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି ।” ॥ ୨ ॥ ଇନ୍ଦ୍ର ଅମୃତ ବୃଷ୍ଟି କରି ବାନର ଓ ଭଲ୍ଲୁକମାନଙ୍କୁ ଜିଆଇ ଦେଲେ । ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ । ଉଭୟ ଦଳ ଉପରେ ଅମୃତ ବୃଷ୍ଟି ହେଲା । କିନ୍ତୁ କେବଳ ଭଲ୍ଲୁକ ଓ ବାନରମାନେ ଜୀବିତ ହେଲେ, ରୁଷସମାନେ ଜୀବିତ ହେଲେ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ କାରଣ, ରୁଷସମାନଙ୍କ ମନ ମନ୍ଦବା ବେଳେ ରାମାକାର ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଅତଏବ ସେମାନେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ-

ସୁମନ ବରଷି ସବ ସୁର ତଳେ ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ଛୁଟିର ବିମାନ ।
 ଦେଖି ସୁଅବସର ପ୍ରଭୁ ପଶ୍ଚି ଆସୁର ସମ୍ମୁ ସୁଜାନ ॥୧୧୪(କ)॥
 ପରମ ପ୍ରୀତି କର ଲୋଭ ଜୁଗ ନଲିନ ନୟନ ଭରି ବାରି ।
 ପୁଲକିତ ତନ୍ମୁ ଗଦଗଦ ଗିରୀ ବିନୟ କରତ ହି ପୁରାରି ॥୧୧୪(ଖ)॥
 ମାମତ୍ତରକ୍ଷୟ ରଘୁକୁଲ ନାୟକ । ଧୃତ ବର ଗୁପ୍ତ ଛୁଟିର କର ସାୟକ ॥
 ମୋହ ମହା ଘନ ପଟଳ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ । ସଂସୟ ବିପିନ ଅନଳ ସୁର ରଂଜନ ॥୧॥
 ଅଗୁନ ସଗୁନ ଗୁନ ମନ୍ଦିର ସୁଂଦର । ଭ୍ରମ ତମ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପ ଦିବାକର ॥
 କାମ-ବୋଧ ମଦ ଗଜ ପଞ୍ଚାନନ । ବସନ୍ତ ନିରଂତର ଜନ ମନ କାନନ ॥୨॥

ସୁମନ ବରଷି ଗଲେ ସର୍ବବାସୀ ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ସୁବିମାନେ ।
 ସୁବେଳ ଦେଖିଣ ଅପିଲେ ପ୍ରସାଣ ଶିବ ରାମ ସନ୍ନିଧାନେ ॥୧୧୪ (କ)॥
 ଅତି ପ୍ରେମେ କର ଯୋଡ଼ଣ ପ୍ରଗଳ୍ଭ କଷ୍ଟନେତ୍ର ଡାଳି ବାରି ।
 ପୁଲକ ଶରୀରେ ଗର୍ଭବଦ ବାଣୀରେ ସୁତି କଲେ ହି ପୁରାରି ॥୧୧୪ (ଖ)॥
 ମୋତେ ରକ୍ଷା କର, ରଘୁକୁଲର ନାୟକ । ଗୁରୁ ଗୁପ୍ତଧାରୀ, କରେ ରୁଚିର ଶାୟକ ॥
 ମହା ମୋହ-ଘନ-ପଟଳକୁ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ । ସଂଶୟ - ବନ - ଦହନ ବିରୁଧ-ରଞ୍ଜନ ॥୧॥
 ଅଗୁଣ ସଗୁଣ ଗୁଣ ମନ୍ଦିର ସୁନ୍ଦର । ଭ୍ରମ-ତମକୁ ପ୍ରବଳ-ପ୍ରତାପ ଶ୍ରୀୟର ॥
 କାମ-ବୋଧ-ମଦ-ମଘ-ଗଜ ପଞ୍ଚାନନ । ବସ ନିରନ୍ତର ଜନ-ମାନସ-କାନନ ॥୨॥

ଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭବ-ବନ୍ଧନ କଟି ଗଲା । କିନ୍ତୁ ବାନର ଓ ଭଲ୍ଲୁକମାନେ ତ
 ଦେବୀଂଶିକ ଥିଲେ । ଏଣୁ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ
 ଜାତିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ ॥ ୪ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସମାନ ଗାନହୃତକାୟ ଆଉ କିଏ ?
 ସମସ୍ତ ରାକ୍ଷସକୁ ହୁକା ସେ ମୁକ୍ତ କରିଦେଲେ । ମୁନିବର ହୁକା ଯେଉଁ ଗଡ଼ ପାଆନ୍ତି
 ନାହିଁ, ହୁଷ୍ଟ, ପାପଗୁହ ଓ କାମୁକ ରାବଣ ତାହା ନାଶ କଲ ॥ ୫ ॥ ସମସ୍ତ ଦେବତା
 ପୁଷ୍ପ ବୃକ୍ଷ କିମ୍ବ ସୁନ୍ଦର ବିମାନମାନଙ୍କ ଉପରେ ଚଢ଼ି ସ ସ ପୁରକୁ ଚଳିଲେ ।
 ସେତେବେଳେ ସୁଅବସର କାଣି ଶିବ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମତତ୍ତ୍ୱଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ ॥୧୧୪(କ)॥
 ପରମ ପ୍ରେମରେ ହୃଦ ହାତ ଯୋଡ଼ି, କମଳ-ନେତ୍ରରେ ଜଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ପୁଲକିତ-
 ଶରୀର ଓ ଗର୍ଭବଦ ବାଣୀରେ ଶିବ ସୁତି କରାବୁ ଲାଗିଲେ— ॥ ୧୧୪ (ଖ) ॥
 ଛନ୍ଦ:—“ହେ ରଘୁକୁଳାମ୍ଭୀ ! ସୁନ୍ଦର ହସ୍ତରେ ପ୍ରେଷ୍ଟ ଧନୁ ଓ ବାଣ ଧରି ଆପଣ
 ମୋତେ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ଆପଣ ମହାମୋହ-ମେଘ-ସମୁଦ୍ରକୁ ଭତାଇବା ନିମନ୍ତେ
 ପ୍ରବଳ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ, ସଂଶୟ-ବନକୁ ଭସ୍ମ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଦାବାଗ୍ନି ଏବଂ ଦେବବୃନ୍ଦଙ୍କ
 ଆନନ୍ଦଦାୟକ ॥ ୧ ॥ ଆପଣ ନିର୍ଭୁଣ, ସଗୁଣ, ବିଦ୍ୟାଗୁଣର ମନ୍ଦିର ଏବଂ ସୁନ୍ଦର;
 ଭ୍ରମାନ୍ତକାର-ବିନାଶ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ଦିବାକର; କାମ-ବୋଧ-ମଦ-ଗଜର
 ନାଶ ନିମନ୍ତେ ପଞ୍ଚାନନ (ସିଂହ) ଏବଂ ଆପଣ ଏହି ସେବକର ମନ-କାନନରେ

ବିଷୟ ମନୋରଥ ପୁଞ୍ଜି କଞ୍ଜି ବନ । ପ୍ରବଳ ତୁଷାର ଉଦାର ପାର ମନ ॥
 ଭବ ବାରିଧି ମନ୍ଦର ପରମନ୍ଦର । ବାରୟ ତାରୟ ସଂସୃତ ଦୁସ୍ତର ॥୩॥
 ସ୍ୟାମ ଗାତ ଶୁଣିବ ବିଲେଚନ । ସାନବନ୍ଧୁ ପ୍ରନତାରତି ମୋଚନ ॥
 ଅନୁଜ ଜାନକୀ ସହିତ ନିରଂତର । ବସନ୍ତ ରାମ ନୃପ ମମ ଭର ଅଂତର ॥୪॥
 ମୁନିରଂଜନ ମହିମଶ୍ରୁତ ମଣ୍ଡନ । ଭୁଲସିଦ୍ଧାସ ପ୍ରଭୁ ସାସ ବିଶଣ୍ଡନ ॥୫॥
 ନାଥ ଜବହିଁ କୋସଲପୁଷ୍ପ ହୋଇଛି ତିଲକ ଭୁଞ୍ଜାର ।

କୃପାସିନ୍ଧୁ ମୋ ଆଉଁସ ଦେଖନ ଚରିତ ଉଦାର ॥୧୧୫॥
 କରି କିନୟା ଜନ ସ୍ତବ୍ଧ ସିଧାଏ । ତବ ପ୍ରଭୁ ନିକଟ ବିଶ୍ୱାସକୁ ଆଏ ।
 ନାଇ ଚରନ ପିରୁ କହ ମୃଦୁ ବାଣୀ । କିନୟା ସୁନନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ସାର୍ବଗପାଳୀ ॥୧॥
 ସକୁଳ ସଦଳ ପ୍ରଭୁ ରାବନ ମାରୋଧୀ । ପାବନ ଜୟ ଯି ଭୁବନ ବିସ୍ତାରୋଧୀ ॥
 ସାନ ମଲ୍ଲାନ ସ୍ଥାନ ମତି ଜାଣା । ମୋ ପର କୃପା ଶାନ୍ତି ବହୁ ଶାଣୀ ॥୨॥

ବିଷୟ-କାମନା-ପୁଞ୍ଜି - ସରଫଳ-ବନ । ପ୍ରବଳ ହୁମ ଉଦାର ଅଗୋଚର ମନ ॥
 ଭବାବଧି ମନ୍ଦର, ମହା-ଭୟ-ନିବାରକ । ପରମ ଘୋର ଦୁସ୍ତର ସଂସୃତ ତାରକ ॥୩॥
 ଶ୍ୟାମ ମଲେବର ନବ ରାଜକ ଲେଚନ । ସାନବାନ୍ଧବ ପ୍ରଣତ ସଙ୍କଟ ମୋଚନ ॥
 ଅନୁଜ ସୀତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଘେନି ନିରନ୍ତରେ । ବସ ରାମ ନୃପ, ମୋର ହୃଦୟ ଅନ୍ତରେ ॥୪॥
 ମୁନି-ରଞ୍ଜନ ଅବନୀ - ମଣ୍ଡଳ-ମଣ୍ଡଳ । ଭୁଲସୀ ଦାସର ପ୍ରଭୁ ସାସ-ବିଶଣ୍ଡନ ॥୫॥

ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଯେବେ ତବ ଅଭିଷେକ ହେବ, ହେ କୃପାସାଗର ।

ଆସି ଦେଖିସିଦ୍ଧି କାମନା ମୋହର ରୂପର ଲୀଳା ଉଦାର ॥୧୧୬॥
 କିନୟା କରିଣ ଯେବେ ମହେଶ୍ୱରଲେ । ତହୁଁ ବିଶ୍ୱାସଣ ପ୍ରଭୁ ନିକଟେ ଆସିଲେ ॥
 ତରଣେ ପ୍ରଣାମ କରି କୋଲେ ମୁହଁବାଣୀ । କିନୟା ଶୁଣନ୍ତୁ ମୋର ହେ, ଶାରଙ୍ଗପାଣୀ ॥୧॥
 ସକୁଳ ସଦଳ ପ୍ରଭୁ ରାବଣେ ମାରିଲେ । ପବନ ପ୍ରସନ୍ନ ହିନିଲେନେ ବିସ୍ତାରିଲେ ॥
 ସାନ ସ୍ଥାନ ଜାତି ମତି ମଲ୍ଲାନ ପାମର । ନାନା ପ୍ରକାରେ କରୁଣା କଲେ ମୋ ଉପର ॥୨॥

ନିରନ୍ତର ନିବାସ କରନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ବିଷୟ-କାମନା-ସମୁଦ୍ର-କମଳ-ବନର କିନାଶ ନିମନ୍ତେ
 ଆପଣ ପ୍ରବଳ ତୁଷାର । ଆପଣ ଉଦାର ଓ ମନର ଉଦ୍ଧାର । ଭବ-ସାଗର
 ମନ୍ଦନ ନିମନ୍ତେ ଆପଣ ମନ୍ଦରାଚଳ । ଆପଣ ଆମ ପରମ (ମହା) ଭୟଙ୍କର ଦୂର କରନ୍ତୁ
 ଏବଂ ଆମକୁ ଦୁସ୍ତର ଭବ-ସାଗରରୁ ପାର କରନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ହେ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଶଶି !
 ହେ କମଳ-ନୟନ ! ହେ ସାନବନ୍ଧୁ ! ହେ ଶରଣାଗତର ହୃଦୟହାରକ ! ହେ ରାଜା
 ରାମଚନ୍ଦ୍ର ! ଆପଣ ସାନଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଜାନକଙ୍କ ସମେତ ନିରନ୍ତର ମୋ ହୃଦୟ
 ମଧ୍ୟରେ ବାସ କରନ୍ତୁ । ଆପଣ ମୁନିବୃନ୍ଦଙ୍କ ଆନନ୍ଦଦାୟକ, ମହାମଣ୍ଡଳ-ଭୂଷଣ,
 ଭୁଲସୀ ଦାସଙ୍କ ପ୍ରଭୁ ଏବଂ ସାମନ୍ତାନ୍ତକାରକ ॥ ୪-୫ ॥ ଦୋହା .—ହେ ନାଥ !
 ଯେତେବେଳେ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରରେ ଆପଣଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ହେବ, ସେତେବେଳେ

ଅବ ଜନ ଗୁହ ପ୍ରସାଦ ପ୍ରଭୁ ଶାନ୍ତେ । ମନ୍ତ୍ରକୁ କରୁଅ ସମର ଶ୍ରମ ଛାଡ଼ିଲେ ॥
 ଦେଖି କୋସ ମନ୍ତ୍ରର ସମ୍ପଦା । ଦେହ କୃପାଳ କପିଳ କହୁଁ ମୃଦା ॥
 ସବ ବଧୁ ନାଥ ମୋହ ଅପନାଇଅ । ସୁନମୋହସହିତ ଅବଧସୁର ଜାଇଅ ॥
 ସୁନତ ବଚନ ମୁହୁ ଶୁନଦସ୍ଥାନ । ସଜଳ ଭବ ହୋ ନୟନ ବସାନ ॥୩॥
 ତୋର କୋସ ଗୁହ ମୋର ସବ ସତ୍ୟ ବଚନ ସୁନୁ ଭ୍ରାତ ।
 ଭରତ ଦସା ସୁମିରତ ମୋହ ନିର୍ମିତ କଲୁ ସମ ଜାତ ॥୧୧୭(କ)
 ତାପସ ବେଷ ଗାତ କୃଷ ଜପତ ନିରନ୍ତର ମୋହ ।
 ଦେଖି କେଶି ସୋ ଜତନୁ କଲୁ ସଖା ନିହୋରଇଁ ତୋହ ॥୧୧୭(ଖ)॥

ଏବେ ଜନ ଗୁହ ପ୍ରଭୁ ପଦସ୍ତ କରନ୍ତୁ । ସ୍ଥାନ କରିଣ ସମର ଶ୍ରମ ବିନାଶନ୍ତୁ ॥
 ଦେଖି କୋଷ ଧନ ରହୁ ସମ୍ପଦ ନିଲଭ । ଦିଅନ୍ତୁ କପିଳ ପ୍ରମୋଦିତେ, କୃପାମୟ ॥
 ସବୁ ଭବେ ନାଥ, ମୋତେ ଆପଣାର କରି । ମୋ ସହ ଚଳନ୍ତୁ ପୁଣି ଅଯୋଧ୍ୟାନଗର ॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ସାନଦୟାକୁ ମୁହୂଳ ବଚନ । ସଜଳ ହୋଇଲୁ ଦେହ ବିଶାଳ ଲେଚନ ॥୩॥
 ତୁମ୍ଭ କୋଷାଗାର ସଜଳ ମୋହର ଶୁଣ ସତ୍ୟ ବାଣୀ ମମ ।
 ଦଶା ଭରତଙ୍କ ସୁରନ୍ତେ ପଲକ ଲଗେ ମୋତେ କଲୁ ସମ ॥୧୧୭ (କ)॥
 ତାପସବେଶରେ କୃଷ କଲେବରେ ଜପେ ମୋତେ ନିରନ୍ତର ॥
 ନିହୋରେ ତୁମ୍ଭକୁ ଦେଖିବି ତାହାକୁ ଶୀଘ୍ର ସେ ସଜନ କର ॥୧୧୭ (ଖ)॥

ହେ କୃପା-ସାଗର ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଉଦାର ଯାଳା ଦେଖିବାକୁ ଆସିବି । ॥ ୧୧୫ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଯେତେବେଳେ ଶିବ ପୁତ୍ର କରି ଚଳିଗଲେ, ସେତେବେଳେ ବିଶ୍ଵାସୀ
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ଚରଣରେ ଶିର ନୂଆଁଇ କୋମଳ ବାଣୀରେ କହଲେ,
 “ହେ ସାରଳପାଣି ପ୍ରଭୋ ! ମୋର ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣନ୍ତୁ— ॥ ୧ ॥ “ଆପଣ କୁନ ଓ
 ସେନା ସମେତ ରାଜ୍ୟକୁ ବଧ କଲେ । ହିରୁଦନରେ ଆପଣାର ସନ୍ତାନ ଯଶ
 ବିସ୍ତାରିଲେ । ମୋ ପରି ସାନ, ପାପୀ, ନିବୋଧ ଓ ବିନାୟକ ଉପରେ ଆପଣ ନାନା
 ପ୍ରକାରେ କୃପା କଲେ ॥ ୨ ॥ ଏବେ ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଏହି ଦାସର ଗୁହକୁ ପଦସ୍ତ କରନ୍ତୁ
 ଏବଂ ସେଇଠାରେ ସ୍ଥାନ କରନ୍ତୁ । ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଭୁଶ୍ରମକଳତ କାନ୍ତ ତୁର ହୋଇଯିବ ।
 ହେ କୃପାକୁ ! ରାଜକୋଷ, ମହଲ ଓ ସମଗ୍ର ଉତ୍ତମେଶ କରି ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ
 ବାଜରମାନଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ହେ ନାଥ ! ମୋତେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଆପଣାର କରି
 ଦିଅନ୍ତୁ । ପୁଣି ହେ ପ୍ରଭୋ ! ମୋତେ ସଜରେ ନେଇ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରରେ ପଦାର୍ପଣ
 କରନ୍ତୁ ।” ବିଶ୍ଵାସୀଙ୍କ କୋମଳ ବଚନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସାନଦୟାକୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ହୃଦ
 ବିଶାଳ ନେତ୍ରେ ପ୍ରେମାଗ୍ରଜଳ ଭରି ଆସିଲା ॥ ୪ ॥ ବୋହା :—ଶ୍ରୀରାମ କହୁଲେ,
 “ହେ ଭାଇ ! ଶୁଣ, ତୁମ ରାଜକୋଷ ଓ ଗୁହ ସମସ୍ତ ମୋର, ଏହା ସତ୍ୟ । କିନ୍ତୁ
 ଭରତଙ୍କ ଦଶା ଦେଖି ମୋର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶ୍ଵଶ କଲୁ ପରି ଅନ୍ତଦାହକ

ସାଙ୍ଗେ ଅବଧୁ ଜାଣି ଗୋଁ କଥା ନ ପାଞ୍ଜୁରୁ ବାର !

ସୁମିରତ ଅନୁଜ ପ୍ରୀତି ପ୍ରଭୁ ପୁନ ପୁନ ପୁଲକ ସଂସାର ॥୧୯୭(ଗ)॥

କରେନ୍ତୁ କଳ୍ପ ଭବିଷ୍ୟତୁ ମୋହି ସୁମିରେନ୍ତୁ ମନ ମାହିଁ ॥

ପୁନ ମମ ଧାମ ପାଇବନ୍ତୁ ଜହ୍ନ ସଦା ସବ ଜାହିଁ ॥୧୯୭(ଘ)॥

ସୁନତ ବିଶ୍ୱାସନ ବଚନ ରାମ କେ । ହରଷି ଗହେ ପଦ କୃପାଧାମ କେ ॥

ବାନର ଭାବୁ ସକଳ ହରଷାଦେ । ଗହି ପ୍ରଭୁ ପଦ ଗୁନ ବିମଳ ବଶାନେ ॥୧॥

ବହୁରି ବିଶ୍ୱାସନ ଭବନ ସିଧାସୁ । ମନଗନ ବସନ ବିମାନ ଭବସୁ ॥

ଲେ ପୁଷ୍ପକ ପ୍ରଭୁ ଆଗେ ରାଖ । ହୁଁସି କରି କୃପାପିରୁ ତବ ରାଖ ॥୨॥

ଚଢ଼ି ବିମାନ ସୁନୁ ସଖା ବିଶ୍ୱାସନ । ଗଗନ ଜାଇ ବରଷନ୍ତୁ ପଟ ଭୁଷନ ॥

ନଭ ପର ଜାଇ ବିଶ୍ୱାସନ ତବଣ୍ଡ । ବରଷି ଦିଏ ମନ ଅମ୍ଭର ସବଣ୍ଡ ॥୩॥

ଅବଧୁ କଟାଇ ଯେବେ ଯିବି ଭଲ ପାଇବି ନାହିଁ ଜୀବିତ ।

ଭରତଙ୍କ ପ୍ରୀତି ସୁଖ ରଘୁପତି ବାରମ୍ବାର ପୁଲକିତ ॥୧୯୭ (ଗ)॥

ରାଜ୍ୟ କର ଏକ କଳପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୃଦେ ମୋତେ ସ୍ମରୁଥିବ ॥

ପୁଣି ମୋର ଧାମେ ଯହିଁ ସନ୍ନିଜନେ ଯାଆନ୍ତି ତୁମ୍ଭେ ଗମିବ ॥୧୯୭ (ଘ)॥

ଶୁଣି ବିଶ୍ୱାସଣ ଏହି ବଚନ ରାମଙ୍କ । ହରଷେ ଧରଣ ସବ କରୁଣା-ଧାମଙ୍କ ॥

ରୁଷ ମର୍କଟ ସକଳେ ହରଷ ହୋଇଲେ । ପ୍ରଭୁ ପଦ ଧରି ଶୁଭୁ ସୁଯୋଗ ଗାଇଲେ ॥୧॥

ପୁଣି ବିଶ୍ୱାସଣ ନିଜ ଭବନେ ଯାଇଣ । ବିମାନେ ମଣି ବସନ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରାଇଣ ॥

ଦେନ ପୁଷ୍ପକ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମ୍ମୁଖେ ରଖନ୍ତେ । ହୁଁସି କରୁଣାସାଗର ଭାଷିଲେ ଏମନ୍ତେ ॥୨॥

ବିମାନରେ ବସି ଶୁଣ, ସଖା ବିଶ୍ୱାସଣ । ଗଗନେ ଯାଇ ବରଷ ବସନ ଭୁଷଣ ॥

ସେହୁକ୍ଷଣି ଅମ୍ଭରକୁ ଯାଇ ଲଙ୍କେଶ୍ୱର । ବୁଝି କରି ଦେଲ ମଣି ଅମ୍ଭର ନିକର ॥୩॥

ହେଉଛି ॥ ୧୯୭ (କ) ॥ ସେ ଜପସୀ ଦେଶରେ ହୁଏକ ଶରୀରରେ ନିରନ୍ତର ମୋର

ନାମ ଜପ କରୁଅଛନ୍ତି । ହେ ସଖେ ! ଯେପରି ମୁଁ ଅତି ଶୀଘ୍ର ତାହାକୁ ଦେଖି

ପାଶବି, ତହିଁର ଉପାୟ କର । ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନିହୋରୁ ହୋଇ ଏତିକି କହୁଛି ॥ ୧୯୭ (ଖ) ॥

ଯଦି ଅବଧୁ ଅତିବାହିତ ହେବା ପରେ ଯାଉଛି, ତେବେ ଭାବକୁ ଜୀବିତ ଅବସ୍ଥାରେ

ପାଇବି ନାହିଁ । ସାନ ଭଲ ଭରତଙ୍କ ପ୍ରୀତି କଥା ସୁରକ୍ଷ କରି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶରୀର

ବାରମ୍ବାର ପୁଲକିତ ହେଉଥାଏ ॥ ୧୯୭ (ଗ) ॥ ଶ୍ରୀରାମ ପୁଣି କହିଲେ, “ହେ ବିଶ୍ୱାସଣ !

ତୁମେ କଲେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜକୁ କରିବ । ମନ ମଧ୍ୟରେ ନିରନ୍ତର ମୋତେ ସ୍ମରଣ

କରୁଥିବ । ତତନନ୍ତର ସବୁ ସାଧୁସନ୍ଥ ମୋର ଯେଉଁ ପରମଧାମକୁ ଯାଆନ୍ତି, ତୁମେ

ସେହୁଠାକୁ ଯିବ ।” ॥ ୧୯୭ (ଘ) ॥ ତୌପାଞ୍ଚ :—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣିବା

ମାତ୍ରେ ବିଶ୍ୱାସଣ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ କୃପାଧାମ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣ ଧରି ପକାଇଲେ ।

ସମସ୍ତ ବାନର ଓ ଭଲ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ ଏକ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ଧରି ତାଙ୍କ

ଜୋଇ ଜୋଇ ମନ ଶୁଣୁଇ ସୋଇ ଲେଖୁ । ମନ ମୁଖ ମେଲି ତାର କପି ଦେହୁଁ ॥
 ହୁଁସେ ସମୁ ଶ୍ରୀ ଅନୁଜ ସମେତା । ପରମ କୌତୁକ କୃପାକେତା ॥୩॥
 ମୁଖ ଜେହୁ ଧାନ ନ ପାତୁଣ୍ଡି ନେତ ନେତ କହ ବେଦ ।
 କୃପାସିରୁ ସୋଇ କପିହୁ ସନ କରଇ ଅନେକ ବିନୋଦ ॥୧୧୭(କ)॥
 ଭ୍ରମା ଜୋତ ଜପ ଦାନ ତପ ନାନା ମଖ ବ୍ରତ ନେମ ।
 ସମୁ କୃପା ନହିଁ କରୁଣି ତପି ଜପି ନିଷ୍ଠେବଲ ପ୍ରେମ ॥୧୧୭(ଖ)॥
 ଶତ୍ରୁ କପିହୁ ପଟ ଭୁଷନ ପାଏ । ପହୁରି ପହୁରି ରଘୁପତି ପହିଁ ଆଏ ॥
 ନାନା ଜନସ ଦେଖି ସବ ଖସା । ସୁନ ସୁନ ହୁଁସଇ କୋସଲଧୀସା ॥୧॥

ଯେ ଯାହା ଭଲ ପାଆନ୍ତି ସେବାହା ନଅନ୍ତି । ମଣି ମୁଖେ ଦେଇ କପି ଲେଖଣି ତଅନ୍ତି ॥
 କହନ୍ତି ସୀତା ଅନୁଜ ସହଚ ଶ୍ରୀରାମ । ପରମ କୌତୁକ ପ୍ରଭୁ ଅନୁକମ୍ପା-ଧାମ ॥୩॥
 ଯାହାକୁ ନ ପା'ନ୍ତି ଧାନେ ମୁଖ ଯତ 'ନେତ' 'ନେତ' କହେ ବେଦ ।
 ସେ କରୁଣାକର କପିଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କରନ୍ତି ନାନା ବିନୋଦ ॥୧୧୭(କ)॥
 ଭ୍ରମା ' ଯୋଗ ଜପ-ଯଜ୍ଞ ଦାନ ତପ ନାନାତ ନୟମ ବ୍ରତେ ।
 ନ କରନ୍ତି ରାମ କରୁଣା ତେହନ ଅନନ୍ୟ ପ୍ରେମେ ଯେମନ୍ତେ ॥୧୧୭(ଖ)॥
 ବସୁ କୁଷଣ ପାଇଣ ରଖି ମରକଟେ । ପିନ୍ଧି ପିନ୍ଧି ଆରମ୍ଭିଲେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟେ ॥
 ବିଲେଖି କପି ବୃତ୍ତଙ୍କ ନାନାବଧ ବେଶ । ବିହସନ୍ତି ବାରମ୍ବାର ତୋଶିଲି ନରେଶ ॥୧॥

ନିର୍ମଳ ଗୁଣ ନିଖାଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ ତତ୍ପରେ ବିଶ୍ୱାସଣ ମହଲକୁ ଗଲେ ଏବଂ
 ସେ ମଣିରୁ ଓ ବସୁ-ସମୁଦ୍ରେ ବିମାନକୁ ପଶୁପୁଣି କରନେଲେ ଏବଂ ସେହି ପୁଷ୍ପକ
 ବିମାନକୁ ଆଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖିଲେ । ସେତେବେଳେ କୃପାସୀରର ଶ୍ରୀରାମ
 ହସି କହଲେ— ॥ ୧ ॥ ହେ ସଖା ବିଶ୍ୱାସଣ ! ଶୁଣ, ବିମାନରେ ଚଢ଼ି ଆକାଶକୁ
 ଯାଅ ଏବଂ ବସୁ ଓ ଅଳଂକାର ଚୂଷ୍ମି କର ।” ଆଜ୍ଞା ଶୁଣିବା ମାନେ ବିଶ୍ୱାସଣ
 ଆକାଶକୁ ଯାଇ ସମସ୍ତ ମଣି ଓ ବସୁ ଚୂଷ୍ମି କରିବେଲେ ॥ ୨ ॥ ଯାହାର ମନକୁ ଯାହା
 ପସନ୍ଦ ଲାଗୁଥାଏ, ସେ ତାହା ନେଇ ଯାଉଥାଏ । ବାନରଗଣ ମଣିଗୁଡ଼ିକୁ ପାଟିକୁ
 ନେଉଥା'ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାହା ଶାନ୍ତ ଜନସ ନୁହେଁ ବୋଲି ହୁଏ ବାନ୍ଧି କରି ଦେଉଥା'ନ୍ତି ।
 ଏହି ଦୁଶ୍ୟ ଦେଖି ପରମବିନୋଦ ଓ କୃପାଧାମ ଶ୍ରୀରାମ ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣେ ସହଚ
 ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା :— ମୁନିଜନ ଧାନରେ ସ୍ତବ୍ଧା ଯାହାକୁ ପାଆନ୍ତି
 ନାହିଁ, ବେଦଗଣ ଯାହାକୁ 'ନେତ' 'ନେତ' କହୁ ବଖାଣନ୍ତି, ସେହି କୃପାସୀରର
 ଶ୍ରୀରାମ ବାନରଗଣଙ୍କ ସହଚ ଅନେକ ପ୍ରକାର ବିନୋଦାଳାପ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧୧୭ (କ) ॥
 ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ଭ୍ରମା ! ଶ୍ରୀରାମ ଅନନ୍ୟ ପ୍ରେମର ବିଶମୟରେ ଭକ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି
 ଯେପରି କୃପା କରନ୍ତି, ନାନା ପ୍ରକାର ଯୋଗ, ଜପ, ଦାନ, ତପ, ଯଜ୍ଞ, ବ୍ରତ ଓ
 ନୟମ ଆଦି କଲେ ସ୍ତବ୍ଧା ସେପରି କରନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୧୧୭ (ଖ) ॥ କୌପାୟ :—

ଚିତାଇ ସବୁକି ପର ଶାନ୍ତି ଦାୟା । ବୋଲେ ମୁକୁଳ ବଚନ ରଘୁରାୟା ।
 ତୁମ୍ଭେକି ବଳ ମେଁ ରାବନ୍ ମାରୋ । ତିଳକ ବିଶ୍ୱାସନ କହଁ ପୁନି ସାରୋ ॥୨॥
 ନିଜ ନିଜ ଗୁହ୍ୟ ଅବ ତୁମ୍ଭ ସବ ଜାହୁ । ସୁମିରେନ୍ତ ମୋହି ଉତ୍ତରପତ୍ର ଜନି କାହୁ ।
 ସୁନତ ବଚନ ପ୍ରେମାକୁଳ ବାନର । ଜୋରି ପାନ ବୋଲେ ସବ ସାଦର ॥୩॥
 ପ୍ରଭୁ ଜୋଇ କହନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭହି ସବ ସୋହା । ହମରେଁ ହୋତ ବଚନ ସୁନି ମୋହା ।
 ଘନ ଜାନି କପି କିଏ ସନାଥା । ତୁମ୍ଭେ ହେଲେକ ଈସ ରଘୁନାଥା ॥୪॥
 ସୁନି ପ୍ରଭୁ ବଚନ ଲଜ ହମ ମରହାଁ । ମସକ କହଁ ଖରପତ ହୃତ କରହାଁ ।
 ଦେଖି ରାମ ରୁଖ ବାନର ଶରା । ପ୍ରେମ ମଗନ ନହିଁ ଗୁହ କେ ଇନ୍ଦ୍ର ॥୫॥
 ପ୍ରଭୁ ପ୍ରେରତ କପି ଭାବୁ ସବ ରାମ ରୂପ ଉର ରାଣି ।

ହରଷ ବିଷାଦ ସନ୍ଧିତ ଚଳେ ବିନୟ ବିବଧ ବିଧି ଭାଷି ॥୧୧୮(କ)॥

କୃପା କରି ନିରେଖିଣ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି । ଭାଷିଲେ ମୁହଁ ବଚନ ତହଁ ରଘୁପତି ॥
 ଗୁମ୍ଫା ବଳେ ରାବଣକୁ ବଧ ପୁଁ କରିଲି । ଆବର ବିଶ୍ୱାସକୁ ରାଜଂ ପ୍ରଦାନିଲି ॥୧॥
 ଏବେ ଗୁମ୍ଫେ ଯାଅ ସତେ ନିଜ ନିଜ ବାସ । ସୁରୁଥବ ମୋତେ, କା'ରେନ କରବସାସ ॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ବଚନ ପ୍ରେମେ ଆକୁଳ ବାନରେ । କହୁଲେ କର ଯୋଡ଼ିଣ ସମସ୍ତେ ସାଦରେ ॥୩॥
 ପ୍ରଭୁ, ଯାହା କହୁ ତାହା ଗୁମ୍ଫା ସାନଲ । ବଚନ ଶୁଣି ଆମ୍ଭର ମୋହ ଉତ୍ତରଲ ॥
 ଘନ ଜାଣି କଲ କପି-କୁଳକୁ ସନାଥ । ଗୁମ୍ଫେ ଉନି ଭବନର ନାଥ, ରଘୁନାଥ ॥୪॥
 ପ୍ରଭୁ ବାଣୀ ଶୁଣି ମରୁ ଲଜ୍ଜା ଶରମରେ । ମଣକ କେବେ କି ଖରପତ ହୃତ କରେ ॥
 ଦେଖିଣ ରାମ ମର୍କଟ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ମନ । ଗୁହ ଲଜ୍ଜା ନ କରନ୍ତି ପ୍ରେମରେ ମଗନ ॥୫॥

ପ୍ରଭୁ ପ୍ରେରଣାରେ ରାମ ରୂପ ଉରେ ଚିନ୍ତୁ ରୁଷ ବୃଷ-ବାସୀ ।

ଗମିଲେ ହରଷ ବିଷାଦ ବିବଧ ବିବଧ ବିନୟ ଭାଷି ॥୧୧୯(କ)॥

ଭଲୁ ଓ ବାନରମାନେ ବସ୍ତ୍ରାଳଂକାର ପ୍ରଭୃତି ପାଇଲେ ଏବଂ ସେ ସବୁ ପରିଧାନ କରି
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ । ଅନେକ ଜାତିର ବାନରଗଣଙ୍କୁ ଦେଖି କୋଶଳପତି
 ଶ୍ରୀରାମ ବାରମ୍ବାର ହସ୍ତଥାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ କୃଷାଦୃଷ୍ଟରେ ରୁହିଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ
 ଦୟା କଲେ । ସେ କୋପଳ ବଚନ କହୁଲେ, “ହେ ଭାଇମାନେ ! ଗୁମ୍ଫାମାନଙ୍କ
 ବଳରେ ପୁଁ ରାବଣକୁ ମାରିଲି ଏବଂ ପୁଣି ବିଶ୍ୱାସଙ୍କର ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ କଲି ॥ ୧ ॥
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୁମ୍ଫେମାନେ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଯାଅ । ମୋତେ ସୁରକ୍ଷା କରୁଥବ
 ଏବଂ କାହାରିକୁ ତର୍କବ ନାହିଁ ।” ଏହି ବଚନମାନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସମସ୍ତ
 ବାନର ପ୍ରେମରେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଆଦରରେ କହୁଲେ— ॥ ୨ ॥
 “ହେ ପ୍ରଭେ ! ଆପଣ ଯାହା କିଛି କୁହନ୍ତୁ ପରକେ, ସବୁ ଆପଣଙ୍କୁ ଶୋଭି ପାଏ ।
 ଆପଣଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ମୋହ ଗ୍ରାସ କରୁଛି । ହେ ରଘୁନାଥ ! ଅପଂ
 ତିନି ଲୋକର ରାଣୀ । ଆମ ବାନରଗଣଙ୍କୁ ଘନ ଜାଣି ଅଗ୍ରସ ସନାଥ (ବୃକାର୍ତ୍ତ)

କପିପତି ମାଲ ଶାନ୍ତପତି ଅଙ୍ଗଦ ନଲ ହନୁମାନ ।

ସହଚ ବିଶ୍ୱାସନ ଅପର ଜେ ନୁଅପ କପି ବଲବାନ ॥୧୮(ଖ)॥

କହିନ ସକହିଁ କହୁ ପ୍ରେମ ବସ ଭର ଭର ଲେଟନ ବାରି ।

ସନ୍ଧୁ ଖ ଚିତ୍ତେଶ୍ୱରୀ ରାମଚନ ନୟନ ମିମେଷ ନବାରି ॥୧୮(ଗ)॥

ଅତିସୟ ପ୍ରୀତି ଦେଖି ରଘୁରାଜ । ଲୁହେ ସକଳ ବିମାନ ଚଢ଼ାଇ ॥

ମନ ମହୁଁ ବିପ୍ରଭରନ ସିନ୍ଧୁ ନାୟେ । ଉତ୍ତର ବିସିନ୍ଧୁ ବିମାନ ଚଲୁୟେ ॥୧॥

ଚଳିତ ବିମାନ କୋଲାହଳ ହୋଇ । ଜୟ ରଘୁବୀର କହଇ ସବୁ କେ'ଇ ॥

ସିଂହାସନ ଅତି ଭଜ ମନୋହର । ଶ୍ରୀ ସମେତ ପ୍ରଭୁ ବେଠେ ତା ପର ॥୨॥

ଜାମ୍ବବାନ କଳ ଜଳ କପି-ପାଳ ବାଲିପୁତ ହନୁମାନ ।

ସହ ବିଶ୍ୱାସନ ଯୁଅପ ଅଙ୍ଗାନ୍ୟ ସେ ବାନର ବଳବାନ ॥୧୮ (ଖ)॥

ପ୍ରେମ ବଶ କହୁ କହୁ ନ ପାରନ୍ତୁ ଗଡ଼ାଇ ନେହୁ ଲେଟକ ।

ସନ୍ଧୁଖେ ରାମକୁ ନିରେଖି ଗୁଡ଼ାନ୍ତୁ ଭୁଲି ନୟନ ପଲକ ॥୧୮ (ଗ)॥

ଅତିଶୟ ପ୍ରୀତି ଅବଲୋକ ରଘୁପାଇଁ । ନେଲେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ବିମାନେ ବସାଇ ॥

ମନ ମଧ୍ୟେ ବିପ୍ରପତି ବନ୍ଦନ କରିଲେ । ଉତ୍ତର ଉପକୁ ପ୍ରଭୁ ବିମାନ ଗୁଲିଲେ ॥୧॥

ଚଳିଗ୍ରେ ବିମାନ ହୁଏ କୋଲାହଳ ନଭେ । ଜୟ ଜୟ ରଘୁବୀର ଘୋଷନ୍ତୁ ସରବେ ॥

ସିଂହାସନ ଅତି ଭଜ ପରମ ସୁନ୍ଦର । ସୀତା ସହ ଉପବିଷ୍ଟ ଚଢ଼ି ରଘୁବର ॥୨॥

କରଅଛନ୍ତି ।” ॥ ୪ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଏପରି ବଚନ ଶୁଣି ଆମ୍ଭେମାନେ ଲଜରେ ମର

ଯାଉଛୁ । କେଉଁଠି ମଣି ଭବ ଗରୁଡ଼ଙ୍କର ଉପକାର କରି ପାରିବୁ ?” ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ

କୃପାକୃଷ୍ଟି ଦେଖି ଭଲ୍ଲୁନ ଓ ବାନରମାନେ ପ୍ରେମରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ସେମାନଙ୍କର ଘରକୁ ଯିବାକୁ ମନ ନେଇ ନ ଥାଏ ॥ ୫ ॥ ତୋହା —କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ

ପ୍ରେରଣା (ଅକ୍ଷ)ରେ ସମସ୍ତ ବାନର-ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରୂପ ହୃଦୟରେ ଧରି ଅନେକ

ପ୍ରକାରେ ପୁଣି କରି ପ୍ରସନ୍ନ ଓ ବିଷଣୁ ମନରେ ଘରକୁ ଘରେ ॥୧୮ (କ)॥ ବାନରରାଜ

ହୁଣ୍ଡାବ, ମାଳ, ରଞ୍ଜିତ ଜାମ୍ବବାନ୍, ବାଲିପୁତ ଅଙ୍ଗଦ, ନଳ ଓ ପବନପୁତ ହନୁମାନ ତଥା

ଲଙ୍କପତି ବିଶ୍ୱାସଙ୍କ ସହଚ ଆଉ ଯେଉଁ ବଳବାନ୍ ବାନର ସେନାପତିମାନେ

ଥିଲେ, ॥ ୧୮ (ଖ) ॥ ସେମାନେ କହୁ କହୁପାରୁ ନ ଥା’ନ୍ତି; ସେମାନେ ନେହରେ

ପ୍ରେମାଗ୍ର-ଜଳ ଭରି ସନ୍ଧୁଖରେ ରହୁ ନିମିମେଷ ନୟନରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଡ଼କୁ

ଗୁଡ଼ୁଆ’ନ୍ତି ॥ ୧୮ (ଗ) ॥ ତୋପାଇ —ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସେମାନଙ୍କର ଅତିଶୟ

ପ୍ରେମ ଦେଖି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିମାନରେ ଚଢ଼ାଇଲେ । ତତନନ୍ତର ମନେ ମନେ ବିପ୍ରଗଣଙ୍କ

ଚରଣରେ ଶିର ନୁଆଁଇ ଉତ୍ତର ଭଗ ଆଡ଼କୁ ବିମାନ ଚଳାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ବିମାନ

ଚଳିଲା ବେଳେ ବଡ଼ କୋଲାହଳ ହେଉଥାଏ । ସମସ୍ତେ “ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀରଙ୍କ ଜୟ”

ବୋଲି କହୁଥା’ନ୍ତି । ବିମାନରେ ଗୋଟିଏ ଅଗ୍ରତ ମନୋହର ସିଂହାସନ ଥାଏ ।

ରାଜର ରାମୁ ସହଚର ଭାମିନୀ । ମେରୁ ସୁଜା ଜରୁ ଦନ ବାମିନୀ ॥
 ରୁଚିର ବିମାନୁ ଚଳେଉ ଅତି ଆକୃର । ଶାନ୍ତି ସୁମନ ବୃଷ୍ଟି ହରଷେ ଫୁର ॥୩॥
 ପରମ ସୁଖଦ ଚଳି ହି ବିଧି ବସୁଧା । ସାଗର ସର ସର ନିର୍ମଳ ବାଣୀ ॥
 ସଗୁନ ହୋଇଁ ସୁନ୍ଦର ଚକ୍ର ପାସା । ମନ ପ୍ରସନ୍ନ ନିର୍ମଳ ନର ଆସା ॥୪॥
 କହ ରଘୁବୀର ଦେଖ ରନ ସୀତା । ଲକ୍ଷ୍ମଣନ ଲକ୍ଷ୍ମି ହୃଦୟ ଲକ୍ଷ୍ମଣତା ।
 ହନୁମାନ ଅଙ୍ଗଦ କେ ମାରେ । ରାମସହ ପରେ ନିସାଚର ଭାବେ ॥୫॥
 କୁହକରନ ରାବନ ହୋଇ ଶୁଭ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହୃଦେ ସୁର ମୁନି ଦୁଖଦାୟୀ ॥୬॥

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେବୁ ବାପେଁ ଅରୁ ଆପେଉଁ ସିବ ସୁଖଧାମ ।

ସୀତା ସହଚର କୃପାକର ସଦୃଶ ଶକ୍ତି ପ୍ରଦାନ ॥୧୯୯(କ)॥

ଜହଁ ଜହଁ କୃପାସିନ୍ଧୁ ବନ ଶକ୍ତି ବାସ ବିଶ୍ରାମ ।

ସକଳ ଦେଖାଏ ଜାନକହ କହେ ସକଳ କେ ନାମ ॥୧୯୯(ଖ)॥

ରାଜନ୍ତ୍ର ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସହଚର କାମିନୀ । ମେରୁଶୃଙ୍ଗେ ଶୋଭେଯଥା ଦନ ସୌଦାମିନୀ ॥
 ରୁଚିର ବିମାନ ଚକ୍ର ଉଡ଼ିଲ ଆକୃରେ । ସୁମନ ବୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ହରଷିତେ ସୁରେ ॥୧॥
 ପରମ ସୁଖଦ ବହେ ହି ବିଧି ସମ୍ପର । ସାଗର ସର ସର ସୁନିର୍ମଳ ନର ॥
 ଚଉପାଶେ ରମ୍ୟ ଶୁଭ ଶକ୍ତିନ ହୃଦୟ । ପ୍ରସନ୍ନ ହସ ଅମର ଉତ୍ତମ ଦଶଇ ॥୨॥
 କହନ୍ତି ରଘୁନାଥୁକ ଦେଖ ରଣେ, ସୀତେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବଧୁଲେ ଏହି ସ୍ଥାନେ ଲକ୍ଷ୍ମଣତେ ॥
 ବାଳିସ୍ତବ ପ୍ରଭାତ-ତନୟ ମାଡ଼ରେ । ସନ୍ତାମେ ଶୋଭିଲେ ବଳବନ୍ତ ନିଶାଚରେ ॥୩॥
 ରାବଣ ଆବର କୁହକର୍ଣ୍ଣ ହୁଇ ଶୁଭ । ଏ ସ୍ଥାନେ ବଧୁଲ ସୁର-ମୁନି-ହାତୋତ୍ସା ॥୪॥

ସେରୁ ବିରଡ଼ ଏଠାରେ ସ୍ଥାପନ କଲି ଶିବ ସୁଖଧାମ ।

ଜାନକା ସହଚର ରଘୁକୁଳ-କାନ୍ତ ଶମ୍ଭୁ କଲେ ପ୍ରଣାମ ॥୧୯୯ (କ)॥

କରିଥିଲେ ରାମ ନବଦାନ ଶ୍ୟାମ ଯହିଁ ନିବାସ ବିଶ୍ରାମ ।

କଳକ-ସ୍ତବାକୁ ଦେଖାନ୍ତି ସକଳ କହ ସମସ୍ତଙ୍କ ନାମ ॥୧୯୯ (ଖ)॥

ଚକ୍ର ଉପରେ ସୀତାଙ୍କ ସହଚର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ବିରାଜମାନ ହେଲେ ॥୧॥ ପତ୍ନୀଙ୍କ ସହ
 ଶ୍ରୀରାମ ବିମାନର ଉକ୍ତ ଆସନରେ ଏପରି ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥାନ୍ତି, ଯେତେ ଅବା ହୁମେରୁ
 ଶିଖରରେ ବିକଳ ସହଚର ଶ୍ୟାମ ମେଘ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଅଛି ! ସୁନ୍ଦର ବିମାନ ଅତି ଶୀଘ୍ର
 ଚଳିଲା । ଦେବଗଣ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କଲେ ॥୩॥ ପରମସୁଖଦ, ଶୀତଳ, ମନ ଓ
 ସୁଖବିତ୍—ତଳ ପ୍ରକାର ବାୟୁ ବହୁବାକୁ ଲାଗିଲା । ସମୁଦ୍ର, ସରୋବର ଓ ନଦୀମାନଙ୍କର
 ଜଳ ନିର୍ମଳ ହୋଇଗଲା । ଚତୁର୍ଦିଗରେ ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଗଲା । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ
 ପ୍ରସନ୍ନ, ଆକାଶ ଓ ବିପଦାନ ନିର୍ମଳ ॥ ୪ ॥ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, ହେ ସୀତେ !
 ରଣଭୂମି ଦେଖ । ଲକ୍ଷଣ ଏହିଠାରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମେଘନାଦକୁ ବଧ କରିଥିଲେ ।

ତୁରନ୍ତ ବିମାନ ତହିଁ ଚଢ଼ି ଆସୁ । ବନ୍ଧୁକ ବନ ଜହଁ ପରମ ସୁହାସୁ ।
 କୁମୁଜାଦି ମୁନିନାୟକ ନାନା । ଉଏ ରାମ ସବ ଦେଁ ଅସ୍ଥାନା ॥୧॥
 ସକଳ ରିଷିଭୁ ସନ ପାଇ ଅସୀସା । ଚନ୍ଦ୍ର-ବୃକ୍ଷେ ଆଏ ଜଗନ୍ନାଥା ॥
 ତହିଁ କରି ମୁନିଭୁ କେର ସଦୋଷ । ଚନ୍ଦ୍ର ବିମାନ୍ ତହିଁ ଦେଁ ରୋଷା ॥୨॥
 ବହୁର ରାମ ଜାନକହ ଦେଖାଇ । ଜମୁନା କଲ ମଲ ହରନି ସୁହାଜି ॥
 ପୁନି ଦେଖି ପୁରସସ ପୁନାତା । ରାମ କହା ପ୍ରନାମ କରୁ ସୀତା ॥୩॥
 ଶାରଥପତି ପୁନି ଦେଖୁ ପ୍ରୟାଗ । ନରଖତ ଜନ୍ମ କୋଟି ଅବ ଶ୍ରାବ ॥
 ଦେଖୁ ପରମ ପାବନି ପୁନି ବେନା । ହରନି ସୋକ ହରି ଲୋକ ନିସେନା ॥୪॥
 ପୁନି ଦେଖୁ ଅର୍ଜୁନପୁରୀ ଅତି ପାଣ୍ଡବ । ହି ବିଧି ତାପ ଭବଗୋପ ନସାଣ୍ଡବ ॥୫॥

ତୁରନ୍ତ ବିମାନ ଆସି ପ୍ରବେଶିଲ ତହିଁ । ବନ୍ଧୁକ ବନ ପରମ ସୁଶୋଭନ ଯହିଁ ॥
 କୁମୁଜାଦି ରିଷି ମୁନିନାୟକ ବହୁତ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଗଲେ ରତ୍ନପୁତ ॥୬॥
 ସକଳ ମୁନିମାନେ ଲଭିଲ ଅଶିଷ । ଚନ୍ଦ୍ର-ବୃକ୍ଷେ ଆଗମନ କଲେ ଜଗନ୍ନାଥ ॥
 ତହିଁ ରିଷି ମୁନିଙ୍କର କରଣ ସମ୍ମାନ । ଚଳିଲ ସବୁର ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ବିମାନ ॥୭॥
 ପୁନଶ୍ଚ ସୀତାକୁ ଦେଖାଇଲେ ରତ୍ନବର । ଉତ୍ତରା କଳି-କଳଷ-ହାରିଣୀ ସୁନ୍ଦର ॥
 କିଲେକ ପୁଣି ପବନ ବିଷ୍ଣୁପଦ ରାମ । କହଲେ ସୀତାକୁ ଶ୍ରୀ ସ୍ତୋତ୍ର, କର ପରଶ୍ରାମ ॥୮॥
 ଶାରଥଜ ପ୍ରସାଦକୁ କର କିଲେକନ । କୋଟି ଜନ୍ମ ପାପ ନାଶେ ଯାହାର ଦର୍ଶନ ॥
 ନିରୋପ ଅତି ପାବନ ହି ବେଶାକୁ ପୁଣି । ଶୋକ-ନିଦାରିଣୀ ହରି-ଲୋକକୁ ନିଶ୍ଚିଣ୍ଟି ॥୯॥
 କିଲେକ ଅସୋକାସ୍ତ୍ରର ପରମ ପାବନ । ହି ବିଧି-ସନ୍ତାପ-ଭବ-ରୋଗ-ଦନାଶିନ ॥୧୦॥

ହନୁମାନ୍ ଓ ଅନ୍ୟେକ ଦ୍ଵାରା ନିହତ ଏହି ଅତିବାସ ନିଶାଚରଗଣ ରଣଭୂମିରେ
 ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ॥ ୫ ॥ କୋହା :—ମୁଁ ଏହଠାରେ ସେହି ବନ ବଦାୟିଲ ଏବଂ
 ପୁଣ୍ୟଧାମ ଶିବକୁ ସ୍ଥାପନା କରିଥିଲି ।” ତଦନନ୍ତର କୃପାକ୍ଷୀନ ଶ୍ରୀରାମ ସୀତାଙ୍କ ସହିତ
 ଶ୍ରୀ ରାମେଶ୍ଵର ମହାଦେବଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ ॥ ୧୧୧ (କ) ॥ ବନରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ
 ସ୍ଥାନରେ କରୁଣାସାଗର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ନିବାସ ଓ ବିଶ୍ରାମ କରିଥିଲେ, ସବୁ ସେ ସବୁ ସ୍ଥାନ
 ଜାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲେ ଏବଂ ସବୁ ସ୍ଥାନର ନାମ କତାଇଲେ ॥ ୧୧୧ (ଖ) ॥
 କୌପାରି :—ବିମାନ ଶୀଘ୍ର ପରମ ଶୋଭାବାନ୍ ବନ୍ଧୁକ ବନକୁ ଚାଲି ଆସିଲା । ଅଗସ୍ତ୍ୟ
 ଆଜି ବହୁତ ମୁନିଙ୍କୁ ସେହଠାରେ ରହୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ସ୍ଥାନକୁ ଗଲେ ॥ ୧୧ ॥
 ସକଳ ରିଷିଙ୍କ ନିକଟରୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଲଭି କର ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଆସିଲେ ।
 ସେଠାରେ ମୁନିମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ । ତଦନନ୍ତର ବିମାନ ସେଠାରୁ ଶୀଘ୍ର ଗଡ଼ିଲେ
 ଅଗ୍ରସର ହେଲା ॥ ୧୨ ॥ ପୁଣି ଶ୍ରୀରାମ ଜାନଙ୍କୁ କଳିପୁରର ପାପହାରିଣୀ ପ୍ରଣୋତ୍ତମ
 ଯମୁନା ନଦୀର ଦର୍ଶନ କରାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ଗଙ୍ଗାକ୍ଷର ଦର୍ଶନ କଲେ । ଶ୍ରୀରାମ
 କହଲେ, “ହେ ସୀତେ ! ଏହାକୁ ପ୍ରଣାମ କର ॥ ୧୩ ॥ ପୁଣି ଶାରଥଜ ପ୍ରୟାଗକୁ

ସୀତା ସହିତ ଅର୍ଜୁନ କହୁଁ ଶୁଣୁ କୃପାଳ ପ୍ରମାମ ।

ସଜଳ ନୟନ ତନ ପୁଲକିତ ପୁନ ପୁନ ହରଷିତ ରାମ ॥୧୨୦(କ)॥

ପୁନ ପ୍ରଭୁ ଆଇ ହିବେନାଁ ହରଷିତ ମନୁ ଶୁଣୁ ।

କପିଳ ସହିତ ବିପ୍ରଭୁ କହୁଁ ଦାନ ବିବଧ ବଧୁ ଶୁଣୁ ॥୧୨୦(ଖ)॥

ପ୍ରଭୁ ହନୁମନ୍ତ କହା ବୁଝାଇ । ଧରି ବହୁ ରୂପ ଅର୍ଜୁନପୁର ଜାଇ ॥

ଭରତକୁ କୁସଳ ହମାର ସୁନାଏଡ଼ । ସମାରୁର ଲେ ଭୁଞ୍ଜ ତଳ ଆସଡ଼ ॥୧॥

ଭରତ ପବନପୁର ଗର୍ଜନତ ଭୟୁଷ । ତବ ପ୍ରଭୁ ଭରତାଜ ପହିଁ ଗୟୁଷ ॥

ନାନା ବଧୁ ମୁନି ପୁଜା ଶୁଣୁ । ଅସୁକି କରି ପୁନ ଆସିଷ ଶୁଣୁ ॥୨॥

ମୁନି ପଦ ବଦି ଜୁଗଳ କର ଜୋଷ । ଚଢ଼ି ବିମାନ ପ୍ରଭୁ ତଳେ ବଡ଼ୋଷ ॥

ଇହା ନିଷାଦ ସୁନା ପ୍ରଭୁ ଆସ । ନାବ ନାବ କହୁଁ ଲେଗ ବୋଲୁ ॥୩॥

ତହୁଁ ରଘୁପୁତ୍ର ଜାନକ ସହିତ ପ୍ରସାଦ କଲେ ପ୍ରଣାମ ।

ସଜଳ ନୟନ ପୁଲକିତ ତନ ଅତି ହରଷିତ ରାମ ॥୧୨୦ (କ)॥

ପୁଣି ଅବତର ପ୍ରଭୁ ପ୍ରେମେ ପୁର ହିବେଣୀରେ କରି ସ୍ନାନ ।

କପିଳ ସମେତ କୃପାଳୁ ବହୁତ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଲେ ଦାନ ॥୧୨୦ (ଖ)॥

ପ୍ରଭୁ ତହୁଁ ହନୁମନ୍ତେ କହୁଲେ ବୁଝାଇ । ଧରି ଦ୍ଵିଜ ରୂପ ରୁମ୍ଭେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଯାଇ ॥

ଭରତକୁ ଶୁଣାଇଣ ଆମ୍ଭର କୁଶଳ । ସମାରୁର ଘେନ ଆସ ବାହୁଡ଼ି ତଞ୍ଜଳ ॥୧॥

ସବୁର ସମାର-ପୁତ୍ର ଗମନ କରିଲେ । ପ୍ରଭୁ ଭରତାଜ ମୁନି ଆସିମେ ଆସିଲେ ॥

ବିବିଧ ବିଧାନେ ପୁଜା କରଣ ମୁନି । ସୁଧି କରି ପୁଣି କଲେ ପ୍ରଦାନ ଆଶିଷ ॥୨॥

ମୁନିଙ୍କ ତରଣ ବନ୍ଦ ଯୋଡ଼ି ବେନିକର । ବିମାନେ ଆସେହି ପ୍ରଭୁ ତଳିଲେ ଆବର ॥

ଏଣେ ପ୍ରଭୁ ଆଗମନ ନିଷାଦ ଶୁଣିଲ । ‘ନାବ କାହିଁ ?’ କହୁଥାବରକୁ ଡକାଇଲ ॥୩॥

ଦେଖ । ଏହାର ଦର୍ଶନରେ କୋଟି କୋଟି ଜନର ପାପ ଦୂର ହୋଇଯାଏ । ପୁଣି

ପରମ-ପବନ ହିବେଣୀକୁ ଦର୍ଶନ କର । ଏହା ଶୋକହାରଣୀ ଓ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ପରମ-

ଧାମରେ ପହଞ୍ଚିବା ସକାଶେ ସୋପାନ ସଦୃଶ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅତି ପବନ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରକୁ

ଦର୍ଶନ କର । ଏହା ହିବିଷ ତାପ ଓ ଭବଭୋଗର ବିନାଶକାରଣୀ ।” ॥ ୪-୫ ॥

ଦୋହା :— ଏହପନ କହ କୃପାଳୁ ଶ୍ରୀରାମ ସୀତାଙ୍କ ସହିତ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରକୁ ପ୍ରଣାମ

କଲେ । ସଜଳ-ନେତ୍ର ଓ ପୁଲକିତ-ଶରୀର ହୋଇ ଶ୍ରୀରାମ ବାରମ୍ବାର ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ

କରୁଥାନ୍ତି ॥ ୧୨୦ (କ) ॥ ପ୍ରଭୁ ହିବେଣୀକୁ ଆସି ତହିଁରେ ଆନନ୍ଦିତ ମନେ ସ୍ନାନ

କଲେ ଏବଂ ବାନରଗଣଙ୍କ ସହିତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ଦାନ ଦେଲେ ॥ ୧୨୦ (ଖ) ॥

ଚୌପାଈ :— ତଦନନ୍ତର ପ୍ରଭୁ ହନୁମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ କହିଲେ, “ତୁମେ ବ୍ରହ୍ମଗୁହ

ରୂପ ଧରି ଅଯୋଧ୍ୟାପୁର ଯାଅ, ଭରତଙ୍କୁ ଆମର କୁଶଳବାଣୀ ଶୁଣାଅ ଏବଂ ତାଙ୍କ

ସମାରୁର ନେଇ ଫେରିଆସ ।” ॥ ୧ ॥ ପବନ-ପୁତ୍ର ହନୁମାନ ଅତିଶୀଘ୍ର ଗମନ କଲେ ।

ସୁରସର ନାସି ଜାନ ତବ ଆୟୋ । ଉତ୍ତରେଉ ତଟ ପ୍ରଭୁ ଆୟୁସୁ ପାୟୋ ॥
 ତବ ସୀତା ପୁଣୀ ସୁରସର । ବହୁ ପ୍ରକାର ସୁନି ତରୁନନ୍ତ୍ର ପଣ ॥୩॥
 ଶାନ୍ତି ଅସୀସ ହରଷି ମନ ଗଂଗା । ସୁନ୍ଦର ତବ ଅନ୍ତବାତ ଅଭଂଗା ॥
 ସୁନ୍ଦର ଗୁଡ଼ା ଧାୟୁର ପ୍ରେମକୁଲ । ଆୟୁର ନିକଟ ପରମ ସୁଖ ସୁକୁଲ ॥୫॥
 ପ୍ରଭୁହ ସହଚ ବିଲେକି କେଦେଶୁ । ପରେଉ ଅବନି ତନୟୁ ନନ୍ଦି ତେଶୁ ॥
 ପ୍ରୀତି ପରମ ବିଲେକି ରଘୁରାଜ । ହରଷି ଉଠାଇ ଲୟୋ ଉର ଲାଜ ॥୭॥

ଲୟୋ ହୃଦୟ ଲାଲ କୃପାକ୍ଷୀନ ସୁଜାନରାୟ ରମାପତି ।
 କୈଂକର ପରମ ସମୀପ ବୁଝି କୁସଲ ସୋ କର ସାନନ୍ଦ ॥
 ଅବ କୁସଲ ପଦ ପକ୍ଷଜ ବିଲେକି ବିରଂଗ ସଙ୍କର ସେବ୍ୟ ଜେ ।
 ସୁଖଧାମ ସୁନ୍ଦର କାମ ରାମ ନମାମି ରାମ ନମାମି ତେ ॥୧॥

ସୁର ନଦୀ ଲଂଚି ଯେବେ ଆସିଲ ପୁଷ୍ପକ । ତଟେ ଓଢ଼ାଇଲ ପାଇ ଆଦେଶ ରାମଜ୍ଞ ॥
 ତହୁ ସୁର ସରତକୁ ଜାନନ୍ତ ପୁଜିଲେ । ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବନ୍ଦି ତରଣେ ପଡ଼ିଲେ ॥୨॥
 ଆସିଷ ଦେଲେ ଜାନ୍ତୁଣହୋଇ ଅନୁରାଗ । ଅତଳ ହେଉ ସୁନ୍ଦର, ତୋହର ସୁହାଗ ॥
 ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ପ୍ରହୁଧାରୀ ପ୍ରେମାକୃତ୍ତେ । ଆସିଲ ନିକଟେ ସୁର ଆନନ୍ଦ ବସୁଲେ ॥୫॥
 ଜନନି ସୁତା ସହଚ ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖିଣ । ପଡ଼ିଲ ଭୂମିରେ ତନୁ ଦଣ୍ଡ ପାଶୋରଣ ॥
 ଅବଲେକି ଅତଶୟ ପ୍ରୀତି ବସୁଧାରୀ । ହରଷେ ଉଠାଇ ନେଲେ ହୃଦୟେ ଲଗାଇ ॥୭॥

ହୃଦୟେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି କୃପାକ୍ଷୀନ ପ୍ରବାଣ ରାମ ରମାପତି ।
 ବସାଇ ପାଶେ ଅତି କୁଶଳ ପରୁରନ୍ତ୍ର, କହଇ ସେ କରି ବନନ୍ତି ।
 କୁଶଳ ଦେଖି ସେ ତରଣ, ସେବ୍ୟ ଯେ କ୍ଷୟ ହିଲେକନ,
 ପୁଣ୍ୟକାମ ଶ୍ରୀରାମ ନମାମି ପୁଣ୍ୟଧାମ, ନମାମି ଜାନନ୍ତ - ରମଣ ॥୧॥

ତଦନନ୍ତର ପ୍ରଭୁ ଭରତ୍ସାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ । ମୁଖ ଲକ୍ଷ ରୁଚିରେ ତାକୁ ଅନେକ
 ପ୍ରକାର ସୁନା ଓ ସୁନ୍ଦର ତଳେ ଏବଂ ପୁଣି ଲାଲ ଦୁର୍ବରୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ ॥ ୨ ॥
 ହୃଦୟାତ ଯୋଡ଼ି ମୁଖ ତରଣ ବନ୍ଦନା କରି ପ୍ରଭୁ ବିମାନରେ ଚଢ଼ି ପୁଣି ଅଗ୍ରସର
 ହେଲେ । ଏଣେ ନିଷାଦଗୁଳ ପ୍ରଭୁ ଆସିନଲେଖି ବୋଲି ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ “ନୌକା
 କେଉଁଠି ? ନୌକା କେଉଁଠି ?” ବୋଲି ବଡ଼ ପାଟିରେ ଲେକମାନଙ୍କୁ ଡାକିଲେ ॥ ୩ ॥
 ଏହୁ ଅବସରରେ ବିମାନ ଗଙ୍ଗାନଦୀକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଏ ପାଣିକୁ ଆସିଗଲା ଏବଂ ସବୁଙ୍କ
 ଆଜ୍ଞା ପାଇ ତାହା କଳରେ ଓଢ଼ାଇଲା । ସେତେବେଳେ ସୀତା ବହୁତ ପ୍ରକାରେ
 ଗଙ୍ଗାକୁ ସୁନା ତଳେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ତରଣ ତଳେ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୪ ॥ ଗଙ୍ଗା ମନରେ
 ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ—“ହେ ସୁନ୍ଦର ! ଭୂମର ହାତ-କାତ ବନ୍ଦୁ
 ହୋଇଥାଉ ।” ଉପକାନ୍ତ ତଟ ଉପରେ ଓଢ଼ାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ନିଷାଦଗୁଳ

ସବ ଭାଞ୍ଜ ଅଧମ ନିଷାଦ ସୋ ହରି ଭରତ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଭର ଲଭୟେ ।
 ମନ୍ତ୍ରମନ୍ତ ଭୁଲସୀ ଦାସ ସୋ ପ୍ରଭୁ ମୋହବସ ବିସରାଇୟେ ॥
 ସୁହ ରାବନାରି ଚରିତ ପାବନ ରାମ ପଦ ରଚିପ୍ରଦ ସଦା ।
 କାମାଦି ହର ବିଜ୍ଞାନକର ସୁର ସିଦ୍ଧ ମୁନି ଗାତ୍ରୁହିଁ ମୁଦା ॥୨॥

ସମର ବିଜୟ ରାୟାଙ୍କର କେ ଚରିତ ଜେ ସୁନହିଁ ସୁଜାନ ।
 ବିଜୟ ବିବେକ ବିଭୂତି ତହିଁ ଚିତ୍ତୁ ବିହେଁ ଭଗବାନ ॥୧୨୧(କ)॥

ସବ ଭାବେ ଅଧମ ବ୍ୟାଧେ ଭରତ ସମ ହରି ଲଗାଇଲେ ବସରେ ।
 ମନ୍ତ୍ର ମଳିନ ଦାସ ଭୁଲସୀ, ମୋହବସ ଭୁଲ ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଭ୍ରମରେ ।
 ରାବଣାଚି ଯଶ ବିଶଦ, ପ୍ରାଣିଦ ସଦା ରାମପଦ,
 କାମ ମଦାଦ-ହର ବିଜ୍ଞାନ-କର, ସୁର-ମୁନିଗେ ଗାଆନ୍ତୁ ସାନନ୍ଦ ॥୨॥

ସମର ବିଜୟ ଚରିତ ରାମଙ୍କ ଶୁଣିବେ ଯେଉଁ ସୁଜାଣ ।
 ବିଜୟ ବିବେକ ବିଭୂତି ତାହାକୁ ନିଜ୍ୟ ଦେବେ ଭଗବାନ ॥୧୨୧ (କ)॥

ସୁହ ସେମରେ ବିହୁଲ ହୋଇ ଧାଉଁଲେ । ପରମ ପୁଣ୍ୟରେ ପବିତ୍ରୁଁ ହୋଇ ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ
 ସମୀପକୁ ଆସିଲେ ॥ ୫ ॥ ଜାନଙ୍କଙ୍କ ସମେତ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ଆନନ୍ଦ-ସମାଧିରେ
 ମଗ୍ନ ହୋଇ ପୃଥକ୍ ଉପରେ ଖସି ପଡ଼ିଲେ, ଦେହ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ରହୁଲ
 ନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ତାଙ୍କର ପରମ ପ୍ରେମ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ଉଠାଇଲେ ଏବଂ ଆନନ୍ଦରେ
 ତାହାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପକାଇଲେ ॥ ୬ ॥ ଛନ୍ଦ:—ସୁଜ୍ଞ-ଶିରୋମଣି, ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ,
 କୃପାନିଧାନ ଭଗବାନ୍ ତାହାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପକାଇଲେ ଏବଂ ଅତି ନିକଟରେ
 ବସାଇ କୁଣ୍ଡଳବାନ୍ଧୀ ପରୁଷଲେ । ସେ ବିଜୟ ସହକାରେ କହିଲେ, “ଆପଣଙ୍କର
 ଯେଉଁ ଚରଣ-କମଳ ବୁଝା ଓ ଶଙ୍କରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସେବିତ, ସେହି ଚରଣ-ପ୍ରସଳ ଦର୍ଶନ
 କରି ମୁଁ ଏବେ କୁଣ୍ଡଳ । ହେ ସୁଖଧାମ ! ହେ ପୁଣ୍ୟକାମ ଶ୍ରୀରାମ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ
 ନମସ୍କାର କରୁଛି, ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।” ॥ ୧ ॥ ଭଗବାନ୍ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଅଧମ
 ନିଷାଦଙ୍କୁ ଭରତଙ୍କ ସମାନ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ଭୁଲସୀ ଦାସ କହନ୍ତି—ଏହି ମନ୍ତ୍ରବୁଦ୍ଧି
 ଭୁଲସୀ ଦାସ ମୋହ-ବଶତଃ ସେହି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ବିସ୍ମରଣ କରି ପକାଇଲ । ରାବଣାଶଙ୍କର
 ଏହି ପାବନ ଚରିତ ସଦାସବଦା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ ପ୍ରତି ପ୍ରାଣି ଜମାଇବ । ଏହା
 କାମାଦି ବିକାରର ହରଣକାଣ୍ଡ ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କ ସ୍ଵରୂପର ବିଶେଷ-ଜ୍ଞାନ-ଉପଦେଶ-
 କାଣ୍ଡ । ଦେବତା, ସିଦ୍ଧ ଓ ମୁନିମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଏହାକୁ ଗାନ କରନ୍ତି ॥ ୨ ॥
 କୋହା:—ଯେଉଁ ସୁଜ୍ଞ ଲୋକମାନେ ଶ୍ରୀ ରାୟାଙ୍କର ସମର-ବିଜୟ-ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଲଳା
 ଶୁଣନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଭଗବାନ୍ ନିଜ୍ୟ ବିଜୟ, ବିବେକ ଓ ବିଭୂତି (ବିଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ) ଦାନ

ଯୁଦ୍ଧ କଳିକାଳ ମଲ୍ଲୀଭୂତନ ମନ କରି ଦେଖି ବିରୁର ।
ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ନାମ ତକି ନାହିଁନ ଆନ ଅଧାର ॥୧୨୯(ଖ)॥

ମାୟପାର୍ବତୀ, ସପ୍ତବିଂଶ ବିଶ୍ରାମ

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ରାମଚରିତମାନସେ ସକଳକଳକଳୁଷବିଧିଂ ସନେ
ଷଷ୍ଠଃ ସୋପାନଃ ସମାପ୍ତଃ ।

ଏହି କଳିକାଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାପ ମଳ ଦେଖି କରି ସ୍ତବ୍ଧର ।
ପରହର ରାମ ରଘୁପତି ନାମ ନାହିଁ ଇଚ୍ଛା ଅଧାର ॥୧୨୯ (ଖ)॥

× × × ×

ସ୍ତବ୍ଧ-ସ୍ତବ୍ଧ-ସ୍ତବ୍ଧ ନନ-ସ୍ତବ୍ଧ-ସ୍ତବ୍ଧ-ସ୍ତବ୍ଧ-ସ୍ତବ୍ଧ ରାମ ।
ତରଣ-ପଞ୍ଜର ଅବରତ ଭଜ ମନ୍ତ୍ର-ମନ୍ତ୍ର ବଳରାମ ॥
ଖଳ ମଳ-ମୂଳ ଦଳୁଳ ସକଳ ବିରୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ର ମୁକ୍ତ ଅତି ।
ରାବଣସମାନେ ପାମର ହୃଦ୍ରେକେ ବଧୁ ଯେ ଦେଲେ ସ୍ତବ୍ଧ ॥
ପତିତ ପାବନ ପ୍ରଭୁକୁ ଏସନ ଚନ୍ଦ୍ର କାମ ପରହର ।
ରେ ମନ ମୁରୁଖ, ନିଷ୍ଠେ ତୋ ସମ୍ମୁଖ ହୋଇବେଦସାକୁ ହର ॥
ହୃଦନ-ରଞ୍ଜନ ବିପତ୍ତି-ରଞ୍ଜନ ଜୟ ଜୟ ରଘୁସାର ।
ପାନବନ୍ଧୁ ଦାସ, ବଳରାମ ଆଶ, ହର ଅଜ୍ଞାନ-ଭମିର ॥

ଇତି ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସେ ସକଳ-କଳ-କଳୁଷ-ବିଧିଂ ସନେ
ଷଷ୍ଠଃ ସୋପାନ (ଲଙ୍କା କାଣ୍ଡ) ସମାପ୍ତ ।

କରନ୍ତୁ ॥ ୧୨୯ (କ) ॥ ଆରେ ମନ ! ବିରୁର କରି ଦେଖ, ଏହି କଳିକାଳ ପାପ-
ସମୁଦ୍ରର ମୁହ । ଏଥିରେ ପାପରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ନାମ ଛାଡ଼ି
ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଆଧାର ନାହିଁ ॥ ୧୨୯ (ଖ) ॥

କଳିଯୁଗର ସମସ୍ତ ପାପର ବିଧିଂ ସନେକାଦି ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସେ
ଷଷ୍ଠଃ ସୋପାନ (ଲଙ୍କାକାଣ୍ଡ) ସମାପ୍ତ ।

ଓ

ଶ୍ରୀ ଗତଶାଶ୍ଵାତ ନମଃ
ଶ୍ରୀ ଜାନକବନ୍ଧବେ ବିନୟତେ
ଗୋସ୍ଵାମୀ ଭୁଜସୀଦାସକୃତ

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ

ସପ୍ତମ ଯୋପାନ

ଉତ୍ତର କାଣ୍ଡ

କେଶକଣ୍ଠାଭମଳଂ ସୁରବରବିଳସଦ୍‌ବ୍ରଜପାଦାବ୍ଜବିହ୍ନଂ ।
ଶୋଭାଜ୍ୟଂ ପୀତବସ୍ତ୍ରଂ ସରସିଜନୟନଂ ସବିତା ସୁପ୍ରସନ୍ନମ୍ ॥
ପାଣ୍ଡୋ ନାଗରତ୍ନପ୍ତଂ କପିଳକରଯୁଗଂ ବନ୍ଧୁନା ସେବ୍ୟମାନଂ ।
ନୌମୀତ୍ୟଂ ଜାନକ୍ୟଂ ରଘୁବରମନନ୍ତଃ ପୁଷ୍ପକାରୁଡ଼ସମ୍ ॥୧॥
କୋଷଲେନ୍ଦ୍ରପଦକଂଜମଂଜୁକୌ କୋମଳବକ୍ରମହେଶବନ୍ଧୁତୌ ।
ଜାନକାକର-ସସ୍ତେଜଲଳିତୌ ଚନ୍ଦ୍ରକସ୍ୟ ମନଭୁଞ୍ଜସଜ୍ଜିନୌ ॥୨॥

କେଶ କଣ୍ଠ ସମ କାନ୍ତ ମଳ ବର୍ଣ୍ଣ ବିରାଜେ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଲକ୍ଷ୍ମିନ ।
ପୀତ ପଟ କଞ୍ଜ-ନେତ୍ର ଶୋଭ-ପୁଞ୍ଜ ସୁରେଶ ସଦା ସୁପ୍ରସନ୍ନ ।
କମପ୍ରେ, ଶ୍ରୀରାମ ରୂପ ଶରଧର,
ସଦା ସୁତା-ସେବ୍ୟ ପୁତ୍ର ଚପିତୁନ ପୁଷ୍ପକାରୁଡ଼ ରଘୁବର ॥୧॥

କୋଶଲେନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀ ଚରଣ ମଞ୍ଜୁଳ କମଳ, ଜାନକା କର-ସସ୍ତେଜ ଲଳିତ କୋମଳ ।
ତସ୍ମି ମହେଶ ବନ୍ଧୁତ, ଚନ୍ଦ୍ରକ ମନ-ଭୁଞ୍ଜର ସହଚର ବିଜ୍ୟ ॥

ମୟୂର ବର୍ଣ୍ଣର ଆଶ୍ରୟ ସମାନ ହରିତାଭ ଅର୍ପାତ୍ ମଳବର୍ଣ୍ଣ, ସୁରବର, ବ୍ରାହ୍ମଣ-
(କୃତ୍)-ଚରଣ କମଳ-ପଦ୍ମ-ପ୍ରଶୋଭିତ, ଶୋଭପୂର୍ଣ୍ଣ, ପୀତାମ୍ବର-ଧାସୀ, କମଳ-ନେତ୍ର,
ସଦା-ପରମ-ସୁସନ୍ନ, ଧନୁଶର-ପାଣି, ବାନର-ବୃନ୍ଦ-ପୁତ୍ର, ଭ୍ରାତା-ଲକ୍ଷ୍ମଣ-ସେବକ,
ସୁତ-ସୋଦର, ଶ୍ରୀ ଜାନକା-ନାଥ, ରଘୁକୁଳ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ପୁଷ୍ପକ-ବିମାନାରୁଡ଼ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ
ପୂଜି ନିରନ୍ତର ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁ ॥ ୧ ॥ କୋଶଲେନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ଓ
କୋମଳ ଚରଣ-ଦ୍ଵୟ ଦ୍ରୁତା ଓ ଶିବଙ୍କ ଦ୍ଵାବ ବନ୍ଧିତ, ଶ୍ରୀ ଜାନକାଙ୍କ କର-କମଳ-

କୁନ୍ଦଲୟ ଦରଗୋରସୁନ୍ଦରଂ ଅମ୍ଭି କାପତିମୟସ୍ତସିଦ୍ଧିଦମ୍ ।
କାରୁଣୀକକଳକଂଜଲେଚନଂ ନୌମି ଶଂକରମନଜମୋଚନମ୍ ॥୩॥

ରହା ଏକ ଦିନ ଅବଧି କର ଅତି ଆରତ ପୁର ଲେଗ ।
ଜହଁ ତହଁ ସୋଚହଁ ନାହିଁ ନର କୃଷତନ ରାମ ବିସୋଗ ॥
ସଗୁନ ହୋହିଁ ସୁନ୍ଦର ସକଳ ମନ ପ୍ରସନ୍ନ ସବ କେର ।
ପ୍ରଭୁ ଆଗଣିନ ଜନାଣ୍ଡୁ ଜନ୍ମ ନଗର ରମ୍ୟ ଚହଁ ଫେର ॥
କୌଶଲ୍ୟାଦି ମାତୁ ସବ ମନ ଅନଂଦ ଅସ ହୋଇ ।
ଆୟୁର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ଅନୁଜ ଜୁତ କହନ ଚହତ ଅବ କୋଇ ॥
ଭରତ ନୟନ ଭୁଜ ବଜ୍ର ନ ଫରକତ ବାରହଁ ବାର ।
ଜାନି ସଗୁନ ମନ ହରଷ ଅତି ଲାଗେ କରନ ବିରୁର ॥

କୁନ୍ଦ ଲୟ ଶଙ୍ଖ ସମ ଗଉର ପୁନ୍ଦର, କଳ-କଞ୍ଜ-ବିଲେଚନ କରୁଣାସାଗର ।
କାମ-ମୋଚନ ଉମେଶ, ମନୋରଥ-ସିଦ୍ଧିଦାତା ନମାମି ମହେଶ ॥୩॥

ଦିନେ ମାତ୍ର ବାନ ରହୁଲ ଅବଧି, ପୁରଜନ ଆର୍ତ୍ତ ଅତି ।
ଯେଣେ ତେଣେ କୃଣରମଣୀ ପୁରୁଷ ରାମ ବିସୋଗେ ଚିନ୍ତନ୍ତି ॥
ହୁଅଇ ସୁନ୍ଦର ଶକ୍ତିନ ନିକର ସଭଙ୍କ ପ୍ରସନ୍ନ ମନ ।
ଶୋଭେ ପୁର ରମ୍ୟ, ପ୍ରଭୁ ଆଗମନ ଜଣାନ୍ତି ଚିତ୍ତେ ଯେସନ ॥
କୌଶଲ୍ୟାଦି ଘେନି ସମସ୍ତ ଜନମ ଆନନ୍ଦମନା ସମନ୍ତେ ।
ଶ୍ରୀଅନୁଜ ଧରି ଆସିଲେ ଶ୍ରୀହରି କହୁବା ଇଚ୍ଛେ କେ ସତେ ॥
'ତାହାଟ ପଲକ ଭୁଜ ଭରତଙ୍କ ସ୍ମରୁଥାଇ ବାରମ୍ବାର ।
ଜାଣି ସୁଲକ୍ଷଣ ହରଷ ହୋଇଣ କରନ୍ତି ମନେ ବିରୁର ॥

ଦ୍ଵାରା ସେବିତ ଏବଂ ଭାବୁକର ମନ-ଭ୍ରମରର ନିତ୍ୟ ସଙ୍ଗୀ (ଅର୍ଥାତ୍ ଚନ୍ଦ୍ରା କଣିକା
ଲେକର ମନ ରୂପକ ଭ୍ରମର ସଦା ସେହି ଚରଣ-କମଳରେ ବାସ କରେ) ॥ ୨ ॥
କୁନ୍ଦପୁଷ୍ପ, ଚନ୍ଦ୍ରମା ଓ ଶଙ୍ଖ ସମାନ ସୁନ୍ଦର ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ, ଜଗଜ୍ଜନନୀ ପାଦତଳ ପତି,
ବାସ୍ତବ ଫଳରୁ ଦାତା, ଗାନ-କୟାଳୁ, ସୁନ୍ଦର କମଳ-ନୟନ, କାମଦେବଙ୍କ ପ୍ରତିକାତା
ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ମୁଁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ॥ ୩ ॥ ବୋହା — ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦେଖିବା ସମୟ
ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦିନ ମାତ୍ର ବାଜି ରହିଲା । ଅତଏବ ନଗରର ଲୋକମାନେ ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ୟ
ହେଉଥା'ନ୍ତି । ରାମଙ୍କ ବିରହରେ ହୁବଳ ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷମାନେ ଏଣେ ତେଣେ ଛୁଟା ହୋଇ
ବିରୁଥୁଥା'ନ୍ତି—ଶ୍ରୀରାମ କାହିଁକି ଆସିଲେ ନାହିଁ ? କଥା କ'ଣ ? ଏହି ସମୟରେ
ସମସ୍ତ ଶୁଣି ଓ ସୁନ୍ଦର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଗଲା ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଗଲା ।
ନଗର ମଧ୍ୟ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ରମଣୀୟ ହୋଇଗଲା । ଏ ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ଯତେ ଯେପରି

ରହେଉ ଏକ ଦିନ ଅବଧି ଅଧାର । ସମୁଦେ ମନ ଦୁଃଖ ଭୟର ଅପାର ।
 କାରନ କର୍ତ୍ତନ ନାଥ ନହିଁ ଆସୁଛି । ଜାଣି କୁଟିଳ କର୍ପୋ ମୋହ ବସରାୟୁଛି ॥୧॥
 ଅହନ୍ତ ଧନ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ବଡ଼ ଭାଗୀ । ରାମ ପଦାରବିନ୍ଦୁ ଅନୁରାଗୀ ।
 କପଟୀ କୁଟିଳ ମୋହ ପ୍ରଭୁ ଚୀହ୍ନା । ତା କେଁ ନାଥ ସର ନହିଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ॥୨॥
 ଜ୍ୟୋଁ କରମ ସମୁଦେ ପ୍ରଭୁ ମୋହ । ନହିଁ ନିସ୍ତାର କଲପ ସତ କୋଷ ॥୩॥
 ଜନ ଅବଗୁନ ପ୍ରଭୁ ମାନ ନ କାଉ । ଶାନବନ୍ଧୁ ଅତି ମୁହୁଲ ସୁଭାଉ ॥୪॥
 ମୋରେ କିୟୁଁ ଭବେସ ଦୃଢ଼ ସୋଧ । ମିଳିବହିଁ ରାମ ସଗୁନ ସୁଭ ହୋଇ ॥
 ଗାତେ ଅବଧି ରହୁଛି ଜ୍ୟୋଁ ପ୍ରାଣ । ଅଧମ କର୍ତ୍ତନ ଜଗ ମୋହ ସମାନ ॥୫॥

ରହୁଲ ଗୋଟିଏ ଦିନ ଅବଧି ଅଧାର । ଶୁଦ୍ଧ ଦୃଢ଼େ ଦୁଃଖ ଦୁଃଖ ଅପାର ॥
 କାରଣ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ନାଥ, ନ ଆସିଲେ । କୁଟିଳ ଜାଣିକି ମୋତେ ପ୍ରଭୁ ପାଶୋରିଲେ ॥୧॥
 ଆହାହା, ଧନ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଭାଗ୍ୟବାନ ଅତି । ରାମଙ୍କ ପଦାରବିନ୍ଦେ ଅନୁରକ୍ତ ମତି ॥
 କପଟୀ କୁଟିଳ ମୋତେ ଚିହ୍ନିଲେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ତେଣୁ ନିଜ ସଙ୍ଗରେ ନେଲେ ନାହିଁ ନାଥ ॥୨॥
 ଯେବେ ମୋ କର୍ମକୁ ପ୍ରଭୁ କରବେ ବିଚାର । ଗୋଟି ଶତ କଲ୍ୟାଣ ନୋହୁବ ନିସ୍ତାର ॥
 ଜନ ଅବଗୁଣ ପ୍ରଭୁ କେବେ ନ ଯେନନ୍ତି । ଶାନବନ୍ଧୁ ଅତି ମୁହୁ-ସୁଭବ ଅଟନ୍ତି ॥୩॥
 ଦୃଢ଼େ ମୋହର ଦୃଢ଼ ଭରସା ଅପର । ମିଳିବେ ରାମ, ଶକ୍ତିନ ଏମନ୍ତ ଦୁଃଖ ॥
 ଅବଧି ପୁଣି ପରେ ଯେବେ ରହେ ପ୍ରାଣ । ଜଗତେ ଅଧମ କିଏ ହେବ ମୋ ସମାନ ॥୪॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶୁଭାଶମର ସୁଚନା ବେଉଥାଏ । କୌଶଲ୍ୟା ଆହ ସମସ୍ତ ମାତାଙ୍କ ମନରେ
 ଏପରି ଆନନ୍ଦ ହେଉଥାଏ, ସତେ ଯେପରି ତେହ ଜଣେ ଏହୁକ୍ଷଣି କହବାକୁ ଚାହୁଁଛି—
 “ହେଉ ପରା, ଶ୍ରୀମତୀ ସୀତା ଓ ସାନ ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହୁତ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆସିଗଲେ ।”
 ଭରତଙ୍କ ତାହାଣ ଆଖି ଓ ତାହାଣ ବାହୁ ବାରମ୍ବାର ଝୁରି ଉଠୁଥାଏ । ଏହାକୁ ଶୁଭ
 ଲକ୍ଷଣ ମନେ କରି ତାଙ୍କ ମନରେ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା ଏବଂ ସେ ବିଚାର
 କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ — ଚୌପାଞ୍ଚ — ପ୍ରାଣର ଆଧାର ସଦୃଶ ଅବଧିର ଗୋଟିଏ
 ମାତ୍ର ଦିନ ବାଞ୍ଛା ରହୁଲା । — ଶୁଦ୍ଧା ମାତେ ଭରତଙ୍କ ମନରେ ଅପାର ଦୁଃଖ
 ଜାତ ହେଲା । “ନାଥ ବାହିକି ଆସିଲେ ନାହିଁ ? ପ୍ରଭୁ ମୋତେ କୁଟିଳ ଜାଣି ଭୁଲି ଯାଇ
 ନାହାନ୍ତି କି ? ” ॥ ୧ ॥ ଆହା ! ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅତି ଧନ୍ୟ ଏବଂ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ । ଶ୍ରୀରାମ-
 ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଚରଣାବଳରେ ସେ ପ୍ରେମୀ ହୋଇ ରହୁଲେ । ପ୍ରଭୁ ତ ମୋତେ କପଟୀ
 ଓ କୁଟିଳ ବୋଲି ଜାଣି ସଙ୍ଗରେ ନେଲେ ନାହିଁ । ॥ ୨ ॥ ସତରେ ପ୍ରଭୁ ଯଦି ମୋ
 କୃତକୃତ ପ୍ରତି ଆନନ୍ଦ ଅଟନ୍ତି, ତେବେ ଶହେ କୋଟି (ଅବଶ୍ୟ) କଲ୍ୟାଣ ମୋର ନିସ୍ତାର
 ବା ପୁତ୍ର ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋ ମନରେ ଅବଶ୍ୟ ଏତକି ମାତ୍ର ଆଶା ଅଛି, ପ୍ରଭୁ
 ସେବକର ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ କେବେ ଧରିନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ଶାନବନ୍ଧୁ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋମଳ-
 ସ୍ଵଭାବବର୍ଣ୍ଣିତ ॥ ୩ ॥ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ ମୋର ଦୃଢ଼ସ୍ଵରେ ଦୃଢ଼ ଭରସା ଯେ, ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ଅବଶ୍ୟ

ରାମ ବିରହ ସାଗର ମହିଁ ଭରତ ମଗନ ମନ ହୋଇ ।

ବିପ୍ର ରୂପ ଧରି ପବନସୁତ ଆଇ ଗୟିଲ ଜନ୍ମ ପୋତ ॥୧(କ)॥

କେଠେ ଦେଖି କୁସାସନ ଜଟା ମୁକୁଟ କୃଷ ଗାତ ।

ରାମ ରାମ ରଘୁପତି ଜପତ ସୁବତ ନୟନ ଜଳଜାତ ॥୧(ଖ)॥

ଦେଖିତ ହନୁମାନ ଅତି ହରଷେଇ । ପୁଲକ ଗାତ ଲୋଚନ ଜଳ ବରଷେଇ ॥

ମନ ମହ ବହୁତ ଭାବି ସୁଖ ମାମା । ବୋଲେଇ ଶ୍ରବନ ସୁଧା ସମ ବାମା ॥୧॥

ଜାୟୁ ବିରହଁ ସୋଚନ୍ତି ଦିନ ରାତି । ରଟନ୍ତି ନିରଂତର ଗୁନ ଗନ ପାଠ ॥

ରଘୁକୁଳଜିଲ୍ଲକ ସୁଜନ ସୁଖଦାତା । ଆସୁଇ କୁସଲ ଦେବ ମୁନି ଯାତା ॥୨॥

ବିପୁରନ ଜାତି ସୁଜୟ ସୁର ଗାଉଁତ । ସୀତା ଅନୁଜ ସହିତ ପ୍ରଭୁ ଆଣ୍ଡୁତ ॥

ସୁନତ ବଚନ ବିସରେ ସବ ଦୁଖା । ଭୃଷୀବଂଶ କିମି ପାଇ ପିୟୁଷା ॥

ରାମଙ୍କ ବିରହ-ସାଗରେ ଭରତ ହୁଅନ୍ତେ ନିମଗ୍ନ ମନ ।

ଧରି ବିପ୍ର ରୂପ ସର୍ମାରଣ-ସ୍ୱତ ଆସିଲେ ପୋତ ସେସନ ॥୧(କ)॥

ଦେଖିଲେ ଆସାନ ପାତ କୁଶାସନ କୃଷ ଗାତ ଜଟା ଶିର ।

ଜପନ୍ତି ଶ୍ରୀରାମ ରଘୁପତି ରାମ, ସୁବେ ନେତ୍ର-ପଦ୍ମ ନର ॥୧(ଖ)॥

ଦେଖି ହନୁମାନ ଅତିହରଷ ହୋଇଲେ । ପୁଲକ ତନ୍ତୁ ନୟନୁ ଜଳ ବରଷିଲେ ॥

ନିଜ ମନ ମଧ୍ୟେ ସୁଖ ନାନା ମଳେ ମାନ । ଭାସିଲେ ତହୁଁ ଶ୍ରବଣ ସୁଧା ସମ ବାଣୀ ॥୧॥

ଯାହାଙ୍କ ବିରହେ ଦିନ ରାତି ଚିନ୍ତା କର । ନାମ ଗୁଣ ଗଣ ବସି ଘୋଷ ନିରନ୍ତର ॥

ରଘୁକୁଳମଣି ସହଜନ - ସୁଖଦାତା । କୁଶଳେ ଆସୁଅଛନ୍ତି ସ୍ୱର-ମୁନି-ଯାତା ॥୨॥

ବିପ୍ର ରଣେ କିଣି, ସ୍ୱରେ ସ୍ତବ୍ଧ ଉଷନ୍ତି । ସୀତା ଅନୁଜ ସମେତ ପ୍ରଭୁ ଆଗମନ୍ତି ॥

ଶୁଣନ୍ତେ ବଚନ ସବୁ ହୁଏ ପାଶୋରିଲେ । ଭୃଷୀବଂଶ ସେହିପରି ପାୟୁଷ ପାଇଲେ ॥

ମୋତେ ମିଳିବେ । କାରଣ, ମୋତେ ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣମାନ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଉଅଛି ।

କିନ୍ତୁ ଅବଧି ଅତିବାହିତ ହୋଇଯିବା ପରେ ଯଦି ମୋର ପ୍ରାଣ ବଞ୍ଚି ରହେ, ତେବେ

ଜଗତରେ ମୋ ସମାନ ଜାତ ଆଉ କିଏ ହେବ ?” ॥ ୪ ॥ କୋହା — ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ

ବିରହ-ସାଗରରେ ଭରତଙ୍କ ମନ ନିମଗ୍ନ ହେଉଥାଏ । ସେତିକିବେଳେ ସକଳପୁଣି

ହନୁମାନ ବ୍ରାହ୍ମଣର ରୂପ ଧରି ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସତେ

ଅବା ସମ୍ପଦରେ ହୃଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥାରୁ ତାହାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ନୌକା

ଆସିଗଲା ! ॥ ୧ (କ) ॥ ହନୁମାନ ଦେଖିଲେ, ଭରତଙ୍କ ଶରୀର ଅତି ହୁଙ୍କଳ, ସେ

ଜଟାମୁକୁଟ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ‘ରାମ’, ‘ରାମ’, ‘ରଘୁପତି’ ନାମ ଜପ କରୁଛନ୍ତି ।

ତାଙ୍କର କମଳ-ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁଜଳରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ସେ କୁଶାସନ ଉପରେ

ଆସାନ ॥ ୧ (ଖ) ॥ ତୌପାରି :—ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ହନୁମାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ

ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା । ନେତ୍ରରୁ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ନି

କୋ ଭୁଞ୍ଜ ଚାତ କହାଁ ତେଁ ଆଏ । ମୋହି ପରମ ପ୍ରିୟ ବଚନ ସୁନାଏ ॥
ମାରୁତ ସୁତ ମେଁ କପି ହୁନୁମାନ । ନାମୁ ମୋର ସୁନୁ କୃପାକଥାନା ॥୩॥
ଘନଦଧି ରସପ୍ରତି କର କଂକର । ସୁନତ ଭରତ ଭେଟେଉ ଉଠି ସାଦର ॥
ମିଳତ ପ୍ରେମ ନହିଁ ହୃଦୟ ସମାତା । ନୟନ ସୁବତ ଜଳ ସୁଲକିତ ଗାତା ॥୪॥
କପି ତବ ଦରସ ସକଳ ଦୁଃଖାତେ । ମିଳେ ଆଜୁ ମୋହି ରାମ ପିଣ୍ଡତେ ॥
ବାର ବାର ବୁଝି କୁସଲତା । ତୋ କହୁଁ ଦେଉଁ କାହ ସୁନୁ ଭ୍ରାତା ॥୫॥
ଏହି ସଦେଷ ସରସ ଜଗ ମାୟା । କର ବରୁର ଦେଖେଉଁ କହୁ ନାୟା ॥
ନାହିନ ତାତ ଭରିନ ମେଁ ତୋହା । ଅବ ପ୍ରଭୁ ଚରଣ ସୁନାଉଁହୁ ମୋହା ॥୬॥

କବିହସ୍ତେ ଭ୍ରତ, କେଉଁସ୍ଥାନରୁ ଆସିଲ । ପରମପ୍ରିୟ ବଚନ ମୋତେ ଶୁଣାଇଲ ॥
ମରୁତ-ଜନୟ ପୁଣି କପି ହୁନୁମାନ । ଶୁଣ ଏହି ନାମ ମୋର, କରୁଣା-କଥାନ ॥୩॥
ଘନବନ୍ଧୁ ରସପ୍ରତିକର ମୁଁ କଜର । ଶୁଣି ଭରତ ଉଠିଣ ଭେଟିଲେ ସାଦର ॥
ମିଳନ୍ତେ ପ୍ରେମ ହୃଦୟେ ସୁର ଉଡୁଲିଲ । ପୁଲକ ତନୁ ନୟନୁ ସଜିଲ ସୁବିଳ ॥୪॥
କପି, ତୁମ ଦରଶନେ ଗଲ ହୁଃଖମାନ । ମିଳିଗଲେ ଆଜି ମୋତେ ପ୍ରିୟତମ ରାମ ॥
ବାରମ୍ବାର ପରୁରନ୍ତି କୁଣ୍ଡଳାଦି ବାଣୀ । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କି ଅବା ପୁଣି ଦେବ ଶୁଣ, ଭ୍ରାତା ॥୫॥
ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସନ୍ଦେଶ ସମାନ । ବରୁର କରି ଦେଖିଲି, ନାହିଁ କିଛି ଆନ ॥
ତୁମ୍ଭ ରଖି ପ୍ରଭୁ ହୋଇଲ ପାରିବି କେତେ । ପ୍ରଭୁ ଚରଣ ଶୁଣାଅ ଭ୍ରତ, ମୋତେ ଏବେ ॥୬॥

ବରଷିବାକୁ ଲାଗିଲ । ମନେମନେ ବହୁବିଧ ସ୍ତବ ଅନୁଭବ କରି ସେ କର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତି ଅନୁଭବ ସମ
ପ୍ରିୟ ବଚନ ବୋଲିଲେ— ॥ ୧ ॥ “ରାହାଜ ବରହରେ ଆପଣ ଦିନରାତି ଶୋକମୟ
ଏବଂ ରାହାଜ ଗୁଣାବଳୀର ପଂକ୍ତି ଆପଣ ନିରନ୍ତର ରହିଅଛନ୍ତି, ସଜ୍ଜନ-ସୁଖଦାୟକ ଓ
ମୁନିରାଜ ଶ୍ରୀରାମ ସକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଆସିଲେଣି ॥” ॥ ଉପକୁ ରଣରେ କଣି ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ
ସହଚ ପ୍ରଭୁ ଆସୁଅଛନ୍ତି, ଦେବତାମାନେ ତାହାଙ୍କର ସ୍ତବର ଯଶ ଗାନ କରୁଅଛନ୍ତି ।”
ଏହି କଥାମାନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଭରତ ସମସ୍ତ ହୁଃଖ ଭୁଲିଗଲେ । ସତେ ଯେମିତି
ଜୁଷାଭର ବଂକ୍ତି ଅନୁଭବ ପାଇ ଜୁଷା ହୁଃଖକୁ ଭୁଲିଗଲ ॥ ୩ ॥ ଭରତ ପରୁରଲେ,
“ହେ ଭାତ ! ତୁମେ କିଏ ? ଏବଂ କେଉଁଠାରୁ ଆସିଅଛ ? ମୋତେ ଏପରି ପରମପ୍ରିୟ
ବଚନ ଆସି ଶୁଣାଇଲ ! କହ, ତୁମେ କିଏ ?” ହୁନୁମାନ କହିଲେ, “ହେ କୃପାକଥାନ !
ଶୁଣନ୍ତୁ, ମୁଁ ସଦନର ପୁତ୍ର ଓ ଜାତିରେ ବାନର, ମୋର ନାମ ହୁନୁମାନ ॥ ୪ ॥
ମୁଁ ଘନବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ରାମନାଥଙ୍କ ଦାସ ।” ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଭରତ ଉଠି ଆଦରରେ
ହୁନୁମାନଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ତାଙ୍କ ସହ ମିଳନ କଲେ । ଏହି ମିଳନ ବେଳେ ତାଙ୍କ
ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମ ସମ୍ଭାର ନ ପାରି ଉଡୁଲି ପଡିଲ । ନେତ୍ରରୁ ଆନନ୍ଦ ଓ ପ୍ରେମର
ଅଶ୍ରୁଜଳ ବହୁବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ॥ ୫ ॥ ଭରତ
କହିଲେ, “ହେ ହୁନୁମାନ ! ତୁମ କର୍ଣ୍ଣନରେ ମୋର ସମସ୍ତ ହୁଃଖ ଶେଷ ହୋଇଗଲା ।

ତବ ହନୁମନ୍ତ ନାଲ ପଦ ମାଥା । କହେ ସକଳ ରଘୁପତି ଗୁନ ଗାଥା ॥
କହୁ କପି କବହୁ କୃପାଲ ଗୋସାଇଁ । ସୁମିରହିଁ ମୋହି ଦାସ କା ନାହିଁ ॥୮॥

ନିଜ ଦାସ ଜ୍ୟେଁ ରଘୁବଂଶଭୂଷନ କବହୁଁ ମମ ସୁମିରନ କରେ ।
ସୁନି ଭରତବଚନ ବିମଳ ଅତି କପି ପୁଲକିତନ ଚରନହିଁ ପରେ ।
ରଘୁବୀର ନିଜ ମୁଖ ଜାୟୁ ଗୁନ ଗନ କହତ ଅଗ ଜଗ ନାଥ ଜୋ ।
କାହେ ନ ହୋଇ ବିମଳ ପରମ ପୁମାତ ସଦଗୁନ ସିଂଧୁ ସୋ ॥

ରାମ ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟ ନାଥ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗ ବଚନ ମମ ତାତ ।

ପୁନି ପୁନି ମିଳିତ ଭରତ ସୁନି ହରଷ ନ ହୃଦୟ ସମାତ ॥୨(କ)॥

ଚରଣେ ପ୍ରଣାମ କରି ତହୁଁ ହନୁମନ୍ତ । ରଘୁପତି ଗୁଣ ଗ୍ରାମ କହଲୁ ସମସ୍ତ ॥
କହୁ କପି, କେବେ କୃପାସିନ୍ଧୁ ରଘୁରାୟ । ସୁରନ୍ତି କି ମୋତେ ତାଙ୍କ ନିଜ ଦାସ ପ୍ରାୟ ? ॥-॥

ନିଜ ସେବକ ସମ ରଘୁବଂଶ ଭୂଷଣ କେବେ କି କରିନ୍ତି ସୁରଣ ।

ଶୁଣି କପି ଭରତ ବଚନ ସୁଶୀଳ ପୁଲକେ ପଡ଼ିଲୁ ଚରଣ ।

ସମ୍ପ୍ରଣେ ରାମ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱର, କହନ୍ତି ଯା' ଗୁଣ ନିକଟ ।

ନ ହୋଇବେ କିପାଇଁ ଅତି ବିମଳ ସେହି ପବନ ସଦ୍‌ଗୁଣ ସାଗର ॥

ରାମ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ତୁମ୍ଭେ ନାଥ, ସତ୍ୟ ମୋ କଥା, କର ପ୍ରସନ୍ନ ।

ଶୁଣି ବାରମ୍ବାର ମିଳନ୍ତି ଭରତ, ହୃଦେ ନ ସମ୍ଭାବ ପ୍ରୀତି ॥୨(କ)॥

ତୁମ ରୂପରେ ପ୍ରିୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ମୋତେ ମିଳିଗଲେ ।” ଭରତ ବାରମ୍ବାର ତାହାକୁ
କୁଣ୍ଡଳ-ବାଣୀ ପଚାରିଲେ ଏବଂ କହଲେ, “ହେ ଭାଇ ! ଶୁଣ, ତୁମର ଏହି ଶୁଭ
ସମ୍ବାଦ-ଦାନ ବିଳମ୍ବରେ ତୁମ୍ଭକୁ ଦେବି କ’ଣ ? ॥ ୭ ॥ ଏହି ସନ୍ଦେଶ ସମାନ
ଜଗତରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ନାହିଁ । ଏହା ମୁଁ ବିଚାର କରି ଦେଖିଲି । ଏଣୁ ମୁଁ
କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସୁଦ୍ଧା ତୁମଠାରୁ ରକ୍ଷାପ୍ରକ୍ତ ହୋଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ଏବେ ମୋତେ
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ଶୁଣାଅ ।” ॥ ୭ ॥ ତେଣୁ ହନୁମାନ୍ ଭରତଙ୍କ ଚରଣତଳେ ମନ୍ତ୍ରନ
ଦୁଆଁର ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସମସ୍ତ ଗୁଣଗାଥା କହଲେ । ଭରତ ପଚାରିଲେ, “ହେ
ହନୁମାନ୍ ! କହୁ ତ, କୃପାଳୁ ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, କେବେ କେବେ ମୋତେ ତାଙ୍କ
ଦାସ ତୁଲ୍ୟ ମନେ ପକାନ୍ତି କି ? ॥ ୮ ॥ ଜନ୍ମ — ରଘୁବଂଶଭୂଷଣ ଶ୍ରୀରାମ କେବେ
ମୋତେ ତାଙ୍କ ନିଜ ଦାସ ତୁଲ୍ୟ ସ୍ୱରଣ କରୁଥା’ନ୍ତି କି ?” ଭରତଙ୍କ ଅତିଶୟ ନମ୍ର
ବଚନ ଶୁଣି ହନୁମାନ୍ ପୁଲକିତ-ଶରୀର ହୋଇ ତାଙ୍କ ଚରଣତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ ।
ସେ ମନେ ମନେ ବିଚାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ଚରଣର ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରୀ ରଘୁଙ୍କର ୧୭
ଶ୍ରୀମୁଖରେ ଯେଉଁ ଭରତଙ୍କ ଗୁଣଗ୍ରାମ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି, ସେହି ଭରତ ଏପରି ବିନୟ,
ପରମ ପବନ ଓ ସଦ୍‌ଗୁଣସାଗର ସାଗର କିମିତି ବା ନ ହୁଅନ୍ତେ ?” ॥

ଭରତ ଚରନ ସିରୁ ନାଲ କୁରୁତ ଗୟାର କପି ରାମପଣ୍ଡି ।

କହୁ କୁସଲ ସବ ଜାଇ ହରଷି ଚଲେଉ ପ୍ରଭୁ ଜାନ ଚଢ଼ି ॥୨(ଖ)॥

ହରଷି ଭରତ କୋସଲପୁର ଆସ । ସମାଗୁର ସବ ଗୁରୁହି ସୁନାସ ॥
ପୁନି ମଂହର ମହଁ ବାତ ଜନାଇ । ଆଶ୍ରୁତ ନଗର କୁସଲ ରଘୁରାଜ ॥୧॥
ସୁନତ ସକଳ ଜନମାଁ ଉଠି ଧାଇଁ । କହୁ ପ୍ରଭୁ କୁସଲ ଭରତ ସମୁଦ୍ଧାଜି ॥
ସମାଗୁର ପୁରବାସିନ୍ଧୁ ପାସ । ନର ଅରୁ ନାରି ହରଷି ସବ ଧାସ ॥୨॥
ଦଧି ଦୁଦା ଶ୍ଵେତନ ପଳ ପୁଲ । ନବ ଭୁଲସୀ ଦଳ ମଂଗଳ ମୁଲ ॥
ଭରି ଭରି ହେମ ଥାର ଶ୍ରୀମିଳା । ଗାନ୍ଧୁତ ଚଳି ସିଂଧୁରଗାମିନୀ ॥୩॥
ଜେଜେସେହିଁ ଡେସେହିଁ ଉଠି ଧାଉଁଛି । ବାଲ ବୁଦ୍ଧ କହିଁ ସଙ୍ଗ ନ ଲାଉଁଛି ॥
ଏକ ଏକଛୁ କହିଁ କୁହୁଁ ଶୁଣି । କୁହୁ ଦେଖେ ଦୟାଲ ରଘୁରାଜ ॥୪॥

ପ୍ରଥମି ଭରତ ପାଦେ ସେ ରୁଣତ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଶେ ଚଳିଲେ ।

ଶ୍ରୀଶାନ୍ତେ କୁଶଳ ଶ୍ରୀରାମ ଆନନ୍ଦେ ଯାନେ ଚଢ଼ି ଆଗମିଲେ ॥୨(ଖ)॥

ହରଷେ ଭରତ ପ୍ରସା ଅନ୍ତୋଧାକୁ ଆସି । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଗେ ସମସ୍ତ ସମାଗୁର ଭାଷି ॥
ପୁଣି ବାଞ୍ଛି। ଜଣାଇଲେ ଭବନକୁ ଯାଇ । କୁଶଳେ ଆସନ୍ତି ପୁରେ ରଘୁକୁଳପାଇଁ ॥୧॥
ଶ୍ରୀଶାନ୍ତେ ଉଠି ଧାଇଁଲେ ଜନମାଁ ସକଳ । ବୁଝାନ୍ତି ଭରତ କହୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୁଶଳ ॥
ସମାଗୁର ସେବେ ପୁରଜବାସୀ ପାଇଲେ । ପ୍ରମୋଦିତେ ଉଠି ନାସ ପ୍ରଭୁଷ ଧାଇଁଲେ ॥୨॥
ମଙ୍ଗଳ ମୁଲ ହଳଦା ଦଧି ଦୁଦାଦଳ । ନବ ଭୁଲସୀ ମଞ୍ଜୁଷ ପହ ଗୁଣ ଫଳ ॥
ପୁଣ୍ୟକରି କରି ହେମ ଆଳରେ କାମିନୀ । ଗମିଲେ ମଙ୍ଗଳ ଗାଇ କୁଞ୍ଜର-ରାମିନୀ ॥୩॥
ସେ ଭବେସେସଲେ ଉଠି ସେ ଭବେଧାଇଲେ । ବାଳକବୁଦ୍ଧକୁ କେହି ସଙ୍ଗେ ନ ଆଣିଲେ ॥
ଏକ ଅନ୍ୟ ସମ୍ମୁଖରେ ପରସ୍ପର ଧାଇଁ । ଉନ୍ମେ କ ଦେଖିଛ ଦୟା-ସିନ୍ଧୁ ରଘୁପାଇଁ ॥୪॥

ହୋହା !—ହନୁମାନ୍ କହୁଲେ, “ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ପ୍ରାଣସମ ପ୍ରିୟ । ହେ ଜାତ ! ମୋ ବଚନ ସତ୍ୟ ।” ଏହା ଶୁଣି ଭରତ ବାରମ୍ବାର ହନୁମାନ୍‌ଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରୁଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ହର୍ଷ ନ ସମ୍ଭାବ ଉତ୍ତଳ ପଡ଼ିଥାଏ ॥ ୨ (କ) ॥

ସୋରଠା :—ପୁଣି ଭରତଙ୍କ ଚରଣରେ ଶିର ନୁଆଁଇ ହନୁମାନ୍ ଭରତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିକଟକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ କୁଶଳ ବୋଲି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ବାଞ୍ଛିା ଦେଲେ । ଭବନନ୍ତର ପ୍ରଭୁ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ବିମାନରେ ଚଢ଼ି ଚଳିଲେ ॥ ୨ (ଖ) ॥

ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଏଣେ ଭରତ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଅନ୍ତୋଧାପୁଷ୍ପକୁ ଆସିଲେ । ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ସମାଗୁର ଶ୍ରଦ୍ଧାଭରେ । ପୁଣି ରାଜମନ୍ଦିରରେ ଖବର ଦେଲେ ଯେ, ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ କୁଶଳରେ ନଗରକୁ ଆସୁଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଖବର ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସମସ୍ତ ମାତା ଉଠି ଧାଇଁଲେ । ଭରତ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୁଶଳବଞ୍ଛିା କହୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ । ନଗରବାସୀ ନରନାସ ସମସ୍ତେ ଏହି ସମାଗୁର ପାଇବା ମାତ୍ରେ ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ଧାଇଁଲେ ॥ ୨ ॥

ଅର୍ଘ୍ୟପୁରୀ ପ୍ରଭୁ ଆର୍ତ୍ତୁତ ଜାମା । ଭଲ ସକଳ ଯୋଗ କେ ଖାମ ।
 ବହଳ ସୁହାର୍ତ୍ତୁନ ହିଁବି ସମୀର । ଭଲ ସରଳ ଅତି ନିର୍ମଳ ମାର । ୧୫
 ହରଷିତ ଗୁର ପରିଜନ ଅନୁଜ ଭୁସୁରବୁଦ୍ଧ ସମେତ ।
 ତଳେ ଭରତ ମନ ପ୍ରେମ ଅତି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କୃପାନିଦେତ ॥୩(କ)॥
 ବହୁତକ ଚର୍ଚ୍ଚି ଅଟାରିବୁ ନିରାଶୁଁ ଗଗନ ବିମାନ ।
 ଦେଖି ମଧୁର ସୁର ହରଷିତ କରୁଛି ସୁମଂଗଳ ଗାନ ॥୩(ଖ)
 ରାଜା ସପ୍ତ ରଘୁପତି ପୁର ସିଂଧୁ ଦେଖି ହରଷାନ ।
 ବଢେଧା କୋଲହଳ କରତ ଜନ୍ମ ନାରି ତରଂଗ ସମାନ ॥୩(ଗ)॥

ଅଯୋଧ୍ୟା ନଗର ଜାଣି ପ୍ରଭୁ ଆସମନ । ହୋଇଲୁ ସମସ୍ତ ଶୋଭା ଅକର ବହନ ॥
 ପ୍ରବାହତ ସରଯରେ ସୁବିମଳ ପାର । ବହୁଲ ସୁଖଦାୟକ ହିଁବି ସମ୍ପର ॥୩
 ପ୍ରଭୁ, ପ୍ରବଳନ ଅନୁଜ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବୃନ୍ଦାକୁ ଘେନି ସୁଖେ ।
 ରୁଲିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମରେ ଭରତ କୃପାପିତୁଙ୍କ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ॥୩(କ)॥
 ପ୍ରାସାଦ ଉପରେ ଚର୍ଚ୍ଚି ନାଶ୍ତ୍ରରେ ବିଦେଶନରେ ବିମାନ ।
 ପ୍ରମୋଦିତ ମନେ ସୁମଧୁର ସୁନେ କରନ୍ତି ମଙ୍ଗଳ ଗାନ । (ଖ)॥
 ରାଜାଶର୍ମା ରଘୁପତିଙ୍କୁ ନିରେଖି ପୁର-ପିତୁ ହରଷିତ ।
 ବଢଇ ଯେସନ ଜଣିବି ଦୟାସନ, ନାଶ୍ତ୍ର ତରଳ ଅମିତ ॥୩(ଗ)॥

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସାଗତ ନିମନ୍ତେ ଗଜ-ଗାମିନୀ ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ନାୟମାନେ ଦଧି, ଦୁଧ,
 ଗୋଗୁଡ଼ିଆ, ଫଳ, ପୁଷ୍ପ ଓ ମଙ୍ଗଳର ମୂଳ ନୟନ ରୁଲିଯାଉଛନ୍ତି ଆଉ ବସୁମାନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ
 ଆଳରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ସଙ୍ଗୀତଦଳରେ ଲେଲେ ॥ ୩ ॥ ଯେ ଯେହି ଦଶାରେ ଯିଲେ,
 ଠିକ୍ ସେହି ଦଶାରେ ଉଠି ଦୌଡ଼ିଛନ୍ତି । ବିଳମ୍ବ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ତରଳ ବାନବ ଓ
 ବୃକମାନଙ୍କୁ କେହି ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ନ ଥାନ୍ତି । ପରସ୍ପରକୁ ପଛୁଆ'ନ୍ତି, "ବିଳ
 ରୁମେ ଦୟାକୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଦେଖିଅଛ କି" ॥ ୪ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଆସମନ ଜାଣି
 ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରୀ ସକଳ ଶୋଭାର ଖଣି ହୋଇଗଲା । ହିଁବି ସମୋହର ବାୟୁ ବହୁବାବୁ
 ଲାଗିଲା । ସରସ୍ବତୀ ନଦୀର ଜନ ଅତିଶୟ ନିର୍ମଳ ହୋଇଗଲା ॥ ୫ ॥ ଦୋହା — "ହୁ
 ବଶିଷ୍ଠ, ଆତ୍ମୀୟ ପରଜନ, ସାନ ଶର ଶହସ୍ର ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣହୃଦ ସମେତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର
 ଓ ପ୍ରେମରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭରତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସାଗତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଚାଲିଲେ ॥ ୩ (କ) ॥
 ବହୁତ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଟ୍ଟାଳିଆମାନଙ୍କ ଉପରେ ଚର୍ଚ୍ଚି ଆକାଶରେ ଅହୁତବା ବିମାନ ଘଡ଼ି
 ରୁଲିଆ'ନ୍ତି । ତାହା ଦେଖି ସେମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ମଧୁର ସ୍ବରରେ ହେଲେ ମଙ୍ଗ
 ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥୩(ଖ)॥ ଶ୍ରୀରଘୁନାଥ ପୁଣିମାର ଚନ୍ଦ୍ରମା, ଅଯୋଧ୍ୟାପୁର ସମସ୍ତ
 ସମାନ ସେହି ପୂର୍ଣ୍ଣିମାକୁ ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥାଏ ଏବଂ କୋନାହଳ କରୁ ବଢ଼ି ଉଠିବେ ।
 (ଏଣେତେଣେ ଦୌଡ଼ିଥାନ୍ତି) ସୁମାନେ ଅନେକ ତରଳ ସମାନ ପ୍ରହର ହୋଇଥା'ନ୍ତି ॥୩(ଗ)॥

ଇହାଁ ଶୁଭକୁଳ କମଳ ବିବାକର । କପିତ୍ତ ଦେଖାତ୍ମକ ନଗର ମନୋହର ॥
 ସୁନୁ କର୍ମୀସ ଅଂଗଦ ଲଂକେସା । ପାତ୍ମନ ପୁଷ୍ପ ରୁଚର ସୁତ ଦେସା ॥୧॥
 ଜନ୍ମପି ସବ ବୈକୁଣ୍ଠ ବଖାନା । ବେଦ ପୁସ୍ତକ ବିଦିତ ଜଗୁ ଜାନା ॥
 ଅତ୍ମଧର୍ମସ୍ତସମପ୍ରିୟ ନହିଁ ସୋଭ । ସୁତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଜାନଇ କୋଭ କୋଭ ॥୨॥
 ଜନ୍ମଭୂମି ମମ ପୁଷ୍ପ ସୁହାତ୍ମକ । ଉତ୍ତର ଦିଶି ବଡ଼ ସରକୁ ପାତ୍ମକ ॥
 ଜା ମଜ୍ଜନ ତେଁ ବିନହିଁ ପ୍ରୟାସା । ମମ ସର୍ମାସ ନର ପାତ୍ମହିଁ ବାସା ॥୩॥
 ଅତିପ୍ରିୟ ମୋହି ଇହାଁକେ ବାସୀ । ମମ ଧାମଦା ପୁଷ୍ପ ପୁଷ୍ପ ରାସୀ ॥
 ହରଷେ ସବ କପି ପୁଳ ପ୍ରଭୁ ବାମା । ଧନ୍ୟ ଅତ୍ମଧ ଜୋ ରାମ ବଖାମା ॥୪॥
 ଆତ୍ମକ ଦେଖି ଲୋଗ ସବ କୃପାସିଂଧୁ ଭଗବାନ ।
 ନଗର ନିକଟ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରେରେଇ ଉତ୍ତରେଇ ଭୂମି ବିମାନ ॥୪(କ)॥

ଏଣେ ଶୁଭକୁଳ-ପ୍ରଶସ୍ତକ ପ୍ରଭାକର । ଦେଖାନ୍ତୁ କପିବୃନ୍ଦକୁ ପୁଷ୍ପ ମନୋହର ॥
 ଶୁଣ ସଖା କର୍ମୀସର, ଅଙ୍ଗଦ, ଲଙ୍କେଶ । ପବନ ପୁଷ୍ପ ରୁଚର ଅଟେ ଏହି ଦେଶ ॥୧॥
 ଯଦ୍ୟପି ସମସ୍ତେ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ବଖାଣନ୍ତୁ । ବେଦ ପୁରାଣ ବିଦିତ ଜଗତେ ଜାଣନ୍ତୁ ॥
 ଅଯୋଧ୍ୟା ସଦୃଶ ମୋତେ ପ୍ରିୟ ନୁହେଁ ସେହ । ଜାଣନ୍ତୁ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଜନ କେହ କେହ ॥୨॥
 ଜନମ ଭୂମି ମୋହର ପୁଷ୍ପ ଶୋଭମୟୀ । ଉତ୍ତର ଦିଗେ ପବନ ସରସୁ ବହଇ ॥
 ସେ ଯାଇ ଅବଗାହନ କରେ ଅନାୟାସ । ମୋ ସର୍ମାସରେ ସେ କର ଲଭଇ ନିବାସ ॥୩॥
 ଅତିଶୟ ପ୍ରିୟ ମୋତେ ଏହାର ନିବାସୀ । ମମ ଧାମ-ପ୍ରଦାୟିନୀ ପୁଷ୍ପ ପୁଷ୍ପ-ରାଣୀ ॥
 ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ବାଣୀ କପି ହର୍ଷ ହେଲେ ଅତି । ଧନ୍ୟ ଅଯୋଧ୍ୟା ଯାହାକୁ ରାମ ବଖାଣନ୍ତୁ ॥୪॥
 ଲୋକ ସମୁହଙ୍କ ଆରମ୍ଭନ ଦେଖି କୃପାସିଂଧୁ ଭଗବାନ ।
 ପୁର ନିକଟରେ ପ୍ରେରନ୍ତେ ଭୂମିରେ ଅବତରିଲ ବିମାନ ॥୪(କ)॥

କୌପାର :—ଏଣେ ବିମାନ ଉପରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳ-କମଳ-ଭାସୁର ଶ୍ରୀରାମ ବାନରମାନଙ୍କୁ
 ମନୋହର ନଗର ଦେଖାଇଥା'ନ୍ତୁ । ସେ କହୁଥା'ନ୍ତୁ, “ହେ ସୁଗ୍ରୀବ ! ହେ ଅଙ୍ଗଦ !
 ହେ ଲଙ୍କପତି ବିଶ୍ଵକ୍ଷଣ ! ଶୁଣ; ଏହି ନଗର ପବନ ଓ ଏହି ଦେଶ ସୁନ୍ଦର ॥୧॥ ଯଦ୍ୟପି
 ସମସ୍ତେ ବୈକୁଣ୍ଠର ପ୍ରଶଂସା କରିଅଛନ୍ତି, ଏହା ବେଦପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏବଂ
 ସମସ୍ତ ଜଗତ-ବିଦିତ, କିନ୍ତୁ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁଷ୍ପ ସମାନ ତାହା ମଧ୍ୟ ମୋର ପ୍ରିୟ ନୁହେଁ ।
 ଏହି ଭେଦ କେହ କେହ ଜାଣନ୍ତୁ । (ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଭେଦ ଜାଣିବା ଲୋକ ସଂସାରରେ
 ବିରଳ) ॥ ୨ ॥ ଏହି ସୁନ୍ଦରପୁଷ୍ପ ମୋର ଜନ୍ମଭୂମି । ଏହାର ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ପାବନୀ
 ସରସ ନଦୀ ବହୁ ଯାଉଅଛି । ତହିଁରେ ସ୍ନାନ କରିବା ଦ୍ଵାରା ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଅନାୟାସରେ
 ମୋର ସର୍ମାସରେ ବାସ (ସାର୍ମାସ୍ୟ ପ୍ରକ୍ତି) ପାଇ ପାରନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଏଠିକାର ଅଧିବାସୀ-
 ମାନେ ମୋର ଅତିଶୟ ପ୍ରିୟ । ଏହି ପୁଷ୍ପ ପୁଷ୍ପରାଣୀ ଓ ମୋର ସରମଧ୍ୟାମର ଦାତା ।”
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବାଣୀ ଶୁଣି ସମସ୍ତ ବାନର ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ,

ଉତ୍ତର କହେଉ ପ୍ରଭୁ ପୁଷ୍ପକହି ତୁମ୍ଭ କୁବେର ପଣି ଜାହୁ ॥

ପ୍ରେରତ ରାମ ଚଳେଉ ସୋ ହରଷୁ ବରହୁ ଅତି ତାହୁ ॥୪(୫)॥

ଆଏ ଭରତ ସଙ୍ଗ ସବ ଲେଗା । କୁସ ଚନ ଶ୍ରୀ ରଘୁବାର ବିସ୍ତୋଗା ॥
ବାମଦେବ ବସିଷ୍ଠ ମୁନିନାୟକ । ଦେବେ ପ୍ରଭୁ ମହି ଧରି ଧନୁସାୟକ ॥୧॥
ଧାଇ ଧରେ ଗୁର ଚରନ ସରୋରୁହ । ମୁନି ସହିତ ଅତି ପୁନକ ଚନୋରୁହ ॥
ଭେଟି କୁସଲ ବୁଝି ମୁନିରାୟ । ହମରେ କୁସଲ ତୁହାରିଣି ଦାୟା ॥୨॥
ସକଳ ଦିଗନ୍ତ ମିଳି ନାୟୁଉ ମାଆ । ଧର୍ମ ଧୂରଂଧର ରଘୁକୁଳନାଥା ॥
ଗହେ ଭରତ ପୁନି ପ୍ରଭୁ ପଦ ପକ୍ଷ । ନମତ ଜିହ୍ଵାସୁର ମୁନି ସକର ଅଜ ॥

ଅବତତ ପ୍ରଭୁ, ପୁଷ୍ପକେ କହଲେ, ଯାଅ ତୁ କୁବେର କତି ।

ରାମଙ୍କ ଆଦେଶେ ଲେଲ ହରଷେ, ବରହେ ହୃଷିକ ଅତି ॥୪(୫)॥

ଆସିଲେ ଲୋକ ସକଳେ ଭରତ ସଙ୍ଗରେ । କୁଶ କଳେବର ରଘୁବାର ବିସ୍ତୋଗରେ ॥
ବାମଦେବ, ବସିଷ୍ଠାଦି ମୁନିଙ୍କୁ ଦେଖିଣ । ପ୍ରଭୁ ଶର ଶରାସନ ମସ୍ତକେ ରଖିଣ ॥୧॥
ଧାଇ ଧରିଲେ ଗୁରୁଙ୍କ ଚରଣ ଅଧିକ । ଅତି ପୁଲକିତ ତନୁ ସହୃଦ ଅନୁଜ ॥
ଭେଟି କୁଶନାଥ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ମୁନିବର । ତୁମ୍ଭ କରୁଣାରେ ନାଥ, କୁଶନ ଆଦର ॥୨॥
ମସ୍ତକର ସମସ୍ତଙ୍କୁ କଲେ ପ୍ରଣିପାତ । ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର ପ୍ରଭୁ ରଘୁକୁଳ-କାନ୍ତ ॥
ଧରିଲେ ଭରତ ପ୍ରଣି ପ୍ରଭୁ ପଦ-କନ୍ତ । ନମନ୍ତ ଯାହାକୁ ଶିବ ସ୍ତବ ମୁନି ଅଜ ॥୩॥

“ସ୍ଵପ୍ନ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ଯେଉଁ ଅଯୋଧ୍ୟାର ବତାଇ କଲେ, ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ଧନ୍ୟ ।” ॥୩॥
ଦୋହା—କୃପାସାଗର ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଆଶ୍ଵସ୍ତବାର
ଦେଖିଲେ । ତେଣୁ ପ୍ରଭୁ ବିମାନକୁ ନଗର ସମୀପରେ ଓହ୍ଲାଇବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେରଣା
ଦେଲେ । ବିମାନ ଭୂମି ଉପରେ ଓହ୍ଲାଇଲା ॥ ୪ (କ) ॥ ବିମାନରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପ୍ରଭୁ
ପୁଷ୍ପକ ବିମାନକୁ କହଲେ, “ତୁମେ ଏବେ କୁବେରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଅ ।” ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
ପ୍ରେରଣାରେ ପୁଷ୍ପକ ବିମାନ ଚଳିଲା । ଆପଣାର ପ୍ରଭୁ (ସୁମୀ)ଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବାରେ
ତାହାର ମନରେ ଅବଶ୍ୟ ଅନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା; ମାତ୍ର ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଭୁ
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କଠାରୁ ବଞ୍ଚି ନ ଦେବାରେ ଅତିଶୟ କୁଃଖ ମଧ୍ୟ ହେଲା ॥ ୪ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—
ଭରତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମସ୍ତ ଲୋକ ଆସିଲେ । ଶ୍ରୀ ରଘୁବାରଙ୍କଠାରୁ ବରହେ ଯୋଗେ ସମସ୍ତଙ୍କ
ଶରୀର ହୁଏଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ପ୍ରଭୁ ବାମଦେବ, ବସିଷ୍ଠ ଓ ମୁନିନାୟକମାନଙ୍କୁ
ଦେଖିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେ ଧନୁଶର ଭୂମି ଉପରେ ରଖିଦେଲେ ॥ ୧ ॥ ଏହି
ସାନଭଲ ଲକ୍ଷଣଙ୍କ ସହୃଦ ବୌଦ୍ଧ ଗୁରୁଙ୍କ ଚରଣ-ବମଳ ଧରି ପକାଇଲେ । ତାଙ୍କର
ପ୍ରତ୍ୟେକ ରୋମ ଅତି ପୁଲକିତ ହେଉଥାଏ । ମୁନିଗୁରୁ ବସିଷ୍ଠ ଉଠାଇ ତାହାଙ୍କୁ
ଆଲିଙ୍ଗନ କରି କୁଶଳବାଞ୍ଛା ପଚାରିଲେ । ପ୍ରଭୁ କହଲେ, “ଆପଣଙ୍କ ଦୟାରୁ ଅମର
ସବୁ କୁଶଳ ।” ॥ ୨ ॥ ଧର୍ମଧୂରନ୍ଧର ରଘୁକୁଳସାମୀ ଶ୍ରୀରାମ ସମସ୍ତ ଧ୍ରୁବରେ ସହିତ

ପରେ ଭୂମି ନହିଁ ଉଠଇ ଉଠାଏ । ବର କରି କୃପାସିଂଧୁ ଭର ଲାଏ ॥
ସ୍ୟାମଲ ଗାତ ରୋମ ଭବ ଠାଡ଼େ । ନବ ରାଜାବ ନୟନ ଜଳ ବାଡ଼େ ॥୩॥

ରାଜାବ ଲୋଚନ ସୁବତ ଜଳ ତନ ଲଳିତ ପୁଲକାବଲି ବନା ।
ଅତି ପ୍ରେମହୃଦୟ ଲଗାଇ ଅନୁଜନ୍ମ ମିଳେ ପ୍ରଭୁ ଯି ଭୁଞ୍ଜନ ଧନା ॥
ପ୍ରଭୁ ମିଳିତ ଅନୁଜନ୍ମ ସୋହମୋ ପହିଁ ଜାତି ନହିଁ ଉପମା କହା ।
ଜନ୍ମ ପ୍ରେମ ଅରୁ ସିଂହାର ତନୁ ଧରି ମିଳେ ବର ସୁଷମା ଲହା ॥୧॥
ବୁଝିତ କୃପାକ୍ଷୟ କୁସଲ ଭରତହିଁ ବଚନ ବେଗି ନ ଆଡ଼ୁଛି ।
ସୁନୁ ସିବା ସୋ ସୁଖ ବଚନ ମନ ତେଁ ଭଲ ଜାନ ଜୋ ପାଡ଼ୁଛି ॥
ଅବ କୁସଲ କୋପଲନାଥ ଆରତ ଜାମ ଜନ ଦରପନ ଦିପ୍ତେ ।
ବୃତ୍ତତ ବିରହ ବାସସ କୃପାକ୍ଷୟାନ ମୋହିଁ କର ଗହ୍ମ ଲପ୍ତେ ॥୨॥

ପଞ୍ଚଲେ ଭୂମିରେ ନ ଉଠନ୍ତି ଉଠାଇଲେ । ବଳାହାରେ କୃପାପିଞ୍ଜୁ ହୃଦେ ଲଗାଇଲେ ॥
ଶ୍ୟାମ କଳେବର ରୋମରାଜ ପୁଲକିନୀ । ନବ ରାଜାବ-ନୟନୁ ସଜ୍ଜିଲ ପ୍ରସନ୍ନ ॥୪॥

ରାଜାବ ବିଲୋଚନୁ ପ୍ରବଳ ଜଳ ତନୁ ଲଳିତ ହୋଇଲ ପୁଲକି ।
ଅତି ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗନ ଭରତକୁ ଜଣିଣ ମିଳିଲେ ଭବନ-ନାୟକ ।
ଅନୁଜେ ମିଳନ୍ତେ ଶୋଭନ୍ତି, ଦେବ କି ଉପମା ମୋ ମନ୍ତ୍ର,
ଯେହ୍ନେ ପ୍ରେମ ଶୃଙ୍ଗାର ଧରି ଦବ୍ୟ ଶରୀର ମିଳିଣ ସୁଷମା ଲଭନ୍ତି ॥୧॥
ଭରତକୁ କୁଶଳ ବୁଝନ୍ତି ଜନପାଳ ବଚନ ବେଗି ନ ହୁରୁଲ ।
ଶୁଣ ଭବାନୀ 'ମନ ବଚନୁ ତାହା ଭଲ ସେ ସୁଖ କେ ଜାଣି ପାରଇ ।
କୋଶଲେଶ ହେ, ସବୁ ଭଲ, ଆଶି ଜନେ ଯେ ଦେଖା ଦେଲ,
ବରହ-ପିଞ୍ଜୁ ମଧ୍ୟେ ବୃତନ୍ତେ କୃପାକ୍ଷୟେ, ମୋହର କରି ଧରି ନେଲ ॥୨॥

ଶାନ୍ତାତ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରଣ ନୂଆଁଇଲେ । ପୁଣି ଭରତ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଯେଉଁ
ଭରଣପ୍ରସାଦକୁ ଦେବତା, ମନି, ଶଙ୍କର ଓ ବ୍ରହ୍ମା ନମସ୍କାର କରିନ୍ତି, ସେହି ଭରଣ-
ପ୍ରସାଦକୁ ଧରି ପକାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ଭରତ ପୁଅଟା ଉପରେ ପଡ଼ିଆଆନ୍ତି, ଯେତେ
ଉଠାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ଉଠୁ ନ ଥା'ନ୍ତି । ତଦନନ୍ତର କୃପାପିଞ୍ଜୁ ଶ୍ରୀରାମ ତାହାଙ୍କୁ ବଳପୂର୍ବକ
ଉଠାଇ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପକାଇଲେ । ତାଙ୍କର ଶ୍ୟାମଲ ଶରୀର ଉପରେ ରୋମ ଟାକୁରି
ଉଠାଏ । ନବକମଳ-ନେତ୍ରରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ଜଳର ବନ୍ୟା କୁଟି ଆସିଲ ॥ ୪ ॥
ଛନ୍ଦ — କମଳ ସମାଦ ନେତ୍ରରୁ ଜଳ ବହୁ ଚାଲିଥାଏ । ସ୍ତନ୍ତର ଶରୀରରେ
ପୁଲକାବଳୀ ଶୋଭା ପାଉଥାଏ । ଯିହେବସ୍ତ୍ରମା ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ସାନଭାଇ
ଭରତକୁ ଅତି ପ୍ରେମରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ତାଙ୍କ ସହୃଦ ମିଳନ କଲେ ।
ଭଲ୍ଲିକ ସଙ୍ଗେ ମିଳନ କାଳରେ ପ୍ରଭୁ ଯେପରି ଶୋଭା ପାଉଥା'ନ୍ତି, ତାହା ମୁଁ ଭାଷାରେ
ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରୁ ନାହିଁ । ସତେ ଯେମିତି ପ୍ରେମ ଓ ଶଙ୍ଖାର ଶରୀର ଧାରଣ କରି ମିଳିତ

ପୁନି ପ୍ରଭୁ ହରଷି ସମ୍ବନ୍ଧନ ଭେଟେ ହୃଦୟ ଲଗାଇ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ଭରତ ମିଳେ ତବ ପରମ ପ୍ରେମ ଦୋହ ଶୁଭ ॥୫॥

ଭରତାନୁଜ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ପୁନି ଭେଟେ । ଦୁସନ୍ଦ କରତ ସଂଭବ ଦୁଃଖ ମେଟେ ।

ସୀତା ଚରନ ଭରତ ସିରୁ ନାଡ଼ା । ଅନୁଜ ସମେତ ପରମ ସୁଖ ପାଡ଼ା ॥୬॥

ପ୍ରଭୁ ବିଲେକି ହରଷେ ପୁରବାସୀ । ଜନିତ ବିଦ୍ରୋଗ ବିପତ ସବ ନାସୀ ॥

ପ୍ରେମାତୁର ସବ ଲେଗ ନିହାସ । କୌତୁକ ଶାନ୍ତ କୃପାଲ ଖରାସ ॥୭॥

ଅମିତ ରୂପ ପ୍ରଗଟେ ତେଜୁ କାଲ । ଜୟା ଜୋଗ ମିଳେ ସବଜୁ କୃପାଲ ॥

କୃପାଦୃଷ୍ଟି ରଘୁବୀର ବିଲେଖ । କିଏ ସକଲ ନର ନାରି ବିସୋଖ ॥୮॥

ଶତ୍ରୁଗୁଣ୍ଡୁ ହୃଦେ ଲଗାଇ ପ୍ରମୋଦେ ଭେଟିଲେ ରଘୁପ୍ରବର ।

ଭରତ ସୌମିନ୍ଦ୍ର ଉଦୟେ ମିଳନ୍ତି ପରମ ପ୍ରେମ ଅନୁର ॥୯॥

ଭରତାନୁଜେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆବର ଭେଟିଲେ । ବିରହ-ଜନିତ ହୁଃଖ ହୁଃସହ ନାଶିଲେ ॥

ସୀତାଙ୍କ ଚରଣେ ପ୍ରଣି ପ୍ରଣାମ କରିଲେ । ସାନୁଜ ଭରତ ସ୍ୱତ ପରମ ଲଭିଲେ ॥୧०॥

ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖି ହରଷ ହେଲେ ପୁରବାସୀ । ବିଦ୍ରୋଗ-ଜନିତ ସର୍ବ ବିପତ୍ତି ବିନାଶୀ ॥

ବିଲେକି ପୁରବାସୀକୁ ପ୍ରେମାତୁର ଶରା । କରୁନ କଲେ ପ୍ରଭୁ କୃପାକୁ ଖରାସ ॥୧୧॥

ଅନେକ ରୂପେ ପ୍ରକଟ ହୋଇ ରଘୁମଣି । ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସମସ୍ତକୁ ମିଳିଲେ ସେଷଣି ॥

କରୁଣା ଦୃଷ୍ଟିରେ ରୁଣ୍ଡି ଶ୍ରୀ ରଘୁପ୍ରବର । କଲେ ନାଶ ପୁରୁଷକୁ ଶୋକଶୂନ୍ୟ ସର୍ବ ॥୧୨॥

ହୋଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶୋଭା ଲଭିଲେ ॥ ୧ ॥ କୃପାଦିଧାନ ଶ୍ରୀରାମ ଭରତକୁ କୃଷ୍ଣକବାଣ୍ଡା

ପରୁରୁଆଁନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଅନନ୍ଦବର୍ଣ୍ଣତା ଭରତଙ୍କ ପୁଣରୁ ବଚନ ଶୀଘ୍ର ବାହାରୁ ନ ଥାଏ ।

ଶିବ କହଲେ, “ହେ ପାବକ ! ଶୁଣ; ସେହି ସମୟରେ ଭରତକୁ ଦେଉଁ ସୁଖ ମିଳୁଥିଲା,

ତାହା ବଚନ ଓ ମନର ଉଦ୍ଭବ; ଦେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଉକ୍ତ ସୁଖ ଲଭି କରେ, କେବଳ

ସେହି ତାହା ଜାଣେ ।” ଭରତ କହଲେ, “ହେ କୋଶଳ-ନାଥ ! ଆପଣ ଆଣ୍ଡି

ମନେ କରି ଏହି ତାପକୁ ଦର୍ଶନ ଦେଲେ, ଏହି ହେତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସବୁ କୃଷ୍ଣଳ ।

ବିରହ-ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ କୃପାଦିଧାନ ମୋ ହାତ ଧରି ମୋତେ ରକ୍ଷା

କରିନେଲେ ।” ॥ ୧ ॥ କୋହା :—ପୁଣି ପ୍ରଭୁ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଶତ୍ରୁଗୁଣ୍ଡୁ

ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ତଦନନ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଭରତ ହରି ଶୁଭ ପରମ୍ପର ସଙ୍ଗେ ପ୍ରେମରେ

ମିଳନ କଲେ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ପୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭରତାନୁଜଶତ୍ରୁଗୁଣ୍ଡୁ ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗନ

କରି ଭେଟିଲେ ଏବଂ ଏହି ରୂପେ ବିରହ-ଜନିତ ହୁଃସହ ହୁଃଖ ନାଶ କଲେ । ତତ୍ପରେ

ଶୁଭ ଶତ୍ରୁଗୁଣ୍ଡୁ ସହଜ ଭରତ ସୀତାଙ୍କ ଚରଣରେ ଶିବ ନୂଆଇଲେ ଏବଂ ପରମ ସୁଖ

ଲଭ କଲେ ॥ ୧ ॥ ପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖି ଅଯୋଧ୍ୟା-ବାସୀ ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ।

ବିରହ-ଜନିତ ସମସ୍ତ ହୁଃଖ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତ ଲୋକ ମିଳନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେମ-

ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଏହା ଦେଖି ଖରାସ କୃପାକୁ ଶ୍ରୀରାମ ଗୋଟିଏ ଚମତ୍କାର

ଛନ୍ଦ ମନ୍ତ୍ର ସବନ୍ଧ ମିଳେ ଭଗବାନ । ଉମା ମରମ ସୁଦ୍ଧାକାନ୍ତ ନ ଜାନା ॥
ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ସବନ୍ଧ ପୁଣୀ କରି ରାମ । ଆଗେ ଚଳେ ସୀଲ ଗୁନ ଧାମା ॥୩॥
କୌଶଲ୍ୟାଦି ମାତୁ ସବ ଧାନ୍ଧ । ନିରାଶି ବନ୍ଧ ଜନ୍ମ ଧେନୁ ଲଢ଼ୁଣି ॥୩॥

ଜନ୍ମ ଧେନୁ ବାଲକ ବନ୍ଧ ତଳି ଗୁଡ଼ି ଚରନ ବନ ପରବସ ଗଢ଼ି ।
ଦିନ ଅନ୍ତ ପୁର ଗୁଣ ସୁବତ ଅନ ହଂକାର କରି ଧାଡ଼ିତ ଭଞ୍ଜି ॥
ଅତି ପ୍ରେମ ପ୍ରଭୁ ସବ ମାତୁ ଭେଟି ବଚନ ମୃଦୁ ବହୁବିଧ କହେ ।
ଗଲ ବିଷମ ଦିପତି ବିସ୍ଫୋଗଭବ ତନ୍ତ୍ର ହରଷ ପୁଣ ଅଗନିତ ଲହେ ॥

ଭେଟେଇ ତନୟ ସୁମିତ୍ରା ସୁମ ଚରନ ରତି ଜାଣି ।
ରାମନ୍ଧ ମିଳିତ କେକିଲ ହୃଦୟ ବହୁତ ସବୁବିଧ ॥୭(କ)॥

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭଗବାନ ଶ୍ରବଣେ ମିଳିଲେ । ଉମା, ଏ ମରମ କେନ୍ଦ୍ର ଜାଣି ନ ପାରିଲେ ॥
ଏହି ଭାବେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣୀ କରି ରାମ । ତଳିଲେ ଆଗେ ପଡ଼ିତ ଗୁଣଶାଳି-ଧାମ ॥୪॥
କୌଶଲ୍ୟାଦି ମାତା ସବେ ଆଗମିଲେ ଧାଇଁ । ନିରାଶି କଣ୍ଠାକୁ ଯେତେ ପ୍ରସୂତିକା ଗାଧ ॥୫॥

ବସାକୁ ଗୁଡ଼େ ଯେତେ ତେଜ ଧେନୁ ବିପିନେ ପର ଅର୍ଧାନ ହୋଇ ଯାନ୍ତି ।
ଫେରନ୍ତେ ଅସ୍ତ୍ରତନ ବାସେ ପ୍ରବତ ସୁନ ହମ୍ଭାଳି ଗୁଣଶ ଧାଆନ୍ତି ।
ମାତାଙ୍କୁ ମିଳି ପ୍ରେମାଭୁବ, ଭାଷିଲେ ବନେ ମଧୁର ॥
ବିସ୍ଫୋଗ-ଭବ ହଃଷ ହଃଷତ ନାଶି, ପ୍ରଣାଲଭିଲେ ସେମାନେ ପ୍ରଭୁର ॥

ଭେଟିଲେ ହୃଦକୁ ସାବରେ ସୁମିତ୍ରା ରାମ ପଦେ ପ୍ରୀତି ନାଶି ।
ରାମଙ୍କୁ ଭେଟନ୍ତି ଜନନ କେକେସୀ ହୃଦେ ମଣି ବହୁ ଗୁଣ ॥୭(କ)॥

ସୃଷ୍ଟି କଲେ ॥ ୨ ॥ ସେହି ସମୟରେ କୃପାକୁ ଶ୍ରୀରାମ ଅସଂଖ୍ୟ ରୂପରେ ପ୍ରକାଶିତ
ହେଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଏକାବେଳେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ମିଳନ କଲେ । ଶ୍ରୀ ରାମୁଦ୍ଧର
କୃପାଦୃଷ୍ଟିରେ ଗୁଡ଼ି ସମସ୍ତ ନରନାରୀଙ୍କୁ ଶୋକପ୍ରଭୁ କରି ଦେଲେ ॥ ୩ ॥ ଭଗବାନ
ଶ୍ରୀରାମାବନ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସ୍ମୃତି ମିଳନ କରି ପକାଇଲେ । ହେ ଉମା ! ଏହି
ରହସ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଜାଣିଲେ ନାହିଁ । ଏହି ରୂପେ ଶାଳି-ପ୍ରଣାଧାମ ଶ୍ରୀରାମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣୀ
କରି ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ॥ ୪ ॥ କୌଶଲ୍ୟା ଆଦି ମାତାମାନେ ଏପରି ଧାଇଁଲେ, ପଡ଼େ
ସେପରି ନୂଆ ଜନ୍ମ କରିଥିବା ଗାଧମାନେ ଆପଣା ବାଳୁଶକୁ ଦେଖି ଦୌଡ଼ି ଆସନ୍ତି ॥ ୫ ॥
ଛନ୍ଦ — ସତେ ସେପରି ନୂଆ ଜନ୍ମ କରିଥିବା ଗାଧମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଛୋଟ ବାଳୁଶକୁ
ଘରେ ପ୍ରତି ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ବନକୁ ଚାଲିବାକୁ ଯାଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ଦିନ ଶେଷ ହୁଅନ୍ତେ
ବାଳୁଶମାନଙ୍କ ସ୍ମୃତି ମିଳିବା ନିମନ୍ତେ ହମ୍ଭାବତୀ ଦେଇ ଅନରୁ ହୁଏ ବୁଝାଇ
ନଗର ଆଡ଼କୁ ଦୌଡ଼ି ଆସନ୍ତି । ପ୍ରଭୁ ଅତି ସେମରେ ସମସ୍ତ ମାତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳନ କରି
ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁ ପ୍ରକାରେ କୋମଳ ବଚନ କହୁଥିଲେ । ବିରହ-ଜାତ ଭୟାନକ ବିପତ୍ତି

ଲକ୍ଷ୍ମୀନ ସବ ମାତାକୁ ମିଳି ହରଷେ ଆସିବ ପାଇ ।

କୈକେୟୀ କହୁଁ ପୁନି ପୁନି ମିଳେ ମନ କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନ ଜାଇ ॥୭(ଖ)॥

ସାମୁଦ୍ଧ ସବନି ମିଳୁ ବୈଦେହୀ । ଚରନନ୍ତ୍ରୀ ଲଗି ହରଷ ଅତି ତେହ ।
ଦେହଁ ଅସୀସ ବୁଝି କୁସଲତା । ହୋଇ ଅତଳ ଭୁଞ୍ଜାର ଅହବାତା ॥୧॥
ସବ ରଘୁପତି ମୁଖ କମଳ ବିଲେକଣ୍ଠ । ମଂଗଳ ଜାନ ନୟନ ଜଳ ସେକଣ୍ଠ ॥
କନକ ଆର ଆରଣ୍ୟ ଉତାରଣ୍ଠ । ବାର ବାର ପ୍ରଭୁ ଗାତ ନିହାରଣ୍ଠ ॥୨॥
ନାନା ଭାତି ନିରୁତ୍ପନ୍ନ କରଣ୍ଠ । ପରମାନନ୍ଦ ହରଷ ଉର ଭରଣ୍ଠ ।
କୌସଲ୍ୟା ପୁନି ପୁନି ରଘୁସାରଣ୍ଠ । ଚିତ୍ତେ କୃପାସିଂଧୁ ରନଧୀରଣ୍ଠ ॥୩॥

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସକଳ ମାତାକୁ ମିଳଣ ଲଭିଲେ ଆଶିଷ ବର ।

ମିଳନ୍ତି କୈକେୟୀ ସଙ୍ଗେ ପୁଣି ପୁଣି, ନ ଡାଏ ଶୋଭ ମନର ॥୭(ଖ)॥

ଶାଶୁ ସମସ୍ତକୁ ମିଳି ଜନନ-ହୃଦୟ । ଚରଣେ ପଡ଼ି ହୋଇଲେ ଅତି ପ୍ରମୋଦିତା ॥
ଆଶିଷ ଦେଇ ବୁଝନ୍ତି କୁଶଳ ପ୍ରଣନ । ଅତଳ ହେଉ ତୋହର ଅହ ସୁଲକ୍ଷଣ ॥୧॥
ସବେ ରଘୁପତି ପଦକଞ୍ଚ ବିଲେକନ୍ତି । ମଙ୍ଗଳ ଜାଣି ନୟନୁ ଲେତକ ପୋଛନ୍ତି ॥
କନକ ଆଳରେ ମାତା ଆରତି କରନ୍ତି । ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ୟାମ ଚନ୍ଦ୍ର ନିରେଖନ୍ତି ॥୨॥
ଅନେକ ପ୍ରକାର ବସ୍ତ୍ର ଭୂଷଣ କରନ୍ତି । ପରମାନନ୍ଦେ ପୁଣି ଉଡ଼ୁରୁ ହୁଅନ୍ତି ॥
କୌଶଲ୍ୟା ଶଶ୍ଵ ଶଶ୍ଵ ଶ୍ରୀ ରଘୁସାରକୁ । ନିରେଖନ୍ତି କୃପାସିନ୍ଧୁ ସମର-ଧୀରକୁ ॥୩॥

ଦୂର ହୋଇଗଲା ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଭବବାନ୍ଧ ସହୃଦ ମିଳନ କରି ଏବଂ ଜାହାଙ୍କ ବଚନ
ଶୁଣି ଅସୀମ ପ୍ରସନ୍ନ ଓ ଅନନ୍ଦ ଲଭ କଲେ ॥ ବୋହା ।—ପ୍ରମିଥା ନିଜର ପୁତ୍ର
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ପ୍ରୀତି ସ୍ୱଭାବ ଜାଣି ତାଙ୍କ ସହୃଦ ମିଳିଲେ ।
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ ବେଳେ କୈକେୟୀ ମନେ ମନେ ଅତି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ
ହେଲେ ॥ ୬ (କ) ॥ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତ ମାତାଙ୍କ ସହ ମିଳି ସେମାନଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ
ପାଇଲେ ଏବଂ ଅନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ସେ କୈକେୟୀଙ୍କ ସହୃଦ ବାରମ୍ବାର ମିଳନ
କଲେ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମନରୁ ଶୋଭ ପାଉ ନ ଥାଏ ॥ ୬ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
ଜାନଙ୍କ ସମସ୍ତ ଶାଶୁଙ୍କ ସହୃଦ ମିଳନ କଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଚରଣରେ ଲଗି ଅତିଶୟ
ଆନନ୍ଦ ଲଭ କଲେ । ଶାଶୁମାନେ କୁଶଳ ବାଞ୍ଛି ପରୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଉଥା'ନ୍ତି—
“ତୋହର ହାତ-କାତ ବଳ ହୋଇଥାଉ” ॥୧॥ ସମସ୍ତ ମାତା ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ କମଳ
ସମ୍ପଦ ପ୍ରସନ୍ନ ବେଖୁଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ନେତ୍ରରୁ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ-ଜଳ ବହୁ ଆଶୁଥାଏ ।
କିନ୍ତୁ ମଙ୍ଗଳ ସମୟ ଜାଣି ସେମାନେ ଅଶ୍ରୁଜଳକୁ ନେତ୍ରରେ ଛି ରୁଦ୍ଧ କରି ରଖୁଥା'ନ୍ତି ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଆଳରେ ଆରତି କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶ୍ରୀଙ୍ଗ ଅତି
ଭୁଞ୍ଜୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଅନେକ ପ୍ରକାର ବସ୍ତ୍ର ଭୂଷଣ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ହୃଦୟରେ
ପରମାନନ୍ଦ ଓ ହର୍ଷ ଭରୁଥା'ନ୍ତି । କୌଶଲ୍ୟା ବାରମ୍ବାର କୃପା-ସାଗର ଓ ରଣଧୀର

ହୃଦୟ ବରୁଣ ବାରଣ୍ଡି ବାସ । କର୍ତ୍ତୁନ ଭାବ ଲଂକାପତି ମାସ ॥
ଅତି ସୁକୁମାର ଜୁଗଳ ମେରେ ବାରେ । ନିଧିର ସୁଭଟ ମହାବଳ ଶ୍ରେ ॥୩॥

ଲକ୍ଷ୍ମନ ଅରୁ ସୀତା ସହିତ ପ୍ରଭୁଙ୍କି ବିଲେକତି ମାତ୍ର ।

ପରମାନନ୍ଦ ମଗନ ମନ ପୁନ ପୁନ ପୁଲକିତ ଗାତ୍ର ॥୨॥

ଲଂକାପତି କର୍ପାସ ନଳ ମଳ । ଜାମବନ୍ତ ଅଙ୍ଗଦ ସୁଭସୀଳ ॥
ହନୁମଦାଦି ସବ ବାନର ଶାର । ଧରେ ମନୋହର ମନୁଜ ସଶାର ॥୧॥
ଭରତ ସନେହ ସୀଲ ବ୍ରତ ନେମା । ସାଦର ସବ ବରନର୍ତ୍ତ ଅତି ପ୍ରେମା ॥
ଦେଖି ନଗରବାସିନ୍ଧୁ କୈ ଶକ୍ଷା । ସକଳ ସରତର୍ତ୍ତ ପ୍ରଭୁ ପଦ ପ୍ରୀତା ॥୨॥
ପୁନ ରଘୁପତି ସବ ସଖା ବୋଲୁ । ମୁନି ପଦ ଲଗତ ସକଳ ସିଖା ॥
ଗୁର ବସିଷ୍ଠ କୁଲପୁତ୍ର ହମାରେ । ଇନ୍ଦ୍ର ଶା କୃପା ଦନୁଜ ରନ ମାରେ ॥୩॥

ହୃଦ ମଧ୍ୟେ ବାରମ୍ବାର କରନ୍ତି ବରୁଣ । ମାଗିଲେ ଲଙ୍କପତିକୁ କେବଣ ପ୍ରକାର ॥
ଅତି ସୁକୁମାର ମୋର ବାକ୍ସ ପ୍ରଗଳ୍ଭ । ବିଶାଚର ଶ୍ରେଣୀ ଯୋଦ୍ଧା ସାର ମହାବଳ ॥୩॥
ସହମିତ୍ରୀ ସୀତା ସମେତ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ କରି ଜନମା ଦର୍ଶନ ।

ପୁଣି ପୁଣି ତନୁ ପ୍ରଲକ୍ଷ୍ମ, ମନ ଅତି ଆନନ୍ଦେ ମଗନ ॥୩॥

ଲଙ୍କାପତି କଟି ଅଧୀଶ୍ଵର ନଳ ମଳ । ରକ୍ଷନାୟକ ଅଙ୍ଗଦ ହୁଏ ଶୁଣ-ଶୀଳ ॥
ହନୁମାନ ଆଦି ସବେ କଟି ପୁଷ୍ପ ସାର । ଧରଣ ସୁମନୋହର ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ॥୧॥
ଭରତଃ ଶୀଳ ସ୍ଵେଦ ସଦାସୁର ବ୍ରତ । ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତି ସବେ ସାଦର ସପ୍ରେମେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ॥
ପୁରବାସୀ ଜନଙ୍କର ସାଥ ଦେଖି ଅତି । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣେ ସ୍ଵେଦ ପ୍ରଣୀପା କରନ୍ତି ॥୨॥
ପୁଣି ରଘୁନାଥ ନିଜ ସଖାଙ୍କୁ ରାଇଲେ । ପୁନ ପଦେ ନମିବାକୁ ଶିଖାଇ କହଲେ ॥
ସ୍ଵରୁ ବଶିଷ୍ଠ ଅଟନ୍ତି ଆମ୍ଭ କୁଳ ପୁତ୍ର । ଏହାଙ୍କ କୃପାରେ ଆମ୍ଭେ ମାଗିଲେ ଦନୁଜ ॥୩॥

ରଘୁବାସକୁ ଦେଖୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସେ ବାରମ୍ବାର ହୃଦୟରେ ବରୁଣ କରୁଥାନ୍ତି,
“ଏମାନେ ଲଙ୍କାପତି ରାବଣଙ୍କୁ କପରି ମାରିଲେ ? ମୋର ଏ ହୃଦୟ ବାଳକ ବଡ଼
ସୁକୁମାର ଓ ରକ୍ଷସମାନେ ତ ବିଶାଳ ଯୋଦ୍ଧା ଓ ମହାବଳୀ ଥିଲେ ।” ॥ ୪ ॥
ତୋହା — ମାତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କ ସମେତ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖୁଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କ
ମନ ପରମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ଓ ଶରୀର ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଲକ୍ଷ୍ମ ହେଉଥାଏ ॥୨॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :-
ଲଙ୍କାପତି ବିଶ୍ଵାସୀ, ରକ୍ଷସକ ଜାମ୍ବବାନ୍ ଏବଂ ବାନର-ରାଜ ପୁତ୍ରାବ, ନଳ, ମଳ ଓ
ଅଙ୍ଗଦ ତଥା ହନୁମାନ୍ ଆଦି ସମସ୍ତ ଉତ୍କଳ ସ୍ଵଭବ-ବର୍ଣ୍ଣିତ ସାର ବାନରମାନେ ମନୋହର
ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ଧାରଣ କଲେ ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଭରତଙ୍କ ପ୍ରେମ, ସୁଭର
ସ୍ଵଭବ, ତ୍ୟାଗବ୍ରତ ଓ ନିୟମ ଆଦିର ସତ ପ୍ରେମ ଓ ଆଦର ସହକାରେ ବତାଇ
କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ନଗରବାସୀମାନଙ୍କର ପ୍ରେମ, ଶୀଳ ଓ ବିନୟ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଥ ଦେଖି
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରେମର ପ୍ରଣୀପା କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ତତ୍ପରେ

ଏ ସବ ସଖା ସୁନନ୍ଦ ମୁନି ମେରେ । ଉଏ ସମର ସାଗର କଟି ବେରେ ।
 ମମ ହିତ ଲାଗି ଜନ୍ମ ଲକ୍ଷ ହାରେ । ଉରଚନ୍ଦ୍ର ତେଁ ମୋହି ଅଧିକ ପିଆରେ ॥୩॥
 ସୁନ ପ୍ରଭୁ ବଚନୁମଗନ ସବୁଝୁଏ । ନିମିଷ ନିମିଷ ଉପକଟ ସୁଖ ନଏ ॥୩॥
 କୌସଲ୍ୟା କେ ଚରନନ୍ଦି ପୁନି ତହୁ ନାୟୁଥ ମଥ ।
 ଆସିଷ ଶାନ୍ତେ ହରଷି ତୁମ୍ଭ ପ୍ରିୟ ମମ ଜିମି ରଘୁନାଥ ॥୮(କ)॥
 ସୁମନ ବୃଷ୍ଟି ନଭ ସବୁଲ ଭବନ ଚଳେ ସୁଖକନ୍ଦ ।
 ଚତୁୀ ଅଟାରନ୍ତ ଦେଖନ୍ତି ନଗର ନାରି ବର ବୃନ୍ଦ ॥୮(ଖ)॥
 କଞ୍ଚନ କଲସ ବିଚିତ୍ର ସିଂହାରେ । ସବୁହିଁ ଧରେ ସଜ ନିଜ ନିଜ ଦ୍ଵାରେ ॥
 ବଦନପୁର ପତାକା କେତୁ । ସବୁହିଁ ବନାଏ ମଂଗଳ ହେତୁ ॥୧॥

ଏ ସବୁ ସଖା ମୋହର ଶୁଣ, ମୁନିରାଜ । ସନ୍ତାମ-ସାଗର ମଧ୍ୟେ ହୋଇଲେ ଜାହାଜ ॥
 ମୋ ହିତ ଲାଗି ଏମାନେ ସମର୍ପିଲେ ପ୍ରାଣ । ଭରତଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ମୋର ଜାଣ ॥୪॥
 ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ବାଣୀ ସବେ ହୋଇଲେ ପ୍ରସନ୍ନ । ଶୁଣି ଶବେ ନବ ସୁଖ ହୋଇଲ ଉତ୍ସବ ॥୫॥
 କଉଶଲଙ୍କର ଚରଣେ ଆବର କଲେ ସେମାନେ ପ୍ରଣାମ ।
 ଦେଲେ ହୁଆସିଷ ହରଷେ ବିଶେଷ, ବୁନ୍ଦେ ପ୍ରିୟ ଯେହ୍ନେ ରାମ ॥୮(କ)॥
 ବିପୁଳ ସୁମନ ନଭୁ ବୃଷ୍ଟି ହେଲ ପୁରେ ଗଲେ ସୁଖକନ୍ଦ ।
 ପ୍ରାସାଦ ଉପରେ ଚଢ଼ି ବିଲେକନ୍ତ ପୁର ବରନାଥ-ବୃନ୍ଦ ॥ ୮ (ଖ) ।

ବିଚିତ୍ର କନକ ବୁନ୍ଦେ ରଚଣ ମଙ୍ଗଳ । ସାଜି ନିଜ ନିଜ ଦ୍ଵାରେ ସ୍ଥାପିଲେ ସକଳ ॥
 ବିଚାନ ଧ୍ଵଜା ପତାକା ରୁଚିର ତୋରଣ । ନିର୍ମାଣ କଲେ ସର୍ବଦେ ମଙ୍ଗଳ କାରଣ ॥୧॥

ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସମସ୍ତ ସଖାଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ ଏବଂ ମୁନିଙ୍କ ଚରଣରେ ଲାଗିବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ
 ଉପଦେଶ ଦେଲେ । କହଲେ, “ଏହି ସ୍ତୁର ବର୍ଣ୍ଣିତ ଆମର ସମସ୍ତ କୁଳର ପୁଣ୍ୟ ।
 ଏହାଙ୍କ କୃପାରେ ରଣରେ ରାକ୍ଷସମାନେ ନିହତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ।” ॥୩॥ ପୁଣି ପୁରୁଷଙ୍କୁ
 କହିଲେ, “ହେ ମୁନି ! ଶୁଣେ, ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ମୋର ସଖା । ଏମାନେ ସନ୍ତାମ-
 ସାଗ୍ରରେ ମୋ ନିମନ୍ତେ ଭୋଜା ବା ତଷ୍ଟ ପରି କାମ କରୁଛନ୍ତି । ମୋହର ହିତ ନିମନ୍ତେ
 ଏମାନେ ନିଜ ନିଜ ପ୍ରାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆହୁତି ଦେଇଛନ୍ତି । ଏମାନେ ମୋତେ ଭରତଠାରୁ
 ସୁକା ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ।” ॥ ୪ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ହେମ ଓ ଆନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ
 ହୋଇଗଲେ । ଏହି ରୂପେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କେ ସେମାନଙ୍କର ନବ ନବ ସୁଖ ଜାତ ହେଉ-
 ଥାଏ ॥ ୫ ॥ କୋହା —ପୁଣି ସେହି ସଖାମାନେ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କର ଚରଣରେ ମଥା
 ନୁଆରିଲେ । କୌଶଲ୍ୟା ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ବୁନ୍ଦେମାନେ
 ରଘୁନାଥଙ୍କ ସମାନ ମୋର ଅତି ପ୍ରିୟ ।” ॥୮(କ)॥ ଆନନ୍ଦ-କନ୍ଦ ଶ୍ରୀରାମ ନିଜ ମହଲକୁ
 ଚାଲିଲେ । ଆକାଶ ସୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ଯୋଗେ ପୁଷ୍ପ-ପତ୍ରପୁଷ୍ପ ହୋଇଗଲା । ନଗରର
 ଶ୍ରେଷ୍ଠନାୟକଙ୍କ ଅଟ୍ଟାଳିକାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଚଢ଼ି ତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରୁଥାନ୍ତି ॥ ୮ (ଖ) ॥

ସର୍ପୀ ସକଳ ସୁଗନ୍ଧ ସିଂହାଦି । ଗଜମନି ରତ ବହୁ ଚୌକ ପୁରାଣ ।
 ନାନା ଭାତ ସୁମଂଗଳ ସାଜେ । ହରିଷି ନଗର ନିବାସ ବହୁ ବାଜେ ॥୧॥
 ଜହ୍ନ ଚହ୍ନ ନାରି ନିଗୁଣ୍ଡୁର କରାଣ । ଦେଖି ଅସୀସ ହରଷ ଭରାଣ ।
 କଞ୍ଚନ ପାର ଆରାଣ ନାନା । ଜୁବଣୀ ସଜେ କରଣି ପୁର ଗାନା ॥୨॥
 କରଣି ଆରାଣୀ ଆରତହର କେ । ରଘୁକୁଳ କମଳ ବିପିନ ଦିନକର କେ ।
 ପୁର ସୋଭା ସଫଳ କଲ୍ୟାନ । ନିଗମ ସେଷ ସାରଦା ବଖାନା ॥୩॥
 ତେଜ ସୁହ ଚରଣ ଦେଖି ଠଗି ରହଣ । ଉମା ତାସୁ ଗୁନ ନର କମି କହଣ ॥୪॥
 ନାସ କୁମୁଦିନୀ ଅବଧ ସର ରଘୁପତି ବିରହ ଦିନେସ ।

ଅନ୍ତ ଉଏ ବିଗସକ ଭାବି ନିରାଶି ରାମ ରାଜେସ ॥୫(କ)॥

ଗଜମାନଙ୍କରେ ନାନା ପ୍ରଗଳ ସିଂହଲେ । ପ୍ରହର କୋଷୁକ ଗଜ-ମଣିରେ ରତଲେ ॥
 ଅନେକ ପ୍ରକାର ବହୁ ପ୍ରମଙ୍ଗଳ ସାଜେ । ହରଷେ ପୁରେ ନିଷାଂ ଅଗଣିତ ବାଜେ ॥୧॥
 ଭବନେ ଭବନେ ନାସ ଉତ୍ସର୍ଗ କରନ୍ତି । ଆଶିଷ ଦେଖଣ ଅନ୍ତ ହରଷ ହୁଅନ୍ତି ॥
 କଳକ ଆନେ ଆଳତ ବିବଧ ବିଧାନ । ପ୍ରବଣ ସାଜ କରନ୍ତି ପ୍ରମଧୁରେ ଗାନ ॥୨॥
 ଆରତ କରନ୍ତି ନାସ ଆରତ-ହରଣ । ରଘୁକୁଳ - ସରୋବୁଦ୍ଧବନ ଭାବରଣ ॥
 ନଗର ଶୋଭା ସମ୍ପନ୍ନି କଲ୍ୟାଣ ପରମ । ବର୍ଣ୍ଣନ ଚରନ୍ତି ଶେଷ ଶାରଦା ନିଗମ ॥୩॥
 ସେମାନେ ବିପ୍ରମୁଦିତ ଚରଣ ଦେଖନ୍ତେ । ଉମା, ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ନର କହୁ କେମନ୍ତେ ॥୪॥
 ନାସ କୁମୁଦିନୀ ପୁର ପ୍ରବଣିଣୀ ରାମ-ବିରହ ଦିନେଶ ।
 ହୋଇଥାନ୍ତେ ଅନ୍ତ ହେଲେ ବିକଣିତ ନିରାଶି ରାମ-ରାଜେଶ ॥୫ (କ)॥

ଚୌପାଞ୍ଚ .—ପ୍ରଣି କଳସପ୍ରତିଷ୍ଠା ବିରହ ସାତରେ ଅଳଂକୃତ କର ଓ ସଜାର ସମସ୍ତ
 ଲୋକ ନିଜ ନିଜର ଦ୍ଵାର ନିକଟରେ ରଖିଦେଲେ । ସମସ୍ତେ ମଙ୍ଗଳ କମନ୍ତେ କୋରଣ,
 ଧୂଳୀ ଓ ପତାକାମାନ ନିର୍ମାଣ କଲେ ॥ ୧ ॥ ଗାୟମାନଙ୍କରେ ପ୍ରବାସିତ ଦ୍ରବ୍ୟ ପିନ୍ଧାଗଲା ।
 ଗଜପ୍ରଜ୍ଞା-ମାନଙ୍କ ଯୋଗେ ବହୁତ କୋଷୁକ ନିର୍ମାଣ କରାଗଲା । ଅନେକ ପ୍ରକାର
 ପ୍ରହର ମଙ୍ଗଳ ସାଜ ସଜାଗଲା ଏବଂ ଆନନ୍ଦର ସ୍ଵରନା ଦେଇ ବହୁତ ନିଶାଣ ନଗରରେ
 ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା ॥ ୨ ॥ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ
 ହୁକ୍‌ସୁରେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଉଥା'ନ୍ତି । ବହୁତ ପ୍ରବଣ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରବର୍ଣ୍ଣ
 ଆଳରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଆରତ ସଜାର ମଙ୍ଗଳଗାନ କରିବାରେ ଲାଗିଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥
 ସେମାନେ ହାସହାସକ ରଘୁକୁଳ-କମଳ-ଜାନନ-ଦିନକର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆରତ କରୁ-
 ଥାଆନ୍ତି । ବେତ, ଶେଷ ଓ ସରସ୍ଵତୀ ନଗରର ଶୋଭା, ସମ୍ପନ୍ନି ଓ କଲ୍ୟାଣ ବର୍ଣ୍ଣନା
 କରି ପାରନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ପ୍ରକା ଏ ଚରଣ ଦେଖି ପ୍ରମୁଦିତ ହୋଇ
 ପଡ଼ୁଥା'ନ୍ତି । ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ଉମା ! ମନୁଷ୍ୟ ଭଲ ତାହାର ପ୍ରଣାବଳୀ କପରି
 ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରିବ ? ॥ ୫ ॥ କୋହା —ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କୁମୁଦିନୀ, ଅରୋଧା ସରୋବର

ହୋଇଁ ସଗୁନ ସୁଖ ବିବଧ ବିଧି ବାଜୁଛି ଗଗନ ନିସାନ ।

ପୁର ନର ନାରି ସନାଥ କରି ଭବନ ଚଳେ ଭଗବାନ ॥୯(ଖ)॥

ପ୍ରଭୁ ଜାମା କେକଲି ଲଜାମା । ପ୍ରଥମ ତାପୁ ଗୁଡ଼ ଗପ ଭବାମା ।
ତାହା ପ୍ରବୋଧ ବହୁତ ସୁଖ ଖୁସା । ମୁନି ନିଜ ଭବନ ଗର୍ଭନ ହରି ଶାନ୍ତା ॥୧॥
କୃପାସିଂଧୁ ଜବ ମନ୍ଦିର ଗପ । ପୁର ନର ନାରି ସୁଖୀ ସବ ଭବ ॥
ଗୁରୁ ବସିଷ୍ଠ ଦ୍ଵିଜ ଲବ ବୋଲଇ । ଆଜୁ ସୁଦଶ ସୁଦିନ ସୁଭଦା ॥୨॥
ସବ ଦ୍ଵିଜ ଦେହ ହରଷି ଅନୁସାସନ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବେଠିଁ ସିଂହାସନ ॥
ମୁନି ବସିଷ୍ଠ କେ ବଚନ ସୁତାଏ । ସୁନତ ସକଳ ବିପ୍ରକୁ ଅତି ଭାବ ॥୩॥
କହୁଛି ବଚନ ମୁହଁ ବିପ୍ର ଅନେକା । ଜଗ ଅଭିରାମ ରାମ ଅଭିଷେକା ।
ଅବ ମୁନିବର ବିଲଂବ ନହିଁ ଶାନ୍ତି । ମହାରାଜ କହୁଁ ତଳକ କଣ୍ଠେ ॥୪॥

ହୁଏ ପୁଣିକୁନ ବିବଧ ବିଧାନ ନିଷାଣ ବାଜେ ଗଗନେ ।

ପୁର ନର ନାରି ସନାଥ କରି ତଳିଲେ ପ୍ରଭୁ ଭବନେ ॥ ୧ (ଖ) ॥

ପ୍ରଭୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲଜ୍ଜିତ କେକେସ୍ଵୀକୁ ଜାଣି । ପ୍ରଥମେ ଗଲେ ତାହାଙ୍କ ଗୁଡ଼କୁ, ଶବ୍ଦାଣି ॥
ପ୍ରବୋଧ କରିଣ ତାକୁ ଦେଇ ବହୁ ପୁଣ । ତହୁଁ ନିଜ ନିଜସ୍ଵକୁ ଗଲେ ପଡ଼ୁଥିଲେ ॥୧॥
କରୁଣା-ସାଗର ନିଜ ସଦନେ ତଳିଲେ । ପୁର ନର ନାରି ସୁଖୀ ସବବେ ହୋଇଲେ ॥
ପୁରୁ ବସିଷ୍ଠ ବିପ୍ରକୁ କହୁଲେ ତକାଲ । ଆଜି ପୁଣିକି ପୁଣିକି ଅତି ପୁଣିକାୟା ॥୨॥
ସକଳ ଦ୍ଵିଜ ଆନନ୍ଦେ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାମ ସିଂହାସନେ ଆସେହନ୍ତୁ ॥
ମୁନି ବସିଷ୍ଠଙ୍କ ମୁହଁ ବଚନ ପୁଣିକି । ଶୁଣି ପ୍ରମୋଦ ଲଭିଲେ ଭୁଞ୍ଜେ ନିକର ॥୩॥
କହନ୍ତି ମଧୁର ବାଣୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅନେକ । ଭବନ-ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ ରାମ ଅଭିଷେକ ॥
ବିଲମ୍ବ ମୁନିପୁଞ୍ଜବ, ଏବେ ନ କରନ୍ତୁ । ମହାରାଜଙ୍କର ରାଜ-ତଳକ କରନ୍ତୁ ॥୪॥

ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କଠାରୁ ସେମାନଙ୍କ ବିରହ ରବି । ଏହି ବିରହ-ରବିର ଭିତ୍ତିପରେ ସେମାନେ
ମଉଳି ଯାଇଥିଲେ । ଏବେ ବିରହ-ରବି ଅସ୍ତ ହୁଅନ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମ-ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚକ୍ଷଣକରି
ସେମାନେ ବିକଣିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ ॥ ୧ (କ) ॥ ନାନା ପ୍ରକାର ଶୁଭଲକ୍ଷଣ ଦେଖା-
ଯାଉଥାଏ, ଆକାଶରେ ନିଷାଣ ବାଜୁଥାଏ । ନଗରର ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ସନାଥ
(ତର୍ଜନ ଯୋଗେ କୃତାର୍ଥ) କରି ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହଲକୁ ଚଳିଲେ ॥ ୧ (ଖ) ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ :- ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ଭବାନୀ ! ପ୍ରଭୁ ଜାଣିଲେ ଯେ, ମାତା କେକେସ୍ଵୀ
ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଏଣୁ ସେ ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କର ମହଲକୁ ଗଲେ ଏବଂ ତାହାକୁ
ବୁଝାଇ-ସୁଝାଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଣୀ କଲେ । ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀହରି ନିଜ ମହଲକୁ ଗମନ
କଲେ ।” ॥ ୧ ॥ କୃପାସାଗର ଶ୍ରୀରାମ ନିଜ ମହଲକୁ ଯିବାବେଳେ ନଗରର ନରନାରୀ-
ମାନେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଣୀ ହେଲେ । ପୁରୁ ବସିଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ତକାଲିଲେ ଏବଂ କହଲେ,
“ଆଜି ଶୁଭ ଘଡ଼ି, ପୁଣିକି ବିବସ ଆଜି ସବୁ ଶୁଭ ଯୋଗ ଅଛି ॥ ୨ ॥ ଅପଣ ସମସ୍ତ

ତବ ମୁନି କହେଉ ସୁମନ୍ତ ସନ ସୁନତ ଚଳେଉ ହରଷାଇ ।
 ରଥ ଅନେକ ବହୁ ବାଜି ଗଜ ଭରତ ସିଂହାରେ ଜାଇ ॥୧୦(କ)॥
 ଜହଁ ତହଁ ଧାଡ଼ୁନ ପଠଇ ପୁନି ମଙ୍ଗଲ ଦ୍ରବ୍ୟ ମଗାଇ ।
 ହରଷ ସମେତ ବଶିଷ୍ଠପଦ ପୁନି ସିରୁ ନାୟୁଇ ଆଇ ॥୧୦(ଖ)॥

ନବାହ୍ନିପାଞ୍ଚାୟଣ, ଅଷ୍ଟମ ଶିଶୁମ

ଅର୍ଘ୍ୟପୁରୀ ଅତି ରୁଚିର ବନାଇ । ଦେବହୁ ସୁମନ ଚୂଷ୍ମି ଝରି ଲୁଲି ॥
 ରାମ କହା ସେବକକୁ ବୁଲଇ । ପ୍ରଥମ ସଖାକୁ ଅଭିର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକ ଜାଇ ॥୧॥
 ସୁନତ ବଚନ ଜହଁ ତହଁ ଜନ ଧାଏ । ସୁଗ୍ରୀବାଦି ଭରତ ଅଭିର୍ଯ୍ୟାଏ ॥
 ପୁନି କରୁନାନ୍ତି ଭରତୁ ହିକାରେ । ନିଜ କର ରାମ ଜଟା ନିରୁଆରେ ॥୨॥

ସୁମନ୍ତକୁ ପୁଣି ଆଦେଶନ୍ତେ ମୁନି ହରଷେ ସେହୁ ଚଳିଲେ ।
 ବହୁ ଗଜ ରଥ ଭରତ ଅମିତ ସକଳ ଯାଇ ସାଜିଲେ ॥୧୦ (କ)॥
 ଦେଶେ ତେଣେ ଚାଲି ପ୍ରେମ ମନ୍ଦିର ଶୁଭବସୁ ମଗାଇଲେ ॥
 ପୁଣି ହରଷରେ ବଶିଷ୍ଠ ପଦରେ ଆସି ପ୍ରଣାମ କଲେ ॥୧୦ (ଖ)॥

ଅତି ରୁଚିର ଅରୋଧା ପୁଷ୍ପ ସଜାଇଲେ । ବହୁଧେ ସୁମନ ଚୂଷ୍ମି ଝରି ଲଗାଇଲେ ॥
 ରାମ ସହ ସେବକକୁ କହିଲେ ବୁଝାଇ । ସଖାକୁ ସ୍ବାନ ଚରଣ ପ୍ରଥମରେ ଯାଇ ॥୧॥
 ଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାରୀ କର ସମସ୍ତେ ଧାଇଁଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ଅନ୍ଧକୁ ଶାସି ସ୍ବାନ କରାଇଲେ ॥
 ପୁଣି ଭରତକୁ ଡାକି ରାମ କୃପାକର । ନିଜ କରେ ଫିଟାଇଲେ ଜଟା ତାହାଙ୍କର ॥୨॥

ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଆଜ୍ଞା ଦିଅନ୍ତୁ—ଶ୍ରୀରାମ ସିଂହାସନ ଉପରେ ବିରାଜମାନ
 ହୁଅନ୍ତୁ । ବଶିଷ୍ଠ ମୁନିଙ୍କ ସ୍ତବ୍ଧର ବଚନ ଶୁଣି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଅତି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ॥୩॥
 ଅନେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ କୋମଳ ବଚନ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ
 ସମସ୍ତ ଜଗତର ଆନନ୍ଦଦାୟକ । ହେ ମୁନିବର ! ଏବେ ଆଉ ବିଳମ୍ବ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ
 ଏବଂ ମହାରାଜଙ୍କର ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ଶୀଘ୍ର କରନ୍ତୁ ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ତଦନନ୍ତର
 ମୁନି ସୁମନ୍ତକୁ ଏହି ବିଷୟ କହିଲେ । ସୁମନ୍ତ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ
 ଚଳିଲେ । ସେ ଅନେକ ରଥ, ଅଶ୍ବ ଓ ହସ୍ତୀକୁ ସ୍ତବ୍ଧିତ କଲେ ॥ ୧୦ (କ) ॥
 ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ସନ୍ଦେଶ-ବାହକ ଦୂତମାନଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ ଏବଂ ମାଳଲିକା ଦ୍ରବ୍ୟମାନ
 ମଗାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ସେ ଆସି ଆନନ୍ଦରେ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଚରଣତଳେ ଶିର
 ନୁଆଁଇଲେ ॥ ୧୦ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଅରୋଧାପୁଷ୍ପକୁ ସ୍ତବ୍ଧିତ କରାଗଲା ।
 ଦେବତାମାନେ ପୁଷ୍ପଚୂଷ୍ମିର ଝରି ଲଗାଇଦେଲେ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସେବକମାନଙ୍କୁ କହିଲେ,
 “ରୁନେମାନେ ଯାଇ ପ୍ରଥମେ ମୋର ସଖାମାନଙ୍କୁ ସ୍ବାନ କରାଅ ।” ॥ ୧ ॥ ଭଗବାନଙ୍କ
 ବଚନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସେବକମାନେ ଏଣେ ତେଣେ ଧାଇଁଲେ ଏବଂ ଭୁବନ୍ତ ସେମାନେ

ଅହଠ୍ଠାଏ ପ୍ରଭୁ ଶାନ୍ତି ଭାବ । ଭଗବତ୍ତଳ କୃପାଲ ରଘୁରାଜ ।
 ଭରତ ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରଭୁ କୋମଳତା । ସେଷ କୋଟି ସତ ସକହିଁ ନ ଗାଈ ॥୩॥
 ପୁନି ନିଜ ଜଟା ରାମ ବିବରା । ଗୁର ଅନୁସାସନ ମାଗି ନହାଏ ।
 କରି ମଜ୍ଜନ ପ୍ରଭୁ ଭୂଷନ ସାଜେ । ଅଂଗ ଅନଂଗ ଦେଖି ସତ ଲଜେ ॥୪॥
 ସାମୁଦ୍ର ସାବର ଜାନକହି ମଜ୍ଜନ ଭୁରତ କରାଇ ।
 ଦିବ୍ୟ ବସନ ବର ଭୂଷନ ଅଂଗ ଅଂଗ ସଜେ ବନାଇ ॥୧୧(କ)॥
 ରାମ ବାମ ଦିପ୍ତି ସୋଭଇ ରମା ରୂପ ଗୁନ ଖାନି ।
 ଦେଖି ମାତୁ ସବ ହରଷୀ ଜନ୍ମ ସୁଫଳ ନିଜ ଜାନି ॥୧୧(ଖ)॥
 ସୁଦୁ ଖଗେସ ତେହିଁ ଅବସର ବ୍ରହ୍ମା ସିବ ମୁନିବୃନ୍ଦ ।
 ଚଢ଼ି ବିମାନ ଆଏ ସବ ସୁର ଦେଖନ ସୁଖକଂଦ ॥୧୧(ଗ)॥

ଦିନ ଭାଇକୁ ଆବର କରାଇଲେ ସ୍ନାନ । ଭଜନ-ବସନ ପ୍ରଭୁ କରୁଣା-ନିଧାନ ।
 ଭରତ ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୋମଳତା ଅତି । ରାଇ ନ ପାରିବେ କୋଟି ଶେଷ ସରସ୍ଵତୀ ॥୩॥
 ପୁଣି ରଘୁନାଥ ନିଜ ଜଟା ଫିଟାଇଲେ । ପୁନିଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇ ସ୍ନାନ କରାଇଲେ ॥
 ସମାପି ସ୍ନାନ ଭୂଷଣେ ହୋଇଲେ ଭୂଷିତ । ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗେ କୋଟି ଅନଙ୍ଗ ହୁଅନ୍ତି ଲଜିତ ॥୪॥
 ଶାଶୁମାନେ ଭୂରେ ପୀତାକୁ ସାବରେ ନେଇ ସ୍ନାନ କରାଇଲେ ।
 ସୁନ୍ଦର ବସନ ଦିବ୍ୟ ଆଭରଣ ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ସଜାଇଲେ ॥୧୧(କ)॥
 ରାମ ବାମ ଭାଗେ ଶୋଭନ୍ତି ସରାରେ ରମା ରୂପ-ଗୁଣ-ଖଣି ।
 ଅବଲୋକ ସାନ ମୁଦିତ ସମାଜ ଜନମ ସୁଫଳ ମଣି ॥୧୧(ଖ)॥
 ବୁଝ ହେ ଖଗେଶ, ସେ କାଳେ ମହେଶ, ବିଧି, ଶ୍ରୀମ ମୁନିବୃନ୍ଦ ।
 ଆସିଲେ ବିମାନେ ଚଢ଼ି ସୁରଗଣେ ଦରଶନେ ସୁଖକନ୍ଦ ॥୧୧(ଗ)॥

ସୁଗ୍ରୀବାଦିକୁ ସ୍ନାନ କରାଇଲେ । ପୁଣି କରୁଣା-ନିଧାନ ଶ୍ରୀରାମ ଭରତକୁ ଡକାଇଲେ
 ଏବଂ ଆପଣା ହସ୍ତରେ ତାଙ୍କର ଜଟା ସଜାଡ଼ିଦେଲେ ॥ ୨ ॥ ତଦନନ୍ତର ଭକ୍ତବତ୍ସଳ
 କୃପାଳୁ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଦିନ ଭାଇକୁ ସ୍ନାନ କରାଇଲେ । ଶତ କୋଟି ଶେଷ ସୁଖା
 ଭରତଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ଓ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୋମଳତା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ପୁଣି
 ଶ୍ରୀରାମ ଆପଣା ଜଟାଗୁଡ଼ିକ ଖୋଲିଲେ ଏବଂ ସ୍ତବ୍ଧ ଅଙ୍ଗ ମାଗି ସ୍ନାନ କଲେ । ସ୍ନାନ
 କରି ପ୍ରଭୁ ଆଭୂଷଣ ଧାରଣ କଲେ । ତାଙ୍କ ସୁଶୋଭିତ ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗା ଦେଖି ଶତ ଶତ
 କାମଦେବ ସୁଖା ଲଜିତ ହେଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଏଣେ ଶାଶୁମାନେ ଜାନକକୁ
 ଆଦର ସହକାରେ ଭୂରନ୍ତ୍ର ସ୍ନାନ କରାଇଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗରେ ଦିବ୍ୟ
 ବସ୍ତ୍ର ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭୂଷଣ ଭରମ ରୂପେ ସଜାଇ ଦେଲେ ॥ ୧୧ (କ) ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ବାମପାର୍ଶ୍ଵରେ ରୂପ-ଗୁଣ-ଖଣି ରମା (ଶ୍ରୀ ଜାନକ) ଶୋଭିତ ହେଉଥାଆନ୍ତି । ପ୍ରଗଳ୍ଭ
 ମୁଣ୍ଡିକୁ ଦେଖି ସମସ୍ତ ମାତା ନିଜ ନିଜ ଜନ୍ମ ସଫଳ ମନେ କରି ଆନନ୍ଦିତ ହେଉ-

ପ୍ରଭୁ ବିଲେକ ମୁନି ମନ ଅନୁରାଗ । ଭୁରତ ଦିବ୍ୟ ସିଂହାସନ ମାଗ ॥
 ରବି ସମତେଜସୋ ବରନ ନ ଜାଣି । ଦୈତ୍ୟ ରାମ ଦିନିକ ସିନ୍ଧୁ ନାହିଁ ॥୧॥
 ଜନକପୁତ୍ର । ସମେତ ରଘୁରାଜ । ଦେଖି ପ୍ରହରଷେ ମୁନି ସମୁଦାୟ ॥
 ବେଦମନ୍ତ ତବ ଦିନିକ ଉତ୍ସବେ । ନରପୁର ମୁନି ଜୟ ଜୟକ ପୂଜାରେ ॥୨॥
 ପ୍ରଥମ ତଳକ ବସିଷ୍ଠ ମୁନି ଶାନ୍ତି । ପୁନି ସବ ବିପ୍ରକୁ ଆସୁଥି ଶାନ୍ତି ॥
 ପୁତ୍ର ବିଲେକ ହରଷି ମହତାୟ । ବାର ବାର ଆରଣ୍ୟ ଉଦାୟ ॥୩॥
 ବିପ୍ରକୁ ଦାନ ବିଦ୍ୟ ବିଧି ଶାନ୍ତି । ଜାତକ ସକଳ ଅଜାତକ ଶାନ୍ତି ॥
 ସିଂହାସନ ପର ଯିବୁବନସାହିଁ । ଦେଖି ପୁରୁଷ ଦୁଃଖୁଁ କଜାହିଁ ॥୪॥

ପ୍ରଭୁ ବିଲେକ ମୁନି ଅନୁରାଗ ମନ । ସେହୁକ୍ଷଣି ମଗାଇଲେ ଦିବ୍ୟ ସିଂହାସନ ॥
 ଜନକର ସମ ତେଜ ନ ହୁଅଇ ବଞ୍ଚି । ବସିଲେ ରଘୁନାୟକ ବିପ୍ରକୁ ପ୍ରଣମି ॥୧॥
 ଜନକପୁତ୍ର । ସମେତ ପ୍ରଭୁ ରଘୁରାଜେ । ଦେଖି ପ୍ରମୋଦ ବଡ଼ିଲ ମୁନିଙ୍କ ସମାନେ ॥
 ବେଦ ମନ୍ତ ଉଦାରଣ ଭୁବରେ କରନ୍ତି । ନଭେ ପୁର ମୁନି ‘ଜୟ ଜୟେ’ ଉଷନ୍ତି ॥୨॥
 ପ୍ରଥମେ ବସିଷ୍ଠ ମୁନି ତଳକ କରଲେ । ପୁଣି ବିପ୍ର-ସମୁଦାୟ ଆଜ୍ଞା ପ୍ରଦାନଲେ ॥
 ପୁତ୍ରକୁ ବିଲେକ ମାତା ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ । ବାରମ୍ବାର ବନ୍ଦାପନା କରନ୍ତି ଯାତରେ ॥୩॥
 ଅନେକ ପ୍ରକାର ଦାନ ଦେଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ । ଅନ୍ଧାତକ କଲେ ପୁଣି ଯାତକଗଣକୁ ॥
 ସିଂହାସନ ପରେ ବିଳେକ ଯିବୁବନସାହିଁ । ଦେଖି ହୃଦୟ କଜାନ୍ତି ବିରୁଧ ନିକର ॥୪॥

ଆଶ୍ରୁ ॥ ୧୧ (ଖ) ॥ ତାକ ଭୁବିଷ୍ଣୁ କହନ୍ତି, “ହେ ପଣ୍ଡିତ ଗରୁଡ଼ ! ଶୁଣନ୍ତୁ;
 ସେହୁ ସମୟରେ ବ୍ରହ୍ମା, ଶିବ ଓ ମୁନିବୃନ୍ଦ ଏବଂ ବିମାନାରୁତ ସମସ୍ତ ଦେବତା ଆନନ୍ଦଜନ
 ଭବବାନ୍ତଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆସିଲେ ॥ ୧୧ (ଗ) ॥ ବୌଦ୍ଧାୟ ।—ପ୍ରଭୁକୁ
 ଦେଖି ମୁନି ବସିଷ୍ଠଙ୍କ ମନରେ ପ୍ରେମ ଭରି ଆସିଲା । ସେ ଭୁରନ୍ତ ଦିବ୍ୟ ସିଂହାସନ
 ମଗାଇଲେ । ତାହା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ତେଜ ସମାନ ତେଜସ୍ବୀୟ ଥିଲା । ତାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ
 ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଶିର ନୁଆଇ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତହିଁ ଉପରେ
 ବିରାଜମାନ ହେଲେ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀ ଜାନଙ୍କଙ୍କ ସହୃଦ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଦେଖି ମୁନିବୃନ୍ଦ
 ଅଭିଶପ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ସେତେବେଳେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବେଦ ମନ୍ତମାନ ଉଦାରଣ
 କଲେ । ଆକାଶରେ ଦେବତା ଓ ମୁନିମାନେ ‘ଜୟ ହେଉ, ଜୟ ହେଉ’—ଏହିପରି
 ଧ୍ବନି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୨ ॥ ସବୁପ୍ରଥମେ ମୁନି ବସିଷ୍ଠ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଅଭିଷିକ୍ତ କଲେ ।
 ତଦନନ୍ତର ସେ ଅନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅଭିଷେକ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆଜ୍ଞା
 ଦେଲେ । ପ୍ରଥମେ ରାଜସିଂହାସନ ଉପରେ ବିରାଜମାନ ହେବାର ଦେଖି ମାତାମାନେ
 ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ବାରମ୍ବାର ଆରତ-ବନ୍ଦାପନା କଲେ ॥ ୩ ॥
 ସେମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟ ଦାନ ଦେଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଯାତକଙ୍କୁ ଅନ୍ଧାତକ
 କରି ଦେଲେ । (ଅର୍ଥାତ୍ ଧନବାନ୍ କରି ଦେଲେ) । ଯିବୁବନ-ସମା ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ

ନଭ ଦୁର୍ମୁଖ ବାଜୁଛି ବିପ୍ଳବ ଗଂଧବ କଂନର ଗାଡ଼ିଣୀ ।
ନାଚନ୍ତି ଅପଛବଦ୍ଧ ପରମାନନ୍ଦ ସ୍ଵର ମୁକ୍ତି ପାଡ଼ିଣୀ ॥
ଭରତାଦି ଅନୁଜ ବିଶ୍ଵକର୍ମାଦି ହନୁମତାଦି ସମେତ ତେ ।
ଗହେଁ ଛନ୍ଦ ଗୁମର ବ୍ୟଜନ ଧନୁ ଅସି ଚର୍ମ ସଜ୍ଜି ବିରଜିତେ ॥୧॥

ଶ୍ରୀ ସହିତ ଦିନକର ବସ ଭୂଷନ କାମ ବହୁ ଛବି ସୋହୁଣି ।
ନବ ଅଂବୁଧର ବର ଗାତ ଅମ୍ବର ପୀତ ସୁର ମନ ମୋହୁଣି ॥
ମୁକୁଟାଂଗତାଦି ବିବିଧ ଭୂଷନ ଅଂଗ ଅଂଗୁଳି ପ୍ରତି ସଜେ ।
ଅଂଗୁଳ ନୟନ ବିସାଲ ଉର ଭୁଜ ଧନ୍ୟ ନର ନିରଖଂତି ଜେ ॥୨॥

ଦ୍ରୁତ ସୋଭା ସମାଜ ସୁଖ କହତ ନ ବନଇ ଖଗେସ ।
ବରନହିଁ ସାରଦ ସେଷ ଶୁଭ ସୋ ରସ ଜାନ ମହେସ ॥୧୨(କ)॥

ବାଜେ ହୃଦୁଇ ନଭେ ଅଗଣିତ ଗନ୍ଧର୍ବେ କନ୍ଦରେ ଗାୟନ କରନ୍ତି ।
ଲଭନ୍ତି ସ୍ଵର ମୁକ୍ତି ପରମାନନ୍ଦ ପୁଣି ଅସ୍ଵର ସମୁଦ୍ର ନାଚନ୍ତି ।
ଅନୁଜେ ଲଙ୍କେଶ ବିମାତ, ଅଙ୍ଗଦ ମାରୁତ ସହଚ,
ଧରି ଛନ୍ଦ ଗୁମର ବ୍ୟଜନ ଧନୁଶର କୃପାଣ ଶସ୍ତ୍ର ବିରଜିତ ॥୧॥

ଶ୍ରୀ ସହ ଦିନକର-କୁଳ-ଭୂଷଣଠାର ଅସଂଖ୍ୟ ମଦନ ଶୋହୁଣି ।
ନବ ମାରଦ ବର ବସ୍ତ୍ର ପୀତ ଅମ୍ବର ନିରେଖି ଅମରେ ମୋହୁଣି ।

ମୁକୁଟ ବାହୁଟି ଭୂଷଣ, ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗରେ ସୁଶୋଭନ,
ଅମ୍ବୁଜ ବିଲୋଚନ ବକ୍ଷ ବାହୁ ପ୍ରସାଂର୍ଣ୍ଣ, ସେ ନର ନିରେଖଇ ଧନ୍ୟ ॥୨॥

ସେହୁ ଶୋଭାପାଳ ସୁଖ ସୁସମାଜ କହୁ ନୋହେ, ଖଗେଶ୍ଵର ।
ବଶାଣନ୍ତି ଶୁଭ ଶେଷ ସରସ୍ଵତୀ, ସେ ରସ ଜାଣନ୍ତି ହର ॥୧୨(କ)॥

ସିଂହାସନ ଉପରେ ବିରଜିତ ଦେଖି ଦେବତାମାନେ ହୃଦୁଇ ବଜାଇଲେ ॥୪॥
ଛନ୍ଦ :—ଆକାଶରେ ହୃଦୁଇମାନ ବାଜୁଥାଏ । ଗନ୍ଧର୍ବ ଓ କନ୍ଦରମାନେ ସଂଗୀତ ଗାନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଅସ୍ଵରସଂଖ୍ୟ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ନୃତ୍ୟ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଦେବତା ଓ ମୁନିମାନେ ପରମାନନ୍ଦ ଲଭ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଅନୁଜ ଭରତ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ବିଶ୍ଵକର୍ମା, ଅଙ୍ଗଦ, ହନୁମାନ୍ ଓ ପୁରାଣ ଆଦିଙ୍କ ସହଚ ଯଥାବସେ ଛନ୍ଦ, ଗୁମର, ବ୍ୟଜନ, ଧନୁ, ତରବାଣ, ତାଲ ଓ ଶସ୍ତ୍ର ଧରି ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀ ସୀତା ସମେତ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶ-ବିଭୂଷଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶରୀରରେ ଅନେକ କାମଦେବଙ୍କ ଛବି ଶୋଭା ପାଉଥାଏ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନୟନ ମାରଦ ସମାନ ମନୋରମ ଶ୍ୟାମ ଶରୀର ଉପରେ ପୀତାମ୍ବର ଶୋଭା ପାଉଥାଏ ଏବଂ ତାହା ଦେବତାମାନଙ୍କ ମନକୁ ସୁଦ୍ଧା ବିମୋହିତ କରୁଥାଏ । ମୁକୁଟ, ତାଟଙ୍କ ଆଦି ବିବିଧ ଭୂଷଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗରେ ସୁଶୋଭିତ । କମଳ ସମାନ ନେତ୍ର, ବିଶାଳ ବକ୍ଷ ଓ

ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅସ୍ତ୍ରକ କରି ଗଏ ସୁର ନନ ନନ ଧାମ ।
 ବଂଶ ବେଶ ବେଦ ତବ ଆଏ ଜହଁ ଶ୍ରୀରାମ ॥୧୬(ଖ)॥
 ପ୍ରଭୁ ସବଗ୍ୟ ଶାନ୍ତ ଅତି ଆଦର କୃପାକଥାନ ।
 ଲଖେଉ ନ କାହିଁ ମରମ କହୁ ଲଗେ କରନ ଗୁନ ଗାନ ॥୧୬(ଗ)॥

ଜୟ ସଗୁନ ନିର୍ଗୁନ ରୂପ ରୂପ ଅନୁପ ଭୂପ ସିଦ୍ଧେଶ୍ଵର ।
 ଦସକଂଧରକ ପ୍ରତପ୍ତ ନିସିତର ପ୍ରବଳ ଖଲ ଭୁଜବଳ ହନେ ॥
 ଅବତାର ନର ସଂସାରସାର ବିଭଂଜି ତାରୁନ ଦୁଃଖ ଦହେ ।
 ଜୟ ପ୍ରଦତ୍ତପାଲ ଦୟାଳ ପ୍ରଭୁ ସକଳୁ ସକ୍ତି ନମାମହେ ॥୧॥

ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦେ ପୁଣି କରି ଦେବେ ଗଲେ ନନ ନନ ଧାମ ।
 ବଳୀ ବେଶ ଧରି ତହିଁ ବେଦ ଗୁଣ ଆସିଲେ ଯହିଁ ଶ୍ରୀରାମ ॥୧୭(ଖ)॥
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦର କଲେ ରଘୁବର ସବଜ୍ଞ କୃପାକଥାନ ।
 କାହାକୁ ଜଣା ନ ପଡ଼ିଲା ମରମ, ଗୁଣାବଳୀ କଲେ ଗାନ ॥୧୭(ଗ)॥

ଜୟ ରାମ ନିର୍ଗୁଣ ସଗୁଣ ଅନୁପମ ସୁରୂପ ନୃପ-ସିଦ୍ଧେଶ୍ଵରୀ ।
 ରାବଣାଦି ପ୍ରବଳ ପ୍ରତପ୍ତ ଦୈତ୍ୟ ଖଳ ଦଳିଲ ଭୁଜବଳେ ଖଣି ।
 ଧର୍ମଣ ନର ଅବତାର, ଉଚ୍ଛିଳ ସଂସାରର ସର,
 ଜୟ ପ୍ରଦତ୍ତପାଲ, ଦୟାଳୁ ପ୍ରଭୁବର, ସଶକ୍ତି କରୁ କମସାର ॥୧॥

ଲମ୍ବ ବାହୁ, ହେଉମାନେ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରିବୁ, ସେମାନେ ଧନ୍ୟ ॥ ୧ ॥
 କୋହା :—ହେ ପଣ୍ଡିତ ଗରୁଡ଼ ! ଉକ୍ତ ଶୋଭା, ସମାନ ଓ ପୁଣ୍ୟ ମୋ ଦ୍ଵାରା କହୁ
 ହେଉ ନାହିଁ । ସରସ୍ଵତୀ, ଶେଷ ଓ ବେଦ ନିରନ୍ତର ସେ ସବୁ ଦର୍ଶନା କରପାରନ୍ତି ଏବଂ
 ଦେବଳ ମହାଦେବହିଁ ଉକ୍ତ ରସ (ଅନନ୍ତ) ବିଷୟ ଜାଣନ୍ତି ॥ ୧ ॥ (କ) ॥ ସମସ୍ତ
 ଦେବତା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପୁଣି କରି ଆପଣା ଆପଣା ଲୋକକୁ ଚଳିଗଲେ । ସେତେବେଳେ
 ଶ୍ରୀରାମ ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ଶୁଚିମାନଙ୍କ ରୂପ ଧାରଣ କରି ଗୁଣ ବେଦ ଆଗମନ
 କଲେ ॥ ୧ ॥ (ଖ) ॥ କୃପାକଥାନ ସବଜ୍ଞ ପ୍ରଭୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ସେମାନଙ୍କର ବହୁତ
 ଆଦର-ସକାର କଲେ । ଏହାର ରହସ୍ୟ କେହି ଜାଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବେଦମାନେ
 ଗୁଣଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୧ ॥ (ଗ) ॥ ଛନ୍ଦ :—“ହେ ସଗୁଣ ଓ ନିର୍ଗୁଣରୂପ !
 ହେ ଅନୁପମ-ରୂପ-ଲବଣ୍ୟପୁତ୍ର ! ହେ ଭୂପଣିଶ୍ଵେମଣି ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ ।
 ଆପଣ ରାବଣ ଆଦି ପ୍ରତପ୍ତ, ପ୍ରବଳ ଓ ହୁଷ୍ଟ ନିଶାଚରଗଣଙ୍କୁ ଆପଣା ବାହୁ-ବଳରେ
 ବଧ କଲେ । ଆପଣ ମନୁଷ୍ୟ ଅବତାର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ-ପୁଂସକ ସଂସାରର ସ୍ଵରକ୍ତ ନଷ୍ଟ କରି
 ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠୋର ହୁଷ୍ଟମାନ ଉପୁ କରି ଦେଲେ । ହେ ଦୟାଳୁ ! ହେ ଶରଣାଗତ-
 ରକ୍ଷକ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ । ଶକ୍ତି (ସୀତା)ଙ୍କ ସହଚ ଶକ୍ତିମାନୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ

ତବ ବିଷମ ମାୟା ବସ ସୁଗମୁର ନାଗ ନର ଅଗ ଜଗ ହରେ ।
 ଭବ ପନ୍ଥ ଭ୍ରମତ ଅମିତ ବିବସ ନିଧି କାଲ କର୍ମ ଗୁନନ ଭରେ ॥
 ଜେ ନାଥ କରି କରୁନା ବିଲେକେ ଯି ବିଧି ଦୁଃ ଶେ ନିବହେ ।
 ଭବ ଶେଷ ଛେଦନ ତତ୍ତ୍ୱ ହମ କହୁଁ ରକ୍ତ ରାମ ନମାମହେ ॥୨॥
 ଜେ ଚ୍ୟାନ୍ ମାନ ବିମତ୍ତ ତବ ଭବ ହରଣ ଭକ୍ତି ନ ଆଦର ।
 ତେ ପାଇ ସୁର ଦୁର୍ଲଭ ପଦାତପି ପରତ ହମ ଦେଖତ ହସ ॥
 ବିସ୍ବାସ କରି ସବ ଆସ ପରିହରି ଦାସ ତବ ଜେହୋଇ ରହେ ।
 ଜପି ନାମ ତବ ବିନ୍ଦୁ ଶ୍ରମ ତରହିଁ ଭବନାଥ ସୋ ସମରାମହେ ॥୩॥
 ଜେ ଚରନ ସିବ ଅଜ ପୁଜ୍ୟ ରଜ ସୁଭ ପରସି ମୁନିପତିମା ଚଷ ।
 ନଖ ନିର୍ଗତା ମୁନି ବଦିତା ଯେ ଲୋକ ପାଞ୍ଚୁନ ସୁରସସ ॥
 ଧୂଳିକୁଲିସ ଅଂକୁସ କଂଜ ଜୁତ ବନ ଫିରତ କଂଟକ କନ ଲହେ ।
 ପଦ କଂଜ ଦଂଦ ମୁକୁଦ ରାମ ରମେସ ନିତ୍ୟ ଭଜାମହେ ॥୪॥

ସୁର ଅସୁର ନର ନାଗ ସରସର ଭୁମ୍ଭ ବିଷମ ମାୟାଧନ ।
 କରନ୍ତି କାଳ-ଶ୍ରୀ-କର୍ମ-ବଶ ଭ୍ରମଣ ଭବ-ପଥରେ ନିଶି ଦିନ ॥
 ଯାହାକୁ କୃପାଦୃଷ୍ଟି କରି, ଯି ବିଧି ଦୁଃଖ ଦହେ ତାର,
 ଭବ-ଶେଷ-ଛେଦନ-ଦକ୍ଷ ରଘୁନନ୍ଦନ, ଅମୁକ୍ତ ରଖ, ଦୟାବାର ॥୧॥
 ଭବ-ଭୟ-ହାରିଣୀ ଭୁମ୍ଭ ଭକ୍ତି ଯେ ଜ୍ଞାନ ମାନ-ବିମତ୍ତ ଅନାଦରେ ।
 ସୁର ହୁରି ଭିକ୍ଷୁକ ଲଭି ହୁକା ପବନ ହୁଏ ସେ, ଦେଖୁ ଆମ୍ଭେ, ହରେ ।
 ଯେ ନର ବିଶ୍ବାସ କରଇ, ନିଷ୍ଠାମ ସେବକ ହୁଅଇ,
 ଜପିଣ ନାମ ତବ ଅଲୋକେ ତରେ ଭବ, ସେ ନାଥେ ସତତ ସୁରଇ ॥୨॥
 ଯେଉଁ ତରଣ ଅଜ ମହେଶ ପୁଜ୍ୟ, ରଜ ସ୍ବର୍ଗେ ତରିଲ ଜପସିଦା ।
 ନଖ କୋଣ୍ଡ ନିର୍ଗତା ସୁର-ମୁନି-ବଦିତା ଜାତୁଣୀ ଯେ ଲୋକ ପାବିଦା ।
 ନଳିନ ବଜ୍ରାକୃଷ୍ଣ ଧୂଳେ, ଶୋଭିତ, ବନେ ପଦବ୍ରଜେ,
 ରଘୁଲେ ଯେ କଣ୍ଠକ ରାମ ରମାନାୟକ ମୁକ୍ତକ ପାଦପଦ୍ମ ତଳେ ॥୩॥

ଆମ୍ଭେମାନେ ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁ ॥୧॥ ହେ ହରେ ! ଆପଣଙ୍କ ଦୃଢ଼ ମାୟାବଶତଃ ଦେବତା,
 ରାକ୍ଷସ, ନାଗ, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଚରାଚର ସମସ୍ତେ କାଳ-କର୍ମ-ଶ୍ରୀ-ପତିପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ
 ତଳ-ଶୁଣି ସର୍ବଦା ଅସୀମ ଭବ-ମାର୍ଗରେ ଭ୍ରମନ୍ତି । ହେ ନାଥ ! ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ
 ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଆପଣ କୃପାଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମାୟାଜଳିତ ଯି ବିଧି
 (ଆଧିବେଦିକ, ଆଧିଭୌତିକ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ) ଦୁଃଖରୁ ପ୍ରକ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେ ଜନ୍ମ-ମରଣ-
 ଦୁଃଖ-ଛେଦନ-ଦକ୍ଷ ଶ୍ରୀରାମ ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଅପଣଙ୍କୁ

ଅବ୍ୟକ୍ତମୂଳମନାଦି ତରୁ ଭୂତ ଶୁଦ୍ଧ ନିଗମାଗମ ଭଜେ ।
 ବନ୍ଧ କଂଥ ସାଖା ପଞ୍ଚ ସାସ ଅନେକ ପର୍ମ ସୁମନ ଘନେ ॥
 ଫଳ ଜୁଗଳ ବଧୂ କଟୁ ମଧୁର ବେଳ ଅକେଲି ଜେନ୍ତୁ ଆଶ୍ରୀତ ରହେ ।
 ପଲ୍ଲିପ୍ତ ଫୁଲତ ନିର୍ମଳ ନିତ ସଂସାର ବନ୍ଧ ପ ନମାମହେ ॥୫॥
 ଜେ ବ୍ରହ୍ମ ଅଜମହେ ତମନୁଭବଗମ୍ୟ ମନପର ଧାତୁଷ୍ଠୀ ।
 ତେ କହନ୍ତୁ ଜାନନ୍ତୁ ନାଥ ହମ ତବ ସଗୁନ ଜପ ନିତ ଗାତୁଷ୍ଠୀ ॥
 କରୁନାୟତନ ପ୍ରଭୁ ସଦଗୁନାକର ଦେବ ସୂତ ବର ମାଗଣୀ ।
 ମନ ବଚନ କର୍ମ ବିକାର ତଳି ତବ ତରନ ହମ ଅନୁରାଗଣୀ ॥୬॥

ଅବ୍ୟକ୍ତ ମୂଳ ବୃକ୍ଷ ଅନାଦି ଶୁଦ୍ଧ ଭୂତ ନିଗମ ଆଗମ କଥକ ।
 ଛ' ସ୍ୱର ଶାଖା ବଡ଼ ପଞ୍ଚବଂଶ ନିବିଡ଼ ପର୍ଣ୍ଣ ସୁମନ ଅବଶିତ ।
 କଟୁମିଷ୍ଟ ଫଳ ଲଭାର, ସେ ରହେ ଆଶ୍ରୀତ ଯାହାର,
 ପଲ୍ଲବ ପ୍ରସ୍ତୁତେଇ ନିତ୍ୟ ନବ ଫଳଲ, ସଂସାର-ତରୁ, ନମସ୍କାର ॥୫॥
 ଯେ ଅହେତ ଅଜନ୍ମ ସଦାନୁଭବ-ଗମ୍ୟ ମନ ଗୋପର ବ୍ରହ୍ମ ଚିନ୍ତା ।
 ସେ ଜାଣନ୍ତୁ ତେମନ୍ତ ଆମ୍ଭେ ଭୁବର ନାଥ, ସବୁଣ ଯଶ ଗାରି ନିତ ।
 ମାଗୁଛୁ ବର ବାରମ୍ବାର, କରୁଣାପିତ୍ତ ଗୁଣାଗାର,
 ମନ କର୍ମ ବଚନେ ହେଉ ଭୁବ୍ଧ ତରଣେ ଆମ୍ଭର ପ୍ରୀତି ନିବକାର ॥୬॥

ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁ ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁମାନେ ମିଥ୍ୟାଜ୍ଞାନାଭିମାନରେ ବଶେଷ ରୂପେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ
 ହୋଇ ଭବ-ଭୟ-ହାତୀ ଆପଣଙ୍କ ଭଣ୍ଡର ଆଦର କରି ନାହାନ୍ତି, ହେ ହରି !
 ସେମାନେ ଦେବଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ବ୍ରହ୍ମାଦି ପଦ ଲଭ କରି ସୁଖା ତହିଁରୁ ତଳେ ଖସି ପଡ଼ିବାର
 ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିଥାଉ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ସମସ୍ତ ଆଶା ତ୍ୟାଗ କରି ଆପଣଙ୍କ
 ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରି ଆପଣଙ୍କର ଦାସ ହୋଇ ରହନ୍ତି, ସେହିମାନେ କେବଳ
 ଆପଣଙ୍କର ନାମମାତ୍ର ତପ କରି ଅନାୟାସରେ ଭବ-ସାଗରରୁ ତରଣାଆନ୍ତି । ହେ ନାଥ ।
 ଏତାଦୃଶ ପ୍ରଭୁ ଆପଣଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ମରଣ କରୁଅଛୁ ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁ ତରଣପ୍ରଗଳ୍ଭ
 ଶିବ ଓ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ପୁତ୍ର, ତଥା ଯେଉଁ ତରଣର କଲ୍ୟାଣମୟ ରନର ସ୍ପର୍ଶ ଲଭ କରି
 ଶିଳା-ରୁପିଣୀ ଗୌତମ-ପତ୍ନୀ ଅହଲ୍ୟା ତରଣଲେ, ଯେଉଁ ତରଣ-ନଗରୁ ମୃକ-ବୃନ୍ଦ-
 ବନ୍ଦିତା, ହିଁ ଭୁବନ-ପାତଳ, ଅମର-ସରତ ଗଙ୍ଗା ଉତ୍ପନ୍ନ ଏବଂ ଧୂଳ-ବଳାଦୃଶ-କମଳ-
 ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଯେଉଁ ତରଣ-ପ୍ରଗଳ୍ଭରେ ବନ-ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ କଣ୍ଟା ଫୋଡ଼ିହୋଇ ଯତଚିନ୍ତା
 ପଡ଼ି ଯାଇଅଛୁ, ହେ ମୁକୁନ୍ଦ, ହେ ରାମ ! ହେ ରାମାୟଣ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କର
 ସେହି ତରଣ-କମଳ-ପ୍ରଗଳ୍ଭ ନିତ୍ୟ ଭଜନ କରୁଅଛୁ ॥ ୪ ॥ ବେଦଶାସ୍ତ୍ରମାନେ
 କହୁଅଛନ୍ତି—ଯାହାର ମୂଳ (ପ୍ରକୃତ) ଅବ୍ୟକ୍ତ, ଯେ ଅନାଦି, ଯାହାର ଶୁଦ୍ଧି ଚର୍ମ

ସବ କେ ଦେଖତ ବେଦନ୍ତ ବିନଶା ଲାହି ଉଦାର ।

ଅନ୍ତର୍ଧାନ ଭବ ପୁନି ଗବ ବ୍ରହ୍ମ ଆଗାର ॥୧୩(କ)॥

ବୈନତେୟ ସୁନ ସ୍ବଭୁ ତବ ଆବ ଜହ ରଘୁସାର ।

ବିନୟ କରତ ଗଦଗଦ ଗିର ପୁରତ ପୁଲକ ସଙ୍ଗର ॥୧୩(ଖ)॥

ଜୟ ରାମ ରମାରମନଂ ସମନଂ । ଭବ ତାପ ଭୟାକୁଲ ପାହି ଜନଂ ॥

ଅର୍ତ୍ତଧେସ ସୁରେସ ରମେସ ବିଶ୍ରେ । ସରନାଗତ ମାଗତ ପାହି ପ୍ରଣେ ॥୧॥

ଦସସୀସ ବିନାସନ ସାସଭୁଜା । କୃତ ଦୁରି ମହା ମହି ଭୁରି ରୁଜା ॥

ରଜମାତର ଚୂଢ଼ ପତଂଗ ରହେ । ସର ପାବକ ତେଜ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଦହେ ॥୨॥

ସବେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ବେଦ ଚାହି ପ୍ରେମେ ବିନତି କରି ଉଦାର ।

ପୁଣି ଅନ୍ତର୍ଧାନ ହୋଇଣ ବହନ ଗମିଲେ ବ୍ରହ୍ମ ଆଗାର ॥୧୩(କ)॥

ଶୁଣ ବିଦ୍ୟାବେଶ, ସେକାଲେ ମହେଶ ଆସିଲେ ଯହିଁ ଶ୍ରୀରାମ ।

କରନ୍ତି ବିନୟ ଗଦଗଦ ହୃଦୟ ତନୁ ପୁଲକାୟମାନ ॥୧୩(ଖ)॥

ଜୟ ରମାରମଣ ରାମ, ଶମନ । ଭବ ସନ୍ତାପ, ଯାହୁ ସନ୍ତପ୍ତ ଜନ ॥

ଅବଧେଶ ସୁରେଶ ରମେଶ ବିଶ୍ରେ । ଶରଣାଗତ ଯାହୁ ମାଗଇ, ପ୍ରଣେ ॥୧॥

ଦଶମସ୍ତକ ବିଂଶତ୍ବିଜେ ସହାର । କର ହରିଲ ମସ୍ତ କୁରୋଗ-ଭାର ॥

ରଜମାତର-ଚୂଢ଼ ପତଙ୍ଗ ଥିଲେ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଶରୀର ତେଜେ ଦହୁଲେ ॥୨॥

(କାହ୍ନୁ, ସ୍ବପ୍ନ, ସ୍ବପ୍ନସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବୃଷାୟ), ଛ'ଟି ସ୍ବନ (ଶିଶି, ଅପ୍, ତେଜ, ମରୁତ୍ ଓ ବ୍ୟୋମ ନାମକ ପଞ୍ଚମହାଭୁତ ଏବଂ ମନ), ପଶଶ ଶାଶା (ପଞ୍ଚାକୃତ ପଞ୍ଚମହାଭୁତ), ଅନେକ ପଦ ଓ ବହୁତ ପୁଷ୍ପ (କାମନା-ବାସନା-ସମୂହ) ଅଛୁ, ଯହିଁରେ କହି ଓ ମଧୁର (ହୁଣ୍ଡା ପୁଷ୍ପ), ହୁଇ ପ୍ରକାର ଫଳ ଫଳେ, ଯାହା ଉପରେ ଏକମାତ୍ର ଲତା (ମାୟା) ମାଡ଼ୁଛି ଏବଂ ଯେଉଁ ଲତା (ମାୟା)ରେ କାମନା ବାସନାଦି ନିତ୍ୟ ନୂତନ ପତ୍ର ଓ ପୁଷ୍ପ ପଲ୍ଲବିତ ଓ ବିକଶିତ ହୁଏ । ଏତାଦୃଶ ସଂସାର-ବୃକ୍ଷ-ସ୍ବରୂପ (ବିଶ୍ବ ରୂପରେ ପ୍ରକାଶିତ) ଆପଣଙ୍କୁ ଆନେମାନେ ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁ ।” ॥ ୫ ॥ ବ୍ରହ୍ମ ଅଜନା, ଅଦୈତ, ଅନୁଭବଜ୍ଞେୟ ଏବଂ ମନର ଭିନ୍ନରେ ।”—ଯେଉଁମାନେ ଏପରି କହି ସେହି ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ଧ୍ୟାନ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ସେହିପରି କହୁଥା’ନ୍ତୁ ଏବଂ ସେହି ଭାବରେ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ଜାଣି-ଥା’ନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ହେ ନାଥ ! ଆନେମାନେ ତ ନିତ୍ୟ ଆପଣଙ୍କର ସଗୁଣ ଯଶ ହିଁ ଗାନ କରୁ । ହେ କରୁଣାଧୀନ ପ୍ରଣେ ! ହେ ସର୍ବଗ୍ରାସକର ! ହେ ଦେବ ! ଆନେମାନେ ଏହି ବର ମାଗୁଅଛୁ—ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ବିକାରସବୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଆମେ ଯେପରି ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ମାତରେ ପ୍ରେମ କରିବୁ ।” ॥ ୬ ॥ କୋହା :—ବେଦମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖି ଆଗରେ ଏହି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସୁଧି କଲେ । ତଦନନ୍ତର ସେମାନେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଚାଲିଗଲେ ॥ ୧୩ (କ) ॥ କାଳ ଭୃଷ୍ଣ କହନ୍ତି,

ମନ୍ତ୍ର ମଣ୍ଡଳ ମଣ୍ଡନ ଶୁଦ୍ଧକରଂ । ଧୂତ ସାୟକ ଶୁପ ନିଷଂଗ ବରଂ ।
 ମଦ ମୋହ ମହା ମମତା ରଜନୀ । ତମ ପୁଷ୍ପ ଦିବାକର ତେଜ ଅମ ॥୩॥
 ମନଜାତ କରୁତ ନିପାତ କିଏ । ମୃଗ ଲେଖ କୁଣ୍ଡେଗ ସରେନ ହିଏ ॥
 ହୃତ ନାଥ ଅନାଥକ ପାଶ୍ଚ ହରେ । ବିଷୟ ବନ ପାର୍ଶ୍ବର ଭୁଲ ପରେ ॥୪॥
 ବହୁ ରୋଗ ବିସ୍ଫୋଗହ୍ନି ଲେଖ ହିଏ । ଭବଦହ୍ନି ନିରାଦର କେ ଫଳ ଏ ॥
 ଭବସିନ୍ଧୁ ଅଗାଧ ପରେ ନର ତେ । ପଦପଦ୍ମଜ ପ୍ରେମ ନ ଜେ କରତେ ॥୫॥
 ଅଳ୍ପ ସାନ ମଲ୍ଲନ ଦୁର୍ଗା ନିତହ୍ନି । ଜନ୍ମ କେ ପଦପଦ୍ମଜ ପ୍ରୀତି ନହ୍ନି ।
 ଅବଲଂବ ଭବତ କଥା ଜନ୍ମ କେ । ପ୍ରିୟ ସନ୍ତ ଅନନ୍ତ ସଦା ତନ୍ମ କେ ॥୬॥

ଭୁ ମଣ୍ଡଳ-ମଣ୍ଡନ ଶୁଦ୍ଧକର । ପୁତ୍ର-ଶର-ଦୁର୍ଗାର-ଧର ॥
 ମଦ ମୋହ ମମତା-ଦୋର ରଜନୀ । ତମ-ପୁଷ୍ପ-ନାଶନେ ତେଜ ତରଣି ॥୩॥
 କୁଣ୍ଡେଗ-ବାଣେ ମନୋରବ-କରୁତ । ମାନବ-ମୃଗ ହୃଦେ କରେ ଆସାତ ॥
 ବଧୁ ନାଥ, ଅନାଥେତାରନ୍ତ, ହରେ । ବିଷୟ-ବନେ ଭୁଲିଛନ୍ତି ପାମରେ ॥୪॥
 ବହୁଲେଖ ବିସ୍ଫୋଗ-ରୋଗେ କବଳ । ରୁମ୍ଭ ତରଣ ଅନାଦର ଏ ଫଳ ॥
 ଅପାର ଭବାବ୍ଧିରେ ସେହୁ ପଡନ୍ତି । ପଦ-ପଦ୍ମଜେ ପ୍ରେମ ସେ ନ କରନ୍ତି ॥୫॥
 ଅଳ୍ପ ସାନ ମଲ୍ଲନ ହଃଶେ ସେ ନିତ । ପଦାରବିନେ ନାହିଁ ସାହାବ ପ୍ରୀତି ॥
 ଅବଲମ୍ବନ ଶୁଦ୍ଧ କଥା ସାହାବ । ସନ୍ତ ଅନନ୍ତ ପ୍ରିୟ ସଦା ତାହାଙ୍କ ॥୬॥

“ହେ ଗରୁଡ଼ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀ ରାମଦାସ ସେହିଠାରେ ଥିଲେ, ସେହି
 ସ୍ଥାନକୁ ଶିବ ଆସିଲେ ଏବଂ ଗରୁଡ଼ ଦାଣ୍ଡରେ ପୁଣି କବିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ଶରୀର
 ପୁଲକାବଳୀରେ ପଶ୍ଚିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା— ॥୧୩(ଖ)॥ “ହେ ରାମ ! ହେ ରମାନିମଣି ! ହେ
 ଜନ୍ମମରଣସନ୍ତାପନାଶକାଶି ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ । ଭବତାପ-ଭୟଦ୍ଵୀକୁଳ
 ଏହି ସେବକକୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ହେ ଅଯୋଧ୍ୟାପତି ! ହେ ସୁରେଶ ! ହେ ରମେଶ !
 ହେ ବିଭୋ ! ମୁଁ ଶରଣାଗତ, ଆପଣଙ୍କୁ ଏତିକି ମାଗୁଛି । ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ
 ମୋତେ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ହେ ଦଶଶିର-ଦଂଶକାହ୍ନ-ସୁବଣ-ବିନାଶକ ! ହେ
 ମହା-ମହାରୋଗ-ଦୂରକାରକ ଶ୍ରୀରାମ ! ରାକ୍ଷସବୃନ୍ଦ ପୃଥ୍ବୀରେ ପଡ଼ିଲେ ଥିଲେ ।
 ସେମାନେ ଆପଣଙ୍କ ଦାଣ୍ଡାଗ୍ନିର ପ୍ରତାପ ତେଜରେ ଭସ୍ମୀଭୂତ ହୋଇଗଲେ ॥ ୨ ॥
 ଆପଣ ମହାମଣ୍ଡଳର ଅତି ସୁନ୍ଦର ଭୂଷଣ; ଆପଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦାଣ୍ଡ, ଧନୁ ଓ ତୃଣର ଧାରଣ
 କରିଅଛନ୍ତି । ମହା-ମତ-ମୋହ-ମମତା-ସୂଚିର ନାଶ କମନ୍ତେ ଆପଣ ଦୂର୍ଯ୍ୟୋଧନ
 ତେଜୋମୟ କରଣ-ସମୂହ ॥ ୩ ॥ କାମଦେବ-କରୁତ ମନୁଷ୍ୟ-ମୃଗର ମନରେ
 କୁଣ୍ଡେଗ-ଶର ମାରି ତାହାକୁ ତଳେ ପଡ଼ାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ହେ ନାଥ ! ହେ ହରେ !
 ତାହାକୁ ମାରି ବିଷୟ-ବନରେ ଭ୍ରମି ଚାଲୁଥିବା ଏହି ପାମର ଅନାଥ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା
 କରନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ଲୋକମାନେ ବହୁବିଧ ରୋଗ ଓ ବିସ୍ଫୋଗ ଦ୍ଵାରା ହତ ହେଉଛନ୍ତି ।

ନହିଁ ରାଗ ନ ଲୋଭ ନ ମାନ ମଦା । ତିଳ କେଁ ସମ ବୈଭବ ବା ବିପଦା ।
 ଏହି ତେ ତବ ସେବକ ହୋଇ ମୁଦା । ମୁନି ଡାଗଇ ଜୋଗ ଭବେସ ସଦା ॥୭॥
 କରି ପ୍ରେମ ନିରଂତର ନେମ ଲବ । ପଦପଦ୍ମଙ୍କ ସେବକ ସୁଖ ହୁଏ ।
 ସମ ମାନ ନିରାଦର ଆଦରଣ । ସବ ସନ୍ତ ସୁଖୀ ବିଚରଂତି ମଣ୍ଡ ॥୮॥
 ମୁନି ମାନସ ପଦ୍ମଙ୍କ ଭୁଞ୍ଜ ଭଜେ । ରଘୁସାର ମହା ରନ୍ଧ୍ୟାର ଅଜେ ।
 ତବ ନାମ ଜପାମି ନମାମି ହୁଣ । ଭବରୋଗ ମହାଗଦ ମାନ ଅଣ୍ଡ ॥୯॥
 ଗୁନ ସୀଲ କୃପା ପରମାୟତନ । ପ୍ରନମାମି ନିରଂତର ଶ୍ରୀରମନଂ ।
 ରଘୁନନ୍ଦ ନିକନ୍ଦୟ ଦୁଃଖବନ । ମହିପାଲ ବିଲୋକୟ ଶାନଜନଂ ॥୧୦॥

ନାହିଁ ରାଗ ରୋଷ ବା ମମତା ମଦ । ସମ ତାହାକୁ ବରଭବ ବିପଦ ।
 ଏଥିରେ ତବ ଦାସେ ମୋତଲଭନ୍ତି । ଯୋଗ ଭରସା ସଦା ପୁନି ତେଜନ୍ତି ॥୧॥
 ସତତ ନିୟମିତ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି । ପଦ-ସରୋଜ ଶୁଦ୍ଧ ହୃଦେ ସେବନ୍ତି ।
 ସମାନ ମାନ ଅନାଦର ଆଦରେ । ସେ ସନ୍ତ ମଣ୍ଡ ବିଚରନ୍ତି ସୁଖରେ ॥୨॥
 ଭଜେ ପୁନି-ମାନସ-କଞ୍ଜ-ଭ୍ରମର । ଅଜୟ ରଣଧୀର ଶ୍ରୀ ରଘୁବର ।
 ଭୁମ୍ଭ ନାମ ଜପଇ ନମଇ ହରି । ଭବ-ରୋଗ-ଔଷଧ ମାନର ଅଣ୍ଡ ॥୩॥
 ଗୁଣ-ଶୀଳ-କରୁଣା-ସୁଖ-ସଦନ । ପ୍ରଣମାମି ସତତ ଶ୍ରୀ ବିଷ୍ଣବନ ।
 ରଘୁନନ୍ଦନ ସବ ଦୁଃଖ-ଶମନ । ମହିପାଲ, ବିଲୋକ ଅଧମ ଜନ ॥୪॥

ଏ ସବୁ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ପ୍ରତି ନିରାଦରର ଫଳ । ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଆପଣଙ୍କ
 ଚରଣ-କମଳ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନେ ଅତଳ ଭବ-ସାଗରରେ ପଡ଼ି-
 ଅଛନ୍ତି ॥ ୫ ॥ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପ୍ରୀତି ନାହିଁ, ସେମାନେ
 ନିତ୍ୟ ଅତି ଦାନ-ମଳିନ ଓ ଦୁଃଖୀ ରହୁଥା'ନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଲୀଳା-ପ୍ରସଙ୍ଗ ଯେଉଁମାନଙ୍କର
 ଆଶ୍ରୟ, ସେମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତ ଓ ଭଗବାନ ସଦା ପ୍ରିୟ ଲଗନ୍ତି ॥ ୬ ॥ ସେମାନଙ୍କଠାରେ
 ରାଗ, କ୍ରୋଧ, ମାନ କିମ୍ବା ମଦ କିଛି ନ ଥାଏ । ସୁଖଦୁଃଖ, ସମ୍ପତ୍ତିବିପତ୍ତି ସେମାନଙ୍କ
 ପକ୍ଷରେ ସମାନ । ଏହି ହେତୁ ପୁନିମାନେ ତରଳାଳ ନିମନ୍ତେ ଯୋଗ ଉପରୁ ଭରସା
 ତ୍ୟାଗ କରିଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରସନ୍ନତା ସହକାରେ ଆପଣଙ୍କ ସେବକ ହୋଇଥାଆନ୍ତି ॥ ୭ ॥
 ସେମାନେ ପ୍ରେମ ସହକାରେ ନିରନ୍ତର ନିୟମର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଶୁଦ୍ଧ ହୃଦୟରେ
 ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ସେବା କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ନିରାଦର ଓ ଆଦରକୁ ସମାନ ମନେ
 କରି ସେହି ସାଧୁଗଣ ସୁଖୀ ହୋଇ ସୁସ୍ୱପ୍ନା ଉପରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି ॥ ୮ ॥ ହେ
 ପୁନି-ମାନସ-କମଳ-ଭ୍ରମର ! ହେ ମହାନ ରଣଧୀର ଓ ଅଜୟ ରଘୁସାର ! ମୁଁ
 ଆପଣଙ୍କୁ ଭଜନ କରୁଛି । ହେ ହରି ! ଆପଣଙ୍କ ନାମ ଜପୁଛି ଏବଂ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର
 କରୁଛି । ଆପଣ ଜନ୍ମ-ମରଣ ରୋଗର ମହା ଔଷଧ ଓ ଅଭିମାନର ଶତ୍ରୁ ॥ ୯ ॥ ଆପଣ
 ଗୁଣ-ଶୀଳ-କୃପାର ପରମ ସ୍ଥାନ । ଆପଣ ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନିରନ୍ତର ପ୍ରଣାମ

ବାର ବାର ବର ମାଗଣି ହରଷି ଦେହ ଶ୍ରୀରଂଗ ।

ପଦ ସରୋଜ ଅନପାୟନ ଭଗତ ସଦା ସତସତ ॥୧୪(କ)॥

ବରକ ଉମାପତି ସମ ଗୁନ ହରଷି ଗପ କୈଲସ ।

ଚକ ପ୍ରଭୁ କପିଳ କର୍ତ୍ତାଏ ସବ ବିଧି ସୁଖପ୍ରଦ ବାସ ॥୧୪(ଖ)॥

ସୁର ଖଗପତି ସୂକ କଥା ପାଞ୍ଜିନୀ । ହିବିଧ ତାପ ଭବ ଭୟ କାଞ୍ଚିନୀ ॥

ମହାବଳ କର ସୁର ଅଭିଷେକ । ସୁନଳ ଲହରୀ ନର ବିରଜି ବିବେକ ॥୧॥

ଜେ ସକାମ ନର ସୁନହିଁ ଜେ ଗାଞ୍ଜିହିଁ । ସୁଖ ସମ୍ପତି ନାନା ବିଧି ପାଞ୍ଜିହିଁ ॥

ସୁର ଦୁର୍ଲଭ ସୁଖ କର ଜଗ ମାୟା । ଅନୁକାଳ ରଘୁପତି ସୁର ଜାୟା ॥୨॥

ସୁନହିଁ ବିମୁକ୍ତ ବିରଜ ଅରୁ ବିଷୟ । ଲହରୀ ଭଗତ ଗତି ସମ୍ପତି ନୟ ॥

ଖଗପତି ସମ କଥା ମେଁ ବରମା । ସୁମତି ବିଲସ ସାସ ଦୁଖ ହରମା ॥୩॥

ବାରମ୍ବାର ଏହି ବର ପୁଁ ମାଗଇ, ହରଷେ ବିଧି ଶ୍ରୀରଙ୍ଗ ।

ଅଲଭ୍ୟ ଅମୁଲ୍ୟ ଚରଣକମଳ ଭକ୍ତ ସଦା ସତସତ ॥୧୪(କ)॥

ବର୍ଣ୍ଣି ଉମା-ଭଣ ରଘୁପତି ପଣ ହରଷେ ଗଲେ କୈଳାସ ।

ଚକ୍ର ପ୍ରଭୁ ସବ ମତେ ସୁଖପ୍ରଦ କପିଳ ଦେଲେ ନିବାସ ॥୧୪(ଖ)॥

ଶୁଣ ଖଗପତି, ଏହି କଥା ପ୍ରପାଦନ । ହିବିଧ-ସନ୍ତାପ-ଭବ-ଦୋଷ-ଜନାଣିନୀ ॥

ମହାବଳଙ୍କର ଶୁଭ ରାଜ୍ୟ ଅଭିଷେକ । ଶୁଣନ୍ତେ ଲଭନ୍ତି ନର ବୈରାଗ୍ୟ ବିବେକ ॥୧॥

ସକାମୀ ପ୍ରଭୁଷ ସେହି ଶୁଣନ୍ତି ଗାଆନ୍ତି । ସୁଖ ସମ୍ପତି ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ପାଆନ୍ତି ॥

ବିରୁଧ ହୁଇ ଶ୍ରେଣଶ୍ରେଣି ନଗରରେ । ରଘୁପତି ପୁରେ ଯା'ନ୍ତି ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ॥୨॥

ବିମୁକ୍ତ ବୈରାଗୀ ଅତି ବିଷୟୀ ଶୁଣନ୍ତି । ନିତ୍ୟ ନବ ଭକ୍ତ ଗତି ସମ୍ପତି ଲଭନ୍ତି ॥

ଖଗପତି, ସମ-କଥା କଲି ପୁଁ ବର୍ଣ୍ଣନ । ସନ୍ତାପ-ସାସ-ହାରିଣୀ ସମତି ଯେପନ ॥୩॥

କରୁଅଛି । ଦେ ରଘୁନନ୍ଦନ ! ଆପଣ ଜନ୍ମ-ମରଣ, ସୁଖ-ଦୁଃଖ, ରାଗ-ଦ୍ବେଷାଦି ଦୁର୍ଗୁ

ସମୁଦ୍ରକୁ ନାଶ କରନ୍ତୁ । ହେ ମହାପାଳ ରାଜନ୍ ! ଏହି ଗାନଜନ ଆତ୍ମକୁ ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି

ପକାନ୍ତୁ ॥ ୧୦ ॥ କୋହା :—ପୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଏହି ବରଦାନ ମାଗୁଛି ଯେ,

ମୋତେ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ପ୍ରତି ଅତଳା ଭକ୍ତ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ଭକ୍ତ-କନକ

ସଂସ୍ଥା ସର୍ବଦା ମିଳୁ । ହେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି ! ଅନନ୍ତତ ହୋଇ ଆପଣ ମୋତେ ଏତିକି

ହସନ୍ତୁ । ॥ ୧୪ (କ) ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଣାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ଉମାପତି ମହାଦେବ

ହରଷ ମନରେ କୈଳାସ ତଳିଗଲେ । ତତ୍ପରେ ପ୍ରଭୁ ବାନରମାନଙ୍କୁ ସକଳ ପ୍ରକାରେ

ସୁଖଦାୟକ ବାସନା ଦାନ କରାଇଲେ ॥ ୧୪ (ଖ) ॥ କୋପାଦି :—“ହେ ଗରୁଡ଼ ।

ଶୁଣନ୍ତୁ, ଏ କଥା ସମସ୍ତଙ୍କର ପାଦନକାରଣୀ । ଦେହର, ଦୈବିକ ଓ ଭୌତିକ—ଏହି

ତିନି ତାପ ଏବଂ ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁ-ଭୟର ନାଶକାରଣୀ । ମହାବଳ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଲ୍ୟାଣମୟ

ରାଜ୍ୟଭିଷେକ-ଚକ୍ର ନିଷାମ ସାବରେ ଶୁଣି ମନୁଷ୍ୟମାନେ ବୈରାଗ୍ୟ ଓ ଜ୍ଞାନ ଲଭ

ବିରତି ବିବେକ ଭଗତି ଦୃଢ଼ କରମ । ମୋହ ନୟା କହଁ ସୁନ୍ଦର ତରମ ।
 ନିଜ ନବ ମଂଗଳ କୋସଳପୁଷ୍ପ । ହରଷିତ ରହୁଛି ଲେଗ ସବ କୁଣୀ ।
 ନିଜ ନଇ ପ୍ରୀତି ରାମପଦ ପଙ୍କଜ । ସବକେଁ ଜିହ୍ଵାନ୍ତ ନମଜ ସିବ ମୁନି ଅଜ ।
 ମଂଗନ ବହୁ ପ୍ରକାର ପହିରାଏ । ଦିନିକି ଦାନ ନାନା ବିଧି ପାଏ ॥୩॥
 ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ମଗନ କରି ସବ କେଁ ପ୍ରଭୁ ପଦ ପ୍ରୀତି ।

ଜାତ ନ ଜାନେ ବିବସ ତିହୁ ଗପ ମାସ ପଟ ଗତି ॥୧୫॥

ବିସରେ ଗୁହ ସପନେହୁଁ ସୁଧ ନାହୁଁ । ଜମି ପରଦ୍ରୋହ ସତ ମନ ମାହୁଁ ।
 ତବ ରଘୁପତି ସବ ସଖା ବୋଲୁ । ଆଇ ସବୁକି ସାଦର ସିନ୍ଧୁ ନାଏ ॥୧॥

ଦୃଢ଼କାଶୀ ବେରାଗୀ ଭକ୍ତ ବିବେକକୁ । ସୁନ୍ଦର ତରଣୀ ମୋହ ରୁପୀ ସରତକୁ ॥
 ହୁଅଇ ମଙ୍ଗଳ ନିତ୍ୟ ନବ କୋଶଳରେ । ରହନ୍ତି ସକଳ କୁଳ ଲୋକେ ହର୍ଷଭରେ ॥୧॥
 ନିତ୍ୟ ନବ ପ୍ରୀତି ରାମ ପଙ୍କଜ ପଦ୍ମରେ । ସେବନ୍ତି ଯାହାକୁ ଶିବ ବିରହ ଅମରେ ॥
 ଭକ୍ତକୁ ବହୁବିଧ ବସ ପିନ୍ଧାଇଲେ । ବିପ୍ରକୁ ନାନା ପ୍ରକାର ଦାନ ପ୍ରଦାନଲେ ॥୩॥
 ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦେ କରି-ନିକର ମଗନ ପ୍ରଭୁପଦେ ପ୍ରୀତି ତତ୍ତ୍ଵ ।

ଦିନ କମ୍ପା ରାତି ଯିବା ନ ଜାଣନ୍ତି, ଇ ମାସ ହେଲ ଅଗତି ॥୧୫॥

ଭୁଲିଲେ ଗୁହସ୍ତେହେଁ ମନେନ ପଡ଼ଇ । ଯେହ୍ନେ ସହ ମନେପରଦ୍ରୋହ ନ ଆସଇ ॥
 ତହୁଁ ରଘୁପତି ସବୁ ସଖାକୁ ରାଇଲେ । ସାଦରେ ଆସି ସମସ୍ତେ ପ୍ରଣାମ କରିଲେ ॥୧॥

କରନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଏବଂ ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସକାମ ଭାବରେ ଏହା ଶ୍ରବଣ ଓ ଗାନ
 କରନ୍ତି, ସେମାନେ ବହୁବିଧ ପୁଣ୍ୟ ଓ ସମ୍ପତ୍ତି ଲାଭ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଜଗତରେ
 ଦେବ-ହୁଣ୍ଡିର ସୁଖମାନ ଭୋଗ କରି ଅନ୍ତକାଳରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପରମଧାମକୁ
 ଯାଆନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁ ଜୀବନ୍ତୁ, ବିରକ୍ତ ଓ ବିଷୟୀ ଲୋକମାନେ ଏହା ଶୁଣନ୍ତି,
 ସେମାନେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଭକ୍ତ, ପୁକ୍ତ ଓ ନିଷାନ୍ ସମ୍ପତ୍ତି (ନିତ୍ୟ ନୂତନ ଭୋଗ) ଲାଭ କରନ୍ତି ।
 ହେ ପରିରାଜ ଗରୁଡ଼ ! ମୁଁ ଆପଣା ବୁଦ୍ଧି-ବିଳାସ ଅନୁସାରେ ଏହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛି ।
 ଏହା ଭବ-ଭୟ ଓ ହୁଣ୍ଡି ନାଶ କରେ ॥ ୩ ॥ ଏହା ବେରାଗ୍ୟ, ବିବେକ ଓ ଭକ୍ତି
 ଦୃଢ଼ କରେ ଏହୁ ମୋହ-ନିଦାପାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ସୁନ୍ଦର ନୌକା ।” ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରରେ
 ନିତ୍ୟ ନୂତନ ମଙ୍ଗଳୋତ୍ସବ ହେଉଥାଏ । ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ
 କାଳାତିପାତ କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଯେଉଁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ଶିବ, ମୁନିବ୍ରହ୍ମ ଓ
 ବ୍ରହ୍ମା ସ୍ଥଳା ନମସ୍କାର କରନ୍ତି, ସେହି ଚରଣ-କମଳ-ପ୍ରସାଦ ପ୍ରତି ସମସ୍ତଙ୍କର ନିତ୍ୟ
 ନୂତନ ପ୍ରୀତି ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଉଥାଏ । ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ବହୁବିଧ ବସଭୂଷଣ ପିନ୍ଧାଇ ଏବଂ
 ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ନାନା ପ୍ରକାର ଦାନ ପାଇଲେ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା :—ବାନରଗଣ
 ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରେମ । ସେମାନେ ଦିନ କପରି
 ଯାଉଛନ୍ତି, ଜାଣିପାରୁ ନ ଥା’ନ୍ତି । ଗୁହଁ ଗୁହଁ ଇ’ ମାସ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା ॥୧୫॥

ପରମ ପ୍ରୀତି ସମୀପ ବୈଠାରେ । ଭଗତ ସୁଖବ ମୁଦୁ ବଚନ ଉତ୍ସରେ ॥
 ତୁମ୍ଭ ଅତି କାନ୍ଦୁ ମୋର ସେବକାରି । ମୁଖ ପର କେନ୍ଦ୍ର ବଧୁ କରୁଁ ବଢ଼ାଇ ॥୨॥
 ତାତେ ମୋହି ତୁମ୍ଭ ଅତି ପ୍ରିୟ ଲଗେ । ମମ ହୃତ ଲଗି ଭବନ ସୁଖ ତ୍ୟାଗେ ॥
 ଅନୁଜ ରାଜ ସପତି ଦେବେଶ୍ଵର । ଦେହ ଗେହ ପରିବାର ସନେଶ୍ଵର ॥୩॥
 ସବ ସମ ପ୍ରିୟ ନହିଁ ତୁମ୍ଭ ହ ସମାନ । ମୃଷା ନ କହୁଁ ମୋର ସୁତ ବାନା ॥
 ସବ କେଁ ପ୍ରିୟ ସେବକ ସୁତ ମଙ୍ଗ । ମୋରୁ ଅଧିକ ଦାସ ପର ପ୍ରୀତି ॥୪॥
 ଅବ ଗୁହ ଜାହୁ ସଖା ସବ ଭଜେନ୍ତୁ ମୋହି ତୁତ ନେମ ।
 ସଦା ସର୍ବଗତ ସର୍ବହୃତ ଜାନି କରେନ୍ତୁ ଅତି ପ୍ରେମ ॥୫॥

ପ୍ରେମ ସହୃଦ ଆପଣା ନିଜଟି ବସାଇ । ଶୁଣିଲେ ମୁହଁ ବଚନ ଭକ୍ତ-ସୁଖ-ଦାୟୀ ॥
 ତୁମ୍ଭେ ଅତିଶୟ ସେବା କରିଲ ମୋହର । ମୁହଁ ଉପରେ ବଢ଼ାଇ କରିବି ଜପର ॥୬॥
 ସେ କାରଣ ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ ଅତି ପ୍ରିୟ ଲଗା । ମୋ ହୃତ ଲଗି ଭବନ ସୁଖ କଲ ତ୍ୟାଗ ॥
 ଅନୁଜ ରାଜ୍ୟ ସମ୍ପତ୍ତି ପୁଣି ବଳଦେଶ୍ଵର । ଦେହ ଗୁହ ପରିବାର ପରିଜନ ସେଷ ॥୭॥
 ଏ ସର୍ବେ ପ୍ରିୟ ନୁହନ୍ତି ତୁମ୍ଭର ସମାନ । ମିଥ୍ୟା ନ କହଇ, ମୋର ଶ୍ରୀତି ଏହି ଜାଣ ॥
 ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭକ୍ତ୍ୟ ପ୍ରିୟ, ଏହି ନୀତି । ମୋର ଅଧିକ ଅତି ଦାସ ପ୍ରତି ପ୍ରୀତି ॥୮॥
 ଯାଅ ସଖା, ଏବେ ସ୍ଵ ଗୁହକୁ ସର୍ବେ ମୋତେ ତୁତେ ଭଜୁଥୁବ ।
 ସଦା ସର୍ବଗତ ସର୍ବ-ହୃତ-ରତ ଜାଣି ପ୍ରେମ କରୁଥୁବ ॥୯॥

ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ ଗୁହ ବିଷୟ ବିଷୟ ହୋଇଗଲେ । ଯେପରି
 ସାଧୁ-ସନ୍ଥମାନଙ୍କ ମନରେ ପରଦ୍ରୋହ ଚିନ୍ତା ଆସେନାହିଁ, ସେହିପରି ସେମାନଙ୍କର
 ପୁଣି ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର କେବେ ଗୁହ କଥା ମନେ ପଡ଼େନାହିଁ । ଦିନେ ଶ୍ରୀରାମ ସମସ୍ତ ସଖାଙ୍କୁ
 ଡକାଇଲେ । ସମସ୍ତେ ଆସି ଆକରରେ ଶିର ନୁଆଇଲେ ॥ ୧ ॥ ଅତି ପ୍ରେମରେ
 ଶ୍ରୀରାମ ସେମାନଙ୍କୁ ଆପଣା ପାଖରେ ବସାଇଲେ ଏବଂ ଭକ୍ତ-ସୁଖଦାୟକ କୋମଳ ବଚନ
 କହିଲେ—“ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋର ବହୁତ ସେବା କରିଅଛ । ମୁହଁରେ କି ରୂପେ ମୁଁ
 ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରିବି ? ॥ ୨ ॥ ମୋର ହୃତ ନିମନ୍ତେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଗୁହ ଓ
 ସକଳ ପ୍ରକାର ସୁଖ ତ୍ୟାଗ କରି ଦେଇଛ । ଏହି ହେତୁ ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ପ୍ରିୟ । ଯାନ ଭାଇ, ରାଜ୍ୟ, ସମ୍ପତ୍ତି, ଜାନଙ୍କ, ଆପଣା ଶରୀର, ଗୁହ, କୁଟୁମ୍ବ—ଏମାନେ
 ସମସ୍ତେ ମୋର ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରିୟ; କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ସମାନ ପ୍ରିୟ ନୁହନ୍ତି । ମୁଁ ମିଥ୍ୟା
 କହୁନାହିଁ । ଏହା ମୋର ସ୍ଵଭାବ । ସେବକ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରିୟ ଲଗନ୍ତି—ଏହା ନୀତିବାକ୍ୟ ।
 କିନ୍ତୁ ମୋର ତ ସ୍ଵଭାବର ଦାସ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ପ୍ରେମ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ହେ
 ସଖାଗଣ ! ଏବେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଯାଅ । ସେଠାରେ ତୁତ
 ନିୟମର ସହୃଦ ମୋତେ ଭଜୁଥାଅ । ମୋତେ ସର୍ବଦା ସର୍ବବ୍ୟାପକ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ
 ହୃଦକାରକ ବୋଲି ମନେ କରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମ କରୁଥୁବ ॥ ୬ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—

ସୁନି ପ୍ରଭୁ ବଚନ ମଗନ ସବ ଉଏ । କୋ ହମ କହଁ ବିସରି ତନ ଗଏ ॥
 ଏ କଟକ ରହେ ଜୋରି କର ଆଗେ । ସକହଁ ନ କହୁ କହୁ ଅତି ଅନୁରାଗେ ॥୧॥
 ପରମପ୍ରେମ ଚିହ୍ନ କର ପ୍ରଭୁ ଦେଖା । କହା ବିବଧ ବିଧି ଗ୍ୟାନ ବିସେଷା ॥
 ପ୍ରଭୁ ସନ୍ନିଧି କହୁ କହନ ନ ପାରହଁ । ପୁନି ପୁନି ତରନ ସରୋଜ ନିହାରହଁ ॥୨॥
 ତବ ପ୍ରଭୁ ଭୁଷନ ବସନ ମଗାଏ । ନାନା ରଂଗ ଅନୁପ ପୂଜାଏ ॥
 ସୁଗ୍ରୀବହି ପ୍ରଥମହଁ ପହଞ୍ଚିବ । ବସନ ଭରତ ନିଜ ହାଥ ବନାଏ ॥୩॥
 ପ୍ରଭୁ ପ୍ରେରିତ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ପହଞ୍ଚିବ । ଲଂକାପତି ରଘୁପତି ମନ ଉଏ ॥
 ଅଂଗଦ ବୈଠ ରହା ନହଁ ଡୋଲ । ପ୍ରୀତି ଦେଖି ପ୍ରଭୁ ତାହା ନ ବୋଲ ॥୪॥
 ଜାମବତ ମାଲବ ସବ ପହଞ୍ଚିବ । ରଘୁନାଥ ।

ହୁଏ ଧରି ରାମ ରୂପ ସବ ତଳେ ନାଲ ପଦ ମାଥ ॥୧୭(କ)॥

ଶ୍ରୀ ପ୍ରଭୁବାଣୀମୟ ସକଳେ ହୋଇଲେ । କିଏ ଆନ୍ଦେ କାହିଁ ? ତନୁ ଦଶା ପାଶୋରିଲେ ॥
 ନିରେଖି କରଯୋଡ଼ିଣ ଉଦ୍‌ବେଗେ ଆଗେ । କହୁ ନ ପାରନ୍ତି କହୁ ଅତି ଅନୁରାଗେ ॥୧॥
 ପରମ ପ୍ରୀତି ତାହାଙ୍କ ଦେଖି କୋଶଳେଶ । କହୁଲେ ନାନାପ୍ରକାର ଜ୍ଞାନ ଉପଦେଶ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମ୍ମୁଖେ କହୁ କହୁ ନ ପାରନ୍ତି । ବାରମ୍ବାର ସରୋରୁପ-ପଦ ନିରେଖନ୍ତି ॥୨॥
 ତହୁ ପ୍ରଭୁ ମଗାଇଲେ ଭୁଷଣ ବସନ । ନାନା ରଙ୍ଗ ଅନୁପମ ବିବିଧ ଶୋଭନ ॥
 ପ୍ରଥମେ ଭରତ ବାହୁ ସାଜି ନିଜ କରେ । ପିନ୍ଧାଇଲେ ପୁରୀବନ୍ଧୁ ବସନ ସାଦରେ ॥୩॥
 ପ୍ରଭୁ ପ୍ରେରିତେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଲଙ୍କାଯୁକ୍ତ । ପିନ୍ଧାଇଲେ, ଦେଖି ଭଲ ଲଗିଲା ରାମକୁ ॥
 ଅଙ୍ଗଦ ନିଶ୍ଚଳ ହୋଇ ବସି ରହୁଥିଲେ । ପ୍ରୀତି ଜାଣି ପ୍ରଭୁ ତାଙ୍କୁ ପାଶେନ ତାକିଲେ ॥୪॥
 ତାମ୍ରବନ୍ତ ନଳ ମାଳ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରଘୁପତି ପିନ୍ଧାଇଲେ ।
 ରାମ ରୂପ ଉପେ ଧରିଣ ସାଦରେ ପ୍ରଣମି ସବେ ତଳିଲେ ॥୧୭(କ)॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କର ବଚନ ଶ୍ରୀ ପ୍ରମୋଦ ପ୍ରେମ-ମୟ ହୋଇଗଲେ । “ଆମେ କିଏ ଏବଂ କେଉଁଠି
 ଅଛୁ ?”—ଆଦି ଦେହର ଅସ୍ତିତ୍ବ ଭୁଲିଗଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ହାତ
 ଯୋଡ଼ି ନିନିମେଷ ନୟନରେ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହୁଥା’ନ୍ତି । ଅଙ୍ଗନ୍ତୁ ପ୍ରେମ ହେତୁ
 କହୁ କହୁପାରୁ ନ ଥା’ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ପ୍ରଭୁ ସେମାନଙ୍କର ପରମ ପ୍ରେମ ଦେଖିଲେ ।
 ସେମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ ଉପଦେଶସ୍ବରୂପ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ
 ସମ୍ମୁଖରେ ସେମାନେ କହୁ କହୁପାରୁ ନ ଥା’ନ୍ତି । ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ
 ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ତଦନନ୍ତର ପ୍ରଭୁ ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ଅନୁପମ ଓ ସୁନ୍ଦର ଭୁଷଣବସନ-
 ମାନ ମଗାଇଲେ । ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଭରତ ନିଜ ହାତରେ ସଜାଡ଼ି ପୁରୀବନ୍ଧୁ ବସ୍ତ୍ର ଓ ଅଳଙ୍କାର
 ପିନ୍ଧାଇଲେ ॥ ୩ ॥ ପୁଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବିଭୂଷଣଙ୍କୁ ଅଳଙ୍କାର ଓ ବସ୍ତ୍ର
 ପିନ୍ଧାଇଲେ । ଏହା ରଘୁନାଥଙ୍କ ମନକୁ ଅତି ରୁଚିକର ବୋଧ ହେଲା । ଅଙ୍ଗଦ ବସି
 ରହୁଥା’ନ୍ତି, ସେ ଆପଣା ସ୍ଥାନରୁ ଟିକିଏ ସ୍ଥଳା ଚଳିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଉଚ୍ଚିତ ପ୍ରେମ

ତବ ଅଂଗଦ ଉଠି ନାହିଁ ସିନ୍ଧୁ ସଜଳ ନୟନ କର ଜୋରି ।

ଅଳ୍ପ ବିମାତ ବୋଲେଉ ବଚନ ମନହୁଁ ପ୍ରେମରସ ବୋରି ॥୧୭(କ)॥

ସୁଦୁ ସବଂଗ୍ୟ କୃପା ସୁଖ ସିଂଧୋ । ଶାନ ଦୟାକର ଆରତ ବଂଧୋ ॥
ମରଣ ବେର ନାଥ ମୋହି ବାଲୁ । ଗୟିଲୁ କୁହାରେ ହି କୌଣେଁ ଘାଲୁ ॥୧॥
ଅସରନ ସରନ ବିରଦୁ ସଂସାର । ମୋହି ଜନ ତନୁ ଉଗତ ହିତକାରୀ ॥
ମୋରୈ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରଭୁ ଗୁରୁ ପିତୁ ମାତା । ଜାଣି କହିଁ ତଳି ପଦ ଜଳଜାତା ॥୨॥
ତୁମ୍ଭହି ବିରାଜି କହୁଛୁ ନରନାଥ । ପ୍ରଭୁ ତଳି ଭବନ କାନ ମମ କାନ୍ତା ॥
ବାଲକ ଗ୍ୟାନ ବୁଦ୍ଧି ବଳ ସୁନା । ରାଖନ୍ତୁ ସରନ ନାଥ ଜନ ସାନା ॥୩॥
ମାଣ ଟହଲ ଗୁଡ଼ କୈ ସବ କରୁହୁଁ । ପଦପଦ୍ମ କିଲେକି ଭବ ତରୁହୁଁ ॥
ଅସ କହି ତରନ ପରେଇ ପ୍ରଭୁ ପାଞ୍ଚା । ଅବ ଜନ ନାଥ କହୁଛୁ ଗୁଡ଼ ଜାଣୁ ॥୪॥

ତହୁଁ ବାଳପୁତ୍ର ଉଠି ଅଶ୍ରୁନେତ୍ର ସୁଖମି ସନ୍ତୋଷ ପାଣି ।

ପ୍ରେମ ରସେ ଅବା ବୁତାଇ ଶୁଣିଲେ ପରମ ବିମାତ ବାଣୀ ॥୧୭(ଖ)॥

ଶୁଣ ହେ ସଂସାରୀ ପ୍ରଭୁ, କୃପା ସୁଖ-ସିନ୍ଧୁ । ଶାନ ଦୟାମୟ, ଆଶିଁ ଜନକର ବନ୍ଧୁ ॥
ନାଥ, ମୋତେ ବାଳିକାକୁ ତେଜିବା କାଳରେ । ତୁମ୍ଭ କୋଲେ ସମର୍ପଣ କରିଲୁ ସୁଖରେ ॥୧॥
ଅଶରଣ ଶରଣ ସୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ବିରାଜି । ମୋତେ ତ୍ୟାଗ ନ କରନ୍ତୁ, ଭକ୍ତଭୟହୀନ ॥
ତୁରୁ ପିତା ମାତା ତୁମ୍ଭେ ସଂସାର ମୋହର । କାହିଁ ଯିବ ପ୍ରଭୁ ତେଜି ସବେଳ ପୟର ॥୨॥
ତୁମ୍ଭେ ମନ ମଧ୍ୟେ ହେଉ ତହୁ ନରାଜକ । ପ୍ରଭୁକୁ ତେଜିବ ମୋର ଭବନେ କି କାର୍ଯ୍ୟ ॥
ବାଲକ ଅବୋଧ ଜ୍ଞାନ-ବଳ-ବୁଦ୍ଧି ସୁନା । ରଖନ୍ତୁ ଜନ ଶରଣେ ଜାଣି ଜନ ସାନ ॥୩॥
ଗୁଡ଼ର ସମସ୍ତ ମାତ କରମ କରବି । ପଦ ବିଲେକିଣ ଭବ-ସାଗର ତରବି ॥
ସାହୁ ସାହୁ ପ୍ରଭୁ, କହୁ ପଞ୍ଚଲ ତରଣେ । ଏବେ ନ କହନ୍ତୁ ନାଥ ଯିବାକୁ ଭବନେ ॥୪॥

ଦେଖି ପ୍ରଭୁ ତାହାକୁ ଭାବିଲେ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :— ଜାମୁବାର୍ ଓ ମାନ ଆଦି
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ସ୍ବୟଂ ଅଳଙ୍କାର ଓ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲେ । ସେମାନେ
ସମସ୍ତେ ଆପଣା ଆପଣା ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରୂପ ଧାରଣ କରି ତାଙ୍କ ଚରଣ
ତଳେ ମଥା ନୁଆଁଇ ତଳିଲେ ॥ ୧୭ (କ) ॥ ତତ୍ପରେ ଅଳକ ଉଠି ମଥା ନୁଆଁଇଲେ
ଏବଂ ନେତ୍ରରେ ଜଳ ଭରି ହାତ ଯୋଡ଼ି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିମାତ ଓ ପ୍ରେମ-ପିନ୍ତୁ ମଧୁର ବଚନ
ବୋଲିଲେ— ॥ ୧୭ (ଖ) ॥ “ହେ ସଂସାରୀ ! ହେ କୃପା-ସାଗର ! ହେ ସୁଖସିନ୍ଧୁ !
ହେ ଶାନ-ଦୟାକର ! ହେ ଆଶିବନ୍ଧୁ ! ଶୁଣନ୍ତୁ । ହେ ନାଥ ! ମରଣ କାଳରେ ମୋର
ପିତା ବାଳିକା ମୋତେ ଆପଣଙ୍କ କୋଳରେ ସମର୍ପଣ ଯାଇଥିଲେ ॥ ୧ ॥ ଅତଏବ ହେ
ଭକ୍ତଜନ-ହୃଦକାରୀ ! ଆପଣ ଜନ ଅଶରଣ-ଶରଣ-ବାନା ସୁରକ୍ଷ କରି ମୋତେ ତ୍ୟାଗ
କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୋର ତ ପ୍ରଭୁ, ତୁରୁ, ପିତା ଓ ମାତା, ସବୁ ଆପଣ । ଆପଣଙ୍କ
ଚରଣ-କମଳ ଗୁଡ଼ି ଯିବି କୁଆଡ଼େ ? ॥ ୨ ॥ ହେ ମହାରାଜ ! ଆପଣ ହିଁ ବିରାଜୁ

ଅଂଗଦ ବଚନ ବିମଳ ସୁନି ରଘୁପତି କରୁନା ସୀତ୍ ।

ପ୍ରଭୁ ଉଠାଇ ଉର ଲଘୁଜ ସଜଳ ନୟନ ରାଗୀତ୍ ॥୧୮(କ)॥

ନିଜ ଉର ମାଲ ବସନ ମନି ବାଲିଚନସୁ ପଞ୍ଚରାଜ ।

ବିଦା ଶାନ୍ତି ଭଗବାନ ତବ ବହୁ ପ୍ରକାର ସମୁଦ୍ଧାର ॥୧୮(ଖ)॥

ଭରତ ଅନୁଜ ସୌମିନ୍ଦ୍ର ସମେତା । ପଠନ୍ତୁନ ତଳେ ଭଗତ କୃତ ଚେତା ॥

ଅଂଗଦ ହୃଦୟ ପ୍ରେମ ନହିଁ ଥୋର । ଫିରି ଫରି ଚିତ୍ତେ ରାମ ଶା ଓର ॥୧୯॥

ବାର ବାର କର ଦଣ୍ଡ ପ୍ରନାମ । ମନ ଅସ ରହନ କହୁଛି ମୋହର ରାମ ॥

ରାମ ବିଲେକନି ବୋଲନି ତଳମା । ସୁମିରି ସୁମିରି ସୋତତ ହୁଏ ମିଳମା ॥୨॥

ଶୁଣି ଅଙ୍ଗଦର ବିମଳ ବଚନ ରଘୁପତି କୃପାପୁଷ୍ପ ।

ଉଠାଇ ସାଦରେ ଆଲିଙ୍ଗିଲେ ଉରେ ସଜଳ ନୟନ-କଞ୍ଜ ॥୧୮(କ)॥

ନିଜ ହୃଦମାଳ ଭୁଷଣ ହୃଦୁଲ ବାଲିପୁତକୁ ପିନ୍ଧାଇ ।

କରିଲେ ବିଦାୟ ପ୍ରଭୁ ରଘୁରାୟ ବହୁ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇ ॥୧୮(ଖ)॥

ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସହମିନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସହୃଦ । ମେଲଣି କରିବା ପାଇଁ ଗଲେ ଭକ୍ତାଚିତ୍ତ ॥

ଅଙ୍ଗଦ ହୃଦୟେ ପ୍ରେମ ସାମାନ୍ୟ ନୁହଇ । ଫେରି ଫେରି ଅନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଚାହିଁଇ ॥୧୯॥

ବାରମ୍ବାର କରୁଥାଏ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ । ମନେହୁଏ, ରହୁବାକୁ କହୁବେ ବା ରାମ ॥

ରାମଙ୍କ ଅବଲୋକନ ବଚନ ତଳନ । ହାସ୍ୟ ମିଳନ ସୁଖ ଲଭଇ ଚିନ୍ତନ ॥୨॥

କରି କୁହନ୍ତୁ—ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଗୁଣ ମୋର ଘରେ କି କାମ ? ହେ ନାଥ ! ଏହି ଜ୍ଞାନ-ଗୁଣି-

ବଳ-ଶ୍ରୀମଦ୍ ବାଳକ ଓ ଶ୍ରୀମଦ୍ ସେବକଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କ ଶରଣରେ ରଖନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ

ଘରର ସାଧକମାନଙ୍କୁ ସେବା କରିବି ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ତରଣ-କମଳ-ପ୍ରସର ଦେଖି ଦେଖି

ଭବ-ସାଗରରୁ ତରିଯିବି ।” ଏହିପରି କହି ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ତରଣ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ ଏବଂ

କହିଲେ, “ହେ ପ୍ରଭୁ ! ମୋତେ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ହେ ନାଥ ! ଏବେ “ଗୁମେ ଗୁହୁକ୍ତ

ସାଥ” ବୋଲି ମୋତେ ଆଉ କୁହନ୍ତୁ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ଅଙ୍ଗଦଙ୍କ ବିନୟ

ବଚନ ଶୁଣି କରୁଣା-ସୀମା ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ତାହାଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ

ନେତ୍ର-କମଳରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁଜଳ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଆସିଲା ॥ ୧୮ (କ) ॥ ଭଗବାନ

ଆପଣା ବସନ ମାଳା, ବସ୍ତ୍ର ଓ ମଣିମୟ ଆଭୂଷଣ ବାଲିପୁତ ଅଙ୍ଗଦଙ୍କୁ ପିନ୍ଧାଇଲେ ଏବଂ

ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ବିଦାୟ ଦେଲେ ॥ ୧୮ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଭକ୍ତଙ୍କ

କର୍ମ ସୁରକ୍ଷ କରି ଭରତ ସାଜଗଲ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହୃଦ ତାହାଙ୍କୁ ବାଟେଇ

ଦେବାକୁ ଚାଲିଲେ । ଅଙ୍ଗଦଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମ ଅଳ୍ପ ନ ଥାଏ । ସେ ଫେରି

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଥାନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଏବଂ ତାହାଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଦଣ୍ଡବତ-ପ୍ରଣାମ

କରୁଥାନ୍ତି । ମନ ହେଉଥାଏ, “ଶ୍ରୀରାମ ମୋତେ ରହୁବାକୁ କହି ଦିଅନ୍ତେ ହେଲେ ।”

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚାହିଁବା, କଥା କହିବା, ଚାହିଁବା ଓ ହୁଏ ମିଳନ କରିବାର ଶକ୍ତିକ ସ୍ୱରଣ

ପ୍ରଭୁ ରୁଣ ଦେଖି ବିନୟ ବହୁ ଶ୍ରୀ । ଚଳେଇ ହୃଦୟ ପଦ ପଙ୍କଜ ଶ୍ରୀ ॥
 ଅଳ ଆଦର ସବ କପି ପହୁଁ ଶୁଣ । ଶୁଭକ୍ତ ସନ୍ଧିତ ଭରତ ପୁନି ଆସ ॥୩॥
 ତବ ପୁତ୍ରୀବ ଚରନ ଗନ୍ଧ ନାନା । ଭାବ ବିନୟ ଖଣ୍ଡେ ହନୁମାନା ॥
 ବିନୟ କର ରଘୁପତି ପଦ ସେବା । ପୁନି ତବ ଚରନ ଦେଖିହଉଁ ଦେବା ॥୪॥
 ପୁନଃପୁଣି ତୁମ୍ଭ ପବନକୁମାର । ସେବକ ଜାଇ କୃପା ଆଗାର ॥
 ଅସ କହି କପି ସବ ଚଳେ ତୁରଂତା । ଅଂଗତ କହଇ ପୁନହୁ ହନୁମଂତା ॥୫॥
 କହେହୁ ଦଣ୍ଡବତ ପ୍ରଭୁ ସେଁ ତୁମ୍ଭହି କହଉଁ କର ଜୋର ।
 ବାର ବାର ରଘୁନାୟକହି ସୁରତ କରାଏହୁ ମୋର ॥୧୯(କ)॥
 ଅସ କହି ଚଳେଇ ବାଲିସୁତ ଫିରି ଆସୁଇ ହନୁମଂତ ।
 ତାପୁ ପ୍ରୀତି ପ୍ରଭୁ ସନ କହୁ ମଗନ ଭବ ଭଗବତ ॥୧୯(ଖ)॥

ପ୍ରଭୁ ମନ ଜାଣି ବହୁ ଶ୍ରୀଣ ବିନୟେ । ଚଳଇ ପଦ-ପଙ୍କଜ ରଖିଣ ହୃଦୟେ ॥
 ମେଲଣି କରଣ ରୁଷ କପିକୁ ସାଦରେ । ଫେରି ଆସିଲେ ଭରତ ଭ୍ରାତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ॥୩॥
 ତହୁଁ ପୁତ୍ରୀବ ଚରଣ ଧରି ହନୁମାନ । କହିଲ କଳ ବିନୟ ବିବଧ ବିଧାନ ॥
 ବିନ ଦଣ୍ଡ ପଦ ସେବ ରଘୁପତିଙ୍କର । ବାହୁଡି ଦେବ, ଦର୍ଶନ କରଣ ପୟର ॥୪॥
 ପୁଣ୍ୟ-ପୁଣି ଅଛି ରୁହ ପବନ-ତନୟ । ଯାଇ ପ୍ରେମେ ସେବା କର କରୁଣାମୟ ॥
 ଏହା କହି କପି ସବେ ଯାଆନ୍ତେ ବହନ । ଅଙ୍ଗଦ କହିଲ ଶୁଣ, ପବନ-ନୟନ ॥୫॥
 ପ୍ରଭୁ ଆଗେମୋର କହୁକୁ ଜୁହାର, କହେ ତୋତେ ଯୋଡି କର ।
 ବାରମ୍ବାର ଦାନ-ନାଥକୁ ସୁରଣ କରୁଥିବୁ ମୋହର ॥୧୯(କ)॥
 ଚଳଇ ଏମନ୍ତ କହ ବାଲିସୁତ ଫେରି ଆସି ହନୁମାନ ।
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମକ୍ଷେ ତା' ପ୍ରୀତି କହନ୍ତେ ମୁଁ ହେଲେ ଭଗବାନ ॥୧୯(ଖ)॥

କଳ ସେ ହାସିତ ହେଉଥା'ନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମୁଖ ଆଡ଼କୁ ରୁଣି ସେ ବହୁତ ବିନୟ-ପୂର୍ଣ୍ଣ
 ବଚନ କହି ହୃଦୟରେ ତାଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ-ପ୍ରସନ୍ନ ଧାରଣପୁଷ୍ପକ ଚଳି ଯାଉଥା'ନ୍ତି ।
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦର ସହକାରେ ବାନରମାନଙ୍କୁ ବାଟେଇ ଦେଇ ଭାଇମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ଭରତ
 ଫେରି ଆସିଲେ ॥ ୩ ॥ ସେତେବେଳେ ହନୁମାନ୍ ପୁତ୍ରୀବକ ଚରଣ ଧରି ଅନେକ
 ପ୍ରକାରେ ବିନୟ କଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ହେ ଦେବ । ଦଣ୍ଡ-ପଇର ବିନ ମୁଁ
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରଣ-ସେବା କରବି, ତତ୍ପରେ ଆସି ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ଦର୍ଶନ
 କରିବି ।” ॥ ୪ ॥ ପୁତ୍ରୀବ କହିଲେ, “ହେ ପବନକୁମାର । ଭଗବାନ ରୁମକୁ ତାଙ୍କ
 ସେବାରେ ନିପୁଣ କଲେ । ତେଣୁ ତୁମ୍ଭେ ପୁଣ୍ୟରୁଣି । ଯାଇ କୃପାଧାମ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ସେବାରେ ଲଗ ।” ସମସ୍ତ ବାନର ଏହିପରି କହି ରୁରନ୍ତ ଚଳିଗଲେ । ଅଙ୍ଗଦ କହିଲେ,
 “ହେ ହନୁମାନ୍ । ଶୁଣ—॥ ୫ ॥ ତୋହା—‘ମୁଁ ରୁମକୁ ହାତ ଯୋଡି କହୁଛି—
 ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ମୋଧ ଦଣ୍ଡବତ କହିଦେନ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ମୋର ସରଣ

କୁଳସନ୍ତ ରୁଦ୍ଧି କଠୋର ଅତି କୋମଳ କୁସୁମହୁ ରୁଦ୍ଧି ।

ଚିତ୍ତ ଖଗେଷ ରାମ କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରଲ କହୁ କାହିଁ ॥୧୯(ଗ)॥
ପୁନି କୃପାଲ ଲୟେ ବୋଲି ନିଷାଦା । ଖିନ୍ନେ ଭୁଷନ ବସନ ପ୍ରସାଦା ।
ଜାହ୍ନୁ ଭବନ ମମ ସୁମିରନ କରେହୁ । ମନ ହମ ବଚନ ଧର୍ମ ଅନୁସରେହୁ ।
ତୁମ୍ଭ ମମ ସଖା ଭରତ ସମ ଭ୍ରାତା । ସଦା ରହେହୁ ପୁର ଆର୍ତ୍ତୁତ ଜାତା ॥
ବଚନ ସୁନତ ଉପଜା ସୁଖ ଭାଷା । ପରେଉ ଚରନ ଭରି ଲେଚନ ବାଣ ।
ଚରନ ନଲିନ ଭର ଧରି ଗୁଡ଼ ଆର୍ତ୍ତ । ପ୍ରଭୁ ସୁଭାଉ ପରିଜନନ୍ତି ସୁନାତ୍ତା ॥
ରଘୁପତି ଚରିତ ଦେଖି ପୁରବାସୀ । ପୁନି ପୁନି କହଣ୍ଡି ଧନ୍ୟ ସୁଖରସୀ ॥

କୁଳିଣ ଅପେକ୍ଷା କଠୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ କୁହମରୁ ମୁହୁ ଅତି ।

ବେ ରୁଦ୍ଧି ପାରଲ ଏମନ୍ତ ରାମଙ୍କ ଚିତ୍ତ, କହୁ ଖଗପତି ॥୧୯(ଗ)॥
ତକାଇ ଅଣି କୃପାକୁ ନିଷାଦେ ଧର । ଦେଲେ ପ୍ରସାଦ ବସନ ଭୁଷଣ ସୁନ୍ଦର ।
ଗୁହୁକୁ ଯାଅ ସୁରଖି ମୋତେ କରୁଥିବ । କାୟ ମନ ବାକ୍ୟେ ଧର୍ମ ଅନୁସରେହୁ ।
ରୁନେ ମୋର ସଖା, ଭଲ ଭରତ ଯେସନ । ସଦା କରୁଥିବ ପ୍ରଭୋ ରାମନାମନ ॥
ବଚନ ଶୁଣି ପ୍ରମୋଦ ଉପୁଜିଲ ଭାଷ । ପଡ଼ିଲ ଚରଣେ ନେନ୍ତି ଗୁହାଲଣ ବାଣ ॥
ପାଦ-ପଦ୍ମ ଦୃଢ଼େ ଧରି ଆସିଣ ଭବନେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ଶୁଣାଇଲ ପରିଜନେ ।
ଚରିତ ରଘୁପତିଙ୍କ ଦେଖି ପୁରବାସୀ । ବାରମ୍ବାର ଛକାରିନ୍ତି ଧନ୍ୟ ସୁଖ-ରାଣି ॥

କରୁଥିବ । ॥ ୧୯ (କ) ॥ ଏହିପରି କହୁ ବାଳିପୁତ୍ର ଅଙ୍ଗଦ ଚଳିଲେ । ହନୁମାନ୍
ଫେରି ଆସିଲେ ଏବଂ ଆସି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଗରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରେମ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ଏହି
ଶୁଣି ଭଗବାନ୍ ପ୍ରେମ-ମୟ ହୋଇଗଲେ ॥ ୧୯ (ଗ) ॥ କାକ ଭୁଞ୍ଜି କହନ୍ତି, “ହେ
ରଘୁ ! ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦୃଢ଼ତା ବଳୁଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ କଠୋର ଏବଂ ହୃଦୟଠାରୁ ମଧ୍ୟ
ଅଧିକ କୋମଳ । ତେବେ କୁହନ୍ତୁ, ତାହା କିଏ ରୁଦ୍ଧିପାରିବ ?” ॥ ୧୯ (ଘ) ॥
ଚୌପାରି.—ପୁଣି କୃପାକୁ ଶ୍ରୀରାମ ନିଷାଦ-ରାଜକୁ ତକାଇ ନେଲେ ଏବଂ ତାହାଙ୍କୁ
ଅଲଙ୍କାର, ବସ୍ତ୍ର ଆଦି ପ୍ରସାଦ-ସ୍ବରୂପ ଦାନ କଲେ । ପ୍ରଭୁ ତାହାଙ୍କୁ କହିଲେ,
“ବର୍ତ୍ତମାନ ରୂପେ ମଧ୍ୟ ଘରକୁ ଯାଅ । ସେଠାରେ ମୋତେ ସୁରଖି କରୁଥିବ ଏବଂ ମନ,
ବଚନ, ତଥା କର୍ମରେ ଧର୍ମ ଅନୁସାରେ ଚଳୁଥିବ ॥ ୧ ॥ ରୂପେ ମୋର ମିତ୍ର ଏବଂ
ଭରତଙ୍କ ସମାନ ଭଲ । ଅନ୍ତୋକ୍ତ ସଦାସର୍ବଦା ପିତାଆଦିବା କରୁଥିବ ।” ଏହି ବାକ୍ୟ
ଶୁଣି ନିଷାଦରାଜଙ୍କ ମନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖ ଜାତ ହେଲା । ନୟନରେ ଧନନ ଓ ପ୍ରେମ
ଅଗ୍ରାଜଳ ଭରି ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ ॥ ୨ ॥ ତତ୍ପରେ ଗେବାନ୍ଧବ
ଚରଣ-କମଳ ହୃଦୟରେ ଧରି ସେ ଘରକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ଆସି ଅପଣାର ପତ୍ନୀ-
ସୁଜନଙ୍କୁ ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶୁଭାଭିଷେକ କଲେ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଏହି ଚରିତ ଦେଖି
ଅନ୍ତୋକ୍ତ-ପୁର-ବାସୀମାନେ ବାରମ୍ବାର କହୁଥାନ୍ତି—“ସୁଖରାଣି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଧନ୍ୟ ॥” ॥

ରାମ ରାଜ ବୈଠେ ହେଲେକା । ହରିଷିତ ଭବ ଶବ ସବ ସୋକା ॥
ବସୁନ୍ତ ନ କର କାହୁଁ ସନ କୋଇ । ରାମ ପ୍ରତାପ ବିଷମତା ଖୋଇ ॥୩॥
ବରନାଶ୍ରମ ନିଜ ନିଜ ଧରମ ନିରତ ବେଦ ପଥ ଲେଖ ।

ଚଳନ୍ତି ସଦା ପାଠୁଁ ପୁଣ୍ୟ ନହିଁ ଭୟ ସୋକ ନ ରୋଗ ॥୨॥
ଦୈତ୍ତିକ ଦୈବିକ ଭୌତିକ ତାପା । ରାମ ରାଜ ନହିଁ କାହୁଁ ବ୍ୟାପା ॥
ସବ ନର କରନ୍ତି ପରସ୍ପର ପ୍ରୀତି । ଚଳନ୍ତି ସୁଧର୍ମ ନିରତ ଶ୍ରୁତି ମାତା ॥୧॥
ଗୁଣିତ ଚରନ ଧର୍ମ ଜଗ ମାୟା । ପୁର ରହା ସପନେହୁଁ ଅର୍ଥ ନାୟା ॥
ରାମ ଭଗବତ ରତ ନର ଅରୁ ନାୟା । ସକଳ ପରମ ଗତି କେ ଅଧିକାରୀ ॥୨॥
ଅନୁମତ୍ୟୁ ନହିଁ କହୁନି ପ୍ରୀତି । ସବ ସୁନ୍ଦର ସବ ବିରୁଜ ସର୍ବସ୍ୱ ॥
ନହିଁ ଦଶଦ୍ରୁ କୋଇ ଦୁର୍ଗା ନ ଗାନା । ନହିଁ କୋଇ ଅବୁଧ ନ ଲଜନସ୍ଥାନା ॥୩॥

ରାମ ରାଜ୍ୟସଂହାରଣେ ବସନ୍ତେ ହି ଲେକ । ହରିଷିତ ହେଲେ ଦୂର ହେଲ ଭୟ ଶୋକ ॥
ବୈର ନ କରନ୍ତି କେହି କାହାର ସଙ୍ଗରେ । ବିଷମତା ବିପର୍ଜିଲେ ରାମ ପ୍ରତାପରେ ॥୩॥

ପାଳ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ନିଜ ନିଜ ଧର୍ମ ବେଦ ପଥେ ତଳି ଲେକ ।

ଲଭନ୍ତି ପ୍ରଭୁର ପୁଣ୍ୟ ନିରନ୍ତର, କାହିଁ ଭୟ ରୋଗ ଶୋକ ॥୨॥
ଦୈତ୍ତିକ ଦୈବିକ ଭୌତିକ ତାପ କାହିଁ । ରାମରାଜ୍ୟରେ କାହାରୁ ବ୍ୟାପୁ ହେଲନାହିଁ ॥
ଆଚରଣ ନର ସର୍ବେ ପରସ୍ପର ପ୍ରୀତି । ଚଳନ୍ତି ଧର୍ମାନୁକୂଳ ରତ ଶ୍ରୁତି-ମାତା ॥୧॥
ଗୁଣି ପାଦ ଧର୍ମ ପୁର ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ । ରହୁଲ, ଦେଖା ନ ଗଲ ପାପ ସୁପନରେ ॥
ରାମ-ଭକ୍ତ-ପରାୟଣ ହୋଇ ନରନାରୀ । ସମସ୍ତେ ହେଲେ ପରମ-ପଦ-ଅଧିକାରୀ ॥୨॥
ଅପମୁଦ୍ଧ ନ ରହୁଲ କାହିଁ ପୀତା ଲବେ । ସର୍ବେ ସୁନ୍ଦର, ଯଶୋବନ୍ତ-ଶରୀର ସରବେ ॥
ନ ଥିଲେ ଦଶଦ୍ରୁ କେହି ଦୁଃଖୀକନ୍ୟା ଗାନା । ଦେଖା ନ ପଲେ ଅବୁଧ, ଲକ୍ଷଣ-ବିହୀନ ॥୩॥

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଜସଂହାରଣରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାରୁ ଭଜିଲେକବାସୀ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ।
ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଅପହରିଗଲା । କାହାର କାହା ସହୃଦ ଶତ୍ରୁତା ନ ଥାଏ ।
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପ ଯୋଗୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କର ପାରମ୍ପରିକ ବୈଷମ୍ୟ ଦୂର ହୋଇଗଲା ॥ ୪ ॥
ତୋହା — ସମସ୍ତ ଲୋକ ଆପଣା ଆପଣା ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅଶ୍ରମର ଅନୁକୂଳ ଧର୍ମରେ ନିରତ
ରହୁ ସର୍ବଦା ବେଦ-ମାର୍ଗରେ ଚଳୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ସୁଖ ପାଇଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର
କୌଣସି ଭୟ କନ୍ୟା ଶୋକ ନ ଥାଏ ଏବଂ କୌଣସି ରୋଗ ସେମାନଙ୍କୁ ପୀଡ଼ା
ଦେଇ ନ ଥାଏ ॥ ୨ ॥ ତୌପାହ — ‘ରାମରାଜ୍ୟ’ରେ ଦୈତ୍ତିକ, ଦୈବିକ ଓ
ଭୌତିକ ତାପ କାହାରୁ ବ୍ୟାପୁ ନ ଥାଏ । ସମସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ପ୍ରେମ
କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ବେଦ-ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାତ୍ରରେ ତତ୍ତ୍ୱର ରହୁ ଆପଣା ଆପଣା ଧର୍ମ ପାଳନ
କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଧର୍ମ ଆପଣାର ଗୁଣଚରଣ (ସତ୍ୟ, ଶୌଚ, ଦୟା ଓ ଦାନ) ସହୃଦ
ଜଗତରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥାଏ । ସ୍ୱପ୍ନରେ ହୁଏ କେଉଁ ପାପ ନ ଥାଏ । ପୁରୁଷ ଓ

ସବ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଧର୍ମରତ ପୁନା । ନର ଅରୁ ନାହିଁ ତରୁର ସବ ଗୁମା ।
 ସବ ଗୁନଗ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ସବ ଗ୍ୟାମା । ସବ କୃତଗ୍ୟ ନାହିଁ କପଟ ସୟାମା ॥୪॥
 ରାମ ରାଜ ନରଗେସ ସୁରୁ ସତରାତର ଜଗ ମାହିଁ ।

କାଲ କର୍ମ ସୁଭାଣ୍ଡ ଗୁନ କୃତ ଦୁଖ କାହୁଁ ନାହିଁ ॥୧୩॥

ଭୂମି ସପ୍ତ ସାଗର ମେଖଲା । ଏକ ଭୂପ ରଘୁପତି କୋସଲା ।
 ଭୁବନ ଅନେକ ରୋମ ପ୍ରତି ଜାୟୁ । ସୁହ ପ୍ରଭୁତା କହୁ ବହୁତ ନ ତାୟୁ ॥୧॥
 ସୋ ମହିମା ସମୁଦ୍ଧତ ପ୍ରଭୁ କେଶ । ସୁହ ବରନତ ସ୍ଥାନତା ଘନେଶ ॥
 ସୋଇ ମହିମା ଖଗେସ ଜହ୍ନ ଜାମା । ଫିରି ଏହିଁ ଚରିତ ଚିହ୍ନକୁଁ ରତିମାମା ॥୨॥
 ସୋଇ ଜାନେ କର ଫଲ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଲ । କହୁଛି ମହା ମୁନିବର ଦମୟାଲ ॥
 ରାମରାଜ କର ସୁଖ ସପଦା । ବରନ ନ ସକଲ ଫମାସ ସାରଦା ॥୩॥

ସମସ୍ତେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ, ପୁଣ୍ୟବାନ, ଧର୍ମରତ । ନାଶ ପୁରୁଷ ଚରୁର, ଶୁଭ ଗୁଣବନ୍ତ ॥
 ସବେ ପ୍ରପଣ୍ଡିତ ଜ୍ଞାନ, ସବେବେ ଗୁଣେ । ନାହିଁ କପଟ ଚୁରୁଣି, ସମସ୍ତେ କୃତଜ୍ଞ ॥୪॥

ରାମରାଜେ ଶୁଣ ଶରଣେ ପ୍ରସାଦ, ଚରାତର ବିଶ୍ୱେ କାହିଁ ।

କାଲ କର୍ମ ଗୁଣ ସୁଭାବନ ଦୁଃଖ କାହାକୁ ବ୍ୟାପିଲ ନାହିଁ ॥୧୪॥

ସାଗର ପଶ୍ୟ ଅବେଶ୍ଚିତ ସପ୍ତଦୃଃପ । ଏକ ରାଜା ରଘୁପତି, କୋଶଳ ମହପ ॥
 ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଅନେକ ଯା'ର ପ୍ରତି ରୋମେସ୍ତୁକ । ଏ ପ୍ରଭୁତା ନୁହେଁ କହୁ ତା ପକ୍ଷେ ବହୁତ ॥୧॥
 ଭୂରଣ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେହୁ ମହିମା ଅଶେଷ । ଏହା ବର୍ଣ୍ଣନେ ଲଭଇ ସ୍ଥାନତା ବିଶେଷ ॥
 ସେ ମହିମା ଖଗପତି, ସେ ଜନ ଜାଣଇ । ଏହୁ ଚରିତରେ ପ୍ରୀତି ସେହୁ ବି ମଣଇ ॥୨॥
 ତାହା ଜାଣିବାର ଫଳ ଏହୁ ଲାଲ ନାଶ । କହନ୍ତି ଦମନ-ଶୀଳ ମହା ମୁନିବର ॥
 ରାମରାଜର ଯେ ସୁଖ ସମ୍ପଦ ଅଳସ୍ତ । ବଞ୍ଚି ନ ପାରନ୍ତି ଶେଷ ଶାରଦା ସହସ୍ର ॥୩॥

ସ୍ତ୍ରୀ ସମସ୍ତେ ରାଜ-ଭକ୍ତି-ପରାୟଣ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ପରମ-ଗତି (ମୋକ୍ଷ)ର ଅଧିକାରୀ ॥ ୧ ॥
 ଅପମୃତ୍ତ ନାହିଁ କିମ୍ବା କାହାରି କୌଣସି ପାତ୍ର ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଶରୀର ପୁନର ଓ
 ନାରୋଗ; ଦରିଦ୍ର, ଦୁଃଖୀ କିମ୍ବା ଘାନ କେହି ନାହାନ୍ତି । କେହି ମୂର୍ଖ କିମ୍ବା ଶୂନ୍ୟ-
 ଲକ୍ଷଣ-ହୀନ ନୁହନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସମସ୍ତେ ଦୟା-ରହୀତ, ଧର୍ମ-ପରାୟଣ ଓ ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା ।
 ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସମସ୍ତେ ଚରୁର ଓ ଗୁଣବାନ । ସମସ୍ତେ ଗୁଣଜ୍ଞ, ପଣ୍ଡିତ ଓ
 ସମସ୍ତେ ଜ୍ଞାନୀ । ସମସ୍ତେ କୃତଜ୍ଞ; କପଟ ଓ ଧୂର୍ଜିତା କାହାଠାରେ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା :—କାଳ ଭୁଞ୍ଜି କହନ୍ତି, “ହେ ପକ୍ଷିରାଜ ଗରୁଡ । ଶୁଣନ୍ତୁ, ରାମରାଜରେ
 ଜନ୍ମ-ଚେତନ ସମସ୍ତ ଜଗତରେ କାଳ, କର୍ମ, ସୁଭାବ ଓ ଗୁଣରୁ ଜାତ ହୁଏ
 କାହାରି ହେଲେ ନ ଥାଏ ॥ ୧୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଅଯୋଧ୍ୟାର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର,
 ସାତ-ସପ୍ତ-ମେଢ଼ଳା ପୃଥିବୀର ଏକମାତ୍ର ରାଜା । ତାହାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ରୋମରେ
 ଅନେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଅବସ୍ଥିତ । ତାହାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହି ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ବିଶେଷ କିଛି

ସବ ଉଦାର ସବ ପର ଉପକାଶ । କିନ୍ତୁ ଚରନ ସେବକ ନର ନାଶ ॥
 ଏକନାର ବ୍ରତ ରତ ସବ ଝାଞ୍ଚ । ତେ ମନ ବଚ ହମ ପତି ହୃତକାଶ ॥୩॥
 ଦଣ୍ଡ ଜତିହୁ କର ଭେଦ ଜହଁ ନର୍କକ ନୃତ୍ୟ ସମାଜ ।

ଜାତହୁ ମନହୁ ସୁନିଅ ଅସ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କୈ ରାଜ ॥୨॥
 ଫୁଲହିଁ ଫରହିଁ ସଦା ତରୁ କାନନ । ରହୁଛି ଏକ ସୁଗ ଗଜ ପଞ୍ଚାନନ ॥
 ଶଗ ମୁଗ ସହଜ ବସୁରୁ ବିସରାଣ । ସବୁହିଁ ପରସ୍ପର ପ୍ରୀତି ବଢ଼ାଇ ॥୧॥
 କୁଳହିଁ ଶଗ ମୁଗ ନାନା ବୁଢ଼ା । ଅଭୟ ଚରହିଁ ବନ କରହିଁ ଅନଢ଼ା ॥
 ସୀତଲ ସୁରଭ ପବନ ବହ ମଢ଼ା । ଗୁଞ୍ଜଳ ଅଛି ଲୈ ତଲ ମଳରଢ଼ା ॥୨॥

ସବେ ଉଦାର ସମସ୍ତେ ପର ଉପକାଶ । ଦ୍ଵିଜ-ସେବା-ପରାୟଣ ନର ଆଉ ନାଶ ॥
 ସକଳ ପୁରୁଷ ଏକ-ପତ୍ନୀବ୍ରତଧାରୀ । ମନ କର୍ମ ବଚନେ ସେ ପତିହୃତକାଶ ॥୩॥

ଯଦି କରେ ଦଣ୍ଡ ଦେଖାଯାଏ ଭେଦ ନଶ୍ଵିକ ନୃତ୍ୟସମାଜେ ।

ଶୁଣାଯାଏ 'ଜିତ' ମନକୁ ଏମନ୍ତ, ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ରାଜ୍ୟେ ॥୨॥

ଫୁଲନ୍ତୁ ଫଳନ୍ତୁ ସଦା ବିଧି କାନନ । ବିଚରନ୍ତୁ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଗଜ ପଞ୍ଚାନନ ॥
 ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ସ୍ଵାସ୍ଵର କେର ପାଶୋରଲେ । ସବେ ପରସ୍ପର ମିଳି ପ୍ରୀତି ବଢ଼ାଇଲେ ॥୧॥
 କୁଳନ୍ତୁ ମଧୁରେ ଶଗ ମୁଗ ଜାଦ ଗଣ । ନିର୍ଭୟେ ବନେ ଅନନ୍ଦେ କରନ୍ତୁ ଭସଣ ॥
 ଶୀତଳ ସୁଗନ୍ଧ ବହେ ସମୀରଣ ମନ୍ଦ । ଗୁଞ୍ଜଳ ଘେନି ଯାଆନ୍ତୁ ଅଛି ମକରନ୍ଦ ॥୨॥

ନୁହେଁ ॥ ୧ ॥ ବରଂ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେହୁ ମହାମହମା ବୁଝିନେବା ପରେ ତାଙ୍କୁ
 (ସପ୍ତସାବରୁତା ଓ ସପ୍ତଦ୍ଵୀପା) ପୃଥିବୀର ଏକତ୍ର ସମ୍ରାଟ୍ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ତାଙ୍କର
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାନତା ପ୍ରତିପାଦନ କରିବା । କିନ୍ତୁ ହେ ଗରୁଡ଼ ! ଯେଉଁମାନେ ସେହୁ ମହମା ଜାଣି
 ପାଶୁଛନ୍ତି, ସେହୁମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଜ୍ଞାନରେ ଅତି ଅନୁରାଗ ଲାଭ କରନ୍ତି ॥ ୨ ॥ କାରଣ
 ସେହୁ ମହମା-ଜ୍ଞାନର ଫଳ ମଧ୍ୟ ଏହି ଜ୍ଞାନର ଅନୁଭବ ବୋଲି ଇନ୍ଦ୍ରସୁ-ଦମନକାରୀ
 ମହା ପୁନିବର-ବୃନ୍ଦ କହନ୍ତି । ଶେଷ ଏବଂ ସରସ୍ଵତୀ ସ୍ତବା ରାମରାଜ୍ୟର ସ୍ତବସମ୍ପତ୍ତି
 ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ସମସ୍ତ ନରନାରୀ ଉଦାର, ସମସ୍ତେ ପରୋପକାଶ
 ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଦ୍ରାଘଶଙ୍କ ତରଣ-ସେବକ । ପୁରୁଷ ମାତ୍ରକେ ଏକ-ପତ୍ନୀ-ବ୍ରତ ।
 ଏହି ରୂପେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ମନ ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ପତିଙ୍କ ହୃତ-କାଶଣୀ ॥ ୪ ॥
 ବୋହୂ — ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଦଣ୍ଡ କେବଳ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ହାତରେ ଥାଏ
 ଏବଂ ଭେଦ ନଶ୍ଵିକମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟ-ସମାଜରେ ଥାଏ । 'ଜୟ' ଶବ୍ଦ କେବଳ ମନକୁ
 ଜୟ କରିବା ବିଷୟରେ ଶୁଣାଯାଏ ॥ ୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ବନମାନଙ୍କରେ
 ବୃକ୍ଷପ୍ରତିକ ସେବା ପ୍ରସ୍ଥିତ ଓ ଫଳବନ୍ତ । ହସ୍ତୀ ଓ ସିଂହ ପରସ୍ପର ଶତ୍ରୁତା ଭୁଲି
 ଏକା ସଙ୍ଗରେ ରହନ୍ତି । ପକ୍ଷୀ ଓ ପଶୁମାନେ ସମସ୍ତେ ସ୍ଵାସ୍ଵର ଶବ୍ଦ ତା ଭୁଲି-ପରସ୍ପର
 ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେମ ବୃଦ୍ଧି କରୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ପକ୍ଷୀମାନେ କଲରବ କରୁଥାଆନ୍ତି । ବିବିଧ

ଲତା ବିଟପ ମାଗେ ମଧୁ ଚଢ଼ୁଣୀ । ମନଭାଣ୍ଡୁତୋ ଧେନୁ ପୟ ପ୍ରଢ଼ୁଣୀ ।
 ସସି ସଂପନ୍ନ ସଦା ରହ ଧରଣ । ସେତା ଭର କୃତଜ୍ଞବ କେ କରଣ ॥୩॥
 ପ୍ରଗଟୀ ଗିରିହୁ ବିବିଧ ମନ ଖାମ । ଜଗଦାତମା ଭୂପ ଜଗ ଜାମ ॥
 ସରିତା ସକଳ ବହୁଣି ବର ବାସ । ସୀତଲ ଅମଳ ସ୍ବାଦ ସୁଖକାରୀ ॥୪॥
 ସାଗର ନିଜ ମରଜାଦା ରହୁଣୀ । ତାରୁଣି ରହୁ ତଟେ ନର ଲହୁଣୀ ॥
 ସରସିନ ସକୁଳ ସକଳ ତଡ଼ାଗା । ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ଦସ ଦିସା ବିଭାଗା ॥୫॥

ବିଧି ମନ୍ତ୍ର ପୁର ମୟୁଖୁଣି ରବି ତପ ଜେତନେହୁ କାଜ ।

ମାଗେ ବାରିଦ ଦେହି ଜଳ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କେ ରାଜ ॥୬॥

କୋଟିହୁ ବାକିମେଧ ପ୍ରଭୁ ଖାନ୍ଦେ । ଦାନ ଅନେକ ଦିନକୁ କହୁ ଖାନ୍ଦେ ॥
 ଶ୍ରୀ ଭପଥ ପାଳକ ଧର୍ମ ଧୂରଂଧର । ଗୁଣାଗତ ଅରୁ ଶ୍ରେଣ ପୁରଂଦର ॥୭॥

ଲତା ବିଟପାଦ ମଧୁ ମାଗନ୍ତେ ବର୍ଷନ୍ତ । ମନ ଅନୁସାରେ ପୟ ଧୂରଣ ପ୍ରବନ୍ତ ॥
 ଶସ୍ୟସମ୍ପନ୍ନ ସତତ ଦିଶେ ବହୁଲସ । ହୋଇଲ ସେତାର କାର୍ଯ୍ୟ ସତ୍ୟପୁର ପକ ॥୮॥
 ପ୍ରକଟ ଶଲିଳେ ନାନା ମଣିର ଆକର । ଜଗଦାତ୍ମା ଜଗତରେ ଜାଣି ଭୂପବର ॥
 ସରିତା ସର୍ବେବହୁଳେ ମନୋହର ବାଣ । ଧୂର୍ଗାତଳ ପ୍ରବିମଳ ସ୍ବାଦ ସୁଖକାରୀ ॥୯॥
 ନିଜ ମର୍ଯ୍ୟାଦାନୁସାରେ ସାଗର ରହନ୍ତି । ବିଞ୍ଚିନ୍ତି ରହୁ ତଟରେ ମାନବେ ଲଭନ୍ତି ॥
 ସରୋଜପୁଷ୍ପ ଶୋଭନ୍ତି ସକଳ ତଡ଼ାଗ । ପରମ ପ୍ରସନ୍ନ ଦଶ ଦିଗାଦି ବିଭାଗ ॥୧୦॥

ବିଧି ମୟୁଖରେ ବହୁମତା ପୁରେ ରବି ତେଜ ଯେତେ କାର୍ଯ୍ୟେ ।

ମାଗନ୍ତେ ଜଳଦି ଦିଅଇ ସଲିଳ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟେ ॥୧୧॥

କୋଟି ଅଶ୍ବମେଧ ଯଜ୍ଞ କଲେ ରଘୁପୁତ । ଦାନ ପ୍ରଦାନଲେ ମହାଦେବକୁ ବହୁତ ॥
 ଜଗମ ପଥ-ପାଳକ ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର । ଗୁଣାଗତ ଭଗବନ୍ତ ଶ୍ରେଣେ ପୁରନ୍ଦର ॥୧୨॥

ପଶୁ ବନରେ ନିର୍ଭୟରେ ବିଚରଣ କରି ଆନନ୍ଦ ଲଭ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଶୀତଳ, ମନ ଓ
 ସ୍ବଗନ୍ଧତ ପବନ ବହୁଥାଏ । ଭ୍ରମରମାନେ ପୁଷ୍ପ-ରସ ନେଇ ଗୁଞ୍ଜନ କରି ଉଡ଼ି
 ଚାଲୁଥାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଲତା ଓ ବୃକ୍ଷମାନେ ମାରିବା ମାତ୍ରେ ମକରନ୍ଦ ବୃକ୍ଷ କରୁଥା'ନ୍ତି ।
 ଗାଈମାନେ ମନଇଚ୍ଛା ହୁଏ ଦେଉଥା'ନ୍ତି । ପୁଅସା ସଦା ଶସ୍ୟ-ସମ୍ପନ୍ନ, ସତେ ସଦା
 ସେତାରେ ସତ୍ୟ ପୁରର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଅଛି ! ॥ ୧ ॥ ସମସ୍ତ ଜଗତର ଆତ୍ମା
 ଭଗବାନଙ୍କୁ ଜଗତେ ରାଜା ବୋଲି ଜାଣି ପଦ୍ମତମାନେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ମଣିର ଖଣି
 ପ୍ରକାଶ କଲେ । ସମସ୍ତ ନଦୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଶୀତଳ, ନିର୍ମଳ ଓ ପ୍ରଶସ୍ତ ସ୍ବାଦସ୍ବ ଜଳ
 ବହାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୪ ॥ ସମସ୍ତମାନେ ନିଜ ନିଜ ମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ଶୁଚି । ସେମାନେ
 ତରଙ୍ଗାବଳୀଦ୍ବାରା କଲ ଉପରେ ରହୁ ବିଛଇ ଦେଉଥା'ନ୍ତି । ମୟୁଖମାନେ ସେ ସହ
 ଲଭ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସମସ୍ତ ସରୋବର କମଳମାନଙ୍କ ଦ୍ବାରା ପରପୁଷ୍ପ । ଦଶ ଦିଗର ବିଭାଗ
 (ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତ ପ୍ରଦେଶ) ଅଟନ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନ ॥ ୫ ॥ କୋହା :—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟେ

ପତି ଅନୁକୁଳ ସଦା ରହ ସୀତା । ସୋଭ ଖାନ ସୁଧୀଳ ବିମଳା ॥
 ଜାନକୀ କୃପାସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଭୁତା ॥ ସେତ୍ରୁକ ଚରନ କମଳ ମନ ଲୁଣି ॥୨॥
 ଜୟାପି ଗୁହ ସେବକ ସେବକମା । ବିପୁଳ ସଦା ସେବା ବିଧି ଗୁମା ॥
 ନିଜ କର ଗୁହ ପରିଚରଜା କରଣ । ସମଚନ୍ଦ୍ର ଆୟୁଷ୍ ଅନୁସରଣ ॥୩॥
 ଜେନ୍ଦ୍ର ବିଧି କୃପାସିନ୍ଧୁ ସୁଖ ମାନଇ । ସୋଇ କର ଶ୍ରୀ ସେବା ବିଧି ଜାନଇ ॥
 କୌସଲ୍ୟାଦି ସାସୁ ଗୁହ ମାଣ୍ଡା । ସେତ୍ରୁକ ସବନ୍ଧି ମାନ ମଦ ନାଣ୍ଡା ॥୪॥
 ଉମା ରମା ବ୍ରହ୍ମାଦି ବଂଶିତା । ଜଗଦଂକା ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରମନଂଶିତା ॥୫॥

ଜାୟୁ କୃପା କଟାଳୁ ପୁର ଗୁହର ଶିତପ୍ତ ନ ସୋଇ ।

ସମ ପଦାରବିନ୍ଦ ରତି କରତି ସୁଭାତ୍ରୁକ ଖୋଇ ॥୬॥

ପତି ଅନୁକୁଳ ସଦା ଆଚରନ୍ତି ସୀତା । ଶୋଭା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଆଗର ପୁଣ୍ୟାଳା ବିମଳା ॥
 ଭଲ ରୂପେ କୃପାଜ୍ଞକ ପ୍ରଭୁତା ଜାଣନ୍ତି । ମନ ଲଗାଇ ଚରଣ-କମଳ ସେବନ୍ତି ॥୧॥
 ଯଦ୍ୟପି ଗୁହରେ ଦାସ ଦାସୀ ଅଗଣିତ । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସେବା କାର୍ଯ୍ୟେ ନିରୋଳିତ ॥
 ତଥାପି ସ୍ଵଚ୍ଛେଦେ ରହୁ ଶୁଣୁଷା କରନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ସଦା ସେ ଅନୁସରନ୍ତି ॥୨॥
 ଯେପରି ଭାବେ ଲଭିବେ ସୁଖ କୃପାକ୍ଷୟ । ତାହାହିଁ କରନ୍ତି ସୀତା ଜାଣି ସେବାବିଧି ॥
 କଉଶଲ୍ୟା ଆଦି ଯେତେ ଶାଶ୍ଵତପୁରୁଷେ । ତାହାଙ୍କୁ ସେବନ୍ତି ମାନମଦ ତେଜି ଦୂରେ ॥୩॥
 ଉମା ! ରମା ! ବ୍ରହ୍ମା ଆଦି ଦେବତା-ବନ୍ଧିତା । ଜଗତ-ଜନମା ସୀତା ସଦା ଅନୁବନ୍ଧିତା ॥୪॥
 ସା'ଙ୍କ କୃପାଦୃଷ୍ଟି ଅମରେ ଲୁହନ୍ତି, ସେ ତାହାଙ୍କୁ ନ ଦେଖନ୍ତି ।
 ରାମଙ୍କ ଚରଣ-ସରୋଜେ ସେ ଲାଜ ସ୍ଵରୂପ ଭୁଲି ରହନ୍ତି ॥୫॥

କାଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ନିଜର ଅମୃତମୟୀ ଜରଣରେ ସୁସ୍ଵାଦୁ ପୁଣି କରନ୍ତି ଅନ୍ତ । ସୂର୍ଯ୍ୟ
 ଆବଶ୍ୟକତାମତେ ଉଦ୍‌ଘାସ ଦେଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁଠାରେ ଯେତକ ଜନ ଆବଶ୍ୟକ,
 ମେଘମାନେ ସେତକ ମାତ୍ର ବୃଷ୍ଟି କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ତୌପାହ — ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ
 କୋଟି କୋଟି ଅଶ୍ଵମେଧ ଯଜ୍ଞ କଲେ ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଅନେକ ଦାନ ଦେଲେ ।
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ବେଦପଠର ପାଳନ-କର୍ତ୍ତା, ଧର୍ମ-ଧୂରନ୍ଧର, ଭକ୍ତଗୁଣର ଅସ୍ଵତ ଏବଂ
 ଭୋଗରେ ଲହୁଙ୍କ ସମାନ ॥ ୧ ॥ ଶୋଭାର ଆଚର, ପୁଣ୍ୟାଳା ଓ ବିମଳା ସୀତା ସଦା
 ପତିଙ୍କ ଅନୁକୁଳ ଥାଆନ୍ତି । ସେ କୃପାସାଗର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରଭୁତ୍ଵ (ମହିମା)କୁ ଜାଣିଥା'ନ୍ତି
 ଏବଂ ମନ ଲଗାଇ ତାଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ସେବା କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଘରେ ବହୁତ
 ଦାସଦାସୀ ନିହନ୍ତି । ସେମାନେ ସମସ୍ତ ସେବା-ବିଧିରେ କୃଷଣ । ତଥାପି ସୀତା
 ସ୍ଵାମୀ-ସେବାର ମହତ୍ତ୍ଵ ଜାଣି ସମସ୍ତ ଗୁହ-ପରିଚରୀ କରନ୍ତି ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଜ୍ଞାକୁ
 ଅନୁସରଣ ରହୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ କୃପା-ସାଗର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯେପରି ସୁଖ ମନେ କରନ୍ତି,
 ଶ୍ରୀମତୀ ସୀତା ସେହପରି କରୁଥା'ନ୍ତି । କାରଣ ସେ ସେବା-ବିଧି ଭଲ ରୂପେ ଜାଣନ୍ତି ।
 ଘରେ କୌଶଲ୍ୟା ଆଦି ସମସ୍ତ ଶାଶ୍ଵତପୁରୁଷ ସେବା ମଧ୍ୟ ସୀତା କରୁଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କର

ସେବଣ୍ଡି ସାନୁକୁଲ ସବ ଶୁଭ । ରାମ ଚରନ ରତି ଅତି ଅଧିକାଶି ॥
 ପ୍ରଭୁ ମୁଖ କମଳ ବିଲେକିତ ରହୁଣ୍ଡି । କବଚୁଁ କୃପାଲ ହମନ୍ତ କରୁ କହୁଣ୍ଡି ॥୧॥
 ରାମ କରଣ୍ଡି ଭାବନ୍ତୁ ପର ପ୍ରୀତି । ନାନା ଭାବ ସିଖାଡ଼ୁଣ୍ଡି ମାଣି ॥
 ହରଷିତ ରହଣ୍ଡି ନଗର କେ ଲେଗା । କରଣ୍ଡି ସକଳ ସୁର ଦୁର୍ଲଭ ଶ୍ରେଣୀ ॥୨॥
 ଅହନିଧି ବିଧି ମନାଡ଼ୁତ ରହୁଣ୍ଡି । ଶ୍ରୀ ରଘୁସାର ଚରନ ରତି ଚହୁଣ୍ଡି ॥
 ଦୁଇ ସୁତ ସୁନ୍ଦର ସୀତା ଜାଏ । ଲବ କୁସ ବେଦ ପୁରନନ୍ତ ଗାଏ ॥୩॥
 ଦୋଉ ବିଜୟ ବିନୟ ଗୁନ ମନ୍ଦିର । ହରି ପ୍ରତିବିମ୍ବ ମନହୁଁ ଅତି ସୁନ୍ଦର ॥
 ଦୁଇ ଦୁଇ ସୁତ ସବ ଭାବନ୍ତୁ କେରେ । ଭବ ରୂପ ଗୁନ ସୀଲ ଘନେରେ ॥୪॥

ସେବନ୍ତୁ ସକଳ ଭ୍ରାତା ସଦା ଅନୁକୁଳ । ରାମଙ୍କ ଚରଣେ ପ୍ରୀତି କରିଣ କହୁଣ୍ଡି ॥
 ବିଲେକି ରହନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ ମୁଖ-କମଳକୁ । କେବେ କୃପାକ୍ଷୟ କିଛି କହୁବେ ଆନନ୍ତ ॥୫॥
 ରାମ ଅନୁକଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଚରନ୍ତୁ ପ୍ରୀତି । ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ତାହୁଁ ଶିଖାନ୍ତୁ ସୁମତି ॥
 ନଗର ଲୋକେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହରିଷେ ରହନ୍ତୁ । ଅମର ହୁଇଁ ଭ ଭୋଗ ସକଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥୬॥
 ନିଶିଦିନ ବିନୟ କରନ୍ତୁ ବିଧି ଆରେ । ରହବାକୁ ରଘୁସାର ଚରଣାନୁସାରେ ॥
 ସୁନ୍ଦର ବେନିତନୟ ସୀତା କନେ ଜାତ । ଲବ କୁଶ ନାମ ବେଦ ପୁରାଣ ବିଖ୍ୟାତ ॥୭॥
 ବିଜୟୀ ବିନୟୀ ହୁଅନ୍ତେ ସଦାବ୍ରତ ଅକର । ହରି ପ୍ରତିବିମ୍ବ ମନେ ହୁଏ ମନୋହର ॥
 ହୁଇ ହୁଇ ପୁତ୍ର ସବୁ ଭାବନ୍ତୁ ଉପହାସ । ସବେ ରୂପ ଗୁଣ ଶୀଳେ ହୋଇଲେ ସମ୍ପଦ ॥୮॥

କୌଣସି ବିଷୟରେ ଅଭିମାନ ଓ ମଦ ନ ଥାଏ ॥ ୪ ॥ ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ଉମା !
 ଜଗଜ୍ଜନନୀ ରମା (ସୀତା) ବୁଢ଼ା ଆଦି ଦେବଦେବଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ବନ୍ଧିତା ଏବଂ ସଦା
 ଅନନ୍ତତା ॥ ୫ ॥ ଦୋହା :—ଦେବତାମାନେ ଯାହାଙ୍କର କୃପା-କଟାକ୍ଷର ଅନର୍ଭ
 ରହୁଥା’ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟିପାତ ହୁଏ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେହି ଲକ୍ଷ୍ମୀ
 (ଜାନକୀ) ନିଜ ସ୍ଵଭାବ ତ୍ୟାଗ କରି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣାରବିନ୍ଦରେ ପ୍ରୀତି କରନ୍ତି ॥୬॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସମସ୍ତ ଭଲ ଅନୁକୁଳ ରହି ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବା କରୁଥାଆନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 ଚରଣରେ ସେମାନଙ୍କର ଅପାର ପ୍ରୀତି । କାଳେ କେତେବେଳେ ପ୍ରଭୁ ସେମାନଙ୍କୁ କିଛି
 ସେବା କରିବାକୁ କହୁବେ, ଏଥୁ ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ସର୍ବଦା ତାଙ୍କ ମୁଖାରବିନ୍ଦକୁ
 ତକାଇ ରହୁଥା’ନ୍ତି ॥୭॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ଭରମାନଙ୍କୁ ପ୍ରେମ କରୁଥା’ନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ
 ନାନା ପ୍ରକାର ମାଣ-ଶିଖା ଦେଉଥା’ନ୍ତି । ନଗରର ଲୋକମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ରହୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ
 ଦେବହୁଇଁ ଭ ଭୋଗେଶ୍ଵରୀ ଭୋଗ କରୁଥାଆନ୍ତି ॥୮॥ ସେମାନେ ଦିନରାତି ବ୍ୟାତାତୁ ମନାହ-
 ଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଶ୍ରୀ ରଘୁସାରଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରୀତି ବାମନା କରୁଥାଆନ୍ତି । କାଳକ୍ଷେପେ ସୀତା
 ଲବ ଓ କୁଶ ନାମରେ ହୁଇଁଟି ସୁନ୍ଦର ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଜନ୍ମ ଦେଲେ । ଦେବପୁରାଣମାନେ ସେ
 ହୁଡ଼ଙ୍କର ଯଶ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି ॥୯॥ ଉଭୟ ବିଜୟୀ (ଯୋଦ୍ଧା), ନମ୍ରତା ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ
 ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର । ସତେ ଅବା ଶ୍ରୀହରିଙ୍କର ହୁଇଁଟି ପ୍ରତିବିମ୍ବ ! ପ୍ରତି ଭଲଙ୍କର ହୁଇଁଟି

ଗ୍ୟାନ ଗିରୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଅଜ ମାୟା ମନ ଗୁନ ପାର ।

ସୋଇ ସର୍ବଦାନନ୍ଦ ଧନ କର ନର ଚରିତ ଉଦାର ॥୨୫॥

ପ୍ରାତଃକାଳ ସରଞ୍ଜ କର ମଜ୍ଜନ । ବୈଠିକ୍ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହିଜ ସଜ୍ଜନ ॥
ବେଦ ପୁରାଣ ବସିଷ୍ଠ ବଖାନୁଛି । ସୁନୁଛି ରାମ ଯଦ୍ୟପି ସବ ଜାନୁଛି ॥୧॥
ଅନୁଜନ୍ମ ସଜ୍ଜତ ଶ୍ରେୟନ କରନ୍ତୁ । ଦେଖି ସକଳ ଜନମାୟୁଷ ଭରନ୍ତୁ ॥
ଭରତ ସହ ଦୁନ ଦୋନର ଶୁଭ । ସହୃଦ ପବନସୁତ ଉପବନ ଜାଣି ॥୨॥
ବଝୁଛି ବୈଠି ରାମ ଗୁନ ଗାଥା । କହ ହନୁମାନ ସୁମତ ଅବଗାଥା ॥
ସୁନତ ବିମଳ ଗୁନ ଅତି ସୁଖ ପାଉଁଛି । ବହୁର ବହୁର କର ବିନୟ କହାଉଁଛି ॥୩॥
ସବ କେଁ ବୁଝ ବୁଝ ହୋଇଛି ପୁରାଣ । ରାମ ଚରିତ ପାବନ ବିଧି ନାନା ॥
ନର ଅରୁ ନାରୀ ରାମ ଗୁନ ଗାନୁଛି । କରୁଛି ହବସ ନିଧି ଜାତ ନ ଜାନୁଛି ॥୪॥

ଯେ ଅଟଇ ଜ୍ଞାନ-ମାୟାଗୁଣ, ମନ-ବଚନ, ଇନ୍ଦ୍ର-ସ୍ଵାସ୍ତତ ।

ସେ ସର୍ବଦାନନ୍ଦ କରନ୍ତୁ ବିବିଧ ପ୍ରାକୃତ ନର ଚରିତ ॥୨୫॥

ସ୍ଵାନ କର ସରସରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କାଳରେ । ବସନ୍ତ ସଙ୍ଗରେ ଶାଧୁ ବିପ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ॥
ବେଦ ପୁରାଣ ବସିଷ୍ଠ ମୁନି ବଖାଣନ୍ତୁ । ଶୁଣନ୍ତୁ ରାମ ଯଦ୍ୟପି ସମସ୍ତ ଜାଣନ୍ତୁ ॥୧॥
ଅନୁଜନ୍ମ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରେୟ କରନ୍ତୁ ଶ୍ରେୟନ । ଦେଖି ଜନମାୟାରେ ହୁଅନ୍ତୁ ପ୍ରସନ୍ନ ॥
ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନେନ ମିଳି ହୃଦୟର । ପବନ-ସୁତ ସହୃଦ ଉପବନେ ଯାଇ ॥୨॥
ପରୁରନ୍ତୁ ବସି ରମ୍ୟ ରାମ ଗୁଣାମୃତ । ବଞ୍ଚିଲ ସୁମତ ଅବଗାହ ବାମୁହୁତ ॥
ଶୁଣି ଶୁଭ ଶୁଣି, ସୁଖ ଲଭି ଅତିଶୟ । ବାରମ୍ବାର କୁହାଅନ୍ତୁ ଚରିତ ବିନୟ ॥୩॥
ସମସ୍ତଙ୍କ ଗୃହେ ନିତ୍ୟ ହୁଅଇ ପୁରାଣ । ରୁଚିର ରାମ ଚରିତ ବିବିଧ ବିଧାନ ॥
ନରନାରୀ ରାମଗୁଣ ଗାୟନ କରନ୍ତୁ । ହବସ ନିଧି କପର ଯାଏ, ନ ଜାଣନ୍ତୁ ॥୪॥

ଲେଖାଏଁ ପୁତ୍ର ଜାତ ହେଲେ । ପୁତ୍ରମାନେ ସମସ୍ତେ ସୁଦର, ଶୁଣବାନ୍ ଓ ପୁଣୀଳ ॥୨॥
ଦୋହା ।—ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ବୌଦ୍ଧିକ ଜ୍ଞାନ, ବାଣୀ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରସୁମାନଙ୍କ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବରେ, ଯେ
ଅଜନ୍ମା ଏବଂ ମାୟା, ମନ ଏବଂ ଗୁଣର ଅସ୍ତତ, ସେହି ସର୍ବଦାନନ୍ଦ ଘନ ଉତ୍ତରାନ୍
ଉଦାର ନରଂଗା ସାଧନ କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୨୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ସେ ପ୍ରାତଃ କାଳରେ
ସତସ୍ତ୍ର ନଦୀରେ ସ୍ଵାନ କର ବାହୁଣ ଓ ସହନମାନଙ୍କ ସହୃଦ ସଙ୍ଗରେ ବସନ୍ତ । ବସିଷ୍ଠ
ବେଦ ଓ ପୁରାଣର କଥାମାନ ବଞ୍ଚିନା କରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ସବୁ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଶୁଣନ୍ତି ॥୧॥
ସେ ଭାବମାନଙ୍କ ସହୃଦ ଶ୍ରେୟନ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସମସ୍ତ ମାତା ଆନନ୍ଦରେ
ମଗ୍ନ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ଭରତ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଭାଇ ହୁଅନ୍ତୁ ହନୁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଉପବନ
ମଧ୍ୟକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ବସନ୍ତ ଏବଂ ହନୁମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଗୁଣଗାଥା ପରୁରନ୍ତି ।
ହନୁମାନ ଆପଣାର ଉତ୍ତମ ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ସେହି ଗୁଣାବଳୀରେ ଅବଗାହନ କର
ସେପ୍ରକାର ବଞ୍ଚିନା କରନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିର୍ମଳ ଗୁଣାବଳୀ ଶ୍ରବଣରେ ଭାଇ ହୁଅନ୍ତୁ

ଅର୍ଥଧରଣ୍ୟ ବାସିନ୍ଦ୍ର କର ସୁଖ ସଂପଦା ସମାଜ ।

ସହସ ସେଷ ନହିଁ କହି ସକହିଁ ଜହଁ ନୃପ ରାମ ବିରାଜ ॥୨୭॥

ନାରଦାଦି ସନକାଦି ମୁଖସା । ଦରସନ ଲାଗି କୋପଲ୍ୟାସା ॥

ଦିନ ପ୍ରତି ସକଳ ଅଜୋଧ୍ୟା ଆର୍ତ୍ତୁହିଁ । ଦେଖି ନଗରୁ ବିରାଗୁ ବିସରାହୁଁ ॥୧॥

ଜାତରୂପ ମନ ରଚିତ ଅଟାଶୁ । ନାନା ରଂଗ ରୁଚିର ଗତ ତାଶୁ ॥

ପୁର ଚହୁଁ ପାପ କୋଟ ଅତି ସୁଂଦର । ରତେ କିରାଗୁ ରଂଗ ରଂଗ ବର ॥୨॥

ନବ ବ୍ରତ ନିକର ଅମଳ ବନାଶ । ଜନ୍ମ ଦେଶ ଅମରାବଳି ଆଶ ॥

ମହି ବହୁ ରଙ୍ଗ ରଚିତ ଗତ କାଶୁ । ଜୋ ବିଲେକ ମୁନିବର ମନ ନାଶୁ ॥୩॥

ଧବଳ ଧାମ ଉପର ନରୁ ରୁଂବତ । କଲସ ମନହୁଁ ରବି ସସି ଦୁତି ନିଂଦତ ॥

ବହୁ ମନ ରଚିତ ଝିରୋଷା ଭ୍ରାଜହିଁ । ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ ପ୍ରତି ମନ ଘାପ ବିରାଜହିଁ ॥୪॥

ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରର ପ୍ରଜାନନଙ୍କର ପୁଣ ସମ୍ପତ୍ତି ସମାଜ ।

ଶତ ଶେଷ କହୁ ନ ପାରନ୍ତି, ଯହିଁ ବିଳେ ରାମ ମହାରାଜ ॥୨୭॥

ନାରଦ ସନକ ଆଦି ଜ୍ଞାନା ମୁନିବର । ଦର୍ଶନ କରିବା ହେତୁ କେଶାଲାଧୀଶ୍ଵର ॥

ପ୍ରତିଦିନ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ସମସ୍ତେ ଆସନ୍ତି । ବିଲେକ ନଗର ଶୋଭା, ବୈରାଗ୍ୟ ଭୁଲନ୍ତି ॥୧॥

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମଣି ରଚିତ ବିଚିତ୍ର ଅଟାଳି । ରଚିତ ବିଚିତ୍ର ଭୂମି ଶୁଭୁ ରଙ୍ଗେ ଢାଳି ॥

ପୁର ଚଉଦିଗେ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଚୀର ସୁନ୍ଦର । ନିର୍ମିତ ଶୁଭୁ ଶିଖର ରଙ୍ଗ ବିରଙ୍ଗର ॥୨॥

ମନେ ହୁଏ ନବବ୍ରତ ସୈନ୍ୟ ସଜାଇଣ । ଅମରାବଳୀକୁ ଘେରି ଅଛନ୍ତି ଆସିଣ ॥

ମସ୍ତା ବହୁ ରଙ୍ଗ ଭୂମେ ବିଚିତ୍ର ଶୋଭିତ । ଯାହା ବିଲେକ ନାଚଲ ମୁନିବର ଚିତ୍ତ ॥୩॥

ଧବଳ ଧାମ ଉପରେ ଗଗନ ତୁମ୍ଭନ୍ତି । କଲଶ ରବି ଶର୍ମାଙ୍କ ହୁଏତିକୁ ନିନ୍ଦନ୍ତି ॥

ବିବିଧ ମଣି ରଚିତ ଝିରୋଷା ସାଜଇ । ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ ପ୍ରତି ମଣି ଘାପ ବିରାଜଇ ॥୪॥

ଅତିଶୟ ପୁଣ ଲଭ କରନ୍ତି ଏବଂ ହନୁମାନଙ୍କୁ ବିନୟ କରି ତାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ବାରମ୍ବାର
ତାହା କୁହାଉଥାନ୍ତି ॥ ୨-୩ ॥ ସମସ୍ତଙ୍କ ଘରେ ଘରେ ପୁରାଣ ଓ ପବିତ୍ର ରାମଚରିତର

ନାନା କଥା-ପ୍ରସଙ୍ଗ ଚାଲିଥାଏ । ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସମସ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶୁଣ
ଗାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଏହା ଆନନ୍ଦରେ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ କିପରି ଅଭିବାହୃତ ହେଉଛି, ଜାଣି ପାରନ୍ତି

ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ସେହିଠାରେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସ୍ଵୟଂ ରାଜା ରୂପେ
ବିରାଜମାନ, ସେହି ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରର ନିବାସୀମାନଙ୍କ ପୁଣ-ସମ୍ପତ୍ତି ସମ୍ପଦାୟର ବର୍ଣ୍ଣନା

ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଶେଷ ପ୍ରଜା କରି ପାରବେ ନାହିଁ ॥ ୨୭ ॥ ଚୌପାଈ :—ନାରଦ ଓ
ସନକାଦି ମୁନିଶ୍ଵରମାନେ ସମସ୍ତେ କୋଶଲରାଜ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତିଦିନ

ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଆସୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଦିବ୍ୟ ନଗରକୁ ଦେଖି ବୈରାଗ୍ୟ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ
ଯାଉଥାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଦିବ୍ୟ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ନିର୍ମିତ ସୁନ୍ଦର ଅଟାଳିକା । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ

ମଣି-ରତ୍ନର ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ସୁନ୍ଦର ଢଳା ମେଳିଥାଏ । ନଗରର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଅତି ହୃଦୟ

ମନ ଘାପ ସଜଣି ଭବନ ଭ୍ରାଜଣି ଦେହସୀ ବିଦ୍ରୁମ ରଚୀ ।
ମନଖନ୍ଦ ଶୁଭ ବିରଂଗ ବିରଚୀ ଜନକ ମନ ମରକତ ଖଚୀ ॥
ସୁନ୍ଦର ମନୋହର ମଂଦିରାୟତ ଅଜର ରୁଚିର ପଟିକ ରଚେ ।
ପ୍ରତି ଦ୍ଵାର ଦ୍ଵାର କପାଟ ପୁରଟ ବନାଇ ବହୁ ବଜ୍ରହ୍ନି ଖଚେ ॥

ଗୁରୁ ଚନ୍ଦ୍ରସାଲ ଗୁହ ଗୁହ ପ୍ରତି ଲିଖେ ବନାଇ ।

ରାମଚରଣ କେ ନିରାଶରେ ମୁନି ମନ ଲେଖି ଶ୍ରେଷ୍ଠାଇ ॥୨୭॥

ସୁମନ ବାଟିକା ସବଣି ଲଗାଇ । ବିବିଧ ଭାତି କରି ଜତନ ବନାଇ ॥

ଲତା ଲଳିତ ବହୁ ଜାତି ସୁଦାଇ । ଫୁଲଣି ସଦା ବସନ୍ତ କି ନାହିଁ ॥୧॥

ମଣିଘାପ ବିରାଜେ ପ୍ରତି ଭବନେ ସାଜେ ଏରୁଣି ବିଦ୍ରୁମ ରଚିତ ।

ମଣିସୁମ୍ନ, ବିରାଜି ଭୁଞ୍ଜି ବା ଅନ୍ତ ରଚି ଜନକ ମର୍ଦ୍ଦିତ ଖଚିତ ।

ଭବନ ବିଶାଳ ଶୋଭିତ, ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ସ୍ଫଟିକ ନିର୍ମିତ,

ପ୍ରତି ଦ୍ଵାରେ ପୁରଟ ମନୋହର କପାଟ କୁନ୍ଦଳ ଶ୍ଵରକ ଜଟିତ ॥

ଭବନେ ଭବନେ ଋଷ-ଶାଳା ରମ୍ୟ ରସ ହୋଇଛି ସଜାଇ ।

ଚରଣ ରାମଜୀ ନିରେଷନ୍ତେ ମୁନି ମନ ନିଅଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠାଇ ॥୨୭॥

ଲଗାଇ ଅଛନ୍ତି ସର୍ବେ ସୁମନ ଉଦ୍ୟାନ । ଯହୁ ପଡ଼ିବ ସଜାଇ ବିବିଧ ବିଧାନ ॥

ଲଳିତ ଲତା ଅନେକ ପ୍ରକାରଶୋଭନ୍ତି । ବସନ୍ତ ସଦୃଶ ସଦାସବଦା ଫୁଟନ୍ତି ॥ ॥

ପ୍ରାଚୀର ନିର୍ମିତ । ତାହା ଉପରେ ସୁନ୍ଦର ରଙ୍ଗ-ବିରଙ୍ଗ ସମୂହ ନିର୍ମିତ ॥ ୨ ॥ ସତେ
ଅବା ନବଗ୍ରହ ଅତି ବିରାଟ ସେନା ସହସ୍ର ଅମରାବତୀଙ୍କୁ ଘେରି ରଖୁଅଛନ୍ତି । ଭୂମି ଉପରେ
ସତକମାନଙ୍କରେ ବିବିଧ ରଙ୍ଗର କାଚ ଓ ରତ୍ନର ମେଳିଆ ନିର୍ମିତ । ତାହା ଦେଖି ମୁନିବର-
ବୃନ୍ଦାଙ୍କ ମନ-ମୟୁର ମଧ୍ୟ ନାଚି ଉଠୁଥାଏ ॥୩॥ ଉତ୍କଳ ମହଲ ଉପରେ (ଉଚ୍ଚତାରେ)
ନଭକୁ ଚୁମ୍ବନ କରୁଥାଏ । ମହଲ ଉପରେ ସ୍ଥାପିତ କଳସମାନ ଆପଣା ଆପଣା ଦିବ୍ୟ
ଜ୍ୟୋତିରେ ସତେ ଯେପରି ସୂର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କିରଣକୁ ନିନ୍ଦା କରୁଥାଏ । ମହଲମାନଙ୍କରେ
ବିବିଧ-ମଣି-ରଚିତ ବହୁତ ଝରକା ସୁଶୋଭିତ । ପ୍ରତି ଘରେ ମଣି-ନିର୍ମିତ ଘାପ
ଶୋଭା ପାଉଥାଏ ॥ ୪ ॥ ଜନ — ଗୁଡ଼େ ଗୁଡ଼େ ମଣି-ମୟ ଘାପ ଶୋଭା ପାଉଥାଏ ।
ପ୍ରକାଳ-ନିର୍ମିତ ଦେହୁଳୀ ଦେବାଘରମାନ । ମଣିରତ୍ନ-ନିର୍ମିତ ସୁମ୍ନ । ମରକତମଣି-ଜଡ଼ିତ
ସୁବର୍ଣ୍ଣ କାନ୍ଥମାନ ଏପରି ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଉଥାଏ, ସତେ ଅବା ବ୍ରହ୍ମା ସେହିସ୍ତୁତିକୁ
ବିଶେଷ (ସତରଂ) ଭାବରେ ନିର୍ମାଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ମହଲସ୍ତୁତିର ସୁନ୍ଦର, ମନୋହର ଓ ବିଶାଳ ।
ସେ ସ୍ତୁତିକ ମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦର ସ୍ଫଟିକର ପ୍ରାଙ୍ଗଣ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦ୍ଵାର ଦେଶରେ କୁନ୍ଦା
ଶ୍ଵରକରେ ଜଡ଼ିତ ସୁବର୍ଣ୍ଣର ବହୁତ କପାଟ ନିର୍ମିତ ॥ କୋହା — ପ୍ରତି ଗୁଡ଼ରେ ସୁନ୍ଦର
ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳାମାନ ସୁଶୋଭିତ । ସେସ୍ତୁତିକରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ ଅତି ରମଣୀୟ ଭାବରେ

ଗୁଞ୍ଜିତ ମଧୁକର ମୁଖର ମନୋହର । ମାନ୍ୟତା ଦିବ୍ୟ ସଦା ବହୁ ସୁନ୍ଦର ॥
 ନାନା ଖଗ ବାଲକନ୍ତୁ ଜିଆଏ । ବୋଲିତ ମଧୁର ଉଡ଼ାତ ସୁଦାଏ ॥୨॥
 ମୋର ହଂସ ସାରସ ପାଶୁପତି । ଭବନନି ପର ସୋଗ୍ଧ ଅତି ପାଞ୍ଚୁତି ॥
 ଜହଁ ତହଁ ଦେଖିବୁଁ ନିଜ ପରିଗ୍ରହୀ । ବହୁବିଧ କୃତବୁଁ ନୃତ୍ୟ କରାସୁଁ ॥୩॥
 ସୁକ ସାରିକା ପଡ଼ାଞ୍ଚୁବୁଁ ବାଲକ । କହୁଛୁ ରାମ ରଘୁପତି ଜନପାଳକ ॥
 ରାଜ ଦୁଆର ସକଳ ବିଧି ରୁଚୁ । ଗର୍ଭୀ ଚୌହଟ ରୁଚର ବଜାରୁ ॥୪॥

ବାଜାର ରୁଚର ନ ବନଇ ବରନତ ବସୁ ବିନୁ ଗଥ ପାଇଏ ।
 ଜହଁ ଭୂପ ରମାନିବାସ ତହିଁ ଶା ସପଦା କମି ଗାଇଏ ॥
 ବୈଠେ ବଜାଜ ସରାଫ ବନିକ ଅନେକ ମନହୁଁ କୁବେର ତେ ।
 ସବ ସୁଖୀ ସବ ସକରିତ ସୁନ୍ଦର ନାରି ନର ସିନ୍ଧୁ ଜରଠ ଜେ ॥

ସୁଷ୍ଟରନ୍ତ୍ର କଳରବେ ଅଳି ମନୋହର । ବହୁର ସଦା ଦିବ୍ୟ ସର୍ପର ସୁନ୍ଦର ॥
 ନାନା ବିଧ ଖଗ ପୋଷିଛନ୍ତି ଶିଶୁ ବୃନ୍ଦେ । ବୋଲନ୍ତି ମଧୁର ସ୍ଵରେ ଉଚ୍ଚନ୍ତି ଆନନ୍ଦେ ॥୧॥
 ମୟୂର ହଂସ ସାରସ ପାଶୁ ଖଗପନ୍ତ । ପ୍ରାସାଦ ଉପରେ ଅତି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଲଭନ୍ତି ॥
 ଯହିଁ ତହିଁ ନିଜ ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ବିଲେକନେ । ନାନା ଭାବେ କୃତ ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନେ ॥୨॥
 ଶୁକ ଶାଶୁ ପ୍ରତିପାଳି ପଡ଼ାନ୍ତି ବାଲକ । କହୁ 'ରାମ ରଘୁପତି ସୁଜନ-ପାଳକ' ॥
 ସକଳ ପ୍ରକାରେ ସୁଶୋଭିତ ରାଜଦ୍ଵାର । ଗଲି ଚରୁଷ୍ଠ ଗୁରୁ ରୁଚିର ବଜାର ॥୩॥

ବଜାର ସୁଶୋଭନ କରି ନୁହେଁ କର୍ଣ୍ଣଦ ବିନା ମୁଲେ ବସୁ ମିଳଇ ।
 ଯହିଁ କମଳାବର ନୃପ, ସେହି ସ୍ଥାନର ସମ୍ପଦ ବର୍ଣ୍ଣି କି ହୁଅଇ ।
 ବସନ୍ତ କୁବେର ଯେଥନ, ବହୁ ବଣିକ ମହାଜନ,
 ସବେ ସୁଖୀ ସୁନ୍ଦର ସୁଖୀଲ ନାଗନର ବାଲକ ବୁଦ୍ଧ ଆଦି ଜନ ॥

ଅଜିତ । ପ୍ରଜମାନେ ସେସ୍ତୁତିକୁ ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି । ସେ ସବୁ ସେମାନଙ୍କର ମନ ସୁଖୀ
 ହରଣ କରି ନେଉଥାଏ ॥ ୨୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :— ସମସ୍ତ ଜଗତବାସୀ ବିବିଧ ପୁଷ୍ପ-
 ବାଟିକାମାନ ଯନ୍ତ୍ର ସହକାରେ ଲଗାଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ ସବୁ ଉଦ୍ୟାନରେ ବହୁ ଜାତିର
 ଲଳିତ ଲତା ସୁଶୋଭିତ । ସଦା ବସନ୍ତ ବିରାଜିତ ସ୍ଥଳ ପରି ସେହି ଲତାଗୁଡ଼ିକ ସର୍ବଦା
 ବିକଶିତ ॥ ୧ ॥ ଭ୍ରମରଗଣ ମନୋହର ସ୍ଵରରେ ଗୁଞ୍ଜନ କରୁଥାଆନ୍ତି । ସର୍ବଦା ଦିବ୍ୟ
 ସୁନ୍ଦର ବାସୁ ବହୁଥାଏ । ବାଲକମାନେ ବହୁତ ପକ୍ଷୀ ପାଳନ କରି ରଖିଥାଆନ୍ତି ।
 ପକ୍ଷୀମାନେ ମଧୁର ସ୍ଵରରେ ରବ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଉଡ଼ିଲା ବେଳେ ଶୋଭା
 ପାଉଥା'ନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ମୟୂର, ହଂସ, ସାରସ ଓ କପୋତ-ପାଶୁବତମାନେ ଗୃହ ଉପରେ
 ଅତିଶୟ ଶୋଭା ପାଉଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ମଣିମୟ କାନ୍ଥ ଓ ଗୁଳ୍ମମାନଙ୍କରେ ଆପଣା
 ଆପଣାର ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟପକ୍ଷୀ ବୋଲି ମନେ କରି ମଧୁର ରବ ଓ ନୃତ୍ୟ

ଉତ୍ତର ଦିସି ସରକୁ ବହୁ ନିର୍ମଳ ଜଳ ଗଂଘାର ।

ବାଧେ ଘାଟ ମନୋହର ସୁନ୍ଦ ପଙ୍କ ନହିଁ ଖାର ॥୨॥

ଦୂର ପ୍ରସ୍ଥ ଗୁଡ଼ର ସୋ ଘାଟ । ଜହ୍ନ ଜଳ ପିଅଣି ବାଜ ଗଜ ଠାଟ ।
ପକ୍ଷିଘାଟ ପରମ ମନୋହର ନାନା । ତହିଁ ନ ପୁରୁଷ କରଣି ଅସ୍ଥାନା ॥୧॥
ଗଜଘାଟ ସବ ବଧୁ ସୁନ୍ଦର ବର । ମହୁଁ ତହିଁ ବରନ ଗୁଣିଉ ନର ।
ଖର ଖର ଦେବକୁ କେ ମଂଦିର । ତହୁଁ ଦିସି ତହୁଁ କେ ଉପବନ ସୁନ୍ଦର ॥୨॥
କହୁଁ କହୁଁ ସରିତା ଖର ଉଦାସୀ । ବସଣି ଗ୍ୟାନରତ ମୁନି ସନ୍ନାସୀ ।
ଖର ଖର ଭୂଲସିକା ସୁହାରି । ବୃନ୍ଦ ବୃନ୍ଦ ବହୁ ମୁନିକୁ ଲଗାରି ॥୩॥

ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ବହୁଳ ସରସ୍ବ ନିର୍ମଳ ଖର ଗମ୍ଭୀର ।

ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ରମ୍ୟ ଘାଟ ବିରଚନ, ସଲ୍ଲ ପଙ୍କ ନାହିଁ ଖାର ॥୨॥

ଦୂର ରଚିତ ଗୁଡ଼ର ସାର୍ବ ଏକ ଘାଟ । ପିଅନ୍ତି ସଲ୍ଲଜଳ ତହିଁ ଗଜବାଜ ଥାଟ ॥
ପାଣିଘାଟ ମନୋରମ ବିଷୟ ବିଧାନ । ତହିଁ ପୁରୁଷ କହାତି ନ କରନ୍ତି ସ୍ଥାନ ॥୧॥
ସକଳ ପ୍ରକାରେ ଗଜଘାଟ ମନୋହର । ସ୍ଥାନ କରନ୍ତି ସେ ଘାଟେ ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣ ନର ॥
ଖରେ ଖରେ ଗୁରୁ ଦେବମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପିତ । ତାର ତଉଦିଗେ ଉପବନ ସୁଶୋଭିତ ॥୨॥
କାହିଁ କାହିଁ ନଦୀ ଖରେ କାପସ ଉଦାସୀ । ନିବସନ୍ତି ଜନରତ ମୁନି ସେ ସନ୍ନାସୀ ॥
ଦୂଳେ କୁଳେ ପୁଣି ରମ୍ୟ ଗୁଳିଆଁ ବିରାଜେ । ବହୁ ଯତ୍ନ କରି ଶ୍ରେଷ୍ଠିକୃଷ୍ଣ ମୁନିରାଜେ ॥୩॥

କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ବାଳକମାନେ ହୁକ-ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ାଉଥା'ନ୍ତି, “କହୁ, ‘ରାମ’,
‘ରାମପୁତ୍ର’ ‘ଜନପାଳକ’ ।” ଗୁଳିଆର ସକଳ ପ୍ରକାରେ ସୁନ୍ଦର । ସଥ, ଚରୁତର ଓ
ବଜାର ସବୁ ସୁନ୍ଦର ॥୨॥ ଛନ୍ଦ — ସୁନ୍ଦର ବଜାର, ଯାହାର ଶୋଭା ବର୍ଣ୍ଣନାପାତ ।
ବିନା ମୁଲରେ ସେଠାରେ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ମିଳୁଥାଏ । ଯେଉଁଠାରେ ସ୍ବୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି ରାଜା,
ସେଠିକାର ସମ୍ପତ୍ତିର ବର୍ଣ୍ଣନା କପରି କରାଯାଇ ପାରେ ? ବସ୍ତ୍ର-ବ୍ୟବସାୟୀ, ଟଙ୍କାପଇସା
ଆଦି କାରବାରରେ ବ୍ୟସ୍ତ ମହାଜନ ଓ ଅଳଙ୍କାର-ବିବେଚନାମାନେ ସତେ ଯେପରି
ଅନେକ କୁବେର । ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷ, ବାଳକ ଓ ବୃଦ୍ଧ ଆଦି ଯେତେ ମନୁଷ୍ୟ, ସମସ୍ତେ
ସୁଖୀ, ସଦାବୁରୀ ଓ ସୁନ୍ଦର ॥ କୋହା — ନଗରର ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ସରସ୍ବ ନଦୀ
ପ୍ରବାହତା । ତାହାର ଜଳ ନିର୍ମଳ ଓ ଗନ୍ଧର । ମନୋହର ଘାଟମାନ ବଜା ଯାଇଅଛି ।
କୁଳରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ସୁକା ପଙ୍କ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — କିଛି ଦୂରରେ
ଅଲଗା ହୋଇ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଘାଟ ଥାଏ । ସେଠାରେ ଘୋଡ଼ା ଓ ହାତୀମାନେ
ପଲ ପଲ ହୋଇ ପାଣି ପିଇଥାଆନ୍ତି । ପାଣି ଭରି ନେବା ନିମନ୍ତେ ଅନେକ ସ୍ତ୍ରୀଘାଟ
ଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋହର । ସେହି ଘାଟମାନଙ୍କରେ ପୁରୁଷ ଲୋକେ ସ୍ନାନ
କରନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଗଜଘାଟ ସକଳ ପ୍ରକାରେ ସୁନ୍ଦର ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ସେଠାରେ ଗୁଣ
ବର୍ଣ୍ଣର ପୁରୁଷ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି । ସରସର କୁଳେ କୁଳେ ବହୁ ଦେବମନ୍ଦିର ବିରାଜିତ ।

ପୁର ସୋଭା କହୁ ବରନ ନ ଜାଣି । ବାହାର ନଗର ପରମ ରୁଚିରାଣି ॥
ଦେଖତ ପୁଣି ଅଖିଲ ଅସ ଶ୍ରୀରାମ । ବନ ଉପବନ ବାପିକା ଚିତ୍ତାବା ॥୩॥

ବାପୀ ଚିତ୍ତାବା ଅନୁପ କୃପ ମନୋହରପୁର ସୋହାଗୁଁ ।
ସୋପାନ ସୁନ୍ଦର ନର ନିର୍ମଳ ଦେଖି ସୁର ମୁନି ମୋହଗୁଁ ॥
ବହୁ ରଙ୍ଗ କଂଜ ଅନେକ ଖଗ କୁଜୁଁ ମଧୁପ ଗୁଂଜାରୁଁ ।
ଆରାମ ରମ୍ୟ ପିକାଦି ଖଗ ରବ ଜହୁ ପଥକ ହଂକାରୁଁ ॥

ରମାନାଥ ଜହୁ ଶକ୍ତି ସୋ ପୁର ବରନ କି ଜାଇ ।

ଅନିମାଦିକ ସୁଖ ସପଦା ରହୁ ଅବଧ ସବ ରୁଇ ॥୨୯॥

ନଗର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ କହୁ କହୁ ନ ହୁଅଇ । ପୁର ବାହାର ପରମ ସୁଖମା ଲଭଇ ॥
ଦେଖନ୍ତେ ପୁଣି ପଳାନ୍ତି ପାପ ସମୁଦୟ । ବନ ଉପବନ ବାପୀ ଚିତ୍ତାବା ନିବସ ॥୪॥

ବାପୀ ଚିତ୍ତାବା କୃପ ଉପବନ ଅନୁପ ସୁନ୍ଦର ବିଶାଳ ପ୍ରଭୁର ।

ସୋପାନ ମନୋହର ଅତି ନିର୍ମଳ ନର ଦେଖି ମୋହତ ମୁନି ସୁର ।

ସରେ ସରୋଜେ ପ୍ରସ୍ତରନ୍ତ; ମଧୁପ, ଚିତ୍ରଙ୍ଗେ କୁଜନ୍ତୁ,

ରମଣୀୟ ଆରାମେ ପିକାଦିକ କୃତନେ କି ଅବା ପଥକେ ତାକନ୍ତୁ ॥

ଯହିଁ ରମାପତି ରାଜା ବିରାଜନ୍ତୁ ସେ ପୁର କେ ବଞ୍ଚିପାରେ ।

ଅଶିମାଦି ସୁଖ ସମ୍ପତ୍ତି ଅନେକ ପୁରୁଷର ଅନ୍ତୋକ୍ତାରେ ॥୨୯॥

ସେମାନଙ୍କର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ସୁନ୍ଦର ଉପବନରାଜି ସୁଶୋଭିତ ॥ ୨ ॥ ନଦୀ ଖରରେ
କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବେରାଗୀ ଓ ଜ୍ଞାନରତ ମୁନି-ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନେ ନିବାସ
କରୁଥାଆନ୍ତି । ମୁନିମାନେ ନୟନରେ ସୁନ୍ଦର ରୁଚିରାଣି ଗହ୍ୱ ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ ବୃକ୍ଷମାନ
ଲଗାଇଥାଆନ୍ତି ॥୩॥ ନଗର ଭିତରର ଶୋଭା ତ କହୁ କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ । ନଗରର
ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ଅନୁପମ ଶୋଭା ରାଜି ବିରାଜିତ । ଅନ୍ତୋକ୍ତାପୁରର ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରେ ସମସ୍ତ
ପାପ ଦୂର ହୋଇଯାଏ । ସେଠାରେ ବନ, ଉପବନ, ବାପୀ ଓ ସରୋଜମାନ
ସୁଶୋଭିତ ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ — ଅନୁପମ ବାପୀ ଓ ସରୋଜର ଏକ ମନୋହର, ବିଶାଳ
ବୃକ୍ଷମାନ ଶୋଭା ପାଉଥାଏ । ସେମାନଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ଗହ୍ୱ ସୋପାନ ଓ ନିର୍ମଳ ଜଳ ଦେଖି
ଦେବତା ଓ ମୁନିମାନେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ସରୋଜମାନଙ୍କରେ ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର
କମଳ ପ୍ରସ୍ତୁତି । ଅନେକ ପକ୍ଷୀ ଲୁଚନ କରୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଭ୍ରମରମାନେ ମଧ୍ୟ ଗୁଡ଼ିନ
କରୁଥାଆନ୍ତି । ପରମତମ୍ୟ ଉପବନମାନେ ସତେ ଯେପରି କୋକିଳର କଲରବଟଳରେ
ପଥରୁଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ କରୁଅଛନ୍ତି ॥ ଦୋହା — ସ୍ୱୟଂ ରମାପତି ଭଗବାନ୍
ଯେଉଁଠାରେ ରାଜା, ମେଢ଼ ନଗରର ବର୍ଣ୍ଣନା କାହୁଁ କରାଯାଇ ପାରିବ ? ଅଶିମାଦି
ଅଷ୍ଟ ପ୍ରକାର ଏକ ସମସ୍ତ ସୁଖ-ସମ୍ପତ୍ତି ଅନ୍ତୋକ୍ତାରେ ସତେ ଯେମିତି ରୁଇ ହୋଇ-

ଜହଁତହଁ ନର ରଘୁପତି ଗୁନ ଗାଉଁଛି । ବୈଠି ପରସପର ଇନ୍ଦ୍ର ରସିଖାଉଁଛି ॥
 ଭଜନ୍ତୁ ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିପାଳକ ରାମକୁ । ସୋଭା ସୀଲ ରୂପ ଗୁନ ଧାମକୁ ॥୧॥
 ଜଳଜଳେଚନ ସ୍ୟାମଲ ଗାତକୁ । ପଲକ ନୟନ ଇବ ସେବକ ପାତକୁ ॥
 ଧୃତ ସର ରୁଚିର ରୂପ ତୁମ୍ଭାରକୁ । ସଂଜ କଂଜ ବନ ରବି ରନଧୀରକୁ ॥୨॥
 କାଳ କରାଳ ବ୍ୟାଧି ଶରଣକୁ । ନମତ ରାମ ଅକାମ ମମତା ଜକୁ ॥
 ଲେଉ ମୋହ ମୁଗନ୍ଧ କରାତକୁ । ମନସିନ କର ହରି ନନ ସୁଖଦାତକୁ ॥୩॥
 ସଂସୟ ସୋକ ନିବିଡ଼ ତମ ଭାବକୁ । ଦନ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥ ଘନ ଦନ୍ତନ କୃପାରୁକୁ ॥
 ଜନକସୁତା ସମେତ ରଘୁବୀରକୁ । କସ ନ ଭଜନ୍ତୁ ଭଞ୍ଜନ ଭବ ସାରକୁ ॥୪॥
 ବହୁ ବାସନା ମସକ ହିମ ରସିକୁ । ସଦା ଏକରସ ଅଜ ଅବନାସିକୁ ॥
 ମୁନି ରଂଜନ ଭଂଜନ ମହି ଶରକୁ । ଭୁଲସିଦାସ କେ ପ୍ରଭୁକୁ ଉଦାରକୁ ॥୫॥

ଯେତେତେବେଳେ ଲେକେ ବଞ୍ଚି ରାମଙ୍କ ଗୁଣକୁ । ଗାର ପରସ୍ପରେ ଏହା ଶିଖାନ୍ତୁ ଅନ୍ୟକୁ ॥
 ଭଜନ କର ଆରତ-ପାଳକ ରାମକୁ । ରୂପ ଗୁଣ ବଳଶୀଳ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ଧାମକୁ ॥୧॥
 ସଜଳ କଞ୍ଚୁଲେଚନ ଶ୍ୟାମ ଶରୀରକୁ । ପଲକ ନୟନ ସମ ଭୂତ୍ୟ-ରକ୍ଷକକୁ ॥
 ରୁଚିର ରୂପ ଶାନ୍ତର ତୁଣ୍ଡର-ଧରକୁ । ସନ୍ତ-କଞ୍ଚୁବନ ଭାବୁ, ସମର-ଧୀରକୁ ॥୨॥
 କାଳ-କରାଳ-ଭଜନ ବିହଙ୍ଗରାଜକୁ । ନମ ନିଷାମଙ୍ଗ ସ୍ବେଦ ଶ୍ରୀ ରଘୁରାଜକୁ ॥
 ଲେଉ ମୋହ ରୂପୀ ମୁଗନ୍ଧ କରାତକୁ । କାମ-ଗଜ ପଶୁରାଜ ଜନ-ପ୍ରସନ୍ନକୁ ॥୩॥
 ସଶସ୍ତ୍ର-ଶୋକ-ନିବିଡ଼-ତମ ତପନକୁ । ରଜନୀର - ଗହନ - ବନ - ଦନ୍ତନକୁ ॥
 ଜନକ-ସୁତା ସମେତ ରଘୁନାଥକୁ । କି ପାଇଁ ନ ଭଜ ଭବ-ଭୟ-ଭଞ୍ଜନକୁ ॥୪॥
 ବହୁ ବାସନା-ମଣକ ଭୂଷା-ରାଶିକୁ । ସଦା ଅବହିନ୍ତି ଅଜ ଶ୍ରୀ ଅବନାଶୀକୁ ॥
 ମୁନି-ରଞ୍ଜନ ଭଞ୍ଜନ ଧରଣୀରାଜକୁ । ଭୁଲସୀ ଦାସଙ୍କ ପ୍ରଭୁ ରାମ ଉଦାରକୁ ॥୫॥

ଯାଲୁ ॥ ୨୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଯେଉଁ ଦେଖ, ସେଇଠି ଲେକେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ
 ଗୁଣଗାନରେ ରତ ଏବଂ ପରସ୍ପରକୁ ଏହି ଉପଦେଶ ଦେଉଥା'ନ୍ତୁ — “ଶରଣାରତ-ପାଳକ
 ଶ୍ରୀରାମକୁ ଭଜନ କର, ଶୋଭା, ଶୀଳ, ରୂପ ଓ ଗୁଣର ଧାମ ଶ୍ରୀରାମକୁ ଭଜ ॥ ୧ ॥
 କମଳ-ନୟନ ଓ ଶ୍ୟାମଳ-ଶରୀରକୁ ଭଜ । ପଲକ ନୟନ-ପ୍ରସନ୍ନର ରକ୍ଷା କଲ ପଣ
 ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ନିଜ ସେବକମାନଙ୍କୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି, ତାହାଙ୍କୁ ଭଜ । ରୁଚିର ଶର-ରୂପ-
 ତୁଣ୍ଡର-ଧାତାକୁ ଭଜ । ସନ୍ତ-ସର୍ବୋତ୍ତମ-ବିକାଶ ସକାଶେ ସୂର୍ଯ୍ୟ-ସ୍ବରୂପ ଏବଂ ସମର-ଧୀର
 ଶ୍ରୀରାମକୁ ଭଜନ କର ॥ ୨ ॥ କରାଳ କାଳ-ରୂପକ ସର୍ପର ଭକ୍ଷକ ଶ୍ରୀରାମ-ରୂପକ
 ଚରୁତକୁ ଭଜନ କର । ଲେଉ-ମୋହ-ମୁଗ-ସମୂହଙ୍କ ବିନାଶକାରୀ ଶ୍ରୀରାମ-କରାତକୁ
 ଭଜ । କାମଦେବ-ଗଜ ନିମନ୍ତେ ସିଂହ-ସ୍ବରୂପ ତଥା ସେବକ-ପ୍ରସନ୍ନର ଶ୍ରୀରାମକୁ
 ଭଜ ॥ ୩ ॥ ସଶସ୍ତ୍ର-ଶୋକ ରୂପକ ଘନ ଅନ୍ଧକାରର ବିନାଶକ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସ୍ବରୂପ ଶ୍ରୀରାମକୁ
 ଭଜନ କର । ରକ୍ଷଣ ରୂପକ ଘନ ବନର ଦହନକାରୀ ଶ୍ରୀରାମ-ରୂପକ ଅଗ୍ନିକୁ ଭଜ ।

ଏହି ବିଧି ନଗର ନାରି ନର କରଣ୍ଡି ରାମ ଗୁନ ଗାନ ।

ସାମୁକୁଲ ସବ ପର ରହଣି ସ୍ବତନ୍ତ୍ର କୁପାନ୍ନଧାନ ॥୩୦॥

ଜବ ତେ ରାମ ପ୍ରତାପ ଖଗେସା । ଉଦ୍ବିତ ଉପୁଜି ଅତି ପ୍ରବଳ ଦିନେସା ॥

ପୁର ପ୍ରକାସ ରହେଉ ତହୁଁ ଲୋକା । ବହୁତେଜୁ ସୁଖ ବହୁତନ ମନ ସୋକା ॥୧॥

ଜନ୍ମନ୍ତ ସୋକ ତେ କହୁଉଁ ବଢ଼ାମା । ପ୍ରଥମ ଅବିଦ୍ୟା ନିସା ନସାମା ॥

ଅଥ ଉଲୁକ ଜହଁ ତହଁ ଲୁକାନେ । କାମ ହୋଧ କୈରବ ସବୁଗୁନେ ॥୨॥

ବିବିଧ କର୍ମ ଗୁନ କାଲ ସୁଭାଉ । ଏ ଚକୋର ସୁଖ ଲହୁଣି ନ କାଉ ॥

ମସ୍ତର ମାନ ମୋହ ମଦ ରୋଗ । ଇନ୍ଦ୍ର କର ହୁନର ନ କହୁନିହୁଁ ଓଗ ॥୩॥

ବାଆନ୍ତ ଏ ଶବେ ରାମ ଶୁଣ ସବେ ପୁରବାସୀ ନାଶ ନର ।

ଅନୁକୁଲ ସଦା ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ରହନ୍ତି କରୁଣାକର ॥୩୦॥

ଯେଉଁ ଦିନଠାରୁ ରାମ ପ୍ରତାପ, ଖଗେଶ । ଉଦ୍ବିତ ହୋଇଲେ ଅତି ପ୍ରବଳ ଦିନେଶ ॥

ପ୍ରକାଶରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହନ୍ତୁ ଯିଲେକ । ବହୁତକୁ ସୁଖ ବହୁତଙ୍କ ମନେ ଶୋକ ॥୧॥

ଯାହାକୁ ଶୋକ ହୋଇଲୁକ କହୁଅଛି ବଞ୍ଚି । ପ୍ରଥମେ ନାଶ ପାଇଲୁ ଅବିଦ୍ୟା-ରଜନୀ ॥

ଯହଁ ତହଁ ପାପରୂପୀ ଉଲୁକ ଲୁଚିଲେ । କାମ-ହୋଧ-କରବ ସଙ୍ଗୋଚ ଲୁଚିଲେ ॥୨॥

ନାନା ପ୍ରକାର ସ୍ବଭାବ କାଲ କର୍ମ ଗୁଣା । ଏ ଚକୋର କେବେ ସୁଖ ନ ପାଇଲେ, ଶୁଣ ।

ରୋଗ ମାନ ମଦ ମୋହ ମସ୍ତର ନିକର । କାହିଁ ନ ଚଳିଲୁ କିଛି ଏହାଙ୍କ ହୃଦର ॥୩॥

ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ ଉପର ବିନାଶକାରୀ ଶ୍ରୀନାନଙ୍କ ସମେତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ କାହିଁକି ଭଜନ କରୁନାହିଁ ?

॥୪॥ ବହୁ ବାସନା-ମଶକ-ବିନାଶକ ଶ୍ରୀରାମରୂପୀ ହିମବର୍ଣ୍ଣଙ୍କୁ ଭଜନ କର । ଚିନ୍ତା ଏକରତ,

ଅଜନ୍ମା ଓ ଅବିନାଶୀ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଭଜନ କର । ମୁକ୍ତିବୃନ୍ଦ-ଆନନ୍ଦଦାୟକ ଭୁବର-

ହାରକ ଓ ଭୁଲସୀ ଦାସର ଉଦାର ସ୍ବର୍ଗୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭଜନ କର ।” ॥ ୫ ॥

କୋହା :—ଏହି ରୂପେ ନଗରର ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷମାନେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଗୁଣ ଗାନ କରନ୍ତି ଏବଂ

କୁପାନ୍ନଧାନ ଶ୍ରୀରାମ ସଦାସର୍ବଦା ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅତିଶୟ ପ୍ରସନ୍ନ ଥାଆନ୍ତି ॥ ୩୦ ॥

କୋପାରି :—କାକ ଭଣ୍ଡଣ୍ଡି କହନ୍ତି, “ହେ ସନ୍ତୋଷୀ ଗରୁଡ଼ ! ଯେଉଁଦିନଠାରୁ

ରାମ-ପ୍ରତାପ ରୂପକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ରବି ଉଦ୍ବିତ ହେଲେ, ସେହିଦିନଠାରୁ ତିନିଲେକରେ

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକାଶ ଭରି ଯାଇଅଛି । ଏହା ଯୋଗେ ଅନେକଙ୍କ ମନରେ ସୁଖ ଏବଂ

ଅନେକଙ୍କ ମନରେ ଶୋକ ଜାତ ହୋଇଅଛି ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମନରେ

ଶୋକ ଜାତ ହେଲା, ସେ ସବୁକୁ ମୁଁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ବହୁଅଛି । ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରକାଶ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ

ହୋଇଯାଆନ୍ତେ, ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଅବିଦ୍ୟା-ରଜନୀ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ପାପ-ଉଲୁକ

ଏଣେତେଣେ ଲୁଚିଗଲେ ଏବଂ କାମ-ହୋଧ-କୁମୁଦଗଣ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ହୋଇଗଲେ ॥ ୨ ॥

ବିବିଧ (ବନ୍ଧନକାରକ) କର୍ମ, ଗୁଣ, କାଲ ଓ ସ୍ବଭାବ ଏମାନେ ଚକୋର । ଏମାନେ

ରାମ-ପ୍ରତାପ-ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରକାଶରେ କଦାପି ସୁଖ ଲାଭ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମାଣ୍ଡର୍ଣ୍ଣି (ଭର୍ଷ୍ୟା),

ଧରମ ଚତାଗ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ । ଏ ପଙ୍କଜ ବିକସେ ବିଧି ନାନା ॥
ସୁଖ ସନ୍ତୋଷ ବିରାଗ ବିବେକ । ବିଗତ ସୋକ ଏ କୋକ ଅନେକ ॥୩॥
ସୂତ୍ର ପ୍ରତାପ ରବି ଜାକେଁ ଉର ଜବ କରଇ ପ୍ରକାସ ।

ପଛୁଲେ ବାଡ଼ିଛି ପ୍ରଥମ ଜେ କହେ ତେ ପାଞ୍ଜୁଛି ନାସ ॥୩୧॥

ଭ୍ରାତନ୍ତ୍ର ସହିତ ସମ୍ଭୁ ଏକ ବାସ । ସ୍ବଗ ପରମ ପ୍ରିୟ ପବନକୁମାର ॥
ସୁନ୍ଦର ଉପବନ ଦେଖନ ଗଏ । ସବ ତରୁ କୁସୁମିତ ପଲ୍ଲବ ନବ ॥୧॥
ଜାଳି ସମୟ ସନକାଦିକ ଆଏ । ତେଜସୁଞ୍ଜ ଗୁନ ସୀଲ ସୁହାଏ ॥
ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ସଦା ଲୟୁଲ୍ଲାନ । ଦେଖତ ବାଲକ ବହୁକାଲ୍ଲାନ ॥୨॥
ରୂପ ଧରେଁ ଜନ୍ମ ଗୁଣିଉ ବେଦା । ସମଦରସୀ ମୁଖ ବିଗତ ବିଭେଦା ॥
ଆସା ବସନ ବ୍ୟସନ ସୂତ୍ର ଚିତ୍ରଣ । ରଘୁପତି ଚରିତ ହୋଇ ତହିଁ ସୁନନ୍ଦା ॥୩॥

ଧର୍ମ-ସରସୀରେ ଜ୍ଞାନ ଆବର ବିଜ୍ଞାନ । ଏ ସରୋଜ ବିକଶିଲେ ବିବିଧ ବିଧାନ ॥
ସୁଖ ସନ୍ତୋଷ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଉଚ୍ଚର ବିବେକ । ଶୋକ ଶୂନ୍ୟ ଏ ଚକ୍ର ଆ ଚକ୍ରର ଅନେକ ॥୪॥
ଏ ପ୍ରତାପ-ରବି ଯାହାର ହୃଦୟେ ଯେବେ କରଇ ପ୍ରକାଶ ।

ବଚନ୍ତ ସମସ୍ତ ପାଶ୍ବାତ କଥକ, ପ୍ରଥମ ଲଭନ୍ତ ନାଶ ॥୩୧॥

ଏକବା ଭ୍ରାତାଙ୍କ ସହ ଶ୍ରୀ ରଘୁ ପ୍ରବର । ସଙ୍ଗତେ ପରମ ପ୍ରିୟ ପବନ-କୁମର ॥
ବିଲେକବା ପାଞ୍ଜୁ ଗଲେ ଉଦ୍ୟାନ ଲଳିତ । ସଙ୍ଗ ତରୁ କୁସୁମିତ ନବ ପଲ୍ଲବିତ ॥୧॥
ଆସମିଲେ ସନକାଦି ଜାଣି ପ୍ରସମୟ । ତେଜ-ପୁଞ୍ଜ ପୁଣ୍ୟଶୀଳ ଗୁରୁ ସମନ୍ବୟ ॥
ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦେ ରଞ୍ଜିତ ସଦା ଲୟ ଲଳନ । ଦେଖନ୍ତେ ବାଲକ, କିନ୍ତୁ ବହୁତ-କାଲୀନ ॥୨॥
ମନେ ହୁଏ, ଦେହ ଧରିଛନ୍ତି ଗୁଣବେଦ । ସମଦର୍ଶୀ ମୁଖବର ବିଗତ ବିଭେଦ ॥
ରବି ବସନ, ଏକଜ ତାହାଙ୍କ ବ୍ୟସନ । ଯହୁଁ ହୁଏ ରାମ-କଥା, କରନ୍ତି ଶ୍ରବଣ ॥୩॥

ମାନ, ମୋହ ଓ ମଦ ଆଦି ଶୂନ୍ୟର ହୃଦୟ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ତଳିପାରେନାହିଁ ॥୩॥
ଧର୍ମ-ସରୋବରରେ ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ ଆଦି ବିବିଧ କମଳ ବିକଶିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ ।
ସୁଖ, ସନ୍ତୋଷ, ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଓ ବିବେକ ଆଦି ଅନେକ ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ଶୋକପୁତ୍ର (ଆନନ୍ଦତ)
ହୋଇଗଲେ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ଏହି ଶ୍ରୀରାମ-ପ୍ରତାପ-ରବି ଶେଷୋକ୍ତ ଧର୍ମ,
ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ, ସୁଖ, ସନ୍ତୋଷ, ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ବିବେକ ଆଦିର ହୃଦୟରେ ଯେତେବେଳେ
କରଣ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ବୃଦ୍ଧ ଲଭ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ଅବିଦ୍ୟା,
ପାପ, କାମ, କୋଷ, କର୍ମ, ତାଳ, ପୁଣ୍ୟ, ସ୍ବର୍ଗ ଆଦି (ଅନ୍ଧକାର) ବିନାଶ ଉଦନ୍ତି ॥୩୧॥
କୌପାୟ — ଏକବା ଭ୍ରାତମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପରମପ୍ରିୟ ହନୁମାନ୍ଦେବ
ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ସୁନ୍ଦର ଉପବନ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ । ସେଠାର ସମସ୍ତ ଗୁଣ ନବ
କୁସୁମରେ ବିକଶିତ ଏବଂ ନବ ପଲ୍ଲବରେ ପଲ୍ଲବିତ ॥ ୧ ॥ ସୂତକଥର ଜାଣି ସନକାଦି
ମୁଖମାନେ ଆସିଲେ । ସେମାନେ ତେଜର ପୁଞ୍ଜ, ସୁନ୍ଦର ପୁଣ୍ୟ-ଶୀଳ-ପୁତ୍ର ଏବଂ ସବଦା

ତହାଁ ରହେ ସନକାଦି ଭବାନୀ । ଜହଁ ଘଟସଭାବ ମୁନବର ଜ୍ଞାନୀ ।
ରାମ କଥା ମୁନ ବହୁବିଧ ବରଣୀ । ଜ୍ଞାନଜୋନ ପାବକ ଜମି ଅରଣୀ ॥୪॥

ଦେଖି ରାମ ମୁନ ଆର୍ତ୍ତତ ଦରଷି ଦଣ୍ଡପ୍ରତ ଲାଘୁ ।

ସ୍ଵାଗତ ପୁଣି ପୀତ ପଟ ପ୍ରଭୁ ବେଠନ କହଁ ଲାଘୁ ॥୫॥

ଲାଘୁ ଦଣ୍ଡବତ ଶନିଉଁ ଶୁଭ । ସହୃଦ ପବନସୁତ ସୁଖ ଅଧିକାରୀ ।
ମୁନ ରଘୁପତି ଛବି ଅତୁଲ ବିଲେଖୀ । ଉଏ ମଗନ ମନ ସକେ ନ ରୋଖୀ ॥୬॥
ସ୍ୟାମଲ ଗାତ ସରୋରୁହ ଲେଚନ । ସୁନ୍ଦରତା ମନ୍ଦିର ଭବ ମୋଚନ ।
ଏକଟକ ରହେ ନିମେଷ ନ ଲଞ୍ଜୁଛିଁ । ପ୍ରଭୁ କର ଜୋରେ ସୀସ ନପ୍ତାପୁଛିଁ ॥୭॥

ସନକାଦି ଯାଇଥିଲେ ସେ ସ୍ଥାନେ, ଭବାନୀ ! ଯେଉଁଠାରେ ଥିଲେ ଘଟଭବ ମୁନ ଜ୍ଞାନୀ ॥
ରାମ-କଥା ମୁନରାଜ କରଲେ ବର୍ଣ୍ଣନ । ଜ୍ଞାନଯୋନ ପାବକକୁ ଅରଣୀ ଯେସନ ॥୮॥

ମୁନ ଆଗମନ ଦେଖି ମୋଦେ ରାମ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମ କରଲେ ।

ପରୁଷ ସ୍ଵଗତ ବସିବାକୁ ପୀତ ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୁ ବିଗ୍ରହଲେ ॥୯॥

କଲେ ଦଣ୍ଡବତ ଚିନି ଅନୁଜ ଆବର । ଅଧିକ ଆନନ୍ଦେ, ସହ ପବନ-କୁମର ॥
ମୁନ ଅନୁପମ ରାମ ଛବି ବିଲେଖଣ । ମଗ୍ନ ହେଲେ, ମନ ଶିର କର ନ ପାରିଣ ॥୧॥
ଶ୍ୟାମଲ ଶରୀର ସରୋରୁହ ବିଲେଚନ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ନିବାସ ସ୍ଥାନ ଭବ-ବିମୋଚନ ॥
ନିରେଖି ଗୁଣ ରହୁଲେ ହୋଇ ଅପଲକ । ପ୍ରଭୁ କର ଯୋଡ଼ି ପୁଣି ନୁଆନ୍ତି ମସ୍ତକ ॥୨॥

ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦରେ ତର୍କିନ । ଦେଖିବାକୁ ତ ବାଲକ ଭୁଲ୍ଲ, କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବରେ ବହୁତ
ବୟସର ॥ ୧ ॥ ସତେ ଅବା ଗୁରବେଦ ବାଲକ ରୂପ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି ! ସେହି
ମୁନମାନେ ସମଦର୍ଶୀ ଏବଂ ଭେଦଭବ-ରହୁତ । ଦିଗମାନ ତାହାଙ୍କର ବସ୍ତ୍ର ।
ସେମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବ୍ୟସନ (ବିଳାସ) ହେଉଛି, ଯେଉଁଠାରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଲୀଳା-ଚରଣ
ଗାନ କରାଯାଏ, ସେଠାକୁ ସେମାନେ ଆସି ତାହା ଅବଶ୍ୟ ଶୁଣନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଶିବ କହନ୍ତି,
“ହେ ଭବାନୀ ! ସନକାଦି ମୁନ ଜ୍ଞାନୀ ମୁନବର ଶ୍ରୀ ଅଗ୍ରହାଙ୍କର ବାସ-ସ୍ଥାନ ଆଶ୍ରମକୁ
ଯାଇଥିଲେ । ମୁନବର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅପାର ଲୀଳା-କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ
ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅରଣି ଅଗ୍ନି ଉତ୍ପନ୍ନ କଲ୍ଲ ପର ଜ୍ଞାନ ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ॥” ୪ ॥
ତୋହା !—ସନକାଦି ମୁନମାନଙ୍କର ଆଗମନ ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ
ସେମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତ କଲେ । ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଵଗତ ସ୍ଵରୂପ କୁଣ୍ଡଳାଦି ବାଉଁଶ ପରୁଷ
ପ୍ରଭୁ ସେମାନଙ୍କ ବସିବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କ ପୀତାମ୍ବର ବିଗ୍ରହ ଦେଲେ ॥ ୫ ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ !—ପୁଣି ହନୁମାନଙ୍କ ସମେତ ଚିନି ଭଲ ମୁନମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତ କଲେ ।
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅତି ସୁଖ ମିଳିଲା । ମୁନମାନେ ଶ୍ରୀ ରାମାନାଥଙ୍କ ଅନୁପମ ଛବି ଦେଖି ତହିଁରେ
ନିମଗ୍ନ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନେ ମନକୁ ରୁଚି କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ ॥ ୬ ॥ ସେମାନେ
ଭବ-ଭୟ-ବିମୋଚନ, ଶ୍ୟାମଶରୀର, କମଳ-ନୟନ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ସଦନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ

ତହୁଁ କୈ ଦୟା ଦେଖି ରଘୁସାର । ସୁବତ ନୟନ ଜଳ ପୁଲକ ସଞ୍ଚାର ।
 କର ଶଶି ପ୍ରଭୁ ମୁନିବର ବୈଠାରେ । ପରମ ମନୋହର ବଚନ ଉତ୍ତରେ ॥୩॥
 ଆଜୁ ଧନ୍ୟ ମୈ ସୁନନ୍ଦ ମୁମାସା । ଭୁବ୍ଧରୈ ବରସ ଜାଣି ଅଗ ଶୀସା ।
 ବଡ଼େ ଭାଗ ପାଇବ ସତସ୍ତବା । ବିନହି ପ୍ରୟାସ ହୋଇ ଭବ ଭଂଗା ॥୪॥
 ସ୍ୱତ ସଂଗ ଅପବର୍ଗ କର କାମୀ ଭବ କର ପଦ୍ମ ।

କହୁଛି ସନ୍ତ କବି କୋବିଦ ଶ୍ରୁତି ପୁରାଣ ସଦଗ୍ରନ୍ଥ ॥୩୩॥
 ସୁନି ପ୍ରଭୁ ବଚନ ହରଷି ମୁନି ଗୁଣ । ପୁଲକିତ ତନ ଅସ୍ତ୍ରୁତି ଅନୁସାଣ ।
 ଜୟ ଭଗବତ ଅନନ୍ତ ଅନାମୟ । ଅନନ୍ଦ ଅନେକ ଏକ କରୁନାମୟ ॥୧॥
 ଜୟ ନିର୍ଗୁଣ ଜୟ ଜୟ ଗୁଣସାଗର । ସୁଖମନ୍ଦିର ସୁନ୍ଦର ଅତି ନାଗର ।
 ଜୟ ଇନ୍ଦ୍ରାବରମନ ଜୟ ଭୂଧର । ଅନୁପମ ଅଜ ଅନାଦି ସୋଭାକର ॥୨॥

ସେମାନଙ୍କ ଦଶା ଅବଲୋକ ରଘୁସାର । ସୁବଲ ନୟନୁ ଧାର, ପୁଲକ ଶଞ୍ଚାର ॥
 କର ଧରଣ ମୁନିକୁ ପ୍ରଭୁ ବସାଇଲେ । ଅତି ମନୋହର ମୁହୁ ବଚନ ଭାଷିଲେ ॥୩॥
 ଆଜି ଧନ୍ୟ ମୁହିଁ ଶୁଣି, ମୁନି ମହୋଦୟ । ହୁଅନ୍ତୁ ତବ ଦର୍ଶନେ ନଷ୍ଟ ପାପତୟ ॥
 ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟ ହେଲେ କାହିଁ ସହସ୍ର ମିଳଇ । ଅନାୟାସେ ଭବ-ଭୟ ବିନାଶ ହୁଅଇ ॥୪॥
 ଅଟଇ ସର୍ବଜ୍ଞ ଅପବର୍ଗ ମାର୍ଗ, କାମିସଙ୍ଗ ଭବ ପଥ ।

କହନ୍ତୁ ପଣ୍ଡିତ କବି ଶ୍ରୁତି ସନ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ସଦ୍ ଗ୍ରନ୍ଥ ॥୩୩॥
 ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ବାଣୀ ଗୁଣ ମୁନି ପ୍ରମୋଦରେ । ସୁତି ଆରମ୍ଭିଲେ ପୁଲକିତ କଲେବରେ ॥
 ଜୟ ଭଗବନ୍ତ ଅନନ୍ତ ସେ ଅନାମୟ । ଅନନ୍ଦ ଅନେକ ରୂପ ଏକ କୃପାମୟ ॥୧॥
 ଜୟ ନିର୍ଗୁଣ ଜୟେତି ଜୟ ଗୁଣାକର । ସୁଖ-ମନ୍ଦିର ସୁନ୍ଦର ପରମ ନାଗର ॥
 ଜୟ ଇନ୍ଦ୍ରାବରମଣ ଜୟ ମହାଧର । ଅନୁପ, ଅଜ, ଅନାଦି, ଶୋଭା-ରତ୍ନାକର ॥୨॥

ନିନମେଷ ନୟନରେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ରହିଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ପଲକ ପଡ଼ୁ ନ ଆଏ
 ଏବଂ ପ୍ରଭୁ ହାତ ଯୋଡ଼ି ମନ୍ତ୍ରକ ଅବନତ କରି ରହିଥାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସେମାନଙ୍କର
 ପ୍ରେମ-ବିହ୍ୱଳ ଦଶା ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନେତ୍ରରୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମାଗ୍ରୁଜଳ ବହୁବାହୁ ଲାଗିଲ
 ଏବଂ ତାଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା । ବେନଗୁରପ୍ରଭୁ ହାତ ଧରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୁନିମାନଙ୍କୁ
 ବସାଇଲେ ଏବଂ ପରମ ମନୋହର ବଚନ ବୋଲିଲେ— ॥ ୩ ॥ “ହେ ମୁନିଶ୍ୱର-ଗଣ !
 ଶୁଣନ୍ତୁ, ଆଜି ମୁଁ ଧନ୍ୟ । ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଯୋଗେ ସମସ୍ତ ପାପ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ।
 ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାଳରେ ସହସ୍ରଙ୍କ ମିଳେ । ସହସ୍ରଙ୍କ ବଳରେ ଅନାୟାସରେ ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁର
 ତଦ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ॥ ୪ ॥ ବୋହା ‘—ସାଧୁ ସଙ୍ଗ ମୋକ୍ଷର ମାର୍ଗ ଏବଂ
 କାମୁକର ସଙ୍ଗ ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁର ବନ୍ଦନରେ ପଡ଼ିବାର ପଥ । ସନ୍ତ, କବି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ
 ଏବଂ ବେଦ ପୁରାଣ ଆଦି ସମସ୍ତ ସଦ୍‌ଗ୍ରନ୍ଥ ଏହିପରି କହନ୍ତି ॥ ୩୩ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ‘—
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଗୁଣ ମୁନି ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ପୁଲକିତ ଶରୀରରେ ସୁତି କରିବାକୁ

ଜ୍ଞାନନିଧାନ ଅମାନ ମାନପ୍ରଦ । ପାତ୍ରୁନ ସୁଜସ ପୁରାଣ ବେଦ ବଦ ॥
 ତଜ୍ଞ କୃତଜ୍ଞ ଅଜ୍ଞତା ଭଞ୍ଜନ । ନାମ ଅନେକ ଅନାମ ନିରଞ୍ଜନ ॥୩॥
 ସର୍ବ ସର୍ବଗତ ସର୍ବ ଭଗଲୟ । ବସସି ସଦା ହମ କହୁଁ ପରିପାଲୟ ॥
 ଦୟା ବିପତ ଭବପଦ ବିଭଞ୍ଜୟ । ହୃଦି ବସି ରାମ କାମ ମଦ ଗଞ୍ଜୟ ॥୪॥
 ପରମାନନ୍ଦ କୃପାୟତନ ମନ ପରିପୁରନ କାମ ।

ପ୍ରେମ ଭଗତି ଅନପାୟନା ଦେହୁ ହମହି ଶ୍ରୀରାମ ॥୩୫॥
 ଦେହୁ ଭଗତି ରଘୁପତି ଅତି ପାତ୍ରୁନ । ସିଦ୍ଧି ଯ ଚାପ ଭବଦାପ ନୟାତ୍ରୁନ ॥
 ପ୍ରାଣତ କାମ ସୁରଧେୟ କଲପତରୁ । ହୋଇ ପ୍ରସନ୍ନ ଘାତେ ପ୍ରଭୁ ଯୁଦ୍ଧ ବରୁ ॥୧॥

ଜ୍ଞାନ-ନିଧାନ ଅମାନ, ମାନଦ, ଅଜ୍ଞତ । ପଦ୍ୟ ସ୍ତବ ଶ୍ରୁତି ପୁରାଣ ବିଦିତ ॥
 ତଜ୍ଞ କୃତଜ୍ଞ ଆବର ଅଜ୍ଞତା-ଭଞ୍ଜନ । ଅନେକ ନାମ, ଅନାମ ରୁନେ ନିରଞ୍ଜନ ॥୩॥
 ସର୍ବ ସର୍ବଗତ ସର୍ବ ହୃଦାଲୟ-ବାସୀ । ସତତ ଆତ୍ମକୁ ପ୍ରତିପାଳ ସୁଖରାଣି ॥
 କର ଭବ ଦୁଃଖ ଦୁଃଖ-ଫାଳ ବିଭଞ୍ଜନ । ହୃଦେ ବସି ରାମ, କାମ-ମଦାଦ-ଗଞ୍ଜନ ॥୪॥
 ପରମ ଆନନ୍ଦ କୃପା ସୁଖକର ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ମନସ୍ଥାମ ।

ପ୍ରେମ ଭକ୍ତଧନ ହୃଦି ଭ ପ୍ରଦାନ କର ଆତ୍ମକୁ ଶ୍ରୀରାମ ॥୩୬॥
 ଦିଅ ଭକ୍ତ ରଘୁପତି, ପରମ ପାଦନ । ସିଦ୍ଧି ଯ ସନ୍ତାପ ଭବରୋଗ-ବିନାଶିନୀ ॥
 ପ୍ରଣତ-କାମ-ସୁରାଣି କଲବଟ ରମ୍ୟ । ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଏ କର ଦିଅ, ସୁଖେଷମ ॥୧॥

ଲଗିଲେ—“ହେ ଭଗବାନ ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ । ଆପଣ ଅନନ୍ତ, ଅନାମୟ,
 ପାପରହୃତ, ଅନେକ, ଏକ (ଅଦ୍ୱିତୀୟ) ଏବଂ କରୁଣାମୟ ॥ ୧ ॥ ହେ ନିର୍ଗୁଣ !
 ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ । ହେ ଗୁଣସାଗର ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ, ଜୟ ହେଉ ।
 ଆପଣ ସୁଖର ଧାମ, ଅତି ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ଚତୁର । ହେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ
 ହେଉ । ହେ ପୃଥ୍ବୀ-ଧାରକ ! ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ । ଆପଣ ଅନୁପମ, ଅନନ୍ଦୀ,
 ଅନାଦି ଏବଂ ଶୋଭାର ଆକର ॥ ୨ ॥ ଆପଣ ଜ୍ଞାନର ଭଣ୍ଡାର, ସ୍ୱୟଂ ମାନ-ରହୃତ
 ଏବଂ ଅନ୍ୟକୁ ମାନ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ବେଦ ଏବଂ ପୁରାଣ ଆପଣଙ୍କର ପାବନ ସୁଯଶ
 ଗାନ କରନ୍ତି । ଆପଣ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ, କୃତଜ୍ଞ ଏବଂ ଅଜ୍ଞାନର ବିନାଶକ । ହେ ନିରଞ୍ଜନ !
 ଆପଣଙ୍କର ନାମ ଅନେକ, ତଥାପି ଆପଣ ଅନାମ ॥ ୩ ॥ ଆପଣ ସର୍ବରୂପ,
 ସମସ୍ତକାଳରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟ-ଭବନରେ ଆପଣ ସଦା ନିବାସ
 କରନ୍ତି । ଅତଏବ ଆପଣ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ପରିପାଳନ କରନ୍ତି । ଦୁଃଖ, ବିପତ୍ତି ଏବଂ
 ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁର ଜାଲକୁ ତାଟି ଦିଅନ୍ତୁ । ହେ ରାମ ! ଆପଣ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ
 ବାସ କରି କାମ ଓ ମଦକୁ ନାଶ କରନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଆପଣ ପରମାନନ୍ଦ-
 ସ୍ୱରୂପ, କୃପାର ଭବନ ଏବଂ ଯାବତସ୍ତୁ ମନସ୍ଥାମନାର ପରିପୁରଣକାରୀ । ହେ ଶ୍ରୀରାମ !
 ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କର ଅବତଳ ପ୍ରେମ-ଭକ୍ତି ଦିଅନ୍ତୁ ॥ ୩୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ

ଭବ ବାରିଧି କୁଂଭଜ ରଘୁନାୟକ । ସେଠୁତ ସୁଲଭ ସକଳ ସୁଖଦାୟକ ॥
 ମନ ସଭବ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ ଦାରୟ । ଘନବଧୁ ସମତା ବିସ୍ତାରୟ ॥୨॥
 ଆସ ସାସ ଇରିଷାଦି ନିବାରକ । ବିନୟ ବିବେକ ବିରତି ବିସ୍ତାରକ ॥
 ଭୂପ ମୌଲି ମନ ମଣ୍ଡନ ଧରଣ । ବେଶ୍ଟ ଭଗତି ସଂସ୍କୃତି ସରି ତରଣ ॥୩॥
 ମୁନି ମନ ମାନସ ହଂସ ନିରଂତର । ଚରନ କମଳ ବଂଶିତ ଅଜ ସଂକର ॥
 ରଘୁକୁଳ କେରୁ ସେରୁ ଶୁଭ ରଞ୍ଜକ । କାଳ କରମ ସୁଭାଉ ଗୁନ ଉଜ୍ଜକ ॥୪॥
 ତାରନ ତରନ ହରନ ସବ ଦୁଷନ । ଭୁଲସିଦାସ ପ୍ରଭୁ ଶି ଭୁବନ ଭୁଷନ ॥୫॥
 ବାର ବାର ଅସ୍ତୁତି କରି ପ୍ରେମ ସହିତ ସିନ୍ଧୁ ନାଲ ।
 ବ୍ରହ୍ମଭବନ ସନକାଦି ଗେ ଅତି ଅଭିଷ୍ଟ ବର ପାଇ ॥୬॥

ଭବ-ବାରିଧି କୁନ୍ଦଳ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ । ସେବାରେ ସୁଲଭ ସଦା ସୁଖ-ପ୍ରଦାୟକ ॥
 ମନ ଉତ୍ତମ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ ବିଭଞ୍ଜନ । ଘନ-ବାନ୍ଧବ କୃପାଳୁ ସମତା ବନ୍ଧନ ॥୧॥
 ଆଶା ହାସ୍ୟଭର୍ଷ୍ୟାଦୈଷ୍ଟ୍ୟମୋହନିବାରକ । ବିନୟ-ବିବେକ-ବିରତି - ବିସ୍ତାରକ ॥
 ମହାପ - ମଉଳିମଣି ମଣ୍ଡନ ଧରଣୀ । ତପସ୍ତୁ ଭକ୍ତି, ସଂସ୍କୃତି-ସରତ ତରଣୀ ॥୨॥
 ମୁନି ମନ-ମାନସର ହଂସ ନିରଞ୍ଜର । ଚରଣ-କଞ୍ଜ ବନ୍ଧିତ ବିରଞ୍ଜ ଶଙ୍କର ॥
 ରଘୁକୁଳ-କେରୁ ଶୁଭ-ସେରୁ ଫରଞ୍ଜକ । କାଳ କରମ ସୁଭବ ଗୁଣର ଉଜ୍ଜକ ॥୩॥
 ତାରଣ ତରଣ ସବ ଦୁଷଣ ହରଣ । ଭୁଲସୀ ଦାସକ ପ୍ରଭୁ ସେ ଲୋକ୍ୟ ଭୁଷଣ ॥୪॥
 ବାରମ୍ବାର ସୁଦ୍ଧ ନିଶି ପ୍ରସାଦି ସାବରେ ଶିବ ନୂଆଇ ।
 ବ୍ରହ୍ମ ଭବନକୁ ଗଲେ ସନକାଦି ଅଭିମତ ବର ପାଇ ॥୫॥

ରଘୁନାଥ । ଆପଣ ଆନୁମାନଙ୍କୁ ଅତି ପାବନ ଏବଂ ଦିବ୍ୟ ତାପ ଓ ଜନ୍ମମରଣର
 କ୍ଳେଶ-ବିନାଶ-କାଶିଣୀ ଭକ୍ତି ହୁଅନ୍ତୁ । ହେ ଶରଣାଗତ-କାମନା-ପୂରଣକାରୀ
 କାମଧେନୁ ଏବଂ କଲ୍ଲବୃକ୍ଷ-ସ୍ବରୂପ ପ୍ରଭେ । ସୁସନ୍ନ ହୋଇ ଆନୁମାନଙ୍କୁ ଏହି ବର
 ଦିଅନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ହେ ରଘୁନାଥ । ଆପଣ ସମ୍ଭାରର ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ-ରୂପ ସମୁଦ୍ରକୁ
 ଶୋଷିତା ନିମନ୍ତେ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁନିଙ୍କ ସମାନ । ଆପଣ ସେବା ଯୋଗେ ସୁଲଭ ହୁଅନ୍ତି
 ଏବଂ ସମସ୍ତ ସୁଖ ତାନ କରନ୍ତି । ହେ ସାନବନ୍ଧୁ । ମନରୁ ଜାତ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ-
 ସମୁଦ୍ରକୁ ନାଶ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଆନୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମଦୃଷ୍ଟି ଗସ୍ତାର କରନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥
 ଆପଣ (ବିଷୟବାସନା-ସମୁଦ୍ରୀ) ଆଶା, ଈର୍ଷ୍ୟ ଓ ଭର୍ଷ୍ୟା ଆଦି ନିବାରଣ କରନ୍ତି ଏବଂ
 ବିନୟ, ବିବେକ ଓ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରନ୍ତି । ହେ ନୃପ-ସିଂହେମଣି ଏବଂ
 ଧରଣୀ-ମଣ୍ଡନ ଶ୍ରୀରାମ । ସମ୍ଭାରର ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ-ରୂପୀ ନଦୀ ନିମନ୍ତେ ନୌକା ସ୍ବରୂପ
 ଆପଣଙ୍କର ଭକ୍ତି ଆନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ହେ ମୁନି-ମନ-ମାନସଭେଦ-
 ନିରଞ୍ଜନ-ନିବାସୀ ହଂସ । ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ-ପ୍ରସାଦ ବୁଝା ଓ ଶିବଙ୍କ ଦ୍ବାରା
 ବନ୍ଧିତ । ଆପଣ ରଘୁ-କୁଳର କେତକ, ବେଦ-ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ରକ୍ଷକ ଏବଂ କାଳ, କର୍ମ,

ସନକାଦିକ ବିଧିଲୋକ ସିଧାଏ । ଭ୍ରାତନ୍ତ୍ର ରାମ ଚରନ ସିରୁ ନାଏ ॥
 ପୁଚ୍ଛତ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସକଳ ସବୁରାହୀ । ଚିତ୍ତେହିଁ ସବ ମାରୁତସୁତ ପାହୀ ॥୧॥
 ସୁମା ଚହଣି ପ୍ରଭୁ ମୁଖ କୈ ବାମା । ଜୋ ସୁନ ହୋଇ ସକଳ ଭ୍ରମ ହାମା ॥
 ଅନ୍ତରଜାମୀ ପ୍ରଭୁ ସବ ଜାନା । ବୁଝିତ କହନ୍ତୁ କାହ ହନୁମାନା ॥୨॥
 ଜୋରି ପାନି କହ ଚବ ହନୁମଂତା । ସୁନନ୍ତୁ ଶ୍ରୀନଦୟାଲ ଭଗବତା ॥
 ନାଥ ଭରତ କହୁ ପୁଞ୍ଜନ ଚହଣୀ । ପ୍ରସ୍ନ କରତ ମନ ସବୁଚିତ ଅହଣୀ ॥୩॥
 ଭୁକ୍ତ ଜାନନ୍ତ କପି ମୋର ସୁଭାଞ୍ଜ । ଭରତହିଁ ମୋହି କହୁ ଅନ୍ତର କାଞ୍ଜ ॥
 ସୁନି ପ୍ରଭୁ ବଚନ ଭରତ ଗହେ ଚରନା । ସୁନନ୍ତୁ ନାଥ ପ୍ରନତାରତ ହରନା ॥୪॥

ସନକାଦି ପୁନ ବ୍ରହ୍ମ ଲୋକକୁ ଗଲେ । ଅନୁଜେ ରାମ ଚରଣେ ପଶାମ କରିଲେ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପରାବବାକୁ ମନେ ସଙ୍କୋଚନ୍ତି । ମରୁତସୁତ ପୁଣ୍ୟ ସବେ ନିରାଶନ୍ତି ॥୧॥
 ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଶୁଣାନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ପୁଣ ବାଣୀ । ଯାହା ଶୁଣନ୍ତେ ହୁଅଇ ଭ୍ରମରା ଦାନୀ ॥
 ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ପ୍ରଭୁ ଜାଣି ପାରିଲେ ନିଜର । କିଏ ପରାବୁକ୍ତ କହ, ପବନ-କୁମର ॥୨॥
 ଯୋଥା ବେନପାଣିତହିଁ ବୋଲେ ହନୁମାନ । ଶୁଣି ଶ୍ରୀନଦୟା ଦୟାକ୍ଷ ଭଗବାନ ॥
 ନାଥ, କହୁ ପ୍ରଜ୍ଞିବାକୁ ଭରତ ଲଜନ୍ତି । ପଶୁ କରିବାକୁ ମନେ ସଙ୍କୋଚ ଲଭନ୍ତି ॥୩॥
 ରୁମ୍ଭେ ହନୁମନ୍ତ, ଜାଣ ସୁସବ ମୋହର । ଭରତ ମୋ ମଧ୍ୟେ କହୁ ଅଛି କି ଅନ୍ତର ॥
 ପ୍ରଭୁ ବଚନେ ଭରତ ଧରି ଶ୍ରୀ ଚରଣ । କହିଲେ, ନାଥ, ପ୍ରତି ଆରତି-ହରଣ ॥୪॥

ସୁଭବ ଓ ଶୁଣିରୂପ ବଚନ-ସମ୍ପଦର ଭଣ୍ଡ (ବିନାଶକାରୀ) ॥ ୪ ॥ ଆପଣ ନିଜେ
 ତହିଁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ତାରଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତ ଦୋଷ ହରଣ କରନ୍ତି । ଭଗଲୋକର
 ବିଭୁଷଣ ଆପଣ ହିଁ ଭୁଲଣୀ ଦାସର ସ୍ତ୍ରୀ ।” ॥ ୫ ॥ ଦୋହା — ସନକାଦି
 ମୁନିମାନେ ପ୍ରେମ ସହକରେ ବାରମ୍ବାର ସୁଖ କରି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଗରେ ମସ୍ତକ
 ନୁଆଁଇଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଅତି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବର ଲାଭ କରି ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଚଳିଗଲେ । ॥ ୬ ॥
 ତୋପାଞ୍ଜି :— ସନକାଦି ମୁନିମାନେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଚାଲିଗଲେ । ତଦନନ୍ତର ଭଗବାନେ
 ଶ୍ରୀ ରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ଶିର ନୁଆଁଇଲେ । ସମସ୍ତ ଭଲ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପରାବବାକୁ ସଙ୍କୋଚ-
 ବୋଧ କରୁଥାନ୍ତି । ଏଣୁ ସମସ୍ତେ ହନୁମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହୁଁଥାନ୍ତି ॥ ୭ ॥ ସେମାନେ
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶ୍ରୀପଦରେ ସେହି ବାଣୀ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଲଜ୍ଜିତ, ଯାହାଙ୍କୁ ଶୁଣି ସମସ୍ତ ଭ୍ରମ ଦୂର
 ହୋଇଯାଏ । ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ପ୍ରଭୁ ସବୁ ଜାଣି ପକାଇଲେ ଏବଂ ପରାବଲେ “କହ
 ହନୁମନ୍ ! କଥା କ’ଣ ?” ॥ ୮ ॥ ତେଣୁ ହନୁମନ୍ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲେ,
 “ହେ ଶ୍ରୀନଦୟାଦେବ ! ଶୁଣନ୍ତୁ : ହେ ନାଥ ! ଭରତ କହୁ ପରାବବାକୁ ଲଜ୍ଜା
 କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାକୁ ମନ ମଧ୍ୟରେ ସଙ୍କୋଚ କରୁଅଛନ୍ତି ।” ॥ ୯ ॥ ଭଗବାନ
 କହିଲେ, “ହନୁମନ୍ ! ତୁମେ ତ ମୋ ସୁସବ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିଅଛ । ଭରତ ଓ ମୋ
 ମଧ୍ୟ ରେକେବେ ଫୁଟା କିଛି ପ୍ରଭେଦ ନାଏ କି ?” ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଭରତ

ନାଥ ନ ମୋହୁ ସଂଦେହ କହୁ ସପନେହୁଁ ସୋକ ନ ମୋହ ।

କେବଳ କୃପା କୁହାରିବୁ କୃପାନନ୍ଦ ସଂହୋତ ॥୩୬॥
କରୁଛି କୃପାକ୍ଷ ଏକ ଡିଠାଇ । ମେଁ ସେବକ କୁହୁ ଜନ ସୁଖଦାୟି ।
ସଞ୍ଜେ କେ ମହିମା ରଘୁରାଜ । ବହୁ ବଧୁ ବେଦ ସୁରନନ୍ଦ ଗାୟି ॥୩୭॥
ଶ୍ରୀମୁଖ କୁହୁ ପୁଣି ଶାନ୍ତି ବତାଇ । ତହୁ ପର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଅଧିକାୟି ॥
ସୁନା ଚନ୍ଦ୍ର ଗୁଣ କହୁ କର ଲଜନ । କୃପାସିନ୍ଧୁ ଗୁନ ଜ୍ଞାନ ବିଚକ୍ତନ ॥୩୮॥
ସଂତ ଅସଂତ ଭେଦ ବିଲଗାଇ । ପ୍ରନତପାଲ ମୋହୁ କହୁ କୁହାୟି ॥
ସଞ୍ଜେ କେ ଲଜନ ପୁରୁ ଭ୍ରାତା । ଅଗଳିତ ଶ୍ରୀତି ପୁରନ ବିଖ୍ୟାତା ॥୩୯॥
ସଞ୍ଜ ଅସଞ୍ଜ କେ ଅଧି କରମ । ଜମି କୁଠାର ଚନ୍ଦନ ଆଚରମ ॥
କାଟଇ ପରସୁ ମଲୟ ସୁରୁ ଶାନ୍ତି । ନିଜ ଗୁନ ଦେଇ ସୁଗମ ବସାୟି ॥୪୦॥

ନାଥ, ଶୋକ ମୋହୁ କହୁ ସଂଦେହ ସପ୍ନେହେଁ ନାହିଁ ମୋହର ।

କେବଳ କୁହୁ ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରଭୁ, କୃପାନନ୍ଦ-ରହୁ କର ॥୩-॥

କରୁଛି ଧୃଷ୍ଣତା କହୁ କୃପାକ୍ତ ଗୋସାଇଁ । ମୁଁ ସେବକ ରୁମ୍ଭେ ଅଟ ଉକ୍ତ-ସୁଖଦାୟୀ ॥
ସନ୍ନ ଜନକ ମହିମା, ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ । ବେଦ ପୁରାଣ ବହୁତ କରନ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣନ ॥୧॥
ଶ୍ରୀପୁଣ୍ୟ ଆପଣ କଲ ବତାଇ ଆବର । ତାଙ୍କ ଉପରେ ଅଧିକ ପ୍ରୀତି ପ୍ରଭୁଙ୍କର ॥
ଶ୍ରୀବିବାକୁ ରୁହେଁ ପ୍ରଭୁ ତାହାଙ୍କ ଲକ୍ଷଣ । କରୁଣାସାଗର ଗୁଣ-ଜ୍ଞାନ - ବିନଷଣ ॥୨॥
ସନ୍ନ ଅସନ୍ନଙ୍କ ଗୁଣ ପୃଥକ ପୃଥକ । ବୁଝାଇ କହନ୍ତି ମୋତେ ପ୍ରତେ-ପାଳକ ॥
ଶ୍ରୀ ସନ୍ନଜନଙ୍କର ଲକ୍ଷଣ, ହେ ଗୁରୁ । ଅଗଣିତ ଶୁଦ୍ଧ ସୁଦ୍ଧ ପୁରାଣ ବିଖ୍ୟାତ ॥୩॥
ସନ୍ନ ଅସନ୍ନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମାପ ଏପରି । ଅଟେ ଚନ୍ଦନ କୁଠାର ସୁରାବ ସେପରି ॥
କାଟନ୍ତେ କୁଠାର ଚନ୍ଦନକୁ ଶୁଷ୍କ, ଢଲ । ନିଜ ପ୍ରଣେ ଦେହେ ଉଦ ପ୍ରଗଳ୍ଭ ବସାଇ ॥୪॥

ତାହାଙ୍କ ଚରଣ ଧରି ପକାଇଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ହେ ନାଥ ! ହେ ଶରଣାଗତ-
ହାଣ-ହାରକ ! ଶୁଣନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ହେ ନାଥ ! ସୋ ମନରେ କୌଣସି
ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଏବଂ ସ୍ବପ୍ନରେ ସ୍ବପ୍ନା ମୋର ଶୋକ ଓ ମୋହ ନାହିଁ । ଦେ କୃପା ଓ
ଆନନ୍ଦର ସମୂହ ! ଏହା କେବଳ ଆପଣଙ୍କର ହିଁ କୃପାର ଫଳ ॥ ୩୬ ॥
ତୌପାର :— ତଥାପି ହେ କୃପା-ନିଧାନ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କଠାରେ ଗୋଟିଏ ଧୃଷ୍ଣତା
କରୁଅଛି । ମୁଁ ସେବକ ଓ ଆପଣ ସେବକର ସୁଖଦାୟକ । ଏ କଥା ସୁରାଣ କରି ମୋ
ଧୃଷ୍ଣତା କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ ଏବଂ ମୋ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ମୋତେ ସୁଖଦାନ କରନ୍ତୁ ।
ହେ ରଘୁନାଥ ! ବେଦ ପୁରାଣମାନେ ସାଧୁସନ୍ନଙ୍କ ମହିମା ବହୁତ ପ୍ରକାର ଗାଇ-
ଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଆପଣ ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ଶ୍ରୀପୁଣ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କର ବତାଇ ଓ ପ୍ରଶଂସା
କରିଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଅପାର ପ୍ରେମ । ହେ ପ୍ରଭୁ ! ମୁଁ ସେହିମାନଙ୍କ
ଲକ୍ଷଣ ଶ୍ରୀବିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ । ଆପଣ କୃପା-ସାଗର ଏବଂ ଗୁଣ ଓ ଜ୍ଞାନରେ ଅତି

ତା ତେଁ ସୁର ସୀସନ୍ଧୁ ଚଢ଼ିତ ଜଗ ବଲ୍ଲଭ ଶ୍ରୀଶଶ୍ଚ ।

ଅନଳ ଦାହି ପୀଟକ ଭନନ୍ତି ପରସ୍ତ ବଦନ ସୁଦ୍ଧ ଦଣ୍ଡ ॥୩୭॥

ବିଷୟ ଅଲଂପଟ ସୀଲ ଗୁନାକର । ପର ଦୁଃଖ ଦୁଃଖ ସୁଖ ସୁଖ ଦେଖେ ପର ।
ସମ ଅଭୁତରସ୍ତ ବିମଦ ବିରାଗୀ । ଲେଖମରଷ ହରଷ ଭୟ ଜ୍ୟାଗୀ ॥୧॥
କୋମଳଶିତ ଶାନନ୍ଧୁ ପର ଦାୟା । ମନ ବଚ ହମମମ ଭଗତି ଅମାୟା ॥
ସବନ୍ତି ମାନପ୍ରଦ ଆୟୁ ଅମାୟା । ଭରତ ପ୍ରାନ୍ତ ସମ ମମ ତେ ପ୍ରାୟା ॥୨॥
ବିଗତ କାମ ମମ ନାମ ପରାୟନ । ସାଂତି ବିରତି ବିନଶ୍ଚ ମୁଦିତାୟନ ॥
ସୀତଲତା ସରଲତା ମୟୂର୍ତ୍ତୀ । ଦ୍ଵିଜ ପଦ ପ୍ରୀତି ଧର୍ମ ଜନୟତୀ ॥୩॥

ତେଣୁ ଦେବତାଙ୍କ ମସ୍ତକେ ଚଢ଼ଇ ଜଗତପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀଶଶ୍ଚ ।

ଅନଳେ ଦହଣ ପିଟନ୍ତି କଠିନ କୁଠାର ମୁଖେ ଏ ଦଣ୍ଡ ॥୩୭॥

ବିଷୟେ ଅଲିପ୍ତ ଯେହୁ ଶୀଳ ଗୁଣାକର । ପର ଦୁଃଖେ ଦୁଃଖୀ, ସୁଖୀ ଦେଖି ସୁଖ ପର ॥
ନବେର ସମଦରଶୀ ବିମଦ ବେରାଗୀ । ଲେଖ ଖୋଧ ହର୍ଷ ଭୂତ ଭୟ-ପରିତ୍ୟାଗୀ ॥୧॥
କୋମଳ-ଚିତ୍ତ ଶାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୟା ଅତି । ମନ କର୍ମ ବାକ୍ୟେ ନିଷପଟ ମୋ ଭଗତି ॥
ସମସ୍ତକୁ ମାନପ୍ରଦ ଆପଣେ ଅମାୟା । ଭରତ, ମୋହର ପ୍ରାଣ ସମାନ ସେ ପ୍ରାଣୀ ॥୨॥
କାମନା ଶୂନ୍ୟ, ସଦାମୋ ନାମ-ପରାୟଣ । ଶାନ୍ତି ବିରତି ବିନତି ଆନନ୍ଦ-ସଦନ ॥
ଶୀତଲତା ସରଲତା ଆବର ମୟୂର୍ତ୍ତୀ । ଚପ୍ରପଦ-ଅନୁରାଗୀ ଧର୍ମ - ଜନୟିଣୀ ॥୩॥

ନିପୁଣ ॥ ୨ ॥ ହେ ଶରଣାଗତ-ପାଳକ ! ସାଧୁ ଓ ଅସାଧୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପ୍ରଭେଦ ଆପଣ ମୋତେ ବୁଝାଇ କୁହନ୍ତୁ ।” ଶ୍ରୀରାମ କହିଲେ, “ହେ ଭାଇ ! ସାଧୁଜନଙ୍କ ଲକ୍ଷଣ ଓ ଗୁଣ ଅସଂଖ୍ୟ । ଦେବ ଓ ପୁରୁଷମାନଙ୍କରେ ଭକ୍ତ ଗୁଣମାନ ବିଖ୍ୟାତ ॥ ୩ ॥ ସାଧୁ ଓ ଅସାଧୁମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦନ କାଷ୍ଠ ଓ କୁରୁଦିର ଆଚରଣ ପରି । ହେ ଭାଇ ! ଶୁଣ, କୁରୁଦି ନିଜ ସ୍ଵଭାବର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଚନ୍ଦନ କାଠକୁ କାଟେ । କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦନ ନିଜ ସ୍ଵଭାବବଶତଃ ତାହାକୁ ଆପଣାର ଗୁଣ ଦେଇ ସ୍ଵଚ୍ଛନ୍ଦରେ ସ୍ଵବାସ୍ତିତ କରେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଏହି ଗୁଣ ହେତୁ ଚନ୍ଦନ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଶିର ଉପରେ ଚଢ଼େ ଏବଂ ଜଗତର ପ୍ରିୟ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ କୁରୁଦିର ମୁଖକୁ ଦଣ୍ଡ ମିଳିଥାଏ; ତାହାକୁ ଅଗ୍ନିରେ ଜଳାଇ ପୁଣି ହାତୁଡ଼ିରେ ପିଟନ୍ତି ॥ ୩୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ସନ୍ନ୍ୟାସେ ବିଷୟ-ବାସନାରେ ଲମ୍ପଟ ବା ଲିପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ଶୀଳ ଓ ସଦ୍‌ଗୁଣା-ବଳାର ଆବର (ଶଶି) । ପରର ଦୁଃଖରେ ସେମାନେ ଦୁଃଖୀ ଏବଂ ପରର ସୁଖରେ ସୁଖୀ । ସର୍ବଦା ସର୍ବତ୍ର ସେମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ସମତା ରଖନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ କେହି ତାଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ନୁହନ୍ତି । ସେମାନେ ମଦରହିତ ଓ ବେରାଗ୍ୟବାନ୍ ଏବଂ ଲେଖ, ଖୋଧ, ହର୍ଷ ଓ ଭୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ରହନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସେମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତ ଅତି କୋମଳ । ସେମାନେ ଶାନଜନମାନଙ୍କୁ ଦୟା କରନ୍ତି ଏବଂ ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ

ଏ ସକ ଲଜ୍ଜନ ବସନ୍ତ ଜାୟୁ ଉର । ଜାନେନ୍ଦ୍ର ତାତ ସଂତ ସତତ ଫୁର ।
ସମ ଦମ ନିୟମ ମାତ ନହିଁ ଡୋଲହିଁ । ପରୁଷ ବଚନ କବହୁଁ ନହିଁ ବୋଲହିଁ ॥୩॥

ନିନ୍ଦା ଅସ୍ତୁତି ଉଭୟ ସମ ମମତା ମମ ପକ କଂଜ ।

ତେ ସଜ୍ଜନ ମମ ପ୍ରାନପ୍ରିୟ ଗୁନ ମନ୍ଦର ସୁଖ ସୁଂଜ ॥୩॥

ସୁନନ୍ଦ ଅସଂତପ୍ତ କେର ସୁସ୍ଥ । ଭୁଲେହୁଁ ସଂଗତ କରିଅ ନ କାଉଁ ।
ଚିତ୍ତ କର ସଂଗ ସଦା ଦୁଃଖାଈ । କିମି କପିଳହୁଁ ଘାଲଇ ହରହାଈ ॥୧॥
ଖଲନ୍ତ ହୃଦୟ ଅତି ତାପ ବିସେଷୀ । ଜରହିଁ ସଦା ପର ସପତି ଦେଖୀ ।
ଜହଁ କହଁ ନିନ୍ଦା ସୁନହିଁ ପରାଈ । ହରଷହିଁ ମନହୁଁ ପରା ନିଧି ପାଈ ॥୨॥

ଏ ସବୁ ଲକ୍ଷଣ ନିବସନ୍ତ ଯା' ହୃଦୟେ । ନାଶ ତାକୁ ସହ ଶୁଦ୍ଧ, ସତତ ନିଷ୍ଠୟେ ॥
ସମ ଦମ ନିୟମ ନୀତିରୁ ନ ଟଳନ୍ତି । ପରୁଷ ବଚନ ପ୍ରଶ୍ନେ କେବେନ ବୋଲନ୍ତି ॥୪॥

ନିନ୍ଦା ସ୍ତୁତି ବେନ ସଦୃଶ ସମ ମଣି ମମତା ମୋ ପକକଞ୍ଜ ।

ସେହୁ ସଜ୍ଜନନ ମୋ ପ୍ରାଣ ସମାନ ଗୁଣାଗାର ହୃଦୟେ ॥୩॥

ଶୁଣ ଗୁଡ଼, ଅସହଜ ସ୍ଵରୂପ ଯେ ଏବେ । ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭୁଲି ନ କରିବ କେବେ ॥
ଏହାଙ୍କର ସଙ୍ଗ ସଦା ଅଟେ ହୃଦୟାୟୀ । ଯେହ୍ନେ କପିଳାକୁ ନାଶେ ଯେଉଁଲିଆ ଗାୟୀ ॥୧॥
ବିଶେଷ ତପ୍ତ ହୃଦୟ ଅଟେ ଖଲଙ୍କର । କଲନ୍ତି ସଦା ବିଲେଇ ସଂଗି ପରର ॥
ପର ନିନ୍ଦା କଣ୍ଠେ ଶୁଣି ହରଷ ହୁଅନ୍ତି । ମନେ ହୁଏ ପଡ଼ିଥିବା ନିଧି ପାଇଛନ୍ତି ॥୨॥

ମୋ ପ୍ରତି ଅମାୟିକ ଭକ୍ତି କରନ୍ତି । ସେମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ
ଦିଅନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ନିଜେ ମାନରହୃତ ହୋଇ ଆଚରଣ କରନ୍ତି । ହେ ଉତ୍ତର ! ସେହି
ପ୍ରାଣୀମାନେ (ସାଧୁଜନମାନେ) ମୋର ପ୍ରାଣସମପ୍ରିୟ ॥୧॥ ସେମାନଙ୍କର ଚୈତ୍ଵି କାମନା
ନ ଥାଏ । ସେମାନେ ମୋର ନାମ-ପରାୟଣ ଏବଂ ଶାନ୍ତ, ବୈରାଗ୍ୟ, ବିନୟ ଓ ପ୍ରସନ୍ନତାର
ସଦନ । ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଶୀତଳତା, ସରଳତା, ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ମିତ୍ରତା ଏବଂ
ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ କରଣ ପ୍ରତି ପ୍ରୀତି ଥାଏ । ଏହି ସବୁ ଗୁଣ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଧର୍ମରୂପ
ଭବନ୍ତି କରେ ॥ ୩ ॥ ହେ ବସନ୍ତ ! ଯାହାର ହୃଦୟରେ ଏହି ସବୁ ଗୁଣ ବାସ କରେ,
ତାହାକୁ ସର୍ବଦା ପ୍ରକୃତ ସାଧୁ ବୋଲି ଜାଣିବ । ସେହିମାନେ ଶମ, ଦମ, ନିୟମ ଓ
ନୀତିରୁ କେତେବେଳେ ହେଲେ ବିଚଳିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, କିମ୍ବା ପ୍ରଶ୍ନରେ କେବେ ସ୍ଵକା
କଠୋର ବଚନ ବୋଲନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ନିନ୍ଦା
ଓ ସ୍ତୁତି ଉଭୟ ସମାନ ଏବଂ ମୋର ଚରଣ-କମଳରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପ୍ରୀତି,
ସେହି ଗୁଣ-ମନ୍ଦର ଏବଂ ହୃଦୟ ସାଧୁଜନମାନେ ମୋର ପ୍ରାଣ ସମାନ ପ୍ରିୟ ॥୩॥
ଚୈତ୍ଵାଈ — ଏବେ ଅସାଧୁଙ୍କର ସ୍ଵରୂପ ଶୁଣ । କେବେ ହେଲେ ଭୁଲ୍ରେ ସ୍ଵକା
ସେମାନଙ୍କର ସଙ୍ଗ କରିବା ଭିତ୍ତି ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗ ସଦା ହୃଦୟ-ଦାୟକ । ଓଲିଆ
ଗାୟୀ ଆପଣା ସଙ୍ଗ ଯୋଗେ କପିଳା (ଧଳା ଓ ଉତ୍ତମ) ଗାୟିକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେଇ ପଣ ଅସାଧୁର

କାମ ହୋଧ ମଦ ଲେଉ ପରାୟନ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ କପଟୀ କୁଟିଳ ମଲ୍ଲୟନ ॥
 ବସୁରୁ ଅକାରନ ସବ କାହୁଁ ସୌ । ନୋକର ହୃତ ଅନୁଚର ରାହୁଁ ସୌ ॥
 ଝୁଠଇ ଲେନା ଝୁଠଇ ଦେନା । ଝୁଠଇ ଭୋଜନ ଝୁଠ ଚବେନା ॥
 ବୋଲୁଛି ମଧୁର ବଚନ କମି ମୋର । ଖାଇ ମହା ଅନ୍ଧ ହୃଦୟ କଠୋର ॥
 ପରଦ୍ରୋହ ପରଦାର ରତ ପରଧନ ପର ଅପବାଦ ।

ତେ ନର ପୀଢ଼ର ପାପମୟ ଦେହ ଧରୁଁ ମନୁଜାତ ॥୩॥
 ଲେଉଇ ଓଡ଼ନ ଲେଉଇ ଭାସନ । ସିସ୍ତୋଦର ପର ଜମୟର ହାସ ନ ॥
 କାହୁଁ କା କୌଁ ସୁନୁଛି ବଢ଼ାଇ । ସ୍ବାସ ଲେଉଁ ଜନ୍ମ ଜୁଡ଼ୀ ଆଶା ॥୧॥

କାମ ହୋଧ ମଦ ତହୁଁ ଲେଉ-ପରାୟଣ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ କୁଟିଳ ପାପ କପଟ-ଭବନ ॥
 ଅକାରଣେ ବେର ସମସ୍ତଙ୍କ ସହୃଦରେ । ସେ ହୃତ କରେ ଅହତରତ ତା ସହରେ ॥୩॥
 ଦାନ ତାଙ୍କ ମିଥ୍ୟା, ମିଥ୍ୟା ତାହାଙ୍କ ଗ୍ରହଣ । ଆଦର ଭୋଜନ ମିଥ୍ୟା, ମିଥ୍ୟା ଚରବଣ ॥
 ବୋଲନ୍ତି ବଚନ ଯେହ୍ନେ ମଧୁର ମଧୁର । ଖାଆନ୍ତି ବିଷମ ବ୍ୟାଳ ସୁକଠୋର ଭର ॥୪॥
 ପରଦ୍ରୋହ, ପର ଦାରାବତ, ପର ଧନ, ଅପବାଦ ପର ।

ସେ ଅତି ପାପର ପାପମୟ ନର ଦେହଧାରୀ, ନିଶାଚର ॥୩॥
 ଲେଉ ଯେ ଦେଉ ଲେଉ ଗଛଣା ଆଦର । ସିନ୍ଧୋଦର ରତ, ଭୟ ନାହିଁ ଶମନର ॥
 ଶ୍ରବଣେ ଦେବେ କାହାର ବଡ଼ାଇ ଶୁଣନ୍ତି । ଛର ଆସିଲା ପରସ୍ତେ ଶ୍ବାସ ସେ ନିଅନ୍ତି ॥୧॥

ସଙ୍ଗ ସାଧୁକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେ ॥ ୧ ॥ ଖଲଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅନ୍ୟାୟ ମାତ୍ରାରେ ସନ୍ତାପ
 ଥାଏ । ସେମାନେ ପରର ସ୍ତବ୍ଧ-ସମ୍ଭାଷି ଦେଖି ସହଜା ଭବ୍ୟରେ ଜଳି ଯାଉଥାନ୍ତି ।
 ଯେଉଁ ପେଟେ ସ୍ଥାନରେ ସେମାନେ ଅନ୍ୟର ନିଜା ଶୁଣନ୍ତି, ସେଠାରେ ଏପରି ଅନନ୍ଦ ଲଭ
 କରନ୍ତି, ସତେ ଯେପରି ବାଟରେ ପଡ଼ିଥିବା କୋଟିକଥୁ ପାଇଗଲେ । ॥ ୨ ॥ ସେମାନେ
 କାମ-ହୋଧ-ମଦ-ପରାୟଣ ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦୟ, କପଟ, କୁଟିଳ ଓ ପାପର ଆଲୟ ।
 ଅକାରଣେ ସେମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହୃଦ ଶସ୍ତ୍ରାନ୍ତା କରନ୍ତି । ସେ ହୃତ ନରେ, ତାହା ପ୍ରତି
 ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଅହତ କରନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସେମାନଙ୍କ ଗ୍ରହଣ ମିଥ୍ୟା ଏବଂ ଦାନ ମଧ୍ୟ
 ମିଥ୍ୟା । ଭୋଜନ ମିଥ୍ୟା, ଚର୍ଚ୍ଚା ମିଥ୍ୟା । ମଧୁର ଯେପରି ମଧୁର ସ୍ବରରେ ରବ କରେ,
 କିନ୍ତୁ ମହା ବିଷଧର ସର୍ପକୁ ସୁଦ୍ଧା ଭକ୍ଷଣ କରି ତାହାର ହୃଦୟକୁ ଅତି କଠୋର କରିଥାଏ,
 ସେହିପରି ସେମାନେ ମଧୁର ବଚନ ବୋଲନ୍ତି ସତ, କିନ୍ତୁ ହୃଦୟରେ ଅତି
 ନିର୍ଦ୍ଦୟ ॥ ୪ ॥ ତୋହା ।—ସେମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହୃଦ ଘୋଡ଼ାଚରଣ କରନ୍ତି
 ଏବଂ ପରସ୍ପର, ପରଧନ ଓ ପରଜନାରେ ଆସକ୍ତ ରହନ୍ତି । ସେହି ପାମର ଓ ପାପମୟ
 ମନୁଷ୍ୟମାନେ ନରଶତ୍ରୁ-ଧାରଣକାରୀ ରାକ୍ଷସ ॥ ୫ ॥ ତୌପାଣ —ଲେଉ ହିଁ
 ସେମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତର ଏବଂ ଲେଉ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ବିଚ୍ଛଣା । ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନେ ସହଜା
 ଲେଉରେ ଆତ୍ମାବତ ରହନ୍ତି । ସେମାନେ ପଶୁମାନଙ୍କ ସମାନ ଆହାର ଓ ମେଥୁନରେ

ଜବ କାହୁଁ କୈ ଦେଖିବି ବସଣ । ସୁଖୀ ଭବ ମାନହୁଁ ଜବ ନୃପଣ ॥
 ସ୍ଵାରଥରତ ପରିବାର ବିରୋଧୀ । ଲଂପଟ କାମ ଲୋଭ ଅତି ହୋଧୀ ॥୨॥
 ମାତୁ ପିତା ଗୁର ବସ୍ତ୍ର ନ ମାନନ୍ତି । ଆୟ ଗଣ ଅସ୍ତ୍ର ଗାଲନ୍ତି ଆନନ୍ତି ॥
 କରନ୍ତି ମୋହକସ ଦ୍ରୋହ ପରାଧୀ । ସତ ସତ ହରି କଥା ନ ଶୁଣି ॥୩॥
 ଅବଗୁନ ସିନ୍ଧୁ ମନ୍ଦମତି କାମୀ । ବେଦ ବିଦୁଷକ ପରଧନ ସ୍ଵାମୀ ॥
 ବିପ୍ରଦ୍ରୋହ ପରଦ୍ରୋହ ବିବେଶ । ଦମ୍ଭ କପଟ ଜୟ ଧରୈ ସୁବେଶ ॥୪॥

ଆସେ ଅଧମ ମନୁଜ ଖଲ କୃତଜ୍ଞର ସେବା ନାହିଁ ।

ଦ୍ଵାପର କଳ୍ପକ ଦୁଇ ବହୁ ହୋଇବୁଣ୍ଡି କଳ୍ପଜୁଗ ମାହିଁ ॥୫॥

ନୟନେ ଯେବେ କାହାର ଦେଖନ୍ତି ବସନ୍ତି । ପୁଣି ଦୁଃସନ୍ତ ଯେସନେ ଜଗତ ନୃପତି ॥
 ଶୂର୍ପ-ପରାୟଣ ସତା ସଜ୍ଜନ ବିରୋଧୀ । ଲମ୍ପଟୀ ବସନ୍ତୀ ଲୋଭ ଅତିଶୟ ହୋଧୀ ॥୧॥
 ମାତା, ପିତା, ଗୁରୁ, ଶିଷ୍ଟ, ବନ୍ଧୁ ନ ମାନନ୍ତି । ଆପଣେ ମରନ୍ତି, ପୁଣି ଅନ୍ୟକୁ ମାରନ୍ତି ॥
 ମୋହ ବଶ ଅବରନ୍ତି ପରଦ୍ରୋହ ବ୍ୟଥା । ଭଲ ନ ଲାଗଇ ସତସତ ଦୁଃସନ୍ତ ॥୨॥
 ଅବିସ୍ମୟ-ସିନ୍ଧୁ ଅତି ମନ୍ଦମତି କାମୀ । ବେଦ-ବିଦୁଷକ ଅବର ପରଧନ-ସ୍ଵାମୀ ॥
 ବିପ୍ରଦ୍ରୋହ ପରଦ୍ରୋହ ନିରତ ବିଶେଷ । ଦମ୍ଭ କପଟ ଦୁଃସନ୍ତ, ଧରନ୍ତି ସୁବେଶ ॥୩॥

ଏମନ୍ତ ଅଧମ ଖଲ ଦୁଷ୍ଟ ଜନ ସତ୍ୟ ସେବା ପ୍ରଦେଶ ନାହିଁ ।

ଅଳପ ଦ୍ଵାପରେ, ହୋଇବେ କଳରେ ବୁଦ୍ଧ ବୁଦ୍ଧ ଯହିଁ ତହିଁ ॥୪॥

ସଦା ଆସନ୍ତ ରହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଏମନ୍ତର ରସ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଯଦି ସେମାନେ
 କାହାର ବତାଇ ଶୁଣନ୍ତି, ତେବେ ହାତରେ ଏପରି ଦୀର୍ଘ ଶ୍ଵାସ ନିଅନ୍ତି, ସତେ ଯେପରି
 ସେମାନଙ୍କୁ କମ୍ପିତ ଅସିବୁ ॥୧॥ ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ କାହାର ବସନ୍ତି
 ଦେଖନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସତେ ଯେପରି ସମସ୍ତ ଜଗତର ରାଜା ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି,
 ସେହିପରି ପୁଣି ଲାଭ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଶୁଣପରାୟଣ, ପରିବାରଜନଙ୍କ ବିରୋଧୀ,
 କାମ ଓ ଲୋଭ ହେତୁ ଲମ୍ପଟ ଏବଂ ଅତିଶୟ ହୋଧୀ ଦୁଃସନ୍ତ ॥ ୨ ॥ ସେମାନେ ମାତା,
 ପିତା, ଗୁରୁ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ କାହାରିକୁ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଜେ ତ ସେମାନେ ନଷ୍ଟ ହୋଇ
 ଥାଆନ୍ତି, ପୁଣି ନିଜ ସଙ୍ଗରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରନ୍ତି । ମୋହବଶତଃ ସେମାନେ
 ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହୃଦ ଦ୍ରୋହ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ସାଧୁ-ସନ୍ତମାନଙ୍କର ସଙ୍ଗ ଭଲ
 ଲାଗେ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଭଗବାନଙ୍କ କଥା ସେମାନଙ୍କୁ ରୁଚେ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ସେମାନେ
 ଅବିସ୍ମୟର ସାଗର, ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧ, କାମୁକ ଓ ବେଦ-ବିଦୁଷକ ଏବଂ ବଳାକାରରେ
 ସେମାନେ ପରଧନ ଉପରେ ପ୍ରଭୁ (ମାଲିକ) ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନେ ପରଦ୍ରୋହୀ ତ କରନ୍ତି,
 କିନ୍ତୁ ବିଶେଷ କରି ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଦ୍ରୋହ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଦୁଃସନ୍ତରେ ଦମ୍ଭ ଓ କପଟ
 ପୁଣି ହୋଇ ରହୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଉପରେ ସେମାନେ ପ୍ରହର ବେଶ ଧାରଣ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥୪॥
 କୋହା — ଏହିପରି ଖଲ ଓ ଦୁଷ୍ଟ ମନୁଷ୍ୟ ସତ୍ୟ ଓ ସେବାପ୍ରଦେଶେ ଜନ୍ମ ଲଭନ୍ତି ନାହିଁ,

ପରହୃତ ସରସ ଧର୍ମ ନହିଁ ଭାରି । ପରପୀତା ସମ ନହିଁ ଅଧମାଣ୍ଡି ॥
 ନିର୍ଦ୍ଦୟ ସକଳ ପୁରାଣ ବେଦ କର । କହେଉଁ ତାତ ଜାନହିଁ କୋବିଦ ନର ॥୧॥
 ନର ସରା ର ଧରି ଜେ ପର ପୀତା । କରୁଛି ତେ ସହୁଁ ମହା ଭବ ଶ୍ରାବ ॥
 କରୁଛି ମୋହବସ ନର ଅଭ ନାନା । ସ୍ଵାରଥରତ ପରଲୋକ ନସାନା ॥୨॥
 କାଳରୂପ ଚିହ୍ନ କହିଁ ମେଁ ଭ୍ରାତା । ସୁଭ ଅରୁ ଅସୁଭ କର୍ମ ଫଳଦାତା ॥
 ଅସ ବିଚାରି ଜେ ପରମ ସୟାନେ । ଭଜୁଛି ମୋହ ସଂସୃତ ଦୁଃଖ ଜାନେ ॥୩॥
 ଡାଗୁଛି କର୍ମ ସୁଭସୁଭ ଦାୟକ । ଭଜୁଛି ମୋହ ସୁର ନର ମୁଖ ନାୟକ ॥
 ସଂତ ଅସଂତ ହୁଁ କେ ଗୁନ ଭାଷେ । ତେ ନ ପରୁଛି ଭବ ଚିହ୍ନ ଲାଗି ଶୁଣେ ॥୪॥
 ସୁନହୁ ତାତ ମାୟା କୃତ ଗୁନ ଅରୁ ଦୋଷ ଅନେକ ।
 ଗୁନ ସୁତ ଭବସୁ ନ ଦେଖିଅଛି ଦେଖିଅ ସୋ ଅବବେକ ॥୫॥

ପରହୃତ ସମ ଭାବ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ । ନାହିଁ କହୁ ଅଧମତା ପରପୀତା ସମ ॥
 ନିର୍ଦ୍ଦୟ ସକଳ ଶ୍ରୁତି ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣର । କହୁଛି ଭ୍ରାତା, ଜାଣନ୍ତି କବି ଶକ୍ତିନର ॥୧॥
 ନର ତନୁ ଧରି ଯେହୁ ପରକୁ ପାତନ୍ତି । ଶ୍ରାବଣ ଭବ ଯାତନା ସେମାନେ ସହୁଁ ॥
 କରନ୍ତି ବିବିଧ ପାପ ମୋହବଶ ଲୋକ । ସ୍ଵାର୍ଥରତ ହୋଇ ବିନାଶନ୍ତି ପରଲୋକ ॥୨॥
 ତାହାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପୁଣି କାଳରୂପ, ଭ୍ରାତା । ଶୁଭ ଆଦର ଅଶୁଭ କର୍ମ-ଫଳ-ଦାତା ॥
 ଏମନ୍ତ ବିଚାରି ଯେ ପ୍ରବୀଣ ଅଭିଶୟ । ଭଜନ୍ତି ମୋତେ ସବୁ ଚି ଜାଣି ଦୁଃଖମୟ ॥୩॥
 ପରିହର କର୍ମ ଶୁଭ-ଅଶୁଭ-ଦାୟକ । ଭଜନ୍ତି ମୋତେ ସରସ ଅରସ ନାୟକ ॥
 ସହୁ ଅସହୁକ ପୁଣି ବଶାଣିଲି ଗୁଣ । ଯେ ଏହା ଜାଣନ୍ତି ଭବେ ନ ପଡ଼ନ୍ତି ପୁଣି ॥୪॥
 ଶୁଣ ହେ ଭଗତ, ଅଟେ ମାୟାକୃତ ଗୁଣ ଦୁଷଣ ଅନେକ ।
 ଏହୁ ଭବସୁକ୍ତ ନ ଦେଖିବା ଗୁଣ, ଦେଖନ୍ତି ସେ ଅବବେକ ॥୫॥

ଦ୍ଵାପରରେ ଅଳ୍ପ ଜାତ ହେବେ ଏବଂ କଳିପୁରରେ ପଲ ପର ହୋଇ ଦେଖା
 ଦେବେ ॥ ୪୦ ॥ ଚୌପଞ୍ଚ :—ହେ ଭାଇ ! ପରୋପକାର ସମାନ କୌଣସି ଧର୍ମ
 ନାହିଁ ଏବଂ ଅନ୍ୟକୁ ପୀତା ଦେବା ପରି କୌଣସି ଅଧମତା ଆଉ ନାହିଁ । ହେ ବନ୍ଧୁ !
 ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ ସମସ୍ତ ପୁରାଣ ଓ ବେଦର ଏହି ଚର୍ଚ୍ଚିତ ପିତାନ୍ତ କହୁଅଛି । ପଣ୍ଡିତମାନେ
 ଏହୁ କଥା ଜାଣନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ଧାରଣ କରି ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ
 ଦୁଃଖ ଦିଅନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ କଳ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁର ମହାସଙ୍କଟ ସହବାକୁ ପଡ଼େ । ମନୁଷ୍ୟମାନେ
 ମୋହବଶତଃ ସ୍ଵର୍ଥପରାୟଣ ହୋଇ ଅନେକ ପାପ କରନ୍ତି । ଏହି ହେତୁ ସେମାନଙ୍କର
 ପରଲୋକ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ରହୁଥାଏ ॥ ୨ ॥ ହେ ଭାଇ ! ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ କାଳ
 ସୁରୂପ ଭୟଙ୍କର ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଶୁଭାଶୁଭ କର୍ମର ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଫଳଦାତା । ଏହିପରି
 ବିଚାର କରି ଯେଉଁମାନେ ପରମ ତତ୍ତ୍ଵର, ସେମାନେ ସମ୍ଭାରକୁ ଦୁଃଖର ରୂପ ବୋଲି
 ଜାଣି ମୋତେ ଚି ଭଜନ କରନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଏହି ହେତୁ ସେମାନେ ଶୁଭ ଓ ଅଶୁଭ

ଶ୍ରୀମୁଖ ବଚନ ସୁନତ ସବ ଶୁଭ । ହରଷେ ପ୍ରେମୁ ନ ହୃଦୟୁଁ ସମାଧି ॥
 କହଣ୍ଡି ବିନୟ ଅତି ବାରଣ୍ଡି ବାସ । ହନୁମାନ ହୃଦୟୁଁ ହରଷ ଅପାର ॥୧॥
 ପୁନ ରଘୁପତି ନିଜ ମନ୍ଦିର ଗପ । ଏହି ବିଧି ଚରିତ କରତ ନିଜ ନବ ॥
 ବାର ବାର ନାରଦ ମୁନି ଆଡ଼ୁଣ୍ଡି । ଚରିତ ପୁମାତ ରାମ କେ ଗାଡ଼ୁଣ୍ଡି ॥୨॥
 ନିଜ ନବ ଚରିତ ଦେଖି ମୁନି ଜାଣୁ । ବ୍ରହ୍ମଲୋକ ସବ କଥା କହାଣ୍ଡି ॥
 ପୁନ ବିରଞ୍ଚ ଅତିସୟ ପୁଣି ମାନଣ୍ଡି । ପୁନ ପୁନ ତାତ କରନ୍ତୁ ଗୁନ ଗାନଣ୍ଡି ॥୩॥
 ସନକାଦି ନାରଦହି ସରହଣ୍ଡି । ଜୟପି ବ୍ରହ୍ମ ନରତ ମୁନି ଆହଣ୍ଡି ॥
 ପୁନ ଗୁନଗାନ ସମାଧି ବିଧାଣ୍ଡି । ସାବର ସୁନଣ୍ଡି ପରମ ଅଧିକାରୀ ॥୪॥

ଶୁଣି ଅନୁଜେ ଶ୍ରୀମୁଖ ଅମୃତ ବଚନ । ହୃଦେନ ସମ୍ଭାବ ପ୍ରେମ ହୋଇଲେ ପ୍ରସନ୍ନ ॥
 କରନ୍ତି ବିନୟ ଅନୁରାଗେ ବାରମ୍ବାର । ପବନ-ପୁତ ହୃଦୟେ ହରଷ ଅପାର ॥୫॥
 ପୁଣି ରଘୁପତି ନିଜ ଭବନେ ଆସିଲେ । ଏହି ଭାବେ ନିଜ ନବ ଚରିତ ରଚିଲେ ॥
 ବାରମ୍ବାର ମୁନିବର ନାରଦ ଆସନ୍ତୁ । ପବନ ରାମ ଚରିତ ଗାୟନ କରନ୍ତୁ ॥୬॥
 ନିଜ ନବ ଲୀଳା ଅବଲୋକି ମୁନିନାଥ । ବ୍ରହ୍ମବେଦେ ଯାଇ ସବୁ ଶୁଣାନ୍ତି ବୁଝନ୍ତି ॥
 କହନ୍ତି ବିଧାତା ପୁଣି ଲଭି ଅତିଶୟ । ବାରମ୍ବାର ଗୁଣ କର ବର୍ଣ୍ଣନ ତନୟ ॥୭॥
 ସନକାଦି ନାରଦଙ୍କୁ ପ୍ରଣୀୟନ୍ତି ଶୁଣି । ଯଦ୍ୟପି ଅନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମପରାୟଣ ମୁନି ॥
 ଶୁଣିଲେ ଗୁଣ-ଗାୟନ ସମାଧି ଭୁଲନ୍ତି । ପରମାଧିକାରୀ ଅତି ସାବରେ ଶୁଣନ୍ତି ॥୮॥

କର୍ମ ତ୍ୟାଗ କରି ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ମୁନିଜନଙ୍କ ନାୟକ ମୋତେ ହିଁ ଭଜନ୍ତି ।
 ଏହିରୂପେ ସାଧୁ ଓ ଅସାଧୁଙ୍କ ଗୁଣାବଳୀ କହିଲି । ସେଥିମାନେ ଏହି ଗୁଣାବଳୀ
 ହୃଦୟୁକ୍ତ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଜନ୍ମ-ମରଣର ଚକ୍ରେ ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୪ ॥
 କୋହା — ହେ ବସୁ ! ଶୁଣ, ମାୟା-ରଚିତ ଅନେକ ଗୁଣ ଓ ଦୋଷ ଅଛି ।
 ଏମାନଙ୍କର କୌଣସି ବାସ୍ତବିକ ସତ୍ତ୍ୱ ନାହିଁ । ଉଭୟକୁ ନ ଦେଖିବା ହିଁ ଗୁଣ ବା
 ବିବେକ । ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ହିଁ ଅବିବେକ ।” ॥ ୪୧ ॥ ତୌପାହି — ଭଗବାନଙ୍କ
 ଶ୍ରୀମୁଖରୁ ଏ ସବୁ ବଚନ ଶୁଣି ସମସ୍ତ ଭଲ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରୁ
 ପ୍ରେମ ଉତ୍ତୁଳି ପଡ଼ିଥାଏ । ସେମାନେ ବାରମ୍ବାର ଅତିଶୟ ବିନତି କରୁଥାଆନ୍ତି ।
 ବିଶେଷତା ହନୁମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅପାର ହର୍ଷ ॥ ୧ ॥ ତଦନନ୍ତର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ
 ତାଙ୍କର ମହଲକୁ ଗଲେ । ଏହି ରୂପେ ସେ ନିଜ ନୂତନ ଲୀଳା କରନ୍ତି । ନାରଦ
 ମୁନି ବାରମ୍ବାର ଅଶୋଷାକୁ ଅପୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଅସି ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପାଦନ ଚରିତ
 ଗାନ କରନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ମୁନି ଏହି ସ୍ଥାନରେ ନିଜ ନବ ନବ ଚରିତ ଦେଖି ଫେରି ଯାଆନ୍ତି
 ଏବଂ ଫେରି ବ୍ରହ୍ମଲୋକରେ ସମସ୍ତ କଥା କହନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମା ଏ ସବୁ ଶୁଣି ଅତିଶୟ ପୁଣି ମଣନ୍ତି
 ଏବଂ କହନ୍ତି, “ହେ ବସୁ ! ବାରମ୍ବାର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଗୁଣଗାନ କର ।” ॥୩॥ ସନକାଦି ମୁନି
 ନାରଦଙ୍କର ପ୍ରଣୀୟା କରନ୍ତି । ସନକାଦି ମୁନି ବହୁନିଷ୍ଠ । ତଥାପି ସେମାନେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ

ଜୀବନମୁକ୍ତ ବ୍ରହ୍ମପର ଚରଣ ସୁନହିଁ ତଳ ଧ୍ୟାନ ।

ଜେ ହରିକଥା ନ କରହିଁ ରକ୍ତ ଚିହ୍ନ କେ ହସ୍ତ ପାଶାନ ॥୪୬॥

ଏକ ବାର ରଘୁନାଥ ବୋଲିଏ । ଗୁର ଦ୍ଵିଜ ପୁରବାସୀ ସବ ଆଏ ॥
ବୈଠେ ଗୁର ମୁନି ଅରୁ ଦ୍ଵିଜ ସଜ୍ଜନ । ବୋଲେ ବଚନ ଭଗତ ଭବଭଞ୍ଜନ ॥୧॥
ସୁନନ୍ତ ସକଳ ପୁରଜନ ମମ ବାମ । କହୁଥି ନ କହୁ ମମତା ଭର ଆମ ॥
ନହିଁ ଅମାତ ନହିଁ କହୁ ପ୍ରଭୁତାଣ । ସୁନନ୍ତ କରନ୍ତୁ ଜୋ ଭୁଞ୍ଜି ସୋଡ଼ାଣ ॥୨॥
ସୋଇ ସେବକ ପ୍ରିୟତମ ମମ ସୋଇ । ମମ ଅନୁସାସନ ମାନେ ଜୋଇ ॥
ଜୋ ଅମାତ କହୁ ଭାଷା ଶୁଣ । ତୋ ମୋହି ବରଜନ୍ତୁ ଭୟ ବିସରଣ ॥୩॥

ଶୁଣନ୍ତି ଶେଷ ଯେ ଜୀବନ ମୁକ୍ତ ବ୍ରହ୍ମପର ତେଜ ଧ୍ୟାନ ।

ହରି କଥା ପ୍ରତି ଯାଉ ନାହିଁ ପ୍ରତି ତାହାର ହୃଦ ପାଶାଣ ॥୪୭॥

ଏକବାର ପ୍ରଭୁ ରଘୁନନ୍ଦନ ରାଇଲେ । ଶୁଭ୍ର ଦ୍ଵିଜ ପୁରବାସୀ ସମସ୍ତେ ଆସିଲେ ॥
ବସନ୍ତେ ଗୁରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମୁନି ସାଧୁଜନ । ଭାଷିଲେ ବଚନ ଭକ୍ତ-ଭୟ-ବିଭଞ୍ଜନ ॥୧॥
ଶୁଣନ୍ତୁ ସକଳ ପୁର ଜନ, ମୋର ବାଣୀ । ନ କହେ କହୁ ମମତା ହୃଦୟରେ ଆଣି ॥
ନୁହେଁ କହୁ ଅମାତ ବା ପ୍ରଭୁତ ନୁହଇ । ଶୁଣି କର ଯାହା ଭଲ ରୁନୁକୁ ନରଇ ॥୨॥
ସେଥଟେ ସେବକ ମୋର ପ୍ରିୟତମ ସେହୁ । ମୋହର ଅନୁସାସନ ପ୍ରତିପାଳେ ଯେହୁ ॥
ଅମାତ କହୁ ପ୍ରଭୁ ଭାଇ, କହୁଅଛି ଯେବେ । ଭୟ ଜ୍ୟାଗ କରି ମୋତେ ପରହର ତେବେ ॥୩॥

ଶୁଣଗାନ ଶୁଣି ଆପଣା ଆପଣାର ବ୍ରହ୍ମସମ୍ପର୍କ ଭୁଲି ଯାଉଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଆଦର-
ସହକାରେ ତାହା ଶୁଣୁଥା'ନ୍ତୁ, ସତେ ଯେତେ ରାମ କଥା ଶୁଣିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର
ପରମ ଅଧିକାର ରହୁଅଛି ॥ ୪ ॥ ତୋହା :—ହନକାଦି ମୁନିମାନଙ୍କ ରୁଲ୍ଲ ଜୀବନ୍ତୁ ଓ
ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞ ପୁରୁଷମାନେ ସୁଦ୍ଧା ଧ୍ୟାନ (ବ୍ରହ୍ମ ସମାଧି) ଜ୍ୟାଗ କରି ଶ୍ରୀରାମ ଚରଣ ଶୁଣନ୍ତି ।
ଏହା ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ଯେଉଁମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ କଥାରେ ପ୍ରେମ ଭରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କ
ହୃଦୟ ବାସ୍ତବିକ ପଥର ॥ ୪୨ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଏକଦା ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ
ଆହ୍ଵାନ କ୍ରମେ ଗୁରୁ ବଣିଷ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନଗର-ନିବାସୀ-ବୃନ୍ଦ ସଭାକୁ
ଆସିଲେ । ଗୁରୁ, ମୁନି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ସଜ୍ଜନ ସେମାନଙ୍କର ଯଥା-ଯୋଗ୍ୟ
ଆସନରେ ବସି ପଡ଼ିଲେ । ଢେନନ୍ତର ଭକ୍ତଜନଙ୍କ ଭବ-ଭୟ-ବିଭଞ୍ଜନକାଣ୍ଡ ଶ୍ରୀରାମ
ବଚନ ବୋଲିଲେ—॥ ୧ ॥ “ହେ ସକଳ ନଗରନିବାସୀ । ମୋ କଥା ରୁନେମାନେ
ଶୁଣ । ଏହି କଥା ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ କହୁ ମମତା ଆଣି ସେ ପ୍ରତି କହୁ, ତାହା ନୁହେଁ ।
ପ୍ରତି ଅମାତ କଥା କହୁ ନାହିଁ, କମ୍ପା ଏଥରେ ମୋର କୌଣସି ପ୍ରଭୁତ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ।
ଅତଏବ ସକୋଚ ଓ ଭୟ ଜ୍ୟାଗ କରି ଧ୍ୟାନ ସହକାରେ ମୋର କଥାମାନ ଶୁଣ
ଏବଂ ଯଦି ରୁନେମାନଙ୍କୁ ରୁଚେବ ହୁଏ, ତଦନୁସାରେ ଚର୍ମ କର ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
ମୋର ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରେ, ସେହୁ ମୋର ସେବକ ଏବଂ ସେହୁ ମୋର ପ୍ରିୟତମ ।

ବଡ଼େ ଶ୍ରୀମାତା ମାତୁଷ ତନୁ ପାତ୍ରୀ । ସୁର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସବ ଗୁଣଦୀ ଗାତ୍ରୀ ॥
ସାଧନ ଧ୍ୟାନ ମୋକ୍ଷ କର ଦ୍ଵାର । ପାଇ ନ ଜେହିଁ ପରଲୋକ ସୂତ୍ରୀ ॥୪॥
ସୋ ପରମ ଦୁଃଖ ପାତ୍ରୀର ସିର ଧୂଳି ଧୂଳି ପଛତାଇ ।

କାଳକ୍ଷ୍ମୀ କର୍ମକ୍ଷ୍ମୀ ଶ୍ଵଶୁରକ୍ଷ୍ମୀ ମିଥ୍ୟା ଦୋଷ ଲଗାଇ ॥୫॥

ଏହି ତନୁ କର ଫଳ ବିଷୟ ନ ଶୁଦ୍ଧି । ସ୍ଵର୍ଗର ସୁନ୍ଦ ଅନ୍ତ ଦୁଃଖଦାୟି ॥
ନରତନୁ ପାଇ ବିଷୟ ମନ ଦେହୁଁ । ପଳଟି ସୁଧା ତେ ସଠ ବିଷ ଲେହୁଁ ॥୬॥
ତାହା କବହୁଁ ଭଲ କହଇ ନ କୋଇ । ଗୁଞ୍ଜା ଗୁଡ଼ଇ ପରସମନି ଖୋଇ ॥
ଆକର ଶୁଭ ଲକ୍ଷ ତୋରସୀ । ଜୋନି ଭ୍ରମତ ସୁତ କବ ଅବନାସୀ ॥୭॥
ଫିରିତ ସଦା ମାୟା କର ପ୍ରେର । କାଳ କର୍ମ ସୁଦୃଢ଼ ଗୁନ ଦେବ ॥
କବହୁଁ ନ କଲି କରୁନା ନର ଦେହୁଁ । ଦେବ ଶ୍ଵସ ବିନୁ ଦେବୁ ସନେହୁ ॥୮॥

ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ନର କଲେକର । ସୁର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ, ଉଷନ୍ତ ସଦୃଶ ନର ॥
ସାଧନାର ଧ୍ୟାନ ମୋକ୍ଷ ଦ୍ଵାର ଏ ଅଟଇ । ପାଇ ପରଲୋକ ସଥ ସେହୁ ନ ରଚଇ ॥୯॥

ଶିର ପିଟି ସେହୁ ପଞ୍ଚାକ୍ଷର କରେ ପରମ ଦୁଃଖ ପାଇଣ ।

କାଳକ୍ଷ୍ମୀ କର୍ମକ୍ଷ୍ମୀ ଶ୍ଵଶୁରକ୍ଷ୍ମୀ ମିଥ୍ୟା ଦୋଷ ଲଗାଇଣ ॥୧୦॥

ବିଷୟ ଏ ତନୁର ଫଳ ନୁହେଁ ଶୁଭ । ସ୍ଵର୍ଗ-ସୁଖ ଶୁଖିଲାୟା ଅନ୍ତେ ଦୁଃଖଦାୟୀ ॥
ନରତନୁ ପାଇଣ ସେ ବିଷୟେ ମାତନ୍ତି । ସୁଧା ବଦଳେ ସେ ଶଠ ବିଷ ଆଦରନ୍ତି ॥୧॥
ତାହାକୁ କେବେହେଁ କେହୁ ଭଲ ନ କହଇ । ସ୍ଵର୍ଗ-ମଣି ତେଜଣ ସେ କାଲି ସେନଇ ॥
ରାଗ ପ୍ରକାର ଆକର ଲକ୍ଷ ତରୁଣୀ । ଯୋନରେ ପଡ଼ିତ ଏହୁ ଶବ ଅବନାଶୀ ॥୨॥
ଭ୍ରମନ୍ତୁ ସତତ ମାୟା ପ୍ରେରତ ହୋଇଣ । କାଳ କରମ ସୁଦୃଢ଼ ଗୁଣେ ନିବନ୍ଧଣ ॥
କେବେ କାହିଁ କୃପା କଲି ନର କେହୁ ଏହୁ । ଦିଅନ୍ତି ପରମେଶ୍ଵର ଅକାରଣ ସେହୁ ॥୩॥

ହେ ଭଲ ! ଯଦି ମୁଁ କୌଣସି ଅମାତ୍ୟପଣ କଥା କହୁଛି, ତେବେ ନିର୍ଭୟରେ ମୋତେ ବାରଣ କର ॥ ୩ ॥ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟକଲରେ ଏହି ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ମିଳିଅଛି । ଏହି ଦେହ ଏପରି କି ଦେବଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ବୋଲି ସମସ୍ତ ଗୁରୁ କହୁଅଛନ୍ତି । ଏହା ସାଧନାର ଧ୍ୟାନ ଏବଂ ମୋକ୍ଷର ଦ୍ଵାର । ଏହା ପାଇ ହୁଏ ଯେ ପରଲୋକକୁ ଗତି ନ ପାରେ, ସେ ଅନୁତାପ କରେ ॥ ୪ ॥ ବୋହୂ ।—ସେ ପରଲୋକରେ ଦୁଃଖ ପାଏ, ମୁଣ୍ଡ ପିଟି ପିଟି ଅନୁତାପ କରେ ଏବଂ ଆପଣାର ଦୋଷ ନ ବୁଝି କାଳ, କର୍ମ ଓ ଶ୍ଵଶୁରଙ୍କ ଉପରେ ମିଥ୍ୟା ଦୋଷାଭେଷଣ କରେ ॥ ୫ ॥ ତୋପାଇ ।—ହେ ଭଲ ! ଏହି ଶ୍ଵଶୁରପ୍ରାପ୍ତିର ଫଳ ବିଷୟ-ଭୋଗ ନୁହେଁ । ଏହି ତାରତକ ଭୋଗ କଥା ବା କ'ଣ କହବା ? ଏପରି କି ସ୍ଵର୍ଗଭୋଗ ମଧ୍ୟ ଅଛି ରୁଚି ଏବଂ ପରିଣାମରେ ଦୁଃଖଦାୟକ । ସ୍ଵତରଂ ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ପାଇ ବିଷୟ-ବାସନାରେ ମନ ଲଗାଇ ଦିଅନ୍ତି, ସେହୁମାନେ ମୁଣ୍ଡ ଏବଂ ସେମାନେ ଅମୃତ ବିନମୟରେ ବିଷ ଲଭି କରନ୍ତି ॥ ୧ ॥

ନରକକୁ ଭବବାରିଧି କହୁଁ ବେରେ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମରୁତ ଅନୁଗ୍ରହ ମେରେ ॥
କରନଧାର ସଦଗୁରୁ ଦୁତ ନାଥୀ । ଦୁର୍ଲଭ ସାଜ ସୁଲଭ କରି ପାଠୀ ॥୩॥
ଜୋ ନ ତରେ ଭବସାଗର ନର ସମାଜ ଅସ ପାଇ ।

ସୋ କୃତ ନିନ୍ଦକ ମନମତି ଆତ୍ମାହନ ଗତି ଜାଇ ॥୪॥
କୌ ପରଲୋକ ଇହା ସୁଖ ଚହୁଁ । ସୁନି ମମ ବଚନ ହୃଦୟୁ ଦୁତ ଗହୁଁ ॥
ସୁଲଭ ସୁଖଦ ମାରଗ ସୂତ ଶୁଦ୍ଧ । ଭଗତି ମୋର ପୁରାନ ଶୁଦ୍ଧ ଗାଣି ॥୧॥
ଜ୍ଞାନ ଅଗମ ପ୍ରତ୍ୟୁତ ଅନେକା । ସାଧନ କଠିନ ନ ମନ କହୁ ଟେକା ॥
କରତ କଷ୍ଟ ବହୁ ପାଠୁଇ କୋଉ । ଭକ୍ତିସ୍ଥାନ ମୋହି ପ୍ରିୟ ନହିଁ ସୋଉ ॥୨॥

ଭବ-ସିନ୍ଧୁ କୁ ବୋଇତ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର । ମୋର ଅନୁଗ୍ରହ ଅଟେ ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ସମୀର ॥
କର୍ଣ୍ଣଧାର ସଦଗୁରୁ ଦୁତ ବୋଇତରେ । ଦୁର୍ଲଭ ଏ ସାଜ ପ୍ରାପ୍ତ ସୁଲଭ ଭବରେ ॥୪॥
ଯେହୁ ନ ତରଇ ଭବ-ସିନ୍ଧୁ, ପାଇ ନର ଶରୀର ଏମନ୍ତ ।

ସେ କୃତ ନିନ୍ଦକ କୁମତି ଚଞ୍ଚଳ ଲଭେ ପତି ଆତ୍ମହତ ॥୫॥
ଯେବେ ଇହ ପରଲୋକ ସୁଖ ଇଚ୍ଛା କର । ଶୁଣି ମୋ ବଚନ ହୃଦେ ଦୁତ ଭବେ ଧର ॥
ସୁଲଭ ସୁଖଦ ଏହି ମାର୍ଗ ଅଟେ ଭଲ । ଭକ୍ତି ମୋର, ଶୁଦ୍ଧ ଶାସ୍ତ୍ରାହ୍ୱା ଇନ୍ଦ୍ର ଗାଇ ॥୧॥
ଜ୍ଞାନ ଅଗମ ଅନେକ ବାଧା ବହୁ ମୟ । ସାଧନ କଷ୍ଟ, ନ ମିଳେ ମନକୁ ଆଶ୍ରୟ ॥
କରନ୍ତେ ବହୁତ ଶ୍ରମ କେହୁ ବା ଲଭଇ । ଭକ୍ତିସ୍ଥାନ ତାହା ମୋତେ ପ୍ରିୟ ନ ଲଭଇ ॥୨॥

ସେମାନେ ପରଶମଣି ହୁଗଇ, ତାହାର ପରବର୍ତ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମା ଫଳ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଏହିପରି
ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ କେହୁ କଦାପି ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବୋଲି କହନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ଅବିଦ୍ୟା ଲାବ ଅଶ୍ରୁଜ,
ସ୍ୱେଦଜ, ଜଗନ୍ନାଥ ଏବଂ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଜ ନାମକ ଗୁଣଗୋଷ୍ଠି ଆକର ଏବଂ ଚୌରାଶୀ ଲକ୍ଷଯୋଗରେ
ଭ୍ରମୁଥାଏ ॥୧॥ ମାୟାର ପ୍ରେରଣାରେ କାଳ, କର୍ମ, ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ବ୍ରହ୍ମର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଏହା
ସବଦା ଭ୍ରମୁଥାଏ । ଅହେରୁକ ସ୍ୱେଦ ଶରୀର କୃତର ଦୟା କର ଏହି ଲାବକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର
ଦେଇଥାଆନ୍ତି ॥୩॥ ଏହି ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ଭବ-ସାଗର ଭଗବାନ ନିମନ୍ତେ ତପ୍ତ । ମୋହର
କୃପା ଅନୁକୂଳ ବାୟୁ । ସଦଗୁରୁ ଏହି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନୌକାର କର୍ଣ୍ଣଧାର । ଏହି ସୁକାର
ଦୁର୍ଲଭ ସାଧନମାନ ଭଗବତ୍ କୃପାରେ ତାହାକୁ ସୁଲଭ ହୋଇ ମିଳିଥାଏ ॥୪॥
କୋହା —ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ ଏପରି ସାଧନମାନ ପାଇ ସୁଦ୍ଧା ଭବ-ସାଗରରୁ ତରି
ପାରେ ନାହିଁ, ସେ କୃତବ୍ଧ ଓ ମନମତି ଏବଂ ସେ ଆତ୍ମସାଧନ ଦୁର୍ବଳା ଶ୍ରେଣୀ
କରେ ॥ ୪ ॥ ଚୌପାଈ —ଯଦି ପରଲୋକ ଓ ଇହଲୋକ ଉଭୟ ଲୋକରେ
ସୁଖ ଇଚ୍ଛା କର, ତେବେ ମୋ ବଚନ ଶୁଣି ଉକ୍ତ ସାଧନମାନକୁ ହୃଦୟରେ ଦୃଢ଼ତା
ସହକାରେ ଧରି ରଖ । ହେ ଭଲ ! ଯୋର ଭକ୍ତିର ଏହି ମାର୍ଗ ସୁଲଭ ଓ
ସୁଖଦାୟକ । ପୁରାଣ ବେଦମାନେ ଏହା ଗାଇଅଛନ୍ତି ॥୧॥ ଜ୍ଞାନ ଅଗମ ଏବଂ ତାହାର
ଲଭ-ପଥରେ ଅନେକ ବହୁ । ତାହାର ସାଧନା ଅତି କଠିନ ଏବଂ ତହିଁରେ ମନ

ଭକ୍ତି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସକଳ ସୁଖ ଖାମ । ବିନୁ ସତସଂଗ ନ ପାତ୍ରୁଛି ପ୍ରାମ ॥
 ପୁନଃପୁଞ୍ଜ ବିନୁ ମିଳୁଛି ନ ସନ୍ତା । ସତସଂଗତ ସଂସୃତ କର ଅନ୍ତା ॥୩॥
 ପୁନଃ ଏକ ଜଗ ମହୁଁ ନାହିଁ ଦୁଜା । ମନ ସମ ବଚନ ବିପ୍ର ପଦ ପୂଜା ॥
 ସାନୁକୁଳ ତେହି ପର ମୁନ ଦେବା । ଜୋ ତଳ କପଟୁ କରଇ ଦ୍ୱିଜ ସେବା ॥୪॥

ଆଉ ଏକ ଗୁପ୍ତ ମତ ସବୁ କହୁଛି କର ଜୋର ।

ସଙ୍କର ଭଜନ ବିନା ନର ଭଗତି ନ ପାତ୍ରୁଇ ମୋର ॥୫॥

କହୁ ଭଗତି ପଥ କର୍ତ୍ତୁନ ପ୍ରୟାସ । ଜୋଗ ନ ମର୍ଗ ଜପ ତପ ଉପବାସ ॥
 ସରଳ ସୁଶ୍ରୀ ନ ମନ ଭୁଟିଲଇ । ଜଥା ଲଭ ସନ୍ତୋଷ ସଦା ॥୬॥

ସମସ୍ତ ପୁଣ୍ୟ ଆଗର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭଜନ । ସସଙ୍ଗ ବିହନେ ପ୍ରାଣୀ ପାଇ ନ ପାରନ୍ତି ॥
 ପୁଣ୍ୟପୁଞ୍ଜ ବିନା କେବେ ନ ମିଳନ୍ତି ସନ୍ତ । ସସଙ୍ଗ କରଇ ସଦା ସମୃଦ୍ଧ ଅନ୍ତ ॥୧॥
 ପୁଣ୍ୟ ଏହ ଏକ, ଅନ୍ୟ ନାହିଁ ଜଗତରେ । ବିପ୍ର-ପଦ-ପୂଜା ମନ କର୍ମ ବଚନରେ ॥
 ଅନୁକୁଳ ଦେବଗଣ ତା ପ୍ରତି ରହନ୍ତି । ଯେ ଦ୍ୱିଜ ସେବା କପଟ ତେଜସ କରନ୍ତି ॥୨॥

ଆଉ ଏକ ଗୁପ୍ତ ମତ କରେ ବ୍ୟକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ି କର ।

ଶଙ୍କର ଭଜନ ବିନା ମୋର ଭକ୍ତି ଲଭ ନ ପାରନ୍ତି ନର ॥୩॥

କହ ଭକ୍ତି ମାର୍ଗେ କେଉଁକଠିନ ପ୍ରୟାସ । ନାହିଁ ଯୋଗ ଜପ ତପ ଯଜ୍ଞ ଉପବାସ ॥
 ସରଳ ସ୍ୱଭାବ ପୁଣି ଅକୃତ୍ରିମ ମନ । ଯଥା ଲଭରେ ସତତ ସନ୍ତୋଷ କରଇ ॥୪॥

ନମନ୍ତେ କୌଣସି ଆଧାର ନାହିଁ । କହୁତ ପରଶ୍ରମ ଓ ଚଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ପରେ
 କେହ ତାହା ଅବଶ୍ୟ ଲଭ କରେ । କିନ୍ତୁ ତାହା ମଧ୍ୟ ଭକ୍ତି-ଶୂନ୍ୟ ହୋଇସକାରୁ
 ମୋର ପ୍ରିୟ ନୁହେଁ ॥ ୧ ॥ ଭକ୍ତି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏବଂ ସମସ୍ତ ପୁଣ୍ୟର ଖଣି । କିନ୍ତୁ
 ସସଙ୍ଗ ବିନା ପ୍ରାଣୀମାନେ ଏହାକୁ ପାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଉ ମଧ୍ୟ ପୁଣ୍ୟପୁଞ୍ଜ
 ବିନା ସାଧୁ ମିଳନ୍ତି ନାହିଁ । ସସଙ୍ଗତ କେବଳ ଜନ୍ମ ମରଣ-ଚକ୍ର ସମାପ୍ତ କରେ ॥ ୩ ॥
 ଜଗତରେ ପୁଣ୍ୟ ଏକମାତ୍ର ସାଧନ । ତାହା ପରି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସାଧନ ନାହିଁ ।
 ତାହା ହେଉଛି, ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଭରଣ-ପୂଜା କରିବା ।
 ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କପଟ ତ୍ୟାଗ କରି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ସେବା କରେ, ତାହା ଉପରେ ପୁଣି
 ଓ ଦେବତାମାନେ ପ୍ରସନ୍ନ ରହନ୍ତି ॥୪॥ ବୋହା :—ଆଉ ମଧ୍ୟ ବୋଧିଏ ଗୁପ୍ତ ମତ
 ରହୁଛି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ହାତ ଯୋଡ଼ି ପୁଁ ତାହା କହୁଅଛି । ତାହା ହେଉଛି, ଶଙ୍କରଙ୍କ
 ଭଜନ ବିନା ମନୁଷ୍ୟ ମୋର ଭକ୍ତି ପାଏ ନାହିଁ ॥ ୫ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —କହ ତ,
 ଭକ୍ତି ମାର୍ଗରେ କେଉଁ କଡ଼ ପରଶ୍ରମଟାଏ ବା ରହୁଛି ? ଏଥିରେ ଯୋଗର ଆବଶ୍ୟକତା
 ନାହିଁ କିମ୍ବା ଯଜ୍ଞ, ଜପ, ତପ ଓ ଉପବାସର ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଏତିକି ମାତ୍ର
 ତହିଁରେ ଆବଶ୍ୟକ—ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱଭାବ ସରଳ ହେବା ଉଚିତ, ମନରେ କୃତ୍ରିମତା
 ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ଏବଂ ଯାହା କିଛି ମିତ୍ର ପଛରେ, ତହିଁରେ ସର୍ବଦା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ

ମୋର ଦାସ କହାଇ ନର ଆସା । କରଇ ତୋ କହୁକ କହା ବିସ୍ତାପା ।
 ବହୁତ କହୁଇଁ କା କଥା ବଢ଼ାଇ । ଏହି ଆଚରଣ ବସ୍ୟ ମେଁ ଭାବି ॥୨॥
 ବେର ନ ବିଗ୍ରହ ଆସ ନ ସାମା । ସୁଖମୟ ତାହି ସଦା ସବ ଆସା ॥
 ଅନାରମ୍ଭ ଅନିକେତ ଅମାଳ । ଅନନ୍ଦ ଅରୋଷ ଦଳ୍ଲ ବିଜ୍ଞାନ ॥୩॥
 ପ୍ରୀତି ସଦା ସଜ୍ଜନ ସଂସରୀ । ତୁନ ସମ ବିଷୟ ସ୍ବର୍ଗ ଅପବରୀ ॥
 ଭଗତି ପଳ୍ଲ ହଠ ନହିଁ ସଠକାଇ । ଦୁଷ୍ଟ ଚର୍ଚ୍ଚ ସବ ଦୁରି ବଢ଼ାଇ ॥୪॥
 ମମ ଗୁନ ଗ୍ରାମ ନାମ ରତ ଗତ ମମତା ମଦ ମୋହ ।

ତା କର ସୁଖ ସୋଇ ଜାନଇ ପରାନ୍ତ ସଂହୋହ ॥୫॥

ମୋଦାସ କହାଇ ନର ଆଶା କରେ ଯେବେ । କଦ ମୋଠାରେ ବିଶ୍ବାସ କାହିଁ ତାର ତେବେ ॥
 ବହୁତ କଥା କଥା କହୁବ ବଢ଼ାଇ । ଏହି ଆଚରଣେ ବସ ଅଟେ ମୁହିଁ, ଭାବ ॥୬॥
 ନାହିଁ ଦୁହେଁର ଅନ୍ୟ ଆଶା ଯାସ ଯାବ । ପ୍ରଣେ ପରପୁଣ୍ୟ ସଦା ସବ ଦିଶି ତାର ॥
 ଉଦ୍ୟମ-ରହୁତ ବାସ-ବିହୀନ ଅମାଳ । ଅନନ୍ଦ ଅରୋଷ ଦସ ଆବର ବିଜ୍ଞାନ ॥୭॥
 ସଜ୍ଜନ ସଂସରେ ସଦା ପ୍ରୀତି ପ୍ରଣ ମଣେ । ସ୍ବର୍ଗ ଅପବର ଭୋଗ ଭୃଷ ସମ ବଣେ ॥
 ଭକ୍ତି ପକ୍ଷେ ପ୍ରେମ, ହଠ ଶଠକାରହୁତ । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଦୁଷ୍ଟ ଚର୍ଚ୍ଚ ବିବକତ ॥୮॥
 ମୋହ-ମଦ-ମାନ-ମମତା-ବିହୀନ ମୋ ନାମ ଗୁଣେ ମଗନ ।
 ତାହାର ପ୍ରଣକୁ ସେ ଜାଣି ପାରଇ, ଚିତ୍ତାନନ୍ଦ ନିକେତନ ॥୯॥

ରହୁବା ଭକତ ॥ ୧ ॥ ମୋର ଦାସ କହାଇ ଯଦି କେହି ମନୁଷ୍ୟଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି
 ଆଶା ରଖେ, ତାହାର ମୋ ଉପରେ କେତେ ଦୂର ବିଶ୍ବାସ ? ରୁମ୍ଭେମାନେ କହୁତ ।
 ବହୁତଗୁଡ଼ାଏ କଥା ବଢ଼ାଇ କ'ଣ ବା କହୁବ ? ହେ ଭଲମାନେ ! ମୁଁ ତ ଏହି
 ଆଚରଣେ ଅଧୀନ ॥ ୨ ॥ ମୋର ଦାସ କାହା ସଙ୍ଗରେ ଶୟନ କରୁ ଲତାଇ-
 ଝରତା କରେ ନାହିଁ, ସେ କିଛି ଆଶା ରଖେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଭୟ କରେ ନାହିଁ ।
 ତାହା ସକାଶେ ସବୁ ଦିବ ସବୁଦିନ ପ୍ରଣମୟ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି କର୍ମ
 ଅରମ୍ଭ କରେ ନାହିଁ, ଯାହାର ଆପଣାର ଘର ହୋଇ କିଛି ନାହିଁ, ଯେ ମାନସନ,
 ପାପହୀନ ଓ ବୋଧହୀନ, ଯେ ଭକ୍ତି କରିବାରେ ନିପୁଣ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନ, ଯାହାର ସଜ୍ଜନ
 ସଂସରରେ ସବୁଦିନ ପ୍ରେମ, ଯାହା ମନରେ ସମସ୍ତ ବିଷୟ-ବାସନା ଏପରି କି ସ୍ବର୍ଗ ଏବଂ
 ମୁକ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (ଭକ୍ତି ଆଗରେ) ଚାହୁଁବ, ଯେ ଭକ୍ତି ସପକ୍ଷରେ ଦୃଢ଼ ମତ ପୋଷଣ
 କରେ, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟର ମତ ଶୁଣି ନ କରିବାର ମୂର୍ଖତା କରେ ନାହିଁ ଏବଂ ଯେ ସମସ୍ତ
 କୃତକୃତ ଦୂରକୁ ଭସାଇ ଦେଇଥାଏ, ସେହି ମୋର ପ୍ରକୃତ ଭକ୍ତ-ପଦବୀ ॥୩-୪॥
 ଦୋହା :—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ମୋର ଗୁଣଗ୍ରାମ ଏବଂ ମୋର ନାମ-ଶ୍ରୀରାମରେ ସବୁଦିନ
 ଏବଂ ମମତା, ମଦ ଓ ମୋହରୁ ରହୁତ, ତାହାର ପ୍ରଣ ସେହି କାଶେ ଏବଂ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି

ସୁନଳ ସୁଧାସମ ବଚନ ରାମକେ । ଗହେ ସବଳ ପଦ କୃପାଧାମ କେ ॥
 ଜନନି ଜନକ ଗୁରୁ ବନ୍ଧୁ ହମାରେ । କୃପାନ୍ଧ୍ୟାନ ପ୍ରାଣ ତେଁ ପ୍ୟାରେ ॥୧॥
 ତନୁ ଧନୁ ଧାମ ରାମ ହୃଦକାଶ । ସଦ ବଧୁ କୁହୁ ପ୍ରନତାରଣ ହାଶ ॥
 ଅସି ସିଖାକୁହୁ କହୁ ଦେଇ ନ କୋଇ । ମାକୁ ପିତା ସ୍ଵାରଥରତ ଓଇ ॥୨॥
 ହେବୁ ରହିତ ଜଗ ଜୁଗ ଉପକାଶ । କୁହୁ କୁହୁର ସେବକ ଅସୁରାଶ ॥
 ସ୍ଵାରଥ ମୀତ ସକଳ ଜଗ ମାୟା । ସପନେହୁଁ ପ୍ରଭୁ ପରମାରଥ ନାୟା ॥୩॥
 ସଦ କେ ବଚନ ପ୍ରେମରସ ସାନେ । ସୁନି ରଘୁନାଥ ହୃଦୟୁଁ ହରଷାନେ ॥
 ନିଜ ଗୁହ ଗପ ଆସୁସୁ ପାଞ୍ଜି । କରନତ ପ୍ରଭୁ ବଚକଣ୍ଠ ସୁହାଞ୍ଜି ॥୪॥
 ଉମା ଅର୍ଘ୍ୟବାସୀ ନର ନାରି କୃତାରଥ ରୂପ ।
 ବ୍ରହ୍ମ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଘନ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଜହ୍ନ ଭୂପ ॥୫॥

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସୁଧା ସଦୃଶ ବଚନ ରାମଙ୍କ । ସମସ୍ତେ ଧରିଲେ ପଦ ତରୁଣା-ଧାମଙ୍କ ॥
 ଜନନୀ ଜନକ ଗୁରୁ ଗୁହୃତ ଆମ୍ଭର । କୃପାନ୍ଧ୍ୟ ପ୍ରାଣଠାରୁ ବଳି ପ୍ରିୟତର ॥୧॥
 ତନୁ ସମ୍ପଦ ସଦନ ରାମ, ହୃଦକାଶ । ସକଳ ପ୍ରକାରେ ତୁମ୍ଭେ ହଃଶୀ-ହଃଶହାଶ ॥
 ତୁମ୍ଭ ବିନାଶିନୀ ଦେବ ଅନ୍ୟ କେଏମନ୍ତ । ପିତା ମାତା ସ୍ଵର୍ଗରତ ଅଟନ୍ତି ସତତ ॥୨॥
 କାରଣ ବିନା ଉଭୟେ ବିଶ୍ଵ ଉପକାଶ । ତୁମ୍ଭେ, ତୁମ୍ଭର ସେବକ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, ଅସୁରାଶ ॥
 ସ୍ଵାଥର ମିତ୍ର ସମସ୍ତେ ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ । ପରମାର୍ଥ ମିତ୍ର ପ୍ରଭୁ ନାହିଁ ସ୍ଵପନରେ ॥୩॥
 ସମସ୍ତଙ୍କ ବାଣୀ ପ୍ରେମରସେ ଆତ୍ମାବତ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରଘୁନାଥ ହେଲେ ହୃଦେ ହରଷିତ ॥
 ନିଜ ନିଜ ଗୁହେ ଗଲେ ଆଦେଶପାଇଶ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ଵନ୍ଦର ବାଣୀଲାପ ବଂଶୀଶିଖ ॥୪॥
 ଉମା, ଅନ୍ଧୋଧାର ସଙ୍ଗେ ନାଶ ନର ଅଟନ୍ତି କୃତାର୍ଥ ରୂପ ।
 ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ-ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ଵରୂପ-କଳ ରଘୁନାଥ ସହି ଭୂପ ॥୫॥

(ପରମାତ୍ମା-ସ୍ଵରୂପ) ପରମାନନ୍ଦରାଶି ଅଟେ ।” ॥ ୪୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅମୃତ ସମାନ ବଚନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସମସ୍ତେ କୃପାଧାମଙ୍କ ତରଣ ଧରି ପକାଇଲେ
 ଏବଂ କହୁଲେ, “ହେ କୃପାନ୍ଧ୍ୟାନ ! ଆପଣ ଆମର ମାତା, ପିତା, ପୁରୁ, ଭ୍ରାତା,
 ସବୁ କିଛି ଏବଂ ପ୍ରାଣଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ॥ ୧ ॥ ହେ ଶରଣାଗତ-ହଃଶ-ହାରକ
 ଶ୍ରୀରାମ ! ଆପଣ ହିଁ ଆମର ଶିଖର, ଧନ, ଘରଦ୍ଵାର ଏବଂ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ହୃଦକାରକ ।
 ଏହୁପରି ଶିଖା ଆପଣଙ୍କ ବିନା ଅନ୍ୟ କେହି ଆମ୍ଭକୁ ଦେଇ ନ ପାରେ । ମାତାପିତା
 ଆମର ହୃଦେଶୀ ଏବଂ ଆମକୁ ଶିଖା ମଧ୍ୟ କଅନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ସ୍ଵଳା ସ୍ଵର୍ଗରତ ।
 କେଣୁ ପରମ-ହୃଦକାଶ ଶିଖା କଅନ୍ତୁ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ହେ ଅସୁରାଶ ! ଜଗତରେ
 ଅହେତୁକ୍ଷ (ନିଃସ୍ଵାର୍ଥପର) ଉପକାଶ ଜନ କେବଳ ତୁର ନଷ—ଜଣେ ଆପଣ, ଅନ୍ୟ
 ଜଣେ ଆପଣଙ୍କ ସେବକ । ଜଗତରେ ବାଞ୍ଛା ସମସ୍ତେ ସ୍ଵାର୍ଥର ମିତ୍ର । ହେ ପ୍ରଭୋ !
 ସେମାନଙ୍କଠାରେ ସ୍ଵପ୍ନରେ ସ୍ଵଳା ପରମାର୍ଥଭାବ ନ ଥାଏ ।” ॥ ୫ ॥ ସମସ୍ତଙ୍କର

ଏକ ବାର ବସିବୁ ମୁନି ଆସ । ଜହଁ ରାମ ସୁଖଧାମ ସୁଦ୍ଧାଏ ॥
 ଅତି ଆଦର ରଘୁନାୟକ ଶୁଭା । ପଦ ପଶାର ପାଦୋଦକ ଲୁହା ॥୧॥
 ରାମ ସୁନନ୍ଦ ମୁନି କହ କର ଜୋର । କୃପାସିନ୍ଧୁ ବିନୟ କହୁ ମୋର ॥
 ଦେଖି ଦେଖି ଆଚରଣ ଭୁଞ୍ଜାବ । ହୋଇ ମୋହ ମମ ହୃଦୟ ଅପାବ ॥୨॥
 ମହୁମା ଅମିତ ବେଦ ନହିଁ ଜାନା । ମେଁ କେହି ଭାବ କହୁଛି ଭଗବାନା ।
 ଉପସ୍ଥେୟ କର୍ମ ଅତି ମନ୍ଦା । ବେଦ ପୁରାଣ ସୁମୁକ୍ତି କର ନିନ୍ଦା ॥୩॥
 ଜବନଲେଉଁ ମେଁ ତବବଧୁମୋହ । କହା ଲଭ ଆଗେ ପୁତ ତୋହ ॥
 ପରମାତ୍ମା ବ୍ରହ୍ମ ନର ରୂପ । ହୋଇବୁ ରଘୁକୁଳ ଭୁଷଣ ଭୂପା ॥୪॥

ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ଦଳକରେ ବସିବୁ ଆସିଲେ । ଯହିଁ ସୁଖଧାମ ଶୋଭା-ସିନ୍ଧୁ ରାମ ଥିଲେ ॥
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦର କରି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ । ପଦ ପ୍ରସାଦ ଦେନିଲେ ଚରଣ-ଭଦ୍ରକ ॥୧॥
 ବୋଲିଲେ କରଯୋଜିଷ୍ଠକହୁ ମୁନିବର । ଶୁଣ ମୋ ବିନତି କହୁ, ରାମ କୃପାକର ॥
 ଦେଖି ଦେଖି ଆଚରଣ ଚକ୍ଷୁ ରୁମ୍ଭର । ଉପୁଜେ ଅପାର ମୋହହୃଦୟେ ମୋହର ॥୨॥
 ମହୁମା ଅମିତ ବେଦ ନ ପାରଇ ଜାଣି । କପର ପୁଁ ଭଗବାନ, କହୁବି ବଖାଣି ॥
 ପ୍ରସ୍ତେହତ କର୍ମ ପ୍ରଭୁ, ମନ୍ଦ ଅଭିଷୟ । ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି ପ୍ରବଣ ଶୁଦ୍ଧ ସୂଚି ତବ ॥୩॥
 ଯେବେ ମୁଁ ନେଉନଥିଲି ତେବେ ବଧୁମୋତେ । କହୁଲେ ଲଭ ହୋଇବ ଆଗେ ପୁତ, ତୋତେ ॥
 ପରଂବ୍ରହ୍ମ ପରମାତ୍ମା ଧର ନର ରୂପ । ଜନମିବେ ରଘୁକୁଳ - ବିଭୁଷଣ-ଭୂପ ॥୪॥

ପ୍ରେମରସ-ସିନ୍ଧୁ ବଚନ ଶୁଣି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ପୁଣି
 ଆଜ୍ଞା ପାଇ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପ୍ରଦର ବାଞ୍ଛାଲାପ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଆପଣା ଆପଣା ଘରକୁ
 ଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ଭ୍ରମା ! ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ସ୍ୱୟଂ
 ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଘନ ବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ରାଜା, ତେଣୁ ସେ ନଗରର ନିବାସୀ ପୁରୁଷ ଓ
 ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସମସ୍ତେ କୃତାର୍ଥ-ସ୍ୱରୂପ ॥ ୫ ॥ ତୌପାରି —ଏକଦା ମୁନି ବସିବୁ
 ହୃଦର ସୁଖଧାମ ଶ୍ରୀରାମ ଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ଆସିଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ତାହାଙ୍କର ବହୁତ
 ଆଦର-ସମ୍ମାନ କଲେ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ଚରଣ ଧୋଇ ଚରଣାମୃତ ଗ୍ରହଣ କଲେ ॥ ୧ ॥
 ମୁନି ହାତ ଯୋଜି କହୁଲେ, “ହେ କୃପାପାତ୍ର ଶ୍ରୀରାମ ! ମୋର ଲହ ବିନତି ଶୁଣନ୍ତୁ ।
 ଆପଣଙ୍କ ଆଚରଣ ଦେଖି ଦେଖି ମୋ ହୃଦୟରେ ଅପାର ମୋହ ଜାତ ହେଉଛି ॥ ୨ ॥
 ହେ ଭଗବାନ ! ଆପଣଙ୍କର ମହୁମାର ସୀମା ନାହିଁ, ବେଦମାନେ ସୁଦ୍ଧା ତାହାକୁ
 ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ; ତେବେ ମୁଁ କପରି କହୁ ପାରିବି ? ପୌଷ୍ଟେୟ ଅତି ମନ୍ଦ କର୍ମ ।
 ବେଦ, ପ୍ରବଣ ଓ ସୂଚି—ସମସ୍ତେ ଏହାର ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଯେତେବେଳେ
 ମୁଁ ଉକ୍ତ କର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରୁ ନ ଥିଲି, ସେତେବେଳେ ବ୍ରହ୍ମା ସ୍ୱୟଂ ମୋତେ କହିଥିଲେ,
 “ହେ ପୁତ୍ର ! ଏହାଦ୍ୱାରା ଭବିଷ୍ୟତରେ ତୁମର ବହୁତ ଲାଭ ହେବ । ସ୍ୱୟଂ ବ୍ରହ୍ମ
 ପରମାତ୍ମା ମନୁଷ୍ୟ ରୂପ ଧାରଣ କରି ରଘୁକୁଳ-ଭୁଷଣ ରୂପେ ରାଜା ହେବେ ॥ ୪ ॥

ତବ ମୈଁ ହୃଦୟଂ ବିଶ୍ୱାସ ଜୋଗ ଜଗ୍ୟ ବ୍ରତ ଦାନ ।

ଜା କହଁ କରୁଅସୋ ପ୍ରେତହର୍ତ୍ତା ଧର୍ମ ନ ଏହି ସମ ଆନ ॥୩॥

ଜପ ତପ ନିୟମ ଜୋଗ ନିଜ ଧର୍ମ । ଶୁଦ୍ଧ ସଂଭବ ନାନା ସୁଭ କର୍ମ ॥
ଜ୍ଞାନ ଦୟା ଦମ ଶାନ୍ତ ମହନ । କହଁ ଲଗି ଧର୍ମ କହତ ଶୁଦ୍ଧ ସଜ୍ଜନ ॥୧॥
ଆଗମ ନିଗମ ପୁରାଣ ଅନେକା । ପଡ଼େ ସୁନେ କର ଫଳ ପ୍ରଭୁ ଏକା ॥
ତବ ପଦ ପଙ୍କଜ ପ୍ରୀତି ନିରଂତର । ସବ ସାଧନ କର ସୁଦ୍ଧ ଫଳ ସୁଂଦର ॥୨॥
ଛୁଟଇ ମଲ କି ମଲହି କେ ଧୋଏ । ଶୁଦ୍ଧ କି ପାତ୍ର କୋଇ ବାରି ବିଲେଏ ॥
ପ୍ରେମ ଭଗତି ଜଳ ବିନ୍ଦୁ ରସୁରୁଛି । ଅଭିମାନର ମଲ କବହଁ ନ ଜାଣି ॥୩॥
ସୋଇ ସବ୍ୟସାଚର୍ୟ ସୋଇ ପଣ୍ଡିତ । ସୋଇ ଗୁନ ବ୍ରତ ବିଜ୍ଞାନ ଅଶ୍ରୁତି ॥
ଦକ୍ଷ ସକଳ ଲଜ୍ଜନ ଜୁତ ସୋଇ । ଜା କେଁ ପଦସଂସ୍ତେଜ ରକ୍ତି ହୋଇ ॥୪॥

ତହଁ ଭବି ପୁର କଲି ନିନ ହୃଦେ ଯୋଗ ଯଜ୍ଞ ବ୍ରତ ଦାନ ।

ସା' ନଗି କରନ୍ତି, ତାହାକୁ ପାଇବ ଏ ସମ ଧର୍ମ ତ ଆନ ॥୫॥

ଯୋଗ ଜପ ତପ ବ୍ରତ ନିୟମ ଧରମ । ଶୁଦ୍ଧ-ସମ୍ଭବ ଅନେକ ପ୍ରକାର କରମ ॥
ଜ୍ଞାନ ଦୟା ଦମ ଆଦି ଶାନ୍ତାବଗାହନ । ଯେତେ ଧର୍ମ ବଖାଣନ୍ତି ଶୁଦ୍ଧ ସଜ୍ଜନ ॥୧॥
ଆଗମ ନିଗମ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ଅନେକ । ପଢ଼ିବାର ଲେଖିବାର ଫଳ ପ୍ରଭୁ, ଏକ ॥
ରୁମ୍ଭ ପଦ-ସଂସ୍ତେଜେ ପ୍ରୀତି ନିରନ୍ତର । ସବ ସାଧନର ଏହି ଫଳ ମନୋହର ॥୨॥
ମଳରେ ଧୋଇଲେ ମଳ କେବେ କି ଶୁଦ୍ଧ । ବାରି ବିଲେତନେ କେହି ଶୁଦ୍ଧ କି ଲଭଇ ॥
ପ୍ରେମ-ଭକ୍ତି-ଜଳ ବିନା ରସୁରୁଲେଖର । ଅଭିମାନର ମଲ କେବେ ନ ହୁଅଇ ଦୂର ॥୩॥
ସେ ଅଟେ ସବ୍ୟସାଚି ବିଜ୍ଞ ସେହି ପ୍ରପଣ୍ଡିତ । ସେହି ଗୁଣ ବିଜ୍ଞାନ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଶ୍ରୁତି ॥
ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷଣ-ପୁରୁଷ ଦକ୍ଷ ସେ ଅଟଇ । ପଦ-ପଞ୍ଜକେ ଯାହାର ପ୍ରୀତି ରସୁରୁଇ ॥୪॥

ଦୋହା — ସେତେବେଳେ ମୁଁ ହୃଦୟରେ ବିଶ୍ୱାସ କଲି ଯେ, ଯାହାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ
ଯୋଗ, ଯଜ୍ଞ, ବ୍ରତ ଏବଂ ଦାନ ଆଦି କରାଯାଉଅଛି, ତାହାକୁ ଏହି କର୍ମ ସାଧନ
ଯୋଗେ ମୁଁ ପାଇଯିବି । ତେବେ ଏହା ସମାନ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଧର୍ମ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥
ଚୌପାଈ — ଜପ, ତପ, ନିୟମ, ଯୋଗ, ଆପଣାର ବଞ୍ଚିତ ଧର୍ମ, ବେଦ-ବିହୀନ
ବହୁତ ଶୁଦ୍ଧ କର୍ମ, ଜ୍ଞାନ, ଦୟା, ଦମ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିବୃତ୍ତି) ଶାନ୍ତ-ସ୍ଥାନ ଆଦି ବିଭିନ୍ନ
ବେଦ-ବଞ୍ଚିତ ଏବଂ ସାଧନ-ସମ୍ପଦ ଧର୍ମ-ପାଳନର ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଆପଣଙ୍କ
ଚରଣ-କମଳରେ ପ୍ରେମ ॥ ୧ ॥ ହେ ପ୍ରଭୁ ! ଅନେକ ଗୁଣ, ବେଦ ଓ ପୁରାଣର
ଅଧ୍ୟୟନ ଏବଂ ଶ୍ରବଣର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଫଳ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ, ଆଉ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତ ସାଧନାର
ସୁଫଳ ହେଉଛି ଗୋଟିଏ, ତାହା ହେଉଛି ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ନିରନ୍ତର
ପ୍ରେମ ॥ ୨ ॥ ମଲ ଦ୍ୱାରା ଧୋଇଲେ କ'ଣ ମଲ୍ଲୀ ଦୂର ହୁଏ ? ଜଳ ମହନ କଲେ
କେହି ଘଟ ପାଇପାରେ କି ? ହେ ରଘୁନାଥ ! ସେହି ରୂପେ ପ୍ରେମ-ଭକ୍ତି-ସ୍ୱରୂପ

ନାଥ ଏକ ବର ମାଗଇଁ ରାମ କୃପା କରି ଦେବୁ ।

ଜନ୍ମ ଜନ୍ମ ପ୍ରଭୁ ପଦକମଳ କବହୁଁ ଘଟେ ଜନ ନେହୁ ॥୧॥

ଅସ କହି ମୁନି ବସିଷ୍ଠ ଗୁହ ଆଏ । କୃପାପିନ୍ଧୁ କେ ମନ ଅତି ଶ୍ରୀଏ ॥

ହନୁମାନ ଭଗବାନ ଭ୍ରାତା । ସଂଗ ଲଏ ସେବକ ସୁଖଦାତା ॥୧॥

ସୁନି କୃପାଲ ସୁର ବାହେର ଗଏ । ଗଜ ରଥ ଭୁରଗ ମଗାଡ଼ିତ ଭଏ ॥

ଦେଖି କୃପା କରି ସକଳ ସରହେ । ଦିଏ ଉଚିତ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମ ତେଲ ଗୁହେ ॥୨॥

ହରନ ସକଳ ଶ୍ରମ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରମ ପାଇ । ଗଏ ଜହ୍ନା ସୀତଲ ଅର୍ପୁଣୀ ॥

ଭରତ ସାନ୍ନ ନିଜ ବସନ ଭସାଇ । ବେଠେ ପ୍ରଭୁ ସେତୁହିଁ ସବ ଶୁଭ ॥୩॥

ନାଥ । ଏକ ବର ମାଗୁଅଛୁ ମୁହିଁ ତଅନ୍ତୁ କରି କରୁଣା ।

ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ପ୍ରଭୁ ପଦପାଦୁ ସେହୁ ନ ହେଉ କେବେହେଁ ଭଣା ॥୪॥

ଏହା କଣ୍ଠଣ ବସିଷ୍ଠ ଗୁହକୁ ଆସିଲେ । କୃପାପିନ୍ଧୁ ମନେ ଅତି ପ୍ରମୋଦ ଲଭିଲେ ॥

ପବନପୁତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭରତାତ ଭ୍ରାତା । ସଙ୍ଗେ ଘେନ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭୂତ-ସୁଖଦାତା ॥୧॥

ନଗର ବାହାରେ ପୁଣି ଆସି କୃପାକର । ମଗାଇଲେ ଗଜ ରଥ ଭୁରଗ ହୁର ॥

କୃପାଦୃଷ୍ଟ କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମିବେ । ଦେଲେ ଯଥା ଅନୁରୂପ ଯୋଗାହା ଲଭିଲେ ॥୨॥

ହରଣ ସକଳ ଶ୍ରମ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରମ ପାଇ । ଗଲେ ଯହିଁ ଆମ୍ଭବନ ପୁଣିତଳ ଭୁର ॥

ଭରତ ଦେଲେ ଆପଣା ବସନ ବସ୍ତ୍ରଇ । ବସିଲେ ସଭା, ସେବନ୍ତ ପ୍ରେମେ ସବୁ ଶୁଭ ॥୩॥

ନିର୍ମଳ ଜଳ ବିନା ହୃଦୟର ମଳ କତାପି ଦୂର ହୁଏ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଯାହାର ଆପଣଙ୍କ

ଚରଣ-କମଳରେ ପ୍ରେମ ଆଏ, ସେହୁ ସଙ୍ଗୀ, ସେହୁ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ ଓ ପଣ୍ଡିତ, ସେହୁ

ପ୍ରଣାବଳୀର ଗୁହ ଏବଂ ଅଶ୍ରୁ ଶିଳ୍ପୀ, ସେହୁ ଚତୁର, ଦକ୍ଷ ଏବଂ ସମସ୍ତ ସୁଲକ୍ଷଣ-

ସୁକ୍ତ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା .—ଦେ ନାଥ ! ହେ ଶ୍ରୀରାମ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ବର

ମାଗୁଅଛୁ, କୃପା କରି ତଅନ୍ତୁ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ମୋର ପ୍ରେମ ଜନ୍ମ-

ଜନ୍ମାନୁସରେ ସୁଦ୍ଧା କେବେ କମ୍ ନ ହେଉ । ॥ ୪୧ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଏହିପରି

କହୁ ମୁନି ବସିଷ୍ଠ ଘରକୁ ଆସିଲେ । ତାଙ୍କ ବଚନ କୃପାପାଗର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମନକୁ

ଅତି ରୁଚିକର ବୋଧ ହେଲା । ଜନ୍ମନନ୍ତର ସେବକମାନଙ୍କ ସୁଖ-ଦାତା ଶ୍ରୀରାମ

ହନୁମାନ ଓ ଭରତ ଆଦି ଭାଇଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ବାହାରିଲେ ॥ ୧ ॥ ପୁଣି

କୃପାକୁ ଶ୍ରୀରାମ ନଗର ବାହାରକୁ ଗଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ସେ ହାତ, ରଥ ଓ ଗୋଡ଼ା

ମଗାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ପ୍ରଭୁ କୃପାପୁଞ୍ଜ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମା କଲେ ଏବଂ

ଯିଏ ଯାହା ଚାହୁଁଲେ, ତାହାକୁ ତାହା ଉଚିତ ଜାଣି ଦେଲେ ॥ ୨ ॥ ସହାରର

ସମସ୍ତ ଶ୍ରମ ହାରନ ପ୍ରଭୁ ହସ୍ତୀ, ଅଶ୍ୱ ଆଦି ବିଭରଣ କରୁ କରୁ କ୍ଳାନ୍ତ ଅନୁଭବ କଲେ

ଏବଂ କ୍ଳାନ୍ତ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଶୀତଳ ଆମୃତୋଷା ଜଳକୁ ଗଲେ । ସେହୁଠାରେ

ଭରତ ତାଙ୍କର ବସ୍ତ୍ର ବସ୍ତ୍ରଇ ଦେଲେ । ପ୍ରଭୁ ତାହା ଉପରେ ଦସିପଡ଼ିଲେ ଏବଂ

ମାନ୍ତ୍ରପୂର୍ବ ତବ ମାନ୍ତ୍ର କରଇ । ପୁଲକ ବସୁଷ ଲେଚନ ଜଳ ଭରଇ ॥
 ହନୁମାନ ସମ ନହିଁ ବଡ଼ଭାଗୀ । ନହିଁ କୋଉ ସମ ତରନ ଅନୁଗାମୀ ॥୪॥
 ଗିରିଜା ଜାୟୁ ପ୍ରୀତି ସେବକାଣ୍ଡ । ବାର ବାର ପ୍ରଭୁ ନିଜ ମୁଖ ଗାଇ ॥୫॥
 ତେହିଁ ଅବସର ମୁନି ନାରଦ ଆଏ କରଇଲ ଶ୍ରୀ ।

ଗାର୍ତ୍ତନ ଲଗେ ରାମ କଲ ଶାରତ ସଦା ନିଶାନ ॥୬॥

ମାମବଲେକପୁ ପଙ୍କଜ ଲେଚନ । କୃପା ବିଲେକନି ସୋଚ ବିମୋଚନ ॥
 ଧାଳ ତାମରସ ସ୍ୟାମ କାମ ଅର । ହୃଦୟ କଂଜ ମକରନ୍ଦ ମଧୁପ ହରି ॥୭॥
 ଜାତୁଧାନ ବରୁଅ ବଳ ଭଂଜନ । ମୁନି ସଜ୍ଜନ ରଂଜନ ଅଶ ଗଂଜନ ॥
 ଭୂସୁର ସର୍ପି ନବ ବୃନ୍ଦ ବଲ୍ଲଭକ । ଅସରନ ସରନ ଶ୍ରୀନ ଜନ ଗାହକ ॥୮॥

ପବନ-ନନ୍ଦନ ତହିଁ କରଇ ପବନ । ପୁଲକିତ ତନୁ ସୁର୍ଣ୍ଣ ସଲିଳେ ଲେଚନ ॥
 ହନୁମାନ ସମ ଆଉ ପରମ ସୌଭାଗୀ । ନାହିଁ କେହି ରସୁଖର ନରଣାନୁଗାମୀ ॥୯॥
 ପ୍ରୀତି ସୁସେବକପଣ ଗିରିଜା । ସାହାର । ନିଜ ପୁଷ୍ପେ କହୁଛନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ବାରମ୍ବାର ॥୧୦॥
 ସେହୁ ସମୟରେ ଶାଣୀ ଧରି କରେ ନାରଦ ମୁନି ଆସିଲେ ।

ନିତ୍ୟ ରାମଙ୍କର ନିଶାନ ପ୍ରହର ଶାରତ ଗାନ କରିଲେ ॥୧୧॥

ମୋତେ ବିଲେକନ କର, ପଙ୍କଜଲେଚନ । କୃପା ବିଲେକନ ମୋତେ ଶୋକ-ବିମୋଚନ ॥
 ଧାଳ ତାମରସ ସମ ଶ୍ୟାମ, କାମ-ଅର । ହୃଦ-କଂଜ - ମକରନ୍ଦ-ମଧୁପ ହେ ହରି ॥
 ରଜନୀଚର-ପ୍ରଭାବ - ନିକର - ରଞ୍ଜନ । ମୁନି-ସଜ୍ଜନ - ରଞ୍ଜନ, କଲ-ଭଞ୍ଜନ ॥
 ଭୂସୁର-ନବଶ୍ୟାକୁ ବୃନ୍ଦ ବଳାହକ । ଅଗରଣ ଶରଣ ଦାନ ଜନ ଗାହକ ॥୧୨॥

ସମସ୍ତ ଭାବ ତାଙ୍କର ସେବା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ॥ ୧୩ ॥ ସେହୁ ସମୟରେ ପବନ-ପୁତ୍ର
 ହନୁମାନ ପଞ୍ଜା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କର ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ
 ନୟନରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁଜଳ ଭରି ଆସିଲା । ଶିବ କହୁ ଚାଲିଲେ, “ହେ ଗିରିଜେ !
 ହନୁମାନଙ୍କ ସମାନ ବଡ଼ ଭାବ୍ୟବାନ୍ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ପରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଚରଣ ପ୍ରତି ଆଉ କାହାର ଏତେ ପ୍ରେମ ନ ଥାଏ । ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରଭୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରେମ ଓ
 ସେବାକୁ ଆପଣା ଶ୍ରୀପୁଣ୍ଡରେ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଣାମ କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୧-୫ ॥ ଦେହା :—
 ଏହି ଅବସରରେ ନାରଦ ମୁନି ହାତରେ ଶାଣୀ ଧରି ଆସିଲେ । ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ପ୍ରହର ଓ ନିତ୍ୟ - ନନ୍ଦନ ଶାଣିରାଜ ଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୬ ॥
 ଗୌପାର — ହେ କୃପା-କଟାକ୍ଷ-ଶୋକ-ବିମୋଚନ କମଳ-ନୟନ ! ମୋତେ
 କୃପାଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତୁ । ହେ ହରି ! ଆପଣ ଲଳ କମଳ ସମାନ ଶ୍ୟାମଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ
 କାମଦେବ-ଶତ୍ରୁ ମହାଦେବଙ୍କ ହୃଦୟ-କମଳର ମକରନ୍ଦ (ପ୍ରେମରସ)-ପାନକାରୀ
 ଭ୍ରମର ॥ ୭ ॥ ଆପଣ ରଞ୍ଜୟ-ସେନାଙ୍କ ବଳ-ବିଭଞ୍ଜନକାରୀ । ମୁନି ଓ ସଜ୍ଜନମାନଙ୍କର
 ଆନନ୍ଦଦାତା ଏବଂ ପାପରାଶିର ନାଶକାରକ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ରୂପୀ ଶୟାନ ନିମନ୍ତେ ଆପଣ

ଭୁଜବଳ ବିପୁଳ ଭାର ମନ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡିତ । ଖର ଦୁଷ୍ଟର ବିରାଧ ବଧ ପଣ୍ଡିତ ॥
 ରାବନାର ସୁଖରୂପ ଭୂପବର । ଜୟ ଦଶରଥକୁଳକୁମୁଦ ସ୍ୱାକର ॥୩॥
 ସୁଜୟ ପୁରାଣ ବିଦିତ ନିଗମାଗମ । ଗାଉଁଡ ସୁର ମୁନି ସନ୍ତ ସମାଗମ ॥
 କାରୁଣ୍ୟକ ବ୍ୟାଘ୍ରକ ମଦ ଖଣ୍ଡନ । ସବ ବିଧି କୁସଲ କୋଷଲ ମଣ୍ଡନ ॥୪॥
 କଲିମଳ ମଥନ ଦ'ମ ମମତାହନ । ଭୁଲସିଦ୍ଧାସ ପ୍ରଭୁ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରନତ ଜନ ॥୫॥
 ପ୍ରେମ ସହିତ ମୁନି ନାରଦ ବରଦି ରାମ ଗୁନ ଗ୍ରାମ ।

ସୋଭସିଲୁ ହୃଦୟୁ ଧରି ଗପ ଜହଁ ବିଧି ଧାମ ॥୬॥

ଗିରିଜା ସୁନୟ ବିସଦ ସୁତ କଥା । ମୈଁ ସବ କହ୍ନ ମୋର ମତ କଥା ॥
 ରାମଚରିତ ପତ କୋଟି ଅପାର । ଶୁଦ୍ଧ ସାରଦା ନ ବରନେ ପାର ॥୧॥

ଭୁଜବଳ ବିପୁଳ ଭାର ଖଣ୍ଡିତ । ଖର ଦୁଷ୍ଟର ବିରାଧ ବଧେ ପ୍ରପଣ୍ଡିତ ॥
 ରାବଣାଶ, ସୁଖ-ରୂପ, ଅବନୀପାଳେଶ । ଜୟ ଦଶରଥ କୁଳ-କୁମୁଦ - ନିଶେଶ ॥୩॥
 ପ୍ରସନ୍ନ ଖ୍ୟାତ ପୁରାଣ ନିଗମ ଆଗମ । ଗାଥାନ୍ତ ମୁନି ବିରାଧ ସନ୍ତ ସମାଗମ ॥
 ଅତି କାରୁଣିକ, ଛଳୀ ମଦ ବିଶେଷ୍ଟନ । ସବ ପ୍ରକାରେ କୁଶଳ କୋଶଳ-ମଣ୍ଡନ ॥୪॥
 କଲି-ଅସ-ହାର, ନାମ ମମତା-ହନନ । ଭୁଲସୀ ଦାସର ପ୍ରଭୁ, ସାହି ଦାନଜନ ॥୫॥
 ପ୍ରେମ ସହ ମୁନି ନାରଦ ବଶାଣି ରାମପତି ଗୁଣ ଗ୍ରାମ ।

ଶୋଭ-ରତ୍ନାକରେ ସୁଶିଖ ଅନ୍ତରେ ଗମିଲେ ବିରାଟ ଧାମ ॥୬॥

ଶୁଣ ପାରବତୀ, ଏହି ମନୋହର କଥା । କହୁଲି ସକଳ ମୁହିଁ ମତି ମୋର ଯଥା ॥
 ରାମଙ୍କ ଚରିତ ଶତ କୋଟି ଯେ ଅପାର । ଶୁଦ୍ଧ ସରସ୍ୱତୀ ବର୍ଣ୍ଣି ନ ପାଆନ୍ତି ପାର ॥୧॥

ନୁତନ ମେଘ-ସମୂହ । ଆପଣ ଅଶରଣର ଶରଣ ଏବଂ ଦାନଜନଙ୍କ ଗ୍ରାହକ ॥ ୧ ॥
 ଆପଣାର ବାହୁ ବଳରେ ଆପଣ ପୃଥିବୀର ବିପୁଳ ଭାର-ଶାନ୍ତନକାରୀ, ଖର-ଦୁଷ୍ଟର ଓ
 ବିରାଧ ଆଦି ରାକ୍ଷସଙ୍କ ବଧରେ ନିପୁଣ, ରାବଣର ଶତ୍ରୁ, ଆନନ୍ଦ-ସ୍ୱରୂପ ଏବଂ ଭୂପବର ।
 ହେ ଦଶରଥ-କୁଳ-କୁମୁଦ-ଚନ୍ଦ୍ରମା ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ' ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ହେଉ ॥ ୩ ॥
 ଆପଣଙ୍କର ସ୍ତବ୍ଧର ଯଶ, ପୁରାଣ, ବେଦ ଓ ତତ୍ତ୍ୱାଦି ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ବିଦିତ । ଦେବତା
 ମୁନି ଓ ସନ୍ଥସମୂହ ତାହା ଗାନ କରନ୍ତି । ଆପଣ କରୁଣାକର ଏବଂ ମିଥା-ଦନ୍ତର
 ବିନାଶକ । ଆପଣ ସକଳ ପ୍ରକାରେ ନିପୁଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟର ଭୂଷଣ ॥ ୪ ॥ ଆପଣଙ୍କର
 ନାମ କଲିପୁରର ପାପସମୂହର ମନ୍ଥନକାରୀ ଏବଂ ମମତାର ହନନକାରୀ । ହେ ଭୁଲସୀ-
 ଦାସର ପ୍ରଭୁ ! ଶରଣାଗତକୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା :—ମୁନି ନାରଦ
 ପ୍ରେମରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗୁଣାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ଏବଂ ଶୋଭ-ସମୂହ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ
 ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରି ଯେଉଁଠାରେ ବିଧାତାଙ୍କ ଧାମ, ସେଠାକୁ ଚଳିଗଲେ ॥ ୬ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ଚରିତେ ! ଶୁଣ, ମୁଁ ଏହି ଉତ୍କଳ ଚରିତ ମୋହର
 ରୁଚି ଅନୁସାରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ କହୁଛି । ଶ୍ରୀରାମ ଚରିତ ଶତକୋଟି ବା ଅପାର ।

ସମ ଅନନ୍ତ ଅନନ୍ତ ଗୁନାମ । ଜନ୍ମ କର୍ମ ଅନନ୍ତ ନାମାମ ॥
 ଜଳପୀକର ମନ୍ତ୍ରରଜ ଗନ୍ଧ ଜାହ୍ନୁ । ରଘୁପତି ଚରଣ ନ ବରନ ସିରସୀ ॥୨॥
 ବିମଳ କଥା ହରି ପଦ ଦାୟିନୀ । ଭଗତି ହୋଇ ସୁନି ଅନପାୟନୀ ॥
 ଉମା କହୁଛି ସବ କଥା ସୁହାରି । ଜୋ ଭୁସୁଣ୍ଡି ଖଗପତିହୁ ସୁନାରି ॥୩॥
 କହୁକ ସମ ଗୁନ କହେଉଁ ବଖାମା । ଅବ କା କହେଁ ସୋ କହୁକ ଭବାନୀ ॥
 ସୁନି ସୁଭ କଥା ଉମା ହରଷାମ । ବୋଲୁ ଅତି ବିମଳ ମୁକୁ ବାମା ॥୪॥
 ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ମେଁ ଧନ୍ୟ ସୁବସ । ସୁନେଉଁ ସମ ଗୁନ ଭବଭୟହାସୀ ॥୫॥

କୃଷ୍ଣ କୃପା କୃପାସୁତନ ଅବ କୃତକୃତ୍ୟ ନ ମୋହ ।

ଜାନେଉଁ ସମ ପ୍ରତାପ ପ୍ରଭୁ ବିଦାନନ ସଂହୋତ ॥୫१ (କ)॥

ନାଥ ଚକାନନ ସସି ସୁବତ କଥା ସୁଧା ରଘୁସାର ।

ଶ୍ରବନ ଯୁକ୍ତି ମନ ପାନ କରି ନହିଁ ଅଦାତ ମତ୍ୟୀର ॥୫୨ (ଖ)॥

ସମ ଅନନ୍ତ, ଅନନ୍ତ ଅଟେ ଗୁଣ ଗ୍ରାମ । ଅନନ୍ତ ତାହାଙ୍କ ଜନ୍ମ କର୍ମ ପୁଣି ନାମ ॥
 ଜଳ ଶୀତର ପୃଥ୍ବୀ ରଜ ହେବ ଗଣି । ଚେତ ରଘୁପତିଙ୍କ ନ ହୋଇବ ବଣି ॥୨॥
 ହରି-ପଦ-ପ୍ରଦାୟିନୀ ଏ କଥା ବିମଳା । ଶୁଣି ଉତ୍ତମଲ ମନେ ଭକତି ଅଟଳା ॥
 ଉମା ! ଶୁଣାଇଲି ତମ ସେ କଥା ଗୁମୁକୁ । ଭୁଞ୍ଜି ଶୁଣାଇଥିଲେ ଯାହା ଖଗେଶକୁ ॥୩॥
 ରଘୁପତି ଗୁଣ କହୁ କହୁଲି ବଖାଣି । ଏବେ ଆଉ କହୁ କହୁ କହୁକ, ଭବାନୀ ॥
 ଶୁଣି ଶୁଭ କଥା ଉମା ହରଷ ହୋଇଲେ । ପରମ ବିମଳ ମୁକୁ ବଚନ ଭାଷିଲେ ॥୪॥
 ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଆଜି ମୁହିଁ ଧନ୍ୟ, ଯି ପ୍ରଭୁର । ଶୁଣିଲି ଶ୍ରୀରାମ ଗୁଣ ଭବ-ଭୟ-ହାସୀ ॥୫॥

କୃତକୃତ୍ୟ ରୁମ୍ଭ କୃପାରେ କୃପାକୁ, ନ ରହୁଲି ମୋହ ମନ ।

ଜାଣିଲି ମୁଁ ପ୍ରଭୁ, ରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପ ବିଦାନନ ନିକେତନ ॥୫୧ (କ)॥

ନାଥ, ଚକାନନ-ଶର୍ଣ୍ଣରୁ ସୁବତ ରଘୁସାର - କଥାମୁତ ॥

କର୍ଣ୍ଣପ୍ରତି ପିଇ ମନ ନ ହୁଅଇ ମତ୍ୟୀର । କେବେ କୃପୁ ॥୫୨ (ଖ)॥

ଶୁଣି ଓ ଶାବଦା ପ୍ରତା ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମ
 ଅନନ୍ତ, ତାଙ୍କ ଗୁଣ ଅନନ୍ତ, ତାଙ୍କ ଜନ୍ମ, କର୍ମ ଓ ନାମ ମଧ୍ୟ ଅନନ୍ତ । ଜଳବନ୍ଧୁ ଓ
 ପୃଥ୍ବୀର ରଜ-ବଣ ପଶାପାଇ ପାରିବ ପଛରେ, କିନ୍ତୁ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରଣ ବର୍ଣ୍ଣନା
 କଲେ ବି ଶେଷ ହୁଏ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଏହି ପଦ୍ୟ କଥା ଭଗବାନଙ୍କ ପରମପଦ ଦାନ
 କରେ । ଏହା ଶୁଣିଲେ ଅବଚଳ ଭକ୍ତ ଲୁଚି ହୁଏ । ହେ ଉମା ! ମୁଁ ଉକ୍ତ ପ୍ରଭୁର କଥା
 ରୁମ୍ଭ ଆଗରେ କହୁଲି । କାକ ଭୁଞ୍ଜି ଗୁମୁକୁ ଏହା ଶୁଣାଇଥିଲେ ॥ ୩ ॥ ମୁଁ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କେତୋଟି ମାତ୍ର ଗୁଣ ବଖାଣି କହୁଲି । ହେ ଭବାନୀ । ଏବେ ଆଉ କ'ଣ
 କହୁକ, ତାହା କହୁ ତ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମଙ୍ଗଳମୟୀ କଥା ଶୁଣି ପାବନୀ ଅନନ୍ତ ହେଲେ
 ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିନୟ ଓ କୋମଳ ଦାଣ୍ଡରେ କହୁଲେ— ॥ ୪ ॥ “ହେ ଯି ପ୍ରଭୁର ।

ରାମ ଚରିତ ଜେ ସୁନତ ଅଦାହୁଁ । ରସ ବିସେଷ ଜାନା ତହୁ ନାହୁଁ ॥
 ଜୀବନମୁକ୍ତ ମହାମୁକ୍ତ ଜେଉଁ । ହରି ଗୁନ ସୁନହିଁ ନରନ୍ତର ତେଉଁ ॥୧॥
 ଭବସାଗର ଚହ ପାର ଜୋ ପାଣ୍ଡା । ରାମ କଥା ତା କହି ଦୂତ ନାଣ୍ଡା ॥
 ବିଷଇନ୍ଦ୍ର କହିଁ ସୁନ ହରି ଗୁନଗ୍ରାମ । ଶ୍ରବନ ସୁଖଦ ଅରୁ ମନ ଅଭିରାମ ॥୨॥
 ଶ୍ରବନବନ୍ତ ଅସ କୋ ଜଗ ମାହୁଁ । ଜାହି ନ ରଘୁପତି ଚରିତ ସୋହାହୁଁ ॥
 ତେ ଜଞ୍ଜ ଖବ ନିଜାମୁକ ଦାଣ୍ଡା । ଜହ୍ନୁ ନ ରଘୁପତି କଥା ସୋହାଣ୍ଡା ॥୩॥
 ହରିଚରିତ ମାନସ ଭୁଲ୍ଲ ଗାଣ୍ଡା । ସୁନ ମେଁ ନାଥ ଅମିତ ସୁଖ ପାଣ୍ଡା ॥
 ଭୁଲ୍ଲ ଜୋ କହୁ ସୁଦ କଥା ସୁହାଛି । କାକଭୁସୁଣ୍ଡି ଗରୁଡ ପ୍ରତି ଗାଛି ॥୪॥

ରାମଙ୍କ ଚରିତ ଶୁଣି କୃପ୍ତ ହେ ଲଭନ୍ତି । ରସ ବିଶେଷ ସେମାନେ ଜାଣି ନ ପାରନ୍ତି ॥
 ଜୀବନ-ମୁକ୍ତ ବିଜ୍ଞାନ ମୁକ୍ତବର ସେହୁ । ଶ୍ରୀ ହରି ଗୁଣ ଶୁଣନ୍ତି ନରନ୍ତର ସେହୁ ॥୧॥
 ଭବ-ସିନ୍ଧୁ ସେ ଲହନ୍ତି ପାର ପାଇବାକୁ । ରାମ କଥା ଅଟେ ଦୂତ ଭରଣୀ ତାହାକୁ ॥
 ବିଷୟୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଶୁଣି ହରି ଗୁଣ ଗ୍ରାମ । ଶ୍ରବଣ-ସୁଖଦ ମନେ ଦାୟକ ବିଶ୍ରାମ ॥୨॥
 ଶ୍ରବଣବନ୍ତ ଏମନ୍ତ ବିଶ୍ଲେ କେ ଅଛଇ । ଯାହାକୁ ରାମ ଚରିତ ଭଲ ନ ଲଗଇ ॥
 ସେ ଜଡ଼ ଜୀବ ଅଟନ୍ତି ନିଜ ଆତ୍ମଦାଢ଼ । ସେହୁ ରଘୁପତି କଥା ଭଲ ନ ପାଆନ୍ତି ॥୩॥
 ହରି ଚରିତ ମାନସ ରୂପେ କଲ ବ୍ୟକ୍ତ । ଶୁଣି ମୁହିଁ ନାଥ, ସୁଖ ଲଭିଲି ଅତ୍ୟନ୍ତ ॥
 ରୂପେ ଯେକହୁଲ୍ ଏହୁ କଥା ଶୁଣୋଭନ । ଗରୁଡ ଆସେ ଭୁଞ୍ଜି କରଲେ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥୪॥

ମୁଁ ଧନ୍ୟ, ଧନ୍ୟ, ଧନ୍ୟ । ଭବ-ଭୟ-ହରଣକାଣ୍ଡ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଗୁଣଗାଥା ଶୁଣି ମୁଁ ଆଜି
 ଧନ୍ୟ ॥ ୫ ॥ ତୋହା —ହେ କୃପାଧାମ ! ଏବେ ଆପଣଙ୍କ କୃପାହୋରେ ମୁଁ
 କୃତଜ୍ଞତା ହୋଇଗଲି । ଏଣିକି ମୋର ଆଉ ମୋହ ନାହିଁ । ହେ ପ୍ରଭେ ! ମୁଁ
 ସର୍ବଦାନନ୍ଦଘନ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତାପ ବିଷୟ ଜାଣିଗଲି ॥ ୬ (କ) ॥ ହେ ନାଥ !
 ଆପଣଙ୍କ ମୁଖ-ଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀରାମ-କଥାମୁତ ବୃଷ୍ଟି କରେ । ହେ ମନ୍ତ୍ରଧୀର ! ମୋ ମନ
 କର୍ଣ୍ଣପୁଟରେ ଲାହା ପିଲ ସୁଧା ଭୃଷ୍ଟ ହେଉ ନାହିଁ ॥ ୭ (ଖ) ॥ ତୌପାଞ୍ଚ :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଚରିତ ଶୁଣି ଶୁଣି ଯେଉଁମାନେ ବୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି, ସେମାନେ ତାହାର ବିଶେଷ
 ରସ ହୃଦୟଙ୍କମ ଚଳି ପାରଲେ ନାହିଁ ବୋଲି ଧରିନେବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁମାନେ
 ଜୀବନ୍ତ ମହାମୁକ୍ତ, ସେମାନେ ବି ଭଗବାନଙ୍କ ଗୁଣ ନରନ୍ତର ଶୁଣନ୍ତି ॥ ୧ ॥
 ସଂସାର-ସାଗରକୁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇ ହେବାକୁ ଚାହେଁ, ତାହା ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମକଥା ଦୂତ
 ନୌକା ସମାନ । ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଗୁଣଗ୍ରାମ ବିଷୟୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ସୁଧା ଶ୍ରବଣ ପ୍ରତିସ୍ତୁତିଦାୟକ
 ଏବଂ ମନ ପ୍ରତି ଆନନ୍ଦଦାୟକ ॥ ୨ ॥ ଜଗତରେ କାନ ହବା ପ୍ରାଣୀ ଏପରି କିଏ ଯାହାକୁ କି
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରିତ ରୁଚେଇ ନ ଲାଗେ ? ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ କଥା
 ରୁଚିକର ହୁଏ ନାହିଁ, ସେହୁମାନେ ମୁଣ୍ଡ ଖବ । ସେହୁମାନେ ଆତ୍ମଦାଢ଼ ॥ ୩ ॥
 ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ଶ୍ରୀରାମ ଚରିତ ମାନସ ଗାନ କଲେ । ତାହା ଶୁଣି ମୁଁ ଅପାର

ବିରଜ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ଦୃଢ଼ ରାମ ଚରନ ଅତି ନେତ୍ର ।

ବାୟସ ତନ ରଘୁପତି ଭଗତି ମୋହି ପରମ ସନ୍ଦେହ ॥୫୩॥

ନର ସହସ୍ର ମହୁଁ ସୁନନ୍ଦୁ ପୁରାଣ । କୋଉ ଏକ ହୋଇ ଧର୍ମ ବ୍ରତ-ଧାଣ ॥

ଧର୍ମସୀଲ କୋଟିକ ମହୁଁ କୋଉ । ବିଷୟ ବିମୁଖ ବିରାଗ ରତ ହୋଇ ॥୧॥

କୋଟି ବିରକ୍ତ ମଧ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ କହଇ । ସମ୍ୟକ ଜ୍ଞାନ ସକୃତ କୋଉ ଲହଇ ॥

ଜ୍ଞାନବନ୍ତ କୋଟିକ ମହୁଁ କୋଉ । ଜୀବନମୁକ୍ତ ସକୃତ ଜଗ ସୋଇ ॥୨॥

କିନ୍ତୁ ସହସ୍ର ମହୁଁ ସବ ପୁଣ୍ୟ ଖାମା । ଦୁର୍ଲଭ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ॥

ଧର୍ମସୀଲ ବିରକ୍ତ ଅଛୁ ଜ୍ଞାନ । ଜୀବନମୁକ୍ତ ବ୍ରହ୍ମପର ପ୍ରାମ ॥୩॥

ସବ ତେ ସୋ ଦୁର୍ଲଭ ସୁରସସ୍ୱା । ସମଭଗତି ରତ ଗତ ମତ ମାୟା ॥

ସୋ ହରିଭଗତି କାଗ କମି ପାଣ । ବିସ୍ମନାଥ ମୋହି କହନ୍ତୁ ବୁଝାଇ ॥୪॥

ବୈରାଗ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ଜ୍ଞାନେ ରତ ମନ ରାମ ପଦେ ଅତି ସ୍ନେହ ।

ବାୟସ ଶରୀରେ ରଘୁପତି ଭକ୍ତି, ଉପୁକେ ମୋର ସନ୍ଦେହ ॥୫୩॥

ନର ସହସ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଶୁଣ, ୫ ପୁରାଣ । ହୁଅଇ କୌଣସି ଏକ ଧର୍ମ ବ୍ରତଧାଣ ॥

କୋଟିଧର୍ମଶୀଳ ମଧ୍ୟେ ଜଣେ କେ ଏମନ୍ତ । ବିଷୟ-ବିମୁଖ ହୁଏ ବରାଣ୍ୟ-ବନ୍ତ ॥୧॥

କୋଟି ବିରକ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଶୁଦ୍ଧ ବଖାଣଇ । ସମ୍ୟକ ଜ୍ଞାନ ଦୃଢ଼ତ ଜଣେ କେ ଲଭଇ ॥

କୋଟି ଜ୍ଞାନବନ୍ତ ମଧ୍ୟେ ଏକମାତ୍ର କେହି । ଜୀବନମୁକ୍ତ ଜଗତେ ଭାଗ୍ୟବାନ ସେହି ॥୨॥

କୋଟି ମୁକ୍ତ ମଧ୍ୟେ କେହି ସ୍ୱର୍ଗ ନକେତନ । ଦୁର୍ଲଭ ବ୍ରହ୍ମ-ବିଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ଏସନ ॥

ଧରମଶୀଳ ବିରକ୍ତ ଜ୍ଞାନ ଯେ ଆବର । ଜୀବନମୁକ୍ତ ବିଜ୍ଞାନ ବହୁଗତ ନର ॥୩॥

ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ସେହି ଦୁର୍ଲଭ, ପୁରାଣ । ମତ ମାୟା ରହଇ ଯେ ରାମ-ଭକ୍ତି-ଧାଣ ॥

ଲଭଇ କେମନ୍ତେ କାକ ଯେ ସ୍ୱରାଜକତ ? ବୁଝାଇ କହନ୍ତୁ ତାହା ମୋତେ, କାଶୀନାଥ ॥୪॥

ସ୍ୱର୍ଗ ଲଭ କଲି । ଆପଣ କହଲେ ଯେ, କାକ ଭକ୍ତିଶ୍ରୀ ଗରୁଡ଼କୁ ଏହି ସ୍ତବ୍ଧ କଥା

କହୁଅଲେ— ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —କାକ ଶରୀର ପାଇ ସୁଖା କାକ ଭକ୍ତିଶ୍ରୀ ବୈରାଗ୍ୟ,

ଜ୍ଞାନ ଓ ବିଜ୍ଞାନରେ ଦୃଢ଼, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ତାଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମ ଏବଂ

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭକ୍ତି ମଧ୍ୟ ସେ ଲଭ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏହି କଥାରେ ମୋର ପରମ ସନ୍ଦେହ

ହେଉଅଛି " ୫ " ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ହେ ଧର୍ମପୁରାଣ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ହଜାର ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ

ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଜଣେ ମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଧର୍ମବ୍ରତଧାଣ ହୁଏ ଏବଂ କୋଟିଏ ଧର୍ମପ୍ରା

ମଧ୍ୟରେ କେହି ଜଣେ ମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ବିଷୟ-ବିମୁଖ ଓ ବୈରାଗ୍ୟ-ସରାସ୍ୱତ ହୋଇ-

ଥାଏ ॥ ' ॥ ଶୁଦ୍ଧ କହେ —କୋଟିଏ ବୈରାଗ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ କେହି ଜଣେ ମାତ୍ର

ସମ୍ୟକ ଜ୍ଞାନ ଲଭି ତରେ ଏବଂ କୋଟିଏ ଜ୍ଞାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେହି ଜଣେ ମାତ୍ର

ଜୀବନମୁକ୍ତ ହୁଏ । ଜଗତରେ ଏପରି ଜୀବନମୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ବିରଳ ॥ ୨ ॥ ହଜାର

ଜୀବନମୁକ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱର୍ଗ-ଖଣ୍ଡି, ବ୍ରହ୍ମ-ଜ୍ଞାନ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ସ୍ୱରୂପ ଆହୁର ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ଲଭ ।

ରାମ-ପରାୟଣ ଜ୍ଞାନରତ ଗୁନାଗାର ମତି ଧୀର ।

ନାଥ କହନ୍ତୁ କେହି କାରନ ପାୟୁର କାକ ସଶର ॥୫୪॥

ସୁଦ ପ୍ରଭୁ ଚରିତ ପବନ ସୁହାସ୍ତ୍ର । କହନ୍ତୁ କୃପାଳ କାଗ କହଁ ପାତ୍ର ॥
 ତୁମ୍ଭ କେହି ଭାବି ସୁନା ମଦନାସ । କହନ୍ତୁ ମୋହି ଅତି କୌତୁକ ଭାଷ ॥୫୫॥
 ଗରୁଡ଼ ମହାଜ୍ଞାନା ଗୁନରାସୀ । ହରିସେବକ ଅତି ନିକଟ ନିବାସୀ ॥
 ତେହିଁ କେହି ହେତୁ କାଗ ସନ ଜାଣି । ସୁନା କଥା ମୁନି ନିକର ବିହାଣି ॥୫୬॥
 କହନ୍ତୁ କର୍ତ୍ତନ ବିଧି ଭା ସଂବାଦା । ଦୋଷ ହରିଭଗତ କାଗ ଉରଗାଦା ॥
 ଗୌର ଗିରୀ ସୁନି ସରଳ ସୁହାଣି । ବୋଲେ ସିବ ସାଦର ପୁଣ ପାଣି ॥୫୭॥
 ଧନ୍ୟ ସଙ୍ଗ ପାତ୍ରମ ମତି ତୋଷ । ରଘୁପତି ଚରନ ପ୍ରୀତି ନହିଁ ଥୋଷ ॥
 ସୁନନ୍ତ ପରମ ପୁନାତ ଇତିହାସ । ଜୋ ସୁନି ସକଳ ଲୋକ ଭ୍ରମ ନାସା ॥୫୮॥
 ଉପଜଇ ରାମ ଚରନ ବିସ୍ମାସା । ଭବନିଧି ଚରନର ବିନହିଁ ପ୍ରସ୍ତାସା ॥୫୯॥

ରାମ-ପରାୟଣ, ଜ୍ଞାନରତ ମନ, ଗୁଣାଗାର, ମତି ସ୍ଥିର ।

କହନ୍ତୁ ବର୍ଣ୍ଣନ ନାଥ, କି କାରଣେ ପାଇଲ କାକ ଶରୀର ॥୬୦॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଏହି ଚରିତ ପବନ ସୁନ୍ଦର । କେମନ୍ତେ କାକ ପାଇଲ କହ, କୃପାକର ॥
 ଆପଣ କପରି ଭାବେ ଶୁଣିଲ, କାମାର । କହନ୍ତୁ ମୋ ଆଗେ ଏହି କହୁକ ଭାଷ ॥୬୧॥
 ବିହଙ୍ଗନାୟକ ମହାଜ୍ଞାନା ଗୁଣରାଣି । ହରିଙ୍କ ସେବକ ଅତି ନିକଟ ନିବାସୀ ॥
 ସେ କେଉଁ ହେତୁ ବାୟୁସ ସମୀପେ ଯାଇଣ । ଶୁଣିଲ କଥା ପ୍ରଜ୍ଞ ସମାଜ ତେଜଣ ॥୬୨॥
 କହନ୍ତୁ, ଏହି ସମ୍ବାଦ ହୋଇଲ କପରି । ହେଁ ହରି-ଭକ୍ତ, କାକ, ପନୁନ ଅଇରି ॥
 ଶୁଣି ଗହ୍ୱରୀ ବାଣୀ ସରଳ ହୃଦର । ଭାଷିଲେ ସାଦରେ ପୁଣ ଲଭିବ ଶରୀର ॥୬୩॥
 ଧନ୍ୟ ସଙ୍ଗ, ପ୍ରପବନ ରୁମ୍ଭ ମତି ରତି । ରଘୁପତି ପଦେ ଅଲ୍ପ ନୃତ୍ତେ ପ୍ରୀତି, ଅତି ॥
 ଶୁଣ ପରମ-ପାବନ ଏହି ଇତିହାସ । ଯାହା ଶୁଣନ୍ତେ ସମସ୍ତ ଭ୍ରମ ହୁଏ ନାଶ ॥୬୪॥
 ଉପଜଇ ରଘୁନାଥ ଚରଣେ ବିଶ୍ୱାସ । ଉଦ-ପାରାବାର ତରାସ ଏ ଅନାୟାସ ॥୬୫॥

ଧର୍ମୀୟା, ବୈରାଗୀ, ଜ୍ଞାନୀ, ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ—ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହେ ଡେବାଧି-
 ଦେବ ମହାଦେବ । ଯେ ମଦ-ମାୟାରୁ ବିପ୍ରକ୍ତ ହୋଇ ଶ୍ରୀରାମ ଭକ୍ତ-ପରାୟଣ ହୁଏ,
 ସେହି ପ୍ରାଣୀ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିଭାବ । ହେ ବିଶ୍ୱନାଥ । କୁଆଁ କପରି ଏହିପରି ବୁଦ୍ଧିଭାବ
 ହରିଭକ୍ତ ପାଇ ପାରିଲ, ତାହା ମୋତେ ବୁଝାଇ କୁହନ୍ତୁ ॥୬୬-୬୮॥ ଦୋହା:—ହେ ନାଥ !
 ଏପରି ଶ୍ରୀରାମପରାୟଣ, ଜ୍ଞାନରତ, ଗୁଣାଗାର ଓ ଧୀରବୃତ୍ତି ଭୁଞ୍ଜି କାକଶରୀର କପରି
 ପାଇଲେ, ମୋତେ କୁହନ୍ତୁ ॥ ୬୪ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ:—ହେ କୃପାକୃ ! ସେହି କାକ
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଏହି ପବନ ଓ ସୁନ୍ଦର ଚରିତ କେଉଁଠାରୁ ପାଇଲେ ? ମୋତେ କୁହନ୍ତୁ ।
 ହେ କାମଦେବ-ଶିଷ୍ ! ଆପଣ ଏହା କପରି ଶୁଣିଲେ ତାହା ମଧ୍ୟ ମୋତେ କୁହନ୍ତୁ ।
 ମୋ ମନରେ ବଡ଼ କୌତୁହଳ ଜାତ ହେଉଅଛି ॥ ୬୫ ॥ ଚରୁତ ତ ମହାଜ୍ଞାନ,

ସାବିତ୍ରୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବହୁଜାତୀୟ ଗୀତ କାର ସନ ଜାଲ ।

ସୋ ସବ ସାଦର କହୁହୁଁ ସୁନନ୍ଦ ଉମା ମନ ଲାଲ ॥୫୫॥

ମୈଁ ଜମି କଥା ସୁଖ ଭବମୋଚନ । ସୋ ପ୍ରସନ୍ନ ସୁନୁ ସୁମୁଖି ସୁଲେଚନ ॥

ପ୍ରଥମ ଦଳ ଗୁଡ଼ ତବ ଅବତାର । ସଖା ନାମ ତବ ରହା କୁହାର ॥୧॥

ଦଳ ଜଗ୍ୟ ତବ ଶ୍ରୀ ଅପମାନା । କୁହୁ ଅତି ହୋଧ ତଜେ ତବ ପ୍ରାଣା ॥

ମମ ଅନୁଚରକୁ ଜଳ ମଖ ଭଜା । ଜାନକ କୁହୁ ସୋ ସକଳ ପ୍ରସଙ୍ଗା ॥୨॥

ତବ ଅତି ସୋଚ ଭୟର ମନମୋରେ । ଦୁଖୀଭୟୁଁ ବିସ୍ଫୋଗ ପ୍ରିୟ ତୋରେ ॥

ସୁନ୍ଦର ବନ ଗିରି ସରିତ ଚିତାଗା । କୌତୁକ ଦେଖତ ଫିରୁଁ ବିରାଗା ॥୩॥

ଯେଉଁ ଶବେ ପ୍ରଶ୍ନ ବହୁଜାତୀୟ କଲ୍ କାକ ଆଗେ ଯାଇ ।

ସେ ସବୁ ସାକରେ କହୁଅଛୁ ଶୁଣ ଗିରିତା, ମନ ଲଗାଇ ॥୫୬॥

ମୁଁ ଯେତେ ଶୁଣିଲି କଥା ଭବତମୋଚନ । ସେ ପ୍ରସନ୍ନ ଶୁଣ, ସୁଧୁମୁଖି, ସୁଲେଚନ ॥

ପ୍ରଥମେ ଗୁହୁ ଜନମ ଦକ୍ଷ ଭବନରେ । ସଖା ନାମ ସୁଲ ତହିଁ ସେହୁ ସମୟରେ ॥୧॥

ଦକ୍ଷ ଯଜ୍ଞରେ ହୁଅନ୍ତେ ମୋର ଅପମାନ । ରୁମ୍ଭେ ଅତି ହୋଧେ ତହିଁ ତେଜଲ ସରାଣ ॥

ମୋର ଅନୁଚର-ପକ୍ଷ ଯଜ୍ଞ କଲେ ଭଜ । ତାଣିଅଛୁ ରୁମ୍ଭେ ସେହୁ ଫଳନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ॥୨॥

ତହିଁ ଅତି ଚିନ୍ତା ମନେ ଉପୁଜିଲ ମୋର । ହୁଅନ୍ତିତ ହୋଇଲି ପ୍ରିୟେ, ବିସ୍ଫୋଗରୁ ତୋର ॥

ସୁନ୍ଦର ବନ ଶିଳା ଚିତାଗ ସରିତ । ଉମିଲି ବିରାଗେ ଦେଖି କୌତୁକ ଅମିତ ॥୩॥

ସବୁଶୁଣାଶୁଣି, ଶ୍ରୀ ହରିଜନ ସେବକ ଏବଂ ତାହାଙ୍କର ଅତି ନିକଟ ନିବାସୀ ବାହନ । ସେ

ମୁନିବୃନ୍ଦକୁ ଗୁଣ କାକ ନିକଟକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ହରିକଥା କି ହେବୁ ଶୁଣିଲେ ? ॥୧॥

କାକ ଭୁଞ୍ଜି ଓ ଗରୁଡ଼—ଏହି ହରିଜନ ହରିଜନ କଥାବାଣୀ କପରି ହେଲା ?”

ପାଦଶାଳର ସରଳ ସୁନ୍ଦର ବାଣୀ ଶୁଣି ଶିବ ସ୍ଵପ୍ନ ପାଇଲେ ଏବଂ ଆଦର ସହକାରେ

କହିଲେ— ॥ ୩ ॥ “ହେ ସତ । ତୁମେ ଧନ୍ୟ, ତୁମ ବୁଦ୍ଧି ଅତି ପବିତ୍ର ।

ଶ୍ରୀ ରାମନାଥଙ୍କ ଚରଣରେ ତୁମର କମ ପ୍ରୀତି ନାହିଁ । ଯେଉଁ ପରମ ପବିତ୍ର ଇତିହାସ

ଶୁଣିଲେ ସମସ୍ତ ଲୋକର ତୁମ ନାଶ ଯାଏ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-ପ୍ରଗଳରେ ବିଶ୍ଵାସ ଜାତ

ହୁଏ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ ଅନାୟାସରେ ସଫାର-ସାଗରରୁ ତହିଁ ଯାଏ, ଏବେ ତାହା ଶୁଣ ॥୪॥

ଦୋହା :—ପକ୍ଷିଗତ ଗରୁଡ଼ ମଧ୍ୟ ଯାଇ କାକ ଭୁଞ୍ଜିକୁ ଏହୁପରି ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ ।

ହେ ଉମା ! ମୁଁ ଇନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସବମାନ ଆଦରରେ କହୁଛି, ତୁମେ ମନ ଲଗାଇ ଶୁଣ ॥୫॥

କୌପାର :—ହେ ସୁମୁଖି ! ହେ ସୁଲେଚନ ! ମୁଁ ଭବ (ଜନ୍ମ ମରଣ)-ବିମୋଚନ-

କାରଣୀ ଇନ୍ଦ୍ର କଥା କପରି ଶୁଣିଲି, ସେ ପ୍ରସବ ଶୁଣ । ପ୍ରଥମେ ଦକ୍ଷଙ୍କ ଗୁହରେ

ତୁମେ ଅବତାର (ଜନ୍ମ) ବ୍ରହ୍ମଣ କରିଥିଲ । ସେତେବେଳେ ତୁମର ନାମ ସଖା ସୁଲ ॥ ୧ ॥

ଦକ୍ଷ ଯଜ୍ଞରେ ତୁମର ଅପମାନ ହେଲା । ତୁମେ ଅତି ହୋଧ କରି ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲ

ଏବଂ ମୋର ଅନୁଚରମାନେ ଯଜ୍ଞ ଧ୍ୟାନ କରି ଦେଇଥିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସବ ସବୁ ତୁମେ

ଗିରି ସୁମେରୁ ଉତ୍ତର ଦିସି ଦୁଷ୍ଟ । ନୀଳ ସୈଳ ଏକ ସୁନ୍ଦର ଭୂଷ ।
 ତାସୁ କନକମୟ ସିଖର ସୁହାଏ । ଶୁଭ ଶୁଭ ମୋରେ ମନ ଭାଏ ॥୩॥
 ଚିତ୍ତ ପର ଏକ ଏକ ବିଟପ ବିସାଳ । ବଟ ପୀପର ପାକଣ ରସାଳ ॥
 ସେଲେପର ସର ସୁନ୍ଦର ସୋହା । ମନସୋପାନ ଦେଖି ମନ ମୋହା ॥୩॥
 ସୀତଳ ଅମଳ ମଧୁର ଜଳ ଜଳଜ ବିପୁଳ ବହୁରଙ୍ଗ ।

କୁଳଜ କଳ ରବ ହଂସଗନ ଗୁଞ୍ଜଳ ମଂଜୁଳ ଭଙ୍ଗ ॥୩୭॥
 ତେହି ଗିରି ଛବିର ବସଇ ଖଗସୋଇ । ତାସୁ ନାସ କଲ୍ଲାନୁ ନ ହୋଇ ।
 ମାୟାକୁତ ଗୁନ ଦୋଷ ଅନେକା । ମୋହ ମନୋଜ ଆଦି ଅବିବେକା ॥୧॥
 ରହେ ବ୍ୟାପି ସମସ୍ତ ଜଗ ମାୟା । ତେହି ଗିରି ନିକଟ କବହୁଁ ନହିଁ ଜାୟା ॥
 ତହିଁ ବସି ହରିହର ଭଜଇ ଜମି କାଗା । ସୋ ସୁନୁ ଉମା ସହିତ ଅନୁରାଗା ॥୨॥

ସୁମେରୁ ଗିରି ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ଦୂରରେ । ନୀଳ ପରବତ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୌଭର୍ଷରେ ॥
 ବହୁ ସୃଷ୍ଟି ଶୃଙ୍ଗେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠେଷି ଶିଖର । ନିରେଖି ମନକୁ ଭଲ ଲଗିଲ ମୋହର ॥୪॥
 ଶଙ୍ଖ ସ୍ଥିତି ଏକ ଏକ ବିଟପ ବିଶାଳ । ବଟ ପିପ୍ପଳ ଆବର ଉମିତ ରସାଳ ॥
 ଶରୀର ଉପରେ ସର ହୃଦର ଶୋଭଇ । ମଣି ସୋପାନ ଦେଖନ୍ତେ ମନକୁ ମୋହଇ ॥୫॥
 ଶୀତଳ ବିମଳ ସୁମଧୁର ଜଳ ରାଜେ ବହୁ ବହୁ ରଙ୍ଗ ।

ମଧୁରେ କୁଳକୁ କାଳ ହଂସ ପକ୍ଷ, ଗୁଞ୍ଜରକ୍ତ ମଞ୍ଜୁ ଭଙ୍ଗ ॥୩୭॥
 ସେହି ରୁଧିର ଶରୀରେ ସେ କାଳ ରହଇ । କଲ୍ଲାନୁରେ ସୁଦା ତାର ନାଶ ନ ହୁଅଇ ॥
 ମାୟା ବିରଚିତ ଗୁଣ ଦୁଷ୍ଟ ଅନେକ । କାମ ମୋହମଦ ଆଦି ସେତେ ଅବିବେକ ॥୧॥
 ସମସ୍ତ ଜଗତ ମଧ୍ୟେ ବ୍ୟାପିତ ରହନ୍ତି । ସେ ଗିରି ନିକଟେ କେବେପଶି ନ ପାରନ୍ତି ॥
 ତହିଁ ରହୁ କାଳ ସେହ୍ନେ ହସନ୍ତୁ ସୁରଣ । କରଇ ଉମା, ସାଦରେ କର ତା' ଶ୍ରବଣ ॥୨॥

ଜାଣ ॥ ୨ ॥ ସେତେବେଳେ ମୋ ମନରେ ବଡ଼ ଚିନ୍ତା ହେଲା ଏବଂ ହେ ପ୍ରିୟେ ।
 ମୁଁ ରୁମର ବିସ୍ତୋରରେ ହଃସିତ ହେଲି । ମୁଁ ଭରତ୍ରାସରେ ହୃଦର ବନ, ପଟ୍ଟ,
 ନଦୀ ଓ ସରୋବର ଆଦିର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଦେଖି ବୁଲୁଥାଏ ॥ ୩ ॥ ସୁମେରୁ ପଟ୍ଟର
 ଉତ୍ତର ଦିଗରେ, ଆହୁର ଦୂରରେ, ଗୋଟିଏ ଅତି ସୁନ୍ଦର ନୀଳ ପଟ୍ଟ ଅଛି । ତାହାର
 ଅନେକଗୁଣ ଏ ସୃଷ୍ଟି ଶିଖର ସୁଶୋଭିତ । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠଗୋଟି ସୁନ୍ଦର ଶିଖର ମୋ
 ମନକୁ ଅତି ରୁଚିକର ବୋଧ ହେଲା ॥ ୪ ॥ ସେହି ଶିଖରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି
 ଉପରେ ବର, ପିପ୍ପଳ (ଅଶ୍ୱତ୍ଥ), ଉମିତ ଏବଂ ଆମ୍ବର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିଶାଳ ବୃକ୍ଷ ।
 ପଟ୍ଟ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ସରୋବର ସୁଶୋଭିତ, ତାହାର ମଣିମୟ ସୋପାନ
 ଦେଖି ମନ ମୋହିତ ହୋଇଯାଏ ॥ ୫ ॥ କୋହା — ତାହାର ଜଳ ଶୀତଳ, ନିର୍ମଳ
 ଓ ମଧୁର । ତହିଁରେ ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ବହୁତ ପଦ୍ମଫୁଲ ଫୁଟିଥାଏ, ହଂସଗଣ ମଧୁର
 ସ୍ୱରରେ କଲରବ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଭ୍ରମରମାନେ ମଞ୍ଜୁଳ ଗୁଞ୍ଜନ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥ ୬ ॥

ପୀପର ତରୁ ତର ଧାନ ସୋ ଧରଇ । ଜାପ ଜନ୍ୟ ପାକର ତର କରଇ ॥
ଆଁବ ଛାଡ଼ କର ମାନସ ପୁଜା । ତଳ ହରିଭଜନୁ କାନୁ ନହିଁ ଦୁଜା ॥୩॥
ବର ତର କହ ହରି କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗ । ଆର୍ତ୍ତୁଣ୍ଡି ସୁନହିଁ ଅନେକ ବହଙ୍ଗ ॥
ରାମ ଚରିତ ବିବିଧ ବିଧି ନାନା । ପ୍ରେମ ସହିତ କର ସାଦର ଗାନା ॥୪॥
ସୁନହିଁ ସକଳ ମତି ବିମଳ ମରାଲ । ବସନ୍ତ ନିରନ୍ତର ଜେ ତେହିଁ ତାଲ ॥
ଜବ ମେଁ ଜାଇ ସୋ କୌତୁକ ଦେଖା । ଉର ଉପଜା ଆନନ୍ଦ ବିସେଷା ॥୫॥

ତବ କହୁ କାଲ ମରାଲ ତରୁ ଧର ତହିଁ ଲାଘୁ ନିବାସ ।

ସାଦର ସୁନି ରଘୁପତି ଗୁନ ପୁନି ଆସୁଛି କୈଲସ ॥୬॥

ଗିରିଜା କହେଉଁ ସୋ ଧବ ଇତିହାସ । ମେଁ ଜେହିଁ ସମୟ ଗୟୁଛି ଖଗ ପାସା ॥
ଅବ ସୋ କଥା ସୁନନ୍ତୁ ଜେହୁ ହେତୁ । ଗୟୁଛ କାଗ ପହିଁ ଖଗକୁଲ କେତୁ ॥୧॥

ଅଶ୍ରୁତ ଚରୁ ତଳରେ ଧାନ ସେ ଧରଇ । ତମିଶ ତଳରେ ଜପ ଯୋଗାତ କରଇ ॥
ଆମ୍ଭ ଶ୍ରୀମୁଖ ତଳେ କରେ ମାନସ ଅର୍ଚ୍ଚନ । ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ତେଜ ହରିଜ ଭଜନ ॥୩॥
ବଟ ତଳେ କହେ ହରି ଚରିତ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ଆସନ୍ତୁ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଅନେକ ବହଙ୍ଗ ॥
ନାନା ପ୍ରକାର ବିବିଧ ଶ୍ରୀରାମ ଚରିତ । ଶାବରେ କରଇ ଗାନ ସେ ପ୍ରୀତି ସହଜ ॥୪॥
ଶୁଣନ୍ତୁ ବିମଳମତି ମରାଲ ନିଜରେ । ଯେହୁ ନିରନ୍ତର ବାସ କରନ୍ତି ସେ ସରେ ॥
ଯେବେ ଯାଇ ଦେଖିଲୁ ମୁଁ ସେ କୌତୁକ କର । ହୃଦେ ଉପକଳ୍ପ ଅତି ଆନନ୍ଦ ମୋହର ॥୫॥

ତହୁଁ କହୁ କାଲ ଧରଣ ମରାଲ-ତରୁ ତହିଁ କର ବାସ ।

ଶୁଣି ରଘୁବର ଚରିତ ସାଦର ଆସିଲୁ ପୁଣି କୈଲସ ॥୬॥

ଗିରିଜା, ସେ ସବୁ ଇତିହାସ ବଖାଣିଲି । ମୁଁ ଯେଉଁ ସମୟେ କାଳ ପାଶେ ଯାଇଥିଲି ॥
ଏବେ ସେ କଥା ଶୁଣି କର ଯେଉଁ ହେବୁ । ଗଲା କାଳ ନିକଟକୁ ଖଗକୁଲକେତୁ ॥୧॥

ଚୌପାଞ୍ଚ.—ଉକ୍ତ ସ୍ତବର ପଞ୍ଚତ ଉପରେ ଏହି ପକ୍ଷୀ (ନାମ ଭୃଶ୍ମି) ବାସ କରନ୍ତି ।
କଲ୍ୟାଣରେ ପୁରୀ ତାଙ୍କର ନାଶ ହୁଏ ନାହିଁ । ମାୟା-ବିରାଜିତ ଅନେକ ଶୁଣ-ଯଶ,
ମୋହ, କାମ ଓ ଅବିବେକ ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ଜଗତରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ; କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତ ପଞ୍ଚତ
ନିକଟକୁ ତାହା ପ୍ରବେଶ କରୁପାରେ ନାହିଁ । ସେଠାରେ ବାସ କରି ସେହୁ କାଳ
ଯେଉଁପକ୍ଷ ଶବ୍ଦରେ ହରିକୁ ଭଜନ କରନ୍ତି, ହେ ଭ୍ରମ ! ତାହା ପ୍ରେମ ସହଜ
ଶୁଣ ॥ ୧-୨ ॥ ସେ ପିପ୍ପଳ ବୃକ୍ଷ ତଳେ ଧ୍ୟାନମୟ ହୁଅନ୍ତି, ତମିଶ ବୃକ୍ଷ ମୂଳରେ
ଜପଯଜ୍ଞ କରନ୍ତି ଏବଂ ଆମ୍ଭ ଗଛର ଗୁରୁରେ ମାନସିକ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ହରିଜ
ଭଜନକୁ ଭ୍ରାତା ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାମ ନ ଥାଏ ॥ ୩ ॥ ବରଗଛ ତଳେ ସେ
ଶ୍ରୀ ହରିଜ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗ କହନ୍ତି । ସେଠାକୁ ଅନେକ ପକ୍ଷୀ ଆସନ୍ତୁ ଏବଂ କଥା ଶୁଣନ୍ତୁ ।
ସେ ବିବିଧ ରାମ-ଚରିତକୁ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରେମ ଓ ଆଦର ସତ୍ତ୍ୱରେ ଗାନ
କରନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଏହି ସନ୍ଦେହରେ ବାସ କରୁଥିବା ସମସ୍ତ ନିର୍ମଳ-ମତି ହଂସମାନେ

ଜବ ରଘୁନାଥ ଶକ୍ତି ରନନ୍ଦୀତା । ସମୁଦ୍ଧତ ଚରିତ ହୋଇ ମୋହି ବୀତା ।
 ଲଜ୍ଜାତ କର ଆସୁ ବ୍ୟାସେ । ତବ ନାରଦ ମୁଖ ଗରୁଡ ପଠାସେ ।
 ବନ୍ଦନ କାଟି ଗସେ । ଉରଗାଦା । ଉପଜା ହୃଦୟ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବିଷାଦା ॥
 ପ୍ରଭୁ ବନ୍ଦନ ସମୁଦ୍ଧତ ବହୁ ଭାଷା । କରତ ବିରୁର ଉରଗ ଆଗ୍ରା ॥୩॥
 ବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମ ବିରଜ ବାଗୀସା । ମାୟା ମୋହ ପାର ପରମୀସା ॥
 ସୋ ଅବତାର ସୁନେଉଁ ଜଗ ମାୟା । ଦେଖେଉଁ ସୋ ସଭାବ କହୁ ନାୟା ॥୪॥
 ଭବ ବନ୍ଦନ ତେଁ ଛୁଟିବୁଁ ନର ଜପି ଜା କର ନାମ ।
 ଖବ ନିସାଚର ବାଧେଉ ନାଗପାସ ସୋଇ ରାମ ॥୫॥

ଯେବେ ଶ୍ରୀରଘୁନାଥଙ୍କ କଲେ ରଣନ୍ଦୀତା । ବହୁ ସେଚରିତ ମୋତେ ଲେଖେ ଅତି ବୀତା ॥
 ନିଜକୁ ଶବ୍ଦା ନାଗପାଶେ ବନ୍ଧାଇଲେ । ତହୁଁ ଗରୁଡ଼କୁ ପୁନ ନାରଦ ପେଷିଲେ ॥୧॥
 ବନ୍ଦନ କାଟି ଫେରନ୍ତେ ବିହଙ୍ଗ ରାଜନ । ହୃଦେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବିଷାଦ ହୋଇଲ ଉଦୟ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବନ୍ଦନ ଦେଖି ଅନେକ ପ୍ରକାର । ପଲ୍ଲବାଶ ନିଜ ମନେ କରଇ ବିରୁର ॥୨॥
 ବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମ ବିରଜ ବାଗୀଶ ଆଚର । ମୋହ-ମାୟାଗତ ପ୍ରଭୁ ପରମ-ରାଗର ॥
 ଜଗତେ ସେ ଅବତରି ଅଛନ୍ତି ଶୁଣିଲି । ସେ ପ୍ରଭାବ କହୁ ମାତ୍ର ପୂର୍ବ ନ ଦେଖିଲି ॥୩॥
 ଭବ-ବନ୍ଦନରୁ ନିସ୍ତରନ୍ତି ନର ଜପି ଯାହାଙ୍କ ନାମକୁ ।
 ଖବ ଜାତୁଧାନ କରିଲ ବନ୍ଦନ ନାଗପାଶେ ସେ ରାମକୁ ॥୪॥

ତାହା ଶୁଣନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲି, ସେତେବେଳେ
 ମୋ ହୃଦୟରେ ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା ॥ ୫ ॥ ଦୋହା :—ସେହି ସମୟରେ
 ମୁଁ ହଠାତ୍ ଶରୀର ଧାରଣ କରି କିଛି କାଳ ସେହିଠାରେ ବାସ କରି ଏବଂ ଶ୍ରୀରଘୁନାଥଙ୍କ
 ବ୍ରଣାବଳୀ ଆଦରରେ ଶୁଣି, କେଳାସକୁ ଫେରି ଆସିଲି ॥ ୫୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ହେ ଗିରିଜେ ! ମୁଁ ଯେତେବେଳେ କାକ ଲୁହଶୁଣି ପାଖକୁ ଯାଇଥିଲି, ସେହି
 ସମୟର ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ସ୍ମରଣ କରୁଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପକ୍ଷିକୁଳକେତନ ଗରୁଡ଼ କି ହେଉ
 ସେହି କାକ ନିକଟକୁ ଯାଇଥିଲେ, ଉକ୍ତ ପ୍ରସଂସ ଶୁଣି ॥ ୬ ॥ ଯେତେବେଳେ
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଏପରି ରଣ-ନ୍ଦୀତା କଲେ, ଯାହା ସ୍ମରଣ କଲେ ମୋ ମନରେ ଲଜ୍ଜା
 ହୁଏ—ମେଘନାଦ ହାତରେ ଆପଣାକୁ ବନ୍ଧାଇ ନେଲେ—ସେତେବେଳେ ନାରଦ ପୁନ
 ଗରୁଡ଼କୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ସର୍ପଭକ୍ତ ଗରୁଡ଼ ବନ୍ଦନ କାଟି ଫେରିଲାବେଳେ ତାଙ୍କ
 ମନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଷାଦ ଜାତ ହେଲା । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବନ୍ଦନକୁ ସ୍ମରଣ କରି ସର୍ପ-ଶିଖ
 ଗରୁଡ଼ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବିରୁର କରିବାକୁ ଚାହିଲେ— ॥ ୩ ॥ “ଯେ ବ୍ୟାପକ, ବିକାର-
 ରହିତ, ବାଗୀଶ ଏବଂ ମାୟାମୋହର ଉଦୟରେ ସ୍ଥିତ ବ୍ରହ୍ମ ପରମେଶ୍ୱର, ଜଗତରେ
 ସେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ଶୁଣିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସେ ଅବତାରର ପ୍ରସବ
 କିଛି ସ୍ତବ୍ଧ ଦେଖି ନ ଥିଲି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଯାହାଙ୍କର ନାମ ଜପି, ମନୁଷ୍ୟ

ନାନା ଭାଞ୍ଜ ମନକୁ ସମୁଦ୍ଧାତ୍ମା । ପ୍ରଗଟ ନ ଜ୍ଞାନ ହୃଦୟ ଉପ ଗୁଣ୍ଡା ।
 ଖେଦ ଶିଳ୍ପ ମନ ଚର୍ଚ୍ଚ ବଢ଼ାଇ । ଭୟର ମୋହବସ ଭୁଲୁଛି ନାହିଁ ॥୧॥
 ବ୍ୟାକୁଳ ଗୟର ଦେବଶିଷି ପାଶୁ । କହେପି ଜୋ ସସୟ ନିଜ ମନ ମାୟା ॥
 ପୁନି ନାରଦଙ୍କ ଲଗି ଅତି ଦାୟା । ପୁରୁ ଖର ପ୍ରବଳ ରାମ କେ ମାୟା ॥୨॥
 ଜୋ ଜ୍ଞାନକୁ କର ଚିତ ଅପହରଣ । ବରିଆଇଁ ବିମୋହ ମନ କରଣ ॥
 ଜେହଁ ବହୁ ବାର ନୟୁଣ୍ଡା ମୋହ । ସୋଇ ବ୍ୟାପୀ ବିହଂଗପତି ତୋହା ॥୩॥
 ମହାମୋହ ଉପଜା ଉର ତୋରେ । ମିଟିହୁ ନ ବେଗି କହେ ଖର ମୋରେ ॥
 ଚତୁରାବନ ପଶି ଜାହୁ ଖଗେସା । ସୋଇ କରେହୁ ଜେହୁ ହୋଇ ନିଦେସା ॥୪॥
 ଅସ କହି ଚଳେ ଦେବଶିଷି କରତ ରାମ ଗୁନ ଗାନ ।

ହରି ମାୟା ବଳ ବରନତ ପୁନି ପୁନି ପରମ ପୁଜାନ ॥୫॥

ବୁଝାଇଲେ ହେଁ ମନକୁ ନାନାଦ ରକମ । ପ୍ରକଟ ନୋହୁଣ ଜ୍ଞାନ ବ୍ୟାପିଲ ଉତ୍ତମ ॥
 ଖେଦେଶିଳ ହୋଇ ମନେ ଭରକ ବଢ଼ାଏ । ହେଲ ମୋହ ବଶୀଭୂତ ରୁମର ପରାଏ ॥୧॥
 ବ୍ୟାକୁଳେ ଦେବରୁଷିଙ୍କ ନିକଟେ ଚଳିଲ । ନିଜ ହୃଦୟେ ଉତ୍ତମ ସଖୟ କହିଲ ॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ଦୟା ଲଗିଲ ନାରଦଙ୍କୁ ଅତି । ପ୍ରବଳ ରାମଙ୍କ ମାୟା ଶୁଣ, ଖରପତି ॥୨॥
 ସେହି ଜ୍ଞାନ ଜନକର ଚିତ ଅପହରେ । ବଳ ପୁଷକ ତାହାଙ୍କୁ ମୋହ ବଶ କରେ ॥
 ଯେଉଁ ମାୟା ବହୁବାର ନୟୁରଲ ମୋତେ । ଏବେ ତାହା ବ୍ୟାପିଅଛି ବିହଂଗେଶ, ତୋତୋ ॥୩॥
 ମହା ମୋହ ଉପୁଜିଛି ମନ ମଧ୍ୟେ ତୋର । ବେଗି ଦୂର ନ ହୋଇବ କହିବାରେ ମୋର ॥
 ଚତୁରାବନଙ୍କ ପାଶେ ଯାଅ, ବିହଂଗେଶ । ତାହା କରବ ଯାହା ସେ କରବେ ଆଦେଶ ॥୪॥

ଏହା କହି ବିନେ କଲେ ଦେବ ରୁଷି ରାମ ପୁଣି ଗାନ କରି ।

ହରି ମାୟା ବଳ ପରମ ଚତୁର ମନେ ବାରମ୍ବାର ସୁର ॥୫॥

ସାଧାରଣ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତି ଲଭ କରନ୍ତି, ସେହି ରାମଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଭୁଲ ରାକ୍ଷସ
 ନାଗପାଶରେ ବାନ୍ଧି ପକାଇଲା । ୩ ॥ ଗୋପାଳ — ଗରୁଡ଼ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ
 ଆପଣା ମନକୁ ବୁଝାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ହେଲ ନାହିଁ, ହୃଦୟରେ ରମ
 ଆହୁରି ଅଧିକ ବି ବ୍ୟାପିଗଲା । ସନ୍ଦେହ-ଜନିତ ହଃସରେ ହଃସିତ ହୋଇ ମନ ମଧ୍ୟରେ
 ସେ କୁଚର୍ଚ୍ଚ ବଢ଼ାଇଲେ ଏବଂ ରୁମ ପରି ମୋହର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ॥ ୧ ॥
 ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ସେ ଦେବଶିଳ ନାରଦଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ ଏବଂ ମନରେ ଯେଉଁ
 ସନ୍ଦେହ ଥିଲା, ତାହା ତାହାଙ୍କୁ କହିଲେ । ତାହା ଶୁଣି ନାରଦଙ୍କ ମନରେ ଅତିଶୟ
 ଦୟା ହେଲା । ସେ କହିଲେ, “ହେ ଗରୁଡ଼ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମାୟା ଅତି
 ବଳବତ୍ତା ॥ ୨ ॥ ଉକ୍ତ ମାୟା ଜ୍ଞାନମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତକୁ ମଧ୍ୟ ଭଲ ରୂପେ ହରଣ କରି ନଏ
 ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଜବରଦସ୍ତି ଅତିଶୟ ମୋହ ଜାତ କରେ । ଉକ୍ତ ମାୟା
 ମୋତେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଥର ନୟୁରଅଛି । ହେ ପଶିରାଜ ! ସେହି ମାୟା ରୁମ୍ଭକୁ ମଧ୍ୟ

ତବ ଖଗପତି ବିରଂଗ ପଣ୍ଡିତ ଗୟାଞ୍ଜ । ନିଜ ସନ୍ଦେହ ସୁନାଡ଼ିତ ଭୟଞ୍ଜ ॥
 ସୁନି ବିରଞ୍ଚି ରାମନ୍ତ ସିରୁ ନାଡ଼ି । ସମୁଦି ପ୍ରତାପ ପ୍ରେମ ଅତି ଗୁଣ୍ଡା ॥୧॥
 ମନ ମନ୍ତ୍ର କରଇ ବିରୁର ବ୍ୟାତା । ମାୟାବସ କବି କୋବିଦ ଗ୍ୟାତା ॥
 ହରିମାୟା କର ଅମିତ ପ୍ରଭାଣ୍ଡ । ବିପୁଲ ବାର ଜେହିଁ ମୋହି ମରୁଣ୍ଡା ॥୨॥
 ଅଗ ଜଗମୟ ଜଗ ମମ ଉପରାଜା । ନହିଁ ଆଚରଇ ମୋହ ଖଗରାଜା ॥
 ତବ ବୋଲେ ଚିଧି ଗିର ସୁହାଞ୍ଜ । ଜାନ ମହେସ ରାମ ପ୍ରଭୁତାଞ୍ଜ ॥୩॥
 ବୈନତେୟ ଧଙ୍କର ପଣ୍ଡି ଜାହୁ । ତାତ ଅନତ ପୁରୁଷ ଜନି କାହୁ ॥
 ତହିଁ ହୋଇଛି ତବ ସଂସୟ ହାମା । ତଲେଉ ବିହଂଗ ସୁନତ ବଧୁ ବାମା ॥୪॥

ତହିଁ ଖଗପତି ବଧୁ ସମାପେ ଆସିଲ । ଆପଣା ହୃଦ ସନ୍ଦେହ କହୁ ଶୁଣାଇଲ ॥
 ଶୁଣି ବିରଞ୍ଚି ରାମଙ୍କୁ ନମିଲେ ବିନୟେ । ସୁଗଣ ପ୍ରତାପ ପ୍ରେମ ବଢ଼ିଲ ହୃଦୟେ ॥୧॥
 ମନ ମଧ୍ୟରେ ବିରୁର ନରନ୍ତ୍ର ବ୍ୟାତା । ମାୟା ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ କବି, ପ୍ରପଣ୍ଡିତ, ଜ୍ଞାତା ॥
 ଅମିତ ପ୍ରଭାବ ଅଟେ ହରିଙ୍କ ମାୟାର । ମୋତେ ନରୁଇଛୁ ସେହୁ ଅଗଣିତ ବାର ॥
 ଜତ ତେଜନ ଜଗତ ମୋହର ଉପୁଲ । ନୁହଇ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ମୋହେ ବିହଙ୍ଗ-ରାଜନ ॥
 ପୁଣି ବୋଲିଲେ ବ୍ୟାତା ବାଣୀମନୋହର । ଜାଣନ୍ତି ରାମ ପ୍ରତାପ କହୁ ମହେଶ୍ୱର ॥୩॥
 ଯାଅ ବୈନତେୟ, ରୁନେ ଯହିଁ ଉମାକାନ୍ତ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାହାକୁ ପରୁଷବନାହିଁ, ତାତ ॥
 ତୁମ୍ଭ ମନର ସଖୟ ତହିଁ ହେବ ହାନି । ତଲିଲ ବିହଙ୍ଗବର ଶୁଣି ବଧୁ ବାଣୀ ॥୪॥

ବ୍ୟାପିଲୁଣି ॥ ୩ ॥ ହେ ଗରୁଡ଼ ! ତୁମ୍ଭର ହୃଦୟରେ ଅତି ବଡ଼ ମୋହ ତାତ ହୋଇଅଛି ।
 ପୁଁ ବୁଝାଇଲେ ଉକ୍ତ ମାୟା ଶଂସ୍ତ ମେଣ୍ଟିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ହେ ପଣ୍ଡିତ ! ତୁମେ
 ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଅ ଏବଂ ସେଠାରେ ଯେଉଁ କାମ ନିମନ୍ତେ ଆଦେଶ ମିଳିବ, ତାହାହିଁ
 କର ।” ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ଏହୁପରି କହୁ ପରମ ସୁଜ୍ଞାନ ଦେବର୍ଷି ନାରଦ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଗୁଣଗାନ ଏବଂ ବାରମ୍ବାର ଶ୍ରୀ ହରିଙ୍କ ମାୟାର ବନ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ତଲିଲେ ॥ ୧୧ ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ତଦନନ୍ତର ପଣ୍ଡିତ ଗରୁଡ଼ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ ଏବଂ ଆପଣାର
 ସନ୍ଦେହ ତାହାଙ୍କୁ କହୁ ଶୁଣାଇଲେ । ତାହା ଶୁଣି ବ୍ରହ୍ମା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସ୍ୱରଣ କରି ପ୍ରଣାମ
 କଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପ ସ୍ୱରଣ କରିବା ମାତ୍ରେ ତାହାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅତିଶୟ
 ପ୍ରେମ ବ୍ୟାପିଗଲା ॥ ୧ ॥ ବ୍ରହ୍ମା ମନରେ ବିରୁର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ—କବି, କୋବିଦ ଓ
 ଜ୍ଞାନୀ ସମସ୍ତେ ମାୟାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ । ଉଗବାନ୍ଙ୍କ ମାୟାର ପ୍ରଭାବ ଅସୀମ । ଏହା ଏପରି କି
 ମୋତେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ବାର ନରୁଇଛୁ ॥ ୨ ॥ ଏ ସମସ୍ତ ତରୁତର ଜଗତ କି ମୋହାବୁ
 ରଗତ । ଯେତେବେଳେ ପୁଁ ମାୟାବଶତଃ ନାରୁଛୁ, ତେବେ ପଣ୍ଡିତ ଗରୁଡ଼ଙ୍କର
 ମୋହ ହେବାରେ କୌଣସି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ତଦନନ୍ତର ବ୍ରହ୍ମା ତୁମ୍ଭର ବାଣୀ
 କହିଲେ—“ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମହାମାକୁ ମହାଦେବ ଜାଣନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ହେ ଗରୁଡ଼ ! ତୁମେ
 ଶଙ୍କରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଅ । ହେ ବସୁ ! ଆଉ କେଉଁଠି କାହାଣୀକୁ ପରୁଷବ ବାହିଁ । ସେହିଠି

ପରମାତ୍ମର ବିହଙ୍ଗପତି ଆସୁଛି ତବ ମୋ ପାସ ।

ଜାତ ରହେଉଁ କୁବେର ଗୁହ ରହିବୁ ଉମା ବେଲସ ॥୭॥

ତେଣୁଁ ମମପଦ ସାଦର ସିନ୍ଧୁ ନାଥୁ । ପୁନି ଆପନ ସନ୍ଦେହ ସୁନାଥୁ ॥

ସୁନି ତା କରି ବିନଶ୍ଚ ମୃଦୁ ବାମ । ପ୍ରେମ ସହିତ ମୋଁ କହେଉଁ ଉବାମ ॥୧॥

ମିଳେହୁ ଗରୁଡ ମାରଗମହିଁ ମୋହ । କର୍ତ୍ତୁନ ଭାତି ସମୁଦାତ୍ମୋଁ ତୋହ ॥

ତବହିଁ ହୋଇ ସବ ସଂସୟ ଭଂଗ । ଜବ ନହୁ କାଲ କରିଅ ପତସଂଗ ॥୨॥

ସୁନିଅ ତହିଁ ହରିକଥା ସୁଦାଈ । ନାନା ଭାତି ମୁନହୁ ଜୋ ଗାଈ ॥

ଜେହୁ ମହୁଁ ଆହ ମଧ୍ୟ ଅବସାନ । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ରାମ ଭଗବାନ ॥୩॥

ନିତ ହରିକଥା ହୋତ ଜହିଁ ଭାଇ । ପଠାଉଁ ତହିଁ ସୁନହୁ ଭୁଜୁ ଜାଈ ॥

ଜାଇହିଁ ସୁନତ ପକଲ ସଂଦେହ । ରାମ ଚରନ ହୋଇହିଁ ଅତି ନେହା ॥୪॥

ପରମ ଆତ୍ମରେ ଖଗପତି ଖରେ ଆଗମିଲ ମୋର ପାଶେ ।

ଯାଉଥିଲି ମୁହିଁ କୁବେର ପୁରକୁ, ଉମା, ସଲ କଲଗାଣେ ॥୭॥

ସେମୋର ପାଦେସାଦରେ ଶିର ନୁଆଁଲଲ । ଆପଣ ସନ୍ଦେହ ପୁଣି କହୁ ଶୁଣାଇଲ ॥

ଶୁଣି ତାହାର ବିମାତ ଅତି ମୃଦୁବାଣୀ । ପ୍ରେମ ସହିତ ମୁଁ ହେଁ କହିଲି, ଉବାଳି ॥୧॥

ମିଳିଲ ବିନତାସୁତ ପଥ ମଧ୍ୟେ ମୋତେ । କପରି ଭବରେ ମୁହିଁ ବୁଝାଇବି ତୋତେ ॥

ଯେବେ କିଛିକାଳ ସତସଙ୍ଗ କରାଯାଏ । ତେବେ ସମସ୍ତ ସଖସ୍ତ ନାଶ କାହିଁ ପାଏ ॥୨॥

ଶୁଣ ଯାଇ ତହିଁ ହରି କଥା ମନୋହର । ନାନା ମତେ ବଞ୍ଚିଛନ୍ତି ଯାହା ମୁନବର ॥

ଯେବଣ କଥାରେ ଆହ ମଧ୍ୟ ଅବସାନ । ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି ରାମ ଭଗବାନ ॥୩॥

ପ୍ରତିଦିନ ହରି କଥା ହୁଏ ଯହିଁ ଭାଇ । ପଠାଉଅଛୁ ତୁମକୁ ଶୁଣି ତହିଁ ଯାଇ ॥

ଶୁଣି ନଷ୍ଟ ହେବ ତୁମ୍ଭ ସକଳ ସନ୍ଦେହ । ଉତ୍କଳର ରାମ ଚରଣରେ ଦୃଢ ସେହ ॥୪॥

ତୁମର ସନ୍ଦେହ ନାଶ ହେବ ।” ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଗରୁଡ ପ୍ରସ୍ଥାନ

କଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ପକ୍ଷିଗୁଳ ଗରୁଡ ଅତି ଉଚ୍ଚଶାର ସହିତ ମୋ ନିକଟକୁ

ଆସିଲେ । ହେ ଉମା ! ସେ ସମୟରେ ମୁଁ କୁବେରଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଉଥିଲି ଏବଂ ତୁମେ

କୈଳାସ ପର୍ବତ ଉପରେ ଥିଲ ॥ ୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଗରୁଡ ଆଦରରେ ମୋ

ଚରଣରେ ଶିର ନୁଆଁଲଲେ ଏବଂ ମୋତେ ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ଶୁଣାଇଲେ । ହେ ଉବାଳ !

ତାଙ୍କ ବିନତି ଓ ତୋମଳ ବାଣୀ ଶୁଣି ମୁଁ ପ୍ରେମ ସହକାରେ ତାଙ୍କୁ କହିଲି — ॥ ୧ ॥

“ହେ ଗରୁଡ ! ତୁମେ ମୋତେ ପଥରେ ସାକ୍ଷାତ କଲ । ଶୁଣାରେ ବୁଲିଲବେଳେ

ମୁଁ ତୁମକୁ କପରି ବୁଝାଇବି ? ଯେତେବେଳେ ଦୀର୍ଘକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସତ୍ସଙ୍ଗ କରାଯାଏ,

ସେତିକିବେଳେ ଯାଇ ସମସ୍ତ ସନ୍ଦେହର ନାଶ ହୁଏ ॥ ୨ ॥ ଯେତି ହରିକଥାକୁ ମୁନଜନମାନେ

ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ଗାଉଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଯାହାର ଆହ, ମଧ୍ୟ ଓ ଅନ୍ତରେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରହିଁ

ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ପ୍ରଭୁ, ସତ୍ସଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ସେହି ପ୍ରଭୁର ହରିକଥା ଶୁଣାଯାଏ । ହେ ଭାଇ ! ଯେଉଁ-

ବିନୁ ସତସଙ୍ଗ ନ ହରିକଥା ତେହି ବିନୁ ମୋହ ନ ଭାଗ ।

ମୋହ ଗର୍ବ ବିନୁ ରାମ ପଦ ହୋଇ ନ ଦୃଢ଼ ଅନୁରାଗ ॥୭୧॥

ମିଳନ୍ତି ନ ରଘୁପତି ବିନୁ ଅନୁରାଗ । କିଏ ଜୋଗ ତପ ଗ୍ୟାନ ବିରାଗ ॥

ଉତ୍ତର ଦିସି ସୁନ୍ଦର ଗିରି ମାଲ । ତହିଁ ରହ କାକଭୃଗୁଣ୍ଡି ସୁଧୀଲ ॥୧॥

ରାମ ଭଗବତ୍ ପଥ ପରମ ପ୍ରସାଦ । ଗ୍ୟାମ ଗୁନ ଗୁଡ଼ ବହୁକାଳୀନା ॥

ରାମ କଥା ସୋ କହଇ ନିରଂତର । ସାଦର ସୁନନ୍ତି ବିବିଧ ବିହଂଗବର ॥୨॥

ଜାଇ ସୁନନ୍ତୁ ତହିଁ ହରି ଗୁନ ଭୁଷ । ହୋଇଛି ମୋହନନିତ ଦୁଖ ଦୁଷ୍ଟ ॥

ମୈ ଜବ ତେହି ସବ କହା ବୁଝାଇ । ତଲେଉ ହରଷି ମମ ପଦ ପିରୁ ନାଲ ॥୩॥

ତା ତେଁ ଉମା ନ ମୈ ସମ୍ବୋଧୁ । ରଘୁପତି କୃପା ମରମ୍ଭ ମୈ ପାଢୁ ॥

ହୋଇଛି ଖାନ୍ତି କବହୁଁ ଅଭିମାନ । ସୋ ଖୋଡ଼େଁ ଚହ କୃପାନିଧାନ ॥୪॥

ସଞ୍ଜଳ ବହୁନେ ହରି କଥା ନାହିଁ ତା ବିନୁ ମୋହ ନ ହରେ ।

ମୋହ ନ ଭୁଟିଲେ ଦୃଢ଼ ଅନୁରାଗ ନ ହୁଏ ରାମ ପଦରେ ॥୭୧॥

ନ ମିଳନ୍ତି ରଘୁପତି ଅନୁରାଗ ବିନା । କୋଟି ଜ୍ଞାନ ଧ୍ୟାନ ଯୋଗ ଜପ କର ଜନା ॥

ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ରମ୍ୟ ଗିରିବର ମାଲ । ତହିଁ ବାସ କରେ କାକ ଭୃଗୁଣ୍ଡି ସୁଧୀଲ ॥୧॥

ରାମଙ୍କ ଭକ୍ତି ମାର୍ଗରେ ପରମ ପ୍ରସାଦ । ଜ୍ଞାନ ଗୁଣ ନିବେଦନ ବହୁତ ପ୍ରାଚୀନ ॥

ରାମ ଶାନ୍ତି କଥା ସେହୁ କହେ ନିରନ୍ତର । ସାଦରେ ଶୁଣନ୍ତି ଆସି ନାନା ପକ୍ଷିବର ॥୨॥

ତହିଁ ଯାଇ ଶୁଣ ହରି ଚରଣ ବିସ୍ତୃତ । ହୋଇବ ମୋହ ଜନକ ହୁଏ ବିସ୍ମୟ ॥

ମୁଁ ଯେବେ ତାହାକୁ ସବୁ କହୁଲି ବୁଝାଇ । ତଳିଲ ମୋ ପଦେ ଶିର ହରଷେ ନୂଆଇ ॥୩॥

ସେହୁ କାରଣରୁ ଉମା, ମୁଁ ନ ବୁଝାଇଲି । ରଘୁପତି କୃପାବଳେ ମମ୍ଭ ମୁଁ ଜାଣିଲି ॥

କେବେ ଏହୁ କରଥବ ମନେ ଅଭିମାନ । ହରଷେ ଗୁହାନ୍ତି ତାହା କରୁଣାନିଧାନ ॥୪॥

ଠାରେ ପ୍ରତିଦିନ ହରିକଥା ହୁଏ, ଭ୍ରମକୁ ମୁଁ ସେହୁ ସ୍ଥାନକୁ ପଠାଉଛି । ତୁମେ ଯାଇ ତାହା

ଶୁଣ । ତାହା ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ତୁମର ସମସ୍ତ ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହୋଇଯିବ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-

କମଳରେ ତୁମର ପ୍ରସାଦପ୍ରେମ ଜାତ ହେବ ॥୪॥ କୋହା :—ସତ୍ସଞ୍ଜଳ ବିନା ହରିକଥା

ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ, ତାହା ବିନା ମୋହ ଦୂର ହୁଏ ନାହିଁ ଏବଂ ମୋହ ଦୂର ନ

ହେଲେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ଦୃଢ଼ ବା ଅଟଳ ପ୍ରେମ ଜାତ ହୁଏ ନାହିଁ ॥ ୭୧ ॥

ଚୌପାଈ :—ପ୍ରେମ ବିନା ଦେବଲ ଯୋଗ, ତପ, ଜ୍ଞାନ ଓ ବେଶ୍ୟାସବ କଲେ

ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ମିଳନ୍ତି ନାହିଁ । ସ୍ୱତଃସ୍ପନ୍ଦେ ତୁମ ପକ୍ଷରେ ସତ୍ସଞ୍ଜଳ ସଦ୍‌ପ୍ରଥମେ ଆବଶ୍ୟକ ।

ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ମାଲ ପଟ୍ଟ ଅଛି । ସେହୁଠାରେ ପରମ ସୁଖୀନ

କାକ ଭୃଗୁଣ୍ଡି ରହନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସେ ରାମଭକ୍ତି-ମାର୍ଗରେ ପରମ ପ୍ରସାଦ, ଜ୍ଞାନ, ଗୁଣଧ୍ୟାନ

ଏବଂ ବହୁ ପ୍ରଭୁତା କାଲର । ସେ ନିରନ୍ତର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଥା କହୁଥା'ନ୍ତି । ତାହାକୁ

ବିବିଧ ଶ୍ରେଣୀ ପକ୍ଷୀ ଆଦରରେ ଶୁଣନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଶ୍ରୀ ହରିଙ୍କ ଗୁଣାବଳୀ

କହୁ ତେହି ତେଁ ପୁନି ମେଁ ନହିଁ ରାଣା । ସମୁଦର ଖର ଖର ହାଁ କେଁ ଶ୍ରୀମା ।
 ପ୍ରଭୁ ମାୟା ବଳବନ୍ତ ଭବାନୀ । ଜାଣି ନ ମୋହ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅସ ଗ୍ୟାମା ॥୫॥
 ଗ୍ୟାମା ଭଗତ ସିରୋମଳ ହିଁ ଭୁବନପତି କର ଜାନ ॥
 ତାହୁ ମୋହ ମାୟା ନର ପାତ୍ରୁଁର କରହିଁ ଗୁମାନ ॥୬॥ (କ)॥

ମାୟାପାଦ୍ମଣ, ଅଷ୍ଟାବିଂଶ ବିଶ୍ରାମ

ସିବ ବିରଞ୍ଚ କହୁଁ ମୋହଇ କୋ ହେଁ ବସୁର ଆନ ।
 ଅସ ଜୟୁଁ ଜାଳି ଭଜିହିଁ ମୁନି ମାୟାପତି ଭଗବାନ ॥୭॥ (ଖ)॥
 ଗୟାଉ ଗରୁଡ଼ ଜଡ଼ ବସଇ ଭୁପୁଣ୍ଡା । ମତି ଅକୁଂଠ ହରି ଭଗତ ଅଖଣ୍ଡା ॥
 ଦେଖି ସେଲ ପ୍ରବନ୍ଧ ମନ ଭୟଇ । ମାୟା ମୋହ ସୋତ ସବ ଗୟାଉ ॥୧॥

କହୁ ସେ କାରଣୁ ମୁଣି ନ ରଖିଲି ତାକୁ । ପକ୍ଷୀ ଜାଣିପାରେ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷୀର ଶ୍ରୀକାକୁ ॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମାୟା ଭବାନୀ, ଅତି ବଳବନ୍ତ । ଯାହାକୁ ମୋହନପାରେ ଶ୍ରୀମାନେ ଏମନ୍ତ ॥୫॥

ବେନତେୟ ଶ୍ରୀମା ଭକ୍ତ-ଶିରୋମଣି ହିଁ ଭୁବନପତି ଯାନ ।

ତାହାକୁ ପ୍ରବଳ ମାୟା ବିମୋହଇ ପାମର କରେ ଗୁମାନ ॥୬॥ (କ)॥

ଶିବ ବିରଞ୍ଚକୁ କରଇ ମୋହତ କେ ଅଛୁ ବାସ୍ତବୀ ଅନ ।

ଏହା ମନେ ଜାଣି ପ୍ରମରନ୍ତ ମୁନି ମାୟାପତି ଭଗବାନ ॥୭॥ (ଖ)॥

ଗମିଲ ଗରୁଡ଼ ଯହିଁ ଭୁଞ୍ଜି ଆସାନ । ମତି ଅକୁଣ୍ଠ ଅଖଣ୍ଡ ହରି-ଭକ୍ତି-ଲାଭ ॥
 ନରେଶି ଶରଳ ମନ ପ୍ରବନ୍ଧ ହୋଇଲ । ମାୟା ମୋହ ଶୋକ ଭ୍ରମ ସକଳ ଭୁଞ୍ଜିନ ॥୧॥

ଶ୍ରୀ । ସେ ସବୁ ଶୁଣିଲେ ମୋହ-ଜାତ ଭ୍ରମର ହୁଣ୍ଡା ଦୂର ହୋଇଯିବ ।' ମୁଁ
 ସେତେବେଳେ ତାହାକୁ ସମସ୍ତ ବୁଝାଇ କହଲି, ସେ ମୋ ଚରଣରେ ଶିର ନୁଆଁଇ
 ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଚଳିଗଲେ ॥ ୩ ॥ ହେ ଭ୍ରମା ! ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଦୟାରୁ ତାହାର
 ମର୍ମ ମୁଁ ପାଇପାରିଥିଲି । ସେ କେବେ ଅଭିମାନ କରିଥିବେ ଏବଂ କୁଳଧାନ
 ଶ୍ରୀରାମ ତାହା ହରଣ କରିବାକୁ ଲାଗି କରନ୍ତି । ଏହୁ ହେତୁ ମୁଁ ତାହାକୁ ହରଣ
 ବୁଝାଇବାକୁ ବୁଝାଇଲି ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ପୁଣି ପକ୍ଷୀ ପକ୍ଷୀର ଶ୍ରୀକାକୁ ବୁଝିପାରନ୍ତି । ଏହୁପରି
 କେତେକ କାରଣରୁ ମୁଁ ତାହାକୁ ମୋ ପାଖରେ ମଧ୍ୟ ରଖିଲି ନାହିଁ । ହେ ଭବାନୀ !
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମାୟା ଅତି ବଳବନ୍ତ । ଏପରି ଶ୍ରୀମାନଙ୍କୁ କିଏ ଯାହାକୁ ତାହା ମୋହ ନ ନିଏ ? ॥୫॥
 ତୋହା '— ଯେ ଶ୍ରୀମାନ ଏବଂ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶିରୋମଣି ଏବଂ ହିଁ ଭୁବନପତି
 ଭଗବାନଙ୍କର ବାସନା, ସେହି ଗରୁଡ଼ଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମାୟା-ମୋହ ଗ୍ରାସ କରିପାରିଲେ ।
 ତେବେ ସ୍ତବ୍ଧା ନାଚ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ମୂର୍ଖତା-ବଶତଃ ଗର୍ବ କରନ୍ତି । ॥ ୬ ॥ (କ) ॥ ଏହୁ
 ମାୟା ଶିବ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମୋହ ପକାଏ । ତେବେ ଅନ୍ୟ କେହି ବିଚାର ପ୍ରାଣୀର
 କି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅବା । ମନରେ ଏହୁପରି ଜାଣି, ମୁନି ଲୋକମାନେ ସେହି ମାୟାପତି

କରି ତଡ଼ାଗ ମଜ୍ଜନ ଜଳପାନ । ବଟ ତର ଗୟତ୍ତ ହୃଦୟ ଚରଣାନା ॥
 ବୃଦ୍ଧ ବୃଦ୍ଧ ବହୁଜ୍ଞ ଚହଁ ଆସ । ହୃଦେ ରାମ କେ ଚରିତ ସୁଦ୍ରାଏ ॥୨॥
 କଥା ଆରଂଭ ନରେ ସୋଚ ଶୁଦ୍ରା । ତେହୁ ସମୟ ଗୟତ୍ତ ଖଗନାଦ୍ରା ॥
 ଆଶ୍ଚତ ଦେଖି ସକଳ ଖଗରାଜା । ହରେଷତ୍ତ ବାୟୁସ ସହିତ ସମାଜା ॥୩॥
 ଅତି ଆଦର ଖଗପତି କର ଖାନ୍ତା । ସ୍ବାଗତ ପୁଣି ସୁଆସନ ଖାନ୍ତା ॥
 କରି ପୂଜା ସମେତ ଅନୁରାଗ । ମଧୁର ବଚନ ତବ ବୋଲେଇ କାଗା ॥୪॥
 ନାଥ କୃତାରଥ ଉପୁଡ଼ି ମୋଁ ତବ ଦରସନ ଖଗରାଜ ।
 ଆୟୁସୁ ଦେହୁ ସୋ କରୋଁ ଅବ ପ୍ରଭୁ ଆୟୁତ୍ତ କେହି କାଜ ॥୫॥ (କ)
 ସଦା କୃତାରଥ ରୂପ ତୁମ୍ଭ କହ ମୁଦୁ ବଚନ ଖଗେସ ।
 ଜେହି କେ ଅପୁତ୍ତ ସାଦର ନିଜ ମୁଖ ଖାନ୍ତି ମହେସ ॥୬॥ (ଖ)

ତଡ଼ାଗେ ସ୍ବାନ କରଣ ପାନ କରି ଜଳ । ହରଷ ହୃଦୟେ ଗଲ ବଟ ତରୁ ଜଳ ॥
 ତହିଁ ଆସିଥିଲେ ବହୁ ବୃଦ୍ଧ ପକ୍ଷିବର । ଶୁଣିବା ନିମନ୍ତେ ରାମ ଚରିତ ସୁନ୍ଦର ॥
 କଥା ଆରମ୍ଭ ବା ପାଇଁ କାଳ ଯାଉଥିଲା । ଏ ସମୟେ ଖଗପତି ଆସି ପ୍ରବେଶିଲା ॥
 ତହିଁ ଖଗପତିଙ୍କର ଦେଖି ଆଗମନ । ସକଳ ସମାଜ ସହ କାଳ ପରସନ୍ନ ॥
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦର ପକ୍ଷିଗଜକୁ କରିଲା । ସ୍ବାଗତ ପରୁର ସୁଆସନ ପ୍ରଦାନଲା ॥
 ପୂଜା କରି ଅତିଶୟ ଅନୁରାଗ ଭରେ । ଶୁଣିଲା କାଳ ଆଦର ବଚନ ମଧୁରେ ॥
 ହୋଇଲି କୃତାର୍ଥ ଅତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ନାଥ, ରୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନେ, ଖଗେଶ ।
 ଆଗମନ ହେବୁ ଏବେ ବଶାଣୁ ପାଳିବ ସେହି ଆଦେଶ ॥୭॥ (କ)
 ରୁମ୍ଭେ କୃତାରଥ ସବୁସ ସଜତ, ବୋଲେ ମୁହଁ ବାଣୀ ତାର୍ଥ୍ୟ ।
 ଯାହାଙ୍କର ସୁଦି ସାଦରେ କରନ୍ତି ନିଜ ମୁଖେ ବିରୂପାକ୍ଷ ॥୮॥ (ଖ)

ଉଗବାନକୁ ମନରେ ଭଜନ କରନ୍ତୁ । ॥ ୭ ॥ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ ।—ସେଉଁଠାରେ
 ଅକୃଷ୍ଣ-ମତି ଏବଂ ଅଶଣ୍ଢ-ହରି-ଉଗ୍ର-ମାନ କାଳ ଭୃଷ୍ଣୁ ବାସ କରୁଥିଲେ, ଚରୁଡ଼
 ସେହୁଠାକୁ ଚଲେ । ସେହି ପଦ୍ମତଳୁ ଦେଖି ତାଙ୍କର ମନ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଗଲା ଏବଂ
 ତାହାର ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରେ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ମାୟା, ମୋହ ଓ ଚିନ୍ତା ଅପସରି ଗଲା ॥ ୧ ॥
 ସରୋବରରେ ସ୍ବାନ ଏବଂ ଜଳପାନ କରି ସେ ପ୍ରସନ୍ନ ଚିତ୍ତରେ ବଟବୃକ୍ଷ ତଳକୁ ଗଲେ ।
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ଚରିତ ଶୁଣିବା ନିମନ୍ତେ ସେଠାକୁ ବୁଡ଼ା ବୁଡ଼ା ପକ୍ଷୀମାନେ ଆସିଥିଲେ ॥
 ଭୃଷ୍ଣୁ କଥା ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ ପକ୍ଷିଗଜ ଗରୁଡ଼ ସେଠାରେ
 ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ପକ୍ଷିଗଜ ଗରୁଡ଼ଙ୍କ ଆଗମନ ଦେଖି କାଳ ଭୃଷ୍ଣୁଙ୍କ ସମେତ ସମସ୍ତ
 ପକ୍ଷିସମାଜ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା ॥ ୩ ॥ ସେମାନେ ପକ୍ଷିଗଜ ଗରୁଡ଼ଙ୍କର ବହୁତ ଆଦର-
 ସକାର କଲେ ଏବଂ ସ୍ବାଗତ-କୃଷ୍ଣାଦି ବାଣୀ ପରୁର ବସିବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଝୁଲି
 ଆସନ ଦେଲେ । ପୁଣି ପ୍ରେମ ସହକାରେ ଗରୁଡ଼ଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା ପରେ କାଳ ଭୃଷ୍ଣୁ

ସୁନନ୍ଦ ତାତ ଜେହଁ କାରଜ ଆସୁଉଁ । ସୋ ସବ ଉପୁଉଁ ଦରସ ତବ ପାସୁଉଁ ॥
 ଦେଖି ପରମ ପାବନ ତବ ଆଶ୍ରମ । ଗୟା ମୋହ ସଂସୟ ନାନା ଭ୍ରମ ॥୧॥
 ଅବ ଶ୍ରୀରାମ କଥା ଅତି ପାବନ । ସଦା ସୁଖଦ ଦୁଃଖଂଜ ନସାଉଁନି ॥
 ସାଦର ତାତ ସୁନାଉଁନି ମୋହ । ବାର ବାର ବିନୟୁଁ ପ୍ରଭୁ ତୋହ ॥୨॥
 ସୁନତ ଗରୁଡ଼ କେ ଗିରି ବିମାତା । ସରଳ ସୁପ୍ରେମ ସୁଖଦ ସୁସୁମତା ॥
 ଉପୁଉଁ ତାସୁ ମନ ପରମ ଉଚ୍ଛତା । ଲଗ କହେ ରଘୁପତି ଗୁନ ଗାତା ॥୩॥
 ପ୍ରଥମେ ଅତି ଅନୁରାଗ ଭବାନୀ । ରାମଚରିତ ସର କହେସି ବଖାନୀ ॥
 ପୁନି ନାରଦ କର ମୋହ ଅପାର । କହେସି ବହୁର ଶ୍ରବନ ଅବତାର ॥୪॥
 ପ୍ରଭୁ ଅବତାର କଥା ପୁନି ଗାଉ । ତବ ସିପୁଚରିତ କହେସି ମନ ଲାଉ ॥୫॥

ଶୁଣ ଭାତ, ପୁଣି ଯେଉଁ କାରଣ ଅପିଲ । ସେ ସବୁ ହୋଇଲ ବହୁ ଦର୍ଶନ ପାଇଲ ॥
 ବନେକ ତବ ପରମ ପାବନ ଆଶ୍ରମ । ନଷ୍ଟ ହେଲ ମୋହ ନାନା ସଂସୟ ଭ୍ରମ ॥୧॥
 ଏବେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କଥା ପରମ ପାବନ । ସଦା ସୁଖ-ପ୍ରଦାୟିନୀ ଦୁଃଖ-ବିନାଶିନୀ ॥
 ସାଦରେ ଶୁଣାଅ ଭାତ, ଭୁଞ୍ଜେ, ମୋହକୁ । ବାରମ୍ବାର ସବିନୟେ କହୁଛୁ ବୁଝୁଛୁ ॥୨॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ଶରପତିର ବିମାତ ବଚନ । ସରଳ ସୁପ୍ରେମ ସୁଖଦାୟୀ ସୁପାବନ ॥
 ପରମ ଉପାୟ ତାର ମନେ ଉପୁଜିଲ । ରଘୁନାଥ ପ୍ରଣାବନୀ ବର୍ଣ୍ଣନେ ଲଗିଲ ॥୩॥
 ଅତି ଅନୁରାଗ ସହ ପ୍ରଥମେ, ଭବାନୀ । ଶ୍ରୀରାମ ଚରିତ ସର କହୁଲ ବଖାଣି ॥
 ପୁଣି ନାରଦଙ୍କ ଯେହ୍ନେ ମୋହ ହେଲ ଗାତ । କହୁଲ ରାବଣାଦଙ୍କ ଜନମ ବୁଝୁଲ ॥୪॥
 ପ୍ରଭୁ ଅବତାର କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଶୁଣିଲ । ପୁନଶ୍ଚ ଶିଶୁ ଚରିତ ବୁଝାଇ କହୁଲ ॥୫॥

ମଧୁର ବଚନ ବୋଲଲେ— ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — “ହେ ନାଥ ! ହେ ପକ୍ଷିରାଜ !
 ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଯୋଗେ ମୁଁ କୃତାର୍ଥ ହୋଇଗଲି । ଆପଣ ଯାହା ଆଜ୍ଞା ଦେବେ, ମୁଁ
 ତାହାହିଁ କରୁ । ହେ ପ୍ରଭେ ! ଆପଣ କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଜମନ୍ତେ ଅପିଅଛନ୍ତି ?” ॥୭୩ (କ)॥
 ପକ୍ଷିରାଜ ଗରୁଡ଼ କୋମଳ ବଚନ କହିଲେ— “ଆପଣ ତ ସର୍ବଦା କୃତାର୍ଥ-ସ୍ବରୂପ,
 ଯାହାଈଁ ବତାଇ ସ୍ବୟଂ ମହାଦେବ ଆଦରରେ ଆପଣା ଶ୍ରୀପଦରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି
 ଅଛନ୍ତି ॥ ୭୩ (ଖ) ॥ କୌପାହ — ହେ ଭାତ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ମୁଁ ଯେଉଁ କାରଣ ଜମନ୍ତେ
 ଅପିଅଛି, ସେ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଏଠାକୁ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ପୁଣି
 ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମିଳିଗଲା । ଆପଣଙ୍କ ପରମ ପବନ ଆଶ୍ରମ ଦେଖି ମୋର ମୋହ,
 ସନ୍ଦେହ ଓ ନାନା ପ୍ରକାର ଭ୍ରମ ଦୂର ହୋଇଗଲା ॥ ୧ ॥ ବର୍ଣ୍ଣନାଦ ହେ ଭାତ ।
 ଆପଣ ମୋତେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅତି ପାବନ, ସଦା-ସୁଖ-ଦାୟିନୀ ଏବଂ ଦୁଃଖ-ସମୁହ-ନାଶ-
 କାରଣୀ କଥା ଆଦରରେ ଶୁଣାନ୍ତୁ । ହେ ପ୍ରଭେ ! ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ଆପଣଙ୍କୁ ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା
 କରୁଅଛି” ॥ ୨ ॥ ଗରୁଡ଼ଙ୍କ ବିନୟ, ସରଳ, ସୁନ୍ଦର, ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ, ସୁଖପ୍ରଦ ଏବଂ
 ଅତି ପବନ ବାଣୀ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଭୁଞ୍ଜିଲ ମନରେ ପରମ ଉପାୟ ଜାତ ହେଲା

ବାଲଚରଣ କହି ବିବଧ ବିଧି ମନ ମହିଁ ପରମ ଉତ୍ତମ ।

ବିଷି ଆରତ୍ନନ କହେସି ପୁନି ଶ୍ରୀରାମର ବିବାହ ॥୭୮॥
ବହୁରା ରାମ ଅଭିଷେକ ପ୍ରସାଦ । ପୁନି ନୃପବଚନ ରାଜରାୟ ତଜା ॥
ପୁରବାସିନ୍ଧୁ କର ବିରହ ବିଷାଦ । କହେସି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀନ ସଂବାଦା ॥୯॥
ବିପିନ ଗର୍ଭନ କେତୁଟ ଅନୁରାଗ । ସୁରସର ଉତ୍ତର ନିବାସ ପ୍ରସାଦା ॥
ବାଲମୀକ ପ୍ରଭୁ ମିଳନ ବଖାନା । ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ଜମି ବସେ ଭଗବାନା ॥୧॥
ସତବାଗର୍ଭନ ନଗର ନୃପ ମରନା । ଭଗବାଗର୍ଭନ ପ୍ରେମ ବହୁ ବରନା ॥
କରି ନୃପକିୟା ସଜ ପୁରବାସୀ । ଭରତ ଗପ ଜହଁ ପ୍ରଭୁ ସୁଖରାସୀ ॥୧॥

ବର୍ଣ୍ଣିଲ ସେ ବାଳ ଚରଣ ବିପ୍ଳବ ମନେ ପରମ ଉତ୍ତମ ।

ବିଷି ଆଗମନ ବଖାଣିଲ ପୁଣି ଶ୍ରୀ ରାମର ବିବାହ ॥୭୯॥

ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ରାମ ଅଭିଷେକର ପ୍ରସଙ୍ଗ । ନୃପଙ୍କ ବଚନ-ବଦ୍ଧ, ରାଜ୍ୟ-ରସ-ଭଙ୍ଗ ॥
ନଗର-ନିବାସୀଙ୍କର ବିରହ ବିଷାଦ । ବହୁଲ ବଖାଣି ରାମ-ଲକ୍ଷ୍ମଣ-ସମ୍ବାଦ ॥୧॥
ବିପିନ ଯାତ୍ରା କେବର୍ତ୍ତରାଜ ଅନୁରାଗ । ସୁରନଗା ପାଶ ପରେ ନିବାସ ପ୍ରସାଦ ॥
ବାଲ୍ମୀକି ପ୍ରଭୁ ମିଳନ କରିଲ ବର୍ଣ୍ଣନ । ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟେ ଭଗବାନ ରହଲେ ଯେସନ ॥୨॥
ସତବାଗମନ ପୁରେ ମୃତ୍ୟୁ ନୃପତିଙ୍କ । ଭଗବାଗମନ ପ୍ରୀତି ଭଣିଲ ଅଧିକ ॥
ନୃପକିୟା କରି ସଙ୍ଗେ ଯେନି ପୁରବାସୀ । ଭରତ ଚଳିଲେ ଯହଁ ପ୍ରଭୁ ସୁଖରାସୀ ॥୩॥

ଏବଂ ସେ ଶ୍ରୀରାମନାଥଙ୍କ ପୁଣି-ଗାଥା କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥୩॥ ହେ ଭବାନୀ ! ପ୍ରଥମେ ତ
କାଳ ଭୁକ୍ତି ଅତି ପ୍ରେମରେ ରାମଚରଣ-ମାନସ-ସଂସ୍ପର୍ଶର ରୂପକ ବୁଝାଇ
କହିଲେ । ପୁଣି ନାରଦଙ୍କ ଅପାର ମୋହ ଓ ଜନନୀର ରାବଣର ନନ୍ଦ ଆଦି ବିଷୟ
କହିଲେ ॥ ୪ ॥ ତତ୍ପରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅବତାର କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ତତ୍ପରେ ମନ
ଲଗାଇ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବାଳଲୀଳା ପ୍ରସଙ୍ଗ କହିଲେ ॥ ୫ ॥ ତାହା :- ମନରେ ପରମ
ଉତ୍ତମର ସହଚ ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବିହବଧ ବାଳଲୀଳା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ତତ୍ପରେ ବୃଷି
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଅଯୋଧ୍ୟା-ଆଗମନ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ରାମର ବିବାହ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ॥୭୮॥
ତୈପାୟନ :- ଜନନୀର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ପ୍ରସଙ୍ଗ, ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ ବଚନ
ଯୋଗୁଁ ରାଜରାୟ-ଭଙ୍ଗ, ନଗରବାସୀ-ବୃନ୍ଦଙ୍କ ବିରହ ଓ ବିଷାଦ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମ-ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ
ସମ୍ବାଦ ବିଷୟ କହିଲେ ॥୯॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବନଗମନ, କେତୁଟର ପ୍ରେମ, ଗଙ୍ଗାପାଶ ପରେ
ପ୍ରସାଦରେ ନିବାସ, ବାଲ୍ମୀକି ଓ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମିଳନ କଥା କହିଲେ ଏବଂ ଯେପରି ଭାବରେ
ଭଗବାନ ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟରେ ପାଇ ବାସ କଲେ ଉକ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବି କହିଲେ ॥୧॥ ଜନନୀର ମନ୍ଦୀ
ସୁମନ୍ତଙ୍କର ନଗର-ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ, ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ ମରଣ, ଭରତଙ୍କର ମାତ୍ର ସହ
ଅଯୋଧ୍ୟା-ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପ୍ରେମର ବହୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତେଷ୍ଟି-
କିୟା ସମ୍ପାଦନ ପରେ ନଗରବାସୀମାନଙ୍କ ସହଚ ଭରତ ହୁଣରାଣୀ ହେଉ ଶ୍ରୀରାମ ହେବା

ପୁନି ରଘୁପତି ବହୁ ବିଧି ସମୁଦ୍ଧାଏ । ଲେ ପାଦୁକା ଅର୍ପୁଧପୁର ଆଏ ॥
ଭରତ ରତନି ପୁରପତିସୁତ କରମା । ପ୍ରଭୁ ଅରୁ ଅର୍ପି ଶେଷ ପୁନି ବରମା ॥୧॥

କହୁ ବିରାଧବଧ ଜେହୁ ବିଧି ଦେହ ତଥା ସରଭଙ୍ଗ ।

ବରନି ସୁଖାନ୍ତନ ପ୍ରୀତି ପୁନି ପ୍ରଭୁ ଅଗସ୍ତି ସତସଙ୍ଗ ॥୨॥

କହୁ ଦଣ୍ଡକ ବନ ପାର୍ଶ୍ବନତାଣି । ଗାଧ ମଲ୍ଲହୀ ପୁନି ତେହୁ ଗାଈ ॥
ପୁନି ପ୍ରଭୁ ପଞ୍ଚବଟୀ କୃତ ବାସା । ଇଂଶା ସକଳ ମୁନିହୁ ଲା ହାସା ॥୩॥
ପୁନି ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ ଉପଦେସ ଅନୁପା । ସୁପନଶା ଜମି ଶାନ୍ତି କୁରୁପା ॥
ଶର ଦୁଷନ ବଧ ବହୁର ବଶାନା । ଜମି ସବୁ ମରମୁ ଦସାନନ ଜାନା ॥୪॥
ଦସକଂଧର ମାସୁତ ବଚକସ୍ତ୍ର । ଜେହୁ ବିଧି ଭଣି ସୋ ସବ ତେହୁଁ କସ୍ତ୍ର ॥
ପୁନି ମାୟାସୀତା କର ହରନା । ଶ୍ରୀରଘୁବୀର ବିରହ କହୁ ବରନା ॥୫॥

ପୁଣି ରଘୁପତି ନାନା ମତେ ବୁଝାଇଲେ । ପାଦୁକା ଦେଶ ଅରୋଧା ବାହୁଡ଼ି ଆସିଲେ ॥
ଭରତ ସ୍ଥିତି ଜୟନ୍ତ କୁଳମି କହୁଲ । ପ୍ରଭୁ ଅର୍ପି ମୁନିଙ୍କର ଭେଟ ସେ ବଞ୍ଚିଲ ॥୬॥

କହୁଲ ବିରାଧ-ବଧ, ତନ୍ତ୍ର ତ୍ୟାଗ କଲେ ଯେହୁେ ଶରଭଙ୍ଗ ।

ଭଣିଲୁ ପୁରାଣେ ପ୍ରେମ ଅତି ପୁଣି ପ୍ରଭୁ ଅଗସ୍ତି ସରଭଙ୍ଗ ॥୭॥

ଦଣ୍ଡକ ବନ ପବନୀକରଣ କହୁଲ । ଗୁପ୍ତ ସଙ୍ଗତରେ ମେଢ଼ୀ ପୁଣି ବଖାଣିଲ ॥
ପଞ୍ଚବଟୀରେ ଆବର ପ୍ରଭୁ କଲେ ବାସ । ଉତ୍ତରେ ସକଳ ମୁନି ଜନଙ୍କର ହାସ ॥୮॥
ଲକ୍ଷ୍ମଣକୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ସେ ଅନୁପ । ଶୂର୍ପଣଖାକୁ ଯେ ଶବେ କଶିଲେ କୁରୁପ ॥
ଶର ଦୁଷଣାଦ ବଧ ପୁଣି ସେ ବଞ୍ଚିଲ । ଯେହୁେ ଦଶାନନ ସହ ବୁଝନ୍ତ ଜାଣିଲ ॥୯॥
ଦଶଶିର ମାସୁତଙ୍କ ବାଣୀଲାପ କଥା । ଯେମନ୍ତେ ହେଲ, ବଞ୍ଚିଲ ସେ ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ॥
ପୁଣି ମାୟା ସୀତାଙ୍କର ହରଣ କହୁଲ । ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀର ବିରହ କହୁ ବଖାଣିଲ ॥୧୦॥

ସ୍ଥାନକୁ ଅର୍ଥାକୁ ବିହରୁଟକୁ ଗଲେ ॥ ୧ ॥ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ତାହାକୁ କପଟ ବହୁ
ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲେ, ଫଳରେ ସେ ପାଦୁକା ନେଇ କପଟ ଅରୋଧାପୁରା ଦେଶ
ଆସିଲେ, ଆଦି ସମସ୍ତ କଥା କହୁଲେ । ଭରତଙ୍କ ନନ୍ଦପ୍ରାମରେ ନିବାସର ବୃନ୍ଦାମଣି,
ଇନ୍ଦ୍ରପୁତ୍ର ଜୟନ୍ତର ନେତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଅନିଙ୍କର ମିଳନ ପ୍ରସଙ୍ଗ
ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଯେଉଁ ରୂପେ ବିରାଧ ରାକ୍ଷସର ବଧ ହେଲ ଏବଂ
ଶରଭଙ୍ଗ ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କଲେ, ସେହୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ କହୁଲେ ଏବଂ ପୁଣି ପୁରାଣେ ମୁନିଙ୍କ
ପ୍ରେମ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ପ୍ରଭୁ ଓ ଅଗସ୍ତିଙ୍କ ସରଭଙ୍ଗ ବୁଝନ୍ତ କହୁଲେ ॥ ୭ ॥
ତୋପାଇ — ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟକୁ ସନ୍ଦର୍ଶନକରି ନିଷପ୍ରାୟ କହୁ ସାରିବା ପରେ ପୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ
ଗୁପ୍ତରାଜଙ୍କ ସହକ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମିତ୍ରତା ପ୍ରସଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ତତ୍ପରେ ପ୍ରଭୁ ଯେପରି ଶବରେ
ପଞ୍ଚବଟୀରେ ବାସ କଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ମୁନିଙ୍କ ଉପାଦେଶ ନାଶ କଲେ, ଇନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ ମଧ୍ୟ
କହୁଲେ ॥ ୧ ॥ ତଦନନ୍ତର ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଅନୁପମ ଉପଦେଶ-ଦାନ ଏବଂ

ପୁନି ପ୍ରଭୁ ଗୀଧ ହିୟା ଜମି ଖଣ୍ଡୀ । ବଧୁ କବଧ ସବରୁକି ଗତି ସାନ୍ଧୀ ॥
 ବହୁକି ବିରହ ବରନତ ରଘୁସାର । ଜେନ୍ଦ୍ର ବିଧି ଗପ ସବେବର ଶ୍ରୀ ॥୩॥
 ପ୍ରଭୁ ନାରଦ ସ୍ୱବାଦ କହି ମାରୁତି ମିଳନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ।
 ପୁନି ସୁଗ୍ରୀବ ମିତାଞ୍ଜ ବାଲି ପ୍ରାନ୍ତ କର ଉଠ ॥୨୭ (କ)॥
 କପିନ୍ଦ୍ର ଶିଳନ କରି ପ୍ରଭୁ କୃତ ସେଲ ପ୍ରବରଷନ ବାସ ।
 ବରନନ ବର୍ଷା ସରଦ ଅରୁ ରାମ ରେଷ କପି ଯାସ ॥୨୭ (ଖ)॥
 ଜେନ୍ଦ୍ର ବିଧି କପିପତି ଜସ ପଠାଏ । ସୀତା ଖୋଜ ସକଳ ହସି ଯାଏ ॥
 ବିବର ପ୍ରବେଶ ଶାନ୍ତ ଜେନ୍ଦ୍ର ଭାଣ୍ଡା । କପିନ୍ଦ୍ର ବହୋର ମିଳ ସଫାଞ୍ଜ ॥୧॥

ଗୁଧ ହିୟା କଲେ ଯେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭୁ ରଘୁପତି । ବଧୁ କବରୁକି ଦେଲେ ଶିବରୀକ ଗତି ॥
 ବିରହ ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ପ୍ରଭୁ ରଘୁସାର । ଯେଉଁ ଭବେ ଗଲେ ପଞ୍ଚା ସବେବର ଶ୍ରୀ ॥୧॥
 ପ୍ରଭୁ ନାରଦଙ୍କ ସମ୍ବାଦ ବଖାଣି ମାରୁତି ଭେଟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ।
 ପୁଣିବ ସଙ୍ଗରେ ମିତ୍ରତା ଆବର ବାଲର ଜବନ ଭଙ୍ଗ ॥୨୭ (କ)॥
 ପୁଣିବକୁ ରାଜା କରି ପ୍ରଭୁ କଲେ ପ୍ରବର୍ଷଣ ଶୈଳେ ବାସ ।
 ବରଷା ଶରତ ଋତୁର ବର୍ଣ୍ଣନ, ରାମ ରେଷ କପି ଯାସ ॥୨୭ (ଖ)॥
 ପଠାଇଲ କପିପତି କପିନ୍ଦ୍ର ଯେସନେ । ସକଳ ଦିଗେ ଧାର୍ଯ୍ୟଲେ ସୀତା ଅନ୍ୱେଷଣେ ॥
 ଯେଭବେ ପ୍ରବେଶକଲେ ଯାଇଣ ବିବରେ । କପିନ୍ଦ୍ର ଭେଟ ହୋଇଲ ସଞ୍ଜରେ ॥୧॥

ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ଶୂର୍ପଣଖାକୁ ବୁରୁପ କରିବା ଆଦି ସମସ୍ତ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ତତନନ୍ତର
 ଶର-ଦୁଷଣ-ବଧ ଏବଂ ଯେପରି ଭାବରେ ରାବଣ ସମସ୍ତ ସମାସୁର ଜାଣିଲ, ଆଦି ସମସ୍ତ
 ପ୍ରସଙ୍ଗ ବଖାଣି କହିଲେ ॥ ୨ ॥ ରାବଣ ଓ ମାୟାବର ଯେପରି ଭାବରେ କଥାବାଣ୍ଟି
 ହୋଇଥିଲା, ତାହା ମଧ୍ୟ କହିଲେ । ତତନନ୍ତର ମାୟା ସୀତା ହରଣ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ରଘୁସାରଙ୍କ
 ବିରହ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ॥ ୩ ॥ ତତନନ୍ତର ପ୍ରଭୁ ଗୁଧ ଜଟାୟୁଙ୍କର ଯେପରି
 ହିୟା କଲେ, କବରୁକି ବଧ କରି ଯେପରି ଭାବରେ ଶିବରୁକି ପରମ ଗତି ଦେଲେ
 ଏବଂ ପୁଣି ଯେପରି ଭାବରେ ବିରହ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କରି ଶ୍ରୀ ରଘୁସାର ପଞ୍ଚା ସବେବରକୁ
 ଗଲେ, ତାହା ସବୁ ମଧ୍ୟ କହିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ପ୍ରଭୁ ଓ ନାରଦଙ୍କ ସମ୍ବାଦ
 ଏବଂ ମାରୁତିଙ୍କ ମିଳନ ପ୍ରସଙ୍ଗ କହିଲେ । ପୁଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପୁଣିବଙ୍କ ସହଜ ମିତ୍ରତା ଏବଂ
 ବାଲର ପ୍ରାଣନାଶ ପ୍ରସଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ॥ ୨୭ (କ) ॥ ପୁଣିବଙ୍କର ରାଜ୍ୟ-
 ଭିଷେକ କରି ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପ୍ରବର୍ଷଣ ଯଦି ଉପରେ ନିବାସ ତଥା ବର୍ଷା ଓ ଶରତ
 ଋତୁର ବର୍ଣ୍ଣନ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ପୁଣିବଙ୍କ ଉପରେ କୋପ ଓ ପୁଣିବଙ୍କ ଭୟ ଆଦି
 ବିବଧ ପ୍ରସଙ୍ଗ କହିଲେ ॥ ୨୭ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ଯେଉଁ ରୂପେ ବାନରରାଜ ପୁଣିବ
 ବାନରମାନଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ସୀତାଙ୍କ ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଯେଉଁ ରୂପେ
 ସମସ୍ତ ଦିଗକୁ ଗଲେ, ଯେଉଁପରି ଭାବରେ ସେମାନେ ଢଳରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ଏବଂ

ସୁନି ସବ କଥା ସମୀରକୁମାର । ନାଟକ ଭୟଞ୍ଜ ପୟୋଧି ଅପାର ॥
 ଲଙ୍କା କପି ପ୍ରବେଶ ଜମି ଶାନ୍ତା । ସୁନି ସୀତହୁ ଧୀରକୁ ଜମି ଶାନ୍ତା ॥୧॥
 ବନ ଉଜାରି ରବନକୁ ପ୍ରବୋଧୀ । ପୁର ଦହ ନାଦେଇ ବହୁର ପୟୋଧୀ ॥
 ଆଦି କପି ସବ ଜହଁ ରଘୁବଞ୍ଚ । ବୈଦେହୀ ଶା କୁସଲ ସୁନାହି ॥୧୨॥
 ସେନ ସମେତ ଜଥା ରଘୁବଞ୍ଚ । ଉତ୍ତରେ ଜାଇ ବାରିନଧି ଶାନ୍ତ ॥
 ମିଳି ବିଶ୍ଵାସନ ଜେନ୍ଦ୍ର ବିଧି ଆଜି । ସାଗର ନିଗ୍ରହ କଥା ସୁନାହି ॥୧୩॥
 ସେକୁ ବାଧି କପିସେନ ଜମି ଉତ୍ତର ସାଗର ପାର ।
 ଗୟା ବସୀଠୀ ଶରବର ଜେନ୍ଦ୍ର ବିଧି ବାଲିକୁମାର ॥୧୪ (କ)॥
 ନିସିତର ଶାସ ଲଗାଇ ବରନିଧି ବିବିଧ ପ୍ରକାର ।
 କୁମୁଦରନ ଘନନାଦ କର ବଲ ପୌରୁଷ ସଂହାର ॥୧୫ (ଖ)॥

ସମସ୍ତ ସଂଜ୍ଞା ଶୁଣି ସମୀରକୁମାର । ହେଲେ ଲଂକା ପର ହେଲେ ଜଳଧି ଅପାର ॥
 ଲଙ୍କାପୁରେ ପ୍ରବେଶିଲ ଯେହେ ହନୁମନ୍ତ । ପୁଣି ଜାନଙ୍କୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦେଲ ସେ ଯେମନ୍ତ ॥୧॥
 ବିପିନ ଉଜାଡି ଦଶଶିରକୁ ପ୍ରବୋଧ । ପୁର ଦହ ଯେଉଁ ଭବେ ଲଂକା ପୟୋଧି ॥
 ଆସି ରଘୁପତି ପାଶେ ମର୍ଦ୍ଦିତ ସକଳ । ଶୁଣାଇଲେ ବୈଦେହୀଙ୍କ ସମସ୍ତ କୁଶଳ ॥୧୩॥
 ଯେହେ ରଘୁବଞ୍ଚ ଘେନି କପିକୁ ସଙ୍ଗରେ । ପଦସ୍ଥଲେ ଯାଇ ଶୀଘ୍ର ସାଗର ତଟରେ ॥
 ଯେଉଁ ଭବେ ବିଶ୍ଵାସନ ଆସିଥି ମିଳିଲ । ସାଗର ବନ୍ଦନ କଥା ପୁଣି ଶୁଣାଇଲ ॥୧୫॥
 ସେକୁ ବାନ୍ଧି ଯେହେ ରଞ୍ଜ କପି ସେନା ପାର ହେଲେ ପାରାବାର ।
 ଦୁଇ ରୂପ ଧରି ତଳଲ ଯେସନେ ଶାରେଣ ବାଲିକୁମାର ॥୧୬ (କ)॥
 ନିଶୀତର କପି-ନକରଙ୍କ ପ୍ରତି ବଞ୍ଚିଲ ବହୁ ପ୍ରକାର ॥
 କୁମୁଦର୍ଣ୍ଣ ତଥା ଜଳଦନାଦର ବଳ, ପୌରୁଷ, ସଂହାର ॥୧୭ (ଖ)॥

ପୁଣି ଯେଉଁପରି ଭବରେ ସମୀର ବାନରମାନଙ୍କ ସହଜ ମିଳିଲେ, ସେ ସବୁ କଥା
 କହିଲେ ॥ ୧ ॥ ସମୀରକଠାରୁ ସମସ୍ତ କଥା ଶୁଣି ପବନପୁର ହନୁମାନ୍ ଯେଉଁପରି
 ଭବରେ ଅପାର ସଂହାରକୁ ଲାଙ୍ଗନ କରି ଗଲେ, ହନୁମାନ୍ ଯେପରି ଭବରେ ଲଙ୍କାରେ
 ପ୍ରବେଶି ଲେ ଏବଂ ପୁଣି ଯେପରି ସୀତାଙ୍କୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦେଲେ, ସେହି ପ୍ରସଙ୍ଗ ସବୁ
 କହିଲେ ॥ ୨ ॥ ଯଶୋବନ୍ତ ବନ ଉଜାଡି, ରାବଣକୁ ହୁଣାଇ, ଲଙ୍କାପୁର ଜଳାଇ
 ହନୁମାନ୍ ଯେପରି ସମୁଦ୍ରକୁ ପୁଣି ଲଂକା ଫେରିଲେ, ରଘୁନାଥ ସଦା ସ୍ଥାନକୁ ସମସ୍ତ
 ବାନର ଯେପରି ଆସିଲେ ଏବଂ ଆସିବା ପରେ ହନୁମାନ୍ ଯେପରି ଭବରେ ଜାନଙ୍କର
 କୁଶଳ ବାଣୀ ଶୁଣାଇଲେ, ଆଦି ସମସ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଲୁଚିଛି କହିଲେ ॥ ୩ ॥ ଜନନନ୍ଦର
 ଯେଉଁପରି ଭବରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁବଞ୍ଚ ସେନାଙ୍କ ସହଜ ଯାଇ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଉତ୍ତରଲେ
 ଏବଂ ଯେଉଁପରି ଭବରେ ବିଶ୍ଵାସନ ଆସି ତାହାଙ୍କ ସହଜ ମିଳନ କଲେ, ସେହି ସବୁ
 ପ୍ରସଙ୍ଗ ଓ ସମୁଦ୍ର-ବନ୍ଧ ବାନ୍ଧବା ପ୍ରସଙ୍ଗ ସେ କହି ଶୁଣାଇଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା ।—

ନିହିତରଜନିକର ମରନ ବିଧି ନାନା । ରଘୁପତି ରାବନ ସମର ବଖାନା ॥
 ରାବନ ବଧ ମନ୍ଦୋଦରି ସୋକା । ରାଜ ବିଶ୍ଵାସନ ଦେବ ଅସୋକା ॥୧॥
 ସୀତା ରଘୁପତି ମିଳନ ବହୋଷ । ପୁରୁଷ ଶକ୍ତି ଅସ୍ତୁତ କର ଜୋଷ ॥
 ପୁନି ପୁଷ୍ପକ ଚଢ଼ି କପିଳ ସମେତା । ଅବଧ ତଳେ ପ୍ରଭୁ କୃପାକିଙ୍କେତା ॥୨॥
 ଜେନ୍ଦ୍ର ବିଧି ରାମନଗର ନିଜ ଆସ । ବାୟସ ବିସଦ ଚରିତ ସବ ଗାଏ ॥
 କହେସି ବହୋଷ ରାମଅଭିଷେକା । ପୁର ବରନତ ନୃପମାଳ ଅନେକା ॥୩॥
 କଥା ସମସ୍ତ ଭୁଞ୍ଜି ବଖାଣ । ଜୋ ମେଁ ତୁକୁ ସନ କହୁ ଉବାନୀ ॥
 ପୁନି ସବ ରାମକଥା ଖଗନାହା । କହଇ ବଚନ ମନ ପରମ ଉଚ୍ଛ୍ଵାହା ॥୪॥

ବିବଧ ପ୍ରକାରେ ନିଶାଚରଙ୍କ ମରଣ । ବଖାଣିଲ ରଘୁପତି ରାବଣଙ୍କ ରଣ ॥
 ରାବଣ ନିଧନ କଥା ମନ୍ଦୋଦରୀ ଶୋକ । ବିଶ୍ଵାସର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତି ଦେବଙ୍କ ନିଶ୍ଚୋକ ॥୧॥
 ସୀତା ରଘୁନନ୍ଦନଙ୍କ ମିଳନ ଆବର । ବିରୂପେ ସେମନ୍ତେ ପୁଣି କଲେ ଯୋଡ଼ିକର ॥
 ପୁଷ୍ପକେ ଆଗେହୁ ପୁଣି ଜାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ । ଫେରିଲେ କରୁଣାନ୍ଧ ଅଯୋଧ୍ୟା ନଗରେ ॥୨॥
 ଆପଣା ପୁଷ୍ପକୁ ରାମ ଆସିଲେ ସେମନ୍ତ । ଉତ୍କଳ ଚରିତ କାବି ବର୍ଣ୍ଣିଲ ସମସ୍ତ ॥
 କହୁଲ ଆବର ରାମ ରାଜ୍ୟ ଅଭିଷେକ । ନଗର ବର୍ଣ୍ଣନ ନୃପ-ମାଣି ସେ ଅନେକ ॥୩॥
 ସମସ୍ତ କଥା ଭୁଞ୍ଜି କହୁଲ ବଖାଣି । ଯାହା ମୁଁ ରୁନୁ ଆଗରେ କହୁଲି, ଉବାନି ॥
 ଶୁଣି ଶୁଭ ରଘୁପତି କଥା, ବିହଙ୍ଗେଣ । ବୋଲଇ ବଚନ ମନେ ଉଚ୍ଛ୍ଵାହୁ ବିଶେଷ ॥୪॥

ସେହୁ ବାନ୍ଧ ଯେଉଁପରି ଭାବରେ ବାନର ସେନା ସମୂହ ଏ ପାରିରେ ଉତ୍ତରିଲେ ଏବଂ
 ଯେଉଁପରି ଭାବରେ ସାରବର ବାଳପୁତ୍ର ଅନ୍ଧ ଦୂତ ରୂପେ ଗଲେ, ସେ ସବୁ
 କହୁଲେ ॥ ୭୭ (କ) ॥ ତଦନନ୍ତର ଅନେକ ପ୍ରକାରରେ ରାକ୍ଷସ ଓ ବାନର-ଗଣଙ୍କ
 ପ୍ରକର ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ତଦନନ୍ତର କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଓ ମେଘନାଦର ବଳ, ପୁରୁଷାର୍ଥ ଓ
 ସହାର କଥା କହୁଲେ ॥ ୭୭ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ସେହୁ କାଳ ରାକ୍ଷସଗୁଣଙ୍କ ନାନା
 ପ୍ରକାର ମରଣ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମନାଥଙ୍କ ଓ ରାବଣଙ୍କ ଅନେକ ପ୍ରକାର ପ୍ରକର ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ।
 ରାବଣ-ବଧ, ମନ୍ଦୋଦରୀର ଶୋକ, ବିଶ୍ଵାସଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ଓ ଦେବତାମାନଙ୍କ
 ଶୋକରୁ ପ୍ରକ୍ତ ହେବା ପ୍ରସଙ୍ଗ କହୁଲେ ॥ ୧ ॥ ଶେଷରେ ସୀତା ଓ ରାମନାଥଙ୍କ ମିଳନ
 ପ୍ରସଙ୍ଗ କହୁଲେ । ଯେଉଁପରି ଭାବରେ ଦେବତାମାନେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ପୁଣି କଲେ ଏବଂ
 ଯେଉଁପରି ଭାବରେ ବାନରମାନଙ୍କ ସମେତ ପୁଷ୍ପକ ବିମାନରେ ଚଢ଼ି କୃପାଧୀନ ପ୍ରଭୁ
 ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରକୁ ଫେରିଲେ, ତାହା ମଧ୍ୟ କହୁଲେ ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁପରି ଭାବରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର,
 ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଆସିଲେ, ସେ ସମସ୍ତ ବିଶଦ ଚରିତ କାବି ଭୁଞ୍ଜି ବିସ୍ତାର ସହୁତ
 ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ପୁଣି ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ପ୍ରସଙ୍ଗ କହୁଲେ । (ଶିବ କହନ୍ତି)
 “ତଦନନ୍ତର କାଳ ଭୁଞ୍ଜି ଅଯୋଧ୍ୟାପୁର ଏବଂ ଅନେକ ପ୍ରକାର ରାଜନୀତି ବିଷୟର
 ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ॥ ୩ ॥ ଏବଂ ହେ ଉବାନି ! ମୁଁ ତୁମକୁ ସେହି ସବୁ କଥା କହୁଲି, ଉଚ୍ଚ

ରଘୁର ମୋର ସଦେହ ସୁନେଉଁ ସକଳ ରଘୁପତି ଚରଣ ।

ଉପୁର ରାମ ପଦ ନେହ ତବ ପ୍ରସାଦ ବାସୁଧ ତିଳକ ॥୭୮ (କ)॥

ମୋହି ଉପୁର ଅତି ମୋହ ପ୍ରଭୁ ବନ୍ଧନ ରାମ ମହୁଁ ନିରାଶି ।

ଚିଦାନନ୍ଦ ସନ୍ତୋଷ ରାମ ବିକଳ କାରନ କର୍ତ୍ତୁନ ॥୭୯ (ଖ)॥

ଦେଖି ଚରଣ ଅତି ନର ଅନୁସାସ । ଉପୁର ହୃଦୟ ମମ ସପସ୍ତ ଶ୍ରୀ ॥

ସୋର ଭ୍ରମ ଅବ ହୃତ କର ମେ ମାନା । ଶୁଭ ଅନୁଗ୍ରହ କୃପାକ୍ଷୀନା ॥୧॥

ଜୋ ଅତି ଆତପ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ । ତରୁ ଗୁପ୍ତା ସୁଖ ଜାନଇ ସୋଇ ॥

ଜୌ ନହିଁ ହୋଇ ମୋହ ଅତି ମୋହୀ । ମିଳିତେଉଁ ତାତ କର୍ତ୍ତୁନ ବିଧି ତୋହା ॥୨॥

ସୁନତେଉଁ କମି ହରିକଥା ସୁହାଉ । ଅତି ବିଚିତ୍ର ବହୁ ବିଧି କୁହୁ ଗାଉ ॥

ନିଗମାଗମ ପୁରାଣ ମତ ଏହା । କହୁଣି ସିଦ୍ଧ ମୁନି ନହିଁ ସଦେହା ॥୩॥

ଶୁଣିଲି ଚରଣ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଶୁଣିଲି ମୋର ସନ୍ତେହ ।

ରଘୁ ପ୍ରସାଦରୁ ବାସୁଧ-ତିଳକ, ହେଲୁ ରାମ ପତେ ସ୍ବେଦ ॥୭୮ (କ)॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବନ୍ଧନ ବିଦେଶରେ ଶେଷ ହେଲୁ ମୁଁ ମୋହ ବଦଳ ।

ଚିଦାନନ୍ଦ ଧାମ ରାମ କି କାରଣେ ହୁଅନ୍ତି ଏତେ ବିକଳ ॥୭୯ (ଖ)॥

ଦେଖି ନର ଅନୁରୂପ ଅନେକ ଚରଣ । ଉପୁରୁ ମୋର ସମସ୍ତ ଅମିତ ॥

ସେ ଭ୍ରମକୁ ଜାଣିଲୁ ମୁଁ ଏବେ ହୃତକର । କରୁଣାକ୍ଷୀନ କଲେ କୃପା ମୋ ଉପର ॥୧॥

ଯେଅତି ଆତପ ତାପେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଅଇ । ତରୁ ଗୁପ୍ତା ସୁଖ ଏକା ସେ ଜାଣି ପାରଇ ॥

ଯେବେଅତିମୋହ ମୋତେହୋଇନଥାଆନ୍ତା । ମିଳିଥାନ୍ତି ରଘୁକୁ ମୁଁ କେଉଁଭାବେ, ଭ୍ରାତା ॥୨॥

ଶୁଣି ଥାନ୍ତି ହରିକଥା ସୁନ୍ଦର କେମନ୍ତେ । ଅତି ବିଚିତ୍ର ଗାଉଇ ରୁନେ ନାନା ମତେ ॥

ନିଗମାଗମ ପୁରାଣ ଏମନ୍ତ ଉଷନ୍ତି । ସମସ୍ତ ନ ରଖି ସିଦ୍ଧ ମୁନିମଣେ କହନ୍ତି ॥୩॥

ପ୍ରସଙ୍ଗ ସବୁ କହଲେ । ସମସ୍ତ ରାମ କଥା ଶୁଣି, ପକ୍ଷିଗଣଗରୁତ ମନରେ ଅତି ଉତ୍ସାହକ
ହୋଇ ବଚନ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ—॥୪॥ ସୋରଠା :—“ମୁଁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସମସ୍ତ

ଚରଣ ଶୁଣିଲି । ତାହା ଯୋଗେ ମୋର ସମସ୍ତ ସନ୍ତେହ ଦୂର ହୋଇଯାଇଛି । ହେ

କାକଣିରୋମଣି ! ଆପଣଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ଯୋଗୁଁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ମୋର ପ୍ରେମ

ଜାତ ହେଲା ॥ ୭- (କ) ॥ ପ୍ରଭୁରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନାମପାଠ-ବନ୍ଧନ ଦେଖି ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ

ମୋହ ହୋଇଯାଇଥିଲା ଯେ, ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତ ସର୍ବଦାନନ୍ଦଦାନ, ସେ କି ହେବୁ

ବ୍ୟାକୁଳ ? ॥ ୭- (ଖ) ॥ ତୌପାରି :—ତାଙ୍କର ଅବକଳ ଲୌକିକ ମନୁଷ୍ୟ ଚରଣ

ଦେଖି ମୋର ହୃଦୟରେ ଭରି ସନ୍ତେହ ହୋଇଗଲା । ଏବେ ଉକ୍ତ ରାମ ବା ସନ୍ତେହ

ମୋ ପକ୍ଷରେ ହୃତକର ହେଲା ବୋଲି ମୁଁ ହୁଏଅଛି । କୃପାକ୍ଷୀନ ମୋ ଉପରେ

ଏହି ବଡ଼ ଅନୁଗ୍ରହ କଲେ ॥୧॥ ଯେ ଅତିପ-ହଃଷରେ ବ୍ୟାକୁଳ, ସେହି କେବଳ ଚୁଷ୍ଟ-

ଗୁପ୍ତାର ସୁଖ ଜାଣେ । ହେ ତାତ ! ଯଦି ମୋ ମନରେ ଅତିଶୟ ମୋହ ହୋଇ

ସନ୍ତ ବିସ୍ମୟ ମିଳିଛି ପରି ତେଣୁ । ଚିତ୍ତେଷୁଁ ରାମ କୃପା କରି ଜେଣୁ ॥
ରାମ କୃପା ତବ ଦରସନ ଭୟୁତ । ତବ ପ୍ରସାଦ ସବ ସଂସୟ ଗୟୁତ ॥୩॥

ସୁନି ବିଦ୍ୟାଗପତି ବାମ ସନ୍ନିତ ବିନୟ ଅନୁରାଗ ।

ସୁଲକ ଗାତଲେଚନ ସଜଲ ମନ ହରଷେଇ ଅତି କାଗ ॥୩୯ (କ)॥

ଶ୍ରୋତା ସୁମତି ସୁଧୀଲ ସୁତି କଥାରସିକ ହରି ଦାସ ॥

ପାଇ ଉମା ଅତି ଗୋପ୍ୟମପି ସଜ୍ଜନ କରୁଛି ପ୍ରକାସ ॥୩୯ (ଖ)॥

ବୋଲେଇ କାକଭୁଷଣ୍ଡି ବହୋଷ । ନଭଗନାଥ ପର ପ୍ରୀତି ନ ଥୋଷ ॥

ସବ ବିଧି ନାଥ ପୂଜ୍ୟ ଭୁକ୍ତ ମେରେ । କୃପାପାତ୍ରି ରଘୁନାୟକ କେରେ ॥୧॥

ଭୁକ୍ତହି ନ ସଂସୟ ମୋହ ନ ମାୟା । ମୋ ପର ନାଥ ଶାନ୍ତି ଭୁକ୍ତ ଦାୟା ॥

ପଠଇ ମୋହ ମିସ ଖଗପତି ତୋଷା । ରଘୁପତି ଶାନ୍ତି ବଡ଼ାଇ ମୋଷା ॥୨॥

ଶୁଭ ସଜ୍ଜନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ତାହାକୁ । କୃପା ଦୃଷ୍ଟି କରି ରାମ ରାହାନ୍ତି ଯାହାକୁ ॥

ରାମଙ୍କ କୃପାରେ ଭୁକ୍ତ ଦର୍ଶନ ମିଳିଲା । ଭୁକ୍ତ ପ୍ରସାଦରୁ ମୋର ସଂସୟ ଚାଲିଲା ॥୪॥

ଶୁଣି ଗରୁଡ଼ର ଅନୁରାଗ-ଭରା ବିନୟବାଣୀ ଏସନ ।

ସୁଲକ ଶରୀର ନୟନ ସମ୍ଭାର କାକ ହରଷିତ ମନ ॥୩୯ (କ)॥

ଶ୍ରୋତା ଭୁକ୍ତିମନ୍ତ୍ର କଥା-ସ୍ଵରସିକ ଶୁଭ ଶୀଳ ହରି-ଦାସ ।

ପାଇବ ସଜ୍ଜନ ଅତି ଗୋପ୍ୟ ସୁଦ୍ଧା କରନ୍ତି ଉମା, ପ୍ରକାଶ ॥୩୯ (ଖ)॥

ବୋଲଇ କାକଭୁଷଣ୍ଡି ବଚନ ଆବର । ପ୍ରୀତି ଅତିଶୟ ଖର-ନାୟକ ଉପର ॥

ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ନାଥ, ଭୁକ୍ତେ ପୂଜ୍ୟ ମମ । କୃପା-ପାତ୍ରି ଅତି ରଘୁନାୟକ ଭୁକ୍ତମ ॥୧॥

ନାହିଁ ଭୁକ୍ତମନେ ମୋହନାୟା ବା ସନ୍ଦେହ । ମୋ ଉପରେ ନାଥ, ଭୁକ୍ତେ କଲ କୃପା ସ୍ଵେଦ ॥

ମୋହ ବାହାନା କରଣ ଭୁକ୍ତକୁ ପଠାଇ । ମୋତେ ଦାନକଲେ ରଘୁନାୟକ ବଡ଼ାଇ ॥୨॥

ନ ଥା'ନ୍ତା, ତେବେ ପୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ କପରି ଭେଟି ଥାଆନ୍ତୁ ? ॥ ୨ ॥ ଏବଂ କପରି

ଏହି ଅତି ବିଚିତ୍ର ସ୍ଵରର ହରିକଥା ଶୁଣିଥା'ନ୍ତୁ—ଯାହା ଆପଣ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ

ଗାଇଅଛନ୍ତି ? ବେଦ ଶାସ୍ତ୍ର ଏବଂ ପୁରାଣମାନଙ୍କର ଏହି ମତ; ଫଳ ଏବଂ ପ୍ରମାଣମାନେ ମଧ୍ୟ

ଏହା ହିଁ ନିଃସଂଶୟ ଭାବରେ କହୁଥା'ନ୍ତୁ । ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ, ଶ୍ରୀରାମ ଯାହା ପ୍ରତି

କୃପା-ଦୃଷ୍ଟି ପକାନ୍ତି, ତାହାକୁ ହିଁ ଶୁଭ ସାଧୁ ମିଳନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପା ଯୋଗେ

ମୋତେ ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମିଳିଲା ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ କୃପାରେ ମୋର ସନ୍ଦେହ

ଲୁଲଗଲା ।” ॥ ୩-୪ ॥ କୋହା :—ପକ୍ଷିରାଜ ଗରୁଡ଼ଙ୍କ ବିନୟ ଓ ପ୍ରେମଭରା ବାଣୀ

ଶୁଣି କାକ ଭୁଷଣ୍ଡିଙ୍କ ଶରୀର ପ୍ରେମରେ ସ୍ଫୁଲ୍ଲବିତ ହୋଇଗଲା । ତାହାଙ୍କ ନେତ୍ର

ସଜଲ ହୋଇ ଆସିଲା ଏବଂ ସେ ମନେ ମନେ ଅତିଶୟ ଅନନ୍ତ ହେଲେ ॥ ୩୯ (କ) ॥

ହେ ଉମା ! ପ୍ରମତ, ପ୍ରଣାଳି, ପବିତ୍ର କଥା-ପ୍ରେମୀ ଏବଂ ହରିଙ୍କ ସେବକ ଶ୍ରୋତାକୁ

ପାଇ ସଜ୍ଜନମାନେ ଅତି ଗୋପନୀୟ ରହସ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି ଦିଅନ୍ତି ॥ ୩୯ (ଖ) ॥

ଭୁକ୍ତ ନିଜ ମୋହ କଣ୍ଠ ଖରସାନ୍ତି । ସୋ ନହିଁ କହୁ ଆଚରଣ ଗୋସାନ୍ତି ।
ନାରଦ ଭବ ବିରଂଗ ସନକାଣ୍ଡ । ଜେ ମୁନିନାୟକ ଆତମବାଦୀ ॥୩॥
ମୋହ ନ ଅଛି ଖଲୁ କେହି କେଣ୍ଡ । କୋ ଜଗ କାମ ନରୁଣ୍ଡ ନ ଜେଣ୍ଡ ॥
ତୃଷ୍ଣା କେହି ନ ଖଲୁ ବୌରହା । କେହି କର ହୃଦୟ ହୋଧ ନହିଁ ଦାହା ॥୪॥

ଗ୍ୟାମ ତାପସ ସର କବି କୋବିଦ ରୁନ ଆଗାର ।

କେହି କେ ଲୋଭ ବିଚ୍ଛେଦନା ଲାଞ୍ଜି ନ ଏହିଁ ସଂସାର ॥୨୦ (କ)॥

ଶ୍ରୀ ମଦ ବଦ ନ ଖଲୁ କେହି ପ୍ରଭୁତା ବଧର ନ କାହିଁ ॥

ମୁଗଲୋଚନ କେ ନୈନ ସର କୋ ଆସ ଲଗ ନ ଜାହିଁ ॥୨୦ (ଖ)॥

ରୁନ କୃତ ସନ୍ଧ୍ୟାପାତ ନହିଁ କେଣ୍ଡ । କୋଉ ନ ମାନ ମଦ ତଜେଉ ନିବେଣ୍ଡ ॥

ଜୋବନ ଜୁର କେହି ନହିଁ ବଲକାଣ୍ଡ । ମମତା କେହି କର ଜୟ ନ ନସାଣ୍ଡ ॥୨॥

ହୃଦେ ନିଜ ମୋହ ବଞ୍ଚାଣିଲ ଖରସାନ୍ତି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନୁହଇ ତାହା, ହୃଦେ ପ୍ରୀ ଗୋସାନ୍ତି ॥

ନାରଦ ଶିବ ବିରାଜ ପୁଣି ସନକାଦ । ଅଟନ୍ତି ଯେ ସବୁ ପୁନବର ଆତ୍ମବାଦୀ ॥୩॥

ମୋହ ଅଛି ନ କରୁଛ ଦାହାକୁ ଦାହାକୁ । କେହି ଶ୍ରେୟ କାମ ନରୁଇ ନାହିଁ ବା ସାହାକୁ ॥

ତଷ୍ଠା କରି ପାଶନାହିଁ କାହାକୁ ପାତଳ । କାହାର ହୃଦୟ ବନ୍ଧନାହିଁ ହୋଧାନଳ ? ॥୪॥

ଜ୍ଞାନ ଶର କବି କୋବିଦ ତାପସ ସେ ସମସ୍ତ ପ୍ରଣାଗାର ।

ଲୋଭ କରନାହିଁ ଏ ସଂସାର ମଧ୍ୟ ବିଚ୍ଛେଦନା ବା କାହାର ॥୨୦ (ଗ)॥

ଶ୍ରୀମଦ କାହାକୁ ବଦ ନ କରୁଛ ପ୍ରଭୁତା କାରେ ବଧର ।

ମୁଗଲସୁଗର ବିଚ୍ଛେଦନ-ଶର ନ ଲଗିଛି, କିଏ ବାର ? ॥୨୦ (ଘ)॥

ପୁଣ୍ୟ କୃତ ସନ୍ଧ୍ୟାପାତକାର ନ ହୋଇଛି । କାହାକୁ ବା ମାନମଦ ନ ହୁଇଁ ଗୁଚ୍ଛିଛି ॥

ଯୌବନ-ଜୁର କାହାକୁ କରନାହିଁ ମଉ । ମମତା କାହାର ସଖି ନ କରୁଛ ହୃତ ॥୧॥

ଚୌପାରି —କାକ ଭୃଶୁଣ୍ଡି ପୁଣି କହଲେ—ପଞ୍ଚରାଜଙ୍କ ପ୍ରତି ତାହାଙ୍କର ପ୍ରେମ
ରମ୍ଭ ନ ଥିଲା—“ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ମୋର ରୁଚ୍ୟ ଏବଂ ଶ୍ରୀରଘୁନାଥଙ୍କ

କୁପାର ପାତ୍ର ॥ ୧ ॥ ଆପଣଙ୍କର ସନ୍ଦେହ, ମୋହ ଅଥବା ମାୟା କିଛି ନାହିଁ ।

ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ତ ମୋ ଝପରେ କଦ୍ଦା ନିଶ୍ଚୟଛନ୍ତି । ହେ ପଞ୍ଚରାଜ ! ମୋହ-

ଛଳରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଆପଣଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ପ୍ରେରଣ କରି ମୋତେ ବଢ଼ାଇ ଦେଲ-

ଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ହେ ଖଡ୍ଗପୀ ! ଆପଣ ନିଜର ମୋହ-କଥା କହଲେ । ହେ ଗୋସାନ୍ତି !

ଏଥରେ କୌଣସି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ନାରଦ, ଶିବ, ବ୍ରହ୍ମା ଏବଂ ସନକାଦ ପୁନିନାୟକ

ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ୱର ମର୍ମଜ୍ଞ ଓ ଉପଦେଷ୍ଟା ଅଟନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ମୋହ ସେହିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ

କି କାହାକୁ ଅଛି କରନାହିଁ ? ନଗରରେ ଏପଣି କିଏ ଅଛି, ସାହାକୁ କାମ

ନ ନରୁଇଛି ? ତୃଷ୍ଣା କାହାକୁ ପାତଳ ନ କରୁଛି ? ହୋଧ କାହାର ହୃଦୟକୁ ଜଳାଇ

ନାହିଁ ? ॥ ୪ ॥ ଦୋହା —ଏହି ସଂସାରରେ ଏପରି ଜ୍ଞାନ, ତପସୀ, ଶରବାର,

ମନ୍ତ୍ରର କାନ୍ତି କଲଂକ ନ ଲୁହୁ । କାନ୍ତି ନ ସୋକ ସମୀର ତୋଲୁ ।
 ଚନ୍ଦ୍ରା ସୀମିତ କୋ ନହିଁ ଖାୟା । କୋ ଜଗ ଜାନ୍ତି ନ ବ୍ୟାପୀ ମାୟା ॥୨॥
 ଶାନ୍ତ ମନୋରଥ ଦାରୁ ସଖାର । ଜେନ୍ତି ନ ଲୁଗ ଦୁନ କୋ ଅସ ଧୀର ॥
 ସୁତ ବିତ ଲୋକ ଇଷନା ଶାମ । କେନ୍ତି କେ ମତ ଇନ୍ଦ୍ର କୃତ ନ ମଲ୍ଲମ ॥୩॥
 ସୁଦ୍ଧ ସବ ମାୟା କର ପରିବାର । ପ୍ରବଳ ଅମିତ କୋ ବରନେ ପାର ॥
 ସିବ ଚତୁର୍ବଳନ ଜାନ୍ତି ତେରୁଣୁ । ଅପର ଶାବ କେନ୍ତି ଲେଖେ ମାୟା ॥୪॥
 ବ୍ୟାପି ରହେଉ ସଂସାର ମହୁ ମାୟା କଟକ ପ୍ରବଣ ।

ସେନାପତି କାମାଦି ଭଟ୍ଟ ଦମ୍ଭ କପଟ ପାଷଣ ॥୨୧ (କ)॥

ମୟର ଲଗାଇ ନାହିଁ କାହାକୁ ଲୁହନ । କାହାକୁ ହଲାଇ ନାହିଁ ଶୋକ-ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ॥
 ଚନ୍ଦ୍ରା-ସୂର୍ଯ୍ୟ କାହାକୁ ଗ୍ରାସ ନ କରନ୍ତି । କିଏ ଜଗତେ ଯାହାକୁ ମାୟା ନ ବ୍ୟାପିଛି ॥୧॥
 ଶାନ୍ତ ମନୋରଥ ଦାରୁ ଅଟଇ ଶରୀର । ଗୁଣ ଖାଇନାହିଁ ଯା'ରେ ଏପରି କେ ସ୍ଥିର ॥
 ସୁତ ବିତ ଲୋକ ଏହି ଚିନ୍ତା ଲୁହନ । କାହାର ମତକୁ କର ନାହାନ୍ତି ମଲ୍ଲନ ॥୩॥
 ଏ ସବୁ ଅଟନ୍ତି କାମ ମାୟା ପରିବାର । ପ୍ରବଳ ଅମିତ କିଏ ବଞ୍ଚି ପାଏ ପାର ॥
 ସିବ ସତ୍ତ୍ୱେନ-ସମୁଦ ଯାହାକୁ ତରନ୍ତି । ଇତର ଶାବ ବା କେହି ଲେଖାରେ ଆସନ୍ତି ॥୪॥
 ବ୍ୟାପି ରହୁଛନ୍ତି ସଂସାର ମଧ୍ୟରେ ମାୟାର ସେନା ପ୍ରବଣ ।

ସେନାପତି କାମ ମଦ ଆଦି ବାର ଦମ୍ଭ କପଟ ପାଷଣ ॥୨୧ (କ)॥

କବି, ବିଦ୍ୱାନ୍ ଏବଂ ଗୁଣାଗାର କିଏ ଯାହାକୁ ଲୋଭ ପ୍ରତାପିତ ନ କରନ୍ତି ?
 ॥ ୨୦ (କ) ॥ ଶ୍ରୀମଦ (ସମ୍ପତ୍ତିର ଚର୍ଚ୍ଚ) କାହାକୁ କୁଟିଳ ନ କରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଭୁକୁ
 କାହାକୁ ବଧର ନ କରି ଦେଇଛି ? ଯାହାକୁ ମୁଗନୟନା (ପ୍ରବଳ ସ୍ତ୍ରୀ)ର ନେତ୍ରବାଣ
 ଆଘାତ ନ କରନ୍ତି, ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତି ସଂସାରରେ କିଏ ଅଛି ? ॥ ୨୦ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ-
 ରଜ, ତମ ଆଦି ପ୍ରାଣକୃତ ସନ୍ନିପାତ କାହାକୁ ବା ହୋଇ ନାହିଁ ? କାହାକୁ ମାନ ଓ
 ମଦ ନ ହୁଏ ଗୁଣ ? ଯୌବନ-କ୍ରୁର କାହାକୁ ଉନ୍ମତ୍ତ ନ କରନ୍ତି ? ମମତା କାହାର
 ଯଶ ନାଶ ନ କରନ୍ତି ? ॥ ୧ ॥ ମାୟାର୍ଥ କାହାକୁ କଲଜିତ ନ କରନ୍ତି ? ଶୋକ-ସମୀର
 କାହାକୁ ଦୋହଲାଇ ନ ପକାଇଛି ? ଚନ୍ଦ୍ରା-ସୂର୍ଯ୍ୟ କାହାକୁ ଗ୍ରାସ ନ କରନ୍ତି ?
 ଜଗତରେ ଏପରି କିଏ ଅଛି, ଯାହାକୁ ମାୟା ନ ବ୍ୟାପିଛି ? ॥ ୨ ॥ ମନୋରଥ
 ଶାନ୍ତ, ଶରୀର କାଷ୍ଠ ! ଏପରି ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ୍ କିଏ, ଯାହାର ଶରୀରରେ ଏ ଶାନ୍ତ ନ ଲୁଚିଛି ?
 ପୁତ୍ର, ଧନ ଓ ଲୋକପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏ ଚିନ୍ତାରେ ପ୍ରବଳ କାମନା କାହାର ବୁଦ୍ଧିକୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ
 ବା ମଲିନ କରି ଦେଇନାହିଁ ? ॥ ୩ ॥ ଏ ସବୁ ମାୟାର ଅତି ବଳବାନ୍ ପରିବାର ।
 ଏହା ଅପାର । ଏହାକୁ କିଏ ବଞ୍ଚିନା କରି ପାରିବ ? ସିବ ଓ ବ୍ରହ୍ମା ପ୍ରଭା ଯାହାକୁ
 ତରନ୍ତି, ତାହା ଆଗରେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀକୁ ବା କାହିଁରେ ଗଣିବା ? ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—
 ମାୟାର ପ୍ରବଣ ସେନା ସମସ୍ତ ସଂସାରରେ ବ୍ୟାପିଅଛି । କାମାଦି (କାମ, କୋପ ଓ

ସୋ କାସୀ ରଘୁବୀର କୈ ସମୁଦୈ ମିଥ୍ୟା ସୋପି ।

ଛୁଟ ନ ରାମ କୃପା ବିନୁ ନାଥ କହୁଁ ପଦ ସେପି ॥୭୧ (ଖ)॥
 ଜୋ ମାୟା ସବ ଜଗତୁ ନରୁଣ୍ଡା । ଜାୟୁ ଚରଣ ଲଖି କାହୁଁ ନ ପାଡ଼ା ॥
 ସୋଇ ପ୍ରଭୁ ଭୁବିଲସ ଖରସଜା । ନାଚ ନଟୀ ଇବ ସହିତ ସମାଜା ॥୧॥
 ସୋଇ ସର୍ବଦାନନ୍ଦ ବନ ରାମା । ଅଜ ବିଗ୍ୟାନ ରୂପ ବଲ ଧାମା ॥
 ବ୍ୟାପକ ବ୍ୟାପ୍ୟ ଅଖଣ୍ଡ ଅନନ୍ତା । ଅଖିଲ ଅମୋଗସକ୍ତ ଉଗବତା ॥୨॥
 ଅଗୁନ ଅଦତ୍ତ ଗିର ଗୋଷ୍ଠତା । ସବବରସୀ ଅନବଦ୍ୟ ଅଜ୍ଞତା ॥
 ନିର୍ମମ ନିରାକାର ନରମୋହା । ନିତ୍ୟ ନିରଞ୍ଜନ ସୁଖ ସଦୋହା ॥୩॥
 ପ୍ରକୃତିପାର ପ୍ରଭୁ ସବ ଉର ବାସୀ । ବ୍ରହ୍ମ ନିଶ୍ଚୟ ବିରଜ ଅବିନାଶୀ ॥
 ଇହା ମୋହ କର କାରନ ନାହିଁ । ରବି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ତମ କବହୁଁ କି ଜାହିଁ ॥୪॥

ସେ ଅଟଇ କାସୀ ରଘୁପତିଙ୍କର, ବୁଝନ୍ତେ ମିଥ୍ୟା ସେ ପୁଣ ।

ରାମ କୃପା ବିନା ନ ଯାଏ ଖରେଣ, ପଣ ତଳି କହେ, ଶୁଣ ॥୭୧ (ଖ)॥
 ନରୁଏ ଯେବଣ ମାୟା ସାରା ଜଗତକୁ । ବୁଝି ନ ପାରନ୍ତି କେହୁ ଯା'ର ଚରଣକୁ ॥
 ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଭୁବିଲସ ମାତେ, ଖରସଜ । ନାଚଇ ନଟୀ ସହୃଦ ସମାଜ ॥୧॥
 ସେ ରାମ ସର୍ବଦାନନ୍ଦ ନବଦନ ଶ୍ୟାମ । ଅଜ ବିଜ୍ଞାନ ସ୍ବରୂପ ଗୁଣ-ଶୀଳ-ଧାମ ॥
 ବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମ ଆବର ଅଖଣ୍ଡ ଅନନ୍ତ । ଅଖିଲ ରୂପ ଅନନ୍ଦ ଏକ ଉଗବନ୍ତ ॥୨॥
 ଅଗୁଣ ଅଦନ୍ତ ମନ-ବଚନ-ଗୋଷ୍ଠତ । ସମବର୍ଣ୍ଣୀ ଅକଲଙ୍କ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅଜିତ ॥
 ନିର୍ମମ ନିର୍ମୋହ ନିରାକାର ନିରଞ୍ଜନ । ନିତ୍ୟ ସନାତନ ଶୋଭା-ସୁଖ-ନିକେତନ ॥୩॥
 ପ୍ରକୃତି-ପର ସେ ପ୍ରଭୁ ସବ ହୃଦବାସୀ । ନିଶ୍ଚୟ ନିରୁଜ ବ୍ରହ୍ମ ସଦା ଅବିନାଶୀ ॥
 ମୋହରନାହିଁ କୌଣସି କାରଣ ଏଠାରେ । ରବି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କେବେକି ତମ ଯାଇପାରେ ? ॥୪॥

ଲୋଭ) କାହାର ସେବାପତି ଏବଂ କନ୍ୟା, କପଟ ଓ ପାତଶ୍ରୁତା ଯୋଗା ॥ ୭୧ (କ) ॥
 ଉକ୍ତ ମାୟା ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀରଙ୍କ କାସୀ । ବୁଝି ବିରୁଦ୍ଧ କଲେ, କାହା ମିଥ୍ୟା; କିନ୍ତୁ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପା ବିନା କାହା ବି ଦୂର ହୁଏ ନାହିଁ । ହେ ନାଥ ! ଏହା ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି
 କହୁଅଛି ॥ ୭୧ (ଖ) ॥ ଯେଉଁ ମାୟା ସମସ୍ତ ସମ୍ଭାରକୁ ନରୁଣ୍ଡୁ ଏବଂ କେହି ଯାହାର
 କୃତିତ୍ବକୁ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ହେ ଖରସଜ ଗରୁଡ଼ ! ସେହି ମାୟା ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଭୁବୁକ୍ତିର ଇଙ୍ଗିତିରେ କାହାର ସମାଜ ସହିତ ନଟୀ ପରି ନାଚେ ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀରାମ
 ସେହି ସର୍ବଦାନନ୍ଦନ ଯେ, ଅକଳ୍ପା, ବିଜ୍ଞାନ-ସ୍ବରୂପ, ରୂପ ଓ ବଳଧାମ, ସର୍ବବ୍ୟାପକ
 ତଥା ବ୍ୟାପ୍ୟ (ସର୍ବରୂପ), ଅଖଣ୍ଡ, ଅନନ୍ତ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅମୋଗ-ଶକ୍ତ ଏବଂ ତତ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟରେ
 ପୂଜ ॥ ୨ ॥ ସେ ନିର୍ଭୁଣ (ମାୟା-ପ୍ରାଣ-ରହିତ), ମହାନ ବାଣୀ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର
 ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବରେ, ସର୍ବବ୍ରହ୍ମା, ନିର୍ବୋଧ, ଅଜେୟ, ମମତା-ରହିତ, ନିରାକାର, ମୋହରହୃତ,
 ନିତ୍ୟ, ମାୟାରହୃତ ଏବଂ ସ୍ବଖରଣୀ ॥ ୩ ॥ ସେ ପ୍ରକୃତିଠାରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବରେ, ସର୍ବସମର୍ଥ

ଭଗତ ହେତୁ ଭଗବାନ ପ୍ରଭୁ ରାମ ଧରେଉ ତନୁ ଭୂପ ।

କିଏ ଚରିତ ପାବନ ପରମ ପ୍ରାକୃତ ନର ଅନୁରୂପ ॥୭୨ (କ)॥

ଜଥା ଅନେକ ବେଶ ଧରି ନୃତ୍ୟ କରଇ ନଟ କୋଇ ।

ସୋଇ ସୋଇ ଭାବ ଦେଖାଉଁ ଆସୁନ ହୋଇ ନ ସୋଇ ॥୭୨ (ଖ)॥

ଅସି ରଘୁପତି ଲାଲ ଉରଗାଘ । ଦନୁଜ ବିମୋହନ ଜନ ସୁଖକାଘ ॥

ଜେ ମତି ମଲିନ ବିଷୟ ବସ କାମୀ । ପ୍ରଭୁ ପର ମୋହ ଧରୁଁ ଇମି ସ୍ଥାନୀ ॥୭୩

ନୟନ ଦୋଷ ଜା କହୁଁ ଜବ ହୋଇ । ପୀତ ବରନ ସସି କହୁଁ କହ ସୋଇ ।

ଜବ ଜେହୁ ଦିସି ଭ୍ରମ ହୋଇ ଖରେସା । ସୋ କହ ପଛି ମ ଉପୁଡ଼ି ଦିନେସା ॥୭୪

ନୌକାରୁତ ଚଲତ ଜଗ ଦେଖା । ଅଚଳ ମୋହ ବସ ଆପୁଣି ଲେଖା ।

ବାଲକ ଭ୍ରମଣ ନ ଭ୍ରମଣି ଗୁଡ଼ାଘା । କହଣି ପରସ୍ପର ମିଥ୍ୟାବାଘା ॥୭୫॥

ଭକ୍ତଙ୍କ କାରଣେ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ ରାମ ଧରି ତନୁ ଭୂପ ।

ପରମ ପଣ୍ୟ କରନ୍ତି ଚରିତ ପ୍ରାକୃତ ନରାନୁରୂପ ॥୭୬ (କ)॥

ଅନେକ ପ୍ରକାର ବେଶ ଧରି ଯେତେ ନୃତ୍ୟ କରେ ନଟ କେହୁ ।

ସେହୁ ସେହୁ ଭାବ ଦେଖାଉଥାଏ ସେ, ନିଜେ ନ ହୁଅଇ ସେହୁ ॥୭୬ (ଖ)॥

ଏମନ୍ତେ ରଘୁପତିଙ୍କ ଚରିତ, ବ୍ୟାଳାଘ । ନିଶାଚର-ବିମୋହନ ଭକ୍ତ-ସୁଖ-କାଘ ॥

ଯେ ମତି-ମନ୍ତ ବିଷୟ-ବଶ ସଦା କାମୀ । ଧରନ୍ତି ଏମନ୍ତ ମୋହ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତି, ସ୍ଥାନୀ ॥୭୭॥

ନୟନ ରୋଗ ଯାହାକୁ ହୋଇଯାଏ ଯେବେ । ତନ୍ମୁ ମାକୁ ପୀତବର୍ଣ୍ଣ କହଇ ସେ ତେବେ ॥

ଯାହାକୁ ଯେବେ ଦିଗ୍‌ଭ୍ରମ ହୁଅଇ, ଖରେଶ । ସେ କହଇ ପଶ୍ଚିମରୁ ଉଦିତ ଦିନେଶ ॥୭୮॥

ନିକାରୁତ ପୃଥ୍ବୀ ଗୁଣବା ଦେଖଇ । ମୋହ-ବଶ ଆପଣାକୁ ଅଚଳ ଲେଖଇ ॥

ବାଲକେ ଭ୍ରମନ୍ତି, ନ ଭ୍ରମନ୍ତି ଭବନାତି । କହନ୍ତି ପରସ୍ପର ସେହୁ ମିଥ୍ୟାବାଘା ॥୭୯॥

ପ୍ରଭୁ, ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ନିରନ୍ତର ନିବାସୀ, ଇଚ୍ଛା-ରହିତ, ବିକାର-ରହିତ ଏବଂ

ଅବିନାଶୀ ବ୍ରହ୍ମ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କଠାରେ ମୋହର କାରଣ ନାହିଁ । ଅନ୍ଧକାର ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ

ସମ୍ମୁଖକୁ କେବେ ଆସିପାରେ କି ? ॥ ୭୨ ॥ ବୋହା—ଭଗବାନ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର

ଭକ୍ତଜନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ନୃପଶଙ୍କର ଧାରଣ କଲେ ଏବଂ ଯାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ଅନେକ

ପାବନ ଚରିତ କଲେ ॥ ୭୨ (କ) ॥ କୌଣସି ନଟ ଏନେକ ବେଶ ଧାରଣପୂର୍ବକ

ନୃତ୍ୟ କରେ ଏବଂ ବେଶାନୁକୂଳ ଭାବଭଙ୍ଗୀ ଦେଖାଏ । କିନ୍ତୁ ସ୍ବୟଂ ସେ ତନୁଧରୁ

କୌଣସି ଗୋଟିଏ ହେଲେ ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ ॥ ୭୨ (ଖ) ॥ ଚୌପାଈ :—ହେ

ଚରୁଡ଼ ! ସେହୁପରି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କର ଏ ଲାଲା । ଏହା ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ

ଭାବରେ ମୋହଗ୍ରସ୍ତ କରି ପକାଏ ଏବଂ ଭକ୍ତବୃନ୍ଦଙ୍କୁ ସ୍ବଶ କାନ କରେ । ହେ ସ୍ତ୍ରୀ !

ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ମଲିନମତି, ଯେଉଁମାନେ ବିଷୟର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ଏବଂ କାମୁକ,

ସେହୁମାନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଉପରେ ଏହି ପ୍ରକାର ମୋହ ଆରୋପ କରିଥା'ନ୍ତି ॥ ୭୩ ॥

ହରି ବସଇକ ଅସମୋହ ହୃଦଂଗା । ସପନେହୁଁ ନହିଁ ଅଗ୍ୟାନ ପ୍ରସଂଗା ॥
ମାୟାବସ ମନମନ୍ଦ ଅଗ୍ରୀ । ହୃଦୟୁଁ ଜମନିକା ବହୁବିଧ ଲଗୀ ॥୩॥
ତେ ସଠ ହଠ ବସସସୟୁ କରନ୍ତୁ । ନିଜ ଅଗ୍ୟାନ ରାମ ପର ଧରନ୍ତୁ ॥୪॥

କାମ ହୋଧ ମଦ ଲୋଭ ରତ ଗୁହାସକ୍ତ ହୁଏରୁପ ।

ତେ କିମି ଜାନହିଁ ରଘୁପତିକୁ ମୁତ ପରେ ତମ କୃପ ॥୨୩ (କ)॥

ନିର୍ଗୁନ ରୂପ ସୁଲଭ ଅତି ସଗୁନ ଜାନ ନହିଁ କୋଇ ।

ସୁଗମ ଅଗମ ନାନା ଚରିତ ସୁନି ମୁନି ମନ ଭ୍ରମ ହୋଇ ॥୨୩ (ଖ)॥

ସୁଦୁ ଖଗେସ ରଘୁପତି ପ୍ରଭୁତାରି । କହୁଛି ଜଥାମତି କଥା ସୁହାରି ॥

ଜେନ୍ଦ୍ର ବିଧି ମୋହ ଭୟୁର ପ୍ରଭୁ ମୋହ । ସୋଭ ସବ କଥା ସୁନାଉଛି ତୋହ ॥୨୪॥

ରାମ ବିଷୟକ ମୋହ ଏମନ୍ତ, ବିହଙ୍ଗ । ସପନେହୁଁ ନାହିଁ ତହିଁ ଅଜ୍ଞାନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ॥

ମାୟା-ବଶ ମନମନ୍ଦ ସେ ଭାଗ୍ୟ-ରହତ । ନାନାବିଧ ଆବରଣେ ହୁଏ ଆଛାଡ଼ିତ ॥୨୫॥

ସେ ଶଠ ହଠ-ବିବଶ ସଶୟୁ କରନ୍ତୁ । ନିଜ ଅଜ୍ଞାନ ରାମଙ୍କ ଉପରେ ଧରନ୍ତୁ ॥୨୬॥

କାମ ହୋଧ ମଦ ଲୋଭ ନିରତ ସେ ଗୁହାସକ୍ତ ହୁଏରୁପ ।

ସେ ମୁତ କେମନ୍ତେ ଜାଣିବେ ରାମଙ୍କୁ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ଅନ୍ଧ କୃପ ॥୨୩ (କ)॥

ନିର୍ଗୁଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଲଭ, ସଗୁଣ ରୂପ କେହି ନ ଜାଣନ୍ତି ।

ସୁଗମ ଅଗମ୍ୟ ଚରିତ ଅନେକ, ଶୁଣି ପ୍ରମାଣେ ଭ୍ରମନ୍ତି ॥୨୩ (ଖ)॥

ଶୁଣ ଖଗେଶ, ମହମା ରଘୁପତିଙ୍କର । କହେ ମତି ଅନୁରୂପ କଥା ମନୋହର ॥

ଭ୍ରମ ହୋଇଲି ବୋହାରି, ଯେଉଁଭାବେ ମୋତେ । ସେହୁ ସମସ୍ତ ଚରିତ ଶୁଣାଉଛୁ ତୋତେ ॥୨୪॥

ଯେତେବେଳେ କାହାଠାରେ କାମଲ ଆଦି ନେହାଶ୍ରେୟ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ସେ

ଚନ୍ଦ୍ରମାର ବର୍ଣ୍ଣ ପାତ ବୋଲି କହେ । ହେ ପକ୍ଷିସୁତ ! ଯେତେବେଳେ କୌଣସି

ବ୍ୟକ୍ତିର ହସତ୍ସମ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପର୍ବତ ହସରେ ଉଡ଼ିତ ହୋଇ-

ଅଛନ୍ତି ବୋଲି କହେ ॥୨୫॥ ନୌକାଶ୍ରେୟୀ ମନୁଷ୍ୟ ଜଗତକୁ ଚକ୍ରପାତର ଦେଶେ ଏବଂ

ମୋହବଶତଃ ଆପଣଙ୍କୁ ଅତଳ ମନେ କରେ । ବାଳକମାନେ ଚକାଚକା ଭରିଆ

ଖେଳନ୍ତି । ଘର ପ୍ରଭୃତି ବୁଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ

ବୋଲି କହନ୍ତି ॥ ୨୬ ॥ ହେ ଗରୁଡ଼ ! ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ବିଷୟରେ ମୋହର କଲ୍ପନା ମଧ୍ୟ

ସେକ୍ତପରି ମିଥ୍ୟା । ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ତ ସ୍ବପ୍ନରେ ସ୍ଥଳା ଅଜ୍ଞାନର ଅବକାଶ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ

ଯେଉଁମାନେ ମାୟାର ବଶ, ମନମନ୍ଦ ଓ ଭାଗ୍ୟହୀନ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କ ହୃଦୟ ଉପରେ ଅନେକ

ପ୍ରକାରର ପରଦା ପଡ଼ିଅଛି, ସେହୁ ମୂର୍ଖମାନେ ଜବରଦସ୍ତି ନିର୍ଦ୍ଦର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ

ସତେହ କରନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣା ଆପଣାର ଅଜ୍ଞାନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଉପରେ ଆଶ୍ରେୟ

କରନ୍ତି ॥ ୨-୫ ॥ ବୋହା—ଯେଉଁମାନେ କାମ, ହୋଧ, ମଦ ଓ ଲୋଭରେ

ରତ ଏବଂ ହୁଏ ରୂପକ ଗୁଡ଼ି ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ, ସେମାନେ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ କପରି ଜାଣି

ରାମ କୃପା ଭଜନ ଭୁକ୍ତ ତାତା । ହରି ଗୁନ ପ୍ରୀତି ମୋହି ସୁଖଦାତା ।
 ତା ତେ ନହିଁ କହୁ ଭୁକ୍ତ ହି ଦୁର୍ବର୍ତ୍ତୁ । ପରମ ରହସ୍ୟ ମନୋହର ଗାତ୍ରୁ ॥୧॥
 ସୁନହୁ ରାମ କର ସଜନ ସୁଭାଞ୍ଜ । ଜନ ଅଭିମାନ ନ ରାଖି କାଞ୍ଜ ।
 ସଂସୃତ ମୂଲ ସୁଲପଦ ନାନା । ସକଳ ସୋକ ଦାୟକ ଅଭିମାନ ॥୩॥
 ତା ତେ କରହିଁ କୃପାକ୍ଷୟ ଦୁଃଖ । ସେବକ ପର ମମତା ଅତି ଭୁଞ୍ଜ ।
 କିମି ସିସୁ ତନୁ ଗୁନ ହୋଇ ଗୋସାଇଁ । ମାତ୍ର ଚରଣ କଟିନ କା ନାହିଁ ॥୪॥
 ଜଦପି ପ୍ରଥମ ଦୁଃଖ ପାର୍ଥୁଇ ରୋଷୁଇ ବାଲ ଅଧୀର ।
 ବ୍ୟାଧି ନାସ ହୁଅ ଜନନୀ ଗନତି ନ ସୋ ସିସୁ ପୀର ॥୧୪ (କ)॥

ରାମଙ୍କ କୃପା-ଭଜନ ରୂପେ ଅଟ, ଭ୍ରାତା । ହରିଗୁଣ-ଅନୁରାଗୀ ମୋର ସୁଖ-ଦାତା ॥
 ତେଣୁ ରୂପ ଆଗେ କହୁ ଗୁପ୍ତ ନ ରଖିବ । ପରମ ସୁନ୍ଦର ଏହି ରହସ୍ୟ କହୁବି ॥୧॥
 ଶୁଣ ରାମମଣିଙ୍କର ସହଜ ସ୍ୱଭାବ । କେବେ ନ ରଖନ୍ତି ଭକ୍ତ-ଅଭିମାନ-ଭାବ ॥
 ସଂସୃତ ମୂଲ ଶୂଳଦ ବିବିଧ ବିଧାନ । ସକଳ ଶୋକ-ଦାୟକ ଅଟେ ଅଭିମାନ ॥୩॥
 ସେ ହେତୁ କରନ୍ତି କୃପାକ୍ଷୟ ଦୁଃଖଭୁକ । ସେବକ ଉପରେ ତାଙ୍କ ମମତା ବହୁକ ॥
 ବାଲକ ଶରୀରେ ବୃଷ ଉଠନ୍ତେ ଯେସନ । ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇ ଜନନୀ ଚରାଏ ବହନ ॥୪॥
 ଯଦ୍ୟପି ପ୍ରଥମେ ଲଭି ଅତି କଷ୍ଟ ଅଧୀରେ ଶିଶୁ କାନ୍ଦଇ ।
 ବ୍ୟାଧି ନାଶ ହେତୁ ସେ ଶିଶୁ ପୀଡ଼ାକୁ ମାତା କହୁ ନ ଗଣଇ ॥୧୪ (କ)॥

ପାଗବେ ? ସେହୁ ମୂର୍ଖମାନେ ଅନ୍ଧକାର କୂପରେ ପଡ଼ିଥା'ନ୍ତି ॥ ୧୩ (କ) ॥ ନିର୍ଗୁଣ
 ରୂପ ଅତି ସୁଲଭ, କିନ୍ତୁ ସଗୁଣ ରୂପକୁ କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସେହୁ ସଗୁଣ
 ଭଗବାନଙ୍କ ନାନାବିଧ ସ୍ୱରୂପ ଓ ଅଗମ ଚରଣ ଶୁଣି ମୁନିଜନଙ୍କ ମନରେ ମଧ୍ୟ ଭ୍ରମ
 ଜାତ ହୁଏ ॥ ୧୩ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- ହେ ପକ୍ଷିରାଜ ଗରୁଡ଼ ! ଶ୍ରୀ ରାମାନନ୍ଦଙ୍କ
 ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ବିଷୟ ଶୁଣନ୍ତୁ । ମୋ ରୁଚି ଅନୁରୂପ ମୁଁ ସେହି ସୁନ୍ଦର କଥା କହୁଅଛି ।
 ହେ ପ୍ରଭୋ ! ମୋ ମନରେ ଯେପରି ମୋହ ଜାତ ହେଲା, ସେହି ସବୁ କଥା ଆପଣଙ୍କୁ
 ଶୁଣାଉଛି ॥ ୧ ॥ ହେ ତାତ ! ଆପଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପାପାତ୍ର । ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଗୁଣ ପ୍ରତି
 ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରୀତି । ଅତଏବ ଆପଣ ମୋ ପ୍ରତି ସ୍ୱପ୍ନଦାୟକ । ଏହି ହେତୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ
 ପାଖରେ କହୁ ଗୁପ୍ତ ରଖୁନାହିଁ ଏବଂ ଅତି ରହସ୍ୟମୟୀ କଥା ଗାଲି ଆପଣଙ୍କୁ
 ଶୁଣାଉଅଛି ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସହଜ ସ୍ୱଭାବ କଥା ଶୁଣନ୍ତୁ । ସେ ଭକ୍ତଠାରେ
 କଦାପି ଅଭିମାନ ରଖାଇ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । କାରଣ, ଅଭିମାନ ଜନ୍ମ-ମରଣ ସଂସାରର
 ମୂଳ ଉପାଦାନ । ତାହା ବହୁବିଧ କ୍ଲେଶ ଓ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଶୋକ ଦାନ କରେ ॥ ୩ ॥
 ଏଣୁ କୃପାକ୍ଷୟ ତାହାକୁ ଦୂର କରାଯିବ । କାରଣ, ସେବକ ଉପରେ ତାଙ୍କର
 ଅପାର ମମତା । ହେ ଗୋସାଇଁ ! ଶିଶୁର ଶରୀରରେ ବୃଷ ହେଲେ, ମାତା
 କଠୋର - ଦୁଃସ୍ୱାଦ୍ୱା ହୋଇ ତାହା ଚରିତଅଛି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :-

ତମି ରଘୁପତି ନିଜ ବାସ କର ହରଣ୍ଡି ମାନ ହୃତ ଲଗି ।

ତୁଳସିଦାସ ଐସେ ପ୍ରଭୁକୁ କସ ନ ଭଜନ୍ତୁ ଭ୍ରମ ତ୍ୟାଗି ॥୭୪ (ଖ)॥

ସମ କୃପା ଆପନି ଜଡ଼ତାରି । କହୁଛି ଶରଣେ ସୁନନ୍ତ ମନ ଲାଗି ।
ଜବ ଜବ ସମ ମନୁଜ ତନୁ ଧରଣ୍ଡି । ଭକ୍ତ ହେତୁ ଲାଗି ବହୁ କରଣ୍ଡି ॥୧॥
ତବ ତବ ଅର୍ଘ୍ୟପ୍ରସାଦ ମୋଁ ଜାଣି । ବାଲଚରଣ ବଲ୍ଲେକ ହରଷାଣ୍ଡି ॥
ଜନ୍ମ ମହୋତ୍ସବ ଦେଖିଣି ଜାଣି । ବରଷ ପାଁତ ତହିଁ ରହଣି ଲେଖାଣି ॥୨॥
ଲକ୍ଷ୍ମଦେବ ମମ ବାଲକ ସୁମା । ସୋଗ୍ରା ବସୁଷ କୋଟି ସତ କାମା ॥
ନିଜ ପ୍ରଭୁ ବଦନ ନିହାରି ନିହାସ । ଲେଚନ ସୁଫଳ କରଣି ଉରଗାସ ॥୩॥
ଲଘୁ ବାସୁସ ବସୁ ଧରି ହରି ସୁଗା । ଦେଖଣି ବାଲଚରଣ ବହୁ ରଂଗା ॥୪॥

ହରଣ୍ଡି ତେସନ ରଘୁପତି, ମାନ ନିଜ ବାସହୃତ ଲଗି ।

ତୁଳସୀ ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁକୁ ନ ଭଜୁ କପାଁ ଭ୍ରମ ପରିତ୍ୟାଗି ? ॥୭୪ (ଖ)॥

ସମଙ୍କର ଅନୁକୃତ ନିଜ ମୁଖପଣ । କହୁଛି ଶର-ନାୟକ, ଶୁଣ ଦେଲ ମନ ॥
ସେବେସେବେ ସମ ନର ଶରଣ ଧରଣ୍ଡି । ନାନାବିଧ ଲାଗି ଭକ୍ତ ନିମନ୍ତେ କରଣ୍ଡି ॥୧॥
ତେବେ ତେବେ ମୁଁ ଅରୋଧା ନଗରକୁ ଯାଏ । ଶିଶୁଲାଳା ଅବଲେକି ଅତି ସୁଖ ପାଏ ॥
ଜନ୍ମ ମହୋତ୍ସବ ଯାଇ ବର୍ଷନ କରଇ । ବର୍ଷ ପାଞ୍ଚ ଭାରି ତହିଁ ଆନନ୍ଦେ ରହଇ ॥୨॥
ଅତି ମୋ ଲକ୍ଷ୍ମଦେବ ବାଲକ ଶ୍ରୀରାମ । କଲେକର ଶୋଭାକୋଟି ତୋଟି ଶତକାମ ॥
ନିରେସି ନିରେସି ନିଜ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଦନ । ଲେଚନ ସୁଫଳ କରେ ପଦ୍ମ-ଅଶନ ॥୩॥
ସୁଦ୍ଧ କାକ-ଦେହ ଧରି ବୁଲି ପ୍ରଭୁ ସଙ୍ଗ । ଦେଖଇ ବାଲ-ଚରଣ ନାନାବିଧ ରଙ୍ଗ ॥୪॥

ଶିଶୁ ବ୍ରଣ ଚରିବା ସମୟରେ ପ୍ରଥମେ ହଃଶ ପାଏ ଏବଂ ଅଧାର ହୋଇ କାନ୍ଦେ ସତ,
ଜଥାଟି ମାତା ତାହାର ରୋଗ-ନାଶ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶିଶୁର ସେହ ପାତା ଆଦୌ ଗଣନ୍ତି
ନାହିଁ ଏବଂ ବେପରୁଆ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତୁ ଚରି କଥନ୍ତି ॥ ୭୪ (ବ) ॥ ସେହପରି ଶ୍ରୀରାମନାଥ
ତାଙ୍କ ଦାସର ଅଭିମାନ ତାହାରି ହୃତ ନିମନ୍ତେ ହରଣ କରନ୍ତି । ତୁଳସୀଦାସ
କହନ୍ତି—ଏପରି ପ୍ରଭୁକୁ ଭ୍ରମ-ତ୍ୟାଗ କରି କାହିଁକି ଭଜୁନାହିଁ ? ॥ ୭୪ (ଖ) ॥
ତୌପାରି—ହେ ସମ୍ପର୍କିତ ଗରୁଡ଼ ! ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପା ଓ ମୋ ନିଜ କତତା (ମୁର୍ଖତା)
କଥା କହୁଅଛି । ମନ ଲଗାଇ ଶୁଣନ୍ତୁ । ସେବେ ସେବେ ଶ୍ରୀରାମ ମନୁଷ୍ୟ ଶରଣ
ଧାରଣ କରନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେ ଭକ୍ତଜନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ବହୁତ ଲାଗି କରନ୍ତି ॥ ୧ ॥
ସେହ ସେହ ସମୟରେ ମୁଁ ଅରୋଧାପୁଷ୍ପ ଯାଏ ଏବଂ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବାଲଲାଳା ଦେଖି
ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରେ । ସେଠାକୁ ଯାଇ ମୁଁ ଜନ୍ମମହୋତ୍ସବ ଦେଖେ ଏବଂ
ଭଗବାନଙ୍କ ଶିଶୁଲାଳାରେ ପ୍ରଭୁକୁ ହୋଇ ସେହଠାରେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଯାଏ ରହେ ॥ ୨ ॥
ବାଲକ ରୂପେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୋର ଲକ୍ଷ୍ମଦେବ, ତାହାଙ୍କ ଶରଣରେ ଶତକୋଟି
କାମଦେବଙ୍କ ଶୋଷ ବିରାଜିତ । ହେ ଗରୁଡ଼ ! ମୋ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ମୁଖ ଦେଖି ଦେଖି

ଲରିକାଈଁ ଜହଁ ଜହଁ ପିରୁହିଁ ତହଁ ତହଁ ସମ ଉଡ଼ାଉଁ ।

ଜୁଠି ପରଇ ଅକର ମହଁ ସୋ ଉଠାଇ କରି ଖାଉଁ ॥୭୫ (କ)॥

ଏକ ବାର ଅତିସୟ ସବ ଚରିତ କିଏ ରଘୁସାର ।

ସୁମିରତ ପ୍ରଭୁ ଲାଲ ସୋଲ ପୁଲକିତ ଭୟଭୟ ସଞ୍ଚର ॥୭୫ (ଖ)॥

କହଇ ଭୟଶ୍ରୀ ସୁନହୁ ଖଗନାୟକ । ରାମ ଚରିତ ସେବକ ସୁଖଦାୟକ ॥

ନୃପ ମନ୍ଦିର ସୁନ୍ଦର ସବ ଭାଷା । ଖଚିତ କନକ ମନ ନାନା ଜାଣା ॥୧॥

ବରନି ନ ଜାଇ ରୁଚିର ଅଟନାଈ । ଜହଁ ଖେଲୁଁ ନିତ ଶୁଭିତ ଶୁଭି ॥

ବାଲ ବିନୋଦ କରତ ରଘୁସଈ । ବିଚରତ ଅକର ଜନନି ସୁଖଦାଈ ॥୨॥

ମକରତ ମୁଦୁଲ କଲେବର ସ୍ୟାମା । ଅଙ୍ଗ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତି ଛବି ବହୁ କାମା ॥

ନବ ରାଜାବ ଅଛୁନ ମୁଦୁ ଚରନା । ପଦକ ରୁଚିର ନଖ ସପି ଦୁତି ହରନା ॥୩॥

ପିଲୁକିନେ ଯେଣେ ଯେଣେ ବିଚରନ୍ତି ତେଣେ ତେଣେ ସଙ୍ଗେ ଯାଏ ।

ଅଗଣାରେ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ପଡ଼ଇ ତାହା ଉଠାଇଣ ଖାଏ ॥୭୫ (କ)॥

କଲେ ଏକ ବାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବଳ ଚରିତ ଶ୍ରୀ ରଘୁସାର ।

କରନ୍ତେ ସୁରତ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେ ଲାଳା ପୁଲକ ହୁଏ ଶଙ୍ଖର ॥୭୫ (ଖ)॥

କହଇ ଭୁଶୁଣି, ଶୁଣ, ବିହଙ୍ଗ-ନାୟକ । ରାମ ଚରିତ ସେବକ-ସୁଖ-ପ୍ରଦାୟକ ॥

ନୃପଙ୍କ ମନ୍ଦିର ସବ ପ୍ରକାରେ ସୁନ୍ଦର । ଖଚିତ କନକ ମଣି ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ॥୧॥

ରୁଚିର ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ବଞ୍ଚି ନ ହୁଅଇ କହ । ପ୍ରତିଦିନ ବିହରନ୍ତି ଶୁଣ ଭଲ ଯହିଁ ॥

ବାଲକ-ବିନୋଦ ରଘୁନନ୍ଦନ କରନ୍ତି । ଜନନୀ-ସୁଖଦ, ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ବିଚରନ୍ତି ॥୨॥

ମୁକୁ ମରକତ ଶ୍ୟାମ କଲେବର ରାମ । ଅଙ୍ଗ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲଭେ ବହୁ କାମ ॥

ନବୀନ ରାଜାବ ମୁକୁ ଅରୁଣ ପୟର । ଅଙ୍ଗୁଳ ନଖ ରୁଚିର ଶଶି-ହ୍ୟାତି-ଦର ॥୩॥

ମୁଁ ନେବ ସଫଳ କରେ ॥ ୩ ॥ ଶୁଦ୍ଧ କାକଶସର ଧାରଣ କରି ଭଗବାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ

ସଙ୍ଗେ ବୁଲି ବୁଲି ମୁଁ ତାହାଙ୍କର ବିବିଧ ପ୍ରକାରର ବାଳଚରିତ ଦେଖେ ॥ ୪ ॥

କୋହା :—ବାଲକାଳରେ ସେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବୁଲନ୍ତି, ମୁଁ ସେହି ସେହି

ସ୍ଥାନକୁ ତାଙ୍କ ସହୃଦ ଉଡ଼ିଉଡ଼ିକା ଯାଏ ଏବଂ ଅଗଣାରେ ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ଅର୍ଘ୍ୟ

ପଡ଼ିଥାଏ, ତାହା ଉଠାଇ ଖାଏ ॥ ୭୫ (କ) ॥ ଏକଦା ଶ୍ରୀ ରଘୁସାର ସମସ୍ତ ଲାଳା

ଅତ୍ୟଧିକ ମାତାରେ ସମ୍ପାଦନ କଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେହି ଲାଳା ସୁରତ କହିବା ମତେ

କାକ ଭୁଶୁଣିଙ୍କର ଶଙ୍ଖର ପ୍ରେମାନନ୍ଦବିଶେଷ ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା ॥ ୭୫ (ଖ) ॥

ଚୌପାଈ :—ଭୁଶୁଣି କହୁ ଶୁଣିଲେ—“ହେ ପକ୍ଷିରାଜ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରିତ

ସେବକମାନଙ୍କୁ ସୁଖଦାୟକ । ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜମହଲ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ହରିତ ।

ସୃଷ୍ଟି ମହଲରେ ନାନା ପ୍ରକାର ରତ୍ନ ଜଡ଼ିତ ॥ ୧ ॥ ସୁନ୍ଦର ଅଗଣାରେ ବର୍ଦ୍ଧନା

କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ସେହିଠାରେ ଶୁଭଭଲ ପ୍ରତିଦିନ ଖେଳନ୍ତି । ମାତାଙ୍କର

ଲଲିତ ଅଙ୍ଗ କୁଲସାବିତ ଗୁଣ । ନୃପୁର ଗୁରୁ ମଧୁର ରବିକାଶ ॥
ଗୁରୁ ପୁରଟ ମନ ରଚିତ ବନାଛି । କଟି କଂକନ କଲ ମୁଖର ସୁଦାଛି ॥୩॥

ରେଖା ସପ୍ତ ସୁନ୍ଦର ଉଦର ନାସା ରୁଚିର ଗର୍ଭର ।

ଉର ଆୟତ ଭ୍ରାଜତ ବିବିଧ ବାଲ ବିଭୂଷନ ଚାରି ॥୨୭॥

ଅରୁଣ ପାଣି ନଖ କରଜ ମନୋହର । ବାହୁ ବିସାଲ ବିଭୂଷନ ସୁନ୍ଦର ॥
କଂଧ ବାଲ କେନ୍ଦୁରି ଦର ଗ୍ରୀଢ଼ି । ଗୁରୁ ଚରୁକ ଆନନ ଛବି ସୀଢ଼ି ॥୧॥
କଲକଲ ବଚନ ଅଧର ଅରୁନାରେ । ଦୁଇ ଦୁଇ ଦସନ ବିସଦ ବର ବାରେ ॥
ଲଲିତ କପୋଲ ମନୋହର ନାସା । ସକଳ ସୁଖଦ ସର୍ବିକର ସମ ହାସା ॥୨॥
ମାଲ କଂଜ ଲୋଚନ ଉଦମୋଚନ । ଭ୍ରାଜତ ଶୁଭ ଚିତ୍ତ ଗୋସ୍ବେତନ ॥
ବିକଟ ଭୁକ୍ତି ସମ ଶ୍ରବନ ସୁଦାସ । କୁଞ୍ଚିତ କଟ ମେତକ ଛବି ଗୁପ୍ତ ॥୩॥

ଲଲିତ ଚନ୍ଦ୍ର କୁଳିଣ ଅଙ୍ଗୁଶାବି ଗୁଣ । ନୃପୁର ମଧୁର ମନୋହର ଧ୍ବଜ-କାଶ ॥
ରୁଚିର କନକ ମଣି ଖଚିତ ନିର୍ମିତ । କଟିରେ କଙ୍କଣୀ କଲରବ ପ୍ରଶୋଭିତ ॥୪॥

ଉଦରେ ହିଁବଳୀ-ରେଖା ମନୋହର ନାହିଁ ସୁନ୍ଦର ଗର୍ଭର ।

ଅୟତ ଦୁବେଶ୍ବର ଗଜଲ ବିବିଧ ବାଲ ବିଭୂଷଣ ଚାରି ॥୨୭॥

ଅରୁଣ ପାଣି ଅଙ୍ଗୁଳି ନଖ ମନୋହର । ବିଶାଳ ବାହୁରେ ଶୋଭେ ଭୂଷଣ ସୁନ୍ଦର ॥
ବାଲସିଂହ ସୁଦ୍ଧ କମ୍ବୁଜୀବ ମନୋରମ । ଗୁରୁ ଚରୁକ ଆନନ ଛବିସୀମା ରମ୍ୟ ॥୧॥
ଅରୁଣ ଅଧର ମୁହଁ ଦିବ୍ୟେଷି ବଚନ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହୃଦ ହୃଦ ବିଶଦ ଦଶନ ॥
ଲଲିତ କପୋଲ ନାସା ଅତି ମନୋହର । ସକଳ ସୁଖଦ, ହାସ୍ୟ ଯେତେ ଶିଖିକର ॥୨॥
ମାଲ ମାରଜ ନୟନ ଉଦ-ଉମୋଚନ । ବିରାଜଇ ଶୁଭପଟେ ଟୀକା ଚୋସେତନ ॥
ବିକଟ ଭୁକ୍ତି ସମ ଶ୍ରବଣ ଶୋଭଇ । କୁଞ୍ଚିତ ଶ୍ୟାମଳ ଦେଶ ଛବି ବିରାଜଇ ॥୩॥

ସୁଖଦାୟକ ବାଳବନୋଦ ଶ୍ରୀତା କରି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଅଗଣାରେ ବିଚରଣ କରୁଥା'ନ୍ତି ॥୨॥
ମର୍କତମଣି ସମାନ ଶ୍ୟାମଳ ଓ କୋମଳ ଶରୀର । ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ଅନେକ କାମଦେବଜ୍ଞ
ଛବି ବିରାଜିତ । ନୟନ ରକ୍ତ କମଳ ସମାନ ଅରୁଣ ଓ କୋମଳ ଚରଣ-ପ୍ରଚଳ ।
ସୁନ୍ଦର ଅଙ୍ଗୁଳି ଏବଂ ନଖ କୋମଳରେ ତନ୍ମୁଖାର କାନ୍ତି ହରଣ କରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାସ ॥ ୩ ॥
ପାଦ ତଳିପାରେ ବଳ୍ଲ, ଅଙ୍ଗୁଳି, ଧୂଳି ଓ କମଳର ଗୁଣଗୋଟି ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ର । ଚରଣରେ
ମଧୁର-ରବିକାଶ ସୁନ୍ଦର ନୃପୁର ପ୍ରଶୋଭିତ । ମଣି ରତ୍ନ-ବିକଳିତ ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ନିର୍ମିତ
କମଳାୟୁ କଟି-ମେଖଳାର ସ୍ବର ସୁମଧୁର ଶୁଣାଯାଉଥାଏ ॥ ୪ ॥ କୋହା—ଉଦରରେ
ସୁନ୍ଦର ହିଁବଳୀ ରେଖା, ନାହିଁ ସୁନ୍ଦର ଓ ଗର୍ଭର । ବିଶାଳ ବସସ୍ଥଳରେ ଅନେକ
ପ୍ରକାର ଶିଶୁ-ବାଳକ-ସୋଘା ଭୂଷଣ ଓ ବସ ପ୍ରଶୋଭିତ ॥ ୨୭ ॥ କୋପାସ—
ଅରୁଣ ରଙ୍ଗର ହାତ ପାପୁଲ । ନଖ ଓ ଅଙ୍ଗୁଳିମାନ ମନୋହର ଏବଂ ବିଶାଳ ବାହୁ
ଉପରେ ସୁନ୍ଦର ଭୂଷଣ । ଶିଶୁ ସିଂହର ସୁଦ୍ଧ ପରି ସୁଦ୍ଧ ଏବଂ ଶଙ୍ଖସଦୃଶ ହିଁବେଶାସୁକ୍ତ

ପୀତ ଝାମ୍ବ ଝରୁଲା ତନ ସୋହା । କଳକଳ ଚିତ୍ରୁନ ଗୁଡୁକ ମୋହା ॥
 ରୂପ ରାସି ନୃପ ଅଜର ବିହାସ । ନାଚନ୍ତି ନିଜ ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ନିହାସ ॥୩॥
 ମୋହି ସନ କରନ୍ତି ବିବିଧ ବିଧି ଶ୍ରୀତା । ବରନତ ମୋହି ହୋତ ଅତି ଗ୍ରୀତା ॥
 କଳକଳ ମୋହି ଧରନ ଜବ ଧାଡୁଣି । ତଳିଛି ଭାରି ତବ ପୃଷ୍ଠ ଦେଖାଡୁଣି ॥୪॥
 ଆଡୁକ ନିକଟ ହୁଏନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଶରଣ ରୁଦନ କରନ୍ତି ।
 ଜାଣି ସମୀପ ଗହନ ପଦ ପିରି ପିରି ଚିତଲ ପରାନ୍ତି ॥୨୭(କ)॥
 ପ୍ରାକୃତ ସିନ୍ଧୁ ଲବ ଲାଲ ଦେଖି ଭୟଭୟ ମୋହି ମୋହ ।
 କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଚରଣ କରତ ପ୍ରଭୁ ବିଦାନଂଦ ସଂତୋଷ ॥୨୭(ଖ)॥

ପୀତ ଝାମ୍ବ କୁରୁତାଟି ଅଙ୍ଗେ ଶୋଭା ଦିଏ । କଳକଳ ଗୁହାଣି ମୋ ମନ ହରି ନିଏ ॥
 ନୃପ ପ୍ରାଣେ ବିହାସ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଆଗାର । ନାଚନ୍ତି ନିରେଖି ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ଆପଣାର ॥୪॥
 ନାନା ପ୍ରକାର କରନ୍ତି ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଶ୍ରୀତା । ଚରଣ ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତେ ମୋତେ ଲଗେ ଅତି ଗ୍ରୀତା ॥
 କଳିକାଣ୍ଡ ମୋତେ ଯେବେ ଧରିବାକୁ ଧାନ୍ତି । ପଳାଇ ଯାଆନ୍ତେ ମୋତେ ପିଣ୍ଡକ ଦେଖାନ୍ତି ॥୫॥
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟେ ଆସିଲେ ହସନ୍ତି ପଳାଇଗଲେ କାନ୍ତି ।
 ପାଦ ଛୁଇଁବାକୁ ଯାଆନ୍ତେ, ପଛକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ପଳାଅନ୍ତି ॥୨୮(କ)॥
 ପ୍ରାକୃତ ସଦୃଶ ଶିଶୁ ଲାଳା ଦେଖି ହେଲି ମୁଁ ମୋହକ ମନ ।
 ଏ କେଉଁ ଚରଣ କରୁଛନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ବିଦାନନ ନିକେତନ ॥୨୮(ଖ)॥

ଗଲା । ମନୋହର ଚକ୍ର । ବଦନ ଛବିର ସୀମା ॥ ୧ ॥ ଦରୋଟି ବଚନ ଓ ଅରୁଣ
 ଅଧର । ଉପରେ ଓ ତଳେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ସ୍ଥର ଓ ସ୍ୱଦ୍ମ ସ୍ୱଦ୍ମ ହୃଦୟ ଲେଖାଏଁ ହୃଦୟାନ୍ତ ।
 ସ୍ଥର ଗାଲ, ମନୋହର ନାସିକା ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପ-ସ୍ୱଳ୍ପଦାୟକ ଶରୀର ସମାନ ସ୍ତମ୍ଭର
 ହାସ୍ୟ ॥ ୨ ॥ ଲାଳକମଳ ସମାନ ନେତ୍ର ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତି ଦାନ କରେ,
 ଲଲିତ ଉପରେ ଗୋରୋଚନର ଚଳକ ସ୍ୱଶୋଭିତ । ଭୁଲିତା ନୃତ, ଶ୍ରବଣ-ପ୍ରଭଳ
 ସମାନ ଓ ସ୍ଥର । କଳା ଓ କୁହତ କେଶରୀର ଛବି ମୁଖମଣ୍ଡଳକୁ ଆଚ୍ଛାଦିତ
 କରିଥାଏ ॥ ୩ ॥ ପୀତ ଓ ଝାମ୍ବ କୁରୁତା ଶରୀର ଉପରେ ଶୋଭା ପାଉଥାଏ । ତାଙ୍କର
 କଳକଳା ହସ ଧ୍ୱନି ଓ ଗୁହାଣି ମୋର ଅତି ପ୍ରିୟ । ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ ଅଗଣାରେ
 ବିହାର କରୁଥିବା ରୂପରାଣି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କ ନିଜର ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ଦେଖି ନାଚୁଥା'ନ୍ତି ॥୪॥
 ମୋ ସହୃଦ ସେ ନାନାବିଧ ଶ୍ରୀତା କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେ ଲାଳା ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କଟିବାକୁ
 ମୋତେ ଲଜ୍ଜା ଲାଗୁଛି । କଳକଳ ହସି ସେ ଯେତେବେଳେ ମୋତେ ଧରିବାକୁ
 ଦୌଡ଼ି ଆସନ୍ତି, ମୁଁ ଧାଇଁ ପଳାଇଯାଏ । ସେତେବେଳେ ସେ ମୋତେ ମାଲପୁଆ
 ଦେଖାନ୍ତି ॥ ୫ ॥ ଦୋହା :—ମୁଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ ପ୍ରଭୁ ହସନ୍ତି ଏବଂ
 ପଳାଇ ଯିବାରେ ସେ କାନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ତାହାଙ୍କର ଚରଣ ପଶି କରା
 ନମନ୍ତେ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଏ, ସେତେବେଳେ ସେ ପଛକୁ ମୁହଁ ଫେରିବ ମୋ ଆଡ଼କୁ

ଏତନା ମନ ଆନତ ଖଗରୁୟା । ରଘୁପତି ପ୍ରେରତ ବ୍ୟାପୀ ମାୟା ॥
 ସୋମାୟା ନ ଦୁଖଦ ମୋହି କାୟା । ଆନ ଖବ ଇବ ସ୍ବପ୍ନତ ନାୟା ॥୧॥
 ନାଥ ଇହାଁ କହୁ କାରନ ଆନା । ସୁନହୁ ଯୋ ସାବଧାନ ହରିଜାନା ॥
 ଗ୍ୟାନ ଅଖଣ୍ଡ ଏକ ସୀତାବର । ମାୟା ବସ୍ୟ ଖବ ସତରତର ॥୨॥
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସବ କେରହ ଜ୍ଞାନ ଏକରସ । ଉତ୍ସର ଖବନ୍ଧ ଭେଦ କହୁ କସ ॥
 ମାୟାବସ୍ୟ ଖବ ଅଭିମାନ । ଉସ ବସ୍ୟ ମାୟା ଗୁନ ଖାମା ॥୩॥
 ପରବସ୍ୟ ଖବ ସୁବସ୍ୟ ଭବକଂତା । ଖବ ଅନେକ ଏକ ଶ୍ରୀକଂତା ॥
 ମୁଧା ଭେଦ ଜୟାପି କୃତ ମାୟା । ବିନୁ ହରି ଜାଇନ କୋଟି ଉପାୟା ॥୪॥

ରାମଚନ୍ଦ୍ର କେ ଭଜନ ବିନୁ ଜୋ ଚହ ପଦ ନିବାନ ।

ଗ୍ୟାନବନ୍ତ ଅପି ସୋ ନର ପୟ ବିନୁ ସୁଂଘ ବିଷାନ ॥୨୮(କ)॥

ଏତକି ମାତ୍ର ମନରେ ଭବନ୍ତେ, ଶରଣେ । ରାମଙ୍କ ପ୍ରେରଣେ ମାୟା ଘୋଷିଲ ବଶେଷ ॥
 ସେ ମାୟା ମୋତେ ହୁଏତ ନ ହୋଇଲ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ଖବ ପରି ନନ୍ଦ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲ ନାହିଁ ॥୧॥
 ନାଥ, ଏହା ମଧ୍ୟେ ଅଛି ହେତୁ କହୁ ଆନ । ସାବଧାନ ହୋଇ ତାହା ଶୁଣ, ହରିଯାନ ॥
 ଅଖଣ୍ଡ ଜ୍ଞାନ-ସୁରୁପ ଏକ ସୀତାବର । ମାୟା-ବିବଶ ଅଟନ୍ତି ଖବ ତରତର ॥୨॥
 ହୁଅନ୍ତା ଖବଙ୍କ ଅବିହ ନ ଜ୍ଞାନ ସେବେ । ଖବ ଉତ୍ସରଙ୍କ ଭେଦରହୁନା କିତେବେ ? ॥
 ମାୟାଧୀନ ଅଭିମାନ ଏ ଖବ ଅଟଇ । ଉତ୍ସରଙ୍କ ବଶୀଭୂତ ମାୟା ଗୁଣମୟୀ ॥୩॥
 ପରାଧୀନ ଖବ ସତ୍ତା, ସୁଧୀନ ଅନନ୍ତ । ଅଟନ୍ତି ଖବ ଅନେକ, ଏକ ଭଗବନ୍ତ ॥
 ମାୟାକୃତ ଭେଦ ମିଥ୍ୟା ଯଦ୍ୟପି ଅଟଇ । ହରି ବିନା କୋଟି ଯନ୍ତ୍ରେ ଦୂର ନ ହୁଅଇ ॥୪॥

ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଭଜନ ବିହୁନେ ଯେ ରୁହେଁ ସବ ନିବାଣ ।

ଶୂଳ ପୁଷ୍ପଫଳ ପଶ୍ଚି ତାକୁ ଜାଣ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଜ୍ଞାନବାନ ॥୨୮(କ)॥

ଅନାହିଁ ଅନାହିଁ ପଲାଇ ଯାଆନ୍ତି ॥ ୨୭ (ବ) ॥ ସାଧାରଣ ଶିଳ୍ପ-ବାଳକୋଚିତ ଲଳା
 ଦେଖି ମୋର ମନରେ ମୋହ (ଖଙ୍କା) ଜାତ ହେଲା—ସର୍ବଦାନନ୍ଦସନ ପ୍ରଭୁ ଏ କି
 ଲଳା କରୁଅଛନ୍ତି ? ॥ ୨୭ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ହେ ପରିସ୍ରାବ ! ମନରେ ଏତକ
 ଖଙ୍କା କରିବା ମାତ୍ରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ-ପ୍ରେରଣ ମାୟା ମୋତେ ଘାରି ପକାଇଲା ।
 କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତ ମାୟା ମୋ ପ୍ରତି ହୁଏତାୟିନୀ ହେଲା ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଖବଙ୍କ ପରି ମୋତେ
 ସଂସାର-ବନ୍ଧନରେ ପକାଇଲା ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ହେ ନାଥ ! ଏଥର ଆଉ ଗୋଟିଏ
 କାରଣ ଅଛି । ହେ ହରିବାହନ ଚରୁତ ! ତାହା ସାବଧାନ ହୋଇ ଶୁଣନ୍ତୁ । ଏକମାତ୍ର
 ସୀତାପତି ଶ୍ରୀରାମ ଅଖଣ୍ଡ ଜ୍ଞାନ-ସୁରୁପ ଏବଂ ଜଗତେତନ ସମସ୍ତ ଖବ ମାୟାର
 ଅଧୀନ ॥ ୨ ॥ ଯଦି ଖବମାନଙ୍କର ଏକରସ (ଅଖଣ୍ଡ) ଜ୍ଞାନ ଲଭ ହୋଇଯାଏ, ତେବେ
 କୁହନ୍ତୁ—ଉତ୍ସର ଓ ଖବ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଆଉ କ'ଣ ରହିଲା ? ଅଭିମାନ ଖବ
 ମାୟାର ଅଧୀନ ଏବଂ ସଖି, ରଜ, ତମ—ଏହି ତିନି ଗୁଣର ଖଣି ମାୟା ଉତ୍ସରଙ୍କର

ରାଜାପତି ଶୋଭାସ ଉଅଁହିଁ ତାରାଗନ ସମୁଦାର ।

ସକଳ ଗିରିହୁ ଦବ ଲଲଅ ବିନୁ ରବି ରାତି ନ ଜାଇ । ୭୮ (ଖ) ॥
 ଏସେହିଁ ବିନୁ ହରିଭଜନ ଖଗେସା । ମିଟଇ ନ ଜୀବନ୍ତ କେର କଲେସା ॥
 ହରି ସେବକକୁ ନ ବ୍ୟାପ ଅବିଦ୍ୟା । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରେରତ ବ୍ୟାପଇ ତେହୁ ବିଦ୍ୟା ॥୧॥
 ତାତେ ନାସ ନ ହୋଇ ଦାସ କର । ଭେଦ ଭଗତି ବାଡ଼ଇ ବିହଙ୍ଗବର ॥
 ଭ୍ରମ ତେଁ ଚକିତ ରାମ ମୋହୁ ଦେଖା । ବିହଁସେ ସୋ ସୁନୁ ଚରିତ ବିସେଷା ॥୨॥
 ତେହୁ କୌତୁକ କର ମରମୁ ନ କାହୁଁ । ଜାନା ଅନୁଜ ନ ମାକୁ ପିତାହୁଁ ॥
 ଜାନୁ ପାନି ଧାଏ ମୋହୁ ଧରନା । ସ୍ୟାମଲ ଗାତ ଅନୁନ କର ଚରନା ॥୩॥

ପୁଣି ଶ୍ରୀ ହେଉ ଶୋଭଣେ ଉଦୟ ତ ରାଶି ସମୁଦାଏ ।

ସମସ୍ତ ଗିରିରେ ଲଗ୍ନ ଦାବ, ରତ ବିନା ରଜନ ନ ଯାଏ । ୮୦ (ଖ) ॥
 ଏମନ୍ତେ ବିନା ହରିଙ୍କ ଭଜନ, ଖଗେଶ । ନଷ୍ଟ ହୋଇ ନ ପାରଇ ଜୀବନର ଲେଖ ॥
 ପ୍ରଭୁ ସେବକକୁ ବ୍ୟାପି ଅବିଦ୍ୟା ନ ପାରେ । ବ୍ୟାପଇ ବିଦ୍ୟା ତାହାକୁ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରେରଣାରେ ॥୧॥
 ତେଣୁ ନାଶ ନ ହୁଅଇ ହରି ଦାସକର । ଭେଦ ଭକ୍ତି ବୁଦ୍ଧି ହୁଏ, ବହଳ-ପ୍ରବର ॥
 ବିଲେକିଣୀରାମ ମୋତେ ଭ୍ରମରେ ଚକିତ । ହସିଦେଲେ, ଶୁଣି ସେହୁ ଅଭୁତ ଚରିତ ॥୨॥
 କେହୁ ହେଲେ ନ ଜାଣିଲେ ସେହୁ କୌତୁକର । ମରମ, ଅନୁଜ କମ୍ପା ବଳନ ପିୟର ॥
 ଗୁରୁଣି ଧାଇଁଲେ ମୋତେ ଧରିବା କାରଣେ । ଶ୍ୟାମଲ ଶରୀର ମୁହୁ ଅରୁଣ ଚରଣେ ॥୩॥

ଅଧୀନ ॥ ୩ ॥ ଜୀବ ପରାଧୀନ; ଭଗବାନ୍ ପରାଧୀନ ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଜୀବ ଅନେକ । ଶ୍ରୀପତି
 ଭଗବାନ୍ ଏକ । ମାୟାକୃତ ଏହି ଭେଦ ଅସତ୍ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଭଗବାନ୍ଙ୍କ ଭଜନ
 ବିନା କୋଟି କୋଟି ଉପାୟ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ଉକ୍ତ ଭେଦ ଦୂର କର ହୁଏ ନାହିଁ ॥୧॥
 ଦୋହା :—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଭଜନ ବିନା ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ ମୋକ୍ଷପଦ ଇଚ୍ଛା କରେ,
 ସେହୁ ମନୁଷ୍ୟ ଜ୍ଞାନବାନ୍ ହୋଇପାରେ ସତ, ମାତ୍ର ସେ ଗୋଟିଏ ଲଙ୍କୁଳ ଓ ଶୂଳହୀନ
 ପଶୁ ॥ ୭୮ (କ) ॥ ସମସ୍ତ ତାରାଗଣ ସହୃଦ ଶୋଳକଳ—ପୁଣି ତନ୍ତ୍ରମା ଉଦ୍ଧବ
 ହୁଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଯେତେ ପଦ୍ମ, ସେ ସବୁଥିରେ ନାବାସି, ସହୋଦ୍ର ବରାହାଉ ପଛକେ;
 ତଥାପି ସୁର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ବିନା ରାତି ଦୂର ହୁଏ ନାହିଁ ॥ ୭୯ (ଖ) ॥ ତୌପାର —ଦେ
 ପର୍ଯ୍ୟାୟ । ଏହି ରୂପେ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଭଜନ ବିନା ଜୀବମାନଙ୍କ ଲେଖ ମେଣ୍ଟେ ନାହିଁ ।
 ଶ୍ରୀ ହରିଙ୍କ ସେବକକୁ ଅବିଦ୍ୟା ବ୍ୟାପି ପାରେ ନାହିଁ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ତାହାକୁ
 ବିଦ୍ୟା ବ୍ୟାପେ ॥ ୧ ॥ ହେ ପରିବର । ଏହାଦ୍ୱାରା ଦାସର ନାଶ ହୁଏ ନାହିଁ ଏବଂ
 ଭେଦ-ଭକ୍ତି ବଢେ । ଶ୍ରୀରାମ ମୋତେ ଭ୍ରମରେ ଚକିତ ହେବାର ଦେଖି ହସିଲେ ।
 ସେହୁ ବିଶେଷ ଚରିତ ଶୁଣନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ଉକ୍ତ କୌତୁକର ମର୍ମ ସାନ ଭଜନମାନେ କମ୍ପା
 ମାତାପିତା କେହୁ ହେଲେ ଜାଣିଲେ ନାହିଁ । ସେହୁ ଶ୍ୟାମଶରୀର ଓ ଅରୁଣ-ଚର-ଚରଣ
 ବାଳରୂପ ଶ୍ରୀରାମ ଗୁରୁଣି ଗୁରୁଣି ମୋତେ ଧରିବା ପାଇଁ ଦୌଡ଼ିଲେ ॥ ୩ ॥ ଦେ

ତବ ମେଁ ଶ୍ରୀ ଚଳେଇଁ ଉରଗାଣ । ରାମ ଗହନ କହଁ ଭୁକା ପସାଣ ॥
 ଜମି ଜମି ଦୁଇ ଉଡ଼ାଇଁ ଅକାସା । ତହଁ ଭୁକ ଦୁଇ ଦେଖଇଁ ନିଜ ପାସା ॥୩॥
 ବ୍ରହ୍ମଲୋକ ଲଗି ଗୟୁଇଁ ମେଁ ଚିତୟୁଇଁ ପାଛ ଉଡ଼ାତ ।
 ଜୁଟ ଅଙ୍ଗୁଲ କର ଖଟ ସବ ରାମ ଭୁଜହୁ ମୋହି ତାତ ॥୨୯(କ)॥
 ସପ୍ତାବରନ ଭେଦ କରି ଜହଁ ଲଗେଁ ଗତି ମୋରି ।
 ଗୟୁଇଁ ତହଁ ପ୍ରଭୁ ଭୁଜ ନରଖି ବ୍ୟାକୁଲ ଉୟୁଇଁ ବହୋରି ॥୨୯(ଖ)॥
 ମୁଦେଇଁ ନୟନ ସପିତ ଜବ ଉୟୁଇଁ । ପୁନ ଚିତଞ୍ଚିତ କୋସଲପୁର ଗୟୁଇଁ ॥
 ମୋହି ବିଲେକ ରାମ ମୁୟୁକାଣ୍ଡ । ବିହସିତ ଭୁରତ ଗୟୁଇଁ ମୁଖ ମାଣ୍ଡ ॥୧॥
 ଉଦର ମାଝ ପୁରୁ ଅଶ୍ରୁଜରାୟା । ଦେଖେଇଁ ବହୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ନିକାୟା ॥
 ଅତି ବିବିଧ ତହଁ ଲୋକ ଅନେକା । ରଚନା ଅଧିକ ଏକ ତେଁ ଏକା ॥୩॥

ପଳାଇ ଗଲି ମୁଁ ତହଁ, ଶୁଣ, ଶବନାଥ । ମୋତେ ଧରବାହୁ ପ୍ରଭୁ ବଢ଼ାଇଲେ ହାତ ॥
 ସେମନ୍ତେ ସେମନ୍ତେ ଦୂରେଇତରାଆଣେ । ତେମନ୍ତେ ତେମନ୍ତେ ଭୁଜ ଦେଖେ ନିଜ ପାଣେ ॥୪॥

ପଛେ ଗୁଡ଼ି ଗୁଡ଼ି ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ମୁହିଁ ଗଲି ବ୍ରହ୍ମଲୋକ ଯାଏ ।

ତାତ, ରାମ ଭୁଜ ମୋ ମଧ୍ୟେ ଅନୁରଉଭୟ ଅଙ୍ଗୁଲ ଥାଏ ॥୨୯ (କ)॥

ସପ୍ତ ଆବରଣ ଭେଦ କରି ମୋର ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିଲ ଗତି ।

ଗଲି, ତହଁ ପୁଣି ପ୍ରଭୁ ଭୁଜ ଦେଖି ଆକୁଳ ହୋଇଲି ଅତି ॥୨୯ (ଖ)॥

ବୁଝିଲି ନୟନ ଯହଁ ସପିତ ହୋଇଲ । ପୁଣି ଗୁଡ଼ାନ୍ତେ କୋଶଳ ପୁଣ୍ୟକୁ ଆସିଲ ॥
 ମୋତେ ଦେଖି ଦମିଦେଲେ ଶ୍ରୀରାମ ଆକର । ହସନ୍ତେ ମୁଖେ ପ୍ରବେଶ କଲି ମୁଁ ସବୁର ॥୧॥
 ଉଦର ମଧ୍ୟରେ ଶୁଣ ଅଶ୍ରୁଜ-ରାଜନ । ବହୁତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଯାଇ କଲି ବିଲେକନ ॥
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିବିଧ ତହଁ ଲୋକ ଯେ ଅନେକ । ରଚନା ବିଦ୍ୟା ସ୍ତୁତର ଏକ କଲି ଏକ ॥୩॥

ଉତ୍ତରକାଣ୍ଡ ଗରୁଡ଼ ' ସେତେବେଳେ ମୁଁ କୌଣି ପଳାଇଗଲି । ଶ୍ରୀରାମ ମୋତେ
 ଧରବା ନିମନ୍ତେ ବାହୁ ବସ୍ତ୍ରାବ କଲେ । ମୁଁ ଆକାଶରେ ଯେତେ ଯେତେ ଦୂର
 ଉଡ଼ୁଥାଏ, ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ବାହୁକୁ ମୋର ସେତେ ସେତେ ନିକଟରେ ଦେଖୁଥାଏ ॥ ୪ ॥
 ଦୋହା — ମୁଁ ବ୍ରହ୍ମଲୋକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଲି ଏବଂ ହେ ତାତ ' ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଯେତେବେଳେ
 ପଛ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବି, ଦେଖିଲି, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବାହୁ ଓ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ହୃଦ ଅଙ୍ଗୁଲ ମାତ୍ର
 ବ୍ୟବଧାନ ରହିଅଛି ॥ ୨୯ (କ) ॥ ସପ୍ତ ଆବରଣ ଭେଦ ମୋର ଗତି ଯେତେ ଦୂର
 ଥିଲ, ସେତେ ଦୂର ମୁଁ ଗଲି । କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବାହୁକୁ ମୋ ପଛରେ ଦେଖି
 ମୁଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଲି । ॥ ୨୯ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :— ସେତେବେଳେ ମୁଁ
 ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇପଡ଼ିଲି, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଆଖି ବୁଜିଦେଲି । ପୁଣି ଆଖି ଖୋଲି
 ଦେଖେ ତ, ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଛି । ମୋତେ ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୁରୁକ
 ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ହସିବା ମାତ୍ରେ ମୁଁ ଭୁବନ୍ତ ତାଙ୍କ ମୁଖ ମଧ୍ୟରେ ପଶିଗଲି ॥୧॥

କୋଟିକୁ ଚତୁରାଦିନ ଗୌରାସା । ଅଗନିତ ଉଦ୍ଭବନ ରବ ରଜନୀସା ॥
 ଅଗନିତ ଲୋକପାଳ ଜମ କାଲ । ଅଗନିତ ଭୂଧର ଭୂମି ବିସାଲ ॥୩॥
 ସାଗର ସରି ସର ବିପିନ ଅପାର । ନାନା ଛାତି ସୃଷ୍ଟି ବିସ୍ତାର ॥
 ସୁର ମୁନି ସିଦ୍ଧ ନାଗ ନର କିଂନର । ଗୁଣ ପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ସତ୍ତ୍ୱର ॥୪॥
 ଜୋ ନହିଁ ଦେଖା ନହିଁ ସୁନା ଜୋ ମନହୁଁ ନ ସମାଇ ।
 ସୋ ସବ ଅଭୁତ ଦେଖେଉଁ ବରନ କର୍ତ୍ତୁନ ବିଧି ଜାଇ ॥୮°(କ)॥
 ଏକ ଏକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମହୁଁ ରହୁଉଁ ବରଷ ସତ ଏକ ।
 ଏହି ବିଧି ଦେଖତ ଫିରୁଉଁ ମୋଁ ଅଶ୍ରୁକଟାଡ଼ ଅନେକ ॥୮°(ଖ)॥

ଲୋକ ଲୋକ ପ୍ରତି ଭିନ୍ନ ବିଧାତା । ଭିନ୍ନ ବିଷ୍ଣୁ, ଶିବ ମନୁ ବିଧିସାତା ॥
 ନର ଗଂଧର୍ବ ଭୂତ ଦେବତାଲ । କିଂନର ନିଧିତର ପୟ ଖଗ ବ୍ୟାଲ ॥୧॥

ଦେଖିଲି କୋଟି ଚତୁରାଦିନ ଉଦ୍ଭବଣ । ନକ୍ଷତ୍ର ଅପରମିତ, ରବି, ରଜନୀଶ ॥
 ଅଗଣିତ ଲୋକପାଳ, ପୁଣି ଯମ କାଳ । ଅଗଣିତ ମହାଧର ଅଦମ ବିଶାଳ ॥୩॥
 ସାଗର ସରିତ, ବନ ବିତପ ଅପାର । ବିବିଧ ପ୍ରକାର ସୃଷ୍ଟି ରଚନ ବିସ୍ତାର ॥
 ସୁର, ମୁନି, ସିଦ୍ଧ, ନାଗ, ମନୁଷ୍ୟ, କିନ୍ନର । ଗୁଣ ପ୍ରକାରର ଶବ୍ଦ ସତର ଅଚର ॥୪॥
 ଯାହା କେବେ ଦେଖି ଶୁଣି ପୁଁ ନ ଥିଲି ଯାହା ନ ଆସର ମନେ ।

ଦେଖିଲି ଏମନ୍ତ ଜହଁ ଅଦଭୁତ ବର୍ଣ୍ଣ କହୁବି କେସନେ ॥୮° (କ)॥

ଏକେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ରହୁଲି ବର୍ଷ ଶତ ଏକ ଏକ ।

ଏହି ଭାବେ ମୁହିଁ ଦେଖିଣ ଭ୍ରମିଲି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ସମ୍ବନ୍ଧ ଅନେକ ॥୮° (ଖ)॥

ପ୍ରତି ଲୋକରେ ପୃଥକ ପୃଥକ ବିଧାତା । ପୃଥକ ବିଷ୍ଣୁ ମହେଶ ମନୁ ଦକ୍ଷିଣ-ସାତା ॥
 ମାନବ ଗନ୍ଧର୍ବ ଭୂତ ଆଦିର ଦେବତାଲ । କିନ୍ନର ରଜନୀଚର ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ବ୍ୟାଲ ॥୫॥

ହେ ପକ୍ଷିରାଜ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ମୁଁ ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଭବ ଭୂତରେ ଅନେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ସମ୍ବନ୍ଧ ଦେଖିଲି ।
 ସେହି ସମସ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ବିବିଧ ଲୋକ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ରଚନା
 ଏକ ବଳ ଆରେକ ବିବିଧ ॥ ୧ ॥ କୋଟି କୋଟି ବ୍ରହ୍ମା ଓ ଶିବ, ଅଗଣିତ ତାରାଗଣ,
 ସୂର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର, ଅଫଳ୍ୟ ଲୋକପାଳ, ଯମ ଓ କାଳ, ଅଗଣିତ ବିଶାଳ ପଦ୍ମ ଓ ଭୂମି,
 ଅଫଳ୍ୟ ସମୁଦ୍ର, ନଦୀ, ସରୋବର ଓ ବନ ଏବଂ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ନାନା ପ୍ରକାରେ ସୃଷ୍ଟିର
 ବିସ୍ତାର ଦେଖିଲି । ଦେବତା, ମୁନି, ସିଦ୍ଧ, ନାଗ, ନର, କିନ୍ନର ତଥା ଗୁଣ ପ୍ରକାରର
 ଜନ୍ତୁ ଓ ତେଜନା ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲି ॥ ୩-୪ ॥ ଯୋହା — ଯାହା କେବେ
 ଦେଖି ନ ଥିଲି କି ଶୁଣି ନ ଥିଲି ଏବଂ ଯାହା ମନରେ ପ୍ରକାଶ କେବେ କଲନା କରି
 ନ ଥିଲି, ସେହି ସବୁ ଅଦ୍ଭୁତ ସୃଷ୍ଟି ମୁଁ ଦେଖିଲି । ତେବେ ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା ନିମନ୍ତେ
 କରାଯାଇ ପାରିବ ! ॥୮° (କ)॥ ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ଶହେ ଶହେ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
 ରହୁଥାଏ । ଏହିପରି ମୁଁ ଅନେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ସମ୍ବନ୍ଧ ଦେଖି ଦେଖି ଭ୍ରମିଲି ॥ ୮° (ଖ) ॥

ଦେବ ଦନୁଜ ଗନ ନାନା ଜାଣି । ସକଳ ଶାବ ତହିଁ ଆନନ୍ଦ ଭାଣି ॥
 ମନ୍ତ୍ର ସରି ସାଗର ସର ଗିରି ନାନା । ସବ ପ୍ରପଞ୍ଚ ତହିଁ ଆନନ୍ଦ ଆନା ॥୨॥
 ଅଶ୍ରୁକୋଷ ପ୍ରତି ପ୍ରତି ନିଜ ରୂପା । ଦେଖେଉଁ ନିଜସ୍ବ ଅନେକ ଅନୁପା ॥
 ଅର୍ଦ୍ଧଧୂସ୍ର ପ୍ରତି ଭୁବନ ନିନାସ । ସରଜୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନର ନାସ ॥୩॥
 ଦସରଥ କୌସଲ୍ୟା ସୁନୁ ତାତା । ବିବିଧ ରୂପ ଭରତାବିକ ଭ୍ରାତା ॥
 ପ୍ରତି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ରାମ ଅବତାର । ଦେଖେଉଁ ବାଲବିନୋଦ ଅପାର ॥୪॥
 ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମୋଁ ଶାଶ ସବୁ ଅତି ବିବିଧ ହରିଜାନ ।
 ଅଗନିତ ଭୁବନ ପିରେଉଁ ପ୍ରଭୁ ରାମ ନ ଦେଖେଉଁ ଆନ ॥୧୧(କ)॥
 ସୋଇ ସିଂହପଦସୋଇ ସୋଇ ସୋଇ କୃପାଲ ରଘୁବୀର ॥
 ଭୁବନ ଭୁବନ ଦେଖିତ ପିରେଉଁ ପ୍ରେରଣ ମୋହ ସମୀର ॥୧୧(ଖ)॥

ନାନା ବର୍ଣ୍ଣର ସକଳ ଦେବତା ମାନବ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଦେଖିଲି ତହିଁ ଜୀବ ସବ ॥
 ଅବନ ପିଛୁ ସରିତ ସର ଗିରି ସ୍ଥାନ । ସମସ୍ତ ପ୍ରପଞ୍ଚ ତହିଁ ଦିଶେ ଆନ ଆନ ॥୨॥
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କୋଷେନିଜ ଅନୁରୂପ । ଦେଖିଲି ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଅନେକ ଅନୁପ ॥
 ଦେଖିଲି ଅନ୍ୟୋନ୍ୟାପ୍ତ ପ୍ରତି ଭୁବନରେ । ସରସ୍ବ ସରିତ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାସ ନରେ ॥୩॥
 ଦଶରଥ କଉଶଲ୍ୟା ଆଦି ସବୁ ମାତା । ନାନା-ବିଧ ରୂପେ ତହିଁ ଭରତାବି ଭ୍ରାତା ॥
 ପ୍ରତି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ରାମ ଅବତାର । ଦେଖିଲି ଲଳିତ ବାଳ-ବିନୋଦ ଅପାର ॥୪॥
 ସବୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଖିଲି, ପରମ-ବିବିଧ, ହରି-ବାହାନ ।
 ଅମିତ ଭୁବନ କଲେହେଁ ଭ୍ରମଣ ରାମ ନ ଦେଖିଲି ଆନ ॥୧୧(କ)॥
 ସେହୁ ଶିଶୁପଥ ସେ ଶୋଭାଧ୍ୟାନ ସେ କୃପାହୁ ରଘୁବୀର ।
 ଭୁବନ ଭୁବନ ଦେଖିଣ ଭ୍ରମିଲି ପ୍ରେରଣ ମୋହ ସମୀର ॥୧୧(ଖ)॥

ତୌପାରି — ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବ୍ରହ୍ମା, ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବିଷ୍ଣୁ, ଶିବ, ମନୁ,
 ଉପାସନା, ମନୁଷ୍ୟ, ଗନ୍ଧର୍ବ, ଭୂତ, ଦେବତା, କନ୍ୟା, ରାକ୍ଷସ, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, ସର୍ପ
 ତଥା ନାନା ଜାତିର ଦେବତା ଓ ଦୈତ୍ୟଗଣ ଥିଲେ । ସେଠାରେ ସମସ୍ତ ଜୀବ
 ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ଥିଲେ । ସେଠିକାର ଅନେକ ପୁଷ୍ପା, ନଦୀ, ସମୁଦ୍ର, ସରୋବର,
 ପର୍ବତ ଆଦି ସମସ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଥିଲା ॥ ୧-୨ ॥ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ
 ମୁଁ ମୋ ନିଜ ରୂପ ଦେଖିଲି ଏବଂ ଅନେକ ଅନୁପମ ବସ୍ତୁ ଦେଖିଲି । ପ୍ରତ୍ୟେକ
 ଭୁବନରେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଅନ୍ୟୋନ୍ୟାପ୍ତ, ଭିନ୍ନ ସରସ୍ବ ଏବଂ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ନରନାସ ଥିଲେ ॥୩॥
 ହେ ତାତ 'ଶିଶୁକ୍ରୁ, ଦଶରଥ, କୌଶଲ୍ୟା ଓ ଭରତାବି ଭ୍ରମଣାଦେ ମଧ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ
 ରୂପଧାରୀ ହୋଇଥିଲେ । ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ରାମାବତାର ଏବଂ ତାହାଙ୍କର
 ଅପାର ବାଲଲୀଳା ଦେଖି ଭ୍ରମଣ କରୁଥାଏ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ହେ ହରିବାହନ !
 ମୁଁ ସବୁ କିଛି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଓ ଅତି ବିବିଧ ଦେଖିଲି । ମୁଁ ଅଗଣିତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ

କୋଟିହୁ ଚତୁରାବନ ଗୋଷ୍ଠସା । ଅଗନିତ ଉଡ଼ଗନ ରବି ରଜନୀୟା ॥
 ଅଗନିତ ଲୋକପାଲ ଜମ କାଲ । ଅଗନିତ ଭୂଧର ଭୂମି ବିସାଲ ॥୩॥
 ସାଗର ସର ସର ବିପିନ ଅପାର । ନାନା ଭାବ ସୃଷ୍ଟି ବିସ୍ତାର ॥
 ସୁର ମୁନି ସିଦ୍ଧ ନାଗନର କିନ୍ଦର । ଶୁଭ ପ୍ରକାର ଜୀବ ସତସତର ॥୪॥
 ଜୋ ନହିଁ ଦେଖା ନହିଁ ସୁନା ଜୋ ମନହୁଁ ନ ସମାଇ ।
 ସୋ ସବ ଅଭୂତ ଦେଖେଉଁ ବରନି କର୍ତ୍ତୁନି ବିଧି ଜାଇ ॥୫(କ)॥
 ଏକ ଏକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମହୁଁ ରହଉଁ ବରଷ ସତ ଏକ ।
 ଏହି ବିଧି ଦେଖଇ ପିରଉଁ ମେଁ ଅଣ୍ଟକଟାଡ଼ ଅନେକ ॥୫(ଖ)॥
 ଲୋକ ଲୋକ ପ୍ରତି ଭିନ୍ନ ବିଧାତା । ଭିନ୍ନ ବିଷ୍ଣୁ, ଶିବ ମନୁ ବିଧିସାତା ॥
 ନର ଗନ୍ଧର୍ବ ଭୂତ ବେତାଲ । କିନ୍ଦର ନିସିଚର ପସୁ ଖଗବ୍ୟାଲ ॥୬॥

ଦେଖିଲି କୋଟି ଚତୁରାବନ ବହୁଶାଖ । ନକ୍ଷତ୍ର ଅପରିମିତ, ରବି, ରଜନୀୟା ॥
 ଅଗଣିତ ଲୋକପାଲ, ପୁଣି ଯମ କାଲ । ଅଗଣିତ ମନ୍ତ୍ରଧର ଅବନୀ ବିଶାଲ ॥୩॥
 ସାଗର ସରସ, ବନ ବିଷୟ ଅପାର । ବିବିଧ ପ୍ରକାର ସୃଷ୍ଟି ରଚନ ବିସ୍ତାର ॥
 ସୁର, ମୁନି, ସିଦ୍ଧ, ନାଗ, ମନୁଷ୍ୟ, କିନ୍ଦର । ଶୁଭ ପ୍ରକାରର ଜୀବ ସତର ଅତର ॥୪॥
 ଯାହା କେବେ ଦେଖି ଶୁଣି ପୁଁ ନ ଥିଲି ଯାହା ନ ଆସଇ ମନେ ।
 ଦେଖିଲି ଏମନ୍ତ ତହିଁ ଅଦଭୁତ ବର୍ଣ୍ଣ କହୁବି କେସନେ ॥୫(କ)॥
 ଏକେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ରହୁଲି ବର୍ଷ ଶତ ଏକ ଏକ ।
 ଏହି ଭାବେ ମୁହିଁ ଦେଖିଣ ଭ୍ରମିଲି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭଣ୍ଡ ଅନେକ ॥୫(ଖ)॥
 ପ୍ରତି ଲୋକରେ ପୃଥକ ପୃଥକ ବିଧାତା । ପୃଥକ ବିଷ୍ଣୁ ମହେଶ ମନୁ ବିଧି-ସାତା ॥
 ମାନବ ଗନ୍ଧର୍ବ ଭୂତ ଆଦର ବେତାଲ । କିନ୍ଦର ରଜନୀୟର ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ବ୍ୟାଲ ॥୬॥

ହେ ପରିରାଜ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ମୁଁ ତାଙ୍କ ଉଦର ଭିତରେ ଅନେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ସମୂହ ଦେଖିଲି ।
 ସେହି ସମସ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ବିଚିତ୍ର ଲୋକ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ରଚନା
 ଏକ୍ଷୁ ବଳି ଆରେକ ବିଚିତ୍ର ॥ ୨ ॥ କୋଟି କୋଟି ବ୍ରହ୍ମା ଓ ଶିବ, ଅଗଣିତ ଭାସ୍କରଣ,
 ସୂର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର, ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକପାଲ, ଯମ ଓ କାଳ, ଅଗଣିତ ବିଶାଳ ପଦ୍ମ ଓ ଭୂମି,
 ଅସଂଖ୍ୟ ସମୁଦ୍ର, ନଦୀ, ସରୋବର ଓ ବନ ଏବଂ ଅତୁଳ ମଧ୍ୟ ନାନା ପ୍ରକାରେ ସୃଷ୍ଟିର
 ବିସ୍ତାର ଦେଖିଲି । ଦେବତା, ମୁନି, ସିଦ୍ଧ, ନାଗ, ନର, କିନ୍ଦର ତଥା ଶୁଭ ପ୍ରକାରର
 ଜୀବ ଓ ଚେତନା ଜୀବମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲି ॥ ୩-୪ ॥ କୋହା — ଯାହା କେବେ
 ଦେଖି ନ ଥିଲି କି ଶୁଣି ନ ଥିଲି ଏବଂ ଯାହା ମନରେ ହୁଏ କେବେ କଲ୍ପନା କରି
 ନ ଥିଲି, ସେହି ସବୁ ଅଦଭୁତ ସୃଷ୍ଟି ମୁଁ ଦେଖିଲି । ତେବେ ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା କପରି
 କରାଯାଇ ପାରିବ ! ॥୫(କ)॥ ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ଶହେ ଶହେ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
 ରହୁଥାଏ । ଏହିପରି ମୁଁ ଅନେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭଣ୍ଡ ଦେଖି ଦେଖି ଭ୍ରମିଲି ॥ ୫(ଖ) ॥

ଦେବ ଦନ୍ତ ଜନ ନାନା ଜାଣି । ସକଳ ଜୀବ ଚହଁ ଆନନ୍ଦ ଭାଣି ॥
 ମନ୍ତ୍ର ସରି ସାଗର ସର ଗିରି ନାନା । ସବ ପ୍ରପଞ୍ଚ ଚହଁ ଆନନ୍ଦ ଆନା ॥୨॥
 ଅଶ୍ରୁକୋଷ ପ୍ରତି ପ୍ରତି ନିଜ ରୂପା । ଦେଖେଉଁ ଜନସ ଅନେକ ଅନୁପା ॥
 ଅର୍ଘ୍ୟପୁଷ୍ପ ପ୍ରତି ଭୁବନ ନିନାସ । ସରନୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନର ନାରୀ ॥୩॥
 ଦସରଥ କୌସଲ୍ୟ ସୁନୁ ତାତା । ବିବିଧ ରୂପ ଭରତାଦିକ ଭ୍ରାତା ॥
 ପ୍ରତି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ରାମ ଅବତାର । ଦେଖେଉଁ ବାଳବନୋଦ ଅପାର ॥୪॥
 ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମୈ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସବୁ ଅତି ବିବିଧ ହରିଜାନ ।
 ଅଗନିତ ଭୁବନ ପିରେଉଁ ପ୍ରଭୁ ରାମ ନ ଦେଖେଉଁ ଆନ ॥୧୧(କ)॥
 ସୋଇ ସିନ୍ଧୁପନ ସୋଇ ସୋଇ ସୋଇ କୃପାଳ ରଘୁବୀର ॥
 ଭୁବନ ଭୁବନ ଦେଖିତ ପିରେଉଁ ପ୍ରେରତ ମୋହ ସମୀର ॥୧୧(ଖ)॥

ନାନା ବର୍ଣ୍ଣର ସକଳ ଦେବତା ମାନବ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଦେଖିଲି ତହିଁ ଜୀବ ସବ ॥
 ଅବନ ସିନ୍ଧୁ ସରତ ସର ଗିରି ସ୍ଥାନ । ସମସ୍ତ ପ୍ରପଞ୍ଚ ତହିଁ ଦିଶେ ଆନ ଆନ ॥୧॥
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୋଷେନିଜ ଅନୁରୂପ । ଦେଖିଲି ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଅନେକ ଅନୁପ ॥
 ଦେଖିଲି ଅଯୋଧ୍ୟାପୁଷ୍ପ ପ୍ରତି ଭୁବନରେ । ସରସ୍ତୁ ସରତ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାରୀ ନରେ ॥୩॥
 ଦଶରଥ କରୁଣା ଆଦି ସବୁ ମାତା । ନାନା-ବିଧ ରୂପେ ତହିଁ ଭରତାଦି ଭ୍ରାତା ॥
 ପ୍ରତି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ରାମ ଅବତାର । ଦେଖିଲି ଲଳିତ ବାଳ-ବନୋଦ ଅପାର ॥୪॥
 ସବୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଖିଲି, ପରମ-ବିଚିତ୍ର, ହରି-ବାହାନ ।
 ଅମିତ ଭୁବନ କଲେହେଁ ତ୍ରମଣ ରାମ ନ ଦେଖିଲି ଆନ ॥୧୧(କ)॥
 ସେହି ଶିଶୁପଥ ସେ ଶୋଭନଧାନ ସେ କୃପାଳୁ ରଘୁବୀର ।
 ଭୁବନ ଭୁବନ ଦେଖିଣ ତ୍ରମିଲି ପ୍ରେରତ ମୋହ ସମୀର ॥୧୧(ଖ)॥

ତୌପାରି — ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବ୍ରହ୍ମା, ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବିଷ୍ଣୁ, ଶିବ, ମନୁ,
 ହରିପାଳ, ମନୁଷ୍ୟ, ଗନ୍ଧର୍ବ, ଭୂତ, ବେତାଳ, କନ୍ଦୁର, ରାକ୍ଷସ, ପିଣ୍ଡ, ପକ୍ଷୀ, ସର୍ପ
 ତଥା ନାନା ଜାତିର ଦେବତା ଓ ଦୈତ୍ୟଗଣ ଥିଲେ । ସେଠାରେ ସମସ୍ତ ଜୀବ
 ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ଥିଲେ । ସେଠିକାର ଅନେକ ପୁଅଟା, ନାଣ, ସମୁଦ୍ର, ସରୋବର,
 ପର୍ବତ ଆଦି ସମସ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଥିଲା ॥ ୧-୨ ॥ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ
 ମୁଁ ମୋ ନିଜ ରୂପ ଦେଖିଲି ଏବଂ ଅନେକ ଅନୁପମ ବସ୍ତୁ ଦେଖିଲି । ପ୍ରତ୍ୟେକ
 ଭୁବନରେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଅଯୋଧ୍ୟାପୁଷ୍ପ, ଭିନ୍ନ ସରସ୍ତୁ ଏବଂ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ନରନାରୀ ଥିଲେ ॥୩॥
 ହେ ତାତ 'ଶୁଣନ୍ତୁ, ଦଶରଥ, ତୌଣ୍ଡିଲ୍ୟ ଓ ଭରତାଦି ଭାଇମାନେ ମଧ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ
 ରୂପଧାରୀ ହୋଇଥିଲେ । ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ରାମାବତାର ଏବଂ ତାହାଙ୍କର
 ଅପାର ବାଳଲୀଳା ଦେଖି ତ୍ରମଣ କରୁଥାଏ ॥ ୪ ॥ ବୋହା — ହେ ହରିବାହନ !
 ମୁଁ ସବୁ କିଛି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଓ ଅତି ବିଚିତ୍ର ଦେଖିଲି । ମୁଁ ଅଗଣିତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ

ଭ୍ରମତ ମୋହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଅନେକ । ସାତେ ମନହୁଁ କଲୁ ପସର ଏକା ॥
 ଫିରତ ଫିରତ ନିଜ ଆଶ୍ରମ ଆସୁଛି । ତହିଁ ପୁନି ରହି କହୁ କାଳ ଚଣ୍ଡୀପୁରୁ ॥୧॥
 ନିଜ ପ୍ରଭୁ ଜନ୍ମ ଅର୍ଜୁନ ସୁନି ପାସୁଛି । ନିର୍ଭର ପ୍ରେମ ହରଷି ଉଠି ଧାସୁଛି ॥
 ଦେଖିଲି ଜନ୍ମ ମହୋତ୍ସବ ଜାଇ । ଜେନ୍ଦ୍ର ବିଧି ପ୍ରଥମ କହା ମେଁ ଗାଇ ॥୨॥
 ରାମ ଉଦର ଦେଖେଇଁ ଜଗ ନାନା । ଦେଖତ ବନଇ ନ ଜାଇ ବଖାନା ॥
 ତହିଁ ପୁନି ଦେଖେଇଁ ରାମ ସୁଜାନା । ମାୟାପତି କୃପାଲ ଭଗବାନ ॥୩॥
 କରଇଁ ବିଚାର ବହୋର ବହୋର । ମୋହ କଲିଲ ବ୍ୟାପିତ ମତି ମୋର ॥
 ଉଭୟ ଘଣ୍ଟ ମହୁଁ ମେଁ ସବ ଦେଖା । ଉପୁଇଁ ଭ୍ରମିତ ମନ ମୋହ ବିସେଷ ॥୪॥
 ଦେଖି କୃପାଲ ବିକଳ ମୋହି ବିହସେ ତବ ରଘୁବର ।
 ବିହସିବଣ୍ଟ ମୁଖ ବାହେର ଆସୁଛି ସୁନୁ ମତିଧୀର ॥୫(କ)॥

ଭ୍ରମଣ କରନ୍ତେ ମୋତେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଅନେକ । ମନେ ହୁଏ କଟିରଲ କଲ୍ଲଶିତ ଏକ ॥
 ବୁଲି ବୁଲି ତହିଁ ନିଜ ଆଶ୍ରମେ ଆସିଲି । ତହିଁ ପୁଣି ରହି କହୁ କାଳ କଟାଇଲି ॥୧॥
 ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ନିଜ ପ୍ରଭୁ ଜନମ ଶୁଣିଣ । ଧାଇଁଲି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମ ହରଷେ ଉଠିଣ ॥
 ଦେଖିଲି ଆବର ଜନ୍ମ ମହୋତ୍ସବ ଯାଇ । ଯେଉଁ ଭାବେ ପ୍ରଥମେ ମୁଁ କହୁଲି ବୁଝାଇ ॥୨॥
 ରାମ ଉଦରେ ଦେଖିଲି ବିବିଧ ଭବନ । ଦେଖିବାକୁ ହୁଏ, କର ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
 ତହିଁ ପୁଣି ବିଲେକଲି ପ୍ରସାଣ ଶ୍ରୀରାମ । ମାୟା-ଅଧିପତି ଭଗବାନ କୃପାଧାମ ॥୩॥
 ବାରମ୍ବାର ମନ ମଧ୍ୟେ କରଇ ଚିନ୍ତନ । ମୋହ ସମ୍ପ୍ରସନ୍ନ ମତି ମୋହର ଆସନ ॥
 ଉଭୟ ଘଣ୍ଟ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ସବୁ ଦେଖିଲି । ଅତିଶୟ ମୋହ ମନେ ଭ୍ରମିତ ହୋଇଲି ॥୪॥
 ବିଲେକି ବିକଳ ମୋତେ କୃପାକର ହସି ଦେଲେ ରଘୁବର ।
 ହସିବା ମାତ୍ରେକେ ପ୍ରଖର ବାହାର ହେଲି ଶୁଣ, ମତି ଧୀର ॥୫(କ)॥

ବୁଲିଲି । ଜନ୍ମ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ମୁଁ ଦୃଷ୍ଟିସ୍ଥ ପ୍ରକାରେ ଦେଖିଲି ନାହିଁ ॥ ୮୯ (କ) ॥
 ସଫସ୍ତ ସେହୁ ଶେଷକ, ସେହୁ ଶୋଭା ଏବଂ ସେହୁ କୃପାକୁ ରଘୁବର । ଏହପରି ଭାବରେ
 ମୋହ-ପବନର ପ୍ରେରଣାରେ ମୁଁ ଭୁବନ ଭୁବନ ଦେଖି ଭ୍ରମୁଥାଏ ॥ ୮୯ (ଖ) ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଅନେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ଭ୍ରମି ଭ୍ରମି, ମନେ କର, ଶହେ କଲ୍ଲ ଅତିବାହିତ
 ହୋଇଗଲା । ବୁଲି ବୁଲି ମୋ ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରି ଆସିଲି ଏବଂ ସେହଠାରେ କହୁ କାଳ
 ବାସ କରି ଅତିବାହିତ କଲି ॥୧॥ ପୁଣି ଯେତେବେଳେ ମୋ ପ୍ରଭୁ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରରେ ଜନ୍ମ
 (ଅବତାର) ସ୍ମୃତି କଲେଣି ବୋଲି ଶୁଣି ପାଶଲି, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ପ୍ରେମରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ
 ହୋଇ ହର୍ଷରେ ଉଠି ଧାଇଁଲି । ଯାଇ ମୁଁ ଶୁଦ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣନାମୁତ୍ତମେ ଜନ୍ମ-ମହୋତ୍ସବ ଦେଖିଲି
 ॥୨॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉଦରରେ ମୁଁ ବହୁତ ଜଗତ ଦେଖିଲି; ସେ ସବୁ କେବଳ ଦର୍ଶନ-
 ଯୋଗ୍ୟ, ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ । ସେଠାରେ ପୁଣି ମୁଁ ସୁଖ ମାୟାପତି କୃପାକୁ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ
 ଦେଖିଲି ॥ ୩ ॥ ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ବିଚାର କରୁଥାଏ । ମୋର ବୁଦ୍ଧି ମୋହ-ପଦ-ଲିପ୍ତ

ସୋଇ ଲରିକାଣ୍ଡ ମୋ ସନ କରନ ଲଗେ ପୁନି ସମ ।

କୋଟି ଭାଞ୍ଜ ସମୁଦ୍ଧାତ୍ମର୍ଥ ମନୁ ନ ଲହଇ ବିଶ୍ରାମ ॥୮୬(ଖ)॥

ଦେଖି ଚରିତସୁତ ସୋ ପ୍ରଭୁତାଣ୍ଡ । ସମୁଦ୍ଧାତ୍ମ ଦେହ ଦସା ବିସରଣ ॥
ଧରନି ପରେଉଁ ମୁଖ ଆତ୍ମ ନ ବାତା । ସାହି ସାହି ଆରତ ଜନ ସାତା ॥୧॥
ପ୍ରେମାକୁଳ ପ୍ରଭୁ ମୋହି ବିଲେଖ । ନିଜ ମାୟା ପ୍ରଭୁତା ତବ ରୋଗ ॥
କର ସରୋଜ ପ୍ରଭୁ ମମ ପିର ଧରେଉ । ଶାନଦୟାଲ ସକଳ ଦୁଃ ଫରେଉ ॥୨॥
କାହ୍ନୁ ରାମ ମୋହି ବିରତ ବିମୋହୀ । ସେବକ ସୁଖଦ କୃପା ସଦୋହୀ ॥
ପ୍ରଭୁତା ପ୍ରଥମ ବିରୁଷ ବିରୁଷ । ମନ ମହିଁ ହୋଇ ହରଷ ଅତି ଭାଷ ॥୩॥
ଭଗବତ୍ତଳତା ପ୍ରଭୁ କେ ଦେଖୀ । ଉପମା ମମ ଭର ପ୍ରୀତି ବିସେଷୀ ।
ସଜଳ ନୟନ ପୁଲକିତ କର ଜୋଷ । କାହିଁର ବହୁ ବିଧି ବିନୟ ବହୋଷ ॥୪॥

ସେହି ଶିଶୁପାଣ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ପୁଣି କର ଲରିଲେ ଶ୍ରୀରାମ ॥

ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଏ ନିଜକୁ, ମନ ନ ଲଗେ ବିଶ୍ରାମ ॥୮୭ (ଖ)॥

ଦେଖି ଏ ଚରିତ ସେହି ମହତା ଆବର । ବିରୁରନ୍ତେ ଦେହ ଦଶା ଭୁଲିଲ ମୋହର ॥
ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲି ମୁଖେ ନ ଆସଇ ବାଣୀ । ସାହି ସାହି କୃପାପିତ୍ତ ଆଶ୍ରିଜନ-ସାତା ॥୧॥
ପ୍ରେମାକୁଳ ପ୍ରଭୁ ମୋତେ କର ବିଲେକନ । ଅପଣା ମାୟା ପ୍ରଭୁତା କଲେ ନିବାସ ॥
କର-ସରୋଜୁ ସଭୁ ମୋ ଶିରେ ରଖିଲେ । ଦାନ-ଦୟାକୁ ସକଳ ସନ୍ତାପ ହରିଲେ ॥୨॥
ମୋହରୁ ଉଦ୍ଧାର ମୋତେ କଲେ ତତ୍ତ୍ୱ ରାମ । ସେବକ-ପୁଣ୍ୟଦାୟକ ପ୍ରଭୁ ସୁଖ-ଧାମ ॥
ପ୍ରଥମ ପ୍ରଭୁତା ହୃଦେ ବିରୁଷ ବିରୁଷ । ମନ ମଧ୍ୟରେ ହରଷ ହୁଏ ଅତି ଭାଷ ॥୩॥
ଭକ୍ତ-ବିଶ୍ରାମତା କର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ । ହୃଦୟେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୀତି ହୋଇଲ ଉତ୍ସବ ॥
ସଜଳ ନୟନ ପୁଲକିତେ ଯୋଡ଼ି କର । କରୁଛି ନାନା ପ୍ରକାର ବିନୟ ଆବର ॥୪॥

ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ଏହି ସବୁ ହୁଇ ଘଡ଼ି ମଧ୍ୟରେ ଦେଖିଲି । ମନରେ ବିଶେଷ ମୋହ
ହେବାରୁ ମୁଁ ଭ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—ମୋର ବ୍ୟାକୁଳତା ଦେଖି
କୃପାଳୁ ଶ୍ରୀ ରାଧାର ହସି ଦେଲେ । ହେ ଧୀରବ୍ରତ ଗରୁଡ଼ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ସେ ହସିଦେବା
ମାତ୍ରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ମୁଖ ମଧୁର ବାହାରି ଆସିଲି ॥ ୮୭ (କ) ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୋ ସହଚ
ପୁତ୍ରୀ ସେହି ବାଲ୍ୟବୀତୀ ଜଗବାକୁ ଲରିଲେ । ମୁଁ କୋଟିଏ ପ୍ରକାରେ ମନକୁ ବୁଝାଉଥାଏ,
ମାତ୍ର ଶାନ୍ତ ପାଉ ନ ଥାଏ ॥ ୮୭ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଏହି ବାଲ୍ୟବୀତୀ ଦେଖି
ଏବଂ ଉଦର ମଧ୍ୟରେ ଦେଖିଥିବା ପ୍ରଭୁତାକୁ ସୁରକ୍ଷ କରି ମୁଁ ଶରଣର ଅସ୍ଥିତ ଭୁଲିଗଲି
ଏବଂ “ହେ ଆଶ୍ରିଜନ-ରକ୍ଷକ ! ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ, ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ,” ଚିତ୍କାର କରି ଭୂମି
ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲି । ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରୁ ନ ଥାଏ ! ॥ ୧ ॥ ତତ୍ତ୍ୱନନ୍ତର ପ୍ରଭୁ
ମୋତେ ପ୍ରେମ-ବହୁଳ ଦେଖି ତାଙ୍କ ମାୟାର ପ୍ରଭୁତା (ପ୍ରସବ)କୁ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ।
ପ୍ରଭୁ ତାଙ୍କ କର-କମଳ ମୋର ମସ୍ତକ ଉପରେ ରଖିଲେ । ଦାନଦୟାଳୁ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ

ସୁନି ସପ୍ତେମ ମମ ବାମ ଦେଖି ଘନ ଜଜ ଦାସ ।

ବଚନ ସୁଖଦ ଗନ୍ଧାର ମୁଦୁ ବୋଲେ ରମାନବାସ ॥୮୩(କ)॥

କାକଭୁସୁଣି ମାଗୁ ବର ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ମୋହି ଜାନି ।

ଅନିମାଦିକ ସିଧୁ ଅପର ରିଧୁ ମୋଜ୍ଜ ସକଳ ସୁଖ ଖାନି ॥୮୩(ଖ)॥

ଗ୍ୟାନ ବିବେକ ବିରତି ବିଗ୍ୟାନା । ମୁନି ଦୁର୍ଲଭ ଗୁନ ଜେ ଜଗ ନାନା ॥

ଆଜୁ ଦେଉଁ ସବ ସଂସର ନାହିଁ । ମାଗୁ ଜୋ ତୋହି ଭାବୁ ମନ ମାହିଁ ॥୨॥

ସୁନି ପ୍ରଭୁ ବଚନ ଅଧିକ ଅନୁରାଗେଇଁ । ମନ ଅନୁମାନ କରନ ତବ ଲଗେଇଁ ॥

ପ୍ରଭୁ କହ ଦେନ ସକଳ ସୁଖ ସହୁ । ଭଗତି ଆପଣ ଦେନ ନ କହୁ ॥୨॥

ପ୍ରେମାୟୁକ ଶୁଣି ମୋର ଘନ ବାଣୀ ଅବଲୋକ ଜଜ ଦାସ ।

ବଚନ ମଧର ସୁଖଦ ଗନ୍ଧାର ଭାଷିଲେ ରମା-ନିବାସ ॥୮୩ (କ)॥

ପରମ ପ୍ରସନ୍ନ ଜାଣି ମୋତେ, କାକଭୁସୁଣି ମାଗି ସେ ବର ।

ଅନିମାଦି ପିଞ୍ଚି ଇତର ସେ ଜଧୁ ମୋକ୍ଷ ସବ ସୁଖାକର ॥୮୩ (ଖ)॥

ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନ ବିବେକ ବୈରାଗ୍ୟ ଆବର । ବିଶ୍ଵ-ବିଦିତ ଦୁର୍ଲଭ ଗତି ମୁନିଙ୍କର ॥

ସଂଶୟ ନ ମଣ ଆଜି ଦେବି ତୋତେ ତାହା । ମାରି ସେନ ମନ ମଧ୍ୟେ ଭଲ ଲଗେଯାହା ॥୧॥

ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ବାଣୀ ପ୍ରେମ ଅଧିକ ଲଭୁଲି । ମନେ ଅନୁମାନ କରିବାକୁ ମୁଁ ଲଗିଲି ॥

ପ୍ରଭୁ ସମ୍ପଦାୟୁ ସୁଖ ଦେବାକୁ କହଲେ । ଆପଣା ଭକ୍ତିର କହୁ ତତା ନ କରଲେ ॥୨॥

ହୁଏ ହରଣ କରିନେଲେ ॥ ୧ ॥ ସେବକମାନଙ୍କ ସୁଖଦାତା, କୃପାମୟ ଶ୍ରୀରାମ

ମୋତେ ମୋହରୁ ସଫା ମୁକ୍ତ କରିଦେଲେ । ତାହାଙ୍କର ପୁରୋକ୍ତ ପ୍ରଭୁକୁ ବିଷୟ

ସୂରଣ କରି କରି ମୁଁ ମନେ ମନେ ଅପାର ହର୍ଷ ଲଭ କରୁଥାଏ ॥ ୩ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ

ଭକ୍ତ-ବଞ୍ଚନତା ଦେଖି ମୋର ହୃଦୟରେ ଅପାର ପ୍ରେମ ଜାତ ହେଲା । ପୁଣି ମୁଁ

ନେତ୍ରେ ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ଭରି ପୁଲକିତ ହେଲି ଏବଂ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହୁ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା

କଲି ॥ ୪ ॥ କୋହା—ମୋର ପ୍ରେମମୟୀ ବାଣୀ ଶୁଣି ଏବଂ ଆପଣା ଦାସର

ଦୈନ୍ୟ ଦେଖି ରମାନବାସ ଶ୍ରୀରାମ ସୁଖଦାୟକ, ଗନ୍ଧାର ଓ ବୋମଳ ବଚନ

ବୋଲିଲେ—॥ ୮୩ (କ) ॥ “ହେ କାକଭୁସୁଣି, ତୁ ମୋତେ ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ବୋଲି

ଜାଣି ବର ମାର । ଅନିମାଦ ଅସ୍ତ୍ରପିଞ୍ଚି, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜି ତଥା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଖର ଖଣି ମୋକ୍ଷ

ମାଗୁ ॥ ୮୩ (ଖ) ॥ କୌପାର—ଜ୍ଞାନ, ବିବେକ, ବୈରାଗ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ (ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞାନ)

ଏବଂ ଜଗତରେ ମୁନିଜନ-ଦୁର୍ଲଭ ଅନେକ ଗୁଣ—ମୁଁ ଏ ସବୁ ଆଜି ତୋତେ ଦାନ

କରିବି । ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତୋ ମନ ରୁଚି ଆନୁସାରେ ବର ମାରି ନେ ।” ॥୧॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ମୁଁ ଅତିଶୟ ପ୍ରେମରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲି । ସେତେବେଳେ

ମନେ ମନେ ଅନୁମାନ କଲି—ପ୍ରଭୁ ସବୁ ସୁଖ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ତ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ

ଦେଲେ । ଏହା ସତ୍ୟ । ମାତ୍ର ଆପଣାର ଭକ୍ତି ଦେବା କଥା ତ ମୋତେ କହିଲେ

ଭଗବତ୍ସନ ଗୁନ ସବ ସୁଖ ଐସେ । ଲବନ ବିନା ବହୁ ବିଞ୍ଚନ ଜେସେ ॥
 ଭଜନସ୍ଥାନ ସୁଖ କର୍ତ୍ତନେ କାଜା । ଅସ ବିଗୁର ବେଲେଇ ଖଗରାଜା ॥୩॥
 ଜୌ ପ୍ରଭୁ ହୋଇ ପ୍ରସନ୍ନ ବର ଦେହୁ । ମୋ ପର କରହୁ କୃପା ଅଛୁ ନେହୁ ।
 ମନ ଶ୍ରୀକ୍ଷିତ ବର ମାଗଇଁ ସ୍ବାମୀ । ଭୁକ୍ତ ଉଦାର ଉର ଅନ୍ତରଜାମୀ ॥୩॥
 ଅବରଲ ଭଗବତ୍ ବିସୁଦ୍ଧ ଚବ ଶ୍ରୁତି ସୁସ୍ଥାନ ଜୋ ଗାତ୍ର ।
 ଜେହୁ ଖୋଜତ ଜୋରୀସ ମୁନି ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସାଦ କୋଉ ପାତ୍ର ॥୮୪(କ)॥
 ଭଗବତ କଳ୍ପତରୁ ପ୍ରନବ ହିତ କୃପାସିନ୍ଧୁ ସୁଖଧାମ ।
 ସୋଇ ନିଜ ଭଗବତ୍ ମୋହି ପ୍ରଭୁ ବେହୁ ଦୟା କରି ରାମ ॥୮୫(ଖ)॥
 ଏକମସ୍ତୁ କହୁ ରଘୁକୁଳନାୟକ । ବୋଲେ ବଚନ ପରମ ସୁଖଦାୟକ ॥
 ସୁନୁ ବାୟସ ତୋଁ ସଦୃଶ ସୟାନା । କାହେ ନ ମାଗସି ଅସ ବରଦାନା ॥୧॥

ଭକ୍ତି-ସ୍ଥାନ ଶୁଣ ସୁଖ ସକଳ ଏମନ୍ତ । ଲବଣ-ବିହନ ବହୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଯେମନ୍ତ ॥
 ଭଜନସ୍ଥାନ ସମସ୍ତ ସୁଖରେ କି କାର୍ଯ୍ୟ । ଏହା ବିଗୁର କହୁଲ ଶୁଣ, ଖଗରାଜା ॥୩॥
 ଯେବେ ପ୍ରଭୁ ତୋଷ ହୋଇ ବର ପ୍ରଦାନନ୍ତି । ମୋ ପ୍ରତି କରନ୍ତୁ ସେହୁ ଅନୁକମ୍ପା ଅଛୁ ॥
 ମନ-ସୁଖଦାୟୀ ବର ମାଗୁଅଛୁ, ସ୍ବାମୀ । ପରମ ଉଦାର ରୂପେ ଅଟ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ॥୪॥
 ଅବରଲ ରୁମ୍ଭ ଭକ୍ତି ସୁବିଶ୍ୱସ ଶୁଣି ପ୍ରସାଦ ଗାଆନ୍ତି ।
 ଯାହାକୁ ଖୋଜନ୍ତି ଯୋଗୀମୁନି, ପ୍ରଭୁ-ପ୍ରସାଦେ କେହୁ ପାଆନ୍ତି । ୪ (କ)॥
 ଭକ୍ତ-କଲ୍ପତରୁ, ପ୍ରଣବ-ପାଳକ, କୃପାସିନ୍ଧୁ, ସୁଖଧାମ ॥
 ସେହୁ ନିଜ ଭକ୍ତି ମୋତେ ପ୍ରଦାନନ୍ତୁ ଦୟା କରି ପ୍ରଭୁ ରାମ ॥୫ (ଖ)॥
 'ଏକମସ୍ତୁ' କହୁ ତହୁଁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ । ଶୁଷିଲେ ବଚନ ଅତି ସୁଖ-ପ୍ରଦାୟକ ॥
 ଶୁଣ କାକ, ଅଟୁ ରୁହ ଚରୁର ପରମ । କର୍ପା ନ ମାଗିବୁ ବର ଏମନ୍ତ ଉତ୍ତମ ॥୧॥

ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଲବଣ ବିନା ବହୁବଧ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଯେପରି ଅସ୍ତବ୍ୟର, ସେହୁପରି ଭକ୍ତିରହିତ
 ସମସ୍ତ ଶୁଣ ଓ ସମସ୍ତ ସୁଖ ନାହିଁ । ଭଜନ-ରହିତ ସୁଖ କେଉଁ କାମର ? ହେ ପକ୍ଷିଗୁଳ !
 ଏହୁପରି ବିଗୁର କିମ୍ପୁଁ କହୁଲି— ॥୩॥ "ହେ ପ୍ରଭୁ ! ଯଦି ଆପଣ ପ୍ରସନ୍ନହୋଇ ମୋତେ
 ବରଦାନ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ମୋ ଉପରେ କୃପା ଓ ସ୍ନେହ କରୁଅଛନ୍ତି, ତେବେ ହେ ସ୍ବାମୀ !
 ମୁଁ ମୋହର ମନରୁ ଚିତ୍ତ ବର ମାଗୁଛି । ଆପଣ ଉଦାର ଏବଂ ହୃଦୟର ଅନ୍ତ-
 ଯ୍ୟାମୀ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ଶୁଣ ଓ ପ୍ରସାଦପଣ ଆପଣଙ୍କର ଯେଉଁ ଅବରଲ (ପ୍ରଦାନ)
 ଏବଂ ବିଶ୍ୱସ (ଅନନ୍ୟ ନିଶ୍ଚାସ) ଭକ୍ତିକୁ ଗାନ କରନ୍ତି, ଯାହାକୁ ଯୋଗୀଶ୍ୱର
 ମୁନି ଅନୁସନ୍ଧାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦକୁ କେହୁ କୃତରୁ ଯେଉଁ ଭକ୍ତି ପାଉଥାନ୍ତି,
 ହେ ଭକ୍ତଗଣ — କଲ୍ପବୃକ୍ଷ, ହେ ଶରଣାଗତ-ହୃଦକାବକ । ହେ କୃପାପାତ୍ର ! ହେ
 ସୁଖଧାମ ଶ୍ରୀରାମ ! ଦୟା କରି ମୋତେ ଆପଣଙ୍କର ସେହୁ ଭକ୍ତି ଦିଅନ୍ତୁ ।" ॥୮୪(କ),(ଖ)॥
 ତୌପାରି .— 'ଏକମସ୍ତୁ' (ଏହାହିଁ ହେଉ) କହୁ ରଘୁକୁଳନାୟକ ପରମ ସୁଖକର ବଚନ

ସବ ସୁଖ ଖାନି ଭଗତ ତେ ମାଗୀ । ନହିଁ ଜଗ କୋଉ ତୋହି ସମ ବଡ଼ଭାଗୀ ॥
 ଜୋ ମୁନି କୋଟି ଜଗନ ନହିଁ ଲହୁଁ । ଜେ ଜପ ଜୋଗ ଅନଲ ତନ ଦହୁଁ ॥ ୨ ॥
 ଶେଷେଇଁ ଦେଖି ତୋର ଚରୁଗଣ । ମାଗେହୁ ଭଗତ ମୋହି ଅଳ ଗୁଣ ॥
 ସୁନୁ ବିହଙ୍ଗ ପ୍ରସାଦ ଅବ ମୋରୈ । ସବ ସୁଭ ଗୁନ ବସିହୁଁ ଭର ତୋରୋଲ୍ଲା
 ଭଗତ ଗ୍ୟାନ ବିଦ୍ୟାନ ବିଭାଗ । ଜୋଗ ଚରିତ ରହସ୍ୟ ବିଭାଗ ॥
 ଜାନବ ତେ ସବ ଗୁ କର ଭେଦ । ମମ ପ୍ରସାଦ ନହିଁ ସାଧନ ଖେଦ ॥ ୩ ॥
 ମାୟା ସମୁଦ ଭ୍ରମ ସବ ଅବ ନ ବ୍ୟାପିହୁଁ ତୋହି ।
 ଜାନେସୁ ବ୍ରହ୍ମ ଅନାଦ ଅଜ ଅଗୁନ ଗୁନାକର ମୋହି ॥ ୮୫ (କ) ॥
 ମୋହି ଭଗତ ପ୍ରିୟ ସନ୍ତତ ଅସ ବିରୁଦ୍ଧ ସୁନୁ କାଗ ।
 କାୟୁ ବଚନ ମନ ମମ ପଦ କରେସୁ ଅଚଳ ଅନୁରାଗ ॥ ୮୫ (ଖ) ॥

ମାଗିଲୁ ଭକ୍ତ ସମସ୍ତ ସୁଖର ନିଧାନ । ନାହିଁ ତୋ ସମାନ କେହି ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ ॥
 କୋଟି ଯନ୍ତ୍ର କରି ଯନ୍ତ୍ର ଯାହା ନ ଲଭନ୍ତି । କର ଜପ ମୋଗ ତନ୍ତୁ ଅନେକ ଦହନ୍ତି ॥ ୨ ॥
 ଦେଖି ତୋର ଚରୁଗଣା ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଲି । ମାଗିଲୁ ସେ ଭକ୍ତ ଅଳ ତୋଷଣ ଲଭିଲି ॥
 ଶୁଣ ଖଗ, ଆଜିଠାରୁ ପ୍ରସାଦେ ମୋହର । ସବ ଶୁଭ ଶୁଣ ହୃଦେ ବସିବେ ତୋହର ॥ ୩ ॥
 ଭକତ ବେଶ୍ୟା ଜାନ ବିଜାନ ବିବେକ । ଜପ ଯୋଗାଦ ଚରିତ ରହସ୍ୟ ଅନେକ ॥
 ରୁଦ୍ଧି ତୁ ପାରିବୁ ସେହି ସମସ୍ତଙ୍କ ଭେଦ । ମୋ ଅନୁଗ୍ରହେ ନୋହିବ ସାଧନରେ ଖେଦ ॥ ୪ ॥
 ମାୟା ସମୁଦ୍ର ନାନାବିଧ ଭ୍ରମ ଏବେନ ବ୍ୟାପିବ ତୋତେ ।
 ଜାଣିବୁ ତୁ ଅଜ ଅନାଦ ଅଗୁଣ ଗୁଣାକର ବ୍ରହ୍ମ ମୋତେ ॥ ୫ (କ) ॥
 ଭକ୍ତ ଅବିଚଳେ ପ୍ରିୟ ଲଗେ ମୋତେ ଏହା ଜାଣି କାକ ବର ।
 କାୟୁ ମନ ବାକ୍ୟେ ହୃଦ ଅନୁରାଗ କରୁ ପଦେ ମୋହର ॥ ୫ (ଖ) ॥

ବୋଲିଲେ—“ହେ କାକ ! ଶୁଣ, ତୁ ସୁଭାବକ ! ରୁଦ୍ଧିମାନ, ଏପରି ବର କିପରି ବା
 ନ ମାଗନ୍ତୁ ? ॥ ୧ ॥ ତୁ ସମସ୍ତ ସୁଖର ଖଣି ଭକ୍ତ ମାଗି ନେଲୁ, ଜଗତରେ ତୋ ପରି
 ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ପୂଜମାନେ ଜପ-ଯୋଗାଦ୍ଦିରେ ନିଜ ନିଜ
 ଶରୀର ଜଳାଇ କୋଟି କୋଟି ଯନ୍ତ୍ର କରି ଯୁକ୍ତା ଯେଉଁ ଭକ୍ତ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ, ସେହି ଭକ୍ତ
 ତୁ ମାଗିଲୁ । ତୋର ଗୁରୁଗୁଣ ଦେଖି ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲି । ଏହି ଗୁରୁଗୁଣ ମୋତେ ଅତି
 ଭଲ ଲାଗିଲା । ହେ ପଣି ! ଶୁଣ, ମୋ କୃପାରୁ ଏବେ ସମସ୍ତ ଶୁଭ ଶୁଣ ତୋ ହୃଦୟରେ
 ବାସ କରିବ ॥ ୨-୩ ॥ ଭକ୍ତ, ଜାନ, ବେଶ୍ୟା, ଯୋଗ, ମୋର ଲଲାଦ ଅନେକ
 ରହସ୍ୟ ତଥା ବିଭାଗ—ଏ ସବୁ ଭେଦ ତୁ ମୋହର କୃପାରୁ ଜାଣି ପାରିବୁ । ତୋତେ
 ସାଧନାର କଣ୍ଠ ବାଧକ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ କୋହା :—ମାୟାରୁ ଉତ୍ସନ୍ନ ନାବିଷୟ ଭ୍ରମ
 ତୋତେ ଏବେ ଆଉ ବ୍ୟାପିବ ନାହିଁ । ମୋତେ ଅନାଦ, ଅଜନ୍ମା, ଅଗୁଣ ଓ ଶୁଣର
 ଆକର ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ଜାଣିବୁ । ୮୫ (କ) । ହେ କାକ ! ଶୁଣ, ଭକ୍ତ ମୋର ନରନ୍ତର

ଅବ ସୁନୁ ପରମ ବିମଳ ମମ ବାମ । ସତ୍ୟ ସୁଗମ ନିଗମାଦି ବଖାମ ॥
 ନିଜ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସୁନାହୁଁ ତୋଷ । ସୁନୁ ମନ ଧରୁ ସବ ଚଳି ଉକ୍ତ ମୋଷ ॥୧॥
 ମମ ମାୟା ସ୍ବଭବ ସଂସାର । ଜୀବ ଚରଚର ବିବିଧ ପ୍ରକାର ॥
 ସବ ମମ ପ୍ରିୟ ସବ ମମ ଉପଜାଏ । ସବ ତେଁ ଅଧିକ ମନୁଜ ମୋହି ଛାଏ ॥୨॥
 ତହୁଁ ମହୁଁ ଦ୍ବିଜ ଦ୍ବିଜ ମହୁଁ ଶ୍ରୁତିଧାରୀ । ତହୁଁ ମହୁଁ ନିଗମ ଧରମ ଅନୁଧାରୀ ॥
 ତହୁଁ ମହୁଁ ପ୍ରିୟ ବିରକ୍ତ ପୁନଃଖ୍ୟାମ । ଗ୍ୟାନବ୍ରତ ତେଁ ଅତି ପ୍ରିୟ ବିଗ୍ୟାନ ॥୩॥
 ତହୁଁ ତେଁ ପୁନଃ ମୋହି ପ୍ରିୟ ନିଜ ଦାସୀ । ଜେହି ଗତି ମୋର ନ ଦୁସର ଆସୀ ॥
 ପୁନଃ ପୁନଃ ସତ୍ୟ କହୁଁ ତୋହି ପ୍ରାଣୀ । ମୋହି ସେବକ ସମ ପ୍ରିୟ କୋଉନାହୀ ॥୪॥
 ଭଗବନ୍ନାମ ବିରଞ୍ଚି କନ ହୋଇ । ସବ ଜୀବନ୍ତ ସମ ପ୍ରିୟ ମୋହି ସୋଇ ॥
 ଭଗବନ୍ତ ଅତି ମାତଉ ପ୍ରାଣୀ । ମୋହି ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଅସି ମମ ବାମ ॥୫॥

ପରମ ବିମଳ ଏବେ ଶୁଣି ମୋ ବଚନ । ସତ୍ୟ ସୁଗମ ନିଗମ ଆଗମ କଥନ ॥
 ଆପଣା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏବେ ଶୁଣାଉଛୁ ତୋତେ । ଶୁଣି ମନେ ଧରି ସବୁ ତେଜି ଭଜ ମୋତେ ॥୧॥
 ମମ ମାୟା ସ୍ବପ୍ନଭବ ସକଳ ସଂସାର । ଜତ ଚେତନାଦି ଜୀବ ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରକାର ॥
 ସମସ୍ତେ ମୋ ପ୍ରିୟ ମୋର ଉପହାସ ସରବେ । ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଭଲ ଲାଗନ୍ତି ମାନବେ ॥୨॥
 ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଦ୍ବିଜ, ଦ୍ବିଜମଧ୍ୟେ ଶ୍ରୁତିଧାରୀ । ତାହାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ନିଗମ ଧର୍ମ ପଥରୁଣୀ ॥
 ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରିୟ ବିରକ୍ତ, ପୁଣି ଜ୍ଞାନୀ । ଜ୍ଞାନୀରୁ ବଳି ପ୍ରିୟ ପରମ ବିଜ୍ଞାନୀ ॥୩॥
 ତହିଁ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରିୟ ମୋତେ ଦାସ ଅପଣାର । ନାହିଁ ଅନ୍ୟ ଆଶ୍ରା କହୁ ଗତି ମୁହିଁ ଯାର ॥
 ପୁଣି ପୁଣି ତୋ ଆଗରେ ସତ୍ୟ ଧର୍ମ କହୁଇ । ସେବକ ସମ ମୋ ପ୍ରିୟ ଲତର ନୁହୁଇ ॥୪॥
 ଭକ୍ତ-ରହୁତ ବିରଞ୍ଚି ନ ହେଉ ତାହିକ । ଅନ୍ୟ ଜୀବ ଯେତେ ମୋର ପ୍ରିୟ ସେ ସେହିକ ॥
 ଅତି ମାତ ପ୍ରାଣୀ ହୁଅ ହେଲେ ଭକ୍ତବନ୍ତ । ସେ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ମୋହର ବଚନ ଏମନ୍ତ ॥୫॥

ପ୍ରିୟ; ଏହା ବିଷୟ କର କାୟମନୋ-ବାକ୍ୟରେ ମୋ ଭରଣରେ ଅଟଳ ପ୍ରେମ
 କରୁଛୁ ॥ ୮୫ (ଖ) ॥ ତୌପାତ୍ର :- ବର୍ତ୍ତମାନ ସତ୍ୟ, ସୁଗମ ଓ ବେଦାଦି ଦ୍ବାରା
 ବର୍ଣ୍ଣିତ ମୋର ପରମ ନିର୍ମଳ ବାଣୀ ଶୁଣି, ତୁଁ ତୋତେ ଏହି “ନିଜ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ” ଶୁଣାଉଛୁ ।
 ଶୁଣି ମନରେ ଧାରଣା କର ଏବଂ ସବୁ ଜାଣ କର ମୋହର ଭଜନ କର ॥ ୧ ॥
 ଏହି ସଂସାର ମୋହର ମାୟାରୁ ସୃଷ୍ଟ । ଏଥିରେ ବହୁବିଧ ଚରଚର ଜୀବ ଅଛନ୍ତି ।
 ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମୋହରଠାରୁ ଜାତ ହୋଇଥିବାରୁ ମୋର ଅତି ପ୍ରିୟ । କିନ୍ତୁ
 ମନୁଷ୍ୟ ମୋର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ॥ ୨ ॥ ଶେଷ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ
 ଦ୍ବିଜ, ଦ୍ବିଜମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୁତିଧାରୀ, ଶ୍ରୁତିଧାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବେଦୋକ୍ତ-ଧର୍ମ-
 ମାର୍ଗାନୁଗାମୀ ଏବଂ ସେହିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ବିରକ୍ତ ମୋର ବେଶି ପ୍ରିୟ । ପୁଣି
 ବିରକ୍ତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜ୍ଞାନ ମୋର ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ଏବଂ ଜ୍ଞାନମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ
 ପ୍ରିୟ ବିଜ୍ଞାନ ॥ ୩ ॥ ବିଜ୍ଞାନମାନଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ମୋର ଦାସ ମୋତେ ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ।

ସୁଖ ସୁଧୀଳ ସେବକ ସୁମତି ପ୍ରିୟ କହୁ ବାହି ନ ଲଜ ।

ଶ୍ରୁତି ପୁରାଣ କହୁ ନୀତି ଅପି ସାବଧାନ ସୁନୁ କାତ ॥୭॥

ଏକ ପିତା କେ କପୁଳ କୁମାର । ହୋଇଁ ପୃଥକ ଗୁନ ସୀଳ ଅଶୁର ॥
କୋଉ ପଣ୍ଡିତଙ୍କେ ଉଚାପସଂଗ୍ୟାତା । କୋଉ ଧନବନ୍ଧୁ ପୁର କୋଉ ଭାତା ॥୧॥
କୋଉ ସବଞ୍ଜ ଧର୍ମରତ କୋଉ । ସବ ପର ପିତହି ପ୍ରୀତି ସମ ହୋଇ ॥
କୋଉ ପିତୁ ଭବତ ବଚନ ମନ କର୍ମ । ସପନେହୁଁ ଜାନ ନ ଦୁସର ଧର୍ମ ॥୨॥
ସୋ ସୁତ ପ୍ରିୟ ପିତୁ ପ୍ରାଣ ସମାନ । ଜନ୍ମପି ସୋ ସବ ଭୀତି ଅସ୍ଥାନା ॥
ଏହି ବିଧି ଜବ ଚରାଚର ଜେତେ । ଶିଳ୍ପଜ ଦେବ ନର ଅସୁର ସମେତେ ॥୩॥

ହୁମତ ହୁର୍ଗୀଳ ହୁତି ହୁସେବକ ବାହାକୁ ପ୍ରିୟ ନ ବସେ ।

ଶ୍ରୁତି ଶାସ୍ତ୍ର ନର ଏମନ୍ତ କହୁନ୍ତି ଶୁଣ କାକ, ପରୁରସେ ॥୭॥

ସେମନ୍ତେ ଏକ ପିତାର ଅନେକ କୁମାର । ହୁଅଇ ପୃଥକ ଶୁଣ ହୁଅବ ଅଶୁର ॥
କିଏ ସେ ପଣ୍ଡିତ, କିଏ ତପରତ ଛାତା । କିଏ ଧନବନ୍ଧୁ, କିଏ ଶୂର, କିଏ ଭାତା ॥୧॥
କେହି ବା ସବଞ୍ଜ କେହି ନରତ ଧରମ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରୀତି ପିତାଙ୍କର ସମ ॥
କେହି ପିତୃତକ୍ତ ମନ କରମ ବଚନେ । ଜାଣଇ ନାହିଁ ଭବର ଧରମ ସୁପଦନ ॥୨॥
ସେ ପୁତ୍ର ପିତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଜବନ ସମାନ । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ସେହି ହେବେ ହେଁ ଅଜନ ॥
ଏହି ରାବେ ହେଉ ଜବ ଚରାଚର ଯେତେ । ଶିର୍ଯ୍ୟକ ଦେବ ଦାନବ ମାନବ ସମେତେ ॥୩॥

ବାହାକୁ ଦେବଲ ମୋହର ରତି ଓ ଭରସା, ଆଉ କୌଣସି ଅଶା ଚରସା ବାହାର
ନ ଥାଏ । ଯିଁ ତୋତେ ବାରମ୍ବାର ସତ୍ୟ ('ନିଜ ପିତାକୁ') କହୁଥିଲୁ ସେ, ମୋହର
ସେବକ ସମାନ ପ୍ରିୟ ମୋର ଆଉ କେହି ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଏପରି କି ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ା ଯଦି
ଭକ୍ତିହୀନ ହୁଅନ୍ତି, ସେ ସାଧାରଣ ସମସ୍ତ ଜୀବଙ୍କ ପରି ମୋର ପ୍ରିୟ । କିନ୍ତୁ ଭକ୍ତମାନ
ଅତି ନୀତି ପ୍ରାଣୀ ହୁଅ ମୋର ପ୍ରାଣ ସମ ପ୍ରିୟ । ଏହା ମୋର ଘୋଷଣା । ୫
ଚୌପାଞ୍ଚ :- ପବିତ୍ର, ହୁର୍ଗୀଳ ଓ ହୁମତ ସେବକ ବାହାକୁ ପ୍ରିୟ ନ ବସେ ।
କହୁ ତ । ଦେବ ଓ ପୁରୁଷମାନେ ଏହିପରି କହୁ କହୁ । ହେ ବାବ ! ସାବଧାନ
ହୋଇ ଶୁଣ ॥ ୮୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- ଜଣେ ପିତାଙ୍କର ବହୁତ ପୁତ୍ର ଥାଆନ୍ତି ଏବଂ
ସେମାନଙ୍କର ଶୁଣ, ସ୍ୱରାବ ଓ ଆଚରଣ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ । କେହି ପଣ୍ଡିତ, କେହି
ତପସୀ, କେହି ଜ୍ଞା, କେହି ଧର୍ମ, କେହି ଶୂରବୀର, କେହି ଦାସ, କେହି ସବଞ୍ଜ
ଏବଂ କେହି ଧର୍ମପରାୟଣ ହୋଇଥାଏ । ପିତାଙ୍କର ପ୍ରେମ ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ସମାନ ।
କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯଦି କେହି ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ଦେବଲ ପିତାଙ୍କର ତେ
ହୋଇଥାଏ, ସ୍ୱପ୍ନରେ ବୁଢ଼ା ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ ଜାଣେ ନାହିଁ, ଉକ୍ତ ପୁତ୍ର ଅଜନ ବ. ଦୁଃ
ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ପିତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରାଣସମ ପ୍ରିୟ । ଏହି ରୂପେ ଶିର୍ଯ୍ୟକ (ପଞ୍ଚେଣ୍ଡି).
ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଅସୁର ସମେତ ଯେତେ ବି ଚେତନ ଓ ନିଜ ଜବ ଫଳି.

ଅଖିଲ ବିଶ୍ଵ ସୁତମୋର ଉପାୟା । ସବ ପର ମୋହି ବରାବର ଦାୟା ॥
 ତନ୍ମୁ ମହିଁଜୋ ପରିହର ମଦ ମାୟା । ଭଜଇ ମୋହି ମନ ବଚ ଅରୁ କାୟା ॥୩॥

ସୁରୁଷ ନପୁଂସକ ନାରି ବା ଜୀବ ଚରାଚର କୋଇ ।

ସବ ଶୁଦ୍ଧ ଭଜ କପଟ ତଳ ମୋହି ପରମ ପ୍ରିୟ ସୋଇ ॥୮୭(କ)॥

ସତ୍ୟ କହୁଇଁ ଖଗତୋହି ସୁତ ସେବକ ମମ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ।

ଅସ ବିରୁର ଭଜୁ ମୋହି ପରିହର ଆସ ଭଗ୍ନେସ ସବ ॥୮୭(ଖ)॥

କବହୁଁ କାଲ ନ ବ୍ୟାପିହି ତୋହା । ସୁମିରେସୁ ଭଜେସୁ ନିରନ୍ତର ମୋହା ॥

ପ୍ରଭୁ ବଚନାମୃତ ସୁନି ନ ଅଭାଉଁ । ତନୁ ପୁଲକିତ ମନ ଅତି ହରଷାଉଁ ॥୧॥

ସୋ ସୁଖ ଜାନଇ ମନ ଅରୁ ନାନା । ନହିଁ ରସନା ପହିଁ ଜାଇ ବଖାନା ॥

ପ୍ରଭୁ ସୋଇ ସୁଖ ଜାନହିଁ ନୟନା । କହି କମି ସକହିଁ ତନ୍ମୁ ନହିଁ ବୟନା ॥୨॥

ଏ ଅଖିଲ ବିଶ୍ଵ ପୁଣି କରୁଛୁ ଉପୁନ୍ନ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଅନୁକମ୍ପା ସମ ॥

ତହିଁ ମଧ୍ୟେ ସେହୁ ମଦ ମାୟା ପରିହର । କାୟ ମନ ବାକ୍ୟେକରେ ଭଜନ ମୋହର ॥୪॥

ନର ବା ନାରୀ ବା ନପୁଂସକ କମ୍ପା ଜୀବ ଚରାଚର କେହି ।

ସେ ତେଜ କପଟ ଭଜେ ସଦା ମୋତେ ମୋ ପରମପ୍ରିୟ ସେହି ॥୮୭ (କ)॥

ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଶୁଣି ସେବକ ମୋହର ସତ୍ୟ କହେ ଖଗ, ତୋତେ ।

ଏହା ଶୁଦ୍ଧ ଆଶା ଭରସା ନିକର ପରିହର ଭଜ ମୋତେ ॥-୪ (ଖ)॥

କାଲ ବ୍ୟାପି ନ ପାରିବତୋତେକଦାଚିତେ । ସୁରୁଥରୁ ଭଜୁଥରୁ ମୋତେ ସଦା ଚିତ୍ତେ ॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନାମୃତେ ତୃପ୍ତି ନ ଲଭଇ । ତନୁ ପୁଲକିତ ମନେ ହରଷ ହୋଇଲି ॥୧॥

ସେ ସୁଖ ଜାଣନ୍ତି ମନ ଆବର ପ୍ରବଣ । ରସନାରେ ତାହା କର ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଶୋଭା ସୁଖ ଜାଣଇ ଲୋଚନ । କେମନ୍ତେ କହୁବ ? ନାହିଁ ତାହାର ବଚନ ॥୨॥

ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନେଇ ଏ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରେଣୀ ବିଶ୍ଵ ମୋହର ସୃଷ୍ଟି । ଅଭବକ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ

ମୋର ସମାନ ଦୟା । କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସେ ମତ ଓ ମାୟା ଗୁଣ କାୟମନୋ-

ବାକ୍ୟରେ ମୋତେ ଭଜନ କରେ, ସେ ମୋର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ॥ ୧-୪ ॥

କୋହା :—ସେ ପୁରୁଷ ହେଉ, ନପୁଂସକ ହେଉ, ସ୍ତ୍ରୀ ହେଉ ଅଥବା ଚରାଚର

ସେ କୌଣସି ଜୀବ ହେଉ, କପଟ ଗୁଣ ଯିଏ ବି ସର୍ବତୋଭାବରେ ମୋତେ ଭଜନ କରେ,

ସେହି ମୋର ପରମ ପ୍ରିୟ ॥ ୧ (କ) ॥ ସୋରଠା :—ହେ ପଣ୍ଡି ! ମୁଁ ତୋତେ

ସତ୍ୟ କହୁଛି, ପବିତ୍ର ସେବକ ମୋର ପ୍ରାଣ ସମାନ ପ୍ରିୟ । ଏହା ବିରୁର କର ସମସ୍ତ

ଆଶାଭରସା ଗୁଣ ମୋତେ ହିଁ ଭଜ ॥ ୮୭ (ଖ) ॥ ଚୌପାୟ :—ତୋତେ କାଲ

କେତେବେଳେ ହେଲେ ବ୍ୟାପିବ ନାହିଁ । ନିରନ୍ତର ମୋତେ ସୁରଣ ଓ ଭଜନ କରୁଥରୁ ।”

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଚନାମୃତ ଶୁଣି ମୁଁ ପରାତପ ହେଉ ନ ଥାଏ । ମୋର ଶରୀର ପୁଲକିତ

ହେଉଥାଏ ଏବଂ ମନରେ ମୁଁ ଅପାର ହର୍ଷ ଲଭ କରୁଥାଏ ॥ ୧ ॥ ଭକ୍ତ ସୁଖ ମନ ଓ

ବହୁ ବିଧି ମୋହି ପ୍ରବୋଧି ସୁଖ ଦେଇ । ଲଗେ କରନ ସିନ୍ଧୁ କୌତୁକ ତେଇ ॥
 ସଜଳ ନୟନ କହୁ ମୁଖ କରି ରୁଖା । ଚିତଇ ମାତୁ ଲଗି ଅତି ଭୁଖା ॥୩॥
 ଦେଖି ମାତୁ ଆତୁର ଉଠି ଧାଇ । କହି ମୃଦୁ ବଚନ ଲିପି ଉର ଲୁଇ ॥
 ଗୋଦ ଗୁଣି କରୁଣ ପୟ ପାନା । ରଘୁପତି ଚରିତ ଲଳିତ କର ଗାନା ॥୩॥
 ଜେହି ସୁଖ ଲଗି ପୁରାଇ ଅସୁର ବେଷ କୃତ ସିବ ସୁଖଦ ।

ଅର୍ପୁଧସୁଖ ନର ନାଶି ତେହି ସୁଖ ମହୁ ସଫଳ ମଗନ ॥୮୮(କ)॥

ସୋଇ ସୁଖ ଲବଲେସ ଜନ୍ମ ବାରକ ସପନେହୁ ଲହେଉଁ ।

ତେ ନହିଁ ଗନହିଁ ଖଗେସ ବ୍ରହ୍ମସୁଖହି ସଜନ ସୁମତି ॥୮୮(ଖ)॥

ମୈଁ ପୁନି ଅର୍ପୁଧ ରହେଉଁ କହୁ କାଲ । ଦେଖେଉଁ ବାଲକନୋଦ ରସାଲ ॥

ରାମ ପ୍ରସାଦ ଭଗତି ବର ପାୟୁଉଁ । ପ୍ରଭୁ ପଦ ବନ୍ଦ ନିଜାନ୍ତମ ଆୟୁଉଁ ॥୧॥

ନାନାଭବେ ରାମ ମୋତେ ଉପଦେଶ ଦେଇ । ଆରମ୍ଭ କରିଲେ ପୁଣି ଶିଶୁଲୀଳା ସେଇ ॥

ବଦନ ଶୁଭାଳ ନେତ୍ର ବୁଢ଼ାଇଣ ବାଣ । ଚାହିଁଲେ ମାତାଙ୍କ ଆଡେ, ଶୁଧା ଲଗେ ଭାଷା ॥୩॥

ବିଲେକ ଜନମାଉଁ ଆତୁରେ ଧାଇଁଲେ । କହଣ ମୃଦୁ ବଚନ ହୃଦେ ଆଲିଙ୍ଗିଲେ ॥

କୋଳରେ ବସାଇ ପୟ କରାଇଲେ ପାନ । ରଘୁପତିଙ୍କ ଲଳିତ ଲୀଳା କରି ଗାନ ॥୪॥

ଯେଉଁ ସୁଖ ଲଗି ପୁଣ୍ୟ ଶଙ୍କର ଅଶ୍ରୁତ ବେଷ ବହୁନ୍ତି ।

ସେହି ସୁଖେ ସଦା ଅଯୋଧ୍ୟା ନର-ନାଶ ନିମନ୍ତ ରହନ୍ତି ॥୮୮ (କ)॥

ବାରେ ମାତ୍ର ସେହି ସୁଖ ଲବଲେଶ ସ୍ବପ୍ନରେ ଲଭିବୁ ଯେହୁ ।

ନ ଗଣଇ ବ୍ରହ୍ମ-ସୁଖକୁ ଖଗେଶ, ସୁମତି ସଜନ ସେହୁ ॥୮୮ (ଖ)॥

ପୁଁ ପୁଣି ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରେ ରହୁ କହୁ କାଲ । ଦେଖିଲି ବାଳ ବିନୋଦ ରୁଚିତ ରସାଲ ॥

ରାମଙ୍କ ପ୍ରସାଦେ ଭଗ୍ନି ବର ପୁଁ ପାଇଲି । ପ୍ରଭୁ ପଦ ବନ୍ଦ ନିଜ ଆଶ୍ରମେ ଆସିଲି ॥୧॥

କର୍ଣ୍ଣ ହିଁ ଜାଣନ୍ତି । ରସନା ଯୋଗେ ତାହା ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କରାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ହୃଦ ନୟନ ହିଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶୋଭାର ସେହି ସୁଖ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ କହୁ ପାରିବେ

ନାହିଁ; କାରଣ, ସେମାନଙ୍କର ତ ବାଣୀ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ପ୍ରଭୁ ମୋତେ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ

ଭଲ ଭାବରେ ବୁଝାଇ ଅନନ୍ଦ ଦେଲେ । ପୁଣି ବାଳକୋଚିତ ସେହି ଶୀତା-ଚୌରୁଦ

କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତତ୍ପରେ ସଜଳ ନୟନରେ ପୁଣ୍ୟକୁ ଟିକିଏ ବିରସ କରି

ସେ ମାତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ । ପୁଣ୍ୟପଦ୍ମା ଓ ଦୁଷ୍ଟି ଯୋଗେ ମାତାଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲେ

ଯେ, ତାହାଙ୍କୁ ବଡ଼ ଶୁଧା ଲାଗିଲଣି ॥ ୩ ॥ ଏହା ଦେଖି ମାତା ରୁଚନ୍ତି ଉଠି ଧାଇଁଲେ

ଏବଂ କୋମଳ ବଚନ କହୁ ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ବନ୍ଧରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପଂଚାଇଲେ ।

ସେ କୋଳରେ ଧରି ତାହାଙ୍କୁ ହୃଦ ପିଆଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ

ଲଳିତ ଲୀଳା ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ॥ ୪ ॥ ସୋରଠା :—ଯେଉଁ ସୁଖ ନିମନ୍ତେ

ସବୁସୁଖଦ କଲାବେଳେ ସିଂହସୁର ଶିବ ଅଶ୍ରୁତ ବେଶ ଧାରଣ କଲେ, ଅଯୋଧ୍ୟାପୁର

ତବ ଚୈ ମୋହି ନ ବ୍ୟାପୀ ମାୟା । ଜବ ଚୈ ରଘୁନାୟକ ଅପନାୟା ।
 ସୁହସବ ଗୁପ୍ତ ଚରଣମୈ ଗାତ୍ରା । ହରି ମାୟା ଜମି ମୋହି ନୟତ୍ରା ॥୨॥
 ନିଜ ଅନୁଭବ ଅବ କହୁଛି ଖଗେସା । ବିନୁ ହରିଭଜନ ନ ଜାଣି କଲେସା ॥
 ରାମ କୃପା ବିନୁ ସୁନୁ ଖଗରାଣ । ଜାଣି ନ ଜାଇ ରାମ ପ୍ରଭୁତାଣ ॥୩॥
 ଜାନେ ବିନୁ ନ ହୋଇ ପରଞ୍ଜଣ । ବିନୁ ପରଞ୍ଜଣ ହୋଇ ନହିଁ ପ୍ରୀତୀ ॥
 ପ୍ରୀତି ବିନା ନହିଁ ଭଗତି ଦୃଢ଼ାଣ । ଜମି ଖଗପତି ଜଲ କୈ ଚିକନାଣ ॥୪॥
 ବିନୁ ଗୁର ହୋଇ କି ଜ୍ଞାନ ଜ୍ଞାନ କି ହୋଇ ବିରାଗ ବିନୁ ।
 ଗାତ୍ରୁଣି ବେଦ ପୁରାଣ ପୁଣି କି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହରିଭଗତି ବିନୁ ॥୮୯(କ)॥

ବ୍ୟାପି ନାହିଁ ମାୟା ମୋତେ ବେବେହେଁ ସେହନୁ । ଆପଣାର ଲେଉଟନାୟକ ସେ ବିନୁ ॥
 ବର୍ଣ୍ଣିଲ ଏ ସବୁ ଗୁପ୍ତ ଚରଣ ତେମନ୍ତେ । ହରି ମାୟା ନୟନଲ ମୋତେ ଯେଉଁ ମତେ ॥୧॥
 ନିଜ ଅନୁଭବ ଏବେ କହୁଛୁ, ଖଗେଶ । ହରିଜ୍ଞ ଭଜନ ବିନା ନ ଭୁଟିବ କେଶ ॥
 ରାମ କୃପା ବିନା ଶୁଣ ବିହଙ୍ଗ ନାୟକ । ଜଣାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ ମହମା ରାମଙ୍କ ॥୨॥
 ନ ଜାଣିଲେ ନ ହୁଏଲ କହାପି ପ୍ରଗତି । ପ୍ରଗତି ବିହୁବେ ବେବେ ନ ଉପୁଜେ ପ୍ରୀତି ॥
 ପ୍ରୀତି ବିନା ଭକ୍ତି ଦୃଢ଼ ନ ହୁଏଲ ମନେ । ଜଳରେ ଚିକ୍‌କଣ ପଣ, ଖଗେଶ, ଯେପନେ ॥୩॥
 ପୁରୁ ବିନା ଜ୍ଞାନ ହୋଇ କି ପାରଇ ବେରାଗ ବିନା କି ଜ୍ଞାନ ।
 ହରି-ଭକ୍ତି ବିନା ପୁଣି କି ମିଳଇ ଭଣନ୍ତି ବେଦ ପୁରାଣ ॥୮୯ (କ)॥

ନରନାରାୟଣ ସେହି ପୁଣ୍ୟରେ ନିରନ୍ତର ନିମୟ ॥୮୮(କ)॥ ଯେଉଁମାନେ ଥରେ
 ପୂଜା ସ୍ଥପ୍ତରେ ସେହି ପୁଣ୍ୟର ଲବଲେଶମାନ ପାଇଥାନ୍ତି, ହେ ପକ୍ଷିରାଜ ! ସେହି
 ପ୍ରମତି ସଜ୍ଜନ ପୁରୁଷମାନେ ତାହା ଆଗରେ ବହୁହସକୁ ପୂଜା ଟିକିଏ ହେଲେ ଗଣନ୍ତି
 ନାହିଁ ॥୮୯(ଖ)॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ମୁଁ ଆଉ କିଛି ସମୟ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରୀରେ ରହୁଛି
 ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ରାମାଳ ବାଳମ୍ବଳା ଦେଖିଲି । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପା ହେତୁ ମୁଁ ଭକ୍ତର
 ବରଦାନ ପାଇଲି । ତଦନନ୍ତର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ-ପ୍ରସନ୍ନ ବନ୍ଦନା କରି ମୁଁ ମୋତର
 ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରି ଆସିଲି ॥ ୧ ॥ ଏହି ରୂପେ ଯେଉଁବିନଠାରୁ ଶ୍ରୀରାମ ମୋତେ ଆପଣାର
 କରନେଲେ, ସେହି ବିନୁ ମାୟା ମୋତେ ଆଉ ସାରିନାହିଁ । ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ମାୟା ମୋତେ
 ଯେପରି ଭାବରେ ନୟନସିନ୍ଧୁ, ସେହି ସମସ୍ତ ଗୁପ୍ତ ଚରଣ ମୁଁ କହୁଛି ॥ ୨ ॥ ହେ
 ପକ୍ଷିରାଜ ଗରୁଡ଼ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ମୋ ନିଜ ଅନୁଭବ କହୁଅଛି । ତାହା
 ହେଉଛି, ଭଗବାନଙ୍କ ଭଜନ ବିନା କ୍ଳେଶ ଦୂର ହୁଏନାହିଁ । ହେ ପକ୍ଷିରାଜ ! ଶୁଣନ୍ତୁ,
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପା ବିନା ତାହାଙ୍କର ସବୁକୁ ହୁଏତ ସମସ୍ତ କରି ହୁଏନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ପ୍ରଭୁକୁ
 ନ ଜାଣିଲେ ବିଶ୍ୱାସ କମେ ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱାସ ବିନା ପ୍ରୀତି ହୁଏନାହିଁ । ହେ ପକ୍ଷିରାଜ !
 ଜଳର ଚିକ୍‌କଣତା ଯେପରି ରହେନାହିଁ, ପ୍ରୀତି ନ ହେଲେ ଭକ୍ତି ସେହିପରି ଦୃଢ଼
 ହୁଏନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଘୋରଠା :- ବିନା ପୁରୁଷେ ଜ୍ଞାନ ବେଉଁ ହୋଇ ପାରିଲୁଣି ?

କୋଉ ବିଶ୍ରାମ କି ପାଞ୍ଚ ତାତ ସହଜ ସଂତୋଷ ବନ୍ଧୁ ।

ଚଳେ କି ଜଳ ବନ୍ଧୁ ନାହିଁ କୋଟି ଜତନ ପରି ପରି ମରଥା ॥୮୯(ଖ)॥
 ବନ୍ଧୁ ସଂତୋଷ ନ କାମ ନପାଶୁ । କାମ ଅଛନ୍ତି ସୁଖ ସପନେହୁଁ ନାହିଁ ॥
 ରାମଭଜନ ବନ୍ଧୁ ମିଟିବୁ କି କାମ । ଅଳବିଶ୍ରାମ ତରୁ କବହୁଁ କି ଜାମ ॥୯॥
 ବନ୍ଧୁ ବିଜ୍ଞାନ କି ସମତା ଆର୍ତ୍ତୁର । କୋଉ ଅବକାଶ କି ନର ବନ୍ଧୁ ପାଞ୍ଚୁର ॥
 ଶ୍ରୀରାମ ବିନା ଧର୍ମ ନହିଁ ହୋଇ । ବନ୍ଧୁ ମହି ରହ କି ପାଞ୍ଚୁର କୋଇ ॥୧॥
 ବନ୍ଧୁ ତପ ତେଜ କି କର ବିସ୍ତାର । ଜଳ ବନ୍ଧୁ ରସ କି ହୋଇ ସଂସାର ॥
 ସୀଲ କି ମିଳ ବନ୍ଧୁ ବୁଧ ସେବକାର । ଜମି ବନ୍ଧୁ ତେଜ ନ ରୂପ ଗୋଷାର ॥୩॥
 ନିଜ ସୁଖ ବନ୍ଧୁ ମନ ହୋଇ କି ଧୀର । ପରସ କି ହୋଇ ବିଶ୍ରାମ ସମୀର ॥
 କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଧି କି ବନ୍ଧୁ ବିସ୍ତାର । ବନ୍ଧୁ ହରିଭଜନ ନ ଭବ ଭୟ ନାସା ॥୩॥

କେହି ବିଶ୍ରାମ କି ଲଭେ ଖଟରସ, ସହଜ ସନ୍ତୋଷ ବନ୍ଧେ ।

ଚଳିପାରେ କୋଟି କଲେହେଁ ଉପାୟ ନାବକି ଜଳ ବିଶ୍ରାମେ ॥୮୯ (ଖ)॥
 ସନ୍ତୋଷ ବିନା କାମନା ନାଶ ନ ହୁଅଇ । କାମ ରହନ୍ତେ ସ୍ବପ୍ନେହେଁ ସୁଖ କି ମିଳଇ ॥
 ରାମଜ ଭଜନ ବିନା କାମ ନ ହୁଅଇ । ସ୍ଥଳ ବିହନେ କେବେ କି ତରୁ ଉପୁଜଇ ॥୧॥
 ବିଜ୍ଞାନ ବିନା କେବେ କି ସମତା ଆସଇ । ନର ବିନା ଅବକାଶ କେବେ କି ମିଳଇ ॥
 ଶ୍ରୀରାମ ବିନା ଧର୍ମ କଦାଚିତେ ନ ହୁଅଇ । ରହ କିଏ ପାଇପାରେ ? ଯହିଁ ନାହିଁ ମନ୍ତ୍ର ॥୨॥
 ତପ ବିହନେ କି ତେଜ ବିସ୍ତାର ହୁଅଇ । ଜଳ ବିନା ସଂସାରେ କି ରସ ଉପୁଜଇ ॥
 ବୁଧ ଜନ ସେବା ବନ୍ଧୁ ଶୀଳ କି ମିଳଇ । ତେଜ ବିନା ସ୍ବର୍ଗ, କାହିଁ ରୂପ କି ଶୋଭଇ ॥୩॥
 ନିଜ ସୁଖ ବିନା ମନ ସ୍ଥିର କି ହୁଅଇ । ସମୀର ବିହନେ ସ୍ବର୍ଗ ହୋଇ କି ପାରଇ ॥
 ବିଶ୍ରାମ ବିନା କୌଣସି ପିଇ କି ମିଳଇ । ବିନା ହରି ଭଜନ କି ଭୁବସୁ ହୁଅଇ ॥୩॥

ଅଥବା ବେଶ୍ୟା ବିନା ଜ୍ଞାନ କେଉଁଠି ହୋଇ ପାରିବ ? ଏହିପରି ବେଦ ଓ
 ପୁରାଣମାନେ କହନ୍ତି ଯେ, ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଭକ୍ତ ବିନା ସୁଖ କାହିଁ ? ॥ ୯ (କ) ॥ ହେ
 ତାତ ! ଶ୍ରୀରାମ ସନ୍ତୋଷ ବିନା କେହି ଶାନ୍ତି ପାଇପାରେ କି ? କୋଟି କୋଟି
 ଯତ୍ନ କରି ଥିବା ମନ୍ତ୍ରମାୟା ପଛକେ, ଜଳ ବିନା କେବେ ନୌକା ଚଳିପାରେ
 କି ? ॥ ୮୯ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- ସନ୍ତୋଷ ବିନା କାମନାର ନାଶ ହୁଏନାହିଁ ଏବଂ
 କାମନା ରହଲେ ସ୍ବପ୍ନରେ ସୁଖ ସୁଖ ମିଳିଥାରେ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାମ ଭଜନ ବିନା
 କାମନାସମୂହ କାହୁଁ ମେଣ୍ଟି ପାରବ ? ଭୂମି ବିନା ବୃକ୍ଷ କାହୁଁ ଅବୁଝିତ ହୋଇ
 ପାରିବ ? ॥ ୧ ॥ ବିଜ୍ଞାନ (ବିଜ୍ଞାନ) ବିନା ସମତା କାହୁଁ ଆସିପାରେ ? ଆକାଶ ବିନା
 କେହି ଅବକାଶ (ଶୂନ୍ୟତା) ପାଇପାରେ କି ? ଶ୍ରୀରାମ ବିନା ଧର୍ମାଚରଣ ହୁଏନାହିଁ ।
 ଭୂତଭୂତ ବିନା କେହି ରହ ପାଇପାରେ କି ? ॥ ୨ ॥ ତପସ୍ୟା ବିନା ତେଜ ବିସ୍ତାର ଲଭି
 କିପାରେ କି ? ଜଳଭକ୍ତ ବିନା ସଂସାରରେ ରସ ହୋଇପାରେ କି ? ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ

ବିନ୍ଦୁ ବିସ୍ତାପ ଭଗତ ନହିଁ ତେହୁ ବିନ୍ଦୁ ଦ୍ରବଣି ନ ସମୁ ।

ସମ କୃପା ବିନ୍ଦୁ ସପନେହୁଁ ଖବ ନ ଲହୁ ବିଶ୍ରାମ ॥୧୦(କ)॥

ଅସ ବିରୁଦ୍ଧ ମତିଧୀର ତଳ କୁଚର୍ଚ୍ଚ ସଂସୟ ସକଳ ।

ଭଜନ୍ତୁ ସମ ରଘୁବୀର କରୁନାକର ସୁନ୍ଦର ସୁଖଦ ॥୧୦(ଖ)॥

ନିଜ ମତି ସରିସ ନାଥମେଁ ଗାଈ । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ ମହିମା ଖଗରାଇ ॥

କହେଉଁ ନ କହୁ କରୁ କୁରୁତ ବିସେଷୀ । ସୁଦ ସବମେଁ ନିଜ ନୟନଦ୍ବିଦେଶୀ ॥୧॥

ମହିମା ନାମ ରୂପ ଗୁନ ଗାଥା । ସକଳ ଅମିତ ଅନନ୍ତ ରଘୁନାଥା ॥

ନିଜନିଜ ମତି ମୁକ୍ତି ହରିଗୁନ ଗାଉଁଛି । ନିଗମ ସେଷ ସିବ ପାର ନ ପାଉଁଛି ॥୨॥

କୁହୁଛି ଆଦି ଖଗ ମସକ ପ୍ରଜଂତା । ନଭ ଭଡ଼ାହିଁ ନହିଁ ପାଉଁଛି ଅଂତା ॥

ତମି ରଘୁପତି ମହିମା ଅବଗାହା । ତାତ କବହୁଁ କୋଉ ପାଉଁ କି ଥାହା ॥୩॥

ବିଶ୍ୱାସ ବିହୀନେ ଭକ୍ତ ନ ହୁଅଇ, ତେଣୁ ନ ହୁବନ୍ତୁ ସମ ।

ସମ କୃପା ବିନେ କେବେହେଁ ସପନେ ଖବ ନ ଲଭେବିଶ୍ରାମ ॥୧୦ (କ)॥

ଏହା ଜାଣି ସର୍ବ କୁଚର୍ଚ୍ଚ ସମ୍ବନ୍ଧ ପରିହର, ମତ-ଧୀର ।

ସୁଖଦ, ସୁନ୍ଦର, କରୁଣା-ନିଳୟ, ଭଜ ସମ ରଘୁବୀର ॥୧୦ (ଖ)॥

ନିଜ ମତି ଅନୁସାରେ ନରୁ ମୁଁ ବର୍ଣ୍ଣନ । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପ ମହିମା, ବିହର-ରାଜନ ॥

ପ୍ରଭୁ ବିଶେଷ ଗତିଶ କହୁ ନାହିଁ କହୁ । ଏହା ସବୁ ମୁହିଁ ନିଜ ନୟନେ ଦେଖିଛି ॥୧॥

ମହିମା ପ୍ରତାପ ରୂପ ଗୁଣ ଗଣ ନାମ । ସର୍ବେ ଅମିତ ଅନନ୍ତ ରଘୁପତି ସମ ॥

ନିଜ ମତି ରୂପେ ମୁକ୍ତି ହର ପ୍ରାଣ ଗାନ୍ତି । ନିଗମ ଶେଷ ମହେଶ ପାର ନ ପାଆନ୍ତି ॥୨॥

କୁହୁ ଆଦି ଖଗ ଯେନି ମଣକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଆତାଶେ ଉଡ଼ନ୍ତି କେହୁ ନ ଲଭନ୍ତି ଅନ୍ତ ॥

ଏହୁପରି ରଘୁପତି ମହିମା ଅପାର । କେହୁ କି କହାଣି ଭ୍ରାତ, ପାଇପାରେ ପାର ॥୩॥

ସେବା ବିନା ଶୀଳ ବା ସତାଚାର ଲାଭ କରାଯାଇ ପାରେ କି ? ହେ ଗୋସାଇଁ !

ତେଜ ବିନା ଅଗ୍ନିତରୁର ରୂପ ମିଳେନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଆପଣାର ସ୍ୱଖ (ଆସାନନ୍ଦ) ବିନା

ମନ ସ୍ଥିତି ହୋଇପାରେ କି ? ବାୟୁତରୁ ବିନା ସ୍ପର୍ଶ ହୋଇପାରେ କି ? ବିଶ୍ୱାସ

ବିନା ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସିଦ୍ଧି ମିଳିପାରେ କି ? ଏହି ରୂପେ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଭଜନ

ବିନା ଭବଭୟ ନାଶ ହୁଏନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ବିଶ୍ୱାସ ବିନା ଭକ୍ତ ହୁଏନାହିଁ,

ଭକ୍ତ ବିନା ଶ୍ରୀରାମ ଦୁଃଖରୁ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପା ବିନା ଜୀବ ସ୍ୱପ୍ନରେ ପ୍ରକା

ଶାନ୍ତି ପାଏନାହିଁ ॥ ୧୦ (କ) ॥ ସୋରଠା — ହେ ଧୀରମତି ! ଏହା ବିରୁଦ୍ଧ କରି

ସମସ୍ତ କୁଚର୍ଚ୍ଚ ଓ ସନ୍ଦେହକୁ ତ୍ୟାଗ କରି କରୁଣାକର, ସୁନ୍ଦର ଓ ସୁଖଦାୟକ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ

ଭଜନ କରନ୍ତୁ ॥ ୧୦ (ଖ) । ଗୋପାଲ — ହେ ପରିବ୍ରାଜ ! ହେ ନାଥ ! ମୁଁ

ମୋ ନିଜ ବୁଦ୍ଧ ଅନୁସାରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତାପ ଓ ମହିମା ଗାନ କରୁ । ପ୍ରଭୁ ଯୋଗେ

ବତା-ଚତା କୌଣସି କଥା ମୁଁ ଏଥିରେ କହୁନାହିଁ । ଏହା ସବୁ ମୋ ନିଜର ଆଶି-

ରାମ କାମ ସତ କୋଟି ସୁଭଗ ତନ । ଦୁର୍ଗା କୋଟି ଅମିତ ଅଭିମର୍ଦ୍ଦନ ॥
 ସଦ କୋଟି ସତ ସରିସ ବିଲସା । ନଭ ସତ କୋଟି ଅମିତ ଅବକାସା ॥୩॥
 ମରୁତ କୋଟି ସତ ବିପୁଳ ବଳ ରବି ସତ କୋଟି ପ୍ରକାସ ।
 ସସି ସତ କୋଟି ସୁସୀତଳ ସମନ ସକଳ ଭବ ହାସ ॥୧୧(କ)॥
 କାଳ କୋଟି ସତ ସରିସ ଅତି ଦୁସ୍ତର ଦୁର୍ଗ ଦୁରନ୍ତ ।
 ଧୂମକେତୁ ସତ କୋଟି ସମ ଦୁରାଧରଣ ଭଗବନ୍ତ ॥୧୧(ଖ)॥
 ପ୍ରଭୁ ଅଗାଧ ସତ କୋଟି ପତାଳ । ସମନ କୋଟି ସତ ସରିସ କରାଳ ॥
 ଶାରଥ ଅମିତ କୋଟି ସମ ପାଣ୍ଡବ । ନାମ ଅଖିଳ ଅସ ପୁର ନପାଣ୍ଡବ ॥୧॥

ରାମ କାମ ଶତକୋଟି ତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଣୋଭନ । ଦୁର୍ଗା ଶତକୋଟି ସମ ବରଣ-ମର୍ଦ୍ଦନ ॥
 ଶତ ଶତକୋଟି ପ୍ରାୟେ ଦେଉବ ବିଳାସ । ନଭ ଶତ-କୋଟି ଭୁଲ୍ ଅମିତାବକାଶ ॥୩॥
 ବାୟୁ କୋଟି ଶତ ସଦୃଶ ବଳଷ୍ଟ କୋଟି ଶତାର୍ଦ୍ଧ ପ୍ରକାଶ ।
 ଶଶୀ କୋଟି ଶତ ଶୀତଳ ସତତ ଶମନ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହାସ ॥୧୧ (କ)॥
 କାବ କୋଟି ଶତ ସମାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁସ୍ତର ଦୁର୍ଗ ଦୁରନ୍ତ ।
 ଶତ କୋଟି ଧୂମକେତୁ ସମ ଜାଣ ଦୁରାଧରଣ ଭଗବନ୍ତ ॥୧୧ (ଖ)॥
 ପ୍ରଭୁ ଯେତେକୋଟି ଶତ ଚକ୍ରର ପାତାଳ । ଶତକୋଟି ମୁଦୁ ପ୍ରାୟେ ଅଂଶ ବିକରାଳ ॥
 କୋଟି ଶତ ଫର୍ଥ ସମ ଅମିତ ପାବନ । ନାମ ଅଖିଳ କଲୁଷ-ପୁଷ୍ଟ ବିନାଶନ ॥୧॥

ଦେଖା ଘଟନା ॥ ୧ ॥ ଶ୍ରୀ ରାମନାଥଙ୍କ ମହିମା, ନାମ, ରୂପ ଓ ଗୁଣର କଥା ସବୁ
 ଅମାର ଓ ଅନନ୍ତ, କଥା ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ସ୍ବୟଂ ବ ଅନନ୍ତ । ମନଗଣ ଆପଣା ଆପଣା
 ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଗୁଣଗାନ କରନ୍ତି । ବେଦ, ଶେଷ ଓ ଶିବ ହୁକା ସେ ସବୁର
 ପାର ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ମଣି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ
 ଜୀବ ଆକାଶରେ ଢେଲନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଆକାଶର ଅନ୍ତ କେହି ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ହେ ନାଥ ।
 ଦେହପରି ଶ୍ରୀ ରାମନାଥଙ୍କ ମହିମା ମଧ୍ୟ ଅପାର । କେହି ଏହାର ପାର ପାଇପାରେ
 କି ? ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଶରୀର ଶତକୋଟି କାମଦେବଙ୍କ ଶରୀର ସମାନ ସୁନ୍ଦର ।
 ସେ ଅସଂଖ୍ୟ କୋଟି ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ସମାନ ଶତନାଶକ । ଶତକୋଟି ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସମାନ ତାହାଙ୍କର
 ବିଳାସ । ଶତକୋଟି ଆକାଶ ସମାନ ତାଙ୍କଠାରେ ଅନନ୍ତ ଶୂନ୍ୟତା (ସ୍ଥାନ)
 ବିଦ୍ୟମାନ ॥ ୪ ॥ କୋହା — ଶତକୋଟି ମରୁତ ସମ ତାଙ୍କଠାରେ ମହାବଳ ଏବଂ
 ଶତକୋଟି ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମାନ ତାଙ୍କର ପ୍ରକାଶ । ଶତକୋଟି ଚନ୍ଦ୍ରମା ସମାନ ସେ ପ୍ରଖୀରଣ ।
 ସେ ସଦାବର ସମସ୍ତ ଭୟର ନାଶକାରକ ॥ ୧୧ (କ) ॥ ଶତକୋଟି କାଳ ସମ
 ସେ ଅତି ଦୁସ୍ତର, ଦୁର୍ଗମ ଓ ଦୁରନ୍ତ । ସେହି ଭଗବାନ୍ ଶତକୋଟି ଧୂମକେତୁ ସମାନ
 ଅତି ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶ ॥ ୧୧ (ଖ) ॥ କୌପାରୀ :— ଶତକୋଟି ପାତାଳ ସମାନ ପ୍ରଭୁ
 ଅତିଳ । ଶତକୋଟି ସମରାଜଙ୍କ ସମାନ ସେ ଅତି ଭୟାନକ । ଅସଂଖ୍ୟ କୋଟି ଗର୍ଭ

ହମଶିର କୋଟି ଅତଳ ରଘୁସାର । ସିନ୍ଧୁ କୋଟି ସତ ସମ ଗଂଧାର ॥
 କାମଧେନୁ ସତ କୋଟି ସମାନା । ସକଳ କାମଦାୟକ ଭଗବାନ ॥୨॥
 ସାରଦ କୋଟି ଅମିତ ଚତୁରାଶି । ବିଧି ସତ କୋଟି ସୃଷ୍ଟି ନିପୁନାଶି ॥
 ବିଷ୍ଣୁ କୋଟି ସମ ପାଲନ କର୍ତ୍ତା । ରୁଦ୍ର କୋଟି ସତ ସମ ସଂହର୍ତ୍ତା ॥୩॥
 ଧନଦ କୋଟି ସତ ସମ ଧନବାନ । ମାୟା କୋଟି ପ୍ରପଞ୍ଚ ନିଧାନ ॥
 ଭାର ଧରନ ସତ କୋଟି ଅସ୍ତ୍ରସା । ନିରବଧି ନିରୁପମ ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ ॥୪॥

ନିରୁପମ ନ ଉପମା ଆନ ରାମ ସମାନ ରାମ ନିଗମ କହେ ।
 ନିମି କୋଟି ସତ ଶଦ୍ଦେଶ୍ଵର ସମ ରବି କହତ ଅତି ଲଭୁତା ଲହେ ।
 ଏହି ଭାବ ନିଜ ନିଜ ମତି ବିଲସ ମୁଖସ ହରିହର ବଖାନନ୍ତ ।
 ପ୍ରଭୁ ଭବଗ୍ରାହକ ଅତି କୃପାଳ ସପ୍ତେମ ସୁନି ସୁଖ ମାନନ୍ତ ॥

ହମାତଳ କୋଟି ଶତ ସ୍ଥିର ରଘୁସାର । ଶତ-କୋଟି ଜଳ-ଧି ସଦୃଶ ଗର୍ଭାର ॥
 ପ୍ରଭୁ ଶତକୋଟି କାମ ହରଣ ସମାନ । ସକଳ କାମନା-ପ୍ରଦାୟକ ଭଗବାନ ॥୧॥
 ବହୁନ୍ତି ଅମିତ କୋଟି ବାଣୀ ଚତୁରତା । ଶତ କୋଟି ବିଧି ସମ ସୃଷ୍ଟି ନିପୁଣତା ॥
 ବିଷ୍ଣୁ ଶତକୋଟି ସମ ପାଲନ କରତା । ରୁଦ୍ର ଶତକୋଟି ପ୍ରାୟ ପ୍ରଭୁ ସଂହରତା ॥୩॥
 ଧନାଧିଷ୍ଠ କୋଟି ଶତ ସମ ଧନବାନ । ମାୟା ଶତ-କୋଟି ରୁଦ୍ର ପ୍ରପଞ୍ଚ ନିଧାନ ॥
 ଭାର ବହୁବାହୁ କୋଟି ଶତେକ ଅସ୍ତ୍ରଶ । ନିରବଧି ନିରୁପମ ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ ॥୪॥

ନିରୁପମ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପମା ଶବ୍ଦ ରାମ-ସମାନ ରାମ ଶୁଦ୍ଧ ବାସ ।
 ଶଦ୍ଦେଶ୍ଵର କୋଟି ଶତ ସମ ରବି ଯେମନ୍ତ କହନ୍ତେ ସ୍ଵନନ୍ତ ବୁଝାଏ ।
 ପ୍ରଭୁକୁ ଏମନ୍ତ ଭଣ୍ଡନ୍ତି, ପ୍ରମୋଦେ ଯେତେ ନିଜ ମତି,
 ଭବ-ଗ୍ରାହକ ଅତି କୃପାଳ ରଘୁପତି ପ୍ରେମରେ ପ୍ରସନ୍ନ ଲଭନ୍ତି ॥

ସମାନ ସେ ପାବନ । ତାହାଙ୍କର କାମ ସମସ୍ତ ପାପସମୁଦ୍ର ନାଶକାରକ ॥ ୧ ॥
 ଶ୍ରୀ ରଘୁସାର କୋଟି କୋଟି ହମାତଳ ସମାନ ଅତଳ (ସ୍ଥିର) ଏବଂ ଶତକୋଟି ସପ୍ତଦ୍ଵ
 ସମାନ ଗଣ୍ଡାର । ଶତକୋଟି କାମଧେନୁ ସମାନ ଭଗବାନ ସମସ୍ତ କାମନାର
 ଫଳଦାତା ॥ ୨ ॥ ତାଙ୍କଠାରେ ଅସଂଖ୍ୟ କୋଟି ସରସ୍ଵତୀଙ୍କ ରୂପେ ନିହତ ।
 ଶତକୋଟି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି-ନିପୁଣତା ତାଙ୍କଠାରେ ରହୁଅଛି । ଶତକୋଟି ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ
 ସମାନ ସେ ପାବନକର୍ତ୍ତା ଏବଂ ଶତକୋଟି ରୁଦ୍ରଙ୍କ ସମାନ ସେ ସଂହାରକର୍ତ୍ତା ॥ ୩ ॥
 ସେ ଶତକୋଟି କୃତେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସମାନ ଧନବାନ ଏବଂ କୋଟି କୋଟି ମାୟା ସମାନ
 ସୃଷ୍ଟିର ନିଧାନ । ଭାର ବହୁନ କରବାରେ ସେ ଶତକୋଟି ଶେଷେ ସମାନ । ଅଧିକ
 କ'ଣ କହିବା ? ଜଗଦାଶ୍ଵର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ ସାମାରହତ ଓ ନିରୁପମ ॥୪॥
 ଛନ୍ଦ — ଶ୍ରୀରାମ ନିରୁପମ, ତାହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପମା ନାହିଁ । ବେଦମାନେ

ରାମ ଅମିତ ଗୁନସାଗର ଆଦି କି ପାଞ୍ଜୁଲି କୋଇ ।

ସ୍ବଚକ୍ଷୁ ସନ ଜସ କହୁ ସୁନେଉଁ ଭୁବୁକ୍ଷୁ ସୁନାସୁଉଁ ସୋଇ ॥୧୨(କ)॥

ଭବ ବସ୍ୟ ଭଗବାନ ସୁଖନିଧାନ କରୁନାଉଠନ ।

ଭଜି ମମତା ମଦ ମାନ ଭଜିଅ ସଦା ସୀତାରଠିନ ॥୧୨(ଖ)॥

ସୁନି ଭୁସୁଣି କେ ବଚନ ସୁହାଏ । ହରଷିତ ଖଗପତି ପଙ୍କ ସୁଲୁଏ ॥

ନୟନ ନର ମନ ଅତି ହରଷାନା । ଶ୍ରୀରାମପତି ପ୍ରତାପ ଉର ଆନା ॥୧॥

ପାଣ୍ଡୁଲ ମୋହ ସମୁଦ୍ଧି ପଛୁଡାନା । ବ୍ରହ୍ମ ଅନାଦି ମନୁଜ କରି ମାନା ॥

ସୁନି ସୁନି କାଗଚରନ ପିରୁ ନାଡ଼ି । ଜାନି ରାମ ସମ ପ୍ରେମ ବଡ଼ାଡ଼ି ॥୨॥

ରାମ ଅସମିତ ଗୁଣ ପାରାବାର, ତଳ କି କେ ପାରେ ପାଇ ।

ସନ୍ନ ପୁଣୁ ଯାହା ଶୁଣିଅଛି ତାହା ଭୁଲୁକ୍ତ କହେ ଶୁଣାଇ ॥୧୨ (କ)॥

କରୁଣା-ନିଧାନ ସୁଖ-ଦକେତନ ଭବ-ବଣ ଭଗବାନ ।

ଭଜି ସଦା ରାମ ଜାନକୀ-ଜୀବନ ପଣହୁଇ ମଦ ମାନ ॥୧ (ଖ)॥

ଶୁଣି ଭୁଶୁଣିର ମୁହଁ ବଚନ ସୁନ୍ଦର । ହରଷିତେ ଫୁଲାଇ ପକ୍ଷ ଖଗବର ॥

ନୟନେ ପଲ୍ଲବ, ମନେ ଆନନ୍ଦ ହୋଇଲ । ଶ୍ରୀ ରାମପତି ପ୍ରତାପ ଦୁଃସ୍ବେ ଧାୟିଲ ॥୧॥

ଅନୁତାପ କଲ ସ୍ବର ଅଗ୍ଗତ ମୋହକୁ । ନର ରୂପେ ମଣିଲ ମୁଁ ଅନାଦି ବ୍ରହ୍ମକୁ ॥

ସୁଣି ସୁଣି କାକ ପଦେ ପ୍ରଣାମ କରିଲ । ରାମ ସମ ଜାଣି ଅତି ପ୍ରେମ ବଢ଼ାଇଲ ॥୨॥

କହନ୍ତି—କେବଳ ଶ୍ରୀରାମ ହିଁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସମାନ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଶତକୋଟି ଖଦ୍ୟୋତ

(କୁଳୁକୁଲିଆ ଯୋକ) ସମାନ—ଏହା କହଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅତି ଲଘୁତା ବା ଉନ୍ନତା ଲଭ

କରନ୍ତି । ତଦ୍ଭାବ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ପରବର୍ତ୍ତେ ବରଂ ନିନ୍ଦା ହୁଏ । ସେହପରି

ମୂଳଶ୍ବରମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ଭୂମିର ବିକାଶ ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କୁ ବର୍ଣ୍ଣନା

କରିଥା'ନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ ଭକ୍ତଗଣଙ୍କ ଭବମାୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ଅତିଶୟ କୃପାଳୁ ।

ସେ ସେହି ବର୍ଣ୍ଣନାକୁ ପ୍ରେମ ସହିତ ଶୁଣି ସୁଖଲଭ କରନ୍ତି ॥ ଦୋହା :—ଶ୍ରୀରାମ

ଅପାର ଗୁଣର ସାଗର । କେହି ତାଙ୍କର ପାର ପାଇପାରେ କି ? ସାଧୁସନ୍ଥମାନଙ୍କଠାରୁ

ମୁଁ ଯେପରି ଶୁଣିଥିଲି, ସେହପରି ଆପଣଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲି ॥ ୧୨ (କ) ॥ ସୋରଠା '—

ସୁଖନିଧାନ, କରୁଣାଧାମ ଭଗବାନ୍ ଭବ (ପ୍ରେମ)ର ବଣ । ଅବଦି ମମତା, ମଦ ଓ

ମାନ ତ୍ୟାଗ କରି ସଦାସର୍ବଦା କେବଳ ଶ୍ରୀ ଜାନକୀନାଥଙ୍କୁ ଭଜନ କରିବା

ଉଚିତ ।" ॥ ୧୨ (ଖ) ॥ ଦୋହା—ଭୁଶୁଣିଲ ସୁନ୍ଦର ବଚନ ଶୁଣି ପକ୍ଷିରାଜ

ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଆପଣାର ଚେଷ୍ଟା ଫୁଲାଇ ଦେଲେ । ତାଙ୍କ ନେତ୍ରେ ପ୍ରେମାନନ୍ଦର

ଅଶ୍ରୁଜଳ ପୁରାଇ ଏବଂ ମନ ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଗଲା । ସେ ଶ୍ରୀ ରାମନାଥଙ୍କ

ପ୍ରତାପର ମହିମା ଦୁଃସ୍ବେରେ ଧାରଣ କଲେ ॥ ୧ ॥ ସେ ଆପଣାର ଅଗତର ମୋହ

ବିଷୟ ସ୍ବରୂପ କଲେ ଏବଂ ଅନାଦି ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟ କରି ଜାଣିଥିଲେ ବୋଲି ଅନୁତାପ

ଗୁରୁ ବିନୁ ଭବନଧି ତରଳ ନ କୋଇ । ଜୌଁ ବିରଂଚ ସଙ୍କର ସମ ହୋଇ ।
 ସଂସାର ସର୍ବ ଗ୍ରସେଇ ମୋହି ତାତା । ଦୁଃଖ ଲହରୀ କୁତର୍କ ବହୁ ବ୍ରାତା ॥୩॥
 ତବ ସରୁପ ଗାରୁଡ଼ ରଘୁନାୟକ । ମୋହି ଜିଆୟଇ ଜନ ସୁଖଦାୟକ ॥
 ତବ ପ୍ରସାଦ ମମ ମୋହ ନସାନ୍ତା । ରାମ ରହସ୍ୟ ଅନୁପମ ଜାନା ॥୪॥

ତାହା ପ୍ରସାଦି ବିଧି ବିଧି ସୀସ ନାଲ କର ଜୋରି ।

ବଚନ ବିମଳ ସପ୍ତେମ ମୁକୁ ବୋଲେଇ ଗରୁଡ଼ ବହୋରି ॥୧୩(କ)॥

ପ୍ରଭୁ ଅପନେ ଅବିବେକ ତେଁ ବୁଝିଲୁଁ ସ୍ୱାମୀ ତୋହି ।

କୃପାପିନ୍ଧୁ ସାବର କହୁଛୁ ଜାଣି ଦାସ ନିଜ ମେହି ॥୧୩(ଖ)॥

କୁହୁ ସବୁଜ ତଳ ତମ ପାଦ । ସୁମତି ସୁସୀଲ ସରଳ ଆରୁର ॥

ଜ୍ଞାନ ବିରତି ବିଜ୍ଞାନ ନିବାସ । ରଘୁନାୟକ କେ କୁହୁ ପ୍ରିୟ ଦାସା ॥୧॥

ଗୁରୁ ବିନା ଭବ-ନିଧି କେହି ନ ତରଳ । ବିରାଟ ଶଙ୍କର ସମ ଯଦ୍ୟପି ହୁଅଇ ॥

ସଂସାର-ସର୍ବଦଂଶିଲ ମୋତେ, ଭ୍ରାତାବର । ଦୁଃଖ ଲହରୀ ହେଲ କୁତର୍କ - ନିକର ॥୩॥

ତୁମ୍ଭ ରୂପ ଗାରୁଡ଼ରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ । ମୋତେ ଜଣାଇଲେ ଜନ-ପୁଣ୍ୟ-ପ୍ରଦାୟକ ॥

ତୁମ୍ଭର ପ୍ରସାଦେ ମୋର ମୋହି ହେଲ ଶମ । ଜାଣିଲି ରାମ ରହସ୍ୟ ଅତି ଅନୁପମ ॥୪॥

ତାହାକୁ ପ୍ରଶଂସି ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରଶଂସି ସଜୋଡ଼ କର ।

ବିନୟ ସପ୍ତେମ ମଧୁର ବଚନ ବୋଲେ ଗରୁଡ଼ ଆବର ॥୧୩(କ)॥

ପ୍ରଭୁ ମୁହିଁ ନିଜ ଅବିବେକ-ପଣ୍ଡୁ ତୁମ୍ଭକୁ ଜିଜ୍ଞାସା କରେ ।

କରୁଣା ନିବାସ, ମୋତେ ନିଜଦାସ ଜାଣି କହୁଛୁ ସାଦରେ ॥୧୩(ଖ)॥

ତୁମ୍ଭେ ସରବଜ୍ଞ ଅଟ ତଳ ତମ-ପାଦ । ସୁମତି ସୁସୀଲ ଅତି ସରଳ ଆରୁର ॥

ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ଆବର ବୈରାଗ୍ୟ ନିବାସ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ ତୁମ୍ଭେ ଅଟ ପ୍ରିୟ ଦାସ ॥୧॥

କରବାକୁ ଲଗିଲେ । ଗରୁଡ଼ ବାରମ୍ବାର କାକ ଲୁହୁଣ୍ଡିଙ୍କ ତରଣ ତଳେ ଶିର ନୁଆଁଇଲେ

ଏବଂ ତାହାକୁ ରାମଙ୍କ ସମାନ ମନେ କରି ପ୍ରେମ ବଢ଼ାଇଲେ ॥ ୧ ॥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବିନା,

ଏପରି କି ବୁଝା ବା ଶଙ୍କରଙ୍କ ସମାନ ପ୍ରଭା କେହି ହୁଅନ୍ତୁ ପଛକେ, କେହି

ଭବ-ସାଗର ତଳ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗରୁଡ଼ କହିଲେ, “ହେ ତାତ ! ମୋତେ

ସଂସାର-ସର୍ବ ଦଂଶନ କରିଥିଲା ଏବଂ ବହୁତ କୁତର୍କର ଦୁଃଖ-ଦାୟକ ତରଣ ମୋ

ହୃଦୟରେ ଖେଳୁଥିଲା ॥ ୩ ॥ ଆପଣଙ୍କ ସରୁପ ଗାରୁଡ଼ ମଧ୍ୟ ଯୋଗେ ଭକ୍ତଜନ-

ପୁଣ୍ୟଦାୟକ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ମୋତେ ଜଣାଇ ଦେଲେ । ଆପଣଙ୍କ କୃପା ଯୋଗେ ମୋର

ମୋହ ନାଶ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ମୁଁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅନୁପମ ରହସ୍ୟ ଜାଣିଲି ॥ ୪ ॥

କୋହା —ତାହାକୁ (କାକ ଲୁହୁଣ୍ଡି)କୁ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରଶଂସା କରି ଗରୁଡ଼

ତାହାଙ୍କ ତରଣତଳେ ମସ୍ତକ ଅବନତ କଲେ ଏବଂ ହାତ ଯୋଡ଼ି ପ୍ରେମସହକାରେ

ବିନୟ ଓ ବୋମଲ ବଚନ ବୋଲିଲେ—॥ ୧୩(କ) ॥ “ହେ ପ୍ରଭୋ ! ହେ ସ୍ୱାମୀ !

କାରନ କର୍ତ୍ତନ ଦେହ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇ । ତାତ ସକଳ ମୋହି କହନ୍ତୁ ବୁଝାଇ ॥
 ରାମ ଚରିତ ସର ସୁନ୍ଦର ସ୍ଵାମୀ । ପାୟୁଡ଼ କହଁ କହନ୍ତୁ ନଭଗାମୀ ॥୨॥
 ନାଥ ସୁନା ମେଁ ଅସ ସିବ ପାଶୁଁ । ମହାପ୍ରଲୟନ୍ତୁ ନାସ ତବ ନାଶୁଁ ॥
 ମୁଖା ବଚନ ନହିଁ ଶିଶୁର କହଇ । ଯୋଉ ମୋରେ ମନ ସଂସୟ ଅହଇ ॥୩॥
 ଅଗ ଜଗ ଜୀବ ନାଗ ନର ଦେଖୁ । ନାଥ ସକଳ ଜଗୁ କାଲି କଲେଖୁ ।
 ଅଶ୍ରୁକଟାହ ଅମିତ ଲୟକାଶ । କାନ୍ତ ସଦା ଦୁରତଦମ ଭାଷ ॥୪॥
 କୁହୁହି ନ ବ୍ୟାପକ କାଲ ଅତି କରଲ କାରନ କର୍ତ୍ତନ ।
 ମୋହି ସୋ କହନ୍ତୁ କୃପାଳ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଭବ କି ଜୋଗ ବଳ ॥୧୪(କ)॥

କେଟି କାରଣରୁ ଏହି ଦେହ ଅଛ ପାଇ । କହ ଭାତ, ମୋତେ ସବୁ ବୁଝନ୍ତୁ ଗୁଣାଇ ॥
 ରାମଚରିତ ମନ୍ଦବ ମନୋହର, ଶ୍ରୀମି ! ପାଇଲି କେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ କହ, ନଭଗାମି । ॥୧॥
 ନାଥ ଶୁଣିବୁ ମୁଁ ଏହା ଶିବଙ୍କ ପ୍ରଭରେ । ରୁନ୍ତ ନାଶ ନ ହୁଅଇ ମହା ପ୍ରଲୟରେ ॥
 ମିଥ୍ୟା ବଚନ କହନ୍ତୁ ନାହିଁ ମୁଖୁଷ୍ଟୟ । ତେଣୁ ମୋର ମନେ ଏହି ଭ୍ରମଜେ ସଶୟ ॥୩॥
 ନାଗ ନର ଦେବ ଚର-ଅଚର ସମସ୍ତ । ନାଥ, କାଳ-ବଦଳିତ ଏ ଜୀବ-ଜଗତ ॥
 ଅପରିମିତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭାଣ୍ଡ ଲୟକାଶ । ଅତି କାଳ ଦୂରତଦମ ସଦା ଭାଷ ॥୪॥
 କେତେ କାରଣରୁ ହୁଏନ୍ତୁ ସେ ଅତି କରଲ କାଳ ନ ବ୍ୟାପେ ?
 କୁହ ହେ କୃପାଳୁ, ମୋତେ, ମୋର ବଳେଅଥବା ଜ୍ଞାନ-ପ୍ରତାପେ ॥୧୪(କ)॥

ମୁଁ ମୋ ନିଜ ଅବବେଶିତା ହେତୁ ଆପଣଙ୍କୁ ପଚାରୁଛି । ହେ କୃପା-ସାଗର ! ମୋତେ
 ଆପଣାର ‘ନିଜ ଦାସ’ ବୋଲି ମନେ କରି ଆଦରରେ ମୋ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର
 କୁହନ୍ତୁ ॥ ୧୩ (କ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଆପଣ ପଦ୍ମଜ୍ଞ, ତନ୍ମୁକ୍ତ, ଅନୁକାର (ମାୟା)ର
 ଉଦ୍ଧାର, ସୁମତି, ସୁଶୀଳ, ସରଳାତ୍ମକ, ଜ୍ଞାନ, ବୈରାଗ୍ୟ ଓ ବିଜ୍ଞାନର ଧାମ ଏବଂ
 ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଦାସ ॥ ୧ ॥ ଆପଣ କି ହେତୁ ଏହି କାନ ଶରୀର ପାଇଲେ ?
 ହେ ତାତ ! ସବୁ ବୁଝାଇ ମୋତେ କୁହନ୍ତୁ । ହେ ଶ୍ରୀମି ! ହେ ଆକାଶଗାମି ! ଏହି
 ହୃଦୟ ରାମଚରିତମାନସ ଆସଣ କେଉଁଠାରୁ ପାଇଲେ, ତାହା ମୋତେ କୁହନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥
 ହେ ନାଥ ! ମୁଁ ଶିବଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିବୁ ଯେ, ମହାପ୍ରଲୟରେ ପ୍ରକା ଆପଣଙ୍କର ନାଶ
 ହୁଏନାହିଁ ଏବଂ ଶିବ (ଶିବ) କଦାପି ମିଥ୍ୟା ବଚନ ବୋଲନ୍ତି ନାହିଁ । ତାହା ମଧ୍ୟ
 ମୋ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ହେ ନାଥ ! ନାସ, ମନୁଷ୍ୟ, ଦେବତା
 ଆଦି ତରତର ଜୀବ ତଥା ଏହି ସମସ୍ତ ସସାର କାଳର ପ୍ରାତଃକାଳୀନ ଜଳପାନ ।
 ଅସଂଖ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ବିନାଶକାଶ କାଳ ସଦା ଅଭୟ ଦୂରତଦମ ॥ ୪ ॥
 ଯୋରଠା :—‘ହୃଦୟ ଅତି ଭୟଙ୍କର କାଳ ଆପଣଙ୍କୁ ବ୍ୟାପେନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣଙ୍କ
 ଉପରେ ପ୍ରଭବ ପକାଇ ପାରେନାହିଁ । ଏହାର କାରଣ କ’ଣ ? ହେ କୃପାଳୁ !
 ମୋତେ କୁହନ୍ତୁ—ଏହା ଜ୍ଞାନର ପ୍ରଭବ କିମ୍ବା ଯୋଗର ବଳ ? ॥ ୧୪ (କ) ॥

ପ୍ରଭୁ ତବ ଆଶ୍ରମ ଆସି ମୋର ମୋହ ଭ୍ରମ ଶୁଭ ।

କାରନ କର୍ତ୍ତନ ସୋ ନାଥ ସବ କହୁଛୁ ସହିତ ଅନୁରାଗ ॥୧୪(ଖ)॥
ଗରୁଡ଼ ଗିରୀ ସୁନି ହରଷେଇ କାଗ । ବୋଲେଇ ଉମା ପରମ ଅନୁରାଗ ॥
ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ତବ ମତି ଉରଗାଣ । ପ୍ରସ୍ନ ତୁହାର ମୋହି ଅତି ପ୍ୟାସ ॥୧॥
ସୁନି ତବ ପ୍ରସ୍ନ ସପ୍ତେମ ସୁହାଈ । ବହୁତ ଜନମ କେ ସୁଧ ମୋହି ଆଈ ॥
ସବ ନିଜ କଥା କହୁଛୁ ମୋଁ ଗାଈ । ତାତ ସୁନନ୍ତୁ ସାବର ମନ ଲାଈ ॥୨॥
ଜପ ତପ ମଖ ସମଦମ ବ୍ରତ ଦାନ । ବିରତି ବିବେକ ଜୋଗ ବିଜ୍ଞାନ ॥
ସବ କର ଫଳ ରଘୁପତି ପଦ ପ୍ରେମ । ତେହି ବନ୍ଧୁ କୋଉ ନ ପାଉଁର ଚ୍ରେମ ॥୩॥
ଏହିଁ ତନ ରାମ ଭଗତି ମୋଁ ପାଈ । ତା ତେଁ ମୋହି ମମତା ଅଧିକାଈ ॥
ଜେହି ତେଁ କହୁ ନିଜ ସ୍ୱାରଥ ହୋଈ । ତେହି ପର ମମତା କର ସବ କୋଈ ॥୪॥

ତୁମ୍ଭ ଆଶ୍ରମରେ ସୁବେଶନ୍ତେ ହେଲି ମୋହ-ଭ୍ରମରୁ ରହତ ।

କହୁ ନାଥ, କେଉଁ କାରଣ ଏଥର, ମୋ ଆଗେ ପ୍ରେମ ସହୃଦ ॥୧୪ (ଖ)॥
ଗରୁଡ଼ ବଚନ ଶୁଣି କାକ ହରଷିତେ । କହୁଲୁ ଉମା, ଧନ୍ୟନ୍ତୁ ଆଦର ସହୃଦେ ॥
ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭ ମତି, ଉରଗାଣ । ତୁମ୍ଭର ପ୍ରଶ୍ନ ଲଗିଲ ମୋତେ ପ୍ରିୟ ଭାଷ ॥୧॥
ଶୁଣି ପ୍ରେମ-ପ୍ରକ୍ତ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରଶ୍ନ ମନୋହର । ବହୁ ଜନ୍ମର ସୁରଣ ହୋଇଲ ମୋହର ॥
ନିଜ ସୁବିଧା ସବୁ କହୁଛୁ ମୁଁ ଗାର । ଶୁଣ ଶରନାଥ ମନ ସାବରେ ଲଗାର ॥୨॥
ଜପ ତପ ବ୍ରତ ଯଜ୍ଞ ସମାଧି ଦାନ । ବିବେକ ବିବେକ ଯୋଗ ଆଦର ବିଜ୍ଞାନ ॥
ସମସ୍ତଙ୍କ ଫଳ ରଘୁପତି ପଦେ ପ୍ରେମ । ତାହା ବିନା କେହି କେବେ ନ ଲଭଇ ଶ୍ରେମ ॥୩॥
ଏହି ଦେହେ ପାଇଛୁ ମୁଁ ଶ୍ରୀରାମ ଭକତି । ଅଧିକ ମମତା ମୋର ତେଣୁ ଏଥୁପ୍ରତି ॥
ସାହାଯ୍ୟାସ ଶ୍ରୀ କହୁ ହୃଦୟ ଦଳର । କରନ୍ତୁ ମମତା ପ୍ରୀତି ସବେ ତା ଉପର ॥୪॥

କୋହା — ହେ ପ୍ରଭେ 'ଆପଣଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ମୋର ମୋହ ଓ ଭ୍ରମ ଅପସରିଲା । ଏହାର କାରଣ କ'ଣ ? ହେ ନାଥ ' ଏହା ସବୁ ପ୍ରେମ ସହୃଦକାରେ ମୋତେ କୁହନ୍ତୁ ।' ॥ ୧୪ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ହେ ଉମା ! ଗରୁଡ଼ଙ୍କ ବାଣୀ ଶୁଣି କାକ ଭୁଞ୍ଜି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ ପରମ ପ୍ରେମରେ କହିଲେ, “ହେ ସର୍ବଶେଷ ! ଆପଣଙ୍କ ଭୁକ୍ତି ଧନ୍ୟ । ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନ ମୋତେ ଅତି ପ୍ରିୟ (ରୁଚିକର) ବୋଧ ହେଲା ॥ ୧ ॥ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରେମପ୍ରକ୍ତ ସ୍ତବ୍ଧ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ମୋ ନିଜର ବହୁତ ଜନ୍ମର କଥା ମନେ ପଡ଼ିଗଲା । ମୁଁ ଆପଣାର ସମସ୍ତ କଥା ସବୁସାର କହୁଅଛି । ହେ ତାତ ! ଆଦର ଓ ମନୋଯୋଗ ସହୃଦାରେ ଶୁଣନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ଅନେକ ଜପ, ତପ, ଯଜ୍ଞ, ଶମ, ଦମ, ବ୍ରତ, ଦାନ, ବିବେକ, ଯୋଗ, ବିଜ୍ଞାନ ଆଦି ସମସ୍ତର ଫଳ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରଣ-ପ୍ରସାଦରେ ପ୍ରେମଲାଭ । ଏହା ବିନା କେହି କଲାଣ ପାଇ ନ ପାରେ ॥ ୩ ॥ ମୁଁ ଏହି ଶରୀରରେ ଶ୍ରୀ ରାମଙ୍କ ଭକ୍ତି ଲାଭ କରିଅଛି । ଏହି ହେଉ

ପଦ୍ମଗାରି ଅସି ଲାଜ ଶ୍ରୁତି ସମତ ସଜ୍ଜନ କହୁଛି ।

ଅତି ମତହୁ ସମ ପ୍ରୀତି କରିଅ ଜାଣି ନିଜ ପରମ ହୃଦ ॥୯୫(କ)॥

ପାଟ ଖଟି ତେଁ ହୋଇ ତେହୁ ତେଁ ପଟମ୍ବର ରୁଚିର ।

କୁମି ପାଲଇ ସବୁ କୋଇ ପରମ ଅପାବନ ପ୍ରାଣ ସମ ॥୯୫(ଖ)॥

ସ୍ଵାରଥ ସାତ ଜବ କହୁଁ ଏହା । ମନ ହମ ବଚନ ରାମ ପଦ ନେହା ।

ସୋଇ ପାବନ ସୋଇ ସୁଭଗ ସଙ୍ଗର । ଜୋ ତନୁ ପାଇ ଭଜିଅ ରଘୁସାର ॥୯୬॥

ରାମ ବିମୁଖ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବିଧି ସମ ଦେହ । କବି କୋବିଦ ନ ପ୍ରସଂସହିଁ ତେହୁ ॥

ରାମ ଭଗବତ୍ ଏହିଁ ତନ ଭର ଜାମୀ । ତା ତେଁ ମୋହି ପରମ ପ୍ରିୟ ସ୍ଵାମୀ ॥୯୭॥

ତଜହିଁ ନ ତନୁ ନିଜ ଲଜ୍ଜା ମରନ । ତନବିନୁ ବେଦ ଭଜନ ନହିଁ ବରନା ॥

ପ୍ରଥମ ମୋହିଁ ମୋହିଁ ବହୁତ ବିଗୋଷ୍ଠୀ । ରାମ ବିମୁଖ ସୁଖ କବହୁଁ ନ ସୋଷ୍ଠୀ ॥୯୮॥

ଶ୍ରୁତି ପଦ୍ମଗାରି, ଶ୍ରୁତି-ମତ ଲାଜ-କଥନ ସଜ୍ଜନଙ୍କର ।

ଅତି ମତ ସଙ୍ଗେ କରାଯାଏ ପ୍ରୀତି ଜାଣି ନିଜ ହୃଦର ॥୯୫ (କ)॥

ପାଟ ଖଟୋହୁଁ, ତହିଁରେ ରଚନ ପାଟାଢ଼ର ମନୋରମ ॥

ସବେ ଅପାବନ କୁମିକୁ ପାଲନ କରନ୍ତି ସୁପ୍ରାଣ ସମ ॥୯୫ (ଖ)॥

ସତ୍ୟ ସ୍ଵାଥ ଅଟେ ଏହା ଜବରଷ ନୁହେଁ । ମନ କର୍ମ ବାକ୍ୟ ରାମ-ପଦ-ଅନୁରାଗୀ ॥

ସେହି ସୁପାବନ ସେହି ସୁଭଗ ଶରୀର । ଯେଉଁ ତନୁ ପାଇ ଭଜାଯାଏ ରଘୁସାର ॥୯୬॥

ରାମଦୋହ ଲଭିଲେ ହେଁ ବିଧିସମ ଦେହ । ତାକୁ ପ୍ରଶଂସନ୍ତି ନାହିଁ କବି ବୃଦ୍ଧ ତେହୁ ॥

ରାମ ଭକ୍ତ ଏହି ଦେହ ଭରେ ହେଲୁ ଜାତ । ସେ ହେତୁ ପରମପ୍ରିୟ ମୋତେ ତନୁ, ତାତା ॥୯୭॥

ସେହି-ମରଣ, ତଥାପି ତନୁ ନ ତେଜଇ । ତନୁ ବିହନେ ଭଜନ ବେଦ ନ କହଇ ॥

ପ୍ରଥମରେ ମୋହିଁ ମୋତେ ହେଲୁ ବହୁ ହୁଖ । ରାମ ପରାତ୍-ପୁଣ୍ୟ, କେବେ ନ ଲଭିଲି ସୁଖ ॥୯୮॥

ଏହା ପ୍ରତି ମୋର ମମତା ଅଧିକ । ଯାହା ଦ୍ଵାରା କେହି ନିଜର କୌଣସି ସ୍ଵାର୍ଥ ସାଧନ

କରେ, ତାହା ପ୍ରତି ସମସ୍ତେ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ସୋରଠା.—ହେ ଗରୁଡ଼ !

ବେଦମାନଙ୍କରେ ଏହି ନୀତି ସ୍ଵୀକୃତ ଏବଂ ସଜ୍ଜନମାନେ ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି—ନିଜ ପ୍ରତି

ପରମ ହୃଦକର ବୋଲି ଜାଣି ଅତ୍ୟନ୍ତ ନୀତିରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମ କରିବା

ବାଞ୍ଛନୀୟ ॥ ୯୫ (କ) ॥ ରେଶମ ପୋକଠାରୁ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଏ, ତହିଁରୁ

ହଳର ରେଶମୀ ବସ୍ତ୍ର ତିଆରି ହୁଏ । ଏହି ହେତୁ ସେହି ଅତି ଅପବିତ୍ର ଲୋକ ମଧ୍ୟ

ସମସ୍ତେ ପ୍ରାଣ ସମାନ ଅଭାବରେ ପାଲନ କରନ୍ତି ॥ ୯୫ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ—ମନ,

ଚଚନ ଓ କର୍ମରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣଠାରେ ପ୍ରେମ କରିବା ବିଧେୟ; ଜବ ପକ୍ଷରେ

ଏହା ସତ୍ତ୍ଵ ସ୍ଵର୍ଥ । ଯେଉଁ ଶରୀରକୁ ପାଇ ଶ୍ରୀ ରଘୁସାରଙ୍କ ଭଜନ କରାଯାଏ, ସେହି

ଶରୀର ପବିତ୍ର ଓ ସୁନ୍ଦର ॥ ୯୬ ॥ ଯେଉଁ ଜବ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତି ବିପ୍ଳବ, ସେ ବୁଝାଏ ତୁମ୍ଭ

ଶରୀର ପାଇଥାଉ ପଛକେ, ତଥାପି କବି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ ତାହାର ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି

ନାନା ଜନମ କର୍ମ ପୁନଃ ନାନା । କିଏ ଜୋଗ ଜପ ତପ ମଧ୍ୟ ଦାନା ॥
 କଞ୍ଚୁନ ଜୋନ ଜନମେଇଁ ଜହଁ ନାହାଁ । ମେଁ ଖଗେସ ଉମି ଉମି ଜଗ ମାହାଁ ॥୪॥
 ଦେଖେଇଁ କର ସକ କରମ ଗୋସାଇଁ । ସୁଖୀ ନ ଉପୁଇଁ ଅବହଁ ଶା ନାହିଁ ॥
 ସୁଧ ମୋହ ନାଥ ଜନମ ବହୁକେଶ । ସିବ ପ୍ରସାଦ ମତି ମୋହଁ ନ ଦେଶ ॥୫॥
 ପ୍ରଥମ ଜନ୍ମ କେ ଚରତ ଅବ କହଇଁ ସୁନହୁ ବିହଗେସ ।
 ସୁନ ପ୍ରଭୁ ପଦ ରତି ଉପଜଇ ଜାତେଁ ମିଟହିଁ କଲେସ ॥୧୭(କ)॥
 ପୁରୁବ କଲ୍ଲ ଏକ ପ୍ରଭୁ ଜୁଗ କଲ୍ଲଜୁଗ ମଲ ମୂଲ ।
 ନର ଅରୁ ନାରି ଅଧର୍ମରତ ସକଲ ନିଗମ ପ୍ରତିକୂଲ ॥୧୭(ଖ)॥

ନାନାକ ଜନ୍ମରେ କର୍ମ ବିବିଧ ବିଧାନ । କଲି ଯୋଗ ଜପ ତପ ଯଜ୍ଞ ବ୍ରତ ଦାନ ॥
 କେଉଁ ଯୋଗ ଜଗତରେ, ବିହଙ୍ଗ ଉତ୍ତମ । ଉମି ଉମି ଯହିଁ ପୁଣି ନ ହେଲି ଜନମ ॥୪॥
 ସକଲ କର୍ମ କରଣ ଗୋସାଇଁ, ଦେଖିଲି । ଏବେ ପର କାହିଁ କେବେ ସୁଖୀ ନ ହୋଇଲି ॥
 ବହୁତ ଜନ୍ମର ମୋର ସୁରଣ ରହିଛି । ସିବ ପ୍ରସାଦେ ମଡ଼କ ମୋହ ନ ଦେଶ ॥୫॥
 କହୁଛି ପ୍ରଥମ ଜନ୍ମର ଚରତ ଶୁଣ, ଏବେ ବିହଙ୍ଗେଶ ।
 ଶୁଣି ପ୍ରଭୁପଦେ ଉପଜଇ ପ୍ରୀତି, ଯହିଁରେ ରୁଟଇ କ୍ଲେଶ ॥୧୭ (କ)॥
 ପୁରୁବ କଲ୍ଲେ ପ୍ରଭୁ କଲ୍ଲ ନାମେ ଏକ ପ୍ରବ ଥିଲ ପାପମୂଲ ।
 ନର ନାରୀ ସବେ ଅଧର୍ମରେ ରତ ସଦା ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରତିକୂଲ ॥୧୭ (ଖ)॥

ନାହିଁ । ଏହି ଶରୀର ପାଇ ମୋ ହୃଦୟରେ ରାମଭକ୍ତି ଜାତ ହେଲା । ହେ ଶ୍ରୀମତୀ !
 ଏହି ହେତୁ ଏହା ମୋର ସରମ ପ୍ରୀତି ॥ ୧ ॥ ମୋ ମରଣ ମୋହଣ ନିଜ ଇଚ୍ଛା
 ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ତଥାପି ମୁଁ ଏହି ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରୁନାହିଁ । କାରଣ,
 ବେଦମାନେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି ଯେ, ଶରୀର ଜନା ଭଜନ ହୁଏନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ
 ମୋହ ମୋର ଅତି ହୃଦୟ ଘଟାଇଥିଲା । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତି ବିପ୍ରଣ ହୋଇ ମୁଁ କେବେ
 ପ୍ରଣରେ ଶୋଇପାରି ନ ଥିଲି ॥ ୩ ॥ ଅନେକ ଜନ୍ମରେ ମୁଁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଯୋଗ,
 ଜପ, ତପ, ଯଜ୍ଞ ଓ ଦାନ ଆଦି କର୍ମ କରି । ହେ ଖଗେଶ ଗରୁଡ଼ ! ଜଗତରେ ଏପରି
 ଯୋଗ କାହିଁ ଯେଉଁଥିରେ ମୁଁ ଉମି ଉମି ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିନାହିଁ ? ॥ ୪ ॥ ହେ
 ଗୋସାଇଁ ! ମୁଁ ସବୁ କର୍ମ କରି ଦେଖିପାରିଛି—ବର୍ତ୍ତମାନର ଜନ୍ମ ପରି ମୁଁ ଆଉ କେବେ
 ପ୍ରଣୟ କରିନାହିଁ । ହେ ନାଥ ! ମୋର ବହୁତ ଜନ୍ମ ସୁରଣ ଅଛି । ସିବଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ
 ମୋର ରୁଚି ମୋହ-ପ୍ରସ୍ତ ହୋଇନାହିଁ ॥ ୫ ॥ ଦୋହା :—ହେ ପକ୍ଷିରାଜ ! ଶୁଣୁ,
 ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ମୋର ପ୍ରଥମ ଜନ୍ମର ଚରତ କହୁଛି । ତାହା ସବୁ ଶୁଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣରେ
 ପ୍ରୀତି ଜାତ ହୁଏ । ତଳରେ ସବୁ କ୍ଲେଶ ମେଣ୍ଟିଯାଏ ॥ ୧୭ (କ) ॥ ହେ ପ୍ରଭୋ !
 ପୁରୁବ ଗୋଟିଏ କଲ୍ଲରେ ସମସ୍ତ ପାପର ମୂଲ କଲ୍ଲପ୍ରଗର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା ।
 ତହିଁରେ ପୁରୁଷ ଓ ନାରୀ ସମସ୍ତେ ଅଧର୍ମପରାୟଣ ଓ ବେଦବିରୋଧୀ ଥିଲେ ॥ ୧୭ (ଖ) ॥

ତେହିଁ କଲିଜୁଗ କୋସଲପୁର ଜାଣି । ଜନ୍ମତ ଭୟଭୀଁ ସୁଦ୍ଧ ତନୁ ପାଞ୍ଜି ॥
 ସିବସେବକ ମନ ହମ ଅରୁ ବାମ । ଆନ ଦେବ ନନ୍ଦକ ଅଭିମାନ ॥୧॥
 ଧନ ମଦ ମଉ ପରମ ବାସୁଲ । ଉଗ୍ରବୁଦ୍ଧି ଭର ତନୁ ବିସାଲ ॥
 ଜଦପି ରହେଉଁ ରଘୁପତି ରଜଧାନୀ । ତଦପି ନ କହୁ ମହିମା ତବ ଜାନୀ ॥୨॥
 ଅବ ଜାନା ମୈ ଅର୍ଜୁନ ପ୍ରଭାତ । ନିଗମାଗମ ପୁରାଣ ଅସ ଗାତ୍ରା ॥
 କର୍ତ୍ତୁନେହୁଁ ଜନ୍ମ ଅର୍ଜୁନ ବସ ଜୋଞ୍ଜି । ରାମପରାୟନ ସୋ ପରି ହୋଇ ॥୩॥
 ଅର୍ଜୁନ ପ୍ରଭାବ ଜାନ ତବ ପ୍ରାଣ । ଜବ ଭର ବସହିଁ ରାମୁ ଧନୁପାଣୀ ॥
 ସୋ କଲିକାଳ କଠିନ ଭରଗାରୀ । ପାପପରାୟନ ସବ ନର ନାରୀ ॥୪॥
 କଲିମଲ ଗ୍ରସେ ଧର୍ମ ସବ ହୁତ୍ର ଭବ ସଦଗ୍ରହ ।

ଦମ୍ଭା ନିଜ ମତି କଲ୍ଲି କର ପ୍ରଗଟ କିଏ ବହୁ ପତ୍ର ॥୧୭(କ)॥

ସେ କଲିପୁରେ କୋଶଳପୁରେ ପୁଁ ଯାଇଣୀ । ଜନମ ହୋଇଲି ଶୁଦ୍ଧ ଶରୀର ପାଇଣ ॥
 ମନ କର୍ମ ବଚନରେ ଶଙ୍କର ସେବକ । ଅନ୍ଧ ଅଭିମାନ, ଅନ୍ୟ ଦେବତା-ନନ୍ଦକ ॥୧॥
 ଧନ ମଦେ ମଉ ଅଲି ପରମ ବାସୁଲ । ଉଗ୍ର ବୁଦ୍ଧି-ପ୍ରଜ୍ଞ, ତନୁ ହୃଦୟେ ବିଶାଳ ॥
 ଯଦାପି ପୁଁ ରାମ ରାଜଧାନୀରେ ରହୁଲି । ତଥାପି ମହିମା କହୁ ହୃଦେ ନ ହେଜିଲି ॥୨॥
 ଏବେ ପୁଁ ଜାଣି ପାରିଲ ଅଯୋଧ୍ୟା ପ୍ରଭାବ । ନିଗମାଗମ ପୁରାଣେ ବିଦିତ ଏ ଶାବ ॥
 କୌଣସି ଜନ୍ମରେ କେହୁ ଅବଧେ ରହୁଲ । ରାମ-ପରାୟଣ ସେହୁ ଅବଶ୍ୟ ହୁଅଇ ॥୩॥
 ଅଯୋଧ୍ୟାପୁଷ୍ପ ପ୍ରଭାବ ନାଶେ ତେବେ ପ୍ରାଣୀ । ହୃଦୟେ ବସନ୍ତି ଯେବେ ରାମ ଧନୁପାଣି ॥
 ସେ କଲି କାଳ କଠିନ ଅଟେ, ଭରଗାରୀ । ପାପ-ପରାୟଣ ସଦା ସବେ ନରନାରୀ ॥୪॥
 ଗ୍ରାସିଲ ସକଳ ଧର୍ମ କଲି-ମଳ, ହୁତ୍ର ହେଲେ ସଦଗ୍ରହ ।

ଦମ୍ଭା ଲୋକ ନିଜ ମତି କଲ୍ଲି କର ପ୍ରକଟିଲେ ବହୁ ପତ୍ର ॥୧୭ (କ)॥

ଚୌପାଞ୍ଚ :—ସେହୁ କଲିପୁରେ ପୁଁ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁଷ୍ପରେ ଯାଇ ଶୁଦ୍ଧ ଶରୀର ପାଇ
 ଜନ୍ମ ବାଞ୍ଛ କରୁଥିଲି । ପୁଁ ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ଶିବଙ୍କ ସେବକ ଓ ଅନ୍ୟ
 ଦେବତାମାନଙ୍କର ଅଭିମାନ ନନ୍ଦକ ଥିଲି ॥ ୧ ॥ ଧନ-ମଦରେ ପୁଁ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ
 ପଡ଼ିଥିଲି । ଅତିଶୟ ବାସୁଲ ଓ ଉଗ୍ରବୁଦ୍ଧି ଥିଲି ଏବଂ ମୋ ହୃଦୟରେ ଅନ୍ଧ ବିଶେଷ
 ମାତାରେ ଦମ୍ଭ ଥିଲା । ଯଦାପି ଶ୍ରୀ ରାଜନାଥଙ୍କ ରାଜଧାନୀରେ ପୁଁ ରହୁଥାଏ, ତଥାପି
 ସେହୁ ସମୟରେ ପୁଁ ତାହାର ମାହାତ୍ମ୍ୟ କହୁ ପ୍ରକା ଜାଣି ନ ଥିଲି ॥ ୨ ॥ ଏବେ ପୁଁ
 ଅଯୋଧ୍ୟାର ପ୍ରଭାବ ଜାଣିଲି । ବେଦ, ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ପୁରାଣମାନେ ଏପରି ଗାଇଅଛନ୍ତି ଯେ,
 କୌଣସି ଜନ୍ମରେ କେହୁ ଯଦି ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ବାସ ପାଇଥାଏ, ସେ ଅବଶ୍ୟ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ପରାୟଣ ହୋଇଥାଏ ॥ ୩ ॥ ଯେତେବେଳେ ଧନୁପାଣି ଶ୍ରୀରାମ ଜୀବନ୍ତ ହୃଦୟରେ
 ନିବାସ କରନ୍ତି, ସେତିକିବେଳେ ସେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ପ୍ରଭାବ ଜାଣିପାରେ । ହେ ଭରଗାର
 ଗରୁଡ଼ ! ସେହୁ କଲିକାଳ ଅତି କଠିନ ଥିଲା । ତହିଁରେ ସମସ୍ତ ନରନାରୀ ପାପ-ପରାୟଣ

ଭବ ଲୋଗ ସବ ମୋହ ବସ ଲୋଭ ପ୍ରସେ ସୁଭ କର୍ମ ।

ସୁନୁ ହରିଜାନ ଜ୍ଞାନନିଧି କହୁଛି କହୁକ କଲିଧର୍ମ ॥୧୭(ଖ)
ବରନ ଧର୍ମ ନହିଁ ଆଶ୍ରମ ଗୁଣ । ଶୁଦ୍ଧ ବିରୋଧରତ ସବ ନର ନାଶ ॥
ଦ୍ଵିଜ ଶୁଦ୍ଧବେଦକ ଭୂପ ପ୍ରଜାସନ । କୋଉ ନହିଁ ମାନ ନିଗମ ଅନୁସାସନ ॥୧॥
ମାରଗ ସୋଇ ଜା କହୁଁ ଜୋଇ ଶାନ୍ତି । ପଣ୍ଡିତ ସୋଇ ଜୋ ଗାଲ କଳାନ୍ତି ॥
ମିଥ୍ୟାରମ୍ଭ ଦମ୍ଭରତ ଜୋଇ । ତା କହୁଁ ସଂତ କହଇ ସବ କୋଇ ॥୨॥
ସୋଇ ସୟାନ ଜୋ ପରଧନହାସ । ଜୋ କର ଦମ୍ଭ ସୋ କହୁ ଆଗୁଣ ॥
ଜୋ କହୁ ଝୁଠ ମସଣସି ଜାନା । କଲିଜୁଗ ସୋଇ ଗୁନବନ୍ତ ବଢାନା ॥୩॥
ନିରାଶୁର ଜୋ ଶୁଦ୍ଧପଥ ତ୍ୟାଗୀ । କଲିଜୁଗ ସୋଇ ଜ୍ଞାନ ସୋ ବିରାଗୀ ॥
ଜାକେ ନଖ ଅରୁ ଜଟା ବିସାଲ । ସୋଇ ତାପସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କଲିକାଲ ॥୪॥

ମୋହ ବର୍ଣ୍ଣାଭୁତ ହେଲେ ସବୁ ଲୋକ ଲୋଭ ପ୍ରାସେ ଶୁଭକର୍ମ ।

ଶୁଣ ସ୍ଵରାଜ ବଜ୍ଞାନ, ନିଧାନ, କହେ କହୁ କଲି ଧର୍ମ ॥୧୭(ଖ)॥

ନ ରହଇ ବର୍ଣ୍ଣ ଧର୍ମ ଆଶ୍ରମ ଯେ ଗୁଣ । ଶୁଦ୍ଧ-ବିରୋଧ-ନିରତ ସବେ ନର ନାଶ ॥
ବିପ୍ର ବିକେ ବେଦ, ପ୍ରଜା-ଭକ୍ଷକ ଭୂପତି । ନିଗମ ଅନୁଶାସନ କେହୁ ନ ମାନନ୍ତି ॥୧॥
ମାର୍ଗ ସେହୁ ଯାହା ଭଲ ଯାହାକୁ ଲାଗଇ । ପଣ୍ଡିତ ସେହୁ ଯେ ବ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରଜାପ କରଇ ॥
ମିଥ୍ୟାରମ୍ଭ ଦମ୍ଭେ ଲିପ୍ତ ସଦା ଯେ ରହନ୍ତି । ସହ ବୋଲିଷ ତାହାକୁ ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି ॥୨॥
ସେ ଶାସ୍ତ୍ର ଚତୁର ଯେହୁ ପରଧନ-ହାସ । ଯେ କରେ ଦମ୍ଭ ସେ ବଡ଼ ଅଟଇ ଆଗୁଣ ॥
ଯେ ମିଛ କହଇ ପରିହାସ ଯେ ଜାଣଇ । କଲି ପୁରେ ଶୁଣବନ୍ତ ସେହୁ ବଢ଼ାଣଇ ॥୩॥
ଆଗୁର-ରହୁତ ରେହୁ ଶୁଦ୍ଧ ପଥତ୍ୟାଗୀ । କଲିରେ କୁହାଏ ସେହୁ ଜ୍ଞାନ ବଇରାଗୀ ॥
ଯାହାର ଜଟା ବିଶାଳ ଦୀର୍ଘ ନଖ-ପନ୍ଥ । କଲିକାଲେ ସେ ତାପସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଟନ୍ତି ॥୪॥

ଥିଲେ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା .—କଲି ପୁରର ପାପରାଶି ସମସ୍ତ ଧର୍ମକୁ ଗ୍ରାସ କରି ପକାଇଲ ।
ସଦ୍‌ଗୁଣମାନ ଲୋପ ପାଇ ଯାଇଥିଲ । ଦୀର୍ଘକମାନେ ନିଜ ନିଜ ବୃଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ
କଲିନା କରି କରି ବହୁତ ପଣ୍ଡା ଆବିଷ୍କାର କରିବେଲେ ॥ ୧୭ (କ) ॥ ସମସ୍ତ ଲୋକ
ମୋହର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଲୋଭ ସମସ୍ତ ଶୁଭ କର୍ମକୁ ଆସ୍ଵାତ୍ କରି
ପକାଇଲ । ହେ ଜ୍ଞାନନିଧି ! ହେ ଶ୍ରୀହରିବାହନ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ଏବେ ମୁଁ କଲିର କେତେକ
ଧର୍ମ ବିଷୟରେ କହୁଅଛି ॥ ୧୭ (ଖ) ॥ ତୌପାର —‘କଲିପୁରରେ ବର୍ଣ୍ଣଧର୍ମ କିମ୍ବା
ଗୁଣ ଆଶ୍ରମ ନ ଥାଏ । ସମସ୍ତ ନରନାଶ ବେକର ବିରୋଧ କରିବାରେ ନିରତ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବେଦଗଣର ବିବେଚା ଏବଂ ଗୁଣା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଭକ୍ଷକ ହୁଅନ୍ତି । କେହୁ
ବେଦର ଆଜ୍ଞା ମାନନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଯାହାର ଲଜ୍ଜା ବା ରୁଚି ଯେମିତି, ସେଇଟା
ହେଲେ ମାର୍ଗ । ଯେ ଗାଲୁ ମାରେ, ସେହୁ ପଣ୍ଡିତ; ଯେ ମିଥ୍ୟା ଆଡ଼ମ୍ବର କରେ ଏବଂ ଯେ
ଦମ୍ଭରତ, ତାହାକୁ ହିଁ ସମସ୍ତେ ସହ ବୋଲି କହନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ଯେ କୌଣସି ନା କୌଣସି

ଅସୁଭ ବେଷ ଭୁଷନ ଧରେ ଭଜାଭଜି ଜେ ଖାହିଁ ।

ତେଇ ଜୋଗୀ ତେଇ ସିଦ୍ଧ ନର ପୁଜ୍ୟ ତେ କଳିଜୁଗ ମାହିଁ ॥୯୮(କ)॥

ଜେ ଅପକାରୀ ଗୁରୁ ତିହୁ କର ଗୌରବ ମାନସ ତେଇ ।

ମନ ହମ ବଚନ ଲବାର ତେଇ ବକତା କଲିକାଲ ମହୁଁ ॥୯୮(ଖ)॥

ନାରି ବିବସନର ସକଲ ଗୋସାଇଁ । ନାଚହିଁ ନଟ ମର୍ଦ୍ଦଟ ଖା ନାହିଁ ॥

ସୁଗ୍ର ଦ୍ଵିଜହୁ ଉପଦେସହିଁ ଜ୍ଞାନ । ମେଲି ଜନେଉ ଲେହିଁ କୁଦାନା ॥୧॥

ସବ ନର କାମ ଲେଉଟଇ ଦୋଧୀ । ଦେବ ବିପ୍ର ଶ୍ରୁତି ସତ ବିଶେଧୀ ॥

ଗୁନ ମଂଜର ସୁନ୍ଦର ପତି ଜ୍ୟାଗୀ । ଭଜହିଁ ନାରି ପର ସୁରୁଷ ଅଭାଗୀ ॥୨॥

ଯେ ଅଶୁଭ ବେଷ ଭୁଷଣ ଧରଇ ଭକ୍ଷ୍ୟାଭକ୍ଷ୍ୟ ଯେହୁ ଖାଏ ।

ସେହୁ ଯୋଗୀ ସିଦ୍ଧ ପୁରୁଷ କୁହାଏ, କଲିରେ ସେ ପୁଜା ପାଏ ॥୯୮(କ)॥

ପର ଅପକାରକରତ ଯେ ସେହୁ ଲଭେ ଗୌରବ ମାନସତା ॥

ମନ କର୍ମବାକ୍ୟେ ମିଛ ଗପୁଡ଼ି ସେ କଲିପୁରେ ସେ ବକତା ॥୯୮ (ଖ)॥

ନାସ ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ନର ନିକର ଅଟନ୍ତି । ନାଥ, ନଟ ମରକଟ ସଦୃଶ ନାଚନ୍ତି ॥

ବିପ୍ରକୁ ଦିଅନ୍ତି ଶୂନ୍ୟ ଉପଦେଶ ଜ୍ଞାନ । ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ପିନ୍ଧଣ ନିଅନ୍ତି କୁଦାନ ॥୧॥

ସବେ ନର କାମମଦଲେଉଟଇ ଦୋଧୀ । ବିରୂପ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୁରୁ ସକଳ ବିଶେଧୀ ॥

ସୁନ୍ଦର ଗୁଣ-ମନ୍ଦର ପରିହର ପତି । ଅଭାଗ୍ୟ ପର ପୁରୁଷେ ଭଜନ୍ତି ପ୍ରବନ୍ଧ ॥୨॥

ଉପାୟରେ ଅନ୍ୟର ଧନ ହରଣ କରିନିଏ, ସେହୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ । ଯେ ଦମ୍ଭ କରେ,

ସେହୁ ବଡ଼ ଆଗୁରବାନ୍ । ଯେ ମିଥ୍ୟା କହେ ଏବଂ ଥକା-ରହୁଣ୍ୟ କରି ଜାଣେ,

କଲିପୁରରେ ତାହାକୁ ଗ୍ରହଣିବାନ୍ ବୋଲି କହନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଯେ ଆଗୁରହୁନ ଏବଂ

ବେଦମାର୍ଗକୁ ଜ୍ୟାଗ କରିଅଛି, କଲିପୁରରେ ସେହୁ ଜ୍ଞାନ ଓ ସେହୁ ବୈରାଗ୍ୟବାନ୍ ।

ଯାହାର ବଡ଼ ବଡ଼ ନଷ ଓ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ଜଟା, ସେହୁ କଲିପୁରରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତପସୀ ॥ ୪ ॥

ଦୋହା :—ଯେଉଁମାନେ ଅମଙ୍ଗଳ ଦେଶ ଓ ଅଶୁଭ ଭୂଷଣ ଧାରଣ କରନ୍ତି ଏବଂ

ଭକ୍ଷ୍ୟ-ଅଭକ୍ଷ୍ୟ ସବୁ କିଛି ଖାଆନ୍ତି, ସେହୁମାନେ ଯୋଗୀ, ସେହୁମାନେ ସିଦ୍ଧ ଏବଂ

କଲିପୁରରେ ସେହୁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ପୂଜ୍ୟ ॥ ୫୮ (କ) ॥ ସୋରଠା :—ଅନ୍ୟର

ଅପକାର କରିବା ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଆଚରଣ, ସେହୁମାନଙ୍କର ବଡ଼ ଗୌରବ ଏବଂ

ସେହୁମାନେ ସମ୍ମାନର ଯୋଗ୍ୟ । ଯେଉଁମାନେ ମନ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ମିଛ

ଗପ ମାରନ୍ତି, ସେହୁମାନେ କଲିପୁରରେ ବକ୍ତା ନାମରେ ପରିଗଣିତ ହୁଅନ୍ତି ॥୯୮(ଖ)॥

ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ ଗୋସାଇଁ ! ସମସ୍ତ ନର ବିଶେଷ ରୂପେ ନାଶବଶ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ

ବାଳିଗରର ବାନର ପରି ସେହୁମାନଙ୍କ ଇଶ୍ଵାରେ ନାଚନ୍ତି । ଶୂଦ୍ରମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ

ଜ୍ଞାନୋପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ବେକରେ ପଇତା ପକାଇ କୃତ୍ରିମ ବାନ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ॥୧॥

ସମସ୍ତ ପୁରୁଷ କାମ ଓ ଲେଉଟରେ ତପ୍ତ ଏବଂ ଦୋଧୀ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନେ ଦେବତା,

ସୌଭାଗିନୀଁ ବିଭୁଷନସ୍ଥାନା । ବିଧବନ୍ଧୁ କେ ସିଂହାର ନୟନା ॥
 ଗୁରୁ ସିଂହ ବଧୂର ଅନ୍ଧ କା ଲେଖା । ଏକ ନ ସୁନଲ ଏକ ନହିଁ ଦେଖା ॥୩॥
 ହରଲ ସିଂହ ଧନ ସୋକ ନ ହରଇ । ସୋ ଗୁରୁ ଘୋର ନରକ ମହୁଁ ପରଇ ॥
 ମାତୁ ପିତା ବାଲକହ୍ନି ବୋଲୁଥିଲୁଁ । ଉଦର ଭରେ ସୋଇ ଧର୍ମ ସିଖାଉଥିଲୁଁ ॥୩॥

ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ବିନା ନାହିଁ ନର କହୁଛି ନ ଦୁସର ବାତ ।

କୌଣସି ଲାଗି ଲୋଭ ବସ କରୁଛି ବିପ୍ର ଗୁରୁ ଘାତ ॥୧୯(କ)॥

ବାଦୁଛି ସୁଦ୍ଧା ହିଁ ଜନ୍ମ ସନ ହମ ଭୁବ୍ଧ ତେ କହୁ ଘାଟି ।

ଜାନଇ ବ୍ରହ୍ମ ସୋ ବିପ୍ରବର ଆଖି ଦେଖାଉଥିଲୁଁ ଭାଟି ॥୧୯(ଖ)॥

ପର ଯିବୁ ଲଂପଟ କପଟ ସୟାନେ । ମୋହ ଦ୍ରୋହ ମମତା ଲପଟାନେ ॥

ତେଇ ଅଭେଦବାଦୀ ଜ୍ଞାନ ନର । ଦେଖା ମେଁ ଚଉଦ କଲିଜୁଗ କର ॥୧॥

ସୌଭାଗିନୀ ନାସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ଆଭୁଷଣ-ସ୍ଥାନ । ବିଧବା ସାନନ୍ତ ନିତ୍ୟ ଶୃଙ୍ଗାର ନୟନ ॥

ପ୍ରଭୁ ଶିଷ୍ୟ ଲେଖା ଅନ୍ଧ ବଧୂର ରୂପରେ । ଏକ ନ ଦେଖଇ ଏକ ନ ଶୁଣେ କାନରେ ॥୩॥

ହରଇ ସେ ଶିଷ୍ୟଧନଶୋକ ନ ହରଇ । ସେ ପ୍ରଭୁ ଘୋର ନରକ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ଇ ॥

ଜନମା ଜନକ ଜନ ବାଲକହ୍ନି ରାଉ । ଉଦର ଭରଣ କର୍ମ କହୁନ୍ତି ଶିଖାଇ ॥୩॥

ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ବିନା ନରନାସ୍ତ କେହୁ ଅନ୍ୟ କଥା ନ କହନ୍ତି ।

କଉଣି ନମନ୍ତେ ମୋହ ବଶୀଭୂତେ ପ୍ରଭୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ ବଧନ୍ତି ॥୧୯ (କ)॥

ଶୂଦ୍ର ବିପ୍ର ସଙ୍ଗେ ବିବାହନ୍ତି, ଅନ୍ୟେ ହିନ୍ଦୁଠାରୁ ନିଉନ କି ।

ଜାଣନ୍ତି ସେ ବ୍ରହ୍ମ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ସେ ଗଣ୍ୟ, ଅସିଦେଖାନ୍ତି ଧମକ ॥୧୯ (ଖ)॥

ପରନାସ୍ତ ଲମ୍ପଟ ସେ କପଟେ ପ୍ରସାଣ । ମୋହ ଦ୍ରୋହ ମମତାରେ ରତ ନିଶି ଦନ ॥

ଅଟନ୍ତି ଅଭେଦବାଦୀ ଜ୍ଞାନ ସେହୁ ନର । ଦେଖିଲି ନାଥ, ଚଉଦ ପୁଁ କଲି ପ୍ରବର ॥୧॥

ବ୍ରାହ୍ମଣ, ବେଦ ଓ ସନ୍ତଜନଙ୍କ ବିରୋଧୀ । ଅଭାଗିନୀ ନାସ୍ତମାନେ ପ୍ରଣମନ୍ତର ସ୍ଥାନର
 ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗ କରି ପରପୁରୁଷକୁ ଭଜନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ସୁଲକ୍ଷଣୀ, ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ

ଭୁଷଣସ୍ଥାନା ହୁଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବିଧବାମାନଙ୍କର ନିତ୍ୟ ନୂତନ ନୂତନ ଶୃଙ୍ଗାର ହୁଏ ।

ଶିଷ୍ୟ ଓ ପ୍ରଭୁ ମଧ୍ୟରେ କାଲି ଓ ଅନ୍ଧର ସମ୍ପର୍କ ରହେ । ଜଣେ (ଶିଷ୍ୟ) ପ୍ରଭୁଙ୍କ

ଉପଦେଶ ଶୁଣେ ନାହିଁ ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣେ (ପ୍ରଭୁ) ଶିଷ୍ୟକୁ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । ତାହାକୁ

ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁ ମିଳି ନ ଥାଏ ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ଶିଷ୍ୟର ଧନ ହରଣ କରେ, କିନ୍ତୁ

ଶୋକ ହରଣ କରେ ନାହିଁ, ସେ ଘୋର ନର୍କରେ ପଡ଼େ । ମାତାପିତାମାନେ

ବାଲକମାନଙ୍କୁ ଭାବି ଯେଉଁଥିରେ ଉଦରର ଭରଣସୋଷଣ ହେବ, ସେହୁପରି ଧର୍ମ ଶିକ୍ଷା

ଦିଅନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଦୋହା — ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷମାନେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ବିନା ଅନ୍ୟ କୌଣସି

କଥା କହନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଲୋଭଦଶତଃ କଉଣି କାଣିକାଏ ଲଭ ନମନ୍ତେ

ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ପ୍ରଭୁକୁ ସୁକା ହତ୍ୟା କରପକାନ୍ତି ॥ ୧୯ (କ) ॥ ଶୂଦ୍ରମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ

ଆସୁ ଗଏ ଅରୁ ତହୁକୁ ଘାଲୁଛି । ଜେ କହୁଁ ସତମାରଗ ପ୍ରତିପାଲୁଛି ॥
 କଲୁ କଲୁ ଭରି ଏକ ଏକ ନରକା । ପରୁଛି ଜେ ଦୁଷ୍ଟୁଛି ଶୁଭ କରି ତରକା ॥୨॥
 ଜେ ବରନାଥମ ତେଲି କୁହୁଣୀ । ସୁପତ କରତ କୋଲ କଲବାସ ॥
 ନାରି ମୁଣି ବୁଡ଼ ସଂପତ ନାସୀ । ମୁଖ ମୁଖାଇ ହୋଛି ସଂନ୍ୟାସୀ ॥୩॥
 ତେ ବିପ୍ରହ ସନ ଆସୁ ପୁଜାଓଁଛି । ଉଭୟ ଲୋକ ନିଜ ହାଥ ନସାଓଁଛି ॥
 ବିପ୍ର ନିରହର ଲୋଲୁପ କାମୀ । ନିରାଶର ସଂ ବୃଷଣ ସ୍ଵାମୀ ॥୪॥
 ସୁଦ୍ର କରୁଛି ଜପ ତପ ବ୍ରତ ନାନା । ବୈଠି ବରସନ କହୁଛି ପୁରାନା ॥
 ସବ ନର କଳ୍ପିତ କରୁଛି ଅରୁଣ । ଜାଇ ନ ବରନ ଅମାତ ଅପାର ॥୫॥

ଆସେ ନାଶ ଯାଇ ପୁଣିତାହାକୁ ନାଶନ୍ତି । ଯେ କେତୁଅବା ସାଦରେ ସତ୍ପଥ ପାଲନ୍ତି ॥
 ପଡ଼ନ୍ତି କଲ୍ଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ଏକ ଏକ ନରକେ । ଶୁଭରେ କୋଷା ରୋପଣ କରନ୍ତି ଯେ ତରକେ ॥୧॥
 ବର୍ଣ୍ଣାଧମ ସେହୁ ତେଲିକୁମ୍ଭାର କମାର । କୋରୁ କଣ୍ଠର କରତ ଶୁପତ ତମାର ॥
 ନାସା ମଲେ ଅବା ଗୁଡ଼ ଧନଗଲେ ନାଶ । ଲଣ୍ଡାପୁଣ୍ଡ କରି ଆଚରନ୍ତି ସେ ସନ୍ୟାସ ॥୩॥
 ସେମାନେ ପାଦ ପୂଜାନ୍ତି ବିପ୍ରଙ୍କ ହସ୍ତରେ । ଉଭୟ ଲୋକ ନିଷ୍ଠ କରନ୍ତି ସ୍ଵକରେ ॥
 ବିପ୍ର ପରମ ଲୋଲୁପ, ନିରାଶର, କାମୀ । ଆରୁ-ବିଷ୍ଣୁ, ଶଂ ବୃଷଣାର ସ୍ଵାମୀ ॥୪॥
 ଶୁଦ୍ର ଆଚରନ୍ତି ଜପ ତପ ବ୍ରତ ଦାନ । ବସିଣ ସଂହାସନରେ କହନ୍ତି ପୁରାଣ ॥
 ନର ସବେ ଆଚରନ୍ତି କଳ୍ପିତ ଆରୁ । ବର୍ଣ୍ଣ ନ ହୁଅଇ ଅତି ଅମାତ ଅପାର ॥୫॥

ସଙ୍ଗେ ବିବାଦ କରନ୍ତି ଏବଂ କହନ୍ତି, “ଆମ୍ଭେମାନେ ବ୍ରହ୍ମଠାରୁ କୌଣସି ଗୁଣରେ
 ନ୍ୟୁନ କି ? ଯେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଜାଣେ, ସେହୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣ” ;—ଏହା କହୁ ସେମାନେ
 ସେମାନଙ୍କୁ ଧମକତମକ ଦେଇ ଆସି ଦେଖାନ୍ତି ॥ ୧୯ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 ଯେଉଁମାନେ ପର ସ୍ତ୍ରୀଠାରେ ଆସକ୍ତ, କୁଟ-କପଟ କରିବାରେ ତରୁର ଏବଂ ମୋହ,
 ଦ୍ରୋହ ଓ ମମତାରେ ଲିପ୍ତ, ସେହୁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଅଭେଦବାଦୀ (ବ୍ରହ୍ମ ଓ ଜୀବ ଏକ
 ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରତିପାଦନ କରନ୍ତି) ଜ୍ଞାନୀ । ମୁଁ ସେହୁ କଲିପୁରର ଏହୁ ତରିଦି
 ଦେଖିଲି ॥ ୧ ॥ ସେମାନେ ନିଜେ ତ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ରହୁଥା’ନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ
 କଦବା କାହିଁ ସନ୍ତାନ ପ୍ରତିପାଳନ କରୁଥା’ନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରିଦିଅନ୍ତି ।
 ଯେଉଁମାନେ ଚର୍ଚ୍ଚ ଚର୍ଚ୍ଚ କରି ବେଦ ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି, ସେହୁ ଲୋକେ କଲ୍ଲ କଲ୍ଲ
 ଧରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନରକରେ ପଡ଼ି ରହନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ତେଲି, କୁମ୍ଭାର, ଗୁଣ୍ଡାଳ,
 କରତ, କୋରୁ ଓ ଗଣ୍ଡ ଆଦି ଯେଉଁମାନେ ବର୍ଣ୍ଣରେ ମାତ, ସ୍ତ୍ରୀର ମୂର୍ତ୍ତି ହେଲେ
 ଅଥବା ଘରର ସମ୍ପତ୍ତି ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ ସେହୁମାନେ ମସ୍ତକ ପୁଣନ କରି ସନ୍ୟାସୀ
 ହୋଇଯାଆନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜକୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ହାତରେ ପୂଜିତ କରନ୍ତି
 ଏବଂ ଆପଣା ହସ୍ତେ ଉଭୟ ଲୋକ ନଷ୍ଟ କରନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମଣମାନେ ଅପାଂଆ, ଲୋଣ୍ଡ,
 କାମୀ, ଆରୁଣ୍ୟନ, ମୂର୍ଖ ଏବଂ ମାତ ଜାତିର ବ୍ୟଭିଚାରୀ ସ୍ଵାମାନଙ୍କର ସ୍ଵାମୀ ହୁଅନ୍ତି ॥୪॥

ଉଏ ବରନସଙ୍କର କଲି ଭିନ୍ନସେକୁ ସବ ଲୋଗ ।

କରଣ୍ଡି ପାପ ପାଣ୍ଡୁଣ୍ଡି ଦୁଖ ଭୟ ରୁଜ ସୋକ ବସୋଗ ॥୧୦୦(କ)॥

ଶୁଭିଫଳ ହରିଭକ୍ତପଥ ସଜୁତ ବିରତି ବବେକ ।

ତେଣ୍ଡି ନ ଚଳଣ୍ଡି ନର ମୋହ ବସ କଲଣ୍ଡି ପର ଅନେକ ॥୧୦୦(ଖ)॥

ବଡ଼ ଦାମ ସିଂହାରଣ୍ଡି ଧାମ ଜଣା । ବିଷୟା ହରି ଲାଙ୍ଗି ନ ରହୁ ବିରଣା ॥

ତପସୀ ଧନବନ୍ତ ଦରିଦ୍ର ଗୁଣ୍ଡା । କଲି କୌତୁକ ତାତ ନ ଜାତ କଣ୍ଡା ॥୧॥

କୁଲବତ ନିକାରଣ୍ଡି ନାରି ସଖା । ଗୁଡ଼ ଆନଣ୍ଡି ତେର ନବେର ଗଣା ॥

ସୁତ ମାନଣ୍ଡି ମାତୁ ପିତା ତବ ଲୌ । ଅବଲନନ ଶଖ ନୟନ ଜବ ଲୌ ॥୨॥

ସସୁରାରି ପିଆରି ଲଗା ଜବ ତେ । ରସୁରୁପ କୁଟୁମ୍ଭ ଉଏ ତବ ତେ ॥

ନୃପ ପାପପରାଧୁନ ଧର୍ମ ନୟନ । କର ବନ୍ଧୁ ବିତମ୍ଭ ପ୍ରଜା ନିତୟ ॥୩॥

ସମସ୍ତେ ହୋଇଲେ ବରଦସଙ୍କର, ମର୍ଯ୍ୟାଦା-ବିରୁଦ୍ଧ ଲୋକ ।

ପାପ କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରନ୍ତୁ ବସୋଗ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଦୁଃଖ, ଭୟ, ଶୋକ ॥୧୦୦ (କ)॥

ଶୁଭର ସମ୍ପତ ହରି ଭକ୍ତ ପଥ ସହ ବେଗରା ବବେକ ।

ମୋହବଶୀ କର ନ ଚଳ ସେ ମାର୍ଗେ କଲନ୍ତୁ ପଥ ଅନେକ ॥୧୦୦ (ଖ)॥

ସକାନ୍ତି ଯତି ବଡ଼ ଧନେ ଭବନ । ବିଷୟ ହରିନେଲ ବେଗରାମନ ॥

ତପସୀ ଧନବନ୍ତ ଦରିଦ୍ର ଗୁଣ୍ଡା । କଲି କୌତୁକ ନାଥ, ନ ହୁଏ କହ ॥୧॥

କୁଳାନି ତତ୍ତ୍ୱତେର ସଖା ସୁନାଶ । ତେଜ ସ୍ୱର୍ଗ ଗୁଡ଼େ ରଖନ୍ତି ଦାସ ॥

ମାତା ପିତାକୁ ମାନ ରହେ ନନ୍ଦନ । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ଦେଖେ ଅବଲାନନ ॥୨॥

ଶୁଶ୍ରୁଷାକର ପ୍ରସ୍ତ ଲଗେ ଯେ ଦିନୁ । କୁଟୁମ୍ଭ ରସୁ ରୁପ ହୋନ୍ତି ସେ ଦିନୁ ॥

ନୃପ ପାପ-ନିରତ ଧର୍ମ ନ କରେ । ପ୍ରଜାକୁ ଦଣ୍ଡି ନିଜା ହୁଏ ଶା କରେ ॥୩॥

ଶୁଦ୍ରମାନେ ନାନାବିଧ ଜପ, ତପ ଓ ବ୍ରତ କରନ୍ତି ଏବଂ ଭବ ଆସନ (ବ୍ୟାସାସନ) ଉପରେ ବସି ପୁରାଣ କହନ୍ତି । ସମସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ ମନ ଇଚ୍ଛା ଅତରଣ କରନ୍ତି । ଅପାର ଅମାତ, ତାହା ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ॥୧॥ ଦୋହା :- କଳିଯୁଗରେ ସମସ୍ତ ଲୋକ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ହୁଅନ୍ତି ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦାରୁ ବିରୁଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନେ ପାପ କରନ୍ତି ଏବଂ ପାପର ଜଳ ସ୍ୱରୂପ ଦୁଃଖ, ଭୟ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଶୋକ ଏବଂ ବସୋଗ ପ୍ରଭୃତି ହରିବନ୍ଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି ॥ ୧୦୦ (କ) ॥

ଯେଉଁ ହରି-ଭକ୍ତର ମାର୍ଗ ବେଦସମ୍ମତ ତଥା ବେଗରା-ଜ୍ଞାନ-ପ୍ରଭ, ମୋହବଶତଃ ମନୁଷ୍ୟ ତାହା ଉପରେ ତଳନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ଅନେକ ନୂତନ ନୂତନ ପଦ୍ଧତି ପରିକଳ୍ପନା କରନ୍ତି ॥ ୧୦୦ (ଖ) ॥ ଛନ୍ଦ :- ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନେ ବହୁତ ଧନ-ବ୍ୟୟରେ ଘର ସଜାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କଠାରେ ବେଗରା ରହେ ନାହିଁ । ବିଷୟବାସନାମାନ ବେଗରାକୁ ହରିଣ କର ନେଇଥାଏ । ତପସୀମାନେ ଧନବନ୍ତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଗୁଡ଼ସ୍ଥମାନେ ଦରିଦ୍ର ହୁଅନ୍ତି ! ହେ ତାତ ! କଲି କାଳର କୌତୁକ ଅବସମ୍ଭାବ ॥ ୧ ॥ କୁଳବତୀ ଓ

ଧନବନ୍ତ କୁଲାନ ମଲ୍ଲନ ଅପୀ । ଦ୍ଵିଜ ଚିହ୍ନ ଜନେଉ ଉଦାର ତପୀ ॥
 ନହିଁ ମାନ ପୁରାନ ନ ବେଦହୁ ଜୋ । ହରିସେବକ ସତ ସସ୍ତ୍ର କଲି ସୋ ॥୩॥
 କବିବୃନ୍ଦ ଉଦାର ଦୁମ ନ ସୁମ । ଗୁନ ଦୁଷକ ବ୍ରାତ ନ କୋପି ଗୁମ ॥
 କଲି ବାରହିଁ ବାର ଦୁକାଳ ପରେ । ବିନୁ ଅନ୍ନ ଦୁଖୀ ସବ ଲୋଗ ମରେ ॥୩॥
 ସୁନୁ ଖଗେସ କଲି କପଟ ହଠ ଦମ୍ଭ ଦ୍ଵେଷ ପାଷାଣ୍ଡ ।
 ମାନ ମୋହ ମାରାଦି ମଦ ବ୍ୟାପି ରହେ ବ୍ରହ୍ମଂଡ ॥୧୦୧(କ)॥
 ତାମସ ଧର୍ମ କରହିଁ ନର ଜପ ତପ ବ୍ରତ ମଖ ଦାନ ।
 ଦେବ ନ ବରଷହିଁ ଧରଣୀ ବଦ ନ ଜାମହିଁ ଧାନ ॥୧୦୧(ଖ)॥

ଧନବନ୍ତ ମଲ୍ଲନ ଅଟେ କୁଲାନ । ତପସୀ ନଗ, ଦ୍ଵିଜ ପରତା ଚିହ୍ନ ॥
 ମାନନ୍ତି ନାହିଁ ବେଦ ପୁରାଣ ଯେହୁ । ହରି-ସେବକ ସସ୍ତ୍ର କଲିରେ ସେହୁ ॥୩॥
 କବି ଅନେକ, ନାହିଁ ଉଦାର ବିଶ୍ଵେ । ବହୁ ଗୁଣ-ଦୁଷକ, ଗୁଣୀ ନ ହିଣେ ॥
 କଲିରେ ବାରମ୍ବାର ପଡେ ଅକାଳ । ଅନ୍ନ ବିନା ମରନ୍ତି ଲୋକ ସକଳ ॥୩॥
 ଶୁଣ ଖଗବର, କଲିରେ ପ୍ରଭୁର କପଟ ଦ୍ଵେଷ ପାଷାଣ୍ଡ ।
 କାମ ଦୋଷ ଲୋଭ ମଦ ମୋହ ଦମ୍ଭ ବ୍ୟାପି ରହୁଲ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ॥୧୦୧(କ)॥
 କରନ୍ତି ତାମସ ଧରମ ମନୁଷ୍ୟ ଜପ ତପ ଯଜ୍ଞ ଦାନ ।
 ଦେବ ଧରଣୀରେ ବର୍ଷା ନ କରନ୍ତି ବୁଣଦେନ ଉଠେ ଧାନ ॥୧୦୧(ଖ)॥

ସଖା ସ୍ଵୀକୃ ପୁରୁଷ ଗୁହରୁ ବାହାର କରି ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ସଦାଶିବ ତ୍ୟାଗ କରି ଗୁହରେ
 ଦାସୀ ଆଣି ରଖନ୍ତି । ପ୍ରତି ଯେତେବେଳେ ଯାଏ ସ୍ଵୀର ମୁଣ୍ଡ ଦେଖି ନ ଥାଏ,
 ସେତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାତାପିତାଙ୍କୁ ମାନିଥାଏ ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁଦିନ ଶୁଣିଗଲାସୁ ପ୍ରିୟ
 ହେଲା, ସେହୁ ଦିନୁ କୁହୁମ୍ବା ଜନେ ଶହରୁପ ଧାରଣ କଲେ ବୋଲି ଜାଣ ।
 ରାଜାମାନେ ପାପପରାୟଣ ହୁଅନ୍ତୁ, ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଧର୍ମ ରହେ ନାହିଁ । ସେମାନେ
 ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପ୍ରତିଦିନ ବିନା ଅପରାଧରେ ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କର ବିଚମ୍ବରା (ହୃଦୟ)
 ଘଟାନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଧନ ଲୋକେ ମଲ୍ଲନ (ମୋଚନାତ୍ମକ) ହୋଇ ପ୍ରଭା କୁଲାନ ରୂପେ
 ପରିଚିତ ହୁଅନ୍ତି । ଦ୍ଵିଜର ଚିହ୍ନ ରୂପେ ଉପସାତ ମାତ୍ତ ରହୁଥାଏ ଏବଂ ନଗ୍ନ ଶରୀର
 ମାତ୍ତ ତପସୀର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନ । ବେଦ ଓ ପୁରାଣମାନଙ୍କୁ ମାନୁ ନ ଥିବା ଲୋକମାନେ ହିଁ
 କଲିପୁରରେ ହରିଭକ୍ତ ଓ ସତ୍ତ୍ଵ ସାଧୁ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଅନ୍ତି ॥ ୪ ॥ କବିମାନେ
 ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ବାହାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସଂସାରରେ ସେମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଉଦାର
 (କବିମାନଙ୍କ ଅଶ୍ରୁପ୍ରଦାତା)ଙ୍କ ନାମ ଶୁଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଗୁଣରେ ଦୋଷ ଲଗାଇବା
 ଲୋକ ବହୁତ, କିନ୍ତୁ ଗୁଣୀ କେହୁ ଜଣେ ପ୍ରଭା ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ । କଲିପୁରରେ ବାରମ୍ବାର
 ଅକାଳ ପଡେ । ଅନ୍ନ ବିନା ଲୋକମାନେ ସମସ୍ତେ ହୁଣ୍ଡା ହୋଇ ମରନ୍ତି ॥ ୫ ॥
 ଦୋହା :—ହେ ପକ୍ଷିଗଣ ଗରୁଡ ! ଶୁଣନ୍ତୁ; କଲିପୁରରେ କପଟ, ଜିହ୍ଵ (ହୁରାସହ),

ଅବଲ୍ଲ କଚ ଭୂଷନ ଭୂର ଛୁଆ । ଧନସ୍ତନ ଦୁର୍ଗା ମମତା ବହୁଧା ॥
 ସୁଖ ଶୁଦ୍ଧି ମୃତ ନ ଧର୍ମରତା । ମତ ଥୋରି କଠୋର ନ କୋମଳତା ॥୧॥
 ଜର ପୀଡ଼ିତ ଶ୍ରେଣ ନ ଶ୍ରେଣ କହୁ । ଅଭିମାନ ବିରୋଧ ଅକାରନୟ ॥
 ଲଘୁ ଜୀବନ ସବୁ ପଞ୍ଚ ଦସା । କଳପାନ୍ତ ନ ନାସ ଗୁମାନ୍ ଅସା ॥୨॥
 କଳିକାଲ ବିହାଲ କିଏ ମନୁଜା । ନହିଁ ମାନଚ କୌ ଅନୁଜା ତନୁଜା ॥
 ନହିଁ ତୋଷ ବିଶ୍ୱର ନ ସୀତଲତା । ସବ ଜାତି କୁଜାତି ଭବ ମଗତା ॥୩॥
 ଇରିଷା ପରୁଷାଛର ଲୋଭପତା । ଭରି ପୁର ରସ ସମତା ବିଗତା ॥
 ସବ ଲୋଗ ବିସ୍ତୋଗ ବିସୋକ ହବ । ବରନାଶ୍ରମ ଧର୍ମ ଆଶୁର ଗବ ॥୪॥

ନାସ ଭୂଷଣ କେଶ, ବିଶେଷ ଯୁଧା । ଧନ ବିସ୍ତନେ ହୁଣୀ ସ୍ୱହା ବହୁଧା ॥
 ଧରମସ୍ତନା ମୃତା ସୁଖ ଲଜ୍ଜନ୍ତୁ । ମୃତୁତାସ୍ତନା ସ୍ତବ୍ଧ କଠୋର ମତି ॥୧॥
 ଶ୍ରେଣ ନାହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ଶ୍ରେଣେ ପୀଡ଼ିତ । ଅଭିମାନ ବିରୋଧୀ ହେବୁ - ରହୁତ ॥
 ପଞ୍ଚଦଶ ବରଷ ସ୍ତବ୍ଧ ଜୀବନ । କଲ୍ୟାଣେ ନ ମରିବି, ମାନ ଏସନ ॥୨॥
 କଳି କଲ୍ଲ ଲୋକକୁ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ଅତି । କନ୍ୟା ଉତ୍ତମ କେହୁ ନ ବିଶ୍ୱରନ୍ତ ॥
 ନାହିଁ ତୋଷ ବିଶ୍ୱର ପୁଣିତଲତା । ସବୁ ଜାତି କୁଜାତି ହେଲେ ମାଗତା ॥୩॥
 ଇରିଷା ଦ୍ୱେଷ ଲୋଭପ ଛଳ ପ୍ରଭୃତ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହଣ, ହେଲ ସମତା ଦୂର ॥
 ଲୋକ ସମୁଦ୍ଧ ଶୋକ ବିସ୍ତୋଗେ ମଲେ । ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ଧରମ ଆଶୁର ଗଲେ ॥୪॥

ଦାନ୍ତ, ଦ୍ୱେଷ, ପାତଶୁଦ୍ଧା, ମାନ, ମୋହ ଓ କାମାଦି (କାମ, କୋପ, ଲୋଭ ପ୍ରଭୃତି)
 ଏବଂ ମତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଯାଇଥାଏ ॥ ୧୦୧ (କ) ॥ ମନୁଷ୍ୟମାନେ
 ଜପ, ତପ, ଯଜ୍ଞ, ବ୍ରତ ଓ ଦାନ ଆଦି ଧର୍ମ ତାମସିକ ଶ୍ରେଣୀରେ କରିବାରେ ଲାଗନ୍ତି ।
 ଦେବତା (ଇନ୍ଦ୍ର) ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଜଳଚୂର୍ଣ୍ଣି କରନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ବୃକ୍ଷାହାରୀୟବା ଧାନ
 ଅନ୍ତର୍ଗତ ହୁଏନାହିଁ ॥ ୧୦୧ (କ) ॥ ଛନ୍ଦ :—ଅବଲୀମାନଙ୍କର ବାଳ ହିଁ ଭୂଷଣ
 (ସେମାନଙ୍କ ଶରୀରରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଭୂଷଣ ନ ଥାଏ) ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଅତିଶୟ ଗୁଣା
 ଲାଗେ । (ସେମାନେ ସବୁଦିନ ଅନୁପ୍ରାପ୍ତ ରହନ୍ତି) । ସେମାନେ ଧନସ୍ତନା ଓ ବହୁତ ପ୍ରକାରର
 ମମତା ହେବୁ ସବୁଦିନ ହୁଣିତା ଥାଆନ୍ତି । ସେହି ମୃତାମାନେ ସୁଖ କାମନା କରନ୍ତି ।
 କିନ୍ତୁ ଧର୍ମଠାରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରେମ ନ ଥାଏ । ସେମାନଙ୍କ ରୁଚି ଅତି ଅଳ୍ପ ଏବଂ
 କଠୋର; ସେମାନଙ୍କଠାରେ କୋମଳତା ନ ଥାଏ ॥ ୧ ॥ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଶ୍ରେଣୀରେ
 ପୀଡ଼ିତ, ଶ୍ରେଣ ବା ସୁଖ କେଉଁଠି ହେଲେ ନ ଥାଏ । ଅଭାବରେ ସେମାନେ
 ଅଭିମାନ ଓ ବିରୋଧ କରନ୍ତି । ପାଞ୍ଚ ଦଶ ବର୍ଷର ଅଳ୍ପ କାଳର ଜୀବନ, କିନ୍ତୁ ମନରେ
 ଗର୍ବ ଏମିତି ସତେ ଯେପରି କଲ୍ୟାଣ (ପ୍ରଲୟ) ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କର ବିନାଶ
 ହେବ ନାହିଁ ॥ ୨ ॥ କଳିକାଳ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅସ୍ତବ୍ୟ କରୁ ପଡ଼ାଏ । କେହି ଉତ୍ତମ-
 କନ୍ୟାର ବିଶ୍ୱର ସୁଦ୍ଧା କରେ ନାହିଁ । ଲୋକମାନଙ୍କଠାରେ ସନ୍ତୋଷ, ବିଦେହ ଓ

ଦମ ଦାନ ଦୟା ନହିଁ ଜାନପମା । ଜଡ଼ତା ପରବଚନତାତ୍ତ୍ୱ ଘମା ॥
 ତନ୍ମୁପୋଷକ ନାହିଁ ନର ସଗରେ । ପରନିନ୍ଦକ ଜେ ଜଗ ମୋ ବଗରେ ॥୫॥
 ସୁଦୁ ବ୍ୟାଲର କାଲ କଲି ମଲ ଅବଗୁନ ଆଗାର ।
 ଗୁନଉ ବହୁତ କଲିଜୁଗ କର ବିନୁ ପ୍ରୟାସ ନିସ୍ତାର ॥୧୦୨(କ)॥
 କୃତଜୁଗ ସେବିଁ ଦ୍ୱାପର ପୁଜା ମଖ ଅରୁ ଜୋଗ ।
 ଜୋ ଗତି ହୋଇ ସୋ କଲି ହରିନାମତେ ପାଞ୍ଜୁହିଁ ଲୋଗ ॥୧୦୨(ଖ)॥
 କୃତଜୁଗ ସବ ଜୋଗୀ ବିଜ୍ଞାନ । କରି ହରିଧାନ ତରହିଁ ଭବ ପ୍ରାମ ॥
 ସେବିଁ ବିବିଧ ଜଗ୍ୟ ନର କରୁଣୀ । ପ୍ରଭୁକୁ ସମର୍ପି କର୍ମ ଭବ ତରୁଣୀ ॥୧॥

ନାହିଁ କରୁଣା ଦମ ସନ୍ଦମ ଦାନ । ଜଡ଼ତା ବଞ୍ଚକତା ଅମିତ ନାଶ ॥
 ତନ୍ମୁ-ପୋଷକ ନର ନାସ୍ତ୍ର ସମସ୍ତେ । ପର ନିନ୍ଦକ ବ୍ୟାପ୍ତ ସାରା ଜଗତେ ॥୫॥
 ଶୁଣ ପଦ୍ମାବତୀ, ବିକରାଳ କଲି ଅଘ-ଅବିଶ୍ରାନ୍ତାର ।
 ସୁଗୁଣ ବି କଲି କାଲର ବହୁତ ବିନା ପ୍ରୟାସେ ନିସ୍ତାର ॥୧୦୨(କ)॥
 ସତ୍ୟ ଦେବା ତଥା ଦ୍ୱାପର ପୁରରେ ଯୋଗ ଯଜ୍ଞ ପୁଜାଦିରେ ।
 ଯେଉଁ ଗତି ହୁଏ, ହରି ନାମେ ତାହା ଲଭନ୍ତି ନରକଳରେ ॥୧୦୨(ଖ)॥
 ସତ୍ୟପୁରରେ ସମସ୍ତେ ଯୋଗୀ ସୁବିଜ୍ଞାନ । କରି ହରିଧାନ ଭବୁ ନିସ୍ତରନ୍ତି ପ୍ରାଣୀ ॥
 ଦେବାରେ ନର ବିବିଧ ଯଜ୍ଞ ଆଚରନ୍ତି । ପ୍ରଭୁକୁ ସମର୍ପି କର୍ମ ସଂସାରୁ ତରନ୍ତି ॥୧॥

ଶୀତଳତା ନ ଥାଏ । ଜାତି, ବୃତ୍ତାନ୍ତ, ସମସ୍ତ ଲୋକ ଭିନ୍ନକ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ॥ ୩ ॥
 ଶୃଙ୍ଖଳା, କଠୋର ବଚନ ଓ ଲୋଭପତା ଲୋକମାନଙ୍କଠାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାରେ
 ରହିଥାଏ । ସମତା ଦୂର ହୋଇଯାଏ । ସମସ୍ତ ଲୋକ ବିରହ, ବିସ୍ତୋଷ ଓ ବିଶୋକରେ
 ଅଭିଭୂତ । ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ଧର୍ମର ଆଚରଣ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ॥ ୪ ॥ କାହାରିଠାରେ
 ରହିଥିବା ଦମନ, ଦାନ, ଦୟା ଓ ବିଚାରଶକ୍ତି ରହେନାହିଁ । ମୂର୍ଖତା ଓ ପର-ପ୍ରତାରଣା
 ବହୁ ପରିମାଣରେ ବଢ଼ିଯାଏ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷମାନେ ସମସ୍ତେ ଶରୀରର ସାଳନ-ପୋଷଣରେ
 ବ୍ୟସ୍ତ ରହନ୍ତି । ପରନିନ୍ଦକମାନେ ଜଗତରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ॥ ୫ ॥
 ଦୋହା :—ହେ ସର୍ପଶତ୍ରୁ ଗରୁଡ଼ ! ଶୁଣନ୍ତୁ; କଳିକାଳ ପାପ ଓ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତର ଗୃହ ।
 କିନ୍ତୁ କଳିପୁରରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ବ୍ରତ ଗ୍ରହଣ ହେଉଛି—ମନୁଷ୍ୟକୁ ଏହି ପୁରରେ ବିନା
 ପରିଶ୍ରମରେ ଭବ-ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ମିଳିଯାଏ ॥୧୦୨(କ)॥ ସତ୍ୟପୁର, ଦେବା ଓ ଦ୍ୱାପରରେ
 ଯଥାକ୍ରମେ ଯୋଗ, ଯଜ୍ଞ ଓ ପୁଜା ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ଯେଉଁ ଗତି ଲାଭ କରେ, କଳିପୁରରେ
 କେବଳ ଭଗବାନଙ୍କ ନାମ ଯୋଗେ ମନୁଷ୍ୟ ସେହି ଗତି ଲାଭ କରେ ॥ ୧୦୨ (ଖ) ॥
 ଚୌପାଈ :—ସତ୍ୟ ପୁରରେ ସମସ୍ତେ ଯୋଗୀ ଓ ବିଜ୍ଞାନୀ ହୁଅନ୍ତି । ହରିକୁ ଧ୍ୟାନ
 କରି ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ଭବ-ସାଗରରୁ ତରିଯାଆନ୍ତି । ଦେବାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅନେକ ପ୍ରକାର
 ଯଜ୍ଞ କରନ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତ କର୍ମ ପ୍ରଭୁକୁ ସମର୍ପଣ କରି ଭବସାଗରରୁ ପାର ହୋଇ-

ଦ୍ଵାପର କରି ରଘୁପତି ପଦ ପୂଜା । ନର ଭବ ତରଣି ଉପାୟ ନ ଦୁଜା ॥
 କଳିଜୁଗ କେବଳ ହରି ଗୁନ ଗାହା । ଗାତ୍ରିତ ନର ପାତ୍ରିଣି ଭବ ଆହା ॥୨॥
 କଳିଜୁଗ ନୋଗ ନ ଜଞ୍ଜ ନ ଜ୍ଞାନା । ଏକ ଅଧାର ରାମ ଗୁନ ଗାନା ॥
 ସବ ଭଗ୍ନେସ ତଳି ଜୋଭଜ ରାମହୁ । ପ୍ରେମ ସମେତ ଗାତ୍ରି ଗୁନଗ୍ରାମହୁ ॥୩॥
 ସୋଇ ଭବ ତର କଳ୍ପ ସଂସୟ ନାହୁଁ । ନାମ ପ୍ରତାପ ପ୍ରଗଟି କଲି ମାହୁଁ ॥
 କଲି କର ଏକ ପ୍ରମାତ ପ୍ରତାପା । ମାନସ ପୁଣ୍ୟ ହୋଣି ନହିଁ ପାପା ॥୪॥
 କଳିଜୁଗ ସମଜୁଗ ଆନ ନହିଁ ଜୌଁ ନର କର ବସ୍ତାସ ।
 ଗାଇ ରାମ ଗୁନ ଗନ ବିମଳ ଭବ ତର ବିନହିଁ ପ୍ରୟାସ ॥୧୦୩(କ)॥
 ପ୍ରଗଟି ଶୁଭ ପଦ ଧର୍ମ କେ କଲି ମହୁଁ ଏକ ପ୍ରଧାନ ।
 ଜେନ କେନ ବିଧି ଶାନ୍ତେ ଦାନ କରଇ କଲ୍ଲାନ ॥୧୦୩(ଖ)॥

ଦ୍ଵାପରେ ପୂଜଣ ରଘୁପତି ପଦ ନର । ନିପୁରନ୍ତ ଭବୁ, ନାହିଁ ଉପାୟ ଭବର ॥
 କଲି ପ୍ରସେ ହରି ଗୁଣ ଗାଇଣ କେବଳ । ପାଆନ୍ତି ନର ସଂସାର ପାରାବାରୁ ଧନ ॥୧॥
 କଲି କାଳେନହୁଅଇ ଯୋଗ ଯଜ୍ଞ ଜ୍ଞାନ । କେବଳ ମାତ୍ର ଅଧାର ରାମଗୁଣ-ଗାନ ॥
 ସମସ୍ତ ଭରସା ତେଜ ଯେ ରାମ ଭଜନ୍ତି । ପ୍ରେମ ସହ ଗୁଣ ଗ୍ରାମ ଗାୟନ କରନ୍ତି ॥୨॥
 ତରନ୍ତି ସେ ଭବୁ, ନାହିଁ ସଂଶୟ ଏସରେ । ନାମ ପ୍ରତାପ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅଟଇ କଲିରେ ॥
 କଲି ପ୍ରଗର ଏ ଏକ ପଦହ ପ୍ରତାପ । ମାନସିକ ପୁଣ୍ୟ ତାଣ୍ଡ, ହୁଏ ନାହିଁ ପାପ ॥୩॥
 କଲିପ୍ରସ ସମ ପ୍ରସ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ, ଯେ ନର କର ବସ୍ତାସ ।
 ଗାଇ ପ୍ରବିମଳ ରାମ ଗୁଣ-ଗଣ ଭବ ତରେ ଅନାୟାସ ॥୧୦୩(କ)॥
 ଧରମର ଶୁଭ ତରଣ ଅଟଇ କଲିରେ ଏକ ପ୍ରଧାନ ।
 ଯେକୌଣସି ଭବେ ଦାନ ପ୍ରଦାନରେ କରଇ ତାହା କଲ୍ଲାନ ॥୧୦୩(ଖ)॥

ଯାଆନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଦ୍ଵାପରରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ତରଣପୂଜା କରି ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସଂସାରରୁ
 ତରଣାଆନ୍ତି, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ ଏବଂ କଲିପ୍ରଗରେ ତ କେବଳ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ
 ଗୁଣଗାଥାସମୂହ ଗାନ କରିବା ଦ୍ଵାରା ହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ଭଗ-ସାଗରର ସୀମା (ଅଳକଳୁ)
 ପାଇପାରେ ॥ ୨ ॥ କଲିପ୍ରଗରେ ଯୋଗ, ଯଜ୍ଞ ଓ ଜ୍ଞାନ କିଛି ନ ଥାଏ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଗୁଣଗାନ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଅବଲମ୍ବନ । ଅତଏବ ସମସ୍ତ ଭରସା ତ୍ୟାଗ କରି ଯେ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭଜେ ଏବଂ ପ୍ରେମ ସହକାରେ ତାହାଙ୍କର ଗୁଣାବଳୀ ଗାନ କରେ, ସେହି
 ଭବ-ସାଗରରୁ ତରଣାଏ । ଏସରେ କିଛି ହେଲେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ନାମର ପ୍ରଭବ
 କଲିପ୍ରଗରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । କଲିପ୍ରଗର ଏକ ପଦହ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ହେଉଛି, ମାନସିକ ପୁଣ୍ୟ ତ
 ଏହି ପ୍ରଗରେ ଅବଶ୍ୟ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ମାନସିକ ପାପ ହୁଏ ନାହିଁ ॥ ୩-୪ ॥ ଯଦି ମନୁଷ୍ୟ
 ବସ୍ତାସ କରେ, ତେବେ କଲିପ୍ରସ ସମାନ ଅନ୍ୟ ପ୍ରସ ଆଉ ନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରଗରେ
 ମନୁଷ୍ୟ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଈର୍ମ୍ୟ ଗୁଣ-ସମୂହ ଗାଇ ଗାଇ ଅନାୟାସରେ ସଂସାର-ସାଗରରୁ

ନିଜ ଜୁଗ ଧର୍ମ ହୋଇଁ ସବ କେରେ । ହୃଦୟୁଁ ରାମ ମାୟା କେ ପ୍ରେରେ ॥
 ସୁଦ୍ଧ ସଭା ସମତା ବିଜ୍ଞାନ । କୃତ ପ୍ରଭାବ ପ୍ରସନ୍ନ ମନ ଜାନା ॥୧॥
 ସଭା ବହୁତ ରଜ କହୁ ରଜ କର୍ମ । ସବ ବିଧି ସୁଖ ସେବା କର ଧର୍ମ ॥
 ବହୁ ରଜ ସୁନ୍ଦ ସଭା କହୁ ତାମସ । ଦ୍ଵାପର ଧର୍ମ ହରଷ ଭୟ ମାନସ ॥୨॥
 ତାମସ ବହୁତ ରଜୋଗୁନ ଥୋର । କଳି ପ୍ରଭାବ ବିରୋଧ ତହୁଁ ଓର ॥
 ବୁଧ ଜୁଗ ଧର୍ମ ଜାଣି ମନ ମାୟା । ତଳ ଅଧର୍ମ ରଜ ଧର୍ମ କରୁଥାଁ ॥୩॥
 କାଲି ଧର୍ମ ନହିଁ ବ୍ୟାପହିଁ ତାହା । ରଘୁପତି ଚରନ ପ୍ରୀତି ଅତି ଜାହା ॥
 ନଟ କୃତ ବିକଟ କପଟ ଖଗରାୟା । ନଟ ସେବକହି ନ ବ୍ୟାପଇ ମାୟା ॥୪॥
 ହରି ମାୟା କୃତ ଦୋଷ ଗୁନ ବିନୁ ହରି ଭଜନ ନ ଜାହିଁ ।

ଭଜନ ରାମ ତଳ କାମ ସବ ଅସ ବିରୁଦ୍ଧ ମନ ମାହିଁ ॥୧୦୪(କ)॥

ଉପୁଜେ ପୁର ଧରମ ହୃଦେ ସମସ୍ତଙ୍କ । ନିତ୍ୟ ମାୟା ପ୍ରେରଣାରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ॥
 ବିଶୁଦ୍ଧ ସନ୍ନିତା ତଥା ସମତା ବିଜ୍ଞାନ । ମନ ପ୍ରସନ୍ନତା ସତ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ଏ ଜାଣ ॥୧॥
 ବହୁତ ସତ୍ତ୍ଵ, ଅଳସ ରଜ, ରଜ କର୍ମ । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ସୁଖ ସେବାପ୍ରସ ଧର୍ମ ॥
 ବହୁ ରଜ, ସୁନ୍ଦ ସତ୍ତ୍ଵ, ଅଳସ ତାମସ । ହର୍ଷ-ଶୋକ-ଭୟପ୍ରକୃତ ଦ୍ଵାପର ମାନସ ॥୨॥
 ତାମସ ବହୁତ, ଅତି ଅଳ୍ପ ରଜ ଗୁଣ । କଳି ପ୍ରଭାବ ବିରୋଧ ଚଉଦିଗେ ଶୁଣ ॥
 ବୁଧ ମନ ମଧ୍ୟେ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରସର ଧରମ । ଧର୍ମରେ ପ୍ରୀତି କରନ୍ତି ତେଜ ଅଧରମ ॥୩॥
 କାଲି ଧର୍ମ ତାହାକୁ ବ୍ୟାପି ନ ପାରନ୍ତି । ରଘୁପତି ଶ୍ରୀ ଚରଣେ ପ୍ରୀତି ଯା'ର ଅତି ॥
 ନଟ କର୍ତ୍ତୃକ ବିକଟ କପଟ, ଖଗେଶ । ନଟ-ସେବକକୁ ମାୟା ବ୍ୟାପେ ନାହିଁ ଲେଶ ॥୪॥
 ହରି ମାୟାକୃତ ଗୁଣ ଦୋଷ, ହରି-ଭଜନ ବିନା ନ ଯାଏ ।

ଭଜ ରାମ ଏହା ମନେ ବିରୁଦ୍ଧ ତେଜ କାମ ସମୁଦାଏ ॥୧୦୪(କ)॥

ତରିଯାଏ ॥ ୧୦୩ (କ) ॥ ଧର୍ମର ଚାରିଗୋଟି ଚରଣ (ସତ୍ୟ, ଦୟା, ତପ ଓ ଦାନ)
 ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ (ଦାନ) ଚରଣ ହିଁ କଳିଯୁଗରେ ପ୍ରଧାନ । ଯେ କୌଣସି
 ପ୍ରକାରେ ଦିଆଯାଇ ନା କାହିଁକି, ଦାନ ହିଁ ଏହି ଯୁଗରେ କଲ୍ୟାଣ କରିଥାଏ ॥ ୧୦୩ (ଖ) ॥
 ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମାୟାଦ୍ଵାରା ପ୍ରେରଣିତ ହୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରସର
 ଧର୍ମ ନିତ୍ୟ ସାଧୁତ ହେଉଥାଏ । ଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ତ୍ଵଗୁଣ, ସମତା, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ମନର
 ପ୍ରସନ୍ନତା—ଏ ସବୁକୁ ସତ୍ୟ ପ୍ରସର ପ୍ରଭାବ ବୋଲି ଜାଣ ॥ ୧ ॥ ସତ୍ତ୍ଵଗୁଣର ଆଧିକ୍ୟ,
 କିନ୍ତୁ ମାତାରେ ରଜୋଗୁଣ, କର୍ମରେ ପ୍ରୀତି ଏବଂ ସବୁ ପ୍ରକାର ସୁଖଲଭ—ଏହା ସବୁ
 ସେବାପ୍ରସର ଧର୍ମ । ରଜୋଗୁଣ ବହୁତ, ସତ୍ତ୍ଵଗୁଣ ଅତିଅଳ୍ପ, କିନ୍ତୁ ମାତାରେ
 ତମୋଗୁଣ, ମନରେ ହର୍ଷ ଓ ଭୟ—ଏ ସବୁ ଦ୍ଵାପରର ଧର୍ମ ॥ ୨ ॥ ଅଧିକ ତମୋଗୁଣ,
 ଅଳ୍ପ ରଜୋଗୁଣ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବୈର-ବିରୋଧ—ଏହା କଳିଯୁଗର ପ୍ରଭାବ ।
 ପଣ୍ଡିତମାନେ ପ୍ରସନ୍ନଧର୍ମକୁ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଜାଣି ଅଧର୍ମ ଗୁଣ ଧର୍ମରେ ପ୍ରୀତି ଆଚରଣ

ତେହିଁ କଳିକାଲ ବରଷ ବହୁ ବସେହିଁ ଅର୍ଘ୍ୟ ଦିବ୍ୟେଷ ।

ପଡେଇ ଦୁକାଲ ବିପତ ବସ ତବ ମେଁ ଗୟୁହିଁ ବିଦେଷ ॥୧୦୪(ଖ)॥

ଗୟୁହିଁ ଉଜେନା ସୁଦ୍ଧ ଉରଗାଣ । ଶାନ ମଲ୍ଲନ ଦରିଦ୍ର ଦୁଖାଣ ।

ଗର୍ବ କାଲ କହୁ ସପତ ପାଇ । ତହୁଁ ପୁନି କରଇଁ ସମ୍ଭୁ ସେବକାଈ ॥୧॥

ବିପ୍ର ଏକ ବୈଦିକ ସିବ ପୁଜା । କରଇ ସଦା ତେହିଁ କାଜୁ ନ ଦୁଜା ॥

ପରମ ସାଧୁ ପରମାରଥ ବିଜୟ । ସମ୍ଭୁ-ଉପାସକ ନହିଁ ହରି-ନିନ୍ଦକ ॥୨॥

ତେହିଁ ସେବଇଁ ମେଁ କପଟ ସମେତା । ଦୁଃଖ ଦୟାଲ ଅତି ମାତ ନିକେତା ॥

ବାହୁଜ ନମ୍ର ଦେଖି ମୋହି ପାଇଁ । ବିପ୍ର ପଡ଼ାଡ଼ି ପୁଅ ଶା ନାହିଁ ॥୩॥

ସେ କଳିକାଲରେ ଥିଲି ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ବହୁତ ବର୍ଷ, ଖଗେଶ ।

ପଡ଼େଇ ଅକାଲ ବିପତ୍ତି ବଦଶ ଗୁଲି ପୁଁ ଗଲି ବିଦେଶ ॥୧୦୪(ଖ)॥

ଗଲି ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନା ମୁହଁ ଶୁଣ, ଭୁଜଙ୍ଗାଣ । ଶାନ ମଲ୍ଲନ ଦରିଦ୍ର ହୁଣୀ ଅତି ଶୁଣ ॥

କହୁକାଲ ଅନନ୍ତର ପାଇଣ ସମ୍ପତ୍ତି । ତହୁଁ ପୁଣି ସେବା କଲି ପାରବତୀ ପତି ॥୧॥

ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏକ ସେହ୍ନାନେ ରହୁଣ । ଶିବେ ସେବୁଥିଲେ ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟେ ତେଣୁଣ ॥

ପରମାର୍ଥଜ୍ଞତା ସାଧୁ ପରମ ସେ ଥିଲେ । ଶମ୍ଭୁ-ଉପାସକ, ହରି-ନିନ୍ଦକ ନ ଥିଲେ ॥୨॥

ସବପଟେ ହେଲି ତାଙ୍କ ସେବାରେ ପୁଁ ରତ । ଦୁଃଖ ମାତ-ନିକେତନ ଦୟାଳୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ॥

ବାହୁଜ ନମ୍ରତା ବିପ୍ର ବିନୋକ ମୋହର । ପଡ଼ାଉଥିଲେ ଯେତେନେ ଆପଣା କୁମର ॥୩॥

କରନ୍ତୁ ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରଣରେ ଯାହାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମ ଥାଏ, ତାହାକୁ

କାଳଧର୍ମ ବା ପୁରାଧର୍ମ ବ୍ୟାପେନାହିଁ । ହେ ପକ୍ଷିଗୁଳ ! ନଟ (ବାଜିଗର)-କୁଚ

କପଟ-ଲୀଳା (ରଘୁ କାଲ) ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅତି ବିକଟ (ହୃଦୟାନ୍ତ) ହୋଇଥାଏ ।

କିନ୍ତୁ ନଟର ସେବକ ନାଟୁଆକୁ ତାହାର ମାୟା ବ୍ୟାପେ ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଦୋହା :—

ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ରଚିତ ଦୋଷଗୁଣ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଭଜନ ବିନା ଯାଏ ନାହିଁ । ମନରେ

ଏକପକ୍ଷ ବିରୁଦ୍ଧ କରି ସମସ୍ତ କାମନା ତ୍ୟାଗ କରି ନିଷ୍ଠାମ ଉପରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭଜନ

କରିବା ଉଚିତ ॥ ୧୦୪ (କ) ॥ ହେ ପକ୍ଷିଗୁଳ ! ସେହି କଳିକାଲରେ ପୁଁ ବହୁତ

ବର୍ଷ ଯାଏ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ରହୁଲି । ଏକଦା ସେଠାରେ ଅକାଲ ପଡ଼ିଲି । ସେତେବେଳେ

ପୁଁ ବିପତ୍ତିବଶତଃ ବିଦେଶ ଗୁଲିଗଲି ॥ ୧୦୪ (ଖ) ॥ ଚୌପାଈ :—ହେ ସର୍ପଶତ୍ରୁ,

ଗରୁଡ଼ ! ଶୁଣନ୍ତୁ; ପୁଁ ଶାନ, ମଲ୍ଲନ, ଦରିଦ୍ର ଓ ହୁଣୀ ହୋଇ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନା ଗଲି ।

କିନ୍ତୁ କାଲ ଅତିବାହିତ ହେବା ପରେ ପୁଁ କିନ୍ତୁ ସମ୍ପତ୍ତି ପାଇ ଉପବାନ୍ ଶଙ୍କରଙ୍କ

ଆରାଧନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲି ॥ ୧ ॥ ନଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେବା ବେଦବ୍ୟୟ ଅନୁସାରେ

ଶିବଙ୍କୁ ପୂଜା କରୁଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାମ ନ ଥାଏ । ସେ ପରମ ସାଧୁ ଓ

ପରମାର୍ଥଜ୍ଞ । ସେ ଶମ୍ଭୁଙ୍କ ଉପାସକ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କର ନିନ୍ଦକ ନ ଥିଲେ ॥ ୨ ॥

ପୁଁ କପଟରେ ତାଙ୍କର ସେବା କରୁଥାଏ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅତି ଦୟାଳୁ ଓ ମାତ-ନିକେତନ

ସମ୍ଭୁ ମନ୍ତ୍ର ମୋହି ଦ୍ଵିଜବର ଶାନ୍ତା । ସୁଭ ଉପଦେସ ବିବଧ ବଧ ଶାନ୍ତା ॥
 ଜପଇଁ ମନ୍ତ୍ର ସିବ ମନ୍ତ୍ରର ଜାଣ । ହୃଦୟ ଦମ୍ଭ ଅହମିତି ଅଧିକାଣ ॥୩॥
 ମୈ ଖଲ ମଲ ସଂକୁଳ ମତି ମାତ ଜାତି ବସ ମୋହ ।
 ହରିଜନ ଦ୍ଵିଜ ଦେଶେ ଜରଇଁ କରଇଁ ବିଷ୍ଣୁ କର ଦ୍ରୋହ ॥୧୦୫(କ)॥
 ଗୁର ନିତ ମୋହି ପ୍ରବୋଧ ଦୁଷିତ ଦେଖି ଆଚରନ ମମ ।
 ମୋହି ଉପଜଇ ଅତି ଘୋଷ ଦମ୍ଭ ହି ମତି କି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ॥୧୦୫(ଖ)॥
 ଏକ ବାର ଗୁର ଲୁହ ବୋଲଇ । ମୋହି ମାତି ବହୁ ଭାତି ସିଖାଇ ॥
 ସିବ ସେବା କର ଫଳ ସୁତ ସୋଇ । ଅବରଲ ଭଗତି ରାମ ପଦ ହୋଇ ॥୧॥
 ରାମହି ଭଜଇଁ ତାତ ସିବ ଧାତା । ନର ପାତ୍ରୁଁର କୈ କେତକ ବାତା ॥
 ଜାସୁ ଚରନ ଅଜ ସିବ ଅନୁରାଗୀ । ତାସୁ ଦ୍ରୋହ ସୁଖ ଚହସି ଅଭାଗୀ ॥୨॥

ଶମ୍ଭୁ ମନ୍ତ୍ର ମୋତେ କିଛି ପ୍ରଦାନ ବିପ୍ରେଶ । ବିବଧ ପ୍ରକାରେ ଦେଲେ ଶୁଭ ଉପଦେଶ ॥
 ଜପୁଥିଲି ମନ୍ତ୍ର ଶିବ ମନ୍ତ୍ରରକୁ ଯାଇ । ହୃଦେ ଦମ୍ଭ ଅଭିମାନ ଅଧିକ ବୋଇ ॥୩॥
 ମୁଁ ପାପ-ସଂକୁଳ ମତି ମନ୍ତ୍ର ଖଲ ମାତ ଜାତି ବସ ମୋହ ।
 ଦ୍ଵିଜ ହରିଜନ ଦେଖି ଜଳୁଥିଲି କରୁଥିଲି ବିଷ୍ଣୁ-ଦ୍ରୋହ ॥୧୦୫(କ)॥
 ଦେଖିମୋ ସୁଭବ ହୁଏ ଗୁରୁ ନିତି ଦେଉଥିଲେ ମୋତେ ବୋଧ ।
 ଦମ୍ଭାକୁ କେବେ କି ଭଲ ଲାଗେ ମତି ? ବଢୁଥିଲ ମୋର ଘୋଷ ॥୧୦୫(ଖ)॥
 ଏକବାର ଗୁରୁ ମୋତେ ଡକାଇ ଆଣିଲେ । ନାନା ପ୍ରକାରେ ସୁନ୍ଦର ମତି ଶିଖାଇଲେ ॥
 ଶିବ ସେବା କରିବାର ସୁତ ଏହି ଫଳ । ରାମ ପଦେ ଉପୁଜଇ ଭକ୍ତି ଅବରଲ ॥୧॥
 ରାମକୁ ଭଜନ୍ତି ବସ ! ବିରସ ଶଙ୍କର । କି ଗୁର କଥା ପ୍ରାକୃତ ନର ପାମରର ॥
 ଶିବ ଅଜ ଯାହାଙ୍କର ଚରଣାନୁରାଗୀ । ତାଙ୍କ ଦ୍ରୋହ ହୋଇ ସୁଖ ଗୁହ, ହୃଦଭାଗୀ ॥୨॥

ଥିଲେ । ହେ ଶ୍ରୀମତୀ ! ବାହାରରୁ ନମ୍ର ଦେଖି ବ୍ରାହ୍ମଣ ମୋତେ ପୁଣି ପର ଆଦର କରି
 ପଡ଼ାଉଥାନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ସେହି ଦ୍ଵିଜବର ମୋତେ ଶିବମନ୍ତ୍ର ଏବଂ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଶୁଭ
 ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ମୁଁ ଶିବ ମନ୍ତ୍ରରକୁ ଯାଇ ମନ୍ତ୍ର ଜପୁଥାଏ । ମୋର ହୃଦୟରେ
 ଦମ୍ଭ ଓ ଅହଙ୍କାର ବଢ଼ିଗଲା ॥ ୪ ॥ କୋହା—‘ମୁଁ ହୁଷ୍ଟ ଓ ମାତ ଜାତିର, ମୋର
 ମତି ପାପମୟ ଓ ମଳିନ । ମୋହବଶତଃ ମୁଁ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଭକ୍ତ ଓ ଦ୍ଵିଜମାନଙ୍କୁ
 ଦେଖିବା ମାତେ ଜଳି ଉଠୁଥାଏ ଏବଂ ବିଷ୍ଣୁ ଭଗବାନଙ୍କ ସହଚ ଦ୍ରୋହାଚରଣ
 କରୁଥାଏ ॥ ୧୦୫ (କ) ॥ ପୋରଠା :—ଗୁରୁ ମୋ ଆଚରଣ ଦେଖି ହୁଏଶିତ
 ହେଉଥିଲେ । ସେ ମୋତେ ନିତି ଭଲ ଭାବରେ ବୁଝାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ କିଛି
 ବୁଝୁ ନ ଥାଏ । ଓଲଟି ମୋ ମନରେ ଅନ୍ଧଶୟ ଘୋଷ ଜାତ ହେଉଥାଏ । ଦାମ୍ଭିକକୁ
 କଦାପି ମତି ଭଲ ଲାଗେ କି ? ॥ ୧୦୫ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ଏକଦା ଗୁରୁ
 ମୋତେ ଡାକିନେଲେ ଏବଂ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ମାତିଶିକ୍ଷା ଦେଲେ—‘ହେ ପ୍ରଥ !

ହର କହୁଁ ହରି ସେବକ ଗୁର କହେଉ । ସୁନି ଖଗନାଥ ହୃଦୟ ମମ ଦହେଉ ।
 ଅଧମ ଜାତି ମୋଁ ବିଦ୍ୟା ପାଏ । ଭବୁଛି ଜଥା ଅନ୍ଧ ଦୁଧ ପିଆଏ ॥୩॥
 ମାମା କୁଟିଳ କୁଣ୍ଡଳ୍ୟ କୁଳାଘ । ଗୁର କର ଦ୍ରୋହ କରଇଁ କରୁଣାଘ ।
 ଅଳ୍ପ ତପ୍ତାଳ ଗୁର ସୁନ୍ଦ ନ ଦୋଧା । ସୁନି ସୁନି ମୋହ ସିଖାଡ଼ି ପୁବୋଧା ॥୪॥
 ଜେଜ୍ଜି ତେ ମାତ ବଡ଼ାଇ ପାଡ଼ି । ସୋ ପ୍ରଥମହିଁ ହରି ତାହୁ ନସାଡ଼ି ॥
 ଧୁମ ଅନଳ ସଭବ ପୁରୁ ଶୁଭ । ତେହି ବୁଝାଡ଼ି ଘନ ପଦସା ପାଇ ॥୫॥
 ରଜ ମଗ ପସା ନିରାଦର ରହଇ । ସବ କର ପଦ ପ୍ରହାର ନିତ ସହଇ ॥
 ମରୁତ ଉଡ଼ାଡ଼ି ପ୍ରଥମ ତେହି ଭରଇ । ସୁନି ନୃପ ନୟନ କଷ୍ଟଟହିଁ ପରଇ ॥୬॥

ହରକୁ କହୁଲେ ଗୁରୁ ହରିଙ୍କ ସେବକ । ଶୁଣି ମୋ ହୃଦ ଦହଇ, ବହଇ-ନାୟକ ॥
 ଅଧମ ଜାତି ମୁଁ ମୂଢ଼ ପ୍ରବନ୍ଧ୍ୟା ପାଆନ୍ତେ । ହୋଇଲି ଯେପନେ ହୃଦ୍ୟ ଅନ୍ଧକୁ ପିଆନ୍ତେ ॥୩॥
 ଅଭିମାନୀ କୁଟିଳ ମୁଁ କୁଣ୍ଡଳ୍ୟା କୁଳାତି । ଗୁରୁଙ୍କ ଦ୍ରୋହାଚରଣ କରେ ଦିନ ଗତି ॥
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୟାଳୁ ଗୁରୁ, ସ୍ବଲ୍ପ ନାହିଁ ଦୋଷ । ପୁଣି ପୁଣି ତାଙ୍କମୋତେ ଶିଖାନ୍ତି ସୁବୋଧ ॥୪॥
 ଯାହାଠାରୁ ମାତ ପ୍ରାଣୀ ବଢ଼ାଇ ଲଭଇ । ପ୍ରଥମେ ସେ ହଠ କର ତାହାକୁ ନାଶଇ ॥
 ଅଳ୍ପ ଉତ୍ପନ୍ନ ଧୁମ, ଶରେଣ ପ୍ରବୀଣ । ତାହାକୁ ଲବ୍ଧ୍ୟ ଘନ ପଦସା ପାଇଣ ॥୫॥
 ଧୂଳି ପଥ ମଧ୍ୟେ ପଡ଼ି ନିରାଦର ରହେ । ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ନିନ୍ଦା ସଦା ଶୁଣେ ॥
 ମରୁତେ ଉଡ଼ି ପ୍ରଥମେ ତାକୁ ମୁଣ୍ଡି କରେ । ପୁଣି ପଡ଼େ ନୃପ ନେତ୍ର ମୁକୁଟ ଉପରେ ॥୬॥

ଶିବ-ସେବାର ଜଳ ହେଉଛି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରସାଦ ଭକ୍ତ ॥ ୧ ॥ ହେ ଜାତ !
 ଶିବ ଓ ବ୍ରହ୍ମା ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭଜନ୍ତି; ତେବେ ମାତ ମନୁଷ୍ୟର କଥା କେତେ ?
 ବ୍ରହ୍ମା ଓ ଶିବ ଯାହାଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରେମୀ, ଆରେ ଅଭାଗୀ ! ତାଙ୍କ ସହଚର ଦ୍ରୋହ
 କରି ରୁ ପୁଣି ଲଜା କରୁଛୁ ॥ ୨ ॥ ଗୁରୁଙ୍କ ଶିବ ହରିଙ୍କ ସେବକ ବୋଲି କହୁଲେ ।
 ହେ ପଶିବନ ! ଏହା ଶୁଣି ମୋ ହୃଦୟ ଜଳି ଉଠିଲା । ଅଧମ ଜାତିର ବାକ ମୁଁ ।
 ସର୍ପକୁ ହୃଦ୍ୟ ସାନ ତରାଇଲେ ତାର ବିଷ ଯେପରି ବୁଜି ପାଏ, ବିଦ୍ୟା ପାଇ
 ମୋର ଅବସ୍ଥା ସେହୁପରି ହୋଇଗଲା ॥ ୩ ॥ ମୁଁ ଅଭିମାନୀ, କୁଟିଳ, କୁଣ୍ଡଳ୍ୟ ଓ
 କୁଳାତି ଏବଂ ଦିନଗତ ଗୁରୁଦ୍ରୋହ କରୁଥାଏ । ଗୁରୁ ଅତିଶୟ ଦୟାଳୁ ଥିଲେ, ତାଙ୍କର
 ଟିକିଏ ହେଲେ ଦୋଷ ଜାତ ହେଉ ନ ଥାଏ । ମୋର ଦ୍ରୋହାଚରଣ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ
 ବାରମ୍ବାର ମୋତେ ଉଦ୍ଧମ ଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥାନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ମାତ ମନୁଷ୍ୟ ଯାହାଠାରୁ
 ବଢ଼ାଇ ପାଏ, ସର୍ବପ୍ରଥମେ ସେ ତାଙ୍କୁ ମାରି ତାହାର ସର୍ବନାଶ କରାଥାଏ ।
 ହେ ଭଲ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ଅଗ୍ନିରୁ ଜାତ ଧୂମ ମେଘ ପଦ ପାଇ ସେହି ଅଗ୍ନିକୁ ଲିଭାଇଦେ ॥ ୫ ॥
 ଧୂଳି ପଥରେ ନିରାଦର ଢଗରେ ପଡ଼ି ରହୁଥାଏ ଏବଂ ସଦାସର୍ବଦା ସମସ୍ତଙ୍କ ପଦପ୍ରହାର
 ସହୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ପବନ ତାହାକୁ ଉଡ଼ାଇ ଉପରକୁ ଉଠାଇଦିଏ,
 ସେତେବେଳେ ସେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ସେହି ପବନରେ ଲାଗିଯାଏ ଏବଂ ପୁଣି ଗୁଳାମାନଙ୍କ

ସୁନୁ ଶଗପତ ଅସ ସମୁଦ୍ଧି ପ୍ରସଙ୍ଗା । ବୁଧ ନହିଁ କରୁଛି ଅଧମ କର ସଙ୍ଗା ॥
 କବି କୋବିଦ ଗାଉଁଛି ଅସି ମାୟା । ଖଲ ସନ କଲହ ନ ଭଲ ନହିଁ ପ୍ରୀତା ॥୭॥
 ଉଦାସୀନ ନିତ ରହିଅ ଗୋସାଇଁ । ଖଲ ପରିହର ଅ ସ୍ଥାନ କା ନାହିଁ ।
 ମୋଁ ଖଲ ହୃଦୟ କପଟ କୁଟିଲୁଛି । ଗୁର ହିତ କହଇ ନ ମୋହି ସୋହାଉ ॥୮॥

ଏକ ତାର ହରମନ୍ଦିର ଜପତ ରହେଉଁ ଶିବନାମ ।

ଗୁର ଆୟୁର ଅଭିମାନ ତେଁ ଉଠି ନହିଁ କାହା ପ୍ରଣାମ ॥୧୦୭(କ)॥

ସୋ ଦୟାଲ ନହିଁ କହେଉ କହୁ ଉର ନ ରୋଷ ଲବଲେସ ।

ଅତି ଅତି ଗୁର ଅପମାନତା ସହି ନହିଁ ସକେ ମହେସ ॥୧୦୭(କ)॥

ମନ୍ଦିର ମାଟି ଭାଙ୍ଗି ନଭବାନା । ରେ ହତଭାଗ୍ୟ ଅଜ୍ଞ ଅଭିମାନ ॥

ଜନ୍ମାପି ତବ ଗୁର କେଁ ନହିଁ କୋପା । ଅତି କୃପାଲ ଚିତ ସମ୍ୟକ ବୋଧା ॥୧॥

ଶୁଣ ଶରେଣ, ଏମନ୍ତ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରସଙ୍ଗ । ବୁଧ ନ କରନ୍ତି କେବେ ଅଧମଙ୍କ ସଙ୍ଗ ॥

କବି କୋବିଦ ଏପରି ବଖାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଭଲ ନୁହେଁ ଖଲ ସଙ୍ଗେ କଲହ ବା ପ୍ରୀତି ॥୭॥

ଉଦାସୀନ ରହିବାର ବରଂ ଭଲ ନିତ୍ୟ । ଶ୍ଵାନ ସଦୃଶ ଖଲକୁ ତେଜିବା ଉଚିତ ॥

ମୁଁ ଖଲ କପଟ ହୃଦ କୁଟିଲ ବିଶେଷ । ଭଲ ନ ପାଏ ଗୁରୁଙ୍କ ହିତ ଉପଦେଶ ॥୮॥

ଏକଦା ମୁଁ ହର-ମନ୍ଦିରେ ବସିଣ ଜପୁଥିଲି ଶିବ ନାମ ।

ଗୁରୁ ଆଗମନ୍ତେ ଅଭିମାନ ଦଶ ଉଠି ନ କଲି ପ୍ରଣାମ ॥୧୦୭(କ)॥

ସେ ଦୟାଳୁ ଗୁରୁ ନ କହଲେ କିନ୍ତୁ ନ କଲେ ବା ରୋଷ ଲେଶ ।

ଗୁରୁ ଅପମାନ ମହାପାପ, ସହ-ପାରିଲେ ନାହିଁ ମହେଶ ॥୧୦୭(ଖ)॥

ମନ୍ଦିର ମଧୁ ସେକ୍ଷଣି ହେଲା ନଭବାଣୀ । ରେ ହତଭାଗ୍ୟ, ଅଧମ, କଡ଼, ଅଭିମାନି ! ॥

ଯଦ୍ୟପି ତୋ ଗୁରୁ ସ୍ଵଲ୍ଲଭ କରନ୍ତି କୋପ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କୃପାଳୁ ଚିତ୍ତ ଯଥାର୍ଥ ସ୍ମରୋଧ ॥୧॥

ନେହ ଓ କଷ୍ଟମାନଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼େ ॥ ୭ ॥ ହେ ପକ୍ଷିଗଳ ଗରୁଡ଼ ! ଶୁଣନ୍ତୁ,

ଏହିପରି କଥା ବୁଦ୍ଧି ଭୁକ୍ତିମାନ ଲୋକେ ଅଧମର ସଙ୍ଗ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କବି ଓ

ପଣ୍ଡିତମାନେ ଏପରି ନାହିଁ କହନ୍ତି ଯେ, ହୁଷ୍ଟ ସହୃଦ କଲହ କିମ୍ବା ପ୍ରୀତି, କୌଣସିଟି

କରିବା ଭଲ ନୁହେଁ ॥ ୭ ॥ ହେ ଗୋସାଇଁ ! ତାହାଠାରୁ ତ ସବଦା ଉଦାସୀନ

ରହିବା ଉଚିତ । ହୁଷ୍ଟକୁ କୁହର ପରି ଦୂରରୁ ହିଁ ଡରାଏ କରିବା ଉଚିତ । ମୁଁ ହୁଷ୍ଟ

ଥିଲି, ଦୁଃସ୍ଵପ୍ନରେ କପଟ ଓ କୁଟିଳତା ଭରି ରହିଥିଲି । ଏଣୁ ଗୁରୁ ହିତକର କଥା

କହୁଥିଲେ ସ୍ଵକ୍ଷା ତାହା ମୋତେ ରୁଚକର ହେଉ ନ ଥିଲା ॥ ୮ ॥ ଦୋହା :—

ଏକଦା ମୁଁ ଶିବ ମନ୍ଦିରରେ ଶିବନାମ ଜପ କରୁଥିଲି । ସେହି ସମୟରେ ଗୁରୁଙ୍କ

ସେଠାକୁ ଆସିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଭିମାନ ହେତୁ ମୁଁ ଉଠି ତାହାକୁ ପ୍ରଣାମ କଲି

ନାହିଁ ॥ ୧୦୭ (କ) ॥ ଗୁରୁ ଦୟାଳୁ ଥିଲେ । ମୋର ଦୋଷ ଦେଖି ସ୍ଵକ୍ଷା ସେ କହି

କହଲେ ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କ ଦୁଃସ୍ଵପ୍ନରେ ଲେଶମାତ୍ର ଦୋଷ ସ୍ଵକ୍ଷା ଜାତ ହେଲା ନାହିଁ ।

ତଦପି ସାପ ସଠ ଦେହେଁ ତୋହୁ । ମତ ବିସେଧ ସୁହାର ନ ମୋହୁ ॥
 ଜୌଁ ନହିଁ ଦଣ୍ଡ କରୌଁ ଖଲ ତୋର । ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ଶୁଦ୍ଧିମାରଗ ମୋର ॥୨॥
 ଜେ ସଠ ଗୁର ସନ ଇରିଷା କରହୁଁ । ରୌରବ ନରକ କୋଟି ଜୁଗ ପରହୁଁ ॥
 ବିଜଗ ଜୋନି ପୁନି ଧରଣି ସଖର । ଅମୃତ ଜନ୍ମ ଭରି ପାଉଁଛି ପୀର ॥୩॥
 ବୈଠ ରହେସି ଅଜଗର ଇବ ପାପୀ । ସର୍ପ ହୋଇ ଖଲ ମଲ ମତି କ୍ୟାପୀ ॥
 ମହା ବିଷପ କୋଟର ମହୁଁ ଜାଣି । ରହୁ ଅଧମାଧମ ଅଧଗତି ପାଇ ॥୪॥
 ହାହାକାର ଖଲ ଗୁର ଦାରୁନ ସୁନି ସିବ ସାପ ।
 କଂପିତ ମୋହି ବିଲେକି ଅତି ଭର ଉପଜା ପରିତାପ ॥୧୦୭(କ)॥
 କରି ଦଣ୍ଡବତ ସପ୍ତେମ ହିଁ ଜ ସିବ ସନ୍ନିଧି କର ଜୋରି ।
 ବିନୟ କରତ ଗଦଗଦ ସ୍ବର ସମ୍ବୁଦ୍ଧି ଘୋର ଗତି ମୋର ॥୧୦୭(ଖ)॥

ତଥାପି ଶଠ, ଦେବ ପୁଁ ଅଭିଶାପ ତୋତେ । ମତ ଉତ୍ସଂହନ ଭଲ ନ ଲଗଇ ମୋତେ ॥
 ଯେବେ ନ କରବ ଦଣ୍ଡ-ବିଧାନ ତୋହର । ଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବ ନିଷ୍ଠେଶୁଦ୍ଧି ମାରଗ ମୋହର ॥୧॥
 ଯେ ଶଠ ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରତି ଭର୍ଷ୍ୟା ଆଚରଇ । କଲ୍ଲ ଶତ ରତ୍ନବଦ ନରକେ ପଡଇ ॥
 ତୀର୍ଥକ ଯୋନିରେ ପୁଣି ଶରୀର ସେଧରେ । ଅମୃତ ଜନ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରେ ॥୩॥
 ବସି ଯେ ରହୁଛି ପାପି । ଅଜଗର ପଣ । ଖଲ, ମଳକ୍ୟାପ୍ରମତ, ସର୍ପ ହୋଇ କରି ॥
 ବିଶାଳ ବୃକ୍ଷ କୋଟର ମଧ୍ୟେ ରହୁ ଯାଇ । ଅଧମାଧମ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଧୋଗତି ପାଇ ॥୪॥
 ଗୁରୁ ହାହାକାର କଲେ ଶୁଣି ଘୋର ଶିବଙ୍କର ଅଭିଶାପ ।
 କମ୍ପିତ ବିଲେକି ମୋତେ, ହୃଦେ ଅତି ଉତ୍ତୁକଲ୍ଲ ପରିତାପ ॥୧୦୭(କ)॥
 କରି ପ୍ରଣିପାତ ପ୍ରେମେ ଯୋଗ ହସ୍ତ ଗୁରୁ ମହେଶ୍ବରୁ ଅତି ।
 ଗଦଗଦ କଣ୍ଠରେ ବିନୟ କରଲେ ବୁଦ୍ଧି ମୋର ଘୋର ଗତି ॥୧୦୭(ଖ)॥

କିନ୍ତୁ ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରତି ଅପମାନ ଅତି ବଡ଼ ପାପ, ଗୁରୁତ୍ବଂ ମହାଦେବ ତାହା ସହନ କରି
 ପାରିଲେ ନାହିଁ ॥ ୧୭୭ (ଖ) ॥ ତୌପାହ — ମନ୍ତ୍ରର ମଧ୍ୟରୁ ଆକାଶବାଣୀ
 ଶୁଣାଗଲା—“ଆରେ ହତଭାଗ୍ୟା । ମୂର୍ଖ । ଅଭିମାନି । ତୋର ଗୁରୁଙ୍କର ମନରେ କୋପ
 ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଅତି ଦୟାଳୁ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ ଅତି ॥ ୧ ॥ ତଥାପି
 ରେ ମୂର୍ଖ ! ତୋତେ ପୁଁ ଅଭିଶାପ ଦେବ, କାରଣ ମାତର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ ମୋତେ
 ଭଲ ଲାଗେନାହିଁ । ଆରେ ହୁଷ୍ ! ଯଦି ପୁଁ ତୋତେ ଦଣ୍ଡ ନ ଦିଏ, ତେବେ ମୋର
 ବେଦମାର୍ଗ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁ ମୂର୍ଖମାନେ ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରତି ଭର୍ଷ୍ୟା କରନ୍ତି,
 ସେମାନେ କୋଟିଏ ପୁର ଯାଏ ରୌରବ ନରକରେ ପଡ଼ି ରହନ୍ତି । ପୁଣି ସେଠାରୁ
 ବାହାରି ତୀର୍ଥକ (ପଣ୍ଡା, ପଣ୍ଡା ଆଦି) ଯୋଗମାନଙ୍କରେ ଶରୀର ଧାରଣ କରନ୍ତି ଏବଂ
 ଦଶ ହଜାର ଜନ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ ପାଉଁଥାନ୍ତି ॥ ୩ ॥ ଆରେ ପାପିଷ୍ଠ ! ଗୁରୁଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ
 ରୁ ଅଜଗର ପଣ ବସି ରହୁଛି । ଆରେ ହୁଷ୍ ! ତୋ ବୁଦ୍ଧି ପାପରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ

ନମାମୀଶମୀଶାନ ନିବାଶରୂପଂ । ବିଭୁଂ ବ୍ୟାପକଂ ବ୍ରହ୍ମ ବେଦସ୍ବରୂପଂ ॥
 ନିଜଂ ନିର୍ଗୁଣଂ ନିର୍ବିକଳଂ ନିଷ୍ପଦଂ । ଚିଦାକାଶମାକାଶବାସଂ ଭବେତ୍ୟଦଂ ॥୧॥
 ନିଶ୍ଚାରମୋକ୍ଷାରମୂଳଂ ଭୂଷୟଂ । ଶିଶୁଜ୍ଞାନଗୋଷ୍ଠାତମୀଶଂ ଶିଶୁଶଂ ॥
 କରାଳଂ ମହାକାଳକାଳଂ କୃପାଳଂ । ଗୁଣାଗାର ସଂସାରପାରଂ ନତୋତ୍ୟଦଂ ॥୨॥
 ଭୂଷାସ୍ବଦ୍ଧି ସଂକାଶ ଗୌରଂ ଗଣ୍ଡରଂ । ମନୋଭୂତ କୋଟି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଶୟରଂ ॥
 ପୁରନ୍ଦ୍ରୋଳିକଲୋଳିମା ଶୂରୁ ଗଙ୍ଗା । ଲସତ୍ତ୍ବାଲ ବାଳେନ୍ଦୁ କଂଠେ ଭୃନ୍‌ଗା ॥୩॥
 ଚଲତ୍‌କୁଣ୍ଡଳଂ ଭୂ ସୁନେଷଂ ବିଶାଳଂ । ପ୍ରସନ୍ନାନନଂ ମାଳକଂଠଂ ଦୟାଳଂ ।
 ମୁଖାଧୀଶ ଚର୍ମାମ୍ବରଂ ମୁଣ୍ଡମାଳଂ । ପ୍ରିୟଂ ଶଂକରଂ ସବନାଥଂ ଭଜାମି ॥୪॥

ନମଇ ଭୁଗ ଭୁଗାନ ନବାଶ ରୂପନ୍ତୁ । ବିଭୁ ଯେ ବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମ ବେଦ ସ୍ବରୂପନ୍ତୁ ॥
 ସ୍ବସ୍ଥିତ ନିର୍ଗୁଣ ନିବଳଲ ନିଷ୍ପଦନ୍ତୁ । ଭଜଇ ମୁଁ ଚିଦାକାଶ ଆକାଶ-ବାସନ୍ତୁ ॥୧॥
 ଆକାର-ଶୂନ୍ୟ ଓଁକାର ମୂଳ ଭୂଷୟନ୍ତୁ । ଜ୍ଞାନ-ବଚନ-ଗୋଷ୍ଠାତ ଭୁଗ ଶିଶୁଶନ୍ତୁ ॥
 କୃପାଳୁ, କରାଳ ମହାକାଳର କାଳନ୍ତୁ । ନମଇ ମୁଁ ଗୁଣାଗାର ସଂସାରପାରନ୍ତୁ ॥୨॥
 ଭୂଷାର ଅଦ୍ଧ ସଦୃଶ ଗୌର, ଗନ୍ଧୀରନ୍ତୁ । କୋଟି କାମ ଭୁଲ୍ ତେଜବନ୍ତ ଶୟରନ୍ତୁ ॥
 ଶୂରୁ କଲୋଳିମା ଗଙ୍ଗା-ଧୃତ ମସ୍ତକନ୍ତୁ । ଶୋଭିତ ବାଳେନ୍ଦୁ ଭଲ, ଭୂଜଙ୍ଗ-କଣ୍ଠନ୍ତୁ ॥୩॥
 ଚଞ୍ଚଳ କୁଣ୍ଡଳ ଶୁଭ୍ର ନେଷ ବିଶାଳନ୍ତୁ । ପ୍ରସନ୍ନ ଆନନ ମାଳକଣ୍ଠ ଦୟାଳୁନ୍ତୁ ॥
 ମୁଣ୍ଡମାଳ, ମୁଗରାଜ-ଚର୍ମ-ଅମ୍ବରନ୍ତୁ । ଭଜେ ସମସ୍ତଙ୍କ ନାଥ ଶିବ ଶଙ୍କରନ୍ତୁ ॥୪॥

ହୋଇଯାଇଛି । ଅତଏବ ତୁ ସର୍ପ ହୋଇ ଯା' । ଆରେ ଅଧ୍ୟାଧ୍ୟମ ! ଏହି ଅଧୋଗତ
 ପାଇ କୌଣସି ବଡ଼ ବୃକ୍ଷର କୋଟରରେ ଯାଇ ତୁ ରହ । ୧ ॥ ୪ ॥ ହୋହା '—
 ଶିବଙ୍କର ଭୟାନକ ଅଭିଶାପ ଶୁଣି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ହାତୀକାର କଲେ । ମୋତେ କମ୍ପୁଥିବାର
 ଦେଖି ତାହାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ସନ୍ତାପ ଜାତ ହେଲା ॥ ୧୦୭ (କ) ॥ ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣ
 ପ୍ରେମରେ ଦଣ୍ଡବତ କରି ଶିବଙ୍କ ଫମ୍ପୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଯୋଡ଼ିଲେ ଏବଂ ମୋର ଭୟଙ୍କର
 ଦୁର୍ଗତି (ଦଣ୍ଡ) ବିଷୟ ବିଚାର କରି ଗର୍ବର ବାଣୀରେ ବିନଷ୍ଟ କରିବାକୁ
 ଲାଗିଲେ—॥ ୧୦୭ (ଖ) ॥ ଛନ୍ଦ—“ହେ ମୋରସ୍ବରୂପ, ବିଭୁ, ବ୍ୟାପକ, ବ୍ରହ୍ମ ଓ
 ବେଦସ୍ବରୂପ, ସର୍ବଶାସକ ଭଣ୍ଡର ଶ୍ରୀ ଶିବ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।
 ନିଜ-ସ୍ବରୂପ-ସ୍ଥିତି, (ମାୟିକ) ଗୁଣରହିତ, ରେଦରହିତ, ଇଚ୍ଛା - ରହିତ,
 ତେଜନ-ଆକାଶରୂପ ଏବଂ ଆକାଶ-ବାସ (ବିଗମ୍ବର) ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଭଜନ
 କରୁଅଛି ॥ ୧ ॥ ଆପଣ ନିଶ୍ଚାର, ଓଁକାର-ମୂଳ, ଭୂଷୟ (ବିନ ଗୁଣାଗତ), ବାଣୀ,
 ଜ୍ଞାନ ଓ ରହୁଥିବ ଉତ୍କର୍ଷ, କୈଳାସପତି, ବିକରାଳ, ମହାକାଳର ବି କାଳ, କୃପାଳୁ,
 ଗୁଣଧାମ ଏବଂ ସଂସାରର ପର ପାରରେ ଅବସ୍ଥିତ ପରମେଶ୍ବର । ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ନମସ୍କାର
 କରୁଅଛି ॥ ୨ ॥ ଯେ ହିମାଚଳ ସଦୃଶ ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଗନ୍ଧୀର, ଯାହାଙ୍କ ଶଙ୍କରରେ
 କୋଟି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତି ଓ ଶୋଭା ବିରାଜିତ, ଯାହାଙ୍କ ଶିର ଉପରେ ସୁନ୍ଦର ନଗ

ପ୍ରଚଂ ଡଂ ପ୍ରକୃଷ୍ଣଂ ପ୍ରଗଲ୍ଭଂ ପରେଶଂ । ଅଶଶ୍ଚଂ ଅଜଂ ଶ୍ରୁକୋଟିପ୍ରକାଶଂ ॥
 ସପ୍ତଃ ଶୂଳନିମ୍ନଂ ଲନଂ ଶୂଳପାଣିଂ । ଭଜେତ୍ ସ୍ତଂ ଭବାନାମିତଂ ଭାବନାମ୍ୟଂ ॥୩॥
 କଳାଞ୍ଜଳି କଲ୍ୟାଣ କଲ୍ୟାଣକାଞ୍ଚା । ସଦା ସହନାନନ୍ଦଦାତା ପୁରାଣ ॥୪॥
 ବିଦାନନ୍ଦ ସଦୋହ ମୋହପହାଣ୍ଡ । ପ୍ରସାଦ ପ୍ରସାଦ ପ୍ରଣେ ମନ୍ଥାୟା ॥୫॥
 ନ ଯାବଦ୍ ଭୀମାନାଥ ପାଦାରବିନ୍ଦଂ । ଭଜଂ ଶ୍ରୀ ଲେକେ ପରେ ବା ନରାଣାଂ ॥
 ନ ତାବଦ୍ ପୁଣ୍ୟ ଶାନ୍ତି ସତୀପନାଶଂ । ପ୍ରସାଦ ପ୍ରଣେ ସଦ୍ଭୁତାଧିବାସଂ ॥୬॥
 ନ ଜାନାମିଂ ଯୋଗଂ ଜପଂ ନେବ ପୁଜାଂ । ନତୋତ୍ତମଂ ସଦା ସଦ୍ଭା ଶମ୍ଭୁ ଭୂଷ୍ୟଂ ॥୭॥
 ଜଗ୍ ଜଗ୍ ଦୁଃଖୋଦ୍ଧୂତ ଚ ପ୍ରମାଦଂ । ପ୍ରଣେ ପାଦ ଆପନ୍ନମାମିଶ ଶମ୍ଭୋ ॥୮॥

ରୁଦ୍ର ଶୁଭ ପ୍ରଦ ଭୁବିବନ୍ଧୁ ପରେଶକ୍ତଃ । ଅଶଶ୍ଚ ଅଜନ୍ମ କୋଟି ଶ୍ରୁ ପ୍ରକାଶକ୍ତଃ ॥
 ତାପ-ସପ୍ତ-ନିମ୍ନ-ଲନ-ସିଂହ-ହସ୍ତକ୍ତଃ । ଭଜତ୍ ପ୍ର ଶ୍ରବଣ-ସମ୍ୟ ଭବାନାମିତକ୍ତଃ ॥୩॥
 କଳା-ଅଞ୍ଜଳି କଲ୍ୟାଣ କଲ୍ୟାଣ-ଅନ୍ତକାଶ । ସଦା ସହନ-ଆନନ୍ଦଦାତା ସିଂହପୁରାଣ ॥୪॥
 ବିଦାନନ୍ଦ-ନିବେଦନ ମୋହ-ଅପହାଣ୍ଡ । ପ୍ରସନ୍ନ ହୃଦୟ ମୋ ପ୍ରତି, ପ୍ରଭୁ ମନ୍ଥାୟା ॥୫॥
 ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରୁଦ୍ର ପାଦ-ପଦ୍ମ-ଭୀମାବର । ନ ଭଜନ୍ତି ଇହଲୋକେ ପରଲୋକେ ନର ॥
 ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ତୁତ୍ୟଶାନ୍ତି ନାହିଁ ଦୁଃଖ ନାଶ । ପ୍ରସନ୍ନ ହୃଦୟ ସମସ୍ତ ଭୁତ-ଅଧିବାସ ॥୬॥
 ଯୋଗ ଜପ ତପ ପୂଜା କିଛି ନ ଜାଣଇ । ରୁଦ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ର ସଦା ଶମ୍ଭୁ, ପ୍ରଣାମ କରଇ ॥୭॥
 ଜଗ୍ ଜଗ୍ ଦୁଃଖ ତାପେ ତପ୍ତ ଅତିଶୟ । ପ୍ରଭୁ, ଦୁଃଖୀ ହାଣ୍ଡ କର, ନମେ, ମୁଖ୍ୟହସ୍ତ ॥୮॥

ଗଙ୍ଗା ବିରାଜମାନ, ଯାହାଙ୍କ ଲଲିତରେ ଦ୍ଵିତୀୟା ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ଗଙ୍ଗାରେ ସର୍ପ
 ସୁଶୋଭିତ, ଯାହାଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣରେ କୁଣ୍ଡଳ ଦୋଳାୟମାନ, ଯାହାଙ୍କର ହୃଦୟ ଭ୍ରୂକୃତି ଓ
 ବିଶାଳ ନେତ୍ର, ଯେ ପ୍ରସନ୍ନ-ବଦନ, ମାଳକଣ୍ଠ ଓ ଦୟାଳୁ, ଯେ ସିଂହ ଚର୍ମର ବସ୍ତ୍ର
 ପରିଧାନ ଓ ପୁଣ୍ୟମାଳା ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି, ସେହି ସର୍ବଜନପ୍ରିୟ ଓ ସର୍ବଦାୟ
 ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ପ୍ର ଭଜନ କରୁଅଛୁ ॥ ୩-୪ ॥ ପ୍ରବଣ୍ଡ (ରୁଦ୍ରପୁରାଣ), ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭେଦସ୍ତ୍ରୀ
 ପରମେଶ୍ଵର, ଅଶଶ୍ଚ, ଅଜନ୍ମା, କୋଟି ସୂର୍ଯ୍ୟସ ପ୍ରକାଶମାନ, ବିଜ୍ଞ ପ୍ରକାର ଶୂଳ
 (ଦୁଃଖ)ର ନିର୍ମୂଳକାଶ, ଶୂଳପାଣି, ଭାବ (ପ୍ରେମ) ଯୋଗେ ଲବ୍ଧ ଭବାନାମିତ
 ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ପ୍ର ଭଜନ କରୁଛୁ ॥ ୫ ॥ କଳାଞ୍ଜଳି, କଲ୍ୟାଣ-ସ୍ଵରୂପ, କଲ୍ୟାଣକାଶ,
 ସଦା-ସହନାନନ୍ଦଦାତା, ସିଂହପୁରାଣ, ସଦ୍ଭାବନାବଦନ, ମୋହହରଣକାଶ, କାମାକ୍ଷ,
 ହେ ପ୍ରଣେ ! ପ୍ରସନ୍ନ ହୃଦୟ, ପ୍ରସନ୍ନ ହୃଦୟ ॥ ୬ ॥ ହେ ଭୀମାନାଥ ! ଯେତେବେଳେଯାଏ
 ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ-ପ୍ରଭଳ ନ ଭଜନ୍ତି, ସେତେବେଳେଯାଏ
 ସେମାନଙ୍କୁ ଇହଲୋକ ଇମ୍ଭା ପରଲୋକରେ ସୁଖଶାନ୍ତି ମିଳେନାହିଁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ
 ସନ୍ତାପସମୁଦୟ ନାଶ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅତଏବ ହେ ସର୍ବଭୁତ-କୁଦୟ-ଜବାପି ପ୍ରଣେ !
 ପ୍ରସନ୍ନ ହୃଦୟ ॥ ୭ ॥ ପ୍ର ଯୋଗ ଜାଣେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଜପ ଓ ପୂଜା କିଛି ଜାଣେ
 ନାହିଁ । ହେ ଶମ୍ଭୋ ! ପ୍ର ସଦାସର୍ବଦା ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁ । ହେ ପ୍ରଣେ !

ରୁଦ୍ରାଣ୍ଡକମିତଂ ପ୍ରୋକ୍ତଂ ବିପ୍ରେଣ ହରତୋଷସ୍ତେ ।
 ଯେ ପଠନ୍ତି ନର ଭକ୍ତ୍ୟା ତେଷାଂ ଶନ୍ତୁଃ ପ୍ରସାଦତଃ ॥୧୫॥
 ସୁନି ବିନଶ ସର୍ବଜ୍ଞ ସିବ ଦେଶି ବିପ୍ର ପଦ୍ମରାଗ ।
 ସୁନି ମନ୍ତ୍ର ନଭବାନ ଭଜ ଦ୍ଵିଜବର ବର ମାଗୁ ॥୧୬(କ)॥
 ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରସନ୍ନ ପ୍ରଭୁ ମୋ ପର ନାଥ ଘନ ପର ନେତ୍ର ।
 ନିଜ ପଦ ଭଗତି ଦେଇ ପ୍ରଭୁ ସୁନି ଦୁସର ବର ଦେହ ॥୧୬(ଖ)॥
 ତବ ମାୟା ବସ ଜୀବ ଜଡ଼ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପିରଇ ଭୁଲନ ।
 ତେହି ପର କୋଥ ନ କରଥ ପ୍ରଭୁ କୃପାସିନ୍ଧୁ ଭଗବାନ ॥୧୬(ଗ)॥
 ସଙ୍କର ଶନିଦୟାଲ ଅବ ଏହି ପର ହୋହୁ କୃପାଲ ।
 ସାପ ଅନୁଗ୍ରହ ହୋଇ ଜେହିଁ ନାଥ ଥୋରେଷ୍ଟ କାଲ ॥୧୬(ଘ)॥

ଏ ରୁଦ୍ର ଅସ୍ତ୍ରକ ବିପ୍ର ବିରଚିତ ଗୋଷିବାକ୍ତ ଉମାପତି ।
 ଯେ ନର ଭକ୍ତିରେ ପଡେ, ତା ଉପରେ ଶନ୍ତୁ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ॥୧॥
 ସର୍ବଜ୍ଞ ଶ୍ରୀମାନ ବିନତି ଶୁଣିଲେ ଦେଖିଲେ ବିପ୍ରାନୁରାଗ ।
 ମନ୍ତ୍ରର ମଧ୍ୟରୁ ହେଲା ନଭବାଣୀ, ଦ୍ଵିଜବର, ବର ମାଗ ॥୧୬(କ)॥
 ଯେବେ ଘନ ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନକୃପାଳୁ, ସ୍ଵେଦ ଆସ ମୋ ଉପର ।
 ନିଜ ଶ୍ରୀଚରଣ-ଭକ୍ତି ଦେଇ ପ୍ରଣ ବିଧି ପ୍ରଭୁ, ଅନ୍ୟ ବର ॥୧୬(ଖ)॥
 ରୁଦ୍ର ମାୟାଧାନ ଜଡ଼ ଜୀବ ଏହି ଭୁଲି ଭ୍ରମଇ ସଂଚର ।
 ଏହାର ଉପରେ ନ କରନ୍ତୁ କୋପ, କୃପାସିନ୍ଧୁ ଭଗବନ୍ତ ॥୧୬(ଗ)॥
 ଏହା ପ୍ରତି ଏବେ କରୁଣା କରନ୍ତୁ, ଶିବ ଘନ-ଦୟାପାଲ ।
 ଶାପ ଅନୁଗ୍ରହ ହେଉ ଯେ ପ୍ରକାର ନାଥ, ଭେଗି ସ୍ଵଳ୍ପକାଲ ॥୧୬(ଘ)॥

ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଓ ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁର ହୁଏତ-ସମୁଦ୍ରେ ବାରମ୍ବାର ସନ୍ତପ୍ତ ମୋ ପରି ହୁଏତ୍ତି
 ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ହେ ରାଗୁର ! ହେ ଶମ୍ଭୋ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର
 କରୁଅଛି ॥ ୧୮ ॥ ଶ୍ଳୋକାର୍ଥ—ଭଗବାନ ରୁଦ୍ରଙ୍କ ଏହି ସୁଦ୍ଧି ଅସ୍ତ୍ରକ ସେହି ଶଙ୍କରଙ୍କ
 ପରିଚୋଷ ନିମନ୍ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଉକ୍ତ ହେଲା । ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଏହାକୁ
 ଭକ୍ତିପୂର୍ବକ ପଢନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଭଗବାନ ଶମ୍ଭୁ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ॥ ୧ ॥
 ଗୋଷୀ—ସର୍ବଜ୍ଞ ଶିବ ବିନତି ଶୁଣିଲେ ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ସ୍ତୋତ୍ର ଦେଖିଲେ ।
 ସେହିକେବେଳେ ମନ୍ତ୍ରରେ ଆକାଶବାଣୀ ଶୁଣାଗଲା—ହେ ଦ୍ଵିଜବର ! ବର
 ମାଗ ॥ ୧୬(କ) ॥ ବ୍ରାହ୍ମଣ କହିଲେ, “ହେ ପ୍ରଭୁ ! ଯଦି ଆପଣ ମୋ ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନ
 ଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ହେ ନାଥ ! ଯଦି ଏହି ଘନ ପ୍ରତି ଆପଣଙ୍କର ସ୍ଵେଦ ଆସ, ତେବେ ପ୍ରଥମେ
 ଏହାକୁ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ-ଭକ୍ତି ଦେଇ ଭଦନନ୍ତର ଅନ୍ୟ ବର ଦିଅନ୍ତୁ ॥ ୧୬(ଖ) ॥
 ହେ ପ୍ରଭୁ ! ଏହି ଅକ୍ଷୟ ଜୀବ ଆପଣଙ୍କ ମାୟାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ନିରନ୍ତର

ଏହି କର ହୋଇ ପରମ କଲ୍ୟାଣ । ସୋଇ କରନ୍ତୁ ଅବ କୃପାକଥାନା ।
 ବିପ୍ର ଗିରୀ ସୁନ ପରହୃତ ସାମ । ଏକମସ୍ତୁ ଇତି ଭଲ ନରକାମ ॥୧॥
 ଜଦପି ଶାନ୍ତ ଏହି ବାରୁନ ପାପ । ମେଁ ସୁନି ଶାନ୍ତି କୋପ କରି ସାପା ॥
 ତଦପି ଭୁଞ୍ଜା ର ସାଧୁତା ଦେଖି । କରନ୍ତୁ ଏହି ପର କୃପା ବିସେଷୀ ॥୨॥
 ଛମାସୀଲ ଜେ ପର ଉପକାଶ । ତେ ଦ୍ଵିଜ ମୋହି ପ୍ରିୟ ଜଥା ଖରାସ ॥
 ମୋର ଶ୍ରୀପଦ ଦ୍ଵିଜ ବ୍ୟର୍ଥ ନ ଜାଇଛି । ଜନ୍ମ ସହସ୍ର ଅବସ୍ୟ ସୁତ ପାଇଛି ॥୩॥
 ଜନମତ ମରତ ଦୁସହ ଦୁଷ୍ଟ ହୋଇ । ଏହି ସୁଲୁଭ ନହିଁ ବ୍ୟାପିଛି ସୋଇ ॥
 କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵେନେହିଁ ଜନ୍ମ ମିଟିଛି ନହିଁ ଜ୍ଞାନ । ସୁନନ୍ତ ସୁଦ୍ଧ ମମ ବଚନ ପ୍ରତ୍ନାନା ॥୪॥
 ରଘୁପତିପୁରୀ ଜନ୍ମ ତବ ଭୟୁତ । ପୁନି ତେଁ ମମ ସେବା ମନ ଦୟା ॥
 ପୁରୀ ପ୍ରଣବ ଅନୁଗ୍ରହ ମୋର । ରାମ ଭଗତ ଉପଜନ୍ମ ଭର ତୋର ॥୫॥

ଏହାର ଯେପରି ହେବ ପରମ କଲ୍ୟାଣ । ତାହା ରୂପେ କର, ଶିବ କରୁଣାକଥାନ ।
 ପରହୃତ-ପିତ୍ର ବାଣୀ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଶୁଣି । ‘ଏକମସ୍ତୁ’ ହେଲ ତେଣେ ନରକାଣୀ ପୁଣି ॥୧॥
 “ଯଦାପି କରନ୍ତୁ ଏହି ଭୟାନକ ପାପ । ସେହି ହେତୁ ଏହାକୁ ମୁଁ ଦେଲ ଅଭିଶାପ ॥
 ଭ୍ରମର ସାଧୁତା ଦେଖି ହେଲି ବଶାଭୁତ । କରନ୍ତୁ ଏହାକୁ କୃପା ନଷ୍ଟେ ମୁଁ ବହୁତ ॥୨॥
 ଦ୍ଵିଜ ! ଶ୍ରମାଶୀଳ ଯେହି ପରଉପକାରୀ । ସେହି ମୋର ପ୍ରିୟ ଅତି ଯେହନେ ଖରାବ ॥
 ମୋର ଅଭିଶାପ କେବେ ବିଫଳ ନୋହୁବ । ସହସ୍ର ଜନ୍ମ ଅବଶ୍ୟ ଭବେ ଏ ପାଇବ ॥୩॥
 କିନ୍ତୁ ଯେ ହଃସହ ହଃସ ଜନମ ମରଣେ । ଏହାକୁ ବ୍ୟାପିବ ନାହିଁ, ରଖ ଏହା ମନେ ॥
 କୌଣସି ଜନମେ ନ ରୁଚିବ ଏହା ଜ୍ଞାନ । ଶୁଣ ହେ ଶୂଦ୍ର ! ମୋହର ବଚନ ପ୍ରମାଣ ॥୪॥
 ଶ୍ରୀରାମପୁରୀରେ ହେଲ ତୋ ଜନ୍ମ ପ୍ରଥମେ । ପୁଣି ଲଗାଇଲୁ ମନ ମୋ ସେବା-କରମେ ॥
 ପୁରୀର ମହୁମା ପୁଣି ମୋର କୃପାବଶ । ହୃଦୟେ ତୋ ରାମଭକ୍ତି ଜନ୍ମିବ ଅବଶ୍ୟ ॥୫॥

ଭ୍ରମି ଭୁଲୁଛି । ହେ କୃପାସାଗର ଭଗବାନ ! ତାହା ଉପରେ ବୋଧ କରନ୍ତୁ
 ନାହିଁ ॥ ୧୦୮ (ଗ) ॥ ହେ ଗୀନ-ଦୟାଳୁ ଶଙ୍କର ! ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ପ୍ରତି କୃପା କରନ୍ତୁ,
 ଯାହା ଫଳରେ ହେ ନାଥ ! ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମୟରେ ଏହା ପ୍ରତି କର ଅପଣ୍ୟ ଅଭିଶାପ
 ଅନୁଗ୍ରହ ହୋଇଯାଉ ॥ ୧୦୮ (ଗ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ କୃପାକଥାନ ! ଏବେ
 ଯଦ୍ଵାରା ଏହାର ପରମ କଲ୍ୟାଣ ହେବ, ତାହାହିଁ କରନ୍ତୁ ।” ପରହୃତ-ପିତ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ
 ବାଣୀ ଶୁଣି ଆକାଶବାଣୀ ହେଲ—“ଏକମସ୍ତୁ ।” (ଏହାହିଁ ହେଉ) ॥ ୧ । ଏ ଭୟାନକ
 ପାପ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ମୁଁ ବୋଧ ସହକାରେ ଏହାକୁ ଅଭିଶାପ ଦେଇଅଛି; ତଥାପି
 ଭ୍ରମ ସାଧୁତା ଦେଖି ମୁଁ ଏହା ପ୍ରତି ବିଶେଷ କୃପା କରନ୍ତି ॥ ୨ ॥ ହେ ଦ୍ଵିଜ !
 ଯେଉଁମାନେ ଶ୍ରମାଶୀଳ ଏବଂ ପରୋପକାରୀ ହୁଅନ୍ତି, ସେହିମାନେ ଖରାବ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
 ପର ମୋର ପ୍ରିୟ । ହେ ଦ୍ଵିଜ ! ମୋର ଅଭିଶାପ ବ୍ୟର୍ଥ ଯିବନାହିଁ । ଏ ହଜାର
 ଜନ୍ମ ଅବଶ୍ୟ ପାଇବ ॥ ୩ ॥ କିନ୍ତୁ ଜନ୍ମମରଣରେ ଯେଉଁ ହଃସହ ହଃସ ହୁଏ,

ସୁନୁ ମମ ବଚନ ସତ୍ୟ ଅବ ଶ୍ରୀ । ଦରିତୋଷନ ବ୍ରତ ଦ୍ଵିଜ ସେବକାଃ ॥
 ଅବ ଜନି କରନ୍ତି ବିପ୍ର ଅପମାନ । ନାନେସୁ ସନ୍ତ ଅନନ୍ତ ସମାନ ॥୭॥
 ଲହୁ କୁଲସ ମମ ସୁଲ ବିସାଲ । କାଳତନ୍ତ୍ର ଦରି ଚନ୍ଦ୍ର କରାଲ ॥
 ଜୋ ଇନ୍ଦ୍ର ଜର ମାର ନହିଁ ମରଣ । ବିପ୍ର ଦୋଷ ପାବକ ସୋ ଜରଣ ॥୮॥
 ଅସ ବିବେକ ରାଶେନ୍ଦ୍ର ମନ ମଃହୁଁ । ଭୁକ୍ତ କର୍ତ୍ତ ଜଗ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ କହୁ ନାହିଁ ॥
 ଭିରଞ୍ଜ ଏକ ଆସିଷା ମୋଶ । ଅପ୍ରତିହତ ଗତି ହୋଇନ୍ତି ତୋଶ ॥୯॥
 ସୁନି ସିବ ବଚନ ହରଷି ଗୁର ଏବମସୁ ଇତି ଶ୍ରୀଷି ।
 ମୋହି ପ୍ରବୋଧୁ ଗୟଞ୍ଜ ଗୁଡ଼ ସମ୍ଭୁ ଚରନ ଉର ରାଶି ॥୧୦୯(କ)॥
 ପ୍ରେରଇ କାଲ ବିଂଧୁ ଗିରି ଜାଲ ଭୟର୍ତ୍ତ ମୈବ୍ୟାଲ ।
 ପୁନି ପ୍ରୟାଜ ବିନୁ ସୋ ତନୁ ତଜେଉଁ ଗର୍ବ କହୁ କାଲ ॥୧୦୯(ଖ)॥

ଶୁଣ ହେ ଭଲ ! ମୋହର ବଚନ ଏସତ । ଦ୍ଵିଜ-ସେବା ହରିଭକ୍ତି ପାଇଁ ଦୃଢ଼ବ୍ରତ ॥
 ଅଳ୍ପଠୁ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ଦ୍ଵିଜେ ଅପମାନ । ସନ୍ତକୁ ବୁଝିବୁ ବୁଝି ଅନନ୍ତ ସମାନ ॥୭॥
 ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୁଲଶିଖ, ମୋର ହିଁ ଶିଖ ବିଶାଳ । କାଳତନ୍ତ୍ର ଅବା ଚନ୍ଦ୍ର ହରିଙ୍କ କରାଲ ॥
 ମାଗିଲେ କି ମନ୍ତ୍ର ନ ପାରିବ ଜର ସେହୁ । ଏକା ବିପ୍ରଦୋହାନିଲେ ଭୟ ଦ୍ରବ ସେହୁ ॥୮॥
 ମନେ ରଖିବୁ ପୁଣି ଏମନ୍ତ ବିବେକ । ନ ହୋଇବ ବସୁ ଭବେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ବି ଏକ ॥
 ଆଉ ଗୋଟିଏ ଆଶିଷ ତୋ ପ୍ରତିମୋହର । ସର୍ବଦା ହୋଇବ ଗତି ଅବାଧ ତୋହର ॥୯॥
 ନଭୁ ଶିବ ବାଣୀ ଶୁଣି 'ଏବମସୁ' କହୁ ଗୁରୁ ହର୍ଷଭରେ ।
 ପ୍ରବୋଧୁଣ ମୋତେଗଲେ ଗୁଡ଼େ ଶିବ-ପଦ ରଖି ଦୃଢ଼ଭରେ ॥୧୦୯(କ)॥
 କାଲ ପ୍ରେରଣାରେ ଯାଇ ବିଦ୍ୟାଗଳେ ଜନମିଲି ହୋଇ ବ୍ୟାଲ ।
 ପୁଣି ଅନାୟାସେ ତେଜିଲି ସେ ଦେହ ବିଚାରା'ନ୍ତେ କହୁ କାଲ ॥୧୦୯(ଖ)॥

ତାହାକୁ ସେହୁ ଦୁଃଖ ଟିକିଏ ହେଲେ ବ୍ୟାପିବ ନାହିଁ ଏବଂ କୌଣସି ଜନ୍ମରେ
 ଏହାର ଜ୍ଞାନ ଲେପ ପାଇବ ନାହିଁ । ହେ ଶୁଭ ! ମୋର ପ୍ରାମାଣିକ (ସତ୍ୟ) ବଚନ
 ଶୁଣ ॥ ୪ ॥ ପ୍ରଥମେ ତ ତୋର ଜନ୍ମ ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥଙ୍କ ପ୍ରସାଦେ ହେଲା । ପୁଣି ତୁ
 ମୋ ସେବାରେ ମନ ଲଗାଇଲୁ । ପ୍ରସାଦ ପ୍ରସାଦ ଓ ମୋର କୃପା ଯୋଗେ ତୋ
 ହୃଦୟରେ ରାମଭକ୍ତି ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବ ॥ ୫ ॥ ହେ ଭଲ ! ଏବେ ମୋର ସତ୍ୟ ବଚନ
 ଶୁଣ । ଦ୍ଵିଜସେବା ହିଁ ଭବଦାନ୍ତ ସନ୍ତୋଷପ୍ରଦ ବ୍ରତ । ଏଣିକି କଦାପି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର
 ଅପମାନ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ସାଧୁସନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ଅନନ୍ତ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ୍ଙ୍କ ସମାନ କାନ୍ଧିବୁ ॥ ୬ ॥
 ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଜ୍ର, ମୋର ବିଶାଳ ହିଁ ଶିଖ, କାଳର ତନ୍ତ୍ର ଓ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ କରାଲ ଚନ୍ଦ୍ରରେ
 ପ୍ରଭା ଯେ ମରେନାହିଁ, ସେ ବିପ୍ରଦୋହାଗିରେ ଭୟଭୂତ ହୋଇଯାଏ ॥ ୭ ॥
 ଏହୁପରି ବିଚାର-ବିବେକ ମନରେ ରଖ । ତାହା ହେଲେ ତୋ ନିମନ୍ତେ ଜଗତରେ
 କୌଣସି ବସୁ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ହେବନାହିଁ । ମୋର ଅହର ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଆଶିଷାଦି

ଜୋଇ ତନ୍ମୁ ଧରଇଁ ତଜଇଁ ପୁନଃ ଅନାୟାସ ହରିଜାନ ।

କମି ନୁତନ ପଟ ପହିରଇ ନର ପହିରଇ ପୁରନ ॥୧୦୯(ଗ)॥

ସିବ ରାଣୀ ଶ୍ରୀ ଚମାଳ ଅଛୁ ମେଁ ନହିଁ ପାଣ୍ଡା କ୍ଳେସ ।

ଏହିବଧୁ ଧରେଉଁ ବସିଧ ତନ୍ମୁ ଜ୍ଞାନ ନ ଗଘୁଉଁ ଖଗେସ ॥୧୦୯(ଘ)॥

ସିଜଗ ଦେବ ନର ଜୋଇ ତନ୍ମୁ ଧରଇଁ । ତହିଁ ତହିଁ ଶମଭଜନ ଅନୁସରଇଁ ॥

ଏକ ସୁଲ ମୋହି ବସର ନ କାଉ । ଗୁର କର କୋମଲ ସୀଲ ସୁଭାଉ ॥୧॥

ଚରମ ଦେହ ଦିନ କେଁ ମେଁ ପାଇ । ସୁର ଦୁର୍ଲଭ ପୁରନ ଶ୍ରୀ ଚମାଳ ॥

ଖେଲଇଁ ତହିଁ ବାଲକଳ ମୀଲ । କରଇଁ ସକଳ ରଘୁନାୟକ ଲୀଳ ॥୨॥

ଯେ ଦେହ ଧରଇ ତାହାକୁ ତେଜଇ ଅନାୟାସେ ମନ୍ତବର ।

ଯେସକେ ନୟନ ବସନ ପିନ୍ଧଇ ତେଜେ ପ୍ରଭାତନ ନର ॥୧୦୯(ଗ)॥

ଶ୍ରୀ ଚମାଳ, ହର ବସିଲେ ଆବର ପୁଣି ନ ଲଭଇ କ୍ଳେଶ ।

ଧରିଲି ଏମନ୍ତେ ତନ୍ମୁ ନାନା ମତେ ଜ୍ଞାନ ନ ଗଲ, ଖଗେଶ ॥୧୦୯(ଘ)॥

ଶ୍ରୀମଦ ଗୋବିନ୍ଦେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ତନ୍ମୁ ଧରେ । ଶ୍ରୀରାମ ଭଜନ ତହିଁ ତହିଁ ଅନୁସରେ ॥

ଭୁଲି ମୁଁ ପାରିଲି ନାହିଁ କାହିଁ ଏକ ଶୂଳ । ଦ୍ଵିଜ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଶୀଳ ସୁଭାବ ମୁହୂଳ ॥୧॥

ଅନ୍ତକୁ ବସ୍ତ୍ର ଶରୀର କଲି ମୁଁ ଧାରଣ । ଦେବତା-ହରିଭ ଶ୍ରୀ ଚମାଳ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥

ସେ ଶରୀରେ ବାଳକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଖେଳୁଥିଲି । ସକଳ ରଘୁନାୟକ ଲୀଳା କରୁଥିଲି ॥୨॥

ହେଉଛି—ସର୍ବଦା ତୋର ଅବାଧ ଗତି ହେବ ।” ॥ ୮ ॥ କୋହା—ଆକାଶବାଣୀ

ସୋଗେ ଶିବଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ “ତଥାପୁ” କହିଲେ ଏବଂ

ମୋତେ ବହୁତ ହୃଦ୍ଦାୟ ଶିବଙ୍କ ଚରଣପ୍ରସଙ୍ଗ ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରି ନିଜ ଘରକୁ

ଗଲେ ॥ ୧୦୯ (କ) ॥ କାଳର ପ୍ରେରଣାରେ ମୁଁ ବନ୍ୟାଚଳରେ ଯାଇ ସର୍ପ ହେଲି ।

ପୁଣି କିଛି କାଳ ଅତିବାହିତ ହେବା ପରେ ଅନାୟାସରେ ମୁଁ ସେହି ଶରୀର ତ୍ୟାଗ

କରିଦେଲି ॥ ୧୦୯ (ଖ) ॥ ହେ ହରିବାହନ ! ମୁଁ ଯେ କୌଣସି ଶରୀର ଧାରଣ

କରୁଥାଏ, ତାହାକୁ ଅନାୟାସରେ ସେହିପରି ପ୍ରସ୍ତରେ ତ୍ୟାଗ କରି ଦେଉଥାଏ,

ଯେପରି ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରଭାତନ ବସ୍ତ୍ର ତ୍ୟାଗ କରି ନୁତନ ପତ୍ତଧାନ କରେ ॥ ୧୦୯ (ଗ) ॥

ଶିବ ବେଦମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କଲେ ଏବଂ ମୁଁ କ୍ଳେଶ ମଧ୍ୟ ପାଇଲି ନାହିଁ । ହେ ପରିଗୁଣ !

ଏହିପରି ମୁଁ ବହୁତ ଶରୀର ଧାରଣ କଲି । କିନ୍ତୁ ମୋର ଜ୍ଞାନ ଲେପ ପାଇ

ନ ଥାଏ ॥ ୧୦୯ (ଘ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ —ମୁଁ ଶ୍ରୀମଦ ଗୋବିନ୍ଦ (ପଶୁପତୀ, ବେଦତା

ବା ମନୁଷ୍ୟ, ଯେ କୌଣସି ଶରୀର ଧାରଣ କରୁଥାଏ, ସେହି ସେହି ଶରୀରରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ

ଭଜନ ଅନୁସରଣ କରେ । ଏହି ରୂପେ ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତ ଲଭ କରୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ

ଗୋଟିଏ ବସ୍ତ୍ର ମୋର ସବୁବେଳେ ରହିଥାଏ । ପ୍ରଭୁଙ୍କର କୋମଳ ଓ ପ୍ରଣାଳ ସ୍ଵରୂପ

ମୋର ମନରୁ କେବେ ଯାଇ ନ ଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏପରି କୋମଳସ୍ଵରୂପ ଓ ଦୟାକୁ

ପ୍ରୋଡ଼ ଭବ ମୋହି ପିତା ପଡ଼ାଡ଼ା । ସମୁଦ୍ଧୈ ସୁନନ୍ଦେ ସୁନନ୍ଦେ ନନ୍ଦେ ଭ୍ରାତୃ ॥
 ମନ ତେ ସକଳ ବାସନା ଭାଗୀ । କେବଳ ରାମ ଚରନ ଲୟ ଲାଗୀ ॥୩॥
 କହୁ ଖଗେସ ଅସ କର୍ତ୍ତୁନ ଅଭାଗୀ । ଖଣ୍ଡ ସେବ ସୁରଧେନୁହି ତାଗୀ ॥
 ପ୍ରେମମଗନ ମୋହି କହୁ ନ ସୋହାହି । ହାରେଉ ପିତା ପଡ଼ାଇ ପଡ଼ାଇ ॥୪॥
 ଭବ କାଳବସ ଜବ ପିତୁ ମାତା । ମେଁ ବନ ଗୟୁଛି ଭଜନ ଜନସାତା ॥
 ଜହଁ ଜହଁ ବିପିନ ମୁଖସୁର ପାତୁଛି । ଆଶ୍ରମ ଜାଇ ଜାଇ ସିରୁ ନାତୁଛି ॥୫॥
 ବୁଝୁଛି ଚିତ୍ତୁହି ରାମ ସୁନ ଗାତା । କହୁଛି ସୁନନ୍ଦେ ହରଷିତ ଖଗନାତା ॥
 ସୁନତ ପିରୁଛି ହରିଗୁନ ଅନୁବାଦା । ଅବ୍ୟାହତ ଗତି ସମ୍ଭୁ ପ୍ରସାଦା ॥୬॥

ପଡ଼ାଇଲେ ପିତା ମୋତେ ଯୋଡ଼ ହେବାପରେ । ଶୁଣେ, ଶୁଣେ ବୁଝେ ଭଲ ନ ଲାଗେ ଅନୁରେ ॥
 ମନ ମଧୁ ଦୂର ହେଲ ବାସନା ସକଳ । ରାମ ପଦାମ୍ବୁଜେ ଲୟ ଲାଗିଲ କେବଳ ॥
 କହୁ କେହି ହତଭାଗ୍ୟ ଖଗେଶ, ଏପରି । କାମଧେନୁ ତାଗି ଯେହୁ ସେବା କରେ ଖଣ୍ଡ ॥
 ପ୍ରେମ-ମଗ୍ନ, ଭଲ କହୁ ନ ଲାଗେ ମନକୁ । ପଡ଼ାଇ ପଡ଼ାଇ ପିତା ହାରିଲେ ଶେଷକୁ ॥୭॥
 ହୋଇଲେ କାଳବିବଶ ଯେତେ ପିତାମାତା । ବନକୁ ଫୁଁ ଗଲ ଭଜିବାକୁ ଜନସାତା ॥
 ଯହିଁ ଯହିଁ ବନ ମଧ୍ୟେ ମୁଖସୁର ପାଏ । ଆଶ୍ରମେ ଯାଇ ଯାଇଣ ମନ୍ତ୍ରକ ନୂଆଁଏ ॥୮॥
 ରଘୁପତି ଗୁଣ କଥା ତାଙ୍କୁ ପରୁରଇ । କହନ୍ତୁ ସେ ଖଗନାଥ, ହର୍ଷେ ମୁଁ ଶୁଣଇ ॥
 ଶୁଣି ବାହୁଡ଼ଇ ହରିଗୁଣ ଅନୁବାଦେ । ଅବ୍ୟାହତ ଗତି ମୋର ମହେଶ ପ୍ରସାଦେ ॥୯॥

ହୁରୁକୁ ମୁଁ ଅପମାନିତ କରିଥିଲି ବୋଲି ମୋ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ହୁଏ ରହୁଥାଏ ॥ ୧ ॥
 ମୁଁ ଶେଷରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶରୀର ପାଇଲି । ଏହି ଶରୀର ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ହର୍ଷିତ ବୋଲି
 ପ୍ରଭାତ ଓ ବେଦମାନେ କହନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶରୀରରେ ମୁଁ ବାଳକମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମିଳି
 ଖେଳୁଥାଏ ଏବଂ ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସମସ୍ତ ଲୀଳା କରୁଥାଏ ॥ ୨ ॥
 ବୟସସ୍ଥାପ୍ତ ହେବା ପରେ ପିତା ମୋତେ ପଡ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମୁଁ ବୁଝେ, ଶୁଣେ
 ଓ ବିଚାର କରେ । କିନ୍ତୁ ପରିବାକୁ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗୁ ନ ଥାଏ । ମୋର ମନର
 ସମସ୍ତ ବାସନା ଗୁଲିଗଲି । କେବଳ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-ପ୍ରଗଳରେ ଧ୍ୟାନ ଲାଗିଗଲା ॥ ୩ ॥
 ହେ ଗରୁଡ଼ ! କୁହନ୍ତୁ, ଏପରି ହତଭାଗ୍ୟ କିଏ—ଯେ କାମଧେନୁକୁ ଛାଡ଼ି ଗଧୀର
 ସେବା କରିବ ? ପ୍ରେମରେ ମଗ୍ନ ରହିବା ହେତୁ ମୋତେ ଆଉ କିଛି ରୁଚିକର
 ବୋଧ ହେଉ ନ ଥାଏ । ପିତା ପଡ଼ାଇ ପଡ଼ାଇ ହାରିଗଲେ ॥ ୪ ॥ ଯେତେବେଳେ
 ପିତାମାତା କାଳର ବଶ ହେଲେ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଭକ୍ତରାଜଙ୍କ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭଜନ
 କରିବା ନିମନ୍ତେ ବନକୁ ଗୁଲିଗଲି । ବନରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମୁଖସୁରମାନଙ୍କ
 ଆଶ୍ରମ ଦେଖେ, ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରେ ॥ ୫ ॥
 ହେ ଗରୁଡ଼ ! ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଗୁଣଗାଥା ପରୁରେ । ସେମାନେ କହନ୍ତି
 ଏବଂ ମୁଁ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଶୁଣେ । ଏହି ରୂପେ ମୁଁ ସଦାସର୍ବଦା ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଗୁଣାନୁବାଦ

କୃଷ୍ଣା ଦିବ୍ୟ ଶୁଷନା ଗାତ୍ରୀ । ଏକ ଲଲସା ଭର ଅତି ବାତ୍ରୀ ॥
 ରାମଚରନ ବାରିଜ ଜବ ଦେଖିଣି । ତବ ନିଜ ଜନ୍ମ ସଫଳ କରି ଲେଖିଣି ॥୭॥
 ଜେହୁ ପୁଞ୍ଜୁଁ ସୋଇ ମୁନି ଅଧ କହୁଛି । ଈଶ୍ବର ସବୁଭୂତମୟ ଅହୁଛି ॥
 ନିଶ୍ଚିନ ମତ ନହିଁ ମୋହି ସୋହାଛି । ସଗୁନ ବ୍ରହ୍ମ ରତି ଭର ଅଧିକାଛି ॥୮॥

ଗୁରୁ କେ ବଚନ ସୁରତି କରି ରାମ ଚରନ ମନୁ ଲଗ ।
 ରଘୁପତି ଜୟ ଗାଉଁଚ ଫିରୁଛି ଜନ ଜନ ନବ ଅନୁରାଗ ॥୧୧୦(କ)॥
 ମେରୁ ସିଖର ବଟ ଗୁପ୍ତ । ମୁନି ଲେମସ ଆସୀନ ।
 ଦେଖି ଚରନ ସିରୁ ନାୟୁଛି ବଚନ କହେଉଁ ଅତି ସୀନ ॥୧୧୦(ଖ)॥
 ସୁନି ମମ ବଚନ ବିମାତ ମୁଦୁ ମୁନି କୃପାଲ ଖଗରାଜ ।
 ମୋହି ସାବର ପୁଞ୍ଜୁତ ଭବ ଦ୍ୱିଜ ଆୟୁତ୍ତ କେହି କାଜ ॥୧୧୦(ଗ)॥

ଅପସରାଲ ଦିବ୍ୟ ଗାତ ଅଭିଳାଷୀ । ବଢ଼ିଲୁ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟେ ଏହି ଏକ ଆଶା ॥
 ରାମ ଚରଣ-ପଙ୍କଜ ବିଲେକନ୍ତୁ ଯେବେ । ସଫଳ ନିଜ ଜନମ ମଣ୍ଡେ ପୁଁ ତେବେ ॥୭॥
 ଯାହାକୁ ପ୍ରଭେ, ସେ ମୁନି ଏମନ୍ତ କହନ୍ତୁ । ସବୁ-ଭୂତ-ମୟ ସେହି ରଘୁର ଅଟନ୍ତୁ ॥
 ନିଶ୍ଚିଣ ମତ ପସନ୍ଦ ମୋତେ ନ ଲାଗଇ । ସଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମରେ ପ୍ରୀତି ଅଧିକ ହୁଅଇ ॥୮॥

ଗୁରୁଙ୍କ ବଚନ ସୁରତି କରି ରାମ ପଦେ ଲାଗେ ମନ ।
 ରଘୁପତି ଯଶ ଗାଇ ଗାଇ ଭ୍ରମେ ନବ ସ୍ନେହେ ଶଶି ଶଶ ॥୧୧୦(କ)॥
 ସୁମେରୁ ଶିଖରେ ବଟ ଗୁପ୍ତା ତଳେ ଲେମଶ ମୁନି ଆସୀନ ।
 ବିଲେକି ଚରଣେ ପ୍ରଣାମ କରି ଶାଶିଲି ବଚନ ସୀନ ॥୧୧୦(ଖ)॥
 ମୁନି କୃପା-ମୟ ଶୁଣି ସକଳୟ ମୋ ବଚନ, ଖଗ-କେରୁ ।
 ପରୁରଲେ ମୋତେ ଆଦର ସହଜେ ଦ୍ୱିଜ ଆସିଲ କହେରୁ ॥୧୧୦(ଗ)॥

ଶୁଣି ଶୁଣି ରୁଲୁଥାଏ । ଶିବଙ୍କ କୃପାରୁ ମୋର ସର୍ବ ଅବାଚିତ ଗତି ଥିଲା ॥ ୭ ॥
 ମୋ ମନରୁ ପ୍ରତି, ଧନ ଓ ମାନସମାନ—ଏହି ଚିନ୍ତା ପ୍ରକାରର ପ୍ରବଳ ବାସନା ଦୂର
 ହୋଇଗଲା ଏବଂ ହୃଦୟରେ ଏହି ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଲାଲସା ବଢ଼ିଗଲା ଯେ, ଯେତେବେଳେ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ ଦର୍ଶନ କରିବି, ସେହିକେବେଳେ ଯାଇ ନିଜର ଜନ୍ମ ସଫଳ
 ହେଲା ବୋଲି ଭୁବିବି ॥ ୭ ॥ ଯାହାକୁ ପୁଁ ପରୁରେ, ସେ କହନ୍ତୁ—“ରଘୁର
 ସବୁଭୂତମୟ ।” ଏହି ନିଶ୍ଚିଣ ମତ ମୋତେ ରୁଚିକର ବୋଧ ହେଉ ନ ଥାଏ ।
 ହୃଦୟରେ ସଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରୀତି ବଢ଼ୁଥାଏ ॥ ୮ ॥ କୋହା—ଗୁରୁଙ୍କ ବଚନ
 ସୁରତି କରି ମୋର ମନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ଲାଗିଗଲା । ପୁଁ ପ୍ରତିକ୍ଷଣ ନୂଆ ନୂଆ
 ଅନୁରାଗ ପାଇ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଯଶ ଗାଇ ରୁଲୁଥାଏ ॥ ୧୧୦ (କ) ॥ ସୁମେରୁ ପର୍ବତର
 ଶିଖର ଦେଶରେ ବଟଶୃଙ୍ଗର ଗୁପ୍ତାରେ ଲେମଶ ମୁନି ବସିଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ପୁଁ
 ତାଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରଣାମ କରି ଏବଂ ଅତି ସୀନ ବଚନ କହିଲି ॥ ୧୧୦ (ଖ) ॥ ହେ

ତବ ମେଁ କହା କୃପାକ୍ଷୟ କୁହୁ ସର୍ବଜ୍ଞ ସୁଜାନ ।

ସଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ଅବରାଧନ ମୋହି କହୁଛୁ ଭଗବାନ ॥୧୧୦(କ)॥

ତବ ମୁଖସ ରଘୁପତି ଗୁନ ଗାଥା । କହେ କହୁକ ସାଦର ଖଗନାଥା ॥
ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ରତ ମୁନି ବିଜ୍ଞାନ । ମୋହି ପରମ ଅଧିକାରୀ ଜାଣି ॥୧॥
ଲଗେ କରନ ବ୍ରହ୍ମ ଉପଦେଶ । ଅଜ ଅଦ୍ୱୈତ ଅଗୁନ ହୃଦୟେଷା ॥
ଅକଳ ଅମାତ୍ସ୍ୟ ଅନାମ ଅରୂପ । ଅନୁଭବରମ୍ୟ ଅଖଣ୍ଡ ଅନୁପା ॥୨॥
ମନ ଗୋଷ୍ଠୀତ ଅମଳ ଅବିନାଶୀ । ନିର୍ବିକାର ନିରବଧି ପୁଣ୍ୟରାସୀ ॥
ସେ'ତେଁ ତାହି ତୋହି ନହିଁ ଭେଦ । ବାରି ଶକି ଇବ ଗାତ୍ରୁହିଁ ବେଦା ॥୩॥
ବିବିଧ ଭାବ ମୋହି ମୁନି ସମ୍ପର୍କାତ୍ମ । ନିର୍ଗୁଣ ମତ ମମ ହୃଦୟୁଁ ନ ଆତ୍ମ ॥
ପୁଣି ମେଁ କହେଉଁ ନାହିଁ ପଦ ସୀସା । ସଗୁଣ ଉପାସନ କହୁଛୁ ମୁଖାସା ॥୪॥

କହୁଁ ମୁଁ କହୁଲି ଶୁଣ ସୁପ୍ରସାଣ, ସର୍ବଜ୍ଞ ଦୟା-ନିଧାନ ।

ସଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଆରାଧନା ମୋତେ କହୁ ମୁନି ଭଗବାନ ॥୧୧୦(ଘ)॥

କହୁଁ ରଘୁପତି ଶୁଣ କଥା ମୁନିବର । ସାଦରେ କହୁ ବର୍ଣ୍ଣନ କଲେ, ଖଗେଶ୍ୱର ॥
ବ୍ରହ୍ମ-ଜ୍ଞାନ-ରତ ସଦା ସେ ମୁନି ବିଜ୍ଞାନ । ହୃଦୟେ ମୋତେ ପରମ ଅଧିକାରୀ ଜାଣି ॥୧॥
ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ବ୍ରହ୍ମ ଉପଦେଶ । ସଗୁଣ, ଅଜ, ଅଦ୍ୱୈତ, ସର୍ବ-ହୃଦୟେଶ ॥
ଅନନ, ଅମାତ୍ସ୍ୟ, ତଥା ଅନାମ ଅରୂପ । ଅନୁଭବ-ରମ୍ୟ ସେହି ଅଖଣ୍ଡ ଅନୁପ ॥୨॥
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ମନ-ଅଗତ ଶୁଦ୍ଧ ଅବିନାଶୀ । ନିର୍ବିକାର ନିରବଧି ଚିଦାନନ୍ଦ-ରାଶି ॥
ସେହି ହୃଦ୍, ତାର ତୋର ନାହିଁ କହୁ ଭେଦ । ଜଳ-କଲୋଳ ସଦୃଶ, ଚଣାଶଲ ବେଦ ॥୩॥
ମୁନିମୋତେ ବୁଝାଇଲେ ନାନାଦ ରକମ । ନିର୍ଗୁଣ ମତ ହୃଦୟେ ନ ଆସିଲ ମମ ॥
ଚରଣେ ପ୍ରଣମି ମୁହିଁ କହୁଲି ଆଦର । ସଗୁଣୋପାସନା ମୋତେ କହୁ, ମୁନିବର ॥୪॥

ପଣ୍ଡିତ ! ମୋର ଅତି ନମ୍ର ଓ କୋମଳ ବଚନ ଶୁଣି କୃପାକ୍ତ ମୁନି ମୋତେ
ଆଦରରେ ପରାଧିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ହେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ! ଆପଣ କି କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉ ଏଠାକୁ
ଆସିଅଛନ୍ତି ?” ॥ ୧୧୦ (କ) ॥ ସେତେବେଳେ ମୁଁ କହୁଲି, “ହେ କୃପାକ୍ଷୟ !
ଆପଣ ସର୍ବଜ୍ଞ ଓ ସ୍ୱର୍ଗ । ହେ ଭଗବାନ ! ମୋତେ ସଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ଆରାଧନାର ପ୍ରଣାଳୀ
କୁହନ୍ତୁ ॥ ୧୧୦ (ଘ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ ପଣ୍ଡିତ ! ସେତକବେଳେ ମୁଖାଶ୍ୱର ଆଦରରେ
ରଘୁନାଥଙ୍କ ଶୁଣ ବିଷୟରେ କେତୋଟି କଥା କହୁଲେ । ତତ୍ପରେ ସେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନପରାୟଣ
ଓ ବିଜ୍ଞାନ ମୁନି ମୁଁ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରକୃତ ଅଧିକାରୀ ବୋଲି ଜାଣିଲେ ॥ ୧ ॥ ସେ ମୋତେ ବ୍ରହ୍ମ-
ଉପଦେଶ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ କହୁଲେ—ବ୍ରହ୍ମ ଅକଳ୍ମା, ଅଦ୍ୱୈତ, ନିର୍ଗୁଣ ଓ
ହୃଦୟର ନାଥ । ବୁଦ୍ଧି ଯୋଗେ ତାହାକୁ କେହି କଲନା କରି ପାରବ ନାହିଁ ।
ସେ ଅମାତ୍ସ୍ୟ (ଲଜ୍ଜାରହୀତ), ଅନାମ (ନାମରହୀତ), ଅରୂପ (ରୂପରହୀତ); ଅନୁଭବ
ଯୋଗେ ଜାଣିବାର ଯୋଗ୍ୟ, ଅଖଣ୍ଡ ଓ ଅନୁପମ ॥ ୨ ॥ ସେ ମନ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କର

ରାମ ଭଗତ ଜଳ ମମ ମନ ମୀନା । କମି ବଲଗାଇ ମୁମାସ ପ୍ରସାଦା ॥
 ସୋଇ ଉପଦେଶ କହନ୍ତୁ କରି ବାୟା । ନିଜ ନୟନରେ ଦେଖିବି ରଘୁରାୟା ॥୫॥
 ଭରି ଲୋଚନ ବିଲୋକ ଅର୍ଥଧେୟା । ତବ ସୁନହର୍ଷ ନିର୍ଗୁନ ଉପଦେୟା ॥
 ମୁନି ପୁନି କହ ହରିକଥା ଅନୁପା । ଶକ୍ତି ସଗୁନ ମତ ଅଗୁନ ନିରୁପା ॥୬॥
 ତବ ମେଁ ନିର୍ଗୁନ ମତ କର ଦୁଷ୍ଟ । ସଗୁନ ନିରୁପର୍ଯ୍ୟ କରି ହଠ ଭୁଷ୍ଟ ॥
 ଉତ୍ତର ପ୍ରତିଉତ୍ତର ମେଁ ଶାନ୍ତ । ମୁନି ତନ ଭବ ଦୋଷ କେ ଚୀନ୍ତା ॥୭॥
 ସୁନୁ ପ୍ରଭୁ ବହୁତ ଅବଜ୍ଞା କିଏଁ । ଉପନ ଦୋଷ ଗ୍ୟାନିହୁ କେ ହିଏଁ ॥
 ଅତି ସଂଶୟନକୌଁ କର କୋଇ । ଅନଳ ପ୍ରଗଟ ଚନ୍ଦନ ତେଁ ହୋଇ ॥୮॥

ରାମ ଭକ୍ତ-ଜଳ ମଧ୍ୟେ ମନ ମୋର ମୀନ । କେମନ୍ତେ ପୃଥକ ହେବ, ମୁମାସ ପ୍ରସାଦ ॥
 କରୁଣା ବହୁତ ସେହୁ ଉପଦେଶ କର । ନିଜ ନୟନେ ଦେଖିବି ଯେହ୍ନେ ରଘୁରାୟ ॥୫॥
 ନେତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଅବଲୋକ ଅବଧେଶ । ପଛକୁ ଶୁଣିବି ଆମି ନିର୍ଗୁଣୋପଦେଶ ॥
 ମୁନି ପୁଣି ହରି କଥା ଅନୁପ କହୁଲେ । ସଗୁଣେ ଶକ୍ତି ଅଗୁଣେ ମତ ନିରୁପିଲେ ॥୬॥
 ତହୁଁ ମୁଁ ତାଙ୍କ ନିର୍ଗୁଣ ମତକୁ କାଟିଣ । ସଗୁଣ ନିରୁପେ ହଠ ବହୁତ କରିଣ ॥
 ଉତ୍ତର ପ୍ରତିଉତ୍ତର କରିଲି ମୁଁ ଯହୁଁ । ମୁନିଦେହେଦୋଷବିହୀନ ଦେଖାଗଲିତହୁଁ ॥୭॥
 ବହୁତ ଅବଜ୍ଞା କଲେ, ଶୁଣ, ସର୍ପାଶନ । ଜ୍ଞାନ ହୃଦେ ପ୍ରଭା ଦୋଷ ହୁଅଇ ଉତ୍ତମ ॥
 ଯେବେ କେହୁ ଅଭିଶପ୍ତ ଘର୍ଷଣ କରଇ । ତଦନ୍ତୁ ପ୍ରଭା ଅନଳ ପ୍ରଗଟ ହୁଅଇ ॥୮॥

ଉର୍ବର, ନିର୍ମଳ, ଅବନାଶୀ, ନିର୍ବିକାର, ଅସୀମ ଓ ସୁଖରାଶି । ବେଦମାନେ ଏହୁପରି
 ଗାଥାନ୍ତ—ସେହୁ ରୁହ ବା ରୁହ ସେହୁ (ଭଞ୍ଜମୟ), ଜଳ ଓ ଜଳଲହରୀ ପରି ତାଙ୍କ ଓ ତୋ
 ଭିତରେ କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ ।” ॥୩॥ ମୁନି ମୋତେ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲେ ।
 କିନ୍ତୁ ନିର୍ଗୁଣ ମତ ମୋର ହୃଦୟରେ ଜମିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ପୁଣି ମୁନିଙ୍କ ଚରଣରେ
 ଶିର ନୁଆଇ କହଲି, “ହେ ମୁନିଶ୍ଵର ! ମୋତେ ସଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଉପାସନା କଥା
 କୁହନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ମୋ ମନ ରାମଭକ୍ତ-ଜଳରେ ମୀନ ହୋଇ ତହିଁରେ ନିର୍ଭରତା ।
 ହେ ପ୍ରବାଣ ମୁନିଶ୍ଵର ! ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାହା ତହିଁରୁ ଅଲଗା କିପରି ହୋଇପାରେ ?
 ଆପଣ ତୟା କରି ମୋତେ ସେହୁ ଉପଦେଶ କରନ୍ତୁ, ଯାହା ଫଳରେ ମୁଁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ
 ଆପଣା ନେତ୍ରେ ଦେଖି ପାରିବି ॥ ୫ ॥ ପ୍ରଥମେ ନେତ୍ର ପୂରାଇ ଶ୍ରୀ ଅଯୋଧ୍ୟାନାଥଙ୍କୁ
 ଦେଖି ତବୁରେ ନିର୍ଗୁଣ ଉପଦେଶ ଶୁଣିବି । ମୁନି ପୁଣି ଅନୁପମ ହରିକଥା କହୁଲେ
 ଏବଂ ସଗୁଣ ମତ ଶୁଣନ କରି ନିର୍ଗୁଣର ନିରୁପଣ କଲେ ॥ ୬ ॥ ସେତେବେଳେ
 ମୁଁ ନିର୍ଗୁଣ ମତକୁ କାଟି ବହୁତ ଜିଦ୍ କରି ସଗୁଣ ମତ ନିରୁପଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲି ।
 ମୁଁ ଉତ୍ତର-ପ୍ରତିଉତ୍ତର (ବାସ୍ତବିକତା) କଲି । ଏହୁ ହେତୁ ମୁନିଙ୍କ ଶରୀରରେ ଦୋଷର
 ଚିହ୍ନ ଜାତ ହେଲା ॥ ୭ ॥ ହେ ପ୍ରଭେ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ବହୁତ ଅପମାନ ବା ଅବଜ୍ଞା
 କଲେ ଜ୍ଞାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ମଧ୍ୟ ଦୋଷ ଜାତ ହୁଏ । ଯଦି କେହୁ ଚନ୍ଦନକାଣ୍ଡକୁ ଅତି

ବାରଂବାର ସକୋପ ମୁନି କରଇ ନରୁପନ ଜ୍ଞାନ ।

ମେଁ ଅପନେଁ ମନ ବେଠ ତବ କରଇଁ ବିବିଧ ଅନୁମାନ ॥୧୧୧(କ)॥

ହୋଧ କ ଦ୍ଵେତରୁଦ୍ଧି ବିନୁ ଦ୍ଵେତ କି ବିନୁ ଅଜ୍ଞାନ ।

ମାୟାବସ ପରିଛନ୍ନ ଜଡ଼ ଜୀବ କ ଈସ ସମାନ ॥୧୧୧(ଖ)॥

କବହୁଁ କ ଦୁଖ ସବ କର ହୁତ ତାକେଁ । ତେହୁ କ ଦରିଦ୍ର ପରସମନି ତାକେଁ ॥

ପରଦ୍ରୋହୀ କା ହୋହିଁ ନିସଂକା । କାମୀ ପୁନି କ ରହୁଁ ଅକଲଂକା ॥୧॥

ବଂଶ କ ରହୁ ଦ୍ଵିଜ ଅନହତ ଖଣ୍ଡେ । କର୍ମ କ ହୋହିଁ ସ୍ଵରୂପହ ଚୀଢ଼େଁ ॥

କାହୁ ସୁମତ କ ଖଲ ସିଂହ ଜାମୀ । ସୁଭ ଗତି ପାଠୁ କ ପରସି ସୁଗାମୀ ॥୨॥

ଭବ କ ପରହିଁ ପରମାତ୍ମାବଂଦନ । ସୁଖୀ କ ହୋହିଁ କବହୁଁ ହରିନଂଦନ ॥

ରାଜୁ କ ରହଇ ମାତ୍ର ବିନୁ ଜାନେଁ । ଅଧିକ ରହୁଁ ହରିଚରିତ ବଖାନେଁ ॥୩॥

କୋପ କରି ବାରମ୍ବାର ମୁନିବର ନରୁପନ୍ନ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ।

ନିଜ ମନେ ପୁଣି ବସି ବସି ତହିଁ କରେ ନାନା ଅନୁମାନ ॥୧୧୧(କ)॥

ହୋଧ କ ହୁଅଇ ଦ୍ଵେତରୁଦ୍ଧି ବିନୁ ଦ୍ଵେତ କି ବିନା ଅଜ୍ଞାନ ।

ମାୟା-ବଶୀଭୂତ ପରିଛନ୍ନ ଜଡ଼-ଜୀବ କ ଈଶ ସମାନ ॥୧୧୧(ଖ)॥

ହୁଣ୍ଡ କ ରହଇ ହୃତ ପତ୍ତନ ଚାହିଁଲେ । ଦରିଦ୍ର କ ସେହୁ ପାଶେ ଶୁଣି ମଣି ଥିଲେ ? ॥

ପର-ଦ୍ରୋହୀ କେବେହେଁ କ ହୁଅଇ ନିଶ୍ଚୟ । କାମୀ ପୁଣି କଦାପି କ ରହେ ନିଷ୍ଠୁରଙ୍କ ॥୧॥

ଦ୍ଵିଜ ଅପକାର କଲେ କୁଳ କ ରହଇ । ନିଜ ସ୍ଵରୂପ ଚିହ୍ନେ କର୍ମ କ ହୁଅଇ ॥

ଖଲ ସଙ୍ଗେ କାହାର କ ଉପୁଜେ ସୁମତ । ପରସି ଗାମୀ କେବେହେଁ ପାଏ ହୃଦ ଗତି ॥୨॥

ପରମାର୍ଥ ଜ୍ଞାତା କେବେ ଭବେ କ ପଡ଼ଇ । ପରନନ୍ଦ କ କଦାପି ସୁଖ କ ଲଭଇ ॥

ରାଜ୍ୟ କ ରହୁ ପାରଇ ମାତ୍ର ନ ଜାଣିଲେ । ପାପ କ ରହଇ ହରି ଚରିତ ଗାଇଲେ ॥୩॥

ମାୟାରେ ଘର୍ଷଣ କରେ, ତେବେ ତହିଁରୁ ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ନିର ପ୍ରକାଶ ହୁଏ ॥ ୮ ॥

ବୋହା :—ପୁନି ବାରମ୍ବାର ହୋଧ ସହକାରେ ଜ୍ଞାନ ନରୁପଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ସେତେବେଳେ ପୁଁ ବସି ବସି ନିଜ ମନରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଅନୁମାନ କରିବାକୁ

ଲାଗିଲି ॥ ୧୧୧ (କ) ॥ ଦ୍ଵେତରୁଦ୍ଧି ବିନା ହୋଧ ଏବଂ ଅଜ୍ଞାନ ବିନା ଦ୍ଵେତରୁଦ୍ଧି

ହୋଇପାରେ କି ? ମାୟାଦ୍ଵାରା ଆଛନ୍ନ ଜଡ଼ ଜୀବ କ'ଣ ଇଶ୍ଵରଙ୍କ ସମାନ ହୋଇପାରେ ?

॥ ୧୧୧ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ.—ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃତ ବାମନା କଲେ କେବେ ହୁଣ୍ଡ

ରହେ କି ? ଯାହାର ପାଖରେ ପରଶମଣି ଥାଏ, ସେ କେବେ ଦରିଦ୍ର

ହୁଏ କି ? ପରଦ୍ରୋହୀ ନିର୍ଭୟରେ ରହୁପାରେ କି ? କାମୀ କ'ଣ ନିଷ୍ଠୁରଙ୍କ

ରହୁପାରେ ? ॥ ୧ ॥ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଅହୃତ କଲେ ବଂଶ ରହୁପାରେ କି ? ସ୍ଵରୂପର

ପରିଚୟ (ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ) ହେବା ପରେ ଆଉ କ'ଣ (ଆବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟ) କର୍ମ ହୋଇପାରେ ?

ବୃଷ୍ଟଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କାହାର ସଂବନ୍ଧି ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଛି କି ? ପରମାତ୍ମାଗାମୀ ପ୍ରଭୃତ

ପାବନ ଜପ କି ପୁଣ୍ୟ ବିନୁ ହୋଇ । ବିନୁ ଅଥ ଅଜପ କି ପାତ୍ରୁଲ କୋଇ ॥
 ଲଭୁ କି କହୁ ହରିଭବତ ସମାନା । ଜେହି ଗାତ୍ରୁହିଁ ଶୁଭ ସଦ୍‌ ପୁରାଣା ॥୪॥
 ହାନ୍ତି କି ଜଗ ଏହି ସମ କହୁ ଭାବ । ଭକ୍ତିଅ ନ ରାମହ ନର ତନୁ ପାଇ ॥
 ଅଥ କି ପିୟୁନତା ସମ କହୁ ଆନା । ଧର୍ମ କି ଦୟା ସରସ ହରିଜାନା ॥୫॥
 ଏହି ବିଧି ଅମିତ ଜଗତ ମନ ଗୁନଇଁ । ମୁନି ଉପଦେସ ନ ସାଦର ସୁନଇଁ ॥
 ପୁନି ପୁନି ସଗୁନ ପଛ ମେଁ ରୋପା । ତବ ମୁନି ବୋଲେଇ ବଚନ ସକୋପା ॥୬॥
 ମୁତ ପରମ ସିଖ ଦେଉଁ ନ ମାନସି । ଉତ୍ତର ପ୍ରତିଉତ୍ତର ବହୁ ଆନସି ॥
 ସତ୍ୟ ବଚନ ବିସ୍ତାସ ନ କରୁ । ବାୟୁସ ଲବ ସବ ସ୍ତ୍ରୀ ତେଁ ତରୁ ॥୭॥
 ସଠ ସୁପକ୍ତ ତବ ହୃଦୟୁ ବିସାଲ । ସପଥ ହୋହି ପକ୍ଷୀ ଚଂଡାଲ ॥
 ଲାଭୁ ଶ୍ରୀପ ମେଁ ସୀସ ତତାଇ । ନହିଁ କହୁ ଭୟ ନ ସାନତା ଆଇ ॥୮॥

ପୁଣ୍ୟ ବିନା ହୁଅଇ କି ସୁପବିତ ଯଶ । ପାପ ବିହୁନେ କେହି କି ଦେନଇ ଅଯଶ ॥
 ଲଭ କି ଲଭଇ କିହୁ ହରିଭକ୍ତି ସମ । ଯାହାକୁ ଗାଆନ୍ତି ସହ ପୁରାଣ ନିଗମ ॥୧॥
 ହାନ୍ତି କି ଜଗତେ କିହୁ ଏହା ରୁଲି, ଭାଲ । ନ କଲେ ରାମ ଭଜନ ନରତନୁ ପାଲ ॥
 କୌଣସି ପାପ କି ଅଛୁ ତୁଚ୍ଛୁଲି ସମାନ । ଦୟା ସମାନ କି ଆନ ଧର୍ମ, ହରିସାନ ॥୨॥
 ଏକାଦେ ଅନେକ ପ୍ରକ୍ତି ମନେ ମୁଁ ଗୁଣିଲି । ମୁନି ଉପଦେଶ ପ୍ରେମ ସହ ନ ଶୁଣିଲି ॥
 ବାରମ୍ବାର ମୁଁ ସଗୁଣ ପକ୍ଷ ହୁଁ ରୋପେ । ତହୁଁ ବୋଲିଲେ ମୁଖଶ, ବଚନ ସକୋପେ ॥୩॥
 ମୁତ, ଦେଲେହେ ପରମ ଶିକ୍ଷା ନ ମାନୁଛୁ । ଉତ୍ତର ପ୍ରତି ଉତ୍ତର ବହୁତ ଆଶୁଛୁ ॥
 ସତ୍ୟ ବଚନକୁ ହୁଅ ବିସ୍ତାସ ନ କରି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ କରୁ ଶଙ୍କା ବାୟୁସ ଯେପରି ॥୪॥
 ଶଠ, ତୋ ହୃଦୟେ ଅଟେ ସପକ୍ଷ ବିଶାଳ । ସହୁର ହୁଅ ରୁ କାକ ବିହସ ଗୁଣ୍ଡାଳ ॥
 ମୁନି ଅଭିଶାପ ଶିରୋଧାରୀ ମୁଁ କରୁଲି । କୌଣସି ଭୟ ସାନତା ହୃଦେ ନ ମଣିଲି ॥୫॥

କ'ଣ ସୁବନ୍ଧ ପାଇପାରେ ? ॥ ୧ ॥ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ଶ୍ରୀତା କେବେ ଜନ୍ମ-ମରଣ-ଚକ୍ରେ
 ପଡ଼ିପାରେ କି ? ଉପକାନ୍ତଙ୍କ ନିନ୍ଦୁକ କେବେ ସୁଖ ପାଇପାରେ କି ? ମାତ୍ର ବିନା
 ରାଜାର ରାଜତ୍ବ ତଳିପାରେ କି ? ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ତରଳ କର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ପାପ ରହୁପାରେ
 କି ? ॥ ୩ ॥ ପୁଣ୍ୟ ବିନା ପବିତ୍ର ଯଶ ଲଭ ହୋଇପାରେ କି ? ପାପ ବିନା କେହି
 ଅପୟଶ ପାଇ ପାରନ୍ତି କି ? ଯାହାର ମହମା ଦେବ, ସହ ଓ ପୁରୁଷ ଗାନ କରନ୍ତି,
 ସେହି ହରିଭକ୍ତି ସମାନ ଆଉ ଅନ୍ୟ ଲଭ କିହୁ ଅଛୁ କି ? ॥ ୪ ॥ ହେ ଭାଲ !
 ମନୁଷ୍ୟ-ଶରୀର ପାଇ ମୁକା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭଜନ କବି ନ ଗଲେ ଜଗତରେ ଏହା ଭଳି
 ଆଉ କିଛି କ'ଣ ଅଛି ? ତୁଚ୍ଛୁଲି ସମାନ ଅନ୍ୟ ପାପ ଆଉ ଅଛୁ କି ? ହେ ସରୁତ !
 ଦୟା ସମାନ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଧର୍ମ ଅଛୁ କି ? ॥ ୫ ॥ ଏହି ରୂପେ ମୁଁ ଅପସିତ ପ୍ରକ୍ତି
 ମନ ମଧ୍ୟରେ ବିହୁର କରୁଥାଏ ଏବଂ ଆଦର ସହକାରେ ମୁନିଙ୍କ ଉପଦେଶ ଶୁଣି
 ନ ଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ସଗୁଣର ପକ୍ଷ ଉପସ୍ଥାପିତ କଲି,

ତୁରତ ଭୟର୍ହ ମୈଁ କାଗ ତବ ପୁନ ମୁନ ପଦ ପିରୁ ନାଲ ।

ସୁମିର ରାମ ରଘୁବଂସମଳ ହରଷିତ ତଳେଉଁ ଉଜାଲ ॥୧୧୬(କ)॥

ଉମା ନେ ରାମ ଚରନ ରତ ବିଗତ କାମ ମଦ ହୋଧ ।

ନିଜ ପ୍ରଭୁମୟ ଦେଖିଁ ଜଗତ କେହି ସନ କରୁଁ ବିରୋଧ ॥୧୧୬(ଖ)॥

ସୁନୁ ଖଗେସ ନହିଁ କହୁ ଶିଷି ଦୁଷନ । ଭର ପ୍ରେରକ ରଘୁବଂସ ବିଭୁଷଣ ॥

କୃପାସିନ୍ଧୁ ମୁନି ମତି କରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଲୁହୀ ପ୍ରେମ ପରିଚ୍ଛା ମୋଷ ॥୧॥

ମନ ବଚ ସମମୋହି ନିଜ ଜନ ଜାନା । ମୁନି ମତି ପୁନି ଫେଷ୍ଟ ଭଗବାନା ॥

ଶିଷି ମମ ମହତ ସୀଲତା ଦେଖି । ରାମ ଚରନ ବିସ୍ମୟ ବିସେଷୀ ॥୧॥

ତହୁଁ ସେହୁଷଣ କାକ ପୁଁ ହୋଇଣ ପ୍ରମୈ ମୁନିଙ୍କ ପଦେ ;

ପୁଣି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରଘୁବଂଶମଣି ଉଡ଼ି ତଳିଲି ଆନନ୍ଦେ ॥୧୧୬(କ)॥

ଉମା, ଯେ ଶ୍ରୀରାମ ଚରଣାନୁଗତ, ଗତ କାମ ମଦ ହୋଧ ।

ନିଜ ପ୍ରଭୁମୟ ଦେଖିଁ ଜଗତ କା' ସଙ୍ଗେ କରେ ବିରୋଧ ॥୧୧୬(ଖ)॥

ଶୁଣ ଗାର୍ଯ୍ୟ, ନାହିଁ କହୁ ରୁଚିକ ଦୁଷଣ । ହୃଦୟେ ପ୍ରେରକ ରଘୁବଂଶ-ବିଭୁଷଣ ॥

କରୁଣାକ୍ଷୟାନ ମୁନି ମତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରି । ନେଉଥିଲେ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରେମ-ପରୀକ୍ଷା ମୋହଣ ॥୧॥

ମନ କର୍ମ ବଚନରେ ନାହିଁ ମୋଡେ ଜନ । ମୁନି ମତି ଫେରାଇଲେ ପୁଣି ଜନାଦାନ ॥

ସହନ-ଶୀଳତା ମୋର ଦେଖି ରୁଷିବର । ରାମ-ଚରଣାରବିନ୍ଦେ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଣବ ॥୨॥

ସେତେବେଳେ ମୁନି ହୋଧପ୍ରକ୍ତ ବଚନ ବୋଲିଲେ—॥ ୭ ॥ ଆରେ ମୁତ ! ପୁଁ

ତୋତେ ସଂବୋଧିତ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଅଛୁ; ତଥାପି ତୁ ତାହା ମାନୁନାହିଁ ଏବଂ ବହୁତ

ପ୍ରକ୍ତକର୍ମ ଆଣି ଉପସ୍ଥାପନ କରୁଛୁ । ମୋର ସତ୍ୟ ବଚନ ଉପରେ ତୁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁନାହିଁ !

କାକ ପରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶଙ୍କା କରୁଛୁ ! ॥୭॥ ଆରେ ମୁର୍ଖ ! ତୋ ହୃଦୟରେ ଆପଣା ପକ୍ଷ

ଉପରେ ଅଳ୍ପ ବସିବା ନିମନ୍ତେ ବଡ଼ ଜଠ । ଅତଏବ ତୁ ଶୀଘ୍ର ଶୁଣ୍ଠାଳ ପକ୍ଷୀ (କାକ)

ହୋଇଯାଅ ।” ପୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ମୁନିଙ୍କର ଅଭିଶାପକୁ ଶିରୋଧାରୀ କରିନେଲି ।

ତତ୍ପରା ମୋର କିଛି ଭୟ ହେଲା ନାହିଁ କିମ୍ବା ଦୈନ୍ୟ ପ୍ରକା ଆପଣ ନାହିଁ ॥ ୮ ॥

କୋହା :—ସେତେବେଳେ ପୁଁ ଶୀଘ୍ର କାକ ହୋଇଗଲି । ପୁଣି ମୁନିଙ୍କ ଚରଣରେ

ଶିର ନୁଆଇ ଏବଂ ରଘୁକୁଳ-ଶିରୋମଣି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ

ଉଡ଼ି ଚାଲିଲି ।” ॥ ୧୧୬ (କ) ॥ ଶିବ କହନ୍ତି, “ହେ ଉମା ! ସେହିମାନେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ

ଚରଣରେ ପ୍ରେମୀ ଏବଂ କାମ, ଅଭିମାନ ତଥା ହୋଧରୁ ରହୁତ, ସେହିମାନେ ଜଗତକୁ

ନିଜ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପକ୍ଷପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଖନ୍ତି । ତେବେ ସେମାନେ କାହା ସହୃଦ

ଶତ୍ରୁତାଚରଣ କରିବେ ?” ॥ ୧୧୬ (ଖ) ॥ ଗୌପାତ୍ତ :—କାକ ଭୁଣ୍ଡି କହୁଲେ,

“ହେ ପକ୍ଷିଗଜ ଗରୁଡ଼ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ଏଥିରେ ରୁଷିକର କିଛି ହେଲେ ବି ଦୋଷ ନ ଥିଲା ।

ରଘୁବଂଶ-ବିଭୁଷଣ ଶ୍ରୀରାମ ହିଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରେରଣା ଦିଅନ୍ତି । କୃପାପାତ୍ରର

ଅତି ବିସମୟ ପୁନି ପୁନି ପଛୁଟାଇ । ସାବର ମୁନି ମେ ହି ଲାଢ଼ି ବୋଲଇ ॥
 ମମ ପରିତୋଷ ବିବିଧ ବଧ ଲାଭା । ହରଷିତ ରାମମନ୍ତ୍ର ତବ ଗାଥା ॥୩॥
 ବାଳକରୂପ ରାମ କର ଧ୍ୟାନ । କହେଉ ମୋହି ମୁନି କୃପାନ୍ଧଧାନ ॥
 ସୁନ୍ଦର ସୁଖଦ ମୋହି ଅତି ଭାଣ୍ଡା । ସୋ ପ୍ରଥମହିଁ ମେଁ ଭୁଞ୍ଜି ସୁନାଣ୍ଡା ॥୪॥
 ମୁନିମୋହି କହୁକ କାଲ ଚହଁ ରାଖା । ରାମଚରିତମାନସ ତବ ଗାଥା ॥
 ସାବର ମୋହି ପୁତ୍ର କଥା ସୁନାଇ । ସୁନି ବୋଲେ ମୁନି ଗିରୀ ସୁହାଞ୍ଜି ॥୫॥
 ରାମଚରିତ ସର ଗୁପ୍ତ ସୁହାଣ୍ଡା । ସମ୍ଭୁ ପ୍ରସାଦ ତାତ ମେଁ ପାଣ୍ଡା ॥
 ତୋହି ନିଜ ଭଗତ ରାମ କର ଜାମ । ତାତେଁ ମେଁ ସବ କହେଉଁ ବଖାମ ॥୬॥
 ରାମ ଭଗତି କହୁ ନେ ଭର ନାସାଁ । କବହୁଁ ନ ତାତ କହିଅ କହୁ ପାସାଁ ॥
 ମୁନି ମୋହି ବିବିଧ ଭାଞ୍ଜି ସମୁଦାଣ୍ଡା । ମେଁ ସସ୍ତେମ ମୁନି ପଦ ସିରୁ ନାଣ୍ଡା ॥୭॥

ପୁଣି ପୁଣି ଅନୁତାପି ସବସ୍ତୁ ସେ ଅତି । ସାବରେ ତକାର ଆଖି ମୋତେ ନିଜ କତି ॥
 ମୋର ପରିତୋଷକଲେ ବିବିଧ ଭବରେ । ପୁଣି ରାମ ମନ୍ତ୍ର ଦେଲେ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ॥୮॥
 ବାଳକ-ରୂପ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଧ୍ୟାନ । କହୁଲେ ମୋ ଆଗେ ପୁନି କରୁଣାନ୍ଧଧାନ ॥
 ସୁନ୍ଦର ସୁଖଦ ମୋତେ ବଡ଼ ଭଲ ଲାଗେ । ପ୍ରଥମେ କହୁଛୁ ମୁହିଁ ତାହା ରୁନୁ ଆଗେ ॥୯॥
 ମୁନି ମୋତେ ଚହଁ କହୁକାଳ ରଖାଇଲେ । ରାମ-ଚରିତ-ମାନସ ବିଶ୍ରାନ୍ତ କହୁଲେ ॥
 ସାବରେ ଶ୍ରୀଶାର ମୋତେ ଏକଥା ଭାଷମ । ଭାଷିଲେ ପୁନି ଆବର ବାଣୀ ମନୋରମ ॥୧୦॥
 ଶ୍ରୀରାମଚରିତ-ସର ସୁନ୍ଦର ଗୁପ୍ତତ । ଶମ୍ଭୁ ପ୍ରସାଦ ତାତ, ହେଲି ମୁଁ ପ୍ରାପ୍ତତ ॥
 ତୋତେ ରଘୁପତିଙ୍କର ନିଜ ଭକ୍ତ ଜାଣି । ସମସ୍ତ କଥା ତୋ ଆଗେ କହିଲି ବଖାଣି ॥୧୧॥
 ରାମ ଭକ୍ତ ନାହିଁ ସାର ଦୁଇସ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ । କେବେହେଁ ବସ୍ତୁ, କହୁବ ନାହିଁ ତା' ଆଗରେ ॥
 ମୁନି ମୋତେ ବୁଝାଇଲେ ଅନେକ ପ୍ରକାର । ସସ୍ତେମେ ମୁଁ ମୁନି ପଦେ କଲି ନମସ୍କାର ॥୧୨॥

ପ୍ରଭୁ ମୁନିଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଭ୍ରଷ୍ଟ କରି ମୋର ପ୍ରେମର ପକ୍ଷପା ନେଲେ ॥ ୧ ॥ ମନ,
 ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ପ୍ରଭୁ ମୋତେ ତାଙ୍କ ନିଜର ଦାସ ବୋଲି ଜାଣିନେଲେ ।
 ସେତେବେଳେ ଭଗବାନ ମୁନିଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ପୁଣି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଦେଲେ । ରୁଷି ମୋଠାରେ
 ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଚରଣ (ଧ୍ୟାନ, ଅନ୍ଧୋଧ୍ୟ, ବିନୟ ଆଦି) ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ
 ବିଶେଷ ପ୍ରେମ ଥିବାର ଦେଖିଲେ ॥ ୨ ॥ ସେତେବେଳେ ସେ ଅତି ବିସ୍ମୟର ସହୃଦ
 ବାରମ୍ବାର ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ କଲେ ଏବଂ ମୋତେ ଆଦରରେ ଡାକି ନେଲେ । ସେ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ
 ମୋର ସନ୍ତୋଷବିଧାନ କଲେ ଏବଂ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ମୋତେ ରାମମନ୍ତ୍ର ଦେଲେ ॥ ୩ ॥
 କୃପାନ୍ଧଧାନ ମୁନି ମୋତେ ବାଳକ-ରୂପ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଧ୍ୟାନବିଧି ଶିଖାଇଲେ । ସୁନ୍ଦର
 ଓ ସୁଖଦାୟକ ଏହି ଧ୍ୟାନ ମୋତେ ଅତିଶୟ ଭଲ ଲାଗିଲା । ଭକ୍ତ ଧ୍ୟାନ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ
 ପ୍ରଥମେ ହିଁ ଶିଖାଇ ସାରିଛି ॥ ୪ ॥ ମୁନି କହୁ ସମୟ ଯାଏ ମୋତେ ସେହଠାରେ
 ତାଙ୍କର ପାଖରେ ରହିଲେ । ତଦନନ୍ତର ସେ ରାମଚରିତ ମାନସ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ।

ନିଜ କର କମଳ ପରସି ମମ ସୀସା । ହରଷିତ ଆସିଷ ଶାନ୍ତ ମୁଖସା ॥
 ରାମଭଗବତ୍ ଅବରଳ ଉର ତୋରେ । ବସିଛି ସଦା ପ୍ରସାଦ ଅବ ମୋରେ ॥୮॥
 ସଦା ରାମପ୍ରିୟ ହୋହୁ ତୁହୁ ସୁଭ ଗୁନ ଭବନ ଅମାନ ।
 କାମରୂପ ଇଚ୍ଛା ମରନ ଜ୍ଞାନ ବିରାଗ ନିଧାନ ॥୧୧୩(କ)॥
 ଜେହ୍ନି ଆଶ୍ରମ ତୁହୁ ବସବ ପୁନି ସୁମିରତ ଶ୍ରୀ ଭଗବନ୍ତ ।
 ବ୍ୟାପିଛି ତହିଁ ନ ଅବିଦ୍ୟା ଜୋଜନ ଏକ ପ୍ରଜନ୍ତ ॥୧୧୩(ଖ)॥
 କାଳ କର୍ମ ଗୁନ ଦୋଷ ସୁଭିତ୍ତ । କହୁ ଦୁଃଖ ତୁହୁହି ନ ବ୍ୟାପିଛି କାଞ୍ଚ ॥
 ରାମ ରହସ୍ୟ ଲଳିତ ବିଧି ନାନା । ଗୁପ୍ତ ପ୍ରକଟ ଇତିହାସ ପୁରାଣ ॥୧॥

ନିଜ କର-କଞ୍ଚେ କର ମୋ ଶିର ସ୍ପରଶ । ଅଶିଷ ଦେଲେ ମୁଖ ଶୋଭା ଦେଖ ॥
 ରାମ ଭକ୍ତ ଅବରଳ ହୃଦୟେ ତୋହର । ନିବାସ କରିବ ଏବେ ପ୍ରସାଦେ ମୋହର ॥୮॥
 ସଦା ରାମପ୍ରିୟ ହୋଇବ ତନୟ, ସଦ୍‌ଗୁଣାନୟ ଅମାନ ।
 କାମ-ରୂପ ପୁଷ୍ପ ସୁଲଭା ମରଣ ଜ୍ଞାନ-ବେରାଗ-ନିଧାନ ॥୧୧୩(କ)॥
 ଯେଉଁ ଆଶ୍ରମରେ ନିବାସ କରିବ ସୁଖ ଶ୍ରୀ ଭଗବନ୍ତ ।
 ଅବିଦ୍ୟା କଦାପି ନ ପାରିବ ବ୍ୟାପି ଏକ ଯୋଜନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ॥୧୧୩(ଖ)॥
 କାଳ କର୍ମ ଗୁଣ ଦୋଷ ସୁଭିତ୍ତ-ଜନିତ । କହୁ ଦୁଃଖ ନ ବ୍ୟାପିବ ତୋତେ କଦାଚିତ୍ ॥
 ରାମ ରହସ୍ୟ ଲଳିତ ନାନା ପ୍ରକାରରେ । ଗୁପ୍ତ ପ୍ରକଟ ଯେ ଇତିହାସ ପୁରାଣରେ ॥୧॥

ଆଦର ସହକାରେ ମୋତେ ଏହି କଥା ଶୁଣାଇ ପୁଣି ମୁନି ମୋତେ ସ୍ମରଣ ବାଣୀ
 କହିଲେ— ॥ ୫ ॥ “ହେ ବସ ! ମୁଁ ଶିବଙ୍କ କୃପାରୁ ଏହି ଗୁପ୍ତ ରାମଚରଣ ମାନସ
 ପାଇଥିଲି । ତୋତେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ‘ନିଜ ଭକ୍ତ’ ଜାଣିଲି । ଏହି ହେତୁ ମୁଁ ତୋତେ ସମସ୍ତ
 ଚରଣ ବିସ୍ତାରପୁରକ କହିଲି ॥ ୬ ॥ ହେ ବସ ! ଯେଉଁମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ପ୍ରତି ଭକ୍ତ ନାହିଁ, ସେହିମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଏହା କଦାପି କହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।”
 ମୁନି ମୋତେ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ମୁଁ ପ୍ରେମ ସହକାରେ ମୁନିଙ୍କ
 ଚରଣରେ ମସ୍ତକ ଅବନତ କଲି ॥ ୭ ॥ ମୁନିଙ୍କର ଆପଣା କର-କମଳରେ ମୋର
 ଶିର ସ୍ପର୍ଶ କରି ଆନନ୍ଦିତ ମନରେ ମୋତେ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ, “ଏଣିକି ମୋର
 କୃପାରେ ତୋର ହୃଦୟରେ ସଦା ପ୍ରଗତି ରାମଭକ୍ତ ନିବାସ କରିବ ॥ ୮ ॥
 ଦୋହା :—ରୂପେ ସଦା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରିୟ ହୁଅ ଏବଂ କଲାଶ-ସ୍ବରୂପ, ଗୁଣଧାମ,
 ମାନରହିତ, ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ରୂପ-ଧାରଣରେ ସମର୍ଥ, ସେହ୍ନାମରଣ ଏବଂ ଜ୍ଞାନ ବେରାଗର
 ଭଣ୍ଡାର ହୁଅ ॥ ୧୧୩ (କ) ॥ କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ, ଶ୍ରୀ ଭଗବାନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି
 ରୂପେ ଯେଉଁ ଆଶ୍ରମରେ ନିବାସ କରିବ, ସେହିଠାରୁ ଏକ ଯୋଜନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବିଦ୍ୟା
 (ମାୟାମୋହ) ବ୍ୟାପିବ ନାହିଁ ॥ ୧୧୩ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—କାଳ, କର୍ମ, ଗୁଣ,
 ଦୋଷ ଓ ସୁଭବରୁ ଜାତ କୌଣସି ଦୁଃଖ ଭ୍ରମଙ୍କୁ କଦାପି ବ୍ୟାପିବ ନାହିଁ । ନାନାବିଧ

କହୁ ଶ୍ରମ ଭୁକ୍ତ ଜାନକ ସବ ସୋଇ । ନିଜ ନବ ନେତ୍ର ଗୁମପଦ ହୋଇ ॥
 ଗୋ ଇଚ୍ଛା କରିହୁଏ ମନ ମାୟା । ହରି ପ୍ରସାଦ କହୁ ଦୁର୍ଲଭ ନାୟା ॥୨॥
 ସୁନ ମୁନ ଆସିବ ସୁନୁ ମଣିଷୀର । ବ୍ରହ୍ମଗିର ଭଲ ଗଗନ ଗଣ୍ଡାର ॥
 ଏକମସ୍ତ ତବ ବଚ ମୁନ ଜ୍ଞାନ । ସୁହ ମମ ଭଗତ କର୍ମ ମନ ବାମ ॥୩॥
 ସୁନ ନଭଗିର ହରଷ ମୋହି ଭୟୁର । ପ୍ରେମ ମଗନ ସବ ସଂସୟ ଗୟୁର ॥
 କରି ବିନୟ ମୁନ ଆୟୁ ପାଇ । ପଦସରୋଜ ପୁନ ପୁନ ପିରୁ ନାହି ॥୪॥
 ହରଷ ସହିତ ଏହି ଆଶ୍ରମ ଆୟୁର୍ । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସାଦ ଦୁର୍ଲଭ ବର ପାୟୁର୍ ॥
 ଇହା ବସତ ମୋହି ସୁନୁ ଖଗରସା । ସାତେ କଲପ ସାତ ଅରୁ ବାସା ॥୫॥
 କରଇ ସଦା ରଘୁପତି ଗୁନ ଗାନ । ସାବର ସୁନହିଁ ବିହଙ୍ଗ ସୁଜାନା ॥
 ଜବ ଜବ ଅର୍ପୁପୁଷ୍ପ ରଘୁବାସ । ଧରଣ୍ଡି ଭଗତ ହୃତ ମନୁଜ ସରାସ ॥୬॥

ଅନାୟାସେ ହୁଏ ସେହ ସକଳ ଜାଣିବୁ । ନିଜ ନବ ପ୍ରେମ ରାମ-ଚରଣେ ଲଭିବୁ ॥
 ଯାହା ଇଚ୍ଛା କୋର ମନ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇବ । ହରିଙ୍କ ପ୍ରସାଦେ କହୁ ହର୍ଷିତ ନୋହବ ॥୭॥
 ଶୁଣି ମୁନ ଆଶୀର୍ବାଦ ଶୁଣ, ମତି ଧାର । ବ୍ରହ୍ମବାଣୀ ହେଲ ତହୁଁ ଗଗନୁ ଗନ୍ତାର ॥
 ଏକମସ୍ତ ତବ ଗିର, ମୁନିବର ଜ୍ଞାନ । ଏ ମୋର ଭକତ ଅଟେ ମନ କର୍ମ ବାଣୀ ॥୮॥
 ଶୁଣନ୍ତେ ନଭ ବଚନ ହେଲି ପ୍ରମୋଦିତ । ମଗନ ପ୍ରେମେ, ସକଳ ସଂଶୟ ରହିତ ॥
 ବିନୟ କରି ମୁନଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇଣ । ପଦକଞ୍ଜେ ବାରମ୍ବାର ଶିର ନୁଆଁଇଣ ॥୯॥
 ହରଷିତ ମନେ ଏହି ଆଶ୍ରମେ ଅସିଲି । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦେ ବର ହର୍ଷିତ ପାଇଲି ॥
 ଏଠାରେ ରହନ୍ତେ ମୋତେ ଶୁଣ, ଶରଣ । ଅପାତ ହୋଇଗଲଣି କଲ୍ଲ ସପ୍ତବଂଶୀ ॥୧୦॥
 କରିବ ସତତ ରଘୁପତି ଶୁଣ ଗାନ । ସାବରେ ଶୁଣନ୍ତୁ ଓଗବୁଦ ସାବଧାନ ॥
 ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରରେ ଯେବେ ଯେବେ ରଘୁବାସ । ଧରନ୍ତୁ ଭକତ ହୃଦେ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ॥୧୧॥

ସୁନର ଶ୍ରୀରାମ ରହସ୍ୟ, ଯାହା ଇତିହାସ ଓ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓ ପ୍ରକାଶିତ
 (ବର୍ଣ୍ଣିତ ଓ ଲିଖିତ), ତାହା ତୁମେ ଅନାୟାସରେ ଜାଣିପାରିବ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ
 ରୁମର ନିଜ ନୂତନ ପ୍ରେମ ଜାତ ହେବ । ଆପଣା ମନରେ ତୁମେ ଯାହା କହୁ ଇଚ୍ଛା
 କରିବ, ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ କୃପାରୁ ତାହା ହର୍ଷିତ ହେବନାହିଁ ॥ ୧-୨ ॥ ହେ ଧୀରମତି ଗରୁଡ଼ !
 ଶୁଣନ୍ତୁ, ମୁନଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ଶୁଣି ଆକାଶରେ ଗନ୍ତାର ବ୍ରହ୍ମବାଣୀ ହେଲା—“ହେ ଜ୍ଞାନ
 ମୁନ ! ତୁମ ବଚନ ସତ୍ୟ ହେଉ । ଏ ମନ, କର୍ମ ଓ ବଚନରେ ମୋର ଭକ୍ତ ।” ॥ ୩ ॥
 ଆକାଶବାଣୀ ଶୁଣି ମୋ ମନରେ ଅତି ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା । ମୁଁ ପ୍ରେମମୟ ହୋଇଗଲି
 ଏବଂ ମୋର ସମସ୍ତ ସନ୍ଦେହ ଅସମ୍ଭବ ଗଲା । ତବନନ୍ତର ମୁନିଙ୍କୁ ବିନତି କରି ଆଜ୍ଞା ପାଇ
 ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ତାଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ପ୍ରଣାମ କରି ସହର୍ଷ ଏହି ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିଲି ।
 ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପାରୁ ମୁଁ ହର୍ଷିତ ବର ପାଇଲି । ହେ ପଶିତା ! ମୋର ଏହଠାରେ
 ବାସ କରିବାର ସତ୍ତା ଲାଗି କଲ୍ଲ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲଣି ॥ ୪-୫ ॥ ମୁଁ ଏହଠାରେ

ତବ ତବ ଜାଇ ରାମପୁର ରହଇଁ । ସିନ୍ଧୁଲାଇ ବଲେକ ସୁଖ ଲହଇଁ ॥
 ପୁନ ଉର ରାଣି ରାମ ସିନ୍ଧୁରୁପା । ନିଜ ଆଶ୍ରମ ଆସୁଇଁ ଖଗଭୁପା ॥୭॥
 କଥା ସକଳ ମେଁ ଭୁଞ୍ଜି ସୁନାଇ । କାଗ ଦେହ ଜେହିଁ କାରନ ପାଇ ॥
 କହିଇଁ ତାତ ସବ ପ୍ରସ୍ତ ଭୁଞ୍ଜାଣ । ରାମ ଭଗତ ମହିମା ଅତି ଶୁଣ ॥୮॥
 ତା ତେଁ ସୁଦ୍ଧ ତନ ମୋହି ପ୍ରିୟ ଭୟୁର ରାମପଦ ନେହ ।
 ନିଜ ପ୍ରଭୁ ଦରସନ ପାୟୁଇଁ ଗଏ ସକଳ ସଂଦେହ ॥୧୧୪(କ)॥

ମାସପାୟସୁଣ, ଉନବିଂଶ ବିଶ୍ରାମ

ଭଗତ ପଛ ହଠ କରି ରହେଇଁ ଖଣ୍ଡି ମହାରିଷି ସାପ ।
 ମୁନ ଦୁର୍ଲଭ ବର ପାୟୁଇଁ ଦେଖନ୍ତୁ ଭଜନ ପ୍ରତାପ ॥୧୧୪(ଖ)॥

ତେବେ ତେବେ ରାମପୁରେ ଯାଇ ପୁଁ ରହଇ । ଶିଶୁ-ଲୀଳା ଅବଲେକ ଆନନ୍ଦ ଲଭଇ ॥
 ପୁଣି ଦୁହ ମଧ୍ୟେ ରାଣି ରାମ-ଶିଶୁ-ରୂପ । ଆପଣା ଆଶ୍ରମେ ଫେରି ଆସେ ଖଗ-ଭୁପ ॥୭॥
 ସକଳ କଥା ବୁଝୁକୁ କହିଲି ବୁଝାଇ । ଯେଉଁ କାରଣରୁ କାକ ତନ୍ତୁ ଅଛୁ ପାଇ ॥
 କହିଲି ତାତ, ପୁଁ ତବ ସକଳ ପ୍ରଣନ । ରାମ ଭଗତ ମହିମା ଅପାର ଗହନ ॥ ८॥
 ତେଣୁ ଏହି ଦେହ ମୋତେ ଲରେ ପ୍ରିୟ ହେଲୁ ରାମପଦେ ସ୍ନେହ ।
 ନିଜ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଦର୍ଶନ ପାଇଲି ରୁଚିଲ ସବ ସନ୍ଦେହ ॥୧୧୪(କ)॥
 ଭକ୍ତ ପକ୍ଷେ ହଠ କରିଣ ରହନ୍ତେ ଦେଲେ ମହାମୁନି ଶାପ ।
 ମୁନ ସ୍ତବ୍ଧଭ ବର କଲି ଲଭ, ଦେଖ ଭଜନ ପ୍ରତାପ ॥୧୧୪(ଖ)॥

ସବଦା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶ୍ରୀରାମଲୀ ଗାଳ କରେ ଏବଂ ଜ୍ଞାନ ପର୍ଯ୍ୟାମାନେ ଆଦରରେ ତାହା
 ଶୁଣନ୍ତି । ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରରେ ଶ୍ରୀ ରାମଙ୍କର ଭକ୍ତ ନିମନ୍ତେ ଯେବେ ଯେବେ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର
 ଧାରଣ କରନ୍ତି, ସେହି ସେହି ସମୟରେ ପୁଁ ଯାଇ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନିକଟରେ ବାସ କରେ
 ଏବଂ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଶିଶୁ-ଲୀଳା ଦେଖି ସୁଖଲଭ କରେ । ହେ ପରିରାଜ ! ତତନନ୍ତର
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶିଶୁ-ରୂପକୁ ଦୃଢ଼ସ୍ୱରେ ଧାରଣ କରି ପୁଁ ଆପଣା ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରିଆସେ ॥୭-୮॥
 ଯେଉଁ କାରଣରୁ ପୁଁ କାକ-ଶରୀର ପାଇଲି, ସେହି ସମସ୍ତ କଥା ଆପଣଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ
 ଦେଲି । ହେ ବନ୍ଧୁ ! ପୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସମସ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର କହିଲି । ଆହା, ଶ୍ରୀରାମ-
 ଭକ୍ତର ଅତି ବିରାଟ ମହିମା । ॥ ୮ ॥ କୋହା :—ଏହି ଶରୀରରେ ମୋତେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଚରଣରେ ପ୍ରେମ ମିଳିଅଛି । ସ୍ତବ୍ଧ ଏହି କାକ-ଶରୀର ମୋର ଅତି ପ୍ରସ୍ତ ଅଟେ ।
 ଏହି ଶରୀରରେ ପୁଁ ନିଜ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇଲି ଏବଂ ମୋର ସମସ୍ତ ସନ୍ଦେହ ଦୂର
 ହେଲା ॥ ୧୧୪ (କ) ॥ ପୁଁ କିନ୍ତୁ କହି ଭକ୍ତପକ୍ଷ ଉପରେ ଦୃଢ଼ ରହଲି । ସେହି ହେତୁ
 ଲେଖଣୀ ମହିଷି ମୋତେ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହାର ଫଳ ଏହା
 ହେଲା ଯେ, ମୁନିଜନ-ଦୁର୍ଲଭ ଏହି ବରଦାନ ପୁଁ ପାଇଲି । ଭଜନର ପ୍ରତାପ ତ

ଜେ ଅସି ଭଗତ ଜାନ ପରିହରଣ । କେବଳ ଜ୍ଞାନ ହେବୁ ଶ୍ରମ କରଣ ॥
 ତେ ଜତ କାମଧେନୁ ଗୁହଁ ଜାଗୀ । ଖୋଜତ ଆକୁ ଫିରୁଣି ପୟ ଲାଗୀ ॥୧॥
 ସୁନୁ ଖଗେସ ହରିଭଗତ ବିହାରି । ଜେ ସୁଖ ରୁହଣି ଆନ ଉପାରି ॥
 ତେ ସଠ ମହାସିନ୍ଧୁ ବିନୁ ତରମ । ପେରି ପାର ରୁହଣି ଜତ କରମ ॥୨॥
 ସୁନି ଭୁସୁଣି କେ ବଚନ ଭବାନୀ । ବୋଲେଉ ଗରୁଡ଼ ହରଷି ମୁଦୁବାନୀ ॥
 ତବ ପ୍ରସାଦ ପ୍ରଭୁ ମମ ଭର ମାୟା । ସ୍ବସୟ ସୋକ ମୋହ ଭ୍ରମ ନାୟା ॥୩॥
 ସୁନେଉଁ ପୁମାତ ଗମ ଗନ ଗ୍ରାମ । କୁହୁଷ କୃପା ଲହେଉଁ ବିଶ୍ରାମ ॥
 ଏକ ବାତ ପ୍ରଭୁ ପୁଞ୍ଜୁଁ ତୋଷା । କହୁଡ଼ ବୁଝାଇ କୃପାକ୍ଷ ମୋଷା ॥୪॥
 କହଣି ସନ ମୁନି ବେଦ ପୁରାଣ । ନହିଁ କହୁ ଦୁର୍ଲଭ ଜ୍ଞାନ ସମାଧାନ ॥
 ସୋଇ ମୁନିକୁହୁ ସନ କହେଉ ଗୋସାଇଁ । ନହିଁ ଆଦରେହୁ ଭଗତ ଖ ନାହିଁ ॥୫॥

ଜାଣି ହୁକା ଯେ ଏମନ୍ତ ଭକ୍ତ ପରିହରେ । କେବଳ ଜ୍ଞାନ ନିମନ୍ତେ ପରିଶ୍ରମ କରେ ॥
 ସେ ଜତ ଗୁହରେ ଉଷ କାମଧେନୁ ତ୍ୟାଗି । ଖୋଜି ବୁଲୁଥାଏ ଅବଦନେ, ଧାର ଲାଗି ॥୧॥
 ଶୁଣି ଶରପତ, ତେଜି ହରିଙ୍କ ଭକତ । ଅନ୍ୟ ଉପାୟରେ ସୁଖ ଯେ ଅଭିଳଷନ୍ତ ॥
 ସେ ମୁର୍ଖ ଭରଣୀ ବିନା ଅପାର ସାଗର । ପହଁରି ପାର ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ପାମର ॥୨॥
 ଶୁଣି କାକ ଭୁଞ୍ଜିର ବଚନ, ଭବାନୀ ! ଶୁଣିଲ ଗରୁଡ଼ ହରଷିତେ ମୁହୁ ବାଣୀ ॥
 ରୁମ୍ଭ ପ୍ରସାଦରେ ପ୍ରଭୁ, ହୃଦୟେ ମୋହର । ନାହିଁ ଶୋକ ମୋହଭ୍ରମ ସଂଶୟ ନିକର ॥୩॥
 ଶୁଣିଲି ପବନ ରଘୁପତି ଗୁଣଗ୍ରାମ । ରୁମ୍ଭ ଅନୁଗ୍ରହେ ଏବେ ଲଭିଲି ବିଶ୍ରାମ ॥
 ପରୁରେ ନାଥ, ରୁମ୍ଭକୁ ମୁଁ ଏକ ବିଷୟ । କହୁନୁ ବୁଝାଇ ମୋତେ, କରୁଣାନିୟ ॥୪॥
 ବଖାଣନ୍ତୁ ସନ ମୁନି ନିଗମ ପୁରାଣ । ଜ୍ଞାନ ସମାଧାନ ହୁଇଁଲ ନାହିଁ କହୁ ଆନ ॥
 ତାହା ମୁନିରୁମ୍ଭ ଆରେ କହୁଲେ ଗୋସାଇଁ । ଭକତ ସମ ଆଦର ନ କଲ କପାଇଁ ॥୫॥

ବେଷନ୍ତୁ ! ॥ ୧୪୪ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ଯେଉଁମାନେ ଭକ୍ତର ଏହି ମହତ୍ତ୍ବା ଜାଣି
 ହୁକା ତାହାକୁ ପରିହାର କରନ୍ତି ଏବଂ କେବଳ ଜ୍ଞାନ ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରମସାଧନ କରନ୍ତି,
 ସେହି ମୁର୍ଖମାନେ ଘରେ ଉଷ କାମଧେନୁକୁ ଗୁଣି ହୁଏ ନିମନ୍ତେ ଅଭିଷେକ ଖୋଜି
 ଖୋଜି ବୁଲନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ହେ ପଶ୍ଚାତ୍ତପ ! ଶୁଣନ୍ତୁ: ଯେଉଁମାନେ ହରି-ଭକ୍ତ ଗୁଣ ଅନ୍ୟ
 ଉପାୟରେ ସୁଖ କାମନା କରନ୍ତି, ସେହି ମୁର୍ଖ ଓ ଜତକର୍ମୀ (ହତଭାଗ୍ୟ)ମାନେ
 ମହାସମୁଦ୍ରକୁ ବିନା ଜାହାଜରେ ପାର ହେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ॥ ୨ ॥ ଶିବ କହନ୍ତି,
 "ହେ ଭବାନୀ ! ଭୁଞ୍ଜିଲ ବଚନ ଶୁଣି ଗରୁଡ଼ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ କୋମଳ
 ବାଣୀରେ କହୁଲେ—'ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ମୋର ହୃଦୟରେ ଏବେ
 ସନ୍ତୋଷ, ଶୋକ, ମୋହ ଓ ଭ୍ରମ ଆଉ କିଛି ହେଲେ ରହିଲା ନାହିଁ । ॥ ୩ ॥ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ
 କୃପାରୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପବନ ଗୁଣାବଳୀ ଶୁଣିଲି ଏବଂ ଶାନ୍ତ ଲାଭ କଲି । ହେ ପ୍ରଭୋ !
 ଏବେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ପଚାରୁଛି । ହେ କୃପାସାଗର ! ମୋତେ

ଜ୍ଞାନନ୍ତ ଉଗତିନ୍ତ ଅନ୍ତର କେତା । ସକଳ କହନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ କୃପା-ନିକେତା ।
 ସୁନି ଉରଗାରି ବଚନ ସୁଖ ମାନା । ସାବର ବୋଲେଉ କାଗ ସୁଜାନା ॥୭॥
 ଉଗତିନ୍ତ ଜ୍ଞାନନ୍ତ ନହିଁ କହୁ ଭେଦା । ଉଭୟ ହରଣ୍ଡି ଭବସଭବ ଶେଦା ।
 ନାଥ ମୁଖସ କହଣ୍ଡି କହୁ ଅନ୍ତର । ସାବଧାନ ସୋଉ ସୁନୁ ବିହଙ୍ଗବର ॥୮॥
 ଜ୍ଞାନ ବିରାଗ ଜୋଗ ବିଜ୍ଞାନ । ଏ ସବ ପୁରୁଷ ସୁନନ୍ତ ହରିଜାନା ।
 ପୁରୁଷ ପ୍ରତାପ ପ୍ରବଳ ସବ ଭାଗ । ଅବଳ ଅବଳ ସହଜ ଜଡ଼ ଜାଗ ॥୯॥

ପୁରୁଷ ତ୍ୟାଗି ସକ ନାରିନ୍ତ ଜୋ ବିରକ୍ତ ମତି ଧୀର ।

ନ ତୁ କାମୀ ବିଷୟାବସ ବିମୁଖ ଜୋ ପଦ ରଘୁବୀର ॥୧୧୫(କ)॥

ସୋଉ ମୁନି ଜ୍ଞାନନିଧାନ ମୃଗନୟନ ବିଧୁ ମୁଖ ନିରସି ।

ବିବସ ହୋଇ ହରିଜାନ ନାର ବିଷ୍ଣୁ ମାୟା ପ୍ରକଟ ॥୧୧୫(ଖ)॥

ନାଥ, ଜ୍ଞାନ ଭକ୍ତ ମଧ୍ୟେ କେତେକେ ଅନ୍ତର । କହନ୍ତୁ ହୃଦାଈ ତାହା, କରୁଣାସାଗର ॥
 ଶୁଣି ବୈଦେହୀ ବାଣୀ ପ୍ରମୋଦଲଭଣ । ସାବରେ ଶୁଣିଲ କାକ ଭୁଞ୍ଜି ପ୍ରସାଣ ॥୧॥
 ଜ୍ଞାନ ଅଉ ଭକ୍ତ ମଧ୍ୟେ ନାହିଁ କହୁ ଭେଦ । ଉଭୟେ ହରନ୍ତି ଭବ-ସମୁଦ୍ର ଶେଦ ॥
 ନାଥ, ମୁନିବର କହୁ କହନ୍ତି ଅନ୍ତର । ସାବଧାନେ ଶୁଣ ତାହା, ବିହଙ୍ଗ ପ୍ରବର ॥୨॥
 ଜ୍ଞାନ, ବରାଣ୍ୟ, ଯୋଗ, ଆବର ବିଜ୍ଞାନ । ଏ ସବେ ପୁରୁଷ ରୂପ ଶୁଣ, ହରିନାନ ॥
 ପୁରୁଷ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରତାପୀ ପ୍ରବଳ । ଅବଳା ସହଜେ ଜଡ଼ ଜାତି ସ୍ଥାନ-ବଳ ॥୩॥

ପୁରୁଷ ନାଶକ୍ତ ତ୍ୟାଗ କରପାରେ ଯେ ବିରକ୍ତ ମତି ଧୀର ।

ନ ପାରନ୍ତି କାମୀ, ବିଷୟେ ଆସକ୍ତ, ପରାତ୍ମ-ପୁଣ ରଘୁବୀର ॥୧୧୫(କ)॥

ବିଲେକ ବି ଜ୍ଞାନ-ନିଧାନ ମୁଖୀ ମୁଖୀ ବିଧୁବଦନ ।

ହୁଅନ୍ତି ବିବସ, ପ୍ରକଟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ, ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ମାୟା-ରମଣୀ ॥୧୧୫(ଖ)॥

ହୃଦାଈ କୁହନ୍ତୁ ॥ ୪ ॥ ସହ, ମୁନି ଓ ପୁରାଣମାନେ କହନ୍ତି—ଜ୍ଞାନ ସମାନ ହୁଏ
 ଆଉ କହୁ ନାହିଁ । ହେ ଗୋସାଇଁ ! ମୁନି ସେହି ଜ୍ଞାନ ଆପଣଙ୍କୁ କହଲେ, କହୁ ଆପଣ
 ଭକ୍ତ ଭଳି ତାହାକୁ ଆଦର କଲେ ନାହିଁ ॥ ୫ ॥ ହେ କୃପାଧାମ ! ଜ୍ଞାନ ଓ ଭକ୍ତି
 ମଧ୍ୟରେ କେତେ ଅନ୍ତର ? ଏ ସବୁ ମୋତେ କୁହନ୍ତୁ ।” ଗରୁଡ଼ଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ପୂଜାର୍ଚ୍ଚ
 କାକଭୁଞ୍ଜି ପୁଣ ପାଇଲେ ଏବ ଆଦରରେ କହଲେ—“ଭକ୍ତ ଓ ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟରେ କହୁ
 ହେଲେ ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ । ସଂସାରରୁ ଜାତ ଜ୍ଞେଷ୍ଠଙ୍କୁ ଉଭୟେ ହରଣ କରନ୍ତି ।
 ହେ ନାଥ ! ମୁଖ୍ୟରମାନେ ଏ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରେ କହୁ ପ୍ରଭେଦ କହନ୍ତି । ହେ ବିହଙ୍ଗମ-
 ବର ! ତାହା ସାବଧାନ ହୋଇ ଶୁଣନ୍ତୁ ॥ ୬ ॥ ହେ ହରିବାହନ ! ଶୁଣନ୍ତୁ; ଜ୍ଞାନ,
 ବୈରାଗ୍ୟ, ଯୋଗ ଓ ବିଜ୍ଞାନ—ଏ ସମସ୍ତେ ପୁରୁଷ । ପୁରୁଷର ପ୍ରତାପ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ
 ପ୍ରବଳ । ଅବଳା (ମାୟା) ସ୍ବାଭବିକ ଭାବରେ ନିବଳ ଓ ଜନ୍ମରୁ ଜଡ଼ ବା ମୂର୍ଖ ॥ ୮ ॥
 କୋହା :—ସରନ୍ତୁ ଯେ ବୈରାଗ୍ୟବାନ୍ ଓ ଧୀରମତି ପୁରୁଷ, ସେ ସ୍ବାକ୍ତ ତ୍ୟାଗ

ଭଣ୍ଡା ନ ପଛପାତ କହୁ ଶୁଣଇଁ । ବେଦ ପୁରାଣ ସନ୍ତ ମତ ଶୁଣଇଁ ॥
ମୋହ ନ ନାହିଁ ନାହିଁ କେଁ ରୂପା । ପଲ୍ଲଗାର ପୁତ୍ର ଶକ୍ତି ଅନୁପା ॥୧॥
ମାୟା ଭଗତି ସୁନହୁ କୁହୁ ଦୋଷ । ନାଶକର୍ତ୍ତା ଜାନଇ ସବ କୋଷ ॥
ସୁନ ରଘୁନାଥ ଉଗତି ପିଆସ । ମାୟା ଖରୁ ନର୍ତ୍ତକୀ ବିରାଜ ॥୨॥
ଭଗତି ହି ସାମୁକଲ ରଘୁରାୟ । ତା ତେଁ ତେହ ଉପପତି ଅତି ମାୟା ॥
ରାମ ଭଗତି ନିରୁପମ ନିରୁପାଧୀ । ବସଇ ଜାୟୁ ଉର ସଦା ଅକାଧୀ ॥୩॥
ତେହ ବିଲେକ ମାୟା ସବୁରୁଷ । କର ନ ସକଲ କହୁ ନିଜ ପ୍ରଭୁତା ॥
ଅସ ବିରୁଷ ନେ ମୁନି ବିଜ୍ଞାନ । ଜାତହିଁ ଭଗତି ସକଲ ସୁଖ ଖାମା ॥୪॥
ସୁତ ରହସ୍ୟ ରଘୁନାଥ କର ବେଶି ନ ଜାନଇ କୋଇ ।

ଜୋ ଜାନଇ ରଘୁପତି କୃପା ସପନେହୁଁ ମୋହ ନ ହୋଇ ॥୧୨୭(କ)॥

ଏଠାରେ ପୁଁ ପଛପାତ କହୁ ନ ରଖୁ । ବେଦ ପୁରାଣ ସମ୍ମତ ମତ ବଖାଣୁ ॥
ମୋହତ ନ ହୁଏ ନାଶ ରୂପ ଦେଖି ନାଶ । ଅନୁପମ ଅଟେ ଏହୁ ଜାତି, ପଲ୍ଲଗାର ॥୧॥
ମାୟା ଭଗତି ଉଦ୍ଭବେ ଶୁଣ, ଶରପତି । ନାଶକର୍ତ୍ତାରେ ଗଣନା, ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ॥
ପୁଣି ଶ୍ରୀରାମକୁ ଭକ୍ତ ପ୍ରୀତି ଅତିଶୟ । ମାୟା ବିରାଜ ଅଟଇ ନର୍ତ୍ତକୀ ନିଶ୍ଚୟ ॥୨॥
ସାମୁକଲ ରଘୁମଣି ଭକତି ଉପରେ । ସେହେତୁ ମାୟା ତାହାକୁ ଅତି ଭୟ କରେ ॥
ନିରୁପମ ନିରୁପାଧି ଶ୍ରୀରାମ-ଭକତି । ଯା'ର ହୃଦେ କରେ ସଦା ଅକାଧ ବସତି ॥୩॥
ତାହାକୁ ବିଲେକ ମାୟା ସଙ୍ଗୋଚଇଭଇ । ଆପଣା ପ୍ରଭୁକୁ କହି କର ନ ପାରଇ ॥
ଏମନ୍ତ ବିରୁଷ ଯେ ବିଜ୍ଞାନ ମୁନିବର । ମାଗନ୍ତି ଭକ୍ତି, ସକଲ ଶୁଭ ସୁଖାକର ॥୪॥

ଏ ସୁତ ରହସ୍ୟ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁଖ ଜାଣି ନ ହୁଅଇ ।

ରାମଙ୍କ କୃପାରେ ଯେ ଜାଣି ପାରଇ ସ୍ବପ୍ନେ ମୋହ ନ ଲଭଇ ॥୧୨୭(କ)॥

କର ପାରନ୍ତି । ବିଷୟାଧୀନ ଏବଂ ରଘୁନାଥଙ୍କ ତରଣ ପ୍ରତି ବିପ୍ରଣ କାମୁକ ପ୍ରଭୁଷ
ତାହାକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୧୨୫ (କ) ॥ ଜ୍ଞାନ-ଭଣ୍ଡାର ମୁନି ପ୍ରଭା
ମୁଗନସୁଖର ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ ଦେଖି ତାହାର ଅଧୀନ ହୋଇ ପଡନ୍ତି । ହେ ଗରୁଡ !
ସାକ୍ଷାତ୍ ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ମାୟା ହିଁ ନାଶ ରୂପରେ ପ୍ରକାଶ ଲଭ କରେ ॥ ୧୨୫ (ଖ) ॥
କୌପାରି — ଏଠାରେ ପୁଁ କହି ପଛପାତ ରଖୁ ନାହିଁ । ବେଦ, ପୁରାଣ ଓ ସାଧୁ-
ସନ୍ତମାନଙ୍କର ମତ (ଟିକାନ୍ତ) ହିଁ କହୁଛି । ହେ ଗରୁଡ ! ଏହା ଅନୁପମ ଶକ୍ତି ଯେ
ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀର ରୂପରେ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ମୋହତ ହୁଏ ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ଆପଣ ଶୁଣନ୍ତୁ,
ମାୟା ଓ ଭକ୍ତି — ଏ ହେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ-ସ୍ବରୂପା । ଏହା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ପୁଣି ଭକ୍ତ ରଘୁନାଥଙ୍କର
ପ୍ରିୟ ଅଟେ । ବିରାଜ ମାୟା ତ ନିଶ୍ଚୟ ନଟୀ ॥ ୨ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଭକ୍ତିର ବିଶେଷ
ଅନୁକୂଳ । ଏହୁ ହେତୁ ମାୟା ସେହି ଭକ୍ତିକୁ ଅତି ମାନ୍ୟରେ ଡରେ । ଯାହାର ହୃଦୟରେ
ଉପମାରହତ ଓ ଉପାଧିରହତ (ବିଶୁଦ୍ଧ) ରାମ-ଭକ୍ତି ସଦାସଦା ଅକାଧରେ ନିବାସ

ଘିରୁ ଶୁଣି ଉଠିବି କର ଭୋଗ ସୁନନ୍ଦୁ ପୁଣ୍ୟନ ।

ତୋ ସୁନି ହୋଇ ରାମପଦ ପ୍ରୀତି ସଦା ଅବିଚାରୀ ॥୧୭(୫)॥
ସୁନନ୍ଦୁ ତାତ ସୁଦ୍ଧ ପିତୃ କହାଂ । ସମ୍ପଦେ ବନେ ନ ନାହିଁ ବ୍ୟାପ ।
ଶିଶୁର ଅଂସ ଶାବ ଅବିନାଶୀ । ତେଜନ ଅମଳ ସହଜ ସୁଖରାସୀ ।
ସୋ ମାୟାବସ ଭୟୁତ ଗୋସାହି । ବ୍ୟୋ ଘର ମରବଟ ଘ ନାହିଁ ।
ଜଡ଼ ତେଜନହିଁ ଗୁରୁ ପରି ଗଣି । ଜଗପି ମୃଷା ଛୁଟିବି କଟିନିହି ।
ତବ ତୋ ଶାବ ଭୟୁତ ସଂସାରୀ । ଛୁଟି ନ ଗୁରୁ ନ ହୋଇ ପୁଣ୍ୟାସୀ ।
ଶ୍ରୀତି ପୁରାଣ ବହୁ କହେଉ ଉପାସୀ । ଛୁଟି ନ ଅଧିକ ଅଧିକ ଅଧିକାସୀ ॥୧॥

ଜନ ଭକ୍ତି ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଭେଦ ଆବର ଶୁଣି ନାଥ, ପ୍ରସନ୍ନ ।

ତାହା ଶୁଣି ହୁଏ ରାମାଙ୍କ ପଦେ ପ୍ରୀତି ସଦା ଅବିଚାରୀ ॥୧୭(୬)॥
ଶୁଣିବେନିବେଦ, ଏହି ଅନନ୍ତ କାହାଣୀ । ଅନୁଭବ-ଯୋଗୀ, କହୁ ନ ହୁଏ ବ୍ୟାପୀ ॥
ଶିଶୁର ଅଂସ ଅଟଇ ଶବ ଅବିନାଶ । ତେଜନ ଅମଳ ସହଜ ସୁଖରାସୀ ।
ସୋ ମାୟାବସ ହୋଇବି, ବହୁକାଳନ । ଶୁଣି ମନ୍ତ୍ର ସଦୃଶ ହୋଇବି ବନନ ॥
ଜଡ଼ ତେଜନ ମଧ୍ୟରେ ଗୁରୁ ପ୍ରସନ୍ନ । ଯତାପି ମୃତ୍ୟୁ, ଚିତ୍ତିବା ନିଜ ହୋଇବୁ ॥
ସେତେବୁ ଶବ ହୋଇବି ଅସାଧୁବିଶେଷ । ଗୁରୁ ନ ଚିତ୍ତିବି, ହୁଏ ନ ଲଭଇ ଶେଷ ॥
ଶ୍ରୀତି ପୁରାଣ ବହୁକାଳ ଉପାସୁ ଅନେକ । ନ ଚିତ୍ତି ଅଧିକ ହୁଏ ଅଧିକ ଅଧିକ ॥

ନରେ, ତାହାକୁ ତେଜି ମାୟା ସଙ୍କୋଚ କରେ । ତାହା ଉପରେ ସେ ନିଜାଣି କର
ପ୍ରଭୁକୁ ନାହିଁ କଳାରେ ନାହିଁ । ଏହା ଚିତ୍ତର ବରବିଦ୍ୟାପ୍ରକାଶେ ସଦା ପ୍ରଭୁର ବଳି
ଭକ୍ତି ହିଁ ମାଗନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଶ୍ରୀ ରାମାୟଣ ଏହି ପ୍ରଭୁ ରାମାୟଣ ଶ୍ରୀରାମ ଚରଣ
ନାହିଁପାରେ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ରାମାୟଣକୁ ପା ହେଉ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ନାହିଁପାରେ,
ତାହାକୁ ସମ୍ପଦେ ହୋଇ ମୋହ ହାସ କରେ ନାହିଁ ॥ ୧୭ (୬) ॥ ହେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ
ସମ୍ପଦ ! ଜନ ଓ ଭକ୍ତିର ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭେଦ ଶୁଣନ୍ତୁ । ଏହା ଶୁଣିବେ ଶ୍ରୀରାମ
ଚରଣ-ପ୍ରସନ୍ନରେ ସଦା ଅବିଚାରୀ ପ୍ରେମ ହୋଇଯାଏ ॥ ୧୭ (୬) ॥ କୌପାଣି :—
ହେ ତାତ ! ଏହି ଅନନ୍ତସୟ କାହାଣୀ (ସ୍ତୋତ୍ର) ଶୁଣନ୍ତୁ । ଏହା ଶୁଣିବା ବା ଅନୁଭବ
କରିବାର ବିଷୟ, କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ । ଶବ ଶିଶୁର ଅଂସ । ଅବିଚାର ଏହା
ଅବିନାଶ, ତେଜନ, ଅମଳ ଓ ହେବତା ହେଉ-ଶୁଣି ॥ ୧ ॥ ହେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ! ଏହା
ମାୟାବସ ହୋଇ ଶୁଣି ଓ ବାବର ପରି ପ୍ରସନ୍ନ ପ୍ରସନ୍ନ ବନେରେ ପଡ଼ିଯାଏ । ଏହି
ରୂପେ ତେଜନ ଓ ଜଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଗୁରୁ ପ୍ରସନ୍ନ । ହେଉ ଗୁରୁ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ହୋଇ
ଭକ୍ତିରୁ ପ୍ରତିନିଧି କଳା ଏହା ପ୍ରସନ୍ନରେ ବହୁକାଳ ହୋଇପଡ଼େ ॥ ୧ ॥ ହେ
ସମ୍ପଦାରୁ ଶବ ସଂସାରୀ (ଜନ୍ମ-ମରଣ-ବିଚାର) ହୋଇବୁ ବୋଲି ଜାଣ ।
ଏବେ ଶ୍ରୀ ଗୁରୁ ଗୁରୁ ଅଧିକ ନ ଖୋଲେ କି ସେ ଶୁଣି ନ ହୁଏ । ବେଦ ଓ ପୁରାଣେ

ଖବ ହୃଦୟଁ ତମ ମୋହ ବିସେଷୀ । ଗୁଠି ଛୁଟି କମି ପରଲ ନ ଦେଖି ।
 ଅଥ ସଂଜୋଗ ଛାପ ଜବ କରଇ । ତବହୁଁ କବାଚତସୋ ନରୁଅରଇ ॥୪॥
 ସାହୁଁକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଧେନୁ ସୁଦାଈ । ଜୋଁ ହରି କୃପା ହୃଦୟଁ ବଧ ଆଇ ।
 ଜପ ତପ ବ୍ରତ ଜମନସୁମ ଅପାସ । ଜେ ଶ୍ରୁତି କହ ସୁର ଧର୍ମ ଅରୁର ॥୫॥
 ତେଇତୁନ ହରିତ ଚରେ ଜବ ଗାଇ । ଶବ ବଳ ସିଧୁ ପାଇ ପେହାତି ।
 ନୋଇ ନିବୃତ୍ତି ପାସ ବିସ୍ବାସ । ନିର୍ମଳ ମନ ଅଶ୍ବର ନିଜ ଦାସ ॥୬॥
 ପରମ ଧର୍ମମୟ ପୟ ଦୁହିଁ ଶୁଭ । ଅର୍ପୁଟେ ଅନଳ ଅକାମ ବନାଇ ।
 ଗୋଷ ମନ୍ତ୍ରତ ତବ ଛମାଁ କୁଜାଣେ । ଧୃତି ସମ ଜାଣୁକୁ ଦେଇ ଜମାଣେ ॥୭॥
 ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟେ ବିରୁର ମଥାମ । ବମ ଅଧାର ରଜ ସତ୍ୟ ସୁବାମ ॥
 ତବ ମଥୁ କାନ୍ତି ଲେଇ ନବମତା । ବିମଳ ବିରାଗ ସୁଭଗ ସପ୍ନମତା ॥୮॥

ଖବ ହୃଦେ ମୋହ ଘୋର ଶମିର ଆଜ୍ଞା । ଦେଖା ନ ପଡଇ ଗୁଠି ଫିଟିବ କେସନ ॥
 ଏମନ୍ତ ସଂଯୋଗ ଯେବେ ଉତ୍ତର କରଇ । ତେବେ ଜାଣି କବାଚତ ସେ ଗୁଠି ଫିଟଇ ॥୪॥
 ସାହୁଁକ ଶ୍ରଦ୍ଧା-ସୁରସ ହୃଦୟରେ ଯେବେ । ଶ୍ରୀହରି କୃପାରେ ଆସି ବାସ କରେ କେବେ ॥
 ଜପ ତପ ବ୍ରତ ଶମ ନିସୁମ ଅପାର । ଶ୍ରୁତି ଯାହା କହେ ଶୁଭ ଧରମ ଆରୁର ॥୫॥
 ସେ ହରିତ ଚରଣରେ ଯେବେ ଚରଣାଏ । ପୁଣି ଶବ-ବସ୍ତ୍ରଦ୍ଦା ପାଇଣ ପଛାଏ ॥
 ନିବୃତ୍ତି ଛନ୍ଦଣ, ପାଟ ହୁଅଇ ବିସ୍ବାସ । ନିର୍ମଳ ମନ ଗୋପାଳ ହୋଇ ନିଜ ଦାସ ॥୬॥
 ପରମ ଧରମ-ମୟ ପୟ ଦୁହିଁ, ଶୁଭ । ଆଉଟାଏ ସେ ନିଷାମ ଅନଳ ଜଳାଇ ॥
 ସନ୍ତୋଷ-ପବନ ଦ୍ଵାରା ଶୀତଳ କରଣ । ବସାଏ ଧର୍ମ-ଶମ-କ୍ଷୀଣ ଦେଇଣ ॥୭॥
 ହରଷ-ଭଣ୍ଡେ ମନ୍ତ୍ର-ଦଣ୍ଡେ ପ୍ରବର । ରଜୁ ସତ୍ୟ ଶୁଭ ବାଣୀ ଦମନ ଆଧାର ॥
 ମୁହିଁ ଶ ଚହିରୁ କାନ୍ତି ନିଅଇ ସେ ପୁଣି । ବିମଳ ପ୍ରମତ ରୁଚି ବେରାଗ-ଲହରୀ ॥୮॥

ବହୁତ ଉପାୟ ବଚାଇ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତ ଗୁଠି ଦୂର ହୁଏ ନାହିଁ; ବରଂ ଅଧିକରୁ
 ଅଧିକତର ଅତିଆଚରୁଆ ହୋଇଯାଏ ॥ ୩ ॥ ଖବର ହୃଦୟକୁ ମୋହାନ୍ତକାର
 ତିନେଷ ରୂପେ ଆଜ୍ଞା କର ରହୁଥାଏ । ଏହି ହେତୁ ସେହି ଗୁଠି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।
 ତେବେ ତାହା ଦୂର ହେବ କିପରି ? ଯେତେବେଳେ ଉତ୍ତର (ପରବର୍ତ୍ତୀ) ସଂଯୋଗ
 ଜୁଟାଇ ଦିଅନ୍ତି, ସେତେବେଳେ କୃତ୍ତି ଅବା ଏହି ଗୁଠି ଦୂର ହୁଏ ॥ ୪ ॥ ଯଦି
 ଶ୍ରୀମନ୍ତ୍ର କୃପାରୁ ସାହୁଁକ ଶ୍ରଦ୍ଧା-ରୂପୀ ସୁନ୍ଦର ଗାୟ ହୃଦୟ-ସତନରେ ଆସି ବାସ
 କରେ, ବେଦୋକ୍ତ ଅଧ୍ୟାୟ ଜପ, ତପ, ବ୍ରତ, ଯମ ଓ ନିସୁମାଦ ଶୁଭଧର୍ମ ଏବଂ
 ଆରୁର-ବ୍ୟବହାର ରୂପେ ସବୁକି ଘାସକୁ ଯେତେବେଳେ ଉକ୍ତ ଶ୍ରଦ୍ଧା-ଗାୟ ତରେ
 ଏବଂ (ଆତ୍ମିକ) ଶବରୂପୀ ଶାନ ବାହୁଷକୁ ପାଇ ସେ ପଛାଏ, ନିବୃତ୍ତି ପଦା ହୁଏ,
 ବିଶ୍ଵାସ ହୁଏହୁଣୀ ପାସ ହୁଏ, ନିଜ ବର୍ଣ୍ଣାଭିଜ ନିର୍ମଳ ମନ (ବୋହନକାଣ) ପଡଇତ ହୁଏ;
 ହେ ଶବ ! ଏହି ରୂପେ ଯଦି ଉକ୍ତ ମନରୂପୀ ଚଉଡ ପରମ ଧର୍ମମୟ ହୁଗଧ ହୁହିଁ

ଜୋଗ ଅଟିନି କରି ପ୍ରଗଟି ତବ କର୍ମ ସୁଗୁପୁର ଲଭ ।
 ବୁଦ୍ଧି ସିରୁଡ଼େ ଜ୍ଞାନ ଘୃତ ମମତା ମଳ ଜରି ଜାଇ ॥୧୧୭(କ)॥
 ତବ ବିଜ୍ଞାନ ରୂପିନୀ ବୁଦ୍ଧି ବିସବ ଘୃତ ପାଇ ।
 ଚିତ୍ତ ଦିଆ ଭରି ଧରଇ ଦୃଢ଼ ସମତା ଦିଅଟି ବନାଇ ॥୧୧୭(ଖ)॥
 ଶକ ଅବସ୍ଥା ଶକ ଗୁନ ତେଜ କପାସ ତେଁ କାଢ଼ି ।
 ଭୂଲ ଭୁଷୟ ସିଂହାର ପୁନ ବାଣ କରଇ ସୁଗାଢ଼ି ॥୧୧୭(ଗ)॥
 ଏହି ବିଧି ଲେଖି ଗାପ ତେଜ ରାସି ବିଜ୍ଞାନମୟ ।
 ଜାତହିଁ ଜାସୁ ସମୀପ ଜରହିଁ ମଦାଦିକ ସଲଭ ସବ ॥୧୧୭(ଘ)॥

ଯୋଗାନଳ ତହୁଁ ପରକାଶି ଜାଲ ଶୁଭାଶୁଭ କର୍ମୀବଳୀ ।
 ବୁଦ୍ଧିରେ ଶୀତଳେ ଜ୍ଞାନ-ଘୃତ, ଜଳିଗଲେ ମମତାର ମଳ ॥୧୧୭(କ)॥
 ତଦନ୍ତେ ବିଜ୍ଞାନ-ରୂପିଣୀ ପ୍ରଭୁଦି ବିମଳ ଘୃତ ପାଇଣ ।
 ଚିତ୍ତ-ପାପେ ଭରି ରଖେ ଦୃଢ଼ କରି ସମତା-ଝାଡ଼ି ରଚଣ ॥୧୧୭(ଖ)॥
 ଚିନି ଯେ ଅବସ୍ଥା ଚିନିପ୍ରଣ କପା ତହିଁ ମଧୁରୁ କାଢ଼ିଣ ।
 ଭୁଷୟ-ଭୁଳାରେ କରଇ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଦୃଢ଼ ବଣ ସମ୍ଭାଳଣ ॥ ୧୭(ଗ)॥
 ଜାଲନ୍ତେ ଏମନ୍ତ ମୁଣ୍ଡି ତେଜବନ୍ତ ସେ ବିଜ୍ଞାନମୟ ଗାପ ।
 ଜଳନ୍ତି ମଦାଦି-ଶଲଭ ସମସ୍ତ ଯାଆନ୍ତେ ତାର ସମୀପ ॥୧୧୭(ଘ)॥

ତାହାକୁ ନିଷ୍ପାମ-ଭବ ରୂପକ ଅଗ୍ନିରେ ଭଲ ରୂପେ ଆଉଟେ, ପ୍ରଣି ଶମା ଓ ସନ୍ତୋଷ
 ରୂପକ ପବନ ଯୋଗେ ତାହାକୁ ଅଶ୍ରୁ କରେ ଏବଂ ଯେଉଁ ଓ ଶମ (ମନ-ନିବ୍ରହ୍ମ)-
 ରୂପୀ ମହା ଦେଇ ତାହାକୁ ଦହ ବସାଏ, ତତ୍ପରେ ପ୍ରସନ୍ନତା ରୂପକ ହାଣ୍ଡିରେ
 ତରୁଣରୂପକ ମନ୍ତ୍ରନବଶ୍ରୁ ଯୋଗେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଦମନ ଆଧାରରେ (ଦମନ ରୂପକ ଖମ୍ବ
 ଆଦିର ସାହାଯ୍ୟରେ) ସତ୍ୟ ଓ ପୃଥକ ବାଣୀ ରୂପକ ରତ୍ନ ଲଗାଇ ତାହାକୁ ମନ୍ତ୍ରନ
 କରେ ଏବଂ ମନ୍ତ୍ରନ କରି ତହିଁ ମଧୁରୁ ନିର୍ମଳ, ପୃଥକ ଓ ଅତି ପବିତ୍ର ବେରାଗ୍ୟ ରୂପକ
 ଲବଣୀ ବାହାର କରିଦିଏ, ॥ ୫-୮ ॥ ଡୋହା :—ସେତେବେଳେ ସେ ଯୋଗରୂପୀ
 ଅନଳ ପ୍ରକାଶ କରି ତହିଁରେ ସମସ୍ତ ଶୁଭାଶୁଭ କର୍ମରୂପକ ଲବନ ଲଗାଇଦିଏ (ସମସ୍ତ
 କର୍ମକୁ ଘୋରରୂପକ ଅନଳରେ ଭସ୍ମ କରିଦିଏ) । ସେତେବେଳେ ବୈରାଗ୍ୟ-ଲବଣୀର
 ମମତା-ମଳ ଜଳିଯାଏ, ସେତେବେଳେ ସେ ଅବସିଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନ-ଘୃତକୁ ନିଶ୍ଚୟାପିକା
 ବୁଦ୍ଧିଯୋଗେ ଶୀତଳ କରେ ॥ ୧୧୭ (କ) ॥ ସେତେବେଳେ ବିଜ୍ଞାନ-ରୂପୀ ବୁଦ୍ଧି
 ସେହି ନିର୍ମଳ ଘୃତକୁ ପାଇ ତାହାଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ତରୂପୀ ଗାପକୁ ମୁଣ୍ଡି କରି ସମତାର ଗୋଟିଏ
 ଝାଡ଼ି (ପାପଦୂର) ନିର୍ମାଣ କରି, ତାହା ଉପରେ ତାହାକୁ ଜମାଇ (ଦୃଢ଼ ଭବରେ)
 ରଖେ, ॥ ୧୧୭ (ଖ) ॥ ଚିନି ଅବସ୍ଥା (ଜାଗ୍ରତ, ସ୍ୱପ୍ନ ଓ ସ୍ୱପ୍ନ) ଓ ଚିନି ପ୍ରଣ
 (ସଜ୍ଜା, ରଜ ଓ ଜମ) ରୂପକ କପାରୁ ଭୁଷୟାବସ୍ଥା ରୂପକ ଭୂଳାକୁ ବାହାର କରି ଏବଂ

ସୋହମସି ଇତି ବୃତ୍ତି ଅଂଶଃ । ଗାପସିଶା ସୋଇ ପରମ ପ୍ରଚଣ୍ଡଃ ।
 ଆତମ ଅନୁଭବ ସୁଖ ସୁପ୍ରକାସା । ତବ ଭବ ମୂଳ ଭେଦ ଭ୍ରମ ନାସା ॥୧॥
 ପ୍ରବଳ ଅବଦ୍ୟା କର ପରିବାର । ମୋହ ଆଦି ତମ ମିଟଇ ଅପାର ।
 ତବ ସୋଇ ବୁଦ୍ଧି ପାଇ ଉଚ୍ଚିଆସ । ଉର ବୁଦ୍ଧି ବୈଠି ଗୁରୁ ନିରୁଆସ ॥୨॥
 ଗ୍ରେରନ ଗୁରୁ ପାତ୍ର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାସୋଇ । ତବ ସୁହ ଜୀବ କୃତାରଥ ହୋଇ ।
 ଗ୍ରେରତ ଗୁରୁ ଜାତି ଖରବସୁ । ବିଷ୍ଣୁ ଅନେକ କରଇ ତବ ମାୟା ॥୩॥
 ଶୁଦ୍ଧି ସିଦ୍ଧି ପ୍ରେରଇ ବହୁ ଶାସ୍ତ୍ର । ବୁଦ୍ଧିକୁ ଲେଉ ଦିଶାତ୍ରୁଣି ଆଇ ।
 କଲବଲ ଛଳକରି ଜାଣି ସମୀପା । ଅଞ୍ଜଳ ବାତ ବୁଝାତ୍ରୁଣି ଘୋଷା ॥୪॥
 ହୋଇ ବୁଦ୍ଧି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ପରମ ସମ୍ଭାଷ । ଚିତ୍ତ ତନ ଚିତ୍ତେ ନ ଅନନ୍ତତ ଜାମା ।
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଚିତ୍ତ ବୁଦ୍ଧି ନିଶ୍ଚି ବାଧା । ଚୈବ ହୋଇ ସୁର କରଣି ଉପାଧୀ ॥୫॥

ସୋହମସି ଇତି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବୃତ୍ତି ସେ ଅଂଶଃ । ଗାପ-ଶିଶା ଅଟେ ସେହ ପରମ ପ୍ରଚଣ୍ଡଃ ॥
 ନିଜ ଆତ୍ମା ଅନୁଭବ ସୁଖ ସୁପ୍ରକାଶ । ତେବେ ଭବ ମୂଳ ଭେଦ-ଭ୍ରମ ହୁଏ ନାଶ ॥୧॥
 ଯେତେକ ପ୍ରବଳ ଅବଦ୍ୟାର ପରିବାର । ମୋହ ତମ ଆଦି ନଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ଅପାର ॥
 ତହୁଁ ସେହ ବୁଦ୍ଧି-ଗାପ ଆଲୋକ ପାଇଣ । ଫିଟାଏ ଗୁରୁ ହୃଦୟ-ଭବନେ ବସିଣ ॥୨॥
 ସେହ ବୁଦ୍ଧି ଗୁରୁ ଯହ ଫିଟାଇ ପାରଇ । ତେବେ ଏହୁ ଜୀବ ଯାଇ କୃତାର୍ଥ ହୁଅଇ ॥
 ଗୁରୁ ଫିଟାଇବା ଜାଣି ବିହଙ୍ଗ-ପ୍ରଜାବ । ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ମାୟା କରେ ଉପହବ ॥୩॥
 ପ୍ରେରଣା କରଣ ବହୁ ରୁଦ୍ଧି ପିଚ୍ଛ, ଶ୍ଵାଇ । ବୁଦ୍ଧିକୁ ଦେଖାଏ ଲେଉଟାନାମତେ ଯାଇ ॥
 କଲ ବଲ ଛଳ କରି ଯାଇ ସେ ସମୀପ । ଲୁଚାଇ ଦିଏ ଅଞ୍ଜଳ-ସମୀରଣେ ଘାପ ॥୪॥
 ପରମ ଚତୁର୍ବୁଦ୍ଧି ହୋଇଥାଏ ଯେବେ । ତାହାକୁ ନ ବୁଝେ କାଣି ଅପକାର ତେବେ ॥
 ଯେବେ ତା ବିଷ୍ଣୁ ବୁଦ୍ଧିକୁ ନ ପାରନ୍ତି ବାଧା । ପୁଣି ସୁରଗଣ ବହୁ କରନ୍ତି ଉପାଧି ॥୫॥

ତାହାକୁ ବଳି ତାହାହୋଗେ ସ୍ତମ୍ଭର ବଳି ତିଆରି କରେ, ॥ ୧୧୭ (ବ) ॥
 ସୋରଠା ।—ଏହୁ ରୂପେ ତେଜସ୍ବି ବିଜ୍ଞାନମୟ ଗାପକୁ ଜଳାଏ ଏବଂ ତାହାର ସମୀପକୁ
 ଯିବା ମାତ୍ରେ ମହ ଆଦି ପତଙ୍ଗ ଜଳିଯାଆନ୍ତି ॥ ୧୧୭ (ଘ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—
 “ସୋହମସି” (“ସେହ ବ୍ରହ୍ମ ମୁଁ”)—ଏହୁ ଯେଉଁ ଅଂଶଃ ବୃତ୍ତି, ତାହା ସେହ
 ଜ୍ଞାନ-ଗାପର ପରମ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଗାପଶିଶା । ଏହୁ ରୂପେ ଯେତେବେଳେ ଆତ୍ମାନୁଭବ-ସୁଖର
 ଉତ୍ତମ ପ୍ରକାଶ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରେ, ସେତେବେଳେ ସଂସାରର ମୂଳ ଭେଦ-ଭ୍ରମ
 ନାଶ ଯାଏ ॥ ୧ ॥ ଏବଂ ମହାନ ବଳବତ୍ତ ଅବଦ୍ୟା-ପରିବାରର ଅନୁର୍ଗତ ମୋହ
 ଆଦିର ଅପାର ଅନ୍ଧକାର ଲୋପ ପାଏ । ସେତେବେଳେ ସେହ ବିଜ୍ଞାନରୂପିଣୀ ବୁଦ୍ଧି
 ଆତ୍ମାନୁଭବ-ପ୍ରକାଶକୁ ପାଇ ହୃଦୟ-ଗୁହରେ ବସି ସେହ (ଜତଚେତନର) ଗୁରୁକୁ
 ଖୋଲେ ॥ ୨ ॥ ଯହ ସେହ ବିଜ୍ଞାନରୂପିଣୀ ବୁଦ୍ଧି ଉକ୍ତ ଗୁରୁକୁ ଖୋଲିପାରେ,
 ତେବେ ଏହୁ ଜୀବ କୃତାର୍ଥ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ହେ ପଶିରାଜ ଗରୁଡ଼ ! ଗୁରୁ ଖୋଲିବାର

ଇନ୍ଦ୍ର-ଦ୍ଵାର ଝରଣା ନାନା । ତହିଁ ତହିଁ ସୁର ବୈଠେ କରି ଥାନା ॥
 ଆର୍ତ୍ତେ ଦେଖନ୍ତି ବିଷୟ ବୟାସ । ତେ ହଠି ଦେହିଁ କପାଟ ଉଦାସ ॥
 ଜବ ସୋ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ଭର ଗୁହଁ ଜାଣି । ତବହିଁ ଘାପ ବିଜ୍ଞାନ ବୁଝାଣି ॥
 ଗୁହଁ ନ ଛୁଟି ମିଟା ସୋ ପ୍ରକାସ । ବୁଦ୍ଧି ବିକଳ ଭଲ ବିଷୟ ବକାସ ॥
 ଇନ୍ଦ୍ର ଧୂରନ୍ଧ୍ର ନ ଜ୍ଞାନ ସୋଡ଼ାଣି । ବିଷୟ ଭୋଗ ପର ପ୍ରୀତି ସଦାଣି ॥
 ବିଷୟ ସମୀର ବୁଦ୍ଧି କୃତ ଭୋଗ । ତେହୁ ବିଧି ଘାପକୋ ବାର ବହୋଷ ॥
 ତବ ଫିରି ଜାବ ବିବଧୁ ବିଧି ପାର୍ଥକ୍ଷ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ କେସ ॥
 ହରି ମାୟା ଅତି ଦୁସ୍ତର ତରି ନ ଜାଇ ବିହଗେସ ॥୧୮(କ)॥

ଇନ୍ଦ୍ର ଧୂରନ୍ଧ୍ର ଦୂରା ବିବଧ ବିଧାନ । ଯହିଁ ତହିଁ ସ୍ତରେ ବସି କରିଛନ୍ତି ସ୍ଥାନ ॥
 ବିଷୟ-ବତାସ ଯେବେ ଆସିବା ଦେଖନ୍ତି । ହଠି ସେମାନେ କପାଟ ଫିଟାଇ ଦିଅନ୍ତି ॥
 ଯଦି ସେହୁ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ଦୁଃଖ-ଗୁହେ ଯାଏ । ସେ ଯାଣି ବିଜ୍ଞାନ-ମୟ ଘାପକୁ ଲିଭାଏ ॥
 ଗୁହଁ ନ ଫିଟିଣ୍ଡି ଲିଭାଯାଏ ସେ ପ୍ରକାଶ । ବୁଦ୍ଧିକୁ ବିକଳ କରେ ବିଷୟ-ବତାସ ॥
 ଇନ୍ଦ୍ର ଧୂରନ୍ଧ୍ର ଜ୍ଞାନ ଭଲ ନ ଲଗଇ । ବିଷୟ-ଭୋଗରେ ପ୍ରୀତି ସତତ ରହଇ ॥
 ବୁଦ୍ଧି ଭୋଗ କରନ୍ତୁ ବିଷୟ-ପବନ । ପ୍ରମୋଦ ଘାପ କିଏ ଜାଲିବ ତେହନ ॥
 ଜାବ ଏହା ପରେ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ଲଭଇ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ କେଶ ॥
 ହରିମାୟା ଅତି ଦୁସ୍ତର ଅଟଇ ତରି ନ ହୁଏ, ଶରେଣ ॥୧୮(କ)॥

କାଣି ମାୟା ପୁଣି ଅନେକ ବିଧି ଘଟାଏ ॥ ୩ ॥ ହେ ଭଲ ! ସେ ରୁଦ୍ଧ-ସିଦ୍ଧିମାନଙ୍କୁ
 ପଠାଏ, ସେମାନେ ଆସି ବୁଦ୍ଧିକୁ ଲେଉ ଦେଖାନ୍ତି; ସେହୁ ରୁଦ୍ଧସିଦ୍ଧିଗଣ କଳ, ବଳ
 ଓ ଇଲ କରି ସମାପ୍ତକୁ ଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ପଣନ୍ତର ପବନରେ ସେହୁ ଜ୍ଞାନ-ଘାପକୁ ଲିଭାଇ
 ଦିଅନ୍ତି ॥ ୪ ॥ ଯଦି ବୁଦ୍ଧି ଅତିଶୟ ପରିପକ୍ୱ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ସେ ସେହୁ
 ରୁଦ୍ଧସିଦ୍ଧିମାନଙ୍କୁ ଅହତକର (ଷଡ଼କାରକ) ବୋଲି ବିଚାର କରି ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ
 ଅନାସ ନାହିଁ । ଏହୁ ରୂପେ ଯଦି ମାୟାର ବିଧି ଯୋଗେ ବୁଦ୍ଧି ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ନ ହୁଏ,
 ତେବେ ଦେବତାମାନେ ପୁଣି ଉପାୟ (ବିଧି) ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ॥ ୫ ॥ ବିଭିନ୍ନ ଇନ୍ଦ୍ର ଧୂରନ୍ଧ୍ର
 ଦୁଃଖ-ଗୁହର ଅନେକ ଦ୍ଵାର ଓ ଝରକା ପରି । ସେହୁ ସେହୁ ସ୍ଥାନରେ (ପ୍ରତ୍ୟେକ
 ଦ୍ଵାର ଓ ଝରକାରେ) ଦେବତାମାନେ ଆତ୍ମତା ଜମାଇ ବସିଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ
 ଯେମିତି ବିଷୟ-ପବନକୁ ଆହୁସବାର ଦେଖନ୍ତି, ସେମିତି ବଳପ୍ରୟୋଗ କରି ଦ୍ଵାର-
 ଗୁଡ଼ିକ ଖୋଲି ଦିଅନ୍ତି ॥ ୬ ॥ ସେହୁ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ଦୁଃଖ-ଗୁହରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ମାତ୍ରେ
 ବିଜ୍ଞାନ-ଘାପ ଲିଭିଯାଏ । ଫଳତଃ ଗୁହଁ ତ ଖୋଲେନାହିଁ ଏବଂ ସେହୁ ଆହୁରୁଦ୍ଧ-ପ୍ରକାଶ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲେପ ପାଇଯାଏ । ବିଷୟ-ସମୀର ଯୋଗେ ବୁଦ୍ଧି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇପଡ଼େ ଏବଂ
 ବାରବର୍ଷର ତପସ୍ୟା ଶୁଖିଆପୋଡ଼ାରେ ଲେପ ପାଇଯାଏ ॥ ୭ ॥ ଇନ୍ଦ୍ର ଧୂରନ୍ଧ୍ର ଓ
 ସେମାନଙ୍କ ଦେବତାଗଣଙ୍କୁ ସ୍ଵଭବତଃ ଜ୍ଞାନ ରୁଚେନାହିଁ । କାରଣ, ବିଷୟଭୋଗରେ

କହୁକ କଠିନ ସମୁଦ୍ଧେକ କଠିନ ସାଧକ କଠିନ ବିବେକ ।

ହୋଇ ଦୁନାଛଇ ନ୍ୟାୟ ଗୌଁ ପୁଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅନେକ ॥୧୮(ଖ)॥
 ଜ୍ଞାନ ପତ୍ର କୁପାନ କୈ ଧାର । ପରତ ଖଗେସ ହୋଇ ନହିଁ ବାର ।
 ଜୋ ନିବନ୍ଧ ପତ୍ର ନିବନ୍ଧ । ସୋ କୈବଲ୍ୟ ପରମପଦ ଲହଇ ॥୧॥
 ଅତି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କୈବଲ୍ୟ ପରମପଦ । ସନ୍ତ ପୁରାନ ନିଗମ ଆଗମ ବଦ ।
 ରାମଭଜନସୋଇ ମୁକୁତ ଗୋପାଳ । ଅନଲଜ୍ଜିତ ଆର୍ତ୍ତର ବରପାଳ ॥୨॥
 ଜମି ଅଲ ବିନୁ ଜଳ ରହି ନ ସକାରି । କୋଟି ଭାତି କୋଉ କରଇ ଉପାରି ॥
 ତଥା ମୋକ୍ଷ ସୁଖ ସୁନୁ ଖଗରାଇ । ରହି ନ ସକଇ ହରିଭଗତ ବିହାରି ॥୩॥

କହୁବା କଠିନ ବୁଝିବା କଠିନ କଠିନ ଜ୍ଞାନ-ସାଧନ ।

ଦୁଶାନ୍ତର ନ୍ୟାୟେ ଯେବେ ହୋଇଯାଏ, ପୁଣି ଦିଏ ଅଗଣନ ॥୧୮(ଖ)॥
 ଜ୍ଞାନର ପଥ ଅଟଇ ଖଟ ଗ୍ରାସ । ପଡ଼ିବାକୁ ଡେଇ ନ ଲଗଇ, ଖଗରାଇ ॥
 ଯେହୁ ନିର୍ବିପ୍ଳବେ ପଥ ଅତିକମି ଯାଏ । ପରମ ପଦ କୈବଲ୍ୟ ସେ ମନୁଷ୍ୟ ପାଏ ॥୧॥
 କୈବଲ୍ୟ ପରମ ପଦ ହୁଇଁଲ ଅତ୍ୟନ୍ତ । ବଶାଣନ୍ତ ସନ୍ତ ଶୁଣି ପ୍ରଭାଷ ସମନ୍ତ ॥
 ରାମଭଜନେ ସେ ପ୍ରକ୍ତି ନାଥ, ଅକାୟାସୋ । ଲଢ଼ା ନ କଲେହେଁ ଆସେକାଳାରେପାଶେ ॥୨॥
 ଯେହୁେ ସ୍ଥଳ ବିନା ରହି ନ ପାରଇ ଜଳ । ଅନେକପ୍ରକାରେ କେହୁକଲେହେଁ କୌଶଳ ॥
 ତେହୁେ ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତକେହି ହରିଜ ଭଜତ । ରହି ନ ପାରଇ କେବେ, ଶୁଣି, ଖଗପଡ଼ ॥୩॥

ସେମାନଙ୍କର ସଙ୍ଗତା ପ୍ରାନ୍ତି ରହୁଥାଏ ଏବଂ ବସନ୍ତ-ସମୀର ବୁଦ୍ଧିକୁ ପ୍ରଭା ଭୁଷ୍ଟ କରିଦେବ ।
 ସେତେବେଳେ ସେହୁ ଜ୍ଞାନ-ପାପକୁ ସେହୁ ରୂପେ ଆଉ ଜଳାଇବ କିଏ ? ॥୮॥
 ତୋହା :—ଏହୁ ରୂପେ ଜ୍ଞାନ-ପାପ ନିବାରଣ ହେଲେ ଜ୍ଞାନ ପୁଣି ଅନେକ ପ୍ରକାରେ
 ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ (ଜନ୍ମମରଣାଦି) ନେଶ ପାଏ । ହେ ପକ୍ଷିଗଜ ! ହରିଙ୍କର ମାୟା ଅତି ହୁତୁର ।
 ତାହା ସହଜରେ ଜରି ହୁଏନାହିଁ ॥ ୧୮ (କ) ॥ ଜ୍ଞାନ କହୁବାକୁ ବା ବୁଝିବାକୁ
 କଠିନ, ବୁଝିବାକୁ କଠିନ ଏବଂ ସାଧନା କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ କଠିନ । ଯଦି ଦୁଶାନ୍ତର
 ନ୍ୟାୟରେ (କୈବାର୍ତ୍ତ) କଟିତ ଏହି ଜ୍ଞାନ ଲଭ ହୋଇଯାଏ, ତଥାପି ତାହାକୁ ପୁଣି
 ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାରେ ଅନେକ ଦିନ ଅସି ପଡ଼ିଥାଏ ॥ ୧୮ (ଖ) ॥ ତୌପାର :—
 ଜ୍ଞାନର ମାର୍ଗ ତରବାସର ଧାରପକ୍ଷ । ହେ ପକ୍ଷିଗଜ ! ଏହି ମାର୍ଗରୁ ସ୍ଥଳିତ ହେବାକୁ
 ବିଳମ୍ବ ଲାଗେନାହିଁ । ହେ ପକ୍ଷିଗଜ ! ଯେ ଏହି ମାର୍ଗକୁ ନିର୍ବିପ୍ଳବେ ନିବନ୍ଧ କରିପାରେ,
 ସେହୁ ଏକା କୈବଲ୍ୟ (ମୋକ୍ଷ) ରୂପ ପରମପଦ ଲଭି କରେ ॥ ୧ ॥ ସନ୍ତ, ପୁରାଣ,
 ବେଦ ଓ ତତ୍ତ୍ୱାଦି ଶାସ୍ତ୍ର କହନ୍ତି ଯେ କୈବଲ୍ୟରୂପ ପରମପଦ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୁଇଁଲ ।
 କିନ୍ତୁ ହେ ଗୋପାଳ ! ସେହୁ ଅତି ହୁଇଁଲ ପ୍ରକ୍ତି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭଜନ ଯୋଗେ ବିନା
 ଲଜ୍ଜାରେ ବି ନବରଦଣ୍ଡି ଆସିଯାଏ ॥ ୨ ॥ କେହୁ କୋଟି ଉପାୟ କଲେ ପ୍ରଭା ଯେପରି
 ସ୍ଥଳ ବିନା ଜଳ ରହୁପାରେ ନାହିଁ, ହେ ପକ୍ଷିଗଜ ! ଶୁଣନ୍ତୁ, ସେହୁପରି ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତ

ଅଥ ବିରୁଦ୍ଧ ହରିଭଗତ ସୟାନେ । ମୁକ୍ତି ନିବନ୍ଧର ଭଗତ ଜୁଗ୍ବନେ ॥
ଭଗତ କରତ ବିନ୍ଦୁ ଜନନ ପ୍ରୟାସା । ସମ୍ବୃତ ମୂଳ ଅବିଦ୍ୟା ନାସା ॥୩॥
ଶ୍ରେୟନ କରଥ ତୃପିତ ହୃଦ ଲଗୀ । କର୍ମ ସୋ ଅସନ ପରତ୍ରେ ଜଠରୀ ॥
ଅସି ହରିଭଗତ ସୁଗମ ସୁଖଦାଈ । କୋ ଅସ ମୃତ ନ ଜାହି ସୋହାଈ ॥୩॥
ସେବକ ସେବ୍ୟ ଭାବ ବିନ୍ଦୁ ଭବ ନ ତରିଅ ଉରଗାରି ।

ଭଜନ୍ତୁ ରାମପଦ-ପକ୍ଷେ ଅଥ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବିରୁଦ୍ଧ ॥୧୧୯(କ)॥

କୋ ଚେତନ କହିଁ ଜଡ଼ କରଇ ଜଡ଼ି କରଇ ଚେତନ୍ୟ ।

ଅଥ ସମର୍ଥ ରଘୁନାୟକହିଁ ଭଜନ୍ତି ଜୀବ ତେ ଧନ୍ୟ ॥୧୧୯(ଖ)॥

କହେଉଁ ଜ୍ଞାନ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବୁଝାଇ । ସୁନନ୍ତ ଭଗତ ମନ କେ ପ୍ରଭୁତାଈ ॥

ରାମ-ଭଗତ ଚିନ୍ତାମଣି ସୁନ୍ଦର । ବସଇ ଗରୁଡ଼ ଜା କେ ଉର ଅନ୍ତର ॥୧॥

ସୁଚରୁର ହରିଭକ୍ତ ବୁଝେ ଏପରି । ଭକ୍ତିରେ କରନ୍ତି ଲେଖ ପୁଣି ଅନାଦର ॥

ଭକ୍ତି କରନ୍ତେ ଯତନ ବିନା, ଅନାୟାସ । ସମ୍ବୃତ-ମୂଳ ଅବିଦ୍ୟା ହୁଅଇ ବିନାଶ ॥୪॥

ଆତ୍ମାବୃତ୍ତି ହେବୁ ସର୍ବେ କରନ୍ତି ଶ୍ରେୟନ । ଯେତେକ ଜଠରୀ କରେ ସେ ଅନ୍ନ ପାତନ ॥

ଏହୁପରି ହରିଭକ୍ତ ସୁଗମ ସୁଖଦ । ଯାହାକୁ ଭଲ ନ ଲାଗେ ଏନ୍ତେ କେ ମନ୍ଦ ॥୫॥

ସେବକର ସେବ୍ୟ-ଭାବ ବିନା ତବ ତଳି ନ ହୁଏ, ବ୍ୟାଳାଶ ।

ଭଜ ରଘୁରାଜ-ଚରଣ-ସର୍ବୋତ୍ତମ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବିରୁଦ୍ଧ ॥୧୧୯(କ)॥

ଚେତନକୁ ଯେହୁ ଜଡ଼ କରିପାରେ ଜଡ଼କୁ କରେ ଚେତନ୍ୟ ।

ଏମନ୍ତ ସମର୍ଥ ରାମ ରଘୁନାଥ, ଯେ ଜୀବ ଭଜେ ସେ ଧନ୍ୟ ॥୧୧୯(ଖ)॥

କହୁଲି ଜ୍ଞାନ-ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ତୁମ୍ଭକୁ ବୁଝାଇ । ଭକ୍ତି ମଣି ମହିମା ଶୁଣ ଏବେ ଭାଇ ॥

ରାମ-ଭକ୍ତି ଅଟେ ଚିନ୍ତାମଣି ମନୋହର । ନିବାସ କରେ ଯାହାର ହୃଦେ, ଶରବର ॥୧॥

ମଧ୍ୟ ହରିଭକ୍ତ ରୁଚି ରହିପାରେ ନାହିଁ ॥ ୩ ॥ ଏହୁପରି ବିରୁଦ୍ଧ କରି ବୁଦ୍ଧିମାନ୍

ହରିଭକ୍ତମାନେ ତତ୍ତ୍ଵରେ ପ୍ରଲୁପ୍ତ ରହନ୍ତି ଏବଂ ପୁଣି ଅନାଦର କରନ୍ତି । ଭକ୍ତି କଲେ

ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁ ରୂପ ସଂସାରର ଜଡ଼ ଅବିଦ୍ୟା ଯହୁ ଓ ପରିଶ୍ରମ ବିନା ସ୍ଵତଃ ନଷ୍ଟ ହୋଇ-

ଯାଏ ॥ ୪ ॥ ଯେପରି ପୁଣି ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରେୟନ କରାଯାଏ ଏବଂ ଭକ୍ତି ଶ୍ରେୟନକୁ

ଜଠରୀ, ଆମର ଚେଷ୍ଟା ବିନା ସ୍ଵତଃ ହଜମ କରି ଆମକୁ ପ୍ରାଣ ଦିଏ, ସେହିପରି

ସୁଗମ ହରିଭକ୍ତ ଅନାୟାସରେ ଅବିଦ୍ୟା ନାଶ କରି ଆମମାନଙ୍କୁ ପରମ ସୁଖ

ଦାନ କରେ । ଏହୁପରି ସୁଗମ ଓ ସୁଖଦାୟିନ ହରିଭକ୍ତ ଯାହାକୁ ବୁଦ୍ଧିକର ନୁହେଁ,

ସେପରି ମୂଢ଼ କିଏ ହେବ ? ॥ ୫ ॥ ଦୋହା :—ହେ ସପଣିୟ ଗରୁଡ଼ । “ପୁ

ସେବକ ଏବଂ ଭଗବାନ୍ ମୋର ସେବ୍ୟ (ସ୍ଵାମୀ) ।” —ଏହି ଭାବନା ବିନା ସଂସାର-

ସାଗରରୁ କେତେ ତରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବିରୁଦ୍ଧ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣ-

କମଳକୁ ଭଜନ କର ॥ ୧୧୯ (କ) ॥ ଯେ ଚେତନକୁ ଜଡ଼ କରି ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ଜଡ଼କୁ

ଚେତନ କରି ଦିଅନ୍ତି, ଏହୁପରି ସମର୍ଥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଜୀବମାନେ ଭଜନ

ପରମ ପ୍ରକାସ ରୂପ ଦିନ ଶୁଣ । ନହିଁ କହୁ ଚହୁଅ ଦିଆ ଘୃତ ବାଞ୍ଛା ॥
 ମୋହ ଦରିଦ୍ର ନିକଟ ନହିଁ ଆଶ୍ରୁ । ଲେଉ-ବାତ ନହିଁ ତାହୁ ବୁଝାଣୁ ॥୨॥
 ପ୍ରବଳ ଅବଦ୍ୟା ତମ ମିତ୍ର ଜାଣି । ହାରହିଁ ସକଳ ସଲଭ ସମ୍ବଦାଣି ॥
 ଖଲ କାମାଦି ନିକଟ ନହିଁ ଜାଣୁ । ବସଇ ଭଗତି ଜା କେ ଉର ମାଣୁ ॥୩॥
 ଗରଲ ସୁଧାସମ ଅରି ହୃତ ହୋଇ । ତେହୁ ମନ ବିନୁ ସୁଖ ପାଞ୍ଜି ନକୋଇ ॥
 ବ୍ୟାପହିଁ ମାନସଭୋଗ ନ ଶୁଣ । କିନ୍ତୁ କେ ବସ ସବ ଖବ ଦୁଖାଣୁ ॥୪॥
 ରାମଭଗତି-ମନ ଉର ବସ ଜାକେ । ଦୁଖ ଲବଲେପ ନ ସପନେହୁଁ ତାକେ ॥
 ଚତୁରସିରୋମନି ତେଇ ଜଗମାଣୁ । ଜେ ମନ ଲାଗି ସୁଜନନ କରାଣୁ ॥୫॥

ସ୍ୱପ୍ନ ସେ ପ୍ରକାଶ ରୂପ ଦିନରୂପ ଅତି । ନାହିଁ ସ୍ୱପ୍ନୋକନ ତହିଁ ଘାପ ଘୃତ ବଞ୍ଛା ॥
 ମୋହ ଦରିଦ୍ର ତାହାର ପାଶେ ନ ଆସଇ । ଲେଉ ବାତ ତାହାକୁ ଲିଭଇ ନ ପାରିଇ ॥୧॥
 ପ୍ରବଳ ଅବଦ୍ୟା-ତମ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ହାରନ୍ତି ପୁଣି ପତଙ୍ଗ ଜାତି ସମ୍ବଦାଏ ॥
 କାମାଦି ଖଲ ନ ଯାନ୍ତି ନିକଟେ ତାହାର । ବାସ କରେ ଭକ୍ତ-ମଣି ହୃଦୟେ ଯାହାର ॥୨॥
 ଗରଲ ପୁଣି ସମାନ ଶବ୍ଦ ହୁଏ ମିତ । ପୁଣି ନ ଲଭଇ କେହୁ ସେ ମଣି ବ୍ୟାପାତ ॥
 ବ୍ୟାପଇ ନାହିଁ ମାନସ ଭୋଗ ଅତିଶୟ । ଯାହାର ବଶେ ହୁଏତ ଖବ ସମ୍ବଦୟ ॥୩॥
 ରାମ ଭକ୍ତ-ମଣି ଯାଉ ହୃଦେ ବାସ କରେ । ହୁଏ ଲବ ଲେଖି ତାକୁ ନ ହୁଏ ସ୍ୱପ୍ନରେ ॥
 ଚତୁର ସିରୋମଣି ସେ କୁହାଏ ଜଗତେ । ଯେଉଁ ଜନ ଯହୁ କରେ ମଣିର ନିମନ୍ତେ ॥୪॥

କରନ୍ତି, ସେହୁମାନେ ଧନ୍ୟ ॥ ୧୧୧ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :- ମୁଁ ଜ୍ଞାନର ପିତାନ୍ତ
 ବୁଝାଇ କହୁଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭକ୍ତରୂପୀ ମଣିର ମହମା ହୁଏନୁ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭକ୍ତ ସ୍ୱରୂପ
 ଚିନ୍ତାମଣି । ହେ ପରୁତ । ଏହା ଯାହାର ହୃଦୟ ଭିତରେ ନିବାସ କରେ, ସେ ଦିନରୂପ
 ସ୍ୱପ୍ନ । ପରମ ପ୍ରକାଶ-ରୂପ ହୋଇ ରହେ । ତାହାର ଘାପ, ଘୃତ ଓ ବସ ଆଦି
 କିଛି ହେଲେ ଦରକାର ନାହିଁ । ଏହି ରୂପେ ଏବେ ତ ମଣିର ସ୍ୱାଭାବିକ ଜ୍ୟୋତି
 ରହୁଥାଏ । ପୁଣି ମଣି ସ୍ୱପ୍ନ ଧନରୂପ ହୋଇଥିବାରୁ ମୋହ-ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ତାହାର
 ସମୀପକୁ ଆସିପାରେ ନାହିଁ । ତୃଷ୍ଣାୟତା ଲେଉ-ବାୟୁ ସେହୁ ମଣିମୟ ଘାପକୁ ନିବାପିତ
 କରିପାରେନାହିଁ ॥ ୧-୨ ॥ ତାହାର ପ୍ରକାଶ ଯୋଗେ ଅବଦ୍ୟାର ପ୍ରବଳ ଅନ୍ଧକାର
 ଲେପ ପାଇଯାଏ । ମଦାଦି ପତଙ୍ଗ ସମୂହ ହାରିଯାଆନ୍ତି । ଯାହାର ହୃଦୟରେ ଭକ୍ତ
 ନିବାସ କରେ, କାମ, ବୋଧ ଓ ଲେଉ ଆଦି ହୁଷ୍ଟ ତାହା ପାଶ ପ୍ରକା ମାତନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୩ ॥
 ତାହା ନିମନ୍ତେ ବିଷ ଅମୃତ ଭୁଲ୍ଲ ଓ ଶବ୍ଦ ମିତ ହୋଇଯାଏ । ସେହୁ ମଣି ବିନା
 କେହୁ ପୁଣି ପାଏନାହିଁ । ବଡ଼ ବଡ଼ ମାନସିକ ଭୋଗ, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣାଭୂତ
 ହୋଇ ସମସ୍ତ ଖବ ହୁଏତ ହୁଅନ୍ତି, ତାହାକୁ ଅନ୍ତମଣ କରିନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
 ଭକ୍ତରୂପୀ ମଣି ଯାହାର ହୃଦୟରେ ନିବାସ କରେ, ତାହାର ସ୍ୱପ୍ନରେ ପୁଣି ଲେଖି
 ମାତ ହୁଏ ରହେନାହିଁ । ସେହୁ ଭକ୍ତ-ମଣି ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁମାନେ ଭଲ ରୂପେ ଯହୁ

ସୋ ମନ ଜଗପି ପ୍ରଗଟ ଜଗ ଅହଈ । ରାମକୃପା ବିନ୍ଦୁ ନହିଁ କୋଉ ଲହଈ ॥
 ସୁଗମ ଉପାୟ ପାଇବେ କେରେ । ନର ହତଭାଗ୍ୟ ଦେହିଁ ଭଟଭେରେ ॥୭॥
 ପାବନ ପଦ୍ମ ବେଦ ପୁରାଣ । ରାମ-କଥା ଛୁଟିଗଲ ନାନା ॥
 ମର୍ମୀ ସଜ୍ଜନ ସୁମତି କୁଦାସ । ଜ୍ଞାନ ବିରାଗ ନୟନ ଭରଗାସ ॥୮॥
 ଭାବ ସହିତ ଖୋଜଇ ଜୋ ପ୍ରାଣ । ପାଠୁ ଭଗତି-ମନ ସବ ସୁଖ ଖାଣ ॥
 ମୋରେ ମନ ପ୍ରଭୁ ଅସ ବିସ୍ବାସ । ରାମ ତେଁ ଅଧିକ ରାମ କର ଦାସ ॥୯॥
 ରାମ ପିଛୁ ଘନ ସଜ୍ଜନ ଧୀର । ଚନ୍ଦନଚରୁ ହରି ସନ୍ତ ସମୀର ॥
 ସବ କର ଫଳ ହରିଭଗତି ସୁହାରି । ସୋ ବିନ୍ଦୁ ସନ୍ତ ନ କାହୁଁ ପାରି ॥୧୦॥
 ଅସ ବିରାଗି ଜୋଇ କର ସତସଙ୍ଗ । ରାମଭଗତି ତେହିଁ ସୁଲଭ ବିହଙ୍ଗ ॥୧୧॥

ସେ ମଣି ଯଦ୍ୟପି ବିଶ୍ୱେ ସକଟ ଅଟଇ । ରାମ କୃପାବିନା କେହୁ ପାଇ ନ ପାରଇ ॥
 ସୁଗମୋପାୟ ଅଲେହେଁ ପାଇବାର ଅତି । ଅଭାଗୀ ମନୁଷ୍ୟ ପାଦେ ଠେଲଣ ହଅନ୍ତି ॥୧୨॥
 ବେଦ ପୁରାଣକୁ ପୁତ ପରବତ ସମ । ରାମକଥା ନାନାବିଧ ଆକର ଭଜମ ॥
 ମର୍ମଜ୍ଞ ସଜ୍ଜନଗଣେ, ସୁମତି ଶେଷ । ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ନୟନ ପ୍ରାୟେ, ଶରପତି ॥୧୩॥
 ଭାବ ସହ ଯେଉଁ ପ୍ରାଣୀ ଖନନ କରଇ । ସବ ସୁଖରାଶି ଭକ୍ତି-ମଣି ସେ ଲଭଇ ॥
 ପ୍ରଭୁ, ମୋ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଏମନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ । ରାମଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ରାମଙ୍କର ଦାସ ॥୧୪॥
 ରାମ ପିଛୁ ସମ, ଘନ ସଜ୍ଜନଙ୍କ ଗଣ । ଚନ୍ଦନ ତରୁ ଶ୍ରୀହରି, ସହ ସମ୍ଭବ ॥
 ସମସ୍ତଙ୍କ ଫଳ ଅଟେ ଶ୍ରୀହରି ଭକତି । ତାହା ସହ ବିନା କେହୁ ପାଇ ନ ପାରନ୍ତି ॥୧୫॥
 ଏହା ବିରାଗର ଯେହୁ କରଇ ସମ୍ବଳ । ରାମ-ଭକ୍ତି ତା ନିମନ୍ତେ ସୁଲଭ, ବିହଙ୍ଗ ॥୧୬॥

କରନ୍ତି, ଜଗତରେ ସେହୁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଚରୁର-ଶିରୋମଣି ॥ ୫ ॥ ଯଦ୍ୟପି ଭକ୍ତ ମଣି
 ଜଗତରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପା ବିନା କେହୁ ତାହା ପାଇପାରେନାହିଁ ।
 ତାହା ପାଇବାର ଉପାୟ ସୁଗମ; କିନ୍ତୁ ହତଭାଗ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ସେତୁତିକୁ ଗୋଡରେ
 ଠେଲିଦିଏ ॥ ୬ ॥ ବେଦପୁରାଣ ପବନ ପଦ୍ମ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ନାନା ପ୍ରକାର କଥା ସେହୁ
 ସମସ୍ତ ପଦ୍ମରେ ଥିବା ଅନେକ ସ୍ଥାନର ଖଣି । ସହ ପୁରୁଷମାନେ ଏହି ସମସ୍ତ ଖଣିର
 ମର୍ମଜ୍ଞ ଏବଂ ସ୍ୱଚ୍ଛକି କୋବାଳ । ହେ ଗରୁଡ ! ଜ୍ଞାନ ଓ ବୈରାଗ୍ୟ—ଏ ଦୁହେଁ
 ସେମାନଙ୍କର ନେତ୍ର ॥ ୭ ॥ ଯେଉଁ ପ୍ରାଣୀ ତାହାକୁ ପ୍ରେମସହକାରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରେ,
 ସେହୁ ସମସ୍ତ ସ୍ତରର ଖଣି ଏହି ଭକ୍ତି-ମଣିକୁ ପାଏ । ହେ ପ୍ରଭେ ! ମୋର ମନରେ
 ଏହିପରି ବିଶ୍ୱାସ ଯେ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦାସ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବଳି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥ ୮ ॥
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସପ୍ତମ ପଦ ଧୀର ସହ ପୁରୁଷ ମେଘ । ଶ୍ରୀହରି ଚନ୍ଦନଚୂଷ ଓ ସଜ୍ଜନ
 ପବନ । ସମସ୍ତ ସାଧନାର ଫଳ ସ୍ଥାନର ହରିଭକ୍ତି । ସହ ବିନା ତାହାକୁ କେହୁ
 ପାଇନାହାନ୍ତି ॥ ୯ ॥ ହେ ଗରୁଡ ! ଏହା ବିରାଗ କର ଯିଏ ସ୍ୱଳ୍ପ ସାଧୁସଞ୍ଜଙ୍କ ସଙ୍ଗ
 କରେ, ତାହା ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମ-ଭକ୍ତି ସୁଲଭ ହୋଇଯାଏ ॥ ୧୦ ॥ କୋହା—

ବ୍ରହ୍ମ ପୟୋନିଧି ମନ୍ଦର ଜ୍ଞାନ ସନ୍ତ ସୁର ଆହିଁ ।

କଥା ସୁଧା ମଧୁ କାନ୍ତହିଁ ଭଗତ ମଧୁରତା କାହିଁ ॥୧୬୦(କ)॥

ବିରଜ ଚର୍ମ ଅସି ଜ୍ଞାନ ମବଲେଇମୋହ ଶିପୁ ମାରି ।

ଜୟ ପାଇଅସୋ ହରିଭଗତ ଦେଖ ଖଗେସ ବିରୁଣ ॥୧୬୦(ଖ)॥

ସୁନି ସପ୍ତେମ ବୋଲେଉ ଖଗରୁ । କୌ କୃପାଲ ମୋହି ଉପର ଭାଉ ॥

ନାଥ ମୋହି ନିଜ ସେବକ ଜାମା । ସପ୍ତ ପ୍ରସ୍ତ ମମ କହନ୍ତୁ ବଖାଣି ॥୧॥

ପ୍ରଥମହିଁ କହନ୍ତୁ ନାଥ ମତିଧୀର । ସବ ଚେ ଦୁର୍ଲଭ କର୍ତ୍ତୁନ ସରାବ ॥

ବଡ଼ ଦୁଖ କର୍ତ୍ତୁନ କର୍ତ୍ତୁନ ପୁଣ ଶୁଣ । ଯୋଉ ସନ୍ନେପ ହିଁ କହନ୍ତୁ ବିରୁଣ ॥୨॥

ସନ୍ତ ଅସନ୍ତ ମରମ କୁହ ଜାନହ । ତହୁ କର ସହଜ ସୁଭାଷ୍ଟି ବଖାନହ ॥

କର୍ତ୍ତୁନ ପୁଣ୍ୟ ଶ୍ରୁତିବିଦିତ ବିସାଲ । କହନ୍ତୁ କର୍ତ୍ତୁନ ଅଭ ପରମ କରାଲ ॥୩॥

ବେଦ ପୟୋନିଧି, ବିଜ୍ଞାନ ମନ୍ଦର, ସାଧୁ ସ୍ଵରଗଣ ଯଥା ।

କଥା-ସୁଧା ମଧୁ କାହାର କରନ୍ତି, ଭକ୍ତି ତହିଁ ମଧୁରତା ॥ ୧୦(କ)॥

ବିରାଗା-ତାଲେ, ଜ୍ଞାନ-ଖଡ୍ଗେ ମଦ-ଲେଉ-ମୋହି-ଶିପୁ ମାରି ॥

ବିଜୟ ଯେ ଲଭେ ତାହାହରିଭକ୍ତି, ଦେଖ ଖଗେଶ, ବିରୁଣ ॥ ୧୦(ଖ)॥

ପୁଣି ସପ୍ତେମେ ଶୁଣିଲ ବିନିତା-କୁମର । ଯେବେ ମୋଉପରେ ସ୍ଵେଦ କୃପାକ୍ତ, ତୁମ୍ଭର ॥

ନାଥ, ଏବେ ମୋତେ ନିଜ ଅନୁଚର ଜାଣି । କହନ୍ତୁ ମୋ ସପ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ତର ବଖାଣି ॥୧॥

ପ୍ରଥମେ କହନ୍ତୁ ଏହା ନାଥ, ମତି ଧୀର । ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ କେଉଁ ଦୁର୍ଲଭ ଶରୀର ॥

କେବଣ ହୁଏ ବିଶାଳ କେଉଁ ସୁଖ ଶୁଣ । ନାଥ, ସନ୍ନେପରେ ତାହା କହନ୍ତୁ ବିରୁଣ ॥୨॥

ତୁମ୍ଭେ ସାଧୁ ଅସାଧୁଙ୍କ ମର୍ମ ସବୁ ଜାଣ । ଏବେ ତାହାଙ୍କ ସହଜ ସ୍ଵରୂପ ବଖାଣ ॥

କେବଣ ପୁଣ୍ୟ ଶ୍ରୁତିରେ ବିଦିତ ବିଶାଳ । କହ କେବଣ ପାତକ ପରମ କରାଲ ॥୩॥

ବ୍ରହ୍ମ (ବେଦ) ସମୁଦ୍ର, ଜ୍ଞାନ ମନ୍ଦରାଚଳ ଏବଂ ସମ୍ପ୍ରମାନେ ଦେବତା । ଏହୁ ସମ୍ପ୍ର-
ଦେବତାଗଣ ସେହି ସମୁଦ୍ରକୁ ମନ୍ତ୍ରନ କରି କଥାମୂଳ ବାହାର କରନ୍ତି, ତହିଁରେ

ଭକ୍ତି-ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ବାସ କରେ ॥ ୧୦ (କ) ॥ ବୈରାଗ୍ୟରୂପୀ ତାଲ ଯୋଗେ ନିଜକୁ

ରକ୍ଷା କରି ଜ୍ଞାନ-ଚରବାଣୀ ଯୋଗେ ମଦ, ଲେଉ ଓ ମୋହି-ବେଶମାନଙ୍କୁ ମାରି

ଯେ ବିଜୟ ଲଭ କରେ, ତାହାହିଁ ହରିଭକ୍ତି; ହେ ପଣ୍ଡିତ ! ଏହାକୁ ବିରୁଣ

ଦେଖନ୍ତୁ । ॥ ୧୦ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :-ପଣ୍ଡିତ ଗରୁଡ଼ ପୁଣି ପ୍ରେମ ଭାବରେ

କହଲେ, “ହେ କୃପାକ୍ତ ! ଯଦି ମୋ ପ୍ରତି ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରେମ ଥାଏ, ତେବେ ହେ ନାଥ !

ମୋତେ ନିଜ ସେବକ ବୋଲି ଜାଣି ମୋର ସାତଗୋଟି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ବଖାଣି

କୁହନ୍ତୁ ॥ ୧ ॥ ହେ ନାଥ ! ହେ ଧୀରବୃଦ୍ଧ ! ପ୍ରଥମେ କୁହନ୍ତୁ—ସବୁଠାରୁ ଦୁର୍ଲଭ

କେଉଁ ଶରୀର ? ପୁଣି ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ହୁଏ କ’ଣ ଏବଂ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ସୁଖ କ’ଣ ?

ଏହା ମଧ୍ୟ ବିରୁଣ କରି ସନ୍ନେପରେ କୁହନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥ ସହ ଓ ଅସହଙ୍କ ରହସ୍ୟ (ଭେଦ)

ମାନସରୋଗ କହନ୍ତୁ ସମୁଦ୍ଧାତ୍ତ । ତୁମ୍ଭ ସଂଜ୍ଞା କୃପା ଅଧିକାତ୍ତ ।
 ତାତ ସୁନନ୍ତୁ ସାଦର ଅତି ପ୍ରୀତି । ମେଁ ସନ୍ତୋଷ କହୁଛି ସୁଦ ମଙ୍ଗା ॥୪॥
 ନର ତନ ସମ ନହିଁ କର୍ତ୍ତୃକର ଦେହ । ଖବ ଚରାଚର ଜାତତ ତେହା ॥
 ନରକ ସ୍ୱର୍ଗ ଅପବର୍ଗ ନିସେମା । ଜ୍ଞାନ ବିରାଗ ଭଗତି ସୁର ଦେମା ॥୫॥
 ସୋ ତନୁ ଧରି ହରି ଭଜୁଛି ନ ଜେ ନର । ହୋହିଁ ବିଷୟରତ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦତର ।
 କାଁତ କରତ ବଦଲେଁ ତେ ଲେହାଁ । କର ତେଁ ତାରି ପରସମନ ଦେହାଁ ॥୬॥
 ନହିଁ ଦରିଦ୍ର ସମ ଦୁଖ ଜଗ ମାହାଁ । ସନ୍ତମିଲନ ସମ ସୁଖ ଜଗ ନାହାଁ ॥
 ପର ଉପକାର ବଚନ ମନ କାୟା । ସନ୍ତ ସହଜ ସୁଭାଉ ଖରାୟା ॥୭॥
 ସନ୍ତ ସହଜ ଦୁଖ ପରହତ ଲଗାଁ । ପର ଦୁଖ ହେତୁ ଅସନ୍ତ ଅଭାଗାଁ ॥
 ଭୁଲ୍ ତରୁ ସମ ସନ୍ତ କୃପାଲ । ପରହତ ନିତି ସହ ବିପତି ବିସାଲ ॥୮॥

ମାନସ ରୋଗ ସମସ୍ତ କରନ୍ତୁ ପ୍ରକଟ । ତୁମ୍ଭେ ସଂଜ୍ଞା କୃପାକୁ-ଶିରୋମଣି ଅଟ ॥
 ତାତ ! ହାଦରେ ଶ୍ରବଣ କର ପତି ପ୍ରୀତି । ସନ୍ତୋଷ ଭବରେ ପୁଣି କହୁଛି ଏ ମନ୍ତ୍ରୀ ॥୯॥
 ନର ସମ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ କେହି କଲେବର । ଯାତନା କରନ୍ତି ଯାହା ଖବ ଚରାଚର ॥
 ସ୍ୱର୍ଗ ନର୍କ ଅପବର୍ଗ ନିଶ୍ଚିଣ୍ଟି ସମାନ । ପ୍ରଦାନ କରେ ବୈରାଗ୍ୟ, ଶୁଭ ଭକ୍ତ ଜ୍ଞାନ ॥୧୦॥
 ଏ ତନୁ ପାଇ ଯେ ହରି ବ ଭଜଇ ନର । ହୁଅଇ ବିଷୟରତ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦତର ॥
 ସେବାଚ-କଶିନୀ ତାର ବଦଳେ ନିଅଇ । ପରଶ-ମଣିକୁ ଫିଙ୍ଗି ହସ୍ତରୁ ଦିଅଇ ॥୧୧॥
 ଦରିଦ୍ର ସମ ଜଗତେ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ ଦୁଃଖ । ସନ୍ତ-ମିଳନ ସମାନ ନାହିଁ କହୁ ପୁଣି ॥
 ମନ କର୍ମ ବଚନରେ ପର-ଉପକାର । ସନ୍ତ ସହଜ ସୁଭାବ ଶୁଣ, ଭରଗାରି ॥୧୨॥
 ସହଜୁ ଚନ୍ଦ୍ରାପ ସନ୍ତ ପରହତ ଅର୍ଥେ । ଅଭାଗ୍ୟ ଅସନ୍ତ ପର ପୀଡନ ନିମନ୍ତେ ॥
 ଭୋଗ ବୃଷ ପରି ସାଧୁ ଦୟାଳୁ ଅଟନ୍ତି । ପରହତେ ନିତ୍ୟ ଦୁଃଖ ଦ୍ୱାସହ ସହଜୁ ॥୧୩॥

ଆପଣ କାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସହଜ ସୁଭାବ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ କହନ୍ତୁ—
 ଶୁଦ୍ଧ-ବିହତ ସବୁଠାରୁ ମହାନ ପୁଣ୍ୟ କ'ଣ ଏବଂ ସବୁଠାରୁ ମହାଭୟଙ୍କର ପାପ
 କ'ଣ ? ॥ ୩ ॥ ମାନସିକ ରୋଗମାନଙ୍କର କଥା ବୁଝାଇ କହନ୍ତୁ । ଆପଣ ସଂଜ୍ଞା
 ଏବଂ ମୋ ଉପରେ ଆପଣଙ୍କର କୃପା ମଧ୍ୟ କହନ୍ତୁ ।” କାକ ଭୁଞ୍ଜି କହିଲେ,
 “ହେ ତାତ ! ଅତି ଆଦର ଓ ପ୍ରେମ ସହକାରେ ଶୁଣନ୍ତୁ । ପ୍ରଂ ଏହି ମାତ୍ର ସନ୍ତୋଷରେ
 କହୁଅଛୁ ॥ ୪ ॥ ମନୁଷ୍ୟ-ଶରୀର ସମାନ କୌଣସି ଶରୀର ଆଉ ନାହିଁ । ଚରାଚର
 ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ସେହି ଶରୀର ଭିନ୍ନା (କାମନା) କରନ୍ତି । ସେହି ମନୁଷ୍ୟ-ଶରୀର ନର୍କ,
 ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ମୋକ୍ଷର ସୋପାନ ଏବଂ ତାହାହିଁ କଲ୍ୟାଣକାୟ ଜ୍ଞାନ, ବୈରାଗ୍ୟ ଓ ଭକ୍ତି ଦାନ
 କରେ ॥ ୫ ॥ ଏହିପରି ମନୁଷ୍ୟ-ଶରୀର ପାଇ ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଭଜନ
 ନ କରନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ଥାନରୁ ସ୍ଥାନତର ବିଷୟ-ବାସନା ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ରହନ୍ତି, ସେମାନେ
 ପରଶମଣିକୁ ହାତରୁ ଫିଙ୍ଗି ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ତତ୍ପରିବର୍ତ୍ତେ କାତଶୟ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ॥ ୬ ॥

ସନ ଇବ ଖଲ ପର ବନ୍ଦନ କରଇ । ଖଲ କଡ଼ାଇ ବିପତି ସହି ମରଇ ॥
 ଖଲ ବିନ୍ଦୁ ସ୍ଵାରଥ ପର ଅପକାଶ । ଅନ୍ତ ମୁଖକ ଇବ ସୁନୁ ଉରଗାରୀ ॥୧॥
 ପର ସପଦା ବିନାସି ନସାସୁ । ଜମି ସସି ହୃଦ ହିମ ଉପଲ ବିଲସୁ ॥
 ଦୁଷ୍ଟ ଉଦୟ ଜଗ ଆରତି ହେବୁ । ଜଥା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଧମ ଗ୍ରହ କେବୁ ॥୧୦॥
 ସନ୍ତ ଉଦୟ ସନ୍ତତ ସୁଖକାଶ । ବିସ୍ଵ ସୁଖକ ଜମି ଇନ୍ଦୁ ତମାଶ ॥
 ପରମ ଧର୍ମ ଶ୍ରୀ ଚିତ୍ତ ଅହିଂସା । ପର ନିନ୍ଦା ସମ ଅସ ନ ଗଣସା ॥୧୧॥
 ହର ଗୁର ନିନ୍ଦକ ଦାଦୁର ହୋଇ । ଜନ୍ମ ସହସ୍ର ପାର୍ଥ ତନ ସୋଇ ॥
 ଦ୍ଵିଜନିନ୍ଦକ ବହୁ ନରକ ଭୋଗ କରି । ଜଗ ଜନମଇ ବାୟୁସ ସଞ୍ଚର ଧରି ॥୧୨॥

ଶଶ ପରି ଖଲ ପର ବନ୍ଦନ କରଇ । ଗ୍ରଲ କଡ଼ାଇ ବିପତି ସହଣ ମରଇ ॥
 ଖଲ ବିନା ସ୍ଵାର୍ଥ ସଦା ପର-ଅପକାଶ । ଅନ୍ତ ମୁଖିକ ସମାନ ଶୁଣ, ପନୁଗାର ॥୧॥
 ପର ସମ୍ପତ୍ତି ବିନାଶି ଆସେ ନାଶ ଯାଏ । ସେହ୍ନେ କୃଷି ନାଶି ହିମ ଉପଲ ମିଳାଏ ॥
 ଦୁଷ୍ଟଙ୍କ ଉଦୟ ବଣ୍ଟ ଉଦ୍‌ଘାନ ହେବୁ । ଯେମନ୍ତେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଟେ ଗ୍ରହ ଧୂମକେବୁ ॥୧୦॥
 ସାଧୁଙ୍କ ଉଦୟ ସଦା ଅଟେ ସୁଖକର । ବଣ୍ଟ ସୁଖକ ଯେସନେ ଇନ୍ଦ, ହିବାକର ॥
 ଶୁଦ୍ଧ-ବିଚିତ୍ର ଅହିଂସା ପରମ ଧରମ । ଗଣସ୍ଥାନ ପାପ ନାହିଁ ପରନିନ୍ଦା ସମ ॥୧୧॥
 ହର-ଗୁରୁ-ନିନ୍ଦକ ଯେ ମଣ୍ଡୁକ ହୁଅଇ । ସହସ୍ର ଜନମ ସେହ୍ନେ ସେ ତନୁ ଧରଇ ॥
 ଦ୍ଵିଜ-ନିନ୍ଦକ ନରକ ବହୁ ଭୋଗ କରି । ଜଗତେ ଜନମେ କାକ କୁଣ୍ଡଳର ଧରି ॥୧୨॥

ଜଗତରେ ଦଶଦ୍ରୁତା ସମାନ ହୁଏ ଆଉ ନାହିଁ ଏବଂ ସ୍ଵାଧିପତ୍ୟ ମିଳନ ସମାନ
 ଜଗତରେ ଆଉ ସ୍ତମ୍ଭ ନାହିଁ । ହେ ପଶିରାଜ ! କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ପରୋପକାର
 କରିବା ସମ୍ଭବମାନଙ୍କର ସହଜ ସୁଖକ ॥ ୭ ॥ ସନ୍ତ ପରର ହୃଦ ନିମନ୍ତେ ହୁଏ ସହଜ
 ଏବଂ ହୃତଞ୍ଜ୍ୟ ଅସହମାନେ ଅନ୍ୟର ହୁଏ କାରଣ ହୁଅନ୍ତି । କୃପାକୁ ସହମାନେ
 ପରର ହୃଦ ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରେୟଶ୍ଚ ସମାନ ଉଦ୍‌ଘାନକ ବିପତ୍ତି ସହଜ ॥ ୮ ॥ କିନ୍ତୁ
 ଦୁଷ୍ଟମାନେ ଲକ୍ଷପଟ ଯେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦନ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଦାନ୍ତବା ନିମନ୍ତେ
 ନିଜ ନିଜର ବି ତମତା କଡ଼ାଇ ବିପତ୍ତି ସହ ମରଯାଆନ୍ତି । ହେ ସର୍ବଶତ୍ରୁ ଗରୁଡ଼
 ଶୁଣନ୍ତୁ, ଦୁଷ୍ଟମାନେ ସ୍ଵର୍ଗ ନ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ସର୍ବ ଓ ମୁଖିକ ପରି ବୃଥାରେ ଅନ୍ୟର ଅପକାର
 କରନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଯେପରି କରକା (ବୁଦ୍ଧପଥର) ଶସ୍ୟ ନାଶ କରି ଆସେ କଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ,
 ସେହିପରି ସେମାନେ ପରର ସମ୍ପତ୍ତି ନାଶ କରି ନିଜେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ।
 ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଧମ ଗ୍ରହ କେବୁର ଉଦୟ ପରି ଜଗତରେ ହୁଏ ନିମନ୍ତେ ଦୁଷ୍ଟର ଅଭ୍ୟାସ
 ଦୃଷ୍ଟିପାଏ ॥ ୧୦ ॥ ସୂର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉଦୟ ସମସ୍ତ ଜଗତ ନିମନ୍ତେ ସୁଖଦାୟକ
 ହେଲେ ପରି ସାଧୁସହମାନଙ୍କ ଅଭ୍ୟାସ ସଦା ସୁଖକର ହୋଇଥାଏ । ବେଦମାନେ
 ଅହିଂସାକୁ ପରମଧର୍ମ ରୂପେ ସ୍ଵୀକାର କରିଅଛନ୍ତି । ପରନିନ୍ଦା ସମାନ ଗଣସ୍ତ ପାପ
 ଆଉ ନାହିଁ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ମତ ॥ ୧୧ ॥ ଶଙ୍କର ଓ ଗୁରୁଙ୍କ ନିନ୍ଦକ ମନୁଷ୍ୟ
 ୧୧

ସୁର ଶ୍ରୁତି ନିନ୍ଦକ ଜେ ଅଭିମାନୀ । ରୌରବ ନରକ ପରଶ୍ଚି ତେ ପ୍ରାଣୀ ॥
 ହୋଇଁ ଉଲ୍ଲୁକ ସନ୍ତ ନିନ୍ଦା ରତ । ମୋହ ନିସା ପ୍ରିୟ ଜ୍ଞାନ ଶ୍ରୀ ଗତ ॥୧୩॥
 ସବ କୈ ନିନ୍ଦା ଜେ ଜଡ଼ କରନ୍ତି । ତେ ଚମଗାଦୁର ହୋଇ ଅବଚରନ୍ତି ॥
 ସୁନନ୍ଦ ତାତ ଅବ ମାନସ ସେବା । କହୁ ତେ ଦୁଃଖ ପାତ୍ରୁଣି ସବ ଲୋଗା ॥୧୪॥
 ମୋହ ସକଳ ବ୍ୟାଧିକର ମୂଳ । କହୁ ତେ ସୁନ ଉପଜଣି ବହୁ ସୁଲ ॥
 କାମ ବାତ କଟ ଲୋଭ ଅପାର । କୋପ ପିତ୍ତ ନିତ ଗୁଣ ଜାଗ ॥୧୫॥
 ପ୍ରୀତି କରନ୍ତି ଜୌ ଶାନ୍ତି ଶୁଦ୍ଧି । ଉପଜଳ ସନ୍ୟାସୀ ଦୁଃଖଦାକ୍ଷି ॥
 ବିଷୟ ମନୋରଥ ଦୁର୍ଗମ ନାନା । ତେ ସବ ସୁଲ ନାମ କୋ ଜାନା ॥୧୬॥
 ମମତା ଦାଦୁ କଣ୍ଠ ଇରଷାକ୍ଷି । ହରଷ ବିଷାଦ ଗରହ ବହୁତାକ୍ଷି ॥
 ପର ସୁଖ ଦେଖି ଜରନି ସୋଇ ଛାକି । କୁଷ୍ଠ ଦୁଷ୍ଟତା ମନ କୁଟିଳକ୍ଷି ॥୧୭॥

ବେଦ-ବିରୁଧ-ନିନ୍ଦକ ଯେହୁ ଅଭିମାନୀ । ରୌରବ ନରକ ମଧ୍ୟେ ପଡ଼ନ୍ତି ସେ ପ୍ରାଣୀ ॥
 ହୁଅନ୍ତି ଉଲ୍ଲୁକ ଯେହୁ ସନ୍ତ-ନିନ୍ଦାରତ । ମୋହ-ନିଶା ପ୍ରିୟ, ଜ୍ଞାନ-ହିନେଶ ବିଗତ ॥୧୮॥
 ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ନିନ୍ଦା ଯେଉଁ ଜଡ଼ କରେ । ଚେମିଣିତତେଇ ହୋଇ ସେହୁ ଜନ୍ମ ଧରେ ॥
 ମାନସ ରୋଗ ଶ୍ରବଣ କର, ଶବ୍ଦବର । ଯହିଁରେ ହୁଏ ପାଆନ୍ତି ମାନସ ନିକର ॥୧୯॥
 ମୋହ ଅଟଇ ସମସ୍ତ ବ୍ୟାଧିକର ମୂଳ । ତହିଁରୁ ହୁଅନ୍ତି ଜାତ ନାନାବିଧ ଶୂଳ ॥
 କାମ ବାତ, ଲୋଭ କଟ, ପୁଣି କୋପ ପିତ୍ତ । ଅପାର ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଗୁଣ ଜଳାନ୍ତି ଏ ନିତ୍ୟ ॥୨୦॥
 ପ୍ରୀତି ବରନ୍ତି ଶରୀରେ ଯେବେ ତିନି ଭାବ । ଉପଜଳ ସନ୍ୟାସୀ ମହା ହୁଏ-ଦାୟୀ ॥
 ବିଷୟ ଲଜ୍ଜା ଦୁର୍ଗମ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ । ସେ ସବୁ ଶୂଳ କିଏ ସେ ନାମ ଜାଣିପାରେ ॥୨୧॥
 ମମତାକୁ ଯାହୁ, କଣ୍ଠ ଉର୍ଷ୍ୟାକୁ ବିରୁର । ହରଷ ବିଷାଦ କଣ୍ଠ ରୋଗ ଏ ଅପାର ॥
 ଶୟ-ରୋଗୀ, ପର ସୁଖ ଦେଖି ଯେ ଜଳଇ । କୁଷ୍ଠ ମନ କୁଟିଳତା ହୁଷ୍ଟତା ଅଟଇ ॥୨୨॥

ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜନ୍ମରେ ବେଙ୍ଗ ହୁଏ ଏବଂ ସେ ହଜାର ଜନ୍ମଯାଏ ସେହୁ ବେଙ୍ଗ ଶରୀର
 ପାଏ । ବ୍ରାହ୍ମଣ-ନିନ୍ଦକ ବ୍ୟକ୍ତି ବହୁତ ନର୍କ ଭୋଗ କରି ପୁଣି ଜଗତରେ କାଳ-ଶରୀର
 ଧରି ଜନ୍ମ ଲାଭ କରେ ॥ ୧୭ ॥ ଯେଉଁ ଅଭିମାନୀ ଜୀବମାନେ ଦେବତା ଓ ବେଦମାନଙ୍କୁ
 ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି, ସେମାନେ ରୌରବ ନର୍କରେ ପଡ଼ନ୍ତି । ସନ୍ତମାନଙ୍କ ନିନ୍ଦାରେ ନିରତ
 ଲୋକମାନେ ଉଲ୍ଲୁକ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମୋହ-ରଜନ ପ୍ରୀତିକର ଏବଂ
 ଜ୍ଞାନ-ରବି ଅସ୍ପରିତ ପ୍ରାୟ ॥ ୧୮ ॥ ଯେଉଁ ମୂର୍ଖମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି,
 ସେମାନେ ଚେମିଣିଆ ହୋଇ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ହେ ତାତ ! ସମସ୍ତ ଲୋକ
 ଯାହାଯୋଗେ ହୁଏ ଶୋଚ କରନ୍ତି, ଆପଣ ସେହୁ ମାନସିକ ରୋଗ କଥା ଶୁଣନ୍ତି ॥ ୧୯ ॥
 ସମସ୍ତ ରୋଗର ମୂଳ ହେଲା ମୋହ ବା ଅଜ୍ଞାନ । ସେହୁ ସବୁ ବ୍ୟାଧିରୁ ପୁଣି ଅନେକ
 ଶୂଳ ଜାତ ହୁଏ; କାମ ବାତ, ଲୋଭ ଅପାର (ବର୍ଚ୍ଚିତ) କଟ ଏବଂ କୋପ ପିତ୍ତ ।
 ଏହି କୋପ-ପିତ୍ତ ସବୁଦିନ ଗୁଣକୁ ଜଳାଇଥାଏ ॥ ୨୦ ॥ ଯଦି କେଉଁଠି ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ

ଅହଙ୍କାର ଅତି ଦୁଃଖଦ ଉପରୁଆ । ଦନ୍ତ କପଟ ମଦ ମାନ ନେହରୁଆ ॥
 ତୃଷ୍ଣା ଉଦରବୃଦ୍ଧି ଅତି ଶୁଭ । ହିଂସା ଶିକ୍ଷଣା ତରୁନ ଚିତାଶ ॥୧୮॥
 ଜୁଗ ବଧୁ ଜୁର ମସ୍ତକ ଅବିବେକା । କହିଲଗି କହୌଁ କୁଶେର ଅନେକା ॥୧୯॥
 ଏକ ବ୍ୟାଧି ବସ ନର ମରଣ୍ଡି ଏ ଅସାଧି ବହୁ ବ୍ୟାଧି ।
 ପୀଡ଼ିତ ସନ୍ତପ ଖାଦ କହୁଁ ସୋ କମି ଲହର ସମାଧି ॥୧୨୧(କ)॥
 ନେମ ଧର୍ମ ଆଶୁର ତପ ଜ୍ଞାନ ଜଞ୍ଜ ତପ ଦାନ ।
 ଭେଷଜ ସୁନ କୋଟିହୁ ନହିଁ ରୋଗ ଜାଣି ହରଜାନ ॥୧୨୧(ଖ)॥
 ଏହି ବଧୁ ସକଳ ଖାଦ ଜଗ ରୋଗୀ । ସୋକ ହରଷରସ ପ୍ରୀତି ବିସ୍ମୋଗୀ ॥
 ମାନସ ରୋଗ କହୁକ ମେଁ ଗାଏ । ହୁଣି ସବ କେଲଗି ବିରଲେହ ପାଏ ॥୧॥

ଅହଙ୍କାର ଗଣିବାତ ଅତି ହାତପ୍ରଦ । ଶିରବେମାସ କପଟ ଦନ୍ତ ମାନ ମଦ ॥
 ତୃଷ୍ଣାକୁ ଉଦରବୃଦ୍ଧି ରୋଗ ବୋଲି ଜାଣ । ହିଂସା କାମନା ପାଳିଦର ସମାନ ॥୧୮॥
 ଶୀତୋଷ୍ଣ ମିଶ୍ରିତ ନୂର ମସ୍ତକବେକ । କେତେ ଅବା କହୁବୁଁ କୁଶେର ଅନେକ ॥୧୯॥
 ଏକ ବ୍ୟାଧିବଶ ମରର ମନୁଷ୍ୟ ଏ ଅସାଧି ବହୁ ବ୍ୟାଧି ।
 ଖାଦକୁ ସଜତ ପୀଡ଼ିତ, କେମନ୍ତ ଲହର ସେହୁ ସମାଧି ॥୧୨୧(କ)॥
 ନିୟମ ଧରମ ସଦାଶୁର ଜ୍ଞାନ ଯଜ୍ଞ ତପ ତପ ଦାନ ।
 ପୁଣି କୋଟି କୋଟି ଔଷଧରେ ରୋଗ ନରୁତର, ହରଜାନ ॥୧୨୧(ଖ)॥

ଏମନ୍ତେ ଜଗତମନ୍ତେ ଖବସବେ ରୋଗୀ । ଶୋକ-ଭୟ-ହର୍ଷପ୍ରକ୍ତ ସନ୍ତୋଷୀ ବିସ୍ମୋଗୀ ॥
 ମାନସ ରୋଗ ପୁଁ ନାଥ, ବଞ୍ଚିଲ ସମ୍ୟକ । ଜାଣି ପାରନ୍ତି ବିରଳ, ଅହୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ॥୧॥

କଟ—ଏ ଚିନ୍ତା ଭର ପରସ୍ପର ପ୍ରୀତି କଳ ଏକତ ମିଳିତ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ହାତପ୍ରଦ
 ସନ୍ନିପାତ ରୋଗ ଜାତ ହୁଏ । ବିଷୟ-ବାସନା-ସମ୍ପର୍କୀ ହର୍ଷମ ଓ ହର୍ଷଭ
 ମନୋରଥମାନେ ସମସ୍ତେ ଶୂଳ (କଷ୍ଟଦାୟକ ରୋଗ); ସେମାନଙ୍କର ନାମ କିଏ ଜାଣେ ?
 (ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନେ ଅସଂଖ୍ୟ ।) ॥ ୧୭ ॥ ମମତା ଯାହୁ, ଭର୍ତ୍ତ୍ୟା କୁଣ୍ଡିଆ ଏବଂ
 ହର୍ଷବିଷାଦ ଗଳାରେ । ପରର ସ୍ତବ୍ଧ ଦେଖି ଜଳିବା ଶୟ ରୋଗ । ହୃଷ୍ଟତା ଓ ମନର
 କୁଟିଳତା ହିଁ କୁଷ୍ଠରୋଗ । ୧୭ ॥ ଅହଙ୍କାର ଅତି ହାତପ୍ରଦ ଗଣିବାତ । ଦନ୍ତ,
 କପଟ, ମଦ ଓ ମାନ ଶିରବେଶ । ତୃଷ୍ଣା ଅତିଶୟ ଉଦର ବୃଦ୍ଧି (ଜଳୋଦର) ରୋଗ ।
 ପ୍ରସ, ଧନ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ହିଂସା କାମନା ପ୍ରବଳ ପାଳିଦର ॥ ୧୮ ॥ ମାୟୁର୍ଜି ଓ
 ଅବିବେକ ହୁଇ ପ୍ରକାର ନୂର । ଏହିପରି ଅନେକ ଶରଣ ରୋଗ ଅହୁ, ସେଗୁଡ଼ାକ
 କେତେ କହୁବୁଁ ? ॥ ୧୯ ॥ ଦୋହା—ଗୋଟିଏ ମାଂସ ରୋଗର ବଣ ହୋଇ
 ମନୁଷ୍ୟ ମରିଯାଏ । ପୁଣି ଏମାନେ କି ନାନାବିଧ ଅସାଧି ରୋଗ । ଏମାନେ ଖାଦକୁ
 ନିରନ୍ତର କଷ୍ଟ ଦେଉଥା'ନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ସମାଧି (ଶାନ୍ତି) କପରି ଲଭ
 କରିପାରେ ? ୧୯ (କ) ॥ ନିୟମ, ଧର୍ମ, ଆଶୁର (ସଦାଶୁର) ତପ, ଜ୍ଞାନ, ଯଜ୍ଞ, ତପ,

ଜାନେ ତେଁ ଜୀଜଣି କହୁ ପାପୀ । ନାସ ନ ପାଞ୍ଜୁଁ ଜନ ପରତାପୀ ॥
 ବିଷୟ କୁପଥ୍ୟ ପାଇ ଅଂକୁରେ । ମୁନିହୁ ହୃଦୟ କା ନର ବାସୁରେ ॥୨॥
 ରାମ କୃପା ନାସହିଁ ସବ ରୋଗା । ଜୋଁ ଏହି ଭାବ ବନେ ସଞ୍ଜୋଗା ॥
 ସଦଗୁର ବେଦ ବଚନ ବିସ୍ତାସା । ସଞ୍ଜମ ପୂଜ ନ ବିଷୟ କୈ ଆସା ॥୩॥
 ରଘୁପତି ଭଗତି ସଙ୍ଗବନ ମୁଖ । ଅନୁପାନ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମତି ପୁଷ୍ପ ॥
 ଏହି ବିଧି ଭଲେହିଁ ସୋ ରୋଗ ନସାନ୍ତି । ନାହିଁ ତ ଜତନ କୋଟି ନହିଁ ଜାନ୍ତି ॥୪॥
 ଜାନିଅ ତବ ମନ ବିରୁଜ ଗୋପାଳ । ଜବ ଉର ବଳ ବିରାଗ ଅଧିକାଳ ॥
 ସୁମତି ହୁଅ ବାହୁଲ ନିତ ନଇ । ବିଷୟ ଆସ ଦୁଃଖତା ଗଢ଼ି ॥୫॥

ଜାଣନ୍ତେ କେତେକ ସୟ ଲଭନ୍ତି ଏ ପାପୀ । ପୁଣି ନଷ୍ଟ ନ ହୁଅନ୍ତି ଜନ-ପରତାପୀ ॥
 ବିଷୟ-କୁପଥ୍ୟ ପାଇ ଲଭନ୍ତି ପ୍ରସାର । ମୁନିଙ୍କ ହୃଦୟେ, ନର ବାସୁତା କି ହୁଅ ॥୬॥
 ରାମ କୃପାରେ ହୁଅନ୍ତି ନଷ୍ଟ ସବୁ ରୋଗ । ଦେବେ ଏହିପରି ଆସି ଘଟଇ ସଞ୍ଜୋଗ ॥
 ହୁଏ ସତ ଗୁରୁ ବେଦ୍ୟ ବଚନେ ପ୍ରଖଣ୍ଡ । ବିଷୟାଶା-ତ୍ୟାଗ ରୂପୀ ସଂଯମରେ ପ୍ରୀତି ॥୭॥
 ରଘୁପତି-ଭକ୍ତି ହୁଏ ସଞ୍ଜୀବନୀ ମୂଳ । ପୁଣି ଶ୍ରଦ୍ଧା ମତି ଅନୁପାନ ଅନୁକୁଳ ॥
 ଏହି ଭାବେ ବରଂ ତ ସେ ରୋଗ ନାଶପାଏ । ଅନ୍ୟଥା କୋଟି ଯତନ କଲେହେଁ ନ ପାଏ ॥୮॥
 ମନକୁ ନା ରୋଗ ତେବେ ଜାଣ, ଉରଗାର । ହୃଦୟେ ଯେବେ ବେରାଗ୍ୟ ବଳ ହୁଏ ଶାସ୍ତ୍ର ॥
 ସୁମତି ସୁଧା ବଳିତ ହୁଏ ନବ ଚିତ୍ୟ । ବିଷୟାଶା ଦୁଃଖତା ହୁଅଇ ରହତ ॥୯॥

ଦାନ ତଥା ଆହୁରି କୋଟି କୋଟି ଔଷଧ ଅବଶ୍ୟ ରହୁଅଛି । କିନ୍ତୁ ହେ ହରିହର
 ଗରୁଡ଼ । ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଏହି ସବୁ ରୋଗ ଭଲ ହୁଏନାହିଁ ॥ ୧୨୯ (ଖ) ॥
 ଚୋପାଉ :—ଏହି ରୂପେ ଜଗତରେ ସମସ୍ତ ଜୀବ ରୋଗୀ । ସେମାନେ ଶୋକ, ହର୍ଷ,
 ଭୟ, ପ୍ରୀତି ଓ ବିସ୍ଫୋର-ବିରହ ହଃଶରେ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ହଃଶୀ ହେଉଅଛନ୍ତି । ମୁଁ
 ଏ ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ମାନସିକ ରୋଗ କଥା କହୁଛି ମାତ୍ର । ଏମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତ
 ପୀଡ଼ିତ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ କୃତରୁ କେହି କିମିତି ଏମାନଙ୍କୁ ଜାଣି ପାରୁଅଛନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଜୀବର
 ଜ୍ଵଳନକାୟ ଏହି ପାପୀ ରୋଗମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରଲେ ଏମାନେ କିଛି ମାତ୍ରରେ ଅବଶ୍ୟ
 ଯାଣ ହୋଇଯାଆନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବିନାଶ ଲଭନ୍ତି ନାହିଁ । ବିଷୟ-କୁପଥ୍ୟ ପାଇ ଏମାନେ
 ମୁନିଜନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ମଧ୍ୟ ଅକ୍ଷୁବିତ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । ତେବେ ବିଚାର ସାଧାରଣ
 ମନୁଷ୍ୟର କି ରୁଚି ? ॥୨॥ ଯଦି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୃପାଯୋଗେ ସେମିତି ସୁଯୋଗ ମିଳିଯାଏ,
 ତେବେ ଏହି ସମସ୍ତ ରୋଗ ନାଶ ଯାଇ ପାରନ୍ତି । ସଦ୍‌ଗୁରୁ ରୂପକ ବେଦ୍ୟଙ୍କ ବଚନରେ
 ବିଶ୍ଵାସ ହେବା ଉଚିତ । ବିଷୟବାସନା ଚରିତାର୍ଥ ଲାଭ ଆଶା କରବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।
 ଏହା ହେଉଛି ସଂଯମ ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କଠାରେ ଭକ୍ତି ସଞ୍ଜୀବନୀ ମୂଳ । ଶ୍ରଦ୍ଧାପୁର୍ଣ୍ଣ
 ରୁଚି ହିଁ ମଧୁ ଆଦି ଅନୁପାନ । ଏହି ସ୍ଵକାର ସଂଯୋଗ ହେଲେ ସେହି ରୋଗମାନେ
 ଭଲଭାବରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ଅନ୍ୟଥା କୋଟି କୋଟି ଯତନ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ

ଶମଳ ଶୁଭ ଜଳ ଜବ ସୋ ନହାଈ । ତବ ରହ ରାମଉଗତି ଉର ଗୁଞ୍ଜି ॥
 ସିବ ଅଜ ପୁର ସନକାଦିକ ନାରଦ । ଜେ ମୁନି ବ୍ରହ୍ମ ବିଶ୍ଵର ବିସାରଦ ॥୭॥
 ସବ କର ମତ ଶଗନାୟକ ଏହା । କରଥ ରାମ ପଦ-ପଙ୍କଜ ନେତ୍ରା ॥
 ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ପୁରାଣ ସବ ଗୁରୁ କହାଣ୍ଡା । ରଘୁପତିଭଗତି ବିନା ପୁଣ ନାହାଁ ॥୮॥
 କମଳ ପୀଠ ଜାମହଁ ବରୁ ବାସ । ବ୍ୟାସୀ ପୁର ବରୁ କାହୁଁ ମାରୁ ॥
 ଫୁଲହଁ ନର ବରୁ ବହୁବିଧ ଫୁଲ । ଶାବ ନ ଲହ ପୁଣ ହରି ପ୍ରତିକୁଳ ॥୯॥
 ଚୂଷା ନାଭ ବରୁ ମୃଗଜଳ ପାନ । ବରୁ ଜାମହଁ ସସ ସୀସ ବିଶାନା ॥
 ଅନ୍ଧକାରୁ ବରୁ ରବିହ ନସାଡ଼େ । ରାମ ବିମୁଖ ନ ଶାବ ପୁଣ ପାଡ଼େ ॥୧୦॥
 ଶ୍ରମରେ ଅନଳ ପ୍ରଗଟ ବରୁ ହୋଇ । ବିମୁଖ ରାମ ପୁଣ ପାଡ଼ି ନ କୋଇ ॥୧୧॥

ଶମଳଶୁଭସଲ୍ଲେ ସ୍ଵାନକରେ ଯେବେ । ରାମ ଭକ୍ତ ହୃଦ ମଧ୍ୟେ ବ୍ୟାପି ରହେ ତେବେ ॥
 ଶୁକ ସନକାଦି ଶିବ ବିରହ ନାରଦ । ଯେ ପ୍ରହ ବ୍ରହ୍ମ-ବିଶ୍ଵରେ ବିଜ୍ଞ ବିଶାରଦ ॥୭॥
 ସମସ୍ତଙ୍କ ମତ ଏହା ଶୁଣ ବେନତେୟ । ରାମ ପଦ-କଞ୍ଜେ ପ୍ରୀତି କରିବା ବିଧେୟ ॥
 ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ପୁରାଣାଦି ସବୁ ଗୁରୁ ବଖାଣନ୍ତି । ପୁଣ ନାହିଁ କାହିଁ ବିନା ଶ୍ରୀରାମ-ଭକତି ॥୮॥
 କହୁଥାନ୍ତି ପୁଣ୍ୟରେ ବରଂ ବାଳ ଉଠିପାରେ । ବନ୍ୟାଜନସ୍ତ୍ରୀକାହାକୁ ବରଂକେବେ ମାରେ ॥
 ଗଗନେ ଫୁଟିବ ବରଂ ସୁମନ ବିପୁଳ । ପୁଣ ନ ଲଭିବ ଶାବ ହରି-ପ୍ରତିକୁଳ ॥୯॥
 ମଞ୍ଜୁଶାଳାରେ ବରଂ କୃଷାହେବ ଶାନ୍ତି । ଶଶିକ ଶିରେ ଉଠିବ ଶୂଳ ବରଂ, ଭ୍ରାତ ॥
 ଅନ୍ଧକାର ବରଂ ନାହିଁ ରବିକୁ ପାରିବ । ରାମ-ପରାଡ଼ି ପୁଣ ଶାବ ପୁଣ ନ ଲଭିବ ॥୧୦॥
 ହୃମରୁ ଅନଳ ବରଂ ପ୍ରକଟ ହୋଇବ । ରାମ ପ୍ରତିକୁଳେ କେହି ପୁଣ ନ ପାଇବ ॥୧୧॥

ଦୂର ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ ॥ ୧ ॥ ହେ ଗୋପାଳ ! ଯେତେବେଳେ ହୃଦୟରେ ବୈରାଗ୍ୟ-କଳ
 ଚୂର୍ଣ୍ଣ ପାଏ, ପୁରୁଷ-ସ୍ତ୍ରୀ ଚିତ୍ତ ପ୍ରତି ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ ଏବଂ ବିଷୟମାନଙ୍କର ଆଶା-
 ହୃଦୟ ମେଘିଆଏ, ଯେତେବେଳେ ଯାଇ ମନ ମରୋଗ ହେଲା ବୋଲି ଜାଣିବା
 ଉଚିତ ॥ ୫ ॥ ଏହି ରୂପେ ସମସ୍ତ ରୋଗରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇ ଯେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ ନିର୍ମଳ
 ଜ୍ଞାନ-ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରିଥାଏ, ଯେତେବେଳେ ତାହାର ହୃଦୟରେ ରାମ-ଭକ୍ତି
 ବ୍ୟାପିଯାଏ । ହେ ପଣ୍ଡିତ ! ଶିବ, ବ୍ରହ୍ମା, ଶୁକଦେବ, ସନକାଦି ଓ ନାରଦ ଆଦି
 ଗୁରୁବିଶ୍ଵର-ବିଶାରଦ ମୁକ୍ତମାନଙ୍କର ମତ—ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ପ୍ରେମ କରିବା
 ବିଧେୟ । ବେଦ, ପୁରାଣ ଓ ସମସ୍ତ ଗୁରୁ କହୁଛନ୍ତି ଯେ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭକ୍ତ ବିନା ପୁଣ
 ନାହିଁ ॥ ୭-୮ ॥ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପିଠିରେ ବାଳ ଉଠି ପଛକେ, ବନ୍ୟାପୁତ୍ର ବରଂ କାହାକୁ
 ମାରି ପକାଉ, ଆକାଶରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଫୁଲ ଫୁଟି ପଛକେ, କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ପ୍ରତି
 ବିମୁଖ ହୋଇ ଶାବ କଦାପି ପୁଣ ଲଭି କରୁପାରେ ନାହିଁ ॥ ୯ ॥ ମୃଗଚୂଷା ଜଳକୁ ପାନ କରି
 କୃଷା ମେଘିଆଇ ପଛକେ, ଶଶିକ ଶିରେ ଉପରେ ଶିଙ୍ଗ ବାହାରୁ ପଛକେ, ଅନ୍ଧକାର
 ପୂର୍ଣ୍ଣକୁ ବିନାଶ କରିଦେଇ ପଛକେ, କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତି ବିମୁଖ ହୋଇ ଶାବ ପୁଣ

ବାରି ମଥେଁ ଦୃଢ଼ ହୋଇ ବରୁ ସିକତା ତେଁ ବରୁ ଶେଲ ।

ବିନ୍ଦୁ ହରି ଭଜନ ନ ଭବ ତରିଅ ସୁଦ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅପେଲ ॥୧୨୬(କ)॥

ମସକନ୍ତି କରଇ ଚରଂଚି ପ୍ରଭୁ ଅଜନ୍ତି ମସକ ତେଁ ହୁନ ।

ଅସ ବିରୁଦି ତକି ସଂସୟ ରାମନ୍ତି ଭଜନ୍ତି ପ୍ରାଣେ ॥୧୨୬(ଖ)॥

ବିନିଶ୍ଚିତଂ ବଦାମି ତେ ନ ଅନ୍ୟଥା ବରୁଂସି ମେ ।

ହରିଂ ନର ଭଜନ୍ତି ଯେତେଦୁସ୍ତରଂ ଚରନ୍ତି ତେ ॥୧୨୬(ଗ)॥

କହେଉଁ ନାଥ ହରିଚରିତ ଅନୁପ । ବ୍ୟାସ ସମାସ ସୁମତି ଅନୁରୂପ ।

ଶ୍ରୁତି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଇହଇ ଭରତାଶ । ରାମ ଭଜିଅ ସବ କାଳ ବିସାଶ ॥୧॥

ପ୍ରଭୁ ରଘୁପତି ତକି ସେଇଅ କାହା । ମୋହି ସେ ସଠ ପର ମମତା ଜାହା ।

ଭୁକ୍ତ ବିଜ୍ଞାନରୂପ ନହିଁ ମୋହା । ନାଥ କହୁଁ ମୋ ପର ଅତି ଗ୍ରେହା ॥୨॥

ବାନ ଚନ୍ଦ୍ର ଘୃତ ତାର ପେଡ଼ି ତେଲ ମଉ କରପାରେ କେହ ।

ଶ୍ରୀହରି-ଭଜନ ବିନା ରହ ନାହିଁ, ଅଟଳ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏହି ॥୧୨୭(କ)॥

ପ୍ରଭୁ ମଣିଷକୁ କରନ୍ତି ବିରହି ବିହକ୍ତ ମଣ୍ଡାକୁ ହୁନ ।

ଏହା ବିରୁଦ୍ଧ ସଂଶୟ ତେଜିତ ରାମ ଭଜନ୍ତି ପ୍ରାଣେ ॥୧୨୭(ଖ)॥

ନିଶ୍ଚିତେ ହେମନ୍ତ କହଇ, ମିଥ୍ୟା ମୋ ବଚନ ନୁହଇ ।

ହରିକୁ ଯେ ନର ଭଜନ୍ତି, ଦୁସ୍ତର ଭବ ସେ ତରନ୍ତି ॥୧୨୭(ଗ)॥

କହୁନି ନାଥ ହରିଙ୍କ ଚରିତ ଅନୁପ । ବିସ୍ତାର-ସଂକ୍ଷେପେ ନିଜ ମନ୍ତ୍ର ଅନୁରୂପ ॥

ଶ୍ରୁତି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏହାହିଁ ବିହଙ୍ଗ-ପୁଞ୍ଜବ । ରାମ ଭଜିବା ଉଚିତ ତେଜି ହୁହା ସବ ॥୧॥

କାହାକୁ ଭଜିବା ତେଜି ପ୍ରଭୁ ରଘୁବର । ମୋ ସମ ଶଠ ଉପରେ ଦେହ ଯାହାବର ॥

ଭୁକ୍ତ ବିଜ୍ଞାନ ରୂପ, ନାହିଁ ମୋହ ମତି । ମୋ ଉପରେ କର ଅତି ଦେହ, ଶରପତି ॥୨॥

ପାଇ ନ ପାରେ ॥ ୧ ॥ ବରଫରୁ ଅଗ୍ନିର ପ୍ରକାଶ ହେଉ ପକଳେ, କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ

ପ୍ରତି ବିପ୍ଳବ ହୋଇ କେହୁ ସ୍ତୁତି ସ୍ତୁତି ପାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ॥ ୧୦ । ଦୋହା —

ଜଳ ମନ୍ଥନ କଲେ, ତହିଁରୁ ଘୃତ ଜାତ ହେଉ ପଛକେ, ବାଲି ପେଡ଼ିବା ଯୋଗେ ତେଲ

ବାହାରୁ ପଛକେ; କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଭଜନ ବିନା ସଂସାର-ସାଗରରୁ ପାର ପାଇବା

ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏହି ପିତାନ୍ତ ଅଟଳ ॥ ୧୨୭ (କ) । ପ୍ରଭୁ ମନେକୁ ବୁଝା

କରି ପାରନ୍ତି ଏବଂ ବୁଝାନ୍ତି ମଣିଷଠାରୁ ଭୁକ୍ତ ଜୀବରେ ମଧ୍ୟ ପଛକେ କରି ପାରନ୍ତି ।

ଏହିପରି ବିରୁଦ୍ଧ କରି ଚରୁର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମସ୍ତ ବନ୍ଦେହ ତ୍ୟାଗ କରି ଦେବଳ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ହିଁ

ଭଜନ କରନ୍ତି ॥ ୧୨୭ (ଖ) ॥ ଶ୍ଳୋକାର୍ଥ — ଫୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବିଶେଷ ରୂପେ ନିଶ୍ଚିତ

ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କହୁଅଛି, ମୋର ବଚନ ଅନ୍ୟଥା (ମିଥ୍ୟା) ନୁହେଁ । ଏପରି ମନୁଷ୍ୟମାନେ

ଶ୍ରୀହରିଙ୍କୁ ଭଜନ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଅତି ହୃଦୟ ସଂସାର-ସାଗରକୁ ସହଜରେ ପାର

ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ॥ ୧୨୭ (ଗ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ :—ହେ ନାଥ ! ଫୁଁ ଶ୍ରୀହରି-ଚରିତ

ସୁଚ୍ଛନ୍ନ ସମକଥା ଅତି ପାଞ୍ଚୁନ । ସୁକ ସନକାଦି ସମୁ ମନ ଶ୍ରାପ୍ତନ ॥
 ସତ ସଗତି ଦୁର୍ଲଭ ସଂସାର । ନିମିଷ ବନ୍ଧ ଭରି ଏକତ୍ର ବାସ ॥୩॥
 ଦେଖୁ ଗରୁଡ଼ ନିଜ ହୃଦୟ ବସୁ । ମେଁ ରଘୁବୀର ଭଜନ ଅଧିକାରୀ ॥
 ସକୁନାଧମ ସବ ଭାତି ଅପାଞ୍ଚନ । ପ୍ରଭୁ ମୋହି ଖଣ୍ଡ ବିଦିତ ଜଗପାଞ୍ଚନ ॥୪॥

ଆଜୁ ଧନ୍ୟ ମେଁ ଧନ୍ୟ ଅତି ଜୟସି ସବ ବିଧି ସ୍ଥାନ ।

ନିଜ ଜନ ଜାଣି ରାମ ମୋହି ସନ୍ତ ସମାଗମ ସ୍ଥାନ ॥୧୬୩(କ)॥

ନାଥ ଜଥାମତି ଶୁଣେଉଁ ଶୁଣେଉଁ ନହିଁ କହୁ ଗୋଲ ।

ଚରିତ ସିରୁ ରଘୁନାୟକ ଆଦି କ ପାଞ୍ଚୁଲ କୋଇ ॥୧୬୩(ଖ)॥

ପରୁରାଲ ରାମ-କଥା ପରମ-ପାଦନ । ଶୁକ-ସନକାଦି-ଶମ୍ଭୁ-ମାନସ - ମୋହନ ॥
 ସରଳ ଅଟଇ ଜାଣି ହୃଦୟ ଜଗତେ । ବାରେ ମାତ ଲବ କଣ୍ଠ ନିମେଷ ନିମନ୍ତେ ॥୩॥
 ଦେଖ ଶରପତି, ନିଜ ହୃଦୟେ ବସୁ । ମୁହିଁ କି ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀର ଭଜନାଧିକାରୀ ॥
 ଶକୁନାଧମ ସକଳ ମତେ ଅପାବନ । ପ୍ରଭୁ ମୋତେ କଲେ ବିଶ୍ୱବିଦିତ ପାବନ ॥୪॥

ଉଦ୍ୟସି ପୁଁ ଅଟେ ସର୍ବସ୍ୱେ ସ୍ଥାନ ଆଜି ଧନ୍ୟ, ଅତି ଧନ୍ୟ ।

ସନ୍ତ-ସମାଗମ ଦେଲେ ପ୍ରଭୁ ରାମ ଜାଣି ମୋତେ ନିଜ ଜନ ॥୧୬୩(କ)॥

ନାଥ, ଯଥାମତି କଲି ପୁଁ ବର୍ଣ୍ଣନ ପ୍ରସ୍ତ କିଛି ରଖିନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀ ରଘୁପତିଙ୍କ ଚରିତ-ପିନ୍ଧୁ ତଳ କି ପାଏ ଦେ କାହିଁ ॥୧୬୩(ଖ)॥

କେଉଁ ବିସ୍ମୃତ ଭାବରେ ତ କେଉଁ ସନ୍ଧେପରେ କହୁଲି । ଦେ ସର୍ପଶୟ ଗରୁଡ଼ !
 ସମସ୍ତ ଶ୍ରୁତିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଉଛି—ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଭୁଲି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭଜନ କରିବା
 ଉଚିତ ॥ ୧ ॥ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଗୁଣ ଆଉ କାହାର ସେବା କରିବା ଉଚିତ ? ଯେଉଁ
 ପ୍ରଭୁଙ୍କର ମୋପରି ମୂର୍ଖ ପ୍ରତି ସ୍ୱେଦ-ମମତା ଅଛି, ସେହି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଗୁଣ ଆଉ କାହାକୁ
 ଭଜନ କରାଯିବ ? ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ବିଜ୍ଞାନ-ସବୁପ, ଆପଣଙ୍କର ମୋହ ନାହିଁ;
 ଆପଣ ମୋ ପ୍ରତି ବିଶେଷ କୟା କରିଅଛନ୍ତି ॥ ୨ ॥ କାରଣ, ଆପଣ ମୋତେ
 ଶୁକଦେବ, ସନକାଦି ଓ ଶିବଙ୍କ ମନକୁ ରୁଚିକର ଅତି ପବନ ରାମକଥା ପରୁରାଲେ ।
 ସଂସାରରେ ଘଟଣ ବା ନିମିଷକ ଲାଗି ଥରେ ମାତ ସ୍ତୁତି ସରଳ ହୃଦୟ ॥ ୩ ॥
 ହେ ଗରୁଡ଼ ! ଆପଣ ହୃଦୟରେ ବସୁ କର ଦେଖନ୍ତୁ—ପୁଁ କ'ଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭଜନର
 ଅଧିକାରୀ ? ପରାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଗତ ଓ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଅପବିତ୍ର ।
 କିନ୍ତୁ ଏହିପରି ଅପବିତ୍ର ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ପ୍ରଭୁ ମୋତେ ଭୁବନପାବନ ରୂପେ
 ପ୍ରସିଦ୍ଧ କରିଦେଲେ । (ଅଥବା ମୋତେ ଭୁବନ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପାବନ କରିଦେଲେ ।) ॥ ୪ ॥
 ବୋହା '— ପୁଁ ସବୁମନ୍ତେ ସ୍ଥାନ ବା ଜଗ ହେଲେ ସ୍ତୁତି ଆଜି ଧନ୍ୟ, ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ଧନ୍ୟ; କାରଣ ଶ୍ରୀରାମ ମୋତେ 'ନିଜ ଜନ' (ଭଜ) ବୋଲି ଜାଣି ସନ୍ତ-ସମାଗମ
 ଦେଲେ । (ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ମୋତେ ଭେଟ କରାଇଲେ ।) ॥ ୧୬୩ (କ) ॥

ସୁମିତ୍ର ରାମ କେ ଗୁନ ଗନ ନାନା । ସୁନି ସୁନି ହରଷ ଭୁବୁକ୍ତି ସୁଜାନା ॥
 ମହିମା ନିଗମ ନେତ୍ର କରି ଗାଉ । ଅତୁଲ୍ୟ ବଳ ପ୍ରତାପ ପ୍ରଭୁତା ॥୧॥
 ସିବ ଅଜ ପୂଜ୍ୟ ଚରନ ରଘୁରାଜ । ମୋ ପର କୃପା ପରମ ମୁଦୁଲକ୍ଷ ॥
 ଅସ ସୁଗ୍ରହ କହୁଁ ସୁନଇଁ ନ ଦେଖଇଁ । କେହି ଖଗେସ ରଘୁପତି ସମ ଲେଖଇଁ ॥୨॥
 ସାଧକ ସିଦ୍ଧ ବିମୁକ୍ତ ଉଦାସୀ । କବି କୋବିଦ କୃତଜ୍ଞ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ॥
 ଜୋଗୀ ସୁର ସୁତାପସ ଜ୍ଞାନୀ । ଧର୍ମ ନିରତ ପଣ୍ଡିତ ବିଜ୍ଞାନୀ ॥୩॥
 ତରୁଣି ନ ବିନୁ ସେବିଁ ମମ ସ୍ବାମୀ । ରାମ ନମାମି ନମାମି ନମାମୀ ॥
 ସରନ ରବିଁ ମୋ ସେ ଅଭୟସୀ । ହୋଇଁ ସୁଦ୍ଧ ନମାମି ଅବିନାସୀ ॥୪॥
 ଜାୟ ନାମ ଭବ ଭେଷଜ ହରନ ଘୋର ସପ୍ତ ସୁଳ ।

ସୋ କୃପାଲ ମୋହିତୋ ପର ସଦା ରହଇ ଅନୁକୁଳ ॥୧୬୪(କ)॥

ସୁଗଣ ନାନା ପ୍ରକାରେ ରଘୁରାଜ ଗୁଣ । ବାରମ୍ବାର ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ଭୁବୁକ୍ତି ନିପୁଣ ॥
 ‘ନେତ’ ‘ନେତ୍ର’ କହୁ ଶୁଦ୍ଧମହିମା ବର୍ଣ୍ଣଇ । ଅତୁଲ୍ୟ ବଳ ପ୍ରତାପ ପ୍ରଭୁତା ଅଟଇ ॥୧॥
 ବିରାଟ ମହେଶ ପୂଜ୍ୟ ପଦ ରଘୁପତି । ମୋ ଉପରେ ଅନୁକମ୍ପା ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଅତି ॥
 ଦେଖି ଶୁଣି ନାହିଁ କାହିଁ ସ୍ବଭବ ଏସନ । କାହାକୁ ରାମଙ୍କ ସମ କହବି, ପ୍ରପଣ୍ଡ ॥୨॥
 ସାଧକ ସିଦ୍ଧ ଆବର ବିମୁକ୍ତ ଉଦାସୀ । କବି କୋବିଦ ବିରକ୍ତ ତାପସ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ॥
 ଯୋଗୀ ସତ ପ୍ରମୋଦ ପ୍ରପଣ୍ଡିତ ଜ୍ଞାନୀ । ଧର୍ମ-ନିରତ ଯେ ସଦା କୃତଜ୍ଞ ବିଜ୍ଞାନୀ ॥୩॥
 ନ ତରୁଣ ଭବ ସ୍ବାମୀ ନ ପେଶି ମୋହର । ନମଇଁ ନମଇଁ ରାମ ନମଇଁ ପୟର ॥
 ଶରଣ ଯାଆନ୍ତେ ମୋ ସମାନ ପାପଗୁଣି । ଶୁଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତୁ, ନମଇଁ ପ୍ରଭୁ ଅବିନାଶୀ ॥୪॥
 ଯାହାଙ୍କର ନାମ ଭବୋତ୍ତମ ସମ ହରେ ଘୋର ଭୟଶୂଳ ।

ସେ କୃପାକୃ ଅତି ରୁଦ୍ଧ ଆତ୍ମ ପ୍ରତି ରହନ୍ତୁ ସଦାନୁକୁଳ ॥୧୬୫(କ)॥

ହେ ନାଥ ! ମୁଁ ମୋ ଜନ ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ବଢ଼ିଲି, କିନ୍ତୁ ହେଲେ ତ୍ରୁଷ୍ଟ ରଖିନାହିଁ ।
 (ତଥାପି) ଶ୍ରୀ ରଘୁରାଜଙ୍କ ଚରଣ ସମ୍ପୃକ୍ତ ସମାନ ଅଗାଧ ଓ ଅତଳ, ତାହାର ତଳ
 କେହି ପାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ।” ॥ ୧୬୩ (ଖ) ॥ ତୌପାସ — ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ବହୁ
 ଗୁଣାବଳୀ ସ୍ମରଣ କରି କରି ସୁଜ୍ଞାନୀ ଭୁବୁକ୍ତି ବାରମ୍ବାର ଅନନ୍ତ ହେଉଥାଆନ୍ତୁ —
 “ବେଦମାନେ ଯାହାଙ୍କର ମହିମାକୁ ‘ନେତ୍ର ନେତ୍ର’ କହୁ ଗାଉଅଛନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କର ବଳ,
 ପ୍ରତାପ ଓ ପ୍ରଭୁତ୍ବ ଅତୁଲ୍ୟସୁ, ଯେଉଁ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରଣ ଶିବ ଓ ବହୁାଙ୍କର ପୂଜ୍ୟ,
 ତାହାଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି କୃପା ହେବା ତାଙ୍କ ପରମ କୋମଳତାର ନିଦର୍ଶନ । ଅନ୍ୟ
 କାହାର ଏଭେ ସ୍ବଭବ ମୁଁ କେଉଁଠି ଶୁଣି ନାହିଁ କିମ୍ବା ଦେଖି ନାହିଁ । ଅତଏବ ହେ
 ପଣ୍ଡିତ ରଘୁ ! ମୁଁ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସମାନ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଚିଣ୍ଟିବି ? ॥ ୧-୨ ॥
 ସାଧକ, ସିଦ୍ଧ, ଜନମୁକ୍ତ, ଉଦାସୀନ (ବେରାଗୀ) କବି, ବିଦ୍ବାନ୍, କର୍ମରହସ୍ୟ-ଜ୍ଞାନୀ,
 ସନ୍ନ୍ୟାସୀ, ଯୋଗୀ, ଶୂରପାତ୍ର, ବଡ଼ ତପସୀ, ଜ୍ଞାନୀ, ଧର୍ମପରପୁଷ୍ଟ, ପଣ୍ଡିତ ଓ ବିଜ୍ଞାନୀ —

ସୁନ ଭୁସୁଣି କେ ବଚନ ସୁଭ ଦେଖି ସମପଦ ନେହୁ ।

ବୋଲେଉ ପ୍ରେମ ସହିତ ଗିର ଗରୁଡ଼ ବିରଜ ସଦେହୁ ॥୧୬୪(ଖ)॥

ମେଁ କୃତକୃତ୍ୟ ଭୟୁର୍ଭି ତବ ଦାମା । ସୁନ ରଘୁସାର ଭଗତି ରସ ସାମା ।
ସମ ଚରନ ନୂତନ ରତି ଭଲ । ମାୟାଜନିତ ବିପତି ସବ ଗଲ ॥୧॥
ମୋହ ଜଳଧି ବୋହିତ ଭୁବୁ ଭବ । ମୋ କହିଁ ନାଥ ବିବିଧ ସୁଖ ଦବ ॥
ମୋ ପହିଁ ହୋଇନ ପ୍ରତି ଉପକାର । ବନ୍ଦୁଁ ତବ ପଦ ବାରଣ୍ଡି ବାର ॥୨॥
ସୁରନ କାମ ସମ ଅନୁସରୀ । ଭୁବୁ ସମ ତାତନ କୋଉ ବଡ଼ଭରୀ ॥
ସଦ୍ଵ ବଟପ ସରତା ଗିର ଧରମା । ପରହିତ ହେବୁ ସବହୁ କେ କରମା ॥୩॥

ଶୁଣି ଭୁଶୁଣିର ଦାଣୀ ମନୋହର ଦେଖି ସମ-ପଦେ ସ୍ଵେଦ ।

ସପ୍ରେମେ ବଚନ ବନତା ନନ୍ଦନ ବୋଲେ ବିରଜ ସଦେହୁ ॥୧୬୪(ଖ)॥

ଶୁଣି ରୁମ୍ଠ ବାଣୀ ପୁହିଁ ହେଲି କୃତକୃତ୍ୟ । ଆତ୍ମାବିତ ରଘୁପତି ଭକ୍ତ-ରସାମୁତ ॥
ସମଜ୍ଞ ଚରଣେ ନବ ପ୍ରୀତି ଉପୁଜିଲ । ମାୟା-ଜନିତ ସବଳ ବିପତ୍ତି ରୁଟିଲ ॥୧॥
ମୋହଜଳଧିରେ ରୁମ୍ଠେ ବୋଇତ ହୋଇଲ । ମୋତେ ନାଥ, ନାନାବିଧ ସୁଖ ପ୍ରଦାନଲ ॥
ମୋଦ୍ଵାର ନୋହୁବକେବେ ପ୍ରତିଉପକାର । ବନ୍ଦନ କରଇ ତବ ପଦ ବାରମ୍ବାର ॥୨॥
ପୁଣ୍ୟକାମ ସମଜ୍ଞର ଶ୍ରୀଚରଣ-ସ୍ଵେଦ । ରୁମ୍ଠ ସମ ସ୍ଵର୍ଗବାନ ନାଥ, ନାହିଁ କେହୁ ॥
ସଦ୍ଵ ବଟପ ଧରଣୀ ଶିଲ ସରତ । ଏହାଙ୍କର କର୍ମ ପର କଳାଶ ନିମିତ୍ତ ॥୩॥

ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହୁ ହେଲେ ସୁଦା ମୋ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସେବା ବା ଭଜନ
ନ କରି ତରି ନ ପାରନ୍ତୁ । ମୁଁ ସେହୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।
ଯାହାଙ୍କର ଶରଣ ଗଲେ ମୋ ପରି ପାପସୁଖୀ ସୁଦା ଶୁଦ୍ଧ (ପାପପୁରୁ) ହୋଇଯାଏ,
ସେହୁ ଅନ୍ଧକାରୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ମୁଁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ॥ ୧-୪ ॥ କୋହା '—ଯାହାଙ୍କର
ନାମ ଜନ୍ମମରଣ-ରୋଗ ନିମନ୍ତେ ଅବ୍ୟର୍ଥ ଔଷଧ ଏବଂ ଆଧିଦେବିକ, ଆଧିଭୌତିକ ଓ
ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦୁଃଖର ହରଣକାରକ, ସେହୁ କୃପାକ୍ତ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ମୋ ଉପରେ ଓ
ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ସଦା ପ୍ରସନ୍ନ ରହନ୍ତୁ ॥ ୧୬୪ (କ) ॥ ଭୁଶୁଣିଙ୍କ ମଙ୍ଗଳମୟ
ବଚନ ଶୁଣି ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ଜାହାଙ୍କର ଅତିଶୟ ପ୍ରେମ ଦେଖି ଗରୁଡ଼ ଭଲ ରୂପେ
ସଦେହୁରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରେମସହକାରେ 'ବଚନ ବୋଲିଲେ— ॥ ୧୬୪ (ଖ) ॥
ଚୌପାଞ୍ଚ '—"ଶ୍ରୀ ରଘୁସାରଙ୍କ ଭକ୍ତ-ରସ-ପ୍ରିକ୍ତ ଆପଣଙ୍କ ଦାଣୀ ଶୁଣି ମୁଁ କୃତକୃତ୍ୟ
ହୋଇଗଲି । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ମୋର ନୂତନ ପ୍ରୀତି ହୋଇଗଲା ଏବଂ ମାୟା-ଜନିତ
ସମସ୍ତ ବିପତ୍ତି ଦୂର ହୋଇଗଲା ॥ ୧ ॥ ମୋହ-ସମୁଦ୍ରରେ ନିମଜ୍ଜିତ ହେଉଥିଲା ବେଳେ
ଅପଣ ମୋ-ନିମନ୍ତେ ଜାହାକ ହୋଇଗଲେ । ହେ ନାଥ ! ଆପଣ ମୋତେ ବିବିଧ
ସୁଖ ଦାନ କଲେ । (ମୋତେ ପରମ ସୁଖୀ କରିଦେଲେ ।) ମୁଁ ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର
ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ତ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣପୂଜା ବାରମ୍ବାର ବନ୍ଦନା

ସନ୍ତ ହୃଦୟ ନବମାତ ସମାନା । କହା କବିହୁ ପରି କହେ ନ ଜାନା ॥
 ନିଜ ପରିଚାପ ଦ୍ରବଜ ନବମାତା । ପର ଦୁଃଖ ଦ୍ରବହିଁ ସନ୍ତ ସୁପ୍ରମାତା ॥୩॥
 ଜୀବନ ଜନ୍ମ ସୁଫଳ ମମ ଭୟଞ୍ଜ । ତବ ପ୍ରସାଦ ସଂସୟ ସବ ଗୟଞ୍ଜ ॥
 ଜାନେହୁ ସଦା ମୋହି ନିଜ କିଂକର । ପୁନି ପୁନି ଉମା କହଇ ବିହଙ୍ଗବର ॥୫॥

ତାସୁ ଚରନ ସିରୁ ନାଲ କରି ପ୍ରେମ ସହଚ ମତିଧୀର ।

ଗୟଞ୍ଜ ଗରୁଡ଼ ବୈକୁଣ୍ଠ ତବ ହୃଦୟୁଁ ରାଶି ରଘୁନାର ॥୧୬୫(କ)॥

ଗିରିଜା ସନ୍ତ ସମାଗମ ସମ ନ ଲଭ କହୁ ଆନ ।

ବିନୁ ହରିକୃପା ନ ହୋଇ ସୋ ଗାର୍ତ୍ତୁହିଁ ବେଦ ପୁରାଣ ॥୧୬୫(ଖ)॥

କହେଉଁ ପରମ ପୁମାତ ଇତିହାସ । ସୁନତ ଶ୍ରବନ ଛୁଟିହିଁ ଭବ ପାସା ॥

ପ୍ରନତ କଲ୍ପତରୁ କରୁନା-ପୂଜା । ଉପଜଇ ପ୍ରୀତି ରାମ ପଦ-କଞ୍ଜା ॥୧॥

ସନ୍ତ ହୃଦ ନବମାତ ସମାନ କହଲେ । କିନ୍ତୁ ଏ ଉପମା କରି କହୁ ନ ଜାଣିଲେ ।

ବିଦ୍ରବଇ ନବମାତ ନିଜ ସନ୍ତାପରେ । ଦ୍ରବନ୍ତି ପରିସ ସନ୍ତ ପରର ହୃଦରେ ॥୩॥

ଜୀବନ ଜନମ ମୋର ହୋଇଲ ସୁଫଳ । ତୁମ୍ଭ ପ୍ରସାଦେ ବୁଝିଲି ସଂଶୟ ସକଳ ॥

ଜାଣିବ ମୋତେ ସତତ ଆପଣା ଜଙ୍ଗର । ବାରମ୍ବାର ଉମା, ଏହା କହୁ ଶବ୍ଦବର ॥୫॥

ଚରଣେ ତାହାର କରିଣ କୁହାର ପ୍ରେମ ସହ ମନ୍ତ୍ରଧୀର ।

ଗରୁଡ଼ ଗମିଲ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ତହୁଁ ହୃଦେ ସୁର ରଘୁନାର ॥୧୬୫(କ)॥

ଶୁଣି ଉମା, ସନ୍ତ-ସମାଗମ ସମ ଲଭ ନାହିଁ କହୁ ଆନ ।

ହରି କୃପା ବିନା ନ ହୁଅଇ ତାହା, ଭଣନ୍ତି ବେଦ ପୁରାଣ ॥୧୬୫(ଖ)॥

ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ପରମ ପୁତ ଇତିହାସ । ଶୁଣନ୍ତେ ଶ୍ରବଣେ ହିନ୍ଦୁ ହୁଏ ଭବପାଶ ॥

ପ୍ରଣତ-କଳପତରୁ କରୁଣା - ସଦନ । ରାମ ପଦ-କଞ୍ଜେ ପ୍ରୀତି ହୁଏ ଉତପନ୍ନ ॥୧॥

କରୁଅଛି ॥ * ॥ ଆପଣ ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରେମୀ । ହେ ଚାତୁର ଆପଣଙ୍କ ସମାନ

ବେଦୁ ବଡ଼ ଭାବ୍ୟବାନ୍ ଅଛନ୍ତି ନାହିଁ । ସନ୍ତ, ବୃଷ୍ଟ, ନବୀ, ପଦ୍ମ ଓ ପୁଥୁଗା—ଏହି

ସମସ୍ତଙ୍କ ବିସ୍ତାର-କଳାପ ପରିହତ ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ॥ ୩ ॥ ସନ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟ ଲବଣୀ

ସମାନ ବୋଲି କବିମାନେ କହୁଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଅସଲ କଥା କହୁ

ଜାଣିନାହାନ୍ତି । ଲବଣୀ ନିଜକୁ ତାପ ମିଳିବା ଯୋଗେ ତରଳିଯାଏ । ମାନ ପରମ-

ପରିସ ସନ୍ତ-ହୃଦୟ ପରର ହୃଦ-ଦର୍ଶନ ମାନେ ତରଳି ନାହିଁ ॥ ୪ ॥ ମୋର

ଜୀବନ ଓ ଜନ୍ମ ସଫଳ ହୋଇଗଲା । ଆପଣଙ୍କ କୃପା ହେତୁ ମୋର ସମସ୍ତ ସନ୍ଦେହ

ଦୂର ହୋଇଗଲା । ମୋତେ ସଦା ଆପଣଙ୍କ ନିକର ଦାସ ବୋଲି ଜାଣନ୍ତୁ ।” ଶିବ

କହନ୍ତି, “ହେ ଉମା ! ପଶିବର ଗରୁଡ଼ ବାରମ୍ବାର ଏହିପରି କହୁଥାଅନ୍ତି ॥ ୪ ॥

ଦୋହା :—ସେହି ଭୁଞ୍ଜିତ ଚରଣରେ ପ୍ରେମ ସହକାରେ ଶିବ ନୁଆଇ ଏବଂ

ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାରକୁ ଧାରଣ କରି ଗରୁଡ଼ ସେତେବେଳେ ବୈକୁଣ୍ଠଧାମ

ମନ ଯମ ବଚନ ଜନିତ ଅଘ ଜାଣି । ସୁନହିଁ ଜେ କଥା ଶ୍ରବନ ମନ ଲାଞ୍ଜି ।
 ଶ୍ରୀଧୀନେ ସାଧନ ସମୁଦାଞ୍ଜି । ଜୋଗ ବିରାଗ ଜ୍ଞାନ ନିପୁନାଞ୍ଜି ॥୨॥
 ନାନା କର୍ମ ଧର୍ମ ବ୍ରତ ଦାନା । ସଂଜମ ତମ ଜପ ତପ ମଖ ନାନା ।
 ଭୁତ ଦୟା ଦ୍ଵିଜ ଗୁର ସେବକାଞ୍ଜି । ବିଦ୍ୟା ବିନୟ ବିବେକ ବଡ଼ାଞ୍ଜି ॥୩॥
 ଜହଁ ଲାଗି ସାଧନ ବେଦ ବଖାମା । ସବ କର ଫଳ ହରି ଭଗତି ଭବାମା ॥
 ସୋ ରଘୁନାଥ ଭଗତି ଶ୍ରୁତି ଗାଞ୍ଜି । ରାମକୃପା କାହିଁ ଏକ ପାଞ୍ଜି ॥୪॥
 ମୁନି ଦୁର୍ଲଭ ହରି ଭଗତି ନର ପାତ୍ରୁହିଁ ବିନହିଁ ପ୍ରୟାସ ।
 ଜେ ସୁଦ୍ଧ କଥା ନିରନ୍ତର ସୁନହିଁ ମାନି ବିସ୍ଵାସ ॥୧୨୭॥

ମନ କର୍ମ ବାକ୍ୟ କୃତ ପାପ ହୁଏ ଉପ । ମନ କଣ୍ଠି ଦେଇ କଥା ଶୁଣେ ଯେ ନିଶ୍ଚୟ ॥
 ଯୋଗ ବୈରାଗ୍ୟ ଅସଂଖ୍ୟ ଶ୍ରୀଧୀନେ । ଜ୍ଞାନ-ନିପୁଣତା ଆଦି ବିବିଧ ସାଧନ ॥୨॥
 ବହୁ ବ୍ରତ ଉପବାସ ଧରମ କରମ । ଯଜ୍ଞ ଦାନ ଜପ ତପ ସଂଯମ ନିୟମ ॥
 ଭୁତ ଦୟା ଦ୍ଵିଜ-ଶ୍ରବ-ସେବାରେ ତପ୍ତ । ବିଦ୍ୟା ବିନୟ ବିବେକ ବଡ଼ାଇ ଆଦର ॥୩॥
 ବେଦେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେ ସାଧନ କହନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ଫଳ ହରି-ଭକ୍ତି, ପାରବତ ॥
 ସେହି ରଘୁପତିଙ୍କର ଭକ୍ତି ଶୁଭି ଗାଏ । ରାମଙ୍କ ଅନୁକମ୍ପାରେ କେହି ଏକ ପାଏ ॥୪॥
 ମୁନିଙ୍କ ଦୁର୍ଲଭ ହରି-ଭକ୍ତି, ନର ବିନା ପ୍ରୟାସେ ଲଭନ୍ତି ।
 ଯେହୁ ନିରନ୍ତରେ ଏ କଥା ସାଦରେ ବିଶ୍ଵାସ ମଣି ଶୁଣନ୍ତି ॥୧୨୭॥

ଚଳିଗଲେ ॥ ୧୨୫ (କ) ॥ ହେ ଗିରିଜେ ! ସନ୍ନ-ସମାଗମ ସମାନ ଅନ୍ୟ ଲଭ ନାହିଁ ।
 ସନ୍ନସମାଗମ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ କୃପାବିନା ହୋଇ ନ ପାରେ । ବେଦ ଓ ପୁରାଣମାନେ
 ଏହୁପରି କହନ୍ତି ॥ ୧୨୫ (ଖ) ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ — ମୁଁ ଏହି ପରମ ପବିତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମୀଦାସ
 କହୁଛି । ଏହାକୁ କଣ୍ଠରେ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଭବବନ୍ଧନ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ
 ଶରଣାଗତମାନଙ୍କ କଲ୍ଲବୃକ୍ଷ ତଥା ତରୁଣାସ୍ତ୍ର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ପ୍ରେମ
 ଜାତ ହୁଏ ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁମାନେ କଣ୍ଠି ଓ ମନ ଦେଇ ଏହି କଥାକୁ ଶୁଣନ୍ତି, ମନ,
 ବଚନ ଓ କର୍ମରୁ ଜାତ ସେମାନଙ୍କ ସମସ୍ତ ପାପ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ଶ୍ରୀଧୀନେ ଆଦି
 ବହୁତ ସାଧନ, ଯୋଗ, ବୈରାଗ୍ୟ ଓ ଜ୍ଞାନରେ ନିପୁଣତା, ଅନେକ ପ୍ରକାର
 କର୍ମ, ଧର୍ମ, ବ୍ରତ ଓ ଦାନ, ଅନେକ ସତ୍ତ୍ଵ, ତମ, ଜପ, ତପ ଓ ଯଜ୍ଞ; ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ
 ପ୍ରତି ଦୟା, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ପୁରୁଷ ସେବା, ବିଦ୍ୟା ବିନୟ ଓ ବିବେକର ବଡ଼ାଇ ଆଦି
 ଯେତେ ସାଧନ ବେଦମାନେ ବଖାଣିଅଛନ୍ତି, ହେ ଉଦାତ୍ତ ! ସେ ସମସ୍ତର ଫଳ
 କେବଳ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ପ୍ରତି ଭକ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଶୁଦ୍ଧ-ବର୍ଣ୍ଣିତ ସେହି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ-ଭକ୍ତି
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କୃପା ହେଉ କୃପାର କେହି ଜଣେ ମାତ୍ର ପାଇଥାଆନ୍ତି ॥ ୨-୪ ॥
 ବୋହା . କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ବିଶ୍ଵାସର ସହଚ ଏହି କଥା ନିରନ୍ତର ଶୁଣନ୍ତି,
 ସେହିମାନେ ଅନାୟାସରେ ମୁନିଦୁର୍ଲଭ ହରିଭକ୍ତି ଲଭି କରନ୍ତି ॥ ୧୨୭ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ . -

ସୋଇ ସବଞ୍ଚ ଗୁମ୍ଫା ସୋଇ ଜ୍ଞାତା । ସୋଇ ମନ୍ତ୍ର ମଣ୍ଡିତ ପଣ୍ଡିତ ଦାତା ॥
 ଧର୍ମ-ପରାୟଣ ସୋଇ କୁଳଦାତା । ରାମଚରଣ ଜା କର ମନ ରାତା ॥୧॥
 ମାନ୍ଦବୀୟ ସୋଇ ପରମ ସଂସାରୀ । ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମନ ତେହିଁ ଜାନା ॥
 ସୋଇ କବି କୋବିତ ସୋଇ ରତନଧାରୀ । ଜୋ ଛଲ ଛୁଡ଼ି ଭଜଇ ରଘୁବୀର ॥୨॥
 ଧନ୍ୟ ଦେବ ସୋ ଜହଁ ସୁରସଂସା । ଧନ୍ୟ ନାରି ପତିବ୍ରତ ଅନୁସଂସା ॥
 ଧନ୍ୟ ସୋ ଭୂପୁ ମାତି ଜୋ କରୁଛି । ଧନ୍ୟ ସୋ ଦ୍ଵିଜ ଜନ ଧର୍ମ ନ ଟଳଇ ॥୩॥
 ସୋ ଧନ ଧନ୍ୟ ପ୍ରଥମ ଗତି ଜାଣି । ଧନ୍ୟ ପୁନ୍ୟରତ ମତି ସୋଇ ପାଣି ॥
 ଧନ୍ୟ ଦକ୍ଷ ସୋଇ ଜବ ସତସଂସା । ଧନ୍ୟ ଜନ୍ମ ଦ୍ଵିଜ ଭଗତି ଅରୁଂଗା ॥୪॥

ସୋ କୁଳ ଧନ୍ୟ ଭମା ପୁରୁ ଜଗତପୁଜ୍ୟ ସୁପୁମତ ।

ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀର-ପରାୟଣ ଜେହିଁ ନର ଉପଜ ବିମଳ ॥୧୨୭॥

ସତେକ ସବଞ୍ଚ ସେହି ଗୁଣଗୁଣ ଜ୍ଞାତା । ସେ ମହ-ମଣ୍ଡନ ସେହି ସୁପଣ୍ଡିତ ଦାତା ॥
 କୁଳରକ୍ଷକ ସେ ଅଟେ ଧରମ-ଜରଣ । ଶ୍ରୀରାମ ଚରଣେ ମନ ଯା ଅନୁରକତ ॥୧॥
 ମାନ୍ଦବୀରେ ନିପୁଣ ସେହି ଚକ୍ରର ପରମ । ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସେ ଏକା ଜାଣେ ଉତ୍ତମ ॥
 ସେ କବି କୋବିତ ସେହି ନରରଂସାର । ଛଳ ପଦ୍ମହରି ସେହି ଭଜେ ରଘୁବୀର ॥୨॥
 ଧନ୍ୟ ସେହି ଦେଶ ଯହିଁ ଅମର ଚଟିନ । ଧନ୍ୟ ସେନାଶ୍ରମେ ପତିବ୍ରତାଗୁଣୀନୀ ॥
 ଧନ୍ୟ ସେହି ନୃପ, ନୀତିଯେ ପ୍ରତିପାଳଇ । ଧନ୍ୟ ସେ ଦ୍ଵିଜ ଯେ ଜନ ଧର୍ମ ନ ଟଳଇ ॥୩॥
 ଧନ୍ୟ ସେହି ଧନଲଭେ ଯେ ପ୍ରଥମ ଗତି । ଧନ୍ୟ ପ୍ରଣାୟକ ସେହି ପଦ୍ମପଦ୍ମ-ମତି ॥
 ଧନ୍ୟ ସେହି ଗଜ ଯେବେ ମିଳଇ ସଂସାର । ଧନ୍ୟ ଜନ୍ମ ଦ୍ଵିଜ ଭକ୍ତ ଯାହାର ଅଭିଜ୍ଞ ॥୪॥

ସେହି କୁଳ ଧନ୍ୟ ଅଟେ ଭମା, ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣେ ପୁଜ୍ୟ ପତିପ ।

ଶ୍ରୀ ରଘୁନାୟକ-ପରାୟଣ, ଯେଉଁ କୁଳେ ଉତ୍ପନ୍ନେ ବିନତ ॥୧୨୮॥

ଯାହାର ମନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ, ସେହି ସବଞ୍ଚ, ସେହି ଗୁଣ ଏବଂ ସେହି
 ଜ୍ଞାନ । ସେହି ପୃଥ୍ଵୀର ରୁଷେ, ପଣ୍ଡିତ ଓ ଦାତା । ସେହି ଧର୍ମପରାୟଣ ଓ ସେହି
 କୁଳରକ୍ଷକ ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ ଜନ ଛଳ-କପଟ ଡାକ କର ଶ୍ରୀ ରଘୁବୀରଙ୍କୁ ଭଜନ
 କରେ, ସେହି ନୀତିରେ ନିପୁଣ, ସେହି ପରମ ଭୂକିମାନ ଏବଂ ସେହି ବେଦ-ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ
 ଭାବ ରୂପେ ନାହିଁ ଅଟେ । ସେହି କବି, ସେହି ବିଦ୍ଵାନ ଏବଂ ସେହି ରଂସାର ॥ ୨ ॥
 ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଗଙ୍ଗା ଅଛନ୍ତି, ସେହି ଦେଶ ଧନ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପତିବ୍ରତା-ଧର୍ମ ପାଳନ
 କରେ, ସେହି ଫଳ ଧନ୍ୟ । ଯେଉଁ ରାଜା ନୀତି କରେ, ସେହି ରାଜା ଧନ୍ୟ । ଯେଉଁ
 ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆପଣା ଧର୍ମକୁ ଟଳେନାହିଁ, ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଧନ୍ୟ ॥ ୩ ॥ ଯେଉଁ ଧନର
 ପ୍ରଥମ ଗତି (ଦାନ-ଧର୍ମରେ ବଂଶ) ହୁଏ, ସେହି ଧନ ଧନ୍ୟ । ଧନର ଉପଗୋଷ୍ଠି
 ଗତି—ଦାନ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ନାଶ । ଦାନ ଉତ୍ତମ ବା ପ୍ରଥମ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଧ୍ୟମ ଓ ନାଶ
 ନିମ୍ନ (ନୀତି) ଗତି । ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ଭବନାହିଁ କହା ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରେନାହିଁ, ତାହାର

ମତ ଅନୁରୂପ କଥା ମୋଁ ଶୁଣି । ଜନ୍ମପି ପ୍ରଥମ ଗୁପ୍ତ କରି ରଖି ।
 ତବ ମନ ପ୍ରୀତି ଦେଖି ଅଧିକାର । ତବ ମୋଁ ରତ୍ନପତି କଥା ସୁନାଇ ॥୧॥
 ପୁତ୍ର ନ କହିଅ ସଂସ୍ଥା ହଠାତ୍ ଲାଭ । ଜୋ ମନ ଲାଭ ନ ସୁନ ହରିଲାନିହି ।
 କହିଅ ନ ଲୋଭୁଛି ହୋଧୁଛି କାମିହି । ଜୋ ନ ଭଜଇ ସତଗୁରର ସ୍ଵାମିହି ॥୨॥
 ଦ୍ଵିଜଦ୍ରୋହିହି ନ ସୁନାଇଅ କବହୁଁ । ସୁରପତି ସରିସହୋଇ ନୃପ ଜବହୁଁ ।
 ରାମକଥା କେ ତେଇ ଅଧିକାର । ଜନ୍ମ କେ ସତ ହରତି ଅତି ପ୍ରାୟ ॥୩॥
 ଗୁରପତି ପ୍ରୀତି ମତିରତ ଜେଇ । ଦ୍ଵିଜ ସେବକ ଅଧିକାର ତେଇ ॥
 ତା କହିଁ ପୁତ୍ର ବିସେଷ ସୁଖଦାଈ । ଜାହି ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀ ରତ୍ନରାଈ ॥୪॥

ମତ ଅନୁସାରେ ସବୁ କଥା ବଖାଣିଲ । ଯଦ୍ୟପି ପ୍ରଥମେ ଗୁପ୍ତ କରି ରଖିଥିଲି ॥
 ତୁମ୍ଭ ମନ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରୀତି ବିଲେଇ ପ୍ରବଳ । ଶୁଣାଇଲି ରତ୍ନପତି କଥା ମୁଁ ସକଳ ॥୫॥
 ଏହା ନ କହିବ ଶଠ ହଠାତ୍ ଆଗେ । ଯେ ହରି-ଲୀଳା ନ ଶୁଣେ ମନ-ଅନୁରାଗେ ॥
 କହିବନାହିଁ ଲୋଭୁଛି ହୋଧାନ୍ତି କାମାନ୍ତି । ନ ଭଜନ୍ତି ଯେ ସତର-ଅତର-ସ୍ଵାମୀନ୍ତି ॥୬॥
 ଶୁଣାଇବ ନାହିଁ ଦ୍ଵିଜଦ୍ରୋହିକୁ କେବେହେଁ । ସୁରପତି ସମ ହୁଇ ନୃପତି ହେଲେହେଁ ॥
 ରାମକଥା-ଅଧିକାର ସେମାନେ ଅଟନ୍ତି । ଯାହାକୁ ସଦା ସରଣ ପ୍ରିୟ ଲାଗେ ଅତି ॥୭॥
 ଗୁରୁପତି ପ୍ରୀତି, ମତିରତ ଅଟେ ଯେହୁଁ । ଦ୍ଵିଜ-ସେବା-ପରାୟଣ ଅଧିକାର ସେହୁ ॥
 ତାହାକୁ କଥା ବିଶେଷ ଅନନ୍ଦଦାୟକ । ଯାହାକୁ ପରମପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀ ରତ୍ନନାୟକ ॥୮॥

ଧନର ଭୂଜାୟ ଗତି (ଦଶା) ହୁଏ । ଯେଉଁ ବୁଦ୍ଧି ପରପର ଓ ପୁଣ୍ୟରେ ନିୟୋଜିତ,
 ସେହୁ ବୁଦ୍ଧି ଧନ୍ୟ । ଯେଉଁ ଘଡ଼ି ବା ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସରଣ ଲାଭ ହୁଏ, ସେହୁ ଘଡ଼ି ବା
 ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଧନ୍ୟ । ଯେଉଁ ଜନ୍ମରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଖଣ୍ଡ ଭକ୍ତି ହୁଏ, ସେହୁ ଜନ୍ମ ମଧ୍ୟ
 ଧନ୍ୟ ॥ ୪ ॥ ତୋହା ।—ହେ ଭ୍ରମା । ଶୁଣ, ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନରେ ଶ୍ରୀ ରତ୍ନବୀର-ପରାୟଣ
 (ଅନ୍ୟ ରାମଭକ୍ତ) ବିନୟ ପୁରୁଷ ଜାତ ହୁଅନ୍ତି, ସେହୁ ଜ୍ଞାନ ଧନ୍ୟ, ସମସ୍ତ ସମାର
 ପକ୍ଷରେ ତାହା ପୁଣ୍ୟ ଓ ପରମ ସଦୃଶ ॥ ୧୨୭ ॥ ତୋପାଇ ।—ମୁଁ ଆପଣା ବୁଦ୍ଧି
 ଅନୁସାରେ ଏହି କଥା କହିଲି, ଯଦ୍ୟପି ପ୍ରଥମେ ଏହାକୁ ଗୁପ୍ତ କରି ରଖିଥିଲି, ଏବେ
 ତାହା ପ୍ରକାଶ କଲି । ଯେତେବେଳେ ତୁମ ମନରେ ପ୍ରେମର ଆଧ୍ୟାତ୍ମ ଦେଖିଲି,
 ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀ ରତ୍ନନାଥଙ୍କ ଏହି କଥା ତୁମକୁ ଶୁଣାଇଲି ॥ ୧ ॥ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
 ଶଠ ବା ଧୂର୍ତ୍ତ, ଯାହାର ଜିହ୍ଵାଗତ ସ୍ଵଭାବ ଏବଂ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ମାଳାକୁ ଯେ ମନ ଲଗାଇ
 ଶୁଣେନାହିଁ, ଏହି କଥା ତାହାକୁ କହିବା ଅନୁଚିତ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଚରାଚର-ସ୍ଵାମୀ
 ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭଜନ କରେନାହିଁ, ଏହିପରି ଲୋଭ, ହୋଧା ଓ କାମାନ୍ତି ଏହି କଥା କହିବା
 ଭିତ୍ତି ନୁହେଁ ॥ ୨ ॥ ଦେବରାଜ ଭକ୍ତଙ୍କ ସମାନ ଶାଶ୍ଵତକାରୀ ରାଜା ହୋଇଥା'ନ୍ତୁ
 ପଛକେ; ଯଦି ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣଦ୍ରୋହି, ତେବେ ତାହାକୁ ମଧ୍ୟ ଏହି କଥା ଶୁଣାଇବା
 ଭିତ୍ତି ନୁହେଁ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସତ୍ତ୍ଵସଙ୍ଗତ ଅତି ପ୍ରିୟ, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବା

ରାମ ଚରନ ରଚି ଜେ। ଚନ୍ଦ୍ର ଅଥବା ପଦ ନିର୍ଦ୍ଦାନ ।

ଭବ ସହିତ ସୋ ଯୁଦ୍ଧ କଥା କରଇ ଶ୍ରବନ-ପୁଟ ପାନ ॥୧୬୮॥

ରାମକଥା ଗିରିଜା ମେଁ ବରମ୍ । କଲିମଲ ସମକ ମନୋମଲ ହରମ୍ ।
ସଂସ୍କୃତ ରୋଗ ସଙ୍ଗବନ ମୁଖ । ରାମକଥା ଗାଉଁଛି ଶୁଣି ସୁଖ ॥୧॥
ଏହି ମହୁଁ ଭୁବର ସପ୍ତ ସୋପାନା । ରଘୁପତି ଭଗତି କେର ପଂଥାନା ॥
ଅତି ହରିକୃପା ଜାହି ପର ହୋଇ । ପାଉ ଦେଇ ଏହି ମାରଗ ସୋଇ ॥୨॥
ମନକାମନା ସିଦ୍ଧି ନର ପାଉଁ । ଜେ ଯୁଦ୍ଧ କଥା କପଟ ତଳ ଗାଉଁ ॥
କହୁଁ ସୁନୁଁ ଅନୁମୋଦନ କରନ୍ତି । ତେ ଗୋପଦ ଭବ ଭବନିଧି ତରନ୍ତି ॥୩॥
ସୁନୁ ସବ କଥା ହୃଦୟ ଅତି ଭାରି । ଗିରିଜା ବୋଲୁ ଗିରୀ ସୁହାରି ॥
ନାଥ କୃପା ମମ ଗତ ସଦେହା । ରାମଚରନ ଉପଜେଉ ନବ ନେହା ॥୪॥

ରାମ ପଦ୍ମରେ ଯେ ପ୍ରୀତି ବାଞ୍ଛାକରେ ଅଥବା ପଦ ନିର୍ଦ୍ଦାନ ।

ଭବ ସହିତ ସେ ଏହି କଥା କରୁ ଶ୍ରବଣପୁଟରେ ପାନ ॥୧୬୮॥

ରାମ କଥା ବଞ୍ଚିଲି ମୁଁ, ଶରଳ-ନନ୍ଦନ । କଲିର କଳ୍ପ ମନୋମଳ-ବିଦାଶନ ॥
ସଂସ୍କୃତ ରୋଗହୃଦେହେ ସଞ୍ଚାବନ ମୁଲ । ରାମ-କଥା ଶୁଣି ଗଂନ କରଇ ବିପୁଲ ॥୧॥
ଏହା ମଧ୍ୟେ ସ୍ବରୁପର ସୋପାନ ସପତ । ରଘୁପତିଙ୍କ ଭକ୍ତର ମନୋହର ପଥ ॥
ଅତି ହରିକୃପା ଯାହା ଉପରେ ହୁଅଇ । ଏହି ମାରଗରେ ଯେ ପ୍ରାଣୀ ପଦ୍ମର ଦିଅଇ ॥୨॥
ଜଳ ମନୋରଥ ପିଇ ମନୁଷ୍ୟ ଲଭନ୍ତି । କପଟ ତେଜସ୍ବ ସେହୁ ଏ କଥା କହନ୍ତି ॥
କହନ୍ତି ଶୁଣନ୍ତି ଅନୁମୋଦନ କରନ୍ତି । ଗୋଷ୍ଠଦ ରୁଲ ସେ ଭବ-ସାଗର ତରନ୍ତି ॥୩॥
ଶୁଣି ଶୁଣି କଥା ହୃଦେ ହୋଇଣ ପ୍ରସନ୍ନ । ଭାଷିଲେ ଗିରିଜା ତହୁଁ ସୁନ୍ଦର ବଚନ ॥
ନାଥଙ୍କକୃପାରେ ନାଶହେଲ ମୋସଦେହା । ଶ୍ରୀରାମଚରଣେ ନବ ଭବଜଳ ସ୍ବେଦ ॥୪॥

ନିମନ୍ତେ କେବଳ ଅଧିକାରୀ ସେହୁମାନେ ॥ ୩ ॥ ଶ୍ରୁତୁକ୍ତ ତରଣରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର
ପ୍ରୀତି, ଯେଉଁମାନେ ନୀତିପରାୟଣ ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ସେବକ, ସେହୁମାନେ ହିଁ ଏହି କଥା
ଶୁଣିବାର ଅଧିକାରୀ । ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ଯାହାର ପ୍ରାଣସମ ଗ୍ରୀସ୍ମ, ତାହାକୁ ଏହି କଥା
ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖଦାୟିନୀ ॥ ୪ ॥ କୋହା '—ଯେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ତରଣରେ ପ୍ରେମ ବା
ମୋକ୍ଷପଦ କାମନା କରୁଥାଏ, ସେ ଏହି କଥାମୂଳକୁ ପ୍ରେମରେ ତାହାର କର୍ଣ୍ଣପୁଟରେ
ପାନ କରୁ ॥ ୧୬୮ ॥ ଚୌପାଞ୍ଚ '—ହେ ଗିରିଜା ! ମୁଁ କଲିପୁରର ସମସ୍ତ ପାପର
ନାଶକାରଣୀ ଏବଂ ମନର ମଳ-ହରଣକାରଣୀ ଶ୍ରୀରାମ-କଥା ବଞ୍ଚିନା କଲି । ଏହି
ରାମକଥା ସହାରର ଜନ୍ମ-ମରଣ ରୂପକ ରୋଗର ବିନାଶ ନିମନ୍ତେ ସଞ୍ଚାବନ ମୂଳୀ
ବୋଲି ବେଦ ଓ ବିଦ୍ବାନ୍ ପୁରୁଷମାନେ କହନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ଏଥିରେ ଯାହା ଗୋଟି ସୁନ୍ଦର
ପିଠି ଅଛି । ଏହି ପିଠିପ୍ରତିକ ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ-ଭକ୍ତ ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ମାର । ଯାହା
ଉପରେ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଅତିଶୟ କୃପା ହୁଏ, କେବଳ ସେହି ଏହି ମାରଗରେ ପଦାର୍ପଣ

ମେଁ କୃତକୃତ୍ୟ ଭାଇଁ ଅବ ତବ ପ୍ରସାଦ ବିସ୍ତ୍ରପ ।

ଉପକାଶ ରାମଭଗବତ କୃତ୍ୟ ଶାନ୍ତେ ସକଳ କଲେସ ॥୧୨୩॥

ସୁଦ ସୁଦ ସମୁ ଉମା ସବାଦା । ସୁଖ ସପାଦନ ସମନ ବିଷାଦା ।
ଭବ ଭଞ୍ଜନ ଗଞ୍ଜନ ସଦେହା । ଜନରଞ୍ଜନ ସହନ-ପ୍ରିୟ ଏହା ॥୧॥
ରାମ ଉପାସକ ଜେ ଜଗ ମାହାଁ । ଏହି ସମ ପ୍ରିୟ ଚିତ୍ର କେ କହୁ ନାହାଁ ॥
ରଘୁପତି କୃପା ଜଥାମତି ଗାତ୍ରା । ମେଁ ସୁଦ ପାତ୍ରନ ଚରିତ ସୁହାତ୍ରା ॥୨॥
ଏହିଁ କଲ କାଲ ନ ସାଧନ ଦୁନା । ଜୋଗ ଜଞ୍ଜ ଜପ ତପ ବ୍ରତ ପୁନା ॥
ରାମହ ସୁମିଶ୍ର ଅ ଗାଇଅ ରାମହ । ସନ୍ତତ ସୁନିଅ ରାମ ରୁନ-ଦ୍ରାମହ ॥୩॥

ଏବେ କୃତ-କୃତ୍ୟ ହୋଇଲି ମୁଁ ନାଥ, ରୁନୁ ପ୍ରସାଦେ ବିଶ୍ୱେଶ ।

ଉପକାଶ ଦୃଢ ରଘୁପତି-ଭକ୍ତି ନଷ୍ଟ ହେଲ ସର୍ବ ଜ୍ୱେଷ ॥୧୨୪॥

ଏହି ଶୁଭ ସଦାଶିବ-ଗଣନା-ସମ୍ପାଦ । ପୁଣ୍ୟ-ସମ୍ପାଦନ ପୁଣି ଶମନ - ବିଷାଦ ॥
ଭବ-ଭଞ୍ଜନ ସନ୍ଦେହ-ରଞ୍ଜନ ଆବର । ଜନ-ରଞ୍ଜନ ସହନ ମନ - ପ୍ରୀତିକର ॥୧॥
ରାମ-ଉପାସକ ସେହୁ ଜଗତରେ ଜାଣ । ଏହା ସମ ପ୍ରିୟ ତାଙ୍କୁ ନାହିଁ କହୁ ଆନ ॥
ରଘୁପତି କୃପାରେ ମୁଁ ମତି ଅନୁରୂପ । ଗାଇଲି ଏହି ପବନ ଚରିତ ଅନୁପ ॥୨॥
ଏହି କଳିକାଳେ ନାହିଁ ସାଧନ ଭାବର । ଯୋଗ, ଯଜ୍ଞ, ଜପ, ତପ, ବ୍ରତ, ସୁନାବର ॥
ରାମକୁ ସୁରକ୍ଷ କରି, ଗାଥ ସଦା ରାମ । ସତତ ଶ୍ରବଣ କରି ରାମ-ଶ୍ରବଣ-ଦ୍ରାମ ॥୩॥

କରିପାରେ ॥ ୨ ॥ ଯେଉଁମାନେ ଛଳକପଟ ତେଜି ଏହି କଥା ଗାନ କରନ୍ତି, ସେହୁ
ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଆପଣା ଆପଣାର ମନସ୍କାମନାରେ ଘିରି ଲୁଭ କରନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ
ଏହାକୁ କହନ୍ତି ଓ ଶୁଣନ୍ତି ଏବଂ ଅନୁମୋଦନ (ସମର୍ଥନ ବା ପ୍ରଶଂସା) କରନ୍ତି, ସେମାନେ
ସହାର-ସାପରକୁ ଗୋଷ୍ଠୀଦ ପରି ଅନାୟାସରେ ଭଗିଆଆନ୍ତି ।” ॥ ୩ ॥ (ସାଜ୍ଞବଳ୍ୟ
କହନ୍ତି—) ସମସ୍ତ କଥା ଶୁଣି ପାଦପଦ୍ମ ଦୃଢ଼ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ଉଚ୍ଛୁଳି ପଡ଼ିଲ ଏବଂ
ସେ ପୁନଃ ବାଣୀ ବୋଲିଲେ—“ଶ୍ରୀମାଙ୍କ କୃପା ଯୋଗେ ମୋ ସନ୍ଦେହ ଅପସରଣ
ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣରେ ମୋର ନବ ପ୍ରେମ ଜାତ ହେଲା ॥ ୪ ॥ ବୋହା :—ହେ
ବିଶ୍ୱନାଥ ! ଆପଣଙ୍କ କୃପା ହେବୁ ମୁଁ କୃତାର୍ଥ ହୋଇଗଲି । ମୋଠାରେ ଦୃଢ଼
ରାମଭକ୍ତି ଜାତ ହେଲା ଏବଂ ମୋର ସମସ୍ତ ଜ୍ୱେଷ ଦୂର ହୋଇଗଲା ।” ॥ ୧୨୫ ॥
ତୋପାରି —(ଭୁଲସୀ ଦାସ କହନ୍ତି—) ଶମୁ-ଉପାଙ୍କର ଏହି କଳାଶଳାସ ସମ୍ପାଦ
ପୁଣ୍ୟ-ସମ୍ପାଦନକାରୀ ଏବଂ ଶୋକନାଶକାରୀ । ଏହା ଜନ୍ମମରଣର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର, ସନ୍ଦେହ-
ବିନାଶକ, ଭକ୍ତଜନଙ୍କ ମନୋରଞ୍ଜନକାରକ ଏବଂ ସହସ୍ରପୁଷ୍ପଙ୍କ ପ୍ରୀତିକାରକ ॥ ୧ ॥
ଜଗତରେ ଯେତେ ବି ରାମ-ଉପାସକ ଅଛନ୍ତି, ଏହି ରାମକଥା ସମାନ ସେମାନଙ୍କର
ଆଉ କିଛି ପ୍ରିୟ ନୁହେଁ । ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ କୃପା ହେବୁ ମୁଁ ଏହି ଶୁଭର ଓ ପାବନ
ଚରିତ ଆପଣା ହୃଦି ଅନୁସାରେ ଗାଇଲି ॥ ୨ ॥ ଏହି କଳିକାଳରେ ଯୋଗ, ଯଜ୍ଞ,

ଜାୟୁ ପଡ଼ିତପାବନ ବଡ଼ ବାନା । ଗାଡ଼ିହିଁ କବି ଶ୍ରୁତି ଯନ୍ତ୍ର ପୁରୁଣା ।
ତାହା ଭଜନ୍ତି ମନ ତଳି କୁଟିଲୁଣ । ରାମ ଭଜେଁ ତେ କେହିଁ ନହିଁ ପାଞ୍ଜି । ୪।

ପାଞ୍ଜି ନ କେହିଁ ଗତି ପଡ଼ିତପାବନ ରାମ ଭଜି ପୁରୁ ସଠ ମନା ।
ଗନ୍ଧକା ଅଜାମିଳ ବ୍ୟାଧି ଚୀଧ ଗଜାଦି ଖଲ ତାରେ ଘନା ।
ଆଶ୍ଵର ଜମନ କରାତ ଖସ ସୁପରୁଦି ଅତି ଅଦରୁପ ଜେ ।
କହି ନାମ ବାରକ ତେପି ପାଣ୍ଡବ ହୋଇଁ ରାମ ନମାମି ତେ ॥୧॥
ରଘୁବଂଶ-ଭୂଷନ ଚରିତ ଯୁଦ୍ଧ ନର କହୁଛି ସୁନୁଛି ଜେ ଗାଡ଼ିହିଁ ।
କଳମଲ ମନୋମଲ ଧୋଇ ଦିନୁ ଶ୍ରମ ରାମଧାମ ପିଧାଡ଼ିହିଁ ॥
ସତ ପଞ୍ଚ ଚୌପାଞ୍ଜି ମନୋହର ଜାଣି ଜୋ ନର ଭର ଧରେ ।
ଦାରୁନ ଅବିଦ୍ୟା ପଞ୍ଚ ଜନିତ ବିକାର ଶ୍ରୀ ରଘୁବର ହରେ ॥୨॥

ପଡ଼ିତପାବନ ବଡ଼ ଯାହାଙ୍କର ବାନା । ଗାଡ଼ିହିଁ ବେତ ସୁଗନ୍ଧ କବି ସନ୍ତ ନାନା ॥
ତାଙ୍କୁ ମନ ଭଜି ତେଜି କୁଟିଳତା ମତି । ରାମଙ୍କୁ ଭଜେ ବେଦୁ ନ ପାଇଛି ଗତି ॥୩॥

ପାକନାହିଁ ତେ ଗତି ଭଜି ରେ ଶଠମତି, ପଡ଼ିତପାବନ ରାମଙ୍କୁ ।
ଗଣିକା ଅଜାମିଳ ତାରିରେ ବହୁ ଖଲ ଯେ ଗୁଧ ବ୍ୟାଧି ଗଜେଶକୁ ।
ଯବନ କରାତ ଆଶ୍ଵର, ଶୂସର ପାତଙ୍ଗ ନିବର,
ବାରେ ବୋଲି ଯା' ନାମ ହୋଇଲେ ପ୍ରପାବନ, ନମଇଁ ସେ ରାମସ୍ତବ ॥୪॥
ରଘୁବଂଶ ଭୂଷଣ-ଚରିତ ଯେଉଁଜନ ବହୁବେ ଶୁଣିବେ ଗାରବେ ।
ସହଜେ କଳମଲ ଧୋଇଣ ମନୋମଲ ରାମଙ୍କ ଧାମକୁ ପାଇବେ ।
ପାଞ୍ଚ ସାତ ଯେ ଚଉପାଞ୍ଚ, ଜାଣି ଯେ ହୃଦୟେ ଧରଇ,
ପଞ୍ଚ ଅବିଦ୍ୟା ଘୋର ଜନିତ ଯେ ବିକାର ଶ୍ରୀ ରଘୁବର ତା' ହରଇ ॥୫॥

ଜପ, ତପ, ବ୍ରତ ଓ ପୂଜନ ଆଦି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସାଧନ ନାହିଁ । ବେଶ୍, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ
କେବଳ ସ୍ମରଣ କରବା, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ହିଁ ଗୁଣଗାନ କରବା ଏବଂ କରନ୍ତୁର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
ଗୁଣାବଳୀ ଶୁଣିବା ଚିଧେୟ ॥ ୩ ॥ କବି, ବେଦ, ସନ୍ତ ଓ ପୁରାଣମାନେ କହନ୍ତି—
“ପଡ଼ିତଙ୍କୁ ପଦବି କରବା ଯାହାଙ୍କର ମହାନ ବାନା, ରେ ମନ । କୁଟିଳତା ଜ୍ୟାପ
କରି ତାଙ୍କୁ ହିଁ ଭଜନ କର । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭଜନ କରି ପରମ ଗତି ନ ପାତୁଛି
କିଏ ? ॥ ୪ ॥ ଛନ୍ଦ :—ଆରେ ମୂର୍ଖ ମନ ! ଶୁଣ; ପଡ଼ିତପାବନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭଜି
କିଏ ପରମପତି ନ ପାଇଛି ? ଗଣିକା, ଅଜାମିଳ, ବ୍ୟାଧି, ଗୁଧ, ଗଜ ଆଦି ବହୁତ
ହୁଷ୍ଟି ସେ ତାରଣ କରନ୍ତେନେ । ଆଶ୍ଵର, ଯବନ, କରାତ, ଖସ, ଶୂସର (ଶୁଣ୍ଠାଳ)
ଆଦି ଯେଉଁମାନେ ଅତିଶୟ ପାପରୂପ, ସେମାନେ ହୁଅ ଯାହାଙ୍କର ନାମ ଅରେ ମାତ୍ର
ନେଇ ପରବ ହୋଇଯାଆନ୍ତି, ସେହି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପୂର୍ବ ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁ ॥ ୧ ॥

ସୁନ୍ଦର ସୁଜାନ କୃପାକ୍ଷୀନ ଅନାଥ ପର କର ପ୍ରୀତି ଜୋ ।
ସୋ ଏକ ରାମ ଅକାମକୃତ ନିବାନପ୍ରଦ ସମ ଆନ କୋ ॥
ଜାଣ କୃପା ଲବଲେସ ତେ ମତମନ୍ତ ଭୁଲସୀଦାସତୁ ।
ପାସୋ ପରମ ବିଶ୍ରାମ ରାମ ସମାନ ପ୍ରଭୁ ନାହୁଁ କହୁଁ ॥୩॥

ମୋ ସମ ଘନ ନ ଘନକୃତ ତୁମ୍ଭ ସମାନ ରଘୁସାର ।
ଅସ ବିରୁର ରଘୁବଂସମଳ ହରହୁ ବିଷମ ଭବଭାର ॥୧୩୦(କ)॥
କାମିକୁ ନାହି ପିଆରି ଜମି ଲେଉଟି ପ୍ରିୟ ଜମି ଦାମ ।
ଜମି ରଘୁନାଥ ନିରନ୍ତର ପ୍ରିୟ ଲଗତୁ ମୋହି ରାମ ॥୧୩୦(ଖ)॥

ସୁନ୍ଦର ସୁତରୁର, ଅନାଥ ପ୍ରଥ ଯା'ର ସ୍ବେଦ, ଯେ କରୁଣାକ୍ଷୀନ ।
ସେହୁ ଏକ ନିଷ୍ବାସ-ସ୍ବଦୃତ ରାମ ସମ ନିବାଣପ୍ରଦ କେବା ଆନ ।
ଲଭି ଯା'କୃପା ଲବଲେଶ, ମନ୍ଦମତି ଭୁଲସୀଦାସ,
ଲଭ କଲ ପରମ ବିଶ୍ରାମ, ରାମ ସମ କାହିଁ ହେଲେ ନାହାନ୍ତି ଭଣି ॥୩॥

ମୋ ସମାନ ଘନ ନାହିଁ ତୁମ୍ଭ ସମ ଘନବନ୍ଧୁ ରଘୁବର ।
ଏହା ମନେ ଗୁଣି ହର ରଘୁମଣି, ଦୋର ଭସ୍ବ ସଂସାରର ॥୧୩୦(କ)॥
କାମାକୁ ଯେମନ୍ତେ ପ୍ରିୟ ଲଭେନାଶ, ଲେଖକୁ ଯେମନ୍ତେ ଧନ ॥
ଲଗନ୍ତୁ ତେମନ୍ତେ ପ୍ରିୟ ହବା ମୋତେ ଶ୍ରୀରାମ ରଘୁନନ୍ଦନ ॥୧୩୦(ଖ)॥

ଯେଉଁ ଲେକମାନେ ରଘୁବଂଶଭୁଷଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଏହି ଚରଣ କହନ୍ତି, ଯାଆନ୍ତି ଓ ଶୁଣନ୍ତି,
ସେମାନେ କଲିପ୍ରଗର ପାପ ଓ ମନର ମଳ ଧୋଇ ଅନାୟାସରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପରମଧାମକୁ
ଗୁଣିଯାଆନ୍ତି । ଅଧିକ ବା କ'ଣ ? ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ମନୋହର ପାଞ୍ଚ-ସାତ ଚୌପାଢ଼କୁ
କାଣି ଦୃତସ୍ବରେ ଧାରଣ କରିନିଏ, ଶ୍ରୀରାମ ତାହାର ମଧ୍ୟ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର ଦାରୁଣ ଅବଦ୍ୟା
(ଅହଂତା, ଅସ୍ତ୍ରତା, ରାଗ, ଦ୍ରୋଷ ଓ ଅଭିନିବେଶ)ରୁ ଜାତ ବିକାର ହରଣ କରି
ନିଅନ୍ତି ॥ ୧ ॥ ସୁନ୍ଦର, ସୁଜ୍ଞ ଓ କୃପାକ୍ଷୀନ ତଥା ଅନାଥପ୍ରେମୀ ଅଟନ୍ତି ଏକମାତ୍ର
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର । ଏହାଙ୍କ ସମାନ ଅହେତୁକ (ନିଃସ୍ବର୍ଥପର) ହୃତକାନ୍ତ ଓ ମୋକ୍ଷଦାତା
ଅଛି କିଏ ଅଛି ? ଯାହାଙ୍କର ଲେଖମାତ୍ର କୃପାହେତୁ ମନ୍ଦମତି ଭୁଲସୀଦାସ ମଧ୍ୟ
ପରମଶାନ୍ତି ପାଇ ପାରିଲେ, ସେହୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସମାନ ପ୍ରଭୁ କେଉଁଠି ହେଲେ ନାହାନ୍ତି ॥୩॥
ବୋହା ।—ହେ ରଘୁସାର ! ମୋ ସମାନ କେହି ଘନ ନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ସମାନ
ଅଛି କେହି ଘନ-ହୃତକାନ୍ତ ନାହାନ୍ତି । ହେ ରଘୁବଂଶମଣି ! ଏହିପରି ବିରୁର କରି
ମୋର ଜନ୍ମମରଣର ଉତ୍ପାଦନ ହୁଏ ହରଣ କରି ନିଅନ୍ତୁ ॥ ୧୩୦ (କ) ॥ ଯେପରି
କାମାକୁ ପ୍ରିୟ ଲଭେ ଏବଂ ଲେଖକୁ ଧନ ପ୍ରିୟ ଲଭେ, ସେହିପରି ହେ ରଘୁନାଥ !
ହେ ରାମ ! ଆପଣ ନିରନ୍ତର ମୋତେ ପ୍ରିୟ ଲଗନ୍ତୁ ॥ ୧୩୦ (ଖ) ॥ ଶ୍ଳୋକାର୍ଥ :—

ଯଦପୂର୍ବଂ ପ୍ରଭୁଶା କୃତଂ ସୁକବିନା ଶ୍ରୀଶମ୍ଭୁ ନା ଦୁର୍ଗମଂ
 ଶ୍ରୀମଦ୍ରାମପତାବ୍ଜଭକ୍ତିମନିଶଂ ପ୍ରାପ୍ତେଽ ତୁ ରାମାୟଣମ୍ ।
 ମତ୍ତା ତଦ୍ରାମାଥନାମନିରତଂ ସ୍ବାନ୍ତପ୍ରମଶାନ୍ତସ୍ତେ
 ଭାଷାବଦମିଦଂ ତକାର ଭୁଲସୀଦାସପ୍ରଥା ମାନସମ୍ ॥୧॥
 ପୁଣ୍ୟଂ ପାପହରଂ ସଦା ଶିବକରଂ ବିଜ୍ଞାନଭକ୍ତିପ୍ରଦଂ
 ମାୟାମୋହମଳାପହଂ ସୁବିମଳଂ ପ୍ରେମାଂବୁପୁରଂ ଶୁଭମ୍ ।
 ଶ୍ରୀମଦ୍ରାମଭବମାନସମିଦଂ ଭକ୍ତ୍ୟାବଗାହନ୍ତୁ ଯେ
 ତେ ସଂସାରପତଂଗଦୋରକରତୈର୍ଦିହ୍ୟନ୍ତୁ ନୋ ମାନବାଃ ॥୨॥

ମାସପାରମ୍ପୁଣ, ଦ୍ବିଂଶ ବିଶ୍ରାମ

ନବାହ୍ନି ପାରମ୍ପୁଣ, ନବମ ବିଶ୍ରାମ

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ରାମଚରିତମାନସେ ସକଳକଳିକଳୁଷ-ବିଧୂଂସନେ
 ସପ୍ତମଃ ସୋପାନଃ ସମାପ୍ତଃ ।

ଯାହା ପୁର୍ବେ ପ୍ରଭୁ କବିବର ଶମ୍ଭୁ ରଚିଲେ, ଯେ ପୁଣ୍ୟ ଦୁର୍ଗମ ।

ରାମ-ପଦାମ୍ବୁଜ-ଭଜନେ ପ୍ରାପନ୍ତି ହେତୁ ମାନସ ରାମାୟଣ ।

କୁର୍ବିଣ, ରାମାଥ ନାମ ନିରତ ॥

ନିଜ ହୃଦ-ତମ ନାଶିବାକୁ ଭଣେ ଶ୍ରୀରାମେ ଭୁଲସୀ ତେମନ୍ତ ॥୧॥

ପୁଣ୍ୟ, ପାପହର, ସଦା ଶୁଭକର, ବିଜ୍ଞାନଭକ୍ତିଦ, ଶୋଭିତ ।

ମାୟା-ମୋହ-ମଳ-ହାତୀ, ପ୍ରେମଜଳ-ପୁର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥଳ ରାମ-ଚରିତ ।

ମାନସ, ଭକ୍ତିରେ ଯେ ଅବଗାହନ୍ତି,

ସଂସାର ତପନ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଜରଣେ ସେହୁ ମାନବେ ନ ଜଳନ୍ତି ॥୨॥

ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବି ଭଗବାନ୍ ଶଙ୍କର ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରଣ-କମଳରେ ନିରନ୍ତର ଭକ୍ତି ପାଇବା
 ନିମନ୍ତେ ପୁର୍ବେ ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗମ ରାମାୟଣ ରଚନା କରୁଥିଲେ, ଭୁଲସୀଦାସ ତାହାକୁ
 ଶ୍ରୀ ରାମାଥଙ୍କର ନାମ-ନିରତ ମନେ କରି ନିଜର ଅନ୍ତଃକରଣର ଅନ୍ଧକାରକୁ ଭିସାମ
 କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହାକୁ ‘ମାନସ’ ରୂପରେ ଭାଷାବଦ କଲେ ॥ ୧ ॥ ଏହି
 ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ ପୁଣ୍ୟରୂପ, ପାପ-ହରଣକାଣ୍ଡ, ସଦା-କଲ୍ପାକାଣ୍ଡ, ବିଜ୍ଞାନପ୍ରଦ
 ଓ ଭକ୍ତିପ୍ରଦ, ମାୟାମୋହରୂପୀ ମଳର ବିନାଶକ, ପରମ ନିର୍ମଳ, ପ୍ରେମ-ଜଳରେ
 ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ତଥା ମଙ୍ଗଳମୟ । ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ଏହି ଶ୍ରୀରାମଚରିତ-ମାନସ-
 ସତ୍ତ୍ବବରରେ ଭକ୍ତିପୂର୍ବକ ଅବଗାହନ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ସଂସାର-ସୂର୍ଯ୍ୟର ଅନ୍ଧ ପ୍ରଚଣ୍ଡ
 ଜରଣ ଯୋଗେ ଜଳନ୍ତି ନାହିଁ ॥ ୨ ॥

କଳିଯୁଗର ସମସ୍ତ ପାପର ବିନାଶକାରୀ ‘ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ମାନସ’ର
 ସପ୍ତମ ସୋପାନ (ଉତ୍ତର କାଣ୍ଡ) ସମାପ୍ତ ।

✽	✽	✽	✽
ଶରଣ-ସୁଖେ	ଉକ୍ତ-ଅଭୟେ	ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶ୍ରୀରାମ ।	
ପ୍ରଭୁ ବିଶ୍ୱକାସ,	ବଳରାମ ଦାସ-	ହୃଦୟେ କର ବିଶ୍ରାମ ॥	
କରୁଣା-ସାଗର	ସୁଖୀନ ସୁନ୍ଦର	ଦାନ-ବନ୍ଧୁ ସତ୍ୟ-ଚରୀ ।	
ଜନ ପତି ବୃଷ୍ଟି	କର କୃପା ଦୃଷ୍ଟି	ଦିଅ ସୁପ୍ରେମ ଭକତି ॥	
ନ ଜାଣଇ ଜପ	ଯୋଗ ଯଜ୍ଞ ତପ	ନ ଜାଣେ ଅନ୍ୟ ସାଧନ ।	
ଜନ୍ମ ଜନ୍ମାନୁରେ	ତବ ଶ୍ରୀପୟରେ	ଲଗ୍ନ ମୋ ମନ ଯେସନ ॥	
ପ୍ରଦେଶ ଉତ୍କଳ	ଚକ୍ର ଡେଙ୍କାନାଳ	ହେଲ ଧଳସ୍ତର ଛାମ ।	
ବିପ୍ର ବଂଶେ ଜନ୍ମ	ପାପୀ ଦାନାଧର	ଜିତାଇ ଚରଣ ନାମ ॥	
ମାତା ପିତା ଭ୍ରାତା	ଭଗିନୀ ଜାମାତା	ପିତୃବ୍ୟ ମିତ୍ର ମାରୁଳ ।	
ବାରବାଟି ଜନେ	କୁଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେହ୍ନେ	ସମୁଦ୍ରେ ଜୀବ ସଙ୍କୁଳ ॥	
ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର	ନାମ ପିତାଙ୍କର	ମାତା ଶ୍ରୀ ସୁଧାକା ଦେବୀ ।	
ଏ ଭକ୍ତ-ପାଗର	ମାନସୋପହାର	ଅର୍ପି ଶ୍ରୀଚରଣ ସେବି ॥	
ଧର୍ମ ଅର୍ଥ କାମ-	ମୋକ୍ଷକାତା ରାମ-	ଚକ୍ର ମାନସ ଜାଣି ।	
ବୃଧ ଜନ ଜନ୍ମ	ସୁଫଳ କାରଣ	ଶୁଣି ଗାଇବେ ହୁକାଣୀ ॥	

ଗାଇବେ ହୃଦୟେ ଭକତ ବୃଧ ଜନେ ଲକ୍ଷ୍ମିତ ସୁଫଳ ଲଭିବେ ।
ଶୂନ୍ୟ ଭବବନ୍ଧନ ନିର୍ଦ୍ଦାୟ-ପଦେ ପବିତ୍ର ରାମ-ଧାମେ ଯିବେ ।

ରାଜସୀଦାସ କୃତ ରାମ,—ଚକ୍ର ମାନସ ବିଶ୍ରାମ,
ଅବ୍ୟକ୍ତ ଗୁରୁ ରାମ-ଦାସ ଶରଣାପନ୍ନ ଭାସ ବଳରାମ ॥

ସତ୍ତ୍ୱ ସତ୍ତ୍ୱ-ବାସୀ ଚିତ୍ତାନନ୍ଦ-ରାଣି ଜନ-ପ୍ରତିପାଳ ରାମ ।
ପ୍ରଭୁ, ଦିଅ ଦାନ-ଜନେ ଦରଶନ, ଧର ଦାନବନ୍ଧୁ ନାମ ॥
ସ୍ୱାମୀ ବଳାହକେ ଶୁକ୍ରାନ୍ତ ବୃତକେ, ଚକୋର ସେହ୍ନେ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ।
ଦାନ ବଳରାମ ଶୁଣିଲେ ତେସନ ସପ୍ତକୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରକୁ ॥

✽ ✽ ✽ ✽

ଭକ୍ତି ଶ୍ରୀରାମଚକ୍ର ମାନସ ରାମାୟଣେ ସକଳ କଳି-
କଳଷବିଧୁସନେ ସପ୍ତମ ସୋପାନ (ଉତ୍ତରକାଣ୍ଡ) ସମାପ୍ତ ।

ଶ୍ରୀରାମାୟଣର କୀ ଆରତୀ

ଆରତି ଶ୍ରୀରାମାୟଣଙ୍କୁ । କରତି କଲିତ ଲଲିତ ମିତ୍ର ପୀଙ୍କୁ ॥

ଗାତ୍ରୁତ ବ୍ରହ୍ମାଦିକ ମୁନି ନାରଦ ।

ବାଲମୀକି ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ବିସ୍ଵାକ୍ଷର ॥

ସୁକ ସନକାଦି ସେଷ ଅରୁ ସାରଦ ।

ବରୁଣ ପ୍ରବଳସୁକ ଶ୍ରୀରତି ମଙ୍ଗଳ ॥୧॥

ଗାତ୍ରୁତ ବେଦ ପୁରାଣ ଅଷ୍ଟାଦଶ ।

ଛତ୍ର ପାଶୁ ସବ ଗୁହ୍ୟ କୋ ରସ ॥

ମୁନି ଜନ ଧନ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର କୋ ସରବସ ।

ସାର ଅଂସ ସଂମତ ସବସ୍ତୁଙ୍କୁ ॥୨॥

ଗାତ୍ରୁତ ସଂତତ ସଂଭୁ ଭବାନୀ ।

ଅରୁ ଶତସଂଭବ ମୁନି ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ॥

ବ୍ୟାସ ଆଦି କବିବର୍ଗ ବଶାମିତ୍ର ।

କାଗ ଭୃସୁଂଷ୍ଟ ଗରୁଡ଼ କେ ସ୍ଵାଙ୍କୁ ॥୩॥

କଲି ମଲ ହରଣ ବିଷୟ ରସ ପୀଙ୍କୁ ।

ସୁଭଗ ସିଂହାର ମୁକ୍ତି ଜୁବଣଙ୍କୁ ॥

ଦଳନ ରୋଗ ଭବ ମୂର ଅମୀଙ୍କୁ ।

ତାତ ମାତ ସବ ବିଧି ଭୁଲସୀଙ୍କୁ ॥୪॥

ବିଶ୍ୱଭାଷା-ସେତୁ

ଭୁବନବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ୍

‘ପ୍ରସ୍ତାବକ ନିଲୟମ୍’, ୪୦୫/୧୨୮, ଚୌପଟିୟା ରୋଡ, ଲକ୍ଷ୍ନୋ-୨୨୭୦୦୩

ବିବିଧ ଭାଷାର ଅମୂଲ୍ୟ ବିଶାଳ ଗ୍ରନ୍ଥ

ସମସ୍ତ ସ୍ତରରେ ମୂଳପାଠ ଚତୁର୍ବଳ ହିନ୍ଦୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେବନାଗରୀ ଲିପିରେ ଏବଂ
ଅନୁବାଦ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ।

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ପ୍ରକାଶିତ ଗ୍ରନ୍ଥ —

ମଲୟାଲମ୍-‘ମହାଭାରତ’ :—ଏକାଦଶମ କୃତ, ରଚନାକାଳ—ପଞ୍ଚଦଶ
ଶତାବ୍ଦୀ, ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣକାର ଓ ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦକ—ଶ୍ରୀ କେ. ଏ. ହୁବୁହୁଣ୍ଡନ୍ ଆୟର,
ଭୁବନେଶ୍ୱର ଉପକୂଳପତି, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ବାଗୁଣ୍ଡା ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ନୋ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ,
ଲକ୍ଷ୍ନୋ । ମଲୟାଲମ୍ ଭାଷାର ମୂଳ ମଧ୍ୟର ପାଠ ଦେବନାଗରୀ ଲିପିରେ ଏବଂ ଅନୁବାଦ
ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଅଛି । ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୧୨୧୭, ମୂଲ୍ୟ ୪୦ ଟଙ୍କା ।

ବଙ୍ଗଳା-‘କୃତ୍ରି ବାସ ରାମାୟଣ’ :—(ଅତି, ଅସଂଯାୟୀ, ଅବଶ୍ୟ,
କୃଷିକା ଓ ସ୍ୱପ୍ନରକାଣ୍ଡ) ରଚନାକାଳ—ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ, ମୂଳ ବଙ୍ଗଳା ପାଠର
ଦେବନାଗରୀ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ତଥା ଅବଧୀ କୋହା-ଚୌପାଞ୍ଚ ପଦ୍ୟରେ ତାହାର ଲଳିତ
ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ପ୍ରଦତ୍ତ । ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣକାର ଓ ଅନୁବାଦକ—ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକୃମାର ଅର୍ଜୁନୀ,
ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା, ଭୁବନବାଣୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ୍ ଓ ସମ୍ପାଦକ, ‘ବାଣୀ-ସମ୍ବେଦକ’ । ପାଠକ ଦେବନାଗରୀ
ଲିପିରେ ଲିଖିତ ସ୍ତରରେ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର ମୂଳପାଠ ହିନ୍ଦୀ, ସ୍ଥଳିକ ପଦ୍ୟର ଉପରେ
ପଡ଼ିପାରେ କିମ୍ବା ଅବଧୀ ଭାଷାରେ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ପଡ଼ିପାରେ । ସୁତ୍ୟୋକ୍ତ ପାଠ
କବିବାରେ ପାଠକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରୂପ ଅତି ଉଚିତ ଭାବେ କରେ । ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୭୨୪,
ମୂଲ୍ୟ ୨୫ ଟଙ୍କା ।

ବଙ୍ଗଳା-‘କୃତ୍ରି ବାସ (ଲଙ୍କାକାଣ୍ଡ)’ :—ରଚନାକାଳ—ପଞ୍ଚଦଶ
ଶତାବ୍ଦୀ, ବଙ୍ଗଳା ମୂଳ ପାଠ ଦେବନାଗରୀ ଲିପିରେ ତଥା ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ
ପ୍ରଦତ୍ତ—କମଳା । ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣକାର ଓ ଅନୁବାଦକ—ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକୃମାର ଅର୍ଜୁନୀ ଓ
ଶ୍ରୀ ପ୍ରବୋଧ ମଜୁମଦାର । ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୩୮୮, ମୂଲ୍ୟ ୧୫ ଟଙ୍କା ।

କାଶ୍ମୀରୀ-‘ରାମାବତାରଚରିତ’ :—ପ୍ରକାଶରମ୍ଭ କୃତ୍ୟ-ଶ୍ରୀମାତୃକା ।
ରଚନାକାଳ—ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ । ମୂଳ କାଶ୍ମୀରୀ ପାଠର ଦେବନାଗରୀ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ
ତଥା ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦ ପ୍ରଦତ୍ତ । ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣକାର ତଥା ଅନୁବାଦକ—ଡକ୍ଟର ଶିବନନ୍ଦୁ
ରୈଣା, ହିନ୍ଦୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ରାଜଗଡ଼ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ନାଗପୁର । ଭୂମିକାଲେଖକ—

ତତ୍ତ୍ୱର ପ୍ରବଚନ କର୍ଣ୍ଣସିଂହ, ଭୂତପୁଂସ ସାମ୍ବ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ, ଭରତ ସରକାର । ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୪୯, ମୂଲ୍ୟ ୨୦ ଟଙ୍କା ।

ଆରବୀ-‘ଜାଦେ ସଫର’ —ଆରବୀ ଭାଷାର ପ୍ରତ୍ୟାମଣିକ କବି ହୁସେନ୍ ଶୟାଜସହାଲିହୀନଙ୍କ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅନୁବାଦର ଦେବନାଗରୀ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ— ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକୃପାର ଅର୍ପଣାକୃତ । ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୩୩୭, ମୂଲ୍ୟ ୧୨ ଟଙ୍କା ।

ଫାରସୀ-‘ସିରେ ଅକ୍ବର’ —(କାବୁଲିହୋତକୃତ ଉପନିଷତ- ଭାଷ୍ୟ) ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ (ଶିଶୁ, କେନ, କଠ, ପ୍ରଶ୍ନ, ମୁଣ୍ଡକ ମାଣ୍ଡୁକ୍ୟ, ଐତରେୟ, ତେଉଣ୍ଡୟ, ଶ୍ୱେତାଶ୍ୱତର) । ସାନ୍ନବାଦ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣକାର—ତତ୍ତ୍ୱର ହର୍ଷନାରାୟଣ । ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୨୦, ମୂଲ୍ୟ ୧୦ ଟଙ୍କା ।

ଉର୍ଦ୍ଦୁ-‘ଶରୀଫଜାଦ’ —(ତତ୍ତ୍ୱର ରୁସୁଲ୍‌କୃତ) ଏହା ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପନିଷଦ, ପ୍ରବଚନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱାଧିଷ୍ଠାନୀୟତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରେ । ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଭାଷାରୁ ଦେବନାଗରୀ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣକାର ଶ୍ରୀ ବିନୟକୃପାର ଅର୍ପଣାକୃତ । ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୧୩୭, ମୂଲ୍ୟ ୫ ଟଙ୍କା ।

ଗୁରୁମୁଖୀ-‘ଶ୍ରୀ ଜପୁକୀ ସୁଖମନୀ ସାହବ’ —ଦେବନାଗରୀ ଲିପିରେ ମୂଳ ଗୁରୁମୁଖୀ ପାଠ ଏବଂ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଚିଲପ୍ରହସନ୍ କୃତ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ । ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣକାର—ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକୃପାର ଅର୍ପଣାକୃତ । ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୧୭୪, ମୂଲ୍ୟ ୫ ଟଙ୍କା ।

ମରାଠି-‘ଶ୍ରୀରାମ-ବିଜୟ’ —ଶ୍ରୀଧରକୃତ, ରଚନାକାଳ-ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ । ମୂଳପାଠ ସହ ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦ—ତତ୍ତ୍ୱର ଚଳାନନ ନରସିଂହ ସାଠେ, ହିନ୍ଦୀ ବସନ୍ତାସକ୍ତ, ପୋଦାର କଲେଜ ଅଫ୍ କମର୍ସ, ବମ୍ବେ । ଭୂମିକା-ଲେଖକ— ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟୋବନ୍ଧୁରାୟ ଚୌହାନ, ଭୂତପୁଂସ ବୈଦେଶିକ ବ୍ୟାପାର ମନ୍ତ୍ରୀ, ଭରତ ସରକାର । ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୧୨୨, ମୂଲ୍ୟ ୪୫ ଟଙ୍କା ।

ତାମିଲ-‘ତିରୁକ୍କୁରଲ୍’ —ମହାସନ୍ନ ତିରୁବଲ୍ଲୁବର କୃତ ‘ହର ଦକାର ବର୍ଷର ପ୍ରାଚୀନ ନାଟ’ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ମୂଳ ପାଠର ଦେବନାଗରୀ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଏବଂ ହିନ୍ଦୀରେ ଗଦ୍ୟପଦ୍ୟାନୁବାଦ । ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଓ ଗଦ୍ୟାନୁବାଦ—ଶ୍ରୀମତୀ ରାମ ସିଂହେ, ପଦ୍ୟାନୁବାଦ—ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକୃପାର ଅର୍ପଣାକୃତ । ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୩୫୨, ମୂଲ୍ୟ ୨୦ ଟଙ୍କା ।

ନେପାଳୀ-‘ଭାନୁଭକ୍ତ ରାମାୟଣ’ —କବି ଭାନୁଭକ୍ତ ବିରଚିତ; ମୂଳପାଠର ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ସହ ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ । ଅନୁବାଦକ—ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକୃପାର ଆମାତ୍ୟ ଏବଂ ପୁଣି ତପେଶ୍ୱର ଆମାତ୍ୟ । ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୩୪୪, ମୂଲ୍ୟ ୨୦ ଟଙ୍କା ।

କନ୍ନଡ଼-‘ରାମଚନ୍ଦ୍ର-ଚରିତ ପୁରାଣ’ —ଅଭିନବ ପଣ୍ଡା ନାଗଚନ୍ଦ୍ର କୃତ ଜୈନ ସଂସ୍କୃତାଦ୍ୱାର ରାମାୟଣ । ରଚନାକାଳ—ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ—ଦେବନାଗରୀ ଲିପିରେ ମୂଳପାଠ ଏବଂ ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦ ସହ ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ—ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣକାର—

ତକଟର ଭ. ବି ପ୍ରଦତ୍ତ, ଏମ୍ ଏ., ପି-ଏଚ୍ ଡି. । ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୭୯, ମୂଲ୍ୟ ୪୦ ଟଙ୍କା ।

କାଶୀରୀ-‘ଲଲ୍ଲଦ୍‌ୟୁଦ୍’ .—କାଶୀରୀର ଆଦି କବୟିତ୍ରୀ ପରମହଂସ ଲଲ୍ଲଦ୍‌ୟୁଦ୍‌ଙ୍କ ବାବ୍ୟାବଳୀର ସକଳନ । ରଚନାକାଳ—ତତ୍ତ୍ୱର୍ଦ୍ଧ ଶ ଶତାବ୍ଦୀ । ଦେବନାଗରୀ ଲିପିରେ ମୂଳପାଠ ସାହୁତ ହିନ୍ଦୀ ରଦ୍ୟ ଏବଂ ଧସ୍ତୁତ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ । ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ ଓ ହିନ୍ଦୀ ରଦ୍ୟାନୁବାଦ—ଡକ୍ଟର ଶିବନକୃଷ୍ଣ ରୈଣା, ସସ୍ତୁତ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ—ଆର୍ଯ୍ୟ ରାମଜୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ । ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୧୨୦, ମୂଲ୍ୟ ୭ ଟଙ୍କା ।

ରାଜସ୍ଥାନୀ-‘ରୁକ୍ମିଣୀ ମଙ୍ଗଳ’ .—ପଦମ ଭଗତ ବରଚିତ; ରାଜସ୍ଥାନୀ ମୂଳପାଠ ସହୃଦ ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦ । ଅନୁବାଦକ—ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ସ୍ୱାମୀ ଶଙ୍କାନେର । ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୩୦୦, ମୂଲ୍ୟ ୧୫ ଟଙ୍କା ।

ତେଲୁଗୁ-‘ମୋଲ୍ଲ ରାମାୟଣ’ —ମୋଲ୍ଲ ବରଚିତ, ରଚନାକାଳ—ତତ୍ତ୍ୱର୍ଦ୍ଧ ଶ ଶତାବ୍ଦୀ, ଦେବନାଗରୀ ଲିପିରେ ତେଲୁଗୁ ମୂଳପାଠ ସହୃଦ ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦ । ଅନୁବାଦକ—ଡକ୍ଟର ପି. ଏଚ ରାମଲୁ, ବାରଙ୍ଗଲ । ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୪୦୦, ମୂଲ୍ୟ ୨୦ ଟଙ୍କା ।

*** ଆରବୀ-‘କୁରାନଶରୀଫ’ (ସୂଚକ)** —ଆରବୀ ଓ ଦେବନାଗରୀ, ଉଭୟ ଲିପିରେ ମୂଳପାଠ, ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦ ଏବଂ ଟିପ୍ପଣୀ (ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ) ।

ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା ୧୦୨୪ ୪୦ ଟଙ୍କା ।

*** ” ” ” (ପ୍ରଥମ-ମୂଳ) ଆରବୀ** ୫୨୦ ୨୦ ଟଙ୍କା ।

*** କୁରାନ ଶରୀଫ—ଦେବନାଗରୀ ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ** ୫୩୦ ୨୦ ଟଙ୍କା ।

ଡାକ ଗର୍ବ ସ୍ମୃତି

*** (୧) କୌରବଳ କୋଷ ପଠନକ୍ରମ (୨) କୌରବଳ କୋଷ ବର୍ଣ୍ଣାନୁକ୍ରମ**

(୩) ନାଗରୀ ଉଦ୍ଧୃତ-ହିନ୍ଦୀ କୋଷ—(ଏହି ଉଦ୍ଧୃତ କୋଷ ସମସ୍ତ) ।

ଏହି ସାନ୍ଦ୍ରବାଦ ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ-ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛି —

ଭାଷା	ବିବରଣ	ଆନୁମାନିକ ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା
ସ୍ତୁତ୍‌ବର୍ଣ୍ଣା	ବିରଧର ରାମାୟଣ (ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ)	୧୫୦୦
ତେଲୁଗୁ	ରଙ୍ଗନାଥ ରାମାୟଣ (ପ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ)	୧୫୦୦
”	ପୋତନ୍ନକୃତ ମହାଭାରତପ୍ର (”)	୨୦୦୦

*** ଟ୍ରଷ୍ଟଠାରୁ ପୁଅକ୍, ଟ୍ରଷ୍ଟର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା (ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକୃମାର ଅର୍ପଣ)**ଙ୍କର ଏହା ଆଦ୍ୟ ପ୍ରୟାସ । ସ୍ତୁତ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ ‘ନିଉ ଟେଷ୍ଟାମେଣ୍ଟ ସହୃଦ ଏଲ୍‌ଡ୍ ଟେଷ୍ଟାମେଣ୍ଟ’ର ଉତ୍ତମ ପରି ଟ୍ରଷ୍ଟର ପରବର୍ତ୍ତୀ କୃତ ସହୃଦ ଏହାର ଚର୍ଚ୍ଚା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଟ୍ରଷ୍ଟଠାରୁ ପୁଅକ୍ ହୋଇଥିଲେ ସ୍ତୁତ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ ଏହା ଟ୍ରଷ୍ଟର ଉତ୍ତିପ୍ରସ୍ତର ।

ତାମିଲ	କନ୍ୟା ରାମାୟଣ (ଚରୁକ ଶ ଶତାଦୀ)	୨୫୦୦
ବଙ୍ଗଳା	କୃତ୍ତିବାସ ରାମାୟଣ (ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାଦୀ) ଉତ୍ତରକାଣ୍ଡ	୪୦୦
ମଲୟାଲମ	ଏକ୍ଷତ୍ତନକୃତ ଅଧ୍ୟାୟ ରାମାୟଣ (ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାଦୀ)	୧୫୦୦
ଆସାମୀ	ମାଧବକନ୍ଦଳୀ ରାମାୟଣ (ଚରୁକ ଶ ଶତାଦୀ)	୧୧୦୦
ଓଡ଼ିଆ	ବୈଦେହୀଶ-କଳାସ (ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜକୃତ-ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାଦୀ)	୧୦୦୦
ସିନ୍ଧୀ	‘ସାମୀ’, ‘ଶେଖ’, ‘ସଚଲ’ ଇ ଇ ବେଶୀ	୧୫୦୦
ପୁରୁମ୍ପୁଣୀ	ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତ ସାହବ-ହୃଦୀ ଅନୁବାଦ ସହକ	୫୭୦୦
ଉର୍ଦ୍ଦୁ	ଗୁଜସ୍ତଃ ଲିଖନ—ମୋ. ଅଲ୍ଲ ହୁମାମ ଶରର	୩୫୦
ଫାରସୀ	ସିର୍ରେ ଅକବର (ଦାରୁଶିକୋହକୃତ ୫୦ ଉପନିଷଦର ହୃଦୀରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା) ଦ୍ଵିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ଶତାଦୀ	୧୦୦୦
ଇଂରାଜୀ	ଡ ହୋଲି ବାଇବେଲ—ଆନୁବାଦ ନାଗସା ଲିପ୍ୟନ୍ତରଣ	୧୫୦୦
ସଂସ୍କୃତ	ରାମଚରିତ ମାନସ—ମୂଳପାଠ ତଥା ସଂସ୍କୃତ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ୧୨୦୦	
ଓଡ଼ିଆ	” ” ମୂଳପାଠ (ଓଡ଼ିଆ ଲିପିରେ) ତଥା ଓଡ଼ିଆ ଉଦ୍ୟ-ପଦ୍ୟ ଅନୁବାଦ	୧୪୭୦
ବଙ୍ଗଳା	” ” ମୂଳପାଠ (ବଙ୍ଗଳା ଲିପିରେ) ତଥା ବଙ୍ଗଳା ପଦ୍ୟାନୁବାଦ	୧୩୦୦

ବାଣୀ-ସାବେବର

(ଅନୁପମ ହୈମସିକ ପର୍ବିକା)

ଏହି ପର୍ବିକାରେ ହୃଦୀ, ଉର୍ଦ୍ଦୁ, ଆରବୀ, ଫାରସୀ, ସଂସ୍କୃତ, ପାରସୀ, ବଙ୍ଗଳା, ଓଡ଼ିଆ, ମରାଠି, ପୁରୁମ୍ପୁଣୀ, ତାମିଲ, ମଲୟାଲମ, ଆସାମୀ, ଗୁଜରାଟୀ, ତେଲୁଗୁ, କନ୍ନଡ଼, ସିନ୍ଧୀ, କାଶ୍ମୀରୀ, ରାଜସ୍ଥାନୀ, ନେପାଳୀ ଆଦି ଭାଷାର ଅନୁପମ ପ୍ରତ୍ନମାନଙ୍କର ମୂଳପାଠ ଦେବନାଗରୀ ଲିପିରେ ଏବଂ ଅନୁବାଦ ହୃଦୀରେ ଧାରାବାହିକ ରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛି । ବାର୍ଷିକ ମୂଲ୍ୟ ୧୦-୦୦ ଟଙ୍କା ।

ନୂତନ ଗ୍ରାହକ ଯେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ସହଜମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଯଦି ୧୦୭୦ ମସିହାଠାରୁ ଅଦ୍ୟାବଧି ବର୍ଷ ପ୍ରତି ଟ ୧୦-୦୦ ହୁସାବରେ ମୂଲ୍ୟପ୍ରେରଣ ସେବମାନଙ୍କର ହିତଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଧେୟ । ଅତିବାହିତ ବର୍ଷମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ନ ମଗାଇଲେ ସେମାନଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ମୁଦ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଅନେକ ପ୍ରସ୍ତ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଯିବ । ଅବଶ୍ୟ ଏଥିରେ ଟ୍ରଷ୍ଟଙ୍କ ଭରସାରୁ ସେପରି କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ପାଠକ ଯେଉଁ ବର୍ଷରୁ ଇଚ୍ଛା, ସେହି ବର୍ଷରୁ ଗ୍ରାହକ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ।

ସମ୍ପାଦକ — ନନ୍ଦକୂମାର ଅର୍ପୁ ପ୍ରି

ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ଥାନ — ଲକ୍ଷ୍ମୀ କୁମାରପୁର, ୧୦୫/୧୫୫, ଚୌପୁରୀ, ଭେଡ଼, ଲକ୍ଷ୍ମୀ—

